John Cranford,
M. D.

Digitized by the Internet Archive
in 2014

http://archive.org/details/danielissennerti03senn

DANIELIS SENNERTI

VRATISLAVIENSIS,
D. ET MEDICINÆ IN
ACADEMIA VVITTEBERG.
Profeſſoris Publici.

OPERVM TOMVS III.

QVO HABENTVR MEDICINÆ PRACTICÆ
Pars IV. V. & VI.

PARISIIS,
APVD SOCIETATEM.

M. DC. XXXXI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

UNIVERSITY OF MARYLAND
LIBRARY
Founded 1813
SCHOOL OF MEDICINE

14483.

Crawford

MAGNIFICIS

NOBILISSIMIS, AMPLISSIMISQVE

VIRIS,

D. CAPITANEO,

ET RELIQVIS INCLYTÆ VRATISLAVIENSIS

Reipublicæ Senatoribus.

Dominis & Fautoribus ſuis admodùm honorandis.

S. D. P.

ETSI iam annos ferè octo & triginta, *Viri magnifici, Nobiliſſimi, & Ampliſſimi*, patria abij, & ſtudiorum gratia ad peregrinos me cõtuli, atque ita maximam ætatis meæ partem extra patriam tranſegi: non tamen vel locorum interualla, vel temporis longinquitas, eius amorem & memoriam labefactare & animo meo eripere potuerũt. Quamuis enim, vbi bene eſt, ibi Patria eſſe dicatur, & reuera Vvitteberga hæc mihi altera Patria habenda ſit: tamen vt eius loci, qui me in hanc lucem prodeuntem primùm ſuſcepit, poſtea fouit, aluit, Chriſtianæ pietatis & bonarum literarum rudimenta docuit, parentum piè defunctorum corpora ad glorioſum Supremi mundi Iudicis aduentum cuſtodit, obliuiſcar, facere non poſſum. Et ſunt præter iſta priuata in me merita, etiam publica Vratislauiæ ornamenta, quæ eius memoriam ſubinde mihi in mentem reuocant. Neque enim Vratislauia vilis pagus vel ignobile, cuius me pudere debeat, ſed è ſplendidiſſimis & ampliſſimis Germaniæ ciuitatibus non poſtrema eſt. In cuius laudes ſi vellem excurrere, non epiſtola, ſed liber ſcribendus eſſet, quod factum ante me ab aliis. Vnius vt hic mentionem faciam, non præter rem & inſtitutum meum videtur; Vratiſlauiam nimirum Virorũ Doctorum Medicorum imprimis eruditiſſimorum, ſemper fuiſſe feraciſſimam. Si enim intre vnius proximè elapſi ſeculi ſpatium vel centum

Medicos è noſtra Vratiſlauia prodiiſſe dixero, in numero, ſi aliquantum, non tamẽ multũ forſan aberrauero. Vt enim eos, qui adhuc in viuis ſunt, & nunc cum laude, cùm in patria, tum alibi Medicinam faciunt, præter-eam; neque etiam eos, qui in viuis eſſe deſierunt, omnes recenſeam, (forſan etiam omnium nomina ad memoriam noſtram non peruenerunt) ſed aliquos ſaltem, qui vel ſuis ſcriptis, vel aliorum Medicorum monumentis, vel ſuis in Rempubl. Vratislauienſem meritis imprimi s non ſunt, nominem, Vratislauiæ noti ſunt, *Antonius Niger, Andreas Auribafer, Andreas Buthnerus, Ioannes Crato, Ioannes Moibanus, Ioannes Sprembergerus, Balthaſar Sceiderus, Abrahamus Seylerus, Sigiſmundus & Ioannes Woyſſelij. Paulns Borek, Gaſpar Backiſchius, Paulus Fridevvaldt, Paulus Heſſus, Petrus Monauius, Wenceſlaus Raphanus, Ioachinius Baudiſius, Ioannes Henneman, Ioannes Ieſſenius,, Daniel Rindifliſch ſeu Bucietius, Georgius Rumbaum, Carolus Gretſerus, Elias Bonninus, &c.* omnes Medicinæ Doctores Clariſſimi & Experientiſſimi. Cum ergo & me Vratislauię, anno Chriſti 1572. die 25. Nouembr. circa occaſum Solis, Deus naſci voluerit, & Patriæ iſte genius ac tot Clariſſimorum Virorum exempla me ad Medicinam allicerent, dedi operam, (abſit verbo iactantia) ne in ſtudio & diligentia in me quid deſiderari poſſet, aut tanta Patria, tot doctiſſimis Medicis clarâ, me indignum gererem: benedixitque Deus Opt Max. cui ſit Laus & Gloria, ita meis conatibus & laboribus, vt Sereniſſimi Electores Saxoniæ Profeſſionem in hâc Academia Illuſtriſſimâ mihi commendarent. Quod officium vbi, cum Deo, ſuſcepi, & hîc Wittebergæ ſedem fixi, mearum partium eſſe putaui, Spartam, quam nactus ſum, ornare, & non ſolùm artem Medicam diſcẽtibus publicè fideliter tradere, ſed tempus, quod à publicis Lectionibus & operis Practicis ſubtrahere potui, priuatis exercitiis & ſcriptis quibuſdam edendis, quibus artis Medicæ ſtudioſis pro tenuitate prodeſſem, tribuere.

Inter quæ cùm iam Liber tertius practicę Medicinę in lucem prodeat, amor meus erga Patriam, ac promiſſum, iam ante plures annos factum, me mouit, vt vobis, *Viri magnifici, Nobiliſſimi, & Ampliſſimi*, hoc quicquid eſt operæ offerre, & veſtro honoratiſſimo nomini inſcriberem, & quod verbis teſtatus ſum, re aliquo modo declararem. A. V. autem Mag. Nobil. & Amplit. maiorem in modum peto, vt quicquid hoc muneris eſt, ſerena fronte ſuſcipiatis, & meum in Patriam amorem, Veſtræ beneuolentię aurâ foueatis. Vos verò totamque dulciſſimam Patriam Dei Opt. Max. fauori, tutelæ, & protectioni commendo, eumque ſupplex oro, vt omnes calamitates, quæ hiſce turbulentiſſimis temporibus multas peſſundederunt Reſpublicas, à Veſtris muris, mœnibus, templis & foris clementer & potenter auertat atque auerruncet, & Patriam, ac vos in ea florentes conſeruet ac tueatur. Wittebergæ, pridie Calend. Ianuar. Anno Chriſti M. DC. XXXI.

V. M. N. Ampl.

Obſeruantiſs.

DANIEL SENNERTVS, D. Medic. Profeſſor,
& Sereniſs. Saxon. Ducis Medicus.

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM.

PRACTICÆ MEDICINÆ LIBRI TERTII *de morbis ac ſymptomatibus infimi Ventris.*

PROOEMIVM.

PARS PRIMA.

De Morbis ac ſymptomatibus Oeſophagi & Ventriculi.

SECTIO PRIMA.

De Morbis Oeſophagi & Ventriculi.

CAPVT I.

MOrbi Oeſophagi, pag. 1
Caput 2. de læſa deglutione, p. 5
Cap. 3. de rebus alienis deglutitis, pag. 6.
Cap. 4. de intemperiebus ventriculi, p. 7
Cap. 5. de frigida intemperie ventriculi, p. 8
Cap. 6. de calida intemperie ventriculi, p. 10
Cap. 7. de humida ventriculi intemperie p. 11
Cap. 8. de ſicca ventriculi intemperie, p. 12
Cap. 9. de intemperiebus ventriculi compoſitis, p. 13
Cap. 10. de intemperiebus ventriculi cum materia. Et primò in genere. p. 13
Cap. 11. de tumoribus ventriculi, p. 13
Et primò de inflatione ventriculi, p. 15
Cap. 12. de inflammatione ventriculi, p. 17
cap. 13. de humoribus ventriculi frigidis p. 19
cap. 14. de extenuatione, anguſtia, adſtrictione, & ſitu mutato ventriculi, p. 20
cap. 15. de rebus præter naturam variis in ventriculo repertis. ibid. & ſeq.
cap. 16. de vulneribus ventriculi. p. 22
cap. 17. de vlceribus ventriculi, p. 23

LIBRI TERTII. PARTIS I.

SECTIO II.

De Symptomatibus ventriculi.

CAPVT I.

DE anorexia & appetitu ventriculi deiecto,
In appetentiæ cauſſæ, pag. 22
Cibi faſtidij cauſſæ, ibid.
Cap. 2. De longa à potu & cibis abſtinentia, p. 28
cap. 3. de certorum ciborum faſtidio, p. 37
Cap. 4. de ingenti fame, canina, appetentia & bulimo p. 38
cap. 5. de pica & appetitu vitioſo, p. 42
cap. 6. de potus appetitu læſo, & primò de ſiti deficiente, p. 44
cap. 7. de ſiti nimia, p. 48
cap. 8. de ſymptomatibus quæ in retentione cibi & potus accidunt, p. 47
cap. 3. de chylo ſeu coctione ventriculi læſa, & imbecillitate ventriculi, p. 48
cap. 10. de lingulta, p. 51
cap. 11. de ructatione p. 55
cap. de nauſea & vomitu. p. 56
cap. 13. de cholera. Et primò de cholera humida. p. 61
cap. 14. de cholera ſicca, p. 64
cap. 15. de dolore & anxietate ventriculi, p. 65
cap. 16. de ardore ſtomachi, & ventriculi reſolutione ac ſtupore, p. 69
cap. 17. de excretis præter naturam è ventriculo, & eius qualitatibus ibid.

LIBRI TERTII. PARS II.

De Inteſtinorum morbis ac Symptomatibus.

Præfatio, pag. 70

SECTIO I.

De morbis inteſtinorum.

CAPVT I.

DE intemperie inteſtinorum, Et primò de frigida.
De intemperie inteſtinorum calida, ibid.
De intemperie inteſtinorum humida, p. 72
De intemperie inteſtinorum ſicca, ibid.

Caput 1. de inflammatione inteſtinorum. p. 73
cap. 3. de anguſtia inteſtinorum, p. 74
cap. 4. de leuitate inteſtinorum & magnitudine aucta, pag. 76
cap. 5. de rebus præter naturam in inteſtinis repertis & in ſpecie de vermib. ibid.
cap. 6. de ſitu inteſtinorum mutato & de hernia, p. 83
cap. 7. de ani procidentia, p. 88
cap. 8. de vulneribus inteſtinorum, p. 89
cap. 9. de vlceribus & phacelo inteſtinorum, ibid.
cap. 10. de inteſtini recti morbis in ſpecie, p. 90

LIBRI TERTII. PARS II.

SECTIO II.

De Symptomatibus quæ inteſtinis accidunt.

CAPVT I.

DE inteſtinorum actione læſa, & præcipuè de motu inteſtinorum inuerſo & ileo, p. 94
De ileo ab inflammatione, p. 96
De ileo ab aliis tumoribus & ab exulceratione,
De ileo à fecibus induratis,

De inteſtinorum doloribus.

CAPVT II.

DE colico dolore, pag. 98
De colica à flatibus, & excrementorum copia in cauitate inteſtinorum retenta & diſtent dolorem excitantibus. p. 101
De colica à vermibus, p. 103
De colica ab humoribus craſſis & viſcidis in tunicis inteſtinorum hærentibus, ibid.
De colica ab humore acri & ſcorbutico, p. 105
De colico dolore ab inflammatione inteſtinorũ. ibid.
cap. 3. de dolore iliaco, p. 106
cap. 4 de alui retentione, ibid.
cap. 5. de alui fluxibus in genere & de cœliaca affectione & lienteria,
De lienteria à retentrice labefactata, p. 113
cap. 6. de Diarrhoea, p. 115
de Diarrhoea quæ fit à toto, & primò de ea quæ eſt cum febre,
de fluxu colliquatiuo, p. 117
de Diarrhoea à toto corpore ſine febre, p. 116
de Diarrhoea à vermibus, p. 120
de Diarrhoea ab Epate ac bilioſo humore, ibid.
de Diarrhoea à liene & humore melancholico, p. 121
de Diarrhoea ab vtero, p. 122
de Diarrhoea à cerebro, ibid.
de Diarrhoea quæ accidit infantibus, dum dentes erumpunt, ibid.
de Diarrhoea ab hypercatharſi & veneno ſumpto, ib.
caput 7. de Dyſenteria, nomen & natura dyſenteriæ pag. 123
cap. 8. de fluxu alui ſanguineo & hepatico, p. 191
cap. 9. de fecum alui per aliena loca excretione, p. 194
cap. 10. de rebus variis, alienis, & monſtroſis per aluum excretis & ventris murmure, p. 194

De ſymptomatibus ani.

Caput 11. de ani paralyſi, ſtupore & dolore, p. 196
De ani pruritu ibid.
De ani dolore. ibid.
cap. 12. de Teneſmo, ibid.
cap. 13. de Hemorrhoidibus p. 198

LIBRI TERTII. PARTIS TERTIÆ.

De morbis Meſenterij, Pancreatis & Omenti.

CAPVT I.

DE Meſenterio & vaſis meſaraicis venisque lacteis, pag. 204
De morbis meſenterii.
cap. 1. de intemperie meſenterii, p. 206
cap. 3. de meſenterii vaſorum anguſtia, & obſtructionibus, p. 207
cap. 4. de meſenterii inflammatione, p. 208
cap. 5. de meſenterii aliis tumoribus, abceſſibus, ſuppuratione & corruptione, p. 210
cap. 9 de Symptomatibus ex humoribus in meſenterio cumulatis, ortis & præcipuo dolore, p. 211
cap. 7. de morbis Pancreatis, p. 213
cap. 8. de morbis Omenti. ibid.

LIBRI TERTII. PARS QVARTA.

De lienis præter naturam affectibus.

CAPVT I.

DE vſu lienis & natura humoris melancholici, p. 215
Cap. 2. de intemperie lienis, p. 217
cap. 3. de lienis morbis organicis, p. 219
cap. 4. de lienis magnitudine vitioſa & inflatione, p. 221
cap. 5. de lienis inflammatione, p. 222
cap. 6. de ſchirrho & duris lienis tumoribus. p. 323
cap. 7. de lienis vulneribus, p. 226
cap. 8 de vlceribus lienis, p. 227
cap. 9. de actione lienis propria læſa. ibid.
cap. 10. de Ictero nigro, ibid.

LIBRI QVARTI PARS QVINTI.

De affectione Hypocondriaca & ſcorbuto.

SECTIO PRIMA.

De Hypocondriaca affectione.

CAPVT I.

DE natura affectionis Hypocondriacæ, p. 230
Cap. 2. de loco affecto, p. 231
Cap. 3. de cauſſis affectionis Hypocondriacæ, p. 232
Cap. 4 Signa diagnoſtica & ſymptomata, quæ affectionem Hypocondriacam comitari ſolent. p. 236
cap. 5. Signa prognoſtica quæ affectionem Hypocondriacam præcedere ſolent. p. 239
cap. 6. Indicationes & curatio affectionis Hypocondriacæ p. 240
cap. 7. Dieta, p. 245

LIBRI TERTII. PARS QVINTA.

SECTIO SECVNDA.

De Scorbuto.

CAPVT I.

DE Scorbuti nominibus & natura, pag. 146
Caput 2. de ſubiecto & cauſſa Scorbuti, p. 149

Caput 3. de cauſſis ſcorbuti remotis pro catarcticis & externis, pag. 254
cap. 4. de ſignis ſcorbuti ac de morbis ac ſymptomatibus quæ ſcorbutum comitantur, p. 527
cap. 5. ſigna prognoſtica ſcorbuti, p. 271
cap. 6. de curatione ſcorbuti & illius indicatione, p. 272
cap. 7. de curatione ſpeciali aliquot affectuum qui ſcorbuto coniunguntur, p. 279
de curanda difficili reſpiratione & pectoris anguſtia, pag. 280
de maculis, p. 281
de doloribus, ibid.
de arthritide p. 282
de ſomno nimio, p. 283
de lipothymia, ibid.
de fœtore anhelitus, ibid.
de vomitu, ibid.
de ſputatione nimia, ibid.
de alui fluxu, ibid.
de calore nocturno, ibid.
de febribus, ibid.
de tumoribus duris, p. 284
de eryſipelate, ibid.
de hydrope, ibid.
de vlceribus, ibid.
de atroptica, p. 285
cap. 8. diæta, p. 285
cap. 9. de præſeruatione, p. 286

LIBRI TERTII. PARS SEXTA.

De Epatis morbis ac ſymptomatibus.

SECTIO PRIMA.

De morbis Epatis.

Procemium, p. 287

CAPVT I.

De intemperie in genere, pag. 288
De intemperie calida, ibid.
de Epatis intemperie frigida, p. 288
de Epatis intemperie humida, p. 290
de intemperie Epatis ſicca, ibid.
de intemperie Epatis compoſita, p. 290
de intemperie Epatis cum materia, ibid.
Caput 2. de obſtructione Epatis, & vaſorum eius præter naturam apertione, p. 291
De apertione vaſorum Epatis, p. 294
cap. 3. de inflatione epatis: ibid.
cap. 4. de epatis inflammatione, p. 295
cap. 5. de ſchirrho epatis & aliis epatis tumoribus, p. 299
cap. 6. de calculis, vermibus, & hydatidibus in epate natis, p. 300
cap. 7. de vulneribus epatis, p. 301
cap. 8. de vlceribus & ſphacelo epatis, p. 302
cap. 9. de veſiculæ fellis morbis. p. 303

LIBRI TERTII. PARS SEXTA.

SECTIO SECVNDA.

De ſymptomatibus quæ Epati accidunt.

CAPVT I.

De ſanguinificatione læſa in genere & epatis imbecillitate, pag. 304
Caput 2. de cachexia, pag. 303
cap. 3. de hydrope à ſanguinificatione læſa in genere, & de Aſcite, p. 307
De hydropis aſcitæ natura & cauſſis, p. 308
Prognoſtica hydropis in genere, p. 312
Signa hydropis aſcitæ, ibid.
Prognoſtica aſcitæ.
cap. 4. de Tympanite, p. 339
cap. 5. de Anaſaraca, p. 344
cap. 6. de dolore Epatis, p. 344
cap. 7. de ictero, ibid.
De ictero flauo ab obſtructione veſiculæ fellis, p. 345
de ictero ab epatis caliditate ſine febri, p. 346
de ictero in febribus & acutis critico, ibid.
de ictero in febribus ſymptomatico. ibid.
de ictero ab inflammatione ab epatis, p. 346
de ictero à morſu venenatorum animalium & venenis, p. 347
de ictero nigro. ibid.

LIBRI TERTII. PARS SEPTIMA.

De renum & vreterum præter naturam affectionibus.

Procemium.

SECTIO PRIMA.

De renum & vreterum morbis.

CAPVT I.

Paradoxum de renum vſu, pag. 348
Caput 2. de renum intemperie, Et primò de calida & ſicca, p. 349
cap. 3. de numero renum mutato, & aliis quibuſdam eorum morbis, p. 350
cap. 4. de vaſorum in renibus anguſtia, ibid.
cap. 5. de apertione valorum in renibus. p. 351
cap. 6. de calculo renum, ibid.
cap. 7. de aliis rebus præter naturam in renibus genitis & de vermibus. p. 358
cap. 8. de renum inflammatione, p. 355
cap. 9. de reliquis renum tumoribus, & eorũ tabe. p. 360
cap. 10. de vulneribus renum, p. 361
cap. 11. de vlceribus renum. ibid.
cap. 12. de vreterum morbis. p. 362

LIBRI TERTII. PARS SEPTIMA

SECTIO SECVNDA.

De ſymptomatibus renum.

CAPVT I.

De renum imbecillitate, & lotii ſecretione læſa,
Cap. 2. de Diabete, p. 395
cap. 3. de dolore nephretico, p. 369

LIBRI TERTII. PARS OCTAVA.

De veſicæ præter naturam affectibus.

Procemium.

SECTIO PRIMA.

De veſicæ morbis.

CAPVT I.

De intemperie & anguſtia veſicæ & numero mutato, ibid.
& Veſicæ anguſtia, ibid.
Numeri vitium. ibid.

cap. 2. de calculo veſicæ, p. 372
caput 3 de vermibus & aliis præter naturam in veſica natis. p. 375
cap. 4. de diſtentione & inflammatione veſicæ ac ſitu eiuſdem mutato; Diſtentio veſicæ, pag. 375
Veſicæ inflammatio, ibid.
Veſicæ ſitus mutatus, p. 374
cap. 5. de Veſicæ vulneribus, p. 374
cap. 6. de veſicæ ſcabie & vlceribus ſcabies veſicæ, ibid.
cap. 7. de morbis meatus vrinarii. Et primò de ſphincteris veſicæ refrigeratione, & duplici meatu vrinario. p. 377
Caput 8. de meatus vrinarii anguſtia, p. ead.
cap. 9. de caruncula, callo & verrucis in meatu vrinario enatis & de meatus vrinarii vlceribus, p. 378

LIBRI TERTII. PARS OCTAVA.

SECTIO SECVNDA.

De ſymptomatibus veſicæ.

CAPVT I.

DE dolore veſicæ & ſtupore ac reſolutione ſphincteris veſicæ, p. 380
Cap. 2. de vrinæ ſuppreſſione, ſeu Iſchuriâ & vrinæ imminutione, ſeu dyſuriâ. ibid.
cap. 3. de diminuta vrinæ excretione, p. 382
cap. 4. de ſtranguria, p. eadem.
cap. 5. de dyſuria & Vrinæ ardore, p. 385
cap. 6. de miſtione inuoluntaria & vrinæ incontinentia, p. 386
cap. 7. de vrina rubra, cruenta & nigra, p. 387
cap. 8. de rebus alienis per veſicam excretis, p. 389
cap. 9. de vrinæ per aliena loca excretione. p. 390

LIBRI TERTII. PARS NONA.

De membrorum genitalium in viris præter naturam affectionibus.

Procemium. p. 391

SECTIO PRIMA.

De morbis partium genitalium in viris & primo de teſtium morbis.

CAPVT I.

DE teſtium intemperie.
Caput 2. de teſtium numero vitioſo & calculis in eis repertis pag. 393
cap. 3 de teſtium magnitudine, vitioſa inflammatione, & tumoribus aliis, p. 393
cap. 4. de ſitu teſtium mutato, p. 394
cap. 5. de vulneribus, vlceribus, cancro & gangrena teſtium vulnera teſtium, p. 395
cap. 5. de ſcroti morbis, p. ead.
cap. 6. de hernia & ſcroti tumoribus, p. 396
De πνευματοκήλη ſeu hernia & ſcroti ventoſa, ibid.
De hydrocele ſeu hernia aquoſa, ibid.
De ſarcocele ſeu hernia carnoſa, ibid.
Cirſocele ſeu hernia varicoſa, p. 399
Lapides in ſcorto, ibid.
cap. 8. de penis morbis, & primo de meatus in pene vitiis & de penis diſtortione, inflatione & inflammatione, p. 399
Diſtortio membri virilis p. 400
Inflatio penis, ibid.
Inflammatio penis, ibid.
cap. 9. de tuberculis & verrucis penis, p. 401
cap. 10. glande imperforata. ibid.
cap. 11. de vulneribus, vlceribus, fiſtulis & gangrena penis p. 402
cap 12. de præputii morbis, p. 403
Phimoſis, ibid.
Præputium curtum, p. 414
De circumcidendis, ibid.
Fiſſura præputii, ibid.
cap. 13. de Hermaphroditis & ſexus mutatione, ibid.

LIBRI TERTII. PARS NONA.

De ſymptomatibus quæ genitalibus, & circa generationem in viris accidunt.

CAPVT I.

DE læſa generatione, ſeu ſterilitate in viris, & primò de læſa ſeminis generatione. pag. 406
cap. 2. de læſa penis erectione, & ſeminis eiaculatione, p. 409
cap. 3. de ſalacitate, ſatyriaſi & priapiſmo, p. 411
cap. 4. de Gomorrhœa & ſeminis profluuio, p. 412
cap. 5. de pollutione nocturna, p. 415
cap. 6. de ſymptomatibus quibuſdam in coitu & ſeminis emiſſione accidentibus, p. 426
cap. 7. de rebus alienis per penem excretis. p. 417
cap. 8. de teſtium & penis dolore ac ſcroti & præputii pruritu teſtium dolor, p. eadem.

LIBRI TERTII. PARS X. ET VLT.

De vmbilici & abdominis præter naturam affectionibus.

Procemium.

CAPVT I.

DE vmbilici apertione & per eum variarum rerum excretione, p. 418
Caput 2. de hernia vmbilicali, p. 419
De hernia vmbilicali aquoſa, p. 421
De hernia vmbilicali flatulenta, p. 421
De hernia vmbilici carnoſa, ibid.
cap. 3. de vmbilici inflãmatione abceſſu & vlcerib⁹, p. 421
cap. 4. de vermib⁹ & lapidib⁹ in vmbilico genitis, p. 422
cap. 5. de vulneribus vmbilici & vaſorum eius abruptione, ibid.
cap. 6. de peritonæi morbis p. 423
cap. 7. de muſculorum abdominis inflammatione & abſceſſibus, ibid.
cap. 8. de ſpaſmo abdominis, p. 425
cap. 9. de abdominis tumoribus, p. ead.
cap. 10. de abdominis vulneribus, ibid.
cap. 11. de fiſtulis & vlcerationibus abdominis, p. 426
Notæ ponderum medicinalium, p. 428
Notæ rerum chymicarum. ibid.

De Arthritide.

Tractatus.

CAPVT I.

DE natura Arthritidis, p. 431
Cap. 2. de cauſſis Arthritidis, p. 433
cap. 3. de ſignis diagnoſticis eiuſdem, p. 438
cap. 4. de ſignis prognoſticis eiuſdem, ibid.
cap. 5. Indicationes & curatio eiuſdem, p. 440
cap. 6. de dolore iſchiadico. p. 446
cap. 7. de ratione præcauendi Arthritidem, p. 447
cap. 8. Conſolatio medica in arthritide, p. 455

Podagra

Podogra Tragicè producta à Luciano.

Interprete M. Eraſmo Schmidio, Græc. Matth. Profeſſ.

PRACTICÆ MEDICINÆ, LIBER QVARTVS.

Cum tractatu de infantium morbis eiuſdem Auctoris.

LIBER QVARTVS.

De mulierum præter naturam affectionibus.

Procemium. p. 481

PARS PRIMA.

De morbis partium genitalium in fœminis.

Præfatio.

SECTIO PRIMA.

De pudendi & ceruicis vteri muliebris morbis.

CAPVT I.

DE orificii pudendi anguſtia & amplitudine, p. 482
Cap. 2. de mentula muliebri, p. 483
Caput 3. de Atretis, clauſura, & anguſtia ceruicis, & oris vteri, p. 484
cap. 4. de puſtulis & ſcabritie pudendi, p. 487
cap. 5. de vteri ceruicis condylomatibus, p. 488
cap. 6. de pudendi & ceruicis vteri verrucis, p. ead.
cap. 7. de Hæmorrhoidibus vteri, p. 489
cap. 8. de vlceribus ceruicis vteri, p. 490
cap. 9. de vteri ceruicis Rhagadibus, p. 491
cap. 10. de fiſturis colli vteri, p. 472
cap. 11. de cancro vteri, p. 493
cap. 12. de gangræna & ſphacelo vteri, p. 494

PARTIS PRIMÆ. SECTIO II.

De Vteri ipſius morbis.

CAPVT I.

DE temperie vteri cognoſcenda, pag. 495
Cap. 2. de intemperie vteri calida, p. 496
cap. 3. de intemperie vteri frigida, p. 467
cap. 4. de humida intemperie vteri, ibid.
cap. 5. de ſicca vteri intemperie, p. 498
cap. 6. de intemperiebus vteri compoſitis, & cum materia. Et primò, de frigida & humida, p. 498
cap. 7. de vteri conformatione vitioſa. Et primò, de anguſtia vteri eius & vaſorum, p. 500
caput 8. de vteri vaſorum præter naturam apertione, p. 501
cap. 9. de vtero duplici, deficiente, & malè confirmato ac rebus alienis in vtero repertis. p. 502
Vermes vteri, ibid.
Adipoſa materia & crines in vtero reperti, ibid.
Lapides in vtero geniti, ibid.
cap. 10. de vteri magnitudine aucta. Et primò, De vteri inflatione, p. 503
caput 11. de vteri hydrope, p. 505
cap. 12. de tumore vteri è ſanguine eius in venis contento, p. 506
cap. 13. de inflammatione vteri, p. 588
cap. 14. de vteri ſchirro & cancro, p. 511
cap. 15. de vteri ſitu mutato. Et primò, De aſcenſu vteri,
caput 16. de vteri procidentia, p. 515
cap. 17. de hernia vterina, p. 520
cap. 18. de vulneribus & ruptura vteri p. 521
cap. 19. de vlceribus & corruptione ibid.
caput 20. de morbis teſticulorum & vaſorum genitalium in fœminis, p. 522

LIBER QVARTVS.

PARS SECVNDA.

De Symptomatibus quæ fœminis in vtero & ex vtero accidunt.

Procemium.

SECTIO PRIMA.

De Symptomatibus, quæ feminis in vtero accidunt.

CAPVT I.

DE vteri imbecillitate, p. 524
Cap. 2. de prurito vteri, p. 525
cap. 3. de dolore vteri, p. 526
cap. 4. de affectu vteri qui à ſuaue olentibus & fœtidis excitatur, p. 528

LIBER QVARTVS.

PARS SECVNDA.

SECTIO II.

De Symptomatibus, quæ circa menſtruum fluxum accidunt, & aliis præter naturam ex vtero fluctionibus, p. 531.

CAPVT I.

DE fluxu ſanguinis menſtruo, p. 531
cap. 2. de menſibus nimis maturè fluentibus, p. 534
cap. 3. de menſium defectu & ſuppreſſione, ibid.
cap. 4. de menſium paucitate, p. 543
cap. 5. de menſium ſtillicidio, p. 544
cap. 6. de nimio menſium fluxu, p. 545
cap. 7. de menſibus cum moleſtia & grauibus ſymptomatibus fluentibus, p. 550
cap. 8. de menſtruis vitioſis & de coloribus, p. 551
cap. 9. de menſtruis debitũ tẽpus anteuertentibus, p. 552
cap. 10. de menſtruis vltra conſuetum tempus ſubſiſtentibus, p. 558
cap. 11. de menſium per aliena loca excretione, p. 554
cap. 12. de fluore muliebri, p. 555

cap. 13. de gonorrhæa, p. 558
cap. 14. de rebus alienis ex vtero excretis, p. 959
lapides ex vtero excreti, ibid.
externa reiecta, ibid.

LIBER QVARTVS.
PARS SECVNDA.
SECTIO II.
De Symptomatibus, quæ virginibus & omnibus ferrè fœminis poſt pubertatem ex vtero euenire ſolent.

CAPVT I.

DE Virginitate, p. 560
Cap. 2. de morbo virgineo ſeu febre alba, & fœdis virginum coloribus, p. 563
cap. 3. de ſymptomatibus ex vtero ſeu partium aliarum cum vtero conſenſu & hyſtericis affectionibus in genere, p. 576
cap. 4. de ſuffocatione vteri, p. 677
cap. 5. de furore vterino, p. 578
cap. 6. de melancholia virginum & viduarum, p. 581
cap. 7. de epilepſia ex vtero, p. 585
cap. 8. de dolore capitis ex vtero, p. 584
cap. 9. de cordis affectibus & arteriarum in dorſo & Hypocondrica pulſatione, p. 589
cap. 10. de lienis præter naturam affectionibus & hypocondriaca ex vtero, p. 586
cap. 11. de Epatis præter naturam affectione & barbæ prouentu ex conſenſu viri, p. 587
cap 12. de ventriculi præter naturam ex vtero affectionibus, ibid.

LIBER QVARTVS.
PARS SECVNDA.
SECTIO QVARTA.
De Symptomatibus quæ fiunt circa conceptionem.

CAPVT I.

DE veneris appetitu læſo. p. 589.
cap. 2. de ſterilitate & conceptionis defectu. p. 590.
cap. 3. de ſterilitate ad tempus, & raro conceptu. p. 596.
cap. 4. de conceptione & fœtus formatione. p. 597.
cap. 5. de gemellorum & numeroſæ prolis generatione. p. 599.
cap. 6. de ſuperfœtatione p. 600.
cap. 7. de vitioſa fœtus formatione. p. 602.
cap. 8. de fœtu lapidefacto, ſeu lithopædio. p. 606.
cap. 9. de mola. p. 608.
cap. 10 de monſtris. p. 612.
cap. 11. de falſa conceptione & grauidatione. p. 614.

LIBER QVARTVS.
PARS SECVNDA.
SECTIO QVINTA.
De regimine grauidarum & affectionibus præter naturam quæ grauidis accidunt.

CAPVT I.

DE ſignis conceptionis. p. 615
cap. 2. de regimine & diæta grauidarum. p. 616.
cap. 3. de Curatione grauidarum in genere. p. 617.
cap. 4. de ſymptomatibus quæ primis geſtationis menſibus grauidis accidunt. p. 621.
cap. 5. de Symptomatibus quæ grauidis mediis geſtationis menſibus contingunt, p. 622
cap. 6. de ſymptomatibus quæ grauidis vltimis menſibus accidunt, p. 624
cap. 7. de fœtus debilitate, p. ead
cap. 8. de vagitu vterino,

LIBER QVARTVS.
PARS SECVNDA.
SECTIO VI.
De Symptomatibus quæ circa partum accidunt.

CAPVT I.

DE partu in genere. p. 627
cap. 2. de abortu. p. 632
cap. 3. de partus naturalis ſignis & modo, regimine parientium, & officio obſtetricis. p. 637.
cap. 4. de partu difficili naturali. p. 638.
cap. 5. de partu vitioſo ſeu difficili præternaturali. p. 641.
cap. 6. de partu tardo. p. 643.
cap. 7. de partu nullo & fœtu in vtero mortuo. ibid.
cap. 8. de partu Cæſareo. p. 650.

LIBER QVARTVS.
PARS SECVNDA.
SECTIO VII.
De regimine puerperarum & affectionibus præter naturam quæ poſt partum iis accidunt. pag. 655.

CAPVT I.

DE regimine puerperarum, ibid.
Caput 2. de ſecundina & mola poſt partum retenta. p. 656.
cap. 3. de purgatione poſt partum imminuta, vel retenta, p. 657.

Caput 4. de nimio ſanguinis poſt partum fluxu, p. 658
cap. 5. de doloribus poſt partum & ventris torminibus, p. 659
cap. 6. de ruptura vuluæ ad anum, vteri prolapſu, inflammatione, vlceribus, ſuffocatione, ac procidentia ani p. 660
cap. 7. de vigiliis, deliriis variis, & epilepſia puerperarum, p. ead.
cap. 8. de vteri, ventris & pedum tumore à partu, ibid.
cap. 9. de vomitu, fluxu alui, aluo duriore, & vrinæ incontinentia puerperarum, p. 661
cap. 10. de rugis ventris poſt partum, ac pudendi dilatatione emendanda, p. 662
caput 11. de febribus & morbis acutis puerperarum, ibid.

LIBER QVARTVS.

PARS TERTIA.

De Mammarum præter naturam affectionibus p. 666

SECTIO PRIMA.

De morbis Mammarum.

CAPVT I.

DE Mammarum numero & magnitudine vitioſa. p. 667
Cap. 2. de mammarum ex lacte tumore, p. 668
Caput 3. de inflammatione & eryſipelate mammarum, ibid.
cap. 4. de œdemate mammarum, p. 670
cap. 5. de ſcirrho mammarum, p. 67
cap. 6. de mammarum glandulis tumentibus, ſcrofulis, & ſtrumis, p. 672
cap. 7. de cancro mammarum, p. 673
cap. 8. de vlceribus & fiſtulis mammarum, p. 677
cap 9. de vaſorum in mammis anguſtia, ibid.
cap. 10. de rebus alienis in mammis genitis, p. 677
cap. 11. de morbis papillarum, p. 678

LIBER QVARTVS.

PARS TERTIA.

SECTIO II.

De Symptomatibus mammarum.

CAPVT I.

DE lactis & lactationis defectu, p. 680
Cap. 2. de lactis redundantia. p. 681.
cap. 3. de lactis vitiis & coagulatione, p. 683
cap. 4. de lactis per aliena loca excretione, p. 684
cap. 5. de rebus alienis per mammam excretis, p. ead.
cap. 6. de colore papillarum mutato & mammarum dolore, p. 685

TRACTATVS.

De infantium curatione.

Libro tertio practicæ adiectus.

Prooemium. p. 687

PARS PRIMA.

CAPVT I.

DE diæta & regimine infantium, p. 689
Cap. 2. de lactis boni conditionibus, p. 691
cap. 3. de vitiis lactis emendandis, ibid.
cap. 4. de diæta & regimine infantiũ recens natorũ, 692
cap. 5. de diæta infantium à dentitione vſque ad ablactationem, p. 694
cap. 6. de infantis ablactatione, ibid.
cap. 7. de diæta infantium poſt ablactationem, p. 695

PARS SECVNDA

De Morbis & Symptomatibus infantium.

CAPVT I.

DE infantium morbis in genere, p. 696
Cap. 2. de febribus infantium & variolis ac morbillis, p. 697
cap. 3. de cruſta lactea, achoribus, & fauis, p 698
cap. 4. de tinea, p. 699
cap. 5. de phtyriaſi, p. 700
cap. 6. de hydrocepalo & capitis inflatione. p. 703
cap. 7. de ſiriaſi, ibid.
cap. 8. de pauore in ſomno, p. 704
cap. 9. de vigiliis nimiis, p. 705
cap. 10. de epilepſia & conuulſione, p. 706
cap. 11. de ſtrabiſmo, p. 707
cap. 12. de Aurium dolore, in flammatione, humiditate, vlceribus, & vermibus, ibid.
cap. 13. de Aphtis, veſiculis gingiuarum, & inflammatione Tonſillarum. p. 708
cap. 14. de dentitione, ibid.
cap. 15. de vinculo linguæ ſoluendo, & ranula ſub lingua, p 709
caput 16. de catharrho, tuſſi, & difficili reſpiratione, p. 710
cap. 17. de ſingultu, p. 711
cap. 18. de vomitu. ibid.
cap. 19. de torminibus ventris, p. 712
caput 20. de ventris & hypochondriorum inflatione, ibid.
cap. 21. de alui fluxu, p. 713
cap. 22. de alui adſtrictione, p. 714
cap. 23. de lumbricis, p. 715
cap. 24 de hernia, p. 717
cap. 25. de vmbilici prominentia, p. 718
cap. 26. de vmbilici inflammatione, ibid.
cap. 27. de ani procidentia, p. 719
cap. 28. de calculo veſicæ, ibid.
cap. 29. de difficultate & retentione vrinæ, p. 720
cap. 30. de vrinæ incontinentia, ibid.
cap. 31. de intertrigine, p. 721
cap. 32. de macie & faſcinatione, ibid.

PRACTICÆ MEDICINÆ.

LIBER QVINTVS.

qui eſt

De { Tumoribus, Cutaneis vitiis, Fracturis,
De { Vlceribus, Vulneribus, Luxationibus, pag. 725

PARS PRIMA.

De Tumoribus.

CAPVT I.

DE Tumorum natura, cauſſis & differentiis
Cap. 2. de Tumoribus ab humoribus auctis in genere, p. 732
cap. 3. de abceſſibus, p. 734
cap. 4. de corpulentia nimia, p. 737
cap. 5. de inflammatione, p. 738
cap. 6. de finibus, p. 749
cap. 7. de eryſipelate, ſeu roſa pag. 751
cap. 8. de Bubone, ibid.
cap. 9. de Furunculo, p. 752
cap. 10. de Phymate, p. 752
cap. 11. de Phygethlo, ibid.
cap 12. de Parotide, p. 754
cap. 31. de carbunculo, p. 755
caput 14. de Paronychia, p. 758
cap. 15. de Pernionibus, p. 759
cap. 16. de Ecchymomate, p. 760
cap. 17. de Herpote, p. 763
cap. 18. de Oedemate, p. 764
cap. 19. de Scirrho. p. 768
cap 20. de cancro, p. 768
Caput 21. de tumore aquoſo. p. 770
cap. 22. de exanthematibus, ecthymatibus, puſtulis, phylactenis & eczematis, p. 771
cap. 23. de varis, p. 772
cap. 24. de ſudaminibus & ſyronib. ibid.
cap. 25. de epynictibus & terminthis, p. 773
cap. 26. de eſſere, ibid.
cap, 27. de ſcabie, p. 774
cap. 28. de lepra Græcorum, p. 777
cap. 29. de vitiligine, ſeu leuca & alpho, p. 778
cap. 30. de impetigine & lichene, p. 780
cap. 31. de gutta roſacea, p. 781
capu 32. de cruſta lactea, achoribus, fauis, tinea, ſicu, Helcydria, pſydraciis, & phthiriaſi. p. 782
cap. 33. de ſtrumis & ſcrofulis, p. 783
cap. 34. de ganglio & nodis, p. 784
cap 35. de meliceride, atheromate, & ſteatomate, p. 785
cap. 36. de teſtitudine, talpa ſeu topinaria. & natta, p. 787
cap. 37. de verrucis. p. 788
cap. 38. de cornibus, p. 789
cap. 39. de fungis, p. 790
cap. 40. de tumoribus malignis & venenatis, ac in ſpecie de Elephantiaſi. p. 791
cap. 41. de tumore flatulento, p. 795
cap. 42. de tumoribus à partibus ſolidis aliò procidentibus vel incumbentibus in genere, ibid.
cap. 43. de aneuriſmate, p. 796
cap. 44. de varicibus, p. 798
cap. 45. de Elephantiaſi Arabum. p. 800
cap. 46. de tumoribus particularibus. p. 881

LIBER QVINTVS.

PARS SECVNDA.

De Vlceribus.

CAPVT I.

DE vlceris, natura & differentiis, p. 801
cap. 2. de vlcere ſimplici. p. 803
cap. de vlcere cum intemperie, p. 807
cap. 4. de vlcere cum humorum affluxu, p. 808
cap. 5. de vlcere ſordido, putrido & corroſiuo, p. 809
cap. 6. de vlcere cum tumoribus, p. 810
cap. 7. de carne in vlceribus excreſcente & luxuriante, ibid.
cap. 8. de vlcere liuido & calloſo, p. 811
cap. 9. de vlceribus ſinuoſis, ibid.
cap. 10. de fiſtulis p. 812
cap. 11. de vlcere verminoſo, p. 815
cap. 12. de vlcere varicoſo, ibid.
cap. 13. de vlcere cum oſſis carie, ibid.
cap. 14. de vlcere dyſepuloto, cacoethe, telephio, & chyronio, p. 817
cap. 15. de phagedæna, p. 810
cap. 16. de vlcere cum dolore, p. 811
cap. 17. de tibiarũ & aliis particularibus vlceribus, ibid.
cap. 18. de ambuſtionibus p. 820
cap. 19 de gangrena & ſphacelo, p. 824

LIBER QVINTVS. PARS TERTIA.

De Cutis, capillorum & vnguium vitiis.

SECTIO PRIMA.

De Cutis vitiis.

CAPVT I.

DE cutis colore mutato in genere, & in ſpecie de nigredine à ſole contracta. p. 832
Caput 2. de de Ephelidibus in grauidis, p. 833
cap. 3. de lentiginibus, ibid.
cap. 4. de Coſmetica, p. 834
cap. 5. de næuis maternis p. 836
cap. 6. de maculis volaticis infantium. p. 836
cap. 7. de maculis à Germanis epaticis dictis, ibid.
cap. 8. de pruritu, p. 837
cap. 9. de malo odore. p. 838

LIBER QVINTVS. PARS TERTIA.

SECTIO SECVNDA.

De capillorum & vnguium vitiis.

CAPVT I.

DE pilorum natura, pag. 840
Caput 2. de pilorum vitiis, & primò de caluitie & barbæ defectu. p. 841
cap. 3 de pilorum de fluuio, p. 843
cap. 4. de alopecia & ophiaſi, p. 844
cap. 5. de tinea capillorum, p. 846
cap. 6. de pillorum fiſſura, ibid.
cap. 7. de canitie, ibid.

cap. 8. de furfuratione, & porrigine, p. 848
cap. 9. de plica. p. 849
Hiſtoria morbi generoſi & Illuſtriſſ. Dn. Nicolai Sapieha, Comitis in eodem, vexill. feri ſupremi magni Ducatus Lituaniæ. p. 852
Conſilium clariſſ. & excell. Dn. D. Ioannis Preuotij Profeſſoris Medicinæ in Gymnaſio Patauino primarij, p. 853
cap. 10. de vnguium vitiis, p. 858
Vngues inæquales, craſſi, rugoſi, ibid.
Vnguium ſcabrities, ibid.
Vnguium color mutatus, ibid.
Curuatura vnguium, ibid.
Fiſſura vnguium. ibid.
Vnguium caſus, p. 759
Reduuiæ, ibid.
Fiſſuræ manuum. ibid.

LIBER QVINTVS.

PARS QVARTA.

De vulneribus.

CAPVT I.

DE vulneris natura, cauſſa & differentiis, p. 860
cap. 2. de ſignis diagnoſticis p. 861
cap. 3. de prognoſticis & euentu vulnerum prædicendo, p. 861
Quæ vulnera ſint lethalia? quæ non, ibid.
Reliqua prognoſtica, p. 870
cap. 4. de curatione vulnerum, & primò de indicationibus, p. 871
cap. 5. de rebus alienis è vulnere eximendis, p. 872
cap. 6. de apparatu ad vulnera obliganda neceſſario, p. 874
De faſciatione, ibid.
De ſplenus, ibid.
De ferulis, ibid.
De laqueis, p. 875
De membri delicati apta collocatione, ibid.
cap. 7. de vulneratarum partium faſciatione. p. ead.
De ſutura vulnerum per glutinum, p. 876
De ſutura & fibulis, ibib.
cap. 8. de medicamentis ad vulnera curanda neceſſariis, p. 878
cap. 9. de Cæſaris Magati, & Ludouici Septalij curandi vulnera methodo, iudicium. p. 883
cap. 10. de vnguento armario, p. 891
cap. 11. de alterantibus medicamentis & potionibus vulnerariis, p. 896
cap. 12 de diæta vulneratorum p. 898
cap. 13. de prohibenda ad partem vulneratam fluxione, p. 899
cap. 14. de venarum & arteriarum vulneribus, & de hæmorrhagia in vulneribus ſiſtenda, p. eadem
cap. 15. de vulneribus neruorum & tendinum in genere, & de punctura neruorum p. 902
cap. 16. de neruis cæſim vulneratis, & ligamentorum vulneribus, p. 603
cap. 17. de articulorum vulneribus, p. 906
cap. 18 de vulnere cum contuſione, p. 908
cap. 19 de vulneribus morſu animalium illatis, p. 909
cap. 20. de ſclopetorum vulneribus, p. 910
De globorum extractione, p. 914
De medicamentis ad ſclopetorum vulnera neceſſariis, ibid.
cap. 21. de vulneribus venenatis, p. 916
cap. 22. de vulneribus particularibus, p. 919
cap. 23. de morbis & ſymptomatibus, quæ vulneribus accidunt, ibid.
De inflammatione, pag. 920
De eryſipelate, ibid.
De carne ſuperexcreſcente, p. 921
De hæmorrhagia, ibid.
De dolore cum vulnere, ibid.
De dolore cum vulnere. ibid.
De conuulſionibus & conuulſiuis motibus, ibid.
cap. 24. an licet Chriſtiano periaptis & ſigillis appenſis, vel ſimilibus modis ſe ab armis inuiolabilem præſtare, p. 922

LIBER QVINTVS.

PARS QVINTA.

De Fracturis.

CAPVT I.

DE fracturis eorumque curatione in genere, p. 928
Cap. 2. De fractura cum vulnere, p. 933
cap. 3. de fractura cum vulnere, in qua os nudatum non eſt fragmentum tamen oſſis aliquod abſceſſurum metuitur, p. 935
cap. 4. de affectibus præter naturam qui fracturis accidunt.
Dolor, Inflammatio, Gangrena, Pruritus & excoriatio, ibidem.
cap. 5. de diſtortis & malè compoſitis oſſibus, p. 937
cap. 6. de callo iuſto, minore, vel maiore corrigendo, ib.
cap. 7. de membri gracilitate & debilitate, p. 938
cap. 8. de Brachii fractura, ibid.
cap. 9. de humeri fractura, p. 939
cap. 10. de cruoris fractura, ibid.
cap. 11. de femoris fractura, p. 940
cap. 12. de fractura naſi, p. 941
cap. 13. de maxillæ fractura, ibid.
cap. 14. de fractura clauiculæ, ſeu iuguli, p. 942
cap. 15. de ſcapulæ fractura, ibid.
cap. 16. de ſterni fractura, p. 943
cap. 17. de coſtarum fractura, ibid.
cap. 18. de ſpinæ dorſi fractura, p. 944
cap. 19. de fractura oſſium manus, p. 945
cap. 20. de coxendicis fractura, ibid.
cap. 21. de fractura patellæ in genu, ibid.
cap. 22. de fractura oſſium pedis, p. 946

LIBER QVINTVS.

PARS QVINTA.

De Luxationibus.

CAPVT I.

DE Luxationibus in genere, pag. 947
Cap. 2. de luxatione cum dolore, inflammatione, vulnere, fractura, &c. p. 949
cap. 3. de mandibulæ luxatione, p. 950
cap. 4. de clauiculæ luxatione, p. 952
cap. 5. de ſpinæ & coſtarum luxatione, ibid.

cap. 6. de humeri luxatione. p. 953
cap. 7. de cubiti & radij luxatione, p. 955
cap. 8. de manus & digitorum eius luxatione. p. 956
cap. 9. de femoris luxatione, p. 957
cap. 10. de luxatione patellæ, p. 958
cap. 11. de luxato genu, p. 959
cap. 12. de fibulæ diſtractione, ibid.
cap. 13. de pedis & eius oſſium luxatione. ibid.

De Morbis occultis.

LIBRI SEXTI.

PARS PRIMA.

De morbis occultarum qualitatum in genere. p. 963

CAPVT I.

An dentur actiones à tota ſubſtantia, ſeu qualitatibus occultis, ibid.
Caput 2. de nomine & natura occultarum qualitatum, p. 964.
cap. 3. de qualitatum occultarum origine. p. 967
cap. 4. an ad ſanitatem etiam qualitates occultæ pertineant, p. 973
cap. 5. an dentur alij præter intemperiem, in partibus ſimularibus morbi, p. 975
cap. 6. Eiuinam ſint illi alij præter intemperiem in partibus ſimularibus morbi, p. 980
cap. 7. de cauſſis & differentiis occultorum morborum in genere, p. 981
cap. 8. de ſignis occultorum & venenatorum morborũ in genere, p. 983
cap. 9. de curatione morborum malignorum, venenatorum, & occultorum in genere, p. 984

De Morbis occultis, malignis, & venenatis ab interno humorum vitio.

PARS SECVNDA.

CAPVT I.

De malignitate & veneno in genere, p. 986
Caput 2. an maligni & venenati humores in corpore noſtro generentur, p. 989
cap. 3. quomodo maligni & venenati humores in corpore noſtro generentur, p. 991
cap. 4. de cauſſis morborum occultorum, malignorum & venenatorũ ab interno humorum vitio ortorum in ſpecie, p. 794
cap. 5. de morborum ex interno humorum vitio ortorũ differentiis, p. 996
cap. 6. de ſignis morborum à malignis & venenatis humoribus in corpore noſtro genitis ortorum, p. 997
cap. 7. de præſeruatione & curatione morborum malignorum ab interno humorum vitio ortorum, p. 998

PARS TERTIA.

De morbis occultis, ortis ab aqua, aëre, & de contagio, & morbis contagioſis in genere, p. 1004
cap. 2. de morbis malignis ab aëris vitio, p. 1005
cap. 3. de contagio, p. 1007
cap. 4. de contagioſorum morborũ differentiis. p. 1012

PARS QVARTA.

De Lue venerea.

CAPVT I.

De nomine & origine luis venereæ, p. 1013
Caput 2. Hiſtoria luis venereæ, p. 1014
cap. 3. de natura luis venereæ, p. 1015
cap. 4. de cauſſis, p. 1019
cap. 5. de differentiis, p. 1023
cap. 6. de ſignis diagnoſticis, p. 1024
cap. 7. de prognoſticis, p. 1026
cap. 8. de præſeruatione, p. 1028
cap. 9. de indicationibus, p. 1029
cap. 10. de curatione. Et primò venæ ſectione, p. 1031
cap. 11. de præparatione & purgatione vitioſorum humorum. ibid.
cap. 12. de propriis remediis & antidotis alexipharmacis luis venereæ in genere, p. 1031
cap. 13. de ligno indico & Guaïaco, p. 1032
cap. 14. de ſarſaparilla. p. 1035
cap. 15. de radice China, p. 1036
cap. 16. de ligno ſaſſafrat, p. 1037
cap. 17. de ſaponaria, p. 1038
cap. 18. de alexipharmacis compoſitis, ibid.
cap. 19. de modo vtendi his medicamentis, p. 1039
cap. 20. de Alexipharmacis aliis communibus, p. 1040
cap. 21. de cura per hydrargyrum, p. 1041
cap. 22. de diæta in luis venereæ curatione obſeruanda, p. 1050
cap. 23. de morbis ac ſymptomatibus, quæ lui venereæ coniungi ſolent, curandis, p. 1052
Vlcera, ibid.
Fiſſuræ manuum & pedum p. 1053
Bubones ibid.
Tumores gummatoſi, & nodi, ibid.
Tuberculæ & puſtulæ, ibid.
Capillorum defluuium, ibid.
Dolores, ibid.
Gonorrhoea, ibid.
Tabes, ibid.

PARS QVINTA.

De Venenis externis in genere.

CAPVT I.

De natura veneni, pag. 1055
cap. 2. de differentiis venenorum, p. 1058
cap. 3. de ſignis diagnoſticis. p. 1064
cap. 4. de prognoſticis. p. 1067
cap. 5. de præſeruatione à venenis ibid.
cap. 6. de curatione venenorum in genere, p. 1069
caput 7. de venenorum ore aſſumptorum curatione, p. 1071
cap. 8. de venenorum extra in corpus admiſſorum curatione, p. 1072

PARS SEXTA

De Venenis è mineralibus & metallis.

CAPVT I.

De calce viua, pag. 1074
Caput 2. de gypſo, ibid.
Cap. 3. de vitriolo, p. 1075

cap. 4, de aqui forti, ibid.
cap. 5. de antimonio, ibid.
cap. 6. de magnete, p. 1076
cap. 7. de adamante, ibid.
cap. 8. de lapide lazuli, p. 1077
cap. 9. de arſenico, auripigmento, ſandaracſtis, & realgare, ibid.
cap. 10. de ære, eiuſque ſquama, flore, ære vſto, & viridi æris, p. 1079
cap. 11. de aurichalco & ſcobina campanorum, ibid.
cap. 12. de ferro ſcorio febri, & ferrugine, p. 1080
cap. 13. de plumbo, ibid.
cap. 14. de ceruſſa, p. 1081
cap. 15. de minio, ibid.
cap. 16. de lithargyro, ibid.
cap. 17. de argento viuo tum crudo, tum ſublimato, tum præcipitato, p. 1082
cap. 18. de cinnabari, p. 1084

PARS SEPTIMA.
De venenis è plantis.
CAPVT I.

De Opio, p. 1085
Caput 2. de fungis, p. 1091
cap. 3. de napello, p. 1092
cap. 4. de aconito, ibid.
cap. 5. de Toxico & Pharico, p. 1093
cap. 6. de cicuta, ibid.
cap. 7. de ephemeridibus, p. 1094
cap. 8. de hyoſcyamo, ibid.
cap. 7. de ſolano furioſo & dorxenio, p. 1095
cap. 10. de mandragora, ibid.
cap. 11. de Apio riſus, ſeu herba ſardonia, p. 1096
cap. 12. de coriandro, p. 1096
cap. 13. de ixia & chameleone, ibid.
cap. 14. de Taxo, p. 1097
cap. 16. de nuce metella, ibid.
cap. 17. de nerio ſeu oleandro, p. 1098
cap. 18. de iuglande arbore, ibid.
cap. 19. de elula, ibid.
cap. 20. de nuce vomica, p. 1099
cap. 21. de elleboro, ibid.
cap. 22. de grano nebulæ, erica baccifera, herba hæmatogogi datura, fluore Africano, lolio, mangas, anouai, liucæ ſucco, melle venenato. p. 1100

PARS OCTAVA.
De Venenis ab animalibus.
CAPVT I.

De venenis ab animalibus in genere, p. 1101
Caput 2. de ſerpentibus in genere. p. 1102
cap. 3. de aſpide, p. 1104
cap. 4. de ceraſte, p. 1105
cap. 5. de Hæmorrhæo, ibid.
cap. 6. de ſepedone, p. 1106
cap. 7. de dipſape, ibid.
cap. 8. de natrice, ibid.
cap. 9. de amphybæna & ſcytale, p. 1107
cap. 10. de cenchri, ibid.
cap. 11. de Dryino, ibid.
cap. 12. de Baſilico, ibid.
cap. 13. de vipera, p. 1108
cap. 14. de ſcorpione, p. 1109
cap. 15. de dracone terreſtri, p. 1110
cap. 16. de crocodilo, p. 1111
caput 17. de lacerta, ibid.
cap. 18. de ſtellione, ibid.
cap. 19. de Salamandra, ibid.
cap. 20. de Hirudine, p. 1112
cap. 21. de ſcolopendra, p. 1113
cap. 22. de rubeta, ibid.
cap. 23 de mure araneo, ibid.
cap. 24. de araneo, p. 1114
cap. 25. de Tarantula, p. 1115
cap. 26. de Cantharidibus, ibid.
cap. 27. de Bupreſte, ibid.
cap. 28. de pini erucis, p. 1116
cap. 29. de muſcis, apibus, & veſpis, ibid.
cap. 30. de veneno canis & aliorũ animaliũ rabidorũ ib.
cap. 31. de cerebro & ſanguine felis, p. 1118
cap. 32. de ſanguine menſtruo, p. 1119
cap. 33. de ſanguine taurino hauſto, ibid.
cap. de lacte coagulato, p. 1120
cap. 35. de cauda ceruinæ veneno, p. 1121
cap. 36. de vnguium ſegmentis, ibid.
cap. 37. de ſudoris animalium veneno, ibid.
cap. 38. de Torpedine, ibid.
cap. 39. de muræna, p. 1022
cap. 40. de lepore marino, p. 1123
cap. de paſtinaca marina, ibid.
cap. 4. de ſcorpione marino, p. 1125
cap. 43. de dracone marino, p. 1125
cap. 44. de felle canis piſcis, ibid.
cap. 45. de morbis & ſymptomatibus quæ venena interdum poſt ſe relinquunt, p. 1125

PARS NONA.
De morbis a faſcino & incantatione ac veneficiis inductis.
Præfatio.
CAPVT I.

De faſcinatione, & an ea aliqui morbi inducantur. p. 1126
cap. 2. quid ſit incantatio, & veneficium & magia, p. 1131
cap. 3. dari morbos à veneficiis & incantatione inductos affirmant multi, p. 1133
cap. 4. dari morbos ab incantatione & veneficio negat vulerus, p. 1136
cap. 5. deciditur hæc controuerſia, & vnde morbi illi qui à ſagis induci dicuntur, prouenіant, explicatur, p. 1137
cap. 6. de ſignis morborum à venenis ortorum, p. 1146
cap. 7. de præſeruatione, p. 1147
cap. 8. de curatione morborum à veneficiis inductorum, & primò magia, pag. 1148
cap. 9. de curatione naturali, p. 1154
cap. 10. de diuina curatione, p. 1157
Concluſio, p. 1158

APPENDIX
LIBRI SEXTI.
PARTIS NONÆ.

Miram veneficis hiſtoriam exhibens, p. 1158
Epiſtolæ duæ viri excellentiſſimi & clariſſimi Dn. Balthazaris Han Medicinæ Doctoris & Sereniſ. Electoris Saxoniæ Archiatri.
Epiſtola 1. ibid.
Epiſtola 2. p. 1159
De caſu iſto iudicium & conſilium Dn. Ioachimi Colbrii Medici D. ad Dominum Dn. Balthazar. Han. ſcriptum. p. 1160

Index Quæſtionum.

Index quæſtionum quæ in hoc tertio Danielis Sennerti volumine occurrunt obſeruandæ.

QVÆSTIO I.

QVomodo frigus bulinum excitet, pag 41
2. An humor melancholicus & acidus qui appetitum excitat in ventriculo naturaliter cōtineatur, ibid.
3. An in pica humori prauo contraria, an vero ſimilia appetantur, p. 43
4. An chylificatio fiat à calore, p. 50
5. An calor vicinarum partium etiam aliquid ad coctionem faciat, p. 51
6. An in Ileo nihil per aluum excernatur, p. 97
7. quidnam illud mucoſum & album ſit, quod in dyſenteria excernitur, p. 184
8. An Adamas venenum & cauſſa dyſenteriæ eſt, p. 185
9. An pinguedo & ramenta inteſtinorum tanta, vt vulgo fertur in dyſenteria excernantur, p. 186
10. An purgantia exhibenda ſint in dyſenteria, p. 186
11. An lactis vſus in dyſenteria conueniat, p. 186
12. An Chalybis vſus in dyſenteria conueniat, p. 189
13. Quænam fluxus hepatici cauſſa proxima ſit, p. 193
14. Qualis ſit ſanguis qui per hæmorrhoides euacuatur, p. 201
15. an Aloë venarū ora aperiat & hæmorrhoides cieat, ibid.
16. an hirudines hæmorrhoidibus applicandæ ſint. ibid.
17. an hydrops aſcites ſolo Epate læſo generetur, p. 321
18. quæ cauſſa prima ſit collectionis humoris ſeroſi in aſcite, p. 324
19. per quas vias aqua hydropicorum in cauitatem abdominis perueniat, p. 337
20. an Rhabarbari vſus in curatione hydropis vtilis ſit, p. 338
21. quomodo flatus in tympanite generentur, p. 341
22. per quam viam flatus in abdominis cauitatem perueniant, p. 341
23 an cibi craſſi, vt & lac ad calculi generationē faciant, p. 358
24. an potus immutatus planè per vrinam in diabete reddatur, p. 366
26. quænam diabetæ cauſſa ſit, ibid.
26. an ſtranguria etiam à frigiditate & imbecillitate veſicæ excitetur, p. 384
27. quæ cauſſa ſit cur Scytæ ſteriles fiant, p. 408
28. an Eunuchi generent. p. 409
26. an nomen Gonorrhœæ omnibus, quæ vulgo recenſentur differentiis æquè propriè competat. p. 414
30. an Arthritidis nomen etiam podagram chiragram, & reliquos articulorum dolores cōprehendat, p. 457
31. an omnis dolor circa articulos Arthritidis nomine dignandus ſit, p. 458
32. quo in loco humor Arthritidem excitans conſiſtat, ibid.
33. qualis ſit febris quæ Arthritidem comitatur, p. 455
34. an defectus mororum podagram producat ſeu mori fructus podagram ſanent, ibid.
35. quænam ſit arthritidis cauſſa, p. 456
36. Vbi humor Arthritidis cauſſa generetur, & per quas vias in articulos influat, p. 454
37. an in ipſis articulis quid colligatur, quod ad producendum paroxiſmum aliquid faciat, p. 464
38. an pueri, Eunuchi, virgines & mulieres Arthritide laborent, ibid.
39. an Arthritis ſit curabilis, p. 465
40. an purgare liceat in principio paroxiſmi Arthritici, p. 466
41. an thermæ Arthriticis vtiles ſint, p. 467
42. qua ratione hæmorrhoides vteri à menſium fluxu & ſuppreſſione differant, p. 489
43. an in inflatione vteri, flatus quandoque in ipſa vteri cauitate contineantur, p. 505
44. an mulier concipere poſſit, cui numquam menſes fluxerunt, p. 532
45. an ſanguis menſtruus ſolum quātitate ſit ſuperfluum an vero etiam qualitate vitioſus, p. 533
46. quomodo locus Ariſtotelis 7. de hiſtoria animaliū, cap. 2. ſit intelligendus, p. 533
47. an dentur cauſſæ ſuppreſſionis mentium. p. 542
48. quæ vena in ſuppreſſione menſiū aperienda ſit, ibid.
49. quo tempore vena reuocandorum menſium cauſſa ſit aperienda, p. 543
50. an reuulſionis gratia in cruribus frictiones & ligaturæ fieri poſſint, p. 550
51. an venæ ſectio in fluore muliebri locum habeat, p. 558
53. an Diuretica conueniant in fluore muliebri, ibid.
53. an hymen virginitatis iudicium in omnibus virginibus appareat, p. 560
54. an virgines neceſſario in primo coitu ſanguinem effundant, p. 561
55. an vuluæ adſtrictio virginitatis ſignum ſit, p. 562
56. an lac in mammis apparens amiſſæ virginitatis ſignū ſit, p. 562
57. an ægris res abſurdæ quas appetunt, ſint concedendæ, p. 567
58. an motus & exercitatio in morbo virgineo competat, ibid.
59 an venus virgineo morbo laborātibus vtilis ſit, p. 568
60. an venæ ſectio in morbo virgineo locum habeat, ib.
61. qualiſnam propriè affectus præter naturam ſit ſuffocatio, p. 559
62. quæ ſit vera cauſſa ſuffocationis vterinæ, ibid.
63. an vinū in hyſteriſco paroxiſmo exhibere liceat, p. 577
64. an camphora ſit frigida vel calida, & an veneræa, extinguat, p. 581
65. qua in parte capitis dolores ex conſenſu vteri in fœminis excitentur, p. 585
66. an mola ſine viri congreſſu, & ſine virili ſemine generati poſſit, p. 612
67. an tenuis diæta grauidis conueniat, p. 617
68. an venæ ſectio & ſanguinis detractio grauidis conueniat, p. 618
69. an grauidas purgare liceat, p. 619
70. an purgare, an vera ſanguinem mittere in grauidis periculoſius ſit, p. 620
71. an abortum ſalutis matris gratia cōcitare liceat, ibid.
72. an clyſteres, diuretica, & ſudorifera grauidis conueniant, p. 621
73. an vteri anguſtia abortus cauſſa eſſe poſſit, p. 637
74. quæ vena in puerperis pleuritide laborantibus aperienda ſit, p. 667
75. an à ſolo ſanguine, an vero etiam à lacte inflāmatio mammarum fiat, p. 670
76. an commodius infans lacte materno, ac vero nutricis alienæ alatur, p. 689
75. an vulnera crebro vel raro dicta genera ſint, p. 884
78. an Turundarum & penicillorum in vulneribus curandis aliquis vſus ſit. p. 890

FINIS.

UNIVERSITY OF MARYLAND
1813

PRACTICÆ MEDICINÆ LIBER TERTIVS.

DE MORBIS AC SYMPTOMATIBVS infimi Ventris.

PROOEMIVM.

SI rem rectâ ratione penſitare velimus, equidem de morbis ventris inferioris primo loco agendum videbatur. Continet enim is organa nutritioni dicata, à quibus vt vniuerſum corpus nutrimentum ſuum accipit: ita ab iiſdem partibus reliquo corpori morborum cauſſæ ſuppeditantur, vt rari morbi ſint, qui non ab hiſce partibus primam ſuam originem habeant; cùm quotidie ferè errata in diæta committi ſoleant, eaque in reliquis partibus corrigi non poßint, atque inde in ventre inferiori multa excrementa & vitioſi humores cumulari, & hinc reliquis corporis partibus communicari ſoleant. Practicorum tamen ordinem vulgatum ſequi libet. Itaque cùm morbos & ſymptomata capitis & thoracis, ac partium in hiſce contentarum abſoluerimus, proximum iam eſt, vt de affectionibus p. n. ventris inferioris dicamus. Continet verò venter inferior partes plures, nutritionis ſcilicet & generationis organa. Ad nutritionem pertinent, eique inſeruiunt Oeſophagus, Ventriculus, Inteſtina, Meſenterium, Pancreas, Omentum, Lien, Epar, Veſicula fellis, Renes, Vreteres, & Veſica. Ad generationem pertinent Teſtes, & his inſeruientes & annexæ partes; de quarum morbis & Symptomatibus iam ordine dicemus.

PARS I. DE MORBIS AC SYMPTOMATIBVS Oeſophagi & Ventriculi.

SECTIO PRIMA.

De morbis Oeſophagi & Ventriculi.

CAPVT I.

Morbi Oeſophagi.

Morbi Oeſophagi.

VEntriculus cibum potúmque corpori nutriendo vtilem & neceſſarium recipit, & in Chylum, è quo poſtea fit ſanguis, mutat. Via autem, per quam cibus & potus ex ore in ventriculum fertur, oeſophagus eſt. Patitur autem is etiam ſuos morbos & ſymptomata. A

Intemperies Oeſophagi.

Primò enim intemperie corripitur, calida, frigida, humida, ſicca, & quidem vel cum, vel ſine materia. Calida, vt & ſicca, plurimum afficitur in febribus ardentioribus, vbi à vaporibus calidis aſcendentibus incaleſcit & ſiccatur. Idem interdum accidit, vbi humores acres vomitu reiciuntur: Oeſophagi intemperies.

imò vbi in ventriculo continentur, propter continuitatem œſophagum afficere poſſunt. Vapores etiam ab vtero adſcendentes intemperiem œſophagi inducunt, reperiuntúrque fœminæ, quæ de perpetua ſiccitate & aſperitate œſophagi hâc de cauſſa conqueruntur. Humectatur etiam ſæpè à catharris huc defluentibus, vt & in ſaliuatione. Præter cauſſas internas autem, etiam intemperiem ſuæ materiæ cognatam inducunt, cauſſæ externæ: Aër nimirum calidus, frigidus, fumi item, fuligines & pulueres, cibi potúſque & medicamenta inſignem aliquem exceſſum qualitatum primarum habentia.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem intemperies œſophagi in genere ex deglutitione impedita, toto œſophago æqualiter affecto ſine vlla anguſtia & doloris ſenſu. Et quia propter vicinitatem interdum trachea ſimul afficitur, ex voce nonnunquam etiam de intemperie œſophagi iudicari poteſt.

Differentiæ autem cauſſarum primò cognoſcuntur ex iis, quæ in ore & lingua apparent. Habent enim hæ partes communem tunicam, ideóque affectio, quæ in lingua apparet, ferè etiam œſophago communis eſt. In calida intemperie rubor & aſperitas in lingua percipitur: In frigida & humida humiditas. Deinde à cauſſis quæ præceſſerunt vel adſunt, quæ ſibi ſimilem diſpoſitionem œſophagi imprimunt. Tertiò à iuuantibus & nocentibus. Nam in calida intemperie proſunt frigida, nocent calida: Ita & in reliquis. In calida & ſicca imprimis adeſt ſitis, & ſaliua abeſt; in humida abeſt ſitis, & multa adſunt ſputamina.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Per ſe autem hæ intemperies periculoſæ non ſunt, ſed ſi quod periculum habent coniunctum, id à cauſſis, à quibus proueniunt, pendet. 2. Intemperies œſophagi tandem & aſperæ arteriæ communicari poteſt. 3. Calida & ſicca intemperies ſi diu durat, tandem excoriationem excitat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Quælibet intemperies contraria ſibi indicat, & eadem ferè medicamenta adhibentur, quæ in ventriculi intemperiebus proponentur. Intemperies calida indicat refrigerantia, & curatur iulebo & ſyrupo viol. granat. mucil. ſem. pſyllij, aqua portul. nymphææ & ſimilibus refrigerantibus, quæ ſimul lentorem quendam habent, vt adhærere poſſint, & excoriationem prohibere, quæ propterea etiam ſenſim deglutienda ſunt, ne ſubitò tranſeuntia parum aut nihil alterent. Non ſolùm autem potantur & deglutiuntur talia medicamenta, ſed & formâ collutionum oris ex ſuccis & aquis refrigerantibus parantur. Detinentur quoque in ore cryſtalli & alia refrigerantia. In cibis conueniunt lac acetoſum è quo butyrum eſt ſeparatum, & alij cibi & potus refrigerantes. In intemperie frigida conueniunt medicamenta calida, quæ poſteà de intemperie frigida ventriculi proponentur. In intemperie ſicca ſorbitiones fiant ex ptiſana, iure pulli, detur butyrum recens ſine ſale, ol. amygdal. dulcium, modò alii morbi eiuſmodi medicamenta non prohibeant. Vel parentur trochiſci ſub lingua tenendi.

℞. *Sem. malu. melon. cydonior. excortic. gummi Arabici, tragacanth.* an. Drach. i. *ſem. lactuc.* ʒ. ß. Cum *ſyrupo violar.* F. Trochiſci ſublinguales. In intemperie humida adhibentur medicamenta calefacientia, quæ ſimul ſiccant. Suffitus etiam hîc vtiles ſunt, & inter alia fumus è caule leuiſtici Topica quoque applicari poſſunt, & quidem in lateribus colli potius quàm in anteriore vel poſteriore colli parte.

Tumores Oeſophagi.

Tumores œſophagi.

Aliquando etiam Oeſophagus tumore afficitur, & quidem hi tumores vel ſunt calidi vel frigidi, habéntque ortum à cauſſis, quæ in aliis etiam partibus tumores excitare ſolent: affluxúſque humorum etiam hic ſunt cauſſæ eædem, quæ in aliis partibus: inter quas cauſſæ etiam ſunt externæ, percuſſio, res duræ & aſperæ in œſophagum illapſæ, eique infixæ. Dolore enim ex re infixa excitato affluxus ſanguinis concitatur, vnde inflammatio oritur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

In genere tumor cognoſcitur ex dolore, qui in deglutiendo percipitur, & deglutitio impeditur, ita quidem, vt aliquando potus per nares refluat. Dolor quoque in parte affecta magis percipitur, quàm in alia: quo loco quoque cibus & potus ſubſiſtere ſolent. Dolor etiam magis in parte poſteriore & dorſo, quàm in pectore ſentitur; ægrique erecti magis ſedere cupiunt, cùm hoc modo faciliùs degluttiant. Et ſi pars inferior ſit affecta, cibi aliquouſque deſcendunt, poſtea verò in tranſitu hærent, ægróque inde moleſtia conciliatur. Tumorem autem calidum eſſe cognoſcitur ex dolore maiore, qui etiam continuus eſt, ſiue æger deglutiat, ſiue non; ex ſiti, ex caloris etiam in lingua indiciis, adéſtque febris. Vbi materia in pus mutatur, calor, dolor & febris augetur, & cùm tumor rumpitur, rigor aliquis ſuperuenit, & febris ac dolor remittunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Gula vix patitur tumorem & abſceſſum, quin cor illi vel cerebrum, vel vtrumque compatiatur. 2. Sunt autem hi tumores curatu non faciles, & cum magno periculo coniuncti, ægrúmque, arteriæ aſperæ via compreſſa, penè ſuffocant, & in vitæ periculum coniiciunt, cuius rei hiſtoriam refert Beniuenius, *de abditis morborum ac ſanat. cauſſis, c. 104.*

Curatio.

Curatio.

Tumores autem œſophagi eaſdem indicationes ſuppeditant, quas aliarum partium tumores, ſimul tamen partis affectæ habenda ratio. Nam cùm medicamenta, quæ aſſumuntur, ad ventriculum & viſcera perueniant, talia eſſe debent, vt non modò ſapore non ſint ingrato, ſed & nullum damnum ventriculo & viſceribus inferant. Deinde repellentia, quæ extra applicantur, talia eſſe debent, ne partes vicinas ſanas conſtringẽdo lædant. Cauendũ quoque in Tumoribus œſophagi à vomitu, niſi ad rumpendum abſceſſum neceſſarius ſit, Primò quia vomitu materia ad locum affectum mouetur; deinde, ſi materia ad œſophagum mota ob tumorem ibi ſubſiſteret, & eiici non valeret, facilè ſuffocationis cauſſa eſſe poſſet. Tumores verò calidos in ſpecie quod attinet, in principio, niſi quid prohibeat, vt & in aliis tumoribus, ſanguis mittendus, & aluus etiam vel clyſteribus, vel lenientibus medicamentis euacuanda. Extra verò applicantur in principio medicamenta repellentia ex ſucco plantaginis, portulacæ, mucilag. pſyllii & ſimilibus. Vt ℞. *Ol. roſac. cydonior. ſucci plantag. portulacæ part. æqual. aceti parum.* Coqu. & addita ceræ q. ſ. Fiat vnguentum. Aut imponatur Cataplaſma ex farina hordei & lentium. Aſſumantur verò & paulatim deglutiantur *Syrupus roſar. viol. granator. de ſucco ribes, berberis, cum Speciebus diatragac. frigidi.* Cibus verò ſit ex hordeo & aliis refrigerantibus, addito pauco aceto. In augmento adduntur Reſoluentia: Topicis, nimirum. *ol. chamæmel. aneth. fœnumgræc. bdellium, Ammoniac.* Internis verò *glycyrrhiz. & rad. ireos*, vt: ℞. *Spec. diaireos* ʒ. i. *diapenid.* ʒ. ß. *Extract. glycyrrh.* ℈. j. *Syrup. violar. vel roſar. q. ſ.* F. Linct. in ſtatu diſcutientia ferè ſola vſurpentur, & aliquid ſaltem repellentium addatur. Ideóque conueniunt tum extra ol. chamæm. lini, & Cataplaſma ex flor. chamæm. fænugræci &

ſimil. paratum. Exhibeantur verò intra. *Looch de pino, vel Eclegma ex ſpecieb. diaireos, diapenid. cum ſyr. de iuiub. glycyrrh. vel hyſſop.* Sit humor ad ſuppurationem tendat, pinguia & emplaſtica intus & extra, internis medicamentis addantur rad. altheæ, ficus, paſſulæ, iuiubæ & ſimilia, vt ℞. *Branc. vrſin.* M. j. Coqui, ad mollitiem & contundantur; Contuſis adde *farin. hordei, pulver. rad. altheæ,* an. ℥. j. *Vnguenti dialthea, q. ſ.* F. Cataplaſ. Vel ℞. *Rad. altheæ, lil. albor. malu. cum rad.* an. ℥. j. *flor. chamæm. verbaſci.* an. M. ſ. *ficuum* nu. iij. Coqu. ad mollitiem, Contuſis adde *farin. ſem. fænugr. lini* an. ℥. j. *vitell. ouor.* num. ij. *ol. amygdal. dulc. q. ſ.* F. Cataplaſma. Si materia iam in pus mutata ſit, vt tumor faciliùs rumpatur, addantur rad. iridis, marrubium, ſinapi, crocus: Vel exhibeatur hoc Eclegma. ℞. *Ficuum pinguium* num. vj. *iuiub. cybebarum.* an. ℥. j. *dactylor. ſ. oſſibus* num. viij. Contundantur in mortario & addantur *ſpec. diapenid. diaireos ſ.* an. ʒ. j. *pulu. glycyrrh.* ʒ. ij. *croci* ʒ. j. *ſyrup. violar. & iuiub.* an. q. ſ. F. Looch.

Vlcus abſtergatur aqua hordei cum ſaccharo rubro & melle roſato. Si tumor ſit frigidus, eædem quidem indicationes ſunt, & eadem medicamenta requiruntur: repellentia tamen ſint mitiora & minus frigida. Sufficit inunctio cum oleo roſac. aceto permixto, & cataplaſm. ex farina hordei cum oleo roſaceo & aceto. Libat etiam æger Looch ex Syrup. iuiub. & ſpec. Diatragacanthi frigid. in augmento verò reſoluentia ſint fortiora. Si non diſcutiatur tumor, maturantia adhibeantur. ℞. *Branc. vrſin. ad mollitiem cocta & contuſa* ℥. ij. *farin. tritici, ſem. fænugr. lini. puln. flor. chamameli* an. ℥. j. *axung. porcin. q. ſ.* F. Cataplaſma. Exhibeatur v. Looch è ficubus, dactylis, rad. altheæ, Syrup. iuiubin. & de glycyrrh. Vt rumpatur apoſtema, addantur radic. iridis, hyſſopus, ſinapi. Ruptum abſtergatur hydromel, cum melle roſaceo.

Anguſtia Oeſophagi.

Anguſt. Oeſophagi.

Oeſophagus interdum etiam anguſtior redditur, vt cibo & potui tranſitus denegetur. Fit autem hoc primò in tumoribus œſophagi, vt modò dictum: Deinde ob luxationem vertebrarũ ceruicis & dorſi ad interiora. Tertiò ob pituitam craſſam, lac coagulatum vomitu rejectum & in œſophago hærens. Quartò ob res externas deglutitas, vt oſſa, ſpinas, bolos ciborum magnos, nummos, hirudines, & ſimiles res duras in eo hærentes. Quintò ob vermes ex ventriculo & inteſtinis aſcendentes. Non impoſſibile videtur etiam coaleſcere poſſe, aut certè anguſtiorem reddi œſophagum ex vlcere vel vulnere: etſi eius rei exemplum non meminerim, cùm in aliis partibus idem accidat. Ita de oris coalitu (an in labiis, an verò in principio œſophagi fuerit, dubitari poſſet) hiſtoria habetur *in Epiſtolis D. Horſtij ſect.* 19. de molitore quodam, cui os ita coaluit, vt infundibulo illum vti oportuerit, cui tandem omnino os clauſum fuit, quod per inciſionem denuò apertum, iterum clauſum, & ſecunda ſectione apertum rurſum clauſum fuit & coaluit, vt ita ægro fame pereundum fuerit. Sextò etiam aliquando in Scorbuticis & Hypochondriacis à vaporibus & flatibus aſcendentibus, & œſophagum replentibus ac diſtendentibus, & arteriam aſperam vicinam comprimentibus, vel tale quid, quale pyra & alij fructus auſteri afferre ſolent, inferentibus, & ſibi ipſis adſtrictoriâ vi exitum quaſi præcludentibus, non ſolùm deglutitionem impediri, ſed & ſuffocationem, ſi quid deglutire vellent, intentatam aliquoties obſeruaui. Tandem inter cauſas œſophagi anguſtiæ referenda medicamenta conſtringentia. Ita D. Philippus Hœchſtetterus, *obſ. Dec.* 3. *caſu* 5. refert. Ruſtico cuidam vinum maluaticum exhibitum fuiſſe, in quo per noctem radices ſymphyti maioris maceratæ fuerant, atque inde ei fauces ita præclauſas fuiſſe, vt maxima cum difficultate deglutiret: Sed aceto hauſto à ſtrangulationis metu liberatum fuiſſe.

Conſtringentia, œſophagi anguſtiæ cauſa.

Signa Diagnoſtica.

Signa

Cognoſcitur autem anguſtia œſophagi ex difficultate deglutiendi, & quidem cibo ac potu in certo loco ſubſiſtente. Cauſſas verò quod attinet, tumor deprehenditur ex ſignis, quæ antea ſunt propoſita: Si verò ex re externa illapsâ anguſtia ſit, cognoſcitur id ex ægri & adſtantium relatione. Si à vermibus, ſigna vermium adſunt. Si à flatu craſſo, abeſt tumor, & nil illapſum eſt in gulam, adſunt verò ſigna hypochondriacæ affectionis, malumque non eſt diuturnum, ſed potu aſſumpto ſedatur, ac præcipue ventriculo vacuo accidit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Pro cauſſarum verò ratione malum nunc faciliùs, nunc difficiliùs curatur, & eſt vel periculoſius, vel minus periculoſum. Res deglutitæ pertinaciùs œſophago inhærentes aſperam arteriam comprimendo ſuffocationis periculum inducere poſſunt. Ita refert Vvierus, *de præſtig. dæmon. l.* 4. *c.* 1. quendam, dum ouum gallinaceum integrum deglutiuiſſet, ſuffocatum fuiſſe, aſperâ arteriâ compreſſa.

2. Interdum verò ex dolore & longa contrectatione inflammatio excitatur, accedentéque longâ inediâ, & viriũ proſtratione homo iugulatur, quod cuidam deuorato neruoſæ carnis bolo accidiſſe refert Marcellus Donatus, *de hiſtor. Med. mirab. lib.* 3. *cap.* 8. Refert quoque Guil. Fabritius, *cent.* 5. *obſer.* 35. iuueni cuidam, cùm inter cœnandum oſſiculum in gula remanſiſſet, totum collum vndique durum, tenſum, & ſuprà modum vſque ad pectus intumuiſſe cum dolore maximo, reſpiratione difficili, pulſu celeri ac debili, & deglutitione læſa, vnde nono morbi die mortuus eſt. Poſt obitum inciſo collo œſophagum cum vicinis partibus, & eo præcipuè loco, vbi oſſiculum infixum fuerat, & planè ſphacelo correptum, cum maximo fœtore inuentum, oſſiculum verò nuſpiam, imò nec in ventriculo. Putatque Fabricius ſtatim prima nocte in maximis illis conatibus, quos immiſſo in gulam digito ad excludendum oſſiculum excitauerat, aut per ſuperiora rejectum, aut in ventriculum vel inteſtina delapſum, malum verò immiſſis ſæpius à barbitonſoribus inſtrumentis exacerbatum fuiſſe. 3. Aliquando res deglutita in gula hærens exitum ſibi quærit per vicina loca. Ita refert Ambroſ. Paræus, *lib.* 24. *chirurg. cap.* 19. Studioſum quendam adoleſcentem graminis ramulum deglutiuiſſe, qui poſtea integer per intercoſtale ſpatium magno cum adoleſcentis vitæ periculo eruperit. Non potuit enim eò penetrare, inquit rectè Paræus, niſi antea pulmonũ, ſuccingentis membranæ & intercoſtalium muſculorum pertuſa & perrupta ſubſtantia. Superſtes tamen euaſit adoleſcens. Imò ſi in œſophagum fuit illapſus, ipſum etiam in tracheam penetraſſe oportuit. Verùm non addit Paræus, an in œſophagum ſit illapſus. Quod ſi factum fuit, duobus modis per intercoſtale ſpatium erumpere potuit caulis ille graminis, vel pertuſo ſtatim œſophago, hinc ſtatim pleura atque intercoſtalibus muſculis, vel pertuſa gula, trachea & pulmonibus, quod tamen minus probabile videtur. Quod ſi ſtatim in aſperam arteriam illapſus fuit graminis caulis, confirmat me id in mea ſententia, quam ſupra, *lib.* 2. de rebus in aſperam arteriam illapſis propoſui, nimirum interdum res aliquas ſine ſuffocatione per aſperam arteriam in ipſum pulmonem delabi poſſe.

Curatio. A

Curatio.

Quomodo tumor curandus ſit, antea dictum. Si res externa illapſa ſit, vomitu reiicienda, ſi poſſibile id ſit. Si os vel ſpina ipſi inhæreat, tollenda, ac danda opera, vt in ventriculum delabatur: Vulgus dorſum eâ de cauſſa concutere ſolet, vt res faciliùs in œſophagum deſcendat. Tuſſis etiam res in gula hærentes excutit. Quod ſi hoc modo dimoueri non poſſit res illapſa, exhibeatur lambenda Caſſia fiſtul. oxymel, ol. dulce, amygdal. dulce, iuſcula pinguia, & cereuiſia butyro multo condita. Extra verò cataplaſmata & olea emollientia & humectantia imponantur. Et, ſi res pertinaciter inhæreat, nonnulli candelam ceream oblongam œſophago immittere, eámque extrahere iubent. Alij ſpongiam nouam auellanæ magnitudine, eámque compactam, filo B longo & forti alligatam &: oleo amygdal. dulcium inunctam ægro deglutiendam ſuadent, filum tenente Chirurgo: Fieri enim ſic poteſt, vt deglutita ab ægro ſpongia ſecum ſimul in ventriculum depellat id quod gutturi inhærebat, aut retracta filo eadem ſimul nonnunquam extrahatur, vomitúque reiciatur. Alij, vt globulus plumbeus filo alligatus deglutiatur, atque iterum extrahatur, ſuadent. Sed commodiſſimum eſt inſtrumentum quod Guil. Fabricius Hildanus depingit & deſcribit, *centur. 1. obſeru. 36.*

Curatio.

Eſt autem fiſtula argentea aut ænea incuruata, craſſitie pennæ oloris, longitudine verò vnius pedis cum dimidio aut circiter. Eſt & vndique perforata. C In ſua extremitate verò habet ſpongiolam nouam auellanæ magnitudine firmiter alligatam. Hâc fiſtula in œſophagum immiſſa & circumducta, poſtea extracta, oſſiculum, aut quicquid ſimile fuerit, extrahitur. Si enim accidit, vt foramen aliquod fiſtulæ oſſiculum aut ſpinam excipiat, tum ſimul cum fiſtula extrahitur, ſin minus, aſperitas oſſis ſpongiæ adhærebit, & ſuo loco amouebitur. Schema habetur *in fine capit.* Quod ſi res omnino pertinaciter œſophago inhærens inflammationem excitat, danda opera, vt quamprimùm inflammatio ſuppuretur. Abſceſſu verò rupto res ipſa ſimul ſuo loco mouetur. Si à vermibus aſcendentibus ſit anguſtia, exhibeantur ea, quæ eos expellunt. Si cauſſa ſit pituita craſſa, conuenienti modo euacuetur. Exhibeatur D etiam ſæpe oxymel ſcilliticum labendum, quod humores craſſos incidit, & poſtea vomitus prouocetur. Si à vertebra vicina loco depreſſa comprimatur œſophagus, illa reſtituta anguſtia ceſſat. Si à flatibus ſit malum, potus aſſumatur, qui eos deprimat, & poſtea materia flatuum cauſſa tollatur.

Oeſophagi relaxatio.

Oeſophagi relaxatio.

Anguſtiæ œſophagi opponitur eiuſdem relaxatio nimia, vbi pars inferior œſophagi, & os ſuperius ventriculi ſic relaxatur & hiat, vt ventriculus non bene claudatur, cibúmque non rectè contineat, vnde vapores multi in caput adſcendunt. (Cauſſæ.) Cauſſæ huius mali ſunt intemperies humida œſophagi, & ſuperioris oris ventriculi, item catharri à capite in œſophagum delabentes, vomitus item frequentiores. E (Curatio.) Curatur adſtringentibus ſumptis & extra applicatis. Exhibetur *caro cydon. ſuccus & ſyrupus granator. ribes*, & omnino vtiles ſunt hîc pulueres peptici dicti, qui poſtea de intemperiebus & imbecillitate ventriculi, *c. 9.* proponentur. Extra etiam adhibentur *ſacculi, linimenta, emplaſtra*, quæ *ibidem* traduntur. Inter ea vtile eſt & hoc. ℞. *Cortic. malor. granator. myrtillor. ſem. coriandri* an. ʒ. ij. *acatiæ, corall. rubr.* an. ʒ. j. *hypociſtid. ladani* an. ʒ. ß. *ſpicæ nardi, cyperi, caryophyll.* an. ℈. j. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ. ß. *maſtich. myrtini. ceræ* an. q. ſ. F. Linimentum.

Vulnera Oeſophagi.

Vulnera œſophagi.

Vulneratur quandoque œſophagus, cùm à ſpinis & oſſiculis deglutitis, tum à telis inflictis. Cognoſcitur verò eum eſſe vulneratum vel ex oſſicula, aut ſpina deglutita, vel è ſitu vulneris inflicti, præcipuè ſi ſtylus immittatur & vulnus exploretur, & vomitu, qui ſequitur, & quod potus & cibi aliquid per vulnus excerni ſolet.

Quantum autem periculi oſſicula vel ſpinæ deglutitæ & œſophago infixæ afferant, paulo ante de anguſtia œſophagi dictum. Vulnus autem inflictum ſi ſit magnum, curatu eſt difficile; cùm deglutitionem impediat, & hoc modo ægro mortis periculum intentet. Curantur autem talia, vt aliarum partium vulnera; niſi quòd hoc obſeruandum, medicamenta non ſolum extra applicari poſſe, ſed & deglutienda exhiberi. Medicamenta tamen talia ſint, ne, quod antea etiam monui, ſi in ventriculum delabantur, ei noceant. Talia ſunt, *ſyrupus de roſis ſiccis, myrtinus, conſolidæ, tragacantha, gummi Arabic. bolus Armenus.* Vel detur hic potus. ℞. *Piloſellæ, caudæ equinæ, alchimillæ* an. M. ß. *radic. conſolid. maior. pentaphylli, tormentillæ* an. ʒ. i. *balauſt.* ʒ. ß. *ſem. coriandri* ʒ. ii. *cinam.* ʒ. iii. Coqu. in *aq. hordei ſ.* In colatura diſſolue *conſ. roſar. rubr.* ℥. i. Coletur. Quæ colatura non ſolùm ægro exhiberi, ſed & per Chirurgum vulneri inici poteſt. Linimenti etiam & vnguenta, vulgo digeſtiua dicta, quæ vulneri imponuntur, talia ſint, quæ ventriculum non offendant. vt ℞. *Syr. de roſis ſiccis* ℥. ß. *boli Armeni* ʒ. i. *maſtich. ſang. draconis* an. ℈. i. *vitell. oui dimidium, terebinth. Cypriæ q. ſ. ad incorporandum.*

Vlcera Oeſophagi.

Vlcera œſophagi.

Exulceratur tandem etiam œſophagus, id quod accidit vel poſt vulnera & res acutas illapſas eique infixas, vel poſt tumores & apoſtemata, vel ab humoribus acribus vomitu reiectis, vel è ſupernis in ipſam delabentibus, vt & vaporibus acribus adſcendentibus in febribus ardentibus, vel à rebus externis erodentibus aſſumptis, vt aqua forti, mercurio ſublimato, arſenico, & ſimilibus, quæ excoriationem œſophagi inducunt. Etſi verò excoriatio & vlcus inter ſe nonnihil differant, quod excoriatio eſt ſummæ ſaltem partis deroſio. Vlcus verò etiam ad interiora penetrat: tamen cauſſa ſæpe eſt eadem, quæ nunc magis, nunc minus lædit, & inde nunc excoriationem ſolùm, nunc vlcus etiam inducit. Excoriatio verò fit à cauſſis externis, aqua forti hauſta, vel re exaſperante aſſumpta. Interdum etiam à catharris, & humoribus acribus vomitu reiectis.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Vlcus œſophagi cognoſcitur ex mordicatione & dolore: præcipuè dum deglutiuntur acria, auſtera, ſalſa, acida; quo modo à tumoribus œſophagi diſtinguitur. Nam in tumore œſophagi; ſi res mole magna deglutiatur, accidit dolor, ſi verò res mole exigua, etſi ſit acris, deglutiatur, dolor ferè non excitatur; cuius contrarium accidit in vlcere. In vlcere enim dolor tum percipitur; cùm ægri vel comedunt vel bibunt, acria, ſalſa, auſtera, acida, etſi ſint mole exigua. Reiicitur interdum aliquid purulenti vel acris. Cauſſæ externæ, vt aqua fortis hauſta, vel venenum, ex ægri relatione cognoſcuntur, quæ etiam ſapore deprehenduntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Vlcera poſt vulnera ſunt periculoſa; cum deglutitio impediatur, homóque alimentis deſtitutus contabeſcat. Et aliàs œſophagi, vt partis membranoſæ, vlcera difficulter coaleſcunt, & medicamenta neceſſaria non ſatis diu in vlcere morantur, ſed in ventriculum deſcendunt.

2. Senes omnes ferè vlcere in gula excitato de vita periclitantur.

Curatio.

Curatio. Primò autem vlcus tale abſtergendum melicrato, aut aqua hordei cum ſaccharo rubro, aut decocto apij, vel hyſſopi cum ſaccharo, & talia medicamenta ſæpius exhibenda ſunt. Videndum tamen, an ſimul inflammatio adſit, quæ curationi obſtet. Tum enim ſanguis, ſi opus, primùm mittatur, deinde detur cremor hordei, qui refrigerat, detergit, dolorem lenit, vel decoctum ſebeſten, aut mucilaginis, ſem. cydonior. & emulſio papaueris albi cum aqua roſarum facta, vel Syrupus de papauere, vel diacodium.

Vel ℞. *Sem. pſyllij non conquaſſati, cydonior.* an. Drach. iiij. *papau. albi* Drach. iij. Infundantur in *aq. roſar.* & extrahatur mucilago. Addatur *parum ſacchari* ad dulcedinem. Vtile etiam eſt lac caprinum chalybeatum. Poſtea ad conſolidationem exhibeantur ſenſim deglutienda medicamenta ex Syrupo de roſis ſiccis myrtino, gummi Arabico, tragacantha, maſtiche, thure, coralliis, & bolo Armeno, terra ſigillata & ſimilibus.

Si verò aqua fortis, vel ſimile quid rodens hauſtum ſit, exhibeatur mucilago, ſem. cydoniorum cum ſyr. violar.

Si venenum ſumptum ſit, vomitu reiiciatur, Vomitorio tali exhibito, quod ſimul veneni acrimoniam obtundat, eique contraria medicamenta opponantur, & mucilago, ſem. cydoniorum, iuſcula pinguia, lac & ſimilia ad prohibendam excoriationem exhibeantur. Vel hoc quod etiam in aqua forti hauſta, vel humore acri locum habet. ℞. *Paſſular.* ℥. j. *Sebeſten, iuiub. Prunor. dulc.* an. n. xx. *glycyrrhizæ, raſæ* ℥. j. *tamarindorum* ℥. ij. *ſemin. cydonior. quat. frig. maior.* an. ℈. ii Coquant. *in aqua ſimplici*, & de colatura aliquid ſæpe hauriatur.

CAPVT II.

De læſa Deglutione.

Læſa deglutitio. Officium Oeſophagi eſt cibum potúmque ab ore receptum beneficio fibrarum, quibus eius tunicæ præditæ ſunt, in ventriculum demittere. Hæc verò eius actio interdum læditur, ita vt aliquando nihil omnino deglutiri poſſit, aliquando non niſi difficulter. Et percipitur interdum inter deglutiendum aliquis dolor, interdum verò ſine omni dolore deglutitio nihilominus impeditur. Accidit interdum etiam, vt ſolida & dura facilè, liquida verò difficulter & non ſine ſuffocationis metu deglutiantur, de quo infrà *in quæſt.*

Cauſſæ.

Cauſſæ. Læditur autem deglutitio vel læſa facultate; vel inſtrumenti deglutitionis vitio. Læditur læſa facultate, cùm vel nerui ſextæ & ſeptimæ coniugationis ad faucium muſculos & œſophagum tendentes reſoluuntur aut conuelluntur, vel cùm fibræ œſophagi reſoluuntur. Si ex vulnere fiat conuulſio hæc, ſpaſmus ad ſtomachum à Chirurgis appellatur. Etſi verò Platerus ſtatuit, non propriis fibris, ſed faucium muſculis deglutitionem peragi, tamen id ſimpliciter verum non eſt. Etſi enim hoc verum ſit, muſculis illis faucium cibum & potum è faucibus in œſophagum demitti; tamen is in œſophagum demiſſus non pondere ſolùm decidit, ſed & fibrarum ope in eum detruditur, quod in maioribus bolis deglutiendis manifeſtè interdum percipi poteſt. Organi ratione deglutitio impeditur in exſiccatione œſophagi in febribus ardentibus, ob eius anguſtiam, de cuius cauſis modò dictum. Tandem etiam deglutitio læditur, cùm œſophagus eroſus præ dolore cibum ac potum tranſire non patitur. Capiuaccius addit vitium obiecti, cùm res ingratæ deglutiendæ ſunt; quia deglutitionem appetentia præcedere debet. Sed vitium hoc ad nauſeam potius pertinere videtur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus ipſe per ſe patet. Cauſas quod attinet, in deglutitione impedita ob anguſtiam faciliùs liquida, quàm ſolida deglutiuntur. Contrarium accidit in reſolutione œſophagi, in qua res ſolidæ deglutiuntur faciliùs quàm liquidæ. Cauſa huius rei eſt, quod in deglutione ſuperiorem œſophagi partem contrahi oportet, vt cibus & potus verſus ventriculum quaſi detrudatur. At ſolida & dura hoc modo leui etiam conatu facilè detruduntur. Liquida verò quia impellenti cedunt, maiori vi opus habent, vt detrudantur, quæ cùm deficiat in paralyſi, & vis detrudens laboret, etiam non facilè deglutiuntur. Etſi ſponte ſua defluant, veluti in lagenam, cum ſonitu defluunt, cum aliâs deglutitio ſenſim fieri ſoleat. Si à defluxione ortum habet, deprehenditur, ſi capitis grauitas vel tenſio colli, vel defluxio in aliquam oris partem præceſſerit. Si fiat à conuulſione, os tenetur clauſum, dolor verò mammas & vicinas partes infeſtabit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si à reſolutione muſculorum faucium proueniat deglutitio læſa, periculoſum malum eſt, grauémque morbum ſignificat; niſi huius tantùm partis, ſit Paralyſis, quæ & ipſa pertinax ſatis plerumque malum eſt, & grauiùs minatur. 2. Periculoſum etiam malum eſt, ſi à luxatione vertebrarum ortum habeat. 3. Difficultas quoque deglutiendi ab intemperie frigida vel conuulſione non recipit in ſenibus curationem, vel ſaltem difficilem.

4. Minus periculoſum malum eſt, ſi à defluxione aliqua humoris in œſophagum reſolutio & deglutitio læſa fiat. Si verò ob vitium reſolutionem & ſputitum defectum, quod in febribus acutis ſæpius accidere ſolet, id eueniat, peſſimum ſignum eſt, & mortis inſtantis indicium, ſi cum ſonitu, quaſi in lagenam vacuam potus decidat.

5. Periculoſum etiam malum eſt, ſi in vulneratis à conuulſione fiat læſa deglutitio. Ita apud Hippocratem, 5. *epid. ſect.* 7. Qui iaculo acuto in poſteriorem partem paulò infra ceruicem ſauciatus eſt, vulnus quidem accepit aſpectu, minimè effatu dignum, neque enim alte penetrabat. Non longè autem pòſt ſublato iaculo diſtendebatur in poſteriora, contractus, veluti qui in ſcapulas rigeſcunt, & poſteriorum partium diſtentione tentantur, maxillæque conſtrictæ erant. Si quid etiam humidi ore contineret, & deuorare tentaret, in nares regerebatur, ac in reliquis ſtatim deteriùs habebat, alteraque die mortuus eſt.

Curatio.

Curatio. Medicamenta, quæ aliàs in paralyſi & præcipuè linguæ vſurpari ſolent, & hîc conueniunt, ſi à paralyſi malum ſit. Ideóque ea lateribus colli, ceruici toti, & ſpinæ applicanda. Vtile etiam hîc eſt ſinapi vel ſola vel cum aceto maſticata. Conueniunt & hîc gargariſmi in paralyſi linguæ propoſiti. vt: ℞ *Rad. acori veri* ℥ ß. *ireos* ℈. ij. *ſaluiæ, roriſmar.* an. M. j *rutæ, flor. lauendul.* an. P. j. *nuc. moſch.* num. ij. *caryophyl.* ℈. j. Coq. in vaſe clauſo in ſ. q. hydromel. & vini. Colaturæ. ℞. lb. i. ß. *mellis anthoſat.* ℥. ij. *aceti ſcillitic* ℈ j Miſce pro Gargariſmo. A cauſis reliquis proueniens deglutitio læſa, quomodo curanda ſit, ex iis, quæ capite præcedente dicta ſunt, patet. Si hirudo in fauces irrepſerit, & in œſophago hæreat, (etſi id rariùs accidat) qua ratione tollenda ſit, docet Rhaſes, *in 9. ad Almanſorem cap.* 48. Ad deglutitionem vitiatam & illa pertinet, cùm quidam cibum & potum deglutiunt, immoti deglutitionis organis, cuius rei exemplum habet Cardanus, *lib. 8. de rer. variet. cap.* 40. & vidi ipſe ſimile exemplum in quodam fatuo, qui integrum cochlear confectionis ſaccharatæ & poculum cereuiſiæ ſimul ſine omni motu organorum deglutitionis deglutiebat.

CAPVT III.

De rebus alienis deglutitis.

Res alienæ deglutitæ. NOnnunquam verò accidit, vt res alienæ vel ſponte ac temerè, vel caſu & inopinatò deglutiantur. Ita refert Veſalius, *lib. 5. de hum. corp. fabr. c.* 3. Hiſpanum quendam vniones grandiores 40. cum aurea cruce quinq; gemmis inſtructa, & fide, qua comprehendebatur, meretrici, cuius noctem conduxerat, obdormienti de collo ſuffurata, deglutiuiſſe. Quendam vrceos vitreos, clauos ferreos, aliaque multa modicâ mercede conductum deuoraſſe, Cardanus, *de variet. rerum lib. 8. c.* 40. narrat. Quendam coria, teſtas, & fruſtra vitri comediſſe, narrat Amatus Luſitanus, *cent. 2. cur.* 69. *in ſchol.* Keckermanus *lib.* 3 *ſyſtem. Phyſici c.* 12. ſcribit, fuiſſe Dantiſci Comitem quendam, qui in gratiam amici vitrum deuorauit, ſed poſtea tantos ſenſit dolores, vt moriendum ipſi fuiſſet, niſi Medicus arte quadam id auertiſſet Nam coxit frumẽtum Sarracenicum excorticatum, eique comedendum ita craſſiuſculè dedit, vt nempè particulæ vitri ſeſe immiſcerent pulti ipſi craſſiori, & ita ſimul excernerentur. Mirum etiam illud eſt, quod de Lazaro vitriuorace Realdus Columbus, *lib. 15. anat.* hunc in modum ſcribit: Lazarum vitriuoracem vulgò dictum, patricij omnes Veneti, immò Veneti omnes, omnes Ferrarienſes de facie nouerant. Hic nullo prorſus guſtu, dum viueret, præditus erat, nullam in edendo voluptatem, nihil iniucundum perſentiebat: inſipida, amara, dulcia, pinguia, ſalſa, acria non diſtinguebat: vitrum, ſaxa, lapides, ligna, viua animalia, carbones, piſces è viuario extractos adhuc ſalientes vorabat. Vorabat lutum, lineos, laneóſque pannos, fœnum, ſtipulam, & vt breui omnia complectar, quicquid homines, quicquid animantia vorant: quicquid illi edendum, ſeu deglutiendum potius offerebatur, mercede propoſita dictum ac factum ingurgitabat. Teſtis eſt inter reliquos Martinus Aromatarius Patauij ad Angeli inſigne, cui ſacculum carbone refertum, & ſaccum inſuper deuorauit. Quo viſo perſoluit, quod pollicitus fuerat, comminatus, ne ad pharmacopalium amplius accederet; veritus ne ſe cum taberna & vaſis eſitaret. Cùm igitur hoc naturæ monſtrum mihi diſſecandum eſſet Patauij, cœpi huiuſce rei diligenter, quoad eius fieri potuit, cauſſam venari, quam me tandem, Deo duce, ex particulari illius ſtructura aſſecutum eſſe, confido. Nam quarta neruorum coniugatio, quæ guſtus gratia in aliis hominibus producta eſt, in hoc Lazaro vitriuorace neque ad palatum, neque ad linguam reptabat, ſed ad occipitium reflectebatur. Quendam deglutiuiſſe enſis mucrones tres digitos longum, duodecimóque poſtea die per anum reddidiſſe, teſtatur Paræus, *lib. 24. cap.* 19. Puerum quendam mendicum quæſtus gratia lapides quamplurimos, iuglandis quoque magnitudine deglutiuiſſe, vt eorum mutuò ſeſe adhærentium ſonitus in ventriculo audiretur, & per aluum ſine labore eieciſſe, ablutóſque rurſum deuoraſſe, refert Platerus. Nautam viuam anguillam deuoraſſe, integrámque & viuam aluo reddidiſſe, ſcribit Geſnerus, *lib. 4. Hiſt. animal.* Quendam mucronem cultri, alium lignum digiti craſſitie & longitudine; puerum globum plumbi, alium denique halecem cum cereuiſia deglutiuiſſe, & per aluum poſtea excreuiſſe narrat Foreſtus, *lib. 15. obſeruat. 18. in Schol.* Quod ſi tale quid accidat, & res per œſophagum in ventriculum delapſa ad aluum tendat, aluus lubricanda decocto maluæ, althææ, ſemin. lini, oleo, & iuſculis pinguibus, ac poſtea purganda, & ſi res acuta ſit, cibi exhibendi, qui lenti & viſcidi ſunt, vt cum iis quaſi inuoluta per aluum deſcendat.

Sæpè verò accidit, vt per aluum res tales antea deglutitæ non eiiciantur, ſed in corpore retentæ longo poſt tempore ſæpè per aliam viam, naturâ exitum moliente, expellantur. Ita refert Arculanus ſe vidiſſe, quod os acutum gutturi infixum tandem poſt duos menſes per cutim exierit. Ambroſius Paræus, *lib. 14. cap.* 29 narrat quendam à prędonibus coactum gladium ſemipedem longum cum coriacio manubrio pollicis craſſitie deglutiuiſſe, cũque tandem poſt ſemeſtre ſpatium ſub inguine abſceſſu oborto, cum magna puris fœtidi copia extractum fuiſſe. Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanation. cauſis cap.* 20. refert, mulierem quandam acum æneam deglutiuiſſe, quæ poſt 10. annos & longos cruciatus terebrato ventriculo è paruo foramine prodiit. Paræus, *allegato loco*, ſcribit, ſtudioſum quendam graminis ramulum deglutiuiſſe, qui poſtea per intercoſtale ſpatium eruperit. Nota eſt quoque hiſtoria ruſtici, quæ noſtra adhuc memoria Pragæ accidit. Is enim cùm cultrum breuem, vt aliis ludos faceret, in faucibus occultare poſſet, accidit aliquando, vt incauto culter in ventriculum

delaberetur, qui poſt longum tempus per abdomen perforato ventriculo extractus eſt. Acuum deglutitarum, & longo tempore poſt per vrinam excretarum aliquot hiſtoriæ à Medicis recenſentur. Alex. Benedictus, *lib. 2. anat. cap. 9.* narrat crinalē acum quatuor digitos longam à virgine deglutitam poſt 10. menſes per vrinam excretam fuiſſe. Ita virgo quædam in aulâ Ducis Iuliacenſis, dum ad ſpeculum ſe ornaret, & quinque acus ore teneret, ab amaſio clanculum accedente in ſcapulis percuſſa, eas perterrita deglutiuit, & poſt triduum per vrinam reddidit. Lang. *l. 2. Epiſt. 40.* Interdum tamen accidit, vt res tales deglutitæ nullo modo eiiciātur, ſed vel in œſophago ſubſiſtentes hominem longâ inediâ iugulent; vt teſtatur Marcellus Donatus, *de hiſtor. mirabil. l. 3. c. 8.* vel alibi hærentes ſint in cauſſa, vt homo tandem tabe intereat. Huius rei exempla ſūt apud Foreſtum, *lib. 15. obſ. 23. in Schol. obſ. 27. 28.*

QVÆSTIO.

Qui fiat, quòd ſolida facilè, liquida verò difficulter, & non ſine ſuffocationis metu deglutiantur?

Cur ſolida facilè, liquida difficulter deglutiantur?

Accidit interdum, vt ſolida & dura facilè, liquida verò difficulter & non ſine ſuffocationis metu deglutiantur; quod ipſe aliquoties obſeruaui, habétque eius rei hiſtoriam Gulielmus Fabric. *cent. 5. obſ. 34.* de quodam viro ſexagenario, cui cùm catarrhus ad ſiniſtrum latus lapſus eſſet, paralyſis ſecuta eſt, & deglutitio ita deprauata, vt liquida omnia, præſertim vinum, non ſine ſuffocationis metu deglutire poſſet, reliqua verò, quamuis ſolidiſſima, facillimè deglutiret. Quænam autem huius mali cauſſa ſit non ita planum eſt. Guil. Fabric. equidem cauſſam mali in epiglottide eſſe ſtatuit, iſtámque, & ſimul adiacentes partes cum paralyſi corriperentur, humore viſcido imbutas fuiſſe exiſtimat, atque hinc facilè fieri potuiſſe putat, vt, cùm epiglottis laryngem, aſperámque arteriam exactè obtegere non poſſet, liquida, & imprimis vinum, quia tenuium eſt partium, ad ipſam arteriam aſperam peruenerint, & ſuffocationis metum excitârint; duriuſculâ verò ratione craſſitiei & ponderis operculum aſperæ arteriæ depreſſiſſe, & proinde ſine difficultate ad ventriculum perueniſſe. Quam ſententiam, vt non impugno: ita nec abſurdum eſſe exiſtimo ſtatuere, cum ſolida difficiliùs, liquida faciliùs degluntiuntur, id fieri ob fibrarum internæ œſophagi tunicæ rectarum debilitatem: cum verò ſolida faciliùs, liquida difficiliùs degluttiuntur, id accidere propter paralyſin partium detruſioni ciborum inſeruientium. Maiore enim facultatis motricis robore, & inſtrumentis fortioribus indigent liquida, vt comprehendantur & detrudantur, quàm ſolida, quæ faciliùs comprehenduntur.

CAPVT IV.

De intemperiebus Ventriculi.

Et primò

De intemperie in genere.

Intemperies Ventriculi.

VEntriculi officium eſt cibum & potum deglutitum in chilum, ſeu ſubſtantiam cremori ptiſanæ ſimilem tranſmutare, quæ ſanguinis, totius corporis futuri alimenti; eſt rudimentum. Vnde etiam ventriculus, 4. *de vſu part. cap. 1.* χυλώσεως officina dicitur, &, 1. *de cauſ. ſympt. cap. 7.* publicum alimenti ταμεῖον, ſeu promptuarium appellatur. Munus autem ſuum exſequitur ventriculus vi inſita, quam ἀλλοιωτικὴν, πεπτικὴν, & χυλοποιητικὴν nominant, cui facultati inſeruiunt vis retentrix & attractrix. Vis autem coctrix calore inſito vtitur, qui ab influente perficitur, & in actum quaſi deducitur. Eundem tamen etiam fouent Epar, Diaphragma, Lien, Omentum, ac partes vicinæ calidæ ac pinguedine perfuſæ. Hoc autem munus ſuum rectè perficit ventriculus, ſi omnia, quæ ad eius conſtitutionem pertinent, rectè ſeſe habeant, nimirum temperies & ſimilaris conſtitutio, organica conformatio & vnitas. Si quid autem horum deſit, malè ſuum opus perficit ventriculus.

Inter morbos autem, qui ventriculi conſtitutionem lædunt, eſt primò *Intemperies* ventriculi, ſcilicet morboſa, ſiue præternaturalis partium ſimilarium ventriculi, in primis qualitatibus conſtitutio.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Ortum autem habet illa vitioſa ac p. n. qualitatum primarum proportio à cauſſa alterante, ſiue alteratio fiat per ſe, ſiue per accidens. Cauſſa autem hæc eſt vel externa, vel interna. Externa eſt cibus potúſque aliquem exceſſum in qualitatibus primis habens, ſeu inſigni vi calefaciendi, frigefaciendi, humectandi, ſiccandi, præditus. Medicamenta item aſſumpta, vel extra applicata ſimilem qualitatum exceſſum habentia. Aëris item intemperati ad regionem ventriculi appulſus, ſimiléſque cauſſæ externæ. Internæ verò cauſſæ ſunt membrum aliquod vicinum, vt omentum, epar, lien, intemperatum, vel humor, vel vapor ventriculum afficiens.

Differentiæ.

Differentiæ.

Vt autem omnis intemperies eſt vel ſimplex, calida, frigida, humida, ſicca; vel compoſita, calida humida, calida ſicca, frigida humida, frigida ſicca, & rurſum vel ſine materia, vel cum materia coniuncta: ita eædem intemperies in ventriculo etiam locum habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem in genere intemperies ventriculi potiſſimùm ex læſa alimenti coctione & appetentia, & quidem præcipuè ſi nullus in victu error tum præceſſerit, (alias enim à cibo & potu ventriculi temperies mutari poteſt,) & nullus in ventriculo tumor vel vlcus, vel alius morbus adſit, ſi, vt iam dictum, cibus & potus aſſumtus, qui in manifeſtis qualitatibus excedat. Ita etiam partium vicinarum morbi de ventriculi intemperie indicia præbent. Apparet etiam quædam in excrementis mutatio. Fluctuatio item ventriculi intemperiem arguit. Similiter ſæpè in ventriculo grauitas percipitur; quia cibus tardiùs coquitur, & adſunt alia læſæ coctionis ſymptomata.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Faciliùs curantur intemperies, quæ ex caliditate & frigiditate ſunt, (modò non ſint in habitu) quia maximè actiuis contrariis curantur. 2. Difficiliùs curantur, quæ in humiditate & ſiccitate ſunt intemperies; quia imbecillioribus, & minus actiuis qualitatibus curatio eorum perficitur: & præcipuè cùm humectandum eſt. Humida etiam intemperies faciliùs curatur; cùm calida etiam ſiccandi vim habeant. 3. Tempus quidem caliditatis frigiditatiſque corrigendæ par quodammodo eſt, maiore tamen cautione & prudentia opus eſt in refrigerantibus, quàm calefacientibus adhibendis. In ſicca verò intemperie tempus ad curandum longius requiritur, & ſiccitas tardiùs corrigitur. Quod enim in ſanis ſenium eſt, id ſicca intemperies in ægris, quæ propterea inſanabilis eſt, ſi prorſus confirmata ſit.

Indicationes.

Indicationes.

Quæ intemperiei corrigendæ conueniant, ex generali methodo med. patet. Intemperies enim indicat alterans per contrarium, ſimplex vel compoſitum, prout ipſa eſt talis. Cauſſæ externæ, ſi adhuc durant, remouendæ. Internæ verò quæcunque ſint, tollendæ contrariis & conuenientibus remediis. Tandem peculiaris ventriculi naturæ habenda eſt ratio, & per ſtomachica medicamenta, habito tamen intemperiei reſpectu, fouenda; & calor eius innatus, quo tanquam proprio in actionibus ſuis inſtrumento vtitur, conſeruandus per conuenientia alimenta & adſtringentia & ventriculo roborantia medicamenta, quatenus morbus ea fert.

Curatio.

Curatio.

Itaque cùm ventriculus ab aliis non accipiat multum, ſed potius aliis partibus nutrimentum præparet, atque tranſmittat, & intemperies, quatenus talis, venæſectionem non requirat, ea hîc opus non eſt. Si tamen aliquis affluxus ſanguinis & inflammatio ventriculi metuenda ſit, ea ſtatim inſtituenda. Medicamenta autem quod attinet, cùm orificium ventriculi ſit admodum ſenſibile, & cor facilè in conſenſum trahat, ac propterea fœtidum & ingratum ſaporem abhorreat, contra verò delectetur ſuaueolentibus & ſapore gratis, danda opera, vt omnia, quæ ventriculo laboranti exhibentur, illi grata ſint, nec nauſeam pariant. Etſi quid omninò minus grati ſaporis exhibendum, danda opera, vt odor & ſapor à palato & naribus minus percipiatur, & proinde talia pilulis includantur, vel alio modo ſapores & odores ingrati occultandi ſunt, quod fit, ſi ob saporem os prius aqua aceto diluta colluatur; ob odorem verò poculum linteo aceto madefacto tegatur, vt non plus pateat, quàm labiis admouendis opus eſt. Danda quoque opera, vt medicamenta aliquandiu in ventriculo hæreant, nec mox ad alias partes, quæ forſan ea intemperie non laborant, penetrent, quibus de cauſis cibi medicamento ſi in alterandis intemperiebus ventriculi commodiſſimi ſunt. Sine nauſea enim à ventriculo recipiuntur, & diutiùs ibi retinentur. Poſteriori de cauſa medicamenta ad ventriculum forma aliqua ſolida exhiberi ſolent. Et hac ipſa de cauſſa non ſtatim à ſumtis medicamentis bibendum, ne cum potu è ventriculo elabantur. Medicamenta quoque non tepida, cùm ſoluant ventriculi tonum, ſed potius frigida vel calida actu exhibenda ſunt. Vitentur quoque ſemper nimis relaxantia, vt & nimis attenuantia, neque abſque adſtringentium admixtione vſurpentur. Vt enim per laxantium vſum vires ventriculi reſoluuntur: ita per vſum adſtringentium conſeruantur, vel labentes retinentur. Idque non ſolùm de internis, ſed & externis medicamentis obſeruandum. Vitanda quoque acria, nimium ſalſa, erodentia, ne orificium ventriculi ſuperius, quod ſenſu exquiſito præditum eſt, lædatur, vt & fortia purgantia, quæ omnia ſunt ventriculo inimica. In quacunque ventriculi intemperie commendatur coralium ad ʒ. ß. datum. In frigida tamen & ſicca intemperie calidis ac humidis medicamentis corrigatur. Auicennas etiam corallium collo appendere iubet, vt ventriculi regionem attingat. A nonnullis etiam Iaſpis commendatur, ſi collo eodem modo appendatur. Laudantur quoque interiores tunicæ ventriculi gallinarum, vt & aliarum auium, præcipuè Mergi. Galenus tamen, 11. *de ſimpl. med. facult.* ſcribit, ſe vanam hanc promiſſionem expertum eſſe. Meſue Myrobalanos, Chebulas & Emblicas conditas melle vel ſaccharo commendat. Externa medicamenta mucronatæ cartilagini verſus vmbilicum, & in dorſo ad duodecimam & decimamtertiam vertebras applicentur.

Ventriculo conuenientia medicamenta.

A

Diæta.

Diæta.

In quacunque ventriculi intemperie cibi & potus nimia copia vitanda, quæ ventrem grauat. Abſtinendum etiam ab iis, quæ ingrata ſunt ventriculo & aduerſa; à lubricantibus item, quæ totum ventriculum laxant. Cauendum etiam ægro à vomitu laborioſo, ne vires ventriculi diſſoluantur. Cætera ex ſpeciali ſingularum intemperierum cura patebunt.

CAPVT V.

De frigida intemperie Ventriculi.

B

Frigida ventriculi intemperies.

Cvm autem intemperies ventriculi frigida ſit frequentiſſima, de ea primo loco agemus. Solent autem Autores vētriculi intemperiem frigidam diſtinguere in poſitiuam & priuatiuam. Poſitiuam dicunt, quæ per ſe à ſimili cauſa inducta eſt; cùm ſcilicet ab agente frigido frigiditas ventriculo inducitur, & calor eius debilitatur. Atque huius cauſſæ ſunt vel externæ vel internæ. Externæ ſunt, frigidus cibus & potus, præſertim dum corpus æſtuat; medicamenta frigida, aër frigidus, imprimis, ſi quis in eo ventriculi regione non bene tecta verſetur, aut inediam patiatur. Internæ ſunt vicinæ partes, vt, epar, lien, omentum, meſenterium & muſculi abdominis frigidiores redditi. Priuatiua verò vel per accidens dicitur, vbi quidem non à cauſſa refrigerante intemperies ventriculi inducitur, ſed cùm ea fit ex defectu calidi innati; atque hæc nunquam ſine ſiccitate conſiſtere valet, cùm prior etiam ſine ſiccitate induci poſſit. Atque talis fit ex humidi radicalis, & per conſequens calidi innati ventriculi abſumptione, quam inducere poſſunt etiam calefacientia nimium exhibita, vndè malè ſæpè ſuis rebus conſulunt, qui debilitate ventriculi ex hac cauſſa laborantes aromatibus fortiter exſiccantibus, ſpiritu Vitrioli & ſimilibus vtuntur. Prouenit etiam hæc intemperies ex muſculorum abdominis & omenti ſiccitate & gracilitate: item ex alimenti, quod calidum & humidum eſt, defectu. Huc facit etiam nimia epatis caliditas, quæ humidum illud ventriculi caliditatis natiuæ ſubiectum diſſipat & abſumit. Atque ideò accidit, vt qui iecur habent calidiùs & intemperatum, plerumque habeant ventriculum frigidiorem & debiliùs coquant. E quibus patet, hanc eſſe inter frigiditatem ventriculi poſitiuam & priuatiuam differentiam, quòd in priuatiua frigiditate nulla cauſſa refrigerans præcedit, quæ aliquos frigiditatis gradus ventriculo impreſſerit, ſed quia caliditas inhæret humido radicali, ſi illud abſumatur, vnà etiam calor euaneſcit: In poſitiua verò frigiditate ſalua quantitate humidi radicalis à cauſſa refrigerante gradus aliquot frigiditatis præter naturam inducuntur.

C

D

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Frigida ventriculi intemperies cognoſcitur ex ſequentibus. Sitis nulla adeſt, ardor nullus in ore ventriculi, cibi appetentia plerumque intenditur, niſi frigiditas ſit maxima, quæ actiones aboleat. Concoctio cibi vel tollitur, vel imminuitur, vel vitiatur pro maiore, vel minore frigiditatis vehementia. Sequuntur ructus acidi, præſertim ſi cibi ingerantur frigidi. Quia tamen ructus acidi à pluribus cauſſis prouenire poſſunt, vt docet Galenus, 2. *de rat. victus in acut. text.* 22. ſcilicet & propter ventriculi frigiditatem, & propter pituitam in eo contentam, & propter ciborum multitudinem, & ob eorum frigiditatem, ructus acidus frigidi ventriculi certum ſignum eſt, cùm neque ſibi multi, neque frigidi ſunt aſſumpti, neque pituitæ in ventriculo redundantis ſigna adſunt. Saliua eſt copioſa, flatus egrediuntur, à quibus æger leuamen ſentit. Præceſſe-

E

runt cauſſæ refrigerantes, delectatur æger calidis, atque ex iis commodum percipit, læditur verò frigidis. Priuatiua verò frigiditas potius ex ſignis ſiccitatis ventriculi cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Poſitiua frigiditas faciliùs curatur, quam priuatiua. 2. Pro cauſſarum tamen ratione, & prout à naturali ſtatu magis vel minus receſſit, faciliùs vel difficiliùs curatur.

Curatio.

Curatio. Intemperies frigida calefacientia indicat. Medicamenta tamen calida non ſint valdè calida, quia talia exſiccando humiditatem minuunt & priuatiuam frigiditatem inducunt. Ideoque quæ calidiora ſunt, commodè aſſumuntur cum iure carnium & humectantibus miſcentur; iis verò, quæ foris applicantur, olea & pinguedines admiſcentur.

Calefacientia ventriculum. Interna. Simplicia.

Herbæ, *Mentha, abſinth. betonica, calamintha, ſaluia, origanum, roſmarinus, ſerpillum, pulegium, baſilicum, &c.* Flores, *Roriſmarin. betonic. ſaluiæ, ſpicæ, ſtœchados.* Radices, *Acori, pimpinell. helenij, cyperi.* Semina, *Aniſi, fœniculi, carui, cumini, coriandri, ſinapi.* Fructus, *Baccar. iuniperi, lauri.* Ligna & cortices, *Aloës, cortic. citri, aurantiorum.* Aromata, *calamus aromaticus, nuc. moſch. caryophyll. zinzib. cinamom. galanga, cardamom. zedoaria.* Gummi, Balſama & cognata, *Maſtiche, aloë, thus, ſtyrax, ſuccini, ambra, balſamum.* Ex quibus Compoſita. præparantur & componuntur. Aquæ & Spiritus, *Menthæ, abſinthij, betonicæ, aniſi, roriſmar. cinam. maſtich. ſpir. vitrioli.* Vinum & Cereuiſia. *Abſinthij, roriſmar. caryoph. cinamom.* Vina compoſita, ſeu clareta, aquæ vitæ, Elixir. vt ℞. *Cinamom.* ʒ. ij. *caryophyll.* ʒ. ß. *galang. granor. paradyſi, zinzib.* an. ℈. ij. *piper. cardamom. nuc. moſch.* an. ℈. j. Craſſo modo contuſa in vaſe clauſo macerentur per dies aliquot, in ſpiritus vini ℔. iiij. Poſtea ſpiritum vini tinctum per inclinationem ſepara. Huius drachmæ aliquot & ſacchar. q. v. vini menſ. j. miſceantur, & habebis vinum aromaticum, vel claretum. Vel ℞. *Cinamom.* ʒ. j. *zinziber. galang.* ℈. ij. *caryoph. nuc. moſch. calam. aromat. macis. piper. nigri* an. ℈. j. *ſpir. vini opt.* ℔. iiij. Stent in infuſione vaſe clauſo per dies 4. vel plures. Poſt ſpiritum tinctum ſepara. Admiſce *Syrupi citri* ℥. ij. *miuæ cydon.* ℥. iiij. Miſce. F. Aqua vitæ. ℞ *Spec. aromat. roſ.* ʒ. i. *diambr.* ʒ. ß. *cinamom. nuc. moſch. galang. ſemin. carui* an. ℈. iii. *cardamom. ligni aloës, zinzib.* an. ℈. i. *ſpiritus vini* ℔. iiij. Digere, pòſt cola & adde *ſyrupi cydon.* ℥. viii. Stent in vaſe clauſo aliquot diebus, & pòſt per chartam bibulam colentur. ℞. *Cinamom.* ʒ. i. ß. *zinziber.* ʒ. ß. *galangæ cardamom. piper. rotund.* an. ℈. i. ß *nucis moſch. macis, caryoph.* an. ℈. ii. *ſacchar. candi* ℔. ii. *vini optimi menſ.* v. F. Claretum. Extracta & tincturæ ſiue eſſentiæ, *calami aromatici, galangæ, abſinthij, ligni aloes, aromat. roſ, ſtomach. Quercetani, Elixir proprietatis.* Olea deſtillata, *calami aromat. caryoph. cinamom. nuc. moſch. macis, cortic. aurant. carui, aniſi, fœniculi.* Conſeruæ, *abſinth. beton. anthos. menthæ ſaluiæ diacydonium cum aromatibus.* Condita, *zinziber, acorus verus, galanga, bacc. iuniperi melle conditæ, cortices citri.* Syrupi, *cinamomi, abſinth. menthæ, betonic. cydonior. de cortic. citri, maſtich. mel. roſ. ſcillit. rob. iuniperi ſimplex & compoſitum.* Species Aromaticæ, *aromat. caryophyll. iti, diacinamom. diagalang. diatrionpip. diarrhod. diaxylo aloë, roſatæ nouellæ, ſpecies Imperiales, diamoſchi.* Trochiſci, *Galliæ moſchatæ, de roſis.* E quibus poſtea componuntur varia electua-

A ria & antidoti viſuales vulgo noti: *Theriaca, Mithridat. diacorum.* Plurima quoque parantur in rem præſentem Magiſtralia. ℞. *Conſeru. roſa. vitriolat.* ℔. ß. *betonic.* ʒ. iij. *ſpec. arom. roſ.* ℈. i. *caryoph. concis.* ℈. j. *ambr.* gr. vi. *calam. aromat. condit.* ℈. ij. *Cum ſyrupo conſeruationis zinzib.* Fiat Electuarium. Vel ℞. *Conſeru. roſar.* ℥. iij. *diacydon.* ℥. j. *nuc. moſch. condit.* num. ij. *corall. rubr. præpar.* ʒ. j. *ſpec. aromat. roſ. caryoph. inciſ.* an. ℥. ß. Cum *miua cydon.* F. Electuarium. ℞. *Cinamom.* ℥. ij. *galang.* ℈. i. ß. *caryoph. cortic. citri, macis, corall. rub.* an. ℈. i. *conſer. roſar.* ʒ. iij. *ſpec. aromat. roſat.* ℈. i. Cum *ſyrupo cydonior.* F. Electuarium.

Electuarium Langij.

℞. *Conſerua roſar.* ʒ. ii. ß. *flor. roriſmarin.* ʒ. i.
B *flor. lauendulæ* ʒ. ß. *galangæ cubebar. xyloaloes* an. ʒ. j. *ſem. aniſi* ℈. ß. *cinamomi* ℈. i. *calami aromat. conditi* ℈. ij. *zinzib. conditi* ʒ. ß. *pinear. præp.* ℈. vi. Cum *ſyr. conſeruat. citri.* F. Electuar.

Rotulæ & Morſuli.

℞. *Extract. aromat. roſat.* gr. xv. *calami aromat.* ʒ. ß. *ligni aloës* gr. vi. *ſacchar. albi in aqua roſar. ſoluti* ℥. iii. *ol. cinamom.* gr. iij. *macis* gr. ij. *caryoph.* gut. j. F. Rotulæ. Vel ℞ *Spec. aromat. roſ.* ℈. ij. *diaxyaloës* ℈. i. *ſacch. in aqu. menth. q. ſ. & cinamom.* ʒ. ß. *diſſolut.* ʒ. iij. F. Rotulæ. ℞. *Spec. imper.* ℈. ii. *pinear. mundat. inciſar.* ℈. iii. *ſpec. aromat. roſat.* ℈. ß. *ſacchar. in aqua roſar. diſſolut.* ℥. v. *ol. cinamom.* gr. v. *carui.* gr. iiii. F. Morſuli.

Pulueres & tragea.

C Tales pulueres efficaciores ſæpè ſunt, quàm rotulæ & morſuli, cùm in ſaccharo calefacto ſpecierum aromaticarum & ambræ vis facilè diſſipetur. ℞. *Spec. aromat. roſa.* ℈. iii. *ambr.* gr. vi. *ſacch.* ℈. iii. F. Puluis. Cuius cochlear paruum (℈. ii. circiter) vel per ſe, vel cum pane vino madido ſumatur. ℞. *Sem. coriandr. præpar. aniſi, cinamomi, macis, ſem. carui* an. ℈. ii. ß. *zinzib. albi* ℈. i. *caryoph.* ʒ. ii. *nuc. moſch.* ℈. i. F. Puluis. ℞. *Cinamomi* ʒ. ß. *galangæ gingib. nuc. moſchat. cubebar.* an. ʒ. ii. *ſacchar. ad pondus omnium* F. Puluis. ℞. *Confect. ſem. aniſi, fœniculi, coriandri, carui, glycyrrhiz. raſæ, galangæ, zinzib. p. æ.* F. Tragea ℞. *Coriandri præpar.* ʒ. i. *cinamom.* ℈. ii. *Maſtich* ʒ. i. *macis* ℈. ß. *panis albi toſti* ʒ. ii *ſacch. albi* ʒ. iii. F. Pulnis poſt cœnam ſumendus. ℞. *Cinamom.* ʒ. i. *flor.*
D *roſar. rubr.* ʒ. ß. *zinziberis caryoph. nuc. moſchat. galang.* an. ℈. ii. *coriandr. præpar.* ℈. iij. *ligni aloës* ℈. i. *ſacchar. ad pondus omnium.*

Externa.

Parantur ex ſpeciebus antea enumeratis & præterea ladano, gummi tacamahaca, terebinthina, Externa. balſamo Peruuiano. Tutiùs autem applicantur verſus vmbilicum & regionem ſiniſtram, quia in dextra Epar facilè nimium calefieri poteſt. Balſama, *nucis moſchatæ, caryoph. cinamomi, aniſi, macis.*

Inunctiones, Linimenta & Vnguenta.

℞. *Olei nardini* ℥. i. *maſtichini* ℥. ß. *ſpec. aromat. roſ.* ℈. ß. *ol. deſtillat. caryoph.* gutt vi. *ceræ parum.* F. Linimentum. Vel ℞. *Olei abſinth. nardini* an. ℥ ß. *olei deſtillati menthæ* ʒ ß. *nuc. moſch.*
E *expreſſ.* ℈. ß. *pulu. caryoph. calam. aromat.* an. ʒ. ß. *ceræ* q. ſ. F. Linimentum.

Oleum Stomachale, quod Cratonii in vſu fuit.

℞. *Ol. abſinth* ℔. i. *caryoph. ſantal. citrin.* an. ℈. ii. *roſ. rubr. macis* an. ℈. ß. *maſtich.* ℈. ii ß. *vini odorati* ℔. ß Coqu. ad vini conſumpt. & Soli exponantur. Vel ℞. *Ol. roſar. completi, maſtichini* an. ʒ. i. *ſpec. aromat. roſat.* ℈. i. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* ℈. ß. *ol. deſtill. menth. abſinth.* an. gutt. iiii. *ceræ q. ſ.* F. Linimentum.

Cerata & Emplaſtra.

Ceratum ſtomachale ad vſum quotidianum in officinis proſtat. Vel ℞. *Maſtich. thuris galang. caryophyll. macis* an. ℈. j. *calami aromat.* ʒ. ij. *coriandr. prapar. rad. cyperi* an. ℈. ß. *corall. vtriuſque* an. ʒ. j. *gran. paradiſi* an. ℈. ß. *ſtyrac. calamit.* ℈. ij. *ladani puriſſ.* ℈. vi. Puluerisa craſsè, & cum cera & pice nauali piſtillo calido F. Maſſa, quæ alutæ inducatur & tegatur ſindone. ℞. *Spec. aromat. roſ.* ℈. i. *caryoph. macis* an. ʒ. i. *tacamahacæ* ℈. i. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* ℈. ß. *ol. deſtill. caryoph. abſinth.* an. gutt. vi. *ladani, cera.* an. q. ſ. F. Emplaſtrum.

Fomenta.

℞. *Menth. abſinth.* an. M. ij. *ſchœnanth.* M. ß. *rad. cyperi, galang. caryoph.* an. ℈. ij. Coqu. in vino pro Fomento. Poſſunt etiam fieri Embrochæ ex modò enumeratis cum aquis thermalibus.

Sacculi.

℞. *Abſinth. menth.* an. M. j. *origani, betonic.* an. M. ß. *rad. cyperi, caryoph. macis, nuc. moſch. galang.* an. ℈. i. Cum ſindone rubra F. Sacculus. ℞. *Galangæ cinamom. macis, caryoph* an. ℈. ii. *cyperi, calam. aromat. cortic. citri. baccar. lauri* an. ℈. i. ß. *gummi tacamahacæ, ſtyrac. calamit.* an. ℈. i. F. Sacculus. Cataplaſmata. Efficax eſt Cataplaſma, quod Rhaſes 9. *Ad Almanſar.* ex ſtyrace, ſpica, abſinth. calamo aromat. maſtich. cum vino veteri, & ſucco cydon. aſperſis componit. ℞. *Spec. diarrhod. abbat. aromat. roſ. corall.* an. ℈. i. *caryoph.* ℈. ß. *carnis cydon. vino cocta* ℥. ii. *pulu. abſinth.* p. i. Cum *vino* F. Cataplaſma. De medicamentis ventriculum calefacientibus videatur etiam Fernelius, *lib. 5. meth. medend. cap. 22.*

Diæta.

Diæta. Cibi præcipuè ſint carnes boni nutrimenti, non difficiles coctu, condiantur pipere, zinzibere, cinamomo, macere, caryophyll. & aliis aromatibus, ſaluia item, carui, roſmarino & aliis, quæ tamen ſaporem non niſi ſuauem exhibeant. Vinum ſit antiquum, vinoſum, vel etiam medicamentum abſinthio, ſaluia, caryophyll. cinamomo & ſimilibus, vel cereuiſia, vel aqua mulſa aromatibus alterata aut œnomeli. Vitentur cucurbitæ, cucumeres, melones, perſicca, atriplex, blitum, lactuca, hordeum, & alij cibi frigidi. Somnus ſit longior. Excercitia & labores corporis valdè conferunt.

CAPVT VI.

De calida intemperie Ventriculi.

Cauſæ.

Calida Ventriculi intéperies. Eius Cauſſæ. CAlidam ventriculi intemperiem pariunt, rerum calidarum adhæſus & occurſus, calidi cibi & præcipuè eorum condimenta, aromata, potus calidus, imprimis vini potentis & meracioris, mulſum. Calida item medicamenta aſſumpta & extra applicata. Febres quoque ardentes vt vniuerſum corpus, ita, & ventriculum calefacere poſſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur intemperies hæc à ſiti, cibi inappetentia, mala coctione, cibi adduſtione & corruptione, & imprimis cibi coctu facilis & facilè corruptibilis, vnde & ructus nidoroſi & cholera ſuum originem habent. Percipitur etiam caliditas circa ventriculum, ſaliua eſt ſenta, viſcida & rotunda, lingua, fauces, labia, arida ſunt. Prægreſſæ ſunt, vel præſentes adſunt cauſſæ calefacientes enumeratæ. Frigida proſunt, calida nocent.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Intemperies ventriculi calida minùs periculoſa A eſt, quàm frigida. Nam intemperies ventriculi frigida, præſertim ſi magnus ſit à natura receſſus & caloris ventriculi quaſi extinctio, ſummoperè noxia eſt, & actionibus ventriculi valdè aduerſaria, ac non niſi longo tempore & cum maxima difficultate corrigi poteſt. Caloris verò exceſſus etſi alimenta corrumpit, & in alienam ſubſtantiam mutat: tamen alimentis & medicamentis refrigerantibus adhibitis facilè corrigitur.

Indicationes.

Intemperies ventriculi calida etſi refrigerationem indicat: tamen quia ventriculus calore coctionem perficit, ideo minus refrigerandum, & vix tantum quantum affectus præter naturam poſtulat. Refrigerantia quoque nec maxima quantitate exhibenda, B nec in eorum vſu diu perſiſtendum, ne calor innatus ventriculi, qui à calore extraneo & præternaturali diſſipatur, & ob humidi ſubſtantiæ abſumptionem paucior factus eſt, magna refrigerantium copia, & diuturno eorum vſu extinguatur. Et cùm ventriculus ſit neruoſus, facilè à refrigerantibus læditur. Refert enim Beniuenius, *de abditis morb. & ſanat. cauſſis cap. 15.* Quendam ex Emplaſtro frigidiſſimo ſtomacho appoſito ſingultu correptum, ac tandem mortuum fuiſſe, *& ibid. cap. 16.* Iuuenem quendam frigidiſſimæ aquæ potu intra paucas horas extinctum fuiſſe. Quanquam tum proculdubio non ſolùm ventriculus, ſed & alia viſcera à potu aquæ frigidæ offenſa fuere. Indicationes.

C

CVRATIO. Curatio.

Medicamenta ventriculum Refrigerantia.
Interna. Simplicia. Medicamenta ventriculum refrigerantia. Interna. Simplicia.

HErbæ & Folia, *Acetoſa, portulaca, lactuca, endiuia.* Flores, *Roſ. violar.* Radices, *Cichorij, nymphea, acetoſa.* Semina, *Quatuor frigid. maiora & minora, hordei, acetoſa, lactuca.* Fructus, *Mala citria, ſuccus granator. aurantia acida, tamarindi, Perſica, fraga, ceraſa, mora, ſorba, meſpia, ribes, berberis, melones, cucumeres, pyra, poma acida, pruna acida, vaccinia nigra.* Lignum, *Santali.* Lapides & Gemmæ, *Corallia.* Succi & Liquores, *Citri & aliorum fructuum frigidorum modò enumeratorum, vi-* D *num auſterum, ſerum lactis.*

Compoſita.

E quibus componuntur & parantur varia. Aqua, *violar. roſar. fragor. portulacæ, acetoſæ,* quò poſſunt etiam ſuo modo referri ſpiritus vitrioli & ſalis. Emulſiones, *ſem. quatuor frigid. maior.* vt: ℞. *Sem. 4. frigid. maior. excortic.* an. ℈. ij. *aqu. hordei ſimplic.* ℔. j. *aqu. fragor. ſine vino* ℥. iiij. *roſ.* ℥. j. F. Emulſio, cui adde *iulebi violar.* ℥. j. ß. Miſce.

Decocta.

Hordei, ſantal. Vel ℞. *Rad. cichor.* ℥. ß. *ſantal. citrin.* ℈ ij. (adde rubium ſi placet) *tamarind.* ℥. ß. Coq. in aq. hordei ſimpl. ℔. i. In colatura *conſeru. roſar.* ℥. j. diſſolui, iterùmque colari & aliquot gutt. ſpirit. vitrioli addi poſſunt. Talia decocta duo ha- E bentur in Inſtitut. Syrupi & Iulebi *Roſarum, violar. acetoſit. citri, limonum, granator. cydonior. de agreſta, oxyſacchar. ribes, iulebi roſar. violar.* ex hiſque compoſiti, quales habentur in Inſtitut. Conſeruæ, *Roſarum, præcipuè, vitriolata, violarum, cichorij, acetoſa, pulpa citri.* Rob. *Ribes berberis, ſorbar. agreſt.* Condita, *Rad. cichorij, caules lactuca, perſica, ceraſa, ribes, berber. ſorba, meſpila, cydonia.* Species, *Diamarg. frigid. diatrionſantal. diarrhod. abbat.* Hinc iterum parantur Electuaria. vt, ℞. *Conſeru. roſar.* ℥. ij. *rob. ribes. rad. condit.*

cichorij, caules lactucæ condit. an. ℥. ß. *corall. rubr. prepar. spec. diamarg. frigid. santali citrini* an. ʒ. i. Cum *syrupo viol.* F. Electuarium. Vel ℞. *Conserv. violar.* ℥. ij. *rosar. vitriolatæ* ʒ. i. *lactuc. condit.* ℥. ß. *spec. diamarg. frigid. santal. citrin.* an. ℈. sem. Cum *syrupo acetositatis citri* F. Elect. A

Rotulæ.

℞. *Spec. diamarg. frigidi, diarrhod. abbat.* an. ʒ. ii. *santali citrini, corall. rub. prepar.* an. ʒ. i. *sacch. in aqua rosar. dissolut.* ℥. ii. F. Rotulæ.

Externa.

Externa. Ex iisdem externa medicamenta parantur, ita tamen applicari debent, ne diaphragma attingant.

Inunctiones, Linimen. & Vnguenta.

Parantur *ex oleo rosaceo, violar. nymphææ, cydonior. mucilag. sem. psyllij, Vnguento rosaceo, infrigid. Galeni.* vt, ℞. *Ol. rosac. violar. nymph.* an. ℥. sem. *mucil. sem. psylli aq. ros. extractæ* ℈. iij. *cerae parum*, F. Vnguentum. Vel Recip. *Ol. ros. omphacini* ℥. j. *santal. albi, flor. ros. rub.* an. ʒ. sem. *ceræ parum.* F. Vnguent. Vel Rec. *Vnguenti rosacei* ℥. i. sem. *ol. violar.* ℥. i. *santal. albor. rosar. rubrar.* an. ℈. ß. Misce. B

Cerata & Emplastra.

Santalinum. Vel ℞. *rosar. rubr. santali albi, rub.* an. ℈. ij. *balaust. myrtillor. corallior. rubror.* an. ℈. i. *olei rosac. ceræ* an. q. s. F. Emplastrum.

Sacculi.

℞. *Rosar. rubr.* M. i. *viol.* P. j. *santal. omnium* an. ℈. i. ß. *corall. rubr.* ℈. j. Incisa & contusa infuantur sacculo ex sindone rubra. C

Fomenta & Epithemata.

Fiunt *ex decocto hordei, rosar. rubrar. lactucæ*, & aliis ante enumeratis, item *ex succis acetos. cydonior. oleo rosarum, & similibus.* Vt. ℞. *Ol. rosac. omphacini* an. ℥. ij. *succi portulac.* ℥. iii. *vini austeri*, ℥. i. ß. Cum spongia aut linteamine. F. Fomentum. Vel ℞. *Aqu. endiu.* ℥. v. *rosar.* ℥. ii. *portulac.* ℥. i. *aceti ros.* ℥. ß. *santal. omnium* ℈. ij. M. pro Epithemate. Vel sacculus antea compositus coquatur in vino austero & ventriculo applicetur.

Catapiasmata.

Fiunt *ex carne cydonior. coctâ in vino rubro, aceto, agresta, farina hordei, rosis, violis cum oleo rosac. & aliis*, vt: ℞. *Succ. cydon. pomor. agrest.* an. ℥. ii. *panis* ℥. iii. *farin. hordei* ℥. ß. *puluer. ros. rub.* ℈. i. D

Diæta.

Diæta. Cibus & potus cum medicamentis conspiret, ideoque alimenta sint naturæ frigidæ, & facilis distributionis, vt antequam adurantur, distribuantur, quales sunt ptisana hordeacea, aut hordeum cum iure carnis, præcipuè aceto condito, poma austera, fructusque refrigerantes alij modo propositi, qui tamen non facile corrumpuntur, Lactuca, portulaca, & similia, quæ in acetariis exhiberi solent. Cibi succis acidis condiantur, contra vitentur cibi aromatibus, & aliis calidis conditi, pinguia item, salsa, dulcia, quæ in bilem facilè mutantur, vt mel, ficus. Melones item & cucumeres, qui etsi frigidi sint, tamen facile corrumpuntur. Acria, vt allium, cæpe, nasturtium. Lac etiam in hac intemperie non commodum est, quod facilè corrumpitur, vt & ova, quæ etiam in nidorosam qualitatem vertuntur. Potus assuetus sit aqua vel acidulæ, vel decoctum hordei, quibus iulebum violar. rosar. & guttul. aliquot spir. vitriol. & sulphur. addere vtile est. Emulsio item sem. 4. frigid. maior. cum aq. hordei. Concedi etiam potest vinum [illegible], vel aqua cinnamomi. Galen. 3. *de simpl. med. facultat. c. 6.* oxygala seu lac acidum concedit. Aer sit frigidior, æger se non valde exerceat: somnus humectando, vt & animus tranquillus vtilis est: ira vero nocet. E

CAPVT VII.

De humida Ventriculi intemperie.

Caussæ.

HVmidæ intemperiei caussæ sunt cibi humectantes, aquæ potus, medicamenta humectantia, otium & somnus nimius, aer humidus. Humidæ Ventriculi intemperiei. Caussæ

Signa Diagnostica.

Cognoscitur e siti diminuta, fame exigua, appetentia cibi sicci, & assi, saliua copiosiore, sensu inflationis circa ventriculum, ructibus, fluctuatione, aluo laxiore; antecesserunt caussæ humectantes, sicca iuuant, humida nocent. Signa.

Prognosticum.

Humida intemperies siue sola constet, siue cum calore aut frigiditate coniuncta sit, omnium facillimè curatur. Galen. 7. *meth. med. cap.* 9. Prognosticum.

Curatio.

Humida intemperies siccantia indicat, & propterea siccantia medicamenta adhibenda, sed citra insignem caliditatem & frigiditatem. Calida itaque & frigida coniungenda sunt, vt aptum & idoneum huic intemperiei sint remedium. Curatio.

Interna.

Calida exiccantia sunt: *Betonica, mentha, absinth. saluia, radic. acori, galanga, sem. coriand. carui, mastich. sesili, tunicæ interiores ventriculi gallinar. Lignum guaiacum, sassafras, & alia calida antea c. 4. enumerata.* Frigida aut certe calorem excedentem non habentia: *Rosæ, santal. corall. bolus Armen. terra sigill. tormentilla.* In quibus eligendis respiciendum ad reliqua viscera, an nimirum alius sit lasa vel astricta, apertione vel astrictione opus sit. Pertinent huc & Thermæ, quæ salem & sulphur continent. Galen. *1. de med. facil. parab.* Vbi nimia saliua vitio humidioris ventriculi profluit, *anisum continuam* frequenter masticare iubet. Ex iis parantur *Aquæ menthæ, cinamomi, cal. aromatici.* Decoctum: *Guaiaci sassafras.* Syrupus; *Myrtillorum, de betonic. ros. mastichin.* Conservæ, *Beton. ros.* vitriolata imprimis. *Diacydonium cum aromatib.* Condita: *Nuces iuglandes cum aromatibus conditæ, calamus aromat. zinziber.* Confectiones; *Sem. coriandri, carui, cinamomi. Acetum scilliticum.* Olea: *Nuc. mosch. caryophyll. carui, anisi.* Species Aromaticæ; *Aromat. rosat. diatrionpip. diagalanga, diacalaminthe.* Electuaria: *Theriac. Mithridat. diascorum.* Vel ℞. *Conserv. ros. [illegible]* an ℥. ij. *zinz. in India condit.* ℥. ß. *Spec. diarrhod. Abbat. aromat. rosat. corall. rub. prep. mastich.* an. ℈. ß. [illegible] F. Electuar. Vel ℞. *Conserv. ros.* ℥. i. ß. *[illegible]* ℥. ß. *Mithridat.* ℈. j. cum *syrupo rosar.* F. Electuarium. Medicamenta. Interna.

Pulueres.

℞. *Tunicar. interi. ventric. gall.* ℈. iij. *cinamom. caryophyll. ligni aloës* an. ℈. j. F. Puluis. Vel ℞. *Sem. coriand. præpar. anisi, fœniculi, carui* an. ℥. ß. *tunicar. ventriculi gallin. interior. præpar.* ℈. ij. *corall. rubror. præpar.* ℈. ß. *galangæ, caryophyll. mastic.* an. ℈. i. *panis albi tosti* ℈. iij. *sacchar. rosati tabulat.* ℥. i. ß. F. Puluis, cuius vsus ante & post pastum erit.

Externa.

Inunctiones & Vnguenta.

Fiunt *ex oleo menthæ, absinth. cydon. mastich.* vt, ℞. *Ol. omphacin. rosar. myrtin. mastich.* an. ℥ ß *spec. aromat. rosat.* ʒ. ij. *Ceræ q. s.* F. Vnguent. ℞. *Ol. mastich. cydon.* an. ℥. j. *corall. caryoph.* an. ℈. i. ß. *ol. nuc. mosch. [illegible]* ʒ. ij. *ceræ q. s.* F. Vnguentum, Externa.

Epithemata & Fomenta.

Fiunt *ex balauſtiis, betonica, & aliis calefacientibus* ſupra enumeratis, pane toſto cum vino Maluatico.

Sacculus.

℞. *Abſinth. menth.* an. M. ſ. *maioran.* M. i. *flor. roſ. rubr.* M. ſ. *rad. galang. cyperi, calami aromat.* an. ℈. i. *ſem. aniſi, cumini* an. ℈. ii. *caryophyll. macis* an. ℥. i. *maſtich.* ℥. iij. Cum linteo albo vel ſindone rubra, fiat ſacculus, qui ſi libet vino maluatico irroratus ventriculo imponatur.

Emplaſtra.

Emplaſtrum de cruſta panis, cerotum ſtomachale. Vel ℞. *Carn. cydon. maſtich.* an. ℥. ß. *caryophyll. galangæ, macis* an. ℥. ß. *roſar. rubr.* ℈. ß. Cum *oleo abſinth. & menth.* piſtillo calido ſubigantur in formam Emplaſtri. ℞. *Maſtich.* ℥. ij. *thuris* ℥ i. *ſtyr. calamith.* ℥. ß. *hypociſtid. acaciæ* an. ʒ. ij. *Diſſolue in maluatico.* Hiſce adde ſubtiliſſ. pulueriſator. *Radic. cyperi, fol. abſinth.* an. ℈. ii. *menth. flor. roſar. rubr. ſem. cumini* an. ℈. i. ß. *alipta moſchata* ℈. i. *caryophyll. nuc. moſch.* an. ℈. i. *ſs. ſantal. omnium, ſpicæ nardi* an. ℈. i. *corall. rubror.* ℥. *ſs.* Cum *ol. maſtichin. nardin. reſinæ pini, ceræ* an. q. ſ. F. Emplaſtrum.

Diæta.

Diæta. Cibi & ipſi ſint exſiccantes, quales ſunt auiculæ montanæ, carnes aſſæ potius quàm elixæ, panis bis coctus. Galenus, *8. d. f. m. fac.* palmæ fructus, ſeu dactylos commendat, & per ſe & cum aliis cibis ſumptos. Condiantur cibi aceto & ſale, ſed mediocriter. Potus ſit parcior, vt & cibus. Nam, vt Hippocrates, *7. aphor. 59.* habet. *Corporibus carnes humidas habentibus famem adhibere vtile. Fames enim ex accidente ſiccat.* Potus loco detur vinum rubrum medicatum abſinthio. Æger exercitio vtatur, quod exiccat.

CAPVT VIII.

De ſicca Ventriculi intemperie.

Cauſſæ.

Sicca intemperies ventriculi. Cauſſæ. Siccæ intemperiei ventriculi cauſſæ ſunt, quæcunque; humiditates ventriculi naturales, vt porè materiam nutritionis proximam abſumunt, de quibus Galenus 7. *meth. med. cap. 6.* Tales cauſſæ ſunt epar calidum, immoderato ſuo calore ſanguinem & humiditates inde genitas in ventriculo abſumens, fames & potus cibique inopia. Diæta ſiccans, cibi multis aromatibus conditi, potus exſiccans, euacuatio nimia per vomitum aut aluum, aquæ thermales, medicamenta omnia exſiccantia & calefacientia, quæ humiditates abſumunt, & halitus reſoluunt, adſtringentia quæ eoſdem exprimunt, & meatus contrahunt, fumi metallici.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vbi intemperie ſicca ventriculus laborat, adeſt ſitis, appetitus cibi liquidi elixi. Cibus ſolidior difficiliùs coquitur, exſpuitio eſt pauca, contractio & extenuatio circa ventriculi regionem & ventrem: imò tandem totum corpus gracilius euadit & contabeſcit, totiúſque corporis gracilitas inſeparabile ventriculi ſiccioris ſignum, vbi ſcilicet propria naturalis humiditas abſumitur. Etſi verò gracilitas totius inſeparabile ſignum ſit ſiccioris ventriculi, non tamen eſt proprium ſignum, cùm etiam ab epate & corde originem poſſit habere, & præterea à calido quoque & ſicco corporis temperamento. Ideóque vt gracilitas & extenuatio corporis, quæ à ventriculi ſiccitate ortum habet, à reliquis diſ-

A cernatur, propria ſigna intemperiei ventriculi, item epatis, cordis & totius corporis diligenter perpendenda ſunt. Nam ex ſiccitate cordis corpus citius extenuatur; iecoris ratione minus citò, ratione ventriculi tardius. Humida in hac intemperie proſunt, ſicca nocent. Quod ſi vomitio accedat in hac intemperie, caloris innati ſumma inopia indicatur, & multa excrementa & cruditates indicat: & propterea non ſtatim, vbi magnus pituitæ prouentus eſt, credendum, adeſſe frigidam & humidam intemperiem ventriculi, quæ propterea calefacientibus & ſiccantibus (in quo à multis peccatur) corrigenda ſit, cùm etiam à frigida & ſicca prouenire poſſit. Præceſſerunt cauſſæ exſiccantes, & euacuationes nimiæ.

B *Prognoſtica.*

1. Intemperies ſicca peſſima eſt. 7. *meth. med. c.* 7. & 10. & in ea tempus curationis longius requiritur Quod enim ſenium eſt in ſanis, id ſicca intemperies in ægris. 2. Sicca intemperies ventriculi ſine febrili calore ducit in maraſmum, & cum febrili calore in hecticam. Prognoſtica.

Curatio.

Sicca intemperies humectantia indicat. Humectatio autem hîc optimè alimentis perficitur, ac propterea maximè conuenit cibus, qui facilè coquitur, & in corpus facilè diſtribuitur. Vid. Galen. 7. *method. medic. c. 7.* quæ tamen potius totius corporis, quam ventriculi ſiccitati pleraque conuenire Curatio.
C videntur. Sunt tamen & medicamenta humectantia vtilia, quæ etiamſi non replent, vt nutrimenta, tamen humectant, & meatus contractos dilatant, nutrimentúmque in vicinas partes repulſum attrahunt. Medicamenta talia ſunt; *Malua vtraque, borrago, bugloſſ. paſſulæ, amygdal. dulc. pineæ, pruna dulcia, glycyrrhiza.* Syrupus; *Borraginis, bugloſſ. violar. papauer.* Condita, *Rad. Eringy.* Conſeruæ, *Borraginis & bugloſſ.* E quibus alia parantur, vt: ℞. *Conſeru. bugloſſ. borrag. violar.* an. ℥. i. *rad. condit. ſatyrij* ℥. ſem. *pinear. mundatar.* ℈. iij. *ſem. 4. frigid. maior.* an. ℈. i. Cum *ſyrupo borrag. vel cydonior. ſine ſpeciebus* F. Electuar. Medicamenta. Interna.

Externa.

D *Adeps gallinæ, omentum caſtratorum, lac, oleum violar. amygdal. dulc. lilior. albor. mucilag. ſem. altheæ, malu.* vt: ℞. *Ol. amygdal. dulc.* ℥. i. *lilior. alb. adipis gallinæ* an. ℈. ij. *ceræ parum.* F. Linimentum. Vel ℞. *Carnis cydonior. bene maturorum in vino. dulci coctor.* ℥. ij. *farinæ tritici* ℥. i. *Maſtich.* ℈. ii. *ol. amygdal. dulc.* q. ſ. F. Cataplaſma. Externa.

Diæta.

Alimenta ſint facilis coctionis, [illegible] & [illegible] ſucci, careant multis excrementis, & ad humiditatem vergant. Panis ſit fermentatus, non multum [illegible] eſt cremor Ptiſanæ, oua recentia, piſces bonæ notæ, pulli gallinacei, caro vitulina, hœdina, agnina & molles aliæ; non tamen ſuillæ. Amygdala, paſſulæ, pineæ, piſtacia, & ex his parati panes E Martij, poma dulcia. Cibi non condiantur aromatibus multis. Inter alimenta valde vtile eſt lac, quod facilè coquitur, diſtribuitur, & multum nutrit. Eius tamen quantitas in principio exigua ſit, vt ventriculus eius vſui ſine noxa aſſueſcat. Poſtea augeatur, & tantum detur, quantum concoqui poſſit. Diligenter tamen attendendum, an lac in ventriculo aceſcat aut corrumpatur, quod ex ructu & grauitate ac tenſione circa ventriculum percipitur. Quod ſi animaduertatur, minori copia exhibendum. Vitentur auſtera & adſtringentia, quæ reſiduam naturalem humiditatem abſumunt. Potus, niſi febris adſit, ſit vinum οἰνῳφόρον, leniter adſtringens, Diæta.

gens, vt calor innatus ventriculi conſeruetur: non verò auſterum, quod humidum naturale tolleret. Cibi & potus modici ſint, ne ventriculum grauent, aut tenſionem vel inflationem in eo pariant. Ter igitur de die cibetur æger; vbi paulum reſtitutus eſt, bis.

CAPVT IX.

De intemperiebus ventriculi compoſitis.

Compoſita intemperies ventriculi.

COmpoſitarum intemperierum ratio facilè ex his, quæ hactenus de intemperiebus dicta ſunt, patet. Et compoſitarum intemperierum cauſſæ ex cauſſis ſimplicium hactenus enumeratis facilè colligi poſſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcuntur eædem ex complicatione ſignorum, quæ ſimplices intemperies indicant. Præditi intemperie calida & ſicca ventriculi paucum habent ſanguinem, acutum & ineptum ad nutriendum: quoniam alimentum acquirit in tali ventriculo qualitatem, quæ ab epate poſtea corrigi non poteſt, ſed remanet ipſum alimentum contrarium complexioni radicali membrorum. Vnde tales vt plurimum ſunt macri, habentes aluum adſtrictam, venas eminentes, & aliquando ſcabiem ſiccam, propter acrimoniam humorum ſanguini permiſtorum.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Calida & humida intemperies facilè emendatur; poſt hanc frigida & humida. Prior enim dyſcraſia per refrigerantia & ſiccantia corrigitur, & ſunt in promptu medicamenta antè propoſita, quæ vtrumque præſtant.

Peſſima verò & omnium curatu difficillima eſt frigida & ſicca. Galenus 7. *meth. med. cap.* 7. *& 11. & libro de marc. cap. vlt.*

Curatio.

Curatio

Vt ſimplices intemperies medicamentis exceſſum contrarium primarum qualitatum habentibus curantur, ita & compoſitæ. In calida & humida intemperie conueniunt medicamenta refrigerantia & ſiccantia, & ſi humiditas maior calorem obtundat, adſtringentia vtilia ſunt. D Atque tum vtilis eſt conſerua roſar. rubrar. cum corall. rubris, ſyrupus myrtinus, cydonior. acidor. miua cydon. rob. berberis. Extra applicantur ol. roſar. myrtin. Epithemata è ſucco plantag. portulac. cum bolo Armeno. Cataplaſma ex farina hordei & lentium cum ſucco plantaginis & Nympheæ. Diæta ſit etiam refrigerans & ſiccans. Si verò ſiccitas ſit intenſior, ea ferè curandi ratio inſtituenda, qualis febri hecticæ conuenit. Frigida & humida intemperies, quæ frequentior eſt, curatur medicamentis calidis & ſiccis, acribúſque miſtis cum acerbis citra manifeſtam frigiditatem. Hinc conueniũt ſpecies aromat. roſat. diatrionpip. diacalaminth. diacyminum, conſerua betonicæ, roriſmar. zinzib. condit. acorus conditus, Mithridat. theriaca, quibus E conſeru. roſar. præſertim vittiolata addi poteſt, item vulgare illud Electuarium diacorum, quod quidem etiam ex radicibus acori veri, quem calamum aromat. vulgò vocant, componi poſſet; & omnino diacorum Meſuæ, vt quod affectibus capitis & neruorum deſignatum, meritò ex radicibus acori veri parari debet: tamen vt hoc obiter moneam, in illa vulgari compoſitione affectibus ventriculi apud Germanos dicata, quam *Ackerman Latvverg* nominant, etiam rad. iridis luteæ ſeu pſeudo-acori non incommodè ſumi poſſe videntur. Habet enim radix illa vim quandam exſiccandi & adſtringendi, & ſi miſcetur cum aromatibus acribus, non incommodum, imò gratum ventriculo medicamentum præbet. Vtiles

A ſunt & ſpiritus, aquæ vitæ, elixir, clareta & vina medicata, vt & alia medicamenta, quæ ſupra de intemperie ventriculi frigida curãda propoſita fuere; Cùm omnia ferè ſimul cum vi calefaciendi vim etiam ſiccandi obtineant. Tutius verò mitioribus & longiori tempore, quàm fortioribus; quæ humiditatem ventriculi abſumere & epar calefacere poſſunt, cura perficitur. Extra etiam Medicamenta ſupra de intemperie frigida propoſita applicentur. Vinum conuenit antiquum & meracius, ſed in exigua quantitate. Potus enim omnis in hac intemperie ſit paucus, cibi etiam forma ſicca præſumi. Frigida tandem & ſicca intemperies curatur calefacientibus & humectantibus. Et quidem frigiditas ſi ſit remiſſa, conueniũt conſeru. flor. borrag. bugloſſ. B addita ſextupla parte conſeru. betonic. Calida enim eiuſmodi ſint, ne modum excedant, & magis exſiccent. Si frigiditas intenſa ſit, vtere conſeru. meliſſæ & melle.

Extra adhibeatur ol. nardin. maſtich. Galenus 7. *meth. med. c.* 7. picem aridam liquatam cum oleo amygdal. dulc. calidè applicat. Nonnulli in eum vſum catellos pingues ventriculi regioni apponunt. Omentum quoque animalium caſtratorum oleo calente, maſtich. & amygdal. dulc. madefactum & ventriculo impoſitum vtile eſt. Vt & ceratũ ex parte vna Ladani, & partibus duabus ceræ compoſitum, quo nihil conuenientius & vtilius ad ventriculi calorem fouẽdum Crato ſe compeiſſe ſcribit, *conſ.* 191.

Vinum ſit minus aquoſum & antiquius. Cibi C condiantur aromatibus, ſed moderatè. Mellis copia in lacte, quod præbetur, augeatur. Imò eiuſdem deſpumati vſus, vtpotè minus excrementitij, vtilis eſt per ſe in ventriculo frigido, ſicut calido noxium eſt.

Reliqua ex iis, quæ in ſimplicibus intemperiebus dicta ſunt, facilè patent. Videatur quoque Galenus, 7. *meth. med. à cap.* 4. *ad* 10.

CAPVT X.

De intemperiebus ventriculi cum materia. Et primò in genere.

D INtemperies ventriculi ſine materia, vt Gal. 6. *de tuenda ſanitate c.* 2. docet, non diu ſola conſiſtit, ſed materiam ſibi adſciſcit, (nam vitiata coctio multa facit excrementa) & nudæ intemperies non diu durant, raroque materia ab intemperie abeſt. Materia autem hæc vel in ventriculo generatur, vel aliundè ad eum tranſmittitur. Et rurſum conſiſtit, vel in eius cauitate, vel eius tunicis impacta eſt. Et generatur pituitoſa materia in ventriculo à cauſis refrigerantibus & humectantibus: Biliosa à calefacientib. & exſiccantib. Flatulenta vt plurimum à cauſa frigida eſt; nonnunquam etiam à cauſa calida. Dum enim bilis in ventriculo pituitoſæ & viſcidæ materiæ ſubſternitur, inde flatus reſoluuntur, qui à calidis diſcutientibus exhibitis magis cumulantur, moleſtique ſunt, donec materia ex ventriculo ſit expurgata. E Pituita verò in ventriculum ex capite ſæpiſſimè deſtillat. Bilis ex epate; melancholia ex liene & locis vicis effunditur.

Intemperies ventriculi cum materia.

Signa Diagnoſtica.

Intemperies cum materia, quatenus quidem intemperies cognoſcitur ex ſignis intemperiei ſine materia ſeu ſimplicis ſeu compoſitæ. Materia autem coniuncta etiam ſua ſigna habet. Nimirum eam demonſtrant cauſſæ, quæ præceſſerunt, ad talem materiam generandam aptæ: Deinde quod proſunt, quæ eam euacuant, nocent, quæ eam augere poſſunt: Tandem etiam effecta, præſertim excreta, quæ per aluum aut os eiiciuntur, vt poſtea in ſpecie patebit. An verò materia in cauitate ventriculi, an intra tunicas

Signa

contineatur, diſtinguitur, quod cum in cauitate ventriculi continetur materia, fluctuationem & nauſeam parit, quam vomitus vel alui deiectio ſequitur. Si verò in tunicis impacta eſt, nauſea eſt ſine vomitu, & ſæpe ſingultus accedit.

An autem materia in ventriculo genita ſit, an aliunde affluat, cognoſcere non ita facile eſt. Et vt id cognoſcatur, primò totum corpus perſcrutandum & cōſiderandum, an alicubi excrementitij humores hæreant; an conſuetæ euacuationes ſuppreſſæ ſint; an æger à conſueto exercitio deſtiterit; aut conſuetam diætam mutarit. Conſiderandum quoque, an per periodos æger in membro aliquo malè aliquid ſenſerit, idque iam ceſſet. Tum enim ſuſpicio eſt, materiam, quæ antea ad aliam partem ferebatur, iam ad ventriculum fluere. Si in toto corpore nil appareat, viſcera omnia perluſtranda ſunt, ac videndum, an in epate, liene vel alio membro humor vitioſus cumulatus ſit, ſi enim in toto, vel in parte aliqua humor vitioſus cumulatus ſit, facilè ad ventriculum mitti poteſt. Si verò & totum corpus & omnia membra ſalua ac munda inueniantur, materiam in ventriculo genitam fuiſſe colligitur.

Si quoque ſymptomata, quæ ventriculo affecto accidunt, continuò apparent, indicio eſt, in ventriculo materiam generari: Si intermittant, aliunde eam affluere. A qua parte autem in ſpecie affluat, partis illius affectæ ſigna docebunt. Vid. Galen. 1. *de loc. affect. c. 4.* Quoniam etiam nonnunquam accidit, vt in ventriculum frigidum bilis ex epate per peculiarem meatum fundo ventriculi inſertum, aut in calidum pituita è capite fluat, Galenus rectè monet, attendendum eſſe, ne decipiamur, & materiam, quæ aliunde affluit, in ventriculo genitam putemus, idque ex temperamento totius, ac ex iis, quæ per aluum excernuntur, diſtinguendum docet, 2. *de Temperam.*

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Materia intemperiei coniuncta quæcunque curationem difficiliorem reddit.

2. Quod ſi materia ſuis qualitatibus intemperiei ventriculi contraria ſit, v. g. Si calida materia ſit in frigido, vel frigida in calido ventriculo, curationis difficultas adhuc magis augetur, & imprimis, ſi frigida materia adhuc ſit craſſa & viſcida, & ab epate vel alia parte continuò materia tranſmittatur, foueatur & augeatur.

3. Difficiliùs tollitur materia tunicis ventriculi impacta, quàm quæ in ſpatio & cauitate eius continetur.

4. Peſſimum verò eſt, ſi homo nec deiiciat facilè, nec facilè vomat. Galenus, 6. *de tuend. ſanitat. cap.* 10.

Indicationes.

Indicatio.

Intemperies cum materiæ alterans indicat, ſimulque euacuans pro natura & conditione ipſius materiæ: ſeu ratione intemperiei alterantia; ratione materiæ purgantia, ac ſi opus ſit, etiam prius præparantia pro humoris natura requiruntur.

Curatio.

Curatio.

A materiæ euacuatione incipiendum. Niſi enim materia prius tollatur, alterantia parum proſunt. Et quidem ſi humores in ventriculo fluctuent, & faciles ſint ad euacuationem, per vomitum eiiciendi vel per aluum lenientibus educendi ſunt. Si materia quaſi impacta ſit, prius præparanda & poſtea euacuanda eſt. Ad vomitum ciendum poſt cibum ſumptum oxymelitis ℥. ij. ß. cum decoct. rad. vel ſem. raphani ℥. v. exhibendum. Vel ℞. *Radic. raphani* ℥. j. *aſari* ℈. j. *agarici* ʒ. j. Coqu. in mulſa vel oxymel. ad ℥. vj. Fortiora verò vomitoria, præcipuè ex mineralibus petita locum hîc non habent; cùm non ſolùm ex reliquis corporis partibus vitioſos humores ad ventriculum commoueant, ſed & eum inſigniter offendant ac debilitent. Simul quoque attendendum, num ab alia parte materia affluat. Id enim ſi accidat; ea euacuanda & membro mittente curato præcauendum, ne ad ventriculum amplius confluat. Materia ſublata, poſtea intemperies, non ſecus ac ſi nulla fuiſſet materia, per contraria alterantia tollenda. Cibi quoque ea (vt ſupra dictum) quantitas exhibeatur, quæ à ventriculo languido facilè concoqui poſſit. Qualitas ſibi talis ſit, quæ contraria ſit humori peccanti, ita vt quam minima eius qualitas iterum colligatur. Cautè quoque medicamenta purgantia vſurpanda. Frequens enim purgantium, præſertim fortiorum, vſus ventriculi debilitatem auget, & natura tandem iis ita aſſueſcit, vt ſine fructu vſurpentur. Itaque vltra aloën, agaricum, mechoacanam, rhabarbarum, ſenam vix aſcendendum.

De intemperie Ventriculi cum bile.

Intemperies ventriculi cum bile.

Ortum habet hæc intemperies, quemadmodum antea dictum, à cauſſis calefacientibus & ſiccantibus, item ab vſu ciborum, qui facilè in bilem mutantur, quales ſunt dulces. Quantum ad ſigna, quando cum intemperie bilis adeſt, præter ſigna intemperiei calidi ventriculi ſupra enumerata adeſt nauſea, cibi faſtidium, oris amaritudo, erosionis cuiuſdam ſenſus, & vomitus nonnunquam bilis.

Signa.

Curatio.

Curatur hæc intemperies refrigerantibus & humectantibus, ac bilem euacuantibus. Et quidem tenuis bilis vel vomitus reiiciatur, vel euacuetur manna, caſſia, ſyrupo roſar. vel violar. ſolutiuo, tamarindis, cum decocto & aliqua aqua refrigerante. Vtilis eſt & mulſa, in qua decoctum ſit abſinthium. Nam ſcribit Auicennas, abſinthij decoctum remedium eſſe vitiis à materia, bile ſcilicet, quam detergit & ſubducit, ſi non altius fuerit impacta. Pituitam verò ventriculo inhærentem abſinthium potius affigit, niſi decoctum eius condiatur aromatibus incidentibus, calefacientibus, & melle vel ſaccharo, quod detergat. Eligendum verò abſinthium, quod eſt aromatici, non verò horridi ſaporis. Si verò bilis ſit craſſior aut ventriculi tunicis impacta, euacuanda aloë, rhabarbaro, Electuario lenitiuo ſimplici, diacatholico. Et quidem vbi aliquando craſſior eſt hic humor, ac pertinacius ventriculi tunicis adhæret, vix præſtantius medicamentum haberi poteſt quam Hiera. Vel ℞. *Pilul. de aloë roſ.* ℈. j. *ſtomachicar.* ʒ. j. F. Pilulæ mediocres. Vel ℞. *Rhabarb.* ℈. j. *cinamom.* ʒ. ß. infundantur in ſ. q. *aquæ Endiuiæ.* Colaturæ ℞. ℥. iij. *mannæ* ℥. j. Iterum colentur atque tunc addatur *ſyrup. roſar. ſolut.* ℥ ß. Vel ſi bilis ſit craſſior, *mellis roſ. ſolut.* ℥. ß. Miſce. Si aliunde affluat bilis, eodem modo, vt dictum, expurganda, & partis, quæ mittit eam, habenda ratio: Simul etiam ventriculus per medicamenta adſtringentia roborandus, quorum vſu ſæpè ita confirmatur, vt affluentes aliunde humores non facilè recipiat, vel eas ad alias partes, vel quod commodius eſt, extra corpus propellat. Vtilis eſt hîc conſerua roſar. item abſinthium. Extra verò inungatur ventriculus ol. roſ. maſtich. abſinthij, foueatur decocto roſar. balauſtior. abſinthij, cum vino auſtero parato. Vel imponatur Cataplaſma ex malo cydonio cocto, roſis, balauſtiis, addito oleo roſar. & maſtichino. Purgatio valida, vbi materia aliunde affluit, omnino fugienda, ne materia ad ventriculum magis attrahatur.

Diæta.

Diæta.

In cibo vtilis eſt ptiſana. Cibi condiendi ſunt ſucco citri vel granator. acidor. vnde ventriculus confirmatur & præcauetur, ne ſi fortè diutius in ventriculo detineantur, corrumpantur. Vtile eſt & ius pullorum, in quo lactuca & endiuia cocta ſint. Potus ſit aqua hordei, vel cereuiſia tenuis.

De intemperie frigida & humida cum pituita.

A Intemperies Ventriculi cum pituita.

Ortum habet hæc intemperies à cauſſis refrigerantibus & humectantibus, cibiſque pituitæ generandæ aptis.

Signa quod attinet, ſi cum intemperie frigida humor frigidus craſſus coniungatur, præter ſigna intemperiei frigidæ ſupra recenſita, grauitatis ſenſus in ventriculo percipitur; præcipuè poſt cibum aliquot horis. Adeſt nauſea, elidones & fluctuationes ad ventriculi regionem percipiuntur. Sentitur poſt paſtum ad ſomnum propenſio; lingua albicat, ructus accidunt & ſæpe acidi. Si pituita tenuis & aquoſus humor in ventriculo continentur, ſaliua multa effluit, & frequens eſt exſpuitio ſine tuſſi.

Prognoſticum.

B Prognoſticum.

Intemperies hæc cum coctioni maximè obſit, ſatis noxia eſt, & ſæpe difficulter curatur, præſertim ſi à partibus vicinis intemperies foueatur.

Curatio.

Curatio.

Curatur autem medicamentis calefacientibus & ſiccantibus ad pituitam euacuantib. Itaq; pituita vomitu primò eiicienda poſt aluum lenientibus vtendum. Et quidem ſi pituita ſit tenuis in ventriculo. ℞. *Mellis roſat. ſolut.* ℥. ij. *mannæ* ℥. j. *decocti vel aqu. betonic.* q. ſ. F. Hauſtus. Si pituita ſit craſſior, oxymelite vomitus prouocari poteſt cũ decocto raphani. Si æger ad vomitum pronus non ſit, euacuetur melle roſ. ſolut. pilul. ex hiera. Ad vomitum Chymici etiam vtuntur ſale vitrioli à ʒ. ß. ad ℈. ß. vel vitriolo albo in iuſculo pingui vel cereuiſia calida cum butyro exhibitis. Si verò pituita craſſa impacta ſit, C prius præparanda & alteranda, *Syrupo de betonica, melle roſato colato, ſyrupo acetoſo ſimpl. oxymel. ſimpl. vel ſcillitico cũ decoctis vel aquis betonic. menthæ, calaminth. hyſſopi.* Vel ℞. *Mellis* ℔. j. *aquæ puræ* ℔. iv. Coqu. ad dimidiæ partis conſumptionẽ & deſpumentur. *poſt adde aqu. cinamom.* ℥. j. ß. Miſce. Vel ℞. *Mellis roſati* ℥. ij. *ſyrupi de betonic.* ℥. j. *Spiritus vitrioli gut.* ix. Miſce. Exhibeatur cochlear. j. Poſſunt etiam talia vſurpari forma conſeruarum, electuariorum ac rotularum, quæ diutius in ventriculo morantur. Galenus in ventriculo frigido valde commendat Diatrion pipereon, diacalaminth. diaſpoliticon, Hieram picram. Aqua, quæ ventriculo imbecilli vtilis, eundemque à mucilaginoſis humori- D bus adhæreſcentibus purgat, ſimulque cachexiæ medetur, & vermium generationem prohibet. ℞. *Gentian. centaurij min.* an. ℥. iij. *galangæ, cinamomi, macis, caryophyllum* an. ℥. j. *flor. ſalu. hyperici, roriſmarini* an. M. ß. *vini albi* ℔. iv. Degerantur per octiduum, poſtea deſtillentur. Vel vſurpetur hic puluis: ℞. *Rad. acori veri, imperat. zedoariæ* an. ℈. j. *centaur. minor.* ℈. j. ß. *zinziber. ſem. carui* an. ℈. j. ß. F. Puluis. Vel cum ſyrupo betonicæ & oxymelite ſimpl. redigantur in formam pilularum. Præparata materia poſtea agarico, pilul. de hiera cum agarico, aloëphang. maſtich. ſtomach. & ſimilibus expurgetur. Vel ℞. *Aloës roſat.* ℥. ß. *caryophyll. nucis moſch.* an. ℈ ß. *zinzib.* ʒ. j. *croci* ʒ. ß. Cum *ſyrupo vel aqua menthæ.* F. Pilulæ. Doſis ℈. j. horis 2. E ante cibum. Imò purgantibus præparantia admiſceri poſſunt vna opera, & quidem cum emolumento, cùm partes, quarum functiones publicæ, continuò nouam p. n. affectæ congerant materiam, & vtile ſit materiam præparatam ſtatim euacuare. Si pituita à capite vel aliunde ad ventriculum fluat, vt dictum, euacuanda, & curandum, ne pars illa amplius ſuggerat materiam, quod fit, ſi vitioſa illa diſpoſitio in parte ea tollatur. Nec roborantia omittenda, dandumque diacydonium cum aromatibus, conſerua menthæ, bethon. hyſſopi, aqua cynamomi cum vino parata, & alia ſuprà in intemperie ventri-

A culi frigida propoſita, quibus pauca addemus. ℞. *Cinamon.* ℥. j. *zingib.* ℥. ß. *nuc. moſch. caryophyll. rad. galang.* an. ℈. j. ß. *piper. nigri* ℈. j. *ſacchari* ℔. j. *vini menſ.* iv. F. Claretum. ℞. *zingib.* ℥. j. *piperis* ℥. ß. *nuc. moſch.* ℈. ij. *cinamomi* ℥ j. *ſacchari ad pondus omnium.* F. Puluis. ℞. *cinamomi* ℥. ß. *zingib.* ℈. vj. *nuc. moſchat. macis, cardamom. galang. caryophyll.* an. ℈. j. *coriandri* ℈. j. *ſacch.* ℔. v. F. Tragea aromatica. ℞. *cubeb.* ℈. ij. *zingib.* ℥. j. *macis, calami aromatici* an. ℈. j. *ſacch.* ℥. vj. F. Tragea ſtomachalis. Vel talis puluis poſt paſtum ſumatur: ℞. *Semin. coriandri præpar.* ℥. ß. *nuc. moſch. macis, caryophyll. zinzib.* an. ℈. j. *ſem. carui* ℈. ß. *cinamom.* ℈. ij. *rad. acori veri, galangæ, cortic. citri ſicc.* an. ℈ j. *ſacch.* B *roſ. tab. ad pondus omnium.* F. Puluis. Vel fiat tale Electuarium. ℞. *Conſeru. roſar. vitriolat.* ℥. j. *maioran. betonic. anthos,* an. ℥. j. ß. *zinzib. in China conditi cortic. citri condit. acori veri condit.* an. ℥. ß. *ſpec. arom. roſat. diagalang.* an. ℈. ij. Cum *ſyrup. conſeru. zinzib.* F. Electuar. Extra verò inungatur ventriculus oleis ſupra dictis, & de intemperie frigida propoſitis. ℞. *Maſtich.* ℈. vj. *rad. cal. aromat. galang. cyperi* an. ℥. ß. *bacc. lauri, nuc. moſch. caryophyll.* an. ℈. ij. *menth. abſinth.* an. ℈. j. ß. *vini malnatici* ℥. ij. *ol. maſtich.* q. ſ. Stent in loco calido aliquandiu, poſtea colentur. Vel ℞. *Ol. nuc. moſch. expreſſ.* ℈. j. *ol. deſtill. abſinth. caryophyll. menth. cinamom.* an. gutt. vj. *galliæ moſch.* ʒ ß. Miſce. Vel ℞. *Rad. acori* C *veri, galang. cyperi* an. ℥. ß. *caryophyll. ment. abſinth.* an. ℈. ij. *ſpic. Indic. roſar. rubrar.* an. ℥ j. ß. *maſtich.* ℥. j. *thuris, ladani* an. ℥ ß. *ſtyrac. calamit. tacamahac.* an. ℈. iij. *ol. nardini, ceræ* an. q. ſ. F. Ceratum, quod extendatur ſupra alutam & illinatur guttis aliquot olei caryophyllor. ℞. *Ladani puri* ℈. iij. *maſtiches* ℈. ij. *ligni aloës, ſantalini citrini, galangæ, caryophyll. nuc. moſch.* an ʒ. j. *ol. ſtomachal. ceræ* an. q. ſ. F. Scutum. Vel ℞. *Rad. acori, cyperi,* an. ℥. ß. *abſinth. menth. maior. flor. roſar. rub.* an. M. j. *caryophyll. nuc. moſch. galang.* an. ℈. ij. Coq. in vino pro Fomento. Vel ℞. *Caryophyll. nuc. moſch.* an. ℈. ij. *cinamom.* ℈. j. *abſinth. menth.* an. M. ſ. *roſar. rubr.* p. 1. *thuris maſtich.* an. ℈. iij. *cortic. citri ſicc.* ℈. ij. *aliptæ moſch.* ʒ. j. F. Puluis. Qui inſuatur ſacculo ex ſindone rubra, qui vel ſiccus vel vino D madidus aut maluatico ventriculo imponatur.

Diæta.

Diæta.

Alimenta ſint natura calidiora, aut condiantur aromatibus. Potus ſit vinum generoſum vel mulſum. Et omnino talis ſit diæta, qualis ſupra intemperie ventriculi frigida & humida propoſita fuit. De intemperierum ventriculi curatione accuratè, & prolixè agit Galenus, 7. *meth. med.* qui ibi videatur.

DE TVMORIBVS VENTRICVLI.

CAPVT XI.

De inflatione Ventriculi.

E

Ventriculi inflatio.

POſt intemperies ventriculi meritò agitur de tumoribus eiuſdem; cum intemperiei cum materia ſæpe tumores accidant: Augetur autem ventriculi magnitudo cùm vel diſtenditur ſaltem, etſi ſubſtantia reuera maior non fiat, vel dum ſubſtantia eius & magnitudo ac moles ſimul augetur, id quod fit in tumoribus propriè dictis. Primò dum à flatu in eius capacitate concluſo ventriculi magnitudo augetur, dicitur Græcis ἐμφύσημα & ἐμπνευμάτωσις, Latinis Ventriculi inflatio ſeu tenſio; Barbari etiam ventoſitatem ſtomachi nominant. Aliàs vocabulum ἐμφύσημα in genere de omni ſpiritus flatulenti in ſpatiis quibuſcunque collectione vſurpatur.

Cauſſæ.

A

Cauſſæ. Prouenit autem flatus ventriculum diſtendens ab efficiente & materia. Efficiens eſt calor ventriculi debilis, item calida ventriculo applicata, vel etiam aſſumpta, quæ crudum humorem vel cibum in flatum quidem reſoluunt, ſed diſſipare non valent. Nam pura frigiditas flatus non generat, cum humores atque alimenta non attenuet, nec diſcutiat. Fortis verò calor cùm vi ſua humores & alimenta ſuperet, & magis, quàm pro flatu generando illa attenuet, flatus non generat, niſi alimentum aut humor aliquis in ventriculo per ſe flatuoſus ſit, aut copia excedat, ita vt à calore etiam ſatis forti ſuperari non poſſit. Calor enim vel ſimpliciter imbecillus eſt, vel non ſimpliciter, ſed vt ad maiorem refertur. De quo Galen. 3. *de ſympt. cauſſis cap.* 2. Itaque inflationem ventriculi generare poſſunt, quæcunq; calorem ventriculi debilitant, & coctionem imbecilliorē faciunt, de quibus ſuo loco dicetur, & quæ cibos ac humores in eo in flatus diſſoluunt. Et proinde ad cauſſam efficientem etiā pertinent cibi & potus quidam, qui vim habeant agendi in ſubiectam humiditatem, cuiuſmodi eſt allium, quod quamuis ſua natura flatus diſcutiendi vim habet, tamen ſi incidat in materiam crudam & flatulentam, illam diſſoluit & hoc modo flatus excitat. Qua ratione quandoque etiam humores ad cauſſam efficientem pertinent, vt cùm bilis in pituitam vel melancholiam vicinam agit, eamque in flatus reſoluit. Flatibus verò materiam ſuppeditant cibi & potus natura ſua flatulenti, vt fabæ, lentes, piſa, milium, dactyli virides, rapum crudum, lac, bulbi, mel crudum, caſtaneæ, muſtum & cereuiſia recens, item humores crudi & flatulenti in ventriculo geniti, humor melancholicus ventriculi fundo ſubſtratus, aut in eum effuſus vnde melancholici φυσώδεις, & ad hunc morbum procliues ſunt.

Flatibus materiam præbentes cibi & potus.

B

C

Signa Diagnoſtica.

Signa. Noſcitur hoc malum extenſione, quæ ventriculi regionem ſupra vmbiculum infeſtat, ac tumore & reſiſtentia tactus circa ventriculi regionem obuia, & quod venter percuſſus ſæpè quaſi tympani ſonum edit. Imò & viſu ferè inflatio cognoſcitur, præcipuè cùm æger ſeſe erigit; aliquando etiam accedit diſtenſio, quæ pectus & oppoſitas retrò dorſi partes occupat. Ructus eduntur, flatus per aluum non emittuntur; quibuſdam appetitus deiicitur: malum lenitur alimento ad fundum ventriculi deſcendente, & flatibus ſupra & infra excluſis. An autem ex alimentis flatulentis malum ortum habeat, facilè ex ægri relatione cognoſcitur; an coctionis vitio id fiat, ex iis, quæ debilitate coctionis ventriculi eiuſque cauſſa & ſignis dicentur, patebit. Et cùm ex debilitate coctionis fit inflatio, ſi dentur ſibi facilis coctionis in pauca quantitate, inflatio non ita moleſta eſt. Remittit etiam inflatio, cùm vſurpantur ea, quæ coctionem adiuuant. Inflatio quoque ex debilitate ventriculi diutius durat, quàm quæ ex cibis; hæc enim cibis mutatis tollitur. Vbi horum nil adfuerit, veriſimile eſt, pituitoſos humores in ventriculo contineri, qui flatibus materiam ſuppeditant, & tum alia quoq; ſigna pituitæ in ventriculo aderunt, de quibus antea dictum. Quod ſi à materia feruida fundo ventriculi ſubſtrata, aut ab humore melancholico in ventriculum infuſo inflatio fiat, iſtorum humorum & plerumque affectionis hypochondriacæ ſigna adſunt.

D

E

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Quando inflatio accidit in ventriculo conualeſcentis, recidiuam ſignificat. 2. Inflatio ventriculi in febribus acutis & malignis mala, ſignificatque natiuum calorem à calore præternaturali abſumi & diſſipari. 3. Inflatio ventriculi ſi diu duret, in hydropem ſiccum terminatur.

A

Indicationes.

Indicationes. Flatus, qui ventriculum diſtendunt, tollendi ac diſcutiendi ſunt. Ne verò mox iterum reuertatur inflatio, cauſſa, quę flatus parit, tollenda. Et quidem ſi inflatio leuis eſt, ac præcipuè à cauſſa primitiua proueniens, ſola flatus diſcutienda ſufficiunt; ſi autē magna ſit inflatio, ea ſola non ſufficiunt, neque ab eorum vſu curatio inchoanda: Niſi enim materia prius euacuetur, flatus diſcutientia ſeu intra ſeu extra adhibita materiam in flatus reſoluunt, & inflationem augent.

Curatio.

Curatio. Ergo ſi inflatio non ſit magna, flatus diſcutientia intus & extra adhibeantur. Si verò materia multa adſit, vnde flatus generantur, illa ſtatim vel vomitu, vel alui deiectione expurgetur. Si tamen craſſa & viſcida ſit, prius præparetur. Qua ratione autem materia præparanda & euacuanda ſit, ex iis quæ antea de intemperie ventriculi cum materia dicta ſunt, patet. Flatus autem diſcutiunt & diſſoluunt, cucurbitula magna ſine ſcarificatione cum flamma copioſa ventriculo appoſita, *galanga*, *radix Imperatoriæ*, *angelicæ*, *zedoariæ*, *gentianæ*, *ſem. aniſi*, *fœniculi*, *carui*, *cumini*, *ſpecies diacymini*, *diagalangæ*, *dianiſi*, *diacalaminthæ*, Galenus dat caſtoreum ex oxycrato ſeu poſca, 11. *de ſimpl. med. fac.* Efficax eſt etiam ol. carui gutt. iij. vel iv. quantitate in iuſculo vel vino exhibitum, & rotulæ ex eo paratæ. Vtiles ſunt & aquæ vitæ ſtomachales dictæ, item clareta ſeu vina Hippocratica: ℞. *Sem. aniſi*, *fœniculi*, *carui*, an. ℈. ij. *Zingiber. cinamomi*, *galangæ*, an. ℈. j. *caryophyll. macis*, *Zedoariæ*; *cardamom.* an. ʒ. j. *ſacch. albiſſ.* ℥. ß. F. Puluis, qui coctionem adiuuat, & flatus diſſipat. Extra inungatur ventriculus oleo communi, in quo ruta, ſem. cumini, apij, dauci, caſtoreū, baccæ lauri, cocta ſint, vel vſurpentur horum olea. Efficax eſt & oleum, quod Recipit *baccar. lauri*, *rutæ ſiccæ*, *ſem. cumini*, *ammeos*, *nigellæ*, *pyrethri*, *coſti*. an. ℈. ij. *ladani*, ℥. ß. *ol. laur. rutac.* an. ℥. iv. *vini maluatici*, ℥. iij. Coqu. ad vini conſumptionem & colentur, atque oleo iſto ventriculus inungatur. Magnam etiam ad flatus diſcutiendos vim habet emplaſtrum de baccis lauri. Poſſunt & ſacculi ſicci parari è milio ſolo, vel miſto cum furfuribus, vel baccis lauri, ſem. cumini, rutæ, flor. chamæmeli, calidéque ventriculo imponi. Vel Cataplaſmata fiant ex farina ſem. lini, cumino, origano, centaur. minore, ſem. anethi, fœniculi, baccis lauri cum oleo rutaceo, laurino. Vel panis à furno calens per medium ſcindatur, & medulla tota oleo communi vel rutaceo & melle calefacto, aut aquâ menthæ & rutæ perfundatur & calidus applicetur. Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanat. cauſis cap.* 40. refert, adoleſcenti cuidam ſexdecim annorum ceruicem ventriculi ſine vllo doloris ſenſu ita à flatibus eleuatum fuiſſe, vt magnitudinem pomi cydonij æquipararet, ita vt tumor ille & oſſa in altum eleuauerit, quæ etiam talem ſitum retinuerint, nec ad priſtinum ſtatum rediisse, figuram illam impreſſam, tanquam naturalem ſeruauerint. Quod malum ille ferrea lamina, quæ ex circulo quoque ſurgebat ferreo, ſtomachum comprimente ſanauit.

Flatus diſcutientia.

B

C

D

E

Diæta.

Diæta. Victus ratio ſit attenuans & flatus diſcutiens, minimè flatulenta: cibi ſint boni ſucci, coctu faciles, quantitate exigui. Inflatione ventriculi & hypochondriorum laborantibus lac valde noxium eſt. Somnus ſolito ſit longior, & æger ſupra ventrem molliter interdum decumbat. Potus multus non conuenit, potúſque ſit vinum meracius, quod in parua quantitate hauſtum leuem inflationem ſanat. Efficacia ſunt quoque Clareta & vina Hippocratica. aluus aperta ſeruetur.

CAPVT XII.

De inflammatione Ventriculi.

Ventriculi inflammatio.

CVm verò ipſum corpus ventriculi intumeſcit, duplici cauſa id fieri poteſt, ab humore ſcilicet vel calido vel frigido; atque hinc oriuntur duo ventriculi tumorum genera, inflammatio & tumores frigidi: de quibus in ſpecie agemus. Quædam tamen, quæ vtrique tumorum generi communia ſunt, præmittemus. Intumeſcit autem ventriculus vel ſecundùm partem interiorem, vel exteriorem, ſuperiorem vel inferiorem; dextram vel ſiniſtram. Rarò verò totus ventriculus tumore corripitur.

Cognoſcitur tumor ventriculi in genere ex læſa coctione ventriculi & ſenſu tenſionis, interdum tumor tactu quoque & viſu deprehenditur. Si tumor totum ventriculum occupat, quocunque etiam ſitu æger decumbat, dolore afficitur. Si parte externa, dolor poſt cibi coctionem magis intenditur, ob fibras tranſuerſas ibi intentas, quæ tenſæ ad inteſtina expellunt. Appetitus ſeſe melius habet, quàm vbi interna tunica afficitur: ab aſſumpto cibo non ita grauatur, nil de abſceſſu vomitu eiicitur. Si interna parte, dolor fit intenſior, dum cibus aſſumitur & coquitur; quia tenduntur ea parte fibræ rectæ, quæ attractioni ventriculi inſeruiunt, & cibus ipſe contactu ſuo internæ ventriculi tunicæ grauis eſt, & ſymptomata omnia ſunt vehementiora, atque abſceſſu rupto pus vomitu vel per aluum eiicitur. Vtrum dextra vel ſiniſtra ventriculi pars afficiatur, facilè ex ægri relatione cognoſcitur. Si ſuperior pars afficitur, cum exquiſito ſenſu ſit prædita, grauiſſima accidunt ſymptomata, & anguſtia maximè ſub finem deglutitionis, vbi attractio viget, percipitur. Affecta inferiore parte, dolor magis in cibi coctionem intenditur. In anteriore ventriculi parte tumor tactu deprehenditur, atque æger compreſſionem eo loci non fert. Si poſteriorem ventriculi partem, & quidem externam tunicam tumor occupat, æger grauiter decumbit ſupinus; ſi internam, pronus: Cuius contrarium obſeruatur in diſcernendis tunicis anteriore ventriculi parte dolente & tumente.

Cauſſa.

Cauſſæ.

Prolixè equidem hic nonnulli de cauſſis agunt, verùm ſunt pleraque illa generalia, & quidem omnibus inflammationibus in quacunque parte conueniunt. Ideoque ſaltem, quę huius loci propria ſunt, tractabimus. Vt autē aliarum partium inflammationes; ita & ventriculi inflammatio oritur ex ſanguine præter naturam in ventriculi tunicas, per venas per quas alitur, è porta deriuatas effuſo, ibique putreſcente, & quidem à ſanguine vel puro, vel cum bile, pituita, aut melancholia mixto. Vnde etiam appellationes variantur. Mouetur verò & affluit, vt ex generali de inflammatione doctrina notum eſt, ſanguis præter naturam ad ventriculum, vel quia attrahitur, quod fit à calore & dolore, concitatis, ſiue à cauſis internis, ſiue externis, vt cibo, potu, medicamentis calidis, aut percuſſione ſuper ventriculum, fomentis & emplaſtris calidis corpore repleto adhibitis, cucurbita appoſita, vomitu: Aut tranſmittitur à partibus robuſtioribus ad ventriculum debilem. Tranſmittitur autem vel à toto, quando illud plethora abundat, aut à parte aliqua.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem inflammatio ventriculi ex ſignis tumorum ventriculi in genere: deinde in ſpecie, quòd dolor eſt vehementior, adeſt æſtus, ſitus inexpleta, corporis iactatio, vigiliæ & febris ardentiſſima coniungitur. Ingeſta aut vomitu aut per aluum deiiciuntur, niſi cum fortè eius orificium aut pylorus obſidetur: cùm his coarctatis nihil elabatur. Nonnunquam accedunt deliria cerebro in conſenſum tracto, vel etiam animi deliquia, corde conſentiente. Et quidem illa ſymptomata mitiora ſunt, ſi inflammatio à ſanguine puro ortum habet; vehementiora, ſi bilis admiſceatur; mitiora, ſi pituita. Monet autem hic Fernelius, *de part. morb. & ſympt. lib. 6. c. 2.* Inflammationi ventriculi affinem eſſe inflammationem, quæ vel ſummum iecoris lobum, quia ventriculus obtegitur, vel incumbentem illi abdominis regionem occupat. Tumor enim prominens & circumſcriptus cum dolore in ventriculi ſitu ineſt, & febris & ſitis, & aliarum notarum plurimæ, vt proinde vel experientiſſimos Medicos interdum fallat. Diſtinguitur autem ſolà ſymptomatum vehementia & pernicie: quandoquidem in ventriculum omnium ſæuiſſima incidunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Tumor omnis ventriculi, præcipuè inflammatio, morbus ſatis periculoſus eſt; cùm afficiatur pars, cuius functio toti corpori neceſſaria eſt, qua debilitata omnes totius corporis partes, alimento ſcilicet denegato, debilitari neceſſe eſt, quæque cor & cerebrum facilè in conſenſum trahit. Imo in his, quibus vires ſunt debiles, malum plerumque lethale eſt. 2. Abſceſſus, qui in ventriculum incidunt, meliores ſunt, qui in tunicam eius internam abeunt, in quam plerique etiam ſeſe aperiunt; mali verò, qui ſub peritonæum. Galenus, *de inaq. intemp. c. 5.* Nam infuſum in cauitatem ventriculi pus facilè per inteſtina expurgatur; quod fieri non poteſt, ſi ſub peritonæo colligatur. 3. Periculoſus eſt tumor, qui vel totum ventriculum, vel partem eius ſuperiorem occupat. 4. In inflammatione ventriculi ſi nauſea ac conturbatio ventris plurima ac frequens fiat, vomatur verò nihil vel parum, id prauum eſt, non ſolùm vt ſignum, oſtendens vitioſum humorem ventriculo pertinaciter inhærere, ſed & vt cauſa continuis vellicationib. ventriculum laceſſens. Galenus, 1. *Prorrhet. t. 25.* 5. Ventriculi, vt & epatis inflammationi, ſi non recta cura adhibeatur, ſequitur maraſmus, non tamen prius, quàm cor in conſenſum trahatur. Galenus, *de diff. febr. cap. 9.*

Nonnulli quidem ea etiam, quæ Hippocrates, *lib. 1. Prognoſt. aph. 37. 40. & 41.* habet, de tumoribus ventriculi explicant, verùm ſi quis diligenter loca inſpiciat, & quæ antecedunt, diligenter perpendat, animaduertet, Hippocratem ibi non loqui de tumoribus ventriculi, ſed tumoribus ventris, qui in muſculis abdominis fiunt: ſiquidem tumores abdominis, quidem qui foras aperiuntur, boni ſunt, non verò ventriculi, quos in cauitatem eius aperiri bonum eſſe ex Galeno modò dictum.

Indicationes.

Indicationes.

In inflammatione ventriculi, vt in aliis partibus, materia, quæ affluit, auertenda, fluxuſque eius inhibēdus, quæ affluxit, & proxima tumoris cauſa eſt tollenda. Affluxus inhibetur reuulſione ad contraria, ac ventriculi roboratione & materiæ repercuſſione. Euacuatur materia collecta vel ſenſibiliter, vel inſenſibiliter, & quidem, (præter repulſionē materiæ nondum impactæ & craſſæ) vel inſenſibiliter per reſolutionem & diſſipationem impacta, & ad repercuſſionem inepta euacuatur; quæ ſi craſſior ſit, ſimul emollientia poſtulat; vel ſenſibiliter, cū in abſceſſum colligitur, eoq; aperto tandem euacuatur. Quod vt faciliùs fiat, ſuppurantibus interdum, quando ſcilicet de diſcuſſione deſperamus, & maturantibus natura adiuuanda, apertoque tandem abſceſſu vlcus detergendum & conſolidandum. Interdum quoq; accidit,

vt ſi tumor in parte externa conſiſtat, & puris copia magna ſit, abſceſſus foris aperiendus ſit. Intemperies coniuncta indicata alterans per contrarium.

Curatio.

Curatio. Itaque ſi vires adſint, ſtatim vena aperienda: Sed niſi adſit magna plethora, ſanguis paucus euacuandus: cum partis dignitas largam vnâ vice factam ſanguinis euacuationem non ferat. Ideoque, ſi opus, repetenda potius venæſectio. Reuulſio quoque fieri

Venæſectio. poteſt cucurbitulis ſcarificatis, & non ſacrificatis cruribus appoſitis, item frictionibus. Lenes quoque clyſteres in aluum iniiciantur.

Purgatio. Purgatio verò ſeu per vomitum, ſeu per aluum initio (nam poſtea ad puris collecti eruptionem vtilis eſt vomitus) non conuenit, ne humores ad locum affectum attrahat, & inflammationem augeat. Quia tamen excrementa quædam ab inflammatione in ventrem reſudant (ſicut in inflammationibus, quæ membrana teguntur tenuiore, accidere ſolet) ea per clyſteres lenes, aut pulpam caſſiæ cum decocto prunorum ac tamarindorum, vel ſyrup. roſar. ſolutiuo, vel ſero lactis exhibito abſtergere & educere non

Repellentia. inutile erit. Statim verò poſt venæſectionem, dum materia fluit, aut dum fluctuat, & nondum impacta eſt, repellentia, ſeu reprimentia vſurpanda, cùm in-

Externa. terna, tum externa. Repellentia externa parantur è *roſis, ſantalis, balauſtiis, cortic. granator, cydoniis, myrtillis, portulaca, coralliis, bolo Armeno, ſumach. ſucco limon. ol. roſar. cydon. myrt. maſtich. cerot. ſantalino*, vt: ℞. *Carnis cydon. cocta* ℥. Sem. *pulu. roſar. rubrar. ſantali rubri, myrtill. balauſtior.* an. ℈. j. *farinæ hordei*, ℥. Sem. *ol. cydonior. myrtin.* an. q. ſ. F. Cataplaſma. Vel ℞. *Farin. hord.* ℥. j. *roſar. rubr.* ℥. Sem. *ſantal. rubr.* ℈. ij. *boli Armeni*, ℈. Sem. Coqu. in aqua pura & addatur. *ol. roſ.* q. ſ. F. Cataplaſma. Ob maiorem refrigerationem & penetrationem aliquid aceti, ſucci cydonior. plantaginis, portulacæ, acetoſæ addi poteſt, vt: ℞. *ol. cydon. roſar.* an. ℈. vj. *boli Armeni, balauſtior.* an ℈. Sem. *camphoræ*, g. vj. M. Fiat linimentum. ℞. *Aquæ roſar.* ℔. Sem. *ſucci cydon.* ℥. iij. *ſantali rubri, albi*, an. ℈. ij. *camph.* ʒ. Sem. Fiat Epithema. ℞. *Roſar. rubr.* M. j. *balauſt.* P. j. *ſantal.* ℈. ij. Coqu. in vino

Interna. rubro auſtero pro fomento. Interna repellentia ſaltem in primo principio conueniunt, & ſunt *ſuccus aut ſyrupus cydonior. granator. ribes, ſyrup. de roſis ſiccis, ceraſorum, rob ribes, meſpilorum, ſorborum, diacydonium ſem. aromat. roſæ rubræ, ſantalum, corallium rubrum.* Præſtat tamen ſuccus vel decocta harum abſque ſaccharo, quàm ſyrupos, & cum ſaccharo, aut certè ſaccharum parcius admiſcere. Et quidem in exigua quantitate dentur medicamenta, vt diutius hæreant in ventriculo, ſed ſæpius. Itaque de ſucco aliquo conueniente ℥. j. vel ℥. ij. ſæpius de die dentur, præſertim ſi ventriculi pars ſuperior ſit affecta, vt: ℞. *Vini granator. ſucci ribes*, an. ℥. j. Sem. *ſyrup. acetoſæ*, ℥. j. *aquæ plantaginis, acetoſ.* an. ℥. iij. *roſar.* ℥. j. Miſce. Et quidem in tali tumore medicamenta interna actu moderatè frigida exhibeantur, vt affluxus materiæ impediatur, nec tamen calor naturalis ventriculi labefactetur. Exter-

Reſoluentia. na verò moderatè calida. In incremento verò morbi repellentibus pars aliqua reſoluentium addenda, *vt flor. chamamel. melilot. ſem. lini, adeps anſerin. ol. chamæm. anethin. lil. alb.* In ſtatu medicamenta ex vtriſque pari portione mixtis vſurpanda, vel reſoluentium doſis augenda, ne tamen careant adſtringentibus. Cùm dolor vrget, anodyna etiam addantur. Ergo tum ventriculus inungatur adipe gallin. mixto cum ol. maſtic. & roſar. vel cum ol. roſar. abſinth. liliorumque albor. vel omentum caſtrati calefactum imponatur cum ol. roſar. aut pulu. roſar. Vel

A ℞. *Flor. roſar.* M. j. *ſem. coriandr.* ℈. j. *lini, alth.* an. ℥. Sem. *flor. chamamel.* P. ij. *abſinth.* P. j. Coq. in vino rubro pro fomento. Vel ℞. *Farin. ſem. lini.* ℈. ij. *hordei*, ℥. Sem. *pulu. roſar. rubr. flor. chamamel.* an. ℈. ij. Coqu. & cum ol. roſ. & chamæmel. F. Cataplaſma, cui etiam camphor. ℈. Sem. addere licet. Vel inungatur ventriculus ol. roſ. abſinth. & chamæmel. cum ſpica nardi & pauxillo croci. Vel ℞. *Flor. chamamel. meliloti, roſar. rubr.* an. M. j. Coqu. in vino pro fomento. Vel ℞. *Farin. hord. ſem. lini.* an. ℥. j. *roſar.* ℈. ij. *maſtic.* ℈. j. *abſinth.* Scrup. Sem. *ol. maſtich. abſinthij.* q. ſ. F. Cataplaſma. Vel ℞. *Farin. hord. fænugraci, ſem. lini*, an. ℥. ij. *pulu. abſinth.* ℥. j. *flor. chamam. roſar.*

B *rubr.* an. ℥. Sem. Cum *ſucco apij, & ol. chamamel.* F. Cataplaſma. Hoc etiam Cataplaſma vſque ad declinationem ferè locum habet. ℞. *Pulu. rad. alth. flor. chamam. abſinthij, meliloti*, an. ℥. j. *ſantal. alb.* Scrup. ij. *croci*, ʒ. j. *ol. chamamel. roſ.* an. q. ſ. F. Cataplaſma, vel addita cera Emplaſtrum. Intra corpus verò exhiberi poteſt aqua vel decoctum abſinthij cum trochiſcis de roſis. Si dolor vehementer vrget, dandus ſyrupus de papauere ℥. j. vel ℥. ij. põdere. Poſt ſtatum ferè ſolis reſoluentibus vtendum, aliquibus tamen adſtringentibus ob partis præſtantiam additis; & quidem reſoluentibus lenibus, quæ ferè emollientia ſunt, & calorem tepidum habent, atque humiditatem mediocrem, qua ratione materiam fun- Emollientia

C dunt & reſoluunt inſenſibiliter. Eiuſmodi ſunt *medulla cerui, adeps gallinae. anſerinus, taurinus.* Herbæ emollientes, *malua, althaa, melilotus, fænugræcum & ſimilia. Paſſulæ maiores, carrica, ſemen lini.* Gummi emollientia, vt *bdellium, ſtyrax, calamita, ammoniacum, emplaſtrum diachylon ſimplex*: Quibus tamen, ne nimia fiat relaxatio, oleum abſinth. maſtichin, vel maſtiche admiſceatur, vel ol. roſaceum, ſi calor maior ſit, vt: ℞. *Medullæ crurum vituli, adip. anſer.* an. Scrup. iij. *ammoniac. bdell.* an. ʒ. ij. *mucilagin. ſem. althea, lini*, an. Scrup. j. Sem. *maſtich.* Scrup. j. *ol. chamamel.* q. ſ. F. Linimentum. Applicentur autem hæc actu calida, vt concreta materia facilius fundatur ac diſſipetur. Intra corpus verò exhibeatur *decoctum caricarum, paſſular. glycyrrhizæ, maluæ, althaæ, emulſio amygdal. dulc.*

D Si verò (quod tamen commodius eſſet) inflammationis ſuppuratio prohiberi nequeat, id quod ex doloris intenſione, tumoris incremento, ac febris augmento cognoſcitur, adiuuanda eſt, fouendo calorem naturalem partis. Pro calore autem fouendo vtendum immoderatè calidis, humidis, viſcidis, calorem naturalem intrò concludentibus. Extra applicanda medicamenta parari poſſunt *ex farina tritici ſine furfuribus* (nam furfures abſtergunt) *caricis pinguibus, dactylis, althaa, malua, ol. commun. amygdal. dulc. butyro, pingued. gallin. Porci, medull. vitulin.* & ſimilibus. ℞. *Rad. althea ſub cinerib. coctar. adipis porcin.* an. ℥. ß. *farina tritici*, ℈. j. *ol. amygdal. dulc.* q. ſ. F. Cataplaſma. Vtile etiam hîc eſt em- Maturantia.

E plaſtrũ diachylon ſimplex. Interna fiũt *ex amygdal. dulc. ſyrupo de glycyrrh. decocto caricarũ, paſſular.* quæ ſenſim parua quantitate deglutienda prebeãtur. ℞. *Caricar. pinguium, dactylor.* an. ℥. Sem. *Emulſion. amygdal. dulc. ſapa*, an. ℈. vj. M. doſis à ℈. ij. ad ℥ j. Vel ℞. *Paſſul. maior. exacinat. ſebeſten*, an. ℥. j. *ſem. althea, glycyrrh.* an. ℈. ij. *dactylor.* num. iv. Coqu. Pure genito danda opera, vt quamprimùm abſceſſus rumpatur. Cognoſcitur autem maturum apoſtema ex doloris remiſſione, diminutione duritiei in loco tumido & mollitie tumoris tactui cedentis. Exhibenda ergo tunc ſunt medicamenta, quæ attenuant & laxant quaſi abſceſſus parietes, vt egreſſus pari facilius concedatur. vt: ℞. *Caricar. pin-* Abſceſſum rumpentia.

gnium, num. iij. *paſſul.* ℥. ß. *glycyrrh. raſæ*, ℈. iij. *capill. veneris*, *maluæ*, an. M. j. Coqu. in ſufficient. quantit. hydromelitis, ad tertias vel ℥. vij. Adde *rad. ireos* ℈. ß. *piperis* ʒ. ß. Detur actu calidum. Vtile etiam eſt lac recens multum exhibere, niſi alia prohibeant. Imprimis verò commendatur ſuccus ſcabioſæ, vel ſolus vel cum melle datus, quæ omnia interna apoſtemata vel reſoluit, vel maturat, vel rumpit. Extra etiam applicatur cataplaſma ex ficubus, fœnugræco, & ſimilibus. Vel ℞. *Sem. fœnugræc.* ℥. iij. *fermenti*, ℥. j. *ſtercoris columbini*, ℥. ß. *ol. chamæm.* ℥. ij. *mellis*, ℥. j. F. Cataplaſma. Poſt ſumpta verò medicamenta vt abſceſſus facilius rumpatur, fiat corporis agitatio, vel tuſſis, ſternutatio, aut vomitus etiam, ſi opus ſit, concitetur. Rupto abſceſſu mulſa propinetur, cum ſyrupo roſar. ſolutiu. aut melle roſ. vel viol. aut decoctum hordei cum melle roſ. vel hydromel, cui aliquid mannæ thuris, addi poteſt, & quidem ſæpius paruâ, cochlearis videlicet quantitate, vt materia purulenta abſtergatur, & per aluum expurgetur. Tandem vlcus conſolidandum

Vlcus conſolidantia. & conglutinandum eſt. Extra nimirum imponatur emplaſtrum, quod Galenus ex Heraclide, 2. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 7. deſcribit. ℞. *Litharg. ceruſſ.* an. Scrup. x. *ceræ*, Scrup. iij. *reſin. arid.* Scrup. vj. *gummi ammoniaci*, Scrup. v. *galban.* ʒ. iiij. *ol. veteris*, ℥. ij. Coqu. F. emplaſtrum, quod calidum ventriculo imponatur. Intus ſumatur decoctum agrimoniæ cum vino. Vel ℞. *Thuris*, Scrup. ij. *maſtich.* ℥. ß. *mumiæ*, *boli Armeni*, *rad. tormentill. cornu cerui*, *gummi tragacanth. ſuccini*, an. ℥. j. *nuc. moſchat. macis*, an. Scrup. ß. *conſeru. roſar. antiquar.* ℥. j. Cum ſyrupo myrtino vel de roſis ſiccis F. Electuarium. De intemperiei correctione nil in ſpecie addere opus eſt: cùm medicamenta, quæ ad repellendam materiam adhibentur, vna operâ refrigerare calidam intemperiem poſſunt.

Diæta.

Diæta. Vt in omnibus inflammationibus internis: ita quoque in ventriculi inflammatione victu vtendum tenui; modò vires ferant, & omnino in omni inflammatione ventriculi accurata diæta opus eſt; cum ventriculi officium ſit, cibum pro toto corpore concoquere. Detur ergo ptiſana vel eius cremor, & ſi calor maior ſit, lactuca, endiuia, in aqua hordei vel iure pullorum cocta, & in principio inflammationis iuſcula ſucco cydoniorum, aurantiorum, granatorum, citri, vuæ acerbæ condiantur. Omnis enim cibus & potus in inflammatione ventriculi quandam adſtrinctionem habeat, maiorem tamen frigiditatẽ & adſtrictionem in principio. In progreſſu verò morbi ſenſim & per gradus aliquid de friditate & adſtrictione remittendum. Potus ſit aqua hordei cum pauco cinamomo & vino granator. aut cydonior. atque iis non actu nimium frigidus ne inflammatio crudior reddatur. Vnde nec aqua frigida conuenit. Abſtineat contrà etiã æger à vino: In declinatione tamen vinum clarum debile aut aqua dilutum concedi poteſt. Mel quoque noxium eſt, quæque ex melle fiunt. Vitetur ira. Æger non loquatur multum. Si autem phlegmone non ſit pura, ſed œdematodes vel ſchirrodes, qua ratione curanda ſit, mox è curatione tumorum frigidorum ventriculi patebit.

CAPVT XIII.

De Tumoribus Ventriculi frigidis.

Tumores frigidi Ventriculi. TVmores Ventriculi frigidi ortum habent à materia frigida & craſſa, pituitoſa ſcilicet vel melancholica: quæ quidem non ſubitò, vt in inflammatione accidit, affluit, ſed paulatim congeritur, & quia humores hi ad ſuppurationem minus apti ſunt, diu in ventriculo retineri poſſunt, antequam ſuppurentur; deſcribitque Foreſtus *libr.* 18. *obſeru.* 32. Tumorem ventriculi frigidum, qui per integrum annum durauit antequam ſuppuratus fuit.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hic tumor in genere, quod ſcilicet plerumque circa ventriculi regionem tumor apparet, concoctio & nutritio læditur: in ſpecie verò ex ſenſu grauitatis, & adeſt ſitis, æſtus ac febris. Signa.

Prognoſtica.

1. Tumores ventriculi frigidi equidem, vt dictum, diuturni ſunt, non tamen habent ſymptomata tam grauia, medicamenta etiam, quæ tumores frigidi requirunt, ventriculo ſunt conuentiora. 2. Non tamen etiam omni periculo vacant: quia membrum, cuius functio toti corpori neceſſaria eſt, læditur. Prognoſtica.

Indicationes.

Cùm hic tumor ſenſim per congeſtionem, non verò per affluxum ſubitò fiat, repellentibus & reuellentibus opus non eſt. Humor verò frigidus tumorum horum proxima & continens cauſſa ſui amotionem indicat, quæ fit, dum humor vel inſenſibiliter reſoluitur, vel in pus mutatur, & ſenſibiliter euacuatur. Indicationes

Curatio.

Itaque venæ ſectione opus non eſt, cùm ſuſpicio de abundante ſanguine nulla ſit vel exigua. Repellentia etiam, quia materiam incraſſant, vix locum habent, niſi planè in initio vbi ſolùm frigida ac diſcutientibus mixta locum habere poſſunt. In principio autem conueniunt ol. roſ. cum ol. abſinth. æqu. part. mixtum, vel fiat Cataplaſma, quod ℞. *Farin. hordei*, *ſem. lini*, *fabar. pulu. melilot.* an. Scrup. j. *abſinth. ſchananth.* an. Scrup. ij. *roſar. rubr. baccar. myrt. aloës* an. Scrup. ß. Puluериſanda pulueriſantur, & *cum oleo roſaceo*, *ac adipe gallin.* F. Cataplaſma. Vel ℞. *Fol. myrti*, *menth. abſinth.* an. M. j. *flor. roſar. rubr.* M. ß. *ſchænant.* Scrup. ij. Coqu. in vino auſtero pro fomento. Vel Fiat Sacculus *ex roſis rubris*, *fol. myrti*, *menth. abſinth. cypero & ſpici*, qui coquatur in vino rubro, & imponatur ventriculo. Vel ℞. *Ol. menth. maſtich. abſinth.* an. ℥. ß. *pulu. menth. ſiccæ*, *maſtich. nuc. cupreſſ.* an. ʒ. j. *ceræ q. ſ.* F. Cerotum. Intra exhibeantur *ſyrupus de menthæ*, *de abſinth. maſtich. mel roſatum colatum*, aut horum decocta. Medicamenta autem tam interna quàm externa calida vſurpanda. Poſtea ad fortius, Curatio
reſoluentia quæ calida & ſicca ac tenuium partium ſunt, accedendum, cuiuſmodi ſunt, *Origanum*, *calamintha*, *pulegium*, *maiorana*, *thymus*, *roſmarinus*, Reſoluentia. Interna.
cum aromatibus & compoſita diacalamintha, *diagalanga*, *magna antidoti*. Auicennas ad reſoluendum exhibet in potu caſtorei ʒ. j. vel Scrup. ß. cum mellis roſati vel oxymel. ſimpl. ℥. iij. Aëtio decoctum polij, aut calaminthæ cum pauco mellis, & granis aliquot piperis. Vel ℞. *Gummi Ammoniaci* ʒ. j. vel Scrup. ß. Formentur cum mucilagine ſem. altheæ & gran. aliquot ſpec. diacalaminth. pillul. x. vel xv. quibus deglutitis decocti paſſularum aut rad. alth. ℥. ij. vel ℥. iij. bibantur. Extra applicentur ventriculo Externa
medicamenta è *foliis calaminth. polij montani*, *rutæ*, *ſaluiæ*, *ol. de ſpica*, *irino*, *laurino & ſimilibus*, vt: ℞. *Ol. Chamæm. nardin. anethin.* an. ℥. ß. *maſtichin.* Scrup. ii. *ceræ q. ſ.* F. Vnguentum. Vel ℞. *Ol. abſinth. chamæm.* an. ℥. j. ß. *terebinth.* Scrup. iij. *maſtich.* Scrup. i. Sem. *caryophyll.* Scrup. i. *mucilag. ſem. altheæ*, *fænugræci* an. Sctup. Sem. *ceræ q. ſ.* F. Vnguentum. Efficax eſt & Emplaſtrum de meliloto, ſi cum maſtiche, abſinthio & ſpica adhibeatur. Vel ℞. *Emplaſt. de meliloto* ℥. ij. *myrrhæ*

Scrup. ij *maſtich.* Scrup. j. Sem. *ammoniac.* Scr. j. *ol. abſinth. q. ſ.* M. ad lentum ignem F. Emplaſtrum, quod ſi fruſtra diſcuſſio tentetur, ſuppuratio procuranda, & reliqua, vt in inflammatione modò dictum peragenda, vt: ℞. *Rad. alth. lil. alb.* an. ℥. ij. *branc. vrſ.* M. j. Coqu. ad mollitiem. Contutis & per ſetaceum traiectis adde *farinæ tritici, ſem. fænugræci, lini* an. ℥. j. *croci* ℈. ß. *pulu. chamæm.* ℈. ij. *pingu. gallin. ol. lil. alb.* an. q. ſ. F. Cataplaſma.

Maturantia

Abſceſſum Rumpentia

Poſtea danda opera, vt apoſtema maturum rumpatur, ruptum abſtergatur, & vlcus conſolidetur, vt in inflammatione dictum. Ad hoc caput pertinet & hiſtoria illa, quam Fernelius, *lib. 6. Pathol. cap.* 1. recenſet, de muliere quadam grauida, cui duro tuberculo os ventriculi obturabatur, vt quicquid indebatur, attacto oris ventriculo mox remearet, atque repelleretur. Sic aſtantium omnium iudicio, nil cibi potúſque bimeſtri vel conatu maximo vorauit. Tandem morbo febréque conſumpta diſceſſit, edito partu, quem vitæ ſuperſtitem reliquit. Vt & alia, quam refert Volcherus Cojater, *in obſeru. anatom. & chirurg.* de muliere quadam Noribergenſi, quæ toto octennio quaſi clauum vel globulum orificio ventriculi infixum ſenſit, & ſumma difficultate degluttiendi laborauit, ſimilique morbo & patrem & ſorores, & alios cognatos occubuiſſe affirmauit. Quæ tandem cùm nutrimento deſtituta, atque ad extremam maciem deducta extincta eſſet, aperto corpore in orificio ventriculi ſcirrhus pugni magnitudinem excedens ſubſtantiæ gulæ innatus repertus eſt.

Oris Ventriculi tuberculum.

Scirrhus in orificio ventriculi.

CAPVT XIV.

De extenuatione, anguſtia, adſtrictione, & ſitu mutato Ventriculi.

Extenuatio ventriculi

TVmoribus ventriculi contrarium malum eſt extenuatio eius. Nam corpus ventriculi ſuam conuenientem craſſitiem habere debet, quæ non parum ad coctionem benè perficiendam facit. Hinc videmus animalia, quæ duriſſimos cibos concoquunt, craſſum habere ventriculum, imò, auibus, quæ lapillos etiam deuorant, parenchymate craſſiore ventriculum conſtare. Habet ergo & hominis ventriculus ſibi conuenientem craſſitiem, quæ ſi mutetur, etiam coctio læditur; id quod præcipuè fit in crapulâ, vbi ventriculus cibo & potu nimis extenditur, eiuſque tunicæ hoc modo extenuantur, & debitam craſſitiem amittunt. Quod ſi ſæpius fit, malum immedicabile oritur, & ventriculus ſe iterum contrahere nequit, ac tunicæ eius ita diſtentæ manent, vnde debilitas coctionis & perpetua fluctuatio in ventriculo ſequitur. Sanitatis itaque ſtudioſus cauere debet, ne in iuuentute hunc morbum contrahat qui poſteà toto vitæ tempore emendare non poſſit.

Crapulæ incommodum.

Secundò etiam ventriculus ſuam naturalem magnitudinem, conformationem & capacitatem habeat neceſſe eſt, vt cibis & potui capiendo ſufficiat: hæc ſi mutetur, morboſa eſt, & quidem anguſtia illa primò eſt naturalis aliquando, ſicut Galenus, *art. med. cap.* 87. de quodam ſcribit, qui ventriculum paruum ſimul atque rotundum, atque aduerſus ſeptum tranſuerſum habuit incumbentem, in quo magnitudo & conformatio ac ſitus erant deprauata, temperamentum quoque frigidum exiſtebat. Hîc nullo artificio ad habitum naturalem transferri potuit: At ne adeò infeſtaretur, Galeno hoc conſilij dedit. Nam quoniam repleto ventriculo ſpirandi difficultatem patiebatur, minus cibi, & magis alimento opportuni, & qui non difficulter coquebatur, ter de die aſſumebat.

Anguſtia & paruitas ventriculi.

Similem morbum obſeruauit Foreſtus, *lib.* 18. *obſeru.* 34. in puella quadam Delphenſi, quæ perpetuò malè habebat in ventriculo ob naturalem eius anguſtiam, quod ex eo coniecit, quòd cibo diſtentus ventriculus lædebatur, exhibito verò exiguo cibo minus offendebatur. Quod malum quia etiam incurabile fuit, Galenum ſecutus id conſilij dedit, vt parum ſemel & frequenter comederet. Deinde interdum contrahitur ventriculi anguſtia à diuturna inedia, vbi ventriculus diu à cibo non diſtentus quaſi contractus manet, & anguſtior redditur, vt ſi poſtea paulò plus cibi ſumatur, ſtatim offendatur. Hi igitur non ſtatim ad conſuetam cibi quantitatem ſumendam poſt mediam longam tranſire debent, ſed parum cibi & ſæpius ſumere, vt ita ventriculus ſenſim iterum diſtendatur. Tertiò hoc loco etiam facienda eſt mentio affectus cuiuſdam, quem Petr. Sal. Diuerſus, *de affectib. particul. cap.* 70. adſtrictionem ventriculi nominat, fierique putat, quando os ventriculi ita adſtrictum eſt, vt nec flatus, nec vapores extra poſſint erumpere, nihilque etiam extra corpus ob cutis adſtrictionem vel exſiccationem erumpere queat, ſolúmque Aëtium *tetrab.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 13. hunc affectum deſcripſiſſe putat. Verùm cùm mihi nil aliud videatur hic affectus, quàm dolor aliquis ventriculi è cruditate ortus, quem deſcribit Galenus, *de præcognitione ad Poſthumum cap.* 11. dicam de eo affectu infra, *cap. de dolore ventriculi.* Quartò etiam ſitus ventriculi aliquando mutatur etſi rarius, ita vt modo dictum ex Galeno, qui *art. med. cap.* 87. cuiuſdam mentionem facit, cui ventriculus nimis, quam par erat, diaphragmati incumbebat. Notabilis verò eſt hiſtoria, quam annotauit ſocer meus, D. Andreas Schato p. m. cuiuſdam ſtudioſi, cui cùm in melancholia diaphragma & thoracem gladio ſibi perforaſſet, ita ſitus ventriculi mutatus eſt, vt per diaphragma in ſiniſtram thoracis partem adſcenderit, & cor cum capſula ſua à ſede ſua in dextrum latus depulerit, quam *Inſtitut. lib.* 2. *part.* 2. *cap.* 13. recenſui.

Adſtrictio ventriculi.

Situs ventriculi mutatus.

CAPVT XV.

De rebus præter naturam variis in Ventriculo repertis.

DIſputatur equidem, vt *de morbis numeri in Inſtitut.* dictum, an res præter naturam alicubi in corpore contentæ morbos numeri conſtituant; verùm diſputatione illa hoc loco omiſſa hîc non incommodè recenſeri poſſe videntur res variæ præter naturam in ventriculo contentæ. Nam naturaliter nil niſi cibus & potus, ac inde generatus chylus in ventriculo contineri debet: Si verò præter naturam in eo quid contineatur, præternaturalis diſpoſitio in eo inde oritur. Obſeruatum verò ſæpe multa præter naturam in eo reperiri aliquando, & ſæpe etiam vomitu reiici. Et quidem alia per os & œſophagum in ventriculum delabuntur, & extrinſecus ſubeunt; alia in eo generantur, aut quocunque modo producuntur; alia etiam in eum ex inferioribus aſcendunt.

Res p. n. in ventriculo repertæ.

Primò enim compertum eſt, acus, nummos, globulos plumbeios, clauos, mucrones gladiorum & cultrorum, gemmas, metalla, & alia deglutita fuiſſe, quorum hiſtorias varias collegit Schenckius, *lib.* 3. *obſu.* 2. 3. 4. *& ſeqq.* quarum etiam aliquot ſuprà *in fine cap.* 2. recenſuimus. Deinde quoque ſerpentes, lacertos, aliaque animalcula per os incautis in ventriculum irrepſiſſe obſeruatum eſt. Idque obſeruauit Hippocrates, *lib.* 5. *Epidemior.* Petrus Apponenſis Conciliator dictus, *diff.* 107. Sauonarola,

Res deglutitæ & in ventriculum illapſæ.

tractat. 6. cap. 7. rubrica 4. Cardanus *de cauſſis, ſignis & locis morborum parte* 3. *num.* 122. Tragus de hiſtoria ſtirpium *lib.* 2. *cap.* 114. Antonius Mizaldus, *memorabilium centur.* 8. *aphor.* 76. Gattinaria *in nonum Rhaſis ad caput de praefocatione matricis*, & ex eo Matthiolus, *in Dioſcoridem lib.* 2. *cap.* 42. Omnibonus Ferrarius, *lib.* 2. *de art. med. infantium cap.* 9. Muſcam etiam ore hiante in ventriculi cauitatem penetraſſe, & die ſequenti per vrinam excretam fuiſſe refert Marcellus Donatus, *de hiſtoria medica mirabili lib.* 2. *cap.* 12. Secundò varia & monſtroſa etiam ſæpe in ventriculo genita, aut quocunque modo producta & vomitu reiecta fuiſſe obſeruatum eſt. Fruſtum carneum magnum album, albuminis oui inſtar vomitu reiectum fuiſſe à puella moniali refert Foreſtus, *lib.* 18. *obſeru.* 19. *in ſcholia.* Idem obſeruauit Thomas à Vega, *ad cap.* 5. *libro* 1. *Gal. de loc. affect.* Globum pituitoſum carniformem, in quo vermiculus brucho ſimilis concluſus fuit reiectum fuiſſe refert Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanat. cauſſ. cap.* 88. Et Hieronymus Gabucinus, *de lumbr. cap.* 18. Vermes quoque è ventriculo vomitu reiectos à plurimis Medicis etiam obſeruatum. Gabucinus *loco citato*, & Antonius Beniuenius, *capite* 77. Et Scholiographus Hollerij *ad cap.* 54. *libro primo.* Ambroſius Paræus vermes Erucis ſimiles vomitu reiectos vidit *libro* 24. *capite* 19. vt & Foreſtus, *libro* 18. *obſeru.* 19. *& in ſchol.* Præterea ranas, bufones & alia animalia, vel exhauſtis eorum ſeminibus, vel interna putredine in ventriculo genita fuiſſe, & vomitu reiecta obſeruatum, collegitque eius rei hiſtorias aliquam multas Schenckius, *lib.* 3. *obſeru.* 29. Lapidis etiam oui gallinacei magnitudine ibidem generati hiſtoriam idem habet *eodem lib. obſeru.* 9. Capillorum veluti glomos vomitu reiectos fuiſſe refert Monardes, *lib.* 3. *hiſtor. ſimpl. medicam. ex nouo orbe allator. cap.* 73. *de verbena*; & Carolus Cluſius, *in annotat. in eum locum.* Imò pannum, claues, ferramenta vomitu reiecta ſcribit Foreſtus, *lib.* 18. *obſ.* 26. *in ſchol.* Et Iohann. Langius *libr.* 2. *Epiſt.* 38. narrat ruſticum quendam, cùm crudelibus doloribus in ventre conficerentur, ſubitò clauum ferreum ſub illæſa cute manu apprehendiſſe, & licet Chirurgus cum exſcinderet, tamen dolores non ceſſaſſe, inde doloris vehementia adactum, ſibi ipſi cultro guttur abſcidiſſe. Cadauere aperto in ventriculo repertum eſt lignum teres & oblongum, quatuor ex chalybe cultri, partim acuti, partim inſtar ſerræ dentati ac duo ferramenta aſpera, quorum ſingula ſpithamam longitudine excedebant, & præterea globus capillorum conuolutus, vt mirandum fuerit, quomodo omnia in ventriculo contineri potuerint. Tandem vermes, qui in ventriculo reperiuntur, vel ex eo vomitu reiiciuntur, non omnes in ventriculo generantur, ſed ſæpè ex inteſtinis aſcendunt. Præterea clyſteres & glandes & alui excrementa ad ventriculum proueniſſe, ac vomitu reiecta fuiſſe refert Iul. Alexandrinus, *in comment. ad cap.* 17. *lib.* 3. *Method. med. Galeni*; Antonius Gueinerius, *cap.* 2. *tr.* 5. Valleriola, *in comment. ad cap.* 2. *lib.* 6. *de cauſſis ſymptom.* Et clyſterem vomitu reiectum ipſe etiam vidi. Et res quidem externæ inanimatæ in ventriculum illapſæ ſi ſint, patefit id ex ægri relatione. Eæque, ſi paruæ & non acutæ ſint, facilè per aluum reiiciuntur, interdum poſt breue, interdum poſt longum interuallum: Et quidem plerumque ſine damno. Res verò magnæ aut acutæ plus periculi coniunctum habent, & interdum perforato ventriculo, aut inteſtinis & abdomine poſt longa interualla ſæpè egrediuntur. Quædam cum vrina excernuntur, acúſque deglutitas per vrinam exiiſſe obſeruatum eſt. Interdum in corpore hærent, præcipuè ſi ſint metallica, quæ rubiginem contrahunt, ac lentæ tabis, & tandem mortis cauſſa ſunt. Quæcunque autem ſint talia deglutita, vt facilius per aluum deſcendant, exhibenda, quæ vias lubricas reddunt, decoctum ſcilicet maluæ, althææ, ſemin. lini, oleum commune & amygdalarum dulcium iuſcula, pinguia, cerenſia cum multo butyro; poſtea ſi opus, etiam purgantia. Et vt facilius, & minus impeditè ex ventriculo per Pylorum in inteſtina res deglutitæ poſſint deſcendere, æger in dextrum latus libero ventre, non compreſſo decumbat. Vbi è ventriculo ad inteſtina rem deglutitam iam tranſiiſſe ſuſpicio eſt, æger, ſed corpore erecto & moderatè obambulet, vt faciliùs per inteſtina exeat. Notabilis, ſed certa eſt hiſtoria, quæ Pragæ anno 1602. accidit. Ruſticus quidam Matthæus nomine, cùm cultrum nouem digitos tranſuerſos longum deglutiuiſſet, is in ventriculo ſubſiſtens maximos ei dolores concitauit: poſtea hoc conſilij inuentum: Magnes & alia attrahentia medicamenta ventriculi regioni ſunt appoſita: ita factum, vt cuſpis ventriculi circa ſuperius os ventriculi eminere cœperit, tandemque in re aliàs deſperatá ad ſectionem ventum eſt, & à Chirurgo culter ille, qui ſeptimanas ſeptem & duos dies in ventriculo hæſerat, & colorem, qualem ferrum poſt ignitionem acquirit, contraxerat, extractus & vulnus idoneis medicamentis conſolidatum eſt, ægerque viuus euaſit. Cùm autem acus deglutitas per vrinas redditas fuiſſe interdum obſeruatum ſit, per quam viam id factum fuerit, dubitatur. Alex. Benedict. *lib.* 2. *anat. cap.* 9. *& lib.* 5. *cap.* 13. Dum refert hiſtoriam virginis Venetæ, quæ crinalem acum quatuor digitos longam per ſomnum deglutiuit, & per vrinam poſt decem menſes reddidit maximis cruciatibus; quoniam in veſica collectis mucoſis humoribus lapis oui gallinacei magnitudine circa illam concreuerat, ſtatuit, acum acie ſuâ paulatim, multoque tempore inteſtina penetraſſe, viamque ſibi feciſſe in veſicam, qua parte carnoſa eſt, atque inde per vrinam redditam fuiſſe: eoſque reprehendit, qui vias patentes quærunt, & per venarum meſaraicarum orificia inter inteſtina in viuentibus plus quàm in cadauere patentia ad meſaraïcas & hinc ad epar, & porrò per venam cauam ad venas emulgentes, atque inde ad renes, & tandem ad veſicam perueniſſe arbitrantur. Verùm enim verò omnino certum eſt, quòd orificia vaſorum in corpore viuente magis hiant, quàm in cadaueribus, vt vel ex vreteribus & veſica patet, in quibus è renibus calculi ſæpe ſatis grandes excipiuntur, per eas vias quæ in veſica poſtea in cadauere nec oculis patent. Quod autem acũ illam quatuor digitos longam per veſicam redditam, longitudo equidem alicui dubium mouere poſſet; contrà tamen breui tempore ad veſicam perueniſſe, & ibi diu hæſiſſe illud, arguit, quòd calculus tam grandis circa eam concreuerit, quod breui tempore non factum. Et cruciatus illi, quos mulier paſſa eſt in excernendo calculo, potius ab eius magnitudine, quàm ab acu prouenerunt. Aliàs verò compertum eſt, exiguo ſatis temporis ſpatio, etiam illæſis alijs partibus, acus deglutitas cum vrina redditas fuiſſe. Quod etiam illud confirmat; quod Marcellus Donatus, *de hiſtoria medica mirabil. lib.* 2. *cap.* 12. refert, cuidam muſcam magnam ore hiante ad ventriculum perueniſſe, & die ſequenti ab ingreſſu cum vrina excretam fuiſſe: quæ certè non perforatis inteſtinis, ſed per patentes vias eò deuenit. Et quidem ſi per venas meſaraïcas ac venam portæ ad epar, & hinc ad venam cauam, poſtea ad emulgentes, hinc ad renes, vreteres, tandemque ad veſicam acus iſtas perueniſſe aliquis ſtatuat, cum eo non pugnabo. Viam autem adhuc breuiorem poſſe dari mihi vide-

Res variæ p. in ventriculo genitæ.

Res externæ deglutitæ e cuid periculi afferant.

Res externæ deglutitæ quomodo è corpore extrahendæ.

Cultri deglutiti è ventriculo extracti historia.

Acus deglutitæ è corpore per quas vias redditæ.

tur. Videmus enim eos, qui multum bibunt, vix hauſto potu aqueam potus partem rurſum emingere; quod fieri vix poſſet, potu ad inteſtina tranſmiſſo, & à venis meſaraicis attracto, ſed probabilius eſt, id fieri immediatè à ventriculo per vaſa gaſtrica, & breue imprimis, potu ad lienem attracto, & hinc per arterias, quæ in liene ſunt, ad arterias emulgentes tranſmiſſo. Itaque etiam credibile eſt, acus per eandem viam, vtpote breuiorem, ad renes, & hinc ad veſicam tranſmiſſa fuiſſe. Quapropter in tali caſu ſi non per aluum acus vel aliæ res deglutitæ exeant, naturæ totum negotium committendum eſt, quæ tandem ſibi vias idoneas quærit, interdum per vrinam, interdum per abſceſſum forâs apertum.

Animalia, quæ in ventriculum irrepſerunt, quomodo extrahenda. Si viuum aliquod animal in ventriculum irrepſerit, quod cognoſcitur è morſu & motu eò loci præſertim ante cibum, & quod homo in loco, vbi talia animalia degunt, dormiuit, ac quod lacte & ſimilibus dulcibus aſſumptis, animal quieſcit, amaris verò aſſumptis irritatur & mouetur, plerique ſuadent vt lac tepidum ori apponatur, vapor eius hiante ore excipiatur, vt eius ſuauitate allecta fera egrediatur. Et quidem obſeruatum eſt, hoc modo tales feras è ventriculo proiectas fuiſſe. Quia verò interdum etiam accidit, vt hoc modo allecta talia animalia per œſophagum ad os aſcendant, ſed non planè egrediantur, neceſſarium eſt, vt in procinctu ſtet Chirurgus idoneis inſtrumentis inſtructus, qui proſerpentem feram apprehendat & extrahat. Si verò hoc modo per os elici fera non poteſt, danda opera, vt per aluum exeat, atque hoc modo fumo ex coriis, ſeu veſtimentis accenſis ore per infundibulum hauſtum per aluum expulſum fuiſſe ſerpentem teſtatur Marcus Gattinaria, *ad nonum Rhaſis in cap. de præfocatione matricis*; Et Hieronymus Tragus, *de ſtirb. lib. 2. cap. 114.* Cardui benedicti aqua hauſta ſerpentem, qui dormienti per os irrepſerat, per inferiora ſeceſſiſſe. Vtile etiam eſt lac copioſè bibere, & poſtea vomere.

Animalia in ventriculo genita vt extrahenda. Res verò in ventriculo genitæ præter naturam difficulter & vix, niſi vomatur, cognoſcuntur. Et quidem bufones, ranæ, & lacertæ in ventriculo interdum generantur ex ſpermate earum cum aqua hauſto. Vermes verò eodem modo vt in inteſtinis etiam generatos fuiſſe compertum eſt. Ad talia animalia abigenda vtiliſſimum eſt dictamnum Creticum ℈. j. pondere cum aqua gentianæ ſumptum, præſertim ſi zedoaria aut citri ſemen puluerizatum addatur. Omne enim talium vermium genus abigere compertum eſt. Decocto etiam ex centaur. minor. & carduibened. p. æ. parato hauſto, plures ranas vomitu redditas fuiſſe, obſeruatum eſt. Theriaca quoque cum ſpiritus vini quartario hauſta ſerpentem viuum longitudine vlnæ vomitu reiectum fuiſſe item obſeruatum: Vt & animal lacertæ figura antimonio ſumpto vomitu reiectum fuiſſe. Vtile eſt etiam in talib. caſibus clyſteres ex lacte ſingulis diebus penè iniicere; exhibere verò per os antidotos theriacales & interdum purgantia.

Lapides in ventriculo geniti. Pili in ventriculo geniti. Vermes in ventriculo geniti expellendi ſunt medicamentis, quæ ſuo loco de lumbricis proponentur. Præſtant idem etiam pleraque ex iis, quæ modò ſunt propoſita. Lapides in ventriculo geniti equidem grauiſſimos dolores in ventriculo excitant, vix ſigna clara, quibus ab aliis perfectè cognoſcantur, habent, niſi diuturnitatem doloris. Nonnunquam vomitu reiiciuntur: quod niſi fiat, diuturnis tandem cruciatibus hominem iugulant. Pituitoſum quid concretum, imò pilos etiam in ventriculo generari non impoſſibile eſt. Solet enim natura nunquam otioſa eſſe, ſed ſemper laborare, vt in ſubiectam materiam formam aliquam, quamcunque etiam inducat. Si verò pannus, claui, cultri, ferramenta, & alia artificialia vomitu reiiciantur, cùm nullâ vi naturali in ventriculo produci poſſint: meritò ad dæmonis ludibria & præſtigias talia referuntur. Clyſteres & glandes ſi vomitu reiiciantur, fit id à motu inteſtinorum inuerſo, de quo poſtea ſuo loco, *part. 2. ſection. 2. cap. 1.* dicetur.

CAPVT XVI.

De vulneribus Ventriculi.

Signa Diagnoſtica.

Signa vulnerati ventriculi. SI abdomen vulneratum ſit, & quidem è regione ventriculi vulnere profundiore, ventriculũ etiam vulneratum eſſe ſuſpicio eſt; quæ confirmatur, ſi ſingultus & bilis vomitus inſequitur, aut cibus potuſque aſſumptus vomitu reiicitur. Ventriculus etiam vulneratus nec appetere cibum, nec continere, nec coquere rectè poteſt. Interdum crudus cibus & potus; interdum chylus per vulnus emittitur: ſputum eſt ſanguineum, & dolor etiam in ventriculo percipitur. Si ſuperior pars ventriculi vulnerata ſit, & accedat inflammatio, febris, delirium, ſyncope, & alia mala accedunt.

Prognoſticum.

Prognoſtica. An vulnera ventriculi ſint lethalia? Si ventriculus vulneretur ac perforetur, equidem id lethale eſſe dicit Hippocrates, 6. *aph.* 18. Verùm non ſimpliciter & ex neceſſitate ventriculi vulnera lethalia ſunt, ſed id plerumque ita accidit. Quandoque ventriculi vulnera ſanata fuerunt, vt docet Galen. *in dict. aph. & de loc. aff. c. 5.* & poſtea etiam dicetur. Perpendendum igitur, quale vulnus ſit, an ſcilicet totus ventriculus perforatus ſit, an verò aliqua eius tunica ſaltem; an circa fundum, an verò circa orificium ſuperius. Etenim ſi totum corpus ventriculi ſit perforatum, periculoſum & lethale plerumque malum eſt, cùm ventriculus membranoſus ſit, & primæ coctionis ſummoperè neceſſariæ officina: Si verò eius exterior ſaltem tunica vulnerata ſit, non deſperandum. Si etiam ventriculus in fundo vulneretur, vulnus id aliquando curatur; cùm pars illa carnoſa ſit, & medicamenta eò loci ſubſiſtere poſſint. Si verò ſuperior ventriculi pars circa orificium ſuperius vulneratur, exigua ſanitatis recuperandæ ſpes eſt, cùm pars ea ſit exquiſito ſenſu prædita, & medicamenta ibi non hæreant, ac præterea cibus & medicamenta tranſeuntia dolorem excitent.

Vulnus ventriculi relictum viuente homine. Verùm etiam deſperata planè ventriculi vulnera aliquando præter ſpem ſanata fuiſſe obſeruatum eſt. Ita Iulius Alexandrinus, *in cap. lib. 6. therapeut. meth. Galeni*, refert, Bohemo cuidam ruſtico vulnus, & quidem latum, ac venabulo vt Matthias Cornax narrat, in ventriculo inflictum fuiſſe, ac cœpiſſe ruſticum per id cibum reiectare, & cùm vulnus, vt deſperatum, negligentius haberetur, occaluiſſe tandem vulneris labia, & per ea ſemper cibi partem exiiſſe, ruſticúmque huic vitæ conditioni relictum vulnus tandem linteis pannis texiſſe, ac faſciis obligaſſe, atque ita annos aliquot vitam produxiſſe.

Hiſtoria ruſtici Bohemi cultriuoracis. Et *capite præcedente* retulimus hiſtoriam alterius ruſtici Bohemi, cui culter in ventriculum per œſophagum delapſus extractus eſt, qui nihilominus vulnere conſolidato ſuperuixit. Teſtatur ſimiliter Chriſtoph. à Vega, *ad. aph. 18. libr. 6. Hippocrat.* quendam ſanatum fuiſſe, cui è ventriculo vulnerato chylus exierat; & Fallopius, *de vulneribus capitis, cap. 12.* narrat, ſe ſanaſſe mulierem & virum, qui in ventriculo fuerunt vulnerati, vt chylus egrederetur.

Curatio.

Curatio. Etſi plerique cenſent, Naturæ totum negotium eſſe committendum, & reuera etiam naturæ potiſſimæ in hiſce, vt & alijs vulneribus curandis, partes ſint, quæ interdum etiam id præſtat, quod penè impoſſibile videbatur; tamen à medico hac in re quantum fieri poteſt, adiuuanda eſt. Si ergo confluxus ſanguinis ad ventriculum & inflammatio metuatur, primò vena aperienda eſt, ſi eam vires ferant: Si verò adſit cacochymia, exhibere per os quidem purgantia non licet, ne ad locum affectum humores vitioſi tradantur, ſed clyſtere aluus eleuanda eſt. Vulnus verò ipſum quod attinet, ſi id non ſit penetrans naturæ negotium committatur. Si verò vulnus penetret, & amplum ſit, conſuendum abdomen, inferiore tamen parte orificium relinquendum, vt pus effluere poſſit, ac turunda immittenda, quæ quidem ventriculum non ingrediatur, extra tamen eius vulnus tangat conueniente vnguento illita, quale eſt & hoc: ℞. *Ol. abietin.* ℥. j. *maſtich.* ℥ ij. *mannæ thuris*, ℈. ij. *rad. tormentill. conſolid. maioris* an. ℈. j. *lumbricor. terreſt.* num. v. *croci*, ʒ. j. *vini albi auſteri* ℥ ij. Coqu. ad vini conſumptionem. F. Linimentum. Vel ex terebinthina cum oleo hyperici & vitello oui vnitis mixta fiat linimentum. Ore verò ſumenda exhibeantur *ſyrupus myrtinus, de roſis ſiccis, cum decocto equiſiti, piloſellæ & radic. conſolidæ*, quibus addere licet *trochiſcos de terra ſigillata, de carabe. Maſtiche* vero ore omnibus modis ſumpta vtilis eſt. Vel ſumat æger ſæpe aliquid *conſeru. roſar. rubrar. diacydon. ſine ſpeciebus, aut diatragacanthum frigidum*. Extra verò abdomen inungatur ol. roſaceo & chamæmelino ac maſtichino. Ipſi vulneri imponatur emplaſtrum Barbarum.

Diæta.

Diæta. Victus ſit tenuis, & parciſſimè æger edat, ne ventriculus cibi copia diſtendatur, ſed corrugatus maneat, & ſic facilius conglutinetur. Cibi verò ipſi in parua quantitate magnam alendi vim habeant; ſint boni ſucci & coctu faciles. Ab omnibus acribus & mordentibus in cibo & potu abſtinendum.

CAPVT XVII.

De vlceribus Ventriculi.

Vlcera ventriculi. TAndem etiam, ſed rarius, aliquando ventriculus vlcere laborat, quod eſt compoſitus morbus ex ſoluta vnitate, diminuta magnitudine, & ferè etiam intemperie.

Cauſſæ. Excitatur verò vlcus in ventriculo, vel à cauſſis internis, quales ſunt humores acres, ſeu in ventriculo geniti, ſeu aliunde, præcipuè ex capite affluentes, qui aut natura ſua mordent ac rodunt, vt bilis flaua & atra, vt & pituita ſalſa, aut ratione putredinis, qua corripiuntur, ſeu ob longam in ventriculo moram; ſeu apoſtematis in ventriculo genitis ac poſtea apertis, ſeu poſt vulnera non rectè curata; vel ab externis, vt medicamentis acribus, colocynthide, euphorbio, venenis erodentibus, vt arſenico, ærugine & ſimilibus. Et quidem frequentiſſimè generantur vlcera in ventriculo poſt vulnera & rupta apoſtemata. Pertinent huc & rupturæ venarum; præcipuè ex vomitu laborioſo.

Differentiæ.

Differentiæ. Hæ primò ſumuntur ab ipſo vlcere, quod magis aut minus latum, profundum, ſordidum eſt. Deinde à parte affecta, prout ventriculi partem ſuperiorem vel inferiorem obſidet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vlcus ipſum ventriculi indicatur à dolore pungente & vlceroſo, & ardore, præſertim dum aliquid acre

A vel calidius aut frigidius in ventriculum deſcendit, & dum cibus concoquitur ac in inteſtina tranſmittitur, & quidem dolore ſupra vmbilicum aſſiduo & fixo. Ac ſignum hoc certius eſt, ſi inflammationis ſigna ac præcipuè febris adſit. A deiecta itidem cibi appetentia, à ructo fœtido, ex pure, vomitu vel per aluum reiecto, vt & ſanie ac ſanguine. Præceſſerunt cauſſæ vlceris, & febris lenta cum pulſu frequenti laborantem conſumit. Cauſſas autem vlceris, quod attinet, ſi eæ ſint externæ, ex relatione ægri cognoſcuntur. Si verò internæ ſint, inflammatio, tumor, quæ ſuppurata ſint, neceſſe eſt eorum ſigna præceſſiſſe. Si ab acri fluxione, aut humore putrido, eius quoque ſigna adſunt. Si à ruptura venæ, præceſſit

B ſanguinis vomitus. Cuius autem formæ, ſeu naturæ ſit vlcus ventriculi, aliquo modo colligi poteſt ex prauis humoribus in corpore abundantibus, ex vlceris ipſius duratione, ſymptomatum magnitudine, & potiſſimùm ex iis, quæ vomitu vel per aluum excernuntur. Locum & partem, quam vlcus obſidet, dolor indicat. Nam qua parte dolorem percipit æger, ea procul dubio vlcus eſt. Quando orificium ventriculi vlcus occupat, acutiſſimos dolores gignit, cum nauſea & ſiti moleſta, præcipuè ante cibi deſcenſum in fundum, nonnunquam ſudores excitantur frigidi, & lipothymia accidit. Mitiora ſunt ſymptomata, vbi vlcus in fundo ventriculi eſt, & dolores ſunt mitiores, qui tamen coctionis &

C diſtributionis tempore augentur.

Prognoſtica.

1. Vlcus ventriculi morbus periculoſus eſt, & plerumque lethalis; niſi ſolùm in ſuperficie ſit, & ipſum exiguum; quia non ſolùm tunica ventriculi affecta eſt, quæ vt pars ſpermatica exactè refici nequit, verùm etiam quia alimentum venter ante coctionem excernit morſu lancinatus; quamuis id ex temperatis ſit, & apud ſanos moleſtare non ſoleat; & quia ventriculus vlcere debilitatus malè coquit, qua ratione & cibi non bene coquuntur, & deperdita ſubſtantia non facilè regeneratur. Præterea & cùm vlcus omnino abſterſione indigeat, detergentia medicamenta dolorem excitant, præſertim in orificio ventriculi, cui facilè cerebrum & cor compatitur. Prognoſtica.

D Exſiccatione tandem opus eſt, vt vlcus cicatrice claudatur. Impeditur autem à chylo, & ingeſta alimenta vim medicamentorum infringunt. 2. Periculoſius eſt vlcus ventriculi, quò maius & ſordidius eſt, & quod ſuperiores partes ventriculi occupat; quia ſuperiores partes in conſenſum trahit, vnde grauia ſymptomata oriri ſolent; & quod à materia eſt vitiata, vt in Gallico vlcere. 3. Quæ abſque inflammatione ſunt vlcera ventriculi facilius adſtringentium vſu curentur; quæ verò inflammationem ſimulque febrem coniunctam habent, non ſolum curationem non admittunt, ſed nec in eadem magnitudine poſſunt permanere: Nam in dies maiora & maligniora fiunt, quandiu ſcilicet durat inflammatio. Galenus. 7. aph. 37. 4. Inueteratum hoc malum lienteriam affert, & ex atris & corruptis

E humoribus dyſenteriam.

Indicationes

Vt in aliis vlceribus ita & hic vnitas ſoluta vnienda, ſubſtantia deperdita regeneranda, cauitas implenda, & tandem cicatrix inducenda eſt. Remouenda quoque impedimenta, quæ naturam in opere ſuo morari poſſunt. Ergo ſi vlcus ſordidum ſit, abſtergendum & mundificandum: Si adſit intemperies, illa corrigenda, & omnia, quæ in vlceris curatione requiruntur, peragenda, de quibus Galenus, 3. *meth. med. cap.* 3. Si quoque membrum aliquod ſit, quod humores vitioſos ad ventriculum mittat, illius habenda eſt ratio. Indicationes.

Curatio.

Curatio. Ergo ſi ſanguis abundat, & vires ferunt, in initio vena aperienda: Si autem malum diu durauit, venæſectio omittenda. Poſtea ſi prauus aliquis humor adſit in ventriculo, lenientibus ſaltem, vt ſyrupo roſar. ſolutiuo, aut hierá picrá vtendum. A fortioribus verò purgantibus abſtinendum, quod & ventriculum debilitant, & humores ad eum trahunt. Vomitus quoque planè vitandus, ne quod exulceratum eſt, magis dilaceretur. Hinc detergentia & moderatè ſiccantia medicamenta vſurpanda, quæ niſi præmittantur, conſolidantia nil vtilitatis afferunt. Et nunc lenioribus, nunc fortioribus prout opus, vtendum, eáque omnia per os exhibenda, cùm nulla alia ad ventriculum via ſit. Detergentia ſint in ventriculo calidiore, aqua hordei ſimplex, aqua mellis, quæ & loco potus vſurpari poſſunt; aqua ſaccharata vel hordei cum emulſione ſeminum 4. frigid. maior. conſeru. roſar. aqua hordei diſſoluta & colata. In ventriculo frigidiore mulſá & iure cicerum vti licet, item decocto hyſſopi ac ſchœnanthi cum melle, vel ſine eo. Fortius abſtergũt farina orobi, & radix iridis cum melle, ac ſi vlcus ſit ſordidius ad hieram ſimplicem accedere licet, quæ pondere ʒ. j. vel ʒ. ij. exhibetur, & aqua hordei vel ſerum lactis ſuperbibitur. Si vlcus ſit valde ſordidum ac virulentum, folia oleæ, rutæ & agrimoniæ coquantur in vino rubro & colaturæ mane & veſperi ante cibum hauſtus detur.

Medicamenta detergentia vlcus ventriculi.

Mundato vlcere, quæ carnem generant vlcúſque conſolidant, vſurpanda; quæ quidem & extra adhibere licet. Extra quidem ſola adhibere licet; quæ verò intrò dantur; cùm quotidie nouæ aliquæ ſordes generentur, iis aliquid mediocriter abſtergentium admiſcere vtile eſt; id quod duobus modis fieri poteſt. Primò, quod commodius, vt præmittantur mundificantia, & poſtea ſubiungantur abſtergentia. Deinde, vt miſceantur adſtringentia cum abſtergentibus. Indies tamen abſtergentia minuantur, donec tandem ſolis conſolidantibus locus ſit.

Exſiccantia & glutinãtia.

Tandem vt vlcus conſolidetur & claudatur, epuloticа ac cicatricem inducentia cõueniunt. Exſiccant & glutinant, *thus*, *maſtiche*, *gummi Arabic. tragacantha*, *ſanguis draconis*, *C. C. vſtum ad pondus* ʒ. ij. vel ℈. i. exhibita cum aqua mulſa, aut in formam paſtillorum redacta, *trochiſci de carabe*; *ſyrupus cydoniorum*, *myrtinus*. Efficax eſt & hoc medicamentum. ♃. *Thur. maſtich. tragacanth.* an. ℈. iij. *ſuccini*, ℈. i. *ſang. dracon.* ℈. ß. Cum *ſyrupo cydonior.* Fiant Trochiſci pondere ℈. j. Cicatricem inducunt *acacia*, *balauſtia*, *hypociſtis*, *bolus Armenus*, *ſumach*, *terra ſigillata*, *conſerua roſarum antiqua*. Et dantur hæc & ſimilia in ventriculo calidiore cum aqua plantaginis, in frigidiore verò cum aqua menthæ, aut vino nigro auſtero. ♃. *Tragacanth.* ʒ. ij. *ſucci plantag.* ℈. i. ß. *ſantali rubri*, *corall. rubr. or.* an. ʒ. j. *conſeru. roſar. antiq.* ℥. ij *ſyrup. cydon.* q. ſ. Fiat Electuarium. Vel ♃. *Thuris*, *ſang. draconis*, an. ℈. ij. ß. *roſar. balauſt. ſuccini*, *boli Armeni*, an. ℈ j. F. Puluis cuius ℈. j. detur cum *ſucco vel miua cydoniorum*. ♃. *Roſar. rubr. boli Armeni*, *gummi Arab.* an. ℈. j ß *granor. myrti*, *tragacanth. ſpody balauſt. acaciæ* an. ʒ. ij. ß. *ſuccini*, *maſtich. ſangu. draconis*, an. ℈. j. Cum aqua plantaginis. F. Trochiſci. Vel ♃. *Spec. diatragac. frigid. pulueris ſumach*, *maſtiches*, *ſangu. draconis* an. ℈ ß Cum *ſyrupo myrtino*. Fiat Electuarium. Licet & ventriculo adſtringentia extra apponere, vt cicatrix intus producatur. Vngatur ergo ventriculus oleo cydonior. maſtich. myrtino, cum puluere coralliior. & emplaſtrum de cruſta panis imponatur. Vel ♃. *Boli Armeni*, *numiæ*, *aloës*, *myrrh. maſtiches*, an. ℈. ij. Incorporentur cum *reſinæ* ℈. vj. F. Emplaſtrum, quod ventriculo imponatur. Et talia externa medicamenta conſolidantia omni tempore applicari poſſunt; cum ventriculum confortent, vlceris augmentum prohibeant, & ad conglutinationem præparent.

Cicatricem inducentia.

Diæta.

Diæta. Diæta medicamentis reſpondeat. Ideoque cùm animus eſt vlcus mundificare & abſtergere, abſtergentia cum cibo & potu miſceantur, & maxime in principio cœnæ & prandij, atque abſtinendum ab adſtringentibus. Cùm verò vlcus iam conſolidatum, aut cùm fluxus ventris cum vlcere adeſt admiſcenda adſtringentia, vt pani admiſceatur maſtiche; cibi reliqui condiantur ſucco granatorum vel cydoniorum. Et inprimis cibis ad conſolidandum puluerem ex fructu ſorbi maturo exſiccato, plantagine, radicibus conſolidæ maioris admiſcere vtile eſt. Cibi ipſi ſint facilis coctionis ac boni ſucci, actu & poteſtate ſiccantes. Vitentur verò amara, acria, ſalſa, acida, item nimis dulcia & pinguia. Conueniunt pultes ex amylo, farina hordei, ptiſana, oryza, amygdalis, ouorum vitellis. Vitet æger motum vehementem.

LIBRI

LIBRI TERTII
PARTIS I.
SECTIO SECVNDA.
DE SYMPTOMATIBVS VENTRICVLI.

CAPVT I.
De Anorexia & appetitu Ventriculi deiecto.

A ATQVE hactenus abſoluimus morbos, qui ventriculo accidere ſolent; explicanda iam ſunt Symptomata, quæ ei & circa actiones eius contingunt. Et primò actiones læſas quod attinet, equidem primaria actio ventriculi eſt χύλωσις, ſeu cibi aſſumpti in chylum pro totius corporis nutritione mutatio. Verùm huic primariæ actioni aliæ quaſi miniſtræ inſeruiunt. Nam primò appetitus vt aliis animalibus, ita homini etiam datus eſt, quo, vbi defectum alimenti percipit, cibum & potum deſiderat. Deinde data eſt ventriculo vis retentrix, qua cibum & potum tandiu retinet, & arctè amplectitur, donec à facultate coctrice in chylum mutatus ſit. Tertiò, (B) cibus coctus & in chylum mutatus ad inteſtina tranſmittitur, vt inde ad Epar tranſeat, & in ſanguinem totius corporis alimentum mutetur. Atque in his actionibus omnibus varia ſymptomata accidunt. Abutitur tamen natura quandoque etiam ventriculo, qui primariò coctioni deſtinatus eſt, & per illius orificium cùm ſuperius, tùm inferius vitioſos humores interdum expellit. Præterea quia nerui etiam ſextæ coniugationis ventriculi orificio inſeruntur, & tunicæ eius membranoſæ ſunt, in tactu quoque ſymptomata, dolores ſcilicet, ventriculo accidunt. Atque (C) ita agendum erit ſecundùm ordinem, quo actiones hæ ſeſe conſequuntur. Primò de appetitu cibi & potus læſo, cuius plura ſunt ſymptomata. Deinde de ſymptomatibus & actionibus læſis, quæ circa retentionem accidunt, qualia ſunt palpitatio, conuulſio, tremor, vibratio ventriculi, ruminatio, cœliaca paſſio & lienteria, quæ duo tamen ſymptomata, potius vel ſimul inteſtinorum affectiones ſunt. Tertiò de coctione læſa & imbecillitate ventriculi, ſeu coctione debili, ἀπεψία, ſeu cruditate, item ciborum corruptione. Quartò in retentricis ſymptomatibus explicanda erunt ſingultus, ructus, nauſea, vomitus, cholera. Quintò agendum erit de cardialgia, dolore (D) & anxietate ventriculi, ardore ſtomachi, attritione ventriculi ac ſtupore eiuſdem. Secundò accidunt etiam ventriculo ſymptomata in excretis p. n. vt cùm ſanguis, menſtrua, vermes, glandes, clyſteres, & alia p. n. è ventriculo reiiciuntur. Tandem quòd qualitates mutatas attinet, etiam maculæ p. n. in ventriculo repertæ ſunt, de quibus ſymptomatibus iam ordine agendum eſt. Atque vt à læſo appetitu incipiamus, cùm animalium corpora in perpetuo

A fluxu ſint, & diſſoluantur, ne præmatura morte obeant, continua nutritione & inſtauratione opus habent. Ideoque iis, & inter ea etiam homini inſita eſt nutrimenti ad corpus conſeruandum neceſſarij appetentia, & ſenſus quidam, quo defectus alimenti percipitur. Qui etſi toti corpori inſit, maximè tamen viget in ventriculo, ceu penu & promptuario alimenti, in quo primò ciborum pro totius corporis nutrimento fit concoctio, & præcipuè in orificio eius, quod propterea à ſexto pari neruorum neruos ſatis grandes accepit. Et quidem, vt à Galeno, 1. *de ſymptom. cauſſis cap.* 7. recenſentur, quinque ſeſe ordine, in appetitu alimenti conſequuntur. Primum (In alimenti appetitu quinque ſeſe conſequuntur.)
B eſt euacuatio, & diſſipatio ſubſtantiæ corporis per continuum illum effluxum, hinc ſequitur φυσικὴ ὄρεξις, ſeu naturalis alimenti, quo corpus nutriatur, & inſtauretur appetitus: Tertiò ſuctio venarum inanitarum in toto corpore, qua venæ minores à maioribus, & hæ rurſum ab aliis partibus ſugunt, donec tandem ad ventriculum, vt cibi promptuarium, peruentum eſt: Quarto loco eſt ſenſus in orificio ventriculi, quod tactu maximè valet: Ac tandem Quintò appetitus animalis, quo animal vellicationem in orificio ventriculi percipiens ad famem & ſitim expiendam, quærendumque cibum & potum ſeſe confert. Atque
C ita fames naturalis eſt appetitus ſecundùm naturam nutrimenti, à ſenſu ſuctionis venarum, ex penuria alimenti in ore ventriculi excitatus, vt abſumpti inſtauratio fiat, atque ita corpus conſeruetur. Læditur autem appetitus variis modis, vel quia imminuitur, vel quia aboletur, vel quia deprauatur; de quibus iam ordine agemus, & primò de appetitu deiecto. Nam aliquando cibum quidem appetit homo, ſed minus, quam par eſt; aliquando planè eum auerſatur. Appetitus diminutus eſt δυσορεξία: ablatus, ἀνορεξία, & ἀποσιτία. Donatus ab alto mari etiam ἄσην cibi faſtidium appellari cenſet 5. *aph.* 6. Verùm non ſimplex cibi fa-
D ſtidium eſt ἄση, ſed morſus potius orificij ventriculi, & inde prouenienſ anxietas, & quaſi nauſea, & ad vomitum inclinatio ab humoribus vitioſis ad excretionem ventriculum ſtimulantibus. Appetitus tamen deiecti magna eſt varietas. Primò enim interdum homo per morbum appetitum per dies aliquot ſaltem amittit, vt cibum nullum omnino deſideret; aliquando verò non ſolum per dies, & menſes, imò & annos aliquot nonnullos ſine cibo vixiſſe compertum eſt. Quæ res cùm ſatis mira ſit, agam de iis, (Appetitus deiecti differentia.)

qui diu ſine alimento vixerunt, *capite ſequenti*. Deinde aliquando cibum homo non appetit, ſine nauſea tamen vel faſtidio, non ſecus ac ſani, qui dum ſaturi ſunt, cibos aliàs etiam ſibi gratos non appetunt, ſed ſine nauſea & abominatione; aliquando verò ægri cibos non ſolùm non appetunt, ſed ita quoque auerſantur, vt non ſolùm ad eorum guſtum vel odoratum, verùm etiam viſum vel mentionem exhorreſcant, & nauſeam concipiant, imò quandoque ad vomitum concitentur. Vbi ergo æger cibum tantùm non appetit, ſed ſine nauſea & abominatione, inappetentia appellari poteſt. Cùm verò cibum æger etiam abhorret & auerſatur, id faſtidium ciborum & nauſea dicitur. Qui affectus cùm etiam cauſſis differant, ſeorſim explicandi ſunt.

Inappetentiæ & faſtidij ciborum differentia.

Inappetentiæ cauſſæ.

Inappetentiæ cauſſæ.

Et primò inappetentiam quod attinet, cùm proxima appetitus ſeu famis cauſſa ſit ſenſus ſuctionis in ventriculo, & præcipuè in eius orificio, hinc patet, deiecti appetitus cauſſam eſſe deficientem ſenſum ſuctionis in ventriculo; appetitumque cibi non fieri, vel diminutè fieri (nam appetitus abolitus & diminutus ferè cauſſarum magnitudine ſaltem differunt) dum vel nulla, vel exigua fit ſuctio; vel ſuctio non percipitur, & ſenſus ſuctionis vel amiſſus vel diminutus eſt. Suctio non fit, vel exigua fit, quia alimentum in corpore abundat, & nulla ferè fit in corpore abſumptio. Hoc modo vt appetitus planè deiiciatur, vix aut certè rarius fieri poteſt, cùm calor innatus, quamdiu viuit homo, aliquid continuò abſumat; qui tamen nunc plus, nunc minus, prout ipſe calor eſt debilior vel fortior. Diminui tamen non rarò appetitus poteſt hac de cauſſa, ſi corpus nimis plenum eſt, & multis crudis humoribus abundat, aut aliqua conſueta euacuatio, vt menſium, vel hæmorrhoidum ſuppreſſa eſt, aut conſuetum exercitium homo omiſit, ac otio & quieti nimis indulſit. Pertinet huc & cutis conſtipatio ab aëre, ſeu ab aliis cauſſis, ob quas naturalis διαφόρησις impeditur. Secundò ſuctio non fit, quia multi craſſi & lenti humores in ventriculo abundant, ſiue in eo geniti ſint, ſiue à capite affluant. Sic & cibi craſſi & pingues appetitum deiicere ſolent. Idem accidit ſi lentore illo, quo, vt lubrica eſſent, ventriculus & inteſtina naturaliter intus obducuntur, nimium ventriculus abundet. Si enim lento illo humore quaſi incruſtetur, ſenſus eius obtunditur. Poſſet tamen hæc cauſſa etiam ad ſequentem referri, nimirum cùm ſuctio, ſenſu obtuſo, non percipitur. Tertiò ſuctio non fit, ſi obſtructio aut tumor p. n. venas meſaraicas vel epar occupet, vt chylus per eas non ſatis diſtribuatur, ſed in ventriculo immoretur. Vt enim inanitus ventriculus nouum cibum appetit: ita quando chylus in ventriculo ſubſiſtit, fames non excitatur. Suctio verò non percipitur, vel minus percipitur, etſi fiat, primò vitio facultatis ſentientis. Et primò quidem ob reſolutionem neruorum à ſexto pari prodeuntium, aut quia ſpiritus animalis, proximum facultatis ſentientis organum, ad os ventriculi non dimittitur, vel tranſitus eius impeditur, vt in Apoplexia & ſimilibus affectibus fieri ſolet, vel cùm Spiritus deficiunt ac languent, vt in morbis grauibus, febribus imprimis acutis & malignis accidit, aut quia facultas aliò conuertitur, vt in phreneticis, melancholicis, & forti imaginatione occupatis accidere ſolet. Secundò ſuctio non percipitur vitio orificij ventriculi læſi à morbo, qui vel eſt intemperies, vel mala compoſitio, vt tumor p. n. vel ſoluta vnitas, vt vlcus. Et quidem intemperies eſt vel ſine materia vel cum materia, eamque excitant vel cauſſæ internæ, vt humor, aut vapor, vel à toto, vel à parte, vt vermi-

A bus in inteſtinis vel vtero immiſſus; vel externæ, vt medicamenta, aut venena, quæ tamen potius occultam diſpoſitionem p. n. quam manifeſtam intemperiem inducunt. Pertinent huc omnia caloris ventriculi cùm inſiti, tùm influentis, qui temperamentum eius abſoluunt, vitia. Cùm enim calor is proximum ſit animæ inſtrumentum, ſi læditur, actiones bene fieri non poſſunt. Hinc accidit, vt non ſolùm quæ calorem naturalem lædere, ſed & quæ influentem diſſipare ac euertere poſſunt, inappetentiam excitare ſoleant. Inde ſæpè euenit, vt in febribus & aliis morbis appetitus deiiciatur, cùm & influens & innatus calor conſumpatur: ita & in timore ac aliis animi affectibus, ſpiritibus turbatis,
B vel aliò auocatis appetitus deiicitur. Tandem huc pertinet & ſtupor ventriculi, ſenſu tactu eius labefactato; quod exhibitis narcoticis fieri poteſt, feruntque ſolanum furioſum vino infuſum appetitum deiicere. De intemperie tamen ventriculi eſt controuerſia, & inter authores diſputatur, an tam ab intemperie calida, quàm frigida inappetentia fieri poſſit. Verùm ſciendum, intemperiem nunc eſſe magnam, nunc paruam. Si ſit inſignis, tam calida, quàm frigida appetitum deiicere poteſt, cùm omnis inſignis intemperies actiones partis deſtruat. Si verò non ſit inſignis, frigida potius facit inappetentiam laxando & replendo orificium ventriculi.

Cibi faſtidij cauſſæ.

Cibi faſtidij cauſſæ.

Cibi verò faſtidij, cum homo non ſolùm cibum
C non appetit, ſed & auerſatur & abhorret, cauſſa eſt, potentia appetitiua imbecilla vel errans, quæ alimentum non vt iucundum, verùm vt odore & ſapore ingratum odio proſequitur, quaſi natura eſſet ſummè noxium. Accidit hoc, cùm praui ſucci præcipuè bilioſi, putridi & corrupti, aciditatis tamen & ſalſedinis expertes, orificium ventriculi occupant. Calor enim ventriculum laxat, humores in eo liquat, ac vires ventriculi deiicere ſolet, vnde in febrium principiis cibi appetitus deiicitur. Dum verò in morbi progreſſu humores putridi & corrupti ad eum confluunt, etiam alimentum abominari & abhorrere ægri incipiunt. Humores enim illi cor-
D rumpunt orificium ventriculi, & temperamentum eius euertere ſolent. Et naturalis appetitus ſibi ſimilia appetit, noxia verò auerſatur. Videmuſque in eodem agro plantas diuerſas quamlibet ſibi ſimilem ſuccum attrahere, diuerſum verò & ſibi minus conuenientem relinquere. Ita etiam accidit, vt quamuis corpus alimento indigeat, quia tamen ſuccus, qui in ventriculo eſt, corpori alendo aptus non eſt, natura eum etiam auerſatur, nec venæ eum ſugere cupiunt. Hinc poſtea euenit, vt facultas appetens cibos etiam, qui offeruntur, eodem modo quaſi noxios auerſetur; nec facilè hoc malum emendatur, niſi praui illi ſucci ſint ſublati, & venæ humores vtiles iterum ſugere incipiant. Ad quod pertinet & illud, quod ex nimio alicuius cibi vſu, aut minus dextro vſu, faſtidium eiuſdem nonnunquam oboriri ſolet. Accidit quoque, vt quibus in morbo faſtidium cibi
E aut potus alicuius cœpit, ij quoque à morbo liberati eum faſtidiant, nauſea illa & faſtidio impreſſo manente, de quo etiam *cap*. 3.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Ipſe quidem appetitus deiectus, vel cibi faſtidium ſignis, quibus innoteſcat, opus non habet, ægerque ipſe conqueritur, ſe nihil haud parum appetere, vel etiam cibum abhorrere. Idemque ab aſtantibus obſeruatur; modò mens ægrotantis conſtet, neque homo ſimulet affectum, qui reuera nullus eſt. Cauſſæ verò, quæ inappetentiam ac cibi faſtidium excitant, vt cognoſcantur, ſignis opus eſt. Et quidem ſi ſuctio non fit, idque ob alimenti abundantiam, vires

non proſternuntur, etſi æger aliquandiu à cibo abſtineat. Apparentque indicia repletionis totius, aut denſitatis cutis, aut imbecillitatis caloris naturalis. aut redundantia humorum crudorum adeſt, homo vitam otioſam ſectatus eſt, atque aliæ cauſſæ repletionis totius ante enumeratæ adſunt, & ex calefacientibus, ſiccantibus, attenuantibus vtilitatem percipit æger, læditur verò à contrariis. Si verò vitio venarum meſaraicarum non fiat attractio, aluus liquidiora & humidiora excernit. Si autem ſuctio non ſentitur, vires ob alimenti defectum, teliminuntur, corpuſque gracile euadit, atque extenuatur. Cauſſa etiam læſæ ſenſionis cognoſcitur è ſignis cerebri, vel neruorum ſexti paris læſis. Externæ quoque cauſſæ ſuis ſignis ſe produnt, atque etiam antecellerunt cauſſæ inſigniter refrigerantes vel ſtupefacientes, ac tum æger, ſi acria vel mordacia ſumat, nullam mordicationem percipit, nec ſingultus excitatur; adſuntque præterea, quæ calorem ventriculi debilitandi vim habent, quæ ex intemperie ventriculi, eiuſque morbis patent.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Anorexia malum eſt non contemnendum; quia corpora ſiccat, ad omnes operas imbecilliora reddit, ac inſtaurationi animalis aduerſatur. Maius tamen vel minus malum portendit pro magnitudine ac paruitate cauſſæ, à qua oritur. 2. In omni morbo conſtare mente, & bene ſe habere ad ea, quæ offeruntur, bonum. Contra verò habere ſe, malum, 2. *Aph.* 33. Languentis enim & facultatis animalis & naturalis indicium eſt, & ſpem de recuperanda ſalute exiguam præbet. Et 3. *Epidem. com.* 3. *aph.* 30. Galenus ait; Reſpiratio & ciborum appetentia in ægrotante magnum ad ſalutem pondus habent.

3. In morbo diuturno ἀποσιτία, ſeu cibi faſtidium, & ſinceræ deiectiones, malum, 6. *aph.* 6. Significatur enim extinctio facultatis appetentis in orificio ventriculi, ſeu ob maximum frigiditatis exceſſum, ſeu ob materiam inſigniter putrefactam. Cùmque diuturno morbo affecti vires aliter, quàm nutrimento recuperari nequeant, ſi illud nec aſſumatur nec apponatur, viribus tandem planè conſumptis ægrum extingui neceſſe eſt. 4. Malum & facultatis appetentis collabentis ſignum eſt, ſi æger, quos deſiderare ſe aiebat, cibos, poſtquam guſtauit, faſtidiat, nec comedat: peius tamen ij adhuc habent, qui nil appetunt. Extrema enim facultatis appetentis deiectio ſignificatur. Galenus, 2. *Epid. com.* 2. *text.* 3. 5. Incommodè hoc malo pueri afficiuntur, vtpotè, qui naturâ edaces ſunt, & plurimo alimento indigent. Magnus enim p. n. exceſſus ſignificatur, ſi puer anorexiâ afficiatur. Galenus, 2. *aph.* 20. 6. Anorexia, ſi iuxta principium ac vigorem accidat morbi, non ita periculoſa eſt. Mediocri enim tum alimento æger opus habet, & ſi multum appetat; multumque comedat, plus damni quàm commodi inde percipit, ac ſublato morbo ſponte appetitus redit. Si verò in declinatione totius morbi deiiciatur appetitus, ſeu ex morbi diuturnitate, ſeu virium debilitate, ſeu aliqua immodica euacuatione, malum ſignum eſt, cùm caloris naturalis extinctionem & virtutis naturalis deiectionem ſignificet: & medici curam id poſtulat, metuſque eſt, ne æger vel recidiuam patiatur, vel alius morbus ſequatur. 7. Proſtratio appetitus ex læſione neruorum ſextæ coniugationis à cerebro venientis difficulter curatur. 8. Si in morbo aliquo appetitus ſit proſtratus, & ſubitò poſtea plurimum cibum æger ſumpſerit, non præcedente criſi aliqua & morbi imminutione, lethale ſignum eſt: quia cerebri læſionem & virtutis ſenſitiuæ extinctionem ſignificat.

Curatio.

Cùm appetitus læſus à variis cauſſis dependeat, curandi ratio etiam ſimplex eſſe non poteſt; ſed pro cauſſarum varietate variè inſtituenda, cauſſæque ſingulæ ſuo modo tollendæ. Quapropter ſi nulla fiat ſuctio, cauſam, quæ ſuctionem impedit, tollere & remouere oportet. Si ſucci naturales abundent, ea, quæ plenitudinem imminuunt, conueniunt, vt ſunt inedia, exercitium, frictiones validæ & multæ, frequens balneorum vſus. Quæ ſi non ſufficiunt, aut minus citò, quod expetitur, præſtant, ſanguinis miſſio inſtituenda. Eadem media iis competunt, qui ex intempeſtiua & immodica ciborum ingeſtione cruditatibus in ventriculo cumulatis in anorexiam incidunt. Si tamen in ventriculo vitioſi humores abundent, vomitu vel per aluum euacuentur; & imprimis amara eligantur, quæ ſimul abſtergunt, atque hinc aloë ventriculo amica dicitur. Fortiora verò medicamenta, vt ſcammonium & colocinthis, quæ os ventriculi, & in hoc appetentiam lædunt, non conueniunt. Si homo ex otio & exercitiis omiſſis cibum non appetit, motus imperandus. In frigida & humida corporis conſtitutione calida & ſiccantia conueniunt. Si conſtipatio & condenſatio pororum cutis adſit, laxanda cutis; quod commodiſſimè præſtat balneum aquæ dulcis. Vtiles ſunt & frictiones leues totius corporis. In ventriculi imbecillitate & venarum ac epatis obſtructione vtilis eſt hic potus:

Curatio. B C ℞. *Rad. petroſelini, fœniculi, apij, cichorij* an. ℥. ß. *abſinthij, taraxaci*, an. M. j. *flor. roſar.* M. ß. *cichorij* p. j. *ſem. coriand. præpar.* ℈ j. *fol. ſen. elect.* ℈. vj. *ſem. aniſi* ℈. iij. *vuarum paſſar.* ℥. j. Infundatur in tribus partibus aquæ, & vna vini rhenani pro ℔. j. ß. Stent in infuſione hor. 24. vaſe clauſo in loco calido. Colaturæ expreſſæ *adde ſyrup. cichorij cum rhabarb. de mentha, de abſinthio* an. ℥. j. Cum albumine oui depurentur & clarificentur. In decocto clarificato ſuſpendantur in nodulo *Rhabarb. elect. agarici trochiſcati, ſpec. aromat. roſat. diarrh. abbat.* an. ℈. ß. *ſpicæ, ſchœnanth.* an. gr. vj. Doſ. Cyathus vnus horis tribus ante paſtum. Si verò ſuctio non percipitur, itidem cauſſa, quæ ſuctionis ſenſum
D impedit, tollenda, ſiue aliqua ſit intemperies, ſiue humor, de quo ſupra dictum. Præcipuè tamen bilis & pituita appetitus ſenſionem impedire ſolent. Et quidem bilis, præcipuè in febribus, ventriculum affligit, quæ qua ratione tollenda ſit iis, quæ ſupra *de intemperiebus ventriculi* dicta ſunt, patet. Nimirum bilis euacuanda, & ventriculus poſtea roborandus. Euacuatur commodiſſimè vomitu, vel per aluum: cui rei inſeruit abſinthium, ſi eius P. j. coquatur, & decocti ℥. v. vel ℥. vj. cum Syrup. roſar. ſolutiuo exhibeantur, aut hiera, ſi bilis tenacius adhæreſcat. Qua ratione intemperies cum ea iuncta curanda ſit, etiam ſupra dictum. Hoc ſaltem addimus; etſi pituita, vt frigida, calefacientia indicat; tamen non confertim
E & ſubitò hoc faciendum, ne humores ſubitò fuſi flatus generent, & in vniuerſum corpus diſtribuantur, ac obſtructiones pariant. Quapropter cautè hîc agendum, & primò curandum, vt æger parcè comedat, & bibat, & victu attenuante vtatur. Poſſunt etiam in prima menſa concedi ea, quæ ſalſa ſunt, cùm ſal incidendi & attenuandi vim habeat; & poſtea ea, quæ vim detergendi habent, vſurpari, quale eſt ius Braſſicæ primum non exquiſitè coctæ. Ad extenuandam verò pituitam commodum eſt, primò oxymel exhibere cum mellis roſarum parte quarta. Poſtea medicamentum, quod Diatrionpipereon appellatur, & quidem ſimplex, quod tantùm ex tribus piperum generibus conficitur. Etſi enim validius calefacit piper: tamen tenuis ſubſtantiæ eſt, & tenuium partium,

quæ propterea citiùs diſcutiuntur, nec epati inde calor imprimitur. Pituita hoc modo inciſa & deterſa euacuanda eſt vel vomitu, vel per aluum, medicamentis ſupra propoſitis. Tandem ventriculus roborandus, quam ad rem vtile eſt aromaticum roſatum; item abſinthium, ſiue decoctum, ſiue in vino, quod præterea etiam inſignem facultatem appetitum excitandi habet. Simul etiam appetitum excitantia vſurpanda, quæ in cauſſa calida refrigerantia eſſe oportet, ex aceto, ſucco limonum, agreſtâ, aurantiis acidis, granatis acidis, quibus cibi condiri poſſunt. Conuenit etiam lactuca aceto condita. E Chymicis Spiritus vitrioli & ſalis, aliaque de intemperie ventriculi calida propoſita. Contra in cauſſa frigida vſurpanda calefacientia ventriculum, itidem ſuprà propoſita: quæ & coctionem adiuuant, & appetitum reparant. Hinc panem ex vino maluatico ſumere, cibos aromatibus condire vtile eſt. Conuenit etiam hîc oxymel ſcilliticum. In vtraque cauſſa oxymel ſimplex, Spiritus vitrioli & ſalis. Quòd ſi ob facultatis ſentientis vitium non fiat appetitus, curatio ad cauſſas & morbos, à quibus ille prouenit, dirigenda. Si nimirùm ob melancholiam vel aliud quodque delirium ægri cibum ſumere detrectant, ad morbum illum curatio dirigenda; interim ægro quantum fieri poteſt perſuadendum, vt cibum ſumat. Si ex humore maligno in febribus appetendi vis extinguatur, ad febrem curatio dirigenda, & interim vt æger cibum ſumat, ei perſuadendum. Si propter læſionem nerui ſextæ coniugationis fiat appetitus proſtratus, cerebrum confortandum.

Cauſſis ſublatis etiam hîc appetitus excitandus. Danda nimirum ſalſa, acida & acria, quæ ſimilem functionem illi, quæ fit à defectu alimenti efficiant. Pinguia verò vitanda. Et imprimis acetum vtile eſt, quod ſi maiore quantitate bibatur, faſtidium illud à vini potu, in quo radices ſolani furioſi maceratæ fuerunt, ortum, vt & ab aliis narcoticis profectum, tollit. Eligenda tamen ea, quæ contrariam cauſſæ morbificæ diſpoſitionem inducunt. Simúlque præbenda ea, quæ guſtu & olfactu ſunt grata, vt ex quibus appetitus excitatus ſæpe in deſiderium cibi erumpit. Cibi verò faſtidium à calore & humore corrupto os ventriculi occupante proueniens, curatur iis, quæ calidam intemperiem corrigunt, & humorem euacuant. Verùm hæc appetentia, cùm plerumque accidat febricitantibus, febre eiuſque cauſſa ſublata etiam cibi faſtidium ceſſat.

Diæta.

Diæta. Vitentur omnia, quæ os ventriculi laxant, vt pinguia, oleoſa, butyrum, cerebrum animalium imprimis, & omnia, quæ ingrata & nauſeabunda ſunt, ac ingratum odorem habent. Vt enim Galenus, 8. *de compoſit. medicam. ſecund. loc. cap.* 5. monet, omnia, quæ bonum gratumque odorem ſpirant, ventriculo grata ſunt, & appetitum excitant, ſicut quæ malè olent, eundem turbant & ſubuertunt. Non omnibus tamen omnia pariter grata & ingrata ſunt. Vſurpentur etiam ea, quæ vim habent ſenſum appetitus ſtimulandi, qualia ſunt ſalſa & acria. Ideóque condimenti loco ſumatur acetum, citria poma, aurantia acida, cappares, oliuæ, gingidium cum aceto, teſte Galeno, 2. *de alimentor. facultat. cap.* 34. & 55. & 3. *eiuſdem operis cap.* 31. Cibus ita præparetur, ne multa maſticatione opus habeat, alioquin & ſi diu ore verſandus ſit, ingratus euadit, & appetitum euertit. Vinum in cauſſa frigida ſit ὀλιγοφόρον & ſubaſtringens. Commendatur & abſinthites, quod tamen etiam in bile in ventriculo redundante vtile eſt, modò appetitus deiectus non à calore nimio proficiſcatur. In calida cauſſa frigidus potus aſſuetis permittitur, quia conſtringendo os ventriculi appetitum excitat. Hinc Hippocrati, 6. *epid. comm.* 4. *text.* 26. Aqua vorax eſt, id eſt, cibi appetentiam efficit. In diuturna tamen ventriculi imbecillitate aquæ potus non permittendus. Sed forſan loquitur Hippoc. *loco allegato*; non de potu aquæ, ſed de morâ & verſatione circa aquas. Vnde piſcatores & nautas auidè cibum appetere videmus. Qui cibos notæ deterioris appetunt, cibos verò boni ſucci auerſantur pertinaciter, iis cibus parum deterior permittatur ex conſenſu Hippocratis, 2. *aph.* 38. Quæ enim auidè appetuntur, & valdè oblectant, modò copia non excedat, auidius attrahuntur, firmiter retinentur, melius concoquuntur, minúſque excrementi relinquunt. Si à corporis conſtitutione frigida & humida deiiciatur appetitus, potus & cibi calefaciendi, ſiccandi, attrahendi vim habeat, calorque ſopitus quaſi excitandus exercitio & laboribus, exercitiumque in iis, qui id ferre poſſunt, ſummoperè vtile eſt, cùm diſtributionem ciborum promouendo appetitum plurimum excitet. Hinc videmus eos, qui laboribus dediti ſunt, etſi ter vel quater de die comedant, tamen cibum auidè appetere, cùm in otio degentes vix ſemel eum auidè appetant. Somnus non ſit nimius; cùm diſtributio cibi per vigilias potiùs fiat, quàm per ſomnum, eaque peracta appetitus redeat. Hinc accidit, vt vigilantes citius eſuriamus, ſpatiúmque, quod inter prandium & cœnam eſt, breuius ſit, quàm quod eſt inter cœnam & prandium, eoque elapſo non minus appetamus, quàm hoc.

CAPVT II.

De longa à cibo & potu abſtinentia.

Animalium corpora continuò alimentis reficienda. Quamdiu homo inediam tolerare poſſit. Exempla eorum qui diu ſine alimentis vixerunt.

CORpus noſtrum, vt & aliorum animalium in perpetuo fluxu eſſe, continuoque eius aliquid diſſipari & abſumi, & propterea alimentis, quibus id, quod abſumitur, inſtauretur, indigere, ac niſi alimento reficiatur, tandem de vita hominem periclitari, nemini ignotum eſt. Id quod Hippocrates, *lib.* περὶ σαρκῶν, ſeptimo die fieri ſcribit, cenſétque, lethalem eſſe mediam, quæ ſeptimum diem excedit: Cuius ſententiæ ſubſcribit Macrobius, *lib.* 1. *in ſom. Scipion. c.* 6. Plinius verò, *lib.* 11. *cap.* 24 longius aſſignat ſpatium, vndecim ſcilicet dierum. Et experientia ipſa teſtatur, nonnullos vltra ſeptimum diem ſine cibo vixiſſe. Tempus tamen varium eſt. Cardanus, *lib.* 11. *de ſubtilitate* refert quendam Leonard. Pictoniensem ſe ſenſim eò traduxiſſe, vt ſemel tantùm in ſeptimana cibum ſumeret. Et foſſorem quendam, qui puteum foderet, terræ ruina oppreſſum ſub tabulato, quod obiecerat, ſeptem dies noctéſque ſine cibo & ſomno ſola vrina epota vixiſſe, Barthol. Anglus, *in picta poëſi*, ſcribit. Ferunt etiam nonnulli & nunc Græcos monachos ad ſeptimum diem vſque ieiunium extendere & omni cibo abſtinere. Citeſius quoque Medicus, *in tract. de abſtinente Confolentanea*, narrat Petrum Alchantaram, Monachum Hiſpanum, ſingulis menſibus octo diebus continuis ab omni cibo abſtinuiſſe. Et Iſocratem Rhetorem ab aliis 4. ad alios 9. dies à cibo abſtinuiſſe accepit Plutarch. refertq; *in opuſculo de vita decem Rhetorum*. Auicennas *lib.* 1. *fen.* 3. *doct.* 5. *c.* 2. ſcribit quendam à potu vnius libræ olei violacei, in qua cera & adeps diſſoluta fuerant, donec in Emplaſtri formam coiuiſſent, diebus 10. cibū non appetiuiſſe. Et ſæpe in morbis obſeruatum, ægros multis ſæpe diebus nullum cibum vel appetere vel aſſumere. Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanat. cauſſ. c.* 108. ſcribit, monialem quandam motis Cæli ſuffocatione vteri laborantē ad 10. diem ſolâ panis buccellâ vitam traduxiſſe. Plato, *de*

Repub. Erum Pamphilum inter eos, qui in acie ceciderant 10. dies veluti mortuum iacuiſſe, poſteàquo rogo impoſitum reuixiſſe. Horatius Augen. *de ſang. miſſ. cap. 15. lib. 4.* teſtatur, ſe vidiſſe ruſticam mulierem, quæ grauida & vlcere ventriculi laborans vigenti diebus ſine cibo vixerit, tandémque mortua fuerit, mortuæ verò vtero aperto viuus fœtus extractus fit. Cardanus, 11. *de Subtil.* ſcriptum reliquit, inuenerit quendam Scotum ſub Clemente VII. Pontifice vndecim diebus in cuſtodia ſine cibo detentum fuiſſe, qui aliquando ad 30. dies ſine cibo perdurauit. Et fœminam, quæ ſine cibo quandoque dies 50. tranſegerit, in Germania vixiſſe, author eſt Albertus Magnus, *lib. 7. de animal. tract. 3. c. 3.* Idem *eodem in loco* regnante Friderico II. Imperatore, Coloniæ fuiſſe virum melancholicum refert; qui clauſus arcto in loco, & cuſtoditus ſaluis ſigillis ſine cibo ſeptem hebdomadas vixit, quotidie aut alternis diebus ſemel hauſtum aquæ frigidæ bibens, & præterea nihil aſſumens. Auguſtinus, *Epiſt. 86. ad Caſulanum*, ſcribit, temporibus ſuis quendam 40. diebus ſine cibo vixiſſe. Ex Plutarcho, *in Sympoſiacis* & Athenæo, *in Dypnoſophiſtis* notum eſt, Timonis auiam ſiue amitam, ſiue nutricem quotannis vrſarum more bimeſtre tempus in Ciliciæ ſpelunca ſine alimento ſemianimem detuliſſe. Et Fernelius *lib. 6. Patholog. c. 1.* narrat, ſe vidiſſe grauidam, cui tuberculo duro & magno ita os ventriculi obturabatur, vt quicquid indebatur mox remearet, atque ſic nihil cibi potuſque bimeſtri ſpatio ſumpſerit, tandemque mortua ſit.

Hiſtoria de Lucomoriæ populis.

An verò quæ de Lucomoriæ Moſchouiæ populis narrantur recenſere debeam, cùm multis proculdubio fabuloſa videri poſſint, dubito. Receniet tamen ea Sigiſmundus L. B. in Herberſtein, *in rerum Moſcouitic. Com. ment.* ſcribitque, quod Lucomoriæ populos vltra Obi fluuium in montibus ſitæ, in ſingulos annos nempe 27. die Nouembris, quæ apud Ruthenos S. Gregorio ſacra eſt, mori ferant, ac vere inſequente, maximè ad 24. Aprilis, ranarum inſtar, denuò reuiuiſcere. Cum his quoque Gruſtintzij & Sperpanomotzij populi noua, & aliàs inconſueta habent commercia. Cùm enim ſtatum tempus moriendi, ſeu dormiendi ipſis imminet, merces certo loco depount, quas Gruſtintzij & Sperpanomotzij, relictis ſuis interim æqua commutatione mercibus, auferunt: eas illi rediuiui, ſi iniquiori æſtimatione abductas eſſe viderint, rurſus repetunt, vnde lites plurimæ & bella inter eos oriuntur. Eandem hiſtoriam Franciſcus Citeſius, in *Opuſculo de abſtinente Confolentanea*, fide dignorum virorum teſtimonio confirmat. Tota autem narratio ſic ſe habet: *Id omni exceptione maius eſt, Heinrico etiam Tertio in Polonia agenti à Principibus fide digniſſimis teſtatum. Aderant quamplurimi Galliæ Proceres, Senatores. Aderant & aulæ Medici, inter quos D. Ioan. Piduxius, primicerius noſter & Decanus, non artis Medicæ ſolùm, ſed totius etiam naturalis hiſtoriæ ſcientia clariſſimus, Illuſtriſſimi Principis Ludouici Gonzagæ Niuernenſis Ducis valetudinem tunc regere ſolitus, ſed & ipſi Regi conſilij copiam præbere, à quo id primùm didicimus. Relatum eſt ab Alex. Guagnino Veronenſi peditum in arce Vitebsxa finitima Moſchouiæ Præfecto, in ſua Moſchouiæ deſcriptione. Quoſdam igitur populos, refert, Lucomoriam vlterioris Sarmatiæ regionem incolentes, quotannis 27. Menſis Nouembris die, velut hirundines & ranas, præ intenſo brumali frigore mori (ſiue potius obrigeſcere.) Poſtea redeunte vere 24. Aprilis die eos denuò reuiuiſcere. Ipſos autem hoc modo commercia cum Gruſtintziis & Sperpanomotziis populis ſibi vicinis habere. Cùm iam*

A *futuram mortem imminere ſentiunt, tunc merces ſuas certis in locis deponunt, quas Gruſtintzij, & Sperpanomotzij, ſuis mercibus interim æquiualentib. eodem loco relictis, auferunt. Illi autem reuiuiſcentes illas merces, ſi æqua commutatione ſibi placuerint, pro ſuis accipiunt, ſin minus iuſtæ fuerint, à Gruſtintziis & Sperpanomotziis ſuas repetunt, vnde lites & bella hac de cauſſa ſæpiſſimè oriri dicuntur. Cæterùm per ſoporem illum non extinguitur innatus horum corporum (alioqui huic aëri aſſuetorum, gelúque, vt loquitur Albertus Crantzius, recoctorũ) calor: quia is, omnib. poris, meatibus ductibúſque frigore conuinentibus & obſeratis, circa viſcera colligitur, atque hac veluti antiperiſtaſi ſeipſo in proximum ver auctior &*
B *vegetior efficitur. Periclitaretur inter omnes corporis partes maximè cerebrum, multis iiſque amplis foraminibus, narium præſertim patens, niſi dum rigere incipiunt, tenuis illis & aquea pituita è naribus ſtillaret, quæ (ex relatu eiuſdem D. Piduxij) non minus congelatur, quam ſputum ipſum, quod Sigiſmundus ab Herbeſtein frigore concreſcere teſtatur, antequam terram attingat: Sic noua ſubinde deſcendente, ſubinde concreſcente ad terram vſque, eodem plani modo ea pituita producitur, quo apud nos per ipſam hyemem pendula è protectis ſtillicidia; vnde naribus obturatis cerebrum aëris inclementia minus peruium & penetrabile eſt. Nam ſi quis aduerſus hanc aëris iniuriam tum pellium amictu, tum curruum mole inſtructior, ſtiriam iſtam vi diuellere tentet, ſtatim irrumpente, quà*
C *data porta, in cerebrum aëre frigidiore, natiuus eius calor extinguitur, iacentéſque æternum pereunt Lacomori: Sin tempeſtatis ſerenioris leni aurâ detur frui, fuſa illa pituita, ſenſim calor redit oſſibus, redit ſuis membris vigor & ſenſus, idémque, qui prius inerat, functionum omnium ordo.* Itaque hæc, etſi ſatis admiranda longioris abſtinentię exempla ſint, tamen quæ ſequentur, admirabiliora & penè miraculis ſimilia ſunt, atque ea pleraq; non à remotioribus ſeculis petita, aut dubiæ fidei, ſed quæ noſtrâ patrumq; & auorum memoria acciderunt. Patauij anno Chriſti 1598. vt hanc hiſtoriam Alexand. Viguntia, ibidem Profeſſor conſignauit. Virgo ſub occaſum caniculæ
D febre, hinc tumore ſiniſtri brachij, atque eo ceſſante dolore in articulis, ore ventriculi ac poſtea totius abdominis correpta fuit, inſuperq; motum ſiniſtri brachij amiſit, atque omnia alimenta vomitu reiecit. Hinc omnia edulia auerſari, imò ad eorum mentionem & imaginationem nauſeam concipere cœpit. Medicamẽta tamen facilè ingerebat, retinebat, aluo egerebat. Atque ita dum nihil cibi caperet, omnes excretiones naturales ſubſtiterunt, aluus fuit ſuppreſſa, per veſicam lotium non reddidit, clyſteres iniecti nullas feces eduxerunt. Et ſic vnum & alterum menſem traduxit, ad aſpectum ſana viſa fuit, color fuit viuidus, & nulla apparuit in corpore macies. Aſſumpto tum puluere, neſcio quem humorem & vermem viuum vomitu reiecit. Hinc per 3. menſes continuos quotidie vel alternis diebus ſanguinem libræ pondere per aluum reiecit, primùm floridum, mox aquo-
E ſum & nigricantem, qui demum aluo ſubſiſtente vomitu reiectus fuit, & cùm circa brumam paralyſis remiſiſſet, cæca euaſit ac delirare cœpit, & ita octimeſtri ſpatio ab omni cibo abſtinuit, atq; interim ſępius catalepſi correpta fuit, hinc iterum cibum capere, vrinam reddere atque aluum egerere cœpit. Rurſum verò 1. Auguſti vomere cœpit, atque eadẽ ferè, quæ prius, redierunt ſymptomata, & iterum per duos menſes ſine cibo vixit. Sedecim menſibus in Hetruria in agro Lucenſi puella 14. annorum anno Chriſti 1603. planè contabeſcẽs & ſolo aquæ ſimplicis potu vtens ſine vllo cibo languida, ſomnolenta, taciturna, cruribus contractis, viuens, nulláque excrementa,

præter vrinam reddens viſa fuit, quæ tamen poſtea iterum cibum ſumpſit ac ſana euaſit. Duobus annis quendam ieiunaſſe teſtatur Cælius Rhodiginus, *lib.* 13. *antiq. lect. c.* 24. & Stendalienſem monialem itidem biennio ſine cibo vixiſſe, Petrus Aponenſis Conciliator dictus, *diff.* 12. & alium quendam etiam biennio ſub Pontificatu Nicolai V. Citeſius narrat. Tres annos ſine cibo vixit puella 14. annos nata Confolento, vrbe in Lemouicum & Pictonum confinio ad Vigennam oriunda, cuius hiſtoriam deſcripſit Franciſcus Citeſius Medicus, edito libello, quem de abſtinente Confolentanea inſcripſit. Correpta eſt ea Anno Chriſti 1599. ætatis 11. circa 13. Calend. Martij febre, & cùm alijs ſymptomatibus, tùm vomitu conflictata fuit: Febre remittente obmutuit, & totos 24. dies ſine voce fuit. Voce reddita, quanquam deliraret, omnium infra caput partium ſenſus & motus torpore, œſophago etiam reſoluto omnem cibum abhorrere cæpit. Poſt 6. menſes tamen artuum motus reſtitutus eſt, manente cibi faſtidio. Vniuerſum abdomen contabuit, vt ab imis coſtis ad pubem vſque nihil priſtini aqualiculi ſuperfuerit, vt omnes abdominis muſculos, inteſtina, viſcera & reliquas ventris partes detractas putaſſes: Cæteræ corporis partes minus exhauſtæ apparuerunt. Nam pectus amplum, vbera turgidula, brachia, crura modicè toroſa, facies rotunda, ſed fuſca, labia rubra, lingua quidem contractior, expeditus tamen ſermo, caput pilis longiſſimis contectum erat, pilique, & vngues, imò totum corpus augebatur. Nulla corporis parte excrementa procedebant, non aluo feces, non veſica lotium, non vtero menſtruum, non cute ſudor aut ſordes. Vniuerſa verò corporis cutis frigida & ſiccà tangentibus apparebat, vixque nullo motu incaleſcebat, etſi in rem familiarem operam ſuam conferret, obſonium è foro peteret, pauimenti ſordes euerteret, colum teneret, fuſum rotaret, atque alia huiuſmodi miniſteria obiret, nullius partis ſenſu aut motu deficiente. Hiſtoriam puellæ in Gallia Narbonenſi, quæ tres annos ſine cibo & potu vixit, recenſet Guilielm. Rondelet. 1. *lib. de piſcibus cap.* 13. Guilielm. etiam Fabricius, *cent.* 2. *obſ.* 40. refert, Anno 1595. puellam annos 14. natam è Ducatu Iuliacenſi Coloniam adductam fuiſſet quæ tribus annis omni cibo abſtinuit; ambulaui, tamen, cum æqualibus luſit, ſaltauit, & alia negotia perfecit. Puella Spirenſis, quæ quadriennium ab omni cibo abſtinuit, Anno 1552. à Ferdinando Romanorum Rege, alijſque Romani Imperij proceribus conſpecta eſt, cuius hiſtoriam annotauit Ioan. Langius, *lib* 2. *epiſt*. 27. Imò & qui longiore temporis ſpatio ab omni cibo & potu abſtinuerunt, comperti ſunt Nicolai cuiuſdam Vnderuualdenſis Heluetij, qui quindecim annis ſine cibo vixit, cùm alij, tum D. Iacobus Zuuingerus, *in Epiſt. obſeru.* 33. *cent.* 5. *Guilielmi Fabricij annexa*, mentionem facit. Mulieris, quæ 18. annis nihil comedit, meminit Petrus Apponenſis, *in Commentario in problem. Ariſtotelis*: Puellæ, quæ viginti annis nihil comedit, Rogerius Bacho & Martinus Del-Rio, *lib.* 2. *diſquiſition. magicar. quæſt*. 21. Fœminæ, quæ 30. annis ab omni cibo abſtinuit, Ioan. Bocatius. Alterius, quæ 36. annis nihil cibi ſumpſit, Conciliator, *diff.* 12. Viri, ſeu ſacrifici, qui 40. annis Romæ à cibo abſtinuit, Rondeletius & Ioubertus; ſcribitque Rondeletius, *lib.* 1. *de piſc. cap.* 13. de eo, id ex Leonis Pontificis & multorum Principum cuſtodia & Hermolaï Barbari Hiſtoria fidéque certiſſimum eſſe. Et ſomnus diuturnus Epimenidis Philoſophi paſſim notus eſt, quem in æſtu meridiano diuerſum in ſpecum ſomnoque correptum alij 40. alij 47. alij 77. annos dormiuiſſe ferunt, qui etiã vigilans adeo temperans fuit, vt Plutarchus, *in ſympoſiacis & lib. de facie in orbe lunæ* ſcribat, illum re ipſa oſtendiſſe, exiguo admodum fomento naturam ſuſtentare animal ſi nutrimentũ vel oliuę quantitate ſumat. Et ex hiſtoria Eccleſiaſtica Nicephori, *lib.* 14. *c.* 45. notum, Decio Imperante apud Epheſios ſeptem pueros corporibus iuxta ac animis fratres Chriſti fideles ob metum tyranni extra vrbem in antrum aufugiſſe, cuius aditum cùm perſecutores probè extra muniuiſſent, ij in ſomnum profundum præ anxio animi mœrore delapſi ſunt, atque ita annos 373. dormiuerunt, & diuina prouidentia ita ſunt detenti, vt neque corpora neque veſtimenta eorum defluxerint vſque ad Theodoſij tempora. Et extant tales hiſtoriæ paſſim apud authores plurimæ. Vnam atque alteram ſaltem, quæ in recenti ſunt hominum memoria, & noſtro ſeculo accidẽt, addere libet. In Palatinatu, in pago *Schmidtvveiler* præfecturæ Cæſaro lautreanæ puella fuit Catharina nomine, Victoris ruſticani filia, quæ ſeptem annis ſine cibo & potu vixit, quam iuſſu Ioannis Caſimiri, Comitis Palatini Heinricus Smetius, & Iacobus Theodorus Medici 24. Nouembris Anno 1584. & rurſum eiuſdem Principis iuſſu Ioannes Poſtius Medicus aulicus & Valentinus Hennerus Medicinæ Doctor 14. Aprilis Anno 1588. viſitarunt, quo tempore parùm iterum edere & bibere cœpit, quorum de eius morbo ſymptomatibus relationem Heinricus Smetius, *lib.* 10. *ſuorum miſcellaneorum* inſeruit. In qua notabile, quod nona hebdomade intenſiſſimi dolores eam vexauerunt, & quod craſſam lentamque pituitam, quantam oui gallinacei teſta dimidia capere poſſet, admiſto ſanguine euomuit, & quod intra ſex annos ſemel ſaltem octaua horæ parte dormiuit. Genuenſes etiam Medici referunt, anno Chriſti 1601. puellam quãdam Pedemontanam, 22. circiter annos agentem, hilarem, agilem Genuam tranſlatam fuiſſe, & cuſtodiæ traditam, deprehenſumque, nihil preter aquam eam ingeſſiſſe, & ita plurimum annorum ieiunium toleraſſe. Puellam Mœrſenſem vltra annos 29. ſine cibo vixiſſe, refert Guilielmus Fabricius, *cent.* 5. *obſ.* 35. Narratio autem hæc eſt: Anno 1612. 13. Iulij, cùm dictus Guilielmus Fabricius Mœrſiam veniret, agebat puella illa, nomine Eua *Flegen*, annum 37. vixeratque iam in annum 16. ſine vllo cibo & potu, ab ineunte ætate valetudinaria fuit, & perpetuis capitis doloribus obnoxia, ſtatura fuit corporis mediocri, facie pallida, extenuata. Anno 1597. poſt F. Paſchatos, qui fuit ætatis 21. paulatim ab omni cibo & potu abhorrere cœpit, ita vt intra anni ſpatium potulenta omnia planè auerſata ſit. Primo inde quinquennio quolibet tertio die circa ortum Solis ſe ſplendido quodam lumine circumfundi, & mellita quadam ſubſtantia linguam atque os irrorari, ſeque inde refocillari aiebat. Cùm etiam anno 1612. 11. Octobris in hortum ad preces fundendas deſcendiſſet, apparitiones varias habuit. Calor externarum partium erat temperatus, pulſus languidus, obſcurus & ferè nullus, interim ordinatus. Incedebat in publicum, ſed innixa baculo. Vixit adhuc ſine omni cibo ac potu anno 1619. Notiſſima etiam eſt Apollonia Schreieriana puella nata in oppido Gats ditionis Bernenſis, quæ primo ſenſim panis, deinde ciborum aliorum omnium appetitum amiſit, & iuſculis tantùm nutrita paulatim illorum etiam vſum abhorruit, & tandem ſaltem aliquot cochlearia vini aquâ diluti aſſumens, & eius vſum poſtea reſpuit, atq; ita aliquot menſes ſine cibo & potu vixit. Fama ad Senatum Bernenſem delata, iuſſit is & matrem & filiam adduci & in Xenodochio vrbis cuſtodiri, & obſeruari num mater filiæ quid clanculum porrigeret. In quam rem cùm omni diligentia inquiſitum eſſet, cognitum tandem eam

ſine alimento viuere. Fuitque in Heluetia circa annum 1600. & ſeqq. à plurimis viſa, eiuſq; hiſtoriam edidit D. Paulus Lentulus. Notabile in ea hoc, etiãſi muſcæ, quarum in hypocauſto, vbi illa iacebat, magna erat copia, per faciem aliáſque corporis partes denudatas oberrarent, illas tamen nullo modo ſe percipere, imò ne tempore hyemali ſe à frigore magnopere lædi affirmauit. In hoc ſtatu perſtitit vſque ad annum 1612. vbi circa feſtum natiuitatis Chriſti appetitus paulum redire cœpit, pedetentim coctio in ventriculo, epate, aliiſque partibus perfici, abdomen, quod antea extenuatum & induratum erat, rurſum emolliri & eleuari, excrementa per conſuetas vias iterum excreuit, muſculorum robur recuperauit, & quæ vltra 10. annos à cibo & potu abſtinens inualida fuerat motum recuperare, ambulareq́, aliaque negotia perficere cœpit. Mentis tamen operationes, quæ per totum inediæ tempus integræ fuerant, deprauari cœperunt & μωρίᾳ quadam affecta fuit. Tandem hiſtoriam recentiſſimam, quæ ab aliis in literas relata nondum eſt, afferre libet, puellæ Halberſtadienſis, quæ annis decem ſine cibo, non tamen ſine potu vixit. Nata ea eſt Halberſtadij, anno 1601. 21. Nouembris, patre Matthia Bornemanno. Anno 1614. menſe Nouembri in morbum, procul dubio febrem acutam incidit, qua 14. dies grauiter laborauit, morbi tempore nihil cibi ſumpſit, atque etiam, vbi ſana rurſum euaſit, cibum auerſata eſt, ita vt die plus, quam nummo emeretur, ederet. Accidit poſtea, vt ad nuptias inuitaretur vbi cùm ab æqualibus ad largius edendum cogeretur, cibumque paulò largius ſumeret, iterum per octiduum ægrotare cœpit, vt de vita eius deſperaretur. Hinc ad finem vſque vitæ nihil cibi aſſumpſerit, ſed potus loco cereuiſiam, quæ ibi coquitur, ſingulis diebus ferè ſextarium. Si verò ipſa inſcia etiam panis in cereuiſiam inijceretur, eam non bibit. Corpus quidem ſatis incrementum ſumpſit, bonique fuit coloris: Ipſa tamen fuit debilis, vt vitam ſedentariam continuò agere cogeretur. Anno 1623. menſe Nouembri, accedente terrore & mœſtitia, ob milites inſolentes, quos mater hoſpitio excipere cogebatur, vitam finiuit. Verùm hiſtoriarum ſatis eſt. Id iam agendum, vt in tam inſolitæ & admirandæ abſtinentiæ cauſſas inquiramus. Vbi mira opinionum occurrit varietas. Primò enim nonnulli, vt breuiter ſeſe abſoluant, & ne in cauſſis inueſtigandis laborare cogantur, omnia ea, quæ hactenus narrata ſunt, pro fabuloſis habent, & multos ſimulaſſe potius, quàm reuera præſtitiſſe iſtam inediam dicunt. Et quod Epimenidem in ſpecie attinet, Plinius, cuius tamen ſcripta rebus mirabilibus & fabulis ſimillimis refertiſſima ſunt, quod de illo fertur, eum puerum æſtu & itinere feſſum 57. dormiuiſſe annis, rerum faciem mutationémque mirantem, veluti poſtero experrectum die, pro vero venditare non audet, ſed magna fabuloſitate tradi ſcribit, *lib. 6. Natural. Hiſtor. c. 52.* Et Ariſtoteles, *lib. 4. Phyſic. c. 11.* ea, quæ de iis, qui in Sardo ad Heroas diu dormiuiſſe dicuntur, in fabulis narrari ſcribit: neque res ipſa rationi conſentanea videtur. Cùm enim vita ſine calore naturali conſiſtere non poſſit, qui in humido radicali conſiſtit, calor verò humidum innatum depopuletur, & id proinde neceſſario inſtaurandum ſit: Omnino conſequi videtur, ſine cibo vitam conſiſtere non poſſe. Verùm enimverò ſit ſanè, vt fabuloſa quædam hiſce admiſceantur, & apud Poëtas præcipuè & fabularum Scriptores talia quædam occurrant, in quorum veritatem, quia remotis longè ſeculis accidiſſe dicantur, inquirere fas non eſt: tamen & noſtra & patrum & auorum memoria plurimæ huius rei extãt hiſtoriæ vbi ipſius magiſtratus iuſſu omni diligentia & cautione adhibita in rei huius veritatem inquiſitum eſt, eamque ita ſeſe habere certiſſime compertum. Quapropter res multorum fide dignorum teſtimonio confirmata, in dubium non vocanda, ſed cauſſa potius quærenda, quo modo cum tam diuturna inedia calor innatus & vita conſiſtere poſſit.

Cauſſæ longæ abſtinentiæ.

An quæ longæ abſtinentiæ habentur exempla, omnino fabuloſa ſint?

Secundo ſunt alij, qui etiam ſeſe breuiter expediunt, & ad miraculum confugiunt; & cùm Hippocrates, *lib. de principiis* ſcribat; hominem ſi 7. diebus nihil comedat, moriturum, & Plinius id ad 11. diem extendat, exiſtimant, ſi qui vltra id tempus ieiunium tolerauerint, id virtute diuina præſtitiſſe, idque probant exemplo Moſis, Eliæ Prophetæ hiſtoria ſeptem dormientium, & Ludouici Pij Galliæ Regis, qui vltimis 40. vitæ diebus poſt ſumptum S. S. Euchariſtiæ Sacramentum ab omni cibo & potu abſtinuit, vt & Nicolai Heluetij Eremitæ & aliorum quorundam vitæ ſanctimonia clarorum. Et omnino fatendum eſt ieiunium illud Moſis, Eliæ, 7. dormientium miraculoſum fuiſſe, neque negandum, Deum O. M. idem omnipotente virtute præſtare potuiſſe & poſſe: Verùm in cauſſis rerum reddendis non ſtatim ad Deum cauſam ſupremam recurrendum, neque credendum, Deum ſine cauſa miracula edere. Ideoque in iis, qui vitæ ſanctimonia non excelluerunt, nec aliud quid diuini præ ſe tulerunt, ieiunium hoc ad diuinam potentiam non referendum; neque credibile puellam illam Pedemontanam, quæ Genuæ ad cytharam choreas ducere & canere conſueuerat, vt & alios plurimos, imò etiam Ethnicos, in quibus nulla miraculi cauſſa ſubfuit, diuina virtute ſine cibo conſeruatos fuiſſe.

An in reddendis diuturnæ abſtinentiæ cauſſis ſtatim ad miraculum confugiendum ſit?

Deus non edit miracula ſine cauſſa.

Tertiò eadem ratio eſt illorum, qui ab Angelis bonis talibus hominibus clam, & aliis non animaduertentibus cibum ſuggeri aſſerunt. Et enim cùm boni Angeli nihil, niſi quod ipſis à Deo Opt. Max. mandatur, agant, nondum probatum, Deum tale quid ipſis iniunxiſſe. Et, vt ante dictum, inter eos, qui à diuturna abſtinentia clari ſunt & Ethnici fuerunt, & alij, in quibus nihil ſingulare & quod miraculum requirere debuiſſet, apparet. Quartò, ſunt nonnulli, in ea opinione, ea corpora, quæ diu ab omni cibo abſtinuerunt, non fuiſſe vere viuentia, ſed cadauera à Dæmone aliquo aſſumpta & mota. Verùm enimverò etſi non negemus, Diabolum cadauer aliquot diebus à putredine præſeruare poſſe, & tale cadauer etiam Louanij ex ædibus Cornelij Agrippæ in forum deduxiſſe, *de conſenſu & diſſenſu Chymicorum cum Galenicis c. 18.* dictum ſit; tamen in iis, qui diu ſine omni cibo & potu vixerunt, id factum non fuiſſe, eorum actiones ſatis teſtantur. Et imprimis, quod obſeruatum, fœminas quaſdam ex iis poſt diuturnam abſtinentiam iterum cibum ſumpſiſſe, nupſiſſe, & liberos procreaſſe.

An ad Angelos bonos in cauſſa reddenda confugiendum?

An illa corpora, quæ diu abſtinuerunt, reuera fuerint viuentia?

Quintò, ſunt alij, qui quidem talia corpora cadauera non eſſe, ſed verè viuentia concedunt, ſed à Dæmone obſeſſa eſſe ſtatuunt, cuius ope ieiunium tam diuturnum ferant, qui clanculum ipſis cibum in corpus inſinuet, etiam ipſis non animaduertentibus, & clam quoq; excrementa tollat. Ita Proſper Aquitanicus, *lib. de promiſſ. & prædeſt. cap. 5.* refert, iuuenem quandam Arabam, quæ Carthagine à Dæmone obſeſſa fuerat tres ferè menſes ieiunaſſe, & tandem ſumpto S. S. Euchariſtiæ Sacramento liberatam fuiſſe, & retuliſſe, noctu ab aue liquorem quendam in fauces ſibi inſtallatum fuiſſe. Et quidem negandum non eſt, homines à malo ſpiritu obſeſſos diu ieiunium ferre poſſe, Dæmone vel clam cibum ſubminiſtrante, vel alio modo corpus ſine cibo conſeruante: quod tamen omnes diu abſtinentes obſeſſi fuerint, nulla eius habentur indicia, imò pluri-

An à Dæmone fuerint obſeſſa?

tras ex iis precibus, lectioni S. S. Literarum, & aliis pietatis exercitiis deditas fuiſſe, ex ipſarum hiſtoriis patet. Et licet Dæmon, qui homines obſidet, ſæpe diu latet: tamen tandem ſeſe prodit, quod in his non factum. Et cùm quædam animalia tota hyeme ſine cibo viuant, cur non etiam in hominibus diuturnæ abſtinentiæ cauſſa naturalis dari poſſit? Sextò ſunt, qui cauſſam diuturnæ abſtinentiæ ad peculiares cœli influxus referunt. Cùm enim certum ſit, cœlum in hæc inferiora non ſolùm lumine & motu, ſed & occulta influentia agere, & multas rerum multarum cum cœlo ſymphatias eſſe, etiam huius mirandi effectus cauſſam in cœlum referendam putant. Verùm etiam verò non negandum cenſemus, cœlum etiam occulto modo & influentia in hæc inferiora agere, & quidem non ſolùm vt cauſſam communem hæc inferiora afficere, verùm ſingulorum etiam hominum temperamentum à cœli influxu determinari, tamen hiſce omnibus conceſſis, cœlum non eſt proxima huius diuturnæ abſtinentiæ cauſſa, ſed ipſum corporis temperamentum & conſtitutio, quæ qualis ſit, & à quo cœli influxu ea fiat, & cur tam rari ſint, qui hanc inediam ferre poſſunt, nondum explicatum. Imò ſi hiſtorias plurimorum, vt puellæ illius in pago *Schmidtvveiler*, & Apolloniæ Schreierianæ, & puellæ Halberſtadienſis perpendamus, abſtinentia iſta non à naturali corporis conſtitutione, ſed morboſa & præternaturali prouenit.

An peculiares cœli influxus huius abſtinentiæ cauſſa ſint?

Septimò reperiuntur, qui ad occultas proprietates confugiunt, & quidem eas, quæ indiuiduis propriæ ſunt, qui prolixè & multis exemplis adductis probant; dari multas rerum ſympathias, quæ ad cauſſas manifeſtas reduci non poſſunt, ſed proculdubio ab occultis qualitatibus dependent, vt quod alij caſeum, alij poma, alij vinum auerſantur, alij felis præſentiam ferre non poſſunt. Et omninò verum eſt, dari tales occultas qualitates, & operam ludunt, ac deridendos ſe propinant, qui omnium, quæ in natura accidunt, cauſſas ad qualitates primas referre conantur, vt alibi pluribus probaui. Verùm hoc loco ad talem indiuidualem proprietatem recurri non poſſe, vel ex eo patet, quod nemo eorum, qui diu ieiunarunt, toto vitæ tempore ieiunauit. Ideoque potius ad cauſſam præternaturalem, quàm congenitam indiuidualem proprietatem hîc recurrendum. An verò in illa ipſa cauſſa præternaturali aliquid occulti ſit, poſtea dicetur.

An occultæ qualitates eius cauſſa ſint?

Octauò, inueniuntur, qui iſtam diuturnam abſtinentiam in conſuetudinem referunt, quâ habitum quaſi contraxerint, quo diu abſtinentiam tolerare poſſint. Cùm enim compertum ſit, medicamentis, imò veneno quoſdam ita aſſueuiſſe, vt eius vſu nullo modo læderentur, ſicut de puella illa Napello nutrita hiſtoria naratur, & Galenus, 3. *de ſimpl. med. facult. cap.* 18. refert, annum Athenienſem ab exigua portione cicutæ incipiendo magnam eius portionem poſtea ſine damno deuoraſſe: Exiſtimante, etiam impoſſibile non eſſe, hominem conſuetudine eò adduci poſſe, vt diu inediam tolerare poſſit, & occurrunt exempla in hiſtoriis eorum, qui ſitim tolerare aſſueti, in tota vita poſtea amplius non biberunt. Et Cardanus refert, quendam Leonardum Pictorienſem ſenſim eò ſe traduxiſſe, vt ſemel tantùm in hebdomade cibum ſumeret; iuuenemque Scotum aſſuetum fuiſſe vſque ad 20. vel 30. dies inediam tolerare. Verùm conſuetudinis maximam quidem vim eſſe certum eſt; non tamen in omnibus locum habet, ſed certa ſaltem opera ſunt, in quæ ius habet conſuetudo. Etenim in ſenſus actiones nullam poteſtatem habet, neque quis poteſt aſſueſcere, vt non olfaciat, ſentiat, vel non reſpiret, in quo genere etiã eſt nutritio. Neque quis conſuetudine efficere poteſt, vt non nutriatur,

An conſuetudo diuturnæ abſtinentiæ cauſſa eſſe poſſit?

A vel augeatur, & proinde etiam aſſueſcere non poteſt vt nutrimentum corpori nutriendo & augendo neceſſarium non aſſumat, & ſine vllo cibo viuat. Etſi qui parcè viuere aſſueti ſunt, diutius, quàm alij voraces, famem tolerare poſſint. Aſt ſi hiſtorias eorum, qui diu ſine alimento vixerunt, perpendamus, animaduertemus, pleroſque & ferè omnes non conſuetudine inediæ tolerantiam contraxiſſe, ſed nonnullos ſubitò & repente ab omni cibo & potu abſtinuiſſe, plurimos etiam eorum ad priſtinum edendi vſum ſine damno rediiſſe; Cùm quæ longiore conſuetudine in habitum quaſi abierunt & confirmata ſint, facilè mutari non poſſint. Longè verò alia ratio eſt eorum, qui venenis ſunt aſſueti. Venena enim ta-
B lia è plantis petita (nam vt metallicis illis quæ nihil habent alimenti, homo aſſueſcat, fieri non poteſt) cùm partes quaſdam habeant admixtas, quæ corpori alendo aptæ ſunt, ſi exigua quantitate ſumantur, vincuntur à calore corporis, & portio alimentaris quidem in nutrimentum corporis abit, venenatum verò è corpore eiicitur, quæ tamen aliquantiſper corpus alterat, quæ alteratio ſæpius repetita latenter corpus pro ſuæ naturæ ratione diſponit, vt poſtea etiam in maiore copia ſumptum venenum corpori amplius non noceat. At ſine alimento viuere, cùm naturæ corporis planè & abſolutè repugnet, nulla conſuetudine ad id homo deduci poteſt.

Quam ob cauſſam venenis homo aſſueſcere poſſit?

Nonò, plurimi, iique non vulgares Philoſophi & Medici in
C ea ſunt ſententia, eos, qui diu ſine cibo vixerunt, aëre quem inſpiramus, nutritos fuiſſe; etſi eo non puro, ſed cum aliis elementis mixto. Cùm enim corpus noſtrum triplici ſubſtantia conſtet, ſolidis partibus, humoribus & ſpiritibus, triplici etiam alimento id egere, cibo, potu, aëre. Etſi accidat, aut vi morbi alicuius calor ita debilitetur, vt ſolam tantùm aëream ſubſtantiam diſſipare poſſit, tunc etiam ſolum aërem ad corpus nutriendum & reficiendum ſufficere. Atque huius rei documentum afferunt Chamæleonem, qui referente Plinio, *lib.* 8. *cap.* 33. hiante ſemper ore ſolus animalium nec cibo nec potu alatur, nec alio, quam aëris nutrimento nutriatur. Quod etiam de cane leui apud Indos ferunt, & vt apud Scaligerum, *exerc.* 228. & 229.
D *ſect.* 2. videre eſt, auem illam Indicam Apodem, vulgò Manucodiatam, incolis etiam auem paradiſi dictam, quia primum ex incompertis locis deciduum Mahometani ſacrificuli paradiſo Molucarum regi olim miſſam eſſe, imperitis perſuaſerunt, perpetuò in aëre viuere, nec terram vnquam niſi mortuam contingere ſcribunt. Verùm etſi hoc loco de nutritionis cauſſis & alimenti neceſſitate nonnulli multa diſputant; iis tamen omiſſis, hoc, quod ab omnibus conceſſum, preſupponimus, nutritionem eſſe conuerſionem alimenti in corporis noſtri ſubſtantiã, & proinde alimentum corpori nutriendo ſimile eſſe debere, atque ita non ſolùm ſpirituum refectione, quam per aërem fieri poſſe ſanè iam admittamus, corporis noſtri nutritionem abſolui poſſe, ſed ſolidiori alimento opus eſſe. Et cùm ſanguis ſolus
E ſit totius corporis nutrimentum, aërem, ſiue vt ſimplex, ſiue vt impurus conſideretur, in ſanguinem mutari non poſſe, & ita ad nutritionem, qua totum corpus conſeruari debet, non ſufficere. Illa enim ſolum ad animalium corpora nutrienda apta ſunt, quæ ſunt perfectè mixta, & quidem non omnia, ſed ſolum vel partes vel fructus animatorum. Quæ vero ad iſtam ſententiam probandam de Chamæleone afferuntur, longè aliter ſeſe habent & qui diligentius in huius animalis naturam inquiſiuerunt, animaduerterunt, vt Scaliger, *Exerc.* 196. *ſect.* 4. refert, animal hoc habere linguam ſeſquipalmum longam, exſertam & vibratam mucroque oblitam qua locu-

An aëre nutriti fuerint, qui diu abſtinuerunt?

Non ſolo aëre alitur chamæleon, canis leuis Indorum, & Manucodiata.

ſtas, muſcas, formicas, ſcarabæos & alia inſecta capiat, uſque alatur. Eadem ratio eſt canis leuis apud Indos qui, cùm ſit animal pingue admodum ac tardiſſimi motus, non credibile eſt, ipſum aëre ali, ſed etiam inſectis, quibus aer ille eſt refertiſſimus. Ita nec Manucodiatam aëre ſolo viuere credibile eſt; nec ſufficit, quod Scaliger ſcribit, qui dedit illi aërem pro cibo dare, potuiſſe conuerſionem aëris ad cibum. Neque enim quid Deus poſſit, hîc quæſtio eſt, ſed qua ratione Deus hanc naturam conſtituerit? Is animantibus ſua corpora dedit, eaque ſimilibus ali voluit, non puris elementis. Quapropter & Apodibus Moluccanis linguam dedit, quam & Braſilicas habere credibile eſt. Habent & ventriculum, qui non aëris cauſſa factus. Neque ſimpliciter ſunt Apodes.

An exhalationibus nutriri fuerint?

Decimò. Cùm ergo alii viderent, minus probabile eſſe animalia aëre ſimplici ali poſſe, ſtatuerunt, iſtos qui diu ſine cibo vixerunt, odoribus ſeu exhalationibus, quæ aëri permiſcentur, nutritos fuiſſe. Ex corporibus enim ſublunaribus perpetuò ἀπορροίας & effluuia fieri certum eſt, patetque; id maximè in rebus odoratis, quæ continuè odorem ſpirant, qui plerumque cum exhalatione & corpore vaporoſo coniunctus eſt. Et quidem exhalationes ex non ſaltem ſunt corpora imperfecta mixta, ſed exactiſſimè mixta, corporiſque eius naturam, à quo exhalant, referentia. Imò nihil aliud ſunt eiuſdem exhalationes, quàm corpora mixta, in minimas atomos ſui generis reſoluta. De quibus Lucretius;

C

Vſque adeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur vndique partes
Nec mora, nec requies inter datur vlla fluendi.

Hos ergo vapores, ſi cum aëre, quem inſpiramus, attrahantur, & eius calor ſit analogus, in ſanguinem, è quo totum corpus nutriatur, conuerti putant. Imò exiſtimant, extra corpus humanum tales vapores materiam corpori alendo aptam, in rorem ſcilicet, quo cicadæ nutriantur, teſte Ariſtotele, 5. *de hiſtor. animal. cap* 30. Mannam, quæ non ſolum eſt medicamentum, ſed & alimentum; mel, quod è floribus apes legunt, quodque hominis optimum alimentum ſuppeditat mutari. Atque ad huius probationem afferunt exempla canis leuis Indiæ

D

Occidentalis, & Manucodiatæ, quorum etiam antea facta, eſt mentio, & præterea Pyrauſtæ animalis pennati, paulò muſcis maioribus grandioris, quod vt Ariſtoteles, 5. *de Hiſtor. animal. cap.* 19. refert, viuit in ærariis Cyprii fornacibus inter flammas; vt & Democriti Abderitæ, qui teſte Diogene Laërtio, *in eius vita*, cùm iam morti proximus videretur, mœrentem ſororem, quod ipſe eſſet in feſto Cereris moriturus impediret, ne vota Deæ exſoluere poſſet, bono animo eſſe iuſſit, panéſque calidos ſibi quotidie afferri mandauit, eoſque naribus admouit, & ita toto triduo, quo feſtum Cereris durauit, vitam ſuſtentauit. Et videmus in Lipothymia ſpiritibus deficientibus nihil hominem citius reficere, quam odores. De quo Hippocrates *lib. de alimentis*: quicunque veloci refectione opus habent, his humidum ad vires reficiendas remedium optimum, quicunque adhuc velociori indigent, per olfactum.

E

Verùm ſit ſanè, aërem iſtum, in quo viuimus, nunquam planè purum eſſe, ſed exhalationibus permixtum; tamen exhalationes illæ aëri permixtæ corpori nutriendo non ſufficiunt. Cùm enim, quod antea dictum, totius corporis nutrimentum ſanguis ſit, ſanguis verò in epate è chylo generetur, exhalationes autem illæ in ſanguinem conuerti non poſſint, etiam corpus nutrire non valent. Et ſi cor ſufficeret ad vapores hoſce in ſanguinem mutandos, cur non vbiuis multi viuunt, qui cibis abſtinent, & ſolis iſtis

A vaporibus nutriuntur? Et quod odores alendi vim non habeant, pluribus ab Ariſtotele, *de ſenſu & ſenſili cap.* 5. & Interpretibus in eum locum demonſtratum eſt, quæ breuitatis ſtudio hîc non affero. Quod verò exempla illa attinet, quibus probare conantur, exhalationes illas etiam extra corpus animalium in materiam alendo corpori idoneam mutari, & primò quidem rorem, quo cicadæ alantur, ſaltem vulgi ſententiam, Ariſtoteles, 5. *Hiſtor. animal. cap.* 30. refert, & Virgilius recitat, dum canit:

Dumque thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ.

Ipſe verò Ariſtoteles, dum è ſua ſententia loquitur, 4. *de part. animal. cap.* 5. docet, cicadas habere partem in vſum tum oris, tum linguæ aptiſſimè

B conſtitutam, qua veluti radice cibum ex humoribus trahat. Aluntur nimirum cicadæ miſturâ ex rore, & excremento quodam quaſi melleo arborum conſtante. Vnde etiam Ariſtoteles, 5. *Hiſtor. animal. cap.* 30. circadas non oriri docet, vbi arbores deſunt. Eadem ratio eſt mannæ, & mellis. Nam vt de Manna, quâ Hebræi quadraginta annos in deſerto vixerunt, iam non dicam, vtpote quod non à cauſſis naturalibus, ſed ſolius Dei infinita potentia prouenisse multa teſtantur, vulgare manna ex ſolo rore non conſtat. Etenim ros calore non concreſcit, ſed attenuatur, & in auras abit; Manna verò calore coquitur, & mixtum corpus eſt ex rore, & humore quodam è plantis quibuſdam exſudante. Etſi enim & ſuper lapidibus quibuſdam concreſcit: tamen in iis non immediatè generantur, ſed ex herbis,

C & arboribus in eos decidit; imò manna ex arboribus quibuſdam reſudat, refertque Iohan. Baptiſta Porta, *in ſua Villa lib. 6. cap.* 5. in quibuſdam locis emanare manna ferè melleam. Et in Calabria præcipuè in ornis, & fraxinis colligitur, quarum frondibus adhæret. Imò ſi veſperi ornus & fraxinus linteo tegatur, ne rorem excipiant, nihilominus manna ex iis colligitur. Eodem modo ſeſe de melle res habet. Neque enim illud ex ſolo rore conſtat, ſed eſt liquor è rore & vapore ac humore è ſtirpibus, & floribus exſudante mixtus, ab apibus collectus, & in mel mutatus. Quanquam enim, vt Galenus 3. *de alimentor. facult. cap.* 39. hac de re pluribus ſcribit, etiam mel ſub plantarum foliis colli-

D gitur, & in monte Libano agricolæ coria ſupra terram extendunt arboréſque excutiunt, & quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas, ac fictilia melle illo, quod roſcidum appellant, implent: tamen mel illud non eſt ros, ſed vapor è plantis in altum eleuatus, mellis naturæ cognatus, qui in aëre condenſatus ſuper plantarum folia decidit, & quia non purus eſt, ſed etiam aliqua acrimonia præditus, plantarum folia corrumpit. Manucodiatas, & canem leuem Indicum ſolo aëre, aut vapore non ali, antea dictum. Pyrauſtas quod attinet, etſi in flammis viuant, tamen & in iis materiam ſuo corpori alendo aptam inueniant, ex lignis accenſis. Et ſit ſane, animalcula quædam imperfectiora vaporibus in aëre eleuatis ali: tamen non ſequitur, etiam hominem iiſdem nutriri poſſe.

E Etenim homo animalium perfectiſſimum, ideoque etiam alimento maximè elaborato indiget, nec ipſi omnia, quæ aliis animalibus alimentum præbent, id præſtare poſſunt. Democritus verò Abderita licèt in extrema ſenectute conſtitutus, & calore naturali, & ſpiritibus iam deficientibus calore panis calorem influentem iam emorientem, ſpiritúſque deficientes nonnihil refocillarit, atque ita quatriduum vitam protraxerit: tamen non ſequitur, per multos menſes, & annos idem fieri poſſe. Eadem ratio eſt in Lipothymia refectionis illius ſubitæ, de qua Hippocrates, in qua vino & aliis rebus odoratis & ſpirituoſis tum hauſtis, tum naribus admotis ſpiritus deficientes re-

ciantur: Non verò hoc modo vlla vera nutritio perficitur, qua homo in plures annos vitam protrahere poſſit.

An aquæ ſimplicis potu abſtinentes vitam produxerint?

Vndecimò ſunt, qui vno ſimplicis aquæ potu abſtinentes illos, de quibus agimus, vitam produxiſſe opinantur. Atque ad id probandum vtuntur eo, quod non ſolùm plantæ, ſed animalium multa genera ea nutriantur. De plantis enim res manifeſta eſt, quod aquâ irrigatæ creſcunt & augentur ſine terræ, in qua hærent, vt putatur, imminutione. De piſcibus etiam ſcribit Ariſtoteles, *3. de part. animal. cap. 8.* eos aquam aſſumere, non potus, ſed cibi gratia. Et puella illa Spirenſis Ferdinandi Imperatoris tempore ſolius aquæ vſu aliquot annis vixit. Etenim aqua illa quâ vtimur, non elementum ſimplex eſt, ſed aliorum alimentorum aliquid admixtum habet, & propterea ad alendum incommoda non videtur.

Verùm enim verò etſi negandum non eſt, etiam ad corporis noſtri, vt perfectè mixti, conſtitutionem aquam requiri: tamen aqua ſimplex hoc non præſtat, ſed quæ iam pars eſt perfectè mixti. Simplex verò aqua non cedit in nutrimentum corporis, ſed inſeruit tantùm ad calorem refrigerandum, & eſt ὄχημα τροφῆς & vehiculum, quo alimentum commodius per vniuerſum corpus diſtribuitur. Corporis enim noſtri nutrimentum mixtum eſt corpus, & in corporis noſtri ſubſtantiam, cuius forma eſt anima, mutari debet. Et propterea potentiam habet neceſſe eſt ad induendam formam corporis viuentis; quale miſtum non eſt aqua, etiamſi impura ſit. Et omnino ſi aqua corpori alendo vtilis eſſet, impura & craſſa conuenientior eſſet; cùm tamen certum ſit, quò purior aqua eſt, eò ad cibos coquendos eſſe conuenientiorem. Quod verò ea attinet, quæ ad contrarium probandum afferuntur, id non euincunt. Primò enim ſit, vt aliquis eorum, qui diu ſine alimento vixerunt, ſolam aquam biberint: tamen contra plurimi ſunt, qui nec aquam biberunt. Et licet vna illa puella Spirenſis aquam biberit: tamen eam in alimentum ceſſiſſe nondum probatum. Plantæ verò ſola aqua non nutriuntur, ſed radicibus ſuccum è terra miſtum attrahunt, cui aqua tantùm vehiculi loco eſt, ideoque plantæ ſine terræ imminutione non aluntur. Et propterea ſtercoratione opus eſt, quæ niſi fiat, plantæ commodè ali, & conſeruari non poſſunt. Eadem ratio eſt piſcium, qui non aqua pura nutriuntur, ſed craſſo quodam ac limoſo ſucco, qui ad fundum ſubſidet, vel aquæ permiſtum eſt.

Plantæ ſola aqua non nutriuntur.

An terrâ clam ingeſtâ vitam ſuſtentarint.

Duodecimò ſunt quidam, qui tales, qui diu ſine cibo vixerunt, terrâ clam ingeſtâ vitam ſuſtentaſſe putant. Compertum enim eſt, ſæpè infantes & grauidas terram, ac cretam auidè comedere, & Ariſtoteles, *8. de hiſtor. animal.* lupos fame cruciatos terram deuorare, & propterea γεφάγυς appellari ſcribit & ſerpentes ac bufones terra ali vulgò fertur. Et Monardes, *lib. 2. de med. Indiæ Occidentalis*, refert, reperiri apud Indos animalia, nomine Armadilli & Cadart, quæ in terra veluti talpæ degentia terra nutriantur.

Verùm enim verò nec hoc cum experientia conſentit. Cùm enim plurimi ex iis, qui diu vixerunt ſine alimento, diligenter cuſtoditi ſint, non animaduerſum, eos vel terram ingeſſiſſe. Deinde licèt compertum ſit, infantes & grauidas terram, cretam & ſimilia ingeſſiſſe: tamen ea nullo modo ceſſerunt ipſis in alimentum, aliiſque cibis nutriti ſunt. Quæ verò exempla afferuntur animalium, quæ terrâ veſci dicuntur; non ſatis clara ſunt, neque extra dubium; cùm & illa animalia plantis veſcantur. Et ſit ſanè, quod animalia quædam ignobiliora terram vorent, ea tamen propterea homini alimentum eſſe non poteſt.

Eorum, qui in ipſo homine huius rei cauſſam quærunt, ſententiæ.

Atque hi autores omnes materiam, qua ij, qui cibo & potu vulgari omni diu abſtinuerunt, nutriti ſint, extra hominem quæſiuerunt. Sunt iam alij, qui eam in ipſo corpore hominis reperiri putant.

An pituita in corpore redundans abſtinentiæ longæ cauſſa ſit?

Decimotertiò enim ſunt non pauci, qui diuturnæ huius abſtinentiæ cauſſam, in pituitam crudumque ſuccum in corpore redundantem reiiciunt, ſtatuuntque, vbi in corpore calor eſt debilis, multùm crudi humoris, & pituitoſi ſucci generari & cumulari, qui cùm à calore debili non niſi ſenſim, & longo tempore abſumi poſſit, homini diu ad corpus nutriendum ſufficere, atque ita illum diu ſine aliorum ciborum vſu viuere poſſe, præſertim ſi cutis denſitas accedat, ob quam parum expirat, idemque ipſis accidere, quod animalibus, quæ hyeme latent, & ſine cibo menſes aliquot viuunt.

[illegible]

Verùm enim verò, nec hæc opinio veritati conſentanea eſt. Etenim non omnes, qui diu ſine cibo vixerunt, pituitoſi fuerunt, & crudo ac pituitoſo ſucco abundarunt. Cùm enim qui crudo ſucco abundant, præcordia inflata, & totum corpus tumidum habeant, in pleriſque nihil tale conſpectum eſt, ſed plerique ventrem contractum, & totum corpus emaciatum habuerunt, & plerique poſt febres acutas in hunc morbum lapſi ſunt, & potiùs melancholici, quàm pituitoſi humoris ſigna adfuerunt; cùm puellæ pleræque taciturnæ ac meticuloſæ fuerint, atque etiam deliarint. Etſi pituitoſus humor cum calore debili cauſſa huius mali eſſet, plerique ſenes diu ſine cibo viuere deberent: cùm pituitoſo ſucco abundent, & calorem debilem habeant. Neque ex voracitate & ingluuie in hunc morbum inciderunt, ſed ex aliis cauſſis, & præcipuè morbis acutis. Neque etiam cutis eorum frigore occluſa fuit, vt animalibus nonnullis tempore hyberno accidit. Atque in cæteris etiam longè alia eſt ratio brutorum animalium, quæ tempore hyberno à cibo abſtinent. Hæc enim animalia ad menſes tres vel quatuor ad ſummum cibum non ſumunt. Et fieri poteſt, vt tantam crudorum ſuccorum copiam antea congerant, quæ ad alendum ea per menſem vnum atque alterum ſufficiat, præcipuè accedente frigore hyberno, quod calorem debilitat, nec potentius in corpus animalis agat, poroſque claudit ne multum difflat. At longa alia eſt ratio hominum, qui pluribus annis à cibo abſtinuerunt, & nihil tale, qualia bruta quædam tempore hyberno, paſſi ſunt.

An colliquamenta quædam partium internarum abſtinentiæ cauſſa ſint.

Decimoquartò fuerunt, qui corporis nutrimentum in diu à cibo abſtinentibus in colliquamentis quibuſdam partium internarum quæſiuerunt, ſtatueruntque, colliquari poſſe non ſolum adipem, ſeu pinguedinem, ſed & humiditates illas ſecundarias, per partium ſubſtantiam diſperſas, nondum tamen illis oppoſitas: imò ipſam partium ſubſtantiam, atque talia colliquamenta in ſanguinem, è quo primum generata ſunt, mutari, probantque id eò, quod illi, qui diu à cibo abſtinent, emaciantur, & imprimis venter eorum extenuatur, pinguedine, quæ in eo plurima eſt, planè abſumptâ.

Verùm etiamſi à vero alienum non ſit, tales colliquationes in corpore humano fieri: tamen id, quod colliquatur, non in ventriculum confluit, & in chylum, atque ex hoc in ſanguinem mutatur, ſed vel per ambitum corporis & cutem, ſeu ſenſibiliter, ſeu inſenſibiliter diſcutitur, vel in ventrem confluit, & per aluum excernitur. Et licet in inedia pinguedo abſumatur; tamen hoc non ideò fit, quod in reliquarum partium ſubſtantiam mutetur: ſed quia facilis eſt diſſipatu, citiſſimè, niſi continuo per alimentum inſtauretur, abſumitur.

An humor melancho-

Decimoquintò. Alij ad humorem melancholicum abſtinentiæ cauſſam referunt, hiſtoriiſque abſti-

[...]rius huius rei cauſſa ſit.

nentium ſuam ſententiam probant, Scotus enim ille, qui quadraginta diebus in turri Londinenſi clauſus ſine omni cibo viuebat, erat melancholicus & fatuus, & ex Alberto Magno referunt, fuiſſe melancholicum, qui diebus pene 50. ab omni cibo abſtinuit, ſolo aquæ potu contentus.

Et vt Braſſauolus, 3. *de vict. rat. in acut. text.* 44. ſcribit, quod Philippus Riminaldus, qui per multos dies ab omni cibo potuque abſtinere conſueuerat, ſucco melancholico erat refertiſſimus; & plures puellæ, quæ ſine cibo diu vixerunt, delirarunt & Epilepſiam paſſæ ſunt, nonnullæ etiam ex metu in hoc malum coniectæ ſunt.

Verùm etſi ſimpliciter in melancholiam diuturnæ abſtinentiæ cauſſa referri non poſſit, cùm multi ſint melancholici, aut qui melancholico humore abundant, nec tamen à cibo abſtinent, quin potius nonnulli voraces ſunt: tamen veri etiam aliquid hæc ſententia includit, cum certum ſit, omnes penè, qui diu à cibo abſtinuerunt, humore melancholico abundaſſe.

Verùm cùm affectus determinati determinata cauſſa quærenda ſit, qua ratione ad affectum hunc producendum melancholicus humor concurrere poſſit, poſtea dicemus.

Fortunij Liceti ſententia.

Tandem præ cæteris prolixè, & operosè de hac affectione ſcripſit Fortunius Licetus, Profeſſor Patauinus clariſſimus, quatuor libris *de his, qui diu viuunt ſine alimentis*, editis. In quorum tertio, vbi ſuam ſententiam explicat, probandum ſuſcipit, in talibus omnibus, qui diu ſine alimento vixerunt, nutritionem corporis ceſſaſſe. Ceſſare autem poſſe nutritionem in corpore viuente probat, ſeminibus plantarum, quæ diu viuentia, & vegetantia ſine nutritione conſeruantur; ouorum, quæ etiam diu ſine nutritione integra manent; ramorum arborum, radicum & bulborum, quæ etiam diu ſæpè integra, & viuentia ſine nutritione ſeruantur; imò plantarum quæ tota hyeme à nutritione otiantur. Præterea animalia etiam multa longo tempore nihil cibi aſſumunt, vt ſupra multis exemplis probatum, eaque non ſolum imperfectiora, ſed & perfectiora, vt Ariſtoteles habet, 8. *Hiſtor. animal. cap. 16.* Et de hirundinibus res certa eſt, plurimas non in Affricam auolare, ſed aduentante hyeme in vnam congeriem quaſi colligatas, ſub aquis demerſas iacere, & à piſcatoribus ſæpè retibus earum magnam copiam pedibus, roſtris, & alis mirum in modum quaſi conglobatarum extractam fuiſſe, quæ hypocauſtis illatæ reuiuiſcere cœperunt. Teſtantur quoque Indicarum rerum ſcriptores in Braſilica auiculam eſſe, quæ roſtro ex arbore ſuſpenſa ſex integros menſes ſine pabulo viuit; & poſtea quaſi à morte ad vitam redit, vnde Incolæ Sulcitatam vocant.

An nutritio in corpore viuente ceſſare poſſit.

Verùm hæc plana ſunt, & cum experientia conſentiunt, neque operoſa probatione indigent. Acciduntque hæc hiſce animalibus ſecundùm naturam & ſingulis annis. Verùm cùm homo nobilioris naturæ ſit, nec, dum ſecundùm naturam ſe habet, vnquam comperiatur ſine alimento viuere, etiam hinc planum eſt, nutritionem in eo nunquàm ceſſare poſſe. Probare quidem conatur Licetus etiam in homine nutriendi functionem aliquandiu ceſſare poſſe, neque neceſſarium eſſe putat, vt eâ etiam ad longum tempus ceſſante vita periclitetur. Idque tum ratione animæ, tum ratione corporis, tum ratione totius demonſtrare conatur. Primò enim animam quod attinet, cùm functio nutriendi animâ poſterior ſit, & ab anima fluat, ipſam animam, vt pote priùs, & non dependens, ſine functione eſſe poſſe, & ſicut homo longo tempore poteſt iacere & non ambulare; ita etiam à nutritionis actu ceſſare poſſe. Præterea

An in homine etiam nutriendi functio aliquando ceſſare poſſit.

cùm homo à ratiocinationis, & ſenſus actionibus, in quibus animæ perfectio conſiſtit, diu ceſſare poſſit, multò magis à nutriendi facultatis actionibus, quæ ignobiliores ſunt, ceſſare poſſe exiſtimat.

Verùm enim verò concedimus ſanè, actiones ad eſſentiam animæ non pertinere, ſed ab ea fluere, & ea poſteriores eſſe. Verùm nutritio non animæ, ſed compoſiti, & corporis viuentis affectio eſt, & hoc probandum erat, quod homo ſecundum naturam ſeſe habens à nutritione vacare poſſit, vita, quæ vt Scaliger, *Exerc.* 102. *ſect.* 5. habet, eſt actus animæ in corpore, ſalua. Longè enim alia eſt ratio actionum facultatis ratiocinantis, ſentientis & mouentis, quàm nutrientis. Hæc enim ἁπλῶς, & ſimpliciter ad vitam neceſſaria eſt, & homo ſine nutritione viuere non poteſt: Illæ verò ſaltem ad τὸ εὖ ζῆν, & meliorem vitam ſunt neceſſariæ, clauduſque & cæcus etiam homo eſt.

Verùm etiam ratione corporis & totius compoſiti, nutritionem non ſemper neceſſariam eſſe, ſed quandoque etiam ceſſare poſſe, porrò probare conatur Licetus. Neque enim vel ad corporis augmentum, neque ad ſubſtantiæ, quæ in dies deperditur, reparationem, neque ad generationem, nutritionem ſimpliciter eſſe neceſſariam putat. Etenim homines non ſolùm in ſenectute, & poſt ætatem conſiſtentem non amplius augentur, ſed & in iuuentute augmentum corporis ſæpe impediri certum eſt. Deinde etiam ſine reparatione ſubſtantiæ deperditæ homines durare poſſe, eo probare conatur, quòd in ſenibus non tantùm apponitur, quantum abſumitur, vnde contabeſcunt, & nihilominus multos annos viuunt, quod & iis, qui in iuuenili, vel virili ætate ἀτροφίᾳ laborant, accidit. Tandem etiam generatio multis annis intermitti poteſt. Et quidem primum & vltimum quòd attinet, facilè concedimus, ſine augmento & generatione vitam integram diu perſiſtere poſſe. Neque enim iſtæ actiones ſimpliciter ad vitam, ſed ad meliorem & perfectiorem ſunt neceſſariæ. Et propterea etiam omnibus ætatibus non competunt. De ſubſtantiæ verò deperditæ neceſſaria inſtauratione ſententia Liceti ſimpliciter admitti non poteſt. Neque enim ſenes, & ἀτροφίᾳ laborantes planè non nutriuntur, ſed minùs ſaltem, quàm par eſt, vnde etiam alimentum aſſumunt, quo indies id, quod in iis abſumitur, ſi non totum, ſaltem ex parte inſtauretur. Neque enim anima, vt ab aliis actionibus, quæ liberæ ſunt, à nutritione ceſſare poteſt cùm neceſſitati naturæ hæc actio adſtricta ſit, vnde rectè dicitur: *Venter caret auribus.*

Si verò obſeruetur hominem aliquando ſine cibo præter ſolitum longo tempore viuere, aliquid præter naturam ipſi accidiſſe putandum eſt, ob quod inſtauratione nulla opus ſit. Etenim ſola appetitus deiectio non ſufficit, ſed ſi appetitus ſolùm aboleatur, & nihilominus corpus inſtauratione indigeat, niſi verò cibi aſſumatur, vires deiici, & hominem tandem de vita periclitari neceſſe eſt.

Quia verò hiſtoriis & exemplis multis ſupra probatum eſt, plurimos ſine vitæ diſpendio, ſine cibo tempore ſatis longo vixiſſe, eos inſtauratione opus non habuiſſe colligitur. Cuius rei quæ cauſſa ſit, iam inueſtigandum. Quod vt commodius fiat, principio explicandum, quæ ſit neceſſitas alimenta aſſumendi.

Cauſſa ve[...] ra[...] non[...] hac a[...] ment[...] vi[...]

Vulgata ſententia eſt, ideò id fieri, vt quod quotidie à calore abſumitur, inſtauretur & reponatur. Fortunius Licetus verò aliud ſentit, ſtatuitque, alimentis ideò opus eſſe, vt calor natiuus à celeri conſumptione humidi primigenij auocetur. Verùm parum rectè. Etenim alimentum non ſaltem ideò aſſu-

Cur alimenta neceſſaria ſint.

mitur, vt obiectum præbeat calori natiuo, in quod
agat, atque vt is ab actione in humidum primige-
nium auocetur, ſed reuera alimentum in locum eius,
quod abſumitur, reponitur, & in corporis ſubſtan-
tiam mutatur: Vnde etiam augmentum fit corporis,
& ex infante corporis mole paruo homo in ætate
adulta in magnam ſtaturam excreſcit, & qui in mor-
bis extenuati ſunt, iterum augentur, & ſæpe craſſio-
res, quam antea fuerunt, euadunt. Si enim ſaltem
calor natiuus in alimentum ageret, idque abſumeret,
illud corpori non apponeretur. Ideoque cùm alimen-
tum eo præcipuè fine aſſumatur, vt id, quod quoti-
die abſumitur, inſtauretur, & non poſſibile ſit, ſi
quotidie aliquid abſumatur, nihilque in eius locum
reponatur, hominem viuere poſſe, & nihilominus
compertum ſit, quoſdam ſine cibo diu vixiſſe: hoc
iam inueſtigandum eſt, quæ cauſſa fuerit, cur in tali-
bus nullâ inſtauratione opus fuerit. Rectiſſimè au-
tem hîc reſpondetur, hoc ideò factum, quia nihil
abſumptum fuit, aut certè nonniſi longo tempore ali-
quid aſſumptum fuerit. Atque ita primaria quæſtio in
hac controuerſia hæc emergit, cur in nonnullis cor-
poribus nihil diſcutiatur, aut abſumatur, vt nullo ali-
mento, quo aliquid deperditum inſtauretur, opus
ſit. Nonnulli quidem duas cauſſas afferunt, & nunc
à calore debili, nunc à materiæ diſpoſitione id pro-
uenire ſtatuunt. Calorem enim quandoque tam de-
bilem eſſe ſtatuunt, & tàm exiguum, vt nihil de cor-
pore animalis deprædetur, ſed in eo ſtatu, quo id in-
uenit, relinquat. Verùm enim verò hac equidem de
cauſſa muſcæ & ſimilia inſecta hyberno tempore
quaſi mortua deliteſcunt, & hirundines in aquis, ſer-
pentes & glires, ac mures montani, huius generis
alia animalia in cauernis ſuis latent calore ipſorum
ab ambiente aëre frigido valde alterato, & ad inte-
riora repulſo. At cum ij, qui diu ſine cibo viuunt,
non ſolum animæ vegetantis operationes perficiant,
ſed & alias animæ ſentientis & rationalis actiones ex-
peditas habeant, ſentiant, moueantur, ratiocinen-
tur, in iis cauſſa diuturnæ abſtinentiæ in caloris debi-
litatem aut tranſpirationem prohibitam referri non
poteſt, ſed in materiam, quæ ita ad calorem ſeſe ha-
beat, ſicut materia lucernarum perpetuarum. Et pro-
inde cauſa diuturnæ abſtinentiæ ſtatuenda eſt, hu-
moris qui corpus noſtrum conſeruat, ea diſpoſitio, vt
à calore noſtro abſumi nõ poſſit. Hoc tamen interim
non negamus, inter iſtam materiam ad calorem va-
riam eſſe poſſe proportionem. Nam calor nunc for-
tior eſt, nunc debilior. Si calor ſit ſatis validus, ma-
teria tamen taliter diſpoſita, quæ actionem eius ſu-
ſtineri poſſit, hoc modo affecti integros habent ſen-
ſus, expedite mouentur, & ſuas actiones peragunt.
Si verò calor ſit debilis, tantus tamen, vt non ſolum
ad actiones animæ vegetantis, ſed & ſentientis eden-
das, verùm debiliter edendas, ſufficiat, hoc modo
affecti ſunt ſomnolenti, taciturni, ad motum pigri,
lecto plerumque affixi, ſenſimque contabeſcunt, vi-
taque tam diu durat, quam diu calor natiuus; is ve-
rò tam diu, quam diu humidum ſuppetit, à quo fo-
ueatur. Atque ita diuturnæ abſtinentiæ cauſſa eſt
humidi ad calorem ea proportio, vt illud ab hoc non-
niſi longo tempore abſumi poſſit.

Cur in nonnullis corporibus nihil diſcutiatur, aut abſumatur?

Cauſſa vera diuturnę abſtinentiæ

Poſſe autem materiam, quæ caloris & ignis quaſi
pabulum eſt, ita diſponi; vt ab eo non facilè abſu-
matur, ſed diu duret, nihilominúſque calor in ea,
tanquam in propria materia ſubiecto, diu hęrere poſ-
ſit, teſtantur Lucernæ illæ antiquorum, quæ Romæ
& in aliis plurimis Italiæ locis repertæ ſunt, quarum
flamma aliquot ſecula durauit. Notiſſima eſt illa, quę
in monumento maximi Olibij in agro Patauino re-
perta eſt, quæq; annos 1500. arſiſſe fertur, quam deſ-
cribit Petr. Appian. *in Antiquit.* Hermolaus Bar-

Lucernæ Antiquorum poſt aliquot ſecula repertæ.

A barus, *in Corollar. in Dioſcorid. l. 5. c. 840.* Ludouic.
Viues, *in l. 21. c. 6. de Ciuit. Dei Aug.* Iohan. Lã-
gius, *l. 2. epiſt. 52.* Sedente etiam Paulo III. inuentum
fuiſſe ſepulchrum Tulliæ filię Ciceronis, in quo lu-
cerna fuit etiam tum ardẽs, ſed admiſſo aëre extincta
eſt, arſeratque annos plus minus 1550. ſcribit Guido
Pancirollus. Scribit etiam Auguſtin. *loc. modo alleg.*
fuiſſe quoddam Veneris Fanum, atq; ibi candelabrũ,
& in eo lucernam, ſub Diuo ſic ardentem, vt eam
nulla tempeſtas, nullus imber extingueret, vnde ſicut
ille lapis, ita iſta λύχνος ἄσβεστος, id eſt, lucerna inex-
tinguibilis nominata eſt. Quæ autem ratio conficiẽdi
lucernas illas fuerit, hodie ferè ignotum eſt: etſi olei
ſiue ignis iſtius perpetui dilucidam deſcriptionẽ ex-
B tare apud Hieronymum Roſcelli in ipſius opere, cui
titulus eſt, *le impreſſe Illuſtri*, Pancirollus ſcribat.
Alia tamen etiam exempla occurrunt, quæ docent,
qua ratione materia aliqua aliàs exhalabilis vel in-
flammabilis in igne ſubſiſtere, vel tardè ab eo abſumi
poſſit. Sic refert Scaliger, *Exerc.* 328. Chymicos
ſcribere, è iunipero factorum carbonum tantam vim
eſſe, vt per annum integrum ignem teneant incorru-
ptum. Quod non crederem, niſi ipſe expertus eſſem.
carbones leui artificio, adhibito accẽdi poſſe, & igni-
tos diu detineri, vt tamen nihil ipſis decedat, ſed vbi
rurſum extinguuntur, & quidem ſponte ac ſine aquæ
effuſione, integri maneant. Præterea Chymici res in-
flammabiles plurimas arte eo deducere poſſunt, vt
non inflammantur. Et quidem quod res inflammabi-
C les non facilè deflagrant, fit hoc vel fixatione, vt lo-
quũtur Chymici, vel denſitate. Priori modo corpora
multa, quæ antè accendebantur, & exhalabant, ac
volatilia erant, vt Chymici appellant, fixa redduntur,
vt in igne durare poſſint: Ita puluis Pyrius eò deduci
poteſt vt non amplius, vel non facilè inflammetur.
Ita ſulphur figi valet. Denſitas verò & raritas facit,
vt magna inflammabilium ſit differentia. Etſi enim
omnia inflammabilia vt inflammentur à ſulphure, vt
Chymici loquuntur, habent; tamen vt faciliùs inflã-
mentur, ipſis accidit à raritate. Hinc naphtha & pe-
troleum & ſpiritus vini facilè accenduntur, quia ſunt
rariſſima. Oleum, cera, pinguedines & ſimilia, etſi &
ipſa ſint inflammabilia: tamen quia denſa ſunt, non
facilè accenduntur; ſed ellychnio addito opus eſt, in
D quo materia inflammabilis diffundatur & rarefiat, vt
poſtea facilè accendatur. Et humorem in animalibus
etiam ita diſponi poſſe, vt ab igne non abſumatur,
Pyrauſtæ docent, quæ ſunt animalia humidum ſuum
radicale habentia, ac nihilominus in igne durare poſ-
ſunt, & ab eo non abſumuntur.

Cur res inflammabiles non facilè deflagrant? Inflammabilium differentia.

Si ergo etiam in homine humidum illud pingue &
oleoſum, quo calor innatus, tanquam flamma oleo,
alitur, ita diſponatur, vt à calore non abſumi, vel non-
niſi tardè abſumi poſſit, & nihil vel parum diſſipetur;
etiam nullo alimento opus eſt. Etenim partes tum nõ
attrahunt è venis, quia ipſis nihil deeſt. Venæ etiam
nihil ex epate, & hoc nihil è ventriculo trahit, atque
ita quia nulla fit attractio, nullus fit appetitus.

Quomodò autem, & qua de cauſſa humidum ita
E diſponi poſſit, explicare difficillimum eſt. Si tamen
ea, quæ alias in natura accidunt, eoſque, qui diu à
cibo abſtinuerunt, perpendam, in eam venio ſenten-
tiam, ab humore melancholico id præcipuè euenire.
Nam animaduertimus, ſulphur & alia inflammabilia,
vt vel non accendantur, vel tardè deflagrent, admi-
ſtione acidorum & ſalſorum, &, vt Chymici appel-
lant, fixorum admiſtione, talia fieri. Eorum naturam
cùm æmuletur humor melancholicus & bilis atra, quę
tàm acida ſæpe eſt, vt etiam ſtuporem dentibus indu-
cat, ab iis alimentum corporis ita diſponi poſſe, vt
actioni caloris reſiſtat, incredibile non eſt. Cùm
verò nõn omnes melancholici, aut qui humore

Quâ ratione, & qua de cauſſa humidum radicale ita diſponi poſſit, vt nihil, vel parum de eo abſumatur? Ab humore melancholico.

melancholico

melancholico abundant, à cibo abſtineant, peculiarem diſpoſitionem (vt aliàs hic humor ad miras diſpoſitiones & occultas qualitates recipiendas aptiſſimus eſt) induere, & alimento per minima miſceri debet. Et omnino mirabilis eſt humoris melancholici natura, præcipuè ſi corrumpatur, ac peculiarem & occultam aliquam diſpoſitionem acquirat, vt in melancholia, mania, ſcorbuto, aliiſque eiuſmodi morbis videre eſt. Et ſtupor, qui ſcorbutis, & aliis ſæpè accidit, rectè ad humorem melancholicum refertur. Scribit quidem Rodericus à Caſtro, *cent. 1. conſult.* 17. Chymicos non ſine ratione aſſerere, paralyſin fieri frequenter ex pituita acida, tenui, quæ & ſua frigiditate & aciditate, ſicut dentibus, ita neruis ſtuporem inducat: Verùm rectius hoc humori melancholico tribuitur, qui in B ſcorbuticis & hypochondriacis abundat, vnde etiam Apollonia Schreieriana totam cutem ita ſtupidam habuit, vt etſi multæ muſcæ illi inſiderent, id non perciperet.

Talis igitur humor ſi per vniuerſum corpus diffundatur, fieri poteſt, vt alimentum fixius fiat, & non facilè diſcutiatur. Monardes de Nicotiana refert, Indos Nicotiana famem ſitimque ſolari hoc modo: Conchylia quædam cochlearum fluuiatilium vrunt, deinde terunt, calcis modo. Horum & foliorum tabaci æquas partes ſumunt, mandúntque, donec in vnam quaſi maſſam conglobentur, ex qua trochiſcos piſo maiores efformant, quos in vmbra ſiccatos ſeruant vſui. Iter per deſerta facturi, in quibus, nec cibus, nec potus præſtò eſt, ſubiectum labiis imiſque dentibus globulum inter eundum ſugunt, liquorémque inde manantem cibi potúſque loco deglutientes in ventriculum congerunt, quo abſumpto ingerunt alium. Hâc equidem induſtria famem ſitimque per triduum tolerantes, aut quatriduum, vt ne minimam quidem virium iacturam ſentiant. Id quod fit, non, vt quidam opinantur, quod aſſidua trochiſcorum maſticatione pituitoſos humores è cerebro eliciant, eóſque in ſucci melioris penuria in ſuum nutrimentum conuertat ventriculus, (pituita enim excrementitia nutrire non poteſt) ſed quòd partim ſenſus obtundatur, partim humores, ita figantur & diſponantur, vt non facilè diſſipentur. Si enim ob ſenſum obtuſum ſaltem famem ſitimque non perciperent, interim corpus difflueret, & alimentum diſſiparetur, fieri id ſine virium iactura non poſſet. Abundaſſe autem omnes ferè, qui à cibo abſtinuerunt, humore melancholico, hiſtoriæ teſtantur. Talis enim fuit ille Scotus, cuius ſupra mentio facta eſt. Melancholicus fuit ille ſub Friderico II. Imperatore Coloniæ: Puella illa Patauij, cuius hiſtoriam Vigontia deſcripſit, ſanguinem atrum reiecit, paralytica fuit, delirauit, catalepſin paſſa eſt. Puella Confolentanea ex febre in morbum hunc incidit, obmutuit, delirauit, corporis cutem frigidam & ſiccam habuit. Puella, quam è Ducatu Iuliacenſi Coloniam adductam vidit Guilhelmus Fabricius, erat facie triſti & melancholica. Aliorum etiam ſi conſideremus, paucos inueniemus, in quibus non melancholicæ diſpoſitionis aliqua fuerint indicia.

Indi Nicotiana famem & ſitim ſolantur.

Omnes fere diu abſtinentes melancholico humore abundarunt.

Verùm proculdubio humor iſte, quicunque ſit, qui diuturnæ huius abſtinentiæ cauſſa eſt, diſpoſitionem peculiarē accipit in pleriſque ab vtero. Idque vel id perſuadet, quòd pleræque fuere puellæ, & eâ ætate conſtitutæ, qua menſes erumpere, & ſemen in ipſis generari ſolet, nimirum annorum 14. Annorum enim 14. fuit puella illa in agro Lucenſi, puella Confolentanea, Iuliacenſis illa Halberſtadienſis, & forſan aliæ, quarum ætas non eſt expreſſa. Notiſſimum enim eſt Medicis quàm mira ſympto-

A mata à menſibus & ſemine retentis ac corruptis accidere ſoleant, atque inter ea etiam cibi & potus appetitus abolitus. Scribitque Lud. Mercatus, *lib. de morb. mulier. c.* 8. fœminam illuſtrem quandam vteri vitio potum auerſatam fuiſſe, & aliam potum nullo modo potuiſſe admittere, & hydrophobiæ ſimile quid paſſam eſſe, ita vt 60. diebus ſine potu vixerit. Cauſámque ille refert in halitum prauum ex ſemine, aut ſanguine adſcendentem. Talis igitur halitus ſi totum corpus peruadat & penetret, non impoſſibile, facultatis nutrientis hoc mirum ſymptoma in toto corpore produci poſſe.

E quibus etiam de terminis diuturnæ illius abſtinentiæ aliquid ſtatuere poſſumus. Triplex autem eſt exitus & euentus iſtius ieiunij. Vel enim homines B iterum conualeſcunt & edere incipiunt, vel moriuntur, vel in alium morbum incidunt. Qui tamen in alium morbum incidunt, alij rurſum comedere incipiunt, alij ſimul perpetuam inediam ferunt. Qui ergo ad ſanitatem redeunt, & cibis iterum aſſueſcunt, in iis humor ille vitioſus planè abſumitur & euacuatur. Qui verò moriuntur, in iis vitioſus humor calorem natiuum tandem ſuperat, & extinguit. Qui in ægritudinem aliam incidunt, iis humor vitioſus in partem aliquam priuatā decumbit, vnde nonnullos melancholicos, alios epilepticos, alios catalepticos factos fuiſſe deprehēſum eſt. Et quidem pro humoris natura & reſiſtentia maiori, vel minori ieiunium hoc nunc citius ſoluitur, nūc diutius durat. Quòd & C in aliis morbis fieri videmus, dum quartana ſæpe intra paucas ſeptimanas ſoluitur, nunc ad plures annos durat, ſicut & epilepſia ſæpe citò ſoluitur, nonnullos verò vſque ad finem vitæ comitatur.

Exitus vel euetus diuturni ieiunij triplex.

CAPVT III.

De certorum ciborum faſtidio.

Peculiare appetitus deiecti vitium eſt, cùm qui alios quidem cibos appetunt & comedunt, certos tamen auerſantur, etſi iidem grati aliis & iucundi ſint. Ita plurimi ſunt, qui caſeum vel butyrum auerſantur, alij, qui vinum non bibunt, qui propterea abſtemij, quaſi abs temeto dicuntur. Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 6. cap.* D 3. refert, quendam Stephanum Sardaſtinum Hiſpanum à piſcium eſu ita abhorruiſſe, vt ſi piſces aliis cibis clanculum commixti proponerentur, in animi anguſtias, cum vomitu aliiſque deiectione incideret. Et Braſſauolus, *in 2. de morb. acut. ſect.* 34. refert, Iuliam Taraconenſem, Friderici Regis Neapolitani filiam natu minorem, carnes non ediſſe, imò ne guſtaſſe, & ſi bolum ori ingereret, in lipothymiam & ſyncopen incidiſſe. Petrus Aponenſis, Cōciliator dictus, lac abhorruit, referente Ioan. Matthæo de gradibus. Aliquos oua non comediſſe, Marcellus Donatus, *alleg. loco* ſcribit. Iulius Cæſar Scaliger, *Exerc.* 274. ſcribit, ſe nouiſſe quibus mala afferrent faſtidium; (quales & ego noui, qui nec odorem pomorum ferre poſſunt) ſeipſum ad oleris E Creſſonei aſpectum adeò tremere, vt horrore quaſſatus abire cogeretur. Iulius Alexandrinus, *l. 2. ſalubrium c.* 13. ſcribit, ſe quēdam nouiſſe, qui ita allium auerſabatur, vt nunquam illud comederet, rarò admodum panem, rem tamen naturæ admodum conuenientem. Fuit, qui ſolis ouis viuens à panibus, carnibus piſcibus, caſeis & aliis abhorrebat, in ſtellæ inde nomen adeptus, vt narrat Libauius, *ſingularium parte ſecunda.* Idem refert quendam malorum aſpectu è conuiuio excedere ſolitum fuiſſe.

Certorum ciborum faſtidium.

Felix Platerus, *in obſeruat.* refert, Antonium Poſtellum Gallum puerum, conuictorem patris ſui, nihil quòd coctum, ſiue elixum, aſſum aut frixum

Abſtinentia ab omnibus cibis coctis.

eſſet, comediſſe, contentum ſolo pane, fructibus & lacte. Pane autem non puro, ſed furfuraceo, quali Platerus canem ſuum alere ſolebat, tantùm veſcebatur, ex pura farina piſtum faſtidiebat. Fructibus æſtatis tempore, & hyemis iiſdem ſiccatis, pomis, pyris, ceraſis, nucibus, &c. vtebatur. Lacte quoque frigido tantùm veſcebatur: nihil enim quòd calefactum erat, attingebat. Benè habitus interim coloréque viuido. Hanc conſuetudinem viuendi, aliquot annos cum parente ſuo degentem, vt & poſtea continuaſſe, idem Platerus narrat. Vveinrichius, *de monſtris* teſtatur, ſequendam nouiſſe, qui anguillas non modò non ederet, & eorum aſpectum non ferre poſſet, ſed ne quidem in ædibus manere poſſet, in quibus anguilla viua occultabatur.

Panis faſtidium.

B Guilielmus Fabricius, *cent. 2. obſeru. 41.* refert, puellum quinque vel ſex annos natum Vverdini ad Rorem fluuium ex graui morbo liberatum incidiſſe in hoc ſymptoma, vt quotieſcúnque panem videret, imò etiam intelligeret nominari, in terram mortuus quaſi proſterneretur, etiam loquela, viſu, auditu & intellectu priuatus, qui tandem quaſi ex ſopore expergefactus ſurrexit, & puerilia ſua negotia, vt antea, peragebat.

Et nemo ferè eſt, cui non talia exempla nota ſint, ac propterea plura allegare, ſuperuacaneum puto.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſas verò huius rei, vt & aliarum ſympathiarum & antipathiarum inueſtigare difficillimum eſt, C & plerúmque ad idioſyncraſian & peculiarem ventriculi conſtitutionem, à primo ortu contractam, quæ explicari non poteſt, cauſſa huius faſtidij referenda eſt. Et quibus talis conſtitutio eſt, ij non ſolùm cibos certos auerſantur, ſed & ſi iis clanculum offerantur, valdè læduntur, & interdum in morbos ac vitæ diſcrimen coniiciuntur. Et hæc quidem ventriculi peculiaris conſtitutio ſæpè ab imaginatione matrum prouenit quæ, dum grauidæ ſunt, certos cibos appetunt vel faſtidiunt, idémque faſtidium, vt alios corporis næuos, in ſobolem deriuant. Verùm vt aliarum ſympathiarum & antipathiarum cauſſa; ita & huius facilè reddi non poteſt, & longioris atque alterius operæ eſt de ſympathia & antipathia in genere diſquirere.

D Altera cauſſa eſt conſuetudo. Hæc enim cùm ſit quaſi altera natura, iis maximè delectamur, quibus à teneris aſſueti ſumus, contrà eos cibos faſtidimus, quibus nunquam vel raròò vſi ſumus.

Quibus accedit imaginatio, vt qui cibi ſemel diſplicuerunt, poſteà etiam faſtidiantur. Nonnulli ranas, cochleas, carnes vrſinas, vulpinas, equinas, felinas ita faſtidiunt, vt ne guſtare ſuſtineant: Si verò inſciis præbeantur, nil mali inde ſentiunt: rurſus ſi iis etiam poſt longum temporis interuallum ſignificetur, eos tales cibos comediſſe, malè inde affectos quoſdam, imò in vitæ periculum coniectos fuiſſe paſſim hiſtoriæ teſtantur. Quod omninò ſaltem ab imaginatione accidit, quæ cibos illos, vt ſummè noxios concipit. E Ita noui quendam, qui cùm de lepore aſſato ſatis largè comediſſet, ab alio poſtea per iocum perſuaſus, fuiſſe vulpem, mox omnem cibum vomitu reiecit. Idem accidit iis, qui cibo aliquo immoderatè & non decenter apparato vſi ſunt, illúmque ſi noxium imaginantur, atque inde nauſeam concipiunt. Ita refert Schenckius, *lib. 3 obſer.* Cementarium quendam, cùm in ſymposio caput vitulinum ſemicrudum & cruentã adhuc menſæ illatum fuiſſet, tanta nauſea correptum fuiſſe, vt aliquot annorum ſpatio ab omnium carnium eſu abhorreret. Hanc ipſam ob cauſſam poſt febrem nonnullos poſtea ab omni carnium eſu aliquot menſes vel annos,

A vel etiam ſemper abſtinuiſſe, ſæpè obſeruatum eſt.

Curatio.

Curatio.

Hoc autem ciborum faſtidium ſi ſit ab ortu, vix emendatur. Conſuetudo tamen multum hic poteſt, quâ ſæpè præſtatur, vt iis, quæ antea planè faſtidiebant, ſenſim aſſueſcant, & tandem ſibi planè familiaria reddant, ſicut exempla multa habentur eorum, qui cùm infantes caſeum auerſarentur, ei ſenſim aſſuefacti cum voluptate poſtea eum comederunt, & qui ex abſtemiis egregij potatores euaſerunt. Multò verò magis conſuetudo conſuetudine mutari poteſt. ij verò, qui ex imaginatione ſaltem cibum aliquem auerſantur, etiam. Ij neceſſarium, ad cibos ſumendos cogendi ſunt: & modò ſemel cibum capere incipiant, poſtea facilè ei aſſueſcunt.

CAPVT IV.

De ingenti fame, canina appetentia, & Bulimo.

Nimia appetentia.

Appetitui deiecto contraria affectio eſt nimia appetentia, & quidem ea præternaturalis. Nam hic initiò monendum, non ſermonem nobis eſſe hic de voracitate illa nimia, quæ nonnullis naturalis vocatur. Reperti enim ſunt quidam ad miraculum vſque voraces ſine vllo detrimento: quorum exempla notatu digna collegit Iuſtus Lipſius, *in Epiſtolis, Centuria Miſcellanea, Epiſt. 51.* Sed de C iis hic ſermo eſt, qui alias non ita aſſueti comedere p. n. in hoc malum incidunt.

Appetitus autem ille nimius βούλιμος & canina appetentia dicitur. Canina appetentia interdum etiam φαγέδαινα nominatur, nomine, quod aliàs vlceribus corroſiuis & ſerpentibus conuenit, ad hunc affectum tranſlato, vt Galenus, 6. *Epid. com. 3.* teſtatur, vt & author definitionum Medicinarum, Plinius, *hiſtor. natur. lib. 26. cap. 11.* Cælius Aurelianus, *lib. 0 paſſionum chronicarum cap. 3.*

Bulimi & caninæ appetentiæ differentia.

Quomodo autem hi affectus differant, & quas cauſſas habeant, apud autores ſatis intricatum eſt. Bulimus equidem in genere ingens fames eſt, ſeu vehemens eſuritio, particula βοῦ ſignificationem vocabuli augente & intendente. Barbaris ineptè D vaccina appetentia, vel fames nuncupatur, quaſi ex βοῦ componeretur: qua ratione etiam caninæ appetentiæ quæ etiam magna eſt, attribui poſſet. Vſus tamen aqua pleróſque obtinuit, vt Bulimus & canina appetentia diſtinguantur; primò quidem, quòd canina appetentia ſit coniuncta cum vomitu, cùm qui hoc modo laborant, continuò cibum appetant, vt vix ſaturari cibo poſſint, & primo nondum ſatis cocto nouum ſubinde appetant, itaut, ventriculo non ferente cibi copiam cum vomitu reiiciant, canum more, vnde & nomen accepit. Quibuſdam vero Diarrhæa, potiùs, quàm vomitus accidere ſolet, naturâ ſuperfluam illam cibi copiam per aluum detrudente, eſtque appetitus caninus perpetuus. In E Bulimo vero vomitu non accidit, ſed eum Lipothymia comitatur, quæ non adeſt in canina appetentia. Sunt tamen quidam, qui inſatiabili comedendi deſiderio laborant, non tamen vomunt, ſed etiam cibum, quem ſumpſere auidè concoquunt, & niſi mox alium ſumant, malè habent. Ita noui aliquot annos hic ſtudioſum, habitu corporis nigrum, qui hoc morbo laborabat, & non ſolùm de die, ſed noctu etiam comedebat, cibum tamen, quem ſumebat, ſine vomitu concoquebat, imò cibis delicatis ſaturari non poterat, ſed craſſos expetebat, vnde nec panem à noſtris piſtoribus confectum, ſed à ruſticis in vicinis pagis emptum, vt ſolidiorem,

comedebat. Sæpè manè tempore æſtiuo paſtinacæ A ſatiuæ radices tot, quòd ſex nummis emuntur, crudas ſine damno comedebat. Vt ita ſi diſtinguere hæc liber, caninus appetitus ſit continua inordinata & ferè inexplebilis fames; Bulimus autem etiam quidem appetitus magnus, ſed non continuus, imo qui ſæpè in nauſeam deſinit cum Lipothymia & virium deiectione.

Cauſæ.

Causſæ. Pars quidem proximè affecta eſt orificium ventriculi, vtpote in quo deſiderium cibi & potus viget, & ſuctio illa famem excitans percipitur: Cauſſæ tamen plures eſſe poſſunt. Et quidem appetitum caninum quòd attinet, à duabus cauſſis ille oritur, vt Galenus, 1. *de cauſ. ſympt. cap.* 7. docet: vel ab B humore vitioſo mordicante ventriculum, vel alimenti defectu. Id eſt, Fit appetitus etiam ſine alimenti defectu, ab humore vitioſo orificium ventriculi mordicante, & ſuctionem ſimilem illi, quæ fit ab alimenti defectu, efficiente, vel ab alimenti defectu, ob quem ſuctio iſta excitatur.

Humor, qui ventriculum mordet, & ſuctionem illam efficit, eſt melancholicus, qui ventriculi orificium corrugando talem in eo affectum excitat, qualis aliàs à venarum ſuctione in fame naturali oritur. Et quidem ſi humoris ventriculi orificio impactus ſit, etſi ventriculus cibo aſſumpto adhuc plenus ſit: tamen quia continuò fit ab humore iſto vellicatio ferè etiam continua fames excitatur.

Platerus equidem ab aciditate humoris melancholici hoc ſymptoma fieri negat, & putat, quod à C talibus cauſſis proſternatur potiùs, quàm augeatur appetitus, niſi occulta qualitas humori inſit. Ipſe igitur venenatæ & malignæ qualitati, quæ ex effectu potiùs cognoſcatur, quàm deſcribi poſſit, in humoribus certo modo corruptis in ventriculum effuſis, vel etiam ex cibo in illo genitis, appetitus huius cauſſam attribuit; cùm & venena quædam ſint, quæ extrinſecus illata, vel aſſumpta talia accidentia excitant. Verùm enim vero etſi qualitates illæ, quæ mordicationem iſtam efficiunt, ita planè determinari non poſſint, nec corruptionis modus ita exactè deſcribi: tamen aciditatem, vel acrimoniam, vt planè reiiciamus, & ſtatim ad occultam qualitatem confugiamus, & venenum ac malignitatem ſimul adeſſe ſtatuamus: cùm ipſa aciditas ſufficiat, ad affectionem ſimilem ſuctioni naturali producendam, D neque ſuctio naturalis à cauſsâ occulta fiat, neque alia venenati humoris indicia adſint. Humor autem ille melancholicus & acidus è liene & vicinis locis in ventriculum effunditur, non verò naturaliter in ventriculo continetur, de quo infrà *in quaeſt.* dicetur.

Verùm hæc cauſſa in iis quidem locum habet qui plus appetunt, quàm poſſint concoquere, & propterea cibum, quem auidius comedunt, euomunt. Sed cùm, vt antè dictum, etiam dentur, qui cibum copioſius, quàm par eſt, non ſolùm appetunt, ſed & concoquunt ac digerunt, nihilque inde mali patiuntur: in iis etiam ſequens cauſſa, ſecunda ſcilicet, coniungenda videtur. Et cùm humor melancholicus aliàs quaſi fermentum ſit, poteſt etiam ad co- E ctionem cibi maturandam aliquid afficere. Atque hæc cauſſa non ſolùm in ventriculo, ſed & in aliis membris locum habere poteſt. Ob hanc primam cauſſam famem quandoque etiam Epidemiam & in morbis quibuſdam excitatam fuiſſe, obſeruatum. Braſſauol. *in com. ad aph.* 21. *l.* 2. *Hipp.* refert, Anno 1528. caninam appetentiam Ferrariæ fuiſſe morbum Epidemium, & fuiſſe ex atra bile, cùm plerique ex infuſione folior. ſenæ facerent reſtitui, & pleriſque in quartanam inciderint. Alex. Benedictus, *l.*

A 22 *pract. cap.* 20. ſcribit, ſe peſtilenti morbo correptum incredibili auiditate cibum ſumendi laboraſſe, dum quater de die cibum ſumere cogeretur. Et Leonellus Fauentinus, *de med. morb. cap* 14. refert, Anno 1535. Prutenos febre correptos octies cibum poſtulaſſe, ſingulis diebus, & ne ſic quidem potuiſſe exſaturari.

Secundò magna fames fit ob alimenti defectum, ob quem venæ continuò ſugunt, ſuctioque in ventriculo continua eſt. Nam ſi partes inanitæ ſuprà modum attrahunt, attractio tandem etiam ad ventriculum peruenit & famem p. n. in eo excitat. Accidit hoc primò, cùm corporis partes inanitæ auidius & copioſius attrahunt, & ſibi apponunt alimentum: quam cauſſam plerique prætermittunt. Ita B refert Corn. Gemma, *Coſmogr. lib.* 1. *cap.* 6. fœminam quandam vix ad momentum abſque ingeſtione cibi & potus viuere potuiſſe, idque vitium à teneris incepiſſe, & cum ætate incrementum ſumpſiſſe. Cauſſa poſtea in mortuâ reperta fuit Epatis conſtitutio, & præcipuè abdominis partium ἰδιοσυγκρασία, ob quam adipem copioſum generauit. Corpore enim aperto detractæ ſunt libræ propemodum 20. adipis, & epar impensè rubrum, more inſigni, ac ſanguine turgidum.

Deinde poteſt alimentum deficere & hinc ſuctio magna fieri ob corporis raritatem & calorem robuſtum alimentum continuè conſumentem, & magnam διαφόρησιν efficientem. Cùm enim corpus nequeat refici & inſtaurari, ſi alimentum copioſius diffluat & diſſipetur, partes inanitæ à venis ſugunt, atque hæ C tandem è ventriculo.

Verùm ab hiſce cauſſis plerumque fames aliqua magna ſaltem, quæ adhuc naturalis dici poteſt, excitatur, qualis eſt, & illa, quæ poſt exercitia vehementia, euacuationes ſanguinis, inediam, morbos diuturnos, ob corporis inanitionem excitatur, non vero præternaturalis, de qua hîc ſermo eſt.

Ad cauſſas alimenti deficientis plerique etiam Facultatis Retentricis imbecillitatem referunt. Cùm enim corpus nequeat refici & inſtaurari, niſi alimentum tam diu retineatur, donec corpori apponatur, ſi facultas Retentrix ſit debilis, effluit alimentum, antequam corpori opponitur, atque ita defectus fit alimenti. Verùm vix puto à læſa facultate Retentrice per ſe alimenti defectum fieri poſſe, cùm D nullibi via ſit, per quam id ſponte dilabatur. Per accidens ſaltem hoc fieri poteſt, dum ſcilicet quacunque de cauſſa corpus nimium diſſoluitur, vt Retentrix Facultas, quamuis ſit fortis, id retinere non poſſit. Et quamuis allegetur pro Retentrice læſa locus Galeni 6. *de loc. aff. cap.* 3. tamen ibi ſaltem de celeri diſſipatione & diſcuſſione alimenti loquitur. Ita autem Galenus: *Alius interdum affectus occurrit Diabeti perquam ſimilis, & quidem à multis cibis, qui neque crudi ſunt, neque per aluum deiiciuntur, neque plenitudinem efficiunt, neque etiam probè alere poſſunt, ſed diſſipantur diſcutiunturque celeriter* [illegible] *quàm Diabetis euentus, ita faciliorem curationem admittit, quippe priuſquam ad* [illegible] *perueneriit, cognitus haud ita difficulter* E *curabitur. Nam vbi quis duplum* [illegible] *alimentorum adimpleuerit, neque corpus alitur idque citra aluifluorem hunc affectum non ſolùm priuati, ſed etiam Medici percipiant. Cum verò triplum ingeſſerit,* [illegible] *poteſt, priuſquam ſcilicet ad quadruplum, vel quintuplum perueniat. Igitur rationi conſentaneum eſt, hanc affectionem* [illegible] *omnibus partibus attractricem* [illegible] *facultatem, quæ propriè appetentia vocatur* [illegible]. Hæc Galen.

Quomodo à læſa facultate retentrice alimenti defectus fieri poſſit.

Ad alimenti defectum & abſumptionem faciũt &

vermes, qui alimentum in ventriculo confectum abſumunt, antequam ad epar deferatur, vnde reliqua membra alimento deſtituta humores è ventriculo trahunt. Qua de cauſſa etiam Infantes ſæpè voraces ſunt, vt vix ſaturari queant. Huius rei annotauit exemplum Alex. Trallian. *lib.* 7. *cap.* 14. de quadam muliere, quæ cùm immodica cibi appetentia laboraret, poſt Hieræ vſum vermem 12. cubitos longum excreuit, & poſtea ab hoc Symptomate liberata eſt.

Rondeletius tertiam adhuc cauſſam addit, longum ſcilicet vſum alimentorum detergentium, vt ficuum, vel gari, idque in ſeipſo ſe expertum ſcribit. Cùm enim ſe vellet cogere ad vſum piſcium, vteretúrque frequentiſſimè garo parato ex Lycoctonis & oxyleo, ficus etiam Maſſilienſes ferè omnibus horis comederet, ita fuit pituita illa ventriculi & inteſtinorum deterſa, vt ſuperueniret ipſi appetentia canina, deinde bulimus.

Bulimi cauſſa.

De Bulimi verò cauſsâ res intricatior eſt. Plerique quidem à frigida ventriculi intemperie famem iſtam prouenire ſtatuunt. Et omninò res certa eſt, à frigore magno famem magnam induci. Idque Plutarchus, *in ſympoſ. lib.* 5. *cap.* 8. iis præcipuè accidere ſcribit, qui per altam niuem iter longum faciunt. Et ſi quis in Alpibus Rhæticis iter tempore hyberno faciat, etſi in quibuidam locis ab vna radice montis ad alteram vſque vix bina milliaria Germanica interſint: nemo tamen ieiunus hyeme eas ſuperare audet. De modo tamen, quo frigus Bulimum excitet, non conſentiunt. De quo infrà, *quæſtione prima dicetur.*

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectio hæc facilè cognoſcitur, quòd ægri aſſiduò cibum appetunt, & nunquam ferè ſatiantur: Atque ita ſeſe cibo replent, vt eum vomitu reiiciant, vel per aluum excernant. In Bulimia verò in ſpecie dicta initio multa appetuntur, pòſt robore ventriculi diſſoluto cibi faſtidium ſequitur, etſi corpus alimento indigeat. Hinc imbecillitas ventriculi, animi deliquia, partium externarum frigus, pulſus obſcuri.

Cauſſarum ſigna quòd attinet, ſi nimia appetentia ſit ab humore acido, crudi ructus percipiuntur, & alia huius humoris abundantis ſigna adſunt.

Si fames ſit ex defectu alimenti, ægri emaciantur, & quidem ſi ea fiat caloris nimiam διαφόρησιν efficientis exceſſu, eius in toto corpore ſigna adſunt, alui deiectiones ſunt pauciores & ſicciores, quàm cibi modus poſtulat. Si verò Bulimi cauſſa externum frigus vehemens ſit ex ægri relatione id innoteſcit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Qui canina appetentia laborant, ſæpè ex hoc malo in vomendi conſuetudinem delabuntur, ſæpè etiam aliis affectionibus ſunt obnoxij, Cœliacæ ſcilicet paſſioni atque hydropi, ideò quòd antequam priores cibi cocti ſint, alios ingerunt, Aëtius, *tetrab.* 3. *ſ.* 1. *cap.* 21. 2. Fames magna, quæ fit poſt Febres & alios morbos, recidiuam minatur. Cùm enim appetitu vrgente ægri, ac conualeſcentes illi plus comedant, quàm ventriculus morbo debilitatus concoquere poſſit, accidit, vt inde cruditates multæ cumulentur, quæ poſtea recidiuam pariunt. 3. Bulimus periculoſum malum eſt. Nam ægri repentè animo linquuntur, cum externarum partium refrigeratione: Quidam etiam auxilio deſtituti pereunt. Aëtius, *tetr.* 3. *ſerm.* 1. *cap* 6. 4. Si vino ſumpto æger ab animi deliquio ſtatim reuocetur, bonum ſignum eſt, indicátque vires non eſſe ita proſtratas. 5. Bulimus in morbis chronicis, vt febre quartana, quotidiana, hydrope lethalis.

Curatio.

Curatio.

Si canina appetentia ſit ab humore vitioſo ventriculi orificium vellicante, is vt euacuetur opera danda. Itaque valde vtilis eſt vomitu. Et licet in appetentia canina ſæpè ſponte vomant ægri, nihilominùs in principio, antequam vomitus inualeſcit, ad materiam vitioſam educendam vomitus conuenit. Leuis quoque per aluum primò euacuatio inſtitui poteſt. Poſtea dentur cibi & medicamenta, quæ ſenſum ſuctionis in ventriculo imminuunt. Deinde, quæ materiam alterant & præparant, vt tandem euacuari poſſit.

Famem cōpeſcentia.

Famem compeſcunt pinguia, lenta, carnes bubulæ, caro porcina, oleum amygdal. dulc. cerebrum animalium, amylum recens, malua cum oleo vel butyro & iure pingui. Quibus tamen magis in principio locus, dum vomitum prouocare volumus, poſtea verò dum vomitus vrget, omittenda. Simul in horum vſu cauendum, ne is ſit nimius, & æger in contrarium affectum deducatur. Proinde cum meliùs incipit habere æger, pinguia, & quæ concoctioni reſiſtunt, imminuenda.

Narcotica hic cautè vſurpanda.

Narcotica verò, quæ famem imminuere poſſunt, cautè vſurpanda. Fortia autem vitanda ſunt, ſicut infuſio ſolani furioſi cum vino facta & bibita ſubitò omnem cibi appetentiam etiam in ſummè famelico euertit. Vinum tamen potens, & ſpiritus vini vſurpari poſſunt, quæ Platerus etiam ad hanc claſſem refert, & non tam calefaciendo, quàm ſtupefaciendo famem tollere ſcribit; ſicut & Theriacam & Mithridatium eâdem vi narcoticâ caninam appetentiam ſedare cenſet. Abſtinendum autem ab acidis & abſtringentibus. Alterantia & Præparantia ſunt aniſum, thymum, origanum, ſatureia & ſimilia ſuprà in intemperie ventriculi frigida propoſita. Iiſdem cibi condiantur, & in robuſtioribus ac ruſticis cœpis & allio. Vinum ſit Saluiatum, vel aliud conueniens, quod ventriculum calefaciat, & acidos humores corrigat. De vino vide Hippocratem, 2. *aphor.* 21. & commentatores. Materia præparata euacuanda. Commodiſſimum medicamentum eſt Hiera. Vtilis eſt & Mulſa, in qua agarici ℈. j. ß. vel ℈. ij. maceratæ ſint. Materiâ expurgatâ ventriculus roborandus calefacientibus, cùm internis, tùm externis, de quibus ſuprà de Intemperie ventriculi dictum. Et ſi humor acidus è liene ad ventriculum tranſmittatur, reliqua cura ad Lienem dirigenda. Reliqua fames, quæ à maiori totius corporis euacuatione accidit, curanda cauſſis inanitionis reſiſtendo, vt cibis craſſis, viſcidis ac multum nutrientibus. Aëtius cibos, qui tardè coquuntur, diſtribuuntur, nec tamen facilè conſumuntur, probat, cuiuſmodi ſunt cochleæ, cancri, caro ſuilia, oryza & ſimiles. Foris etiam adhibeantur cutem denſantia, vt oleum omphacinum, myrtinum, roſaceum, quæ tamen omnia ita adminiſtrentur, ne obſtructio, aut febris, aut aliud malum graue oriatur. Vinum attenuantia, & calida omnia vitentur, aer ſit frigidus, æger quieſcat, & diutius dormiat.

Materiam alterantia & præparantia.

Euacuātia.

Roborantia.

Bulimi curatio.

De Bulimo etſi in cauſſis diſcrepent autores; tamen in curatione ferè conueniunt. Quamuis enim ante animi deliquium calidum ventriculum eſſe nōnulli ſtatuant, vt ſuprà dictum; tamen conſentiunt in eo, in deliquio & poſt deliquium ventriculum eſſe imbecillum & refrigeratum, & propterea etiam eſſe moderatè calefaciendum. Curatio ergo Bulimi duplex: Vna in paroxyſmo, hoc eſt, animi deliquio, alia extra paroxyſmum. In paroxyſmo laborandum, vt æger reuocetur frictionibus, odore panis, vini, panis vino madidi, aceti, & aquarum deſtillatarum conuenientium, inter quas eſt aqua

In paroxyſmo.

carfunculi. Commmodum etiam eſt micam panis vino madidi, ſi eam deglutire poſſit æger, exhibere, vel guttam vnam atque alteram aquæ carfunculi cum vino. Etſi æger imminere animi deliquium animaduertat, vtiliſſimum eſt, vt mox panis, præcipuè vino madidus, præbeatur.

Poſtquam ab animi deliquio reuocatus eſt æger, non ſtatim cibus exhibeatur, niſi forſan pauxillum panis vino madidi, ſed pauliſper quieſcat, donec vires nonnihil reſtituantur, poſtea præbeantur cibi, qui citò ac multum nutriunt, vt panis vino madidus, oua ſorbilia, iuſcula & ſimilia, de quibus in curanda intemperie ventriculi frigida & Syncope eſt dictum. Extra quoque ventriculo calefacientia moderatè applicanda, quæ ibidem ſunt propoſita.

Qvæstio I.

Quomodo frigus Bulimum excitet?

Quomodo frigus Bulimum excitet?

Frigus quomodo Bulimum excitet, Autores non conſentiunt. A plurimis quidem docetur, frigus comprimere, & compreſſione ſua ſucculentam ſubſtantiam à parte expellere, è cuius defectu fames oritur. Verùm probabile hoc non videtur Ludou. Mercato. Cùm enim frigiditas actu tantùm conſtituta vim habeat comprimendi, conſtringendi, & expellendi; Ventriculus verò Animalis viuentis tantam frigiditatem actu habere nequeat, vt condenſando comprimat: etiam hoc modo famem excitare non poſſe exiſtimat. Ipſe verò ſtatuit, frigiditatem potius mordendo, & irritando appetitum excitare. Alij contrà à frigiditate ventriculi famem oriri negant, exiſtimatque Piaterus, frigidum potiùs ſenſum obtundere, quam accendere, ac ſi accidat, vt frigiditate appetitus augeatur, id fieri, vel quòd frigiditas calorem, à quo appetitus deiectus fuit, corrigat, atque ita ad naturalem temperiem reducat, vel quod frigus externum calorem ad interna repellat, atque ita, ob calorem ad interiora collectũ & abundantem copioſiore alimento corpus indigeat. Atque hæc ipſa ſententia fuit Ariſtotelis, 8. *probl.* 5. & Alex. Tralliani, *l.* 1. *c.* 4. qui cauſam nimiæ appetentiæ ſtatuit eſſe calorem ventriculi auctum ab ambiente aere frigido, qui calorem ad interiora pellit, vt etiam Hippocrates, 1. *aph.* 15. ventres hyeme, ac vere eſſe calidiores, & propterea per ea tempora plus cibi dandum eſſe ſcribit. Ariſtotelem & Trallianum ſequitur, ac defendit Hier. Mercurialis, ac Donatus ab Alto mari & alios recentiores reprehendit, qui ſtatuunt ab inſigni refrigeratione ventriculi fieri Bulimum. Neque enim putat tantam poſſe ab externo aere fieri refrigerationem, vt ipſe ventriculus inſigniter refrigeretur, atque alias etiam, quæ tamen non ſunt eiuſdem ponderis, rationes contra hanc ſententiam affert. Ipſe verò hac de re ita ſtatuit: Calefacto ventriculo propter frigus aeris externi intrò calorem influentem pellens fieri inanitionem, & diſſipationem alimenti. Poſt hanc indigentiam fieri impotentiam, eò quòd exinanito ventriculo paulatim Spiritus diſſipentur, ac reſoluantur. Poſt impotentiam calorem, qui priùs auctus erat, in corpore langueſcere, & introduci frigiditatem calore natiuo debilitato, quæ frigiditas non ſolùm inducat inappetentiam; verùm etiam cibi abominationem facit.

Quas quidem opiniones, ſi diligenter perpendamus, id quidem verum videtur, quòd frigus externum calorem ventriculi internum & naturalem augendo aliquam famem excitare poſſit: quòd tamen illa fames ſit præternaturalis, & talis, de qua hîc agimus, vix probabile eſt. Et omninò ſæpè vocabulum Bulimi non eodem modo ab Autoribus accipitur, ſed interdum in genere pro fame magna, interdum verò in ſpecie de fame, quam antea deſcripſimus. Ideoque ſi cum Galeno, 2. *aph.* 21. Bulimum non ſumimus pro eo, quod nomen ſonat, ſcilicet pro ingente fame, ſed pro virtutis proſtratione ab externa refrigeratione profecta, quæ quidem ab eſuritione principium ſumit, ſed famem amplius non habet coniunctam, ventriculo valdè languente, ac eius calore pene extincto, ita ſcilicet, vt membra ſint, famelica & nutrimento indigeant, ventriculus verò illud reſpuat: huius cauſa ſtatuenda videtur intemperies frigida à cauſa maximæ & ſummæ efficaciæ orta, aere, ſcilicet frigidiſſimo, in quo æger diutius moratus eſt. Etſi enim frigus externum calefaciat ex accidente, calorem influentem intro pellendo: tamen quia in diuturna in aere frigidiſſimo mora non ſolum per cutem ventriculus affici poteſt, cùm os ventriculi non nudâ carne tectum ſit, ſed aliquid ſubinde etiam per os aeris attrahatur, poteſt hoc modo ventriculus valde refrigerari, atque ex illa refrigeratione conſtricto ore ventriculi fames quædam ſuboriri: poſtea tamen refrigerato valdè ventriculo Lipothymia & reliqua, quæ enumerauimus, ſymptomata. Si verò alicui hæc cauſa non ſatisfacit, is perpendat, num probabilius ſtatui poſſit, ab externo aere frigido calorem omnem ad internas corporis partes pelli, atque ab eo ibi valdè aucto & concentrato quaſi alimentum abſumi, vnde accidat, vt membra valde trahant à ventriculo, quam ſuctionem dum ſentit ventriculus, eum vehementem appetitum excitare, ſtatim verò hominem animo linqui niſi cibo reficiatur, ac ſimul fame, ſed non longè poſt reuocato ægro ac ſenſim recaleſcẽte redire ciborum appetentiam. Sunt etiam, qui aerem talem diaphoreticum eſſe, & vim habere alimenta abſumendi, & diſſipandi ſtatuunt. Quomodo referri poſſet & huc aqua, quæ, vt ſupra dictum, ab Hippoc. 6. *Epidem. Comm.* *text.* 20. vorax dicitur.

Qvæstio II.

An humor melancholicus & acidus, qui appetitum excitat, in ventriculo naturaliter contineatur.

An humor acidus in ventriculo contineatur.

Sunt nonnulli in ea opinione, non equidem è Liene in ventriculum eructari humorem acidum, qui appetitum excitet: eſſe tamen in ventriculo humorem acidum ingenitum & connatum, quem relicta cibi portione bene elaborata augeat & foueat, qui non ſit craſſus, ſed tenuis & ſpiritibus corroſiuis prægnans, qui grato quodam acore ventriculi corpus neruoſum afficiat, & ſua mobili virtute permeet omne ingeſtum, illúdque ſoluat in liquorem ſeu chylum, & omninò ſe habeat, vt fermentum, quo cereuiſia ferueſcit, fermentaturque, vt craſſæ partes à tenuibus, & vtiles ab inutilibus ſeparentur. Atque hunc humorem, ſi abundet, cauſam eſſe famis nimiæ docent. Famem etiam cibo ſumto ſtatim ſedari, antequam alimentum diſſolutum ſit, ob hunc humorem ſtatuunt, dum nimirum à cibo ſumto ſupprimitur, vt ita moueri, & inſtar fermenti ebullire non poſſit. Verùm enim verò hæc omnia nec experientiæ conſentiunt, nec rationibus ſatis firmis nituntur. Nam cum omnibus aliis partibus viuentibus inſita ſit vis coctiones ſibi conuenientes perficiendi, non verò ab humore aliquo ea perficiatur, vel adiuuetur; Cur ea vis integra ventriculo deneganda ſit, non video. Neque ideò probatur, quod humor acidus vomitu reiicitur. Etſi enim hoc iis accidat, qui plus comederunt vel bibe-

ſunt: tamen ex cruditate acida id euenit, quæ cùm ob cibi & potus copiam generatur, & totus ille chylus talis eſt: non verò in ſanis hoc accidit. Ideóque præter naturam potius aliunde humorem illum in ventriculum effundi, credibile eſt.

CAPVT V.

De Pica & appetitu vitioſo.

Pica vel appetitus vitioſus.

NOn ſolùm appetitus interdum deiicitur & valdè augetur, ſed & nonnunquam deprauatur, quæ appetitus deprauatio Græcis κίττα, vulgò Pica nominatur, appetitus nimirum præter naturam praui & alieni à natura cibi. Κίττα autem ſiue Pica B aliis à Pica aue ita dicitur, ſiue quod in ea pennarum, ſiue quòd vocis ſit magna varietas, ſiue quòd ipſa hoc affectu laboret, vt exiſtimat Paulus Ægineta, *lib. 1. cap. 1.* quod tamen parum aptum videtur, cùm nulli picæ appetitus ſit cognitus. Alij verò, vt Aetius, *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 11.* ab Hedera, quæ Græcis κιττὸς, ita dictam putant, quòd ſicut hæc variis, prout occurrunt, plantis adhæret, atque iis ſe implicat: ita mulieres hoc malo laborantes varia edulia appetunt, atque ea ſæpè contraria, quæ cùm voluptatem, tum inſuauitatem guſtui exhibent. Pleríque etiam Malaciam appellatam cenſent à Plinio, *lib. 23. cap. 6.* Sunt tamen, qui Malaciam alium à Pica affectum eſſe ſtatuunt, quod & Mercurialis fecit, ideò quod Malacia propriè ſigníficet mollitiem. Mollities autem aliud ſit à Pica morbus, languor ſcilicet & laxitas, ob quam ventriculus nec appetere cibum, nec concoquere poſſit. Deinde quia Plinius laudat Malicorium ad malaciam, cùm tamen adſtringens ſit medicamentum, quòd quidem in laxitate ventriculi conuenit, ſed non in pica. Verùm enim verò malacia dicitur mollities & impotentia quaſi, qua cibos quoſdam quaſi languentes & animo impotente appetunt. Neque Plinius ſcripſit, quòd malicorium contra grauidarum malaciam expetatur, ſed ſimpliciter, expetitur (ſcilicet malum Punicum) grauidarum malaciæ. Si quis tamen hæc duo vocabula diſcernere velit, appelletur Pica deprauata appetentia, quando homo vitioſos & à natura alienos cibos, exempli gr. cretam, calcem terram & ſimilia appetit. Malacia verò ea appetentia quando prægnantes non quidem alienos à natura hominum cibos, ſed alios conſuetos appetunt, auidus tamen & cùm animi quaſi impotentia, ita vt niſi eorum participes fiant, abortum patiantur, vel ſtigma aliquod infanti imprimant, ad quod præcauendum malum Punicum expeti ſcribit Plinius, quoniam guſtatum mouet infantem, & periculum abortus præcauet, vt non opus ſit Plinii textum cum Mercuriali mutare & pro infante famem legere.

An Pica & Malacia ſint idem?

Vtrúmque malum frequens eſt muliebribus cacochymicis, præcipuè primis duobus, aut tribus menſibus. Tum enim fœtus adhuc minor eſt, parúmque alimenti & id purius ſugit, à quo relictum impurius affectionem hanc in grauidis excitat. Quarto verò menſe cùm fœtus iam grandior fieri incipit, copioſiore alimento indiget, vt omne, quod in promptu eſt, attrahat. Vomitus quoque grauidis mulieribus primis menſibus familiaris eſt, quo vitioſi ſucci euacuantur; quibus euacuatis etiam hoc ſymptoma ceſſat. Appetitus autem hic varius eſt. Interdum enim mulieres, vt dictum, conſuetum aliquem cibum appetunt, ſed tam auide, vt niſi eum nanciſcantur, cum fœtu periclitantur. Aliquando verò (id quod non ſolùm grauidis fœminis, ſed & A quandóque accidiſſe compertum eſt) rerum à natura planè alienarum appetentia nonnullis accidit, vt cretæ, calcis, terræ, &c. Noui virginem quandam nobilem, quæ annorum duodecim arenam ſcriptoriam auidè deuorabat. Viuit etiam hic fœmina, quæ aliàs bene valet, quæ arenam & lapides molares contritos copioſè ingerit, & ſemper ſecum in ſinu gerit, & vna die ſæpe, quantum menſura lb. ij. capit, vt affirmet, ſe iam tantùm arenæ, quantum lapidem molarem æquare poſſit, deuoraſſe. Platerus *in obſeruat.* narrat, fœminam quandam grauidam libras aliquot zinziberis maxima voluptate ſine vllo incommodo vna vice deuoraſſe, nec, quod mirum erat, ardorem vllum in faucibus, multò minùs in ventriculo ſenſiſſe. Se etiam iuuenem Monſpeſſuli B frequenter & aliquoties de die cochlearia aliquot theriacæ deuoraſſe, nec vllum damnum inde ſenſiſſe.

Virgo & fœmina arenam deuorantes.

Zinziber & theriaca vltra modum ingeſta.

Affici autem in hoc affectu orificium ventriculi extra controuerſiam eſt: Idque etiam teſtatur Galenus, *5. de loc. aff. cap 6.* cùm orificium ventriculi ſedes appetentiæ ſit. Quia tamen idem Galenus, *1. de ſymp. cauſ. cap. 7.* in pica etiam tunicas ventriculi prauis humoribus imbutas eſſe ſcribit, ſciendum affectus huius ſedem propriam eſſe orificium ventriculi: cauſſam tamen & humores vitioſos præcipuè in tunicis hærere. Si enim omnes illi humores orificium ventriculi occuparent, cardialgiam & morſum excitarent, ſed ſatis eſt, ſi in tunicis hæreant, è quibus vel pars aliqua eorum, vel vapor C ad orificium ventriculi aſcendens appetitum hunc vitioſum excitat.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſa eius appetitus eſt humor vitioſus praua qualitate præditus tunicis ventriculi inhærens, & hinc orificium ventriculi affligens. Quænam autem huius humoris natura ſit, & quænam illa qualitas, quæ hanc affectionem excitat, integrè vix explicari poteſt. Hinc Platerus venenatam & malignam qualitatem eſſe ſcribit. Occultam eſſe facile concedimus: venenata verò vt ſit, neceſſarium eſſe non putamus, neque venenati humoris indicia & effectus hic adſunt. Humor autem ille plerúmque ab vtere in grauidis & aliis mulieribus à menſibus ſuppreſſis ſuppeditatur, interdum & à liene, vel aliis D partibus: Quandóque in ventriculo à vitioſis alimentis & mala coctione generatur. An autem in picâ humori prauo contraria, an verò ſimilia appetantur, vide infrà *in quæſtione.*

An pica à cauſſa venenata oriatur?

Signa Diagnoſtica.

Affectus hic facilè cognoſcitur, & ex ſolâ ægrotantis relatione percipitur, qualia appetat. Adeſt præterea languor, cùm ciborum ſalubrium faſtidio, interdum ventriculi morſus, anxietas, crebræ exſpuitiones, nonnunquam & vomitus, quæ materiam in ventriculo contentam patefaciunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Melius eſt, ſi qui hoc affectu laborant acida & acuta appetant, peius ſi res planè à naturâ alienas, teſte Auicenna, *3. Can. fen. 13. tr. 2. cap. 20. 2.* E Periculo hoc malum non vacat, & ſæpe in cacochymiam, hydropem, & plurima alia mala degenerat. Quanquam enim fœminas, præcipuè, quæ tali affectu laborant, ſæpè talia præter naturam ſine damno comediſſe obſeruatum ſit: tamen ſi malùm diu duret, fieri non poteſt, quin praui humores inde generentur. Neque ſemper ſine omni noxa talia ab iis aſſumuntur, refértque Braſſauolus, *5. aph. 24. in Comm.* ſe nouiſſe mulierem, quæ mota deſiderio bibendi glaciem in maxima incidit mala.

Curatio.

Curatio.

Humor prauus in ventriculo ſymptomatis huius

cauſſa euacuandus, & tollendus eſt; ventriculus verò, ſi quam intemperiem conceperit, alterandus & roborandus, ne prauos humores deinceps facilè recipiat. Ad humores vitioſos in ventriculo euacuandos hic commodiſſimus eſt vomitus, qui, decocto raphani, aqua tepida cum butyro moueri poteſt, etiam in prægnantibus, cùm experientia doceat, prægnantes ſæpè ſponte primis menſibus ſine omni damno vomere. A fortioribus tamen vomitoriis abſtinendum in prægnantibus. Auicennas, ſi æger lutum appetat, illud in aqua diſſolutum miſcet, cùm medicamentis vomitoriis & ſale, & de exſiccato in Sole præbet Dr. j. cum aqua vel decocto vomitorio, vt prouocato vomitu æger à luto deinceps abſtineat. alij eadem intentione de carbonibus, creta & aliis, quæ appetuntur præter naturam, aliquid in ſpiritu vini diſſolutum propinant, & poſt horam vomitorium medicamentum, ſi æger ſit facilis ad vomitum; ſin minus, medicamentum aliquod purgans exhibent. Ita enim præſentia rei exhibitæ eius deſiderium tollit, & humor prauus illius deſiderij cauſſa ſimul è corpore euacuatur. Si humor vomitu commodè purgari non poſſit, præparandus & per aluum euacuandus eſt. Et quia humoris huius natura & peculiaris qualitas planè occulta eſt, medicamenta ita præparanda, vt omni ferè humorum generi accommodata ſint.

Præparantia & per aluum euacuantia.

Vt ℞. *Meliſſ. rutæ, betonic. origan.* an. M. ß. Coquantur in ſ. q. aquæ, Colæ ℞. ℥. v. *Syrup. de menth. beton. oxymel.* ſ. an. ℥. j. M. pro 2. doſibus. Deinde ℞. *El. diacathol.* ℈. iij. *confect. hameck.* ℈. ij. *agar. trochiſc. rhabarb. elect.* an. ʒ. j. *cinamom. macis, ſchœnanth.* an. g̃. vj. Cùm *ſacch.* F. Bolus. Vel exhibeantur pilulæ polychreſtæ. Si fœmina, quæ non ſit grauida, ab obſtructione menſium in hunc affectum inciderit, vena in malleolo, vel poplite ſecetur, & poſtea medicamenta menſes promouentia exhibeantur. Poſtea danda opera, vt humores tunicis impacti abſumantur, & ventriculus roboretur, quod fit diamoſcho, diambra aromatico roſato theriaca, Mithridatio. Mercurialis vt ſingulare experimentum commendat hoc:

Ventriculum roborantia & humores abſumentia.

℞. *Sem. ſinapi,* ʒ. ß. *oſſium columbar. aſſatorum & in cinerem redactorum,* ℈. ß. *ſem. portulac.* ʒ. ij. *ſucci cydon.* ℥. ij. *ſacchar. albiſſ.* ℥ iij. Miſce ad ignem lentum. Doſis ℥. ß. Alij hoc laudant.

℞. *Conſeru. roſar. borrag. bugloſſ.* an. ℥. i. *ſpec. diamarg. vtriuſque* an. ℈. j. *fragm. lap. v. pretioſ.* ʒ. ij. Subtiliſſimè miſceantur cùm ſyrupo roſar. F. Electuarium, cui adde, ſi libet, folia auri duo. Doſis eſt ad magnitudinem nucis moſchatæ. Ad ventriculum roborandum commendat. Aetius ſuccum mali punici, cum puluere menthæ ſiccæ, quòd grauidarum malaciæ expeti., ad abortum præcauendum, antea etiam è Plinio diximus. Item portulacam, quam Rabbi Moſes, *2. aph. 6.* à proprietate occulta valere contrà appetitus deprationem ſcribit Trotula, *de paſſ. mulier. cap. 15.* Fabas laudat coctas, vel conditas cum ſaccharo, quòd omnes prauos appetitus in mulieribus adimant. Laudatur & ruta in hoc affectu. Item ſemen cucumeris ex cort. polygoni atque anethi decoctum, atque alia, quæ videantur apud Aëtium, *tetrab. 4. ſ. 4. cap. 11.*

Externa.

Extra Aëtius formâ cataplaſmatis imponi: œnanthen, balauſtia, roſas, myrtum, ſmyrnij ſuccum, ſem. fœniculi coctum cum vino, dactylorum carnes vino coctas & tritas formâ emplaſtri, aut mala cydonia trita cum oleo roſar. ſeu nardino, cuius generis alia plura ſupra *de intemperie ventriculi* ſunt propoſita.

Diæta.

Cibi varij & iucundi ægro offerantur, quibus à

A prauorum appetitu auocetur. Dulcium tamen vſus ſit moderatus, vel cum adſtringentibus miſceatur. Si æger appetat cretam, Auicennas & Aetius amylum recens præbere iubent. Ad diſcutiendos prauos in ventriculo humores, vtile eſt, ante cibum oliuas, vel cappares ſale & aceto conditas exhibere. Excitant etiam appetitum naturalem, & os ventriculi detergunt, amygdalæ amaræ cum pane exhibitæ. Item cichorij decoctum in aqua & ſale oleo & aceto conditum. Olei loco iuſculum carnis ſumi poteſt. Roborat etiam ventriculi os panis in ſucco cydoniorum, granatorum, limonum, aut arantiorum acidorum maceratus. Potus ſit vinum generoſum ſubadſtringens.

An autem cibi praui & alieni à natura hominis, B qui auidè ab ægris eiuſmodi appetuntur, ſint concedendi, conſideratione dignum eſt. Hiſtoriæ quidem à medicis paſſim annotatæ ſunt, quòd à plurimis cibi eiuſmodi alieni à natura hominis ſine damno aſſumpti fuerint in maximâ copiâ. Obſeruatum tamen quoque eſt, ab eiuſmodi prauis rebus, & à natura humana planè alienis quoſdam læſos fuiſſe. Itaque exiſtimant nonnulli, ſi res planè abſurdæ ſint, ac præter naturam, non eſſe concedendas. Cum grauidis tamen omninò cautè & prudenter agendum; quoniam ſi planè denegentur res, quas auidius expetunt, offenduntur, vel abortum patiuntur, vel ſtigma infantibus imprimunt. C Contrà tamen etiam vix fieri poteſt, quin à talium rerum vſu offendantur. Itaque danda opera, vt illis blandè perſuadeatur, ne ſibi in talibus indulgeant, atque ea, quæ damni & ipſis & fœtui aliquid afferre poſſunt, non nimis auidè appetant, aut certè ſi appetitum cohibere non poſſint, parcè ſaltem deguſtent. Suadent quidem nonnulli, grauidas eiuſmodi mulieres decipiendas eſſe edulibus ex ſaccharo & amylo figuram & colorem rei, quam appetunt, referentibus: Sed rectè monet Herc. Saxonia, talia non multum poſſe conferre, & vix appetitum explere; cùm non colorem & figuram, nec amylum & ſaccharum, ſed ſubſtantiam certam appetant.

Qvæstio.

D *An in Pica humori prauo contraria, an verò ſimilia appetantur?*

An in Pica humori prauo contraria, an verò ſimilia appetantur, inter autores diſceptatur. Cum Auicennâ plerique hîc ſtatuunt, natura & hîc poſcere contraria, quaſi remedia ad profliganda ea, quæ præter naturam ſunt in ventriculo. Alij contrarium ſentiunt, idque ideò, quòd vomitu reiiciantur humores non contrarij, ſed ſimiles; acida nimirum appetentes nihilominùs acida euomant: & ſi appetunt contraria, cauſſam non patere putant, cur non appetant contraria conſueta potiùs, quàm inſueta, & à natura alieniſſima. Ipſi verò ſimilia appeti exiſtimant. In qua ſententia eſt Rondeletius, E cum quo conſentit Mercatus, *de intern. corp. morb. curat. lib. 3. cap. 3.* Idque ideò, quia humores in praui quaſi connaturales & eorum temperamentum quaſi habituale factum ſit. Cùm enim humores vitioſi quaſi domeſtici, & familiares facti ſint, natura ad eorum quaſi ſimilium conſeruationem ſimilia appetere. Aliis nec iſta opinio placet. Si enim appetant ſimilia, iiſque fruantur, augeretur malum; cùm tamen ſæpè nil tale accidiſſe compertum ſit. Videmus præterea prægnantes ſæpe vomitu reiicere humores ſalſos vel acidos, & tales tamen non appetere. Quæ etiam calci, carbonibus, crudis carnibus ac ſimilibus cum humoribus conuenientia:

Ergo hîc non in qualitatibus manifeſtis acquieſcendum, cùm ex iis huius ſymptomatis & appetentiæ tam mirabilis cauſſa reddi non poſſit. Ideóque etſi probabile ſit, ex ſimili potius, quàm contraria qualitate appetentiam hanc prouenire: tamen quænam illa ſit qualitas integrè explicare difficile, imò impoſſibile eſt: cum res, quæ appetuntur, nullam cum humoribus, vel dulcibus, vel ſalſis, vel acidis, in manifeſtis qualitatibus conuenientiam habeant.

CAPVT VI.

De Potus appetitu læſo, & primò de ſiti deficiente.

VT circa appetitum cibi quædam ſymptomata contingunt: ita etiam circa potus appetitum quædam accidunt. Et vt appetitus cibi, ſeu fames nunc imminuitur, nunc abolctur, nunc intenditur, nunc deprauatur: ita quoque appetitus potus, ſeu ſitis, vel imminuitur, vel aufertur, vel intenditur, vel deprauatur. Verùm rarius eſt, vt quis potum omninò contra naturam appetat, ideóque ſaltem de ſiti deficiente & nimiâ dicemus.

Sitis deficiens. Et primò quidem interdum ſitis, vel exigua, vel etiam nulla percipitur, refértque Platerus, *in obſeruat.* Marchionem quendam, Legatum à Rege Gallorum in Italiam miſſum, nihil penitus bibiſſe, idque à teneris ſibi conſuetum fuiſſe ipſum faſſum eſſe. Cùm autem, vt famis, ita & ſitis ſedes ſit orificium ventriculi, & ſitis fiat ob defectum humidi; etiam ſitis nulla fiet, cum defectus ille humidi non adeſt, vel non percipitur. Priùs fit, cum intemperies ventriculi frigida & humida adeſt, aut humor frigidus dulcis multus orificio ventriculi inhæret, aut cùm aer frigidus & humidus, aut cibi tales id humectant. Cauſſæ denique, quæ venarum ſuctionem, & corporis euacuationem impediunt, ac exceſſus omninò humoris ac frigoris in corpore, faciunt, vt ſitis nulla excitetur, de quibus in ablatâ & imminuta cibi appetentiâ dictum.

Defectus autem humidi ſiue fames non percipitur ob eaſdem cauſſas, ob quam læſa facultate ſentiente ſuctionem non percipi diximus. Id accidit ſæpè in delirantibus. Ita Hippocrates, 3 *Epidem. Comm. 3. aphor.* 44. ſcribit: quoſdam in febre ardente non ſitiiſſe, qui itidem phrenitici nō ſenſerint, quicquid paterentur, impedita facultate animali ſentiente ob cerebri vitium. Conſuetudo etiam huc multum facit, videmúſque quotidie poculis aſſuetos continuò ſitire: aliàs contrà rarò & per diem, imò biduum non ſitire.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Quòd æger ſitim nullam habeat, ex eius relatione facilè cognoſcitur. Et ſi non deliret, ac facultas ſentiendi ſalua ſit, indicio eſt, humiditate & frigiditate ventriculi, vel totius id fieri, niſi forſan conſuetus ſit rarò bibere.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Ablata vel imminuta ſitis curationem per ſe ferè non deſiderat, dummodò appetitus cibi adhuc conſtet, qui in nutriendo animali primatum obtinet. Et multos rarò & parcè omninò bibere, aliquos etiam diu à potu abſtinuiſſe, compertum eſt. 2. Infauſtus morbi exitus metuendus eſt, vbi vel deficit ſitis, quando maximè adeſſe debebat, vel intenſa, quæ aderat, euaneſcit præter rationem, vt in febri, præſertim ardente. Tum enim vel virtutis animalis oppreſſæ, vel natiui caloris & appetentis facultatis in ventriculo extinctio ſignificatur. Galenus, 3. *Epid. in comm.* 3. *aph.* 14.

A *Curatio.*

Si ob humidam & frigidam intemperiem & humores in corpore abundantes ſitis non adſit, eadem curandi ratio eſt, quæ appetitus à ſimili cauſſa deiecti, & appetitus cibi reſtitutus plerúmque etiam potus appetentiam reparare ſolet. Curatio.

Si à Delirio ſit ſitis, & ægri à potu abſtinentia incommodi aliquid allatura ſit, ægro multis modis perſuadendum, vt bibat. Idem faciendum, ſi qui parcius bibant, & inde alui obſtructio ſequatur, vel ciborum diſtributio impediatur.

De Liquidorum auerſatione & Hydrophobia.

Interdum etiam accidit, vt æger potum non ſolùm non appetat, ſed & auerſetur ita, vt ad aquæ etiam conſpectum tremat, aut conuellatur. Imò Hydrophobia. B non ſolùm aquam, ſed & liquida omnia quoſdam auerſatos fuiſſe ita, vt nec ſonitum eorum, nec nomen ferre potuerint, compertum eſt. Refértque Platerus, *lib. 1. obſeruat.* mulierem quandam nec aquam, nec vinum, nec iuſcula, nec aliud liquidum deglutire potuiſſe, ſed hiſce oblatis ſuffocationis periculum incurriſſe. Imò ex contactu & conſpectu rerum liquidarum, & quòd mirum, vbi aerem nonnihil agitatum vel auram lenem ſenſit, idem paſſam eſſe. Plerique hunc affectum & rabiem caninam pro eodem habent. Verùm vt etiam dictum, *lib.* 1. *pract. part.* 2. *cap.* 16. etſi qui rabie canina laborant, omnes etiam hydrophobia corripiantur: tamen etiam ſine rabie ex aliis cauſſis hoc malum induci poteſt, vt hiſtoriæ ibidem allegatæ teſtantur. Rabies canina & hydrophobia an ſit idem affectus? C Nam mulier, cuius P. Salius Diuerſus, *de affect. part. cap.* 19. meminit, illa poſt febrem peſtilentem & dyſenteriam in hydrophobiam incidit, & octauo die mortua eſt. Et fœmina, cuius Platerus mentionem facit, ex terrore hoc malum contraxit. Vt ita hydrophobia latius pateat, quàm rabies: cùm rabies ſolùm ab alio rabioſo animali communicetur: Hydrophobia verò etiam ex interno humorum vitio generari poſſit, vt hiſtoriæ allegatæ ſatis teſtantur.

Quæ autem cauſſa ſit, cur ita ægri hi aquam & omnia liquida auerſantur, de eo dictum eſt in Inſtitut. *lib.* 2. *part.* 3. *ſect.* 2 *cap.* 4. & pro ſe hac de re diſputat Ioan. Baptiſta Codronchius, *lib.* 1. *de hydrophob. cap.* 13. (qui tamen hydrophobiam & ra- D biem pro eodem affectu habet, ſed malè.) Verùm operæ pretium non videtur pluribus hac de re diſputare; cùm res tandem eò redeat, & omnes confiteri neceſſum habeant, malum hoc non à primis & manifeſtis qualitatibus, ſed occultis ortum habere, & peculiarem ἀντιπάθειαν huic veneno, ſeu ab animali rabido communicato, ſeu in corpore genito cum omnibus liquidis habere ita, vt ſi guſtentur, ſiue tangantur, ſiue audiantur, homo ſummè lædatur. Vt enim à tarantula demorſi muſicæ ſono iuuantur: ita liquidorum vſu vel aſpectu hi valde læduntur. Fruſtra verò ſe macerant, qui ex manifeſtis qualitatibus huius rei cauſſam reddere conantur.

E Malum verò hoc planè periculoſum eſt, & vix aliqui euadunt, teſtantúrque hiſtoriæ è Marcello Donato, Petro Salio Diuerſo, & Platero allegatæ alios tertio, alios quinto, alios octauo die mortuos eſſe. Si quid tamen remedij adhibere licet, ea proculdubio adhibenda, quæ rabidis dantur; cùm venenum hoc cum illo conuenientiam ſine dubio habeat, de quo *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 16. actum: vbi etiam ex Celſo dictum, ad præſeruationem ab hydrophobia remedium eſſe, non opinantem in aquam proiicere: ſcribitque hac de re etiam Lemnius, *de occultis nat. mirac. lib.* 3. *cap* 5. Oceani accolas demorſos à cane rabioſo certatim ad mare rapere,

etiam brutas pecudes, & ſeptenis vicibus immergere, non ſuperſtitione obſeruato iſto numero, ſed vt efficacius virus eluatur.

CAPVT VII.

De ſiti nimia.

Sitis nimia. FRequentiſſimum autem malum eſt ſitis nimia, potus nimirum nimia appetentia, cùm ſcilicet extra tempus cibi capiendi, quo alias naturalis ſitis oboriri ſolet, ſitis hominem vrget, vt & maiorem potus copiam & frequenter eum appetat. Et quidem plerúmque cum febribus, aliquando & ſine his ſymptoma hoc hominem moleſtat.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſæ autem ſitis nimiæ rectius inueſtigari non poſſunt, quàm ſi ſitis naturalis cauſſam expendamus. Hæc enim ſi nimia & vehementior reddatur, ſitim nimiam parit. Fit autem ſitis naturalis ab appetentia humidi, quod abſumptum eſt, ob quod ſuctio in orificio ventriculi excitatur. Ideóque cauſſæ omnes, quæ ſitim nimiam excitant, ad ſiccitatem, ſeu humoris inopiam redigi poſſe videntur: Galenus tamen, 1. *de ſimpl. med. facult.* cap. 30. cauſſas in duas diſpeſcit, & ſitim prouenire ſcribit, vel ob humoris inopiam, vel ob caloris copiam. Sitis duplex ſecundùm Mercatum. Vnde Mercatus ſitim nimiam duplicem conſtituit, non naturalem, & præter naturalem. Illam fieri docet, ex defectu roridæ ſubſtantiæ, quam ſequitur appetitus naturalis, in cuius ſubſidium venæ vſque ad os ventriculi ſugendo ſenſum triſtem inferant, quem ſequitur ſitis, appetitus ſcilicet frigidi & humidi, qui quidem naturalis appellari poſſet, quòd naturæ ordine procedat ab inanitione ad appetentiam. Quia tamen proficiſcitur à cauſis, quæ præter naturæ modum operantur, non naturalem nominat, quæ non ſolùm à cauſſis præter naturam, ſed & contrario ſiti naturali modo excitatur. Incipit hæc ſitis à calore & deſinit in ſiccitatem, & primariò expetit frigida, ſecundariò verò humida, atque incipit non ab inanitione membrorum, ſed à conſumptione roridæ ſubſtantiæ ipſius ventriculi, ac poſtea deſinit in conſumptionem reliquarum humidi partium.

Excitant autem ſitim priorem & non naturalem à Mercato appellatam omnia, quæ roridam totius corporis, & conſequenter etiam ventriculi ſubſtantiam diſſipant, ſiue extrinſecus accidant, ſiue intra corpori inhæreant. Ita labor, vigiliæ, inedia, immoderata aliqua corporis euacuatio, & huius generis alia, quæ humidum abſumere poſſunt, ſitim excitāt. Atque hæc ſitis non ſolùm potu, ſed & alimento liquidiore ac humidiore ſedatur. Sitis verò præter naturam, quæ à calore incipit, & mox ſibi ſiccitatem accerſit, cauſſæ poſſunt eſſe omnia, quæ humidum ventriculi nimium calefaciunt, & in eo feruorem excitant, ſiue ea intemperies in ipſo ventriculo excitetur, & conſiſtat, ſiue ob vniuerſi corporis, aut partis venticulo vicinæ vel connexionem, vel conſenſum cum ea habentis calore ea accendantur. Ita pulmonibus calefactis & excaleſcentibus maxima ſitis excitari ſolet. Idem accidit calefacto, & inflammato epate. Item ob Renes.

Cauſſæ, quæ calorem illum, ſiue in ventriculo, ſiue in aliis partibus excitare poſſunt, ſunt aer calidus, cibi nimium ſale, pipero & aliis calidis conditi, & calidorum medicamentorum, itémque vini meracioris vſus, vt & medicamenta fortius purgantia, aut venena exiccantia, vt viperæ morſus, aut vinum, in quo vipera extincta eſt. Item motus vehemens A linguæ & partium vicinarum, vt diuturna lectio & peroratio; ac omnia quæ facilè in bilem mutari, aut calorem præter naturam, vel in ventriculo, vel toto corpore, vel membro aliquo, à quo ventriculus calefieri poſſit, excitare valent.

Ego tamen malim ſitim iſtam præter naturam non ſolùm à calefacientibus, ſed etiam à ſiccantibus primò deducere, cùm videamus quæ non tantum primò calefaciendo, ſed & primò ſiccando, ſitim excitare. Etſi enim ad diſpoſitionem, quam ſequitur ſitis, præcipuè caloris actio multum poſſit: tamen ſine inſigni calore ſiccantia non rarò idem præſtant. Et ſi vtriuſque qualitatis exceſſus coniungatur, ſitis vehementior excitari ſolet. Hinc in febribus acutis & ardentibus vehemens ſitis ægros affli-B git. Siccando autem ſitim excitant cibi ſicci, & ſæpiùs humores ſeroſi, atque hinc Hydropici valdè ſitiunt, & nimiam humoris ſalſi copiam.

Atque vt hæc contrahamus, ſitis nimiæ, ſiue non naturalem, ſiue præternaturalem appellare libeat, cauſſæ ſunt illa omnia, quæ humiditatem ventriculi abſumunt, aut calefaciendo, aut ſiccando, aut vtroque modo: ſiue id fiat in toto corpore, ita ut ſuctio tandem vſque ad orificium ventriculi pertingat, ſiue tantùm & præcipuè in ipſo ventriculo vel gula, vel lingua ac palato, quæ partes communem cum ventriculo tunicam, qua teguntur, habent.

Signa Diagnoſtica.

An ægri ſitiant, & quantùm ſitiant, ipſi patefacere ſolent. Signa. Vt verò cauſſa rectè dignoſcatur, ſi-C gnis opus eſt. Sitis non naturalis, quam appellat Mercatus, cognoſcitur è cauſſis, quæ præceſſerunt, neque cibi faſtidium facile adeſt. Sitim verò, quæ ex calore & ſiccitate diſſipante & abſumente humidum ventriculi prouenit, indicat cibi faſtidium, calor & ſiccitas ventris, & vicinarum partium, & ſapor aliquis præter naturam amarus, ſalſuginoſus, nitroſus; fauces ſunt aſperæ.

An verò calor & ſiccitas primò in ventriculo ſit excitatus, an verò è toto corpore, vel parte aliqua vicina, aut cum ventriculo conſenſum habente, facilè è ſignis cognoſcitur. Febres enim ſua ſigna habent, & facilè ex iis innoteſcunt. Ita etiam patefit, an à cauſſa aliqua euidente, vt æſtu aeris, ira, vſu ciborum calidorum vel ſalſorum, vel aliorum, quæ ſupra recenſuimus, ſit excitata.

D Et quidem an ſitis ſolùm ex humore billioſo, vel ſalſo ventriculum obſidente, aut è primis viis vapores calidos ad os ventriculi mittente; an verò ex pulmonis & cordis æſtu excitetur, diſcernere & vtile eſt, nec difficile. Nam quæ ex pulmonis & cordis calore excitatur ſitis, cognoſcitur ex calidiſſimi ſpiritus efflatione, à quo & os aridum redditur, difficiliſque eſt ſermo propter tracheæ & laryngis ſiccitatem, ſitiſque illa potu parum, vel nihil ſedatur, cùm parum eius ad pulmones perueniat, ſed potiùs frigidi aeris inſpiratione. Ita ſi epatis vel alterius partis ventriculo vicinæ inflammatio ac æſtus adſit, ea è ſuis ſignis cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Sitis præter naturam malum non eſt contem-E nendum, quoniam & nutritioni corporis obeſt, & vires valdè deiicit, & quia ſitientes ſæpè appetitui indulgent, & nimiam potus copiam aſſumunt, inde in cachexiam, & alios grauiſſimos morbos incidunt, imò ſæpe mortem ſibi attrahunt, vt poſtea dicetur. 2. Sitis immoderata inſignem in corpore ariditatem & exuſtionem arguit, quam non externa aliqua cauſſa, ſed acutiſſima febris attulit, & adhuc fouet, & propterea periculum arguit.

Curatio.

Curatio. Sitis illa non naturalis nominata, cùm ob ſubſtan-

tiæ roridæ defectum, & quidem non ſolùm in ventriculo, ſed & in toto corpore oboriatur, cibo potiùs, quàm potu ſedatur, & propterea eam potus, vt potus non ſedat, ſed potius alimentoſæ partes, quæ in potu ſunt, qua ratione Hippocrates ſcripſit, 2. *aph. 11. facilius eſt, reficipotu, quàm cibo.* Ideóque hanc ſitim aqua non extinguit, licèt eam aliquo modo leniat, quinimò aquæ potu ſæpè in hâc ſiti vomitus, alui fluxus, & alia mala facilè excitantur. Cùm enim ſitis ita aquæ potu non ſedetur, eam copioſam ingerunt ægri, atque ita corpori nocent. Ideoque initium curationis fiat ab humectatione, cui mox ſuccedat lenis refrigeratio, & hæc ſitis ſolùm humidi deperditi inſtauratione miteſcit. Ac propterea ad ſitim hanc ſedandam etiam potus vini poteſt.

Sitis verò præternaturalis indicat humectantia & refrigerantia, & refrigerantia ac humectantia ſitim hanc quacunque de cauſſa genitam tollunt. Simul tamen ad cauſſam reſpiciendum, & an ſitis ſola, & ſine alio morbo ſuccreuerit, an verò alium morbum ſecuta ſit, conſiderandum. Si per ſe orta eſt, à cauſſa, vel interna, vel externa oriri poterit. Si ab externa, illa remota, & eius prouidentia habita, frigidis, frigidóque potu ſedatur. Si verò à cauſſis internis ortum trahit, cauſſæ quælibet conuenienti modo tollendæ, & ad quamque cauſſam potus ratio moderanda.

Quæ enim ex ingenti calore oris ventriculi prouenit ſitis, quàm humiditatis naturalis in eo excitauit efferueſcentia, frigidæ aquæ potus tollit, præſertim ſi cibi eiuſdem qualitatis ſint participes, & ſufficit tum bis terue bibere. Verùm ſi ſiccitatem iam contraxerit orificium ventriculi naturali eius humiditate reſoluta & abſumpta, idem potus quidem requiritur, frequentius tamen & parcius dandus hic, humectantibus admiſtis, qualia ſunt: Syrupus violarum, bugloſſæ, item mucilagines, cum iuſculis ac alimentoſis potibus. Si verò ſitis cum alio morbo coniugatur, humectantia & refrigerantia eam quidem leniunt, vix tamen plane tollunt, neque ſitis integrè ceſſat, niſi affectu, cuius ſocia eſt, ſublato.

Humectantia, & refrigerantia quod attinet, primò quidem oris refrigeratio ſitim valdè ſedat. Ergo ſæpè os colluatur aqua frigida, præcipuè addito modico aceti, aquæ hordei, lactucæ, emulſionis ſem. 4. frigid. maior. papaueris. Detineantur in ore pruna acida, vuæ paſſæ, fruſtum mali citrij, melonis perſici, grana mali punici, cydoniorum, folia acetoſæ, caules lactucæ, portulacæ, rad. glycyrrh. recentes, in frigida ſingula madefacta.

Vel ℞. *Glycyrrh.* ℈. vi. *ſem. cucum. ſatiui* ℥. ß. *tragacanth.* ℈. ij. Miſceantur & fiant Trochiſci ſublinguales. Vel ℞. *Sem. portulacæ, tragacanth.* an. ℥. ß. *ſem. 4. frig. maior. ex cortic. lactucæ* an. ℈ iij. *ſantali, gummi Arab* an ℈. ß. Terantur & cribrentur, ac cum *aq. roſ. & mucilag. ſem. pſyllij.* F. Trochiſci. Vel ſemina pſyllij aut cydoniorum excorticata ligentur in nodulo ex linteo albo, rarò, qui maceretur in aqua frigida, & ſuper lingua ponatur.

Vtiles ſunt & mucilagines ſem. pſyllij, cydon. vt: ℞. *Sem. pſyllij cydon.* an. ℥. i. *aqu. ſ.* ℔. ß Macerentur per noctem, deinde diligenter cõquaſſentur, & abiectis ſeminibus addatur *ſyrup. violar.* ℥. i.

Nonnulli & cryſtallum, ac corallium in ore detinere iubent. Vtile eſt & Rob ribes, ſuccus de agreſta, de acetoſa, acetoſitatis citri, vinum granatorum, caules lactucæ conditi: de quibus etiam aliquid deglutire licet.

Optimè autem aqua actuali ſua frigiditate ſitim pellit, eáque omnibus animalibus ad ſitim ſedandã communis potus eſt, de cuius recto vſu in doctrina de febribus dictum. Cautè enim vſurpanda, cùm, ſi auidius potetur, grauiſſimorum malorum & mortis ſæpè cauſſa ſit. Ita refert Antonius Beniuenius, *de abditis morborum & ſanat. cauſſ. cap.* 6. Iuuenem quendam Febre ardente correptum, cùm ſiti vrgente frigidiſſimam aquam potaſſet, intra paucas horas mortuum eſſe. Et Amatus Luſitanus, *cent.* 2. *cur.* 2. hiſtoriam iuuenis ex aquæ frigidæ potu mortui recenſet. Narrat quoque Foreſtus, *lib.* 1. *obſeru.* 13. *in ſchol.* magnæ ſpei adoleſcentem Valerium Cordum, cùm in itinere Romam verſus ſiti vrgente aquam gelidam bibiſſet febre ardentiſſima correptum Romæ mortuum eſſe. Eadem ratio eſt cereuiſiæ. Noui enim fœminam, quæ cùm in febre vigente ſiti cantharum ferè cereuiſiæ tenuioris exhauxiſſet, in hydropem incidit, à quo poſtea tamen idoneis medicamentis adhibitis euaſit.

Cautio in aqua ad ſitim ſedandam præbenda.

Galenus acetum commendat in ſiti ex calore, quia refrigerat. Improbat verò in ſiti ex ſiccitate vel humidi inopia. Quòd ſi ſimul coniugatur humiditas & caliditas, eius ſitis optimum medicamentum acetũ eſſe ſcribit. Sin ex caliditate, & ſiccitate ſit affectio, vt in febribus, oxycratum, ſeu poſcam, hoc eſt, aquam modico aceto miſtam probat, 1. *de ſimpl. med. fac. cap.* 30.

Eadem ratio eſt ſpirit. vitriol. ac ⊖ quæ aceti loco commodè admiſcentur. Vbi tamen ſciendum, non frigiditate hæc, cùm ſint calidiſſima, ſitim ſedare, ſed quia inflammationem humorum calidorum & inflammabilium, qui ſitim excitant, ſiſtunt, abs quo ſi ſit, & ſolùm ex ſiccitate & defectu humidi ſitis proueniat, potius nocent.

Spiritus vitriol. & ⊖ quomodo ſitim ſedant?

Vtiles ſunt & Emulſiones ſemin. 4. frig. maj. & Iulebi ex aq. ſimpl. vel deſtillata, & ſyrupi acidi cũ aquis deſtillatis miſti, quales ſunt ſyrup. acetoſitatis citri, granat. de ribes, de agreſt. oxyſacchara. Extrà quoque nonnulla adhibentur, lotiones præcipuè pedum & manuum, & epithemata regioni ventriculi, Epatis & cordis applicata, quæ omnia calorem totius corporis temperando ſitim ſedant, poſſúntque regioni Epatis applicari ſuccus cichor. endiu. portulac. cum aceto & ſpec. diatrionſantal. l. quo modo ſæpius & felicius, quàm internis, ſe ſitim ſedaſſe ſcribit Hercul. Saxonia.

Externa ſitim ſedanda conuenientia.

In talibus tamen frigidis ipſi ventriculo adhibendis cautione opus eſt; cùm facilè ventriculum, & diaphragma vicinum lædere poſſint. Refert enim Anton. Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanat. cauſſ. c.* 15. ab emplaſtro nimium frigido ſtomacho applicato primò difficilem reſpirationem, hinc ſingultum, & poſtea mortem ſecutam fuiſſe. Si æger abſque febre ſit, & bilis aut ſalſa pituita ſitim excitent, & adhuc foueant, humores illi per interualla purgandi ſunt pilulis de hiera, maſtichinis, agarico trochiſcato & aliis commodis medicamentis, ac poſtea intemperies corrigenda, vt ſupra dictum. Si autem à febre ſit ſitis, in principio paroxyſmi, ægroto potus non eſt dandus, ne æſtus maior in corpore accendatur, & materia in motu ſuo impediatur, ſed fallenda ſitis iis, quæ in ore detinentur. In vigore paroxyſmi deglutienda quædam præbere & collutionibus oris refrigerantibus, ac humectantibus vti conuenit. In declinatione potus conceditur, niſi æger abſtinere velit, vt excitatus huius frigiditate calor forâs erumpat, ſudorémque promoueat. Qua de re plura de febribus dicta ſunt. In ſiti pulmonum caliditate aeris frigidi attractio vtilis, & propterea is frigidis alterandus, & continuò flores roſar. violar. nymphææ olfaciendi. Si ex Hydrope fuerit ſitis, in nitroſo ſalſo, ac corrupto humore ad ventriculum tranſmiſſo, non potu ea ſedanda, cùm is malum

Cautio.

augeat, ſed is, quæ vapores & humores demulcent. A Ad quam rem mucilagines & pinguia proſunt.

Diæta. Quòd ad Diætam, cibus ſit refrigerans & humectans, vbi cauſſa ſitis eſt humor bilioſus, vt lactuca, ptiſana hordeacea, & alij de quibus in calida & ſicca ventriculi intemperie dictum. Fugienda autem acria, ſalſa, amara. Æger os clauſum teneat, nec multum loquatur, de conſilio Hippocratis, 6. *Epid. comm.* 3. *text.* 33. vbi os claudere & ſilere ſitim ſedare ait. Quibus noctu bibendi eſt auiditas, iis admodum ſitientibus obdormire bonum, ſcribit idem Hippoc. 5. *aph.* 7. Sæpè enim contingit noctu aliquem ſitire, ſiue quod parcius in cœna bibit, ſiue quòd liberalius vinũ hauſit, ſiue quod cibis ſalſis & acribus vſus eſt. Hic igitur, ſi ſitis leuior & ἐπιπόλαιος, vt appellat Hippocr. 6. *Epid. comm.* 4. *text.* 23. non B bibendum, ne coctio ventriculi turbetur, ſed dormiendum, vt in ſomno materia ſitis cauſſa corrigatur, ſiue illa crudus ſuccus ſit, ſiue vapores feruidi & acres, fauces ac os ventriculi exſiccantes. Per ſomnum enim intrò collectus calor naturalis & ſanguis viſcera humectant, cibíque & potus acrimoniam temperant. Si verò ſitis valdè vrgeat, dandus eſt potus, præſertim ſi ex humidi defectu illa orta ſit, ſed moderatius initio, priuſquam coctio abſoluta ſit. Tutius tamen ſemper eſt, noctu à potu abſtinere & ſomno indulgere.

CAPVT VIII.

De Symptomatibus, quæ in retentione cibi & potus accidunt.

C

POſtquam Symptomata, quæ circa appetitum in ventriculo accidunt, abſoluimus proximum eſt, vt iam ea, quæ circa retentionem contingunt, explicemus. Etſi enim poſt appetitum ſequitur deglutitio, & illa etiam lædi poſſit, tamen de ea ſupra inter affectiones gulæ, ſeu œſophagi egimus.

Symptomata retentionis deprauatæ in ventriculo. Ventriculus equidem circa cibum & potum, quem coquendum accepit, rectè coarctari, eúmque rectè complecti debet. Verùm hoc non ſemper accidit, vnde Retentionis deprauatæ ſymptomata accidunt. Sunt autem illa quatuor, palpitatio quædam, veluti cónuulſio, veluti tremor, veluti vibrans motus, vt ea Galenus, *de diff. ſympt. cap.* 4. recenſet.

Palpitatio. Palpitatione afficitur ventriculus, quando eleuatur & deprimitur interdum totum corpus, vt in reliquis partibus fieri ſolet, dum à flatu craſſo in eos erumpente eleuantur, & poſtea ſponte concidunt. Appellat autem Galenus non palpitationem abſolutè, ſed palpitationem quandam, cùm non in ſubſtantia ventriculi, ſeu intra eius tunicas flatus attollens contineatur, ſed in ipſa ventriculi cauitate. Huius enim ſymptomatis cauſſa eſt flatus in ventriculo contentus, eúmque diſtendens, ex cruditate & imprimis cibo flatulento ac potu copioſo ortum habens. Habétque hoc ſymptoma eaſdem cauſſas, quas inflatio ventriculi, & propterea etiam ſigna & curationem eandem.

Conuulſio. Deinde accidit ventriculo quædam quaſi conuulſio, cùm ſcilicet ventriculus immodicè exinanitus poſtea circa cibos ſeſe conſtringit ſubitò, & cum violentia quâdam; ac quaſi ſingultu, & proinde etiam, quæ de hoc ſymptomate dici poſſent, ex *capite de ſingultu* infrà, & ſuprà *de intemperie ventriculi ſicca* petantur.

Tremor. Tertiò veluti tremor quidam quandoque ventriculo accidit, quem Galenus, *loco alleg.* ita deſcribit: Vbi à comedendo, nec κλύδων aliquis, ſeu fluctuatio cum ſonitu te infeſtat, nec inflatio, nec palpitatio vlla, nec ſingultus, ſed difficultas aliàs inſueta in ventre ſentitur, grauatúrque is ac laborat, cupitque celeriter opus vel per inferiores, vel per ſuperiores partes abijcere, accidit præterea ructus quiſpiam cum diſplicentia aliena, nec facilè interpretabilis in anhelitu difficultas ſequitur: exiſtimabis, ventriculum circa cibos conſtringi quidem, cæterum id veluti cum tremore fieri. Symptoma autem hoc ortum habet vel à ciborum copia nimia, vel à frigida intemperie, de qua ſuprà dictum.

Conuulſio. Tandem etiam conuulſio veluti quædam circa ventriculi corpus, ſicuti in febribus accidit, ægrique ſe quandam moleſtiam in ventriculo percipere aiunt, qualis in initio intermittentium febrium fieri ſolet. Fit autem hic motus, dum ventriculi tunicæ, quo tempore ſe circa cibum conſtringunt, ab aliqua mordaci materia irrigantur, quæ vt plurimum bilioſa exiſtit & tenuis. Cuius ſymptomatis cauſſæ & curatio ex iis, quæ de intemperie ventriculi cum bile dicta ſunt, patent.

Curatio. Curantur autem hæc ſymptomata cauſſis, à quib. pendẽt, ſublatis. Si nimirum cibi vel potus copia ſit maior, quàm vt eam ventriculus complecti poſſit, ea minuenda. Si cibus ſit craſſus, flatulentus, durus, talis vitandus, & is eligendus, qui minimam in ventriculo extenſionem pariat, & facilè concoquatur. Si autem aliquod vitium ſit in ventriculo, corrigendũ, vt ſuprà de morbis ventriculi dictũ. Imperfecto etiã ciborum amplexui ſuccurritur per medicamenta & cingulum aſtringens. Conſtricto enim & compreſſo peritonæo conſtringi quoque ventriculum neceſſe eſt, vnde alimenta rectius complectitur.

Ruminatio.

Ruminatio. Circa retentricem ventriculi (etſi alij, ſed minùs commodè, ad expultricem referunt) accidit interdum rarum ſymptoma, Ruminatio nimirum. Equidem ruminatio quibuſdam brutis naturalis eſt, ex peculiari ventriculi conſtitutione. Verùm ſi homo cibum, quem ventriculus ad coquendum aſſumpſit, antequam planè coctus ſit, in os reſumat iterúmque maſticet, id planè p. n. eſt. Rarum verò, vt dictum, eſt hoc ſymptoma: Eius tamen duo exempla refert Hieron. Fabric. ab Aquapend. *in tractatu de varietate ventricul.*

Exempla ruminantium. *Vnus,* inquit, *fuit nobilis Patauinus,* D *qui interrogatus de ruminatione, num eſſet illi libera, reſpondit, minimè liberam eſſe, ſed coactam. Cogebatur enim ab aſſumpto cibo, circiter horam plus minuſue in os cibum attrahere & rurſum mandere. Cogebatur autem ab inſigni oblectatione, qua ruminandi cibum tenebatur, idque ſibi eſſe perpetuum omnibus temporibus faſſus eſt. Dicebat præterea omnem cibum, ſiue ſolidum, ſiue mollem ſe ſemper ruminare, & dum aſſumebat, deglutire ſtatim abſque vllo ferè dentium officio, quamuis dentes ſortitus eſſet in vtráque maxilla, vt alij homines, & os aliquando latius ac gulam, propter quam cauſſam literam S. proferre ægrè poterat: item ſibi videbatur intra os aliquid quaſi bolum continere, quòd expeditam illi locutionem impediret: Ruminatioque ei & motus maxillæ ad latera longè facilior obtigerat ac cæteris.* E *Habebátque in vſu bibendi vinum nigrum ac potẽs, album verò abhorrebat, præter maluaticum. Cùm ægrotabat, nequaquam ruminabat, ſed ab omni ruminatione tunc temporis ceſſabat, vt boues quoque faciunt, cùm ægrotant, quòd tanquam ſignum certum, boues ægrotare ruſtici habent. Obiit, & aperto cadauere inuentus ventriculus eſt inſignis magnitudinis, & interna ſuperficie valdè aſper. His omnibus addendum omninò eſt, quòd eius pater paulò ſuprà frõtem in capite corniculum duriſſimum craſſitie digiti minimi, longitudine verò oliuæ Hiſpanicæ habebat exuberãs, ſubſtantia vngui perſimile. Ex quo coll-*

gi poteſt, parentis ſemen aliquam habuiſſe affinitatem cum cornigeris animalibus, neque mirum fuiſſe filium ſimile quid à parente contraxiſſe.

Alter qui ſimiliter ruminabat, fuit monachus iiſdem conditionibus affectus, qui tamen marcore obiit, propterea, quòd tanta auiditate cibus regerebatur, in os, vt ventriculus, & conſequenter iecur cibi indigentia quaſi perpetuâ laboraret.

Tertium Exemplum, quod Clariſſ. Præuotius auditoribus ſuis Patauij recenſuit, eſt de quodam viro quinquagenario Genuenſi, eodem vitio ab ineunte ætate vſque in præſens tempus correpto, qui aliam rationem reddere nequit, niſi quòd ipſe adhuc infans matre mortuâ per biennium lac ex vbere vaccæ calidum hauſerit.

Verùm alia vitia vt rara ſunt, ita proculdubio à primo ortu à præternaturali aliqua ventriculi cõſtitutione ortũ habent, & propterea curari nõ poſſunt.

CAPVT IX.

De Chylo ſeu coctione ventriculi læſa, & imbecillitate ventriculi.

Χύλωσις læſa.

PRimaria & propria ventriculi actio eſt Chyloſis, ſeu cibi & potus concoctio, & in ſubſtantiam cremori ptiſanæ ſimilem, quam chylum vocant, mutatio. In ventriculo enim cibus aſſumptus primùm futuri alimenti rudimentum accipit, vnde etiam ventriculus publicum alimenti ταμιεῖον, ſeu promptuarium appellatur.

Chyloſeos læſæ differentiæ.

Læditur autem Chyloſis & ventriculi coctio variis modis, & variis de cauſſis. Nam 1. interdum nulla cibi fit alteratio, vel mutatio, quod vitium ἀπεψία, ſeu cruditas nominatur. 2. Interdum lõgior, quàm par eſt, mora in coquendo conſumitur, aut omnes cibi partes perfectam coctionem non recipiunt, & alimentum ſemicrudum relinquitur, quòd vitium βραδυπεψία nominatur, tarda & imperfecta concoctio. 3. Cùm cibus corrumpitur & aliam quã debebat, naturam accepit, δυσπεψία & τῆς πέψεως διαφθορὰ dicitur. Cruditas tamen ventriculi interdum generaliter accipitur, & de omni coctionis in ventriculo ἀποτυχία, & fruſtratione vſurpatur. Nonnulli etiam hoc malum ventriculi imbecillitatem & debilitatem nominant.

Imbecillitas ventriculi.

Proprie tamen prioribus duabus tantùm differentiis competit. Etſi ſint, qui in genere imbecillitatem ventriculi nominant, cùm non ſolùm coctrix, ſed omnes iunctim facultates malè habent, & eâ duntaxat ratione ægrotant, vt nimirum non extinguantur vel euertantur, ſeu cùm inceptum opus nequeunt perficere, & in medio quaſi actu ſubſiſtunt. Cruditas verò duplex conſtituitur, nidoroſa, cùm alimentum in nidoroſam, & vſtam quaſi materiam mutatur, vt ructus vel oleum frixũ, vel piſces corruptos, vel ſimile quid referat, quæ accidit in bilioſis & calidis naturis. Acida verò eſt cũ cibus in acidam naturam mutatur, vnde & ructus acidi percipiuntur, quæ fit à vẽtriculi frigiditate. Poteſt tamen & tertia cruditatis differentia addi, cùm ob calorem debilem cibus imperfectè coquitur, & in pituitoſum quid mutatur, citra tamen aciditatem.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Læſa facultas.

Fruſtratur autem facultas ventriculi in coquendo, vel læſa facultate, vel ob errorem externum. Facultas læditur ob morbos ventriculi, præcipuè ob intemperiem ventriculi, vt & ἀτονίαν eiuſdem, ſeu tonum laxatum, & laxitatem præter naturam, cùm ſcilicet neceſſarius iuſtáſque fibrarum cœlitus laxatur. Quòd vitium etſi alij alio referant: tamen rectiſſimè ad morbos conformationis refertur. Impeditur verò facultas ventriculi à tumoribus, vulneribus, vlceribus & ſimilibus morbis ſupra enumeratis. Vt enim ventriculus bene coquat, naturalem conſtitutionem in temperie, conformatione, & vnitate habere debet. Frequentiſſimè verò læditur ventriculi coctio ob calorem eius debilem. Coctio enim ventriculi primariò per eius calorem perficitur. Conſtat autem is calor, qui coctionis autor eſt, ex calido innato & influente, & vt vterque ad coctionem neceſſarius eſt, ita etiam vtriúſque ratione coctio ventriculi lædi poteſt; ac coctio ventriculi malè perficitur non ſolùm, quia calor innatus ventriculi languidus eſt, ſed & quia influens deficit & debilis eſt, id quod ægris & conualeſcentibus accidit. Atque hac de cauſâ in affectibus animi, cùm calor & ſpiritus alio auocantur, coctio ſæpè læditur. Ideóque ad hoc genus cauſſæ pertinẽt nõ tantùm, quæ intemperiem ventriculi innatam debilitant, ſed & quæ calorem influentem, vel auocant, vel diſſipant. Præterea non ſolùm calor ipſius ventriculi, etſi is primaria coctionis cauſſa ſit, ſed vicinarum etiam partium aliquid ad coctionem facit. Dextra enim parte ventriculum epar amplectitur, ſiniſtra lien, ſupra diaphragma, ante & infra omentum ac inteſtina. Hæ ergo partes, ſi calorem ventriculi non ſatis foueant, vel etiam intemperie laborent, eorum vitio calor debilitatur, & non rectè coctio perficitur. Et quæ cauſſæ ſint, quæ temperiem ventriculi euertunt, ſupra dictum.

Ob errorem verò externum coctio læditur, cum nullo ventriculi vitio, ſed ob aliud quid, quòd extra eius conſtitutionem eſt, coctio non rectè perficitur. — Error externus.

Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 1. errorem externum hîc triplicem conſtituit: Alium in excrementis in ventriculo hærentibus; alium in cibis; alium in tempore ſolemni. Excrementa primò in ventriculo, ſeu in eo genita, ſeu aliunde affluentia coctionem turbant, dum cibos, etſi boni ſint, inquinant & corrumpunt: Quæ ſi ſint frigida, faciunt, vt acida cruditas inde generetur, aut ſi in magnâ quantitate adſint, etiam ἀπεψίαν efficiunt. Si ſint calida, & bilioſa, nidoroſam cruditatem pariunt, quæ modò crudos, vel corruptos piſces, modò oleum frixum, modò aliud quid referunt.

Ciborum verò cauſsâ coctio vitiatur, dum vel in cibi ſubſtantia, vel in quantitate, vel in tempore, vel in ordine ſumendi aliquis error committitur. Ob cibi ipſius ſubſtantiam coctio lædi poteſt, dum cibi vel natura ſua ſunt corruptioni obnoxij, vel nimis duri & craſſi ac coctu difficiles, vt à calore noſtro ſatis vinci non poſſint; vel iam corrupti, vel crudi, & non rectè præparati, id quòd fit, dum vel ad focum non rectè coquuntur, aut non rectè maſticantur, vel cibi natura praui, vt ſunt, fungi, vel quidem ſua natura non praui, quos tamen nonnulli ex indiuiduali & peculiari proprietate auerſantur, aſſumuntur.

Qui enim caſeum, vel piſces, vel aliud quid natura abhorrent, illud ingeſtum, vel aſſumptum nunquam in bonum chylum mutant. Pertinet huc & ciborum varietas, quando cibi multiplices, & qui facultates diuerſas habent, in eodem prandio vel cœna ſumuntur. Cùm enim alij aliis facilius, alij difficilius coquantur, diuersáſque naturas habeant, turbatio inde fit in ventriculo, teſte Galeno, 3. *de vict. rat. in acut. cap.* 35. In quantitate peccatur, cùm cibi nimis magna copia, vel parua aſſumuntur. — Quantum cibi aſſumendum.

Tantùm enim cibi aſſumendum, quantum ventriculus vincere & ſatis elaborare poteſt: Si verò nimia cibi copia ingeratur, vt à facultate vinci & coqui non poſſit, crudi humores inde oriuntur. Qui verò ventriculum ſatis robuſtum & calidum habẽtes cibum nimis parcè aſſumunt, iis cibus aduritur, & corrumpitur. Qualitatis error eſt, ſi cibus ſit

calidior,

calidior, qui facile nidoroſæ cruditati materiam prebet, vel frigidior, qui, ſi ſit magna frigiditas ἀπεψίαι, ſi minor, aciditatis cauſa eſt. Temporis ratione in cibo error accidit, quando alius cibus aſſumitur, antequam prior ſit concoctus. Ordinis etiam aliqua ratio eſt. Ad coctionem enim turbandam facit, ſi primo loco cibi duriores & coctu difficiliores; poſteriore verò molliores, & coctu faciliores aſſumuntur. Ob ſomnum coctio læditur, quando homo tempore conſueto non dormit, vel parum dormit. Cùm enim calor à ſenſuum & reliquarum actionum miniſterio in corpore reuocetur ad interiora, ob caloris copiam coctio tunc faciliùs obitur, quàm in vigiliis. Sunt tamen præterea adhuc alia quædam quæ ſi modum non ſeruent, etiam coctionem lædunt & turbant, pleraque calorem ventriculi debilitando & auocando. Sic calor externus immodicus diſſipando calorem internum, coctionem debilem efficit: Ita vehemens & nimius animi & corporis motus poſt cibum coctioni multum obeſt. Et quantum terror, vel ira in coctione lædenda & cibo corrumpendo poſſit, notiſſimum. Ita balneum vel exercitia à cibo mox inſtituta calorem exhauriunt, & à ventriculo auocant. Pertinent huc & omnia, quæ faciunt, vt cibus in ventriculo non rectè contineatur: Quando ſcilicet non debitus ſit cibi amplexus, vel cibus ante iuſtum tempus, & antequam coctus eſt, à ventriculo excernitur. Quæ omnia à vitio retentricis & expultricis pendent. Nam ſine retentione cibum rectè coqui impoſſibile eſt. Si enim ventriculus non tam diu, quàm par eſt, cibum retineat, non rectè elaboratur, atque fit lienteria. Si verò non rectè ventriculus cibum amplectatur, fit inde coctionis turbatio, rugitus, flatus, & ſimilia ſymptomata, de quibus *capite præcedente* dictum. Nonnulli tamen cauſſas has aliter diſpeſcunt, atque fruſtrationem chyloſeos fieri docent, vel primariò & per ſe, vel ſecundariò & ex accidente. Primariò, dum ſine reliquarum ventriculi actionum (retentricis puta & expultricis) vitio non rectè coctio perficitur, ſiue id fiat læſa facultate, ſiue ob errorem externum, de quibus hactenus diximus. Secundariò verò & per accidens, dum ob retentricis, vel expultricis vitium coctio læditur. Retentrix autem fruſtratur itidem vel læſa facultate, ob morbos ſcilicet ventriculi, intemperiem frigidam & humidam, aut malam compoſitionem, natiuam ſcilicet paruitatem ventriculi, ob quam iuſtam cibi copiam, nec capit, nec retinet, aut ſolutam vnitatem; vel ob errorem externum, qui eſt vel cauſſa interna, hoc eſt, excrementum flatulentum cibi complexum prohibens, vel externa, vt cibus flatulentus, humidus, copioſus, præcipuè verò potus nimia copia, quæ fluctuationem in ventriculo efficit, & retentionem impedit. Ob expultricem verò coctio læditur, cùm ea vel aufertur, vel imminuitur, vt in Ileo, vel deprauatur, vt in ſingultu, vomitu, cholera, quòd ipſum accidit, vel ob morbos ventriculi, & præſertim qui fibras tranſuerſas occupant, quales ſunt intemperies, potiſſimum frigida & humida, mala compoſitio, id eſt, anguſtia ſecundùm orificium inferius ventriculi, obſtructio & compreſſio à tumore, ſiue in hoc, ſiue in inteſtinis; vel ob errorem externum, ſcilicet humorem peccantem ſubſtantia, quantitate, qualitate, quando materia, aut in eo genita p. n. calida, aut tranſmiſſa cauſſa eſt expulſionis deprauatæ, frigida diminutæ. Quò pertinent & externa, vt medicamenta purgantia, & ſimilia.

Χύλωσις duplici modo lædi dicitur.

Atque hæ cauſſæ omnes nunc βραδυπεψίαν, nunc ἀπεψίαν, nunc δυσπεψίαν inducunt, prout vario modo ſeſe habent. Ἀπεψία, vel βραδυπεψία cauſſas eaſdem habent, quæ in ἀπεψία ſunt maiores, in βραδυπεψίᾳ minores. Calor nimirum ventriculi debilis, ciborum

A vitia & omnia, quæ facultatem coctricem, vel debilitare, vel ei reſiſtere impedimento & eſſe poſſunt. Δυσπεψία vero calida oritur præcipuè ab intemperie ventriculi calida, quæ cibos adurit & corrumpit. Prębent etiam cauſſam cibi natura ſua calidi & bilioſi, facilè corruptioni obnoxij, & praui ſucci varij, humores bilioſi in ventriculo collecti, vel ad eum tranſmiſſi. Corruptionis verò acidæ cauſſæ ſunt intemperies nimis frigida, humorum pituitoſorum redundantia, & ipſa alimenta valdè frigida.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Coctionis ventriculi vitium præcipuè ex effectis, excrementis mutatis, ructibus & ſimilibus, quæ in coctione accidunt, ſymptomatibus ac nutritione læ-

B ſa cognoſcitur. Et quidem ἀπεψία cognoſcitur ex ructu, qui etiam poſt ſex vel ſeptem horarum ſpatium, quo aliàs in ſanis cibi ſi non perfectè coqui, tamen mutari ſolent, ciborum naturas ac qualitates refert. Si cibi incocti & non mutati vomitu reiiciantur, vel per aluum excernantur. Si præceſſerunt cauſſæ ventriculum valdè refrigerantes, vel aſſumpti cibi ſint coctu difficiles, & adſint alia ſigna frigidi ventriculi: & tum æger læditur ab iis, quæ ventriculum refrigerant, & concoctionem debilem reddunt. Commodum verò percipit ab iis, quæ calorem augent, vt aromatibus & ſimilibus. Coctio debilis ex iiſdem ſignis cognoſcitur, è quibus coctio ablata, ſaltem debilioribus. Ructus ſunt acidi, grauitas, tenſio, & inflatio in ventriculo percipitur, vomuntur pituitoſa, deiectio-

C nes ſunt humidæ, & crudæ ac pituitoſæ, atque alimenta etiam coctu facilia vix longo tempore coquuntur.

Deprauata coctio cognoſcitur ex ructibus nidoroſis, & ſapore in palato, qui ſimilem putredinem ac corruptionem referunt. Atque ita ſæpè à vaporibus eiuſmodi lingua inficitur, vt omnes cibi etiam ſuauiſſimi prauum aliquem & abominabilem ſaporem referre videantur. Atque is ſapor maximè percipitur, cùm eiuſmodi cibi corrupti vomitu reiiciuntur.

Cauſſæ verò cognoſcuntur hoc modo. An cibi coctu difficiles, praui, maiore copiâ non opportuno tempore, modo ac ordine ſint aſſumpti, facilè ex ægri relatione cognoſcitur. Si verò nihil tale præceſ-

D ſerit, ventriculus conſiderandus, & an ſignum aliquod morbi alicuius ventriculi ſuprà enumerati adſit perpendendum, & inde, ob quem morbum facultas lædatur, diſcendum. An verò ex accidenti, & ob retentricem ac expultricem læſam coctio lædatur, è ſuis ſignis cognoſcitur. Ablata quidem retentio innoteſcit ex eo, quod alimentum ſtatim, vt fuit ingeſtum euomitur vel deiicitur. Imminuta verò cognoſcitur ex eo, quòd citius, quàm par eſt, deiicitur, vnde humidiores & crudiores plerumque feces deiiciuntur quemadmodum in lienteria accidit. Amplexus verò ciborum vitiatus è fluctuatione, murmure, & rugitibus, prauiſque ventriculi motibus deprehenditur. Expulſio tandem ablata cognoſcitur ex Ileo; diminuta, è tarda deiectione; deprauata, è prauis moti-

E bus tempore expulſionis, ex fluxu alui cum dolore, acri morſu, ex celeri ac intempeſtiua excretione. Cauſæ verò horum ſymptomatum è ſignis morborum ventriculi antea propoſitis cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Cruditas ad malorum ſuccorum, morborumque plurimorum generationem facit, ſiue ea boni, ſeu mali ſucci cibos ſequatur; cùm errata primæ coctionis non corrigantur in ſecunda. Deterior tamen cruditas eſt à mali ſucci cibis. Atque ex hac prauorũ ſuccorũ varietate morbi varij oriuntur, febres, tumores, eryſipelata, ſcabies, nutritionis defectus, vel imminutio, aut nutritio vitioſa, qualis eſt in lepra & ſimilibus malis. 2. Coctionis vitiũ, quod ab errore externo

oritur, facilius corrigitur, quàm quod ex imbecillitate facultatis accidit. Externis enim illis cauſſis ablatis, & errore in victu mutato, ferè citra aliud auxilium ſymptomata tolluntur. 3. Facilius etiam emendatur vitium coctionis, quod fit ab humoribus aliunde in ventriculum bene valentem influentibus & cibum corrumpentibus, aut coctionem impedientibus. Humoribus enim illis expurgatis, antequam morbum aliquem in ventriculo excitent, ſymptomata omnia euaneſcunt. 4. Peſſima amara bile abundantibus cruditas eſt, citiſſimè febrim accendit, in qua cibi in nidoroſam qualitatem corrumpuntur. In qua verò cruditate cibi in acidam vertuntur qualitatem, ea minus nocet. 5. Minùs quoque noxia eſt iis hominibus nidoroſa cruditas, quibus aluus eſt aperta; grauis autem, quibus adſtricta: Quia in febres promptius incidunt, præſertim ſi ad ſolita opera reuertantur. Galenus, 7. *meth. med. cap.* 7.

Curatio.

Curatio. Vt autem vitiata coctio emendetur, à qua cauſſa illa originem habeat, primò inquirendum, & cauſſa illa remouenda. Ea enim ſublata coctio rectè perficitur. Quomodo verò morbi ventriculi curari debeãt, in præcedentibus iam dictum. Erroresque quoque in victu commiſſi ſi emendentur, & rectior diætæ modus obſeruetur, facilè ſymptomata illa euaneſcunt. Ideoque ablata vel imminuta coctio cùm à frigido ventriculo veniat, curanda calefacientibus, & alterantibus ventriculum, quæ ſuprà in intemperie ventriculi frigida fuerunt propoſita. Eodem planè modo corrigitur cruditas acida, cùm & illa à caloris diminutione, vel frigidis cibis ortum habeat. Ad ventriculum roborandum Chymici imprimis commendant ſpiritum vitrioli Veneris, quem acetoſitatem eſurinam Veneris nominant, ſeu ſpiritum vitrioli Vngarici, atque de eo ſcribunt, quòd tantis polleat viribus, vt omnia, quæ in ventriculo continentur, ſiue tartareæ, ſiue ſulphureæ impuritates fuerint, conſumat, ventriculumque vſque adeò confortet & roboret, vt omnia concoquere queat, vt ſtruthio ferrum concoquit ac digerit. Verùm ὑπερβολικῶς illa dicitur. Non quidem abs re eſt, cùm commodo ſæpè eum exhiberi. Cautione tamen non exigua opus eſt. Neq; enim in quauis ventriculi imbecillitate & morbo vſurpandus, ſed vbi craſſi, & vt loquuntur, tartarei humores in ventriculo adſunt, quos conſumit. Poſtea etiam adſtringendo ventriculum roborat. Videndum tamen etiam hic, ne quid nimis, & humidum radicale ventriculi ab eo diſſipetur & abſumatur, quod ſæpè ab intempeſtiuo & nimio ſpiritus vitrioli vſu accidit. Vbi vero calor ventriculi languet, & humidum radicale deficit, plus obeſt, quàm prodeſt ſpir. Vitriol.

Spiritus vitrioli Veneris an in imbecillitate ventriculi conueniat.

Ad ventriculum roborandum vtilis eſt etiam aqua cinamomi cum ſucco cydoniorum deſtillata, maſtiche, vt & ſpiritus maſtiches, præcipuè hic. ℞. *Maſtiches el.* ℥. iij. *galangæ*, ℥. j. *ſpiritus vini opt.* ℔. ß. Digerantur ac deſtillentur.

Spiritus maſtich. ventriculum roborat.

Vbi verò nidoroſa cruditas percipitur, atque illa originem habet à prauis ſuccis in ventriculo contentis, & cibos corrumpentibus, nihil vtilius eſt, quàm prauos ſuccos mox per aluum & vomitum expurgare. Imò in omni cruditate præcipuum remedium eſt excrementorum alui deiectio quotidiana. Vbi verò ſolùm ob caloris ventriculi exceſſum fit illa corruptio, neceſſum eſt, alimenta duriora exhibere, & cibos aceto, ſucco citri, & aliis acidis condire.

Diæta.

Diæta. In omni verò coctione vitiata & cruditate, quacunque etiam de cauſſa ortum habeat, bonam diætæ rationem obſeruare neceſſarium eſt. Ideoque panis ſit optimæ notæ, de quo Galenus, 1. *de aliment. fac. cap.* 2. *&* 4. Reliqui etiam cibi in debili coctione ſint coctu faciles, & quæ cauſſæ debilitatis aduerſentur. In iis autem, quibus bilioſus humor, aut aliud excrementum prauum in ventriculo colligi ſolet, cibi faciles coctionis facilè corrumpuntur, quòd & iis accidit, qui calorem ventriculi non temperatum, ſed igneum quaſi obtinent. Ideoque talibus cibi coctu paulò difficiliores dandi: Succi tamen, qui è talibus cibis, qui aliàs coctu ſunt difficiles, conficiuntur, ſi in corpus diſtribuantur, prauam naturam retinent, vt docet Galenus, 2. *de aliment. facult. cap.* 6.

In omni etiam coctione læſa is cibus & potus fugiendus, qui ventriculo eſt ingratus, de quo Hippocrates, 2. *aphor.* 38. Atque in eo reſpiciendum ad peculiarem ægri naturam, ob quam accidit, vt nonnullis grata vel ingrata, coctu facilia, vel difficilia ſint, hæc, vel illa. A cibis autem praui ſucci omnibus abſtinendum, etſi coctu ſint faciles. Nam licet principio nihil damni afferre videantur: tamen nobis non aduertentibus progreſſu temporis in venis colliguntur praui humores, & ad corpus alendum inepti, qui exiguam poſtea occaſionem nacti putredinem concipiunt, atque inde febres malignæ oriuntur. Ideoque Celſi ſententia, *libr.* 1. *cap.* 1. ſimpliciter admittenda non eſt, dum ſtatuit, qualitatis ciborum nullam habendam eſſe rationem, modò coquantur. Nam licet exquiſitè coquantur; nunquam tamen ex iis notæ planè bonæ ſuccus generatur. Repentina etiam ad contraria in alimentis mutatio ſanis cauenda, & multò magis ægris, vt docet Galenus, 2. *de rat. vict. in acut. text.* 8. *& ſeqq.* Varietas quoque ciborum vitanda, vt & potus. Qui cibi pridie ſumti in ructibus qualitates percipiunt, & quibus hypochondria eleuantur, iis ſomnus longior conuenit. Somnus enim & quies coctioni & retentioni ciborum maximè inſeruiunt. Decubitus in ſomno primò fiat ſuper latus dextrum, vt cibus ad fundum ventriculi, vbi coctio maximè viget, citius & facilius deſcendat: Poſtea verò ſupra latus ſiniſtrum, vt epar ventriculo incumbens coctionem adiuuet. Auicennas tamen, vbi cibus non ſupernatat, mox ſuprà ſiniſtrum latus decumbere iubet. Corpus ante cibum exerceatur, poſt cibum verò quieſcendum eſt: Moderata tamen à cœna ambulatio non inutilis eſt.

Cibi praui ſucci vitandi.

An qualitatis cibor. ratio ſit habenda?

QVÆSTIO I.

An Chylificatio fiat à calore.

Coctionem ventriculi calore eiuſdem innato perfici communis ferè opinio eſt. Ab ea tamen receſſit Ferriolus, *in tract. de debilit. ventr.* ob ſequentes, ſed non magni momenti, rationes: 1. eſt, quòd chylificatio non fiat calefaciendo. 2. Quòd in ſolo ventriculo fiat chylificatio; cùm tamen calor per totum corpus diſperſus ſit. 3. Quia in ventriculi fundo, qui tamen membranoſus eſt, & inteſtinis frigidis adhæret, præcipuè fit chylificatio. 4. Quia, ſi calor chylificationis cauſſa eſſet, eò melior fieret chylificatio, quo calor maior eſſet; cùm tamen in febribus & aromatum vſu etiam coctio ventriculi lædatur. 5. Quia chyli calor albus; cùm tamen res, quæ calore generantur, potiùs flauæ vel rubræ ſint, vt ex vrina & bile apparet. 6. Quia chylus temperatus eſt. 7. Quia homini non minùs frigida, vt potus, quàm calida in victu neceſſaria ſunt; cùm hæc tamen calorem alterent. 8. Quia ventriculus natura frigidus eſt. 9. Quia humida & aquea ficcioribus citius concoquuntur; cùm tamen hæc in calore agant, atque ita eum debilitando tardius coqui deberent. 10. Cancri & conchilia, quæ ſunt frigida, ea concoquunt, quæ animalia calidiſſima non poſſunt concoquere.

An chylificatio fiat à calore?

Verùm ad omnes has obiectiones facilis eſt reſponſio, ſi explicemus, quomodo accipiendum ſit, quando dicitur, calore ventriculi chylificationem perfici. Equidem non calor primarium agens eſt; ſed anima & forma ventriculi, quæ vi χυλωτικῇ inſtructa cibum & potum in chylum mutat. Calor verò ſolùm animæ inſtrumentum eſt, cùm verò anima ſit immutabilis; calor muari poſſit: Medicus de hoc potius, quàm illa ſollicitus eſt. Calorem autem quando dicimus, non quemuis intelligimus, ſed proprium ventriculi, & actioni eius conuenientem, qualis in nulla alia corporis parte eſt, ſicut nec vlla alia corpori pars eſt, quæ ſua ſubſtantia ventriculo exactè reſpondet: Neque tamen etiam hîc excludimus qualitates occultas, ſed eas etiam hîc ſimul includimus, vtpote ad hanc actionem neceſſarias.

Proinde reſpondendum. 1. Calor, quatenus calor, chylum non generat, ſed quatenus animæ & formæ ventriculi, à qua, vt agente primario, dirigitur, inſtrumentum eſt. 2. Non quiuis calor, ſed cuilibet actioni conueniens neceſſarius eſt, alius in corde, alius in epate, alius in ventriculo. 3. Ventriculi parenchyma, etſi membranoſum videatur, ad hanc tamen actionem conueniens eſt. 4. Non quilibet calor optimum chylificationis inſtrumentum eſt, ſed proportionatus. Cordis n. calor ad chylificationem eſſet intenſior: ſicut contra ventriculi calor ad actiones cordis eſſet debilior. 5. Chylus albedine reſpondet ſubſtantiæ ventriculi, ſicut ſanguis rubedine epati. 6. Non generatur Chylus à calore excedente, ſed temperato. 7. Potus, ſi ſit valdè frigidus, non iuuat coctionem, ſed eam potiùs lædit. 8. Ventriculus non abſolutè frigidus eſt, ſed reſpectu ſaltem aliarum partium calidiorum ita dicitur. Accepit enim à Creatore quælibet pars tantùm caloris, quantum ad ſuam actionem eſt neceſſarium. Habétque & Cerebrum, & nerui & partes membranoſæ ſuum calorem, & ſine calore nihil viuit, vt habet Seneca, *lib. 1. quæſt. natur. cap.* 10. Et Galenus, 1. *aphor.* 15. calorem innatum omnium actionum naturalium cauſſam eſſe cenſet. 9. Humida & aquea, quatenus talia, in chylum non mutantur, ſed quatenus partes alimentoſas in ſe continent, quæ cùm ſint humido dilutæ, non ita coctioni reſiſtunt, vt ſicca. 10. Cancri & conchylia alimentum ſibi conueniens appetunt, & coctio illa eſt ſui generis, nec vt in homine perfecta.

Qvæstio II.

An calor vicinarum partium etiam aliquid ad coctionem faciat?

An calor vicinarum partium aliquid ad coctionem faciat?

Etſi calor ipſius ventriculi tum inſitus, tum influens, & ita temperamentum hoc modo abſolutum & perfectum proxima & ſufficiens chylificationis cauſſa ſit, atque ita alterius opera indigere non videatur: tamen ita ſapientiſſimus rerum Creator corpus noſtrum diſpoſuit, vt inter partes ſit amicus & mutuus conſenſus, & vnaquæque alterius actionem promoueret potiùs, quàm impediret. Itaque & ventriculo addidit Epar, lienem, omentum, inteſtina, diaphragma, quorum calor, dum naturalis eſt, ita comparatus eſt, vt calorem ventriculi blandè foueat. Quòd ſi non fiat, calor ventriculi vitiatur, & inde eius actio læditur. Huic accidit, vt ſi Epar ſupra modum ſit calidius, ventriculi calorem amplius amicè non foueat, ſed eum potiùs diſſipet, atque ita coctione eius obſit. Contra ſi ſit frigidum, ſcirrhoſum, calorem ventriculi extinguit. Omentum ſi ſit pinguius, calorem ventriculi etiam fouet, & hoc modo

A coctionem adiuuat; contra ſi nimis extenuetur, coctioni obeſt. Eadem partium reliquarum vicinarum ratio eſt, quarum calor quidem non proxima chylificationis cauſſa eſt, calorem tamen ventriculi eius cauſſam fouet.

Caput X.

De Singultu.

Singultus.

POſt coctionis in ventriculo, ſeu chylificationis læſæ Symptomata, reſtant explicanda ſymptomata, quæ circa expultricem facultatem accidunt.
B Cibus in Chylum mutatus non in ventriculo retineri, nec per vomitum reiici, ſed ſuo tempore ad inteſtina tranſmitti debet. Sed tamen natura ſæpè abutitur ventriculo, & per eius orificium cùm ſuperius, tum inferius, quæ ſibi moleſta ſunt, expellit.

Symptomata autem, quæ circa expulſionem læſam ventriculi accidunt, ſunt Singultus, Ructus, Nauſea, Vomitus, Cholera, Cœliaca affectio & Lienteria; quæ duo poſteriora ſymptomata ad alui fluxus differemus.

An ſingultus ad deprauatam reſpirationem ſit referendus?

Inter expultricis facultatis irritatæ ſymptomata omnium penè Medicorum conſenſu Singultus, qui Græcè λύγξ, λυγμὸς & λύγγος eſt, refertur, vt mirer, Platerum eum ad deprauatam reſpirationem retu-
C liſſe. Quanquam enim in ſingultu ſonitus quidam auditur, & vocis organa in conſenſum aliquo modo trahuntur: tamen ex accidenti id euenit, & primarium malum eſt ventriculi motus deprauatus ab expultrice præter naturam ſtimulata pendens, dum, quòd ipſi moleſtum eſt, & tunicis eius infixum, elidere conatur. Galeno, 4. *de rat. vict. in acut. text.* 69. *&* 1. *prorrhet. text.* 23. eſt σπασμώδης τις κίνησις, ἢ διάθεσις, hoc eſt, conuulſiora quædam motio & affectio, & 1. *de diff. ſymptom. cap.* 4. *&* 3. *de cauſſ. ſymptom. cap.* 2. οἷον σπασμὸς eſt, propterea, quòd vera conuulſio ſolis muſculis propriè conueniat. Alibi tamen ſimpliciter conuulſionem nominat, vt 5. *aphor.* 4. *&* 7. *aphor.* 3. & accidit ventriculo in ſingultu omninò aliquid conuulſioni ſimile, quale in Ructu, Nauſea, & Vomitu non animaduertitur.

D Eſt autem ſingultus ſymptoma expultricis ventriculi, quæ quòd moleſtum eſt ventriculo, illo motu excutere conatur. Motus autem is ex duobus motibus compoſitus eſt. Nam vt ventriculus id, quod moleſtum eſt, excutere queat, primò ſe tunicaſque dilatat, poſtea ſe veluti collectis viribus conſtringit, corporiſque ſui contractione interdum aliquid è tunicis expreſſum elidit, ſæpè etiam conatu ſuo fruſtratur. Secundariò & retentrix in motu iſto læditur, ac ventriculus cibos non rectè complectitur.

Secundùm quam partem autem ventriculus afficiatur, authores diſſentire videntur. Galenus, 5. *de loc. aff. cap.* 6. *&* 6. *aph.* 39. Singultum proprium
E oris ventriculi affectum eſſe docet: Plerique alij ſingultum eſſe affectum totius ventriculi tradunt, quod & Galenus, 2. *de ſympt. cauſſ. cap.* 6. docet, è quo loco etiam nonnulli probare volunt, ad gulam quoque ſingultum pertinere. Verùm enimuerò quod eſſentiam ſingultus attinet, eius ſedes eſt orificium ventriculi ſuperius. Illud enim exquiſito ſenſu eſt præditum, & propterea ad expulſionem moleſtorum mouetur. Si verò cauſſas huius mali ſpectes, totus ventriculus earũ ſedes eſt, ac cauſſa ſingultus modò in ore ventriculi, modò in ipſo eius corpore continetur. Quòd verò gulam attinet, ad eam ſingultus non pertinet; cùm nullo alio, quàm attractionis motu moueatur, & humores acres ipſi, cùm lubrica ſint,

adhærere non poſſint. Errandi verò cauſſam hîc quibuſdam dedit mala verſio. Non enim Galenus, 2. *de ſympt. cauſſ. cap.* 6. Singultum in gula fieri dicit, ſed in ſtomacho; id eſt, orificio ventriculi.

Plateri opinio noua de ſingultu.

Contra communem hanc omnium medicorum ſententiam, qui ſingultum ventriculo tribuunt, ſentit Platerus, qui malum hoc non ventriculo, ſed ſepto tranſuerſo attribuit. Singultum enim fieri ſtatuit primò à vaporibus malignis in febribus pernicioſis ſeptum tranſuerſum irritantibus. Secundò, Vbi ventriculi facultas expultrix primò quidem irritatur, irritatio tamen cum ſepto tranſuerſo communicatur, à quo motus ille deprauatus primariò proueniat. Cùm enim ſeptum tranſuerſum non ſolùm ventriculo propinquum ſit, ſed & communem cum ventriculo ſortiatur tunicam, eoſdémque neruos in ventriculi orificium inſertos acceperit, etiam ſeptum ventriculi incommoda perſentire, & cùm ventriculus, vt illa excutiat, inſurgit, ſeque aperit, ſeptum quoque motu ſuo ventriculum, vt illud rectius præſtare poſſit, impellere & concurrere, adiuuantibus, ſi magna vi opus ſit, reliquis thoracis muſculis, exiſtimat. Verùm enim verò etſi negandum non ſit, propter communem tunicam, quàm habet ſeptum tranſuerſum cum ventriculo, id in conſenſum à ventriculo ſingultiente trahi, imò & thoracis, vt & abdominis muſculos quandoque: tamen idem & in vomitu accidit, & vt facilius vomitus fiat, Diaphragma, muſculi thoracis, imò & abdominis ſuam operam conferunt; quod etiam accidit in ſternutatione. Non tamen idcirco vomitus vel ſternutatio thoracis, aut abdominis muſculis primariò tribuenda eſt. Ideoque quia facultas expultrix ventriculi in ſingultu primariò irritatur, & proximè atque immediatè hunc motum efficit, meritò ventriculo, & vt vomitus aſcribitur, ſicut ſternutatio cerebro; etſi à vicinis motus iſte partibus adiuuari poſſit. Quanquam autem ſingultus ſub eodem deprauatorum ventriculi motuum genere cum vomitu contineatur: tamen inter eos quædam eſt differentia, & ex Galeno, 6. *aph.* 29. vulgò ſtatuunt fortiorem & vehementiorem motum eſſe ſingultum. In vomitu enim ea tantùm, quæ in capacitate ventriculi conſiſtunt, reiici & conatu ſæpe non adeò magno; ſingultu verò ea, quæ in ipſius orificij tunicis penitus inſident, nonniſi magna vi excuti. Verùm enim verò cùm omnis nauſea & vomitus fiat à materia in capacitate ventriculi contenta, & ſingultus ſæpè vomitum antecedat, idémque vomitionis initium ſit, quaſi natura id, quòd per ſingultum propellere nequit, per vomitum tandem, tanquam per vehementiorem motum, extrudere annitatur: ratio differentiæ non ſemper in loco materiæ & vehementia motus conſiſtere videtur, (etſi quandoque ſolùm hoc modo differant) ſed præcipuè in loco affecto, & in modo, quo facultas in vtroque affectu agit. In vomitu enim totus ventriculus ſimul mouetur; in ſingultu verò imprimis orificium. In ſingultu enim expellit naturali, vel potiùs expellere conatur modo ſimili ei, quo facultas animalis vtitur, fibras ſcilicet ventriculi quaſi concutiens, vnde ſingultus σπασμώδης κίνησις, conuulſiuus motus appellatur, quòd ad eum ferè modum in ſingultu ventriculus moueatur, quo in conuulſionibus muſculi contrahuntur, & concutiuntur. In vomitu verò totus ventriculus ad expulſionem inſurgit, & imprimis fundum eius verſus ſuperiora contrahitur, eoque motu quicquid in eo continetur, verſus ſuperiora excluditur. Nam licet omnes corporis partes vim habeant moleſta à ſe expellendi: non omnes tamen concuſſione, & motu ſenſibili id præſtant, ſed ea ſolùm, quæ fibras habent. Hinc ventriculus in ſingultu, muſculoſæ partes in rigore, cerebri meninges in Epilepſia, concuſſione, & vibratione quadam, id, quod moleſtum eſt, expellunt: at nihil tale fit in parenchymate Epatis, lienis, glandulis & ſimilibus. Qui autem fiat, quod ab eadem materia nunc nauſea & vomitus, nunc ſingultus excitatur, cauſſa redditur hæc, quod in ſingultu irritatio & mordicatio ſaltem fit in orificio ventriculi, in vomitu autem pleræque ventriculi partes vellicantur. Hinc accidit, vt ſingultus quandoque vomitum præcedat, vbi ſcilicet ex materia vitioſa in ventriculo contenta vapor aliquis vel pars humoris aſcendens orificium ventriculi ſaltem vellicat: vbi verò materia poſtea totum ventriculum vellicare incipit, etiam totus ventriculus ad expellendum inſurgit, & ita vomitus excitatur.

Singultus & vomitus quo modo differant?

Cauſſæ.

Cauſſæ

Vulgata equidem doctrina eſt ex Hippocrate, 6. *aphor.* 39. Singultum cum ſpaſmo eandem habere cauſſam, & prouenire ab inanitione & repletione. Nonnulli verò addunt vellicationem à materia acri. Verùm ſi rem diligenter perpendamus, vellicatio ſola vera & proxima huius mali cauſſa eſt. Cùm enim ſingultus, quod negari non poteſt, fiat à facultate expultrice irritata, quid ad hanc rem opus vel repletione, vel inanitione; cùm ſola vellicatio ſufficiat? Et quanquam in ſingultu humores interdum copioſius ad ventriculum confluant: tamen non quatenus replent, ſingultum efficiunt, ſed quatenus ventriculum irritant, & vellicant. Etſi quoque in ſingultu cauſſæ ſæpè coniunguntur, quæ corpus exſiccant, quod ſæpè in magnis euacuationibus & acutis, ac malignis febribus accidit: tamen ſingultus oritur à cauſſis illis, non quatenus inaniunt corpus, ſed quia cauſſæ illæ ventriculum mordicant, & vellicant, aut quia ex inanitione ſequitur ſuctio & mordicatio in ore ventriculi: & ſi ex inanitione & repletione ventriculus contraheretur in ſingultu, non poſſet iterum extendi, neque talis vibratio fieret. Et omninò ex generatione Epilepſiæ & conuulſionis facilè colligere eſt, quænam cauſſa ſingultus ſit.

Mercurialis equidem Hippocratis ſententiam excuſare, & defendere conatur: ſed parum feliciter. Vt enim illud ſaltem afferam, vt acres humores ad plenitudinem referre poſſit, ſcribit; acres humores facere conuulſionem, quia plenitudinem inducunt. Nam, inquit, ſicut vaſa dicuntur inanita, quoniam carent eo, quòd continere debent: Simili modo plena dici debent, quando continent id, quod non debebant. Quapropter quoniam in ventriculo ſunt humores acres, manifeſtum eſt, ibi poſſe eſſe aliquam plenitudinem. Verùm appellet ſanè humorum acrium in ventriculo præſentiam plenitudinem: (quod tamen commodè ſemper fieri non poteſt: cùm ſæpè etiam humores quantitate pauci ſingultum inducere poſſint) quæritur tamen, an humores tales, quatenus copia peccant, ſingultum excitent; quòd certè concedi non poteſt, cùm eundem à piperis vno vel altero grano oriri videamus, quæ tamen plenitudinem excitare & conſtituere nullo modo dici poſſunt.

Proxima ergo ſingultus cauſſa eſt materia ventriculum præcipuè eius orificium, irritans & vellicans, ſiue caliditate, ſiue frigiditate, ſiue acrimonia, ſiue praua ac maligna qualitate id præſtet, vel etiam res dura pungens & premens ventriculum vellicans. Ita obſeruamus nonnunquam ex potu frigidæ aquæ hauſto ſingultum fieri, qui vel ſola ſpiritus cohibitione curatur; Ita poſt acrium ciborum & piperis vſum ſingultus excitatur. Ita pueri, qui ſe ſuprà modum cibo replent, crebrò ſingultiunt. 1. *aphor.* 13. Quò tamen magis exquiſito ſenſu præditum eſt os ventriculi, eò faciliùs ſingultum patitur.

Omnes partes moleſta à ſe expellunt, ſed diuerſo modo.

Materia autem hæc eſt vel alimentum, cibus nimirum aut potus, caliditate, vel frigiditate, vel acrimonia ventriculum vellicans, vel medicamentum acrius, quale eſt piper puluerifatum, imprimis ſi vinum ſuperbibatur, quòd profundius id intro adigit; vel humor aut ichor acris & prauus; vel vapor ſimilis; vel vermes ſiue mordentes, ſiue prauos vapores ad os ventriculi mittentes. Sunt & quædam venena, quæ ſingulari proprietate ſingultum inducunt, ſicut Nicander viperam ſingultum excitare ſcribit.

Epatis etiam inflammationi ſingultus ſuperuenire ſolet, tum quod prauus vapor, aut ſanies ad ventriculum mittitur, tum quia ab ipſo tumore ventriculus Epati ſubiectus comprimitur, eiuſque expultrix facultas aſſiduè irritatur; quibus & communio neruorum à ſexto pari deſcendentium addi poteſt. Atque ab hac epatis & aliarum partium vicinarum, quę ventriculum in conſenſum trahere poſſunt, inflammatione, febris oritur, quæ ſingultuoſa, ſeu λυγγώδης nominatur, in qua ſcilicet Symptoma hoc diu permanet; vel etiam per totum morbum cum febre durat, non verò ſolùm circa criſin accidit, & reiecto per vomitum humore acri mox ceſſat, teſte Galeno, *4. de rat. vict. in acut. text. 79.* Quæ accidit non ſolùm epate inflammato, ſed & in Ileo inteſtino, item Hernioſis acuta febre febricitãtibus, vt femoris & brachij gangræna & calcis ſphacelo, vt Hippocrates docet, *2. de fract. text. 25. & 3. de fract. text. 43.*

Res duræ ſingultum excitantes. Præter hactenus enumerata etiam res duræ ventriculum prementes, vel vellicantes ſingultum excitare valent. A recentioribus enim obſeruatum eſt, nonnullos ſingultiiſſe ex intorta & verſus ventriculum reflexa coſtæ extremitate ventriculum extrinſecus premente. Et apud Hollerium, *lib. 1. cap. 33. in comm.* eſt hiſtoria puellæ, quæ bubulis pulmonibus largiter vſa fuerat, quorum fruſtulum cùm in œſophago reſtitiſſet, ſingultum excitauit, qui remoto fruſtulo illo ceſſauit. Auicennas docet, ſingultum quoque à capitis percuſſione fieri. Atque hinc patet, ſingultum aliàs per ventriculum ἰδιοπάθειαν fieri, dum materia ventriculum vellicans in eo colligitur, aliàs verò per ſympathiam, cauſſa aliunde ex epate, liene, inteſtinis, aliiſque partibus, vel etiam toto corpore communicata. Ita ex cerebro propter neruorum communionem, vt & à pulmonibus ſingultus excitari poteſt, de quo Galenus, *ad locum Hippocr. 1. prorrh. text. 23.* *Aphonia cum ſingultu peſſima*, ſcribit; Singultum cum Aphonia non fieri ex humiditate deſcendente ad laryngem, ſed ex quodam neruorum ſextæ coniugationis conſenſu, qui eſt cerebro cum ſtomacho vt & vicinarum partium.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Singultus auditu ab adſtantibus percipitur, & ab ipſo ægro indicatur, vt aliis ſignis opus non habeat. Cauſſæ verò ſignis dignoſcendæ ſunt. Qui vomitu ſedatur, eſt à materia, ſeu copia, ſeu qualitate ventriculo moleſta. Qui ſuccedit euacuationibus nimiis, & in febribus acutis accidit, illum à ſiccitate prouenire vulgò ſtatuitur. Malo tamen ad materiæ prauitatem illum referre. Conſiderandæ etiam ſunt cauſſæ antecedentes, & manifeſtæ, quæ malo huic originem præbere poſſunt. Si eſt per eſſentiam, eſt magis continuus, & adſunt humorum in ventriculo contentorum ſigna, ſpecieſque humorum ex oris ſapore, vomitu, ructu & ſimilibus cognoſcitur. Qui à cerebri, lienis, epatis, inteſtinorum, vteri, aut alterius partis morbo prouenit, non eſt ſine partium illarum affectarum ſignis.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Singultus, qui à cauſſa primitiua, vt frigore, ci- A bo ac potu, aut alia ſimili, quæ nondum alium affectum induxit, oritur, leuior & minùs periculoſus eſt: grauior eſt, qui alium affectum, aut eius cauſſam ſequitur. 2. Periculoſus eſt ſingultus, in quo fit inſignis fibrarum in ventriculo tenſio ac dilatatio, & qui ab affecto ore ventriculi oritur, & in quo lipothymia metuenda eſt. 3. Singultum patienti ſternutatio ſuperueniens ſingultum ſoluit, *6. aph. 13.* Sternutatio enim vehementi illo motu humorem ventriculũ vellicantem excutit. 4. Si ſenibus ſupra modum purgatis ſingultus adueniat, non bonum eſt, *7. aphor. 41.* Cùm enim omnibus hominibus malum ſit ſingultum purgationi ſuperuenire, id ſenibus præcipuè malũ eſt, propter virium imbecillitatem. 5. Ab Epa- B tis inflammatione Singultus, malum, *5. aph. 58. & 7. aph. 17.* Non enim ſemper ad inflammationem Epatis Singultus ſequitur, ſed vbi illa maxima eſt, quod periculoſum. 6. A vomitu ſingultus & oculorum rubor, malum, *7. aph. 3.* Qui enim ſingultus fit ab humoribus, ventriculum, præcipuè verò eius os infeſtantibus, ſi vomitione illi humores expellantur, meritò ceſſat: Quòd ſi humoribus vomitu reiectis ſingultus perduret, vel cerebrum, vel ventriculum, non paruam pati inflammationem indicio eſt. Quandoq; tamen ſingultus poſt vomitum periculoſus non eſt; cum ſcilicet à reliquiis humorũ ſaltem prouenit: ſed tũ reliqua ſymptomata mitiora fiunt. Oculorum autem rubor vtriuſq; partis, cerebri ſcilicet, & ventriculi inflammationem ſequitur, ſed cerebri magis. C 7. In vomitibus ſinceris. Singultus, malum. Mala quoque conuulſio. *In Coacis.* Omnis enim ἄκρατος: ſ: meraca purgatio Hippocrati, malum, præſertim flauæ bilis. Magnum enim aliquod incendium partium circa ventriculum ſignificatur, à quo exuſta materia ventriculo communicata eum ita lancinat. 8 Ab Ileo Singultus, malum, *7. aph. 11.* In tali enim inteſtinorum inflammatione partem illam neruoſam, quæ cerebro conſentit, affici indicio eſt. In ſenibus tamen Singultus ob prolapſa inteſtina ſine inflammatione non ita periculoſus. Sola enim inteſtinorum repoſitione euaneſcit. 9. Aphoniæ, ſeu vocis interceptiones cum ſingultu peſſimæ. *1. prorrhet. c. 23.* Ob conſenſum ſcilicet organorum vocis cum cerebro & Ven- D triculo, vt in cauſſis dictum. 10. Delirium lethale in ſpiritu: ſ: difficili reſpiratione & ſingultu. Cùm enim cum ſingultu delirium accidit, aut à ventriculo inflammato calor & vapores acres ad caput attolluntur, aut à cerebro inflammato malum cum neruis orificij ventriculi communicatur, quòd vtrumque malum eſt. 11. Singultus in omni febre periculoſus eſt; niſi fiat ob criſin inſtantem, & ſigna coctionis materiæ in morbo manifeſtè appareant. Sic enim indicat criſin vomitu futuram. 12. Singultus in ſomno profundo, aut animi deliquio, aut tetano obortus, mortem non longe abeſſe indicat. Atque in lethali eiuſmodi ſingultu præclara remedia non ſunt exhibenda. Aëtius, *tetrab. 3. ſerm. 1. c. 5.* 13. Singultus ſæpè diuturnum malum eſt, ægrumque valdè affligit, refertq; Marc. Gattinaria, Iur. Doctorem Papienſem 12. E dies ſingultu laboraſſe, & Epiphan. Ferdinand. *hiſtor. 43.* curauit Auguſtinianum Theolog. Prof. qui 20. dies cum mortis periculo ſingultu laborauit, & mechoacann. ℥. ß. in vino albo infuſa, & aliis purgantibus liberatus eſt: Maſſaria etiam Vicentiæ curauit tabellarium, qui 40. dies & plures ſingultu laborauit, & tandem aquis thermalibus liberatus fuit.

Indicationes.

Indicationes. Curationem quòd attinet, non quilibet ſingultus Medici operam requirunt. Quidam enim ſunt ita leues, vt ſponte, vel ſpiritus retentione, vel tenui diæta ceſſent. Quidam verò contumaciores ſunt, vt medicamenta poſtulent. Curatio verò ad duo dirigenda

ad ipſum ſymptoma, & ad cauſſam, à quâ pendet. Etſi enim ſingultus rectiſſimè curatur cauſsâ, à qua pendet, ſublatâ. Quia tamen nonnunquam tam grauis & moleſtus eſt, vt niſi ſedetur, metuendum ſit, ne aut ægri vires deiiciat, aut aliud periculoſum malum inducat, curationem aliquando ad ſe trahit. Atque tum remedium motum illum mitigans & ſedans eſt neceſſarium, quòd ſcilicet mordicationis & vellicationis ſenſum in ventriculo obtundat. Cauſſæ verò ipſæ ſingulæ ratione ſibi conueniente tollendæ ſunt, quæ cùm variæ ſint, de ſingulis in ſpecie dicendum.

Curatio.

Curatio. Quantum ad ipſum ſingultum, ſi ita vehemens ſit, vt curationem ad ſe trahat, ea exhibenda, quæ ſenſum ventriculi nonnihil hebetant, & doloris vehementiam obtundunt, niſi vomitu materiam reiicere liceat. Faciendum autem eſt initium à lenioribus. Aëtius offert ſuccum endiuiæ, vel portulacæ, ſemen excorticatũ cucumeris, vel lactucæ tritum, vel decoctum ſebeſten, imprimis lac recens mulſum, aut portulacam mandere iubet. Vel detur Syrupus violarum, portulacæ, de papauere, vel decoctum florum chamæmeli & ſem. anethi. Fortiora ſunt Philonium Romanum cuius doſis ſcrup. j. non facilè excedat, quòd granis duobus croci vel cinamomi corrigi poteſt, theriaca recens ad ſcrup. j. data, Laudanum Opiatum. Cauſſam verò ſingultus quod attinet, conſiderandum. 1. An ſingultus alium morbum, qui peculiarem curationem requirit, ſequatur. In cauſſæ enim ablatione tota curatio conſiſtit. Primò ergo ſi à refrigeratione tantùm ſingultus proueniat ſpiritum cohibere conuenit. Spiritus enim retentus pulmones & partes vicinas calefacit. Deinde intus & extra medicamenta ventriculum calefacientia vſurpanda, qualia ſuprà de intemperie ventriculi frigida curanda ſunt propoſita. Exhibeatur nimirum vinum Hippocraticum, maſticetur cinamomum, vel aqua cinamomi bibatur. Galenus & Aëtius laudant vſum caſtorei cùm olfaciendo tùm aſſumendo. Dorſum verò & ventriculus inungatur oleo de pipere, mentha, Balſamo & ſimilibus. Vel Cataplaſma imponatur ex vino, aqua vitæ, & pulueribus calidis. Vel ℞. *Rad. cyperi, iunci odorati caryophyll.* an. ʒ. j. *caſtorei* ʒ. ß. *ſem. anethi rutæ* an. ℈. j. *fol. plantagin. menth. abſinth.* an. M. ß. Coquantur in vino & ventriculus fomentetur. 1. Cibus & potus calefaciendi vi ſit præditus: Ideoque aromatibus, ſeminibus & herbis odoratis condiri poteſt, vt pulegio, mentha, anetho, origano, fœniculo, aniſo, cinamomo & caryophyllis. 2. Si à flatibus ſit ſingultus, eadem calefacientia conueniunt, & vinum, in quo aniſum, baccæ lauri, roſmarinus, ſem. coriandri, baccæ iuniperi, caryophylli macerati ſint. Item aqua vitæ, zedoariæ, diacyminum, theriaca vetus, Mithridatium. 3. Si poſt nimiam euacuationem fiat ſingultus, ſiue hoc accidat à ſiccitate & corrugatione ventriculi, ſiue à medicamenti, aut humorum ventriculum vellicantium prauitate, conueniunt, quæ humectant & refrigerant moderatè, humoreſque mulcent, vt aqua hordei cum emulſione amygdalar. dulcium, lac recens mulctum, ol. amygdal. dulcium cum aqua hordei tepida. Emulſio item ſem. quatuor frigid. maior. & papau. albi, mucilago ſem. pſyllij, cydon. iuleb. violar. ſuccus granator. ptiſanæ cremor vel per ſe, vel cum pullorum carne, iuſcula è carnibus pullorum & gallinarum contuſis & expreſſis parata: Conſerua borrag. bugloſſ. nympheæ. Ventrem quoque & dorſum inungere vtile eſt ol. violar. & ſimilibus. 4. Si ab alimentis, vel medicamentis acribus ſingultus excitatus ſit, hauſto oleo amygdal. dulcium recenti, vel butyro recenti aſſumpto, vel ptiſanæ cremore ſedatur. 5. Si à corrupto cibo & repletione ortum habeat & ſingultus, humorem illum aut per vomitum, aut per alui deiectionem euacuare neceſſarium eſt. Ad purgandum vtilis eſt hiera, pilulæ de aloë lota, & rhabarbarum. Poſtea exhibenda, quæ ad deterſionem & reſolutionem materiæ faciunt, vt: ℞. *Spicæ, zinziberis, galangæ, ſem. aniſi, rutæ, dauci, cumini*, an. ℈. j. F. Puluis. Cuius doſis ℈. ß. Cum melicrato, aut vino. 6. Si ab humoribus calidis & acribus fiat ſingultus, ij vel per vomitum, ſi æger ad vomitum pronus ſit, vel per aluum expurgẽtur, prius tamen exhibitis iis, quæ humorum acrimoniam retundunt, eos temperant & detergunt. Qualia ſunt decoctum, vel ptiſana hordeacea, lac caprinum, ſuccus portulacæ & endiuiæ, ſyrup. citri, acetoſæ, roſar. ſimpl. infuſionis, borraginis, bugloſſi, portulacæ. Emulſio ſem. quat. frig. maior. & papau. albi, decoct. prunor. & tamarind. decoct. ſem. anethi, portulac. papau. albi in aqua hordei vel cereuiſia tenuiore factum. Item potus aquæ calidæ, in qua diſſolutum ſit butyrum vel oleum, aut lac amygdal. dulcium. Lenis purgatio fiat cum infuſione rhabarb. manna, ſyrup. roſar. ſolutio. Vtile eſt & abſinthij decoctum cum infuſione rhabarb. Fortiora verò locum non habent.

Poſtea aſſuetis etiam frigida præberi poſſunt. Extra applicetur ol. roſar. cydon. violar. de nymph. cerotum ſantal. Atque ſi iſta medicamenta non iuuent, ſtupefacientia ſuprà enumerata vſurpanda. 7. Si ab humore frigido ventriculo impacto fiat ſingultus, extenuandus is & incidendus, vt ſuprà de intemperie ventriculi cum pituita dictum, melicrato ſcilicet, oxymelite ſimpl. & compoſ. ſcillitico, hyſſopo, pulegio, & calamintha, ruta, dictamno, nardo Celtica, helenio, ſem. cumini, anethi, dauci, ſeſelios, caryophyll. galanga, in mulſa vel vino decoctis, caſtoreo item ʒ. j. vel ℈. ß. pondere ſumpto, ſyrupo de duabus & quinque radicibus, de hyſſopo, de calamintha, Dianyſ. Diacymin. Diatrioniper. Peculiaris & vtilis deſcriptio oxymelitis habetur hæc apud Trallianum, *lib. 7. cap. 13.*

℞. *Scillæ partis internæ tenerioris* ℔. ij. *aceti albi acris ſextarios xv. piper.* ℥. ij. *ſem. dauci Cretici, fœnicul. cumini*, an. ℥. ß. *petroſel. Macedon.* ℥. ij. *zinzib. pyrethri*, an. ℥. j. *laſeris*, ℥. ij. *nard. Celtic. liguſtici*, an. ℥ ß *hyſſop. puleg.* an. ℈ j. *menth. virid. apij virid.* an. M. j. *cardamom.* ℈. ij. *rutæ viridis turiones quinque, mellis ſextarium, ſpodij*, ℥ ß. *coſti*, ℥. j. *ſapæ ſextar.* ij. *agarici, ſpicæ nardi, amomi*, an. ℥ j. Omnia hæc contuſa diligenter ſeorſim habeto, & ſcillam in aceto coniectam per dies 7. macerari ſinito, deinde ea ſublata reliqua omnia contuſa, vbi valdè leuigaueris, & aceto indideris, alios dies ſeptem ſinito. Deinde per linteum denſum exprimito & fiat oxymel. Vel ℞. *Pulegij iunci odorati*, an. M. ß. *ſem. aneth. arui*, an. ℈. ij. Coquantur. Colaturæ ℞. ℥. iv. Adde *mellis roſat. colat.* ℥. ij. Miſce. Poſtea materia, vel vomitu reiicienda, vel per aluum euacuanda hiera ſimplici, mechoacann. agarico, pilul. maſtich. de aloë, de agarico, cum momento turpethi, el. diaphœnico. Si malum non ceſſet, iterum ad præparantia redeundũ, & præparantia ac purgantia per vices aſſumenda. Vt: ℞. *Galangæ*, ℥. j. *cinamom. ſem. aneth.* an ℈. ß. *caſtorei*, ʒ. ß. Coquantur parum in vini albi ℥. vj. Singulis diebus ſumat æger, ℥ ß. Vtile eſt & elixir proprietatis. Cum internis coniungendus eſt externorum vſus. Vtilia ſunt: Olea, vnguenta, emplaſtra, cataplaſmata ſuprà de intemp. ventriculi frigida propoſita, vt: ℞. *Ol. Maſtich. de caſtor. aneth.* an. ℥. j. *ol. deſtill. rutæ*, ʒ. ß. *caryophyll* gut. iv. Miſce. Vel coquantur in aceto cuminum, pulegium, calamintha, & origanum, ac ſpongia aceto eo imbuta ventriculo calida imponatur. Non etiam inutile fuerit cucurbitam cum multa

damna ventriculo applicare, vt & dorſo ea parte, qua ſtomachus vertebris annectitur. Alij ad materiam ſingultus diſcutiendam, aut certè è ventriculo, cui inhæret, excutiendam plura addunt, vt ſternutationem, vociferationem, deambulationem concitatam, geſtationem atque equitationem, vt & ſubitum terrorem, iram, gaudium, quibus cùm ſpiritus intro ad cor, & rurſum ad ambitum corporis reuocantur, accidit, vt ventriculus vellicationem materiæ non ita ſentiat, dum agitatione caloris & ſpirituum materia antea quieta nonnihil concutitur, & loco affecto dimouetur, quæ tamen & in ſingultu ab aliis cauſis locum habere poſſunt. 8. Si materia maligna ſit, efficax eſt hoc medicamentum. ℞. *Sem. anethi, card. bened. citri*, an. ʒ. j. *meliſſæ, cortic. citri*, an. ℈. ß. *corall. rubr. galangæ, macis, cinamom.* an. ʒ. ß *margarit. ſmaragd.* an. ℥. viij. *cornu cerui, lapid. beſoar.* an. ʒ. j. vel q. v. Fiat puluis, aut cum ſacch. ſ. q. F. Rotulæ. Vel cum ſyrup. de cortic. citri aut alio conueniente F. Electuarium. Vel ſumatur theriaca, aut aqua theriacalis, terra item ſigillata bolus Armen. ſuccus citri. Galen. 8. *de compoſ. med. ſec. loca* c. 5. medicamentum ex Aſclepiade deſcribit, quod occulta proprietate contra ſingultum prodeſſe dicitur. 9. Si à vermibus ſingultus proueniat, ad vermes cura dirigenda, & reliqua etiam, quæ ſingultui conuenire poſſunt, vſurpanda. 10. Si verò aliis morbis ſingultus coniungatur, & primò quidem cum febre materia morbi cauſſa ſingultui occaſionem præbeat, & humores ad ventriculum confluentes hoc malum excitent, conſiderandum, an ſingultus accidat in principio febris, ab excrementis primarum viarum in ventriculum effuſis. Tum enim leni pharmaco per aluum purgante, vel vomitu materia illa tollenda. An verò in ſtatu, quo tempore criſis per vomitum futuræ ſignum eſt, ac tum nihil metuendum, ſed naturæ omne negotium permittendum; Aut tandem in augmento accidat, quod ſi contingat, perpendendum, an humor vitioſus & feruidus à iecore & venoſo genere per venas meſaraicas infundatur in cauitatem ventriculi; an verò per venas, quibus ventriculus & eius orificium alitur, effundatur in ipſam ventriculi ſubſtantiam; id quod hoc modo diſcernere licet. Si humor ad ventriculi cauitatem confluat, ſingultus eſt rarior, & leuior, & aſſumpto cibo, vel potu aut leni aliquo medicamento ſedatur. Si verò in ventriculi ſubſtantiam influxerit, ſingultus eſt frequentior & grauior, ac quaſi vera conuulſio, nec ſedatur ingeſto cibo, & nonnihil in longiore temporis ſpatio quieſcit, ac præ frequentia ſingultus æger ſuffocari videtur, cùm id quod ſingultus cauſa eſt, ventriculo infarctum ſit.

Prior ſingultus, qui fit à materia in cauitatem ventriculi effuſa, tollitur vel vomitu, vel leni purgatione. Qui verò à materia ventriculo infracta originem ducit, difficilius curatur. Vt autem curetur, ſi corpus antea purgatum ſit, vel ob vehementiam febris purgare non liceat, ſtupefacientibus, & ſenſum obtundentibus, de quibus antea dictum, vtendum. Etſi humor malignus ſit, etiam alexipharmaca & contra malignitatem, ac venenatam qualitatem pugnantia vſurpanda, de quibus etiam antea dictum, quæ tamen ita temperanda ſunt, ne febrem augeant. Si vero corpus nondum purgatum fuerit, & calor febrilis non prohibeat, aut ſtatim purgatione per infuſum rhabarb. & folior. ſenæ, manna, ſyrup. violar. roſar. ſolutiuo vtendum, aut clyſteres applicandi, & humorum acrimonia, ac caliditas cremore ptiſanæ, emulſione amygdal. dulc. ſem. 4. frigid. maior papau. albi cum aqua hordei, portulacæ, lactucæ, aut aqua lactucæ & portulacæ temperanda. Venter ſimul ob æſtum & calorem inungendus oleo roſarum & aliis, quæ in intemperie ventriculi calida ſunt propoſita. 11. Si denique ſingultus accidat ab inflammatione ventriculi, epatis, cerebri, vteri, vel alterius partis, curatio ad inflammationem & morbum principalem & cauſſam huius ſymptomatis dirigenda: qua ſublatâ & ſingultus ceſſat. Si tamen nimis vehemens eſt ſingultus ea, quæ ſenſum nonnihil obtundunt, & ſingultum mitigant, vſurpanda, quæ ſuprà fuere propoſita.

Nonnulli amuleta hîc etiam vſurpant. Caſtoreum, inquit Trallianus, alligatum cito ſingultum ſanat. Idem facit cuminum panniculo linteo inditum & carpo ſiniſtræ manus alligatum. Alyſſum commendatur à Dioſcoride & à Plutarcho, 1. *ſympoſiac. probl.* 3. Habet & alia Trallianus, *allegato loco*, ſed quæ ſuperſtitioſa ſunt.

Diæta.

Diæta

Victus ratio ſingulis cauſſis reſpondeat, & pro varietate cauſſarum varia ſit, quæ ex iis quæ ſuprà de intemperiebus ventriculi curandis dicta ſunt, patere poteſt.

CAPVT XI.

De Ructatione.

Ructatio.

INter expultricis facultatis ventriculi ſymptomata eſt, & Ructatio, quæ eſt motus deprauatus ventriculi, factus à facultate expultrice concitata, quo vapores & fumi à cibo non rectè cocto per os expelluntur. Et quidem ſoli homini hoc vitium accidit, non brutis, cùm vt Ariſtoteles, 10. *probl.* 43. docet, hæc ventrem ſicciorem habeant, quibus humidum ſtatim abſumitur, vt in flatum conuerti non poſſit; forſan etiam, quia in cibo & potu ſumendo ſunt temperantiora.

Soli homini accidit.

Ructus autem nunc inſignem nullam qualitatem præ ſe fert, nunc verò eſt acidus, nunc nidoroſus, nunc fœtidus, nunc cibi aſſumpti qualitatem præ ſe ferens.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa proxima Ructationis eſt flatus in ventriculo conclutus, & per os eius ſuperius confertim, & cum ſonitu erumpens. Is autem flatus nunc generatur in ventriculo ob eius coctionem læſam, de cuius cauſſis ſuprà dictum. Et prouenit nunc à cruditate nidoroſa, nunc acida, eiuſque index eſt: illa quidem ab intemperie ventriculi calida, hæc frigida. Cibi tamen etiam aſſumpti, qui facilè corrumpuntur, vel flatulenti ſunt, ad ructus generandos faciunt, quales ſunt caſtaneæ, ficus recentes, rapa, raphanus, cepæ, melones, cucumeres, portulaca, oua & piſces oleo, vel butyro frixa & ſimilia. Nunc verò flatus è partibus inferioribus ad ventriculum aſcendunt ex inteſtinis, epate, vtero, in primis liene & venis meſaraicis, ſuntque ructus hypochondriacis nonnullis familiares. Ita noui virum, qui continua ſputatione, & ructibus ita moleſtabatur, vt ſæpe intra vnam atque alteram horam, vel centies ructaret. Pertinet huc & morbus ructuoſus ab Hippocrate, *lib.* 2. *de morbis* deſcriptus. Dolor, inquit, corripit acutus, & dolitat vehementer, & ipſe ſeipſum iactitat, & vociferatur, & frequenter eructat, & vbi eructarit, meliùs ſe habere videtur. Sæpe etiam bilem reuomit modicam, poculi parui menſura, & dolor corripit à viſceribus ad imum ventrem & laterum mollitudinem: vbi hoc factum fuerit, meliùs ſe ſe habere videtur, & venter inflatur, & indureſcit & ſtrepit, & flatus non egreditur, neque ſtercus. Morbus hic, ſi iuuenem corripiat, tempore decedit, ſi ſeniorem, commoritur. Cuius infrà etiam *de meſenterij præter*

nutriuum affectibus & affectione hypocondriaca mentionem facimus. Atque ita tres cauſſæ ſunt ructus, ventriculi intemperies, ob quam cibi non bene concoquuntur; vitioſi humores in ventriculo vel aliis partibus cumulati, cibi corruptioni facilè obnoxij, & cruditati vel acidæ, vel nidoroſæ materiam præbentes, vt & flatulenti. Faciunt tamen etiam ad ructum excitandum cauſſæ externæ, quæ materiam, ſeu in ventriculo, ſeu aliis partibus contentam commouent, vt balnea, exercitium nimium & intempeſtiuum poſt cibum, venus immodica.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Ructus ipſe per ſe manifeſtus eſt, nec ſignis opus habet: cauſſæ verò ſignis indigent. Si quis ergo ructet inquirendum primò, quibus cibis vſus ſit. Nam ſi quis vel raphanum, vel cæpas, vel oua frixa, vel placentam nidoroſam comederit, & ructum nidoroſum ſimilem emittat, manifeſtum eſt, è cibo ſumpto ructum eſſe, ventriculuſque tum poteſt eſſe ſaluus. Si verò quis nidoroſum talem ructum emittat, & nil tale, quòd nidoroſæ cruditati materiam præbere poſſit, comederit, procul dubio à calore ventriculi nimio cibos hoc modo corrumpente erit ructus: vbi porro inquirendum, an ipſe ventriculus intemperie calidâ laboret, an verò bilis ex epate in eum fuerit infuſa, de quo ſuprà de intemperie ventriculi dictum.

Si verò ructus acidus accidat, inquirendum, an à cibis difficilis coctionis, an verò ab intemperie ventriculi frigida iſte veniat, quòd cognoſcitur ex eo imprimis, quòd non ſolum cibi frigidæ naturæ, ſed & calidæ, vt mel, ſaccharum, vinum, & alia eiuſdem in cruditatem acidam abeant; an vero aliunde materia acida in ventriculum effundatur, quod hypochondriacis familiare eſt, ac tum affectionis hypochondriacæ ſigna alia etiam adſunt.

Si verò ſine ſapore emittatur, habet originem à cibis flatulentis, vel ciborum copia. Si longo poſt cibum ſumptum tempore ructus adhuc cibi aſſumpti ſaporem & odorem referat, magnam coctricis facultatis imbecillitatem ſignificat.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Ructationes multæ frequentes malæ ſunt. Nam & cauſſæ vehementiam ſignificant, & motus ille coctionem turbat, quæ in ventriculo perficitur. 2. Ructationes acidæ, ſi diu continuentur, hydropem vel lienteriam minantur. 3. In longis inteſtinorum leuitatibus & alui fluxu, ſi ructus acidus accidat, qui priùs non erat, bonum. Aliquam enim iterum coctionem fieri ſignificat. 4. Ructum aſthmati ſuperuenire, bonum. 5. Ructantes acidum, non facilè pleuritici fiunt. *6. aphor.* 33. Videantur Commentatores. 6. Qui ſupra modum ructant ante cibum, diſpoſiti ſunt ad colicam: qui verò poſt cibum, ad hydropem; præcipuè tympanitatem.

Curatio.

Curatio. Ructus ſi moderati, non cohibendi ſunt. Fit enim per eos excrementorum flatulentorum euacuatio: ſiue ructus frequens & moleſtus ſit, diu duret, tollitur cauſſis, à quibus pendet, ſublatis. De quibus cum ſuprà de intemperie ventriculi, & ventriculi inflammatione dictum ſit, non opus eſt, vt ea hîc repetamus. Intemperies nimirum frigida, vel calida alteranda, cùm internis, tum externis, humores vitioſi euacuandi, flatus diſcutiendi. Cruditas parcâ diætâ & cibis boni ſucci corrigenda. Cibi corrupti, vel vomitu, vel alio modo euacuandi. Si lien vel aliud membrum vicinum flatus ſuppeditat, ei ſuccurrendum.

CAPVT XII.

De Nauſea & Vomitu.

PErtinent ad hanc ſymptomatum claſſem etiam Nauſea, Vomitus & Cholera, quæ cognata mala ſunt, ſymptomata ſcilicet facultatis expultricis ventriculi, & motus, quibus per os excernit, aut excernere conatur illa, quæ ventriculo moleſta ſunt. Et quia nauſea & vomitus eaſdem ferè cauſſas habent de iis hoc capite ſequenti de cholera, agemus. Nauſea. Nauſea quidem, Græcis ναυτία & ναυτίασις nil aliud eſt, quàm inane quoddam vomendi deſiderium, in quo ventriculus quidem ad vomendum incitatur, nihil verò expellit. Vomitus verò eſt, cùm ventriculus id quòd moleſtum ſibi eſt, per os reiicit. Si enim ventriculus, vel copia, vel qualitate materiæ laceſſatur, vireſque eius in fundo ſint robuſtæ, natura materiam illam verſus orificium ventriculi ſuperius attollit, & per os euacuare conatur; quod ſi effectum dat, vomitus, ſeu humoris per os reiectio, ſequitur: Si autem ſeu ob naturæ imbecillitatem, ſeu materiæ contumaciam id obtinere non poſſit, tum conatus ſaltem ſit, qui nauſea dicitur, ventriculi propria affectio. Interdum tamen & aliis partibus hoc nomen tribuitur, ſicut Hippocrates, *in libello de fract.* ναυσιώσας φλεβῶν dixit, quæ ἐκχύμωσις alias nominatur, quando venæ velut nauſeabundæ ſanguinem emittunt, ſiue ob partis inflammationem, ſiue ob ſanguinis ipſius copiam, aut prauitatem. Vulgò ſugillatio nominatur. Sunt etiam apud Galenum, 8. *de comp. med. ſ. loca cap.* 3. Vocabula ὑπτιασμοῦ, ſupinitatis, & ἀνατροπῆς τοῦ στομάχου, quibus ναυτιώδεις διαθέσεις ſignificantur, poſt cibum accidentes, ita vt ſi æger paulò vehementius ſeſe moueat, vomitus ſequatur.

Etſi verò naturale ſit ventriculo, vt cibos per os recipiat in ſe, & poſtea coctos per orificium inferius emittat, ac per fibras rectas œſophagus cibos attrahat, motúſque fibrarum principium ſit in parte ſuperiore, concurrentibus circularibus, qui ab œſophago in ventriculum pellunt, quorum motus etiam à parte ſuperiore incipit: tamen natura aliquod abutitur fibris rectis; & tum principium motus iſtarum fibrarum incipit à parte inferiore, & tendit verſus ſuperiora: ac tum vomitus fit, qui ratione facultatis expultricis actio quidem naturalis eſt: quia tamen fibræ non ſua ſponte tùm operantur, ſed ſtimulatæ ac impulſæ ab obiecto præter naturam, actio præternaturalis appellari poteſt. Atque ita ſymptomata hæc ſunt in generé actionum læſarum, ſi facultas expultrix, vt cauſſa efficiens ſpectetur, vt Galenus facit, 3. *de ſympt. cauſſ. c. 2.* Habito verò reſpectu ad materiam, vomitus in excretorum genere præter naturam collocatur à Galeno, *in lib. de ſympt. differ. cap. vlt.* Quia tamen illud, quod exit, licet loco, non ſemper tamen ſubſtantiâ, aut qualitate à naturali ſtatu mutatum eſt, rectius ad actiones deprauatas refertur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſæ vomitus & nauſeæ, eædem ferè ſunt, ſecundùm magis & minùs differentes, nimirum omnia, quæ facultatem in ventriculo expultricem ſtimulandi vim habent; quanquam & retentrix concurrere poſſit, dum debilitata actionibus contrariis expultricis reſiſtere non poteſt: ſola tamen vomitum ciere non valet.

Cauſa verò vomitus eſt vel vitium aliquod ventriculi, vel materia irritans, vel vtrumque. Ventriculi vitiū eſt intēperies, tuberculū, vlcus, vulnus, ob quæ etiam probus cibus, & qualitate non peccans facultati expultrici moleſtus eſſe, eám que irritare

poteſt. Materia verò quæ facultatẽ expultricẽ irritat, varia eſt, & vario modo id præſtat. Materia enim vel extra aſſumpta eſt, quales ſunt cibi, medicamenta venena, vel intus producta; & quidem vel in ventriculo genita, quæ aut alimentalis, vt chylus coctus vel crudus, aut excrementitium quiddam, vt cibus corruptus, pituita, bilis: vel alibi genita in corpore & in ventriculum illata, eáque vel animata, vt vermes, vel inanimata, vt ſanguis, humores, pus; quæ in ventriculum mittuntur ex inteſtinis, meſenterio, epate, cerebro, toto corpore, per epatis venas. Prægnantes etiam quædam primis menſibus vomere coguntur. Cùm enim menſes ſubſiſtant, materiæ pars aliqua ad ventriculum etiam transfertur, & per eum vomitu reiicitur, donec fœtus grandior factus plus alimenti ad ſe trahat, vel etiam natura humoribus illis magis adſueſcat. Materia autem hæc quæcunque & vbicunque genita ſit, vel pondere ac grauitate, vel acrimonia, mordacitate & qualitate, ventriculo aduerſa eſt, vel alio modo ventriculum irritat, & moleſtat. Atque hoc facilius accidit, ſi materia illa agitetur, vnde iis, qui curru vehuntur, ſi non aſſueti, ventriculus ſubuerti ſolet interdum, maximè verò nauigantibus. Nam & Hippocrates, 4. *aphor.* 24. motioni tribuit, quod nauigantes vomere ſolent; alij tetro odori magis, quo affectus odoratus ſtomachum agitat. Aliquando etiam vi imaginationis vomitus concitatur, quando ad cõſpectum alicuius vomentis aut obiecti iniucundi, vel odoratũ expultrix ad talem motum ſtimulatur. Ductus quoque, qui bilem vehit ad inteſtina, quandoque vomitus cauſſa eſt, & facit, vt etiam, qui alias bilioſi non ſunt, quandoque vomant. Ductus enim ille nunc vnicus eſt, nunc duplex, & quidem ſi ſimplex ſaltem, ad inteſtina naturaliter fertur; ſi duplex, maior ad inteſtina, minor ad fundum ventriculi tendit. Si vero hic naturalis ſitus mutetur, & vel vnus ille ductus in ventriculum, vel maior in ventriculi fundum inſeratur, homines bilis vomitu crebrò infeſtantur, qui πικρόχολοι ἄνω, bilioſi ſupra, nominantur. Tumores quoque & vlcera ventriculi vomitus excitant. Quibuſdam etiam natiua eſt anguſtia ventriculi, ob quam ſi paulo largius cibum ſumunt, vomunt, de qua ſupra inter morbos ventriculi actum.

Quæ vomitu cauſſæ ſunt, eaſdem etiam Nauſeæ eſſe diximus, differentes ſaltem ſecundum magis & minùs. Nam ſi materia minùs copioſa minuſque acris, vel vaporoſa potius, aut tunicis magis impacta, aut tenacior ſit, nauſea fieri ſolet: contrariis materiæ conditionibus vomitus excitatur. Nonnunquam tamen etiam excitari poteſt, ſi virtus expultrix ſit debilior.

Differentiæ.

Differentiæ.

Vomitus alius per morbum aliquem fit, alius citra hunc. Qui per morbum aliquem fit, alius Criticus eſt, qui, vt opus naturæ, tempeſtiuè fit, & in commodum ægri, & morbum, vel ſoluit, totá materiâ euocatâ, vel eundem imminuit, parte aliqua materiæ vel ob virtutis expultricis debilitatem, vel ob materiæ contumaciam relicta; Alius Symptomaticus, qui intempeſtiuè fit, natura à cauſſa morbifica nimium irritata. Qui citra alium morbum fit plerumque crapulam & ingluuiem ſequi ſolet, vt & debilitatem ventriculi. Sunt & differentiæ materiæ, & aliàs ſanguis, aliàs humor bilioſus, aliàs pituitoſus, aliàs vermes, aliàs pus & ſanies eiicitur. Interdum etiam crines, claui, ferramenta, ligna, fruſta carnea, & huiuſmodi alia è ventriculo vomitu reiiciuntur, vt ſuprà dictum, quæ tamen omnia ſupra naturam & magicæ operationis ſunt. Interdum etiam Clyſteres vomitu reiectos & alij obſeruarunt, & ego memini: ſimiliter & glandes & excrementa alui in Ileo

A vomitu reiiciuntur per motum fibrarum in inteſtinis inuerſum, vt de ſcorbuto, & de Ileo dicetur. Notabilis quoque eſt hiſtoria, quam Guilhelmus Fabricius Hildanus, *centur.* 4. *obſeru.* 32. refert; Monialis cuiuſdam, quæ ab anno ætatis 13. vſque ad annum 44. continuis vomitibus fuit moleſtata & ſingulis diebus ſemel vt plurimum pituitam viſcidam, nonnunquam & bilem vomitu reiecit. Vomitus huius tam diuturni cauſſam quidem Philibertus Saracenus *in reſponſione*, ad retentum ſemen refert. Verùm non abfuit affectio Hypochondriaca, vt ex iis, quæ à Fabricio referuntur, & quæ de Affect. Hypochondriaca dicentur, patebit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

B Nauſea & vomitus in genere per ſe manifeſta ſunt, neque ſignis, quibus innoteſcant, opus habent. Cauſſæ verò ſignis, quibus manifeſtentur, indigent. Et primò an vitio ventriculi, an verò per conſenſum fiat vomitus, cognoſcitur, quòd, ſi vitio ventriculi fiat vomitus, tam ante, quam poſt cibum ſumptum vomit æger, & ſigna affecti ventriculi ſunt, perpetua inappetentia, grauitas, tenſio & inflatio ventriculi & ſimilia; & ſigna debilitatis, & intemperiei humidæ, qua totus ventriculus laxatur, adſunt. Si verò per conſenſum fiat, nec vomitus, nec ſymptomata iſta adſunt perpetuò, ſed quandoque ægrum affligunt, quandoque & ſigna partium affectarum aliarum adſunt.

Si fiat vomitus ob meatum bilarium, vt ſuprà C dictum, ventriculo inſertum, homines aliàs ſatis rectè valent, nec ventriculi, vel alterius partis affectæ, vel etiam bilis copioſæ ſigna adſunt; Bilis tamen vomitu reiicitur. Si ex vlcere, vel tumore ventriculi vomitus fiat, id è ſuis ſignis cognoſcitur. Si fiat vomitus ob ventriculi anguſtiam & paruitatem, vitium hoc non ſolùm viſu eſt conſpicuum, vt Galenus, *art. med. c.* 71. habet: ſed tales etiam à natiuitate parum comedunt, & ſi paulò plus comedant, vomitu id reiiciunt. Si cibus & potus, cùm vel ſine pituita, poſt ſumptum cibum reiiciatur, ſignum eſt ſuperioris oris laxati & debilitati: Nonnunquam & ſignum eſt debilitatis ventriculi, qui cibum coquere non poteſt. Vomitus, qui fit à cauſſis externis, ex iis antecedentibus cognoſcitur, iiſque ſublatis ceſſat. Vt ſi ob ictum D capitis vomitus fiat, latere non poteſt. Quod ſi ob materiam irritantem fiat vomitus, aut cibus, vel potus nimia copia aſſumptus eſt, vel venenum hauſtum vel praua aliqua materia in ventriculo fuit genita, aut ad eum confluxit. Qualis verò ſit materia, non ſolùm ex vomitu cognoſcitur, verùm etiam antequam vomitu reiiciatur, ex ructu, qui nunc acidus eſt, nunc nidoroſus, nunc amarus. Et quidem iam imminentis vomitus ex bilioſo & mordaci humore ſigna ſunt oris ventriculi morſus, dolor capitis vertigo tenebricoſa, tremor labii inferioris, ſputum multum ac tenue profluens, Galenus, *3. de criſibus, cap. vlt.* Quorum ſymptomatum cauſſas Galenus, 1. *Prorrhet. comm.* 1. *t.* 30. refert. Si humor in ventriculo eſt genitus, qualiſcunque ſit, iam dudum illum afficit ac E torquet; & in victus ratione peccatum fuit; ac nauſea ferè eſt continua, atque appetitus non ſatis probus. Etſi cibus in ventriculo corrumpitur ex nidoroſa, aut acida cruditate eius, quòd vomitu reiicitur, cognoſcitur. Si verò aliunde affluit humor, ſigna eius partis affectæ, quæ materiam ſuppeditat, adſunt; vt ſi ex totius corporis vitio, quòd nonnunquam ſe in ventriculum euacuat; vomitus accidat, ex deprauato totius corporis colore, iuxta humoris proportionem, manifeſtum euadit, præceſſit praua victus ratio. Sin è cerebro humor mittatur, pituitæ, aut ſalſi humoris in ventriculum deſtillantis ſigna adſunt; vomitus quoque ſunt ſpumoſi & nauſea eius

magis moleſtat, quo tempore cibum ingerunt. Si ex Epate bilis tranſmittitur, cognoſcitur id ex humoris per vomitum reiecti natura, ex Epatis dolore, tumore, & cum vomitus ieiunos magis moleſtat, quam poſt ſumptum cibum. Si ex Inteſtinis eſt vomitus, adeſt dolor colicus: vel inteſtini Ilei. Si ex vtero, vel conceptio facta fuit, vel menſes ſuppreſſi ſunt, atque alia ſigna affecti vteri adſunt. Qua autem in parte ventriculi humores contineantur, etiam ſignis diſtinguendum eſt. Si enim in ventriculi cauitate latent, leuiſſimo conatu reiiciuntur, & ineſt in ventriculo ex alimento tertio & anxietas, quæ non ceſſat, donec humores vomitu ſint reiecti. Quibus verò humores adhærent tunicis, iis alimenta ſine humoribus eiiciuntur. Præterea ſi in cauitate ventriculi ſunt humores, etiam ſine cibo fit vomitus, & poſt vomitum alimentum retinetur. Si verò tunicis adhærent, non vomunt, niſi ingeſto cibo; citra verò cibum nauſea admodum moleſtat, & quòd excutitur, pituitoſum & craſſum eſt, ac magno conatu eiicitur. Si ſanguis vomitu reiicitur, & quidem à ventriculo, eſt qualitate exiguus & rubeus. Si aliunde infunditur in ventriculum, eſt multus & nigrior; & quidem niger, ſi ex liene, rubicundior verò ſi ex Epate vel toto corpore.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Accidit nonnunquam, vt poſt mediocrem nauſeam vomitus ſequatur; nonnunquam verò conturbatio quædam magna & frequens fit, vomatur verò parum, aut nihil. Prauum hoc eſt, & vt ſignum, humorem in ventriculo contumacem indicans, & vt cauſſa, continua ſcilicet iſta vellicatione, vel inflammationem excitatura, vel præſentem iam auctura. Galenus, 6 *Prorrhet. comm. 3. t.* 25. 2. In vomitionibus, quæ ſponte fiunt, ſi qualia oportet euacuentur, confert & faciliè ferunt ægri; Sin minùs, contrarium fit, 1. *aphor.* 2. Euacuatur enim materia quæ naturæ ſiue qualitate, ſiue quantitate, ſiue vtroque modo moleſta eſt. Ideóque ſi vomitus id euacuat, quod corpus lædit, atque inde æger commodi aliquid percipit, bonum eſt; ſin autem euacuatur, ægri tamen ideo morbo non leuantur, malum eſt. 3. Quicunque ſanguinem vomunt, ſine febre quidem ſalutare eſt, verùm cum febre, malum. 7. *aphor.* 37. Viſcerum enim aliquam inflammationem hec ſignificat. 4. Vomitus chyli malus eſt, præſertim ratione viceris: fecum lethalis, vt in Ileo; ſaniei peſſimus, quia vlcus adeſſe ſignificatur; Vermium, ratione ſigni quidem malus eſt; quia putredinem magnam humorum indicat, verùm ratione cauſſæ, bonus, ſi vniuerſi, vel maiori ex parte expellantur, ac præſertim ſi id criticè fiat. 5. Peior vomitus eſt atræ bilis, quam pituitæ, & pituitæ putridæ rurſum peior, quam copiâ ſaltem peccantis. Vomitus commodiſſimus eſt ex bile & pituita maximè permiſtis, & non craſſus valdè, neque multus. Sincerior enim deterior. 2. *Progn. aphor.* 38. Bilioſus enim ſincerus bilis copiam, pituitoſus frigiditate indicat. Præterea ſincerus humor craſſior redditur. Pituitoſus quidem frigiditate, bilioſus verò propter exſuperantiam caloris, quâ quaſi aſſatur. Galenus, *ibidem.* 6. Si homo omnes colores vomat, valdè perniciosum eſt. Plures enim difficiles in corpore affectiones ſignificantur. Celerrimam mortem minatur, vomitus liuidus, ſi grauiter oleat. Putredinem enim ſignificat, cum caloris natiui exſtinctione: & omnino ſubputridus & fædus odor in omni vomitu malus eſt. Deterior enim leuis affectio redditur, ſi ei putredo accedat, Hippocrates & Galenus, 2. *Progn. aph.* 40. 41. 42. 7. Si vomitus praſinus, aut liuidus, aut niger fuerit, malum. Hippocrates, 2. *Progn.* 39. Nam cauſſam admodum vehementem hæc colorum mutatio indicat. Praſinus enim, ſeu Porracenus calorem inſignem in venis & magnam humorum corruptionem indicat. Si tamen ex quorundam ciborum, & olerum cruditate proueniat, minùs malum ſignificat. Niger interdum ſalutaris eſt, dum ſcilicet humor melancholicus criticè & cum ægri commodo euacuatur; peior verò eſt, cùm alia materia eiicitur, quæ ſua natura nigra non eſt, ſed ex corruptione in corpore hunc colorem acquiſiuit. 8. Vomitus in capitis doloribus æruginoſus, cùm ſurditate & vigiliis citò vehementem ſurditatem adfore pronunciat, 1. *Prorrhet. comm.* 2. *aphor.* 12. Flaua enim bilis ſupra modum aſſata primò in æruginoſam, deinde in atram vertitur. Id quando in capite contingit, vigiliæ, dolores capitis & ſurditas accidit: Vnde μανιώδης παραφροσύνη oritur. Cerebro autem grauiter affecto ab humore calido, tenui, mordaci, os ventriculi per conſenſum afficitur, & vomitus excitatur, vt à plurimis hîc aphoriſmus explicatur. Exemplum eſt in Philiſca, 3. *Epid. comm.* 4. Putarem tamen talem vomitum, & affectiones has potius accidere, humore tali non ſolùm in cerebro cumulato & ventriculum in conſenſum trahente, ſed etiam, ſi bilis talis in inferioribus cumuletur & ſubitò ad caput rapiatur, talia ſymptomata excitari poſſe, in ventriculo quidem vomitum, in capite ſurditatem, vigilias & delirium. 9. Quibus cerebrum vulneratum eſt, his febrem & bilis vomitum ſuperuenire neceſſe eſt. 6. *aphor.* 22. Febris quidem ſequitur, quando ab illo eiuſque membranis vulneratis calor cordi & hinc toti corpori communicatur. Vomitus verò fit ob conſenſum cerebri cum ore ventriculi. 10. Qui pectus anguſtum habent, ac inde pulmonē compreſſum, ad vomendum ineptiſſimi ſunt. Facile enim vas ex iis, quæ ſpirationi inſeruiunt, rumpitur. Sunt & inepti ad vomitum, qui collum habent longum & qui ad ſanguinis ſputum & talē ſunt propenſi, & quibus tumor eſt in gula. Prægnantibus quoque vomitus commodus non eſt: metus enim eſt, ne abortiant. 12. Vomitiones luxuriæ cauſſa fieri non oportere, confido. Interdum valetudinis cauſſa, experimentis credo. Commoneo tamen, ne quis, qui valere vult, hoc quotidianum habeat. Celſus, *lib. 1. cap.* 3. 12. Vomitus interdum malum ſatis diuturnum eſt: habetque eius rei exemplum. Guil. Fabritius, *cent. 4. obſeru.* 32. de quadam nobili religioſa, quæ ab anno 13. ætatis vſque ad 44 & ita 31. annos ſingulis diebus ſemel euomuit, vt plurimum pituitam viſcidam, nonnunquam & bilioſam materiam. Plura de vomitionibus Prognoſtica poſſent addi: verùm cum illa ſolum febres ſpectent, videantur paſſim apud Hippocratem & Galenum, in *Prognoſtic. Prorrhet. & Coacis prædictionibus.*

Indicationes.

Indicationes.

Si vomitu reiiciatur materia bona & vtilis, eaque ſit cibus vel chylus, qui ob ventriculi imbecillitatem reiicitur, vomitus illi ſtatim reprimendus, ventriculum roborando & adſtringendo. Si ſanguis ſit, iſque criticè reiiciatur, non ſtatim ſupprimendus eſt, niſi modum excedat. Similiter ſi conſuetus ſit ſanguinis vomitus in Plethorica corporis diſpoſitione, aut Epatis imbecillitate, aut vteri mala affectione, non mox cohibendus eſt, ſed toti corpori & affectæ parti priùs proſpiciendum. Si verò humores excrementitij reiiciantur, & quidem criticus ſit vomitus, vel conſuetus, moderatuſque, non ſupprimendus, ſed ſinendus. Imò etiam diminutus adiuuandus leni vomitorio. Si verò ſymptomaticus ſit, vel immoderatus, qui vires proſternat, cohibendus. In quo ad duo reſpiciendum, primò ad ipſum vomitum, ſeu ſymptoma, ſecundò ad eius cauſſam. Si enim vomitus ſit nimius, à quacunque etiam cauſſa proficiſcatur, &

plus damni ex eo, quam commodi ſperandum ſit, cohibendus eſt, quòd fit roborantibus & adſtringentibus. Quod ſi ſedari non poſſit, ad ſingulas cauſſas cura dirigenda. Et quidem, ſi praui humores copiâ peccant, per inferiora euacuentur, reuellendo, ſi qualitate prauâ expultricem laceſſant, attemperentur, & ad temperiem redigantur. Sed & dum vomitus diminutus eſt, per inferiora vacuare licet in morbo, qui cum vomitu non incœpit, & vbi æger ad vomitum non procliuis eſt, nec aſſuetus. Si contra accidat, vomitus vomitu rectè curatur. Sin quoque materia, quæ vomitur, ingrata & noxia ſit, vel acris & abradens, qualis atra bilis eſt, ad inferiora reuulſa illa expurgetur.

Curatio.

Curatio. Quod ergo vomitum ipſum attinet, ſi ſit nimius, curatur per reuellentia & roborantia, ac expultricis motum nimium comprimentia. Reuellentia. Reuellunt acres & fortes clyſteres ac ſuppoſitoria, quæ humores ad aluum deducunt, imò etiam purgantia, quæ materiam per aluum euacuant; Calida etiam extremitatibus, & præſertim frigidis applicata, vt lotiones pedum ex aqua calefacta, & crurum phœnigmi ac ſinapiſmi. Ita Auicennas, 3 *Can. fenicul. 13. tract. 5. cap. 12.* Mirabile eſſe dicit, quòd calefactio extremitatum ſedat vomitum, ſcilicet deorſum trahendo. Quod verò mox addit; infrigidationem extremorum ſedare vomitū velocem calidum, id ita planum & perſpicuum non eſt; cùm frigida pedibus frigidis adhibita calidos & tenues humores potius ad ſuperiora repellere videantur. Verùm videtur hîc Auicennas reſpicere ad naturam humoris ipſius, qui vomitus cauſſa eſt, ob cuius caliditatem is celer eſt & continuus. Refrigeratæ enim extremitates qualitatem eandem humori communicant; atque eo modo motus humorum & vomitus nonnihil ſedatur. Roborantia. Retentrix facultas roboratur remotâ intemperie & præſertim humidâ, à qua debilitas retentricis ortum habet. Ergo in cauſſa calida exhibeantur Robribes, berberis, ſuccus & ſyrupus granatorum, cydoniorum, de roſis ſiccis, myrtinus. Et quidem offerantur ab vncia vnâ ad vncias duas, ſine aquis vel decocto, aut cum exigua horum quantitate, ne ab humidis maior fiat relaxatio ventriculi, & fluctuatio in eo augeatur. Atque exhibeantur talia ante cibum. Conuenit etiam panis vino auſtero madidus, conſerua roſarum antiqua, imprimis Vitriolata, Diacydonium, Syrupus corallior. ſpir. Vitriol j. Poſt cibum ſumantur cibi adſtringentes, cydonia, pyra, meſpila, ſorba, Diacydonium ſimplex, & alia ſuprà de intemperie ventriculi calida propoſita. Si non ita foueat ventriculus, Galenus, *in Euporiſtis cap. 15.* hoc medicamentum exhibet. ℞. *Succi mali granati cum ſuis acinis expreſſi part.* iij. *menthæ part.* j. Coquantur in vaſe fictili aſſiduè agitando, cúmque iam craſſa fiunt, ſublata reponantur in vſum. Doſis ante cibum myſtrum ſiue cochlear vnū magnum, vel duo. Extra adhibeantur fomenta ex roſis, myrtillis, ſumach, cortic. granator. & poſtea applicetur pulpa cydonior. ſub cineribus coctorum cum puluere myrtillorum, maſtiches, ſumach, boli armeni, terræ ſigillatæ, trochiſc. de ſpodio. Vel imponatur Emplaſtrum de cruſta panis. Aut ℞. *Carnis cydonior. ſub cineribus coctor.* ℥. ij. *puluer. hypocyſtidis, balauſtiorum boli Armeni maſtiches*, an. ʒ. j. *ol. myrth. cydon.* an. q. ſ. F. Cataplaſ. Aut panis toſtus aqua roſarum vel vino adſtringente madidus, additis pulueribus modo enumeratis, ventriculo imponatur. Vel ℞. *Cruſtæ panis in aceto horis duabus maceratæ* ℥. iij. *ſtodij, maſtiches menthæ, corallior. ſantal. rub. albi* an. ℈. j. *ol. maſtichini, cydonior.* an. ℥. ß. *farin. hord.* q. ſ. ad ſubigendum F. Cataplaſma. Vel applicetur Ceſotum Stomachale oleo

A roſaceo ſubactum. Si cauſſa ſit frigida & materia craſſa ac viſcida, adſtringentibus attenuantia, & abſtergentia miſceantur. Sumatur ergo Diacydonium compoſ. miuacydoniorum aromatica, Conſeru. roſarum antiqua cum puluere maſtich. menthæ, thuris, ſumendo ad ſingulas vncias conſeruæ pulueris ʒ. j. vel ℈. ß. quæ cum ſyrupo de mentha in liquidiorem formam redigantur: Conſerua roſarum Vitriolata, aut Spiritus Vitrioli, qui in vtraque cauſſa locum habet, theriaca antiqua, Mithridatium. Vel ℞. *Cortic. citri ſiccor. ligni aloës, maſtiches ſem. coriandri præpar. portulacæ, ſantali citrini* an. ℈. j. Fiat Puluis, cuius vſus ſit in cibo. Vel ℞. *Caryophyllor. craſſiuſculè inciſor.* ℈. ij. *maſtiches* ℈ ß. *roſar.* B P. j. In vaſe clauſo in vini rubri ℔. ß. ebulliant parum & colentur. Colatura ante cibum exhibeatur. Aqua etiam cinamomi vomitum compeſcit, præſertim ſi cum ſucco cydoniorum, deſtillatur. Et poteſt nunc ſucci, nunc cinamomi plus vel minùs ſumi pro humoris peccantis natura, & ventriculi conſtitutione. Alia etiam ſupra de intemperie frigida ventriculi propoſita hîc locum habent. Extra adhibeantur fomenta ex abſinthio, mentha, calamo aromatico, nuce moſchata, radicibus cyperi, caryophyllis, maſtiche cum vino rubro, & apponatur emplaſtrum de cruſtâ panis cum puluere menthæ ſiccæ, maſtiches, abſinthij, cumini, caryophyl. cum oleo abſinthij, menthæ & maſtichino. Efficax eſt & cruſta panis C vino maluatico, vel aqua menthæ cum vino deſtillata madefacta, & aſperſa puluere menthæ, caryophyll. macis, cinamomi, ſpeciebus aromat. roſar. ventriculo impoſita. Vel ℞. *Ladani* ℈. ij. *ſtyrac. calam.* ℈. iij. *thuris, maſtich.* an. ℈. j. *caryophyll. corall. rubr. nuc. moſch.* an. ʒ. j. Cum cera & reſina F. Emplaſtr. Vel ℞. *Fermenti ſecalini* ℔. ß. *pulu. fol. mēth.* M j. *maſt.* ℥ j. ß. Terantur ſimul in mortario, & cum oleo maſtich. incorporentur. F. Cataplaſ. quod calidū ventriculo applicetur. Infantibus fermentum cum duorum ouorum vitellis benè ſubactum & puluere caryophyllorum admixto in tegula calente calefactum ventriculo imponatur. In quacunque etiam cauſſa vtile eſt, odoramenta conuenientia naribus D admouere. Itaque efficaciſſimus eſt panis toſtus aceto roſarum madidus, & puluere menthæ, caryophyllor. roſar. conſperſus, odor quoque mali cydonij vtilis eſt. Cucurbita etiam magna cum modica flamma fundo ventriculi ſine ſcarificatione appoſita prohibet, ne tam facilè is ſubuertatur, atque ea, quę in fundo ſunt, ad ſuperiora compellantur. Plurima etiam medicamenta ad vomitum vtilia ex Aſclepiade deſcripſit Galenus, 8. *de compoſ. med. ſec. loca cap. 3.* Medicamenta ad vomitum Galeni. Opiatæ. Inter quæ etiam ſunt Opiata quædam. Et licet in magno & vehementi vomitu, & vbi materia irritans admodum praua eſt & maligna, ac ventriculus valdè debilis, Opiatis confectionibus vti, vt, Theriaca recenti, Philonio Romano, & imprimis Laudano Opiato aliis conuenientibus medicamentis admixto. Si verò hoc modo vomitus ſedari non poſſit, danda opera, vt cauſſa eius tollatur. Si ergo ex debilitate E ventriculi is proueniat, curatur vomitus ventriculum roborantibus, & adſtringentibus, modo & medicamentis ſupra de morbis ventriculi propoſitis cum internis, tum externis. Si ex inferioris orificij inflammatione ortum habeat, curatur vt inflammatio ventriculi reliqua. Si ex Ileo & inteſtinorum inflammatione, de eo ſuo loco dicetur. Si ex anguſtia & paruitate ventriculi naturali, curari non poteſt, ſed paucius comedendum & bibendum. Si potus, aut cibi nimia copia ingeſta, vel vitioſus cibus vomitus cauſſa ſit, per inediam, quietem ac ſomnum coctio eius procuranda; aut ſi id non ſuccedat, vel etiam cibus aliquid vitij contraxerit; vomitu reiiciendus eſt, quo

excreto omnis moleſtia ceſſat. Si verò ex humoribus ventriculum moleſtantib. & quidem in eo coaceruatis fiat vomitus, humor is, ſi opus ſit, præparandus, & poſtea euacuandus eſt, quæ euocatio non ſolum per aluum, ſed & per ſuperius os ventriculi inſtitui poteſt: Imprimis ſi vomitus diminutus ſit vnde vomitus vomitu curari dicitur. Proinde ſi materia ſit pituitoſa, craſſa & viſcida, tale vomitorium conuenit. ℞. *Iuris pulli* ℔. ß. *oxymel. ſimpl. ſucci raphani* an. ℥. j. M. pro vomitorio. Si materia minùs craſſa, minúſque viſcida ſit, Galenus, 7. *meth. med. cap.* 11. aquam mulſam cum aceto in cremore ptiſanæ exhibet, vt ℞. *Mulſæ* ℥. ij. *aceti* ℥. ß. *cremoris ptiſanæ hordei* ℥ vij. M. pro vomitorio. Poteſt etiam Vitriolum album, vel ſal Vitrioli in iuſculo pingui, vel cereuiſia cum butyro vſurpari. Fortiora verò vomitoria, quæ humores in toto corpore commouent hîc locum non habent. Si materia biliosa ſit. ℞. *Aqu. tepid. vel hordei* ℥. vij. *ſyrup. acetoſ. ſimpl.* ℥. j. ß. Miſce. Si materia acris & mordax ſit, loco aquæ tepidæ vti licet iure pingui. Si materia melancholica ſit & ſi periculoſum ſit, materiam, præſertim atrabilariam ſurſum efferri, non ea mox cohibenda, ſed vomitus aliquantiſper permittendus, vel etiam leniter adiuuandus, poſtea clyſteribus & purgantibus per inferiora educatur, de quibus ſuprà de intemperie ventriculi dictum eſt. Hoc ſaltem monendum, ne quando ventriculus per ſe afficitur, valentioribus vtamur, ſed ſufficiunt pilulæ ex aloë, maſtichinæ, manna, mel roſat. ſolut. & ſimilia, prout natura humoris requirit. Facilior redditur vomitus ſi ventriculus, manus & pedes moderatè calefiant. Ex Auicennæ conſilio ab aſſumto vomitorio poſt cœnæ horam vtilis eſt inordinata motio. Sumto vomitorio abſtinendum in cibo & potu ab acerbis & acidis: Sumenda potius dulcia & pinguia. Si cauſa vomitus venenata eſt, vel venenatum medicamentum ſumtum, vomitu vel per ſeceſſum id educatur, & dentur antidota appropriata, ac ventriculus, ac nobilia membra roborentur. Eodem modo etiamſi à medicamento vomitorio ſumto vomitus ſuprà modum continuetur, curatio vt in hypercatharſi à purgante nimis forti ſumpto, inſtituenda, vt infrà cap. *de cholera* dicetur. Experimenti certi & ſecreti quaſi loco nonnullis habetur, vt ab vſu antimonij nimis vomenti ſpiritus vini cochlear vnum vel alterum propinent, atque in momento iuuamen inde pollicentur.

Si verò aliunde affluant humores, euacuandi, & ſi vomitus ſit nimius, ac commode per ventriculum non euacuentur, à ventriculo auertendi & per aluum euacuandi, cùm hæc ſit via à natura huic rei deſtinata. Atque euacuatio hic commodiſſimè fit per myrobalanos, quæ non ſolùm laxant, ſed & ſtomachum confortant, & ventriculum roborant, ne humores aliunde affluentes ita facilè recipiat. Aliàs ſi vomitui homo ſit aſſuetus, eumque homo facilè ferat, non ſtatim ſiſtendus. Deinde videndum, an humores à toto vel à parte aliqua confluant. Etenim ſi adſit in toto abundantia ſanguinis, aperiatur vena in brachio, Id etiam fiat, ſi affluat ſanguis ab epate vel liene. Idque in initio fiat, vires adhuc conſtant. In mulieribus, ſi ex menſium ſuppreſſione morbus ſit, ſaphena aperiatur. Vtile eſt & cucurbitulas cum ſcarificatione cruribus apponere ad materiam è ſuperioribus reuellendam. Deinde ſi humor aliquis vitioſus ex aliqua parte in ventriculum mittatur, is ex mittente parte euacuandus eſt. Præter vacuantia etiam vſurpanda quædam adſtringentia, quæ ventriculum roborant. Poſſunt ergo purgantibus myrobalani addi. Verùm iſta omnia ex iis, quæ ſuprà de intemperie ventriculi cum materia dicta ſunt, ſatis patent.

Euacuantia.

De Vomitu ſanguinis.

Vomitus ſanguinis.

Sed vt de vomitu ſanguinis in ſpecie aliquid dicamus, ſi ſanguis ideò vomitu reiiciatur, quod in corpore redundet, poſt abſciſſionem membri alicuius grandioris, & poſt ſuppreſſam conſuetam ſanguinis euacuationem per menſes, hæmorrhoides, nares, ſanguinis abundantia minuenda, ſimulque videndum, ne ſanguis in ventriculo concreſcat, & ſyncopen excitet. Propinentur ergo *mulſæ* ℥. iij. vel ℥. iv. aut *oxymel. ſimpl.* ℥. ij. Etſi iam concretus ſit, diſſoluatur oxymelite, in quo *thymus*, vel *radix ebuli* cocta ſit. Sanguis diſſolutus per aluum educatur, niſi vomitu ſponte ſuâ natura eum reiecerit. Idem fiat, ſi vas aliquod ruptum vel apertum ſit; Poſtea ſanguinis fluxum inhibentia, & adſtringentia exhibeantur. Qualia ſunt *ſyrupus de roſis ſiccis, myrtinus, cydon. ribes, ſuccus plantaginis, portulacæ, cydonia, meſpila, pyra auſtera*; pulueres item ex *bolo Armeno, terra ſigillata, corall. lap. hæmatite*, cum *aqua plantaginis*, vel *burſæ paſtoris*. Inter efficaciora medicamenta ſunt *trochiſci de carabe, de ſpodio, de terra ſigillata*, qui vel in pulueres, vel pilulas redacti cum conuenienti liquore exhibeantur, vt ℞. *Trochiſc. de carabe, de terra ſigillata*, an. ℥ ß. *aqu. burſæ paſtoris, portulacæ, plantaginis* an. ℥. j. Miſce.

Vel ℞. *Lap. hæmatit.* ℈. j. *baccar. myrti*, ʒ. ij. *acaciæ, boli Armeni, corall. rubr.* an. ʒ. j. Fiat puluis. Doſis ℈. j. Cum *aqua plantag. & pauco aceto*. Vel ℞. *conſeru. roſar. antiq.* ℥. j. *rad. ſymphiti maioris, fol. quercus* an. ℥. ß. *boli Armeni*, ℈. j. *extr. tormentill. lapid. hæmatit.* an. ʒ. j. *corall. rubr.* ʒ. ß. Cum *ſyrupo myrtino*, vel *portulacæ* fiat electuarium molle. Si libet, poteſt *vnum atque alterum granum laudani opiati* addi. Extra quoque applicari poſſunt adſtringentia. ℞. *Balauſt. flor. roſar. rubr. ſumach, myrti*, an. q. v. Coqu. *in aqua plantaginis in aceto*, ac decocto ſpongia imbuatur, eaque ventriculus foueatur. Poſtea inungatur hoc vnguento. ℞. *Ol. Myrtini, cydonior. maſtich.* an. ℥. ß. *hypocyſtid. boli Armeni, corall. rubr. acaciæ*, an. ʒ. ij. *ceræ*, q. ſ. Miſce.

Diæta.

Diæta.

In vomitu victus ratio ſemper analogiam ad cauſſam & remedia habeat, & propterea alimentis nunc adſtringentibus & vomitum reprimentibus, nunc vomitum adiuuantibus, vtendum. Si vomitus ſuperfluus eſt ſiſtendus, dentur cibi adſtringendi & ventriculum roborandi vi præditi, Cydonia, pyra, carnes aſſæ. Intinctus fiat ex vino granatorum, aceto roſar. ſucco ribes; & cibi reliqui facilis ſint coctionis, nec diutius in ventriculo retenti vomitus cauſſa ſint. Si virium lapſus metuatur, ac vehementia febris id non prohibeat, vinum nonnihil adſtringens parcè detur. Conuenit & abſinthites, vt & cereuiſia eiuſmodi. Somnus, quantum fieri poteſt, concilietur, cùm quies & ſomnus non ſolùm omnes euacuationes, præter ſudores, ſiſtat; ſed & ſomnus moderatus bilioſos humores temperet, craſſoſque concoquat.

Si autem vomitus diminutus adiuuandus ſit, æger cibos varios, dulces, pingues maximè ingerat, quibus & de ficubus, raphano, & ſimilibus vomitum adiuuantibus aliquid admiſceri poteſt, vt vomitus faciliùs ſubſequatur. Ab adſtringentibus verò tum abſtinendum, cùm ex vſu eorum humores ventriculo magis impinguantur.

CAPVT

CAPVT XIII.

De cholera, & primò de cholera humida.

Cholera.

AD expultricis facultatis ſymptomata pertinet & is affectus, quo ventriculus per vtrúmque orificium materiam ſibi moleſtam expellit. Nominatur autem cholera, vel cholerica paſſio, τὰ χολερικὰ, 7. *epidem. t.* 90. *in editione Foeſij Hippocr.* appellatione à cauſſa: χολῆς, id eſt, bile ſumpta; Sicut Galenus, ex ſententia Cnidiorum Medicorum docet, 2. *meth. med. cap.* 2. Celſus, *lib.* 4. *cap.* 11. & Cælius Aurelianus, *lib.* 3. *acutorum cap.* 19. cùm ex bile flaua & humore prauo bilem æmulante ſuprà atque infrà erumpente hoc malum oriatur. Qui morbo hoc laborant χολερῶντες & χολερικοὶ appellantur. Quo ſenſu & vocem cholericorum Plinius, *lib.* 23. *cap.* 6. accepit, non vt vulgò fieri ſolet, vbi cholerici appellantur, qui bilioſam habent corporis conſtitutionem, etſi bilem ſuprà ac infrà non reiiciant. Alex. Trallianus tamen, *lib.* 7. *cap.* 14. aliunde hoc vocabulum deducit, ſcilicet ab inteſtinis, quæ veteribus χολάδες dicta ſunt. Diſtinguitur autem cholera ab autoribus in humidam & ſiccam. Humida appellatur, in qua ſpiritus flatuoſi ſuprà & infrà excernuntur: Sicca, in quâ ſolùm ſpiritus flatuoſus ſuprà & infrà erumpit. De vtraque in ſpecie agemus, & primò de humida, quæ etiam in ſpecie Cholera plerumque appellatur.

Cholera duplex.

Cholera humida.

Eſt nimirum Cholera, & quidem humida, aſſidua & immoderata humoris praui per ſuperiora & inferiora reiectio, à facultate expultrice ab eodem valdè irritata ortum habens. Neque enim ſolùm ab imbecillitate ventriculi, ſed expultrice valdè irritata fit cholera. Et quanquam vehementior & grauior ſit hic motus, ſi facultas retentrix expultricis facultatis motui non reſiſtat: tamen ob ſolam retentricis debilitatem hic affectus non oritur, ſed ſi facultas retentrix ſolùm ſit languida, paulatim potiùs humores ſibi moleſtos deponit, & lyenteria vel cœliaca affectio ſequitur. Sæpè tamen, vt in cauſſis poſtea dicetur, accedit ventriculi debilitas, ob quam cibi corrumpuntur, qui corrupti ac naturam prauam adepti expultricem valdè irritant. Vt ita cholera ſit ſymptoma in genere actionum læſarum, & quidem facultatis expultricis, quam tamen aliæ actiones læſæ quandoque antecedunt & ſequuntur, vt poſtea dicetur.

De ſubiecto Autores nonnihil diſſentiunt, & alii quidem ventriculi, alij inteſtinorum, alij ventriculi & inteſtinorum affectum eſſe ſtatuunt. Verùm vt rectè ſentit Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. Pars primariò affecta eſt ventriculus, cuius facultas expultrix irritatur, vt per vtrumque orificium humorem moleſtum expellat; ſecundariò verò ſimul gula, & inteſtina afficiuntur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſa proxima huius mali eſt materia acris, praua & corrupta ventriculum vellicans, ac laceſſens, vt id, quod ſibi moleſtum eſt, ſuprà & infrà reiicere conetur. Ad quem vehementem motum ſæpè non ſolùm humor is, qui primò in ventriculo eſt, expellitur, ſed & ex vicinis partibus, & toto corpore effluit. Materia autem iſta varia eſt, plerumque bilis, nunc chylus & cibus corruptus, nunc alius humor, & quidem vel genitus in ventriculo, vel aliunde effluens. In ventriculo generatur vitio eorum, quæ in cibo & potu aſſumuntur, quando cibi ſua natura facilè corrumpuntur & in prauam ſubſtantiam mutantur, quales ſunt barbi piſcis oua, quæ comeſta, inſtar alicuius veneni, choleram excitant, fungi, melones, cucumeres, pruna, Perſica & alij fructus fugaces, præſertim ſi ieiuno ventriculo, aut eo cibo repleto ſumantur, & affatim illis ſumtis bibatur; prætereà cibi pingues,

A dulces, acres, venena item & venenata medicamenta; vt & purgantia, quæ modum excedunt. Et quidem ex fungorum genere ſolum boletum neminem ſtrangulaſſe, choleram tamen in quibuſdam excitaſſe traditum eſt; aliorum verò vſu quoſdam diarrhœa aut cholera correptos, aut de ſuffocatione periclitatos non procul à morte abfuiſſe, Galen. *de cibis boni & mali ſucci, c.* 4. docet. De his Hippocrates, 7. *Epid. t.* 90. *in Codice Foëſij*, ita ſcribit: Choleræ morbus ex vſu carnis conciliatus, præſertim verò ſuillæ crudioris, ex cicere, vinique odorati veteris ebrietate, inſolatu, ex ſepiæ eſu, locuſtarum & gammarorum, olerumque, maximè porri & cæparum. Quandoque etiam ex lactucis coctis, braſſica, lapatho crudiore,

B ex bellariis, dulciariis, pomis, cucumere, pepone & potione, quæ ex vino & lacte mixtis conficitur, eruo polenta recenti. Deinde generantur humores praui, cùm ob maiorem copiam quæ ingeſta ſunt, cruda relinquuntur, aut corrumpuntur, aut ob ventriculi debilitatem, præſertim æſtate & autumno, ob defectum calidi innati; Quo facit, & aër prauus, vt & valdè calidus & æſtuoſus. Hinc Hippocrates, *loco allegato*, ſcribit, eſtate, poſſe cholerã fieri, & autumno verè minus, minimè omnium hyeme, quia iis temporibus tales humores ob aëris intemperiem & caloris innati debilitatem magis cumulantur. Quo tamen & fructuum multorum eo tempore conſuetus vſus aliquid facere poteſt. Eſt & cholera iis familiaris, qui ætatem iuuenilem exceſſerunt. Hippocrates

C 3. *aph.* 30. Ætas ea eſt καθεστηκυῖα & παρακμαστικὴ, quam Galenus cum autumno comparat. Vt enim in autumno flaua bilis æſtatis caloribus collecta magis aduritur; ita & ætas, quæ iuuentutem ſequitur, non modò bilem colligit, ſed & bilioſum, qui ex iuuenili ætate reliquus eſt, humorem magis aſſat. Vnde cholera frequentius gignitur. Faciunt ad cibos in ventriculo corrumpendos etiam animi pathemata, imprimis ira & excandeſcentia, terror ſubitus & mœſtitia. Cauſſæ tamen hæ etiam ad ſequentem claſſem referri poſſunt; cùm ſcilicet humores praui alibi generati in ventriculũ effunduntur. Cauſæ enim hæ etiã in epate & venis humores corrũpendi vim habet.

D Secundò verò materia ventriculo ex aliis partibus communicatur, à venis meſaraicis puta, quando aqua frigida, imprimis ieiuno ſtomacho, hauritur, & poſtea cibus craſſus ac coctu difficilis ingeritur. Nam ob inediam chylus crudus auidè in venas meſaraicas, trahitur, qui corruptus ibi talem perturbationem efficit. Aliis tamen etiam de cauſſis in meſenterio & pancreate prauus humor cumulari, atque in ventriculum tranſmitti & choleram excitare poteſt. Deinde ab epate communicatur, quando ob eius intemperiem humor bilioſus copioſius gignitur, quòd in febribus malignis ſæpè accidere ſolet. Poteſt & lien tales humores in ventriculum tranſmittere. Nonnumquam & ex toto corpore, & ex veris omnibus bilioſus ac flauus humor in ventriculum confluit, ſoletque hoc nonnunquam in critico naturæ motu, plerumque

E tamen ſymptomaticè, fieri.

Conſideratione autem dignum eſt, vnde tanta humorum prauorum copia, qualis in cholera ſæpè vomitu & per aluum reiicitur, proueniat. Exiſtimant quidem nonnulli, in meſenterio & proximis locis eos contineri; nonnunquam etiam ex toto corpore confluere. Sed nec hoc abſurdum videtur, humorem, ſeu in ventriculo, ſeu vicinis locis corruptum & maligna qualitate, qualis in antimonialibus & aliis medicamentis nonnunquam eſt, præditum, humores quoque bonos corrumpere, eoſque naturâ irritatâ ad ventrem protrudi & confluere. Id quod in hypercatharſi etiam medicamentis purgantibus valentioribus, vt & Venenis aſſumptis, accidere ſolet.

Vnde humorum copia in cholera proueniat?

F

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Malum ipſum facilè cognoſcitur; quia æger frequenter ſimul & vomit, & per aluum biliosos, ac prauos humores excernit, idque cum maxima difficultate & anguſtia. Dolor enim ventris & inteſtinorum vehemens adeſt, inflatio ac diſtenſio, cardialgia, ſitis, pulſus paruus, celer ac frequens eſt; quibus ſæpè externorum refrigeratio, animi deliquia ac conuulſiones accedunt. Cauſſarum verò, quæ ob curationem diſtinguendæ ſunt, ſigna quod attinet, ſi malum ortum habeant ab alimentorum prauitate vel copia, id ex ægri vel adſtantium relatione cognoſcitur; Vt & ſi ex medicamenti purgantis valentioris vſu, vel veneno ſumpto, aut ex aquę frigidæ, vel niue aut glacie refrigeratæ potu, aut alia cauſſa externa originem traxerit. Humoris natura ex propriis & alibi enumeratis ſignis cognoſcitur, nimirum ex ſiti, vomitibus, amaris, acidis, doloris ſpecie. Si materia in ventriculo genita ſit, adeſt nauſea, anguſtia morſus ac dolor ventriculi: materia eſt æruginoſa, praſſina, viridis, ſed plerumque conuulſio & febris abeſt. Si verò in venis ſit genita, ferè febris maligna adeſt, & conuulſio accidit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Cholera acutiſſimum & periculoſiſſimum malum eſt; cùm præter omnia ſymptomata, quæ ventriculum infeſtare ſolent, etiam alia in hoc malo coniungantur, quæ modò in ſignis enumerauimus. Quibus concurrentibus non mirum eſt, ſi quis ſubitò moriatur. Neque tamen vlli morbo minori momento ſuccurritur. Celſus, *lib. 4. cap. 11.* Contra verò ſi idonea remedia negligantur, homo à morbi vehementia vna vel alterâ vel certe paucis diebus iugulatur, & eò quidem citius, quo frequentius animi deliquio & ſyncope corripitur, maximè ſi conuulſio & ſingultus accedat, & adhuc magis, ſi cum interceptione pulſus frigidum ſudauerit, & quæ euacuantur, peiora ſunt, vt poſtea dicetur. 2. Proinde vt in omnibus aliis morbis periculoſis cunctatio periculoſa eſt: ita in hoc affectu exigua etiam & leuis curandi mora peſſima. Trallianus, *lib. 7. cap. 14.* 3. Cholera, quæ eſt à cauſa primitiua, minùs periculoſa eſt, cæteris paribus, & ſi ſit cum minoribus & paucioribus ſymptomatibus. 4. Quò perturbatio ventris maior eſt, & quo ventriculus magis afficitur, eò periculoſius malum eſt. Eſt & periculoſior ea quæ à bile ortum habet æruginoſâ, vtpote à naturali ſtatu magis recedente, & cùm loturæ carnis ſimile quid excernitur, & longè adhuc magis, ſi liuida aut nigra reiiciuntur. Et quæ in febre maligna & peſtilenti accidit, & quæ ex veneno, aut materia ad hoc ἀναλογίαν habente ortum habet, peſſima. 5. Sunt tamen quibus diarrhœa & cholera certis interuallis omnem corporis redundantiam euacuat. Galenus *7. meth. med. cap. 11.* Salubris igitur aliquando hæc affectio vbi critico motu ex robore facultatis venarum expultricis materia euacuatur, & ea intra horas 18. aut ad ſummum horas 20. euacuatâ ipſa affectio ſpontè deſinit, vt præſidiis medicis opus non ſit. Nonnumquam materia ad vias vrinæ conuertitur, vnde vrinæ ardor, cuius profluuio etiam hoc malum finitur.

Cholera aliquando ſalubris.

Indicationes.

Indicationes.

Cùm malum hoc ſit acutiſſimum, curatio maturanda eſt. Conſiſtit autem curatio in duobus: In cauſſæ oblatione, & ſymptomatum, quæ fiunt, mitigatione, ac virium conſeruatione. Cauſſam quod attinet, continetur ea, vt ſupra dictum, & generatur, vel in ventriculo, vel ex epate, liene, meſenterio, vel ex toto corpore ac venoſo genere in ventriculum ac ventrem confluit. Sex igitur ſcopi Medico in huius affectionis curatione ſunt propoſiti. Primò vomitus promouendus, ſi minùs parcè prodeat, aut euacuatio per aluum ſit nimia. Secundò purgandum leniter, cùm vel naturæ in euácuatione per aluum defectus ſupplendus, vel materia ad inferiora retrahenda eſt. Tertiò humores temperandi, & eorum acrimonia & mordacitas corrigenda. Quartò partes roborandæ. Quintò vires conſeruandæ & ſpiritus reficiendi. Sextò ſymptomata mitiganda & corrigenda.

Curatio.

Curatio.

Primò ergo ſi à cibo quocunque modo corrupto, aut alia materia praua in ventriculo contenta cholera excitetur, vomitus ille non ſtatim ſiſtendus, ne materiâ prauâ retentâ malum grauius & periculoſius poſtea reddatur. Imò ſi natura ad excernendum non ſatis inſurgat, leniter adiuuetur, exhibendo ea, quæ ſimul prauorum humorum deiectionem adiuuant, materiamque temperant & abſtergunt. Quò enim citius materia praua ventriculum vellicans excernitur: eò citius æger ab hoc malo liberatur. Nimirum ſi euacuatio ſatis copioſa ſit, & cùm ægri tolerantia, aut ſaltem vires non valdè deiiciatur, etſi aliquo modo debilitetur, fluxus neque cohibendus, neque adiuuandus, ſed naturæ res permittenda, ac ſymptomatibus ſaltem occurrendum. Si verò irritatio, anxietas & dolor maior ſit, quam pro euacuationis quantitate, & euacuatio abundantiæ humorum non ſatis reſpondeat, ſed parcior ſit, promouenda euacuatio. Ad vomitum igitur adiuuandum detur aqua mulſa, vel hordei tepida, aut ſola, aut adiecta ſacchari exigua quantitate; aut ſyrup. roſar. ſimpl. infuſ. Vt: ℞. *Aq. hord. ſimpl.* ℥. iv. *ſyr. roſar. ſimpl. infuſ. vel violar.* ℥. j. Miſce. Aut ſerum caprinum, vel vaccinum detur cum ſyrupo roſar. vel viol. A fortioribus vomitoriis omninò hîc abſtinendum, quòd ſunt & ventriculo inimica & morbum augent. Hippocrates quidem, *5. epidem. t. 10. in Cod. Foeſij*, quendam epoto elleboro cum lenticulæ ſucco ſanatum fuiſſe ſcribit. Locum tamen eum Cœl. Aurelianus, *lib. 3. acut. cap. 2.* exagitat. Verùm, vt Foëſius ſcribit, valdè iniquum eſt, ab iis, quæ peregrinationis procinctu temerè ſunt ac leuiter animaduerſa, exactæ curationis leges petere velle: Et multi ſæpè contra omnem ſpem conualeſcunt, quorum tamen curationem ideo procurandi norma vniuerſali ſemper habere non licet. Si verò materia magis ad vomitum vrgeat, aut æger acria immoderatè vomat, vt metuendum ſit, è ventriculi ſymptomatibus & vomitu nimio ægrum periclitari poſſe, per aluum educenda eſt materia. Et quidem ſi euacuatio maior ſit, quàm irritatio, vtendum iis, quæ ſimul purgant, adſtringunt & roborant, vt ſyrup. roſar. ſol. cum decocto myrobalanor. rhabarb. Verùm ſi naturæ maior ſit conatus & irritatio, quam humorum euacuatio, abſtinendum à roborantibus & adſtringentibus, atque iis vtendum, quæ laxant, & abſtergunt. Detur ergo in ſero lactis vel iuſculo *mannæ* ℥. j. *ſyrup. roſ. ſolut.* ℥. j. ß. Atque clyſter applicetur materiam temperans atque abſtergens, ex *decocto hordei vel ſero lactis addito oleo violarum & ſacchar. rubr. ouique vitello.* Fortioribus verò aluus non irritanda, ne difficilis aliqua diarrhœa, vel dyſenteria excitetur. Et quòd vomitum attinet, id, quod modò dictum in omni cholera obſeruandum, vt non ſolùm quò materia vergat, eò ducatur, verùm etiam, ſi alter vtra euacuatio ſit nimia, & æger vel nimium vomat, vel per aluũ copioſius excernat, atq; inde vires deiiciantur, vt per contrariam partem materia reuellatur atq; euacuetur. Nimirum ſi materia immoderatè per inferiora excernatur, per vomitum aliquid humoris euacuetur. Contra verò ſi æger im-

Vomitum iuuantia

Euacuantia.

modicè vomat, vt metuendum ſit, ægrum inde periclitari poſſe, leniter purgetur. Talibus tamen cum vtendum, quæ ſimul nonnihil roborant, quale medicamentum eſt diacatholicum cum pulpa tamarindorum. Idem ferè faciendum, ſi medicamentum maligrium purgans & venenatum aſſumptum ſit: abſtergens nimirum, quòd ſimul vomitum prouocat, exhibendum, ad quam rem vtilis eſt aqua hordei. Poſtea medicamenta, quæ peculiari vi malignitati & veneno illi reſiſtunt, danda.

Non alia etiam euacuatio eſt, ſi materia aliunde ad ventriculum confluat. Quæ in fluxuriam eſt materia, permittatur, vt ſponte ſua moderatè euacuetur, & potiſſimum ad partem, quò materia vergit. Imò leniter & blandè materia eò ducenda, atque euacuatio adiuuanda, ſi neceſſitas poſtulat. Verùm enim & hic verùm eſt, quòd Hippocrates, 1. *aphor. 2.* habet: *In turbationibus alui & vomitionibus, quæ ſpontè fiunt, ſi qualia oportet, purgentur, confert.* Ergo ſi materia vitioſa ſit, ægérque id ferat, non ſiſtendus ſtatim eſt vomitus. Nam ſi is intempeſtiuè cohibeatur, natura cum ægri periculo aliò transfert humores vitioſos. Si verò euacuatio continuetur, & plus, quàm pro humoris in corpore redundantia opus erat, & quàm vires ſuſtinere poſſunt, euacuetur, motus ille nimius ſiſtendus, quòd fiet, ſi venter per idonea medicamenta roboretur, vt minùs facilè affluentes aliunde humores recipiat. Partis verò tranſmittentis intemperies & mala conſtitutio corrigenda, ipſique humores acres & expultricem ſtimulantes temperandi, & vel ad cutim per ſudorifera, vel per vrinæ vias, ſed non per acria medicamenta, auertendi, ſimulque idonea victus ratione, & per alimenta quantitate pauca, qualitate verò refrigerantia, & aliquantum adſtringentia ſimilium humorum generatio præcauenda. Si itaque malum hoc ingraueſcat, & euacuatio ſit nimia, ſiue ex humoribus in ventriculo corruptis ortum habens, qui vellicando ſtimulant expultricem partium vicinarum, vel etiam totum corpus in conſenſum trahunt, ſiue ex humoribus aliunde affluentibus proueniat, & ſymptomata grauia ac periculum minantia accedant, fluxio ſiſtenda, humores aliò reuocando, eoſdem temperando, atque adſtringendo partem recipientem cum internis, tum externis.

Vt ergo natura à doloris ſenſu & expellendi opere auocetur, & materia ad exteriora retrahatur, ligaturæ & frictiones artuum fortes inſtituantur; modò ſuperiorum, ſi materia maiori impetu per aluum ruat modò inferiorum, ſi vehementius per os; modò vtrorumque, ſi æqualiter vtraque via præter modum exeat. Rhaſes quoque ad vehementem excretionis motum inhibendum, præſertim vomitionis, cucurbitam magnam cum multa flamma ſine ſcarificatione ventriculo affixam vi reuellit, quàm ſecundò, aut tertiò appoſitam, iterumque auulſum plurimum emolumenti ægro afferre affirmat.

Alterantia.

Simul materia temperanda, parteſque recipientes roborandæ ſunt. Itaque ſi materia bilioſa ſit, æger valdè ſitiat & æſtuet, Intybacea vtilia ſunt, limones, mala citria, cydonia, meſpila, ſuccus & ſyrupus granator. citri, de portulaca, de agreſta, ribes, de roſis ſiccis, emulſio ſem. 4. frig. maior. panis vuæ acerbæ, vel granator. vel cydonior. ſucco madidus; Rob ribes, berber. conſeru. roſar. rubrar. vitriolata imprimis, vt ℞. *Conſeru. roſar. antiqu. acacia rob. ribes* an. ℥. ß. *corall. rubr.* ʒ. j. *ſem. acetoſæ portulacæ* an. ʒ. ß. *diacydon. ſine ſpeciebus, vel cydon. condit.* ℈. vj. Cum *ſyrupo granator.* F. Electuarium. Vel ℞. *Conſeru. roſar. vitriolatæ, diacydon. ſine ſpeciebus*, an. ℥. ß. *ſantalor. omnium, boli Armeni* an. ℈. j. Cum *ſyrupo conſeruationis myrobalanor.*

A F. Electuarium. Probatiſſimum & præſentiſſimum in cholera remedium eſt Cryſtallus, vt teſtatur Langius *libro tertio, epiſtola prima, cap.* 4. Cuius ʒ. ß. vel per ſe exhiberi poteſt, vel etiam electuariis, & aliis medicamentis admiſceri. Si materia non ita calida fuerit, Species arom. roſ. nux moſchata, ſuccus abſinth. & menthæ, vel aqua eius addi poteſt. Antiquis erat in vſu remedium, cuius etiam ſuprà mentio facta eſt, quod coquitur ex ſucco granator. & ſucco menthæ. Rhaſes trochiſcos de thure exhibet, quorum etiam deſcriptionem tradit. Foris quoque refrigerantia, & adſtringentia ac roborantia adhibenda. Et ſæpè ea vtiliora ſunt, quàm interna, cùm citra nauſeam & ventriculi ſubuerſionem officium ſuum B præſtent, aſſumpta verò facilè nauſeam pariant, & vomitu reiiciantur. Talia ſunt ſuccus endiuiæ, acetoſæ, portulacæ, plantaginis, granator. ex toto pomo extractus, ſi cum farina hordei, & pane miſceatur & ventri imponatur, aut cydonia, vel pyra in vino aut aceto cocta, linteiſque inducta ventri applicentur. Vtiles etiam ſunt fomentationes & inunctiones, quales ſuprà de vomitu præcipuè bilioſo traditæ ſunt. Aut panis nuper coctus vino granat. madidus applicetur, vel emplaſtrum de cruſta panis, aut Diaphænicon. Vel ℞. *Panis toſti* ℔. ß. Coquatur in aceto & aqua, & addatur *menthæ viridis* M. ß. Omnia contundantur & per ſetaceum traiiciantur, addatúrque *pulueris roſarum corall. cryſtalli* an. ℈. j. F. Cataplaſma. C Si materia non ita ferueat, præcedentibus addi poteſt mentha, quæ ab Alexandro Tralliano, quòd peculiari proprietate huic malo medeatur, commendatur; maſtiche, radix cyperi, venterque inungatur ol. maſtich. abſinth. menth. nardino. Aut componatur Emplaſtrum, quòd recipit *medullæ panis toſti in aceto & vino cocti* ℔. ß. *menth.* M. j. Per ſetaceum traiiciantur & addatur *pulueris caryophyllor. nucis moſch. cinam.* an. ℈. j. *ſpicæ nardi, cyperi nucis cupreſſi* an. ℈. ß. F. Cataplaſma. Vires quomodo reficiendæ ſint, ex Diæta patebit. Qua ratione autem ſymptomatibus, quæ huic malo coniunguntur, vt conuulſioni, animi deliquio & ſyncopæ occurrendum ſit, ex peculiari de iis doctrina petendum.

Si tamen medicamenta ſuprà enumerata, & quæ D ſymptomatibus occurrere debent, nil proficiant, viréſque proſternantur, ad narcotica confugiendum. Quo in caſu Scrup. j. aut ℈. ß. Philonij Perſici aut Romani, vel Laudani Opiati gr. ij. vel iij. exhibere conuenit.

Diæta.

Diæta.

Aër ſit temperatus, non feruidus, ne Spirituum nimia fiat diſſipatio, qui etiam ad vires reficiendas ſuauibus odoribus inficiendus eſt, ſicut & naribus ad eaſdem inſtaurandas panis recens aquâ roſar. vel vino madidus admouendus. Malo quieſcente cibi boni ſucci & faciles coctu exhibeantur, ac proinde non probanda ſententia Tralliani, qui oſtreas commendat, quæ refrigerant quidem, ſed ſunt durioris E coctionis. Probatur potiùs expreſſum carnium bonarum & præcipuè aſſatarum. Exhibeatur verò cibus ſingulis vicibus exigua quantitate, vt natura auidior reddita faciliùs humores complectatur. Syncope imminente panis detur imbutus ſucco granatorum & vino, vel etiam ſolo vino, ſcribitq; Trallianus, ſe multos nouiſſe, qui cholera ex humorũ aut ciborum prauitate laborantes ſolo vino præter ſpem euaſerunt: ſed febrem abeſſe oportet. Cibi condiantur aquâ roſar. ſucco granatorum. Aſperganturque pulueres ex margaritis, corall. cryſtallo, macere. Panis intingatur ſucco granator. citri, cydon. ribes, aceto roſar. Laudatur & abſinthium in potu ſumptum, quòd non ſolùm ventriculũ roborat, ſed & prauitatẽ

 F ij

humorum corrigit. Si tamen hæc nil proſint, ſcribit Aretæus, *lib. 2. acutor. cap. 4.* Si omnia euomat æger & ſtomachus nil retineat, ad calidas potiones veniendum eſſe. Calida verò calidiſſima, inquit, ſunto. Si de cauſſa huius auxilij quæratur, Auicenna ſcribit, ideò prodeſſe, quoniam calida, cùm penetrent in venas, humores retrahant in ventriculum tendentes. Mercurialis verò ideo talia iuuare ſtatuit, quòd diſſipent, euacuent & difflare faciant humores. Mihi probabilius videtur, calida actu vomitum ſiſtere, quòd ventriculi calorem, qui in hoc affectu valdè debilitatur, foueant ac roborent. Somnus in hoc affectu vtiliſſimus eſt. Reliqua victus ratio medicamentis reſpondeant, & ſit talis, qualis in vomitu curando propoſita.

CAPVT XIV.

De Cholera ſicca.

Cholera ſicca.

VT in cholera humida, de qua hactenus dictum, humores per ſuperiora & inferiora excernuntur: ita in ſicca nihil liquidi vel per os, vel per aluum & os erumpit, venterque cum dolore laterum diſtenditur, & ſpiritu illo flatuoſo diſcurrente cruciatur, ac dolores varij in vniuerſo excitantur, & partes per quas ſpiritus tranſit, ob eius acrimoniam exaſperantur & vellicantur, vt ita cholera ſicca ſit Spiritus flatuoſi per inferiora & ſuperiora excretio, cum inflatione ventris & ſtrepitu, ac dolore laterum & lumborum.

Flatus autem ille aut Spiritus flatulentus, vel ratione ventriculi, vel ratione aſſumptorum generari à pleriſque docetur. Ratione ventriculi, cùm is ob igneum quaſi, quo præter naturam præditus eſt, calorem cibos, licet ipſi omni vitio careant, ita corrumpit, vt in nidoroſam materiam & acres vapores conuertat: Ratione verò alimentorum, cum cibi ipſi acres & flatuoſi ſunt, ſeu tales, vt ſint apti, vt in nidoroſam ſubſtantiam mutentur, quales cibi ſunt, raphanus, ſemen erucæ, oua frixa & ſimilia. Verùm enim verò etſi hoc interdum accidere poſſit: tamen ſi malum continuetur, id quod 2. *lib. Inſt. part. 3. ſect. 2. cap. 1.* diximus & de affectione Hypochondriaca monebimus, hîc etiam locum habere poſſe cenſemus. Nimirum cauſſam huius mali non ſolùm in calorem ventriculi nimium, & alimenta praua referendum eſſe, ſed etiam in bilem atram, prauoſque humores ventriculo ſubſtratos in hypochondriis & venis meſaraicis contentos, è quibus flatus & ſpiritus flatuoſi eiuſmodi generari poſſunt. Quantum enim Spirituum copiam, ſales & ſpiritus ſalini cum ſpiritibus acribus permiſti ſuppeditent, ex olei vitrioli & aquarum fortium cum ſale tartari miſtione apparet. Tale ergo quid etiam in corpore humano accidere, & ex humoris ſalſi atque aduſti cum aliis ſpiritibus commixtione magnam Spiritus flatuoſi copiam excitari poſſe, incredibile non eſt.

An cauſſa cholera ſicca tantùm in calorem ventriculi referenda ſit?

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem cholera ſicca ex iis, quæ de eius natura dicta ſunt. Vt autem ſciamus, à qua cauſſa originem habeat, inquirendum, quo genere cibi vſus ſit æger. Si enim bonis cibis vſus eſt, hinc colligitur, vel ratione ventriculi, vel ratione affectus hypochondriaci, quæ ſignis diſcernere facile eſt, ortam eſſe. Si verò prauus cibus aſſumptus ſit, cibi vitio choleram prouenire argumento eſt.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Non tamen tam periculoſum hoc malum per ſe eſt, ſicut cholera humida, nec à flatibus erumpentibus tantùm imminet periculum, quantum à crebra per aluum & ventriculum euacuatione. Si autem quid periculi metuendum eſt, id potiùs à primaria affectione accidit.

Curatio.

Curatio.

Curandi ratio in duabus conſiſtit; In Spiritus flatuoſi eductione & contemperatione, & in cauſſæ, à qua ſpiritus ille flatuoſus ſubnaſcitur, ablatione. Hippocrates 4. *de rat. vict. in acut. à text. 104. ad 109.* vbi de hoc affectu agit, hanc curandi methodum præſcribit. Primò prohibet vomitum, cùm præſupponat, materiam in inteſtinis contineri, plerumque eius in ventriculo hærere, & flatum vomitu non diſcuti. Secundò iubet ventrem oleo ſubducere, vt eò retundatur acrimonia flatuum, & tum flatus, tum materia eorum per aluum educatur. Tertiò ordinat balneum & perfuſionem olei & aquæ dulcis, quòd & ad coctionem & attemperationem ac diſcuſſionem acrium flatuum facit. Quartò ſomnum imperat, qui coctionem promouet, & omnium cruditatum maximum remedium eſt. Quintò vinum antiquum & meracius exhibet, quod & ad materiæ diſcuſſionem & flatuum diſſipationem facit. Sextò ſi malum perſeuerat, oleum per os propinet, quòd cùm dulce & pingue ſit, acres flatus temperat, & aluum ſubducit. Septimò, vt coctio facilior fiat, ægrum abſtinere ab omni cibo & potu iubet. Non enim crudis cruda ſuperingerenda ſunt, & quies multum ad coctionem facit. Vltimò ſi malum perſeueret, materiam peccantem euacuare iubet. In quem finem exhibet Lac aſini, quòd cæteris omnibus medicamentis in hoc caſu præfert, cum ſimul euacuet & refrigeret. Si autem humorum corruptio talis ſit, vt ex cruditate nidoroſa febris accendatur, qua ratione ea curanda ſit, docet Galenus, *8. meth. med. cap. 5.*

Perfecta choleram ſiccam curandi ratio. Diæta.

Ex quibus omnibus patet, choleram ſiccam rectiſſimè curari, ſi flatus educantur, diſcutiantur, temperentur, & cauſſa eorum tollatur. Quòd fit, ſi primò iniiciatur Clyſter ex oleo dulci, vel ſem. lini recenti vel chamæmelino, cui pro retundenda acrimonia humorum, aliquid pinguedinis anſerinæ, vel gallinæ addi poteſt. Aut ſi flatus valdè moleſti ſint ac crucient, decoctum ad flatus conueniens paretur, eique oleum amygdalor. dulcium addatur. Inungatur etiam ventriculus & abdomen, ſi aſſumptorum vitio hoc malum proueniat, oleo maſtichino, abſinthij, nardino & ſimilibus. Aut ſi id ventriculi calidioris ratione fiat, oleo roſar. vel etiam omphacino, quod Galenus, *4. de ſimpl. medic. fac. cap. 3. & 12.* ad æſtuantia hypochondria commendat; aut paretur cataplaſma è pulpa cydonior. additis roſis rubris ſiccis, hypociſtide, balauſtiis, farina hordei, quæ omnia miſceantur cum oleo roſar. & fiat Cataplaſma. Quòd ſi adhuc dolor perſeueret, remedia exhibenda, quæ ſimul materiam temperare & euacuare poſſunt, quale eſt oleum dulciſſimum, aut ol. amygdal. dulc. recens, aut oleum lini recens exhibitum. Quòd ſi horum vſu nondum ceſſat affectio, ad flatuum diſcuſſionem & coctionem Hippocrates, vt dictum, vinum antiquum & meracum exhibet: Galenus Diatrionpiperon, ſi ſcilicet ex aſſumptis, non ex ignea ventriculi caliditate ſit cruditas nidoroſa. His omnibus non conferentibus materia euacuanda. Ad quam rem clyſteres & alia lenientia vtilia ſunt, vt ſyrup. roſar. ſolutiuus, manna item cum oleo amygdal. dulcium in iuſculo vel vino maluatico. Victus medicamentis reſpondeat, & ſit talis, qui materiam temperare poſſit, vt ptiſana, ac pulli gallinacei, & eorum iuſcula, & id genus alia.

Diæta.

CAPVT XV.

De dolore & anxietate ventriculi.

Dolor ventriculi. HActenus abſoluimus ſymptomata, quæ actionibus ventriculi propriis accidunt. Reſtant adhuc ſymptomata, quæ circa communem cum aliis partibus actionem ipſi conueniunt, ſenſum tactus puta, dolor ſcilicet & ſtupor ventriculi. Habet enim ventriculus neruos à ſexta coniugatione inſignes, ob quod etiam ſenſu inſigni præditus eſt, qui, ſi deprauetur, & obiectum ſit minùs conueniens, dolor ventriculi oritur.

Etſi verò, ſi nomen ſpectes, ventriculi dolor omnem eius & omnium eius partium dolorem ſignificat: tamen vſus obtinuit, vt dolor ventriculi ſimpliciter ſic ductus de cuiuſcunque in hoc partis dolore accipiatur, excepto eius orificio. Huius enim dolor in ſpecie Cardialgia appellatur. Cardialgia. Cardialgia enim nomen accepit à ſymptomate & loco affecto, id eſt, ore ventriculi. Nam καρδία Græcis Antiquis, teſte Galeno, 2. *meth. med. cap.* 2. os ventriculi eſt. Vnde appellatur Cardialgia ob grauiſſima ſymptomata, quæ ex huius partis affectione oriuntur, ſimilia iis, quæ cordi accidunt, & cor ſtatim in conſenſum trahunt. De eodem dolore & καρδιωγμῶν vox vſurpatur, qua aliàs etiam cordis crebriorem & celerem motionem ſignificari ſuprà diximus, de qua plura videantur *in Oeconomia Hippocratis Foeſij*. Apud Hippocratem, 5. *aph.* 57. etiam occurrit vox ἀσώδεες, & ἀλυσμῷ alibi, quàm Galenus, *in comment.* de anxietate interpretatur. Deinde etiam recentiores ventriculi anxietatem nominant, cùm ſcilicet cum dolore tantus angor & anxietudo cōiuncta eſt, vt, quemadmodum Galenus, 2. *Prorrh. t.* 44. *&* 5. *de vſ. part. cap.* 5. docet, ægri nequaquam ſe vno loco continere poſſunt, ſed frequenter cogantur mutare locum & figuram, & ſitum omnem ægrè ferant, tranſlatione ſumpta ab iis, vt Galenus, 7. *aphor.* 58. tradit, qui in negotiis ſuis adeo anxij & moroſi ſunt, vt ea, quæ præ manibus habent, ſemper quaſi faſtidiant, atque illis relictis mox ad alia tractanda ſe transferant.

Inuenitur & τῆς καρδιακῆς διαθέσεως appellatio *in definitionibus medicis*, & Cardiaci mali nomen apud Celſum, *lib.* 3. *c.* 30. quando languente orificio ventriculi corpus immoderato ſudore digeritur, ſudorque ſupra conſuetudinem & tempore & modo ex toto thorace & ceruice, atque adeò capite prorumpit, pedibus tantùm & cruribus ſiccioribus atque frigidioribus Tralliano, *lib.* 7. *c.* 9. ex mordicante ſimul & virulento in ore ventriculi humore fit, vbi ſi os ventriculi fit ἐκθανατοῖν, hominem repente nonnunquam iugulat, malo communicato cum corde, vt ſincope cardiaca ſiue ſtomachica accidat, de qua ſuo loco dictum. Hercules Saxonia equidem inter Cardiacam & Cardialgiam diſtinguit hoc modo, quòd Cardialgia ſit ex humorib. erodentibus ſolùm, non venenatis. Cardiaca verò ex venenatis erodentibus. Verùm ſine authoritate id facere videtur. Mercatus diſtinguit inter Cardialgiam, ſiue dolorem oris ventriculi, & inter exſolutionem ventriculi, Cardialgiamque à ſolutione vnitatis & triſti ſenſu prouenire ſcribit, & eſſe mordicationem oris ventriculi: angorem verò ſiue exſolutionem ſubſtantiæ oris ventriculi citra vllum doloris ſenſum fieri ab intemperie ſenſim & paulatim diſſipante & diſcutiente ſubſtantiam, quæ ſeparatur, & comitem ſemper habere febrem malignam, cum cardialgia plerumque febre careat, ſicut & ſudore diaphoretico, niſi in fine mali. Ad quem

A affectum pertinet, & virium ſtomachi reſolutio à Beniuenio, *de abdit. morbor. cauſ. & curat. cap.* 66. deſcripta, quæ ab intemperie ventriculi accidit, vbi hiſtoriam Nobilis recenſet, qui cum calidiore ventriculi habitu fuiſſet affectus, cum frigidis medicamentis curauit. Verùm cum huiuſmodi affectus ſint ſine dolore ventriculi, non pertinent ad hoc caput, ſed potiùs ad intemperies ventriculi.

Omnino verò huc pertinet affectio illa, quam Attritionem ventriculi nominant, (θλίβεσθαι enim ventriculum dicit Galenus) quam Galenus, *de præcogn. ad Poſthumum cap.* 11. deſcribit, in Imperatore Romano, qui cum ventris torminibus & profluuio tota nocte vexatus fuerat, atque Medici alij initium B febris adeſſe dicerent, id Galenus pulſu explorato negauit, atque ventriculum attritum ab aſſumpto cibo, antequam excerneretur, exæſtuante, affirmauit, atque nardino vnguento cum lana ventriculo appoſito, atque vino Sabino cum pipere eum ſanauit. Similem affectum ſibi bis tantùm oblatum fuiſſe ſcribit Petrus Baierus, *lib. Pract.* 11. *cap.* 9. Primò in Nobili quodam, qui cum cœnaſſet, totus frigidus factus eſt, pulſus omninò contractus, itaut vix ſentiretur, cùm tanta anguſtia & compreſſione anhelitus, vt ſtatim profocari videretur, quem etiam oleo nardino calido ventriculo impoſito & piperis Drach. j. cum vino exhibita ſanauit. Deinde in pediſſequa quadam, quam eodem modo curauit. Notandum autem hîc, quod *loco allegato* ſcribit Galenus; C Imperatorem in hunc morbum incidiſſe, dum atteretur ventriculus ὑπὸ τροφῆς φλεγματωθείσης πρὸ τῆς ἐκκρίσεως, id quod vulgò vertunt; *ab aſſumpto cibo, antequam excerneretur, exæſtuante.* Et quidem verum eſt, vt ex Oeconomia Hippocratis Foeſij patet, φλέγμα ſæpè ab Hippocrate & Galeno ſumi pro inflammatione, & deriuata inde verba pro inflammari vſurpari: Malim tamen hic exponere, ventriculum fuiſſe attritum vel afflictum à cibo in pituitam conuerſo; id quod curatio indicare videtur: Cùm hoc malum calidis medicamentis, vnguento & oleo nardino ac pipere cum vino forti ſumpto & Galenus & Baierus curauerit. Et ſimile quid nuper in nobili viro animaduerti, qui etſi bene habere videretur, dum D eſſet ieiunus, tamen horis à ſumpto cibo quatuor, vel quinque elapſis tantis ventriculi cruciatibus, qui ad dorſum ſe extendebant (vnde etiam à nonnullis pro calculoſo fuit curatus) & anxietate vexabatur, vt nullo loco quieſcere poſſet, nec finis malorum erat, antequam cibus & potus vomitu redderetur, qui maximam partem crudus adhuc erat cum multa pituita. Hoc tamen non negarim, anxietatem hanc non prouenire ſimpliciter à pituita, ſed quatenus in flatus reſoluitur, qui in ventriculo concluſi illam anxietatem pariunt.

Attritio Ventriculi.

Huc ergo pertinet etiam illa affectio, cuius Petrus Salius Diuerſus, *affection. particular. cap.* 12. mentionem facit, quam adſtrictionem ventriculi appellat, quamque ſolum Aëtium, *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 13. deſcribere putat, quæ, vt ipſe ſtatuit, fiat, cum & ſu- E perius, & inferius os ventriculi ita adſtringitur, vt nec flatus, nec vapores erumpere poſſint, nihilque extra corpus ob cutis adſtrictionem, vel exiccationem euaporare queat, qui vapores cum accenduntur, febris ſpeciem præbeant; quæ tamen affectio perfecta coctione & deſcendente cibo ſolet quieſcere. Verùm enim verò puto hanc affectionem etiam aliis non fuiſſe incognitam, & ſub anxietate ventriculi comprehendi poſſe, & fieri à cibo in phlegma, eoque porrò in flatum conuerſo: qui cum ob ventriculi orificium ſuperius clauſum erumpere non poſſit, neque etiam inferius ei, vtpote nō vtili, ſed corrupto, exitum det, in eo hærens & concluſus anguſtiæ huius

Adſtrictus ventriculi.

cauſſa eſt. Vt verò cutis adſtrictio accedat, quòd vult P. Sal. Diuerſus, opus non eſt; cùm flatus non per cutem è ventriculo, ſed per eius orificia ſatis ampla erumpere ſoleant. Et quòd conualeſcentibus, vt idem Salius ſcribit, hoc malum frequentius accidit, non fit ob exiccationem cutis, ſed quòd conualeſcentes habent ventriculum debilem, qui cùm cibo, qui ſupra modum ſæpè aſſumitur, oneratur cruditas talis accidit. Verùm cùm affectus hi omnes, quocunque etiam nomine appellentur, in eo conueniant, quòd ſint ſenſus tactus deprauatus in ventriculo, & à ſolutione continui in eo ortum habeant, ſeu, vt verbo dicam, ſint dolores ventriculi, de iis coniunctim agemus. Quia tamen eſt quædam differentia ſecundùm locum affectum, vt & cauſſam efficientem, de eo poſtea in differentiis dicetur. Definimus ergo dolorem ventriculi ſenſum eius triſtem, ſeu moleſtum à cauſſa continuum ſoluente excitatum; qui ſi ſit in orificio præcipuè, Cardialgia in ſpecie appellatur. Eſt nimirum dolor ventriculi ſymptoma ſenſus tactus ventriculi, cuius ſubiectum ſunt vel tunicæ ventriculi, quæ ſunt membranoſæ, vel orificium eius, quòd neruis maioribus & pluribus à ſexta coniugatione deſcendentibus à naturâ donatum, vt animali per os ſenſus alimenti deficientis inſit, quæ fames appellatur. Nam vt ex naturali ſuctione moleſtiam, & cauſsâ præter naturam dolorem ſentiret, exactiſſimo ſenſu pollere oportebat. Vterque enim affectus & fames & καρδιαλγία, ſunt orificij ventriculi: Sed hæc eſt differentia, quòd fames fit à ſuctione naturali, καρδιαλγία à cauſſa præter naturam.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Proxima equidem & continens cauſſa doloris ventriculi eſt ſolutio vnitatis in eo, quæ à re vel diſtendente, vel mordicante oritur; Mediatæ tamen cauſſæ plures eſſe poſſunt. Soluitur enim vnitas ventriculi vel propter morbos, vel propter cauſſas morbificas. Morbi ſunt vel in ipſo ventriculo, vel in vicinis partibus. Morbi in ventriculo ſunt primò intemperies frigida, quæ vt neruoſis aliis partibus, ita & ventriculo aduerſa eſt, dolorem in eo, cùm roſionis ſenſu, accedente veluti animi deliquio, excitat. Eáque ſæpè ortum habet ab externo frigore; ſi nudo ventriculo occurrat, præcipuè in macilentis, imprimis dum calent & ſudant. Eadem à potu frigidiſſimo, aquæ præſertim, contrahi poteſt; idque imprimis, vbi corpus æſtu calet. Deinde tumores & imprimis inflammatio, quæ ardentem dolorem excitat, de qua ſuprà dictum, & multò magis Eryſipelas: nonnunquam verò tumor durus magnus, aut callus, vel ſcirrhus in eo genitus, qui dolorem grauantem parit, imprimis aſſumpto cibo. Tertiò ſoluta vnitas & vulnera ac vlcera. A vicinis verò partibus dolore afficitur ventriculus, dum ab incumbentibus viſceribus inflatis, obſtructis, tumentibus premitur. Nonnulli etiam ab oſſe xyphoide introrſum flexo ventriculum, imprimis cibo plenum & diſtentum, premi atque moleſtia & dolore affici poſſe exiſtimant, qui tam diu durat, donec cibus coctus deſcendere, vel decubitu introrſum facto ventriculus ab oſſe hoc receſſerit, de quo *lib. 2. part. 2. cap. 26.* dictum.

Cauſſæ verò morbificæ, quæ dolorem ventriculi excitant, ſunt vel internæ, ſeu intus genitæ, vel externæ. Internæ ſunt vel flatus, vel humor. Si flatus, iſque in ventriculi capacitate concluſus, ſimplex dolor oritur è ventriculi diſtenſione, de qua ſuprà, *capite de ventriculi inflatione* dictum, vbi etiam cauſſæ explicatæ à quibus flatus ventriculum diſtendentes proueniunt. Si verò acris & feruidus halitus os ventriculi infeſtat, dolor pungens & mordax producitur. Si verò ſit humor, is vel copia ſua ventriculum grauat, vel qualitate praua & mordace, vel etiam maligna ventriculo moleſtus eſt. Et humor quidem, vt & flatus, vel in ventriculo gignitur, ab eius intemperie aliqua aut errore in victu, vel aliunde in ventriculum confluit. Et quidem ab humoribus in ventriculo genitis ortus dolor ventriculi aliàs ſumpto cibo mox ſedatur, aliàs poſt, aliàs etiam ſumpto cibo exacerbatur, & excitatur. Excitatur dolor ab aſſumpto cibo, cum humores crudi & mordaces ventriculi tunicis adhæreſcentes ſumpto cibo agitantur & incaleſcunt ad cibi coctionem, aut qui in fundo ventriculi hærent, ſumpto cibo eleuantur & aſcendunt, atque ita commoti ad orificium ventriculi accedentes dolorem in eo excitant. In aliis, cum cibus coquitur, ſaltem halitus & vapores acres & mordaces eleuantur, qui os ventriculi vellicant. Sedatur verò dolor cibo aſſumpto, vel quia eſt humor melancholicus, vt Auicennas cenſet, vel quia admiſtis cibis minùs acris euadit.

Humores, qui aliunde affluunt in ventriculum, vel fluunt à toto, dum illud febre correptum eſt, vt fit in paroxyſmorum principiis (quanquam & tum è vicinis locis confluere poſſint) aut citra febrem, dum corpus vel humorum copia, aut qualitate vel ſymptomate aliquo p. n. aut inedia affligitur, de quibus videatur Galenus, 1. *de articul. t. 22. & 2. de rat. vict. in acut. t. 44. & 1. de plac. Hippoc. & Plac. cap. 8.* Vel ab aliqua parte & potiſſimum ab epate, à quo bilis flaua & ichores bilioſi in ventriculum effunduntur, id quod præcipuè per inediam accidit, aut liene ac vicinis locis, vnde humor melancholicus & ater, aut à capite, vnde pituita tenuis & ſalſa in ventriculum defluit. Vermes præterea in ventriculo, ſeu geniti, ſeu ab inteſtinis ad eum adſcendentes dolorem excitant. Tandem etiam lapides in ventriculo geniti dolorum ſæpè intolerabilium ventriculi, ac diuturnorum cauſſa ſunt. Cuius rei hiſtorias aliquot collegit Scenckius, *lib. 3. obſeruat.* Inter cauſſas verò externas, ſiue ea, quæ extra aſſumpta dolorem ventriculi pariunt, ſunt primò cibi, vel qualitate moleſti & acres, qui in calidiori præſertim ventriculo ſingultum, roſionem & dolorem excitant. Et quod à cibo per ſe tali accidit, idem etiam à cibo aliàs non malo, ſed corruptionem paſſo & acrimoniam adepto fieri poteſt, puta à dulcibus, pinguibus, rancidis, & cibis facilè corruptioni obnoxiis. Vidi etiam, qui dolorem ventriculi grauiſſimum paſſus eſt à lacte in ventriculo coagulato, quo vomitu reiecto ſanatus eſt. Idem etiam à cibo quantitate nimia & copioſius deuorato accidere poteſt. Imò mulierem ſenem extinctam hâc de cauſsâ obſeruauit Platerus, quæ die Paſchatos carne & ouis nimium ventriculum repleuerat. Deinde idem accidere poteſt à rebus, quæ ventriculum grauare, vel pungere poſſunt, vt nucleis ceraſorū vel aliis deglutitis, aut vitro, acubus, oſſibus & ſimilib. Ita refert Guilielm. Fabricius *cent. 4. obſeruat. 33.* Matronam quandam, cùm vltra duos annos de dolore ventriculi conqueſta eſſet, tandem vomitorio ſumto fruſtum corij lardi fumo exſiccati, quòd ante duos annos deglutiuerat, euomuiſſe, & breui planiſſimè conualuiſſe. Sicut & dolorem ventriculi pariunt medicamenta & venena ſeptica, cauſtica atque exulcerantia. Item validiora purgantia ſine correptione maiori doſi exhibita.

Differentiæ.

Differentiæ. Quæ ſunt doloris ventriculi differentiæ, facilè ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, patet, & ſumuntur præcipuè à loco affecto & cauſſa efficiente, atque hinc dependente modo & ſpecie doloris. Aliquando in ipſo ventriculo quædā compreſſio percipitur & diſtenſio, quā Germani *das Hertz drucken oder Hertzgeſpan*

nominant qui dolor plerumque cum ventriculo proſtrato & nauſea accidit, ſuperuenientib. etiã aliquando vomitibus & diarrhœa. Aliquando idem dolor in ventriculi ore conſiſtit, qui Cardialgia nominatur, qui etiam plerumque rodens eſt, & καρδιωγμὸς dicitur, habetque ortum ab humoribus acribus, cùm in morbis quibuſdam, tum etiam in ſanis, qui πικρόχολοι nominantur, quibus eiuſmodi roſiones familiares ſunt cum oris amaritudine. Dolor quoque aliquando rodens eſt, ex cauſſa modo dicta, aliquando grauans à cauſſa ventriculum diſtendente vel prementc.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Symptoma hoc ipſum per ſe facilè deprehenditur, ægerque de dolore conqueritur, locumque affectum indicat, niſi mens ſimul læſa ſit. Neque etiam animi deliquium & ſyncopen, quæ dolorem hunc ſequuntur, deprehendere difficile eſt; cùm ægri quaſi exanimati & mortui iaceant, qui paulò antè de grauiſſimo ſtomachi dolore fuerunt conqueſti.

Cauſſæ verò peculiaria ſigna, quibus innoteſcant requirunt, quæ ex iis, quæ ſuprà de morbis ventriculi dicta ſunt patet. Nam intemperies frigida vehementior è ſuis ſignis ſuprà propoſitis cognoſcitur; vt & tumores vētriculi vel partium vicinarum, & vulnera ac vlcera ventriculi ex iis ſignis, quę ſupra de inflammatione ventriculi ſunt propoſita. Si humor ſit cauſſa doloris, ex iis, quæ ſupra de intemperie ventriculi cum materia dicta ſunt, innoteſcit, præcipuè humor bilioſus, qui frequentiſſimè cardialgiam inducit, cognoſcitur è linguæ amaritudine, nauſea, & inappetentia, virium deiectione, ſyncope. Si materia è primis viis aut toto corpore confluat, vt in febribus fieri ſolet, & potiſſimum in paroxyſmis earum, ac ſi humor ſit malignus, adſunt febrium malignarum ſymptomata. Venenatus & prauus vapor ab vtero ad ventriculum aſcendens cognoſcitur è propriis vteri affectibus, imprimis è ſuffocatione, in quam mulieres frequenter incidunt, ex ſeminis & menſium ſuppreſſione. Vermes, aut venena aſſumpta, acus, ſpinæ piſcium deglutitæ & ſimilia è ſuis ſignis & ægri atque adſtantium relatione innoteſcunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Oris ventriculi dolor grauius malum eſt, quàm ſimplex ventriculi dolor, ob partis huius ſenſum exquiſitum, & cum corde ac cerebro conſenſum. Minus tamen periculoſus eſt ventriculi dolor, qui fit à cauſſis externis, & qui fit propter partis illius ſenſum exquiſitum; niſi cauſſa externa nimis vehemens ſit, & graue aliquod malum attulerit, vlcus nimirum, putredinem aut inſignem corruptionem, aut qualitate malignâ vires deiiciat. 2. Deterior verò eſt ille dolor, qui à cauſſa interna, & ab acri mordaci humore excitatur. Peſſimus, ſi maligna & venenata ſit illa materia. Et omninò pro minori, vel maiori materiæ, quæ cardialgiam excitat, prauitate, ſymptomatumque, quæ cum cardialgia coniunguntur, grauitate aut leuitate, ſalus vel mors expectanda eſt. 3. Auget nimirum ſemper periculum ſyncope, quæ grauior, frequentior & abſque cauſſa manifeſta accedit. Periculum verò minus eſt, quando leuior, minùs frequens, & à cauſſa manifeſta oritur. 4. Ita & febris periculum auget, præſertim continua & acuta, in qua magnus æſtus eſt circa ventriculum, proueniens à bile in tunicis ventriculi impacta, de quo Hippocrates, 5. *aphor.* 65. in febribus circa ventriculum vehemens æſtus & καρδιωγμὸς malum. Magnam enim inflammationem ventriculi, vel copiam magnam humoris vitioſi in ore ventriculi contineri indicat, vnde febris intenditur, & malo cordi communicato ſyncope periculoſa, & ſæpè lethalis ſequitur. 5. Qui Cardiaco affectu laborantes os ventriculi admodum A ſenſile habent, valdè periclitantur, & ſæpè ſtatim intereunt, dum immodicam humorum roſionem ſuſtinere nequeunt. 6. Frequenter quoque lumbrici ad os ventriculi adſcendentes hoc malum & ſyncopen excitant, vnde nonnulli ſtatim, cùm à lumbricis roduntur, intereunt. Alex. Trallianus, *l.* 10. *c.* 9. 7. In cardialgia ſi extrema frigent, periculoſum.

Indicationes.

Indicationes.

Tota curandi ratio in duobus conſiſtit: In doloris, ſi vehementer vrget, mitigatione, & in cauſſæ amotione. Dolor omnis anodyna indicat; & ſi nimis exquiſitus ſit ventriculi ſenſus, obtundendus eſt. Cauſſæ verò, quæ dolorem excitant, ſui amotionem indicant: Quæ cum ſint diuerſæ, pro diuerſitate earum B variæ indicationes oriuntur. Si dolor ortum habeat à cauſſa externa, puta alimento, vel medicamento ingeſto, illud ſeu vomitu, ſeu per aluum euacuandum eſt. Idem faciendum, ſi humores vitioſi in ventriculo redundent. Iidem ſi nimis acres & mordaces ſint, temperandi. Si materia maligna ſit, ſimul alexipharmacis oppugnanda. Quæ in tunicis ventriculi infixa eſt, per reſoluentia & validè exiccantia euacuanda, vt de intemperiebus ventriculi cum materia dictum. Admiſcenda ſunt hîc medicamenta adſtringentia, quæ ex ſolutum quodammodo os ventriculi roborant, ſolutioni continui, vnde dolor eſt, reſiſtunt, diſſolutionem calidi innati prohibent, materiam prauam ab orificio ventriculi ad partes inferio- C res protrudunt, & ne noua affluat, cauent, exiccant & incraſſant, quæ reliqua ſunt, ne tunicis ventriculi impingantur. Vnde Galenus, 5. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 7. inquit: Plurima horum, quæ per experientiam inuenta ſunt, ex miſta materia componuntur, ex adſtringente videlicet & calefaciente. Vbi & veteres nonnullos reprehendit, quæ in affectibus oris ventriculi, epatis, lienis & ſimilibus, ac imprimis in horum inflammationibus, adſtringentium vſum magno cum ægrorum detrimento omiſerunt.

Curatio.

Curatio.

Si ergo dolor vehementer vrgeat, ita vt non permittat primũm aduerſus cauſſam pugnare, exhibenda ſenſum orificii ventriculi obtundentia, anodyna, aut etiam narcotica. Hebetant ſenſum, quæ mucilaginoſa pinguia ſunt, ac vim emplaſticam habent, D qualia ſunt oleum dulciſſimum, oleum amygdalar. dulc. recens, earum emulſio, emulſio ſem. papau. albi mucilago ſem. pſyllij, cydoniorum, maluæ, amylum, lac. Dum verò malum magis vrget, ſtupefacientia & narcotica vſurpanda, vt ſyrup. de papauere, diacydon. Philon. Rom. trochiſci de carabe, pilulæ de cynogloſſa, requies Nicolai, quorum doſis rarò ʒ. j. excedit, laudanum opiatum. Poſt horum tamen vſum & dolore ſedato, calefacientibus & roborantibus calorem ventriculi horum vſu nonnihil debilitatum iterum roborabimus. Somnus quoque mirum in modum dolorem ſedat, & calorem ac ſpiritus reficit, modò ſpiritus non nimium ſint antea debilitati, & ægroti horum medicamentorum vim ſu- E ſtinere poſſint. Ideoque primò lenioribus & quidem externis vtendum, & per frontis ac narium illinitionem ſomnus prouocandus. Quòd ſi hæc non proficiant, modò dicta narcotica adhibenda.

Quod ſi cauſſa externa, alimentum ſcilicet, aut medicamentum, dolorem produxerit, per aluum aut vomitum reiicienda. Idem faciendum in venenis, quæ commodiſſimè per vomitum reiiciuntur. Si dolor ſit à cauſſa interna, humore ſcilicet prauo, idem faciendum, & materia vel per aluum vel per vomitum euacuanda. Tutius tamen eſt, humores vitioſos per aluum, quam per vomitum euacuare. Metuendum enim, ne ſi per os reiiciantur, ventriculi orificium magis offendant. Et cum humorem ob eius

acrimoniam & doloris vehementiam tutò euacuare non licet, eius acrimoniã temperare conuenit, modo, qui ſæpè iam expoſitus eſt. Quæ etiam ſint medicamenta ventriculum euacuantia, ſuprà de intemperiebus ventriculi cum materia eſt expoſitum, quæ hîc repetere opus non eſt. Poſtea os ventriculi cùm internis, tùm externis adſtringentibus roboretur. Intus roborant, præſertim cum febris adeſt, rob. & ſyrupus cydonior. de agreſta, de roſis ſiccis, de granatis, acetoſit. citri, conſeru. roſar. corall. margarit.: Ex quibus compoſita etiam ſuprà ſunt propoſita. Galenus, 7. *meth. med. cap.* 11. & alibi mullam dat, in qua abſinthium ſit decoctum, quòd medicamentum & bilem euacuat, & adſtringendo roborat. Extrinſecus, vt Aëtius docet, conueniunt folia rubi cum pane, item myrti folia & baccæ, aut pampini vitis, aut folia plantaginis cum pane, aut mala cydonia cataplaſmatis modo ſtomacho impoſita. Vtilis eſt & Fomentatio ex vino rubro cum roſis abſinthio & maſtiche parata. Vel ℞. *Flor. roſ. rubr. chamæmel. ſummitat. abſinth.* an. M. j. Coqu. in vino rubr. pro ℔. j. ß. Fiat Fomentum. Vel ℞. *Abſinth. flor. chamæm. roſ. rubr. ment.* an. M. j. Coqu. in aqua ℔. j. ß. Adde *ſpec. diarrh. abbat. aromat. roſat.* an. ʒ. ij. *aceti roſat.* ℥. ij. Fiat Fotus. Quòd autem Galenus, 8. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 1. iubet adſtringentia præmittere ante purgationem, quemadmodum & Trallianus, id quidem locum habet, vbi ob immoderatam caloris naturalis diſſipationem syncope adeſt, vel imminet, vt diſſolutionem nimiam prohibeat. Aliàs quando à syncope metus non eſt, vacuantia adſtringentibus præmittenda. Exhibenda quoque alimenta optimæ ſubſtantiæ. Nihil enim citius prauam qualitatem compeſcit & temperat, quam admiſtio alimenti optimæ ſubſtantiæ. In dolore ventriculi ex pituita Galenus cuidam betam & porrum cum ſinapi exhibuit; quorum ope inciſam pituitam largiter is per aluum excreuit, atque ſic ſanatus fuit, 1. *de alim. fac. cap.* 1. Alias vtile eſt, bis terue vomere ex oxymelite cum ſucco raphani, & poſtea hiera & agarico aut terebinthina purgare, & reliquias medicamentis ventriculum calefacientibus abſumere. Verùm de Hiera, quam in doloribus ventriculi à frigida materia, aut flatu ex ea genito ortis Galenus commendat, notandum, quòd tardè operatur, & dum in viſcidam materiam ventriculi tunicis adhærentem agit, halitibus inde excitatis facit, vt venter diſtendatur & dolor augeatur, ideoque conſultum eſſe, aliud purgans admiſcere, quòd vires Hieræ intendat, & operationem acceleret. Si res aliæ in ventriculo hærentes dolorem in eo excitent, commodiſſimè vomitu reiiciuntur. Ita, vt ſuprà dictum, Guillielmus Fabricius refert, Matronam quandam, cùm duos annos de dolore ventriculi conqueſta eſſet, nec vllis remediis ſanari poſſet, tandem exhibito vomitorio fruſtum corij lardini fumo exiccati, quòd ante duos annos deglutiuerat, euomuiſſe, & breui planiſſimè conualuiſſe.

Hiera in doloribus ventriculi vſus.

Si flatus infeſtent, curatio inſtituenda, vt de inflatione ventriculi dictum. Nimirum poſt aliquam doloris remiſſionem ventriculo fomenta adhibenda, è decocto chamæmeli, menthæ, anethi, abſinth. cum vino dulci. Clyſteres etiam flatus diſcutientes iniicere non inutile eſt. Poſtea ventriculo cucurbita affigatur, modò humoris crudi & pituitoſi copia non ſit in ventriculo. Hic enim ſi adſit, & magnum dolorem excitet, priùs euacuandus eſt. Vtile eſt & Theriacam veterem medicamentis admiſcere, item ol. aniſi & carui, & ſimilia flatus diſcutientia exhibere. Commendãt nonnulli in hoc affectu alij eſum, ab aliis verò, vt ab autore, 4. *de rat. vict. in acut. t.* 90. damnatur, quòd æſtuationem & dolorem ventriculi pariat. Sciendum autem, ſi magna adhuc humorum copia adſit, ab allio abſtinendum, cum iis agitatis & reſolutis plus flatum generet: Si verò ſoli flatus adſint, allium ad eos diſcutiendos vtile eſt. Si humor, aut vapor malignus aut venenum aſſumptum cauſſa cardialgiæ ſit, alexipharmaca ſimul vſurpentur, & inter cæterea etiam Theriaca, ſi febris abſit, vel non valdè vrgeat: & de hac *in libro de theriac. ad Poſthumum, & de theriaca ad Piſon. cap.* 11. ſcribitur, quòd cardiacos, dolore ventriculi iam deficientes, exhibita quaſi ad viam reuocant. Theriaca enim & antidoti magnæ aliæ reſoluunt, exiccant, diſſolutionem calidi innati prohibent, vim alexipharmacam habent, oris ventriculi ac cordis robur tuentur. Si humor ex epate, vel liene, vel aliunde etiam ad ventriculum effundatur, illarum partium habenda eſt ratio, & humores ad ventriculum fluentes aliò vertendi. In dolore ex inflammatione ventriculi lenientibus opiatorum aliquid, ſed in minima quantitate, admiſcere interdum vtile eſt, vt ſenſum ſtupefaciant, & moleſtiam ex acrimonia humorum calidorum mitigent. Si ſudores syncoptici vires deiiciant, ſiſtendi inunctionibus ol. roſat. cydonior. myrtino, aut aſperſione aquæ roſar. & aëris frigidi per flabellum aſpiratione, qui aër ipſe ſit frigidior naturâ, vel arte concilietur, vt *lib.* 1. *p.* 1. *cap.* 1. cum parandi ratio expoſita eſt. Commendantur etiam quædam, quæ occultis proprietatibus contra cardialgiam prodeſſe perhibentur, vt corallia ſuſpenſa ſuprà ventriculum, cochleæ marinæ in puluerem redactæ, & in vino ſumptæ, tunicæ Gallinarum ventriculi. Nec hoc omittendum, ſi vicinarum partium, vt epatis, lienis, coli, ſepti tranſuerſi tumore ventriculus comprimatur, curationem ad partes illas dirigendam eſſe. Niſi enim hic affectus tollatur, fruſtra in dolore ſtomachi, & plerumque accedente difficili reſpiratione tollenda laboratur. Quod ſi à cartilagine ξιφοειδεῖ introrſum flexa & ventriculum comprimente ſit dolor ſtomachi, curatio è *lib.* 2. *part.* 2. *c.* 26. petenda. Sed plerumq; incurabile eſt hoc malum, & poſt cibum ſumptum adeo graue euadit, vt ægri nullam doloris remiſſionem habeant, donec ſupini recumbant, quo modo ventriculus à cartilagine comprimente recedit, vel cibis coctis ventriculus ſubſideat.

Diæta.

Diæta.

Aër ſi temperatus. Cibus ſit boni ſucci, & qui non facilè corrumpitur, & qui acrimoniam humorum, ſi quæ adeſt, obtundit, ac orificium ventriculi roborat. Vtilis igitur eſt in humoribus acribus, à quibus frequentius hoc malum ortum habet, panis ſucco granatorum vel agreſtæ, vel vino tenui imbutus. Conuenit & cremor hordei cum ſucco granatorum. Trallianus primò offert cum grana mali granati, tum eius ſuccum, poma item & pyra adſtringentia, panem ex aqua frigida, vinum auſterum. Poſtea cibis vti iubet, qui quidem ſunt boni ſucci, difficilis tamẽ coctionis, ne calori illi ingenti in ventriculo cedentes corrumpantur, & qui acres humores ſimul temperent, cuiuſmodi ſunt carnes boni ſucci, auiculæ montanæ & ſimiles, ſucco citri & granatorum conditæ. Tempeſtiuè quoque æger cibandus, ne inedia grauiora mala attrahat, & vbi vires debiles ſunt, parùm vini detur, tenuis, albi, ſubadſtringentis. In cauſſâ verò frigidâ victus ſit calefaciens atque exiccans, & propterea conuenit vinum generoſum, ſi non adſit febris. In cibis vtilis ruta, ſatureia, cinamomum & ſimilia. Somnus ſit moderatus, & potiùs longior, quàm breuior. Quies vtilis eſt; cum hoc malum motu exaſperetur, & humores agitentur. Aluus quotidie ſuum officium faciat.

CAPVT XVI.

De Ardore Stomachi, & ventriculi reſolutione ac ſtupore.

Ardor ventriculi. DOloris ventriculi peculiaris ſpecies eſt, quæ tamen ſimul etiam œſophagum moleſtat, quam γαστρὸς καῦσιν, ardorem ſtomachi & nonnulli ardorem ſtomachi ebullientem, Germani *den Sodt* nominant, quando ardens quidam dolor in ventriculo & gula percipitur, qui vrendo quaſi moleſtat. Malum hoc ſanis aliquando etiam ſæpè familiare eſt, cùm cibo ſumpto, tum ieiunis; & imprimis cùm eructare volunt, intercluſo quaſi flatu igneo & erumpere non valente. Nonnunquam tamen & in febribus biliosis accidit.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa mali eſt halitus acris, qui è bilioſo humore, aliàs flauo, aliàs porraceo, aliàs æruginoſo, aut corrupto & nidoroſo cibo eleuatur, & dum erumpere cogitur per œſophagum, ibi hærens eum & ventriculi orificium quaſi vrit; quo diſſipato, & malum ceſſat, ſed ſæpè mox ſimili flatu redeunte iterum affligit, donec vel coctio ſit abſoluta, vel aſſumptis cibis & medicamentis acrimonia humoris temperetur ac ſedetur. Solet enim malum hoc nunc diutius durare, nunc citius ſedari, prout materia, quę halituum fomes eſt, nunc copioſior eſt, nunc paucior, craſſior, vel tenuior.

Fit autem ebullitio hæc præcipuè, dum cibi coctio accidit, & imprimis ſi valido corporis motu ventriculus turbetur, & quæ in eo ſunt, agitentur. Tunc enim quaſi quædam ebullitio fit in eo, è qua halitus acres & flatus ſurſum ad ſtomachum & gulam eleuantur. Fit verò hoc è cibo natura ſua acri, vt cæpis, porro, allio, caſeo putri, imprimis in iis, qui ſunt πικρόχολοι & calidiore ventriculo. Idem accidit etiam ab aliis cibis, qui vel facilè corrumpuntur, vel in bilem abeunt, vt ſunt dulces, pingues, rancidi, fructus horarij. Cæterùm ſi quis ebullitionem, vel ebullientem iſtum dolorem, quem vulgò *den Sodt* nominant, & ardentem dolorem pro eodem habere velit, (Si enim differentia inter hos conſtituenda, hæc quæ de ardente ventriculi dolore dicentur, ad caput præcedens referenda erunt) etiam bilis flaua & atra huius mali cauſſa eſſe poſſunt, ſi pertinaciter ventriculo adhæreant. Bilis autem hæc in ipſo ventriculo generatur ex aſſumptis, vt modò dictum, vel in illum per duodenum effunditur, & hunc in eo dolorem excitat, in πικροχόλοις præſertim, iſque maximè ieiunis. Et quidem dolorem hunc diuturnum etiam fieri poſſe, docet Platerus, ſi ipſa ventriculi ſubſtantia bile quaſi imbuatur; quod interdum accidit, quando ob contactum bilis veſiculæ ventriculi regio illi incumbens & contigua afficitur, croceoque colore tingitur, maculaque crocea ad internam illius membranam quandoque penetrat, quòd ſectione in illis, quibus ardor ventriculi perpetuò ferè moleſtus erat, ſeſe deprehendiſſe, teſtatur. Idque iis facilius accidere ſtatuit, quibus copioſior bilis in veſicula colligitur, eaque dilutior, vt tranſſudare poſſit, ventriculumque vicinum tingere. Quod eo facilius accidit, ſi ventriculus in crapulæ deditis cibo perpetuo diſtentus ſit, vt & in iis, qui ſcribendo, aliàque agendo corpus inflectunt, vt ventriculus bilis veſiculam comprimat, atque ex ea bilem quaſi exprimat.

Prognoſticum. Curatio

Signa Diagnoſtica.

Signa. Malum ipſum per ſe manifeſtum eſt, atque ægri de quodam quaſi ardore in gula conqueruntur, & A ſæpè in ore amaritudo percipitur: Sitis eſt moleſta, ructus adſunt nidoroſi, appetentia eſt deiecta.

Prognoſticum.

Malum ipſum per ſe quidem non periculoſum eſt: moleſtum tamen. Cauſſa verò à qua pendet, non negligenda. Prognoſticum.

Curatio.

Curatio duobus perficitur. Primum eſt, vt ardor ille ſedetur; Alterum, vt cauſſa iſta tollatur, ne idem malum renouetur. Prius perficitur iis, quæ feruorem illum humorum temperant, & ebullitionem tollunt. Curatio. Vnde datur aliquā, conſerua roſar. fructus acidi & eorum ſuccus, vt malum citrium, granatum, berberis, vinum abſinthites, panis medulla aceto, & aliis B ſuccis acidis imbuta. Vel ℞. *Conſeru. roſar. vitriolat.* ℥. ß. *cydon. condit.* ℈. ij. *rob. ribes* ℥. ß. *ſpec. diatrionſant. diarrh. abbat.* an. ℈. ß. *ſyrup cyd.* q. ſ. F. Electuarium. Imprimis verò vtilia ſunt, quæ iſtam ebullitionem tollunt, humorem quaſi imbibendo & præcipitando, vel vt facilius deferueat, faciendo, aut eius qualitatem tollendo. In quem finem præcipuè commendatur creta alba, quam vulgus etiam inter Εὐπόριστα numerat, nux moſchata, bolus Armen. oculi cancri, cornu cerui, lapides carpionum, grana thuris. Hinc ſequentia commendantur. ℞. *Nuc. moſch.* ℈. j. *cretæ* ℈. ij *ſacch.* ℈. iij. F. Puluis. Doſis ℈. ß. vel ℈. j. ℞. *Nuc. moſch. macis roſar.* an. ℥. ß. *ſacchar. alb.* ℥. j. *cretæ* ℈. ij. F. Puluis. Vel ℞. *Nuc.* C *moſch.* ℈. ß. *croci* gr. ij. *cornu cerui vſti* ʒ. ij. *cretæ* ℈. ß. *ſacch. in aq. portul. diſſoluti* q. ſ. F. Rotulæ. Vel ℞. *Cretæ* ℥. j. *boli Armeni* ʒ. ij. *roſ. rubr. margarit. prep.* an. ℈. ß. *macis* ʒ. j. *ſacch. alb. in aqua roſar. diſſol.* q. ſ. F. Morſuli. Vel ℞. *Conſeru. roſ. vet.* ℥. j. *ocul* ♋. *prepar. boli Armeni* an. ℈ ß. Cum *ſyr. conſeru. nuc. moſch.* F. Electuarium. Hoc loco vitij, quod dolori contrarium videtur eſſe, mentio etiam facienda, quod ſtuporem ventriculi nominant, vt apud Foreſtum, *lib.* 8. *obſ.* 28. videre eſt, cùm vis in ſtomacho attrahens læditur, ſimulque ſenſus tactus, vel minuitur, vel abolетur. Verùm ſenſus appetitus ineſt præcipuè orificio ventriculi & dictum de eius læſione ſuprà, vbi de cibi & potus appetitu læſo D actum. Vis verò attractrix præcipuè in œſophago viget, de cuius læſione etiam ſuprà dictum de deglutitione læſa, vt plura de iis hic addere opus non ſit. Ventriculi ſtupor.

CAPVT XVII.

De Excretis præter naturam è Ventriculo, & eius qualitatibus mutatis.

ATque hæc fuerunt ſymptomata, quæ ventriculi actionibus accidunt, reſtant adhuc duo, excreta præter naturam, & qualitates mutatæ, de quibus pauca dicenda. Excreta quod attinet, ventriculus equidem non factus eſt, vt per eum vlla fiat excretio, ſed Chylificationis organum eſt, quod cibum retinet, coquit, mutat, & tandem coctum & in chylum E tranſmutatum per inferius orificium ad inteſtina tranſmittit. Interdum tamen etiam natura eo abutitur ad humores vitioſos, qui ſeu in eo ſunt geniti, ſeu è corpore ad eum tranſmiſſi, euacuandos, quod vomitu fit. Id ergo ſi cum commodo naturæ fit, tolerari poteſt ea euacuatio, neque ita valde præter naturam eſt. Interdum tamen accidit, vt res planè p. n. è ventriculo eiciantur, de quibus equidem ſuprà, atque etiam inter actiones ventriculi læſas, expultricem ſcilicet, facta eſt mentio. Quatenus tamen res ipſæ planè præter naturam ſunt, earum etiam hoc loco inter excreta p. n. facienda eſt mentio. Compertum verò eſt, ſæpè ſanguinem per vomitum reiectum fuiſſe. Excreta p. n. è ventriculo. Sanguis vomitu rejectus.

fuiſſe de quo ſuprà etiam de ſanguinis vomitu dictum. Vt ſaltem pauca addamus, etſi ſanguinis vomitus alias toto genere p. n. ſit, ſtatis tamen temporibus quibuſdam accidere, imò ſalutaris eſſe ſolet. Ita ſanguinis profluuium per os ſtato tempore accidiſſe Maccino Viſco Viro Prætorio, & omnibus annis Voluſio Saturnio, Vrbis Præfecto, qui 90. tamen annum exceſſit, refert Plinius, *lib. 11. c. 38*. Sic fœminam quandam, quæ 58. annum exceſſerat, quot annis dolore hypochondriorum corripi ſolitam, ſpõtaneo ſanguinis vomitu ab eo liberatam fuiſſe, ſcribit Langius, *l. 1. Ep. 40*.

Menſes vomitu reiecti.

Menſes per vomitum à fœminis fuiſſe reiectos, à multis obſeruatum, refertque idem Langius, *loco allegato*, Mulierem Florentinam, quæ cum intolerabili capitis dolore affligeretur ex retentione menſium, his vomitu reiectis conualuiſſe, & ne morbus recrudeſceret, venæ ſectione ſibi cauiſſe. Similem hiſtoriam refert Braſſauol. *ad aph. 31. 5*. Beniuenius etiam, *de abdit. morb. & ſanat. cauſſ. cap. 41.* refert; Fœminam quandam acerbiſſimo capitis dolore ob menſium ſuppreſſionem laboraſſe, à quo fuit liberata menſibus vomitu reiectis; quam ſanitati reſtituit ſolâ venæ, quæ ſub talo eſt, ſectione. De via ſi quæratur, plerique quidem ſtatuunt, per venam matricis, quæ à caua oritur, ſanguinem in Epar, & inde in ventriculum per venas, quæ eius orificium & fundum ambiunt, effundi. Hieronymus Reuſnerus A vero, *ad cap. 31. Iodoci Millichij de vrinis*, ſtatuit Venas vteri cum meſenterij venis anaſtomoſi manifeſta committi, per quam in inteſtina & ventriculum tranſponatur ſanguis menſtruus. Poſſunt tamen etiam humores ad ventriculum ab vtero tranſmitti per arterias.

Res monſtroſæ per vomitum reiectæ.

Res etiam aliàs præter naturam admirandas & monſtroſas per ventriculum reiectas fuiſſe obſeruatum eſt, & dictum de eo ſuprà, nimirum clyſteres, glandes, alui excrementa, vermes, crines, pannos, clauos & ſimilia, de quibus omnibus videatur Schenckius, *lib. 3. obſeru.* vbi de vomitu agit. B Guill. Fabricius, *cent. 2. obſ. 43.* refert, adoleſcentem in pago quodam prope vrbem Metam longo & intricato morbo detentum fuiſſe, tandemque parentes, Necromanticum acceſſiſſe, cuius conſilio cum vomitorium hauſiſſet, aciculas, clauiculos, cuſpides cultellorum, aliaque ferramenta plurima eiecit, & breui conualuit.

Ventriculi Qualitates mutatæ.

Tandem *Qualitates mutatas* quod attinet, equidem in corpore viuente percipi non poſſunt: in mortuorum tamen ventriculis repertos fuiſſe colores alienos, obſeruatum. Ita poſt intem- C peſtiuum vſum magiſterii perlarum tunicas ventriculi nigras repertas fuiſſe in Caſparo Logo Epiſcopo Vratiſlauienſi, teſtatur Iohan. Crato, *in epiſtol. à Scholt. coll. epiſt.* 163. Et Platerus obſeruauit in ventriculo cuiuſdam maculam nigram. Idem interdum à bilis veſiculâ incumbente ventriculum flauo colore tinctum fuiſſe annotauit.

LIBRI TERTII
PARS SECVNDA.

De Inteſtinorum Morbis ac Symptomatibus.

PRÆFATIO.

CHYLVM in ventriculo coctum inteſtina accipiunt, eumque amplius elaborant, & ſi quid in ventriculo non bene elaboratum eſt, vlteriore coctione perficiunt; & quòd in eo vtile eſt ad corpus alendum, per anfractum illum longum à vaſis Meſaraicis attrahendum & ad Epar ac lienem tranſmittendum diſtribuunt; tandémque quod inutile eſt & corpori alendo ineptum, ad aluum tranſmittunt, & per eam deiiciunt.

Ad quas actiones cum mora quædam & temporis ſpatium requiratur, vim retentricem etiam inteſtina obtinent. Neque enim feces ab vtili ſucco ſeparatas accipiunt è Ventriculo inteſtina, ſed chylum inutilibus partibus permixtum, quæ demum in Inteſtinis ſeparantur, & quòd vtile eſt, à Meſaraicis vaſis attrahitur, inutile verò in feces alui mutatur.

Sunt autem Inteſtina numero ſex; tria tenuia, duodenum, ieiunum, ileum: tria craſſa, cæcum, colum & rectum, de quibus videantur Anatomici. Vt autem quæ diximus præſtent, ſuam naturalem temperiem habent, ſuam conformationem, ſuam ſedem ac locum, & alia, quæ ab Anatomicis prolixè deſcribuntur. Habent præterea & ſenſum exquiſitum & Spiritus animales à neruis ſextæ coniugationis accipiunt. Venas etiam habent à vena portæ: arterias partim à cæliaco ramo, partim ab vtroque meſenterico. Bilioſum præterea excrementum, à quo facultas inteſtinorum ad expellendum irritatur, à veſicula fellis accipiunt.

Atque hæc omnia cum bene ſe habent, chylus ad vaſa meſaraica rectè diſtribuitur, fecéſque debito modo expelluntur. Multis tamen morbis præter naturam afficiuntur: Intemperie ſcilicet frigidâ, calidâ, humidâ, ſiccâ, cum & ſine materia. Inflantur etiam, & in maiorem molem diſtenduntur; & contra anguſtiam patiuntur ac obſtruuntur: Læuitatem etiam præter naturalem acquirunt: Res p.n. in iis generantur. Interdum ſitum mutant & conuoluuntur, vt in hernia inteſtinali & vmbilicali, vulnerantur: Sphacelum patiuntur. In ſpecie verò inteſtinum rectum, & quæ ſunt in eo ſphincter & hæmorrhoides, patiuntur rhagades, condylomata, ficus, vlcera, fiſtulas. Anus etiam quandoque coaleſcit.

Hinc poſtea varia ſequuntur Symptomata, coctio læſa motus Inteſtinorum inuerſus, dolor inteſtinorum, alui retentio, fluxus alui varij, fecum alui per aliena loca excretio, res alienæ per aluum excretæ, ventris murmura, ani paralyſis & ſenſus amiſſio, teneſmus, ani pruritus, hæmorrhoidum dolor, fluxus, ſuppreſſio, de quibus iam ordine dicendum.

SECTIO PRIMA.

De Morbis Inteſtinorum.

CAPVT I.

De Intemperie Inteſtinorum, & primò de frigida.

Inteſtinorum intemperies frigida.

FREQVENTER ſatis inteſtina intemperie frigida laborant, quam ab iiſdem ferè cauſſis contrahunt, à quibus ventriculus refrigeratur. Quò etiam faciunt crudi ſucci, qui cum ex ventriculo, tum vicinis membris aliis in ea effunduntur, & omninò omnes cauſſæ, ſeu internæ, ſeu externæ, quæ ſeu per ſe, ſeu per accidens ea refrigerandi, earúmque calorem imminuendi vim habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur Intemperies Inteſtinorum frigidà è doloribus & flatibus, qui in iis generantur, & imprimis excreta per aluum eorum intemperiem & coctionem læſam patefaciunt, quæ cruda ſunt, & non ſatis cocta, ac pituitoſa.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Prout maior vel minor eſt frigiditas & cauſſarum eam inducentium maior vel minor vis, ita etiam periculoſius vel minùs periculoſum malum eſt.

Curatio.

Curatio.

Generalia in Inteſtinorum curatione obſeruanda.

In genere autem de inteſtinorum morbis curandis obſeruandum, etſi non eam dignitatem habent inteſtina, quàm ventriculus, & ignobiliora videntur: tamen eorum robur etiam modicè adſtringentibus conſeruandum; cùm chylum aliquandiu retinendi & concoquendi vim habeant. Vbi tamen craſſi & viſcidi humores iis inhæreſcunt, adſtringentia vtilia non ſunt; cùm eos magis impingerent. Cùm etiam ſenſum ſatis exquiſitum inteſtina obtineant, ea, quæ ipſa irritare poſſunt, quale eſt oxymel, vitanda. Quæ autem adhibentur iis remedia, ſi graciliorum gratia dantur, commodiſſimè per os exhibentur; craſſiorum verò cauſſa per clyſteres iniiciuntur; etſi & per os exhiberi poſſunt, quæ tum validiora requiruntur: cùm vis eorum in via infringatur. Et cùm quæ per os dantur medicamenta in morbis inteſtinorum, primò à Ventriculo excipiantur, videndum, ne vllo modo eum lædant. Et quæ extra applicantur, ita applicari debent, ne ventriculum tangant, niſi is ſimul eadem intemperie laboret. In ſpecie verò intemperiem frigidam quod attinet, intemperies frigida calida requirit. Calefaciunt ea: *mentha, abſinthium, cuminum, piper, Zingiber, bacca laur. ſem. carui, Diatrion, piperon, Dianiſum, El. de bacc. lauri, theriaca* & alia ſuprà de intemperie frigida ventriculi propoſita, cùm intus aſſumenda, tum extra applicanda: Paulò tamen calidiora eligi debent, vel in maiore quantitate exhiberi; cùm in via vis illorum nonnihil alteretur.

Inteſtina calefacientia.

Extra applicentur ſacculi *ex milio, ruta, ſale* calefactis, item *cineribus calidis*; lapides etiam ſerpentini calidi; olea; *maſtichinum, mentha, rutaceum, abſinthij, anethi*, Emplaſt. *de bacc. lauri.*

Clyſteres quoque iniiciantur *è ruta, calamintha, anetho, fl. chamameli, bacc. lauri, ſem. carui, præcipuè* in vino decoctis oleo *rutaceo, chamæm. irino, laurino* & ſimilibus, *El. de baccis lauri.* Clyſteres *item è Maluatico.*

Diæta.

Victus ea ratio inſtituatur, quæ in ventriculi intemperie frigida eſt propoſita.

De Intemperie Inteſtinorum calida.

Inteſtinorum intemperies calida. Signa.

Rarior eſt intemperies inteſtinorum calida. Inducúntque eam cauſſæ, quæ ventriculum calefacere poſſunt, & humores calidi ex vicino menſenterio vel Epate, vel etiam venoſo genere in ea affuſis. Et cognoſcitur maximè è fecib. alui ſiccis & aluo tardiore.

Curatio.

Curatio.

Calida intẽperies frigida requirit: qualia ſunt; *endiuia, lactuca, portulaca, hordeũ, ſemina frigida maiora, viola, roſa, ribes ceraſa.* Quæ cum ore ſumenda exhibentur, cùm per clyſteres iniiciuntur, tum extra applicantur. Vtiles ſunt & acidulæ, quæ calidã inteſtinorũ intemperiem corrigunt, ſimúlq; ea roborant.

Inteſtina refrigerantia.

De Intemperie Inteſtinorum humida.

Intemperies humida.

Humectant inteſtina etiam cauſſæ omnes, quæ Ventriculi intemperiem humidam inducere valent. Cognoſcitur ex aluo fluidiore & fecibus liquidiorib.

Curatio.

Curatio. Inteſtina exiccantia.

Intemperies humida ſiccantia requirit: quæ forma liquidiore commodius exhibentur, cùm facilius ad

Inteſtina penetrent. Talia ſunt *tormentilla*, *pentaphyllum*, *plantago*, *ſaluia*, *myrtilli*, *cydonia*, *ſumach*, *corallia*, quæ vino cocta, aut ex vino vel aqua chalybeata forma potus exhibeantur. Vtiles etiam ſunt; *Conſerua roſar. rubr. betonicæ*, *ſaluiæ*, *condita cydonia*, *meſpila*, *ſyrupus*, *myrtinus*, *de roſis ſiccis*. Vel per clyſteres decocta ex his facta iniiciantur: vel extra applicentur forma ſacculi *ex milio*, *roſis*, *balauſtiis*, *myrtillis*, *ſale*, *auena*, Cataplaſmata è *carne cydoniorum*, *pyrorum ſylueſtrium*, *cornorum*, *ſorborum in vino rubro coctorum*, *farina fabarum*, *lupinorum*, *lentium*; Inunctiones ex *ol. roſac. myrtino*; Emplaſtra, vbi in vſu *Diaphanicum calidum & frigidum*. Victus etiam ratio ſicca ſit, potuſque paucus.

Diæta.

De Intemperie Inteſtinorum ſicca.

Intemperies ſicca. Signa. Curatio. Inteſtina humectantia.

Sæpè etiam ſiccantur Inteſtina à cauſſis, quæ ventriculum exiccare valent. Cognoſcitúrque præcipuè ex aluo tardiore, & fecibus ſiccioribus. Curatur humectantibus cum aſſumptis, tum præcipuè per clyſterem iniectis; decocto ſcilicet radicum, florum & ſeminum *maluæ & alth. ſemine lini*, *lacte*, *butyro*, *ol. amygdal. dulc. paſſulis*: Quibus & victus ratio reſpondeat.

De Intemperie Inteſtinorum cum materia.

Intemperies inteſtinorum cum materia.

Verùm plerúmque humor aliquis & materia coniungitur. Et quidem materia illa, vel in Inteſtinis ipſis cumulatur paulatim, aut ob prauam victus rationem, aut facultatis expultricis debilitatem, aut materiæ ipſius craſſitiem & multitudinem, aut viarum, per quas expelli debet, anguſtiam, & quod aluus, quæ expellere debet, non expellit; vel aliunde ad inteſtina confluit, attracta, aut dolore, aut calore, aut quod frequentius accidit dum natura ad inteſtina, vt partes debiliores & excrementorum euacuationi deſtinatas, & totius corporis quaſi ſentinam, humores vitioſos è locis vicinis, imò toto corpore expellit. Nonnunquam è cerebro materia in ventriculum deſtillat, & hinc in inteſtina dimanat. Interdum & à medicamentis purgantibus attrahitur, ibique hæret. Materia autem hæc vel bilioſa eſt, vel pituitoſa, vel melancholica, & nunc hæret in tenuibus inteſtinis, nunc & in craſſis, & quidem vel in cauitate inteſtinorum, vel in eorum tunicis.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem materia ex cauſſis, quæ præceſſerunt, & ad eam generandam facere potuerunt, cibo nimirum & potu, qui nunc ad pituitoſum, nunc ad bilioſum, nunc ad melancholicum humorem generandum diſpoſitus eſt: ex ſignis etiam, quæ hunc vel illum humorem in meſenterio, liene, epate, imò toto corpore abundare & ad inteſtina confluere mõſtrant. Deinde ex affectibus, doloribus ſcilicet & tumoribus ventris, iiſque, quæ per aluum deiiciuntur, & nunc ſunt pituitoſa, nunc bilioſa, nunc melancholica.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Difficiliùs curatur intemperies cum materia, quàm quæ eſt ſine materia. Et quidem nunc difficiliùs, nunc faciliùs, prout ipſa materia eſt magis, vel minùs contumax, & grauiora vel mitiora ſymptomata coniuncta habet. De quibus omnibus poſtea in ſpecie plura dicentur. 2. Facilius euacuatur materia quæ in cauitate inteſtinorum hæret, quàm quæ ipſorum tunicis impacta eſt.

Indicationes & Curatio.

Curatio. Lenientia Medicamenta. Quomodo differant à purgantibus.

Ipſa intemperies corrigenda eſt per contraria, materia verò euacuanda, eiuſque generatio vel affluxus, niſi criticus ſit, & natura rectè agente fiat, inhibendus. Medicamenta autem, quæ materiam in ventriculo, cauitate inteſtinorum & orificiis venarum meſaraicarum in inteſtina dehiſcentium præter naturam contentam euacuant, dicuntur lenientia, laxantia, λιακοπρωτικά. Differunt à purgantibus, quod actione ſua, niſi nimia quantitate aſſumantur, extremitates venarum meſaraicarum non tranſcendunt, neque etiam, vt electiuè purgantia, humorem certum eligunt. Eſt tamen inter ea quædam differentia. Quædam enim ſimpliciter obuium quemcunque humorem educunt, vel emolliendo & lubricando, vt oleum & vnctuoſa alia, vel irritando, vt ſalſa, acria, nitroſa, & omnia abſtergendi vi prædita, qualia antiquis ferè in vſu fuerunt, & pleraque ſimul alimentoſa ſunt, vt oleum commune, amygdalar. dulcium, ſeminis lini, lac, præſertim aſinæ, ſerum lactis cum ſale & melle, mel, ſaccharum, ficus & caricæ, vuæ recentes & paſſæ, muſtum, pruna, braſſica, mercurialis, atriplex, beta, blitum, malua, mora matura, ceraſa, terebinthina: alia verò magis ad purgantium naturam accedunt, ac interdum, ſi copioſius exhibeantur, extremitates venarum meſaraicarum tranſeunt, & licet electiuè humores non euacuent, vt verè purgantia, tamen ſine delectu non exhiberi debent, quod, licet non occulta qualitate humores certos ſeligant, ob manifeſtam tamen qualitatem huic vel illi humori euacuando magis conueniunt. Caſſia nimirum, quia non calefacit, bili accommodata eſt, non verò pituitæ, quia flatus parit; mel roſatum magis conuenit pituitæ; ſyrupus roſarum ſolutiuus magis bili. Cùm ergo vel ſaltem feces euacuandæ ſunt, vel pituitoſi, vel melancholici vel ſeroſi humores, cuilibet medicamenta conuenientia eligenda ſunt. Fecum deiectioni leniora ſatisfaciunt, præſertim per clyſteres iniecta. Pituitæ euacuandæ ſatisfaciunt *mel roſatum & anthoſatum*, *terebinthina*, *hiera ſimplex*, *ſpecies hieræ*, *pilula alœphanginæ*, *myrobalani*, *chebulæ*, *bellirica*, *emblica*. Bilem euacuant, *lac ſeroſum*, *ſerum lactis*, *infuſio roſarum*, *ſyrupus roſarum ſolutiuus*, *caſſia*, *manna*, *ſebeſten*, *tamarindi*, *aloë*, *diaprunis lenitiuum*, *pilula de aloë roſata*, *myrobalani citrinæ*. Melancholiam euacuant, *fumaria*, *epithymum*, *polypodium*, *ſyrupus de polypodio*, *de epithymo*, *elect. lenitiuum*. Seroſos humores euacuant *manna*, quæ etiam bilem educit, *ſyrupus violarum ſolutiuus*, *caſſia*. Doſes horum medicamentorum *in Inſtit. lib. 5. part. 3. ſect. 1. cap. 5.* traditæ ſunt. Medicamenta autem hæc vel ore aſſumuntur, vel per clyſteres immittuntur, vel etiam glandis modo adhibentur. Per os commodius aſſumuntur, quando ſimul ex ventriculo & inteſtinis tenuibus euacuare animus eſt, aut cum æger clyſteres non amittit, vel anus laborat, vt in hæmorrhoidibus. Per clyſteres verò iniiciuntur medicamenta, ſi laboret ventriculus, ſubita euacuatione opus ſit, ſi intentio ſit ſolas feces euacuare, aut aliud, quod in craſſis inteſtinis continetur, ſi abhorreat æger ab aſſumendis medicamentis, vel ad vomitum procliuis ſit. Plerique etiam ſunt in ea ſententia, clyſteres ſaltem ex inteſtinis euacuare: cùm verò etiam è venis meſaraicis, vel locis remotioribus euacuare animus eſt, clyſteres non ſufficere, ſed medicamenta ore aſſumenda eſſe. Verùm ſi clyſteres è fortioribus medicamentis componantur, etiam è venis meſaraicis, imo vniuerſo corpore euacuare poſſunt, teſtaturque id experientia, qua conſtat, glandibus ex elleboro albo factis applicatis, eadem ſymptomata excitata fuiſſe, quæ iis, qui elleborum ſumſerunt, euenire ſolent, & vitri antimonij granis tribus glandi inditis non ſolùm aluum copioſè motam, ſed & duos vomitus excitatos fuiſſe. Neque ratio deeſt. Cùm enim colum Inteſtinum vim medicamenti ſuſcipit, per arterias humores in trunco aortæ mouet, vnde etiam accidit, vt poſt medicamenta purgantia vmbilico applicata purgatio ſequatur; quia per arterias vis medica-

Lenientium differentia. Feces deiicientia. Pituitam euacuantia. Bilem euacuantia. Melancholiam euacuantia. Seroſos humores euacuantia. Modus ea exhibendi. An clyſteres ſaltem ex inteſtinis euacuent?

Quando lenientia exhibenda?

medicamenti purgantis attrahitur. Exhibentur autem talia commodiſſimè hora vna vel duabus ante cibum, non poſt cibum, & quidem vel ante prandium, vel ante cœnam. Materiâ hoc modo euacuata danda eſt opera, ne iterum cumuletur, recta victus ratione adhibita & victu parciore exhibito, quique contrariam habeat humori peccanti qualitatem.

Si autem in ipſis inteſtinorum tunicis materia contineatur, & frequentiore euacuatione indiget, & ea medicamenta vſurpanda, quæ nonnihil ad purgantium naturam accedunt, qualia commodiſſimè ex aloë parantur.

Et quidem ſi aliunde humores ad inteſtina confluant, vt in aliis partibus & fluxionibus, partis recipientis, & mittentis habenda eſt ratio. Ideóque ſi inteſtina, vel propter dolorem, vel calorem humores attrahant, dolor mitigandus, calor verò temperandus, ſi verò ob ſolam imbecillitatem fluxionibus recipiendis obnoxia ſunt inteſtina, roboranda ſunt per modicè adſtringentia, vel aſſumta ore, vel per clyſterem iniecta potiùs, quàm extra applicata, quorum vſu facilè humores ad interiores partes compelluntur. Talia ſunt, quæ parantur ex roſis, mentha, plantagine, polygono, abſinthio.

Inteſtina roborantia.

Materia verò, quæ in inteſtina confluit, ab iis auertenda. Cùm autem inteſtina corporis intimum occupent, fit commodiſſimè auerſio venæ ſectione in cubito. Reuellit etiam ab inteſtinis vomitus, non tamen per purgantia fortiora inſtitutus; item frictiones brachiorum & crurum, cucurbitulæ dorſo & ſcapulis appoſitæ.

Repellentia materiam ex inteſtinis.

Repellentia quod attinet, ea cum intus aſſumentur, & per clyſteres iniiciuntur, tum extrà applicantur. Quanquam enim externa nonnulli ſuſpecta habeant; ideo, quòd ex venis partium externarum humores ad inteſtina protrudant: tamen quia humores, qui fluunt ad inteſtina, non fluunt per venas, quæ partes externas abdominis perreptant, ſed per meſaraicis, non ſine commodo applicari poſſunt.

Deriuantia.

Deriuatio fit commodiſſimè per venas hæmorrhoidales.

Euacuātia. Sēſibiliter. Inſenſibiliter.

Illud verò materiæ, quod poſtea inteſtinis impactum relinquitur, vel ſenſibiliter euacuandum, vel inſenſibiliter diſcutiendum. Senſibilis euacuatio fit per lenientia medicamenta antea propoſita cùm ore ſumpta, tum per clyſteres infuſa. Inſenſibiliter verò diſcutiunt digerentia medicamenta, vt oleum chamæmelinum, anethinum, rutaceum, laurinum; Cataplaſmata etiam à radicibus, floribus, ſeminibus variis medicamentorum diſcutientium parata; quibus tamen admiſceri debent, quæ modicè adſtringendo inteſtinorum robur conſeruant, ne fluxionibus aliunde recipiendis fiant opportuna.

CAPVT II.

De inflammatione inteſtinorum.

Inflammatio inteſtinorum.

ETſi inflammatio ſit morbus compoſitus, & in ea non ſolùm intemperies cum materia, ſed & magnitudo aucta reperiatur, & proinde poſt ſimplices morbos demum de ea agendum videatur: tamen quia in primis intemperies cum materia in ea manifeſta eſt, & maximè actiones lædit: ſtatim poſt intemperies cum materia de ea agere libet. Inflammari autem poſſunt omnia inteſtina, frequentiùs tamen tenuiora inflammantur, ob venarum copiam & ſanguinis abundantiam.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Accidit autem inteſtinorum inflammatio affluente ſanguine per venas, quibus inteſtina, tenuiora præcipuè, abundant. Quod euenit, vel vbi ob tenuitatem ſponte ad inteſtina fluit, id quod in dyſenteria ſæpè accidit, & quidem autumno frequentiùs, 3. *aph.* 22. quia æſtate geniti humores tenues & mobiles autumni frigore inæquali in profundum corpus ad inteſtina pelluntur, vbi phlegmonem ſæpè efficiunt: Vel cum à calore, aut, quod frequentiùs accidit, à dolore attrahitur, id quod fit poſt vehementes inteſtinorum dolores, poſt percuſſiones & lapſus, & imprimis, cùm inteſtina è ſua ſede in ſcrotum vel vmbilicum exciđūt, vbi compreſſa dolorē patiuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Dolor fixus, diſtendens, ingens in parte affecta intus percipitur: in loco autem tumor nonnunquam percipitur, cuius ratione, vt Galenus, 6 *de loc. affect. cap.* 2. docet, nonnulli hunc morbum χορδαψὸν appellârunt, quòd in eo tenue inteſtinum tactu deprehendatur conuolutum inſtar chordæ. Febris & febrilia ſymptomata adſunt: aluus occluditur, & omnia per os reiiciuntur, qui affectus ileos appellatur, vt infrà dicetur, vrina ſupprimitur, quòd veſica in conſenſum trahitur, venter inflatur, reſpiratio eſt difficilis, vires omnes languent. Vtrùm autem tenuia, vel craſſa inteſtina inflammentur, ita dignoſcitur. Si tenuia inteſtina affecta ſint, ſtomachi diſtenſio adeſt, & ſpiritus anguſtia, & nauſea atque vomitus aſſidui & vehementes, ita vt nec potus contineri queat, paulò pòſt & ſtercorum vomitus ſequatur: dolor & tormina magis ad ſuperiora vergunt. Si in craſſis inflammatio conſiſtat, vomitus non ita continuò durat, dolor ad hypochondria magis pertingit, ac lumborum adeſt grauitas, vomitus ſtercoris tardius ſuperuenit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Inflammatio inteſtinorum periculoſum malum eſt, & præſertim tenuiorum, vt quæ ileum & alia grauia ſymptomata inducit, & pauci hoc modo affecti euadunt. 2. Malum etiam acutum eſt, & citò ad ſtatum properat. 3 Sæpè inflammatio inteſtinorum in gāgrænam & ſphacelum abit. Vidi hoc in fœmina & iuuene, quibus cum ex hernia inteſtinali inteſtina inflammata eſſent, tandem ſphacelo ea correpta ſunt, quæ putredo ſuperiacenti peritonæo & abdominis muſculis circa inguina communicata eas ipſas partes infecit, vt ſphacelo corriperentur, ac via per corruptam partem facta feces alui cum ſummo fœtore per inguen excernerentur, atque ita vtérque mortem oppeteret. Plura vide infrà *de ileo.*

Indicationes.

Indicatiōnes.

Qui ſcopi & indicationes in aliarum partium inflammationibus dantur, eædem & hic locum habent. Sanguis nimirum affluens à parte affecta auertendus, eiuſdem feruor temperandus, ac id, quod influxit, diſcutiendum. Nam vt ad ſuppurationem ducatur, minùs tutum eſt, & non ſine periculo id fit, ac præcipuè ſi ad interiora abſceſſus rumpatur.

Curatio.

Curatio.

Ideóque mox (lenem tamen clyſterem præmittere nihil prohibet) baſilica aperiatur, etiam arte topica, & ſi opus ſit, ac vires ferant, etiam repetatur venæ ſectio.

Venæſectio.

Trallianus in inflammatione ita aucta, vt vrina etiam ſupprimatur, venam tali aperit, qua ratione & alui & vrinæ excretionem ſæpè ſecutam fuiſſe ait.

Anodyna & refrigerantia.

Sanguine euacuato ſtatim quæ repellunt, refrigerant, & dolorem mitigant, vſurpanda. Ideò inunctiones fiant ex oleo roſaceo, aut panni vel lana oleo roſaceo & vino auſtero imbuta ventri imponantur, quibus aceti aliquid addere non inutile fuerit.

Cataplaſmata quoque applicentur ex plantagine, endiuia, portulaca, & ſimilibus, è quibus con-

tuſis exprimatur ſuccus & oleum roſaceum addatur: vel mala cydonia in poſca dilutiore cocta oleóque roſaceo miſta applicentur, eáque omnia tepidè.

Per aluum, & præcipuè vbi inteſtina inferiora inflammata ſunt, in morbi principio iniiciantur clyſteres ex cremore ptiſanæ, oleo roſaceo, ſucco plantaginis, endiuiæ, portulacæ, luteis ouorum recentium. Omnia ſimul reuulſionum genera inſtituantur, quæ materiam ab internis partibus ad externas reuocent, vt frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ ſcarificatæ, cruribus, & artubus applicatæ, lotiones item extremorum. Per os exhibeantur, quæ citra adſtrictionem refrigerant, vt decoctum maluæ, lactucæ, violariæ, ptiſanæ. In augmento addantur aliqua, quæ vim diſcutiendi & leniendi habent, vt oleum chamæmelinum, anethinum, cataplaſma ex ſemine lini, fœnugræci, chamæmelo, farina fabarum. Vtile eſt & emplaſtrum Alexandri, quod fit *ex vitellis ouorum ſex, farinæ fabarum, olei roſacei, chamæmel.* an. ℥. ij. ß. *ceræ* ℥. v. *mucilaginis ſeminis lini* q. ſ. ad faciendum emplaſtrum. Clyſteribus verò in progreſſu morbi addatur oleum chamæmelinum, ſemen fœnugræci, lini, flores chamæmeli. Clyſteres autem acres, & ſuppoſitoria acria omittenda, ne inflammationem augeant. Quæ verò acria nõ ſunt, etiãſi ſuperiora inteſtina inflammentur, in progreſſu morbi ad euacuandum excrementa, quæ in inferioribus inteſtinis hærent, vtilia ſunt. A purgãtibus verò planè abſtinẽdum; cum & locum affectum exaſperent, & humores vitioſos verſus partem affectam deducant, quòd in omni inflammatione interna, ex monitu Hippocratis, 4. *de vict. rat. in acut. t.* 22. cauendum. Et licet excrementa retenta purgationem ſuadere, & exigere videantur: tamen longè maius damnum ex inflammatione à purgantibus aucta accidit, quàm commodum ex purgatione, quæ fruſtra, renitente & obſtante inflammatione, teneatur. In declinatione tamen leuia adhibere vtile fuerit. Si dolor valdè vrgeat, eum lenientia, quæ infrà *in curatione colicæ* proponentur, vſurpanda. Itaque hic vtilis erit emulſio ſeminis papaueris albi, vel ſyrupus papaueris, diacodium, philonium, laudanum opiatum, quæ poſteriora tamen viribus iam valdè languentibus non vſurpanda, ne mors acceleretur. Si malum ſit ab Enterocele, danda opera, vt inteſtina quamprimùm in ſuum locum reponantur. Itáque clyſter emolliens præmittatur, & poſtea fotus fiat ex oleo chamæmelino, anethino, & liliorum ſimul mixtis, quibus locus rupturæ inungatur, vel cataplaſmata emollientia eidem imponantur, & tandem inteſtina prolapſa manu ſuauiter in ſuum locum reponantur. Eadem curandi ratio eſt, ſi ſit ileos ab exomphalo. Paretur ergo talis clyſter ℞. *Rad. alth.* ℥. ß. *maluæ, althææ, parietariæ*, an. M. i. *flor. chamæmeli*, M. ß. *Prunorum* num. x. *Sem. aniſi* ℈. ij. Coq. *in aq. communi, vel iure carnium.* Colaturæ ℞. ℔. i. *caſſiæ extr* ℥. j. ß. *ol. aneth. chamæmelini* an. ℥. j. *ſalis* ℈. ß. F. Clyſter. Fotus efficacior erit, ſi illa emollientia, vt radix althææ, maluæ, flores chamæmeli, meliloti coquantur in lacte, & contundantur, ac contuſa, additis oleo amygdal. dulc. chamæmelino, lini, lilior. albor. omnia in veſicam, vt dimidia eius pars repleatur, coniiciantur, & venter inferior verſus pectinem & circa anum calidè cum conſtricta bene veſica foueatur.

Per os etiam iuſcula pinguia, in quibus malua cocta fuerit, ſæpiùs propinentur. Eodem ferè modo procedendum, ſi inflammatio ſit à contuſione. Hoc ſaltem tum obſeruandum, & reliquia, quæ inflammationis cauſſa adhibentur, aliquid lenientium, & aliquo modo concoquentium addatur.

Reuellẽtia.

Diſcutientia, & lenientia.

Purgantia prorſus omittenda.

Dolorem lenientia.

Inflammatio ab Enterocele.

Ab exomphalo.

Inflammatio à contuſione.

A

Diæta.

Victus in inflammatione inteſtinorum ſit tenuis & refrigerans. Ideóque æger ſola ptiſana ſit contentus, vt inflammatio refrigeretur, & ne ob copiam alimentorum excrementa cumulentur, cui aliquid vini granatorum admiſceri poteſt. A vino planè abſtineant, & ab omnibus calefacientibus.

Diæta.

CAPVT III.

De anguſtia inteſtinorum.

CVm inteſtina canales quidam ſint, per quos chylus in ventriculo coctus diſtribuitur, aut à vaſis meſaraicis exſugitur, & quod inutile eſt, in feces alui mutatum per ea excernitur, ſi meatus hic in corpore claudatur, vel anguſtior fiat, varia mala & ſymptomata excitantur.

Anguſtiæ Inteſtinorum.

B

Cauſſæ.

Anguſtiam autem in inteſtinis variæ cauſſæ inducunt. Primò nonnulli à cauſſis exſiccantibus & adſtringentibus ea anguſtiora reddi poſſe ſtatuunt, vt acerbis, auſteris & ſimilibus. Verùm lubricitatem potiùs inteſtinorum ab iis plerúmque immutari & feces exſiccari credibile eſt, quàm vt ipſa inteſtina ab ipſis contrahantur, præſertim cum mutata demum in chylum ad inteſtina perueniant. Niſi forſan accidat, vt cruda ad inteſtina perueniant, atque ibi hæreant, & ſimul obſtruendo anguſtiam pariant. Tale exemplum habet Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 9. Septennis puella*, inquit, *diarrhœâ correpta cum per dies complures ſubalbidam ac putrem ol dámque materiam indolenter aluo redderet, diuturnitatis fluxis eiuſmodi pertæſa eius auia conſilium de cohibendo cum aliis muliérculis cepit. In eam rem cydoniato largè manu exhibito ſic eſt eius vſu alui repreſſa, vt eo die & ſequenti nocte nil omninò reddiderit, ſed excitatis ſæuiſſimis ventris doloribus & torſionibus vſque eò intumuerit, vt hydropica de repente euaſiſſe putaretur. Accitus Medicus quid rei eſſet ſuſpicatus, clyſmatis primùm lenibus, deinde etiam acrioribus identidem iniectis hærẽte aluo noxiam materiam foras euocare, fotu dolores lenire tentat: ſed id fruſtra. Inualeſcentibus quippe doloribus immanibus cum crebris animi deliquiis, tandémque liquidioris ſtercoris vomitione intra biduum miſerabiliter extincta eſt. Aperto corpore cœcum inteſtinum coanguſtatum, conſtrictúmque adeò obhæreſcente, interiorémque ductum obturante cydoniato deprehenſum eſt, vt illac nullo modo prorſus quicquam poſſet peruadere: vnde accidit, vt acris illa & corrupta materia meatu prohibito obiectáque mora reſtagnans inuſitatam ſibi viam in abdominis ſpatium patefecerit, paulò ſuprà obſtructum locum pereſo perforatóque inteſtino, quo velut emiſſario & cuniculo acto excidens abdominis totam cauitatem repleuerat. Hinc acerbiſſimi dolorum morſus, hinc diſtentio, hinc animi defectiones, obortóque fœdo vomitu crudeliſſima mors breui conſecuta.* Credibilius eſt, per longam inediam inteſtina quaſi collabi, conſtringi & anguſtiora reddi: Sicút aliàs videmus, animalia, quæ voraciora ſunt, habere inteſtina ampliora, quæ minùs comedunt, anguſtiora. Secundò fiunt inteſtina anguſtiora, dum inflammantur, de quo *capite præcedente* dictum. Tertiò coaleſcunt interdum inteſtina. Ita refert Marcellus Donatus, *de hiſtor. medic. mirab. libr. 4. cap. 10.* Nobiliſſimum quendam equitem Carolum Nuualanum anno 1559. ex ſuppreſſione alui mortuum, & in diſſecti cadauere obſeruatum fuiſſe, quòd inteſtinum rectum in parte ſupe-

Cauſſæ.

An exſiccantia & adſtringentia inteſtinorum anguſtiam pariant.

C

D

E

Inteſtinorum coaliτus.

riore ita per digiti tranſuerſi longitudinem coaluerit, vt vix tenuioris funiculi craſſitudinem æquaret, vtrinque in confinio inteſtini partibus in tumorem quendam veluti glandulosum eleuatis, à quo factum, quo minùs feces in ſuperioribus inteſtinis genitæ per conſuetam viam detruderentur, nec aqua thermalis partem potuerit pertranſire, ſed in monoculo congregata reperta fuerit. Sorori etiam Rondeletij inteſtina multis in locis mutuò connexa ſpatio ferè duorum digitorum, & colicorum dolorum ac mortis cauſſam fuiſſe teſtatur Ioubertus, *in vita Rondeletij.*

Ani coalitus. Interdum inteſtina & parte inferiore, ſeu in ano coaleſcunt, compertúmque eſt, quoſdam ano clauſo natos fuiſſe, vt teſtatur Cœlius Rhodiginus, *antiq. lect. lib. 4. cap. 9.* Ani clauſi exemplum & curationem etiam deſcripſit Guilielmus Fabricius, *centur. 1. obſer. 43.* vbi refert, infantulum natum fuiſſe clauſo ano, qui cum tális vſque ad ſextum ætatis diem maneret, maximo angore & torminibus cruciabatur, & in vitæ periculo verſabatur. Venter enim inflatus, extentúſque erat, lipothymiæ & ſudores frigidi aderant, anus obducta erat membranâ prædurâ, in qua nullum ferè indicium, aut veſtigium ani, præterquam macula nonnihil liuida apparebat. Illic factâ paruâ inciſione, (ne ſphincter læderetur) nouacula linteis iuxta aciem inuoluta; deinde immiſſo ſpeculo ani, & quod reliquum dilitato, ſtatim eiecta eſt excrementorum colluuies. Hinc venter confeſtim ſubſedit, reliquáque ſymptomata remiſerunt. In anum demum immiſſa eſt, per aliquot dies, fiſtula plumbea inuncta vnguento quodam deſiccante: veluti de ceruſſa, de minio, diapompholygos, & ſimilibus. His facta cicatrice pleniſſimè conualuit. Nonnunquam verò poſt vlcera coaleſcit, vt Argent. *l. 2. c. 10. de cauſſis morb.* Beniuenius, *de abditis ſanat. & morb. cauſſis c. 30. & 86.* & alij, quorum obſeruationes collegit Schenkius, *l. 2.* referunt. Quartò comprimuntur inteſtina, præcipuè tenuia, dum conuoluuntur & contorquentur, quòd fit, dum è ſua ſede & abdominis cauitate rupto peritonæo vel in ſcrotum decidunt, vel per vmbilicum elabuntur. Quintò obſtruuntur inteſtina interdum à fecibus induratis, quæ σκύβαλα dicuntur; quod accidit præſertim eò loci, vbi tenuia deſinunt, & in craſſa terminantur; nonnunquam & in inteſtini recti fine idem accidit. Indurantur autem feces, vel quia ex materia craſſiore & ſicciore generantur, & potu minùs diluuntur, vel ſiccantia multa alia miſcentur, vel quia partium vicinarum, epatis præcipuè, calore, quicquid eſt humidum in iis, exſugitur, quod imprimis accidit, ſi alui feces ob longam ſeſſionem, vel alias occupationes diu in inteſtinis detineantur.

Præterea & alia, quàm feces, inteſtina obſtruere poſſunt. Calculos & vermes in iis generari poſtea dicetur, quæ anguſtiam quandam pariunt, at integram obſtructionem vix excitant. Ita interdum corpora quædam dura deglutiuntur; ſed & ipſa anguſtiam quidem pariunt, verùm ſi œſophagum tranſeunt, rarò etiam inteſtina integrè obſtruere poſſunt, interdum tamen id accidit, vt antea ex Fernelio dictum.

Quin etiam pituita craſſa & viſcida in inteſtinis generata eadem obſtruit. Etſi verò ſæpè diu ea cùm victus, tùm debilis in inteſtinis caloris ratione cumulata rarò integram obſtructionem parit: tamen ſi diu ibi hæreat, ita craſſeſcit, vt inteſtina prorſus obſtruat, & difficilium ſymptomatum cauſſa fiat. Ita narrat Fernelius, *de part. & morb. & ſympt. lib. 6. cap. 9.* Caroli Quinti Imperatoris Legatum quendam dolore, nec non tumore, à dextro

A hypochondrio per ima ventriculi in ſiniſtrum exporrecto affectum fuiſſe. Huic cum ſextenmo toto remedij genus omne, tanquam emolliendo ſcirrho adhibitum fuiſſet, iniecto tandem acriori clyſtere durum ac firmum quippiam medio ductu pertuſum, pedis longitudine detractum eſt; quòd ille inteſtini portionem eſſe metuebat. Sed cum repentè leuatus videretur, adhibito conſilio iterum ac tertio clyſtere perlutus eſt, rurſúſque ſimili euulſa materia continuò priſtinæ eſt valetudini reſtitutus. Alteri verò cuidam, vt idem Fernelius, *ibid.* refert, ſimilis, ſed grauior, affectus aluum prorſus cohibuit, qui tandem ventre ſuprà modum intumeſcente deceſſit è viuis, inuentúmque eſt colum inteſtinum vſque adeò infarctum pituita concreta, vt ſolidum

B prorſus cenſeretur, nihilque omninò fecis in aluum delabi fineret. Simile quid, quod Lipſio accidit, videatur infrà, *cap. 5.*

Signa Diagnoſtica.

Signa. Ipſa inteſtinorum anguſtia in genere ex eo præcipuè cognoſcitur, quòd alimentum non rectè per inteſtina diſtribuitur, fecéſque alui non rectè per aluum excernuntur. Cauſſæ autem ſuis ſignis diſcernendæ ſunt. Si à ſiccantibus & adſtringentibus aſſumptis anguſtia fiat, id ex relatione ægri & adſtantium cognoſcitur, vt & ſi inedia præceſſerit. Inflammatio è ſignis *capite præcedente* propoſitis manifeſta fit. Coalitus inteſtinorum vix ſatis rectè ſignis cognoſcitur, & nonniſi poſt mortem diſſectione deprehenditur. Si verò anus vel à natiuitate,

C vel ab vlcere clauſus ſit, tactui & viſui patet. Si inteſtina vel in ſcrotum prolapſa, vel per vmbilicum elapſa anguſtiora ex compreſſione redduntur, nec illud vel medicum, vel ægrum latere poteſt. A fecibus induratis ſi inteſtina obſtruantur, nullus adeſt dolor, nullus tumor, & nihilominùs feces alui non redduntur, & cauſſæ, quæ feces exiccare poſſunt, præceſſerunt. A pituita verò craſſa ea obſtrui non facilè cognoſcitur: morborum tamen diuturnorum & difficilium, vt ex hiſtoriis ſuprà enumeratis patet, ea cauſa eſt, corpus languet & tabeſcit, cruditas adeſt, tarda alui deiectio, flatus plurimi, venter friget, nonnunquam & dolore colico vexatur. De vermium tandem & calculorum ſignis dicetur poſtea ſuo loco.

D *Prognoſtica.*

Prognoſtica. 1. Pro cauſſarum varietate etiam anguſtia inteſtinorum plus minúſve periculi & difficultatis portendit. 2. Ab aſſumtis adſtringentibus & exiccantibus anguſtia curatu non eſt difficilis, & adhibitis emollientibus, & humectantibus remediis non ita difficulter curatur. 3. Inflammatio inteſtinorum quid periculi portendat *capite præcedente* dictum. 4. Coalitus inteſtinorum incurabilis eſt. 5. Quantum periculi habeat inteſtinorum compreſſio & cõuolutio, infrà *c. 6.* patebit. 6. Inteſtinorum obſtructio à fecibus induratis non ita difficulter curatur: quæ verò eſt à pituita craſſa viſcidaque, longorum latentiúmque morborum cauſſa eſt, & magna cum

E difficultate tollitur; vt & quæ à vermibus, vel à calculis eſt. 7. Si anus clauſus ſit, & totus muſculus coluerit, malum incurabile eſt. Si verò meatus membrana tantùm obductus ſit, curari poteſt.

Indicationes.

Indicationes. Si anguſtia ſit ab exiccantibus & adſtringentibus aſſumtis, humectantia & emollientia requiruntur, quæ etiam neceſſaria ſunt, ſi ab inedia diuturna ſit anguſtia. Inflammatio inteſtinorum quid indicet & quomodo curanda ſit, *capite præcedente* dictum. Si ex inteſtinis è ſuo loco delapſis & compreſſis ſit anguſtia; inteſtina in ſuum locum reſtituenda ſunt, de quo *infrà* dicetur. Si à fecibus induratis ſit

obſtructio, emolliendæ ſunt feces & euacuandæ. Si à pituita craſſa & viſcida eſt, incidenda & abſtergenda eſt. Si à vermibus, vel calculis ij tollendi. Anus clauſus aperiendus.

Curatio.

Curatio.

Ergo ſi ab adſtringentibus & ſiccantibus aſſumtis ſit anguſtia, humectantia & emollientia cum aſſumenta, tum per clyſterem iniicienda. Aſſumenda nimirum caro mollis vitulina, hœdina elixa, pinguis & mucilaginoſa, iuſcula pinguia, butyrum, oleum, malua, attriplex, lac. E medicamentis ſumenda caſſia, ſyrupus violarum ſolutiuus, clyſteres emollientes paſſim noti iniiciantur. Si ex diuturna inedia ſit anguſtia, commodiſſimè cibis emollientibus & humectantibus modò enumeratis tollitur. Cauendum tamen, ne poſt longam inediam corpus cibo multo oneretur, ſed ſæpè & parum comedere præſtat. Feces induratæ emolliendæ ſunt, & per medicamenta lenientia ſuprà *cap.* 1. propoſita, tum clyſteres educendæ.

Vtilia autem hîc ſunt *iuſcula pinguia, prunorum decocta & cornorum, paſſulæ ficus, ſpinachia, malua, beta, attriplex comeſta, oleum amygdal. dulcium,* quòd vel ſolùm ſumitur, vel manna additur, vt: ℞. *Manna* ℥ j. vel ℥. i. ß. diſſoluatur in *iuſculo gallinæ, vel carnis*, adde *ol. amygd. dulc.* ℥. i. ß. M. Aut ſi opus ſit *ol. amygd. dulc.* ℥. ii. addantur *diagladij* ℥. v. *vel dein caſſia, paſſula laxatiua.* & alia medicamenta lenientia ſuprà enumerata. Clyſteres etiam emollientes *ex malua, althæa, parietaria, violaria, branca vrſina mercuriali, ſem. lini, fœnugræci, ficubus, paſſulis, caſſia, elect. lenitiuo ſ. diacatholico, ol. communi, amygdal. dulcium, violarum, lilior. alborum vitello oui* iniiciantur.

Ex iiſdem emollientibus modò dictis cataplaſmata parari, & ventri imponi poſſunt. Vel inungatur venter oleis modò enumeratis & vnguento Dialthææ. Emollit etiam feces duras balneum aquæ dulcis. De quibus etiam de aluo pigra dicetur. Si pituitam craſſiorem in inteſtinis hærere ſuſpicio ſit, acrioribus clyſteribus, iiſque ſæpè repetitis opus eſt, vel medicamentis pituitam incidere, abſtergere & euacuare valentibus, de quo *de dolore colico* dicetur. Si anus clauſus ſit, nullo alio modo, quàm ſectione aperiri poteſt, quæ tamen ipſa non ſemper inſtitui poteſt. Nam ſi totus muſculus coaluerit, fruſtra & non ſine periculo inſtituitur ſectio; vt & ſi natura aliam viam, vt ad vuluam, cuius rei exemplum habet Mercurialis, *de morb puceror. lib. 1. cap.* 9. ſibi machinata eſt. Si verò meatus hic ſaltem membrana obductus ſit, aut extrema eius coaluerint, inſtrumento conueniente via aperienda. Cauendum tamen, nè dum proforatur anus, ſphincter lædatur.

CAPVT IV.

De leuitate inteſtinorum & magnitudine aucta.

RVgoſa eſt interior inteſtinorum tunica, vt chylum nonnihil remoretur, ne nimis citò per inteſtina tranſiens ſuctionem vaſorum meſaraicorum, quorum orificia internæ inteſtinorum tunicæ inſeruntur, anteuerteret.

Inteſtinorum læuitas.

Contrà naturam verò interdum læuia fiunt inteſtina, imprimis ex cicatrice poſt vlcera, de quo infrà *de Lienteria* dicetur. Augetur quoque præter naturam interdum inteſtinorum magnitudo, & quidem nonnunquam ſecundùm totam ſubſtantiam in inflammatione, de qua *ſuprà cap.* 2. dictum; Nonnunquam verò à flatu ſolùm diſtenduntur, & in maiorem mollem attolluntur. Ita refert Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. c.* 10. quibuſdam flatibus cohibitis inteſtinum colum ita dilatatum fuiſſe, vt brachij amplitudinem æquaret, de quo dicetur *de dolore colico.*

Inteſtinorum magnitudo aucta.

CAPVT V.

De rebus p. n. in inteſtinis repertis & in ſpecie. De Vermibus.

Res p. n. in ventriculo repertæ.

RES præter naturam in inteſtinis quandoque generantur & reperiuntur, quas vulgò ad morbos in numero referunt, quòd an rectè fiat, iam in controuerſiam non vocabo, cum in *Inſtit.* de eo dictum ſit. Eas tamen res omnes hoc capite coniungam & complectar.

Lapides.

Lapides.

Primò autem lapides quandoque in inteſtinis reperiri compertum. Galenus equidem id non vidit, neque audiuit, vt *lib. 1. de loc. aff. c. 5. & lib. 6. cap. 2.* teſtatur: Alij tamen viderent, vt Rhaſes *lib. 10. continent. cap.* 2. Gentilis, *in comment. ad caput Auicenn. l. 4. fen. 1. tract. de feb. ſext.* Et Matthæus de Gradibus vidit à fœmina quadam colica laborante, lenientibus ſuprà & infrà immiſſis, inſignes tres lapides duriſſimos excretos, quorum quilibet fuit quantitatis oui gallinæ, vt teſtatur *in comm. ad 9. Rhaſis c. 2. de colica* Et Antonius Gainerus, *c. 1. de calculoſa paſſione* refert à quodam, qui quindecim ſæpè diebus aluum non reddebat, non vnum, ſed plures lapides ad nucis magnitudinem eiectos fuiſſe. Idem teſtatur Sauanarola, *tract. 6. c. 16. rubr.* 19. Franciſc. Pedemontanus, *c. 3. ſum. 1. part. 4. addit. ad Meſ.* Beniuenius, *de abditis ſanat. cauſis. c.* 19. Braſſauolus, *comm. ad aph.* 79 *lib.* 4. Hippocratis. Thom. à Vega, *comm. ad l. 1. de loc. aff. c.* 5. Hieron. Montuus, *l. 4. c. 1. anaſ. morb.* Iul. Cæſar Scaliger, *text. 108. ſect.* 3. Kentmannus, *de calculis.* Trincauellus, *lib. 10. cap. 6. de rat. curandi partic. corp. human. affect.* Columbus, *lib. 15. Anat* Mercurial. *lib. 2. cap. 4. de excrement. & lib. 1. cap. 20. variarum lectionum.* Capiuaccius, *lib. 3. pract. cap.* 13. Paræus, *lib. 24. chirurg. cap.* 19. Petrus Sal. Diuerſus, *in annot. in Alt. c.* 79. Foreſtus, *l. 14. obſ. 26. in ſcholio.* Crato, *in epiſt. ad Thomam Iordanum* & alij.

Non autem facilè calculi & nonniſi coniectura cognoſcuntur, vbi nimirum dolor diuturnior in inteſtinis cum ponderis ſenſu & ſæpè cum duritie percipitur. Euacuantur ſæpè ſpontè; ſed commodum eſt naturam adiuuare lenientibus & lubricantibus ſæpè exhibitis, ac per clyſteres iniectis.

Pituita.

Pituita.

Pituita etiam lenta interdum in inteſtinis colligitur, concreſcitque, cuius rei duo exempla ex Fernelio, *lib. 6. de part morb. ac ſympt. cap.* 9. ſuprà *c.* 3. allegauimus, quæ ibi videantur. Notatu quoque dignum eſt id, quòd in vita Ioan. Heurnij extat. Cùm clariſſimus Lipſius tædioſiſſimo malo conflictatus fuerat, febriles inſultus varios expertus, ſtomachus, totúmque corpus ei flaccidum & marcidum: contigit quodam die, vt aſſumpto pharmaco, aluum exoneraret. Senſit autẽ, dum naturæ neceſſitati pareret, ingentem ſe copiam aluo effundere, eámque continuam & cohærentem. Intuetur quid ſit rei, videt attonitus ſe eiuſmodi maſſam effudiſſe, quæ formam & characterem inteſtinorum planè exprimeret. Conſternatur, illicóque Heurnium vocat, de vita ſua actum dicens, nam omnia ſe inteſtina effudiſſe. Inſpicit alui proluuiem Heurnius, & læto vultu ad Lipſium verſus, Reſpice, inquit, trophæa de tuo morbo; hîc focus & ſentina totius mali

iacet. Nam erat lenta & viſcida pituita, paulatim in tota inteſtinali fiſtula coacervata, à ſedentaria & in ſtudiis contabeſcente vita, eius figuram referens; quæ cum computruiſſet & vicinis partibus noxam ſuam communicaſſet, ſentinam malorum in totum propagauerat. Hoc morbi fomite expurgato recreatus eſt vir Clar. ad priſtinam ſanitatem rediit. Res etiam aliæ præter naturam in inteſtinis inueniuntur, de quibus infrà *de rebus præter naturam per aluum excretis* dicetur.

De Lumbricis.

Lumbrici.

Etſi vermes in pluribus corporis partibus generentur, vt *in Inſtitut.* dictum: tamen cum frequentiſſime in inteſtinis reperiantur, hoc loco de iis agere libet. Et quidem ſæpè magna copia vermium in inteſtinis continetur, vt non ſolùm ſuprà centum, ſed & mille excretos fuiſſe obſeruatum ſit, de qua re videantur obſeruationes Schenckij. Appellantur autem hi vermes Græcis ἕλμινθες in genere. Antiqui quoque θηρία, id eſt, feras, vt quæ ferociùs in corpus ſæuiant, appellauerunt, vt ex Hippocrate, 6. *Epidem. ſect.* 7. *text.* 6. & 6. *Epidem. ſect.* 1. *text.* 3. & 4. *de morb.* Galeno, *in libro, quem de Hippocratis antiquorum nominum interpretatione ſcripſit*, apparet. Latinis lumbri dicuntur. Quandoque tamen nomine lumbricorum teretes tantum ſignificantur. Etſi alios etiam hoc nomine accipi volunt, vocem Lati addunt. Plinio, *lib.* 11. *cap.* 33. tæniæ quoque lumbrici appellantur. Quamquam enim hic tineas legant: Marcellus tamen, Virgilius & alij tænias legere malunt. Tænia enim Græcis faſcia eſt, hóſque vermes ita dici ſtatuunt, quòd inſtar faſciarum ſint lati & longi, & proinde illos tantùm lumbricos hoc nomine ſignificari cenſent; qui κειρίαι, ob ſimilitudinem, quam ad inſtitas habent, dicuntur. Ij verò lumbrici, qui in ima ſede procreari ſolent, ἀσκαρίδες in ſpecie nominantur.

In inteſtinis ſæpè copioſiſſimè generantur.

Lumbricorum genera tria.

Lumbricorum vero tria genera Ariſtoteles, *de hiſtor. animal. lib.* 5 *cap.* 19. & priſci medicinæ ſcriptores ferè omnes numerant; Teretes, qui frequentiſſimi; Latos, atque Aſcarides. Hippocrates verò, 3. *aphor.* 26. & Celſus, *lib.* 4. *cap.* 17. duo tantùm recenſent; ille quidem teretes & Aſcarides, hic verò latos & teretes, latúſque lumbricus ab Hippocrate omiſſus cenſetur, quòd nulli determinatæ ætati conueniat, & omnino rarus ſit. Idem tamen, 4. *de morb.* latorum etiam lumbricorum facit mentionem. Recentiores quidam quartam ſpeciem addunt, cucurbitinos ſcilicet, ſed alij aliter. Quidam enim latos in duas ſpecies diſtinguunt, in longos nimirum & breues; illos Aſcarides, hos cucurbitinos nominant. Quidam cucurbitinos pro genere ſumunt, quòd in diſtinctas & coniunctas veluti ſpecies diuidunt. Sunt & qui latos ad cucurbitinos referunt. Alij quoque dubitant, an reperiantur lumbrici, qui ſint cucurbitæ ſemini ſimiles. Paulus enim *lib.* 4. *c.* 38. corpuſcula illa cucurbitæ ſeminibus perſimilia non in lumbricorum numero, ſed inter lumbrici lati notas recenſet, quod procul dubio ex *lib.* 4. *de morb.* deſumit; vt mox patebit. Verum enim verò vt quomodo ſe res habeat, & quot lumbricorum ſint genera certiſſimus, in principio quid latus lumbricus ſit, diſpiciendum, de quo non exigua apud authores occurrit controuerſia, quæ omninò diſceptienda eſt, ſi de generibus lumbricorum certi eſſe velimus. Hippocrates, ſeu author *lib.* 4. *de morbis*. Lumbricos latos naſci in puero, dum adhuc in vtero eſt, ex lacte putreſcente, & aucto puero etiam augeſcere hos lumbricos à cibis, quos aſſumit editus infans, & inteſtinis æquales fieri ſcribit. Latum verò hunc lumbricum parere, & id quod veluti cucurbitæ ſemen cum ſtercore excernitur, partum lumbrici eſſe negat. Paulus Ægineta *lib* 4. *cap.* 57. latum lumbricum mutationem internæ inteſtinorum membranæ in quoddam animatum corpus eſſe dicit, quod quandoque per partes plerumque totum ſimul excernitur, incredibilem magnitudinis ſpeciem præbens. Aëtius quoque, *l.* 9 *c.* 40. Latum lumbricum tranſmutationem membranæ tenuia inteſtina intus ſuccingentis in animale quoddam corpus eſſe dicit. Hieron. Gabucinus latum lumbricum nihil aliud eſſe exiſtimat, quàm abraſionem veluti inteſtinorum albam tota complectentem inteſtina, intra quam cucurbitæ ſemini ſimiles animantes procreentur: quæ quidem abraſio rariſſimè tota excernatur, frequenter per partes exeat. Atque hæc ſi excretione frangatur, ſeu rumpatur, tum apparere lumbricos illos cucumeris ſemini ſimiles ſeorſim excretos, atque interdum complicatos, interdum pauciores, atque ita ſtatuit, non totum illud corpus abraſum, quod latus lumbricus appellatur, viuere, ſed ſolùm cucumeris vel cucurbitæ ſemini ſimilia animalcula intra ipſum viuere. Cùm enim talem latum lumbricum ſe mouere vidiſſet, diligentiſſimè eum contemplantem, tandem per eius totam cauitatem cucumeris ſemini ſimilia animalcula ſeſe mouentia ipſi motum præſtare, ſe animaduertaſſe ſcribit, quæ ex eo prodibant, interdum vnum, interdum duo ſimul complicata, plerúmque quatuor pluraue, atque eam abraſionis portionem, quæ vacua ab eiuſmodi cucurbitinis ſegmentis animatis erat, nullo pacto motam fuiſſe, imò ſubſediſſe. Atque hinc ſtatuit, latum lumbricum nihil aliud eſſe, quàm mucum intra inteſtina genitum, vel mucoſam pituitam inteſtinorum frigiditate denſatam, loricæ modò inteſtina intus ambientem, è qua cucurbitæ ſemini ſimilia animantia conceptus more producantur. Hinc ſecundùm Gabucini ſententiam latum illud inteſtinorum ſpolium lumbricus latus quidem vulgo vocatur, verùm per ſe non mouetur, nec animal eſt, ſed animalculum illud cucurbitæ ſemini ſimile in eo mouetur, quòd tamen per ſe peculiarem & quartam lumbricorum ſpeciem non conſtituat, nec per ſe latus lumbricus appellandus, ſed nota potiùs lati lumbrici ſit. Et pro ſua ſententia allegat Ariſtotelem, qui, *lib.* 5. *hiſtor. animal. cap.* 19. ſcribit, latum ſolùm lumbricum inteſtino adhærentem parere ſimile cucumeris ſemini, quo indicio id genus lumbrici ineſſe intelligunt.

An dentur lumbrici cucurbitini?

Latus lumbricus quid?

Platerus duo tæniæ inteſtinorum genera conſtituit. Vnum quod faſciam quandam referat membraneam, inteſtinorum tenuiorum ſubſtantiæ ſimilem, earum longitudinem adæquantem, minimè tamen vti illa, cauam, ſed digitum tranſuerſum latum, quæ rectius tænia inteſtinorum, quam lumbricus latus appelletur, cum nec viuat, nec loco moueatur, vti lumbricus, nec titillationes, aut roſiones in inteſtinis efficiat: Alterùm verò genus in lumbricorum numerum admittit, & tæniam illam ex portionibus multis cohærentibus, & quæ abſcedere in vicem poſſint, cucurbitæque ſemina quadrata nonnihil referant, conſtitui dicit, hocque vermis genus propriè cucurbitinum nominari cenſet, quòd rarius integrum, plerúmque in fruſta diuiſum excernatur. Tales omninò vermes fuerunt, quos à fœmina quadam reiectos fuiſſe annotauit Antonius Beniuenius, *cap.* 87. *de abdit. morb. cauſ. & curat.* quos ita inter ſe iunctos, & mordicus quaſi cohæſiſſe ſcribit, vt, cum tria ipſi ferie quatuor cucurbitorum longitudinem excederent, vnum tantùm corpus, vnúmque duntaxat vermem præ ſe ferrent. Verum enim verò ſi haſce opiniones omnes diligenter perpendamus, & cum iis, quæ authores de hiſce lumbri-

ci obſeruarunt & annotarunt, conferamus, primò omninò ſtatuendum videtur, contrà Gabucinum & Platerum, omninò tæniam, ſeu faſciam hanc eſſe animal; ideóque ab Hippocrate, Ariſtotele, Galeno, & aliis medicis antiquis rectè animal appellari, & inter lumbricos, qui ſunt animalia, referri, non verò eſſe tantùm lumbricorum receptaculum. Idque apparet ex capite, quo hic vermis præditus, quòd verrucoſum in eo vidit Amatus Luſitanus; Rondeletius oblongum, paruum; Foreſtus in mucronem tanquam ſubulam deſiiſſe. Molliorem tamen hanc partem habet lumbricus latus, vnde punctiones illa, quales à teretibus ægri nonnunquam ſatis graues in ventre percipiunt, ij, qui laborant lato lumbrico, non experiuntur. Ideoque hinc Platerus parum firmiter concludit, quòd hic vermis B nō viuat. Deinde ex motu, qui etſi obſcurior & tardior, quàm teretum lumbricorum, tamen aliquis eſt, vt plurimi authores obſeruarunt, viſúmque vna eius parte abruptâ reliquam in ventrem retractam fuiſſe; imò quandóque in glomum quaſi ſe totum conuoluiſſe, vbi medicamentorum vi ex ventre hominis totus propulſus fuit. Atque ad illum motum proculdubio comparatæ ſunt illæ inciſiones, ſeu genicula, & intermedia, quibus reliquorum inſectorum more per tranſuerſum diſtinguitur, quæ à nonnullis vermes cucurbitini, quòd cucurbitæ ſemina, quando abrumpuntur, ſingula referunt, ſunt nuncupati. Hæ vbi alimento ſunt repletæ, colorem fuſcum, & nigras quaſi maculas exhibent, humores verò vacuæ penitus ſunt albæ, atque cum in his C internodiis motus ſit in hoc lumbrico manifeſtior, id perſuaſit Gabucino, vt crederet, non lumbricum latum moueri, ſed vermes cucurbitinos in eo, cùm tamen non peculiares & ſinguli vermes ſint, ſed totius illius longi partes. Cucurbitinos enim vermes quod attinet, nihil aliud ſunt, quàm partes lati lumbrici, quæ, quando abrumpuntur, ſingulæ cucurbitæ ſemen referre videntur. Sciendum tamen hic duûm generum eſſe latos lumbricos, vnum quòd communiter autores deſcribunt, quodque ſolùm priſcis videtur fuiſſe notum, & quod Platerus & Gabucinus viuere negant. Hicque lumbricus omninò longiſſimus eſt, de quo Plinius, *lib. 11 hiſtor. natur. cap. 33.* ſcribit, quòd naſcantur intra hominem tæniæ tricenum pedum, aliquando & plurium longitudine, id D quod ab aliis quoque eſt obſeruatum, & Platerus aliquot, qui quadraginta pedes longi fuerint, ſe vidiſſe ſcribit. Galenus quoque ſeu auctor libri, qui Introductio, ſeu Medicus inſcribitur, nonnullos hominum vermes tam longos eſſe, vt in tota porrigantur inteſtina, ſcribit. Vnde etiam rectè, ſeu faſciæ nomen antiqui iis indiderunt, cum faſcias illas ex lino & lana intexta conſtantes, quibus infantes inuoluuntur, exactè referant. Huius lumbrici partes, ſeu inciſuræ non ita exactè ſemen cucurbitæ integrum referunt, ſed vbi abrumpuntur, & moram aliquandiu iam emortua, vel ſemimortua in corpore trahunt, pars eius quæ ad latera eſt tenuior, tanquam facilior ad ſuſcipiendum corruptionem putreſcit; qui E verò in medio, veluti nodus, figuram ſeminis cucurbitæ, vel cucumeris refert. Alterum tæniæ genus rarius eſt: eius tamen partes in viuente & integro exactius & clarius cucurbitæ ſemina referunt, quale deſcripſit ſecundo loco Platerus & Cornelius Gemma, *in lib. de occult. naturæ characteriſmis*, quòd lumbrici genus ex partibus multis, quorum ſingulæ ſemen cucurbitæ referunt, conſtat. Neque annotatum eſt ab autoribus in hoc genere tam longos lumbricos repertos fuiſſe, ſicut in priore. *Videatur Schema.* Talis etiam proculdubio fuit lumbricus, quem Antonius Beniuenius, *loco allegato*,

Lumbricus latus an ſit animal.

Cùr nullas punctiones in corpore efficiat?

Cucurbitini vermes quid?

Lati lumbrici duo genera.

A vidit, quemque vnicum corpus & vermem vnicum retuliſſe ſcribit. Et fuit reuera vnicus vermis vno corpore conſtans, etſi ille ex multis vermibus ſibi inuicem mordicus cohærentibus connexum fuiſſe dicat. Atque has partes nonnulli partum lumbrici & vermes cucurbitos eſſe putant, eóſque in lato lumbrico, ſeu tænia generari crediderunt; cùm tamen reuera vnus ſaltem vermis ſit ex multis nodis veluti articulis & geniculis cucurbitæ vel cucumeris ſemen referentibus compoſitus; & cum alterum lumbrici genus parum à lato lumbrico, quem vulgò deſcribunt, diſcrepet, pro peculiari ſpecie lumbrici haberi non debet. Lati lumbrici hiſtorias quatuor recenſet Gulielmus Fabricius, *centur. 2. obſeru. 71. 72. 73* quas hic deſcribere non libet: conſulantur allegata loca.

Atque ita cum cucurbitinus vermis nullam peculiarem differentiam conſtituat, ſed lati (cuius tamen duas ſpecies eſſe diximus) ſaltem pars ſit, tres ita lumbricorum erunt differentiæ; Latus, de quo iam pluribus diximus; Rotundus ſiue teres; Aſcarides. Etſi enim vtrumque genus hoc teres ſit, tamen illi, qui longi ſunt, in ſpecie teretes dicuntur; qui verò breuiores, Aſcarides vocantur, quandóque & tineæ ventris, quod tineis, quæ in lanis & veſtimentis proueniunt, ſimiles ſint. Ab his tamen lumbricorum ſpeciebus, quæ frequentiores ſunt, non parum diſcrepantes vermes in inteſtinis genitos, & quandóque eiectos fuiſſe obſeruatum eſt, vermes nimirum cornutos, hirſutos, quadrupedes, centipedes, multipedes, bicipites, tricipites, caudâ bifurcata præditos, de quibus videatur Schenckius, *Obſer. 211. & ſeqq. aliquot.*

Alij vermes in inteſtinis geniti.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Qua ratione autem in inteſtinis vermes generentur, à multis prolixè diſputatur: quæ mea ſit ſententia, *l. 3. Inſtitut. pag. 255. & de Chymic. cum Ariſtot. & Galen. conſenſu & diſſenſu, cap. 2.* expoſui, quam iam confidentius tueor, cum pluribus eam defendere videam Philoſophum doctiſſimum Fortunium Licetum, *in libro de ſpontaneo viuentium ortu.* Quanquam autem melius eſſet, vermes in homine nunquam generari, & geniti grauiſſima mala, ac ſæpe ipſam mortem homini inferant: tamen in naturæ curſu, & indiuidui poteſtate non eſt eiuſmodi vitia declinare, ſed neceſſitate materiæ vniuerſalis naturæ, cuius officium eſt, eas formas ad vniuerſi perfectionem excitare, ad quas ſuſcipiendas quælibet materia apta eſt, imperio & potentiæ ſubiicitur & paret. De materia quoque in Inſtitut. diximus: illis tamen quædam, quæ ex vſu Medico ſunt, addamus. Plerique humores excrementitios cauſſas eſſe ſtatuunt, & quidem Auicenn. 16 *cert. tract. 5. cap. 1.* pituitam materiam lumbricorum eſſe dicit, quando ea incaleſcit in inteſtinis ac putreſcit, ibidémque conſiſtit. Idem, *c. 2.* eoſdem ex humiditate excremētitia à recoris attractrice facultate imbecilli in excrementis relicta fieri ſtatuit. Verùm ſi corporum conſtitutionem, in quibus lumbrici generantur, cōſideremus, ſtatuendum videtur, non præcipuè ex humoribus pituitoſis excrementitiis, ſed alimētariis, & chyli portione iis admiſtas vermes generari. In iis enim præcipuè vermes producuntur, à quibus cibi confertim, nullóque ordine, & priore nondum concocto, ingeruntur, vt ita cocti cum ſemicrudis ad inteſtina deſcendant. & cum omnes partes alimenti ob copiam à meſentericis vaſis non attrahantur, ſuccus ille alimentarius cum excrementis miſtus in inteſtinis hæret, & ſeu putredine, ſeu calore loci incaleſcens in animal mutatur, dum forma, quæ in materia illa delitеſcebat, verùm officio formæ non fungebatur, iam à calore illo temperato excitata in

Materia lumbricorum.

actum erumpit, & materiam illam informare incipit. Hinc cauſſa præcipua vermium eſt ἀδδηφαγία & voracitas infantium, qui ſubinde alios cibos, prioribus nondum concoctis, ingerunt, & præcipuè ſi tales cibos aſſumant, qui facilè putreſcunt, vel ad vermes producendos diſpoſitionem habent, vt ſi nimis maturè carnibus infantes veſcantur, vel fructibus fugacibus, ac aliis, quæ ſunt humidioris naturæ. Et cum ſit magna differentia ciborum, quibus homines vtuntur, non mirum etiam eſt, in vermibus aliquam apparere varietatem, & ſæpe monſtroſi quid generari, prout in cibo ad hanc vel illam anim alia formam ſuſcipiendam diſpoſitio eſt. Vt enim aliqua, quæ ſponte naſcuntur animalia, teſtacea & alia quæuis determinatam materiam requirunt, neque quælibet generantur: ita etiam ex alia fiunt teretes, ex alia lati lumbrici, ex alia rurſum aſcarides, ex alia iterum monſtroſa alia.

Præcipua vermium cauſſa.

An vero dulcia ad vermes generandos faciant, in dubio eſt, negátque id Gabucinus, & ſtatuit, dulcia, qua dulcia ſunt, lumbricos non generare, cum dulcia eo conſtent temperamento, vt facilè in quouis corpore in bilem vertantur. Cum enim à calore temperamento dulcis fiat ſapor, & dulcia, ſi venter ea concoquere & mutare debet, ſuo calore ea alterare neceſſe habeat, vlteriore coctione ſaporem adipiſci amarum, & hinc facilè in bilem commutari, ex qua nec extra, nec intus vllum procreatur animal. Dulcia verò in corpore iam prædictos lumbricos ſaltem commouere, & ſurſum ad ventriculum ducere ſtatuit. Verùm enim verò negandum, dulcia tale habere temperamentum, vt in quouis corpore in bilem facilè vertantur. In iuuenibus quidem, & calido & ſicco hoc fit; verùm vt in infantibus, qui calidi & humidi ſunt, hoc fiat, non eſt neceſſum, in quibus nulla rerum dulcium amplius fit aduſtio.

Dulcia an ad vermes generandos faciant?

Imprimis verò de generatione lati lumbrici anxiè Medici diſquirunt, modúmque generationis inquirunt, ſaltem tamen in calore hærentes ſtatuunt, mutari pituitam copioſiſſimam in membranam vermiformem magnitudinis ac formæ talis, qualis ipſe vermis cernitur, quæ ita figurata quòd demum animetur. Putántque ſe rem habere ſicut in ſemine & pane. Vt enim ſemen, dum in vterum peruenit, in calido loco conſtitutum extra membranam contrahit, aut panis dum coquitur, tenuis quædam pellicula in ſuperficie excitatur, quæ cruſta appellatur: ita etiam pituitam in inteſtinis copioſam, & rationi loci, & à calore putredinali putreſcentem in membranæ coriaceæ formam abire. Quòd verò ſtriis quibuſdam ea membrana prædita eſt, id ex inæqualitate ſubiectæ materiæ prouenire. Verùm enim verò & falſa eſt iſta ſententia, & falſis nititur præſuppoſitis. Non enim membrana, quâ fœtus includitur, ſaltem fit à calore ſemen exiccante; ſicut cruſta panis fit à calore fornacis, ſed, vt ipſe fœtus, à facultate formatrice. Ideóque idem etiam de lato lumbrico ſtatuendum, eum ſcilicet totum à facultate formatrice in materia illa ſitente à calore corporis excitata formari, & ſicut arbores, & animalia reliqua à parua mole primordia ſua habent, ita & lumbricus latus proculdubio ab exigua mole, attracto alimento prægrandis euaſit. Neque compertum, vllius animalis corpus primum ea magnitudine, quam habere debet, formari, & poſte formatum demum animari.

Lati lumbrici generatio.

Atque ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, patet, quæ ætas magis generationi vermium obnoxia ſit; nimirum ea, Hippocrate, 3. *aph.* 26. autore, quæ media eſt inter illam, in qua pueri dentire incipiunt, atque eam, in qua ij degunt, qui pubertati proximi ſunt. Et ſic primi naſcuntur tunc in iis teretes & aſcarides, quia pueri in ea ætate conſtituti ob lactis & pulmentorum frequentiorem vſum & nimiam voracitatem, magnam ſemicoctorum humorum copiam cumulant. Obſeruatum tamen etiam etiam eſt, in ipſo matris vtero lumbricos in infantibus genitos fuiſſe, & ab editis paulò poſt excretos; quod annotauit autor, *lib.* 4. *de morb.* In ſenibus tamen quandoque etiam generantur, ſicut à vetula annorum 82. maximum lumbricum excretum fuiſſe, vidit Hercules Saxonia. Latus lumbricus, ſiue tænia etiam in omni ætate producitur, ſicut in puella annorum duorum, in muliere annorum 23. & in ſene annorum 80. obſeruauit Gabucinus, in matrona vidit Beniuenius, Amatus Luſitanus & Rondeletius; in viro Dodonæus, Valeriola. Atque latus lumbricus in omni ætate generatur; aſcarides in ætate, quæ eſt pubertati proxima, tum in pubertate atque adoleſcentia. Atque hi frequentius generantur, rarius aſcarides, rariſſimè lati lumbrici.

Quæ ætas vermium generationi magis obnoxia ſit?

In ipſo matris vtero vermes in infantibus geniti.

Latus lumbricus cui ætati familiaris ſit.

Quòd de ætate dictum, idem etiam de temperamento accipiendum. Ij nimirum lumbricis magis obnoxij ſunt, qui in ventre & inteſtinis crudum ſemicoctúmque humorem cumulant, calorémque blandum habent. Vnde quoque accidit, vt fœminæ frequentius lumbricos generent, quàm mares, vtpote quæ & maribus frigidiores ſunt, & otio magis deditæ, pluſque talis humoris ad lumbricos generandos apti cumulant. In aliis tamen quoque temperamentis lumbricos generari nihil prohibet, ſi craſſis & lentis cibis copioſius vtantur, otio dediti ſunt, & omnino victus rationem tali ſucco cumulando aptam obſeruent.

Quod temperamentum lumbricis magis obnoxium ſit.

Quantum ad tempus anni pleríque quidem potiſſimum autumno, hinc vere, minimè verò hyeme lumbricos produci ſtatuunt. Verùm ſi experientiam conſulamus, comperiemus, frequentiſſimè vere generari. Etſi enim ver ſit tempus anni ſaluberrimum: tamen hyemem cum ſequatur, in qua multi crudi ſucci congeruntur, tempore verno, qui hyeme cumulati ſunt humores, moueri ac putreſcere incipiunt, ex quorum corruptione tum etiam vermes frequentiſſimè verè generantur.

Quod anni tempus?

Circa generationem vermium etiam hoc non præter eundum, an lumbrici geniti alios rurſum generent. Autor quidem *lib.* 4. *de morb.* tantùm teretes parere dixit, latos verò non. Et ſanè latos lumbricos quod attinet, etſi nonnulli cucurbitinos eorum partum eſſe exiſtiment: tamen antea iam monſtratum, quæ excernuntur ſemini cucurbitæ ſimilia, non partum lati lumbrici, ſed eiuſdem partes abruptas eſſe. Quanquam enim alij aliis ſunt craſſiores, alij tenui filo vix perſimiles, quorum illos vulgus matres, hos partum appellat: tamen id non accidit, quòd illorum partus ſunt, cum ſæpè tenues tales tot excernantur, vt à maioribus genitos fuiſſe non credibile ſit, ſed quod ex eadem materia alij ante, alij poſt geniti ſint. Neque etiam vlla ſexus diſtinctio in iis apparet, neque vnquam lumbricus aliquis prægnans repertus eſt, quanquam alius alio ſit craſſior.

An lumbrici geniti alios rurſum generent?

Multorum autem malorum & prauorum ſymptomatum cauſſæ lumbrici ſunt, & ſæpè tanta peſſimorum ſymptomatum congeries concurrit, vt Medicos nonnunquam de cauſſa ancipites reddat, & vix credibile videatur, tot & tanta mala à ſolis lumbricis prouenire. Obſeruatum eſt, lumbricos aliquando inteſtina & ventriculum perforaſſe & per vmbilicum atque inguina foràs erupiſſe.

Quòd etſi negat Platerus ideò, quòd nec roſtro acuto, vel aperto, nec dentibus præditi eſſe conſpiciantur, & ſugendo hoc minimè præſtare poſſint, atque ideo ſtatuit, ſi in locis illis vermes prodeant, eos in ſedibus eiuſmodi exterioribus in ab-

An lumbrici inteſtina & ventriculum perforare poſſint?

ſeceſſu aliquo facto natos fuiſſe, & minimè lumbricos eſſe, ſed vermes, quales in vlceribus gignuntur, vel ſi ab inteſtinis prodeant, vulnus in his locis neceſſariò præceſſiſſe: tamen à communi ſententia planè decedendum eſſe non putamus. Etſi enim confiteamur, exempla illa, quæ à nonnullis ad probandum, vermes ex inteſtinis perforatis per cutem abdominis prodiiſſe, omnia ſatis clara non eſſe, & concedamus, ſæpè ex abſceſſibus in ventre inferiore ruptis vermes tales prodiiſſe, qui lumbrici non fuerunt: tamen ſi omnia illa, quæ Schenckius, *lib.* 3. *obſeru.* 205. collegit, perpendamus, interdum etiam ab inteſtinis perforatis prodiiſſe animaduertemus. Quod confirmat id, quod refert Spigelius, quæ anno 1602. in muliere cuiuſdam conſiſtentis ætatis, quæ ad tantam maciem redacta erat, vt vix cute & oſſibus hæreret, corpore quatuor lumbricos teretes ſpithamæ vnius longitudine in ipſum truncum venæ portæ ſeſe inſinuaſſe, ac toti corpori alimenti aditum obſtruxiſſe obſeruauit. Sæpè a lumbricis vomitus, caldialgia, ſyncope, ſingultus, tormina inteſtinorum &, dolores colico affectui ſimiles, capitis dolores, ſopor grauis, deliria, mœror, triſtitia, concuſſiones per ſomnum, febres ardentes, angina pleuritis, atque alia grauia ſymptomata excitantur, & nonnunquam ipſa mors infertur. Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. cauſſ. & curat. cap.* 82. refert, ſe curaſſe puerum, qui ex lumbricis nullo modo quieſcere poterat, ſed ſemper hinc inde temerario quodam impetu ac inordinato motu ferebatur, vt etiam ſtare volens iterum titubaret ac caderet. Gabucinus, *cap.* 13. narrat, ſe puellum curaſſe lumbricis laborantem, in quo cuncta ſymptomata ſpectabantur, quæ pleuritide correptis ſolent euenire, de quibus iam plura in *ſignis* dicentur.

Differentiæ.

Differentiæ. Differentiæ iam antea enumeratæ ſunt. Alij nimirum ſunt lumbrici teretes, lumbricis terreſtribus ſimiles, plerúmque tamen longiores, frequentiſſimi & notiſſimi. Aſcarides ſunt vermiculi, iis, qui in carnibus & caſeo naſcuntur, non abſimiles, & in inteſtino recto præcipuè generantur. Lati, de quibus pluribus iam antè diximus, non ſunt aggregatum quiddam ex vermibus cohærentibus moraicus, vel etiam membranæ incluſis, ſed vnus vermis geniculis quaſi quibuſdam & nodis diſtinctus, cuius ſingulæ portiones vermes cucurbitinos, aut ſemina cucurbitæ referunt. Spigelius à Germanis etiam nominibus has differentias diſcerni ſcribit, & teretes appellari *Spulwuerme*, latum *Vuaſſerkalb.* Verùm quid Belgæ poſteriore vocabulo appellent, certò quidem mihi non conſtat; Sed hoc ſcio, fœminas noſtras eo nomine non appellare quid præter naturam ex inteſtinis excretum, ſed ex vtero, aqueum nimirum humorem veſicæ quaſi cuidam incluſum, & molæ inſtar in vtero generatum, cui etiam iſta appellatio ſatis bene quadrat, cùm lumbrico verò lato nullam conuenientiam habet, vtpote in quo nihil ferè aquei cernitur, ſed qui corpore quaſi membranaceo conſtat.

Vuaſſerkalb.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Si vermes per aluum excernuntur, vel vomitu eiiciuntur, aliis ſignis opus non eſt. Verùm quia ſæpè diu in ventre, antequam excernuntur, delitescunt, ſignis, vt cognoſcantur, opus eſt. Teretes ergo, qui & frequentiores ſunt, & grauiora inducunt ſymptomata, hæc ſigna produnt. Morſus & vellicatio in abdomine, dentium ſtridor præter ſolitum, præſertim in ſomno, tuſſis aſſidua & ſicca, narium pruritus, quas propterea infantes digitis immiſſis ſæpius ſcalpunt, facies ſqualida, & malæ per interualla modò rubentes, modò liuidæ, oculi concaui,

Teretium.

A circa quos interdum inſueti ſplendores obſeruantur, labiorum & linguæ ſiccitas nonnunquam, aliis tamen os ſaliua repletur, fœtor quidam peculiaris ex ore percipitur, nauſea ferme aſſidua, in quibuſdam & vomitus, interdum inſatiabilis appetitus, ſingultus, dolor ac grauitas capitis, ad ſomnum propenſio, conuulſiones quædam & horrifica per ſomnum expergiſcentia, nonnulli in ſomno tremunt & ſurgunt, ac rurſum ſopiuntur, ventris adeſt diſtenſio, qui pulſatus tympani more reſonat, & interdum ſupprimitur, plerúmque tamen plus æquo fluit, & excrementa, quæ emittuntur, bubulum ſtercus referunt, & corrupta multa excernuntur, reliquum corpus præter rationem decreſcit, & alia ſymptomata concurrunt, quæ ſuprà enumerata ſunt. Non-
B nulli experientiâ conſtare aiunt, lumbricos eſſe in ventre cognoſci poſſe, ſi manè ieiunis pueris ſuprà os ventriculi frigida ſpargatur. Nam in vnum congregari lumbricos. Et ſigna iſta plus ponderis habent, ſi ætas ſit ea, quæ vermibus generandis aptior eſt, ac præceſſerit ea victus ratio, quæ ad vermes generandos facit. Signa tamen hæc non omnia in omnibus, ſed quædam in his, alia in aliis apparent. Latos lumbricos qui habent, appetentiâ cibi nimiâ & perpetuâ laborant, ac niſi cibus offeratur, dolor & morſus in ventre percipitur, corpus extenuatur & imbecillum redditur. Certiſſimum ergo ſignum eſt, quòd cum alui excrementis corpuſcula quædam cucurbitæ ſeminibus ſimilia ex-
C cernuntur. Non verò ita facilè iis, qui lato lumbrico laborant, accidit epilepſia, deliria, vigilia, febres ardentes & alia, quæ antea enumerauimus, vt iis qui teretibus moleſtantur, niſi præter latum teretes forſan acceſſerint. Eſt enim latus lumbricus ignauior quaſi, inteſtiniſque adhæreſcit, nec vt teretes ita facilè de loco in locum mouetur. Neque etiam ſigna, quibus latus lumbricus deprehenditur, ſtatim cum genitus eſt, & dum adhuc paruus exiſtit, apparent, ſed tum demum, vbi incrementum ſumpſit, niſi aut mutauerit locum verſus ſtomachum propter aliquam inſolitam inediam, vel medicamentum, aut cibum, vel alia de cauſſa tormina excitet, vel per inteſtinum rectum pars prodeat, vel in ætate valdè tenera generetur, vbi propter loci an-
D guſtiam nequit diu latere.

Latorum

Prognoſtica.

1. Etſi omnes lumbrici mali ſint, & grauiſſima ſymptomata, vt dictum, quandóque inferant: tamen alij aliis deteriores ſunt. Sunt verò ex iis minùs noxij aſcarides parui; quia longius abſunt à membris nobilioribus, & faciliùs expelli poſſunt. Si verò magni ſint, omnibus deteriores ſunt. Fiunt enim ex deteriore materia. 2. Lati lumbrici omnium peſſimi ea de cauſſa, quòd difficilius curantur. Aliàs enim teretes grauiora inducunt ſymptomata. 3. Circa febrium initia geniti lumbrici ſubſiſtentiam ex ſubiecta recipiunt corruptione, circa ſtatum ex morbi malignitate, circa declinationem ex tranſmutatione ad melius, qui celeriter excernuntur, &
E natura eos ad exteriora, non ſecùs atque excrementa, expellit. Deteriores verò ſunt maiores minoribus; multi, paucis; rubri, albis. Paulus Ægineta, *lib.* 4. *cap.* 28. & Aëtius, *lib.* 9. *cap.* 39. 4. Bonum eſt, lumbricos teretes exire ad criſin eunte morbo. Hippocrates, *lib. prænotion.* 5. Incipientibus acutis morbis, ſi lumbrici teretes viui deiiciantur, peſtilentes morbos indicant; inclinantibus autem, mortui malum ſignum ſunt. 6. Leuinus Lemnius, *lib.* 1. *cap.* 22. *de occult. nat. mirac.* hæc ita explicat: Si in ſanis alioquin lumbrici teretes ſurſum per os vel nares egrediantur, periculo hoc vacat. Si enim homo diutius ieiunet, cùm expleri cupiant, naturali

Prognoſtica.

inſtinctu ad partes illas, per quas alimentum in ventriculum dimitti ſolet, in ſublime feruntur, & vel per os, vel per nares egrediuntur. In ægrotantibus verò hoc non abſque imminentis mali præſagio euenit. Tanta enim eſt in eiuſmodi corporibus humorum putredo & malignitas, vt exitialem eorum vim perferre nequeant. Itaque erumpunt foras morbi ſæuitiâ, non naturæ robore expulſi. Cùm verò declinante morbo cum reliquis excrementis propelluntur, ſalutare, id eſſe Hippocrates ſtatuit. Spontè verò nulloque naturalis facultatis impulſu egredi, quòd in moribundis conſpicitur, ægrotanti noxium. Sentiunt enim naturæ quodam inſtinctu corpus defecturum, ſéque alimento deſtitutum iri, ideóque ſtationem ſuam deſerunt. 7. An mortui ſi excernantur viuentibus excretis deteriores ſint, in B dubio eſt. Aëtius viuentes mortuis deteriores eſſe ſtatuit, *lib. 9. cap. 39.* ea proculdubio de cauſſa, quòd viuentes, ſi exeunt, amplius in corpore alimentum non inueniant. Rhaſes verò, quem ſequitur Auicennas, ſi mortui excernuntur, deterius eſſe, quàm ſi viui egrediantur, putat, quòd id fiat, vel propter alimenti defectum, vel materiæ malignitatem. Verùm diſtinctione hîc opus eſt, & ad ſymptomata coniuncta, tempus morbi, & medicamenta vſurpata ſimul reſpiciendum. Nam viui, dum hærent in corpore, multa maiora mala inferent, quàm mortui; cum ipſa inteſtina quandóque perforent, & alia grauia ſymptomata, imò mortem ipſam quandóque inferant, vt ſuprà dictum. Ergo ſi vel naturæ robore, vel medicamẽtum vſu excernantur, bonum id eſt, neque multũ refert an viui, an mortui excernãtur. Si verò in febre exeãt, reliqua ſymptomata, & tempus morbi conſiderandum, vt iam antè dictum. 8. Lumbrici ſanguine cõſperſi deiecti, malum. Inteſtinorum enim læſionem indicant. 9. Frequens puellorum anhelitus, ac frigidus, liueſcente ad hoc corpore, lethale. Sequenti enim die mortem prænunciat. 10. Latum lumbricum in ſpecie quòd attinet, ſcribit autor, *lib. 4. de morb.* habenti latum lumbricum toto tempore nihil admodum graue contingere, & non curetur, ſponte exire, mortem tamen non inferre, ſed conſeneſcere. Verùm hoc tantùm accipiendum eſt, ſi nulla occaſio accidat, ob quam latus lumbricus moueatur & irritetur. D Nam ſi æger aut motu aut exercitio delinquat, aut victum lumbrico, contrarium vſurpet, aut medicamenta aſſumat, aut humor aliquis in inteſtinis generetur, multa mala, imò ipſam mortem inferre poteſt. Sicut & nonnullos hydrope & atrophia ab hoc verme mortuos eſſe, experientia docuit.

Indicationes.

Indicationes. Vermes, cum toto genere ſint præter naturam, ſui è corpore remotionem indicant; quòd fit, ſi interficiantur, & per aluum expellantur, ac ea victus ratio inſtituatur, quæ nutritioni & generationi vermium materiam non ſuppeditet. In primis verò, vt interficiantur, danda opera. Quamdiu enim viuunt, occaſionem & vim nocendi habent, ac difficulter expelluntur: Interfecti autem faciliùs excluduntur. Ideò priùs interficiendi, vel certè ſtupefaciendi ac ferè exanimandi. Ita enim cum fecibus alui à natura expelluntur, vel à medicamentis purgantibus educuntur. In curatione tamen videndum, an febris abſit nec ne, item an aluus ſit fluida. Nam ſi febris abſit, & homo alioquin ſit ſanus, calidiora quoque medicamenta tutò vſurpare licet. Si verò febris adſit, acria, amara, ſalſa & omninò calidiora tuta non ſunt, ſed frigidis, vel temperatis opus eſt. Si aluus non ſit fluida, ea medicamenta vſurpanda, quæ ſimul aluum mouent. Si verò aluus fluida ſit, ſatius eſt, vermes enecare; aluum verò

A mouere, cùm vltrò fluida ſit, opus non eſt. In vſu quoque remediorum cauti ſimus. Nam vehementioribus medicamentis ſæpè adeò irritantur, vt conuulſiones, animi deliquia excitent, & ſæpè ad ipſam mortem deducant.

Curatio.

Curatio. Medicamenta autem, quæ vermes interficiunt, alia amaritudine, acrimonia, ſalſedine, aciditate, alia etiam peculiari proprietate id præſtant. Inter medicamenta autem, quæ vermes enecant, facilè principatum obtinet *Corallina*, qua præſtantiſſimorum Medicorum teſtimonio nullum magis præſentaneum contrà vermes eſt remedium, quæ omnibus lumbricis necandis conuenit. *Vermes necantia. Corallina.* Exhibetur autem commodiſſimè in puluere ℈. j. pondere. In Græcia etiamnum ad omnis generis lumbricos occidendos in magno vſu eſt, eiúſque puluerem Circumforanei publicè vendunt, per plateas ac vicos, clamantes; χολυβρόπανον corruptâ voce, quaſi σκωληκοφόνον vellent dicere. Vtile & eſt *Santonici ſemen*, vt & *ſemen tanaceti*, & *radix primulæ veris*, è quibus duobus circumforanei nonnulli puluerem ſuum contra vermes parant. Item *abſinthium, abrotanum, verbenæ ſuccus, marrubium, zedoaria, dictamus Creticus & albus, gentiana, angelica, amygdalæ amaræ, ſcordium, ſemen citri, braſſica, ſuccus galegæ, farina lupinorum*, vel cum melle lincta, vel cum poſca pota, ipſi quoque lupini macerati & comeſti, vel decoctum ipſorum. Laudant nonnulli & puluerem ipſorum lumbricorum ablutorum & ſiccatorum. *An puluis lumbricorum tuto vſurpandus?* C Verùm res mihi ſuſpecta videtur. Etſi enim certum ſit, poſt talem puluerem ſumtum lumbricos plures deiici: tamen de hoc quæſtio eſt, an antea ij fuerint in corpore præſentes, an verò è puluere lumbricorum geniti. Temperata & frigida ſunt, quæ cum febris adeſt, tutò exhibentur, *vt aqua & decoctum radicum graminis, auricula muris, cornu cerui, raſura eboris, ſuccus limonum, portulacæ, plantaginis, punicum malum contuſum ex tribus vini heminis decoctum ad heminam, decoctum radicis mori, endiuiæ, lactucæ agreſtis, acetum acre.* Infantibus commodiſſimè dari poteſt ad dies quatuor aqua graminis cum pauxillo aceti ac ſacchari ad ℥. j. aut ſyrupus de limonibus, vel acetoſitatis citri, & cùm moleſti ſunt, grana aliquot ſalis ori immittantur. Ex chymicis commendatur *Spiritus vitrioli*, oleum *Sulphuris per campanam, elixir proprietatis*. Braſſauolus, *in exam. ſimpl. med.* & Matthiolus, *lib. 5. c. 70.* commendat argentum viuum, quod ʒ. j. pondere exhibet, ſed viuum, non præcipitatum, aut ſublimatum. *An argentum viuum in lumbricis vſurpandum.* Verùm etſi viuum argentum præcipitato, & ſublimatò longè tutius ſit, & in caſibus deſperatis contuliſſe atque vtile fuiſſe negandum non ſit: tamen vbi neceſſitas non vrget, & aliis mitioribus medicamentis res peragi poteſt, iis vtendum, cum aliquam prauam diſpoſitionem corpori facilè imprimere poſſit, ſicut etiam contactu ſenſum ſtupefacere poteſt. Commendantur etiam quædam ad certum genus lumbricorum. *Lumbricos teretes necantia.* Teretes, in- E quit Galenus; *abſinthium* interimere poteſt; Lati vehementiora præſidia poſtulant, qualis eſt *felix*, *Latos necantia.* cuius radicis puluis ad ℈. ij. cum mulſa datur. Latos etiam expellunt nuces iuglandes largius aſſumptæ, & radicis mori cortex decoctus in aqua & potus, non ſolùm aluum ſoluit, verùm etiam latos lumbricos excutit. Et omninò curatio lati lumbrici peculiare quid requirit. Teretes quidem enecari & expelli ſine magna difficultate poſſunt; parui enim ſunt, & corpore rotundo, minimèque de articulato, nec tam pertinaciter inteſtinis adhærent, & vires medicamentorum exhibitorum faciliùs admittunt, ac in aluum deuoluuntur, & excludantur. *Teretes lumbrici facilius enecantur, & expelluntur.* Lati ve-

ro & longiore & maiore difficultate excutiuntur. A Longiſſimi enim ſunt, & corpore plano ac lato, plurimiſque inciſuris prædito, atque internæ inteſtinorum tunicæ validiſſimè adhærent, & ſub mucoſa earum interna ſuperficie ſeſe occultantes medicamentorum tranſeuntium vim non facilè percipiunt. Ideóque fortioribus medicamentis opus eſt, vt interficiantur. Quapropter etſi in teretibus purgantia cum interficientibus commodè admiſceantur: præſtat tamen, in latis nulla iis purgantia primùm admiſcere, cum purgantia non ſinant medicamenta vermes interficientia diu in inteſtinis hærere, ſed ea citò per aluum ſecum educant. Si verò priùs exhibeantur medicamenta, quæ ipſum debilitant, totus rotundus factùs ad pilæ figuram exit, & homo ſanus euadit, vt Autor *lib. 4. de morb.* ſcribit. B Commendatur verò imprimis filix, è qua recentia aqua deſtillata datur, vel puluis ℈. ß. pondere, infantibus natu maioribus ℈. j. adultis ℈. iij. pondere, cum aqua galegæ, quæ ſine vllis moleſtiis vermem & lentè & citò, ſi velis, enecat. Commendatur & cortex radicis mori. Et corallina duplici pondere, ad ℈. ij. ſcil. datur. Vtilis eſt & Theriaca aceto, vel ſucco limonum diſſoluta, decoctum centaurij minoris, lupinorum, ſcordij, ſicut & vſus aloës cum croco & myrrha atque vſus Hieræ cum Scammonio. Vermibus interfectis, vel debilitatis, niſi ſponté excernantur, ea vſurpentur, quæ aluum mouent, aut quæ vim habent & vermes interficiendi, & aluum citandi, qualia ſunt, aloe, agaricus, rhabarbarum, ſena, colocynthis. C Præ compoſitis omnibus ad vermes necandos diaturbith cum rhabarbar. in rotulis commendatur. Inter temperata ſebeſten expertiſſimum medicamentum, quorum decoctum infantibus ſingulis diebus ante cibum propinari poteſt. Vtile eſt & Electuarium Diaſebeſten Vel ℞. *Caſſiæ*, ℈. iij. *mannæ* ℈. j. ß. vel ℈. ij. Miſce cum *Syrupo acetoſit. citri.* Vtile & gratum infantibus medicamentum eſt. Ex his varia parantur compoſita. Vini abſinth. vſus hîc valdè commendatur. Vel tale paretur vinum: ℞. *Rad. Zedoar. dictamni Cretici* an. ℈. ij. *corallin.* ʒ. ß. *radic. angelic.* ℈. ij. *fol. abſinth.* M. ß. vel j Infundantur in menſur. j. vini, de quo mane & veſperi detur hauſtus. Vel ℞. *Lumbric. terreſtr. præpar.* ℈. i. *cornu cerui vſti præpar. corallin. dictamni Cretici. ſemin. ſantonici* an. ℈. ß. F. Puluis. D Doſis à ʒ. j. ad ʒ. ij. Vel ℞. *Corallin. lumbric. terreſtr. C. C. vſti præpar. ſemin. tanaceti* an. ℈. i. F. Puluis. Vel ℞. *Semin. lumbricor.* (id eſt, ſantonici) ℥. vij *raſur. C. C.* ℥. iij. *flor. perſic.* ℥. i. *aloës epatic.* ℥. ß. Redactis in puluerem in vitro affundantur *aquæ ſilicis, fol. perſicor. abſinthij* an. ℔. ij. ſtent per dies tres in B. M. in digeſtione, poſtea deſtillentur. Deſtillatio ter repetatur, ſemper aquam, quæ exſtillat: reſtanti materiæ affundendo. Doſis ab ℥. ß. ad ℥. ij. Antidotus lumbricos interficiens præcipuè in febribus malignis talis parari poteſt. ℞. *Semin. portulac. oxalidis* an. ℈. i. *coriander, braſſic. myrrhæ.* an. ʒ. i. *dictamni Cretici* ℈. ß. Coq. in *aceto*, in colatura macerentur triduum *ſem. ſantonici corallinæ, ſem. apij ſylueſt. C. C. vſti* an ℈. ij. E Poſtea ſiccentur, addatúrque *ſem. malor. aurantior.* ℈. iij. *citri* ℈. j. Cum *ſacchar. ſucco granat. diſſoluto* omnia excipiantur ac trochiſci parentur. Vel ℞. *Rad. gramin.* M. i. *dictamni albi, ſcordij Cretici* an. p. ij. *ſem. ſantonici corallinæ* ℈. i. Coqu. in aqua ſimpl. Colaturæ adde ſacchar. albi ℔. ß. Coqu. ſ. a. ad ſyrupi conſiſtentiam. Sub finem adde *aceti acerrimi* ℥. i. ß. Iulebus de quo mane detur ℥. ß. vel ℥. i. Compoſita, quæ ſimul vermes interficiunt & expellunt, talia parari poſſunt. ℞. *Corallinæ, ſem.* A *plantagin. C. C. vſti radic. dictamni albi* an. ʒ. i. *rhabarb. agariſci, trochiſcati* an. ʒ. ij. *ſacchar.* q. ſ. F. Rotulæ. Vel ℞. *corallin.* ℈. ij. *tanaceti, ſem. ſantonic. dictamni albi* an. ℈. ß. *rhabarb. elect. agarici atrochiſcati* an. ℈. j. *ſacchari in aqua graminis diſſoluti.* q. ſ. F. Morſuli, qui dantur à ℈. i. ad ij. vel iij. Vel ℞. *Aloës* ʒ. ii. *rhabarb.* ʒ. j. *myrrhæ* ʒ. ß. *trochiſc. alhandal.* g. iii. *puln. corallin.* ℈. ß. Cum ſucco, vel extract. abſinth. F. Pilulæ xxi. Pueris ʒ. i. ſufficit. Efficaces quoque ſunt Pilulæ peſtilentiales cum extracto abſinthij. Vel ℞. *rhabarb. elect.* ℈. ii. *ſemin. ſancti radic. dictamni* ʒ. ii. ß. *c. c. vſti vel* ditioribus *vnicornu* ʒ. i. *ſacchari in aqua graminis diſſoluti* ℥. vi F. Rotulæ vel Morſuli. Vel ℞. *Sem. ſantonici, corallinæ, ſcordij, Zeduariæ, nigellæ* an. ℈. i. ß. *gentianæ, centaurij minoris, aloës, agarici* an. ℈. ii. *c. c. vſti ſemin. acetoſ. angelic.* an. ℈. i. B Conſpergantur ſucco limonum cum aceto & aqua roſacea. Hoc fiat aliquoties, vltimò adde *croci* ℈. ß. *moſchi, ambræ* an. ʒ. ß. Cum ſyrupo de corticibus citri. F. Maſſa pilularum, de qua detur ℈. i. vel ℈. ij. Vtilis eſt & ſyrupus ex foliis perſici. Infantibus dari poteſt cornu cerui cum mechoacanna. Quia verò medicamenta infantes, qui tamen frequentiſſimè lumbricis laborant, amara præcipuè non admittunt, antiqui inſtrumentum quoddam habuerunt, quòd ab ipſis ζωμήρυσις vocatur, quòd ſupinis ipſis detentis ori immittebant, & per clyſterem validum habentem ἀγκύλωμα inuitis tales liquores infundebant, vt apud Paulum Æginetam, *lib. 4. de re medic. cap. 57.* videre eſt. C Non ſolùm autem interna medicamenta ad vermes vſurpantur, ſed & externa *ex farina lupinorum, centaurio minori, foliis perſici, abſynthio, felle tauri, &c.* Vt fiat cataplaſma ex farina lupinorum, quòd efficacius eſt, ſi ſuccus abſynthii, marrubii, foliorum perſicorum addatur. Vel ℞ *Succi abſinthij, folior. perſicor. fellis tauri* an. ℥. ß. *ſem. coriandr. aloës* an. ℈. i. Cum modico ceræ F. Linimentum. Vel ℞. *Olei abſinth. rutacei* an. ℥ ß. *fellis tauri* ℈. ii. *dictamni albi* ℈ i. *petrolei* ℈ ii. *aloës, myrrhæ* an. ℈. i. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum. Vel ℞. *Olei amygdal. amarar.* ℥. i. *rutacei, petrolei* an. ℥ ß. *fellis tauri* ℈. iii. *aloës* ℈. ii. *ceræ* q. ſ. F. Linimentum. Vel ℞. *Pomum aurantium aut citri paruum, excaua tantam partem, quæ capiat theriacæ* ʒ. ii. *aloës* ʒ. i. *croci* g. D vi. Aſſa pomum, & ſuccum exprime quo regio ventriculi & vmbilicus inungatur. Vtilis eſt & theriaca aceto vel ſucco limonum diſſoluta illita. Vel ℞. *Farin. lupinor.* ℥. i. *myrrhæ, aloës* an. ℈. i. *pulpæ colocynth.* ʒ. iv. *croci* ℈. ß. *fellis bouis* ℥. i. ß. *aceti* ℥ ß. M. In teretibus lumbricis clyſteres non conueniunt, niſi ſint mortui. Nam dum percipiunt vim medicamenti, ſuperiora verſus rempunt, & varia mala excitant. Nonnulli tamen clyſteribus vtuntur, ſed dulcia & pinguia ſatis magnâ copiâ permiſcent, quibus alliciantur, & quaſi ludificentur vermes. E. G. ℞. Lac recens mulctum, eique partem alicuius hieræ addunt. Verùm in latis rectius conueniunt. Non enim ita facilè ij verſus ſuperiora mouentur, ſed inteſtinis pertinaciter adhærent. E Fortioribus tamen clyſteribus opus eſt, iique ſæpiùs iniiciendi, & maiore copia. Vt ℞. *Abſinth. ſcordij, abrotani, corallin. ſummit. tanacet. dictamni Cretici* an. M. i. *ſemin. ſantonici* ℥. ß. *centaur. minor.* M. ß. *colocynth. in petia ligati* ℈. i. ß. Coqu. Colat. ℞. ℔. i. *Elect. hieræ ſimpl.* ℈. ii. *mell. roſ. colati* ℥. iij. F. Clyſter. Atque eo tempore, quo clyſter iniicitur, ſimul propinetur aliquod medicamentum vermes necans, & extra quoque ventriculo applicetur. Aſcarides quia ſunt in inteſtino recto, ſuppoſitoriis rectiſſimè educuntur, quibus admiſ-

In lato lũbrico enecando nulla purgantia admiſcenda.

Medicamenta latum lumbricum debilitantia.

Inſtrumentum quo antiqui infantibus medicamẽta infundebant.

An in teretibus lumbricis clyſteres conueniant?

Aſcarides, quomodo educantur.

centrum tenuiæ. His enim vermes adhærent & educuntur. Fiant quoque clyſteres, ſed exigua quantitate, ex decocto centaurij minoris, abſinthij, corallinæ, abrotani, dictamni & ſimilium cum melle roſato. Qui plura huius generis medicamenta cognoſcere cupit, ſyluam eorum apud Platerum, *lib. 3. Practic.* reperiet.

Diæta.

Diæta. Cùm in curatione vermium eò reſpiciendum ſit, vt non ſolùm vermes tollantur, verùm etiam ipſorum generationi & augmentationi materia non ſuppeditetur, cibus ita comparatus eſſe debet, vt ad generationem vermium non faciat, ſed ei potiùs reſiſtat. Cibus ergo eorum, qui patiuntur lumbricos, vt Paulus Ægineta, *lib. 4. cap. 49.* tradit, ſit boni ſucci, qui facilè diſtribuatur, atque ad membra tranſeat, nec cauſam foueat. Quare vinum conceditur aquoſum, non dulce, ſi febris abſit; at ſi febris adſit, detur aqua deſtillata graminis, acetoſæ, portulacæ cum oxyſacchar. ſimpl. vel Syrupus acetoſitatis citri vel cerenſium pura. Panis non ſit ex puriſſima farina, ſed aliquid furfuris contineat, ſitque bene fermentatus, & ſale conditur. In cibis etiam lupini, naſturtium, beta, raphani, apium conueniunt. Lac & piſces vitentur, vt legumina. Cibi condiantur aceto, ſucco aurantior. limonum, citri, acetoſæ, lactucæ, portulacæ. Cibus exhibeatur parcè, ſed frequenter, ne moriu ſuo moleſti ſint vermes. Pueris in potu ante omnem cibum decoctum Sebeſten detur, vt antea quoque dictum.

CAPVT VI.

De ſitu inteſtinorum mutato & de Hernia.

Inteſtinorũ ſitus mutatus. SItum etiam interdum inteſtina mutant. Ita Columbus, *lib. 15. Anat.* refert in Cardinali Campegio inteſtina omnia ab hypochõdria retracta fuiſſe, itaut cauitas inferior abdominis inteſtinis deſtituta eſſet, & ſpina detecta. Quamobrem medico ſiccuiſſe abdomen Cardinalis attrectanti magnæ arteriæ motum & vnà cum illo duritiam perſentire, illa verò durities nihil aliud erat, quàm vertebrarũ corpora. Inteſtinorum conuolutio. Conuoluuntur etiam interdum tenuia inteſtina & contorquentur, vt via fecibus & flatibus præcludatur, quòd in Ileo accidit, qui inde etiam conuolulus & voluulus appellatur. Conuolutionis autem cauſſa eſt plerúmque inflammatio, interdum etiam flatus, ſi tenuia inteſtina ita impleantur, vt inſtar farciminum inflatorum diſtenta appareant, de quo in Ileo dicetur.

De Hernia.

Hernia. Præcipuè verò mutant ſitum inteſtina in Hernia dictà. quæ & ramex ac Ruptura & Græcis κήλη dicitur. Quanquam & nomen hoc non ſolùm inteſtinorum, ſed & omenti procidentiæ tribuatur. Hernia veræ tantùm duæ ſunt. Veræ herniæ enim duæ tantùm dantur, nempe Inteſtinorum & omenti extra abdomen elapſus. Natura ſiquidem vt aliarum partium cauitates, ita etiam totum abdominis ſpatium intus peritonæo circumſepſit, vt nihil ex iis, quæ in abdomine continentur, excidere poſſit. Verùm cum teſtibus in viris extra abdominis ſpacium locus deſtinatus ſit naturalis, atque ductibus ſeminariis neceſſariò per membranam hanc traſeundum fuerit, natura in vtroque latere non ſimpliciter peritonæum perforauit, ne quid patentiore via in ſcrotum deſcenderet & cauitate abdominis elaboraretur, ſed è membrana iſta veluti canalem & proceſſum quendam eduxit & produxit per quem hæc vaſa ſine omni periculo tráſeunt. Atque in hoc ferè, ſeu laxato, ſeu rupto omnis Herniæ cauſſa poſita eſt. Nam hæc membrana ſi rumpatur aut laxetur, partes in abdomine deſcendere, & pondere inferiora verſus atque in ſcrotum niti ſolent. Et quidem vbi inteſtinum ileum in ſcrotum excidit, hernia inteſtinalis, ſeu ἐντεροκήλη dicitur: Si verò omenti aliqua pars deſcendat, ἐπιπλοκήλη, hernia omentalis, vulgo etiam zirbalis nominatur. Alij tertiam addunt, quæ ex vtraque mixta eſt, vbi aliquid omenti & ſimul inteſtina elapſa ſunt. Porrò ſi inteſtina in ipſum vſque ſcrotum deſcendunt, completam & perfectam ἐγκήλην nominant, & in ſpecie, vt dictum, ἐντεροκήλην & ἐπιπλοκήλην. Hernia perfecta. Si verò eædem partes vltra inguina non deſcendant, nec in ſcrotum delabantur, imperfectam ac incompletam herniam ac bubonocelem appellant. Imperfecta. In fœminis verò tumor hic equidem in inguine ſuboritur: Interdum tamen cutem valdè extendit, & ſub eam exporrigitur, magnumque tumorem excitat. Tumor hic ſi prematur cùm in viris, tum in fœminis, vel ſi homo ſupinus iaceat, plerúmque euaneſcit, rurſúſque homine ambulante redit. His deinde veris & præcipuis herniæ differentiis alij alias addunt, quæ huius loci non ſunt, ſed ad tumores ſcroti pertinent: Alia herniæ differentiæ. Si nimirum ſcrotum à flatu intumeſcat, herniam flatuoſam, & πνευματοκήλην ac φυσοκήλην nominant: ſi ab aquea materia, aquoſam & ὑδροκήλην. quæ infantibus ſæpius accidunt, ſed propriè ramices non ſunt, cùm peritonæum nec ruptum, nec laxatum ſit. Inter hernias deinde referuntur duæ aliæ ſpecies, quæ in ipſo maximè canali increſcunt & vniuerſum ſcrotum expleut; quæ videlicet ex varicibus ſeu venis vario implexu diuaricatis & intertextis intumeſcentibus naſcuntur, varicoſus ramex, ſeu κιρσοκήλη appellatur; quæ ex carnea mole ibidem ſuccreſcente oritur, σαρκοκήλη nominatur, carnoſa hernia. Sed nec hæ propriè dictæ herniæ ſunt, cùm nihil in iis ex abdomine in ſcrotum deſcendat: de quibus infrà *part. 9. cap. 5.* inter morbos ſcroti dicetur. Ad ſitum verò inteſtinorum mutatum rectè refertur ἐξόμφαλος, id eſt, vmbilici tumor, ſeu prominentia, ſeu ὀμφαλοκήλη, cùm laxatus vel ruptus vmbilicus, nunc nucis, nunc pomi magnitudine ſeſe exſerit, imò interdum ſæpe inſtar tumor aliquando excitatur. ἐξόμφαλος. Non tamen ſolùm in vmbilico, ſed in vicinia etiam, ibi laxato, vel rupto peritonæo, præſertim in partu, qui mei tumores in fœminis quibuſdam vidi, quæ generali κήλης & herniæ nomine appellantur.

Cauſſa.

Cauſſa. Generatur autem hernia, ſiúe prolapſus inteſtinorum in inguina & ſcrotum, proceſſu illo ex peritonæo producto vel laxato, vel rupto. Siue enim laxetur peritonæum, ſiue rumpatur, pondere ſuo inteſtina præcipuè, tum etiam omentum, ſolet in locum patentem, vel inguina, vel etiam ipſorum ſcrotum deſcendere. Cauſſæ autem, quæ peritonæum rumpunt, ſunt motus quicunque violentus, caſus ex alto, percuſſio, ſaltus, equitatio in ſuccuſſore equo, vomitus, tuſſis, oneris grauioris eleuatio, dura aluus & quæ cum niſu excernitur, conatus in partu, flatus in inteſtinis, vocis intentio, ſpiritus retentio, & quæcúmque, quæ ſpiritum concitare, ſupréque tranſuerſo & abdominis muſculis tenſis impetum in inferiorem regionem abdominis inferre poteſt. Tandem etiam vulnus in peritonæo alicubi acceptum, & quidem non conſolidata apertum relictum cauſſa herniæ eſſe poteſt. Eadem etiam omnia, ſi minoris ſunt momenti, & non violenter proceſſum illum rumpant, ſed ſenſim & ſæpe illum impetant, peritonæum laxare poſſunt: quò maximè facit peritonæi & inguinum debilitas & humiditas. Partes enim debiles ac hu-

midæ facilè laxantur, vnde pueri in herniam ſæpius incidunt. Fernelius proceſſum hunc in interiorem & exteriorem illius tunicam diſtinguit, & in enterocele & epiplocele tunicam interiorem neceſſariò diſrumpi, externam verò duntaxat luxari ſcribit. Neque abſurdum eſt, hîc idem fieri poſſe, quod in aneuriſmate. Neque etiam ἀνεύρισμα fit, vtráque arteriæ tunica rupta, ſed interna ſaltem patente, externa verò dilatata. In fœminis idem accidit, ſi in inguine peritonæum laxatur, vbi vas quoddam ex vtero per illud in inguina extrorſum fertur. Si verò in vmbilico peritonæum laxetur, atque inteſtina, vel omentum illic ſub cutem procidant, omphalocele, ſeu exomphalon & vmbilici procidentia nominatur. Si autem alibi circa vmbilicum, nomen generis, vt dictum, retinet. B Si verò in conatibus magnis, præcipuè in partus difficultate, vbi proceſſus ille vmbilico inſertur, qui in fœtu vaſis vmbilicalibus viam præbuit, poſteáque coaluit, peritonæum diſtendatur, vmbilicus aliquandò in tumorem attollitur, qui tamen ceſſante conatu iterum recedit. Si verò rumpatur, tumor permanet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Signa herniæ inteſtinalis ſunt, quòd tumor modò accreſcit, modò minuitur, interdum etiam ferè totus euaneſcit, prout maior, vel minor portio inteſtini deſcendit, vel inteſtina magis, vel minùs replentur, vel etiam planè retrocedunt. Compreſſo enim tumore aut reſupinato ægro relabuntur inteſtina in abdomen & quidem cum murmure. C Sine dolore etiam ferè hîc tumor eſt, niſi forſan feces delapſæ ſint in inteſtinum, vt repelli non poſſint. Tum enim vehemens dolor adeſt. In omentali verò hernia tumor eſt mollis, laxus & lubricus, & ferè ſemper idem, cùm omentum non ita facilè reponatur, vt inteſtina. An verò in inguina ſint delapſa inteſtina, vel omentum, aut in ſcrotum vſque deſcenderint, viſu dignoſcitur. Etenim in bubonocele tumor rotundus eſt in inguine, qui preſſus facilè intrò pellitur: in ſcroti verò herniâ inteſtina, vel omentum in ipſo ſcroto apparent.

An autem peritonæum ruptum vel laxatum ſit, ex eo cognoſcitur, quòd rupto peritonæo tumor ſubitò excitatur, qui ſubitò etiam incrementum ſumit: D laxato verò ſaltem peritonæo tumor ſenſim creſcit. Laxato quoque peritonæo non deſcendit, quòd delapſum eſt ad fundum vſque teſticulorum: cùm rupto peritonæo ad fundum vſque teſticulorum prolabatur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnis autem hernia difficulter curatur. Neque enim membrana illa tenuis & neruoſa facilè vnitur, niſi ſit ruptura parua, recens, & in corpore puerili: aliàs ferè nunquam perfectè curatur. 2. Præterea etiam magnum periculum in hernia coniunctum eſt. Nam etſi ſæpè ſit adeò magna ruptura, vt inteſtinorum magnus aceruus in ſcrotum deſcendere poſſit ſine magno dolore & vitæ periculo, E & propter rupturæ ac loci amplitudinem feces ſine periculo ac impedimento liberè tranſire poſſint: tamen ſi feces indurētur, aut inteſtinum elapſum flatibus turgeat, vt reponi non poſſit, tum niſi maturè malo obuiam eatur, æger inteſtinis inflammatis in præſens vitæ diſcrimen conijcitur, in ileum & huic ſuperuenientia ſymptomata. Sæpè etiam accidit, vt inteſtina inflammata ſphacelo lethali corripiantur, vt infrà de vlceribus inteſtinorum dicetur. Rarum eſt, quod annotauit Guilielmus Fabricius, *cent.* 1. *obſ.* 55. nobilem quandam fœminam ſeptendecim annis hernia laboraſſe, & circa annum ætatis 62. torminibus maximis vexatam fuiſſe, inteſtinúmque in abdominis rupturam impulſum ac inibi retentum dolores non leues, ſimul & inflammationem, aliáque grauiora ſymptomata concitaſſe. Vocatus ad curam Fabricius inuenit dextrum inguen gangræna affectum. Scarificato itaque tumore & cæteris, quæ ad gangrænæ curationem attinent, adhibitis, caro putrida & calloſitas rupturæ exciderunt: vnde ſymptomata, dolores, inflammatio, febris, tormina, lipothymia, nauſea & vomitus ſedata ſunt: ſed inteſtinorum materia nondum penitus excrementoſa, veluti ilei & cæci, per abdominis rupturam excernebatur, circiter menſes duos. Ægra tamen multis mirantibus aſtantibus, fauente numine, ſanata & à ruptura perfectè curata fuit, nullâ relictâ fiſtulâ.

Indicationes & Curatio.

Curatio. Itaque prima cura hîc eſſe debet, vt inteſtina reponantur; quod quidem non difficulter præſtare licet, ſi inteſtina ſint flaccida & vacua. Tum enim reſupinato ægro & cruribus eleuatis manu ſenſim repellenda & ſuperiora verſus comprimenda ſunt inteſtina. Si autem turgeant, vt reponi non poſſint, videndum eſt, an ſint flatus in inteſtino, an verò ſtercus. Flatus ex eo cognoſcuntur, ſi æger percipiat totum abdomen ferè à flatibus diſtendi, ſi flatus emittat & rugitus in inteſtinis audiantur, dolórque extendens adſit ſine grauitate. Feces verò alui ſi inteſtina diſtendant, aluus ſupprimitur per aliquot dies, tumórque ſenſim creſcit & pondus maius, maiorque durities percipitur. A flatibus ergo ſi inteſtina repleantur, diſcutientia vſurpanda, eáque per os exhibenda, vt ſemen fœniculi, anisi, cumini, galanga & ſimilia, atque eadem per clyſteres iniicienda, & extra dictis ſeminibus, item ſeminibus fœnugræci, foliis lauri, pulegij & ſimilibus fomenta applicanda, quibus, ſi dolor adſit vehemens, addere licet mitigantia dolorem, ol. roſac. chamæmelinum, amygdalarum dulcium. Quòd ſi flatus illi foueantur à cruditatibus & materia pituitoſa, difficilis eſt curatio. Valida enim illa diſcutientia ſi adhibeantur, materiam illam pituitoſam in flatus vertunt, & tumorem ita augent. Hoc in caſu exhibent nonnulli ol. amygdal. dulcium, quòd lubricando materiam tollit, aut alia lenientia, quæ illam euacuant. Verùm quamuis hæc, ſi non magna ſit materiæ copia, adhiberi poſſint: tamen ſi maior ſit copia, ſuſpecta ſunt, & verendum, ne materia illa ad locum affectum præcipitetur. Quare tum danda opera, vt materia illa ſenſim per clyſteres & glandes educatur, & pituita per incidentia attenuetur & eliquetur, non per diſcutientia in flatum vertatur: quo fine imponi poteſt oxymel cum medulla panis vel farina triticea, aut oleo antiquo vel chamæmelino. Ipſa verò pars, quantum fieri poteſt, laxanda iis, quæ iam dicentur, vt dolor minuatur. Si autem feces induratæ adſint, longè periculoſiſſimum id eſt, ideóque maturè adhibenda emollientia *ex rad. althææ, liliorum alb. foliis maluæ, parietariæ, ſemine lini, fœnugræci, vel farina ſeminis lini, & fœnugræci, butyro recenti ſine ſale, pinguedine gallinacea, oleo liliorum, communi, amygdal. dulcium, & ſimilibus*, quæ cataplaſmatis modò ſunt applicanda. Si cataplaſmata non ſufficiunt, aut non ſuffectura videntur, poteſt balneum aquæ dulcis adhiberi, in quo modo dicta emollientia coqui poſſunt additis etiam oleis. Nonnulli in ſolis olei cōmunis balneo ægrū per tres horas deſidere iubent. In omēti prolapſu raro hiſce medicamentis opus eſt; cùm in inguine id plerúmque ſubſiſtat, & ægro reſupinato vel ſpōte, vel manus opera adhibita in locū ſuum redeat. Si tamen, quòd interdum accidit, in ſcrotum vſque prolabatur, eodem modo, vt de inteſti-

nis

nis jam dictum, reponendum. Cùm autem ſæpè omnia hæc parum proficiant, atque ægro præſentiſſima mors immineat; extrema etiam tentanda ſunt. Quâ de cauſſa Paræus, *lib.* 7. *cap.* 15. ad chirurgiam accedere, & ductum illum, per quem inteſtina elapſa ſunt, ſectione dilatare ſuadet, quæ qua ratione ſit inſtituenda, ibidem docet. Sed, vt ipſe etiam monet, diligenter in tali caſu perpendendum eſt, quid ægri vires perferre poſſint, & videndum quouſque iam malum proceſſerit. Nam ſi inflammatio inteſtina iam occupauerit, & alia extrema mala adſint, vix hoc modo quicquam proficitur. Præterea inteſtina diſtenta cutique firmiter incumbentia facilè ſectione lædi poſſunt. Et licet non lædantur ſectione inteſtina: tamen nuda minùs commodè, quàm cute tecta, præcipuè dolore ex ſectione accedente, tractari poſſunt, & parum eſt plerúmque præſtatur, ſed ſi mors ſubſequatur, eius à medico acceleratæ ſuſpicio præbetur. Si verò in alijs abdominis partibus abdomen ruptum ſit, tutius ſectio, ſi opus ea ſit, inſtitui poteſt; cùm inteſtina non adeò ibi diſtendatur, locúſque peritonæi faciliùs inueniri & digito admoto inteſtina intùs ſenſim protrudi poſſint. Vbi iam inteſtina repoſita fuerint, proximum eſt, cauere, ne iterum excidant. Qua in re maximi momenti ſunt faſciæ, ſeu ſubligacula, adeo vt in iunioribus & recentioribus rupturis tota ferè curationis ſpes in hoc ſita ſit. Natura enim vel paululùm arte adiuta ſanat ſæpè morbos, qui inſanabiles exiſtimabantur, & experientia ſæpè obſeruatum eſt, etiam in adultioribus, modò inteſtina ſuo in loco diligenter retineantur, herniam curatam fuiſſe, & ſi ruptura vniri non potuit, ſaltem circa proceſſus foramen quid generaſſe, quòd inteſtinorum lapſum prohibere potuit. Et quamuis integræ ſanitatis ſpes ſæpè non ſit: tamen ad neceſſarias actiones ſine damno & periculo exercendas plurimum facit faſciæ aptæ vſus. Faſcias autem parandi commodiſſima hæc videtur ratio. Paretur ſingulum, ſeu faſcia ex corio, quæ molliori lineo vel groſſipino panno, atque etiam groſſipio nonnihil ſuffulto inducatur, quæ ſingulâ ſtringi poſſit. Faſcia hæc ventri infrà hypochondria ſuprà coxendicem proxime inguina applicetur, ita tamen, ne partes, quæ ſunt ſuprà ilia & oſſa, lædat & atterat. Huic faſciæ, ſeu cingulo alia faſcia cum ſplenio, ſeu puluinari quodam ita adaptari debet, vt quantum opus eſt, conſtringi poſſit, ipſúmque ſplenium rectâ loco affecto, ſeu illi parti, vbi inteſtina excidere ſolent, incumbat, atque in cubitu ſuo inteſtinorum prolapſum prohibeat. Præcipua autem cura eſſe debet in concinnendo & adaptando ſplenio. Hoc verò non pilæ modò rotundum eſſe debet, ne protuberantia illa interna inguina nimis comprimat, & faciat, vt foramen rupti peritonæi dehiſcat; ſed ſit triquetrum, ſolidum quidem & compactum, intus tamen nonnihil cauum, vt inguinum naturalem cauitatem aptè excipiat, & labia rupti peritonæi contineat, non laxitate nimia inteſtina protuberare permittat, nec compreſſione efficiat, vt labra dehiſcant. Splenium hoc extra obducunt nonnulli lamina argentea, vel ferrea, vel lignea, vel duplicato aut triplicato corio: Sed idem ex panno goſſipino, goſſipio benè intertexto & ſuffulto ſatis commodè parari poteſt, vt nec premat, nec lædat, inteſtina tamen contineat. Vt autem rectius hoc præſtet, faſciæ, quæ ventrem ambit, nonnulli geminas habenas adaptant, quæ ad humeros adſcendunt & collum ambiunt. Pro faſcia paratur etiam cingulum ferreum cum ſcuto ferreo, quòd locum, vbi inteſtina procidunt, arctè tangat, & inteſtinorum prolapſum prohibeat. Verùm inſtrumenta hæc parandi ratio commodiſſimè αὐτοψία docet, & figuræ, quæ habentur apud Paræum, *lib.* 7. *cap.* 15. & optimè apud Platerum, *Pract. tract.* 3. quæ ibi videri poſſunt. In aliis abdominis partibus, vt vmbilico & vicinis locis, ſi inteſtina incidant, cingulum parari debet, quòd abdomen eo loci, vbi inteſtina procidunt, ambiat puluinóque locum affectum premat. Et ne cingulum hoc verſus inferiora procidat, vel propendeat, faſciæ, quæ humeris ſuſtententur, cingulo adaptandæ, vel pectorali id alligari poteſt. Hoc modo faſciâ adaptatâ facilè inteſtina, ne relabantur, contineri poſſunt: quòd vbi factum, danda opera, vt excrementa potiùs mollia ſint, quàm dura; & aluus non ſupprimatur, & in eiiciendis fecibus obſeruandum, vt manu inguina & ſcrotum contineantur, ne feces emittendo inteſtina extrudantur, deinde cauendum, ne flatus, qui inteſtina diſtendunt, ex cibis flatum generantibus aſſumtis producantur. Porrò etiam omnis motus vehemens, ſaltus, curſus, oneris grauioris geſtatio, vociferatio, & alia exercitia vehementiora vitentur: & in tuſſi, ſternutatione idem obſeruandum eſt, quod modò in egerendis alui fecibus obſeruandum eſſe diximus. Et ſi manu tum comprimere non liceat, crura ſaltem comprimenda, aut decuſſatim implicanda ſunt, vt ruptura contineatur & comprimatur. Frigus etiam conſtringendo prolapſum inteſtinorum promouet, & in primis, ſi prolapſa iam ſint inteſtina, valdè iis nocet, & vt intumeſcant facit. Ideóque herniosis cauendum. Repoſitis hoc modo inteſtinis ſi malum ſit maius & curatu difficilius, atque in corpore iam adultiore, vt felicius, ac citius ſuccedat curatio, æger in lecto per dies aliquot ſe contineat & ſupinus decumbat. Medicamenta autem, quæ adhibentur, duplicia ſunt, alia topica, quæ intrò aſſumuntur. Topica ſunt glutinantia, quæ quidem ſunt adſtringentia, ſed non ſolùm ſiccantia, verùm etiam aliquam viſciditatem habentia. Non etiam omnia adſtringentia & vulnera conſolidantia æquè hîc prodeſſe, ſed peculiaria quædam hîc commodè adhiberi, obſeruatum eſt. Inter quæ primas tenet *ſymphytum maius*, *ſeu conſolida maior*, *ſanicula*, *iacea alba & nigra*, *herba Trinitatis*, *ſigillum Salomonis*, *pentaphyllum*, *tormentilla*, *nuces cupreſſi*, *filix*, *præcipuè fœmina*, *hypogloſſum*, *piloſella*, *perfoliata*, *herniaria*; quibus alia etiam poſtea addantur, *galla*, *balauſtia*, *bolus Armenus*, *terra ſigillata*, *ſanguis draconis*, *malicorium*, *icthyocolla*, *thus*, *myrrha*, *maſtiche*, *bdellium*, *pix Græca*, *reſina pini*, *terebinthina*, *cera*, ex quibus compoſita varia concinnare licet. Etſi verò peritonæum ruptum vix conſolidari ampliùs poteſt: tamen horum medicamentorum vſu, præſertim ſi malum recens ſit, accreſcere ſolet, quæ foramen claudit. Quòd vt rectius fiat, diligenter interim cauendum, ne inteſtina vllo modo procidant, exitúmque quærentia foramen iterum aperiant.

Faſcias parandi ratio.

Medicamenta in herniæ vſurpanda. Topica.

Itáque toto curationis tempore, vel æger in lecto ſupinus decumbere, vel faſciis & ſubligaculo inteſtina, ne procidant, continere debet. Quæ omnia ſi rectè & decenter fiant, ſæpè deſperatæ herniæ curantur. Refertque Ambroſius Paræus, *lib. 7. cap. 15.* etiam quadragenarios interdum hoc modo reſtitui, & à ſe monachum quendam integrè reſtitutum fuiſſe, qui cum poſt ſexennium pleuritide mortuus, & poſt mortem apertus eſſet, inuenta eſt circa foramen proceſſus peritonæi ſubſtantia adipoſa qui magnitudine eò loci tenaciter adhærens. Primas autem inter alia tenet emplaſtrum de pelle arietina dictum Arnoldi de Villanoua, quod deſcribit *Breuiarij lib. 2. cap. 44.*

Emplaſtrũ de pelle Ariet. Arnoldi de Villanoua.

℞. *Lithargyr. lapid. hæmatit. ſang. draconis, boli Armeni, maſtiches, gummi ammoniaci, mumiæ, galbani, thuris, coſti, lumbricor. terreſtr.* an. ℈. ß. *radic. conſolid. maioris, mediæ, & minoris, roſarum, myrrhæ, aloës*, an. ℈. iii. *paleæ marinæ vſtæ, gallarum immaturar. ſucci hypociſtidis, balauſtiorum, ariſtoloch. rotund.* an. ℈. vj. *picis naualis, Græcæ, ceræ albæ, rubræ*, an. ℈. j. *viſci querni, therebinthinæ*, an. ℈. ij. *ſanguinis humani* ℥. ix. Coquatur pellis arietina cum omnibus pilis per integrum diem, quouſque planè diſſoluatur & liquore aſſumto gluten reſtet. Eius colati. ℞. ℔. i. vel q. ſ. in qua viſcum bulliat ad lentum ignem continuò agitando: poſtea reliqua in puluerem redacta, cera itidem, pix, terebinthina iniicienda, & tam diu coquenda, donec gutta ſuper marmor proiecta coaguletur: ſanguis verò humanus ipſe etiam priùs in furno moderato calore exiccari debet, vt poſſit in puluerem redigi & cum reliquis inſpergi. Plura etiam alia apud Arnoldum de Villanoua *loco allegato* reperire eſt. Poteſt & tale fieri: ℞. *Nucum cupreſſi, rad. tormentillæ*, an. ℈. i. *balauſtiorum, cortic. granatorum.* an. ℈. ß. *rad. conſolidæ, perfoliatæ, herniariæ*, an. ℈. i. ß. *maſtich. bdellij, thuris*, an. ℈. i. *boli Armeni*, ℈. ij. *ſang. draconis*, ℈. i. *picis Græcæ*, ʒ. i. *reſinæ pini, picis naualis*, an. ʒ. ß. *terebinthinæ, ceræ, ol. hyperici compoſiti Solenandri*, an. q. ſ. F. Emplaſtrum.

Oleum hyperici Solenandri.

Oleum autem hyperici, quòd in hoc affectu & in aliis affectibus, vbi membranæ, aut neruoſum genus læſa ſunt, valdè commendat Solenander, hoc modo paratur. ℞. *Ol. opt.* ℔. i. ß. *ſem. & florum hyperici* ʒ. ix. *vini maluatici* ʒ. viij. *radic. tormentill.* ℈. iij. *myrrhæ, gummi elemi, ſarcocollæ, thuris, aloës epaticæ* ʒ. i. ß. *lumbricorum vino lotorum* ʒ. iij. Conciſa & contuſa miſceantur & bulliant ad conſumtionem humidi in vaſe duplici; Deinde exprimatur oleum, Cui adde *croci* ʒ. iv. *olei ſeu lachrymæ abietis vel terebinthinæ puræ* ℔. ß. *flor. maturorum hyperici*, M. i. Inſtind. per dies 8. ad Solem aut in alio loco calido; deinde expreſſis atque abiectis floribus alii recentes iniiciantur, idque quater repetatur. Simplicius in hernia medicamentum eſt hoc: ℞. *Rad. conſolid. maioris* ʒ. i. *roſar. rubr. farinæ fabar.* an. ʒ. ß. Omnia in puluerem redacta cum pinguedine capri miſceantur in formam linimenti, aut cera addita, vnguenti, & linteo inducta loco affecto applicentur, ſingulis diebus renouentur, & per plures dies vſurpentur. Poteſt etiam aliquid addi de pinguedine vrſi. Sed talia paſſim plurima in lectione autorum occurrunt, & ex ſuprà enumerata materia plura cuiùis componere licet. Sed antequam talia applicentur, vel etiam cum medicamentum nouum imponendum eſt, vtiliter locus affectus foueri poteſt fomentis ex ſequentibus paratis, *rad. conſolid. ſanicula, ſigillo Salomonis, roſis rubris, burſa paſtoris, plantagine auricula muris, cauda equina, radice tormentill. alumine, corticibus thuris.* Poſt fotum inungi pars vel oleo hyperici Solenandri, vel oleo deſtillato terebinthinæ, vel tali, aut ſimili linimento poteſt. ℞. *Ol. maſtichini* ℈. vi. *myrtini* ℈. iii. *abſinth. aloës, myrrhæ* an. ℈. i. *axung. cerui* ℈. ii. *ſucci radice conſolid.* ℥. i. Bulliant ad conſumtionem ſucci, colentur, atque addatur aliquid de oleo terebinth. & hyperici.

Interna.

Interna verò medicamenta quod attinet, etſi omnia illa, quæ ad vulneraria potiones adhibentur, hîc etiam non incommodè adhiberi poſſint: tamen & hoc obſeruandum eſt, alia aliis eſſe efficaciora in hoc affectu, vt ſunt illa nuper recitata, *ſymphytum maius, herba Trinitatis, hippogloſſum*, cuius puluis in decocto radicum conſolidæ aſſumtus mira hîc præſtat, *piloſella*, cuius puluerem in cibis exhibitum certò etiam prodeſſe compertum eſt, *perfoliata*, quæ per ſignaturam externam, vt vulgo loquuntur, ſeu peculiarem characteriſmum in foliis, quæ caulibus media perforãtur, à natura propoſita ad hunc affectũ videtur, atq; experientiâ teſte, quocunque modo aſſumta herniã curat.

Herniaria aliàs Holleriana dicta.

Inprimis verò ad affectum hunc cõmendatur *herba*, ab Hollerio in vsũ ducta, idcirco *Holleriana* appellata, & ab hoc

aſfectu *herniaria*, nominata. De hac enim ſcribit *Hollerius*, quòd ex ea ſuccus expreſſus vino rubro & per 9. dies potus hernias perfectè ſanat. Et Antonius Valetius, *in exercit. in Hollerium*, ſcribit, eius aquâ ſtillatâ, cum alia remedia non iuuarent, curatum eſſe adoleſcentem hernioſum. Sunt & alia vtilia, vt *radix caryophyllata*, *conſolida media*, *& minor*, *Sarracenica*, *virga aurea*, *plantago*, *ophiogloſſum*. Ex his ſimilibus varia, quæ medicamentorum internorum loco vſurpari poſſunt, confici ſolent. V. g. puluis talis.

℞. *Herniaria*, *perfoliata*, *radic. conſolid. maior* an. Scrup. ij. *millefol.* Scrup. j. Fiat Puluis. Saporis gratioris cauſſa ſaccharum, vel ſaccharum roſar. tabulatum addi poteſt. Vel cum ſaccharo, additis ventriculo gratis medicamentis, fiant rotulæ. Vel ℞. *Radic. conſolid. herniar. perfoliata* an. q. ſ. Et cum ſucco herniariæ vel ſyrupo de roſis ſiccis. F. Pilulæ. Idem etiam puluis placentulis, iuſculus, aliiſque cibis quocunque modo admiſceri poteſt. Vel etiam talis potus parari poteſt. ℞. *Conſolid. maioris*, *minoris*, *mediæ*, *fol. plantagin. perfoliata*, *herniaria*, *millefolij*, *radic. valeriana* an. Vnc. j. *rhabarb.* Scrup. ij. Coqu. in vino bono in vaſe duplici. Doſis ſit Vnc. iij. Vel ℞. *Radic. conſolida* Scrup. vi. *ſigill. Salomonis* Scrup. iij. *ſanicula*, *herniaria*, *fragaria* an. M. j. *ſem. aniſi*, *fœniculi* an. Scrup. j. ß. Coqu. in ſ. q. aqua pro ℔. i. Colatura dulcoretur ſaccharo cando. Vel ℞. *Rad. conſolid. maior. pimpinella* an. Vnc. j. *tormentill.* Vnc. ß. *biſlinguæ*, *herniaria* an. Scrup. v. *ſem. fœnicul. aniſi*, *cinamomi* an. Scrup. i. *myrrhæ* Scrup. ß. Cum aqua roſarum chalybeata, vel ſyrupo roſarum ſiccarum. Fiat Electuar. de quò aliquid manè ſumatur, & hauſtus maluatici, vel alicuius conuenientis liquoris ſuperbibatur.

Vel ℞. *Conſeru. roſar. rubr.* Vnc. ij. *ſymphyti maior. herniaria*, *tormentilla*, *acori paluſtris*, an. Vnc. j. *ſaluie*. Vnc. ß. *cinamom.* Scrup. ij. Cum *ſyr. myrtillor. vel corallino.* Fiat Electuar. Si cui pulueres, vel decocta ſumere moleſtum eſt; plantæ ſelectiores aridæ vino macerentur, & colatura inſtar clareti propinetur, quòd minore cum nauſea ſumitur. Et omninò hic danda opera, cum medicamentorum continuatione opus ſit, nec illorum vſu ventriculus lædatur. Ideóque ventriculo grata addi poſſunt. Nonnulli hanc curam vt certiſſimam nec ſine ratione, commendant.

1. ℞. *Rad. cichorij flore albo* (circa feſtum D. Iacobi effodi volunt) *part.* iij. *pulſatillæ part.* ij. *ſem. perfoliatæ part.* j. Fiat puluis, de quo in prandio & cœna quantum tribus digitis primoribus capi poteſt, in iure carnis capiat æger vſque dum integrè reſtituatur.

2. ℞. *Rad. enulæ*, *ſaniculæ*, *diapenſias conſolidæ maioris*, *ſolidaginis Sarracenicæ*, *agrimoniæ*, an. q. v. Fiat Decoctio in vino & aqua ad conſumtionem medietatis. Hoc decocto calido petiæ madefiant, iiſque quotidie locus affectus ſæpiùs fomentetur, & poſtea ſequenti vnguento inungatur.

3. ℞. *Ol. vitell. ouorum*, *pulueris tormentill.* q. ſ. Fiat vnguentum. Refert etiam Paræus, quendam chirurgum hoc modo hernia laborantes curaſſe. Magnetem in tenuiſſimum puluerem redigebat, & in cibis exhibebat: inde verò locum rupturæ, per quem deſcendebant inteſtina, melle inungebat, & ferri limaturam aſpergebat, atque id per dies 10. vſurpauit, faſcia ſimul adhibita. Ac ſi aliqua fuit efficacia, proculdubio ex vi magnetis ferrum attrahentis dependebat. Atque hæc frequentiſſima ſunt, quæ in herniæ inteſtinali, vel ex rupto, vel ex laxato peritonæo ortum habente, adhibentur. Verùm ſi ex iis integram ſanitatem æger conſequi non poſſit, faſcia contentus erit, qui periculoſiora medicamenta tentare non cupit. Hac enim ſola ſi rectè contineantur inteſtina; omnibus vitæ actionibus ſine magno impedimento vacare poterit. Qui verò his contentus non eſt, ſectionem admittere poterit, & curationem per chirurgiam, quam deſcribit Fallopius, Paræus, Platerus, Fabricius & alij: cuius is eſt commodior modus, qui fit ſine teſtium exciſione, atque etiam ſine vaſorum ſpermaticorum læſione, quòd vulgò empirici parum curant, & dum vnum morbum curant, alium fortaſsè grauiorem reponunt. Sed antequam alia tententur, omnia diligenter priùs perpendenda ſunt, nec nimis citò ad ſectionem properandum, ſed alia priùs auxilia tentanda, cùm ſæpè etiam præter omnem ſpem curentur herniæ.

Sectio.

Alium tamen adhuc modum per chirurgiam, ſed ſine ſectione hernias curandi proponit Platerus, quem Gallus quidam vſurpauit, cui feliciter medicanti ſpectator Platerus adfuit, & ex literis teſtimonialibus cognouit, eum multos hoc modo ſanaſſe. Quæ ratio cum ſine dolore, aut ſaltem exiguo fiat, citraque hæmorragiam, eſt commodiſſima & tutiſſima; ſiquidem vaſa ſanguine neutiquam tinguntur, ideóque meliùs conſpici & tractari queunt, eóque magis optanda in maſculis, quòd citra teſticuli ablationem & caſtrationem perficiatur, hoc modo. Cauterium potentiale paulò ſuprà teſticuli regionem lateris rupti, vbi peritonæi proceſſus ſaccum ſubit, collocauit, ea quantitate, vt ſemidigiti longitudine cutem mortificando eſcharam inuſſerit, qua mox diſciſſa, aliud cauterium impoſuit, donec cute integrè ablata pinguedo apparuit, quam forcipe diſcidit eò vſque vt proceſſus vaſa ſeminaria deferens pateret. Quibus biduo peractis vaſa illa digitis à proceſſu artificioſè ſeparauit & acu curuata filum ſubduxit, proceſſúmque leuiter ſtrinxit, nullum planè dolorem tunc inferendo. Filo poſtmodum ſucceſſu temporis ſponte elapſo, admotis vnguentis ſarcoticis, carnem calli inſtar ſenſim illic produxit, quæ eò faciliùs huic proceſſui, cum tunica illa erythrois rubra, carnoſa muſculoſáque ſit, accreuit, & ſic premendo ac opplendo locum deperditæ ſubſtantiæ viam prolapſuris viſceribus occluſit, ſicque curam integrè & feliciter citra caſtrationem abſoluit. Quæ hactenus de cura herniæ inteſtinalis dicta ſunt, applicari quoque poſſunt herniæ ex omenti prolapſu ortæ. Iidem etiam in eius curatione ſunt ſcopi. Primò videlicet reducendum eſt omentum, quod manuum fit opera: deinde prohibendus elapſus, quod fit faſcia & medicamentis aſtringentibus, quæ modò enumerata ſunt. Quod ſi his hernia non curetur, etiam per ſectionem curari poterit. Eadem etiam planè ratio eſt omphalocelen curandi.

Herniam curandi modus chirurgicus ſine ſectione.

CAPVT VII.

De ani procidentia.

Ani procidentia.

PRolabitur interdum & anus, ſeu podex ac inteſtini recti pars exterior ita, vt poſt conſuetam illam, quæ in excrementis alui egerendis accidere ſolet, eminentiam, rurſum in locum ſuum & intra corpus reduci nequeat, ſed extra promineat; quòd malum *ani procidentia* nominatur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Accidit autem ani procidentia variis de cauſſis: primò ex magno conatu, ſi anus adeò propellatur, vt partem inteſtini recti ſecum trahat, eámque à membrana meſenterii, quæ inteſtina ſuſpenſa retinet, nonnihil auellat. Etſi enim anus muſculos oppoſitos habet, qui eum naturaliter in excrementorum expulſione exſertum retrahunt: tamen ſi nimis exſeratur, aliiſque vinculis non ſuſtineatur, ſoli id præſtare nequeunt. Fit autem hic conatus nimius in fecibus alui duris excernendis, item in partu difficili & laborioſo. Præterea ſæpè hoc accidit ob magnam irritationem, vnde ani procidentia ſæpè in dyſenteria & hanc ſequente teneſmo contingit. Ex inciſione etiam in perinæo iuxta anum pro veſicæ calculi extractione & ob cruciatum illum podicem propulſum fuiſſe Platerus vidit. Deinde accidit ani procidentia ob muſculorum, qui poſt alui egeſtionem anum propulſum retrahere ſolent, imbecillitatem, aut reſolutionem. Atque ob hanc cauſſam prolapſus quidem anus extra remanet, verùm nonniſi magno conatu præcedente prolabitur. Accidit autem hæc imbecillitas muſculorum, vel quia ani procidentia frequens & diuturna accidit, vel à refrigeratione eorum & ſeſſione ſuper lapide frigido aut mora in aqua frigida. Quibus nonnulli & mollitiem nimiam ac humectationem addunt, qua de cauſſa infantibus hoc malum familiarius eſt. Reſolutio verò, de qua infrà ſuo loco dicetur, à defluxione ex ſuperioribus quidem fieri non poteſt; cùm impoſſibile ſit, vt humor ex ſuperioribus defluens tantùm in eos exiles neruos ſeſe inſinuet, vt non ſimul ſuperiores & vicinos afficeret. Verùm ſi nerui circa oſſis ſacri, aut coxigis regionem contundantur, aut valdè refrigerentur, muſculos hos reſolui & anum inde procidere poſſe, non impoſſibile eſt. Idem etiam fieri poteſt ab abſceſſu vel fiſtula circa muſculos ſphincteris; vbi tamen etiam irritatio locum habet.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Malum ipſum per ſe patet, & viſui manifeſtum eſt. Cauſſas quod attinet, ſi magnus feces excernendi conatus, vel partus laborioſus & difficilis cauſſa ſit, id ex relatione ægri patefit. Si ex irritatione ſit, æger dolorem inſignem percipit. Si ex debilitate muſculorum, frequens fuit hoc malum, aut refrigeratio muſculorum ani præceſſit. Eadem etiam reſolutionem inducere poteſt, vt & percuſſio, vel lapſus in eum locum, quòd ex relatione ægri innoteſcit. Et prolapſus ani ex imbecillitate muſculorum eum retrahentium hoc habet peculiare, quòd anus non procidit, niſi per conatum priùs extrudatur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Difficilius hoc malum curatur in ſenibus, quàm in iuuenibus. 2. Si ob conatum ſolùm vehementem, nulla alia cauſſa accedente, podex prolabatur, interdum ſponte in locum ſuum redit, vel manus opera facilè reducitur. 3. Si cum fluxu ventris & dyſenteria ac teneſmo ſit ani procidentia, vix cu-

A ratur, niſi cauſſa ſublata. 4. Si ab imbecillitate aut reſolutione muſculorum originem habet & quotieſcunque aluus excernitur, procidit, vix curatur. 5. Omnium periculoſiſſima, & quæ vix curatur, ani procidentia eſt, quæ accidit ob auulſionem inteſtini recti à membranis, quibus retinetur.

Indicationes & Curatio.

Curatio.

Anus prolapſus intra corpus reponendus molliter manu ægri vel Chirurgi. Quòd ſi intumuerit, & inde repoſitio impediatur, fouendus decocto maluæ, althææ, florum chamæmel. ſeminis fœnugræci, lini, & inungendus butyro, vel oleo chamæmelino, vel æger collocandus in balneum è modo dictis paratum. Repoſitus autem anus in ſuo loco retinendus partim adſtringentibus, partim cauſſarum, quæ B ani procidentiam excitauerunt, ablatione. Proinde podex repoſitus fouendus decocto corticum granatorum, flor. roſar. rubrarum, plantaginis, balauſtiorum, burſæ paſtoris, baccarum myrti, ſumach, thuris, facto vel in aqua calida, vel in vino rubro adſtringente: poſtea locus inungendus oleo roſaceo, myrtino, & inſpergendus puluere è thure, maſtiche, ſanguine Draconis, floribus roſarum rubrarum, balauſtiis, gallis, ſumach, myrtillis. Cauſſæ vt declinentur, & auertantur, ſi conatus vehemens ob difficultatem egerendi cauſſa ſit, danda opera, vt aluus laxa ſit, ac feces molliores, & ad facilè excernendum aptæ reddantur, ne tanto conatu in excernendis iis opus ſit. Si ab acrimonia humorum, quòd in dyſenteria & teneſmo fieri ſolet, ſit C ani procidentia, humorum acrimonia temperanda, iique auferendi, vt de teneſmo dicetur. Si quæ ſolutio continui facta ſit, & membranæ ac vincula illa, quibus inteſtinum rectum vicinis partibus connectitur, rupta, conſolidantia exhibenda, qualia ferè in hernia vſurpari ſolent. Si ab imbecillitate, vel reſolutione muſculorum, ea, quæ in paralyſi vtilia ſunt, quæque anum roborant ac firmant, vſurpanda. Vtiles hic imprimis ſunt ſuffitus & fumi *ex thure, maſtiche, ladano, colophonia, roſis rubris, bdellio, nuce moſchata, caryophyllis, macere.* Vel foueatur anus decocto, aut immergatur balneo, quòd vim neruos roborandi, & intemperiem frigidam corrigendi habet, parato *è conſolida, foliis quercus, millefolio, betonica, ſaluia chamæpithy, pri-* D *mula veris, ſtœchade, & ſimilibus.* Vel inungatur oleo nardino, laurino, coſtino & ſimilibus. Vid. Amatus Luſitanus, *centur. 1. cur. 39.* Guilielmus Fabricius etiam, vt refert *cent. 3. obſer. 76.* Virum quinquagenarium, cui, cum in via aluum exonerare vellet inteſtinum rectum prolapſum erat, & ex aëre frigidiore dolor maximus in eo exortus, & inteſtinum rectum prolapſum ad magnitudinem ouis ſtruthij tumefactum & excrementa continuò, eáque liquida & viſcida effluebant, ſic curauit. Primò ſequens applicuit fomentum. ℞. *fol. & flor. verbaſci albi, flor. meliloti, chamæmeli, rad. & fol. alth.* an. M. j. *ſem. lini, fœnugræci* an. ℥. j. *aniſi* ℈. ij. Coqu. *in lacte* E *vaccino recenti*: in decocto iſto linteamina duplicata intinxit, & per horam integram calidè applicuit. Deinde toti inteſtino ſequentem inſperſit puluerem. ℞. *roſ. rubr. cort. granat. nuc. cupreſſi maſtich. thuris, croci martis, plumbi vſti* an. ℈. j. F. Puluis. Tandem caput ægri in terram inclinauit, pedes verò vt in altum à duobus fortibus viris eleuarentur, curauit, mox indice manus dextræ linteo molli inuoluto, & deuocto præſcripto intincto, ac in medium inteſtini, quod prolapſum fuerat, immiſſo, id in locum ſuum faciliter reduxit, & poſtea etiam, quæ neceſſaria erant, peregit.

CAPVT VIII.

De vulneribus inteſtinorum.

Cauſſæ.

Inteſtinorũ vulnera. Cauſſæ.

INteſtina, vt aliàs corporis partes, à variis telorum generibus vulnerari interdum, notiſſimum eſt. Hoc verò rarum eſt, inteſtina à cauſſa interna & flatibus rumpi. Obſeruauit tamen id bis Beniuenius, vt *de abdit. ſanat. cauſſis cap.* 67. refert, primò in muliere quadam, quæ cum intolerabili ventris dolore modò ſuprà, modò infrà vmbilicum premeretur, nec vllus ſpiritus erumperet, ſciſſo B ſeu rupto tandem inteſtino vitam finiit: Deinde in ruſtico, qui cum poſt longas ventris torſiones diem obiiſſet, & mortui corpus incideretur, longa in inteſtino fiſſura inuenta eſt, è quâ etiam recentes vuæ, quas paulò ante comederat, proruperunt. Præterea à vermibus quandoque inteſtina perforantur, vt annotarunt Paulus Ægineta, *lib.* 4. *cap.* 57. Auic. *lib.* 3. *fen.* 16. *tr.* 5. *cap.* 1. Petrus Apponenſis *differ.* 10. Nicolaus Florentinus, *ſerm.* 5. *tract.* 8 *cap.* 54. Paræus, *lib.* 19. *cap.* 13. Thomas à Vega, *ad cap.* 5. *lib.* 1. *de loc. affect. Galeni.* Trincauellius, *lib* 9. *de rat. curandi particulas corporis humani affectas cap.* 11. Petrus Foreſtus, *lib.* 7. *obſer.* 35. *in ſchol.* Tandem etiam obſeruatum, vt in Schenckij obſeruat. *lib.* 3. *obſ.* 266. habetur, fracta coſta ſpuria eiuſdem particulam palmæ longitudine in abdomen penetraſſe, inteſtinum rectum perforaſſe, & ſummo cum cruciatu ſeptima die per aluum excretam fuiſſe.

Inteſtinorũ vulnera à vermibus.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si vulnus in abdomine acceptum in cauitatem eius vſque penetret, inteſtina vulnerata eſſe ſuſpicio eſt. Quia verò vel gracilia, vel craſſa vulnerantur, gracilia inteſtina, & præcipuè ieiunum, vulnerata eſſe cognoſcitur, quòd cibus, & potus per vulnus exeant, præcordia duriora reddantur, bilis vomitu reiiciatur, dolores fiant magni, febris adſit. Si craſſa vulnerata ſint, ex ſtercoris per vulnus egreſſu, vel eius è vulnere odore cognoſcitur, aluus D ſupprimitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Inteſtinorum tenuium vulnera habentur lethalia, vt eſt apud Hippocratem, 6. *aph.* 18. & Galenum, 6. *method. med. cap.* 2. quia eorum tunica neruoſa eſt, multis vaſis referta, bilémque recipit, ac ipſa epati propinqua ſunt. Quandoque tamen & tenuium inteſtinorũ vulnera ſanata fuiſſe, obſeruat. Medicorũ paſſim docent. 2. Craſſiorum verò inteſtinorum vulnera, ſi ſint parua & ſecundùm eorum longitudinem, faciliùs curantur; cùm quia pauciora & minora vaſa habent, tum quia medicamenta per clyſteres iniecta faciliùs penetrare ad locum affectum poſſunt. Si verò ſint magna, & per tranſuerſum, ſunt periculoſa. 3. Si ab aëre alterantur inteſtina, & liuida reddantur, malum incurabile eſt. E

Indicationes & Curatio.

Curatio.

De Inteſtinorum vulnerum curatione diligenter agit Galenus, 6. *meth. med. cap.* 4. Nimirum primò inteſtinum vulneratum, ſi fieri poteſt, conſuendum. Secundò medicamenta ei applicanda. Tertiò, ſi prolapſum ſit, in ſuum locũ reponendum. Quartò curandum, ne feces in tranſitu ipſi noceant; tandémque abdominis vulnus conſolidandum. Ne tamen affluxus humorum fiat, venæſectio, ſi opus, inſtituenda. Primò ergo ſi vulnus amplum ſit, & inteſtinum vulneratum ſit prolapſum, ſtatim vulnus ſuen- A dum, ſi opus ſit, & in ſuum locum reponendum. Niſi enim id ſtatim fiat, ab aëre ambiente alteratur, ac liuidum euadit, & omnis curationis ſpes præciditur. Et ſi verò varij inteſtina conſuendi modi ab Autoribus traduntur: tamen commodiſſimum eſt acu ſubtili breui & rotunda & filo lineo, forti & quali ea conſuere, eo ferè modo, quo pelliones pelles & vulgo linteamina conſuere ſolent. Sutura autem facta filum non abſcindendum eſt, ſed vtráque extremitas eius extra vulnus propendere debet, vt poſtea ſuo tempore extrahi poſſit. Poſtea vino albo tepido, vel in quo roſæ, chamæmelum, abſinthium coctum ſit, abluendum, & puluere aliquo adſtringente & glutinante ex aloe, maſtiche, thure, ſanguine Draconis, mumia conſpergendum, ac in locum ſuum reponendum, & manibus leniter id & blandè intromittendum. Quòd ſi facilè fieri non poſſit, & inteſtina aeris ambientis frigiditate alterata inflata ſint, ac intumuerint, ſtatim fouenda ſpongiâ aqua calida madida, interímque vinum calefaciendum, & eò ſpongia imbuta inteſtino apponenda. Quòd ſi nondum ſatisfecerit, fomententur inteſtina decocto calefaciente ex floribus chamæmeli, anetho, abſinthio, baccis lauri, ſemine aniſi, fœniculi, vel columba aut gallina per medium ſecetur, & inteſtino tumenti admoueatur. Vbi iam inteſtinum detumuerit, inungatur oleo maſtichino & chamæmelino, & ſuo locò reponatur, ægro ita collocato, vt pars abdominis vulnerata ſit loco ſuperiore, & in altum attollatur. Quòd ſi hoc modo inteſtinum reponi non poſſit, incidendum tantùm cutis & peritonæi, quantum ad inteſtinum, quòd excidit, reponendum ſatis eſt.

Inteſtina vulnerata conſuendi modus.

C

Inſtrumentum verò ad ſectionem hanc commodiſſimum eſt, quo ad fiſtulas incidendas, chirurgi vtuntur, & ſyringotomum appellant, quòd in extremitate, ne viſcus aliquod inter ſecandum lædatur, globulo ferreo, vel plumbeo munitum ſit. Sectione facta candela cerea imponenda eſt, quæ non extrahenda, donec repoſita fuerint, inteſtina. Vbi repoſita fuerint, ſpleniis & faſciis munienda, ne iterum excidant, & victus recta ratio ineunda, ne flatus, qui inteſtina diſtendunt, generentur. Tandem etiam abdominis vulneri proſpiciendum: quòd qua ratione fieri debeat, infrà ſuo loco dicetur. Vt verò facilius vulnus inteſtinorum conſolidetur, medicamenta conſolidantia vſurpanda, & quidem ſi vulnus ſit in inteſtinis ſuperioribus, exhibendum decoctum florum roſarum, conſolidæ maioris, piloſellæ, equiſeti & aliarum plantarũ vulnerariarum, vel diatragacanthum frigidum, vel conſerua roſarum rubrarum, cum bolo Armeno, terra ſigillata, vel Diacydonium cum puluere aut conſerua roſarum rubrarum. Si verò craſſa inteſtina vulnerata ſint, clyſteres ex iſtis medicamentis parati iniiciendi. Cibis quoque admiſceantur pulueres ex corallis, bolo Armeno, roſis: in potu maſtiche diſſoluatur.

CAPVT IX.

De vlceribus & ſphacelo inteſtinorum.

Vlcera inteſtinorum

EXulcerantur quoque ſæpè inteſtina. Id quod fit, cum ab aſſumtis medicamentis acribus, tum ob affluxum humorum acrium; id quod imprimis in dyſenteria euenire ſolet. In cuius explicatione cum ea etiam, quæ de vlceribus inteſtinorum dici poſſunt, proponi ſoleant, hic plura de vlceribus inteſtinorum non addimus, ſed lectorem ad caput de dyſenteria remittimus. Præterea quoque

Sphacelus inteſtinorũ.

inteſtina ſphacelo interdum corripiuntur. Id quod accidere ſolet in vulneribus abdominis, in quibus inteſtina extra abdomen prolapſa ab aëre externo alterantur, & liuida ac nigra euadunt, & tandem putreſcere incipiunt. Imprimis verò id accidit in hernia, ileo, & inteſtinorum inflammatione, quæ tandem ſphacelum degenerare ſolet, qui incurabilis eſt, hominíque mortem adfert. Imò interdum non ſolùm inteſtina putreſcunt, ſed & ſuperiacentes partes abdominis putredine corripiuntur ita, vt tandem foramine aperto feces per id egrediantur. Id quod bis vidi, primò in fœmina quadam, quæ cum hernia in dextro inguine laboraret, nec de eo quippiam ſignificaſſet, ac pondus quoddam eleuaſſet, inteſtinis, eo loci prolapſis de grauiſſimis doloribus conqueri cæpit; ſed cum quis reuera morbus eſſet, aperire nollet, tandem inteſtina prolapſa inflammata ſunt, & ſphacelo correpta; imò partes inteſtinis incumbentes eo loci putredine corripi cæperunt, vt foramen tandem aperiretur, per quod fæces cum ſummo fœtore exibant. Deinde in iuuene quodam, qui cum herniâ laborans curru velociter vectus inteſtinorum prolapſum paſſus eſſet, nec in pago, qui ei ſuccurreret, aliquem haberet, inteſtina inflammata, & tandem ſphacelo correpta ſunt, à quorum putredine aliquot locis muſculi & cutis abdominis putredine & ſphacelo correpti ſunt. Tandem patiuntur interdum & cancrum inteſtina, vt infrà, *ſect. 2. cap. 1.* ex hiſtoria, quam Petrus Sal. Diuerſus refert, conſtabit.

CAPVT X.

De inteſtini recti morbis in ſpecie.

IN ſpecie verò inteſtinum rectum multis morbis, inprimis tumoribus & vlceribus corripitur: patitúrque præter naturam inteſtinum rectum inflammationes, hæmorrhoides, condylomata, ficus, criſtas, rhagades, vlcera, fiſtulas. Præter naturam etiam clauditur interdum, de quo ſuprà *cap. 3.* dictum.

Inflammatio ani & hæmorrhoides.

Cauſſæ.

Inflammatio ani. Cauſſa.

Primò anum interdum inflammatio corripit, ſanguine per venas ei inſertas in eum effuſo. Id quod accidit ex longa & dura equitatione, vel percuſſione aliiſque cauſſis violentis, item ab hæmorrhoidibus reſtrictis, vel à cauteriis & medicamentis corrodentibus dolorem exiccantibus, & ſanguinem eò trahentibus.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur ani inflammatio, vt aliarum partium, è tumore calido, dolore acuto, qui premendo irritatur, aluus difficulter redditur, & ſæpè dies aliquot ſubſiſtit, accedit febris.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Inflammatio ani malum eſt curatu difficilè & periculoſum. Afficitur enim pars acuto ſenſu prædita, quæque medicamentis acrioribus facilè irritatur. Præterea excrementa alui excernenda medicamentorum applicationem impediunt. 2. Ob loci caliditatem & humiditatem inflammationes facilè in vlcera degenerant.

Curatio.

Curatio.

Vt ſanguis à loco affecto auertatur, vena primò in cubito aperienda. Poſtea deriuationis gratia, ſi opus ſit, etiam in talo vena aperiri poteſt. Venæ ſectione peracta parti affectæ repellentia applicanda, mixtis tamen anodynis. Hinc in augmento aliquid diſcutientium addendum, quæ verſus ſtatum & in A ſtatu augenda. Si ſuppuratio prohiberi non poteſt, in ſtatu maturantia apponenda. In principio ergo apponantur folia ſolani aut portulacæ, mica panis aqua roſarum madida, oleum roſaceum cum vitellis ouorum coctorum mixtum. In augmento apponatur medulla panis triticei cum oleo amygdalarum dulcium miſta. In ſtatu fiat fomentatio ex decocto maluæ, althææ, florum chamæmeli, meliloti, aut cataplaſma ex iiſdem, addita farinâ ſeminis lini. Si ad maturationem tendat, radix althææ & farina tritici addi poteſt. Et quidem ſi inflammatio ad ſuppurationem tendat, ſtatim adiuuanda & abſceſſus aperiendus, antequam plenam mutationem allecutus ſit. Etenim pus diutius retentum inteſtina & vicina loca corrumpit, & vel gangrænam vel fiſtulam excitat. B

Hæmorrhoides.

Ad tumores ani etiam *Hæmorrhoides* pertinent. Quandoque enim extremitates venarum in ano intumeſcunt, quandoque etiam inflammantur & magnum dolorem coniunctum habent. Verùm eædem venæ etiam ſanguinem fundere ſæpè ſolent, atque inſigne id in multis morbis eſt ſymptoma, infrà in ſymptomatibus, quæ inteſtinis accidere ſolent, explicandum. Quapropter ibidem coniunctim ea, quæ de hæmorrhoidibus à Medicis tradi ſolent, proponemus.

Condylomata, thymi, ficus, criſtæ.

Vt in aliis corporis partibus varia verrucarum genera oriri ſolent: ita etiam in ano, quæ in ſpecie C condylomata, thymi, ficus & criſtæ appellari ſolent. Ideóque quæ in genere de verrucis dici poſſunt, huc non afferemus, ſed ad ſuum locum reſeruabimus; ea verò, quæ ano propria ſunt, hic ſaltem explicabimus. Condyloma tamen nonnulli ad verrucas non referunt, ſed pro peculiari tuberculi genere habent. Cùm enim cutis ani ſit rugoſa, ſi ruga aliqua intumeſcat, & indureſcat, condyloma appellatur, ſeu vt Aëtius *tetr. 4. ſer. 2. cap. 13.* ſcribit, *Condyloma* eſt tumor quidam pelliculæ ani; tuberculum nimirum durum & obſcaleſcens, ex humore melancholico eò affluente ſenſim excreſcens, & tædio potiùs plerúmque, quàm dolore moleſtum. Interdum tamen etiam inflammationem coniunctam habet. D *Thymi* verò ſunt verrucæ ſuperiores, anguſtam baſin & latam ſuperficiem habentes, & ad rubedinem tendentes, thymíque florem referentes, quæ in ſuperiore parte facilè ſanguinem fundunt. Si thymi multum excreſcant, *Ficus*, ſeu Sycoſes appellantur. Et quidem è thymis aliqui ſunt manſueti, aliqui maligni, & ex malignis aliqui cancroſi. *Criſtæ* tandem ſunt carnis excreſcentiæ circa anum pullulantes, & ex præpoſtera venere ortæ, ad quarum radices plerúmque ſciſſuræ, ſeu rhagades adſunt. In Germania noſtra, Deo gratia, rariſſimum malum eſt, ſed pueris Romæ agentibus accidere, ſcribit Amatus Luſitanus, *centur. 2. cur. 87.* morbúmque hunc ſe Romæ & Bononiæ in Noſocomio vidiſſe refert Foreſtus, *lib. 23. obſ. 7. in ſchol.* E

Condylomata. Thymi. Ficus. Criſta.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Tumores hi facilè viſu cognoſcuntur, & ab hæmorrhoidibus diſcernuntur. In hiſce enim affectibus ſola cutis afficitur, nulla verò vena, id quod in hæmorrhoidibus accidit. Hæmorrhoides etiam ſanguine turgidæ magis nigricant.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Thymi peſſimi ſunt, & maximè vbi ſanguinem effundunt, & ſi maligni ac cancroſi ſint, praua ſymptomata inducunt, dolores ingentes, inflammationes, febres, & depaſcentia vlcera. 2. Periculoſiores hi morbi ſunt, quo ſunt diuturniores; præcipuè ſi malignitas luis venereæ coniuncta ſit.

Curatio.

A Hæc mala quidem in principio medicamentis curantur: Si verò iam diuturna ſint, ad manuum operam confugere oportet. Apponantur autem folia rubi viridia, vel ferrugo cum ſucco verbaſci imponatur. Vel ℞. *Squamæ æris*, ℈. j. *auripigmenti*, ℈. ß. *alum. ſciſſil.* ℈. ij Et cum *ol. roſaceo* in formam vngenti redigatur. Vel ℞. *Spumæ argenti*, *ceruſſæ*, *ammoniaci*, *bdelly*, an. ℈. ij. *terebinth.* ℥. j. *ceræ*. ℥. ß. Arida cum ſucco ſolani conterantur & reliquis miſceantur. Vt verò condylomata, ficus & thymi non renaſcantur.

℞. Cinerem ſarmentorem vitis, & cum aceto illinatur, quòd etiam exſtantes tollit, vt Aetius ſcribit. Plura vide apud Aetium, *tetrab.* 4. *ſerm.* 2. *cap.* 4.

B

Rhagades ani.

Rhagades ani.

Ῥαγάδες Græcis, Latinis ſciſſuræ, fiſſuræ, rimæ, vt in aliis corporis partibus accidunt, manibus, pedibus, labiis, vteri oſtio: ita etiam in ano, ac recti inteſtini extremitate, aut ſphinctere, ſeu muſculo anum claudente accidere poſſunt. Súntque rhagades, ſeu fiſſuræ ani oblonga quædam in eo vlcuſcula ſine tumore, iis ſimilia, quæ interdum in manibus à magno frigore excitantur. Súntque alia ſuperficialia ſaltem, alia profundiora: alia ſine duritie & callo, alia calloſa latera habentia: alia humida & ſaniem fundentia, alia ſicca & cancroſa. Fiunt autem talia vlcera vel ex affluxu humorum acrium & erodentium, & lentorem quendam, ob quem partibus adhærent, participantium, bilis ſcilicet, & ſalſæ pituitæ, id quod accidit ſæpè in dyſenteria & hæmorrhoidum fluxu, vel ob partium harum ſiccitatem, ob quam anus finditur, & rimas quaſi agit. Interdum etiam intemperies ſicca acres humores coniunctos habet. Humor affluens quandoque etiam malignus eſt: id quod in lue venerea accidit. Excitantur & ob condylomatum inflammationem extenſionémque. Fiunt quoque in ano iſtæ fiſſuræ ob fecum ſiccitatem & duritiem nimiam, quæ in exitu anum diſtendendo cutem ibi rumpunt. Idem præſtare poſſunt glandes acres, clyſteréſque acres iniecti, vel non rectè iniecta clyſteris fiſtula, emplaſtra item calida & ſiccantia admota.

Differentiæ

C

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Morbus hic oculis expreſſo ano patet. Si ab acribus humoribus ortæ ſint rhagades, pruritus & dolor acerrimus cum ardore anum infeſtat. Si humor ſit virulentus, ex ardore, tetro odore & ſanie praua effluente id cognoſcitur. Et vtrum ſanioſa, calloſa, vel cancroſa ſint hæc vlcuſcula, etiam viſu percipitur.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

1. Importuniſſima ſunt hæc vlcerum genera; cum maximos dolores, teneſmum, & ingentes moleſtias creare ſoleant. 2. Rhagades ani difficulter curantur. Primò cum ſint in parte exquiſito ſenſu prædita, & quæ acribus medicamentis facilè irritatur: ſecundò quia ab excrementorum tranſitu læduntur: tertiò quia medicamenta debitum temporis ſpatium ad vires exſerendas non habent; cum ſæpè æger intemmeſtiuè ad feces alui excernendas ſtimuletur. 3 Malum hoc, ſi recens ſit, medicamentis cedit: ac ſi diuturnum ſit, labra colliſa fiunt, vlcus fit corrodens, vel in fiſtulam abit, malúmque fit pertinax, quòd remediis ampliùs non cedit, ſed chirurgiam requirit.

E

Curatio.

Curatio.

Curatio in eo conſiſtit, vt cauſſæ mali, ſi adhuc præſentes ſint, tollantur, deinde ipſum vlcus ſanetur. Si ergo ex ſiccitate nimia ſint rhagades, intemperies ſicca corrigenda humectantibus, vt: ℞. *Medullæ crurum vituli*, *pinguedinis gallinæ*, *anatis*, *butyri recentis*, *ol. amygd. dulc. papauer. ſeſamini* an. ℈. ij. *lithargyri* ℈. ß. *tragacanth.* ℈. j. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum. Si ex humorum vitioſorum affluxu malum ſit, ij temperandi, alterandi & euacuandi. Fortiora tamen medicamenta vitanda, ſed lenia vſurpanda, caſſia ſcilicet, manna, ſyr. roſ. ſolutiuus, rhabarbarum, electuar. diacatholicum: & ſi ab epatis, vel alterius viſceris intemperie vitioſi humoris generatio proueniat, ea temperanda & corrigenda, vt alibi dicetur. Si quoque aliæ cauſſæ ſint, quæ vlcera hæc inducunt, tollendæ, vt ſi dyſenteria vel hæmorrhoides fluentes ea excitant, ea mala curanda. Si fæces duræ ſint, emolliendæ clyſteribus & aliis modis. Vniuerſalibus præmiſſis topica vſurpanda, reſpectu tamen ad cauſſam habito. Si ſiccæ rimæ ſint, ſequens vnguentum vtile eſt. ℞. *Pingued. gallin. anatis*, *medullæ ceruin. vitulin. butyri ſ. ſale*, an. ℈. ij. *lithargyri* ℈ j. *ol. amygd. dulc.* ℥. ß. Miſce. Si humidæ ſint, ſanioſæ & virulentæ, fomententur ſequenti decocto, ℞. *Fo. plantag. rubi*, *flor. roſ. rubr.* an. M. j. *hordei non excorticati* M. ß. *alumin.* ℈. j. Coqu. in aqua pura; ſub finem adde vini albi tertiam partem. Poſt fomentationem ſequenti vnguento illinantur. ℞. *Ceruſæ lotæ*, *lithargyri*, *aloes*, *maſtiches*, *thuris*, *ſarcocollæ*, *boli Armeni*, an. ʒ. ij. Pulueriſata ſubtiliter cum *ol. roſ.* ſ. q. miſceantur in mortario plumbeo, & addendo parum ceræ fiat vnguentum. Vel ℞. *Ceruſſæ*, *plumbi vſti*, *lithargyri*, *alumin. thuris* an. ℈. i. *pingued. gallin. anath. ſuillæ*, *non ſalſæ*, *ol. amygd. dulc. papau.* an. ℥. i. ß. Lento igne miſceantur, & cum *cera* ſ. q. Fiat vnguentum. Habentur & apud Galenum, 9. *de compoſ. med. ſ. loc. cap.* 6. plurima medicamenta ad ani vitia ex antiquis deſcripta. Si feruor adſit & cancri ſuſpicio, ℞. *Succi plantaginis portulacæ*, *ſolani* an. ℥ ij. *ol. roſ.* ℥. j. Agitentur in mortario plumbeo, & addito *ceræ* modico fiat vnguentum.

Fortiora medicamenta in fiſſuris ani vitanda.

Topica.

Vlcera ani.

Vlcera ani.

Vlcera etiam ani ex affluxu humorum vario ac præcedentibus inflammationibus & abceſſibus varia fiunt, quædam benigna & ſimplicia, alia corroſiua, putrida, calloſa ac fiſtuloſa.

D

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſæ horum vlcerum ſunt, inflammatio, tubercula varia, hæmorrhoides, vulnera, equitatio longa, aliæque externæ læſiones: humorum ad partem hanc effluxus varij.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si vlcera externa ſunt, oculis patent: quæ verò intus latent, ea ex emanante ſanie & dolore percipiuntur.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Externa & benigna vlcera vt faciliùs deprehenduntur: ita etiam facilius curantur. Quæ verò maligna ſunt, & occulta difficulter curantur; cum pars hæc exquiſito ſenſu prædita ſit, & medicamentis acrioribus facilè exaſperetur, & à tranſeuntibus excrementis inquinetur. Ideóque talia vlcera, ſi magna ſunt, lethalia ſunt.

Curatio.

Curatio.

Medicamentis autem indigent valdè exiccantibus & adſtringentibus, quæ tamen citra mordacitatem id præſtent. Ideóque primò vlcus abſtergere & mundare oportet, vel lacte, ſi dolor ſit, vel decocto hordei, vel vino mulſo. Exſiccantia autem parantur ex *aloë*, *thure*, *ariſtoloch. rotunda*, *charta combuſta*, *pompholyge*, quibus ſi per ſiphonem inijci debent, additur ſuccus plantaginis, equiſeti, centumnodiæ. Vel ℞. *Vng. diapompholyg. albi camphorati.* an. ℥. j. ß. *ol. myrtini*, *roſacei*, an. ℥. ß.

mannæ thuris, aloës, an. ℥. j. ß. *lithargyri argenti* ℈. ß. *ſucci ſolani, verbaſci, plantagin.* an. q. ſ. Miſceantur in mortario plumbeo, & fiat vnguentum. Vel ℞. *Ceruſſæ, ſpumæ argenti*, an. ℥. ß. *thuris, alum. ſciſſil.* an. ℈. iij. *aloës* ℈. j. *croci* ʒ. ij. *ceræ, ol. myrtini*, an. q. ſ. Fiat vnguent.

Fiſtula ani.

Fiſtulæ ani. Si inflammationes, tumores, & vlcera ani vel Medici negligentia, vel ægri moroſitate non rectè curentur, ex humore corrupto & ſanie intus relicta fiſtulæ excitantur. Humor enim ibi hærens cuniculos quaſi agit, vicináſque partes corrumpit.

Differentia.

Differentiæ. Fiſtulæ autem ani aliæ vnum ſinum habent, aliæ plures; & aliæ vel in inteſtinum rectum vel ad veſicam penetrant, aliæ ad vicinas partes non penetrant.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcuntur vt aliæ fiſtulæ ex figura, vnde & nomen habent, quòd orificium vlceris eſt anguſtum, ſinus verò intus latens, & labia eius plerúmque intus ſunt calloſa. Excernitur etiam inde ſanies, (modò orificium eius non claudatur. Tum enim nihil excernitur, & vicinæ partes tumidæ fiunt) aliquando aquoſa, aliquando virulenta.

Fluxus alui citrinus pro fiſtula habitus. Notandum tamen hic, quod aliquoties obſeruaui, interdum accidere, vt ichor quidam & aqua citrina, quaſi ad nigrum declinans, ex ano per hæmorrhoides effluat, cùm aluus excernitur, aut potiùs poſt alui excretionem, aliàs verò non. Quem fluxum à nonnullis pro fiſtula ani habitum & in explorando eo cum damno hominis, qui fluxum hunc patiebatur, laboratum fuiſſe memini. Ego talem fluxum pro fiſtula ani habere non potui, cùm ſciam ad annos viginti eum interdum duraſſe ſine omni incommodo, neque etiam alio, quòd in fiſtulis accidit, tempore niſi dum excrementa redduntur, effluat, etſi per diem vel biduum, æger non excernat; neque quid exulceratum ſit, ſed ex hæmorrhoidibus ſaltem ichor effluat. Cùm enim natura aliàs ſanguinem, eúmque ſæpe ichoroſum, per has vias expellere ſoleat, in quibuſdam etiam continuò ichorem quendam melancholicum ad has venas protrudit, qui in extremitate earum hærens, dum excernitur aluus, exprimitur. An verò vnus vel plures ſinus ſint, ſtylo immiſſo exploratur. An in inteſtina fiſtula penetret, etiam ſtylo immiſſo deprehenditur, qui digito in anum immiſſo tangi poteſt. Si tamen fiſtula ſit tortuoſa, vt ſtylus in anum facilè penetrare non poſſit, ex excrementis id deprehenditur; cùm aliquando per fiſtulam feces alui reddantur, & liquor in fiſtulam iniectus per anum exeat, & contra in anum infuſus per fiſtulam egrediatur. Si ad veſicam penetrat fiſtula, vrina per eam redditur. Interdum ad inteſtinum rectum & veſicam ſimul penetrat, ac tum miſtione crepitus è pudendo, perinde atque podice, emittitur: deinde puris atque etiam fecis nonnihil miſtum vrinæ prorupiſſe obſeruatum. Si fiſtula eſt in muſculo ſphinctere claudente, feces alui non retinentur debito modo, ſed præter voluntatem exeunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Ani non penetrantes fiſtulæ penetrantibus minus periculoſæ ſunt, Paulus Ægineta, *lib. 6. cap.* 68. 2. Non penetrantes fiſtulæ ſi copioſo fluxu, aut fœtore, aut alio modo nihil incommodi afferant, ſed potiùs natura ſuperfluos humores è corporibus cacochymicis & cachecticis cum ægri commodo per eas euacuet, curari non debent, ſed ſolùm conuenientibus lotionibus & linteis mundandæ ſunt. 3. Penetrantes fiſtulæ omnes difficulter curantur, ſcribitque de eo Albucaſis: Quòd ſi A fiſtula penetrat ad veſicam, vel ad inteſtinum rectum, vel ad oſſa antharum, vel caudæ, non curatur: quoniam curatio earum non eſt niſi labor infirmorum, & fatuitas ſtultorum Medicorum. Ideóque tùm curâ palliatiuâ, quam appellant, ſaltem vtendum. 4. Fiſtulæ, quæ quatuor digitos penetrant, & per muſculos progrediuntur, curari non debent. Curando enim fit, vt aluus excrementa retinere non poſſit. 5. Fiſtulæ antiquæ ani & calloſæ, ac quæ cancri naturam referunt, curationem non recipiunt, ſed ſeruari debent. 6. Fiſtulæ verò, quæ curantur, & ſine periculo, ſunt ſimplices, recentes, & quæ per carnem ſaltem progrediuntur.

Curatio.

Curatio. Fiſtulas ani non ſemper curabiles eſſe modò B dictum, & plerúmque non ſine graui moleſtia curari. Si ergo incommodum, quòd affert fiſtula, non magnum ſit, nec multum ſaniei effluat, nec fœtor adſit magnus, multi medici ſuadent, eam non attingendam eſſe vel fortibus medicamentis, vel chirurgia; cùm natura interdum ſuperfluos corporis humores per eam expellat, & vitium hæmorrhoidum ſuppleat. Mundæ tamen ſeruandæ ſunt fiſtulæ. Ideóque ſingulis diebus abluendæ decoctione agrimoniæ & fol. oliuæ, cui aliquid aluminis vſti addatur, quòd per ſyringam immittatur. Si foramen etiam ſit nimis anguſtum, aperiri poteſt medullâ ſambuci, aut radicis gentianæ, ne ſanies in ea retineatur, & partes vicinas corrumpat. Si verò curari debent ac poſſunt fiſtulæ, vniuerſalibus præ- C miſſis, bona ſcilicet diæta inſtituta, & corpore conuenienter euacuato, danda primò opera eſt, vt callus abſumatur. Eluenda ergo fiſtula vino & Iſide medicamento, aut decocto hordei, cui myrrha, alumen & pauxillum viridis æris admiſtum ſit, & poſtea turunda cum vnguento Ægyptiaco, vel ſimili imponenda. Imprimis commendatur ab Arabibus collyrium ſen ſief algarab, quòd ita paratur.

℞ *Aloës, thuris, ſarcocollæ, ſanguinis draconis, balauſtiorum, antimonij, aluminis*, partes æquales, *æruginis æris, quantum eſt quinta pars vnius*. Fiat ſief, quod diſſolutum in fiſtulam mittitur. Multum quoque prodeſt collyrium ſuprà propoſitum ad fiſtulam mundandam. Si orificium anguſtum ſit, dilatandum turunda ex radice gentianæ, bryoniæ, vel ariſtolochiæ. Reliqua curatio poſtea, vt in aliis vl- D ceribus, peragenda. Si fiſtula non ſit profunda, ſed ſuperficiaria, ideóque ſine periculo incidi poſſit, ægro ſupino collocato & firmiter ligato, vt moueri non poſſit, ſpecillo immiſſo, fiſtula anguſtiſſimo gladiolo circa cuſpidem aliquantiſper incuruo incidenda, & poſtea callus conuenientibus remediis abſumendus. Si verò fiſtula ſit antiqua, & quæ medicamentis non cedat, non tamen penetrans, & in parte carnoſa, neque proxima inteſtino recto aut veſicæ, rectiſſimè actuali cauterio nonnulli curari eam cenſent. Verùm quia non abſque periculo eſt hæc operatio, ab aliis præteritur, nec à Celſo, Paulo Ægineta, Auicenna fit eius mentio, & à pleriſque inciſio modò propoſita magis probatur. Fiſtulæ in inteſtinum rectum penetrantis curatio. Etſi verò fiſtula in inteſtinum rectum penetrans ra- E rò, vt dictum curatur: Hippocrates tamen duobus modis ad curandum vtitur medicamentis & inciſione. Medicamentis, dum linteum molliſſimum, vel turundam, cui filum ſit alligatum, vt extrahi poſſit, ſucco tithymali imbutam, & flore æris vſti conſperſam in fiſtulam immittit, vt callus abſumatur. Ne verò rectum inteſtinum his medicamentis acribus offendatur, in anum corneam glandem, creta detergente illitam, immittit, atque ibi relinquit vſque in quintum diem, vel eo vſque, donec callus exedatur, quàm, dum aluus excernenda eſt,

detrahit, & rurſum immittit. Callo abſumpto glandem ex alumine contrito immittit, & relinquit, donec alumen madeat. Poſt alumen tandem myrrham imponit, vt citius conſolidetur. Incifionem quod attinet, ſi ea ſine periculo, ne ſcilicet muſculus ani lædatur, & feces præter voluntatem egrediantur, tentari poſſit, fit vel filo, ſeu laqueatione, vt appellant, vel ferro. Filo ita fit: Sumatur filum ex ſerico, vel ſeta equina, aut aliud; quòd non facilè putreſcat, id immittendum in extremitatem ſpecilli ſtannei, vel plumbei, inſtar acus perforati, & in fiſtulam intrudendi, digitóque, oleo roſaceo inuncto, in rectum inteſtinum immiſſo, filum apprehendendum, ſpecillum extrahendum & duæ extremitates eius connectendæ, & quotidie vel à chirurgo, vel ab ipſo ægro arctius conſtringendæ, donec tota fiſtula inciſa ſit. Hinc callus abſumẽdus, & vlcus curandum. Ferro inciſio celerius hoc modo fit. In fiſtulam ſpecillum plumbeum immittendum, vſque in inteſtinum rectum penetret, & hinc inſtrumento falcato, digito in anum immiſſo, ſecundùm ductum ſtyli plumbei fiſtula incidenda, cauendo tamen, ne hæmorrhoides lædantur & hæmorrhagia excitetur. Inciſione peracta, penicillum albumine oui ac pulueribus adſtringentibus illitum immittere decet. De ſequente Hippocrates æris flore vſto conſpergit, & fruſtulum ſpongiæ melle illitum intradit, vt fiſtula aperta ſeruetur. Idque diebus ſeptem continuat, donec callus abſumatur. Interim ſpongia vino auſtero madida imponenda, vt humores reprimantur. Videantur Hippocrates, *lib. de fiſtulis*. Celſus, *lib. 7. cap. 4*. Aëtius, *tetrab. 2. ſer. 2. cap. 10*. Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 78*. Valeſcus de Taranta, *lib. 4. cap. 36*.

Inciſio quomodo fiat.

De intertrigine.

Intertrigo.

Etſi intertrigo non ani vitium ſit, ſed partim vicinarum: quia tamen Practici hoc loco de ea agere ſolent, nec eam omittam. Eſt autem intertrigo partium ano vicinarum, ſeu inter fæmora excoriatio, vel pelliculæ abraſio à motu vehementiori, præcipuè equitatione orta. Curatur autem ſeuo inuncto; imprimis ceruino & hircino. Vulgò candela ſebaceâ vtuntur calefactâ, qua intertrigo inũgitur. Vtiles ſunt, & adipes anſeris, gallinæ anatis, vt & oleum roſaceum, myrtinum, vitellorum ouorum, vel argentina herba imponatur & ſuccus eius illinatur. Confert & mucilago tragacantæ cum aqua roſacea parata. Vtilis eſt, & puluis gallarum cũ oleo & vitellis ouorum mixtus. Vel vſitata vnguenta de lithargyro, de ceruſſa vſurpentur, Aëtius, *tetrab. 4. ſer. 2. cap. 11*. chalcitide aqua ſubacta illinit; vel plumbago cum aceto, & vino vſurpetur. Vel ℞. *Plumbagin.* ℥. j. *gallarum* ℥. ß. *alumin.* ℈. j. *myrrha.* ℈. ij. Fiat puluis, qui inſpergatur.

Curatio.

LIBRI TERTII
PARS SECVNDA.
SECTIO SECVNDA.
DE SYMPTOMATIBVS, QVÆ INTESTINIS ACCIDVNT.

CAPVT I.

De Inteſtinorum actione læſa, & præcipuè de motu Inteſtinorum inuerſo & ileo.

INteſtinis etiam varia ſymptomata accidunt, & primò quidem actiones læſas quòd attinet, triplex eſt inteſtinorum actio, prima chyli à ventriculo accepti vberior elaboratio & concoctio, ſecunda eiuſdem diſtributio, tertia fecum expulſio. Primum quòd attinet, habent inteſtina internam tunicam ventriculo non diſſimilē, ob quam chylū quem à ventriculo accipiunt amplius elaborant, vt Galenus, 4. *de vſ. part. c.* 17. & 18. docet. Læditur autem hæc actio inteſtinorum, intemperie eorum læſa, de quo *ſuprà* dictum, & etiam *de lienteria* dicetur. Idem accidit in diarrhæa & dyſenteria, in quibus chylus etiā nō bene in inteſtinis elaboratur. De fecum expulſione, tertia inteſtinorū actione, poſtea dicetur. Diſtributio verò chyli equidē ab omnib. inteſtinis perficitur, præcipuè tamē à tenuibus. B Vnde etiam horum inteſtinorum tunica interna fibras obliquas habet, externa tranſuerſas. Obtinent etiam inteſtina neruos, non ſolùm vt grata arripiant, ac noxia expellant, ſed etiam vt moueantur. Habent enim inteſtina tenuia obſcurum quendam motum, quo chylum à partibus ſuperioribus ad inferiora promouent, qui aptiſſimè comparatur lumbricorum terreſtrium motui, qui partes corporis ſucceſſiuè mouent. Atque hic motus ſecundùm naturam fit, à parte ſuperiore, ſeu inferiore ventriculi orificio incipiendo, verſus inferiora, quo modo & chylus per vniuerſum inteſtinorum ductum diſtribuitur, & feces corpori alendo ineptæ verſus inferiora protruduntur, vt per aluum excernantur. Motus inteſtinorum fibræ, quæ à ſuperioribus verſus inferiora debent contrahi, verſus ſuperiora contrahantur, & ita omnia, quæ ſunt in inteſtinis, non verſus aluum, ſed verſus ventriculum protrudantur, quòd melum ἴλεος Græcis ab ἰλεῖν, id eſt, conuoluendo dicitur, Latinis voluulus, quod inteſtina, quæ aliàs obſcuro quodam motu mouentur, hic manifeſtè conuolui, & quidem verſus ſuperiora moueri videntur. Nominatur & χορδαψὸς ἀπὸ τῆς χορδῆς ἅπτεσθαι, quòd qui manum loco dolenti in ventre admouet, quaſi chordæ intenſæ & duriter conuolutæ ſpeciem ſenciat. Hollerius, *in comm.* 2. *in lib.* 3. *Coac. Hippocr. p.* 365. Pythagoricos Medicos hoc malum etiam φραγμὸν appellaſſe ſcribit, quia reuerà oppilatio quædam, & viæ, quæ inteſtina ducitur, impedimentum ſit: nonnullos & tormentum nominaſſe. Barbari ſuperioribus ſeculis Miſerere mei, ob inſignem, & acutiſſimum dolorem, & A fœdam excrementorum alui per os reiectionem nominarunt, quòd ſcilicet commiſeratione dignum malum ſit. Eſt enim ileos inteſtinorum motus inuerſus, in quo nec chylus rectè diſtribuitur, & excrementa, quæ per aluum excerni debent, retinentur, & tandem per os reiiciuntur, ob motum inteſtinorum inuerſum, ob quem etiam via inteſtinorum, per quam alui excrementa deorſum feruntur intercipitur, ita, vt nec fæces, nec flatus vllus per aluum emittatur, ſed per vomitum primò alimenta aſſumta, & cibi mutati, ſeu corrupti, tandem procedente malo etiam alui fæces magno ægri faſtidio & tædio per os reiiciantur.

Ileus.

χειρδαψός.

Miſerere mei.

Cauſſæ.

Oritur autem hoc malum ex vulgata ſententia plerúmque ab inflammatione inteſtinorum, quæ lei. vehementer ea comprimendo, atque vndique B conſtringendo prohibet, ne fæces deorſum deſcendere valeant; & quia hoc malum plerúmque in inteſtinis tenuibus conſiſtit, communicatur ipſi ventriculo, vnde cibi faſtidium, nauſea, vomitus oritur. Secundò idem vitium oriri docetur ex abſceſſu inteſtinorum tenuium, qui itidem in iis anguſtiam pariat. Tertiò ſtatuitur, malum hoc prouenire à copia fæcum, quæ adeò obduruerint, vt propterea ineptæ ſint ad motum excretionis, ſed in ductu inteſtinorum hæreant, & tandem ad ventriculum regurgitent, ac per os reiiciantur. Prouenit & ab hernia quandoque ileus: Sed cauſſa iſta ad inflammationem reduci poteſt; cùm non pariat ileum, niſi inteſtina compreſſa, & dolentia inflammentur. Addunt nonnulli & venenum hauſtum: ſed & iſta cauſſa vel inflammationem, vel exulcerationem inducit. Verùm ſi quis rem diligentius perpendat, in iſta vulgata doctrina deſumta ex Ga- C leno, *6. de loc. affect. c.* 2. 3. *aphor.* 22. 3. *Epidem. comm.* 2. *text.* 6. 3. *de nat. fac. cap.* 13. aliquid deſiderari, eamque veritati non omninò conſentaneam eſſe animaduertit. Nam licet concedimus, ab inflammatione & retentis fæcibus duris ileum accidere poſſe; tamen cauſſa proxima, & immediata non eſt, quod vulgo ſtatuitur, magna inteſtinorum obſtructio, & coarctatio, ob quam eorum via occluſa nihil deſcendere poſſit. Nam ſi inteſtina tenuia planè occluſa & coarctata ſunt (etenim in inteſtinis tenuibus vel ſemper, vel certè omnium conſenſu frequentiſſimè inflammatio ilei cauſſa conſiſtit) quomodo fæces & ſtercora, quæ in craſſis cumulantur, per ea tranſire & vomitu reiici poſſunt?

Cauſſæ

An inteſtinorum obſtructio à fecibus facta ileum pariat?

Et quomodo clyſteres & glandes vomitu reiici poſſunt ſi inteſtinorum via plane præcluſa eſt?

Verior ilei cauſſa.

Quapropter in ea ſunt ſententia, proximam huius mali cauſſam eſſe facultatis diſtributricis chyli & expultricis motum inuerſum ac præter naturam. Nam cum ſecundum naturam diſtributio chyli & expulſio fiat in inteſtinis, contrahentibus ſeſe per fibras inteſtinis à ſuperiore parte deorſum, id eſt, à ventriculo verſus inteſtinum rectum, ſi motus inuertatur, & circulares inteſtinorum fibræ à parte inferiore ſurſum verſus ventriculum contrahantur: quæ per inferiora deiici debebant, ad ventriculum aſcendunt, & per os reiiciuntur. Habet enim ſe res ſicuti in ventriculo in vomitu. Nam dum fibræ oblongæ œſophagi à parte ſuperiore verſus ventriculum ſe contrahunt, fit deglutitio ciborum. Cùm verò inuerſo hoc agendi ordine à parte inferiore verſus ſuperiora ſeſe contrahunt, fit vomitus. Ita etiam dum fibræ inteſtinorum à parte ſuperiore verſus inferiora ſeſe coarctant, fit cibi diſtributio, & fecum; contrà dum verſus ſuperiora ſeſe contrahunt, malum hoc excitatur. Atque hoc non rarò fieri, & veram eſſe hanc ilei cauſſam, multa teſtantur. Clyſteres enim quandoque vomitu reiici ob motum hunc naturæ inuerſum, ſæpè obſeruatum eſt. Imprimis notabile eſt, quod Matthæus de gradibus *in pract. cap. de vomitu*, refert, de quadam puella annorum duodecim, quæ ileo laborans non ſolùm nihil per aluum reddidit, ſed & fæces poſtea etiam clyſteres iniectos non multò poſt vomitu per os reiecit. Idque cum totum triduum continuaſſet, & poſtea ſuppoſitorium longum immiſſum fuiſſet, & illud intra temporis ſpatium, quo dicitur Pater noſter, & Aue Maria, vt loquitur autor, per inteſtina aſcendit ad ſtomachum & vomitu fuit reiectum. Poſtea cùm ſuppoſitorium aliud filo ad coxam alligaretur, ſtatim rupto filo aſcendit ſurſum ad ſtomachum, illudque ægra cum parte fili appenſi euomuit. Et cum tertiò ſuppoſitorium aliud quatuor filis fortibus alligaretur, & illud paulò poſt ruptis filis per os cum parte filorum reiectum fuit. Tandem cum Medicus iuberet, vt mater aliud ſuppoſitorium immitteret, tanta violentia ſurſum attractum fuit, vt mater, ne ſurſum raperetur, illud extrahere cogeretur. Curata tamen fuit iſta puella iuſculis pinguibus, quæ virtutem attractricem laxant, exhibitis. Quæ quamuis ſæpiùs primò vomitu reiicerentur; accidit tamen, vt ſecunda die iterum per aluum deiicere inciperet. Ita narrat Guainerius, *tract. 5. cap. 2.* ſuppoſitorium per os reiectum fuiſſe: & Doctor Iacobus Opt heus obſeruauit vxorem cuiuſdam fabri ferrarij Toldani, puerperam, partem candelæ ſebaceæ, quòd loco ſuppoſitorij ano immiſerat, poſtera die vomitu reieciſſe. Quæ omnia ſatis teſtantur, in Ileo viam inteſtinorum non ita occluſam eſſe, vt vulgò ſtatuitur, ſed potiùs motum facultatis expultricis inteſtinis inuerſum. Tenuit hanc cauſſam Galenus ſatis clarè 2. *de ſympt. cauſſis cap. 3.* vt mirū ſit, à Practicis non eſſe animaduerſum: cum tamen non ſit parui ad curationem momenti, ſed laxatis fibris, vt ex hiſtoriâ Mathæi de gradibus antea recitatâ apparet, motus hic remittat, ipſaque experientia teſtetur, euacuationes tales ſæpè per roborantia, & adſtringentia augeri; contrà prohiberi per laxantia & emollientia. Cauſſas autem cur motus iſte inteſtinorum, ita inuertatur, triplices agnoſco. Primò inteſtinorum inflammationem, ſiue ea per ſe accidat, ſiue ob herniam, aut inteſtinorum aliquem abſceſſum, ſeu alium tumorem. Secundò fecum retentionem, quæ vel diſtendendo, ſeu vellicando, & mordendo naturam ad hanc præpoſteram excretionem irritant. Tertiò inteſtinorum exulcerationem, humoreſque acres & vellicantes, quæ irritandi cauſſa ſunt, vt natura hunc deprauatum motum inſtituat. Quò procidentia & venena ſoluentia pertinent. Secundum quam cauſſarum varietatem etiam iam de Ileo agemus. Quotieſcunque enim natura ab his cauſſis impeditur, vt deorſum pellere non poſſit, ad excernendum tamen ſtimulatur, motus hic facultatis expultricis inuertitur. An verò in tenuibus, an verò in craſſis inteſtinis cauſſa hæc conſiſtat, alij aliter ſentiunt. Verior eſt ſententia, plerumque in tenuibus conſiſtere, quæ ob venarum copiam & ſanguinis abundantiam faciliùs inflammantur, & natura ſua anguſtiora ſunt. Quandoque tamen etiam craſſis affectis hoc malum generari poteſt; cum cauſſæ omnes, quæ ileum producunt, etiam in craſſis reperiri poſſunt. De qua re prolixè agit Petrus Salius Diuerſus, *de affect. partic. cap. 11.*

Notabilis ilei hiſtoria in puella quadam.

Suppoſitoria & clyſteres vomitu reiecti.

Candela ſebacea vomitu reiecta.

Vera ilei cauſſa Galeno nota fuit.

Cauſſa motus inteſtinorum inuerſi triplex.

An cauſſa [illegible] inteſtinis [illegible]

Signa Diagnoſtica.

Signa

Signa ilei Galenus, 7. *aphor.* 10. ita recenſet: *In ileo nihil deſcendit per inferiora, atque id affectus huius proprium eſt, & inſeparabile ſignum*, de quo tamen poſtea in quæſtione dicetur. *Vomitus verò non ſemper adeſt, ſed cùm pernicioſè ægrotant: quòd ſi diutiùs cum nauſea conflictentur, ſtercus ipſum ſurſum remeat, & ſingultiunt. Quidam etiam deſipiunt & conuelluntur, neruorum principio in orificio ventriculi per conſenſum affecto.* Aetius plura addit: (& ſunt omninò plura addenda) dolorem in ventre ſeſe conuoluentem, & murmura, ructus nihil iuuantes, malo aucto omnia ſurſum remeant, accidit vomitus bilis & pituitæ, frigiditas totius corporis, dolor plurimus, ſpirandi difficultas. Morientis tandem ſudor aduenit frigidus, vrinæ difficultas, podex ita adſtrictus eſt, vt neque ſpecillum extremum admittat, ſtercus demum per os reiicitur. Ex quibus non difficile eſt ileum à colica diſcernere. Etſi enim magna ſit horum affectuum cognatio: tamen etiam non parum differunt. Colicæ enim natura præcipuè in dolore conſiſtit, & ad colicam ſatis eſt ingens inteſtinorum dolor, etſi alia ſymptomata non adſint: ilei verò imprimis in defectu expulſionis per inferiora, & inuerſo naturæ ac facultatis expultricis in inteſtinis motu. Licet etiam vomitus in colica accidat: tamen non ita violentus eſt in colica, vt in ileo, neque omnia alimenta, multò minùs excrementa per os reiiciuntur, id quod in ileo accidit, in quo etiam clyſteres & glandes ano immiſſi ſuperiora verſus trahuntur, & per os reiiciuntur.

Colicæ & ilei differentia.

Vtrum autem tenuia, vel craſſa afficiantur inteſtina, ita dignoſcitur. Si tenuia inteſtina affecta ſint, ſtomachi diſtenſio adeſt, & ſpiritus anguſtia ac nauſea, atque vomitus aſſidui & vehementes ita vt nec potus contineri queat, paulò pòſt & ſtercoris vomitus ſequitur, dolor & tormina magis ad ſuperiora vergunt. Si in craſſis cauſſa conſiſtat, vomitus non ita continuò durat, dolor ad hypochondria magis peruenit, & lumborum adeſt grauitas, vomitus ſtercoris tardus ſuperuenit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Omnis quidem ileus periculoſus eſt: is tamen, cui etiam ſtercoris vomitus ſuccedit, exitialis, & ab eo vix vllus ſanatur, vt docet Galenus, 7. *de loc. affect. cap. 2.* Aliquos tamen conualuiſſe vidit Petr. Salius Diuerſus, qui ex inteſtinorum in ſcrotum delapſu in hoc malum inciderunt. 2. Iliacus dolor magis periculoſus eſt, ſi tota inteſtina afficiantur: minùs, ſi ſecundùm partem. & adhuc minùs, ſi ſecundùm partem inferiorem, à ventriculo & hepate remotiorem. 3. Iliacus affectus eſt familiaris ætati puerili. Euadunt tamen faciliùs, cùm calidum innatum habeant robuſtius, & humores in iis ...

nùs acres & mordaces ſint. Senibus verò non valdè eſt familiaris: ſi tamen iis accidat, ferè nunquam conualeſcunt. Aëtius *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 28. 4. Quibus in ſtranguria Ileos ſuperuenit, intra ſeptem dies moriuntur, niſi febre accedente copioſior vrina fluxerit. Hippocrates, 6. *aphor.* 44. Non intelligitur autem hîc ſtranguria, quæ ab inflammatione eſt, ſed quæ ab humore vitioſo. Et plerique quidem hic accipiunt humorem frigidum, craſſum, pituitoſum: Ita enim putant in corpore augeri pituitam, vt in veſica illa abundet, vnde ſtranguria excitetur; & in inteſtinis, vnde Ileos, dum ſcilicet pituita copiâ & lentore ſuo feces per aluum deſcendere non ſinat. Febre verò ſuperueniente his morbis, cùm materia frigida concoquatur, & per vrinam euacuetur, ſpem eſſe ſoluta illa ſtranguria Ileum quoque à natura faciliùs ſuperari poſſe, vt æger euadat. Verùm enim verò non credibile eſt, craſſam illam pituitam, quæ in inteſtinis eſt, per vrinam & tot ambages euacuari; nec neceſſum eſt, vt ſi quid abundet in inteſtinis, ſimul etiam abundet in venis, cuius tamen euacuatio è venis, id quod in inteſtinis eſt, non tollit. Itaque verò magis conſentaneum eſſe puto, talem Ileum, qui poſt ſtranguriam ſuperuenit, prouenire ex humoribus acribus, qui etiam ſtranguriam excitare poſſunt, quorum euacuationem & expulſionem ſi natura per vrinam tentet & non perficere poſſit, atque hinc in inteſtina tenuia mittatur, ibi non ſolùm dolorem colicum, ſed inflammationem atque ileum excitare poteſt, qui lethalis eſſe ſolet ob copiam & acrimoniam humoris ac materiæ, niſi ea rurſum ad venas regurgitet, & hinc per vrinam copioſè euacuetur, qui motus vix ſine calore aliquo febrili abſolui poteſt, vt in talibus naturæ motibus ſæpè obſeruatur. 5. Ab ileo vomitus, aut ſingultus, aut conuulſio, aut delipientia, malum. 7. *aphor.* 10. *&* 6. *de loc. affect. cap.* 2. Singultus accidit, quando ſtercus ventriculum attingens morſu illum fatigat, aut etiam dum orificium ventriculi à motu illo inteſtinorum peruerſo in conſenſum trahitur. Delirium verò ſuperuenit propter conſenſum oris ventriculi cum cerebro. 6. Ex volulis m[illegible]olentibus cum febre acuta, hypochondrióque ſublimi diutiùs perſeuerante parotides exurgentes perimunt. Hippocrat. 3. *prognoſt. text.* 66. Galenus ibi volulum δυσώδη, ſeu malè olentem intelligit, in quo primò ſtercus euomitur, quòd ſignum eſt maximè lethale, deinde in quo reſpiratio, ructus, flatus, & totum corpus malè olet. Vbi igitur præter hæc ad febrem acutam parotides acceſſerint, lethale magis malum efficitur, quoniam indicio eſt, malum eſſe cum febre malignâ (proculdubio primaria, quàm inteſtinorum inflammatio & parotides comitantur) & caput in extremo quaſi naturæ conatu in conſenſum trahitur. 7. Ileo laborantibus vomitus & ſurditas malum. Hippocrates, *in coac.* Intelligit autem vomitum multum & grauiter olentem ſtercoribus ſimul excretis. Aliquando ſurditas accedit, materia ad caput conuerſa, quod ferè indicio eſt, febrem ſeu acutam, ſeu malignam coniunctam eſſe, cui ileus coniungatur. 8. Arabes quinque gradus quaſi ilei conſtituerunt. Periculoſiſſimus is eſt, cum ſtercus vomitur: ſecundus, ſi ſudor è toto ſit fætidus: tertius, cum ſpiritus, qui reſpiratione emittitur, fætidus eſt: quartus, cum ructus eſt fætidus: quintus, cum per aluum crepitus fætidus exit.

Quinque ilei gradus ab Arabibus conſtituti.

Indicationes.

Indicationes.

Cùm expultricis facultatis motus inuerſus ſit, danda opera, vt naturalis motus reſtituatur, & fæces rurſus per inferiora expellantur. Reliqua in ſpecie patebunt. Si dolor valdè vrgeat, ei occurrendum, vt *de dolore colico & iliaco* dicetur:

Curatio.

Curatio.

Itaque podex cum ſpongia in decocto aliquo emolliente imbuta foueatur, ſi natura adſtrictus ſit, vt glans meliùs ſubiici poſſit. Aëtius inditam glandem fouet ſpongia ſucco calente cyclaminis madida. Ventri poſtea emollientia & humectantia adhibeantur, quæ ita comparata ſint, vt cauſſam non augeant, ſed potiùs tollant. Obſeruatum enim eſt, cùm interdum plures clyſteres & ſatis fortes infuſi nihil profeciſſent, externas alui emollitiones per fotus, inunctiones, cataplaſmata, balnea ex humectantibus, vel ex oleo communi calente plurimum profuiſſe. Venter ergo inungatur oleo amygdalarum dulcium, chamæmelino, anethino, aut balneum fiat ex oleo communi tepido. Fotus adhibeantur ex decoctis foliis althææ, maluæ, flor. chamæm. melil. ſem. anethi, lini, fœnugr. & ſimilibus. Aut contuſis iiſdem addatur farina hordei, ſem. lini, fœnugr. & cum oleis chamæm. amygdal. dulc. fiat cataplaſma. Clyſteres etiam emollientes iniici poſſunt. Neque inutile fuerit talia emollientia, vt ol. amygdal. dulc. & iuſcula pinguia, in quibus malua & althæa cocta fuerint, ore ſumenda exhibere, cùm puella illa apud Matthæum de gradibus, fruſtra aliis medicamentis adhibitis, iuſculis pinguibus curata fuerit. Et quamuis ſemel atque iterum talia vomitu reiiciantur, continuandus tamen eorum vſus. Ita enim fibris inteſtinorum laxatis peruerſus inteſtinorum motus ſedatur. Verùm in genere plura de curatione ilei dici non poſſunt: reliqua in differentiis patebunt.

De ileo ab inflammatione.

Ileus ab inflammatione.

Ileus ab inflammatione, quæ quidem frequentiſſima eius cauſſa eſt, accidit, cùm per venas, quibus præcipuè inteſtina tenuia copioſioribus prædita ſunt; ſanguis in membranas inteſtinorum exit, teſte Galeno, 3. *Epidem. comm.* 2. *t.* 6. *&* 6. *de loc. aff. cap.* 2. *&* 6. *aph.* 44. Et autumno quidem potiſſimum ilei generantur. 3. *aph.* 22. Quia æſtate geniti humores tenues & mobiles autumni frigore inæquali in profundum corporis ad inteſtina pelluntur, vbi phlegmonem ſæpè efficiunt, atque hinc ileum. Qua ratione autem inflammatio inteſtinorum generetur, ſuprà *de inflammatione inteſtinorum* dictum.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si ab inflammatione ſit ileus, malum eſt acutiſſimum, citò ad ſtatum properans, cum febri & vehementiſſimis fixiſque doloribus; vires omnes languent, nec cibum nec potum continere poſſunt ægri, ſingultiunt, ſudant, aliquando conuelluntur, in loco dolente nonnunquam tumor apparet, cuius ratione, vt docet Galenus, 6. *de loc. affect. cap.* 2. nonnulli hoc malum χορδαψὸν appellarunt, quòd in eo tenue inteſtinum tactu deprehenditur conuolutum inſtar chordæ; vrina ſupprimitur, quia veſica comprimitur, & in conſenſum trahitur, venter inflatur, reſpiratio difficilis & velox efficitur. Proceſſerunt cauſſæ calefacientes, vſus aromatum nimius, cibi acres, & cruditates nidoroſæ, vini generoſi potus nimius, item medicamenta calida, lapſus, percuſſio, inteſtinorum in ſcrotum delapſus, venena.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Vt aliæ internæ inflammationes periculoſæ ſunt: ita & ileos ex hac cauſſa, vt pauci hoc modo affecti euadant. Et quantum in ſpecie ileus ex inflammatione ortus periculi coniunctum habeat, etiam Prognoſtica antea in genere propoſita docent.

Indicationes & Curatio.

Curatio.

Eædem hic ſunt indicationes, quæ in aliis inflammationibus internis. De quo cum ſuprà *cap.* 2. de inflammatione inteſtinorum dictum ſit, non opus eſt, ea hic repetere: videantur loco allegato.

De

De Ileo ab aliis Tumoribus, & ab exulceratione.

Ileos ab aliis tumoribus, & exulceratione.

A Non ſolùm autem ab inflammatione, ſed & ab abſceſſu, aliiſque tumoribus, & ab exulceratione natura ita irritari poteſt, vt inuerſum motum in inteſtinis inſtituat, & omnia ſurſum verſus moueat, vt docet Galenus, 6. *aph.* 44. Ilei à cancro exemplum habent Petr. Saluius Diuerſus, *de affect. partic. cap.* 11. vbi ſcribit, fabrum quendam ferrarium, qui cum in colo per plures menſes cancrum paſſus fuiſſet, ex quo in tranſitu fecum quotidie vehementi cruciabatur dolore, maximas perſentiens punctiones, perinde à ſiacubus perforaretur, factum tandem eſſe iliacum, & præcedentibus ſtercoris vomitibus miſerè vita functum eſſe.

A cancro.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si ſit ab abſceſſu aliquo, dolor adeſt, ſoletq; cùm ad ſuppurationem tendit, febris ſuperuenire, tumor tactu percipitur, & præceſſere ea, quæ inflammationem præcedere ſolent. Si ſit tumor ſcirrhoſus, præceſſit diuturna inteſtini durities. Neque enim à ſcirrho ſubitò hoc malum excitari poteſt, & durities illa tactu deprehendi poteſt, ſi in inteſtinis exterius ſita ſit: Si autem ſit in interioribus, licet tactu ita facilè non deprehendatur, tamen ſemper grauitas percepta fuit, qua inteſtina infra quaſi detrahi, præcipuè cum æger ſtat, videntur, & ad detrudenda excrementa æger ob inteſtinorum anguſtiam non ita promptus eſt. Si cancer ſit cauſſa, durities ad tactum percipitur, punctiones & dolores ſunt continui, qui à fecibus tranſeuntibus valdè exacerbantur, malumque fuit diuturnum. Si à veneno exulcerante & erodente ſit ileos, id aſſumtum fuiſſe, æger vel adſtantes docebunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Qui à ſcirrho, cancro vel ſimili tumore excitatur ileus, incurabilis eſt. Morbi enim hi vel ipſi incurabiles ſunt, vel ſi curationem admitterent, ea nonniſi longo tempore perfici poſſet. Ileos verò malum acutum tam longam moram non fert. 2. Qui à veneno eſt ileus, periculoſus omninò eſt; cùm malo alias periculoſo venenum coniungatur.

Curatio.

Curatio.

Qui à cancro, ſcirrho eſt ileus, vix, vt dictum, curabilis eſt. Eius, qui à veneno ortum habet, eadem ferè curandi ratio eſt, quæ Ilei ab inflammatione: niſi quòd venæ ſectione opus non eſt, & medicamentis cùm internis, tum externis alexipharmaca, & quæ veneno peculiari modo reſiſtunt, admiſcenda.

De Ileo à fecibus induratis.

Ileus à fecibus induratis.

Si feces induratæ inteſtina occludant & excrementa in inteſtinis tamdiu cumulentur, vt natura amplius ea ferre nequeat, hunc peruerſum motum inſtituit: id quod ab omnibus cauſſis, quæ aluum obſtruere & feces retinere poſſunt, fieri poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa:

Cognoſcitur id ex eo, quòd præceſſit diuturna alui obſtructio, dolor in principio non adeſt, ſed poſtea accedit, nec tamen eſt adeò acutus & vehemens, vt in inflammatione, ſed potiùs adeſt grauitas ventris, & abdominis tenſio, inteſtina ad tactum ſtercore duro turgida ſunt, flatus frequenter ſuprà erumpunt, febris ferè abeſt, vomunt bilioſa & pituitoſa, & tandem morbo creſcente ipſas alui fæces. Præceſſerunt cauſſæ alui adſtrictæ, & fæcum diutius retentarum, de quibus infrà, *cap.* 4.

Prognoſticum.

Prognoſtica.

Minutus periculoſus eſt hic ileos, quàm qui ab inflammatione vel aliis tumoribus, vel inteſtinorum exulceratione prouenit.

Curatio.

Curatio.

Fæces induratæ emolliendæ ſunt, poſtea emollitæ educendæ. Et eadem curandi ratio eſt, quæ colicæ à fecibus induratis. Extra nimirum inunctiones, fomenta, cataplaſmata, clyſteres, balnea ex emollientibus vſurpanda: Inter quæ ab antiquis imprimis commendatur balneum ex oleo dulci, clyſtere emolliente præmiſſo. Poſt balnea & humectantia talia applicata acriores paulò clyſteres iniici oportet, quò irritata natura id, quod emollitum eſt, faciliùs excludat. Sedes verò ſemper foueatur ſpongia calida decocto emolliente imbuta. Intrò aſſumenda iura pinguia, oleum amygdalarum dulcium, lini, ſeſaminum ad ℥. ij. vel iij. butyrum recens, decoctum althææ, maluæ & ſimilium. Vel ſumatur hora vna ante cœnam, vel prandium caſſiæ extractæ ℥. j. vel ℥. j. ß. Si his malũ non cedat, ad Hippocratis remedium, quòd B poſtea in curatione colicæ proponetur, accedendum cenſent autores, vt ſcilicet folle inteſtina inflata à ſtercoribus ſeparentur, & poſtea clyſter ad ea diſſoluenda & extirpanda iniiciatur.

Hippocratis in ileo remedium

Obſeruaui adhuc aliud Ilei & motus inteſtinorum inuerſi genus, quòd neque ab inflammatione, neq; enumeratarum cauſſarum vlla ortum habuit, ſed ſimpliciter ex ἀναῤῥοπίᾳ humorum in quodam viro hypochondriaco. In eo enim ita humores ſurſum ex hypochondriis vergebant, vt non ſolùm epilepticus, & cæcus fieret, ſed vt etiam clyſterem vomitu reiiceret. Poſſet forſan cauſſam hic quis referre ad multitudinem crudorum & craſſorum humorum, vna cum vehementi refrigeratione, cuius Galenus, 6. *aphor.* 44. mentionem facit, qui etiam ſuprà *prognoſtic.* 4. adductus eſt, (& C abundauit ille vir multis crudis humoribus.) Non tamen facilè dixero, ab iis, quatenus refrigerant, malum hoc induci, ſed potiùs, quamuis peculiarem aliquam corruptionem acquiſiuerunt (epilepticus enim etiam fiebat) vel acres alios humores admixtos habuerunt.

Nouum ilei genus.

QVÆSTIO.

An in ileo nihil per aluum excernatur?

An in ileo nihil per aluum excernatur?

In ileo nihil per aluum excerni, atque id eius inſeparabile ſignum eſſe, docet Galenus, 7. *aphor.* 10. vſu prà dictum. Hippocrates tamen contrarium teſtatur, *lib.* 3. *epid. ſect.* 3. *text.* 7. in hiſtoria mulieris volũuloſæ, quæ apud Taſimenum decumbebat, di- D cens: deiectiones tenues, crudæ, paucæ. De quo loco Petrus Saluius Diuerſus, *de affect. partic.* 11. *Verba hæc ſicuti Galenus in comment. neglexit, ita poſteritas conniuentibus oculis pertranſiit, & tamen hæc in iliaca paſſione aliquid deſcendere affirmant. Ergo diu locum hunc conſideraui, remque ipſam obſeruaui, tandem experientia & ratio me docuit, in ileo aliquid deſcendere poſſe. Vidi enim plures iliacos, in quibus nonnulla, licet pauca, excernebantur, hócque tantùm, dum generaretur morbus, animaduerti fieri; facto autem, & completo morbo, nihil poſtea deſcendiſſe vidi. Hoc autem non ſine ratione factum iudicaui: quoniam dum fieret ileos, infrà locum affectum deſcenderant excrementa, quæ vel à natura, vel ab arte excludi poterant, antequam omnia inteſtina in conſen-* E *ſum affecti ducta eſſent, propriámque naturam & facultatem omnem amiſiſſent. Hinc Hippocrat. lib. de morb. cap.* 3, *in ileo ex inflammatione genito, ad extrudendas fæces infra locum affectum contentas, ſuppoſitorium ex melle, taurino felle oblinitum, decem digitorum longitudine imperabat, quæ non poſt morbum factum, ſed ante in inferioribus inteſtinis congeſtæ erant. Cum autem oppoſitum Galenus ſcripſerit, intelligatur de morbo completo locutum eſſe, & in eo caſu, in quo omnia inteſtina in conſenſum loci affecti deducta adeo aliquando anguſta redduntur, vt nec amplius flatum, nec ſtercus, nec podex etiã ſpecilli acumen admittat.* quę cõciliatio omninò clarior erit, ſi proximã ilei cauſſam, vt ſuprà dictum,

ſtatuamus non inteſtinorum obſtructionem, ſed motum inuerſum.

DE INTESTINORVM DOLORIBVS.

CAPVT II.

De Colico dolore.

Dolor colicus inteſtinorum.

INteſtina quoque varia ſymptomata patiuntur, inter quæ ſatis frequens & grauis eſt dolor inteſtinorum, qui nonnunquam adeò acerbus eſt, vt nonnulli cum perferre non valentes necem ſibi ipſi intulerint, vt refert Galenus, 2. *de comp. med. ſec. loc. cap. 1.* Atque is cum frequentius inteſtinum colum, vtpote in quo natura ſua longo & anfractuoſo materia dolorem excitans diutius moratur, nomen accepit, & dolor κωλικὸς, ac κωλικὴ διάθεσις appellatur, vulgo colica paſſio. Nomen huic malo inditum eſt à parte affecta, quòd inteſtinum colum præcipuè hoc malo afficitur. Etſi enim negandum non ſit, quandoque etiam tenuia inteſtina affici: tamen à parte præcipuè affecta dolor ille denominatur. Et iliaca affectio non ſolùm tenuium inteſtinorum nomen eſt, ſed & peculiare malum plerumque denotat, in quo excrementa alui retinentur, & difficiles vomitiones adſunt. Celſo hoc malum, *lib. 4. cap. 14.* morbus inteſtini plenioris eſt.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cùm aliàs dictum ſit, ſubiectum doloris & tactus proximum eſſe membranas: etiam hic inteſtina ſecundùm membranas, tàm internas, quàm externas dolorem patiuntur. Cauſſæ verò doloris colici etſi plurimæ ſint: tamen omnes in eo conueniunt, atque ea ratione dolorem excitant, quatenus continuum ſoluunt. Cauſſæ, quæ continuum ſoluunt, faciunt id diſtendendo, rodendo & mordendo. Addunt quidem nonnulli intemperiem. Verùm enim verò tantùm dolorem ab intemperie, quatenus tali, induci poſſe, credibile non eſt. Et licèt pituita vitrea, ſanguis in inflammatione, ſicut & bilis, colicos dolores excitent: tamen id non præſtant ſaltem alterando, ſed diſtendendo, vt poſtea *quæſt. 1.* dicetur. Materia autem, quæ continuum ſoluit, vel inteſtinorum cauitate conſiſtit, atque eſt aut flatus, ſeu excrementa, quæ ibi retinentur ob anguſtiam inteſtinorum, quæ fit ab obſtructione à fecibus induratis, aut à calculo, aut à vermibus, aut ab inteſtinorum compreſſione, aut contorſione, vt in hernia; vel conſiſtit in inteſtinorum tunicis, ſeu rodat, ſeu diſtendat, ſeu vtrúmque faciat; atq; id fit ab humoribus nunc frigidis vel craſſis, nunc calidis, nunc ſine, nunc cum inflammatione: quandoque etiam materia, quæ colicam excitat, eſt venenata & maligna, ſicut Paulus Æginata, *lib. 3. cap. 43.* refert, colicam peſtilentem in Italia exortam multas Romanorum prouincias afflixiſſe. Neque etiam prætereundum illud, quod Platerus obſeruauit, & *lib. 3. obſeru. ſub finem* inſeruit, nimirum præfectum quendam colicis cruciatibus diu vexatum conuulſionibúſq; laborantem poſt clyſmatum vſum caſei concreti induratique magnam per aluum copiam eieciſſe, quamdiu in inteſtinorum anfractibus hæſiſſe & latuiſſe ex eo colligebat, quòd nullum longo tempore, ob interdictum à Medicis illius vſum, caſeum comederat, priùs verò antequam ægrotaret, immoderatè ſe eo ſæpè repleuerat.

Subiectum & cauſſæ colici doloris.

Colicæ à caſeo indurato in inteſtinis.

Differentiæ.

Differentiæ.

Etſi doloris colici differentiæ plures, ſecundùm dolorum differentias, in genere, de quibus Galenus, *lib. 2. de loc. affect.* capitibus aliquot agit, recenſeri poſſent: tamen maximi momenti ſunt illæ differentiæ, quæ ſumuntur à ſubiecto & cauſſa efficiente. Subiecti ratione dolor inteſtina afficit, vel omnia, quod rarius accidit, vel aliqua, eáq; vel tenuia, vel craſſa. Si fit in tenuibus, propriè iliacus; ſi in colo, colicus dolor appellatur. Nonnunquam tamen & Colicæ nomen vtrique dolori tribuitur. Deinde cauſſarum ratione, doloris colici non parua eſt differentia, quæ *ſuprà* explicatæ ſunt.

Signa Diagnoſtica in genere.

Signa colicæ in genere.

Dolor generatim abdomine circa inteſtinorum regionem percipitur, qui aliàs in vno locus fixus, maximè ſub vmbilico, pali infixi, vel terebræ perforantis ſpeciem præſefert; nunc inſtabilis, & vagus; ſuprà verò vmbilicum de latere in latus, vel etiam infrà de loco in locum vagatur, doloremque colicum ſitus ipſe doloris oſtendit. Incipit enim cum colo à ſede dextri renis, vbi & dolor ſæpè figitur, & aſcendit ad iecoris gibbum, hincq; ſecundùm ventriculi fundum ad lienem, & ſiniſtrum renem quaſi zona tendit, atque ibi deorſum flectitur vſque ad inteſtinum rectum, & ita nunc iuxta ſplenem, & ſiniſtrum renem, nunc & frequentius in dextro dolor percipitur. Trahitur autem in dolore colico plerumque in conſenſum ventriculus, vnde appetitus deiectus, nauſea & vomitus ſæpè excitatur, quo pituitoſa, cruda, nonnunquam bilioſa, porracea & æruginoſa reiiciuntur. Plurimi inter ſigna colicæ & hoc referunt, quòd aluus ita adſtricta ſit, vt nec flatus excludatur; & ſi quid excludatur, illud eſſe durum ac cum flatibus excerni. Verùm hoc ſignum non omni dolori colico competit, ſed cuidam ſaltem, & qui à fecum obſtructione ortum habet, vt poſtea dicetur. Cùm autem plures in abdomine partes contineantur, quæ dolorem pati poſſunt, accurata opus eſt diſtinctione. Et primò quidem ventriculi dolorem à colico diſtinguere, non adeo difficile eſt. Ventriculi enim dolor ſuprà vmbilicum ſemper conſiſtit, & non rarò ad ſpinam quoque inter ſcapulas pertingit; cùm ad nonam vertebram ventriculus ſpinæ alligetur; præterea ructibus & vomitibus leuatur, & per os aſſumptis lenitur facilè, quod in dolore colico ſimiliter non accidit. Deinde etiam non adeo difficile eſt dolorem, qui eſt in abdominis muſculis, aut peritonæo, ab inteſtinorum dolore diſcernere ex doloris ſublimitate & profunditate. Præterea hi dolores leniores ſunt, minùs periculoſi, nec hinc inde vagantur. Difficiliùs verò eſt, dolorem colicum à nephritico diſcernere, ita vt Galenus ipſe ſe in hoc deceptum fateatur, 2. *de loc. affect. cap. 5. & 6. de loc. affect. cap. 2.* Communia enim ſunt quædam vtrique dolori, nimirum dolor abdominis, nauſea, vomitus, alui conſtipatio, dolor dorſi, impotentia corpus flectendi; quæ tamen ipſa vtroque dolore differunt, & præterea ſigna quædam vtrique affectui propria ſunt. Dolor enim in inteſtinis eſt pungitiuus & intenſior: in renibus grauatiuus & remiſſior. Deinde colicus dolor amplum ſpatium occupat, nephriticus anguſtum. Tertiò, dolor colicus ductum inteſtini coli ſequitur, vt modò dictum. Nephriticus autem ſemper in eadem parte permanet, & qui calculo è renibus promoto accidit, à ſupernis ad inferiora deſcendit verſus pubem ſecundùm ductum vreterum, & ſemper à dorſo incipit, & ad poſteriores potiùs partes circa ſpinã vergit, ſicut colicus magis ad anteriores, qui & in loco renibus alteriore conſiſtit. Quartò, dolor colicus cibo aſſumpto intenditur; quia ventriculus repletus colum comprimit; nephriticus verò augetur cibo ad inferiora deſcendente, inteſtinis renes prementibus. Quintò Colicus dolor non in vno loco fixus eſt, ſed vagabundus; nephriticus in vno loco ſtabilis, donec calculus ſecundùm vreteris ductum in veſicam delabitur. Vomitus quoque, nauſea, alui adſtrictio in dolore colico vehementiora ſunt, citiúſque adue-

Ventriculi doloris & colicæ diſcrimen.

Doloris colici & nephritici diſcrimen.

niunt; in nephritide grauius affligit dolor dorſi & crurum, ac flectendi & erigendi corpus impotentia, propterea quòd inteſtina magis cum ventriculo ſunt coniuncta; renes cum dorſo ac cruribus. Propria verò nephritici doloris ſigna ſunt arenulę & calculi excreti; vrinæ in ſubſtantiæ colore & contentis mutatio, ſtupor femoris è directo affecti renis. Hæc ergo ſigna ſi abſint, dolor colicus indicatur. Deinde dolor nephriticus lenitur arenularum, calculi, vrinæ craſſæ & ſabuloſæ miſtione; Colicus verò vomitu vel alui deiectione. Nephritici initio aqueas & puras vrinas reddunt, poſtea inæquale quid in iis ſubſidet, tandem arenoſum. Colici verò flatuloſum quid per aluum deiiciunt. Eſt etiam cognatus colico dolori vteri dolor, ſoléntq; mulieres à partu, vel cùm menſium fluxus inſtat vel ſupprimitur, dolore torquèri colico non abſimili. Verùm inguinibus & coxis communicatur, ac ſuprà ilia non aſcendit; præceſſit etiam partus, vel inſtant menſes, aut iidem retinentur. Interdum vteri ſuffocatio accedit, quæ ſymptomata in colicis non apparent. Dyſenteriam quoque à colica fluxus alui coniunctus facilè diſcernit. An autem colum vel ileum afficiatur diſcernitur, quòd dolor colicus magis extenſiuus & grauatiuus eſt, & rei perforantis ſpeciem exhibet, magiſque infrà vmbilicum affligit, cui & membra ſuperiora minùs conſentiunt, atque iis, quæ per ſedem eiiciuntur, valdè lenitur. Iliacus magis pungitiuus eſt, & ſuprà vmbilicum fertur in hypochondriis, & membra ſuperiora in conſenſum trahit, cùm plerúmque ab inflammatione ortum habeat, de cuius ſignis plura dicentur, *capite ſequente*. De loco verò in colo affecto ſciendum quòd ſi totum dolore detinetur, ille circa vtrumque ilium & infrà ventriculi regionem propè vmbilicum percipitur. Cùm autem pars tantùm afficitur, & quidem principium, dolor ilium dextrum occupat; ſi medium ſiniſtrum; ſi finem, vmbilici regionem à ſiniſtro proximam, vt ex coli inteſtini ſitu manifeſtum eſt.

Vteri dolor colicæ cognatus.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Dolor inteſtinorum malum non contemnendum eſt; quoniam dolor omnes vires ac ſpiritus diſſoluit ac diſſipat, & partes principes in conſenſum trahit. Et quanquam plerumque ad ſalutem, & quidem breui temporis ſpatio terminatur: tamen quandoque dolor vehementiſſimus eſt, & vires valdè deiicit; atque vbi ad ſalutem malum terminatur, dolores ſunt remiſſiones, nec conſtantes, neque vno in loco pertinaciter hærent, ſed quandoque intermittunt, & excrementa non prorſus retinentur. Contrà ſi malum lethale futurum ſit, dolores ſunt acerbiſſimi, vno loco fixi, perpetui & conſtantes, excrementa planè detinentur, præterea vrgenti vigiliæ, ſequitur ſingultus, vomitus, extremorum refrigeratio, ſudores frigidi, ſyncope. 2. Periculoſius eſt, ſi totum colum afficiatur dolore, quàm ſi pars ſaltem; & minimum periculum eſt, ſi ſecundùm vmbilicum colique finem dolor conſiſtat, quò clyſterum vis magis peruenire poteſt: maius, ſi in eius medio & in ſiniſtro ilio: adhuc maius, ſi in coli principio & in ilio dextro; quoniam inde difficilior materiæ exitus patet, & clyſterum virtus huc ægiè penetrat. 3. Colica nonnunquam in dorſi dolores mutatur, materia, quæ in hypochondriis continebatur, fuſa & in ſpinam delata: nonnunquam in arthritidem, materia ad articulos tranſmiſſa: ſæpiſſimè in paralyſin. De via autem, per quam materia ad iſta loca fertur, dictum in Inſtitut. *lib.2. part. 3. ſect.2. c. 5.* & dicetur etiã de ſcorbuto. Atque hoc malum quandoque epidemium eſſe ſolet, vt Ægineta meminit, *lib. 3. cap. 28. & 43.* Quòd ſi materia illa, præſertim bilioſa & tenuis, progreſſu temporis acrimoniam & malignitatem aliquam acquiſierit, epilepſia gignitur. Et addit Ægineta, eos, qui ex tali colica in epilepſiam delapſi fuiſſent; pleroſque periiſſe, qui in paralyſin, pleroſque ſanatos fuiſſe, critica quaſi materiæ ex alto corpore tranſlatione, & tandem diſcuſſione. Verùm Prognoſticum hoc in ſpecie dolori colico cõpetit, qui ab humore acri & ſcorbutico eſt, de quo infrà. 4. Prauus eſt colicus & iliacus dolor, vbi vomitus crebrior adeſt, ac potus retineri nequit, & nihil vel parum infra excernitur, extrema refrigerantur, atque alia ſigna doloris colici lethalis antea enumerata adſint. 5. Colicus etiam dolor nonnunquam in abſceſſum coli inteſtini lethalem mutatur. Sic refert Guilielmus Fabricius, *cent. 2. obſer. 74.* fœminam quandam grauiſſimo dolore colico cum ventris conſtipatione ac vomitu correptam fuiſſe, indéque febrem exortam, neglectoque morbo dolorem ita auctum, præcipuè in ſiniſtro latere ſub coſtis nothis, vt per octiduum nullum ſomnum capeſſere potuerit. Ventrem fuiſſe tumidum inſtar tympani extenſum, & neque flatum, neque excrementa toto octiduo eiecìſſe, tandémque ruptum eſſe abſceſſum in ſiniſtro hypochondrio, ea ſcilicet coli parte, vbi eſt anguſtius, (id quod Fabricius inde cognouit, quòd non parum puris per aluum excreuit) & ſuperueniente ſudore frigido ac ſyncope ægram mortuam fuiſſe.

Indicationes.

Indicationes.

In colica curanda duo ſcopi Medico propoſiti ſunt; primus quidem, vt cauſſam, quæ dolorem hunc excitat, amoueat; quæ cum multiplex, quælibet pro ſua natura ſui amotionem indicat, vt poſtea de ſingulis in ſpecie dicetur; atque hæc curatio maximè regularis eſt. Quia verò dolor interdum ita vehemens eſt, vt ad ſe curam trahat; nonnunquam ad tempus dilata curatione, quæ cauſſæ debetur, ſi ægrum ſeruatum velit Medicus, dolori primum occurrendum eſt, qui alter in colica curanda ſcopus.

Curatio.

Curatio. Anodyna quid ſint?

Ad dolorem autem vehementem tollendum opus eſt anodynis, & interdum etiam narcoticis. Anodyna ſunt, quæ temperata ſua qualitate & humiditate partes, dolore afflictas ſuauiter demulcent laxantque, de quibus in Inſtit. *lib.5. part.1. ſect. 1. cap. 7.* Narcotica verò ſunt, quæ peculiari vi ſtuporem parti inducunt, vt dolorem non ſentiat, cauſſa doloris relicta. Anodyna autem nunc aſſumenda exhibentur, nũc per clyſterem infunduntur, nunc extra applicantur. Intus ſumitur oleum amygdalarum dulcium recens ab ℥. iij. ad ℥. v. cum ſacchari albi ℥. ß. Si calor adſit, aliquid ſyrupi violacei, aut etiam ſpecierũ diarrhodi abbatis modicum addi poteſt. In materia frigida oleo amygdalarũ dulcium dimidia pars olei amygdalarum amararum addatur; quidam & vini maluatici aliquid addunt. Decoctum quoq; chamæmeli præſtantiſſimum eſt anodynum. Vtile eſt & decoctum anethi. Si hæc æger abhorreat, clyſteres, quorum alias etiam ſemper in colica magnus vſus eſt, cùm dolores hic plerumque in craſſis inteſtinis conſiſtant, ex anodynis, ſeu iis, quæ calida & humida, parentur, *chamæmelo, anetho, malua, althæa, branca vrſina, parietaria, ſemine lini, fœnugraci, caricis pinguibus, butyro recenti, adipe vitulino, gallinaceo, oleo communi dulci*, & ſimilibus, vt: ℞. *Maluæ, parietariæ, flor. chamæmeli* an. ℥. j. *ſummitat. anethi* M. j. *ſem. lini, fœnugraci* an. ℥. ß. Coquantur in ſ. q. aquæ. Colaturæ ℔. j. *ol. amygdalarum dulcium recentis* ℥. ij. *pinguedinis gallinæ vel anſerinæ.* ℥. j. Fiat clyſter. Licet & clyſteres ex ſolis oleis, puta amygdalarũ dulcium, chamæmelino, anethino inijcere, quibus & portio aliqua adipis gallinæ, vel anſeris admiſceri poteſt. Extrà, poſt alui lenitionem, conueniunt fomenta ex iiſdem parata, quę vel in veſica, vel ſpongia, vel lana, vel linteo applicantur. In cauſſa frigida

Interna.

Externa.

UNIVERSITY ... LIBRARY Founded 1813 SCHOOL OF MEDICINE

conueniunt *oleum lini*, *amygdalarum amararum*, *chamæmelinum*, *anethinum*, aut horum decocta. In calida *oleum violarum*, *roſaceum cum vitello oui*, *hydrelæum*, *lac bubulum*, *ouillum*, *mucilago ſeminis*, *althææ*, *maluæ*, *omentum caſtrati in oleo roſaceo calefactum* emplaſtrum ex *mucilagine ſeminis pſyllij*, *oleo roſaceo & vitellis ouorum*. Commodus etiã vſus balnei, quòd & ipſum dolores valdè lenit, & vt efficacius ſit, herbæ modò enumeratæ priùs in aqua coqui poſſunt. Internis autem illis vtimur ſemel atque iterum pro doloris violentia: modò dolor colicus non ſit ab inflammatione. Tum enim, vt poſtea dicetur, mox adhibenda eſt phlebotomia. Externorũ vſus frequentior eſſe poteſt: ſed præcedat aliqua euacuatio. In horum tamen etiam vſu hoc notandum, ne valdè calefacientia, vbi ſaltem dolorem ſopire animus, vſurpentur. Inſigniter enim calefacientia anodyna non ſunt, ſed potiùs cauſſam reſpiciunt, de quo ſuo loco. Si verò anodyna nihil proficiant, & dolor vehemẽs admodum ſit, vt ſyncope, vel vitæ periculum immineat, ad narcotica accedendum, & vſurpantur commodius in mordaci & acri humore, non quod refrigerent, vt vulgò creditur, ſed quòd humoris acrimoniam mitigandi, eum incraſſandi morſumque & motum eius inhibendi etiam vim habent. Et quamuis aliqua intemperies vel ſtupor inducatur: tamen melius eſt, intemperiem ex narcoticis relictam longiore tempore curare, quàm breui deiectis viribus ægrum mori. In frigidis autem & craſſis ac lentis humoribus narcotica, & opiata ita commoda nõ ſunt, cum cauſſam morbificam deteriorem & curatu difficiliorem reddant. Et quamuis qui à frigidis humoribus colicam patiuntur initio aliquid commodi è narcoticis percipere, & dolores leniri videantur tamen poſtea maiores fiunt, humores ipſo craſſiore, & ad motum magis inepto reddito, tunicíſque inteſtinorum magis addenſatis.

In qua colica narcotica conueniant.

Sunt autem talia remedia varia, ſimplicia, vt opiũ, radix mandragoræ, ſemen hyoſcyami & alia compoſita, theriaca & mithridatium recens, requies Nicolai, philonium Perſicum, philonium Romanum, laudanum opiatum & ſimilia. Simplicibus rarò vel nunquam ſolis, ob vehementiam, quam habent, vtimur. Compoſitis tutius & frequentius, de quorum recto vſu, & compoſitione videatur Galenus, *lib.* 9. *de compoſ. medic. ſec. loc. cap.* 4. Aëtius, *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 32. & ſuprà *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 1.

Narcotica ſimplicia. Compoſita.

Narcotica autem illa tribus modis vſurpari ſolent, ac vel ore aſſumuntur, vel per clyſteres iniiciuntur, vel extra applicantur. Et rarius quidem ore ſumenda exhibentur; tutius per aluum infunduntur cum iure vel decocto conueniente. Inter interna, vbi neceſſitas exigit, exhiberi poſſunt, requies magna, philonium Romanum, aut Athanaſia, ℈. j. pondere cum decoctis florum chamæmeli ℥. iij. & ſyrupi papaueris ℥. ß. Et quidem antiquis vſitatiſſimũ & laudatiſſimum medicamentum eſt philonium. Hodie in vſu eſt laudanum opiatum, quod ij. vel iij. g̃. pondere exhibetur. Hoc tamen etiam circa narcoticorum vſum, tum in hoc, tum in aliis morbis, in quibus vſurpanda, monendum, vt, cum iis opus eſt, adhibeantur, dum vires adhuc conſtant. Nam ſi viribus iam proſtratis, & vbi ferè morti vicinum eſt æger, vſurpentur, non ſolùm non proſunt, ſed ægro etiam interitum accelerant, & cùm ſenſu vitam auferunt, dum ſpiritus iam antea languẽtes, aut deficientes ſopiunt quaſi & calori natiuo obſunt. Deinde per clyſteres talia iniiciuntur cum decocto conueniente, & clyſtere infuſo æger in latus dolens recumbat. Exempli gratia paretur clyſter ex decocto hordei & capitibus papaueris. Vel ℞. *Decocti flor. chamæmeli*, *vel alterius* ℔. j. *philonij Romani*, *aut requiei Nicolai* ℥. j. ß. *ol. amygdal. dulcium*. Fiat clyſter. Tandem eadem extra applicantur, vt: ℞. *Fol. parietariæ*, *hyoſciami* an. M. j. Coquantur & contundantur. Contuſis adde. *Puls. florum chamæmeli*, *farinæ ſeminis lini*, *fœnugræci* an. ℥. ß. *croci* ℈. ß. *opij* ʒ. ß. vel ʒ. j. *vitellorum ouorum* num. iij. *ol. de papauer.* ℥. ij. *chamæmel. anethini* an. ℥. j. Fiat cataplaſma. Cum materia dolorem excitans in cauitate inteſtinorum continetur, Rhaſes neceſſitate vrgente opiatis vtitur, addito ſcammonio in cauſſa calida, vt bile prouocata ſimul aliquid è ventre educatur. Vel paretur talis clyſter. ℞. *Parietariæ*, *maluæ*, *althææ*, *flor. chamæmeli* an. M. j. *ſem. lini*, *fœnugræci* an. ℈. iij. Coquantur in aqua ſimplici. Colaturæ ℞. ℔ j. *Benedictæ laxatiuæ* ℥. ß. *diaphœnici* ℈. ij. *philoni Romani* ℈. j. *ol. chamæmelini*, *lini* ℥. j. ß. F. clyſter.

Narcotica tribus modis hic vſurpari ſolent.

Cautela in vſu narcoticorum.

Commendantur ab antiquis & à recentioribus quædam quæ occulta proprietate dolores colicos lenire creduntur. Inter ea imprimis laudatur ſtercus lupinum album, quod in ſpinis repertum in terram non cecidit. Datur à ℈. ß. ad ℈. j. cum pauco ſale, vel pipere in vino albo tenui, vel etiam aqua. Phlegmonem tamen abeſſe oportet. Imò laudatur etiam foris ilibus ſuſpenſum, vt videre eſt apud Galenum, *lib.* 10. *de ſimpl. medic. facult. cap. de ſtercoribus*. Commendatur & inteſtinũ lupi ex analogia fortaſſe membri. Galenus galeritã autem, ſeu alaudam, quæ apicem in capite geſtat in iure elixam dat. Dioſcorides aſſam probat: alij toſtæ puluerẽ ex aqua propinant. Rhaſes, Auicennas & alij cornu cerui ℈. j. in potu exhibent. Dantur & lumbrici terreſtres, & talus ſuillus, & inteſtina gallinæ toſta & trita à ʒ. j. ad ℈. j. in vino vel aqua, prout materia frigida vel calida id admittit. Lyſius quidam Medicus ſtercus gallinaceum vtiliter præbuit ex œnomelite vel aceto, vel vino aqua diluto, teſte Galeno, *lib.* 10. *de ſimpl. med. fac. c.* 10. Rodericus Fonſeca, *conſult.* 57. remedium ſingulare, tanquã maximè ſecretum ad dolores colicos tam curandos, quàm præcauendos, & quòd à proprietate totius ſuæ ſtantiæ operetur, & in ſeipſo & in aliis multis expertus fuerit, commendat teſticulos equorum. Lauat eos vino generoſo, deinde in taleolas incidit & in furno exſiccat lento calore, atque vſui ſeruat, & cum opus ℈. j. in puluerem reducit cum ℈. ß. ſeminis aniſi, & poſt euacuationem per clyſteres, vel lene aliquod medicamentum in iure vel vino exhibet, & ægrum tribus horis à cibo & potu abſtinere iubet. Plura videantur apud Aëtium, *tetr.* 3. *ſerm.* 1. *l.* 3. *c.* 31. & apud Trallianum, *l.* 10. *c.* 1. *ſub titul. vlt. de an. lectis*, vbi tamen & ſuperſtitioſa quædam enumerat.

Dolorem colicum occulta proprietate lenientia.

Equorum teſticuli, miris modis ad colicam leniendam commendati.

Verùm enim verò cum colica ſit malum à cauſſis manifeſtis ortum (etſi cauſſæ diſtendendo, vel mordendo colicam excitanti malignitas etiam quandoque ineſſe poſſit) non ſine cauſſa dubitatur, an dentur medicamenta, quæ peculiari & occulta proprietate dolores colicos ſanent. Etſi ex iis quædam iuuant ſumta (nam de extra appenſis maior adhuc videtur eſſe dubitatio, & pleraque ex his videntur eſſe ſuperſtitioſa) effectus illius cauſſa ex qualitatibus notis reddi poteſt; qualia ſunt ſtercus lupi, gallinarum, lumbrici terreſtres, quæ facultatem attenuandi abſtergendique & nitroſi quid habent, omnemque vim ſuam a ſale obtinent. Alia verò quę occulta omninò proprietate iuuare videntur, vt inteſtina lupi, gallinæ & ſimilia vim potiùs inteſtina confortandi ob ſimilitudinem quandam habent, atque ita non immediatè Colicæ proſunt; ideoque iſta medicamenta non ſine iudicio in omni colica à quacunque cauſſa orta adhibendæ, ſed prius diligenter diſpiciendum, an cauſſæ, cur proſint talia, ſi proſint, reddi poſſit.

An dentur reuera medicamenta quæ occulta proprietate dolores colicos lenire aut tollere poſſint.

De Diæta in genere dici nihil poteſt, cum pro cauſſarum diuerſitate varia ſit.

Diæta.

De colica à flatibus & excrementorum copia, in cauitate inteſtinorum retentis & diſtendendo dolorem excitantibus.

Colica à flatibus, & excrementis retentis.

Flatus ſæpè cùm excrementorum magna copia in inteſtinis colliguntur,& cumulantur,eáq; diſtendunt & dolorem excitãt. Quibus ſi exitus liber pateat,dolor non diu durat,ſed materia per aluum excernitur, eáque excretâ dolor ceſſat: id quod poſt purgantia medicamenta ſumpta,poſt vſum fructuum fugacium, potum muſti,cereuiſiæ recentis, cruditatéſq; & omninò poſt eorum vſum,quæ corrumpuntur, & quaſi fermentationem quandam in humoribus& inteſtinis excitare volent, accidit. Vulgò cruditatis nomine iſtud in Colicis vitium nominatur; & eſt omninò in coctione quoddam vitium, ſed tale, quòd non fixum aliquem & quietum humorem generat, ſed flatuoſum; & tale omninò quidem, quòd aliàs à medicamentis purgãtibus,muſto & ſimilibus excitari ſolet.

Sola obſtructio & fæcum retentio ad generandam colicam num ſufficiat?

Neque enim ſola obſtructio & fecum retentio ad colicam generoſam ſufficit, ſed talis fermentatio,& vt ſic dicã,flatuoſitas humorum neceſſaria eſt. Sæpiſſimè enim accidit,vt multis diebus aluus obſtruatur,& nulla colica ſequatur,ſicut Braſſauolus,*cap. 6. tract. de remed. purgat.* narrat, ſe iuuenem ſæpè per ſpatium nouem dierum,imò per ſpatium duodecim dierum nihil per aluũ excreuiſſe, & tamen ſani hominis muniis perfunctum fuiſſe: qualia exempla alia etiam Schenckius,*lib. 3. de alui ſuppreſſ.* annotauit. Contrà verò etſi aluus pateat, imò, quòd ſæpè accidit, etſi frequentiùs, quàm par eſt, excernat: tamen ſi crudi eiuſmodi & corrupti ac flatulenti humores adſunt, colica generatur. Id quod iis accidit, qui ventriculum & inteſtina debilia habent. Hi enim ſi vel cereuiſiam feculentam bibant,vel cibum coctu difficilem, aut corruptioni obnoxiam capiant,vt braſſicam, inteſtina bubula, carnem porcinã, vel aliam pinguem, & cereuiſiam frigidam deinde bibant,cibus is non in chylum conuenienti modò mutatur, ſed corrumpitur, & in humorem acrem ac flatulentum conuertitur, qui colicam poſtea excitat, quæ non ceſſat, niſi humore hoc vel vomitu, vel per aluum euacuato. Multò tamen faciliùs hoc accidit,ſi materiæ iſti flatuoſæ & excrementis exitum quærentibus exitus denegetur & hæreant cumulentúrque in inteſtinis, eáque diſtendant,obſeruauitque Fernelius & alij,à flatibus colum nõnunquam ita diſtenſum fuiſſe, vt brachij, vel femoris magnitudinem æquaret, nonnunquam etiam flatuum vehementiã & copia ruptum fuiſſe. Accidit autem hoc frequentiùs in coli inteſtini anfractibus, & flexu illo eius,quem deſcendens in latere ſiniſtro in initio facit: quo loco ſæpè,dum excrementa exitum ad latus quærunt, quaſi perterebrari, & in tumorem, qui tactu deprehendi poteſt, eleuari videtur. Denegatur verò flatibus & excrementis tranſitus,dum ipſa excrementa copia vias has coli anfractuoſas ſubitò replent & occludunt; vel ob ſiccitatem,duritiem & tenacitatem ibi ſubſiſtunt,reliquiſque, quæ in dies aceruantur,flatibus, & excrementis tranſitum denegant.

Varia corpora dura & concreta in inteſtinis dolorem colicum parere poſſunt.

Idem & ab aliis corporibus duris accidere poteſt,vt à nucleis copiosè comeſtis,caſeo duro,pituita concreta,calculis, quæ tamen & ipſa per ſe diſtendendo dolorem parere valent,obſeruatúmque eſt, lapides in inteſtinis genitos homines adeò excruciaſſe, vt breui expiraturi viderentur, niſi vel ſponte vel artis opera excreti morbum ſoluiſſent,cuius rei exempla in obſeruat. Schenckij, *lib. 3. obſeru.* 245. videantur. In tenuibus etiam inteſtinis quandoq; hoc impedimentum eſt,dum ſcilicet,præcipuè in meatu illo anguſtiore ad initium inteſtinorum craſſorum, iuxta renem dextrum obſtruuntur, ibique dolor Iliacus grauiſſimus, qui tamen etiam vulgò colicus appellatur, excitatur,& circa dextrum

A latus fixus eſt, & propter retenta in inteſtinis tenuibus excrementa circa vmbilicum percipitur cum alui ſuppreſſione. Fitque hæc obſtructio in inteſtinis tenuibus nonnunquam à cauſſis externis, rebúſque craſſioribus aſſumptis; ſicut Fernelius à cydoniato meatum illum iuxta cæcum obſtruente dolorem iliacum grauiſſimum & lethalem excitatum fuiſſe, fecéſque in abdomen decidiſſe obſeruauit. Præter obſtructionem etiam à contorſione,& conuolutione ac compreſſione inteſtina tenuia occludi, dolorque in inteſtinis tenuibus excitari poteſt. Cuius conuolutionis cauſſa non ſaltem eſſe poteſt inflammatio, de qua poſtea dicetur,ſed & flatus,qui vel ſoli, vel cum excrementis tenuia inteſtina adeò implent, vt inſtar

Ab inteſtinorũ contorſione, conuolutione & compreſſione etiam colica induci poteſt.

B farciminum inflatorum contorqueantur; quod tamen faciliùs accidit,ſi obſtructio aliqua præceſſit,& flatus retinentur. Eadem contorſio, & conuolutio, ac hinc ſequentia reliqua ſymptomata, ex ſitu inteſtinorum mutato exoritur,ſiue ab externa vi accidat, ob rupta vel tenſa eorum ligamenta, ſiue ob ruptum peritonæum,id quod in hernia,& inteſtinorum extra abdominis cauitatem in ſcrotum delapſu non rarò accidere ſolet. Tandem & inteſtina nonnunquam coaleſcunt,de qua re ſuprà, *ſect. 1. cap. 3. de anguſtia inteſtinor.* dictum.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem dolor hic ex fecum duritie, aluique ſuppreſſione, ex ventris tenſione, rugitu & murmure, & imprimis ſi præceſſerunt cauſſæ flatus

C generantes,& cibi vel potus aſſumpti ſint, qui talem fermentationem humorum, de qua antea diximus, producere apti nati ſunt,quales ſunt fructus fugaces, vuæ,muſtum, cereuiſia recens vel feculenta, & omninò cibi,qui facilè corrumpuntur;refrigeratio item ventris,vnde cruditates oriri. Ex talibus enim omnibus, ſi exitus pateat, Diarrhæa vel cholera excitari ſolent. Si verò occludatur aluus,colicus dolor. Quæ verò cauſſa inteſtina occludat, etiam ſuis ſignis diſcernendum. Si feces alui cauſſa ſint, dolor eſt compreſſiuus,& alui adſtrictio adfuit, diuturniorque fæcum in inteſtinis mora, ſeu ægri calidioris & ſiccioris,ſeu diætæ vitio,id eſt, ciborum excrementitiorum & aridorum, adſtringentium, exercitiorum & laborum magnitudine id contingat. Quòd ſi calculus in

D inteſtinis contineatur,dolor eſt contuſiuus & fixus, ac diu durans, & ſigna materiæ calculum generantis adfuerunt, collectáque ibi eſt pituita vitrea, & humores alij tartarei. Hernia & inflammatio etiam ſuis ſignis cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Obſtructio, quæ in craſſis inteſtinis fit,faciliùs tollitur, colicuſque dolor inde ortus faciliùs ſanatur; difficilius verò, ſi meatus inteſtinorum tenuium obſtructi ſint, & continuò excrementa cumulentur. 2. Lenius malum ſignificatur, ſi excrementa ſponte, & per lenes clyſteres natura irritata deiiciantur, & excrementa liquida,flatuſque multi per aluum excernantur,dolorque locum mutet. Si verò remediis non

E cedat malum, periculoſus morbus eſt, qui interdum in hydropem ſiccum vel ileum mutatur. 3. Calculus difficilius educitur,quàm feces induratæ. 4. Si inteſtina coaluerint,malum incurabile eſt. 5. Si ab inteſtinorum in ſcrotum prolapſu dolor excitetur,niſi inteſtina reponantur, antequam inflammentur, periculoſum & ſæpè lethale malum eſt.

Indicationes.

Indicationes.

In colica à quacunque cauſſa obſtruente orta primus ſcopus eſt,obſtructionem tollere,feces nimirum emollire, aluum laxare, humores educere, flatus diſcutere, calculum tollere, inteſtina ſuo loco mota & contorta naturali ſedi reſtituere, & quæ communis eſt omni colicæ indicatio, dolorem lenire.

Curatio.

Curatio. Etſi verò flatus proxima doloris cauſſa ſint, & proinde in leuiori colica flatus diſcutientibus finem optatum ſæpè attingere liceat: tamen in colica grauiore tantùm abeſt, vt proſint ea primò adminiſtrata, vt etiam plurimum nocere poſſint, cùm pituitam in inteſtinis contentam in flatus diſſoluant, & hoc modo dolorem augeant. Itaque antequam flatus diſcutientia vſurpentur, neceſſe eſt, vias inferiores aperiri, fecéſque alui induratas educi. Ac proinde rectiſſimè à clyſteribus cura plerumque inchoatur cùm cauſſa mali plerumque in inteſtino colo hæreat, ad quod clyſteres facilè penetrant; parenturque illi ex emollientibus & aluum lenientibus, ac fluidam reddentibus; materiam viſcidam, ſi adſit, incidentibus, & abſtergentibus, quibus interdum, cùm ſumma adeſt alui conſtipatio, humoréſque tenaces in inteſtinis adhærent, flatus diſcutientia ac calefacientia in cauſſa frigida adiiciuntur. Anodyna quoque iiſdem admiſcere, & clyſterem pluribus ſcopis inſeruientem parare licet. Neque protinus ſi vnus clyſter ſucceſſu careat, deſiſtendum, ſed continuandus clyſterum vſus, donec obſtructio à retentione fecum orta tollatur, vt: ℞. *Parietariæ, maluæ, althææ* an. M. j. *rad. althææ, lilior. albor.* an. ℥. ß. *ficuum* num. v. Coqu. in aqua ſimplici. *Colaturæ* ℞. ℔. j. *caſſiæ pro clyſteribus* ℥. j. *olei violar. aneth.* an. ℥ j. ß. *vitelli oui* num. j. F. Clyſter emolliens. Vel ℞. *Radic. althææ* ℥. j. *parietar. violar. branc. vrſin.* an. M. j. *flor. chamæmel.* M. ß. *ſem. lini, fœnugræci* an ℈. iij. Coquantur in aqua ſimplici. Colaturæ ℞. ℔. j. *caſſiæ pro clyſteribus* ℥ j. *olei amygdal. dulcium chamæmel.* an. ℥. j. ß. *vitell. ouor.* num. ij. F. Clyſter emolliens ad dolorem leniendum. Vel ℞. *Parietariæ* M. j. *veronicæ* M. ij. *flor. ſambuci* M. j. Colaturæ ℞. ℔. j. *ſacchari* ℥. ij. *olei amygdal. dulc.* ℥ j. *aloës* ℈. ij. F. Clyſter dolorem leniens & abſtergens. Alius, qui emollit, dolorem lenit, ſimulque flatus diſcutit & materiam euacuat. ℞. *Mercurialis, parietariæ, maluæ, althææ* an. M. j. *rutæ, flor. chamæmeli, meliloti* an. M. ß. *ſem. anethi, carui, baccar. lauri* an. ℈. ij. Coquantur in aqua ſimplici. Colaturæ ℞. ℔. j *electuar. diaphœnici, benedict. laxatiu.* an. ℥. ß. *de baccis lauri* an. ℈. iij. *olei rutacei*, an. ℥ j ß. Fiat Clyſter. Etſi maxima ſit alui conſtipatio, ea, quæ magis inteſtina irritant, addenda, vt agaricus, electuarium hieræ ſimplicis, Indum, Epiſcopi, diaphœnici, Benedictæ laxatiuæ. Si autem Clyſteres, quod ſæpè accidit, nihil proficiant, & materia in ſuperioribus inteſtinis hæreat, in clyſterum vſu diu non perſiſtendum, cùm facultatem expultricem ſegniorem reddant, & inteſtinorum temperiem ſæpè lædant; ſed ſatius eſt, leni aliquo aluum laxante medicamento vti, quod tamen reliquum corpus non moueat. Obſeruatum eſt, cùm æger quidam triginta clyſteres ſine fructu accepiſſet, alium Medicum mannæ ℥. j. ß. cum olei amygdal. dulc. ℥. ij. in iuſculo gallinæ pingui exhibuiſſe, & ægrum à dolore liberaſſe. Vel oleum amygdalarum dulcium loco butyri iuſculis admiſcetur; additur quandoque oleo amygdal. dulcium & ſperma Ceti. Si flatus imprimis vrgeant, qui interdum ſua copia ſibi ipſi exitum præcludunt, duo imprimis agenda, primò vt pars tenſa laxetur, deinde vt flatus diſſipentur; Quæ tamen expediri non poſſunt, niſi ſimul cauſſa, à qua flatus proueniunt, ablata fuerit. Generantur autem flatus vel ob lentam & craſſam pituitam, à qua leui de cauſſa, ſeu externa, ſeu interna, quæ materiam agitat, flatus generantur; vel ob calorem debilem, qui flatus, quos eleuat, diſcutere nequit. Primò ergo emollientibus clyſteribus vtendum, quæ tenſam partem laxant, poſtea diſcutientibus cum internis, tum externis. Ideo-

A que ſi flatus diſcutere imprimis animus ſit, talis paretur clyſter: ℞. *Origani rutæ, veronicæ* an. M. j. *flor. chamæmeli, meliloti* an. M. ß. *baccar. lauri, iuniperi* an. ℥. ß. Coqu. in aqua ſimplici. Colaturæ ℞. ℔. j. *Electuar. Hieræ picræ ſimplicis, diaphœnic.* an. ℥. ß. *de baccis lauri* ℈. iij. *olei anethini, rutacei* an. ℥. j. ß. F. Clyſter. Ad inteſtina calefacienda, flatuſque diſcutiendos nonnunquam vini Maluatici, vel alterius potentis, aut aromatici ℔. j. vel etiam plus iniicitur. Etſi ſimul detergere ac lenire velimus, vino olei communis, chamæmelini, anethini, amygdalar. dulcium ℥. iij. mellis ℥. j. adiici poſſunt. Galen. 2. *ad Glaucon. cap.* 6. in oleo communi ebullire ſinit, quæ, cùm tenuitate partium, calefaciendi vim habent, vt

B ſemen cumini, apij, petroſelini, leuiſtici, ſeſeleos; & in frigida partis dolentis conſtitutione, rutam, baccas lauri, & ipſum oleum laurinum per clyſteres iniicit. Vbi verò calor coniunctus eſt, temperatis potiùs vtitur reſoluentibus, vt anetho & ſimilibus. Clyſteres autem tum flatus diſcutientes, tum anodynos non ſemper ad integras libras infundere opus eſt, ſed ſufficiunt ℥. ix. vel ℥. x. vt diutius ſubſiſtentes efficacius vim ſuam in inteſtina exerant, modò ea ſit liquoris menſura, vt ad locum affectum perueniat. Vſurpantur & interna ad flatus diſcutiendos; Et ſunt in cauſſa frigida ad aluum ſoluendam, & apertam ſeruandam, dolores leniendos, flatus diſcutiendos vtilia vina purgantia. Vt

℞. *Radic. fœniculi, acori veri helenij, imperatoriæ*

C an. ℥ ß. *abſinthij.* ℈. v. *calaminth. origani, roriſmarini, flor. chamæmeli, ſambuci* an. ℈. ij. *cortic. malor. aurantior. citrior.* an. ℥. iij. *ſem. fœniculi, carui* an. ℈. ij. *baccar. lauri, iuniperi* an. ℈. iij. *folior. ſenæ elect.* ℥. j. ß. *agarici trochiſcati* ℥ ß. *turbith.* ℈. ij. Conquaſſatis affundatur vini q. ſ. de quo, cum aluus conſtipatur, æger bibat hauſtum. Exhibetur quoque decoctum florum chamæmeli in cereuiſia vel vino albo tenui ad ℥. iv. quod ad dolores leniendos, & flatus in colicis diſcutiendos præſentiſſimum eſt remedium; ſicut & aqua florum chamæmeli. Decoctum tamen efficacius eſt. Vtile eſt & decoctum ſeminis cumini, ſolius, vel cum floribus chamæmeli: vt & ius galli repleti iis, quæ flatus diſcutiendi vim habent.

D Caſtoreum quoque vtile eſt ʒ. j. vel ℈. ß. pondere, diſſolutum in vino cum pauco cinamomo & croco. Commendatur valdè ad colicam etiam veronica, quæ ſimul ita à proprietate colicis vtilis à Cratone commendatur, quæ non ſolùm decocta clyſtere iniicitur, ſed & in vino decocta cum myrrhæ ʒ. ß. bibitur. Idem Crato commendat radicem Imperatoriæ, ſeu cardopatiæ, quam in vino macerauit, & per triduum ante cœnam hauſtum propinauit. Quæ cum aliquid malignitatis, præſertim humida, habeat, poſtea ℈. ß. myrrhæ cum vino, & tantundem Theriacæ cum extracto calami aromatici exhibuit. Idem tenera ceruorum cornua in taleolas ſecat & in puluerem redigit. Huius pulueris ℥. ij. addit myrrhæ ℈. ij. piperis albi ℈. j. Doſis ℈. j. Vtilis eſt & zedoariæ puluis à ʒ. j. ad ℈. j. vt & aqua eiuſdem cum ve-

Veronicæ in colica commendata.

Radix Imperatoriæ.

E ronicæ aqua deſtillata, vt & extractum calami aromatici ad ʒ. j. cum ſyrupo conueniente. Aqua contra colicam. ℞. *Cinamomi* ℥. ß. *ſem. aniſi* ℔. ß. *dauci ſilueſtris* ℈. ij. *rad. mei* ℈. iij. *caryoph. macis, nuc. moſch.* an. ℈. j. Macerentur per dies aliquot in ſpiritus *vini Rhenani* ℔. ij. ℥. iij. Deſtillatum dulcoretur *ſyrupo cinamomi* vel *ſaccharo*. Rhaſes probat *confectionem de baccis lauri*; Datur cum ℥. j. vel ij. vini calefacti. Auicennas efficax medicamentũ parat ex equalib. partib. caſtorei, piperis & aniſi. Vtiles ſunt *& ſpecies diacumini, dianiſi, diacalaminthæ, diagalangæ, diatrionpipereon, theriaca, & Mithridatiũ antiquum, item oleum deſtillatum carui, cumini*,

fœniculi, aniſi, radicũ angelicæ, caryophyllor. ſi gutta vna vel altera in iure, vel vino vel cereuiſia exhibetur. Vel fiãt cũ ſaccharo, rotulę, vt: ℞. *Olei aniſi vel carui* gut. vij. vel ʒ. ß. *ſacchari in aqua cinamomi diſſoluti* ℥. j. ß. F. Rotulę. Vtilis eſt & hic puluis: ℞. *Cinamomi optimi, cortic. aurantior. flau.* an. ℈. ij. *galangæ, calami aromatici* an. ℈. j. *baccarum lauri* ℈. j. ß. *ſeminis cumini* ℈. ij. *cornu cerui vſti præparati* ℈. j. ß. *ſeminis carui* ℈. ß. *aniſi, fœniculi* an. ʒ. iv. *caryophyllor. zedoariæ* an. ℈. j. Pulueriſatis adde *ſpec. dianiſi* ℈. j. ß. F. Puluis, de quo datur ℈. j. circiter

Externa medicamenta.

Extra quoque ad flatus diſcutiendos vſurpari poſſunt ſacculi è floribus chamæmeli, ſummitatibus anethi, foliis calaminthæ, rutæ, milio, ſale leniter torrefactis parati, qui vino valente irrorati calidi ventri applicentur. Vel F. tale Emplaſtrum: ℞. *Emplaſtri de baccis lauri* ℥. iij. *de meliloto* ℥. j. Miſce cum oleo chamæmelino & rutaceo F. Emplaſtrum, quod abdomini imponatur. Vel ℞. *Emplaſtri de baccis lauri* ℥. j. ß. *vnguenti Agrippæ* ℥. ß. Miſceantur & ventri imponantur. Nonnulli tegulam lateritiam ad ignem calefactam, & linteo vino madefacto inuolutam ventri imponunt: alij aſſerem quernum calefactum, alij panem è furno calentem. In vulgari vſu eſt & Lapis ophites calefactus; quem vulgò ſerpentarium appellant. Commendatur & gummi tracamahacæ & carannæ vmbilico impoſita, imprimis ſi poſtea cucurbita maior vmbilico, vel parti dolenti affigatur. Efficax eſt & Galbanum, quòd in Maluatico diſſolutum & cum caſtoreo mixtum vmbilico imponatur. Eidem & olea addi poſſunt, vt: ℞. *Galbani in aqua vitæ diſſoluti* ℈. ij. *olei nardini, rutacei* an. ℥. j. *croci* g. vj. Miſce F. Linimentum. Vel eidem oleum deſtillatum rutæ addatur. Efficacius adhuc eſt oleum ex Galbano, vt & quod ex ſapone deſtilatur, & *in Inſtitutionibus* deſcribitur.

Non ſemper materia colicum dolorē parens obſtructionem etiam inducit.

Verùm non ſemper illa ipſa materia (vt & hoc doctrinæ cauſſâ addamus) quæ dolorem excitat, etiam obſtructionem parit, ſed quandoque alia materia eſt, quæ dolorem parit, alia quæ obſtructionem. Flatus enim copioſus cum excrementorum retentione affluens & continuum ſoluit, doloremque parit, & obſtructionem generat. Dum verò flatus non eſt ita copioſus, feces verò ſunt induratæ, aliud eſt quòd dolorem parit, aliud quòd obſtructionem excitat. Compertum enim eſt ſæpiſſimè aluum ad multos dies fuiſſe obſtructam, & feces retentas ſine dolore colico; accedentibus poſtea flatibus demum colicam excitatam fuiſſe.

In colica à fecibus induratis per ſuperiora non exhibeantur purgantia.

Si ergo à fecibus alui induratis reliquis fecibus & flatibus exitum præcludentibus fiat colica, vſurpanda ſunt emollientia, & poſtea acria, expultricem irritantia. Abſtinendum verò in hoc caſu principio ab omnibus purgantibus per ſuperiora exhibitis. Cùm enim talia verſus aluum excrementa moueant; exitus verò à fecibus induratis ſit præcluſus: augebunt potiùs malum, quàm minuent. Sed à clyſteribus emollientibus, & pinguibus curatio inchoanda, paratis ſcilicet ex iuribus pinguibus, oleo communi dulci, amygdalar. dulcium, butyro, mucilagine althææ, maluæ, ſeminis lini, fœnugræci, ficubus & ſimilibus. Extra ſimul eadem emollientia adhibenda, vt vnguentum Agrippæ & ſimilia. Exhibenda quoque emollientia, vt ius galli decrepiti, præcipuè cum anetho, polypodio, quandoque & carthamo paratum; prunorum, ſpinachij, violariæ, betę, oleum amygdal. dulc. deglutitis prius granis iv. diagrydij. Poſtea ſuccedant clyſteres acriores, quibus feces diſſoluantur atque euacuentur. Quidam ægrum in balneum collocant actu calidum ex oleo, aut ex aqua, in qua herbæ emollientes coctæ ſint, vnguendo prius eius ventrem oleo amygdalarum dulcium, butyro pinguedinibus humectantibus. Deinde clyſterem mediocriter acrem iniiciunt, atque ita aluum prouitant.

Argentum viuum quomodo vſurpetur in colica?

Nonnulli in malo deſperato argentum viuum exhibent, quod põdere ſuo deſcendens feces ſimul protrudat; alij plumbum in eundem finem exhibent. Narratque Ambroſius Paræus, *lib. 16. cap. 28.* quendam, cum nullis remediis à dolore colico liberari potuiſſet, tandem hauſtis olei amygdal. dulcium ℥. iv. cum vino albo, aqua parietariæ mixtis, deinde deuorata glande plumbea argento viuo illita, eademque aluo redditâ, cruciatu colico mox liberatum fuiſſe.

Hippocratis in colica remedium per inteſtinorum inflationem.

Trallianus Hippocratis remedium vſurpat. Follis enim ano adaptatur, atque inteſtina adeò inflantur, vt à ſtercoribus interna ſua ſuperficie ſeparentur, poſtea clyſter immittitur, qui feces alui ſolutas vna ſecum educit. Videtur Hippocrates, *in lib. de affect.* vbi ileum extremo hoc quaſi remedio ſanari docet. Et Trallianus, *lib. 10. cap. 1. de colica ex ſtercoris duri obſtructione.* In colica à calculo in inteſtinis concluſo lubricantia & expultricem irritantia requiruntur.

Curatio colicæ à vermibus.

Eius, quæ à vermibus, curatio ad vermes necandos & eiiciendos dirigenda.

Ex inteſtinorum conuolutione & tranſpoſitione.

Dolor colicus ex inteſtinorum tranſpoſitione & conuolutione, & qui ex rupto peritonæo, & inteſtinorum in ſcrotum deſcenſu ortum habet, curationem herniæ poſtulat, de qua ſuprà.

Diæta.

Diæta.

Diæta in omni dolore colico ab humore frigido & craſſo ſit attenuans & parca, cibique attenuantibus & diſcutientibus condiantur. Galenus maximè allium commendat, quia flatus diſcutit, & ſitim non infert, niſi in ventriculo bilioſo. Datur robuſtis crudum, cæteris coctum. Vitentur oua aſſa & dura, pyra, cydonia, & ſimilia. Potus ſit vinum album, potens, tenuium partium, non adſtringens, hydromel cum pipere paratum vtile in hoc caſu videatur apud Rhaſin, *l. 9. ad Almanſor. c. 22.*

De Colica à vermibus.

Colica à vermibus.

Colicæ modò explicatæ non incommodè ſubiungi poteſt ea, quæ fit à vermibus, cuius mentionem facit Guilielmus Fabricius, *centur. 1. obſeru. 57.* vbi refert puellam 12. annos natam grauiſſimis doloribus colicis vexatam fuiſſe, cum febre continua & ſyncope.

Exemplum in puella.

Ad quam ille vocatus enemáta aliquot anodyna & flatus diſcutientia adhibuit exterius fomentationem ex floribus chamæmeli, meliloti, ſemine carui, aniſi, fœniculi, fœnugræci, foliis & radicibus maluæ, althææ, & ſimilibus applicauit. Sequenti die infuſionem rhabarbari ex aqua abſinthij, parumque benedictæ laxatiuæ propinauit: quibus tamen dolor non ceſſauit. Tandem exhibito clyſtere ex lacte recens mulcto, globulum vermium pugni magnitudine, vltra ſeptuaginta lumbricos adeò intricatos & conglomeratos complectentem, vt ſeparari vix potuerint, aluum exonerando excreuit. Quo facto, dolor, reliquaque ſymptomata, quibus antea vexabatur, illico ſedata ſunt, & breui poſt tempore priſtinæ ſanitati reſtituta fuit.

De Colica ab humoribus craſſis, & viſcidis in tunicis inteſtinorum hærentibus.

Colica ab humoribus craſſis & viſcidis.

Frequenter etiam dolor colicus grauiſſimus excitatur à pituita & humoribus craſſis ac viſcidis, nõ vt plurimi exiſtimant, in cauitate inteſtinorum, ſed intra coli tunicas contentis, vt teſtatur Galenus, 12. *m. m. cap. 7.*

An in cauitate inteſtinorum, an verò in ipſis inteſtinorum tunicis humor in colica cauſſa hæreat.

Non enim credibile eſt dolorem, à quo perforari quaſi inteſtina videntur, excitari tantum à pituita, intus cauitati inteſtinorum adhæreſcente, eaque refrigerante. Et cauſſa iſta non in tenuibus, ſed craſſis inteſtinis conſiſtit. Nam tenuium inteſtinorum tunicæ rarâ tenuique ſubſtantia conſtant, vt non diu eiuſmodi cauſſas continere poſſit. Sed probabile eſt, frigidos eiuſmodi & viſcidos humores, ac fla-

tuoſum ſpiritum in corpore craſſo denſoque genitum, ſed egredi nequeuntem, dolorem excitare, vehementem quidem ob maximam partis, in qua continetur, tenſionem; longum verò, ſeu ſtabilem, quia difficulter euacuatur ob corporis ambientis craſſitiem & denſitatem, Galenus, *6. de loc. affect. cap.* 2. Colligitur autem eiuſmodi pituita in iis, qui crapulæ dediti ſunt, ocioſis item, & in quibus bilis, quæ expultricis ſtimulus eſt, ad ea loca non defluit. Quæ quidem ſatis diu hærere, antequam dolorem excitet, poteſt: Vbi verò ad quantitatem notatu dignam peruenerit, & flatus ex diminuto partis calore excitari incipiunt, vel ab externa aliqua occaſione, quæ vel calefaciat vel refrigeret, vel quocunque modo moueat, agitetur, flatuſque excitentur (hi enim in dolore colico ab hac cauſſa orto ferè præſentes ſunt) ſubitò grauiſſimi dolores, dum tunicæ inteſtinorũ diſtenduntur & diuelluntur, excitantur. Vnde & humore hoc euacuato, dolor ceſſat; alterantibus verò non cedit; quòd fieri tamen deberet, ſi à pituita in cauitate inteſtinorum hærente, eaque refrigerante, ſolùm hic dolor excitaretur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cauſſa hæc ex eo præcipuè cognoſcitur, quòd dolor pali infixi, vel terebræ perforantis ſpeciem exhibeat, ob tunicarum violentam eò loci, vbi pituita iſta hæret, diſtenſionem: quòd à reliquis cauſſis non accidit. Licet enim dolores vtcunque graues vel acuti exiſtant, non tamen ij fixi & perforantes quaſi ſunt.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Colica à pituita & humore craſſo intra tunicas coli concluſo pertinax eſt: ob partis, in quâ humor continetur, craſſitiem & denſitatem, & humorum viſciditatem.

Indicationes.

Indicationes.

In colica à pituita craſſa & lenta vtendum eſt, aluo priùs aperta, pituitam attenuantibus, fundentibus, diſcutientibus, iis tamen non inſigniter calidis, ne materia ſubitò reſolutâ flatus multiplicentur; & materiam ad excretionem parantibus, ac denique euacuantibus.

Curatio.

Curatio.

Initio itaque clyſter paretur *ex emollientibus cum beta & ruta, ac ſemine carni, decoctis in iure carnis pingui, & diſſolutis in hoc electuarij diacatholici, hieræ ſimplicis* an. ℥. ß. *benedictæ laxatiuæ* ℈. ij. *cum oleis lenientibus & ſalis* ℈. j. Vel ℞. *Herb. emollient.* an. M. j. *flor. chamameli, meliloti* an. M. ß. *ſem. fœnugræci* ℥. ß. Coquantur in aqua ſimplici. Colaturæ ℞. lb. j. Adde *olei chamam. rutacei.* an. ℥. j. Miſce F. Clyſter. Clyſteres verò fortiores à principio iniecti & præcipuè ſæpius iterati nocent potius, quam proſunt; cum materiam quidem agitent, ſed, ob eius ineptitudinem, non euacuent, naturamque non parum labefactent. Per os quoque initiò leniora exhibeantur, vt mel roſat. ſolutiuum hiera ſimplex. Ab agarico Auicennas abſtinere iubet ob metum vomitionis; quæ in cholica cum alui ſuppreſſione minimè tuta eſſet. Vtilis eſt & ſyrupus è ſpina infectoriâ, vulgò Domeſticus appellatus, deſcriptionis Matthioli, *in 1. Dioſcorid. cap.* 102. Materiam attenuant *mel roſatum colatum, ſyrupus de duabus & quinque radicibus, de hyſſopo, oxymel compoſitum & ſimilia.*

Attenuantia.

Materiâ nõnihil attenuata & præparatâ, ad fortiores clyſteres, qui etiam vim abſtergendi habent, aſcendendum, adiiciendo cæteris folia calaminthæ, centaurii minoris, ſemen carthami contuſum, electuarium benedictæ laxatiuæ in maiore quantitate, oleum rutaceum. Licet & theriacæ vel Mitridatij ℈. j. addere. Et ſi malum pertinax ſit, poſt horas ſex vel octo alius iniiciatur, in quo agarici albi ℈. j. ß. & pulpæ colocynthidis in nodulo ligatæ ℈. ß. coctæ ſint, & in colaturâ electuarij diaphœnici, hieræ ſimplicis, benedictæ laxatiuæ an. ℥. ß. diſſoluatur. Purgant per os ſumpta *hiera cum agarico, diaturbith cum rhabarbaro, pilulæ maſtichinæ, elect. diaphœnicum, Indum, epiſcopi, benedictæ laxatiuæ.*

Purgantia.

Maximè etiam confert terebinthina cum aliis purgantibus miſta. Fortiora verò purgantia rarò in hoc affectu vſurpanda: Si tamen mitiora non proſint, dictis medicamentis diagrydii g. iij. vel iv. vel hieræ diacolocynthidos ʒ. j. adiicere licet. Fortior etiam eſt hiera Logadii deſcript. Aëtij, *tetrab. 1. ſerm. 3. cap.* 3. Idem pomum B colocynthidis excauat, ſemina eximit, poſt vino dulci veteri replet, & per noctem relinquit, mane vinum per linteum exprimit & diligenter colat, cauendo, ne quid de medulla in vino remaneat, vinum calefactum propinat ægrumque deambulare iubet, *tetrab. 3. ſerm. 1. cap.* 31. Idque aliqui pro ſecreto habent in colica ex pituita craſſa vitrea. Sed fortius eſt medicamentum, quàm vt omnes ferre poſſint.

Opiata.

Atque in hoc cauſſæ genere opiata vix conueniunt, & licet in principio iuuare videantur, tamen dolor poſtea maior fit, humore ad motum ineptiore reddito, tuniciſque inteſtinorum magis addenſatis, flatuum diſcuſſione prohibitâ. Itaque ſucci iſti frigidi & craſſi intra tunicas inteſtinorũ concluſi incidendi & C concoquendi ſunt, & quidem eiuſmodi medicamentis calidis, quæ non plus reſoluunt, quàm digerant, ſed quæ ſimul flatus diſcutiendi vi polleant; in quorum cenſu etiam Galenus *allium* habet. Etſi enim nonnulli putant flatus gignere allium: tamen rectiſſimè ſcribit Galenus, 12. *meth. med. cap.* 8. *Allium* inquit, *omnium planè eduliorum flatus maximè diſcutit.* Itaque ipſe ruſticorum theriacam id appellat. Habet enim manifeſtè excedentem calorem, & qui pituitoſum humorem non gignat, ſed manifeſtè ei repugnet.

Calefacientia.

Allium in colica vtile.

Et omninò hic defectu calefacientium opus eſt, quæ talia ſint, vt etiam vehementer digerant, qualia ſunt attenuantia non vehementer calida. Atque, vt *loco allegato* vbi diligenter de colico D dolore ex humoribus craſſis orto tractat, Galenus ſcribit; A nullo in eiuſmodi ſuccis tam eſt metuendum, quàm à calore, qui eos liquet atque in flatum vertat, ſed digerere non valeat. Attenuandi & diſcutiendi vi etiam valet marrubium album in vino coctum exhibitum, & ſummitates thymi in aqua ad tertias coctæ, ſi colaturæ mellis deſpumati aliquid addatur. Aëtius inter alia commendat decoctum verbenacæ rectæ per nouem dies bibitum, decoctum item menthæ viridis per tres dies continuatum. Caſtorei etiam ℈. j. datur in hydromelitis optimi cyatho vel ℥. iv. vel ℥ v. circiter. Vel ℞. *Caſtorei* ℈. iij. *ſem. ammios, fœniculi*, an. ℈. j. Pulueriſentur, & detur ℈. j in hydromelite. Aut ℞. *Cumini* ℥. ß. *piperis albi, ſummitat. thymi, fol. rutæ, nitri* an. ℈. *j.* Tritis iis cum aceto fiant trochiſci pondere ℈. j. Detur vnus cum hydromelite. Vel ℞. *Fol. abſinthij* E *pulegii, piperis albi, ſem. cumini baccarum lauri* an. p. æ. Pulueriſentur Doſis ℈. j. Interea dum incidentia & attenuantia vſurpantur, clyſteribus, fomentis, balneis, & aliis externis vtendum, quæ partem laxant, ne extenſa doleat, & flatus facilius erumpant, ac pituita viſcida facilius & cum minore dolore ad cauitatem inteſtinorum tranſeat. Tota ergo abdominis regio inungenda *oleo amygdal. dulcium, chamamelino, anethino, laurino, liliorum alborum, fomenta item humida ex decocto florum chamameli, meliloti, ſemine fœnugræci, lini, ruta, origano, calamintha* & ſimilibus adhibenda, quæ ſi calidiora expetantur in vino coqui poſſunt. Si dolor perſeueret, ad ſicca

Fomenta ſicca.

fomenta tranſeundum, quibus id, quod liquatum & attenuatum fuerat, exſiccetur & diſcutiatur ſacculis nimirum ex *milio, ſale, furfure, puluere chamæmeli, rutæ, anethi, lauri*, cui vſui etiam inſeruiunt vaſa teſtacea calefacta, & pannis inuoluta vulgò, vt & familiariter vſurpatur lapis ophites, ſerpentinus vulgò dictus, de quibus antea dictum. Extrà etiam adhibeantur diſcutientia & euacuantia, vt *vnguentum de arnica, Agrippæ* & alia, quæ in curatione hydropis tympanitæ proponuntur. De fomentis monet Trallianus, quod niſi eorum ope dolor miteſcat, non tranſeundum ſit ad fortiora: quia materiæ copia prohibeat. Eius ergo partem maximam priùs euacuandam eſſe, reliquam poſtea fomentis diſſoluendam.

Externa.

Diæta.

Diæta.

Victus primò ſit parcior ad excrementa abſumenda, & pituitam extenuandam; poſtea cibus exhibeatur, qui ſit boni ſucci, & coctu facilis, admiſtis iis, quæ incidendi & extenuandi vim habent. In quem vſum & vinum exhibere licet.

De Colica ab humore acri, & ſcorbutico.

Colica ab humore acri & ſcorbutico.

Oritur & colica ab humore bilioſo & calido, non illo quidem in cauitate inteſtinorum hærente, vel per eam moto, ſed per tunicas & vaſa eorundem. Nam ſi inteſtinorum cauitate redundaret, potiùs diarrhœam vel choleram, vel inteſtinorum tunicis adhærēs, & dyſenteriam excitaret. Atque id vel ex eo quoque patet, quod ex bilioſis & acribus humoribus non ſolùm colica, ſed ſi aliò conuertantur, etiam icterus, febres, conuulſio, paralyſis & alia grauia ſymptomata oriri ſolent. Atque ex hac cauſſa, humoribus nimirum non frigidis & craſſis, ſed tenuibus, acribus, quos omnes vulgò bilioſos appellare ſolent, cum tamē magna ſit eorum differentia, ortum habet colica, quæ Morauiæ, Auſtriæ, Franconiæ & aliis quibuſdam locis, vbi vina fortia, ſulphurea & tartarea in vſu ſunt, familiaris eſt, & frequēter in paralyſin, arthritidem, epilepſiam tranſit. Siue enim cauſſas, quæ præceſſerunt, ſiue ſigna ipſorum humorum ſpectes, vtraque humorem non pituitoſum & craſſum, ſed tenuem & acrem indicant. Nam vina quod attinet, *lib. 2. Inſtit.* dictum, quæ in terra calcaria vel lapide calcario, ſulphureo, vel ſimili aliqua materia minerali abundante creſcunt, cum partes tales multas in ſe contineant, quæ ad corpus alendum ineptæ ſunt, tandem in corpore cumulatæ variorum morborum & inter eos etiam colicæ cauſſæ ſunt. Humores enim tales cum à natura vt inutiles protrudantur ad inteſtina, venas & membranas eorum præter naturam diſtendunt, atque ita non ſolùm doloris, ſed & alui ſuppreſſionis cauſſa ſunt. Fibræ enim ſi hoc modo diſtenduntur præter naturam, officium ſuum facere & feces protrudere non poſſunt. Atque non ſolùm obſtructionem fecum retentarum cauſſam eſſe, ſed potius inteſtinorum diſtenſionem, & fibrarum motum quaſi contrarium, vel ex eo apparet, quod omnia euomuntur. Clyſteres enim infuſi rarò aliquid educunt; & quamuis aliquid educatur: aluus tamen ſtatim iterum clauditur, & dolores perſeuerant: imò clyſteres, vt & glandes, ſurſum attrahuntur, & vomitu eiiciuntur, vt ſæpius annotatum; quod fieri non poſſet, ſi obſtructa eſſent à fecibus inteſtina. Perpendendum tamen hîc etiam hoc relinquo, an illi humores ſalſi & acres aliquam qualitatem adſtringentem & mordicantem, qualis in vitriolo & alumine reperitur, habere poſſint, à qua ſiccitas inteſtinorum & ſuppreſſio alui originem habeant, atque hi humores cum ſæpè ad inteſtinorum cauitatem penetrare non poſſint, & vel copia ſibi exitum præcludant, vel ob partis diſtenſionem permeare non poſſint, ad venas regurgitant, & vel ad

Colica Auſtriæ, Morauiæ & Franconiæ familiaris.

A caput ruunt, & epilepſiam vel conuulſionem excitant; vel ad extrema corporis, & paralyſin, arthritidem, aliosque dolores vagos procreant. Signa quoque, quæ præſentem humorem arguunt, non frigidos & craſſos, ſed tenues & acres humores indicant. Appetitus enim perit, ſitis creſcit; vrinæ rubicundiores apparent, facies colore etiam citrino tingitur, vomuntur non ſolùm pituitoſa, ſed & æruginoſa ac porracea, dolores vagi in toto corpore percipiuntur. Atque hoc malum quandoque epidemium eſſe ſolet atque contagioſum, vt Ægineta, *lib. 2. cap. 18. & 43.* & Auicennas *lib. 3. fen. 16. cap. 6.* teſtatur, ortumque ex humoribus acribus, malignis & contagioſis habet. Talis colica an. 1621. ineunte B vere in Sileſia, in ducatu Teſchinenſi graſſata eſt, cuius hiſtoria ita ad me perſcripta. Primò morbus cum dolore capitis inuaſit; hinc dolores colici acerbiſſimi oborti ſunt; poſtea iidem dolores dorſum, pedes, & hinc omnia exteriora occuparunt: Quamprimum dolor inuadebat, aluus obſtruebatur, vt nec fortibus medicamētis laxari poſſet: & licet laxaretur, ſequenti tamen die iterum obſtruebatur, appetitus deiiciebatur, & quicquid vel cibi vel potus aſſumebatur, vomitu reiiciebatur: atque hoc malum contagione in alios tranſlatum fuit, vt paucæ ædes ab hoc malo immunes eſſent.

Signa Diagnoſtica.

Anteceſſerunt cauſſæ humores acres & bilioſos C generantes, dolor eſt acutus, adeſt ſitis, oris amaritudo, vigiliæ, vomitus & ſingultus nonnumquam, aluus ferè adſtringitur. Et licet à primo clyſtere feces eiiciuntur, poſtea tamen nihil ferè euacuatur, vrinæ ardor & rubor adeſt; læditur æger ab hac cauſſa colicam patiens ab iis, quæ alias in colica à flatu & pituita prodeſſe ſolent, contra proſunt refrigerantia, ſæpè coniunguntur febres tertianæ continuæ, duplices, nothæ. Signa.

Prognoſtica.

1. Dolor colicus ab hac cauſſa nonnumquam in dorſi dolores, materia, quæ ad inteſtina confluebat, eò delata, interdum in arthritidem, materia ad articulos tranſmiſſa; ſæpiſſimè in paralyſin deſinit, nonnumquam epilepſiam excitat, materia ad caput delata: Et quidem eos, qui ex tali colica in epilepſiam D delapſi fuiſſent, pleroſque periiſſe Paulus Ægineta teſtatur, qui in paralyſin, pleroſque fuiſſe ſanatos, critica quaſi materiæ ad ambitum corporis tranſlatione, & tandem diſcuſſione. 2. Satis periculosè laborant, quibus infrà nihil, vomitu verò corrupti & vitioſi humores eiiciuntur, imprimis ſi epilepſia & conuulſiones accedant. 3. Morbus etiam diuturnus eſt, & crebris recidiuis ægrum affligere ſolet, ita vt ægri ſæpè multis annis in lecto decumbant, modò cum febre, modò ſine febre doloribus ſingulis ferè menſibus, vel longiore etiam interuallo recurrentibus. Prognoſtica.

Indicationes.

In colica ab humoribus calidis & acribus refrigeE rantia & humectantia requiruntur, & ſi malignitas coniuncta ſit, & illi reſiſtendum. Aluus ſi ſubſiſtat, aperienda; cum niſi aluus aperta ſit, reliqua medicamenta parum proſunt, id quod humectantibus & laxantibus rectiſſimè perficitur. Indicationes.

Curatio.

Trallianus frigidæ potum laudat, vbi vires robuſtæ ſint & partes internæ non læſæ. Iniicit etiam copiosè oleum roſaceum cum adipe anſerino, aut cum vitellis ouorum, vel cremorem ptiſanæ cum oleo chamæmelino. Ægineta, *lib. 3. cap. 43.* de Italo quodam Medico ſcribit, quod contagioſam colicam ex acribus & mordacibus humoribus curauerit victu & medicamentis frigidis, etiam aqua frigida propi- Curatio.

natâ qui *allegato loco* conſulatur, Et ſecuti hoc nonnulli ex recentioribus, Amatus Luſitanus, *cent. 1. curat.* 48. *centur.* 7. *cur.* 21. & Foreſtus, *lib.* 21. *obſeru.* 12. qui in colica ex humorib. acribus & bilioſis calidis medicamentis non ſolùm non iuuantib. ſed & lædentibus, non tantùm frigidam propinarunt, ſed & lintea in frigida intincta & expreſſa vmbilico admouerunt; aut Epithematis frigidis vſi ſunt ſucceſſu non infelici. Aquam tamen colica affectione laboranti dare, non cuiuſuis triuialis Medici eſt vt ſcribit *loco allegato*, Amatus Luſitanus. Aluo non fluente refrigerantibus euacuantia addantur, cuiuſmodi ſunt ſyrupi roſarum & violarum ſolutiui, tamarindi, manna, rhabarbarum, vt: ℞. *Syrupi roſarum ſolutiui* ℥. ij. *ſeri lactis* ℥. iij. vel iv. Miſce. Et ſæpè cum felici ſucceſſu in hac colicâ vſurpaui & alij etiam vſurparunt *ol. amygdal. dulcium.* Diſſoluantur nimirum in iuris pulli, in quo flor. chamæmeli P. j. ebullierit, ſ. q. mannæ ℥. j. vel ℥. ß. Coletur & addatur ol amygdal. dulcium recenter expreſſi ℥. j. ß. vel ℥. ij. Vel detur ol. oliuar. recens, in quo flor. roſarum ſolutiuarum infuſi fuerint cum iure mercurialis & radic. althææ. Si tamen in colica bilioſa ventriculus bilioſus, humidus & laxus ſit, melior eſt hieræ picræ vſus, qua mordaces humores in inteſtinis abſterguntur, cum calidiorib. aliis medicamentis exhibitis dolor potius irritetur, ſicut exemplis aliquot docet Galenus, 12. *meth. med. cap. vlt.* Ne caliditate ſua hiera noceat, cum refrigerante aliquo detur. Clyſteribus quoque Galenus, 6. *epid. comm.* 6. *text.* 5. vtitur, quia mordaces humores in inteſtinis eluunt, quorum materia eſſe poteſt melicratum, & cremor ptiſanæ. Vel ℞. *Decocti hordei* ℔. j. *mellis roſar. vel violar. ſacchari rubri* an. ℥. j. *vitell. oui* num. j. F. Clyſter. Vel ℞. *Rad. althææ* ℥. ß. *parietariæ, mercurialis, violarum, flor. chamæmel.* an. M. j. *ſem. lini, fœnugræci* an. ℈. ij. *caricarum pinguium* num. iij. Coq. in ſ. q. ſeri lactis Colat. ℞ ℥. x. *Elect. diacathol.* ℥. j. *hieræ* ſ. ℈. ij. *mell. roſ. ſolut.* ℥. ij. *ol. violacei* ℥. iii. *ſtercoris canini albi* ℈. ij. Miſce. F. Clyſter. His excretis, iniicit per ſedem, quæ melius mitigant, & quæ in inteſtinis adhærentia, eorúmque tunicas aperientia eadem à mordacibus humorib. ex ſupernis in illa deſcendentibus tuentur. Cibo quoque boni ſucci, & quidem coctu faciles offert, vt ita probo alimẽto humorum in corpore prauitatem & acrimoniam temperet, paulatimque corrigat. In hunc finem lac calidum cum ſaccharo iniici poteſt. In 2. *de ſimpl. med. fac. c.* 12. Si dolor inteſtinorum à bile, aut ſalſa pituita ſit, clyſteres infundit ex cera liquefacta cum oleo roſaceo & adipe hircino, aut ex ſolo oleo dulci. Serum lactis quoque per ſedem iniectum mordaces humores abſtergit. Etſi colica talis ex humoribus tartareis ortum habeat, quæ non tam in ipſis inteſtinorum cauitatibus, quam eorum vaſis & tunicis conſiſtat, eaque diſtendat, atque motus naturæ inuerſus ſit, ita vt omnia ſurſum propellat, & inteſtina calida & ſicca intemperie laborent, fecesque retentæ exſiccentur, clyſteres humectantes, emollientes iniiciendi ſunt, qui ſimul atque vna opera, vt dolorem leniant, parari poſſunt. In quos vſus lac caprinum cum caſſia iniici, & aliquid olei communis addi poteſt.

Quandoque tamen plus proſunt, & tenſa ac ſicca inteſtina magis laxant per os aſſumpta, quam in aluum infuſa, vt oleum amygdalarum dulcium, & ſimilia humectantia, non verò fortiter purgantia: Obſeruatumque, quoſdam his doloribus, & alui obſtructione detentos ex magna prunorum recentium comeſtorum copia ſolutos fuiſſe, cùm antea nullis etiam vehementioribus purgantibus ſolui poſſent, aliiſque idem ex vuarum recentium larga comeſtione accidiſſe. Tutius id præſtat manna cum oleo amygdalar. dulc. recenti ſumta, vt antea dictum. Ad dolores verò leniendos vtile eſt decoctum fl. chamæmeli cum iure carnis vel cereuiſia ad ℥. iv. datum, cum ſpec. Diacymini ℈. ß. & butyri recent. vel ol. amygdal dulc. recent. ℥. ij. Poſſunt & alia vſurpari, quæ ſuprà de colicæ curatione in genere ſunt propoſita. Et cùm non ſufficiat ſemel ægrum à malo liberaſſe, ſed opus etiam ſit præcauere, ne redeat, ea medicamenta adhibenda, quæ venarum obſtructiones aperiant, humoreſque vitioſos è corpore euacuent. Vbi aluus eſt liquida, vt dyſenteria metuenda ſit Galenus, 12. *m. m. cap.* 7. alicam in aqua additis granis mali punici coctam exhibet, aut decoctum rhois obſoniorum præbet, aut fructus auſteros. Si dolor valde vrgeat, imprimis in hoc cauſſæ genere, ad narcotica accedendum. Extrà quoque, aluo laxatâ, ventrem inungere oportet oleo violarum, amygdalarum dulcium, roſarum maluæ, althææ. Videatur etiam infrà *part.* 3. *c.* 7. de colica ab humore acri & ſcorbutico, vt & Adr. Spigelius de febr. ſemitert. *c.* 4. & 13. vbi pluribus de hac colicæ ſpecie agit.

Diæta.

Diæta.

In colica ab humore calido vtilis eſt victus tenuis & refrigerans: media tamen cauenda, cum acriorem reddat materiam, & plus bilis generet, vnde omnia ſymptomata ingraueſcunt & augentur. Danda ergo ptiſana, cui interdum aliquid vini granatorum admiſcetur, præcipuè ſi aluus non adſtricta. Cucurbitæ fructus naturali quadam proprietate colo aduerſatur, teſte Tralliano. Vinum parcè bibatur, & tale, quod malum hoc exaſperare non poſſit. Videatur etiam Galenus de curatione colicæ ex humore calido acri, *loco antea allegato* 12. *meth. med. cap.* 7.

De Colico dolore ab Inflammatione Inteſtinorum.

Colica ab inflammatione inteſtinorum.

Quandoque etiam ſanguis eò loci, ſeu ob copiam, ſeu ob tenuitatem effuſus, plerumque verò ad dolorem grauem, qui præceſſit, eò attractus, aut ab alia læſione inteſtinorum eò concitatus inflammationem in colo excitat, quæ & ipſa diſtendendo, & fecibus alui ac flatibus viam præcludendo dolorem excitat.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Dolor fixus diſtendens, pulſanſque in parte affecta intus percipitur, febriſque & febrilia ſymptomata adſint, aluus occluditur, licet adſit inane deiiciendi deſiderium. Quòd ſi tenuia inteſtina inflammentur, illis occluſis & conuolutis nihil per inferiora deſcendit, ſed omnia per os, reiiciuntur & inflammationis ſigna alia ſuprà propoſita adſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Dolor colicus ab inflammatione maximè periculoſus eſt; quia materia eſt impacta, & tranſitum in Ileum minatur. Et quanquam qui in ileo eſt, periculoſior ſit: tamen nec ille, qui in colo eſt, periculo caret, præſertim ſi inflammatio tanta ſit; vt vrina ſupprimatur.

Indicationes.

Indicationes.

Qui ſcopi in aliis inflammationibus, iiſdem & hîc ſunt propoſiti, ſanguis nimirum affluens à parte affecta auertendus, eiuſdem feruor temperandus, ac id, quod influxit, diſcutiendum. Nam vt ad ſuppurationem ducatur, minùs tutum eſt, & non ſine periculo id fit, ac præcipuè ſi ad interna abſceſſus rumpatur.

Curatio.

Curatio φλογώσεως inteſtinorum.

Curatio ſuprà *ſect.* 1. *cap.* 2. propoſita eſt, quæ ibi videatur. Præter dictam inteſtinorum inflammationem φλογώσεως cuiuſdam, ſeu feruoris inteſtinorum, qui in tenuibus præcipuè inteſtinis accidat, mentio-

nem facit Platerus, qui grauem & diu durantem dolorem inferat, atque oriatur ex bile nondum in inteſtinorum cauitate contenta, ſed in ipſorum ſubſtantiam ſeſe inſinuante, eaque vellicante ac rodente. Cùm enim bilis in inteſtinis hæreat, vel continuò de nouo affluat, dolores adeò pertinaces & diuturnos generari, qui licet mitigentur, mox tamen redeant atque eò ſint ſæuiores, quò bilis, quæ illas efficit, deterior eſt, atque hanc bilem à veſicula fellis interdum prouenire docet, plerumque ex vitioſo chylo genitam, in venis meſaraicis ſanguini adhuc confuſam, nec ab eo propter illius copiam, vel obſtructiones ſufficienter in veſiculam fellis expurgatam, vnà cum ſanguine per ramos venarum meſaraicarum inteſtina amplexantes illorum ſubſtantiæ infundi, &

B

niſi per oſcula venarum in ſpatium illorum exſudet & diarrhœam excitet, in ipſis hærentem hunc dolorem excitare. Et cum magna eius eſt copia, non ſolùm ad inteſtina delata Colicum & Iliacum dolorem, ſed & in aliis partibus alios morbos, ſæpè etiam febres excitare, ſcribit. Verùm enim verò nulla peculiaris colicæ hæc eſt ſpecies, ſed illa ipſa, quam antea à bile ac humore ſcorbutico prouenire diximus, & in iis locis, vbi vina tartarea & impura bibuntur, eſt familiaris, qualis quoque ſcorbutico ſæpè infeſtare ſolet. His enim, quòd antea etiam factum eſt, iterum monendum, hunc humorem ſalſum & acrem vulgò quidem bilem nominari, non parum tamen à

C

bile illa flaua, quæ in veſicula fellis colligitur, differre, & omnem colluuiem humorum acrium aduſtorum & ſeroſorum hoc nomine accipi.

Q v æ s t i o I.

An Colica antiquis nota fuerit?

An colica antiquis nota fuerit?

De malo hoc illud primùm in controuerſiam venit, an Antiquis notum fuerit? Etſi enim cauſſæ, quæ hoc malum excitant, ſemper in corporibus humanis inuentæ ſint, atque hinc probabile videatur, hoc malum ſemper homines afflixiſſe; & apud Celſum iam medicamenti colici Caſſij mentio fiat: tamen dubitandi occaſionem præbet Plinius, qui *lib. 27. cap. 1.*

D

ſcribit: Colicum morbum primò omnium expertum eſſe Tiberium imperatorem, & nomen huius mali populo fuiſſe incognitum; & quod apud Hippocratem & antiquos Medicos nomen colici doloris non occurrit. Verùm enim verò, cum, vt antea dictum, cauſſa huius mali etiam apud antiquos reperta ſit, pro morbo nouo, & qui Tiberii tantum tempore innotuerit, non habendus. Nomen tamen hoc antiquis vſitatum non fuit, ſed eum vel in genere doloris inteſtinorum nomine, vel iliaci doloris nomine expreſſerunt, vt ex 3. *Epidem. ægrot. 9 & lib. de morbis & ὀπισθοτόνων* apparet ſicut & Diocles Caryſtius apud Celſum plenioris inteſtini morbi ileum vocat. Poſtea verò mutata nominis ſignificatione, & colici & iliaci doloris nomina diſtincta ſunt, & iliaci mali nomen ſaltem inteſtinorum tenuium affectioni; colici verò dolori colicæ paſſionis nomen tri-

E

buitur. Ita enim Celſus, *lib. 4. cap. 13.* Diocles Cariſtius tenuioris inteſtini morbum χορδαψὸν, plenioris ἰλεὸν nominauit. A pleriſque video nunc illum priorem ἰλεὸν, hunc κωλικὸν nominari. Ideoque cum Dioclis Cariſtij tempore morbus hic notus fuerit, etſi ilei nomine appellatus, non primum Tiberij tempore innoteſcere potuit. Hoc forſan accidit Tiberij tempore, vt colica quædam peſtilens & epidemia in multis Romanæ Reipublicæ locis graſſata ſit, & ab Italiæ regionibus initium cœperit, vt ſcribit Paulus Ægineta, *lib. 3. c. 43.* Simul etiam dubium eſt, quem morbum intelligat Plinius, cum non colicum nomi-

Dolor co-
cus ſit ple.

A

net, ſed colum. *Seqq. pertinent ad poſt p. 254. lin. 10.* Etſi verò colum inteſtinum totum huius doloris ſubiectum eſſe poteſt: tamen hic monet Guil. Fabritius *centur. 1. obſeru. 58.* dolores colicos vt plurimum in ſiniſtro latere obſeruari, idque accidere propter coli in ea parte anguſtiam. Cùm enim excrementa in ſuperiori & capaciſſima coli inteſtini parte in globos magnos, prout capacitas inteſtini ferebat, indurata, à flatu verſus hanc anguſtiam magna cum violentia pellantur; accidit, vt non niſi ſummo cum dolore permeare poſſint. Id quod diligenter animaduertendum, ne huiuſmodi dolores colici cum dolore ſplenico, nephriticoue, ægrotantium damno confundantur.

rumque in ſiniſtro latere.

Dolor colicus cum ſplenico & nephritico non confundendus.

Q v æ s t i o II.

An ſola intemperies dolorem colicum inducere poſſit?

An ſola intemperies colicam inducere poſſit.

Qui id affirmant, primò pituitam vitream producunt, eamque acerbiſſimos dolores colicos excitare, ita vt perforari inteſtinum quaſi terebra videatur, in cauitate inteſtinorum tunicis adhæreſcentem frigiditate proximè tales dolores parere putant. Verùm etſi negandum non ſit, in corpore ex cruditate humorem frigidum craſſum & viſcidum generari poſſe, qualis quandoque etiam euacuatur: tamen hoc probabile non eſt, primo humorem hunc tantam frigiditatem in corpore humano actu obtinere poſſe, vt actuali frigiditate dolorem tam acutum generet. Deinde nec hoc verò conſentaneum eſt, cum in cauitatibus inteſtinorum ipſis adhærendo hunc dolorem, & quidem frigiditate, tantùm excitare. Nam ſi ſola frigiditas cauſſa doloris eſſet, non tam ſubitò inuaderet, & tam ſubitò ceſſaret. Et cur tum demum doloris cauſſa eſt, & non antea etiam fuit, cum diu ibidem (ex ipſorum etiam ſententia) hæſerit & frigidus fuerit? Etſi ſola frigiditas cauſſa eſt, calefacientibus medicamentis dolor ſedaretur, quod tamen non accidit, ſed calefacientibus ſolis adhibitis magis intenditur, & non priùs ceſſat, quàm hic humore euacuetur.

Pituita vitrea non frigiditate ſolum dolorem excitat.

Vero proinde magis conſentaneum eſt, non ſolùm frigiditate dolorem à pituita vitrea excitari, cum dum quieſcit, nullum dolorem excitet, ſed dum mouetur, diſtendendo, dum ſcilicet humor hic per venas in tunicas inteſtinorum penetrat, eaſque diſtendit, aut flatus à ſe emittit, qui itidem diſtendendo dolorem excitant. Vnde accidit, vt dum humor hic craſſus & viſcidus membranas ita diſtendit, vt dolorem quaſi infixi pali, vel terebræ perforantis ſpeciem præ ſe ferat, quòd in reliquis inteſtinorum doloribus, vbi humor per ea tranſit, non euenit. Eadem ferè inflammationis & humorum bilioſorum ratio eſt, quibus etiam nonnulli probare volunt, à ſola intemperie colicam produci poſſe. Neque enim vel ſanguis in inflammatione, vel bilis ſolùm calefaciendo tantos dolores excitare valent; ſed dolor ille grauiſſimus oritur, dum in inflammationibus ſanguis tunicas inteſtinorum diſtendit, aut dum bilis non per inteſtinorum cauitatem, ſed per eorum venas & tunicas mouetur, eaſque diſtendit. Inflammatio tamen alio etiam modo dolorem colicum excitare poteſt dum anguſtiam pariendo excrementorum euacuationem impedit. Refrigerationem tandem inteſtinorum quod attinet, quæ fit ab aëre externo, vel ab aſſumptis frigidis, ſunt quidem nonnulli in ea opinione, quòd & ab eâ, cum frigida partibus neruoſis & membranoſis inimica ſint, dolor colicus excitari poſſit. Verùm probabile non eſt, frigus externum, & quidem ſæpè non adeò magnum, ita ad inteſtina per pinguedinem & muſculos penetrare poſſe, vt tantùm dolo-

Inflammatio quomodo colicam excitet?

Quomodo refrigeratio inteſtinorum colicam excitet?

rem frigiditate ſua iis inducere valeat: ſicut nec abſumpta ita inalterata ad colum deſcendunt, vt frigiditate ſua tam vehementem dolorem excitare queant. Cùm verò id negandum non ſit, à refrigeratione quandoque dolorem colicum induci, cauſſam aliam intercedere neceſſe eſt. Mercurialis putat, duplici de cauſſa à frigiditate dolorem colicum induci, primum quoniam indurentur feces à frigiditate; deinde quia propter frigiditatem corrugentur inteſtina, quæ corrugata dolorem inducant. Verùm non credibile eſt, frigus tantùm in viuente corpore induci poſſe, quòd ita contrahat inteſtina, vt inde dolor excitetur: neque frigus tàm ſubitò excitare poteſt feces, ſicut ſæpè ſubitò à frigore dolorem induci videmus. Probabilius ergo eſt, frigida, dum frigidam intemperiem inducunt, & calorem naturalem debilitant, coctioni obeſſe, quâ debilitatâ, cùm flatus, tum alii crudi & corrupti humores generantur; qui cum alios morbos, tum etiam dolorem colicum excitare valent.

CAPVT III.

De Dolore Iliaco.

Ileus.

VIcinum colicæ ab inflammatione malum eſt Ileus, vtpote in quem non raro colica ab inflammatione degenerare ſolet. Nomen autem vel à parte affecta accepit, Ileo ſcilicet, hoc eſt, inteſtino tenui, vel à ſymptomate, quòd in hoc malo inteſtina εἰλοῦνται, id eſt, conuolui videntur. Appellatur & Iliaca paſſio. Poteſt tamen diſtingui inter Ileum & Iliacam paſſionem, vt Iliaca paſſio ſit dolor inteſtinorum tenuium, qui tamen, vt *capite præcedente* dictum ſæpè etiam colicus dolor appellatur; cùm frequentius inteſtinorum dolor in colo contingere ſoleat; ileus verò is affectus, in quo excrementa, quæ per aluum excerni debent, retinentur, & per os reiiciuntur, ob inflammationem inprimis inteſtinorum & plerumque quidem tenuium, quandoque tamen & coli. Et quidem non neceſſarium eſt, vt ſemper inteſtinorum dolori motus ille inteſtinorum inuerſus coniungatur, ac feces per os reiiciantur: & tunc propriè dolor Iliacus, vel Iliaca paſſio appellatur. Vbi verò motui inteſtinorum inuerſo etiam magnus dolor coniungitur, ſine diſcrimine & Ileus & Iliaca paſſio appellari poteſt. Verùm cum quæ de dolore hoc Iliaco dici poſſunt, iam explicata ſint partim *cap. 1.* de ileo, partim *capite præcedente* de dolore colico nihil de eo hic amplius addimus. Pertinet ad inteſtinorum dolorem & teneſmus. Verùm cum dolor is inteſtini recti & ani proprius ſit, de eo *infrà* de ani ſymptomatibus dicemus.

CAPVT IV.

De Alui retentione.

Alui retentio.

QVicquid in cibo ſuperfluum & alendo corpori ineptum eſt, idque craſſus (nam aquoſum per veſicam excernitur) per aluum eiici debet. Fitque id rectè dum omnia naturaliter ſeſe habent, & aluum homines ſani alii bis, alij ſemel ſingulis diebus deiiciunt. Verùm non multis modis hæc actio viciatur. Aliquando enim aluus tardè; & nonniſi tertio, vel quarto die redditur; aliquando plures dies planè ſupprimitur. Et contrà aluus interdum ſæpiùs, quam par eſt, deiicitur; id quod in variis alui fluxibus accidit. Interdum feces alui per aliena loca excernuntur: aliquando alia præter feces per aluum eiiciuntur de quibus ordine dicemus. Aluus primò interdum vel rarius, quàm par eſt, vel minus, quàm par eſt, vel magno cum conatu excernit. Reperri aliquos, quibus aluus ita ſegnis eſt, vt nonniſi tertio, quarto, ſeptimo, vel decimo, aut duodecimo die excernant, etiamſi bene comedant, neque aliàs malè habeant, ſæpè obſeruatum. Ita refert Braſauolus *de medicin. purgantib. cap. 6.* ſe anno 1535. iter equitando feciſſe, & cum eſſet apud D. Virginem Lauretanam, ſemel excreuiſſe poſtea Romam profectum dies duodecim in itinere conſumſiſſe, & Romæ demum iterum excreuiſſe, atque interim ſe maximè ſanum vixiſſe. Similiter ſe Ferrariâ Venetias profectum, in acceſſu & receſſu, & morâ, qua Venetiis fuit, nouem ſcilicet dierum ſpatio nihil excreuiſſe. Idem aliis interdum accidit, cuiuſque rei exempla annotata ab Alexand. Benedicto, *lib. 19. de curand. morb. rat. cap. 36.* Fernelio, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 10.* Hieronymo Triuero, *comm. ad aphor. 20. lib. 2. Hipp.* Petro Foreſto, *lib. 2. obſeru. 34. in ſchol.* Præterea Schenckius, *lib. 3. obſer.* exemplum habet Melancholicæ puellæ, quæ tribus menſibus nihil aluo excreuit, & virginis cuiuſdam nobilis quæ annis amplius octo aluum, vrinam, menſes & ſudores cum periculoſiſſimis ſymptomatibus ſuppreſſa habens vitam, tertio quoque die aluum clyſtere proluendo, duxit.

Alui diutius ſuppreſſæ exempla.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cùm autem ad naturalem fecum excretionem neceſſarium ſit, primò vt adſint feces, quæ ſui cum copia, tum qualitate inteſtinorum expultricem irritent, eæque ad excernendum aptæ ſint; ſecundò vt irritatio, ſeu ſtimulus hic ab inteſtinis percipiatur; tertiò vt facultas naturalis irritata ad expellendum inſurgat; quartò vt facultas animalis beneficio muſculorum abdominis expulſionem hanc adiuuet: Si horum aliquod deſit, fecum excretio, vel imminuitur & tardior fit, vel planè ceſſat. Primò feces non ſtimulant, vel quia nullæ adſunt, vel paucæ adſunt, vel licet adſint mordacitatis & acrimoniæ ſint expertes. Cùm autem irritatio iſta fieri debeat in inteſtino recto, licet in reliquis inteſtinis feces adſint, tamen ſi ad inteſtinum rectum non deſcendunt, nulla fit irritatio. Ita ſi inteſtina ore reiiciantur, id quod fit in ileo, vel per alium locum, vt infra dicetur, excernantur, vel inteſtina ſuperiora occludantur aut obſtruantur, feces ad inteſtinum rectum non deſcendunt. Idem accidit, ſi inteſtini recti pars ſuperior coaleſcat, id quod nobili cuidam Equiti Carolo Nouolano accidiſſe refert Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirabili lib. 4. cap. 10.* Huic enim cum aluus ſupprimeretur, nec aliis modis aperiri poſſet, vndecimo die mortuus eſt. Corpore aperto inteſtinum rectum ita in parte ſuperiore per digiti tranſuerſi longitudinem coiiuiſſe & coaluiſſe inuentum eſt, vt vix tenuioris ſ... niculi craſſitiem æquaret, vtrinque in confinio inteſtini partibus in tumorem quendam veluti glanduloſum eleuatis. Paucæ feces fiunt dum paucus cibus aſſumitur. Secundò expertes acrimoniæ ſunt feces, vel dum frigidæ ſunt & ex cibo frigido genitæ, vel, quod frequentiùs accidit, dum bilis flaua, quæ ad inteſtina tranſmiſſa & excrementis admixta ea ad excretionem ſtimulat, deeſt, vel alio fertur, id quod fit in icteticis, vel euacuata eſt. Vnde poſt purgationem ac clyſteres aluus ſubſiſtere ſæpè ad diem vnum vel alterum ſolet. Quod tamen etiam eâ de cauſſâ accidere poteſt, quod inteſtina omnibus excrementis euacuata ad excretionem non ſtimulantur, donec iterum repleta ſint. Tertiò irritationem non ſentiunt inteſtina, dum vel fecibus quaſi aſſueſcunt, ob diuturniorem earum retentionem, vt iis accidit, qui propter forenſia vel alia negotia feces præter debitū retinent,

retinent, vel quia ſtupore laborant inteſtina, de quo infrà, *de ſtupore ac paralyſi ani*, dicetur. Quartò etſi facultas irritatur, & irritationem ſentit, tamen excretio non ſequitur, vel læſa facultate, vel ob errorem externum. Facultas vel labefactatur vel impeditur. Labefactatur ob intemperiem inteſtinorũ, imprimis frigidam & ſiccam. Pertinet ad læſam facultatem & id vitium, cùm muſculi abdominis opem expultrici facultati non ferunt, quia vel in ipſis, vel in vicinis abdominis partibus affectus aliquis eſt, qui dolorem parit, ob quem ipſorum motus impeditur. Facultas impeditur in excretione vel ob viarum anguſtiam, dum tumore aliquo inteſtina craſſiora aut comprimuntur, aut conſtipãtur, aut conuoluuntur, aut pituita viſcida obſtruuntur; vel ob retentricis facultatis robur, qua de cauſſa excrementa diutius retenta ſicciora fiunt. Pendet autem retentricis robur à ſiccitate moderata, quàm propterea etiam augent adſtringentia & retentricem roborãtia, vt meſpila, cydonia, præſertim ſi prima menſa ſumuntur. Pertinet huc locus Galeni, dum Hippocratis verba, 6. *Epidem. comm.* 5. *text.* 27. *Refrigeratio, quæ in ventre ſunt, durat*, ita explicat: *Refrigerationem exteriorum ſemper ventrem ſiccare cognoſcimus, interiorum autem contrà humectare atque lenire, quæ cœliacos etiam, qui vocantur affectus, id eſt, ventris profluuia interdum concitat, quo tempore ipſa quidem interiorum membrorum corpora, duriora fieri contingit, humores autem cibis non rectè concoctis neque diſtributis deſcendere. Quòd autem, cùm cœlum nos ambiens frigidius fuerit, quæ in ventre ſunt, diutius ibi morantur, euenit, quòd imis partibus muſculi ſedem claudentes impoſiti ſunt, qui per frigus coguntur, conſtringunturque.* Hæc Galenus. Ob errorem autem externum, ſeu obiecti, quòd expelli debet, fecũ ſcilicet ratione alui deiectio lęditur, dum feces alui nimis ſunt craſſæ, viſcidæ, aut duræ. Generantur autem feces craſſæ & viſcidæ è cibis craſſis & viſcidis: durę autem fiunt, quia nimis exiccantur; quod accidit, quia aut cibi, vnde generantur, nimis ſicci ſunt, aut pauco nimis potu diluuntur, aut humiditas ipſorũ in tranſitu per inteſtina omnis exhauritur, id quòd fit aut propter epatis & lienis caliditatem, aut propter vehementem motum, imprimis equitationem, & in curru vectionem velocem, aut propter diuturnam in inteſtinis moram, aut propter habitum corporis calidiorem, ob quem multum per ambitum corporis diſtribuitur, & diſcutitur. Quò pertinet etiam inedia, qua inteſtina & feces alui exſiccantur, & ob quam etiam poſtea, dum eam amplius non patitur æger, ſed cibum rurſum aſſumit, nihilominùs feces exiccentur, dum natura famelica quicquid humoris in chylo eſt, per venas meſaraicas exugit, vnde feces exiccantur. Atque hac de cauſſa accidit, vt qui poſt morbos acutos conualeſcunt, etſi auidè comedant, nihilominùs aluum ſicciorem habeant; quod & iis interdum, qui benè nutriuntur, accidit. Fecum autem hæc exſiccatio & durities, quæ alui ſuppreſſæ cauſſa eſt, præcipuè accidit in inteſtino recto, & eo loci, vbi tenuia inteſtina in craſſa deſinunt. In hac autem cauſſarum explicatione non prætereundi Aphoriſmi Hippocratis, 20. *ſect.* 2. *Quibus iuuenibus adhuc aluus humecta eſt, iis ſeneſcentibus, exſiccatur. Quibus verò iuuenibus adhuc aluus ſicca eſt, iis ſeneſcentibus humectatur*; & 23. *eiuſd. ſect. Quicunque aluos humidas habent, melius degunt iis, qui ſiccas habent, ad ſenectutem verò deterius. Nam ſeneſcentibus magna ex parte exſiccatur.* Hi enim Aphoriſmi eatenus ſaltem veri ſunt, ſi eadem victus ratio ſeruetur. Si verò victus ratio, quàm quis iuuenis obſeruauit, in ſenectute mutetur, non mirũ etiam, id, quod Hippocrates ſcribit, non fieri. Variantur autem alui deiectiones ſecundùm ætates ob eam, quæ in illis fit, corporis diſpoſitionis mutationem. De qua re prolixè Galenus, *in comm. in aphoriſmos allegatos*, & alij interpretes. Neque etiam inter cauſſas alui tardioris prætereunda videtur pituita illa craſſior, vniuerſum inteſtinorum ductum obducens, qualem Lipſius aliquando & alij quidam excreuerunt, vt ſuprà, *ſect.* 1. *cap.* 3. *&* 5. dictum. Hæc enim pluribus modis alui tardioris cauſſa eſſe poteſt, dum & internam inteſtinorum tunicam oblinendo facit, vt ſtimulus fecum ab iis non percipiatur, & viſciditate ſua feces quaſi detinet, ne facilè verſus aluum moueantur. Vt ita ſi cauſſas has omnes, quas per diuiſionem inuenimus, in numerum redigere velimus, alui retentæ ſint hæ cauſſæ. Fecum in inteſtino recto defectus, dum illæ vel ore, vel per aliam viam eiiciuntur, vel via ex ſuperioribus inteſtinis ad rectum iis non patet. Fecum paucitas; vel eæ acrimoniæ expertes, ob bilis, quæ admiſcetur aliàs, defectum: fecum diutina retentio: ſtupor ani, inteſtinorum frigiditas & ſiccitas, muſculorum abdominis vitium, inteſtinorum anguſtia, facultatis retentricis robur, fecum craſſities, viſciditas vel durities.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cùm autem cauſſæ, à quibus alui retentio prouenire poteſt, plurimæ ſint, vt modò dictum, atque ob curationem eas diſcernere & vtile & neceſſarium ſit, danda opera, vt quæ mali huius cauſſa ſit, manifeſtum fiat. Primò ergo inquirendum, an cauſſa aliqua externa præceſſerit, & an cibus, potus, aër, æquitatio, vectio & ſimiles cauſſæ alui ſuppreſſioni occaſionem præbuerint. Si nihil horum præceſſerit, cauſſæ internæ perpendendæ ſunt; an nimirum morbus aliquis in inteſtinis ſuperioribus adſit; feces alui per os vel aliam viam reiiciantur; an icterus adſit, vel ani ſtupor, in muſculis abdominis vel vicinis partibus morbus aliquis dolorem pariens, vel calidioris epatis indicia ſint conſpicua, vel feces duræ & craſſæ in inteſtino recto hæreant, aut ſi quæ aliæ huiuſmodi cauſſæ adſint.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Aluus tardior vel intercepta ſemper capitis ſymptomata auget. Vapor enim è fecibus retentis caput repletur, corpus ingraueſcit, ventriculi coctio læditur, atque etiam reliquæ coctiones malè ſe habent. Præſtat propterea tam in ſanis, quàm in ægris aluum quotidie ſuum officium facere, quàm adſtrictam eſſe. 2. Alui autem tarditas vel retentio nunc periculoſior, nunc minùs periculoſa eſt, pro cauſſarum, qui eam excitant, varietate. Si enim ab inteſtinorum inflammatione fiat, grauiſſimum & plerumque lethale malum eſt. Satis etiam ſæpè pertinax eſt alui obſtructio, è fecibus induratis, quæ colicos dolores diuturnos parit. Vt enim ex obſeruationibus Doctoris Oethæi refert Schenckius, *lib.* 3. etſi interdum purgantibus aluus probè euacuata videtur, & excrementa liquida egeruntur: tamen excrementa alui ſicca & dura plurima nihilominùs in iis ſubſiſtunt, & nouas obſtructiones, aut dolores pariunt. Excrementa enim liquidiora præterfluunt, & ſicca ac dura hærent. Ideoque in tali caſu primò clyſterem vnum atque alterum ad feces emolliendas iniicere vtile eſt, & poſtea purgantia exhibere, quæ ſi vel operari tardius videantur, vel pauca educere, denuo clyſteres iniicere conuenit. Eadem etiam aliarum cauſſarum ratio eſt.

Indicationes.

Indicationes.

Cauſſæ externæ omnes, occaſionéſque, quæ aluum tardiorem reddunt, tollendæ ſunt. Deinde & cauſſæ internæ, atque hæ cum variæ ſint, quælibet conuenienti modo amouẽda. Si nimirum adſit inteſtinorum inflammatio, ſi icterus; ſi ani ſtupor, & ſimiles cauſſæ, tollẽdæ. Quod qua ratione fieri debeat, ex iis,

quæ hactenus dicta ſunt, & dicentur, patet. Neque enim rationem tot & tam varias cauſſas tollendi vno hoc loco explicare conuenit. Vt pauca ex Galeno, 1. *de tuenda ſanit. cap.* 14. ſaltem afferamus; retentionis cauſſæ contrariam ſemper cauſſam admouere oportet. Si enim ciborum paucitate & ſiccitate aluus ſit reſtricta, cibi plures & humidiores exhibendi. Si ſiccitate, humidiora: Si auſteritate & acerbitate, dulcibus & pinguibus cibandi erunt ægri. Si in ordine ciborum erratum ſit, & primo ſicca, adſtringentiaq; ſumpſerint, humida, pinguia & dulcia ſecundo loco, error corrigendus. Si cum bis edendum erat, ſemel comederunt, non bis modò, ſed etiam amplius paſcendi. Eodem modo & recẽs contractas intemperies contrariis remediis tollere oportet, ſcilicet, quod ſiccatum eſt, humectando, quod refrigeratum eſt, calefaciendo, & reliquos affectus ſimili ratione corrigendo. Quæ tamen ætatis mutatione remoueri poſſunt, iis vel nullum, vel leue auxilium adhibeatur, aluuſq; interim cibis lubricantibus laxa per vices ſeruetur, & omnia cõtraria & adſtringentia vitentur. Tertiò ipſa aluus ad excretionem ſtimulanda aut viæ lubricę reddendæ, ac fæces, ſeu duræ fiant, quia diutius retinentur, ſeu diutius retineantur, quia ſiccæ & duræ ſunt, emolliantur. Vbi notandum, ad hãc rem commodiores eſſe cibos, & ea, quæ cibis admiſcentur medicamenta, aut quę paulò ante cibum ſumuntur, Medicamenta verò purgantia & præcipuè fortiora ad hanc rem inutilia eſſe; cùm poſt eorum vſum aluus ſiſti & adſtringi ſoleat, ob cauſſam ſupra propoſitam.

Curatio.

Curatio. Exhibendi ergo cibi aluum lubricantes, vt atriplex, malua, ſpinachia, blitum, oleo vel butyro condita, paſſulæ, ficus, oleum, butyrum, & quæ ſimul acria ac nitroſa ſunt, vt braſſicę ſuccus, beta, mercurialis. Etſi verò & fructus plurimi ſint, qui emolliant ac laxent: tamen quia facilè corrumpuntur, præſertim ſi diu in ventre retineantur, ab iis abſtinendum. Ideoq; tutius eſt oleoſis & pinguibus feces emollire, & niſi ſponte exeant, per lenes planè & humectãtes clyſteres educere. Peſſimum verò eſt, naturam ita aſſuefacere, vt niſi fortioribus & acribus clyſteribus ac glandibus irritata officium ſuum faciat. Vtile eſt & ſerũ lactis, cui tantùm mellis, quantum ad ſuauem ſaporem citra ſtomachi ſubuerſionem ſufficit, addendum; & quia Hippocrates, 4. *aphor. vlt.* ſcribit, mictio noctu plurima facta paruam deiectionem ſignificat, documentum nobis hoc præbet, vt iis, quibus aluus ſiccior eſt, plus potus demus, & quantum poſſibile, diſtributionem eius inhibeamus, quod fiet, ſi nonniſi cibi iam bona parte ſumpta bibatur. Inter medicamenta vtiliſſima eſt aloë, & ſpecies hieræ cum octoginta partibus aloës confectæ, quæ ℈. ß. ad ℈. j. exhibendæ horæ vna ante cœnam. Nam vt Galenus, 2. *de compoſ. med. ſec. loc. in fine* ſcribit, inteſtina & ventriculum roborãt, & eorum expulſionem ac ſenſum vegetiorem reddunt, pituitam iis ſubſtratam abſtergũt, & vim expultricem irritant. Earum tamen vſus frequens, præſertim in iis, qui inteſtina ſicciora habent, vitandus. Nam neque etiam aloë ſenibus propter ſiccitatem ſatis conuenit, ſed potiùs cibis mollientibus & lubricantibus in prima menſa ſumtis aluus iis laxanda. Et pręſtat in eorum vſu ſubſiſtere, etſi biduo ſaltem aluus ſoluatur, quàm valentioribus, niſi neceſſitas valdè vrgeat, medicamẽtis vti. Neque etiam lenientia hæc copioſè exhibenda. Nam ſi copioſè ſumantur, & aluus valdè laxetur, ſequentibus diebus adſtringitur. Quia de cauſſa etiam acria per aluum infundenda non ſunt, ſed humectantia & pinguia ſolùm ſufficiunt, quale eſt oleum. In infantibus & tenellis ventrem oleo, adipe, vel vnguento Agrippæ inungere vtile eſt. Rari alui ducenda modi. Rari præterea quidam alui ducendæ modi apud Autores occurrunt, qui non prætereundi. Hieronymus Thriuerus, *comm. in aph.* 20. *ſect.* 2. *Hippocratis* ſcribit, ruſticos iamdudum noſſe experientia, quòd ſi nudis pedibus humi obambulent, ventrem pertinacem ſolui. Atque eius rei hiſtoriam refert Braſauolus, *cap.* 6. *tract. de medicinis purgant.* dum ſcribit; Ferrarienſium Ducem Borſium in alui duritiem incidiſſe & per triduum nihil excreuiſſe, & conſultum ea de re Medicum eo tempore inſignem Michaëlem Sauonarolam ſuaſiſſe clyſterem inici, quo nihil proficiente iuſſit pauimentum, quod erat marmoreum, frigida aqua copioſiore conſpergi, & Ducem lecto ſurgere, ac nudis pedibus ambulare. Non quinquaginta paſſus perrexerat Dux, & per ventrem dolorem ac βορβορυγμὸν ſentire cœpit, ſedem petiit, & potentiſſimè excreuit; quo facto iuſſit Sauonarola aqua, in qua herbæ calidæ eſſent decoctæ, Ducis pedes ac crura ablui, quòd conſilium Dux centum aureis remunerari iuſſit. Quod proculdubio accidit ob pedum, quem cum partibus neruoſis & membranoſis, qualia etiam ſunt inteſtina, habent, conſenſum, atque hoc inteſtinorum refrigerationem; ſicut aliàs etiam, ſi venter frigori exponatur, dolor colicus & alui excretio copioſior excitari ſolet. Verùm Braſauolus hoc periculoſum auxilium eſſe putat, & non tentandum; cùm tormina inducere poſſit, & alui profluuium, quod aliàs etiam accidit, ſi ilia & partes interiores detectæ ſint. Nonnulli ſorbilibus ouis ſumtis ventrem ſolui refert Braſauolus, *eodem tractatu*, & Marcellus Donatus, *de Mechoacanna*; quod proculdubio euenit, cum in cruditatem nidoroſam oua, quod in quibuſdam accidere ſolet, degenerant, quàm natura per aluum eiicit. Pilulis compreſſis & altera parte ſaliua madefactis, atque ventriculo extra appoſitis Abbatiſſam quandam ſufficienter purgari ſolitam refert Fallopius, *cap.* 2. *tract. de purgant.* Sed ſuprà iam dictum, purgantia etiam extra applicata, dum ſe per orificia venarum & arteriarum in corpus inſinuant, ventrem mouere poſſe, de qua re etiam in Inſtitut. *lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 11. dictum. Nonnullis quoque ex ſolo purgantium odore aluus laxatur, cuius rei exemplum habet Alex. Benedictus, *in præf. in lib. de peſte.* Barthol. Maranta, *meth. cognoſcendi ſimplicia, lib.* 3. *c.* 15. & alij. Noui etiam Medicum, cui, ſi in vola manus pomum colocynthidis contineret, donec incaleſceret, aluus laxabatur. F. Platerus, *lib.* 1. *obſeru.* ſcribit, ſe in quibuſdam excrementa alui, quæ ob duritiem excerni non poterant, tuſſi & ſternutatione concitata eieciſſe.

CAPVT V.

De Alui fluxibus in genere, & de Cœliaca affectione ac Lienteria.

VT præter naturam eſt, ſi excrementa alui longiore, quàm par eſt, tempore retineantur: ita æquè pręter naturam eſt, ſi citius & frequentiùs, imò copioſius, quàm par eſt, excernantur, quæ præter naturam excretio alui fluxus appellantur.

Differentiæ.

Differentiæ. Cùm autem variæ alui fluxus ſint differentiæ, ratione materiæ, quæ excernitur; partis & loci, à quo in inteſtina materia confluit; cauſſę efficientis: atque ob differentiam hanc varia curandi ratio exigatur; priùs differentię alui fluxuum explicandę, & alui fluxus in ſuas ſpecies diſtinguendus. Materiæ ratione alui fluxus varij ſunt. Aliquando enim cibi nondum concocti, aut imperfectè cocti per aluum deiiciuntur, qui fluxus Lienteria, & Lientericus, item Cœliacus appellatur. Lienteria & fluxus Cœliacus. Aliquando chylus per aluum

excernitur; aliquando humores excrementitij, bilis, pituita, melancholia per aluum excernuntur, qui fluxus cum ſine exulceratione inteſtinorum eſt, Diarrhœa dicitur: ſi cum exulceratione, dyſenteria. Aliquando etiam ſanguis ſine inteſtinorum exulceratione excernitur. Ad materiæ conſiderationem pertinet & motus eius, qui vel ſymptomaticus eſt, vel criticus. Symptomaticus eſt, cùm natura à copia vel prauitate materiæ ſtimulata intempeſtiuè & præpoſterè materiam expellit. Criticus verò eſt vtilis, cum conſueto, vel opportuno tempore materia euacuatur. Qua de re Galenus, *in fine libri de ſympt. different.* ſcribit, quædam etſi toto genere ſint præter naturam, vt hæmorrhagia narium, vomitus, ſanguinis per aluum deiectio, hæmorrhois, aut aliud huius generis, præter naturam ſimpliciter non ſunt, modò ἐγκαίρῳ, id eſt, tempeſtiuè, quando id, quod moleſtum eſt, expellitur. Et *7. meth. med. cap. 11.* Sunt, inquit, quibus diarrhœa & Cholera certis interuallis omnem corporis redundantiam educit. Ratione loci, à quo materia confluit, fluxus alius à toto eſt, qui colliquatiuus dicitur, & familiaris eſt febribus peſtilentibus, cauſo, hecticæ, phthiſi, atrophiæ, nonnunquam & viſcerum inflammationibus: alius à ventriculo, epate, liene, meſenterio, cerebro, inteſtinis, vel etiam toto venoſo genere; rarò à pulmone, & thoracis cauitate fluxus oritur, vt phthiſicis, & empyicis ante mortem accidere ſolet. Tandem ratione cauſſa efficientis fluxus differunt, quæ eſt vel interna, vel externa. Internæ cauſſæ ratione fluxus differunt, quòd vel inteſtina magis, quàm par eſt, ſtimulantur, vel retinere nequeunt, vel paralyſi affectus eſt ſphincter. Externæ cauſſæ ſunt omnia, quæ ad producendos humores vitioſos faciunt. Quò pertinent & venena ac fortia medicamenta purgantia adſumpta, quæ ὑπερκάθαρσιν excitant. Verùm commodiſſimè, & ad methodum curandi inſtituendam rectiſſimè fluxus alui ita diſtinguuntur, quòd alius eſt, quando cibus nondum planè concoctus excernitur, qui Lienteria, & Lientericus appellatur, à quo Cœliacus tantùm ratione minoris cruditatis differt; alius, cùm humores alij quicunque ſine exulceratione inteſtinorum excernuntur, qui diarrhœa appellatur; alius, cùm humores cum ventris dolore & torſione ac inteſtinorum exulceratione excernuntur, & proinde deiectiones cruentæ ſunt, qui fluxus dyſenteria nominatur; alius cum ſine dolore ac inteſtinorum exulceratione ſanguis effluit: de quibus ordine dicendum, & cœliaco fluxu ac lienteria, de diarrhœa, de dyſenteria, de ſanguinis per aluum profluuio agendum.

Diarrhœa. Dyſenteria.

Cauſſæ externæ alui fluxuum.

Fluxus lientericus & cœliacus quomodo differant?

De Lienteria & Cœliaca affectione.

Cœliaca affectio & lienteria.

Cœliaca affectio & Lienteria tantùm ratione minoris & maioris differunt, eandémque curationem poſtulant. Lienteria enim dicitur, cùm alimenta prorſus cruda ſtatim, vt aſſumpta fuerunt, per aluum excernuntur, vt alimenti aſſumpti genus apertè agnoſci poſſit. In cœliaca verò affectione diutius nonnihil in ventriculo alimenta morantur, neque tam citò per aluum deſcendunt, & iam aliquam coctionem adepta ſunt, nondum tamen perfectam. Κοιλιακὴ autem à parte affecta, hoc eſt, ventriculo nomen accepit, tanquam peculiaris ventriculi affectio. Λειεντερία verò quaſi λειότης τῶν ἐντέρων, quòd qui primi hanc appellationem huic malo indiderunt, id à læuitate, ſeu glabritie inteſtinorum ſuperficiei fieri exiſtimarunt, perdita illorum naturali aſperitate. Verùm Galenus id reprehendit, *6. aphor. 1.* quia inteſtina ingeſtos cibos non aſperitate quadam retineant, ſed amplexu ſuaui, arcto tamen, quo effluere illos inteſtina, cùm naturaliter habent, priùs non ſinant, quàm

An ob leuitatem inteſtinorum p. n. fiat lienteria.

A legitimè ſint concocti, atque ita tempus complecti cibum cum concoquendi tempore exæquetur, vt loquitur Galenus, *de ſympt. diff. cap. 4.* Attamen hanc cauſſam inter alias quoque cauſſas admittit Aëtius, vt poſtea dicetur, & λεῖον lubricum etiam ſignificat. Neque affectio ſemper nomen à propriore ſymptomate, ſed frequenter à manifeſtiore & vulgo notiore accipit. Hoc tamen verum eſt, non tantùm inteſtinorum, ſed ſimul, & præcipuè, ventriculi affectionem eſſe lienteriam, quorum facultas retentrix læditur, vt patet ex Galeno, *4. aph. 1. 6. aph. 1. 3. aph. 21.* Eſt nimirum Lienteria, vt Galenus, *de different. ſympt. cap. 4.* definit, celer per ventriculum ad inteſtina eſculentorum potulentorumque, tranſitus, quo talia eiiciuntur, qualia fuêre aſſumpta. B

Lienteriæ definitio.

Cauſſæ.

Cauſſæ

Cœliacæ affectionis & Lienteriæ cauſſa proxima eſt retentricis facultatis ventriculi, atque inteſtinorum læſio, ob quam cibi, antequam cocti ſunt, per inteſtina deſcendunt, atque per aluum deiiciuntur. Vt enim coctio fiat, neceſſum eſt, cibos aliquandiu in ventriculo retineri; quòd ſi non fiat, cibi crudi ad inteſtina deſcendunt, & per aluum excernuntur: atque ita non quia incocti permanent cibi, ideò deiiciuntur, ſed quia citò & ante tempus debitum deiiciuntur, ideò coqui & immutari non poſſunt. Quia tamen diu homo ſine alimento viuere non poteſt, non omne alimentum, quod aſſumitur, per aluum deiicitur, ſed breui illo, quo retinetur, tempore tenuiores & ſubtiliores C eſculentorum & potulentorum partes alterantur & coquuntur, quæ corpori in alimentum cedunt. Etſi verò quandoque etiam coctricis facultatis vitio cibi incocti & crudi deiiciuntur, dum ventriculus, vel ob calorem debilem innatum, vel quia omentum, aut epar, aut vicinæ partes frigidæ ventriculum refrigerant, cibos cōcoquere non valet: tamen tùm propriè dicta lienteria non generatur, ſi retentrix adhuc ſe bene habet. Non enim celeriter & paulò pòſt, quam aſſumpta ſunt, alimenta deiiciuntur, id quod in lienteria propriè dicta accidit, ſed ſatis diu in ventriculo morantur; ob caloris tamen ventriculi debilitatem, etiam in diuturniore mora, & quæ, ſi calor ventriculi ſe rectè haberet, ac coctionem ſufficeret, coqui non D poſſunt. Et quidem quandoque retentrix tam ventriculi, quàm inteſtinorum læditur: quandoque tamen vel ſolius ventriculi, vel ſolorum inteſtinorum retentrix læſa cœliacæ affectionis vel lienteriæ cauſſa eſſe poteſt. Cùm enim inteſtina vim habeant chylum in ventriculo genitum amplius elaborandi, ſi inteſtinorum vis retentrix læditur, etſi ventriculus bene ſe ſe habeat, tamen quia non tam diu, quàm par eſt, alimentum in inteſtinis retinetur, illam, quam debet, elaborationem, & perfectionem non ſuſcipit, ſed crudum quodammodo per aluum deiicitur, atq; Cœliaca affectio oritur. Si verò inteſtina bene ſeſe habeāt: ventriculus tamen cibum ſatis diu non retineat, præpropere ad inteſtina deſcendit, atque coctionē quam debebat in ventriculo accipere, in ſolis inteſtinis recipere non poteſt, atque ita crudus, & intempeſtiuè E per inteſtina deſcendit, lienteria oritur. Læditur autē retentrix facultas vel per ſe, vel per accidens. Per ſe, dum vel labefactatur ab inſigni intemperie frigida & humida, qua inſtrumenta retentionis laxantur, & ad retentionem parum apta redduntur: eaq; aut ſola aut cum humore pituitoſo coniuncta, qui nonnunquam è cerebro in inteſtina, & ventriculum decumbit, ſicut & pinguium & lubricorum immoderato vſu mollis & laxior factus ventriculus cibum retinere non poteſt. Hinc etiam dyſenteriæ ſuperuenit lienteria, *7. aphor. 76. & 1. de morb.* quia in dyſenteria inteſtina prauorum humorum tranſitu affliguntur, & calor natiuus ac tonus eorum labefactatur: Hinc quoque

An læſa ſolùm concoctrice facultate ventriculi lienteria generari poſſit?

Cur dyſenteriæ lienteria ſuperueniat?

lienteria & hydrops ferè reliquis morbis deſinentibus ſuperueniunt, cùm non queat facilè ventriculus ab accepta humiditate exſiccari. Hippocrates *in lib. de aëre, aquis & locis*. Impeditur retentrix à cicatrice denſa & læui, vt loquitur Aëtius, quę dyſenterię magnæ, & exulcerationi profundæ ſuccedere ſolet; vbi ob denſitatem cicatricis ciborum per corpus diſtributio impeditur, oſculis venarum meſaraicarum obturatis, ob læuorem verò cibus ad perfectam coctionem retineri non poteſt; Sicut idem docet, *tetrab. 3. ſerm. 1. cap. vlt.* Raro tamen hanc ob cauſſam lienteria accidere videtur. Non enim credibile eſt, viuente homine, ita poſſe inteſtina exulcerari, vt omnia, aut maiori ex parte vaſorum oſcula obturentur. Et quamuis poſt dyſenteriam interdum lienteria ſequitur: vero tamen conſentaneum eſt, eam fieri ob inſignem ventriculi & inteſtinorum labefactationem. A pituita lienteriam fieri poſſe, magis credibile eſt, quæ cum inteſtina lubrica & laxa reddere; tum oſcula venarum meſaraicarũ obturare, tum calorem obtundere poteſt. Per accidens verò læditur retentrix, dum expultrix valdè irritata cibos nondum concoctos mox deorſum propellit. Citius enim, quàm par eſt, expultricem excitari, eſt retentricem lædi. Fit hoc ab vlceroſa ventriculi, aut inteſtinorum ex acribus & mordacibus humoribus diſpoſitione, eo modo in ſuperficie illorum membrorum facta, ſicut aphthę in ore puerorum fieri conſueuerunt, teſte Galeno, 3. *aph.* 21. Atque hæc vlceroſa diſpoſitio, ſi longo tempore perſeueret, in dyſenteriam abit. Galen. 6. *aph.* 1. Interdum & ab occulta alienáque qualitate ventriculum obſidente idem malum accidit, ex eſu fungorum, & fructuum putreſcentium, ex veneno, ex praua aëris conſtitutione, à quorum poſtremo epidemiæ lienteriæ originem ducunt. Atque hæ cauſſæ, præcipuè frigida & humida intemperies & pituitoſus humor, vel vlceroſa inteſtinorum diſpoſitio, ſi ſint remiſſiores, cœliacam affectionem generant, quæ eſt minùs velox cibi & potus, & quidem nonnihil mutati excretio; quibus affectio cœliaca à lienteria differt.

Lienteria & Dyſenteria, quando & in qua ætate frequentius fiant?

Hinc Lienteria & Dyſenteria autumno maximè fiunt, 3. *aph.* 22. Cùm enim lienteria fiat, vel retentrice ventriculi & inteſtinorum læſa ab intemperie frigida & humida, vel ob eorum exulcerationem ab humoribus mordacibus, hæc duo, viſcerum ſcilicet intemperies, & humorum acrimonia, autumno potiſſimùm ex inæquali aëris conſtitutione gigni poſſunt. Eandem ob cauſſam in ætate conſiſtente lienteria frequentiùs accidit, 3. *aph.* 30 Cauſſæ enim lienteriæ magis in iis, qui vltra iuuentutem ſunt prouecti, reperiuntur. Fernelio non ſolùm cibi ſemicocti, ſed chyli etiam abſoluti imperfecta eſt diſtributio, ob epatis, lienis & meſenterij obſtructionem, aut ob trahentis in hiſce partibus facultatis imbecillitatem, aut ob alimentorum, præſertim cacochymicorum, & potus quoque copiam & corruptionem. Atque ita ipſe cœliacam à ventriculi vitio non fieri ſtatuit. Galenus tamen, *6. de loc. affect. cap.* 2. vt lienteriam, ita & cœliacam, tum ventriculi, tum inteſtinorum vitio fieri ſcribit, & κοιλιακὴ à parte affecta, hoc eſt, ventriculo nomen accepit, quaſi peculiaris ſit ventriculi affectio. Ita etiam Aëtius, *tetrab. 3. ſerm. 1. cap.* 32. ſcribit, cœliacam affectionem fieri, quando humida excrementa egeruntur ventre præ imbecillitate nequeant digerere. Et fluxum iſtum, qui fit à chylo non diſtributo, aut alimentis corruptis alij autores malunt ad diarrhœam, quàm ad cœliacam affectionem referre. Bauderonius adhuc vnam lienteriæ cauſſam addit, atque ex frigore & reſolutione neruorum ſextæ coniugationis lienteriam fieri poſſe, & neminem eorum, qui tempore hyemis per Alpes iter faciunt, id negare ſcribit. Veruntamen hoc rarum eſſe ait.

A Quòd ſi accidat, ad diarrhœam potiùs, quàm lienteriam pertinere videtur. Cùm autem ſecundùm has cauſſas curatio cœliacæ affectionis & lienteriæ variet, dicendum erit de lienteria ob læſam retentricem ab intemperie frigida & humida, & humore pituitoſo: deinde de lienteria ab expultricis irritatione, ſeu vlceroſa diſpoſitione, & vlcere ventriculi: Si priùs, quæ de lienteria in genere dicenda reſtant, expediuerimus.

Signa Diagnoſtica.

Signa

Et quidem cognoſcuntur hæc materia, quòd per aluum continenter cibi crudi, hoc eſt, nihil aut parum ab aſſumptorum conſiſtentia, colore, odore, aliiſque qualitatibus immutati excernuntur, & colore imprimis ſub alba & cinerea ſunt, liquida, ſpumoſa, æger B ex cibo aſſumpto non nutritur, corpus contabeſcit, adſunt rugitus, inflammationes. Et quidem in cœliaca affectione poſt 6. vel 7. horas cibus aſſumptus deiicitur, aliquo modo quidem mutatus, ſed non perfectè coctus. Et plerumque cœliaca eſt præuia ad lienteriam diſpoſitio, eámque ſæpiſſimè antecedit. Debilitata enim aliquo modo facultate retentrice, & propterea concoctrice officium ſuum præſtare non valente, crudiora, molliora & humidiora excrementa per aluum eiici incipiunt, quæ & interdum fœtorem aliquem habent, dum pro coctione putredinis initium contrahunt, homineſq; ſunt nauſcabundi, extenuantur, quæ vitia in dies magis augentur; & tandem res ad Lienteriam peruenit. Quandoq; tamen ſine præ- C uia cœliaca affectione Lienteria excitari poteſt. In Lienteria cibi, paulò poſtquam ſunt aſſumpti, tales quales ſunt aſſumpti, deiiciuntur, ita vt cibus ipſe cognoſci poſſit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Lienteria & cœliaca mala ſunt non contemnenda, quia vniuerſo corpori nutrimentum ſubtrahunt, vnde atrophia vel cachexia & hydrops, præſertim tympanites, ſequuntur. Lienteria tamen periculoſius malum eſt, quàm cœliaca; ſiquidem à maiore caloris natiui proſtratione, & toni ventriculi debilitatione prouenit. 2. Lienteria, quæ acutis, & chronicis morbis ſuperuenit, difficilem curationem admittit, ob virium deiectionem. 3. In cœliaca res ferè deſperata eſt ſi morbus diutius duret, ægris ad conuenientem diætam pigreſcentibus. Si itaque morbus autumno incipiens ad hyemem ſe extendat, difficilius omninò D duratur. Aëtius, *tetrab. 3. ſerm. 1. cap. 37.* 4. Cœliaca ſi abſque manifeſta cauſſa deſiiſſe videtur, iterum inuadit, vbi ex leui errore iam denuò ſuboritur.

Curatio.

Curatio.

Cœliacæ & Lienteriæ curatio duobus perficitur, auferendo cauſſam, quæ curatio maximè regularis eſt; & ſymptomata, quòd fit celeriori, & propterea copioſiori, crudiori & humidiori deiectioni occurrendo: quorum poſterius, cùm omni Lienteriæ commune ſit, de eo in genere dicemus, & quomodo huic ſymptomati, ſi valdè vrgeat, ſit occurrendum, ſimul dicemus. Commodiſſimum tamen eſt, ſi vna opera & medicamento & cauſſæ & ſymptomati occurri poſſit. Vt autem fluxus hic ſiſtatur, requiruntur, quæ E inteſtina & ventriculum roborant, & adſtringendo prohibent, ne tam citò cibus per aluum deſcendat.

Interna medicamenta.

Itaque inter interna vtiles ſunt fructus adſtringentes, tam per ſe ſumpti in prima menſa, quàm cum aliis cibis cocti, vt *cydonia, pyra auſtera, ſorba, meſpila, corna*: item *ſyrupus de roſis ſiccis, ribes, de mentha, de abſinthio, diacydonium, rob ribes, berberis, coriandrum, terra ſigillata, corallia, trochiſci de carabe, ſemen oxylapathi; ſpecies diarrhodi, ſp. vitrioli, ſalis*; ex calidioribus, *aromaticum roſatum, theriaca.*

Externa.

Extrà vtiles ſunt inunctiones ventris, quæ fiunt *oleo maſtichino, abſinthij, nardino*; & Vnguenta & Emplaſtra è *nuce moſchata, maſtiche, galanga, ſchœnantho, calamo aromatico, maci, abſinthio*; Empla-

ſtrum de cruſta panis, cui aliqua pars *Emplaſtri de baccis lauri* addi poteſt. Vel ℞. *Abſinth. menth.* an. M. j. *roſar. rubr.* p. ij. *medullæ panis torrefactæ & maceratæ in vino* ℥. ij. *cinamomi, galangæ, ligni aloes* an. ℈. j. *nucis moſch. maſtiches, boli Armeni* an. ℈. ß. *medullæ cydoniorum in vino coctorum* ℥. iij. *vini in quo cydonia cocta fuerunt* q. ſ. F. Cataplaſma, quod actu calidum ventriculo applicetur. Fomenta quoque conueniunt per ſpongiam, vel pannum *vino rubro* madidum, in qua cocta fuerint *roſa rubra, mentha, abſinthium, cyperus, galanga, ſchænanthum, &c.* Et poſtea inungatur venter oleo nardino, in quo maſtiche diſſoluta ſit vel cerotum imponatur cum pulueribus aromaticis.

Verùm cum iſta medicamenta ita moderanda ſint, vt cauſſam non augeant, & commodiſſimum ſit, talia parare, quæ ſimul & cauſſam & ſymptomata reſpiciunt, iam qua ratione cauſſis occurrendum ſit, dicendum.

De Lienteria à retentrice labefactata.

Lienteria à Retentrice labefactatâ.

Lienteria & Cœliaca à retentrice labefactata fit, vt dictum, ob intemperiem frigidam & humidam, cùm vel ſine materia, & omninò cum totius fibrarum retentrici facultati ſeruientium in ventriculo & inteſtinis laxatur. Id quod fit ex errore victus, vt ſi quis longo tempore vtatur oleoſis & pinguibus, multa aqua, vel ſi pituita ventriculum laxans è cerebro in eum deſtillet vel aliis etiam de cauſſis in eo colligatur. His cauſſis Banderonius, vt dictum, addit reſolutionem ſexti paris neruorum à frigore.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si Retentrice labefactata Lienteria accidat, Cœliaca antecedit; quod non fit; quando per accidens expultrice irritata læditur, ſed Lienteria mox excitatur; nullus etiam dolor percipitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Difficiliùs curatur Lienteria, quæ ab intemperie hecticâ ortum habet; faciliùs quæ à materia pituitoſa. 2. Lienteria, quæ acutos & chronicos morbos ſequitur, difficulter curationem admittit ob virium debilitatem. 3. In diuturnis Lienteriis, ſi ructus acidus ſuperueniat, qui priùs nō aderat, bonum ſignum eſt, 6. *aphor.* 1. & 2. *Epid. ſect.* 2. Significatur enim, naturam antea labefactatam ad concoctionem cibi iam excitari, atque ita operis ſui reminiſci: vel, vt Aëtius loquitur, ventriculum atque inteſtina non veluti inanima cibum ſinere pertranſire, vnde paulò poſt Lienteria ceſſabit. Qui verò ructus acidi inter initia mox accidunt, nullum præſagium edunt, ſed tantùm indicia ſunt intemperiei frigidæ, aut etiam pituitæ frigidæ, ac imprimis acidæ ventriculum obſidentis.

Indicationes.

Indicationes.

Intemperies frigida & humida contrariis alteranda: materia, ſi adſit, præparanda & euacuanda, & laxatus ventriculus ac inteſtina roboranda, & adſtringenda.

Curatio.

Curatio.

Materia ergo, ſi adſit, præparetur, *Syrupo de betonica, de abſinthio, de mentha, melle roſato, cum aquis vel decocto foliorum betonicæ, ſaluiæ, menthæ, ſeminis fœniculi* & ſimilium. Decoctorum tamen ſit minor quantitas, ne fluxus augeatur. Vomitus ad materiam pituitoſam, quæ ventriculi facultatem retentricem labefactat, & tunicis ventriculi adhærens eum lubricum reddit, excludendam vtilis eſt, præſertim ſi æger ſit nauſeabundus & ad vomitum facilis. Per aluum verò lene purgans tale paretur. ℞. *Cortic. myrobalanor. chebulor.* an. ℈. ij. *ſem. fœnic.* ʒ. j. *Zingiber.* ʒ. ß. *agarici albi* ℈. j. *flor. roſar. rubr. abſinth. Romani* an. p. j. Coqu. in ſ. q. aquæ communis. Colaturæ expreſſæ ℞. ℥. iij. *ſyrupi vel mellis roſat. ſolutiu.* ℥. j. M. vel ℞. *Agarici trochiſcati* ʒ. j. *hieræ ſimp. pilul. alœphangin.* an. ℈. ß. F. Pilulæ. Euacuata materia vſurpentur medicamenta interna, quæ ſimul intemperiem ventriculi corrigant, eumque adſtringēdo roborent, qualia ſunt, mentha, abſinthium, maſtiche, garyophylli, calamus aromaticus, galanga, quibus tamen & alia adſtringentia ſupra propoſita, quæ non ſunt calida, admiſcere licet, modo ita temperentur, vt non frigida in hoc caſu, ſed calida potius excedant, à frigidis tamen adſtrictionem accipiant. Ex internis eſt hoc. ℞. *Conſeru. roſar.* ℥. iij. *theriac. opt.* ℈. ij. *ſpiritus vitrioli* gutt. viij. Cum *mina cydoniorum aromatica* F. Electuarium, de quo mane detur portio, quæ nucem iuglandē æquat. Vel ℞. *Conſeru. roſar. antiqu.* ℥. j. *diacydoniu cum ſpeciebus cortic. citri condit.* an. ℈. ij. *ſpecier. aromat. roſat.* ʒ. j. *diarrhodi abbatis, trochiſc. de ſpodio, de carabe, corall. rubror. præpar.* an. ʒ. ß. *tunicæ internæ ſtomachi gallinæ præparat.* ʒ. j. Cum *ſyrupo myrtino & de mentha* F. Electuar. Vel ℞. *Myrobalanor. embilicor. conditor. carnis cydonior. condita, cortic. citri* an. ℥. j. *Specier. aromat. roſat. diarrhod. Abbat. coralliòr. rubror. præpar.* ℈. j. *Zinziberis in China conditi* ℥. ß. Cum *ſyrupo cydoniorum*. F. Electuarium. Ad ventriculum roborandum, ita tamen, vt pituita ei non impingatur, efficaces ſunt ſales, vt menthæ, abſinthij, cinamomi & ſimiles, quæ vel ſoli vel cum Zingibere, cinamomo, galanga & ſimilibus exhiberi poſſunt; vt & ſales Theriacales. Efficax eſt & Elixir proprietatis, vt & ſpiritus vitrioli. A proprietate prodeſſe traduntur interiores ventriculi gallinæ tunicæ, ſicut & coagulum leporis vel hœdi ſiccatum & ℈. j. pondere cum liquore idoneo exhibitum. Extra inungatur ventriculus oleo abſinthij, menthæ, nardino, quibus admiſceri poſſunt pulueres aromatici, vt: ℞. *Olei abſinth. nardini, menthæ* an. ℥. ß. *pulner. caryophyll. maſtich. menthæ* an. ʒ. j. *ligni aloes, corall. rubror. præpar. flor. roſar. rubr.* an. ʒ. ß. *ceræ parum*. F. Linimentum. Vbi intemperies habitum contraxit, Aëtius, *capite proprio*, ad ſinapiſmos & Dropaces aſcendit, quos ventriculi regioni applicat, corpore prius expurgato & cauendo regionem Epatis. Exempli gratia talis fieri poteſt. ℞. *Myrrhæ, thuris, aloës, ſchœnant.* an. ℈. j. *maſtich.* ℥. ß. *ammoniaci aceto diſſolati* ℈. j. *ſinapis, euphorbij, piperis, pyrethri* an. ℈. j. ß. *ceræ & picis q. ſ.*

Ventriculum roborantia.

Diæta.

Diæta.

Cibus ſit paucus, & æger inediam, quantum poteſt, ferat. Cibus tamen ſit boni ſucci & facilis coctionis & ſiccior. Ideoque carnes aſſæ elixis præferendæ, Vitentur omnia frigida, humida, lenta, vt & iura pinguia. Cibi condiantur nuce moſchata, zingibere, caryophylli, ſaluia. Potus ſit vinum rubrum aut cereuiſia bona. Reliqua petentur ex iis, quæ ſupra, *part.* 1. *cap.* 9. de intemperie ventriculi frigida & humida dicta ſunt.

De Lienteria à facultate expultrice irritata.

Lienteria à facultate expultrice irritata.

A læſa expultrice fit Lienteria, cum vlceroſa adeſt diſpoſitio in vētriculo & inteſtinis, vt antea dictum, propter humores acres, cibos tales, medicamenta venenata, præſertim ſi craſſo modo contuſa fuerint. Et cum vlceroſa diſpoſitio hoc præſtare poſſit, ipſa vlcera ventriculi id non minus præſtabunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si ab vlceroſa diſpoſitione & irritata expultrice fit Lienteria, cœliaca non præceſſit, & ſenſus morſus, & dolor ventriculo ineſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quæ ab humoribus acribus fit Lienteria, ſi longiore tempore duret, in dyſenteriam tranſit, teſte Galeno, 6. *aph.* 1. 2. Lienterica vitia cū difficili ſpiritu & lateris punctura in tabem deſinunt Hippocrates, *in Coacis*. Loquitur autem de Lienteria, quā catarrhus excitauit, ex humore acri, bilioſo, aut ſalſa pituita.

Huius enim humoris parte quadam in thoracem decumbente fit ſpiratio difficilis, & lateris punctura, quæ tantum præludia ſunt phthiſeos; parte altera in ventrem influente, Lienteria exiſtit. Quod ſi non ſimul hæc tria inuadant, ſed Lienteria prioribus ſuperueniat, ſignificatur, quod interna in thorace ſuppuratio nondum rupta ſit, ichor autem quidam tenuis è parte excidat, qui in ventrem deſcendens inteſtina mordeat, vnde Lienteria ſequitur. Mala autem eiuſmodi Lienteria eſt, quia diuturna eſt, & alleuationem ægro nullam affert. Nam in Lienteriis malis Hippocrates etiam eas numerat, quæ continuæ & diuturnæ ſunt, excrementis exeuntibus crudis ac nigris aut graueolentibus. 2. *Prorrhet.* 30. 3. Qui in longis Lienteriis cum lumbricis torminibus & doloribus malè afficiuntur, ſolutis iis intumeſcunt, atque hic incidens rigor malus eſt. Hippocrates *in Coacis.* Particularis autem eſt hæc obſeruatio & non admodum frequens, præſertim quod lumbrici in Lienteria appareant. Ergo quidam per θεῖα malignam aliquam cauſſam in ventre intelligunt, vel habitualem intemperiem, phlegmonem, vlcus, è quibus Lienteria exiſtit. Proinde mala eſt Lienteria, quæ diuturna eſt, ob cauſſæ efficientis pertinaciam; quæ maligna eſt, ob humorem talem, aut phlegmonem, aut exulcerationem ventriculi vel inteſtinorum; quæ cum torminibus coniuncta eſt, ob concluſos flatus, aut morſum; quæ denique cum doloribus eſt ab acri bile aut pituita ſalſa, non à frigida intemperie. Solutis iis doloribus, quod videlicet calore naturali debilitato paulatim tot flatus amplius non procreantur, æger intumeſcit, hydrope imprimis ſicco, & accidens tandem rigor, retracto ad interiora exiguo etiam illo calore naturali, non criticus eſt, ſed lethalis, vtpote in ægro iam debili, & viribus omnibus extinctis.

Indicationes.

Indicationes. Humor acris temperandus & educendus, & tandem humorum prauitate ceſſante adſtringentibus fluxus curandus.

Curatio.

Curatio. Imprimis autem conſiderandum, an locus affectus ſit ventriculus vel inteſtina. Si vlceroſa diſpoſitio ſit in ventriculo, vomitoria vitentur, ne materia per locum affectum euacuetur: Sed ad aluum leniendum detur Syrupus roſarum ſolutiuus cum decocto tamarindorum, vel hordei, aut ſero lactis. ℞. *Myrobalan. citrinor.* Drach. j. *rhabarb. opt.* Drach. j. ß. *tamarindor.* Vnc. j. Infundantur *in decocto hordei & ſucci roſar.* an. q. ß. Colaturæ expreſſæ adde *ſyrupi roſarum ſolutiui* Vnc. j. *vel mannæ* Vnc. ß. aut Vnc. j. Pinguia etiam in hoc morbo non conueniunt, ne vlcus ſordidum reddatur, ſed abſtergendum, mox exſiccandum & adſtringendum. Si in inteſtinis ſit vlceroſa diſpoſitio, vomitoria in ægro ad vomitum prono vtilia ſunt, ratione reuulſionis: quæ autem per os conueniant, in curatione Dyſenteriæ dicetur. Si malum diu perſeueret, rhabarbarum, præſertim aqua roſarum præparatum, magnæ efficaciæ eſt. Materiæ alteratio & præparatio, vbi opus eſt, perficitur hordeo, cichoraceis, & ſimilibus refrigerantibus, additis, quæ parum adſtringunt, vt cauſſa efficiens compeſcatur & frænetur, vt: ℞. *Aquæ acetoſæ, endiuiæ, cichorij* an. Vnc. j. *ſyrupi granator. de portulaca* an. Vnc. j. M. Vel ℞. *Conſeru. roſar. rubr.* Vnc. ij. *cichorij* Vnc. ß. *corall. rubr. præpar. ſpecier. diarrhod. abbat. boli Armeni.* an Scrup. j. Cum *ſyrupo cydoniorum* F. Electuarium. Diuretica etiam vtilia ſunt, quia fluxionem deriuant. Extra admoueantur fomenta, vnguenta, Cataplaſmata & emplaſtra ex medicinis frigidis adſtringentibus compoſita, vt: ℞. *Olei myrtini roſacei* an. Vnc. ij. *maſtiches, ſemin. coriandri, ſanguinis draconis, boli Armeni, abſinthij* an. Scrup. j. *Ceræ parum.* F. Vnguentum. Si exulceratus planè ſit ventriculus, eius curatio ſupra tradita eſt. Si à veneno ſit fluxus, Alexipharmaca admiſcenda; & commendatur imprimis ſuccus dictamni cum ſyrupo acetoſitatis citri.

Diæta.

Diæta. Aër ad temperatum frigus declinet, cibis refrigerantibus adſtringens aliquid addatur, vt pyra, cydonia, meſpila. Potus ſit vinum tenue, aquoſum, ſubabringens, vt lac chalybeatum, vel hydromel cum ſyrupo cydoniorum vel granatorum. Potus ſit paucus. Nam, vt Aëtius ſcribit, multus potus fluxionibus ventris infeſtiſſimus eſt. Somnus more ſolito ſit longior. Plura de hac re in doctrina *de Dyſenteria* dicentur.

Cœliaca affectio.

Cœliacæ affectionis curatio. Eadem curandi ratio eſt Cœliacæ affectionis, vtpote quæ ſecundum maius & minus ſaltem à Lienteria, ex plerorumque medicorum ſententia, differt. Quia tamen aliter paulò ex Aretæi, *lib. 2. de cauſſ. morbor. diutur. c.* 7. de Cœliaca ſentit Mercatus, & illud breuiter addendum. Ita autem Aretæus: *Cœliacus*, inquit, *morbus fit ob coquentis caloris imbecillitatem, frigusque ventriculi, cum liqueſcit quidem à calore alimentum, ſed non concoquit calor, neque in ſuccum proprium vertit, ſemicoctum imperfectumque relinquens, cum perfectionem aſſequi non poſſit. Id verò coctione deſtitutum ad prauum mutatur & colore & odore & conſiſtentia: Albus enim eſt bile priuatus color, olidum excernitur & luculentum, liquidum & inconſiſtens ob profligatam coctionem ſubſtantia eſt.*

Hinc Mercatus non ſolum retentricis vitio cœliacum malum fieri docet, ſed omnibus potentiis læſis, ob frigidam cum ſordida humiditate totius ventriculi intemperiem cum innati calidi & humidi proprij imminutione. Hinc pluribus modis cœliacam à Lienteria differre ſcribit.

Cœliacæ & Lienteriæ diſcrimen. Primò quod in Lienteria retentionis debitum tempus non obſeruetur, in cœliacis verò ſolus complexus ſibi non rectè fiat; atque ita in Lienteria cibi immutati exeant, quia ſatis diu in ventriculo retenti non ſunt. In cœliaca verò licet diu ibi morati ſunt, formam tamen chyli non adepti ſunt, quia ventriculus non valuit eam inducere. Secundò; quia in Lienteria ſolùm excernuntur alimenta immutata: in Cœliaca v. mutata, humidiora, corrupta & variis vitiis conſpurcata. Tertiò, quia in Lienteria reliquæ potentiæ actu priuentur, defectu temporis, non vitio ſui: in Cœliaca verò omnes potentiæ læſæ ſint, & propterea non faciant officium, quamuis diu moretur in ventre alimentum, ita vt etiam ventriculus impedire non poſſit, quo minus putreſcat, vitieturque alimentum, ſed potius ob defectũ diſtributionis corruptionem maiorẽ ſuſcipiat. Quartò, quod in Lienteria ſaltem internæ tunicæ ſuperficies afficiatur; in Cœliaca verò vniuerſa ventriculi ſubſtantia. Quintò, quod Lienteria ſit fluxus continuus; Cœliacus autem per interualla fiat; ſicut & diſtribuens facultas læſa ſit, & propterea ſingulis diebus non excernat: vnde copioſa excrementa congregentur, quæ poſtea facultatem expultricem laceſſant, & copioſam alui deiectionem excitent: verum enim verò cùm alij autores Cœliacam & Lienteriam ſolum ratione maioris & minoris differre ſtatuant, vt dictum; iſta, quæ prolixè de Cœliaca ſcribit Mercatus potius ad Diarrhœam, quæ fit è ciborum in ventriculo corruptione, pertinere videntur.

CAPVT VI.

De Diarrhœa.

Diarrhœa. ETſi in genere omne alui profluuium Diarrhœæ nomine appellari poſſit: tamen proprie & in ſpecie Diarrhœa is alui fluxus eſt, quem immoderata humoris alicuius, præter alimentum crudum & ſanguinem, ſine exulceratione inteſtinorum per aluum excretio excitat.

Cauſſa quidem in genere Diarrhœæ eſt copia humorum, vel prauitas, quæ naturam ad expellendum immoderatè ſtimulat. Verum humorum ad excretionem iſtam præter naturam ſtimulantium magna eſt varietas, ratione materiæ, loci, modi ac cauſæ efficientis, quæ rectè diſtinguere ad curationem magni omnino momenti eſt.

Primò ratione materiæ, aliàs chylus excernitur, qui non rectè diſtribuitur, ſed in inteſtinis hæret, aliàs humor aliquis excrementitius, nunc pituitoſus, craſſus, mucoſus, nunc bilioſus, nunc melancholicus, ater, nunc ſeroſus, nunc pinguis & oleoſus quaſi. Secundò ratione loci, vnde profluit materia, nunc diarrhœa ortum habet à ventriculo, quando in eo corrupti & vitioſi humores cumulantur; nunc à ſplene, nunc ab epate, nunc à meſenterio, nunc à cerebro, nunc, ſed rarius, à thorace, nunc ab vtero, nunc à venis & toto corpore. Ideoque in Diarrhœa non ſolum ad ventriculum & inteſtina reſpiciendum, ſed diligenter inquirendum, vnde materia ſuppeditetur; aliàs curatio rectè inſtitui non poteſt. Tertiò, modi & cauſſæ efficientis ratione, alia diarrhœa eſt critica, & fit naturâ rectè agente, quando ſcilicet ea de ſalute hominis ſollicita vitioſos humores, & quod ſibi moleſtum eſt, virtutis robore & hominis commodo expellit, & quidem ἐν χαιρῷ, id eſt, tempeſtiuè, quod fit in febribus apparentibus ſignis coctionis, & in die decretorio, & quam ægri faciè tolerant, atque inde commodum percipiunt; Alia ſymptomatica, quæ contra rationem accidit, & à qua nulla vtilitas ad ægrum redit. His ergo ita ſe habentibus, agendum erit in ſpecie 1. de fluxu chyloſo, ſeu diarrhœa, in qua chylus excernitur: 2. de diarrhœa, quæ fit à toto, & quidem cum vel ſine febre, vbi etiam de fluxu colliquatiuo dicendum: 3. de diarrhœa à ventriculo: 4. de diarrhœa à vermibus: 5. de diarrhœa à venis meſaraicis: 6. de diarrhœa ab epate: 7. de diarrhœa à liene: 8. de diarrhœa ab vtero: 9. de diarrhœa, quæ accidit à catarrho ſeu fluxu cerebrali vulgo dicto: 10. de diarrhœa, quæ accidit in infantibus, dum dentes erumpunt: 11. de diarrhœa à pharmaco fortiori, item à veneno aſſumpto. Prius tamen, quæ in genere de diarrhœa dici poſſunt, proponentur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſam diarrhœæ in genere dicimus eſſe humorem quemcunque, & vbicunque in corpore cumulatum, quem natura ab eo moleſtata immoderatè excernit. Ad cumulandos autem tales humores faciunt cauſſæ Externæ, cibus & potus copioſus vel vitioſus, & omnino errores in victu commiſſi, aëris intemperies, omiſſa corporis exercitatio, cutis in toto corpore adſtricta. Hinc vt Hippocrates, 3. *aph* 17. ſcribit, quotidianæ auſtrinæ conſtitutiones tum corpora ſoluunt & laxant, tum aluum humectant.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur Diarrhœa in genere ex frequenti & copioſiore, quam pro humore & modo naturæ, alui humida deiectione, abſque manifeſto dolore, & inteſtinorum exulceratione, & hinc ſine ſanguinis permiſtione.

A

Prognoſtica.

1. In turbationibus alui, & vomitibus, quæ ſponte fiunt, ſi qualia oportet, purgentur, confert, & facilè ferunt; ſin minus, contra. 1. *aph.* 2. Etſi enim, vt ſupra dictum ex Galeno, *in fine libri de ſympt. diff.* toto genere præter naturam ſint hæmorrhagia narium, vomitus, ſanguinis per aluum deiectio, hæmorrhois & alia huius generis; tamen præter naturam ſimpliciter non ſunt, modo ἐν χαιρῷ fiant, & id, quod moleſtum eſt, expellatur. Ità aliquibus diarrhœa & cholera certis interuallis omnem humorum redundantiam educunt. Quando autem tales euacuationes bonæ vel malæ ſint, dictum eſt in Inſtitutionibus; *lib.* 3. *part.* 3. *cap.* 10. 2. Vno die fluere aluum, ſæpe pro valetudine eſt, atque etiam pluribus, dum febris abſit, & intra ſeptimum diem id conquieſcat. Purgatur enim corpus, & quod læſurum erat, vtiliter effunditur. Verùm ſpatium periculoſum eſt. Interdum enim tormina ac febriculas excitat, vireſque conſumit Celſus, *lib.* 4. *cap.* 19. 3. Longa diarrhœa laboranti ſponte ſuperueniens vomitus, malum ſoluit, 6. *aphor.* 15. Reuulſio enim fit materiæ ab inferioribus ad ſuperiora. 4. Ophthalmiâ laborantem alui profluuio corripi, bonum. 6. *aphor.* 17. Reuulſio enim materię morbi ad inferiora fit, & euacuatio: Id, cum ſponte ſua aliquando faciat natura, Medicus eam imitari debet, deorſum euacuando per pharmaca & clyſteres. 5. Si Leucophlegmatiâ detento fortis diarrhœa ſuperuenerit, malum ſoluit. 7. *aph.* 29. Nam materiæ morbum facientis à toto habitu per aluum fit euacuatio. Id autem verum eſt, ſi morbi initio & integris viribus, ac ſaluis viſceribus accidit: Aliàs profluuium alui non morbum tollit, ſed ægrum. 6. Mulieri vterum gerenti ſi aluus multum fluat, periculum eſt, ne abortiat. 5. *aphor.* 34. Cum enim pauca fiat alimenti ob fluxum in corpore diſtributio, fœtus alimento ſuo defraudatur, & ob frequentes deiectiones vires magis exſoluuntur, vincula vteri crebra illa agitatione corporis laxantur, fœtus & vterus tetro vapore excrementorum cōtinenter deiectorum, præſertim bilioſorum, offenditur. Magnam etiam cauſſam adeſſe oportet, quæ profluuium hoc in grauidis excitet; cum eæ alioquin aluo duriore eſſe ſoleant.

B

C

D

Indicationes.

Indicationes. Vt diarrhœa quæuis rectè curetur, cauſſa, à qua prouenit, ſpectanda eſt. Si enim proficiſcitur à copia vel prauitate humorum, ſiue in ventriculo & inteſtinis genitorum, ſiue aliunde affluentium, partium illarum affectibus occurrendum eſt. Externæ quoque cauſſæ remouendæ ſunt; de quibus plura in ſpecie dicentur. Deinde in omni diarrhœa motus materiæ fluentis conſiderandus. Si enim ille eſt criticus & bonus, quo vel totum corpus, vel pars aliqua cum ægri tolerantia & vtilitate expurgatur, ſiſtendus non eſt ne materia in aliam partem conuerſa febrim, pleuritidem, aut viſceris alicuius periculoſam inflammationem excitet: imò ſi imperfectus ſit motus, adiuuandus blandis purgantibus, ne relicta materia nouum morbum generet. Quæ enim in morbis poſt criſin relinquuntur, recidiuam facere conſueuerunt, 2. *aphor.* 12. Nec ſymptomatibus tempore mox coërcendus, dum æger faciè fert; nec qui diuerſorum colorum eſt, dum vires conſtant, *ſecundum Hippocrat.* 1. *aphor.* 2. Si verò immodicus eſt, & diutius perſeueret, vireſque deiciat, tranſacto primo impetu ſiſtendus & compeſcendus eſt. Ita etiam qui ex hypercatharſi ortum habet, ſiſtendus ſtatim; cum inſigniter vires debilitet: Sicut & colliquatiuus in febribus ardentibus & malignis. Videantur Inſtitutiones, *loco antea allegato, libro* 3. *part.* 3. *capite* 10.

E

Curatio.

Curatio. Cohibetur autem fluxus materiam euacuando, reuellendo, & ſiſtendo fluxum. Si aliqua ſanguinis euacuatio ſuppreſſa materiam fluxui ſuppeditet, vel alias ſanguis peccet, quandoque venam ſecare licet. Purgantia. Purgantia medicamenta huic negotio apta ſunt, quæ ſimul adſtringunt & roborant, vt rhabarbarum, præcipuè in ſubſtantia ſumptum, myrobalani, tamarindi ſyrupus & ſuccus roſarum. Reuellentia. Reuellit non ſolùm venæ ſectio, ſed & vomitus, frictiones, ligaturæ, euacuationes per vrinas, ſudores. Siſtunt fluxum roborantia & adſtringentia *capite præcedenti* propoſita. Narcotica. Si fluxus vehemens ſit planè, & vigiliæ ac dolores vrgeant, neque aliis remediis tolli poſſint, ad narcotica veniendum, ſed cautè nec viribus valde deiectis, ne æger ſopitis ſpiritibus planè extinguatur.

De diarrhœa in ſpecie, & primò de Fluxu Chyloſo.

Fluxus chyloſus. Si Chyli diſtributio non fiat, & chylus à venis meſaraicis aut potius lacteis, ac epate non attrahatur, coacervatus in inteſtinis copia ſua, & ſæpe etiam acrimonia, cum corrumpitur prauiſque humoribus miſcetur, inteſtina ſtimulat, & per aluum eiicitur, ac diarrhœam excitat. Non diſtribuitur autem chylus, vel ob venarum, à quibus ad epar defertur & epatis obſtructionem, vel ob viſcerum ſanguificationi dicatorum imbecillitatem, dum chylum ad ſe non trahunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hæc diarrhœæ ſpecies, cum materia liquida, aliquo modo tamen craſſa quaſi ptiſana, ſine fœtore per aluum excernitur. An autem ex venarum obſtructione, an verò ex debilitate epatis chylū attrahere non valentis oriatur, ita diſtinguitur; quod cum à venarum obſtructione fit diarrhœa, chylus excernitur albus, cum non recipiatur in venas. Cum verò in venas recipitur, ſed ab epate non attrahitur, colore ſubrufo nonnihil tinctus eſt, & ſigna etiam epatis debilis adſunt.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Malum hoc non eſt contemnendum, ſed quàm primùm curandum; cùm, ſi diutius duret, ægrum ad atrophiam deducat, & ſi ob epatis imbecillitatem eueniat, facilè in cachexiam & hydropem degenerare poſſit.

Curatio.

Curatio. Si ab obſtructione venarum meſaraicarum, ſeu lactearum & epatis etiam obſtructione, ab humore lento & pituitoſo, proueniat diarrhœa hæc, primus ſcopus ſit, obſtructiones aperire, iis imprimis medicamentis, quæ ſimul epati vtilia ſunt, aluum tamen non irritant. Vitentur & adſtringentia, tam in medicamentis, quàm cibis, niſi apertis obſtructionibus alia diarrhœa ſubſequatur. ℞. *Rad. aperientium aceto præparat.* ℥. ij. *agrimon. endiu. capill. veneris* an. M. j. *abſinthij* M. ß. *ſem. aniſi, fœniculi* an. ℈. j. *paſſular.* ℥. j. Coq. in aq. ſimpl. Colaturæ ℞. ℔. j. *ſyr. de duabus radicibus, byzantini ſimplic.* an. ℥. ij. F. Potio pro quatuor doſibus. Vel ℞. *Rad. aperient.* an. ℈. ij. *cichorij* ℥. ß. *ſem. endiu. fœniculi* an. ℈. j. *paſſular.* ℥. ß. Coqu. in aq. ſimpl. Colaturæ ℞. ℥. vj. *ſyr. bizantini* ℥. ij. Miſce pro 2. doſibus Vtilis eſt & in hunc finem ſpiritus ſalis. Hinc fiat purgatio. ℞. *Rhabarb.* ℈. j. ß. *agarici trochiſ.* ℈. j. *cinamomi,* ℈. ß. *ſpicæ, ſchœnanth.* an. ʒ. j. Cum *ſucco endiuiæ vel abſinthij.* F. Pilulæ mediocres, quarum doſis ℈. j. Vel ℞. *Agarici albiſſ.* ℈. j. *rhabarb.* ℈. ß. *ſpicæ, ſchœnanth. cinamomi* an. ʒ. j. Infundantur *in aqua abſinthij, agrimoniæ & endiuiæ.* Colaturæ ℞. ℥. iij. *mellis roſat. colat.* ℥. j. Miſce. F. Hauſtus. Vel ℞. *Rad. fœnicul. cichorij* an. ℥. ß. *agrimoniæ, abſinthij, capillor. Veneris* an. M. ß. *myrobalanorum chebularum* ℈. ij. *ſem. aniſi, fœniculi* an.

A ℈. j. Coq. in aq. ſimpl. In colaturæ ſ. q. infundantur, *agarici alb.* ℈. ij. *rhabarb.* ℈. j. *zingiber.* ℈. ß. *ſchenant.* ʒ. j. Colaturæ ℞ ℥. vj. *ſyr. bizantini ſimpl. de cichorio cum rhabarb.* an. ℥. j. *ſpiritus ſalis* gutt. iv. vel v. Miſce pro duabus doſibus. Poſtea ſi opus ſit, iterum aperientia vſurpentur. vt ℞. *Rad. fœniculi, cichorii, petroſeleni, eryngii* an. ℥. ß. *endiuiæ, capill. veneris* an. M. ß. *cicerum rubr.* P. ij. *ſem. coriand. petroſelini* an. ℈. j. Coq. in aq. ſimpl. Colaturæ ℞. ℥. x. *ſyr. endiu. compoſ. byzanthin. ſimpl.* an. ℥. j. ß. F. Potus pro tribus doſibus. Vel infundantur in vino *Rad. fœniculi, eryngij, rapphontici, rubiæ* an. ℥. j. *abſinth. agrimon. capillor. veneris* an. ℥. ß. De quo æger bibat. Poſt paretur tale Electuarium.

B ℞. *Conſeru. cichorii, capill. veneris* an. ℥. ß. *Rad. condit. cichor. eryngij* an. ℈. vj. *ſpec. diarrhod. abbat.* ℈. j. Cum *ſyrupo byzantino ſimpl.* F. Electuarium. Poſt ſumptum Electuarium, ſi libet, bibatur hauſtus aquæ fœniculi, cichorii, petroſelini, aut decocti harum radicum. Dentur etiam rotulæ diarrhod. abbatis. Similiter quæ extra ventri adhibentur, non adſtringant, ſed aperiant. Vt ℞. *Ol. amygdal. amar. chamæmel. anethi* an. ℥. j ß. M. Cum quibus ſuccus apij, vel fœniculi coqui poteſt: aut iis puluis radicum aſari, ſchœnanthi addi & cum ceræ pauca quantitate vnguentum parari. Vel applicetur emplaſtrum diachylon. ſimplex cum puluere radic. aſari, ſchœnanthi & ſimilium mixtum. Si ab obſtructione epatis, & quidem

C ſimæ partis proueniat, remediis, quæ in venarum meſaraicarum obſtructione conueniunt; Si gibba, diureticis vtendum, & quidem nunc temperatis, nunc frigidioribus, nunc calidioribus, prout ægri conſtitutio requirit. Si verò ab imbecillitate epatis ortum habeat hic fluxus, roborandum epar, vel venæ meſaraicæ iis quæ calefaciunt, ſimulque aperiunt; cum debilitas attractionis vt plurimum fiat ab obſtructione; & epar debile facilè in obſtructiones incidat, vt ſunt ſpica, ſchœnanthum, abſinthium, cinamomum, cyperus, rubia tinctorum, agrimonia ſpec. diarrhod. abbatis, diatrion ſantalon, aromatici roſati, trochiſci de rhabarbaro, de abſinth. de roſis, de curcuma, ſyrupus byzantinus, crocus martis. A valde tamen cale- Nimium calefacientia epati noxia.

D facientibus abſtinendum, cum vis epatis potius in moderato, quam nimio calore cōſiſtat. Interea etiam frictiones totius corporis fiant, quibus alimentum ad id attrahitur. Imprimis verò magnam hic habent efficaciam, & cum minore periculo adhibentur medicamenta externa, vt emplaſtrum de farina lupinorum cum oleo nardino & ſimilibus. Sunt & aliæ cauſſæ quæ faciunt, vt alimentum ad epar non perueniat, ſed chylus cum aliis excrementis eiiciatur: Verùm pertinet ille fluxus ad diarrhœam è cibis corruptis, de quo poſtea.

De Diarrhœa, quæ fit à toto, & primò de ea, quæ eſt cum febre.

Diarrhœa à toto cum febre. Sæpe in febribus Diarrhœæ accidunt, quæ tamen aliàs Criticæ, aliàs ſymptomaticæ ſunt, & propterea diligenter diſtinguendæ. Si Criticus ſit fluxus, & naturæ opus, deiiciuntur qualia oportet, id eſt, humo-

E res peccantes iam cocti, & victi à natura, ac ſignis coctionis præcedentibus. Vnde ſequitur tolerantia & vtilitas; aut ſine inſigni virium deiectione & moleſtia, quæ vires proſternat, vitioſi humoris euacuatio perficitur, & eam ſequitur morbi, qui hominem affligit, ſolutio. Hæ verò conditiones ſi deſiderentur, aut potius contrariè adſint, ſymptomaticam eſſe euacuationem concludendum eſt, præſertim ſi cruda admodum, humida & aquoſa, vel frequenter & paulatim, ſiue etiam multum & confertim cum ſtridore per aluum deiiciantur, & alia mala ſigna, de quibus iam dicetur, adſint.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Ex quibus, quid de futuro morbi euentu coniicien-

dum ſit, manifeſtum euadit. 1. In turbationibus alui, & vomitionibus, quæ ſponte fiunt, ſi, qualia oportet, purgentur, confert, & facilè ferunt, ſin minus, contra, vt ſæpius ex 2. *aph. ſect.* 1. dictum. 2. Humida inter initia alui deiectio, morbo ad criſin tranſeunte, craſſior duriorque reddatur, oportet. Hippocrates & Galenus, 22. *Prognoſt. aph.* 16. Significatur enim concoctricem facultatem validiorem redditam eſſe. 3. In fluctionibus alui mutationes excrementorum, non tamen in deteriora, iuuant; quia iis mutationibus corpus exactius expurgatur, niſi colliquationis aut putredinis ſigna habeat. Mala enim eſt excrementorum mutatio, cum nimis liquida illa ſunt, albicantia, pallida, ſpumantia, nigra, exigua, glutinoſa, liuentia, rubra, pinguia & valde olida. De quibus Hippocrates 2. *Prognoſt.* 4. In morbo diuturno cibi faſtidium, & ſinceræ deiectiones malæ, 7. *aph.* 6. Ἄκρητοι autem ὑποχωρήσιες Galeno ſunt, quæ nullam humiditatem aquoſam permixtam habent, ſolo humore, qui euacuatur, per inteſtina tranſeunte. Nam eiuſmodi deiectiones exuſtam & conſumptam humiditatem natiuam à febrili calore indicant. 5. Deiectio alui nimia ex vſu eſt, ſi nec ſtrideat, neque crebrò & paulatim verò excernatur. Frequens enim deſidendi labor inſomniam facit. At ſi vniuerſim & ſæpe deiiciatur, periculum defectionis animi imminet. Hippocrates, 2. *Progn.* 14. Stridor enim deiectionem ſymptomaticam, & crudam vitioſorum humorum indicat, per quam epar, lien, aut totum corpus inutiliter expurgatur, præſertim ſi crebrò & confertim id fiat. Vigiliæ enim & deliquia animi ſequuntur. 6. Si craſſa admodum, aut alba, aut viridia, vel crocea aut ſpumantia deiiciuntur, hæc omnia mala ſunt. Indicant enim vel cruditatem vel impeditum fluxum bilis in inteſtina, vel copiam æruginoſæ aut flauæ bilis, aut commixti cum humore ſpiritus flatulenti Hippocrates & Galenus, 2. *Prognoſt.* 10. 7. Mala eſt deiectio pauca, glutinoſa, alba, ſub pallida, lubrica. Exitioſa verò eſt nigra, pinguis, liuida, æruginoſa, fœtida. Verſicolor quidem diuturnior eſt, ſed nihilominus exitialis. Hippocrates, 2. *prognoſt. aphor.* 21. 22. 23. Cauſſæ *ibidem* apud Galenum videantur. De ποικίλοις ſeu varii coloris deiectionibus ait: omnes eas ſignum eſſe, quod multæ adſint affectiones malæ quæ multum tempori ad concoctionem requirant, aut cum quibus natura tanquam cum vitiis pluribus pugnatura multum temporis conſumat.

Curatio.

Curatio. Vt curatio rectè inſtituatur perpendendum eſt, an critica, an verò ſymptomatica ſit euacuatio. Si ſit critica, & die critico, apparentibus ſignis coctionis accidat, totum negotium naturæ committendum, ſecundum Hippocratem, 1. *aphor.* 20. *Quæ excernuntur, decretaue ſunt iuſtè nec mouere conuenit, nec aliud quippiam nouare, ſeu medicamentis, ſeu aliis irritationibus fiat, ſed omittere.* Nam ſi ſiſtere talem fluxum vtilem Medicus conetur, humores vitioſi, quos natura rectè expellere incœpit, corpore retenti recidiuam, eryſipelata, & viſcerum inflammationes, ac alia mala excitare ſolent. Ideoque ſolum conuenientem victum Medicus ægro præſcribat; & ſi quæ adhuc ſuperſint in corpore vel humoribus intemperies, eam alterantibus, ægrumque roborantibus tollat, donec æger integram ſanitatem recuperet. Si verò natura opus integrè non abſoluerit, non ſolum non ſiſtendus fluxus, ſed natura etiam iuuanda, ne relicta materia recidiuam pariat, 2. *aphor.* 12. In quo caſu talis inſtitui poteſt purgatio. ℞. *Tamarindor.* ℥. ß. *radicum cichorij, ſpec. decoct. flor. & fruct.* an. ℈. iij. *myrobalanor. citrinor.* (Si adſit pituita) *chebulor.* an. ℈. ij. *rhabarb.* ℈. j. *ſpicæ* ʒ. ß. *ſchœnanth. cinamom.* an. ʒ. j. Coqu. an. aqua ſimpl. ℥. iij. In iis diſſolue mannæ ℥. ß. vel ℈. vj. Iterum colentur. Adde *ſyrupi roſarum ſolutiui* ℥. ß. Miſce. Si autem fluxus nimius ſit, vireſque deiiciat, humor abſtergendus, temperandus, & fluxus ſiſtendus iis medicamentis, quæ poſtea in fluxu ſymptomatico proponentur. Etſi n. natura tales motus inchoat, & rectè quidem: tamen materia mota, ſi ob copiam, ſeu prauitatem & acrimoniam efficacis quaſi reddita, à natura regi non poteſt, & reliquos humores ad fluxum concitat, & vires deiicit. Nullus verò criticus fluxus, qui rectè fit, vires nimium deiicere, ſed ab ægro facilè tolerari debet 1. *aphor.* 2. Ideoque, ſi vires deiiciat, ſiſtendus.

Symptomaticum fluxum quod attinet, diſtinctione quadam opus eſt. Quidam enim tempore ſolùm talis eſt, quem natura quidem à materiæ copia, vel qualitate ſtimulata ante coctionem abſolutam inſtituit, cum virtutis tamen robore, quique criticus q. eſt, ac criſin imitatur, ac quem ægri facilè tolerant, imò ex eo commodum percipiunt; qui fluxus non ſiſtendus eſt. Non tamen adiuuandus vel promouendus, neque etiam ſemper naturæ planè permittendus, ſed naturæ ſuccurrere oportet, materiam euacuando, reuellendo, alterando. Ideoque vt materia minuatur & reuelletur, præcipuè ſi febris id ſimul poſtulet, & vires permittant, venam aperire in tali fluxione, quæ in principio morbi accidit, non inutile fuerit. Deinde ne fluxus nimius fiat, abſtergentia, humores alterantia, eorumque acrimoniam temperantia exhibenda, quæ etiam clyſteribus infundi poſſunt. vt: ℞. *Decocti hordei* ℥. iv. *ſyr. roſar. ſimpl. infuſionis vel etiam ſolutiui* ℥. j. Miſce. Vel ℞. *Myrobalan. citrinor.* ℈. ij. *rhabarbari elect.* ℈. j. *ſpicæ* ʒ. ß. *ſpec. diarrhod. abbat.* ʒ. j. Infundantur in *aqua acetoſæ; & endiuiæ.* Colaturæ ℞. ℥. iij. ß. *ſyr. roſar. ſolutiui* ℥ ß. vel j. Miſce. Vel ℞. *Decocti hordei* ℔. j. *ſacchar. rubri, mellis roſati colati* an. ℥. j. *ol. roſacei* ℥. j. ß. F. Clyſter. Poſtea detur *ſyrupus de ſucco ribes, granatorũ, acetoſæ, acetoſellæ, oxyſacchara cum aqua acetoſæ, endiuiæ, cichorij, plantaginis, tormentillæ, portulacæ.* Vbi fluxus perſeuerauerit, magis adſtringentia vſurpare oportet, vt ſunt *conſerua roſarum rubrarum antiqua. Robribes, berberis; ſyrupus myrtinus, granatorum, cydoniorum*, vt: ℞. *Syr. granator. ſucci ribes, iulebi roſar.* an. ℥. j. *aquæ plantaginis, endiuiæ, acetoſæ* an ℥. j. Miſce pro duabus doſibus. Vel ℞. *Conſeru. roſar. antiqu.* ℥. j. ß. *robribes* ℈. vj. *boli Armeni, corall. præpar.* an. ℈. ß. Cum *ſyrupo cydoniorũ* F. Electuarium. Extra quoq; venter inungatur oleo cydoniorũ, myrtino, maſtichino, abſinthij; aut imponatur emplaſtrum ex ceroto ſtomachali, & ſantalino, mixtis cum oleo cydoniorum. Si verò fluxus planè ſymptomaticus ſit, & ſaltem à facultate, à cauſſa morbifica irritata, fiat, eaque quaſi in via, & quicquid excernitur, ſymptomatis ratione fiat, nullo cum naturæ robore, nec ægri εὐφορίᾳ aut commodo; talis fluxus omninò prauæ diſpoſitionis ſignum eſt. Ideoque nec iuuandus, neque etiam naturæ, vtpote cuius ferè in expellendo nullæ partes & vires ſunt, permittendus, ſed cohibendus. Quare ſi ferant vires vena aperienda eſt, vt, qui humores ad aluum confluunt, reuellantur & euacuentur, atque ita alui profluuium ſiſtatur. Non tanta tamen ſanguinis copia euacuanda, quanta, ſi abſque fluxu alui eſſet, euacuari poſſet. Aliis quoque diuerſionibus, vt frictionibus, ligaturis vtendum. Poſtea medicamenta materiam alterantia & temperantia, abſtergentia, fluxumque ſiſtentia modò propoſita vſurpanda, & cùm exhibenda, tùm per clyſteres infundenda, atque extra apponenda.

De Fluxu colliquatiuo.

In febribus ardentibus & malignis ac peſtilentibus, vt & febri hectica, & phthiſi, & nonnunquam in ... Fluxus colliquatiuus.

viſcerum inflammationibus, à calore vehementi non ſolum humores in venis, ſed & corpus, ſeu id, quod proximum partium alimentum eſt, colliquatur, & cum tenuius eſt, vel per ἄδηλον διαπνοὴν, aut ſudorem diſcutitur, vel per renes & vrinam euacuatur; vel, præcipuè ſi id, quod liquatur, eſt craſſius, in ventrem confluit, & fluxum alui, qui συντηκτικὸς, id eſt, colliquatiuus vulgo dicitur, excitat, vt *lib. 4. de febribus cap.* 13. dictum. Calor autem hic nunc pinguedinem ſolum, nunc ipſas quoque carnes ſeu proximum partium alimentum colliquat. Et quidem in febribus malignis & peſtilentibus humores non ſolum colliquantur, ſed & corrumpuntur, & ad prauam diſpoſitionem & putredinem ac malignitatem deducuntur; vnde quæ deiiciuntur fœtorem coniunctum habent, aliiſque etiam prauis qualitatibus prædita ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur hæc diarrhœa ex eo, quod id, quod eiicitur, plerumque eſt vario colore præditum, aliquando flauum, aliquando liuidum, plerumque fœtidum, aliquando pingue & viſcoſum; adeſt febris vel ardens, vel maligna, vel hectica: corpus ſtatim præter modum extenuatur, nares fiunt acutæ, oculi concaui, tempora collabuntur, & alia, quæ in facie Hippocratica, *initio prædictionum*, enumerantur, adſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Periculoſus hic fluxus eſt, vt qui non ſolum corpori omnia alimenta ſubtrahit, ſed & ſpiritus diſſipat; & cum à vehementi cauſſa, quæ ita facilè expugnari non poteſt, dependeat, plerumque lethalis. Cum enim calor ille febrilis ardens, & malignitas aliàs ad hominem iugulandum ſint potentes, multò faciliùs id preſtabunt, ſi fluxus talis vires valde deiiciens accedat. 2. In Hecticis, & maraſmo fluxus colliquatiuus plerumque lethalis. 3. Quibus phtiſicis capilli defluunt, iis Diarrhœa ſuperueniente, in propinquo mors eſt, 2. *aph.* 12. *&* 13. Capilli enim defluunt ipſis ob alimenti defectum in partibus ſolidis. Superueniens autem fluxus non humoris morbum efficientis, ſed humoris alimentarij, ac pinguedinis partium ſolidarum præ nimia ſiccitate colliquatarum mortem in propinquo eſſe ſignificat.

Curatio.

Curatio.

Curationem iſtarum febrium tradit Galenus, 10. *meth. med. cap. vlt.* Et eſt opus auxiliis, quæ corporis diſpoſitionem & conſumptionem impediunt, nimirum refrigerantibus & humectantibus, & nonnihil ſimul adſtringentibus, & fluxum ſiſtentibus. Medicamenta autem iſta non tam extra ſunt adhibenda, ne caloris præter naturam effluxus impediatur, quàm aſſumenda, vt partes roborentur & firmentur, ne facilè cauſſæ præter naturam cedant. Cordi tamen & epati talia adhibere nihil prohibet. Hippocrati duo imprimis auxilia in vſu fuerunt, cremor ptiſanæ & aqua frigida. Aqua poteſt aſſuetis dari, & vbi potius ab æſtu vehementi, quam à malignitate eſt iſte fluxus, tantamque eius neceſſitatem eſſe ſcribit Galenus, 5. *meth. med. cap.* 6. vt ſine hac ægri labantur in maraſmum. Huius loco, & vbi ab aquæ potu aliquid mali metuitur, dari poteſt *aqua hordei, ſerum lactis, aqua acetoſæ, endiuiæ, cum ſyrupo de ribes, de agreſta granatorum, acetoſitatis citri, acetoſæ, acetoſellæ, de nymphæa, de portulaca, cydoniorum.* Vel ℞. *Conſeru. roſar. acetoſæ* an. ℥. j. *diacydonij ſine ſpeciebus* ℈. iij. *rob ribium, terræ ſigillatæ, C. C. vſti præparat.* ʒ. ij. Cum *ſyrupo cydoniorum* F. Electuarium. Nonnulli lac acetoſum demto butyro cum foliis acetoſæ coctum exhibent. Et cum æger nutrimento indigeat, ius gallinæ vel pulli dari poteſt, quod medicamentis talibus alteratum ſit. Et quia aliquando acrimoniâ excrementorum inteſtina exulcerari ſolent, clyſteres iniicere vtile fuerit, quæ refrigerant, humectant, leniunt, de quibus in capite ſequenti, *de dyſenteria*, dicetur. Epithemata refrigerantia cordi & epati vtiliter applicantur *ex aqua roſacea, acetoſæ, borraginis & ſimilibus.*

Aqua in fluxu colliquatiuo ægris præbenda.

Medicamenta interna.

Externa.

Diæta.

Diæta.

Aër ad frigidum declinet; Cibi refrigerent, humectent, & nonnihil adſtringant. Dentur ergo hordeata, amygdalata additis ſeminibus quatuor frigidis maioribus, & ſemine papaueris, quibus & corallia & margaritas præparatas admiſcere licet.

De diarrhœa à toto corpore ſine febre.

Diarrhœa à toto corpore ſine febre.

Sæpe etiam diarrhœæ accidunt citra febrem, cum venter quidem ab affectu & vitio omni liber eſt, per eum tamen totum corpus expurgatur, & natura vitioſos humores è venis, & toto corpore euacuat, atque ita ſæpe certis interuallis in quibuſdam omnem corporis redundantiam per talem diarrhœam educit, vt Galenus, 7. *meth. med. cap.* 11. docet. Atque talis fluxus ab omnibus humoribus, ſeu copia ſeu qualitate prauâ naturam irritantibus, prouenire quidem poteſt: rarò tamen accidit, vt non membrum aliquod particulare, vt epar, lien, affectum ſit, & materiam vitioſam ſuppeditet, eparque bilem, lien humorem melancholicum, caput ſæpe pituitam ſuggerat. Proinde pauca de diarrhœa à toto ſine febre dicentur, reliqua ex reliquis, quæ de fluxibus à ventriculo, epate, liene, cerebro dicentur petenda erunt. Nonnunquam & ſeroſi humores, qui Leucophlegmaticam pariunt, per aluum euacuantur, 7. *aphor.* 29. De ſeroſo tamen humore notandum in ſpecie, ab eo non ſolum diarrhœam in Leucophlegmatiâ accidere, ſed etiam hominibus aliâs ſanis, quibus tamen ſerum in venis plurimum redundat, tempore autumnali frequenter contingere. Frigus enim autumni nocturnum vel matutinum apertos à calore meridiano, vel tepore lecti poros offendens, & propterea altius ſeſe in corpus penetrans à vaſis exterioribus ſeroſos humores, qui facile à ſanguine ſeparantur, & ad fluxum proni ſunt, verſus interiora & in maiores venæ cauæ meatus repellit, qui tandem ad viſcera delati, & ad meſenterij ramos repentes in inteſtinorum cauitatem confluunt, atque ita præterfluentes, ſi bile abundantes eas offendant, vt ferè offendunt, bilem ſecum ad aluum rapiunt, & in inteſtinis pinguedinem, ac omnino obuios in meſenterio humores abſtergunt, & ſecum ducunt: vnde diarrhœæ tales ſeroſæ & aqueæ ſunt maxima ex parte tamen etiam bilioſæ, pituitoſæ, pingues, limoſæ. Atque ita omnia, quæ cacochymiam in corpore producere poſſunt, talis Diarrhœæ cauſſa eſſe valent. Quia tamen epatis & viſcerum vitioſa conſtitutio ferè cacochymiam generat, vix citra eorum vitium talis diarrhœa accidere poteſt.

Diarrhœa ab humore ſeroſo quomodo producatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Si à toto confluunt humores, ſigna cacochymiæ in toto adſunt, quæ tradit Galenus, *in lib. de plenitud. &* 4. *de ſanit. tuend.* Præceſſit vita otioſa, aut crapulæ dedita, ſigna verò quæ partem aliquam in ſpecie affectum ſignificent, abſunt. Et vbi à toto corpore confluit humor, rarò ſub propria forma, ſed mutatus excernitur; neque vlla etiam ſigna ſeſe offerunt, quæ à nimiis, & multis alimentis ingeſtis, & corruptis facultatem irritari teſtentur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. In turbationibus alui & vomitibus, qui ſponte fiunt, ſi qualia oportet, purgentur, confert, & facilè ferunt; ſin minus, contra, 1. *aphor.* 2. Et vno die aluum fluere, ſæpe pro valetudine eſt, atque etiam

pluribus, dum febris abſit, & intra diem ſeptimum id quieſcat. Purgatur enim totum corpus, & quod intus læſurum erat, vtiliter effunditur. Verum ſpatium, periculoſum eſt. Inter enim tormina & febriculas excitat, vireſque conſumit, vt ſupra ex Celſi, *lib.* 4. *cap.* 14. dictum. 2. Si Leucophlegmatiâ detento fortis diarrhœa ſuperuenerit, malum ſoluit 7. *aphor.* 39. Nam materiæ morbum facientis à toto habitu per alium fit euacuatio.

Indicationes.

Indicationes.

Si fluxus conſuetus ſit, quo ſana aliâs corpora certis temporibus cum vtilitate corripiuntur, iſque ſit moderatus, non ſiſtendus, nec etiam augendus: Si vero diminutus, blandis purgantibus adiuuandus: Si nimius, compeſcendus. Si non conſuetus ſit, nec is ſtatim ſiſtendus. Humores enim vitioſi in corpore contenti euacuantur, & proinde talis fluxus in nondum ægrotantibus ad plurimos morbos præcauendos facit. In morbis verò à cacochymia dependentibus ad eos tollendos plurimum valet, habetque & hic locum ſæpius allegatus aphoriſmus 2. *ſect.* 1. Si verò nimius ſit, & vires proſternat, compeſcendus; quod fit, ſi humorum acrimonia obtundatur, humoreſque leni pharmaco educantur, vel etiam vena aperiatur, ſi plethora ſimul adſit: Imminutâ enim materiâ grauante, natura ad expellendum amplius non irritatur. Poſtea, ſi perſeueret fluxus, ſiſtatur, ſemper reſpectu ad peccantis humoris naturam habito. Etſi enim, vt ſuprà *in ſignis* dictum, in diarrhœa, quæ fit à toto, materia excreta nullius humoris naturam exactè referat, ſed variis modis corrupta excernatur: tamen nunc huius humoris, nunc illius naturam magis æmulatur, & alia etiam humoris peccantis ſigna apparent.

Curatio.

Curatio.

Euacuantia per os ſumpta lenia ſint, & quæ roborandi ſimul vim habeant; vt in fluxu biloſo, *tamarindi*, *myrobalani citrini*, *rhabarb. ſyrupus roſar. ſolut. Diaprun. lenitiuum ſine ſcammonio*, quæ cum ſantalis, roſis aut coralliis rubris dari poſſunt. E. G. ℞. *Pulpæ tamarindor.* ℥. j. *conſerv. roſarum recentis* ℈. ij. F. Bolus. Vel diſſoluta in decocto vel aqua endiuiæ vel plantaginis cum coralior. rubror. ſcrup. j. propinentur. Rectius tamen in forma ſolida exhibentur, ne in liquida fluxum augeant: vt: ℞. *Pulpæ tamarindor.* ℥. ß. *diaprunis lenitiui* ℈. ij. *puluer. roſar. rubr.* ʒ. j. *rhabarb.* ʒ. ß. F. Bolus. Si magis adſtringere & roborare animus ſit, quam euacuare, ℞. *Rhabarbar. leuiter ſiccat.* ℈. j. *conſeruæ roſar. antiquæ* ℈. ij. F. Bolus. In materia pituitoſa conueniunt, mel roſatum ſolutiuum, cum decocto menthæ, myrobalani chebuli, agaricus. In materia melancholica vtile eſt ſerum lactis caprinum, flores caſſiæ cum conſerua roſarum, vel diacatholicon, vel folia ſenæ & myrobalani. Attemperantia materiam in fluxu bilioſo ſunt roſæ, ſonchus, & cichoracea, corallia, ſmaragdus. In pituitoſa, betonica, mentha, ſyrupus Byzantinus ſimplex, de lupulis, borraginis, oxyſacchara compoſita. Quod ad reuellentia impetum fluentis materiæ, ſi ille magnus, vomitoria ex vſu erunt. Abſtinendum tamen ab oleo. Poſtquam his ita facta reuulſio, tutius ad diuretica, quæ ab aluo deriuant, deſcenditur. Sunt hæc alia frigida, vt ſemina melonum, alia temperata, vt ceterach, aſplenium, betonica, è quibus nunc his, nunc illis pro natura humoris peccantis vtendum. Si non ſolum feoris, ſed & feruor materiæ, aut calor epatis abſit, calidis potius vtendum, quæ etiam chyli diſtributionem adiuuant. Sudor etiam mouetur diuerſionis cauſsâ. Denique iis, quæ incraſſando & abſtergendo iuuant, vtendum, & quidem fortioribus, vbi magnus eſt materiæ impetus; aliàs lenioribus, ne vitioſi humores,

Materiam temperantia.

Diuretica.

quos natura expellere conatur, intempeſtiuè in corpore retineantur. Leniora ſunt, *roſæ*, *ſpodium*, *conſerua roſarum rubr. primo recens*, *poſtea antiqua*, cui tandem puluis *boli Armeni*, *terræ ſigillatæ*, *corall. rubror. præpar. myrti* addi poteſt, ad ſingulas vncias conſeruæ roſar. ſumendo puluerum Drach. ß. Magis etiam adſtringit conſerua roſarum vitrioiata. Et poſſunt hæc miſceri cum Syrupo de roſis ſiccis, myrtino, vel cydoniorum. In frigidiore materia puluis menthæ admiſcetur, aut vſurpatur abſinthium. Validiora ſunt, *balauſtia*, *myrtilli*, *acacia*, *hypociſtis*, *rhus obſoniorum*, *malicorium*, *meſpila*, & alia, quæ videantur apud Platerum, *part.* 3. *pag* 129. *& ſeq.* & alios. Si à ſeroſo humore frigore ambientis aëris ad interiora repulſo fiat diarrhœa, non ſtatim ſiſtenda. Nam & ipſum ſerum, munere ſuo defunctum, in corpore vtile amplius non eſt; & humores, qui in eius defluxu ac refluxu abſterguntur, excrementitij & inutiles ſunt. Quia tamen talis etiam fluxus alimenti & chyli diſtributionem & perfectionem interturbat, danda opera, vt quamprimum talis fluxus abſoluatur, quod fiet, ſi corpus ab iniuria externi aëris vindicetur, & homo potius in tepido, quam in frigido loco ſeſe contineat. Deinde materia fluxuria, id eſt, ſeroſus humor ſubtrahatur ſicca victus ratione, & ſeri per renes & veſicam deriuatione, & partium, quæ ſerum affluens recipiunt, roboratione. In quam rem vtile eſt vinum abſinthites dilutum decocto cichorij, aut aqua chalybeata, conſerua roſarum. Abdomen inungatur oleo chamæmelino, maſtichino, roſarum, abſinthij: vel imponatur Emplaſtrum de cruſta panis.

Abſtergentia.

De diarrhœa à Ventriculo & cibis corruptis.

Diarrhœa à Ventriculo.

In ventriculo occaſio Diarrhœæ detur, dum vel cibi, qui facilè corrumpuntur, aſſumuntur, vt, melones, cucurbitæ, fructus, fugaces, lac poſt cibum ſumptum, fungi; aut in copia vel modo ſumendi aliquis error adſit, ob quem cibi non rectè coquuntur, ſed corrumpuntur; vel ob ventriculi intemperiem, dum is debilis eſt, vt cibos concoquere non poſſit, ſed ſemicoctos relinquat, qui longiore in eo mora corrumpuntur, & alienam ac prauam naturam induunt, aut dum idem alimentum adurit, aut alio modo corrumpit. Qui humores ex vitiata coctione geniti, cum non ſolum ab epate, vtpote ad alendum corpus inepti, non ſatis attrahantur, & hoc modo in inteſtinis cumulentur, ſed & acrimonia, & prauis, quibus præditi ſunt, qualitatibus, expultricem ad expellendum ſtimulent, hoc modo diarrhœam excitant. Itaque omnia, quæ coctionem vitiare valent, ſeu ventriculi temperiem immutent, & talem in eo diſpoſitionem inducant, vt non bonum chylum, ſed prauos ſuccos generet; ſeu cibi praui ſint; ſeu quicunque in cibis ſumendis error, ob quem coctio vitiatur, diarrhœæ cauſſa eſſe poſſunt dum humorem vitioſum ſuppeditant, qui facultatem inteſtinorum expultricem ad immoderatam excretionem ſtimulat.

Signa Diagnoſtica.

Signa

Vt autem de cauſſa certi ſimus, principio diſpiciendum, an humores illi in ventriculo generentur (de quo cauſſæ genere ſolum iam agimus) an verò aliunde in ventriculum confluant. Nonnunquam enim ex venis meſaraicis, vel epate, vel liene, vel ex capite materia ad ventriculum affluit, quæ vel copia vel acrimonia facultatem expultricem irritat, vt & ipſam & ſimul chylum ante tempus per aluum expellat; etſi alias in ventriculo vitium nullum ſit, neque etiam in cibis error commiſſus ſit. Itaque diligenter primò inquirendum, an aliarum partium affectuum ſigna adſint, quæ indicent, aliunde humorem in ventriculum affluere. Si enim hæc abſint, in ipſo ventriculo vitioſos humores generari, argumento eſt, quod

& alia ſigna indicant. A ciborum quidem prauitate vel errore in victu commiſſo diarrhœam oriri facilè cognoſcit Medicus, ſi inquirat, quibus cibis, & quo victus genere vſus ſit æger. Si enim cibos prauos, & qui facilè corruptioni obnoxii ſunt, ſumpſerit æger, vel aliquem errorem in victu commiſerit, argumento eſt, à ciborum copia fluxum hunc oriri, & mutato victus genere, fluxus talis non ita difficulter ceſſat.

Si verò à facultatis concoctricis vitio id fiat, ſigna intemperiei ventriculi ſuprà, *p.1.c.4. de intemper. vētriculi*, propoſita adſunt, & quidē ob frigiditatem excrementa alui ſunt liquida & aquoſa, non graueolentia & potius ad album, quam ad croceum vergentia.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si diarrhœa à nimia ciborum ingeſtorum quantitate accidat periculoſa non eſt; ſiquidem illa coctâ, & à natura deuicta, facilè fluxus ſedatur. 2. Periculoſior verò eſt, quæ ob prauos cibos accidit. Nam naturam valde irritare, & reliquos in corpore humores concitare, imò malam diſpoſitionem ventriculo & inteſtinis inducere, ac in Dyſenteriam degenerare poteſt.

Curatio.

Curatio.

A quacunque autem cauſſa diarrhœa iſta proueniat hęc generalis curandi ratio omnibus conuenit, vt quod cauſſæ diarrhœam concitantis adhuc reſtat, tollatur & euacuetur; materiæ vitium ad excretionem ſtimulans emendetur; & ventriculus ac inteſtina roborentur, vel temperatis, vel calidis, vel frigidis, prout humoris & affectus natura id requirit. Itaque non ſtatim fluxus ſiſtendus, ſed primo ventriculus, & inteſtina ab humore vitioſo expurganda, ſed lenioribus medicamentis, ne aliunde attracta materia fluxus augeatur. Ergò ſi humor ſit pituitoſus, vtendum pilulis ſtomacho vtilibus, & quæ maſtichen recipiunt, vt maſtichinis, aſſaiereth, de hiera ſimplici, de hiera cum agarico: Si billioſus, rhabarbaro, pilulis de rhabarbaro, myrobalanis citrinis. Et quidem ſi à cibis prauis, & errore in victu commiſſo ſit diarrhœa, ac eorum coctio fruſtra expectetur, ſtatim eos educere conuenit. Aptiſſima autem via eſt vomitus, quo non ſolum humores vitioſi euacuantur, ſed & materia fluxura reuellitur. Si verò homo ad vomitum aptus non ſit, per aluum eos euacuare oportet, ſed pharmaco, vt dictum, leni, & quod nullam violentiam habeat, aut clyſtere iniecto. Vtile ad hos humores euacuandos eſt rharbarbatum, cum humores hi ex cibis prauis & corruptis orti acriores plerumque ſint, & bilioſorum humorum naturam æmulentur. Cibi quoque tales, è quibus humores corrupti orti ſunt, vitari, & ij exhiberi debent, qui qualitate & quantitate iis opponuntur. Poſtea adſtringentibus ventriculum roborare cum internis, tum externis conuenit. Si verò à ventriculi intemperie, & quidem à debilitate, à frigiditate & humiditate orta proueniat diarrhœa, ventriculus roborandus iis, quæ ſupra in Capite de intemperie ventriculi frigida & humida curanda, & de Apepſia ſunt propoſita. Si tamen à natura ſola cruditas vinci non poſſit, euacuandi humores iis, quæ ſimul ventriculum roborant, vt pilulis aleophanginis, maſtichinis, ſtomachicis; poſtea quæ coctionem adiuuant, tum interna tum externa adhibenda. Diæta etiam talis inſtituenda, qualis ſupra de Intemperie ventriculi curanda propoſita eſt. Imprimis inedia, quiete & ſomno cruditates coquendæ. Potus quoque ſit paucus; cum à potu abſtinentia ad fluxus alui curandos multum faciat.

De Diarrhœa à Vermibus.

Diarrhœa à vermibus.

Quandoque, ſed rarius, diarrhœa ex vermibus excitatur, cum ſcilicet multi praui humores cum vermibus in inteſtinis cumulantur, & tandem naturam ad excretionem ſtimulant. Cognoſcitur ex ſignis vermium, cardialgia nimirum, dolore ventris, pruritu narium cum dentium ſtridore in ſomno, tuſſi ſicca, & aliis, quæ in capite de vermibus traduntur. Curatur autem remediis, quæ vermes necant, & per aluum expellunt & poſtea iis quæ inteſtina roborant, quæ videantur ſupra, *de vermibus.*

De Diarrhœa ab epate, ac bilioſo Humore.

Diarrhœa ab epate & bilioſo humore.

Supra quidem alui fluxum à meſenterio propoſui verum cum ille fiat, vel quia venæ meſaraicæ obſtructæ ſunt, ob quam cauſſam chylus diſtribui non poteſt, atque de hoc fluxu, & eius cauſſis iam ſupra dictum ſit; vel quia in eo vitioſi humores cumulati à natura per aluum effunduntur, hi verò vel ab epate, vel à liene, vel à toto ad meſaraicas confluant: in ſpecie de diarrhœa ex meſenterio agere vix opus erit; ideoque recta ad diarrhœam ab epate ac humore bilioſo accedimus. Nam cum bilis in epate colligatur, vna opera de diarrhœa ab epate ac bilioſo humore dicemus, vt etiam ſequenti capite de diarrhœa à liene & humore melancholico agemus. Cum epar vel nimiū, bilis generat, vel meatus expurgandæ bili dicati obſtructi ſunt, bilis in epate retinetur, & tandem à natura ad inteſtina expellitur, vnde fit diarrhœa bilioſa ab epate. Præcipua tamen hic cauſſa eſt intemperies calida & ſicca epatis, ob quam calidi & acres humores generantur, qui cum naturæ moleſti ſint, quandoque per ventrem expelluntur; id quod etiam in epatis inflammatione accidere poteſt. Atque huc pertinet Aphoriſmus 20. *ſect. 2. Quibus in iuuentute aluus eſt humecta, iis in ſenectute ſiccatur; quibus verò adſtricta eſt iuuenibus, iis ſenibus humecta laxaque redditur.* Aluus enim laxior in iuuenibus à bilis ſtimulantis copia eſt, & ob virtutis expultricis robur, ſeneſcentibus iis aluus exſiccatur, bilis videlicet copia deficiente, & expultrice non parum labefactata. Contrà aluus ſicca eſt iuuenibus ob corporis & cutis raritatem, & ob calidam etiam intemperiem, & ob motum bilis ad ſuperiora; ſi iidem ſeneſcant, aluus humectatur, habitu corporis addenſato, quo humores intrò coguntur, & calore epatis diminuto motuque bilis deorſum conuerſo.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Quia verò epar vt Galenus, 2. *Prognoſt.* 13. ſcribit non ſolum ſui ipſius excrementa, ichoreſque & humores præter naturam demittit in ventrem, ſed etiam totius corporis; & per hepar venter omnibus corporis partibus copulatur, ac per id excrementa illa partium recipit: quod ſupra de ventriculo dictum, etiam hic monendum, vt diligenter attendamus, an humor, quem epar ad inteſtina demittit in ipſo generetur, vel aliunde affluat. Nimirum ſi ab epate ſolum proueniat diarrhœa, aliarum partium affectarum ſigna aberunt, epatis verò vel intemperati vel obſtructi ſigna aderunt, ob quam Intemperiem humores in eo corrumpuntur, vel ob obſtructionem bilis à ſanguine rectè ſeparari non poteſt, quæ ſigna in affectibus epatis explicabuntur, & humor, qui diarrhœam excitat, bilioſus eſt.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Non ſine periculo eſt diarrhœa, quæ ad magnas & graues epatis affectiones ſequitur. Materiæ tamen conditio etiam attendenda, quæ quo peior vel mitior eſt, eò periculoſior, vel minore cum periculo coniuncta eſt diarrhœa, vt ſupra *de diarrhœa in genere dictum.*

Indicationes.

Indicationes.

Cum cauſſa omnium primùm tollenda ſit, ideo ſi intemperies epatis calida ſit in cauſſa, illa alteranda bilis in temperanda & euacuanda, ac ad alias partes deriuanda:

deriuanda ; tandémque fluxus ſiſtendus, & epar roborandum. Et cum alteratio commodè fieri non poſſit, niſi humor prius tollatur, primò ab euacuatione inchoandum, & quidem maturè euacuatio inſtituenda, ne bilis ſuâ acrimoniâ dyſenteriam excitet. Inflammatio quo modo ſananda ſit, ſuo loco dicetur. Si obſtructio epatis adſit, & ea aperienda.

Curatio.

Curatio. Ad euacuandam bilem hic vtile eſt rhabarbarum, myrobalani citrinæ, ſyrupus roſarum & violarum ſolutiuus, clyſteres abſtergentes cum commodo ægri iniiciuntur. ℞. *Decocti hordei non excorticati* ℔. i. *ſacch. rubri* ℥. ij. *mellis roſati colati* ℥. ß. *olei roſar.* ℥. j. *Vitell. ouorum* num. ij. M. F. Clyſter. Vel ℞. *Decocti hordei, iuris pulli* an. ℔ ß. *ſacchar. rubri, ſyrup. roſar. ſimplicis infuſionis* an. ℥. i. *vitell. ouor.* ij. F. Clyſter. Aut ℞. *Decocti hordei* ℥. iv. *ſyrupi roſar. ſimplicis infuſionis* ℥. j. F. Potus abſtergens. Contemperant bilem, *ſyrupus de cichorio, de endiuia, de ſucco acetoſæ, de agreſta, acetoſitatis citri, granat.* vt & horum ſimplicium decocta vel aquæ. vt: ℞. *Rad. acetoſæ, fragariæ, cichorij* an. ℈. iij. *endiuiæ* M. j. *ſem. endiuiæ* ℈. j. *portulacæ* ℈. ß. *paſſul. maior. exacinatarum* ℈. vi. Coq. *in decocto hordei.* Colaturæ ℞. ℔. j. *ſyr. de cichor. ſimpl. acetoſæ* an. ℥. ii. Miſce. F. potus pro 4. doſibus. Vel ℞. *Aq. endiuiæ, cichorij, plantag.* an ℥ ij. *ſyr. endiuiæ ſimplicis* ℥. j. *acetoſ. portulacæ* an. ℥ ß. *ſpir. vitrioli* gutt. iv. Miſce. F. Potus pro 2. doſibus. Lene euacuans hoc eſt. ℞. *Myrobalanor. citrinar.* ℈. ij *rhabarb.* ℈. j. *ſpicæ* ʒ. ß. Infundatur in ſ. q. *aquæ cichor. & plantaginis.* Colaturæ ℞. ℥. iij *ſyr. de cichorio ſimpl. vel roſ. ſimpl. infuſ.* ℥. ß. M. Aut detur rhabarbarum in ſubſtantia cum conſerua roſar. vt ſupra dictum. Si poſt purgationem fluxus alui perſeueret, alterantibus & adſtringentibus ei eſt reſiſtendum. Adſtringit hoc. ℞. *Conſeru. roſar. antiq.* ℥. j. *pulu. coralliorum rubr.* ℈. ß. *boli Armeni, terræ ſigillatæ* an. ʒ. ß. *rob ribes* ℥. ß. Cum *ſyrupo granat.* F. Electuarium. Vel ℞. *Rad. acetoſæ, tormentillæ, conſolidæ maioris, plantag.* an ℥. ß. *roſar. rubr.* M. ß. *paſſularum non exacinatarum* ℥ ß. *ſem portulacæ* ℈. i. Coq. in aq. ſimpl. Colaturæ ℞. ℥. x. *ſyr. myrtini, ribes, granator.* an. ℥. j. Miſce. F. Potus pro 3. doſibus. Vel omittantur roſæ in decocto, & in colatura diſſoluantur *conſeruæ roſarum rubr. antiqu.* ℥. ij. iterúmque colentur, F. Potus. Vel ℞. *Sem. acetoſæ, coralliorum rubror. præpar. terr. ſigillat. ſpec. diarrhod. abbat. flor. roſar. rubr.* an. ℈. ß. F. Puluis. Vtiles ſunt & trochiſci de terra ſigillata & de ſpodio. Plurimi commendant caſeum antiquum præparatum. Præparatur autem, ſi comminutus ſæpius abluatur aqua aliqua refrigerante & adſtringente, vt roſarum, plantaginis, portulacæ, poſtea diligenter in ſartagine exiccetur, & in puluerem redigatur, cuius ℈. j. vel cum cibo, vel cum aqua aliqua conueniente exhiberi poteſt. Extra quoque imponi poſſunt epithemata *ex ſucco vel aqua plantaginis, acetoſæ, portulacæ, endiuiæ, roſarum, cum ſantalis, coralliis, roſis rubris vel cerotum, ſantalinum* eidem admoueri. Neque præter rem fuerit, materiam aliò deriuare, ſiue promouendo ſudores; cum ſudores & cutis raritas aluum ſiccent, materia, quæ ad aluum impetum faciebat, ad ambitum corporis conuersâ, ſiue ad renes & veſicam, medicamentis, quæ vrinam mouent: è quibus eligenda ſunt minimè acria & mordacia, qualia ſunt radices graminis, aſparagi, fœniculi, petroſelini recentis, ſemina melonum, capilli veneris, &c.

De diarrhœa à liene & humore melancholico.

Diarrhœa [à l]iene & [h]umore [m]elancholico. Quandoque humor melancholicus in liene & vicinis vaſis cumulatus à naturâ copioſius in aluum effunditur, & diarrhœam excitat. Interdum etiam deiectio adeo atra apparet, vt picem liquefactam & dilutam repræſentet, quæ tamen à ſanguine eſt ex aperto aliquo in hypochondriis vaſe in inteſtina effuſo, ibique in nigredinem illam conuerſo, aut cum humore atro mixto. Nam ſanguis is non purus eſt, ſed plerúmque melancholicus, in liene & vicinis vaſis præter naturam cumulatus: qui quidem rectius per hœmorrhoides euacuari ſolet, quandoque tamen à natura ad ventriculum atque inteſtina expellitur, & vomitum ac alui profluuium excitat. Vt enim in febribus, vbi natura hæmorrhagiam narium inſtituit, primariò quidem humores prauos euacuare intendit, id tamen obtinere non poteſt, quin ſimul ſanguinem bonum effundat; ita hic etiam naturæ ſcopus eſt humorem atrum & melancholicum exturbare: cum verò id fieri non poſſit commodè, niſi ſanguis, cui permiſtus eſt, ſimul euacuetur, hunc ſanguinis atri vomitum & fluxum inſtituit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. In hac diarrhœa præceſſerunt ſigna lienis affecti, tenſio & grauitas in ſiniſtro hypochondrio, & alia, quæ in hypochondriacis morbis apparere ſolent, deiectiones ſunt nigræ. Si eſt à ſanguine, intincta lintea rubent, & cruenta vomitio comitatur vel præceſſit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Etſi periculo hæc diarrhœa non careat, ob prauitatem humoris, & ſanguinis copioſa per aluum deiectio ad malum habitum & hydropem deducere ſoleat, & natura irritata talibus prauis & aduſtis humoribus ſæpe bonos ſimul profundat, viréſque valde deiiciat: tamen ſæpe etiam à multis morbis, ſi tantùm modum non excedat, huiuſmodi diarrhœa præſeruat. 2. Si materia, quæ excernitur, nullum fœtorem habeat, maior ſalutis ſpes eſt: Si fœteat, & ex atro colore in viridem vergat, exigua ſalutis ſpes eſt.

Curatio.

Curatio. Imprimis hîc reſpiciendum ad cauſſam, humorem ſcilicet melancholicum & atrum, ſiue is calore epatis genitus ſit, ſiue ab obſtructione ac vitio lienis cumulatus. Itaque, præmiſſâ tamen, ſi opus ſit, venæ ſectione, primò humor melancholicus euacuetur *polypodio, epithymo, myrobalanis Indis, foliis ſenæ, ſyrupo roſar. ſolutiuo, diacatholico cum decocto florum & fruct.* vel alio conueniente liquore. Non verò ſtatim fluxus ſedandus, ne materia retenta deterior reddatur. Deinde quæ humorem atrum temperent, eiúſque generationem prohibeant, vſurpanda, *ſyrupus nimirum de pomis, de borragine, de bugloſſo, de endiuia, de lupul. byzantinus ſimplex, de fumaria*: ſimúlque obſtructiones in liene, ſi adſint, aperiendæ, *radic. aperientibus, corticibus radic. capparum, tamariſci, ceterach, capillis veneris, ſemine agni caſti, ſyrupo byzantino.* Et ne inteſtina humor mordax in tranſitu exulceret, vtile eſt, ſæpius clyſteres iniicere ex iis, quæ leniter detergunt, & humoris acrimoniam temperant, vt decocto hordei, cremore ptiſani, iure carnis, lacte cum melle roſaceo & violaceo. Adſtringentia tandem, ſi fluxus non ceſſat, adhibenda, conſerua roſarum, abſinthij cum terra ſigillata, vel bolo armeno aut corallis. Diæta quoque inſtituatur, qualis in melancholicis, & hypochondriacis affectionibus conuenit, & vitentur omnia, quæ craſſum, fœculentum & aduſtum ſanguinem generant. Si verò diarrhœa ſit à ſanguine atro, quam vomitus ſanguinis comitatur, nec is ſtatim ſiſtendus. Nã ſi ſanguis ille ater, & præcipuè iam extra vaſa ſua elapſus & concretus ac corruptus, ſiſtatur, lipothymiam & alia gra-

Humorem melancholicum purgantia.

uia mala excitat. Itáque poteſt ſtatim exhibere hic puluis: ℞. *Rhabarbari* ℈. i. *cinamomi*, *myrobalanor. citrinor.* an. ʒ. ß. *ſuccini albi* gr. vi. F. Puluis. Detur in *vini albi* ʒ. iii. *aquæ plantaginis* ʒ. i. *ſyr. roſarum ſimplicis infuſionis* ʒ. ß. Hinc dentur adſtringentia, vt: ℞. *Trochiſcor. de carabe* ℈. i. ß. *lapid. hæmatit.* ℈. i. *C. C. vſti præparati, boli Armeni* an. ℈. ß. F. Puluis. Doſis ℈. i. Poteſt exhiberi cum ſequenti liquore. ℞. *Vini granator. acidorum* ʒ. i. *ſucci citri* ʒ. ß. *iulebi roſarum* ʒ. i. *aq. plantaginis*, *tormentill. caudæ equinæ* an. ℥ iv. Miſce. ℞. *Conſeru. roſar. antiq.* ʒ. i. *tormentillæ* ʒ. ß. *pulner. radicum conſolidæ maioris* ℈. ii. *philonij Perſici* ℈. i. *trochiſcor. de carabe* ℈. i. ß. Cum *ſyr. de roſis ſiccis*, *vel cydoniorum* F. Electuarium. Cum verò tales diarrhœæ ſtatis temporibus, vel ſingulis annis, vel ſemeſtribus recurrere ſoleant, vt illæ præcaueantur, curatio præſeruatoria, qualis affectibus hypochondriacis conuenit, inſtituenda, nimirum certis interuallis, & præſertim imminente tempore, quo vomitus & fluxus ille ſanguinis accidere ſolet, ſanguis, ſi opus, mittendus, & corpus ab humoribus vitioſis liberandum, ac ne ij in corpore cumulentur, præcauendum, obſtructionéſque in liene & venis meſaraicis aperiendæ. Quandóque in diarrhœa ab humore melancholico vitium quoque ſcorbuticum concurrit. Ideóque in diarrhœa ab humore melancholico ſemper diligenter conſiderandum, an diſpoſitio ſcorbutica adſit, actum medicamenta ſcorbuto propria admiſceantur.

De diarrhœa ab vtero.

Diarrhœa ab vtero.

Vt interdum ob menſes retentos, & vitioſos humores inde cumulatos vomitus fœminæ patiuntur: ita interdum & diarrhœa excitatur in iis, humoribus per venas, quibus vterus nutritur, ad epar, & hinc ad inteſtina effuſis. Cognoſcitur hoc malum ex eo, quod ſymptomata vteri affecti adſunt, & plerúmque tales alui fluxus periodos quaſdam obſeruant, & eo tempore magis affligere ſolent, quo menſes fluere conſueuerunt. Curatur iis medicamentis, quæ venas vteri, ſi obſtructæ ſint, aperiunt, & vitioſos humores, qui in vtero & vicinis locis cumulantur, euacuant. Niſi enim illi prius tollantur, fruſtra adſtringentia & fluxum ſiſtentia adhibentur: cum materia retenta aliò regurgitet, & mala ſæpe periculoſiora excitet; de quibus in morbis vteri, & menſium ſuppreſſione dicetur. Materiâ euacuata, ea, quæ robur ventriculo, inteſtinis & vtero addunt, vſurpanda, ne facilè affluentes ex aliquo corpore humores excipiant.

De diarrhœa à cerebro.

Diarrhœa à cerebro.

In alui fluxu, vt vocant, cerebrali vel catarrhali materia è cerebro imbecillo, pituitâ multa ſeu inſipida, ſeu ſalſa abundante per fauces in ſtomachum & inteſtina defluit, præſertim noctu, & ægro ſupino dormiente. Materia illa vel reddit lubricam ventriculi & inteſtinorum tunicam, vnde retentrix debilitatur, vel cibum inquinando concoctionem labefactat, vel moleſta qualitate ſua expultricem ſtimulat. Excitatur hic fluxus magis abſtinentia (nam tùm benignior ſuccus, quò humoris malitia temperatur deeſt) quàm cibo; contrà atque in lienteria fieri ſolet. Præceſſit debilitas cerebri, & ſputum multum, excrementa ſunt ſpumoſa & pituitoſa, teſte Hippocrate, *ſect. 6. Balbi alui profluuio maximè corripiuntur.*

Cur balbi alui profluuio corripiantur?

Cauſſa eſt, quod plerique ii humidius habent cerebrum, vnde excrementa humida in ventriculum decumbentia diarrhœam efficiunt, eámque diuturnam, ob hecticam quaſi illam cerebri intemperiem. Atque hanc intemperiem etiam balbuties arguit, quæ ex linguæ nimia humectatione & emollitione, vel quaſi quadam paralyſi oritur; quanquam etiam aliis de cauſſis naſci poſſit. Solet autem hic fluxus à capite deſcendens ſatis diuturnus eſſe, & longo tempore durare. Curatio inſtituatur, vt ſupra *de catharro* traditum, præparando & euacuando materiam. Diuerſiones etiam fiant per frictiones, ligaturas, cucurbitulas in ſcapulis. Iuuant etiam errhina & ſacculi capiti impoſiti. A maſticatoriis & gargariſmis abſtinendum, ne materia catharri in ſtomachum & inteſtina trahatur. Vitandus ſomnus ſupinus, nec à cœna mox dormiendum. Non ſolum autem cerebri & membri mandantis ratio habenda, ſed etiam ventriculi, vt recipientis, qui internis & externis medicamentis conſeruandus ac roborandus eſt. Si hæc diarrhœa ſæpe recurrat, ceruici inter primam & ſecundam vertebram admoueatur veſicatorium & cauterium potentiale, vel ſetaceum, vt humores catarrhum excitantes deriuentur; vel fonticulus in brachio aperiatur. In eundem vſum, ſi ætas & alia ferant, theriaca, Mithridatium, decoctum ligni guaiaci, ſaſſafras, ſarſæparillæ per plures dies vſurpandum, vt corpus exſiccetur, & materia catarrhum generans per ſudores diſcutiatur.

De diarrhœa, quæ accidit infantibus, dum dentes erumpunt.

Diarrhœa infantium dentientium.

Interdum etiam infantibus diarrhœa accidit, dum dentes ipſis erumpunt; quod euenit, vel pituita ſalſa in ventriculum defluente, vel lacte per febrem, quæ tum temporis infantes plerúmque affligere ſolet, in ventriculo corrupto. Vtra autem cauſa locum habeat, ex iis, quæ excernuntur, facilè iudicare eſt. Hic fluxus non ſtatim ſiſtendus, ne materia retenta peior euadat, & febrem, quæ ex dolore excitatur, augeat, aut cerebrum neruóſque in conſenſum trahat, & conuulſionem excitet: Sed ſi à pituita ſalſa ſit hæc diarrhœa, ſyrupus roſarum ſolutiuus, vel mel roſatum, vel ſyrupus de cichorio cum rhabarbaro, cochlearis vnius aut alterius quantitate exhibendus. Deinde ventriculus & venter inungendus oleo maſtichino, cydoniorum, roſarum, abſinthii, vel imponendum cerotum ſtomachale, aut emplaſtrum de cruſta panis. Si à lacte corrupto diarrhœa hæc accidat, illud, vitioſúſque humor inde genitus, è ventriculo dictis modò ſyrupis deturbandus, dandáque opera, vt nutrix bonum lac infanti ſuppeditet, quæ ideò exquiſitæ, & cibis boni ſucci alenda. Infantis gingiuæ butyro cum melle mixto, vel cerebro leporis fricentur.

De diarrhœa ab hypercatharſi & veneno ſumpto.

Diarrhœa ab hypercatharſi & veneno.

Tandem interdum etiam profluuium alui excitatur poſt nimis fortium purgantium vſum, aut venenum aſſumptum. Vtraque enim inteſtinis inhærendo naturam continuò ad excretionem ſtimulant, & è toto corpore humores ad aluum proritant, & humores etiam bonos corrumpunt, ac vt ad aluum moueantur, faciunt. Præceſſiſſe autem talem cauſſam, facilè ex ægri, vel adſtantium relatione cognoſcitur. In tali fluxu primò omnium abſtergens ex decocto hordei cum pauco ſaccharo conuenit, ſiue bibitum, ſiue per clyſterem iniectum. Vt ℞. *Decocti hordei* ʒ. iv. *ſacchari rub.* ℈. vi. Vel *ſyr. roſ. ſimplicis infuſionis.* ʒ. i. Miſce. Dolorem lenit lac chalybeatũ, itidem vel bibitum vel per clyſterem infuſum, & lac coctum cum radic. althææ, & iniectum. Simul ligaturæ & frictiones, & fotus extremorũ inſtituantur, & cucurbitulæ ſiccæ inter ſcapulas & ad hypochõdria, vel inter vmbilicum & ſtomachum apponantur. Poſtea dentur adſtringentia; vt: ℞. *Conſeru. roſar. antiquæ* ʒ. i. *diacydonij ſine ſpeciebus* ʒ. ß. *Puluſem. plantaginis, ſanguinariæ, ſumach. hypociſtidis, acaciæ, C. C. vſti.* an. ʒ. i. *Fragmentorum lapidum pretioſorum* ℈. ß. Cum ſ. q. *ſyr. rib. vel cydoniorum*

F. Electuarium. Quidam radicum filipendulæ ℈. i. vt expertum dant in vino, aut cum vitello oui. Vel ℞. *Succi plantaginis, decocti roſarum, meſpili, ſorbi, rad. tormentillæ* an. ℔. ß. *athanaſiæ* ℥. ß. F. Clyſter. Cui etiam *vitellum oui vnius vel alterius, ſeui hircini, ſanguinis draconis, tragacanthi, gummi arabici* an. ʒ. j. addere licet. Si fluxus non ceſſet, ad opiata confugiendum, & propterea exhibenda theriaca recens, laudanum opiatum. Cibi & potus quoque facultatem adſtringendi habeant. Si à veneno aſſumpto ſit fluxus; primò itidem abſtergentibus tam ſumptis, quàm per clyſterem iniectis opus eſt. Deinde ſi venenum notum ſit, proprium alexipharmacum illi opponendum; Si verò ignoretur, ad vniuerſalia antidota confugiendum; qualia ſunt, theriaca, mithridatium, lapis bezoar. Commendatur hîc etiam ſmaragdus, cuius grana vij. in conueniente liquore dentur, vel ſuccus dictamni cum pari vini quantitate exhibitus. Extra quoque cordi medicamenta cordialia applicentur.

CAPVT VII.

De dyſenteria, nomen & natura dyſenteriæ.

Nomen dyſenteriæ. DYſenteria, quam Celſus, *lib. 4. c.* 15. Tormina, & vulgo inteſtinorum difficultatem nominat, à parte affecta, inteſtinis ſcilicet, quæ Græcis ἔντερα ſunt, nomen habet, teſte Galeno, *meth. med. cap.* 2. Et quidem generale hoc nomen eſt, nihilque aliud per ſe, quam inteſtinorum difficultatem ſignificat, & hoc modo pluribus affectibus, in quibus inteſtina torquentur & affliguntur, attribui poſſet. Vſus tamen obtinuit, vt vocabulum dyſenteriæ propriè & in ſpecie tantum accipiatur pro inteſtinorum exulceratione cum dolore & deiectione alui frequenti ac cruenta. Cœlio Aureliano eſt inteſtinorum ῥεῦμα κακοηθὲς cum vlcere: Paracelſo morbus diſſolutus: Germanis *die rote Ruhr, Darm, Blut, Ruhr, oder rote Vvehe.* Malum plerumque Epidemium eſt, in iuuenes maximè, nonnunquam tamen in ſenes etiam graſſans: Interdum & certæ temperaturæ ac conſtitutionis homines tantum inuadens, quo qui laborant, per aluum interdum copioſa, interdum pauca, eáque non naturaliter; verùm præter naturalem modum ſeſe habentia, ſæpe, ac cum frequenti conatu, cum ventris dolore ac torminibus deiiciunt, & quidem cum ſanguine, nunc pauco, nunc copioſo, permixta. Præter ſanguinem, & cum ſanguine, ac fæcibus illis præternaturalibus in morbi progreſſu etiam mucoſum quiddam excernitur, nunc copioſum, nunc paucum, quod, ſi ſanguis copia ſuperet, Germani in ſpecie *die rote Ruhr* nominant. Si verò plus muci illius albi, quàm ſanguinis eiiciatur, appellant *die vveiſſe Ruhr.* Quid autem illud mucoſum ſit, inter medicos non conuenit, vt *poſtea* dicetur. Nonnunquam & bilis, & præcipuè in principio, cum à fluxu bilioſo ferè dyſenteria incipiat, & quidem frequenter flaua, interdum & viridis ac atra admiſcetur; ſæpe & pituita. Eſt nimirum dyſenteria *deiectio alui frequens & cruenta cum dolore ventris & inteſtinorum exulceratione; Seu inteſtinorum exulceratio cum deiectione frequenti, cruenta & purulenta, ac ventris dolore & torminibus, à materia acri & inteſtinis peculiariter aduerſa, eáque erodente ortum habens.* Qua definitione ab omnibus aliis alui fluxibus, vt & ſanguinis per aluum excretionum differentiis diſcernitur. Equidem, vt apud Galenum, 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. & 2. *de loc. affect. cap.* 5. videre eſt, apud Medicos quatuor cruentarum alui deiectionum occurrunt differentiæ, quibus omnibus nomen dyſenteriæ interdum attribuitur. 1. Cum per aluum ſanguis euacuatur, in iis, quibus membrum aliquod abſciſſum eſt, & cum ſanguis, qui in nutrimentũ partis abſciſſæ abſumi debebat, ad fontem ſuum recurrit, & vt ſuperfluus à natura ad aluum depellitur & ibi euacuatur. Quod & iis interdum accidit, qui conſueta exercitia ſubitò dimiſerunt, non imminuta interim quantitate alimentorum, qua, cum validius exercerentur, vti ſolebant: aut quibus conſueta aut familiaris hæmorrhagia narium ſupprimitur, cuius exemplum habetur apud Foreſtum, *lib. 2. obſeruat.* 40. vt & mulieribus, quibus menſtrua ſupprimuntur, vt docet Galenus, 5. *de loc. affect. cap. vlt.* Sanguis n. per vterum euacuari ſolitus, per venam cauam regurgitat, & hinc per venas meſaraicas ad inteſtina profunditur. Nonnulli & hæmorrhoides addunt; cum, iis præter naturam ſuppreſſis, ſanguis vel immediatè & ab hæmorrhoidibus internis, vel epate mediante & ab externis ad venæ portæ ramos remeare, & inde ad inteſtina effundi poſſit. 2. Cum ob epatis debilitatem aquoſus ſanguis, inſtar lotúræ carnium, excernitur, qui alui fluxus epaticus nominatur; Tralliano, *lib.* 13. *cap.* 3. eſt dyſenteria epatica. 3. Quæ melancholica appellatur, cum ſanguis propter longiorem moram in epate vel circa lienem aduſtus & cum humore melancholico mixtus per venas meſaraicas ad inteſtina à natura protruditur, & niger atque ſplendens per aluum, ſæpe etiam per vomitum ſimul eiicitur. Accidit præterea interdum, vt iis, qui ex alto deciderunt, vel in hypochondriis ac lumbis grauiter percuſſi ſunt, ſanguis, & quidem ſæpe longo tempore, retentus, poſtea per aluum excernatur, iſque nigricans, interdum & graueolens, qui proculdubio in venis loci contuſi collectus eſt & hæſit. Verum hæ cruentæ deiectionis differentiæ impropriè dyſenteriæ dicuntur: Ea verò ſanguinis deiectionis ſpecies, quam modò deſcripſimus, ſolum propriè δυσεντερία dicitus: is ſcilicet alui fluxus, in quo cruenta cum inteſtinorum dolore ac torminibus eiiciuntur. In dyſenteria ergo adeſt ſoluta vnitas, ſeu vlcus, plerumque & intemperies ac mala inteſtinorum conſtitutio, & quidem cum affluxu materiæ. Pars affecta ſunt inteſtina, nunc tenuia, nunc craſſa, nunc vtraque. An tamen omnia ſimul exulcerari poſſint, in dubium à nonnullis vocatur. Equidem impoſſibile non videtur, vt omnia inteſtina, ſi non tota, tamen ſingulorum partes exulceratio corripiat. Verum ſi hoc accidat, grauiſſimum id malum eſt, ex quo æger vix conualeſcit. Nonnunquam tamen & vicinæ partes vt epiploon, ventriculus, thorax & pulmones in conſenſum trahuntur, cuius rei exemplum Scholiaſtes apud Hollerium recitat. Symptomata, quæ hîc præcipuè vrgent, ſunt inteſtinorum læſæ functiones, alimenti ſcilicet concoctio & chyli ac fecum debita elaboratio, alimenti, cui inſeruiunt etiam ſuo modo inteſtina, diſtributio; frequens deiectio ac excretio, & quidem ſanguinis ſimul; tandémque dolor. Quibus accedunt interdum & alia, de quibus poſtea *de ſignis* dicemus.

Dyſenteria plerumque Epidemia eſt.

Dyſenteria quid.

Cruentarum alui deiectionum differentiæ.

Pars affecta in dyſenteria.

Cauſſæ & generatio dyſenteriæ.

Vt verò natura huius mali clarior fiat, cauſſæ & generationis modus, & quæ in illo accidunt, conſideranda ſunt. Et quidem fluxus huius præternaturalis cauſſa proxima eſt inteſtinorum irritatio, facultatiſque in iis excretricis ſtimulatio, vt continuò, quod moleſtum eſt, excernere nitatur, quam excitant acres humores, ſiue in ventriculo & inteſtinis geniti ſint, ſiue a toto, ſiue à parte aliqua ad inteſtina confluant, eáque ad excretionem ſtimu- Cauſſa proxima dyſenteriæ.

lent. Nimirum bilis flaua, à qua plerumque dyſenteria incipit: Bilis atra, quæ ferè lethalem dyſenteriam excitat: Pituita ſalſa, quæ ſecundum Galen. 3. *aph.* 12. aliquando gignitur in capite à caliditate maiore, aliquando talis efficitur putredine in ventre, vnde ad inteſtina delata, & lentore ſuo diutius iis inhærens, aſſiduè extergendo tandem illa exulcerat; quemadmodum docet Galenus, 3. *Epid. comm.* 3. *aph.* 70. Sanies quoque acris & purulenta & humores maligni ac peſtilentes. Quò etiam pertinent purgantia fortiora, vel etiam lenia inteſtina nimium vellicantia & ſtimulantia.

Humores dyſenteriã excitantes quales:

De omnibus autem humoribus, qui dyſenteriam excitare ſolent, non ſine cauſſa hoc dubium mouetur, quod etiam Ludouicus Mercatus & alii animaduerterunt, quî fiat, quod humores mordaciſſimi, feruidi, æruginoſi, praſini, & omnino ſummam malignitatem præ ſe ferentes, & diarrhœam ſæpe ſaltem pariant, & non dyſenteriam; & qui fiat, quod diarrhœa etiam ab humoribus acribus ſæpe longo tempore durans in dyſenteriam non mutetur: Contrà verò ſæpe humores minus mordaces dyſenteriam, & quidem paruo temporis ſpatio fluxu durante, excitent. Et quidem alij aliam huius rei cauſſam reddere conantur, & eam vel à circumuolutione inteſtinorum, quæ humores detineat, petunt; Vel quod omnibus ſimul venis meſaraicis humor communicetur, eum detineri putant. Verum cum hæc omnibus aliis fluxibus communia eſſe poſſint, non ſufficiunt.

Sola acrimonia humorum dyſenteriam non facit.

Ludouic. Mercatus ad hoc dubium reſpondet, ſolam acrimoniam & mordacitatem humorum per ſe (licet ad dyſenteriam neceſſaria ſit) ad dyſenteriam gignendam non ſufficere, ſed inſuper requiri viſciditatem & lentorem, ob quem inteſtinis adhæreant, eáque continuò rodant. Atque ita proximam & adæquatam cauſſam ponit humorem acrem, lentum & viſcidum inteſtinis adhærentem, eáque abradentem & exulcerantem. Verum etſi hæc opinio ſatis probabilis videatur: hoc tamen in ea nihil dubium adhuc videtur, quod ſæpe alui fluxus dantur, qui ab humoribus hiſce qualitatibus præditis fiunt, & tamen dyſenteria non excitatur: imò ſæpe illa viſciditas & lentor abeſt in bilioſis & aliis humoribus, qui dyſenteriam pariunt.

Humorum dyſẽteriam excitantiũ natura.

Ergo mihi probabile videtur, humores, qui dyſenteriam excitant, peculiarem & occultam qualitatem habere, quâ peculiariter inteſtinis infeſti ſunt eáque exulcerant; Sicut pulmo marinus pulmoni, & cantharides veſicæ infeſtæ ſunt, eáque, non verò alias partes, exulcerant, qualis quidem vis in colocynthide, cucumere aſinino, eſula, euphorbio, laureola & aliis purgantibus occurrit. In quorum quibuſdam ſi acrimoniam examinemus, vel etiam viſciditatem conſideremus, longè minor eſt in iis, quam in aliis multis, quæ ὑπερκάθαρσιν, tandémque alui fluxum & dyſenteriam excitant. Imò compertum eſt, leniora etiam, vt mannam, caſſiam, Syrup. roſar. ſolut. in quibuſdam ὑπερκάθαρσιν excitaſſe, ob vim, quam habent, inteſtina vellicandi, & humores ad aluum commouendi.

Contagium quomodo dyſẽteriam excitet.

Atque ita rem ſe habere facilius credet, qui, qua ratione contagium dyſenteriam inducat, & quomodo medicamenta purgantia vim ſuam exſerant, perpenderit. Etenim cum μιάσματα, ſiue ex fecibus & excrementis dyſentericorum, ſiue ex corpore eorundem exſpirantia, ſeu per cibum & pocula communia communicata, ſeu per pulmones & inſpirationem, ſeu per œſophagum, ſeu per anum, aut quocunque modo admiſſa, fluxum ſimilem excitent: non video, quomodo alia ratione id præſtare poſſint, quam quâ purgantia medicamenta ſuam operationem efficiunt.

Purgantia qua ratione opus ſuum perficiant.

Etſi verò vulgò dicatur & doceatur, medicamenta purgantia humores ad ſe trahere: tamen id rectè explicandum eſt. Cum enim purgantia medicamenta, non ſolum ore ſumpta, ſed & vmbilico applicata, manibus tractata, imò naribus admota & olfacta, aluum mouere & purgare ſoleant: aliter ſtatuere non poſſum, quàm medicamenta iſta per vmbilicalia vaſa, vel per poros cutis & vaſorum extremitates in venas vel arterias penetrantia fermentationem quandam & agitationem in humoribus ibi excitare, qua vitioſi humores à bonis ſeparantur, à quibus poſtea natura ſtimulata eos ad conſuetas euacuationis vias pellit; adiuuante procul dubio vi medicamenti purgantis, quod non ad ambitum corporis tendit, ſicut ſudores mouentia, neque ad veſicam, ſicut Diuretica, verùm ſolum ad inteſtina: ſicut & cantharides non ſolum intus ſumptæ, ſed & extra applicatæ vrinam mouere, & veſicam exulcerare feruntur.

Generationis dyſenteriæ modus.

Eodem ergo proculdubio modo cõtagium & μίασμα dyſentericum quocunque modo & loco intra corpus admiſſum, quandam fermentationem in humoribus efficit, & ſimilem ſibi diſpoſitionem (qui omnium venenorum ſeu contagioſorum inquinamentorum mos eſt) imprimit. Humores verò moti, & peculiarem hanc malignitatem adepti vna cum μιάσματι ad inteſtina, quibus peculiariter infenſa ſunt, ruentes, non ſolum purgantium medicamentorum more fluxum alui concitant, & naturam ad crebram excretionem ſtimulant, ſed & ea exulcerant, ac prauam diſpoſitionem iis imprimunt, & ita cùm inteſtinorum vnitatem ſoluendo, tùm naturale temperamentum & ſimiliarem conſtitutionem lædendo, concoctricem facultatem in iis lædunt, vt neque chylus affluens illam, quam debet, in inteſtinis & vaſis meſaraicis, diſpoſitionẽ ſeu accipiat, ſeu retineat, ſed in humorem vitioſum mutetur; neque excrementa, & feces alui naturalem elaborationem & qualitates in iis accipiant, ſed & ipſæ in præternaturale quid mutentur. Vnde frequenti fluxui materia ſuppeditatur, & natura ad frequentem excretionem ſtimulatur. Neque mirum alicui videatur, quod hi humores peculiariter inteſtinis infenſi ſunt, cum idem in aliis morbis Epidemiis eueniat, in quibus certæ corporis partes infeſtantur. Ita quandoque anginæ, pleuritides, tuſſes & catarrhi Epidemici ac contagioſi graſſantur: Imò obſeruatum eſt, Podagram Epidemiam fuiſſe, vt apud Athenæum, *in Dypnoſoph. lib.* 2. videre eſt. Atque hoc modo cum à contagio introducatur dyſenteria, proculdubio & reliqui humores, qui intra corpus generantur, eodem modo dyſenteriam efficient; cum neceſſarium ſit, vt cum plura eundem effectum producunt, ad vnum & communem agendi modum reducantur.

Proxima dyſenteriæ cauſſa.

Et ita proxima cauſſa dyſenteriæ ſunt humores quicunque peculiarem hanc qualitatem & vim adepti, vt inſtar medicamentorum purgantium humores in toto corpore mouere, eos ad inteſtina concitare & ipſa inteſtina peculiariter lædere valeant. Et licet hic humor non ſemper malignus ſit: (propriè malignitatem ſumendo) tamen peculiarem qualitatem & diſpoſitionem obtinet, qua differt ab aliis humoribus bilioſis diarrhœam ſæpè longam facientibus. Et hic, quem modò expoſuimus, generationis dyſenteriæ modus eſt.

Quid ſit mucoſum illud, quod in dyſenteria excernitur.

Circa quem tamen hoc adhuc explicandum reſtat. Quidnam ſit illud mucoſum & album, quod ſæpe vna cum ſanguine excernitur, & non raro ita copioſè, vt ſanguinem copia excedat, de quo *quæſtione* 1. dicetur. Atque hæc de cauſſa proxima & generationis dyſenteriæ modo, & de iis quæ circa eam accidunt, dicta ſint.

Cauſſæ antecedentes & remotæ dyſenteriæ.

Cauſſas vero antecedentes & remotas externas & internas quod attinet, omnes ferè humores in corpore hunc corruptionis gradum

inducere poſſint, vt inteſtina exulcerent, & Dyſenteriã excitent. Frequentiſſimè tamẽ humor Dyſenteriam excitans eſt biliofus, à quo etiam plerumque fluxus Dyſentericus incipit: vnde etiam æſtate magis & in principio autumni, quam hyberno tempore, graſſatur Dyſenteria. Biliofus autem ille humor nunc in ventriculo & inteſtinis gignitur; nunc e veſica felles, aut venis meſaraicis, nunc à toto corpore, quod in febribus ſæpe fieri ſolet, ad inteſtina effunditur, & vel venarũ meſaraicarum orificia patefaciendo, vel erodendo, & inflammationem, aut exulcerationem excitando, fluxus ſanguinolenti & Dyſenteriæ cauſſa eſt. A bile praſina & æruginoſa equidem Sauanarola, *tract.* 6. *cap.* 16. Dyſenteriam fieri poſſe negat; cum tam praua ſit, vt ſtatim à natura e corpore expellatur, vel corpus corrumpat: quod ante ipſum etiam ſtatuit Conciliator, qui *diff.* 201. ſcribit: Non reperio aliquem autorem authenticum ſcribentem ex bile praſina & æruginoſa Dyſenteriam cauſari. Verum Aetius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 1. *cap.* 42. Dyſenteriam à bile praſina admittit, etſi periculoſam eam eſſe ſtatuat. Et Solenander, *ſect.* 4. *conſil.* 9. refert, quod ipſe aliquando dyſenteria grauiter decumbens æruginoſam bilem bile vitellina, muco ſanguineque permixtam copioſe dejecerit. Et licet, quod obiicit Sauanarola, natura bilem æruginoſam, vt valde prauam, ſtatim è corpore excernere conatur: tamen eaſdem vires etiam erga alios humores vitioſos, vt & medicamenta cathartica exſerit. Interim id non ſemper tam vehementer peragere poteſt, vt nullum in tranſitu corpori damnum inferatur, præcipuè in illa inteſtinorũ circumuolutione, quæ humores, quos natura expellere conatur, non parum remoratur. Quibus accedit & hoc, quod humores non quatenus tales, ſed quatenus peculiarem corruptionis gradum accipiunt, dyſenteriæ cauſſa ſunt, quem ſi acquiſiuerint, ſi non dyſenteriam inducere poſſunt. Eodem modo & alij humores praui in corpore diutius detenti, præcipuè aliqua cauſſa externa accedente, tandem talem acrimoniam, malignitatem & dyſentericam diſpoſitionem, quam diximus, induunt, & vel ſoli vel cum bile mixti dyſenteriam excitant. Vnde ij præcipuè, qui prauis humoribus ſcatent, ſæpius in dyſenteriam incidunt, & ad præſeruationem à dyſenteria prauorum humorum è corpore euacuatio neceſſaria eſt. Et non rarò in febribus malignis & peſtilentibus, vitioſis eiuſmodi humoribus ad inteſtina vel vi naturæ protruſis, vel ſponte ſua fluentibus, dyſenteria eaque ſæpe Epidemia excitari ſolet. Hinc omnia, quæ ad generationem vitioſorum humorum faciunt, vel genitis prauam illam diſpoſitionem Dyſenteriæ peculiarem imprimunt, & vt ad inteſtina confluant, faciunt, inter Dyſenteriæ cauſſas remotas numerantur. Inter quæ eſt I. Ciborum & aſſumptorum talis natura, vt facile in acres & mordaces eiuſmodi humores conuertantur, facileque putredini & corruptioni tali ſint obnoxij. Quo in genere recenſentur vulgo Fructus Autumnales, qui in fine æſtatis maturaſcentes ὡραῖοι vocantur, ac ideoque ingeſti facile putreſcunt. E quorum vſu pueros frequenter in Dyſenteriam incurrere vulgata ſententia eſt; præcipuè ſi non ſatis maturi comedantur: qui, vt nonnulli cenſent, non ideo ſolùm Dyſenteriæ cauſſa ſunt, quia facilè corrumpuntur, ſed etiam quia eos, qui, quod facilè corrumpuntur, ſtatim excerni debebant, in corpore adſtrictione ſua retinent. Quod vt negandum non eſt; cum Experientia doceat, multos ab eſu fructuum vt prunorum, nucum, auellanarum & ſimilium, præcipuè non ſatis maturorum in dyſenteriam incidiſſe (ſic Cuſpinianus refert imperatorem Romanorum Albertum Auſtriacum, cum calore feruenti Auguſti menſis inſolito vexatus ſedare æſtum peponibus elaboraret, in dyſenteriam lethalem incidiſſe: Cui ſimile quod idem Cuſpinianus de Frederico III. recenſet.) Ita Dyſenteriæ cauſſa non ſemper in talium fructuum eſum referenda; cum obſeruatum ſit, etiam pueros, lactentéſque infantes, & eos, qui à talibus fructibus planè abſtinuerant, nihilominus in dyſenteriam incidiſſe: Sicut & quæ anno 1624. paſſim graſſabatur dyſenteria epidemia ſoli fructuum eſui adſcribenda non eſt: cum & ipſe infantes lactentes & alios, qui fructus nullos comederant, laborantes dyſenteriâ curauerim, & tum menſe Maio in vicinis oppidis, antequam vlli fructus matureſcerent, graſſari cœperit dyſenteria, & demum ſub finem Autumni, cum omnes fructus maturi & in quotidiano vſu ſunt, vel mitteſceret, vel ceſſaret, quæ propterea aëris conſtitutioni potius, de qua mox dicemus, quam fructibus adſcribenda eſt.

Cibi & potus dyſenteriam excitantes.

Fructus autumnales

Fructus autumnales an ſemper dyſenteriæ cauſſa ſint.

Ad hoc cauſſæ genus etiam referri poteſt vuarum eſus & muſti potus. Nam non ſolum fermentationem in humoribus excitant; verùm ſæpe etiam ex nebulis, rubigine & carbunculo, araneis, aliiſque vermibus multa inquinamenta vuis & muſto inſunt, quæ humores inficiunt & concitant, vt diarrhœæ & hinc dyſenteriæ cauſſæ ſint, præſertim ſi corpus diſpoſitum ſit. Exempla dyſenteriæ ex eſu vuarum & muſti potu habentur apud Foreſtum *l.* 22. *obſeru.* 3.

Vuarum eſus & muſti potus cauſſæ dyſenteriæ.

Non ſolum autem fructuum eſus, ſed & aliorum ciborum minus commodorum & corruptioni obnoxiorum vel inſectorum vſus Dyſenteriam inducere poteſt. Vnde in exercitibus dyſenteria ſæpe familiaris eſt, vt ex hiſtoriis paſſim notum, & nulla ferè in vulgaris expeditio ſuſcepta eſt, in qua non ex inſueta & incauta victus ratione plures fere dyſenteria, quàm ferro perierint. Refertque Ælianus *lib.* 5. *variæ hiſtor. cap.* 1. quod Tachus Ægyptius, donec vſus eſt vernaculo victu & frugaliter vixit, omnium hominum fuit ſaniſſimus: poſtquam verò ad Perſas venit, & in illorum luxum dilapſus, cum non poſſet ferre inſolentiam ciborum, vitam dyſenteria finiuit. Et Amatus Luſitanus, *cent.* 2. *curat.* 45. *in Schol.* cui in India & Ægypto dyſenteria frequens ſit, cauſſam eſſe ſcribit, quod homines eò loci carnibus veſcuntur animalium, quibus caſſia fiſtularis purgatoria pro paſtu & cibo eſt. Nutrimentum enim è carnibus eiuſmodi purgatoriam vim habentibus humorem torridum & acrem ad inteſtina deriuare & diuertere; vnde homines plerumque dyſenterici fiant, raro phrenitici aut pleuritici. Pertinet huc & venenatorum pharmacorum potus, colocynthidis & antimonij: vt & acetum in plumbeo vaſe aſſeruatum. Imò aquæ, quæ per plumbeos canales defluunt, ſuſpectæ nonnullis habentur. Experientiam tamen contrarium teſtari alij putant. Neque enim aqua pura & quæ acidi & ſalſi nihil in ſe continet, facilè aliquid à plumbo abluit. Vnde Renodæus, *Antidotarij lib.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 7. ſcribit, aquarum per plumbeos canales deductarum vſum Lutetiæ ſatis eſſe frequentem, nec tamen inſalubrem. Si tamen canales plumbei ita vetuſtatem corrupti ſint, aut aquæ ita comparatæ, vt à canalibus aquæ aliquid de ſubſtantia plumbi communicari poſſit, tales aquæ innoxiæ planè non ſunt. Vnde Aetius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 1. *cap.* 45. ea de cauſſa aquam illam pluuialem damnat, quæ defluxit per tecta plumbea. Baccius, *lib.* 21. *cap.* 9. aquas quaſuis, quæ per regulas metallicas defluunt, vituperat; additque, ipſam aquam pluuialem, quæ per tonitrua decidit, ea de cauſſa, quod aqua hæc plu-

Cibi praui & inſoliti cauſſæ dyſenteriæ.

Venenata pharmaca cauſſæ dyſenteriæ.

Aquæ per plumbeos canales fluentes an ſint cauſſæ dyſenteriæ.

uialis acrem quandam & prauam quantitatem concipiat, ſtomacho & inteſtinis præcipuè, noxiam. Idem Baccius, *loco allegato*, vſum aquarum medicatarum, quæ metallorum & mineralium vires obtinent, cum cibis valde damnat, & prolixè contendit, aquas illas parcius ſumptas è corpore rurſus non excerni, ſed vnà cum alimentis ad interna viſcera tranſire, ibique hærere, ac mora ſua vel corrumpi & in vitioſos humores tranſire, vel metallica ſua natura partium naturalium diſpoſitionem euertere: vnde poſtea praui humores generentur, & inſperatè nonnunquam dyſenteriæ periculoſæ & alij pernicioſi morbi excitentur. Verum non in omnibus aquis medicatis talem noxam metuendam eſſe, cum rationibus tum experientiâ ſuâ & aliorum probat Ioan. Bauhinus, *lib. 2. de aquis medicat. cap. 6.* Cuſpinianus etiam ex Zonara refert, Theophilum Imperatorem ex aquæ frigidiſſimæ continuato potu in dyſenteriam lapſum, & morbi illius vehementia mortuũ fuiſſe. Referunt huc plurimi & adamantẽ, quem vt alias venenatum, ita quoque eius puluerem dyſenteriam excitare ſtatuunt, de quo *quæſtione 2.* dicetur. Pertinent huc & vehementiora, vt dictum, purgantia, imò etiam mitiora maiori doſi exhibita.

Hydrargyrum dyſenteriam excitat.

Et non ſolùm medicamenta talia ore ſumpta, ſed hydrargyrum etiam extra illitum, teſte Nicolao Maſſa, *de lue venerea tract. 4 cap. 4.* humores ad inteſtina (quod aliàs ad fauces facere ſolet) concitare, & dyſenteriam introducere poſſe, à nonnullis ſtatuitur.

Aer dyſenteriæ cauſſa.

Deinde ſatis frequens cauſſa dyſenteriæ eſt Aër, de quo Hippocrates 3. *aphor.* 11. *Inter anni partes, ſi hyems ſicca & Aquilonia, vel pluuioſum & Auſtrale fuerit, neceſſe eſt, æſtate febres acutas fieri & ophthalmias & dyſenterias, mulieribus præſertim & viris natura humidioribus.* Quia, vt Galenus, *in comm.* habet, ambientis aeris humiditas, humores in corpore redundantes deſiccari prohibet, eáque ratione adiuuat vim putrefacientem, & materia putrida in corpore manente febres fiunt; ſi eadem per ventrem euacuetur, dyſenteriæ. Et reuera aer humidus & calidus Vernus ad humores in corporibus noſtris corrumpendos & ad putredinem inducendam maximè diſpoſitus eſt. Non tamen ſolam verni aeris humiditatem & caliditatem, ſed etiam caliditatem & ſiccitatem ad dyſenteriam generandam facere, teſtatur ipſa experientia. Plerumque enim in fine æſtatis ac autumni initio morbus hic excitatur, & potiſſimum in regionibus calidis, vt in Ægypto, Arabia, Africa, India, in quibus torridus, aeris & exſiccatus ſanguis gignitur.

Conſtitutio anni 1624.

Teſtatur idem Dyſenteria, quæ anno 1624. populariter in multis locis graſſabatur. Ea enim caliditas & ſiccitas aeris Verni fuit, qualem vix vllus hominum hîc meminit, cum poſt vltimam niuem, quæ circa Paſchatos feſtum delapſa eſt, per menſes ferè tres ſubſequentes exigua, imò ferè nulla pluuia decideret, ſed perpetuus æſtus, qualis ſæpe vix eſt in Canicularibus, in hiſce regionibus vigeret. Cuius cauſſa proculdubio fuerunt magnæ illæ & frequentes Planetarum coniunctiones, quæ ea æſtate inciderunt, de quo eſt Aſtrologorum iudicare, qui alias etiam in plumbum & ♂ coniunctionem dyſenteriæ, & Epidemiæ cauſſam reiiciunt. Cum iergo à Calido & Humido & Calido & Sicco aere, imo vt ex Hippocrate, 1. *Epid. com. 2. t. 1. & ſeqq.* & præcipuè 7. patet, etiam poſt frigidam & humidam aeris conſtitutionem dyſenteria excitari poſſit: in qualitatibus primis ſolum cauſſa dyſenteriæ quærenda non eſt, ſed in iis, quæ ab aſtrorum influxibus, adminiculantibus tamen iſtis qualitatum primarum exceſſibus, producuntur. Etſi enim, quæ de fructibus Aſtrorum Chymici quidam ſcribunt, non probemus, neque iis aſſentiamur, qui ab iis, quæ Hippocrates, 3. *aphor.* de morbis, qui ab anni temporum mutationibus prouenire ſolent, ſcribit, qualitates primas planè excludunt: tamen hoc interim non negamus, in qualitatibus primis ſubſiſtendum non eſſe, ſed etiam in aere τὸ θεῖον, ſeu malignitatem & venenoſitatem, & omninò qualitatibus primis quid potentius in morbis producendis ponendum eſſe. Neque enim in eadem aeris conſtitutione ſecundum qualitates primas iidem morbi graſſantur, ſed nunc dyſenteria, nunc Pleuritis, nunc Angina, nunc Carbunculi, nunc variolæ & Morbilli; qui diuerſi morbi proculdubio ex diuerſis & occultis ac malignis aeris conſtitutionibus ortum habent.

Aſtrorum influxus cauſſa dyſenteriæ.

Et dyſenteriam epidemiam quod attinet, oritur ea proculdubio ex aſtrorum influxu & aeris conſtitutione tali, quæ in corporibus noſtris ſeu generat ſeu iis communicat tale quid, quod cum colocynthide, eſula, helleboro, ſcammonio & ſimilibus cognatam aliquam vim obtinet. Et ita ſe hæc habere, quæ modò diximus, deprehendent ij, qui quæ quotidè in natura fiunt, diligenter perpendunt. Vidimus anno 1624. menſe Maio auram malignam arbores aſpiraſſe, vnde vnica die (caliditati & ſiccitati id adſcribi non poteſt, cum in æquali, vel etiam maiori æſtu ſæpius idem non fiat, nec in omnibus locis id ſimul acciderit) in quibuſdam locis, arborum & quidem non omnium folia ita exſiccata & emortua fuere, ac ſi igne combuſta fuiſſent, vt poſtea ipſo Iulij menſe deciderent, ac arborum cortices q. flauo puluere aut Auripigmento conſperſa fuiſſe.

Rubigo

Vnde proculdubio rubiginis nomen, de qua Plinius, *lib. 18. cap. 1. Cœleſte frugum vinearumque malum, nullo minus noxium eſt Rubigo.*

Vredo. Carbunculus.

Appellatur & eadem de cauſſa Vredo ac Carbunculus, teſte eodem Plinio, *lib. eod. cap.* 28. Omnia enim hæc nomina frugum & arborum huic vitio indita ſunt, quod fruges, vites & arborum folia q. comburat. Videatur etiam Plinius *lib. 17. cap. 24.* Diſputat quidem Plinius *lib. 18. cap. 8.* An à Luna vel Sole hoc vitium proueniat, ſcribitque pleróſque dixiſſe, rorem inuſtum ſole acri frugibus rubiginis cauſſam eſſe & carbunculi vitibus: quod ipſe ex parte falſum arbitratur, omnémque vredinem frigore tantum conſtare Sole innoxio ſtatuit, idque ex eo manifeſtum putat, quod non niſi noctibus & ante Solis ardorem deprehendatur. Verum & hoc falſum, atque experientia teſtatur, ſæpe circa meridiem talia aëris inquinamenta, in fruges, vites ac arbores decidere, & cauſſam eſſe Rubiginis & Vredinis. Plinius etiam ſaltem interlunio & O plena decidere putat, quod an ita ſeſe habeat, experientia docebit.

Occultæ qualitates cauſſa dyſenteriæ.

Nebulas etiam maligni & venenati quid ſæpe obtinere vel vulgus & ruſtici norunt Ideóque malo in hiſce & aliis morbis eorumque cauſſis ad neceſſarium illud in hac humanæ mentis caligine ignorantiæ aſylum, occultas qualitates, confugere, & cauſſas veras ſaltem nominare, ſi eas non ſatis explicare poſſum, quam falſas ac fictas afferre, quod nonnulli hodie faciunt, qui vt Antiquitatis egregij Patroni & defenſores videantur, vaniſſimo & irrito conatu omnia ad qualitates prima deducere, & incerta per æquè incerta probare conantur. Non mirum ergo eſt, ſi cœleſte illud malum, quod Plinius appellat, & aeris inquinamentum in arbores, fruges, prata, fructus, aquas decidat, imò cum aere inſpirando attrahatur, & bruta & homines infici. Hinc proculdubio factum, vt boues prata illa depaſcentes, paſſim perierint. Hinc etiam dyſenteria iſta proculdubio ortum habet; cum homo aerem continuò reſpirando attrahat, & oleribus, fructibus, aquis ab huiuſmodi cauſſa inquinatis neceſſariò vtatur. Eiuſ-

A modi enim inquinamenta, ſeu cum aere attracta, ſeu cum cibo ac potu aſſumpta, cum à corpore noſtro aliena ſint, aliquandiu quidem in eo latent, & reliquos humores inficiunt, donec tandem coaceruata ita fuerit materia, vt natura ab ea ſtimulata per aluum & humores vitioſos & venenum illud eiiciat, à quibus inteſtina, quibus inimica ſunt, exulcerantur. Quod verò non omnes æquè dyſenteria corripiuntur, cauſſa eſt, quod inquinamento iſto non totus aer inficitur, ſed ſparſim ſaltem & certis tractibus. Cui accedit & illud, quod corpora alia puriora, alia impuriora, & ad corruptionem hanc ſuſcipiendam magis idonea ſunt, & proinde ad reſiſtendum vel minus reſiſtendum magis vel minus diſpoſita. Imò etiam abſque his, occulto modo, occultas illas aſtrorum influentias in corporibus noſtris humores tali modo corrumpere poſſe, patet inde, quod etiam infantes lactentes, qui aliis cibis, quàm lacte materno aut nutricis non vtuntur, & in aërem liberum nunquam venerunt, ſed in cubilibus ſuis concluſi à primo ortu manſerunt, nihilominus dyſenteria correpti fuerunt; quod & ipſe ſupra dicto anno ſemel atque iterum factum vidi. Occultum autem hoc humorum vitium, quod dyſenteriæ cauſſa eſt, ſi quis antimoniale, vel helleborinum, vel tithymallinum, vel alio nomine appellare velit, ob cognatas vires & effectus, quos cum hiſce habet, per me licet. Eadem de cauſſa vel aloëticum vel colocynthinum non incommodè etiam appellari poſſet. Chymici quidem & Paracelſus ex principiis Chymicis cauſſam huius mali reddere conantur, & dyſenteriam morbum ex ſale reſoluto appellant. Et verum eſt, ſaltem, dum à reliquis humoribus ſecernitur, & ſeorſim, vt Hippocrates, *de priſca Medicina* docet, conſiſtit, plurimorum morborum cauſſam exiſtere, & ad fluxum etiam alui facere. Verùm cùm iidem omnes alui fluxus à ſale reſoluto deducant, nihil, quod dyſenteriæ proprium ſit, afferunt, neque docent quomodo alij alui fluxus, qui etiam ab humoribus ſalſis & acribus fiunt, nec tamen dyſenteria ſunt, à dyſenteria differant; neque quomodo ſal reſolutus in dyſenteria à ſale reſoluto in aliis diarrhœis diſcernendus ſit, monſtrant. Tandem inter dyſenteriæ cauſſas meritò numeratur contagium, cum, & antea ſæpiſſimè, & in illa ipſa dyſenteria quæ anno 1624. hic graſſabatur compertum ſit, vnum ab altero inſici, & hinc totas familias dyſenteriâ corripi. Maximè verò illud communicatur per excrementa alui. Etenim hoc commune omnibus morbis contagioſis, vt excrementa eius partis, quæ maximè laborat, præcipuam vim contagium propagandi habeant, & vt illa pars maximè inficiatur, à qua excrementum contagioſum ſeparatum eſt. Ita in ophthalmia excrementa & effluuia oculorum aſpicientium oculos inficiunt, non alias partes. Et in phthiſi exulceratorum pulmonum contagioſa exſpiratio pulmones, non vero alias partes inficit. Hinc etiam dyſenteria tum maximè contrahitur, ſi quis in loco, in quo dyſentericorum excrementa iacent, aluum exoneret, & halitus ac vapores contagioſos ex iis per gutturem inferiorem admittat. Quia tamen in dyſenteria non ſolum aluus afficitur, vt in ophthalmia & phthiſi pars vna reliquis ſaluis afficitur, ſed ſæpe tota maſſa ſanguinea inquinata eſt (vnde etiam febres dyſenteriæ ſæpe coniunguntur) nec conuerſationem cum dyſentericis ſatis tutam puto, & dyſenteriam ex lecto dyſenterico communi vel communibus poculis aut patinis aut aere inſpirato attrahi poſſe exiſtimo; cum experientia doceat, non paucos ex conuerſatione cum dyſentericis in dyſenteriam incidiſſe, qui nunquam in locum communem aluum exonerarunt.

Cur non omnes dyſenteriæ epidemia corripiantur.

Chymicorum de dyſenteria opinio.

Contagium cauſſa dyſenteriæ.

Gradus & differentiæ dyſenteriæ.

Gradus & differentiæ dyſenteriæ.

Galenus, 4. *aph.* 26. *&* 6. *de loc. affect. cap.* 2. gradus quoſdam dyſenteriæ, ſecundum quos differentiæ eiuſdem conſtituuntur, proponit, docétque, abradi primò & excerni adipoſa quædam & pinguia corpora, exiguo cruore perfuſa, atque hunc primum dyſenteriæ gradum eſſe. Deinde ſuperficiem internam inteſtinorum tenuem, quæ membranoſorum ramentorum ſpeciem præ ſe ferat, cum excrementis excerni; ſecundúmque hunc dyſenteriæ gradum eſſe. Tandem ipſam inteſtinorum ſubſtantiam, ex vtráque tunicâ conſtantem, & carunculas quaſi de inteſtinis; atque hunc tertium dyſenteriæ gradum eſſe, de quo Hippocrates, 4. *aph.* 26. B *Si dyſenteria laboranti veluti carunculæ deiiciantur, lethale.* Illam Galenus γινομένην, Fientem dyſenteriam, hanc γεγονυῖαν & κατασκευασθεῖσαν, Factam & conſummatam nominat. Quæ ſententia vulgata & communis omnium fere Medicorum eſt: conſideratione tamen & explicatione indiget; cum quædam in ea occurrant, quæ experientia magiſtra hodie à doctiſſimis Medicis non ſaltem pro dubiis, ſed & falſis habentur: de quo poſtea, *quæſt.* 3. in ſpecie dicemus. Hoc iam vt certum habeamus, inteſtina nunc magis, nunc minus exulcerari, & ita quidem interdum, vt etiam perforentur. Imò ſcribit Auicennas, *lib.* 3. *fen.* 16. *tr.* 1. *cap.* 2. non ſolum inteſtina perforari interdum, ſed & mirach ſeu ventrem è regione vlceris & foraminis ob communicatam illi C putrefactionem, ita vt ſtercus per abdomen excernatur, & nihilominus hominem viuere poſſe. Additque etiam, quamuis ſit poſſibile, eſſe tamen de poſſibilibus, quæ rarò accidunt. Matthæus de Gradibus tamen, 2. *part. pract. cap.* 12. ſcribit, ſe vidiſſe Papiæ quendam, qui hoc acciderit, & feces per vlcus excretæ fuerint, qui tamen annos 20. poſtea vixerit, Et non eſſe impoſſibile, vt ex vlcere inteſtinorum etiam abdomen putredinem concipiat & perforetur, ex hiſtoria morbi ſupra etiam, *ſect.* 1. *cap.* 9. allegata, quo hîc fœmina quædam extincta eſt, patet. Laborauerat ea iam aliquot annos heruia inteſtinali, quæ cum pondus grauius eleuaſſet, & inde in inguen inteſtina prolapſa eſſent, nec rem alicui detegere vellet, inteſtina prolapſa inflammata ſunt, tandémque gangrænâ correpta: D à qua pars abdominis ad inguinis regionem poſita & ipſa putredinem concepit, ſimilique malo correpta eſt, vt foramine ex putredine aperto ipſæ feces alui per illud cum maximo fœtore excernerentur, quo malo intra paucos dies extincta eſt. Præter hanc, quæ à gradibus hiſce ſumitur, differentia alia adhuc eſt; quod inteſtina nunc craſſa, nunc tenuia, nunc vtraque afficiuntur: Interdum & ventriculus aut partes vicinæ in conſenſum trahuntur ac eodem morbo corripiuntur; cuius rei exemplum eſt in obſeru. Schenkij. Plerumque tamen craſſa inteſtina afficiuntur. Natura enim hoc ferè obſeruat, quod diligenter notandum, vt humores, quos ex corpore per venas meſaraicas in inteſtina effundit, non per omnes æquè expellat, ſed plerumque E per inferiores, & quæ in inteſtinis craſſis inſeruntur. Hinc etiam teneſmus tam frequens dyſenteriæ comes eſt. Sunt & aliæ dyſenteriæ differentiæ, quod nunc eſt epidemia, nunc ex morborum σποράδων numero; nunc cum febre, nunc ſine febre. Quæ epidemia eſt, plerumque maligna etiam eſt, ſeu malignitatem, vt & febrem, coniunctam habet.

Dyſenteria Fiens & Facta.

Signa Diagnoſtica.

Signa dyſenteriæ.

Dyſenteria in genere cognoſcitur ex frequenti alui deiectione, dolore ventris ac torminibus, præſertim excernendi tempore, & paulò ante excre-

tionem. Quæ excernuntur, ſunt toto ferè genere à naturali excrementorum alui conſtitutione & modo aliena, bilioſa ac varia, mucoſa ac cruenta ſimul. Quæ ſigna diligenter enumerat Galenus, *6. de loc. aff. cap. 2.* Plerumque dyſenteriæ febris iungitur. Hippocrates tamen eam interdum ſine febre vidit. Hollerius, *comment. in aph. 3. ſect. 6.* Docet etiam Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 10.* non omnem dyſenteriam ſtatim & neceſſario febrem comitari, ſed eam tantum, cuius humor eſt acerrimus, ſiue è viſceribus aut è venis magna corporis perturbatione profuſus. Annotant etiam alij, quamuis dyſenteriæ febris iungatur, non ſemper in principio id fieri, ſed vbi per aliquot dies durauit affectio, propter inquietudinem & putredinem. Quandoque tamen cum dyſenteria ſtatim febris coniungitur, vel etiam eam præcedit, vbi ſcilicet in febre natura hanc excretionem inſtituit. Dyſenteriæ ſitus quoque, inquietudo, ſingultus, quandoque & lipothymia coniungitur, vt & interdum conuulſio. Plerumque proſtratus appetitus, frequentiſſimè vero, Aetio teſte, teneſmus, non rarò inteſtini recti procidentia. Fluxus etiam hic eſſi plerumque ſit continuus, Diomedes Cornarius tamen, *conſil. 2.* obſeruauit fluxum dyſentericum periodice redeuntem de tertio die in tertium, additque id ſæpe fieri, ac diligenter notandum eſſe, ne decipiamur, cùm & hæ ſint veræ dyſenteriæ. Quamuis vero cruenta in alijs alui fluxibus etiam deiiciantur: tamen in eo differunt, quod in illis ſanguis ſolus, copia & qualitate peccans copioſè excernitur: in dyſenteria vero humorum reliquorum copia plerumque maior eiicitur, ſanguis vero minus copioſus. Et licet interdum in dyſenteria etiam copioſe excernatur: tamen id non ſit ſine alijs humoribus & cum torminibus, quod non accidit in reliquis alui fluxibus. Et in fluxu epatico qui etiam dyſentericus quandoque, ſed impropriè dicitur, repletis venis vel certo die euacuatio poſtea iterum redit. In dyſenteria vero parum & per breuia interualla excernitur, & plerumque aliquid puris ab inteſtinis exulceratis redditur, & quidem cum frequenti ac ſæpe redeunte conatu excernendi, cum ventris torminibus ac teneſmo, ſanguisque excrementis & fecibus permiſtus redditur. Deinde cum ſanguine etiam ramenta quædam excernuntur, interdum adeò copioſè, vt plus ramentorum quam ſanguinis reddatur, atque tum vulgò appellatur *die Vveiſſe Ruhr*, vt ſupra dictum.

Dyſenteria ab alijs cruentis alui fluxibus differentia.

Abſceſſus inteſtinorum à dyſenteria differentia.

Cæterum abſceſſus etiam in inteſtinis aliquando oboriuntur, vt Aetius, *tetrab. 2. ſerm. 1. cap. 42.* docet, ad eorum eruptionem eliquationes quaſi puris conſequuntur; quo viſo ignari decipiuntur, dyſenteriam hanc affectionem eſſe putantes. Et ſanè, vt hac de re Aetius porrò ſcribit, ſi poſt eruptionem diuturna ſit exulceratio & perſeuerans, eo modo, quo dyſenteria, curatur, verum in principio neutiquam. Affectiones ergo has hoc modo diſtinguere docet Aetius. In abſceſſu ſemper præcedit dolor pulſatilis iuxta affectum locum innitens, neque morſus neque decurſus adſunt, quales in dyſenteria præcedere conſueuerunt. Deinde mutatione in ſuppurationem incipiente, rigores inæquales conſequuntur, febréſque circa veſperam maximè irruentes: poſtea vbi perfecta mutatio humidi fuerit facta, omnes moleſtiæ minores fiunt, vehementeſque dolores remittunt, deinde eruptionis tempore accidente rurſus dolores intenduntur; aliquando autem perfecta ventris adeſt adſtrictio. Poſt eruptionem verò humor qualem prædiximus excernitur, cum nihil tale in dyſenteria obſeruatur. Curationem *ibidem* ponit Aetius. Et omnino licet aliquod vlcus aut abſceſſus ſit in inteſtinis, cum alui fluxu, modo materia fluxus cauſa inteſtina non exulceret, non eſt dyſenteria, ſed diarrhœa ſolum.

Signa ex excrementis.

Quantum ad ſigna cauſſarum, ſumuntur ea ab excrementis, quæ aliquando ſunt citrina & bilioſa, aliquando albicantia, & pituitoſa, interdum viridia, interdum nigricantia & atrabilaria, ſanioſa, cruenta, purulenta. Huc adiungenda ſunt ſigna abundantium in corpore humorum, ſumpta ab ætate, temperamento, tempore anni, vitæ genere. Imprimis verò conſiderandum & quærendum: An maligna & peſtilentialis ſit dyſenteria nec ne. Cognoſcitur autem id ex præcedenti anni temporum ſtatu. Si enim is præter ſolitum ad exceſſum aliquem deflexerit, & humores in corpore corruperit, malignam dyſenteriam id indicat. Symptomata quoque ſunt peiora & grauiora, ſæpe accedit angina, delirium, exulceratio circa anum & excrementa valde fœtent, ac varios colores habent. Plures etiam eodem tempore dyſenteria corripiuntur & moriuntur.

Dyſenteriæ malignæ ac peſtilentialis ſigna.

An tenuia, an vero craſſa inteſtina affecta ſint, quod ad curationem rectè inſtituendam non parum facit, etiam cognoſcendum. Plurimi quidem ſtatuunt, ſi dolor ſupra vmbilicum percipiatur, tenuia inteſtina, ſi infra, craſſa affici. Verùm cum tenuia inteſtina & ſupra & infra vmbilicum ſint, & colon etiam ſtatim ſub vmbilico ducatur, eoque illic affecto dolor quoque ſupra vmbilicum percipiatur, non ſolùm ad hoc reſpiciendum, an dolor ſupra vel infra vmbilicum ſit, ſed totus inteſtinorum ductus & circuitus conſiderandus, & reliqua etiam ſigna, quæ mox dicentur, coniungenda.

An tenuia, an craſſa inteſtina afficiantur.

Plerique etiam, ſi tenuia inteſtina affecta ſint, ramenta minora & tenuiora eſſe, ſi verò craſſa, ramenta maiora ac craſſiora cum copioſiore pinguedine excerni docent, de quo quid ſentiendum ſit, antea dictum. Hoc tamen non inficior, illud quod ex inteſtinis craſſis excernitur, differre ab eo, quod à tenuibus prouenit. Sunt enim inteſtina craſſa carnoſa magis, quam tenuia, & extra pinguedine copioſiori obducuntur. Ideóque ijs exulceratis valde carnoſum quid excerni poteſt, de quo Hippocrates, *4. aph. 26.* Dyſenteria laboranti ſi veluti caruncula excant, lethale. Poteſt n. carni ſimile quid ab inteſtinorum craſſorum ſubſtantia exulcerata valde excerni, aut, quod Cardanus, *in comm. huius aphoriſmi* exiſtimat, tota ſubſtantia inteſtinorum exeſa, partes meſenterij abſumuntur, & quæ extra inteſtina ſunt, & caro & corpus glanduloſum, cui colon inſidet, & pinguedo excerni poſſunt. Vt ergò rectè cognoſcatur, An inteſtina craſſa, an tenuia affecta ſint, conſideranda ſunt, dolor, locus doloris, tempus exitus excrementorum, & mixtio ſanguinis ac purulentæ materiæ cum excrementis alui.

Tenuium inteſtinorum affectorum ſigna.

Si enim tenuia affecta ſint, dolor eſt acutiſſimus, ita vt ægri q. aciculis ventrem compungi ſibi conquerantur. Inteſtina enim tenuia ſunt magis membranoſa, & ſenſu exquiſitiore prædita. Aluus non ſtatim poſt dolorem aut tormina ventris excernitur, cruor cum ſtercoribus vniuerſis miſtus eſt. Atque eò euidentior eſt cruoris & ab vlcere excretorum mixtura, quò locus affectus altior eſt. Etenim cum via illa ab inteſtinis ſuperioribus ad anum longior ſit, ſanguis & purulenta materia antequam per aluum excernantur, diutius in eo commorantur, atque ita facilius & exactius ſtercoribus permiſcentur. Aetius addit, bilioſa & porracea ac omnino variegata eiici, ſtercore commixto, cum torminibus & virium exolutione, ægrotumque febri & ſiti infeſtari.

Ieiuni inteſtini affecti ſigna.

Si ieiunium inteſtinum exulceratum ſit, quod rarò accidit, dolor eſt maximus, excrementa crudiora apparent, ſanguinem nigriorem valde immiſtum habentia, ob longum tranſi-

tum per vniuerſa inteſtina, bilem item abunde flauam: adeſt nauſea & cibi faſtidium, interdum & vomitus, ardor linguæ & vigiliæ; quandoque & febris acuta. Vires ita deiiciuntur, vt non procul ab interitu ægri eſſe videantur, & ſigna alia concurrunt, quæ apud Aëtium, *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 43. reperiũtur. Vbi verò inteſtina craſſa afficiuntur, dolor magis infra vmbilicum percipitur, iſque non ita vehemens ac diuturnus. Inteſtina n. craſſa tenuibus ſunt magis ſuo modo carnoſa, atque ideo ſenſu minus exquiſito prædita, ſicut id ex differentia doloris in colica & iliaca paſſione videre eſt. Nam etſi in colica dolor etiam ſatis vehemens eſt: in iliaca tamen longè acerbior eſt. A torminibus & cruciatu ventris ſtatim fit excretio: Cruor & purulenta materia, alui excrementis ſupernatat, aut tantum iis extra hæret. In maiori exulceratione veluti carunculæ excernuntur, vt modò dictum.

Craſſorum inteſtinorũ affectorum ſigna.

Vlceris in dyſenteria conſtitutio vt cognoſcatur.

Vlceris conſtitutio & tempora etiam ex deiectionibus colliguntur. Primò enim bilioſa, hinc ſanguis, poſtea mucus vel etiam quaſi carunculæ excernuntur. Vbi putrida & malè olentia deiiciuntur, vlcus corroſiuum & malignum indicatur. Hoc tamen etiam hîc non prætereundum, interdum mox in principio, & cum diarrhœæ potius, quam dyſenteriæ nomen affectus mereatur, ſanguinem ſæpe ſatis copioſum, rarius purum, frequentius concretum & nigrum excerni, ob irritationem validam, ſicut & interdum fit in αἱμοῤῥοΐσι, nondum exulceratis inteſtinis, cum id ſtatim in principio diarrhœæ accidat, ſed oſculis venarum meſaraicarum ſaltem reſeratis. Tum ergo & alia ſigna dyſenteriæ etiam conſideranda ſunt, de quorum abſentia, & quod mox in principio alui fluxus cum excrementis reliquis ſanguis excernitur, non dyſenteriam, ſed diarrhœam ſaltem eſſe, colligi poteſt, curatúrque talis fluxus longè facilius, quam vera dyſenteria. Poteſt tamen in dyſenteriam degenerare. De ſignis omnium dyſenteriæ differentiarum ſecundum vlcerum varietatem & loca affecta agit Aretæus, *de ſign. morb. diutur. lib.* 2. *cap.* 9. Quomodo gradus dyſenteriæ cognoſci poſſit, ex ſuperioribus ſatis patet.

Signa temporum.

De temporibus eius cognoſcendis vt aliquid addamus, cognoſcuntur ea ex materiæ, quæ excernitur, cruditate & coctione. Principium quidem facilè cognoſcitur, cum excrementa alui ſunt fluidiora, ſanguiniſque aliquid admiſcetur. Augmentum, quando feces iam planè à naturali ſuo ſtatu recedunt, & maiora iam exulcerationis ſigna adſunt. Quæ vbi ſumma ſunt, ſtatus eſt. Declinatio tandem, quando feces alui iterum ad ſtatum naturalem redire incipiunt, nec æger toties aluum deponere cogitur, appetitúſque redit.

Dyſenteriæ vt ſimulari poſſint.

Signis tandem ex Polybij *lib.* 6. *ſtratag.* addimus, Amphiretum à pyratis, vt magnum ab ipſo λύτρον extorquerent in Lemno detentum, à cibo abſtinuiſſe & rubricam aquæ marinæ permixtam bibiſſe. Itaque cum ſanguinis fluxu eum laborare crederent, ne moreretur, à vinculis eum liberarunt: atque is fugâ elapſus eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Vt in aliis morbis de euentu præſagium ſumitur ex naturæ robore & morbi vehementia, eorumque inter ſe collatione: ita idem in dyſenteriæ euentu præſagiendo obſeruandum. Colligitur autem magnitudo morbi & naturæ robur ex loco affecto, cauſſis, effectis & vlceris conſtitutione ac ægri natura & diſpoſitione.

Dyſenteria affectis ſuperioribus inteſtinis.

1. Periculoſior eſt dyſenteria, & difficilius curatur, in qua inteſtina ſuperiora afficiuntur. Grauiora enim ſymptomata accidunt ſuperioribus inteſtinis affectis, nempe faſtidium cibi vehemens, nauſea, vomitus, vigiliæ cum dolore, & virium deiectio: ſicut & vulnera inteſtinorum gracilium difficilius curantur, præſertim ieiuni, cuius vulnera lethalia ſunt, ſecundum Hippocratem, 6. *aphor.* 18. Galenum, 6. *m. m. cap.* 4. cum propter magnitudinem multitudinémque vaſorum, tum quod tunica eorum neruoſa eſt, tum denique quod inteſtinum illud bilem ſinceram excipit, ac medicamenta non diu retinet, epatique proximum eſt. Facilius autem curantur vulnera & vlcera inteſtinorum craſſorum & inferiorum. Aëtius, *tetrab.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 43. 2. A ſyncera deiectione dyſenteria malum, 7. *aphor.* 23. Synceras autem deiectiones Galenus interpretatur nulla aquoſa humiditate permixtas, ſolumque eum habentes purum & ſimplicem humorem, qui per inferiora deiicitur, ſiue ſit flaua bilis ſiue atra. Per tales enim deiectiones inteſtina exulcerantur. 3. Peſſimæ ſunt dyſenteriæ, in quibus quæ excernuntur porri ſpeciem habent, ſúntque nigra, plurima, varia, graueolentia. Aetio, *tetrab.* 3. *ſerm.* 3. *cap.* 43.

Dyſenteria ab atra bile.

4. Dyſenteria ſi ab atra bile incipiat, exitioſa eſt. Hippocrates, 4. *aphor.* 24. quod *ibidem* etiam, *aphor.* 22. docet. Quia nihil differt à cancro exulcerato, qui cum in exterioribus corporis partibus rarò curationem admittat, multò minus in intimo inteſtinorum curabitur, vt Galenus, *in comm. alleg. aphor.* explicat: Qui etiam videatur *in l. de atra bile cap.* 5. Seu, vt Aetius, *loco allegato*, iſta proponit. Si ab acribus cibis aut flaua bile dyſenteria oboriatur, ferè in totum ipſam curamus. Si verò ab atra bile initium ſumat, ſiquidem ratione κρίσεως febrilium morborum bilis iſta excernatur, etiam hanc ſanare non deſperamus. Si verò ſuâ ſponte, nullo præcedente febrili morbo, neque coctione bona apparente, atra bilis excernatur, immedicabilis dyſenteria ea exiſtit, nihilque à cancro exulcerato differt. Nimirum bilis atra ſincera & abſque ſignis coctionis ſemper lethaliter excernitur: Si autem præcedentibus ſignis coctiones excernãtur non pura & ſincera atra bilis erit. Hercules quoque Saxon. *panth. lib.* 3. *cap.* 23. quendam curatum vidit laborantem dyſenteria primò ex flaua, poſtea ex atra bile cum ſingultu & vomitu.

Dyſenteria à pituita ſalſa.

5. Dyſenteria à pituita ſalſa proueniens crudeliſſima eſt; quoniam bilioſus humor tranſeundo quidem affligit: Hic autem cum ſit lentus, moram trahit, & cunctatione ſua amplius exulcerat. Galenus, *in comment. ad aphor.* 12. *ſect.* 3.

Dyſenteria lienoſis accidens.

6. Lienoſis dyſenteria ſuperueniens bona eſt, 6. *aphor.* 48. Humores enim craſſi & melancholici, qui lieni erant infarcti, tranſponuntur & euacuantur. Non verò propriè dicta atra bilis intelligitur, cuius antea facta eſt mentio, ſed humor melancholicus, à quo dyſenteria ſalutaris exiſtere poteſt, niſi dyſenteria illa diutius duret, vbi hydrope aut lienteria ſuperueniente ægri moriuntur, teſte Hippocrate, 6. *aph.* 43. Itaque in dyſenteria diſcernendus eſt humor melancholicus; ſanguis item in inteſtinis concretus, qui pici ſimilis eiicitur, ab eo, qui verè atra bilis nominatur. Quoniam ab humoris melancholici & ſanguinis talis excretione multi euaſerunt, quemadmodum eius rei exempla, ſiue cum febre, ſiue abſque ea ægri fuerint. Holl. affert, 1. *de int. mor. ſcho. in cap.* 43. in c. de dyſenteria, & nos aliquot eius rei exempla obſeruauimus.

Dyſenteria poſt maniã & hydropem.

7. A mania dyſenteria aut hydrops, aut ecſtaſis bonum. 7. *aphor.* 5. Nam dyſenteria aut hydrops maniæ ſuperueniens remedio eſt, ratione tranſlationis materiæ à capite ad inferiora corporis. De proximis tamen duobus prognoſticis hoc etiam notandum, dyſenteriæ vocabulum interdum non propriè accipi, ſed diarrhœæ quoque tribui, in qua humores, qui excernuntur, ita praui ſunt, vt tormina & difficultates inteſtinorum, quod vox dyſenteriæ exprimit, inferant, licet exulceratio

nulla adhuc adſit. Nam ſi exulcerata eſſent ab humore atro inteſtina, tantum abeſt, vt à tali alui fluxu mala melancholica prædicta ſanarentur, vt potius inſanabile malũ introduceretur. Et licet in tali dyſenteria quandoque ſanguis vnâ excernatur, potius ex reſeratione venarum meſaraicarum id accidit, quam ab inteſtinorum exulceratione, quæ omnino lethalis eſſet. Per venam enim dyſenteriam ab atro humore nullus morbus feliciter ſolui poteſt. 8. In profluuiis alui mutationes excrementorum iuuant; niſi in praua commutentur. 2. *aphor.* 14. 9. Si dyſenteriæ ructus vel crepitus ventris ſuperueniat, bonum. Indicio enim eſt, naturam iterum in cibum iam agere & coctionem incipere. 10. Effuſio puri ſanguinis dyſenteriæ aduenians mala. Venas enim maiores eroſas indicat. 11. Conuulſiones & rationis perturbatio dyſenteriæ ſuperuenientes mortem ſignificant. 12. Quæ poſt abſceſſuum eruptiones fiũt dyſenteriæ, graues ſunt propterea quod vires deiectæ iam ſint, per coincidentes inflammationibus febres ac dolores. Graues quoque ſunt, quæ cum vehementi inflammatione oboriuntur, quæque cum febre ac amiſſo appetitu. Aëtius, *loco allegato*. Irritatur enim febris aſſiduo dolore ac vigiliis, & corporis agitatione per frequentem alui deiectionem, & propter humoris prauitatem febris mali moris ſignificatur. 13. Si dyſenteriâ laboranti veluti carunculæ deiiciuntur, lethale eſt, 4. *aphor.* 46. Cum enim id magnam exulcerationem ſignificet, ſubſtantia inteſtinorum neque regigni, neque cicatrix tam magna exulcerationi obduci poteſt. Parit ergo æger vel breui tempore, ſi cum acuto morbo dyſenteria coniungatur, vel longiore, cum malum aut in maraſmum deſinit, aut in vlcera profunda & ſerpentia. Et communiter interpretes id, quod Hippocrates veluti carnes appellat interpretantur de ſecunda inteſtinorum tunica, quæ excernatur, eamque dyſenteriam inſanabilem pronunciat Hippocrates: licet Braſauolus, *in comm.* etiam eam ſe ſanaſſe dicat. Cardanus tamen, *in comm.* id, quod ſimile eſt carni in dyſenteria, à meſenterio & vicinis partibus eroſis inteſtinis, excerni ſtatuit. 14. In longis dyſenteriis cibi faſtidium malum, & cum febre peius, *6. aphor.* 3. Ventriculo enim per conſenſum cum inteſtinis affecto labefactatur concoctio, vt ἀνόρεκτος æger fiat. Quod ſi febris ſimul coniungatur, vel vlceroſa aliqua in inteſtinis putredo aderit, vel inflammatio, vel febris mali moris. 15. Dyſentericis vomitus billioſus initio malum. Hippocrates *in Coac.* Magna enim vis bilis æſtuantis indicatur, quæ ventrem ſuperiorem & inferiorem turbat. Præterea ſymptomatica eſt illa excretio; ſiquidem initio nihil bene planè euacuatur à natura, & ſemper prauum, eſt ſtomachum per ſympathiam inteſtinorum in dyſenteria affici. 16. Periculoſa eſt dyſenteria cum continua alui deiectione, aut ſi ceſſante deiectione cruenta nouus fluxus dilutus cruentus, inſtar epatici, aut alia fœda Diarrhœa ſubſequitur, in qua excrementa fœtida ſunt valde, & cadaueroſum humorem præ ſe ferunt. Significat enim hoc inteſtina valde exulcerata & corrupta eſſe. 17. Si dyſenteria ſit ſymptoma febris malignæ, peſtilentis & contagioſæ, periculoſa ea eſt, & plurimi ea intereunt. 18. Dyſenteriæ, ſi cum febre inuaſerint, aut variis alui deiectionibus, aut cum epatis inflammatione, aut hypochondrij aut ventris, aut quæ doloroſæ fuerint, aut quæ cibos intercipiunt, ſitimque inducunt, hæ omnes malæ ſunt. Videantur, quæ ſequuntur. 2. *Prorrh. t.* 29. 19. Si dyſenteriæ febris acceſſerit, quæ antea non aderat, aut ſi, quæ exigua aderat, intendatur, vel putredinem circa vlcera maiorem factam, vel inflammationem aliquam acceſſiſſe ſignificat, quorum vtrumque periculoſum eſt; & imprimis ſi ad cibi faſtidium febris acceſſerit, res deſperata eſt. 20. Si quis ex morbo aliquo acuto releuatus dyſenteriâ corripitur, vt plurimum breui moritur. Vires enim primo morbo abſumtæ morbo tam graui ſuſtinendo non ſufficiunt. 21. Dyſenteriæ ſuperuenit Lienteria. 7. *aphor.* 76. Læſis enim tranſitu humorum vitioſorum inteſtinis, ventriculi etiam temperies naturalis per conſenſum debilitatur, vnde chylus crudus deiicitur, ipſorumque temperie à dyſenteria læsâ chylum in ventriculo elaboratum amplius, vt par eſt, ea retinere & elaborare non poſſunt. 22. Singultus dyſenteriæ ſuperueniens plerumque lethalis eſt. In principio tamen morbi minus periculoſus eſt, quam ſi in morbi progreſſu accidat. 23. Circumfertur etiam paſſim hoc prognoſticum. Si in dyſenteria puſtula nigra poſt aurem appareat ſiniſtram, ſimilis orobo, cum ſiti magna, mortem in vigeſimo futuram ſignificat. Cuius tamen quæ ſit ratio, non ita planum eſt. Niſi fortaſſe ſit à malignitate, ob quam interdum parotides & tumores poſt aures erumpere ſolent. Et omnino, quò plura ſigna praua, quæ in morbis aliis acutis mortem præſagiunt, adſunt, eò dyſenteria periculoſior eſt. 24. Dyſenteria, quæ in ardentibus febribus à critico naturæ motu fit, intempeſtiuis ſuppreſſa inflammationes aut abſceſſus gignit in lateribus, viſceribus, & articulis, via inferiore præcluſa, & materia ad interiores partes regurgitante; quandoque etiam in hydropem & alios grauiſſimos affectus degenerat. Imò in quacunque dyſenteria, ſi intempeſtiuè ſupprimatur, talia vel ſimilia mala metuenda ſunt; cum materia tam praua nunquam in corpore ſine detrimento detineri poſſit. Hippoc. *in Coac. aph.* 462. 465. *de vict. rat. in acut. ſect.* 4. *ſec. cod. Foeſij pag.* 73. Gal. *de ven. ſect. aduer. Eraſiſt.* 6. 25. Mulieres, quam viri, ſenes & pueri, quàm iuuenes, & in ætatis vigore conſiſtentes, difficilius curantur in dyſenteria. Aetius, *loco allegato*. Mulieribus & pueris hoc accidit, quia ob mollitiem vires citò deiiciuntur, minúſque præceptis medicis obtemperant. Præterea ipſorum inteſtina humidiora ſunt, & propterea putredini aptiora: ſiue, vt loquitur Aëtius, ad vlcera ſerpentia longe proniora. In ſenibus verò magnitudo cauſſæ ſignificatur, ob quam in corpore minus diſpoſito tam bilioſa & acria excrementa generantur & cumulantur: Cui accedit vitium & caloris natiui imbecillitas, quæ cauſſæ morbificæ minus reſiſtere poteſt. Dyſenteria infantium, quæ cum vomitu & vermibus eſt, plerumque lethalis eſt, præcipuè ſi coniungatur febris acuta. Maximam enim humorum corruptionem & putredinem, atque inteſtina ſuperiora affici ſignificat. 26. Mulieri vterum gerenti ſi aluus plurimum profluat, periculum ne abortiat, quoniam non ſolum praui humores euacuantur, ſed ſimul chylus & ſucci ad alendum vtiles cum iis abripiuntur & excernuntur: atque ita fœtus nutrimento ſuo defraudatur, vnde in vtero emoritur, vel etiã viuus erumpit. Et præterea irritatio expultricis facultatis inteſtinorum in conſenſum trahit expultricem vteri. 27. Mulieres grauidæ dyſenteriâ laborantes poſt partum plerumque dyſenteriâ liberantur. Ita Epicharmi vxori ante partum dyſenteria, dolor & alui deiectiones ſuberuentæ, mucoſæ fuerunt, vbi peperiſſet, ſtatim ſanata fuit. Hippocrat. *l. 6. & 5. Epid. t.* 33. *& 7. Epid.* 49. Eius rei exempla etiam duo obſeruaui in duabus fœminis nobilibus, quarum vna anno 1624. menſe Auguſto, iam partui vicina dyſenteria correpta fuit, quæ cum peperiſſet, ſtatim à dyſenteria liberata fuit. Verum, quod

Poſt abſceſſuum eruptiones dyſenteria.

Carunculæ in dyſenteria excretæ.

Vomitus billioſus in dyſenteria

Dyſenteria cum febre maligna.

Febris dyſenteriæ accedens.

Dyſenteria poſt morbum acutum.

Lienteria dyſenteriæ ſuperueniens.

Singultus in dyſenteria.

Puſtula nigra poſt aurem in dyſenteria.

Dyſenteriæ intempeſtiuè ſuppreſſæ incommoda.

Mulieres pueri & ſenes cur in dyſenteria grauius decumbant.

Grauidæ dyſenteria laborantes.

Mulieres grauidæ poſt partum dyſenteriæ liberantur.

micum, infans, quem edidit, ſequenti anno, eodem menſe & ſeptimana, quo ante annum mater, dyſenteriâ correptus & mortuus fuit; cum tamen nemo in ea familia dyſenteria tum ægrotaſſet. Altera verò anno 1625. menſe Auguſto, dyſenteria correpta, cum à pariendi tempore adhuc abeſſet lōgius, abortiit & fœtum mortuum edidit, ſed & ipſa à dyſenteria liberata eſt. Si verò poſt fœtus & ſecundinæ excluſionem tormina eodem die aut non multò poſt non remiſerint, puerperæ periculum denunciat, Hippoc. 2. *prad.* 27. Mors nunc citius, ſeptimana prima vel ſecunda, nunc tardius, tertia ſeptimana ſuperuenire ſolet, ſi dyſenteria ſit lethalis. Quod ſi in vlcus ſordidum deſinat, tunc ceſſante dyſenteria ægri diu poſtea purulenta deiectione laborantes conſumuntur, & tandem extinguuntur.

Indicationes.

Indicationes.

Cum in dyſenteria ſit inteſtinorum exulceratio, ſeu ſoluta vnitas, ſolutam continuitatem vniendam, & id, quod abraſum ſeu eroſum & amiſſum eſt, quantum fieri poteſt, reponendum & inſtaurandum eſſe indicatur. Verum cum id feliciter expediri non poſſit, niſi prius cauſſa tollatur, humor erodens & abradens euacuandus & abſtergendus, ſimulque eius acrimonia & prauitas mitiganda ac corrigenda eſt; ſanguis & alii humores ad inteſtina confluentes reuellendi & deriuandi ſunt; fluxuſque adſtringendus ſiſtendus. Dolor, ſi vehemens ſit, leniendus & tollendus. Et quidem in principio, & dum vires adhuc conſtant, maximè legitima dyſenteriam curandi ratio eſt, cauſſæ primum rationem habere, poſtea vlceri & dolori prouidere. Nam ſi cauſſa in principio dyſenteriæ negligatur, & fluxum ſiſtentia adhibeantur, vlcera & dolor magis exaſperantur, & malum incurabile redditur. Et ſi dyſenteria à maligno & contagioſo humore proueniat, aut cum febre maligna coniuncta ſit, malignitatis maxima habenda ratio eſt, & alexipharmacis ei reſiſtendum. Ideoque vt hæc in pauca contrahamus, & curandi ſcopos in dyſenteria breuiter complectamur, cum id, quod primum eſt in indicatione, ſit vltimum in executione, & contrà; acres & vitioſi humores euacuandi ſunt, eorumque acrimonia temperanda eſt, & ſi maligni ſimul ſint, malignitas alexipharmacis expugnanda, ab inteſtinis auocandi, fluxúſque ſiſtendus, dolores mitigandi, vlcus mundandum & conſolidandum: de quibus iam ordine dicemus.

Curatio venæ ſectio.

Venæſectio.

Primo autem loco diſpiciendum, an venæ ſectione in dyſenteria opus ſit. Eſtque aliqua inter Medicos hac de re controuerſia. Sunt enim nonnulli, qui venæ ſectionem nec neceſſariam eſſe, nec locum habere exiſtimant: Cum in dyſenteria bilis potius, quæ purgationem, non venæ ſectionem requirit, quam ſanguis peccet, & ad vlceris curationem nihil facere venæ ſectio, ſed vires potius aſſidua deiectione & vigiliis ac febribus ſæpe debilitatas deiicere videatur. Et Galen. 1. *ad Glauc. cap.* 14. *&* 1. *de rat. victus in acutis t.* 16. Aluo fluente ſanguinem detrahere prohibeat. Verùm Aetius, Al. Trallianus & alij plurimi Medici venæ ſectionem probant, neque ſine ratione, cum & indicationes ſanguinis euacuationis, & permittens in dyſenteria adeſſe poſſint. Sanguis nimirum copia, motu aut qualitate, vel etiam hiſce modis omnibus vel pluribus peccans viréſque ſatis fortes. Si igitur magna ſanguinis adſit copia, aut humori peccanti ſanguis admiſtus ſit, aut vehemens eius ad inteſtina ſit impetus, aut maligni adſit, vel metuenda ſit inflammatio inteſtinorum, aut dyſenteria ex phlegmonode inteſtinorum diſpoſitione ortum habeat, dolórque

A ſit vehemens, aut febris continua ſit coniuncta, aut epar malè affectum vel valde calidum materiam fluxioni ſuppeditet, aut cōſueta aliqua euacuatio ſit ſuppreſſa: omnino venæſectione opus eſt, modò vires eam permittant. Poteſt enim omnibus hiſce requiſitis & ſcopis ſatisfacere venæſectio, ſanguiniſque copiam, ſi quæ adeſt, imminuere, inflammationem, ſi adſit, tollere vel imminuere, ſi immineat, præcauere, epatis calorem temperare, febrem mitigare, dolores demulcere: ſeu vt Aetius ait, etiam paucus ſanguis per vices emiſſus, inflammationes mitigat, eius impetum ad inteſtina reuellit, eiuſdémque ac epatis calorem ſuperantem ſenſim refrigerat, ſomnum affert, qui optimum dyſentericis remedium eſt. B Teſtatúrque experientia, venæſectionem ſæpe profuiſſe in dyſenteria, annotauitque aliquot venæſectionis in dyſenteria feliciter adminiſtratæ exempla Antonius Donatus ab Alto mari, *de medend. corp. hum. mal. cap.* 24. & Iulius Cæſar Claudinus, *Reſponſ.* 6. ſcribit, ſe iuratò affirmare poſſe, ſe in dyſenteria ſui temporis Epidemia complures hoc præſidij genere ſeruaſſe, & citius ſanitati reſtituiſſe. Et quamuis Galenus aluo fluente venæſectionem prohibeat, & æger duas euacuationes ſimul ſuſtinere poſſe non videatur: tamen id tantum de eo fluxu intelligendum eſt, ad cuius amolitionem nihil conferre poteſt venæſectio, & qui vires iam valde deiecit. Cum ergo multis de cauſſis neceſſaria ſit venæſectio, vbi ea opus, non omittenda: maturè ta- C men, vt mox dicetur, dum vires adhuc conſtant, inſtituenda. Euacuandus autem ſanguis neque copioſè, neque confertim, ſed paulatim & potius per vices. Ita enim commodior fit reuulſio, nec vires ita deiiciuntur. Atque aperienda eſt in cubito vena mediana, vel epatica, & quidem anguſto foramine, vt paulatim ſanguis emittatur. Si tamen ſuppreſſa ſit aliqua ſanguinis euacuatio, vt hæmorrhoides, potius vena in talo aperiatur, niſi forſan copioſa in vniuerſo corpore ſanguinis redundantia baſilicam aperire iuſſerit. Et quidem mox in initio & intra primos dies vena aperienda eſt, dum vires adhuc conſtant, vt prohibeatur ſanguinis ad partem affectam affluxus, inteſtinorumque inflammatio, atque acriorum humorum generatio. Si quid prohibeat venæſectionem, cucurbitulæ cum ſcarificatione D ſcapulis affigendæ.

Purgatio.

Purgatio.

Dyſentericum fluxum non ſtatim ſupprimendum eſſe, iam antea dictum. Vt enim Galenus, *de venæ ſectione aduerſus Eraſiſtratum cap.* 6. docet, Ex dyſenteria, vt & aliis fluxibus intempeſtiuè ſuppreſſis, melancholia, inſania, pleuritis, dolor renum, ſanguinis vomitus, epilepſia, hydrops oriri poſſunt. Et Hollerius, *comm.* 1. *ad aphor.* 30. *lib.* 6. *ſect.* 2. *Coac.* refert, ex dyſenteria, materiâ ad manum conuerſa, fœdam denſamque ſcabiem lepræ perſimilem excitatam fuiſſe. Et Hercul. Saxon. *prælect. part.* 2. *c.* 20. §. 8. narrat, ſe duos curaſſe, qui in ophthalmiā & articulorum dolorem inciderant ex importuno E remedij adſtrictorij vſu in dyſenteria ex pituita ſalſa. Et Fœſius, *in comm. Coac. p.* 180. refert, ſe vidiſſe quendam ex ſuppreſſa dyſenteria inſanum factum, & mulieri in reliqua vita ita aluū fuiſſe adſtrictam, vt non niſi ſeptimo quoque die egereret. Vt ergo humor, qui inteſtinis adhæret, eáque erodit & exulcerat, abſtergatur, & qui aliunde nonnunquam affluit, euacuetur, Purgatione opus eſt, de qua tamen cum Medici diſſentiant, de ea *quæſtione* 4. dicetur. Quibus autem medicamentis purgatio inſtituenda ſit, porrò diſquirendum. Neque enim eadem planè omnium hac de re videtur eſſe ſententia. Alij quidem, quando humorum vitioſorum adeſt

An purgantia exhibenda ſint in dyſenteria.

Qualia purgantia in dyſenteria vſurpanda.

magna copia & ad inteſtina confluit, ſtatim, & quidem copioſiore ac ſubita euacuatione humorem vitioſum expurgandum exiſtimant, cum, vt modò diximus, in ea, quæ lentè ac paulatim fit, expurgatione, longiore ac lento humorum vitioſorum per inteſtina tranſitu, ac diuturniore in iis mora, maior inteſtinorum exulceratio facile fieri poſſit. Plerique verò medicamentis lenioribus vtuntur. Inter leniora tamen laxantia non conueniunt, quia aluum iam antè laxam & lubricam offendunt, & laxiorem efficiunt; vnde caſſia à pleriſque improbatur: ſed potius mitioribus electiuè purgantibus, & quæ ſimul adſtringendi aliquam vim habent, qualia ſunt ſyrup. roſar. ſolutiuus, rhabarbarum, myrobalani & ſimilia purgationem abſoluendam ſtatuunt: Fortiora verò prohibent. Verum vtraque ſententia, ſi rectè explicetur & diſtinctio adhibeatur, admitti poteſt. Etenim hoc omnino verum eſt, fortiora medicamenta purgantia, qualia ſunt colocynthis, ſcammonium & ſimilia, hic locum non habere; cum non ſolum humores copioſius ad inteſtina moueant, ipſóſque ferociores reddant, verum etiam ea de cauſſa hic admitti non poſſint, quod, vt ſupra de cauſſis dictum, ipſi humores dyſenteriam excitantes qualitatem quandam & diſpoſitionem hiſce medicamentis cognatam habent quæ talibus medicamentis non augenda, ſed potius infringenda eſt. Itaque ſolum mitioribus illis & lenioribus purgantibus vtẽdum. Imo ſi humorum prauorum pauca omnino eſt quantitas, ſatis interdum eſſe poteſt, eorum acrimoniam obtundere, & medicamenta purgantia omittere, ac naturæ opus relinquere. Interim tamen iiſdem medicamentis mitioribus nunc copioſior nunc parcior purgatio institui poteſt, prout opus. Nam ſi humor vitioſus multo eſt in toto corpore, & ad inteſtina quaſi turgens affluit ac dyſenteriam excitare incipit, non incommodum videtur, mox in principio vna copioſiore euacuatione maiorem humoris peccantis partem euacuare. Poſtea verò ſtatim ea, quæ ſimul purgandi & adſtringendi vim habent, ſed in minore quantitate exhibere conuenit. Si verò alia cauſſa dyſenteriæ ſit, neque ea à critico quaſi fluxu originem habeat, parcior purgatio inſtituenda, atque ea, quæ leniter purgant, ſimúlque roborant, ſtatim vſurpanda. Neque etiam copioſius purgandum, cum humores praui, atrabilarij & maligna aliqua qualitate præditi ſunt. Hi enim prius temperandi, & cum aliis ſuccis miſcendi ſunt, vt miteſcant, & poſtea medicamento leniore expurgandi. Inter purgantia autem, quæ in dyſenteria locum habent, eſt primò ſyrupus roſarum ex infuſione roſarum pallidarum paratus, cum ſimplicis, tum multiplicis infuſionis. De vſu roſarum enim in dyſenteria hoc monendum, in principio roſas pallidas ſeu Prouinciales dictas vſurpandas, quarum ſuccus aluum mouendi vim habet, non rubras, quæ magis adſtringunt, & poſtea in progreſſu morbi, vbi adſtrictione opus eſt, vſurpari poſſunt. Et quidem ſimplex, & ex vnica infuſione paratus ſyrupus mitiſſimus eſt, & ferè ſaltem abſtergit; Fortior verò eſt ex multiplici. Datur autem vel ſolus vel cum pulpa tamar. aut diapruno ſimpl. in decocto hordei, vel ſero lactis, aut decocto, vel aqua deſtillata conuenienti. Myrobalani deinde in omnibus humoribus vſurpari poſſunt, quæ non ſolum humores peccantes euacuant, ſed etiam adſtrictionem relinquunt, ac inteſtina roborant, è quibus decoctum in dyſenteria vtiliſſimum paratur, de quo infra de potionibus.

Vſus purgantium in dyſenteria.

Tamarindi Foreſto in dyſenteria ſuſpecti ſunt: Heurnius tamen, *l. 2. meth. ad prax. cap.* 11. eoſdem laudat. Et cum inſignem humores acres & calidos

A temperandi vim habeant, non ſunt reiiciendi. Vtiliſſimum verò eſt rhabarbarum, cóque in dyſenteria ferè nihil præſtantius eſt. Ludouicus Septalius equidem, *in animad. Med. lib. 7. num. 92.* planè rhabarbari vſum improbat, quod igneas partes habeat, & quod in ſubſtantia ſumptum tunicis inteſtinorum & vlceribus adhæreſcens dolores pariat implacabiles, id quod ſæpe obſeruarit. Verum enim verò nullus vnquam Medicorum rhabarbarũ ideò ſuſpectum habuit, quod inteſtinorum tunicis adhæreſcat: & partes illæ igneæ, quas metuit, ſunt in ſucculenta eius parte, quæ facilè à ſubſtantia ſeparatur, ſi inde aliquid incommodi metuatur. Atque exiſtimo, dolores illos implacabiles, quos animaduertit Septalius, potius à bilis acrimonia, quam à B rhabarbaro excitatos fuiſſe; neque in hoc ipſi aſſentior, quod ſcribit, rhabarbarum mediocriter torrefactum vehementius & minore doſi purgare, quam integrum; cum certum ſit, vim purgantem in ſubtili & volatili parte ſubſiſtere, quæ etiam tritura aliqua ex parte diſſipatur. Verùm cum ille experientiam teſtem citet, cuilibet eam conſulere facilè eſt. De rhabarbaro verò, vt & myrobalanis, hîc notandum, nonnunquam in ſubſtantia dari, nonnunquam infundi, & macerari vel decoqui, vel etiam ex eo parari extractum. Cum verò rhabarbarum duplicem habeat ſubſtantiam; Vnam tenuem & ſubtilem, in qua vis eſt purgandi, alteram craſſiorem, in qua vis eſt adſtringendi: in infuſione & decocto, vt & extracto, vis purgandi præualet, adſtrictio verò C pauca eſt: in ſubſtantia verò maior eſt vis adſtringendi. Ideóque infuſum vel decoctum vel extractum exhibetur, cum ferè ſolùm purgare animus eſt, quod in principio ſtatim fieri debet. Vbi verò ſimul adſtringere volumus, in ſubſtantia exhibendum. Nõnulli vt vim purgandi minuant & adſtringentem augeant, rhabarbarum torrere iubent. Inter quos Matthiol qui, *in Apologet. aduerſ. Amatum Zuſitanum*, diſputat, & fusè cum experiẽtia, & Meſues autoritate, tum etiam rationibus adductis comprobat, rhabarbarum toſtum non ſolum non nocere dyſentericis, ſed potius iis plurimum prodeſſe, additque ſe ſcire ſexcentos homines rhabarbari toſti potu fuiſſe ſeruatos. Sic etiam Foreſt. *lib.* 22. *obſ.* 9. rhabarbarum parum torret, vt parte ſubtili & acri diſſoluta acrimoniam exuat. Verum toſtio cautè D inſtituenda, & cum purgare volumus, ea non niſi leuis eſſe debet. Ideóque cum facilè fieri poſſit, vt toſtum omnem vim purgandi, quæ in tenuibus ac volatilibus partibus conſiſtit, amittat rhabarbarum, vel toſtione aliquam acrimoniam acquirat, vtiliſſimum eſt, imprimis in principio, cum materiam euacuare animus eſt, rhabarbarum ſine toſtione exhibere. Et ſi omnino maior aliqua adſtrictio requiritur, poſſunt myrobalani, quæ ſatis adſtringunt, in maiore quantitate admiſceri, vel rhabarbarum in aqua plantaginis, tormentillæ vel alio conueniente liquore exhiberi; vel in hiſce aquis & liquoribus rhabarbarum macerari & infundi, atque infuſione abiecta ſubſtantia cum ſyrupo vel conſerua roſarum exhiberi. Ita enim vis purgandi maxi-E ma ex parte ſeparatur & remanet adſtrictoria. Vel, quod valdè commodum eſt, rhabarbarum aqua roſar. humectatur & conſpergitur, iterumque lento calore exſiccatur, idque aliquoties repetitur. Locum in dyſenteria etiam habeat Mechoacanna, quæ ob ſaporem, quem ferè nullum obtinet, infantibus, ac delicatioribus, qui rhabarbarum abhorrent, vt & aliis, exhiberi poteſt, purgátque ſine noxa, & ſeroſos humores leniter educit, atque adſtrictionẽ etiam quandam poſt ſe relinquit & aluum ſiccat, quod Ioan. Crato, *conſil.* 57. monet; *Mechoacãnæ*

Rhabarbarum quomodo in dyſenteria exhibendũ.

Rhabarbarum an torrendum.

Mechoacanna

vſum,

vſum, inquit, *non improbo; minus tamen frequentem eſſe volo, cum certum ſit, ex vſu frequentiore alvum plurimum ſiccari.* Pueris datur ʒ. j. adultioribus ℈. j. vel ℈. j. ß. in hoc morbo cum iuſculo carnis commodiſſimè. Dioſcorides etiam Agaricum ad ℈. j. dyſentericis exhibet. Cautè tamen exhibendus, præcipuè in ſubſtantia. Cum enim Auicenn. *lib.* 3. *fen.* 16. *tr.* 4. *cap.* 1. agaricum in colico dolore ideò improbet, quod inteſtinis firmiter adhæreat, eaque vellicet; eandem obcauſſam etiam in Dyſenteria adeo commodus eſſe non videtur. Et quidem myrobal. chebul. emblic. mechoacan. agaric. magis locum habent, cum materia Dyſenteriæ cauſſa eſt pituita vel humor ſeroſus: Si verò pituita ſalſa eſt, ex aduſtione & putredine ortum habens, quod fit in febribus diuturnis & acutis nonnumquam, aut humor melancholicus vel aduſtus admiſtus eſt, myrobal. Indæ, Polypod. epithyſol. ſenæ, etiam locum habent. E compoſitis vſurpari poſſunt, Elleniciu. diacatholic. tryphera Perſica, diaphœnicum; quod licet ſcammonium & turbith recipit, eorum tamen vires ita à palmulis & cæteris ingredientibus infringuntur, vt illius operationes & vires iecur non accendant, nec aliunde attrahat, quam à ſibi propinquiſſimis particulis, vt Amatus Luſitan. *cent.* 2 *cur.* 44. *in ſchol.* cenſet. Ex his variæ formulæ in rem præſentem fieri poſſunt.

Agaricus.

Potiones.

Potiones purgantes in dyſenteria.

℞. *Aq. Hord. ſimpl.* ℥. iv. *ſyrup. roſar. ſolut.* ℥. j. vel ℥. ij. M. Addi etiam poteſt pulp. tamarind. ℥. ß. præcipuè ſi magnus humorum feruor adſit. Vel ℞. *Tamarind.* ℥. ß. *cortic. myroba. citrin.* ℈. ij. *Coq. in aqu. hord. & plantag. In col.* infundantur *rhabarb.* ℈. j. ß. *ſpic.* gr. vij. Colat. ℞. ℥. iv. adde *ſyrup. roſar. ſolut.* ℥. j. M. Commendatur etiam valde à Pantaleone, *in pilular.* Decoctum myrobalanorum, quod ipſi appellatur Hyppocras de myrobalanis, & pro ſecreto habetur, quo & ipſe & alii Medici hactenus feliciter vſi ſunt. Paratur autem hoc modo: ℞. *Cortic. myrobal. chebulor.* ℈. x *citrinor.* ℈. v. *paſſul. minor.* ℥. ij. Coq. omnia *in aq.* ℥. xxvj. ad conſumpt. 3. part. Poſtea colentur cum aliquali expreſſione. *Colat. add. ſacchar.* ℈. x. Clarificetur *aromatiſando* Cinamom. ℈. vj. Si phlegma admiſtum ſit, ℞. *Myrobal. chebulor. emblic.* an. ℈. j. ß. *mechoacan. rhabarb.* an. ℈. j. Coq. in *aq. plantag. & hord.* Colat. ℞. ℥. iv. *mell. roſ.* ℥. j. M. Vel ℞. *Rhabarb.* ℈. j. *fol. ſen. el.* ℈. ij. *ſpic.* gr. vj. Infundantur in ſ. q. *aq. plantag.* Colat. addatur *ſyrup. roſar. ſolutiu.* ℥. j. ß. M. Si humor Melancholicus vel aduſtus admiſtus ſit. ℞. *Polyp. q. myrabal. Jndor. fol. ſen.* an. ℈. iij. *epithym.* ℈. j. *ſem. aniſ.* ℈. ß. *cordial.* an. P. j. Coqu. *in ſero lactis*, In col. ℥. iij. ß. *diſſolu. el. diacathol.* ℥ ß. Iterum coletur. F. Hauſtus.

Decoctum myrobalanorum.

Boli.

Boli purgantes.

℞. *Pulp. tamarind.* ℥. ß. *rhabarb.* ʒ. ij. *conſeru. roſar. recent.* ℈. ij. Cum *ſacchar.* F. Bolus. Vel ℞. *Rhabarb.* ℈. j. vel ʒ. iv. *ſp. diarrhod. abbat. vel diatrionſantal.* ʒ. ß. *conſeru. roſar.* ℥. ß. Cum *ſacchar*o F. Bolus. Vel ℞. *Agaric. trochiſcat. mechoac.* an. ℈. j. *conſeru. roſar.* ℥. ß. Cum *ſacch.* F. Bolus, ſi pituita, præcipuè ſalſa, admiſta ſit.

Pulueres.

Pulueres purgantes.

℞. *Rhabarb.* ℈. ß. *ad* ʒ. iv. *vel* v. pro ratione ætatis F. Puluis, qui vel cum vino rubro, vel aqua plantaginis, vehiculo aliquo exhibeatur. Vel ℞. *Rhabarb.* ℈. j. *cort. myrobal. citrin.* ʒ. j. vel ʒ. ß. F. Puluis, qui ſimiliter exhibeatur. Vel ℞. *Rhabarb.* ℈. j. vel ʒ. iv. *myrobal. citr. ſpec. diamarg. frigid.* an. ʒ. ß. F. Puluis.

Panis Martius.

Panis martius purgās.

Pro infantibus & delicatioribus paratur ex mechoacanna panis martius laxatiuus talis: ℞. *Amygdal. dulc. excort.* ℥. j. ß. *ſemi. melon. excort.* ℈. iij. *puluu. mechoacan.* ʒ. j. *ſacch. albiſſim.* ℥. ij. *C. C. præpar. mucilag. tragac. cum aqua roſ. facta* an. ℈. j. *Cum ſ. q. aq. roſ. F. ſ. a.* Panis *martius*, de quo infantibus ℈. ij. iij. vel iv. adultioribus ℈. vj vel etiam plus datur.

Syrupus.

Syrupus purgans.

Si humores miſti ſint, talis ſyrupus parari poteſt. ℞. *Rad. oxylapath. cichor. cort. frangul. polypod. q.* an. ℥. ß. *fol. plantag. veronic. agrimon.* an. M. ß. *myrobal. citr. Jndor.* an. ℥. j. Coqu. in *aqu.* In colatura Infund. *rhabarb. opt. mechoacan. albiſſ.* an. ℈. j. *fol. ſen. el.* ℈. vj. *flor. cordial prunor. ſylueſt.* an. M. ß. *cinamom.* ℈. ij. *ſpic.* ʒ. j. Manè ebulliant & colentur. Colat. adde *ſacch.* q. ſ. F. ſecundum artem ſyrupus. Cui ſub finem adde ſyrup. vel ſucci roſar. ſolut. ℥. j. ß. De quo infantibus à ℈. ij. ad ℥. ß. adultioribus ʒ. j. ß. vel ℥. ij. exhibeantur. Efficax eſt ſyrup. Abſterſiuus, qui ſub nomine D. Caſpari Packichij, quondam Phyſici Vratiſlauienſis, in eius Reip. officinis proſtat, ad imitationem decocti è myrobalanis Pantaleonis antea propoſiti paratus. Cuius deſcriptionem mihi cōmunicauit vir Clariſſ. Dn. D. Michaël Dorinvgius, eius Reip. Phyſicus Affinis meus honorandus. ℞. *Cort. myrobalan. chebul.* ℥. ij. *citrinor.* ℥. j. ß. *paſſul. minor. contuſ.* ℥. iv. Fiat horum omnium ſ. a. decoctio *in ſ. q. aqu. pur. ad dimidias.* Colaturæ ℞. ℔. iij. ß. *ſacch. alb.* ℔. ij. ß. Coqu. lento igne ad ſpiſſitudinem ſyrupi, qui clarificetur albumine oui, & aromatiſetur cum puluer. cinamomi elect. ℥. j. ß. Si verò æger omnino purgātibus vti nolit, antequam adſtringentia exhibeantur, iuſcula carnis bubul. aut gallin. per dies iii. vel iv. quotidie bis vel ter exhibenda, quę inteſtina abluunt, mundificant, dolorem mitigant, præſertim ſi vitellum oui vnius vel alterius addatur. Purgantia autem vt etiam Galenus, 5. *meth. med. cap.* 11. docet, per os aſſumpta maximè quidem conueniunt inteſtinis tenuibus affectis: vtilia tamen etiam ſunt, ſi craſſa afficiantur; cum etiam ad ea pertingant, eaque tranſeant, & malum ab inteſtinis craſſioribus ſæpe ſuperioribus communicetur. Si verò tantum inteſtina craſſa affecta ſint, clyſteres omnino neceſſarij ſunt, & purgantibus præmittendi, atque iis etiam ſubiiciendi. Clyſteres verò in maiore copia inijci debent, cum deterſione & purgatione opus eſt: cum verò & conſolidare volumus, minore quantitate adhibendi.

Syrupus abſterſiuus de myrobalanis.

Clyſteres.

Clyſteres.

Vt ℞. *Decocti hord.* ℔. j. vel ℔. j. ß. *ſacch. rub.* ℥. ii. *ſyr. roſar. ſolut.* ℥. i. F. Clyſter. Vel ℞. *Aq. hord.* ℔. i. *vitell. ouor.* num. ij. *ſacch. Thom.* ℥. ij. F. Clyſter inteſtina à bile & mordaci muco lauans, ita præſtans, vt interdum curandæ dyſenteriæ ſufficiat, vt Amatus Luſitanus, *cent.* 2. *curat.* 44. ſcribit. Vel ℞. *Decocti gallin.* ℔. j. *mell. roſat.* ℥. ii. *vitell. ouor.* num. ij. F. Clyſter. Vel ℞. *Hord. mund.* M. j. *roſar. pallid. furfur.* an. M. ß. Coqu. *in lacte recenti.* Colaturæ ℞. ℔. i. *vitell. ouorum* num. ii. F. Clyſter. Vel ℞. *Flor. verbaſc. roſar. rubr.* an. M. ß. Coqu. *in aq. hord.* Colaturæ ℞. ℔. i. Add. *mell. roſat.* ℥ i. ß. *vitell. ouor.* num. ii. F. Clyſter. Vel ℞. *Herb. violar. malu. mercurial.* an. M. ß. *roſar. rubr.* M. i. Coq. *in aq. hord* Colaturę ℞. ℔. i. Adde *elect. diacathol.* ℥. i. *ol. roſac.* ℥. ii. *mell. roſat. colat.* ℥ i. F. Clyſter. Vel ℞. *Flor. verbaſc. roſar. rub.* an. M. ß. *furfur. macri.* M. i. Coq. *in aq. hord.* Colaturæ ℞. ℔. i. Add. *mell. roſat. colat. ſacch. rubr.* an. ℥. i. *vitell. ouor.* num. ij. F. Clyſter. Habetur & alius in *Inſtitutionibus.* De Clyſteribus verò abſtergentibus, idem Septalius, *ibidem num.* 97. ſcribit: Medicos qui in principio dyſenteriæ ſæpenumero neceſſitati-

bus quibuſdam appatentibus ad abſtergentia confu- A gi, ne, ne adhæreſcente diutius tunicis inteſtinorum eiuſmodi humore ſalſo, vt putant, exulcerentur inteſtina, in maximo errore verſati. Mucoſitatem enim eiuſmodi non aduentitiam eſſe, neque præternaturalem, ſed naturalem, quæ à natura inteſtinis indita ſit, vt muniantur à bile, quæ cum fecibus in dies euacuatur, ne inteſtinorum interna pars abradatur. Quæ cum in diarrhœa à acribus humoribus commota & abraſa exire incipiat, ſi clyſmatibus magis abſtergatur, denudatam tunicam eo, quo munitur, facilius exulcerari poſſe putat. Ideoque diligenter curam adhiben. tam eſſe monet, vt mucoſi & viſcoſi humores à capite aut ventriculo defluentes ad inteſtina à naturali mucoſitate diſcernantur: quod licet B difficile ſit, eo tamen hanc mucoſitatem naturalem à præternaturali diſcerni putat, quod hæc frequentius cum pinguedine communcta eſſe ſoleat, & cum raſura aliqua interioris tunicæ: atque tunc non ſolum eſſe abſtergendum, ſed potius mitiga[n]dum pinguibus & viſcidioribus iniectis. Verum enim verò quod admixtionem pinguedinis & raſuram internæ tunicæ attinet, quid de eo ſentien[d]um ſit, iam ſupra dictum. Cum enim nulla intus ſit in inteſtinis pinguedo, falſum hoc eſt ſignum, quo mucoſitatem naturalem à pituita præternaturali diſcernere iubet. Et ra[ri]ò mucus ille naturalis copioſius excernitur, nec ita craſſus eſt, vt pituita vel pus, quod in dyſenteria dencitur, vt ſupra dictum. Et abſtergentes clyſteres C quum initio mittuntur, rarò tam acres ſunt, vt inteſtina abradere, & naturalem illam mucoſitatem ab iis abſtergere poſſint, ſed abluendo potius inteſtina ac detergendo bilem præcauent, ne ab ea inteſtina abradantur. Non inutile tamen fuerit, poſt abſtergentes clyſteres eos, qui emplaſticis medicamentis componuntur, quique internam inteſtinorum ſuperficiem contra aſſl[u]entis humoris morſum & acrimoniam obliniunt, vſurpare. Quomodo omnia ea, quæ monuit Septalius, pericula præcauentur. ℞ *Decoct. hord.* ℔. j. *album. ouor. conquaſſ.* num. ij *gumm. Arabic.* ℈. ij. *tragacanth.* ℈. iij. *axung. caprin.* ℥. ß. *ol. roſat.* ℥ ij *boli Armen.* ℈. j. F. Clyſter. Et ne D talibus clyſteribus materia mordax affluens in inteſtinis detineatur, clyſteres abſtergentes atque hos per vices inijcere vtile eſt. Purgantia autem iſta, & clyſteres ſtatim initio vſurpari debent, antequam à cauſſa morbifica inteſtina grauius lædantur & maior exulceratio excitetur. Neque ſolum ſemel purgandum, ſed aliquoties hoc faciendum, donec humor vitioſus maxima ex parte ſublatus ſit. Etſi tutum non videtur, vt æger continuis diebus purgetur, alternis id fieri poteſt, & interim clyſtere inijci poſſunt, quos vel vno die repetere licet. Si enim prius deſiſtatur, antequam materia euacuata ſit, ac fluxus intempeſtiue ſiſtatur, & ſupra enumerata mala ſequuntur, & materia detenta deterior redditur, ac maiore cum impetu & periculo fluxus redit. Et quamuis ſatis ante excernere videatur æger, tamen hoc non ſufficit. Heret enim ſubinde aliquid de materia in inteſtinis; imò, E quicquid æger vel cibi vel potus etiam boni aſſumpſit, corrumpitur, & in vitioſam materiam conuertitur vnde nulla excrementi naturalia redduntur.

Purgantia quando uſurpanda.

Vomitoria.

Vomitoria.

Vomitoria quod attinet, habent illa quidem locum quando à pharmaco maligno vel veneno dyſenteria ortum habet, & cum materiæ venenatæ portio aliqua adhuc in ventriculo hæret. Verùm ſi ab aliis cauſſis dyſenteria proueniat, cautè hic agendum, Materiam equidem ab inteſtinis auertit vomitus, eamque, quæ ſæpe pertinaciter in vaſis meſaraicis & ſplene hæret, ac ſenſim ad inteſtina affluit, conſortium educit, ipſumque fluxum ſiſtit, ſecundum Hippocratem, 6. *aph.* 15. *A longo alui profluuio habito ſpontaneus vomitus ſuperueniens malum ſoluit.* Verum cum dyſenteriæ alia, quam diarrhœa ſit ratio, & periculoſius ii laborent, quibus ſuperiora inteſtina afficiuntur, & ventriculus in conſenſum trahitur: non facile ſuaſerim, vt vomitoria propinentur, ne materia verſus inteſtina ſuperiora & ventriculum trahatur, iſque lædatur, & naturæ motus intervertatur, quæ per loca magis conuenientia vitioſorum humorum euacuationem inſtituere ſolet.

Diuretica.

Diuretica.

Poſtquam maxima materiæ pars per aluum euacuata fuerit, etiam ea, quæ reliquias ad vias vrinæ ducunt & deriuant, conueniunt, diuretica ſcilicet, B parata ex decocto vel emulſione 4. ſemin. frigid. maior. ex ſero lact. rad. fœnic. & petroſel. in iuſculo carnis coctis, additis iis, quæ robur ventriculi tuentur. Nullo verò modo in principio & antequam corpus purgatum ſit diuretica exhibenda, ne materia, dum ad renes tendens epar tranſit, ei aliquod damnum afferat. Monet quoque Celſus, ne tantum diuretica in hoc caſu conueniunt, quibus alioquin facile prodeſſe ſolent. Si verò effectum ſuum non facile conſequantur, malum potius augetur.

Sudorifera.

Sudorifera.

Sudorifera quoque non inutilia ſunt in iis, qui alias ad ſudandum faciles ſunt, & præſertim ſi æſtiui tempore gignitur. Quia ea cauſſa natura, quantum poteſt, in lecto ſe continet, & ab aeris externi iniuria ſeſe defendit, C vt acres vapores qui in venis extremis continentur, liberè expirare poſſint, & ad interna corporis non repellantur, & natura potius adſueſcat per alium materiam euacuare. Ideoque, vt Sauonarola hac de re ſcribit, cum intus adminiſtrantur frigida ſtiptica, extra adhibenda, quæ poros dilatant ac ſudare faciunt. Et compertum eſt ſudore copioſiore materia euacuata, & malignitate per ſudorifera & bezoartica expugnata dyſenteriam ceſſaſſe. Ita refert Guilhelmus Fabricius, *de dyſenteria cap.* 10. Principiſſam quandam, cum poſt eſum fungorum dyſenteria aliiſque ſymptomatibus tam grauiter laboraret, vt in agone verſari videretur, ſumptis lapidis bezoar. gr. D 40. in ſudorem calidum vnguentalem incidiſſe, & mox ſecutum ſomnum eſſe, ipſamque intra paucos dies ſanitati ſuæ reſtitutam.

Alexipharmaca & acrimoniam humoris mitigantia.

Alexipharmaca.

Ideoque mox in principio, & dum reliqua fiunt attendendum diligenter, quænam ſit humoris dyſenteriam excitantis natura. Si enim is malignus ſit, qualis in epidemia dyſenteria eſſe ſolet, fruſtra laboratur in dyſenteria curanda reliquis medicamentis, niſi ſimul, & quidem ſtatim in principio alexipharmaca, malignitatem humoris expugnantia, ſimul exhibeantur. Imò interdum purgantibus omiſſis ad alexipharmaca ſtatim confugiendum; cùm aliquando fluxus hic dyſentericus ſymptoma ſaltem ſit quaſi morbi primarij, febris ſcilicet malignæ & peſtilentis, quæ tandem etiam in veram peſtem degenerat. Habent E hic locum omnia ferè, quæ in febribus malignis & peſtilentibus contra malignitatem vſurpari ſolent, vt C. C. terra ſigillata, bolus Armenus, vnicornu, corallia, ſmaragdus, ſapphirus, qui teſte Fernelio, *ſ. meth med. cap.* 21. inteſtinorum vlcerationes ſanare creditur, ſcordium, quod teſte Dioſcoride, ad inteſtinorum tormina bibitur, plantago, tormentilla, pimpinella, ſanguiſorba. Locum etiam hic habent pulu[is] noſter bezoardicus, qui pro hoc affectu, paucis mutatis, ita parari poteſt. ℞. *C. C. ſ. vſt. praepar.* ℈. j. ß. *terr. ſigillat. Sileſ. oculor. cancri praeparat. bol. Armen. tormentill. ſuccin. praeparat. margaritar. praeparat. coralliorum rubr. praeparat.*

Puluis bezoardicus.

an. ʒ. j. oſſis de cord. cerui. ʒ. ß. ſmaragd. præpar. ſapphir. præpar. lap. bezoar. veri an. ʒ. j. fol. auri num. iiij. F. Puluis. Doſis ʒ. j. vel ℈. ß. Alias D. Andreæ Doreri, qui Dieſdæ in vſu eſt. ℞. Tormentillæ, zedoariæ, C. C. vſti præp. an. ℥. ß. margarit. præpar. oſſ. de cord. cerui veri an. ℈. ij. raſuræ cranij humani maris vel fœminæ an. ʒ. ij. fol. auri num. xiij. ſacch. candi albiſſ. ℥. iij. F. Puluis. Imò purgantibus ipſis. C. C. corall. margaritæ, terræ ſigill. bol. Armen. ſmarag. præpar. ſp. diamargar. frigid. el. de gemm. frigid. admiſceri poſſunt. Epatis quoque in dyſenteria ſemper habenda ratio eſt; ideoque poſt purgantia & alias etiam ſp. diarrhod. abbat. diatrion. ſantal. & ſimilia vſurpanda. Vel tale electuarium parandum. ℞. Conſeru. cichor. roſar. an. ℥. ij. ſpec. diarrhod. abbat. diatrion. ſantal. diamarg. frigid. C. C. vſt. præpar. an. ʒ. ij. Cum ſyrupo cydonior. vel granat. F. Electuarium. Si verò humor malignitate careat, & ſaltem acrimonia peccet, ea mitiganda plantagine, portulaca, endiuia, acetoſa, roſis, ſucco granatorum, ribes berberis & aliis, quæ poſtea *de fluxu ſiſtendo* proponentur. Pleraque tamen etiam humorum acrimoniam temperare poſſunt.

Epar roborantia. — *Acrimoniā humorum mitigantia.*

Dolorem lenientia.

Dolorem lenientia.

Quia verò dolor ſæpe vehementer vrget, ex quo inquietudo, vigiliæ, febres, lipothymia, & alia grauia ſymptomata oriri ſolent, danda opera, vt is ſedetur. Et ſi vero id rectiſſimè fit, ſi cauſſa auferatur, & acrimonia ac malignitas humorum temperetur: tamen quia dolor tam diu ſæpe non dat inducias, donec id fieri poſſit, dolorem mitigantia & anodyna vſurpanda, ſed non quæ ſimpliciter laxandi vim habent, verum quæ ſimul moderatè frigida & viſcida ſunt, atque acrimoniam materiæ dolorem efficientis obtundunt. Talia ex iis, quæ aſſumuntur, ſunt lac vaccinum & caprinum coctum, de quo poſteà dicetur; modò corpus prius purgatum ſit: febricitantibus verò, vt Trallianus, *lib. 8. cap. 8.* ait, lac non facilè dandum, quod in ventriculo aceſcat & corrumpatur, ac ex calore in caſeum coaleſcat, & maiores cruciatus, viſcerum tenſiones, capitis dolorem ac cibi faſtidium excitet. Item iuſcula pingua carnium, vel alia butyro recenti, vel ol. oliuar. recenti, aut quod melius eſt, amygdalar. dulc. recenti, aut, etiam ol. roſar. omphacino non rancido condita: poſſuntque olea talia ad Vnc. iij. vel iv. in iuſculis vſurpari. Vtile eſt & hoc Electuarium. ℞. *Ol. oliuar. recent.* Aut, quod commodius, *ol. amygdal. dulc. recent.* nullo verò modo rancidi. Admiſceatur *ſacchar. tantum, vt acquirat Electuarij conſiſtentiam, de quo ſæpius æger aliquid lingat.* Lenit dolores, & inteſtinorum excoriationem ſanat. Quia verò nonnulli ol. oliu. vt & amygdal. dulc. auerſantur, poteſt ex butyro recenti ſine ſale cum ſaccharo eodem modo parari Electuarium. Guainerius, *tract. 4. de flux. cap. 3.* C. C. vſtum præparatum commendat, doloreſque internos mirabiliter ſedare ſcribit; item pſyllium vſtum, ſpodium, ac plantaginis ſemen. Per clyſteres verò dolorem leniunt iniecti adipes gallin. anſerin. in primis hircinus, ac qui magis oblinit & adſtringit, caprinus, ſeu de hirco caſtrato ſumptus, ſuillus denique in magno dolore cum aliquo adſtringente mixtus. Auicennas butyrum cum ſanguine draconis miſcet. Nonnulli & vnguentum roſaceum vel infrigidans Drach. vj. vel Vnc. j. pondere infundunt. Parantur etiam clyſteres anodyni ex ſolo lacte vaccino vel ouillo, in quo ſæpius lapides igniti extincti ſint, additis vitellis ouorum, vel mucilag. ſem. cydon. aut fœnugræci, aut pſyllij. Fiunt quoque clyſteres ex decocto capitis veruecis aut inteſtinorũ cũ M. ij. hordei additis vitell. ou. num. ij.

Clyſteres dolorem lenientes.

Non diu tamen clyſteres tales ex pinguibus continuandi ſunt, ne vlcus ſordidum & curatu difficilius efficiant; ideoque abſtergentes interiiciendi. ℞. *Rad. & fol. althææ* an. M. j. *flor. verbaſc. melilot. chamæm.* an. M. ß. *ſem. fœnugræc. lini* an. ℥. ß. Coq. *in lacte vaccino.* Colaturæ ℞. ℥. x. vel ℔. j. *ol. roſar. butyr. ſ. ſale* an. ℥. j. ß. *vitell. ouor.* num. ij. F. Clyſter. Nonnunquam vna opera leniens & abſtergens clyſter parari poteſt, vel etiam nonnihil adſtringens. Vt ℞. *Iuris decoction. inteſtinor.* ℥. viij. *ſeui hircini, ſacch. rubr.* an. ℥. j. F. Clyſter. Vel ℞. *Decocti hord.* ℔. j. *ſacch. rubr.* ℥. j. *ol. roſac. omphacin. adipis renum capreæ* an. ℥. ij. *vitell. oui* vnius. F. Clyſter, qui lenit & ſimul abſtergit. ℞. *Lact. vaccin. in quo lapides igniti extincti ſunt,* ℥. viij. *ſucc. plantag* ℥. iij. *ol. roſac. omphacin.* ℥. ij. *vitellor. ouor.* num. ij. F. Clyſter, qui ſimul abſtergendi & dolorem leniendi vim habet. Vel ℞. *Rad. althææ, plantag.* an. ℥. j. *flor. verbaſci, chamæmel. roſar.* an. M. ß. *ſem. fœnugræc. cydon.* an. ℥. ß. Coqu. *in lacte vaccin. ad conſumpt. tertiæ partis.* In Col. *diſſolu. vitell. ouor. ij. ol. roſac. recent. butyr. ſine ſale recent.* an. ℥. ij. F. Clyſter, qui dolorem lenit, & nonnihil ſimul adſtringit. E recentioribus quidam hunc clyſterem miris modis commendat & miraculoſum appellat. ℞. *Caput ouinum crudum per medium diſſectum, linguáque exempta cum cerebro, bulliat in ſ. q. aq. donec caro ab oſſib. abſcedat. Iuri colato adde ſummit. hyperic.* M. ij. vel iij. *rad. tormentill. craſſo modo puluериſ.* ℥. j. vel ij. Infundantur *per horas 4. in cineribus calidis.* Colat. ægros bis terue clyſteris loco iniiciatur. Neque ſolũ interna exhibenda vel clyſteres ad dolores leniendos iniiciendi, verum etiam externa dolores lenientia vſurpari poſſunt. Vt ℞. *abſinthij, menthæ, plantaginis, ſummitatum rubi, caudæ equinæ, centummodiæ,* an. M. j. *flor. verbaſci, chamæm. melilot. roſar. rubrarum* an. M. ß. *myrtill. ſiccor.* ℥. j. *ſem. ſumach. plantag. coriandri* an. ℈. vj. *caryophyll. nucis moſchat.* an. ℥. ß. *furfuris* M. ß. *ſem. cydonior. lini* an. ℥. ß. Coquantur *in vino rubro & aqua*, & decocto calido venter ante cibum foueatur ad dolorem leniendum & fluxũ ſiſtendum. Vel venter inungatur ol. roſaceo & cydon. & poſtea imponatur omentum veruecis in oleo roſaceo calefactum. Hippocrates, *lib. de affect.* ſi dolor in dyſenteria vrgeat, partes ſub vmbilico calida multa lauare iubet. Quod ſi dolor valde vrgeat, vt animi deliquium & virium diſſolutio imminere videatur, vſurpentur ea, quæ vim quandam narcoticam habent, parata ex lactuca, nymphæa, papaueris albi ſeminibus & capitibus, aut ſucco papaueris erratico, mandragoræ, hyoſcyamo & ſolano. Dum igitur malum eſt in inteſtinis ſuperioribus, poteſt fieri talis emulſio. ℞. *Sem. melonum excorticat. papau. albi* an. ℥. ß. *amygdal. dulc.* ℈. vj. *decocti hordei* ℔. j. F. Emulſio. Vel ℞. *Aq. lactuc. nymph. plantagin.* an. ℥. ij. *ſyr. papau. albi* ℥. j. ß. *cydonior.* ℥. ß. *ſpec. diamarg. frigid.* ʒ. j. ß. Miſce. Aut paretur decoctum ex plantag. lactuc. nymphæa, in quo conſerua nymphææ diſſoluatur. Tandem ad opiata veniendum, ad philonium, pilul. de cynogloſſa, laudan. opiat. quæ rectè exhibita ſæpe magnam vtilitatem afferunt; cum non ſolum dolorem leniant, & ſomnum prouocent, ſed & fluxum ſiſtant. Vt ℞. *Philon. Perſic* ℈. ß. *theriac. recent.* ʒ. j. *ſpec. diamarg. frig.* ʒ. ß. *ſyr. roſ. cyd.* an. ℥. ß. *lap. bezoar.* g. iv. *vel pro pauperibus C. C.* ʒ. j. Miſce. Vel ℞. *Laudan. opiat.* g. iij. Dentur cũ ſyrupo cydonior. vel formẽtur inde pilulæ tres. Si in craſſis inteſtinis dolor ſit, clyſteres fiant, ex lactuc. nymph. decoctis, capitibus papau. præſertim nigri, mand. additis opij g. v. vel vj. Vt ℞. *Rad. plantag.*

Clyſter miraculoſus. — *Fomenta dolorem lenientia.* — *Narcotica.* — *Opiata.*

conſol. maior. an. ℥. j. *flor. verbaſc. melilot.* an. M. j. *roſ. rub.* M. ß. *ſem. papau. albi* ℈. vj. *hyoſcyā.* ℈. iij. Coqu. *in lacte.* Colaturæ ℞. ℥. viij. vel x. *Phylon. Roman.* ℈. j. vel ℈. j. ß. *ol. roſ. vel amyg. dulc.* ℥. ij. M. F. Clyſter, qui dolores lenit & ſimul conſolidat. Commendantur etiam, vt in ſanguinis deiectione, ita in dyſenteria, pro doloris lenitione & fluxus adſtrictione, paſtilli quidam Andromachi, quibus Galenus ipſe vſus eſt, & paſtilli de ſuccino, & confectio Clyſterium appellata & quæ Paulina dicitur: quorum medicamentorum aliorumque huc facientium deſcriptiptio videatur 7. *de comp. med. ſecundum loca cap.* 4 & 5. & *in* 9. *eiuſd. operis cap.* 5. Inter narcotica etiam nonnulli commemorant ſuppoſitorium Rhaſis de lycio, quod is, *lib.* 9. *ad Almarſar.* deſcribit. Verum monent vltra dimidiam horam in ano relinquendum non eſſe, & propterea filo alligari debere, vt ad libitum extrahi poſſit. Monet præterea etiam Guainerius, *de flux. tr.* 5. *cap.* 2. nimiam opij quantitatem in eo ſuppoſitorio eſſe & *tr.* 4. *de flux. cap.* 7. narrat, quendam teneſmo laborantem ex vſu ſuppoſitorii opiati mortuum fuiſſe. Poſt opiatorum vſum inteſtina vino infuſo vel decocto aliquo abluuntur, vt noxa ex opio corrigatur. Semper autem hoc notandum, opiatis non vtendum eſſe, niſi dolor valdè vrgeat, & in corpore delicato, raræ texturæ, ſenſuſque exquiſitioris. Diu tamen in opiatorum vſu non perſiſtendum, neque iis nimis fidendum. Etſi enim ſomnus ab iis concilietur, fluxus ſiſtatur, dolor minuatur, & hoc modo morbus iam victus videatur: tamen niſi malignitas expugnata, vlcuſque ſanatum ſit, morbus recrudeſcit, & nouo dolore ſuperuenien te noua fluxio excitatur. Imò, quod alibi etiam monuimus, vbi virtus eſt debilis, quod ex pulſu, corporis infrigidatione & aliis cognoſcitur, nullo modo narcoticis eſt vtendum. Alia etiam quædam vtilia in exhibitione narcoticorum obſeruanda habet Guainerius, *tract.* 4. *de fluxib. cap.* 7.

Fluxum ſedantia.

Fluxum ſedantia.

Poſtquam dies quatuor aut quinque circiter elapſi ſunt, atque euacuationes neceſſariæ præceſſerunt, dolorque ex parte ſedatus eſt, febriſque, ſi adeſt, remittit, (nam quamdiu febris aut dolor adhuc vehemens eſt, ſignificatur materiam non planè euacuatam, & propterea fluxum non ſubitò, nec omnino comprimendum eſſe) ad ea, quæ vim adſtringendi, aluumque ſiſtendi habent accedendum, & cum pleraque ex iis, quæ modò enumerauerimus, vim malignitati reſiſtendi habeant, ea potiſſimum eligenda. Ideoque ſeqq. diebus tum exhibeantur, tum ventri iniiciantur, aut etiam ventri extra imponantur, quæ vim adſtringendi maiorem, ſimulque acrimoniam humoris temperandi & corrigendi habent. *Simplicia.*

Simplicia.

RADICES. *Tormentillæ*, quas plurimi & meritò, vt peculiare ſecretum commendant; *Plantaginis*, *Conſolidæ maioris*, quæ etſi vim adſtringendi manifeſtam non habent, lentore tamen ſuo ad omnem ſanguinis fluxum ſiſtendum vtiles ſunt; *Nymphea exſiccata*, *acetoſæ*, *alcea*, *filipendulæ*, *paoniæ*, quas aluum ſiſtere ſcribit Galenus, 6. *de ſimp. med. facult.* quæ ſi in cereuiſia coquantur, decoctumque butyro condiatur, & manè ac veſperi bibatur, tormina ac fluxum in dyſenteria ſiſtere, non neglectis abſtergentibus, & in dyſenteria quadam Epidemia ſuperiorum annorum reliquis non iuuantibus, multis profuiſſe amicus quidam retulit. *Caryophyllatæ*, *pſeudoaceri ſeu gladioli lutei*, *fragariæ*, *biſtortæ*, *raphontici veri*, *raphonticis vulgaris*, *ſeu centaur. maioris*, quæ commendatur à Fuchſio, *lib.* 1. *comp. med. cap.* 84. Radices etiam *graminis* proſunt dyſentericis ſiccando, & per vrinam diuertendo, teſte Diomede Cornario, *conſil.* 1.

FOLIA; *Plantaginis*, quæ non ſolum, vt & radices, adſtringendi & ſiccandi vim habent, verum etiam venenis reſiſtunt, & proinde ad dyſenteriam valdè proſunt, teſte Dioſcorid. *lib.* 2. *cap.* 73. *Centumnodia*, *gnaphalij*, *acetoſa*, *lyſimachia*, cuius ſuccus & decoctum exhibitum ſeu clyſtere iniectum in dyſenteria prodeſt, teſte Dioſcorid. *lib.* 4. *cap.* 3. *Conyzæ*, cuius decoctum, vinumque, in quo illud coctum ſit, efficax ad curandam dyſenteriam eſſe ſcribit Dioſcorid. *lib.* 3. *cap.* 114. *Abſinthij*, *menthæ*, *quercus*, *pimpinella ſanguiſorba*; & pleræque plantæ vulnerariæ, *millefolium*, *ſanicula*, *virga aurea*, *ſolidago vtraque*, *pyrola*, *piloſella*, *conſolida media*, *ophyogloſſum bellis maior*, *ophris*, *nummularia*, *pes leonis*; *geranium batrachiodes*, *agrimonia*, *potentilla*, quam etiam Matthiolus, *lib.* 4. *in Dioſcorid. cap.* 37. recentem nudis pedibus applicat, *fragaria*, *ruta lunaria*, *lagopus*, *muſcus arboreus*, *acetoſella*, *ſalix* præſertim in clyſteribus *artemiſiæ puluis* Drach. j. pondere cum aqua propria vel alia conueniente, *verbena* puluis Drach. i. vel ii. pondere præcipuè in Epidemia; *rubi folia*.

FLORES; *Roſar. rubr. granator. ſeu balauſtia*, *hederæ*, *ciſti*, *palmæ Chriſti* puluerisati, ex aqu. chalybeata vel propria ſumpti Mathiol. *lib.* 3. *in Dioſcorid. cap.* 127. *Malua maioris*, *iuli item coruli*, præſertim in dyſenteria alba.

SEMINA; *Plantaginis*, *acetoſæ*, *portulaca*, *oxylapathi roſar. papau. oryza*, *alceæ*, *naſturtij*, *quod à plurimis valde commendatur*, quia tamen acre eſt torrendum nonnihil, vel alia adiicienda; *Aquilegia* cum æquali parte *ſeminis plantaginis*, *perfoliatæ*, *Sanguinariæ*, quod à plurimis valdè commendatur, nec immeritò; alii *Sophia Chyrurg.* vſurpant.

FRVCTVS; *Cydonia mala*, *meſpila*, quibus ſolis dyſenteriam & alios alui fluxus, qui aliis remediis curati non poterant, curatos fuiſſe refert Foreſtus, *libro* 22. *obſeru.* 1. *Berberis*, *ſorba*, de quibus Bruerynus *lib.* 8. *de re cibar. cap.* 22. ſcribit, ſe deſperatâ dyſenteria laborantem, de anus cuiuſdam conſilio ſorba cruda largiſſimè deuoraſſe, indeque ſanitati reſtitutum fuiſſe; mala punica integra cocta, pyra poma auſtera, quæ tamen cocta potius, quam cruda vſurpanda, cum cruda facilè corrumpantur & aluum turbent; *Corna caſtanea*, *auellanæ rubra tunica inueſtitæ*, quas Lombardicas vulgò vocant, *glandium quernarum nuclei aſſi*, *tribuli aquatici fructus*, *myrtilli*, *mora immaturata ſiccata*.

LIGNA & CORTICES; *Santalum rubrum*, *macer. cortex puluériſatus* Dioſcorid. *libro* 1. *capite* 94. & Galenus, 7. *de ſimpl. med. facult.* *Cortices mori*, *interior caſtanearum tunica*, *qua albicans pulpa circumueſtitur*. *Spongiola item illa quæ roſarum ſylueſtrium frutici ſolet adnaſci*, ſi puluerifetur, & ex vino detur, in quo ſummitates quercus, vel ſimile quid coctum fuerit.

VVA *item quercina*, cuius puluere nihil præſentius in dyſenteria & omni ſanguinis fluxu eſſe, refert Martinus Rulandus, *in lexico Alchymiæ*, ſcribitque eſſe concretionem quiddam in forma vuæ ad radices quercuum ſub terra tempore veris, ſaporis ſtiptici, colore foris purpureo, intus candido, & quaſi lactifero, quæ in æſtate pereat, & quaſi fiat ligneâ, ideoque tempore verno debeat exſiccari in vmbra, & deinde pulueriſari. De eadem ſcribit Encelius, *lib.* 3. *de lap. cap.* 21 citante Caſp. Bauhino, *in Pinac. theatr. Botan. p.* 422. Vua quercina à me inuenta, quâ nihil præſtantius in Dyſenteria etiam deplorata. Et Schenckius, Filius *lib* 3. *obſ.* refert, hanc vuam experimento eſſe certa omnes hæmorrhagias, cum primis alui profluuia, etiam cruenta, propter venenum laxatium impendentia. Vua quercina.

Svcci; *Plantaginis*, ℥. iij. vel iv. exhibitus, præcipuè ſi inflammatio adſit, vel per clyſteres infuſus, *Lyſimachæ*, *hederæ terreſtris*, quo plurimos à morte liberatos fuiſſe ſcribit Hollerius.

Aromata; *Nux moſchata*, quæ ob diuerſas facultates in hoc malo vtiles valdè commendatur. Terreſtri enim ſubſtantia adſtringit, roborat, vlcera exſiccat, cicatricem inducit: oleoſa ſubſtantia dolores lenit, inteſtina oblinit, ne ab humorum acrimonia lædantur: Aromatica qualitate epar & ventriculum ac eius orificium roborat, flatus diſcutit. Vbi ob febrilem calorem aliquid mali ab eius caliditate metuitur, ſtuppis cannabinis inuoluta ſub cineribus calidis leniter torrenda, vel potius aſſanda; non verò, vel vulgo fieri ſolet, in lamina ferri candente torrefacienda; cum non ſolum oleoſa pars hoc modo pereat, ſed aduſtione quoque acrimoniam facilè acquirere poſſit: Item *ſpica nardi*, *Zedoaria*, *Caryophylli*.

Gvmmi & Lachrymæ; *Thus*, *myrrha*, *maſtiche*, *gummi Arabicum*, *tragacanth*. Arabico tamen vti mauult Mattheus de Gradibus, ſcribitque, tragacanthum etiamſi glutinet, fluxum augere, & ex mente Rhaſis non niſi toſto vtendum cenſet.

Lapides, Gemmæ, Terræ: *Bolus Armenus*, *Terra ſigillata*, *Lapis hæmatites*; *ſmaragdus*, *ſapphirus*, *Lapis Bezoar*, qui ſimul & malignitati reſiſtit, ſcribitque Caſpar. Bauhinus, *cap. 32. de lapide Bezoar*, in Dyſenteria Epidemia Lugdunenſi feliciter eo vſum eſſe Philibertum Saracenum; & ſupra ex Guilielmo Fabricio hiſtoria allata fœminæ illuſtris, quæ Dyſenteria lethaliter decumbens lapidis Bezoar largo vſu ſanitati breuiter reſtituta fuit; *Cryſtallus* item tenuiſſimè tritus ſeu præparatus, & in aqua conueniente Drach. Sem. pondere ſumptus ſingulare eſt in dyſenteria, præſertim à porracea ex flaua bile orta, remedium. Langius, *lib. 3. Epiſt. 1. cap. 4.* Sic & alabaſtrum candidum in puluerem redactum, & cum lacte bibitum, ʒ. j. pondere, dyſenteriam certo experimento ſanare, cum vehementer adſtringat, ſcribit Anthelm. Boëtius, *lib. 4. c. 270.* Præterea Hollerius in ouo ſorbili Drach. j. *aluminis* porrigit, quod medicamentum Aëtius etiam laudat ad diuturnas dyſenterias, in quibus cruenta excernuntur, & monet poſt aſſumptum alumen aquam ſuperbibendam eſſe. Gabelkonerus & Mindererus, *medic. militar. cap. 7. rubricam fabrilem factitiam*, quam *Rottelſtein* vulgò appellant, in vino rubro præſcribunt. Iohan. Theodor. Tabernæmontanus etiam *argillam rubram fornacum combuſtam* in potione exhibet, vt poſtea de potionibus dicetur.

Animalia *& ab animalibus ſumpta*, *C. C. præpar. ſpodium*, *genitale cerui exſiccatum* & lima aut ſcalpro raſum, *ebur vſtum*, *turturis in olla clauſa in furno combuſti puluis*, *vt & caro*, quæ imprimis commendatur, ſi deplumatus infarciatur granorum myrti & ceræ an. Drach. ij. & coctus vel aſſus potius tribus diebus continuis comedendus detur: *Leporis combuſti puluis*, *cochleæ totæ cum teſtis vſtæ*, *interiores tunicæ ventriculi gallinarum*, *cera*, de qua poſtea in fine horum medicamentorum dicetur; *Lumbricorum terreſtrium decoctum*: *Coagula*, de quibus dantur infantibus g̃. xv. cum liquore conuenienti, adultis Drach. j. hædi nimirum & imprimis leporis, de quo Auicennas, *de cura fluxus in genere*, ſcribit; quod ſtatim ventrem ſiſtat; *ſanguis cerui*, *hirci*, *capræ*, *leporinus* imprimis exſiccatus: *Stercus canis*, de quo Galen. 10. *de ſimpl. med. facult.* ita ſcribit; *Sanè memini mirandum in modum me canini ſtercoris facultatem expertum fuiſſe, quo vti conſueuit quidam Præceptorum noſtrorum, qui ſola oſſa cani edenda exhibebat biduum, è quibus durum, candidum ac minimè fœtens ſtercus colligebatur, quod tum ille deſiccabat, vt in puluerem facilè redigi poſſit: Ille autem vtebatur cum ad alia, tum ad dyſenteriam lacti illud immiſcens, in quo ferrum antea & lapides igniti extincti eſſent. Atque ille Medicus eiuſmodi medicamentum clam iniiciebat, & id ſolum generoſiores quoſque diſcipulos docebat.* A nonnullis etiam vſurpantur *dentes lucij*, *ouorum putamina & anſerinorum* cumprimis, notante Galeno, *de remediis fac. cap. 20.* *cancri vſti*, *oſſa humana combuſta*, *Epar arietinum*, *vituli lactantis*, vel alterius animalis, quod prius in aceto coquatur, & Drach. j. pondere detur. *Epar lutræ* præparatum commendat Heurnius, *lib. 2. method. ad prax. cap. 11.* Præparatur autem ita: dies ferè 13. aceto acerrimo maceretur, hinc in furno ſupra tegula ſiccetur. E Chymicis commendantur, *Crocus ♂* adſtringens & *tinctura ac magiſterium coralliorum*, *Tinctura Smaragdi*. De his omnibus tamen notandum, alia eſſe calida, alia frigida, aut certè caloris exceſſum nullum habentia: è quibus, nunc hæc nunc illa eligenda, prout calor vel febris coniuncta id admittit. Etiam medicamenta iſta, quæ ad fluxum ſedandum adhibentur, non ſunt planè eiuſdem generis. Quædam enim ſunt propriè adſtringentia, quæ ſunt frigida & ſicca, & ſubſtantiam habent craſſam, mordacitatis expertem, vnde venarum orificia, omneſque ductus anguſtiores reddunt, vt materia tenuis affluens ſiſtatur, & reprimatur. Inter quæ ſunt radices tormentillæ, biſtortæ, roſæ rubræ, balauſtia, meſpila, ſorba. Quædam ſunt Emplaſtica, quæ glutinoſa ſubſtantia partibus adhærent, humoribuſque ſeſe admiſcent, & eos ad fluxum ineptiores reddunt, vt gummi Arabic. tragacanth. maſtiche, althæa, malua, cera. Incraſſantia ſunt, quæ ſubſtantiæ craſſitie humores tenuiores, quibus ſe permiſcent, craſſiores, & ad fluxum ineptiores reddunt, vt bolus Armenus, terra ſigillata, cornu cerui, lapis hæmatites, ſtercus caninum, oſtrearum & cancrorum teſtæ. Sunt etiam quædam, quæ feruorem humorum mitigant & compeſcunt, vt mala cydonia, ribes, berberis. Sunt tamen, quæ ad has claſſes facilè non rediguntur, ſed quæ procul dubio peculiarem vim habeant humorem dyſenteriam excitantem alterandi, & prauam qualitatem, quæ inteſtinis inimica eſt, tollendi.

Medicamentorum fluxum ſedantium differentia.

De poſterioribus nullum dubium eſt, quin in Dyſenteria ſine omni periculo exhiberi poſſint. De adſtringentibus verò nonnulli dubitant, & putant, eorum vſu fluxum humorum nimis ſubitò ſiſti, & ex humoribus retentis ea mala, quæ ſupra recenſuimus, ſequi, inteſtina quoque eorum vſu exſiccari, vt poſtea perpetua ferè alui adſtrictio & ſiccitas continua remaneat. Verum enim verò iſta tantum de intempeſtiuo, præpropero & nimio adſtringentium vſu vera ſunt. Etenim, quod ſupra dictum, hoc omninò attendendum, vt ante ſeptimum diem, & priuſquam inteſtinorum vlcera probè abſtergantur, adſtringentia, præcipuè fortiora, non vſurpentur: præmiſſis verò abſtergentibus ſuo tempore etiam adſtringentia, tutò vſurpari poſſunt.

Aſtringentia an in dyſenteria conueniant.

Præterea in vſu omnium horum medicamentorum obſeruandum, Primò, Vt aliàs calida, aliàs frigida eligantur, prout natura humoris id requirit, vt antea etiam dictum. Secundò, Vt refrigerantibus aliquid ſubinde calidorum, & quæ concoctionem iuuant, addatur, qualia ſunt, mentha, abſinthium, nux moſchata, macis, ſpica nardi, cinamomum, maſtiche, thus & ſimilia. Nam cum aſſiduo fluxu ventriculi & inteſtinorum calor debilitetur, id quod excrementorum cruditas demonſtrat, valdè refrigerantia ſola adhibenda non ſunt, & imprimis clyſteres valde refrigerantes & aſtringentes crebrò non inijciendi. 3. Medicamenta iſta in parua

Notanda in vſu fluxum ſiſtentium.

quantitate & ſępius exhibenda ſunt. Parum dandum, ne fluxus ſubitò ſiſtatur, & natura medicamenta facilius in actum deducere poſſit: ſæpius autem, cum ob alui fluxum frequentem medicamenta diu in inteſtinis non hæreant.

Compoſita.

Ex his parantur varia medicamenta; Pulueres, Conſeruæ, Syrupi, Rob, Potiones & Clareta, Electuaria, Aquæ, Emulſiones, Tincturæ, Extracta & alia.

Pulueres.

1. ℞. *Terræ ſigillat.* ℈. iij. *boli Armeni* ℈. j. *raſuræ C. C. C. C. vſti præpar.* an. ℈. ß. *ſem. plantag. acetoſæ, macis* an. ℈. j. *croci* g. iv. Fiat Puluis, etiam infantibus conueniens. 2. ℞. *Terræ ſigill* ℈. j. *corall.* B *rubr. præp.* ℈. ß. *margar. præp. boli Armen.* an. ʒ. j. *C. C. ſine vſtione præp.* ℈. j. *lapidis bezoar. ſmaragdi præp.* an. ʒ. ß. F. Puluis. 3. ℞. *Maſtiches, thuris, corall. rubr. præp. C. C. vſti præp.* an. ℈. ß. *lapid. hæmatitæ præp.* ʒ. ij. F. Puluis. Doſis à ʒ. j. ad ℈. ß.

4. ℞. *Rad. tormentill.* ℥. j. *croci & trochiſc. de charabe* an. ʒ. j. *ſem. plantag. acetoſ.* an. ʒ. ij. *ſanguinar.* ℈. j. *ſantali rubri, boli Armeni, C. C. præp.* an. ℈. ß. F. Puluis. 5. Vel ℞. *tragacanth.* ℥. ß. *nucis moſchat.* ℈. ß. *rad. torment.* ℈. j. F. Puluis. Laudatur & *puluis turturis*, quo Nicolaum de Metri, olim, Sigiſmundi Archiducis Auſtriæ Medicum & Chirurgum, multos dyſenteria laborantes curaſſe refert Guillielmus Fabricius, *de Dyſenteria cap.* 10. qui paratur, ſi tur- C tur cum pennis & viſceribus in furno comburatur. Huius pulueris ℞. ℥. j. Radicum tormentill. ℥. ß. F. Puluis, de quo ſingulis diebus mane, aliquando verò etiam veſperi Drach. j. cum aqua tormentillæ exhibeatur. Arnoldus de Villa Noua Turturem pennis mundat, viſcera eximit, & miſtura ex puluere boli Armeni, ſanguinis Draconis, mumiæ cum aceto & vitellorum ſufficiente quantitate confecta ventrem implet, & in olla noua in fornace figulina comburit, & eius pulueris aliquid cum ſucco plantaginis vel aqua aut ſaccharo roſarum exhibet. Laudatur & leporis combuſti puluis, qui hoc modo paratur: Lepus detracta pelle & inteſtinis exemptis in fruſta conſcinditur, & illotus in vaſe fictili bene clauſo in clibano ſiccatur, donec in puluerem redigi poſſit, cuius D Drach. j. exhibetur. Nonnulli malum punicum fictili vaſe concluſum in furno combuſtum laudant. Hercul. Saxon. *prælect. part.* 2. *cap.* 20. §. 9. hunc puluerem valdè laudat, pollicetur que, eo omnes recentes Dyſenterias, niſi fluxio admodum vrgeat, ſtatim & certò ſanari poſſe. ℞. *Oſſis ſepiæ vſtæ & pulueriſat.* ℈. ij. *ſpongiæ pice imbutæ & in ollula vſtæ & in puluerem redactæ, cortic. ouorum indurator. ablata pellicula interiore, & pulueriſator.* an. ℥. ß. *margarit. præp. boli Armeni* an. Drach. j. F. Puluis: detur eiuſdem ℈. j. in liquore conueniente. Crollius hunc puluerem commendat. ℞. *Succini ſanguinis Draconis, lapidis hæmatit. corall. rubror. præp. ſemin. portulac. plantag. antheræ roſarum, radicum tormentill. terræ ſigill. Strigenſis* an. ℥. ß. *balauſt.* ℈. ij. *nuc.* E *moſch.* nu. j. *cinamomi* ℈. j. *croci & talci calcinati, matris perlarum, oſſium humanorum combuſt.* an. ℈. ij. F. Puluis. Doſis à ℈ ß. ad ℈. j. ß. Commendatur & à multis puluis ex pane & ſucco baccarum ſambuci paratus, quem tragæam granorum actes nonnulli nominant. ℞. *Succi baccharum ſambuci*, ex quo & farina ſecalina conficiatur maſſa, è qua panis formetur, qui bis in fornace ad duritiẽ coquatur, vt in puluerem redigi poſſit. Ex puluere iſto cum ſucco baccarum ſambuci iterum formetur panis, & priori modo coquatur, idque ter repetatur, & tandem fiat puluis. Vel ℞. Panem ſecalinum è furno calentem, cumque ſucco baccarum ſambuci imbue, iterumque

Leporis combuſti puluis.

Tragæa granorum actes.

A in furno ſicca, ſiccatum rurſus ſuccò ſambuci imbue, idque quater vel quinquies repete: tandem panis hic in puluerem redigatur, cuius vel ſolius Drach. j. vel dimidia cum nucis moſchatæ æquali parte exhibeatur. Placenta quoque, quæ poſt aq. roſar. in Balneo Mariæ deſtillatam in cacabo remanet, exſiccata in puluerem redigitur & commodè exhibetur.

Vel ℞. *Genitalis Cerui* Drach. ij. *C. C. vſti. boli Armeni, ſem. oxylapath. plantag.* an. Drach. j. F. puluis. Vel ℞. *Radicum tormentill.* ℥. ß. *nucis moſch.* Drach. ij. *ſem. plantag. terræ ſigill.* an. ℈. j. F. Puluis.

Conſeruæ.

Conſeruæ.

Etſi ſaccharo condita, quod facilè bileſcant, Dyſenteriæ non ita conueniant: tamen quia infantibus ſæpe alia, quam ſaccharo condita & dulcia, exhiberi non poſſunt, neceſſariò interdum ad conſeruas, ſyrupos, rotulas, & ſimilia confugimus. E Conſeruis vtiles ſunt, Conſeru. roſarum rubr. antiqua, imprimis verò tormentillæ, cuius componendi ratio à Tabernæmõtano in Herbario traditur, Rob berberis, ribes.

Syrupi.

Syrupi.

De Syrupis hoc notandum, quod modo de conſeruis etiam dictum, cum omnia dulcia facilè, vbi epatis caliditas adeſt, in bilem conuertantur, cautè eos, & non niſi parcè ac dilutos vſurpandos eſſe, magis verò conuenire decocta. Sunt verò vtiles, *de roſis ſiccis, cydonior. de ſucco portulac. plantaginis, myrtinus, ribes, berberis & corallinus* à Quercetano deſcriptus; item *acetoſæ, de agreſta.* In fine dyſenteriæ valde C confert ſuccus abſinthij & menthæ bene purificatus, & cum ſaccharo in ſyrupum redactus. Habet enim mentha cum abſinthio mixta miram vim corroborandi ventriculum & diſcutiendi flatus. Diomed. Cornar. *conſil.* 1. Vel ℞. *conf. Alchermes de hyacintho* an. ʒ. j. *trochiſc. de charabe.* ℈. j. *Aqu. plant.* ℥ ij. *ſyrup. de roſis ſiccis* ℥. j. F. Miſtura, quæ fluxum ſiſtit, malignitati aduerſatur, dolorem lenit. Vel ℞. *Succ. plantag.* ℥. iij. *centumnod. pentaphyll.* an. ℥. j. *ſacchar.* ℥. ij. F. Syrupus. Vel ℞. *Rad. tormentill. oxylapath. acetoſæ* an. ℈. iij. *arcææ* ℈. ij. *centumn. veronic. plantag.* an. M. j. *flor. roſar. rubr. prunor. ſylueſtr. balauſtiorum, maluæ arboreæ* an. M. ß. *Coq. in aq. ſ.* addatur *ſacchar. q. ſ.* F. Syrupus. D Syrupum & adſtringentem & conſolidantem deſcribit Ioan. Langius, *lib.* 3. *epiſt.* 4.

Potiones & Clareta.

Potiones & Clareta.

℞. *Fol. plantag. veron. agrimon.* an. M. j. *ſem. 4. frigid. maior.* ʒ. ß. *portul. acetoſ.* an. ℈. ß. Coq. *in aq. hord. ſimpl.* Colat. ℞. ℥. ix. Adde *ſyrup. de ſucco portul. ribes, cydonior.* an. ℥. j. M. F. Potio pro tribus Doſibus. Vel ℞. *Rad. torment. plantag.* an. ℈. ij. *roſar. rubr.* M. ß. *ſumach. balauſtior.* an. ℈. ß. *ſem. oxylapath. acetoſ. plantag.* an. ℈. j. *myrtillor.* ℥. ß. *antheræ roſ.* ℈. ß. Coqu. in Balneo vaſe clauſo *in aq. plantag. flor. acaciæ & torment.* an. ℥. vj. Poſtea ſtent. in infuſione horis octo vel 10. Colat. add. *ſucc. plantæ. depurat.* ℥. ij. *ſacchar.* ℥. ij. F. Iulebus, qui condiatur pulu. nuc. moſchat. Drach. j. Vel ℞. *Conſolid. maior. plantag. polygon. virentium* an. M. ij. E Minutiſſimè contundantur affuſis *lact. caprin.* ℔. ij. & ſuccus exprimatur, in quo ebulliant *ſem. plantag. acetoſ. myrtill.* an. ℈. ij. *rad. tormentill.* ℈. j. ß. *veronic.* M. j. Coquantur. F. Potio clara. Vel ℞. *Rad. tormentill. plantag. biſtort.* an. ℈ j. *agrimon. veronic. ſanicul. plantag. flor. roſar. rubr.* an. M. ß. *raſur. C. C. vſti* an. ℈. ij. *ſantal. rubr.* ℈. ß. *nuc. moſchat.* n. ij. Craſſo modo contuſa infundantur *in vini rubri* ℔. vj. Poſtea add. *ſacchar.* ℔. ß. Coletur & porrò addatur *ſucc. cydonior.* ℔. ß. & per manicam Hipp. traiiciantur. Vel ℞. *Succ. cydon.* ℔. iij. in eo infundantur *conſeru. roſar. rubr.* ℥. j. ß. vel *roſar. rubr. ſiccar.* M. ß. *cinam.* ℈. ij. *macis* ℈ j. *conſer. torment.* ℥. j.

Per manicam Hipp. traiiciantur. Vel ℞. *Conſerv. tormentill. roſar. rubr. antiqu.* an. ℥. j. ß. *rad. biſtort. ſantal. rubr.* an. ℈. iij. *nuc. moſchat.* num. ij. *myrtill. ſicc.* ℥. j. Infundantur *in vini rubri* ℔. iv. horis 24. Hinc per manicam Hippocr. traiiciantur. Commodè etiam addere licet veronic. ſanic. alchymil. an. M. ß. Poteſt & hic locum habere potus, qui, vt Proſp. Alpinus, *de med. Ægypt. lib. 4. cap. 1.* refert in febribus peſtilentialibus & alui fluxibus, qui hiſce febribus accidunt, Ægyptiis familiaris eſt. ℞. *Fr. Berber.* ℔. j. *aq.* ℔. xij. Adde aliquid *ſem. fœnic. & fruſtum panis, & horis* xxiv. macerentur, deinde *ſacchar. roſar. rubr.* vel *ſyrup. acetoſi citri.* M. & colentur. Referunt quidã in ſæuiſſima dyſenteria profuiſſe aquam; in qua ſcilicet extincti fuerunt, vel vinum rubellum, in quo ichthyocollæ fruſtum duabus vel tribus ebullitionibus coctum fuerit. Tabernæmontanus, *lib. 2. Theſaur. aquar. cap. 74.* hanc potionem commendat. ℞. *Argillæ rubræ fornacum combuſtæ* ℔. j. *contuſ. opt. affunde menſur. iv. aquæ fontan.* Bulliant parum. Deinde extingue *chalybem ignitum quater vel quinquies.* Poſtquam ſubſedit, cola per pannum lineum vel manicam Hippocratis. Bibat de iſta aqua æger ad ſitim reſtinguendam pro lubitu. Vtile eſt etiam decoctum gnaphalij; vinum etiam, in quo illud coctum ſit efficax ad dyſenteriam curandam eſſe, ſcribit Dioſcorides, *libro 3. capite 150.*

Aquæ deſtillatæ.

Aquæ deſtillatæ. Aquam dyſentericam deſcripſit Quercetanus, *in Pharmacop. reſtit. lib. 1. cap. 7.* quæ ſimul eſt Narcotica. Dorncreil. *in ſuo diſpenſat.* Poteſt & talis parari. ℞. *Rad. tormentill. acetoſ. pimpinell. biſtort. pentaphyll.* an. ℥. j. *vincetox. zedoar.* an. ℈. ij. *fol. acetoſ. plantag. millefoll. burſ. paſtor. veronic. ſcabioſ. menthæ criſp.* an. M. j. *ſem. acetoſ. oxylapath. plantag. portulac. endiu. coriand. præpar. papau. albi* an. ℈. vj. *citri* ℥. ß. *flor. roſar. rubr. malu. arbor. verbaſc.* an. M. j. *cort. thur. citri macis* an. ℈. ij. *nuc. moſch.* num. iv. *ſucc. prunor. ſylueſtr.* ℥. iij. Puluerisanda pulueriſentur, incidenda incidantur, & infundantur *in aqua fol. quercus, plantag. tormentill. roſar.* an. ſ. q. Stent in infuſione per aliquot dies, hinc deſtillentur. Doſ. Vnc. iv. vel per ſe, vel cum ſyrupo conueniente. Aquam contra dyſenteriam vel reſtrictiuam D. Doringij vide infra *de Trochiſcis.* Iohannes Theodorus Tabernæmontanus laudat aquã *deſtillatam è mica panis ſecalini* ℔. iij. *nucis moſch.* num. viij. *quibus ſuperfundatur pyrorum ſylueſtrium ſucci q. ſ. & poſt* xxiv. *horas in balneo deſtillentur.* Doſis infanti ℥. ß. vel ℥ j. adultis ℥. ij. vel iij.

Emulſiones.

Emulſiones. ℞. *Sem. papau. alb.* ℥ j. ß. *acetoſ.* ℈. iij. *amygdal. dulc. excortic.* ℥. j. *aq. arſenter.* ℥. xiv. F. Emulſio, cui adde rotulas manus Chriſti perlat. vel diamargarit. frigid.

Electuaria.

Electuaria. Commendatur Micleta Nicol. ℈. j. vel ℈. j. ß. pondere exhibita cum aqua plantaginis. Electuarium de ſorbis Meſue, *in Antidotar. diſt. 1.* cuius doſis ℥. j. vel ℥. ß. mane & veſperi ante cibum. Ad cuius modum etiam electuarium de meſpilis parari poteſt. Theriaca Galeno & aliis Medicis commendatur, præcipuè recens, cum idoneo liquore exhibita, imprimis vbi inteſtina inflammatione carent. Vim enim habet, vt Galenus, *de theriac. ad Piſon. cap. 12.* docet, etiam purgantium medicamentorum vim ſupprimendi. Præterea dolorem lenit & ſomnum inducit. Imprimis magno cum emolumento exhibetur in dyſenteria epidemia & maligna, teſte Valeſco de Taranta, *lib. 4. cap. 2.* Vel ℞. *Conſerv. roſar. antiq.* ℥. ij. *tormentill.* ℈. vj. *nuc. moſch.* ℈. Cum *ſyrupo cy-*

A *donior.* F. Electuarium. Si ſimul fluxum ſiſtere & dolorem lenire velimus & roborare, tale paretur. ℞. *Theriac. recent. vel mediæ ætatis, confect. alkermes,* an. ℈. ß. *trochiſc. de charab. vel terra ſigillata* ℈. j. *ſyrup. de roſis ſiccis & ribes* an. q. ſ. M. Vel ℞. *Conſerv. roſar.* ℥. j. ß. *citr.* ℥. j. *tormentill. cortic. citr. condit.* an. ℥. ß. *margarit. præparat. corall. rubr. præpar.* an. ʒ. j. *ſmaragd. præp.* ʒ. ß. *ſem. acetoſ.* ℈. ß. *boli Armen. terr. ſigil. C. C. vſti præpar.* an ʒ. ij. Cum *ſyr. acetoſell. granat. vel cydon.* F. Electuarium quod fluxum ſiſtit, & ſimul malignitati aduerſatur. Electuarium ſequens naturam viuificare, ac omnia membra, & eſſe bezoardicum fluxus dyſenterici, eoſque, qui iam morti deſtinati erant, ſeruare, ſcribit Sauonarola. ℞. *Pulpæ cydonior. medull.*

B *panis madefacti in aqua, vel pluuiali vel fontana, vel chalybeata, cortic. citri* an. ℥. j. *ſapphiri, hyacinth. ſardi, granat. fœnugræci* (ego malim ſmaragdi legere) an. ℈. j. *zedoar.* ʒ. ij. *tragacanthæ, macis corallor. rubror. ligni aloës, aniſi, cinamomi, raſuræ eboris, calami aromat. ſanguin. draconis* an. ℈. j. ß. *ambræ* ℈. ß. *auri* ℥. ß. *argenti* ℈. v. *moſchi* gr. ij. *myrrh.* ℈. iij. Cum *ſaccharo & aqua zedoar.* F. Electuarium Doſis ℈. ij.

Morſuli & rotulæ.

℞. *Rad. ſymphit. ſub cineribus coctar. Morſuli & per cribr. traiectar. pulp. turtur. vel perdic. aſſat.* an. ℥. j. *amygdal. dulcium, ſem. papau. alb.* an. ℥. ß. *plantag. acetoſ.* an. ℈. ij. *corall.* ℈. j. *ſpec. diamarg.*

C *frig.* ℈. ß. *ſacch. albi in aq. roſar. diſſ.* ℥. vj. F. Morſuli. Vel ℞. *Corall. rubr. præpar. margarit. præpar.* an. ʒ. ij. *boli Armeni præpar.* ʒ. iv. *ſpec. roſat. nouell. diamarg. frigid. diarrhod. abbat.* an. ℈. Sem. *conſerv. ſymphyt. roſar. cort. citr. condit.* an. ℈. j. *ſacch. in aq. roſar. diſſol. q. ſ.* F. Morſuli. ℞. *Corall. rubr. præpar.* ℈. j. *margar. præpar.* ℈. ß. *ſpec. roſar. nouell. rad. tormentill. boli Armen.* an. ʒ. ß. *ſmaragd. prap.* gr. vj. *ſacchar. alb.* ℥ ij. F. Rotulæ.

Pilulæ.

Pilulæ. ℞. *Trochiſc. de terra ſigil. de charabe, ſpod.* an. ʒ. ij. *gran. myrt. ſem. acetoſ.* an. ℈. ß. Cum *ſyr. cydon.* F. Pilulæ. Vel ℞. *Gummi Arabici maſtich.*

D *thur. ſuccini, ſanguinis draconis, lapidis hæmat. ſem. plantaginis, coaguli leporis vel hœdi* an. ℈. ß. Cum *ſyrupo de roſis* F. *pil. mediocres,* quarum ℈. ß. ſumat æger bis in die horis duabus ante cibum.

Trochiſci.

Trochiſci. Trochiſci *de berberis, de charabe, de ſpodio, de terra ſigillata.* ℞. *Rad. tormentill.* Drach. ij. *C. C. præpar.* Drach. j. *ſem. plantag.* Drach. j. ß. *nuc. moſch.* num. j. *amyli,* ℥. ß. *croci martis* ʒ. ij. F. Maſſa, cui add. *boli Armen. terr. ſigill.* an. ʒ. j. F. Trochiſci ℈. ij. pondere; qui in furno vel patina calida exſiccentur, de quibus ſingulis diebus tres exhibeantur per dies ſex. Valde etiam commendatur pulmentum paratum ex pinguedine veruecis, quæ circa renes eſt, rubro vino, ouis recentibus, farina triticea & nuce moſchata; quod & dolores valde lenit, & ſi nux moſchata addatur, fluxum ſiſtit. Dn. D. Dorin-

E gii trochiſcor. extracti & aquæ contra dyſenteriam ſeu reſtrictiuæ hæ ſunt formulæ. ℞. *Herb. centumnodiæ, ſummitat. rubi, globulor. tiliæ, vuæ quercinæ* an. ℥. ß. *rad. tormentill. biſtort. pentaphyll. fragariæ, rhapontici veri, cortic. myrobalanor. chebulor. thuris* an. Drach. ii. *nucis moſchat. opij Thebaici, ſantal. rubri flor. roſar. rubr.* an. Drach. i. ß. *ſem. coriandri, aniſi, hyperici,* an. ʒ. iv. *plantaginis, acetoſæ, burſæ paſtoris, vrtic. mortuæ* an. Drach. i. *cupular. glandium, nuc. cupreſſ. ſtyracis calamit. cort. granator.* an. ʒ. ii. *aurantiorum, citri, tunicarum rubrarum auellanarum* an. Drach. Sem. *croci* ʒ. i. Inciſa minutiſſimè & conquaſſata infundantur in

ſque primorum germinum quercus octies chalybeatæ & ſp. Vitriol. acidulæ factæ ſ. q. ita vt immineat tribus tranſuerſis digitis. A Stent in loco calido ad ſaturatam tincturæ extractionem, agitenturque quotidie. Vbi aqua affuſa colorari deſierit, coletur per chartam emporeticam duplicem; affundatur recens alia, & relinquatur ad perfectam tincturæ reſiduæ imbibitionem. Poſtea tincturæ omnes commiſceantur, & abſtrahitur humiditas in balneo Mariæ ad iuſtam extracti conſiſtentiam. Aqua extracta ſeruetur ſeorſim in vitro pro aqua reſtrictiua: In pixide autem terrea extractum. *Trochiſci* ſic conficiantur. ℞. *Spodii ex ebore præparati, terræ ſigill. Sileſ.* an. ℥. j. *C. C. vſti, præpar. boli Oriental. veri, corall. rubror. præpar.* an. ℥. ß. *lapidis hæmatit. præparati, croci* B *martis per ſimplicem reuerberationem præparati* an. ℈. ij. *gummi Arabici, tragacanth.* an. ℈. j. Puluerizatis ſubtiliſſimè, & commixtis diligentiſſ. affundatur tinctura præcedens vniuerſa. Stent ſimul in loco calido diebus ſeptem & agitentur quotidie. Poſtea in balneo abſtrahatur aquoſitas ad iuſtam conſiſtentiam. Maſſa relicta ſubigatur in mortario marmoreo, cum piſtillo ligneo, uſque, donec exquiſitè & æqualiter omnia vniantur. Hinc formentur trochiſci, qui lento calore ſiccentur. Seruentur in pixide terrea. Aquoſitas ponatur cum priore pro aqua reſtrictiua.

Extracta.

Extracta C Huc pertinent & alia extracta, tam ſimplicia, quàm compoſita, vt extractum radic. tormentillæ, pentaphylli, biſtortæ, &c. Ceræ quoque in pomo aſſo vſus multum in dyſenteria laudatur, & medicamentum hoc hodie non infrequens è Valeriol. *lib. 3. obſ.* 4. innotuiſſe puto. Is enim cum virum deſperata dyſenteria laborantem, & qui iam moriturus credebatur, curaret, ac medicamenta multa fruſtra tentaret, tandem ægrum medicamento hoc à muliere ſuggeſto ſanatum fuiſſe refert. Iuſſit nimirum mulier pomum integrum excauare, & cauum cera alba vel citrina mundiſſima replere, & indito operculo prunis admoueri, donec cera liquefceret, & pomi ſubſtantiæ admiſceretur, idque ante omnem cibum D ægrum eſitare mandauit. Quod medicamentum nec Valeriola improbat, & à multis hactenus felici cum ſucceſſu vſurpatum eſt. Etſi enim Serapio, *lib. ſimpl. part.* 2. *cap.* 10. de cera ſcribat: Ceram non eſſe ex medicamentis, quæ corpus ingrediuntur, ſed tantum quæ extra imponuntur: tamen ſi moderatè ſumatur, vim habet emplaſticam, qua agglutinare vlcera inteſtinorum, & lentore ſuo lenire poteſt. Etiam olim Dioſcorid. *lib.* 2. *cap.* 76. de cera ſcripſit, eam dyſentericis in ſorbitione dari. Et Galenus, 2. *de ſimpl. medic. fac. cap.* 12. Ceram interdum inteſtinis infundi poſſe concedit, vt humores mordaces temperet. Etſi verò putat Valeriola, vim ceræ ad inteſtina vlcerata pertingere non poſſe, quod craſſitie ſua & emplaſtica vi in primis hæreat partibus, glutinis modo ſeſe affigens: tamen quò minus id fiat, pomum aſſatum facit, cuius ſubſtantiæ per minima permiſcetur, E quæ ipſi loco vehiculi eſt: quod ipſum etiam fatetur & agnoſcit Valeriola. Mauult tamen in malum cydonium ceram liquandam imponere, quam intra pomum, vt ſimul adſtrictoriam & glutinatoriam vim idem medicamentum habeat, quod facilè concedimus. Niſi forſan pomum ideo conuenientius ſit, quod aptiſſimum vehiculum eſt, ad ceram per inteſtinorum gyrum deducendam. Alii non tantum ceram ſumunt, ſed quidam gummi Arabici & ceræ alb. an. ℈. ß. vel ℈. j. pomo, pyro vel cydonio ſuperiore parte excauato includunt, & ſub cineribus pomum ſtuppa canabina inuolutum aſſant, vt molleſcat, idque manè & veſperi exhibent. Quidam ceram albam & maſtich. ℥. iij. vel iv. ſumunt. Solenander, *lib.* 4. *conſ.* 9. turturem ceræ ℥. j. infarcit, in aqua coquit, & poſtea cùm carnem edendam, tum iuſculum cum pane ſumendum porrigit. Non tamen ſtatim in principio hoc medicamentum vſurpandum, ſed in contumaci dyſenteria, vbi vlcus ſatis abſterſum eſt.

Aquæ Thermales.

Aquæ thermales. Commendantur & aquæ thermales cum potu ſumptæ, tùm per clyſteros iniectæ; teſtanturque plures Medici Itali, multos dyſenteria laborantes, cum conſtante ætate, tum pueros & ſenes decrepitos, qui innumera alia remedia fruſtra experti fuerant, re penè iam deſperata, hoc vno auxilio euaſiſſe. Commendant autem imprimis Villenſes, Calderianas, Tetuccianas, B. Virginis. Videatur Andreas Baccius, Vidus Vidius, Fallopius, Hercul. Saxon. Fonſeca, *tom.* 2. *conſ.* 91. Refert etiam Ioh. Bauhin. ex Rulando, dyſenteriam ſanare aquas plumbarias, Cellenſes, Verdingenſes. Idem *lib.* 3. *de aqu. medic. cap.* 44. ex Ranzio ad dyſenteriam valde commendat fontem quendam Narbonenſem appellatum, qui totus argillaceus ſit, nec aliud, quam argillam exhibeat, & proinde huic affectioni ferè totus & vnicè dicatus ſit. Et ipſe Bauhinus, *loco citato & lib.* 2. *cap.* 21. fontem ſuum Bollenſem, quod item argillæ ſit particeps, nec non ob bitumen, ſalem & alia admixta purgandi nonnihil & abſtergendi vi polleat, præmiſſis præmittendis, in dyſenteria prædicat. Nec mirum thermas in dyſenteria multum præſtare; cum vna opera pluribus ſcopis ſatisfaciant, acres ſcilicet humores diluant & deturbent, ſordes vlcerum detergant, & vlcera ipſa egregiè conſolident.

Clyſteres.

Clyſteres. Si malum ſit in inteſtinis inferioribus, etiam clyſteres adſtringentes parari & iniici poſſunt. ℞. *Hord. parum, torrefacti. fol. plantag. myrti, verbaſci*, an. M. j. *flor. roſar. rubr.* M. ß. Coq. *in aqua ſimpl.* Colati ℞. ℔. j. vel ℥. xv. Add. *ſucci plantag.* ℥. ij. *pingued. hircini* ℥. j. F. Clyſter. Vel ℞. *Centumnodiæ, plantag.* an. M. i. *verbaſci, burſ. paſtor. flor. roſar. rubr.* an. M. Sem. Coqu. *in aqua hordei ſimplic.* Colat. ℞. ℔. i. *mell. roſ. colat.* ℥. ii. F. Clyſter. Vel ℞. *Rad. tormentill. conſol. maior.* an. ℥. Sem. *plantag. centumnodiæ* an. M. i. *roſar. rub.* M. Sem. Coq. *in lacte*, in quo *lapides igniti* extincti ſunt. Colaturæ ℞. ℔. i. *mucilag. ſem. cydon.* ℥. Sem. *ſucci plantag.* ℥. i. *ſeui hircini* ℥. Sem. F. Clyſter. Operoſior eſt hic, quem Amatus Luſitanus, *cent.* 2. *curat.* 44. habet, quem ideo propono, quia omnia ferè medicamenta continet, è quibus tales clyſteres parantur. ℞. *Rad. tormentill. roſar. rub. ſiccar. fol. ſymph. plantag. polygon. verbaſc.* an. M. i. *ſumach. burſæ paſtor. cortic. granat. balauſt. gallar. oryzæ toſtæ* an. P. i. *rad. ſyphyt.* ℥. Sem. Coq. in aq. pluu. chalybeata ad conſumpt. tertiæ partis. Colaturæ expreſſ. ℞. ℔. i. *ſucc. plantag.* ℥. i. *acaciæ hypociſt.* an. ℈. ii. *ſang. dracon. bol. Armen. terræ Lemn.* an. ℈. Sem. *ſeui hirc.* ℥. i. *ol. roſac. myrtillor.* an. ℥. Sem. F. Clyſter. Tales v. clyſteres ſæpius iniicere vtile eſt, ſoliſque interdum clyſteribus morbus hîc curatur: & poſſunt clyſteres abſtergentes cum adſtringentibus permutari & per vices nunc hi, nunc illi iniici.

Topica.

Topica an in dyſenteria vtilia. Non ſolum autem aſſumenda, vel per clyſteres iniicienda talia medicamenta, ſed & extra ventriculo & toti ventri applicanda. Sunt quidem nonnulli, qui putant topica fruſtra vſurpari; cum per cutem, muſculos abdominis, peritonæum, omentum, facilè ad inteſtina penetrare non poſſint. Imò ſunt, qui eadem nocere exiſtimant, vtpote quæ ex venis partium externarum humores exprimant, & ad inteſtina

protrudant; atque citant Galen. qui 1. *ad Glauc. capite* 14. ſcribit, quod eo magis fluxus augetur, quo quis magis cutem denſauerit. Verùm rectè Aëtius, *tetrabibl.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 45. ſcribit, ſi tormina augeſcant, ad cataplaſmata confugiendum eſſe, quæ multis non dolorum modò, verum etiam totius mali obliterationem induxerint. Et poſtea, mirificè etiam emplaſtra, quæ cruentis vulneribus adaptata ſunt, conducere ſcribit, poſtquam quieuerint inflammationes, ventri ac lumbis totis, vſque ad dorſum impoſita; qualia ſunt Barbara appellata, & quæ ad fracturas apparantur. Vnde bene Alexand. Maſſaria, illis, qui topica improbant, experientiam opponit, quæ ſæpe numero demonſtrat, huiuſmodi externa medicamenta ad partes etiam penitiores deferri, atque inde dolorem lenitum, & inteſtina roborata fuiſſe. Neque metuendum eſt, vt maior ad inteſtina affluxus eorum vſu concilietur. Etenim humores, qui ad inteſtina feruntur, non fluunt per venas, quæ ad externas abdominis partes pertingunt, ſed per venas meſaraicas: quæ cum ab adſtringentium vſu etiam contrahantur, fluxus hoc etiam modo ſiſtitur. Galenuſque, *allegato loco*, nihil aliud docet, quam vbi ex toto corpore humores ad inteſtina confluunt, poros cuti non occludendos eſſe, ſed dandam operam, vt ij pateant, vt poſtea quoque de diæta dicetur. De cataplaſmatis tamen & omentis idem Aëtius, *loc. allegat.* hoc monet, ea in dyſenteria à bilis acredine, vt & in cancroſis & malignis vlceribus non conuenire; cum aquoſam partem abſumant, mordacitatem verò relinquant. Adſtringentia quod attinet, Gentilis *in Auicenn. lib.* 3. *fen.* 16. *tr.* 4. monet, adſtringentia extra applicata in obeſis quidem non conuenire, cum penetrare non poſſint. Concedit verò in macilentis & pueris. Monent quoque plerique de adſtringentibus, iis acetum vel vinum album tenue admiſcendum eſſe, quò medicamentorum facultas faciliùs penetret, eaque eligenda eſſe, quæ nec facultate nec actu admodum ſunt frigida. Applicantur formâ linimentorum, vnguentorum, cataplaſmatum, emplaſtrorum fomentorum; quò & inſeſſus pertinent. Emplaſtra tamen maiorem habent efficaciam, quam cerota: Cerota rurſum, quam vnguenta, vt habet Sauonarola.

Linimenta & vnguenta.

Linimenta & vnguenta.

Venter nimirum inungatur oleo maſtichino, cydonior. myrtino, roſaceo, abſinth. menth. & poſtea ceratum aliquod vel emplaſtrum conueniens imponatur; vt vnguentum Comitiſſæ, Varignanæ, item vnguentum de corticibus caſtanearum, quod Montaganna, *Antidotar. cap.* 1. deſcribit. Vel ℞. *Ol. cydon. roſac. maſtich.* an. ℥. j. *ſeui hircini* ʒ. ß. *ol. nucis moſch. expreſſ.* ℈. j. *corall. rubr. præpar.* ℈. ß. F. Linimentum.

Vel ℞. *Ol. roſac. omphac. myrtin.* an. ℥. j. *menthæ, abſinth.* an. ℈. ij. *flor. roſar. rubr, maſtich. nuc. moſch. corall. rubr.* an. ℈. ß. Cum *modico Cera* F. Vnguentum.

Cataplaſmata.

Cataplaſmata.

℞. *Panis alb.* ℔. j. *carn. cydon.* ℔. ß. *abſinth. ſiccat. menth.* an. M. j. *balauſt.* ℥. ß. Coqu. in vino rubro ad mollitiem, contundantur minutim & per ſetaceum traiiciantur, addaturque *pulu. nuc. moſchatæ* ℈ j. *maſtich.* ℈. j. ß. *galang. caryophyll.* an. ℈. ß. Cum *ol. abſinth. & maſtich.* F. Cataplaſma.

Vel ℞. *Diacydon. craſſius* (*grob Quittenbrot*) Coqu. in ol. roſar. & vino rubro chalybeat. quod toti ventri imponatur.

Vel ℞. *Roſ. rubr. ſantal. omnium, myrtill.* an. ℥. ß. *bol. Armen. ſangu. dracon. aut rad. tormentill.* an. ʒ. ij. *pulueriſata miſceantur cum ſucco plantag. cydon. & pauco aceto.* F. Cataplaſma. Laudatur & Cataplaſma ex theriaca & terra ſigillata ventri impoſitum.

Emplaſtra.

Emplaſtra.

Inter reliqua præcipuè hîc celebre eſt Emplaſtrum Diaphœnicum Meſuæ, frigidum imprimis, quo calente totus venter obtegatur. Vel *Carnis Cydon. ſubcineribus coctor.* ℥. iv. *radic. conſolid. maior. ſimiliter coctar. contuſar. & per cribrum traiectarum, hypociſtid. acaciæ, bol. Armen. tragacanth. maſtich.* an. ℈. j. ß. *ol. cydon. myrtin.* an. ℥. j. ß. *ſucc. cydon. plantag. acet. roſacei & paſſular.* an. ℈. vj. *farin. milij q. ſ.* Addatur *cera*, & Fiat Emplaſtrum, quod à Cratone commendatur. ℞. *Menth. abſinth.* an. M. j. *roſar. rubr. balauſt.* an. M. ß. *granor. & fol. myrtill.* an. ℈. j. ß. *ſumach. nuc. moſchat. rad. pentaphyll. ſerpentar.* an. Drach. ij. *gallar. acaciæ* an. ℈. j. ß. *hypociſt. cortic. thur. maſtich.* an. Drach. j. *lapis hæmat.* ℈. ß. *ol. myrtin. maſtichin. reſin. ceræ* an. q. ſ. F. Ceratum. Reinerius Solinander, *ſect.* 4. *conſil.* 9. Emplaſtrum ſequens in omni fluxu tam hepatico, quam dyſenterico excoriatiuo, antiqua Diarrhœa & ſimilibus mirè profuiſſe ſcribit, neque ob adſtringentia formidandum eſſe, cum eadem ſint multis epaticis & roborantibus temperata. ℞. *Eupatorij, ſchœnanth.* an. M. j. *ſpicæ Indic. pug.* ß. *maſtich. macis* an. ℥. ß. *ligni aloës opt.* ℈. iij. *myrobalan. Chebular. Emblicar. torrefact.* an. ℥. j. *boli Armeni terræ ſigillatæ, lapid. hæmatitæ* an. ℈. vj. *coriandri præparat.* ℥. j. ß. *ſpodij* ℈. ij. *roſar.* ℥. j *ſpec. diatrionſantal. ſine camphora.* ℥. ß. *ſcoriar ferri præpar.* ℥. j. *farinæ hordei* ℥. ij. *olei maſtich. myrt.* an. q. ſ. *ad impinguandum, cum modico aceti* F. Emplaſtrum, quo totus venter tegatur, à cartilagine ſcuti formi ad os pectinis. Emplaſtra plurima deſcribuntur à Sauonarola.

Sacculi & Fomenta.

Sacculi & Fomenta.

℞. *Roſar.* M. ij. *abſinth. menth.* an. M. j. *nucis moſchat. rad. cyperi, maſtich. galang.* an. ℈. j. Cum *linteo albo* F. Sacculus iuſtæ magnitudinis, qui vel ſiccus vel in *vino* calefactus ventri imponatur. Aut ℞. *Centumnod. verbaſc. plantag. roſarum* an. M. j. Coq. in aqua fabrorum & vino rubro pro fotu ventris. Aut ℞. *Abſinth. menth. plantag. fol. quercus, ſummit. rubi cand. equin. centumnod.* an. M. j. *flor. chamam.* P. ij. *roſar. rubr.* M. ß. *gran. myrtill.* ℥. j. *ſem. ſumach. plantag. coriandr.* an. ℈. vj. *nuc. moſchat.* num. iij. F. Decoctum in aqua chalybeata & vino rubro, quo venter foueatur. Vel ℞. *Cruſtæ panis* parum torrefact. & affund. *acet. vini* q. ſ. atque inſpergatur puluis conueniens & ventri imponatur. Vel ℞. *omentum veruecis calefact. in ol. hyperici* & ventri imponatur, quod ſimul dolorem lenit, & fluxum ſiſtit. Vel ℞. *Emplaſtri contra rupturam, diaphœnic. cerot. ſtomachal.* an. ℥. ij. *maſtich. thur. boli Armen. ſangu. dracon.* an. ℈. j. *lap. hæmatit.* ℈. ij. *ſucci plantag.* ℥. ij. *ol. myrtill. cydon.* an. ℥ j. ß. *ceræ, terebinth.* an. q. ſ. F. Emplaſtrum.

Inſeſſus.

Inſeſſus.

Nonnulli & inſeſſione vtuntur: inter quos eſt Leonhar. Iacch. qui *in* 9. *Rhaſis c.* 58. hanc commendat. ℞. *teneræ germ. querc. baccas cupreſſ. virid. nuc. pin. virid. vel pini fol. & cortic. Coq. in aq. ad inſeſſ.* quam ſecretum maximum ad pueros eſſe dicit, & ſe primum vſum eſſe; ac calore actuali quidem auertere nonnihil ad cutem, qualitate verò medicamentorum ſtrictiua, quæ per annum penetret vſque ad vlcus, cōſtringere ſcribit. Vtitur etiam balneo in alui fluxu, qui ex medicamento purgante ortum habet, Iohan. Anglicus, *in Practica.* Et quidem id facit autoritate Auicennæ, qui in ὑπερκαθάρσει balneum præcipit, *l.* 1. *fen.* 4. *doctr.* 5. *c.* 7. Et Galeni, qui *in* 4. *aph.* 5. calida balnea purgationibus aduerſari docet. Suo etiam

tempore inſeſſus in decocto florum verbaſci, fol. quercus & aliorum adſtringentium in vſu fuiſſe docet Sauonarola. Matth. quoque de Gradibus inſeſſionem vſque ad vmbilicum in decocto plantarum ſtipticarum commẽdat, ad fluxum ſiſtendum, membra confortanda, acrimoniam materiæ mitigandam, & dolorem leniendum. Quamuis vero Hippocrates, 3. *de vict. rat. in acut. tex.* 59. fluente aluo balneum prohibeat: tamen id intelligendum eſt, vbi excrementis adhuc corpus abundat, atque aluus ſua ſponte fluit, & natura humores vitioſos eo protrudit. Tum enim balneis humores ſuperflui ad aluum fluentes non ſunt ad vniuerſum corpus reuocandi, ne vel ibi retenti & deteriores redditi poſtea maiori cum impetu & periculo ad inteſtina ruant; vel alium morbum grauiorem excitent. Vbi vero corpus maxima ex parte euacuatum eſt, & ex nimio fluxu periculum imminet (quod etiam in dyſenteria accidit, in qua vtiles quoque humores ob dolorem & irritationem ad inteſtina confluere ſolent) ſine periculo humores ad inteſtina fluentes ad ambitum corporis reuocari poſſunt. Et cum Hippoc. *de affect.* ſi dolor in dyſenteria vigeat, partes ſub vmbilico calida multa lauare iubeat: triplicem vſum balneum à Iacchino propoſitum, vel aliud ſimile habere poteſt, dolorem lenire, humores ad ambitum corporis ab inteſtinis, calore actuali reuocare, & tandem adſtrictoria vi fluxum ſiſtere. Neque metus eſt, vt ex cutis denſatione fluxus verſus interiora augeatur. Si frigida actu adhiberentur iſta medicamenta, metuendum quidem aliquo modo hoc eſſet: at calor aquæ actualis omnem iſtum metum adimit. Et quanquam Iacchinus putet, iſta medicamenta vim ſuam ſaltem per anum exerere: ego tamen exiſtimo, per ipſam quoque cutem penetrare; quo modo felici cum ſucceſſu ſæpè alia topica ex talibus medicamentis compoſita & in dyſenteria & in aliis alui fluxibus, ſiſtendis ventri adhibentur. Et omnino eadem ferè ratio eſt inſeſſuum, quæ fomentorum, ſacculorum, cataplaſmatum, linimentorum, vnguentorum, emplaſtrorum, quæ omnia tum ad dolores leniendos, tum ad fluxum ſedandum vſurpari ſolent, de quibus ſuprà in genere de Topicis dictum. Hoc tamen de inſeſſibus monendum, ſi fomenta, cataplaſmata & reliqua topica non ſufficere videantur, & propterea ad inſeſſus accedendum quis putet, non temerè hoc faciendum, ſed naturam dyſenteriæ & totius morbi conſtitutionem, ægri vires & alias circumſtantias diligenter conſiderandas eſſe. Si enim corpus humoribus vitioſis plenum ſit, dyſenteria ſit maligna, febremuè coniunctam habeat: quiuis facilè intelligit, ex balneo eiuſmodi tum plus damni, quam commodi ſperandum eſſe. Sauonarola & Matth. de Gradibus cum Auicenna 16. *tert. de cura flux. abſolut.* expertum eſſe dicit, quod cucurbitulæ ſupra ventrem poſitæ fluxum ſiſtunt, & ipſe quidem magnam ſuper vmbilicum, & ſi fluxus fuerit vehemens, duas alias in lateribus ponit. Verum forſan hoc in aliis potius fluxionibus, quam dyſenteria locum habet. Nonnulli & ſuffumigia ano excepta commendant, & inter ea præcipuè ex anguillis vſtis, vt & corticibus pini. Benedict. Vict. Fauentinus, *in Empir.* valde commendat hoc; Si æger per tres vel quatuor dies manè & veſperi ſedeat ſuper lamellam ignitam, cui terebinth. opt. vel reſinæ pini Vnc. j. ſit impoſita. Mirabile porro, præſertim in dyſenteria puerorum, docet eſſe ſi ſingulis diebus mane & veſperi ægri anus ſuffumigetur puluere ſtercoris aſini iuuenculi, in furno caute ſiccati, ne aduratur, carbonibus ignitis inſperſo. Laudat etiam acetum ignitæ ferri laminæ inſperſum & ano exceptum. Poſſunt quoque fomenta ſiſimet ano ſubinde imponi. Quale hoc eſt, quod idem Fauentinus valde laudat. ℞. *Mediſſæ* ℔. j. *verbaſc.* M. j. *Includantur ſacculo oblongo, qui poſtea in vini rubri ſiptici & aceti fortiſſimi an.* ſ. q. coquatur ad tertias, & poſtea calidus ano imponatur. Nonnulli ad Dyſenteriam ſiſtendam lauant pedes ex decocto radic. & fol. tormentill. Alij iubent pedes imponere per horæ quadrantem in acetum, in quo ſcoriæ ferri ſunt calefactæ. Gattinaria & Benedict. Vict. Fauentinus eiuſmodi decoctis & manus & pedes lauant. Benedict. Vict. Fauentinus ℞. *ſcoriæ ferri aceto præpar. limatur. chalybis aceto præpar.* an ℔. j. ebullire ſinit *in* ℔. *ij aceti fortiſſimi, ad conſumpt. medietat.* Diebus ſingulis mane & veſperi per dimidiam horam plantas pedum, & volas manuum in aceto hoc ægrum detinere iubet, ſcribitque, eſſe hoc ſecretum ad ſiſtendum fluxum dyſentericum.

Vſus balneum in dyſenteria.

Inſeſſus qua cum cautione vſurpandi.

Cucurbitulæ ventri applicatæ.

Suffumigia ano excepta.

Lotiones pedum & manuum [illegible]

Mundificantia vlcus.

Mundificantia vlcus.

Etſi vero ſæpiſſime iſta, quæ hactenus propoſuimus ad fluxum ſiſtendum, medicamenta etiam ad vlcus ſanandum ſufficiant, ſi morbus nihil aliud mali adiunctum habeat, quam vitium humoris affluentis & inteſtina abradentis; & propterea eo abſterſo, euacuato, eoque fluxu ſedato vlcus facile ſanetur: tamen ſi dyſenteria perſeueret, & vlcus ſit profundius vel ſordidius, vel putridum, ſerpens, vel phlegmonodes, alia medicamenta poſſe adhibenda, atque ea vſurpanda, quæ non ſolum abſtergunt, ſed & mundificant vlcus, implent & agglutinant. Quanquam ex ſuperioribus multa ſint, quæ ſæpius idipſum ſatisfacere poſſint, & abſtergentia antea enumerata plerumque ſufficiant. Medicamenta mundificantia leniora ſunt; *Decoctum hordei, furfuris, ſ[illegible], lupinor. amygdal. amar. addito ſaccharo [illegible], ſerum lactis, hydromel*, quæ per os [illegible] exhibentur. Valentiora ſunt: *Decoctum praſſij, gentianæ, ariſtoloch. muria olinar. vrina hominis*; atque hæc per clyſterem iniiciuntur. Vehementiſſima ſunt, quæ à Galeno proponuntur 9. *de compoſ. medic. ſecundum loc. cap.* 5. *charta combuſta, cadmia, ſandaracha, calx viua, ſquama æris, æs vſtum, ſulphur.* Et inter compoſita *trochiſci de charta combuſta*, quorum deſcriptio ibi circa finem reperitur. Iniiciebant hæc veteres per clyſteres, & quidem in ſordidis & putridis inteſtinorũ vlceribus ad pondus ℈. j. vel circiter, *in ſuff. quant. ſeri lactis chalybeati.* Sed mitiora ſemper vſurpare præſtat; præſertim vbi exulceratio exigua eſt, ne fortiorum vſu humores ſua natura mordaces acriores ac deteriores reddantur, & temperies ac calidum natiuum inteſtinorum lædatur. In exulceratione etiam magna corroſiua, quæ inteſtina ſuperiora occupauit, mediocribus, in ea, quæ inferiora, vehementioribus in minore doſi vtendum. Verum deſperata propemodum res eſt, vbi ad talia confugere neceſſitas poſtulat. De omnibus autem mundificantibus & detergentibus hoc obſeruandum, cùm eorum vſu dolor exaſperetur, reddito clyſtere, alium ex lacte iniiciendum eſſe, qui inteſtina oblinat & dolorem leniat.

Implentia cauum vlcus.

Vbi vlcus mundatum fuerit, plerique autores etiam implentia cauum vlcus, & conſolidantia præſcribunt. Non tamen male monet Gattinaria, *de curat. ægritud. corp. cap. proprio*, medicũ ſemper magis ſollicitum eſſe debere de abſterſione & mundificatione, quam conſolidatione: quia poſt abſtergentia bene adhibita Natura ex ſe poſſit incarnare, etiam non adhibitis conſolidantibus. Implentia cauum vlcus [illegible] dicta parantur ex ſarcocol. maſtich. tragacanth. ſadar. hypociſtide, cort. thur. ſangu. dracon. C. C. vſto, bol. Armeno, terra ſigil.

Implentia cauum vlcus.

Quibus & per os ſumptis pleriſq; vtilicet ad ʒ. ij. vel ℈. j. cum vino adſtringente vel conſeru. roſar. & per interiora iniectis cum lacte chalybeat. ℥. vij. vel viij. à ℈. ij ad ℈. iij. vel iv. E. g. Clyſter talis fiat. ℞. *Hord. excortic. fol. plantag. burſ. paſtor. ſanguinar. equiſet.* an. M. j. *fl. roſar. rubr.* M. ß. *Coq. in ſ. q. aquæ, vel lact. chalybeat. pro* ℥. viij. vel x. Colat. *add. puluer. bol. Armen. ſangu. dracon. maſtich. thur. gumm. Arabic. tragacanth.* an. ʒ. ij. *ſucc. plantag.* ℥. j. *vitell. oui aſſati.* F. Clyſter.

Agglutinantia & cicatricem inducentia.

Agglutinātia & cicatricem inducētia. Ad agglutinandum etſi ferè ea, quæ ſupra ad fluxum ſiſtendum propoſita ſunt; ſufficere poſſint: tamen quædam repetere & iis adhuc addere libet. Inſeruiunt huic vſui. *Spica nard. myrrh. thus, cortic. thur. iris, ariſtoloch. rad. cyperi, caryophyllat. tormentill. acetoſ. biſtort. conſolida, ſolidag. [illegible] polygon. equiſet. ſanicula, fragar. piloſell. pyrola, potentilla, lyſimachia, virga aur. veronica.* Vt ℞. *Rad. Conſolid. maior.* ℈. vj. *fol. plantag. alchymill. fragar.* an. M. ij. *balauſt. myrtill.* an. ℈. ij. *roſar. rubr.* M. ß. *Coq. in aq. ſ.* ℔. j. *ad conſumpt. tertiæ partis,* Colat. *add. ſyrup. de roſis ſiccis, myrtill. vini cydon.* an. ℥. j. M. pro 3. vel 4. doſibus. Clyſteribus etiam addi poteſt ℈. j. vel ß. trochiſc. de charabe. de ſp. & ſeui hircini ℥. j. & ſimilia. Tempore æſtiuo & cum copia eſt recentium herbarum, ℞. *ſucc. plantag. polygon. equiſet. ſeui hircin.* an. ℥. ij. Mixtis *adde boli Armen. ſangu. dracon. vel lapid. hæmatit. maſtich.* an. ʒ. ij. F. Clyſter. Galenus, *in Euporiſt. cap.* 20. plantaginem cum oryza ex aceto coctam dat in cibo. Eius quoque ſuccum adiecto adipe hircino pro clyſtere inijcit, & myrti baccas cum vino coquit, vbi febris abeſt, præſente vero ea, cum aqua. Videantur plura *ibid. & in 9. de compoſ. medicament. ſecundum loca, cap.* 5. & apud Aëtium, qui diligenter hæc perſecutus eſt, *tetrabibl. 3. ſerm.* 1. c. 45. Lang. *lib. 3. Epiſtolar. Plater. tract. 2. Pract.*

Curatio Dyſenteriæ à medicamento purgante & veneno.

Dyſenteria à medicamento & veneno. Etſi qua ratione Dyſenteria à medicamento purgante vehementiore, aut veneno hauſto concitata curanda ſit, ex ſuperioribus patere poſſit: tamen vt quædam in ſpecie de iis dicamus, ſi a medicamento purgante vehementiore, vt ſcammonio, colocynthide vel ſimili ſit dyſenteria, primò abſtergentia exhibenda, vt Decoct. hordei, cum ſyrupo roſar. ſolutiuo vel ſimpl. infuſio. Deinde exhibenda Theriaca, quæ non ſolùm, quatenus vim habet narcoticam, & humoribus contrarium motum, à centro ſcilicet ad circumferentiam conciliat, prodeſt; ſed etiam, quatenus malignorum medicamentorum & venenorum eſt antidotum. Prodeſt & lactis tepidi potus. Extra inungendus venter oleo maſtich. cydonior. abſinthij, menthæ, vel cerotum ſtomachale aut ſimile imponendum.

Dyſenteria à veneno. Si à veneno hauſto ſit dyſenteria, primo, quod in omnibus etiam aliis venenis ore ſumptis primum eſſe debet, danda opera, vt ſtatim vomitu reiiciatur. Secundò cum pleraque ſimul acrimoniam habeant, & inteſtina vellicent, ea quæ eam obtundunt, exhibenda, iuſcula pinguia, lac, oryza, amylum, ptiſana. Tertiò ſimul exhibenda Antidota, vt Theriaca vel alia. Imprimis

Smaragdi vis. hic commendatur Smaragdus cuius præparati g. vj. exhibeantur, & decem horis æger à cibo abſtineat. Sudor enim ſolet paulo poſt ſequi, quo erumpente ægri liberantur. Tinctura eiuſdem etiam hic efficax eſt. Extra quoque ventri applicari poteſt. Atque Auenzoar, cum in itinere in Siciliam herbam quandam ignotam comediſſet, atque inde in dyſenteriam incidiſſet, ſupra ventrem Smaragdum appoſuit, quo

A mox à dyſenteria liberatus eſt. Vtilis etiam eſt Cryſtallus.

Diæta.

Medicamentis Diæta reſpondeat. Aër ſit temperatus, & potius ad caliditatem, quam frigiditatem declinet. Aër. Etſi enim ſæpe cauſſa morbi calida ſit: tamen ægrum in aëre frigido verſari non conuenit. Cum enim eam acrimonia quædam humorum, & ſæpe atque etiam malignitas in dyſenteria adſit: vtile eſt, corporis poros ſemper patentes ſeruare, vt maligni atque acres vapores exhalare poſſint, quod niſi fiat, & pori conſtringantur, humores vaporeſque [illegible] ad interiora corporis pelluntur, malumque augent. Ideoque tempore paulo frigidiore præcipuè in locis [illegible] ſeptentrionalibus, cubiculum ægri calefacere

B vtile eſt, commodumque, vt æger in lecto tectus ſe contineat. Et cum alui deiectionis gratia ſæpe ægrum è lecto ſurgere neceſſum ſit, cubile, in quo æger decumbit, non ſit frigidum. Cibum & Potum quod attinet, ad frigidum is declinet, cum morbus eſt à cauſa calida, ſimulque vim adſtringendi in morbi progreſſu, atque inteſtina & ventriculum roborandi habeat, omni vero acrimonia, ſalſedine, & nimia aciditate careat. Initio victus ſit tenuis, quantum vires permittunt, præſertim ſi febris ſit coniuncta. Non ſolum enim ob febrem facultas animalis læditur, ſed imprimis in ventriculo & inteſtinis vis concoctrix & retentrix eſt labefactata. Auicenna equidem famem [illegible] præcipit: cuius tamen loco hic [illegible] præſtat [illegible] adhibere.

C Hinc Galen. *libr. 2. de med. facil. parab. cap.* 10. ait, optimum dyſenteriæ remedium eſſe cibi paucitatem. Cibi ipſi ſint ſimplices, faciles coctu. Cibi. Ideoque iis, qui delicatè viuere conſueuerunt, non facilè cibi duriores & coctu difficiliores exhibendi, quantis adſtringendi vim habeant, ob facultatem concoctricem ventriculi & inteſtinorum languentem, quæ tales non facile concoquere poteſt. Qua in re vulgus ſæpe peccat, qui Dyſentericis cibos duriſſimos & difficilis coctionis exhibet, modo vim adſtringendi habere videantur, atque ita cruditates cumulat & malum auget. Imprimis vero ij peccant, qui oua indurata aceto cocta ægris exhibent. Nam & ipſa oua indurata difficilis coctionis ſunt, ac in ventriculo [illegible]

D facilè corrumpuntur; & acetum inteſtina mordicat ac vellicat. Hinc etiam lentes, fabæ, piſa, panicum, panis bis coctus ater, & caſtaneæ, non omnibus conuenire videntur; cum ſint difficilis coctionis, ſed iis tantum, qui iis ſunt aſſueti, & ventriculum adhuc robuſtum habent. Exhibendi autem [illegible] ex hordeo & pulticula hordeacea vel [illegible] item iuſcula ex pane albo in vino cocto addito butyro & vitellis ouorum. Nec inutiles ſunt [illegible] ti, ceraſa acida ſiccata, myrtill. [illegible]. Et imprimis ij cibi vtiles ſunt, qui viſciditatem & vim [illegible] acrimoniam [illegible] habent, quales fiunt ex oryza, amylo, &c. Commendatur & lac vaccinum, ſi febris abſit, & nihil aliud eius vſum prohibeat, de quo paulo poſt [illegible]

E 5. dicetur. Si acrior ſit fluxus, aqua vel ſimplici vel deſtillat. aliqua temperari poteſt. Vtile eſt & lac mulieris boni habitus, victuſque bonam rationem ſeruantis, refertque Guilhel. Fabricius, *de Dyſenteria cap.* 7. ſecum puerum [illegible] longo alui fluxu modò dyſenterico, modò lienterico curandum haberet, & medicamenta nihil proficeret, authorem fuiſſe matri, quæ [illegible] peperat, vt puerum ablactatum iterum lactaret, idque feliciter ſucceſſiſſe, puerumque ſine [illegible] bonam valetudinem & vires recuperaſſe. Dum vero abſtergendum eſt, exhibeatur aqua hord. aut hydromel. vel ſerum lactis. Dum adſtringendum & conſolidandum eſt,

etiam ſimilis victus conuenit. Ideoque vſurpatur oryza vel ſola vel cum lacte cocta. Non ſolum enim nutrit, ſed & conſolidat: poteſtque vbi magis adſtringere animus eſt, C.C. vſtum, corrall. terra ſigillata, genitale cerui ſiccatum, tormentilla addi, vt & amylum. Vtile eſt etiam plantaginem cum oryza coquere. Conueniunt quoque cydon. pyra, poma acida ſub cineribus aſſata, meſpila, lentes biſcoctæ, abiecta priore aqua. Præſtans etiam in hoc morbo auxilium lac amygdal. dulc. cum aqu. plantag. vel tormentill. & roſar. paratum, & parua ſacchari quantitate adiecta. Lumbricos terreſtres lotos conciſos, & cum carne caſtratorum coctos, ſi eorum iuſculum ægro exhibeatur, mirum in modum dyſentericis prodeſſe ſæpiſſime ſe expertum eſſe ſcribit Guilielmus Fabricius: dolores enim lenire, & quæ in inteſtinis ſunt, vlcera & vulnera facultate quadam ſpecifica conſolidare, teſte etiam Vviero *de Schorb.* Sed quia ſimul vrinam potenter mouent, non niſi expurgato corpore & ante cibum tales exhibendos monet. Carnes in hoc morbo ſecundum *Serap.* non ita vtiles ſunt, ſi tamen morbus protrahatur, iis quoque vti licet. Veſcendum autem potius animalibus ſylueſtribus, quam domeſticis, & volatilibus potius, quam quadrupedibus. Commendatur hîc caro turtur. perdic. turdor. gallin. leporis, capreoli, cerui, præcipuè epar gallin. ſplen. capræ aſſatus vt & epar veruecis in dyſenteria commendatur. Aëtius carnes ebullire ſinit in poſca additis myrti baccis, quas deinde aſſat. In virium lapſu ius conſummatum conuenit, cui modo dicta adſtringentia addi poſſunt. Pinguedo caſtratorum iuſculis admiſta dolores valde lenit, & vlcera inteſtinorum ſanat. Parantur etiam ex cydon. pomis acidis, pyris varia edulia huic morbo conuenientia. In principio paſtus æger ſemper aliquid ſtyptici aſſumat: vt conſeru. roſar. diacydon. ſ. vel ſimile quid. Vtilis eſt & panis bis coctus albus. A iuſculis & ſorbitionibus abſtineat æger, niſi facultate adſtringendi ſint præditæ. Vitentur piſces, caro ſuilla, & omnia, quæ humectant & difficulter coquuntur, cibi item peregrini & quibus æger non eſt aſſuetus. Cibi item calidi & multis aromatibus conditi. Sacchari & mellis vſus multis noxius eſt: cum facilè in bilem mutentur, & humoribus admiſti eos acriores reddant, & ſua acrimonia inteſtina ad excretionem incitent. De ſaccharo in ſpecie hoc notandum; Non ſolum illius vſum in dyſenteria parcum eſſe debere, ſed quoque farinam ſacchari potius vſurpandam eſſe, quam ſaccharum finum dictum; Cum in clarificatione & depuratione lixiuium è calce viua adhibeatur: vnde ſacchar. aliquid acrimoniæ acquirit. Quantum ad potum: Parcè bibere præcipuum auxilium eſt. Paulus & Aëtius aquã pluuialem præbent, in qua fructus adſtringẽtes ſint decocti, præſertim ſumach. acetoſ. plantag. ſed hæc non niſi aſſuetis conuenit. In noſtris regionibus vtilis eſt cereuiſia pura. Amatus Luſitanus, *cent. 2. cur. 46.* refert, Iuuenem biliosum, cum bilioſis deiectionibus vigente æſtate dyſenteria affligi cæpiſſet, cumque Medicorũ cõſilio deſtitueretur, copioſiore aqua frigida vſum, atque inde ſanitati reſtitutum fuiſſe. Quod tamen non niſi in regionibus calidis, tempore calido & bile valde abundante, alios imitari decet. Vinum etiam, in quo gnaphalium coctum ſit, efficax ad dyſenteriam curandam eſſe ſcribit Dioſcorid. *lib. 3. cap. 115.* Poſſet etiam hic locus habere potus Tabernæmontani, cuius ſupra facta eſt mentio, ex argilla fornacum: ego tamen malim ex terra, vel bolo Armeno talem potum parari. De lacte iam antea diximus. Vbi hoc dare non licet, talis potus paretur: ℞. *Hord.* M. j. *malor. cydon. exiccat. prun. ſylu. exiccat.* an. ℥. j. *glycyrrh. paſſular.* an. ℥. ß. *ſem. papau. albi* ℈. ij. Coq. *in aq.* ℔. vj. ad remanentiam ℔. iv. Poſtea adiectis *cinamomi* ℈. vj. vaſe tecto calens adhuc decoctum aliquandiu aſſeruetur, & poſtea per manicam Hippocratis traiiciatur. Vel fiat talis Emulſio ℞. *Amygdal. dulc. excortic.* ℥. j. *ſem. melom. excort. papau. albi* an. ℥. ß. *aq. hord. ſem.* ℔. j. ß. *fragor. ſ. vino, tormentill. plantag.* an. ℥. iij. F. Emulſio, quæ & dolores lenit & acres humores temperat. Vbi vires deficiunt, vinum adſtringens rubrum aqua fontana, ſi opus ſit, in qua chalibs vel aurum ignitum extinctum ſit, dilutum, aut in qua plantago cocta ſit, vel macerata, commendatur. Et cum facultas coctrix hic laboret, vini vſus ſæpe vtilis & neceſſarius eſt, eumque hac ipſa dyſenteria epidemia aliquot bene ceſſiſſe obſeruaui.

Lumbrici terreſtres quomodo dyſentericis exhibendi.

Potus.

Imprimis vtile eſt vinum, in quo pruna ſylueſtria exſiccata infuſa ſint; addi etiam poteſt vino ſuccus vel ſyrupus mali punici, citri, ribes, berberis. Quies maximè probatur: motus vitetur, ne magis fluxus irritetur. Indulgeat ſomno æger ſeu noctu ſeu interdiu, quando poteſt: cum ſomnus & quies omnes fluxus ſedet, dolores ſopiat, viresque reficiat. Ideoque ne æger ob alui deiectionem ſæpe è lecto ſeſe mouere, & proinde etiam aëri frigidiori ſeſe exponere neceſſe habeat, commodum eſt, peluim ægro in lecto ſubiicere, cuius generis aptiſſimam deſcripſit Guilielmus Fabricius, *de dyſenteria cap. 7.* Caueat immodicos affectus animi, quibus humores in corpore agitantur & perturbantur. Excrementa ægrorum ſtatim remoueantur, ne aliis moleſta ſint, & contagio eos inficiant. Et propterea vel in profluentem abiicienda, vel defodienda & calce viua tegenda. Stragula lecti ſubinde mutentur.

QVÆSTIO I.

Quidnam illud mucoſum & album ſit, quod in dyſenteria excernitur?

Quid ſit mucoſum illud quod in dyſenteria excernitur?

Mucoſum & album quid cum ſanguine ſæpe in magna copia in dyſenteria excerni, notiſſimum eſt. Quid autem illud ſit, dubium. Nonnulli quidem exiſtimant, eſſe pinguedinem inteſtinorum abraſam: ſed maximè falluntur, decepti eo, quod viderunt inteſtina animalium mactatorum cocta pinguedine intus inducta; cum tamen inteſtina à laniis inuerſa ſint, & pinguedo, ſi quæ adeſt, extra inteſtinis illis obducatur, intus vero omni pinguedine inteſtina deſtituantur. Alij mucũ illum, quo inteſtina ad excrementorum faciliorem tranſitum oblinuntur, eſſe ſtatuunt. Verum tanta copia, tanta craſſitie & tamdiu etſi ex omnibus inteſtinis abraderetur, excerni non poſſe, cuiuis hanc rem diligentius perpendenti facilè patebit. Alij pituitam eſſe putant. Verùm & id falſum; cum dyſenteria à pituita frequenter non oriatur, & ſi admiſceatur, non tamen tanta copia admiſceri poſſet, quãta hic eiicitur. Platerus verò pus eſſe ſtatuit, quod ab vlcerata inteſtinorum ſubſtantia veniat, quæ cum membranoſa ſit, pus eiuſmodi viſcoſum, vti & in veſicæ vlcere fieri ſolet, proferat, quæ ab initio, dum recens eſt vlcus, ſanguinis notas, mox mucũ illum tinctum adhuc, poſt vbi vlcus ſordeſcere incipit, album magis producat. Quam ſentẽtiam vt planè non improbamus, ita rectè explicandã & ampliandã cenſemus, vt nimirum per pus intelligatur id, quod non ſolum ex inteſtinorum & membranarum eorum corruptione & exulceratione, ſed etiam ex affluente humore & ſanguine prouenit.

Si

Si enim mucoſum illud ſolum pus eſſet, quod ex membranis inteſtinorum intus exulceratis proueniret, ſine omni dolore & torminibus, vt in aliis partibus, efflueret. Quia verò cum torminibus & ſummo ventris cruciatu excernitur, è venis effluere ſimul, & membranas in tranſitu diſtendendo dolorem hunc excitare indicio eſt. Habent nimirum partes quælibet non ſolum vim ſanguinem & nutrimentum affluens in ſibi ſimilem ſubſtantiam mutandi, ſed & pus atque excrementa & humores præter naturam affluentes aliter atque aliter mutandi. Hinc aliud pus ex læſa carne, aliud ex læſo neruo, membrana, tendine, ligamento redditur, atque illud ſæpe ſatis copioſum, & nunc aliter atque aliter ſeſe habens, prout pars bene vel malè conſtituta eſt, & plus vel minus humoris affluit. Ita ex neruis læſis & malè ſe habentibus magna ſæpe copia ſaniei profluit, quam vulgò *das Gliedwaſſer* nominant, quod nihil aliud eſt, quam ſanies, quæ ex partibus neruoſis læſis & calore præternaturali præditis, & affluentes humores copioſos concoquere non valentibus prouenit. Ita ex articulorum iuncturis, tendinibus & ligamentis vulneratis magnam interdum puris copiam inſtar muci vel albuminis oui promanare videmus. Sic in pleuritide & peripneumonia, qui per pulmonem & tuſſim expurgatur ſanguis, in principio quidem interdum ſub ſua forma, in progreſſu verò morbi & coctione apparente, forma ſputi albi, tuſſi rejicitur. Idem accidit in vterino fluore, ſeu menſibus albis, cum ſanguis, qui menſtruo tempore confertim effluere ſolet, poſt tempus illud in venis iiſdem, per quas antea euacuabatur, hæret; ibique mutatur & alteratur, & in mucoſum illud, quod per vterum poſtea euacuatur, conuertitur, nunc album, nunc flaueſcens, nunc vireſcens, nunc inodorum, nunc fœtidum, pro natura ſanguinis & humorum ſanguini permiſtorum, ac ipſa vteri diſpoſitione, & per eaſdem vias, per quas aliàs ſanguis ſolet, ejicitur. Hæc enim duo puris & excrementorum varietatem faciunt, humores ſcilicet ſeu ſanguis affluens, & ipſa partis diſpoſitio, quibus aliter atque aliter ſeſe habentibus etiam illud, quod excernitur, aliter atque aliter ſeſe habet, & nunc tenue, nunc craſſum, nunc album, nunc flauum, nunc viride, nunc varium, nunc inodorum, nunc fœtidum redditur; id quod manifeſtè etiam in dyſentericorum excretis apparet. Si quem tamen vocabulum puris, quo Platerus vtitur, offendit, fateor & ipſe atque antea etiam monui, non ita propriè & non niſi lata quadam ſignificatione vocabulum puris excremento huic mucoſo tribui poſſe. Veri enim puris alia eſt natura, quod etiam quandoque ex inteſtinis exulceratis excernitur: mucus verò hic ſæpe ſtatim in principio dyſenteriæ & quidem ſatis copioſè excernitur; & non tam ab inteſtinorum ſubſtantia in pus mutata, quam ex ſanguine & humoribus ab inteſtina affluentibus, & ibi ab inteſtinorum φαγεδαινικὴν διάθεσιν habentium, temperie euerſa originem ducit. Eandem enim originem & generationis modum, vt modò dictum, habet hic mucus, quem ſputum in pleuritide, aut peripneumonia; aut λήμη illa in ophthalmia ſæpe tam copioſè proueniens, vt ab ea palpebræ conglutinentur; vbi tamen nulla adhuc vera eſt exulceratio. Et rectè monet Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſym. cap.* 10. interdum mucoſam quandam ſordem ſubalbidam, & veluti limum fæcemque ſanguinis melancholici, podicis venas expuere, atque multo interdum tempore eructare, poſt diuturnos ferè morbos melancholicos, duramque & laborioſam equitationem, quæ tamen pus non ſit, nec ab inteſtinorum vlcere proueniat, multos tamen puris ſpecie fefellerit. Non tamen propriam appellationem inuenit hoc inteſtinorum malè affectorum excrementum, ſicut in aliis partibus, cum in peripneumonia & pleuritide ſputi, in ophthalmia λήμης nomine appellatur. Vnde fortaſſe ob commodioris vocabuli defectum Platerus pus id appellauit.

Q V Æ S T I O II.

An Adamas venenum & cauſa dyſenteriæ eſt?

Adamantem venenatum eſſe, puluerem que eius dyſenteriam excitare plurimi ſtatuerunt. Ita Sant. Ardoyn. *l. 2. de venenis*, peculiare caput, quod ordine 23. eſt, proponit, in quo modum docet curandi dyſenteriam ab adamantis ſcobe aſſumta excitatam: quin etiam opobalſamum ex Auicenna hic plurimum laudat. Sic Philippus Camerarius, *cent. 1. hor. ſubc. cap. 7.* ex Ioh. Ant. Menauij, *hiſt. Turcic. libr. 2. cap.* 22. refert, Baiazetem patrem Selimi Turcar. Imperatoris veneno ex Adamante contrito à Medico quodam Iudæo eſſe interfectum. Et Auentinus, *lib. 7. annotat.* venenum illud, quo Henricus VII. Lutzelburgius, Imperator Romanorum, à prædicatorum ordinis Monacho in Euchariſtia interfectus eſt, fuiſſe ex Adamantis polline paratum. Ita Paracelſi diſcipuli Paracelſum, cui omnes deſperatos morbos curandi peritiam tribuunt, adamantis puluere, vt incurabili veneno, ab aduerſariis necatum narrant. Alij contra vtrumque negant. Inter quos eſt Anſhelmus Boetius *de gemm. lib. 2. cap.* 4. qui ex Garcia ab Horto, *lib. 1. hiſtor. arom. cap.* 47. refert, mancipia quædam plurima adamantes, vt furtum tegerent, deuoraſſe, quos poſtea integros, abſque iactura valetudinis, egeſſerunt: Mulierem etiam quandam marito antiqua dyſenteria laboranti adamantis ſcobem per multos dies propinaſſe, abſque vllo detrimento. Et Hieronymus Cardanus (etſi poſtea *lib. 3. de venen. cap.* 22. eundem inter venena referat) *contradict. medic. lib. 2. tract. 5. contrad. 9.* ſcobem adamantis venenum eſſe negat, imò potius egregium & ſingulare cuiuſdam difficilis morbi medicamentum eſſe affirmat. Atque hanc ſuam aſſertionem duabus hiſtoriis comprobat. *Noui*, inquit, *Gemmarium quendam, qui mihi retulit, ſe pluribus vicibus eundem adamantem, duorum granorum pondere, ſub forma pulueris ſeu ſcobis deglutiſſe, non tamen magis obfuiſſe, quam ſi panem comediſſet. Alius pariter nomine Franciſcus Todeſchinus cum inſaniret, plures acies & fruſta adamantis deuorauit, nec quicquam paſſus eſt.* Hæc Cardanus. Ioh. Ant. Saracenus, *in Comm. de peſt. cap.* 7. ſcribit, adamantem adeo Lugdunenſibus in medico vſu efficacem haberi, vt ſeu hauſtus, ſeu ſiniſtro humero alligatus, venena omnia irrita facere, & peſtiferis contagiis animæ reſiſtere credatur. Imo iam olim Plinius, *lib. 37. cap.* 4. adamantem Cyprium in medicina efficaciſſimum eſſe ſcripſit. Andreas Cæſalpinus, *lib. 3. Spec. medic. cap.* 32. negat & ipſe, adamantem venenum eſſe, putatque, communem illam opinionem inde exortam, quod ea, quæ de Argyrodamante veterum, ſeu Talco dicta ſunt, vero & genuino adamanti malè tribuuntur.

Verùm cum teſte Auicenna, *lib. 2. tr. 2. cap.* 615. talcum non erodendo & dyſenteriam excitando, ſed potius ſtrangulando ſuffocandoque necat, & quidem in lamellis exhibitum, puluis verò vtiliter contra ſputum ſanguinis & dyſenteriam exhibeatur: nec illa vis venenata Argyrodamanti (ſi modo Talcum eſt Argyrodamas) tribui poteſt. Ideoque cum de vero adamante hic controuerſia eſſe videatur, omninò experientia amplius conſulenda eſt.

Hiſtoriæ tamen, quæ adamantem venenatum non eſſe probant, & numero plures, & euidentia facti fide digniores eſſe: quæ verò in contrarium adducuntur, non extra dubitationis aleam poſitæ videntur. Interim tamen hoc etiam monendum eſt, rationes, quibus probare conatur Anshelmus Boëtius, adamantem non eſſe venenatum, non ſatis firmas eſſe. Vt de reliquis non dicam, occulta qualitate homini noxium eſſe non poſſe ideo putat, quia à calore noſtro alterari & in actum deduci non poſſit, ſicut & aurum & alij lapides. Verùm illa in actum deductio ſaltem neceſſaria eſt in iis, quæ manifeſtis qualitatibus agunt. Cum enim, vt Zabarella, *lib. 2. de miſt. gener. & inter cap. 9.* docet, in actum deduci fit, cum qualitates, quæ in miſtione contrariorum contemperatione atque amicitia quaſi abſconditæ latebant, miſtione ſoluta ſenſibiles fiunt: Id ſaltem imprimis ab his pendentibus elementorum qualitatibus neceſſarium eſt. Qualitates verò occultæ corpore, cui inſunt, etiam integro manente, nihil ominus ſeſe exſerere, & in alia agere poſſunt, vt in magnete, vitro ☿ ij, & ſimilibus manifeſtum. Vnde, vt hoc obiter attingam, eorum ratio firma non eſt, qui aurum nullam in corpus noſtrum habere efficaciam ſtatuunt, ideo quod à calore noſtro ſolui non poſſit.

QVÆSTIO III.

An pinguedo & ramenta inteſtinorum tanta, vt vulgò fertur, in dyſenteria excernantur?

Inteſtina intus pinguedine non obducuntur.

Vulgata quidem, vt ſupra diximus, eſt ea ſententia, non paucis tamen dubiis inuoluta. Inter quæ primò eſt, quod de pinguedine dicitur quam in primo dyſenteriæ gradu excerni, eamque ipſam eſſe ſtatuunt, quâ interior inteſtinorum tunica oblinatur: quod tamen falſum eſt, vt iam etiam antea dictum. Etſi magni etiam viri hunc errorem errarint, & inteſtina intus pinguedine obducta eſſe crediderint; cum tamen nulla intus in inteſtinorum cauitate ſit pinguedo; ſed extra ipſis ſaltem obducatur, vt cuilibet, qui experientiam & oculos ſuos conſulere vult, cognoſcere facile eſt. Et ſi forſan initio pinguedo quædam excernitur, eſt ea procul dubio ex colliquatione pinguedinis, quæ extra inteſtinis inhæret.

Ramenta an ex inteſtinis in dyſenteria excernantur.

Deinde, quod ramenta Inteſtinorum attinet, illa in ſecundo dyſenteriæ gradu excerni vulgo dicuntur, eaque ſæpe ſatis magna, vt Medicus quidam, *in obſeru. Schench. lib. 3. obſeru.* 152. ramenta inteſtinorum ſpithamæ longitudine in dyſenteria etiam non lethali excreta ſe vidiſſe ſcribat. Imo refert Hercules Saxonia, *lib. 3. panth. cap.* 23. Venetiis excretam fuiſſe membranam longitudine vlnæ cum maxima puris copia; item alibi portionem ſimilem. Præterea ſe ſanaſſe mulierem, quæ ab vlcerato inteſtino recto membranam itidem vlnæ longitudine excreuerit. Idem Hercules Saxonia, *part. 2. ſect. 20. §. 2.* narrat, ſe quatuor vidiſſe dyſentericos, qui ſingulis diebus excreuerint portiones tunicarum inteſtinorum tam magnas, vt ſæpe excederent menſuram duorum vel quatuor digitorum, è quibus duæ fœminæ ſanatæ ſunt, duo verò viri mortui. Ego quidem ea, quæ alij viderunt in dubium non voco, cum multa fieri poſſint, quæ ego non viderim, tamen quia illud, quod modo de pinguedine dixi, & quod plerique ſe vidiſſe affirmant, plerumque falſum eſt: fit, vt de reliquis dubitare incipiam; imprimis cum ramenta talia & membranas quas deſcribunt, hactenus videre non potuerim, neque ab iis, qui ipſi dyſenteria laborârunt, vel laborantibus dyſenteria miniſtrârunt, viſa eſſe audire potuerim. Sicut & I. Crato, dum, *conſilio* 201. ægroti proculdubio dyſenteria laborantis hiſtoriam deſcribit, refert, ſe talia ramenta videre non potuiſſe. Præterea rationes quædam obſtare videntur. Etenim etſi plurimi internam inteſtinorum tunicam cruſta quâdam, vt loquuntur, quam epidermidi cōparant, obduci docuerint: tamen an cruſta illa epidermidi, quæ cuti obducitur, reſpondeat, non ſatis certum. Talis enim ſi eſſet, quatuor eſſent tunicæ inteſtinorum. 1. (Si à cauitate eas incipiamus enumerare) Epidermis iſta; 2. Interior tunica. 3. Externa, & 4. quarta quam vulgo communem vocāt. Quam vero cruſtam nonnulli vocant, eam rectè deſcribit Fallopius, *Inſtitut. Anat. cap. de Inteſt.* docétque, quod tunica interior fibris quibuſdam in profundum tendentibus contexatur, eo modo, vt in linteis ſericis villi ſpiſſi admodum tanquam ab inferiore ſuperficiei nati, exteriorem ſuperficiem afficiunt, vt in panno ſerico villoſo videre eſt, & quale quid etiam in lingua apparet. Qui villi, vel cruſta, ſi ita appellare libet, data eſt ob longiorem retentionem coctionis & diſtributionis gratia, ſeu vt Hieronymus Fabricius ab Aquap. *de inteſtinis* hac de re ſcribit, ad chylum detinendum, quò minus ocyus deorſum deſcendat & elabatur, ſed cum vaſis diutius verſari cogatur, & ita in venas aſſumatur; ſicut eundem ob finem linguæ tales villi quoque inſunt & aſperitatem in ea afficiunt, ad retentionem perpetuam humoris, ad guſtum & ſermonem neceſſarij. Hi ergo villi abraſi cum nulla ramenta efficere poſſunt, neceſſum eſſet, vt ab ipſa interna inteſtinorum tunica decidantur, quod etiam Medici vulgò docent, vt cum ex aliis, tum ex Braſſauola, *in comm. 26. aphor. ſect. 4.* patet, dum ibi ſcribit; diu ægrotantibus, magnam inteſtinorū partē putreſcere, vt multis partibus tota interna depereat tunica, etſi ægri conualeſcant. Verum nec hoc ſatis probabile videtur. Etenim ſi vlcera aliarum partium contemplemur, videmus quidem in partibus vlceratis multa excerni, verū ſaniē & pus, in quod partis exulceratæ ſubſtantia mutatur. Et quanquam in muſculoſis partibus, in femore, crure, brachiis, in magnis abſceſſibus, membranoſæ quædam muſculorum partes vtpote quæ putredini longius reſiſtunt, à chirurgis extrahantur, putredine à reliquis ſeparatæ: tamen inteſtinorum longè alia eſt conſtitutio, quam vt tale quid in iis fieri poſſit. Vbi enim membrum ex carnoſa ſubſtātia, membranis, neruis, venis & arteriis conſtituitur, caro ipſa, vt mollior, facilius putreſcit, partibus reliquis ſiccioribus ſaluis adhuc manentibus, vt in gangrena interdum fieri videmus, in qua ſæpe caro ſubito putreſcit, vt nerui, tendines & aliæ partes duriores nudæ relinquantur. Inteſtina verò cum talem partium diuerſitatem, & talem mollem carnem non habeant, ſed ipſæ tunicæ inteſtinorum ſubſtantiam conſtituant, non video, qua de cauſſa vna earum pars in pus muteri & putreſcere, alia ſalua relinqui, & inde tam longæ partes tunicarum liberari, & à reliqua earum ſubſtantia ſeparari poſſint: præſertim cum quæ narrantur, ſæpe minus credibilia ſint, vt dum Hercul. Saxonia refert, ſe vidiſſe ab exulcerato inteſtino recto membranam vlnam longam excretam fuiſſe; cum tamen inteſtinum rectum vix vlnam, ſed ſaltem, vt Bauhinus, *theatr. Anatom. lib. 1. cap.* 17. habet, palmum vnum & ſemiſſum longum ſit. Deinde quia inteſtinorum tunica interior etiam ſuas fibras habet, quæ ſi ſemel eroſæ ſint, reſtitui non poſſunt, non video, quomodo tanta fibrarum parte eroſa & excreta, qui ex dyſenteria conualuerunt, ſatis commodè valere poſſint, cum tunica illa inte-

rior ac fibræ in ea, æquè neceſſaria ſit ac exterior. Quod vel illa hiſtoria docet, quam habet Schenckius, *lib. obſeru.* 142. ex Beniuenio, *de abdit. morbor. cauſſis cap.* 95. de quodam, qui poſtquam per 40. dies dyſenteria vexatus eſſet, ſublatis doloribus, & deiiciendi cupiditate nihilominus aluum liquidiorem ſemper habuit, ac ſæpius excreuit, quam diu vixit, nec vllis auxiliis curari potuit, ſed vbicunque eum cupiditas deiiciendi viſit, ibidem excrementa depoſuit, eroſis villis, quibus vis retinendi fulcitur. Quanquam enim quis ſuſpicari poſſet, hoc ſphinctere ani læſo accidiſſe: tamen Beniuenius expreſsè ſcribit, eroſis villis, quibus vis retinendi fulcitur, hoc accidiſſe, nullam verò teneſmi vel læſionis ſphincteris, facit mentionem. Hinc etiam lienteria poſt dyſenteriam periculoſa eſt, quod internam inteſtinorum tunicam corruptam indicat. Ex quibus colligi poteſt, in iis, qui conualeſcunt, tantæ magnitudinis ramenta ab interna tunica abradi & excerni vix poſſe; & ſi quid tale excernatur, eſſe mucoſum illud excrementum, quod in inteſtinis hanc formam accipit. Etenim cum procul dubio humores vitioſi in inteſtina confluentes ſecum chylum omnem obuium & crudiorem ſanguinem ſecum abripiant, non neceſſe eſt, vt ipſi ſeu ſua, ſeu ſanguinis forma ſemper excernantur, ſed poſſunt aliam induere; & videmus quotidie fibras ſanguinis in aquam calidam effuſas albeſcere. Pituitoſos etiam & viſcidos humores diu in inteſtinis coaceruari & iſtorum formam æmulari & tandem per purgantia inde euacuari, vel in alui fluxibus excerni, Medicorum obſeruationes docent: Vt etiam Hier. Gabucinus & Felix Platerus in eam venerint ſententiam, vt crederent, lumbricos latos, qui ita dicuntur, non viua animalia eſſe, ſed mucoſam pituitam in inteſtinorum ſubſtantia denſatam, eamque intus ambientem & inde abraſam. Illuſtre huius rei exemplum exſtat *in vita Job. Heurnij*, quod ſupra *ſectione* 1. *cap.* 5. propoſui. Neque ea probatio pinguedinis ac ramentorum in excretis, quæ vulgò habetur, ſatis firma eſt, quod ſc. pinguedo, ſi in aquam proiiciatur, ei innatet, in carbones coniecta, pinguedinis aſſatæ odorem præ ſe ferat; tunicarum verò particulæ in prunas coniectæ, pellicularum & membranarum inſtar contrahantur. Supernatat enim & pituita ſæpe; neque ex odore rei combuſtæ ſatis ſemper ea cognoſci poteſt, qualis ſit; Et pituita etiam vel pus lentum, ſi exſiccetur, contrahitur. Iſta tamen de ramentis inteſtinorum circa vulgatam opinionem dubia eo ſaltem fine propoſui, vt Lectori hac de re diligentius cogitandi occaſionem præberem, & monſtrarem, non ſemper tutum eſſe è libris quæcunque obuia deſcribere, ſed experientiam ſæpius conſulendam eſſe, quod niſi fiat, facilis in errorem lapſus eſt, quod iis accidit, qui experientia neglecta è libris ſua de pinguedine inteſtinorum tranſcripſerunt.

QVÆSTIO IV.

An purgantia exhibenda ſint in Dyſenteria?

An purgantia in Dyſenteria exhibenda.

Vulgus quidem, & homines rerum medicarum imperiti mirantur non rarò, in Dyſenteria à Medicis purgantia exhiberi, vel clyſteres inici; cum alias plus iuſto ægri deiiciant. Nonnulli etiam Medici ex Auicen. *fen.* 4. *lib.* 1. *cap.* 4. illud allegant: *ventrem in ventris ſolutione ſoluere plenum eſt timore:* & Valleſius, *comm.* 4. *in* 4. *Epid. text.* 96. Hipp. exponens caſum Lamblj ſcribit; *Purgare in Dyſenteria nihil aliud eſt, quam maiorem humorum colluuiem ad locum antea affectum & inteſtina deo-*

A *lentia attrahere & periculum augere.* Imprimis verò contra purgantium vſum prolixè diſputat L. Fuchſius, *l.* 2. *paradox. cap.* 13. *& lib.* 1. *de comp. med. cap.* 84. purgationemque hodie à Medicis inſtitui & contra autoritatem antiquorum & contra rationem putat. Hippocratem enim, *in lib. de morb.* vt & Al. Trallianum, *lib.* 3. *cap.* 21. non purgantia, ſed lac decoctum exhibuiſſe, Galenum etiam, vbi 9. *de comp. med. lib.* 1. *cap.* 5. prolixè agit de curatione dyſenteriæ, nullam purgationis mentionem feciſſe. Imò 13. *meth. m. cap.* 3. cum circa ſedem vel aliquam huic vicinam partem ſit initium inflammationis, purgationem prohibuiſſe. Errandi autem occaſionem fuiſſe Recentioribus, quod malè Rhabarbarum B pro Rheo Græcorum ſeu Pontico, quod adſtringendi vi præditum, vſurpauerint. Eodem modo Alexand. Maſſaria prolixè contra vſum purgantium in Dyſenteria diſputat, & imprimis autoritatem Galeni vrget, qui cum in aliis methodi medendi locis, tum præcipuè, 3. *meth. medend. cap.* 11. pluribus docet, & exemplis demonſtrat, ad partem affectam non eſſe trahendum, neque per eam euacuandum. Cum ergo in Dyſenteria inteſtina cum fluxione, tum vlcere, ſæpe etiam inflammatione laborent, non licere putat, purgantia exhibere, quæ fluentes humores ad illa magis attrahant, doloremque vlceris & alia ſymptomata augeant. Neque etiam Galenum vel vllum alium probatum Medicum purgantibus in cu- C randa Dyſenteria vſum ſtatuit. Et quanquam Galenum, Dioſcoridem & alios Medicos Rhabarbaro vſos fuiſſe legamus: tamen id non rhabarbarum, quo hodie vtimur, ſed rhaponticum fuiſſe docet, quod non ſolum nullam ducendi aluum facultatem habeat, ſed contra etiam non leuem adſtringendi vim, vt quoque exſpuentibus ſanguinem, phthiſicis, Dyſentericis conferat; reprehenditque Trincauellium, quod ſcripſerit, Medicos antiquos in curanda Dyſenteria omnes rhabarbaro vſos fuiſſe. Verum enimuero eorum ſententia probabilior eſt, quam & experientia confirmat, qui purgantibus in Dyſenteria vtuntur. Etenim præſtat, paucioribus vicibus medicamento humorem euacuare, quam permittere, vt pluribus vicibus à natura expellatur, & diuturniore tranſitu ac mora in inteſtinis ea lædat & ma- D ius damnum afferat. Præterea ſi humorum vitioſorum copia medicamento minuatur, reliquos facilius temperare & coquere poteſt & medicus & natura, vt inter exeundum poſtea minus nocere poſſint. Inſuper ſi Medicamenta humores temperantia & dolorem lenientia vſurpentur, antequam corpus purgatum ſit, corrumpuntur & parum proderunt. Atque ipſe Galenus, 2. *de ſimpl. med. facult. cap.* 11. *&* 14. docet, non eſſe exhibenda medicamenta, quæ acrimoniam humorum mordicantium temperant, niſi prius humores medicamentis abſterſi atque euacuati fuerint. Et quamuis ipſe melle ſolum *loco allegato* ad abſtergendum vtatur: tamen procul dubio etiam rhabarbaro & myrobalanis vſus fuiſſet, ſi E eo tempore cognita fuiſſent. Neque dum probauit Maſſarias, quod Antiqui Medici præclari omnes ſine purgantibus medicamentis Dyſenteriam feliciter curauerint. Etenim Hippocrates, Galenus, & Al. Trallianus abſtergentibus vſi ſunt, & inter reliqua lacte, de quo infra dicetur, & Auicennas, 3. *Can. fen.* 16. *tr.* 2. *cap.* 7. purgantibus vtitur, etſi cum cautione. Quamuis verò per locum affectum, quod in methodo medendi prohibitum, euacuari hoc modo, atque aliquid damni inteſtinis tranſitu humorum vitioſorum per ea inferri videatur: tamen damnum illud exiguum eſt; commodum verò, euacuatio ſcilicet humoris vitioſi, longè maius; cum impoſſibile ſit Dyſenteriam curare, manente, quæ eam facit &

auget, cauſſa. Et quidem ſi Medicus alias vias haberet, per quas humorem vitioſum, qui omninò euacuandus eſt, euacuare poſſet, eſſet ſanè id commodum; verùm alius commodior locus non datur. Neque enim tuto per vomitum licet omnem illam materiam euacuare, neque id fieri poteſt: neque etiam niſi purgatio præceſſerit, commodè per vrinam euacuare licet, & medicamenta diuretica fortiora caliditate & ſiccitate ſua acrimoniam humoris dyſenteriam excitantis potius augebunt. Neque in principio ſine periculo humores ad inteſtina ruentes ad alia loca ducuntur; cum incommoda, quæ ex intempeſtiuè ſuppreſſa Dyſenteria ingruere ſolent, nota ſint. Neque inſigne aliquod incommodum metuendum ex iſta ad partem affectam attractione. Tum enim humorum ad partem affectam attractio periculoſa & noxia eſt, cum humores ad partem affectam attrahuntur, ibique ſubſiſtunt; quod hîc non accidit. Neque vlcus inteſtinorum ſimpliciter à fluxione, & quatenus ea talis, ortum habet, cum ſæpe Diarrhœa fiat, & fluxio ad inteſtina, quam tamen nulla exulceratio ſequitur. Hæc enim ab eroſione ſolum prouenit, quæ accidit, ſi humores ſimul acres ſint, & in inteſtinis moram trahant. Quod cum in purgatione rectè inſtituta non ſolum non fiat, ſed potius prohibeatur, incommodum etiam nullum ex ea metuendum. Mitioribus tamen, vt modo dictum, medicamentis purgatio peragenda, non fortioribus, quæ à valde remotis fortiter attrahunt. Videatur etiam Horat. Augenius, *libr.* 10. *epiſt.* 3. Si tamen maligna febris coniungatur, malignitatis etiam habenda ratio eſt. Ideoque, ſi ea vrgeat, parcè vſurpatis vel etiam poſthabitis purgantibus ad medicamenta properandum, quæ humorum acrimoniam & malignitatem temperant.

Q V Æ S T I O V.

An lactis vſus in Dyſenteria conueniat?

An lac in dyſenteria conueniat?

Lac non ſolum in diæta Dyſentericorum præſcribi, ſed & loco medicamenti vſurpari, & cum ſolum exhiberi, tum alia medicamenta in eo coqui, tum per clyſterem immitti, è libris Medicorum notiſſimum eſt. Contra tamen non ſemper tuto exhiberi etiam certum, imò, vt Amatus Luſitanus, *centur.* 2. *curat.* 44. ſcribit, interdum ſi detur, inſtar veneni ſe habet, & Hippocrates, 5. *aphor.* 64. capite dolentibus, febriculoſis, & quibus hypochondria elata ſunt, ſiticuloſis, quibus item biliosæ alui deiectiones ſunt, aut febres acutæ, lac præbere malum eſſe ſcribit. Quapropter de recto eius vſu in ſpecie quædam ſubnectere libet.

Lac tribus ſubſtantiis conſtat.

Lac tribus ſubſtantiis conſtat; caſeoſa, qua præcipuè nutrit, & quæ vlcerata ſunt inteſtina ſanat; pingui & butyroſa, qua dolorem lenit, digerit, & inteſtina oblinit, quo minus ab acribus humoribus lædantur; & tandem ſeroſa, qua abſtergit & mundificat: omnino pluribus de cauſſis in dyſenteria vtile eſt, locumque habet non ſolum vt nutrimentum, ſed etiam vt medicamentum, aut certè vt nutrimentum medicamentoſum.

Antiqui quomodo lacte vſi ſint?

Ideoque Antiqui frequenter lacte vſi ſunt; non tamen in eundem ſemper vſum. Primò quidem cum illi lenioribus purgantibus ita inſtructi, vt hodie ſumus, non eſſent, ad abluendos, & euacuandos humores mordaces, eoſque temperandos eo vſi ſunt: Deinde etiam ad fluxum ſedandum vſurparunt, vt & ad dolorem leniendum. Patet id ex Aëtio, qui, *tetrabibl.* 3. *ſerm.* 1. *cap.* 45. ita ſcribit: *In principio igitur poſt tertiam diem, permittentibus febribus, lacte recens mulcto adhuc calido vtendum eſt, melle tepido ei admixto, atque in eius vſu ad tres* A *dies perſeuerandum, quantum nutriendo corpori ſuffecerit: ſequentibus deinde diebus melle adempto, & modica aqua (quartæ nimirum lactis partis menſura) affuſa paulum decoquimus & exhibemus: Deinde poſt alias tres ad dimidium decoquimus, & poſt alias tres ad tertias, ſimiliter per tres dies, atque ita eis præbemus. Primum enim lac purgat ſimul ea, quæ in corpore ſunt, contemperando: poſtremum vero aluum ſiſtit.* Alexander verò Trallianus, *libr.* 8. *cap.* 8. ita ſcribit: *Imprimis lactis calefacti & inter coquendum ſæpius agitati cyathos tres exhibemus, & poſt horas duas tantundem rurſus potui damus, quibuſdam etiam tertiò offerimus, vt integra hemina abſumatur: & ſi eo die repletus æger videatur, cibo* B *eum abſtinere iubemus. Hoc igitur modo bilis educitur, & humores corrupti modicè purgantur mitiganturque, &c.* Veruntamen in eius vſu aliqua cautione opus eſt. Nam primo, quia ſerum aluum mouere ſolet, Lac crudum & recens mulctum primis diebus ad aluum mouendam & bilem educendam exhibuerunt antiqui, vt ex Aëtij *allegato loco* patet. Vbi verò iam fluxum ſiſtere animus eſt, præparatione opus eſt, & ſerum decoctione vel chalybis, aut, quod aliis commodius videtur, auri vel ſilicum in eo exſtinctione, maxima ex parte abſumendum, & vt lac ad aluum ſiſtendam commodius fiat, præſtandum. Nam, vt Dioſcor. *lib.* 2. *cap.* 75. & Aëtius, *tetrab.* 1. *ſerm.* 2. *cap.* 95. habet: ſi lac coquatur, ſerumque conſumatur, omninò ventrem non C ſubducit. Secundò, quia Hippocr. 5. *aphor.* 64. capite dolentibus, febriculoſis, & quibus hypochondria elata ſunt, ſiticuloſis, quibus item bilioſæ alui deiectiones ſunt, aut febres acutæ, lac præbere malum eſſe ſcribit; in Dyſenteria verò febres plerumque coniunguntur, & humor dyſenteriæ cauſſa ferè bilioſus eſt: cautè lac exhibendum, & ſi quid tale adſit, quod eius vſum prohibet, omittendum: neque ſemper, quod nonnulli faciunt, ſine vllo diſcrimine tanquam ſecuriſſimum remedium vel exhibendum, vel per clyſteres iniiciendum, de quo pluribus Amatus Luſitanus, *cent.* 2. *curat.* 44. qui lac, ſi febris adſit, tanquam præſens venenum damnat, neque in dyſentericis bilioſas deiectiones ha- D bentibus admittit.

Lactis præparandi modi.

Duo verò Lac præparandi modi ſunt, vt docet Aëtius, *loco modo allegat.* Vel enim coquitur; vel chalybs, aurum aut ſilices igniti in eo exſtinguuntur. Ita enim ſeroſa ſubſtantia abſumitur, & pingues etiã ac igneæ partes diſſipantur, ne vel aluum mouere, vel in bilem facilè verti poſſit, & caſeoſa ac incraſſans relinquitur; & præterea à lapidibus & ferro adſtringentem facultatem nanciſcitur. Etſi verò Aëtius præparationem, quæ per coctionem fit, præfert, cùm ob alias, tùm hanc ob cauſſam, quod cinis ex ignitis lapidibus lacti commiſceatur: tamen hoc incommodum facilè euitari poteſt: neque credo ſolum ad ſeri conſumptionem hanc præparationem inſtitui, ad quam coctio non minus eſſet commoda, E ſed vt aliquam adſtringendi vim à ſilicibus & chalybe accipiat, & aliquæ partes pingues abſumantur, vt modò dictum. Poteſt & ſacchar. roſar. lacti commodè addi. Antiqui tamen, præſertim ſi febris vrgeret, neque tamen lacte facilè carere poſſent, vt eius incommoda vitarent, quartam partem aquæ addebant. Et omnino ſi lac chalybeatum ſit ingrati ſaporis, potius decocto vtendum. Vnde Hercules Saxon. *prælect. part.* 2. *cap.* 20. §. 7. interdum ſine aqua coquit lac, interdum recipit ℔. j. lactis, aquæ plantag. vel ſonchi ℥. vj. & coquit ad conſumptionem medietatis: quo ipſo ſe non modo dolores ſuſtuliſſe, ſed & incipientes dyſenterias ſine alio auxilio ſanaſſe teſtatur. Eſt verò inter lactis

genera vaccinum conuenientiſſimum, quod craſſarum eſt partium. Mulieris tamen boni habitus & bona victus ratione vtentis naturæ humanæ adhuc conuenientius, vt poſtea *in diæta* dicetur.

QVÆSTIO VI.

An Chalybis vſus in Dyſenteria conueniat?

An Chalybis vſus in dyſenteria conueniat?

Maior verò longè difficultas occurrit, de Chalybis in dyſenteria vſu. Equidem non ſolum in potu, ſed & in lacte & aliis medicamentis, quæ cum exhibentur, tum per clyſteres iniiciuntur, chalybem extinguere plerique Medici iubent. Verùm ſuſpectum hodie multis reddidit vſum chalybeatorum medicamentorum in Dyſenteria Ioan. Crato, dum, *Conſil.* 201. ſcribit: *In recta victus ratione nihil prætermittatur, nec detur potus chalybeatus, vt fieri ſolet. Non enim adſtringit, vt falſo exiſtimant Medici, ſed turbat aluum.* Platerus etſi in Practica aqua & vino chalybeato vtatur: tamen, *in Epiſtola ad Gulielm. Fabricium,* quam is *cap. 7. tr. de dyſenteria*, inſeruit, Cratonis ſententiam non planè improbat. Eſt enim, quod ipſa experientia teſtatur, in chalybe vis quædam aluum turbandi, imò ſi paulò copioſius ſumatur, etiam vomitum mouendi. Hoc verò incommodum vt euitetur, ipſe quidem, vt crudæ partes in aqua & ſeroſæ abſumantur, chalybem in iis extinguere commodum putat, verum non ſæpius hoc fieri vult, ne vis illa vomitum vel aluum ciendi in aquam tranſeat, & aqua ſaltem leuiter chalybeata vtendum, aut planè omittendam cenſet. Foreſtus quoque etſi in dyſenteria chalybeatis medicamentis vtatur: tamen crocum martis probare non videtur, dum, *lib. 4. de febr. obſeru. 4. in ſchol.* puerum quendam nouem annorum, cum Empirici cuiuſdam conſilio crocum martis accepiſſet, poſtea nigra per ſuperiora euomuiſſe, & nihil continere potuiſſe ac mortuum eſſe ſcribit. Metallica enim eiuſmodi ventriculum lancinare. Verùm ſi in Antiquorum Medicorum ſententiam inquiramus, & facultatem aluum ſiſtendi & aluum mouendi ac aperiendi chalybi & ferro tribuunt. Dioſcorid. *libr. 5. cap. 53.* rubiginem ferri ſiſtere fœminarum profluuium, vinum, & aquam, in aqua candens ferrum fit extinctum, poto cœliacis, dyſentericis, cholera laborantibus & diſſolutis ſtomacho prodeſſe ſcribit. Galenus, *lib. 11. de ſ. m. fac. cap. de Lacte*, Lac deſiccantem facultatem accipere, & omnes alui fluxiones ſiſtere, ſi lapides igniti aut ferrum candens in eo extinguatur. Quod ex eo repetiit Paulus Ægineta, *de re medic. lib. 7. §.* [illegible] *& ibidem §.* [illegible], vbi ſcribit, quod ferri ſquama magnam adſtrictionem habeat. Aëtius, *tetrabibl. 3. ſerm. 1. cap. 48.* vinum, in quo chalybs ignitus ſit, dyſentericis exhibet. Auicennas, *lib. 2. tr. 2. cap. 253.* ferrum ſtipticum eſſe ſcribit. Antiquos ſecuti ſunt poſteriores Medici ferè omnes, Valeſcus de Taranta, Gattinaria, Fuchſius, Rondeletius, Donatus ab Alto mari, *de med. hum. corpor. malis cap. de Diarrhœa*, Amatus Luſitanus, *cent. 6. curat. 2. & 11.*

Chalybs aluum ſiſtit.

Plurimi tamen etiam medici ferro & chalybi non ſolum adſtringendi & fluxus alui ſiſtendi vim, ſed & aperiendi, imo etiam aluum & vomitum mouendi facultatem attribuerunt. Aëtius, *tetr. 2. ſect. 2. cap. 11.* ſcribit, Aqua, in qua chalybs extinguitur, præclarè ſplenem liquefacit, vtpote quæ conſumendi facultatem habeat. Oribaſ. *Medic. collect. lib. 15.* & Aëtius, *tetrab. 1. ſect. 2. cap. 59. §.* [illegible], docent, quod omnes ſquamæ multum mordaces ſint. Cornelius Celſus, *lib. 4. cap. 9.* aquam à ferrario fabro, in qua candens ferrum ſubinde extinctum ſit, lienem coërcere, & animaduerſum eſſe ſcribit; animalia, quæ apud hos fabros educata ſunt, exiguos habere lienes. Auicennas, *libr. 2. tract. 2. cap. 251.* in ſcoria ferri vim ſoluentem aliquam eſſe ait, & vinum, in quo extinguitur ferrum, fluxum alui antiquum & dyſenteriam ſanare ſcribit. Item Haliabbas & alij Arabes ſtatuunt. Idem ſentiunt poſteriores Medici, Ioan. Langius, *lib. 1. epiſt. 48.* Antonius Beniuenius, *obſeruat. medic. cap. 5.* Ioann. Baptiſta Montanus, *conſil. 249.* Mercatus, *de morbis mulierum lib. 2. cap. 18. & lib. 2. de indication. cap. 7.* Reinerus Solenander, *ſect. 3. conſil. 6. 8. 21. 22. ſect. 4. conſ. 9.* & alij plurimi. Imò chalybem etiam vomitum mouere experientia docet, annotauitque id de vino chalybeato Platerus, *lib. 1. obſeru. pag. 225.* Vnde Cæſalpinus, *libr. 3. de metall. cap. 6.* rubiginem, in quam ferrum conuertitur, maleficam eſſe ſcribit, & *ibidem, cap. 13.* ferruginem in multa quantitate ſumptam vomitum prouocare, & ad necem ducere. Vnde Auicennas, *lib. 4. fen. 6. tr. 1. cap. 8.* ferri limaturam & ſcoriam inter venena refert. Cum ergo tot Medici ferro & chalybi vim etiam adſtringentem tribuant, ac vinum & aquam, in qua chalybs extinctus eſt, cum dyſenteriam, tum alios alui fluxus ſanare ſcribant: nolim ego tot Medicis ſimpliciter contradicere. Quia tamen Dioſcorides & Auicennas & alij præclari Medici vim quandam aluum mouendi ferro & chalybi etiam tribuunt, atque experientia ipſa id teſtatur, & præterea ad obſtructiones viſcerum & lienis aperiendas felici cum ſucceſſu à Medicis vſurpatur, qua ratione hæc conciliari poſſint, videndum.

Chalybs obſtructiones aperit.

Ludouicus Mercatus, *de morb. mulier. lib. 2. capite 18.* vt hæc conciliet, ferrum & chalybem adſtringendi & meatus obſtructos aperiendi, item vim purgandi habere ſcribit, eamque obtinere ob maximam copiam ſulphuris & ☿rij, quam habeat: purgandi tamen vim non talem eſſe docet, qualis eſt in aliis medicamentis purgantibus; ſed quia liquandi, fundendi, & attenuandi maximam vim & efficaciam obtineat, accidere, vt ſi copioſius id fiat, vomitum & aluum purget: ſi verò partes illæ ſulphureæ & mercuriales abſumantur, id quod fit igne fortius & ſæpius adhibito in croci ♂tis præparatione, medicamentum adſtringendis fluxibus idoneum parari ſcribit. His addit & hoc: Sulphur & Mercurium in ferro duobus modis contineri: Vno, quatenus iam ſunt in ferri ſubſtantiam mutata; Alterò, cum veluti futura ſunt ferri alimentum. Priori modo, quatenus ſcilicet iam cocta & in ferri naturam mutata ſunt, vim purgandi habere; Poſteriore verò, vtpote crudiora & quaſi excrementitia nocere, corrumpere & pernicioſa eſſe. Hinc porrò concludit: Alio modo ferrum præparandum eſſe, vt aluum ſiſtat, alio vt obſtructiones liberet & purget. Ad aluum ſiſtendam ſulphurem & ☿ium auferendum & ſeparandum eſſe, quod fiat vel igne valido, vel aqua valida, dum in crocum ♂tis dictum mutatur. Hoc enim modo præparatum fluxus quoſuis validiſſimè ſiſtere & flaccidas partes roborare ſcribit; ſi verò meatus aperire & purgare animus ſit, partem illam, in qua vis illa eſt, propriè vſurpandam, ſcilicet ſulphur & ☿ium coctum, ſeparata parte illa cruda excrementitia & extranea. Atque ita triplicem chalybis præparandi modum eſſe docet. Primus eſt, ſi in alio medicamento pars purgans citra aliam chalybis ſubſtantiã colligatur, chalybis limatura vel laminis candentib. ſæpiſſimè in aquã vel liquorem alium immiſſis, à quo liquor vim purgandi ſortiatur. Ideoque cum fluxum alui ſiſtere volumus, primam aquam, in qua chalybs extinctus eſt, abiicere iubet. Secundo modo, ſecundum Mercatum præparatur ſine igne cha-

lybs, comminuta, liquata & ſeparata recrementitia alia parte aqua vitæ aut aceto, donec ex toto vniuerſa limaturæ ſubſtantia comminuatur. Acetum enim totum illud, quod extraneum eſt, ocyſſimè contererc ſcribit, relicta parte natiua. Nec obſtare rubiginem, quæ acquiritur, quæ facilè igne, aqua feruentiſſima vel oleo ſeparari poſſit. Tertius eſt, cum igne ſæpiſſimè comburente pars illa ſuperflua ſeparatur, manente puriore & vtiliore. Rodericus à Caſtro id hoc modo exprimit: cocta & vtilia principia in eius ſubſtantia inueniri, ac in eius partibus penitioribus cruda & excrementitia naturam ad ſuperficiem truſiſſe. Et Mercatum in eo recentiores alij etiam ſequuntur, quod primam aquam, in qua chalybs ignitus ſit exſtinctus, abiicere iubent, vtpote quæ aluum moueat, & poſteà in noua aqua ſæpius eundem chalybem exſtingui volunt. Verum enim verò quædam circa hanc Mercati opinionem monenda ſunt. Primò enim illud non cõcedi poteſt, in ſtomomate ſeu chalybe eſſe duas partes, vnam coctam & chalybi iam propriam factam, alteram crudam, alienam, & excrementitiam, quæ ſeparanda ſit. Etenim ſit ſanè, vt in ferro tale quid reperiatur: tamen chalybs ita puræ & homogeneæ naturæ eſt, vt tale nihil in eo reperiatur, ſed tota eius ſubſtantia vnius naturæ eſt. Itaque effectus quicunque à chalybe proueniunt, ab ipſius ſubſtantia proficiſcuntur. Ex quo deinde ſequitur falſum & illud eſſe, quod putat, aqua vitæ aut aceto, dum ab iis vniuerſa limaturæ ſubſtantia comminuitur, illud quod extraneum & excrementitium eſt, conteri & abſumi, relicta parte natiua, & æruginem etiam, quæ relinquitur, facilè ſeparari igne aut aqua feruentiſſima. Nam aquam vitæ ſeu Sp. vini quod attinet, ille non ſufficit ad ferrum corrodendum aut ſoluendum, niſi alia calcinatio vel ſolutio præceſſerit. Acetum verò quidem hoc præſtat, ſed nihil ſeparat, ſed totam chalybis ſubſtantiam comminuit & ſoluit, imò ſal aceti ſeſe chalybi vnit, vt ita facilè ſeparari non poſſit. Rubigo quoque non alterius naturæ eſt, ſed ipſa chalybis ſubſtantia in hanc formam redacta. An verò in chalybe duæ partes ſint, vna adſtringens, altera liquans, fundens, & attenuans humores, aluumque mouens, de eo mox dicetur. Cornelius Celſus certè, *loco allegato*, aqua fabrorum ferrariorum ad lienem coërcendum vtitur, à qua nihil abiicitur, & in qua ferrum candens non vnum, ſed varium, idque ſæpiſſimè extinguitur. Iulius Cæſar Claudinus, *in append. lib. de ingr. ad infirm. ſect.* 2. & ipſe admittit, in chalybe eſſe vim adſtringentem, ac præterea attenuantem & obſtructiones aperientem, imò aluum mouentem. Has autem diuerſas qualitates & facultates pendere à diuerſis partibus, quibus chalybs conſtet, aliis frigidis, aliis calidis; chalybem verò aluum ſoluere non trahendo, ſed irritando ſtatuit. Chymici Recentiores etiam non vnius opinionis ſunt, ſed alij duplicem crocum ♂ ſtatuunt; vnum adſtringentem, & alui atque alios fluxus ſiſtentem, qui fiat per fortes calcinationes, & ignem reuerberij, qua vis ſurphuris & mercurij ſeparatur: alterum aperientem, qui fit baculis ferri vel chalybis ignitis ſulphuri admotis, aut aquarum acutarum vel ſp. vitrioli vel ſulphuri aſperſione & illitione. Libauius verò hic diſtinguere non videtur, *ſed comment. alchym. part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 10. crocum martis reuerberatione factum non ſolum ad hæmorrhagias, ſed & lienis morbos vtilem eſſe docet. Ita & Crollius croci martis eſſentiam, quam deſcribit, tam ſiſtendis fluxibus, quam epatis & lienis obſtructionibus aperiendis vtilem eſſe tradit. Idem à Chymicis aliis pleriſque docetur. Ex hac ergo difficultate & controuerſia, vt ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, patet, nondum ſatis explicata, vt nos expediamus, & noſtram etiam ſententiam tandem ſubiungamus. Primò hoc omnino præſupponendum, quod non ſolum tot Medicorum ſcripta docent, ſed & ipſa experientia approbat, ferrum & chalybem atque ex iis parata medicamenta vim habere ſanguinis & alios fluxus ſiſtendi; præterea obſtructiones epatis, lienis & venarum meſaraicarum aperiendi, imò aluum turbandi, & nonnunquam etiam vomitum ciendi. Secundò ſciendum: notas illas qualitates, adſtringendi, liquandi, fundendi, attenuandique vim, imo aluum turbandi & vomitum ciendi non prouenire à ferro & chalybe integro, ſed reſoluto. Ferrum enim & chalybs, vt & alia metalla, tam compactæ & ſolidæ naturæ ſunt, vt integra nullo modo notis qualitatibus aliquid in corpus noſtrum agere poſſint: Reſoluta verò id præſtant, quod præſtant, vt mox dicetur. Eſtque hoc verum non ſolum de ferro, ſed & aliis metallis, imò de ipſo auro. Fulminans etiam aurum dictum aluum mouet, quod integrum non facit. Tertiò; An tamen occulto modo aliquid etiam integrum, præcipuè ignitum, agere poſſit, Chymicis conſiderandum relinquo. Cum enim omnia metalla ſuam ſoliditatem & compactionem ab interno principio, ſpiritúque quodam coagulante obtineant: non planè abſurdum videtur, etiam integra, præcipuè ſi incandeſcant, occulto modo & per ſpiritum quendam coagulandi vi præditum, alia liquida compingere & coagulare, & proinde etiam fluida ſiſtere poſſe. Documenta huius rei Chymicis non pauca nota ſunt. Si plumbum liquefiat, & in liquefactum fouea aliqua imprimatur, & mercurius viuus in eam fundatur, mox ille fluiditatem amittit, & inſtar plumbi coagulatur. Talem ergo figendi, & humores fluidos ſiſtendi vim à ferro ignito, vino, aquæ, lacti, in quibus exſtinguitur, communicari poſſe, vt credam, id perſuadere videtur, quod non ſolùm chalybs, ſed & ſilices igniti, imò aurum eundem in finem vſurpetur: Cum tamen certum ſit, auri ſubſtantiæ ignitione nihil decedere. Neque eſt, vt aliquis dicat, ignitionem hanc, & in lacte exſtinctionem eo fine inſtitui, vt ſeroſa pars abſumatur. Nam ſi hic ſaltem finis eſſet huius exſtinctionis, poſſet idem coctione fieri. Et quid in aqua abſumet aurum ignitum? Verùm hac de re cuique ſuum iudicium liberum eſto. Quartò præparationem & reſolutionem chalybis quod attinet, Etſi ferrum & chalybem reſoluendi plures modi ſint, ſcilicet per ſolum ignem & reuerberationem, per aquarum fortium, ſpir. vitrioli, ſulphuris, aceti affuſionem vel aſperſionem, ſulphuris affricationem, quæ ignito adhibetur: tamen omnium harum ſolutionum fundamentum in mutatione in vitriolum aut vitriolatam naturam conſiſtere videtur. Vt enim Chymici quidam docent, vitriolum eſt proxima metallorum materia, & in eam tanquam proximam naturæ metallicæ omnia metalla recurrere poſſunt, vt in cupro & ferro eſt notiſſimum: de quo iam non diſputo. Hoc certum eſt, ſalem quendam vitriolatum omnibus metallis ineſſe, & vt ex omnibus metallis cryſtalli, ſeu quoddam vitrioli genus: ita etiam ex omni ferro & chalybe quocunque modo calcinato vitriolum martis dictũ iterum fieri poteſt. A quo crocus martis non multum differt. Ergo ſiue ſubſtantia, quæ à chalybe ignito liquori communicatur, ſiue ſcoria ferri, ſiue ferrugo, ſiue crocus martis, ſiue chalybs præparatus ſumatur, omnis horum vis à vitriolo pendet, omniaque hæc vitriolata eſſe vel guſtus docet. Verum cum vitriolum qualitates diuerſas habeat, ſecundum diuerſas partes, quibus conſtat, aſtringit, calorem & efferueſcentiam humorum reſtringit, calefacit, deſiccat, vlcera claudit, vomitum excitat, vomitum ſiſtit. Seu, vt

Vitrioli facultates.

Galenus, *9. de ſimpl. med. facultat.* hac de re ſcribit, *Mirari ſubit de hoc medicamento, quo pacto vehementiſſimæ adſtrictioni admixta eſt caliditas non inſtrenua. Conſtat ergo, quod maximè condire & ſeruare carnes humidas poteſt, nimirum caliditatem humiditate abſumens, atque adſtrictione ſubſtantiam contrahens & conſtipans. Hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipſius exprimit. Conſtringit verò, deſiccat, atque contrahit in ſe ſubſtantiam carnis.* Reſoluitur enim vitriolum in phlegma, ſpiritum & oleum rubicundum, colcothar, ſalem, terram, quæ vt ſingula peculiares qualitates obtinent, ita & inuicem variè mixta.

Quintò & hoc monendum, chalybem & ferrum & medicamenta ex iis parata, vt & vitriolum, equidem multis morbis, etiam hauſta, vtilia eſſe: tamen quia omnia metalla naturam corpori noſtro aduerſam obtinent, omnino doſin certam in iis exhibendis diligenter obſeruandam, quæ ſi tranſcendatur, id quod medicamenti loco eſſe poterat; venenum euadit. Ita, vt antea diximus, ferrum & ſcoriam ferri (maiori ſcilicet copia ſumpta) inter venena refert Auicennas, & Cæſalpinus, *lib. 3. de metall. cap. 13.* ferruginem, quam iuſto pondere inter medicamenta admittit, in nimia quantitate vomitum prouocare, & ad necem ducere ſcribit. Aduerſa tamen illa noſtro corpori vis nunc magis, nunc minus ſeſe exſerit, pro vario præparandi modo. Dum enim ferrum à natura ſua adhuc parum receſſit, minus ſtimulat; magis verò, vbi iam ad ferruginis & vitrioli naturam tendit. Ita ſcoria ferri tutius medicamentum eſt, quam rubigo ferri, quod etiam Cæſalpinus monet, *lib. 3. cap. 19.* Ex quibus omnibus tandem concluſionem huius quæſtionis hanc colligimus: Aquam, lac & vinum chalybeatum non planè reiicienda eſſe; cum ſeu ſpiritus aliquis coagulans & humores fluidos ſiſtens, ſeu ſcoria quædam adſtringens liquori communicetur. Extinctionem tamen hanc cum Platero moderatam eſſe volumus, neque nimis ſæpè fieri; cum certum ſit, ſi multum de ferri ſubſtantia aſſumatur, aluum turbari, imò ſi copioſius ſumatur, vomitum quoque citari. Et omnino parcius chalybs in dyſenteria exhibendus eſt, quam in cachexia vel viſcerum obſtructione; cum adſtrictione ſolùm aliqua, non aliis chalybis effectibus hic opus ſit. Neque diſtinctio inter chalybem recentem & ſæpius ignitum locum habet aut partes ferri, quæ in prima ignitione liquori communicantur, ſaltem vim aluum mouendi habent, ſed quia chalybs homogeneæ naturæ eſt omnes eius partes eandem vim habent, & quò plus de eius ſubſtantia liquori communicatur, eò magis aluum vel vomitum mouet. Neque etiam aquam primam abiicere opus eſt: niſi forſan chalybs non purus ſit, ſed quandam rubiginem extra contraxerit. Hæc enim cum aquæ in extinctione communicetur, eam abiicere non incommodum eſt. Monendum & hoc puto, liquores illos chalybeatos recenter paratos vſurpandos eſſe, præcipuè ſi chalybs ignitus ſæpius in iis extinctus ſit. Chalybis enim ſubſtantia principio & ſtatim ab extinctione ſaltem ſcoriarum naturam retinet; ſi verò diutius in liquore illo maneat, in rubiginem quaſi mutatur, & tùm vim potius aluum turbandi, vomitumque ciendi ac humores fundendi, quam ſiſtendi habet. Cuius rei indicium præbent vina chalybeata, quę ad obſtructiones epatis & lienis exhibentur, & ſi copioſius ſumantur, & aluum & vomitū mouent. Non enim ſtatim poſtquam chalybs in vinum iniectus eſt, exhibentur, ſed in Sole vel loco calido aliquot diebus agitantur, vt chalybs melius reſoluatur. Si autem quæratur de croco martis & chalybe præparato in dyſenteria exhibendo, eum martis crocum vſurpandum potius cenſeo, qui ſolius ignis & reuerberationis beneficio paratus eſt. Is enim nondum adeo vitriolatam naturam adeptus eſt, ſed vt eam acquirat, aliâ adhuc reſolutione opus habet, ideoque adſtringendi potius, quam alia vi pollet. Reliquæ præparationes chalybis omnes, ſiue ſint chalybis præparati in vino vel alio liquore infuſiones, ſiue per aqu. fortem, ſpir. vitrioli, ſulphuris, acetum deſtillatum, ſolutiones, omnes iam vitriolatam naturam magis ſapiunt, & croci hoc modo præparati aliquid de liquore ſoluente participant, facilemque aceti & aquarum fortium ſibi vniuerunt; & proinde etſi quandam adſtrictionem habeant, & propterea in cacnecticis viſcerum laxorum tonum roborent: tamen quia vis aperiendi, humores fundendi & liquandi, ac ſi copioſius ſumantur, aluum turbandi & vomitum ciendi in iis præualent, in dyſenteria locum non habent, ſed potius in viſcerum obſtructionibus, & cachexia. Cum enim præparationibus iſtis partes omnes in quas aliâs vitriolum reſolui poteſt, ſeparatæ non ſint, ſed inſtar vitrioli à terra craſſiore ſeparati & parum calcinati ſeſe habeant, & propterea in iis adhuc ſpir. vitrioli cum ſale miſtus ſit, non mirum eſt, ſi & aperiant, interdum etiam vomitum ac aluum moueant; cum ſalis vitrioli maximè proprium ſit vomitum mouere. Etſi omnino crocum martis hoc modo præparatum exhibere libeat, doſis omnino ſit minor, ne acrimoniâ, quam obtinet, inteſtina vellicet, aut vomitum cieat, ac aluum turbet, quod Empirico illi apud Foreſtum, *lib. 4. obſeru. 4. in ſcholio*, accidit. Quæ verò de chalybe, qui apertionis viſcerum gratiâ exhibetur, dici poſſent, hîc, cum huius loci non ſint, prætermittimus & in alium locum commodiorem reiicimus. Tandem vnum hoc circa vſum medicamentorum chalybeatorum monendum cenſeo, accidere plerumque & poſt vſum medicamentorum talium, ſicut & poſt potum acidularum & thermarum vitriolatarum accidere ſolet, vt nigra per aluum deiiciantur; quæ vulgus, imò & ſæpe Medici incautiores pro humore melancholico & atro, quem talia medicamenta educant, habeant: cum tamen ſæpe color ille ſaltem ſit à vitriolo, & vulgo etiam notum ſit, ex ferri rubigine atramenta & tincturas nigras fieri.

Margin notes: Chalybs in dyſenteria conueniat. — Croci martis in dyſent. vſus. — Feces alui nigra.

CAPVT VIII.

De Fluxu alui ſanguineo & hepatico.

QVandoque ſanguis per aluum, etiam ſine inteſtinorum exulceratione, & plerumque nullo cum dolore excernitur, cui ſanguinis fluxui à veteribus dyſenteriæ nomen quoque attribuitur; vt *capite præcedente* dictum, vbi cruentarum alui deiectionum quatuor differentias explicauimus. Illis tamen addi poſſe videntur & aliæ ſanguinis excretiones, vt quando ruptâ aliquâ in epate venâ ſanguis & per aluum & vomitum excernitur: item ſanguinis per hæmorrhoides euacuatio.

Margin note: Fluxus alui ſanguineus.

Cauſſæ.

Emittitur autem ſanguis per inteſtina, quia vel expellitur ſiue à toto, ſiue ab epate per meſaraicas ob copiā aut acrimoniam, vel exit apertâ ſeu rupta venâ; vel non retinetur iuſto tempore in epate ob imbecillam eius facultatem. Modus, quo vaſa aperiuntur eſt, ἀναστόμωσις, nonnumquam & ruptura. Quidem & per διαπήδησιν in epatis imbecillitate fieri volunt, vbi ſanguis ſeroſus ob tenuitatem in epate egreditur per rarefactas vaſorum tunicas, aut certè reſeratis exilium vaſorum oſculis. Fluxus ſanguinis, qui ab epatis imbecillitate prouenit, propriè & in ſpecie Hepaticus dici ſolet: reliqui in genere fluxus ſan-

Margin note: Cauſſæ.

guinolenti dicuntur. Qui fluxus cum cauſſis & curatione differant, ſeorſim tractandi.

De Fluxu ſanguinis à copia eius.

Fluxus ſanguinis à copia eius.

Primo quidem quandoque ſanguis profluit ruptâ aut aperta aliqua vena in epate, atque tum non ſolum per aluum, ſed & per vomitum ſanguis effunditur. Et cognoſcitur hæc cauſſa ex relatione ægri, qui an percuſſus vel lapſus fuerit, aut aliud aliquid graue onus eleuauerit, vel ſimile quid paſſus fuerit, referet. Verum pauci ab hoc profluuio ſanguinis euadunt, partim ob copioſum ſanguinis fluxum, partim quia ex concreto ſanguine in ventriculo in lipothymiam incidunt, partim in hydropem. Si quæ tamen ſalutis ſpes ſit, ea cura adhibenda, quæ ſupra in ſputo ſanguinis propoſita eſt. Deinde ſanguinis per aluum fluxui occaſionem præbet. Primò Intemperies epatis natiua calida. Hæc enim cum naturalis ſit, alimentum attractum totum ferè in ſanguinem vertit, cuius copiam cum natura abſumere non poſſit, ſuperfluum ſæpe per hæmorrhagiam narium euacuat, quandoque ad inteſtina effundit. Secundò defectus alicuius membri. Cum enim ea pars ſanguinis, quæ membro deficienti alimentum præbere debebat, abundet, natura eam ad inteſtina ablegat. Tertiò conſuetæ alicuius euacuationis ſuppreſſio, vt ſi menſes, hæmorrhoides, hæmorrhagia narium conſueta ſubſtiterit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si ſanguis à toto prodeat, & ſola quantitate peccet, repentè ille & copioſè per interualla mediocria egreditur, & profuſus ilicò concreſcit, exitque ſine notabili inuentre & inteſtinis moleſtia, & ſine vllium aliqua deiectione, & ferè etiam ſine coloris in facie mutatione; & præceſſerunt cauſſæ, de quibus antea diximus. Ideoque ægrotus interrogandus, an euacuatio aliqua conſueta ſuppreſſa ſit, an membrum aliquod amiſſum ſit; quorum ſi nihil acciderit in Epate cauſſa hæret.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si ſanguis ſola copia peccet, minus periculoſus eſt eius fluxus, quam ſi ſimul qualitate, tenuitate ſcilicet atque acrimonia, quia talis longius à naturali ſtatu recedit.

2. Difficilius toleratur, cæteris paribus, fluxus ſanguinis, ſi materia in vias inteſtinorum ſuperiorum prodeat: quia digniora illa & diſtributioni chyli deſtinata ſunt, doloreſque ibi vehementiores exiſtunt ob conſenſum cum partibus principibus.

Curatio.

Curatio.

Si ex ſanguinis copia, aut ſuppreſſa euacuatione fluxus eius accidat, non ſiſtendus eſt adſtringentibus & iis, quæ ſanguinem condenſant, ne ſuppreſſus aliò tendat, & grauiorem aliquem affectum excitet: ſed victus parcior imperandus, & frictionibus, cucurbitulis; lauacris ad crura & brachia retrahendus & diſtrahendus, vt natura auara quaſi facta ſanguinem auidius poſtea retineat. Eodem modo curatur fluxus qui ex redundantia ſanguinis ob membrum aliquod amputatum ortum habet. Neque enim ille fluxus ſiſtendus, ſed ſanguis minuendus victu parciore, & fluxus præcauendus ſtatis temporibus bis vel ter in anno, ſanguine emiſſo, prout eius redundantia poſtulare videtur. Si verò ſolum ex epate nimiam ſanguinis copiam generante proueniat, & æger bene toleret, non ſiſtendus fluxus, ſed ſinendus; cum ſæpe cum valetudinis commodo fiat, & ætatis progreſſu ſponte quieſcat. Si verò immodicus ſit, venæ ſectione euacuatio & deriuatio fiat. Interim epar paulatim temperare, & victum nonnihil minuere conuenit, ne nimia ſanguinis copia generetur. Prodeſt & ſerum lactis chalybeatum, aut in quo ſemina melonum cocta ſint. Succus item aut decoctum endiuiæ

A vel plantaginis cum puluere roſar. rubrar. & corall. rubror. Clyſteres quoque ex ſero chalybeato cum adſtringentibus cocto vtiliter iniici poſſunt. Si ſanguinibilis, quæ cum acrem & ad fluxum promptiorem reddere ſolet, ſit admixta, hæc prius leniter euacuetur iis, quæ ſimul adſtringendi vim quandam obtinent. vt: ℞. *Myrobalanor. citrinar.* ℈. ij. *roſar. rubr.* ʒ. ß. *ſem. acetoſæ* ℈. j. Coq. *in aqua plantaginis*. Doſis ſint ℥. iij. quibus rhabarb. ʒ. ij. addi poſſunt. Poſtea adſtrictio fiat cum trochiſcis de ſpodio, terra ſigill. ſyrupo de roſis ſiccis, &c.

Diæta.

Diæta.

Qui plethorici ſanguinem deiiciunt, iis conſulit Galenus, 4. *de articul.* vt minus comedant, quam B prius, & cibos quidem pauci alimenti, frequenter aluum ducant, quantum poſſunt exerceantur, frictionibus vtantur: ante cibum ſæpe, poſt nunquam lauentur. Si qui aquis vti poſſunt digerendi vim habentibus, id vel maximè faciant, abſtineant à vino.

De Fluxu hepatico.

Virtus epatis in quo conſiſtat, & quomodo debilitetur.

Fluxus hepaticus ab imbecillitate epatis ſanguinem rectè generare non valentis originem habet. Vt autem virtus epatis, ſicut & aliarum partium, non conſiſtit tantum in temperie, ſed in calido & humido innato, ſpirituque inſito, qui eſt præcipuum inſtrumentum omnium facultatum: ita imbecillitas epatis non conſiſtit tantum intemperiei mutatione, ſed in defectu calidi innati. Calidum autem innatum extin- C guitur vel à cauſſa frigida, vt intemperie frigida vicinarum partium, puta meſenterii, inteſtinorum, ventriculi, aqua frigida pota, medicamentis frigidis; Vel abſumitur & diſſipatur à calore vehementi, ſeu in epate, ſeu in partibus vicinis excitato, vt in febribus ardentibus: Vel abſumitur à cauſſis ſiccantibus ex temperie ſcilicet ſicca, fluxionibus & euacuationibus immodicis: vel ſuffocatur ab humida totius corporis conſtitutione. Plateus aliam adhuc cauſſam ponit, caliditatem ſcil. epatis & ſanguinis meſaraici ſummam tenuitatem, quæ oſcula venarum aperiat, de quo infra in *quæſtione* dicetur. Vt autem cauſſæ, quæ imbecillitatem epatis inducunt, eiuſque natu- D ralem conſtitutionem vitiant, non ſunt eiuſdem generis: ita ipſe fluxus non ſemper eſt eiuſmodi. Nam aliquando ſolum ſanguis ſeroſus crudus & ſemicoctus excernitur, qui legitimus eſt fluxus hepaticus. Fluxus enim hepaticus legitimus prouenit ab imbecillitate epatis, ob quam ſanguificatio non rectè perficitur, ſeu ab intemperie ipſam facultatem & calidum ac humidum natiuum vitiante: Spurius verò ab intemperie non lædente facultatem, ſed corrumpente eius opus, ſanguinem ſcilicet; ita vt loco puri ſanguinis impurus & corruptus proueniat, & ob quem etiam bonus ſanguis in malum degenerat; cum in legitimo fluxu ſanguinis nunquam bonus & perfectus ſanguis in epate generetur. Atque hic ſpurius hepaticus fluxus fit, dum ſanguis acrimoniam & mordacitatem acquirit ob bilem flauam, aut atram permiſtam, vel dum ex diuturna in epate, & locis vicinis E mora craſſus redditur, & aduritur, ſæpe etiam putreſcit; vel dum epar limoſum feculentum ſanguinem generat lienis vitio, qui id quod feculentum eſt, ad ſe non trahit. Atque ita quamuis epar varias diſpoſitiones pati, & variè alterari poſſit; tamen ſola temperamenti & qualitatum in epate mutatio fluxum hepaticum propriè dictum & legitimum non producit, ſed ſaltem ſpurium. Cum verò ſanguis nonniſi crudus & imperfectus generatur, id non accidit, niſi vi ſanguificatrice epatis læſa ob calidum & humidum epatis innatum imminutum: Atque hinc accidit, quod febres ardentes, immodicæ euacuationes, & aliæ cauſſæ calidum, humidumque innatum epatis abſu-

Fluxus hepaticus legitimus.

Spurius.

mentes & diſſoluentes, hydropem, & hunc hepaticum fluxum excitent, reliquæ alterationes non item.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Fluxus hepaticus ab imbecillo epate, & præcipuè legitimus, facilè cognoſcitur. Id enim, quod exit, dilutè rubet, vt lotura carnis animalis recens mactati, neque concreſcit & frequentius effluit, oblæſam ſimul epatis retentricem, ſine aliqua mordicatione, niſi plus bilis ſimul efferatur. Diſtinguiturque hic fluxus à diarrhœa, quod in diarrhœa nulla adſit imbecillitas epatis; in fluxu verò hepatico ſigna epatis imbecillitatis manifeſta adſint. Nam cum epar eſt frigidum, color totius corporis eſt pallidus, palpebræ ſunt quaſi inflatæ, pedes tument, excrementa ſunt cruda & aquoſa, abeſt ſitis & cibi appetentia. Et cùm incipiente tali fluxu notum habere vtile ſit, à qua cauſſa originem duxerit, facilè ex antecedentibus morbis id cognoſcere licet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnis fluxus hepaticus malus. Ducit enim ad cachexiam, hydropem, tabem, & tandem mortem. Hippocrates & Galenus, 2. *Prognoſt. text.* 17. *& ſeqq.*

2. Incipiens, & in iuuenibus difficulter curatur: inueteratus & in ſenibus ferè nunquam.

3. Quibus hepaticis ſputum cruentum ſiue ſubpallidum ſiue bilioſum meracum, ſtatim lethale. Hippocrates, 6. *Coac. text.* 21. Magnum enim affectum indicat, in quo neque epar per loca conuenientia expurgari poteſt, ſed partes ſupra ſeptum tranſuerſum in conſenſum trahit.

Curatio.

Curatio. In legitimo ſanguinis hepatico fluxu ab euacuantibus abſtinendum, ſed epar roborare, & calidum innatum reficere oportet, vt aucta calidi innati ſubſtantia ad priſtinam conſtitutionem epar reducatur. In hunc vſum nec calefacientia, nec refrigerantia per ſe ſatisfaciunt, ſed potius ea requiruntur, quæ epatis ſubſtantiam reficiunt, ſimulq; moderatè calefaciunt; vt & in atrophia & tabe, ita & in hoc affectu calidi innati ſubſtantiam potius augere, quam in qualitatibus mutandis ſolum occupari conuenit. Atque ita cum iſta ſeſe habeant, tutiſſimum eſt, alimenta medicamentis, & medicamenta alimentis ita temperare & miſcere, vt facilè in epatis ſubſtantiam vertantur, iecurque maiorem caloris naturalis copiam acquirat; quo aucto poſtea alimenta facilius concoquere poſſit. Ideoque inter cibos perpetuò vnus exhibendus, qui epatis ſubſtantiæ ſit ſimillimus, isque condiendus medicamentis, quæ intemperiem epatis corrigere valent; qua in re etiam ad cauſſas, quæ præceſſerunt, reſpectum habere non inutile eſt. Commendatur ad hunc vſum epar & ſanguis anſeris, anatis, gallinarum, teſtudinum, pullorum teſtes, è quibus varia ciborum genera parari poſſunt, quæ aromatibus, cinamomo, caryophyllis, macere, croco & ſimilibus condire vtile eſt. Imprimis commendatur epar lupi præparatum. Ludouicus Mercatus hanc aquam commendat, eamque omnibus cibis admiſcere iubet.

℞. *Epatis lupi recentis, aqua vitæ & ſale abluti* ℥. iv. *ſanguinis teſtudinum* ℥. ij. *pulu. ſantal. omnium* ℥. j. *ſchœnanth.* ℈. j. *eupatorij viridis* M. ij. *roſarum* P. j *pulu. cinamom. caſſiæ ligneæ, nardi, iunci odorati, calami aromat. croci, myrræ* an. ℈. ij. *raſuræ eboris, cornu cerui* an. ℈. iij. *paſſular. Corinthiac.* ℥. vj. *theriacæ magnæ, Mithridatij, confectionis alchermes, diſſolutor. in ſpiritu vini* an. ℥. ß. *terebinthinæ abietis* ℥. j. *mellis, ſacchari* an. ℥. v. *vini albi & rubri odorati, aquæ eupatorij* an. ℔. iij. Macerentur per triduum & poſtea deſtillentur. Atque ita in prima menſa ſemper aliquid cibi medicamentoſi offerendum, poſtea is, quem æger auidius appetit, modò non ſit craſſæ & prauæ ſubſtantiæ. Exhibeatur quoq; puluis epatis lupi præparati cum conſerua roſarum, cinamomo & paſſulis. Vel ℞. *Pulpæ paſſular. Corinthiacar. cum vino veteri & generoſo extra.* ℔. ß. *cortic. citri conditor.* ℥. ß. *ſpecier. aromatici roſati* ℈. j. *diarrhodi abbatis, diatragacanthi* an. ℈. ß. *diamargar. frigidi* ℈. ij. *pulner. corallior.* ℈ j. ß. *epatis lupi præparati* ℈. iij. *ſantalorum omnium* ℈. j. M. Vel fiat talis puluis. ℞. *Epatis lupi præparati* ℈. ij. *ſpec. diarrhod. abbat. ſine camphora aromatici roſati* an. ℈. ß. *rhabarbari* ℈. j. *corticum thuris* ℈. ß. *ſpodij, ſpicæ* an. ʒ. ß. F. Puluis. Poſſunt etiam hîc aquæ, aut potius decocta epatis vitulini, cum herbis epaticis, additis quibuſdam moderatè adſtringentibus, vſurpari. Si epar ſeroſa humiditate abundare videatur, vtile fuerit rhabarbarum aqua roſarum & cinamomo præparatum in ſubſtantia ſumere vel ſolum vel cum conſerua roſarum. Extra quoque epati roborantia adhibeantur.

Diæta.

Victus ad calidum vergat, cibique ſint ἐυχυμοὶ & ἐυσιτοι, paſſulæ imprimis vtiles ſunt; quoniam epar confortant, & ſi vitioſum aliquid in eo contineatur, id in benignum commutant, teſte Tralliano. Videatur etiam infra *part. 6. ſect. 2. cap. 1. de Imbecillitate epatis.*

QVÆSTIO.

Quænam fluxus hepatici cauſſa proxima ſit?

Calidi innati defectum proximam fluxus ſanguinei cauſſam eſſe, *ſupra* dictum. Verùm à vulgata illa doctrina diſſentire videtur Platerus, qui ſanguificationis defectum ad fluxum hepaticum gignendum ſufficere non putat, ſed cauſſam aliam adhuc in epate & illi annexis venis meſaraicis, eamque inſolitam, addendam cenſet, ſtatuitque, eam eſſe ſanguinis meſaraici ſummam tenuitatem, ſeu ipſius ichorem, hoc eſt, tenuiorum partium copiam, oſculorumque venarum amplitudinem & dilatationem, cuius cauſſam eſſe ſtatuit epatis caliditatem potius, quàm frigiditatem, à qua, accedente inſuper ſanguinis conſtitutione tali, venarumque ἀναστομώσει eueniat, vt ſerum rurſum per hanc viam exiguis guttis ſanguinis tinctum in inteſtina relabatur, nuncque fluxum ſeroſum & cruentum efficiat. Verùm enimuerò ſi non de ſpurio, ſed de legitimo fluxu hepatico loquitur Platerus, res ferè eodem redire videtur. De hoc enim ipſo quæſtio eſt, vnde illa tenuitas ſanguinis meſaraici ſit, quæ oſcula venarum dilatat ac aperit. Atque hæc procul dubio à peculiari epatis vitioſa conſtitutione & calidi innati in eo defectu ortum habet, quæ pro ſanguine bono, & ſuo modo craſſo hunc ſeroſum generat: ſicut idem in hydrope euenit; imò & in aliis partibus euenire videtur, præcipuè in nerui & neruoſis partibus affectis, quæ, dum ſanguinem affluentem rectè mutare & ſibi aſſimilare non poſſunt, is in ſeroſam quandam naturam & ichorem quaſi degenerat, quem vulgo *das Glidwaſſer* appellant. Atque iſta conſtitutio non ſolùm in qualitatum primarum mutatione, ſed & in calidi innati diminutione conſiſtit. Ideoque cum cauſſam huius morbi ſtatuit eſſe Platerus potius caliditatem, quam frigiditatem, id de incipiente potius quam iam confirmato fluxu verum eſt. Etſi enim calor in febribus ardentibus malum hoc quandoque excitet: tamen id non fit, niſi per calorem illum calidum innatum diſſipetur, & abſumatur. Quo abſumpto epar etiam refrigerari neceſſe eſt, idque tale euadere, ex facie & aliis epatis notis apparet.

CAPVT IX.

De Fecum alui per aliena loca excretione.

Excrementorum alui reiectio per os.

FEces alui, quæ ſecundum naturam per inteſtinum rectum & anum euacuantur, quandoque præter naturam per alia loca excernuntur. In ileo ore ea reiici ſupra dictum, quod malum plerumque lethale eſt. Sed & hoc obſeruatum, quoſdam toto vitæ tempore excrementa alui per os reddidiſſe: id quod Romæ à quodam factum narrat Mercurialis, *lib. 2. de excrem. cap. 4.* & Schenckius, *ex obſeruationibus D. Vvolffij*, refert, Conſtantiæ circa annum 1530. quendam fuiſſe, qui viginti annos excrementa ſicca omnia euomuit, aluo nihil reddens, interim mediocriter ſanus & ſuo officio fungens vſque ad multam ſenectam. Et idem ex obſeruat. D. Ioh. Potthij refert anno Domini 1579. Coloniæ puellam fuiſſe viginti annorum, quæ fere tertio quoque die alui excrementa per os reiicere ſolebat, idque iam vltra triennium continuerat, clyſteribus & aliis medicamentis fruſtra adhibitis. Decumbebat autem illa perpetuò, quod crura habebat omnia contracta, interim ſatis benè colorata, ingenioſa admodum & facunda. Et Thomas à Vega, *comm. ad cap. 2. lib. 6. Gal. de loc. affect.* refert virginem quandam ex retentione excrementi in integram perpetuamque omnis excrementi & humidi & ſicci retentionem incidiſſe, & exiguum alimentum ſumſiſſe, per os crebrò reieciſſe, & vixiſſe epilepticam.

Cauſſa huius grauiſſimi ſymptomatis fuit motus fibrarum inteſtinorum inuerſus. Cum enim ſecundum naturam motus & contractio incipiat à parte ſuperiore, & verſus inferiora progrediatur, donec excrementum per aluum reiiciatur: Si ex voluntaria fecum retentione vel alia de cauſſa natura ſemel atque iterum fruſtra hunc motum tentet, inuerſo ordine eum aggreditur, & ab ano inchoat, & verſus ventriculum tendit, idque ſæpe tanta vi, vt anum planè occludat & conſtringat, & quæ in eum intruduntur, vel infunduntur, verſus ſuperiora protrudat, vt ſupra etiam *de Ileo* dictum. Cui malo niſi maturè ſuccurratur, medicamentis lenientibus & laxantibus, vt *eodem loco* dictum, malum plerumque incurabile manet.

Per vmbilicum.

Per vmbilicum poſt abſceſſum inter pectinem & vmbilicum ruptum puerò cuidam Mediolanenſi octo annorum feces alui egreſſas, puerumque tamen ab hoc malo liberatum fuiſſe, refert Cardanus, *lib. 18. de ſubtil.* Et Alex. Benedictus, *Practic. lib. 20. cap. 34.* narrat, cuidam Veneto puero ex abſceſſu inteſtina perforata fuiſſe, vt per vmbilicum magnam excrementorum partem ſingulis diebus emitteret; ſano tamen ſimilem per domum ambulaſſe.

Per alia loca diuerſa.

Per alia etiam loca perforatis inteſtinis & excitatis fiſtulis feces alui ſæpe longo tempore excretas fuiſſe obſeruatum, vt referunt Auicennas, Rhaſes, *in 13. continentis.* Matth. de gradibus, *de fluxu ventris*, Fernelius, *de part. morb. & ſympt. lib. 6. cap. 4.* Marcell. Donatus, *de hiſtor. medic. mirab. lib. 5. cap. 4.* Fallopius, *de cap. vulnerib. cap. 12.* Platerus, *lib. 3. obſeru ſub finem.* Refert etiam Guil. Fabricius, *cent. 1. obſeru. 51.* ſe vidiſſe adoleſcentem, duodecim annos natum, qui tumore muſculorum rectorum abdominis laborabat, quo rupto excrementa per quatuor aut quinque hebdomades per eum locum, nil verò per aluum egeſſit. Quæ in eius cadauere inuenta ſint, ibidem videantur.

Cur feces inteſtinis perforatis, non in cauitatem abdominis excidant.

Quomodo autem hoc accidat, & quomodo fiat, vt feces in cauitatem abdominis non excidant, ſi cauſſa quæratur, vero conſentaneum eſt id fieri, ſi Inteſtinorum vulnera eo in loco incidant, vbi carneæ muſculorum abdominis portiones exiſtunt, & inteſtinorum, ac muſculoſæ carnis labia mutuo conglutinantur, & ita via paratur, per quam feces extra corpus educi poſſint. Talia autem mala omnino incurabilia ſunt. Refert etiam Schenckius ex obſeru. D. Iohann. Heſſi, quandam Salomen Sueuam, cum incidiſſet in colicam, & à mulierculis applicarentur multa calida, contraxiſſe abſceſſum in inteſtinis, quo rupto materia defluxit ad partem femoris ſuperiorem pedis dextri, per quatuor digitos à peritonæo infra, & ibi fecit ſaccum, quo aperto effluxit pura ſanies, deinde per multos menſes quoties egerebat feces, tenuiores per illum locum effluebant. Curata tamen fuit B perfectè, corpore purgato, & exhibitis primo decoctis ad vulnera cōſolidanda vtilibus per multos dies, & impoſito emplaſtro ad rupturam, vt tamen in lecto iaceret, & tandem decocto ligni propinato. Refert etiam Guiliel. Fabricius, *centur. 1. obſeru. 74.* iuuenem quendam per inguen excrementa alui egeſſiſſe. Cum enim ex alto in terram cecidiſſet, atque eo caſu cuſpide pali abdominis muſculos peritonæumque vulnere in cauitatem abdominis penetrante confodiſſet, inteſtina per vulnus exciderunt, quæ cum nec reponi commodè nec retineri potuiſſent excrementa ab eo tempore nunquam per aluum, ſed per inteſtinum hoc exonerauit iuuenis, atque variorum Medicorum, Chirurgorumque conſilia & me- C dicamenta fruſtra adhibuit. Vide *loc. allegat.* Per penem quoque cum vrina feces euacuatas fuiſſe refert Ferrandus Senior, *libell. de nephritide.* Scribit quoque Guil. Fabricius, *centur. 1. obſeru. 75.* Honeſtam quandam matronam Geneuenſem peperiſſe filium, qui clauſo ano excrementa per ductum vrinarium ſimul & vrinam excernebat. Acceſſitum fuit Chirurgorum & Medicorum collegium, ſed nullus in ea fuit opinione, vt de ani inciſione quicquam tentaretur; Tandem cum excrementa indureſcerent, nec per ductum illum anguſtum amplius permeare poſſent, inflatus eſt venter, exorta eſt febris, aliaque ſymptomata, ita vt decimo ſeptimo ætatis die è vita diſceſſerit. Aperto cadauere, inuentum eſt inteſtinum rectum adnatum fundo veſicæ. Obſeruatum etiam in D multis diſciſſione veſicæ exempto calculo, aut alio modo vlcere contracto, læſo quoque inteſtino recto feces & vrinam per vlcus defluxiſſe, vt ſcribit Deſid. Iacotius, *comm. ad aph. 15. lib. 2. ſect. 3. Coacar. Hippocratis.* Tandem etiam fœminis quibuſdam per pudenda muliebria feces alui redditas fuiſſe obſeruatum & annotatum à Beniuenio, *de abditis ſanat. cauſſis cap. 86.* Dodonæo, *in annot. ad cap. 11. Beniuenij.* Amato Luſitano, *cent. 2. cur. 10.* Mercuriali, *lib. 3. de morb. pueror. cap. 9.* Marſil. Cognato, *lib. 1. cap. 1. Var. obſeru.* Schenckio, *lib. 3. ex obſeru. D. Ioh. Heſſij.*

E

CAPVT X.

De rebus variis, alienis & monſtroſis per aluum excretis, & ventris murmure.

Res alienæ per aluum excretæ.

VIa iſta per aluum eo fine à natura facta, vt ſuperfluæ à cibo feces per eam euacuentur. Accidit tamen aliquando, vt præter naturam res aliæ etiam, eæque non vnius generis, per eam excernantur.

Nigræ deiectiones.

Nigræ deiectiones.

Accidit interdum, vt planè nigra deiiciantur per aluum. De quo quidem Hippocrates, 4. *aph.* 21. *Deiectiones nigra ſanguini atro ſimiles ſponte prodeuntes, ſiue cum febre, ſiue ſine febre, peſſimæ ſunt.*

An nigræ deiectiones ſemper peſſimæ?

Petrus Salius Diuerſus tamen monet medicos, ne A ſemper nigras deiectiones cum ſæpiſſimè omni periculo vacent, timeant. Sed rectiſſimè addit: ſi vltæ excretiones contingant in morbis acutis, & materia educta non ſit atra bilis, ſed verè melancholicus humor, qui eſt ex ſanguinis, quandocunque eueniunt, omni carere diſcrimine, ad bonumque terminari, exoneratâ per has à graui materia naturâ ipsâ. Si enim ſplen præter naturam ſeſe habeat, limoſa hæc materia plurima accumulatur circa viſcera, in venisque illis cõmunibus, & ſi abundantior colligitur, etiam in meſenterio & circa pancreas, quæ totius corporis veluti altera ſentina eſt, aggregatur, quæ tandem cum grauis admodum naturæ fuerit, inſurgente virtute expultrice, natura eius excretionem B tentat, hincque deiectiones fiunt nigerrimæ, quibus aliquando & ſimul connectitur eiuſdem ſuperfluitatis vomitus, ita vt ſpecies Choleræ videatur. Supra enim & infra eandem materiam nigram excernunt ægri.

Sunt nimirum deiectiones nigræ triplices. Prima eſt ex ſanguine, qui è venis excidens in grumos concreſcit, aterque fit, quam Hippocrates μέλαν αἷμα, Galenus μελανὸν appellat. Secunda eſt ex humore melancholico naturali, ſeu fece illa ſanguinis, quæ circa lienem colligitur, & fuſa liquataque manet nec in grumos concreſcit. Tertia eſt ex bile atra, quæ colore nigra eſt, ſplendens, atque acris. Primi generis deiectio non ita periculoſa eſt, niſi forſan ſanguis putreſcat, atque veneni naturam induat, aut C cauſſa ſit magna, vnde illa ſaguinis collectio prouenit. Secunda equidem ſæpe fit cum ægri commodo, vt dictum: lienis tamen & vaſorum ſplenicorum debilitatem arguit. Ideoque videndum, an talis euacuatio fiat per criſin, & à naturæ robore, an verò ſymptomaticè. Tertia peſſima eſt, vt pote quæ accidit ab humore peſſimo. Etſi vero ex ſecundi generis illa deiectione vires nonnihil languidiores reddantur: tamen materiâ euacuatâ æger in meliorem ſtatum deducitur. Medici ergo officium tunc eſt, in ipſo paroxyſmo inteſtina ſaltem clyſteribus abſtergere & munire, ne à materia tranſeunte offendantur; Abſtergentia etiam exhibere, &, ſi vomitu ſimul materia D reiiciatur, eum lenioribus medicamentis faciliorem reddere; ab oxymelite verò & omnibus acidis, ac quæ acetum recipiunt, abſtinere, ſimul verò vitare ventriculum roborantia & adſtringentia, ſiue intus exhibita ſiue extra applicata, ne materia detineatur. Poſtea autem diſpicere, an alimentorum ratione, an verò lienis vitio hoc accidat. Si alimentorum vitio id fiat, meliores præbendi. Si vitio lienis id contingat, videndum, an ob eius imbecillitatem vel obſtructionem id accidat, vitiumque id corrigendum, vt poſtea *de lienis præter naturam affectibus* dicetur. Si quid etiam materiæ eiuſmodi reliquum ſit, id per interualla euacuandum. Etenim ſi materia tota non euacuatur, vel etiam cauſſæ eam generantes non tollantur, recidiua fieri ſolet, ægerque tandem vel in hydropem vel malas ventriculi affectiones conii- E citur, vel materia detenta acrimoniam acquirẽs, & in atram bilem degenerans naturam ad excretionem vehementer ſtimulare, ægrumque vnica enormi euacuatione de medio tollere ſolet, quod iis præcipuè accidit, qui vina generoſiora & aromata multa in continuo vſu habent.

Pus.

[illegible]us per aluum deiectum. [illegible]ur à partibus remotis pus per aluum euacuetur?

Pus etiam interdum per aluum deiicitur. Idque ex partibus vicinis, vt cauo epatis, vel abſceſſu aliquo in meſenterio latente facilè fieri poteſt. Hoc verò admiratione dignum eſt, quod etiam à partibus remotis, vt artubus, materia per aluum euacuatur, id quod Comiti Manſfeldiano tormento manuali ad ſiniſtri cubiti articulum vulnerato accidiſſe refert Ambroſ. Paræus, *lib.* 10. *cap.* 12. Ægro enim [illegible] ſuperuenit, qua purulentam & fætidam ſaniem à b[illegible]chio & vulnere manantem reddebat. Idem aliis etiam duobus accidiſſe teſtatur, *lib.* 16. *cap.* 49. Neque hoc impoſſibile eſt. Si enim in febribus natura ſponte ſæpè, tum etiam medicamentis irritata in aliis membris vitioſos humores in vena caua paſſim latitantes à bonis humoribus ſeparare, eoſque per ventrem euacuare poteſt: Cur non etiam ſaniem à magnis vulneribus in proximas venas ſeſe inſinuantem per aluum expellere poſſit?

Vermes.

Vermes per aluum excreti. Lacerta. Anguilla viua. Scarabei cornuti.

Vermes quoque per aluum aliquando euacuari notum eſt, de quo ſupra *ſect.* 1. *cap.* 5 *de vermibus* dictum. Imò etiam lacertas per aluum excretas fuiſſe refert Gemma Coſmocriticæ *l.* 1. *c.* 6. Et Anguillam viuam cubiti longitudine, quam inſtar fetus nouem menſibus geſtarat, puellam annorum 14. per ſedem excreuiſſe idem *l.* 2. *c.* 2. narrat. Scarabæi genus omne cornutum per aluum excretum fuiſſe ab anu pleuritica, Geſnerus, *lib.* 3. *epiſtol.*

Lapides & Tophi.

Lapides & tophi per aluum excreti.

Lapidum & tophorum varia genera per aluum excreta fuiſſe teſtantur Ge[illegible], *comm. ad C[illegible]. Auicenn. lib.* 4. *fen.* 1. *tra. de febre, ex[illegible]* Gordonius, *part.* 5. *cap.* 18. *Pract.* Matth. [illegible] gradibus, *ad* 9. *Rhas. cap. de colica.* Sauanorola, *tr.* 6. *cap.* 16. *rubr.* 17. Guainer *cap.* 1. *tract. de calculoſa paſſione.* Thom. à Vega, *comm. ad cap.* 5. *lib.* 1. *de loc. aff. Galeni.* Beniuen. *de abdit. ſanat. cauſſis cap.* 14. & alij plurimi, quorum obſeruationes collegit Ioh. Schenckius, *lib.* 3. *obſeru.* Retulit mihi etiam vir nobilis, ſe in acidulis Egranis aliquot calculos nigros excreuiſſe. Monſtrauit mihi idem aliquot magnitudine piſi, colore terræ ſigillatæ Strigenſis, ſed duriores, quos excreuerat. Globum tophaceum tunicâ inuolutum tuberis ſubſtantia à fœmina quadam excretum fuiſſe teſtatur Scholiographus, *ad cap.* 56. *lib.* 2. *Hollerij de morb. internis.* D. Iacobus Oethæus refert filium ſuum tres menſes natum, cum grauiſſimis & continuis doloribus vexaretur, poſt exhibitam tribus diebus continuis caſſiam cum betonicæ ſyrupo mixtam excreuiſſe globulos plurimos, intus putrida & ſonioſa materia refertos, extra vero membrana quadam obductos.

Oſſa.

Oſſa per aluũ excreta.

Mirum tandem hoc eſt, quod è Chriſtophori Rumbaumij Medici quondam Vratiſlauienſis obſeruationibus refert Schenckius, *lib.* 3. *obſeru. Anno* 1577. anum quandam Lipſiæ in ædibus D. Simonis Simonii cùm latus aſſlixiſſet, particulam coſtæ ſpuriæ palmæ vnius longitudine ſatis acutam ab integra effractam per abdominis cauitatem ad inteſtinum rectum delapſam, eo perforato, per aluum eieciſſe, inteſtino breui conſolidato. Oſſicula parua è pedibus gallinarum, quæ aliquot annis in inteſtinis hæſerant, per aluum reddita fuiſſe, refert Platerus, *in fine lib.* 3. *obſeruat.* Caſei etiam concreti indurati-

Caſeus concretus & induratus.

que & diu in inteſtinis retenti magnam copiam quẽdam poſt diuturnos cruciatus per aluum reddidiſſe *ſupra ex Platero* dictum.

Murmura & rugitus Ventris.

Murmura ventris & rugitus.

Tandem etiam inter ſymptomata inteſtinorum, & quidem quæ auditui occurrunt, ſunt ventris murmura & rugitus. Qui ſanè virginibus ſunt frequentiores & moleſti etiam; aliis tamen quoque accidunt & morborum quorundam ventriculi & inteſtinorum ſunt ſymptomata. Habent enim ortum à flatibus in

Cauſſæ.

inteſtinorum cauitate concluſis, & hinc inde diſcurrentibus, nec exitum inuenientibus, præcipuè verò circa ſiniſtrum hypochondrium & in colo, vt &

circa vmbilicum, quod eò loci inteſtina tenuia maximè conuoluantur. Occaſionem etiam huic malo præbent virgines interdum, dum ventrem nimis arctè conſtringunt, vt graciles ſint. Ita enim flatus in inteſtinis compreſſis retinentur. Ipſum hoc ſymptoma nihil per ſe periculi habet; niſi quod, præcipuè in virginibus, turpitudinem quandam parit. Si quid verò periculi portendit, id eſt à cauſſis, à quibus flatus pendent, de quo ſupra dictum. Tolluntur autem iſta murmura cauſſis à quibus pendent, ablatis: cruditates ſcilicet amouendæ, flatuſque diſcutiendi, cùm exhibitis tum extra applicatis medicamentis, de quibus *de imbecillitate ventriculi & colica ex flatu* dictum, quæ hic repetere opus non eſt.

Prognoſtica. | Curatio.

DE SYMPTOMATIBVS ANI.

CAPVT XI.

De Ani Paralyſi, ſtupore & dolore.

Ani Paralyſis & ſtupor.

ANus muſculo ſuo, qui ſphincter ani appellatur, clauditur, ne feces quouis tempore excidant, ſed pro arbitrio hominis, vbi ſtimulum excretionis ſentit, excernantur. Senſu etiam exquiſito anus eſt præditus, vt ſtimulum excrementorum ſentiat, ne ea iuſto diutius retineantur. Interdum autem vtraque hæc actio læditur. Platerus equidem hoc negat, & licet in Apoplexia adſit omnium partium reſolutio, vt & ſi in alia paralyſi partes inferiores omnes reſolutæ ſint, nihilominus feces alui reiici, podicemque ſponte retrahi poſſe putat. Verum memini aliquoties in Apoplecticis muſculum hunc ita reſolutum fuiſſe, vt anus planè hiarit; vnde etiam clyſteres iniecti retineri non potuerunt. Verum accidit hoc ſaltem in Apoplexia grauiſſima, & Apoplexiæ plerumque lethalis indicium eſt. Interdum etiam ſenſum, quo præditus eſt, anus perdit, vt ſtimulum excrementorum non ſentiat. Vtraque affectio ortum habet neruo ſexti paris, à quo inteſtina neruos accipiunt, affecto, & quidem quod ſpiritus animalis in eum vel non influit, idque ideo, quia aut in cerebro aut neruo ſexti paris eſt anguſtia, vt in apoplexia & paralyſi accidit; vel licet influat, non recipitur, idque aut ob intemperiem frigidam & humidam, aut etiam vim narcoticam; quod fieri poteſt, ſi quis in lapide frigido ſedeat, aut opiatum medicamentum ano ſit inditum. Curatur autem hæc paralyſis & ſtupor eodem modo, vt aliarum partium paralyſis & ſtupor.

Num in Apoplecticis ani ſphincter reſoluatur? | Cauſſæ. | Curatio.

De ani Pruritu.

Ani Pruritus.

Vt anus ſenſum interdum amittit: ita contrà quandoque pruritu & dolore corripitur. Pruritus atque ani aſſidua mordicatio ab iiſdem ferè cauſſis ortum habet, à quibus teneſmus. Primò nimirum ab humore ſalſo, viſcido & mordaci ſphincteri inhærente: deinde à fecibus acribus ibi relictis & adhærentibus: tertiò à vermibus in inteſtino recto, aſcaridibus puta: quartò ab vlcere in ano. Curatio pro cauſſarum diuerſitate inſtituenda. Nam ſi cum teneſmo ſit coniunctus pruritus, curatio eodem modo peragenda, vt mox de teneſmo dicetur. Si ab humore ſalſo ſit pruritus, eadem ferè curandi ratio eſt: humor nimirum ſalſus & acris euacuandus, podex abluendus vel fouendus decocto foliorum maluæ, violariæ, ſalicis, florum verbaſci, roſarum, vel aquâ plantaginis, cui parum aluminis ſit admixtum, vel ſucco ebuli.

Eius curatio.

Si à ſordibus & fecibus relictis, eæ abluendæ decocto verbaſci. Si à vermibus, curatio inſtituenda, vt de aſcaridibus dictum, vermeſque expellendi clyſteribus & glandibus conuenientibus, vel goſſypio terebinthina illito extrahendi. Si ab vlcere ſit pruritus, curatio ad vlcus dirigenda, vlcuſque mundum ſemper conſeruandum. Vtile eſt tum hoc vnguentum. ℞. *Tragacanth. ſulphur. citri. litharg.* an. ℈. j. Terantur & cum aceto atque oleo roſac. F. Linimentum.

De ani dolore.

Ani dolor & eius cauſſæ.

Interdum etiam anus inſigni dolore corripitur: id quod accidit præcipuè in hæmorrhoidibus, inflammatione, eryſipelate, aliiſque tumoribus & vlceribus. Cauſſæ etiam externæ eundem dolorem excitare valent. Ita refert Platerus, *lib. 2. obſeru.* Medicinæ quendam ſtudioſum, cum chartâ quâ capſici ſemina aſſeruârat, nates abſterſiſſet, ſubitò tantum ardorem & dolorem ſentire cœpiſſe, vt nullibi quieſcere poſſet, & præ dolore ferè inſaniret. Idem alij cuidam, qui podicem charta, in quâ piper contentum erat, abſterſiſſet, accidiſſe idem refert. Idem ſcribit, ruſticum quendam talpam viuam in ſacculo lineo caligis inſuto incluſiſſe. Cum autem ille in menſa apud ſodales moram traheret, talpam exitum quærentem primò panem, quem tum in ſacco geſtabat, mox & ſaccum perterebraſſe, & in clunium interſtitium ſe ingerentem ad podicem vſque progreſſam pedibus anterioribus, quibus terram fodere ſolet, anum dilataſſe, & in eum irrepſiſſe, magnumque dolorem ibi excitaſſe, quam cum adſtantes extrahere niterentur, talpa contranitente, pedibuſque & acutis vnguibus inteſtino infixis ſeſe firmante, cruciatus ſummus excitatus eſt, vt ab opere deſiſtere cogerentur, donec tandem æger exagitatus dolore poſteriora ſupra ſcamnum ſæpe & valde concutiendo talpam attonitam redderet, ita vt vlterius in podicem tota ſe non ingereret, ſed viribus amiſſis extrahi poſſet. Periculoſum malum ani dolor eſt, & quod vires valde deiicit ægroque interdum mortem affert. Curatur autem rectiſſimè, cauſſis, à quibus dolor pendet, ſublatis, de quo *ſuo loco.* Et ſi à rei alicuius externæ acris contactu dolor excitetur, locus aqua tepida vel lacte abluendus, vel æger balneo aquæ dulcis tepidæ inſideat. Ad dolorem autem leniendum anodyna, & ſi opus ſit, etiam narcotica, adhibenda, vt: ℞. *Pingued. gallin. recent. butyri recent.* an. ℥. j. *vitell. oui* num. j. *mucilag. ſem. pſyll.* ℈. iij. *croci* ʒ. ß. *ceræ parum.* F. Linim. Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyll.* ℥. j. *cremor. lact.* ℥. iij. *emulſ. ſem. 4. frig. maior.* ℥. j *vitell. ouor.* num. ij. Miſce. Vel ℞. *Thuris, myrrhæ, croci, opij* an. ʒ. j. Pulueriſata excipiantur mucilagine ſem. pſyllij & vitello oui ac pomata. Fiant ſuppoſitoria mollia. Si dolor valde vrget, etiam laudanum opiatum vel alia opiata exhiberi poſſunt.

Prognoſticum & Curatio.

CAPVT XII.

De Teneſmo.

Teneſmus.

PEculiaris verò doloris ani ſpecies eſt Teneſmus, qui dyſenteriæ ſæpe accidit, imò à Galeno, *3. de cauſſ. ſympt. cap. 2.* inter dyſenteriæ ſpecies refertur. Dicitur à Græcis τεινεσμὸς (quam vocem & Latini imitati teneſmum & tenaſmum dixerunt) à tenſione; cum in eo aſſidua & moleſta tenſio in podice percipiatur. Eſt enim teneſmus nihil aliud, quàm aſſidua per aluum deiiciendi cupiditas cum dolore, in qua vel nihil, vel pauca mucoſa & cruenta deiiciuntur.

Cauſſa.

Cauſſæ. Cauſa continens huius mali & proxima eſt, quicquid facultatem expultricem in inteſtini recti extremitate ſtimulare poteſt. Propria enim huius inteſtini actio eſt excretio, & præcipuè in extremitate eius vis illa viget. Hinc pars affecta in hoc malo eſt podex, ſeu extremitas recti inteſtini. Hâc enim ſolâ, non verò quauis inteſtini recti parte affectâ hoc malum excitatur. Nam fiſſuræ ani non inferunt teneſmum, niſi inſint huic parti, cui egerendi cupiditas naturaliter inſita eſt. Quotieſcunque igitur vis illa in hac parte ſtimulatur à quacunque cauſſa, deiciendi deſiderium, ac conatus excitatur, etſi ſæpe inanis. Sed vt hoc fiat, cauſſa illa inteſtino adhærere & quaſi affigi debet. Nam ſi facilè prærterlabatur, conſuetam ſaltem egerendi cupiditatem B excitat, non verò præternaturalem. Ac hinc accidit, vt licet bilis flaua maximam ſtimulandi vim habeat; quia tamen præterlabitur facilè, & ob tenuitatem parti non adhæret, rarò teneſmum excitet, & non niſi cum oſculis vaſorum ad inteſtinum hoc tendentium adhæret; id quod interdum ex nimio conatu excernendi accidit, reſeratis præter naturam oſculis. In dyſenteria quidem vel exulceratio eiuſdem inteſtini, vel humor acris, mordax, & ſalſus inferiori inteſtini recti parti adhærens eamque vellicans huius mali cauſſa eſt. Præter has cauſſas etiam expultricem ſtimulare valent calculus veſicæ, præcipuè in collo veſicæ hærens, tumor partium vicinarum, vt vteri, quod grauidis ſæpe acci- C dit, hæmorrhoidum, vaſorum ſeminalium; vermes, vlcus muſculi veſicam claudentis. Intemperies quoque frigida contracta ex ſeſſione ſuper lapide frigido, aut mora in aqua frigida. Nonnulli quidem cum teneſmum, qui citra exulcerationem fit, nothum teneſmum dicendum putant, verum ſine cauſſa. Nam etſi ſecundum cauſſas, & mali grauitatem non exigua ſit differentia: tamen quia teneſmi natura & ratio in aſſiduo & ferè inani deiiciendi conatu conſiſtit; quandocunque cauſſa aliqua adeſt, quæ hoc reiiciendi deſiderium excitat, teneſmus meritò appellari poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa Facilè hoc malum cognoſcitur. Aſſidua enim adeſt deiiciendi cupiditas cum dolore, etſi ſæpe nihil deiiciatur, interdum verò pauca, mucoſa & ſubcruenta. Prolabitur nonnunquam & inteſtinum rectum ex nimio excernendi conatu, & vrinæ difficultas ac ſtillicidium accidit, propter vicinitatem ac conſenſum harum partium. De quo Hippocrates, 5. *aph.* 58. Ad recti inteſtini & vteri inflammationem, purulentóſque renes accidit ſtranguria. Cauſſæ diſcernuntur ex iis, quæ excernuntur, & affectibus coniunctis. Etenim ſi à dyſenteria cauſſam habet, pituitoſus & ſalſus humor viſu, & ex maiori conatu ac paucis excrementis colligitur, bilioſus ex maiori mordicatione & pruritu: reliquæ cauſſæ ex affectibus coniunctis cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſti- 1. Teneſmus facilè tollitur, neque vnquam per ſe iugulat. Celſus, *lib.* 4. *cap.* 18. 2. Quia tamen non leuia ſymptomata & mala ſæpe ſecum trahit, tum ſatis periculoſus eſt. Nam, vt Hippocrates, 7. *aph.* 27. ſcribit, *Si prægnanti teneſmus ſuperuenerit, abortus cauſſa eſt:* ſiquidem contentione ſeu ſollicitatione aſſidua ac moleſta cum totum corpus, tum maximè vterus laborat, vtpote recto inteſtino cognatus & affinis: vnde non mirum, ſi frequentius exurgendo deſidendóque, & vehementius connitendo abortus fiat, vt Galenus, *in comment.* ait. 3. Quò cauſſa, à qua oritur, grauior, eò periculoſior teneſmus, vnde qui ab atra bile excitatur te- A neſmus omnino periculoſus eſt, cum quaſi cancer exulceratus ſit. 4. Sæpe ex neglecto teneſmo vlcus relinquitur ſordidum, idque in fiſtulam tranſit, quæ ægrè curatur.

Curatio.

Curandi ratio varia eſt pro cauſſarum varietate. Curatio. Si ab eâdem cum dyſenteria cauſſa oritur teneſmus, & dyſenteriæ ſuccedit, eadem ferè curandi ratio eſt, quæ dyſenteriæ, & propterea vniuerſales euacuationes, prout opus, inſtituendæ. Poſtea parti affectæ ſuccurrendum, humores ſtimulantes abſtergendi; vlcus, ſi adſit, ſanandum, pars roboranda, dolórque leniendus. Idcóque talis clyſter paretur. ℞. *Hordei, flor. verbaſci* an. M. j. *roſar. rubrar.* M. ß. *lumbricor. lotor. & inciſor* ℥. j. *ſem. pſyllij, cydonior. fœnugræci* an. ℈. j. Coq. in *lacte recenti.* Colaturæ ℞. lb. ß. Adde *olei roſacei* ℥. ij. *vitellos ouorum* ij. F. Clyſter, qui abſtergit & dolorem lenit. Quantitas clyſteris parua ſit, cum ſaltem inteſtinum rectum abluere debeat: frequentius tamen iniiciatur. Foueantur & vicinæ partes circa os ſacrum, & interfemineum *decocto violar. althææ, verbaſci, flor. chamæmel. meliloti, ſem. fœnugræc. lini, aneti,* & inungatur *oleo roſaceo, chamæmelino, anethino, lumbricorum, vel communi,* in quo *ſem. dauci, cumini, angelicæ* cocta fuerint. Si dolor ſit vehemens, & vigiliæ ægrum vexent, aliquid laudani opiati cum ſyrupo de papauere exhibeatur. Dolore ſedato, ſi vlcus reſtet in inteſtino recto, illud abluendum & conſolidandum. vt: ℞. *Hordei* M. j. *rad. conſolidæ* ℥. ij. *plantaginis, ſaniculæ, roſar. rubr.* an. M. ß. Coq. *in aqua ſimpl.* Colaturæ ℞. lb. ß. Adde *mellis roſati* ℥. ij. *vitellos ouorum* ij. F. Clyſter. Abluto vlcere, ſemel atque iterum vel etiam ter de die talis clyſter iniiciatur. ℞. *Decocti modò parati* ℥. v. *boli Armeni, thuris, myrrhæ, ſanguinis draconis* an. ℈. ß. Miſce. Commodiora adhuc ſunt ſuppoſitoria; cum ipſi loco affecto rectius & diutius adhærere poſſint, fiúntque ex ſeuo hircino cum puluere thuris, tutia & ſimilibus. Et ſi vehemens dolor adſit gr. ij. vel iij. opii vel laudani opiati admiſceri poſſunt. Vel paretur tale ſuffimigium: ℞. *Maſtichis* ℈. i. *thuris, ſtyracis calamitæ* an. ℈. ß. *flor. verbaſci, roſar. rubrar.* an. ʒ. ii. F. Puluis D pro ſuffimigio. Aut paretur ſuffimigium ex pice cum ſemine rutæ, aniſi, fœniculi, thure. Vel fiat tale Linimentum. ℞. *Mucilaginis, ſem. pſyllij, cydonior. extract. cum decocto florum verbaſci, & plantiginis* an. ℥. i. *ſeui hircini* ℥. ß. *vitellum oui, boli Armeni* ℈. ß. *thuris* ℈. j. F. Linimentum. Si abſque dyſenteria teneſmus accidat, cauſſa eius tollenda. Quapropter ſi abſque dyſenteria à lentis & ſalſis humoribus inteſtino adhærentibus excitetur, abſtergendi ij decocto hordei, maluæ, melle roſato. Si à bilioſis humoribus, iidem abſtergendi decocto hordei, lacte, iure carnium, addito ſaccharo rubro. Si à calculo, vel etiam à fecibus induratis, (quam cauſſam etiam quidam ponunt) fiat teneſ- E mus, primò clyſteres emollientes infundendi, qui feces emolliant & vias laxent, poſtea acres, qui emollitas feces & calculos educant. Si à vermibus inteſtino recto adhærentibus, idque mordentibus accidat teneſmus; clyſteres, qui vermes necent, ex foliis perſici, abſinthio, praſſio, hyſſopo, hiera ſimplici & ſimilibus iniiciendi. Si à refrigeratione nimia inteſtini recti oriatur, calefaciendum id eſt mentha, ſemine lini, anethi in ſacculum inditis, coctis & ano appoſitis. Vel fomentetur anus decocto horum, vel vapor ex decocto talium ano excipiatur, vel inſeſſus ex decocto iſto parentur: vel ſedeat æger ſuper tabula ex ligno cupreſſi, vel iugiandis calefacta & ſeuo hircino illita. Si à partium vicinarum

affectibus per conſenſum excitetur teneſmus, iis ſublatis & ipſe tollitur.

CAPVT XIII.

De hæmorrhoidibus.

Hæmorrhoides.

TAndem hanc de inteſtinorum affectibus tractationem claudant hæmorrhoides, earumque præter naturam affectiones. Αἱμοῤῥοΐς equidem quandoque pro omni ſanguinis ex quacúnque parte effuſione & fluxu accipitur, & dum Hippocrates, 2. *Prorrh.* ſcribit, ἢ αἱμοῤῥοΐδας ἴχωσι, Celſus locum illum exprimens, ſanguinem aliqua parte prorumpentem dixit, *lib.* 2. *cap.* 8. In ſpecie tamen ſaltem de ſanguine è venis ani & vteri effuſione vſurpatur, vt ex eodem Celſo, *lib.* 6. *cap.* 18. videre eſt. Imò vſus obtinuit, vt ſpecialiſſimè pro eo ſanguinis fluxu, qui fit è venis ani accipiatur. Nec ſolùm de ſanguinis fluxu ex hiſce venis, ſed & de iis ipſis venis vocabulum hęmorrhoidũ vſurpatur. Patiũtur autem hæ venæ varios p. n. affectus. Aliquando n. intumeſcunt, aliquando quoque inflammantur, doloremque patiuntur, aliquando verò ſanguinem fundunt, qui fluxus hæmorrhoidum nominatur.

Hæmorrhoidum differentiæ.

Vnde hæmorrhoidum variæ ſunt differentiæ. Primò enim ſunt hæmorrhoides duplices, aliæ internæ, quæ è ramo ſplenico venæ portæ oriuntur, & per meſenterium circa colum & inteſtinum rectum extenſæ terminantur in muſculis ani & inteſtino interiore. Eaque eſt vnica, ſociamque habet arteriam à meſenterica infra ramos producentem. Externæ verò à ramo venæ cauæ epigaſtrico oriuntur, & in externas recti inteſtini partes, ani muſculos ſcilicet diſſeminantur. Suntque duplices, vtrinque vna, & vtraque habet comitem arteriam ab hypogaſtrica deriuatam. Et hæmorrhoides à porta ortæ ſolum inteſtinum rectum nutriunt; quæ verò muſculos nutriunt, à caua vena oriuntur. Et quia partes, quæ hoc loco à caua nutriuntur, plures ſunt, quatuor ſcilicet muſculi, vnus ſphincter, qui in orbem inteſtinum rectum cingit, & alij duo inteſtinum attollentes & quartus cutaneus anum adſtringens, hinc etiam, vt modò dictum, hæmorrhoides à caua deductæ duæ ſunt, à porta verò vna tantum. Et propter hanc diuerſam hæmorrhoidum originem internæ quidem ſanguinem & humores ex vena portæ & viſceribus, ad quæ illæ pertingunt; externæ verò ſanguinem in vena caua redundantem euacuant. Quia tamen eidem inteſtino recto inſeruntur, communionem quandam horum vaſorum eſſe, & oſculis ſibi mutuo occurrere, & ex hæmorrhoidibus internis humores vitioſos externis etiam communicari & per eas effundi, probabile videtur. De qua re pluribus infra, *de affect. hypoc. cap.* 1. dicetur. Videatur etiam Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, *de operat. chirurg. cap. de hæmorrhoidibus.*

Hæmorrhoides cœcæ & apertæ.

Deinde quia ſanguis ad hæmorrhoidas affluens modo per earum orificia effluit, modo in iis ſubſiſtens eas in tumorem attollit, duplices inde hæmorrhoides conſtituuntur, cœcæ & apertæ. Cœcæ (clauſas vel dolentes rectius dici putat Platerus) illæ dicuntur, quæ tantum tument & nihil excernunt; apertæ verò ſunt, quæ ſuo tempore ſanguinem effundunt. Et cœcæ quidem ſæpè magno cum dolore intumeſcunt, dolórque cum excrementa excernuntur, exacerbatur, imò interdum à dolore & ſanguine effluente, neque exitum inueniente inflammatio excitatur. Galenus, *in lib. definit. medicar.* quinque adhuc proponit differentias, A à magnitudine, numero, figura, loco & conſtitutione deſumptas.

Quinque hæmorrhoidum differentiæ ſec. Galen.

A magnitudine, quod aliæ ſunt magnæ, aliæ paruæ, aliæ mediocres: à figura, quam intumeſcentes acquirunt, & inde etiam varia nomina ſortiuntur, & à verrucis, acinis vuarum, moris, ficubus, quæ repræſentant figura, dicuntur verrucales, vueæ, mora, συκώσεις ſeu ficus, Latinis mariſcæ, vnde Martialis; *Cæduntur tumidæ Medico ridente mariſcæ.* A loco, quod aliæ in ano ſunt, aliæ in ſphinctere, aliæ in inteſtino recto: A conſtitutione, quod aliæ mites ſunt, aliæ malignæ, cancrodes, gangrænoſæ.

Hæmorrhoides ad quam rerũ p. n claſſem referenda?

Hæmorrhoides autem quatenus tument, pertinent ad morbos magnitudinis præter naturam auctæ: Si verò ſanguinem præter B naturam fundunt, pertinent, vt Galenus, 3. *de ſympt. cauſ. c.* 6. ſcribit, ad ſymptomata in genere excretorum toto genere præter naturam. Neque enim omnium hominum eſt, ſanguinem ex his venis effundere, ſed quorundam, atque aliis etiam regionibus, vt meridionalibus, magis ſunt familiares, aliis minus, vt ſeptentrionalibus; quod illarum incolæ ſanguinem calidiorem & magis aduſtum, harum frigidiorem habent.

Quibus regionibus fluxus hæmorrhoidũ magis ſit familiaris.

Et quibus hoc accidit, à cauſſa præter naturam accidit. Neque enim ſolum tum p. naturales ſunt, cum præter modum fluunt, ſed etiam cum moderatè fluunt. Etenim quanquam, cũ moderatè fluunt, vtiles ſunt, & à multis morbis præſeruant: tamen humor, qui ad excretionem naturam ſtimulat, naturali modo ſe non habet, neque C ſanguis vnquam, niſi in fœminis, ſecundum naturam excernitur.

Cui ſexui potiſſimum accidat fluxus hęmorrhoidum? qua periodo fluxant hæmorrhoides?

Accidit autem fluxus hic præcipuè maribus, & quidem maximè in virili ætate conſtitutis: nonnunquam & fœminis. Et noui ipſe nobilem fœminam, corporis conſtitutione ſanguineam, affectioni tamen hypochondriacæ obnoxiam, quæ ſingulis mẽſibus ordinatię, & quidem die poſt menſtruum fluxum decimoquarto hæmorrhoides patiebatur. Rarò vero ita ordinatè ſingulis menſibus fluunt hæmorrhoides, vt menſtrua, ſed quibusdam duorum vel trium menſium ſpatio, nonnullis ſingulis annis ſemel vel bis, prout humorum naturam ſtimulantium maior vel minor copia eſt.

Cur in hæmorrhoidibus cœcis dolor excitetur?

Excitatur vero in hæmorrhoidibus cæcis dolor, non ob ipſam venam affectam, quæ ſenſu prædita non eſt, ſed ob partes neruoſas & membranoſas exquiſito ſenſu D præditas, quibus intexta eſt, idque eò magis accidit, ſi inflammatio accedat. Tum enim ſanguis vt excernatur, in extremitatem venæ delatus, nec exitum inueniens extremitatem huius venæ, ſimúlque partes, quibus inſerta eſt, diſtendit. Accidit hoc etiam interdum iis, quibus hæmorrhoides nunquam fluxerunt, & primum fluere incipiunt, cum oſcula venenum nondum ſatis pateant.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſa proxima, quam inſequitur hoc ſymptoma, eſt morbus compoſitionis, ſeu vaſorum horum apertio & ἀναστόμωσις. Fit autem iſta hæmorrhoidum apertio à ſanguine vitioſo & imprimis aduſto, vt E poſtea, *quæſtione prima*, dicetur. A quibus autem cauſſis humor melancholicus & ater atque aduſtus generetur, alibi dictum. Mouentur verò hæmorrhoides ferè ſponte & naturæ beneficio; & quidem aliæ ſtatum tempus obſeruant, & fluunt vel ſingulis menſibus, vel ſingulis anni quadrantibus, vel alia periodo, aliæ verò ſine vllo certo ordine mouentur. Interdum verò mouentur à cauſſa aliqua externa, præcipuè fortium purgantium vſu, vt colocynthidis, ſcammonij, vt & aloës, quæ hæmorrhoides aperiendi vim habet, vt ipſa experientia id teſtatur, quod qui negant, inter quos eſt Leonhardus Fuchſius, *lib.* 1. *paradox. cap.* 1.

experientiæ ſcutico digni ſunt, vt Iulius Cæſar Scaliger, *exerc.* 160. *ſect.* 3. loquitur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus ipſe per ſe manifeſtus eſt, ſiue fluant hæmorrhoides, ſiue non fluant, & ſaltem intumeſcant, ſiue etiam doleant. Ita enim facilè agnoſcitur, an hæmorrhoides ſint internæ vel externæ. Externæ enim & tactui, & viſui ſunt obuiæ. Internæ verò non patent, niſi in ani expreſſione, vel ſi anus ſpeculo ani aperiatur. Figura magnitudo & numerus viſu quoque deprehenditur. Quæ autem ſanguinis, qui euacuatur, qualitas & diſpoſitio ſit, è ſignis humorum *alibi* propoſitis patet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Hæmorrhoides moderatè & conuenienti tempore fluentes à multis morbis hominem præſeruant, & à præſentibus liberant. Vt docet Hippocrates, dum, 6. *aph.* 11. ſcribit, *Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides ſuperuenientes bonæ ſunt*, & *ibid. aph.* 21. *Inſanis ſi varices & hæmorrhoides ſuperuenerint, morbi fit ſolutio*, & 6. *epid. com.* 3. *t.* 37. *Sanguiſluis venis laborantes, neque morbo laterali, neque pulmonario, neque phagedæna, neque inflammatiunculis, quæ dothiones vocantur, neque iis, quæ termenthi, fortaſſe verò neque lepra, fortaſſe neque aliis morbis corripiuntur.* Et 6. *aphor.* 12. *Diuturnas curanti hæmorrhoides niſi vna aperta ſeruetur, periculum aquæ inter cutem vel tabis impendet.* Idē docet Galenus, 6. *epid. comm.* 5. *text.* 25. 3. *de naturalib. facultatib. cap.* 3. & 1. *ad Glaucon. cap.* 14. Obſeruatum quoque eſt, vt teſtatur Scholiographus, *ad cap.* 55. *lib.* 1. *Hollerij de morb. internis*, grauidis quibuſdam quatuor menſes in vtero habentibus hæmorrhoides vtiliter fluxiſſe, iiſque ſubſiſtentibus peius habuiſſe. Habent & hoc commodi hæmorrhoides, docente id Hieronym. Fabricio ab Aquapendente, quod menſes prouocant & faciliores ad fluxum reddunt, id quod *de operat. chirurg. capite de hæmorrhoidib.* exemplis probat, & iſta ratione, quod in venis vteri ſanguinem propter copiam & craſſitiem infarctum & impactum quaſi ad ora venarum ſedis vi vacui trahunt, aut potius deriuant, vt ita vteri venas ab infarcta liberent. 2. Ex iiſdem tamen patet, hæmorrhoides corporis conſtitutionem non planè perfectam arguere, ſed talem, quæ vitioſos ſimul, præcipuè melancholicos & aduſtos humores, generat, quos ad corporis œconomiam in ſtatu naturali conſeruādam cum ſanguine per hæmorrhoides natura euacuare ſolet. 3. Habent contra hoc incommodi hæmorrhoides, quod ſi ſupprimantur vel immodicè fluant, ægrum in hydropem, phthiſin, & alios morbos præcipitant, de quo Galenus, 3. *de naturalib. fac. cap.* 8. *Ex hæmorrhoidibus diuturnis ſuppreſſis vel immodicè profluentibus ad extremam frigiditatem deuenientes ægri ſæpe in aquam intercutem incidunt*: & 4. *aph.* 25. ſcribit, euacuationi per hæmorrhoides non eſſe naturam aſſuefaciendam, quoniam periculoſus eſt exceſſus, ſiue ſupra modum ſanguis excernatur, ſiue ex toto ſupprimatur. Aetius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 2. *c.* 3. inquit, *Hæc affectio malorum plurimorum hominibus cauſſa exiſtit. Nam & deformitatē & miſeram vitam hominibus inducunt; multos verò etiam vita priuant. Et deformitatem quidem propter coloris totius vitiationem ex euacuatione ſuccedentem; miſeram verò vitam propter corporis debilitatem. Quandóque autem de vita periclitantur ſic affecti, cum ob excedentem euacuationem perfrigeratum epar, aquam intercutem operatur.* Idem docet Paulus Ægineta, *lib.* 1. *cap.* 59. Quæ tamen omnia intelligenda ſunt, ſi affluxus modum accedat. Et vt hæc omnia paucis complectamur, ſi aperiantur hæmorrhoides, quando ſanguis in corpore vitioſus, & forſan etiam copioſus adeſt, vtiles ſunt, & corpus ſanum conſeruant. Contrarium ſi fiat, contrarium etiam accidit. Similiter ſi, cum morbus adeſt vel imminet, aperiantur, ſanitatem promittunt. Si verum tum occludantur, morbum certo ingruere, vel præſentem auctum iri ſignificant. 4. Diuturnas curanti hæmorrhoides, niſi vna quæpiam ſeruetur aperta, periculum aquæ inter cutem vel tabis imminet, 6. *aphor.* 11. Non tamen tantum hydropem & tabem, ſed & alios morbos retentæ hæmorrhoides excitare poſſunt, atque interdum repente materia & atra bile ad caput mania excitatur, vt Alcippo, 4. *Epid.* accidit. Interdum etiam dyſenteria inde oritur. Generatur autem hydrops ex ſuppreſſis hæmorrhoidibus, vitioſo & feculento ſanguine, hac via interclusa, ad epar ruente, eiúſque calorem natiuum ſuffocante. Phthiſis verò humore aduſto, ſalſo & acri ad pulmones conuerſo, eiúſque vaſa erodente, vnde ſputum ſanguinis, & tandem phthiſis oritur. Ita Amatus Luſitanus, *curat.* 3. *cent.* 5. narrat, virum quendam anno. 45. ſingulis menſibus euacuationem ſanguinis per hæmorrhoides paſſum eſſe, quæ cum illi obſtruerentur, ſanguinem ſubflauum & rubrum & coaceruatim per os ſine febre & tuſſi eieciſſe, cui cum quatuor hirudines illico hæmorrhoidibus apponi iuſſiſſet, & ſyrupum ex endiuia, fumaria ac lupulo earundem herbarum, decocto dilutum exhibuiſſet, hinc purgans ex manna, rhabarbaro & particula elect. diaphœnic. propinaſſet, tandemque conſeruam fumariæ ieiuno ſuperbibita aqua cichorij dediſſet, conſuetum fluxum hæmorrhoidum rediiſſe & bene valuiſſe. 5. In hæmorrhoidibus valde dolentibus niſi maturè ſuccurratur, metuendum eſt, ne ratione magnæ attractionis & humorum confluxus inflammatio & apoſtema, vel vlcus, vel fiſtula, vel aliquod aliud graue malum excitetur. 6. Cæcæ hæmorrhoides internæ ſi verſus virgam tendunt, periculoſæ ſunt, quia inflammatæ plerumque vrinæ viam conſtringunt, & ſtranguriam excitant. 7. Cæcas hæmorrhoides, niſi maximè tumeant, & magnum dolorem inferant, potius naturæ committere, quam aperire præſtat. 8. Inſignes & maiores ſanguinis effuſiones fiunt ab hæmorrhoidibus à vena caua ortis: quia maiores & plures ſunt, & propterea etiam maiori cum periculo accidunt.

Indicationes.

Indicationes. Hæmorrhoides cæcæ, vt fluant, opera danda; quod ſi obtineri non poſſit, ſanguis ad eas fluens aliò reuellendus & deriuandus, ac inflammatio prohibenda, & dolor mitigandus. Si verò fluant hæmorrhoides, & quidem moderatè, naturæ totum negotium committendum, & fluxus nullo modo impediendus; ſi verò parcius fluant, motus naturæ promouendus; ſi nimium fluant, aut fluxus diutius, quā par eſt, duret, aut ſæpius redeat, fluxus ſiſtendus.

Curatio.

Curatio. Si ergo hæmorrhoides ſaltem tumeant, non verò ſanguinem fundant, danda eſt opera, vt aperiri poſſint, frictione facta foliis mercurialis, parietariæ, borraginis, ficus vel illitione ſucci betæ, cyclaminis, centaurii minoris & ſimilibus, quibus, ne dolor excitetur, anodyna addi poſſunt, quæ Galenus, 6. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 7. deſcribit. Si verò magnus adſit humorum affluxus & dolor vehemens, & inflammatio metuenda ſit, humores in contraria reuellendi; quod commodiſſimè fit ſectione in brachio, quæ niſi ſuffecerit, venam in poplite vel malleolo ſecare licet. Quibus euacuationibus niſi dolor & tumor minuatur, hirudines applicari poſſunt, vt ſanguini exitus detur. Ante verò eua-

cuacuationem hirudines applicandæ non ſunt, ne maior humorum affluxus concitetur. Verum de hirudinum ad hæmorrhoides applicatione dicetur infra, *quæſt*. 3. Locum autem applicandi hirudines

Quo loco hirudines applicandi?

cum ad dolorem eorum leniendum, tum ad varios morbos præcauendos & curandos quod attinet, prout euacuare ſuperfluos humores à vena caua aut porta volumus, etiam in ano locus eligendus eſt, aut extra & ad latera, aut intus & retro. Ideirco Hieronymus Fabricius ad Aquap. in lienis vitiis tum intrinſecus tum poſterius coccygem verſus, tum nonnihil ad ſiniſtram affigere iubet. In obſtructionibus autem cùm in ſima, tùm in gibba epatis parte, cum interius, tum poſterius, tum ad latera, atque vndique ad podicem applicat. In renum verò affectionibus, nec non pleuritide, peripneumonia, vt & in externis affectionibus exterius magis, tum verò & ad podicis latera hirudines applicat. In febribus cum exterius, tum interius, atque vnde affigit. In mania cum exterius, tum interius, ſi aduſti humores in toto redundent, in melancholia ſimiliter. In phrenitide exterius magis & ad latera, vt eius verbis vtar. Modum applicandi quod

Modus applicandi hirudines.

attinet, triplex modus eſt euntis ſanguinis ab ano ex hirudinibus repletis, vbi turgidæ factæ vel ex ſe deciderunt, vel ſalis momento admoto decidere coactæ ſunt. Primus eſt, vt delapſis hirudinibus ſinamus ſanguinem fluere, donec ſponte ſiſtatur: ſecundus modus eſt, vt æger ſupra balneum aquæ calidæ deſideat, cuius vapore ſanguis mouetur, vaſculo aquæ innatante, quod ſanguinem effluentem excipiat: tertius eſt, vt ſi æger non poſſit ſurgere, corniculo inſtar cucurbitæ ſanguis extrahatur.

Aluus quoque laxa & mollis ſeruanda, ne feces duræ in tranſitu dolorem augeant, id quod fiet exhibitis in iuſculo oleribus emollientibus, caſſia item & manna.

Ad dolorem verò leniendum, ſimulque calorem, qui plerunque adeſt, temperandum, inflammationem prohibendam, refrigerantia & anodyna medicamenta applicanda, quæ vel ſaltem illinuntur, vel cum bombace aut linteo imponuntur, vel etiam, ſi ferre poſſit æger, ano per fiſtulam infunduntur. Fiunt verò ex lacte, pane, oleo rutaceo & vitello oui, vel ex recenti butyro, croco & oui albumine, vel vnguentum roſaceum, refrigerans Galeni & populeum inungendum, vel oleum commune aut amygdalarum dulcium, in quo momordicæ poma, aut herbæ Paridis baccæ coctæ ſint. Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyllij aqu. roſ. extract.* ℥. ß. *ol. roſac. violac.* an. ℥. ß. Miſce. Vel ℞. *Butyri recentis ol. roſac.* ℥. j. *ceruſſæ lotæ* ℥. ß. Diu in mortario plumbeo agitentur. F. Linimentum. Si dolor ſit vehemens, vſurpetur oleum expreſſum è ſemine cucurbitæ, papaueris, aut hyoſcyami. Vel tale adhibeatur vnguentum. ℞. *Fol. maluæ, lactucæ, violariæ, flor. verbaſci* an. M. j. *fol. mandragoræ flor. chamomillæ* an. M. ſem. *ſem. lini* ℥. ſem. Fiat decoctum pro fomento. Poſt fomentationem tale vnguentum adhibeatur. ℞. *ol papau.* ℥. i. *roſac.* ℥. ſem. *ſucci ſolani* ℈. ii. Miſceantur in plumbeo mortario. Vel apponatur hoc cataplaſma. ℞. *Fol. maluæ, violariæ*, an. M. j. *ſolani flor. verbaſci* an. M. ſem. Coqu. in lactis ſ. q. Contundantur minutim, & addatur *farinæ tritici, hordei* an. ℈. iij. *vitellum oui* j. *olei roſac.* q. ſ. Fiat Cataplaſma. Folia etiam portulacæ, ſolani & hyoſcyami recentia contuſa & parum ſub cineribus cocta, vel in patella cum oleo frixa, & in cataplaſmatis formam redacta dolorem leniunt. Si dolor valde vrgeat, opium addi poteſt. Vt ℞. *Vnguenti populei* ℥. ſem. *olei papau.* ℥. i. *opij* ʒ. i. *croci* ʒ. ſem. Miſce. Cum *ouo*

A *integro*. Si verò nunquam fluere conſuetæ ſint hæmorrhoides, nec ſpes ſit eas fluxuras, danda opera, vt exiccentur, ne iterum intumeſcant, adhibitis digerentibus & ſiccantibus, citra morſum tamen, quibus & dolorem lenientia ſemper admiſcenda ſunt. Medicamenta autem in hanc rem vtilia parantur ex *acacia, bolo Armeno, ligno guajaco, ſulphure, alumine, item è verbaſco, ſcrophularia, plantagine, millefolio, hyperico, ſcabioſa, cynogloſſa, porri foliis*, è quibus fotus & inſeſſus fieri poſſunt, vel etiam vapor coctarum herbarum ano excipi. Vtile eſt & vnguentum è ſcrophularia paratum, quod & à Matthiolo commendatur, & ab aliis etiam ob ſignaturam radicum laudatur. Vel

B ℞. *Radic. lilior. alb. ſcrophular.* an. ʒ. i. *flor. verbaſci* M. j. *chamæmeli* M. ſem. *hyperici* P. j. *dactylor.* num. vj. Coq. in aqua ad mollitiem & contundantur. Adde *farinæ ſem. lini, fænugræci* an. ℥, i. *myrrhæ, thuris* an. ℈. ij. *croci* ℈. i. *vitell. ouorum* num. iv. *butyri ſ. ſale* ℥. ij. F. Cataplaſma. Vel bulbi cæparum aut porri ſub cineribus coquantur, vt acrimoniam amittant, & cum oleo roſaceo fiat cataplaſma, quod fortius erit, ſi radices dracunculi & ari ſimiliter coctæ addantur. Vel ℞. *Maſtich. thuris, myrrhæ*, an. ℈. j. *bdellij hypocyſtidis* an. ℈. i. *croci* ʒ. i. *mucilag. ſem. lini, gummi tragacanth.* an. ℥. ſem. *vitellum oui* num. i. *olei roſacei verbaſc.* an. q. ſ. F. Vnguentum. Poſſunt eidem lithargyrum, tutia, ceruſſa addi. Fumus etiam è lolio, ver-

C baſco, ſcrophularia, quibus ſulphur addi poteſt, ſuper carbones vel ferrum candens proiectis, ano exceptus hæmorrhoides ſanat & abſumit. Ore quoque ſumenda quædam exhibentur ad hæmorrhoides tumentes abſumendas. Dioſcorides decoctum ononidis probat. Verbaſci etiam puluis cum lacte vel alio liquore conueniente exhibitus, ad hæmorrhoides tumentes abſumendas vtilis eſt. Ex eo cum æquali portione farinæ tritici, atque vitello oui & butyro placenta fieri poteſt, cuius portio ſingulis diebus exhibeatur, vel ſuccus verbaſci propinetur, vel ex eo cum ſaccharo fiat ſyrupus, vel cum puluere glycyrrhizæ Electuarium. Bdellium quoque cum ſucco verbaſci emollitum & in pulueris formam redactũ ℈. j. pondere exhiberi poteſt. Apertæ vero hæmorrhoides ſi minus, quã par eſt, ſanguinis

D fundant, & quidem cum dolore, motus naturæ iuuandus, quod fit fomentis & ſuffumigiis paratis è foliis maluæ, althææ, chamæmeli, meliloti, ſemine lini, fænugræci. Aloë etiam ſumta hæmorrhoides promouet, vt & vinum generoſius hauſtum. Si verò nimium fluant apertæ hæmorrhoides, aut fluxus diutius duret, aut frequentius redeat, fluxus is ſupprimendus & ſiſtendus. Si ergò magna adſit ſanguinis copia, vena in cubito aperienda. Et licet hæmorrhoides internæ cum venis, quæ in cutem deſinunt, per ſe nullam communionem habeant: tamen vena caua ſanguine aliquo modo euacuata ex epate, & epar è meſaraicis ſanguinem rapit, atque hoc pacto ab hæmorrhoidibus fit reuulſio. Si

E verò vires venæ ſectionem non ferant, cucurbitulæ ſcapulis, lumbis & hypochondriis affigendæ, ac partes ſuperiores fricandæ, & vinculis fortiter conſtringendæ. Sanguinis verò acrimonia & tenuitas medicamentis refrigerantibus & incraſſantibus corrigenda, vt ſyrupo portulacæ, è roſis ſiccis, cydoniorum, acetoſæ, ribes, myrtino & ſimilibus, ac aquis ex iiſdem plantis deſtillatis. Fortiora ſunt lapis hæmatites, terra ſigillata, trochiſ. de ſpodio, de carabe, & alia medicamenta de dyſenteria, ad fluxum ſanguinis ſiſtendum propoſita. Et ſi fluxus ſit nimius, etiam opiata exhibenda, vt theriaca recens, philonium, requies Nicolai, ladanum opiatum. Si

vires ferunt, primò humores ſeroſi & acres, qui ſanguinis ſunt vehiculum & ſtimulus, vt natura hanc ſanguinis euacuationem inſtituat, euacuandi, & hoc modò ſimul deriuandi, & lenibus medicamentis humores, qui ad hæmorrhoides fluxuri erant, ad inteſtina diuertendi. Talia ſunt ſyrupus roſar. ſolutiuus, de ſpina ceruina, manna, myrobalani, triphera perſica. A fortioribus verò medicamentis planè abſtinendum, ne humores agitati ad partem affectam ruant. Ad præcautionem tamen, antequam fluxus ingruat, medicamenta bilem flauam & atram purgantia commodè exhibentur iis, qui immoderato hæmorrhoidum fluxui ſunt obnoxij, ne tales vitioſi humores cumulentur, naturamque ad excretionem ſtimulent. Topica ſint, quæ vim adſtringendi, venáſque claudendi habent, cuiuſmodi ſunt ἔναιμα & quæ alias in vulneribus ad ſanguinem ſiſtendum adhibentur, ac niſi hæc ſufficiant, tandem medicamenta cauſtica, & ipſe ignis actualis, ſemper incipiendo à mitioribus, & cauendo, ne ſphincteri, qui exquiſito ſenſu eſt præditus, acria medicamenta, vt nec ignis applicetur, ne dolor & conuulſiones excitentur. Primò ergo medicamenta è foliis plantaginis, quercus, roſis rubris, bolo Armeno, thure, ſanguine Draconis, balauſtiis, aloe & ſimilibus applicanda. Vt: ℞. *Fol. verbaſci*, quæ peculiarem vim in fluxu & dolore hæmorrhoidum habent, M. ij. *quercus, ſolani* an. M. i. *flor. roſ. rubr.* M. ß. Coq. in vino rubro, & fomenti loco applicentur: Vel contuſis adde ol. amygdalar. d. fiat Cataplaſma. Ex vnguentis vtile eſt vnguentum Comitiſſæ.

Vel ℞. *Boli Armeni* ℈. j. ß. *radic. biſtortæ, nuc. cupreſſi, flor. roſ. rubr.* an. ʒ. iv. *balauſtior. baccar. myrti, hypocyſtidis* an. ℈. i. *ſang. Draconis* ℈. ß. *corall. rubr.* ℈. i. *thuris* ℈. ii. *ol. roſac.* q. ſ. ad incorporandum, *cera* q. ſ. Fiat vnguentum. Pinguedo etiam anguillæ, quæ, dum aſſatur, extillat, proprietate quadam hic prodeſſe ſcribitur, & propterea etiam vnguentis admiſceri poteſt. Inter emplaſtra vtile eſt emplaſtrum contra rupturam vel ſequens, ℞. *Aloës, thuris, boli* an. ℈. ß. *ſang. draconis* ℈. ij. pulueriſata excipiantur *oui albumine vel mucilagine gummi tragacanthæ factâ in aq. plantag.* Emplaſtrum autem hoc antequam planè ſiccetur, amouendum eſt, cum exiccatum ſine dolore auelli non poſſit. Vel ℞. *Thuris colophoniæ* an. ℈. iij. *boli* ʒ. ß. *ceruſſæ, plumbi vſti* an. ℈. i. *acaciæ* ℈. ß. Trita excipiantur oui albumine, vel tragacantha & cera, ac fiat ſuppoſitorium. Vt verò ad ſanguinem è vulneribus fluentem ſiſtendum vtiliſſimus eſt fungus ille, qui crepitus lupi appellatur: ita & in podicem inditus hæmorrhoides fluentes ſiſtit. Hæc ſi non ſufficiant, cauſtica vſurpanda, *æs vſtum, chalcanthum, miſy, ſory*, quibus admiſceri poſſunt: Vnguentum de lithargyro, de tutia & ceruſſa, & glandium calice, vel alia capſula, ne vicinæ partes ſimul adurantur, hæmorrhoidibus apponi debent, deinde eſcharæ caſus modo aliàs vſitato procurandus. Quod ſi his omnibus nihil proficiatur, & fluxus pertinaciter perſeueret, tum etiam ſi hæmorrhoides exiccare & earum fluxum impedire animus eſſet, antiqui ad manus operam deueniebant, & ægro rectè collocato ac vincto hæmorrhoides ſcalpello vel alio conuenienti inſtrumento liberabant, deinde acu filum trahente hæmorrhoides perforabant, & arctè vinciebant, tandem hæmorrhoidum caput abſcindebant, & ferro ignito vrebant, ac poſtea eſcharæ caſum & vlceris curationem conſueto modo peragebant; vel etiam ſine inciſione eas ſtatim vrebant, de qua re pluribus agit Hippocrates,

Hæmorrhoidum ſectio & uſtio.

lib. 2. de hæmorrhoidibus, vbi etiam ſcribit: rectum inteſtinum & ſecans & reſecans & conſuens & vrens & putrefaciens etiamſi grauiſſima hæc ſint, nihil læſeris. Verum non ſine cauſſa ſcribit Hieronymus Fabricius ab Aquapend. ſe experientia non potuiſſe vnquam hæc comprobare, neque à pleriſque hæc tolerari & ſuſtineri cum pars hæc, ſi quæ alia ſit ſenſu exquiſitiſſimo prædita. Ideoque ipſe mauult hæmorrhoides tumentes medicamentis, quam chirurgiâ curari, vt inſeſſione in aquis thermalibus, & ſpongiis ex aqua thermali expreſſis & arctè ſupra anum ligatis; item radicibus porri, in oleo communi vel myrtino decoctis, ſcrophulariæ radice in aqua decocta, contuſa & impoſita, ſpongia ex aqua calcis expreſſa. In iſta autem intentione peragenda non negligendum monitum Hippocratis, *6. aphor. 12. diuturnas curanti hæmorrhoides niſi vna quæpiam aperta ſeruetur, periculum aquæ inter cutem vel tabis impendet.* Vt etiam alij Authores docent. Aetius tamen *tetrab. 4. ſerm. 2. cap. 5.* diſſentit, ſtatuítque omnes hæmorrhoides ſanandas, nullamque apertam ſeruandam eſſe, nihílque ægro inde periculi imminere; modò æger conuenienti diæta vtatur & venæ ſectio & purgatio ſuo tempore inſtituatur. Imò ipſe etiam Hippocrates idem ſenſiſſe videtur, dum *libro de hæmorrhoidibus* omnes vrere iubet, vetatque vlla citra vſtionem relinquere. Verùm corpora, quæ ita diſpoſita ſunt, vt humores tales vitioſos, qui naturam ad hanc excretionem ſtimulent, generant, vix tam exactè diæta regi poſſunt, vt non aliquid vitioſi humores generent, neque etiam illud omne venæ ſectione vel purgatione tolli poteſt, imò antequam ſanguinis miſſio vel purgatio inſtituatur, de improuiſo homini aliquid damni afferri poteſt. Ideoque Hippocratis conſilium allegato aphoriſmo ſequi tutius eſt. In libro verò de hæmorrhoidibus cum contrarium ſentire videatur, procul dubio loquitur de hæmorrhoidibus recentibus, non verò diuturnis.

An tuta ſit

Diæta.

Diæta.

In cæcis hæmorrhoidibus diæta ſit tenuis ad humidum declinans, & aluum laxam ſeruandi vim habens, ne feces indurentur, & induratæ in excretione dolorem excitent. Cum cibis ergo ſumi poſſunt borrago blitum, ſpinachia, malua, paſſulæ. Caſſiam etiam fiſtularem ſumere vtile eſt. Aromata verò dulcia & acria vitentur. Potus ſit aqua hordei, vel cereuiſia conueniens, vinum dilutum, generoſa vero vina vitentur. Si feces duriores ſint, ne in excretione earum dolor excitetur, clyſtere ex iure pingui vel decocto emolliente cum oleo communi eas emollire vtile eſt. Si nimium fluant hæmorrhoides, cibus ſit incraſſans ex oryza, ſimilagine & ſimilibus in aqua chalybeata coctis, quibus bolus Armenus, corallia admiſceantur. Conueniunt etiam mala cydonia, pyra, & ſimilia. Vinum ſit auſterum ſtipticum. Quies vtilis eſt, omnis vero motus animi & corporis nimius vitandus.

QVÆSTIO I.

Qualis ſit ſanguis qui per hæmorrhoides euacuatur?

Qualis ſanguis ſit, quem natura per hæmorrhoides euacuare ſolet, Authores non planè conſentiunt. Galen. *6. aphor. 11. & 12.* hæmorrhoides fieri ſtatuit à ſanguine melancholico, & inſtitui hanc euacuationem à natura ſuccum melancholicum purgante. Hippocrates tamen, *6. Epid. comm. 3. aph. 37.* dum morbos recenſet, à quibus ij, qui

Qualis ſanguis per hæmorrhoides euacuetur?

hæmorrhoidibus laborant, immunes ſunt, etiam eos recenſet, qui non a ſanguine melancholico, ſed & aliis humoribus prouenìunt. Et res ipſa id teſtatur. Neque enim ſemper ſanguis craſſus ac ater, ſed ſæpe etiam floridus ac rubens per hæmorrhoides excernitur. Adrianus Spigelius quoque *de humani corp. fabr. lib. 5. cap. 3.* Galenum reprehendit, quod ſolum humorem melancholicum hæmorrhoidum cauſſam eſſe ſtatuit, atque à bile & pituita hæmorrhoides quoque excitari poſſe docet, idque probare vult autoritate Hippocratis & ratione. Autoritate quidem Hippocratis, qui *initio libri de hæmorrhoidibus*, hæmorrhoidum morbum fieri teſtatur, cum bilis aut pituita ad venas inteſtini recti decubuerit, ſanguinemque qui in venis eſt, calefacit. Ratione verò, quod inſaniæ etiam fiant à bile & pituita, teſte Hippocrate, *lib. de morbo ſacro* qui tamen 6. *aph.* 21. ſcribit, hæmorrhoidibus prouenientibus inſaniam ſolui, refertque ſe in Germania vidiſſe moleſtatos à catarrho ſalſo ſanatos fuiſſe hæmorrhoidum longa fluxione. Verum enim vero ſciendum hic per ſanguinem melancholicum accipiendum eſſe non ſolum ſanguinem, frigidum & ſiccum, aut qui melancholicum humorem frigidum & ſiccum admiſtum habet, ſed etiam aduſtum, & qui ſero melancholico abundat, vnde etiam floridus, vbi excernitur, apparet. Et ſolent in venis meſaraicis imprimis humores aduſti & bilioſi cumulari, qui febres intermittentes excitare ſolent, quos natura interdum per hæmorrhoides internas expellit. Atque iidem, ſi in cauam venam penetrent, per hæmorrhoides externas euacuari ſolent. Et omnino ij magis ſunt hæmorrhoidibus obnoxij, qui ſanguinem aduſtum habent, & qui in iuuentute fuêre ſanguinei, quibuſque in adulta ætate ſanguis aduritur, atque affectioni hypochondriacæ ſunt obnoxij; Fallitur verò Spigelius in eo, quod à pituita etiam inſaniam fieri poſſe putat. φλέγματος enim vocabulum non ſolum humorem frigidum, ſed & calidum (quæ etiam genuina eius ſignificatio eſt) ſignificat, & Hippocrati quoque ſæpe pro humore calido & retorrido, qualis inſaniam inducit, accipitur, vt ex libro περὶ φύσιος παιδίου. & aliis locis Hippocratis plurimis patet, de quibus videatur Anutius Fœſius, *in œconom. Hippocrat. ad vocem* φλέγμα. Et in illo loco Hippocrat. ex libro de hæmorrhoidibus à Spigelio allegato φλέγμα non ſumi pro humore frigido ex eo patet, quod ex eo ſanguinem, qui in venis eſt, calefieri Hippocrates ſcribit.

φλέγμα quid ſignificet Hippocrati?

Non tamen hoc prætereundum, quod Fernelius, *lib. 6 de part. morb. & ſympt. cap* 10. annotauit, atque ego etiam aliquoties obſeruaui, interdum è podice ſine dolore & ſine ſanguine prodire, mucoſas quaſdam & ſubalbidas ſordes, quas falsò nonnulli pro pure habent, quas ille veluti limum fæcemque ſanguinis melancholici eſſe putat, quam podicis venæ eructent interdum multo tempore, poſt diuturnos ferè morbos melancholicos duramque & laborioſam equitationem; Platerus verò fieri hoc eadem ratione ſcribit, vt in albis vterinis fluoribus, vt ſicut in illis per venas menſtruas, ſic hic per hæmorrhoidales natura ab alba illa materia, menſtruis albis tenacibus non abſimili, ſe repurgat. Et omnino non pus eſt illa materia alba, cum in iis etiam prodeat, qui nullo vlcere eò loci laborant, ſed ſanguis quidam craſſior, in materiam talem albam & viſcoſam albumini oui non abſimilem mutatus. Quanquam verò Galenus, 6. *Epid. comm. 5. text.* 15. naturam etiam ſanguinis plenitudinem per hæmorrhoides euacuare ſcribat, atque id negandum non ſit; tamen hoc iis ferè accidit, qui ſimul ſanguinem calidiorem habent.

An interdum pus per hæmorrhoides euacuetur?

QVÆSTIO II.

An aloë venarum ora aperiat, & hæmorrhoides cieat?

Affirmat id Serapio, *cap. 201. de med. ſimp.* Meſue, *lib. de ſimp. med. facult. cap. 1.* & Arabes plerique. Leonhardus Fuchſius verò Arabibus parum æquus, *lib. 1. paradoxorum cap. 1.* id negat, & primò quidem autoritate Græcorum ſe tuetur, Dioſcoridis puta, qui *lib. 3. cap. 24.* Aloën δύναμιν ςυπτικὴν, vim adſtringentem habere, & cum aqua frigida potam ſanguinis excretiones cohibere, & hæmorrhagias hæmorrhoidum ſiſtere ſcribit; Galeni, qui *lib. 6 de ſimpl. med. facult.* docet, aloën eſſe φάρμακον κολλητικὸν ſeu glutinare, & clarius, *lib. 5. meth. med. cap. 4.* optimum, quod nouerit, ad ſanguinis, etiam membranarum cerebri, eruptiones eſſe remedium, quod paratur ex thuris parte vna & aloes parte dimidia; Plinij, qui *lib. 27. cap. 4.* ſcribit, aloën ſanguinis exſcreationes, ſi modicæ ſint, drachmæ pondere ex aqua ſedare, vulnerum quoque ſanguinem, & vndecunque fluentem ſiſtere, imò ipſius Auicennæ, qui *cap. 67. canon. 2.* ſcribat, aloen, quando ponitur cum vino ſupra hæmorrhoides & venas ani, tunc ſanguinem ex iis manantem reſiſtere. Experientiam verò cum negare non poſſit, certumque ſit, quod interdum aloes aſſumta hæmorrhoides aperiat, putat id fieri non per ſe, ſed & accidenti, quia videlicet acres humores, qui ſuâ acrimoniâ ani venas aperiunt, commouet, quod etiam Galenus docet, *6 aph.* 47. Verum vno verbo hæc controuerſia componi poteſt, ſi dicamus, aloën extra admotam venarum orificia claudere, & ita ſanguinem vndicunque fluentem ſiſtere, intus verò ſumtam, vt in venas penetret, ſanguinem ciere. Habet enim extra admota vim quandam denſandi, adſtringendi & glutinandi. Eadem etiam quia valdè attenuat, ſanguinemque feruidiorem reddit, & quaſi fundit, illique eam quaſi qualitatem inducit, quam aliàs ſanguis obtinet in iis, qui ad hæmorrhoidum fluxum ſunt diſpoſiti, accidit, vt inde venæ ani aperiantur. Fruſtra verò hanc controuerſiæ conciliationem impugnat Fuchſius, & quidem ſolum autoritatibus, dum ſcribit, Dioſcoridem & Plinium ſtatuere, aloen etiam in potu ſumtam ſanguinem profluentem compeſcere. Etenim & Dioſcorides & Plinius non loquuntur de hæmorrhoidibus, ſed de ſanguinis expuitione, quæ fit venâ aliqua aperta. Tunc enim aloe hauſta externi medicamenti loco eſt, quæ orificio venæ aperto pota affluens illud claudit, non minus vt extra vulneri alicui applicata.

An aloe venarum ora aperiat?

QVÆSTIO III.

An hirudines hæmorrhoidibus applicandæ ſint?

Victor Trincauellius, *de rat. cur. part. corp. hum. præter natur. affectus lib. 9. cap. 14.* apertionem hæmorrhoidum per hirudines diſſuadere videtur, ideò quod primò ea conſuetudo licet, frequens in præſentia ſit, tam Patauij & Venetiis, quam in reliquis ferè totius Italiæ ciuitatibus; nouum ſit inuentum iuniorum Medicorum, nec meminerit eius eſſe mentionem factam ab aliquo Græcorum aut Arabum Medicorum. Deinde quod Galenus, 4. *aph* 25. apertiſſimè conſulit, non eſſe aſſueſaciendum euacuationi per hæmorrhoides,

An hirudines hæmorrhoidibus applicandæ ſint?

quoniam periculo ea conſuetudo non vacet: cum ſanguis alienus, vtilis quidem ſit ea euacuatio. ſi vero vel craſſior & tenuior ſanguis, vel copioſior excernatur, eadem vtilis non ſit. Obſeruaſſe ſe vero ſcribit, quod ſanguis per hirudines detractus, præſertim quando hæmorrhoides ſponte non intumuerint, aut doluerint, effuſus clarus ſit non niger. Contra Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, *de operat. chirurg. cap. de hæmorrhoidibus* ſtatuit, etiam in iis, quibus nunquam ſanguis per venas ani fluxerit, neque eæ tumidæ fuerint, non ſolum nos per hirudines appoſitas tentari euacuationem debere in morbis curandis, vtpote in melancholia, pleuritide, peripneumonia, capitis dolore, febribus, liene affecto, renum paſſionibus, & aliis affectionibus ab Hippocrate & Galeno commemoratis. Et primo quidem id probat autoritate Galeni, qui 4. *aphor.* 25. ſcribit, ſanguis ſupra, id eſt, per os excretus, qualiſcunque fuerit, malum: infra vero, id eſt, per hæmorrhoides bonum, quando hominis natura multam talem accumulauerit ſanguinem. Aliter autem non eſſe aſſuefaciendum ei, quæ fit per hæmorrhoides, euacuationi, vt quæ periculoſam habeat vtramque immoderationem, ſiue ſupra modum ſanguis excernatur, ſiue ex toto ſupprimatur. Deinde multis rationibus id probat, quarum prima eſt, quod natura, cum per hæmorrhoides ſanguinem exuacuat, hominem à multis morbis liberat, ideóque naturam in hac euacuatione eſſe imitandam & adiuuandam. Secunda, quia natura in hunc vſum hæc vaſa conſtruxit, & propterea, vbi munere ſuo non fungitur, eſſe aperiendas, ſi nimirum materia noxia in corpore abundat: Tertia, quia euacuationes, quæ fiunt à natura aut à Medicis, quotieſcunque adeſt materia noxia, ſunt bonæ, quia morbos tollunt: Quarta, quia ſi non licet ſanguinem melancholicum per hæmorrhoides euacuare, etiam in aliis morbis nec ſecandam

A venam eſſe, nec purgandum: Quarto, quia natura, quæ eſt morborum medicatrix, eſt imitanda, quæ raro alias, quam has venas ad ſuperflua euacuanda aperit. Imo exiſtimat Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, euacuationem ſanguinis ex hæmorrhoidibus à vena caua plus conferre in febribus malignis, quam venæ ſectionem in cubito. Cum enim in febribus malignis putredo ſit in vena caua, hæmorrhoides ſunt viciniores venæ cauæ, vbi maxima eſt in lumbis, quam venæ in brachiis. Et omnino ſatis probabiles ſunt rationes Hieronymi Fabricij ab Aquapendente, neque diſſentiunt ab eo Hippocrates & Galenus. Hæc ſaltem attendenda, primò, quæ hæmorrhoides aperiendæ ſint applicatis hirudinibus, deinde qui humores & vbi

B peccent. Quo pertinet etiam naturarum & regionum varia conſtitutio. Etenim ſi in vena caua humores peccent, externæ hæmorrhoides, etiam fluere non conſuetæ, modo tumeant, aperiri poſſunt; cum magno venæ cauæ trunco in brachiis proximæ ſint. Eædem tamen externæ etiam aperiri poſſunt, ſi tumeant, vel fluere conſuetæ ſint, vbi humores vitioſi ſunt in ramis venæ portæ, ob conſenſum & ἀναστόμωσιν hæmorrhoidum internarum & externarum, vt infra *pag. 5. ſect. 1. cap. 1. de aff. hypochond.* dicetur. Si verò humores vitioſi ſint in venæ portæ ramis, internæ, modo id commodè fieri poſſit, aperiantur, ſiue turgeant, ſiue non turgeant, ob rationes ab Aquapendente adductas; externæ vero, ſi non tumeant, non debent, cum naturæ conatus

C tum deſit. Ipſo tamen fatente Fabricio, iſta hæmorrhoidum apertio maiore cum commodo fit in Italis & meridionalibus, vtpote qui ſanguinem magis calidum & aduſtum habent, & propterea fluxui hæmorrhoidum magis ſunt obnoxij, quam Septentrionalibus, quorum ſanguis eſt frigidior, quibúſque hæmorrhoides propterea minus ſunt familiares.

LIBRI TERTII
PARTIS TERTIAE.
DE MORBIS MESENTERII, PANCREATIS, ET OMENTI.

CAPVT I.

De Meſenterio & vaſis meſaraicis veniſque lacteis.

Meſenteriũ vnde dictum?

MEſenterium quaſi μέσον τ̃ ἐντέρων, Ciceroni, 2. *de nat. Deor.* & Macrobio, *in ſomn. Scipion. cap.* 6. *circa finem*, medium inteſtinum, id eſt, medium viſcerum & interraneorum. (Ita enim antiqui Romani nomen inteſtinorum accipiebant) dictum, nonnullis & μεσεραῖον nominatim, interpretibus Latinis aliquibus lactes, ſed malè appellatum, quaſi ligamentum & vinculum quoddam inteſtina connectit, & vaſa ad inteſtina excurrentia tutò deducit. De cuius naturali conſtitutione figura, ſitu, magnitudine, ex variis partibus compoſitione, connexione, & ſimilibus Anatomici conſulantur, qui de eis diligenter tractant. Non tamen abs re facturi videmur, ſi de vaſis meſaraicis, vt parte meſenterij præcipuâ, & quorum gratiâ meſenterium factum, quædam, antequam morbos meſenterij explicemus, proponamus. Vaſa meſaraica Antiqui, imò ad hoc vſque tempus omnes Anatomici & Medici triplicia conſtituerunt & deſcripſerunt, venas, arterias, & neruos, etſi de eorum vſu & actione non omnes idem docuerint, vt poſtea dicetur. Primus hoc ſeculo nouum vaſorum meſaraicorum genus propalauit & deſcripſit Caſpar. Aſellius Cremonenſis, Anatomicus Ticinenſis, *in libro poſthumo de lactibus, ſiue lacteis venis*, quod 1622. primum inuenit. Cum enim fortè fortunâ venæ hæ lacteæ in carne, quem viuum ſecandum ſumpſerat, ipſi occurriſſent, totum ſe poſtea earum inueſtigationi dedit, vt nulla ferè hebdomada, nullus certè menſis abierit, ſine viua vna & altera ſectione non canum tantùm, ſed & brutorum aliorum plurimorum, felium, agnorum, porcorum, vacarum, imò equorum. Ex eo ergò quædam, quæ de hoc quarto vaſorum genere ex eius libello primò percepimus, & poſtea αὐτοψίᾳ confirmauimus, proferemus. Quomodo is ad vaſorum horum inuentionem peruenerit, *cap.* 9. docet.

Vaſa meſaraica quotuplicia? Lacteæ venæ, nouum eorum genus quando & à quo inuentum. Qua occaſione inuentæ ſint?

Modus illud inquirendi. Nouũ hoc vaſorum genus cur venarum lactearum nomen adeptum ſit?

Eaſdem tamen venas cuiuis inuenire ac videre promptum ac facile, ſi canem vel aliud brutum ad ſatietatem vſque paſcat, & horis 5. vel 6. poſt ventrem eius ſtatim aperiat. Tum enim in animali adhuc viuente venæ lacteæ ita dictæ, quod colorem lacteum referant, & humorem lacteum contineant, à reliquis tribus vaſorum meſaraicorum generibus diſtinctæ, eo modo quo eas depinxit Aſellius, eæque albiſſimæ, apparebunt, in animali verò ieiuno, aut vbi chylus iam diſtributus eſt, vt & in mortuo non apparent. Appellat autem Aſellius hoc vaſorum genus albas & lacteas venas, quod, vt dictum, colore præditæ ſint albo & lacteo, ac ſuccum lacti ſimilem in ſe contineant. Idem quoque lactes nominat, de quo vocabulo prolixè & eruditè, *cap.* 10. agit. Dari autem ea, & diſpergi ramulos candentium vaſorum per omnem meſenterij ab vſque centro eius regionem, inde in inteſtina deferri, ad ipſa ſcindi in propagines penè infinitas, his propaginibus vndique inteſtina ambiri ac comprehendi, & quidem à reliquis vaſis meſaraicis diſtingui, cauitate à neruis, tenuitate tunicarum ab arteriis, à venis candore, ab omnibus ſimul ſucco, quem includunt, qui neruis nullus, in venis & arteriis colore & tota ſubſtantia diſpar eſt, ad ipſam oculorum fidem rectè prouocat. Neque hîc facilè aliquis ei contradicet, qui viſum ſuum conſuluerit & oculis ſuis fidem habere voluerit, quod in Anatomicis & operibus naturæ contemplandis omnino faciendum, vt monet Galenus, 2. *de vſu part. cap.* 3. *in fine.*

Venæ lacteæ vt à reliquis vaſis meſaraicis diſtinguantur?

Cur venæ lacteæ tandiu latuerint?

Quod verò tamdiu & ad hoc vſque tempus vaſa hæc latuerint, & ante annos paucos primum in notitiam hominum peruenerint, cauſſa proculdubio eſt hæc, quod in demortuis animalibus, in quibus venæ hæ non apparent, plerique anatomiam exercuerint. Sed quod & eos, qui etiam viua animalia ſecuerunt, & ipſum Galenum, qui tamen ſexcentas viuas ſectiones ſe adminiſtraſſe gloriatur, & plurima animalia à paſtu ſæpe ſecuit, latuerunt, prorſus ſe ignorare ſcribit Aſellius, *c.* 14. Verum & huius rei ratio reddi poteſt. Etenim cauſſa, ob quam animalia viua ſecuerunt Antiqui, eſt, vt vel motum cordis, vel diaphragmatis, vel vocis inſtrumenta, vel motum cerebri, & ſenſum membranarum eius viderent & inueſtigarent, vel, quomodo cibus in ventriculo mutaretur, agnoſcerent: quæ dum fiunt, interim animal moritur, & poſtea lacteæ venæ non apparent. Neque etiam mox à paſtu conſpiciuntur, ſed vbi chylus confectus eſt. Qui verò ob venarum lactearum inueſtigationem ſectionem viuorum primariò inſtituerit, nemo fuit ante Aſellium. Eraſiſtratum tamen eiúſque ſectatores venas iſtas vidiſſe, verum non agnouiſſe, ſed pro arteriis habuiſſe, patet è Galeni *lib. an ſanguis contineatur in arteriis cap.* 5. & 7. *de adminiſtrat. anatom. cap. vlt.* vbi ſcribit Galenus, Eraſiſtrati aſſeclas ſtatuere, ſimul ac meſenterium denudatum fuerit, arterias aeri ſimiles apparere, poſtea lacteo ſucco repletas conſpici. Qui autem fiat, quod moriente animali ſuccus ille lacteus mox euaneſcit, atque venæ iſtæ non amplius apparent, dicere non ita

Cur veteres viua animalia ſecuerint?

Eraſiſtrato venæ lacteæ notæ fuerunt.

Cur moriente animali ſuccus venarum lactearum euaneſcit?

Structum venarum lactearum.

facile eſt, habétque ſuas coniecturas Aſellius. Mihi vero conſentaneum videtur, quod ex ingenti dolore, qui fit ex ſectione, ſpiritus diſſipantur, ad quarum inſtaurationem materiam nouam ex epate cor rapit, epar rurſum ex hiſce vaſis lacteum illum alimentarem ſuccum attrahit. Habent autem hæ venæ ſuam ſtructuram & compoſitionem, vt reliquæ venæ. In qua illud admiratione dignum eſſe ſcribit Aſellius, *cap. 18.* quod pluribus valuulis ſiue oſtiolis interſtinctæ ſunt, quas valuulas ſæpius euaneſcente iam chylo, inſtar minutiſſimorum veluti marſupiolorum, aut concretarum guttularum ſtillarumuè dependere ex illis, non modò quà committuntur inteſtinis, ſed etiam in reliquo ductu animaduerterit; quales etiam Columbus in extremitatibus aliarum venarum meſaraicarum conſtituit. Hanc tamen differentiam eſſe docet Aſellius, quod illæ Columbi valuulæ foris intro ferantur, iſtæ vero contrà intus foràs ſpectent. Cuius diuerſitatis ratio eſt, quod venæ lacteæ chylum ex inteſtinis ſugunt, qui in inteſtina remeare non debet; venæ vero vulgatæ meſaraicæ ſanguinem, & interdum quoque humores excrementitios, ad inteſtina ferunt, quæ reſſluere non debent. Sunt verò hæ venæ ab aliis venis & arteriis ſeiunctæ, & ſunt partes vnius trunci, vt venæ alteræ & arteriæ. Magnitudine quidem à vulgatis, ſiue truncum ſiue ramos ſpectes, ſuperantur, ſed numero illas excedunt, adeò vt iis ferè duplo plures videantur; quod ideo factum, quia plus chyli ad totius prouidentiam epati, quàm ſanguinis inteſtinis ad priuatam nutritionem debetur. Plures tamen tendunt ad inteſtina intenuia, pauciores aut ferè nullæ ad craſſa; cum inteſtina tenuia alibilem ſuccum, craſſa verò excrementa potius contineant, & illa potius chyli diſtributioni, hæc excretioni inſeruiant. Inſertio earum in inteſtina ſatis manifeſta eſt. Vbi autem origo & principium ῥιζῶσις, ſeu truncus & caudex ſit, non ita planum. Quia tamen omnes inſeruntur pancreati & in eo coeunt, & miris anfractibus ac gyris toto eius corpore ſunt intextæ, indéque tum deorſum tum ſurſum ad epar porrigi apparent, rationi conſentaneum putat Aſellius, earum originem eſſe in pancreate. Atque ita longe nobilior vſus eſſet pancreatis, quam vulgo creditur. Quanquam enim Aſellius huic opinioni hoc obſtare putat, quod venæ lacteæ videantur iecoris gratiâ factæ, cuius manus ſint: tamen nihil obſtat, quin prius in pancreas inſerantur, atque inde chylus aliquam alterationem ſuſcipiat. Vnde quæ de vſu pancreatis reſpectu venarum portæ ſcribit Varolius, illud rectè mihi ad venas lacteas accommodari poſſe videtur. Nimirum quemadmodum ſanguis maternus, antequam epar ingreditur, ſordes ſuas ac viſcoſam humiditatem deponit in molem carneam innumeris venis & arteriis vmbilicalibus refertam, quæ Placenta dicitur: ita in natis perfectiſque corporibus, ante epatis & lienis portas pancreas factum, vt chylus per venas lacteas ſubintrans, cœnoſa humiditate repurgatus purior in epar influat. Neque enim pancreas ſolum glandula, ſed peculiare parenchyma, quod nobiliorem vſum habet, eſſe videtur, & proculdubio peculiarem aliquam chyli coctionem & alterationem præſtat, de quo etiam poſtea *cap. 7. de pancreatis morbis*, dicetur.

Cur venarū lactearum valuulæ foras ſpectēt?

Ab aliis venis & arteriis quomodo differant venæ lacteæ?

Ad quæ inteſtina magis tendant venæ lacteæ?

Illarum in inteſtina inſertio & origo.

Pancreatis vſus nobilior.

Inſeruntur autem venæ lacteæ in omnia inteſtina, etiam duodenum, & plurimum in gracilia inteſtina, præſertim in ieiunium, nulla verò in ventriculum. Hiant verò hæ venæ in inteſtina inſtar hirudinum ſpongioſis capitibus, quæ radicum officium obtinent, quæ in ipſa inteſtinorum capacitatem ſeſe penetrant. Deſinunt autem in cruſtam, qua interior inteſtinorum gracilium tunica oblinatur, ſugoſam.

Progreſſus earum, vt eum quidem diligenter deſcripſit Aſellius, hic eſt. Ab inteſtinis per meſenterium obliquo ductu inter duas eius tunicas, partim ſeorſim à vaſis reliquis, partim cum illis vna, modò recto ductu, modò eadem tranſcendentes & veluti decuſſantes per plures glandulas in pancreas vſque perferuntur; In pancreate variè, cancellorum in modum vel ſpeciem retium aut capreolorum, implexæ ſibi mutuò, & corpore confuſæ in plurimos eoſque inexplicabiles gyros anfractuſque hac illac intorquentur. Ab eo rurſum maioribus iam ramis per portæ latera, quam quibusdam locis corollæ inſtar ſiue annuli incingunt ambiuntque, miſſis quandoque etiam in cauam propaginibus, in iecoris cauа ſubeunt. Inde illatæ in epar ipſum, & diſciſſæ in minutiſſimas fibras, veluti capillamenta quædam in eius carnem quaqua verſum tam diu diſſeminantur diſperguntúrque, dum prorſus obliterantur.

Venarum lactearum progreſſus.

Actio venarum harum propria (præter communem, quæ eſt nutritio) eſt chyli ad epar diſtributio, quod ex ipſo ſenſu patet, qui chylo eos ſcatere docet. Simul tamen vt reliquæ venæ ſanguinem: ita hæ chylum conſeruandi, ne corrumpatur, vim habent. Seruiunt huic actioni & valuulæ, quas habent, quæ impediunt, ne quod ſemel attraxerunt, reſſluat in inteſtina, quod hic adeò exactè præſtant, vt nec digitorum compreſſu chylum ſemel hauſtum in inteſtina remeare ſinant. Atque his vaſis ita inuentis facilè illa controuerſia componi poteſt, quæ tot ingenia exercuit, nec tamen, ſine vaſorum horum cognitione, hactenus ita decidi potuit, vt animus veritatis auidus acquieſceret, per quam viam nimirum chylus ad epar, & rurſus ſanguis ab epate & liene ad inteſtina & vicina viſcera nutrienda feratur? Octo enim certè, niſi plures, hac de re diſcrepantes ſunt ſententiæ.

Actio venarum.

Per quam viam chylus ad epar, & ſanguis ab epate & liene ad inteſtina feratur?

Autorum diſcrepantia.

Alii enim per ſolas ventriculi venas ad epar chylum deferri, per meſaraicas verò nutriri inteſtina ſtatuunt. Alii vtriſque vtrumque munus attribuunt, numero ſaltem eas diſcernunt. Alii de meſaraicis ſaltem diſputant, & tamen quatuor ſectarum ſunt: Alii ſolum chylum ferre venas meſaraicas putant. Alii & chylum & ſanguinem, ita tamen, vt aliæ venæ meſaraicæ ſint, quæ ſanguinem, aliæ, quæ chylum ferant. Alii vtrumque munus omnibus aſſignant; ſed diuerſis temporibus, nunc huic nunc illi officio vacare ſtatuunt. Alii eodem tempore omnes vtroque officio fungi exiſtimant. Et quidem alii præcipuè chylo deferendo, ſecundariò ſanguini deſtinatos eſſe putant. Tandem ſunt, qui diſputant, an toto venarum horum ductu vterque humor feratur, an in parte & latere vno chylus, in reliquo & dimidio ſanguis.

Quæ opiniones tamen omnes maximis premuntur difficultatibus, vt videre eſt apud Mercatum, *lib. 3. part. 4. claſſ. 3. art. 8.* Laurentium, *lib. 4. Hiſt. anatom. quæſt. 5.* Petrum Lauremberguim, *in Proceſtr. Anatom. cap. 18.* Hiſce verò vaſis inuentis controuerſia hæc facilè componi poteſt. Lacteæ enim venæ chylum vehunt, reliquæ meſaraicæ ſanguinem; id quod oculi teſtantur, qui docent, lacteas chylum vehere, vulgares verò meſaraicas nutritioni deſtinatas eſſe, ſiue ſuccum ſpectes, quem intra ſe continent, ſiue in ipſa inteſtina inſertionem. Et quam abſurdum naturam vna parte ad operationes tam aduerſas & repugnantes vti, cuius etiam nullum aliud exemplum in toto corpore humano extat? Et cum natura diſtributionis opus, quod omnes confitentur, fibrarum opera perficiat, quomodo eædem fibræ motibus contrariis inſeruire po-

Deciſio.

terunt? Et ſi hæc de venis lacteis ita ſe habent, vt A habe e puto, & diligens inquiſitio clarius docebit, multa in Phyſicorum & Medicorum ſcriptis (quæ & me ſecutum fateor) vel mutanda vel explicanda rectius erunt. Inter quæ primò ſunt illa, quæ de venarum meſaraicarum ſanguificatrice vulgo docentur, quaſi primum rudimentum ſanguinis in venis meſaraicis chylus accipiat. Inuentis enim venis lacteis hoc docere opus non eſt, ſed quicquid eſt ſanguinis in meſaraicis, id ab epate & liene eſt.

Venarum lactearum vtilitas in indaganda ſanguinis generatione, & aliis dubiis decidendis.

Lucem etiam harum venarum inuentio affert intricatæ illi quæſtioni de ſanguinis generatione, an ea ſcilicet in epate & ab epatis ſubſtantia & vi innata, an verò in venis fiat? Cum enim hæ venæ lacteæ in ipſam epatis carnem diſſeminentur, atque in ea obliterentur, nullâque earum cum aliis venis B communio deprehendatur, atque ita chylus in ipſam epatis ſubſtantiam ab iis effundatur, in ipſo etiam epate ſanguinem mutari, qui poſtea à venis excipiatur, vero maximè conſentaneum eſt. Sanguinis autem in epate generati craſſiorem partem à ramis venæ portæ, ſubtiliorem à cauæ radicibus excipi ſtatuit Aſellius, *cap.* 31. Et inde, *cap.* 32. Galeni de officio lienis ſententiam defendit, nihilque à ventriculo ad lienem proximè peruenire, *cap.* 33. ſtatuit. Verum etſi Aſellio concedatur, craſſiorem & impuriorem chyli partem à vena porta attrahi: tamen hinc nondum concludi poteſt, lienem nullam ſanguificationem obire, & ſolum excremento melancholico excipiendo deſtinatum eſſe, vt poſtea *parte* 4. *cap.* 1. dicetur. An verò lien ſaltem C ſanguinem ad ventriculum mittat, & nihil ab eo excipiat, altioris eſt indaginis.

Dubia quædam circa vaſa lactea.

Et omnino ſunt dubia quædam, quæ adhuc circa vaſa hæc lactea occurrunt non pauca, inter quæ illa præcipua: primum, quod truncus venarum lactearum non apparet, vt meſaraicarum truncus vena portæ. Cum enim epati chylum omnes afferant, in truncum quendam coire eas neceſſe eſt, quem certè ſat conſpicuum eſſe oportet. Sit enim vt ſuccus ille lacteus euaneſcat: tamen quia hic truncus è vaſorum numero eſt, ſuam cauitatem, & ſuam tunicam habere oportet, quæ certè euaneſcere non poſſunt. Vt mirum ſit, quomodo tot laborioſiſſimos & exercitatiſſimos anotomicos qui omnia epatis vaſa diligenter rimati ſunt, hæc vaſa latere potuerunt. Sit enim, vt liquorem illum lacteum in eo D non inuenerint, & vſum eius propterea ignorauerint, vas ipſum tamen videre debuerunt. Quod certè adeò exile eſſe non poteſt. Cum enim venæ lacteæ tot numero ſint, certè ſi eæ in vnum truncum coeunt, is non adeò exilis erit. Alterum, quod inter venam cauam & truncum hunc proportio eſſe debet. Cùm enim truncus venæ cauæ, qui ſanguinem confectum toti corpori diſtribuit, tam amplius ſit, certè truncum venarum lactearum, qui epati chylum, è quo ſanguis fit, aduehit, proportione ei reſpondere debet. Verùm forſan dies iſta tandem etiam docebit, & in lucem protrahet. Interim ſua laus debetur Aſellio, cuius diligentia factum, vt etiam hîc illud Comici locum habeat,

Nunquam ita quiſquam bene ſubducta ratione ad vitam fuit, E
Quin res, ætas, vſus ſemper aliquid apportet noui,
Aliquid moneat; vt illa, quæ te ſcire credas, neſcias.
Et quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.

DE MORBIS MESENTERII.

CAPVT II.

De intemperie meſenterij.

Meſenterium multis morbis eſt obnoxium.

MVltis autem morbis obnoxium eſt meſenterium, multorumque morborum & ſymptomatum cauſſæ in hoc latent. Hæc enim ſentina quaſi eſt corporis, in quam nobiliora infimi ventris membra ſua excrementa deponunt: Suntque hæ partes ignobiliores, & habent multas glandulas, quarum ſubſtantia eſt σομφοδεστέρα & humores promptè imbibit, ac, vt Hippocrates *libro de glandulis*, B docet, μαίζονας ἢ ἄλλοθεν τῶ σώματος, ἢ νέμονται αἱ ἀδένες ἐν ὅλον ἐντέροισιν ἐκπιεζόμεναι τὴν πλάδον, id eſt, *glandulæ verò ad inteſtina maiores ſunt quam alia corporis parte, & expreſſam ex inteſtinis redundantem humiditatem depaſcuntur & imbibunt.* Et prætereа ſenſu nullo vel exquiſito præditæ ſunt, vnde diu humorum colluuiem tolerare ſine moleſtiæ ſenſu aliquo poſſunt.

Meſenterium dicitur medicorum nutricula.

Vnde à nonnullis non immeritò meſenterium Medicorum nutricula appellatur, cum ab eo infiniti penè morbi oriantur, vtpote quod ſentina quaſi corporis eſt, ad quam totius corporis colluuies confluit per venas & arterias, quibus innumeris contexta eſt, vt rectè Fernelius, *6. de part. morb.* C *ac ſympt. cap.* 7. ſcripſerit, ſe choleræ, melancholiæ, diarrhœæ, dyſenteriæ, cachexiæ, atrophiæ, languoris, lentarum errantiumque febrium, latentium denique morborum, melancholiæ hypochondriacæ, vomitionum crebrarum, dolorum colicorum, tumorum, abſceſſuum cauſſas in hiſce plerumque ſedibus adinueniſſe. Commota tandem materia ſolet grauiſſimorum ſymptomatum, conuulſionis, epilepſiæ, lipothymiæ imo mortis ſæpe cauſſa exiſtere. Id quod in praxi ſæpiſſimè obſeruare eſt, & id ſuperiori anno in nobili quodam in vicinia accidiſſe memini, qui cum annos aliquot langueret, & non ſatis benè haberet, intemperanter tamen viueret, ſubitò tandem per aluum, proculdubio ex his ſedibus, nigra & fœtidiſſima magnâ copiâ eiicere cæpit & intra horam expirauit. Idem etiam D aliis accidiſſe memini. Vt verò morbi hi ſat frequentes ſunt: ita obſcuri & ab antiquis, ſi ferè Hippocratem excipias, ſeu incogniti, ſeu non explicati.

Intemperies meſenterij.

Intemperies meſenterij.

Sunt autem morbi meſenterii varii, inter quos primò ſunt morbi intemperiei: Et pertinet huc, ἀναγκὴ ἤς ξηραντικὴ νόσος, vt exponit Galenus *in exegeſi*, morbus ſiccatorius ſeu calida & ſicca intemperies vaſorum meſaraicorum, quem morbum deſcripſit Hippocrates 2. *de morb.* quique affectionis hypochondriacæ autor eſt, cuius propterea etiam mentionem faciemus, *infra de affect. hypochon. part.* 5. *ſect.* 1. *cap.* 1. Solet autem iſta intemperies raro eſſe ſola, ſed cum materia coniuncta, quæ taE men non facilè cognoſcitur. Et ſæpe in ſignis tanta eſt obſcuritas & confuſio, vt εὐστοχίαν Medici etiam ſolertis eludat & fallat. Et hæc ipſa cauſſa eſſe videtur, quod de hiſce morbis ab antiquis parum aut nihil ſcriptum eſt.

Solet verò materia, quæ intemperiei & aliorum morborum meſenterii cauſſa eſt, vel in eo colligi vel aliunde eò tranſmitti. Cum enim chylus per vaſa meſaraica, & ſecundum Aſellii inuentionem, per venas lacteas ad epar mittatur. Si chylus ob errores in victu non bene ſeſe habeat, facilè tum in

ipſis venis lacteis, tum in glandulis, quibus fulciuntur, vitioſi humores ſenſim colligi poſſunt.

Deinde iidem etiam ab epate & liene & venæ portæ ramis, imo & vniuerſo corpore ad vaſa meſenterii mitti poſſunt. Solet enim natura per venas meſaraicas non ſolum alimentum inteſtinis & meſenterio tranſmittere, ſed etiam vaſis abuti ad vitioſos humores euacuandos. Vnde per eaſdem venas meſaraicas humores in purgatione arte inſtituta ad inteſtina confluere ſolent.

Humores in purgatione arte inſtituta per venas meſaraicas ad inteſtina confluunt.

Non ſolum autem venæ, ſed & arteriæ meſaraicæ, vt rectè Adrianus Spigelius, *lib. 6. de hum. corp. fabr. cap.* 4. monet, vbi homo à ſanitatis limite declinat, vitioſos humores & excrementa corporis ſuſcipiunt, vt ad inteſtina deponant; & multorum morborum ac ſymptomatum cauſſæ in hiſce arteriis hærent. Eſt enim procul dubio arteriarum harum præcipuus vſus, vt calorem partium per ſe imbecillium & ignobilium atque excrementis multis ſcatentium, coctioni tamen dicatarum, foueant & augeant: vnde non ſolum ſunt tot numero, ſed etiam vt aliæ arteriæ, quæ in externas corporis partes terminantur, aerem frigidum non attrahunt. Quod ſi non præſtent, omnes illas coctiones turbari & vitiari neceſſe eſt. Fit autem hoc, cum quæ ſpiritu vitali repleri & calore abundare debent, vitioſis humoribus ſcatent, qui ſuam quam habent, intemperiem, partibus per quas diſſeminantur, imprimunt. Vnde calor natiuus partium debilitatur, eæque ad officia ſua & coctiones perficiendas ineptæ redduntur, vt multi crudi & vitioſi humores generentur: Et bile quidem frequenter in continuis & intermittentibus febribus bilioſis, quarum criſis interdum per alui fluxum accidit: nonnunquam etiam pituita & melancholia, vnde Andr. Spigelius, *lib. 6. de fabr. corp. hum. cap.* 4. ſcribit, ſplenicam arteriam, ſi duos ramos meſentericos addas, melancholiæ hypochondriacæ ſedem eſſe. Qui humores poſtea ſæpe per hæmorrhoides excernuntur. Vnde etiam Hippocrates, 6. *Epidem.* ſcribit, qui hæmorrhoides habet, neque dolore lateris, neque pulmonis inflammatione, neque furunculis, neque terminthis pariter, neque lepra, cancro & aliis morbis corripiuntur.

Vſus arteriarum in meſenterio.

Pectoriſque omnino maximus cum hæmorrhoidali arteria conſenſus eſt, quod truncus ex qua arteria oritur, à corde deſcendens in primo ſtatim exortu intercoſtales ramos propagat. Vnde accidit, vt qui hypochōdriacæ affectioni & ſcorbuto ſunt obnoxii, ſæpè de acerbiſſimis pectoris doloribus iis tamen non diuturnis, vt & pectoris conſtrictione conquerantur, materia flatulenta, ſeroſa, tenui & acri per dictas vias in muſculos thoracis effuſa, membranáſque ibi vellicante & diſtendente. Atque has ipſas arterias eſſe ſtatuit Spigelius, per quas colici dolores in Arthritidem, & contrà Arthritis in colicam permutatur, vt eſt apud Hippocratem, 6. *Epidem. ſect.* 4. dicentem, *Qui articulari morbo detentus inteſtini dolore dextra parte vexabatur, leuius habebat, vbi verò hic morbus curatus fuit, magis dolebat.* Quod ex tranſlatione materiæ fit, dum ex arteriis cruralibus in truncum & ex hoc in meſentericos ramos & tandem ab his ad inteſtina defertur. Idem etiam cauſſam cur dolores colici in paralyſin mutentur, ex his arteriis petit, idque fieri docet materia ad meſentericas arterias tranſmiſſa ad lumbares, à quibus facilè, cum ad ſpinalem medullam, tum porrò ad cerebrum mitti poteſt. Lumbares enim arteriæ in lumborum vertebras per communia foramina & ipſarum medullam excurrunt; quin & ad medullæ latus, dum vertebras ingreſſæ ſunt, vtrinque ad cerebrum vna cum venis lumbaribus aſcendunt. Solet autem intemperies meſenterii hydropem ſiccum præcedere & ſi hectica ſit, incurabilis eſt, neque vllo præſidiorum genere tolli poteſt.

[P]ectoris cū [h]æmorrhoidali arteria conſenſus.

Per quas [v]ias materia feratur, [cu]m dolor [c]olicus in [a]rthritidē, [&] rurſus [h]æc in il[lu]m tranſ[m]utatur? Cur dolor [c]olicus in [pa]ralyſin [m]utetur?

Curationem quod attinet, patet ea ex iis, quæ de inteſtinorum intemperiebus dicta ſunt.

Et quia iſta intemperies vix eſt ſine materia, etiam è *capite ſequenti*, qua ratione curanda ſit, manifeſtum fiet.

Circa curationem autem horum affectuum monet idem Spigellius, per dictas arterias non ſolum primas vias, ſed & vniuerſum corpus, & quidem non tantum per purgantia ſumpta, ſed & per clyſteres infuſas euacuari poſſe. Cum enim totum colum materiam clyſteris ſuſcipiat, vis medicamenti purgantis per arterias ex trunco aortæ noxios humores trahit. Vnde etiam rationem licet reddere, cur ex helleboro albo facta ſuppoſitoria aut antimonium clyſteribus admixtum eadem inducat ſymptomata, quæ ſolent eos inuadere, qui helleborum album vel antimonium ore hauſerunt. Hinc quoque cauſſa peti poteſt cur medicamenta purgantia vmbilico applicata aluum moueant. Per arterias enim medicamenti purgantis vis attrahitur, humoréſque in iis commouet.

Intemperiei meſenterij curatio.

Cur helleborus albus in ſuppoſitoriis aut antimonium in clyſteribus eadem quæ ore ſumta ſymptomata inducāt? Cur medicamenta purgantia vmbilico applicata aluum moueant?

CAPVT III.

De meſenterij vaſorum anguſtia & obſtructionibus.

FRequentiſſimus quoque meſenterii morbus eſt vaſorum eius anguſtia, vnde multi alii morbi oriuntur. Eſt autem vel in vaſis lacteis, vnde chyli diſtributio impeditur, vel in venis meſaraicis.

Meſenterij vaſorum anguſtia & obſtructio, Cauſæ.

Fit autem venarum lactearum anguſtia vel ab earum obſtructione vel compreſſione. Obſtruuntur venæ lacteæ à chylo craſſo, crudo, lento, viſcido è ſimilibus cibis genito. Quod facit motus intempeſtiuus vel balneum poſt cibum, quæ alimentum adhuc crudum in hæc vaſa rapiunt. Comprimuntur à glandularum tumore, vel aliis meſenterii tumoribus. Venæ meſaraicæ etiam obſtruuntur ab humoribus craſſis & viſcidis cum ſanguine ad eas effuſis, quales ſunt pituita bilíſque diu ibi hærens & incraſſata. Comprimuntur à tumoribus inteſtinorum.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur venarum lactearum anguſtia ex chyli diſtributione, quæ ipſorum officium eſt, læſa, ad quam duo ſymptomata imprimis oriri ſolent: alui fluxus chyloſus & albus, & totius atrophia. Si enim venarum harum orificia obſtruantur, planè chylum ex inteſtinis ſugere non poſſunt; Si verò in medio canali ſit anguſtia, vi perruptis valuulis & dilatatis oſculis in inteſtina chylus refunditur. Atrophia verò ſequitur, vtili & neceſſaria ad alendum corpus materia denegata, atque chyli commeatu interciſo, quod ob ſcirrho obſeſſas meſenterii glandulas ſæpe accidiſſe medicorum obſeruationes docent.

Signa.

Venarum autem meſaraicarum obſtructiones ſi accidant, multa inde mala & ſymptomata accidere ſolent. Humores enim coërciti & flatus inde excitati diſtenſionis & grauitatis ſenſum excitant, vapores in caput attolluntur, vnde capitis grauitas dolórque circa dorſum excitatur, murmura ac tormina ventris concitantur, ructus & rugitus febréſque generantur, & alia mala de quibus *de affectione hypochondriaca* dicetur.

Prognoſticum.

Periculoſum autem & pertinax ſæpe hoc malum eſt, & multorum malorum fomes. Cum enim hæc

Prognoſticum.

pars ſenſu exquiſito deſtituatur, vitioſi humores diu ibi latere pertinaceſque obſtructiones parere poſſunt.

Curatio.

Curatio.

Curatio perficitur cauſſarum anguſtiæ ablatione. Proinde ſi accidat obſtructio, aperientia requiruntur. Si compreſſio, tumor comprimens tollendus. Aperientia autem ſint moderata in primis qualitatibus, ne, ſi nimis calefaciant, calorem augeant, & humores acriores reddant, bilemque cumulent. Purgantia quoque non ſint fortia, ne humores vitioſos plures ad partem affectam commoueant, ſed per epicraſin purgatio fiat medicamentis lenioribus, quæ venarum meſaraicarum orificia extergunt, humoréſque leniter educunt, humoribus prius ad euacuationem præparatis & idoneis redditis. Niſi enim humores prius præparentur & ad fluxum apti reddantur, flatus excitantur, materiáque non educitur, ægrique valdè affliguntur. Ad obſtructiones aperiendas & humores attenuandos vtiles ſunt.

Aperientia & humores attenuantia.

Radices *aperientes dictæ, Polypodij querni, cichorij, taraxaci, ari, chelid. maioris gentianæ.* Cortices *rad. capparum, tamariſci.* Folia *cichorij, fumariæ, ſcariolæ, endiuiæ, cuſcutæ, chamædryos, agrimoniæ, ceterach, centaurij minoris, carduibenedicti, abſinthij.* Flores *geniſtæ, cichorij, borraginis.* Sem. *endiuiæ, ſcarriolæ, geniſtæ, quatuor, frigida maiora.* Tartarum.

Et ex his præparata & compoſita varia.

Syrupi *byzant. ſimpl. & compoſ. de duabus radicibus, de cichorio, de endiuia, ſimpl. & compoſit. de cichor. cum rhabarb.* Conſeruæ. *cichorij, fumariæ, carduiben. chamædryos.* Eſſentia. *abſinthij, chamædryos, centaurij minoris, carduibenedicti.* Extractum *cichorij, centaurij minoris, carduibenedicti, gentianæ.* Ex tartaro *medicamenta, cremor & cryſtalli tartari; tartarum vitriolatum.* Spiritus *ſalis, vitrioli.* Trochiſci *de capparibus, de rhabarbaro, de abſinth. de eupator.*

E quibus cuique morbo & humori peccanti conuenientia eligenda. Dulcia & ſaccharo multo condita hic non ſunt commoda: Contra amara maximè vtilia. Quæ quia guſtui non ſunt grata, commodiſſimè in pilulas formantur. Vt tamen facilius penetrent, poſt eas aſſumtas liquor aliquis conueniens hauriri poteſt. Et vſu talium ſæpe pertinaces nothæ tertianæ tolluntur. Vt ℞. *Trochiſc. de cappar. abſinth.* an. ℈. i. *extract. gentianæ, carduiben. centaurij minoris* an. ℈ i. F. Pilulæ. Vel ℞. *Rad. taraxaci, graminis, cichor. fænicul. polypod. querni* an. ℥. ß. *folior. endiuiæ, cichorij, agrimoniæ, cuſcutæ* an. M. j. *fumar. centaur. minor.* an. M. ß. *ſem. frigid. maior.* ℥. ß. *fæniculi, geniſtæ* an. ℈. j. *flor. cichorij, bugloſſæ* an. p. i. *tartari albi* ℈. ij. *paſſul. minor.* ℥. j. Conciſa infundantur in vaſe clauſo *in ſeri lactis, aqu. cichor. & fumariæ* an. q. ſ. donec vis omnis extracta ſit. Hinc colitur. Colaturæ adde ſacchari quantum ſatis & ſtent iterum in vaſe clauſo in loco calido per diem, poſtea iterum colentur. Doſis ℥. iv. Fortiora ſunt oxymel. compoſ. quorum formulæ paſſim extant. E. G. tale parari poteſt: ℞. *Rad. aperient.* an. ℥. ß. *cichorij, ari, cortic. fraxini, tamariſci, cappar.* an. ℈. iij. *fol. endiuiæ, fumariæ, agrimoniæ, ceterach.* an. M. j. *carduibenedict. centaurij minoris* an. M. ß. *flor. cichorij, hepaticæ albæ, borraginis*, an. p. ij. Conciſa infundantur in vaſe clauſo in *aceti paſſulati & aqu. cichorij* an. q. ſ. Addito *ſpir. ſalis* ʒ. j. per triduum in balneo Mariæ. Colaturæ expreſſæ adde *melle deſpumati vel ſacchari* q. ſ. Iterum per diem in balneo digerantur, vt fiat oxymel vel oxyſacchara,

A Quibus medicamenta iſta ingrata ſunt, iis vinum vel cereuiſia medicata parari poteſt è corticibus tamariſci, abſinth. carduibenedict. centaur. min. chamædry. Hoc loco non ſine cauſſa aliquid de medicamentis ex tartaro paratis monendum. Adeo enim hodie cremor & cryſtalli tartari & tartarum vitriolatum ſunt vulgaria, vt à non paucis vix vlla medicamenta præſcribantur, quibus hæc non admiſceantur: Imò à Grollio tartarum vitriolatum vniuerſale digeſtiuum appellatur.

Et fateor ſanè, è tartaro parata medicamenta in humoribus melancholicis craſſiſque incidendis & attenuandis, ideoque obſtructionibus aperiendis magnam vim habere. Cum vero ſæpe accidat, vt in affectione hypochondriaca bilis atra, humoréſque B ſalſi & acerbi, atque omninò acres, & qui ignis quaſi ſeminaria in ſe continent, reperiantur: talibus certè humoribus tartarum vitriolatum & huiuſmodi acria medicamenta non conueniunt, cum eorum acrimoniam non retundent, ſed ea potius vſurpanda, quæ prauas qualitates talium humorum temperent: & omninò contrariæ qualitates contrariis opponendæ.

Purgantia.

Humoribus ita præparatis eorum euacuatio inſtituenda. Et commodum hîc omninò eſt, ſi venæ ani à natura aperiantur vel ſi natura ſit ſegnior, hirudinibus appoſitis prouocentur. Purgationem quod attinet, ea inſtituenda pro peccantis humoris ratione & natura. Et exſtant paſſim talia compoſita plurima, vt *Syrupus de cichorio cum rhabarb.* C *diaſereos, de fol. ſenæ, oxymel. præpar. Geſneri, pilul. tartareæ, extracta purgantia compoſita & panchymagoga varia.* ℞. *Abſinth. ſicci* M. ß. *carduibenedict.* M. j. *centaur. minor. flor. prunor. ſylueſtr.* an. M. ß. *fol. ſenæ elect.* ℥. ij. *agarici albi, turbith. elect.* an. ℈. ij. *rad. hellebori nigri præparati* ℈. j. ß. *cortic. citri* ℥. ß. *zinziberis, galangæ, caryophyll.* an. ℈. i. *ſem. aniſi fæniculi* an. ℈. ß. Herbæ concidantur, aromata & ſemina craſſo modo contundantur, & affundantur in vitro vel vaſe fictili vini Rhenani q. ſ.

Vomitoria

Vomitus verò planè vtilis eſt (modò nihil abſit, quod eum prohibeat, de quo alibi dictum.) Solet enim humores, qui pertinaces in meſenterio obſtructiones excitant, exturbare, quos purgantia medicamenta educere non valuerunt. D Materia autem vomitorium alibi propoſita eſt.

Diuretica.

Reliquiæ, ſi quæ ſuperſint, continuatis aperientibus ſupra propoſitis & diureticis exhibitis extirpanda. In quem etiam finem commodè exhibetur radix & ſemen ſpatulæ fætidæ, & radix centaurij maioris ſeu rapontici vulgaris. Vel ℞. *Extracti abſinthij, centaurij minoris, carduibenedicti, gentianæ* an. ʒ. i. *trochiſcor. de capparibus* ℈. i. *ſpicæ nardi, ſchœnanthi, ſem. apij, petroſelini*, an. ʒ. i. Cum *ſucco endiuiæ.* F. Pilulæ.

Chalybs. Acidulæ.

Et imprimis hîc ſunt efficacia medicamenta è chalybe parata, interdum & acidulæ; de quibus plura infra *de affectione hypochondriaca*, dicentur. De vaſorum in meſenterio obſtructione curanda dictum eſt etiam ſupra, *part.* E *2. ſect. 2. cap. 6. de fluxu chyloſo.*

CAPVT IV.

De meſenterij inflammatione Cauſſa.

Meſenteri inflammationis Cauſſæ.

SI verò humores & præcipue calidi cum ſanguine, quo meſenterium & partes vicinæ nutriuntur, non ſolùm in cauitatibus venarum & arteriarum meſaraicarum ſubſiſtant, ſed & ex earum orificiis in meſenterij ſpatia effluant, φλόγωσιν vel inflammationem excitare ſolent. Non verò hoc facilè fieri

fieri poteſt, quin ſimul in inteſtina, in quæ vaſorum horum orificia dehiſcunt, excidant, & in iis ſimul inflammationem pariant. Etſi verò de inteſtinorum inflammatione, & qui hanc ſequitur dolore colico ſupra de inteſtinorum præter naturam affectibus, *part. 2. ſect. 1. cap. 2.* dictum ſit, tamen & hîc quædam addere libet. Neque enim tam rarus hic eſt affectus, vt nonnulli fortan opinantur, ſed ſatis frequens, &, vt exiſtimo, non malè febrium ſemitertianarum originem hinc deduxi, *lib. 2. de febrib. cap. 21.* & mihi neſcio quæ religio impediret, mortuorum cadauera ſæpius aperire, inueniremus in iis talium inflammationum veſtigia. Quibus licuit id facere, certè ſæpe inuenerunt. Inter quos eſt Adrianus Spigellius, qui *lib. 1. de ſemitertiana cap. 15. & 16.* tales hiſtorias recenſet, & *lib. 4. cap. 13.* vbi de colicis doloribus ex his inflammationibus ortis agit, ita ſcribit; In omnibus, quotquot vnquam aperire potui, veram inflammationem conſpeximus, qui modò ileon vel ieiuni inteſtini partem aliquam, modò verò colon tantum occupauit. Vidi etiam, quibus omnia inteſtina & ventriculus erant inflammata cum omento, & meſenterium tantum inflammatum cum leui tenuium inteſtinorum inflammatione, &c. Nimirum cùm natura aliàs vitioſos humores ad hanc quaſi corporis ſentinam à partibus nobilioribus depellere ſoleat, iidem nunc ſenſim cum fecibus alui excernuntur, nunc varii alii fluxus excitantur: Si vero via illa ad inteſtina præcludatur, vt in ea vitioſi humores effundi non poſſint; hærent in meſenterio & venis meſaraicis, vnde meſenterium & plerumque etiam inteſtina, nunc hæc, nunc illa, prout per hunc vel illum ramum meſentericum humores affluunt, inflammantur.

Febrium ſemitertianarum origo.

Cauſſæ.

Occluduntur autem venarum meſaraicarum orificia à cauſſis nunc internis nunc externis. Cauſſæ internæ ſunt humores craſſi & lenti, vel etiam copioſi; qui confertim ad inteſtina ruentes exitum non inueniunt. Cauſſæ externæ ſunt, potus & cibus ac medicamenta adſtringentia, vt vinum auſterum & crudum, obſeruatumque poſt dyſenteriam intempeſtiue curatam vitioſos humores detentos in meſenterio inflammationes excitaſſe. Fieri etiam poteſt, vt humores vitioſi in glandulis altius impacti externo calore accedente putreſcant, caloremque concipiant, febribúſque variis, necnon abſceſſibus cauſſam præbeant. Tandem & cauſſæ externæ, vt percuſſio, lapſus, vulnera humorum affluxum concitare valent.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Vt autem malum hoc maturè cognoſcatur, operæ pretium eſt. Medicos enim non rarò fallit, & in fœminis pro vterinis doloribus, in viris pro dolore ventriculi, colico & nephretico (cum nauſea & vomitus accedere ſoleant) habetur. Verum ab iis diſcernitur, quod in iis dolor modò infra vmbilicum, modò ſupra eum vel circa ipſum, vel in lateribus tantum percipitur; modò per totum ventrem extenditur; hic verò dolent lumbi nunc ex parte vtráque nunc in dextra, qui dolor ſe poſtea extendit ad anteriorem regionem ventris ſupra & circa ventriculum. Excrementa per aluum non redduntur; aut ægrè redduntur, & ſi clyſteres iniiciantur, poſt primas feces nihil niſi clyſter excernitur. Vrina eſt rubra bilis portione ad renes tranſmiſſa. Adeſt oris amaritudo, inappetentia, ſitis, vigiliæ, febris, ſi inteſtina ſimul occupantur, eſt continua, plerúmque ſemitertiana, de quo de febribus, *lib. 2. c. 21.* egimus. Si tamen profundius & circa glandulas ac loca meſenterii ignobiliora materia putreſcat, febres ſunt lentæ, ſine ſiti & grauibus ſymptomatibus, & tenſionis ac grauitatis ſaltem ſenſus infra ventriculum percipitur. Quò enim locus, qui inflammatur, & in quo materia putreſcit, eſt epati maioribúſque arteriis vicinior, eò febris eſt ardentior, & ſymptomata ſunt grauiora; quò verò ab iis eſt remotior, eò febris & ſymptomata ſunt mitiora.

Nonnullis motus conuulſiui, epilepſia, apoplexia, paralyſis accidere ſolet, humoribus vitioſis ad ſpinalem medullam & cerebrum delatis, per vias, quas antea, *cap. 2.* expoſuimus, & *de ſcorbuto*, poſtea explicabimus. Principio etiam ſanies quædam rubra deinde facto abſceſſu pus album defluit ex aluo, & quidem modò permiſtum fecibus, modò ſeorſim & ſincerum, cùm ſcilicet inflammatio eſt in inteſtinis inferioribus.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Malum hoc periculoſum, & ſæpe etiam longum. Si enim inflammatio ſit maior, febris etiam magna excitatur, & inteſtinis vel meſenterio corrupto & putreſcente æger moritur, nonnunquam in abſceſſum periculoſum inflammatio mutatur. Et ſæpe malum tunc ad quadrageſimum diem, interdum & ad octuageſimum extenditur; Si verò febris ſit lenta, æger contabeſcit, & lenta morte enecatur.

2. Sæpe verò materia à natura aliò tranſuertitur, non tamen planè tollitur, vnde malum recrudeſcit, & ſæpe per multos annos, imò totum vitæ tempus durat, nunc febre redeunte, nunc eadem in colicos dolores permutata, ac ceſſante febre ſingulis menſibus, vel alio interuallo colica redeunte, & ſi non inflammatione, tamen φλεγμονῇ excitata.

Indicationes.

Indicationes.

Vt in aliis inflammationibus, ita & in hac humorum affluxus inhibendus, iique reuellendi, repellendi, deriuandi, & expurgandi ac diſcutiendi, eorumque intemperies & acrimonia temperanda & corrigenda; dolor, ſi ſit magnus, mitigandus.

Curatio.

Curatio.

Principio ergo, ſi ſanguinis aliqua copia adſit, viréſque ferant, vena in cubito aperienda, ne maior humorum confluxus fiat, imprimis ſi epar vicinum ab inflammatione incaleſcat, aut ſi cauſſa externa, vt lapſus vel percuſſio malo cauſſam dederit. Si autem ex ſuppreſſione menſtruorum vel hæmorrhoidum malum originem habeat, etiam venam in talo aperire licet.

Refrigerantia.

Etſi vero refrigerantia exhibere tutum non ſit, ne materia magis impingatur: ad maiorem tamen affluxum prohibendum, & calorem temperandum, refrigerantia modicè cùm ore ſumi, tum per clyſterem iniici poſſunt, parata ex hordeo, violaria, malua, violis, roſis, ſero lactis & ſimilibus. Purgantia in principio locum non habent; cum facilè plus materiæ ad locum affectum attrahere poſſint: inflammatione tamen ad coctionem tendente lenia purgantia locum habent parata ex ſyrupo roſarum ſolutiuo; manna, rhabarbaro, (quibus & ſena addi poteſt,) cum ſero lactis, vel alio conueniente liquore exhibita, myrobalani verò & tamarindi, atque alia adſtringendi vim habentia non vſurpanda, clyſteres etiam ex malua, mercuriali, parietaria, oleo violarum, roſaceo, electuario lenitiuo ſimplici & aliis vſurpari poſſunt. Tandem declinante inflammatione, quæ reliquias materiæ abſtergant, & per vrinas educant, exhibenda, qualia *capite præcedente de obſtructione vaſorum* ſunt propoſita. Si dolor valde vrgeat, is leniendus, quod qua ratione fieri debeat, ſupra *part. 2. ſect. 2. cap. 2.* de colica ex humoribus calidis dictum, & poſtea *cap. 6.* dicetur.

Purgantia.

Diuretica & abſtergentia.

Dolorem lenientia.

Diæta.

Diæta.

Victus ſit tenuis, & feruorem ſanguinis mitigandi vim habens, ſimúlque abſtergendi & aperiendi vt

P

pollens. Itaque conueniunt ptiſana & cremor hordei, iuſcula gallinæ cichorio vel endiuia alterata, emulſiones ſeminum quatuor frigidorum maiorum, & cibi, qui nec craſſum chylum ſuppeditant, nec calefaciunt. Potus ſit aqua hordei vel cereuiſia hordeacea tenuis, & in declinatione vinum ὀλιγοφόρον. Quies vtilis eſt, vt & ſomnus ad iuuandam coctionem. Animi παθήματα nimia vitentur. Aluus ſit laxa.

CAPVT V.

De meſenterij aliis tumoribus, abſceſſibus, ſuppuratione & corruptione.

Meſenterij tumores alij. Cauſſæ.

NOn ſolum autem inflammatur meſenterium, ſed & alij tumores ex humoribus craſſis & tartareis in eo oriuntur, qui vel in ſcirrhos & tophos ac calculos degenerant, vel in abſceſſus, ſed lentè ac tardè mutantur. Si enim ex ingluuie nimia atque erratis in victu magna bilis, pituitæ, crudorumque ac craſſorum & tartareorum humorum copia proueniat, neque maturè euacuetur, ea in hiſce locis cumulatur, & à laxa glandularum ſubſtantia imbibitur, vnde facilè exitum non inuenit, ſed ibi congeſta primum molles tumores excitat, poſtea humoribus ſicceſcentibus & concreſcentibus, ſcirrhi, tophi, imò lapides in eo generantur. Ita refert Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanat. cauſſis cap. 37.* cuiuſdam Petri Altimarij filium octauum annum agentem incidiſſe in corruptum appetitum, & calculos ac rudera comediſſe, ac poſtea in lentam febrem incidiſſe, tandemque malo procedente, & vomitu ac fluxu alui accedente puerum è vita diſceſſiſſe, atque in eius cadauere aperto repertum callum inter venas meſaraicas. Ambroſius Paræus, *lib. 23 cap. 36.* narrat, (locum integrum adſcribere libet, cum plurima notatu digna contineat) Anno 1572. Lutetiæ fœminam quandam Iſabellam Rolandi è vita migraſſe, & cum ſemper in meſenterio morbi cauſſam deliteſcere medici ſuſpicati eſſent, diſſecto cadauere Doctorem Miletium meſenterium in ſuas ædes deferri iuſſiſſe vt id cum aliis Medicis diligenter contemplaretur. Inuentum autem eſt meſenterium, & cum eo pancreas tumore miro, prope incredibili, turgens, adeo vt libras decem & dimidiam penderet, ſcirrhoſum omnino extrinſecus, ſoliſque poſtica parte lumborum vertebris adhæreſcens, antica autem peritonæo ſcirrhoſo pariter ac penitus cartilaginoſo. Suberant infiniti in eodem meſenterio abſceſſus ſua quique cyſti incluſi, alij quidem oleoſo, alij melleo, alij ſebaceo, alij albugineo, alij aquoſo humore & liquore differti, quorum concluſa materia pulticulæ ſimilis eſſet: denique quot fermè abſceſſus erant, tot erant materierum contentarum ſpecies & ideæ. Octauus iam annus agebatur, ex quo tumor ille inceperat ſenſim ac ſine ſenſu & dolore ad tantam magnitudinem progredi, quod meſenterium ipſum doloris fere ſit expers. Ægræ interim ipſi, perinde fere ac ſanæ, licebat naturæ, animæ, ac vitæ munera omnia obire, niſi quod duobus antequam moreretur menſibus, coacta fuit lecto ſe tradere, quod febris continua, quæ illi ad extremum vſque vitæ diem perpetua fuit, ſuperueniſſet: & quod præ tumoris pondere meſenterium ſuis velut radicibus & ſedibus diuulſum fluctuaret, non ſine moleſto oneris & doloris ſenſu. Nam, vt prædiximus, lumbaribus modo vertebris ac peritonæo adhærebat, nullatenus autem inteſtinis & aliis partibus, quibus velut connatum alligatur. Itaque ſua id mole & corpore veſicam premens & coarctans difficilem mictionem faciebat: inteſtinis verò incumbens, vt aluus pigrior eſſet, in cauſſa erat: adeo, vt niſi deuorato laxante aut purgante medicamento, fæces non deſcenderent. Nam quod ad clyſteres ſpectat, ſubire illi in inteſtina tumoris vias coarctantis magnitudine prohibebantur, intruſæ verò glandes nihil proficiebant. Reſpiratio ob diaphragmatis à tumore compreſſionem difficilis erat. Ita Ioan. Philippus Ingraſſias, *tract. 1. de tumor. præter naturam cap. 1.* refert, Anno 1539. Panormi ſeruum quendam nigrum ob furtum ſuſpenſum diſſectum fuiſſe, in cuius meſenterio ſtrumæ circiter quadraginta inuentæ, præter quas in glandulis exiſtentes totidem ferè externæ inteſtinorum, præcipue craſſiorum, tunicæ adhærentes tumores, prope ſinguli membranula, cuiuſdam veſiculæ inſtar, conferti, & vtriuſque quidem generis tumores varia quantitate, atque inter extremos, qui ad oui gallinacei magnitudinem perueniebant, & minimi ciceris paruitatem, quamplurimi intermediæ quantitatis viſi ſunt. Continebant autem nonnulli lapideum gypſum, nonnulli verò glutinoſam, mucoſamque ſubſtantiam. In reliquis corporis partibus ſalubria omnia deprehenſa, atque ab iis, qui eum viuum cognouerant, vnanimiter relatum, ſaniſſimum donec ſuſpenderetur, extitiſſe. Quod inde procul dubio factum, quod natura ad eas partes vniuerſi corporis excrementa tranſmittendo reliquorum, maximéque naturalium viſcerum ſanitatem conſeruauit. Guilielmus Fabricius etiam *Centur. 1. obſeru. 70.* refert, puellam quandam Colonienſem anno ætatis decimo paulatim in tabem incidiſſe, & quatuor ſequentibus annis penitus extabefactam fuiſſe, appetitu tamen eius vix vnquam imminuto. Nam comedebat & bibebat non parcius, quam ſi ſana fuiſſet, & exercitia ſua puerilia vt plurimum peragebat, neque lecto decumbebat, niſi per ſex aut ſeptem hebdomadas ante obitum. Febricula tamen & tuſſi vexabatur continua. Cum autem anno 1600. ætatis 14. mortua eſſet, & mortuæ corpus aperiretur, meſenterium inuentum fuit refertum tumoribus duris, ſcirrhoſis atque ſteatematibus, præcipue autem circa vaſa & venas, quæ ad portam tendunt, circumcirca portam tumores ſcirrhoſi inueniebantur multi, quorum nonnulli oui gallinacei, alij nucis & caſtaneæ magnitudinem excedebant. Platerus etiam *lib. 3. obſeru.* refert, in Anatome in meſenterio quodam deprehenſos fuiſſe tumores glanduloſos albos, duros, nucis magnitudine, hinc inde in diuerſis locis inteſtinorum mediæ ſedi adeò connatos; vt inteſtina eo in loco ſic intumuiſſe viderentur, atque indurata: quam duritiem in ventre, dum viuebat adhuc æger, prominentem tactu deprehendere potuit, præſertim quando excrementa dura & ſcybala in ea ſede, vbi tumores hi anguſtiam in inteſtinis pariebant, diutius ſubſiſtebant, atque inteſtina amplius in tumorem eleuabant, vnde aluus illi conſtipabatur, colicique dolores illum excruciabant, quibus tandem euictus, occubuit.

Fuit etiam in vicinia hic Quæſtor quidam à multis annis valetudinarius, qui ventrem craſſum habebat, crura inflata, & in eis ſæpe vlcera δυσεπούλωτα, cum virium debilitate & appetitu læſo. Is etſi variis medicamentis atque inter ea etiam thermis vſus eſſet, nil tamen melius habuit, ſed res eò deuenit, vt humoribus ſeroſis ad crura deſcendentibus ipſe ad ambulandum planè impotens redderetur, & ſella geſtandus eſſet. Accidit tandem vt ſupra dextrum inguen in abdomine tumor emergeret,

atque in vlcus gangrænoſum abiret, imò ad manus latitudinem eadem gangræna muſculos & cutem abdominis eo loci occuparet. Vnde etiam mors tandem ſecuta eſt. Cuius morbi cauſſa procul dubio fuit tumor aliquis durus & diuturnus in meſenterio: qui poſtquàm tandem exulceratus fuit, putredine partes ſuperiacentes vſque ad cutem corrupit, & eam gangrænam ibi excitauit.

Lapides in meſenterio reperti.

Imo lapides etiam in meſenterio repertos fuiſſe, Medicorum obſeruationes docent.

Abſceſſus.

Quandòque tamen materia, ſed tardè ac lentè, in pus mutatur, atque abſceſſus generantur in meſenterio. Antonius Beniuen. *de abd. morb. & ſanat. cauſſ. cap. 13.* refert, iuuenem quendam diuturnis alui torminibus vexatum, & tandem iis extinctum fuiſſe, in cuius cadauere aperto remotis inteſtinis abſceſſus magnus in meſenterio repertus eſt, quo præciſo materia multa nigra fœtenſque profluxit encauſto ſutorio ſimilis. Et ſupra retuli nobilem quendam in vicinia cum diu male habuiſſet, & neſcio de quo languore conqueſtus eſſet, tandem rupto abſceſſu, qui procul dubio in meſenterio latuerat, ſubito per aluum nigram & fœtidiſſimam materiam magna copia eieciſſe, & intra horam exſpiraſſe. Narrat quoque Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirabili lib. 4. cap. 7.* virum quendam febre valida correptum per aluum ſanguinem nigerrimum corruptum, peſſimè olentem ad quindecim librarum pondus excreuiſſe, in cuius cadauere aperto in eius meſenterio ea parte ſuperiore, qua inteſtino recto connectitur, vlcus ſordidum ad ſpithamæ longitudinem inuentum fuiſſe; cum tamen æger nunquam, niſi extremo vitæ die, quo illi venter intumuit, de illius partis dolore conqueſtus eſſet. Ita Volcherus Coiter, *in obſer. anat. & chirurg.* refert, in patricij cuiuſdam Noribergenſis, qui affectione, hypochondriacæ non abſimili, laborârat, & tumorem in ſiniſtro genu & abdominis parte habuerat, cadauere aperto magnam colluuiem materiæ purulentæ ac fœtidæ inter duas meſenterij tunicas, quæ maiorem inferioris ventri partem occupauerat, & epar ſua putredine infecerat, repertum fuiſſe.

Gangræna.

Imo meſenterium gangræna vitiatum repertum fuit in Rondeletij vxore, vt refert Ioubertus, *in vita Rondeletij.*

Et procul dubio tales meſenterij abſceſſus in multis reperirentur, qui lentis ac diuturnis morbis, variiſque ſymptomatibus, quorum cauſſas reperire non facile eſt, quæque medicos ſæpe ſuſpenſos & dubios habent, exercentur, & moriuntur, ſi eorum cadauera aperire liceret. Sed obſtat plerúnque præpoſtera quædam erga mortuos reuerentia, quâ tamen impediri non poteſt, ne eadem cadauera putreſcant, & vermium eſca fiant; interim rei medicæ incrementum hoc modo non parum impeditur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognitu autem omnino difficiles ſunt iſti meſenterii tumores & abſceſſus, & quamuis ſuſpicionem aliquam de ſe præbeant, quales tamen ſint, vix integrè, niſi poſt mortem, cognoſcuntur. Interim danda opera, vt quantum licet in eorum notitiam veniamus. Qua ratione autem cognoſci poſſint, Fernelij verbis proponere libet. Ita autem ille *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 7.* Si ampla & vaſta mole venter totus præter naturam prominet, idque circa fluctuationem, citra alui ſuppreſſionem diutinam, citra hydropis ſuſpicionem, vnde & quæ id ex cauſſa obtigerit, tactu ita quidem diſcernendum. Cum adipis copia venter prominet, quoniam cuti ſummæ is inhæreſcit, manu totus comprehendi, ſecernique poteſt à muſculis abdominis, ac præterea reliquus corporis habitus obeſior exiſtit. Cum tumor inſertus eſt muſculis abdominis, primò is contactui occurrit, & cum premitur, plerúnque etiam citra eius preſſum, dolore afficit, quod pars ea ſenſu prædita ſit: inteſtina non coarctat, neque alui deiectionem remoratur. Meſenterij vero tumor, quoniam altè ſepultus eſt, non niſi preſſu animaduertitur, nullo dolore affligit, quod pars ipſa ſit doloris expers. Quin etiam ſua is mole inteſtina premens atque coarctans ſæpe efficit, vt aluus pigrior ſit, tardiúſque fæces deſcendant. Vtrum præterea tumor vniuerſum meſenterium, an partem duntaxat, & quamnam occupet, molliſne ſit an durus, tactu etiam internoſcendum. Cæterum quiſnam in meſenterio humor exſuperet, iam non tactu, ſed iis ipſis notis, quibus in iecore aut liene proditum eſt, cognoſcitur, ſed quæ tamen tum obſcuriores, tum leuiores exiſtunt. Hæc autem obſcuritas multis fuit cauſſa ignorantiæ, cur harum partium affectus prætermiſſi fuerint, nec veterum ſcriptis celebrati. *Hæc Fernelius.* Et omninò ſæpè tàm occulti & altè ſepulti latent iſti tumores, vt nec tactu etiam deprehendi poſſint; & ſenſus adeò hebes eſt huius membri, vt nec inſigniori aliquo dolore ſeſe hi tumores prodant, ideóque etiam alia ſymptomata perpendenda. Adeſt enim interdum nauſea & vomitus, ſine ventriculi affecti ſignis, alui cruentæ vel fœtidæ deiectiones, vigiliæ, febres lentæ, inordinatæ, tuſſis, virium languor. Et quidem tumores indurati & abſceſſus deliteſcentes ob ſenſum hebetem, meſenterij vix animaduertuntur, vbi vero rumpuntur, euidenter ſeſe produnt, vt poſtea *in Prognoſticis* dicetur, & pus vel ſincerum, vel fecibus permixtum, citra dolorem tamen inſignem, excernitur, id quod in ventriculi, epatis, lienis inflammatione, in quibus dolor & grauia ſymptomata vrgent, non accidit. Et ſi quis omnino ſigna inflammationis, epatis, lienis, diaphragmatis, muſculorum abdominis diligenter perpendere velit, ea in hiſce tumoribus locum non habere animaduertet, etſi vel tumor vel grauitatis ſenſus, aut dolor percipiatur, aut febris etiam adſit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Affectus hi diuturni ſunt, & tandem in tabem vel hydropem ægrum præcipitant, ac vix curantur.

2. Abſceſſus ruptus per aluum plerunque euacuatur. Si verò aliò, quàm in aluum vomica rupta fuerit, neque exitum materia repererit, colicæ ſimilis dolor excitatur. Si vero in abdominis cauitatem eruperit, ſeu inter medium membranarum meſenterii ſpatium, humor putridus vicina corrumpit, & ſæpe ſphaceli author eſt.

3. Nonnulli quidem pure per aluum euacuato ſanantur: accidit tamen etiam, vt ſi materia valde praua ſit, ægri paucarum horarum ſpatio moriantur. Pro natura enim humoris & affecti loci conditione, ac viſcerum vicinorum, quæ à putridâ materiâ motâ ac vaporibus inde eleuatis afficiuntur, diuerſitate & nobilitate varia oriuntur ſymptomata, ac miri naturæ in expellenda materia conatus animaduertuntur, & variæ viæ à natura in expellenda materia quæruntur. Nonnunquam enim pus per proximam venam in coli aut recti inteſtini cauitatem effunditur, nonnunquam quaſi per cuniculos per vmbilicum pus erumpit, nonnunquam etiam per renes expurgatur.

Curatio.

Curatio.

Tumores duri, ſcirrhi & calculi in meſenterio curari vix poſſunt. Si tamen quid tentari liceat, ea medicamenta, quæ ad pertinaces obſtructiones adhibentur, & quæ etiam de affectione hypochon-

driaca proponentur, in hiſce affectibus vſurpari poſſunt. Vbi autem in abſceſſus mutantur, naturæ etiam primariæ partes ſunt, quæ niſi aliquid in euacuando pure tentauerit, vix æger ſeruatur. Ars tamen naturæ ſuccurrit, dum materiam detergit, & quod reliquum eſt diſcutit, tandemque vlcus conſolidat. Partes quoque, quæ per pus tranſit, & imprimis renes, munienda, ne a pure tranſeunte lædantur, quod diligenter præſtandum. Solent enim interdum, niſi cura rectè inſtituatur, poſtliminio quaſi reuerti. Vtilis eſt hic terebinthina cypria, quæ vel in bolum cum modico rhabarbari conformanda, vel cum vitello oui in lacteum liquorem redigenda, vt *in Inſtit.* dictum.

Exhibenda ſunt & alia exiccantia & conſolidantia, vt decoctum radicum ſarſæ parillæ cum radice fragariæ factum. Vel hoc ℞ *Rad. ſarſaparillæ, chinæ*, an. ℥ j. ß *caryophyllatæ, fragariæ* an ℈. j. *fol. ſcabioſæ, alchimillæ, veronicæ, hederæ terreſtris* an. M j. *ligni rhodij* ℈. vj *paſſularum minorum lotarum* ℈ ij In vaſe clauſo bulliant in *ſ. q. iuris pulli vel ſeri lactis, vel aqua chalybeata*, & poſtea per manicam Hippocratis traijciantur. Vel ℞. *Rad. ſarſæparil.* ℔ ß. *chinæ, acetoſæ* an ℥ ij. *fragariæ* ℥. ſ. *veronicæ, alchimillæ, ſcabioſæ, perſicariæ* an. M. ij *ſaluiæ. flor. verbaſci, chamæmeli, hyperici, ſem. coriandri, fœniculi*, an. ℈. ij. *melonum* ℥. ß. Conciſa infundantur per triduum in *vini albi, aquæ veronicæ, flor. chamæmeli Romani, cardui Mariæ ana parte vna, brodij caponis partib.* iij. poſtea deſtillentur. Doſis ℥ iij. Si libet addatur aliquid *ſyrupi veronicæ, ſcabioſæ, granatorum, cinamomi, iulebi roſarum*. Vtile eſt & hoc Electuarium. ℞. *Conſ. roſ. rubr. veronicæ, cichor.* an ℥ ij. *ſcabioſæ* ℥ j. *roob iuniperi* ℥. j. *puluer. radic. ſarſaparillæ, chinæ, ligni aloës, rhodij* an. ℈. ij. *margar. præp. corall. rubr. præp.* an. ʒ. ii. Cum *ſyr. de cinamomo* F. Electuarium.

Diæta.

Diæta. Cibus ſit boni ſucci & facilis coctionis, ac temperatus, non craſſus, non viſcidus, non acidus, non dulcis, ſed potius ſine acrimonia, tamen moderatè abſtergens. Potus ſit vinum tenue vel cereuiſia tenuior. Poteſt & decoctum chinæ cum glycyrrhiza & paſſulis vſurpari, nec inutile eſt lac aliquando exhibere.

CAPVT VI.

De Symptomatibus ex humoribus in meſenterio cumulatis ortis & præcipuè dolore.

Meſenterij ſymptomata. ATque hæc de morbis meſenterij. Symptomata inde orta quod attinet, ſunt ea varia. Nã etſi diu ſæpè humores in hiſce locis latent, antequam ſe ſe prodant: tamen vel tandem commoti quacunque de cauſſa variæ ſymptomata excitant, &, pro varia inclinatione, nunc vomitu per ſuperiora eijciuntur, nunc deorſum tendentes per aluum euacuantur, nunc ad vicinas membranas delati dolores, eoſque pertinaces & ſæpe recurrentes excitant; vel ſuis ſedibus concluſi & coërciti & à calore partium vicinarum putredinem concipientes febres vagas & erraticas pariunt; vel glandulas implentes, & vicina vaſa aut comprimentes aut obſtruentes cachexiam, atrophiam, languorem gignunt, aut partes in tumorem attollunt, & omnia omnino ſymptomata, quæ affectione hypochondriaca & ſcorbuto laborantes experiuntur plurima, de quibus poſtea *de affect. hypoch. & ſcorbuto* dicetur, ex hiſce ſedibus ortum habent. Egregium ve-

Meſenterij dolor.

ro ſymptoma, quod ex materia in meſenterio contenta proficiſcitur, eſt doloris illa peculiaris ſpecies, quam ſupra, *part. 2. ſect. 2. cap. 2.* explicauimus. Pauca ſaltem hic addemus.

Mentionem autem mali huius facit Hippocrates & νοῦσοι ἐρευγματώδεες, morbus ructuoſus ab eo nominatur, & ita deſcribitur. *Dolor acutus prehenait, vehementerque dolet & ipſe ſeipſum iactat, & vociferatur, frequenter eructat, ac vbi eructauerit, melius habere videtur. Plerunque vero paucam bilem vomitione reijcit, poculi parui menſura, dolor ex viſceribus ad imum ventrem & laterum mollities pertingit, cumque conticuerit, melius habere videtur, venter inflatur & indureſcit, ſonitum edit, neque flatus, neque ſtercus dimittitur.*

Materiam autem huius doloris & reliquorum, quæ poſtea dicentur ſymptomatum cauſſam, in meſenterio contineri multa docent. Solent enim hi dolores febribus diuturnis ſuccedere, cum natura humores prauos, fruſtra eorum per aluum euacuatione tentata, in membranas has detrudit. Accidunt etiam iis, qui Ictero ſunt obnoxij, & ad cachexiam diſpoſiti. Et cum meſenterium nihil fere aliud ſit, quam peritonæum ad lumbos duplicatum, iiſque affixum, aut certe oriatur à ligamentis vertebrarum lumborum, iiſque validiſſime alligetur: doloris huius, & omnium, quæ ipſi coniunguntur ſymptomatum, cauſſa rectiſſime ex meſenterio reddi poteſt.

Ob hanc enim meſenterij cum lumbis connexionem doloribus iſtis dolores lumborum perpetuo ſunt coniuncti, imo interdum in vniuerſum abdomen extenduntur. Hinc etiam paralyticos & Epilepſiæ cauſſa reddi poteſt, dum ſubinde materia, ab arterijs meſentericis ad lumbares tranſmittitur. Habent autem hi dolores originem ab humoribus calidis ſiccis & acribus in hac corporis ſentina collectis ob cauſſas, quas hactenus expoſuimus.

Signa Diagnoſtica.

Signa huius doloris ſupra *part. 2. cap. 2.* propoſuimus. Inſtantis tamen etiam doloris, vt præcaueri poſſit, ſigna animaduertere vtile eſt. Arguit autem inſtans hoc malum icterica quaſi in oculis diſpoſitio, & luridus faciei color, grauitas hypochondriorum, ſitis aucta, vrinæ rubicundiores, alui ſuppreſſio, in lumbis dolor. Signa.

Hinc dolor ventris & lumborum oboritur, qui in vno loco fere fixus eſt, venter niſi inflatus, ad interiora & dorſum quaſi retrahitur, medicamenta vomitu reijciuntur, ac dolor poſtea per vniuerſum ventrem diffunditur, dolorque lumborum perpetuo eſt coniunctus, quod citra communem cauſſam, qualis eſt venarum & arteriarum quæ per totum ventrem inferiorem diffunduntur, ſtructura, fieri non poteſt. Habet enim hic dolor hoc proprium, quod ſubinde per interualla recurrit, & ſæpe multis annis ægrum affligit, & toties, quoties in hiſce locis noua materia collecta eſt, id quod ſine certis interuallis accidit, nonnullis poſt menſtruum ſpatium; nonnullis poſt ſemeſtre, nonnullis poſt annum, tempore tamen autumnali plerunque magis affligere ſolet. Tandem materia per inteſtina exitum non inueniente ad lumbos & hinc in caput, & artus diſtribuitur, vnde paralyſis, conuulſiones, epilepſia, deliria ſequuntur, & vbi humores praui viſcera debilitarunt, ſanguinemque per totum corpus inquinarunt, in toto, & præcipue in brachiis ac cruribus atrophia ſequitur, quæ ſæpe vix vlla arte & non niſi longo tempore curatur. Proprium doloris meſenterij ſignum.

Prognoſtica.

1. Dolores hi vt diuturni & pertinaces eſſe ſolent: ita ſæpiſſime etiam ægrum in grauiſſima mala Prognoſtica.

modo enumerata, tandemque mortem ipſam præcipitant. 2. Diutumis circa lumbos, tenue intestinum, ac præcordia doloribus vrgentibus ſi ægri cibos auerſentur vna cum febre, his dolor vehementius ad caput progrediens repente illos occidit conuulſionum modo Hippocrat. *in coacis 3.* Quibus tormina adſunt, & circa vmbilicum cruciatus, & lumborum dolor, qui neque medicamento neque aliter ſoluitur, in ſiccam hydropem firmantur. 4. *aph.* 11. 4. Poſt multorum annorum tormina ſuccedit vel hectica & incurabilis intemperies, vel peritonæi ac partium vicinarum abſceſſus.

Curatio.

Curatio. De curatione ſupra *part. 2. ſect. 2. cap. 2.* dictum. Vt quædam addamus, curatio in duobus conſiſtit, in cauſæ ablatione & doloris lenitione. De cauſæ & humorum vitioſorum, qui in meſenterio colliguntur, ablatione, hactenus dictum, è quibus patet, vbi doloris huius imminentis ſigna adſunt, dandam operam, vt materia doloris cauſa euacue- Clyſteres. Vomitoria. tur. Ideoque clyſteres crebri iniiciendi, vt materiæ ad inteſtina tranſitus & exitus paretur. Plus tamen aliquoties vomitum ab ipſa natura prouocatum, quo acida, amara, humoreſque acres præſui ad aliquot libras reiecti ſunt, profuiſſe & inde à doloribus breui temporis ſpatio ægrum liberatum fuiſſe memini. Neque caret ea, iſta ratione. Etenim cum materia iſta plerumque circa lienem & in vena portæ colligitur magna copia lateat, vbi per omnes vaſorum, qui in meſenterium & inteſtina diſperguntur, ramos diffunditur, grauiſſimos & diuturnos dolores excitare ſolet. Imo vbi exitum non inuenit, & natura de ea per inteſtina euacuenda deſperat, repurgitat, naturaque eam ad alias partes detrudit; vnde conuulſiones, paralyſis & alia mala excitantur. Si vero natura hos humores per viam compendiariam, quæ eſt per vas breue, in ventriculum effundit, vt vomitu reiiciantur, omnes iſti dolores & reliqua mala euitantur.

Si autem natura eo non vergat, & præcipue ſi motus inteſtinorum inuerſus ſit, ac metuendū, ne vomitu concitato natura magis ac magis motui verſus ſuperiora aſſueſcat, danda opera, vt inteſtinorum fibræ tenſæ laxentur, vaſorum meſaraicorum orificia aperiantur, atque ita materiæ exitus paretur. Clyſteres ergo iniiciendi ex lacte caprino, vel decocto maluæ, altheæ, parietariæ, brancæ vrſinæ, mercurialis, florum chamæmeli, vel decocto galli cum caſſia, melle roſato & violato ſolutiuo, Syrupo de cichor. cū Rhabarb. diaſereos, oleo amygdal. dulcium, liliorum alborum, violar. chamæmel., vitello oui, quibus maioris abſterſionis gratia hiera ſimplex addi poteſt. Potandum vero exhibeatur oleum amygdalarum dulcium recens expreſſum cum manna, vt ſupra *loco allegato* dictum. Venter extra Interna. inungatur oleo amygd. dulcium, violarum, liliorum alborum, chamæmeli, & cataplaſmata ac alia *loco* Dolorem lenientia. *allegato* propoſita applicentur. Atque iſta cum ſimul anodyna ſint, dolorem etiam mitigare poſſunt. Si vero is valde vrgeat, narcotica addenda. Quapropter ſemen papaueris dictis medicamentis addere vtile erit. Quod ſi non ſufficiat, ad narcotica accedendum, de quibus *loco allegato* dictum.

CAPVT VII.

De morbis Pancreatis.

Pancreatis vſus vulgaris. Pancreatis vſum plerique anatomici eum ſaltem eſſe ſtatuunt, vt vaſa ſaltem fulciat, ne ruptionis periculo ſint expoſita, & vt ventriculo ſubſternatur, ne repletus duritie vertebrarum lædatur. Verum cum pancreas non ſimpliciter glandula ſit, ſed peculiare parenchyma & ſuam carnem, vnde & nomen obtinet, habeat, & præterea vt ſupra Nobilior & venæ eius vſus. *cap. 1.* dictum, venæ lacteæ omnes in pancreas tendant, atque in eo miris anfractibus diſſeminentur: nobiliorem proculdubio vſum habet, atque ideo factum, vt quicquid cœnoſi in chylo eſt ad ſe trahat, vt ita chylus purior fiat, & fortaſſe etiā chylū aliquo modo alteret. Vnde etiā Clariſſimus Riolanus *Antropog. lib. 2. cap. 16.* in morboſis & melancholicis corporibus ſecundarium lienem ſeu lienis vicarium viſcus appellat pancreas, quod ſcilicet lienis vicem ſuppleat, quando vitiatum hoc viſcus marceſcit. Ideque multis natura ſua & corporis habitu melancholicis ſe obſeruaſſe ſcribit, in quibus, cum viuerent, lien nec tumebat, nec durebat, itaq; pancreas epatis molem æquabat, idque confirmat exemplo Illuſtr. viri Auguſtini Thuani, exemplo qui habitu corporis melancholico conquerebatur, per quadriennium de dolore colico circa regionem coli inteſtini cum ſenſu ponderis ad regionē ſtomachi, cū ſtaret erectus vel ambularet: hypochondria vero ei nec tumebant, nec durebant etiam duriter attrectata vel percuſſa. Tandem repentinā & inopinata gangræna correptus pede dextro ad ſuprema celeriter repente cum ortis cruciatibus inter ſex horas exſpirauit. Aperto cadauere, deprehenſum iecur mediocrium, rotundum inſtar ſphæræ farctum & tranſfixum gypſea pituita ſeuum referente, pancreas vero amplitudine ſua & pondere ipſum epar æquabat, totum ſcirrhoſum multis globulis ſpecie oui columbini diſtentū: Lien adeo exilis erat, vt vix vnciam ponderaſſet.

Pancreatis morbi. Habet autem pancreas, vt iam ex iis, quæ modo dicta ſunt, patet; etiam ſuos morbos, & præcipue tumores & abſceſſus. De tumore enim Exemplum in Thuano è Riolano modo adductū eſt. Abſceſſus hiſtoriam habet Aubertus, *Progymn. ad libr. abdit. Fernel. exe c. 44* in mercatore quodam Lugdunenſi, qui nihil dormire poterat, & cum dormire conaretur, in Lipothymiam & totius corporis frigidum ſudorem incidebat, donec tandem mortuus eſt. Corpore aperto pancreas, integro ſaluoque vitæ principio & ſtomacho, duntaxat repertum eſt abſceſſu putrefactum. Guilhelmus Fabric. etiam *cent. 1. obſ. 71.* in fabro quodam, qui biennio variis per interualla morbis dolere experat, vltimo obſtructionibus & cachexia fato à ... in mortuo inter cætera reperit tumorem ſcirrhoſum, ſuppuratum, inſtar ſteatomatis magnitudine duorum pugnorum ortum ab inferiore parte pancreatis, qui inteſtinum duodenum circumdederat, ſic, vt peritonæo tectus alterum quaſi ventriculum mentiretur. Poſſunt au- Symptomata. tem varia ex pācreate obſtructo & tumefacto oriri ſymptomata. Ventriculus enim ob viciniam affici poteſt, dolores & ponderis ſenſus circa regionem ventriculi, & in dorſo excitari, vt & pulſationes ob compreſſionem arteriæ cœliacæ, difficilis reſpiratio ob cō ... diaphragmatis. Curatio ... medica- Eorum Curatio. mētis perficitur, quibus lienis obſtructiones & ſcirrhi curantur. Nec eſt incommodum emplaſtra illa, quæ lieni applicari ſolent, dorſo ad regionem pancreatis imponere.

CAPVT VIII.

De morbis Omenti.

Omenti morbi. Omentum tandem etiam ſuis morbis obnoxium: Cum enim venas à porta vena capiat, & quidem ſuperior membrana vtrimque gaſtro epiploidem dextram & ſiniſtram, inferior epiploi-

dem dextram & poſticam arterias totidem à cœliaco & meſenterico ramo; facile humores vitioſi omnis generationis in id confluere poſſunt. Et cum omentum iis tantum partibus adhæreſcat, ad quos rami ſplenici ſurculi perueniunt, facile etiam à liene humores vitioſos & feculentos ſuſcipere poteſt, & præcipue ea in parte omenti humores vitioſi multi ſæpe cumulantur, quæ eſt inter lienem, ſeptum & ventriculum, inprimis in cauitate illa omenti in ſiniſtro hypochondrio ſub Diaphragmate ex ventriculi, omenti, coli & viſcerum connexu orta, & exitum non habens, ſed ita concluſa, vt aquam continere poſſit, quam Doctor Salomon Albertus Anteceſſor meus p. m. *de Scorbuto theſ. 71.* ſtagnare aquâ vidit, & poſtea etiam diligenter deſcripſit Hieronymus Fabricius *in hiſtoria ſeu ſtructura omenti.* De quo accipiendus aphoriſmus Hippocratis 54. *ſect. 7. quibus inter ventriculum & ſeptum tranſuerſum phlegma clauditur & dolorem affert, in alterutrum ventrem viâ non habens, iis per renes in veſicam verſo phlegmate morbi fit ſolutio.* Et non raro accidit, vt humoribus, imo & flatibus in hiſce locis cumulatis lien fruſtra accuſetur, materiâ in omento conſiſtente & ſæpe abdomen in ſiniſtra parte verſus vmbilicum in tumorem attollente. Accidit etiam nonnullis, vt dum ventrem attollunt vel comprimunt, aut mouentur, ſonum & ſtrepitum quendam in ventre audiant; quod euenit ob humores & flatus in hac omenti cauitate concluſos; hoſque nonnulli ὑποχονδριακοὺς appellari putant, de quo poſtea *de affect. hypochondr.* dicetur.

Et per hanc viam humores etiam in abdominis cauitatem irrumpere poſſunt, vt docet Hippocr. *7. aphor. 57. & lib. 4. de morbis, & lib. 1. de morb. mulierum.* De qua re *infra de hydrope* dicetur.

Tumores omenti.

Sæpe vero intumeſcit omentum ex humoribus affluentibus. Veſalius omentum quinque librarum pondus æquaſſe vidit: cum naturaliter ſeſe habens vix ſemilibræ pondus excedat. Riolanus *Anthropog. lib. 2. cap. 11.* in nobili adoleſcente annos 19. nato omentum vidit verſus vmbilicum ad formam orbiculi latitudine palmi conglobatum, multis glandulis differtum, quod totam illuuiem exceperat, liene penè conſumto & meſenterio ac pancreate putrefacto ex abſceſſu. Lutetiæ in corpore ſecto inuentum fuit in epiploi ad veſicam vſque pendentis membraneo quodam veluti ſacco apoſtema, pure ibidem coaceruato diſtentum. Rouſſetus *de partu Cæſareo.*

Omentum peritonæo adnexum.

Omentum abdominis muſculis & peritonæo adnexum vidit Columbus, *lib. 15. Anatom.*

Eius ſitus mutatus.

Nonnunquam etiam locum mutat, & prolabitur omentum, viditque Columbus, vt *loco allegato* refert, in ſcroto omenti libram & amplius. Et ſæpe in hernia accidit, vt non ſolum inteſtina, ſed & omentum in ſcrotum delabatur, delapſumque ventriculum deorſum trahat, & ſingultus ac aliorum ſymptomatum cauſſa ſit.

Extra vmbilicum quoque prolapſum fuiſſe omentum, Columbus, vt *loco allegato* teſtatur, obſeruauit.

Omenti putredo.

Putreſcit etiam interdum omentum, vndique in ſtudioſo quodam ſcorbuto & hydrope laborante & in Noſocomio Academiæ mortuo totum ferè omentum putredine abſumtum fuiſſe.

Vulnera.

Vulneratur tandem etiam interdum, imo abſcinditur omentum.

Difficulter autem humores vitioſi in omenti venas & ſubſtantiam effuſi euacuantur. Neque enim venarum illarum orificia in locum euacuationi conuenientem dehiſcunt, vt venæ meſaraicæ, & ſi euacuari debent, neceſſe eſt vt regurgitent ad loca, per quæ ſunt illapſa, quod raro fit, cum expultrix huius partis ſit valde debilis. Ideoque non tolluntur humores ex omento, niſi continuato thermarum vel acidularum potu.

Vulnera vero omenti non ſemper ſunt lethalia, imo etſi pars eius abſcindatur, mortem non affert. Ita refert Galenus 4. *de vſu part. cap. 9.* ſe cuidam gladiatorio vulnerato fere totum omentum abſcidiſſe, & hominem nihilominus ſanatum fuiſſe, qui tamen facile poſtea lædebatur à frigore externo, vt non ſuſtineret nudum habere ventrem, ſed lanis aſſidue eſſet obuolutus.

Si vero putreſcat vel abſceſſum patiatur, mala vix ſunt ſanabilia. Verum de hiſce, quæ de morbis meſenterij, pancreatis & omenti dici poſſunt, etiam quædam infra *de affectione hypochondr. & de ſcorbuto* dicentur.

LIBRI TERTII
PARS QVARTA.
DE LIENIS PRAETER NATVRAM AFFECTIBVS.

CAPVT I.

De vſu Lienis & Natura humoris melancholici.

POſtquam chylus in ventriculo genitus per inteſtina & vaſa meſaraica ad lienem tranſmittitur, inde ſanguis generatur pro partium in ventre inferiore nutritione. Etſi enim antiqui plerique ſaltem pro humoris melancholici receptaculo lienem habuerint; tamen doctiores Medici plerique hodie eum etiam ſanguificationis organum eſſe ſtatuunt vt *in Inſtit. lib. 1. cap. 9.* dictum, quæ huc transferantur.

Docent nimirum ibi lienem primum ſanguificationis organum eſſe, quod partem chyli craſſiorem per ſplenicum ramum, & procul dubio etiam arteriæ cœliacæ ſiniſtræ ſeu ſplenicam arteriam attrahit (nam duo vaſorum genera in liene per anaſtomaſes coëunt, vt humor, qui craſſior eſt, facilius coquatur) & inde ſanguinem quidem bonum, ſed reſpectu ſanguinis, qui in epate ex reliqua chyli parte puriore generatur, craſſiorem paulò generat, pro viſcerum in ventre inferiore nutritione, atque per venæ portæ ramos defertur. Quapropter etiam, cum chylus prius ad lienem, quàm epar deferatur, primò de lienis morbis dicemus. Vt autem commodius id fiat, iis, quæ in Inſtitut. *loco allegato* de vſu lienis, & *lib. 2. part. 2. cap. 6. & 8.* de natura humoris melancholici docuimus, & hîc repetenda non cenſemus, quædam addemus. Et quidem vſum lienis quod attinet, anſam aliquid adhuc addendi nobis præbent Viri doctiſſimi, Carolus Piſo *in libro de morbis à ſeroſa colluuie ortis*, & Caſparus Aſellius *in libro de Venis lacteis*. Eſt autem Caroli Piſo in ea ſententia, cor minimè eſſe officinam ſanguinis arterioſi, ſed lienem eſſe officinam ſanguinis tenuis, & calidi, qui in arteriis continetur, quem ſanguinem ex tenuiore chyli portione attracta gignat, genitumque pulſu in vniuerſum corpus diſtribuat, reſpondentem in nobis carnoſæ ſubſtantiæ; ſimúlque docet lienem eſſe principium radicationis venarum gaſtricarum, & epiploicarum, nec non radicationis arteriarum, fontemque alterum, eumque præcipuum, ſeri in corpore neceſſarij.

Lienis vſus.

Car. Piſonis ſententia.

Et primò quidem lienem etiam aquoſa attrahere, antiquum dogma eſt Autoris *lib. 4 de morb.* & Ariſtotelis, qui 3. *de part. animal. cap. 7.* ſcribit: ὁ σπλὴν ἀνέλκει ἐκ τῆς κοιλίας τὰς ἰκμάδας τὰς περιττάς vt & Hippocrates *lib. 1. de morb. mulier.* ſcribit: αἴρεται ὁ σπλὴν ὑπὸ πλέου, ἢ μᾶλλον ἢν ὕδωρ ἦν τὸ ποτόν. Conſentit verò id cum ipſa experientia. Nam vt quæ alibi diximus, hîc non repetamus, patet hoc primum ex eo, quod obſeruatur, eos, qui plurimum bibunt, præſertim vinum, & cereuiſiam tenuem, vix hauſto potu primum à menſa ſurgentes aqueam potus partem mingere; quod fieri vix poteſt, potu ad inteſtina tranſmiſſo, & à meſaraicis attracto (cum pylorus tunc clauſus ſit, & per viam tam longam, ac perplexam tam breui tempore potus tranſire non poſſit) ſed immediatè è ventriculo per vaſa gaſtrica, & breue imprimis fieri neceſſe eſt, potu ad lienem tranſmiſſo, & alimentaria eius parte in liene reſtitante, aquea ad renes tranſmiſſa. Vnde quoque accidit, vt ſpleneticis, poſtquam ſeu aquam, ſeu cereuiſiam copioſius biberunt, non ita multò poſt murmura, & rugitus circa lienem oboriantur. Deinde liquidiorem alimenti partem ſtatim ad lienem trahi, vel ipſa famis ſedatio, quæ ferè ſtatim ſumto cibo, præſertim liquido, accidit, teſtatur. Nam cum fames non aliter ſedetur, niſi vbi venarum ad ventriculum pertingentium ſuctio quieſcit & ſedatur, quod euenit, cum pars alimenti liquida à vaſis trahentibus in viſcera defertur, & ita tractioni eorum ſatisfacit: at verò tractioni venarum meſaraicarum, & quæ ex inteſtinis immediatè chylum alliciunt, ſtatim ſumto cibo ſatis fieri non poſſit; cum ſumto cibo orificium ventriculi inferius per aliquas horas arctè claudatur, nihilque à ventriculo ad inteſtina ſtatim ſumto cibo deſcendat: ſequitur, famem, quæ ſumto cibo ſedatur ſtatim, non à ſuctione & tractione venarum meſaraicarum ortum habuiſſe, ſed à venarum, quæ ipſi ventriculo inſeruntur, tractione. Hæ autem ſunt venæ gaſtricæ, & epiploicæ, atque imprimis vas breue, ex porta ſplenica propagatæ, & ventriculo immediatè inſertæ.

Lien aquoſa attrahit.

Deinde craſſa etiam attrahere lienem ſatis, *lib. 2. Inſtit.* monſtratum opinor. Neque ad contrarium probandum illud ſatis efficax eſt, quod dicitur, in prima, quæ fit in ventriculo, coctione terrenas partes inutiles ita ſeparari, vt in ſecunda coctione non niſi igneas, & aqueas ſeparari neceſſe ſit, cum per vaſa anguſta chylus non niſi defæcatus, & liber prorſus à partibus craſſis diſtribui, & tranſire queat, vt pote quæ admodum ſunt anguſta, & puncti cuiuſdam inſtar exigua. Etenim ſi coctiones in corpore humano conſideremus, ſatis apparet, naturam per gradus quaſi, & pedetentim ad perfectionem tendere, neque in prima coctione omnia craſſa planè ſeparari: id quod vel ex eo apparet, quod lien ita facilè obſtructionibus, & ſcirrhis obnoxius eſt; quod non fieret, ſi tantum tenues humores attraheret. Et quam craſſæ partes ſæpe ad officinas ſecundæ coctionis perueniant, vel ex vrinis ſatis apparet. Imò ipſi, qui contrarium ſtatuunt, affirmant, chylum eſſe mixtum quiddam ex quatuor diuerſis ſubſtantiis, totidem elementis primis reſpondentibus, iiſque imperfectè coaleſcentibus, ac vnitis aggregatum. Nec diffiteri poſſunt, ſed ex iis, quæ ipſi admittunt, fundamentis concedere neceſſe habent, lienem, quia celeriorem epate facit

Idem etiam craſſa attrahit.

attractionem, & ex ipſo ventriculo chylum ſtatim trahit, multa terrena, & lutoſa cum aquea chyli parte, per vas breue quidem, ſed amplum alioquin, attrahere; quod ſi intemperantius fiat, obſtructiones in liene excitantur. Et quamuis vix illæ in cadaueribus ferè conniueant, & puncti inſtar anguſtæ ſint: tamen in viuentibus longè patentiores eſſe, extra dubium eſt; vt id vel calculorum è renibus in veſicam tranſitus docet, etſi in cadaueribus viæ multò minus, quàm in meſaraicis apparent. Et quam patula ſint vaſa in corporibus viuentibus, quæ in demortuis planè concluſa cernuntur, vel hiſtoria docere poteſt, quam Ioan. Langius, *in epiſt. de morb. nouis*, recitat, de iuuencula quadam in Principis cuiuſdam Germani gynæceo, quæ cum ſeſe ad ſpeculum adornaret, detentis in ore aliquot acubus, quibus peplum affigeret, ab amaſio à tergo clanculum accedente intra ſcapulas percuſſa, acus deglutiuit, quas poſt biduum illæſis vreteribus eminxit.

Acus deglutitæ & per vrinam redditæ.

Lien non eſt officina ſanguinis arterioſi.

Magnum verò valdè poſtulatum eſt, ſtatuere, officinam ſanguinis arterioſi non cor eſſe, ſed lienem, eundemque principium radicationis arteriarum, cum ſenſibus ſatis manifeſtum ſit, quod ſicut circa epar, quod principium eſt radicationis venæ cauæ, maximus venæ cauæ truncus eſt: ita etiam ad cor maximus arteriæ, à quo omnes arteriæ, quæ in lienem tendunt ortum habent. Ductúſque ipſi etiam, è quibus ſanguis ex epate ad ſiniſtrum cordis ventriculum tranſmittitur, ſatis manifeſti ſunt; vt dubitare de materia (quod ipſi faciunt) è qua in corde poſſit ſanguis generari, nullo modo opus ſit. Ex epate enim ſanguis per venam cauam in dextrum ventriculum cordis; ex hoc per venam arterioſam in pulmones; è pulmonibus cum aëre per arteriam venoſam in ſiniſtrum ventriculum cordis transfertur. Neque illud ſufficit ad probandum, lienem eſſe officinam ſanguinis arterioſi; quod ſubtiliorem chyli partem attrahit. Ipſis enim concedentibus etiam aqueas attrahit: vnde & Hippocrates aquæ ſedem eſſe æſtimat, & hinc ſæpe in tumores aquoſos incidit. Quid v. aqua ad ſanguinis arterioſi generationem facere poteſt? Hinc probabilius eſt, aqueas chyli partes ad lienem eo fine tranſire, vt craſſiores diluant, ne illæ facilè obſtructiones pariant.

Aſellij ſententia.

Caſparus Aſellius verò *de venis lacteis cap.* 32. planè ſententiam Galeni defendit, & tàm eos reprehendit, qui ſtatuunt, lienem melancholicam chyli portionem, antequàm ad epar perueniat, per ramum ſplenicum attrahere, quàm illos, qui chyli portionem craſſiorem à ramo ſplenico attrahi & in ſanguinem in liene mutari exiſtimant, ea de cauſſa, quod nulla vel minima venarum lactearum ad lienem penetret, à qua chyli aliquam partem capere poſſit. Ipſe verò ita ſtatuit, totum chylum in epatis carnem exonerari, ibique in ſanguinis formam elaborari, vnde craſſiorem eius partem in ramos portæ, ſubtiliorem verò vtilioremque in cauæ radices excipi, atque ita lienem craſſam & terreſtrem ſanguinis partem ad ſe rapere, eandemque in ſui alimentum mutare, & quod eius edomari non poteſt, per conſtituta ei rei vaſa abiicere.

An vaſa à liene prodeuntia nihil è ventriculo trahant?

Verum an vaſa à liene prodeuntia nihil è ventriculo trahant, quod vult Aſellius, adhuc in controuerſia eſt, ideoque, quæ ea de re cum aliis doctiſſimis Medicis docui, nondum reuocare volo: cùm venarum lactearum natura & officium nondum ſatis exploratum ſit. Interim etſi concederem hoc Aſellio, ſanguinis partem craſſiorem à liene ex epate trahi: tamen nondum hoc ſequitur, eum ſaltem pro ſui nutritione eam attrahere, & reliquam, vt excrementum, abiicere. Structura enim lienis & tot vaſa ad eum tendentia & egredientia aliud docent. Neque enim vaſa, quæ à liene ad ventriculum & vicinas partes prodeunt, excrementum melancholicum, ſed verum ſanguinem continent.

Ideóque ſi iis, quæ de vſu lienis antea diximus, aliquid addendum eſt, hoc ſaltem; Lienem non ſolum ſanguinem venoſum (ſiue eum in epate elaboratum, ſiue à vena portæ in epar tendentem accipiat) ſed & arterioſum attrahere. (Habet enim lien arterias plurimas à cœliacæ ramo ſiniſtro, & quidem quintuplo plures, quàm venas.) Et ex ſanguine arterioſo & venoſo mixto (vnde etiam antequam arteria lienem ingreditur, inferior ramus cum inferiore ramo venæ inſignem anaſtomoſin facit) in liene peculiare ſanguinis genus ad partes quaſdam ventris inferioris nutriendas neceſſarium generari. Omnia enim nutritioni dicata viſcera, præter meſenterium & inteſtina nutrit ramus ſplenicus, & quidem ventriculum eius ſurculus pyloricus, gaſtricus, vtráque gaſtro epiplois & vas breue. Neque id ſine ratione factum. Cum enim viſcerum in ventre inferiore ſubſtantia ſit ignobilior iis partibus, quæ à ſanguine venæ cauæ nutriuntur, meritò etiam ſanguine craſſiore nutriri debent. At cum eædem partes membranoſæ ſint, ventriculus verò cibum & potum, qui ſæpe frigidi ingeruntur, concoquere & in chylum mutare debeat, colum inteſtinum craſſa excrementa contineat, omentum etiam craſſam illuuiem excipiat, niſi partes hæ ſanguine feruidiore & ex venoſo & arterioſo mixto nutrirentur, officio ſuo rectè fungi non poſſent.

De natur. humoris melancholici.

Alterum verò quod attinet, nimirum naturam humoris melancholici, diximus de eo ſatis, *lib.* 2. *Inſtit. part.* 2. *cap.* 8. Hic ſaltem hoc addimus, poſſe fieri, vt quandoque craſſæ partes præcipuè abundent, qui humor tunc propriſſimè melancholicus appellatur, id quod ſæpe in corporibus ſiccis, ſcabie ſicca & ſimilibus morbis ex humore melancholico laborantibus, accidit.

Frequenter verò multo ſero diluitur, vtpote quod ſimul à liene attrahitur; & quidem tanto maiore copia, quanto humor melancholicus craſſior eſt, & vt multum diluatur, neceſſe habet. Humor tamen ille craſſus, multa aqua, ſeu ſero dilutus etiam melancholiæ nomine appellari poteſt: ſicut & Hippocrates per aquam procul dubio humorem melancholicum intelligit. Si quis verò è ſeroſo humore peculiarem, & quartam cacochymiæ ſpeciem conſtituere velit, cum eo non contendero. Etenim ſeroſi humoris abundantia etiam ſine humore craſſo reperiri poteſt, vt in hydrope, & ſimilibus morbis videre eſt. Carolo Piſoni equidem religioni eſt, plenitudinem, ſeu colluuiem ſeroſam, aut aqueam cacochymiam appellare, ea de cauſſa, quod aqua pura, quæ non nutrit, ſucci ſiue χυμῦ, alibilis ſcilicet ſubſtantiæ, nomen ſibi vendicare non poſſit. Verùm enim verò fallitur. Neque enim ſerum pura puta aqua eſt, vt poſtea dicetur: neque chymi nomen alibili ſaltem ſubſtantiæ competit, ſed humorē, tàm nutriendo corpori aptum, quàm incommodum ſignificat: vnde & τὸ εὐχύμυ & κακοχύμυ nomina deducta, & cacochymiæ nomine vitioſi humores alendo corpori inepti veniunt. Quid autem ſi ſerum ſit, rectè explicandum eſt, de quo *Inſtitut. lib* 2. *part.* 2. *c.* 7. dictum. Carolus Piſo putam putam aquam, ſeu aqueam humiditatem, ſiue cum cibo, & potu ingeſtam, ſiue chyli partem aqueam ſerum eſſe dicit, idque ab ichore diſcernit, qui ſcilicet ſit cuiuſque coloris, & naturæ cum propriis humoribus. Verum etſi quandoque Autores has voces diſcernant, vt ἰχὼρ ſit vel ſanguis crudus & imperfectus,

De cacochymia ſeroſa.

Quid ſit ſerum & ichor.

An ſerum & ichor differant.

vel tenuior pars maſſæ ſanguineæ corruptæ, & colliquatæ; ὀῤῥὸς verò ſeu ſerum ὄχημα τῆς τροφῆς: tamen ἰχὼρ ſæpè nomine ſeri, & ſerum nomine ichoris appellatur, & frequenter iſta duo vocabula ſunt ſynonyma, vt monſtrat doctiſſ. Caſpar Hoffmannus, *in Collect. de Ichorib. numer. 12. & 13.* Qui idem non malè ichorem in mitem, & acrem diſtinguit, illumquè ſanguinem ab ἀπεψίᾳ dilutiorem eſſe dicit, qualis in hepaticis conſpicitur: acrem verò illud tenue, quod ex ſanguinis, & humorum ſeu colliquatione, ſeu corruptione oritur. Vt ita tria ſint, quæ nunc ſeri, nunc ichoris nomine veniunt: Primò illud aqueum, quod potui, & cibis ineſt; ſecundò ſanguis aquoſior, & dilutior; tertiò tenuis humor, ſed acrior, qui ex colliquatione, vel corruptione ſanguinis, vel etiam ex prauis cibis, & mala coctione prouenit. Verum cum ſerum illud primum, ſeu pura puta aqua in corpore ſolum vix reperiatur, neque ſymptomata, & morbi, quos Eugalenus, & Piſo recenſent, plurimi à pura puta aqua poſſint prouenire, ſed, quod ipſe Piſo, *in præfatione*, fatetur, ſerum inter decurrendum per vaſa abſtergat, diluatque, & ſibi neceſſario immiſceat partem aliquam ex iis ichoribus, qui in ſanguine redundant, eamque ſibi affuſam ſecum deuehat, ac transportet, quocunque fertur: rectiſſimè colluuiei, & abundantiæ ſeu ſeroſæ, ſeu ichoroſæ duo genera conſtituere licet, vti dictum: Vnum mite, quod eſt ſanguis aqueus, & dilutior; alterum acre, & ſalſum, quod ſuam acrimoniam ex humoribus ſeu colliquatis, ſeu corruptis, ſeu quacunque de cauſſa ſalſis, & acribus acquirit. Vt ita ſerum proprie dictum ſit aquoſus humor, ſalſedinis, & acrimoniæ particeps, vt pluribus hâc de re, *lib. 2. Inſtitut. part. 2. cap. 7.* dictum.

Serum quotuplex.

CAPVT II.

De intemperie lienis.

HIs ita de vſu lienis & natura humoris melancholicis præmiſſis, iam ad morbos lienis accedimus. Etſi verò plurimi Medici lienis morbos quaſi neglectos reliquerint; tamen multi etiam ſunt: & non minora, quam in ipſo epate, mala in toto corpore hinc originem habent. Patitur nimirum lien morbos intemperiei, anguſtiam vaſorum & obſtructionem, morbos numeri, figuræ, magnitudinis, inflammationes, ſcirrhos, vulnera vlcera. E ſymptomatibus verò, coctionem & expulſionem læſam, dolorem, & inſuper icteri nigri cauſſa ad eum refertur. Etſi enim icterus niger non lienis propriè, ſed totius corporis p. n. affectio, & coloris eius mutatio ſit; tamen quia à liene ortum habet, eius etiam hîc mentionem faciemus.

Lien quos morbos patiatur? quæ ſymptomata?

Primò autem morbos intemperiei lienis quod attinet, etſi raro ab autoribus explicantur: tamen non negligendi ſunt; cum procul dubio affectionis hypochondriacæ & plurium aliorum morborum origo ab intemperie lienis pendeat. Lien autem laborat intemperie nunc calida, nunc frigida, nunc humida, nunc ſicca, & quidem cum & ſine materia; plerumque tamen cum materia. Nam etſi interdum intemperies lienis nuda etiam adeſſe poſſit; tamen vix ſeſe prodit, niſi cum materia accedit, & quidem cum lien ſanguinem craſſiorem generet, & excrementum melancholicum ibi proueniat, etiam melancholia & atra bilis plerumque in eo colligitur. Quandoque tamen etiam pituita è cauitate ventriculi genita ad eum tranſmittitur.

Lienis intemperies.

Cauſſæ.

Contrahit autem, lien intemperiem à cauſſis, à quibus epar intemperiem ſuam accipit, calefacientibus nimis, frigefacientibus, & humectantibus & ſiccantibus. Imprimis à cibo & potu & medicamentis hiſce qualitatibus præditis, ſeu intus exhibitis ſeu extra appoſitis. Et imprimis, vt modo dictum, intemperie cum humore craſſo & feculento, & melancholico atque atro corripitur, ob cibum, qui chylum eiuſmodi humori generando aptum ſuppeditat; vel vaſorum obſtructionem, ob quam non debito modo euacuatur. Si enim cibus ita comparatus ſit, vt talem chylum ſuppeditet, qui plus quam par eſt, excrementi melancholici copia contineat, magna excrementi melancholici copia prouenit, & plus, quam per vias conſuetas euacuari poſſit. Vel etſi mediocri copia id generetur, ſi tamen vix expurgando huic excremento dicatæ non pateant, id in liene ſubſiſtit, eique ſimilem intemperiem imprimit.

Quales autem cauſſæ ſint, quæ ad excrementi huius generationem faciunt, *de ſcorbuto cap. 3.* diximus. Hic vt paucis rem complectar, lieni nocet aër craſſus, & qui eſt circa paludes & ſtagna, & in locis ſubterraneis, cibi craſſi & feculenti, terreſtriſque ſubſtantiæ, imprimis ſale vel aceto conditi & fumo indurati, vt caro bubula vetus, hircina, ceruina, ſuilla, leporum vetulorum, anſerum, anatum, piſces paluſtres, lacuſtres, maritimi grandiores, aere vel fumo exiccati vel ſale conditi, legumina, lentes, fabæ, piſa, mylium, panis non bene fermentatus, caſtaneæ, fructus acerbi, cibi dulces, & melle ac ſaccharo valde conditi. Multum item & vinum auſterum ac feculentum, vt & cereuiſiæ ſimiles. Aquæ potus, & præcipuè poſt motum & laborem nimium, imprimis impuræ & non limpidæ vel valde frigidæ, niualis, & quæ tempore æſtiuo niue refrigerata eſt. Ebrietas & crapula. Animi etiam pathemata, imprimis timor & mœſtitia continuata, vt & ira: Quod quomodo fiat, conſideratione dignum eſt, qua de re pauca ex Hippocratis *epiſtolis* afferre libet. Cum Democritus Philoſophus ſapientiſſimus, omnium & imprimis ſui oblitus videretur, & vigilans noctu & interdiu, ſingulaque parua & magna deridens ac pro nihilo reputans vitam traheret, Senatus Populúſque Abderitanus, in huius viri ſalute ſuam vrbem periclitaturam exiſtimans, ad Hippocratem literas dedit, eumque rogauit, vt non ſolum Democritum, quem mente captum iri metuebant, ſed & patriam ſuo conſilio ſeruaret. Venit Abderam Hippocrates, ſed, vt ad Damagetum ſcribit, Democritum offendit non delirantem, ſed omnino ſapientem & quidem iſto modo, Compoſitè admodum librum ſupra genua habebat, & alij quidem vtráque ex parte ei adiacebant. Crebra autem animalium cadauera per totum diſſecta accumulata erant. Hic autem contemplato ſtudio interdum ſcriptioni incumbebat, interdum multum ſubſiſtens & apud ſe anxiè cogitans quieſcebat; Deinde non multò pòſt his peractis exſurgens deambulabat, & animalium viſcera attentè adſpiciebat, hiſque depoſitis rurſus deſidebat. Quem cum Hippocrates allocutus eſſet, & data acceptaque ſalute quæſiuiſſet, quod ſcriberet; De inſania, reſpondit. Hippocrates cum rurſum rogaſſet, quid de inſania ſcriberet; quidnam verò, inquit, aliud, quam quid ſit, quomodo hominibus innaſcatur, & qua ratione alleuetur. Hæc enim, inquit, quæ vides animantia huius certè gratia reſeco, minimè Dei opera odio proſequens, ſed bilis naturam & ſedem inquirens. Noſti enim, quod hæc vbi redundârit, vt plurimum hominib. inſaniæ cauſſa eſt. In enim equidem

Bilis & inſaniæ ſedes à Democrito quæſita.

natura ineſt, ſed in aliis quidem minus, in aliis copioſius. Huius autem ἀμετρίᾳ morbi exiſtunt, velut materia partim quidem bona, partim verò mala ſubiecta.

Quam bilem quæſiuerit Democritus?

Non verò crediderim, tantum Philoſophum tanto animi ſtudio, vt etiam à ciuibus ſuis pro inſano haberetur, in bilis flauæ naturam & ſedem inquiſiuiſſe. Hæc enim omnibus ita obuia eſt, vt neminem facilè latere poſſit, ſed in illius naturam & ſedem, quæ melancholiæ & inſaniæ cauſſa eſt, humoris videlicet melancholici & atri inquiſiuit. Nam hic humor, vt ex Hippocrate modò dictum, eſt ὕλην ὑποκειμένην, ὅτε μὲν ἀγαθὴν, ὅτε μὲν φαύλην; quod tamen explicatione indiget. Etenim ſanguis melancholicus & melancholicum & atrum excrementum ſpecie differunt, & ab illo bona, ab hoc mala proficiſcuntur. B Sanguis tamen melancholicus facilè in atram bilem degerat.

Melancholici ingenioſi.

Melancholicos enim ingenioſos eſſe, vulgatum eſt, & omnes, qui ingenio claruerunt, vel in ſtudiis Philoſophicis vel in Republica adminiſtranda, vel in carmine fingendo, vel in artibus exercendis, melancholicos omnes fuiſſe docet Ariſtoteles, *ſect. 3. problem.* 1. Quod quomodo accipiendum ſit, *lib. 3. Inſtit. part. 1. ſect. 2. c. 2.* dictum. Si verò excrementum melancholicum & humor ater præternaturaliſque abundet, multorum grauium morborum & ſymptomatum autor eſt, & vix alius humor eſt, qui plures & deteriores morbos ac ſymptomata excitet. Ab hoc humore, vt inſaniam, ita & iram, quæ furor breuis eſt, prouenire ſtatuimus, non à bile flaua, in veſicula fellis collectâ, cóque circa lienem commoto. C

Iræ cauſſa.

Cum enim in animi affectibus humores in corde primum agitentur, iſque humorum motus arteriis communicetur. Lien verò arteriis plurimis abundet, veſicula fellis autem exiguam cum corde communionem habeat: manifeſtum eſt, illam agitationem humorum in animi affectibus magis in liene quam epate fieri, & ille ipſe humor, qui in liene quaſi fermentum eſt, quod in humoribus reliquis feruorem excitat, ſi in animi affectibus moueatur, magnam in humoribus agitationem efficit. Et rem rem ita ſe habere, quilibet in ſeipſo experiri poteſt, cum in ira humorum commotio in ſiniſtro latere potius circa lienem, quam in dextro percipiatur.

Non tamen ſolum ex rerum naturalium vſu non conueniente lien male affici poteſt, ſed & à corde & D epate eius intemperies mutari, & ab iis humores vitioſi ipſi communicari poſſunt. Etenim cum lien multas arterias habeat, eaſque omnes à corde oriundas, ſi ſanguis arterioſus ſe non bene habeat, lien inde afficitur, atque hinc euenit, vt modò dictum, vt animi pathemata, imprimis timor, mœror, & triſtitia ac ira multorum morborum lieni cauſſa eſſe poſſint. Epar quoque ſi non bene ſe habeat, per ramos venæ portæ facilè aliquid mali lieni communicare poteſt.

Cur animi pathemata lieni noceant?

Signa Diagnoſtica.

Lien etſi morbos multos pati poſſit; tamen cum ſenſu exiguo præditus ſit, ſæpe diu ibi latent, & demum, vbi iam incrementum ſumpſerunt, & aliæ partes afficiuntur, patefiunt. E Quapropter vtile eſt, ſigna, quibus lienis morbi dignoſcantur, diligenter perſpecta & cognita habere. Ideóque etiam in genere aliquid de lienis morbis cognoſcendis, dicemus. Cognoſcuntur autem rectiſſimè, vt alij affectus, ſuis cauſſis, quas modò enumerauimus, quæ ſi præceſſerint, & imprimis ſi in victu errores, à quibus humor melancholicus generari poteſt, commiſſi ſint, lienem affici indicio eſt. Deinde idem arguunt effectus, vt actiones eius læſæ, de quibus poſtea in ſpecie dicetur, vt & ea, quæ actiones eius læſas ſequi ſolent, hinc inde in corpore ſymptomata

A & morbi. In ſpecie morbos intẽperiei quod attinet, ex cauſſarum, quæ præceſſerunt, naturâ imprimis ii patefiunt. Si enim cauſſa calefaciens præceſſerit, ſimilem intemperiem adeſſe indicio eſt, ſi frigida frigidam. Indicant & effectus, qualis ſit Intemperies. Nam ſi lien ſit calidior adeſt ſitis, lingua eſt ſiccior, ardoris & caloris alicuius ſenſus in ſiniſtro hypochõdrio percipitur; lien nimis cito cibum & potum attrahit, rubor aliquis & φλόγωσις, ac calor ſubito euaneſcens in facie, & præcipuè in maxilla ſiniſtra percipitur: Cibi appetitus non eſt magnus. Frigidam verò intemperiem indicant multa murmura & rugitus, ructus & vomitus acidi. Sicca intemperies cognoſcitur ex aliqua ſiniſtri lateris duritie & vrina tenui. B Tandem à iuuantibus & nocentibus de intemperie lienis iudicare licet. Nam ſi calida fuerit intẽperies, à calidioribus cibis & potu, ac motu nimio læditur. Contra ſi frigida fuerit, frigida lædunt. Qui verò etiam vitioſos humores in liene cumularunt, ii ſi currant, vel vehementius exerceantur, dolorem ſiniſtri hypochondrii percipiunt. Cumulatur verò plerunque in eo excrementum melãcholicum. Quia enim in liene ſanguis craſſior generatur & ibi prouenit excrementum melancholicum, in eo facilè cumulatur. Idque cognoſcitur ex vrina tenui, ſi in eo ſubſiſtat, craſſa verò & feculenta, ſi cum vrina excernatur. Et tandem ſi incrementum ſumat, in totum corpus diffunditur, & multa mala generat, vt poſtea *de obſtructione lienis* dicetur.

C *Prognoſtica.*

Prognoſtica.

1. Lienis morbi in initio facilè ſanantur: Verum ſi protrahantur, vt inde fiant obſtructiones, vel tumores duri, difficulter curantur. 2. E lienis morbis neglectis grauiſſima ſequuntur mala, ſcabies, melancholia, ſcorbutus, & plurima alia. Eſt enim viſcus hoc etiam publicæ coctionis officina. 3. Lienis intemperies ſine materia rarò eo deueniunt, vt homini mortem inferant; niſi ita magnæ ſint, vt eius actio planè euertatur, qua ablata vel diminuta vel deprauata, humor melancholicus & feculentus cumulatur & grauia inde mala excitantur. 4. Intemperies cum materia grauior eſt & tardiùs curatur, cum humor melancholicus, qui plerunque peccat in liene, craſſus ſit, eiuſque motus tardus, & inde pertinaces lienis obſtructiones & ſcirrhi incurabiles D excitentur.

Indicationes.

Indicationes.

Intemperies ſi ſola ſit ſine materia indicat alterantia contraria; quæ verò cum materia eſt, ſimul humoris vitioſi euacuationem poſtulat; Et cum humor melancholicus plerumque in liene colligatur, is præparandus & euacuandus eſt.

Curatio.

Curatio lienis in genere.

In curatione autem lienis in genere quædam obſeruanda. 1. Cum lien publicum officium gerat, & ipſe etiam ſanguinem gignat, eius robur eſt conſeruandum, & propterea non nimis & ſolum relaxantia vſurpanda, ſed moderatè adſtringentia admiſcenda, qualia ſunt abſynthium, nardus & ſimilia. Validè tamen adſtrigentium vſus nimius etiam vi- E tandus, ne humores craſſi lieni impingantur. 2. Dulcia in morbis lienis nec in cibo nec in potu conueniunt, & ſpleni ὠφέλιμα τὰ δριμέα καὶ τὰ πικρά: τὰ δὲ γλυκέα φλαβερά. 3. Nec acetum, nec acida lieni amica ſunt, & vt Hippocrates, *3. de rat. vict. in acut. t.* 30. habet, acida bilioſis potius, quam melancholicis conueniunt, & melancholia, dum ab acido fermentatur, multiplicatur. Exaltat enim melancholiam acetum. 4. Lien exiguum ſenſum habet, eiuſque ſubſtantia eſt durior, & humor, qui in eo generatur, eſt craſſior. Quapropter etiam acria ſatis, & fortiora medicamenta fert, quam epar. 5. Ca-

uendum tamen, ne vicinum epar à fortioribus medicamentis aliquid damni patiatur. 6. Quia meatus & vaſa ſatis anguſta habet lien, ne ea obſtruantur, omnia ea vitanda, quæ illa obſtruere poſſunt. 7. Euacuatur autem lien per hæmorrhoides; de quo *de aff. hypochondriaca, part. 5. ſ. 1. cap. 1.* dicetur, vomitu, cum per vas breue ſatis commoda via in ventriculum ſit, per aluum, & per vrinas, vt *ibidem* dicetur, quæ videantur, ne idem bis repetere opus ſit. 8. Et hoc notandum, ſi lien per conſenſum à ventriculo, epate, corde, vel toto afficiatur, curationem ad iſta membra affecta præcipuè dirigendam eſſe, & materiam, quæ ad lienem confluit, alio auertendam, & quæ iam influxit euacuandam eſſe. Et quia interdum à toto materia ad lienem confluit, etiam ſanguis quandoque mitti poteſt. Et miratur Galenus, *libro de curandi ratione per ſangu. miſſ. c. 16.* quod antiqui in curando liene ſanguinem mittere neglexerint; cum tamen ipſe eiuſmodi præſidium ſæpe tutiſſimum expertus fuerit. Medicamēta ergo lieni accommodata ſunt amara & nitroſa & aliquam acerbitatem & adſtrictionem coniunctam habentia. Qualia ſunt, Radices & cortices *tamariſci, capparum, ſcillæ, filicis, polypodij querni, aſari, fraxini, raphani ruſticani, cichorij, bugloſſ. ſcorzoneræ.* Folia; *Aſpleny*, vulgo *ſcolopendrij & ceterach*, quod omnibus ferè præfertur, *chamæpithyos, chamædryos, agrimoniæ, centaur minor, tamariſci, linguæ ceruinæ, naſturtij aquatici, coshleariæ, fumariæ, bexabungæ, abſinthij, capill.* ♀ Flores. *Geniſtæ, cichorii, borraginis.* Semina. *Portulacæ, viticis, plantaginis, geniſtæ, cichorij, paſtinacæ ſylueſtr. vrticæ.* Fructus: *Cappares.* Gummi; *Ammoniacum.* Ex animalibus vt occulta qualitate iuuantia commendantur; *Lien aſini preparatus ad* ℈. j. *hœdinus, hircinus, bubulus cum liquore conueniente datus.* Non tamen quælibet ex his cuilibet morbo lienis conueniunt. Sed cuilibet ſua eligenda remedia, vt iam in ſpecie dicetur.

[margin: ...terna.]

Intemperiei lienis curatio. Et quidem intemperiem lienis contrariis emendari notiſſimum eſt: At ipſa intemperies per ſe purgationem non indicat, & ſi interdum in nuda intemperie purgantia exhibentur, id ideo fit, ne humores vitioſi è vicinis locis confluant, molemque augeant, vel alium in liene affectum excitent. Verum intemperies lienis rarò ſine materia in eo excitatur, & vix animaduertitur, antequam aliquam materiam ſibi adſciſcat, quod vbi factum, materia præparanda & per conuenientes vias euacuanda. Commodiſſimè autem per hæmorrhoides euacuatur, vt etiam *de aff. hypochondriaca* dicetur, ſi natura vel ſponte eas aperiat, aut ſi hirudines illis applicentur. Vt autem per aluum euacuetur, primò talis præparatio fieri poteſt, præcipuè ſi caliditas adſit. ℞. *Rad. cichor. polypod. querni* an. ℥. ß. *cortic. tamariſci, rad. cappar.* an. ℈. ij. *ſcolopend. capill.* ♀ an. M. j. *flor. geniſt. borrag. bugloſſ.* an. p. j. *ſem. portulac.* ℈. i. *agni caſti* ℈. ß. *paſſul.* ℥. ß. Coqu. in aqua ſimpl. Colatura dulcoretur *pauxillo ſacchari.* Vel addatur *ſyrupi de pomis vel vini ſimplicis* an. q. ſ. Vel ℞. *Aquæ fumar. cichor.* an. ℥. iij. *ſyr. byſant.* ß. *de pomis* an. ℥. i. *ſpirit. vitrioli* ♂ g. vi. Miſce. Materia præparata per aluum euacuetur *foliis ſenæ, Epithym. rad. gialapæ, helleboro nigro, lapide Lazuli.* E compoſitis vtilia ſunt, *ſyrup. de pomis Regis Sabor. & de pomis cum helleboro, pilul. tartarea, de ammoniaco. Syrupi è ſucco pomor. purgantis:* deſcriptio Cratonis hæc eſt. ℞. *Succ. pomor. dulc. borrag. meliſſ.* an. ℔. ß. *flor. borrag. viol.* an. p. i. *fol. ſenæ, epithymi hellebori nigri prepar.* an. ℥. ß. F. ſ. a. Syrupus, qui aromatizetur. *cinamomi, caryophyll. croci, ſpecierum aromat. roſat. diamoſch. dulc.* an. ʒ. ß. Doſ. ℥. iij. cum *mann.* ℈. vj. vel ℥. i. & ſuperbibatur *iuſculum gallinæ.* Pilulæ Tartareæ deſcribuntur in phar. reſt. Quercetan. *cap. 18.* Mihi ſic commodius fieri poſſe videntur. ℞. *Polypod. querni* ℥. ij. *cortic. tamariſc. rad. capp. rad. bugloſſ.* an. ℥. ß. *paſſul. corinthiac. contuſar.* ℥. i. ß. *myrobalan. indar.* ℥. i. *flor. geniſt.* M. ß. *ſem. aquilegiæ, geniſt.* an. ℈. ij. Infundantur in vaſe vitreo clauſo in ſuffic. quant. *aquæ fumariæ & ſcolopendr. additâ ſalis tartar.* i. ℈. i. Colaturæ. ℞. ℈. ij. *ſucci pomor. odorat.* ℈. j. In iis in balneo Mar. per quatriduum digerantur vaſe clauſo, *cremor.* tartari ℥. j. ß. *fol. ſenæ* ℥. ij. *follicul. ſen.* ℥. i. *turbith. elect.* ℈. vi. *rad. galiapæ* ℥. ß. *hellebori nigri* ℥ j. ß. *myrrh. elect.* ℥. j. *flor. cord.* an. P. ij. *epithim.* ℈. vi. *macis cinam. caryophyll.* an. ℥. ß. Poſtea colentur & exprimantur. Colatura in B. per diem adhuc digeratur, poſtea quod clarum eſt effundatur, cui adde *aloës preparatæ* ℈. iij. M. Et coagulentur igne lento, ſub finem adde *ſpec. diarrh. abbat. lætificant. Galeni trochiſc. de lacca de cappar.* an. ʒ. ij. *croci* ℈. j. *ſalis folior. ſenæ, fraxini* an. ℈. ß. *ol. aniſi* g. vj. *citri* g. ij. Miſce. F. Maſſa. Si libet poſſunt acui *extracto ſcammonij.* Plura huiuſmodi medicamenta proponentur *capite ſequente.* Tandem danda opera, vt reliquiæ materiæ abſumantur, & quod reſtat, inſenſibiliter diſcutiatur, aut ſenſim cum vrina euacuetur. Vtiles ſunt hìc trochiſci de capparibus, de lacca & ſimiles, qui vel in pilulas formari, vel in puluerem redigi, & cum conueniente liquore exhiberi poſſunt. Non ſolum autem interna medicamenta, ſed & externa applicari poſſunt. Et quidem in externis medicamentis in intemperie calida adhibendis notandum, omnia cum poſca conficienda eſſe, vt facilius penetrent. Imò etiam in aliis intemperiebus penetrationis gratia acetum admiſceatur. Ad reliquias materiæ abſumēdas vtilia ſunt oleum *de capparibus, nardinum, irinum, liliorum alborum*, vnguentum *agrippæ, de arthanita, emplaſtrum de meliloto, diachylum ireatum*, de quibus *de tumoribus lienis* dicetur. Sunt etiam nonnulli, qui ſupra ſiniſtrum hypochondrium cucurbitam cum ſcarificatione & multâ flammâ applicant, vt de materia tenuius & flatulentum euocetur. Sed tutius eſt à tali ſcarificatione abſtinere, & digerentibus modò propoſitis rem peragere.

Pilulas tartareas conficiendi ratio commodior.

Diæta.

Diæta. Diæta medicamentis reſpondeat. Et quia plerumque humor melancholicus abundat, aër craſſus fugiendus, & puro ac claro vtendum. A cibis crudis, viſcidis, ſalſis, ſale ac fumo conditis, vt & dulcibus, abſtinendum. Vinum ſit purum, tenue, clarum, ac non admodum potens, vel cereuiſia defecata. Animi affectus moderandi, & imprimis mœſtitia, timor, ac ira fugienda, de quibus *de ſcorbuto* dicetur.

CAPVT III.

De lienis morbis organicis & præcipuè obſtructione.

Lienis morbi organici. VAriis quoque morbis ex organicorum numero lien corripitur, & ſæpiſſimè aliqua vel in figura, vel magnitudine, vel ſimilibus variatio occurrit. Interdum enim bipartitus ferè totus deprehenſus eſt lien, vt obſeruauit Riolanus. Idem, vt, *lib. 2. Antropogr. cap. 25.* refert, In quodam vidit lienem exactè quadratum trium palmorum latitudine, & æquali longitudine, craſſitie 4. digitos æquantem, & vndiquaque cartilaginoſa ſubſtantiâ incruſtatum. Geminos lienes inuentos

teſtatur Ariſtoteles, *lib. 4. de gen. animal. cap. 4.* & Gemma, *Coſmocrit. lib. 1. cap. 6.* Tres inuenit Fallopius, vt refert *in obſeru. Anatom.* Contrà lienem interdum planè defuiſſe obſeruauit Hollerius, *in obſeru. lib. 5.* Gibbæ lienis parti adipem inſtar cādidiſſimi & clariſſimi lapidis annatam fuiſſe obſeruauit Veſalius, *lib. 15. de corpor. hum. fabr. cap. 9.* Lapides in liene repertos fuiſſe refert Scholiographus Hollerij *ad c. 48. lib. 1.* Fallopius *in obſeru. Anatom.* Veſicam aquâ plenam duorum pugnorum magnitudine ſub liene inuenit Coiter, vt refert *in lib. obſer. Anatom. & Chirurg.* Nonnunquam ſitum commutat cum epate, ſed prodigioſe, vt refert Ariſtoteles, *hiſtor. animal. lib. 2. cap. 13.* Ruptis ligamentis etiam viſus fuit in muliere ad hypogaſtrium prolapſus ſupra vterum, qui per biennium molæ ſpecie medicos fefellit. Tandem fato functâ ægrâ tumoris illius cauſſa patefacta fuit aperto cadauere, vt *eod. loco* Riolanus refert. In nobili viro eodem modo prolapſum lienem ad hypogaſtrium annotauit Capreolus. Verum cum iſti morbi partim à prima conformatione ſint: partim ita lateant, vt non niſi poſt mortem deprehendi poſſint, & omnes incurabiles ſint, ſaltem eorum mentionem feciſſe ſufficiat. Eos verò qui & ſignis deprehendi poſſunt, & curationem aliquam ſuſcipiunt, hic explicādos ſumemus. Et primò de obſtructione lienis agemus. Etſi enim anguſtia vaſorum in liene etiam à compreſſione, quæ fit à tumoribus, fieri poſſit: tamen de eo poſtea, vbi *de tumoribus lienis* agemus, dicetur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſæ autem obſtructionis vaſorum lienis ſunt humores craſſi, terreſtres ac feculenti & tartarei, vt hodie appellantur, & imprimis humor melancholicus. Generantur autem tales humores è cibo & potu, qualis *capite præcedenti* propoſitus eſt. Ad cumulandos hoſce vitioſos in liene humores faciunt conſuetæ hæmorrhoidum vel menſium euacuationes ſuppreſſæ. Vt autem facilius tales obſtructiones excitentur, facit etiam lienis caliditas, ob quam is chylum nondum ſatis in ventriculo coctum & elaboratum, vt & potum ad ſe trahit; de quo Hippocrates, *lib. 4. de morbis*: dum lien ægrotat, inquit, vel humores ſpontè feruntur ad ipſum, vel trahit per venas, quas habet cum epate communes, vt etiam *lib. 1. de morbis mulier.* docet. Exercitatio quoque vehemens ſtatim à cibo idem præſtat, vt & decubitus continuus in latus ſiniſtrum.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcuntur obſtructiones lienis è cauſſis, quæ præceſſerunt & effectis, iiſque, quæ ſequuntur. Nam ſi cauſſæ, quæ antea enumeratæ ſunt, præceſſerint, mali huius ſuſpicionem præbent, quod poſtea confirmant ea, quæ ſequuntur. In principio quidem ſolùm grauitas quædam in ſiniſtro hypochondrio percipitur, poſtea etiam dolor aliquis, præſertim in curſu & concitatiore ac longa ambulatione, malo tandem incrementum ſumente, cum nec craſſior chyli pars ob vias obſtructas à liene attrahi, nec melancholicum excremētum per conueniētes vias expurgari poſſit; Et chylus craſſior ac feculentus ſimul ad epar tranſit, vnde melancholicus ſanguis generatur, & excrementum melancholicum ad epar deriuatur, atque hinc in totum corpus diffunditur: vnde totius corporis color floridus & natiuus in liuidum mutatur, corporis grauitas percipitur, ſpirandi difficultas excitatur, præſertim poſt exercitium vehemens, tuſſis ſicca interdum adeſt, quandoque cordis palpitatio, ſcabies, affectio hyponchondriaca, canina appetentia & ſimilia mala oriuntur. Interdum humor ille melancholicus ad ventriculum effunditur, vnde ructus acidi, humorumque acidorum vomitus ſequitur; interdum etiam ad aluum effunditur, vnde diarrhœa & dyſenteria excitatur, de quo Hippocrates, *6. aph. 43.* qui lienoſi difficultate inteſtinorum corripiuntur, iis ſuperuenientem dyſenteriam longam aqua inter cutem & inteſtinorum læuitas excipit ac moriuntur. Vrina ſæpe ſanorum ſimilis eſt, quæ ſi æger pauliſper mouetur, craſſa & obſcura redditur, & interdum quaſi ſanguinea: Aluus plerumque eſt adſtrictior, & alia ſigna, quæ in hypochondriacis & ſcorbuticis adſunt, conſpiciuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Affectus hic plerumque pertinax eſt & diuturnus, ob humoris, à quo pendet, naturam. 2. In principio hoc malum curatu facilius eſt: Si vero diutius protrahatur, difficilius curatur, & ſæpe in ſcirrhum lienis abit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Medicamenta attenuantia & incidentia. Obſtructio apertionem indicat: aperitur autem obſtructio, ſi humor, qui eam parit, è vaſis illis amoueatur, quod fit per medicamenta attenuantia & incidentia, quibus poſtea ſubiungenda euacuantia. Vniuerſalibus itaque præmiſſis exhibeantur attenuantia & incidentia, non tamen nimium calefacientia, ne humore tenuiore diſcuſſo craſſior relinquatur, ac malum grauius & pertinacius reddatur. Vtilia hîc ſunt medicamenta *capite antecedenti* propoſita: vt & *tartarum* & ex eo parata medicamenta, *cremor tartari, ſpiritus tartari ſimplex & compoſitus, tartarum vitriolatum*, medicamenta ex chalybe parata, vt: ℞. *Cortic. rad. cappar. tamar.* an. ℥. ß. *rad. aperient.* ℈. vi. *bugloſſ.* ℈. iii. *chamædr. ceterach.* an. M. i. *ſem. agni caſti* ℈. j. *flor. geniſtæ, borrag.* an. M. ß. Infundantur in vino, vel coqu. in aqua pura. Colaturæ ℞ ℥. v. *ſyrup. borrag.* ℥. ij. *oxymel. ſcillit.* ℥. i. Miſce pro tribus doſibus. Vel ℞. *Rad. filicis, polypod. querni, cort. tamar.* an. ℥. ß. *chamædryos* M. i. *paſſul. minor.* ℥. i. Coqu. in aqua ſimpl. Colaturæ ℞. ℥. x. *ſyrupi de ſcolopendr.* ℥. iij. *tartari vitriolati* ʒ. i. Miſce. Vel fiat talis ſyrupus. ℞. *Rad. eryng. rubiæ tinctor. glycyrrh. polypod. quern. cort. tamariſc. rad. cappar.* an. ℥. ß. *rad. aſari* ℈. ii. *ceterach. chamædr.* an. M. i. *flor. geniſt. borrag. bugloſſ.* an. M. ß. *cinamom. cortic. aurant.* an. ℈. ij. *paſſul. minor.* ℥. ij. F. ſ. a. Syrupus, cuius ℥. ii. cum aqua fumar. vel alia conueniente vel vino abſinthij exhibeantur. Poteſt etiā oxymel ſcillitic. vel *tartari* vitriolatus addi. Efficaciſſimi etiam in obſtructionibus tollendis ſunt *trochiſci de capparibus*, vt & *trochiſci de ſcolopendr.* qui hoc modo parantur: ℞. *Scolopendr. ſeu ceterach. hyſſop. pruſſij, fructus tamariſci, cortic. rad. capp.* an. ℈. ii. *ſem. agni caſti, rutæ, gentianæ, ariſtoloch. rotund. flor. geniſtæ* an. ℈. i. ß. *ammoniaci aceto diſſoluti* q. ſ. F. Trochiſci. Si humores calidi admixti ſint, tales fieri poſſunt. ℞. *Sem. portulac. ſcariolæ, agni caſti, fructuum tamariſci, capill.* ♀ *ſcolopendr.* an. ℈. ii. *ſpec. diatrion. ſantal. cort. rad. cappar.* an. ℈. i. ß. Cum oxymel. ſcyllitico *vel aqua tamaraſci* in qua gummi aliquod diſſolutum ſit. F. Trochiſci. Vel ℞. *Trochiſc. de capparibus* ℈. j. *croci* ♂ *puluer. vel extract. gentian.* an. ʒ. i. *extract. abſinth.* ʒ ß Cum *oxymel. ſcillit.* F. Pilulæ mediocres. Verum cum iſta paulò fortiora ſint, & pleraque ſimul vrinam moueant, prius corpus expurgare conuenit. Purgant. Poſt leniter ergo aperientium vſum purgatio inſtituenda eſt, vt: ℞. *Pil. tartar.* ʒ. i. *extract. ſcammon.* g. iij. F. Pilulæ mediocres. Vel ℞. *Pil. de fumar. tartarearum* an. ʒ. i. *de ammon.* g. vi. *extract. hellebor. nigri* g. iii. F. Pilulæ mediocres. ℞. *Rad. cichor. polypod. quern. filicis, cortic. tamariſci*

an.

an. ℥. ß. *ſcolopendr. chamædr. praſſij* an. M. j. *card.* A
bened. cent. minor. an. M. ß. *ſem. geniſt. aquileg.* an.
℥. ij. *glycyrrh.* ℥. ß. *paſſular. min.* ℥. ij. Coq. in *aqua*,
In colatura infunde *fol. ſenæ elect.* ℥. ij. *follic. ſenæ* ℥.
ß. *rad. gialap. bellebor. nigr. præpar.* an. ℈. ß. *zingiber. zedoariæ, cortic. citri* an. ℈. ij. *flor. cordial.* P. iij. Coq. in vaſe clauſo. Colaturæ adde *ſacchar.* q. ſ. F. ſ. a. ſyrupus liquidior, qui aromatiſetur aquæ cinamomi ℥. ß. Doſis ℥. ij. Poteſt etiam euacuatio per vomitum inſtitui, cum recta via ſit à liene ad ventriculum per vas breue. Euacuatione peracta ad extenuantium & incidentium vſum, & præcipuè trochiſcorum, redeundum, quæ reliquias abſumunt, & ſimul vrinas mouere poſſunt; cū lien etiam vtiliter per vrinas euacuetur, vt *de affect. hypochond.* dicetur. B
Exhiberi quoque poteſt pro morbi ratione theriaca cum decocto vel aqua bugloſſi, quæ etiam veſicas, quæ lieni adnaſcuntur, abſumunt. Si his omnibus morbo non ſatisfiat, acidulas vel thermas æger vſurpet, vel chalybis vſum, qui pertinaciſſimas etiam lienis obſtructiones tollit, ſeſe accingat, de quo *de affect. hypochondriaca* dicetur, quæ huc transferri poſſunt. Tandem etiam roborantia lienem, & quæ reliquias, quæ adſunt, humorum abſumunt vſui panda, vt: ℞. *Scolopendr.* M. ij. *hyſſopi, chamædryos, roris marini, centaur. minor.* an. M. j. *cort. tamariſci, ligni ſaſſafras* an. ℈. ij. *cortic. citri.* ℥. ß. *cinamon. macis, caryophyll.* an. ℥. ij. Inſuantur ſacculo ex ſerico vel linteo albo, & affund. vini menſuræ C duæ. Vel ℞. *Chamædr. centaur. minor.* an. M. ß. *cortic. tamariſci* ℥. ß. Affunde vini q. ſ. Vel ℞. *conſeru. borrag. cichor. flor. geniſt.* an. ℥. j. *rad. condit. helenij, cort. citri condit.* an. ℥. ß. *puln. cortic. tamariſci, cinamomi* an. ℈. j. *ſpicæ* ℈ ß. Cum *ſyrupo borrag.* F. Electuarium. Si libet, poteſt chalybis præparati ℥. ß. addi. Dum hæc ita exhibentur, extrà topica ſimul adhibenda ſunt, vt: ℞. *rad. alth. cortic. tamariſci* an. ℥. ß. *ſcolopend. marrubij, chamæpith. rutæ* an. M. j. *flor. geniſt. chamæm. ſambuci* an. M. ß. Coq. in aqua & aceto, & decoctum cum ſpongia vel linteo fomenti loco imponatur. Vel fiat ex iiſdem cataplaſma. Laudantur & folia hyoſcyami in aceto & oleo de capparibus cocta & fomenti loco impoſita. Poſt fomentum vnguentum vel emplaſtrum imponatur, vt: ℞. *Flor. geniſt.* M. iij. Coq. D
in vaſe clauſo & contundantur. Adde *vnguenti dialth.* ℥. iij. *ammoniac. aceto diſſolut.* ℥. ß. Miſce. ℞. *Flor. geniſt.* ℥. iij. *butyri ſine ſale, axung. porci* an. ℔. ß. *ceræ parum.* F. ſ. a. Vnguentum. Vtile eſt & *oleum de capparibus, cheirinum, rutaceum, amygdal. amarar.* Imprimis lienem extenuat ammoniacum aceto diſſolutum. Vel ℞. *mucilag. rad. alth. ſem. lini, fœnugræc.* an. ℥. j. *vnguent. dialth. adipis gallinæ* an. ℥. ß. *ol. de cappar. rutacei, cheirini* an. ℥. j. *aceti rutacei* ℥. ij. Coq. ad aceti conſumptionem. Adde *ammoniaci aceto diſſoluti* ʒ. iij. Miſce.

Diæta.

Cibi omnes, qui obſtructiones lienis parere poſſunt, & ſupra enumerati ſunt, craſſi, viſcidi, terreſtres, pinguia, dulcia, ex lacte, & farina vitandi. Panis ſit bene fermentatus. Cappares in frequenti vſu ſint. Cibi condiantur hyſſopo, ſaluia, roremarino, cinamomo, croco, ſem. fœnic. & aniſi, quibus & panis condiri poteſt. Sinapi etiam vtile eſt, & beta ac raphanus, aſparagus, petroſelinum, aſparagi lupuli ſalictarij, endiuia, cichorium. Acetum ad cibos condiendos, vel pro intinctu tale parari poteſt. ℞. *Aceti ſextarios duos, ſummit. tamariſc. fœnicul.* an. q. v. Macerentur per triduum, & acetum colatum vſui ſeruetur. Vtile etiam eſt bibere è vaſe è *tamariſco* parato. Vel ſi tale deſit, ligni tamariſci aliquid potui imponi debet.

Vomitus.

Roborātia.

Diæta.

CAPVT IV.

De lienis magnitudine vitioſa & inflatione.

QVandoque etiam lienis magnitudo vitiatur. Et quidem interdum à prima conformatione lien magnus eſt. Interdum poſtea ob cauſſas morbificas talis euadit. Veſalius, *lib. 5. de corpor. hum. fabr. cap. 9.* refert, ſe in quodam ſuſpenſo, qui candidiſſimam & glabram cutē habebat, & ſanus erat, adeo grandem inueniſſe lienem, vt parum epati mole cederet. Scribit etiam Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 6. cap.* 8. ſe in nobili fœmina vidiſſe lienem adeò magnum, vt vniuerſum abdominis ſpatium occuparet, quæ tamen plures liberos genuit. Columbus, vt *lib. 15. Anat.* refert, lienes adeo magnos vidit, vt viginti librar. pondus vnuſquiſque excederet. Refert quoque Schenckius, *libr. 3. obſ.* hiſtoriam lienis, qui totum fere abdomen implebat, ponderis librarum viginti trium. Refert etiam Guilielmus Fabricius, *cent. 2. obſ.* 45. in fœmina quadam (quæ ſibi perſuaſerat, fœtum mortuum poſt partum alterius per menſes 14. in vtero remanſiſſe, atque ideo, quod in latere ſiniſtro duritiem oblongam, atque ex inferiore parte rotundam percipiebat, caput infanti repræſentantem, quæ ad ilia vſque ſeſe extendebat, comprehendebátque ſimul regionem vmbilici vna cum dextri lateris coſtis nothis) epar tantæ magnitudinis fuiſſe repertum, vt lobus ſtomachum verſus ſub coſtis ſiniſtri lateris ſpurias tranſgrederetur. Splen quoque immenſæ magnitudinis durus & inferiori parte verſus ilium rotundus, ſanguine adulto plenus, epatis lobo adnatus, conſpiciebatur. Venæ eius, cum arteriis meſaraicis pollicis magnitudinem excedebant. Vas vero breue exiguum & obſtructum erat. Contra interdum planè paruus reperitur. Ita ſcribit Vidus Vidius, *libr. 10. de curat. membratim. cap.* 10. ſe vidiſſe lienem adeo exiguum, vt columbini oui magnitudinem non excederet, adeo durum & compactum vt ferè lapidis duritiem imitaretur. Verùm cum talia vitia in prima conformatione contracta emendari non poſſint, de tribus ſaltem magnitudinis auctæ vitiis, quæ curationem ſuſcipiunt, dicemus. De inflatione, inflammatione, & tumoribus frigidis ac ſcirrho. Et primo inflationem quod attinet, cum lien ſubſtantiæ ſit raræ & ſpongioſæ, interdum à flatu diſtenditur, & cum dolore ſine vlla grauitate in tumorem tollitur, ac cum manu premitur, murmur intus percipitur.

Lienis magnitudo vitioſa.

Lienis inflatio.

Cauſſæ.

Generantur autem illi flatus ex vſu ciborum flatulentorum, caſtanearum, fabarum, bulborum, mellis & ciborum dulcium, atque aliorum flatulentorum. Aqua quoque, præſertim frigida pota ad malum hoc inducendum facit. Humores tamen flatibus generandis apti in primis viis cumulati, etiam ſine ciborum flatulentorum vſu, malum hoc inducere poſſunt. Intemperies præterea frigida aëris ad flatus eiuſmodi generandos facit. E

Cauſſæ

Signa Diagnoſtica.

Tumor & diſtenſio quædam in ſiniſtro hypochondrio percipitur, atque inde ortus dolor aliquis, ſed ſine vllo grauitatis aut ponderis ſenſu, ac lien compreſſus nonnihil cedit, & murmur ibi auditur. Quandoque & ructus accidunt. Si à cibis flatulentis malum ortum habeat, id ex relatione ægri cognoſcitur. Quod ſi nil tale præceſſerit, ad humores vitioſos antea cumulatos mali cauſſa referenda.

Signa

Prognoſticum.

[Prognoſticum.] Cum flatus ſit loco mobilis, facilius, quam alia lienis mala, inflatio eius curatur.

Indicationes & Curatio.

[Indicationes & Curatio.] Flatus diſcutiendus eſt, & cauſſa, à qua ille prouenit, tollenda. Euacuationes ergo, ſi opus ſit, præmittendæ, poſtea flatus diſcutientia intus & extra adhibenda. Exhiberi etiam poteſt *decoctum flor. chamæmel: veronicæ*, in vino generoſo, *diacyminum, diaſpoliticon, diacalaminth. trochiſc. de cappar. aqua zedoariæ.* Vel ℞. *Sem. agni caſti, ammeos, apij, cumini, ariſtol. rot. centaur. minor. cortic. radic. cappar. tamariſci partes æquales*, & cum vino vel aceto in qua per noctem ammoniacum infuſum fuerit. F. Trochiſci. Extra verò inſtituatur fomentatio, *ex cort. rad. cappar. flor. tamariſci, fol. rutæ, calaminth. flor. chamæm. meliloti, ſem. agni caſti, anethi, cumini, baccis lauri* in aqua & aceto coctis. Poſtea inſtituatur inunctio ex *oleo rutaceo, irino, laurino, nardino, de capparibus.* Vel ℞. *Fol. rutæ, abſinth. calaminth.* an. M. ß. *rad. ariſtol. rot. gentian. iridis* an. ℥. ß. *flor. chamæmel. melilot. geniſtæ* an. M. ß. *baccar. lauri* ℥. ſem. Coq. in vaſe duplici, in vini optimi part. ii. & ol. coſtini ac anethini p. i. ad vini conſumtionem; oleum expreſſum vſui ſeruari poteſt. Cucurbita quoque lienis regioni appoſita flatus in eo diſcutit.

CAPVT V.

De Lienis inflammatione.

[Lienis inflammatio.] ET ſi lien, vtpote qui craſſiorem chyli partem attrahit, rarius phlegmone corripitur: Aliquando tamen hoc accidit, vt ex Galeno 6. *de loc. affect.* & 13. *meth. med.* atque ipſa experientia patet. Cum enim venæ & arteriæ ſatis copioſæ in liene inueniantur, ſi eæ vel obſtruantur ab humoribus calidis, vel ſi quis in regione lienis percuſſus ſit, aut ex lapſu eò loci læſus, aut hæmorrhoides vel menſes ſuppreſſi regurgitent, inflammatio inde excitari poteſt. Et eædem cauſſæ, quæ epatis inflammationem, de qua *poſtea* dicetur, excitant, ferè etiam in liene locum habent. Sanguis autem, qui inflammationem excitat, nunc purus eſt, nunc bilem, vel, quod plerúmque fit, humorem melancholicum admiſtum habet, vt Alexand. Trallianus, *lib.* 8. *cap.* 10. docet.

Signa Diagnoſtica.

[Signa.] Cum lien inflammatur, feruor, dolor & tumor in ſiniſtro hypochondrio apparet. Etſi verò ren ſiniſter, vt dextro elatior, lieni propinquus eſt; & propterea doloris ſitus in inflammatione renis ſiniſtri, & inflammationi lienis valde ſimilis eſt: tamen lien, vbi intumiſcit, verſus anteriora magis protuberat & hominem medium quaſi cingit, &, vt Alex. Trallianus habet, non ſolum ventrem & ſtomachum, ſed etiam dextram hypochondriorum partem lienis tumor interdum occupat, atque aliis etiam ſignis lienis & renis ſiniſtri inflammatio diſtinguuntur. Nam liene affecto preſſatio magis percipitur, ob arterias copioſas, quibus lien abundat; & appoſita regioni lienis manu palpitatio quædam percipitur. Febris adeſt continua, quartanæ periodum plerumque obſeruans. Difficultas reſpirandi ſequitur ex diaphragmatis compreſſione. Pedes & genua interdum rubicunda apparent; nares autem & aures exſangues palleſcunt.

Variant autem ſigna pro humoris varietate. Nam ſi ſanguis ſolâ copiâ peccet, dolor & tenſio vehementer vrget, cum magna grauitate. Si bilis admiſta ſit, vrinæ ſunt coloratiores, tibiæ & acres, ſitis vrget, os eſt amarum, cibi faſtidium, vigiliæ oriuntur; quandoque ægri delirant, febriſque tertio die magis affligit. Si ſit admiſta pituita, color eſt pallidus, æger non admodum ſitit, dolor eſt mitior, febriſque quotidie affligit. Si humor melancholicus (quod plerumque fit) admixtus ſit; durities maior eſt, color corporis eſt nigrior, vrina etiam nigricat, adeſtque mœſtitia, & alia humoris melancholici ſigna. Plura videantur de his apud Alexand. Trallianum, *lib.* 17. *cap.* 16.

Prognoſtica.

1. Inflammatio lienis quidem rarior eſt. Si tamen eueniat, diligenter curanda, cùm facilè in ſcirrhum abeat, & multorum malorum cauſſa eſſe poſſit. *[Prognoſtica.]*

2. Inflammatio à ſanguine minus periculoſa eſt, quam quæ bilem, aut melancholiam admixtam habet. 3. Inflammatio, quæ totum lienem occupat, mala, & quo durior, eò peior eſt. 4. Inflammationem epatis in lienis conuerti melius eſt, quam ſi lienis ad epar conuertatur.

5. Ex nare ſiniſtra ſanguinis profluuium vel alui fluxus ſi die critico accidant, & ſigna coctionis præceſſerint, bonum. 6. Soluitur lienis inflammatio, vel quia diſcutitur, vel aliò transfertur, vel hæmorrhagiâ narium aut vrinæ profluuio aut alui fluxu ſanatur, vel in pus mutatur, vel indureſcit.

Indicationes.

[Indicationes.] Quæ in aliis inflammationibus indicationes dantur, & hic locum habent. Sanguis nimium à liene reuellendus, & auertendus, repellendus, deriuandus, quod influxit, diſcutiendum; ipſaque intemperies calida alteranda.

Curatio.

[Curatio.] Statim igitur ab initio vena in ſiniſtro cubitu aperienda. Ipſa etiam vena in talo, præſertim ſi à ſuppreſſa aliqua ſanguinis euacuatione malum ortum habeat, tandem etiam deriuationis gratia hæmorrhoides aperiri poſſunt. Plurimi ſaluatellæ ſectionem in affectibus lienis, & præcipuè eius inflammatione commendant. Verum nondum monſtratum, cur cæteris præferenda ſit, de qua re *de Febribus, lib.* 2. *cap.* 20. dictum, quæ huc referantur. Poſtquam vena ſecta eſt, ſtatim repellens aliquod lienis regioni apponendum, ſed non valdè frigidum & adſtringens, ne humor condenſetur, aut lieni magis impingatur & is induretur, ſed aliquid ex incidentibus admiſcendum, quale eſt acetum. Inungatur quoque & foueatur lien in principio oleo roſaceo & aceto miſtis. Vel ℞. *Ol. roſar. cydonior.* an. ℥. j. *vini auſteri* ℔. v. *aceti* ℥. j. Et cum lana imponatur.

Poſtea humores præparandi & euacuandi ſunt, ne à vicinis locis ad lienem confluant, de quo antea de intemperie lienis cum materia dictum. ℞. *Rad. taraxac.* ℥. j. *cichor. polypod. querni* an. ℥. ß. *fumar. ſcolopendr.* an. M. v. *flor. borrag. bugloſſ.* an. P. j. *paſſular.* ℥. ß. Coqu. *in aqua hordei.* Colaturæ ℞. ℥. ix. Adde *oxyſach. ſimpl. ſyr. byzant. ſimpl.* an. ℥. j. ß. Miſc. pro tribus doſibus. Vel ℞. *Aq. fumar. cichor.* an. ℥. iij. *ſyr. violar. oxyſach. ſimpl. fumar.* an. ℈. vj. Miſce. Poſtea purgatio inſtituatur cum *elect. lenit. ſimpl. vel diacatholico cum ſyr. roſar. ſolutiuo.* Vel ℞. *Rad. taraxac.* ℥. ß. *endiuiæ, fumar. flor. cichor. borrag. violar.* an. P. j. *fol. ſenæ elect.* ℥. ß. *rhabarb* ℈. j. *ſpicæ* ʒ. ß. *cinamom.* ℈. ß. *paſſular.* ℥. ß. Infund. in aqua ſimpl. Colaturæ ℞. ℥. iij *elect. diacathol. vel de ſucco roſar.* ℈. ij. *ſyr. de cichor. cum rhabarb.* ℈. vj. *cremoris tart.* ʒ. ß. Purgatio verò ſemper pro peccantis humoris natura inſtituenda

de quo *de intemperiebus lienis* dictum. A purgatione potus largior non dandus, ſed potius ſitis ferenda, ne humor ad ſubſtantiam epatis feratur. Deinde imponatur tale cataplaſma ℞. *Far. hord. fab. pulu. roſar. rubr. chamæmel. abſinth.* an. ℥. ß. Cum *oleo roſar. & exiguo croci.* F. Cataplaſma. Et ſi caliditas maior ſit, addatur ſuccus portulacæ. Hinc, & vbi feruor remiſit, reſoluentia repellentibus addenda. ℞. *Ol. roſac.* ℥. ij. *chamæmel. lilior. albor. de capparibus* an. ℥. j. Miſce. ℞. *Flor. chamæmel. abrotani, meliloti, lilior. albor.* Coq. ad mollitiem, addatur *oleum roſarum*, & fiat cataplaſma. ℞. *Farin. hord. fabar. ſem. lini, pulu. flor. chamæm. abſinth. abrotani* an. ℥ ß. Coq. in ſ. q. aqu. & aceti. Add. *ol. de capparibus* ℥ j. F. Cataplaſma. Tandem in ſtatu ac declinatione ſolis reſoluentibus vtendum, *ceterach. ſchœnanth. flor. geniſt. chamæmel. meliloti, puleg. abſinth. origano.* Cauendum autem ne nimis diſcutientibus tenuior pars diſcutiatur, & craſſior relinquatur, ac tumor induretur. Itaque ſi indurationis metus ſit, id quod cognoſcitur ex eo, quod dolor & calor remittunt, durities verò remanet, imò augetur, tale cataplaſma applicetur: ℞. *Farin. ſem. lini fœnugræc. hord.* an ℥. j. *caricar. aceto macerat.* num. vj. *adip. anſer. ol. lilior. albor. de capparibus.* an. q. ſ. F. Cataplaſma. Ad reliquias autem materiæ abſumendas medicamenta de obſtructione lienis propoſita vſurpanda.

Si tandem, quod tamen rarius accidit, ad ſuppurationem tendat inflammatio, idque ex dolore maiori & horrore cognoſcitur, & ea præcaueri non poteſt, adiuuanda, ne plures partes putrefiant. Ergo: ℞. *Pulu rad. alth.* ℥ j. *farin. hord. ſem. lini, fœnugræc. tritici* an. ℥. ß. *ficuum* num. iij. Coq. add. *ol. lilior. albor.* ℥. j. ß. F. Cataplaſma. Vel imponatur emplaſtrum diachylon. Poſt vlceris apertionem id detergendum, & poſtea conſolidandum, vt de inflammatione epatis dicetur.

Diæta.

Diæta

Æger in aëre temperato degat, & victu in aliis viſcerum inflammationibus conuenit. Abſtineat in principio à vino, in declinatione tamen aquoſum concedi poteſt.

CAPVT VII.

De ſcirrho, & duris lienis tumoribus.

Scirrhus lienis.

FRequenter verò lien, vtpote qui craſſiorem ſanguinem conficit, & eo nutritur, tumore duro ſiue ſcirrho corripitur, & qui id patiuntur, σπληνικοὶ ſeu lienoſi nominantur. Etſi enim σπληνικοὶ in genere nominari poſſunt omnes, qui liene laborant: in ſpecie tamen veteres eos lienoſos appellarunt, quibus lien à copia humorum melancholicorum & craſſorum infarctus eſt, & imprimis, quibus lien ex humorum infarctu indurait. Eſtque ſcirrhus lienis tumor eius durus, ab humore craſſo & indurato ortum habens. E

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſa autem iſtius tumoris eſt craſſus humor in liene cumulatus ac retentus & induratus, plerumque melancholicus, quandoque tamen etiam pituitam admiſtam habens, &, vt chymici hodie appellant vno nomine, tartareus. Melancholicus generatur ob prauum & craſſum, ad ſuccum melancholicum generandum aptum cibum, labores, vigilias, curas, quæ ſpirituoſam humorum partem abſumere ſolent, & craſſam relinquere, febres item diuturnas, vel ipſius lienis vitium, qui ob debilitatem rectè concoquere vel craſſum expellere nequit. Vnde fit, vt craſſi & excrementitij humores in liene ſubſiſtant, eum obſtruant, & tandem tumorem pariant, in eoque indurentur. Pituitoſi humores cumulantur in iis, qui è frigidis & diuturnis morbis non integrè eualeſcunt, qui in paluſtribus locis degunt, de quibus Hippocrates, *in libro de aëre, aquis & locis*: qui aquas bibunt paluſtres & ſtabiles, iis lienes magni fiunt & pleni, ac ventres duri, quod etiam accidit iis, qui in febribus, vbi ſitis vrget, aquam auidius bibunt. Fit autem hic tumor durus, quando tenuiores humorum partes exſiccantur & abſumuntur, craſſæ verò remanent & indurantur. Mercatus quidem duobus modis duritiem hanc quaſi lapideam B contrahi ſtatuit, cum ſcilicet vel tenuior humorum pars exhalat, craſſior verò relinquitur; vel dum ipſe humor craſſior fit & veluti congelatur ob frigiditatem. Verùm non credibile eſt, in corpore humano tantam poſſe eſſe frigiditatem, quæ humorem congelare poſſit. Itaque vel prima cauſſa ſolum admittenda, quæ tantò facilius duritiem inducere valet, ſi ipſe humor natura ſua craſſior eſt, vel alterum etiam fieri poteſt, ſi in ipſo humore ad duritiem contrahendam, diſpoſitio concurrat, quæ nil aliud eſt, quam vis illa lapideſcendi humori tartareo & craſſo natiua & propria.

Differentiæ.

Differentiæ.

Differunt autem hi tumores, primò; quia alius eſt C incipiens, alius inueteratus; atque ille eſt cum ſenſu, hic ſine ſenſu. Secundò quod alius eſt in toto liene, alius in aliqua eius parte, & aliquando intumeſcit lien ſecundum longitudinem, vt teres quaſi reddatur, aliquando ſecundum latitudinem; aliquando totus ſecundum omnes dimenſiones.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

In tumore duro & ſcirrho lienis tactu manifeſtè tumor & durities lienis deprehenditur, ſicut & Leno ille Cappadox, *in Plauti Curculione act.* 2. conqueritur:

Nunc iam quaſi zona Liene cinctus ambulo,
Geminos in ventre habere videor filios.
Nihil metuo, niſi ne medius diſrumpar miſer.

D Etſi inueteratus ſit & confirmatus tumor, nullus, etſi digitis fortius comprimatur, dolor percipitur, color in facie eſt liuidus & quaſi plumbeus, & vt ex Hippocrate, *de locis in homine*, & Galeno 2. *de natur. facult. cap.* 9. dici ſolet, quibus corpus floret, his lien diminuitur, & contra, quibus lien magnus & tumidus eſt, iis corpus imminuitur, & cacochymicum & male coloratum redditur. Vnde comparatio illa lienis fiſco Regio olim à Traiano vſurpata profecta eſt, vt refert Dion, quia ſicut cum fiſco Regio creſcente ſingulorum priuatæ opes imminuuntur, ſic amplificato liene priuatæ opes ſingularum partium corporis decreſcere dicuntur. Vbi tamen notandum, hoc de magnitudine lienis præternaturali ſolùm accipiendum eſſe. Nam vt ſupra *cap.* 3. dictum, inuentus eſt lien ſatis magnus in quibuſdam ſanis, & qui corpore fuerunt florido. Et ſi officium ſuum ſanguificationis rectè peragat, corpori reliquo, etſi magnus ſit, nihil damni affert. Verum ſi præter naturam humoribus vitioſis repletus intumeſcat, officium ſuum facere rectè non poteſt: Vnde vitioſi & melancholici humores circa lienem primò cumulantur, & deinde in totum corpus diffunduntur, vnde illud floridum & naturalem ſuum colorem amittit, & bono alimento deſtitutum contabeſcit. Adeſt præterea quædam ſpirandi difficultas, & ſenſus ponderis iugulum ſiniſtrum quaſi infra trahentis. Si ventriculus repleatur, poto imprimis aquoſo liquore, ſtatim anguſtia circa lienem percipitur, plerumque etiam pedes inflantur, &

viſcera in cruribus curatu difficilia excitantur, & alia ſæpe Symptomata acciduut, quæ *de ſcorbuto* ſunt numerata.

Etſi verò, vt ſupra dictum, & tumor flatuoſus quandoque lienem corripiat: tamen ex modo dictis, & ſupra *capite 3. de inflatione lienis* propoſitis ſignis hæc duo tumorum genera facile diſcernuntur. Nam in ſcirrhoſo tumore maior eſt grauitas, quam in flatuoſo; Flatuoſus quoque tumor compreſſus cedit, ſcirrhoſus non cedit: Flatuoſus compreſſus murmur & ſonum edit, qualis in ſcirrhoſo non percipitur. Quamuis verò ab humore melancholico plerumque ſit hic tumor: Si tamen Pituita admixta ſit, cognoſcitur id ex cachexia pituitoſa totius corporis.

Prognoſtica.

Prognoſticum. 1. Quidam ſplenetici nihil à pharmacorum vſu vtilitatis percipiunt, neque à reliqua curatione, quanquam gracilior ipſis ſplen euadit: ſed quæ adhibentur, à magnitudine morbi ſuperantur, progreſſu verò temporis aliquibus in hydropem morbus degenerat & intereunt; aliquibus ſplen ſuppuratur, & vbi reſtituuntur; cum quibuſdam verò conſeneſcit durus & magnus exiſtens, & diuturna eſt affectio, non tamen lethalis, Hippocrates, *libro de affectib.* §. 20. Omnis enim ſcirrhus confirmatus cum lienis, tum aliarum partium eſt incurabilis. Nondum verò inueteratus, curari quidem poteſt, ſed difficulter.

2. In lienoſis difficultas inteſtinorum ſuperueniens, bonum eſt, *6. aph. 48.*

3. Qui lienoſi difficultate inteſtinorum corripiuntur, eos ſuperuenientem longam Dyſenteriam aqua inter cutem ac leuitas inteſtinorum excipit, & moriuntur, *ibidem aphor.* 43. Nimirum, vt Galenus explicat, quibus longo tempore lien induruit; iis ſuperueniens dyſenteria malum ſoluit, ratione tranſlationis & euacuationis humorum craſſorum melancholicorum qui in liene infixi erant: Si tamen immoderatior ſit dyſenteria, labefactatus prauorum humorum tranſitu inteſtinis cum vires ipſorum, tum calidi innati *ευμμετρία* in venis & viſceribus perit, vnde Hydrops & Lienteria ſequitur.

4. Melancholicum morbum incipientem hæmorrhois plerumque prohibet, & iam effectum remouet, immoderatum etiam lienem ſanat, Galenus, 6. *Epid. com. 6. aph. 8.*

In ſcirrho lienis inueterato, ſi epar non trahatur in conſenſum, homo diutius ſupereſſe poteſt, ſcribitque Foreſtus, ſe matronam nouiſſe, quæ 30. annos dolore lienis laborauit, & tamen conſuetas functiones ſine dolore obierat.

Indicationes.

Indicationes. Tumor hic, quia durus & frigidus eſt, poſtquam toto corpori proſpectum, emollientibus & calefacientibus curandus, vt Galenus, 2. *ad Glaucon. cap.* 4. docet; ideoque adhibenda medicamenta, quæ calorem habent tepidum, humiditatemque mediocrem. Vehementer enim calefacientia & exiccantia tenuioribus partibus diſcuſſis, id quod remanet, tanquam lapidoſam concretionem relinquunt, teſte Galeno, 14. *meth. med. cap.* 4.

Curatio.

Curatio. Vniuerſalibus igitur, de quibus ſupra de Intemperiebus lienis dictum, præmiſſis, vbi curationis ſpes ſupereſt, emollientia, attenuantia & aperientia medicamenta paulò valentiora vſurpanda, quæ tamen citra inſignem caliditatem id præſtent, ne diſſipata tenuiore parte craſſius humor vehementius aduratur. Talia ſunt amara præcipuè, quibus vehiculi loco & penetrationis gratia acetum & oxymel

A addi poteſt, de quo Galenus, 13. *meth. med. cap.* 17. Et 14. *meth. med. cap.* 5. & 2. *ad Glaucon. cap.* 5. Quibus adhibitis per interualla purgantia interiicienda, inter quæ præcipuè vtilia ſunt folia ſenæ, helleborus niger & eius extractum, extractu panchymagogum, quibus Chymici ☿ium dulcem, vt & ☿ vitæ gr. aliquod admiſcere ſolent. Conueniunt ergo hic ea, quæ ſupra de obſtructione lienis ſunt propoſita, quæ etiam incipientes duros lienis tumores ſanant. Et quidem alia ſunt calida, vt *chamædrys, chamæpithys, ceterach, thymus, epithymus, fumaria, agnus caſtus, lupulus, centaur. min. calaminth. rad. aperientes, filicis*, cuius radicis magna & peculiaris in affectibus lienis eſt efficacia, *ra-*

B *dic. polypod. ſem. geniſt. cortices & fructus capparum. Cortices tamariſci, fraxini, ſambuci, ſcylla, ammoniacum, bdellium, galbanum.* Alia frigida vel temperata, vt *cichoracea, & intybacea omnia, ſem. 4. frigid. maior. & minor. flor. borragin. bugloſſ. capill. ♀ lingua ceruina.* E quibus varia fiunt medicamenta: E compoſitis ſunt: *ſyrup de ſcolopendr. byzant. ſ. & compoſ. ſyrup. de fumar. cochlear. trochiſci de capparibus, de eupatorio, de ſcolopendrio.* Extra applicentur *ol. lilior. alb. ſambucin. de cappar. amygd. amar. rutac. nardinum, vnguent. dialth. Agrippa, de artanita empl. diachyl de meliloto.* Præmiſſa ergo primarum viarum euacuatione talis potus præparetur. ℞. *Radic. aperientium aceto mace-*

C *ratar* an. ℈. ij. *cuhor. polyp. quern.* an. ℥. ß. *cortic. rad. cappar. tamariſc.* an. ℈. iij. *flor. geniſt. borrag. bugl.* an. P. j. *ſem. aniſi, agni caſti, melonum* an. ℈. ij. *paſſular. maior. exacinatar.* ℥ j. *ficuum* num. iv. Coqu. *in aq. chalybeata.* Colaturæ ℞ ℔. j. *ſyr. byzant. ſ. de ſcolopendr. oxyſacchar. compoſ.* an. ℥. j. F. Potus pro 4. doſib. Hinc paretur talis purgatio ℞. *Rad. filicis, polypod.* an. ℥ ß. *ceterach.* M. j. *chamædry.* M. ß. *fol. ſenæ elect.* ℥. j. ß. *hellebor. nigri præp.* ℥ j. *rad. gialapæ* ℈. j. *galang. cortic. citri. ſemin fœniculi* an. ℈. ij. Infundantur in ſufficiente quantitate aquæ ſimpl. Colaturæ ℞. ℥. x. *ſyrup. de ſcolopend. de quinque radicibus* an. ℈. j. ß. F. Potus pro 3. vel 4. doſibus. Vel vſurpentur Pilul. tartareæ ſupra deſcriptæ. Vel ℞. *Ammoniaci aceto diſſoluti & percolati* ℈ j. *aloës roſ.* ℈. ij. *pil. de tribus* ℈. j. *ſa-*

D *lis abſinth. fraxini* an. ʒ. j. *ol. aniſi* gr. iv. F. Maſſa, detur ʒ. j. vel ʒ. ij. Hinc prior aperiens potio repetatur, vel talis exhibeatur. ℞. *Decocti aperientis maioris* ℥. viij *oxymel. helleborat.* ℥. ij. *ſyrupi de ſcolopend.* ℥. j ß. *aqu. cinamom.* ℈. ij. *ſpiritus ſalis* ʒ. ß. *vel ſpir. tartari compoſ.* ʒ. j. Miſce pro 3. doſibus. Vel exhibeantur trochiſci de capparibus & ſcolopendrio ſupra propoſiti: Foreſtus hoc arcanum ſui Præceptoris Benedicti Faventini eſſe ſcribit: ℞. *Rad filic.* ℥ j. *cuſcutæ* ℈. ij. Coqu. in vini potentis ℥ viij. ad tertiæ partis conſumptionem. Colatura propinetur. Vel ℞. *Conſerv. fumar. chamæpithyos, cochlear. borrag. bugloſ. fl. geniſtæ* an. ℥. j. *rad. con-*

E *dit pimpinell.* ℥ ß. *trochiſc. de capparibus* ℥. j. *ſpec. diarrh. abbat.* ʒ. j. Cum *ſyrupo byzant. ſ.* F. Electuarium, de quo mane & veſperi detur Vnc. ß. vel Drach. vj. Efficaciſſimum etiam eſt remedium decoctum Ligni tamariſci, eo modo paratum & exhibitum, quo decoctum ligni Guaiaci parari & exhiberi ſolet. Vt ℞. *Rad. vel ligni tamariſci* ℔. j. Coqu. ad conſumptionem dimidiæ partis, cui & alia lieni accommodata addi poſſint. Efficacius autem erit medicamentum, ſi in aqua chalybeata coquatur. Eſt & valde vtilis Oxyſacchara ſcyllitica hæc: ℞. *Cort. rad. cappar.* ℈ vj. *tamariſc.* ℥. ß. *ſpicæ, aſari, ſchœnanth* an ℈ j *ſcolopend ſem. aniſi, ſeſeleos, cumini, roris marini* an ℈ ß. Infundantur aliquot diebus *in aceti ſcyllitici* ℔ ß. *vel ſuffic. quant.* Deinde colentur C

laturæ adde *ſacch. albiſſ.* q. ſ. Coqu. ad ſyrupi conſiſtentiam. Veteres vt peculiari proprietate iuuans commendarunt ſplenem aſini ſylueſtris & equi, ac epar lupi, quæ pulueriſata dentur ad Drach. j. cum liquore conueniente. Galenus, 9. *de compoſit. medic. ſecundum, loca capite* 2. vt & Aëtius ex Aſclepiade, qui id primum porcello per triduum exhibuit, & diſſectum poſtea ſine Liene inueniſſe dixit, hoc repetunt. ℞. *Tamariſci* Drach. ij. *piper. albi ſpic. nardin. ammoniaci thymiamatis ſcolopend.* an. Drach. j.

Arida tundantur & cribentur, ammoniacum aceto diſſoluatur, reliquiſque addatur, & trochiſci formentur, quorum doſis Drach. i. cum oxymelite vel aliquo liquore. Et habet Galenus *allegato loco* plurima alia ex antiquis medicamenta huic affectui accommodata, quæ ibi videri poſſunt. Vtilis eſt & ſuccus allii ſylueſtris, cum decocto aliquo ſplenetico. Radicem quoque filicis peculiari proprietate affectibus Lienis prodeſſe ſupra diximus. Commendatur etiam ad Lienis affectus Galyopſis ſ. Lamium, cuius puluis cum cibo datur. Celſus, *lib.* 4. *cap.* 9 pro minuendo Liene dat ieiuno abſinth. decoct. poſt cibum verò aquam, in qua candens ferrum ſubinde eſt extinctum: Ita enim coerceri Lienem, quod animaduerſum ſit in animalibus quæ apud fabros ferraries educata exiguos lienes habent. Et omnino ferrum ac chalybs in obſtructionibus & tumoribus duris Lienis magnæ efficaciæ eſt, qui ab ipſo viſcere humores craſſos potenter abſtergit. Iddeoque reliquis medicamentis, quæ vim habent melancholicos & craſſos humores purgandi, & duritiem Lienis emolliendi admiſcendus eſt, de quo *de aff. Hypochondriac.* dicetur. Exhibetur vero variis modis, vt ibidem dicetur. Poteſt v. g. eius vncia vna cum cinamomi ℈. iii. in vini ℔. i. infundi & vinum exhiberi. Vel ℞. *Rad. polypod. quern. filicis, cort. rad. cappar.* an. ℥. j. ß. *ceterach, chamædryos* an. M. ß. Coqu. in ſ. q. aqu. ſimpl. Colaturæ ℞. ℔. j. *Mellis vel ſacch.* ℈. iv. *chalybis præpar.* ℥. j. ß. F. Syrupus. Vel paretur tale Electuarium. ℞. *Cortic. tamariſc. rad. cappar. rad. glycyrrh. ſem. erucæ, agni caſti, ceterach, ſem. endiu.* an. ℈. j. *croci* ℈. ß. Pulueriſ. ſubtiliſſimè; pulueriſatis adde *chalybis præpar.* ℥. ii. Cum *melle vel ſaccharo vel ſyrupo de ſcolopendr.* F. Electuarium, cuius doſis ℥. ß. Si libet hoc Electuarium parare vt ſimul purget: ℞ *Fol. ſenæ elect.* ℥. iii. *epithym. polypod. quern.* an. ℥. i. *hellebor. nigri* ℥. ß. *cortic. citri, ſemin. fænic. caryoph.* an. ℥. i. *flor. borrag. bugloſſ. geniſt.* an. M. ß. Coqu. in ſ. q. *aquæ* Colaturæ add. ſacch. q. ſ. Coqu. ad ſyrupi conſiſtentiam, cui addantur *ſpecies modò dictæ*, & F. Electuarium. Electuaria etiam tria chalybeata extant apud Vid. Vidium *de curatione membratim*, *lib.* 10. *cap.* 11. quorum præparandi ratio hæc eſt. 1. ℞. *Pip. Zinzib.* an. ℈. iv. *cardamomi, caryophyllorum, doronicorum croci* an. ℈. ii. *tamaricis rad. capparum* an. ℥. ß. *ſem. aniſi baſilici* an. ℈. i. *marrubij aſplenij vtrinſque in tenuem puluerem redacti* an. ℥. ß. *ſcobis chalybis tenuiſſimæ præparatæ ex aceto* ℥. x. *mellis deſpumati* ℔. iv. Miſceantur omnia ſimul, antea diligentiſſimè contuſa, ac conficiatur Electuarium, cuius 4. vel 5. drachmæ per integrum menſem quolibet mane ieiuno ſtomacho aſſumendæ. 2. Huic ſimile eſt (licet adhuc validius) quod ℞. *Betonic.* ℥. viii. *croci* ℈. iv. *maſtiches ſcobis eboris glycyrrhizæ, ſem. fænigræci, aniſi, fæniculi, cymini, ſileris montani, melanthij, apij, vrticæ lactucæ, fol. capill.* ♀. *marrubij, aſplenij* an. ℥. j. *tamaricis, ſem. portulacæ, nuc. moſchat. cinamomi, zingib. caryophyll.* an. ℥. ß. *ſemin. lini, ammoniaci* an. ℈. j. *eupatorij* ℥. ß. *ſpicæ nardi* ℈. ij. *ſchœnanth.* ℈. j. *ſcobis chalybis tenuiſſimæ prep.* ℔. j. *mell. deſpumati* q. ſ. Terantur terenda ſubtil. & cum *melle* miſceantur, & F. ſ. a. Elect. eadem ratione, qua præcedens exhibendum. 3. ℞. *Conſ. rad. ari* ℥. i. *ſcolopend.* ℥. ii. *trochiſc. de capparib. de agno caſto* an. ℈. i. ß. *ſpecier. diarrh. abb. diacurcumæ* an. ℈. ii Terantur diligentiſſ. quæ teri poſſunt, ac ſimul miſceantur & cum ſerapio ex ſcolopendrio fiat Electuarium. Cuius æger capiat quolibet mane quatuor horis ante cibum Drach. iii. vel iv. & ſuperbibat aliquid *aqu. cuſcutæ, vel ſcolopendr. aut calaminth. vel etiam vini albi odorati*, in quo *ignitæ chalybis laminæ* ſæpius fuerint extinctæ. Externa medicamenta ſint mixta ex emollientibus & digerentibus, vel emollientia & digerentia per vices adhibeantur, ne partibus tenuibus diſcuſſis & craſſis relictis tumor durior reddatur. Primò nimirum adhibeantur emollientia, poſt emollientia vſurpentur digerentia, hinc iterum emollientia, poſt rurſum digerentia. Emolliunt, *Althæa, malua, lilij radix, ſemin. lini, caricæ.* Digerunt hic & attenuant, *flores chamæmel. melilot. geniſt. ſem. agni caſti, cortic. radic. cappar. tamariſci, rad. aſari, cyclamini, folia rutæ, ceterach, ſem. ſinapi, myrrha*, & alia huiuſmodi Lieni dicata. Vtilia ſunt & *ammoniacum, bdellium, galbanum, Emplaſtrum diachylum ſimplex, Juncatum & compoſitum, de meliloto, oleum lilior. albor. de cappar. amygdal. dulc. & amarar. adipes & medullæ.* vt: ℞. *Fol. & rad. althææ, rad. bryoniæ, cortic. rad. capparum, tamariſc.* an. ℥. i. *ceterach, flor. geniſt.* an. M. i. *ſem. agni caſti* ℥. ß. Coqu. in ſ. q. aquæ & aceti, & decoctum calidum cum lana, aut ſpongia lienis regioni applicetur. Foreſtus, *lib.* 10. *obſ.* 8. hoc vtitur. ℞. *olei de cappar. lil. alb. butyr. ſine ſale recentis* an. ℥. ß. *ſucci bryon. cyclam.* an ℈. v. Coq. ad ſuccorum conſumptionem. Poſtea addantur *ammoniaci aceto diſſoluti* ℈. ii. ß. *pinguedinis gallinæ medullæ crurum vituli, œſypi humidæ* an. ℥. ß. *pulu. cort. rad cappar. tamariſci, ceterach, rad. filicis* an. ℈. ß. *ſemin. geniſtæ, agni caſti* an. ʒ. i. *ceræ parum* F. Vnguentum. Efficaciſſimum medicamentum paratur ex ſucco flores ſambuci mixto cum decocto maluæ & oxycrato. Vel ℞. *Vnguent. dialth. ſucci ſummit. ſambuci* an. ℥. j. *ol. de cappar.* ℥. ß. *Ceræ parum*, F. Vnguentum. Vel ℞ *Ol. lilior. albor. amygd. amarar. de cappar. rutæ, chamæm. vini albi* an. ℥. iij. *pulu. rad. alth. maluæ filicis* an. ℥. ß. Coq. ad vini conſumptionem & colentur cum forti expreſſione. Colaturæ adde *aceti* ℥. j. ß. *pulu. rad. cyclam. bryoniæ, Nicotianæ*, an. ℈. ij. Coqu. ad aceti conſumptionem, iterumque colentur & exprimantur. Tandem addatur *ammoniaci & bdellij aceto diſſolutor.* an. ℈. ij. F. Vnguentum. Vel ℞. *Ol. chamæmel.* ℥. ß. *de cappar.* ℈. vi. *rutæ* ℈. ij. *medullæ crurum vituli* ℈. iij. *croci* ʒ. ß *aceti* ℈. ij. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum. Vel applicetur tale cataplaſma: ℞. *Sem. malu. alth. fœnugr.* an. ℈. j. *lini* ℈. ij. *fol. maluæ, alth. parietar.* an. M. j. *rad. cucumer. aſinini, bryoniæ* an. ℥. j. *betæ: lilior. albor.* an. ℥ ß. *ſcyllam.* num. j. Coqu. in aqu. chalybeata cum aceti parte ſexta, F. Cataplaſma, cui ſi libet, oleum de capparibus addi poteſt. Hieronym. Fabric. ab Aquapend. ad induratum lienem hoc cataplaſma valde commendat, quod fit *ex duabus partibus ammoniaci aceto diſſoluti, vna ſucci Nicotianæ, dimidia reſinæ & terebinthinæ, & ſucci ebuli cum oleo de capparibus & cera ſufficiente quantitate miſtis*, eoque induratos Lienes ſe curaſſe refert.

Emplaſtrum efficaciſſimum *ex cicuta & ammoniaco aceto diſſoluto* habet Heurnius, *method. ad praxim libro* 1. *capite* 10. quod ita paratur: ℞. *cicutæ* M. iv. *ammoniaci* ℔. ß. Infunde *aceto acerrimo* dies octo: dein bulliant, dum ammoniacum ſoluatur.

hinc per pannum fortem lineum validè exprimantur, iterumque expreſſus liquor ebulliat quinquies, & adiecta *cera* cum *oleo amygdalar. dulc.* Fiat Emplaſtrum. Idem quondam hydropicum ex Scirrho Lienis laborantem ſpongiâ aquâ calcis viuæ madida, vſuque eius continuato & hydrope & ſcirrho Lienis liberatum fuiſſe teſtatur. Hiſtoria curati in milite quodam Lienis indurati, eſt apud Trallianum, *lib.* 8. *cap.* 13. talis.

Hiſtoria curati lienis indurati.

Cum ad eum veniret miles totam lienis regionem barbaricis fermentis multam habens, duobus tribuſue diebus medicamentis per os datis ipſum purgabat, & deinde diligentem ei curam in ſingulis conuenientibus remediis offerendis adhibebat. In cibo ptiſanæ cremorem quotidie porrigebat oxymelite conditum, & piſces ſaxatiles. Ex auibus autem gallinas, perdices, aliaque concoctu facilia, boni ſucci & probè macerata. Prohibebat ei quæcunque viſcoſos & craſſos humores generant; ſimiliter & carnes bouillas, ſuillas, ouillas, caprinas, & hædinas: item aues, quæ in aquis paluſtribus degunt, omneſque piſces paluſtres & pelagios, præſertim qui duras & craſſas, non albas carnes obtinent: adhuc polypos, malos, ſepias, orphos, oſtrea, conchas, bulbos, placentas ex melle & chidro, & quæcunque inflant, duraque & craſſa, vel cruda ſunt. Vinum improbatum craſſum, nigrum & adſtringens: dandum autem eſt quale Hippocrates præcipit, quod neque craſſum, neque valde frigidum, neque calidum exiſtat.

Potui verò dabat vinum, in quo capparis radicem, ſcolopendrium, & myricæ radicum corticem decoxerat: initio quidem ſingulas herbas per ſe exhibebat, deinde ex poſca, aut oxymelite, aut ſolo aceto coctas interdum: etiam in puluerem redactas cum ſupradictis liquoribus citra coctionem per interualla dabat, idque non plus, quàm duobus vel ternis diebus. Q[illegible] & oxymeli purum per totam hyemem propinabat: nonnumquam cum aqua calida, in qua prædictæ herbæ decoctæ fuerant, ante & poſt cibum, die & nocte, quandocunque volebat æger, potui offerebat.

Poſtea vere primum ineunte, cum æger multum ſe recollegiſſet, fortiora medicamenta exhibebat. Ac mox inter initia veris ſanguinem ex brachio ſiniſtro copioſè detrahebat & poſt dies viginti quinque hoc medicamento, quod ſequitur, vtebatur. ℞. *Spicæ nardi, cort. rad. cappar. fol. myricæ. herbæ aſplenij, ſquamæ ferri* an. ℈. xviij. *myrobal* ℈ x. *ammoniaci ſuffiminis* ℈. xviij. *polytrichi* ℈. vj. *ſtœchad.* ℥ ß. *ſcolopend.* ℈. iij. Ex *oxymelite* fingantur paſtilli pendentes ſinguli *drachmam vnam*, quorum vnum oxymelite dilutum potui dabat. Poſtea verò cum lien probè eſſet explicatus, medicamenta ad ciendam aluum dabat, ac otioſos humores validioribus, nempe hieræ colocynthidos drachmis tribus euacuabat. Inchoante iam æſtate non tres drachmas, ſed quatuor exhibebat, ita vt à prædictis medicamentis nullo die cederet. Vbi ſanitati propemodum eſſet reſtitutus, cyclamini radicis drachmam ex mulſa deinceps, ſemel aut bis, poſt ſingulas potiones offerebat. Antiqui cæteris nil iuuantibus ad vſtionem lienis accedebant; ſed eam vt crudelem non immeritò improbat Hieronymus Fabricius ab Aquapend. *de oper. chirurg. abdom.* vbi & aliam chirurgorum quorundam de liene curando opinionem recitat. Cardanus etiam 8. *de rerum varietate cap.* 44. *& in arte parua*, mirabilem lienis duri curandi rationem habet; lieni nimirum ſcirrhoſo linteum vel chartam, & quidem in formam crucis imponit, hinc ſecurim apponit, quam ligneo malleo, vel claua ferrea ſex vel ſeptem ictibus percutit, atque hoc modo lienem durum, cute non diuiſa ſanari exiſtimat. Verum enim verò ſunt hæc rationi nullo modo conſona. Refertque *allegato loco* idem Fabricius, accidiſſe ſemel, vt ſecuris acies ſub vehementi percuſſione & chartam & abdomen, & lienem vnico ictu præciderit cum morte ipſius ægri.

Diæta.

Diæta.

Aër ſit purus & temperatus, non craſſus, cibi ſint boni ſucci, & vi attenuandi præditi, cuiuſmodi ea ſerumque acria ſunt, ideoque condiantur thymo, hyſſopo, baccis iuniperi, & ſimilibus. A carnibus duris, lacticiniis, à caſeo veteri, à placentis & dulciariis & à dulcibus omnibus, quibus lien facilè intumeſcere ſolet, à piſcibus viſcidis æger abſtineat, frequenter vtatur capparibus & floribus geniſtæ aceto conditis: nec bibat multum, quod lienem inflat; bibat verò vinum mediocris ætatis, non auſterum; quod ſi potentius ſit, aqua chalybeata diluatur, vel paretur vinum aut cereuiſia medicata è ligno tamariſci, lingua ceruina, ceterach, abſinthio, aut bibat æger è poculis è ligno tamariſci paratis. Exerceatur & ambulet ante cibum; iras & animi mœrorem vitet.

Calculis Lieni.

Calculi lienis.

Non ſolum autem lien indureſcit, ſed quandoque etiam lapides è materia tartarea in eo generantur, eodem modo, quo in aliis partibus, quod malum plerumque incurabile eſt, & non niſi poſt mortem ſectione deprehenditur. Si tamen lapis minus durus eſt, medicamenta hactenus propoſita attenuantia, & quæ calculum frangunt, vſurpari poſſunt.

CAPVT VII.

De Lienis Vulneribus.

Signa Diagnoſtica.

Vulnus lienis. Signa

INterdum etiam lien vulneratur, cuius equidem vulneris ſuſpicio eſt, ſi gladius, vel telum è regione lienis abdomen penetrauit. Quia tamen tela talia etſi abdomen penetrent, lienem ſemper non attingunt, ſignis aliis præterea opus eſt. Cognoſcitur autem lienem vulneratum eſſe ex eo, quod ſanguis niger è vulnere erumpit, ſæpe etiam vomitu vel per aluum elicitur; plerumque vnâ dolet ventriculus, ſitis excitatur, & dolor ad iugulum vſque aſcendit.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Vulnera autem iſta periculoſa, imò ſæpe lethalia ſunt, ſi non alia de cauſſa, certè ob ſanguinis effuſionem; cum lien multas arterias & venas habeat. Vnde de periculo vulneris iudicandum è loco; in quem vulnus inflictum. Si enim ſolùm ſubſtantia lienis & eius ſuperficies vulnerata eſt vulnus tale non neceſſariò lethale eſt. Si verò ipſa lienis magna vaſa ſint vulnerata, vulnus lethale habendum. Plinius quidem, *lib* 11. *nat. hiſt. cap.* 37. & ex eo alij lienem curſoribus, cum impedimentum iis afferat; eximi poſſe ſcribit: verum rectè Cœlius Aurelianus, *lib.* 3. *chronic. paſſ.* ſcribit, lienem exſcindendum vel vrendum eſſe, voce quidem dictum fuiſſe non officio completum. Cum enim tot inſignes arterias habeat, id ſine periculo fieri non poſſe, manifeſtum eſt.

An lienis exciſio tuta ſit.

Curatio.

Curatio.

Curantur verò lienis vt aliorum viſcerum vulnera. Et quidem naturæ præcipuæ hic partes ſunt. Vt tamen Medicus eam adiuuet, potiones vulnerarias exhibere poteſt. vt. ℞. *Rad. conſolid. maior.* ℥ ß.

veron. M. j. *agrimon. ceterach, hyperici* an. M. ß. *ſaniculæ, pyrolæ* an. P. j. *flor. roſar. rubr.* M. ß. *paſſul.* ℥. j. Coq. in ſ. q. aquæ in vaſe clauſo, Colatura aromatizetur *cinamomi* ℈. iij. Poteſt tamen prius, ne affluxus fiat, materiæ ad lienem, clyſter iniici. Interdum in vulneribus lienis pus per vrinam expurgatur, quod ſi animaduertat Medicus, medicamenta vrinam mouentia, ex radic. fœniculi, ſem. frigid. 4. maioribus, ciceribus rubris & ſimilibus exhibere poteſt. Per quas autem vias rectè euacuatio fiat, alii aliter docent. Quidam per ramum ſplenicum ad venam portæ, hinc ad epar, & per epar ad venam cauam, & tandem ad emulgentes pus peruenire ſtatuunt. Verum via hæc nimis longa eſt, & per multas ambages. Breuior longè via eſt per cœliacam arteriam ad arteriæ magnæ truncum, & hinc ad emulgentes arterias.

CAPVT VIII.

De Vlceribus Lienis.

Cauſſa.

Vlcera lienis Cauſſæ.

POſt vulnera malè curata interdum vlcus in liene relinquitur; præcipuè verò poſt tumores & inflammationes lienis vlcera eiuſdem ſequuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Præceſſerunt vulnera vel tumores & inflammationes lienis, & ſedata inflammatione & ſymptomatibus, quæ ei coniunguntur, nihilominus dolor in ſiniſtro latere percipitur, præcipuè ſi homo moueatur & exerceatur, & interdum pus vel vomitu vel per aluum vel per vrinam excernitur, nunc purum & coctum, interdum feculentum, nigrum, liuidum ac ſanioſum, quibuſdam etiam integræ lienis particulæ.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Si malum recens ſit, curationem ſuſcipit; ſin diuturnum, incurabile eſt, & plerumque hominem lenta morte enecat. Refertque Franciſcus Rouſettus, *de partu Cæſareo ſect.* 4. *cap.* 5. in quibuſdam lienis parenchyma adeo abſumptum repertum fuiſſe, vt ſola membrana remanſerit, quod ſæpe in renibus accidit.

Curatio.

Curatio.

Curationis autem ratio in eo conſiſtit, vt pus expurgetur, & vlcus abſtergatur, tandemque conſolidetur. Quapropter ſi pus vomitu vel per aluum eiiciatur, hydromel exhibendum. Si per vrinam, cum eodem hydromelite emulſio ex ſeminibus quat. frigid. maior. paranda & exhibenda, & radicum aſparigi, glycyrrhizæ in hydromelite vel ſero lactis coctar. potio exhibenda. Ad conſolidandum verò exhibeatur thus, maſtiche, ſpica cum aqu. mellis, veronicæ, plantaginis vel harum decocta, vel decoctum *capite præcedente* propoſitum.

CAPVT IX.

De Actione Lienis propria læſa.

Actio lienis læſa.

ATque hactenus morbos lienis abſoluimus, iam de ſymptomatibus, quæ eidem accidunt, agendum. Et quidem actiones lienis quod attinet, antiqui equidem, vt aliquoties iam dictum, lienis officium id ſaltem eſſe putârunt, vt excrementum melancholicum reciperet. Verum non ſine cauſſa, & multis rationibus moti recentiores ipſi etiam ſanguificandi munus tribuerunt, vt in Inſtitut. & ſu- A pra *cap.* 1. id explicatum. Hæc ergo eius actio variis modis lædi poteſt. 1. Primò enim cum craſſiorem chyli partem pro ſanguine viſceribus in ventre inferiore nutriendis apto generando attrahere debeat. Hæc eius functio læditur, cum vel non attrahit aut diminutè attrahit, vnde craſſior chyli pars ad epar tranſit & ſanguis feculentus ac minus laudabilis inde generatur, vel citius ac auidius quam par eſt, & quidem chylum ac potum crudum ad ſe trahit, vnde obſtructiones in eo generantur. Prius accidit, primò vel ob lienis imbecillitatem ex aliqua intemperie, vel ob viarum anguſtiam, cuius cauſſa eſt vel compreſſio à tumore aliquo, vel obſtructio à craſſo humore aut calculo, de quo ſupra dictum. Poſterius euenit, B lienque nimis auidè attrahit, ob calidam intemperiem præcipuè. Quomodo actio lienis lædatur.

2. Attractus ad lienem chylus in ſanguinem ſui generis mutari debet, quod non bene fit vel læſa facultate & ob eius imbecillitatem, vel ob errorem externum. Prius quod attinet, cum in omni coctione alimentum attenuari & ita præparari debeat, vt corpori alendo aptum fit, ſi lien eſt imbecillus, hoc non rectè expeditur, ſed ſanguis feculentus & craſſus inde generatur, qui partibus Ventris inferioris, quæ eo nutriuntur, non parùm incommodi affert. Ob errorem externum verò actio lienis læditur, cum ob cibos mali ſucci chylus craſſus & humore melancholico ac tartareo generando aptus ad lienem tranſmittitur, è quo ſanguinem bonum generari impoſſibile eſt. C Et plerumque acida cruditas in lienis coctione accidit, & ſicut vinum in acetum degenerat; ita etiam cum chylus in liene non bene elaboratur, in acidum humorem vertitur, qui interdum magnâ copiâ in ventriculum effunditur, & hinc vomitu reiicitur, ac dentes acore ſuo ſtupidos reddit. De quo etiam dicetur, *part.* 5. *ſect.* 1. *de affection. hypochond.* & *ſect.* 2. *de ſcorbuto cap.* 3. & *ſeq.* Quæ ibi videantur.

3. Cum in omni coctione quædam excrementa proueniant, in lienis quoque coctione idem euenit, & duo proueniunt, vnum tenuius, & ſeroſus ſcilicet humor, alterum craſſum, & propriè melancholicum dictum, quæ per conuenientes vias, partim D per aluum, partim per vrinam euacuari debent. Quod interdum non fit ob vaſorum anguſtiam, cum vel tumores ea comprimunt, vel humores craſſi & viſcidi obſtruunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Vt autem aliæ actiones læſæ, quæ circa viſcera nutritioni dicata accidunt, non ſeipſas manifeſtant, ſed non niſi ex iis, quæ præceſſerunt, & præcipuè ſequuntur, cognoſcuntur idem etiam in lienis actionibus euenit. Primò quæ nimirum ſi diætæ ea ratio, quam locis modo allegatis propoſuimus, præceſſerit, lienis actiones inde vitiari credibile eſt. Neque enim errata primæ coctionis corriguntur in ſecunda.

Deinde verò ſiue attractio, ſiue coctio, ſiue expulſio excrementorum in liene lædatur, varia in cor- E pore incommoda inde percipiuntur. Etenim ſi chylus primò ille craſſior à liene non attrahatur, ad epar cum reliquo tranſmittitur; & ſanguis ex eo feculentus, craſſus & vitioſus generatur. Qui in venas poſtea diffuſus, & in iis putreſcens varia mala excitat. Extra verò venas protruſus, ſi aduſtus non ſit, nec erodens, iterum nigrum, aut certè corporis colorem liuidum ac plumbeum progenerat. Si verò aduſtus ſit & acris, ſcabiem, vlcera, cancrum, ſcorbutum & ſimiles affectus excitat. Si verò nimis auidè & citò cibum & potum lien ad ſe trahat, cognoſcitur id ex vrina poſt potum nimis citò reiecta, vnde obſtructiones & tumores lienis excitantur.

Si autem ſanguificatio in liene non bene perficia- A tur, ſanguis inde craſſus atque excrementi melancholici maior copia generatur, vnde omnia viſcera in ventre inferiore malè nutriuntur & ob excrementi melancholici copiam nauſea & vomitus humoris acidi prouenit, vel ſi retineatur, caninam appetentiam excitat, aut æſtu ebulliens & euaporans delirium melancholicum & melancholiam hypochondriacam parit. Si in inteſtina extrudatur, colicam, & pertinaces ventris dolores, vel alui profluuium & dyſenteriam, eamque ſæpe lethalem procreat, & alia mala plurima, quæ *de ſcorbuto, & affection. hypochondr.* enumerabuntur. Eadem ferè accidunt, cum excrementum melancholicum per conuenientes vias non euacuatur.

Curatio.

Curatio. Cum autem actiones læſæ hæ omnes vel ab errore externo vel à morbis actionem lienis lædentibus oriantur, præter ea, quæ ſupra *de morbis lienis* dicta ſunt, plura afferre opus non eſt, ſed tota curandi ratio ex iis, quæ ibi dicta ſunt, & *de ſcorbuto & affectione hypochondriaca* dicentur, patet.

CAPVT X.

De Lienis doloribus.

Cauſſæ.

Lienis dolores. Cauſſæ. INter actiones lienis læſas eſt etiam dolor eiuſdem, qui, vt alij dolores, oritur à ſolutione continui, & quidem membranæ, qua lien tegitur. Fit autem ſolutio continui, quando membrana illa diſtenditur. Quod accidit in inflammatione lienis, eiuſdem inflatione, obſtructione, & tumoribus, vlceribus, vt & cauſſis externis, lapſu ſcilicet, & percuſſione.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Dolor ipſe per ſe manifeſtus eſt, & in hypochondrio ſiniſtro percipitur. Quia tamen etiam in muſculis, lienis regioni incumbentibus, & peritonæo, eò loci, vt & colo inteſtino, dolor eſſe poteſt, qua ratione hi dolores à dolore lienis diſcernendi ſint, dicendum. Et imprimis cauendum, ne dolores illi punctorij, qui in lateribus, plerumque verò ſiniſtro (Germani *das Miltzstechen* nominant, quaſi à liene oriantur) percipiuntur, & à peritonæo proueniunt, pro lienis doloribus habeantur. Sæpe enim euenit, & præſertim poſt cibum ſumptum, vt ſi homo equitet, curru vehatur, vel alio modo corpus vehementius exerceat, dolor quidam punctorius in lateribus, præſertim ſiniſtro, percipiatur. Qui accidit, quod peritonæum eo loci à partibus, quarum tunicis pertinaciter adhæret, trahitur & quaſi auellitur, idque fit à flatibus vel etiam humoribus ſeroſis, qui in hæc ſpatia peritonæi & muſculorum irrumpentes membranas diſtendunt, eo ferè modo, vt in aliis partibus ſpaſmus flatulentus excitatur. Muſculorum autem dolor per tactum externum dignoſcitur, & ſi locus extra parum prematur, dolor percipitur, quod in dolore lienis non accidit, qui profundior eſt, præterea in dolore lienis alia etiam ſymptomata, vt color in corpore mutatus, vrina mutata, & ſimilia adſunt, quæ non conſpiciuntur muſculis vel peritonæo affectis. Eodem modo etiam in colico dolore ſigna doloris colici adſunt, & dolor, qui in colo eſt, non ſemper vno loco fixus hæret, ſed ſecundum coli ductum vagatur. A qua cauſſa etiam dolor lienis proueniat, ex iis, quæ hactenus de lienis obſtructione, inflatione & inflammatione dicta ſunt, ſatis patet. In inflammatione enim dolor non eſt grauans, vt in obſtructione & dolore. In obſtructione & tumore exercitium & motus dolorem auget; contrà in inflatione dolor motu ſedatur, flatibus à motu diſcuſſis. In inflammatione adeſt rugitus murmur & rectus, quæ non percipiuntur in obſtructione & tumoribus: præterea in inflammatione febris adeſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. Dolor ex ſe nihil periculi habet. Cum enim lien non ſit exquiſiti ſenſus, & exili ſaltem membrana inueſtiatur, etiam dolorem magnum non patitur. E cauſſis verò potius, à quibus dolor pendet, periculum æſtimandum; cum aliæ ſint grauiores, aliæ leuiores.

B

Curatio.

Curatio. Vt in aliis partibus: ita etiam hîc dolor tollitur vel cauſſa, à qua pendet, ablata, vel anodynis aut narcoticis. Quomodo cauſſæ ablatione tolli poſſit, patet ex iis, quæ ſupra *de morbor. lienis curatione* dicta ſunt. Hoc ſaltem addendum. Si dolor ſit à cauſſa externa, vt lapſu, ictu, ſæpe neceſſarium eſt, vt venæſectio inſtituatur, vel etiam leuis primarum viarum euacuatio, ne ſcilicet ſanguis vel alij humores ad lienem dolentem magis confluant. Repellens etiam moderatum lienis regioni applicari poteſt. Anodyna quod attinet, vtendum, vt alibi ita etiam hîc *chamæmelo, meliloto, ſemine anethi, althea*, & ſimilibus paſſim notis. Cauſſæ tamen ſemper ratio etiam habenda, ne augeatur, & propterea in cauſſa C calida commodè etiam imponuntur folia ſalicis vel ſuccus eorum.

Ad narcotica aſcendere vix opus eſt; cum ſenſu adeo exquiſito lien non ſit præditus.

CAPVT XI.

De Ictero nigro.

Icterus niger. TAndem hic etiam icterum nigrum explicare libet. Etſi enim is non lienis propriè, ſed totius corporis externi & cutis affectus ſit: tamen quia à liene proficiſcitur, vt vulgata ſententia eſt eum hic D explicare placet. Eſt autem icterus niger cutis totius corporis in nigrum mutatio.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Niſi verò icterus à veneno prouenit, quod interdum accidit, ortum eum à liene habere vulgo ſtatuitur. Si enim à liene chylus craſſior & melancholicus non attrahitur, in totum corpus diffunditur. Non autem attrahitur vel ob lienis imbecillitatem, vel ob vaſorum, quæ à porta ad lienem tendunt, obſtructionem. Secundò vitium hoc generari poteſt, cum excrementum hoc per conuenientes vias non expellitur. Id quod fit, vel ob viarum obſtructionem, vel excrementi melancholici copiam, quod cumulatur ob errores in victu, & cibos ad hoc excrementum generandum aptos. E

An icterus niger à liene proficiſcatur? Platerus verò, *tract. 3. lib. 1. cap. 2.* aliam de ictero nigro ſententiam habet, ſtatuitque, non à liene icterum nigrum proficiſci, neque humorem melancholicum cauſſam eſſe, ſed bilem, quæ in veſicula fellis colligitur, & quidem præternaturalem, quæque in venis meſaraicis corrupta eſt, & viridem vel nigrum colorem ex corruptione acquiſiuit. Idque ea de cauſſa, quod in liene eiuſmodi bilis nullibi, nec ſinus aut veſicula aliqua, in qua recipi deberet, deprehenditur, atque inde ea prodire minimè poſſit, neque etſi adeſſet, in venam cauam deferri poſſet, quæ nullo ramo in lienem pertingit.

Et omnino ſunt hæc non planè de nihilo. Etenim cum humor ater in nullo receptaculo amplo conti-

neatur, ſed ſenſim vt generatur, ita euacuetur; ſi vt icterus flauus, ita etiam niger hominem ſubitò inuadit, omninò à veſicula fellis, & bile, quæ nigrum iſtum colorem acquiſiuit, icterum nigrum prouenire ſtatuendum eſt. Interim nec hoc negandum, ex humore etiam atro lienis vitio cumulato, totius corporis calorem mutari poſſe, etiamſi id lentè fiat & ſenſim; ac conſentiunt de eo omnes Medici, de quo etiam infra *de ſcorb. p. 5. ſect. 2. cap. 1.* dicetur. Verum Antiqui, præter Hippocratem, *lib. 2. de morb.* & Paul. Æginet. *lib. 3. cap. 49.* hanc humoris nigri per totum corpus ſuffuſionem proprio nomine non appellauerunt, vt etiam Bald. Ronſſeus, *de ſcorb. cap. 3.* teſtatur. Si quis ergo hanc totius corporis externi in nigrum colorem mutationem, & illam, quæ fit à bile corrupta, è veſicula fellis in corpus diffuſa, nomine etiam diſtinguere velit, per me licet. Poſſent autem iſtæ opiniones ita etiam conciliari, ſi ſtatuatur, bilem atram, cum in venis meſaraicis copioſè colligitur, vbi ad epar peruenit, cum bile flaua miſceri, & in veſicula fellis colligi, biliſque flauæ colorem nigrum inde mutari, quæ niſi per conuenientes vias euacuari poſſit, in totum corpus cum ſanguine diffundatur, & icterum nigrum pariat. Etſi enim, quod obiicit Platerus, nullus ramus à liene ad venam cauam pertingit: tamen cum chylo, qui per venam portæ ad epar fertur etiam humores praui circa liene cumulati ad epar peruenire, & hinc in totum corpus diffundi poſſe, manifeſtum eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hoc malum ex colore nigro, quo totum corpus tingitur. Cauſſas autem quod attinet, ſi venenum aliquod corpus infecit, ex relatione ægri vel adſtantium cognoſcitur. Quod ſi abſit, ab interna cauſa prouenit. Quæ an in veſicula fellis vel in liene conſiſtat, inquirendum. Si in veſicula fellis, epatis antea affecti, & bilis flauæ corruptæ indicia adſunt. Si à liene, eius quoque affecti notæ aderunt. Et quidem ſi tumor aliquis, tenſio, grauitas aut durities in ſiniſtro hypochondrio percipiatur, ob lienis obſtructiones humorem melancholicum à ſanguine ſeparari argumento eſt: Si verò nihil tale apparet, frigida intemperies, ob quam lien non attrahit, cauſſa eſt.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Icterus niger flauo ſemper periculoſior eſt. Siue enim à veſicula fellis proueniat icterus niger, cum tum maior adſit bilis corruptio, maius etiam periculum portenditur; Siue ſit à liene, etiam difficilius, cæteris paribus, curatur, ob humoris contumaciam, & ſi diutius durat, nec idoneis remediis tollitur, tandem hydrops ſuccedit.

Indicationes & Curatio.

Si à veſicula fellis & bile flaua corrupta proueniat hoc vitium, curandum vt icterus flauus: niſi quod medicamenta ſimul humorem melancholicum reſpicere debent. Si vero à vitio lienis proueniat, vel eius intemperies corrigenda vel obſtructio aperienda, & humor melancholicus euacuandus, vt antea dictum. Et cum viæ, quæ ad epar & lienem pertingunt, communes ſint, nimirum venæ portæ, communis ferè curandi ratio eſt, in vtro etiam viſcere vitium hæreat, modò ad humorem nigrum præcipuè cura dirigatur, de qua iam ſatis *de morbis Lienis* dictum. Imprimis vtilia ſunt hic medicamenta è chalybe parata antea propoſita, vt: ℞. *Chalyb. prep.* ℥. ij. *paſſul. minor.* ℥. j. ß. Infundantur per dies tres in *aqua cuſcutæ & fumariæ* an. ℔. j. in vaſa clauſo. *Aqua* inde ſeparetur & addatur *rad. oxyl. polyp. q. cort. rad. cap.* an. ℥. ß. *ceter. euſcutæ* an. M. ß. *ſem. aquil. geniſt.* an. ℈. j. Iterum coquantur & ſub finem addatur *fol. ſenæ* ℥. j. Colaturæ add. *ſyrup. de ſcolop. byzant. ſimpl.* an. ℥. j *ſacchar.* q. ſ. F. Syrupus. Tandem ſi materia, quod tamen plerũque fit, quæ in cute eſt, non ſponte euaneſcat, ea, quæ in viſceribus & venis eſt, ſublata, diſcutienda eſt ſudorem prouocantibus & diaphoreticis, vt decoct. flor. chamæm. ſcordij, rad. fænículi, cicer. rubr. & ſimilibus. Vtile eſt quoque balneum aquæ dulcis, in quo ſit cocta malua, ruta, beta, pariet. flor. chamæm. Commodum etiam eſt Balneum ſiccum ſeu Laconicum, & poſt balneum corpus abſtergere amulſione ſem. cannabis. Facies, quæ maximè in conſpectum venit, abluẽda ſæpius decocto illarum plantarum, vel aqua florum fabarum cum vino mixta vel farina fabarum & lupinorum. Nonnulli tineam piſcem per dorſum deſſectum applicant abdomini; alij plantis pedum; qui humorem flauum & nigrum ad ſe trahit.

LIBRI TERTII
PARS QVINTA.
De Affectione hypochondriaca & Scorbuto.
SECTIO PRIMA.
DE HYPOCHONDRIACA AFFECTIONE.

CAPVT I.
De Natura affectionis Hypochondriacæ.

Natura affectionis hypochondriacæ.

CVm corpora noſtra, vt & aliorum animalium, in perpetuo fluxu ſint, alimentis, quibus indies reficiantur, opus habent. Cum autem nullum alimentum ſit, quod totum corpori apponi poſſit, ſed omnia ἀνεπιτήδειόν quid, & quod corpori alẽdo aptũ non eſt, contineant, etſi alia plus, alia minus: quicquid corpori alendo aptum non eſt, excerni oportet. Fit autem iſta inutilium ſecretio in coctionibus & in ciborum in alimentum mutatione. Vt verò alimenti perfecti elaboratio vnica coctione non abſoluitur: ita & excrementa non ſtatim tota, ſed ſenſim ſeparantur. In prima enim coctione illud, quod craſſius eſt, & ſuperficialiter quaſi alimento cohæret, per aluum excernitur. Hinc chylus ab excremento hoc liberatus in venis meſaraicis primum ſanguinis rudimentum ſuſcipit. Ab iis quod craſſius eſt, lien ad ſe trahit, & indè ſui generis ſanguinem paulò craſſiorem, vicinis tamen partibus alendis idoneum, parat, quod verò feculentum eſt in hac coctione, & nulli parti alendæ aptum, ſecretum per conuenientes vias euacuat. Ex puriore verò chyli parte reliqua epar ſanguinem nobiliorem pro totius corporis reliqui nutritione conficit, atque iterum quod excrementitium eſt in veſiculam fellis & ad renes amandatur, & hinc è corpore excernitur.

Hæc itaque omnia ſi rectè atque ordine fiunt, omnia etiam in corpore rectè ſeſe habent. Si verò quid peccatur, plurima excrementa circa primæ & ſecundæ coctionis organa colliguntur, è quibus poſtea varij morbi excitantur, adeò vt rectè Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 7.* ſcripſerit, *Ego hoc affirmo & profiteor, choleræ, melancholiæ, diarrhœæ, dyſenteriæ, cachexiæ, atrophiæ, languoris, lentarum, errentiumque febrium, latentium denique morborum cauſſas me his in ſedibus plerumque adinueniſſe.* Et omninò pauci morbi ſunt, qui non ex hiſce locis habeant originem, vt etiam ſupra de morbis meſenterij & pancreatis dictum. Etenim vitioſi humores in iis cumulati non ſemper hic quieſcunt & hærent, ſed per venas & arterias, cum ipſi, tum vapores ab iis eleuati, in totum corpus diſperguntur, & varios morbos & ſymptomata hinc indè excitant.

Et quidem vitioſi humores in hiſce locis cumulati aliquando, vbi putreſcere incipiunt, per febres abſumuntur, aliquando vomitu, & fluxu alui concitato euacuantur; aliquando ibi ſtabiliter affectionem hypochondriacam dictam excitant. Quæ etſi hoc præcipuè ſeculo malè audiat, & in ore omnium [illegible] & ſcriptis ſit, & pro communi quadam calamitate, & ſeminario quodam omnium penè morborum habeatur: tamen nec antiquos latuit. Diocles Caryſtius, ab Hippocrate famâ & autoritate ſecundus, & Antigoni Aſiæ Regis Medicus, affectionem hanc non obſcurè deſcripſit, vt verba eius citat Galenus, *3. d. loc. aff. cap. 7.* *Oritur*, inquit, *alius à ventriculo morbus, qui ab aliis melancholicus, ab aliis flatuoſus nominatur, quem ſumto cibo maximè coctu difficili & cauſtico ſputum humidum, idemque multum comitatur, item ructus acidiſſimi, flatus, æſtus in hypochondriis, fluctuatio non ilicò, ſed cum retinuerint, interdum ventriculi quoque vehementes dolores, qui nonnullis ad dorſum vſque procedunt, concoctis deinde cibis quieſcunt: mox aliis cibis ingeſtis eadem renouantur accidentia, quæ interdum ieiunos, interdum etiam à cœna moleſtant, atque euomunt crudos cibos & phlegmata ſubamara & calida, adeò vt dentes torpedine afficiantur.* Cauſas verò huius mali his verbis recenſet: *Flatuoſas vocatas affectiones ſuſpicandum eſt, plus caloris, quam decet, habere iuuenis, quæ alimentum à ventriculo excipiunt, ſanguinemque in ipſis craſſiorem factum. Quippè conſtat, has venas obſtructas eſſe, vel hoc argumento, quod alimentum corpori non diſtribuitur, ſed ventriculo manet incoctum, cum ipſum meatus prius ſuſciperent, magnamque ipſius partem in iratum ventrem excernant, tum quod poſtero die vomitu reiiciatur, vtpotè non digeſti per corpus cibis, ſed quod calor id, quod ſecundum naturam eſt, excedat, facilè intelliges, tum ab æſtu, qui ipſis accidit, tum ab his, quæ ingeruntur: ſi quidem iuuari videntur à refrigerantibus cibis, qui videlicet calorem refrigerare extinguereque ſolent.* Quibus & aliam cauſſam addit his verbis; *Aiunt nonnulli, os ventriculi, quod inteſtinis continuantur, in huiuſmodi paſſionibus inflammari, ac ob inflammationem ipſam & obſtrui & prohibere,*

ne alimenta ſtatuto tempore ad inteſtina deſcendant. Quamobrem diutius, quàm decet, in ventriculo morantur, & tumores & æſtus ac reliqua, quæ prædicta ſunt, efficiunt.

Etſi vero Galenus, *loco allegato*, reprehendat Dioclem; quaſi præcipua, & quæ melancholicam & flatuoſam hypochondriacamque affectionem tanquam charactere deſignant, metum & mœſtitiam omiſerit: tamen forſan Dioch non propoſitum fuit, melancholiã hypochondriacam in ſpecie, ſed hypochõdriacam affectionẽ in genere deſcribere. Etenim notandum, affectionem hypochondriacam multo latius extendi, quam melancholiam hypochondriacam, atque experientia conſtat, plurimos hoc malo laborare, qui tamen melancholiâ non afficiuntur. Et ſunt non pauci, qui melancholiâ laborant, & tamen hypochondriaca affectione non detinentur.

Neque hoc malum Hippocrati planè ignotum fuiſſe, αὐαντῆς, id eſt, morbi ſiccatorij, *de morbis*. propoſitum ante certè ſpecies eius aliqua ibi deſcripta videtur. *Non inediam*, inquit, *non cibum ſumtum ferre poteſt, ſed ieiuna quidem viſcera rugitum edunt, & ventriculi os mouetur, & alias varia vomit, bilem, ſalſam & acutam, ac poſt vomitionem aliquantiſper melius habere videtur. Vbi autem cibum ſumſit, ructus ei contingunt, cum rubore incenditur, ſemperſe copioſum alui recrementum deiecturum exiſtimat, cum vero de ederit, flatus infra demittitur, caput dolore vexatur, totum corpus huc & illuc velut acu pungi videtur, crura grauantur, debilitantur & minuuntur, debiliſque euadit.*

Affectio hypochondriaca vnde dicta?

Accepit autem affectio hæc nomen à loco affecto, hypochondrijs ſcilicet, ὑποχόνδριον verò eſt pars ea corporis, quæ ſub nothis coſtis ad ilia vſque vtrinque protenditur, nonſolum muſculos, ſed & interna viſcera complectens, ſic dicta, quod τοῖς χόνδροις ὑποκεῖται, id eſt, cartilaginibus notharum coſtarum ſubiacet. Barbari Mirachialem vocant, quod Abdomen Arabibus Mirach ſit, vel potius meſenterium. Imò ſunt, qui Auicennæ Mirach nihil aliud eſſe, quam pancreas ſtatuunt. Chymici Tartarum hypochondriorum appellant, de quo poſtea dicetur. Diocles, vt Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 2. cap. 9.* etiam πάθος φυσῶδες, affectum flatulentum, ſeu flatuoſum nominant. Deſcribi verò poteſt hæc affectio, quod ſit

Definitio affectionis hypochondriacæ.

colluuies vitioſorum humorum, imprimis melancholicorum, ſæpe etiam pituitoſorum & bilioſorum, in venæ portæ, & arteriæ cœliacæ ac meſentericæ ramis, in hypochondriis, præcipuè ſiniſtro inter ventriculum & lienem, maximè iis locis, vbi plures maioreſque venæ portæ & arteriæ huic coniunctæ rami ſunt, præcipuè ob læſam lienis coctionem collecta, abſque putredine; è qua vapores horum naturam obtinentes, vt & ipſius humoris aliquid ad alias partes tranſmiſſa varia ſymptomata excitant.

CAPVT II.

De Loco affecto.

Subiectum affectionis hypochondriacæ.

VT autem affectionis huius natura clarior fiat, tria explicanda ſunt: 1. *Locus*, in quo vitioſi iſti humores continentur; 2. *Humorum natura & cauſſæ*, à quibus generantur, 3. *Actiones* quæ hinc inde in corpore ab iis excitantur. Primò locum,

Venæ affectæ in loc. aff.

in quo colluuies iſta vitioſorum humorum continetur quod attinet, eum meritò ramos venæ portæ & arteriæ cœliacæ ac meſentericæ eſſe ſtatuimus. Et quidem ſi hypochondriacæ affectionis nomen latè

A extendere libet, omnes morbi, qui partibus in hypochondrijs ſitis accidunt, affectus hypochondriaci nominari poſſent: verum cum per hypochondriacam affectionem ſaltem πάθος accipiamus, quod Diocles & Aëtius φυσῶδες ſeu flatuoſum appellant, peculiaris etiam locus, in quo cauſſa huius mali reſideat, quærendus. Equidem, vt poſtea dicetur, etiam in meſenterio magna vitioſorum humorum colluuies, tumores, abſceſſus, vlcera, atque eadem mala etiam in pancreate reperiri poſſunt: ſtagnare etiam humoribus omentum, & flatus in eo concludi, ſupra dictum & *de ſcorbuto* dicetur. Veruntamen ſi vitia iſta ita extra vaſa conſiſtunt, vt in ea facile effluere, & proinde in corpus hinc indè diffundi non poſſint, tot

B ſymptomatum, quot in affectione hypochondriacâ animaduertuntur, cauſſæ eſſe non poſſunt. Imò plerumque non niſi in mortuis cognoſcuntur, cum in partibus ignobilibus conſiſtant. Et obſeruationes Medicorum docent, plurimos, qui talia meſenterij, pancreatis, omenti mala paſſi ſunt, de affectione hypochondriaca conqueſtos non eſſe. Itaque locus, in quo affectionis hypochondriacæ cauſſa continetur, talis conſtituendus, è quo humores hinc inde fluere poſſint. Atque ipſum ſtatuimus eſſe ramos venæ portæ, & arteriæ cœliacæ ac meſentericæ, qui ab Epate & Liene ad ventriculum & vicina loca tendunt: & certè ea meſenterij, omenti, & pancreatis loca, è quibus in hæc vaſa humores vt olim facilè recurrere poſſunt. Ex ipſo nimirum venæ portæ trunco

C ventriculus habet ramum vulgò Gaſtricum dictum, quem Adrianus Spigelius Pyloricũ appellat. Poſtquam verò truncus in duos inſignes ramos, alterum ſiniſtrum ſplenicum dictum, alterum dextrum meſentericum nominatum diſpeſcitur; à ſplenico quidem ramo accipit Gaſtricum, à quo Coronaria naſcitur, Gaſtro epiploidem ſiniſtram, & vas breue aut venoſum dictum. A ramo verò meſenterico Gaſtro epiploicã dextram. Arterias autem accipit ventriculus ab arteriæ magnæ ramo cœliaco dicto, quod ad κοιλίαν, id eſt, ventriculum ramos tranſmittit, ramum pyloricum, gaſtroepiploidem ſiniſtrum, & vas breue arterioſum. Ab eadem vena portæ, & arteria cœliaca etiam vaſa accipiunt lien, epar, omentum,

D meſenterium, vt ita facilis inter has partes conſenſus & humorum communicatio eſſe poſſit, vt meritò in ramis venæ portæ & arteriæ cœliacæ maioribus ſedem cauſſæ mali hypochondriaci conſiſtere ſtatuendum ſit. Cum enim vaſorum horum officium ſit ad ventriculum vicinas partes ſanguinem, quo nutriuntur, deferre, & præterea huiſce vaſis natura abutatur quaſi ad humorum vitioſorum è toto corpore expurgationem, ſiue illa ſponte, ſiue medicamentorum operâ inſtituatur, & ad inteſtina, quæ inter loca conferentia 1. *aphor.* 20. nominantur, humores vitioſi peruenire non poſſint, niſi prius hæc vaſa tranſeant: patet hinc, quicquid ſuperflui & vitioſi in liene, epate, imò toto corpore colligitur, in his locis cumulari poſſe.

Et imprimis in vaſe breui, tam venoſo, quam ar-

E terioſo, maximam ſæpe vitioſi humoris copiam contineri, & hinc maximum ventriculi & lienis conſenſum eſſe, certum eſt. Id enim ſatis amplum eſt, ac ſæpe calami ſcriptori craſſitiem habet, imò vt Iohannes Riolanus, *Anthropographiæ libr.* 2. *capite* 7. teſtatur, in Senatore quodam, qui reiectione ſanguinis per ſuperiora & inferiora è liene prodeuntis laborauerat, deprehenſum eſt vas breue minimi digiti magnitudine latum & in ventriculum apertum. Et iſta omninò via eſt, per quam hypochondriacis ſanguis interdum per vomitum & aluum reiicitur. Ita refert Adrian. Spigelius, *Anat. lib. 6. c. 5.* hiſtoriam Cardinalis Cibonis, qui ſanguinis vo-

in ictu extinctus erat; in cuius cadauere compreſſo A ventriculo viderunt lienem turgeſcere, rurſum liene compreſſo ad ventriculum copioſum ſanguinem per vas breue effundi. Imò per eandem viam humorem inſtar atramenti nigricantem, qualis etiam in viuente adhuc vomitu reiectus fuerat, in viro nobili effundi, vidimus. Hiſce vaſis tamen meritò addimus & omentum, quod venas amplas à vena portæ habet (ſuperior ſcilicet eius membrana vtramque Gaſtro epiploidem, dextram & ſiniſtram; inferior verò dextram epiploidem, & poſticam, arterias totidem à ramo cœliaco & meſenterico) & præcipuè in eo cauitatem illam in ſiniſtro hypochondrio ſub diaphragmate, è ventriculi, omenti, coli & viſcerum connexo ortam, & exitum non habentem, ſed ita concluſam, vt aquam quoque & flatus continere poſſit. B In hac enim cauitate interdum colliguntur è vicinis viſceribus humores pituitoſi, craſſi, limoſi, ſeroſi, aquoſi, melancholici, atri. Imò & flatus, ob quos, ſi abdomen vel manu comprimitur, vel corpus mouetur, vel diaphragma paulò vehementius attollitur, ſonitus manifeſtus percipitur. Quod qui patiuntur ἐγγαστρίμυθοι appellari cenſent. Verum ἐγγαστρίμυθοι dicũtur antiquis mulieres illæ Pythiæ, ſeu vaticinantes, quæ Dæmone, ex quo reſponſa ferant, ventre conceperunt, & tenui voce, ac ſono ex ventre edito oracula fundunt, quaſi ventriloquæ. Hinc Hippocrates 5. & 7. *Epid.* hanc vocem iis accommodauit, qui ex pectore ſimilem ſonum edunt, de quâ ſe videatur Scaliger, *exerc.* 258. *ſect.* 3. & Anut. Fœſius, *in Oeconomia Hippocratis.* Atque accidit ſæpe, vt lien, vel colon vicinum eo nomine incuſetur, cum C tamen iis ſaluis in hac cauitate humores vitioſi hæreant. Nec ignota videtur fuiſſe Hippocrati hæc cauitas; dum 7. *aph.* 54. ſic ſcribit: *Quibus inter ventriculum & ſeptum tranſuerſum pituita intercluditur, & dolorem affert, in alterutrum ventrem viam non habens, iis per venas & veſicam verſa pituita morbi fit ſolutio.* Atque pertinaciſſimè in hac cauitate humores ſæpè hærent, & fruſtra purgationibus tentantur, ac non niſi fortioribus vomitoriis, vel thermarum, ac acidularum vſu euacuantur. Ex quâ tamen ſi quid in venas & arterias regurgitet, mali hypochondriaci id etiam cauſſa dici poteſt. Aliàs quidem homines diu ventris rugitibus moleſtari poſſunt ex hac cauſſa, qui tamen alia, qualia hypochondriaci, ſymptomata non patiuntur. Nonnulli D etiam membranæ cuiuſdam craſſioris mentionem faciunt, quæ à iecore ad lienem ſubtus ventriculum extenſa & colo inteſtino incumbens, poſt chronicas febres ac melancholicos morbos magnam prauorum humorum copiam contineat, quæ doloribus variis, inteſtinorum difficultatibus ac vomitionibus continuis cauſſã præbeat. Verũ ea procul dubio nihil aliud eſt, quam omentum, ibi humoribus repletum. Atque ratione loci, in quo materia affectionis hypochond. cauſſa cõtinetur, differẽtia quædã affectionis hypochondriacæ conſtituitur. Præcipua enim differentia eſt, quod materia hæc nunc in vaſis dextri hypochondrij, nunc in ſiniſtri, quod frequentius accidit, E nunc in vtroque hypochondrio continetur. Et quidem nunc in vaſis tantum extra viſcera, nunc verò ſimul in ipſis viſceribus. Mercatus quidem tribus modis affectionem hypochondriacam fieri poſſe docet, primò obſtructis ſplenis venis ac meſaraicis à iecore in ventriculum aut à meſaraeo in ſplenem, vel in vicinis partibus: Secundo propter Ventriculi frigiditatem, quæ in acorem commutat alimenta: Tertio Ventriculi & iecoris contra operantia, cum Ventriculus frigidus eſt, & non poteſt concoquere, iecur vero calidum nimis auidè attrahit alimenta. Verùm primus modus ſaltem perfectam, & vt ipſe

A poſtea fatetur, legitimam & exquiſitam affectionem hypochondriacam excitat, cum in vaſis iſtis humores mali huius cauſſa continentur; etſi ob ſtructionem in iis eſſe non ſit neceſſarium, vt poſtea dicetur. Nam, quam ſecundo loco ponit, frigiditas Ventriculi affectionem hypochondriacam non abſoluit; cum multi ſint, acida cruditate laborantes, qui tamen non ſunt hypochondriaci, ſed vt affectio hypochondriaca generetur, neceſſe eſt, crudos illos humores in venis meſaraicis prius cumulari, atque ibi acuri, vt ipſe etiam fatetur. Tertius modus à primo non eſt diuerſus, cum vtrúnque viſcus & Ventriculus ac Epar ad huius mali generationem ſuam ſymbolam conferre poſſint.

Alij plures etiam affectionis hypochondriacæ dif- B ferentias conſtituunt, meſentericam, quæ fit à vaſis meſaraicis inter ventriculum & epar; ſtomachicam, quæ fit à ventriculo, pyloro, veniſque ventriculo cohærentibus, epaticam, quæ fit ab epate; ſpleneticam, quæ fit à ſplene; cardiacam, quæ fit cum humores adusti & atri in venis & arteriis maioribus ad pericardio cumulantur; hyſtericam ſeu vterinam, cum menſes aut quæuis vteri purgamenta ſubſiſtunt; hæmorrhoidalem, quæ fit ab hæmorrhoidibus ſe ſiſtentibus; phantaſticam ſeu melancholicam, quæ fiat ex prædictarum ſpecierum complexu, ex humorum nimirum in ſiniſtro præcipuè hypochondrio collectione. Verum hi nomen affectionis hypochondriacæ nimis latè extendere videntur. Nam vt ab vltima differentia incipiamus, quam phantaſticam, ſeu melancholicam nominant, non peculiaris C ea eſt differentia, ſed accidit quibuſdam hoc morbo laborantibus, vt delirent, quod fit, cum vapores opaci & tenebricoſi ex hypochondriis aſcendunt, ſpiritibuſque animalibus miſcentur, eóſque inquinant, vt *lib.* 1. *pract.* de melancholia hypochondriaca dictum. Hæmorrhoidalis eſt differentia à cauſſa, ob quam ſanguis melancholicus in corpore colligitur, neque tamen ſola affectio hypochondriaca, ſed & alij morbi plures inde ortum habent. Eadem ratio eſt hyſtericæ. Cardiaca verò nullo modo ad hypochondriacam affectionem pertinet; cum cor cum venis & arteriis vicinis non in hypochondriis, ſed in thorace ſitum ſit. Et melancholiæ per conſenſum, quæ ſæpè in maniam degenerat, hæc eſt differentia potius, quam affectionis hypochon- D driacæ. Reliquæ differentiæ à loco, in quo ſubſiſtunt vitioſi humores petitæ ſunt, quod ſcilicet nunc in vaſis dextri, nunc ſiniſtri hypochondrij ſaltem, nunc vero ſimul etiam in ipſo liene & epate cumulantur.

CAPVT III.

De Cauſſis affectionis hypochondriacæ.

Cauſſa affectionis hypochondriacæ.

SEcundò autem quæ ſit humoris, qui huius mali cauſſa eſt, natura, & quibus de cauſſis in his locis generetur, nec id ſatis planum eſt. Primò enim ipſum humorem huius mali cauſſam quod attinet, eſt ille non vnius generis, ſed varius, calidus, bilioſus, amarus & aduſtus, melancholicus, pituitoſus, acidus & ponticus, & proindè tùm frigidæ, tùm calidæ intemperiei indicia adſunt. Ructus enim acidi, fluctuationes, flatus plurimi, coctionis tarditas, plurima ſputa, vomitus pituitoſi, arguunt humorem frigidum: cerebri verò & cordis affectiones potius ab humore aduſto proueniunt, quem & æſtus in hypochondriis arguit. Verum cum cauſſæ, quæ ad mali huius generationem faciunt, variæ ſint, vt poſtea dicetur, neque in omnibus corporibus eodem modo

ſeſe

ſeſe habeant, non mirum eſt, etiam varios humores generari. Chymici dum cauſſam huius mali explicare conantur, tartari nomine eas comprehendunt, atque inde tartarum hypochondriorum hoc malum nominant. Verum plerique quia ſibi tartari nomine velint, non ſatis declarant, cum diuerſiſſimis rebus id tribuant: tophis illis, qui dentibus adhærent; humoribus excrementitiis in inteſtinis, qui dolores, diarrhœas, obſtructiones, hydropem excitant, excrementis, quæ è pulmonibus, naribus eiiciuntur, & per vrinam & ſudores excernuntur, imò flatibus, & vaporibus, qui palpitationem cordis excitant. Quomodo, cum per tartarum nihil aliud, quam excrementum, quod in qualibet coctione ſecernitur, intelligere videantur, rem ſatis non explicant; cum diuerſarum partium diuerſa ſint excrementa. Cautius ij loquuntur, qui tartarum generari ſtatuunt, cum in humorem mucilaginoſum & viſcoſum ſpiritus ſalis incidit, cumque coagulat, tartarumque appellant, mucilaginoſum excrementum cibi & potus à ſpiritu ſalis coagulatum. Sunt enim pleraque, quæ euomuntur, amara vel ſalſa.

Tartarum Chymicorum quid?

Quomodo generetur?

Quapropter non negamus quidem partes quaſdam colluuiei huic humorum ineſſe, quas Chymici meritò tartareas appellare poſſint, craſſiores puta, feculentas, luculentas, & fixiores, quæ ad mali huius diuturnitatem faciunt. Nam cum animalia ex plantis alantur, plantæ è terrâ ſuum alimentum attrahant, hæc autem in ſe materiæ ſaluginoſæ non parum, mineraliſque partes, aut ſpiritus in ſe contineat: facilè hinc apparet, alimenta, quibus veſcimur ἀπεπτότατα, ἄκρητα καὶ ἰσχυρά, vt appellat Hippocrates, *de priſca Medicina*, multa in ſe continere, quæ cum nullo modo in alimentum corporis abire poſſint, maturè, ac ſi fieri poſſit, mox in primâ coctione ſecerni debent. Quod niſi fiat, & in primis viis relinquatur, & ab aliis poſtea ſecreta fuerint & per ſe extiterint, non ſolum ſecundum primas qualitates homini nocent, ſed & ſecundum δυνάμιες, ἀκρότητας καὶ ἰσχύς, vt *ibid.* Hippocrates nominat, quatenus ſcilicet amara, ſalſa, acida, aut acerba ſunt, aut ſimiles qualitates habent. Hinc frequens eſt hypochondriacis, vt amara, ſalſa, acida vomant, quibus etiam dentes obſtupeſcant. Atque has ipſas qualitates ſimul acceptas volumus, cum humoris melancholici vel atri mentionem facimus. His enim eius natura abſoluitur, non ſolum qualitatibus primis.

Atque ob hos ipſos humores feculentos, aduſtos, fixos, qui mali huius præcipua cauſſa ſunt, ſi quis malum hoc tartarum hypochondriorum appellare velit, per me id ſanè licet: modò cauſſæ huius mali proximæ humoris nomen non deroget, neque hoc neget, in hac colluuie non ſolum adeſſe humores fixos, & qui ad coagulationem tendunt, ſed & vaporoſos & flatulentos, vnde tot cerebri & cordis per conſenſum affectus in hoc malo excitantur. Verum quæ humorum, qui mali huius cauſſa, diuerſitas ſit, ex iis, quæ de partibus, in quibus generantur, dicenda iam ſunt, magis patebit.

Cauſſa affect. hypochond.

Secundo ergo partes, in quibus generantur humores, huius mali cauſſa, & morbos ac diſpoſitiones earum, ob quam vitioſi humores generantur, quod attinet, nec de eo omnes idem docent. Diocles, vt ex loco ſupra allegato patet, præcipuam huius mali cauſſam obſtructionem venarum meſentericarum & calorem, ea de cauſſa ortum, ſtatuit, quibus ex aliorum ſententia addit, oris ventriculi inferioris inflammationem. Et ſunt multi, qui in hoc & in aliis morbis nihil, niſi obſtructiones accuſant. Verùm equidem non negamus, in aliquibus vaſis humores quaſi impectos eſſe, ita quidem, vt vaſa iſta veluti varicoſa & cancroſa fieri interdum ſcribat Mercatus, *lib. 1. de cur. morb. int. cap. 17.* Etenim ſi natura vitioſos humores in vena caua per ramos eius in certas partes depellere poteſt, vt in cruribus varices, in aliis etiam partibus venæ cancroſæ humore atro turgeant: cur non idem in ramis venæ portæ accidere poſſit? Atque ita vbi accidit, malum ferè deſperatum eſt, & medicamentis facilè exacerbatur. Interim tamen quod hoc ſemper fiat, non eſt neceſſarium, ſed in venis & arteriis multos prauos humores ſine obſtructione colligi poſſe, neque hic obſtructionem primariam huius mali cauſſam eſſe, etſi quandoque concurrere poſſit, vel ex eo patet, quod in hoc morbo manifeſtus ſit ex liene in ventriculum & contra commeatus. Et ipſe Galenus, 5. *de loc. aff. cap.* 6. plures ex hypochondriacis ſplenicos eſſe, & ex hoc etiam videri μέχρι [illegible] [illegible]. Neque ab obſtructionibus venarum hoc malum fieri, id ſatis argumenti eſt, quod affert Diocles, cum alimentum corpori non diſtribuitur, ſed in ventriculo maneat in octuum, & poſterò die vomitu reiiciatur. Nam hoc ſi fieret, alimentum in toto corpore deeſſet, neque corpus ita nutriri, quod tamen plerumque fit, poſſet; ſed ideò hoc euenit, quod ea cibi pars, quæ in ventriculo cruda manet, & in pituitam mutatur, à partibus aliis non attrahitur, cum vt alimentum corpori præbeat inepta ſit, vt infra dicetur.

An ab obſtructionibus [illegible]

Paulus Ægineta, *lib. 3. de re medicâ cap. 14.* & ipſe melancholiam hypochondriacam ex inflammatione circa ſtomachum oriri ſcribit. Verum ſi inflammationẽ non veram, ſed φλόγωσιν ſeu calorem, & æſtum intelligit, facilè tolerari eius ſententia poteſt. φλεγμονὴ autem propriè dicta admitti non poteſt; cum hæc ſine febre, quæ in hoc affectu rarò apparet, excitari non poſſit.

An ex inflammatione circa ſtomachum?

Auicennas, *lib. 3. fen. 13. tract. 2. cap. 1.* & ab epate, & à liene malo huic materiam ſubminiſtrari ſcribit. Ait enim, *eſſe quoſdam, quibus accidit dolor ſtomachi cum comedunt, & ſedatur poſt concoctionem, & eorum plurimos eſſe melancholicos, & pati melancholiam hypochondriacam: eſſe quoſdam quibus accidit dolor in fine ſpatij comprehenſionis cibi, vt loquitur interpres, in ſtomacho, & horum quibuſdam dolorem non ſedari, donec euomuerunt humorem aceto ſimilem, ex quo ebullit terra, quo vomitu reiecto ſedatur dolor. Alios verò eſſe, quorum dolor ſedatur cum deſcenſione cibi, non cum vomitu; & cauſſam quidem primi eſſe effuſionem melancholiæ ad ſtomachum; ſecundi verò eſſe effuſionem bilis ad ipſum ex epate: qui tamen duo humores non mox lædant, quoniam in profundum ventriculi effunduntur, verum cum cibo permiſcentur, eo commouentur & adſcendunt ad os ſtomachi, illudque vellicant.* Quæ ſententia, ſi rectè explicetur, ſatis commoda eſt. Etenim vt nec vnus humor, ita nec vna intemperies in hypochondriacâ affectione adeſt. Ex æſtu enim circa præcordia, ex vomitu glioſo & æruginoſo, delectatione ex frigidis, calidam intemperiem adeſſe colligitur: contra flatus, ructus acidi, ſputum copioſum, coctionis debilitas, crudorum ſuccorum vomitus, frigidam intemperiem arguere videntur. Rondeletius, *method. curandi morbos cap. 42.* Malum hoc ab intemperie ſicca cum aliqua caliditate ſine affluxu, ſed cum obſtructione potius à ſanguine craſſiore fieri ſtatuit. Cum Rondeletio ferè conſentiunt ij, qui in hac affectione ventriculum & inteſtina calida & ſicca intemperie laborare putant, eaque calidiorem & ſicciorem chylum producere, venáſque etiam

An ab intemperie ſicca.

R

meſenterii intemperie ſiccâ & calidâ laborare, eámque foueri chylo craſſo & coctura calidiore.

Generatio affect. hypochond.

Verum, vt, quid nobis hac de re videatur, dicamus, & modum generationis affectionis hypochondriacæ proponamus: primò monendum, Autores, dum in hoc obſcuro, & multis ſymptomatibus implicato affectu explicando laborarunt, alios ad alia reſpexiſſe, & alios quidem partes tantum, quarum læſione ſeſe maximè prodit, alios eas præcipuè, in quibus mali quaſi ſcaturigo eſt, conſideraſſe. Ideóque diſcernendum eſſe inter partes, quæ per conſenſum in hoc malo afficiuntur, & inter locum, in quibus materia mali cauſſa primaria generatur & colligitur. Deindè ſciendum etſi ventriculus afficiatur, adſint vomitus & alia ventriculi malè affecti indicia: tamen ſatis multa teſtantur, iſtos humores non omnes in ventriculo generari, ſed aliunde tranſmitti. Et licet in ventriculo generentur: tamen ſaltem ſymptomatum, quæ circa ventriculum, non verò in genere affectionis hypochondriacæ cauſſam eſſe; Locum verò, vt iam antè dictum, in quo continetur cauſſa huius mali, eſſe vaſa, quæ ad ventriculum à liene & epate tendunt, & præcipuè quæ à liene, antea dictum. Quibus & maiores venæ portæ ramos, & quæ hos comitantur, arterias, quæ meſenterio & omento inſeruntur, addere poſſumus.

Cauſſa generationis affect. hypochond.

Cauſſam autem generationis horum humorum quod attinet, aliter alii hac de re ſentiunt. Humores quidem illos craſſos pituitoſos, & ſæpe inſtar gummis viſcidos, qui vomitu reiiciuntur, à ventriculi debilitate generari ſatis manifeſtum eſſe putamus; quæ ex eo præcipuè ortum habet, etſi cauſſa hæc à paucis attenditur, quod ventriculus vitioſo ſanguine à liene tranſmiſſo nutriatur, vt infra in ſymptomatum explicatione dicetur. Membrum enim ſi vitioſo ſanguine alatur, bene ſeſe habere, & rectè ſuum officium exequi non poteſt. Vaſa autem illa inter ventriculum & lienem quod attinet, hoc quidem extra controuerſiam eſt, humores huius mali cauſſam in iis contineri: ſed de hoc quæſtio eſt, an ſua, an alterius viſceris culpa humores cumulent hæc vaſa. Equidem venæ ipſæ à plurimis accuſantur, quod calida & ſicca intemperie laborent; neque id negandum. Interim ſi omnia diligenter perpendamus, animaduertimus, vaſa hæc eam ipſam intemperiem à vitioſis, quibus ſcatent, humoribus, & vicinis viſceribus malè ſeſe habentibus, accipere.

Alii ventriculum caloris & ſiccitatis arguunt, vt ſupra dictum, ſimilemque chylum in eo generari ſtatuunt. Verum tantum abeſt, vt ventriculus ſit calidior & ſiccior, vt etiam à pleriſque frigidior ſtatuatur: Id quod ex ſaliuæ copia, ructibus acidis, tarda & difficili coctione, aliiſque ventriculi frigidi ſignis cognoſcitur, & cruditas nidoroſa, quod fieri deberet, ſi intemperie calida & ſicca ventriculus laboraret, minus, ſed acida potius hypochondriacis familiaris eſt, ac ſi quam bilem reiiciant, ea non in ventriculo generatur, ſed ex vicino epate effunditur: Et ipſi concedunt, in hypochondriacis generari chylum craſſum & viſcoſum, qui pituitoſus potius eſt, quam melancholicus, & pituita etiam vomitu reiicitur. Neque id ventriculi calorem arguit, quod præceſſerunt febres ardentes, vel diuturnæ. Nam id non ſemper accidit; & vbi accidit, febres tales potius calorem ventriculi diſſipant, & imminuunt, quàm augent. Et omnia alia, quæ pro afferenda ventriculi temperie calida, & ſicca afferunt, ea potius, vt etiam Diocles docet, vaſis, quæ alimentum ex ventriculo excipiunt, competunt, quam ea à vitioſis humoribus accipiunt.

A Atque ita ἀντιπραξία potius eſt inter ventriculum ac venam portæ, ac lienem & epar. Et ſunt iſtæ contrariæ intemperies tàm manifeſtæ, vt plurimi Medici dubitarint, vtram huius mali cauſſam conſtituere debuerint. Et ſi quæ eſt caliditas & ſiccitas in venæ portæ ramis, quam etiam Diocles agnouit, eam potius acceperunt à liene & ſanguine in eo elaborato, & mali ſi quid patiuntur ventriculus & venæ portæ rami, id acceptum ferunt lieni, qui ſanguinem incommodum pro iſtis nutriendis elaborat, vt poſtea dicetur. Neque flatus calidam & ſiccam intemperiem ventriculi ſatis arguunt, de quorum generatione poſtea dicetur. Et quamuis in curatione mali adhibeantur, quæ primas vias deB tergunt, humectant, & modicè refrigerant: tamen hoc non fit ratione ipſius ventriculi, ſed ratione vaſorum, quæ ſunt inter ventriculum & lienem. Et omninò iſta ἀντιπραξία viſcerum curationem difficilem reddit, dum audacter ventriculum calefacere non licet.

Quapropter ſi rem hanc hinc inde penſitemus, & humores ipſos, à quibus affectio hypochondriaca prouenit, ac cauſſas, quæ præceſſerunt, diligenter conſideremus, commodiſſimum videtur ſtatuere, præcipuam, à qua vitioſi humores, proxima huius mali cauſſa, generantur, cauſſam eſſe lienem: etſi quandóque & epar non extra culpam ſit: Ventriculum verò, etſi quoque ad mali huius generationem facere poſſit, tamen non cauſſam proC ximam eſſe, ſed remotam, quatenus ſcilicet chylum prauum ſuppeditat. Cum enim lien, vt *Inſtitut. lib. 1. cap. 9.* & ſupra *part. 4. cap. 1.* ſatis monſtratum eſt, & à doctiſſimis hodiè Medicis approbatur, etiam ſanguificandi organum ſit, & craſſiorem chyli partem ad ſe trahat (quod etiam ii concedunt, qui tenuem ſanguinem in eo elaborari ſtatuunt) ac ſanguinem craſſiorem pro alendis in ventre inferiore viſceribus, ventriculo, inteſtinis, meſenterio, omento elaboret, & ita prima ſanguificatio fiat in liene ac quod impurum adhuc eſt, in liene, primum, ne ad epar perueniat, ſeparari debeat: non mirum, ſi vel is debilis ſit, & malè ſeſe habeat, vel erratum aliquod in prima coctione commiſſum ſit, quod in ſecunda hac corrigi non poteſt, vitioſum ſanguinem in liene generari. Vt D enim alia membra coctioni & officiis publicis deſtinata, vbi in actionibus ſuis fine ſuo fruſtrantur, vitioſos humores generant: ita idem in liene fieri neceſſarium eſt. Et ſicut ventriculus frigidus cruditatis acidæ, calidus nidoroſæ cauſſa eſt, epar dum ſe malè habet, nunc ſanguinem bilioſum, nunc crudum, nunc aquoſum generat: ita etiam lien malè diſpoſitus vitioſum ſanguinem generat, & præcipuè in hac affectione acidum. Atque ita in affectione hypochondriaca lien ſemper laborat. Hinc porro patet, ſi lien ſanguinem pro ſui officii ratione non bonum generet, partes modò enumeratas etiam bonum nutrimentum ab eo non accipere, & eas ipſas inde debilitari, ac multos vitioſos humores E neceſſariò circa illas partes cumulari, imprimis ſi per conuenientes vias non euacuentur. Et ſi enim lien natura ſua ſanguinem craſſiorem generat, atque etiam in eius coctione quædam excrementa proueniunt: tamen ea in homine ſano non ſunt plura, quàm quæ quotidiè per conuenientes vias iterum euacuari poſſint. Si verò plura ea proueniunt, quàm euacuari poſſint, ad mali huius generationem faciunt.

An lien cauſſa ſit collectionis humorum vitior. in affect. hypocondr.?

Sunt quidem nonnulli, qui lienem huius mali cauſſam, eſſe negant, & culpam in hac affectione in eum immeritò transferri cenſent. Nituntur autem ea præcipuè ratione, quod lien, vt ex eius tota

conſtitutione ſatis patet, non melancholici excrementi ſit receptaculum, ſed ſanguinis, & quidem tenuioris officina. Verum in priore equidem, quod ſcilicet non ſit humoris melancholici receptaculum lien, ipſis facilè aſſentimur.

Lien quam ſanguinem generet? Deinde lienem ſanguinem quendam feruidiorem ex craſſiore chyli parte & ſanguine arterioſo mixtis generare, ſupra *part.* 4. *cap.* 1. dictum. Quod An lien ſanguinem tenuiorem generet? vero lien ſimpliciter tenuiorem ſanguinem generet, facilè ipſis aſſentiri non poſſumus. Neque enim credibile, inteſtina & inferioris ventris membra, nobiliore ſanguine, quam reliquas corporis partes, ali; & ipſum lienis parenchyma, quod rubore & puritate ab epatis parenchymate multum diſtat, & quodammodo nigrecat, craſſiorem etiam ſanguinem in eo generari docet. Et quocúnque ſe vertant ij, qui tenuem in liene ſanguinem generari ſtatuunt: hoc tamen fateri neceſſe habent, craſſiorem chyli partem ad lienem, antequam ad epar proueniat, deferri; neque monſtrare poſſunt, inde ſanguinem in liene nobiliorem, quam in epate generari: vtpote qui, vt dictum, partibus ignobilioribus alendis dicatus eſt; & ex craſſiore materiâ, quam ſanguis in epate generatus, conſtat. Sit ſanè, vt multo ſero diluatur, non ob id tamen præſtantior eſt: hoc ipſum potius eius craſſitiem arguit, quæ, vt diluatur, multo ſero opus habet. Vnde ipſe etiam Ariſtoteles non epati prætulit lienem, ſed ὅλον ἧπαρ appellauit. Sit etiam, vt hoc faceret lien; tamen rectè agens ſaltem id præſtaret, vbi ſcilicet ſuccum aquoſo humore dilutum & rectè coctum ad ſe trahit: vbi verò tenue quod eſt primò ad ſe trahit, & forſan etiam reiicit, quod per vrinam fieri ipſa experientia teſtatur, antequam craſſior pars ſuccedat, non niſi vitioſum & craſſum ſanguinem, inde fieri poſſe, manifeſtum eſt. Itaque ipſi concedant neceſſe eſt, dum lien aberrat in ſuo opere, craſſum gignere ſanguinem, qui multo ſero ad motum indiget, quo ſi deſtituatur, illudque præpoſtere aliò rapiatur, multorum morborum cauſſa eſſe poteſt. Nemo verò opinor eſt, qui in lienem bene ſe habentem & ſanum vel affectionis hypochondriacæ, vel alterius mali cauſſam referre velit. Quamuis verò omnia ſymptomata, quæ hypochondriacis accidunt, proximè ex ipſo liene deduci non poſſint, ſed facilè concedamus, in vaſis & locis propoſitis materiam horum malorum cauſſam hærere: tamen hinc non ſequitur, quod lien nihil ad horum generationem faciat: ſicut non ſequitur, quod ſanguificationis organum, licet non ſit ſcabioſum, ſanguinem vitioſum non generet. Si enim lien ſeu ſuo vitio, ſeu ob errorem externum, ſanguinem excremento melancholico præter naturam ſcatentem generet, illud in locis modo dictis & in partibus, ad quas nutriendas is mittitur, cumulatur. Vnde obſeruatum eſt ſæpiſſime, lienem & vicinas lienis venas nigro humore fuiſſe oppletas & diſtentas. Verum quod Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib.* 4. *c.* 8. optat, id omnibus Medicis, præſertim in Germaniâ optandum eſt, vt cadauera eorum, qui hoc morbo pereunt, inſpiciendi poteſtas ſæpe detur. Ita enim multæ controuerſiæ facilè componi, & multis rectius conſuli poſſet. Sed neſcio quæ ſuperſtitio obtinuit, vt piaculum vulgus habeat, cadauera hominum, aliàs vermium eſcam, anatomiæ debitæ committere, cum tamen ſummorum Imperatorum, Regum, & Principum autoritati id nihil deroget.

Cur lien ſanguinem non generet. Quod autem lien ſanguinem bonum non generat, accidit, vel ipſius, vel chyli, quem è ventriculo accipit, vitio. Lienis vitium, quod plerumque prima huius mali cauſſa eſt, principio eſt eius intemperies calidior, quam par eſt: cui ſæpe & caliditas epatis accedit. Hinc enim accidit, vt lien, ſicut & epar, ob caliditatem cibum & potum ſæpe adhuc crudum ad ſe trahant, & quidem tenuem & aquoſam chyli partem maturius, craſſam tardius, vnde poſtea craſſior vehiculo deſtituta, in meſaraicis ſubſiſtit, atque ibi hærens vlterius incraſſatur, ſæpe etiam aduritur, & poſtea ad lienem perueniens non rectè coquitur. Reliqua quod attinet, quæ lienis ſanguificationem lædunt, & ob quæ is ſuis actionibus fruſtratur, quæ omnia erroris externi nomine veniunt, ſunt primò cibi praui ſucci, difficilis coctionis, & omnia, quæ humorem crudum, craſſum, melancholicum generare ſolent. Quales ſunt panis furfuraceus, non bene fermentatus, cruſta eius, præcipuè legumina & lacticinia, oua indurata & frixa, aues in paludibus & ſtagnis degentes, carnes ferinæ pleræque, bubula, & omnes ſale & fumo induratæ, piſces paluſtres & viſcaſi exſiccati & ſale conditi, braſſica, & ſimilia, dulcia etiam omnia. Nam τοῖς σπληνικοῖς τὰ μὲν δριμέα καὶ τὰ μὲν πικρὰ ὠφέλιμα· τὰ δὲ γλυκέα βλαβερά. Veruntamen intemperies illa calida non ſemper durat, ſed vbi deferbuit, vt fieri ſolet, ſiccitas plerunque relinquitur. Imò non ſolum ad qualitates has reſpiciendum, ſed & modus ſubſtantiæ attendendus. Vt enim vbi epar ſubſtantiæ ſuæ modum integrum obtinet, & ſucculentum, rubicundum ac floridum quaſi eſt, rectè ſanguificat: ita & lien, ſi naturalem illam διάθεσιν & ſubſtantiæ modum habeat, rectè etiam ſui generis ſanguinem generat, ſi verò ſit ſiccior, durior, aut etiam ſcirrhoſus, officium ſuum rectè exequi non poteſt. Hinc etiam accidit, vt non pueros vel adoleſcentes hoc malum affligat, ſed circa annum ætatis trigeſimum plerúnque inuadat, vbi iam temperamentum lienis ſit ſiccius, eiúſque ſubſtantia durior, ſimúlque humores, qui in iuuentute à calore acriore aduruntur, poſtea, vbi calor ille deferbuit, tenuioréſque & calidiores partes exhalarunt, craſſiores & melancholici fiunt, melancholicúſque ex lienis natura tum ſanguis generatur. Et omninò omnes diætæ errores & τὸ ποικίλον τῆς διαίτης huc pertinet, & ob ſolos diætæ errores, nullo ante, in ventriculo vel liene, vitio exiſtente hoc malum generari poteſt. Exiſtimantque præſtantiſsimi Medici, hanc ipſam in diæta peccandi hodie licentiam, cauſſam eſſe, cur pauci ab hoc malo immunes ſint. Cur pueros & adoleſcentes non affligat affect. hypochondriaca.

Non ſolum autem cibi praui chyli vitioſi cauſa ſunt, ſed etiam ex bono cibo & potu ventriculus, ſi vel natura debilior ſit, vt diætæ errores tolerare non poſsit, vel diætæ erroribus, vel etiam à liene prauum alimentum ſubmittente debilitatus ſit, prauum chylum generat; cum membrum, quod prauè nutritur, officium ſuum rectè exſequi non poſsit. Quas ob cauſſas omnes ventriculus plerúnque cruditatis acidæ cauſſa eſt, ſi tamen calidior ſit, & cruditatem nidoroſam pariat, ea quoque, ſi ſæpius continuetur, ad hoc malum generandum facere poteſt. Siue igitur ciborum, ſiue ventriculi vitio crudus & vitioſus chylus generetur, vbi ad lienem & epar tranſiturus propter craſſitiem in viâ ſubſiſtit, & moram trahit, flatibus originem præbet, hypochondria diſtendit, atque vbi calorem concipit, aduritur, & vberiorem poſtea melancholico humori materiam ſuppeditat.

Deinde etiam animi affectus, & præcipuè, ira, & curæ ac mœſtitiæ, malo huic cauſſam præbent; ac vulgò etiam notum eſt, maximè incommodum eſſe, ſi quis iratus, vel perterritus edat vel bibat. Et quidem duplici de cauſſa hoc accidit. Primò enim ab eiuſmodi affectibus ſpiritus, vt omnibus actionibus, ita & coctioni ciborum neceſſarij, ad alias partes

auòcantur. Vndè coctio in ventriculo labefactatur, crudusque & prauus chylus indè generatur. Deindè vt in ira bilis commouetur aliiſque humoribus permiſcetur, eoſque corrumpit; ita etiam melancholicum, pituitoſum & atrum humorem, ſi ira & mœror coniungantur, commoueri credibile eſt; qui cum chylo non benè cocto cōmiſcentur, eumque amplius corrumpunt, vnde ſanguis laudabilis gigni nequit, ſed humor chylo qualitatibus reſpondens, partim bilioſus, partim melancholicus, partim ater gignitur, & hinc rurſum pro alendis viſceribus infimi ventris tranſmittitur, & in hypochondriis praui humores cumulantur. Quibus accidit & hoc, quod in animi affectibus imprimis in arteriis humores mouentur & agitantur: cum verò lien arteriis multis abundet, eaſque quintuplo plures, quam venas obtineat, in animi talibus affectibus, & eius actionem turbari neceſſe eſt. Hiſce de cauſſis omnibus ob ventriculi ſcilicet debilitatem & in victu errores, cum bonus chylus non generatur; vitium hoc coctionis primæ in ſecundâ non corrigitur: & quod peccatum eſt, nec in vena porta, nec in liene, nec epate emendatur; imò ſi hæc viſcera non benè ſeſe habeant, in iis amplius corrumpitur. Deindè cum in iſta, quæ in liene fit, ſanguificatione etiam ſua excrementa generentur, ſi ea non rectè excernantur, ſed in dictis locis cumulentur, ad mali huius generationem plurimum facere poſſunt. Fit verò hoc, cum ea plura, quam par eſt, generantur, vt omnia debito modo excerni non poſſint. Faciunt huc quies & otium, ob quæ multa excrementa in corpore retinentur, imprimis ſi accedunt meditationes & lucubrationes crebriores. Vndè literati, & ii, qui vitam ſedentariā agunt, maximè huic affectui ſunt obnoxii. Imprimis vita ſedentaria, vt in genere ad excrementa in corpore retinenda multum facit, ita in ſpecie ad accumulandos in dictis locis humores hoſce multum poteſt. Cum enim glandulæ crebræ in meſenterio & pancreate hac etiam de cauſſa factæ ſint, ne à ventriculo & inteſtinis repletis, vel corporis inflexione, & abdominis compreſſione ea vaſa comprimantur, & diſtributio humorum impediatur: certè in vita ſedentaria continua, vix fieri poteſt, quin vaſa iſta non aliquo modo comprimantur, vt etiam glandulæ iſtam compreſſionem ſatis prohibere non poſſint. Neque etiam neceſſarium eſt, vt in mortuis lien ſemper vel durus, vel ſcirrhoſus, vel tumidus, vel alio modo ad ſenſum malè affectus reperiatur, ſufficit, ſi vel eius temperies, vbi occultæ proprietates non ſunt excludendæ, vel ſubſtantiæ modus ſit læſus, ob quæ vitia non recta fiat in eo ſanguificatio: quæ tamen ſenſibus deprehendi non poſſunt.

Quò faciunt & ipſæ glandulæ, quæ in meſenterio plurimæ ſunt. Cum enim glandulæ non ſolum vaſis, quæ per meſenterium plurima diſſeminantur, fulcimentum & firmamentum ſint, ſed & obſtent, ne vaſorum ductus vel à repletis inteſtinis, vel alia de cauſſa comprimantur: ſi ipſa præter modum intumeſcant, ipſa vaſa comprimunt: & imprimis hoc præſtare poteſt glandula illa inſignior in centro meſenterii, quæ primæ vaſorum diſtributioni addita eſt, & qua tumore laborante totius corporis marcorem, ob impeditam chyli diſtributionem ſecutam fuiſſe, obſeruatum eſt.

Tandem etiam ſuppreſſæ conſuetæ menſium & hæmorrhoidum euacuationes in cauſſa ſunt, vt talia excrementa in primis viis cumulentur. Nam cum per hæmorrhoides naturæ inſtituto humores melancholici, aduſti & ſalſi purgari ſoleant, ſi euacuationes iſtæ in iis, quibus conſuetæ ſunt, ſubſiſtunt, aut ſi in fœminis ſanguis, qui ad vterum deſcendere debebat, & vitioſi humores, qui cum eo ſolent excerni, ſubſiſtant, in hypochondria decumbunt, & malo huic materiam ſuppeditant. Et ſæpe in fœminis affectiones hypochondriacæ & vterinæ ita ſimiles ſunt, vt vix diſcerni poſſint, imò interdum coniungantur. Et nihil eſt omninò è rebus non naturalibus dictis, in cuius vſu ſi peccetur, vt inde vel χύμωσις vel αἱμάτωσις lædatur, quod non etiam ad huius mali generationem facere poſſit; cum quicquid vitioſum in hiſce coctionibus generatur, maximam partem in hiſce locis cumulari ſoleat.

CAPVT IV.

Signa Diagnoſtica & ſymptomata, quæ affectionem hypochondriacam comitari ſolent.

Signa Diagnoſtica & ſymptomata, quæ affectionem hypochondriacam comitari ſolent.

TErtium, quod explicandum iam eſt, ſunt ſymptomata, quæ in affectione hypochondriacâ occurrunt, atque ita vna opera ſigna diagnoſtica ſimul explicabuntur. Etenim, vt de cauſſis, quæ anteceſſerunt, quæ etiam ſignorum fontem præbent, nihil amplius dicamus, cum ſupra explicatæ ſint, adſunt cruditas & ἀπεψία ventriculi flatus, rugitus ventris, ructus acidi, ſaliua multa, aluus eſt adſtrictior, æſtus in hypochondriis, lien in quibuſdam inflatur & intumeſcit, vrina varia eſt, nunc tenuis, nunc craſſa, turbida, feculenta, rubicunda: animi anxietas, arteriarum in ſiniſtro hypochondrio pulſatio, reſpiratio difficilis, cordis palpitatio, pectoris dolor, laſſitudo ſpontanea, dolor crurum, vertigo & oculis obuerſans caligo, aurium ſonitus, in quibuſdam metus, triſtitia, delirium, & alia. Non tamen in omnibus eadem, ſicut & in aliis plura, in aliis pauciora apparent.

Primò in pleriſque hypochondriacis ventriculus malè ſe habet, & multa circa eum apparent ſymptomata, adeo quidem vt nonnulli interdum hoc morbo affecti ſaltem ventriculo ſeſe male habere putent, eumque ſolum accuſent. Neque mirum, hoc accidere. Longè enim alia eſt partium, quæ ſibi ſaltem nutriendis laborant, ratio, quàm earum, quæ toti corpori proſpiciunt. Nam licet muſculo alicui malum nutrimentum apponatur, toti corpori id parum nocet: at ſi membrum toti corpori inſeruiens non bene ſeſe habet, toti corpori damnum infertur. Res manifeſta eſt in epate, quod dum ſanguinem non bonum generat, cachexiæ, hydropis, ſcabiei, & aliorum malorum cauſſa eſt. Idem in ventriculo accidit. Nam ſi ſanguis pro nutritione ventriculi è venæ portæ ramis affluens non bene ſe habeat, ipſe etiam malè nutritus debilitatur, & malè coquit, & cibum in alienam ac vitioſam planè ſubſtantiam conuertit; imò cibos quoſdam ex peculiari vitio planè non alterat, vt licet cibi reliqui mutentur, hi tamen poſtea planè crudi vomitu reiiciantur.

Atque ita reciproca quædam malorum generatio eſt, dum lien prauum ſanguinem nutriendo ventriculo ſuppeditat, atque adeo rurſum malum chylum accipit. Nimirum plerique hypochondriaci malè cibos coquunt, & non in chylum bonum, ſed in materiam nunc aqueam, acidam, acerbam, ponticam, nunc viſcidam mutant, quæ cum nec ab inteſtinis, nec vaſis meſaraicis, vtpote ingrata & corpori alendo inepta, attrahatur, atque ita in ventriculo hæreat, nunc ſurſum repit & linguam ac os ſaliua & humiditate aquea copioſa replet, vt continuò ægri ſaliuam & pituitam exſpuere cogantur, ſæpe etiam vomitu reiicitur. Antequam verò id fiat, maxima ſæpe præcedit in ventriculo humoris huius ebullitio & inde flatuum copia excitatur, qui

non ſolum ventriculum, ſed & vicinas partes diſtendunt, & tantam circa præcordia anguſtiam atque anxietatem excitant, vt ægri in lipothymiam interdum incidant. Quæ ſymptomata non prius ceſſant, quam quod craſſius eſt vomitu reiiciatur, quod verò tenuius & vaporoſum, per poros & *ἀδήλῳ διαπνοῇ* diſcutiatur, quod interdum cum horrore febrili accidit, quem etiam calor quidam ſequitur, qui poſtea ſudore euaneſcit. Nonnulli quidem hæc omnia ideò accidere putant, quod craſſiores chyli partes propter obſtructionem venarum non poſſint ſecernere & diſtribui. Verùm obſtructio ſæpe nulla adeſt, & propterea nobis, vt dictum, probabilius videtur, id ideo accidere, quia cibus & potus non in chylum bonum mutatur, ſed in materiam alienam & naturæ inutilem conuertitur, vnde eam reliquæ corporis partes à ventriculo nec attrahere nec recipere cupiunt. Interim tamen hoc hic notandum, cum ægri cum talibus vomitibus continuis ſæpè diu viuant (ſicut monialem illam, quæ, vt refert Guil. Fabricius *cent. 4. obſeru. 32.* ab ætatis anno decimo tertio ad quadrageſimum quartum ſingulis diebus materiam pituitoſam, ac inſtar glutinis viſcidam euomuit, hypochondriacam fuiſſe putamus, vt & aliam fœminam nouimus, quæ à multis iam annis ſæpiſſimè acida & ſalſa euomit, vt etiam dentes ipſi ſtupeſcant, interim ſua munia ſat benè obit,) & excrementa alui etiam reddant, neceſſe eſt, aliquid cibi in bonum chylum mutari, idque etiam à natura retineri & attrahi, inde accidit, vt, quod mireris, dum ægri illam pituitoſam & aquoſam materiam, in quam cibus corruptus eſt, vel inter edendum etiam, continuò expuunt, vel mox poſt cibum ſumtum euomunt, nihilominus cibus modò aſſumtus non ſimul reddatur & euomatur, vtpote ex quo natura adhuc aliquid vtilis alimenti elaborare conatur.

Monendum tamen hoc, ea quæ è ventriculo euomuntur, non omnia in eo generari, ſed interdum etiam è liene & locis vicinis tranſmitti. Ita vero tam acida à quibuſdam euomuntur, vt etiam dentes, vt modò dixi, ab iis ſtupeſcant, quæ procul dubio in liene vitiosè coquente generantur, quæ atræ bilis nomine vulgo veniunt, etſi atrum colorem non ſemper habeant. In quibuſdam vitioſi humores per vas breue cum ſanguine in ventriculum è liene effunduntur, atque ſanguis iſte per vomitum poſtea reiicitur, in quibuſdam etiam per aluum euacuatur. Flatus deinde huic malo ita ſunt familiares, vt iam olim etiam, teſte Diocle, flatuoſa hæc affectio ſit appellata. Cùm enim flatus duas habeant cauſas, calorem imbecillem & materiam humidam, eæ & hic locum habent. Frigus enim nimium cum reſoluere materiam non poſſit, vix illum flatum excitat; ſicca etiam materia, vtpote non reſolubilis, materiam flatibus non præbet. Verùm ſciendum eſt, non ſolum eum calorem dici debilem, qui natura ſua talis eſt, & qui materiam aliàs commodam coquere, vincere & ſubigere non poſſit, ſed & eum hic intelligendum eſſe, qui aliàs quidem ſatis fortis eſt, aut ſæpè naturali maior, non tamen tantus, vt materiam, quæ vel nimis copioſa eſt, vel viſcida, aut omnino talis; vt reſoluta multos vapores excitet, omnem diſcutere poſſit. Vtroque modo in hypochondriaca affectione flatus, & inde prouenientes ructus, rugitus & murmura generari poſſunt. Primò enim cum ventriculus & inteſtina (nam plerùnque labes illis communis eſt) cibum non rectè concoquere poſſint, multi flatus inde generantur: Deinde cum calor in vaſis illis, quæ ſunt inter ventriculum & lienem, vicinisque in locis ſit validior, & materia ibi flatulenta hæreat multa, & quotidie ex coctione ventriculi debili chylus crudus, craſſus & flatulentus ad venæ portæ ramos tranſmittatur, non mirum etiam eſt, multos flatus inde generari. Vnde rectiſſimè ſcripſit Fernelius, *lib. 6. de part. morb. ac ſympt. cap. 3.* tunc præſertim ructus & flatus generari, cum bilis flaua vel atra ventriculo ſubſternitur.

…latus & …tus quo- …do ge- …entur …i affect. h…ochon- …aca?

Vbi autem flatus illi hæreant, dubium. Equidem in ventriculo & inteſtinis etiam flatus eiuſmodi hærere non negamus: verum imprimis in ſiniſtro hypochondrio fluctuatio percipitur. Cuius rei cauſſam nonnulli conſtituunt colon inteſtinum, quod eò loci ſit arctius, vbi facilius flatus ſedem figere, quàm exire poſſint: tamen quia & inde exitus aliquomodo patet, hic locus eſſe non poteſt. Scribit enim Marcellus Donatus, *de hiſtoria medica, mirab. lib. 4. cap. 8.* ſe ſemper obſeruaſſe, quamuis repetitis euacuationibus cætera ſymptomata quieſcant, nunquam tamen fluctuationem tolli, neque imminui etiam, idque argumento eſſe, aquoſitates eiuſmodi (addo etiam flatus) aliquo loco contineri, à quo nullo pacto poſſint vel ſaltem difficile dimoueri. Ipſe verò ſtatuit, hunc locum eſſe inter binas tunicas ſeu membranas meſenterij. Calore enim abſumta pinguedine inter binas illas membranas vacuum locum relinqui, qui poſtmodum paulatim ichoroſo humore à venis meſenterij reſudante repleatur, qui compreſſis inteſtinis moueatur & hanc fluctuationem edat. Verùm ſi cauſſa eſſet hæc abſumptio pinguedinis in meſenterio, in omnibus eius partibus æque hæc fluctuatio perciperetur. At vero in ſiniſtro ſaltem hypochondrio in vno loco percipitur, & noui quoſdam, qui quoties ſiniſtrum hypochondrium, & quidem vno ſaltem in loco comprimerent, ſonitus ab adſtantibus audiretur. Vero ergo magis conſentaneum eſt, iſtos flatus contineri in illa cauitate in ſiniſtro hypochondrio ſub diaphragmate, ex ventriculi, omenti, coli & viſcerum connexu orta, & exitum non habente, ſed ita concluſa, vt aquam & flatus contineri poſſit, ab Hieronymo Fabr. ab Aquap. in hiſtoria ſeu ſtructura omenti luculenter deſcripta, de qua *ſupra* etiam dictum.

Vbi flatus hæreant?

Ventriculi quoque dolores vehementes adſunt, qui nonnullis ad dorſum vſque procedunt, vt ab ægris, imò incautis etiam Medicis, ſæpe pro Nephriticis habeantur; concoctis deinde cibis quieſcunt, mox aliis cibis ingeſtis, eodem modo reuertuntur, qui interdum ieiunos, interdum etiam à cœna moleſtant, & non ceſſant, prius quam ægri euomant cibos crudos & phlegmata ſubamara & calida & acida, adeò vt dentes ſtupore inficiantur, vt Diocles, *loco apud Galenum antea allegato*, habet. Cum enim, vt ſupra dictum, ventriculi tunicæ prauis humoribus à liene & epate eò effuſis infectæ ſint, non mirum, ſi is non bene coquat, cibuſque & potus vel crudus vel parum mutatus maximas anxietates & dolores excitet. Cum enim in chylum mutatus non ſit, ab inteſtinis nec attrahitur, nec admittitur, in ventriculo moram trahit & in flatus mutatus grauiſſimorum ſymptomatum cauſſa eſt. Ita vir quidā nobilis, horâ à cibo ſumto quartâ, vel quintâ, quotidie grauiſſimos dolores patiebatur, qui à ventriculo in dextro latere verſus dorſum & ſcapulas vſque extendebantur. Quā de cauſſa pro Nephritico curatus fuerat, cum ſimul redderet vrinam rubram, craſſam, hypochondriacis & ſcorbuticis familiarem, quæ vbi turbabatur, ſedimentum rubrum, inſtar farinæ vel pulueris laterum, copioſum deponebat, quod pro calculo reſoluto malè habitum fuerat. Non vero mirum, ventriculum malè affectum partes vicinas, imò ipſos renes in con-

ſenſum trahere. Etenim ſi renes malè affecti ob membranæ communionem ventriculum in conſenſum trahere poſſunt: quidni reciproco modo ventriculus dolens renes in conſenſum trahere poſſet? Quampiurimum verò Nobilis is cibum & potum, qui ita crudus adhuc erat, vt potus odor etiam poſt horam quintam perciperetur, vomitu reiiciebat, confeſtim dolore & anxietate illa liberabatur & bene ſe habebat, quaſi nihil mali paſſus eſſet. Euomebat verò ſimul pituitam viſcidam ſibi cohærentem ſpithamæ ſæpe longitudine; per aluum verò, quàm, niſi medicamentis irritaretur, nunquam reddebat, eadem ſine fecibus etiam reiiciebatur, ſæpe vlnæ & ſeſquiulnæ longitudine ſibi cohærens, vt famulus cum eam adſpiceret, ſerpentem ab hero per aluum deiectum eſſe exclamaret. Vide etiam ſupra *ſect.* 1. *cap.* 4.

Aluus adſtricta eſt ob vaſorum ſæpe, in vtróque latere & vtriuſque viſceris, Lieni & Epati, ſiccitatem, ob quam alui obſtructionem & flatus retinentur qui hypochondria tendunt, & tandem fecibus permixticas bubuli ſtercoris ſimiles reddunt. Accedit hiſce & hoc, quod cibus ſæpè ſaltem in pituitam quandam & humorem viſcidum & flatuoſum mutatur, vt modò dictum, qui cum corpori alendo ineptus ſit, in inteſtinis non promouetur, &, vt viſcidus & glutinoſus pertinacius iis adhærens, alui continuo adſtrictæ cauſa eſt. Neque enim facultas expultrix humorem tam viſcidum, niſi medicamentis adiuuetur, reiicere poteſt. Interdum tamen, ſi humores acriores reddantur & exaſperentur, fluxus alui excitatur, nunc bilioſum, nunc melancholicum & nigrum humorem admixtum habens.

Æſtus etiam in hypochondriis & quaſi inflammatorius quidam affectus moleſto ardore & feruore interno, nunc in vno, nunc in vtróque hypochondrio ægros affligere ſolet, ex humoribus calidis & feruidis eò loci concluſis. Et ſolet iſte calor ac æſtus ſeſe magis exſerere, vbi vel cibi aut potus caliditate vel alia cauſâ humores agitati fuerint. Solentque tunc calidis vaporibus ſurſum aſcendentibus malæ & tota facies rubeſcere. Interdum etiam, & quando vapor ex largiore potu præcipuè, per corpus vniuerſum diſpergitur, ephemera febris quaſi excitatur, quæ vaporibus illis ſudore diſcuſſis intra paucas horas euaneſcit.

Vrina eſt nunc tenuis, cum ſcilicet humores craſſi vrinæ vias obſident, quæ ſimul paroxyſmi, ob flatuum & materiæ retentionem & caloris augmentum inſtantis, ſunt indicium. Plerumque turbida, craſſa, rubra, acris, ob materiæ admixtionem, imò interdum & fœtida. Quia verò plerumque cum talibus vrinis materia multa aduſta ſalis particeps, quam tartaream appellant copioſè excernitur, accidere ſolet, vt vel, vbi vrina turbatur, ſubſideat, vel copioſè, inſtar arenularum rubrarum, matularum parietibus vndiquaque adhæreſcat, ægriſque calculi metum, qui tamen ſæpe nullus adeſt, afferat. Etſi enim & à renum caliditate ſæpe iſta ſabuloſa materia proueniat: tamen & epate ac venis craſſiores & tartareæ ſanguinis partes in materiam eiuſmodi coagulantur, quæ continuò per vrinam redduntur; ſine vlla calculi moleſtia.

Adeſt etiam anxietas, quæ accidit, non ſolùm dum vapores ad cor adſcendunt, idque affligunt, ſed & dum ventriculus afficitur. Dum enim cibus ſemicrudus in eò moram trahit, & in flatus reſoluitur, anxietatem ventriculi parit. Si verò ad vaſa vicina intemperie calida laborantia peruenit, fit à calore igneo quaſi quædam ebullitio, partéſque chyli plurimæ in flatum abeunt, qui non ſolum ventriculum, ſed & hypochondria extendunt, & in par-

A tibus iis, quæ ſenſum à neruis ſextæ coniugationis accipiunt, anguſtiam ibi producunt atque anxietatem, cui ſæpè lipothymia accedit. Idque eò facilius accidit, quod ipſa hæc vaſa, vt & lien intempeſtiuè, quod tenuius eſt, ad ſe primò rapiunt, craſſior verò pars chyli ſeorſim reiecta diutius moram in hiſce vaſis trahens corrumpitur, naturæque aduerſam qualitatem accipit & in excrementum potius, quam alimentum abit. Neque hæc ſymptomata prius ceſſant, quam natura quod craſſum eſt, vomitu reiecerit; quod verò tenuius eſt per poros cutis vel ſenſibiliter forma ſudoris, vel inſenſibiliter diſcuſſerit. Acciditque hoc ſæpe cum horrore quaſi febrili.

Affligit etiam ſæpe ægros cordis palpitatio & animi deliquium, B quæ fiunt partim ob ventriculi conſenſum, partim quod ab humoribus prauis ſimiles vapores ad cor adſcendunt, quos dum cor depellere & à ſe amoliri conatur, hunc celerem, velocem & inordinatum cordis & arteriarum pulſum excitat. Atque tum plerúnque ægri de vita deſperare & auxilium omni modo poſtulare ſolent. Iidem vapores pulſus varii cauſſa ſunt.

Pulſatio præterea in ſiniſtro hypochondrio fit ab intemperie calida. Vt enim arteriæ temporum pulſant magis, ſi corpus vel à vini potu, vel calore Solis incaleſcat: ita etiam ſi calor maior ſit in cœliaco ramo, qui in hæc loca diſtribuitur, fit inde pulſatio, idque præcipuè poſt vehementiorem motum & iram accidit. Ad quam rem etiam faciunt glandulæ in C meſenterio plurimæ, & præcipuè magna illa, quæ in centro eius primæ vaſorum diſtributioni addita eſt. Cum enim glandularum harum & hic vſus ſit, ne vaſorum ductus comprimantur, ſi illa multo craſſo & melancholico humore turgeant, arterias comprimunt, vnde in arteria cœliaca ſiniſtram partem perreptante maior pulſatio excitatur.

Dum autem vapores illi reſoluuntur, & per œſophagum vel aſperam arteriam adſcendunt, palatum, linguam, & os exiccant, & ſitim leuem excitant. Reſpiratio difficilis ſæpe redditur, & quidam dolor & conſtrictio in pectore perſentitur, cùm ob neruos muſculis pectoris dicatos affectos, vt poſtea dicetur, tum quia per venas & arterias vapores à materia praua in hypochondriis ſtabulante in muſculorum ſpatia effunduntur, viciniáque membra afficiunt, vt D ſupra dictum. Quibus accidit & hoc, quod flatus & vapores partim ex crudis humoribus in ventriculo, partim ex prauis humoribus in hypochondriis collectis excitati diaphragma comprimunt. Dum verò, vt dictum, lien aquoſam ac tenuem chyli partem maturius ad ſe trahit, eam in vapores tenues & acres reſoluit, qui ad caput eleuantur, illud replent, cerebrumque perturbant. Et aliàs etiam humores melancholici & aduſti in hypochondriorum venis & arteriis hærentes vapores multos de ſe emittunt, qui ad caput per venas & arterias adſcendunt, vnde varii affectus ac ſymptomata in capite ac neruoſo genere ortum habent. Etenim dum panniculos cerebri peruadunt, illos lancinant, doloremque excitant, ita vt nonnulli cerebrum è cranio quaſi euelli E ſibi conquerantur: dum cerebrum peruadunt, ſpiritus perturbant, oculis caliginem ſuffundunt, aurium tinnitum excitant. Nonnullis vertigo oboritur & caligo oculis obſeruatur; aliis aurium ſonitus, in nonnullis triſtitia, metus, falſa imaginatio & deliria melancholica fiunt vitio ſpirituum, qui à vaporibus illis inquinantur, vt *lib.* 1. *Practicæ de melancholia hypochondriaca* dictum. Nonnulli enim continuò ſibi in apoplexia, alii ab epilepſia, alii à ſubita morte metuunt, alii ſe faſcinatos eſſe credunt, alii alios morbos imaginantur. Hinc nonnulli perpetua triſtitia, alii etiam fletu & eiulatu ſe macerant. Tan-

dem verò, ſique diu malum duret, in melancholiam abit; ſique vapor vel humor cerebro communicatus ſit atra bilis ex bile aduſta, maniam excitat. Si vapores ſunt acres, epilepſiam quandoque pariunt. Ita memini, virum hypochondriacum epilepticum factum & tandem etiam cœcum euaſiſſe. Idem antea Somnambulo fuerat. Quandoque etiam malum in apoplexiam terminatur.

Dum vero neruos vapor ille occupat, prout vim vel narcoticam vel neruos vellicandi habet, ſymptomata paralyſi & conuulſioni ſimilia in iis excitat. Hinc ſi in neruos linguæ feratur, ſermonem difficilem reddit, aut muſculos laryngis conſtringit. Si ad neruos thoracem mouentes feratur, difficilem reſpirationem excitat vt præcordia & thorax quaſi conſtringantur. Si neruos brachiorum & crurum peruadat, membra hæc ad motum pigra reddit & laſſitudinem in iis excitat. Ad laſſitudinem tamen excitandam etiam facere poſſunt humores ſeroſi, quando cum ſanguine per venas & arterias in ambitum corporis diſtribuuntur, & præcipuè ad crurum muſculos deſcendunt, eóſque grauant, vt tendi membra & pondere quaſi appenſo grauiora putentur. Imò interdum in iiſdem partibus dolor excitatur, cùm iidem humores ſeroſi, vel etiam vapores membranis ac neruis ſeſe inſinuant, eáſque tendunt & vellicant. Ad extremos digitos cùm manuum tum pedum tandem delati formicationis ſenſum, vel ſtuporem in iis, nunc hoc vel illo excitant. Vapores iidem cùm ſint calidi & ſicci ac melancholici, ſpiritus animales perturbant, cerebrum exſiccant, & ita vigilias moleſtas, aut ſomnos perturbatos, ac inſomnia terroris plena pariunt. Imprimis verò vigiliæ poſt mediam noctem pleróſque moleſtare ſolent. Etſi enim poſt cœnam ad mediam noctem aut horam primam noctis ſatis bene dormiunt: tamen poſtea euigilant, & alij quidem duabus vel tribus horis vigilant, & demum manè circa horam tertiam vel quartam iterum dormire incipiunt, alij verò planè iterum dormire non poſſunt. Quod accidit procul dubio, dum chylus diſtribuitur, & ad ſecundam coctionem ac lienem & vicina vaſa peruenit. Tum enim humores vitioſi in iis latentes agitantur, & ex agitatis vapores eleuantur, qui per venas & arterias ad caput delati vigilias excitant, quæ in nonnullis ad diem vſque durant, in quibuſdam verò, iis diſcuſſis, iterū ſomnus ſuccedit.

Non tamen iſta ſymptomata omnia in omnibus, ſed alia in aliis apparent, nunc pauciora, nunc plura, pro humorum varietate, & prout hæ vel illæ partes magis læduntur. Aliquando enim, vt & antea dictum, nunc in vnius tantùm hypochondrij vaſis vitioſi humores continentur, nunc in vtróque; nunc etiam lien, nunc epar, nunc vtrumque viſcus ſimul ab humoribus vitioſis obſidetur. Non verò eſt de eſſentia mali hypochondriaci, vt in hypochondriis tenſio, durities, dolor, & tumor percipiatur, cùm plerumque fomes mali ſaltem in ramis venæ portæ & arteriis vicinis hæreat, & inde vapores ad cor & cerebrum tranſmittantur. Etſi verò hypochondriaca affectione laborantes ſubinde aliquid mali, de quo conquerantur, habeant: tamen, qui eo grauiter laborant, vehementioribus interdum paroxyſmis infeſtantur. Etenim ſi quacunque de cauſſa, ſeu interna ſeu externa, Camarina illa & colluuies vitioſorum humorum in hypochondriis mouetur, vapor ille flatulentus ex materia commota excitatus nunc ad ventriculum, nunc ad cor, nunc vtrumque viſcus viam affectat. Et quidem dum ventriculum petit, eum diſtendit, ac ructus excitat, & acrimonia orificium ventriculi afficit, indeque cerebrum in conſenſum trahit, atque anxietatem lipothymiæ ſimilem circa præcordia inducit, per gulam verò porrò aſcendens neruos linguæ afficit, vnde lingua quaſi rigere & ad loquendum immobilis reddi incipit, vt de apoplexia ſibi ægri metuant. Eadem de cauſſa nonnulli de obſtructione œſophagi & ſuffocationis periculo conqueruntur, id quod præcipuè cibum ſumturis accidit, vt *de Scorbuto* poſtea, *ſect. 2. cap. 5.* dicetur, ob vapores ſtipticos & adſtringentes aſcendentes & vel œſophagum diſtendentes ac vicinam arteriam comprimentes, vel muſculos laryngis & aſperam arteriam contrahentes & ſtrangulantes quaſi. Dum per cœliacum arteriæ ramum in arteriā magnam & hinc ad cor adſcendit, eius palpitationem & difficilem reſpirationem ac dolorem in parte pectoris anteriore excitat. Per vtramque verò viam dum ad cerebrum peruenit, ſpiritus perturbat, & oculis caliginem ſuffundit, & dum panniculos cerebri peruadit, illos lancinat, ita vt nonnulli cerebrum quaſi è cranio ſibi euelli conquerantur. Dum porrò iſti vapores è cerebro ſecundum ductum neruorum deorſum feruntur, interdum ſtupor quidam & motus formicans nunc in dextro, nunc in ſiniſtro brachio, nunc in hoc, nunc in illo digito percipitur, ac dum tandem neruos ex oſſe ſacro prodeuntes attingit, atque in iis eundem affectum excitat, ægri, ne concidant, metuunt, & locum quieti quærunt. Interim ſudore frigido madeſcunt, tandémque calore cordis ſeſe exerente & vaporibus diſcuſſis, ægri ad ſe redeunt, nec amplius quid mali ſentiunt, niſi quod de morbo grauiore, epilepſia, apoplexia & ſubita morte ſibi metuunt, & hac triſtitia & metu ſe continuò macerant.

Atque ex his, quæ hactenus recenſuimus, ſymptomatibus ſatis malum hoc cognoſci poteſt, vt ſignis diagnoſticis aliis opus non ſit. Signa tamen partium præcipuè affectarum & cauſſarum addere vtile fuerit. Si in ipſo liene humor contineatur tenſio & durities in regione lienis percipitur, facies eſt malè colorata: Si in epate contineatur humor, è regione epatis tenſio percipitur. Si in vaſis ſolùm inter ventriculum, lienem & epar, poſt cibum, & cœnam, præcipuè horis circiter 6. vel 7. flatus, rugitus, & dolores percipiuntur, nec tumor vel durities in alterutro vel vtróque latere percipitur. Si etiam ventriculus valdè laboret, è coctionis vitio id cognoſcitur. Vterus ſi malo originem dederit, menſium ſuppreſſio adeſt, & frequens in ventre inferiore rugitus percipitur. — *Signa partium affectarum.*

Et quia [illegible] viſcerum, ventriculi & epatis, in hoc affectu plerúnque adeſt, & curationem difficilem reddit, eam ſignis cognitam habere vtile eſt. Iecoris autem intemperies è ſuis ſignis cognoſcitur, maxillarum rubore, manuum & pedum calore, vrinæ robore, ac ſiti. Intemperies verò ventriculi frigida ex cruditate acida cognoſcitur, cui ſi quandoque accedit nidoroſa, fit hoc ob epatis calorem, atque hoc non accidit, niſi vtraque cauſſa adſit, & tum adſunt flatus multi, dum calor epatis nimius in craſſiorem materiam agit.

CAPVT V. [illegible]

Prognoſtica.

1. Difficilis omninò hic affectus eſt, & quo vix alius tanta ſymptomatum varietate & ægro & Medico plus negotij faceſſit. Idque cùm ipſius humoris ratione, qui contumaciſſimus eſt, tum ob viſcerum [illegible], & contrariam tum eorum, tum humorum intemperiem. Etenim ventriculus plerumque frigidus eſt, contra humores in hypochon- — *Prognoſtica affect. hypochōd.*

driis & ipſa vaſa, quibus continentur, calida. 2. A Quibus accedit, quod malum hoc plerumque in habitum degenerauit. Cum enim prauum alimentum viſceribus hiſce nutriendis à liene tranſmittatur, inde illarum diſpoſitionem euerti neceſſe eſt. 3. Curationem etiam difficilem reddit, quod materia, quæ ſæpiſſimè in cauitate illa omenti continetur, non facilè exitum habet & ibi concluſa detinetur. 4. Tandem cum malum hoc ſit pertinax, & quod curatio non ſemper ex voto ſuccedit, cauſſa nõ minima eſt, quod ægri raro in continuandis medicamentis obedientes ſunt, plerunque & Medicos ſæpe mutant. 5. Lenius malum eſt, cùm in dextro hypochondrio mali cauſſa colligitur, cùm humor ſit mitior: grauius autẽ, cùm in ſiniſtro grauiſſimum eſt, ſi in vtróque hypochondrio mali cauſſa hæret, & B vehementiora habet ſymptomata: quæ eò ſunt grauiora, quò humor magis ad atræ bilis naturã accedit. Et ſi ſaltem in vaſis, nullo verò in viſcere humores contineantur, mitius malum eſt. Contumaciſſimum malum eſt, cùm materia in omenti cauitate continetur; cum vix purgantibus medicamentis inde exturbari poſſit. 6. Hæmorrhoides, varices, & ſæpe in mulieribus menſes malum hypochondriacum ſoluunt. Si tamen ſint moderata; ſi verò diutius durant, periculum portendunt. Hæmorrhagia quoque naris ſiniſtræ interdum prodeſt. 7. Mares equidem quàm fœminæ, faciliùs hoc malo corripiuntur; cum fœminæ humidiores ſint, & cum menſibus ſæpe praui humores euacuentur: Si tamen eæ corripiuntur, difficul- C ter vel raro curantur, cùm & cauſſam vehementem præceſſiſſe neceſſarium fuerit, & plerumque vterini affectus ſeſe huic malo aſſocient, idque grauius reddant. 8. Vrina craſſior melior eſt in hoc morbo, quàm aquoſa & tenuis, quæ craſſos humores in corpore detineri arguit. Nigræ quoque vrinæ ſine febre ſæpe hunc morbum ſoluunt.

9. Aluum in hoc morbo laxam habere bonum; contrarium, malum vomitus quoque cum ἀφορίᾳ ſæpe vtilis. 10. Vertigo & diuturnus capitis dolor in hypochondriacâ affectione in epilepſiam & conuulſiones vel cæcitatem, interdum in vtrumque abit, nonnunquam in apoplexiam mutatur. 11. Affectio hypochondriaca ſæpe quoque ſcorbutum comitem ſibi adſciſcit, interdum etiam in hydropem degenerat. 12. Hypochondriaci ſæpe nauſeabundi vomen- D tes, aſſumta malè concoquentes, vel in febres, hecticæ non abſimiles incidentes, tabidi moriuntur.

CAPVT VI.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

CVrationem quod attinet, cùm cauſſa, è quâ ſymptomata & mala antea enumerata in hac affectione ortum habent, ſit colluuies illa humorum vitioſorum in hypochondriorum locis ſupra explicatis hærens, facilè hinc patet, primariam indicationem eſſe, vt illi humores euacuentur, & vapores, E qui ab iis eleuantur, & variorum ſymptomatum cauſſa ſunt, diſcutiantur. Quod vt commodè fiat, nõ ſolum viæ illæ, per quas euacuandi ſunt, lenientibus medicamentis expurgandi, ſed & cum humores illi craſſiores ſint, & ob ventriculi coctionem læſam pituitoſi & viſcidi humores admiſceantur, incidentibus, attenuantibus, aperientibus ac detergentibus opus eſt. Verùm cum & humores mali huius præcipua cauſſa ſint calidi, & vaſa illa, in quibus continentur, ſint calidiora & ſicciora, quàm par eſt, & inflammatoriam quaſi diſpoſitionem habeant, non ſolum citra inſignem calefactionem hæc peragẽda, ſed & moderatè refrigerantibus & humectantibus, illamque intemperiem corrigentibus opus eſt. Poſtea danda opera, ne humores hi vitioſi iterum generentur; & proinde partium, quarum vitio generati ſunt, intemperies & debilitas corrigenda, naturalis verò conſtitutio conſeruanda & roboranda, atque ita humorum vitioſorum generatio præcauenda. Tandem partes, quæ humores & vapores illos ſuſcipiunt, atque ab iis afficiuntur, roborandæ, & ab inſultu humorum & vaporum defendendæ; vaporéſque à partibus principibus auertendi, ac ſymptomata tollenda. Verùm hæc omnia expedire difficillimum eſt. Etenim cùm indicationes dẽtur contrariæ, & quidem ventriculus pleriúnque debilis calida requirat, attenuantia etiam & incidentia, aperientia, ac detergentia medicamenta pleráque calida ſint, contrà inflammatoria illa vaſorum diſpoſitio & humorum calida intemperies refrigerantia requirat: cautè agendum, ne dum vni prodeſſe ſtudemus, alteri noceamus.

Venæ ſectionẽ quod attinet, cùm humores morbi cauſſa in venæ portæ ramis cõſiſtant, ſi eæ eodem modo, vt venæ cauæ rami, paſsim in corpore aperiri poſſent, commodiſsimè per eas cum ſanguine vitioſi humores euacuarentur. Verùm ea commoditas non datur, nec vllus venæ portæ ramus ad extrema corporis pertingit, niſi hæmorrhoidalis ad inteſtinũ rectum pertingens. Hic ergo ſi aperiatur, affectum hunc feliciſsimè curat, cum vitioſos humores in venæ portæ ramis collectos euacuet. Verùm hoc vix vnquam feliciter accidit, niſi natura ſponte hæmorrhoides eas aperiat, aut certè humores eò protrudat, & per eas vitioſos humores euacuare cõſueta ſit. Hoc n. niſi fiat, & externæ hæmorrhoides arte aperiãtur, tunc id, quod Riolanus monet, accidit, & ſanguis, qui peccat in vena portæ, nõ euacuatur, ſed bonus è vena caua, qui non peccat. Hæmorrhoides verò internæ, modò commodè id fieri poſsit, etiã in iis aperiri poſſunt, quibus nunquam fluxerũt, vel tumuerũt, vt latẽtes in vicinia vitioſi humores per eas euacuentur, & natura ſanguinem vitioſum per hanc viam euacuare adſueſcat, quæ ſæpe etiam ſponte per hanc viam humores vitioſos in venæ portæ ramis collectos cum ægri commodo euacuare ſolet.

Venæ ſecti

Cùm autem hæmorrhoides duplices ſint, internæ, à venâ porta, & externæ à vena caua ortæ: non ſine cauſſa quæritur, an vtræque, ſeu à natura ſeu arte apertæ, idem in hypochondriaca affectione commodũ præſtent. Pleríque hæmorrhoides externas; cùm à ramo hypogaſtrico proueniant, parum commodi in hac affectione afferre poſſe ſtatuũt. Etenim Hieron. Fabr. ab Aquapendente, *de operat. chirurg. cap. de hæmorrhoidib.* in quo prolixè & diligenter ea, quæ de hæmorrhoidibus dici poſſunt, explicat, ſtatuit (& res ita ſe habet) dari duplices hæmorrhoides, alias à vena lienis, alias à vena caua, quarũ illas alij internas, has externas nominant. A magno enim venæ portæ ramo, qui ad lienem fertur, quaſi ab eius medietate oriri propaginem effatu dignam, & recta per meſenterium ad inteſtinum rectum deſcendere, eique retro magis verſus coccygem inſeri, & tandem oris ſui in inteſtini huius finem deſinere, atque has eſſe hæmorrhoides à portæ ſeu lienis vena ſcribit. Similiter à venæ cauæ & arteriæ magnæ propaginibus, quæ in magna cauitate ab oſſe ſacro & coxendice efformata producuntur, duos effatu dignos ramos ad anum ſeu muſculum, inteſtinum rectum cingentem, ſphinctera dictum, deſcẽdere, & vnum in dextra, alterum in ſiniſtra parte, & ita illas retrò potius & parti poſteriori inteſtini, has verò potius ad latera inſeri docet. Atque venas illas è porta antiquis notas, has vero à caua incognitas eſſe

Hæmorrhoides duplices.

ſcribit, ea de cauſſa quod cum hæmorrhoides, quæ à porta proueniunt, ſanguinem craſſum, nigrum & feculentum euacuent, quæ verò à caua, plerumque tenuiorem & ſeroſiorē, antiqui ſaltem hæmorrhoidum, quæ craſſum ſanguinem euacuant, morbiſque melancholicis & à liene ac vena portæ ortis proſunt, mentionem faciant, vt ex Galeno, *3. aph. 4. 6. aph. 11. 12. 21. 47. 48. 2. ad Glauc. 6. epid. comm. 3. & comm. 6. t. 8.* videre eſt. Hieron. Fabr. ſequitur Ioan. Riolanus, *Antropographiæ lib. 2. c. 17.* qui ſimiliter ſtatuit, hæmorrhoidas internas prouenire à ramo venæ portæ hæmorrhoidali, externas verò ab hypogaſtrico, illaſque recti inteſtini partibus internis inſeri, has in partes externas, ani muſculos ſcil. diſſeminari; hæmorrhoidalem portam eſſe vnicam, ſociamque habere arteriam à meſenterica infra ramos producentem, hæmorrhoidalem verò cauæ eſſe duplicem, vtrinque vnam, & vtramque comitem habere arteriam ab hypogaſtrica deriuatam: ac proinde per illam portæ cacochymiam per has venæ cauæ plethoram euacuari. Propterea medicos reprehendit hæmorrhoidibus addictos, quod dum externas hæmorrhoides aperiunt, purum ac tenuem ſanguinem extrahunt, craſſum & impurum intus relinquunt. Atque hoc diſcrimen itidem antiquis incognitum eſſe exiſtimat. Verum enim verò etſi quę de hiſtoria hæmorrhoidum diligenter à doctiſſimis hiſce Viris ſcripta ſunt, veriſſima eſſe concedimus, atque hoc etiam admittimus, externas non ſatis cōmodè aperiri ad humorem melancholicum euacuādum, niſi ſponte à natura aperiantur: ſunt tamen quædam, quæ in hiſce opinionibus deſideramus. Sit n. ſanè, vt originem externarum hæmorrhoidum à vena caua prodeuntium antiqui ignorauerint, quod tamen in medio relinquimus: ipſi tamen externas nullo modo ignorare potuerunt, vtpote quas oculis obuias habuerunt, quaſque ſæpe viderunt.

Ex quo ſequitur alterum, per hæmorrhoidas externas etiam atros & alios vitioſos humores, qui circa lienem & epar colliguntur, euacuari. Cùm n. antiqui has hæmorrhoidas non ignorauerint, interim affirmēt, vt ex locis antea allegatis apparet, per hæmorrhoidas euacuari hepatis materiam feculentem, bilem atram, hæmorrhoidas eſſe maximū melancholiæ remedium, & ab atra bile vexatis eſſe bonas, lienem induratum ſanare: facile hinc patet, experientiam ipſam eos edocuiſſe, atros & alios vitioſos humores circa lienem & epar in venæ portæ ramis collectos per eas euacuari. Idque ita ſe habere quilibet, qui volet, in praxi quotidie obſeruare poterit. Si n. in eos, qui ex hæmorrhoidibus commodum percipiunt, inquirat, omnes ferè hypochondriacos eſſe animaduertet. Si porrò quærat, vtræ hæmorrhoides fluant, externæ vel internæ: in pleriſque externas fluere, ægriſque etiam hypochondriacis commodum afferre; internas verò rarius aperiri: & proinde per illas non ſolùm plethoram, ſed & cacochymiam & vitioſos humores euacuari intelliget. Licet verò etiam interdum tenues quidam humores & ſanguis rubicundior per eas euacuari videatur: tamen is non purus eſt, ſed ſeroſius & ſalſius, ac ichor etiam ſine ſanguine profluit. Colliguntur verò in venæ portæ ramis non ſolùm humores craſſi & nigri, ſed etiam ſæpe ſeroſi & ſalſi.

Etſi verò à diuerſis venis hæmorrhoides internæ & externæ ortum habeant: tamen quia eidem inteſtino recto inſeruntur, communicationem quandam horum vaſorum eſſe, & oſculis ſibi mutuo occurrere, & ex hæmorrhoidibus internis humores vitioſos externis etiam communicari, & per eas effundi, res ipſa, & quæ quotidie circa ægros accidunt, loquitur, cum videamus, affectibus hypochondriacis laborantibus hæmorrhoidas etiam externas fluentes plurimùm prodeſſe.

Cæterùm reliquos venæ cauæ ramos incidendi eſt nulla neceſſitas; niſi forſan plethora ſimul vrgeat, & magna pars materiæ vitioſæ venæ cauæ iam ſit communicata, & circa epar, φλέγμονή aliqua adſit. Tum n. venam in brachio aperire vtile eſt. Si verò à menſibus ſuppreſſis malum originem habeat vel augeatur, venas in pedibus aperire, vt & menſtrua prouocare, vtile eſt. Quod & in iis facere non incōmodum erit, quibus hæmorrhoides ſuppreſſæ ſunt.

Lenientia. Purgationem quod attinet, vt primæ viæ primum euacuentur, primò omnino lenioribus medicamentis vtendum: à purgantibus verò fortioribus abſtinendum, cum metuendum ſit, ne fortioribus à longinquo & toto corpore vitioſi humores verſus primas vias trahantur, & ibi cumulentur, atque à calidioribus & ſiccis medicamentis vaſorum & viſcerū intemperies augeatur. Vtiliſſimi ſunt hunc in finem clyſteres leniores, vt & medicamenta lenientia, ſyr. violar. ſolutiuus, mercurialis, aloë, caſſia, cui tamē, quia flatulenta eſt, ſemen aniſi vel ſpecies hieræ addendæ ſunt, polypodium, folia ſenæ electuarium lenitiuum, diacatholicum. Nec inutile fuerit, vomitum mox in principio, ſed lenioribus medicamentis, ciere, vt ſi quid pituitoſæ & excrementitiæ materiæ in ventriculo hæreat, reiiciatur, ne poſt aliorum medicamentorum vſum ad penitiores corporis partes deducatur. (Vomitus.) Hinc ad præparantia accedendum. (Præparantia.) Etſi enim humores hi coctionem propriè non requirant, vtpote qui putridi non ſunt, nec ſanguini in vena caua permixti: præparatione tamen indigent, & craſſi ac viſcidi attenuandi, incidendi & detergendi atque adulti temperandi.

Vtiles hîc ſunt *radic. gramin. aſparagi, borraginis, bugloſſi, fœniculi, ſcorzoneræ, polypodij glycyrrhizæ, filicis, cichorij, endiuiæ, capilli veneris, ceterach, lingua ceruina, chamædrys, fumaria, agrimonia, centaurium minus, abſinthium, ſem. geniſtæ, fœniculi, ſuccus pomorum odoratorum,* qui humori melancholico valde aduerſatur. Ex his verò nunc mitiora, nunc fortiora eligenda, pro natura humoris, & loci, in quo ſubſiſtit. Nam cum ipſi lieni humores impacti ſunt, fortioribus medicamentis opus eſt. Imprimis verò in vſu horum medicamentorum perpendendum, an acida, an verò nidoroſa cruditas plus ægro moleſta ſit, & ad hoc malum conferat. Etſi enim ex vtraque generari poſsit: tamen ſecundum hanc vel illam vt accidentia variant, ita etiam curandi ratio variat. Etenim in acida cruditate calidioribus vti licet. In nidoroſa verò, & vbi inſignis adeſt φλόγωσις, temperatioribus vtendum, cichorio, borragine, quibus aliquid oxymelitis addi poteſt. De tartaro & medicamentis è tartaro paratis dictum ſupra, *part. 3. cap. 3.*

Purgantia. Humoribus præparatis ad purgationem accedendum. Vbi tamen à fortioribus abſtinendū, ob cauſſam antea dictam, & ne ventriculus, qui in hypochondriacis ferè debilis eſt, fortioribus medicamentis purgantibus debilitetur. Et de hac imprimis melancholiæ ſpecie, quæ ex hypochondriis ortum habet, verum eſſe putamus, quod Crato, *conſ. 24.* ſcribit, ſe multos melancholicos curaſſe, licet verè affirmare poſsit, ſe nunquam lapide lazuli vel ſcammonio vſum fuiſſe. Talia medicamenta ſunt, *polypodium, fumaria, epithymum, ſena, radix gialapa, myrobolani Indæ, electuarium diacatholicum, ſyrup. de polypod. de pomis Regis Sabor, de epithymo Meſue.* Quibus interdum & helleborum nigrū admiſcere licet. Vbi tamen idem, quod de præparantibus dictum, attendendum. Nam ſi cruditas acida adſit, & humor aliquis pituitoſus ac viſcidior admiſcea-

tur, paulò fortiora & pituitam etiam purgantia, vt agaricum, turbith, ſpec. diaturbith, epiſcopi, & ſimiles admiſcere licet: eâ tamen lege, vt ægri ſumto medicamento vltra duas vel tres horas non ieiunēt, ne vis fortioris medicamenti vltra epar, & lienem ad remotiores partes penetret, ſed ſolam id, quod circa ventriculum & epar ac lienem eſt, euacuet. Si vero nidoroſa cruditas præcelſerit, lenientibus vtendum, vt manna, ſyrup. roſar. vel violar. ſolutiuo, rhabarb. foliis ſenæ. Et ne calor viſcerum purgantium vſu quocunque modo augeatur, vtile eſt, poſt ſumtum purgans paulò ante cibum hauſtum bonum ſeri lactis caprini ſumere, quod & purgans abſtergit, & calorem illum in viſceribus temperat.

Quibus debilis calor innatus, ij non ſæpè purgandi.

Simul tamen in purgantibus exhibendis ad cauſſas generantes vitioſos humores reſpiciendum. Etenim ſi crudi, frigidi humores in ventriculo generentur ex ſolo caloris innati defectu, id quod in literatis & ſtudio nimio deditis ferè accidit, (& tum ructus ac flatus, qui emittuntur, & aciditatis & nidoris expertes ſunt) à frequentibus purgationibus abſtinendum; cum ab iis calor natiuus amplius debilitetur: Sed calor natiuus augendus & fouendus, & bona diæta ordinanda. Si verò à cauſſis refrigerātibus ortum habeat malum, humoremque frigidum, & acidam cruditatem comitem, frequentius purgandum, neque vna vice facilè vitioſi humores euacuātur. Ita ſi ex calore viſcerum inſigniore humores aduſti generati ſint, ac ab eo adhuc foueātur, omninò à valentioribus medicamentis, quæ illam intemperiem augent, abſtinendum, & leniora potius vſurpanda. Si verò humor craſſior ſit, & viſcerum intemperies calida minor, fortiora tutius vſurpantur.

Et cum, qualiſcunque etiam ſit humor, viſcera ſiccitate non careant, à valdè calefacientibus & ſiccantibus abſtinendum; contrà ſemper vtile eſt, medicamenta humectantia, & quæ alterandi vim habent, admiſcere. Vndè & medicamenta in formâ liquidâ commodius exhibentur. Si tamen ea pilularum formâ exhibere libet, ſi humidi quid poſtea bibatur, incommodum hoc præcauetur. Hac ipſa dè cauſſa aloës frequentior vſus non ſatis commodus eſt, præſertim ſi copioſius ſumatur, ita vt ad vaſa illa, calida & ſicca intemperie laborantia, & epar penetrare poſſit. Interim ſi minore quantitate & paulò ante cibum ſumatur aloe & ex ea compoſita medicamenta, pituitoſos humores è ventriculo & inteſtinis abſtergere poteſt.

Et cum humor huius mali cauſſa pertinax ſit, vna vice non tollitur, ſed neceſſarium eſt, purgationem aliquoties repetere, & per ἐπίκρασιν ſenſim materiam euacuare.

Vtiliſſimum quoque fuerit alterantia præparantia purgantibus miſcere & inde idonea humori præparando & euacuando medicamenta præparare, eaque ſæpius exhibere. Formulas propoſuimus *lib. 1. pract. part. 1. c. 11.* & exſtant tales paſſim plurimæ: inter quas eſt & decoctum galli veteris, cuius deſcriptio eſt in diſpenſatorio Auguſtano, & apud Quercetanum, *in pharmac. dogmat. reſtitut. cap. 8.* item pilulæ tartareæ, & de ammoniaco

Maluæ ſemen.

Poſt omnem purgationem maluæ ſemen leuiſſimè tritum duarum drachmarum pondere exhibere iubet Aetius, *tetr. 2. ſerm. 2. cap. 10.* Humectat enim exſiccatam aluum. Ad abſtergendum etiam vias primas vtilis eſt cremor tartari, tartarum vitriol. & alia ex tartaro compoſita medicamenta.

In malo pertinaci etiam vomitus repetitus non inutilis fuerit. Sæpe enim vomitu eos humores è primis viis reiectos fuiſſe obſeruatum eſt, qui purgantibus euacuari non potuerunt. Ratio tamen hic ventriculi habenda. Si n. is ſit debilis, vix habent locum vomitoria, & ventriculo ex morbo affecto ærumnam addere non licet, vt ſcribit Aetius, *tetrab. 2. ſerm. 2. c. 10.* Propterea etiam à fortioribus vomitoriis ventriculum valdè debilitantibus abſtinendū.

Refrigerantia, humectantia & aperientia.

Si poſt purgantium vſum medicamentorum reliquiæ aliquæ, vel intemperies aliqua ſuperſit, refrigerantium, attenuantium, aperientium, & detergentium vſu eæ abſumendæ & tollendæ, ac venæ & viſcera alteranda. Huic ſcopo inſeruit imprimis ſerum lactis caprini, ſi 14. diebus vel pluribus, cum ſucco purificato cichorij, fumariæ, cardui ben. veronic. chamædr. ceterach, vel horum eſſentiis, vt hodiè vocant, vel extractis & conſeruis vſurpetur. Vtile eſt & abſinthium, centaur. minus & gentiana: Cum, vt ſupra dictum, omnia amara lieni amica ſint, ſicut dulcia inimica. Vt autem medicamenta iſta ſine nauſea aſſumantur, extracta in pilul. redigi, conſeruæ ſeorſim vſurpari, & hinc hauſtus ſeri lactis caprini ſumi poteſt. Ac ſi flatulenta ſeri lactis caprini metuatur, ſemen coriandri, vel pauxillum ligni ſaſſafras in eo coqui poteſt. Hoc n. modo quod reſtat humoris vitioſi in vaſis hypochondriorū abſtergitur & eluitur, & frigiditate ſeri lactis caprini caliditas & ſiccitas eorundem vaſorum temperatur, atq; ipſis priſtina & naturalis temperies reſtituitur.

Diuretica

Vrinam quoque prouocare per conuenientia medicamenta, quæ tamen non nimis calefaciant & ſiccent, vtile eſt. Quamuis enim Hollerius, *in ſcholio in c. 40.* nullam viam eſſe à liene ad renes putet, niſi multiplici tractu in venam cauam regurgitans humor eò perueniat: tamen res longè aliter ſeſe habet, & expedita ſatis, nec ita longa via eſt à liene per arteriam cœliacam ad arterias emulgentes, & ab his ad renes. Hinc etiam Galen. *2. ad Glauc. c. 2.* renes & lienem per vrinas expurgari docet. Teſtatur id etiam experientia ac ſæpe obſeruauimus, ab hypochondriacis & lienoſis nigerrimas vrinas, & quidem cum commodo redditas fuiſſe. Quod etiam Antonius Valetius obſeruauit, qui *in exercit. in modo allegat. caput Hollerij*, refert, ſe nouiſſe virum religioſum, cui ter aut quater in anno, maximè vere aut autumno ineuntibus, intumeſcebat lien, quique dolore hypochondrij tum infeſtabatur, & ſubliuidus fiebat toto corpore, tandem verò nigricantibus vrinis atramento ſimillimis erumpentibus per quinque aut ſeptem dies priſtinam ſanitatem recuperabat. Si etiam hæmorrhoides vel menſes ſuppreſſi ſint, danda opera, vt conuenientibus medicamentis, de quibus alibi dictum, reſerentur. Etſi verò quandoque purgantibus & hactenus propoſitis medicamētis ſæpe repetitis malum hoc tollitur: tamen ſi paulò contumacius & diuturnius ſit, iis non ſemper cedit. Vbi ad tria efficaciſſima remedia tandem confugiendum eſt, chalybem, acidulas, & thermas.

An chalybs in hac affect. vtilis.

Et primò quidem chalybem quod attinet, ſtatuunt quidem nonnulli, chalybem eſſe temperatum, alij frigidum. Verum ſi eius reſolutionem ſpectemus, & effectus attendamus, manifeſtum euadit, cum calidum & ſicciſſimum eſſe. Quapropter à nonnullis dubium hic mouetur, an affectioni hypochondriacæ conueniat. Cum enim ea ab humore ſicco, & ſi ater ſit ſuccus, etiam calido proueniat, ei domando ineptus videtur chalybs. Præterea etiam vim adſtringendi & ſiſtendi aluum habet, de quo ſupra, *part. 2. cap. de Dyſenteria quæſt. 6.* dictum. Verum etſi iſta ita ſeſe habeant: tamen experientia diuturna & multa conſtat, chalybem ad affectionem hypochondriacam, cachexian in mulieribus ex menſium obſtructione, aliósque è pertinacibus lienis & venarum meſaraicarum obſtructionibus ortos morbos eſſe probatum remedium, & meritò ob id magnificandum. Plinius, *natural. hiſtor. lib.*

34. *cap.* 15. inter alia de Chalybis vſu ſcribit. *Propinatur contra lienis vitia. Abſumit eximiè illa.* Paulus Ægineta, *de remed. lib.* 3. *cap.* 49. *Aquam, in qua extinctum candens ferrum, epotam ſpleneticis cõpetere* ſcribit Dioſcorides, *lib.* 5. *c.* 53. *lienoſis auxiliari.* Aëtius, *tetrab.* 3. *ſerm.* 2. *c.* 11. *Lienoſis præſtantiſſimum eſſe remedium,* ait, *aquam, vinum, aut poſcam, in quibus ferrum extinctum fuerit per multos dies ſumtam.* Oribaſius, *Synop. lib.* 9. *c.* 24. *Cœliacis, & lienoſis multum conferre* autor eſt. Rhaſis *lienis tumoribus vtilem eſſe* ſcribit, quem Serapio, Auicennas, & Halyabbas ſequitur. Quæ omnia & poſteriores Medici confirmant & omnes vno ore ferrum & chalybem lienis obſtructionibus prodeſſe teſtantur. Atque inter eos Iulius Cæſar Claudinus, *reſponſ.* 29. ſcribit, *proprium melancholiæ hypochondriacæ alexipharmacum eſſe Chalybem; quoniã continuus illius vſus ſemper felicem finem in ægris ſit aſſecutus: ſiquidem in reſerandis obſtructionibus, in quibus omnis melancholiæ curandæ cardo vertatur, nulli medicamento cedat.* Et *de ingreſſu ad infirm. in appendice lect.* 2. ſcribit, *in curatione melancholiæ hypochondriacæ medicamẽta chalybeata ſibi nullum par habere.* Mercatus etiam, *de morb. mul. lib.* 2. *c.* 6. refert, *tantam eſſe Chalybis naturam & efficaciam, vt magnos etiam lienis & vteri ſcirrhos perſanaſſe viſum ſit.* Et *de intern. morb. curat. lib.* 1. *c.* 17. *incredibili efficacia affectioni hypochondriacæ chalybem prodeſſe & experimento eſſe confirmatum, in omnibus ferè affectionis hypochondriacæ cauſis vſum chalybis commodum eſſe, ſiue in fœminis ex vtero, ſiue in eis, ac viris ex ventriculo, meſenterio, iecore, aut ſplene obſtructis, aut quomodo libet humore obſeſſis, malum oriatur.*

Quomodo proſit in hoc affectu?

Qua ratione verò in dyſenteria commodè exhiberi queat chalybs, ſupra, *loco alleg.* dictum. De modo autem, quo ferrum & chalybs in hoc affectu proſit, ſunt variorum autorum variæ ſententiæ, dum alij pondere partes obſtructas permeare & ita ab infarctu liberare, alij abſtergendi & aperiendi, alij & purgandi vim habere ſtatuunt, quos ſuo loco relinquimus. Omnes tamen concedunt, quod verum quoque eſt, non electiuè purgando, vt alia purgantia, id, quod præſtat, præſtare. Nobis probabile videtur, ferrum & chalybem peculiarem cum humoribus melancholicis, & adustis habere cognationẽ, atque idcirco eos ſeu attrahere, ſeu imbibere, ac cũ iis vniri. Et atram bilem, vt & ipſam melancholiam, vitriolatæ naturæ participem, aut certè ei cognatam eſſe, & ferruginei quid ſapere, nemo facilè negauerit. Qui que analogiam Macrocoſmi & Microcoſmi explicant, ſcribunt, quod Mars metallicus maioris mundi reſpondet Marti Microcoſmi, eiuſque ſeruatio deſtinetur, & cuſtos ſit valetudinis eius membri, cui cœlitus videtur eſſe deſtinatus.

Cum verò chalybs naturæ ſit metallicæ, & in alimentum conuerti non poſſit, ſit etiam craſſioris ſubſtantiæ, quam vt in penitiores corporis partes penetrare valeat, natura eum per aluum maturè iterùm exturbat; atque ita vnâ humor melancholicus cum eo euacuatur. Atque hoc ipſum eſſe videtur, quod Mercatus, *de recto præſid. vſu lib* 2. *c.* 7. ſcribit: chalybem abſterſione humores abradere, ac à parte, cui adhærent, ſeparare & ſecum deferre. Cũ verò Chalybs per aluum deiicitur, feces nigræ redduntur, & id niſi fiat, parum felix eſt vſus chalybis, & ab eo deſiſtendum. Ex quo patet, non ſaltem ipſum aperire, ſed ſecum etiam vitioſos humores educere. Hinc quoque Autores non ſemper chalybem ſubtiliſſimè præparatum rudiori modo & craſſiori parato præferunt, ſed monet Mercatus, *de morb. mul. lib.* 2. *c.* 6. *ex Aëtio*, chalybem craſſiori modo præparatũ ſplene obſtructo, humoribus melancholicis & craſſioribus abundantibus exhibendum eſſe, procul dubio, ne penitius in corpus penetret, ſed in primis viis hærens humores illos craſſos imbibat, iterumque facilius per aluum deſcendat. Scribitque idem Mercatus, *loco alleg.* chalybem ſi nimis exquiſitè pulueriſetur, & comminuatur, vomitum ciere, & aluum turbare: non quidem, vt ille putat, quod in argenti viui naturam abeat, ſed quod, quo magis reſoluitur, magis in vitrioli naturam abit; vt & *de dyſenteria* demonſtratum, & maiorem vomitum ciendi & aluum turbandi vim acquirit: in craſſiore autem ſubſtantiâ ſatis quidem vitioſos humores imbibit, verum naturæ non ita moleſtus eſt, aluumque non ita turbat. Et licet chalybs calidæ & ſiccæ naturæ ſit, atque hoc modo humorem atrum ferociorem reddere videatur: tamen non alterandi cauſſa exhibetur, ſed vt obſtructiones aperiantur, & humor ater educatur; atque commodum, quod ex eius vſu prouenit, longè maius eſt, quam incommodum, ſicut etiam rhabarbarum in euacuanda bile, elleborus niger in humore melancholico euacuando commodè exhibentur, etſi in primis qualitatibus cum hiſce humoribus aliquam conuenientiam habeant.

Extract. hellebori nigri.

Fit etiam efficaciſsimum extractum ex helleboro nigro, ſi chalybs ſpiritu vitrioli ſoluatur, ſolutioni aqua aliqua ſplenitica addatur, & liquore illo, vt moris, extractum ex radicibus hellebori nigri paretur. Ex quo patet, vix locum habere poſſe, quod Iul. Cæſar Claudinus, *loco alleg.* ſcribit, aurum & argẽtum eundem vſum pro adimplendis ſcopis illis, quos adimplemus vſu chalybis, habere poſſe. Sunt enim iſta metalla diuerſæ naturæ, neque eãdem cum hiſce humoribus cognationem habent. Exhibetur autem chalybs variis modis. Alij n. eũ ſaltẽ limatum ſubtiliter exhibẽt; alij calcinatum, alij prius præparatũ, quod fit limatura chalybis in aceto macerata, hinc ſiccata & trita. Alij ex eo vina chalybeata, ſyrupos, oxymel, electuaria parant, quorum formulæ apud Mercatum, & Iul. Cæſarum Claudinum, *loco alleg.* & alios extãt. Fiunt etiã è chalybe croci & tincturæ, de quib. *de conſtitut. chymiæ c.* 19. *tractatus de conſ. & diſſenſ. Chymic. cum Galenic. annexo* egimus.

Chalybs quomodo exhibeatur?

Quocunque autem modo exhibeatur, cum certum ſit, vires, quas exerit in hypochondriacis curandis, ab eius ſulphure, quo abundat, præcipuè pendere, attendendum in præparando & exhibendo hîc chalybe, ne eius ſulphur perdatur, quod fit, ſi vel chalybs crudus valde igne vratur, &, vt Chymici loquuntur, reuerberetur, vel etſi alio modo ſolutus ſit, ſi reuerberatione partes eius ſulphureæ & volatiles diſsipentur, & fixæ ſalinæ relinquantur, quæ potius adſtringendi, quam aperiendi vim habent. Datur autem in ſubſtantia vel in conſeru. roſar. violar. borragin. quæ in hac affectione commodiſsima eſt, vel alia conueniente, aut cum ſyrupo aliquo, vel in pilulas cum ſyrup. aliquo, aut ſucco cichorij & agrimoniæ, redactus. Ne autem ventriculus offendatur, alij caryoph. alij cinamom. alij ſpec. diarrhod. dimidiam partem, alij conſeru. roſar. cichorij admiſcent. Poſſunt etiam cum cinamomo & ſaccharo inde rotulæ, vel orbiculi fieri, ſi ſcilicet chalybis præp. ℥. ß. cinamomi ℈. ij. ſacchar. albiſſ. ℥. j. addantur.

Poſſunt & alia medicamenta ſcopo Medici inſeruientia addi: vt cortic. rad. cappar. tamariſci, fraxini, filicis, fol. chamædryos, ceterach, chamæpityos, flor. geniſtæ, & ſimilia.

Antequam verò exhibeatur, primæ viæ euacuandæ ſunt. In ſubſtantia ſi detur, mediæ ætati exhibeatur ℈. j. Doſis tamen, vt Nicolaus Monardes, *dialogo de ferro*, ſcribit, neque infra binos ſcrupulos, neque ſupra drachmam cum ſemiſſe eſto. Oxymel

& ſyrupus datur ad ℥. ij. vel ℥. iij. Vinum ad ℥. iv. ad ℥. vj. Sumto chalybe in ſubſtantia nauſeandum poculum vini albi, neque nimis tenuis, neque nimis generoſi. Abſtemij aquam, in quâ cinamomum coctum ſit, vel ius galli bibant.

Chalybs quando vſurpandus.

Exhibetur autem chalybs commodiſſimè vere & autumno. Hyems enim frigore, æſtas calore obſtat. Sumendus verò chalybs manè, ieiuno ſtomacho, & ſumto eo æger vna atque altera hora obambulet vel exerceatur, vt facilius medicamentum diſtribuantur, poſtea quieſcat. Si tamen vires ſint debiles, exercitium omitti poteſt; cum etiam in lecto decũbentes vſu chalybis ſanatos fuiſſe compertum ſit. Horis autem à ſumto medicamento quatuor elapſis, & cum è ventriculo iam medicamentum deſcendiſſe animaduertet, prandium æger ſumat. Diæta ſit frugalis, & omnino cibis boni ſucci vtendum. Initiò autem ſufficit tertio quoque die chalybem ſumere: cui ſi æger poſtea aſſueuit, morbuſque id poſtulat, ſingulis diebus exhiberi debet. Quidam primis diebus eum cum multâ bile & vitioſis humoribus vomitu reiiciunt; ſed cum commodo & ὠφελείᾳ. Imò cenſet Mercatus, *de morb. mul. lib. 2. cap. 6.* iis, quibus meſaræum & venæ ventriculo proximæ obſtructæ ſunt (aut vitioſis humoribus ſcatent) primis diebus chalybem admiſcendum eſſe iis, quæ vomitum quoque prouocant. Duobus vel tribus diebus elapſis, vbi chalybi adſueuerint, amplius non vomunt, nonnulli etiam planè non vomunt. Exhibetur etiam diebus pluribus vel paucioribus, pro ægri & morbi ratione. Aliis n. dies quindecim ſufficiunt, aliis 20. aliis etiam 30. neceſſarij ſunt. Videndum autem, vt chalybs deſcendat & per aluũ euacuetur, quod ex fecibus nigris cognoſcitur, quod niſi fiat, quarto die vel clyſtere iniecto, vel pilulis ex aloë rotata, vel de tribus, aluus cienda. Non inutile quoque fuerit, poſt decimum vel duodecimum diem leni purgatione vti, deinde à purgatione biduo quieſcere, & hinc ad vſum chalybis redire. Vt vero chalybs facilius deſcendat, & non retineatur, poteſt pulueris Drach. addi ſpec. diarrod. Abbat. aloës an. Drach. j. & cum ſyrup. capill. ♀ vel fumariæ pilulæ inde formari. Purgantia tamen pro humorum peccantium natura variari poſſunt. Si n. pituita admiſceatur, agaricus & ſemen carthami; ſi bilis, rhabarbarum addi poteſt; melancholia potiſſimum abundante folia ſenæ vſurpentur.

Thermæ & acidulæ.

Vt chalybis, ita & acidularum & ac thermarum vſu ſæpe malum hypochondriacum, quod purgantibus expugnari non potuit, curatur. Quæ procul dubio eâdem ratione, qua chalybs, hoc malum tollunt, dum nimirum partes & ſpiritus minerales, quibus acidulæ & thermæ abundant, ſecum humores vitioſos è corpore rapiunt, & deferunt. Atque hinc qui acidulas & thermas bibunt, nigra per aluum deiiciunt, magna quantitate, qui color non ſemper ab humoribus atris eſt, ſed à ferro & vitriolo; ſicut & vulgo notum eſt, è vitriolo, quod idcirco atramentum ſutorium appellatur, & ferri rubigine tincturas nigras fieri. Cum autem non cuiuſlibet facultates, & rationes ferant, vt quaſuis acidulas vel thermas adeat, eas quilibet in vſum trahere poteſt, quas in vicinia ad hunc affectum vtiliores eſſe, publica fama & longa experientia conſtat. In Germania commendantur acidulæ Schvvalbacenſes, Grieſbacenſes, Egranæ. E thermis Badenſes Marchionis, Carolinæ. In Italia Aponenſes in agro Patauino, Sancti Caſſiani & aliæ plurimæ.

Non hic prætereundum videtur, eſſe quoſdam chymicos, qui acidularum compendium quoddam promittunt, & ſe id, quod acidulæ magna copia potæ præſtant, ſalino quodam puluere paucorum granorum pondere exhibito, aut liquore exiguo idem effecturos pollicentur: & ſui inſtituti hanc rationem proferunt, quod magna aquæ copia ventriculum offendat, id quod exiguus puluis facere non poſſit. Verum errant illi, me quidem iudice, ſed ſaluo aliorum iudicio, non parum. Nam hæc ipſa acidularum & thermarum eſt prærogatiua, quod etiam in magna copia potæ corpus non offendunt, ſicut alia medicamenta purgantia, dum mox iterum euacuantur; interim omnia ventris inferioris vaſa penetrant, & quicquid ibi vitioſi offendunt, abſtergunt & abluunt, quod puluis aliquis ſalinus granorum non ita multorum pondere exhibitus præſtare non poteſt. Si enim perpendatur, quantus ſit vaſorum meſaraicorum numerus, nulla paucorum granorum ad ea eſt proportio, vt illic in omnia diſtribui, hærentéſque hinc inde humores educere poſſit. Vt nihil dicam de illa ſingulari miſtione à Natura facta, quam Ars imitari non poteſt, vt & de eo, quod vis thermarum & acidularum non tam in ſale quodam fixo conſiſtit, quam in ſpiritu volatili, qui facilè euaneſcit.

Simul verò toto curationis tempore lieni cum externis tum internis medicamentis proſpiciendum. Cum enim, vt ſupra dictum, ab hoc præcipuè mali huius origo pendeat, & niſi is ſeſe bene habeat, nec epati pro ſanguine generando idonea materia, nec ventriculo & aliis ventris inferioris viſceribus alimentum probum ſuppeditetur: omnino danda opera, vt ſaluus conſeruetur, aut ſi à ſtatu naturali lapſus ſit, in eum reſtituatur, quod fit medicamentis, quæ terrenum ipſius humorem leniter emolliunt, attenuant, & deterguntː qualia ſupra propoſita ſunt de affectibus lienis.

Habenda quoque aliarum partium, quæ ad mali huius generationem aliquid conferunt, ratio. Ventriculus roborandus iis, quæ calorem eius fouent, concoctionem adiuuant, & flatus diſcutiunt, de quibus in affectionibus ventriculi dictum: quæ ita moderanda, ne nimis calidorum vſu intemperiem, quæ eſt in vicinis viſceribus, augeamus, humoréſque amplius exſiccemus & aduramus. Commodum hic eſt abſinthium, quod non ſolum ſtomacho & ventri vtile, ſed & neque flatum in ventre multum fieri permittit, neque aluum exſiccari penitus, & vrinas ciet, & coctionem probè adiuuat, vt ſcribit Aetius, *tetrab. 1. ſerm. 2. cap. 10* qui etiam huius ſolius vſu quoſdam à melancholia liberatos eſſe teſtatur. Nec negligendum eſt epar. Imprimis vero vbi ἀντιπερίστασις eſt & contraria intemperies viſcerum, ventriculi ſcil. & epatis, cautè agendum, ne dum vni ſuccurrimus, alteri noceamus. Fit autem hoc, dum vel ventriculo ſua medicamenta extra, epati intus, aut contra adhibemus; vel alternatim nunc ventriculo, nunc epati proſpicimus prout huius vel illius affectus & ſymptomata magis vel minus vrgent, vel dum medicamenta vtrique viſceri conuenientia miſcemus. Commodiſſimum verò ſemper fuerit, primò ventriculum vel vomitu, vel leni medicamento euacuare: interim extra epati proſpicere. Quia tamen humores ex vtriuſque viſceris intemperie generantur, tandem aduruntur, temperata medicamenta adhibere vtiliſſimum eſt, quæ ſimul aperiunt & attenuant, ex cichor. agrimon. fumar. cum oxymelite & ſero lactis.

Cæterum quia & cordi & capiti vapores moleſti ſunt, qui ex illuuie illa humorum in hypochondriis eleuantur, ij à capite & corde auertendi, diſſipandi, eorumque prauitas corrigenda. Auertunt à capite & corde vapores extremorum frictiones, lotiones, ſcarificationes, fonticuli in cruribus excitati. Vapores diſcutiunt, eorumque prauitatem corrigunt, flores

radic. helenij, ſcorzoneræ, ſem. coriandri, aniſi, zedoaria, ambra, quæ in calore natiuo etiam & ſpiritibus ac membris principalibus roborãdis facilè primas tenet; margaritæ, corallia, lapid. precioſi vſitati, bezoar, è quibus plurima medicamẽta paſſim obuia parari poſſunt. Vulgaria ſunt Confectio de hyacintho, Alchermes. Tandem, quod Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap.* 10. de curatione melancholiæ monet, id in genere de affectione hypochondriaca locũ habere poteſt, nimirum naturæ remiſſionem interdum dandam, & à medicamentis aliquandiu abſtinẽdum eſt: Cum in curatione videatur affligi, quiete verò inualeſcere, & ſuperare morbos iam antea attenuatos, vt obſeruatum ſit, multos ſic ægrotantes tempore curationis nihil commodi percepiſſe, dimiſſa verò curatione reſtitutos fuiſſe. Quod interdum etiam in thermarum & acidularum vſu euenit.

CAPVT VII.

Diæta.

Diæta.

VLtimò Diætam quod attinet, ſi vllo alio in morbo ea exquiſita & accurata opus eſt, in hoc morbo maximè neceſſaria eſt: cum à diætæ erroribus originem habeat, & foueatur, ac ſine ea parum medicamenta proſint: ſi verò accurata inſtituatur, non parum ad hunc morbum expugnandum momenti habeat.

Cibi.

Aër ergo ſit temperatus & purus: cibi ſint boni ſucci, facilis coctionis, temperati, non calidi, non ſicci, non viſcidi, lenti, craſſi, non acres, qui intemperiem viſcerum augere, humores amplius adurere, & meatus obſtruere poſſint. Conueniunt ergo carnes agninæ, vitulinæ, veruecinæ, bubulæ ſaltem iuniores & teneræ, non pingues aut frixæ: ſuillæ verò, hircinæ, caprinæ, bubulæ vetuſtiores, ceruinæ, anatum, anſerum, columbarum & ſimiles duriores noxiæ ſunt. A carnibus etiam ſale conditis, vel fumo induratis & exſiccatis planè abſtinendum. Sal cum denſandi, conſtringendi, & coagulandi vim habeat, facit, vt humores in hypochondriis facilius cumulentur & detineantur. Pedes etiam & viſcera animalium in vſum non veniãt. Oua tremula non ſunt inutilia; nec iuſcula gallorum & gallinarum, carnis bubulæ, mediocri tamen quantitate ſumta; cum æſtum hypochondriorum temperare poſſint. Nimiâ verò quantitate ſumta fluctuationes pariunt. Lactis vſus non eſt commodus, vt nec caſei. Piſces ſint ſaxatiles & ex puris aquis, funduli, lupi, percæ: Carpiones verò, anguillæ, cochleæ, cancri, piſces duri, maritimi plerique, imprimis exſiccati, vt & alij ſale conditi, vel fumo indurati nocent. Fructus etiam pleriqque reiiciendi, cum vt plurimũ dulces ſint, ac præterea flatulenti, & facilè corrumpantur, præter poma Borſdorffiana & ſimilia, paſſulas, amygdalas, pineas. Cappares quidem laudantur vulgò; virum rectè vſurpandi. Nam non ſolum difficilis coctionis ſunt, ſed & acetum, quo condiuntur, humorem melancholicum fermentat & exaltat. Commodiſſimè præparantur, ſi condiantur addita tertia parte paſſularum Corinthiacarum, ſacchari eadem quantitate & momento aceti.

Acetum an conueniat?

De aceto Autores non conſentire videntur. Hippocrates, 3. *de vict. rat. in acut. text.* 38. ſcribit, quod ab aceto τὰ μέλαινα ζυμοῦται, καὶ μετεωρίζεται, καὶ πολλαπλασιοῦται: Galen. *in comment.* acetum melancholicis aduerſiſſimum eſſe addit. Aëtius tamen, *tetrab. 2. ſermon 2. cap.* 10. & Paulus Ægineta ex Poſidonio & ex his Donatus Altimarus, *de medendis morbis cap.* 7. ſub ingreſſum lecti melancholicis acetum acerrimum cochlearis menſuram propinant. Verum non aliter hoc admitti poteſt, niſi in melancholia, vt vapores, præcipuè ex humore aduſto ad caput tendentes, ſupprimantur: non verò ſimpliciter in affectione hypochondriaca. Alias enim Hippocratis ſententia veriſſima eſt, acetumque humores melancholicos & lienis ac ventriculi conſtitutionem vitioſam, ob quam aliàs humores acidi generantur, auget. Si tamen ob vim incidendi cibis admiſcere libet, vt & medicamentis, parca manu id fiat: & aliis, quæ ſimul proſunt, additis. E leguminibus admitti poteſt hordeum & auena. E plantis aſparagus, cichor. endiuia, petroſelinum: reliquæ pleræque parum vtiles, imprimis braſſica muria condita. Panis ſit è frumento puro, fermentatus & benè coctus.

Circa cibos quid notandum.

Circa cibos tamen monendum, vnicè dandam eſſe operam, ne cruditas vllo modo generetur. Quæ in re imprimis ad ventriculum reſpiciendum, qui in omnibus hac affectione laborãtibus non ſemper eodem modo ſeſe habet; & ob vitioſum, quo nutritur, alimentum nonnullos cibos ſæpe peculiariter auerſatur. Ideòque non ſemper commodiores ſunt cibi tenuiores, & qui facilè alterantur; cum in iis, quibus cruditas nidoroſa familiaris eſt, tales cibi facilè corrumpantur, qui propterea iis non ſunt exhibendi; ſicut contra iis, qui cruditati acidæ ſunt obnoxij, cibi frigidi non conueniunt. Imprimis verò ad peculiarem cibi naturam reſpiciendum. Itaque cibi ij exhibendi, quos ægrum optimè tolerare, concoquere, & citra vllam moleſtiam diſtribuere animaduertimus. Neque enim tam refert, quàm boni cibi exhibeantur, quamquam bene coquantur: ſiquidem cibi etiam boni, ſi non benè coquantur in ventriculo, plus nocent, quam deteriores, ſi benè coquantur.

Potus.

Potus ſit vinum album tenue, benè maturum, benè defecatum, non auſterum, vel quod in lapide calcario, & aliis locis materiam tartaream ſuppeditantibus creſcit. Condiri poteſt vinum flor. & radic. borraginis, vt & ex aliis plantis huic affectioni conuenientibus ſupra enumeratis. Nec inutile eſt vinum abſinthites è muſto paratum, cui, ſi libet, pars tertia rad. borrag. vel bugloſſ. addi poteſt. Cereuiſia, quæ in noſtris regionibus vſitata eſt, ſit pura & bene defæcata. Hydromeli è ſucco pomorum deſcribit Paulus Ægineta, *lib. 7. de re med. cap.* 5. Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 3. cap.* 138. quod etiam pro naturarum & circumſtantiarum ratione locum habere poteſt.

Hydromeli è ſucco pomorum.

Quod verò de cibo monuimus, idem de potu monendum, vt videamus, quem potum ſine vlla cruditate ac incommodo æger melius ferat. Aliis enim vinum, aliis cereuiſia, & quidem hæc vel illa magis conuenit: ac ſæpè obſeruatum, nonnullos cibos in hac affectione bene retinere, quam primum verò cereuiſiam bibunt, vomere, & poſt horarum etiam aliquot interualla cereuiſiam parum alteratam reiicere. Circa cibum & potum & hoc monendum, ne nimiâ varietate peccetur, aut copiâ ventriculus obruatur: aut alij cibi aſſumantur, antequam priores concocti ſint, & in ventrem deſcenderint.

Somnus ſit mediocris & tempeſtiuus, nec ſtatim à cœna ineatur. Vigiliæ nimiæ multum hac in affectione nocent. Exercitia & motus corporis ſit moderatus, vita ſedentaria incommoda eſt. Animi nimia intentio & lucubrationes, præſertim à cœna, valdè in hoc affectu noxiæ. Præcipuè verò grauiora animi pathemata, ira & mœror, quæ vel ſola affectum hunc producere valent, præſentemque miris modis fouent & augent, vitanda.

S

LIBRI TERTII
PARS QVINTA.
SECTIO SECVNDA.
DE SCORBVTO.

CAPVT I.

De Scorbuti nominibus & natura.

Scorbuti Nomina.

MORBI huius, hoc loco meritò tractandi, vulgatum nomen apud Medicos eſt Scorbutus, ſeu Schorbutus, mutuata appellatione à Saxoniæ inferioris incolis, qui eum *Schorbock*, aut *Scorbock*, & Hollandis, qui *Sclærbunck*, ab effectu, cruciatibus ſc. & torminibus ventris, nominant. Quia tamen non ſolum venter, ſed & aliæ partes in eo afficiuntur, ab iis alia quoque nomina accepit, & *Schurmundt*, Danis etiam *Schorbeck*, ab oris vitio, vacillantibus dentibus, & laxis, ac ſæpe exulceratis gingiuis; & *Schorbein*, à languidis cruribus, & à blauis glaſtinis, ſeu puniceis maculis *Blavvſchunt*, appellatur. Nonnulli (quod cuidam Regnereo Snoy, celebri ſui temporis Practico, tribuitur, vt apud Foreſtum, *libr.* 20. *obſ.* 11. videre eſt) à læſis gingiuis, & pedibus Gingipedij nomen (craſſa & pingui mineruа, vt Clariſſ. Salomon Albertus ait) finxerunt. B

Scorbutus. Schormundt. Schorbeck. Schorbein. Blavvſchunt. Gingipedium. An fuerit antiquis cognitus.

Quibus nominibus antiquis fuerit appellatus hic morbus, imò an antiquis cognitus fuerit, in controuerſiam vocatur. Iunius, *in Nomenclator.* à Marcello, qui Gratiani & Theodoſij Imperator. ætate floruit, hoc malum appellari ſcribit Oſcedinem. Etſi verò nonnulli, vt Balduinus Ronſſeus, *lib. de magn. lienib. Hippocrat. cap.* 2. hoc malè fieri dicant; cum Oſcedo vitium ſit apud Gellium, *libr.* 4. *cap.* 20. quo qui tenentur, ſæpius oſcitant: tamen cum remedia, quæ Marcel. *de re Medic. cap.* 11. contra Oſcedinem proponit, non oſcitationis vitio, ſed ſcorbuto, & gingiuarum exulcerationi conueniant: omnino oris vitium ſcorbuticis familiare per Oſcedinẽ eo loco apud Marcellum intelligi debet. Quod verò Gellius, *loc. alleg.* deſcribit vitium, ab hoc planè diuerſum eſt, & ita ſaltem nomine, nullo verò modo re oſcedo Gellij & Marcelli conueniunt. C

An ſit Oſcedo.

Plinius morbi cuiuſdam, quem Stomacacen, & Scelotyrben appellauit, mentionem facit, *libr.* 25. *hiſtor. natur. cap.* 3. his verbis. *Non beſtiarum ſolum ad nocendum ſcelera ſunt, ſed interim aquarum quoque, & locorum. In Germania trans Rhenum caſtris à Germanico Cæſare promotis marino tractu fons erat aquæ dulcis ſolus, qua pota intra biennium dentes deciderent, compagéſque in genibus diſſoluerentur, Stomacacen Medici vocarunt, & Scelotyrben, &c.* Atque hunc morbũ plerique Medici Scorbutum eſſe exiſtimant. Quibus & ego aſſentior, & ſtomacacen, ac ſcelotyrben Plinij ipſiſſimũ ſcorbutum eſſe puto; cum in iis locis, in quæ Cæſar Germanicus trans Rhenum caſtra promouit, malum hodie etiam ſit frequens, & præcipuè in caſtris, iis maximè in locis, facilè contrahi poſſit. D

An Stomacace & Scelotyrbe.

A Nomen autem hoc non à Friſiis & Germanis, qui procul dubio Medicis tum temporis doctis, & linguarum peregrinarũ peritis deſtituebantur, huic malo inditũ, ſed Medici vel Græci, qui apud Romanos erãt, vel Latini Græcæ linguæ periti, qui exercitũ Romanum ſequebantur, ex ſymptomatis, quæ maximè in ore, & tibiis apparebãt, id finxerũt, & indiderũt, ac στομακάκην quaſi στόματος κάκην vel κακίαν (Barbari Stomacacem iam nominant) ab oris vitio, quod Germanis etiam *dic Mundtfeule*, σκελοτύρβην, ſeu σκελοτρίβην (vtrumque enim nomen apud probatos autores occurrit: prius tamen analogiæ magis conuenit) à tibiarũ ſeu crurũ B læſione appellarũt; aut certè antiqua nomina, & iam tum apud Medicos obuia & vſitata iis accõmodauerunt. Nã etiam, *in lib. de defin. Med.* qui ſub nomine Galeni circũfertur, ſcelotyrbes fit mentio. Verum ea ſcelotyrbe Scorbutus non eſt, ſed paralyſeos quædã ſpecies, qua qui laborant, rectè incedere nequeunt, ſed nunc in læuã, nunc in dextrã partẽ contorquent corpus, interdũ crus poſt ſe trahunt, non ſecus, ac ad accliues locos aſcendẽtes faciũt. Quia ergo Græci, vel Romani, quibus primũ Scorbutus offerebatur, in eo quoque crurum quandã reſolutionẽ animaduertebãt, atque aliud cõmodius nomẽ nõ habebant, propter affinitatem & ipſum ſcelotyrben nominarunt.

Quando hoc nomen acceperit.

C Verum hoc nomen non primũ Scorbutus accepit in caſtris Cæſaris Germanici, quæ trans Rhenũ duxerat, vt plerique exiſtimant: verum iam apud Strabonẽ, *circa finem lib. 6. Geograph.* qui ſub Auguſto vixit, hæc nomina occurrunt, qui morbum hunc, qui in exercitu Ælij Galli, iuſſu Auguſti in Arabiam ducto, exortus eſt, ſtomacacen & ſcelotyrben nominat. Vt ita nomen hoc Medicis Romanis iam notum facilius morbo in caſtris Germanicis exorto imponi potuerit. Hic non prætereundum, in Strabone non στομακάκην, ſed στομοκάκκην legi, quam lectionẽ ſi quis ſequi volet, deriuabitur hoc nomen à κάκκη, quod eſt merda: neque planè inconcinnè. Scorbuticis enim, qui hoc vitio oris laborant, os κάκκην olet. στομακ

D Neque hoc hîc ſilentio præterire poſſum, me dubitare, an Plinius cauſſam, quod militibus dentes deciderint, compagéſque in genibus diſſoluta eſſet, in potum aquæ dulcis cuiuſdam fontis rectè retulerit. Nam cum hodie omnia illa loca trans Rhenum cognitiſſima ſint, neque tamen quiſquam de tali fonte aliquid referat, quod ego ſciam; neque Plinius id ſtatim, ſed poſt biennium demum accidiſſe ſcribat: credibilius eſt, id ſeu ex cibi praua

[illegible]ne, ſeu contagio, & genio loci, cui & finitimis [illegible] malum endemium eſt, eos hunc morbum contraxiſſe, qui cùm Romanis ignotus, & nouus accideret, in peculiarem etiam cauſſam, & fontis illius aquam retulerunt. An verò vltra iſta tempora notus, & quo nomine expreſſus fuerit, alij aliter ſentiunt. Sunt, qui icterum nigrum antiquorum ab Ægineta, *libr. 3. cap. 49.* Aretæo, *de ſig. & cauſſ. morb. diutur. libr. 1. cap. 15.* deſcriptum, eundem morbum ſcorbuto eſſe putant; alij id negant. Etſi enim icterus niger quoque à liene ortum habeat; tamen in ictero nigro totius corporis colorem ad nigredinem mutari, idque maximè in oculis animaduerti, nullas verò maculas hinc inde ſpargi putant; quod non accidit in ſcorbuto, in quo quidem etiam color cutis aliquomodo mutatur, verum non ita inſigniter, præcipuè in oculis, vt in ictero nigro, ſed potius maculæ quædam hinc inde in cruribus, dorſo, & brachiis efflorеſcunt. Verú enim verò maculæ non in omnibus ſcorbuticis neceſſariò apparent; contra rationi conſentaneum, à nigro humore, qui in totum corpus in ſcorbuticis diffunditur, totius corporis colorem in nigrum mutari poſſe, non aliter ac in iis, qui aliàs ictero nigro laborant: & experientia id confirmat. Vidi ipſe fœminam corporis colore, cum ſana eſſet, florido, cui, cum poſt quartanam ſcorbuto laboraret, totius corporis color ita in nigrum mutatus eſt, vt vix eandem eſſe cognoſceres. Itaque etiamſi omnem icterum nigrum antiquorum ſcorbutum non dixerim: tamen icterum nigrum cum ſcorbuto coniungi hodie experientia docet; & olim etiam coniungi potuiſſe, impoſſibile non fuit. Nonnulli ob colorem hunc, quo ſcorbuticorum corpus tingitur, etiam μέλανος ἀλφὸς, ſeu vitiliginis nigræ nomen ſcorbuto, ex Galeno, 3. *de ſympt. cauſſ. cap. 3.* accommodant. Verum eadem huius ratio eſt, quæ icteri nigri. Etſi enim ab humore melancholico hoc vitium proueniat, & cum ſcorbuto coniungi poſſit: tamen non neceſſario ſcorbutum coniunctum habet.

[illegible]n ſit icte-[illegible]s niger. — [illegible] vitiligo [illegible]gra. — [illegible] magni [illegible]ns Hip-[illegible]cratis.

Langius, *lib. 2. epiſt. 14.* & Balduinus Ronſſeus, *in lib. de magn. lien. Hippocr.* vt & alij Medici plurimi ab Hippocrate ſcorbutum deſcriptum eſſe putant, vbi de morbis lienis, & præcipuè magnis lienibus agit, *de morb. intern. 2. prædict. 2. prognoſtic.* quorum & Celſus mentionem facit, *lib. 2. cap. 7.* & *lib. 4. cap. 9.* & Cælius Aurelianus, *lib. 3. Chronic. cap. 4.* Ab iis autem diſſentit Vvierus, *in obſ. de ſcorbut.* qui Hippocratem, *in fine lib. 2. prorrhetic.* dum de magnis lienibus agit, affine quidem malum ſcorbuto deſcripſiſſe, non tamen ipſum ſcorbutum putat. Hippocratem enim docere, quod eodem tempore vtrumque ſymptoma in liene magno non conſpiciatur, ſed tibiarum vlcera tum demum ſubſequantur, quando humor ille melancholicus & acris non fertur ſurſum ad gingiuas, vel ſanguinis eruptione euacuatur, verum ad tibias ſubſidet, eas exulcerat; & cicatrices nigras relinquit. In ſcorbuto verò ſimul gingiuas putreſcere, & fœtere, & tibias lituris, ac maculis inficere.

Verum enim verò Langio, & Ronſſeo hic aſſentire malo. Quæ enim Hippocrates de magnis lienibus habet, omnino optimè ſcorbuto quadrant. Ita enim Hippocrates, *lib.* περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν, ſecundum lienis morbum deſcribit: [illegible] μετὰ δὲ καὶ ὁ σπλὴν οἰδέει, καὶ σκληρός ἐστι. καὶ ὀδύναι ὀξεῖαι ἐμπίπτουσιν ἐς τὸν σπλῆνα, ἡ δὲ χροιὴ τρέπεται, καὶ ὁρᾶται μέλας, [illegible], [illegible], καὶ ἐκ τοῦ ςόματος (ita enim legendum, vt ex loco ſequenti & ipſa morbi natura patet) κακὸν ὄζει, καὶ τὰ οὖλα κακὸν ὄζει: καὶ τὰ ἀπὸ τῶν ὀδόντων ὑφίσαται, καὶ ἐν τῇσι κνήμῃσιν ἕλκεα ἐκρηγνύται, ὥσπερ ἀπὸ ἐπινυκτίδες. τὰ δὲ γυῖα λεπτύνεται, καὶ ἡ κόπρος οὐχ ὑποχωρέει. *Venter inflatur, poſtea vero etiam lien intumeſcit, & durus eſt, ac dolores acuti in ſplenem incidunt. Color etiam mutatur, & niger conſpicitur, pallidus, & qui malicorii ſpeciem referat; & ex ore malè olet, & gingiuæ malè olent, & à dentibus diſcedunt, & in tibiis vlcera, veluti puſtulæ nocturnæ, erumpunt, membra verò extenuantur, & ſtercus per aluum non demittitur.* Et in *fine lib. 2. prorrhet.* [illegible] [illegible], μήτε σῶμα [illegible], [illegible] ἕλκεα [illegible] καὶ ἕλκας μελαίνας. *Quibus lienes magni ſunt, iis gingiuæ vitiantur & os graue olet. quibus autem lienes magni ſunt, neque ſanguinis eruptiones contingunt, neque os graue olet, ii in tibiis mala vlcera habent, & nigras cicatrices.* Quæ omnia tam exactè ſcorbuto quadrant, vt planè [illegible] otus ipſi fuiſſe non videatur. Et ſi in Arabia felici, vt antea dictum, & poſtea dicetur, ex victus ratione hic morbus generari potuit, cur non aliccubi etiam in Græcia produci ex ſimili cauſſa, & Hippocrati innoteſcere potuerit? Etſi forſan eius natura ipſi tam nota non fuit, vt eſt hodie Medicis in locis, quibus ſcorbutus vernaculus eſt. Sicut & hodie quandoque Italis, & Gallis, quibus rarior eſt, offertur; nec tamen ſemper ſtatim agnoſcitur, vel hoc nomine deſcribitur. Exemplum huius rei nobis præbet Medicus doctiſſimus Carolus Piſo, *in lib. de morb. ex proluuie ſeroſa,* qui, *obſer. 74. 75.* Monachos quoſdam ægrotantes deſcribit, quos ſi quis cum iis, quos Eugalenus deſcribit, & qui paſſim curandi occurrunt ſcorbutici, conferat, vix ouum ouo tam ſimile eſt, ac morbus ille ſcorbuto: nec tamen ſcorbuti nomine à Carolo Piſone deſcribitur, procul dubio quod ſcorbuti nomen in Lotharingia non ſatis notum eſt. Neque neceſſarium eſt, quod vult Vvierus, vt in magnis lienis ſemper ſtomacace cum ſcelotyrbe coniuncta ſit; cum ſanguis ille impurus ſcorbuti cauſſa nonnunquam ad ſuperiora ſolùm repat, & gingiuas corrumpat; nonnunquam ad inferiora deſcendat, & maculas, ac vlcera in cruribus, ac ſcelotyrben excitet; nonnunquam tanta copia coacervetur, vt totum corpus occupet, vbi maculæ, & lituræ non ſolum in cruribus, ſed & in brachiis, ventre, ac tergo conſpiciuntur. Sunt enim, vt poſtea, *cap. 5.* dicetur, mali huius quidam gradus; & pro temporis, ac loci varietate, & præcipuè ſecundum cauſſæ copiam, vel prauitatem, differentiæ; atque ipſa teſtatur experientia, nonnullos citra maculas, & lituras in cruribus tantum gingiuas vitiatas, & os graueolens; alios, ore & gingiuis ſaluis, crura maculis & lituris, quandoque & vlceribus fœdata habere, alios vtrumque pati.

Non ſolum autem ſub magnis lienibus, ſed & in *eodem* περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν, *libr.* Hippocrates, dum [illegible] deſcribit, ipſum ſcorbutum egregiè delineaſſe videtur. Ita autem Hippocrates: *Morbus Autumnum incipit, in eoque hæc accidunt. Ex ore malè olet à dentibus, & ab iis gingiuæ abſcedunt; & ex naribus ſanguis fluit; interdum vero in cruribus vlcera erumpunt, & alia ſaneſcunt, alia emergunt, & color niger fit, & cutis tenuis.* Verùm cum addatur, [illegible] καὶ [illegible] πρόθυμος; quod vertérunt, ad deambulandum, & laborandum promtus, atque hæc duo ſymptomata ſcorbuticis non conueniant; cum è plurimis vix vnus ſcorbuto laborans reperiatur, qui ad deambulandum, & laborandum promptus ſit: ea de cauſſa hanc deſcriptionem ſcorbuto conuenientem negant Balduinus Ronſſeus, & Vvierus.

Verum enim verò cum cætera omnia exactè ſcor-

buto quadrent, id, quod additur, *ad deambulandum & laborandum promtos esse*, nec scorbuto conuenit, nec illi quem descripsit Hippocrates affectui quadrare videtur. Cum enim vlcera in cruribus habeant, ad ambulandum, & laborandum promti esse non possunt. Et cum Hippocrates dicat, conuoluulum sanguineum cætera quidem eadem quæ prioribus contingunt, pati, de priori autem conuoluuli specie scribat; crura grauia esse, &, si deambulent, tremore, ac si per accliuem locum iter faciant crebrò admodũ spirare, & anhelare: certè ad deambulandum promti esse non poterunt, qui laborant ileo hæmatite. Ideóque nonnulli in textu negatiuam particulam, οὐ, omissam esse, & legendum censent. περιπατεῖν καὶ ταλαιπωρέειν οὐ πρόθυμος *ad deambulandum, & laborandum minimè promptus*, atque ita tota hæc descripto scorbuticis exactissimè quadrat: Confirmat istud alter locus, *in eodem lib. de intern. affect.* vbi paulò antè de morbo Regio secundo Hippocrates ita scribit: οὔτι προθυμέεται πρὸς τὸ πορεύεσθαι, καὶ φοιτᾶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀσθενείας αὐτῷ τὰ σκέλεα ὑποτρέμεται. Ita enim legendum puto. Quomodo enim in hac corporis constitutione, ac vbi præ imbecillitate crura labescunt, æger ad ambulandum promtus, & alacer esse potest? Atque ita legendum esse etiam Celsus, qui fideliter Hippocratis sententias vertit, docet, qui scribit, *lib. 4. cap. 9.* in intenta ambulatione, cursúque dolorem & quandam difficultatem accidere.

Et nomen Ilei tam commodè affectui huic competit, quam nomen *Schorbuck*, quod tormina, seu rupturam ventris significat. Etsi enim Ileus plerumque intestini tenuis affectum significet: quandoque tamen etiam de doloribus, & torminibus, quæ in ventre, & secundum hypochondria accidunt, accipitur, vt ex Hippocrate & Galeno, *lib. 3. epid. com. 2. t. 6. & 5. aph. 22. & de sympt. differ. cap. 4* videre est. Hæmatites verò ab αἱματώδης, quod est cruento, vel sanguine profluo, dicitur; quod scorbuticis non vno nomine competit: cum sanguinem atrum nonnumquam copiosè vomitu, imò interdum per aluum, & os reiiciant; iisdemque cùm sanguis ex naribus fluere soleat, tùm gingiuæ sint cruentæ, ac vlcera cruenta in tibiis excitentur. Imò quandoque è cruribus sanguis effluat, sicut eius rei raram quidem, sed notatu dignam historiam ante aliquot annos in custode templi ad arcem hîc siti obseruaui. Ei scorbuto laboranti, cum delirio leni & non tumultuoso, vena in medio ferè crure aperta est, quæ sanguinem satis copiosum per aliquot dies fundebat, vt à chirurgo sisti non posset, atque ea de caussa in consilium adhibitus sim, etsi vix vestigium, & via manifesta, vnde sanguis efflueret, visui appareret.

An Galeno, P. Æginetæ & Auicennæ fuerit cognitus.

Neque etiam aliis Græcis Medicis videtur fuisse planè incognitum hoc malum, quanquam forsan, vt rarius, ita exactè ipsis perspectum non fuerit, & propterea peculiare & vnum nomen ei non indiderint. Certè à scorbuto non procul abfuisse videtur morbus, quem Galenus, *2. de natur. human. t. 3.* describit: *Qui in Oeno vrgente*, inquit, *fame vescebantur leguminibus, cruribus vacillabant: qui verò erua edebant, horum genua dolor infestabat.* Paulus Ægineta, *lib. 3. cap. 49.* his, quibus lien induratur, os graueolens fieri, gingiuas corrodi, & vlcera in cruribus cicatricem non admittentia excitari scribit. Auicennas quoque *lib. 3. fen. 15. tract. 2. cap. 5.* satis clarè eundem delineasse videtur, dum ita scribit: *Et quandoque denigratur lingua ex duritie splenis, & sentitur durities eius absque rugitu, cũ premitur, nisi aggregetur ei inflatio, & nõ est cum ea febris inseparabilis, imò quandoque est non secundum ordinem: & quandoque multiplicantur cum ea vlcera crurum, & corroduntur dentes ac gingiuæ propter grossitudinem sanguinis, qui descendit in vlcera crurũ, & corruptionẽ vaporis, qui descendit in omnes partes gingiuarũ, & quãdoque est in vlceribus crurum crisis eius.* Etsi enim durities lienis in scorbuto necessario semper non adest: tamen vbi reperitur, & quidem cum accidentibus ab Auicenna descriptis, scorbutus vix aberit. Nihilque refert, quod nomen scorbuti apud hos authores non exstet. Neque enim de nomine hoc, quod Septentrionalibus hisce regionibus saltem vsitatum fuisse, & esse facilè conceditur, sed de re, & morbo ipso est quæstio, sub quocunque etiam nomine eum proposuerint. Neque id satis firmum est, quo nonnulli euincere volunt, scorbutum antiquis planè incognitum, quod scilicet nemo veterum macularum mentionem fecerit, quæ sint infallibile scorbuti indicium vt quando appareãt in cruribus, Medicus non dubitet de scorbuto. Etenim non semper apparent maculæ, etiam in iis regionibus, vbi scorbutus frequens: & variant symptomata pro regionum, & corporum varietate. Neque tamen Hippocrates maculas planè prætermisse videtur, cum colorem crurum nigrum fieri dicit, quæ sunt maculæ illæ nigræ.

Quibus regionibus endemius.

Est verò scorbutus regionibus Septentrionalibus, & maris Balthici accolis, iisque, qui Germanico Oceano adiacent, & Saxoniæ inferiori, puta Hollandiæ, Selandiæ, Flandriæ, Brabantiæ, Daniæ, Sueciæ, Norvvegiæ, Islandriæ, Frisiæ, Vvestphaliæ, Pomeraniæ, & finitimis populis malum endemium, & vernaculum. Nam cum aëre, & victus ratione ea vtantur, quæ, vt mox dicetur, ad scorbutum generandum est aptissima, non potest non ipsis esse familiare. Germaniæ verò superiori, vt & Italiæ, Galliæ, ac Hispaniæ ferè incognitum. Suspicatur quidem Platerus, luem hanc, cum sit contagiosa, potuisse ex procul dissitis regionibus, quas per maria nauigantes hi populi nostro seculo ad extremos terræ fines perlustrarunt, vbi fortè familiaris est, contagio per nautas in loca hæc mari vicina primum peruenire, vt lues Indica ab Indis primum in maritima circa Neapolim loca translata toti Europę innotuit. Verũ suspicione hac opus non est; cùm non nuper, & ante paucos annos in hisce locis morbus hic innotuerit, sed iam Cæsaris Germanici tempore, & olim, vt etiam ex Olao Magno patet, in iis viguerit; & caussas huius mali domi habent hi populi, vt aliunde id transportare opus non fuerit. Neque etiam nauigationes hactenus docuerunt, morbum hunc in dissita aliqua vltra mare regione esse endemium, sicut lues Venerea in India: Sed hoc potius obseruatum, eum à nautis ex his locis in alia quandoque transportatum fuisse.

Impossibile tamen non est, in aliis quoque regionibus eum generari, si scilicet locus sit maritimus, & vliginosus, vel alius, vbi rarus salubris aquæ potus, vel aër, aut victus ratio praua caussam huic malo suppeditant. Sicut in Arabia felici olim grassatum fuisse hunc morbum refert Strabo, *in fine libr. 16. Geograph.* Cùm enim sub Augusto Cæsare in Arabiam exercitum Romanum duxisset Ælius Gallus, in ipsa expeditione relinquere eum coactus est in albo Vico, maximo Nabathæorum Emporio, vbi æstatem, & hyemem transigere oportuit, vt reficerentur infirmi. Quandoquidem oris, & crurum vitiis, quæ στομακάκην & σκελοτύρβην, ciúsque loci ἐπιχώρια παθήματα nominat, exercitus tentabatur, quorum illud circa os, hoc circa crura resolutionem quandam fuisse, ab aquarum, & fructuum vsu prouenientem, scribit Strabo. Ita Roderic. à Fonseca, *cons. 2.* refert, Lusitanis, qui primi Orien-

talem Indiam nauigando inuenerant, cum in promontorio quodam aquam fluminis cuiuſdam bibiſſent, gingiuas ita intumuiſſe, vt os eas vix caperet. Niſi forſan Scorbutum ex victu nautico contraxerunt, qui ſe in promõtorio illo primò tumore gingiuarum detexit. Vt ita quocunque in loco cauſſa huic malo generando, & præcipuè victus ratio ſuppetit, ibi generari poſſit Scorbutus. Sicut & hodie non ſolum in Germania inferiore, ſed & in Miſnia, Bohemia, Morauia, Sileſia, Boruſſia, Haſſia, & locis finitimis non rarò reperitur: Imò quandoque etiam in Italia, Gallia, Lotharingia, & aliis regionibus, vt ex Engaleno, P. Foreſto, Roderico Fonſeca, Carolo Piſone videre eſt: cum nuſquam non in diæta peccetur, & τὰ ποικίλα τῆς διαίτης, vt ille ait ποικίλα νοσήματα pariat, & ſi ratio diætæ ſit φαύλη, ἢ φλαύρα, cum alij morbi, tum pro errati ratione etiam Scorbutus generari poſſit. De Scorbuto in Miſnia graſſante ita ſcribit Georg. Fabritius, *lib. 2. annot. Vrbis Miſnæ, ſub hiſtoria anni* 1486. graſſatus eſt, inquit, hoc anno nouus & inauditus in his terris morbus, quem naturæ Saxoniæ vocant *den Scharbock*, qui eſt inflammatio (alij legunt inflatio) in membris partium carnoſarum, cui quò celerius adhibetur medicina, eò citius malum reſtinguitur. Sin mora accedit paulò tardior, ſequitur membri affecti mortificatio, quam ſiderationem, noſtri Græci σφάκελον dicunt, vltimum grangrænæ malum. Nam caro ob oſſibus defluit & continua quoque è ſe corrumpuntur. Fuit idem morous contagioſus multorum mortalium graui periculo.

Neque hic ad aliquam ſingularem regionis proprietatem ab aſtris, aut Natura impreſſam confugere opus eſt. Sufficiunt cauſſæ illæ, quæ mox enumerabuntur, victus ratio, & ſimiles. Quæ cùm maris Balthici accolis, & Germaniæ interioris incolis ſint vernaculæ, & omnes in iis concurrant, mirum non eſt, quod hic morbus iis maximè eſt familiaris. Aliis verò in locis, quibus Scorbutus ignotus, etſi vna harum cauſſarum competere videatur, alia tamen deeſt. Veneti quidem in ſtagnis & paludibus maris Adriatici habitant: verum victu longè alio, quam Saxones vtuntur. Tartari quidem, & Arabiæ montanæ incolæ, aliique multi victu prauo, & inordinato vtuntur: veruntamen non eo, quo maris Balthici, & vicinarum regionum accolæ, quibus carnes ſale, & fumo induratæ, piſces ſalſi, vel fumo aut frigore exſiccati victũ familiarem præbent, neque aëre ſimili, neque aquis eiuſmodi paludoſis vtuntur.

Cando- q; ſit ſporadicus. Atque ita Germanici, & Suecici Oceani, Balthicique ſinus accolis, & finitimis populis Septentrionalibus Endemius quidem eſt & ἐπιχώριος hic *Quando Epidemius.* morbus: aliis verò in locis, vbi rarius, & non ex communi, ſed ſua cuique, & priuata quadam victus ratione contrahitur, in numerum τῶν σποράδων referri poteſt. Imò quandoque inter Epidemios morbos referendus; cum ſeu ex victu prauo communi, ſeu ex aëris conſtitutione humida & vliginoſa plurimos ſimul in eadem regione inuadit, aut multò frequentius, quàm aliàs conſueuit, graſſatur: id quod Rombert. Dodon. *in obſeru. med. cap.* 33. anno 1556. apud Brabantos accidiſſe ſcribit. Nam cum propter validam famam ſecalis corrupti ex Boruſſia aduecti vſus eſſet, non pauci à Scorbuto malè habere cœperunt. Idem annotauit Foreſtus, & ſimile quid anno 1562. accidiſſe refert, *lib.* 10. *obſ.* 12.

Morborum & ſymptomatum in Scorbuto congeries. Etſi autem malum hoc hodie ſatis cognitum, & plurimis locis familiare quaſi eſt: tamen in quo eius natura conſiſtat, non ita planum eſt; cum maxima morborum, & ſymptomatum in eo concurrat congeries. Adeſt enim ſæpe Lienis intemperies, eiuſdem, & venarum portæ obſtructio, ſoluta

A vnitas, & vlcera crurum, magnitudo modò aucta, modò imminuta: ſymptomata plurima in facultatibus penè omnibus læſis, & qualitatibus mutatis, ipſiſque excretis non bene ſe habentibus. Et tanta omnino morborum, & ſymptomatum farrago in hoc affectu concurrit, vt vix alius ſit tam πολύμορφος & qui ſub tot morborum ſpeciebus lateat, ac Medicos, etiam cum cauſſe maximè videntur, ſæpe decipiat & deludat. Neque enim gingiuarum vlcera, & oris fœtor, dentium vacillatio, & crurum maculæ, atque vlcera, vel illa σκελοτύρβη ſtatim, ac ſemper apparent, neque vbi apparent, ſolum conſpiciuntur, ſed & dolores in cruribus ὀστεόκοποι, nauſea, ac vomitus, ἀτροφία, aliàs nunc conſtipatio, nunc

B fluor, & dyſenteria, ſputum copioſum & perpetuum, dolores vagi, cardialgia, & anxietas, lipothymia, febrium varia genera, deliria, conuulſiones, paralyſis, hydrops, arthritis, pleuritis, heryſipelata, varia vlcera, & alia. Non tamen idem morborum, & ſymptomatum in omnibus concurſus, ſed in hoc iſta, in illo alia, in hoc plura, in alio pauciora apparent, quæ tamen omnia ab vna cauſſa variè diſpoſita, & ad hanc, vel illam partem ruente ortum habent. De quibus omnibus præ cæteris diligenter egit Seuerinus Eugalenus, in ſuo *de Scorbuto* tractatu, qui prolixè omnes morbos, & ſymptomata, quæ Scorbuto comungi ſolent, deſcripſit, & Scorbutum ita depinxit, ac in lucem produxit, vt iam amplius latere facilè non poſſit. Et dicentur de

C hiſce plura poſtea *de ſignis*. Itaque cum ex tam multis, iiſque diuerſi generis, & diuerſas partes occupantibus morbis, & ſymptomatibus quaſi cõponatur Scorbutus; humoris verò, qui proxima omnium cauſſa eſt, natura planè cognita non ſit, vna, & perfecta definitione naturam eius exprimere ſi non impoſſibile, tamen difficile eſt. Ne tamen ſine definitionis luce in hoc tractatu verſemur, qualem poſſumus, afferemus, & ita commodiſſimè Scorbutum deſcribi poſſe putamus. *Scorbutus eſt praua & occulta qualitas, ſeu diſpoſitio, toti corpori, præcipue vero viſceribus nutritioni dicatis impreſſa, ab humore melancholico craſſo, ſeroſo ſeu ichoroſo, peculiari modo corrupto orta; cum ſpontaneæ laſſitudinis, &* *Scorbuti definitio.*

D *grauitatis, in cruribus præcipuè, ſenſu, pectoris anguſtia, & reſpirationis difficultate, gingiuarum corruptione & oris graueolentia, ac maculis purpureis in cruribus in primis, aliiſque morbis, ac ſymptomatibus plurimis ab eadem cauſſa pendentibus, coniuncta.* Seu, *praua quædam corporis nutritio vel cachexia, ab humore melancholico peculiari modo corrupto orta, coniunctam habens crurum debilitatem, maculas, gingiuas tumidas & ſanguinolentas, dentium laxitatem, & plura alia ſymptomata.*

CAPVT II.

De Subiecto & cauſſa Scorbuti.

E SEd vt iſta clariora fiant, & Natura Scorbuti penitius, quantum poſſibile, cognoſcatur, duo in primis declaranda ſunt: Humoris Scorbuticum producentis natura, & generationis modus; ac morbi, & ſymptomata, quæ Scorbutum comitari ſolent.

Et prius quidem vt rectè expediatur, natura humoris Scorbutici à prima origine inquirenda. *In primis vis colluuiei vitioſorum humorum morborum cauſſa conſtituitur.*

E cibo in ventriculo chylus fit: chylus in ventriculo elaboratus per venam portæ dictam ad Epar, & Lienem deducitur, vt ibi in ſanguinem totius corporis alimentum conuertatur. In quibus ſanè coctionibus ſi omnia ſe rectè habeant, id ex totius

corporis commodo eſt. Verùm quia plerumque cùm ob errata, quæ in victu committuntur, tum ob partium debilitatem coctiones hæ, &, quæ iis coniunctæ ſunt, excrementorum ſeparationes non rectè perficiuntur, humorum vitioſorum ſæpe colluuies tanta cumulatur, vt à deſtinatis à Natura receptaculis tota capi non poſſit. Ac tum humores ſuperflui & vitioſi in partes vicinas, meſenterium & pancreas protruduntur. Partes enim hæ non ſolum laxiores ſunt, ſed & plurimas glandulas, quarum caro σομφο-ἀραιά & bibula, obtinent, & totius corporis quaſi ſentina ſunt. Recipit eoſdem & Omentum, ac cauitas illa in ſiniſtro hypochondrio ſub diaphragmate, ex ventriculi, omenti, coli & viſcerum connexu orta, & exitum non habens, ſed ita concluſa, vt aquam quoque & flatus continere poſſit, ab Hier. Fabricio de Aquapendente, *in hiſtoria ſeu ſtructura omenti*, luculenter deſcripta, nec Hippocrati ignota, qui 7. *Aph.* 54. ſcribit: *Quibus inter ventriculum & ſeptum transuerſum pituita concluditur, & dolorem adfert, in alterutrum ventrem viam non habens, iis per venas in veſicam verſa pituita morbi fit ſolutio.* Atque hoc in loco vt morbi hypochondriaci ſedes ſæpe hæret, ita non rarò Scorbutus ex illius morbi cauſſa peculiarem corruptionem vlterius ſortita inde oritur. Cauitate enim illa natura interdum ſimul vtitur ad recipiendos ſuperfluos humores, pituitoſos, craſſos, limoſos, ſeroſos & aquoſos, melancholicos, atros, flatúſque etiam. Et quidem ex tribus membris in illam cauitatem excrementa iſta tranſmittuntur, ex liene, epate, ventriculo. Ac ſæpe in Anatomia obſeruatum, marſupium & hanc omenti cauitatem nunc atro humore refertam fuiſſe. Flatus etiam in ea contineri extra dubium eſt, ob quos, cum abdomen comprimitur, aut venter attollitur vel deprimitur, ſonus manifeſtus percipitur. Noui que ſtudioſum, qui quoties manu ſiniſtrum hypochondrium compreſſit, manifeſtus ſonus etiam ab adſtantibus percipitur. In his nimirum locis choleræ, melancholiæ, diarrhœæ, dyſenteriæ, cachexiæ, atrophiæ, languoris, lentarum, errantiúmque febrium, latentium denique morborum cauſſas ſe deprehendiſſe, rectiſſimè Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap.* 7. ſcribit. Imò ex vitioſis humoribus in hiſce locis cumulatis, præter enumerata mala, alia plurima, vt pote ſcabies, maculæ, vlcera, & tumores varij, arthritis paralyſis, conuulſiones, ventris tormina, dolores varij, & vagi in corpore ortum habent, vt ferè nihil morborum in corpore ſit, quod non ab excrementis in hiſce locis cumulatis prouenire poſſit.

In totum corpus per venas & arterias diſtribuitur.

Cum enim ſentina iſta corporis plena eſt, pars vitioſorum humorum non pauca venæ cauæ, & arteriæ magnæ communicatur, per quarum ramos poſtea in totum corpus diſtribuitur, & prout conſtituta, ac diſpoſita eſt, ac in hanc, vel illam partem à Natura protruditur, nunc hoc, nunc illud mali ac morbi genus excitat. Atque ita rem ſe habere experientia confirmat, ac in demortuis ſæpe (cum in viuentibus cauſſa mali ſatis deprehendi non potuerit) in meſenterio vlcera ſordida & abſceſſus deprehenſi ſunt, è quibus nunc febres acutæ cum ſanguinis nigerrimi vomitu, & per aluum excretione copioſa, cum animi deliquiis, nunc epate, liene, & inteſtinis ſaluis ventris tormina intolerabilia, & tandem mors; nunc nauſea, vomitus, melancholia, cachexia, atrophia; nunc dolores Colicis ſimiles, vrinæ purulentæ; nunc perpetuæ vigiliæ, lipothymiæ, ſudores frigidi, & ſimilia mala originem habuerunt.

Facit ad iſtorum in meſenterio vitioſorum humorum coaceruationem, imprimis Lien, dum ſuum officium non facit; lienque generationis horum prauorum humorum plerumque præcipua cauſſa eſt, meſenterium ac vicinia loca receptaculum & ſedes, ac in hiſce locis morborum & ſymptomatum, quæ Scorbutum comitantur, cauſſa quærenda eſt. De quo *parte 4. cap.* 5. dictum.

Cibi in coctione rarefiunt & ſpiritualeſcunt.

Sed vt ad Scorbuti naturam explicandam propius accedamus, quænam ſit humoris Scorbutum producentis natura, quo in loco & quomodo generetur, explicandum. Primò autem hoc præſupponendum, coctiones, quibus alimentum corpori noſtro alendo idoneum elaboratur, idque ab inutilibus, & excrementitiis partibus ſecernitur, quadam quaſi fermentatione, & πνευματῶσθαι (liceat hiſce vocabulis vti) perfici, quibus, quæ antea erãt craſſa, & fixa, rareſiũt, ſpiritualeſcũt, vt ſic dicã, &, vt Chymicorũ termino vtar, volatilia redduntur, perficiũtur, & ab excremẽtis ſuis liberantur, vt eò facilius corpori noſtro non ſolũ aſſimilari, eique vtile, & purum alimentũ ſuppeditare, ſed & ſpiritibus materiam præbere poſſint. Apparet hoc etiam in alterationibus fructuum. In maturatione enim, quæ primò erant auſtera, & acerba, ac omnino fixa, & ſpirituoſi fere nihil obtinebant, omnia dulceſcunt, & partes illæ longe ſubtiliorem, & ſpirituoſiorem, vt ſic dicam, naturam induunt, vt ex iis ſpiritus etiam φλογιστός elici poſſit, qui ex immaturis non poterat. Multò verò magis apparet hoc in fermentatione ea, quæ in muſto, cereuiſia, & ſuccis è piris, & pomis, aliiſque fructibus expreſſis accidit, è quibus ante fermentationem nihil fere ſpiritus, poſt fermentationem verò is ſatis copioſus elici poteſt. Eademque omnia ante fermentationem cruda, ac impura, ac proinde minus ſalubria ſunt, fæcibus nimirum adhuc permiſta, & in quibus calori noſtro plurimum laborandum eſt: Vbi autem fermentantur, cum excrementis ſuis quaſi pugnam ineunt, ſpiritualeſcunt, μετεωρίζονται vt Hippocrat. 3. *de vict. rat. in acut. tract.* 38 loquitur, rareſiunt, & in maiorem molem attolluntur, atque exaltantur, ac finita fermentatione fæcibus ſubſidentibus longe ſubtiliora, puriora, & ſpirituoſiora redduntur. Idem in pane videre eſt, qui ſi fermentetur bene, & ipſe rarior redditur, atque ad coctionem longe aptior eſt, quàm non fermentatus. Et quidem cibos, dum coquuntur, & vt alimentum corpori fiant, elaborantur, attenuari, rareſieri, & (liceat ſic loqui) ſpiritualeſcere quaſi, ita euidens eſt, vt doctiſſ. Planerus in eam venerit ſententiam, *lib. 2. meth. med. cap. 4. p.* 72. cibum, & potum in ventriculo in halitus reſolui, qui in venas meſaraicas ſubeant & inhalẽt, ibique in ſpeciem ſanguinis concretione quadam mutentur: id quod diſputatione quadem peculiari ſe demonſtraſſe ſcribit. Neque ſolùm aliæ alimenti & potus partes hoc modo raræ & volatiles quaſi in corpore noſtro redduntur, ſed & ipſe ſal, qui alimentis ineſt, & cum iis aſſumitur, ex fixo volatilis, ſpiritualis quaſi, & animalis redditur. Atque his quiuis, qui ſalem volatilem è cornibus, & oſſibus animalium, ex ſanguine, & vrina deſtilando elici vidit, non ita difficulter fidem habebit.

Craſſiores chyli partes à liene attrahuntur.

Itaque dum omnia ſeſe rectè in corpore habent, alimenta in ventriculo reſoluuntur, parteſque ad alendum inutiles ſecernuntur, & per aluum excernuntur: quæ verò ad alendum vtiles ſunt, propria ventriculi, & inteſtinorum vi elaborantur, & naturæ humanæ conſentaneæ redduntur. Cum verò eam formam, & ſimilitudinem, quam cum corpore alendo habere debent, in ventriculo, & inteſtinis adipiſci non poſſint, ad iecur, tanquam ſanguinis officinam, amplius elaborandæ mittuntur. Vt autem ſanguis purior in epate elaboretur, craſſiores chyli partes, mediante ſero copioſo, quo diluuntur, & ad fluxum ac motum aptiores redduntur, à liene auertuntur, & attrahuntur; qui tamen & ip-

& craſſum illum chylum pro ſanguificandi facultate qua præditus eſt, quantum poteſt, elaborat, & in ſanguinem ſibi, & vicinis partibus vtilem, & commodum mutat: quod vero planè corpori alendo inutile eſt, per deſtinatas à natura vias expellit, vt *lib. 1. Inſtit. cap. 9.* pluribus hac de re egimus.

Generatio- Scorbuti modus.

Atque hæc omnia ſi rectè, & decenter in corpore perficiantur, homo bene valet: ſi verò (vt generationis Scorbuti modum breuibus comprehendam) ob viuendi rationem incommodam, & crudum, craſſum, ac prauum victum multa alimenta ἀνεπιτήδεια, ἄχρηστα, ἢ ἰσχυρὰ, vt appellat Hippocrates, tanta copia aſſumantur, vt à corpore, alias etiam ſano, & forti, ac vi coctrice pro viribus in iis conficiendis laborante, omnia ſatis concoqui, & ab excrementitiis partibus liberari non poſſint, & chylus multis partibus craſſis, ac tartareis, vt à Chymicis appellantur, abundans, ad viſcera ſecundæ coctioni deſtinata perueniat, accidit vt partes illæ craſſæ, ſalſæ, fixæ, nec omnes à liene attrahi, nec ſatis elaborari poſſint. Atque ita coctio & ζύμωσις illa, qua omnia alimenta fermentari, & quaſi ſpiritaſcere debent, impeditur, & partes cibi craſſæ, ſalque feculentus, & fixus tartareus copioſè cum cibis ingeſtus craſſam ſuam, & fixam naturam deponere, ac rarefieri, volatilis, ac animalis reddi, vt debebat, non poteſt, & partes impuræ, inutiles, ac tartareæ ab vtilibus, & puris probè ſeparari nequeunt. Vnde viſcerum coctioni ſecundæ dicatorum facultas tandem oneri & copiæ humorum iſtorum craſſorum ſuccumbit, paulatimque debilitatur, ac in dies ad alimentorum coctionem, & elaborationem ineptior redditur, vt nimiam humorum craſſitiem & deficientem ζυμώσιν corrigere non poſſit. Quod vitium atque id, quod in rarefactione & attenuatione humorum deficit, quomodo vnica voce exprimi poſſit, non planum eſt: & proinde de nomine, modo de re conſtet, cum nemine litigabimus. Remb. Dodonæus, *in praxi Med. de magn. lien* & cum eo Cl. Dn. D. Gr. Hoaſtius μώλυνσιν ſiue cruditatem appellat, & eam proximam huius morbi cauſſam eſſe dicit.

Sal ergo ille fixus, ac tartareus, & partes chyli craſſiores, cum omnes à liene attrahi, & elaborari, atque ab Epate ſine incommodo attrahi non poſſint, vtpote quod ſubtiliores tantum chyli partes, tanquam ſibi familiares, & ſanguini bono generando aptiores naturaliter appetit; neque etiam ob copiã, & ineptitudinem à Natura omnes expelli poſſint; in primis viis hærent, & in venarum meſaraicarum, ac portæ ramis, adeoque ipſo meſenterio, pancreate ac omento ſubſiſtunt, ac propter cauſſæ, quæ talibus humoribus materiã ſuppeditare ſolet, continuationem, quotidię augentur, hiſque ſalſis, craſſis, & fixis humoribus alij crudi, & vitioſi humores quiuis coniunguntur, & permiſcentur, & ab iis hiſce in locis detinentur; atque ita tartareorum, vt Chymici appellant, humorum colluuies in primis viis coaceruatur.

Detenti autem hi humores in hiſce locis, & hac quaſi corporis ſentina diutius, vlterius corrumpuntur, & variis hypochondriacis affectibus cauſſam præbent, vſque dum tandem prauam, ac contagioſam, & Scorbuto peculiarem diſpoſitionẽ acquirant. Humores hoc modo corrupti, & Scorbuticam diſpoſitionem adepti, etſi aliquandiu inprimis viis delitеſcant: tamen vbi tandem magna eorum copia coaceruatur, adiuuante imprimis, & motum promouente ſeroſo humore, quo diluuntur, ad Epar deferuntur, eiuſque ζύμωσιν ſæpe vitiant, & in venas, ac arterias effunduntur, ac cum ſanguine permiſcentur, eumque inquinant, & cum eo in varias corporis partes, etiam in muſculos, tendines & articulos diffunduntur, ac varios morbos, & ſymptomata, pro partium, à quibus recipiuntur, varietate excitant.

Morborum & ſymptomatum Scorbuticorum generatio.

Extra enim in habitu corporis extra venas effuſi, cum neque corpori aſſimilari, & apponi, neque exire commode queant, ibi detenti partium nutritionem impediunt, corpus grauant, ac laſſum reddunt, vel hinc inde moti dolores vagos excitant. Ad gingiuas ſalſi huius & corrupti humoris portio miſſa mollem earum, & teneram carnem in laxum tumorem attollit, tandemque acrimonia ſua eas arrodit, vnde pruritus in gingiuis ſequitur, earumque carò leui frictione, & attritu ſanguinem effundit, flaceſcit, exulceratur, ac putreſcens à dentibus abſcedit, & grauem odorem de ſe emittit, ipſique dentes vacillant, & ex ore excidunt. Quæ vero pars ad inferiora corporis per venæ cauæ crurales ramos à natura propellitur, per capillares venas, mediante ſero, ad ſuperficiem cutis cum ſanguine detruſa, maculas nunc rubras, nunc purpureas, aut liuentes excitat, vel ad tendines, & ligamenta, ipſoſque muſculos delata crurum grauitatem, laſſitudinem, & imbecillitatem excitat, & partes has vel laxat, vel ibi diutius hærens à ſero, quo diluebatur, deſerta, exſiccatur, & induratur, vnde tendines rigidi redduntur, cruraque motu priuantur & ambulandi impotentia, paralyſeos quandam ſpeciem mentiens, excitatur. Ad alias quoque partes delata dolores, tumores, eroſiones, & ſexcenta alia, quæ Eugalenus omnia diligenter enumerat, producit, de quibus poſtea plura dicentur.

Scorbutica colluuies vbi generetur.

E quibus etſi colligere facile ſit, & quod Scorbuti ſubiectum, ſeu locus potius ſit, vel ſedes materiæ Scorbutum excitãtis, & quis humor ſit, à quo Scorbutus habet originem, & quomodo generetur? tamen vt Scorbuti natura manifeſtior fiat, de ſingulis in ſpecie dicendum. Et primo quidem Scorbuti ſubiectum quod attinet, dum de ſubiecto Scorbuti agimus, non intelligimus hic partes corporis humani, quæ ſymptomata, & morbos Scorbuticis familiares patiuntur, cum nulla ferè corporis pars ſit, quæ non mali aliquid in Scorbuto pati poſſit; etſi nunc plures, nunc pauciores afficiantur, prout malum vel recens vel antiquum eſt: ſed colluuiei illius Scorbuticæ, & humorum vitioſorum, qui ſymptomatum & morborum in Scorbuto cauſſa ſunt, fontem & ſedem inquirimus. Atque ſubiectum duplex ſtatuimus, fontem & locum, in quo generatur, & ſedem, in qua generata continetur.

Subiectum Scorbuti.

Fontem primò huius colluuiei quod attinet, hanc niſi è contagio contrahatur, meſenterium, & primas corporis vias, ſeu venæ portæ ramos, quæ illas perreptant, ſedes eſſe ſtatuimus. Etſi enim rarò accidat, vt ſine lienis actione læſa Scorbutus excitetur, & plerúmque humorum vicinorum prauorum & corruptorum contactu & ipſe afficiatur, & labem contrahat: tamen quandoque ſaluus eſt: & ipſe in cadauere Scorbuto extincti aperto omentum quidem totum ferè putridum, & corruptum, in liene vero nihil, quod, quantum ad ſenſum, culpari poſſet, deprehendi; & in quodam Hollandiæ Præſide, Scorbuto laborante, magis Epar, quam Lienem affectum fuiſſe Foreſtus, *libr. 20. obſeru. 11.* anotauit. Etenim licet Lien ſanus, ac ſaluus ſit: tamen ſi chylus fæculentus ſalſis, ac tartareis excrementis, & ſuperfluitatibus ſcateat, lien omnes illas nec attrahere, nec elaborare poteſt, atque ita in agendo fine ſuo fruſtratur ob errorem externum; eodem modo ſicut actio ventriculi alias bene conſtituti ſæpe læditur, ſi materia concoquenda aut nimis multa, aut aliena, & vitioſis qualitatibus infecta ipſi of-

[illegible]. Si tamen Lien ipſe debilis, vel obſtructus, vel quocũque modo malè conſtitutus ſit, multo magis in agendo officio ſuo non ſatisfacit. Poteſtque vtrumque fieri, ſcilicet vel vt primò à craſſis humoribus Lien obſtruatur, eóque propterea officium ſuum non faciente, in meſenterio, & primis viis humores Melancholici cumulentur; vel vt primò in venæ portæ ramis ob alimentorum vitium tales humores cumulentur, & deinde lienem obſtruant, vel debilitent: qui obſtructus, vel debilitatus ad copiam eorum in dictis locis augendam facit, & vt humores vitioſi longè copioſius, quam antea cumulentur, in cauſſa eſt. Vt ita ſedes, & fons primus colluuiei Scorbuticæ ex victu contractæ ſit in meſenterio, omento, & primis viis, locíſque inter ventriculum, Epar & Lienem mediis, & vtrique viſceri vicinis, ſupra deſcriptis.

Vbi contineatur colluuies Scorbutica. Etſi verò hiſce locis primam originem debeat colluuies Scorbutica, & in recenti morbo etiam iis fere concludatur: tamen ſi malum iam diutius durauerit, & materia iſta vitioſa copioſior ſit, non ſolum hiſce locis coërcetur, ſed per venas, & arterias in totum corpus diffunditur; vnde totum venoſum genus, tam venas portæ, quam cauæ complectens, ſedes colluuiei ſcorbuticæ dici poteſt. Et chylus, dum è ventriculo per loca huiuſmodi vitioſis humoribus repleta tranſit, inquinatur: ipſum præterea epar & lien à vicina & affluente eiuſmodi colluuie, eiuſque vaporibus debilitatur. Iſta enim praua, & occulta diſpoſitio non intra humores ſemper ſe continet, ſed vicinis viſceribus, tum humorum ipſorum corruptorum contactu, tum vaporibus & fumis eorum imprimitur. Ventriculus quidem ſæpe etiam affligitur, & labem à vicinis prauis humoribus contrahit: ſæpiſſime tamen appetitus ſatis validus, & tantum non integer permanet: & ſi quæ circa ventriculi actiones apparent ſymptomata, potius per conſenſum vicinorum viſcerum, quàm per primarium ventriculi affectum fiunt. Viſcera poſteaquam diſpoſitionem illam prauam receperunt, eam rurſum alimentis affluentibus & elaborandis imprimunt: ſicut idem in lue venerea, & elephantiaſi accidere ſolet. Atque ita cum alimentum corrumpatur, potius morbificæ cauſæ accedit, eamque auget, quàm vt corpori alimentum præbeat; & hoc modo totum corpus cacochymia ſcorbutica inficitur. Idque ex ſanguine venâ ſectâ emiſſo apparet, qui manifeſtas corruptionis notas exhibet, & plerumque parte ſuperiore pituita, aut mucore potius flaueſcente, aut vireſcente quaſi pelle obducitur. Imò vbi per contagium extra admiſſum contrahitur ſcorbutus, primò ſanguis in vena caua corrumpitur, etſi in primis viis nullum ſit vitium.

Cauſſa ſcorbuti eſt humor melancholicus. Secundò cauſſam ſcorbuti, & eorum, quæ ſcorbuto laborantibus p. n. accidunt, quod attinet, antecedens equidem cauſſa eſt humor melancholicus, crudus, ſimúlque ichoroſus ſeu ſeroſus, cui interdum & alij humores crudi & corrupti permiſcẽtur, id quod vel vrinarum varietas & crebra permutatio oſtendit. Vt autem is proximæ cauſſæ naturam hic induat, peculiarem & huic morbi propriam corruptionem induat, neceſſe eſt. Eſſe melancholicum non ſolum victus præcedens ratio, quæ ad nullum alium humorem, quàm melancholicum procreandum inclinat, tum effectus, morbi ſcilicet, & ſymptomata, quæ in ſcorbuticis apparent, pleraque humoris melancholici ſoboles, teſtantur, vt poſtea patebit. Et ineſſe talem ſuccum ſanguini, quia à liene attrahitur, Galenus ex colore, qui quam epatis, ipſo viſu teſte, nigricantior eſt, & ſapore acerbo, qui carni etiam elixæ eius ineſſe deprehenditur, *lib. de atra bile cap.* 6. *&* 7. rectè demonſtrat.

Non ſolus aqueus. Neque hic aſſentiri poſſumus Hieronymo Reuſnero, qui, *de Scorbuto, exerc.* 4. prolixè, & operosè probare conatur, ſcorbutum nullo modo fieri à melancholico & craſſo, ſed ab aqueo ſolùm, & tenui humore. Hoc enim eius dogma nullo modo cum iis, quæ de cauſſis ſcorbuti externis habet, conſentit. Etenim ſi victus rationem, & aërem, ac omnia, quæ ad ſcorbuti generationẽ concurrere prolixè docet, diligẽter examinemus, omnia ad humoris melãcholici, & craſſi generationem faciunt. Neque tamen hic per humorem melancholicum glutinóſum quid, quod ille, *pag.* 173. ipſi adſcribit, intelligimus, neque id quiſquam Medicorum doctiorum aſſerit, qui feci vini, & amurcæ illum comparant, non glutini, quod & in Vrinis ſenſibus ſæpe patet. Etſi nihil prohibeat, quin, vt diximus, humores pituitoſi, & vitioſi huic colluuiei ſeſe aſſociare poſſint. Idque ſæpe accidere in ſanguine, vena aperta emiſſo, apparet, qui plerumque in ſcorbuticis quaſi glutine albo vireſcente, vel flaueſcente, vt modò dictum, obducitur.

Nec etiam craſſus tantum, ſed ſero dilutus. Etſi verò humor melancholicus ſcorbuti cauſſa craſſus eſſe rectè ſtatuitur: tamen non tantum craſſus eſt, ſed ſero multo dilutus. Neque enim ſolùm craſſa, ſicut veſicula fellis puram pituitam, bilem, liena trahit, ſed chyli partem reſpectu illius, quæ ab epate attrahitur, craſſiorem, quæ tamen aquoſâ, & potulentâ materiâ, vt facilius, quò debet, penetret, neque obſtructiones pariat, diluitur. Itaque vt in ſtatu naturali craſſior illa chyli pars multa aqua diluitur: ita & in præternaturali idẽ accidit. Atque ita humor ſcorbuti cauſſa non ſolum craſſus eſt, ſed & ichore, ac ſero multo diluitur, vt ſit inſtar lixiuij, quod ex aqua, & ſalſis, ac feculentis, & adustis partibus conſtat, vt, *lib.* 2. *Inſtit. part.* 3. *cap.* 8. docuimus, idque ex præcedente victus ratione, quæ talibus partibus abundat, & effectibus, doloribus vagis, gingiuarum, & crurum vlceribus, ac ſimilibus patet, quæ omnia à ſalſis, & ſeroſis humoribus proueniunt.

Taliscum ſit, vt multis ſeroſis partibus diluatur, & inſtar lixiuij, quod ex ſale, terrenis partibus, & aqua conſtat, ſeſe habeat, facilè ad lienem cùm chylo penetrare poteſt. Neque enim, quod modò diximus, & diligenter notandum, ſincerus, & ſolus, ſed aliis humoribus mixtus ad lienem peruenit, ideóque etiam vt ſincerus, & ſolus ibi deprehendatur, opus non eſt.

Humor ſcorbuticus peculiari modo corruptus eſt. Verum cum in quartanis, hypochondriacis ac melancholicis affectibus, vbi ſimilis cauſſa adeſſe videtur, non eadem planè ſymptomata, qualia in ſcorbuto conſpiciuntur, appareant; etſi tandem hi affectus ſæpiſſimè in ſcorbutum degenerent: peculiarem ἄῤῥητον, & occultam corruptionem, ac deprauationem ſuſcipere neceſſe eſt illam humorum melancholicorum, ſeroſorum, ac tartareorum colluuiem, diutius in locis illis detentam, ſi ſcorbutum producere debet; quod cùm ex aliis ſymptomatibus, quæ ipſum comitantur, tum & præcipuè ex contagio apparet, quò alij morbi melancholici, & hypochondriaci deſtituuntur. Scorbutus verò præditus eſt, vt facilè aliis communicari poſſit; quod euidens peculiaris corruptionis argumentum eſt. Quod & hoc euincere videtur, quod, vt in Prognoſticis dicetur, vbi humor ſcorbuticus ſimilem epatis, aut lieni diſpoſitionem impreſſit, vix vnquam integrè curatur ſcorbutus: quod indicium eſt impreſſionis longè fortioris, quam quæ qualitatibus primis competit, ſed talis, quæ venenorum naturam æmulatur, quorum impreſſiones tam fortes ſunt, vt diſ-

poſitiones ab iis relictæ ſæpe toto vitæ tempore aboleri non poſſint. Ideoque à ſplenis obſtructione, & humore melancholico, & atro tantùm, ac ſimpliciter ſcorbutus deduci non poteſt; cum multi ſplenis obſtructione laborent, & humore melancholico, vel atro abundent, nec tamen ſcorbuto afficiantur: imò iis regionibus, quibus humoris atri ex aëris, qui humores torret, feruore collectio eſt familiaris, ſcorbutus ſit planè ignotus. Maloque etiam hic fateri, nos in communibus humano generi ignorantiæ tenebris verſari, & corruptionis huius modum non ſatis explicare, & non niſi ex affectu dignoſcere poſſe, quàm ea, quæ fundamento nullo nituntur, ad ignorantiam noſtram palliandam proferre.

Quomodo generetur.

Tertiò generationem huius humoris quod attinet, etſi, quæ hic alij tradunt, me non lateat, & alios aliter ſentire ſciam: tamen paulò altius huius humoris natura inueſtiganda, & quomodo generetur, indagandum videtur, quod plurimum ad curationem rectè inſtituendam facit. Principio autem hic non in qualitatibus primis ſubſiſtendum, ſed ad illas δυνάμεις, & ἀκρότητας humorum, ab Hippocrate, *in lib. de priſc. Medic.* propoſitas recurrendum, & ad ea, quæ Hippocrates, 3. *de vict. rat. in acut. tract.* 38. de acido, amaro, ac fermentatione humorum ſalſorum in corpore noſtro tradit, reſpiciendum videtur.

Diximus autem antea, humorem hunc generari ex deficiente ſalis, qui cibis ineſt, & cum iis aſſumitur, potuſque, ac cibi craſſioris coctione & σηπεδόνι. Cum enim natura intendat per coctionem cum primam, tum ſecundam alimenta aſſumta ita attenuare, rarefacere, & omnino præparare, vt corpori noſtro affinia, & ei alendo ſint vtilia, atque ea de cauſſa in ventriculo ea primum reſoluat, ac coquat, & excrementitias partes craſſiſſimas per aluum excernat: poſtea verò chylum ad epar, tanquam ſanguinis, qui totius corporis alimentum, officinam mittat, acerſis prius, & attractis à liene craſſioribus, & ſeroſis pleriſque chyli partibus, ad ſanguinis pro liene, & vicinarum partium nutritione generationem deſtinatis: ſi hoc non fiat, & vel in prima coctione fæculenta ac tartarea omnia, quæ debebant, non ſecernantur, & ad lienem in maiori copia affluant, quàm vt ab eo omnes attrahi, vel elaborari poſſint; vel lien ſeu debilis ſeu obſtructus partes illas chyli fæculentas, vt debet, ad ſe non attrahat: in primis viis, & circa lienem & locis antea dictis, eæ hærent, & hoc modo humor craſſus, ſalſus, fixus, &, quæ omnia Chymici vno vocabulo complectuntur, tartareus, multo tamen ſero dilutus, coaceruatur, ibique diutius hærens, tandem peculiarem, ſpecificam, & ſcorbuto propriam corruptionem induit.

Victus ſcorbuto generando aptus.

Atque rem ita ſe habere plura ſunt, quæ docent. Nam primò ſi conſideremus victum, qui ſcorbutum generare ſolet, omnes in eo conſentiunt, cibos ſale, & fumo induratos ſcorbuto producendo aptiſſimos eſſe, & in maritimis locis, vbi omnes non ſolum aëre craſſo, marinis, ſalſis, ac paluſtribus vaporibus inquinato vtuntur, ſed aquas etiam feculentas, & corruptas bibunt, & alimentis in tali aëre creſcentibus; ac quæ eiuſmodi aquis nutriuntur, veſcuntur, hunc morbum familiarem eſſe. Cum enim cibis eiuſmodi ſiccis, duris, ſalſis, aquiſque feculentis & corruptis, ſucci humidioris, rarioris, & ſpirituoſi, & qui corpori probũ alimentum præbere poſſit, &, vt Chymici non ineptè loquuntur, volatilis, vel parum inſit, vel quod in eo fuit, ſale, quo condiuntur, multo corruptum, aut fumo abſumtum, & exſiccatum, aut putredine corruptum ſit, vt nihil ferè, niſi partes craſſæ, faculentæ, terreſtres, excrementitiæ, ſalſæ, & fixæ plurimæ inſint, & omnino, vt Hippocrates, *de priſc. Medic.* loquitur, ἀκρητὸν καὶ ἰσχυρὸν in tali cibo abundet, id omne à natura attenuari, rarefieri, volatile, ac ſpirituoſum reddi, & elaborari, ac vinci non poteſt. Ac proinde ei reſpondens, & congener cacochymia colligitur, & craſſus, feculentus, ſalſus, ac fixus humor in primis viis coaceruatur.

Medicamentorum curatiua.

Deinde curandi ratio, & medicamenta, quæ hunc morbum expugnant, euidenter idem demonſtrant. Nam ſi medicamenta, quæ hunc morbum curare experientia longa docuit, conſideremus, non ſunt ea quæuis aperientia, aut humori melancholico ſimpliciter oppoſita, ſed omnia ſale volatili abundant; qualia ſunt cochlearia, naſturtium, beccabunga, chelidon. minus, fumaria, raphanus ruſtic. ſinapi, ſedum minus, &c. Quæ omnia & guſtata, & trita vaporem ſubtilem, acrem, & cito euaneſcentem ſpirant, qui eſt à ſale volatili Chymicis dicto. Nam medicamenta, quæ in aliis quidem affectibus, qui maximam cum ſcorbuto cognationem habere videntur, proſunt, & alias aperiendi vim habent: tamen ſi ſale volatili hoc deſtituantur, in ſcorbuto curando non ſufficiunt: monetque aliquoties non præter rem Seuerinus Eugalenus, doctiſſimos aliàs Medicos ſcorbuticorum curã quidem ſuſcepiſſe, ſed cum illa ſolum, quæ aliàs in hypochondriacis affectibus vſurpari ſolent, medicamenta adhiberent, nullo ad ſpecificam huius humoris naturam, & corruptionem reſpectu habito, nihil profeciſſe; ſe verò poſtea idoneis, & appropriatis, vt appellant, medicamentis feliciter eoſdem ſanitati reſtituiſſe.

Medicamenta contra ſcorbutum recentia vſurpanda.

Imò illa ipſa medicamenta antiſcorbutica, ſi ſalem illum volatilem amittant, id quod exſiccatione, & coctura ſit ſæpe, parum efficacia deprehenduntur: & longè plus virium, & efficaciæ ſuccis, & conſeruis harum plantarum, quàm exſiccatis ineſt, vtpote in quibus partes illæ volatiles ab igne diſſipantur, aut cum humido in exſiccatione euaneſcunt. Ideoque ſali volatili harum plantarum meritò maximam vim ſcorbutum curandi adſcribimus, vtpote quo præſente & operante malum pellitur, abſente non tollitur.

Occultas vis in medicamentis ſcorbuticis.

Si quis tamen hæc medicamenta etiam occultum quid, quod occultæ, & ſpecificæ humoris corruptioni aduerſetur, habere ſtatuat, ei non repugnamus. Et videntur inter iſta medicamenta quædam præ aliis habere peculiarem prærogatiuam. Et licet nonnulli apud exteros reperiantur, qui putant ſine cauſſa à Germanis nouum morbi genus hic afferri, cùm iſta omnia, quæ ſcorbuticis accidere dicuntur, ſymptomata aduſtæ & ichoribus acribus contaminatæ melancholiæ adſcribi poſſint: tamen humorem illum melancholicum peculiarem habere corruptionem ex medicamentis, quibus curatur, patet. Cum enim cochlearia, beccabunga, naſturtij genera & ſinapi rectè vſurpentur, omnia acerrima, & pleraque tertiũ caliditatis gradum attingentia, ſi ad primas ſolum qualitates in humore melancholico reſpiciendum eſſet, ab iſtis medicamentis intemperies humoris melancholici potius augeretur, quam tolleretur.

Quia verè ſecundum Hippocratem curatio morbum indicat, & omnis actio eſt inter contraria, & à contrariis, vt habet Ariſtoteles, *libr. 1. de gener. cap. 7. tract. 50. & 51.* & agens, quatenus in patiẽs agit, ei contrarium eſt: ſequitur, etiam ſalem volatilem, cuius in curatione ſcorbuti primæ partes & vires ſunt, in id, quod ſub eodem genere proximo eſt ipſi contrarium, agere. Opponitur autem vtæ ſa-

les fixis volatili. Et cum omne fixum à volatili reddatur volatile, ſicut contra volatilia à fixis figantur, & fixa redduntur, vt Chymicis notum eſt, & omnibus Phyſicis (cum ad plurimarum rerum explicationem multum faciat) magis notum eſſe debet, vt *de Conſenſ. Chymicor. cap. 12. in fine* dictum eſt: fit etiam, vt à plantis, quæ ſale iſto volatili abundant, humores, qui in ſale iſto fixo abundant, attenuentur, rarefiant, &, vt vno verbo dicam, volatiles reddantur, & à natura facilius loco moueantur, & diſcutiantur.

Cruditas duplex. Neque hæc à Galeni & antiquorum doctrina aliena ſunt, ſed potius eam explicant. Notum enim eſt ex Gal. *8. meth. med. cap. 5.* duplicem dari cruditatem, nidoroſam & acidã. Acidam eſſe in quartana & humoribus melancholicis, extra controuerſiam eſſe puto: cum ipſe Galenus, *3. de ſympt. cauſſ. cap. 2.* non aliter fieri è vino acetum, quàm è ſanguine melancholiam docet, atque ea de cauſſa Hippocrates, *3. de vict. rat. in acut. t. 38.* melancholicis acetum noxium eſſe, & ἀναΐσσειν μελαίνας ὄξος, id eſt, exaltare nigra acetum (ita enim vertendum; non verò, educere nigra, vt de febrib. *lib 2. cap. 17.* docuimus) ſcribat. Iam ergò ſi quomodo acetum è vino generetur explicauerimus, non paruam ea res huic materiæ & doctrinæ de morbis hypochondriacis lucem afferet, & quid ſit illa deficiens ἀπεψία, quæque ſint prima ſcorbuti initia, declarabit.

Aceti generatio. Et ne ambagibus vtamur, acetum è vino fieri ſpiritus & ſalis volatilis, quæ in vino ſunt, fixione, vt Chymici loquuntur, putamus. Neque enim ſpiritus è vino ſeparatione fit acetum: cum è vino, à quo ſpiritus ſeparatus eſt, aut quod corruptum eſt, ſpiritumque amiſit, nullum fiat acetum, ſed quò generoſius vinum eſt, eò fortius ex eo fiat acetum: ex vino quoque ex vuis immaturis expreſſo, & quod omni ferè ſpiritu deſtituitur, nullum ſæpe fiat acetum. Neque ſolum ex vino, verùm etiam ex cereuiſia, hydromelite, & fructuum nonnullorum ſuccis, ſpiritu abundantibus, atque è quibus ſpiritus, ſpiritui vini ſimilis, deſtillando elici poteſt, fit acetum: Ex aliis verò, quæ tali ſpiritu deſtituuntur, non fit. Sal enim & humor, qui eſt in talibus, quandoque eſt fixus, quandoque volatilis. In immaturis, acidis & auſteris fructibus fixus eſt: vbi verò ij maturuerunt, & dulciores fiunt, ſuccique inde expreſſi fermentantur, quæ antea cruda & fixa erant, volatilia fiunt, vt ex iis copioſius ſpiritus elici poſſit, vt id de ceraſis, baccis ſambuci, & ſimilibus notiſſimum eſt. Idem ſpiritus & ſal dum in iis rurſum figitur, ex iis fit acetum. Et quod per ſpiritus & ſalis volatilis fixionem, non verò ſeparationem, fiat acetum, ex ſequentibus ſatis patet. Primò quod poſt deſtillationem vini nihil vel parum ſalis in phlegmate deprehenditur; poſt aceti verò deſtillationem ſalis acerrimi plurimum relinquitur. Deinde quod in vini deſtillatione primò ſpiritus aſcendit, vtpote volatilis; phlegma verò poſt ſpiritum: in aceto verò primum phlegma deſtillat, poſt phlegma demum

Fixum & volatile. ſpiritus acidus, fixior ſcilicet & ad euaporandum minus aptus iam, quam ipſum phlegma. Nimirum ſpiritus & ſal, qui in vino eſt volatilis, ad lenem ignem, (quæ natura eſt volatilium Chymicis ita dictorum) euaporat, in alembicum attollitur, & à phlegmate ſeparatur: in aceto verò ſpiritus & ſal, quæ in vino volatilia erant, digeſtione per lentum calorem, quo acetum generatur, fixa iam reddita, non ſtatim à calore eleuantur, & aſcendunt; (quæ fixorum natura eſt) ſed vt ſpiritus aceti aſcendat & deſtillet, maiori calore opus eſt: imò magna pars ſalis acidi fixi in phlegmate relinquitur & in altum non eleuatur. Tertiò ſpiritus vini eſt φλογιστὸς & facilè flãmam côcipit: aceti verò ſpiritus nullo modo, ſed etiam, ne alia facilè accendantur, prohibet.

Melancholici humoris generatio. Quod ergo in generatione aceti accidit, tale quid etiam in melancholici humoris generatione fieri, & hæc eſſe prima ſcorbuti initia, ſatis probabile eſt, atque ex iis, quæ modò dicta ſunt, patet. Et cum Chymicorum axioma ſit experientiæ reſpondens; Omne volatile figi à fixo, & contra fixum reddi volatile à volatili; cibi verò ſcorbuto generando apti ſale fixo plurimo abundant: non mirum eſt, ab iis etiam volatiles in cibo & potu partes figi, id eſt, impediri, ne rarefiant & attenuentur.

Scorbuti generatio. Non tamen iſta cruditate, ſeu ἀπεψίας deſcriptione negata ſcorbuti generatio planè abſoluitur, cum ea proculdubio aliis morbis melancholicis & hypochondriacis ſit communis: ſed humor iſte crudus porrò corrumpitur. Etenim, quod cùm ex naturæ operibus plurimis, tum operationibus Chymicis patet, calor nunquam otioſus eſt, ſed in ſubiectam materiam continuò agit eamque afficit. Ideoque poſtquam crudi iſti humores in primis viis multiplicantur & hærent, ac cum iis aliorum vitioſorum colluuies miſcetur, & continuò noſter calor continuò in eos agit; ipſi verò ad alendum corpus inepti ſunt, nec in alimentum verti poſſunt: inde magis corrumpuntur, donec tandem iſtam ſpecificam & ſcorbuto propriam corruptionem ac naturam induunt: id quod in aliorum malignorum ac venenatorum humorum in corpore generatione quoque accidere ſolet, qui, quò diutius in corpore hærent, eò deteriores redduntur.

CAPVT III.

De Cauſſis Scorbuti remotis, procatarcticis, & externis.

HÆ cum ſint cauſſæ Scorbuti proximæ, vt & antecedentis, natura, ac generationis modus: ad eas omnes cauſſæ reliquæ remotiores, eidem etiam extrinſecus aduenientes, quocunque nomine veniant, reducendæ ſunt, vtpote quæ omnes ad generationem ſcorbuticæ cacochymiæ faciunt. Cauſſæ verò hæ omnes in duas claſſes redigi poſſunt. Vel enim humor melancholicus ex diætæ vitio, & rerum non naturalium vitioſo vſu contrahitur; quo etiã faciunt febres, & viſcerum mala diſpoſitio: Vel ſanguis in corpore, etſi bonus ſit, à contagio ſcorbutico inquinatur & corrumpitur.

Et primò quidem victus rationem quod attinet, poteſt in hoc morbo producendo plurimum cibus, qualis iis regionibus, quibus ſcorbutus domeſticus, & vernaculus eſt, ſcilicet aquilonarium regionum incolis, maris accolis, nautiſque familiaris eſt. Nimirum caro bubula, caprina, hircina, aprugna, & in primis ſalſugine & muria aut aceto macerata, & fumo ſiccata, ac indurata, lardum rancidum, aut crudum deuoratum: piſces lacuſtres, & maritimi, & ipſi coctu difficiles, ac mali ſucci, & ſale, aut muria

Cibi ſcorbuto generando apti. conditi, vel fumo, aut calore Solis, aut frigore ſiccati, induratique, quales ſunt aſelli, paſſeres, haleces, & huius generis alij; aues in aquis ſtagnantibus, & locis paludoſis degentes, & edulia ex ſanguine, carne, & aruina ſimul mixtis, ſale conditis, & fumo exſiccatis, quæ farcimina vulgò vocant, & alia tale, atque aceto condita, qualia nautis familiaria ſunt. Vtrumque enim horum vim ſiccandi obtinet. Sal quidem cum fixus ſit, ſi copioſius aſſumatur, à natura omnis volatilis reddi facilè non poteſt, ideóque in primis viis hæret, & ſcorbuticæ materiæ congerendæ occaſionem præbet. Acetum ve-

rò, vt coletæ mors, ita melancholiæ vita eſt; ſeu, vt Hippocrates, 3. *in acut. de vict. rat. tract.* 38. habet: Αἱ ἀπὸ ὀξέος ἐξάψιες... quorum ſenſus hic eſt: *Acida bilioſis potius, quam melancholicis conueniunt. Amara enim dum ab acidis fermentantur, quaſi diſſoluuntur, & in aqueum humorem conuertuntur. Melancholia verò, dum ab acidis fermentatur, multiplicatur. Exaltat enim melancholiam acetum.* Faciunt quoque ad mali huius generationem frumentum corruptum, tempore pluuiæ collectum, & non probè aſſeruatum, panis bis coctus, ſubmucidus, vel ad perennitatem infamatus, nauticus, & præcipuè è frumento corrupto paratus, braſſica, cæpa, lentes, fabæ, & legumina alia, de quibus Galenus, 1. *de alim. facult. cap.* 16. *&* 18. 2. *de facult. aliment. cap.* 44. *& in lib. de cib. bon. & mal. ſucci c.* 1. præſertim negligentius recondita, & corrupta. Obſeruauitque Hippocrates, 6. *epid. ſect.* 4. *t.* 11. quod in Aëno, qui continenter leguminibus veſcebantur, crurum impotentia afflicti fuerint, in eaque perſeuerauerint; & qui eruo in cibum vtebantur, ex genuum dolore laborauerint. Caſeus item antiquus. Omnia enim hæc vt pauci ſunt alimenti, ita excrementitio humore craſſo plurimum abundant. Et in ſumma omnia huc pertinent, quæ humorem craſſum, ſiccum, & melancholicum generare poſſunt, quorum longum catalogum recenſet Galenus, 3. *de loc. affect. cap.* 7. Quod ij ipſi, qui à ſiene ſolum tenues, & aquoſos humores attrahi, & hinc ſcorbutum generari ſtatuunt, inuiti concedere, & fateri coguntur. Debet verò inter cauſſas externas, & internas eſſe quædam analogia; & internæ ab externis, præcipuè cibis, habent ſuam originem.

Quanquam verò non ſemper à cibis craſſis, & melancholicis generetur ſcorbutus: tamen ſi talis victus ratio continuetur diu, taleſque humores diu in corpore hæreant, & aër, ac aliæ cauſſæ accedant, tandem corruptionem ſcorbuto propriam & ſpecificam induunt.

Talis verò victus ratio cum nautis, iiſque, qui mare Balthicum accolunt, vel ei vicini ſunt, familiaris ſit, non mirum eſt, tot ſcorbuticos ibi reperiri. Nam vt hac de re Balduinus Ronſſeus, qui iis in locis vixit, & Medicum egit, *de ſcorbuto cap.* 5. ſcribit, ſatis ſuperque notum eſt, eos cibis nimis quam melancholici ſucci veſci. Nam præter aquaticas volucres, quarum apud illos quotidianus vſus eſt, etiam fumum, ſi dicere liceat, deglutiunt, dum bubulas carnes ſale prius conditas fumo exponunt, atque eaſdem vſu exigente comedunt, ferculū ſi quod aliud, melancholico ſucco materiam ſuppeditans. Nam etiamſi quàm maximè boni ſucci ſit, quod fumo aſſeruatur, per fumationem tamen alienā quandam naturam induit, atque innato ſucco orbum atri humoris cauſſa efficitur. Alijs tamen quoque in locis ſcorbutus quandoque generatur, vbi vel annonæ caritate homines ad prauum victum adiguntur, vel etiam quacunque de cauſſa cruditati vel cacochymiæ tali cauſſam præbent.

Aqua. Poſt cibum proximum locum obtinet potus, & primo aquæ corruptæ, & ſæpe verminoſæ, quarum in nauibus, in dulcium & purarum defectu ſæpe neceſſarius vſus eſt, præſertim in aëre calido, à quo facilius corrumpuntur; item aquæ craſſæ, crudæ, impuræ, graues, ſubſalſæ, & quæ ex fontibus, qui ex locis abſtruſis, & concluſis, non perſpirabilibus, & liberiori aëri, & radiis Solis inacceſſis ſcaturiunt, de quibus Hippocr. *lib. de aër. aq. & loc. cap.* 3. ſiue ex bibantur, ſiue cibi in iis coquantur, ſiue cereuiſia,

A tantum inſcula ex iis parentur. Referendum huc & vinum, ſi non probè in ventriculo coquatur, ſed aceſcat, imprimis vbi pendulum ſit, & corrumpi incipit. Vinum.

Cereuiſia item feculenta, ex aquis modo dictis, vel corruptis parata, & quæ vitium aquarum retinet, & præcipuè pauco lupulo condita, & minus rectè cocta eſt. De tali enim cereuiſia, verum eſt, quod Dioſcorid. *lib.* 2. *cap.* 80. ſcribit inflationem parere, & vitioſum ſuccum creare: lupulus verò admiſtus hoc vitium corrigit, dum abſtergit, obſtructiones aperit, ſanguinem mundat, & craſſa venarum, renumque excrementa educit. Malti (*Malx*) quoque præparatio, qua, vt Hippocratis vocabulo vtar, fiunt... non parum ad digeſtionem in corpore facilius peragendam diſponit, & B præparat, dum partes flatulentæ ſeparantur, & partes nutrientes rariores, ac ſpirituoſiores redduntur, & ab excrementitiis partibus aliquo modo liberari incipiunt. Plurimum verò poſtea in recta cereuiſiæ fermentatione ſitum eſt, qua ipſa non ſolum ſpirituoſa redditur, ſed & defæcatur, & ab excrementis purgatur: quod niſi fiat, non ſolum cocta diſtribuitur, & flatulentior cereuiſia redditur, ſed & facile obſtructiones parit, & feculenta, ac tartarea excrementa multa ſuppeditat. Cereuiſia.

Tota nimirum, quam modò enumerauimus, victus ratio, ac ciborum, & potus materiam ita comparata eſt, vt feculentis, craſſis, melancholicis, ac C tartareis humoribus in corpore materiam præbeat: & illam, quæ in coctione alimenti fieri debet, ... &..., ſi ita appellare licet, impediat. Ex qua quomodo ſaltem aquoſam, ſchorbuticam, & tenuem cacochymiam deducere poſſit Reuſnerus, ipſe viderit.

Poſt cibum, & potum ad ſcorbutum generandum multum facit Aër, cæli ſtatus, regionum ſitus, & locorum conſtitutio humida, frigida, craſſa, & fuliginoſa, ac impura. Qualis Aër eſt Aquilonius, frigidus, humidus, craſſus, fuliginoſus, maris vaporibus, & exhalationibus, quæ ab inquinamentis, ab æſtu maris & fluminum inundatione relictis, aut ex locis vliginoſis, paluſtribus, & lacuſtribus attolluntur, inquinatus, qui inſpirando attractus, & per poros cutis intra corpus admiſſus, ſanguinem & ſpiri- Aër.

D tus inficit ac inquinat, calorem natiuum obruit & ſuffocat, & ad cruditates generandas facit. Augetur hæc conſtitutio aëris auſtrino & pluuioſo cœlo. Et ipſa experientia teſtatur, locis paludoſis, vliginoſis, lacuſtribus, maritimis, Scorbutum maximè familiarem eſſe, aridis ignotum. Et ea ipſa de cauſſa accidit, vt in Belgio, & Germania inferiore, vbi eadem omnes victus ratione vtuntur, in quibuſdam tamen locis, quàm aliis frequentior, & grauior ſit Scorbutus, quæ ſcilicet magis paludoſa, & paluſtria ſunt. Ita Ronſſeus, vt in epiſt. ad Henr. Junium teſtatur, obſeruauit, in Hollandia multo periculoſius & frequentius ſcorbuto afflici illos, qui Alcmariam, Amſterodamum & vicina loca inhabitant: mi- E nus verò & rarius, qui Goudam & Roterodamum incolunt, quamuis eodem victu vtantur. Et Clariſſ. Dn. D. Greg. Horſtius, *in tract. de Scorbut.* annotauit, in Saxonia veterique Marchia Brandeburgenſi in aliis locis malum hoc rarius & leuius, in aliis verò frequentius & periculoſius eſſe, iis ſcilicet, quæ ſunt paluſtria & vliginoſa, quorumque incolæ cereuiſia minus pura & defæcata vtuntur. Excitatur quoque, & fouetur Scorbutus à domiciliis humectis & ſitu obſitis, ſubterraneis, frigida & humida murorum exhalatione: atque ea de cauſſa in carceribus vliginoſis detenti ſæpe Scorbuto corripiuntur: quò tamen victus ratio praua, & motus priuatio facere poteſt. Et Olaus Magnus, *in ſept.*

gent. hiſtor. lib. 16. cap. 51. ſcribit, frigida murorum A exhalatione morbum hunc foueri, intra tabulata miteſcere.

Vere etiam, & Autumno magis affligit, & grauius infeſta Scorbutus. Vere quidem, quod humores vitioſi tempore hyberno collecti tum fundi, & agitari incipiunt: Autumno verò, quod aëris inæqualitas, & iam incipiens frigiditas humori melancholico generando ſit aptiſſima.

Pulmones in ſcorbuto non primò afficiuntur.

Atque aëris hanc conſtitutionem nonnulli inter cauſſas remotas, vel ſolam vel præcipuam ponunt, ſtatuuntque, Spiritus ſalinos, & vapores à ſulphure ſuo deſtitutos iuxta mare ab aſtris eleuatos, ſed non percoctos, a maritimis & nauigantium turba inſpirando attrahi, qui attracti pulmonem primò inficiant, indè ipſum Epar & venam portæ, tandemque lienem B, quæ partes tales tartareas impuritates eò deriuatas quaſi ſibi cognatas ad ſe recipiunt. Verum, vt aërem talem ad Scorbutum facere non negamus, ſed adiuuantem cauſſam eſſe modò diximus: ita ſeu vnicam, ſeu præcipuam cauſſam eſſe inficiamur, nec iſtum generationis Scorbuti modũ admittere poſſumus. Neque enim in Scorbuto, qui frequentiſſimè ex victu contrahitur, primò pulmones inficiuntur, ſed in primis viis humor Scorbuticus primum cumulatur. Ac multis locis Scorbutus ſatis familiaris eſt, qui à mari ſalſo ſatis diſtant; & contra multis in locis maritimis Scorbutus planè incognitus eſt.

Vitæ genus, ætas ſexus.

Vitæ genus etiam ad Scorbutum generandum conferre poteſt, nimirum otium, & vitæ genus deſes, atque iners, exercitium, & motus intermiſſus; vnde calor, quo coctio omnis perficitur, debilitatur, & C ſuffocatur, & coctiones, excrementorũque ſecretiones, & euacuationes non rectè perficiuntur. Hinc ij, qui in otio viuunt, magis Scorbuto obnoxij ſunt, quam qui laboribus exercentur; fœminæ, viris; vrbani, agricolis.

Euacuationum ſuppreſſio. Somnus & vigilia. Animi pathemata.

Vt & euacuationum conſuetarum, puta menſium, & hæmorrhoidũ præcipuè, ſuppreſſio. Somnus itidem, ac vigiliæ; ille quidem crudos in corpore ſuccos augendo, teſte Galeno, 11. *meth. med. cap.* 3. hæ autem cruditates augendo, & calidum natiuum abſumendo. Inter animi motus, vt aliàs ad humorem melancholicum generandum multum facit triſtitia: ita & hic eundem cumulare, & Scorbuto materiam præbere poteſt, adeò vt ſcribat Seuerin. Eugalenus, *p.* 3. quos cum craſſiore victus ratione diuturnior D mœſtitia exercuit, de his ægrotantibus ſe conſtanter ſemper prædicere auſum fuiſſe, eos à ſcorbuto morbo vel ſolo, vel aliis permixto teneri.

Febres.

Faciunt ad Scorbuti generationem ſæpe etiam febres, cum per eas humor Melancholicus facilè cumuletur, vt Galenus, *de loc. aff. lib. 3. cap.* 7. ſcribit. Nam humores calore febrili aduruntur, & quód debile quodãmodo reſtinctum eſt, in atrum humorẽ vertitur: id quod maximè accidit circa ſtatus finẽ, vbi & continuæ, & intermittẽtes febres bilioſæ in quartanas, & hinc in Scorbutũ degenerant. Et præcipuè quartana in ſcorbutum degenerare ſolet; nonnunquã E tamen & tertianæ diuturnæ. Febris etiam tertianæ, quæ tempore verno incipiunt, & poſt ſeptimũ paroxyſmum quotidie infeſtant, maxima ex parte ſunt diuturnæ, & tandem in ſcorbutum abeunt.

Viſcerum diſpoſitio.

Verum cauſſæ iſtæ omnes eò facilius, & promtius malum hoc excitant, ſi viſcerum, & imprimis lienis, intẽperies, debilitas, vel obſtructio adſit, ſiue natiua, & primigenia, ſiue ex colluuie, & contactu vitioſorũ humorum contracta, ob quã humores affluentes, & melancholicam redundantiam ſequeſtrare, elaborare, atque excremẽta excludere non poteſt. Et inprimis magni momenti hic eſt ἰδιοσυγκρασία, & peculiaris cuique corpori natura, venarum item in viſceribus hiſce anguſtia, ob quam craſſi, & feculenti humores facilius in iis hærent. A

Etſi verò etiam abſit viſcerum natiua conſtitutio non recta: tamen ſi actio vitioſorum humorum diuturnior ſit & continua, à violentia eorũ viſcera diu ſe defendere non poſſunt, ſed humores praui, propriam & peculiarem huic malo corruptionis formã adepti, adiacentia & vicina viſcera vel ſua ſubſtantia & contactu, vel fumis deprauant, eorũque naturalem tẽperiem, & conſtitutionem corrũpunt, donec eandem labem ſuſcipiant, & infecta, & debilitata alimentis ingeſtis ſimilem corruptionis formam imprimant, eaque inquinent, & corrumpant.

Contagiũ

Quibus cauſſis omnibus tandem meritò Contagium, alterum cauſſarum genus, addimus, quod etiã abſentibus cauſſis modò enumeratis, ad ſcorbutum B excitandũ ſatis efficax eſt, quo vel à patre, vel à matre vel vtroque parente eo malo infecto in ſobolem per ſemen & ſanguinem maternum, generationis principia impura & inquinata deriuari, & ita malum hæreditarium, ſiue σύμφυτον, & συγγενὲς excitari, vel à matre, aut nutrice cum lacte inſtillari, vel alio modo per contactum, & conuerſationem pocula ſcilicet, ægrotantium vſu, in bibendo præcipuè, inquinata, oſcula etiam, vt nonnullis placet, aut aërem exhalationibus, expirationibus, & fœtidis halitibus ægrorum infectum inſpiratione attractum communicari poteſt. Quæ ipſa cauſſa non parum facit, quod in Saxonia inferiore Scorbutus tã frequens ſit. Nam cũ rarò fiat, vt inter conuictores plures vnius menſæ omnes à ſcorbuto immunes ſint: nihilominus mos in C pleriſque locis inualuit, vt pocula ſint communia, eaque ſatis magna, & capacia, in quæ inter bibendum ſæpius ab iis, qui gingiuas laxas, cruẽtas, & os graueolens habent, contagium deponitur, & commenſalibus facilè communicatur. Cenſent etiã nonnulli per Venerẽ cõmunicari poſſe ſcorbutũ, ſi ſcilicet vir cũ fœmina ſcorbutica, fluxu albo laborante, concũbat.

Ex halitibus quoque & fætore cadauerum ſcorbuto exſtinctorum ſcorbutus contrahi poteſt. Cuius rei notabile exemplum obſeruaui in viro illo, cuius ſupra, *cap. 1.* memini, & *cap. ſeq.* mentio fiet.

Quomodo per contagium, ſcorbutus communicet.

Qua ratione autem per contagium malum hoc communicetur, equidem non ita planum eſt. Videtur tamen eadem eſſe ratio, quæ in lue Venerea. Vt enim illud contagium quidem per diuerſas partes D corporis admitti poteſt: in corpus tamen admiſſum ſenſim in vniuerſum ſeſe penetrat, & non ſolum ſpiritus, ac humores inquinat, ſed & ſimilem diſpoſitionem partibus ſolidis imprimit: Ita & contagium Scorbuticum ſiue per ſaliuam, ſiue per halitum, ſiue per lac, ſiue per cutem in corpus admiſſum ſanguinem inficit, ac inquinat, & viſceribus nutritioni dicatis ſimilem diſpoſitionem imprimit, & ea debilitat, vt & ipſa poſtea non ſanguinem probum, ſed vitioſum, & ſcorbuticum generent. Et quamuis vnum ὀφθαλμίαν per varias corporis partes admitti poteſt: tamen non omnibus æque aduerſum eſt, ſed vt omnia venena ac contagij ſeminaria determinatis in corpore E partibus aduerſa ſunt, alia cordi, alia pulmoni, alia aliis partibus, ac præcipuè iis in quibus generata ſunt, atque ex oculis effluentia μίασμα tantũ μιάσματα inducunt, non phthiſin; contra halitus contagioſi phthiſicorum pulmoni, non oculis nocent: ita etiam in ſcorbuto ſeſe res habet. Cum enim illud contagioſum in eo circa lienem generatum ſit, ac prauam diſpoſitionem ibi acquiſiuerit, facultati etiam naturali in liene & vicinis partibus maximè aduerſatur.

CAPVT

CAPVT IV.

De ſignis Scorbuti, ac de morbis, ac Symptomatibus, quæ Scorbutum comitantur.

[Scorbutus farrago plurimorum morborum & ſymptomatum.]

MAgnam in Scorbuto eſſe morborum, & ſymptomatum συνδρομὴν, & farraginem, ſuprà diximus, quæ hîc, vt eius effectus, ex quibus cognoſcitur, perpendenda. Neque enim, quod non ſolùm è vulgo homines, ſed & Medici interdum, quibus hic morbus parum cognitus eſt, facere ſolent, ij ſaltem Scorbuto laborare dicendi ſunt, quibus crura maculis pinguntur, gingiuæ corrumpuntur, dentes vacillant: Sunt enim hæc iam ingraueſcentis tantum mali ſigna, & homo malum hoc diu circumferre poteſt, etſi nihil tale appareat. Et non raro accidit, vt homo prius hoc morbo è medio tollatur, quam ipſi gingiuæ exulcerentur, aut maculæ in cruribus emergant. Neque eadem, vt ſupra *cap.* 1. dictum, in omnibus apparent ſymptomata. Nonnullis dentes & gingiuæ tantum afficiuntur, partibus inferioribus ſaluis: aliis contrarium euenit. In aliquibus nullæ erumpunt maculæ, aliis tota crura colore violaceo pinguntur, vt tibi alia eius coloris ſuper inducta iurares.

[Scorbutus in principio difficulter cognoſcitur.]

Sunt verò morbi huius quidam quaſi gradus. Et quidem vbi adoleuit, facilis cognitu eſt: in principio verò, quod ſatis longum plerumque, difficilius cognoſcitur; cum ſigna eius, vt corporis totius grauitas, & ſpontanea laſſitudo, cum aliis morbis ſint communia. Artificioſam tamen coniuncturam ſi Medicus adhibeat, ita planè latere non poterit, quin agnoſcatur. Si nimirum non ad vnum, vel alterum ſymptoma tantum reſpiciat Medicus, ſed totam ſymptomatum, & ſignorum συνδρομὴν vno intuitu diligentius conſideret. Pathognomonicum n. vnum ſignum aliquod, quod ſoli, & omni competat, non reperitur, præſertim in initio. Et licet vbi iam incrementum ſumſit, latere non poſſit, ſi diligẽter in eius naturam inquiratur: tamen ſæpiſſime alios morbos ſimulat, incautoſque decipit; cum nullus ferè morbus ſit, ſub quo non latere, aut cui non aſſociari Scorbutus poſſit, vt ex ſequentibus patebit.

[Signa ſcorbuti generalia.]

Principio igitur conſiderãdum, ſi de ſcorbuto ſuſpicio incidat, an in ea regione viuat æger, cui ſcorbutus aliàs eſt familiaris, & omnino an diæta Scorbuto generando apta vſus ſit. Vnde Eugalenus ſcribit, ſi quos cùm craſſiore victus ratione diuturnior mœſtitia exercuit, de iis ægrotantibus ſe conſtanter ſemper prædicare auſum fuiſſe, eos ſcorbuto vel ſolo, vel aliis morbis permiſto laborare. An parentes habuerit Scorbuticos; an ſit ſpleneticus, & morbo aliquo melancholico, & hypochondriaco, quem ſequi ſcorbutus ſolet, antea laborauerit, ex quo non ſatis reſtitutus fuerit.

Huic ipſa ſymptomata præſentia, quæ mox exponentur, conſideranda. In quibus & hoc notandum, quod per quaſdam periodos, & circuitum recurrunt, aliàs tertianum, aliàs quartanum, aliàs quintanum, aliàs ſeptenarium; aliquos etiam quotidie, pro humoris ipſius qualitate, & conditione, infeſtent. Et ſi in regione aliqua, cui ſcorbutus familiaris eſt, occurrat aliquis morbus rarus, aut antiquis non ſatis cognitus, aut qui cum deſcriptione & ſignis, quæ in antiquorum libris exſtant, non ſatis congruit, ſcorbutum ſub ſchemate & ſpecie alterius morbi latere, ſuſpicandum, ideoque in eum diligenter inquirendum, & ex cauſſis, quæ præceſſerunt, vrina, pulſu, & ſymptomatibus, an ſcorbutus adſit, indagandum.

A Perpendenda etiam iuuantia. Etenim ſi medicamenta, quæ aliàs videntur commoda, ſcorbuto verò in ſpecie non aduerſantur, parum proſint; contrà ex vſu medicamentorum huic morbo accommodatorum æger melius ſeſe habeat: & illud ſcorbuti indicium eſt; ideóque in illorum medicamentorum vſu perſiſtendum, nec ad alia tranſeundum, de conſilio Hippocratis. 2. *aph.* 52.

Pertinet huc & iſtud, quod interdum vomitus, & alui deiectiones copioſæ, & frequentes accidunt, è quibus tamen nihil leuaminis, vel commodi æger percipit, & anxietas, & ſymptomata non remittũt.

Incipientem autem ſcorbutum, eiúſque prima quaſi rudimenta, ac principia produnt, laſſitudo ſpontanea, in abdomine & cruribus grauitatis ſenſus, crurum debilitas, ac dolor obtuſus, pectoris B anguſtia, ac reſpiratio difficilis, & anhelatio, quæ tamen à minus attentis non animaduertitur, niſi à validiore corporis motu: homo plerumque præter ſolitum fit corpulentior, & quaſi pinguior, cum viridi corporis coloris ad liuidum mutatione. Hinc paulò poſt ſubſequitur rubedo, & pruritus quidam in gingiuis, facies fit pallida, & ex violaceo nonnihil liueſcens; vrina ſæpe tenuis eſt, nunc turbida. Pulſus eſt paruus, debilis, & inæqualis, ac ſæpe vermicularis, vel magnus, & durus abſque inflammatione. Quæ ſi adſint, non leuem de ſcorbuto ſuſpicionem faciunt; quæ magis confirmatur, ſi, vti modò dictum, victus ratio ſcorbuto generanda apta, vel alia cauſſa ſcorbutum generans C præceſſerit. [Incipientis ſcorbuti ſigna.] [Augmentum ſumentis ſigna.]

Malo incrementum ſumente ſymptomata modò dicta augentur, & grauiora redduntur, & alia accidunt, vt iam de ſcorbuto amplius dubitare opus non ſit. Anhelitus difficultas ſæpe ita augetur, vt dum ſe mouent, & erigunt ægri, aut aliquandiu erecti ſedere conantur, animi deliquio tententur, decumbentes rurſus reficiantur, & reſpirent liberius, ac ſe melius habere, ac ſanos eſſe dicant. Ventris tormina, ac torſiones accidunt, gingiuæ intumeſcunt, & laxæ ac flaccidæ redduntur, & ad attractum ſanguinem ſeroſum effundunt, graueolent, & corrumpuntur, & caro ad dentium radices abſumitur, dentes vacillant, vt abſque negotio & dolore ex alueolis ſuis eximi poſſint. Crura ad ambu- D landum, & corporis onus portandum impotentia fiunt, & quaſi paralyſin quandam patiuntur: Maculæ, ac lituræ variæ, rubræ, purpureæ, fuſcæ, non ſolum in cruribus, ſed & in dorſo, ac lumbis efflorefcunt, & tota crura interdum eiuſmodi colore pinguntur. Crura ſæpe etiam ἀτροφίᾳ laborant, ſæpe intumeſcunt, & ſæpe ita exulcerantur, vt Elephantiaſin Arabum æmulentur, cuius rei exemplum ante paucos annos & hic vidi. Varices etiam ſub lingua (quæ venæ aliàs caninæ dicuntur) & inferioribus labiis viſuntur. [Ingraueſcẽtis ſigna.]

Quibus mala alia ſæpe accedunt, ſenſuſque grauitatis, dum malum augetur, incrementum ſumit, percipitúrque in pluribus quarto, in aliquibus ter- E tio, & quibusdam, ſed rarius, ſingulis diebus. Et quidẽ plerumqu. ſine febre, quandoque tamen etiã cum febre. Febres autem, quæ ſcorbutum comitantur, non vnius generis, ſed variæ omnino ſunt, & nonnunquam intermittentium, inordinatarũ, quotidianarum, tertianarum, quartanarum, quinto, vel ſexto die redeuntium, nonnunquam continuarũ, imò & malignarum naturam æmulãtur. Quibuſdã aluus toto morbi tempore eſt adſtricta, alij contra ventris fluxu laborant, qui nonnunquam in periculoſam, & ſæpe lethalem dyſenteriam mutatur: ſæpe accidit vomitus, vel inanis vomendi conatus, paralyſis, motus conuulſiui, epilepſia, deliria, carus, lethar-

gus, lipothymia, dolores vagi, dentium dolor, pleuritis, dolor articulorum, eryſipelata, hydrops, ἀτροφία, gangræna; vt illa omnia annotauit, & hiſtoriis illuſtrauit Eugalenus, vti antea diximus.

Raræ & nouæ de ſcorbuto obſeruationes.

Imò plura adhuc ex eodem humore mala excitari poſſe, obſeruare in praxi promtum eſt. Et inprimis ſcabiei ſæpe coniungitur ſcorbutus, & tùm ex humorum vitioſorum ad interiora recurſu grauiſſima ſymptomata excitantur. Memini Anno Chriſti 1615. ſtudioſum quendam Sueuum, cum humores tales aduſtos multos cumulaſſet, & natura eos ad ambitum corporis protruſiſſet, ſcabieſque inde excitata fuiſſet, iiſdem ad interiora recurrentibus ſubitò cæcum euaſiſſe, & per triduum nihil vidiſſe, nullo extra in oculo apparente vitio, & reliquis ſenſibus integris. Idem de ſumma pectoris anguſtia, & difficili reſpiratione conquerebatur; vrinæ nigræ reddebantur, turbidæ, ac ſubruffæ, quæ cum quieſcerent, ſuperiore parte claræ nonnihil euadebant, nigro ſedimento ſubſidente. Per aluum idoneis, & leuibus medicamentis purgatus, ac iis adhibitis, quæ humori huic contraria ſunt, ſimúlque per vrinas expellunt, (quò natura vergebat) fumaria, cochlearia, & ſimilibus, intra quatriduum viſum recuperauit, paulò poſt ſanitati reſtitutus eſt. Item quadriennio pòſt eodem ferè morbo correptus eſt: conquerebatur de pectoris anguſtia, & difficili reſpiratione, ac tenebras ſæpe oculis offundi referebat. Viſu tamen tunc priuatus non eſt, ſed ſemel circa veſperam epilepſia correptus, à qua tamen clyſtere, & aliis medicamentis idoneis adhibitis liberatus eſt, & paulò poſt conualuit, atque etiamnum viuit.

Eodem ferè morbo ante paucos annos corripiebatur puer annor. 12. ex intempeſtiua contra ſcabiem inunctione, qui vrinas reddebat nigras, viſu priuabatur, & accedente, ac recurrente ſæpe epilepſia extinguebatur.

Dolores, ac punctiones pectoris, ac nothas pleuritides ex iiſdem humoribus, & ſcabie intempeſtiuè curata ſæpius obſeruaui; vt & febres tertianas, quartanas, quæ ſcabie erumpente ceſſarent facile, eadem euaneſcente redirent. Obſeruaui & hæmorrhagias narium frequentes, & copioſas in Scorbuticis, cruentas alui deiectiones copioſas, ſanguinis è venam in cruribus ſponte aperta effuſionem, Icterum cum cardialgia, de quibus omnibus poſtea in ſpecie dicetur.

Obſeruauit etiam notatu digna, & rariora in ſcorbuticis vir Cl. Dn. D. Doringius, Medicus Vratiſlauienſis, affinis meus honorandus, Icterum ſcilicet, cui ſucceſſit hydrops Aſcites, Aſthma, Fatuum, qui non tantum vniuerſum caput, ſed & totam frontem occupauit; Herpetem brachij ſiniſtri; Gãgrænam in indice digito, Hæmorrhagias narium frequentes, Hæmorrhagias è labiis non conſpicuo venæ oſtio, palpitationem cordis, ardorem, & dolorem intolerabilem in plantis pedum cum maculis ſubliuidis in cruribus, putridæ, & putidæ materiæ ex vtero effluxum. Ita Clariſſ. Dn. D. Timotheus Vlricus, Medicus Magdeburgenſis, amicus meus honorandus, præter genua retracta ad faciem, totumque corpus quaſi contractum, obſeruauit, carnem in oculis ſub palpebris luxuriantem & creſcentem, ſanguinis colore, oculi albo icteri faciem, palpebris verò iridis colorem referentibus, ex cæruleo, puniceo, & flauo mixtum: in aliquibus, ſed rarius, ad quoſuis articulorum motus & inflexiones ſonitus exactiſſimos & manifeſtos, ac ſi digiti comprimerentur fortius, vel quales ex confractis oſſibus aut nucibus euenire ſolent: Cuidam hydropicæ habitæ, dentes vna nocte omnes vacillare cæpiſſe, vt vniuerſorum caſum metueret, qui tamen altero die firmiter alueolis ſuis hærebant: Nobili cuidam nullas maculas, etiam medicamentorum ope, erupiſſe, ſed ſudoriferis adhibitis ſparſim muſculoſas brachiorum partes ardore correptas fuiſſe, ſenſu guttularum feruentiſſimarum aquæ adurentis aſperſarum, nullo interim externo apparente veſtigio: Viduam quandam in febre continua toto corpore maculis nigris, violis obſcurioribus, ſatis magnis fœdatam fuiſſe, raro aſpectu: cui tota facies (albis tantum circa oculos & naſum circulis ac lineis puerilis digiti craſſitie remanentibus,) eum colorem contraxit, quem exactè ſuilli petaſonis fumo indurati & cocti corium repræſentat, puſtulæ inſuper elatæ & atræ magnitudinem fabæ æquantes in malis frequentes aderant, ſanguinem merum aliquatenus nigrum ac ſeroſum effundentes.

Et omninò tanta eſt morborum, ac ſymptomatum varietas in ſcorbuto, vt non ſolum è vulgo homines, ſed & Medici, quibus hic morbus cognitus non eſt, eam vix ſatis mirari queant, & ſæpe in eam opinionem veniãt, ægros veneno infectos eſſe.

Multitudinis morborum & ſymptomatum in ſcorbuto cauſſæ.

Neque verò quis miretur, tantam malorum farraginem ab vna cauſſa prouenire poſſe. Nam etſi primò circa lienem præcipuè, & intermediis inter epar, lienem, & ventriculum ſpatiis hic humor cumuletur: tamen vbi magna huius copia coaceruatur, tandem ad epar redundat, & in venam cauam, vt & arterias ſeſe penetrat, ac ſanguini in iis vaſis permiſcetur, eumque inquinat & per hæc vaſa nunc in hanc, nunc in illam partem, nunc etiam in totum corpus diſtribuitur, & varios affectus in variis partibus excitat. Ad quod non parum facit propria illa, & peculiaris humorum corruptio multifariam nocere promta.

Seroſus humor ad plurima mala excitanda aptus.

Inprimis verò ad iſtam varietatem malorum producendam apta eſt natura humoris ſeroſi, & ſalſi, qui plures alterationes, & mutationes ſuſcipere aptus natus eſt, vt nunc forma aquæ, nunc vaporis ſubtilis, & leuis, nunc lapidis ſiccitatem, craſſitiem, & duritiem referat; atque hinc inde facilè in omnes corporis partes penetrat, & moueri aptus eſt. Etenim cum in venis, & arteriis ſuam ſedem habeat, ex eorum vaſis maioribus in minora, quorum extremitates in ſingula membra tam interna, quàm externa propagantur, deriuatur, & huc illuc moueri, & in vniuerſas corporis, cuius ob hanc vaſorum communionem ξύῤῥοια & ξύμπνοια eſt, partes fluere, atque ab internis ad externas, ab externis ad internas, è ſupernis ad infernas, ab infernis ad ſupernas, à latere ad latus variè moueri poteſt, id quod ſæpe in doloribus corporis vagis animaduertitur. Ad quam motus procliuitatem & illud facit, quod ſalſi, & ſeroſi hi humores non perfectè cum ſanguine permiſcentur, ſed ab eo facile ſeparantur, & reliquo ſanguine ita non commoto, quotieſcunque efferueſcunt, vel aliam ad motum occaſionem accipiunt, hinc inde mouentur, & præcipuè ſi totus ſanguis efferueſcat, ipſi fluxibilitatem præſtant.

Humor ſcorbuticus neruoſo generi infeſtus.

Quò tandem facit & hoc, quod hic humor peculiari modo neruis, & neruoſo generi infeſtus eſt, vnde non tantum conuulſio, paralyſis, ſed & tot dolores in membranoſis partibus oriri ſolent.

Caput ad ſeri in reliquum corpus diſtributionem facit.

Multum etiam ad ſeroſi huius humoris in plurima membra diſtributionem, & deriuationem caput facit. Cum enim caput cum intra, tum extra cranium innumerabiles venæ, & arteriæ percurrant, & ſanguis quidem, qui in iis eſt, ad nutritionem capitis abſumatur. Serum autem, quod cum ſanguine in hiſce vaſis continetur, alendis illis partibus aptum non ſit, neque tamen per iter, vnde af-

fluxit, facilè refluere, neque per cranij denſitatem, vt in aliis partibus, excidere ſenſibiliter, neque etiam inſenſibiliter, ob loci teporem & calorem remiſſiorem, diſcuti poſſit: cumulatur, & cum loco decliui contineri nequeat, è capite ſecundum ductum membranarum & neruorum interna membra deſtillat.

Verum vt hæc clariora fiant, de ſingulis in ſpecie dicemus: cum multa de plurimorum morborum, ac ſymptomatum generatione vtilia cogitanda ſuppeditent. Etſi verò non multum referat, quo ordine iſta ſymptomata, & morbi proponantur: ea tamen primo loco ponemus, quæ huic malo magis familiaria ſunt, nimirum laſſitudinem ſpontaneam, grauitatem in cruribus, pectoris anguſtiam, reſpirationis difficultatem, gingiuarum corruptionem, & oris grauęolentiam, maculas in cruribus purpureas, vrinas, pulſum: Quibus reliqua poſtea ſubiungemus.

Laſſitudo ſpontanea & grauitas corporis.

Laſſitudo primum ſpontanea, & grauitas corporis, præcipuè crurum κόπος πλάδης Galeno, 3. *de ſanit. tuend. cap. 5. & 2. aph. 5.* cum tendi membra, & pondere quaſi appenſo grauiora videntur, excitatur, cum humores ſeroſi, & vitioſi cum ſanguine per venas in ambitum corporis diſtribuuntur, & ad muſculos ipſos penetrant. Quæ verò vt corpus nutriant, eique aſſimilentur, inepti ſunt, ibi hærent, & vires grauant, ac hanc laſſitudinem excitant, ita, vt ægri in principio huius mali ſe languere magis, quam ægrotare conquerantur, cum vix ſenſibili virium decremento, & circa aliquem euidentem morbum. Sentitur etiam hic grauitatis ſenſus in abdomine, cum ibi, & in primis viis materia primò colligatur.

Difficilis reſpiratio & pectoris anguſtia.

Difficilis reſpiratio, & pectoris anguſtia frequens huius mali ſymptoma eſt, quæ plerumque quidem excitatur, cum vapores maligni, & praui in ventre inferiore, præcipuè circa lienem, excitati in ventriculo, & circa ſeptum tranſuerſum procul dubio etiam in cauitate illa omenti ſupra, *cap. 2. num.* 1 deſcripta, collecti hærent aliquamdiu, illiúſque liberum motum, qui in reſpiratione neceſſarius eſt, impediunt, aut ipſi etiam humores vitioſi, lienem, & vicinas partes diſtendentes, diaphragma comprimunt: eodem modo, quo hydropici aut vterum geſtantes, aut alia de cauſſa ventrem turgidum habentes difficilius reſpirant. Vndè etiam ægri nihil de thorace conqueruntur, ſed locum affectum, vbi grauitatem ſentiunt, & cuius cauſſa cum difficultate reſpirare coguntur, ſub diaphragmate ad ventriculi regionem monſtrant, teſte Eugaleno, *pag.* 10. & ipsâ experientiâ. Quo ſigno etiam hæc ſcorbuticis familiaris difficilis reſpiratio à reſpirationis difficultate, quæ cauſſam primariam in thorace habet, facilè diſcernitur. Conqueruntur etiam ægri magis de anguſtia (*es ſey ihnen bange, vnd angſt*) quàm reſpirationis difficultate, eamque tolli vnicè petunt; quæ anguſtia interdum adeò augetur, vt lipothymiam minetur, & caligo oculis offundatur, at niſi tollatur, ægri ſtatim animam reddituri videantur. His accedit, quod reſpirationis hæc difficultas, ſeu potius anguſtia non eſt perpetua, neque eâdem vehementiâ moleſtat, ſed breuibus interuallis vel ceſſat, vel remittit, ac poſtea recurrit, vel augetur. Nulla tamen in hac reſpirationis difficultate, ſicut in thoracis affectibus, adeſt tuſſis, ſtertor, ſibilus orthopnœa, & ſimilia. Non crediderim tamen impoſſibile eſſe, vapores illos prauos, ac malignos etiam per venas, & arterias pulmoni, & cordi communicari, atque hinc iſtam anguſtiam excitari poſſe; quod vel ex eo patet, quod non ſolum per interualla vaporibus ſurſum adſcendentibus oculi obſcurantur, & caligant, vt ægri adſtantes agnoſcere non poſſint, ſed etiam lipothymia ſæpe accedit. Imprimis verò poſt validum exercitium, & vehementiorem corporis motum malum hoc augetur, humoribus in hypochondriis commotis, & aliquomodo excalefactis, & vaporibus inde, quaſi camarina mota, excitatis. Huius anguſtiæ meminit Seudrinus Eugalenus, *obſeru.* 6. 7. 8. 11. 19. 20. 37. 40. 48. 69.

Gingiuarum oris & dentium vitia.

Porrò cum natura adhuc cauſſam morbi ſuperat, quàm longiſſimè humorem vitioſum à partibus nobilioribus amouere conatur, partim verſus ſuperiora, & in gingiuas, partim in pedes; vnde gingiuarum rubor, pruritus, ac putrefactio, & crurum maculæ exoriuntur: quæ ſigna vbi apparent, tam certò ſcorbutum indicant, vt ipſi etiam ſcorbutum indè agnoſcere poſſint. Primò enim ex materiæ parte acriore & ſubtiliore, quæ vel à natura ſurſum mouetur, vel à calore eò attollitur, rubor, pruritus & eroſio ac putrefactio gingiuarum excitatur. Etenim cum caro gingiuarum ſit mollior, tenera, & laxa, facilius à ſalſis, & ſeroſis eiuſmodi humoribus afficitur, quàm aliæ partes, quarum caro durior eſt, & ſolidior. Hinc primum in gingiuis rubor, & pruritus excitatur, caro earum intumeſcit, & contrectata ſanguinem ichoroſum fundit, poſtea flacceſcit, intumeſcit, putreſcit, & odorem fœtidiſſimum de ſe exſpirat. Inde carne, qua dentes teguntur, abſcedente, prauoque humore alueolos, & partes, quibus dentes in locis ſuis continentur, occupante, omnibúſque hiſce partibus laxis redditis, dentium compages ſoluitur, vt vacillare incipiant, nullóque negotio ex alueolis ſuis eximi poſſint. Et quidem vt iſta dentium vacillatio ſæpe ſubitò accidit, ita ſubitò etiam euaneſcit, obſeruatumque, vt ſupra dictum, ægris vna nocte dentes omnes vacillare cœpiſſe, vt vniuerſorum caſus metueretur, altero verò ſtatim die rurſum firmiter in alueolis ſuis hæſiſſe. Quod procul dubio ob varium affluxum & refluxum ſeroſi & ſcorbutici humoris accidit. Dentes ipſi ſæpe nigreſcunt, & quaſi ſiderationem patiuntur, ſola tamen ſuperficies tali colore tincta eſt. Quanquam verò ſimili vitio interdum in lue Venerea os afficiatur: tamen à ſcorbuto id facilè diſcernitur, cum aliis ſignis hi morbi multum diſſideant; ac præterea oris hoc vitium lui Venereæ non ſit perpetuum, ſed poſt vſum hydrargyri accidat, cuius vi dum venenatus humor ſeroſus per ſaliuationem expurgatur, facies, & os ſimul afficiuntur.

Maculæ.

Quod autem craſſum & grauius eſt, ad crura decumbit, ibíque maculas varias excitat, quæ in principio rubicundæ, illis, quæ à pulicum morſibus relinquuntur, non abſimiles, hinc purpureæ, & ſubliuidæ erumpunt, tandemque ad nigrum colorem inclinant. Nonnunquam tibiæ magno ſpatio, vel etiam vndique liuidæ, vel cum nigrore, aut liuore purpureæ euadunt. Vnde nonnulli maculas ſcorbuticas diſtinguunt in amplas, & maiores (Germani *Flecke* appellant) & minores pulicum morſibus ſimiles. Videntúrque hæ maculæ non multum differre ab iis, quas Paracelſus, *lib. 4. chirurg. von offenen Schaden, cap. 16.* ſub nomine Cancrenæ deſcribit. Vbi hoc notandum, quod ſcribit, maculas iſtas ſine exulceratione ad annum 30. vel 40. durare: cui experientia reſpondet. Noui enim in vicinia virium hypochondriacum, & arthritidi obnoxium, qui iam ab annis 30. crura eiuſmodi maculis colorata habet, de dolore tamen inſigni non conqueritur. Cum enim ſeroſæ, & ichoroſæ in ſanguine partes ad corpus alendum inutiles ſint, extra venas in cutem à natura protruduntur, & per ἐκχύμω-

ὧν, & νευσιώσιας τῶν βαιβῶν, vt Hippocrates, *lib. de fractur. comm.* 2. loquitur, ibi has maculas excitant. Et quidem frequentius hoc accidit in cruribus; cum natura vitioſos humores ſoleat ad partes ignobiliores, & remotas depellere: quandoque tamen, & vbi maior eſt eorum copia, & dorſo, & in brachiis huiuſmodi maculæ conſpiciuntur, eæque non ſolùm minores, ſed & maiores, de quibus infra. Imò interdum etiam circa pectus, & in collo, & facie efflorefcunt, modò euaneſcentes, modò iterum erumpentes, vt obſeruauit Eugalenus, *obſeru.* 59. Vidi nuper puerum nobilem biennem, cui primum in præputio hæ maculæ apparuerunt, poſt menſes verò aliquot in toto corpore, imò etiam facie effloruerunt. Hæ lituræ nonnumquam in quaſdam quaſi ſquamas reſoluuntur, quæ à reliqua cute non B ſecus, ac in eryſipelate ſeparantur. Salomon Albert. *theſ.* 119. Quandoque ſubitò ante mortem maculæ euaneſcunt, & rurſum poſt mortem efflorefcunt, aut quæ paucæ, & ſparſim apparebant, copioſè erumpunt, & continuo liuore tota ferè crura pinguntur.

Vrinæ ſcorbuticorum.

Vrinæ quoque non paruam ad demonſtrandum ſcorbutum vim habent, & quandoque ſolæ ad patefaciendum eum ſufficiunt. Sunt autem eæ non vnius generis, ſed pro ægri corporis conſtitutione, & humorum natura variæ. In initio quidem, & cum humorum corruptio nondum magna eſt, vrinæ nunc tenues, & citrinæ, materia tartarea in viis ſubſiſtente, nunc craſſæ, & albæ, conſpiciuntur, ex quibus, vtpote cum aliis morbis, in quibus cruditas C humorum adeſt, communibus certi nihil prædici poteſt. Si verò corruptione humorum incrementum ſumente, vrinæ ſint quidem claræ, verum rubræ, & intenſæ rubedinis, & ad fuſcum declinantis, & cum ſplendore quodam inſtar lixiuij claræ appareant, ſimiles iis, quæ in febribus ardentibus, vel quartanis à ſudore redduntur, non leue ſcorbuti argumentum ſunt. Et ſæpe in talibus vrinis multæ rubræ arenulæ parietibus matulæ adhærent: cum quibus ſi nulla, aut nullius momentis ſitis, putrefactionis, quas vrina exhibet, notis non reſpondens adfuerit, certiſſimum ſcorbuti ſunt indicium, & ab humoribus ſalſis multis admiſtis, originem habent, maximè verò ſi obābulantibus, & omnia vitæ munia ſine offenſione adminiſtrantibus tales reddantur. Vt enim lixiuij colorem eò magis ad quandam rubedi- D nem vergere videmus, quò plures ſalſæ, & aduſtæ partes ei inſunt: ita etiam quò plus ſalſi, & aduſti humoris vrinis admiſcetur, eò colorem rubicundiorem acquirunt.

Nonnunquam verò, & frequenter apparent craſſæ, rubræ, & vel turbidæ minguntur, vel ſtatim turbantur, quæ aut tales permanent, aut craſſum, & rubrum ſedimentum, quod farinam laterum refert, ad fundum deponunt, & clareſcunt; ſæpe etiam multa cruda, & pituitoſa excrementa ſupra iſtud ſedimendum quaſi ſuſpenſa hærent, eidem tamen non permiſcentur, atque ita totam vrinæ partem ſuperiorem turbidā reddunt. Et cum hæ vrinæ calore aquæ, vel ignis iterum claræ redduntur: color tamen ex fuſco rubeſcens eſt, atque inſtar lixiuij ſeſe habent E hæ vrinæ. Atque iſtæ vrinę certum ſcorbuti ſignum ſunt, ſi ſitis, & oris ſiccitas adſit modica, aut nulla, & quę modica liquidi aſſumtione ſedetur, febris non adſit, aut nullum typum obſeruet, adſit totius corporis languor, & æger paulatim ſine euidenti cauſſa contabeſcat. Et, vt Eugalenus ſcribit, in quorum vrinis maiora putrefactionis indicia adſunt, quàm quæ foris ex calore, & ſiti apparent, morbo lento exiſtente, & ad nullum veteribus cognitæ febris typum accedente, de his certo tecum ſtatuere po- A tes, ac debes, à ſcorbuto tales detineri. Cauſſamque huius rei hanc reddit, quod humor melancholicus huius mali cauſſa putrefactus & accenſus ſuæ quidem putrefactionis notas in vrina exhibeat, ſæpe febribus ardentibus pares, aut non multò diſſimiles, ſed quia craſſus, frigidus, ac terreus ſit, neque facilè accendatur, neque accenſus, vt cæteri humores, vrat; inde etſi labiorum, oriſque ſiccitatem inducere poſſit, non tamen idem ſemper bibendi deſiderium afferat, neque talem inquietudinem, ac moleſtiam excitet, ac febris continua, & ardens, vtpote qui fumoſis ſuis vaporibus magis, quam igneo calore, cor ferit. Aliquando craſſa, & alba eſt vrina, quæ ſtatim conturbatur, & licet ſæpe plura corpora rotunda & alba, arenarum inſtar, B vel factæ polentæ ſimilia ſubſideant, quæ à fundo matulæ non niſi fortiore matulæ motu eleuantur: tamen clarior vrina non fit, ſed turbida permanet ſubſtantiâ ſua craſsâ matulæ parietibus adhærens, Eugalenus, *pag.* 34. & nec à catharticis, nec attenuantibus clareſcit, & attenuatur, ſed magis conturbatur. Eorum, qui intemperantius vixerunt, & craſſiore victu vſi ſunt, ac curis anguntur, vrinæ, vt Eugalenus docet, ſunt craſſæ, nigræ, turbidæ, quæ vel tales permanent, vel turbidum, ac nigrum ſedimentum in fundum deponunt. Cum his vrinis plerumque ſitis grauior, & oris ac labiorum ſiccitas moleſta coniungitur, quæ tamen modica liquidi aſſumtione facilè ſedatur, ſed non ita multò poſt recurrit.

C Malóque hîc aſſentiri Eugaleno, qui iis in locis, vbi familiariſſimus eſt ſcorbutus, Medicinam fecit, præſertim cum experientia idem me edoceat, quam Hieronymo Reuſnero, qui iis in locis vixit, vbi ſcorbutus non adeo familiaris, neganti, vrinam in ſcorbuto eſſe turbidam, rubicundam, craſſam, feculentam, ad modum vini rubri recentis, aut qualis feruente quartana, potiſſimūm à ſudore, ſolet apparere, aut certè rarius hoc euenire concedenti, contrà verò affirmanti, ſæpius in ſcorbuto vrinas tenues, aquoſas, ſubſpiceas, ſubpallidas, ſine ſedimento, carnis ſemicrudæ iuſculo, vel aquæ bilis mediocri infuſione dilutæ ſimiles mingi. Falſæ enim, hypotheſi iſta omnia ſuperſtruit, nimirum ab aquoſa, & tenui humore tantum oriri ſcorbutum. Contrarium enim experientia docet, &, vt dixi- D mus, initio quidem tales vrinæ minguntur, tamen vix aliquod certum ſignum ſcorbuti exhibent. Et ipſe concedit, vrinam ſcorbuticorum frequentiſſimè putere, & fætere, quod certè vrinis craſſis, & turbidis magis, quam tenuibus, aquoſis, ſubſpiceis, ipſa experientia teſte, conuenit.

Obſeruatum quoque eſt, præcipuè is iis, quibus hæmorrhoides ſuppreſſæ malo hoc originem dederunt, materiam tartaream, vt appellant, quandoque cum vrina, quæ cum ſummo dolore, & ardore, plerumque guttatim emittitur, copioſè euacuari, eamque turbidam mingi: quæ vbi ſubſidet, ſæpe tertia, vel quarta pars matulæ materia eiuſmodi tartarea, mucoſa, ſalſa, nonnunquam nigricante repletur, quæ incautioribus vel calculi, vel E exulceratæ veſicæ ſuſpicionem mouet. Solétque iſta materiæ euacuatio inuadere cum horrore quodam, quem calor præter naturam, ſub noctem præcipuè, ſequitur.

Vrinæ a dor.

Sæpiſſime variant vrinæ, & in eodem ægro ſine cauſſa aliqua euidenti permutantur, & hodie turbidæ, ac craſſæ, poſtridie aqueæ, & tenues, hinc rurſum citrinæ, aureæ, rubeæ, vel craſſæ redduntur, ſæpe etiam ſanorum ſimiles ſunt; quod variorum humorum permiſtorum, & plurium affectionum, quæ nec eandem curationem, neque ſolutionem & ſi-

finem habent, indicium eſt: Soléntque tales vrinæ tenues ſumptis medicamentis antiſcorbuticis poſtridie in craſſas mutari; craſſo ſedimento ſubſidente. A

...lſus.

Pulſus eſt varius, nunc debilis, & inæqualis, ac ſæpe vermicularis, vt repere magis, quàm pulſare videatur, vt Italum Medicum harum rerum ignarum miraturum ſcribit Eugalenus, *obſeru.* 35. cum tali pulſu hominem non ſolum viuere, ſed & obambulare, & domi ſua officia obire poſſe; nunc magnus, & durus abſque inflammatione. In pulſu etiam hoc notatu dignum in ſcorbuto accidit, quod in animi deliquio imminente, & ſummis illis anguſtiis pulſus maior, ac fortior eſt, fortiúſque ferit digitos, quàm reliquo morbi tempore, aut vbi deliquium ceſſat. Cum enim reliquo morbi tempore pulſus ſit paruus, & inæqualis, vbi deliquium animi, & illa anxietas ad præcordia infeſtat, quæ ſæpe tanta eſt, vt æger ſtatim exſpiraturus videatur, pulſus fortior eſt, & magis, quàm antè percipitur: proculdubio propter ſummam eius neceſſitatem, & quod cor vapores prauos, quibus moleſtatur, expellere conatur. Eſt verò huius exemplum apud Eugalenum, *obſeru.* 69. quale, & ſimile planè nuper etiam mihi in ægro quodam occurrit.

...olores v...ij.

Præter hæc ſymptomata adhuc alia multa, vt & morbi quidam ſcorbuto coniungi ſolent, alia tamen in his, alia in illis; de quibus etiam dicendum. Et primò quidem actiones læſas quod attinet, varia dolorum genera ſcorbuticos infeſtare ſolent: Inter quæ eſt ſatis frequens dolor crurum obtuſus, aliquando tenſiuus, plerumque ὀστοκόπος, quod ſcilicet in profundo, & circa os afficiuntur ægri, qualis etiam in quartanis, & morbo Gallico deprehenditur, & præcipuè ſub noctem affligit, ac adeò ingraueſcit aliquando, vt ne horam in lecto ægri quieſcere poſſint, & crura ſibi quaſi malleo contundi conquerantur. Excitatur autem, cum ſeroſi humores, vel etiam vapores à capite via decliui deſcendentes circa oſſium membranas hærent, vel etiam è ſede colluuiei ſcorbuticæ per venæ cauæ ramos crurales extra venas effunduntur, & crurum muſculis, membranis, ac neruis ſeſe inſinuant. Suntque ideò hi dolores non continui, ſed per interualla affligunt, præcipuè, vti dictum, ſub noctem, quod eo tempore humor melancholicus moueri ſoleat.

C...rum.

Su...rum. C...a talos & ...antas pe...m.

Alij de ſurarum dolore conqueruntur, præcipuè inter eundem, cuius exempla ſunt apud Eugalenũ, *obſ.* 41. 59. Non rarò dolor excitatur circa talos, & iuncturas, & plantas pedum, qui etiam ſcorbuti prodromus eſt, cumque ſequuntur maculæ, & gingiuarum corruptio. Dolor mordicans eſt, & ob tenuitatem materiæ quaſi penetrare videtur partes, *es ſcheuſt, vnd ſticht drinnen.* Poſt triduum ſequuntur maculæ, quas vocant *die Machgrieff*, propter veſtigia digitorum, quibus quaſi prehenſi videntur. Sileſij *Albflecke* nominant. Augeſcente malo augetur cruciatus iſte intolerabilis, nec ceſſat, priuſquam maculæ, quæ ſæpe dimidium femur occupant, maxima autem ex parte amplitudinem vnius manus æquant; prorumpunt. Quoſdam dolor vexat circa manuum, & digitorum extrema, qui ſub noctem, vt & crurum dolor ſolet, grauior eſt: aliis poſt veſperam aduenit, alios poſt mediam noctem affligit, ſpeciem morbi Gallici præ ſe ferens. Eugalenus, *pag.* 18. Detegit tamen hunc pulſus paruus, & inæqualis, de quo Eugalenus, *obſeru.* 41. Quidam continuis, & grauibus coxendicis doloribus infeſtantur. Eugalenus, *pag.* 141. *obſeru.* 13. 14. 15. Nonnullis genua dolent. Eugalenus, *obſeru.* 41. Quidam etiam, Eugaleno, *pag* 82. teſte, grauiſſimis nuchæ doloribus, iiſque tenſiuis, & prementibus afficiũtur.

M...ht-grif.

Al...ecke.

A Nonnulli variarum corporis partium vellicationem, & lancinationem percipiunt, & carnes ſibi quaſi diuelli, & dilacerari conqueruntur, alij tales dolores ſe percipere dicunt, ac ſi digitis carnes euellerentur, alij de pungentibus doloribus conqueruntur; alij ne quidem eos explicare poſſunt. Qui tamen omnes accidunt, cum membranæ partium à ſeroſis humoribus, & acribus vaporibus vellicantur. Iidem dolores varias corporis partes, brachia, dorſum, genua interdum occupant; interdum vagi ſunt, & modò hanc, modò illam corporis partem affligunt. De quo Eugalenus, *pag.* 214. *obſeru.* 45.

Ventris dolor.

Eſt & ventris dolor huic malo familiaris, vt etiam ab eo nomen acceperit, & *Schœrbuck* quaſi ventris B ruptura nominetur. Tanta verò in ſcorbuticis ventris tormina, & lancinationes adſunt, vt diuelli ſibi, & dilacerari omnia exclament ægri, & præ doloris vehementia, quò ſe vertant, neſciant, vt hac de re ſcribit Eugalenus, *obſ.* 69. Imò vt quandoque diſtentionibus iſtis & cruciatibus in peritonæi rupturam incidant, vt idem Eugalenus, *pag.* 86. annotauit. Sed vexant hi dolores non continuò, ſed per interualla quædam, eſtque pulſus plerumque paruus, & inæqualis, ac vrina, qualẽ in ſcorbuticis eſſe ſupra diximus, atque aliæ notæ ſcorbuti adſunt.

Carol. Piſonis obſeruationes ad ſcorbuticum referenda.

Atque cum hiſce doloribus ſcorbuticis cùm planè conuenire videantur ea, quæ Carolus Piſo, *in lib. de morb. à colluuie ſeroſa ortis*, habet, & de doloribus ventris inferioris, ac de rebus vtilibus cogitandi & diſſerendi anſam præbeant: ea nul- C lo modo ſicco pede hic prætereunda videntur. Nam cruciatus illi abdominis, quibus *obſ.* 74. 75. *& ſeq.* Monachos quoſdam torqueri vidit, planè cum iis, vt ſuprà dictum, quæ Eugalenus paſſim de ſcorbuto tradidit, conueniunt, & eueniunt, Septentrionalibus quibuſdam locis, ſcorbutum eſſe familiariſſimum, alibi tamen etiam, vbicunque eadem ſcilicet cauſſa datur, generari poſſe. Refert enim, dolores illos cum tali alui ſtupore coniunctos fuiſſe, vt nihil prorſus emitterent infernè, atque cum crebris vomitibus, ructibúſque, & id genus aliis ſymptomatibus, & præterea cum febre, eaque mediocri quidem, ſed pertinaci coniunctos fuiſſe. Alios autem hiſce ventris doloribus iam liberatos fuiſſe, ſed quoſdam ex iis inueterata paralyſi emortua penè D brachia quaſi inutile pondus traxiſſe; quoſdam epilepſiæ inſultibus ex interuallo vehementer concuſſos; nonnullos lethargo, & ineuitabili ſopore oppreſſos. Ægros autem illos fuiſſe fuſco corporis colore, ſqualido, ſtrigoſóque corporis habitu, ad calidam, ſiccam, & atrabilariam conſtitutionem declinante, vſos fuiſſe pleno victu, & in otio vixiſſe, ædeſque ſyluis vndique cinctas, & in loco vliginoſo ſitas inhabitaſſe. His addit, dolores hos plerumque febribus, modò tertianis, modò quartanis, modò ſeptenarium circuitum habentibus, modò continuis ſucceſſiſſe, quales etiam Eugalenus deſcribit; hiſque paralyſin ſæpius ſuperueniſſe, quibuſdam quoque aluum longo tempore fluidam E fuiſſe, vrinas varias mutationes ſuſcepiſſe ex breuibus interuallis, & ex claris in turbidas, & ex turbidis in perſpicuas fuiſſe mutatas.

Doloris ventris ſcorbutici à colico differentia.

Dolores autem hi etſi cognationem aliquam cum dolore colico, qui à flatibus inteſtina diſtendentibus ortum habent, obtinent: tamen multis ab eo differunt. Ille enim non ita pertinax eſt, & diuturnus, ſed ſoluta aluo, & flatibus exeuntibus, breui euaneſcere ſolet, doloreſque illi ſitu inteſtini coli circumſcribuntur, ventérque ſolet intumeſcere, & attolli: Hi verò dolores ſæpe ſatis diuturni ſunt, & quandoque ad 40. diem, & vltrà extenduntur, dolorque non ſolum coli ductu circumſcribitur,

ſed modò illæ abdominis partes, imo ſæpe vniuerſum abdomen dolore corripitur, venterque non attollitur, ſed deprimitur potius, & cum vmbilico introrſum reuellitur, vt vmbilicus lumbis quaſi videatur eſſe annexus, venterque excauatus quaſi. Diſtenſio etiam potius ſecundum longitudinem, quàm latitudinem percipitur, inteſtinumque rectum reuellitur ſurſum, vt non ſolum exitum fecibus intercludat, ſed & aditum glandes, ac clyſteres prohibeat, vt non niſi vi maxima adigi poſſint. Tandem dolores ventris à flatu non in tam grauia ſymptomata, & mala commutantur, ſicut dolor ventris ſcorbuticus.

De ortu doloris ventris ſcorbutici.

Qua ratione autem dolores hi generentur, conſideratione omnino dignum eſt. Nam ab inteſtinorum non ſecundum latitudinem, ſed potius longitudinem diſtenſione fieri, ex iis, quæ iam diximus, patere videtur. Quomodo autem iſta conuulſio, & contractio fiat, porrò inquirendum. Duobus autem modis eam fieri poſſe putamus.

Primus eſt, quem *in Inſtit. lib. 2. part. 3. ſ. 2. cap. 5.* propoſuimus, quando nimirum materia iſta acris, & corrupta per venas meſaraicas, quæ inter duas inteſtinorum tunicas feruntur, & ad inteſtinorum cauitates non hiant, mouetur, & inter duas iſtas inteſtinorum tunicas effunditur, eáſque diſtendit, vellicat, & ſæpe etiam conuulſionem & motum ἀντιπερισταλτικὸν excitat, vel etiam in membranas effunditur, eáſque diſtendit: vbi cum exitum non inueniat, non mirum eſt, dolores hos eſſe diuturnos, & breuibus interuallis redire, tandemque in venas regurgitantem materiam in alias partes effundi, & ſæpe paralyſin excitare.

Alterum modum proponit Carolus Piſo, qui putat, materiam hanc non per venas meſaraicas effundi, ſed à capite deſcendere, hóſque dolores fieri non tam ob diuulſionem inteſtinorum propriam, ſed partis alicuius communis inteſtinis cum cæteris omnibus membranis in ventre inferiore contentis, peritonæi puta, quod in meſenterium propagatum omnium omnino viſcerum, & partium in ventre inferiore contentarum eſt commune vinculum, imò communis membrana, quæ eas inueſtit, inuoluítque vndiquaque, & deinde nerui ſextæ coniugationis è thorace egreſſi, omnibus omnino partibus inferioris ventris ſeſe communicantis, & ad omnes propagines mittentis. Contractis enim, & conuulſis vel ramis ſexti paris, vel peritonæo, adnatas iis partes neceſſariò conuelli, contrahíque cenſet.

Quod vt non negamus, & fieri poſſe concedimus: ita illud, quod ipſe etiam vltrò fatetur, omnino addendum cenſemus, dolores huiuſmodi ventris non ſolum à conuulſione, & diſtractione peritonæi, vel ramis nerui ſextæ coniugationis fieri poſſe: ſed quaſcunque partes in ventre inferiore membranoſas affectas in ſui conſenſum reliquas in abdomine partes trahere. Id quod in doloribus nephriticis apparet, in quibus & vniuerſum peritonæum, cæteræque ei colligatæ partes in conſenſum trahuntur, & teſticulus affecto vteri directè reſpondens ita retrahitur, vt in abdomen totus recondatur, & in ani affectibus, & doloribus veſica in conſenſum & contra trahitur. Itaque materia iſta ſiue ad inteſtina, ſiue ad quaſcunque membranas in ventre inferiore detrudatur, graues dolores excitat; ſicut & ſi ad membranam coſtas ſuccingentem effundatur, dolores acerbiſſimos, pleuritidem æmulantes, abſque earum tamen partium inflammatione, excitare ſolet, vt teſtatur Eugalenus, & ipſa experientia. Sicut verò dolores illos pleuritidi ſimiles non ſolum quantitas, ſeu copia humorum, ſed potius acrimonia excitat: ita & humor, qui dolores hoſce in ventre inferiore parit, non pura puta aqua eſt, ſed ſalſus, & acris humor, vt antea docuimus.

Per quas vias humores hi ad ventrem ferantur.

Per quas autem vias humor hic ad hæc loca feratur, & quomodo dolor hic in paralyſin degeneret, non ita planum eſt. Per venas fieri *lib. 2. Inſtit. ſ. 2. cap. 5.* docuimus, atque puto rem ſatis manifeſtam eſſe, & frequentiſſimè id accidere. Ex colo tamen etiam per meſentericas arterias humor iſte regredi poteſt, & in arteriæ magnæ truncum transferri, atq; indè ad lumbares arterias peruenire, quæ non ſolum ſanguine turgeſcentes vicinos comprimere neruos, ſed & aliquid ſeroſi humoris ad eos affundere poſſunt. Carolus Piſo à capite, tanquam ſeri receptaculo, humorem hunc in inferiora deſcendere ſtatuit, docetque ſerum, quod vi caloris febrilis, aut vitalis, ſed ab externo, ſiue ambiente per mutationem conſtitutionis eius commoti ebulliens ſub ſudoris, vel vrinæ forma confertim erupturum erat, in caput eleuatum per vaſa ſoporaria ex eorum finibus extremis exſudare, & efferueſcere, & partim quidem extrorſum, partim introrſum ferri: ac extrorſum quidem circa membranas, aut inter eas effuſum, irruere, ac impetere vel principium neruorum ſpinalis medullæ, vel principium ſexti, ſeptimiuè partium, atque alterutrum implere, ac diſtendere copiâ, & feruore, & ſecum tum neruos appendices, tum verò pariter membranas adnatas, aut feruore depoſito deſcendens, & decurrens ſiſti in lumbis, atque neruos inferioris ventris, & maximè originem meſenterij, & peritonæi opplere, corrugare, & ſecum reuellere, & diſtrahere, quæ finibus adnaſcuntur membra, id eſt, in quibus terminantur, & implantantur, inteſtina ſcilicet, & reliqua in aluo contenta, eaque violenta contractione dolorem in iis excitari.

Verum enim verò vt hæc pleraque ita fieri quandoque non negamus, & præcipuè dolores illos vagos, qui in brachiis, lumbis, & aliis externis partibus percipiuntur, ex ſero à capite, nocturno præſertim tempore, deſcendente originem habere concedimus: ita hoſce dolores in ventre inferiore ſemper hoc modo excitari neceſſarium non putamus. Nam cum hi dolores præcipuè febribus ſuperueniant, vt ipſe teſtatur Carolus Piſo, quarum focus in viſcerum, partiumque vicinarum vaſis hæret: certè ex iis vaſis longè propior via eſt ad inteſtina, & membranas vicinas. Præterea cum dolores hos non præcedant affectus capitis, epilepſia, lethargus, paralyſis, ſed ſequantur eos: credibile eſt, non ex capite materiam ad ventrem inferiorem deſcendere, ſed potius, ſi in ventre inferiore exitum non inueniat, ad ſuperiora regurgitare.

Multò minus credibile videtur, quod idem Piſo ſtatuit, ſerum adhuc neruorum principium obſidens per eorum corrugationem longè diſſitas, ſed tamen adnatas partes conuellere. Quomodo enim probabile ſit, extremos neruos conuelli, vt medij non conuellantur? Sed probabilius mihi videtur, ſecundum ductum neruorum illam materiam in capite collectam deſcendere, & vel eos madefaciendo, emolliendo, aut ſtupefaciendo paralyſin, vel vellicando dolorem, & conuulſionem excitare. Neque obſtat, aut Caroli Piſonis opinionem ſatis confirmat, quod & capitis affecti ſigna cum dolore ventris in viuentibus animaduertuntur, & in cadaueribus ſero caput ac principium neruorum obſeſſum deprehenſum eſt. Etenim idem ſerum in corpore abundans diuerſa loca corporis occupare poteſt. Neque ſequitur, ſi ſeri in capite abundantis adſint indicia, vel in cadauere id reperiatur, quod etiam dolor colicus, qui cum capitis & neruoſi generis ſymptomatibus coniunctus fuerat, ab illo ipſo

ſero prouenerit. Sed facilè ſerum in ventre inferiore ſimul abundans ibi quoque dolores excitare poteſt. Præterea ſerum eſt mobile, & nunc verſus inferiora, nunc verſus ſuperiora facilè mouetur. Quid n. prohibet, vt eiuſdem Caroli Piſonis verbis vtar, ſeri in vaſis ebullientis vnam partem quidem rapi in caput, & ibi dolores vel alia ſymptomata excitare, reliquam ad renes vel etiam ad inteſtina, & ibi vias, per quas labitur, diſtendendo, & membranas vicinas in conſenſum trahendo dolorem excitare?

Dolor hypochondriorum. Quandoque & hypochondriorum nunc vnum, nunc alterum dolore obſcuro afficitur à deſcendentibus intus flatibus, & exitum non habentibus; qui dolor non vno loco circumſcriptus hæret, ſed modò in lumbos, & inferiora corporis, modò per vniuerſum corpus oberrat.

Lũborum. Excitatur & in lumbis ſæpe dolor à ſanguine vitioſo in venis eò loci contento. Vt enim ex nimia ſanguinis abundantia, vel humoribus prauis in vena magna lumbari contentis ante variolarum & morbillorum exortum, in fæminis in ſuppreſſione menſium, & ante menſium fluxum, in viris in hæmorrhoidum ſuppreſſione, dolores in lumbis excitari ſolent: ita & in hoc malo ſanguine vitioſo in eadem vena hærente dolores in lumbis excitantur, & homines quaſi elumbes redduntur. Quod malum, quia eo affecti vix progredi, & ſe de loco mouere poſſunt, Græcis ὀσφύαλγία, Latinis Lumbago appellatur. *Lumbago.* Poteſt tamen & originem habere hoc malum per modum catarrhi à capite per venas in ſpinalem medullam deſcendentis, & proinde ſæpe à ſcapulis incipit, & ſenſim ad lumbos ſerpit, & interdum etiam ad os coxendicis deſcendit. Dolorque hic æſtate, vt quartana, eſt breuior; autumno longior, & præcipuè ſi vſque ad hyemem extendatur. Et ſi humor acrior ſit, qui à capite defluit non ſolum in ſpinam, verum etiam in acetabula oſſis coxendicis, tabem dorſalem, & grauiſſimos dolores, qui nullum requiei tempus concedunt, excitat, ægerque marceſcit, & contabeſcit, lentaque morte enecatur.

Dolores nephritici. Dolores quoque Nephriticis ſimiles Scorbuticos quandoque infeſtant, dum materia Scorbutica, circa lienem & vicina loca hærens, per arterias emulgentes confertim ad renes & vias vrinæ tendit; aut dum ſerum ſcorbuticum in corpore quacunque de cauſſa congeſtum, accedente in primis cauſſa aliqua externa, vt aquilonis flatu, ad maiora vaſa, & hinc ἀθρόως ad renes confluit, & quicquid ibi vel in viis, ſabuloſæ, arenoſæ & tartareæ vel etiam calculoſæ materiæ reperit, ſecum ad eaſdem vias rapit. Quæ materia dum in tranſitu vaſa & meatus vrinæ euacuandæ deſtinatos diſtendit & vellicat, dolores è regione pubis, circa os ſacrum, lumbos, vel etiam vmbilicum ſentiuntur, partibus illice ob communem è peritonæo membranam in conſenſum tractis. Et tum plerumque vrinæ impenſè rubræ aut potius atræ emunguntur, quæque, niſi diligenter conſiderentur, pro cruentis habentur, & è renibus à calculo præſente læſis prouenire creduntur: cum tamen tales vrinæ turbidæ & ex rubro nigricantes ac multam tartaream materiam ſecum vehentes, reddi poſſint, calculo non præſente, & ſine renum vulnere vel vlcere. Quanquam hoc negandum non ſit, ſi materia talis ſæpius ad renes confluat, ibique eius aliquid ſubſiſtat, tandem calculum inde generari poſſe.

Dolor capitis. Nonnullos etiam, atque eos præcipuè, qui ex hæmorrhoidum ſuppreſſione hoc malum contraxerunt, circa veſperam dolor, & calor in capite infeſtat, ex vaporibus illis ad caput adſcendentibus, & tota poſtea nocte calor quidem præter naturam, inſtar febrilis in toto corpore percipitur, qui ſudationibus matutinis euaneſcit.

Dentium. Dentium præterea dolor frequens, & præter rationem recurrens, nonnunquam & continuus, hoc malum ſæpe comitatur, & non rarò Scorbuti præludium eſt, qui non eodem loco perſiſtit, ſed vagus eſt, interdum dentem nunc hunc, nunc illum relaxat, qui rurſus ſponte firmantur, dolore, & tumore diſcuſſis, vt obſeruauit Eugalenus, *obſ.* 40.

Pleuritis. Affligit & Scorbuticos interdum pleuritis quædam falſa, à vera pleuritide non parum differens. Etſi enim dolor non minus grauis ſit, quàm in vera pleuritide, vt æger, quò ſe vertat, neſciat, & ne momentum in loco eodem quieſcere poſſit: tamen dolores hi ſunt ſine omni inflammatione, ortumque habent ſaltem à vapore acri, vel ſeroſo humore ad membranas externas effuſo. Ideòque ægri neque tuſſiunt, neque quid exſpuunt: niſi quid a capite deſtillet; dolor quoque non eſt continuus, ſed per interualla recurrit: pulſus non, vt in vera pleuritide, durus, ſed paruus, mollis, & inæqualis eſt; vrinæ ſcorbuticorum propriæ; febris etiam, ſi coniungatur, non acuta eſt, vt in vera pleuritide, ſed lenta, cum in vera pleuritide ſit magna, & acuta. Reſpiratio inſuper non admodum læditur.

Arthritis. Eodem modo & Arthritis quædam Scorbutum ſæpe comitatur; quæ tamen & ipſa non in vno loco ad morbi ſolutionem ſubſiſtit, ſed vaga eſt, & ſubinde in alium atque alium eiuſdem, vel etiam oppoſiti lateris locum tranſit, præcipuè ſi topica frigida, vel repellentia adhibeantur; ita quidem, vt quiſiam integrè ſanitati reſtitutus, & dolore omni liber videbatur, præter ſpem & improuiſo iterum dolore, cum &, ſine tumore, corripiatur: cum Arthritis ab antiquis deſcripta locum rarò mutet, ſed ad ſolutionem vſque membrum, quod primò apprehendit, obſideat. Eſt etiam huic Arthritidi hoc peculiare, quod plerumque cum leui paralyſi coniuncta eſt, ob quam membrum affectum loco mouere non poſſunt, quæ cum dolore ceſſat, & cum dolore redit, & in eandem partem, in quam dolor migrat. Adſunt præterea alia ſigna & ſymptomata ſcorbuto propria. Ortum autem habet ab humoribus ſeroſis, tenuibus, & acribus ad motum promtis, & ad locum mutandum aptis. Exempla ſunt apud Eugalen. *obſ.* 10. 11. 12.

Multa etiam ſymptomata in capite & neruoſo genere accidunt, dum materia ſeroſa ebulliens in caput ruit, aut vapores ex materia praua agitata in caput adſcendunt, vel neruos & neruoſum genus quocunque modo occupant. Hinc enim paralyſis, tremor, conuulſiones & conuulſiui motus, apoplexia, ſopor profundus, deliria accidunt. Et præcipuè hoc euenit in principio paroxyſmorum in febribus, cum à calore febrili ſerum efferueſcit, & vapores multi è materia agitata in totum corpus diſtribuuntur, præcipuè verò in caput eleuantur: atque hinc etiam ceſſante febre ſymptomata iſta vel mitigantur vel terminantur.

Stupor & paralyſis. Primò ſæpe crura ad motum impotentia, inepta, ac reſoluta redduntur, imò nonnunquam alterutrum latus totum reſolui, & ſubitò quaſi paralyſi affici videtur. Sanguis enim ille ichoroſus & vitioſus cum & naturaliter deorſum vergat, & à natura ad extrema ac ignobiles corporis partes amandetur, ac præterea ligamenta & tendines ac oſſa naturali quadam inclinatione craſſiorem ſanguinem ad ſe trahant; accidit, vt ligamenta, tendines, & muſculorum ſubſtantia tali ichoroſo ſanguine imbuantur, atque inde crura debilia & ad ambulandum imbecillia reddantur, ac malo procedente & ingraueſcente tandem reſoluantur, & ad motum impo-

tentia fiant: quod malum σκελοτύρβη dicitur; quæ ſpecies quædam παραλύσεως eſt, aut, vt Langius, *lib.* 1. *epiſt.* 42. nominat, crurum eneruatio. Differt ta-men non parum hæc reſolutio à paralyſi vera ab antiquis deſcripta. Nam primò, etſi, vt Eugalenus hac de re ſcribit, vt in veterum paralyſi, pedes transferendi, figendique robur, ac firmitas pereat: in pleriſque tamen decumbentibus aliquis motus remanet, quo reſoluta membra mouere, & ad muſculorum capita leuiter ea attrahere conſpiciuntur; id quod in paralyſi antiquorum non accidit. Deinde à paralyſi antiquorum differt, quod ea permanens, ac continuus affectus eſt, neque interuallum habet: in paralyſi verò ſcorbutica ſæpe accidit, vt qui pridie pedem vix loco mouere poterat, cruribus inſiſtat, & leui adminiculo nixus ambulet, paulò poſt verò omni motu iterum priuetur. Sicut & eo à reliqua paralyſi differt, quod illa ferè ſubitò inuadit; hæc paulatim verò prius tentat, antequam ſedem figit, & nunc partem apprehendit, nunc remittit. Sicut & nonnunquam & momentaneus ſtupor, ac leuis poſt ſomnum reſolutio, hanc Paralyſin antecedere ſolet. Atque in eo quidem cum antiquorum Paralyſi conuenit, quod ſtuporem imminentis mali quaſi initium habet: in eo verò differt, quod ſtupor hic non ita fixus, & diuturnus eſt, ſicut ille, qui paralyſin à veteribus deſcriptam antecedit, ſed momentaneus, nunc remittens, nunc ſubito apprehendens. Accidit huic paralyſi quandoque etiam Arthritis, & dolor, qui omnis ab antiquorum paralyſi abeſſe ſolet. Tandem etiam longè facilius, adhibitis idoneis medicamentis, & ſæpe intra paucos dies hæc reſolutio crurum curatur; cum antiquorum paralyſis [illegible] contumaciſſimus morbus ſit.

Paralyſis ex colica ſcorbutica.

Solet autem colica quandoque, & dolores ventris grauiſſimi hoc malum præcedere, qui vbi deſinunt, paralyſis iſta ſuccedit, de quo Eugalenus, *p.* 114. Quas ob cauſſas omnes affectionem hanc non tam paralyſin, quam paralyticam paſſionem nominandam cenſent. Eugalenus, *part.* 98.

Cauſſa autem huius rei eſt, quod in antiquorum paralyſi cauſſa mali in ipſis neruis hæret; & pertinacior eſt, hæc autem à vapore potius, qui ab humoribus corruptis attollitur, aut certè ab humore tenui, ac ichoroſo ortum habet. Atque hæc paralyſis, vt diximus, non vni tantum membro quandoque accidit, ſed ſæpe alterutrum latus totum reſoluitur. Vbi tamen ante perfectam eius inuaſionem aliud atque aliud membrum prius tremor, & ſtupor tentat, ſed is non conſtans, verum qui ægrum ſubitò apprehendit, & ſubitò remittit: & poſt apprehenſionem, ac vbi æger iam decumbit, aliæ partes ſponte conualeſcunt, aliæ reſolutæ manent, & in dies magis reſoluuntur, vel etiam ad conuulſionem diſponuntur, & partes quædam, in quarum neruos vaporoſa, vel ichoroſa materia decubuit, iis contractis, conuelluntur. Quæ omnia magis confirmat antegreſſa victus ratio, & vrina, ac pulſus ſcorbuto propria. Quandóque & totum neruoſum genus ita debilitatur, &, ſi curatio vel negligitur, vel non rectè inſtituitur, adeo ad omnem motum impotentes ægri redduntur, vt nec manus admouere ori poſſint, ſed ab aliis cibum ingeſtum ſumere neceſſe habeant, & toto vitæ tempore domi claudi [illegible].

Paralyſin hanc antecedere quandoque ſolent, vt poſtea etiam dicetur, tumores quauis parte erumpentes, qui eadem facilitate, qua [illegible]ntur, euaneſcunt, & cum ortus ſui principio parti affectæ leuem & momentaneam paralyſin inferunt, vt teſtatur Eugalenus, *pag.* 109.

Qua ratione autem [illegible] ſcorbutica excitetur, & præcipuè quo[illegible] ventris ſcorbuticus in paralyſin mut[illegible] ab autoribus diſputatur. Hoc quidem [illegible], & facilè concedimus, paralyſin in ſcorbuti[illegible] materia ad cerebrum, atque inde ad neruoſum genus tranſmiſſa, vt & tremores, conuulſiones ac conuulſiuos motus excitari poſſe. Verùm ſi de paralyſi, quæ dolores illos ventris in ſcorbuto ſequi ſolet, quæratur, non neceſſarium eſſe ſemper, vt materia primùm ex inteſtinis ad cerebrum, & hinc in neruos feratur, ſed propiores vias eſſe putamus, vt *in Inſtit. lib.* 2. *part.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 5. dictum. Hoc ſaltem his addimus, aliam adhuc viam, per quam materia iſta ad ſpinalem medullam deferri, & paralyſin efficere poſſit, monſtrare recentiores Anatomicos, nimirum ramum quendam, qui ab arteria aorta, non longè à ramo meſenterico porrigatur, & ſerpat in ſpinam, eiuſque vertebras. Ab inteſtinis enim per arteriam meſentericam in arteriam aortam, tandemque per ramum hunc in ſpinalem medullam materia transferri, paralyſinque efficere poteſt.

Neque ab iſta ſententia nos illud dimouet, quod cerebrum motus omnis animalis eſt principium, quodque, ſi per venas vel arterias materia tranſportetur, in totum corporis habitum æquabiliter, non tantum ad artuum muſculos diffundi deberet; quódque humores iſti neruis communicari non poſſe videntur. Etenim ſolum cerebrum ad motum non ſufficit, ſed nerui & muſculi etiam requiruntur. Deinde etſi materia iſta ſæpe ad varias partes pellitur: tamen à natura ad ignobiliores ſolet depelli, & peculiariter neruoſo generi eam infeſtam eſſe, antea diximus. Sicut & hoc dictum, quod paralyſis iſta non eſt tam contumax, vt vera paralyſis, & proinde vt ipſis neruis inhæreat opus non eſt, ſed ſufficit, ſi tali ichore ſcorbutico ligamenta, tendines & muſculorum ſubſtantia imbuatur, & partes neruoſæ ad motum ineptæ reddantur. Videatur Eugal. *obſeru.* 17. 22. 23. 24. 25. 26. 28. 29. 30. 42. 50.

Tremor.

Tremorem etiam paralyſin quandoque antecedere modo dictum, & aliàs quoque quàm plurimis ſcorbuto laborantibus familiarem eſſe ſcribit Eugalenus, *pag.* 219.

Conuulſ[iones], conuulſi[ui] motus, e[pi]lepſia.

Conuulſiones præterea ſæpe totius corporis, aut potius conuulſiui motus, & epilepſia huic malo accidunt, vaporoſa aut ſeroſa materia, quæ ab humore maligno, ac peculiari modo, & ſpecificè corrupto attollitur, ad caput eleuata, quæ diſcuſſa ſæpe quaſdam inducias concedit, paulò poſt tamen iterum collecta & in caput eleuata idem malum excitat. Et hi conuulſiui motus plerumque cum febre coniuncti ſunt, & eadem facilitate, qua prehendunt, remittunt, iterumque recurrunt. Et ſolent iſtas conuulſiones præcedere, vel totius corporis concuſſio, vel tremor, vel paralyſis, vel brachia & manus obrigeſcunt quaſi, ſed breui tempore, & ſæpe præter omnem rationem ſubitò in alium morbum, cataphoram, paralyſin, modò euaneſcentem, modò præter expectationem redeuntem tranſeunt. Quæ ſigna, in primis verò vrinæ turbidæ, & craſſæ huic malo propriæ, hanc conuulſionem à conuulſione ab antiquis deſcripta diſcernunt. Eugalenus, *obſeru.* 50. 54. 63. 69.

Nonnunquam tamen particulares conuulſiones excitantur, vapore iſto prauo peculiarem aliquem muſculum, vel neruum occupante, eumque vel acrimonia, vel peculiari proprietate vellicante. Particulares autem iſtæ conuulſiones nonnunquam abſque febre ſunt, nonnunquam cum febris indiciis, & nonnunquam poſt grauiſſimos dolores. Accidit interdum & triſtis membrorum omnium ia-

ctatio, & concuſſio, cum leui reſolutione coniuncta. Pulſus in hac aliquando eſt magnus, quandoque durus, & rurſum paulò poſt mollis, ſemper verò in vno, ac pluribus pulſibus inæqualis, vrinæ inconſtantes, vti obſeruauit Eugalenus, *obſeru.* 58.

Contractio membrorũ.

Quandoque membrorum ad mouendum impotentia ita, & quidem paulatim, incrementa ſumit, vt crura planè rigida euadant, tendinibus ad crus mouendum deſtinatis rigidis planè, & duris in poplite euadentibus. Quandoque malum ita inualeſcit, vt ægri nullum amplius membrum, vel articulum habeant, quem extendere poſſint, & quaſi in orbem, vel globum contrahantur: quo morbo nautas ex longis, & moleſtis peregrinationibus redeuntes affectos, & contractos (hoc enim nomine potius tum, quam conuulſi, appellari ſolent) vidit Eugalenus, atque iſtud ſæpe ſatis diuturnum fuiſſe teſtatur. Idem etiam tali ad poplitem retractionem obſeruauit, *pag.* 94. *obſeru.* 13. 16. Non credibile verò eſt, illud à vapore ſolum, vel totam neruoſi generis principium, vel particulatem aliquem neruum occupante, ſed potius à rigiditate tendinum prouenire. Cum enim, vt ſuprà diximus, tartareus ille, ſed ſero dilutus, humor etiam neruos, & tendines occupare ſoleat, ſi aqueus ille humor abſumatur, & diſcutiatur, ac craſſas partes deſerat, eæ ibi relictæ exſiccantur; vnde tendines indurantur, & rigidi redduntur; quod præcipuè in cruribus, & tendinibus crus contrahentibus in ſcorbuto laborantibus vel tactu deprehendi poteſt.

Genuum rigiditas.

His reſolutionibus, conuulſionibus, & contractionibus accedit quandoque ſymptoma, rarius quidem, ſed quod obſeruauit ſemel atque iterum D. Salomon Albertus, & deſcripſit, *theſ.* 112. *de Scorbut.* quod ſcilicet nonnullis cardo oris, in quo gena inferior ſub via audiendi vertitur, non aliter, atque compago genuum obrigeſcit, iiſdemque os ſtrictius continuet, quo minus in rectum queat diſpandi; ſqualido, terrenoque humore in iuncturam illam, & huius vincula, quibus maxilla inferior aurium radicibus affirmata eſt, quæque motum liberum, & expeditum cardinis modo maxillæ largitur, altius imbibito, atque infarcto. Idque non ſine ſenſu doloris fieri docet, quem ipſa *Genu* in articulo, & neruaceis corporibus ipſum circumdantibus excitat, quique inter manducandum, & oſcitandum exacerbatur.

Apoplexia.

Apoplexia quandóque etiam, materia ad caput & cerebrum adſcendente, excitatur. Quam apoplexiam etſi ſe nunquam vidiſſe ſcribat Eugalenus, *pag.* 123. teſtatur tamen ab amicis obſeruatam fuiſſe. Et ipſe memini, virum illum Nobilem, de quo infrà dicetur, cuius gangræna ſcorbutica digitos pedum apprehenderat, apoplexia iſta extinctum fuiſſe, quod euenturum prædixeram. Videantur etiam de his, quæ *in Inſtit. lib.* 2. *part.* 3. *ſ.* 2. *cap.* 5. habentur.

Cæcitas ſubitanea.

Cæcitatem ſubitaneam, cæteris ſenſibus integris, vapore proculdubio craſſo aut humore ſeroſo principium neruorum opticorum occupante, in ſtudioſo quodam excitatam fuiſſe, ſuprà dixi. Neque enim credibile eſt, humorem aliquem craſſum iſtam obſtructionem parere potuiſſe. Aliàs tam facilè, & citò cæcitas illa non remiſiſſet.

Sopor profundus & vigiliæ.

Sopor quoque profundus nonnullos occupat, plerumque cum febre lenta continua, nonnunquam etiam intermittente, à vaporibus ad caput exhalantibus excitatus: ſed qui continuus non eſt, verum cum paroxyſmo aduenit, eodemque recedente & ipſe ceſſat. Alii contrà ob ſalſos, & acres vapores ad caput adſcendentes vigiliis infeſtantur, & ſi dormiunt, terrentur.

Triſtitia.

Ægri ſæpe ſunt triſtes, ob defectum ſpirituum purorum, ac lucidorum, & abundantiam vaporum melancholicorum, quibus ſpiritus inquinantur.

Deliria.

Ex iiſdem vaporibus ad caput eleuatis non rarò deliria excitantur, quæ vt inopinatò inuadunt, ita ſæpe facilè remittunt: quæ non à calidis vaporibus, vt in morbis acutis accidit, ortum habent, ſed à vaporibus melancholicis, & malignis, ſpiritus turbantibus, ideoque non cum morbis acutis, ſed lentis coniunguntur: quibus ſignis ab aliis deliriis diſcernuntur, vt & vrinis ſcorbuto propriis, craſſis, rubris, abſque multa ſiti, pulſu item & victu, quo viſus eſt æger. Quale delirium & hic aliquando vidi in ſcorbuto cum paralyſi coniuncto, quod fœda crurum ſcabies, & vlcera præceſſerant: vt & in altero, cui venam in crure apertam ſanguinem copioſum fudiſſe, ſuprà *cap.* 1. dixi; cui & in dorſo maculæ efflor eſcebant, quique malum hoc ex fœtore cadaueris ſcorbuto extincti contraxerat. Quod de deliriis dictum, idem de læſa memoria accipiendum. Læditur enim illa quandoque in ſcorbuto, & iiſdem ſignis cognoſcitur. Neque cor ab hoc malo ſemper immune eſt. Primò enim palpitatio cordis per interualla recurrens à vaporibus hiiſce prauis & malignis ad cor exhalantibus interdum excitatur; vti id in quadam fœmina obſeruauit Eugalenus, *obſeru.* 3. & ipſe aliquoties annotaui.

Memoria læſa.

Cordis palpitatio.

Lipothymia.

Lipothymia deinde ſæpe hoc malum comitatur, qua nonnulli, teſte Eugaleno, *pag.* 321. ſubitò extincti fuerunt, vaporibus hiſce ad cor exhalantibus. Vnde lipothymiam pro certo ſigno habet Eugalenus, adeò, vt ſcribat, *pag.* 321. Qui in paruo, quantum ad ſenſum, morbo, ac febre, à qua decumbentes parum, aut nihil pati videntur, ſubitò, ac præter rationem animo linquuntur, aut ad animi deliquium proni ſunt, hos ſcorbuto laborare, certò tibi perſuadere debes. Solet autem lipothymia hæc maximè ægros corripere, cum in lecto ſe erigunt, vel è lecto ſurgunt; motu procul dubio prauis illis & malignis vaporibus commotis. Eſtque illa interdum tanta, vt ægri ſubitò & inopinatò extinguantur; cuius rei notabilia exempla habet Eugalenus, *obſeru.* 38.

Strangulationis metus.

Pluribus quoque accidit, vt de obſtructione ventriculi ad os vſque inſtar pali totum œſophagi meatum obſerante, & ſuffocationem minante, grauiter conquerantur, vti refert Eugalenus, *obſeru.* 11. 41. Et id inprimis cibum ſumturis accidit, qui cum primum bolum deglutituri ſunt, in præſentiſſimo ſuffocationis periculo verſantur; vti id ipſe in duobus viris obſeruaui, quorum alter hoc malo ita periculosè affligebatur, vt ſæpe affirmaret, ſe cibum ſumturum non minus metuere, quam eos, quibus carnifex laqueo ad ſuffocandum paratus adſtat. Neque idem liberè, & abſque ſuffocationis periculo cibum capere poterat, antequam dimidium cereuiſiæ cantharum exhauſiſſet. Is plerumque, vt ſuffocationis periculo ſeſe liberaret, ianuæ parte ſuperiore manibus prehenſa, pedibus pendulis totum corpus concutere neceſſe habebat. Quod proculdubio accidit, vaporibus adſtringentibus, & ſtipticis adſcendentibus, & vel œſophagum diſtendentibus, & vicinam tracheam comprimentibus, vel tale quid inferentibus, quale pyra, & alii fructus auſteri ſolent. Vidi alium, cui loquendi potentia auferretur, nonnullis apoplecticum quid eſſe exiſtimantibus; cum potius partium linguam mouentium à vapore, vel ſeroſo humore contractio, & quaſi quædam conuulſio eſſet, cùm æger ipſe poſtea referret, ſe ibi loci dolorem, & contractionem quandam ſenſiſſe.

Appetitus deiectus.

Appetitus quidem etiam ſæpe in ſcorbuto deiici ſolet. Sed habet hoc cum aliis morbis commune, ne-

que ipſe peculiare aliquod indicium exhibet. Non A raro tamen euẽ appetitus integer eſt: quod accidit pro diuerſa humoris ex epate, liene ac vicinis partibus in ventriculum confluentis conditione.

Sitis. Sitis verò hoc peculiare habet, quod ſit nulla, aut nullius momenti, inſignis verò corruptionis notas vrinæ exhibeant, præcipuè ſi ab obambulantibus, & omnia vitæ munia ſine offenſione adminiſtrantibus tales reddantur, certiſſimum ſignum ſcorbuti ſit, vt hac de re Eugalenus, *pag.* 33. ſcribit.

Ructus. Ructus perpetui quandoque hoc malum comitantur, vt Eugalenus, *obſeru.* 2. docet. Et noui virum, qui hypochondriaca cum nonnullis ſcorbuti ſuſpicionibus laborabat, qui continua ſputatione, & ructibus ita moleſtabatur, vt ſæpe intra horam vnam atque alteram vel centies ructaret. B

Vomitus & vomendi conatus. Quandoque cum hoc morbo coniungitur vomitus, imò humores ſæpe, vt in cholera, ſuprà, & infra deiiciuntur, cum ventris doloribus, & torminibus: quandoque tamen nihil conatu illo dignum reiicitur, ſed potius eſt inanis vomendi conatus. Talis autem vomitus ab aliis vomitibus dignoſcitur, quod præter alia ſcorbuti ſigna, nulla ventriculi grauitas, dolor, intemperies, aut aliud quid eorum, quæ vomitum præcedere ſolent, anteceſſit; quodque æger etiam difficilis coctionis cibos & auidè appetiuerit, & facilè concoxerit: ac vomitus interdum præter rationem, & ſpem remittit, rurſum tamen, atque ex improuiſo recurrit: neque ventriculum roborantia medicamenta aliquid auxilij afferunt; cum vi adſtringendi materiam circa præcordia detineant, eamque altius imprimant. Et notat hoc etiam Eugalenus, *pag.* 22. *& ſeqq.* vbi pluribus de hoc ſymptomate agit, quod à lacte, & lacticiniis, à quibus aliàs in ſimili affectione læduntur ægri, ſæpe melius hic habeant, quàm ab omnibus ventriculum corroborantibus medicamentis; proculdubio, quod à lacte acrimonia & prauitas humoris ventriculum vellicantis demulceatur, & mitigetur. Eugalenus, *obſeru.* 33. 35. 39. 43. 44. 45. 46. 49.

Sputatio continua & ſaliuatio. Eſt & ſcorbuticis familiaris, copioſa, & continua ſaliua & ſputi reiectio; quod generatur cùm ex vaporibus, qui ex humoribus in locis ventriculo vicinis hærentibus ad os eleuantur; tum ex cibis maxima ſui parte in ventriculo corruptis, & in eandem ſubſtantiam mutatis, & ſecundum ductum membranæ œſophagum inueſtientis in os euectis; vnde etiam corpus ob alimenti defectum paulatim extenuatur. In primis verò ſaliuationis huius copioſæ cauſſa eſt, quod ſerum & aqua illa, quæ partibus craſſis vehiculum præbebat, è liene ad ventriculum effunditur, præcipuè quidem per vas breue, ſed & alia vicina vaſa. Vnde & alij quidem melancholici ſcreatores & ſaliuatores ſunt. Et hæc illa eſt, pituita, quam nonnulli in melancholicis ponunt. Etſi enim fieri poſſit quandoque, vt in morbi progreſſu, ac ventriculo iam valde debilitato, pituita aliqua generetur in ventriculo: tamen illud, quod à plurimis pro pituita habetur in melancholicis, eſt illa aquoſa humoris melancholici pars, quæ è liene in ventriculum effunditur. Annotauit tales ſputationis copioſæ hiſtorias Eugalenus, 41 *pag.* 205. *obſeru.* 68. Idemque obſeruaui in viro, cuius antea mentionem feci, qui inter edendum continuò, & copioſiſſimè exſpuebat, & frequentiſſimè ructabat.

Alui fluxus. Nonnunquam alui fluor, & diarrhœa quædam in ſcorbuto infeſtat, qua feces nunc quidem compactæ, ſed copia ingeſtum cibum excedentes, coloris varij, nunc herbacei, nunc cinerij excernuntur, nunc liquidę confertim, & magna copia eiiciuntur. Differt hic fluxus à lienteria, quod in lienteria cibus crudus, & incõcoctus deiicitur; à diarrhœa verò vulgari, quod in ea deiiciuntur humores liquidi copioſi, & varij coloris, hic verò vel feces compactæ ſunt, ſed copia cibum ingeſtum excedunt, coloris nunc herbacei, nunc cineritij, aut ſi ſint liquidæ; maiori quantitate, & magis confertim, quàm in diarrhœa, fluunt, & nocturno ac diuturno pariter tempore durant, cum in diarrhœa deiectiones interdiu magis fieri ſoleant, ſicut in viſcerum obſtructiones veſperi, & noctu.

Fluxus autem huius cauſſa plerumque eſt debilitas epatis, & venarum, quæ alimentum, vti debent, non attrahunt, quod in primis viis relictum corrumpitur, & cum aliis humoribus miſcetur, atque ita per aluum excernitur. Deinde ipſe etiam lien ſæpiſſimè cauſſa eſt huius fluxus, ſeu, vt Ariſtoteles, B 3. *de part. animal. cap.* 7. loquitur (ſicut hunc locum corrigit Cl. D. Hofmannus, *de vſu lienis cap.* 14.) διὰ δὲ ἐνταῦθα παρέῤῥοιαν τῆς ὑγρότητος, πολλοῖς καὶ κοιλίαι ὑγραὶ γίνονται τοῖς σπληνιῶσιν, ὥσπερ σκληραὶ τοῖς λίαν οὐρητικοῖς διὰ τὸ ἀντιπερισπᾶσθαι τὰς ὑγρότητας: id eſt, ob humoris, qui ab inteſtinis ad lienem iuit, ad inteſtina refluxum, quibuſdam aluus humida eſt. Cum enim lien plurimum aquæ attrahat, eandem ad [illegible] quandoque remittit, vnde fit aluus fluidior. Quod docet etiam Hippocrates, 6. *aphor.* 43. 48. *&* 1. *de morbis, de leucophlegmatia loquens.*

Poteſt tamen etiam huc facere ſeroſi humoris copia, ſi accedat aliqua cauſſa externa eum commouens, qualis eſt conſtitutio aëris autumnalis. Frigus enim cum poros cutis denſet, facit, vt ſerum per C eos, ſeu ſudoris ſeu halitus forma, amplius euadere nequeat, & proinde ad inteſtina, quaſi corporis ſentinam, confluat. Imò frigus per corporis poros, qui adhuc à conſtitutione æſtiua & calore meridiano ac tepore lecti patent, altius ſeſe inſinuat, & è vaſis extremis ſerum, quod ſanguini exactè commiſtum non eſt, verſus maiora vaſa repellit. Quod dum per vias, quibus in ambitum corporis fluxit, refluit, & viſcera ac ramos meſeraicos & gaſtricos perfluit, quicquid ibi bilis & aliorum excrementorum inuenit, abſtergit, ad inteſtina ſecum rapit, vnde deiectiones aquoſæ & ex parte bilioſæ vel limoſæ fiunt. Nec à vero abſonum, eoſdem alui fluxus prouenire poſſe à febre, dum ſcilicet à calore D febrili ſeroſus humor efferueſcit, neque tamen per poros cutis clauſos exhalare vel exſudare poteſt, vnde ad inteſtina confluit. Quacunque autem de cauſſa, & quocunque modo generetur fluxus alui in ſcorbuto, hoc peculiare habet, quod adſtringentia medicamenta planè noxia in eo ſunt, & ſummam anguſtiam, ſpirandi difficultatem, ac animi deliquij & ſuffocationis periculum inducunt; cum materiam vitioſam in venis detineant, & in viſcera magis impingant.

Alui fluxus ſanguinolentus. Sæpe quoque fluxus alui ſanguinolenti accedunt, dyſenteriam æmulantes, qui accidunt, cum ſanguis craſſus, & feculentus in venis abundans per extremitates earum in inteſtina deſinentes in ea effunditur, & hinc per aluum non excrementis permixtus, E ſed ab his ſeparatim, & ferè plerumque ſine omni dolore, ac torminibus excernitur: qua ratione à dyſenteria differt, & alia etiam ſcorbuti ſigna, anguſtiam, difficilem reſpirationem, &c. coniuncta habet. Cuius rei notabile exemplum ſuperiore anno in ſtudioſo quodam hic obſeruaui, qui cùm febre continua, & malignam æmulante laboraret, non tamen obſcura ſcorbuti ſigna haberet, & victus ratione ſcorbuto generando apta vſus eſſet, vrinas ſcorbuticas, pulſum paruum, ac debilem, ſummam anguſtiam, febrem lentam, & malignã longè diuturniorem, ſitim ferè nullam, etſi lingua fiſſuras etiam contraheret, haberet: in morbi progreſſu

copioſiſſima ſanguinis fœceri per aluum deiectio ſecuta eſt; quæ proculdubio accidit, quod cum natura humorem vitioſum per aluum deiicere conaretur, orificiis venarum apertis ſimul ſanguis effluxit, ſicut ſæpe in hæmorrhagiis narium criticis natura vitioſos humores ſine ſanguine euacuare non poteſt. Poſt hunc ſanguinis fluxum in dies quidem melius habere cœpit, ſed longè tardius, quàm poſt criſes, quæ in acutis, & malignis febribus contingunt, accidere ſolet. Tandem febre ceſſante ipſa ſtomacace ſcorbutum apertiſſimè prodidit, quæ febrem hanc cum inſigni oris fœtore ſecuta eſt grauiſſima; quæ tamen & ipſa tandem idoneis remediis adhibitis ceſſauit.

...i adſtrictio. Aluus contrà in ſcorbuticis ſæpe adſtringitur, vt annotauit Eugalenus, *pag.* 20. & Foreſtus, *lib.* 20. *obſeru.* 11. vt etiam in aliis melancholicis & hypochondriacis fieri ſolet, qui plerumque ſunt alui ſicciſſimæ, vt vix poſt tertium aut quartum diem ſemel deiiciant. Cuius rei cauſſa eſt, quod aquea illa humiditas, quibus feces dilui debent, aliò, ad lienem ſcilicet & renes, tranfertur: & melancholici illi ac ſcorbutici, quibus aluus ſiccior eſt, aut plurimum mingunt, aut plurimum ſudant, quod aliàs etiam fieri conſueuit, vt ex 4. *aph.* 83. patet. Quandoque tamen alui iſtam pertinacem, & quæ ſæpe nulli medicamentis cedit, adſtrictionem prouenire putamus ab inteſtinorum reuulſione & retractione ſurſum facta, de qua ſuprà, *de dolore inteſtinorum*, diximus. Quod vel ex eo patet, quod nullum præſentius huius doloris, & alui adſtrictæ eſt remedium, quam diuulſionem, & retractionem membranoſi generis relaxare, & potenter humectare.

Sudor copioſus. Vt in quartanarum declinatione ſudores copioſiſſimi ſunt: ita & in ſcorbuto ſæpe ſudores copioſiſſimi fluunt, qui etiam media hyeme ſub leuiſſimis tegumentis erumpunt. Aquoſus enim humor, quem lien copioſius attrahit, non ſolum per vrinam, ſed & per ſudores ſæpiſſime euacuatur: cùm ſit eadem ſudoris & vrinæ materia. Et cum illæ anxietates plurimos affligere ſoleant, non ceſſant, niſi vapores illi praui per ſudores diſcutiantur. Sequitúrque plerumque ſudores iſtos copioſos ἀτροφία.

Hæmorrhagiæ quandoque etiam in ſcorbuto accidunt, procul dubio ſanguine ſeroſo, & ſalſo, imò prauo, & corrupto naturam ad excretionem ſtimulante. Et quidem narium hæmorrhagia frequentior eſſe ſolet, & ſæpe ſcorbuticos affligere. Hæmorrhagia narium. Rarius eſt, quod à me obſeruatum, ſuprà etiam relatum, venam in crure apertam copioſius ſanguinem per aliquot dies fudiſſe, etſi vix orificii veſtigium appareret. Idem in labiis accidiſſe, obſeruauit Clariſſ. Dn. D. Doringius, vt ſuprà dictum.

Menſes ſiſti, men... Fœminis menſes ſubſiſtunt, & pro menſtruis fluxu albo, ſalſo, & acri laborant, quo viri facilè inficiuntur. Viri etiam ad generandum inepti redduntur, cum ſemen aquoſum, & vitioſum in iis generetur.

Color faciei. Facies fit pallida, & liuida quaſi, aut ex pallido in fuſcum vergit, & maximè interdum labia, & palpebræ, atteſtante id Eugaleno, *obſeru.* 8. 18. 19. Etenim cum quales ſunt humores in corpore, talis ſit color in cute, ſanguiſque in ſcorbuticis non purus ſit, ſed nigris, & ichoroſis humoribus inquinatus: talem colorem in facie excitari, mirum non eſt. Nonnunquam tamen, & per interualla quædam, facies rubore, & calore quodam, ſed ſubitò iterum euaneſcente perfunditur: Germani appellant, *ein fliegende Hitze*, ex vaporibus calidis è colluuie humorum, qui in hypochondriis, præcipuè circa epar, hærent, eleuatis.

Icterus. Quandoque icterus ſcorbuto coniungitur. Anno ſuperiore oblata eſt mihi fœmina curanda, quæ febri continua cum ictero, & grauiſſima cardialgia laborabat, cuius corporis conſtitutionem cum diligenter perpenderem, ſubeſſe ex vrina & anguſtia pectoris ſcorbutum ſuſpicatus ſum. Neque fefellit me opinio. Paulò poſt enim maculæ copioſæ in tibiis & pedibus eruperunt. Habuit illa icterum ortum non ex obſtructione veſicula fellis, ſed ex flauo humore in epate, à colluuie ſcorbutica læſo, copioſius genito, & totum corpus effuſo. Quæ facilè, atque intra paucos dies curata eſt, medicamentis antiſcorbuticis cum epaticis moderatè frigidis miſtis. Curaui & aliam fœminam, quæ cum quartana laboraſſet, & ſcorbuti non leuia indicia haberet, faciei, & corporis totius color, qui in ſana erat floridus, in liuidum, & nigrum mutatus eſt, & non abſimilis nigro ictero euaſit. Solet interdum totum corpus odorem grauem, præcipuè ſudantibus, ſpirare. Et halitus oris ferè omnibus ſcorbuticis fœtet, vt adſtantes eum vix ferre poſſint, & nares auertere cogantur, vt qui ſæpius cum ſcorbuticis conuerſatus eſt, non leue hinc ſcorbuti indicium capere queat. Horrores præterea frequentes, quos nullus, aut quam minimus calor ſequi ſolet, interdum ſcorbuticos inuadunt, & eodem die interdum bis, vel etiam ſæpius inuadunt. Eugalenus, *obſeru.* 1. 48. Odor corporis & anhelitus. Horrores.

Accidit etiam interdum calor p. n. febri non abſimilis, qui nocturno tempore plerumque inuadit ſine vllo horrore, frigore, vel rigore, duratque vſque ad tempus matutinum, & plerumque ſudore ſuperueniente diſcutitur. Diſtinguitúrque à febrili calore, tum quod ſine rigore, aut frigore inuadit, tum quod certa interualla more quotidianæ obſeruat, nec tamen proprietates quotidianæ habet. Acciditque procul dubio, cum vapores, & ſeroſæ humoris melancholici partes nocturno tempore commouentur. Et frequentiſſimè accidit, cum chylus in ventriculo elaboratus ad lienem & venas meſaraicas defertur. Calor nocturnus.

Non rarò, & fortaſſe frequentius, quam multi opinantur, febres ſcorbuto coniunguntur; ſicut & quandoque in ſcorbutum degenerant. Plurimæ enim febres, qui hic ægros infeſtant, omnes notas febrium, à Græcis & Arabibus deſcriptas non obtinent, & proinde ſuſpicionem non leuem de latente ſcorbuto, vel diſpoſitione ad ſcorbutum ſæpe præbent. Sunt autem febres ex varij generis. Quandoque enim ſunt lentæ, & continuæ, quandoque intermittentes, ſed quæ ſignis & notis intermittentium febrium ab antiquis deſcriptarum deſtituuntur, niſi quod typum quendam quotidianæ, vel tertianæ, vel quartanæ referunt. Quandoque etiam nullum typum obſeruant, & interdum bis de die, aliquando ter, quaterve inuadunt; interdum poſt 3. 4. 5. 6. 7. diem frigore, & horripilationibus quibuſdam, vt appellant, ægrum moleſtant, nullo ferè calore ſubſequente, vt annotauit Eugalenus, *obſeru.* 1. 48. 49. Interdum tamen, eodem teſte, *pag.* 42. æſtuans calor ſubſequitur, cum multa ad præcordia anxietate coniunctus non ſine magno huius ſymptomate. Ideoque omnia febrium ſigna & ſymptomata diligenter perpendenda, & cum ſignis febrium ab antiquis deſcriptarum conferenda, neque febres iſtæ dierum numero & acceſſionibus, ſed ſignorum proprietate æſtimandæ ſunt. Tum enim in frigoris ſenſu, & duratione, caloris qualitate, & duratione, & ſuperuenientibus raris, ac à veteribus non enumeratis malis & ſymptomatibus, magna inter has febres, & à veteribus deſcriptas intermittentes apparebit differentia. Febres. Febrium ſcorbuticarum ab aliis differentia.

Nam primò frigoris ſenſus, præter aliarum febrium morem, ſatis diu ſæpe ad ſex vel ſeptem horas extenditur, antequam calor febrilis erumpat.

Deinde pulſus præter rationem febris eſt tardus, debilis, & inæqualis, in declinatione præcipuè, alias circa vigorem magnus, & durus eſt: vrina, qualem in ſcorbuto eſſe diximus. Ideoque ſi in loco, vbi aliàs ſcorbutus non rarus eſt, vel præcedentibus cauſſis ſcorbutum generare aptis, qui cum vrinis craſſis, rubris, & fuſcis febricitare cæperit, pluribus ſubſidentiis fundo apparentibus, à quibus tamen vrina ſupereminens nihilo clarior redditur, ſed craſſa, turbida, & ſubalbida vel rubra manet, non leuem ſcorbuti ſuſpicionem ſuggerit, & non vnius, ſed plurium humorum ſimul corruptorum talis vrina indicium eſt. Mutationes etiam vrinarum variæ latentem ſcorbutum denotant. Sæpe enim in febribus hiſce vrinæ variæ ſunt, modò tenues, & citrinæ, modò craſſæ, turbidæ, aliquandò rubræ, & pòſt iterum tenues, iterumque craſſæ, & conturbatæ. De quibus Galenus, 4. *de rat. vict. in acut.* docet; variam, & facilem vrinarum permutationem plures affectiones denotare, quæ nec eandem curationem, nec idem ſolutionis tempus habent. Cum talibus ergo vrinis ſi pulſus paruus, debilis, & inæqualis, vel magnus, durus, & ſerratilis, abſque membranæ alicuius oſſibus adhærentis inflammatione, percipiatur, non leue etiam ſcorbuticæ febris indicium eſt.

Præterea initio acceſſionum plerumque tantæ ſunt membranarum, crurum, aliarumque partium vellicationes, vt diuelli, & dilacerari carnes ſibi conquerantur. Eugalenus, *pag.* 214. *obſeru.* 45. Dolores iſti ſi in pedibus abſunt, adſunt tamen in dorſo. Ita in quibusdam frigoris ſenſum, ac ſi frigida intus ad ſpinalem medullam effunderetur, in quodam retrò ad dorſum ſenſum caloris, in anteriore corporis parte ſenſum frigoris obſeruauit Eugalenus, *pag.* 43.

Rara quoque, & à febribus ab antiquis deſcriptis, & quæ in locis, vbi ſcorbutus notus non eſt, conſpiciuntur, planè aliena ſymptomata in febribus hiſce ſcorbuticis animaduertuntur, motus nimirum conuulſiui, lethargus, varij & vagi dolores, & febrium harum in alios morbos præter rationem mutationes.

Febres tertianæ.

Frequentiſſimè autem cum ſcorbuto coniunguntur febres tertianæ: quæ licet nothæ ſint: tamen ſigna tertianarum ab antiquis deſcriptarum non habeat omnia, ſed illis, quibus diximus modò, notis ab iis diſcrepant, tum etiam hoc, quod ſiue alternis, ſiue ſingulis diebus inuadant, tertianarum ſimplicium, aut duplicium modo, nullus vel horror, vel rigor, imò ſæpe nec frigus vllum in iis ſentitur. In primis verò vrinis ab aliis tertianis facilè differunt: quod in veris tertianis febribus vrinæ in initio ſunt tenues, citrinæ, & ad monſtrandam iam incipientem humorum coctionem nonnunquam nubecula ſufficit: in febribus verò hiſce ſcorbuticis vrina craſſa eſt, & diuerſarum partium. Et quamuis in tertiana notha etiam vrinæ craſſeſcant, & craſſum ſedimentum tandem ſubſideat: tamen id fit in febris declinatione, & coctionem ſignificat; cum in ſcorbuticis hiſce febribus tales vrinæ craſſæ in principio appareant, & extremam humorum cruditatem ſignificent. Ita etiam Hippocrates, 2. *prognoſt.* 27. & Galenus, 4. *aphor.* 71. cum vrinas rubras cum rubro ſedimento ad fundum matulæ ſubſidente longiores quidem morbos deſignare, ſed ſine periculo eſſe dicit, id ſaltem de vrinis intelligendum, cum ſedimento ſubſidente te vrina planè clara, & pellucida euadit, & propterea coctionem, & naturæ contra materiam morbificam victoriam ſignificat: in hiſce ſcorbuticis vrinis etſi quid ſubſideat, rubræ tamen partes crudæ, & incococtæ ſupereminentes vrinam turbidam reddunt; Idque ſummam cruditatem indicat, & morbum, qui non abſque periculo eſt, eiuſque incrementum ſignificat: obſeruatumque, plures cum talibus vrinis ſcorbuto laborantes præter medicorum exſpectationem extinctos fuiſſe. Tertianæ ſcorbuticæ exempla ſunt apud Eugalen. *obſeru.* 51. 52. 53. 54. Neque ab hiſce febribus diſcrepare videntur eæ, quas deſcribit Carol. Piſo, *de morb. à colluuie ſeroſa, obſeru.* 66. 67. 68. 69. Et tales febres ſcorbuti ſuſpicionem coniunctam habentes ſunt plerumque tertianæ, quæ ſub tempus vernum inuadunt, & poſt ſeptimum paroxyſmum quotidie affligunt: id quod ex pulſu & vrina apparet.

Quartanæ vt aliquando in ſcorbutum degenerare ſolent: ita ſæpe cum eo coniunguntur. Quæ etſi typum quartanarum obſeruant: ſignis tamen aliis plurimis ab iis diſcepant. Neque horrore, atque calore quartanæ reſpondent, ſicut nec pulſu, qui etiam in ipſo paroxyſmi vigore paruitatem, ac inæqualitatem retinet. Et ipſæ vrinæ tales, quales ſcorbuto propriæ, apparent. Vide Eugalen. *obſeru.* 56. & Carol. Piſonem, *de morb. è colluu. ſeroſa obſeru.* 91. 92. 93. Neque enim febres hæ à Piſone deſcriptæ Scorbuticis diſſimiles ſunt.

Quotidianæ.

Occurrunt quandoque quotidianæ febres, quæ tamen neque tertianæ duplicis, neque quotidianæ ab antiquis deſcriptæ notas & ſymptomata habent. Frigus enim plerumque eſt lentum, & longum ad ſex, ſeptem, vel plures horas durans, in vigore ſitis magna, vrinæ variæ, pulſus paruus & inæqualis in acceſſionis initio & extra acceſſionem, in vigore magnus, & durus. Adeſt procliuitas ad lipothymiam, quoties ſe æger mouet, anguſtia ad præcordia, & alia ſcorbuti ſigna. De quibus Eugalenus, *obſeru.* 57.

Contin[uæ].

Cum verò materia ſcorbuti cauſſa non ſemper primis viis coërceatur, & includatur, ſed non rarò in venam cauam, & arteriam magnam effundatur, atque ibi corrumpatur, ac putreſcat, id quod ſæpe ex ſanguine, venæ ſectione emiſſo, apparet, qui liuidus, & viridis quaſi conſpicitur: etiam febres continuæ excitantur, & ſcorbuto coniunguntur, quæ tamen & ipſæ ab aliis continuis non parum differunt. Nam febres hæ continuæ ſcorbuticæ mitiorem calorem habent, & minori cum ſiti, ac inquietudine ſunt coniunctæ, aut ſi hæc ſint grauiora, tamen anxietas per interualla recurrens, & ad præcordia moleſta, & pulſus tardus, ac inæqualis febres has facilè ab aliis febribus continuis diſcernit. Quibus ſi accedant vrinæ craſſæ, & ſubrubræ, cum craſſo, ſubrubro, ac graui, & inæquali ſedimento, & ſitis minor ſit, quam pro putredinis magnitudine, ſignum hoc multò firmius eſt. Vid. Eugalen. *obſeru.* 62. 63.

Frequentiſſima autem ferè eſt febris ex continuæ & tertianæ intermittentis typo myſta. Neque enim tales febres, etiam hic locorum ſatis frequentes, tertianæ intermittentes vel puræ vel nothæ ſunt, vtpote quæ ad puram ἀπυρεξίαν nunquam deueniunt, neque etiam tertianæ continuæ, cum hæ ſine omni frigore, rigore aut horrore exacerbentur, in iſtis verò vel ſingulis vel alternis diebus frigus percipiatur, aliáque ſymptomata conſpiciantur, quæ modò enarrauimus, & neque in continuis, neque in intermittentibus tertianis apparere ſolent.

Peſtil[entiales].

Imò interdum & peſtilentiales, & malignas febres hæ ſcorbuticæ æmulantur, & maculæ illæ purpureæ, & nigræ, ſicut & tumores in inguinibus erumpentes, incautis imponunt. Verum qui cauſſas, quæ præceſſerunt, & omnia ſymptomata diligenter conſiderat, has febres à peſtilentibus, &

malignis

maligna diſcernet. Nam & ſymptomata ſunt mitiora, & facilè vrina, & pulſus antè deſcripti à peſtilentibus febribus eas diſcernunt; & ſunt diuturniores hæ febres, quam veræ peſtilentes, atque accedunt alia ſigna, quæ ſcorbuto magis propria ſunt, quam peſti, vt neruorum reſolutio, & anxietas ſumma circa præcordia. Quæ etſi in peſtilentibus febribus quandoque etiam animaduertatur: tamen non ita, vt in peſte, illa eſt continua, ſed interrupta, ob vapores non continuò adſcendentes ex hypochondriis. Atque hæ febres quoque non ſunt Epidemiæ, ſed Sporades, & longius, quam peſtilentes, extenduntur. Neque mirum eſt, quod febres ſcorbuticæ peſtilentes æmulentur. Humor enim melancholicus, præcipuè ſi putreſcat, eſt peſſimus, & varia, pro humorum admiſtione, ſymptomata & morbos inducere ſolet. De quibus Eugalenus.

Tumores varii.

Variæ quoque tumorum differentiæ, materia ad ambitum corporis protruſa, vel ruente excitari ſolent. Quandoque enim facies intumeſcere, & inflari ſubitò ſolet, qui tamen tumor itidem facilè euaneſcit.

Pedum.

Sæpe impetu quodam ſeroſa materia deorſum ruit, quæ cum à calore partium illarum, vtpote à fonte caloris remotiorum, debiliore diſcuti non poſſit; pedes intumeſcunt, & tumore œdematoſo corripiuntur. Quibus humore craſſo hypochōdria repleta ſūt, in iis limoſæ ac craſſæ humoris huius partes in hæc loca tumorem durum & renitentem efficiunt.

Tubercula in inguine & glandulis, in muſculis.

Ruſticis, & nautis, ac qui ſimili iis victus ratione vtuntur, tubercula dura in toto corpore erumpunt, nonnunquam & tumores magni, & profundi cùm in inguine, & glandulosis corporis partibus, tum alibi, & in mediis muſculorum ſpatiis, doloris quieti, dum ægri quieſcunt, aut crus ſuper ſcamno, vel puluinari reponunt, expertia, inter eundum verò, & cruribus pendentibus grauiter ægros excruciantia, tumores Gallicos æmulantia, quæ à materia melancholica, & tartarea, vt Chymici appellant, in ambitum corporis à natura detruſa, & iis in locis hærente, & indurata proueniunt. Ortum enim habent hi tumores ex humorib. ſcorbuticis corruptis, dum tenuior pars humorum, à natura ad ambitum corporis depulſorum, diſcutitur, vel à calore febrili abſumitur, craſſa verò relinquitur. Diſcernuntur autem à Gallicis tumoribus, quod in his apertis materia pinguis lardo ſimilis reperitur; quale nihil in tumoribus Scorbuticis apparet: præterea tumores ſcorbutici ſequuntur vitam triſtem, & calamitoſam Gallici luxurioſam, vt hac de re ſcribit Eugalen. *p.* 92. *num.* 18. *obſeru.* 20. Nonnunquam hinc inde ſubitò in corpore tumores erumpunt, qui eadem facilitate & promptitudine qua orti ſunt, euaneſcunt, & cum ortus ſui principio parti affectæ leuem & momentaneam reſolutionem inferunt, Paralyſinque antecedere ſolent. Eugalen. *p.* 109. Imo interdum tumores renitentes, duri, ſubrubri vel nigri & cruſtoſi in inguine & cruribus erūpunt, bubonibus peſtilentibus non abſimiles, verùm ſignis ſcorbuti ab iis diſtinguentes.

Tumorum à Gallicis tumoribus differentia.

Eriſipelas dictus.

Eſt & ſcorbuto laborantibus, vel ad ſcorbutum diſpoſitis ſatis familiaris illa phlegmones ſpecies, quæ, quod rubeo, roſeoque colore cutem tingit, vulgo *die Roſe* appellatur quæ non ſanguineos non ſolum, & plethoricos, ſed & ab hac conſtitutione longiſſimè remotos infeſtat, & nonnullos ſingulis ferè ſeptimanis, alios ſingulis menſibus, alios longiore interuallo, pro cauſſarum, cùm internarum tùm externarum atque adiuuantium, magnitudine & varietate, cum horrore, magno languore & anxietate, nonnunquam leuibus animi deliquiis, inuadit, & nunc hanc, nunc illam partem, pro vt hæc vel illa imbecillis eſt, apprehendit; quod indicium eſt, potius ab humoribus ichoroſis peculiari modo corruptis, aut vaporibus ab eiuſmodi humoribus corruptis reſolutis, quam ſanguinis copia prouenire; præſertim cum alia ſigna, quæ ex vrina, & pulſu, ac morbi huius motu, & quod facilè de loco in locum, ſicut de arthritide diximus, migrat, conſentiunt: ſicut etiam horrores aliquot diebus eius eruptionem præcedere quandoque ſolent. Eugalen. *obſ.* 49.

Hydrops.

Interdum non ſolum crura, ſed & ſi morbus protrahatur, venter intumeſcit, vbi ſimul Epar, & Lien plerumque humoribus craſſis ita infarciuntur, vt tumor manifeſtus, & tenſio in iis appareat. Id quod non mirum. Nam cum colluuies humoris ſcorbutici præcipuè circa Epar, & Lienem hæreat, cum à ſubſtantia, tùm à vaporibus eius facultas horum viſcerum debilitatur, & praua inde in iis eſſentia contrahitur, quam iterum alimentis elaborandis imprimunt; vnde vitioſorum humorum, præcipuè ſeroſorum, colluuies cumulatur, & tandem ad crura deſcendit; ſi materia ſit copioſior, vt tota ab iis recipi non poſſit, quod reliquum eſt intra viſcera hæret, & tum naturæ robore in abdomen protruditur, tum pondere ſuo eo ruit, & ventrem in tumorem attollit. Laborant autem hydropici iſti longè maiore reſpirandi difficultate, quàm aliàs in hydrope fieri ſolet, nondum ſcilicet valde tumore diaphragma premente, & plerique horum reſpirationem ſibi intercludi, & de anguſtia circa orificium ventriculi conqueruntur. Quæ cum à craſſis vaporibus, & flatibus proueniat, vt ſuprà dictum, iis diſcuſſis hæc reſpirandi difficultas, & anxietas remittit, quod aliàs in hydrope fieri non ſolet, & rurſum iis collectis redit, ac præcipuè poſt purgantium vſum difficultas reſpirandi, & anguſtia augetur. Et ſi in corporibus plethoricis hoc malum excitetur, facies ſtatim liuida apparet, peccantiſque humoris indicium exhibet: tumor quoq; multò durior, & tenſior eſt, quàm aliàs in hydropicis fieri ſolet, ideoque neq; altè, neque facilè digitorum impreſſionem admittit, vt aliàs in hydrope fieri conſueuit, & impreſſus digitus in aliquibus nullam, in aliquibus exiguum veſtigium relinquit.

Veſicæ in toto corpore.

Præter hanc hydropis ſpeciem alia adhuc occurrit, quam à veſicarum toto corpore, & quibus eius parte extuberantium forma, Belgica lingua *Reac-xevvater*, appellant. Cognoſcitur, quod iis præcipuè accidit, qui victus minus melancholico vſi ſunt, humoreſque tenues, & aquoſos cum multis flatibus accumularunt, & quod antequam ſedem figit certam, aliam atque aliam corporis partem momentaneo tumore ac inflatione hic morbus attollit & diſtendit. Quibus verò humores minus mobiles ſunt, pedes primùm, poſtea totum corpus duro & inæquali tumore paulatim aſſurgit, variis tuberibus, ſtatim inde quaſi cute circonſcriptis, extra reliquum tumorem extantibus; præcipuè quidem in inguine, & ſcroto, quandoque tamen etiam in brachiis, ſcapulis, dorſo, reliquiſque corporis partibus. Accedit pulſus huic malo proprius, vrinæ modò craſſæ, rubræ, & turbidæ modò variæ, & inconſtantes, præcedunt tamen morbo crudæ, & tenues; præceſſeruntque plerumque alia ſymptomata, nauſea, alui deiectiones, languor, oris ſiccitas perpetua, & alia. Eugalen. *p.* 152. *obſeru.* 22.

Vlcera crurum.

Quandoque non ſolum maculæ in cruribus apparent, ſed & vlcera in iis excitantur, ſicca ferè, & neque pus neque ſaniem ex ſe fundentia, vt rectè Eugalenus ſcribit, à cuius partibus magis eſt experientia, quam Hieronymi Reuſneri, qui vlcera ſcorbutica tenui ſanie perpetuò madere ſcribit. Vlcera autem hæc eos magis infeſtant, qui tempera-

mento biliosi sunt. de quo Hyppocrates, *lib. de intern. affect. Quicunque*, inquit, *splenem habent magnum, siquidem biliosi sunt, hi mali coloris sunt, & malis vlceribus scatent.* Vlcera hæc cum maligna sint, ea ad Telephia commodiſſime referri cenſet Baldun. Ronſſeus, *de ſcorb. cap.* 7. Cum enim Telephia dicantur ea vlcera, quod in tali vlcere Telephus Myſiæ rex conſenuerit. Ægineta, *libr.* 4. *cap.* 46. nomen hoc ſcorbuticis vlceribus non in merito tribui putat. Cum enim Telephus omnem operam impenderit, vt pro diuturno vlcere aliquod medicamentum reperiret: tandem ſerio conatus reperit herbam, quam ſibi cognominem eſſe voluit, & ea ſanitatem recuperauit: cenſentque viri quidam docti, Telephium eſſe plantam vulgò cochleariam dictam: alij tamen fabariam eſſe cenſent, & ſatis multis probat Vuierus, telephium non eſſe cochleariam. Verum non multum refert, ſiue Telephia, ſiue alio nomine appellentur hæc vlcera: hoc certum eſt, maligna, & curatu difficilia eſſe ob humorem Melancholicum, & prauum. Sine cauſſa verò hoc loco mutilat eum in Ronſſeum Reuſnerus, qui hæc vlcera maligna eſſe ſtatuit, quod ab atra bile prouen iāt. Ipſe enim nititur falſa hypotheſi, quod ſaltem ab humore aqueo ortum habeant. Etſi enim hoc verum ſit, quod Melancholia, quæ, vt ſuprà dixi, in ſcorbuto etiam concurrit, non tamen aduſta ſit, vt ea, quæ cancrum excitat, tamen humor melancholicus quicunque contumax eſt, neque facilè curationem redit, & in ſcorbuto peculiarem corruptionem ac prauitatem ſortitus eſt. Ipſe tamen diffiteri non poteſt, humorem ſalſum Scorbuticis vlceribus ineſſe. Vlcera hæc interdum ita gangrænoſa fiunt, vt ne quidem ferrum inflictum, vel admotum pyroticum ſentiant. Imò ex tali vlcere cruſtoſo ſæpe mortificatio totius cruris adueniere poteſt, niſi maturè cruſta à reliquo vlcere ſeparetur. Eugalen. *p.* 406 *obſ.* 8.

Neque ſolum crura, ſed & alias corporis partes vlcera hæc interdum occupant. Ita obſeruauit Eugalenus vlcus ſcorbuticum, quod cum tumore ingenti ad Elephantiaſin accedente præter dimidiam faciem, & magnam ceruicis partem, naſum, & labia occupabat. Præter dictam faciei inflationem naſus liuidus erat, labia prætumida, & nigra, oculi prominentes, & fuſco colore palpebræ tinctæ, & varijs puſtulis variegatæ: hæ ſerpendo quotidie labiis per totam ferè faciem diſpergebantur, ſubiectas carnes exedentes, & circa tempora in vlcus nigrum, tetrum, malignum, & glomeroſum, quod Carcinoma Græci vocant, deſinentes.

Refert idem Eugalenus, *p.* 221. *num.* 48. penem quandoque exulcerari, cum praua iſta materia, dum per penem cum ſeroſa ſanguinis ſubſtantia defertur, inter tranſeundum malignitate & acrimonia ſua teneram penis carnem erodit.

Imò non ſolum vlcera ſcorbuticos corripiunt, ſed & grauiſſimum, etſi vulgò non ſatis cognitum & rarius, malum ſcorbuto quandoque accedit, mortificatio ſcilicet, & gangræna vel vnius, vel plurium corporis partium, præcipuè digitorum pedum. Incipit hoc malum plerumque circa pedis extremū cum nigris, & purpureis maculis, & lituris quaſi, & hinc paulò poſt vlcus cruſtoſum, & gāgrænoſum, ſiccum, neque ſaniem, neque pus reddens apparet, digituſque vnus vel alter pedis emori incipit, & lineæ rubræ, ac purpureæ lituræ ſupra iniuncturam pedis ſecundum tibiæ longitudinem apparent. Id quod Eugalenus etiam annotauit, atque ego ipſemet exempla eius rei duo vidi, vnum in viro quodam Nobiliſſimo, alterum in Pædagogo. Eſt verò huius gangrænæ, ac Sphaceli à gangræna & Sphacelo vulgo deſcriptis magna differentia. Etſi enim in vtraque gangræna pars emoriatur, ac ſenſum ac calorem amittat, ac indies latius ſerpat: tamen non paucis diſcrepant. Gangræna enim illa vulgo nota ferè ex cauſſis manifeſtis & notis ortum habet, & in membro tali Sphacelo emortuo ſaniies, ac aqueſus humor effluit, membrum molle, ac putridum redditur, & grauem, ac cadauéroſum de ſe fœtorem emittit, multumque breui tempore ſerpit, & plerumque hominem citò iugulat. Gangræna verò ſcorbutica ferè ſine cauſſa manifeſta inuadit, & lentè, ac tardè ſerpit, ac non niſi longo tempore hominem iugulat. Nobilis enim ille, cuius modo mentionem feci, vltra menſes tres; pædagogus verò vltra ſex menſes cum malo hoc vitam protraxit, ſicut Eugalenus ad duodecimam hebdomadam malum hoc protractum fuiſſe teſtatur. Pars planè ſicca eſt, nihilque effluit, & cum cum parte ferro aufertur, licet caro rubra offeratur, color tamen ille ruber paulo nigrior eſt, & ſequenti die & ipſa planè emortua deprehenditur: nullus quoque fœtor percipitur. Præterea vbi primò malum vnum ſaltem pedem apprehendit, poſtea, abſque omni cauſſa manifeſta, in altero etiam crure, & pede maculæ, ac lituræ rubræ, vel purpureæ apparere incipiunt, & paulo etiam poſt illius pedis digitus vnus, vel alter liuidus redditur, & planè emoritur; tandemque homo plerumque Apoplexia, quod Nobili illi accidit, vel Epilepſia accedente moritur.

Tandem etiam Atrophia hoc malum interdum ſequitur. Quibuſdam crura atrophia laborant, & ita gracilia redduntur, vt vix oſſibus hærere videantur: Interdum & totum corpus ita emaciatur, vt vix cute, & oſſibus homines hæreant, & ſceleti formam referant. Quod accidit, quod partes vel etiam totum corpus bono alimento deſtituitur, & à vitioſis humoribus, qui affluunt, calor natiuus & vis nutrix partium ita debilitatur, vt nutritionem rectè promouere non poſſint. Et in principio quidem atrophia accidit, quod ob vitioſum nutrimentum facultas in nutritione fruſtratur ob errorem externum: vbi verò temporis progreſſu ipſis partibus ab humoribus continuò affluentibus vitioſa diſpoſitio imprimitur, non aliter ac in leucophlegmatia & ſcabie praua, læſa etiam facultate nutritio læditur. Et licet à varijs etiam cauſſis alijs ἀτροφία generari poſſit, vt ab vlcere pulmonis, aut alicuius alterius viſceris abſceſſu, à febribus, præcipuè hectica: tamen hic hæ cauſſæ omnes, earumque propria ſigna abſunt; contrà pulſus, vrina, aliaque, cùm quæ præceſſerunt, tum quæ adſunt, Scorbutum arguunt, quæ hactenus ſæpius ſunt enumerata, nec toties repetere opus eſt: agitque de iis Eugalen. *num.* 33. *p.* 159. *& ſeqq. obſ.* 35. 36. 40. 46. Cor tamen à vaporibus putridis continuò afflictum etiam calorem & ſiccitatem præter naturam contrahere poteſt, atque inde tabes & atrophia in toto corpore excitari.

Atque ita morbos, & ſymptomata, quæ Scorbutum comitari ſolent, pleraque recenſuimus, ductu in primis Seuerini Eugaleni, qui de hiſce omnibus accuratè & prolixè egit, & ſi curationem ſcorbuti eadem ratione adieciſſet, omnibus, qui de ſcorbuto ſcripſerunt, palmam præripuiſſet, & de arte Medica optimè mereri potuiſſet. Etſi autem ex his ſignis omnia apud nos non ita ſemper ſunt euidentia, vt iis in locis, quibus ſcorbutus quaſi patrius & vernaculus eſt: tamen qui ea, quæ circa ægros etiam in his & vicinis locis fiunt, diligenter conſiderauerit, iſtis ſignis ſatis ſæpe manifeſtis latentem ſub alijs morbis ſcorbutum, aut certè eius initia deprehendere poterit. Si quis verò eſt, qui putet, me-

Vlcera Telephia
Telephiū.
Penis.
Gangræna ſcorbutica.
Atrophia

nimiũ in recenſendis morbis & ſymptomatibus ſcorbuticis fuiſſe, is ſciat, me equidem cum iis non facere, quibus nullus ferè morbus offertur, quem non ad ſcorbutum reducere conentur: interim qui experientiam diligenter conſulet, animaduertet, & hæc quæ enumerata ſunt, & forſan plura cum ſcorbuto mala coniungi poſſe. A

CAPVT V.

Prognoſtica.

1. IN Prognoſtico inſtituendo Medicus cautus ſit, & omnes facultates principes earumque læſiones diligenter perpendat. Etſi enim pulſus plerumque in hoc morbo valde debilis, languidus & paruus ſit, ita quidem, vt medicis morbi huius ignaris mirum videri poſſit, cum tali pulſu hominem viuere poſſe: tamen inde mortem præſagire non licet; cum non morbi lethalis, ſed morbi peculiari modo facultati vitali aduerſantis ſignum ſit. Etenim vitali cordis facultati, vt & neruoſo generi aduerſam qualitatem habet colluuies ſcorbutica. Vnde illæ cordis anxietates, conuulſiui motus, paralyſis, varij dolores, & ſimiles affectus ſcorbuto tam familiares ſunt. B

2. Malum hoc in principio ferè curatu facile eſt, & idoneis medicamentis adhibitis facilè cedit; cum vitium ſaltem in humoribus conſiſtat, nec praua aliqua diſpoſitio viſceribus communicata ſit, & ſæpe ſola diæta, ac præcipuè aëris mutatio ad curationem ſufficiat. C

3. Si verò radices agat, diuturnum malum eſt, & quod multa curatione indiget, & vix vnquam radicitus tollitur. Nam & humor melancholicus, à quo hic morbus ortum habet, natura ſua contumax eſt ac tardè mouetur, & morbos pertinaces ac diuturnos parit; & poſtquam humor ſcorbuticus ſemel ſimilem Epati, & Lieni diſpoſitionem impreſſit, vix ea planè exſtirpari poteſt, atque ob eam vel ſingulis annis, vel longiore interuallo, pro victus ratione, & aliis circumſtantiis, malum recurrit, nunc iiſdem, nunc aliis ſtipatum ſymptomatibus: virique cum eo ſæpe in annum nonum, decimum, vel plures; fœminæ in vigeſimum vel plures vitam protrahunt; proculdubio ea de cauſſa, quod in fœminis per menſes vitioſæ colluuiei pars aliqua euacuetur: donec tandem perpetuo languore contabeſcunt, ægrique, aliis atque aliis ſymptomatibus ſubinde ſuperuenientibus, grauiter affecti, & diu afflicti tandem ſæpe improuiſo moriuntur: Sicut in Iſlandia menſæ aſſidentes, aut aliud quid agentes repentè concidere, & mori quandoque hoc morbo laborantes ſe ex oculatis, & fide dignis teſtibus audiuiſſe, refert Dodonæus, *in prax. Medic.* Humor enim contumax eſt, & vt non niſi longo tempore in corpore & coaceruatur, ita etiam non niſi longo tempore tollitur, & optimis etiam remediis reſiſtit. 4. Qui diætæ ſe adſtringi non patiuntur, quique in aſſumendis medicamentis difficiles & moroſi ſunt, rarò integrè ab hoc morbo liberantur, ideoque etſi quandoque ſymptomata demulceantur, & ſcorbutus aliquomodo deuictus videatur: tamen ſi æger ab vſu medicamentorum deſiſtat, paulò poſt eadem vehementia morbus recrudeſcere ſolet, interdum cum iiſdem, interdum cum aliis, ſed æque grauibus ſymptomatibus. D E

5. Plerumque ſcorbutus in cachexiam vel hydropem, nonnunquam & in dyſenteriam, ſæpiſſimè verò in tabem & atrophiam tranſit, & hominem lenta morte iugulat. Cum enim, vt ſupra dictum, humores Scorbutici prauam & ſimilem diſpoſitionem viſceribus, in primis lieni & epati, imprimant, fit, vt læſa horum viscerum facultate ſanguificatio lædatur, & ſeroſorum humorum ac flatuum copia producatur. Cùm verò vitioſi humoris colluuies ad ventrem protruditur, diarrhœam diuturnam, tandemque hydropem inducit. Cum etiam humores praui circa viſcera & in primis vias collecti cum ſanguine miſceantur & cum eo in totum corpus diſtribuantur, eum ad corpus nutriendum ineptum efficiunt: vitioſique humores cùm ſua ſubſtantia, tum prauis exhalationibus omnibus corporis partibus ſimilaribus vitioſam diſpoſitionem imprimunt, facultatemque nutrientem lædunt: cor etiam à vaporibus putridis continuò afflictum intemperiem calidam & ſiccam contrahit, atque inde tabes & atrophia in toto corpore excitatur.

6. Reſpiratio difficilis, & pectoris anguſtia periculoſum malum eſt, ob quam, ſi & Medicus, & adſtantes ſuum officium non faciunt, ſæpe ægri ſyncope præter expectationem pereunt. Si verò natura fortior morbum diutius tolerare poſſit, plerumque in hydropem ægri incidunt, præcipuè ij, qui catharticis fortioribus ſæpe vtuntur. 7. Crurum maculæ quò magis ad liuidum, & atrum colorem tendunt, eò peiores ſunt; & ſi in vlcera aperta abeant, difficulter ea ſanantur. Indicat enim talis color latentem humorem atrum, & malignum, à quo excitata vlcera periculoſa ſunt, & difficulter curantur.

8. Scorbutus hæreditarius, & à parentibus propagatus, vt & qui à pueris quaſi adoleuit, difficulter admodum curatur, & vix quam exſtirpatur, & ferè ſemper aliquæ eius reliquiæ remanent, quæ facili de cauſſa repullulant. Habent enim tales ſecum congenitam ſcorbuti cauſſam, & natiuam lienis imbecillitatem, quæ ope medicamentorũ vix vnquam tollitur. 9. Pueris σομακάκη crebrius, σκελοτύρβη rarius accidit. 10. Periculoſius ſenes iuuenibus, & mulieres viris laborant, ſi ſcorbuto afficiantur. Senes enim calorem debilem habent, & cruditatibus obnoxij ſunt; ideòque morbi malitiam facilè ſuperare non poſſunt. Eadem de cauſſa & fœminæ magis periclitantur, præſertim eo tempore, quo fluxus menſium ceſſat, aut ante tempus ſubſiſtit; ſanguinis motu ad viſcera nutritionis conuerſo, humoribúſque vitioſis, qui cum menſibus euacuari ſolebant, in corpore retentis, & viſcera debilitantibus. 11. Quibus tormina ventris, & circum vmbilicum contorſiones continuæ adſunt, rarò euadunt. 12. Tumores in variis corporis partibus ſubito erumpentes, iterumque euaneſcentes, paralyſin præſagiunt. 13. Poſt paralyſin curatam nerui quidam, in quos ſeroſa, vel vaporoſa materia decumbit, contrahuntur, & conuulſionem illorum excitant. 14. Conuulſio ſcorbutica ſæpe ſubitò in paralyſin, cataphoram, vel tumorem, nunc euaneſcentem, nunc rurſum emergentem tranſit, prout materia ſcorbutica nunc huc, nunc illuc mouetur.

15. Gingiuarum tumor, atque eroſio, niſi mature ſanetur, carnem ad oſſa vſque abſumit, & os tandem dentibus priuat. Quandoque liuor partem oris ſuperiorem, & palati partes penitiores apprehendit, & ſuperuenit putredo palati ac faucium inſignis, quod ſymptoma aliquibus impoſuit, vt ſcorbutum pro lue Venerea haberent, vtpote in qua nihil frequentius accidit, quam oris fauciumque corruptio, quod malum & plerumque lethale ſignum eſt, & caloris natiui extinctionem ſignificat. 16. Vlcera crurum curatu difficilia ſunt, & periculo non vacant; cum ab iis totum crus interdum gangræna corripiatur, quam tandem ſphacelus ſub-

ſequitur, vnde totum corpus in periculum adducitur. 17. Vomitus, & humorum vitioſorum ſuprà & infrà reiectio parum ægris prodeſt, ſed potius ventris, & inteſtinorum doloribus plurimos longiore mora conficit. 18. Febres cum ſcorbuto non curantur integrè, ſi ſcorbuti curatio negligatur. Imò ſi indicationes, quas febris ſuppeditat, ſolùm attendantur, æger ſæpe non parum læditur. Quæ res ipſa facit, vt febres hodie ſæpe tam diuturnæ ſint, quod latens ſub iis ſcorbutus non ſemper attenditur & cognoſcitur. Febréſque tales diuturniores vires ſæpe deiiciunt, ægrumque interficiunt, aut alium grauiorem morbum acceſſunt.

19. In febribus ſcorbuticis intermittentibus quandoque conuulſiui motus, vel carus in ſingulorum paroxyſmorum initio accidunt, qui tamen ſponte remittunt.

20. Febres continuæ ſcorbuticæ, ſi purgantibus medicamentis initio fortioribus, aut craſſo potu, aut medicamentorum calidorum vſu exaſperentur, plurimos ſubito animi deliquio ac ſuffocatione enecant, atque occidunt.

21. Tumores crurum œdematoſi in hoc morbo diuturniores eſſe ſolent, minúſque promptè diſcutiuntur; cum & ſanguis craſſior ſitus ratione ad hæc loca tendat, & ob caloris in hiſce partibus à fonte caloris vitalis longè diſtantibus debilitatem diſcuti non poſſit.

22. In magnis lienibus ſanguis è dextra nare fluens, malum.

23. Cum etiam quandoque liuidæ maculæ in cruribus deliteſcere, quandoque confertim effloreſcere ſoleant, dubiam hoc naturæ cum morbo pugnam indicat, & vbi morbus iam incrementum ſumſit, vtrumque iam mortis inſtantis indicium eſt. Euaneſcant maculæ, cum calor natiuus exſtinguitur, & qui reſtat exiguus, ad ſuum fontem refugit, & cum eo ſanguis partes exteriores deſerit. Cum verò in morientibus vbertim hæ maculæ effloreſcunt, materiæ prauitatis, & copiæ argumentum eſt, quæ calore natiuo iam ſuccumbente, neque amplius humores regente, iugo quaſi excuſſo, liberè diffunditur.

CAPVT VI.

De curatione Scorbuti in genere, Indicationes.

Indicationes. CVm omnia, quæ Scorbuticos infeſtant, mala & ſymptomata ab humore melancholico, crudo, feroſo, ſalſo, & peculiari modo corrupto originem habeant: danda opera, vt illa eius cruditas & prauitas emendetur medicamentis cùm manifeſta, tum occulta qualitate eum corrigere valentibus; ipſe ex primis viis, vbi præcipua eius ſedes, vt & toto corpore, tollatur; obſtructiones, in liene in primis, & vicinis venis, aperiantur; praua diſpoſitio viſcerum, lienis maximè, emendetur, & defectus ille in coctione & ἐξαιματώσει ſatis, & humorum craſſorum corrigatur; ac ſcorbuticorum eiuſmodi humorum craſſorum generatio, remouendo cauſſas ad eorum generationem facientes, præcaueatur. Seu, vt Foreſtus hac de re loquitur, quatuor intentiones ſunt curandi ſcorbutum; apertio, euacuatio, alteratio, & confortatio. Niſi enim plenitudo ſit amota, obſtructio aperta, & intemperies ablata, ac lien roboratus, æger nunquam curabitur; & quatuor iſtis adhibitis infinitos ſcorbuticos ſe curaſſe refert Foreſtus. Quod verum eſſe vt facilè credimus: ita curationis ab eo inſtitutæ hiſtoriæ docent, eum ſemper talia elegiſſe vel admiſcuiſſe medicamenta, quæ peculiari vi ſcorbuto aduerſantur. Diæta etiam ſi ita comparata, vt ad generationem, & augmentum humoris ſcorbutici non ſolùm non conferat, ſed etiam ei ſit contraria.

Curatio.

Sanguinis euacuatio. Per hæmorrhoides. per venæ ſectionem. Et primò quidem ſanguinis euacuationem quod attinet, ſi natura eius per hæmorrhoides euacuationem ſponte tentaret, id aptiſſimum eſſet. Et ſi per hanc viam natura aliàs vitioſos humores euacuare conſueuit, danda eſt opera omnibus modis, vt hæmorrhoides prouocentur.

Quod ſi de hæmorrhoidum fluxu nulla ſpes ſit, & ſanguinis ſit aliqua abundantia, præſertim ſi febris coniungatur, B primis viis vel clyſtere, vel leni aliquo medicamento prius euacuatis, vena, ſi vires id permittunt, aperienda, vt ita vitioſi humores ſimul euacuentur, & natura reliquos facilius ſuperare poſſit, ſanguíſque ventiletur: cum videamus, naturæ ipſius ductu non rarò in principio huius morbi ſanguinem è naribus effundi.

Quæ vena aperienda. Aperienda autem vena, vbi opus, in cubito, ſeu mediana, ſeu baſilica, & quidem lato ſcalpello, vt monet Vvierus, vt non ſolum tenues ſanguinis, ſed & craſſiores partes euacuentur. Si tamen vires aliquomodo iam ſint debiles, latam ſectionem diſſuadet Foreſtus, ne multum ſpirituum exhalet, & vires amplius debilitentur. Plerique ſectionem in ſiniſtro brachio inſtituendam cenſent. C Equidem, vt *lib. 5. Inſtit. part. 2. ſ. 1. cap. 17.* dictum, venæ brachij ſiniſtri maiorem aliquam cum liene cognationem non habent, quàm venæ brachij dextri: τὸ κατ' ἐμὲ tamen, ob ξύῤῥοιαν & ξύμπνοιαν illam occultam, & conſenſum partium dextrarum cum dextris, ſiniſtrarum cum ſiniſtris, etiam hic obſeruare forſan non inutile fuerit. Foreſtus etiam ſaluatellæ in ſiniſtra manu apertionem in ſcorbuto prodeſſe ſe experientia didiciſſe ſcribit: qua de re experientia conſulenda. Nam ratio eius rei nulla reddi poteſt. Poſtea, & præcipuè ſi melancholicus ſanguis ad inferiora defluxerit, vt non ſine cauſſa ſuadet Ronſſeus, vena poplitis, aut malleoli aperiatur, vt materia ibi fixa quoque euacuetur. Et omnino commodum eſt, vt ſanguis peccans non ſemel, & vna vice D detrahatur, nec vna tantum in vna parte vena aperiatur, ſed aliquoties id fiat, interiectis interuallis. Ita enim qui per varia corporis loca ſparſus eſt ſanguis vitioſus, commodius euacuari poteſt. Quantum ſanguinis euacuandum. Parcius autem ſanguis euacuetur; cùm largiorem ſanguinis miſſionem hic morbus reſpuat, vt Eugalenus ſcribit. Si verò morbus iam radices egerit, & ſanguinis iam adſit magna corruptio, ac cacochymia, cũ nulla ſanguinis abundantia, eáque ita totum corpus occupauerit, vt iam maculæ effloreſcant, & alia externa ſigna in corpore hinc inde appareant, vix venæ ſectio tentanda, ne puriore, & ſubtiliore ſanguine effluẽte, & craſſiore illo, ac viſcido in venis ſubſiſtente, vires ægri debilitentur: ſed tũ potius ad cacochymiæ ſcorbuticæ præparationem, & euacuationẽ, primis viis tamen & ventre prius euacuatis, accedendum.

E Præparatio humor. Præparationem ergo, & purgationem quod attinet, cum ſcorbutus fortia purgantia non ferat, ſed iis exaſperetur potius, vt aliquoties monet Seuerinus Eugalenus, omneſque eruditi Medici ipſa experientia edocti teſtantur; neque vna vice humores vitioſi euacuari poſſint: purgatio per ἐπίκρασιν rectiſſimè inſtituitur, ita ſcilicet, vt materia primum præparetur, & coquatur, & corruptio, ac putrefactio humorum ſuperetur, & cohibeatur, deinde purgatio lenis inſtituatur; & cum materia ſcorbutica non ſit eiuſdem ſubſtantiæ, ſed ex diuerſis humoribus miſta, iterum ad præparationem ac-

cedatur, & hinc, ſi opus ſit, medicamentis idoneis humores præparati rurſum euacuentur. Quod niſi obſeruetur, & materiâ adhuc crudâ, & ſpecificâ humorum corruptione nondum ſuperatâ, purgantia exhibeantur, materia mota & conturbata anxietates multas parit. Imò obſeruatum, non paucos citiâ purgantium vſum conualuiſſe, vſurpatis medicamentis attenuantibus, incidentibus & peculiari vi ſcorbuto aduerſantibus.

.xparan- ...in ſcor- ...to qua- Itaque primò, vt experientiſſimi medici Salomonis Alberti, antecelloris olim mei, verbis vtar, ea vſurpanda medicamenta, quæ terreum, & feculentum humorem colliquent, attenuent, incidant, diſſipandóque abſtergant, vt ſoluta obſtructione, quod craſſius eſt, facilius in aluum, corporiſque ſentinam excidat, quod tenuius, & ſeroſius, ad vias vrinæ deriuetur, & vtrumque adeò, quò vergit natura, per conferentia loca euacuetur. Nam & craſſiores ſæpe huius humoris partes cum vrina excernuntur, & cum ægri commodo vrinæ ferè nigræ, & turbidæ, quæque nigrum ſedimentum deponunt, emittuntur.

Regula ge- ...rales in ...præpara- ...tione hu- ...rorum ...obſeruan- ... Monendum tamen de iſtis: Primò ad vniuerſalem methodum ſemper hic reſpiciendum, & naturam humoris, ac corporis conſtitutionem conſiderandam eſſe. Vbi enim frigidi, & craſſi humoris ſunt, & in iis, qui in frigido, humido, ac craſſo aëre viuunt, attenuantibus, & incidentibus fortioribus vtendum: in aliis mitiora adhibenda. Deinde ſi morbus radices altius egerit, & diu iam durauerit, fortioribus remediis, & magis attenuantibus, & internis, quàm externis, ſudoriferis, balneis, ac aliis. Tutiſſimum tamen eſt, ſemper à mitioribus incipere, & paulatim ad fortiora progredi. Et ſi morbus curationi non cedat, & cum laudabilibus vrinis incrementum ſumat, ſignum eſt, medicamenta debiliora eſſe, quàm morbi, & cauſſæ magnitudo requirit, & propterea ad fortiora progrediendum. Tertiò aperientibus & attenuantibus medicamentis, quæ in aliis morbis vſurpantur, ſolis fidendum non eſſe, ſed ea addenda, quæ peculiari proprietate huic morbo aduerſantur. Non enim eſt de nihilo, quod aliquoties monet Eugalenus, Medicos aliàs doctos fruſtrà in hoc morbo, quem non rectè cognitum habuerant, curando laboraſſe, qui proculdubio & aperientia ac euacuantia, & alterantia, atque confortantia vſurpatunt; ſed fruſtra: cum cacochymiam ſcorbuticam cognitam non haberent. Neque enim quælibet aperientia, vel humorem melancholicum alterantia hic ſufficiunt, ſed ſemper ea vſurpanda, & admiſcenda, quæ humoris huius naturam reſpiciunt. Ideoque etſi quæ obſtructiones eratis, lienis, ac vicinorum vaſorum aperiunt, & intemperies eorum corrigunt, quæque in aliis melancholicis affectibus vtilia ſunt, & hic locum habeant, vt radices *aperientes, ſcorzoneræ, caryophyllatæ, heleny, cichory, polypody, gentianæ, rhapontici, ariſtolochiæ rotundæ, ſcillæ*; cortices *tamariſci, capparum*, folia *chamædryos, chamæpithyos, cuſcutæ, agrimoniæ, fumariæ, hyſſopi, lupuli, ceterach, ſcolopendrij, betonicæ, origani*; flores *geniſtæ, cichorij*; è *fructibus amygdalæ amaræ, baccæ lauri, iuniperi*, & ſimilia: ea tamen quæ huius humoris propriũ vitiũ peculiari vi corrigere poſſunt, ſemper addenda.

Poterit ergo primò talis potio parari. ℞. *Rad. cichor. fœniculi, polypod. q.* an. ℥ j. *cort. tamariſc. rad. cappar.* an. ℥. ß. *cochlear. becabung. fumariæ, omnium recent.* an. M. j. *ceterach, chamædryos, hyſſop. capill. veneris, linguæ ceruinæ* an. M. ß. *paſſular.* ℥. j. Coq. ſ. a. Colaturæ clarificatæ ℞. ℥. xx. dulcoretur *ſacchar. cando*, & add. *cinamom.* ℈. ij. F. potio pro 4. vel 5. doſibus: vel addatur *ſaccbar.* q. ſ. & fiat *ſyrupus*, cuius ℥. j. ß. detur cum *aq. ſcolopendr. fumar. cochlear. naſturt. aquatic, becabungæ.* Vel ℞. *Aq. ſcol. fum. cham.* an. ℥. iij. *ſyr. de ſcolopendr. de fumar. byzantin.* ſ. an. ℥. j. *ſpir. vitrioli* ʒ ß. Fiat potio pro 3. doſibus. D. Salomon Albertus hoc digeſtiuum præſcribit. ℞. *Paſſular. minor. ſucco acetoſæ imbutar.* ℥. j. ß. *rad. polypod. querc.* ℥. ß. *aſari* ℈. ij. *biſtorı.* ℈. iij. *glycyrrh. oxylapatı* an. ℈. ij. *cort. rad. cappar.* ℈. iij. *tamariſci, ſem. aniſi, fœniculi* an. ℈. j. ß. *agni caſti* ℈ j. *vrticæ* ʒ. iv. *herb. cuſcutæ, acetoſæ, capill. veneris, lichen. petrei, ceterach, linguæ ceruinæ* an. M. ß. *thymi, epithymi* an. P. ij. *flor. borrag. bugloſſ. viol.* an. P. j. *cinamom.* ℈. ij. Coq. in *aq. pura* ad ℔ j. In colatura clarificata diſſolue *ſacchar.* q. ſ. Coq. ad ſyrupi conſiſtentiam: Cuius ℥. j. ß. detur quotidie cum *aq. ſcolopendr. capill. Veneris, lupuli* an. ℥. j. Poterit & ſpiritus ſalis, cremor. tartari, tartarum vitriolatum, vel ſpiritus tartar. compoſitus, quem vulgo multi ſimpliciter nominant, in iuſculo carnis vel alio conuenienti liquore exhiberi.

Materia hiſce vel ſimilibus medicamentis præparata, & viis apertis, ad purgantia accedendum. Licet etiam præparantibus quædam purgantia admiſcere, vt aluus nonnihil laxetur, & humores ad aluum ſenſim deducantur. Eligantur autem, vt etiam ſupra dictum, leniora purgantia; cum fortiorum & vehementiorum purgantium vſu, ipſa experientia teſte, ægri in hoc morbo in præſentiſſimum diſcrimen adducantur, & vitæ periculum ſæpe conciantur. Ideoque confectionem Hamech plerique decti abhorrent. Si tamen infundatur vel coquatur, mitior fit.

Vt ℞. *Decoct. fol. ſenæ ſec. Auguſt.* ℥. iv. *confect. Hamech.* ℈. j ß. *el. diaphanic. roſat. Meſ.* an. ℈. ß. Bulliant ſemel atque iterum, & colentur. Colaturæ add. *mannæ.* ℥. ß. Iterum colentur. F. hauſtus. Vel ℞. *Rad. polypod. q.* ℥. ß. *cort. rad. cappar. fraxini* an. ℈. ij. *abſinth. centaur minor, chamædr. ceterach*, an. M. ß. *thymi. epithymi* an. P. j. *ſem. aniſi, fœniculi* an. ℥. ß. *hellebor. nigr. prap. fol. ſenæ el.* an. ℈. iij. *rhabarb.* ℈. ij. *cinamom.* ℈. ß. *conſeru. fumar. cochlear. borrag.* an. ℥. j. ß. Cõtundenda contundantur, & affundantur *aq. vel vini, vel ſeri lactis* ℔. iij. ac in vaſe duplici coq. in baln. per horas ij. Colaturæ exhibeantur ℥. ij. manè, & horis duabus ante cœnam.

Vtile eſt etiam hoc medicamentum. ℞. *Paſſular. polyp. q.* an. ℥. ß. *iniubar. ſebeſten.* an. num. vj. Coq. in aq. Colatur. ℞. ℥. viij. In iis infund. *fol. ſenæ el.* ℥. ß. *epithym. Cret.* ℈. ij *turbith. elect. helleb. nigr. præpar.* an. ʒ. ß. *zingib. caryophyll.* an. ℥. j. In colaturâ diſſoluatur mannæ ℥. ß. Iterum coletur. F. hauſtus. Vel paretur talis potio. ℞. *Rad polypod. q.* ℈. vj. *aſari, cort. tamariſc. rad. cappar.* an. ℈. ij. *chamædr. cap. vener.* an. M. j. *epithym.* ℥. ß. *flor. borrag. bugloſſ. cichor.* an. ℈. ij. *fol. ſenæ el.* ℥ j. *ſem. aniſi, fœn.* an ℈. j. *paſſular. exacinatar.* ℈. vj. Infund. in ſ. *q. ſeri lactis.* In colatur. Vnc. vj. diſſolu. *el. Indi, vel roſat. Meſue*, prout humoris natura poſtulat, ℥. ß. Iterum colentur. Add. *ſyr. de fumar. compoſ. vel de cichor. cum rhabarb.* ℈. vj. Miſce F. potio purgans pro 2. doſibus. ℞ *Rad. polypod. q. ſcorzoneræ* an. ℥. ß. *fumariæ, cochlear.* an. M. ß. *ſem. endiuiæ, aniſi, fœniculi, carui* an. ℈. j. *cort. rad. cappar.* ℈. ij. *ceterach, capill. vener. borraginis* an. M. ß. *fol. ſenæ* ℥. j. *agar. trochiſcati* ℈. ij. *rhabarb.* ℈. j. *flor. cord.* P. j. *ſpicæ Indicæ, cinamom.* an. ʒ. j. *ſchœnanthi* ʒ ij. Coq. *in ſero lactis.* Colaturæ ℞. ℔. j. Add. *ſyr. de cichor. cũ rhab. roſ. ſol.* an. ℥. j. *ſucci cochleariæ vel ſcelotyrb. alienins* ℥. j. ß. M. Pro duabus vel tribus doſibus.

Vel ℞. *Rad. cichor. petroſelini, polypod. q.* an. ℥. A ß. *cort. tamariſc. rad. cappar.* an. ℈. ij. *helleb. nigr. præp.* ℈. j. ß. *cochlear. naſturt. aq. becabung.* an. M. j. *ceterach, agrim.* an. M. ß. *ſem. aniſi, fœniculi, agni caſti* an. ℈. j. *paſſular.* ℥. j. Coq. *in ſ. q. ſeri lactis caprini.* In colatur. infund. *fol. ſenæ el.* ℥. j. *rhabarb. elect.* ℈. j. *flor. borrag. bugloſſ. geniſtæ* an. P. j. *cinamom. caryophyll.* an. ℈. ß. Colaturæ ℞. ℥. ix. *ſyr. de fol. ſenæ* ℥. j. *fumar. comp.* ℈. vj. *cremor. tartari* ʒ. j. M. Fiat potio pro 3. doſibus. Vel ℞. *Electuar. diacatholic.* ℥. j. *confect. Hamech.* ℈. iij. Infund. *in decocto, vel aq. becabung. & cochlear.* Vnc. iij. Poſtea colentur: Adde *ſyr. de fol. ſenæ* ℥. ß.

Pilulæ. B

℞. *Pilular. tartarear. Quercetan.* ℈. j. F. Pilulæ mediocres. Vel ℞. *Pilular. aggregat.* ʒ. ij. *tartarear.* ʒ. j. *Extract. hellebor. nigr.* g. vj. Fiant pilulæ xxj. Vel ℞. *Pulu. rad. gialapæ* ℈. ß. *pilular. tartarear.* ℈. j. *tartari vitriolati, pulu. ſem. ſinapi, naſturtij* an. ʒ. ß. Cum *ſucco abſinthij, vel fumar. vel oxymel. ſcillit.* F. pilulæ, quarum ℈. ß. ſæpius ante cœnam exhiberi poteſt.

Pulueres.

℞. *Fol. ſenæ* ℥. ß. *epithymi, cremor. tartari* an. ℈. ij. *cinamom. caryophyl. galang. ſem. aniſi* an. ʒ. j. *diagryd.* ℈. ß. F. puluis: Doſis ℈. j. Vel infundatur ℥. ß. in ſero lactis. Nec incommodè exhibetur puluis ſenæ noſtræ deſcriptionis. ℞. *Fol. ſenæ el.* ℥. C j. ß. *cremor. tartari* ℈. vj. *cinamom.* ℈. iij. *caryophyll. galang.* an. ℈. ß. *diaglyd.* ℈. j. Poſſunt quoque huius pulueris ℈. ij. vel iij. pro ratione virium, in ſ. q. ſeri lactis per noctem infundi, & colatura manè exhiberi. Commendatur etiam ad ſcorbutum extirpandum hic puluis. ℞. *Aloës, croci oriental.* an. ℈. ij. *myrrhæ* ℈. j. *Elect. de ſucco roſar. in tabul.* ℥. ß. Fiat puluis, cuius Drach. j. exhibeatur mane, & iterum Drach. j. horis duabus ante cœnam, in lacte caprino, aut ſero lactis caprini, aut in lacte, in quo naſturtium aquaticum coctum ſit. Si propter aloës amaritiem puluis hic alicui minus arridet, pro tabulis de ſucco roſar. ipſum electuar. ſumatur, & F. pilulæ. Vel ℞. *Fol. ſenæ* ℥. ß. *epithymi, polypod. q. cremor. tartari, rad. rhab. mo-* D *nach.* an. ℈. ß. *ſem. aniſi, fœnic.* an. ʒ. ij. F. puluis ʒ. Laudatur & hic puluis, cum pituitoſus humor admiſtus eſt. ℞. *Fol. ſenæ, agar. troch. croci, epithymi* an. ℈. ij. F. puluis. Doſis ℈. j. vel ij.

Paſſulæ purgantes.

Vel parentur hæ paſſulæ purgantes. ℞. *Fol. ſenæ elect.* ℥. j. *mechoacann. albiſſ. polypod. q.* an. ℈. vj. *flor. cordial.* an. P. j. *cinam.* ℈. ß. *ſem. fœniculi* ℈. j. *glycyrrhiz. raſæ* ℈. j. ß. Ebulliant in ſ. q. *aq. vel vini*, & macerentur per noctem in infuſione. Colaturæ leniter expreſſæ. ℞. ℔. j. cui adde *ſacchar. alb.* ℥. ij. *mannæ* ℥. iij. Coq. ad ſpiſſitudinem Iulebi, *cui ſub finem adde ſucci cochlear.* ℥. ij. Rurſum ſemel atque iterum ebulliant. *Tandem add. crem. tartari* ℈. vj. *paſſular. minor. lotar.* ℥. x. M. Et maneant E paſſulæ in infuſione, de quibus datur Vnc. ß. vel j. vel Vnc. j. ß. pro ætatis & virium ratione. Si opus eſt, poſſunt, dum ſumuntur, g. j. vel ij. extract. ſcammonij acui.

Bolus.

Vel ℞. *Electuar. diacatholic.* ℥. ß. *confect. Hamech.* ℈. ß. *pulu. fol. ſenæ, crem. tartari* an. Scrup. ß. vel ʒ. j. Cum *ſaccharo* F. Bolus.

Antiſcorbutica medicamenta.

Corpore hoc modo euacuato ad fortiora aperientia, & ea imprimis, quæ morbo huic propria eſſe diximus, accedendum, & medicamenta, quæ ſale volatili abundant, ac humorum cruditatem, & deficientem coctionem, ac fermentationem corrigere, & A vt Wierus loquitur, craſſos & crudos humores penetrare, eoſque ſubtiles, & tenues reddere, obſtructiones aperire, & vitioſos humores hinc inde per corpus diſperſos diſcutere, vel per vrinam educere, & peculiarem illam humorum corruptionem impedire poſſunt, vſurpanda.

Cum enim, vt ſuprà diximus, humor hic ex deficiente coctione & ἀσυμφανία [?] ſalis, ac ciborum craſſorum primam originem habeat, ea ſemper medicamenta, quæ defectum illum ſupplent, & quæ ſale volatili abundant, ac humorem iſtum craſſum & fixum, volatilem reddere, & craſſis ſpirituoſam quaſi raritatem inducere, ea ſuo loco mouere, vt ab vtilibus facilius ſeparari, & ex corpore per conuenientes B vias euacuari poſſint, apta reddere valent, quæque occultum illud vitium, & peculiarem huius humoris corruptionem corrigere valent, vſurpanda.

Medicamenta autem, quæ hæc præſtant, ſale volatili abundant, & acrimoniam quandam cum amaritie coniunctam habent; atque inſuper longa experientia ad hoc malum profligandum plurimum poſſe, comprobata ſunt, qualia ſunt, *Cochlearia*, quæ facilè primas inter illa medicamenta tenet, & malo huic peculiariter aduerſatur, vt longa experientia docuit, ſiue cruda comedatur, ſiue cum ſaccharo in conſeruam redigatur, ſiue ſuccus eius exprimatur, vel etiam aqua inde deſtilletur. Sale enim volatili acri, cum C amaritudine quadam coniuncto, abundat: vnde aperit, penetrat, crudos illos ac craſſos humores volatiles reddit, vt Chymici loquuntur, diſcutit, per vrinam & ſudores expurgat, viſcera roborat. Nonnullis Britannica dicta putatur, quod in littore Britanniæ oppoſito copioſè proueniat, vt & in aliis regionibus, quibus hic morbus Endemius. Creatoris enim optimi ſapientia factum, vt, vbi ob loci naturam morbi aliqui quaſi vernaculi ſunt, domeſtica etiam remedia copioſius creſcant. Britannicam primò à Friſiis Romanis militibus monſtratam fuiſſe, refert Plinius. *Naſturtium, eiuſque ſpecies omnes*, & in primis aquaticum, quod ad hunc morbum inter cætera vtilius eſt. *Becabunga*, cuius vſum quidem nonnulli, ſi ſola vſurpetur, improbant, metuuntque, ne ſua humiditate excreſcentiæ lienis potius ma- D teriam ſuppeditet. Verùm etſi hoc ita facillimè metuendum non ſit, & ſale volatili, quem obtinet, eodem modo, vt alia antiſcorbutica medicamenta, in hoc malo efficax ſit: tamen hoc etiam fatendum, ſalem illum volatilem in cochlearia longè eſſe copioſiorem, quàm in becabunga, & becabungam plus humoris aquei obtinere, ideoque ex his duabus plantis miſtis optimum, experientia teſte, emergit remedium, & cum becabunga minus ſit calida, quàm reliquæ illæ plantæ, commodiſſimè non ſolùm ad ipſum ſcorbutum, ſed etiam vbi febris, ac calor præter naturam adeſt, exhiberi, eiuſque dimidia pars reliquis addi poteſt. *Raphanus ruſticanus*, nonnullis Armoracia, *Chelidonium minus*, quod à Germanis peculiari nomine *Scharbunck krentlein* appellatur; *ſedum minus*, quod illecebram vocant, ſed E cum acrius ſit, minus tutum pleriſque putatur. Scripſit tamen ad me nuper vir Excell. Dn. D. Ioh. Dieterus, Illuſtriſſ. Elect. Brandeburg. Viduæ & Berolinenſis Medicus, in Suecia Sereniſſ. Sueciæ Regis Chirurgum ſibi retuliſſe, ſe in promtu habere pro copiis naualibus in maxima copia. Aquam ſtillatitiam craſſulæ minoris, quæ ibi vbertimè in ſuperficie rupium ſerpit, à cuius vſu ægrotantes, qui ſcorbuto vrgentur, initio valde languerent, tandem tamen mirè conualeſcerent, & tantam morbi vim potione hac ſimplici ſe leuaturum largè promiſiſſe. *Numularia, ſinapi*, vnde vſus obtinuit, & com-

Cochlearia.

Britannica.

Naſturtium.

Becabunga.

Raphanus ruſticanus.

Chelidonium minus.

Sedum minus.

mode fit, vt ſalſis, ac fumo exſiccatis carnibus, & piſcibus condimenti loco ſinapi apponatur; *raphanus*, *trifolium aquaticum*, *arum*; Ferunt etiam in Norvvegia, prope Bergas, celebre ob piſces venales Emporium, terram quandam rubram, ſigillatæ ſimilem, effodi, quæ ſit certum, & efficax huius morbi remedium.

Alij referunt in eadem Norvvegia ad hunc morbum profligãdum feliciſſimè vſurpari fructum chamærubi cauleſcẽtis, qui ſub nomine Chamæmori Norvvegicæ à Carolo Cluſio, *in hiſtoria plantar. rarior. lib. 1. cap. 5.* deſcribitur. Cum autem quæ hac de re notatu digna ſunt, ex epiſtola D. Henrici Hoieri Medici recenſeat, ea hic inſerere libet: *Ex ipſo fructu*, inquit, *Electuarium, rudi Minerua, conficiunt quotannis Norvvegij, atque Finmarchij, in hunc ferme modum. Baccas in fictili aut aheno per ſe ad mediocrem conſiſtentiam coquunt, nullo alio addito liquore: cum enim ſucci plenæ ſint, molles, alieno humore irrigari non expetunt: quanquam in delicatioribus ſunt nonnulli, qui melicrati Fionenſis, (quo ſummè delectantur Septentrionales iſti) aliquid affundunt. Hanc confectionem idoneis vaſis exceptã, & ne corrumpatur ab ambiente aëre, butyro diſſoluto obductam, vſui ſtudioſiſſimè reſeruant: nobile ſanè, & probatiſſimum illis aduerſus ſcorbutum remedium. Etenim non facile credas, quæ miracula iſta gens ſola hac medicinâ faciat quotidie: vt omnino fatendum ſit, nihil ad hanc eſſe vel cochleariam illam, tot encomiis hactenus celebratam, vel becabungam, vel ſiſymbrium cardaminen & id genus alia, quibus Germani ſeſe efferunt. Et meritò admiranda ſingularis Dei benignitas, quod Nordlandiæ longius ad ſeptentrionem remotæ, & fœdiſſimis morbis ob cœli ſolique inclementiam miſerabiliter ſcatenti, indigenis remediis proſpicere voluerit. Enimuero morborum crudorum, putridorum, melancholicorum mira hic vbique ſeges. Idcirco neceſſitas miſeros ruſticanos varia auxilia edocuit, vt nunc vel in grauiſſimis caſibus pauperculus aliquis accommodate ſibi ſuiſque mederi ſciat. Ita nonnulli ſcorbuticos, quamuis ridiculè, tamen bene, atque vtiliter hunc in modum curant: In vicinam aliquam inſulam moris abundantem exponunt, ibidemque ſolos relictos domum non transferunt, priuſquam ſanitati ſunt reſtituti. Tunc enim illi, quaſi ab omni humanitate excluſi, vitæ tamẽ (quod credibile eſt) cupidi, moris veſci coguntur, ſiue vt extremo remedio promiſſam ſanitatem recuperare tentent, ſiue, vt ſitim, qua vt plurimum torquentur, extinguant. Dumque hoc ad ſatietatem agunt, ſine dubio intra paucos dies oppidò conualeſcunt. Hyeme verò, quando id non licet, electuario ſuo non minus feliciter vtuntur, ſine certa doſi ante cuſtodia. Alioqui toto curationis tempore nullo alio alimento vtuntur.* Hactenus Hoierus.

Chamærubi fructus.

Idem Dn. Doctor Iohan. Dieterus ad me perſcripſit, in Finlandia ad morbum hunc ſiue debellandum ſiue præcauendum in vſu eſſe Rangiferorum ſanguinem, quem, dum mactantur, manu exceptum hauriunt: An quia hoc animal abundanti paſtione chamæmori, cuius fertilis, vt fertur, eſt iſta regio, qualitatẽ huic morbo aduerſam ſibi conciliat.

Rangiferorum ſanguis.

Sunt præterea & alia quædam, quæ etſi cum prioribus æqualem efficaciam non habent, & ipſa tamẽ ad hoc malum ſatis vtilia ſunt; *vt fumaria, abſinthium, idque vulgare potius, quam Romanum, ſeu Ponticum*; *cum* non ſolum aperiat, & detergat, ſed & roboret, *carduus benedictus, cuſcuta, ceterach, ſcolopendrium, hyſſopus, capillus ♀ is, chamædrys, betonica, agrimonia, polypod. quernum, bugloſſum, borrago, radices helenij, oxylapathi, aſari, cortic. tamariſci, capparum, flores & ſemen geniſtæ, flores ſambuci, ſem. agni caſti, epithymum*: *&*, vbi febris ac calor adeſt, *cichorum, endiuia, acetoſa, acetoſella, ſuccus citri, limonum, aurantiorum*: Quorum loco etiam *Spiritus ⊖ is, vitrioli, ſulfuris*, exhiberi poſſunt.

Hoc enim hic omnino etiam notandum, cautione quadam in exhibendis illis antiſcorbuticis medicamentis, quæ omnia ferè ſunt calida, & acria, opus eſſe. Nam cum iſti humori crudo, & craſſo varij alij humores in corpore abundantes admiſceri poſſint, iique ſæpe biliosi & calidi, ac humores in hypochondriis detenti afferueſcant quaſi, & calorem quendam concipiant, cauendum ne medicamentis nimium calidis malum exaſperetur. Itaque non incommodè cum ſero lactis talia medicamenta exhibentur. Rectè autem de medicamentis ſcorbuto propriis monent authores, in ſuccis maiorem efficaciam eſſe, quam in decoctis: & teſtatur id experientia. Cuius rei cauſſa eſt, quod maximam efficaciam habeant hæc medicamenta à ſale volatili, qui coctione diſſipatur, vt & in exſiccatione plerumque euaneſcit: in ſuccis verò vt & in conſeruis, ferè integer manet. Ideo raphanus ruſticanus in conueniente liquore macerandus, ex cochlearia, naſturtio, becabunga ſuccus exprimendus, vel conſerua paranda.

Admonitio de medicamentis …

Multo minus hic locum habent, aut aliis præferenda ſunt, extracta cochleariæ, naſturtij, quæ quidam, ne non chymici eſſe videantur, præ aliis commendant. Etſi enim è quibuſdam plantis vtilia ad ſcorbutum extracta parari poſſe, non negem: tamen ex iſtis plantis, quarum vis maximè in ſale volatili conſtat, hoc fieri non poteſt; cum ſal ille volatilis cum ſpiritu vini, vel quocunque alio, qui ad extrahendum adhibetur, liquore ſeſe vniat, & auolet, & corpus ita ſale hoc deſtitutum maxima ex parte inefficax ad hunc morbum curandum relinquatur. Ex his varia compoſita parantur, quorum aliqua recenſere libet.

Decocta & potiones.

Pauperibus propinari poteſt cereuiſia, in qua naſturt. aquat. cochlearia & becabunga cocta ſint. Vel eadem in lacte coquantur. Paratu facile, & nullibi ferè deficiens medicamentum eſt hoc: ℞. *Naſturtij aquat.* M. iij. *& cum haberi poteſt, acetoſæ minoris in agris naſcentis cum toto* M. ij.

Conciſantur craſſo modo, & per noctem macerentur in *lactis caprini* ℔. viij. *Poſtea coquantur ad* ℔. ij. *conſumtionem, & colentur.* Colaturæ Vnc. vj. bibat æger mane, & horis duabus ante cœnã, & medicamẽti huius vſum continuet, donec melius ſe habere animaduertat. Vel coquatur cochlearia, & becabunga in lacte dulci, ſi febris abſit; vel ſi febris adſit, in lactis ſero, & decoctum exhibeatur; quo ſolo multos ſcorbuticos ſe curaſſe teſtatur Eugalenus. Verum cum, vt ſuprà dictum, plantæ iſtæ coctionem fortem non ferant, in vaſe duplici, & clauſo coquendæ, aut infundendæ potius, ne ſal volatilis, à quo omnis vis, diſſipetur, aut, quod commodius videtur, detur ſuccus harum plantarum in lacte, vel ſero lactis. Quo modo hiſce medicamentis vulgus in Friſia, Hollandia, & aliis locis lacti aſſuetum, quo acrimonia eorum nonnihil obtunditur, vti ſolet. Serum tamen lacte commodius eſt; cum ab eo caſeoſæ partes, quæ obſtructiones parere poſſunt, ſeparatæ ſint. Et teſtatur Eugalenus, imò ipſa experientia, longè maiorem efficaciam eſſe in ſuccis, quam in decoctis. Ne verò ſucci valdè ventriculum offendant, aliquid ſacchari, & pulueris cinamomi, ac aniſi addi poteſt, atque ea ipſa de cauſſa etiam conſeruarum cochleariæ, & ſimilium plantarum vſus commodiſſimus eſt. Vel ℞. *Cochlear naſturt. aquat. part. aq. becabung. dimid. part.* Contundantur in mortario lapideo, *& in lacte caprino*,

vel ſero coquantur. Succus tamen præſtat, & obid non magna liquoris copia affundenda. Commendatur & decoctum abſinthij, atque hoc plurimos, qui paralyſi ſcorbutica citra febrem laborarunt, ſe ſanaſſe, teſtatur Eugalenus.

Et omnino πολυθρύλλητον, & longo vſu probatum eſt medicamentum, quod fit è *ſucco cochlear. naſturt. aquat. ſiſymbrij cardamin. & becabungæ.* Exprimitur ex his plantis ſuccus vel per ſe, vel affuſo lacte, & ſero lactis, & ℥. iv. vel Vnc. vj. exhibentur. Poteſt etiam aliquid aquæ cinamomi & ſacchari albiſſimi adijci. Vel ℞. *Succor. expreſſor.* ℥. ij. *ſeri lactis caprini* ℥. iij. Si adſit calor, addatur ſuccus acetoſæ. Vel ℞. *Becabung. cochlear. naſturt aq.* an. M. j. Contundantur, & infundantur in vino Rhenano, poſtea colentur cum expreſſione. In colatura infundatur nodulus ſequens. ℞. *Sem. naſturt.* ℥. ß. *cinamom. garyophyll. macis.* an. ℈. j. Detur quotidie hauſtus. Vel ℞. *Rad. raphani agr.* ℥. j. *cochlear. naſturt. aq. becabung.* an. M. j *fumariæ* M. ß. Contuſis in mortario marmoreo affunde *lactis vel ſeri lactis caprini* ℔. j. ß. Stent in loco calido hor. 12. poſtea colentur. Colaturæ add. *croci* ʒ. j. *cinamom.* ℈. j. ß. *vel aq. cinamom.* ℈. ß. Miſc. Vel paretur hoc decoctum. ℞. *Rad. cichor. fœnicul. raphani ruſtic.* an. ℥. j. *ari prepar.* ℈ ß. *cochlear. naſturt. aq. becabung.* an. M. ij. *cardui benedict. fumar. centaur. minor. abſinth.* an. M. ß. In vaſe clauſo coquantur in *ſeri lactis capr. vel vini Rhenani* ℔. iv. Vel ℞ *Naſturt. aq. cochlear.* an. M. ij. *radic. raphan. agreſt.* ℥. ß. *galangæ, cinamom.* an. ℈. ij. Conquaſſ. omnia in mortario lapideo, & affuſa *ſ. q. ſeri lactis* ſtent in loco calido per noctem, mane colentur. Et de talibus potionibus mane, & horis duabus ante cœnam hauſtus exhibeatur; commodumque eſt, ſi æger poſt hauſtum matutinum ſumtum in lecto ſudare poſſit. Vel ℞. *ſucci herb. cochlear. naſturtij aquat. an. cochlear.* ij. *chelid. minor. acetoſ. an. cochl.* j. *abſinthij cochl. ſ.* Miſce cum hauſtu ſeri lactis, *Aq. cinamomi parum.* Vtatur æger quotidie manè ſuperſudando per horam, vel quantum vires ferunt. Vel ℞ *Cochl.* M. j. ß. *acetoſ. recent.* M. j. *ſeri lactis caprini vel vaccini q. ſ.* Efferueant in vaſe duplici clauſo, & ſtent infuſa, donec refrigerentur. Colaturæ ℞. *pro ſingulis doſibus* ℥. iv. *ſyr. e ſucco cochlear.* ℥. j. *aq. cinamomi* ℈. ij. Miſce. Pro vnica doſi, & ſic ſingulis diebus, quamdiu opus erit. Vel ℞. *Succi ſedi medij ſeu vermicularis becabungæ, naſturtij aqu. cochlear.* an. ℥. ß. *ſeri lactis caprill.* ℥. ij. *croci, macis, cardamomi* an. ʒ. ß *aq. cinamomi* ℈. j. Miſce pro hauſtu. Vel ℞. *Becabungæ, naſturt. aquat. cochlear.* an. M. iij. Contuſis adde *ſeminis Erucæ, rad. Iridis noſtratis hortenſis* an. ℥. ß. *Zingiber. garyophyll.* an. ℈. j. Coq. *cum vini rubri* ℔. ij. Colaturæ per aliquot dies mane detur cyathus vnus, ægérque ad ſudorem ſe componat. In iis, qui frigidioris ſunt conſtitutionis, ℞. *becabungæ, naſturtij, cochlear.* an. M. j. *cinamom. galangæ, croci* an. ʒ. ij. *ſpicæ Indicæ* ℈. ß. Macerentur in vini albi ſextariis ij. Factaque leni ebullitione colentur. Colaturæ manè & veſperi hauſtus ſumatur. Vel ℞. *Cochlear. becabung. naſturt. aquat.* an. M. j. *rad. raphan. agreſt.* ℥. j. ß. Contundātur in mortario marmoreo, & affund. *lactis cap. q. ſ.* & bene miſceātur. Stent in infuſione horis xij. poſtea Coq. horæ ſemiſſe in vaſe duplici. *Coletur, & exhibeatur.* Doſis ℥ vj. mane, & horis duabus ante cœnam. Si ventriculus ſit debilis, aliquid cinamom. vel zinziber. addi poteſt. Et ſi corpus ſit frigidius & œdematoſum, maceratio & coctio in Vino Rhenano fieri poteſt. Semen erucæ contuſum, & in nodulo ligatum, ac in vino maceratum etiam ad curandum ſcorbutum vtile eſt. Vel ℞. *Rad. polypod. q. cichorij* an. ℥. j. *rhapontici, raphani ruſtican.* an. ℥. ß. *radic. ari præpar.* ℈. ij. *naſturt. aquat. fumar. abſinth. ceterach.* an. M. j. Coq. in ſero lactis in vaſe duplici, & Colatura ſaccharo, ſi placet, dulcoretur. Vel ℞. *ſem. erucæ* ℈ ij. *naſturtij, aq. abſinth.* an. ℈. j. *ceterach*, M. ij. *linguæ ceruinæ* M. ß. *croci* ʒ. j. *cinamom.* ℈. j. Affundatur vini q. ſ. Nonnulli & cortices radicis iuglantis cum naſturtio copioſiore coctas commendant. Recenſet Vvierus & alij quadam medicamenta, quæ iis in locis, vbi Scorbutus familiaris eſt, vulgò vſurpari ſolent. Hoc remedio infinitos curatos ſcribit: ℞. *Abſinth. vulgaris, granor. iuniper contuſor.* an. M. j. *lactis caprini menſur.* j. vel ℔. iv. Coq. ad tertiæ vel quartæ partis conſumtionem, poſt colentur cum forti expreſſione. *Colaturæ add. croci* ℈. ß. vel ℈. j & ſemel, atque iterum rurſum ebulliant, & denuo colentur. De cuius huius hauſtus tepidus ter de die propinetur manè, hora 3. pomeridiana, & cubitum ituro. Alij hoc vſurpant: ℞. *Becabung. naſturt. aq.* an. M. iij. Contuſis adde *cumin. erucæ. radic. iridis cæleſtis* an ℥ ß. *zingiber* ℈ ij *piper. long.* ℈. j. Poſtea affunde *menſur. dimid. vini rubr.* & colentur. De quo mane detur hauſtus, ægérque in lecto tectus ſedet, idque continuetur 9. diebus. Idem Vvierus in Friſia Orientali hunc potum ingratum, & abominabilem in vſu eſſe dicit: ℞ *Vini Rhen. menſur.* vj. *deinde* ℞. *rad. raphani agr.* ℥. iij Quæ contundantur, & contuſis affundatur *pars vini, & hora 1.* macerentur, poſtea colentur, *& Colatura cum vino reliquo miſceatur. In huius vini parte aliqua diſſolue ſtercoris taurini, & anſerini (pro quibus malim ouillum ſubſtituere, quod in ſero lactis diſſolutio, & colato febres iis in locis, proculdubio ſcorbuticas, à quibuſdam curari audio) ana partem, qua tres nuces iuglandes æquet: diſſolutum coletur cum forti expreſſione, & Colatura cum reliquo vino miſceatur, in quo ſuſpendatur in nodulo hor. 24. pulueris nucis moſchat. & garyophyll.* an. ℈. ij. Hunc potum, quoties ſitis, ægro exhibent, & nullum alium potum præbent. Vbi febris & calor coniunctus eſt, lac ebutyratum, vt appellant, in quo cochlearia & becabunga cocta ſint, vel cum ſucco earum, exhibeatur.

Syrupi.

Syrupus ſceletyrbicus Foreſti hic eſt. *Recipe ſucci cochl. becabungæ* an. ℔. iij. *ſacchar. optimi* ℔. ij. *Coq. ſimul, & ſ.* a. F. Syrupus. Syrupus cochleariæ compoſitus, Vratis lauiæ vſitatus, & olim à Reipub. illius Medico ordinario, D. Gaſparo Packiſchio præſcriptus. ℞. *herb. cochlear. naſturt. aq. agrimoniæ Sij aquat. aſpleni, hemionitid. ſaluiæ. capill. ♀ chamædryos, praſſij, fumariæ, veronicæ, pentaphylli, fol. ebuli*, an. M. j. *ſem. aniſi, fœniculi, naſturtij, apij, petroſelini, pulpæ ſem. bruſci, aſparagi*, an. ℈. j. *melon.* ℈. ij. *rad. filicis tenerioris, aſparagi, pimpinellæ, borraginis bugloſſ. polypod. tuſſilaginis, glycyrrh. taraxaci, cortic. radic. cappar.* an. ℈. j. ß. *flor. hepaticæ, borrag.* an. M. ß. Horũ omnium *ſ. a. decoctio in ſ. q. Aq. naſturt. aquat. ad remanentiam* ℥. xl. Stent in decoctione vſque ad infrigidationem. Colentur cum forti expreſſione. *Colatura* adde *ſacch. rubr. opt.* ℔. iij. Bulliant leniſſimo igne ad ſpiſſitudinem Syrupi. Clarificentur & aromatizentur cum ſubſcripto nodulo, qui ℞. *pulu. rhabarb.* ℈. iij *cinamom.* ℈. j. *garyophyll. macis* an. ʒ. ij.

Aquæ deſtillatæ.

Quibus decocta non arrident, iis aqua deſtillata cochleariæ, naſturtij aquat. vel aquæ compoſitæ Scorbuticæ exhibeantur. Et ſemper danda eſt ope-

ra, vt ad talia medicamenta æger ſudet. Aqua ſcorbutica à Quercetano, *cap. 7. Pharmacop.* deſcripta hæc eſt. ℞. *Cort. Capparum, fraxini, tamariſci, rad. polypody querni* an. ℥. ij. *herb. cochleariæ, naſturtij aquatici, ſummitatum meliſſæ, eupatorij meſuæ, ceterach, chamædr. chamæpit.* an. M. ij. *ſem. fœniculi, aniſi, carduibened.* an. ℈. j. ß. *flor. geniſtæ, centaurij minoris, hyperici, ſambuci, epithymi* an. P. ij. Omnia macerentur per tres dies in *aq. fumariæ, ſeri lactis* an. ℔. iij. *vini albi generoſi* ℔. iv. *oxymelitis ſcillitici* ℔. j. Deinde colentur & exprimãtur: expreſſioni adde *trochiſcorum de capparibus, dialaccæ* an. ℈. vj. Poſtea deſtillentur per cineres ad ſiccitatem. Doſis Vnc. ij. mane tribus horis ante cibum, continuando per aliquot dies ſecundum morbi magnitudinem. Aqua ſcorbutica Tobiæ Dorncreilij hæc eſt. ℞. *Rad. raphani ſylueſtris acerrimi* ℔. iv. *polypod. querni mundi* ℥. j. ß. *cort. rad. cappar.* ℥. ß. *ſem. fœniculi* ℥. j. *cardamomi* ℥. ij. *croci Orientalis* ℈. j Radices raphani incidantur in orbiculos tenuiſſimos; reliqua verò puluerizentur ſubtiliſſimè, & ſimul infundantur in *vini Rhenani albi* ℔. xvj. & ſtent in infuſione in loco calido per octiduum, vaſe quotidie ſemel atque iterum agitato. Deinde adde *aquæ cochleariæ, becabungæ, naſturtij aquatici* an. ℔. j. ß. *chamædryos veræ, fumariæ cõpoſit.* an. ℔. j. *ſeri lactis caprini* ℔. j. ß. Miſce & deſtillentur in balneo Mariæ igne lentiſſimo. Noſtræ aquæ ſcorbuticæ hæc eſt deſcriptio. ℞. *Cortic. tamariſci, fraxini, rad. cappar. rad. polypod. q. aperient.* an. ℥. j. *gentianæ* ℈. vj. *heleny, ari, cortic. citri* an. ℥. ß. *chamædryos, chamæpityos, carduibenedicti* an. M. j. *trochiſc. de abſinthio, de capparibus* an. ℥. j. *ſem. erucæ* ℥. ß. Contundantur. Contuſis adde *Rad. raphan. ſylueſtr. acerr.* ℔. j. ß. *naſturtij aquat. cochlear. becabung. fumar.* an. ℔. iij. Et cum prioribus contundendo miſceantur, & ſ. a. digerantur, & affuſa *vini Rhenan. aq. cuſcut. carduibened.* an. *ſ. q.* Deſtillentur. Aqua antiſcorbutica Dn. D. Michaëlis Doringij Phyſici Vratiſlauienſis. ℞. *Herb. cochleariæ, naſturtij aq. becabungæ, nummulariæ, chelidonij minor.* (vel in defectu rad. eius) *barbareæ ſiue accipitr.* an. M. j. *flor. cordial.* an. ℈. ij *calend.* ℥. ß. *rad. gentianæ* ℥. j. ß. *calami arom.* ℈. vj. *helenæ, ari* an. ℥. ß. *cortic. citri ſiccor. aurant ſicc.* an. ℈ iij. *trochiſc. de eupator.* ℈. vj. *ſem. cuſcut.* ℥. ß. *cochleariæ, naſturtij aq. aniſi, fœniculi* an. ℈. ij. Infundãtur per triduum in *aq. fumariæ, cuſcutæ, carduibened.* an. ℔. iij. *vini albi generoſi* ℔. ij. *aq. noſtræ meliſſæ comp.* ℔. ß. F. ſ. a. in vaſis vitreis per B. M. deſtillatio, ſuſpendendo in alembico nodulum *ſpecier. diambr* ℈. ij. Aqua meliſſæ compoſita, qua potiſſimum apud fœminas, ad cor & vterum roborandum, flatus diſpellendos, & id genus affectus vtitur, hæc eſt. ℞. *Herbæ meliſſæ veræ* M. vj. *carduibened. flor. calendulæ* an. M. j. ß *cortic. citri ſiccor.* ℈. vj. *cinamom. acutiſſ.* ℥. ß. *rad. angelicæ, calam. aromat. pimpinellæ* an. ℈. ij. *croci integri* ℈. j. Infundantur in *vini Vngarici opt.* quart. iij. *vini deſtillati rectificati* ℥. iij. Stent in infuſione per dies quatuor, quotidie agitando. Poſtea deſtillentur per B. M. in vaſe vitreo. Alia eiuſdem. ℞. *Herbæ cochleariæ, becabungæ, naſturtij aq. fumariæ, verbenæ, chamædr.* an. M. j. *flor. geniſtæ, hyperic. borrag. bugloſſ.* an. M. ß. *rad. helenij, chelidonij maior.* (de quo ſo verè affirmare poſſe teſtatur, ſe eius ſolius ſucco expreſſo cum vino vel cereuiſia exhibito apud pauperes ſemel atque iterum lienem tumentem ac dolentem perſanaſſe) an. ℈. vj. *cortic. citri* ℥. ß. *trochiſc. de rhabarb.* ℈. v. *ſem. cuſcutæ* ℥. j. *aniſi, fœniculi* an. ℥. ß. *galangæ* ℈. vj. Infundantur per triduum in *aq. fumar. cuſcutæ, carduibened. vini albi generoſi, maluatici* an. ℔. j. ß. F. ſ. a. in vaſis vitreis deſtillatio, ſuſpendendo in alembico nodulum ex ſpecierum diambræ ℈. ij. Vel ℞. *Succi ſedi med.* ℔. j. ß. *cochlear.* ℔. j. *Vermicularis ſeu ſedi minor.* ℥. iij. *anagallid. aquat. ſeu becabung. naſturtij aquat.* an. ℔. ß. *nummulariæ* ℥. iij. Succi hi optimè depurentur per digeſtionem in balneo roris, deinde digerantur cum *rad. acor. vulg.* ℥. iv. benè inciſ. per duos dies naturales, poſtea exprimantur. Colentur optimè. Adde ſacchari parum vel q. ſ. Deſtillentur in balneo vaporoſo, vaſis bene occluſis, ad conſiſtentiam mellis. Aqua per ſe ſeruetur, ſeorſim etiam extractum. Ex capite mortuo ſeu herbis reſiduis ſal arte extractus & ipſe ſeruetur. Vel ℞. *Rad. ſcorzoneræ, ſarſæ parillæ* an. ℥. ij. *cort. tamariſci, fraxini* an. ℥. j. ß. *cochlear. recentis, naſturtij aquat. becabungæ, nummulariæ, agerati, chamædritos, chamæpityos, ceterach, meliſſæ* an. M. ij *ſem. cardui Mar. aquileg. carduib.* an. ℥. ß. *fœnic.* ℥. ij. *flor. geniſtæ, hyperici, ſambuci, centaur. minor.* an. M. j. Infundantur in *ſeri lactis, aq. fumariæ vel naſturtij aquat. vini albi* an. ℔. iv. Deſtillentur per cineres. Liquoris mane ℥. ij. exhibeantur. Vel ℞. *Cochlear. naſturt. aquat. becabung.* an. M. iv. *nummulariæ, abſinth. fumariæ ſcordij, perſicariæ, meliſſ. chamædryos chamæpit* M. j. *ſarſæ parillæ, ligni guaiaci* an. ℥. iij. *aq. naſturtij aquat. agrimon. vini albi* an. *quantum ſatis.* Deſtillentur. Vel ℞. *naſturt. aquat. cochlear.* an. M. iij. *abſinth ſedi minoris* an. M. ij. *rad. raphani agreſt. in orbiculos conciſ* ℔. iv. *ſcorzoneræ* ℥. j. *cort rad. cappar. tamariſci* an. ℈ iij. *ſem. fœniculi* ℈. vj. *granor. paradiſ. cardamomi, croci* an. ℈. j. Affunde *Rhenani vini* ℔. xvj. *aq. cochl. fumar.* an. ℔ j. *ſeri caprini* ℔. ij. Stent in balneo tepido per diem, poſtea deſtillentur. Detur deſtillatum continuis diebus ad ℥. iij. Vel ℞. *Cochlear. becabung. naſturt. aquat. perſicar. nummular.* an. M j. *chamædryos, chamæpit. ſcordij* an. M ß. *rad. helenij, filicis, ireos, aſari, ſcorzoneræ, ſarſæ parillæ* an. ℥. j. *cort. tamariſci, cappar. fraxini* an. ℈. ij. *flor. ſambuci. borrag.* an. M. ſ. *gran. iuniperi contuſor.* ℥. iij. *cort. citri, cinam.* an. ℈. iij. *croci ſpicæ Indicæ* an. ℈. ij. *ſem. erucæ, vrticæ. fœnic.* an. ℈. j. ß. Aff. *aq. bugloſſ. meliſſæ, naſturt. aq.* an. part. iij. *ſucci limonum, aceti tunic. ſambuci* an. part. j. Digerantur diebus aliquot in vaſe clauſo. Poſtea exprimatur ſuccus; Expreſſus in B. ad ſapæ conſiſtentiam deſtilletur. Remanentiæ affundatur aqua deſtillata, *oxymel. ſcillit.* ℔. j. *vini* ℔. iij Diebus aliquot digerantur, iterumque deſtillentur.

Spiritus.

Efficacior eſt ſpiritus harum plantarum, id eſt, liquor ex viridi planta exſtillans, per crebram deſtillationem ab humore aqueo maxima ex parte ſeparatus, qui totam ferè vim, quæ in magna mole eſt plantæ, huic affectui conueniens, complectitur. Poteſt enim ex cochlearia, naſturtio, centaur. minor. aliiſque plantis æquè ardens ſpiritus ac ex vino elici, quod qui non expertus eſt, vix credit. Totum autem artificium in fermentatione & digeſtione conſiſtit. Spiritus.

Extracta liquida, ſeu eſſentia.

Commendat Ronſſeus *abſinthij, cochleariæ, fumariæ, chamædr. tincturam*, aut eſſentiam, eamque in morbis melancholicis, & qui iam radices multos annos fixerant, plurimum potuiſſe, ſe compertum habere ſcribit; & Nobilem quendam, qui multos annos flatibus hypochondriacis laboraſſet, ac vere, & autumno varijs, multiſque pharmacis ſe maceraſſet, tandem ſola fumariæ, & chamædryos quinta eſſentia, vt appellat, minimo negotio reſti- Extracta liquida & eſſentiæ.

ti tum fuiſſe, & hoc ceu domeſtico, ac familiari me- A dicamento ad annos plus minus 12. ad morbi præcautionem felici ſucceſſu vſum fuiſſe, refert.

Paratur autem hæc tinctura, vt & *lib. 5. Inſtit. part. 3. ſ. 3. cap. 9.* docuimus, ſi ſpiritu vini optimo herbæ macerentur, donec tincturam, ſeu viriditatem herbarum imbibat, deinde reiectis iis herbis, nouiſque additis infuſio repetatur, idque ter, vel quater, donec ſpiritus vini tinctura, & eſſentia plantarum ſaturatus ſit; cuius tincturæ ægro manè partuum cochleare propinetur. His tincturis cognati ſunt liquores, quos nonnulli eſſentias nominant. Ex plantis conuenientibus, cochlearia, fumaria & ſimilibus exprimitur ſuccus, qui in Baln. digeritur, B donec ſedimentum craſſum ſubſideat, & reliquus ſuccus clareſcere & rubeſcere incipiat. Tum quod clarum eſt per inclinationem à fecibus ſeparatur, atque iterum digeritur, donec feces nullæ amplius ſubſideant. Vt diutius aſſeruari poſſit hic liquor, eius libræ vni ſacch. Vnc. iij. addi, & Baln. calore ad ſyrupi liquidi conſiſtentiam coqui poſſunt.

Mixtura.

Poteſt & ad hoc malum debellandum mixtura talis parari. ℞. *Spir. tartari compoſ.* quem vulg. miſturam ſimp. nominant, ℥. ij. *extr. gran. iuniperi* ℈. ij. *pimpinell. calam. arom.* an. Drach. ß. *croci* ʒ. ß. *eſſentiæ, ſpiritus*, vel in defectu, *ſucci vel ſyrupi cochleariæ, naſturtij aquat.* an. C Drach. ij. *ſyrupi cinamomi.* ℥. ß. *fumariæ, acetoſ. citri* an. ℥. j. Miſceantur omnia exactè, digerantur, colentur, Doſis à Drach. j. ad Drach. iij.

Electuaria.

Vel ℞. *Conſeru. cochleariæ* ℈. ij. *chamædr. acetoſæ, cichorij, rad. condit. helenij* an. ℥. ß. Cum *ſyr. acetoſ. citri, & endiuiæ, vel byzant.* F. Electuarium. Vel ℞. *Conſeru. fumar. cochlear.* an. ℥. j. *abſinth. borrag. rad. condit. pimpinellæ, cichorij* an. ℥. ß. *ſpec. diarrhod. abbat. diapliris* an. Drach. ß. Cum ſyrup. acetoſit. citri F. Electuarium. Vel ℞. *Conſ. cochleariæ* ℥. iij. *fumariæ flor. geniſtæ, borragin. meliſſ.* an. ℥. j. ß. *cortic. citri condit. nucis Indicæ. condit.* an. Vnc. j. *extr. gran. iuniperi* D Drach. ij *confect. alcherm.* Drach. j. Cum *ſyr. cochlear. vel ſceletyrb.* F. Electuar.

Pulueres.

In corporibus frigidioribus hic puluis vſurpari poteſt. ℞. *Cubebar. macis, granor. paradiſi.* an. ℈. ß. *ſem. erucæ*, ℈. iv. *croci* ℈. ij. F. puluis. Doſis ℈. j. cum *lact. caprini* ℥. iv. mane & veſperi. Laudatur & hic puluis. ℞. *Cinamomi optimi nuc. moſch. ſem. naſturt.* an. ℈. ij. *croci* ʒ. ij. F. puluis. Doſis Drach. j. cum *aq. cochlear. vel fum.* dulcoratis *ſyr. fumar. vel cochlear.*

Non ſine fructu etiam in ſcorbuto exhibetur puluis ille D. Birckmanni, quem, eiuſque vires Quercetan. *pharmacop. dogm. reſt. lib. 1. cap. 20.* E deſcripſit, qui, ſi libet, additione ſalis naſturt. cochleariæ, ſem. erucæ, croco & aliis huic morbo accõmodatior reddi poteſt. Paratur autem hoc modo. ℞. *Rad. ari præparat.* vt Quercetanus ibi docet ℥. ij. *acori vulg.* (forſan acori veri, vulgò calami aromatici dicti) *pimpin.* an. ℥. j. *oculor. cancri præp.* ℥. ß. *cinamom.* ℈. iij. *ſalis abſinthij, iuniperi* an. ℈. j. *ſacch. roſ. q. ſ.* F. puluis. Vel ℞. *Rad. ari præpar.* ℈. ij. *pimpinellæ, calami arom. ligni rhodij* an. ℈. ß. *nummular. flor. geniſtæ, ſem. naſturt. erucæ, fœnic. carui* an. ʒ. ij. *caryophyll. cubeb. zingib.* an. Scrup. j. *cinam.* ʒ. ij. *ſalis fraxini, tamariſci, abſinthij* an. Scrup. ß. Rotulæ diarhod. vel diapliris ad pondus omnium. F. puluis.

A *Rotulæ & morſuli.*

Rotulæ & morſuli

Poſſunt ex pulueribus rotulæ & morſuli formari, additis ſpeciebus diapliris, diarhod. diatrionſantal. confect. de hyacintho, cordial. temper. trochiſc. de capparibus. Poſtquam aliquoties hæc medicamenta vſurpata fuerint, vtile eſt, ſi morbus non cedat, purgationes ſuprà præſcriptas repetere, præcipuè ſi aluus officium non facit, & deinde iterum ad horum medicamentorum vſum redire, quæ tum inſenſibiliter, tum ſenſibiliter per vrinas, & ſudores vitioſorum humorum reliquias euacuare, & diſcutere valent; qua in re quò natura vergat, videndum, eiuſque conatui à Medico ſuccurrendum, vt mox dicetur.

Acidulæ

B Non etiam incommodus eſt vſus acidularum, cum & illarum potus materiam ſcorbuticam euacuare, & abſumere poſſit, præcipuè ferratarum, cum aliàs chalybs in obſtructionibus lienis ſummum ſit remedium; de qua re videatur Epiſtola Roſlei, quam de quæſtione, An acidulæ ſcorbuto conueniant, ſcripſit. Si verò fontium aciduloium copia non detur, chalybs præparatus, & crocus martis aperiens illorum loco vſurpari poſſunt. Vim enim & obſtructiones viſcerum, præcipuè lienis aperiendi, & aluum mouendi in chalybe eſſe, non ſolum recentiores, Fallopius, Crato, Platerus, Guilielmus Fabricius, & alij deprehenderunt, ſed & iam olim Dioſcorides, *lib. 5. cap. 50.* vim aluum mouendi ſquamæ ſtomomatis ineſſe annotauit. C

Chalybs præparatus.

Vrinæ cientia

Vt reliquiæ è corpore exterminentur, videndum, quò natura vergat. Quæ circa primas vias & lienem eſt materia, ſæpe ſatis commodè per vrinas, quæ craſſæ & nigræ tum redduntur, euacuatur. Itaque ſi materiam ad vias vrinæ vergere videmus, idoneis medicamentis ea adiuuanda; quem in vſum pleráque medicamenta contra ſcorbutum pugnantia vtilia ſunt, & inter ea fumaria. Et omnino diuretica, præcipuè ex ſcorbuticis illis, habent magnam vim hunc morbum curandi. Vnde Hippocrates, *de internis affect.* lienoſis diuretica dare præcipit. Et Galenus, *1. ad Glauc. cap. 11.* in omni quartana iubet vti diureticis, & *2. ad Glauc. 11.* lienem per vrinas purgat, & *7. de ſimp. med. fac.* cappares lienem per vrinas purgare ſcribit. De via vt ſoliciti & D anxij ſimus, opus non eſt. Eſt ea ſatis manifeſta & compendioſa per arterias. Habet enim lien illas copioſas, per quas breuia via ad vias vrinarias ſuperflua è liene euacuari poſſunt. Velletius, *ad Hollerium lib. 1. cap. 40.* recitat hiſtoriam religioſi cuiuſdam, cui ter, aut quater in anno intumeſcebat lien, cum dolore eius lateris totiuſque abdominis tumore incipiente. Hic tandem nigris erumpentibus vrinis, atramento ſimilibus per quinque aut ſeptem dies continuantibus, priſtinam recipere ſolitus eſt incolumitatem. Præter alia autem hic etiam vtilia ſunt, ſem. quatuor frigida maiora, eruca, rad. valerianæ, cortic. radic. cappar. & tamariſci, leuiſtic. baccæ iuniperi.

Sudor & balnea

E Quæ verò in ambitu corporis hærent reliquiæ, eæ cùm ſenſibiliter, tum inſenſibiliter diſcutiendæ ſunt. Ad eas ſenſibiliter diſcutiendas balneum & Laconicum inſtitui poteſt; in aqua autem balnei coquantur folia & radices maluæ, brancæ vrſinæ, becabungæ, naſturt. aquat. artemiſia, flores meliloti, chamæmeli, betonica, abſinth. grana iuniperi, ſemen lini, baccæ lauri; ægérque in balneum, vel laconicum deſcenſurus ſumat decoctũ, vel ſuccum vel aq. acetoſæ, becabungæ, naſturt. cochleariæ, fumariæ cum vino, cui ſalis abſinthij, vel carduibenedict. ʒ. j. addere commodum eſt: vel ſumat rob. ſambuci Drach. iij. ſalis abſinthij vel carduiben. Scrup. j. cum aqua fumariæ, cochleariæ, naſturtij, cardui-

ben. pimpinellæ; vel pulueris pimpinell. Drach. j. cum aq. fumariæ, vel etiam aliquid theriacæ, aut Mithridatij. Poſtea decocto herbarum modò enumeratarum totum corpus abluatur, ac herbis ipſis coctis fricetur. Eadem etiam extra balneum, vt æger in lecto ſudet, exhiberi poſſunt, atque eum in finem vſurpari etiam decoctum guaiac. ſarſæ pariliæ, chinæ, ♁ diaphoret bezoarticum minerale.

Salomon Albertus ad ſudorem ciendum hoc pharmacum exhibet. ♃. *Gentianæ* ʒ. j. *rad. aſari* ℈. ß. *cinamom.* ʒ. j. *piperis, zingiber.* an. ʒ. ß. *myrrhæ* ʒ. j. *croci* g̃. iij. Cuius pars vna detur in balneum ſe demittenti, altera è balneo exeunti cum ℥. iij. huius potiunculæ. ♃. *Acetoſell. becabung. fumariæ, naſturt. aq.* an. M. ß. Contuſa in mortario marmoreo macerentur *in vini albi* ℔. j. Exprimatur ſuccus. ♃. *Gentianæ* ℈. ij. *calami aromat. piperis zingib.* an. ℈. j. ß. *myrrh. rubræ* ℈. ß. *croci* g̃. j. Detur ℈. j. ingredienti balneum & tantundem egredienti cum liquoris ſequentis ℥. iij. ♃. *Becabung. ſiſymbrij cardamines, fumariæ acetoſæ* an. M. j. Contundantur in mortario lapideo, & cum vini Rhenani ℔. j. exprimatur ſuccus. Ad ſudorem etiam mixtura ſimpl. exiberi poteſt, vel aq. theriacalis. Vel vice Laconici aut balnei in lecto æger ſtragulis opertus ſudet, iiſdem vel hac potione aſſumta: ♃. *Naſturt. aq. becabung. cochlear.* an. M. j. Contundantur in mortario marmareo, & ſuccus exprimatur, Adde *piperis longi, Zingiber. ſem. erucæ, ſinapis* an. ℈. ß. Affundatur *vini ſextarius, vel paulò plus. Succi* expreſſi calefacti exhibeantur ℥nc. v. mane per dies aliquot. Et plerumque plus ſudationibus, quam purgationibus, ac venæ ſectione perficitur. Si venter, & crura intumuerunt, tale decoctum ad ſudandum parari poteſt. ♃. *Abſinth. rutæ, matricariæ, chelidonij min. leuiſtici cum toto* an. M. ij. *flor. chamæmel.* M. j. *ſem. erucæ* M. j. ß. *ſulphuris* ℥. j. Coq. in ſ. q. vini, quo lapides igniti perfundantur, vel fumus membris tumidis excipiatur. Aut ſi æger ob debilitatem balneum tolerare non poſſit, paretur hoc decoctum, quo linteamina imbuantur, iiſque calidis corpus ſæpius abſtergatur. ♃. *Ligni guaiaci, cort. berber. ſambuci. ſem. erucæ an.* ℔. ß. *matricariæ* ℔. ij. *nitri, aluminis* an. ℥. iij. *vini q. ſ.*

Tandem cum à colluuie prauorum humorum eorumque vaporibus viſcera, in primis lien, epar, ventriculus, & vt cor, pulmones, cerebrum labefactari, iiſque praua diſpoſitio imprimi ſoleat, neceſſarium eſt, vt contra has iniurias viſcera roborentur, & licet prauitas humorum deuicta ſit, humoréſque praui è corpore exturbati, membris, quæ labefactata & à naturali conſtitutione deiecta ſunt, ſuccuratur iis remediis, quæ labem impreſſam eluere, ſpiritus inſtaurare, viſcerumque tonum reſtituere valent.

Roborantia. In hoc vero negotio expediendo obſeruandum, quæ pars præcipuè in conſenſum trahatur, quamque in primis humores vitioſi occuparint; ideoque ex antiſcorbuticis medicamentis ea eligenda, vel iis admiſcenda, quæ viſcera, & coctioni publicæ

Ventriculus. dicatas partes roborare valent. Itaque ne nauſea aliqua à medicamentorum vſu concilietur, & ventriculus à vitioſis humoribus, quos in eum Lien, & vicinæ partes eructant, & flatibus, ac vaporibus, qui ex aluo, & vicinis locis in eum aſcendunt, flacceſcat, & in ſuo officio deficiat, roborandus *abſinthio*, cuius vel ſummitates in potu macerandæ, vel conſerua exhibenda, *conſerua roſar. ſ. vel vitriol. myrobal. chebulis condit. Zingiber. & cortic. citri conditis nuce Indica condita, ſyr. de cinamomo, rob. iuniperi, ſpec. aromat roſat. diambræ, elixir. proprietat.* Neque externa negligenda, cerotum ſtomachale, ol. menthæ, maſtiches, macis, garyophyll. abſinthij, balſamum Indicum, ſacculi ſtomachales & ſimilia.

Epar. Ad epar roborandum vſurpari poſſunt, *agrimonia, ageratum, chamædrys, epatica, ſpica nardi, abſinthium, ſpec. diapliris, electuar. de vino Hollerij, diapaſſu. atum eiuſdem, Aqua epatica & ex epate vituli deſtillata*, & vbi aliquis calor coniungitur, *cichoreum, ſpec. dia hod. diatrion. ſantal.*

Extra etiam fomenta, linimenta, emplaſtra applicentur, quæ epar roborant, eiuſque tonum conſeruant.

Lienem. Ad lienem *ceterach, lingua ceruina, chamæpitys, cortic. cappar. tamariſci, ſyr. de pomis, de tamariſc, de eupatori. crocus & tinctura ♂, extractum ſplenetic. Quercetan. Aq. ſplenetic. compoſ. aqua ſplenetica Tabernamontani, trochiſci de cappar. electuar. diacappar. Rondeletij, oxymel. ſplenetic. eiuſdem, el. de chalybe.* Extra etiam conuenientia medicamenta vſurpentur. Ad cor roborandum confectio alkermes,

Cor. *conſerua borraginis, bugloſſ. fl. tunicis, meliſſæ, cortic. citri, condit. fl. citri condit. nux Indic. condita, ſyr. de cortic. citri, tunicis, de cinamomo. ſpec. cordial. temper. confect. de hyacintho. el. de gemm. diamarg.* quibus omnibus admiſceatur cochlearia. Foris; *ol. citri, cortic. aurant. benzoës, macis, garyophyll. cinamom. balſamum Indic. & idonea vnguenta, linimenta, ac ſacculi.* Ad pulmones,

Pulmones. *Hyſſopus, capill.* ♀, *radic. heleni, conſerua roſ. veronicæ, flor. iridis, radic. condit. helenii ſpec. diaireos, rob. iuniperi, aqua & extract. pectoralia.*

Ex ♃. ad Epar, & Lienem paretur hoc electuarium. ♃. *Conſerua cochleariæ* ℥. j. ß. *chamædryos, ſcordij, cichorii* an. ʒ. j. *rad. condit. heleni* ℥. ß. *ſpec. diarrhod. abb. diapliris* an. Drach. ß. Cum ſyrup. acetoſell. F. Electuarium. Vel hæ rotulæ parentur: ♃. *Spec. diarrhod. abbat.* ʒ. iv. *diat. ion. ſantal. trochiſcor. de cappar.* an. ʒ. j. *ſacchari in aq. naſturt. & agrimon. diſſolut.* ℥. ij. F. Rotulæ. Lien fomentetur decocto *flor. geniſtæ, tamariſc. rutæ, vrticæ, naſturt. aq. & ſimilium.* Poſtea inungatur tali, vel ſimili vnguento. ♃. *Ol. de cappar. rutac. amygdal. amarar. ſambucin.* an. ℥. ß. *ſucci bryoniæ, filicis, Nicotianæ veræ* an. ℈. vj. Coq. ad ſucco*rum* conſumtion. add. *pulu. ſubtilis radic. aſari, cyclamin. cort. rad. cappar. ſem. agni caſti* an. ʒ. ij. *ceræ q. ſ.* F. Linimentum.

Vel paretur cataplaſma ex radice bryoniæ cocta in vino ad mollitiem, contuſa, & cum farina lupinorum & hordei, ac oleo de cappar. in formam cataplaſmatis mixta. Etſi tumor, ac durities aliqua lienis adſit, debito modo curetur.

CAPVT VII.

De Curatione ſpeciali aliquot affectuum, qui Scorbuto coniunguntur.

Etſi verò plerumque ſi legitima, & modò iam præſcripto curatio inſtituatur, ſymptomata, ac morbi, qui ſcorbutum comitantur, euaneſcere ſoleant ſponte, idque maxime in ſcorbuto nondum inueterato accidat: ſi tamen malum radices iam egerit, & humores vitioſi partem aliquam altius obſederint, peculiaribus interdum ad aliquos morbos, ac ſymptomata profliganda remediis opus eſt. Ideóque aliquid de quorundam affectuum, qui cum ſcorbuto coniungi ſolent, curatione addemus.

Regula generalis curandi affectus ſcorbuticos. Et quidem generalis lex curandi hoſce morbos eſt, vt adhibeantur medicamenta, quæ alias morbi iſti vel ſymptomata, quando vigent, poſtulant: his verò admiſceantur, quæ peculiari vi huic morbo

aduerſatur. Nullus enim morbus, qui cum ſcorbuto coniungitur, integrè curatur, niſi ſimul ſcorbutus curetur, & medicamenta ſcorbutica admiſceantur, teſtaturque experientia, medicos ſæpe in tertianis, quartanis, hydrope, ictero & aliis morbis, qui latentem ſcorbutum coniunctum habent, curandis fruſtra laborare iis ſolum medicamentis, quibus aliàs ij morbi tolli ſolent, niſi ſimul antiſcorbutica exhibeantur. Hæc autem cum capite præcedente propoſuerimus, illa paſſim è practicarum libris pateant, & plura ſint, quam vt hic recenſeri vel poſſint vel debeant, paucis hæc tractabimus. A

De Curanda difficili reſpiratione & pectoris anguſtia.

Difficilis reſpirationis & pectoris anguſtiæ curatio.

Difficilem primò reſpirationem, & anguſtiam illam quod attinet, non tollitur illa ſolum thoracicis, ſed adhibenda ſunt, quæ ſcorbuto in primis reſiſtūt, & in primis cochlearia. Et cum plerumque febres, ac obſtructiones cum ea coniungantur, adhibenda, quæ febrilem calorem temperant; de quibus poſtea aperientia item, capillus ♀, cuſcuta, ceterach, carduus benedict. fumaria, betonica. Eugalenus ſpecies pleris archontic. commendat. Vtilis etiam eſt confectio alchermes, crocus & alia cordialia. B

De gingiuarum corruptione, dentium & oris vitiis.

Gingiuarum, dentium & oris vitiorum.

Gingiuarum laxitas, putredo & fœtor, quod vitium Plinius, & Strabo vno nomine Stomacacen nominant, curatur medicamentis abſtergentibus, putredinem inhibentibus, partim adſtringentibus, & ſiccantibus, qualia ſunt *aquilegia*, quæ commune nomen cum hoc malo, quod Germanis *Ageley* dicitur, habet, *ſaluia*, *roſmarinus*, *hyſſopus*, *biſtorta*, *balauſtiæ*, ***nux moſcata***, *roſæ rubræ*, *equiſetum*, ***fol. quercus***, *cortic. granator. cortic. prunor. ſylueſt. oxyacantæ*, *berber. ſumach. rad. ariſtoloch. biſtortæ*, *myrrha*, *alumen*, *vitriolum*, *mel roſatum*, *diamorum*, *mel & oximel. ſcilliticum*, & qui efficaciſſimus hic eſt, *Spiritus vitrioli*: quibus & ex iis aliqua addenda, quæ contra ſcorbutum peculiarem vim habent, vt *cochlear. naſturt. aquat. numularia.* C

Collutiones oris.

Poſſunt ergò tales plantæ in vino auſtero, vel aqua coqui, & decocto mel roſatum, & alumen addi, eoque gingiuæ frequenter ablui. Vt ℞. *Tormentillæ*, *biſtortæ cum radicib.* an. M. j. *malicorij* ℥. j. *ſumach.* ℥. ß. Coq. *in aq.* ℔. ij. *ad* ℔. j. *remanentiam.* Colaturæ *add. aluminis* ℈. ij. *mellis optim.* ℥. ij. Miſce. Vel ℞. *Cortic. radic prunor. ſylueſtr. fol. & cortic. berber.* an. ℥. j. *fol. rubi* M. j *rad. pyrethr. ariſtoloch. rot. filicis*, *pentaphyll.* an. ℥. ß. *thuris* ℈. j. Coq. *in vino*, & *Aqua*: *decocto add. mel. roſ. & diamori* an. ℥. j. Eoque ſæpius os colluatur. Commendatur etiam hæc, vt vſu probata, oris collutio: ℞. *Fol. naſturt. aq. menthæ*, *ſatureiæ*, *roſ. rubr. immatur.* an. M. ß. *ſem. aquileg.* ℈. ij. *balauſt.* ℈. ß. Coq. *in aqua ferrata.* Colatur. ℞. ℥. viij. *adde alumin.* ʒ. ij *mell. roſ. col.* ℥ ß. F. Collutio oris. Vel ℞. *Cochleariæ*, *ſiſymb. cardamin. naſturt. aq. roſar. rubr.* an. M. j. Coq. *in aqua ferrata.* Colat. ℞. ℥. x. *add. mell. crudi* ʒ. vj. *alumin.* ℈. j. F. oris collutio. Vel ℞. *Cortic. prunor. ſylueſtr.* ℥. j. *cochlear. naſturt. aq.* an. M. j. *roſar. rubr.* M. ß. *balauſtior.* ℈. ij. Coq. *in ſ. q. aquæ chalybeatæ*, Colaturæ *adde aliquid aluminis*, *mell. roſat. colati*, *& diamori.* Miſce. Vel ℞. *Cortic. interior. prunor. ſylueſtr. oxyacanthæ. roſarum rubr.* an. M. j. Coq. *in aq.* ℔. iij *ad* ℔. j. ß. Colatura vſurpetur pro oris collutione. Vel ℞. *Aq. plantagin. prunell.* an ℥. iv. *ſaluiæ mellis roſat. colat.* an ℥. j. *ſpiritus vitrioli* ʒ. ß. M. pro oris collutione. Vel ℞. *Saluia* M. ß. *ariſtolochia*, *pyrethri*, *aluminis* an. D E

℈. j. *camphoræ* ℈. ß Coq. *in vini* ℔. j. ß. Colentur. Vel ℞. *Salis*, *alumin.* an ℈. ij. *Aquæ* ℔. j. Coq. parum. Vel ℞. *balauſtior. ſumach. roſar. rubr.* an ℥ ß. Coq. *in aq.* ℔. iv. *ad* ℔. ij. *add. mellis roſati* ℥. ij. *alumin.* ℈. ij. Miſc. Vel ℞. *Plantaginis cum radic. fol. peruinc. aquilegiæ*, *cimarum rubri*, *ſambuci* an. M. j. *fl. roſar. rubr. balauſt.* an. Vnc. ß. Coq. *in aq. & vini rubri adſtringent.* an. ℔. j. ß. *ad dimid. part abſumptionem.* Col. *adde mell. roſ.* ℥. iij. M. A

Aquæ deſtillatæ.

Sæpe ſola cochleariæ, aut becabungæ, naſturtij vel Nicotianæ aqua ſufficere poteſt, ſi iis os colluatur. Vel ℞. *fol. ſaluiæ betonicæ*, *aquilegiæ* an. M. ij. *rutæ*, *flor. roſar. rubr.* an. M ij. *rad. biſtortæ*, *pyrethri*, *ſarſæparillæ* an. ℥. ß. *ireos Fl.* ℈. vj. *ligni Rhodij* ℥ ß *nucis moſch. cinam. myrrh. maſtiches*, *cortic. citri* an. ℈ ij. *camphoræ* ʒ ß. *vini Rhenan.* ℔. iij. *ſucci cochlear. naſturtij aq.* an. ℔. ß. B

Stent per dies 7. in infuſione in vaſe bene clauſo, quotidie agitentur, hinc deſtillentur. Vtile eſt & plantas quaſdam, vt ſaluiam, cochleariam, naſturtium, non mulariam frequenter maſticare, vel iis gingiuas fricare, vel cortices citri ſucculentos frequenter gingiuis affricare.

Linimenta.

Vel ℞. *mellis roſat. col.* ℥ j. *oxymel. ſcillit.* ℥ ß. *alumin. vſti* ℈ ß. Miſc. pro Linimento Vel ℞. *mell. roſ. col.* ℥ j. *ſyr. de roſ ſiccis* ℥. ß. *ſpir. vitriol. q. ſ. ad gratam aciditatem.* Miſc. & mellis bis de die gingiuæ illinantur. Vel ℞. *alumin. vſti* ℈. ß. *nuc moſch.* num. ij. *mell.* ℥ ß Miſc. ſuper igne. Vel ℞. *Mellis ſcillit.* ℥ j *ſpiritus vitrioli q. ſ. ad aciditatem conciliandum.* Vel ℞. *pulu. rad. biſtortæ* ℥ ß. *fol. aquileg.* ℈. j. *ſalis* ʒ. j. Cum *diamoro* redigantur in formam linimenti. Efficax eſt hoc linimentum. ℞. *fl. malua arbor fol. ſaluia min. aquileg.* an. ℈. ß. *myrrhæ*, *nucis moſchat. theriac.* an. ℈. j. *aluminis vſti* ʒ. ij. Pulueriſata ſubigantur *cum melle.* F. Linimentum. Fortius eſt hoc, & conueniens gingiuis putreſcentibus. ℞. *Mellis* ℥ ij *aceti vini* ʒ. j. *fl. æris* ℈. j *alumin.* ʒ. j. Coquantur, donec rubefiant. Deinde adde *pulu. ſaluiæ*, *nucis moſchat. C. C. præpar.* an ℈. ß. F. Linimentum. Poteſt etiam addi *pulu. ſauinæ.* Vel fricentur ſingulis diebus manè, ac veſperi gingiuæ ſale & aceto, donec ſanguis ex gingiuis profluat: aut colluatur os decocto ſedi minoris, ſeu vermicularis Vſu longo expertum eſt hoc Linimentum: ℞. *Pulu. fol. aquileg. menthæ criſpæ*, *ſaluiæ*, *nucis moſchat. myrrhæ* (quam tamen quidam omittunt) an. ℈. ij. *aluminis vſti* ℥. ß. (alij ℈. x.) *mellis virginei* ℥. iv. ß. *vel q. ſ.* Mel calefiat ad ignem & deſpumetur, deinde calenti pulueres ſenſim inſpergantur & Miſc. F. Linimentum. Alij mellis virginei loco mel roſatum, vel ſcilliticum, vel etiam oxymel ſcilliticum ſumunt, vel aliquid de melle, vel oxymelite addunt ſcillitico. Hoc linimento gingiuæ bis, vel ter quotidie illinantur, deinde abluantur vino rubro, vel ſimplici, vel in quo cochlearia, aut naſturtium infuſum fuerit, vel decocto ſummitatum rubi, vel aqua prunellæ, plantagin. roſar. quæ efficaciores erunt, ſi aliquot guttæ ſpiritus vitrioli, quot nimirum ad aliquam acetoſitatem ſufficiunt, admiſceantur, quod medicamentum valde efficax eſt in hoc genere. C D E

Alij ouum coquunt ad duritiem, per medium diſſecant, vitellumque eximunt, & loco eius puluere vitrioli replent, ouumque iterum coagmentant, & in loco ſubterraneo in vitro ſepeliunt, vel in vitro ſuſpendunt, vt vitriolum in liquorem per deliquium ſoluatur. Quo liquore ſi ſpongiola imbuatur, eaque laxæ, & cruentæ gingiuæ fricentur, magnam is ad ſanandas eas vim habet. Vel ℞. *Pulu. abrotoni*,

abrotieni, caudæ equinæ, ſaluiæ, hyſſopi, rutæ, boli armen. alumin. vſti, aquilegiæ, an. ʒ. ij. *mellis* ℥. ij. F. Linimentum. Vel ℞. *Macis, nucis moſchat.* an. ℈. ij. *myrrhæ, fol. aquileg. ſaluiæ, rutæ* an. ʒ. ß. *alumin. vſti* ℈. ij. ß. Miſceantur cum ſ. q. mellis feruentis, miſta & refrigerata vſui ſeruentur. Vngantur hoc linimento bis de die gingiuæ, & poſtea aqua prunellæ vel plantagin. abluantur. Vel ℞. *Theriac.* ℥. ß. *mellis crudi* ℥. j. *oxymelit. ſimpl.* ℈. ij. *aluminis vſti* ℈. ß. Coquantur, & miſceantur.

Pulueres & dentifricia.

℞. *Salis torrefact. alumin. vſti. teſtar. cochlear. crematar. cineris ſarmentor. vitis, roſar. rubr. radic. biſtortæ, fol. aquileg. ſaluiæ* an. q. ſ. F. Puluis, quo dentes fricentur. Vel ℞. *Alumin. vſti* ℈. ij. *ſalis torrefact.* ℈. j. *balauſtior. C. C. vſti præpar.* an. ℈. ij. *macis* ℈. j. *fol. ſaluiæ* num. iij. F. Puluis, quo dentes fricentur. Vel cum ſucco cochlear. aut naſturt. aquat. aut melle an. q. ſ. F. Miſtura. Aut paretur talis puluis, quo gingiuæ flaccidæ, & ſanguinolentæ fricentur: ℞. *Salis vſti* ℥. ß *balauſtior.* ℥. j. ß. F. Puluis. Vel ℞. *Cineris ſarmentor. vitis, teſtarum oſtreár. vſtarum. part. æq.* F. Puluis. In iſtorum verò medicamentorum vſu obſeruandum, vt id, quod ex laxis, & ſanguinolentis gingiuis effluit, & in ore colligitur, continuò exſpuatur, & exſcreetur, & non diu in ore retineatur, multò minus deglutiatur. Si putredo ſit vehemens, talis oris collutio parari poteſt: ℞. *Roſar. rubr. plantagin.* an: M. i. *rutæ, ſaluiæ* an. M. ß. *viridis æris* ℈. i. *thuris, maſtiches* an. ℈. i. ß. *alumin.* ℈. i. Conciſa & contuſa *Coquant. in Aq. & aceti* an. ℔. ii. *ad dimidiæ partis conſumtionem.* Colaturæ *addatur mell. roſ.* ℥ j. M. F. Collutio oris.

Nonnulli in magna carnis gingiuarum corruptione & putredine manuum opera vtuntur, & carnem corruptam præcidunt. Verum raro hoc facto opus, cum medicamenta enumerata, præcipuè, quibus alumen & oleum vitrioli adduntur, tam efficacia ſint, vt etiam ſatis fœdam Stomacacen emendare poſſint. In quem vſum etiam inſeruit vnguentum Ægyptiacum, magna neceſſitate id poſtulante. In extremis caſibus, & ſumma corruptione efficax eſt hoc medicamentum. ℞. *Mercurij ſublimati* ʒ. ii. *Aluminis vſti* ℈. ij. ß. *Pulueriſata coquantur in aquæ plantaginis* ℔. i. *in vitro, in vaſe duplici. In aqua iſta ſpongiola intingatur, & ea gingiuæ putridæ ac laxæ* illinantur. Vbi omnino monendum videtur, cum in Germanico libello Vvieri de ſcorbuto in hoc medicamento abſolutè legatur *Sublimatum*, qua voce ſine additione poſita Chymici ☿ ſublimatum intelligunt, non rectè in libellum eius Latinum irrepſiſſe Arſenicum ſublimatum, quod ex libello Latino Vvieri in ſua ſcripta alij tranſtulerunt. Ad vlcera enim maligna & putrida vſurpari cum commodo à Chirurgis Mercur. ſublimatum notum eſt; Arſenicum verò ſublimatum, præcipuè in vlceribus oris, longè maiore cum periculo vſurpari, extra dubium eſt, licet Dioſcor. *Eupariſt. l. 1. cap. 82 & 83.* Arſenico cum charta combuſta ad ſerpentia oris vlcera vtatur. Quia verò poſtquam caro putredine abſumta eſt, dentes carne nudari ſolent, vt id, quod abeſt, reſtituatur, opera danda. Etſi verò carnem amiſſam reparare ſolius Naturæ opus ſit: tamen ars Naturæ ſubſidio venire poteſt. In quem vſum hoc habet Sal. Albertus: ℞. *Sem. roſar.* ℈. i. *calam. aromatic.* ℈. ß. Fiat Puluis, qui dentibus aſpergatur. Vel ℞. *Farinæ erui. flor. roſar.* an. ℈. ß. *calami aromatic.* ℈ ii. ß. *aluminis ſciſſilis, mannæ thuris, cyperi* an. ʒ. ß F. Puluis, qui dentibus inſpergatur, vel cum melle miſceatur, & iis illinatur.

Faucium exulcerationes.

Si fauces ex vicinæ putredinis contagio lædantur, collutiones parentur ex Aq. cochleariæ, naſturtij, nummulariæ, Nicotianæ, &c. Vt ℞. *Aq. prunellæ plantaginis, cochleariæ* an ℥. iij. *Nicotianæ* ℥. ij. *ſpir. vitriol.* ʒ. i. *mell. roſ. col.* ℥. i. M. Eadem medicamenta cum vitioſos ſuccos, quibus dentium radices laxantur, abſumant & abſtergant, dentes vacillantes firmare, & carnem gingiuarum roborare valent. *Faucium exulcerat.*

De maculis.

Crurum, vel etiam aliarum partium *maculæ* ſponte euaneſcere ſolent, modò internis proſpiciatur. Si tamen & earum cauſſa medicamenta adhibere placet, ad eas tollendas ex reſoluentibus, diſcutientibus, & emollientibus fomenta, & balnea vſurpentur, *ex baccis iuniperi, naſturtio, cochlearia, chamæmelo, artemiſia, abſinthio, roremarino, hyſſopo, lauendula, perſicaria &c. vel aqua cochleariæ* crura lauentur. Vt ℞ *Baccar. iuniper. contuſar. ſiſymbr. cardamin. naſturtij aquat. cochlear.* an M. ii. *flor. chamæmel.* M. iij. *arthemiſiæ, betonic. abſinthij, roriſmarin. maioran. thymi, hyſſop.* an. M. i. Coq. *in Aq. ſ.* & vapore decocti calidi crura foueantur, Vel decocto ſpongia madefiat, & calida tibiis applicetur. Vel fiat tale vnguentum. ℞. *Butyri maialis* ℥. ii. ß. *baccar. iuniper. contuſar.* ℈. vi. *vini* ℥. ii. Coq. ad vini conſumtionem, & colentur. Vel coquatur in lacte naſturtium aq. abſinth. & bacc. iuniper. contuſæ, & cum lactis illius flore crura inungantur. Salom. Albertus hoc parat. ℞ *Naſturt. vtriuſque, cochlear.* an. M. ii. *chamæmel. melilot. alb.* an. M. ß. *thymi, ſatureiæ, pulegij* an. M. i. *roriſmar.* M. ß. *rad. dauci* ℥. ß. *fol. lauri* M. j. *baccar. iuniper. contuſar.* ℥ j. ß. Coq. ad conſumtionem tertiæ partis, & vapore decocti calidi crura foueantur, vel linteamina, aut ſpongia decocto calido madida cruribus imponatur. Nonnulli decocto vimineârum geniſtæ virgarum vtuntur. Poſt fomentationem partes maculoſæ conuenienti aliquo linimento inungantur. Vt ℞. *naſturtij aquat. becabungæ, ſiſymbrij, cardamin. baccar. iuniperi contuſar. abſinthij* an. M. j. *Aq. becabungæ, chamæmeli, melilot. naſturt. aq.* an. ℥. iv. *fl. lactis & butyr. recent. inſulſi q. ſ.* Coq. in Balneo & exprimantur, ac pinguedo linimenti loco vſurpetur. Vel coquatur naſturt. aq. in lacte, & contundatur, ac ſubigatur in mortario, contuſo addatur adeps ſuillus. Vel ℞ *Butyri maialis in aq. ſ.* ℥. i. *comarum abſinth.* M. i. *Vermicularis* P. ij. *baccar. iuniperi contuſar.* ℥. ß *vini* ℥. iij. Coq. ad vini conſumtionem, & colentur, ac pinguedo vnguenti loco vſurpetur. Vtile quoque fuerit crura ſæpius panno, vel linteo calente fricare, vt ſpiracula cutis aperiantur, & vitioſi humores diſcutiantur. *Maculorum.*

De doloribus.

Dolores interdum etiam, præcipuè in cruribus, ægros cruciant, vt ad eos tollendos Medici operam maximè requirant. Vſurpentur autem ad illos tollendos, præter interna ad ſcorbutum medic. menta, anodyna, & reſoluentia, ac diſcutientia per ſudorem. *Dolorum in cruribus*

Adhibeatur ergo fomentatio, *ex decocto althææ, fumar. abrotani, cochlear. becabung. naſturt. pulegij, hyſſopi, ſaluiæ, artemiſiæ flor. chamæmel. bacc. iuniperi.* Herbæ iſtæ decoquantur, & vapor à decocto partibus dolentibus excipiatur, donec ſudor erumpat, vel crura linteis duplicatis decocto hoc calido imbutis inuoluantur. Quo modo dolor mitigatur. Nonnunquam tamen ſolet dolor recrudeſcere, quod partes frigidæ & craſſæ non planè ſint diſcuſſæ. Ideoque ſpongia decocto calido

madidà partes dolentes fouendæ, vel cataplaſma ex enumeratis modò herbis paratum imponendum. Aut paretur cataplaſma ex lacte coagulato (*Quarck*) flor. chamæmel. naſturt. aq. & baccis iuniperi in lacte coctis, quod in hiſce doloribus mitigandis, ac tollendis efficaciſſimum eſt.

A pinguibus verò ante macularum eruptionem abſtinendum; cum ab iis dolor exaſperari ſoleat. Quandoque dolor in plantis pedum, & extremitatibus digitorum excitatur, qui hoc medicamento tollendus: ℞. *Flor. ſambuci* M. ij. Coq. in vino additis ſaponis ℥. ij. quo pannus imbuatur, & loco dolenti applicetur. Dolorem ventris quod attinet, qui ventriculum & inteſtina ac totum ſæpe abdomen affligit, regia quidem eum curandi via eſt, cauſſam eius tollere, quod qua ratione fieri debeat, hactenus ſatis dictum: recteque ita fit medicamentis ſcorbuto aduerſantibus, quæ ſi febris abſit, cum vino, vel cum ſero lactis, ſi febris & calor adſit, exhibeantur. In doloribus ventriculi etiam commodè vſurpatur elixir proprietatis dictum. Quia autem ſæpe dolor vrget, is mitigandus: quod commodiſſimè fit, ſi laxantibus conuulſioni & tenſioni, quæ proxima eius cauſſa, hic occurratur. Itaque clyſteres emollientes iniiciendi ex iis, qui humectant cum moderato calore. Et cum ob motum ἀντιπεριστατικὸν & conuulſionem ſæpe nihil infra excernatur, ſed omnia ſurſum tendant, non quæ ſenſum obtundunt, admiſcenda, ſed potius quæ excretionem nonnihil [illegible]ant. Ex decocto cincet anethi, chamæmeli, althææ, fœnugræci cum ol. communi, amygdalarum dulc. lini, anethino, chamæmel. melle roſaceo, fiant clyſteres. Extra etiam adhibeantur linimenta ex iisdem oleis, & pinguedinibus, aut cataplaſmata ex herbis emollientibus, & flor. chamæmeli cum iisdem oleis, aut omentum [illegible] in butyro applicetur. Vtilis eſt in[illegible] ex aqua, in qua herbæ modò enumeratæ [illegible].

Ventris.

De Arthritide.

Arthritidis.

De Arthritidis [illegible] curatione refert Eugalenus, *pag.* 142. ſe obſeruatione comperiſſe; nonnullo in prima morbi inuaſione ſolo abſinthio in vino, ſeu cereuiſia ſuſpenſo feliciter in quotidiano potu vſos fuiſſe, per [illegible] vnius ſpatium vſum eius continuantes. Et quidem ſolo illius decocto in vino, vel cereuiſia, vel aqua facto feliciter ſe vſum ſcribit. Si verò cum febre, ſiti, & obſtructionibus manifeſtis coniuncta fuerit, neque tum ſe eius vſum abhorruiſſe, niſi quod [illegible] obſtructiones fortius aperientia, & quæ ſcorbuto peculiari proprietate aduerſantur, admiſcuerit, puta cuſcutam, ſcolopendrium, ceterach, betonicam, hyſſopum, & ſi febris patiatur, carduum benedict. raphani, & helenij radices, cochleariam, naſturtium. Extra cùm alia topica in arthritide vſitata adhibentur, tum etiam *radix raphani agreſtis* comminuta & cocta vtiliter apponitur.

De ſtupore, tremore, paralyſi, & conuulſione.

Stuporis tremoris, conuulſionis.

Stupor, tremor, paralyſis, conuulſio, membrorum iactatio eandem fere curandi rationem obtinent. Scelety bequidem cum ortum habeat ex vitioſis humoribus, qui ſeſe in tendines, & muſculos inſinuarunt, quorumque pars craſſa, poſtquam tenuior exhalauit, tendines duros reddit, emollientia, reſoluentia & diſcutientia requirit, quibus ea ſemper admiſceantur, quæ humori, ſcorbuti cauſſæ, peculiari vi reſiſtunt, quæque ſuo ſale volatili, quod craſſum & fixum volatile reddere, attenuare, & ad diſcuſſionem aptum reddere valent. Eadem verò etiam, vt aſſumantur, exhibenda. Et quidem ſi recens ſit, quæ à feroſo humore ſaltem ſeſe in muſ-

A culos inſinuante, ortum habet, tendinibus non induratis, internis adhibitis medicamentis breui, ſæpe intra dies 4. vel 5. ſine omni topicorum vſu non ſolum crurum, ſed & brachiorum, ac manuum paralyſis curatur, vt teſtatur Eugalenus. Idque ita ſe habere ipſe compertum habeo, cum non paucos tali paralyſi ſcorbutica laborantes, plerumque cum ſicca ſcabie, corpore ſemel, atque iterum leniter purgato, cochleariæ, & fumariæ in primis vſu paucis diebus reſtituerim. Si verò malum ſit diuturnius, vt tendines duri, & rigidi quaſi redditi ſint, topicis etiam opus eſt. In paralyſis ergo initus non admodum grauibus ſequens profuiſſe teſtatur Seuerinus Eugalenus, *pag.* 70 ℞. *Betonic.* M. iv.
B *granor. iuniper. contuſor.* Coq. in aq. ℔. viij. ad pultis modum. Colentur, & exprimantur, & addantur *ſacchari* ℔. ij. iterumque coquantur ad ſyrupi conſiſtentiam, cui ab igne remoto addantur. *zinziber.* ℥. j *macis, calam. aromatic. cubebar. fol. ſenæ* an. ℥. ß. F. Electuarium, cuius ante, & poſt cibum cochlear. j. quotidie ſemel, aut bis ſumatur.

Quod ſi grauius, & pertinacius malum ſit propter viſcerum obſtructiones concurrentes, hæc non ſufficiunt, ſed aperientia, & peculiari vi contra hunc morbum pugnantia admiſcenda. Extrà verò adhibeantur fomentationes, & lotiones ex aqua ſiue ſimplici, ſiue ſalſa, in qua cocta ſint *fol. ſaluiæ, betonic. artemiſiæ, ſerpilli, roriſmarin. flores ſam-*
C *buci, chamæmel. meliloti, baccæ iuniperi.* Nimirum vapore harum herbarum decoctarum crura rigida, vel ſingulis, vel alternis diebus fomententur, donec bene ſudent. Vbi ſatis ſudauerint, ipſo decocto pedes, & crura lauentur, ipſiſque herbis pedes, crura, ac tendines, & ligamenta rigida fricentur, & poſtea conueniente vnguento illinantur.

Si tamen adſit durior tumor, emollientia præmittantur, vel admiſceantur. Salomon Albertus tale parat: ℞. *Puln. flor. chamæmel. c[illegible] abſinth.* an. ℥ iij. *rad. bryoniæ, conſolid. maior.* an. ℥. ß. *farinæ tritici, fabarum, orobi* an. Drach. iij *mi[illegible] panis ſiliginei ex lacte cocti* ℔. j. F. Cataplaſma, quod tumori applicetur.

D *De contractione & rigiditate membrorum.*

Si genua vel alia membra ſunt rigida, & ad motum impotentia, non neglectis medicamentis internis eadem emollientia & diſcutientia per vices vſurpanda. Fomentum ninirum pars affecta decocto *lilior. albor. althææ, maluæ, violariæ, brancæ vrſinæ, ſem. lini, fœnigræci, chamæmel. fœni m[illegible] quibus naſturt. aq. & b[illegible] addantur.* Vt ℞. *Rad. althææ, maluæ* an. ℥ j. *iridis* ℥. ß. *ſem. lini, fœnugræc* an. ℥. i. *violariæ, flor. chamæmel. melilot.* an. M j. *abſinth. cochlear. becabung. naſturt. aq.* an. M. ß Coq. pro fomento. Vel ℞ *Rad. althææ* ℥. iij. *partes ar. cochlear becabung naſturt. aq. abſinth. flor. chamæmel. melilot.* an. M. ij. *ſem. lini, fœnugræc.* an. ℈. vj. Coq. in aqua, cuius vapor calidus crure excipiatur. Vel ℞. *Flor. chamæmel. melilot.*
E *ſem. aniſi, fœniculi, cumini* an. ℥. i. *farinæ ſem. lini, fœnugræc.* an. ℈. ij. Cum decocto *fol. ebuli, artemiſiæ, cochlear.* F. Cataplaſma, cui poteſt addi butyrum recens. Vel ℞. *Rad. althææ, lilior. albor. hermodactylor.* an. ℥ ß. *caricar. pingu[illegible]* num. vii. *flor. meliloti, chamæmel. parietar.* an. M. i. ß. *fol. althææ* M. i. *roſar. rubr.* ℈. iii. *vermium terreſtr. præp* ℈. ii. ß. *farinæ tritici.* ℈. ii. *farin. hordei* ℥. i. ß. *orobi lentium, fabar.* an. ℥. ß. *medullæ panis triticei* ℥. i. Terantur terenda, & Coq. in aq. ad formam pultis. Add. *ol. lilior. albor. chamæmel. anethin. roſac.* an. ℥. i. *caſſiæ* ℥. ß. *medullæ crurum bubul.* ℈ iii. *adipis gallinac.* ℈. ii ß. *[illegible]* ℥. ß. *boli Armeni* ℈. i. *croci* ℈. ß. F. Cataplaſma.

Rigiditatis & contractionis membrorum.

A Poſt fomenta adhibenda olea, & vnguenta emollientia, *ex adipe ſuillo, humano, pinguedine gallinæ, butyro recenti, medulla cerui, mucilagin. ſem. althææ, cydonior. lini, fœnugræci, vnguento dialthææ; quibus ſucci cochlear. naſturt. aquas. & aliarum contra ſcorbutum plantarum, ac grana iuniperi admiſceri poſſunt.* Vt ℞. *Vnguent. dialthææ* ℥. ß. *ol. chamemel. lilior. albor. aneth.* an. ℈. ii. *granor. iuniper. contuſor.* ℈. i. Miſce. F. Vnguentum. Efficax eſt hoc vnguentum. ℞. *Rad. helenij contuſar.* ℈. ii. *lumbricor. terreſtr.* ℥. ß. (*alij* ℥. i. ß. vel ℥. ii.) Coq. *in vino maluatico.* Deinde add. *Ol. lilior. albor. coſtini* an. ℥ i. *hyperici* ℥ ß. *terebinth.* ℈. ii. *vnguent. de bdell.* ℈. iii. *medull. crurum vituli, cerui* an ℈. ii. *ceræ q. ſ.* F. Vnguentum. Salomon Albertus hoc quoque vtitur: ℞. *Rad. bryoniæ, cucumer.* B *aſinin.* an. ℥. i. *lumbricor. terreſtr. præparat.* ℈. iii. Coq. *in hydreleo* ad mollitiem, & ſuccus torculari exprimatur. Cui add. *ol. lilior. albor.* ℥. ß. *lini, chamemelin.* an. ℥. i. *terebinth.* ℈. v. *vnguent. de bdel.* ℈. iii. *ſucci cochlear.* ℥. i. Colliquentur ad ignem, & cum *ceræ ſ. q.* F. Vnguentum. Seuerinus Eugalenus commendat vnguentum Valeriolæ, quod habetur, *lib. 4. obſ. 4.* ℞. *Fol. ſaluiæ, maioran. lauri, betonic. roriſmarin. primulæ veris* an. M. i. *rad. acori veri, ireos recent.* an. ℥. iii. *ol. vulpini, de nuce Indica, rutac.* an ℔. i. *terebinth.* ℔. ß. *vini potentiſſimi* ℔. i. *aq. vitæ* ℔. ß. Coq. ad vini conſumptionē, & colentur. Colaturæ adde *Sagapeni, opopanac.* C *bdelli* an. ℈. ii. *caſtorei* ℥. ß. *macis, nucis moſchat. ſtyrac. calamit. benzoes* an. ℈. iii. *piperis longi, pyrethr.* an. ℈. i. *axung. tati, ſerpentis, anſer.* an. ℥. i. *medul. cruris vaccin.* ℥. ii. *ſucci ebuli, ſaluiæ meliſſæ* an. ℥ iv. *ceræ propoleos* ℥. ii Miſce & cū *cera in oleis recenſitis liquata ſ. q.* F. vnguentum mediocris conſiſtentiæ. Eſt & hoc Salomonis Alberti efficax. ℞ *vnguenti dialt.* ℥. i. *pinguedin. anſerin. porci* an. ℥ ß *medull. crurum vituli* ℈. ii. *cerui* ℈. iii. *butyri inſulſi ol. lini* an. ℥. i *flor. lactis agitati in mortario marmoreo* ℥ i. ß. Cum *ſucco naſturt. coq. in vaſe duplici, addatur ceræ nouæ q. ſ.* F. Linimentum. Vel ℞. *Ol. ſeſamin. amygdalar. dulc.* an. ℥. i. *medullæ crurum bouis, ſeui caſtrati pinguedin. anſer. gallin.* an. ℥. ß. *vnguent. de bdellio* ℈. iii. *vitell. ouor.* ii. D *croci* ʒ. ii. F. Liniment. *cum modico ammoniaci in aceto diſſoluti.* Eadem medicamenta, quæ modò ad duritiem & rigiditatem genuum ſunt propoſita, etiā ad rigiditatem genarum & maxillarum vſurpari poſſunt, ſcil. *althæa, malua, violaria, radic. lilior. alb. ſem. lini, fœnugræc. flor. chamem. ficus. E quibus fomenta, cataplaſmata olea parari poſſunt, additis cochlearia & naſturtio.*

Rigiditas genarum.

De ſomno nimio.

Somni nimij. Cum carus & ſomnus nimius in hoc morbo plerumque febrem lentam coniunctam habeat, tollitur iis, quæ putredini huic morbo propriæ, febríque aduerſantur. Præ cæteris efficax ſe comperiſſe naſturtium aquaticum, quod in claris & limpidis aquis prouenit: ſcribit Eugalenus, *pag.* 20.

De lipothymia.

Lipothymia. In iis, quos lipothymia, & anxietatem infeſtant, hoc in primis obſeruandum, ne loco ſæpe moueantur, aut è lecto ſurgant; cum ſæpe deliquia animi, quamprimum in lecto ſeſe erigunt, eos tentare ſoleant. Deinde cùm vaporibus diſcuſſis deliquium quidem ceſſare, ſed ſæpe finita medicamenti operatione, aut à cauſſa morbo ſuperata, poſt tres vel quatuor horas, eadem vehementia anxietas illa, & metus deliquii redire ſoleat: ſæpius eadem die, & vel ſexies, vel octies medicamenta iſta contra animi deliquia, admiſtis antiſcorbuticis, exhibenda.

De fœtore anhelitus.

Fœtoris anhelitus. Fœtor anhelitus emendatur putredinem ſiſtentibus, & halitus putridos diſcutientibus: *conſerua* nimirum *ſaluiæ, rutæ, anthos, caryophyllis, cinamom. galliæ moſchata, cortic. citri, ligno aloes, rhodio, baccis iuniperi.* E quibus electuaria, pilulæ, rotulæ, trochiſci formari poſſunt. Vel vſurpetur *elixir proprietatis*, aut maſticentur *radic. ireos Flor. baccæ iuniperi*: Aut colluatur os *aq. ſaluiæ, roriſmarini, menthæ cum aceto ſcillitico.*

De vomitu.

Vomitus. De vomitu ſcorbutico annotauit hoc Eugalenus, *pag.* 25. quod vomentes à lacte & lacticiniis, à quibus aliàs ægri, ventriculi & viſcerum affectionibus laborantes, læduntur, melius habent, quàm à ventriculum roborantibus & adſtringentibus. Aſtringentia enim humorem vitioſum altius ventriculo imprimunt: lac verò lenit, & humoris prauitatem demulcet.

De ſputatione nimia.

Sputationis nimiæ. In ſputatione continua monet hoc Eugalenus, *pag.* 206. cauendum, ne acribus, & calidis medicamentis fluxus materiæ irritetur, & nimia vaporum, fumorumque in cerebrum delatione ac eorundem ibidem concretione, atque ad pectus defluxione malum grauius reddatur.

De alui fluxu.

Alui fluxus. In alui fluxu hoc ab adſtringentibus abſtinendum, C quorum vſu ægri in ſummas anguſtias & maximam reſpirandi difficultatem, imò in animi deliquium & ſuffocationis periculum coniiciuntur, ac tandem in hydropem vel atrophiam incidunt. Cum enim viſcera conſtringant, venáſque conſtipent, materiam prauam detinent & augent, è qua vapores praui adſcendentes ac ſuperiora petentes enumerata ſymptomata excitant; & ipſa circa viſcera, ac membra nutritioni dicata hærens epar & lienem debilitat. Sed vſurpanda potius medicamenta, quæ peculiari vi humori vitioſo aduerſantur: atque vtile eſt hic etiam abſinthium. Nec incommodus eſt ad diuerſionem ſudoriferorum vſus, ſi iis cochlearia admiſceatur.

Et ſi autumnalis aëris frigiditas huic fluxui occa- D ſionem dederit, ab eius iniuria corpus muniatur, ægérque in loco calido quieſcat: deinde materia fluens ſubtrahatur victus ratione ſicca, & ad vias vrinæ deriuetur; & partes ſuſcipientes roborentur. Quibus vſibus inſeruit vinum abſinthites dilutum decocto cichorii. Extra quoque abdomen inungatur ol. roſaceo, maſtichino, abſinthii; vel imponatur emplaſtrum de cruſta panis.

Si à calore ſerum fundente in principio febrium talis fluxus accidat, etſi ſymptomaticus ſit, tamen cum materiam morbificam imminuat, non ſtatim ſiſtendus, præſertim ſi natura eum facilè ferat: ſed ea exhibenda, quæ ſerum cum bile abſtergere, ſimúlque roborare poſſunt, qualia ſunt ſyr. reſolut. E ſyr. de cichorio cum rhabarb. ipſúmque rhabarbar. & exhibendum ſimul cichorium & cichoracea.

De calore nocturno.

Caloris nocturni. Quos calor ille nocturnus ſupra deſcriptus moleſtat, iis becabunga, in maiore doſi exhibenda, contra calefacientium doſis minuenda. Prodeſt & lac ebutyratum recens. Nonnulli polypodium & grana iuniperi contundunt & in aqua coquunt, & colaturam ſaccharo dulcoratam his de die exhibent. Illinatur etiam dextrum & ſiniſtrum hypochondrium medicamentis aperientibus.

De Febribus.

Febrium. In febribus ſcorbuticis, vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis, medicamenta ſcorbutica cum iis,

quæ febris, eiúſque cauſſa requirunt, miſcenda, corporiſque conſtitutionis, anni temporis, & aliorum, quæ ex generali methodo medendi patent, ratio habenda. Itaque præbenda ſcorbutica medicamenta moderatè calida, & humorem melancholicum incidentia, ac digerentia; *cuſcuta*, *capill. vener. cet rach. polypod. q.* & pro craſſorum humorum inciſione, *hyſſopus*, *betonica*, & pro calore febrili temperando, *cichorium*, *endiuia*, *acetoſa*, ac cum his miſcenda ſcorbutica medicamenta, prout præſens ægri conſtitutio id poſtulat, & nunc de his, nunc de illis plus ſumendum. Nam ſi corpus ſit bilioſum & bile abundet, pluréſque febris tertianæ notæ adſint, pauciores ſcorbuti, maior eorum copia, quæ bilem temperant, & humectandi ac refrigerandi vi prædita ſunt, ſumenda; minore verò quantitate ea, quæ ſcorbutum ſpectant, & ex his minus calida eligenda. Itaque tum conueniunt becabunga, & acetoſa, & in primis earum ſuccus, quibus aliquid cochleariæ addi poteſt. Si humores ſint craſſiores, cum vrinis crudis vel craſſis, ſitis magna non adſit, corpúſque ipſum ſit craſſius & melancholico craſſo ſucco abundet, cochlearia vſurpanda, & ea admiſcenda, quæ fortius attenuant, & incidunt, vt carduus benedictus, abſinth. radic. helenij. Si etiam aër, in quo æger degit, ſit tenuis ac ſubtilis, mitioribus & minus incidentibus ac attenuantibus vtendum: Fortioribus verò in aëre craſſo & humido.

Si anguſtiæ illæ ad præcordia grauius & frequentius infeſtent, in ipſo quoque paroxyſmo medicamenta contra ſcorbutum & febrem facientia exhibenda. Si morbus ſit diuturnior, & ob acceſſionum inordinatum recurſum cibandi neceſſitas medicamentorum exhibitionem impediat, liberiori aëri, præſertim tempore verno æger committendus, aluúſque interdum leniter ſubducenda. Sæpe enim aëris mutatione, præter ſpem, tales febres euanuiſſe, obſeruauit.

De Tumoribus duris.

Tumorum durorum. Ad tumores duros fiat cataplaſma *ex radic. conſolidæ maior. althææ bryoniæ, abſinthio, chelidon. mai. farina fabarum, aut lupinorum, & medulla panis albi in lacte coctis.* Ad tumorem crurum œdematoſum conueniunt fomenta *ex ſaluia, foliis & flor. ſambuci, roremarino, ſerpillo, becabunga, naſturtio aquat. baccis iuniperi.* Si quid de frigido & terreno humore quaſi concretum ſit, emollientia & diſcutientia vſurpanda, quæ ſupra, propoſita ſunt. Vt ℞. *Pulu. rad. bryoniæ, althææ* an. ℥. ß *flor. chamamel. fumar. abſinthij* an. ℈. iij. *farinæ fabar. orobi* an. ℥. ß. *medullæ panis tritic. ſiligin.* an. ℔. ß. Cum *lacte caprino* F. cataplaſma.

De Eryſipelate.

Eryſipelatis. Eryſipelatis curationem de tumoribus propoſuimus: eam vt hic paucis attingamus, naturæ conatus in expellendo humore vitioſo promouendus & adiuuandus. Ad quam rem vulgus apud nos, & quidem non infeliciter, aqua flor. ſambuci vtitur. Poteſt & rob. ſambuci vſurpari, vel aqua carduibenedicti aut ſcabioſæ, iiſque addi elect. vel puluis alicuis bezoarticus, aut terra ſigillata, aut gr. vj. bezoartici mineralis, & ſudor prouocari.

Parti affectæ applicetur pannus lineus imbutus lacte, quod vocant aureo, (quod paratur ex lixiuio communi & oleo ſamb. ci vel roſaceo bene ſimul agitatis, vt lactis colorem acquirant,) iterumque expreſſus & nonnihil exſiccatus, vel aqua flor. ſambuci madefactus & expreſſus. Pinguia verò & repellentia, & quæ poros cutis obſtruunt, ac materiam detinere poſſunt, vitentur.

Ne malum recurrat, ea vſurpanda, quæ ſeroſi A iſtius humoris generationem & corruptionem ac ebullitionem præcauent.

De Hydrope.

Hydrops ſcorbuticus purgationes fortes, maximè à principio, non fert, ſed medicamentis incidendi, attenuandique vi præditis curatur, quibus admiſcenda ea, quæ peculiari vi contra ſcorbutum valent: quo curationis modo ſe plures ſanaſſe citra purgantium opem, refert Eugalenus. Sublatis enim obſtructionibus, veniſque reſeratis, & vitio humorum Scorbutico propriis medicamentis emendato, ſæpe præter opinionem hic tumor euaneſcit. Quod ſi non fiat, curatò maxima ex parte Scorbuto, tum demum medicamentis purgantibus vtendum, & iis B præcipuè, quæ humorem melancholicum purgant. Semper tamen admiſcenda ea, quæ peculiari vi huic morbo aduerſantur. Si craſſior ſanguis in venis redundet, aut conſueta euacuatio ſuppreſſa ſit, ſanguis pro eius copia, & viribus ægri mittendus. Multum verò prodeſt hæmorrhoidum apertio, quæ ſponte facta, nigro ſanguine profuſo, quoſdam ab hoc malo liberauit. Si ſponte non aperiuntur, hirudines iis apponi, vel in talo vena aperiri poteſt. A larga tamen ſanguinis miſſione, præcipuè in locis frigidis, cauendum, vt ſupra in genere dictum. Hydrops veſicalis, vt prior hydrops curatur. Quod ſi præter interna etiam externis opus ſit, iis, quæ diſcutiendi, diſſoluendique vim habent, vtenC dum, *abſinthio, ruta, chamamelo, farina lupinorum, fabarum cum oxymelite in cataplaſma reductis*. Ad tumores peſtilentibus ſimiles Eugalenus, *pag.* 190. hoc experimentum habet. ℞. *pulu. abſinthij comm. q. ſ.* qui cum ouis recentibus eadem die excluſis cum albumine vitello & teſtis contuſis ad pultis conſiſtentiam miſceatur & frigidè tumoribus applicetur. Idem *pag.* 408. Cataplaſma parat ex chamæmelo, meliloto, parietaria, malua, althæa, mercuriali ad mollitiem coctis, additis farinæ ſem. lini, fœnigræci, hordei, cum mell. roſac. & ol. roſac. ſ. q. Atque ſi accidat, vt vlcus illud erodatur, & nigrum fiat, quod non ſine periculo accidit, cum integram crurum corruptionem & gangrænam inferre poſſit, ſtatim quod corruptum eſt, à reliqua D cute & carne ſanandum paranda m, & vlcus mundandum, conſolidandum, more conſueto. Hydrop. Tumor peſtilentibus ſimilium.

De Vlceribus.

Si humores praui, & acres crura etiam exulcèrent, primò videndum, an aliqua adhuc intemperies parti exulceratæ coniuncta ſit, aut humorum vitioſorum affluxus vlcus foueat. Tum enim primò humores vitioſi, qui affluunt, è corpore euacuandi, & intemperies partis emendanda. Attendendum quoque hic conſilium Hippocratis, cum, *initio lib. de vlcerib.* ſuadet, vt ab inueteratis vlceribus crebrò ſanguis effluat, prout opportunũ videbitur, tam ab ipſis vlceribus, quàm à circumſtantibus vlcus partibus, tum præcipuè ſi in crure, aut pedis, vel manus digito vlcus ſit, magis, quàm in alia corporis parte. Nam exhauſto ſanguinis affluxu, ſicciora, & mitiora euadunt. Eiuſmodi enim vlcera E præcipuè quidem ſaneſcere prohibet, tum verò reliqua etiam omnia, ſanguinis putredo, & quod ex ſanguinis mutatione eſt ortum. De Vlceribus.

Primò ergo vniuerſi corporis ratio habenda eſt, illúdque euacuandum, & partis intemperies poſtea corrigenda, ac medicamenta, quæ facultatem digerendi habent, ac nonnihil adſtringendi, exſiccandi, & extergendi, vſurpanda: non verò aſperius tractanda hæc vlcera, ſed citra vllam mordicationem, & dolorem ſananda. Ideoque quod in aliorum vlcerum curatione obſeruatur, & hic obſeruandum, vt poſtquam primum vlcus ſolutus fuerit,

conſideretur, quantum humiditatum primum pharmacum ab vlcere deſiccarit, aut ſi ſordidum fuerit, quantum ſordium deterſerit; idque tertium, aut quartum experiendum eſt, donec purum vlcus, & ſiccum fuerit. Quod vbi animaduertitur, eligendum quidem medicamentum aliud eiuſdem generis, ſed debilius priore vſurpandum. Ronſſeus ex Auicenna, *lib. 4. fen. 4. tract. 3. cap.* 10 & Tagautio, *lib. 3. cap. 15.* hoc commendat. ℞. *Cadmiæ, alumin. chryſocollæ ſingulor. part.* viij. *æris floris, viridis æris ſingulor. part.* j. *gummi cupreſſi part.* iv. *ceræ, & olei roſac.* an. q. ſ. F. Vnguentum. Sed & vtile eſt medicamenta ſcorbutica admiſcere. Fiat ergò vnguentum *ex ſucco cochleariæ, abſinth. apij cum melle coctis, addito puluere ariſtolochiæ, & aluminis.* In vlceribus minus prauis ſatis efficax eſt *vnguentum diapompholygos*, quo ſæpiſſime feliciter vſus ſum. Vnguentum è Nicotiana, ſaccharum Saturn. & cum eo parata linimenta. Nec inutile eſt emplaſtrum diapalma. Beccabungâ ſolâ in cereuiſia cocta & bis de die appoſita vlcus ingens cruris totam ferè tibiam occupans & ad os vſque profundum, à quodam curatum fuiſſe, obſeruatum eſt. Vel paretur *vnguentum de apio* dictum: ℞. *Succ. apij, meliſſ. phyll. cochleariæ* an. ℥ ß. *betonicæ* ℈. v. *mellis crudi q. ſ.* Coq. ad iuſtam conſiſtentiam, *Addatur aliquid thuris aloës, myrrhæ.* Vel fiat vnguentum *ex reſinâ, thure, & oleo roſac.* Commendatur & hoc: ℞. *Aq. piloſell. menſe Septembri deſtillat.* ℔. j. *mellis roſati* ℥. ij. *myrrhæ, lithargyri* an. ℥ j ß. *camphoræ parum.* In Sole, vel calido loco per triduum ſeruentur. Colaturâ crura abluantur. Vel abluantur vlcera decocto ſedi minoris. Efficacius erit medicamentum, ſi aliquid cochlear. vel naſturt. addatur. Ita & linimenta efficaciora ſunt, ſi ſaccharum Saturni addatur. Eſt & vtile vnguentum Montagnanæ de plumbo. ℞. *Plumbi vſti* ℥. j *ceruſſæ lotæ* ℈. ij. *vitell. ouorum* ij. *lithargyri* ℥. ß *olei roſacei* ℥. i. ß. *myrrhæ* ℈. ij. *ceræ q. ſ.* F. Linimentum, quo vlcera prius vino, in quo ariſtolochia rotunda cocta ſit, abluta perungantur. Si putredo magna ſit, aliquid ☿ præcipitati; vel olei vitrioli addatur, vel vſurpetur aqua illa ex Mercurio ſublimato & alumine, ac aqua plantagin. parata, & ſuprà in Stomacace propoſita. Ad conſolidationem tandem vſurpandum *Emplaſtrum diacalcith. deminio, de tutia.*

De Atrophia.

Atrophiæ. Cum membrum non tantum riget, ſed etiam contabeſcit, vnguento reſumptiuo inungendum eſt. In vniuerſali verò atrophia, vt in ſcorbuto reliquo curatio inſtituenda, & bona diæta vtendum. Commendatur hic lac caprinum, in primis ſi capra herbis contra ſcorbutum pugnantibus alatur, aut lacti pauxillum croci, & aliquid mellis, vel ſacchari addatur, & vinum Gallicum rubrum, quod plus nutrit, quam Rhenanum. Summa, vt hæc concludamus, & quidem cum eo, quo cæpimus, generalis lex curandi ſcorbutum cum aliis morbis, & ſymptomatibus copulatum hæc eſt: vt miſceamus cum medicamentis contra morbum illum, vel ſymptoma directis medicamenta peculiari vi contra ſcorbutum pugnantia, & quidem ea ratione, vt nunc horum, nunc illorum plus ſumamus, prout magis vel ſcorbutus, vel morbus ille ſcorbuto coniunctus præualet.

CAPVT VIII.

Diæta.

MVltum verò momenti ad ſcorbutum curandum in diætæ ratione ſitum eſt. Reſpondeat autem ea medicamentis, & cacochymiæ ſcorbuticæ aduerſetur, ita vt non ſolum nihil ad ſcorbuticæ cacochymiæ generationẽ faciat, ſed etiam vitium humorum corrigat; quod alimenta medicamentoſa commodiſſime præſtant. Diæta.

Aer. Aer ergo frigus humidus & impurus, qualem venti Aquilonares & occidentales, ac loca ſubterranea, concluſa & ventilationi nulli expoſita, ſuppeditant; & qui paludum, ſtagnantium aquarum, cloacarum aut aliarum rerum putridarũ halitibus infectus eſt, ac proinde humores ac ſpiritus inquinare, iiſque vitioſam, quam obtinet, diſpoſitionem imprimere ſolet, vitetur. Contrà moderatè calidus, ſiccus, tenuis, purus patens ac liber eligatur; aut ſi talis natura non detur, arte concinnetur, accenſo ligno iuniperi, roriſmarino, & fumo ex baccis iuniperi, lauri; thure, ſuccino, trochiſcis, & candelis pro fumo, & ſimilibus.

Cibus & potus. In cibo, & potu vitentur omnia, quæ humorẽ melancholicum, craſſum, & tartareum præbere poſſunt; carnes nimirum ſuillæ, & aliæ ſale, ac fumo exſiccatæ; craſſa, viſcida, dura, difficilis coctionis, vetuſtate exſucca, rancida, lardum rancidum, piſces ſale conditi, & fumo exſiccati, ac omnes cibi, quos ſupra ad ſcorbutum generandum aptos eſſe diximus. Contrà verò in vſu quotidiano ſint cibi boni ſucci, facilis coctionis, attenuandi, incidendi, aperiendi, detergendique vi præditi, & qui ad coctionem bonam & fermentationem, ac ἀνυμάτωσιν faciunt, nullo verò modo eam impediunt, & cibos reliquos incraſiant. Itaque exhibeatur ptiſana, iuſcula gallinarum, & carnis bubulæ, animalium carnes, & piſces, qui bonum ſuccum præbent, & facilè coquuntur; vuæ item paſſæ. Imprimis commendatur lac caprinum, quod boni ſucci eſt, & facilè coquitur, aluum quoque nonnihil laxat, ad benignum epatis ſuccum vi morbi abſumtum inſtaurandum, viſcerumque robur conſeruandum aptiſſimum. Ac multi largo ſolius lactis viũ, in quo naſturt. aq. cochlearia, becabunga cocta fuere, conualuerunt: atque in primis iis id vtile eſt, qui atrophia laborant, neque euacuationes facilè ferunt. Cum enim vnicè danda opera ſit, vt pro vitioſo bonus ſanguis ſubſtituatur: lac & bonum ſanguinem ſuppeditat, & ſi admiſceantur medicamenta ſcorbutica, praua qualitas ſimul aboletur. Vtilia quoque ſunt poma aurantia, referéque Balduinus Ronſſeus, *epiſtol.* 1. ſe nouiſſe nonnullos, qui ſolo eorum vna cum corticibus vſu ſanitatem recuperarunt. Cibi condiantur hyſſopo, roremarino, thymo, ſatureia, croco, cinamomo, macere: Embammata fiant è cochlearia, naſturtio, radic. raphani agreſt. capparibus ſine ſale vel à ſale ablutis, limonibus, malo citrio, acetoſa, flor. borraginis, ſinapi, qua in longinquis nauigationibus magno cum ſanitatis commodo nautæ ſeſe tanquàm præſentiſſimo prophylactico aduerſus hunc morbum muniunt. Sali admiſceantur, vel ſalis loco cum cibis vſurpetur puluis ex ſale iuniperi, radic. ari, ſpeciebus diapliris archont. aromatici roſati. Grauidarum tamen hâc in re etiam habenda eſt ratio, ne fætui aliquod damnum attrahatur. In febribus vtilis eſt acetoſa, acetoſella, trifolium acetoſum, quibus aliquid cochleariæ vel naſturtij addi poteſt. Acida verò, quatenus talia,

A & in primis acetum ſimplex, fugiendum; cum coctionem & rarefactionem alimentorum impediat, humores figat, melancholiam augeat, &, vt Hippocr. 3. *de rat vict. in acut. t.* 38. loquitur, ſit ἀγα-γωγὸν μελάνων. Condire tamen interdum acidiuſculis cibos licet, vt & deiecta appetentia excitetur, & putredo humorum inhibeatur, ac calor & feruor humorum temperetur. Dulcium, & ſacchari vſus parcus ſit, cum glutinoſum quiddam, & obſtructiones pariendi vim habeat. Et de ſplenicis verum eſt illud antiquum: Τοῖς σπληνικοῖς τὰ μὲν δριμέα, καὶ τὰ πικρὰ ὠφέλιμα, τὰ δὲ γλυκέα βλαβερά. Semper quoque ſimplicitas ciborum varietati eſt præferenda, in primis vbi diuerſi cibi diuerſas obtinet ſubſtantias: & τὸ ποικίλον τῆς διαίτης ποικίλα νοσήματα parere ſupra diximus. B Potus ſit vinum bonum, Rhenanum in primis, vel cereuiſia tennior, & bene defecata, ac lupulo ſatis condita, & quidem cùm vinum tum cereuiſia, vel ſimplex vel abſinthio, chamædr. lingua ceruina, carduo benedict. hyſſopo, veronica, roremarino medicata. Vel paretur tale vinum. ℞. *Radic ſarſæ parillæ, Chinæ, ligni ſaſſafras* an. ℥. ij. *radic. rhodiæ, garyophyllatæ, ſcorzoneræ* an. ℥. j. *linguæ ceruinæ, chamædryos, cochleariæ, abſinthij* an. M. ij. *cinam. opt.* ℈. vj. *paſſular. contuſar.* ℔. j. Affundantur vini, *vel quod commodius, muſti amphora dimidia.* F. vinum medicatum. Aut paretur hæc aqua ad vinum diluendum. ℞. *Cochleariæ rec.* M. vj. *naſturtij aquat. linguæ ceruinæ* an. M. ij. C *ſarſæ parillæ* ℥. iij. *paſſul. contuſar.* ℔. ß. *ſucci becabung.* ℔. vi. *acetoſæ* ℔. iij. Deſtillentur in B. ad vinum diluendum.

Hydropotæ vtantur aqua, in qua ferrum, chalybs ignitus aliquoties extinctus ſit. Si acidularum copia datur, eæ in frequenti vſu ſint. Caprini etiam lactis, aut ſi deſit, vaccini potus admittitur; cum benè nutriat, & amaciatis vtile ſit: vel potetur ſerum lactis, præcipuè caprini. Commodior tamen & lactis, & ſeri vſus eſt, ſi naſturtij, vel cochleariæ aliquid in iis coctum, vel conſeruæ earum diſſolutæ ſint

Motus & quies.

Corpus moderatè exerceatur, ante cibum: Ambulare enim, vt apud Plautum, *in Curculion act.* 2. lieni optimum eſt, & exercitium concoquentem calorem exuſcitat: contrà otium, & quies hoc malum augent. D

Somnus & vigilia.

Somnus, & vigiliæ ſint moderatæ. Et ſomnus quidem ita ſe habeat, vt ad caloris natiui inſtaurationem ac tutelam, horumorũque crudorum coctionẽ ſufficiat. Sit quoque nocturnus: meridianus tamen iis, qui ob vehementiam dolorum, animi affectus & melancholicas cogitationes noctes in ſomnes tranſegerunt, concedi poteſt. Vigiliæ verò calorem & ſpiritus excitent, non abſumant, aut corpus exſiccent, & tabefaciant.

Conſuetæ euacuationes non ſupprimantur. Balneum aquæ dulcis, cum poros cutis laxet, reliquias humorum diſcutiat, & ſordes in ambitu corporis hærentes diſſipet, ſi moderatè, & ſuo tempore vſurpetur, vtile eſt. Abſit tandem triſtitia, & mœror.

CAPVT IX.

De Præſeruatione.

Præſeruatio.

EAdem, quæ modò propoſita eſt, victus ratione obſeruata, qui proni ad ſcorbutum ſunt, vt & alij, eundem præcauere poſſunt. Nimirum, qui à ſcorbuto ſibi metuunt, victus rationem corporis naturali conſtitutioni conuenientem, ſcorbuto verò contrariam, qualis modo deſcripta eſt, obſeruent.

In eo ſaltem eſt differentia, quod eorum, qui ſcorbuto iam laborant, diætæ ita comparata eſſe debet, vt ſcorbuto manifeſtè ſit contraria. In præſeruatione verò ſatis eſt, ſi corpori noſtro ſit ſimilis, & cauſſæ præternaturali moderatèq; aduerſatur.

Et quia omnes errores diætæ ſemper præcaueri non poſſunt, ſi quid humorum vitioſorum cumulatum eſt, verno & autumnali tempore euacuandum. Et quidem inprimis autumno multo maiore cura opus, vtpote qui ad morbos melancholicos generandos aptiſſimus eſt. Ideoque humor melancholicus & bilis aduſta per æſtatem tali vel ſimili medicamento educenda.

℞. *Radic. polypod. q* ℥. j. *bugloſſæ, cichorij* an. ℥. ß. *ceterach, fumariæ, cuſcutæ, capill.* ♀. *chamædryos* an. M. j. *ſem. frigid. maior.* an. ℈. i. *flor. borragin. bugloſſ geniſtæ* an. M. ß. *fol. ſenæ* ℥. ij. ß. *rhabarbar.* ℈. i. *ſem. aniſi, fœnicul.* an. ʒ. ij. *paſſul. exac.* ℥. j. Coquat. *in aqua pura. Colaturæ adde ſyr. roſar. ſol.* ℥. ij. *byzant. ſyr. de pomis, de epithymo* an. ℥. . Dentur pro Doſi ℥. iv. In primis verò, qui à ſcorbuto liber eſſe cupit, omnes modos, quibus contagij ſcorbutici ſeminaria communicari poſſunt, caueat pocula cum ægris communia, halitum ex ore fœtentem, oſcula & ſimilia. Et omnino vapores ex corporibus ſcorbuto infectis, ſeu viuentibus, ſeu mortuis vitandi ſunt, cum noxij ſint, & idem malum inducere poſſint. Curaui circa finem Anni 1629. nobilem quendam, qui diu affectione hypochondriaca laborauerat, tum quartana continua, verè tamen ſcorbutica laborantem: cui cum iam quarta morbi ſeptimana ſyrupus laxatiuus eſſet exhibitus, aluum cum tanto fœtore deiecit, vt alter famulorum in terram concideret, atque ibi per integram horam quaſi Apoplecticus iaceret, alter ſæuiſſimo capitis dolore cum horrore corriperetur. Feci quoque ſupra, *cap. 1. &* 4. mentionem viri cuiuſdam, cui ſcorbuto correpto inter cætera ſymptomata ſuaue delirium acceſſit, & hæmorragia è crure, nullo veſtigio poſt fluxum apparente. Is malum hoc ita contraxerat. Vir quidam, cuius etiam ſupra facta mentio eſt, ſcorbuto extinctus fuerat, cuius cadauer cum è loculo tetrum vaporem exhalaret, rimas loculi obſtruendi ei datum erat negotium, in quo expediendo ſemimortuus concidit, & morbum hunc cum ſymptomatibus antea enumeratis contraxit.

Aërem quoque vliginoſum, cibos, & alia, quæ ſupra inter cauſſas ſcorbuti recenſuimus, vitet, qui à ſcorbuto liber eſſe cupit.

LIBRI TERTII
PARS SEXTA.
DE EPATIS MORBIS AC SYMPTOMATIBVS.

SECTIO PRIMA.
DE MORBIS EPATIS.
PROOEMIVM.

R*ECTE Hippocrates*, lib. de alim. Τροφὴ καὶ τροφῆς εἶδος, μία καὶ πολλαί. Alimentum & alimenti ſpecies, vnum & multæ. *Qui locus non ſaltem eum ſenſum habere poteſt, vt ſanguinem, qui vnus eſt, totius corporis eſſe alimentum, ex eo verò quamlibet partem, quod ſibi conueniens eſt, neruos, venas, arterias, muſculos, membranam, carnem, cerebrum & reliquas, vt ibid. habet Hippocrates, attrahere dicatur: Verùm etiam, vt ibid ſubiungit:* Τροφῆς τὸ πρῶτον τοῦτο τροφὴ καὶ τὸ οἷον τροφὴ, καὶ τὸ μέλλον τροφὴ, In alimentorum genere id quod alit, alimentum eſt, & quod alimentum proximum, & quod alimentum futurum eſt. *Ac proinde etſi vnus eſt ſanguis, quo corporis noſtri partes aluntur: tamen cibi, è quibus fit ſanguis, plane multi & varij ſunt. Et cum id, quod corporis alimentum futurum eſt, a corporis noſtri ſubſtantia multum diſtet, variis mutationibus opus eſt, vt in corporis noſtri alimentum, & hinc eius ſubſtantiam abeat. Hæc autem mutatio in vna coctione fieri non poteſt, ſed variis opus eſt. In ventriculo nimirum fit prima cibi coctio ſeu digeſtio, qua cibus, qui etiam homogeneus videbatur, ita reſoluitur, vt in heterogeneas partes ſeparari poſſit. Hinc quod corpori alendo inutile & craſſius eſt, mox in inteſtinis ſeparatur, & per aluum eiicitur. Chylus poſtea reliquus à vaſis meſaraicis ad epar transfertur, vt inde purior ſanguis totius corporis futurum alimentum gigni poſſit. Id vt commodius fiat, lien chyli craſſiorem partem ad ſe trahit, & inde ſanguinem alendis partibus in ventre inferiore idoneum generat; ex reliqua verò chyli parte puriore ſanguis optimus in epate generatur. Cum autem iſtæ cibi mutationes, & diſtributiones, quæ fiunt in ventriculo, inteſtinis, meſenterio & liene, maximæ & operoſiſſimæ ſint, & plerumque in cibo tantum ſit partium inutilium & excrementitiarum, imò etiam plus, quam ſanguini bono generando aptarum, facilè fieri poteſt, vt in primis hiſce coctionibus & viis aliquid excrementi colligatur, quod in hac corporis quaſi ſentina cumulatum variorum poſtea morborum cauſſa exiſtit, quos hactenus explicauimus. Actum enim non ſolum de morbis & ſymptomatibus, quæ ventriculo, inteſtinis, meſenterio, pancreati, omento & lieni accidunt, verùm etiam, quia ex eodem fonte & humoribus in hiſce partibus genitis & cumulatis affectio hypochondriaca & ſcorbutus originem habent, de iiſdem quoque actum. Proximum eſt, vt iam epatis, in quo chylus in hiſce partibus generatus, & ab excrementis maximam partem liberatus in ſanguinem mutatur, morbos, & ſymptomata, quæ circa ſanguificationem accidunt, explicemus. Dicendum ergo erit de epatis intemperie, obſtructione, & eius vaſorum apertione, inflatione, inflammatione, & aliis epatis tumoribus, calculis, vermibus & hydatidibus in eo genitis, vulneribus, vlceri-*

bus & ſphacelo. De veſiculæ fellis morbis. Idem de ſanguificatione læſa & cachexia, de hydrope & eius ſpeciebus, de dolore epatis & ictero: Quæ iam ordine proponemus.

CAPVT I.

DE INTEMPERIE EPATIS.

De Intemperie in genere.

Intemperies epatis.

AFfici autem poteſt epar omnis generis intemperie, & ſimplici & compoſita, & ſine materia ac cum materia. Plerumque verò intemperies Epatis cum materia eſt coniuncta; quia breui tempore intemperies calida calidos ac biliosos humores cumulat; frigida crudos, craſſos pituitoſos; ſicca terreſtres; humida tenues & aquoſos.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Intemperierum autem cauſſæ ſunt cibus & potus, medicamenta & res non naturales dictæ, humores in corpore à naturali temperie & mediocritate recedentes, intemperies insignes partium, quibus per vaſa connectitur, aut quibus alias vicinum eſt. Ita in febribus, vbi caloris fons præcipuè in corde eſt, epar quoque incaleſcit. Eodem modo ob frigidam intemperiem ventriculi, lienis, pulmonis, renum, diaphragmatis, meſenterij, inteſtinorum ſimilem intemperiem contrahere poteſt. Intemperies autem epatis cum materia excitatur, cum ea in epate vel ob chyli prauitatem generatur, vel ob expultricis facultatis imbecillitatem aut vaſorum anguſtiam cumulatur, vel ab aliis partibus tranſmittitur, id quod accidit nunc à toto corpore, nunc à certis partibus.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Intemperies epatis præcipuè ex actionis eius læſione cognoſcitur. Quæ autem intemperiei cuiuſque ſigna ſint, in ſpecie dicetur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Grauior eſt intemperies epatis, quam ventriculi; quia epar præſtantius eſt ventriculo, & maiora ex eius læſione proueniunt incommoda. Remedia quoque propter ſitum eius remotiorem ita integris viribus ad ipſum non perueniunt, quemadmodum ad ventriculum. Deinde quia ſæpe remedia, quæ ipſi intemperiei profligandæ ſunt vtilia, à contraria intemperie ventriculi prohibentur, quibus de cauſſis curatio difficilior redditur.

Indicationes.

Indicationes.

In intemperie epatis curanda indicatio communis eſt, alterandum eſſe per contraria. Remedia tamen interna, quia epar loco profundiore ſitum eſt, quam ventriculus, efficaciora hic eſſe debent. Quia etiam membrum principale & nobilius eſt epar, eius craſin & proprietatem naturalem per ſimilia, calorem verò naturalem, ne diſſoluatur, per adſtringentia mediocria conſeruare oportet.

Remedia.

Medicamenta epatis ſpecifica.

Quæ autem medicamenta alterent epar in ſpecie poſtea proponentur. Hic ſaltem ea recenſebimus, quæ epati totâ ſubſtantia & peculiari proprietate conferunt. E cibis talia ſunt. Epata animalium; vituli, gallinarum, anſerum; in primis epar lupi præparatum, cuius puluis cibis & aliis medicamentis admiſcendus. Vtiles ſunt & paſſulæ, epatique valde gratæ. E medicamentis; ſi calidæ intemperiei indicia adſint, peculiari vi epati proſunt, Cichoracea, roſæ, ſantali ſpecies: Si frigidæ, agrimonia, abſinthium. Adſtringentia autem ſint moderata, cum epar obſtructionibus facile obnoxium ſit.

De intemperie calida.

Intemperies epatis calida.

Calidam intemperiem contrahit epar primò à partium vicinarum caliditate, ſicut in febribus ardentibus epar à calore cordis & ipſum incaleſcit, quod & à vicinarum partium eryſipelate & inflammatione accidere poteſt. Deinde e rebus non naturalibus aſſumenda, retinenda, expellenda & foris incidentia, quæ calefaciendi vim habent, epar calefaciunt. Inter ea autem præcipuè alimenta & medicamenta vi calefaciendi prædita epar calefaciunt, vt nimius vini generoſi & aromatum vſus.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Calidam intemperiem epatis indicant. 1. Cauſſæ, quæ præceſſerunt. 2. Effectus, vt cibi & potiſſimum carnis inappetentia, deiectiones bilioſæ, vomitus bilis, vrina flaua, febris, quæ ſæpe coniungitur, pulſus velox & frequens, mordax in toto, & præcipuè in volis manuum & plantis pedum, calor, color faciei citrinus, corporis totius gracilitas, linguæ aſperitas. Iuuant frigida, nocent calida, quemadmodum hæc pleraque explicat Galenus, 6. *de loc. affect. cap.* 7. & 8. *de comp. med. sec. loc. cap.* 6. Quod ſi intemperies epatis calida plurimum excellerit, ſequuntur excretiones bilioſæ fœtidæ, ſanguinolentæ, & tandem τῆς οὐσίας epatis διαφθορά (corruptio ſubſtantiæ epatis) & carnis epatis quaſi colliquatio, & per cruentam deiectionem excretio.

Prognoſticum

Prognoſticum.

Exceſſus caloris, niſi ſummus ſit, non ita periculoſus eſt; cum epatis conſtitutioni non ita repugnet. Non tamen ita faciliè curatur, præſertim, vt plerumque contingit, ſi ventriculus ſimul ſit frigidus, & flatus vel in eo, vel in inteſtinis adſit. Cum enim quæ ad epar refrigerandum faciunt medicamenta, prius recipi debeant in ventriculo, hunc prius offendunt, eiúſque frigus intendunt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Epatis intemperies calida refrigerantia indicat, quam ſi contraxit à vicinis partibus calidis, eæ imprimis alterandæ. Earum enim intemperie ſublata facilè quoque calor epatis euaneſcit. Quod etiam faciendum, ſi intemperiem à calidis humoribus contraxerit. Si ergo ſanguis abundet & calidior ſit, & vires, ætas ac cætera permittant, vena aperienda, quæ & ſanguinem abundantem euacuat & ſimul refrigerat.

Medicamenta refrigerantia.

Medicamenta verò epar refrigerantia ſunt; Radices; *Cichor. taraxac. fragar. acetoſæ.* Folia: *Cichorij, endiuiæ ſcariolæ, acetoſ. ſonchi, lactucæ.* Flores: *Roſarum, violarum, nymphea.* Semina: *Frigida maiora (ſcilicet melon. cucumer. cucurbit. citrulli) minora (lactucæ, endiuiæ, ſcariolæ, portulacæ) hordei.* Fructus, *Fraga, ceraſa, ribes, cucumeres, cucurbitæ & ſimiles.* Ligna: *Santali ſpecies.* Succis: *Citri, ribes, granator. ceraſorum, ſerum lactis.* Et imprimis *cichorac. & intybacea* omnia hic valde proſunt, & epar roborant, & ob amaritudinem abſtergunt & aperiunt, nec ventriculum frigidum lædunt. Vt ℞.

Radic. cichor. ℥. ß. *fol. endiu. cichor.* an. M. i. *ſem. melon. endiu.* an. ℈. ij. *paſſular. mundat.* ℥. j. Coq. in aq. hord. ſimpl. Colaturæ ♃. ℔. j. adde *ſyr. endiuiæ ſimpl.* ℥. ij. *acetoſ.* ℥ j. ß. Miſce pro 3. vel 4. doſibus. Vel ♃. *Aq. hord. cum ſacchar. & cinamom.* ℔. ß. *fragor ſine vino, endiuiæ* an. ℥. iij. *ſem. 4. frigid maior.* *excort.* an. ℈. ij. F. Emulſio, cui adde *iulebi roſacei* ℥ j. Miſce. Vel ♃ *Aq. puræ* ℔. i. ß. *ſacch. cand.* ℈. vj. Bulliant leniter & colentur. Colaturæ adhuc calidæ adde *ſantal. rubr.* an. ℈. ij. *citrin.* ℈. j. ß. *flor. roſ. rubr.* ℈. j *ſpir. vitrioli* ʒ. ß. Stent in infuſione tecta hor. vj. Colentur. Adde *iulebi violar. ſyrupi ribes, ſucci citri* an. ℈. vj. *ſpir. vitriol. q. ſ.* ad aliquam aciditatem F. Iuleous. Si libet, poſſunt *aquæ cinamomi aliquot guttæ* addi. Vi ♃. *Conſeru cichor. roſar. violar.* an. ℥. j. *rad. condit. cichorij* ℥ ß *ſpec diarrhod abb.* ℈. ß Cum *oxyſacchar. q. ſ.* F. Electuarium. Extra vero vſurpanda ſunt *Vnguentum roſarum, refrigerans Galeni, ceratum ſantalinum, ſucci & aquæ herbarum epaticar. frigidarum*, vt *roſarum, violarum, endiuiæ, cichorij, ſcariolæ, lactucæ*, item *ſuccus cucumeris & cucurbitæ*. E. g. Paretur tale epithema. ♃. *Succi vel aq. endiu. lactuc. ſcariolæ* an. ℥. iij. *roſar.* ℥ j. ß *ſpec. diatrion ſantalon. pulner. ſantali citrini* an. ℈. ß *trochiſc. de ſpodio* ʒ j *ſpicæ Indicæ* ʒ. ß. *aceti roſarum* ℥ ß. M. Vel ♃. *Vnguenti refrigerantis Galeni, roſati Meſuæ* an. ℥ ß. *pulver. roſar. rubr. ſantali citrini* an. ʒ. j. *camphoræ* ℥ x. *ol. roſ. parum*. F. Vnguentum.

Dieta.

Dieta. Aër ad frigidum vergat. Cibi refrigerent, ſed non obſtruant. Vtilis eſt imprimis ptiſana & eius cremor, quæ magis refrigerat, ſi ſemina frigida maiora addantur. Vſurpetur etiam lactuca, acetoſa, cichorium, intybum. Cibi condiantur ſucco citri, limon. granat. ribes, ceraſor. acetoſorum. Potus ſit cereuiſia tenuis, vel vinum aqua dilutum, vel aqua hordei aut ſimpl. aut cum iulebo roſar. aut ſerum lactis. Acidulæ quoque magnam calorem epatis temperandi vim habent. Vitent æger iram, & corporis exercitationem nimiam.

De epatis intemperie frigida.

Cauſſa.

Epatis intemperies frigidæ Cauſſa. Intemperiem epatis frigidam pariunt vicinorum viſcerum frigiditas, vt ſupra dictum, res non naturales refrigerandi vim habentes, imprimis vſus rerum frigidarum, vt frigidæ potus, & medicamenta nimis frigida, ſanguinis item nimia euacuatio.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Præceſſerunt cauſſæ modò dictæ. Plerúmque ſic ſatis appetunt cibum ægri; ſitis adeſt nulla, pulſus eſt paruus, tardus, rarus, totius corporis frigiditas & albedo, excrementa pituitoſa, cruda, ſæpe liquidiora, non mordicantia, vrinæ albæ, aliàs tenues, aliàs craſſæ. Sanguis generatur aquoſus & crudus. Quæ refrigerant, nocent; quæ calefaciunt, proſunt.

Prognoſticon.

Prognoſticon. Epatis frigiditas multò periculoſior eſt, quam caliditas eiuſdem; cum naturæ viſceris magis repugnet, & functioni eius, quæ in calore conſiſtit, aduerſetur. Ideóque quò maior eſt frigiditas, eò periculoſior eſt, & præcipuè ſi eò víque progreſſa ſit, vt ſanguificationem lædat, & iam cachexiam inducat. Niſi enim maturè ei occurratur, ad hydropem deducit.

Indicationes & Curatio.

Indicatio & Curatio. Intemperies frigida indicat curationem per calida; quæ vt tutò adhiberi queat, ſi ſanguinis aliqua copia adſit ex ſuppreſſione menſium, vena ſaphenæ primùm aperienda, aut ſi hæmorrhoides

A ſuppreſſæ ſint, ipſæ prouocandæ. Medicamenta autem epar calefacientia ſunt. Radices, *fœniculi, petroſelini, apij pimpinellæ, acori veri*. Folia *Agrimoniæ, ageratis, centauri, abſinthij, lupuli, chamædryos, betonicæ, fumariæ, ſabinæ, capillorum veneris*. Flores, *ſchœnanthi, ſambuci*, ſemen *fœniculi aniſi*. Aromata, *cinamomum, ſpica Indica*. Cortices, *citri, aurantiorum*. Et quæ ex his fiunt. Conſeruæ, *flor. betonic. ſalu. fumariæ, chamæpithyos, ſambuci, abſinthij*. Syrupi, *de eupatorio, byzantinus, de duabus & quinque radicibus*. Species, *dialacca, diacurcuma, diacinnamomi*. Trochiſci, *de rhabarbaro, de abſinthio, de eupatorio, de lacca*. Vel ♃ *Rad. fœniculi, petroſelini* an. ℥. ß. *agrimon. chamædryos, capillor vener.* an. M. j. *ſummit. abſinthij* [illegible] *fumariæ* an. M. ß. *ſem. fœniculi, aniſi* an. ℈. j Coq. in aq. ſ. Colaturæ ♃ ℥. x. *ſyr. de duabus radicibus* ℥. ij. *de eupatorio*, *oxymel.* ſ. an. ℥. ß. M pro tribus doſibus. Vel ♃. *Aqu. fœnic. petroſelin agrimon.* an. ℥ ij. *ſyr. de duabus vel quinque radicib byzant. compoſ.* an ℥. ß. *M. Aroma* [illegible] *ſpeciebus diacinamomi vel aromat. roſat.* Vel ♃ *Rad. fœnic petroſelin. aſparagi* an ℥. ß. *agrimoniæ, capill. vener. marrubij* an. M ß *centaur minor.* P. j. *ſchœnanthi, rad. cyperi* an ℈ ij. Coq. in *aq. ſimpl.* Colaturæ ♃ ℔. j. *ſyr de duabus radicibus, byzant. de eupatorio* an. ℥ j. F. Potus pro tribus doſibus Galenus, 8. *de comp. medic. ſec. loc. c 8.* ex Archigene hoc refert. ♃ *Sem aniſi apij fol. aſar. abſinth. amygdal. amarar.* an. ℈. ij. R[illegible] cantur in paſtillos, [illegible] amaros [illegible] D[illegible] ℈. j cũ vini dilut ℥ iv. [illegible] cum melicrato. Moderate calefaciunt & abſtergunt ac meatus aperiunt. Nam cum in [illegible], præſertim frigida, ſemper ferè obſtructiones à materia cruda factæ coniunguntur. Vel ♃. *Conſeru. anthos beton. cort. citri condit.* an. ℥ ß. *epatis lupi præparati. ſpec. aromat. roſat. diambræ g. calid* an. ʒ i. Cum *ſyr. betonic vel de eupatorio* F. Electuarium. Vel ♃ *Tuſſilag.* [illegible] ℥ j *myrobalan. chebulor. condit.* ℈ ij. *ſpec. aromat. roſat.* ℈ i. *diarrhodon* [illegible] *thi, pulner. epatis lupi ſ. epar.* an. ʒ ß Cum *melle antho[illegible]* F. Electuarium. Extra inunctiones fiant vel fotus ex oleo abſinthij, nardino, maſtiche, macis, caryophyll. ligno aloes, ſpica, & [illegible] antè enumeratis vt. ♃. *Ol. abſinth nardin.* an ℥ ß. *amygdal. amarar. maſtich.* an ℈ ij. *fol agrim. abſinth. ſchœnanth.* an ʒ. i. *ſem. apij, petroſelini* an. ʒ ß. *ceræ q. ſ.* F. Vnguentum. Vel tale epithema paretur. ♃. *Agrimon* M. j. *radic cyperi* ℈. j. *ſem. fœnicul. aniſi, ſchœnanth.* an ℈. ß Coq. in aqua, ſub finem affunde *vini* ℈. iij. *aceti* ℥ ß. Colentur pro epithemate. Vel ♃ *Aq. agrimon. abſinth.* an. ℔ ß. *vini Cretici* ℥ j. *ſpec aromat roſat. dialaccæ* an. ℈. j. F. Epithema.

Dieta.

Dieta. Aer ſit calidior. Cibi boni ſucci & natura ſua calidi, condiantũ que aromatibus. Potus ſit vinum vetus, imprimis Creticum, vt & Hiſpanicum, ac quod aromatibus conditur & Hippocraticum vocatur. Corpus moderatè exerceatur.

De epatis intemperie humida.

Cauſſæ.

Intemperies epatis humida. Cauſæ. Cauſſæ præcipuè ſunt alimenta admodum humida, medicamenta humectantia, & aquæ dulcis balneum ſæpe vſurpatum.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Præceſſerunt cauſſæ modò dictæ; nulla adeſt ſitis; pulſus eſt mollis; ſanguis multus & [illegible] excrementa multa liquida, vrina ſpiſſa. Iuuant ſicca, lædunt humida.

Prognoſticum. A

Prognoſticum.

Humida intemperies epatis minus periculoſa eſt; cum epatis naturali conſtitutioni minus ſit contraria, & curationi minus ſit contraria, & curationi minus reſiſtat, modò ea non ſit ſumma, & cum viſceris corruptione, aut alia praua qualitate, vel cum ſummo frigoris exceſſu.

Curatio.

Curatio.

Humida intemperies indicat ſiccantia, vtitúrque Galenus in humida epatis intemperie adſtringentibus cum miſtura calefacientium, ſi frigida qualitas prædominetur, refrigerantium, ſi calida. Ideóque ex calefacientibus hîc conueniunt, abſinth. agrimon. maſtiche. Ex frigidis roſæ, ſantalum, ſpec. diatrionſantalon, diarrhod. Abbat. Atque iiſdem B etiam extra vti licet.

De intemperie epatis ſicca.

Cauſſa.

Intemperies epatis ſicca. Cauſſæ.

Cauſſæ ſunt res omnes non naturales, quæ vim exiccandi habent, præcipuè cibus, potus & medicamenta ſiccantia, vt & media.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Præceſſerunt cauſſæ iam dictæ, adeſt naturalis ad eam propenſio, habitus corporis eſt gracilis, ſiccus durus. venæ ſunt duriores, ſitis adeſt aſſidua, ſanguis eſt paucus, deiectiones alui ſunt ſiccæ & duræ. Iuuant humectantia, nocent ſiccantia.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Sicca intemperies epatis facilè in tabem & maraſmum totius corporis tranſit; cum vniuerſum C corpus alimento defraudet. 2. Eadem ſatis periculoſa eſt; cum temperamento epatis multum repugnet. 3. Si calida intemperies ſiccitatem coniunctam habeat, difficulter curatur; cum humectantia debilia ſint, & ſiccitas remediis valdè reſiſtat.

Curatio.

Curatio.

Sicca intemperies epatis humectantia indicat. Quapropter proſunt ſyrupi & conſeruæ *borrag. bugloſſ. violar. amygdalæ dulces, ſemina melonum, & eorum emulſio, paſſula, ſuccus carnium, vitelli ouorum*, aliáque, quæ in intemperie ventriculi ſicca ſunt propoſita. Extra explicanda ſunt *ol. amygdal. dulc. violar. vnguentum dialth. & ſimilia.*

De intemperie epatis compoſita.

Cauſſa.

Intéperies epatis compoſitæ. Cauſſæ. Signa.

Intemperies compoſitæ cauſſas habent compo- D ſitas modò enumeratas.

Signa Diagnoſtica.

Eædem ex ſignis complicatis cognoſcuntur, vt excrementa loturæ carnis ſimilia humiditatem cum frigiditate vel caliditate coniunctam indicāt. Si frigiditas coniuncta ſit, refrigerantia alimenta & medicamenta, vel aliæ cauſſæ refrigerantes præceſſerunt, proſunt ægris calida, deiectiones humidæ ſunt, ſine mordacitas ſenſu, ſequitur ferè cachexia & hydrops. Si verò caliditas ſit coniuncta, præceſſerunt cauſſæ calefacientes, proſunt frigida, in excrementis mordacitatis & acrimonia percipitur; Progreſſu morbi deiectiones fiunt bilioſæ & fætentes, & tandem atrabilariæ redduntur. Quando ſicca intemperies cum actiuis qualitatibus copulatur, excrementa craſſiora & ſicciora ſunt, humida iuuant, ac qualitates actiuæ hanc vel illam paſſiuam frequenter adſciſcere ſolent. Intemperies enim calida paulò poſt ſibi adiungit ſicca, frigida humidam.

Curatio.

Curatio.

Compoſita intemperies compoſitam & duplicem vim habentibus remediis curatur: Calida humida, frigidis, ſiccis, calida ſicca, frigidis humectantibus, frigida humida, calefacientibus & ſiccantibus, frigida ſicca, calidis humectantibus, tàm in victus ratione, quàm medicamentorum loco, ſeu intus, ſeu extra adhibitis. Ideóque quando caliditati iungitur humiditas, conueniunt roſæ, ſantali ſpecies, ſuccus ribes, diatrionſantalon, diamargar. frigidum, conſeru. roſar. cichorij, quibus C. C. bolus Armenus, terra ſigillata addi poteſt. Si ſiccitas coniungatur caliditati, cum ſero caprino fiat emulſio amygdalar. dulc. Vtile eſt, ſi decoctis & aquis refrigerantibus addantur nuclei pini, amylum, tragacantha.

De intemperie epatis cum materia.

Intemperies epatis cum materia.

Rarò autem epatis intemperies ſola diu durat, ſed humorem ſibi adſciſcit, vel bilem, vel pituitam, vel melancholiam, ſæpe & ſanguis abundat. Continetur autem humor vel in ſubſtantia ſeu parēchymate epatis: quod ſi diſtendat, tumor excitatur; ſin erodat, vlcus, vel in vaſis, vbi obſtructionem ſeu morbum in via plerumque parit, *de quibus poſtea* dicetur. Calida autem intemperies calidos humores, ſanguinem & bilem, frigida crudos, craſſos, pituitoſos, ſicca terreſtres, humida aquoſos cumulat.

Cauſſa.

Cauſſa.

Intemperies epatis cum materia, vt in aliis quoque partibus gignitur, quod vel in ipſo paulatim humor cumulatur, ſeu ob expultricis facultatis debilitatem, ſeu ob vaſorum anguſtiam, ſeu quod veſicula fellis ſanguinem ab humore bilioſo non expurgat, vel ab aliis partibus ſeu toto corpore ad epar tranſmittitur, vel tertiò, quod humor in ipſo epate ob eius intemperiem aut errata in victu cumulatur, vt totus ab expultrice facultate, etiam robuſtâ, expelli non poſſit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Intemperies cum materia cognoſcitur & ipſa è ſignis intemperierum antè enumeratis, quibus ea coniunguntur, quæ materiam præſentem arguunt, ex antecedentibus, præſentibus ac effectis petita. Calidi humoris in epate præſentis indicia ſunt cauſſæ calidos humores generare valentes, quæ præceſſerunt, bilis vomitu vel per aluum reddita, primò tenuis, & pallida, deinde craſſa, flaua & fætida, oris amaror, cibi faſtidium, ſitis vehemens & ſæpe febris, iuuant frigida, nocent calida. Frigidi humoris contraria ſunt indicia, præceſſerunt cauſſæ, quæ humores frigidos cumulare ſolent, faciei & totius corporis calor eſt albus, & habitus corporis euadit mollis & humidus, deiectiones ſunt pituitoſæ, febris nulla adeſt, niſi ex obſtructione humores putreſcant; atque tùm grauitas in dextro hypochondrio percipitur.

Prognoſticon.

Prognoſticon.

Intemperies cum materia citius curatur, quàm intemperies nuda & ſine materia, & quò plus ſubſtantiam epatis labefactat humor, eò morbus periculoſior eſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Perpendendum autem, an materia aliunde affluat; aut in ipſo epate colligatur. Si aliunde affluit, reuellenda, repellenda, & epar, ne eam recipiat, roborandum. Materia autem cum intempe- E rie peccans & præſens in epate conueniente modo euacuanda, &, ſi opus, alteranda, & quidem euacuanda leni medicamento, & per interualla iterato, ob partis affectæ officium & dignitatem. Ipſa verò intemperies alteranda, vt modò dictum. Conſiderandum autem, qua præcipuè epatis pars laboret, & humorem vitioſum contineat. Nam cauum epatis commodius per aluum euacuantur; gibbum per vrinam. Si tamen etiam in gibba epatis parte magna humorum copia adſit, prius per aluum purgatio inſtituenda. Itaque ſi materia aliunde affluat, ſiue à toto, ſiue à parte, auertenda eſt ab epate,

Purgatio an ſit ſaptem moda

quod fit, ſi ſanguis affluat, commodiſſimè venâ in brachio ſectâ: purgationes vero hic parum commodæ ſunt; cum verſus epar è reliquo corpore humores trahant. Potius tum, ſi materia ſit acris & calida, & naturam ad expulſionem irritet, temperanda ea & alteranda iis medicamentis, quæ antea ſunt propoſita.

Reuellentia. Reuellunt etiam ab epate frictiones brachiorum & crurum & cucurbitulæ ſcapulis cum ſcarificatione appoſitæ.

Et roborantia. Epar vero roborant, ne affluentem materiam recipiat, & quodammodo repellunt, inunctio regionis epatis facta *oleo maſtichino, roſaceo, myrtino, abſinthij, emplaſtrum diaphœnicum frigidum, ceratum ſantalinum*, cataplaſmata & epithemata *ex refrigerantibus & adſtringentibus antea propoſitis applicata*.

Deriuatio. Ad deriuationem autem commodum eſt venam internam in brachio ſecare, quæ quidem venæ ſectio à principio inſtituta ab epate reuellit, ſi autem repetatur, etiam deriuat. Poſſunt etiam hirudines hæmorrhoidibus applicari. Vbi autem materiæ influxus iam prohibitus eſt, vel in ipſo epate ob cauſſas ſupradictas materia cumulata eſt, ad ipſius materiæ euacuationem curatio dirigenda. Fit autem illa materiæ euacuatio vel ſenſibiliter, vel inſenſibiliter, Senſibiliter euacuant, quæ vel aluum vel vrinam mouent.

Euacuantia. Itaque ſi calidi, acres & biliosi humores adſint, venæſectione præmiſsâ, ij euacuandi ſunt *ſyrupo roſarum ſolutiuo, tamarindis, manna, rhabarb. electuario de ſucco roſar. roſato Meſue, de pſyllio*. Frigidi verò humores euacuandi ſunt *melle roſato ſolutiuo, agarico, electuario diaphœnico, Indo & ſimilibus*.

Diuretica. Vrinam mouent, in cauſſa calida; *ſem. 4. frigid. maiora, cum ſero lactis, vt & radices graminis*. Fortiora ſunt; *Radices aſparagi, fœniculi, petroſelini, bruſci, ſchœnanth. aſarum*, quæ in cauſſa frigida locum habent.

Inſenſibiliter euacuantia. Inſenſibiliter vero diſcutiunt & reliquias abſumunt; *linimenta, vnguenta, cataplaſmata & emplaſtra* è diſcutientibus parata. de quibus poſtea *de obſtructione & tumoribus epatis* dicetur: Quibus tamen ſemper aliquid adſtringentium addendum, ne tonus epatis laxetur. Ne verò noua materia cumuletur, præſtatur, ſi prohibeatur primò, ne noua coaceruetur, quod fit, ſi ea victus ratio inſtituatur, quæ ad humoris, qui peccat, generationem non facit. Deinde ſi adſit aliqua intemperies, ob quam vitioſi humores generantur, vel non rectè expelluntur, ſi illa tollatur, & tandem ſi obſtructiones adſint, ſi eæ aperiantur. Aliquot morborum epatis ab humoribus facit mentionem Hippocrates *libro de internis affectionibus*.

CAPVT II.

De obſtructione epatis & vaſorum eius præter naturam apertione.

Obſtructio epatis. ORganicos verò morbos epatis quod attinet, ſunt inter eos primò morbi meatuum. Cum enim epar per ramos venæ portæ, qui in eius ſubſtantiam diſperguntur, chylum recipere, & ſanguinem genitum per venam cauam in totum corpus diſtribuere debeant, pateant, quantum ſatis, hi meatus neceſſe eſt. Quod ſi non fiat, morbi meatuum oriuntur, qui hic duplices ſunt, obſtructio nimirum vaſorum in epate, & nimia eorundem apertio. Et primò obſtructio epatis ſatis familiare malum eſt, teſte Galeno, *de cauſſ. morbor. cap. 7. & de diff. morbor. cap. 7.* Nam venæ à portâ exporrectæ tranſmiſſis quibuſdam oſculis cauæ ramis committuntur in ipſa epatis ſubſtantia, vel in ipſam epatis ſubſtantiam terminantur, per quas cum alimentum traduci & diſportari oporteat, obſtructiones facilè accidere poſſunt; cum ob meatuum illorum anguſtiam, tum ob materiæ tranſeuntis craſſitiem & lentorem, interdum & copiam. Itaque epatis obſtructio eſt anguſtia vaſorum in epate alimenti diſtributionem impediens à materia illorum cauitatem implente, producta. Subiectum eſt totum epar, quod tanquam organum generationis & diſtributionis ſanguinis afficitur: ſiquidem actio, quæ læditur, totius Epatis eſt, vt membri organici. Etſi enim obſtructio quæ in venulis, aut arteriis per epar diſperſis eſt, ſit notiſſima, & vulgò in Medicorum ſcriptis celebrata: tamen quia & ipſa epatis ſubſtantia ſuos poros ac meatus habet, non minus ac muſculoſa in habitu corporis ſubſtantia, & illi a craſſiore, feculenta & limoſa ſanguinis parte continuò præter labente obſtrui & occludi poſſunt, quibus occluſis nec epatis calor natiuus ventilari, nec halituoſa & tenuiora excrementa euacuari poſſunt. Atque materia iſta per ſubſtantiam epatis diffuſa niſi maturè tollatur tandem induratur & ſcirrhum epatis generat.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa efficiens proxima eſt materia cauitatem vaſorum vel etiam ipſam epatis ſubſtantiam implens. Eſtque materia hæc interdum humor, interdum flatus, aliquando vtrumque mixtum, interdum & calculus.

Peccat autem humor vel copia vel qualitate, vt ſi craſſus ſit, qualis, melancholia, pituita & ſanguis, item bilis interdum craſſa, aut viſcidus, vt pituita, quæ lentorem acquiſiuit. Nonnunquam materia toto genere præter naturam eſt, vt ſanguis corruptus & putridus. Craſſus igitur humor cum calidus, tum frigidus eſſe poteſt. Nam & bilis flaua interdum diutius in epate hærens craſſeſcit, & pernicioſas obſtructiones in eo gignit: Imò in calculum interdum degenerat. Facilius vero generatur obſtructio in epate à materia etiam non admodum craſſa & copioſa, cum vaſa eius aut à primo ortu anguſtiora ſunt, aut à ſtypticorum vſu diuturno talia affecta ſunt. Materia hæc, vt *cap. præced. de intemp. epatis cum materia* dictum, vel in epate generatur, vel aliunde ad id confluit. Generatur in epate vel eius facultate & actione læſa ob intemperiem præcipuè, vel ob errorem externum, dum etiam epati bene conſtituto chylus vitioſus offertur, è quo bonum ſanguinem generare nequit. Confluunt aliunde humores ad epar, vel à toto, dum illud copioſâ vel craſſâ & viſcida materia repletum eſt, vel à parte aliqua, vt à ventriculo, liene, vtero, vel etiam à capite. Vt autem materia ad epar feratur, fit hoc, quia vel ob imbecillitatem materiam facilè ſuſcipit, vel ob anguſtiam vaſorum facilè retinet, vel vi caloris attrahit, vel cum medicamenta aperientia & diuretica exhibentur ventriculo crudis humoribus repleto. Externæ cauſſæ ſunt errores in victu, vt ſi quis cibos copioſos aut craſſos, frigidos, adſtringentes frequenter ingerat, aut vino dulci craſſo, vel ſaccharo frequentius vtatur. Eiuſmodi cibos epar facilè obſtruentes Galenus enumerat, *1. de med. facult. cap. 4. 5. 6. & 3. eiuſdem operis cap. 15.* Accidit hoc quoque, quando quis mox à ſumpto cibo exercetur vehementius, aut balneum ingreditur. Tunc enim crudus chylus in exiles epatis venas rapitur & impellitur.

Differentiæ.

Differentiæ. Obſtructio epatis alia maior & pertinacior eſt, alia minor & mitior. Item alia vetus & diuturna, alia recens. Quæ iam etiam cum ſcirrho coniuncta eſt, quæ humorem obſtruentem pro ſubiecto habet. Occupat tandem obſtructio partem vel gibbam vel cauam

Signa Diagnoſtica.

Signa. Æger quandam grauitatem ſentit circa epatis regionem cum obtuſo dolore quodã, præſertim ſi paulò vehementius reſpirat, aut mox à cibo corpus exerceat, vt ex Galeno colligitur, *2. de loc. affect. c. 8. & 7. aph.* 52. In accliui aſcenſu inſueta quadam difficultate ſpirandi premitur. Totus corporis color, imprimis faciei, mutatur, quia nec generatio nec diſtributio ſanguinis recta fit, ob id & alui deiectiones & liquidiores & copioſiores fiunt: Vrinæ imminuuntur, tenuéſque excernuntur. Facilè quoque in obſtructione epatis febres putridæ accenduntur. Si obſtructio cauum epar obſideat, tactu foris nihil percipitur; quia pars in profundo latet; & ventriculus magis in conſenſum trahitur, vnde cibi faſtidium & ſitis inſueta exiſtit, alui excrementa liquida ſunt, quia chylus epar non permeat. Si gibbum ſit obſtructum, abdomen ea regione preſſum reſiſtit, & partes reſpirationi dicatæ magis læduntur, imprimis diaphragma. Quæ per aluum excernuntur ſæpe ſanguinolenta apparent ex rudi mutatione chyli in ſanguinem. Quod ad cauſſarum ſigna, ſi obſtructio ob vaſorum anguſtiam fiat facilè & frequenter homo in hoc vitium illabitur, præſertim cum anguſtia eſt natiua: Quomodo autem anguſtia & latitudo venarum exploranda ſit, docet Galenus *5. de ſanit. tuend. cap.* 7. Aſcitia anguſtia eſt, quæ ex ſtipticorum longo ac frequenti vſu contracta eſt. Vbi anguſtiæ vaſorum ſigna non adſunt, vitio materiæ obſtructio inducitur, & quod obſtruit, humor eſt, ſi ponderis ſenſus magis circa epatis regionem percipitur; vapor & flatus, ſi tenſio magis affligit. Si humor ſola quantitate peccat, ex ſuperantis eius indicia apparebũt. Si viſcidus ſit, adſunt ſigna pituitæ, frigidi ventriculi, catharri. Si craſſus ſeu calidus & bilioſus, cum grauitate quidam dolor punctorius quaſi coniungitur, qui in frigido humore non animaduertitur. Si materia ſit putrida, febrem ſociam habet. Si denique nullus error externus præceſſerit, ob vitium internum genita eſt obſtructio, quod quale ſit, ex iis quæ *cap. præced.* dicta ſunt, dignoſcere licet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Obſtructio epatis malum eſt non contemnendum, quia plures morbos minatur, potiſſimum febrem, epatis inflammationem, icterum, ſcirrhum, hydropem, vt Auicen. rectè dixerit, obſtructionem matrem eſſe omnium ægritudinem epatis. Si tamen tempeſtiuè & rectè curetur, citra difficultatem tollitur, dummodo non magna ſit & inueterata. Quæ enim inueterata eſt, non tantum in epate, ſed & in omni membro putrefactionem excitat, febrémque accendit, teſte Aëtio, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap.* 2. & Galenus libr. 8 *de comp. med. ſec. loc. cap.* 6. Obſtructionem epatis in vitioſis humoribus putrefactio ſequitur in calidis intemperaturis breui, in frigidis non citò, ſed temporis progreſſu. 2. Epatis obſtructionem comitatur diſtributionis alimenti impedimentum & plenitudinis collectio in meſaræi ſimæque viſceris partis venis, vnde periculum aut inflammationis earum partium, aut putredinis redundantium humorum. Galenus, *de ſucc. bon. & vt. cap.* 23. Obſtructio in parte ſima ſeu caua epatis facilè curatur; quia medicamentorum vis expeditius eò penetrat, & materia obſtruens per latiorem & commodiorem viam euacuatur. 4. Peior eſt obſtructio, quæ ab humore eſt, quàm quæ à flatu. Quoniam hic promptè diſcutitur. Periculoſa etiam, quæ à materia putrida; ſi quidem febris coniungitur, quæ vires magis affligit. Minus praua eſt, quæ ortum habet à materia ſolùm qualitate peccante, quàm ſimul etiam qualitate, hoc eſt, vt craſſa & lenta ſit, quàm non rarò ſcirrhus ſequi ſolet.

Indicationes.

Indicationes. Obſtructio apertionem indicat. Et cum obſtructio ex eorum numero morborum ſit, qui cauſſam continentem & plerumque ſimul fouentem habent, & partim facta ſit, partim fiat; id quod obſtructionis factum eſt, ſanare oportet per ea, quæ obſtructiones liberant; quod verò adhuc fit, per illa, quæ materiam obſtructionem fouentem tollunt. Prius præſtant medicamenta, quæ proximam obſtructionis cauſſam tollunt, imminuentia ſcilicet, dum copioſa materia obſtructionem excitat, vel incidentia & detergentia, dum viſcida eſt, vel attenuantia, dum craſſa, ſintque omnia illa epatica, aut his permixta, vt promptius ad epar penetrent, idque ſua vi roborent. Poſterius faciunt euacuantia & reuellentia & quæ cauſſis tum generantibus nouam materiam, tùm impellentibus ad epar obſiſtunt & aduerſantur. Semper autem totius ratio habeatur, & maximè primarum ad epar viarum, quæ à materia replente liberæ eſſe debent, ne materia illa vnà cum medicamentis obſtructionem ſoluentibus ad epar deducatur, atque obſtructio augeatur.

Curatio.

Curatio. Si ergo ſanguinis abundantiæ indicia adſint, & cætera conſentiunt, dextra baſilica aperiatur, aut ſi malum ſit à ſuppreſſis menſibus, ſaphæna, vt ſanguis deorſum ab epate ad vterum trahatur, & vt tutior ſit aperientium vſus, quæ pleraque calida ſunt ſanguinémque fundendi vim habent. Medicamenta autem aluum lenientia nota ſunt, ſicut & medicamenta quemlibet humorem præparantia, cumque è corpore euacuantia & *cap. præced.* etiam propoſita. Corpore purgato exhibeantur, quæ ſoluendi obſtructiones vim habent. Talia ſunt, ſi obſtructio epatis ſit à frigida, craſſa & viſcida materia; Radices *fœnicul. petroſelini, apij, aſparagi, bruſci, rubiæ tinctorum, aſari, gentianæ, ſcyllæ.* Folia. *Capill.* ♀ *cuſcutæ, agrimon. agerati, lupuli, origani, marub. alb. chamædr. abſinth. card. benedict.* Semen. *fœniculi, ammios, dauci, aquilegiæ, circer. rubr. amygdalæ amaræ.* E quibus decocta parari poſſunt, additis paſſulis & cinamomo, vel ſpica, interdum etiam pauco aceto. Vtiles ſunt ſyrupi *capill.* ♀ *de duabus & quinque radicibus, oxymelitis genera*, exhibita cum conuenientibus decoctis vel aquis: *trochiſc. de rhabarbar. de abſinth. de eupator. de lacca. Species, diacurcum. dialacca.* Si à cauſſa calida fiat obſtructio, conueniunt Rad. graminis, rad. & fol. cichor. endiuiæ, taraxaci, ſcariolæ, ſonchi, lactucæ, acetoſæ, ſem. 4. frigid. maior. & minor. ſyrup. de cichor. ſimpl. & cum rhabarb. de endiu. ſimpl. & compoſ. acetoſ. ſimpl. & compoſ. diarrhod. trochiſci de camphora, ſpecies diarrhod. abbat. diatrion. ſantal. Vbi mixti humores malo huic cauſſam præbent, etiam medicamenta miſcenda ſunt. In ſumma Galenus medicamenta Ἐκφρακτικὰ & Ἐκκαθαρτικὰ, hoc eſt, obſtructionem aperientia & meatus expurgantia vult eſſe calida & tenuium partium, amara ſcilicet, quibus adſtrictio quædam coniuncta eſt. Qua de cauſſa abſinthium vulgare valde prodeſt, vt & Ponticum & abrotanum ac amygdalæ amaræ. In cauſſa autem frigida tale decoctum paretur. ℞. *Rad. 5. aperient. vino macerat.* ℥. i. *aſari* ℈. ii. *capill.* ♀ *cichor. agrimoniæ* an. M. i. *chamædryos, ſummitat. lupuli* an. M. ß. *ſem. aniſi, fœniculi, ammios* an. ℈. ii. *aquilegiæ* ℈. i. *cicer. rubr.* ℥. ß. *ſchœnanth.* ʒ. iiii. *paſſul. mundat.* ℈. vi. *glycyrrh.* ℈. iii. *bacc. iuniperi.* num. xii. Coq. in aqu. ſimpl. ad tert. partis conſumpt. pro ℔ i. Colatur. adde *ſyrup. de 5. radic. byzantin. compoſ. oxymel. ſimpl.* an. ℥. i. Aromatiſetur cum ſpecieb. diatrion.

trion. ſant. ℈. j. F. Potus pro tribus vel quatuor doſibus. Si in his *mechoacan.* ʒ. ß. *rhabar. elect.* ℈. ij. *ſpic.* gr. xj. *cinam.* ℈. ß. infuſa fuerint, moderatè ſimul aliquid per aluum educitur.

Syrupus aperiens noſter.

℞. *Rad. aperient.* ℥. j. *cichor. pimpinell. ari* an. ℥ ß. *cortic.* [illegible] *ſambuci* an. ℈. v. *herbar. cuſcutæ, capill.* ♀, *agerati, agrimoniæ* an. M. j. [illegible] *rie, cardui benedict. chamædr. centaur. minor. flor. geniſt.* an. M. ß. *ſem. carthami, geniſtæ, aquileg.* an. ℥. ß. Inciſa & conquaſſata infundantur in vaſe arctè clauſo in [illegible] *q. aq. & aceti ſcillitici* ℔. j. per dies tres in B. M. Poſtea colentur & addatur *ſucci endiuiæ fumar.* an. ℔. ß. Et iterum *addito albumine oui* per dies 3. digerantur & colentur. Tandem adde *ſacchari* [illegible], *& ad iuſtam conſiſtentiam coctiq. ſ.* Fiat Syrupus.

Syrupus de cuſcuta D. Scholezij.

℞. *Herb. cuſcutæ nodor.* M. ij. *fumariæ, ſcolopendr. ceterach, epaticæ, capill.* ♀ an. M. ß. *Rad. fænic. aſparag. tarax.* an. ℈ iii. *cichor.* ℥ ß *ſem. cuſcutæ* ℈. vi. *fænic.* ℈. ij. Coq. lento igne in *ſ. q. aq.* ad conſumptionem medietatis. Poſt horas duas F. fortis expreſſio. Cui adde *ſucci endiu. fumar. lupuli* an. ℥. ß. *rhabarb. el.* ℈ ii. *cinam. el.* ℈. ß. Coq. ſ. a. cum ſ. *q. ſacch.* F. Syrup. Galen. *in Exporiſt. c. 16.* ℞. *Sem. aniſi, apij, rad. aſari, amygd. amarar. fol. abſinth.* an. ℥ ß. Formatque trochiſcos ℈. j. pondere, exhibetque febricitantibus cum hydromelite, non febricitantibus cũ vino diluto. Vel ℞. *amygd. amarar. mundat.* ʒ. i. ß. *ſem. cumin. apij* an. ℈. ß. Detur cochlear vnum ex vino. Vel ℞. *Baccar. iuniperi* ℥. i. *ſem. erucæ* ʒ. i. *ſem. praſſij* ℈. ß. Excipiantur melle crudo, detur cochlear vnum. In 8. *de cõp. medic. ſec. loc. c.* 8. paſtillis epaticis amaris Aſclepiadis vtitur. Videantur vtrobique plura. Vtilis eſt & iſta aqua [illegible]. ℞. *Rad. dulc-amar.* ℥. iij. *ſummit. lupuli, eupator.* an. M. ij. *cuſcut. hepatic. cichor. cum toto* an. M. j. ß. Infundantur in ſero lactis ad prominentiam 4. digitor. per dies 3. Hinc deſtillentur. Dentur ℥. iij. cum ſyr. rad. quinque ℥. ij. Galen. ad magnas obſtructiones epatis ex materia admodum craſſa vtitur cortic. rad. cappar. tamariſc. ſcolop. Et ſi obſtructio pertinacior ſit, etiam ea, quæ ad lienem aliàs vtilia ſunt, vſurpari poſſunt. Vbi de dulcedine liene ſuſpicio eſt, addantur paſſulæ, caricæ, glycyrrh. bugloſſ. mala amygdal. dulc. In cauſſa calida. ℞. *Rad. cichor. graminis* an. ℥. ß. *fol. endiuiæ cichor. [illegible] cuſcutæ*, an. M. i. *agrimon. abſinth.* an. p. j. *ſem. endiu. cichor. melon.* an. ℈. ii. *fructus alkekengi* nu. vij. *paſſul. mundat.* ʒ. ß. Coq. in ſ. q. aq. ad 3. part. conſumpt. pro ℔. i. Colaturæ adde *ſyr. cichor. ſimpl. de duabus radicibus, acetoſi ſimpl.* an. ℥ i. Aromatiſentur ſpec. diatrion. ſantal. F. Potus pro 3. doſib. Vtilis eſt & hîc quoque conſerua rad. cichor. recentium coctarum & minutim concisarum, cum ſ. q. ſacch. parata. Si obſtructio pertinacior ſit, etiam hic ea, quæ ad humores frigidos vtilia ſunt, vſurpari poſſunt. Poſt illorum tamẽ vſum decoctum cichorij ſumendum. In cauſſa tam calida quàm frigida vtilia ſunt medicamenta è tartaro parata, & tartar. vitriolat. vt & aqua illa è vitriolo & tartaro, quæ deſcripta eſt *in Inſt.* In cauſſa frigida vtilis eſt ſpiritus vini tartariſat. ſeu de eſſentia tartari. In [illegible] quoque epatis obſtructionibus, præcipuè ab humore frigido, vtilia ſunt medicamenta è chalybe parata, de quibus *de obſtructione lienis* dictum. Inter reliqua etiam puluis cachecticis dictus. ℞. *Chalyb. præpar. part.* j [illegible] *part.* j. [illegible] *albiſſ. part.* iv. F. Pulu. [illegible] mane & veſpere. [illegible] j. detur. Vel ℞. *Chalyb. præp.* ℥. i. *ſacch. albiſſ. in aqua agrimon. diſſolut.* ℔. ß. F. ſ. a. Rotulæ, quibus ſub finem addantur guttula vna atque altera olei cinamom. vel caryophyl. Vel ℞. *limaturæ chalyb. q. v. irroretur aq. abſinthij, fraxini*, in quibus *proprij ſales* diſſoluti ſint. Relinque tamdiu, donec contrahat rubiginem. ℞. *Huius croci* ʒ. iij. *fecul. ari* ℈. ii. *magiſt. perlar. corallor.* an. ℈. i. *cinamom.* ʒ. iij. *ſacch. q. ſ. ad dulcedinem.* F. puluis. Doſis ℈ i. Vel ℞. *fecul. ari, ocul. cancr. prep. cryſtall. tartar.* an. ℈. i. *croci martis reſolut.* ℈. ß. *ſalis abſinth. cichor. tartari vitriolati* an. ʒ. i. *cinam. ſpec. diatriaſantal.* an. ℈. ß. F. puluis. Inter alias autẽ chalybis præparationes hæc vtilis eſt. ℞ *Limatur. chalyb. ſulphur. part. qual.* ponantur in crucibulo in ignem circularem donec ſulphur exhalet. Iterum ſulphuris partem æqualem adde, quæ in igne planè exhalet, ne ſulphuris odor amplius percipiatur. Chalybem hunc, poſtea inde ſartagini ferreæ, & affunde acetum acerrimum ad eminentiam digiti vnius & ponantur ſuper ignem carbonum, ſemperque agitentur, donec acetum exhalet, quod vbi factum, nouum acetum affundatur, iterumque igni admoueatur, qui fortiſſimus adhibeatur, donec materia rubeat, quæ refrigerata ſubtiliſſimè puluerizetur. Diligenter autem attendendum, vt ſemper iis, quæ obſtructiones ſoluunt & attenuant, nonnulla adſtringentia admiſceantur, quo ſubſtantia viſceris roboretur, & aperientia diutius hîc detenta efficacius agant. Eiuſmodi ſunt inter calida abſinthium, mentha, inter frigida, roſa, cichor. endiu. Compertum verò eſt ex nimio & diuturno vſu aperientium medicamentorum epar non parùm læſum fuiſſe. Poſt vſum aperientium horum æger per dimidiam horam in dextrum latus decumbat, vt promptius ad venas meſaraicas & epar ferantur. Extra autem in obſtructione à cauſſa frigida vtilis eſt ſuccus vel decoctum abſinthij, fumariæ, rad. filicis, ſem. ſecundacæ, cum pauco aceto, ſi epithematis forma regioni epatis calefacta imponantur. Aut ℞. *Fol. abſinth. abrotan. agrimon. cuſcutæ* an. M. i. *rad. cypri.* ℥. ß. *flor. chamæmel.* M. ß *cinamom. ſpicæ* an. ℈. i. *cumini* ℈. ij. Coqu. in ſ. q. vini albi ad tertiæ part. conſumptionẽ. Colatura vſurpetur pro epithemate. Si eadem medicamenta ad mollitiem coquantur & contundantur, & olei amygdalo. amarar. ſufficiens quantitas addatur, cataplaſma formari poteſt. Vel paretur tale vnguentum: ℞ *Ol. nard. amygdal.* an. ℥. ß *ſpic. Indic. celtic. ſchœnanth.* an. ʒ. i. *cyper. ſem. apij* an. ʒ. ß. *ceræ q. ſ.* F. Vnguentum. In obſtructione à cauſſa calida. ℞. *Aq. cichor. endiu. abſint.* an. ℥. iij. *aceti* [illegible] ℥ ß. *ſpec. diarrhod. abbat. diatrion. ſantal.* an. ʒ. j. *ſpicæ* ʒ. i. F. Epithema. Expeditis obſtructionibus intemperies epatis emendanda eſt iis medicamentis, quæ cap. præced. ſunt propoſita, ipſúmque epar roborandum. Vt ſi obſtructio fuerit à cauſſa frigida, tale paretur Elect. ℞. *Conſ. capill.* ♀ *beton. abſinth.* an. ℥. i. *trochiſc. de rhabarb.* ʒ. ii. *epatis lupi præpar.* ℈ [illegible] *ſpec. diamoſchi dulc.* [illegible] *lbalſe*, ℈ i. *cinamom.* [illegible] *ſchœnanth.* ʒ. ß. Cum *ſyr. de eupator.* F. Electuarium. Vel ℞. *Epat. lupi præpar.* ℥. ß. *Mithridat.* ℈ j. *conſer. abſinth. agrimon.* an ℥ i. Cum *ſyr. de eupator.* F. Electuar. Si obſtructio ſit à cauſſa calida. ℞. *Conſeru. flor. vel rad. cichor.* ℥. i. ß [illegible] ℈. vi. *ſpec. diarrhod. abbat. diatrion. ſantal.* an. ℈. ß. Cum *ſyr. de cichor. ſimpl.* F. Elect.

Dieta.

Victus ratio ſit attenuans, vt præcipit Galenus, *in art. med. cap.* 87. *&* 6. *de tuend. ſan. c.* 7. Et ſi obſtructio fit à craſſa & viſcida materia non tantum attenuans victus ſit, ſed & abſtergens. Inter abſtergentia probatur ptiſana hordeacea, 1. *de rat. vict. in acut. t.* 18. quæ diſtributionem à ventriculo in gibbam epatis adiuuat. Condiantur cibi [illegible]

Dieta.

calida intemperies adſit, aceto, aliàs aromatibus, ſed modicè, aut baccis iuniperi. Proſunt quoque cappares aceto conditi. Piſtacia quoque epar aperiunt & roborant. Vitentur in cibis omnia craſſa, lenta, adſtringentia, & edulia è tritico, farina & lacte, ac caſeus, præſertim vetus, caro ſuilla & duræ carnes, ac difficilis coctionis. Item anguillæ, aliáque, quæ Galenus enumerat, *5. de tuend. ſanit. c. 7. & de ſuccor. bonit. & vitio. c. 4.* Nocet quoque vehemens à cibo exercitatio & balneum, & cibi aſſumptio corpore adhuc ab exercitio præcedente calente. Vbi verò quis poſt exercitium à cibo dolorem & tenſionem epatis ſentit, quieſcat, & in potu ſumat aliquid, quod vrinam cieat, & epar obſtructione liberet, ſicut conſulit Galenus, *in lib. de ſalubr. diæta aph. 12. & 32.* In iuſculis quoque coq. radic. fœniculi, petroſelini, aſparagi. Copia ferculorum vitetur, & cibus ſumatur priore iam concocto. In potu improbantur vina dulcia, craſſa, auſtera & cerouiſia craſſa. Detur verò ptiſana hordeacea diluta & hydromel dilutum, vel cereuiſia tenuis & bene defecata. Vbi vinum locum habet, ſit illud tenue ac vetus.

De apertione vaſorum epatis.

Apertio vaſorum epatis.

Contrarium obſtructionis epatis vitium eſt vaſorum eius nimia apertio. Aperiuntur a. epatis vaſa vel à caloris aut humiditatis exceſſu, à qua præcipuè laxatur, vel ab humoribus acribus, à quibus orificia vaſorum patefiunt, aut etiam ipſa vaſa eroduntur, vel etiam à ſanguinis copia. Pertinet huc & cauſſæ externæ, quæ violentia ſua vaſa rumpunt & vulnerant. Cognoſcitur autem hoc malum à cauſſis, quæ præceſſerunt, imprimis verò ex effectis, inter quos præcipuè eſt cruenta alui deiectio, quæ accidit, cum vaſa in epate præter naturam aperta ſanguinem continere non valent. Apertio a. vaſorum occluſionem eorundem indicat. Præſtatur hoc vel obſtruendo, vel adſtringendo: ad quam rem vtilia ſunt, plantago, burſa paſtoris, polygonum, tormentilla, roſæ, myrtus, ribes, berberis, abſinthium, cydonia, maſtiche, terra ſigillata, bolus Armenus, ſpodium, corallia, ſyrupus de roſis ſiccis, myrtinus, de ribes, de mentha, de coralliis, trochiſci de ſpodio, de terra ſigillata, aquæ ferratæ. Extra etiam dextro hypochondrio applicentur eadem adſtringentia & cataplaſmata è pulpa cydoniorum, roſ. rubr. abſinth. balauſt. & baccis myrti. Fomenta ex iiſdem in vino auſtero coctis, & linimenta & vnguenta ex ol. maſtich. myrtin. abſinth. cum pulueribus adſtringentibus. Emplaſtrum de maſtiche, diaphœnic. frigid. & ſimilia. Ad hunc locum nonnulli etiam referunt apertionem venarum, & illum ſanguinis fluxum, qui cuidam, venâ è regione epatis aperta accidit, & reſtitante ſanguine veſtigium fluxus non apparuit, vt refert Hollerius, *inter rara num. 3.* vt & alterius cuiuſdam hiſtoriam, quam recenſet Beniuenius, *de abdit. morb. & ſanat. cauſſ. cap. 4.* Hominis nimirum robuſti admodum, qui agens annum 36. ætatis conquerebatur ſæpenumerò de ſanguinis fluxu, quo ſingulo quoque menſe grauiter affligebatur, & rogatus, qua parte ſanguis flueret, id ſe neſcire reſpondebat. Depoſito tamen pallio ilia dextra monſtrauit. Verùm cum in his nullum veſtigium nec cicatrix appareret & Beniuenius ſe decipi ſuſpicaretur, ille, cum fluxus iſte rediret, locum digito contegebat, eóque, accerſito Beniuenio amoto ſanguinem fluere permittebat, qui non ſecus, ac ſi inciſa vena eſſet, emanebat, nec prius ille fluor ceſſabat, quam ſanguinis libra emitteretur. Quo euacuato nullus deſpicere potuit, vnde euacuatio facta ſit. Curauit autem iſtum hominem Beniuenius ſola ſanguinis miſſione ex vena hepatica ſingulis menſibus inſtitutâ & idonea victus ratione. Verum hæc venarum apertio propriè huius loci nō eſt, neque venæ iſtæ, quæ apertæ fuerunt ex epate immediatè, ſed ex iis, quæ in cutem diſperguntur. Idem, ſed in aliis partibus bis obſeruaui; Primo in ſcorbutico, cui in crure vena per interualla aperiebatur, & ſatis largiter ſanguis effluebat, nullo poſtea apparente veſtigio. Deinde in fœmina quadam, cui, cum primum eſſet grauida, ſæpius in occipite vena portæ aperiebatur, & ſanguinis cum maximo impetu interdum ad libram vnam effluebat. Cum verò ſanguis is non flueret, circa ventriculū & diaphragma dolorem percipiebat, vbi etiam poſtea tumor obortus eſt, qui cùm ad ſuppurationem perueniſſet, neceſſario aperiendus fuit. Ipſa verò conualuit.

CAPVT III.

De inflatione epatis.

Inflammatio epatis.

SVnt & alij morbi, qui epati, quatenus membrum organicum & certo modo conformatum eſt, accidunt. Epar aliquando planè defuiſſe in Matthia Ortelio, Mercatore Antuerpiēſi, refert Schēckius, *obſeru. lib. 3. ſect. 2.* Contra, vt idem ex *Gemma* refert, epar duplex inuentum; aliquando repertum globoſum & iuſto minus, & vna cum diaphragmate ad mammillam vſque dextram aſcendens, aliquando peritonæo annatum, vt Columbus *lib. 15.* annotauit. Sed hæc rara ſunt, & plerúmque à primo ortu contracta, ac vix curationē admittunt. Eos ergo ſaltem morbos, qui frequentiores ſunt, & curationem admittunt, explicabimus, quales ſunt magnitudo aucta & tumores epatis. Inter quos primò eſt inflatio, cum ſub tunica craſſus flatus concluditur, qui epar inflat, & dolorem in eo excitat.

Cauſſa.

Cauſſæ.

Flatus is interdum à membris vicinis, vel etiam vniuerſo corpore & venoſo genere in febribus pituitoſis & malignis tranſmittitur, vel à cibis flatulentis, pituitoſis & melancholicis ſuppeditatur, vel ab epatis imbecillitate generatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur hoc malum ex tumore dextri hypochondrii, qui eſt ſine grauitate, ſed cum magno dolore, qui tamen non eſt continuus, ſed nunc intenditur, nunc remittit, & ſi locus digitis prematur, tumor cedit, nullum tamen murmur percipitur, nec vomicæ latentis ſuſpicionem præbet: Corporis & faciei color, vt in aliis epatis tumoribus, non mutatur; Vrina, ſi febris abſit, quod plerúnque fit, eſt alba & ſpiſſa. Verum de hoc epatis tumore notandum, etſi non impoſſibile flatum ſub tunica epar ambiente concludi poſſe, cum aqua etiam ibi ſæpe colligatur: tamen cauendum eſſe, ne, quod de liene etiam dictum, dolores, qui ex diſtenſione peritonæi & membranarum vicinarum oriuntur, pro doloribus epatis habeantur. Sæpe enim accidit, præcipuè in motu & exercitio vehementi, & in corporibus, qui non ſæpe exercentur, vel diu ab exercitiis quieuerunt, vt flatus vel humores ſeroſi agitati in peritonæi & muſculorum ipſi connexorū ſpatia irrumpant, doloremque in eo punctuorium excitent, qui pleuritidem quandoque ſimulat.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Tumor hic ſæpe ſatis difficulter curatur, cum flatus hîc loci non facilè diſcutiant.

Curatio.

Curatio

Malum hoc flatus diſcutientibus curatur, & eos ab epate repellentibus. Vtilia proinde hic ſunt omnia, quæ in obſtructione epatis ex cauſſa frigida ſunt

propoſita. Præcipuè diſcutientia & digerentia, vt diacyminum, diagalanga. Si pituita adſit craſſior, quæ malum foueat, præparanda ea & euacuanda, vt *cap. 1. & 2.* dictum. Extra etiam fomenta flatus diſcutientia vtilia ſunt, & inter ea etiam milium, vt: ℞. *Flor. chamæmel. meliloti* an. M. j. *abſinth.* M. ß. *ſem. aniſi, fœnugræci, lini* an. ℥. ß. Coq. pro fomento. Poſtea inungatur locus ol. amygdal. amarar. nardin. chamæm. de abſinth. de ſpica.

Diæta.

[Diæta.] Cibus ſit attenuans, non flatulentus. Vinum bibatur meracius & vetus.

CAPVT IV.

De epatis inflammatione.

[Epatis inflammatio.] CVm epar ob venarum anguſtiam obſtructioni ſit obnoxium, facilè inflammatione tentari ſolet, ſanguine in ipſam epatis ſubſtantiam ſeu parenchyma effuſo, vnde id intumeſcere & ſanguinē putredinem concipere atque incaleſcere contingit. Eſtque materia tumores epatis excitans interdum ſanguis ſincerus, qui inflammationem puram gignit; interdum bilioſus, pituitoſus, melancholicus humor admiſcetur. E quibus tumores præter naturam ſui generis exſiſtunt. Influit autem ſanguis in ſubſtantiam epatis per modum vel attractionis, ob calorem, vel tranſmiſſionis, ſiue à toto, ſiue à parte aliquâ. Suſcipit epar ob imbecillitatem vel [Cauſſa attractionis ſanguinis.] congenitam vel ab aliis cauſſis accerſitam. Et quidem ad ſanguinis attractionem facit medicamentorum calidorum externorum applicatio. Ita refert Guilielmus Fabricius, *cent. 1. obſ.* 46. cuidam intemperie frigida ventriculi laboranti emplaſtrum & vnguenta calida è pipere, cardamomo, oleo caryophyllorum, cinamomi & ſimilibus admota fuiſſe, atque inde inflammationem epatis excitatam. Caua enim ſui parte à dextra in ſiniſtram vniuerſam ferè anteriorem ventriculi regionem integit, ita vt medicamenta calida, quæ corroborandi gratia ventriculo frigidiori admouentur ſubſtantiam hepatis priùs attingant, antequam ad ventriculum vſque perueniant. Idem præſtare poſſunt cucurbitulæ regioni epatis applicatæ. Cuius rei exemplum habet idem Guilielmus Fabricius, *cent. 1. obſ.* 47. Cum enim cuidam hæmorrhagia narium laboranti cucurbitulæ magnæ ad regionem epatis applicatæ fuiſſent, ſanguis quidem ſubſtitit, ſed inflammatio epatis ſecuta eſt. Cùm enim in magnis hæmorrhagiis ſanguis efferueſcat, cucurbitulis affixis facilè quidem ad epar attrahitur, ſed ibi retentus inflammationem parit. Ideóque tutius eſt, frigida medicamenta quæ ſanguinem condenſant, craſſioremque & minus fluidum reddunt, epati & lieni applicare. Afficitur autem epar ſecundum partem vel gibbam vel cauam, ob vicinitatem tamen partium alteram in conſenſum facilè trahit.

Signa Diagnoſtica.

Inflammatio epatis ab aliis tumoribus, affectionibúſque eiuſdem his ſignis diſcernenda. Senſus grauitatis circa epatis regionem in dextro hypochondrio percipitur à membranis, quibus epar in nonnullis ad coſtas nothas annectitur: ſimul mox febris adeſt, non ſequitur, vt in obſtructionibus & ſcirrho; non tamen ſtatim acuta vel ardens febris eſt, niſi inflammatio maior fiat. Nam perpetuò inflammationis magnitudinem febris vehementia ἀχωρίστως comitatur. Etſi autem Aëtius docet, febrem adeſſe acutam, inæqualem, quæ plerúmque ſub noctem exacerbatur: tamen id intelligendum de ea A febre, quæ ad incaleſcentem phlegmonem epatis accidit. Tuſſis per interualla affligit arida, ob vapores, qui ab epate inflammato ad pulmones eleuantur, & quod feruor epatis diaphragmati moleſtus eſt, & tumor eius diaphragma comprimit, quam moleſtiam natura ab organis reſpirationis propellere nititur. Difficultas autem ſpirandi adeſt, cùm ob tumorem epatis, tùm ob febrem, quæ maiorem refrigerandi neceſſitatem affert. Decubitus difficilior eſt cùm in latere dextro, epate à ſubiecto ventriculo & inteſtinis compreſſo, tùm in ſiniſtro, epate pondere ſuo ſuſpenſo & membranis eius tenſis. Facilior eſt decubitus ſupinus. Pulſus, teſte Galeno, 4. *de cauſſis pulſ. c. 4.* celerior, frequentior, inæqualis eſt, ob auctam in affectu calido re- B frigerandi pulſus neceſſitatem, durus, vibrans. Ad enumerata ſigna accedunt, ſitis magna ægrum fatigans, & anorexia; Lingua quoque ſcabra & rubicunda, tandem nigra fit cum quodam lentore. Calor mordax ſentitur in toto, ratione febris; quæ ſi maligna ſit, extrema frigeſcunt. Color totius ad flauum declinat: aluus adſtringitur, niſi coniuncta ſit ἀτονία epatis. Ita Galenus ſcribit, 4. *de rat. vict. in acut. text.* 17. Quibus epar phlegmone obſidetur, iis σπυραθώδη hoc eſt, caprarum ſtercori ſimilia excernuntur, quando ſcilicet viſcus hoc duntaxat phlegmone afficitur, ſin cum phlegmone affuerit ἀτονία, ſeu debilitas epatis, liquida deiiciuntur, viſce- C re alimentum ad ſe attrahente. *Hæc Galenus.* Illa verò liquida aliàs bilioſa ſunt, aliàs, vbi aliqua ab epate fit chyli attractio loturæ carnis ſimilia, quod crudus chylus in ſanguinem perfectè non eſt conuerſus. Vrinæ craſſæ, rubicundæ, turbidæ, paucæ ſunt, ob feruorem & æſtum epatis. Vomitus bilis eſt flauæ & vitellinæ, quæ poſtea æruginis colorem aliquando refert. Interdum ſingultus ſequitur. Cæterum diſcernenda eſt inflammatio epatis à vicinarum partium inflammatione. Ac primò ſi meſenterium inflammatum ſit, non apparet coloris in facie & reliquo corpore mutatio, ſymptomata ſunt mitiora, deiectiones alui liquidæ, in quibus primò tenuis & cruda quædam ſanies apparet: poſtea materia quædam magis concocta ad ſimilitudinem puris, præ- D ſertim vbi inflammatio ſalubris eſt. Si muſculi abdominis inflammati ſint, corporis color etiam non mutatur, tumor ad tactum ſenſim deliteſcit, ad figuram muſculorum extenſus, nec rotundus eſt, inſtar figuræ gibbi epatis. Rectorum muſculorum tumores oblongi ſunt & per totum ventrem extenſi, etiā vmbilicum comprehendunt. Cæterorum, vtpote profundiorum, tumores difficiliùs diſcernūtur. Cutis ſupra tumorem non ſine dolore contrectatur apprehenſa quoque digitis, vt attrahatur, minimè ſequitur ob tenſionem: Interdum rubicunda apparet, præſertim ſi affectio in externis muſculis hæreat. Quocunque denique æger decumbat, eadem tumoris magnitudo manet, maior verò apparet, vbi E epate affecto decubitus fit in latus ſiniſtrum, minor, corpore in dextrum reclinato, epate ſcilicet ſub coſtas nothas cedente. Si tranſuerſalis muſculis inflammetur, magis læduntur partes profundæ, dolor eſt vehementior, quàm in aliis muſculis: quia ille muſculus eſt membranoſus circa finem, & neruos plures molliorésque obtinet, & cum peritonæo aponeuroſi coniungitur. Et omnino opus eſt, vt diligenter inflammatio muſculorum abdominis ab inflammatione epatis diſcernatur, cum incautis ea res non rarò imponat, vt inflammationem muſculorum abdominis in dextra parte pro epatis inflammatione habeant. Exemplum videatur, 5. *de loc. aff. cap.* 7. de Steſiano: Hunc alij Medici curarunt tanquam abſceſſum habentem in epate. Galenus

verò negauit abſceſſum eſſe in epate, & monſtrauit eum inter muſculos tranſuerſos & obliquè aſcendentes eſſe. Simile exemplum eſt apud Franciſc. Valeriolam, *lib.* 4. *obſ.* 5. Cauendum tamen etiam hîc, ne fallamur, & epar non inflammatum putemus, ſi tumor in medio ventre apparet. Quibuſdam enim epar ad medium ventrem extenditur. Tertia: Si inflammatio pleuram, qua parte nothas coſtas dextri hypochondrij illa ſpectat, prehenderit, dolor vehementior erit, à ſuperioribus quaſi ſuſpenſus, & cum punctionis ſenſu coniunctus: Difficultérque reſpirabit, nulla coloris faciei aut corporis fit mutatio, tuſſis vehementior, moleſtiórque eſt, ſed non planè ſicca. Verùm cum ſputo colorato ſaltem procedente malo pulſus euidenter durus & ſerrinus apparet. Si epar inflammatum ſit, dolor eſt mitior cum ſenſu grauitatis, qui tamen exacerbatur, niſi æger ſupinus iaceat. Color corporis ad flauum accedit, tuſſicula adeſt arida, pulſus minus durus tumor denique aliquis in dextro hypochondrio apparet. Quod ad ſigna differentiarum inflammationis epatis, quando magna illa eſt, dolor percipitur iuguli quaſi ad inferiora tracti, præſertim cum vehementius æger inſpirat. Dum enim epar inflammatum pondere ſuo diaphragma cui alligatum eſt, deorſum trahit, tenſum diaphragma menſibus mediaſtinum ſurgentem, cui etiam obnaſcitur, tendit. Vnde dolor tractionis in iugulo ſentitur. Galenus hoc etiam fieri putat, ob tenſionem venæ cauæ ſurſum ab epate aſcendentis, 2. *de loc. aff. cap.* 7. Tumor tactui, & vbi abdomen gracile eſt, etiam viſui eſt expoſitus: Symptomata omnia ſunt vehementiora; contrarium accidit, vbi malum eſt mitius. Quæ pars epatis affecta ſit, ſic dignoſcitur. In gibba epatis parte conſiſtit inflammatio, quando decubitus in dextrum latus eſt difficilior, & dolor preſſu exacerbatur, tumórque manifeſtius apparet, præſertim muſculis abdominis emaciatis, partes ad iugulum dextrum deorſum trahi videntur; ſymptomata denique omnia ad partes thoracis eminentia grauiora ſunt, quàm ad inteſtina & ventriculum. Contrarium fit cauo epatis inflammato, vbi & anorexia maior erit, & ſitis aderit, & vomitus materiæ billoſæ. Qui humor inflammationis in epate cauſſa ſit, ex ſymptomatum intenſione & remiſſione æſtimandum, & imprimis ex febris acceſſionibus vel exacerbationibus. Etſi enim omnis inflammatio, vt in alijs partibus, ita etiam in epate ſit à ſanguine: tamen ſanguis is interdum purus eſt, interdum bilem vel melancholiam admixtam habet, & quidem à ſanguine & bile ſymptomata vehementiora ſunt, & febris plerúmque ardens cum ſiti maxima; ex ſucco melancholico remiſſiora ſunt, & febris licet ſit continua, quaſdam tamen pro natura humoris exacerbationes habet. Quanquam & hoc tradit Galenus, 4. *præſag. pul. cap.* 4. epar nunquam ferè pituitoſam fluxionem admittere, propterea quod compactius ſit, & propterea congenita facultate pituitam alteret & immutet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Epatis inflammatio malum periculoſum & plerúmque lethale eſt: quia pars princeps afficitur, cuius occaſione ſanguinis generatio & diſtributio læditur, & hydrops imminet, aut atrophia, vnde in hoc malo vnica ſalutis ſpes eſt virium robur, ſicut Galenus, 10. *meth. med. cap.* 5. docet. Ideóque viribus imbecilli aut ſenes, aut graciles vel bilioſi pereunt, vel in maraſmum tranſibunt, præſertim ſi ex eryſipelate laborant. 2. Quæ in ſimis aut cauis epatis partibus inflammationes accidunt, magis inappetentiam, nauſeam, vomitum bilioſum, ſitim ingentem afferunt, quæ in gibba, maiore inter ſpirandum dolore laborantem afficiunt, magiſque tuſſim excitant, & dolor vſque ad dextræ partis iugulum, adeo vt deorſum trahi videatur, extenditur. Auicennas, 3. *can. fen.* 14. *tract.* 3. *cap.* 1. ſimpliciter pronunciare videtur, Apoſtema in gibbo epatis deterius eſſe, quam in cauo: ſed explicandum hoc ex Galeno, quod partes thoracis, ideóque nobiliores, in gibbo epatis patiuntur, vnde difficultas ſpirandi, tuſſis & dolor ad iugulum aſcendens ſequitur. Et per ſe epatis gibba pars eſt nobilior, vbi generatio ſanguinis, & huius in totum corpus *anadosis* perficitur. Quæ autem caui epatis inflammationem comitantur ſymptomata, vt nauſea, vomitus, ſingultus ad ventriculum & inteſtina magis ſpectant. Sic Galenus ſcribit, 6. *epid. com.* 2. *t.* 14. Epatis conuexum ſeu gibbum concauo longè periculoſius eſt; quoniam inter ſuperiores & proinde nobiliores corporis partes reponitur. 3. Tumor in hypochondrio durus & dolens, hoc eſt, phlegmone ſeu inflammatio, vt Galenus interpretatur, peſſimus eſt, ſi vtrumque hypochondrium occupet. Si verò alterum, minus periculoſus eſt in ſiniſtro. Hippocrates, 1. *progn. aph.* 29. Nam propter epar periculoſa eſt inflammatio in dextro hypochondrio. Addit Galenus, *in aph. ſeq.* talem tumorem initio mox periculum mortis citò affuturæ ſignificare Hippocrati, ſi ſcilicet intimum quid, hoc eſt, epar, item ventriculus aut lien afficiatur. Muſculi hypochondriorum inflammati mortem non inferunt, niſi aut inſignis ſit inflammatio, aut virium debilitas, (morbus enim hic diu ſæpe protrahitur & vires valde deiicit) aut medicus vel æger errorem aliquem committat. Videatur & 6. *aph.* 7. de doloribus ventris profundis. 4. Inflammatio à ſincero ſanguine periculoſa eſt, deterior à ſucco bilioſo: quia febris ardens accedit, teſte Galeno 5. *de loc. affect. cap.* 7. quæ maraſmum minatur; poſtea à ſucco melancholico, qui facilè in ſcirrhum migrat, vbi res deſperata eſt. 5. Epate inflammatione laborante ſuperuenit ſingultus, 5. *aph.* 58. Et in inflammatione epatis ſingultus malum, 7. *aph.* 17. Cauſſa eſt neruorum epatis & ventriculi *koinonia*, ob quam epar inflammatione laborans os ventriculi in conſenſum trahit. Singultus autem tantum fit, vbi epar ad maximam inflammationem peruenit, aliàs minimè, vt Galenus *ibidem* docet. Fieri & ſingultus tum poteſt, quando per magnam epatis inflammationem aliquid bilis in principium inteſtinorum confluit, quod in ventriculum infuſum eum laceſſit & ſingultum excitat. Quibuſdam, teſte Galeno, ſingultus ille accidit ob inflammationis magnitudinem; quo ventriculi os premitur. 6. Hypochondriorum inflammationes ſi diem vigeſimum primum excedunt, & febris perdurat, tumore non ſubſidente, in ſuppurationem vertuntur, præſertim facultas non eſt imbecilla. Si ceſſante febre, pars materiæ craſſa & lenta in epate impingatur, tenuiore conſumpta & attenuatâ, ſcirrhus excitatur. 7. Quibus epar aut lien inflammatus eſt, iis plerumque hæmorrhagia narium accidit, (præſertim ſi 25. annis minores ſunt) primis ſeptem diebus, paucis nono & vndecimo, rariſſimis decimoquinto: & confert illa hæmorrhagia, ſi è directo fiat. Hippocrat. & Galen. 1. *progn. ab aph.* 31. *vſque ad* 34. 8 In inflammatione epatis, renum, veſicæ, de criſi maximè indicium ſumitur ex vrinis, quæ coctionem materiæ oſtendunt. Leues autem epatis inflāmationes, quæ febres acutas coniunctas habent, ſoluit etiā ſanguinis profluuium, ſicut & alias in hypochondrijs calidas & acutas inflammationes. Oportet autem per directum fluere ſanguinem, ex dextra quidem nare, epate patiente vel locis in dextro hy-

pochondrio ſitis; ex ſiniſtra verò, liene & locis vicinis laborantibus. Præterea ſudor χρηστὸς ſeu bonus & vtilis, id eſt, concocta iam materia emanans, omnes, quæ in hypochondriis ſunt, inflammationes calidas & acutas iuuat. Cæterum conuexæ epatis partes inflammationem patientes tribus præcipuè excretionis modis ſoluuntur: hæmorrhagiis è nare dextra, ſudoribus bonis & vrinis copioſis. Cauæ autem partes excrementis alui bilioſis & ſudoribus, nonnunquam etiam vomitionibus. Galenus, 3. *de criſibus*, *cap.* 3.

9 Scias, quod cum apoſtemati epatis aſſociatur ventris ſolutio, eſt mortale, Auicenn. 3. *Canon. fen.* 14. *tr.* 3. *cap.* 2. *in fine*. Ratio eſt, quia ſymptomatica fit excretio materiæ prauæ adhuc crudæ, & à virtute imbecilla, quæ materiam regere nequit. 10. Peſſima ſigna inflammationis epatis ſunt, febris ardens, ſitis inexhauſta, lingua ſcabra, refrigeratio extremorum: cum medium corpus vritur, & ægri pedes ſubinde nudant: Vomitus item niger vel porraceus, quia magna aduſtio ſignificatur. Morti proximis venter intumeſcit, rupto abſceſſu, & frigidum ſudant circa collum, & faciem: atque animo linquuntur. 11. Cum epatis inflammationem febris ardens & continua comitatur, malum eſt; quia vehementer inflammatum iſtud viſcus eſſe ſignificatur: Sicut è contrario, exigua febris de exigua etiam inflammatione iudicium facit. Nam, vt Galenus, 2. *prorrh. aph.* 31. ſcribit, inflammationis magnitudinem perpetuò febris ex proportione conſequitur.

12. Quando permutatur apoſtema calidum ex epate ad ſplenem, bonum eſt, quando verò ex ſplene ad epar, malum, Auicenn. 3. *can. fen.* 13. *tr.* 3. *c.* 1. Nam vomica epatis nunquam ferè ſanatur, aut ſi apoſtema diutius durat, hydropem acceſſit. 13. Quibus epar ſuppuratum vritur, ſi purum pus & album effluxerit, euadunt. In tunica enim epatis pus continetur, ſin qualis amurca, intereunt. 7. *aph.* 45. Nam quibus, vt Galenus *in comm.* addit, in tunica pus eſt, illæsâ iecoris ſubſtantiâ, omnes ſeruantur, quibus verò in carnem vſque iecoris corruptio penetrat, ii bona ratione moriuntur. Illum humorem tenuiorem, à quo epar minus periclitatur, hoc deteriorem indicat.

Indicationes.

Indicatio-n.

Quæ hîc agenda ſint, facilè ex generali de phlegmone curanda doctrina patet; modò ſimul partis affectæ habeatur ratio. Imprimis autem in principio videndum, ne inflammatio augeatur. Inhibetur verò vacuando & auertendo ſanguinem affluentem in aliam partem & adſtringendo partem affectam, ne recipiat. Materia ergo fluens & fluxura reuellatur & repellatur. Et quidem ſi fluxio per modum attractionis fiat, vel dolor mitigetur, vel calor temperetur, prout vſus requirit. Sed per modum tranſmiſſionis, epar roboretur, ne materiam ſuſcipiat, & mandanti quoque conſulatur, ac ſanguis affluens aliò reuellatur, quod vero influxit, reſoluatur. Tutiſſimumque eſt, vt ſine ſuppuratione inflammatio curetur: ſi tamen ſuppuratio præcaueri non poſſit, danda opera, vt quàm citiſſimè perficiatur, & quantum fieri poteſt curetur.

Curatio.

Curatio.

Cum ergo phlegmone epatis ortum habeat à ſanguine, phlebotomia, præmiſſo clyſtere, conuenit, euacuationis & diuerſionis gratia, & mox quidem inter initia, vt repellẽtia tutiùs adhiberi queant, abſque ſcirrhi metu, & poſtea etiam diſcutientia, ne horum vſu inflammatio augeatur. Itaque Aetius, *tetrab l.* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 3. primo & ſecundo die venam ſecari iubet, ſed & ſeptimo, ſi dolores ex inflammatione vrgeant, viréſque ferant. Aperitur autem Baſilica lateris dextri, & ſanguis pro habitu & viribus ægri vna vice extrahitur, aut ſi vires non admittant, partito. Galenus in maxima inflammatione etiam ad lipothymiam ſanguinem educit. In ſuppreſſis menſibus vena in talo etiam aperiatur. Si vires imbecilles ſint, hirudines dextræ baſilicæ admoueantur; Hæmorrhoides quoque aperire ſummoperè vtile eſt. Cucurbitulis quoque cum ſcarificatione vti licet, poſt euacuationem totius applicando eas coxis & cruribus reuulſionis cauſſa. Videatur quoque Galenus, 13. *meth. med cap.* 11. & 19.

Lenientia.

Quod ad pharmaca, eáque primum aluum lenientia, ſi gibbum epatis laboret, aluus leniter da ſyrupo roſar. & viol. ſolutiuo, manna, item caſſia, tamarind. quæ tutò mox à phlebotomia exhibentur. Nam ſi accidat etiam, vt hæc lenientia ad portas epatis perueniant, tamen locus inflammationis non irritatur, quia in ſuperiore vel gibba epatis parte cõſiſtit. Sin caua epatis pars afficiatur, ſaltem clyſteres lenientes vſurpentur, non verò purgantia exhibeantur, ne purgante medicamento per os exhibito materia per locum affectæ parti proximum, hoc eſt, per meſaraicas affectæ parti proximas ducatur. Talis clyſter eſt: ℞. *aqu. hord. recent.* ℔. j. *ſacch. rubri.* ℥ j. *ol. viol. roſac.* an. ℥ j. ß *ſyr. roſ. ſol.* ℥. ij *vitellum oui vnius*, M. F. Clyſter. Vbi opus eſt, caſſiæ pro clyſteribus extractæ, vel electuar. lenit. ſimp. ℥. ß. adiiciatur. Cum inflammatio feruidior eſt, cichorium, lactuca, borrago in aq. hordei coqui poſſunt.

Præparantia.

Deinde præparantia in feruidiori inflammatione ſint cichoracea &c. quæ ad curandam intemperiem calidam epatis ſunt propoſita. In minus feruida, capilli ♀ & agrimonia addantur. Potius autem huius generis medicamenta decoctorum vel aquarum forma parentur, aut certè ſyrupi ita temperentur, ne admodum dulces ſint. Nam dulcibus epar inflammatum in maiorem molem attollitur, vt rectè Trallianus monet, *lib.* 4. *c.* 1.

Euacuatio.

Poſtea vbi materia præparata & concocta eſt, euacuanda, & quidem ſi gibba epatis pars inflammata ſit, magis conueniunt, quæ vrinas ducunt. Cathartica enim hic inutilia ſunt, quia aluus locus eſt euacuationi adeo non conueniens, vt fruſtrato naturæ opere, inflammatio magis augeretur. Lenientia tamen dari poſſunt etiam paulò validiora, præſertim ſi natura euacuationem per aluum tentaret, ſed diminutè. Tunc enim apparentibus ſignis concoctionis natura adiuuanda eſſet. Eiuſmodi diuretica ſunt ſem. 4. frigid. maior. cuſcut. capill. ♀ rad. aſparag. graminis, betonic. fragar. gran. hallicacabi. Concocta iam materia & phlegmone declinante fortiora addantur, vt ſem. apij, fœnicul. petroſel. dauci, rad. valerian. & alia diuretica alibi expoſita. Locum etiam hic habet ſyrup. de endiu. compoſ. byzant. ſimp. & compoſ. de duabus & quinque radicibus cum decocto plantar. modò enumerator. Vt ℞. *Rad. aſparag. fœnic.* an. ℥. ß *petroſel. cichorij* an ℈. ij. *capill.* ♀ *agrimon.* an. M. j *cicer. rubr.* M. ß. *ſem* 4. *frig. maior.* an. ℈. ij. *paſſul.* ℥. j. *Coq. in aq. pur. ad* ℔. j. Colat. adde *ſyr. de* 2. *rad.* ℥. ij. In ſimi vel caui epatis inflãmatione cathartica ſeu euacuantia per aluum vſurpantur. Galen. 13. *meth. med. c.* 15. vtitur vrtica & mercuriali, epithymo & polypodio, aliiſque aluum modicè ducentibus, atque cum his, tum etiam valentioribus audacius vtitur in plegmones remiſſione, partim in ptiſana coctis, partim pulueris forma ex ptiſana vel aqua propinatis. Etiam clyſtere ægrum euacuat, inter initia leniore, circa declinationem poſtea, potiſſimum ſi quid ſcirrhoſum relictum ſit, valentiori, ex hyſſopo origan centaurio minor. colocynthide. Nam in principio, cum materia

adhuc fluit, purgatio valida exhibita fluxionem A magis irritat, & quam diu morbus eſt crudus, de praua materia nihil educitur; partes autem cauæ valentiori pharmaco colliqueſcunt. Hodie cum inflãmatio biliosa ingens ſit, vti poſſumus ſyrup. roſar. ſolut. manna, caſſia, rhabarbar. electuar. diaprunis ſeu diacatholico, ſi pituitoſa, ſem. cartham. agaric. mechoacãna, ſi melancholica, fol. ſenæ, epithymo, polypod. querno, helleboro etiam nigr. ad ſcirrhum epatis prohibendum. Atque hæc doſi parciore vel maiore exhibentur, prout inflammatio & febris poſtulat, nobilitáſque & præſtantia partis affectæ permitit. Topica quod attinet, ſtatim poſt venæ ſectionem ad ea confugiendum eſt, non pleno adhuc corpore, vbi copia materiæ phlegmonẽ B magis contumacem redderet. Primò igitur repellentia conueniunt; quibus quod & adhuc influit aut iam influxit, nondum tamen impactum eſt, retro pellitur, ne phlegmone augeatur, pars etiam inflammata iiſdem refrigeratur & roboratur. Præſtant id medicamenta hæc vi adſtringendi, qua meatibus & vaſis anguſtioribus redditis, materiam, quæ in ipſis continetur, exprimunt, & in vicina deponunt. Et quidem alia frigiditate ſua adſtringunt & repellunt, nec, vt plus materiæ affluat, admittunt, vt, ol. cydoniorum, myrtin. roſac. ſucc. & caro cydon. omphac. acetum, ſantal. ſumach. myrti & rubi vitiſque ſylueſtris, gemmæ, lactuca, endiuia, portulaca, plantago, ſolanum, albumen oui, C cerat. ſantal. vnguent. roſat. Meſues: alia citra refrigerationem id faciunt & adſtringunt, vt abſinth. nardus, maſtiche, & ex his parata olea, nux cupreſſi, vin. auſter. ſtipticum, ſchœnanthum, rad. cyperi. His vtendum eſt in inflammatione pituitoſa & melancholica, ne ſcirrhus generetur; illis in feruente & bilioſa. Non autem actu frigida applicentur, niſi ſit eryſipelas & feruor inſignis, nec ſolis repellentibus etiam inter initia vtendum eſt, niſi in eryſipelate. In inflammatione verò pituitoſa & melancholica opus eſt admiſcere quædam calida relaxantia & reſoluentia, quæ viam frigidis ad profundiora epatis aperiunt, præſertim cum parenchyma epatis ſit craſſius & compactius, quam pulmo- D nis aut cerebri. Itaque oleum de capparibus vtile eſt, & oleum amygdal. amararum, pòſt & maſtichinum & chamæmelinum & anethinũ cum pauco aceto & vino albo. Vt ℞. *ol. roſar. cydon.* an. ℥. ß. *chamæm. aneth. vel abſinth.* an. ℈. ij. *ſantal. rubr. puluerisat.* ℈. ß. *aceti* ℈. ij. *ceræ q. ſ.* F. Linimentum pro epatis regione. Pòſt etiam tale epithema paretur: ℞. *fol. cichor. endiu.* an. M. j. *flor. roſar. rubr.* M. ß. *chamæmel. melilot. abſinth. aneth.* an. P. j. *ſantal. rubr.* ʒ. iiij. *ſpicæ, ſchœnanth.* an. ʒ. i. Coqu. in ſ. q. aqu. ad conſumpt. tertiæ part. pro ℔. j. Colaturæ adde *aceti* ℥. i. Vtere pro epithemate. Vel ℞. *ſummit. abſinth. abrotan. agrimon. fol. cichor.* an. M. ß. *paſſular. non enucleatar.* an. ℥. iii. Coq. in vino auſtero ad mollitiem. Contuſis adde *farin. ſem. lini, fœnugræc.* an. ℥. i. *puluer. rad.* E *ireos* ℈. ij. *ol. chamæmel. roſ.* an. q. ſ. F. Cataplaſma: Vſurpanda verò adſtringentia toto curationis tempore etiam in phlegmonis declinatione, non quidem vt repellant, ſed vt tonum epatis conſeruent & roborent. Ac tantum ſemper reſoluentium vires adſtringentia ſuperare debent, quantum phlegmone ipſa à principio recedit. Galenus, 13. *meth. med. cap.* 15. ſcribit; Theagonem Cynicum Philoſophum epatis inflammatione laborantem necatum fuiſſe ab Attalo Medico Theſſalio, qui ei cataplaſmata adhibuit ex ſolis relaxantibus & diſſoluentibus confecta, nullis adſtringentibus admixtis. Veruntamen in inflammatione augeſcente reſoluentia ſeu diaphoretica maiori quantitate reprimentibus miſceantur: cuiuſmodi mitiora ſunt, chamæmelum, anethum, ſem. lini, fœnigræci, Valentiora, ol. commune vetus, irinum, decoctum calaminthæ, hyſſopi, pulegij & ſimilia; iiſdem, ſi inflammatio ſit melancholica, adipes, medullæ & alia emollientia addantur ad præcauendum ſcirrhum. Ideo autem medicamenta mixtæ facultatis eſſe oportet, quia duæ indicationes concurrunt, vna ab ipſa phlegmone ſumpta, in qua illo tempore multus ſanguis continetur, iſque ſubinde craſſior & vehementer impactus, altera ab affecta ipſa parte, id eſt, epate, quod mole materiæ tunc magis preſſum διαφόρησιν ex ſe moliri nequit, niſi ab adſtringentibus roboratum adiuuetur, vt docet Galenus, 13. *meth. med. cap.* 16. Porrò ſi inflammatio inualeſcat, vt eius ſupputatio (quod omni ſtudio præcauendum eſt, ne vlcus ferè immedicabile ſequatur) prohiberi nequeat, natura mollientibus & maturantibus adiuuanda eſt. Talia ſunt, oleum commune, adipes, gallin. anſeris, porci, vituli, farin. tritici, butyrum, malu. althea. E compoſitis hydrelæum, folia maluæ cocta contuſa, & cum pingued. porci mixta paribus portionibus, medicamentum ex hydrelæo, farina tritici & pane albo modicè coctis paratum, diachylon emollitum cum adipe porci vel gallinæ. Vel ℞. *rad. alth.* ℥. i. ß. *fol. malu. flor. chamæm. farin. hord.* an M. i. *ſem. lini* ℥. ß. Coctis iis & contuſis adde *pingued. gallin. q. ſ.* ad conficiendum cataplaſma. Addi etiam poſſunt caricæ pingues, ſem. fænigræci, rad. cyperi, ſchœnanth. ol. amygdal. dulc. vitell. ouorum, crocus ad epatis tonum conſeruandum, comæ vel ſummitates abſinthij. Signa inflammationis ſuppurantis ſunt dolor, febris, aliáque ſymptomata ingraueſcentia, rigores nullo ordine inuadentes, quos caloris exacerbatio ſequitur. Confecto pure omnia illa miteſcunt, vires tamen debiliores relinquuntur. Pulſus frequens eſt, languidus, & crebra animi defectio tetro vapore puris cor obruente. Abſceſſus denique diſruptio ſi ad inteſtina fiat, vt ſolet, dum cauum epatis afficitur, & materia purulenta perfectè euacuetur, nihil innouandum eſt, ſed ſolis attemperantibus puris acrimoniam vtendum, ny dyſenteria excitetur. Si non perfecta fiat euacuatio, ea adiuuetur clyſtere è cremore hordei cum ſacchar. & dum viget neceſſitas, ad decoctum furfurum & mel roſatum confugiendum. Per os hydromel exhibere licet. Si rupto ad renes abſceſſu (dum ſcilicet gibbum epatis laborat) pus perfectè ea via euacuetur, mitigantia acrimoniam puris ſufficiunt, vt ſeri caprini ℔. i. cum emulſione ſem. melonum ℥. i. ſi diminutè, mitiora diuretica & acrimoniæ expertia vſurpentur, vt hydromel cum emulſione ſem. 4. frigid. maior. Aut ſi calor remiſſior ſit, decoct. rad. aſparagi vel apij in hydromel. factum. Vtile etiam eſt decoct. hordei non excorticati cum ſem. maluæ & ſaccharo. Si materia purulenta ad ventriculum regurgitet & æger facilè vomat, natura adiuuanda & materia attemperanda iure pingui, vel aqua hordei tepida, mitioribúſque aliis. Si ad vomendum ſit difficilis, clyſteres vſurpandi, vel hydromel detur aut mel roſat. ſolut. Interdum fiſsâ & exesâ epatis ſubſtantia, membranáque epar ambiente, pus in abdominis cauitatem excidit; atque tum cùm aliis præſidiis diſcuti aut exhauriri nequeat, veteres ad vſtionem & inciſionem abdominis acceſſerunt, ne intentatum quid etiam in hoc periculoſiſſimo malo relinqueretur, quemadmodum ex 7. *aphoriſm.* 45. patet. Hercules Saxonia etiam cuidam deſperato abſceſſu hepatis laboranti abdomen è iecoris re-

gione nouaculâ aperuit, quo loco tumor eminebat, & magna ſaniei copia educta hominem, etſi longiori temporis ſpatio, ſanauit. Plerumque tamen æger non euadit, quod pus ſua virulentia vicina membra, peritonæum, omentum, inteſtina corrumpat. Compertum etiam eſt in hoc caſu pus in abdominis cauitatem effuſum, & ab inteſtinorum ſubſtantia imbibitum, ac per aluum euacuatum fuiſſe. Obſeruauit quoque Eraſtus Bononiæ hepatis abſceſſu rupto pus tuſſi fuiſſe reiectum, de quo *lib. 2.* dictum. Scribit etiam Deſiderius Iacotius, *ad Hippocratis Coacas prædict.* ſe bis terue obſeruaſſe poſt epatis inflammationem pus per venas ad ſuras effuſum fuiſſe, atque ibi magnum dolorem excitaſſe, quod etiã Hollerius obſeruauit, vt idem refert. Bauhinus etiam refert, Lutetiæ virum quendam cum abſceſſu epatis laboraſſet, mortuum eſſe, & corpore aperto repertas venas vſque ad tibiam pure refertas, & ſiniſtrum teſticulum putridum. Sæpe etiam ex inflammationis magnitudine gangræna ſubſequitur, quæ ferè incurabilis. Euaſiſſe tamen quendam, Ioan. Matth. de Gradibus meminit, *comm. in 9. rhaſis cap. de dolor. epatis*, vbi ſigna apoſtematis epatis recenſet. Cæterum relictum vlcus difficulter ſanatur, aut nullo modo poteſt ſanari, quoniam ob αἱμάτων deficientem æger tandem contabeſcit, cum ſanioſis & putridis alui deiectionibus, in quibus ſubſtantia epatis corrupti purulenti nonnunquam apparet. De abſceſſu etiam epatis quædam infra *de vlcere epatis* dicentur.

Diæta.

Diæta. Victu hîc tenui & exquiſito opus eſt, ob nobilitatem partis affectæ, cuius vſus toti animali neceſſarius eſt; ita tamen, vt virium ſimul ratio habeatur. Abſtinendum etiam à lentis & craſſis cibis, qui materiam in epate retinent, vtendum verò abſtergentibus, ſed ſine acrimonia & dulcedine: obeſt igitur mulſa. Conuenit autem ptiſana colata, oxymel item cum aqua mixtum. Virtute debili ptiſana cum iure pulli paretur; vel carnes contuſæ præbeantur. Vbi inflammatio eſt feruidior, cibis addi poteſt endiuia, cichorium, lactuca, ſem. 4. frigid. maior. cibique aceto condiantur. Aromata & vinum nocent. Potus ſit aqua hordei, quæ refrigerat, abſtergit, obſtructionéſque minuit.

CAPVT V.

De ſcirrho epatis & aliis epatis tumoribus.

Scirrhus epatis. INflammatio epatis nonnunquam in ſcirrhum degenerat, quando tenuibus partibus diſcuſſis ſanguis craſſeſcens humoris melancholici naturam induit, aut quando humores nimiùm refrigerantium vſu craſſeſcunt, & innatus partis calor debilitatur. Frequentius verò obſtructionibus epatis ſuperuenit ſcirrhus, præſertim contumacibus ac diuturnis. Nam humor primùm epatis venas implet, auctus deinde in omnem viſceris ſubſtantiam redundat, & temporis ſucceſſu ſicceſſit, & vi caloris parte tenui diſſipata, reliquum indureſcit, verúſque ſcirrhus generatur. Idque facilius accidit, vbi materia illa ad concreſcendum vim inſitam habet. Eſt igitur ſcirrhus epatis tumor in hoc frigidus, durus, indolens, à materia craſſa vel viſcida, vel vtraque mixta ſimul procreatus: Atque ita morbus magnitudinis præter naturam auctæ, & intemperiei frigidæ.

Cauſæ.

Cauſæ. Generatur ſcirrhus epatis à materia craſſa vel viſcida, vel vtraque mixta, ſiue collecta ſit paula-

A tim in epate, ſiue à liene tranſmiſſa. Et propterea non ſolùm ex humore melancholico, qui craſſus eſt, ſed & pituita, ſi viſcida craſſa & lenta eſt, producitur, nonnunquam & à bilioſo craſſo humore, qui ſcirrhus ictero ſuccedit, quandoque & à ſanguine, vt modò dictum, cum vel tenuiores eius partes diſſipantur, & craſſiores relinquuntur, vel dum à nimio refrigerantium & adſtringentium vſu ſanguis incraſſatur, & partis calor natiuus debilitatur.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hic affectus à ſenſu grauitatis maiore, quàm in obſtructione, ſine febre tamen. Eſt autem ſenſus ille in membrana epar inueſtiente. Dolor etiam obſcurus ſentitur, quia partes vicinæ ſenſu præditæ à tumore epatis comprimuntur, eorumque vnitas quodammodo ſoluitur. Tumor ille in epatis regione manifeſtè durus percipitur, ob duriorem ſcirrhi, quàm plegmones molem, præſertim cum æger vel erectus manet, vel in latus ſiniſtrum decumbit. Progreſſu temporis tandem aqua intercus, quæ ſcirrhum epatis neceſſariò ſequitur, ſuperuenit. Sine febre eſſe dicitur, ad differentiam inflammationis, à qua febris non abeſt. Vrina parcior emittitur. Color corporis mutatur in virideſcentem maximè pallorem, quod floridus ſanguis in epate malè affecto non generatur. Corpus quoque emaciatur, quia nec αἱμάτωσις, nec ſanguinis ἀνάδοσις rectè perficitur. Succedit cachexia, &, niſi maturè occurratur, tandem hydrops & mors. Æger melius in dextrum latus decumbit, quoniam ipſo in ſiniſtrum latus reclinato, ſcirrhoſum epar ventriculum comprimit, tanquam moles quædam ei incumbens, vnde ratione ponderis dolor ventriculi contuſiuus exiſtit. Differt tumor ſcirrhoſus ab epatis inflatione, de qua ſupra dictum, & ſimplici tumore, qui ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου eſt, vt *in fine capitis* dicetur.

Signa. | Epatis ſimplex tumor ſine ſcirrho.

Prognoſtica.

1. Scirrhus epatis ab initio curari poteſt, confirmatus & exquiſitus nunquam. Omnes enim ſic affectos ex neceſſitate hydrops inuadit. Pereunt autem quamplurimi tempore longo, quidam etiam breui, quibus aluus non deiicit, *2. ad Glaucon. cap. 5.* 2. Qui ſcirrhi ad ſuppurationem perducuntur, facilè in cancrum abeunt, nullámque curationem ſuſcipiunt.

Prognoſtica.

Indicationes.

* Cum epar intemperie frigida laboret cum humore craſſo & indurato magnitudinem viſceris vitiante, ipſum calefacere, materiámque impactam euacuare oportet. Materia verò cum craſſa ſit & dura, & nonnunquam ſimul viſcida, attenuanda eſt & emollienda, interdum quoque detergenda. Sin ſolis calefacientibus, exiccantibus, & quidem quæ impenſius id faciunt, vtamur, neglectis μαλακτικοῖς ſeu emollientibus, tunc abſumptis humiditatibus incurabilis durities ex nimia reſiccatione oritur. Emollientia autem addita vtrumque eodem tempore præſtant, vt quod concretum eſt, & fundant ſuo moderato calore, & ſenſim per halitum digerant, quemadmodum de his Galenus, *8 de comp. med. ſec. loc. c. 8. & 14. meth. med. cap. 5. & 5. de ſimpl. med. fac. cap. 5.* docet.

Indicationes.

Curatio.

Curatio. Lenientia aluum, vt & præparantia & purgantia humores in epate ex iis, quæ hactenus, præcipuè de obſtructione epatis, dicta ſunt, patent. Quod cætera medicamenta ipſum ſcirrhum ſoluentia attinet, emollientia illa & incidentia, attenuantia. & moderatè quoque diſcutientia eſſe oportet, mixtis tamen, ob epatis robur ſeruandum, nonnullis ad-

ſtringentibus. Nam ex ſolo emollientium vſu putredinis & cancri; ex ſolo diſcutientium, indurationis maioris periculum imminet. Et quidem ſi ſcirrhus epatis in gibba eius parte conſiſtat, externis potiſſimum vti conuenit, cuiuſmodi Galeno 2. *ad Glauc. cap.* 5. ſunt, abſinthium, nardus Indica & Celtica, crocus, maſtiche, vnguentum nardinum, anethinum, gummi ammoniacum, medullæ & adipes. Emolliunt igitur & diſcutiunt medulla cerui, vituli, adeps gallinæ, anſeris, bdellium, ammoniac. rad. & fol. althææ, cucumer. agreſtis, ſem. lini, fœnigræci, ol. amygdal. dulc. lil. albor. chamæmel. emplaſtrum diachyl. de meliloto. Attenuant calamintha, origanum, ſerpillum, aromata, myrrha. Roborant abſinthium, myrobalani, maſtiche. Ideóque emplaſtro de meliloto & diachylo, aliíſque emollientibus, ol. de abſinth. vel maſtichinum rectè permiſcetur. Laudatur & lutum thermarum quarundam molliens, digerens & roborans. Vt ℞. *rad. althææ* ℥. iii. *ſcrophul.* an. ℥. ii. *cucumer. aſinin.* ℥. i. *filicis* ℥. ß. *fol. agrimon. althææ, abſinth. flor. chamæm. ſumit. anethi* an. M. ß. *ſem. fænugræc.* ℥. ß. Coq. in aqua & aceto pro fomento. Vel ℞. *Rad. alth.* ℥. i. *ireos, cortic. intern. virid. ſambuc.* an. ℥. ß. *flor. chamæm. melilot. ſambuc.* an. P. i. *fol. abſinth* M. ß. *ſpicæ vtriuſque* an. ℈. i. ß. Coq. in decocto inteſtinorum veruecis & vini part. æqual. Non tamen fomenta ſunt diu continuanda, ne tonus epatis laxetur. Vel *Emplaſt. diachyl.* ſ. ℥. ii. *ammoniaci, bdellij aceto diſſolut.* an. ℈. ii. *pingued. anſeris, medull. crurum vituli* an. ℥. ii. Cum *cera ſ. q.* F. Ceratum. Vel ℞. *Ammoniaci aceto diſſol.* ℥. ß. *bdellij* ℈. iii. *puln. rad. filicis, cortic. fraxini* an. ℈. i. *caricar. pingu.* num. ii. *lumbric. vino lotor.* ℈. vi. *mucilag. rad. alth. ſem. lini* an. ℥. ß. *ol. lil. alb.* ℈. vi. Coq. ad mucilaginis conſumptionem. Adde *terebinth. reſinæ pini* an. ℈. ii. *emplaſt. de melilot. diachyli ſimpl.* an. ʒ. iii. *ceræ* ℥. ß. F. Ceratum. Vtilia ſunt folia hyoſcyami aceto decocta addito ol. amygdal. amarar. cataplaſmatis forma impoſita. Circa externa medicamenta hoc notandum, poſt vſum emollientium proderſe vaporem ex aceto forti, & aqua vitæ ſuper lapidem molarem aut laterem candentem effuſis, vt materia emollita attenuetur & ſoluatur; poſt cuius vſum iterum ad emollientia, & hinc rurſus ad reſoluentia tranſeundum eſt, donec malum, ſi fieri poſſit, extirpetur, vt monet Galenus, 14. *meth. med. cap.* 15. Stercus quoque caprinum ad diſcutiendos tumores ſcirrhoſos valde vtile & efficax eſt. Si ſimum epatis ſit ſcirrho obſeſſum, malúmque externis remediis non cedat, interna remedia adiungenda ſunt. Aëtius igitur ſuccum a[illegible], quæ cæruleum florem habet, exiccatum pondere ℈. i propinat ex hydromelitè, eodem modo & pondere ſem. vrticæ torrefacto vtitur. Accipit etiam picis ſiccæ, coſti, piperis part. æqual. quibus tuſis & cribratis cochlear. 1. præbet. Item ex Galeno, 8 *de med. ſec. loc. cap.* 8. medicamenta quædam Aſclepiadis, Paſionis & aliorum affert ad inueteratas epatis affectiones, quæ & tumoribus ſcirrhoſis conueniunt, quæ ibi videantur. Deſperatis ammoniaci in puluer. tenuiſſimè triti cochl. i. & maſtich. gr. x. præbet ex hydromelite. Vel ℞. *Ammoniac.* part. i. *rutæ* part. ß. Cum *ſyr. de eupatorio.* F. pilulæ, quarum doſis eſt ℈. i. vel ʒ. iiii. Videantur & apud eundem Aëtiū aliud Aſclepiadis, quo Philagrius vſus eſt ad epatis ſcirrhum induratum, quod recipit gentianam, chamæpithyn, marrubium, petroſel. ſcolopendr. & alia, quæ ibi videantur. Sciendum autem vſum horum medicamentorum per plures dies continuandam eſſe; quoniam malum diuturnum & contumax eſt, quod non

Emollientia & diſcutientia.

Attenuantia.

A facilè expugnari poteſt. Hodie etiam parant decoctum ſarſæ parillæ cum rad. filicis maior. agrimon. ceterach, cichor. aliíſque hepaticis, additis, emolliendi gratia, rad. althææ & fol. borraginis. Chalybs etiam, vinum chalybeatum, & alia è chalybe præparata medicamenta vtilia ſunt, de quibus in *affectibus hypochondriacis & ſcirrho lienis* dictum.

Diæta.

Diæta.

Victus ratio ſit attenuans, vt in obſtructione epatis. Cibi tamen non nimis parcè præbeantur: Siquidem vires ad diuturnum malum tolerandum conſiſtere oportet, vimque habeant nonnihil incidendi & detergendi, cum modico calore & humiditate; craſſa verò omnia & viſcida vitanda ſunt, vt & dulcium frequentior vſus, à quibus aliàs epar intumeſ-B cere ſolet. Vinum ſit tenue, odoratum, clarum, vel cereuiſia pura tenuis. Vtiles ſunt in condimentis ciborum cappares. Aëtius amygdalas & piper in cibis interdum concedit.

Tumor epatis ſimplex ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου.

Eſt & alius epatis tumor, qui ſimplex & ὄγκος ἄνευ σκίῤῥου nominatur, qui à ſcirrho non parum differt. Hic enim breui tempore naſcitur, minus renititur, & ferè tantum ambientem membranam epatis occupat, pleríunque & totum hypochondrium dextrum replet, nulla epatis circumſcripta figura apparente, & digiti manus ſub extrema coſtarum infigi nequeunt. Oritur tumor hic ſimplex interdum à C flatu, interdum à cruditate tenui, quam vel immoderatus frigidæ potus, vel intempeſtiuus fructuum vſus, vel crapula ſatietáſque nimia pepererit, & ſenſum infert non grauitatis, ſed tenſionis, interdum à craſſo & viſcido eſt humore, quem epar validum à ſe excludens in membranam ſuam depoſuit, quod ſæpe poſt febres diuturnas accidit. Videtúrque hic tumor mihi eſſe affectus, quem mulieres in Sileſia & alibi *den Riedkuchen,* rectius *den Riebenkuchen* nominant, quòd digiti manuum ſub extrema coſtarum infigi nequeant. Ioan. Langius *lib.* 1. *epiſt.* 39. *den Fieberkuchen* appellat, qui accidat, ſi alterantibus frigidis citra euacuationem æger vſus fuerit, quæ materiam incraſſant. Curatur autem medicamentis aperientibus, & humores craſſos inci-D dentibus, purgantibus, & flatus diſcutientibus, & ferè vt ſcirrhus incipiens.

CAPVT VI.

De calculis, vermibus, & hydatidibus in epate natis.

Calculi epatis.

NOn ſolum autem humores in epate indurātur, ſed & quandoque in lapides planè mutantur, & calculi in diſſectorum cadaueribus inuenti ſunt, vt teſtatur Fallopius, Columbus, & alii. Ita refert Kentmannus, *in libello de calculis*, in iuuenis cuiuſ-E dam Nobilis epate tres lapides repertos fuiſſe, quorum vnus magnitudine dimidium ouum columbinum æquaret. Antonius etiam Beniuenius, vt *de abdit. morb. & ſanat. cauſſ. cap.* 3. refert, in muliere quadam nobili in epatis membrana parte decliuiore plurimos lapides, magnitudine & colore differentes, inuenit. Et Veſalius, *in epiſtola de China ad Joachimum Rolands,* refert, ſe nonnullorum, qui ictero laborauerant, & ab ictero in aſcitem delapſi erant, iecinora vidiſſe adeo dura, & lapillis vndiquaque plena, vt nouacula præſcindi non potuerint: Et quendam Belloarmatum Senenſem epar prorſus candicans ſuperficie habuiſſe, non læue, ſed admodum inæquale, & leuibus tuberculis aſperatum, anteriorem verò eius partem & vniuerſam ſi-

niſtram ad modum lapidis fuiſſe induratam. Cælius Rhodiginus, *lib.* 4 *antiq. lect. c.* 17. & Cardanus, *de rerum varietate, lib.* 8. *cap.* 14. ſcribunt, Venetiis in Auguſtini Ducis ex Barbadica gente corpore aperto lapidem prope ciſtam fellis, magnitudine grandioris oliuæ, coloris ſerpentini in nigredinem tendentis inuentum. Lapidem abſceſſu epatis redditum vidit Rondeletius, vt refert, *cap.* 44. *meth. curand. morb.* Lapidem amygdalæ nucis magnitudine in virginis cuiuſdam epate repertum fuiſſe, ſcribit Matthiolus, *in Epiſtola ad Jacobum Camenicenum.* Gabriel Fallopius Patauij iuuene ſuſpenſo quinque lapides ciceris magnitudine inuenit, vt refert Dominicus Leonus. Arenulas etiam copioſas, calculos & tophos aliquoties in epate reperit Felix Platerus. *Cauſſæ* autem & modus generationis idem, qui in aliis partibus, præcipuè in renibus, de quo *ſuo loco* dicetur. *Cognoſcuntur* autem calculi in epate difficulter & rarò perfectè, niſi poſt mortem in ſectione cadauerum. Suntque ferè ſigna cum ſcirrho epatis communia. Dolor tamen maior eſt, ſi calculus verſus membranam tendat, eámque premat & vellicet, iſque diuturnus. *Curatu* etiam eſt difficilis calculus in epate, & ſi quæ curationis ſpes ſupereſt, ea medicamenta, quæ in ſcirrho epatis & calculo renum vſurpantur, exhiberi poſſunt.

Vermes.

Vermes in epate geni- Vvierus, *de præſtigiis dæmonum lib.* 4. *cap.* 16. ſcribit, filium ſuum Galenum Monſpelii in cadauere hydropicæ puellæ inueniſſe duos vermes ſpithamæ longitudine, quorum vnus meatum fellis duodeni inuaſerat, occupabátque, alter in ipſo epate gibbum eius obſidebat, capite ambientem viſceris membranam attingente, quem eo progreſſum putat, ob alimenti defectum. D. Caſpar Bauhinus, vt Schenckius, *in obſeru.* refert, vidit Æmilium Campolongum, Profeſſorem Patauinum, puerum 10. annorum, qui variolis extinctus erat, aperire, aperto cadauere inuenti ſunt vermes plurimi in ipſis venæ portæ ramis, & quidem in ipſius epatis ramis, alij quidem viuentes adhuc, alij verò mortui, qui rubri, & pro ratione loci, in quo continebantur, oblongi erant, ſatis item magni. De *Cauſſis* & generationis modo tres Medicorum recentium fuerunt opiniones. Alij enim exiſtimabant, eos in inteſtinis genitos fuiſſe, & ex his per venas meſaraicas in portam, & ex hac in epatis venas penetraſſe. Alij vero putabant, genitos quidem fuiſſe in epate, non tamen viuo puero, ſed in epate pueri mortui. Alij tandem in ipſo viuentis pueri epate generatos exiſtimabant, è ſanguine pituitæ, permixto. Et quidem vltima opinio maximè rationi conſentanea videtur, cum aliàs etiam ex humoribus prauis & corruptis, præcipuè vbi humiditas multa accedit, qualis eſt in variolis, facilè vermes generentur, præſertim ſi vermes loco, in quo hærent, reſpondeant figura & magnitudine; Si verò vermes maiores ſint, non impoſſibile videtur, eos ex inteſtinis huc erepſiſſe. Solent enim vermes ſui generis humoribus delectari, alios verò auerſari, & ſi aduerſi quid ipſis obueniat, locum mutare, & per os vel aluum erumpere, aut aliò repere. Obſeruaui hoc anno 1629. quo variolæ hic populariter graſſantur, & multos infantes è medio tollunt, nonnullis quidem infantibus ante variolarum eruptionem, aliis verò poſtquam eruperunt, & iam ſuppuratæ fuerunt, vermes ſpithamæ longitudine, & longiores ex inteſtinis ſponte prorupiſſe, qui infantes omnes mortui ſunt. Verum vermes hi non facilè cognoſcuntur in viuentibus vllis certis ſignis. Ideóque de eorum curatione aliquid tradere opus non eſt. Dicetur verò de vermium curatione ſuo loco.

Hydatides epatis.

Hydatides. Veſicas quaſdam aqua plenas pellucidas epatis ſubſtantiæ, membranâ eius ab humore aquoſo diſtentâ, annatas fuiſſe, nunc maiores, pugni ſcil. magnitudine, nunc plures, nunc pauciores, ſæpe obſeruatum eſt, non ſolum in homine, ſed & in brutis. Hæ ſi rumpantur & aqua ex iis in cauitatem abdominis influat, hydropem generari, à plurimis traditur, de quo ſuo loco dicetur. Originem habent hæ veſicæ ab humore aquoſo & ſeroſo, ſanguificatione epatis læſâ generato, & ex epatis ſubſtantia protruſo, & ſub membrana eius, quæ denſior eſt, coaceruato, Fernelius quidem *lib.* 6. *de part. morb. & ſympt. cap.* 8. veſicas has generari ſtatuit cum epatis ſubſtantia diffinditur, ambiens autem & cingens id membrana integra manet. Verum fiſſurâ hâc opus non eſt, ſed etiam ſubſtantia epatis integra manente per eam humor aquoſus & ſeroſus exſudare poteſt, vt in brutis mactatis ſæpe animaduertitur. Quæ autem generationis humoris cauſſa ſit, poſtea de ſanguificatione læſa dicetur. In viuis vix integrè cognoſcuntur hæ veſicæ, niſi forſan interdum ex tuſſi ſicca continua, diaphragmate vicino vellicato. Etſi enim hydrops adſit: tamen incertum, an per has veſicas, an per alias vias aqua in abdomen exſtillarit. Curatio ex iis, quæ *de hydrope* dicentur, patebit.

CAPVT VII.

De vulneribus epatis.

Vulnera epatis. PAtitur tandem etiam epar interdum morbos ſolutæ vnitatis, & primò quidem ſine cauſſa violenta & externa ſola humiditatis priuatione rumpi & viſceris ſubſtantiam ſiccitate humoriſque penuria rimis quibuſdam dehiſcere, ſcribit Fernelius, *lib.* 6. *de part. morb. & ſympt. cap.* 8. Verum probabile hoc vix eſt. Etſi enim epar valde exſiccatum fuiſſe, animaduerſum ſit: tamen quia ſenſim & lentè id fit, ſine ruptura accidit, & corpus ſatis humidum, quale epar eſt, ita exſiccari, vt dehiſcat, in corpore viuente, credibile non eſt. A cauſſis autem violentis & externis epar interdum rumpitur & vulneratur. Sunt autem ſolutæ vnitatis epatis variæ differentiæ. Aliquando enim epar telo acuto vulneratur: Aliquando pars aliqua & extremitas epatis planè abſcinditur; Aliquando re obtuſa contunditur potius, quam ſcinditur: aliquando vulnus eſt ſuperficiarum tantùm: aliquando ad profundum penetrat: aliquando ſaltem ſubſtantia epatis, interdum etiam vaſa ſcinduntur vel rumpuntur: aliquando gibbum, aliquando cauum vulneratur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur autem vulnus aut contuſio primò è cauſſis externis & violentis, quæ præceſſerunt, quæ corpus è regione epatis læſerunt, ſiue ex ſcindendo cutem abdominis vſque ad epar penetrarint, ſiue contundendo ſaltem id læſerint. Deinde ex conſequentibus & effectis. Multis ſub dextro hypochondrio ſanguis profuſus apparet: Ad ipſum reducta hypochondria; punctio doloréſque vſque ad iugulum & ſcapulam dextram: In ventrem cubandi procliuitas; Interdum vomitus bilioſus. Contuſo autem epate vomitus cruentus, vel ſanguinis per aluum aut vrinam excretio ſequitur; Interdum & hæmorrhagia narium. Dolor in regione epatis & partibus vicinis percipitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Epatis vulnera lethalia eſſe, ſcribit equidem

Hippocrates, 6. *aph.* 18. Vulnerato tamen epate & abſciſſa aliqua eius parte hominem ſeruari poſſe, tradit Ægineta, *lib. 6. cap.* 28. Et Hiſpanum iuuenem, cui magna epatis portiuncula per ilei dextri vulnus erumpebat, ſanatum fuiſſe, refert Gemma Coſmocritic. *lib. 1. cap. 6.* Et nobilem poſt inflictum circa epatis regionem vulnus, & particula ex eius ſubſtantia abſciſſa & extracta ſanum euaſiſſe, ſcribit Bertinus, *lib.* 13. *medic. cap.* 7. Idem etiam alii obſeruarunt. Ii tamen ſaltem conualeſcunt, quibus ſuperficies ſaltem aut ſubſtantia epatis ſine magnorum vaſorum læſione vulnerata eſt. Si enim vas aliquid maius vulneratum ſit, æger non euadit, & ob largam ſanguinis effuſionem homo, antequam vulnus glutinetur, moritur. Et alii quidem vitam nonnihil protrahunt: alii breui interuallo moriuntur. Nam, vt refert Hippocrates, 5. *epid.* Cuidam iaculo percuſſo in epar ſtatim color cadauerum ſeſe ſparſit, oculi intrò ceſſerunt, difficultas ferendi ac æſtuatio conſecuta eſt, & eadem die vitam cum morte commutauit. Alter puer à mulo in epate percuſſus quarto die mortuus eſt, ſpiritum denſum habebat, nec quicquam intelligebat, & febre tenebatur. 2. Contuſio epatis periculoſior eſt, quàm vulnus, & ſæpè in abſceſſum degenerat. 3. In corpore ſenili vel cachectico periculoſiora ſunt epatis vulnera, quam in iuuenili, ſano & robuſto.

Curatio.

Curatio. Si in vulnere epatis ſanguinis profluuium metuatur, ſecanda ſtatim vena, &, niſi æger ſingulis vel alternis diebus laxam ſemper aluum habeat, iniciatur clyſter è decocto cichorii, plantag. hyperici, roſar. addito oleo myrtino & roſaceo & melle roſ. ſolut. Rhabarbarum etiam in ſubſtantia ad ℈. ii. vel ʒ. i. exhiberi poteſt. Statim verò adſtringentia & glutinantia exhibeantur, qualia de ſanguinis ſputo ſunt propoſita. Præcipuè hîc vtiles ſunt roſæ rubræ ſiccæ, ℈. ii. pondere exhibitæ, balauſtia, bolus Armenus; item trochiſci de ſpodio, de roſis, rhabarb. cum decocto cyno gloſſ. vel pentaphyll. aut plantaginis. Vel ℞. *Conſeru. roſar. rubr.* ℥. ii. *flor. cichor.* ℥. i. *veronic.* ℥. ß. *corall. rubr. præpar. margarit. præpar. boli Armeni* an. ʒ. i. Cum ſyrupo myrtino vel cichorij fiat Electuarium. Quæ autem intus exhibentur medicamenta, ſubtiliſſimè trita eſſe debent, vt facilius penetrent, quibus aliquid aromatum, vt ſpica & ſimilia addantur, ad viſcus roborandum & vrinam mouendam. Vt ℞. *Spec. diarrhod. abb. diamargar. frig. arom. roſ.* an. ℈. ß. *dialacca* ʒ. i. *margar. præpar.* ʒ. ß. *corall. rubr. præp.* ʒ. i. *ſacchar. in aq. roſ. diſſolnti* ℥. ii. ß. Fiat rotulæ. extra adhibeantur emplaſtra adſtringentia & glutinantia, Epati etiam, ſi vulnus pateat, hic puluis inſpergi poteſt. ℞. *Boli Armeni, terræ ſigillatæ* an. ℈. i *flor. roſ. rubr.* ʒ. i. *farinæ volatilis* ℈. iii. *lapid. hæmatit.* ʒ. i. F. Puluis. Imponatur etiam aliquod conueniens vnguentum ex terebinth. bolo Armeno & mumia. Poſtea etiam ex maſtiche & thure. Partes verò vicinæ oleo roſaceo & maſtichino inungantur. Vel epati imponatur tale cataplaſma. ℞. *Violar. cichor endiu. rec.* an. P. iii. *agrimoniæ, ſummit. anethi, hyperici* an. P. ii. *pulu. flor. chamæmel. melilot. roſ. rubr.* an. P. i. *farin. hord. fabar.* an. ℥. i. ß. Cum *vini rubri ſ. q.* F. Cataplaſma. Adde ſub finem *ol. roſac.* ℥. i. ß. In contuſione epatis ea cura ferè inſtituenda, quæ ſupra de vaſorum epatis apertione propoſita eſt. Primò nimirum, vt ſanguinis profuſio ſiſtatur, vena in cubito aperienda, & potiones ex adſtringentibus exhiberi & ſimilia cataplaſmata & emplaſtra imponi debent. Vt ℞. *Succini albi, boli Armeni, balauſt. ſangu. dracon. laccæ, flor. roſ. rubr.* Fiat Puluis, cuius ℈. i. exhibeatur cum aqua plantag. in qua tragacanth. ℈. ß. infuſa fuerit. Cum ſanguinis profluuium ſubſtiterit, ſanguinem concretum diſſoluentia exhibenda, qualia aliàs etiam lapſis ab alto & percuſſis exhiberi ſolent, vbi ſanguinis concreti ſuſpicio adeſt. Talia ſunt rhabarbarum, rhaponticum, ſperma ceti, lacca, mumia, ſanguis draconis, oculi cancri, ſuccinum, vermes terreſtres, ſchœnanth. ſpica, bolus Armenus, terra ſigillata, radices rubiæ tinctor tormentillæ, chærefolium, quæ & ſanguinis profluuium ſiſtunt, & ſanguinem concretum diſſoluunt, ac ſimul glutinant. Exhibentúrque ex vino, aceto, vel aqua chærefolii ac tormentillæ aut plantaginis, vt: ℞. *Rhabarb.* ℈. i. ß. *ſpicæ, ſchœnanth.* an. g̃. xv. *mumiæ* ℈. ß. F. Puluis. Doſis ℈. i. Vel ℞. *Rhapontic.* ℈. ß. *myrrh. mumiæ, ſpermat. ceti, radic. tormentill. oculor. cancri* an. ʒ. ß. F. Puluis. Detur in aceto aut aqua chærefolii. Vel ℞. *Rhabarbar.* ʒ. ii. *mumiæ* ʒ. ß. *laccæ, ſpermat. ceti* an. ℈. i. *boli Armeni* ℈. iii. F. Puluis. Doſis ℈. i. vel ℈. i. ß. Vel ℞. *Rhapontic. rhabarbar.* an. ʒ. ii. *mumiæ, ſpermat. ceti, rad. tormentill. caryophyllat.* an. g̃. xij. F. Puluis pro 2. doſibus. Vel ℞. *Mumiæ* ℈. iii. *ſpermat. ceti. ſangu. dracon.* an. ℈. ß. *Rhabarb. oculor.* ♋ an. ℈. i. *croci* ℈. ß. *boli Armeni* ℈. i. F. Puluis, Doſis ℈. i. Extra verò poſtea adhibeantur diſcutientia & ſimul nonnihil roborantia, vt nardus, ſchœnanthum, abſinthium, crocus, thus, myrrha & ſimilia.

Diæta.

Victus ſit tenuis, ne ſanguinis multitudo generetur, & ij cibi vſurpentur, qui glutinandi vim habent. Diæta. Oryza, hordeum in iure pedum hœdi, aut detur panatella dicta cum tali iure. Vinum vitetur, bibatur verò aqua, in qua iuiubæ aut ſemen coriandri coctum ſit, addito ſaccharo roſarum, vel cereuiſia pura.

CAPVT VIII.

Vlceribus & ſphacelo epatis.

Cauſſæ.

VLcus epatis inflammationi potiſſimum ſuccedit, ſi illa ad ſuppurationem perducatur, pure ſcilicet ſubſtantiam epatis exedente. Vlceris epatis. Cauſæ. Aëtius colliquationem epatis appellari ait; Sed & ab alio ſucco acri & erodente vlcus epatis excitari ſolet, præſertim bilioſo per epar diffuſo, qui ſenſim putreſcens malignus & virulentus redditus Parenchyma epatis corrumpit. Talis ſuccus prauus & erodens alimentorum vitio contrahi poteſt: quando illa corrupta ſunt, aut erodente vi pollent. Sæpe ex lue venerea talis virulenta materia in epate colligitur. Vinum etiam generoſum meraciúſque diu & liberalius ſumptum in hoc malum præcipitat, putridam & lentam quandam ſaniem in colliquato quaſi epate congregans. Deprehenſum etiam eſt, vlcus epatis eò malignitatis proceſſiſſe, vt in gangrænam abiret, vnde diſrupta membrana puris magna copia ex epate in abdominis capacitatem effuſum fuit, valde fætens, quo & omentum & peritonæum, ſæpe etiam inteſtina corrupta fuerunt. Interdum vomica epatis exiſtit membrana ambiente illæſa, qua poſt mortem inciſa, corrupta & putrida epatis ſubſtantia effluxit, nullo etiam antea tumore apparente.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Quæ ſigna ſint inflammationis epatis in abſceſſum abeuntis & mutati, ſupra *de inflammatione epatis* dictum. Cum verò nonnunquam etiam ſine

præcedente inflammatione epar exulceretur, vlcus id non ita facilè cognoſcitur. Habet tamen & id ſua ſigna: Tuſſis & vlcerolus dolor in dextro hypochondrio percipitur; æger ſenſim contabeſcit & ἀτροφίᾳ conſumitur. Quando vlcus eſt in cauo epatis, deiectiones alui purulentæ ſunt; Interdum & cruenti quid excernitur, cum dolore inteſtinorum, ob materiæ acrimoniam, vt dyſenteria eſſe putetur, cùm tamen ſenſus grauitatis & punctionis circa epar hæreat. Imò interdum iecoris portiunculas per aluum excretas fuiſſe obſeruatum, vt teſtatur Nicol. Florentinus, *ſerm. 5. cap. 6.* Matth. de grad. *in comm. ad cap. 7. part. 1. lib. 9. Rhaſis.* Iulius Alexandrinus *ad cap. 6. lib. 8. Galeni de comp. med. ſec. loc.* & alij. Quando verò in gibbo vlcus conſiſtit, vrina purulenta apparet, abſque ſignis exulcerationis in veſica & renibus. Malum, præcipuè ſi ſit à ſuccis acribus, ſenſim ſerpit, viribus ita conſtantibus, vt æger conſueta munia obire poſſit. Febris in progreſſu morbi lenta oritur, typum non ſeruans, quæ tandem in hecticam definit. Sitis non acrius vrget, quod calor iam deferbuit, præſertim in epatis inflammatione. In facie color apparet ictericius; nonnunquam puſtulæ paruæ ex humorum aduſtione in eadem efflorefcunt. Ciborum omnium, maximéque carnis, magnum faſtidium adeſt, halitus ex ore teter expirat, tandem frequens animi deliquium accedit. Loca affecta quod attinet, ſi vlcus ſit in gibba parte, difficilis ſanè eſt reſpiratio & dolor ſepti tranſuerſi, atque affecti epatis ſigna in vrinis apparent. Si in ſima, inappetentia magis affligit, nauſea, vomitus, oris amaritudo adeſt, & plerumque, vt dictum, fluxus alui ſanguinolentus. Vlcus epatis & ſymptomata, quæ illi acciderunt, deſcribit Dodonæus, *obſ.* 18.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Vlcus epatis, niſi exiguum ſit & ſuperficiale, & inter initia curetur, exitiale eſt. Nam pars princeps abſumpta eſt, quæ non poteſt regenerari, & continenti alimentorum alluuione ſordeſcens vlcus non facilè ſaneſcit.

2. Vlcera epatis non, ſicut pulmonis, febrem, ſed potius hydropem inducere ſolent. 3. Periculoſiores ſunt illi abſceſſus & exulcerationes epatis, quæ ſequuntur inflammationes, quàm qui ſine iis incipiunt. Præcipuè verò illæ ſunt periculoſæ, in quibus continetur materia in ſubſtantia epatis. 4. Qui epatis abſceſſu laborantes colorem habent ictericium, febrem continuam, inappetentiam, & nauſeam, lethaliter decumbunt. 5. Si expurgatio puris fiat per tuſſim, ægri febre moriuntur: Si per vomitum, vrinam vel aluum, minus eſt periculum, ſicut & ſi materia ad articulos decumbat.

Curatio.

Curatio.

Vlcus hoc, vt alia, abſterſionem, repletionem & conſolidationem indicat. Itaque ſi inflammatio præceſſit, vena aperienda non eſt, quia virium imbecillitas eam prohibet: vbi verò ab erodente humore eſt, ſi ſanguinis abundantis indicia adſint vena ſecari poteſt, vt vlcus ab inflammatione immune ſeruetur, aliàs euacuatione per cathartica vtendum eſt. Vlcus autem ipſum quod attinet, remedia ex iis petantur, quæ *de curatione vlceris ventriculi* tradita ſunt, niſi quod maiore doſi illa ſunt exhibenda, ob ſitum epatis profundiorem & quod epatica hic admiſcenda ſunt exſiccandi vi prædita. Ad mundificationem ergo vlceris valet ptiſana hordeacea, ſerum lactis caprini cum mulſa vel ſaccharo, & dum vires admittunt, etiam decoctum chinæ vel ſarſæparillæ. Poſt abſtergentia conueniunt ſiccantia, quæ aliàs internis vlceribus & vulneribus vtilia ſunt, vt ariſtolochia rotunda, ſcabioſa, veronica, ſaluia, radix ireos, ſpica, ſchœnanthum, abſinthium. Aetius, *tetrab. 3. ſerm. 2. cap. 5.* laudat trochiſcos cyphoides ad ℈. j. Vtiles ſunt & hi morſuli. ℞. *Spec. arom. roſ. diarrhod. abb. de gemm. frig.* an. ʒ j. *nuc. moſch. maceris corall. rubr. ſpod.* ana ℈. j. *ſacchar. candi cryſtall.* ℥. iij. ♀ *diaphoret.* ʒ. j. *conſeru. roſar. rubr.* ℥. j. *bugloſ.* ℥. ß. *ſacch. albiſſ. in aq. roſar. diſſolut.* ℥. iiij. Fiat Morſuli.

Sphacelus epatis.

Sphacelus epatis

Non prætereundus hic eſt Sphacelus epatis, cuius exemplum refert Dodonæus, *cap. 3. obſeru. medic.* vbi ſcribit; Nobilem quendam virum ex animi mærore in melancholiam incidiſſe: Qui cum monachis quibuſdam commiſſus eſſet, atque apud eos annos 20. in eodem ſtatu vixiſſet, tandem de virium debilitate conqueri cœpit, atque cibum & potum auerſari. Nulla aderat febris ſitis, nulla, vniuerſum corpus frigere videbatur, pedes proceſſu temporis œdematoſi facti ſunt; Vrina rubicunda erat, veluti ſi febris ardens aut epatis inflammatio affuiſſet, quæ, qualis reddebatur, permanebat, nec ab aëre aut frigore perturbabatur: Malo tandem ingraueſcente ad alium cibum ſumendum præter exiguam ſorbitionem, adduci non potuit. Ita tandem deficiente naturali facultate, inediâ quodammodo conſumptus è vitâ migrauit. Huius epar colore vndiquaque nigrius, quam ſecundum naturam, apparuit, ſed tamen minus nigricans, quam pulmonis ſphacelo correpti ſubſtantia, impreſſorum digitorum veſtigia ferè retinebat.

CAPVT IX.

De veſiculæ fellis morbis.

Veſiculæ fellis morbi.

Qvia ipſi epati inſeritur veſicula fellis, antequam à morbis epatis abeamus, & ad ſymptomata, quæ epati accidunt, progrediamur, prius de veſiculæ fellis morbis hoc capite agemus. Veſiculam fellis in quibuſdam geminam repertam fuiſſe, obſeruatum eſt. Nec etiam ductus eius ſemper ſunt iiſdem numero, nec iiſdem partibus inſeruntur, ſed ſæpe aliqua hîc occurrit varietas. Eundem folliculum bile omnino exhauſtum repertum fuiſſe, refert Fernelius, *lib. 6. pathol. cap. 5.* Contrà Veſalius, *in examine obſeruationum Falloppij,* bilis veſiculæ molem ductum pugnorum ob contentam bilem tumidam inueniri ſolere, teſtatur. Idem, *eodem in loco*, varia præter naturam in eodem folliculo reperta obſeruauit, & ſeri in eo materiam, inſtar atramenti atram, nunc albicantem, aut flauam, aut lutimodo, aut vnguenti cuiuſdam ex farina & melle ac therebinthina parati ritu conſiſtentis ſubſtantiam repertiſſe refert. Calculi imprimis frequenter in veſicula fellis repeiiuntur, cuius rei hiſtorias recenſent, Fernelius, *lib. 1. Phyſ. cap. 6. lib. 6. Pathol. cap. 5.* Ioan. Langius, *lib. 2. epiſt. 57.* Kentmann. *lib. de calcul.* Coiter, *in obſeru. anatom. & chirurg.* Beniuenius, *de abdit. ſanat. cauſſ. cap. 94.* Cardanus, *lib. 7. de ſubtil. & in arte ſua parua.* Scholiographus, *ad cap. 48. lib. 1. Hollerij.* Fallopius, *in obſeruat. & tract. de foſſilib. cap. 7.* Gemma Coſmoc. *lib. 5. cap. 6.* Foreſtus, *lib. 14. obſeru. 36. in ſchol.* vt & alij plurimi. Imò obſeruatum in Georgio Bohemiæ rege totam veſiculam felleam lapide hæmatite ſimili repletam fuiſſe, vt refert Iacobus Camenicenus, *in epiſt. ad Matthiol.* Atque calculi inter morbos in numero referuntur, de quo, quid ſit ſentiendum, in *morbis* dictum. Idem, vt & bilis craſſa & alia materia, ob-

ſtructionem & morbos in via in veſicula fellis paratam, vnde icterus ortum habet. Cognoſcantur autem non ſolum calculi in veſicula fellis, & tubuli rimas varia & ſæpe grauia inducunt ſymptomata: ita vt etiam peritiſſimi Medici ſæpe dubitent, vnde ea proueniant. Adſunt ſæpe dolores dextri hypochondrij, nauſea, vomitus, alui adſtrictio icterus. Qua ratione cum obſtructio veſiculæ fellis curari debeat, A eſſi huius loci eſſet dicere: tamē quia imprimis ab ea icterus oritur, poſtea de icteri curatione ea de re agemus. Obſeruatum tandem quandoque veſiculam fellis ruptam fuiſſe, id quod in nobili quodam, qui diutius biliis vomitus vexatus eſſet, accidiſſe, & rupturam fellis veſiculæ vomitu cauſſam fuiſſe, in ſectione poſt obitum deprehenſum fuiſſe, ſcribit Georgius Bertinus, *Medic. lib. 12. cap. 5.*

LIBRI TERTII
PARS SEXTA.
SECTIO SECVNDA.
DE SYMPTOMATIBVS, QVAE EPATI ACCIDVNT.

CAPVT I.

De ſanguificatione læſa in genere & epatis imbecillitate.

Sanguificatio læſa.

CVM hactenus morbos, qui epati infeſtare ſolent, explicauerimus, ſymptomata, quæ eidem accidunt, iam explicanda ſunt, & primum ſymptomatum actiones læſas, quod attinet, cum propria epatis actio ſit αἱμάτωσις, ſeu ſanguificatio, de ſanguificatione læſa primo loco dicendum, & primo quidem in genere. Cum vero ſanguificatio læſa proueniat ab imbecillitate epatis, & ſanguificationem læſam ſequatur cachexia & hydrops, ita vt hi affectus ſine ſanguificatione læſa commodè explicari non poſſint, eos hoc loco coniungemus. Etſi enim hydrops propriè ſit tumor abdominis ab humore ſeroſo in abdomine collecto, & abdomen in tumorem attollente, atque non ſolum epatis, ſed & aliarum partium vitio generari poſſit, vt ſuo loco dicetur: tamen quia hydrops, qui à ſanguificatione prouenit, & præcipuè hydrops appellatur, ſine ſanguificationis læſa cauſſis explicari non poteſt, commodiſſimè hoc loco explicatur. Si quæ tamen ſunt aliæ etiam cauſſæ, à quibus abdomen intumeſcere poteſt, de iis ſuo loco dicetur. Appellat autem Galenus, 8. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 6. epatis imbecillitatem ἡπατικὸν πάθος, ex recentiorum tùm Medicorum ſententia, cum veteribus ἡπατικοὶ dicerentur, qui epatis inflammatione laborant, ſicut qui pleuræ & pulmonis inflammatione, Pleuritici & Peripneumonici. In 5. *de loc. affect. cap.* 7. ἀτονίαν epatis vocat, quæ per ſe & ſine phlegmone exiſtit, & αἱματώδεις affectus vel virium eſt. Et quanquam actiones hepatis læſa ab aliis quoque intemperiebus prouenire poſſint: tamen imprimis à frigida ἀτονία dicta ortum habet, cuius ratione vel attractrix epatis labefactatur, vel alteratrix, quæ αἱμάτωσις appellatur. Quod tamen dictum eſt, imbecillitatem & ἀτονίαν epatis ab intemperie eius frigida prouenire, rectè explicandum eſt. Per intemperiem enim epatis frigidam hîc non quæcunque frigida diſpoſitio, ſed calidi natiui defectùs intelligendus eſt, ſiue à calore aut euacuatione id diſſipante, ſiue ab extinguente frigiditate proue- A niat. Hic enim calidi natiui defectus proxima imbecillitatis epatis cauſſa eſt, & proinde imbecillitas epatis ab intemperie eiuſdem differt. Imbecillitas enim, vt dictum, propriè prouenit à defectu calidi innati, ob quem ſanguificationis munus vel aboletur vel imminuitur. Intemperies verò exceſſum qualitatum ſignificat, quibus præter naturam auctis & excedentibus non quidem ſanguificatio tollitur aut imminuitur, ſed ſanguis non bonus, verum ei qualitati, quæ excedit, reſpondens, generatur. calidus nimirum, frigidus, humidus aut ſiccus. Sanguificationis autem læſæ in genere plures cauſſæ eſſe poſſunt. Læditur enim ſanguificatio vel primariò vel ſecundariò. Primariò læditur vel læſa facultate B vel ob errorem externum. Facultas læditur ob morbos intemperiei, & quidem ab omnibus intemperiebus ſanguificatio lædi poteſt, neque ſolum à frigore, ſed etiam à calore. Nam ſi adſit calida & ſicca intemperies, aduritur quaſi chylus & generatur ſanguis calidus, ſiccus, bilioſus. De intemperiebus verò epatis ſupra dictum. Erroris verò externi vel obiecti vitio læditur ſanguificatio, primò, cum chylus in ventriculo non rectè elaboratur. Nam error, qui in prima coctione, quæ fit in ventriculo, committitur, non corrigitur in ſecunda, quæ in epate peragitur. Deinde licet bonus chylus in ventriculo generetur; ſi tamen vitioſi aliquid ei permiſcetur, chylus hoc modo inquinatus bonam ſanguini materiam præbere non poteſt, id quod ſæpe accidit, dum C in viis, per quas chylus tranſire debet vitioſi humores ſtabulantur. Secundariò verò læditur ſanguificatio, ſi attractio, retentio vel expulſio læditur; Attractio læditur ob morbos epatis, & venarum meſaraicarum obſtructiones. Retentio læditur imprimis ab intēperie epatis humida; Item ob vaſorum eroſionem. Expultrix læditur præſertim ob epatis frigiditatem & gibbæ epatis partis obſtructionem. Cauſſas autem harum intemperierum ſupra propoſuimus. Cauſſæ

Signa Diagnoſtica.

Malè affecti & imbecillis epatis indicia generatim Signa

tim ſumuntur ex vrinarum, excrementorum alui, & coloris in toto conſideratione, ita tamen vt ventriculus interea rectè habeat, nec error aliquis in eo commiſſus ſit. Ita efficaciſſimum laborantis epatis ſignum Galenus, 5. *de loc. aff. cap. 7.* alui excrementa, aut carnis recens mactatæ loturæ, aut feci ſanguinis ſimilia; Quorum prius ob epatis frigiditatem, ſanguinem crudum nec perfectè elaboratum relinqui, poſterius eundem ob exceſſum caloris ſuperaſſari indicat. Vtrumque enim facultatis αἱματοποιητικῆς in epate vitium eſt, & quando dejectiones illæ ſunt frequentes, etiam recentioris. Sicut autem ſubcruentæ illæ dejectiones alui à frigida epatis intemperie, præſertim inchoante, & non planè confirmata ortum ſumunt; ita à calida eiuſmodi inchoante exiſtere aliquando poſſunt. Nam calidius epar crudum à ventriculo chylum attrahit, venæque auidè optimam ſanguinis partem rapiunt, inde crudius in epate relictum per aluum expellitur. Sed præter intemperiem in actiuis qualitatibus epar humiditate & laxitate venarum laborare oportet, præſertim cava parte, quæ inteſtina & meſenterium ſpectat, ob quam laxitatem cruda & ſubcruenta illa non retinentur. Quando verò frigiditas aut caliditas epatis intenditur dejectiones illæ ceſſant, materia vel non tanta copia amplius attracta, vel eadem magna ex parte conſumpta; materia etiam per venas in totum corpus diſtributa, cachexia vel cutaneus ex adultis humoribus morbus prouenit. Attamen & hoc monendum, non omnes epatis affectiones malas à crudis & ſubcruentis illis dejectionibus initium capere, & proinde aliqua quoque ſigna addi poſſe. Vrina ergo etiam conſideranda, cùmque quod euidens teſtimonium perhibeat de iis, quæ in epate & venoſo genere fiunt aut continentur, extra omnem controuerſiam poſitum eſt apud Medicos. Coloris denique in toto corpore mutatio inſignis & diutius permanens malè affecti epatis indicium eſt. Quia enim in epate materia ſanguinea inuenitur, quæ toti corpori alimentum præbet, illa à bonitate naturæ ſuæ deficiente coloris etiam integritatem perdi neceſſe eſt, quod ventriculo laborante non facile accidit. Et is color eſt quaſi citrinus vel viridis, ſicut pittacia. Signumque hoc ſæpe tam certum eſt, vt aliis opus non ſit. Cauſſæ quoque, quæ præceſſerunt, conſiderari poſſunt, quæ calidum natiuum diſſipare vel extinguere valent, calidorum ſcilicet, vt vini meracioris, vel ſpiritus vini vſus nimius, febris ardens, magnæ ſanguinis euacuationes, vſus & potus medicamentorum refrigerantium, & ſimiles. Signa autem intemperierum & cauſſarum ſupra ſunt propoſita.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Etiam epate malè affecto hominem mori contingit, ſed ferè longiori temporis ſpatio, atrophia ſcilicet. Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 1. 2. Si imbecillitas epatis ex frigore maior ſit, hydrops ſequitur niſi maturè occurratur. Sæpe corrupto in epate ſanguine febris excitari ſolet, etiam frigida epatis intemperie. Interdum ſanguis ille vltrò è naribus profluit, aut ex vtero, aut ex hæmorrhoidibus, natura illum eò ablegante. 3. Quando in epatis imbecillitate alui excrementa in ſuccum quidem commutata liquida tamen euacuantur, ἀναδόσει ad epar imperfecta, vel non omnino contingente, ſi venter malè affectus non eſt, attractricem facultatem epati debilem eſſe opinandum eſt. Si verò loturæ carnis recens mactatæ ſimilis excernitur, alteratrix & ſanguificatrix imbecillis erit. 4. Quibus epaticis ſputum cruentum ſine febre ſputum ſine bilioſum memorum, ſtatim lethale. Hippocrates, *lib. 6. Coacis.* Quod accidit vel ob venarum imbecilli-

tatem, vel quia ſanguis acrior redditur, & prauam qualitatem acquirit, ob quam caloris innati ſubſtantiam augent, & poſtea facilè venarum oſtiola aperit, aut etiam erumpit & erodit.

Indicationes & Curatio.

Qua ratione intemperies epatis & hinc pendens læſa ſanguificatio curari poſſit, ſupra ſatis dictum. Indicationes & Curatio. In imbecillitate verò epatis ex calidi natiui defectu maximè epar roborandum, nec tamen immoderatè calefaciendum, etiamſi calido ſit frigida; ſicut nec refrigerandum, etſi à calore principium mali ſit, ſed ea vſurpanda, quæ modicè tantùm calefaciunt. Itaque alimenta medicamentis, & medicamenta alimentis ita miſceri & temperari oportet, vt citius in ſubſtantiam epatis conuertantur. Itaque ea eligenda, quæ ſubſtantia epatis ſunt ſimilia, quibus aliquid ſenſim eorum, quæ intemperiei contractæ ſunt contraria. Quapropter epata animalium hîc ſunt vtilia, lupi, vituli, gallinarum, anſerum, teſticuli gallorum, cochleæ, paſſulæ, quæ aromatibus, præcipuè cinnamomo, condiri poſſunt. Proinde in prima menſa tale aliquid ſemper dari oportet, poſtea ea, quæ æger auidius appetit; modò non ſint prauæ ſubſtantiæ. Videatur Galenus, 8. *de comp. med. ſec. loc. cap. 8.* Etſi verò in omni imbecillitate epatis calidi natiui ſit defectus: videndum tamen, à qua cauſſa ille ortum habeat. Ergo ſi à calida, vtilia ſunt cichoracea omnia, roſæ, item ſantala, & licet ventriculus ſit frigidus, tutus tamen vſus eſt cichorii ob amaritudinem. In frigida proſunt, agrimonia, abſinthium, quod bilioſos humores in epate abſtergit, ſimúlque id moderatè roborat. Nam aſtringentia moderata eſſe debent, cum epar obſtructionibus facilè ſit obnoxium. Vtile & rhabarbarum, quod etiam bilioſos humores abſtergit & moderatè epar roborat. E. g. ℞. *Rhabarb. elect.* Ə. vi. *abſinth* Ə. ii. *cinnamom.* Ə. ß. F. Puluis. Et ſi libet, addito *melle* F. Electuarium. Vtile eſt & Electuar. diarrhod. Abbatis, duplicato rhabarbaro. Efficax eſt & hoc Electuarium ℞. *Paſſul. Corinth. mundat.* lb. ß. Coq. in vini veteris ſ. q. & per ſetaceum trajiciantur. Poſtea adde *cort. ext. citri condit.* ℥. i. *ſpec. aromat. roſat.* Ə. i. *diamargar. frigid.* ʒ. ii. *puluer. corall.* Ə. i. *conſeru. roſar.* ℥. i. *puluer. iecoris lupi præpar.* Ə. iii. *ſantal. omnium* ʒ. i. F. Electuarium cuius ℥. ß. ſumat æger cum vino. Vel ℞. *Paſſul. mundat.* ℥. iii. *croci* Ə. ß. *calami aromat.* Ə. ii. *bdellii* Ə. i. *ſpic. celt.* Ə. ii. *terebinth.* ℥. i. *ſchœnanth.* Ə. iii. *mellis* Ə. ii. *vini q. ſ.* F. Electuarium. Vtile eſt & medicamentum è ſucco malorum cydoniorum apud Galenum, 6. *de tuend. ſanit. in fine.* Vel ℞. *Epar vituli* nuper mactati in vino vel aliud, concis. adde *agrimoniæ* M. ii. *ſaluiæ, cratice nobilis* an. M. i. *veronic.* M. ii. *cinnamom.* ℥. i. Affunde *aquæ agrimon. & cichor. q. ſ.* Diſtilla per veſicam. Aut, quod commodius eſt, in vaſe clauſo ebulliant, & poſtea liquor percolatus præbeatur. Præſeruans cuiuſdam imbecillitatis epatis ex calida & humida intemperie, quæ quibuſdam locis ſit vernacula & vſu ligni cotonei curetur, facit mentionem Ioann. Schenckius *lib. 3. obſ. 14.* è Cyriaco Lucio *de ligni cotonei natura, viribus & vſu.*

CAPVT II.

De Cachexia.

CVm epatis imbecillitas & intemperies frigida ſi augeatur, in cachexiam & hydropem ſemper ferè ſoleat, hoc loco de iis agere placet. Cachexia. Et primò quidem cachexiam, ſiue malum corporis

habitum quod attinet, quæ via quaſi eſt ad hydropem ſeu eius initium, vt Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 47. ſcribit; Eſt ea muſculoſæ carnis & cutis in nutritione vitium, quando partes hæ à naturali temperamento deficiunt, tertiam coctionem malè perficiunt, alimentúmque omne aquoſum & corruptum eſt, vnde corporis naturalis color mutatur, qui ex albo palleſcit, ſeu vireſcit, & liuidus ac plumbeus euadit, ipſúmque corpus molle, laxum & ſubtumidum redditur, & præcipuè palpebræ oculorum & facies inflatur, ac pedes intumeſcunt. Aetio, *tetrab.* 3. *ſerm.* 2. *&* 9. fit, cum corporis habitus in aquoſitatem diffunditur, & vniuerſi corporis moles laxior fit & mollior. Celſus, *lib.* 3. *cap.* 23. inter tabis ſpecies recenſet, quod in hoc affectu vitioſus & improbus ſanguis ab epate refrigerato gignitur, qui ſanguis corpus vtiliter nutrire nequit. Pars affecta eſt totus corporis habitus, quo nomine partes imprimis intelliguntur, quæ primò oculis incurrunt, vt cutis & muſculi, etſi & internæ non planè excludantur. Affectus ipſe eſt, cùm intemperies corporis frigida & humida, tùm ſymptoma in qualitate mutata ob coloris vitium, & molem corporis mollem ac nonnihil tumentem, à quibus equidem actiones corporis aliæ fere non læduntur in initio in morbi tamen progreſſu actiones plurimæ offenduntur, acciditque nauſea, cibi faſtidium, & anhelitus fit difficilis.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſa huius mali eſt corruptus & vitioſus ſanguis, pituitoſus, plerumque crudus & ſeroſus, cui nonnunquam aliquid bilis aut humoris melancholici permiſtum eſt; vnde diuerſi colores præter naturam, liuidi, aut cum virore albicantes, aut ſimpliciter albi vel pallidi, fœtidi, oriuntur. Sanguis enim ille quanquam apponi & quadantenus partibus agglutinari poteſt: tamen ob nimiam cruditatem iis perfectè non aſſimilatur, & proinde nutritio partium non ſit pura & legitima, ſed malum ſi diutius protrahatur, in hydropem anaſarcam terminatur. Procreatur ille ſanguis maximâ ex parte vitio epatis aut lienis, nonnunquam & ventriculi, aut etiam cerebri, vt nonnullis videtur. Dum enim epar aut imbecillitate laborat ex intemperie frigida & humida, aut obſtructione continua, aut ſcirrho, aut impuritate ex humoris corrupti affuſione, quo epatis ſubſtantia facilè labefactatur, vitioſum & impurum ſanguinem gigni neceſſe eſt, qui pro diſſipata vtili corporis ſubſtantia inutiliter reponitur. Idem & frigidam & humidam, quâ præditus eſt, intemperiẽ toti corpori imprimit, vnde eius nutritionem vitiari neceſſe eſt. Ad huius vitioſi ſanguinis in epate generationem facit ventriculus, ſi imbecillis ſit, aut prauis alimentis & humoribus refertus. Dum enim vitiata his de cauſſis prima coctio non corrigitur, in ſecunda etiam praua in toto corpore fit nutritio. Cerebri etiam vitio idem accidere ſtatuitur, quando materia frigida pituitoſa extra cranium inter cutem & muſculos deſcendens in ſubcutaneis partibus collecta tumorem mollem producit, vel è venis capitis & cerebri in totius ambitum defluit. Verùm etſi tales catarrhi à cerebro defluentes variorum dolorum in ambitu corporis cauſſa eſſe, & particulares in partibus externis tumores excitare poſſunt: tamen quod totum corporis habitum occupare poſſint, non eſt credibile. Ergo potius ex viſceribus nutritioni dicatis malum ortum trahit. Obſeruatione tamen dignum eſt, cachexiam etiam originem habuiſſe ex renum vlcere in calculoſis, quando purulenta materia propter vreterum obſtructionem in renes regurgitans & ſanguinem inficiens totum habitum corporis inquinauit. Hinc ad cachexiam inducendam faciunt omnia, quæcunque epar imprimis, & habitum corporis refrigerare & humectare poſſunt, & in cauſa ſunt, vt pro ſanguine probo frigidus, impurus, & multis excrementis, præcipuè ſero, abundans generetur, ſiue ex cauſæ ſint internæ, ſiue externæ. Pertinent huc morbi diuturni, & inprimis qui epar & lienem lædunt vt febres diuturnæ, epatis & lienis obſtructiones pertinaces, tumores duri, ſcirrhoſi, ſuppreſſæ euacuationes menſium & hæmorrhoides, nares, vel alterius materiæ, vt in diarrhœa, dyſenteria, ac colica affectione; longa euacuatio, vnde caloris natiui magna fit in corpore diſſipatio: carceres & loca ſubterranea, ſi quis diu in eis viuere cogatur. Corripiuntur maximè hoc malo ſenes, ob imbecillitatem caloris natiui, & mulieres ob retentionem menſium, ſicut & pueri, ob facultatis vitalis imbecillitatem & ingluuiem ac voracitatem, qua de cauſa facilè in obſtructiones epatis & lienis incidant. Qui verò in vigore ſunt ætatis, minimè in cachexiam incidunt, niſi magna ſit cauſſæ vehementia, vel lue venerea afficiantur, quæ & ipſa inter cauſſas cachexiæ numerari poteſt.

Lues venerea cachexiam inducit

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur hoc malum ex calore naturali corporis, vt antea diximus, mutato in album, palleſcentem, liuidum, & plumbeum, & corporis habitu ſubtumido & molli, qui tumor & inflatio quaſi præcipuè circa oculos in facie & genis ac pedibus & manibus conſpicitur. Humores enim aquoſi & ſeroſi illi grauitate ſua ad pedes deſcendunt, pedéſque ac manus à caloris fonte remotiores ſunt, facies verò & genæ, ac imprimis palpebræ & circa oculos partes laxiores ſunt, & humores ſeroſos facilius recipiunt. Scrotum etiam interdum atque inguina intumeſcere incipiunt, & tum hydrops in principio eſt. Æger ad omnes cum corporis tum animi motus lentus ac tardus eſt, minus quoque expeditè reſpirat. Et in principio quidem coctiones cibi impediuntur, manente tamen appetitu, poſtea vero ἀνορεξία accedit, teſte Aetio, corpúſque ita imbecillum redditur, vt crura inter eundem vacillent. Quod ad ſigna cauſſarum, ſi vitio epatis, lienis aut ventriculi hoc malum accidat, præceſſerunt cauſæ, à quibus partes illæ labefactatæ fuerunt, ſin minus à prauitate alimentorum habent, ob victus rationem prauam, quæ & ipſum ventriculum, epar & viſcera corrumpere ſolet.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Cachexia malum non contemnendum eſt, cum ſi diutius duret, teſte Aetio, *tetrab.* 3. *ſerm.* 2. *cap.* 29. imo ipſa experientia teſte, in hydropem, qui anaſarca dicitur, degeneret, ideóque cura maturanda. 2. Curationem tamen admittit, niſi ſit à pulmonis hydrope, aut morbo aliquo acuto, aut à præſtantioris alicuius viſceris apoſtemate, aut ſcirrho confirmato, aut alio morbo incurabili.

Indicationes.

Indicationes.

Materia vitioſa euacuanda eſt Cauſſa, quæ humorem illum vitioſum & ſeroſum generat, tollenda, ideóque epar aut viſcus aliud materiam generans & ſuppeditans ab intemperie frigida & humida vindicetur, roboretúrque. Si à tumore duro viſceris alicuius fiat, is curetur. Si ex ſuppreſſione alicuius euacuationis, illa prouocetur. Si ex nimia euacuatione, calidum natiuum conſeruetur, & quod diſſipatum eſt, inſtauretur. Habitus verò corporis curatur calefaciendo & exiccando, ne materia intrò conuerſa, viſcera & partes nobiliores lædat. Cauſſæ externæ & imprimis habitatio in locis frigidis & humidis, aut ſubterraneis, tollantur & mutentur.

Curatio.

Curatio. Venæſectio.

Ideoque ſi epar refrigeratum ſit, ex caloris natiui diſſipatione, phlebotomia non opus eſt, cum corpus magis refrigeret. Si verò ex caloris natiui ſuffocatione, ob ſuppreſſam aliquam ſanguinis euacuationem, menſium, ſeu hæmorrhoidum, ſanguis mittendus, vt docet Auicennas, 3. *Can. fen.* 14. *tr.* 4. *c.* 10. & Paulus Ægineta, *lib.* 3. *c.* 47. ſed parcè & per vices ad tertium vel quartum diem. Nonnulli quidem in brachiis potius venas aperiendas cenſent, quod, vbi adhuc alicuius plethoræ notæ adſunt, vt non planè improbamus: ita eidem indicationi & ſcopo per venarum in cruribus ſectionem ſatisfieri poſſe putamus, cum ſubitâ & confertum factâ ſanguinis euacuatione hic opus non ſit, & venæ hæ apertæ eandem etiam præſtare poſſint, & ſanguini ſuppreſſo conſuetum motum iterum concilient. Medicamenta verò hic conueniunt, quæ ſupra *de intemperie epatis frigida & humida* propoſita ſunt, & deinceps *de hydrope anaſarca* tradentur, cum quibus affectibus cachexia cognationem habet. Prius tamen humores, qui in corpore redundant prius, euacuandi ſunt, poſtquam, ſi opus eſt, fuerint præparati. Verum non vſurpanda fortia purgantia, ne imbecillæ corporis vires amplius proſternantur, & calidum natiuum debilitetur, ſed lenia adhiberi debent & per vices humores expurgari. Et quia imprimis ſeroſi humores hic redundant, euacuari illi & educi debent tum per aluum, quàm per vrinam ac ſudorem, iis medicamentis, quæ poſtea *de hydrope* proponentur.

Purgatio.

Vomitus.

Vomitus etiam ſæpè ad antecedentis cauſæ ſubtractionem multum poteſt.

Roborantia & laxantia.

Corpore euacuato ad ventriculum & epar roborandum & humores abſtergendos vtiliſſimum eſt abſinthium, quocunque modo ſumptum. Vtiles ſunt & hæ pilulæ, quæ ſimul laxant: ℞ *Spec. dialaccæ vel diacurcum.* ʒ. iiij. *Rhabarb. elect. mechoachan.* an. ℈ j. *ſpec. diarrhod. abbat. galang.* an. ℈. i. Cum *ſ. q. ſyrupi de abſinth.* F. Pilulæ è ℈. i. xxx. de quibus quarto quoque die 24. ſumantur mane ieiuno ſtomacho. Vel ℞. *Spec. dialaccæ, diacurcuma* an. ℈. i. ß. *diarrh. abb.* ʒ. i. Cũ *extract. abſinth.* F. Pilulæ. Proſunt quoque *trochiſci de abſinthio, de rhabarb. de lacca,* addito *pulu. rhabarb.* & *agaric.* & pauxillo *ſpec. diarrhod. abbat.* qui cum *ſyrupo byzantino* vel *de eupatorio* exhibeãtur; aut ex iis fiant pilulæ cum *extract. vel ſucco abſinthij*; De quibus ſingulis diebus mane quatuor vel quinque ſumantur. Vtiles etiam ſunt *ſpecies dialaccæ & diacurcuma.* Commendant nonnulli & hunc puluerem, cuius cochlear j. paulò ante cibum ſumatur. ℞ *Inteſtin. gallinar. cum interna ventriculi tunica à carne ſeparatorum & vino albo ablatorum* ℥ iij. Comburantur in furno & *vino albo* & *aq. abſinthij* extinguantur. Deinde addatur cuilibet Vnciæ cineris *galangæ. cinamom.* an. ℈. j. *croci* ʒ. i. *caryoph.* ℈. ß. *epatis lupi præpar. & in puluerem redacti* ℈. vi. *ſacchar. roſat. tabulat.* ℥. i. F. Puluis. Eſt & hic puluis ſatis efficax, & inde cachecticus dicitur.

Puluis cachecticus.

℞. *Limaturæ chalybis q. ſ.* Irroretur *aq. abſint.* vel *fraxini*, in quibus *eorundem ſales* diſſoluti ſint; Relinquatur tamdiu, donec rubiginem contrahat. ℞. *Huius croci* ℥. iii. *C. C. vſti præpar.* ℥ ß. *magiſterij corall. perlar.* an ℈ j. ß. *cinamom.* ℈. ß. *cryſtall. tartari* ℈. j. *ſacchar. q. ſ. ad dulcedinẽ.* F. Puluis, cuius doſis ℈. j. Laudatur & hic minus operoſus puluis. ℞. *Chalyb. præpar.* part. j. *caſſiæ lign.* part. ij. *ſacchar. alb.* part. iiij. F. Pulu. cuius Scrup. j. bis quotidie detur. Efficax eſt & hoc vinum chalybeatum, præcipuè in pertinaci viſcerum obſtructione & menſium ſuppreſſione, vnde cachexia ortum habet. ℞. *Limatur. chalyb* ℥. iij. ß. *vini albi* ℔. iiij. Infundantur ad dies 8. in vitreo vaſe bene clauſo ad ſolem vel locum calidum, quotidie aliquoties agitando. *Huius vini* dentur ℥. vj. vel ℥. viij. 4 horis ante prandium, ſumptoque eo æger ambulet horas duas, ſi vires ferant, greſſu concitatiore. Detur 15. vel 20. diebus. Cum exhibetur, neceſſe eſt vas nonnihil agitare, vt ſubſtantia ipſius chalybis vino permiſceatur. Quoties cyathus vnus effunditur, toties tantundem vini affundatur, donec medietas chalybis abſumpta videatur. Poſt nihil amplius addatur.

Cauteria.

Si vitium ſit in partibus nutritioni inſeruientibus, cauteria, præſeruationis ab hydrope gratiâ in cruribus vtiliter affigantur, priuſquam inſigniter ea intumeſcant. Si autem à ſuppreſſa aliqua conſueta euacuatione cachexia ortum habeat, ea omni modo promouenda, ſimulque in curatione cachexiæ inſeruientia vſurpanda. Itaque hic valde vtiles ſunt *pilulæ primo loco propoſitæ.* Quando cachexia ab immodica aliqua euacuatione contingit, corpus reficiendum bono alimento, partes refrigeratæ calefaciendæ, & habitus corporis paulatim exſiccandus, epar que imprimis roborandum. Si à lue venerea originem trahat, ei morbo primò occurrendum.

Diæta.

Diæta.

Aër eligatur ad calidum & ſiccum vergens, vitetur humidus, paluſtris. Cibus, quantum vires ferunt, tenuis ſit, (cùm abſtinentia hic multum proſit) ac exiccãdi vi præditus, boni ſucci, facilis cõcoctionis; qui condiatur *cinam. caryophyll. croco & ſimilibus.* Minus lautè viuentes homines porro, aliis, ſinapi, & omnibus, quæ attenuandi vim habent, vtantur. Ab omnibus verò frigidis, craſſis, humidis, & qui ſunt difficilis concoctionis, æger abſtineat, imprimis verò ea vitet, quæ multum aquoſi humoris continent, ac propterea aquoſum & ſeroſum ſanguinem gignunt. Galenus, 1. *de aliment. facult. cap.* 18. ſcribit, quibus aquea in carnibus cachexia eſt, iis lens in cibo vtiliter præbetur. Temperata enim eſt in caliditate & frigiditate, inſigniter autem adſtringit, & in ſecundo ordine exiccat. Cæterum aridis & aqua lentibus, eodem Galeno teſte, admodum damnosè exhibetur. Vinum ſit album, tenue, odoratum, aquæ verò potus planè vitandus. Aluus ſit aperta. Corpus tempeſtiue & moderatè exerceatur. Mœror animi vitetur. Somnus non ſit nimium longus, nec diuturnus; Venus damnetur. Frictiones ſiccæ fiant cum linteis crudis. Paulus vſum aquarum aluminoſarum magisque nitroſarum & ſulphurearum laudat.

CAPVT III.

De hydrope à ſanguificatione læſa, in genere, & de aſcite.

Hydrops.

Affectus, qui Græcis ὕδρωψ & ὕδερος nominatur, & inde Celſo, *lib.* 3. *c.* 22. morbus hydropicus, Latinis aqua intercus, & aqua inter cutem, Germanis, *die Waſſerſucht*, ab aqua nomen accepit, & in genere aquoſi & ſeroſi humoris abundantiam & collectionem ſignificat, ob quam corpus vel pars eius præter naturam intumeſcit. Nomen autem hoc vſurpatur vel μετὰ προσθήκης, nomine partis addito, vt hydrops capitis, qui vulgo hydrocephalus nominatur, de quo *lib.* 1. *part. cap.* 28. actum, hydrops pulmonis & pectoris, de quo *lib.* 2. dictum, gutturis, cuius itidem *lib.* 2. mentio facta; Vteri, de quo Hippocrates, 4. *de morb.* & *lib.* περὶ γυναικείων. Aëtius, *lib. vltim. cap.* 97. Auicennas, 24. *tert. tr.* 4. *cap.* 25. Fernelius, *lib.* 6. *de part. morb. & ſympt. c.* 15. Guilielmus Fabricius, *cent.* 2. *obſeru.* 563. brachij de quo D. Horſtius, *lib.*

7. de hiſt. mirab. Manus, cuius exempla in duobus iuuenibus vidi: Vel abſolutè & ſimpliciter, totius corporis, aut certè abdominis tumorem ab humore aquoſo ſignificat. Verùm de particularibus iſtis aquæ intra partem collectæ omnibus ſuis locis diximus & dicemus; hoc loco de eo ſaltem hydrope agemus, cum vel totum abdomen, vel vniuerſum corpus à materia ſeroſa & aquoſa intumeſcit. Hydrops autem hoc modo ſumptus dupliciter conſideratur, vel vt tumor abdominis aut totius corporis, & morbus in mala compoſitione & magnitudine aucta, vel vt ſymptoma, quod læſam ſignificationem ſequitur, qua ratione etiam hoc loco præcipuè *de hydrope* agemus. Cum verò & alij ſint abdominis tumores, quibus etiam nomen hydropis tribui ſolet, de ijs intra *ſuo loco* dicemus. Eſt autem hydropis huius differentia quædam. Hyppocrates 4. *de rat. vict. in acut. t.* 3. duas hydropis ſpecies recenſet, vnam, quam ὑποσαρκίδιον, alteram quam μετ' ἐμφυσημάτων nominat. Verum Galenus hanc diſtinctionem, vt inſufficientem, ibi reprobans, triplicem hydropem ſtatuit, vnum ἀσκίτην, in quo totus venter inferior liquore aquoſo & ſeroſo impletur, vt inſtar ἀσκοῦ ſeu vtris pleni turgeat, alterum τυμπανίτην dictum, in quo locus ille flatu craſſo impletus turgidus redditur, manúque percuſſus tympani ſonum edit, qui Hippocrati ξηρὸς ὕδρωψ: tertium ἀνασάρκα, ὑποσαρκίδιον aut λευκοφλεγματίαν, in quo vniuerſa corporis moles per carnem & ſub carne humore albo & pituitoſo tumida apparet. Aretæus quidem, *lib. 2. de cauſſ. morb. diut. cap.* 1. inter ἀνασάρκα & λευκοφλεγματίαν diſtinguit, quod hic ex alba pituita, craſſa, & frigida, in epate genita, ille ex carnium in humorem ſanguineum, aquoſum, & tenuem reſolutione oriatur. Verùm ab aliis hi affectus non diſcernuntur, neque etiam neceſſaria aliqua, cur id fieri debeat, cauſſa ſuppetit. Ferè autem hæ materiæ miſcentur, vt rarò ſit aqua ſine flatu, & flatus ſine aqua in abdomine, atque iſtâ de cauſſa forſan Hippocrates vel autor *lib. 4. de rat. vict. in acut.* ſub tympanite aſciten complexus eſt. Ex eo tamen, quod abundat, appellatio ſumitur, & cum parum flatuum eſt, aſcites appellatur; cum v. copioſus flatus cum aqua exigua, tympanites. Pleriúmque tamen aqua abundat. Ideóque ſi accuratè rem æſtimare velimus, rectè ſcripſit Leonhardus Iacchinus, *in 9. Rhaſis cap.* 22. præcipuè hydropem dici aſciten, cæteras v. ſpecies per huius ſimilitudinem. Et proinde cum ſi quis abſolutè hydropicus appellatur, aſcite laborare intelligatur, cum aſcites præcipua ſit hydropis ſpecies, & dum ſcriptores abſolutè hydropem nominant, hunc ferè intelligant, de eo primo loco dicemus, & quæ in genere de hydrope dici poſſunt, in illius tractatione proponemus, poſtea verò etiam differentias reliquas addemus.

Hydrops dupliciter conſideratur.

Hydropis differentiæ.

Aſcites præcipuè eſt hydropis ſpecies.

De hydropis aſcitæ natura & cauſſis.

Eſt autem aſcites tumor abdominis, cui & femorum ac pedum, nonnunquam & ſcroti tumor accedit, ab humore aquoſo & ſeroſo in abdominis capacitate collecto ortum habens. Subiectum huius tumoris eſt abdomen præcipuè, qua ratione ab aliarum partium, quibus hydropes particulares accidere poſſunt, tumoribus, eiuſmodi tumor differt. Et quidem materia aſcitæ colligitur in illo ſpatio, quod eſt inter peritonæum, omentum & inteſtina, ſeu, vt breuiter dicam, in abdominis cauitate, & quidem tanta copia, vt non ſolum abdomen valde extendat, ſed & diaphragma comprimat, imò in thoracis cauitatem tranſſudet, vnde difficultas ſpirandi, ac aſſidua tuſſicula exiſtit, pars etiam aliqua ad crura & pedes deſcendit, pars ſcrotum occupat, vnde & hæ partes intumeſcunt. Proxima tumoris huius cauſſa eſt humor, maximam quidem partem aquoſus, & hinc ſua natura frigidus, qui tamen multas partes ſalſas continet, vnde calorem quoque participat quem etiam contrahit è viſcerum vicinia, imò temporis diuturnitate putreſcit, quod febris inſequens & ſitis, à vaporibus ſalſis ac putridis os ventriculi petentibus excitata, oſtendit. Accidit tamen, quod hîc non prætereundum, vt interdum aqua non in cauitate abdominis, ſed veſicis quibuſdam, partibus ventris inferioris intus adnatis, includatur. Cuius rei hiſtoriam recenſet Mauritius Cordæus *comm. 5. in lib. 1. de mulier.* vbi ſcribit, Anno 1567. 8. Martij mulierem quandam hydropicam Lutetiæ mortuam eſſe, in cuius euiſcerato cadauere nulla capacitas, id eſt, nihil cauum deprehenſum fuit, in quo non veſica pendebat loco illi exactè æqualis & conformis, qui ſuo ambitu ipſam contineret. Locos autem cauos dicit fuiſſe, non veſicam tantùm, renes, vterum, ſed & ventriculum, inteſtina, cor, pericardium, & id genus reliqua, è quibus, prout tam intus, quàm foris cuique locus obtigiſſet, cyſtes pendulæ conſpiciebantur aqua citrina oppletæ, & ſine omni fœtore, etiam poſt 20. diem. Nec partes ſupernas exceptas fuiſſe ad iugulum vſque, ſicut neque epar, neque lienem. Et ſi quis vniuerſas in numerum redegiſſet, 800. numero ſuperaſſe ſcribit. Harum porrò fabrica fuit huiuſmodi, vt binæ eas membranæ conficerent, vna candicans interior, altera fuit tunicæ ventriculi ſimilior, tenuior aliquantum, ſed ei concolor. Non abſimilem hiſtoriam recenſet Schenkius, *lib. 3. obſeru.* ex communicatione D. I. Eichholtzij. Anno 1581. fœmina quædam plebeia annorum circiter 40. pro hydropica habitua mortua eſt. Eius cadauer cum aperiretur, aqua nulla in cauitate abdominis reperta eſt, vt nec flatus vllus, ſed inteſtina vnà cum reliquis viſceribus anguſto ſpatio contenta apparuerunt. Ipſum verò abdomen à cute ad peritonæum quaſi alba pinguedo duntaxat contextum videbatur, nulla muſculorum carnea ſubſtantia interpoſita, ſed veſiculis crebris maioribus minoribúſque aqua limpida refertis inuicem cohærentibus. Cætera à naturali conſtitutione haud multum variarunt. Omentum tamen perexiguum vix inteſtina contegebat. Epar albicans forinſecus magnitudine & mollitie ſua competendi erat. Quæ proculdubio acciderunt, ſeroſo humore cum ſanguine ad capillares venas, quæ viſceribus & partibus ventris inferioris inſeruntur, delato, ibique exitum quærente, quem cùm ob denſitatem membranarum non inueniret, veſiculæ hæ fuerunt excitatæ. Sed hæc rariora ſunt. Cùm verò frequentiſſimè aqua in abdominis cauitate contineatur, de cauſſis, loco & modo, quo generatur, & viis, quibus in abdominis cauitatem penetrat, dicendum. Locus vbi generatur, eſt officina ſanguificationis, aut, vt clarius dicam, locus inter ventriculum & renes, per quos aliàs naturaliter ſerum euacuari ſolet. Ibi enim vitioſus ſanguis generatur, & ſeroſus humor colligitur, vbi bonus generatur, & ſerum nondum à ſanguine ſeparatum eſt. Officina autem primæ ſanguificationis eſt epar, & proinde plerique in epate primò aquam illam hydropicorum generari ſtatuunt. Et omnino hoc credo eſſe verum de hydrope anaſarca. In ea enim hydropis ſpecie ſanguis frigidior & aquoſior generatur, & per omnes venæ cauæ ramos diſtributus, facit, vt tertia coctione fruſtrata corpus totum tumidum & aqua quaſi ſuffuſum reddatur. De hydrope verò aſcite, vt & tympanite, aliter ſentiendum puto. Etſi n. & in his hydropis ſpeciebus epar tandem

Hydropis aſcitæ natura.

Materiæ aſcitæ vbi colligatur.

Cauſſæ.

Cadauer hydropicum veſicis intus oppletum.

Aqua hydropica vbi generetur.

An in epate?

afficiatur: tamen non tàm ipſum humorem ſeroſum generat, quàm à vicinis partibus accipit, & à circumfuſo humore læditur. Quin potius plurimum ad hydropem contrahendum Lienem facere puto qui ſuo modo etiam ſanguinem generat, vt & venas meſaraicas, quæ chylum ad Lienem & epar deuehunt, & ſanguinis coctioni ſuo modo inſeruiunt. Et in hydropicis poſt mortem epar ſaluum repertum fuiſſe, Medicorum obſeruationes docent, ſicut ex iiſdem conſtat, lienem malè affectum & ſcirrho laborantem hydropi originem dediſſe. Docet id expreſsè Hyppocrates *lib. 1. & 4. de morb. mulier.* Imò meſaraicas etiam non rectè ſuum officium facientes hydropi cauſam dare, multa docent, atque inde fit, vt poſt quartanas & alias febres diuturnas interdum hydrops ſequatur. Atque inde procul dubio factum, quod Hippocrates, *2. prorrhet.* hydropem diuiſit in eum, qui eſt ab epate, & qui ab Ilibus ſeu inanibus locis. Incipit, inquit, plerumque hydrops, ab inani parte ſeu Ilibus, vel ab epate: Per κενεῶνα intelligit illas partes, quæ extremis coſtis thoracis ſubiacent, & tamen ab epate differunt. Et proculdubio per hydropem ab epate intellexit Anaſarcam; per hydropem ab Ilibus Aſciten & tympaniten. Verùm ea de re infra plura, *quæſt. 1.* dicentur, & patebunt etiam ex iis, quæ iam de cauſſis collectionis humoris ſeroſi tradentur. Iam enim porrò quærendum, ob quam cauſſam hiſce in locis humor ſeroſus colligatur: Nos hoc loco eam, quam maximè probabilem putamus, ſententiam proponemus, plura poſtea, *quæſtione 2.* addemus.

Cauſſa collectio- nis humo- ris ſeroſi in hydrope.

Primò autem hoc certum eſt, ſi ſerum per renes euacuatur, hydrops non generatur. Nam videmus multos, qui magnam aquæ, cereuiſiæ vel vini copiam ingurgitant, & ſæpe vno die plus exhauriunt, quam aliquot diebus ab hydropicis bibitur, & tamen nihil mali pati, dummodò aqua per vrinam, vt fieri ſolet, vel etiam per aluum liquidiorem excernatur. Contrà videmus hydropicos omnes vrinas reddere paucas, & ſi paulò liberalius bibant, maximè offenduntur. Quod autem ad renes in hydropicis vrina non peruenit, cauſſa non eſt ſola anguſtia venarum ab epate ad renes, quæ Eraſiſtrati opinio fuit quam Galenus, *5. de loc. affect. cap. 7.* non immeritò reiecit. Nam ſi ſanguis, qui craſſior eſt, quam ſerum, epar tranſit, & in venam cauam ac proinde in totum corpus ad eius nutritionem diſtribuitur, certè ſerum, quod tenuius eſt, vna etiam penetrare poſſet. Neque etiam, quæ vulgata opinio eſt, ad ſanguificationem læſam, ob quam pro bono ſanguine in epate aquoſus generetur, in Aſcite & Tympanite recurrere licet. Neque enim ſemper Epar afficitur, vt dictum antea, & poſtea, *quæſt. 1.* dicetur, ſed ſæpe in hydropicis ſaluum reperitur, etſi morbi progreſſu ab aqua circumfuſa lædi poſſit. Etſi epar ſanguinem aquoſum generaret, non tantum abdomen & partes ventris inferioris intumeſcerent, ſed ſanguis ille aquoſus in vniuerſum corpus diſtribueretur, id quod in Anaſarca fieri concedimus. Quia ergo neque ex ſanguificatione læſa neque ex viarum, quæ ab epate ad renes ſunt, anguſtia collectionis humoris cauſſam petere licet, & nihilominus hydropici parum mingunt, & id quod ad renes tranſire debebat, in abdomine ſubſiſtit, cauſſa inter ventriculum, epar ac lienem quærenda videntur, & res ipſa ſæpè docuit, aqua hoc in loco ſubſiſtte, vbi auidius pota fuit, hydropem excitatum fuiſſe. Ita refert Carolus Piſo, adoleſcentem, cum in tertiana intemperantius bibiſſet aquam, ſub eius declinationem in Aſciten incidiſſe, ſed illum vinus tabulæ Diacartami vſu, aqua in abdomine reſtitante per aluum confertim reddita, breui ſanitati reſtitutum

Hydrops à potione aquæ & cereuiſiæ

fuiſſe. Memini ipſe quoque puellam, cum in febri tertiana vehementer ſitiret, integram menſuram cereuiſiæ ſecundariæ vno hauſtu ebibiſſe, & inde in hydropem incidiſſe, quæ tamen gummi. guttæ & aliorum ſeroſos humores euacuantium vſu, aqua ſingulis diebus per aluum educta, ſanata fuit, nullo in epate vitio remanente, quæ nunc etiam aliquot liberorum mater bene valet. Et ſæpe meliores, ſæpe iij, qui in æſtu aquam & cereuiſiam ſecundariam auidius bibunt, in hydropem incidunt, aqua in abdomine reſiſtante. Itaque in omnibus non euacuatur aqua & ſerum per renes, quia ad renes non peruenit, ſed in ventre & vaſis meſaraicis ſubſiſtit. Quam tem porrò quæramus, vbi & qua de cauſſa ſubſtat, ea quæ de vſu lienis, *in Inſtitut.* & ſupra *parte 4. cap. 1.* dicta ſunt, repetenda. Nimirum, vt Hippocrates, *lib. 4. de morb.* ſcribit, ſplen aquam ad ſe trahit ex ventriculo, & ſi plus traxerit, quam oportet, homo ſtatim affligitur, &, vt apertè, & clariſſimè hanc rem explicat Ariſtoteles, *lib. 3. de part. animal. cap. 7.* Lien humiditates ſuperfluas euehit & attrahit è ventriculo, & concoquere eas poteſt, vt qui ſanguineus eſt. Quod ſi plus excrementi ſit, parumque caloris habeat lien, corpus præ alimento immodico langueſcit, & propter confluuium hoc humoris ſæpe accidit, vt lienoſis ventres præduri efficiantur. Etenim ſerum & aquoſi humores omnes, vt *locis allegatis* dictum, non ad inteſtina & hinc per meſaraicas viâ longâ ad epar perueniunt; hincque ad venas emulgentes, ſed minor eorum pars; maxima vero pars è ventriculo per vas breue à liene attrahitur, & hinc per arteriam ſplenicam in cœliacam, mox à trunco aortæ arteriæ per emulgentes arterias ad renes deriuatur. Patet id ex eo, quod qui largius bibunt, aquoſum quod eſt in potu, mox iterum emingunt, & qui acidulas vel aquas thermales ſæpe ad 9. libras ebibunt, eas mox intra tres horas per vrinam reddunt. Fieri tamen etiam poteſt, vt pars aliqua humoris ſeroſi in ramo meſenterico & ad portas ſubſiſtat. Ideoque hic epar & lienem non planè excludimus. Nam ſi viſcera hæc, præcipuè in parte caua, & qua rami portæ ad eam pertingunt, obſtruantur, vel ſcirrhoſa reddantur, ſerum non admittunt, quod ſubſiſtens ibi cumulatur & in vaſa reſtagnat. Vnde ſcribit Carolus Piſo: qui diſſectionem demortuorum hydropicorum attenderit, fatebitur vltrò, tumorem aliquem viſceris alterutrius ferè vnam, certè frequentiſſimam Aſcitæ cauſſam eſſe. Addo præcipuè in hydrope lethali: Sunt enim hi hydropes periculoſiſſimi & ferè incurabiles, cum, vt ſcribit Hippocrates, *2. prorrhet:* eum, qui ab hydrope conualiturus eſt, εὔσπλαγχνον eſſe oportet, quod fit, ſi epate & liene ſano, vitium ſaltem eſt in vaſis meſaraicis. Atque ita quod per renes ſerum non euacuatur in Aſcite, cauſſa eſt, quod in venæ ſplenicæ præcipuè, vt & meſaraicæ, & forſan etiam in arteriæ ſplenicæ ramis ſubſiſtit, vt & in radicibus earum venarum circa caua viſcerum, & ad globa viſcerum non penetrat, nec ad renes peruenire poteſt. Quænam autem cauſſa ſit, quod his in locis ſubſiſtit ſerum, porrò inquirendum. Cauſſa autem præcipua eſt, quod à viſceribus, imprimis liene, qui, vt ex Ariſtotele dictum, humiditates ſuperfluas à ventriculo attrahit, non omne attrahitur. Non attrahit autem lien, vel quia facultas attractrix in eo labefactata eſt, vel quia obruitur nimiâ humoris attrahendi copiâ, vel quia plus attrahit quàm iterum euacuare poſſit. Prima nimirum & ferè frequentiſſima hydropis cauſſa eſt obſtructio vaſorum ad lienem & epar è ventre inferiore tendentium à craſſis & mucoſis humoribus, vel etiam induratis, quod in alteratrius viſceris ſcirrho accid-

Cur ſerum in ventre ſubſiſtat.

Serum non omne ad epar & venas emulgentes defertur.

Cur ſerum in Aſcite per renes non euacuetur.

Hydropis Cauſſæ.

dit. Quo modo ſæpe febribus diuturnis ſuccedit hydrops. Deinde læſa attractrice facultate colliguntur humores ſeroſi in hiſce locis, quia vel ipſa attractrix labefacta eſt, calore innato debilitato, ſiue per contraria alterantia, id eſt, inſignem refrigerationem à potu aut medicamento frigido, ſiue humido primigenio, quod caloris natiui fundamentum eſt, abſumpto, ſiue ſpiritu à calore influente denegato; (Vnde hydropem inducunt aquæ frigidæ, & potus alterius refrigerantis nimius vſus. Diſſipato calore & humido radicali abſumpto inducunt hydropem febres ardentes & diuturnæ, potus nimius vini potentis, aut ſpiritus vini, & morbi alij, qui viſcerum calorem debilitant & abſumunt. Inſignes verò ſanguinis euacuationes hydropem inducunt, quod ſpiritus confertim exhauriunt) vel quia plus potus aſſumitur, quam attrahi poſſit, id quod euenit, cum quis, præcipuè corpore prius calefacto, potum, & imprimis aquam, auidius ingurgitat, vnde accidit, vt aqua, cum tota attrahi à liene non poſſit, in vaſis ad eum tendentibus ſubſiſtat. Quò tandem & ipſum calorem viſcerum nimium referre poſſumus, ob quem ea, & præcipuè lien, plus, quàm iterum euacuare & ad renes diſtribuere poſſunt, attrahunt. Cauſſarum harum mentionem facit Hippocrates *lib. 1. de morb. mulier.* vbi docet, ſi febris hominem detineat, ſitiſque valida corripuerit & biberit, Lienem aquam ad ſe trahere & intumeſcere. Deinde etiam ſine febre id accidit, ſi καῦμα ſeu incendium in ventre adfuerit, & in ſiti ſibi homo non temperet. Et *lib. 4. de morb. in fine* ſcribit Hippocrates, ſi lien ægrotans (procul dubio intemperie calida laborans) potum ex ventriculo ad ſe trahit, hydropem ſequi, & in venis inferioris ventris aquam coaceruari. Quæ omnia ſunt longè probabiliora, quàm ſi ſtatuamus, ſolùm ſāguificatione in epate læſa tantum ſeri generari. Equidem in Anaſarca libenter admitto, chylum in crudiorem, & pituitoſum ſanguinem mutari; at in aquam totus mutari non poteſt.

Chylus in aquam mutari non poteſt.

Neque enim cibus ſolidior in aquam mutari poteſt; Neque ſerum, quod per vrinas naturaliter excernitur, & in hydropicis præter naturam detinetur, in epate vel Liene primum generatur, ſed è ventriculo tranſmittitur & attrahitur, eſtque ille humor, qui bibitur & cibis admiſcetur. Vnde etiam obſeruatum, quoſdam hydropicos omnimoda à potu abſtinentia ſanitati reſtitutos fuiſſe. Et experientia atque ipſa corporis nutritio, & ſanguis, qui in venis etiam in hydropicis continetur, docet, chylum non in aquam, ſed in ſanguinem in aſcite mutari, & in hydropicis etiam, quicquid alimentarij eſt in chylo, ab epate attrahi & in ſanguinem mutari, ſeroſum verò & aqueum in primis viis ſubſiſtere. Etſi enim viæ illæ, per quas ſerum ad lienem tranſit, non pateant: venæ tamen meſaraicæ patere poſſunt, vt chylus ad epar transferatur. Temporis tamen progreſſu ab aqua circumfuſa epar corrumpi, & ſanguificationem lædi, facilè concedo; quod etiam accidit, ſi epar ſcirrho detineatur. Vnde etiam tandem ſuperiores corporis partes contabeſcunt. His ita poſitis, difficile eſt, vias quoque inuenire, per quas ſerum in abdominis cauitatem perueniat, de quibus tamen non leuis eſt apud autores controuerſia, *vt qu. 3.* dicetur. Breuiter enim ſtatuimus, ſi ſerum copioſius in vaſis, quæ inter ventriculum, lienem ac epar ſunt, colligatur, id, vaſis ſeu per διαπήδησιν, ſeu per ἀναστόμωσιν, ſeu per exeſionem & eroſionem apertis, in abdomen deſtillare, ibique colligi ac cumulari poſſe. Quæ viæ etſi in cadaueribus non pateant: tamen in viuentibus ſatis patulæ ſunt, naturáque iis, quoties libet, in μεταστάσει & ἐκκρίσει humorum feliciter vtitur, & ob eas corpus vniuerſum ξηρὸν ἢ ξύμαινον eſt. Quæ autem viæ illæ ſint, apud autores non ſatis planum eſt. Hippocrates, *7. aph. 55.* earum mentionem facit, dum ſcribit; Quibus epar aqua refertum in omentum eruperit, his venter aqua repletur, ac moriuntur. Quem aphoriſmum Galenus quidem ita explicat; Maximè, inquit, epar obnoxium generandis in ea tunica, quæ ipſum extrinſecus ambit, veſiculis aqua plenis, quas ὑδατίδας appellant Græci: ſiquidem in iugulatis animalibus apparet interdum talibus veſicis refertum. Si quando igitur acciderit, vt tales ὑδατίδες rumpantur, in eam peritonæi regionem aqua effunditur quæ eſt ſecundum ἐπίπλοον. Verum etſi negari non poſſit, tales veſiculas aquâ plenas in epate ac liene non rarò inueniri, ſero, quo abundant, membranam epar ambientem diſtendente: tamen nec in omnibus hydropicis tales veſicæ apparent, & in quibus ſunt, rarò rumpuntur, neque tanta aquæ copia, qualis in hydropicis colligitur, per eas exſtillare poteſt. Neque etiam verbis Hippocratis conſentanea eſt Galeni explicatio, cum Hippocrates non ex epate in abdominis cauitatem, ſed in omentum aquam erumpere ſcribit. Res verò per ſe plana eſt, & ipſe Hippocrates, *1. de morb. mul. loco ſæpe allegato*, lucem huic rei affert, dum ſcribit: Lienem ſi ab aqua intumeſcit, diſtribuere eam per venas corporis, & maxime in omentum, & loca circa ventrem & crura. Etenim ſi epar aqua repletum fuerit, illa in omnes venæ portæ ramos, quorum inter ſe continuata eſt communicatio & confluxus, mutuus, redundat, atque ita facilè in epiploi ſeu omenti venas per eum ramum, qui gaſtro epiploicus à recentioribus appellatur, fluere poteſt, vel etiam à liene attrahi, & in omentum per vtrumque ramum epiploicum erumpere. Atque ita viæ per quas aquæ hydropicorum in venæ portæ ramis & viſceribus vicinis collectæ in abdominis cauitate perueniunt, ſunt rami epiploici & gaſtro-epiploici. Hi enim ſi tantopere humore aquoſo & ſeroſo replentur, vt illorum extrema præ copia dehiſcant, vel quocunque modo aperiantur, ex apertis & dehiſcentibus venarum omenti orificiis guttatim aqua deſtillat in abdominis cauitatem, atque ibi collecta ventrem in tumorem attollit, & hydropem aſciten generat. Alij adhuc alias vias addunt. Fernelius equidem, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 4.* ſerum in abdomen effundi ſtatuit, parenchymatis horum viſcerum continuitate ſolutâ & fiſſâ, exeſâ, apertâ, ruptâ ac dehiſcente eorum ſubſtantiâ. Adrianus Spigelius, *lib. 8. de corp. hum. fabrica.* viam antiquis & recentioribus adhuc ignotam addit, lobum ſcilicet exiguum in caua epatis parte iuxta portas vocatas ſitum, qui in ipſam omenti cauitatem totus recondatur, & longè tenuiore membrana, quàm reliquum epar, tegatur, vt credibile ſit, à leui iniuria eum facile pertundi, imprimis cum ipſa ſubſtantia molliſſima ſit, & hoc lobo complures venæ cauæ propagines & ipſe venæ portæ truncus ſitus ſit, in quibus maior ſeroſi humoris copia, quàm in aliis epatis partibus coaceruari poteſt. Platerus aliter quoque epate malè affecto hydropem excitatum fuiſſe obſeruauit in puella quadam, nimirum tumore fungoſo epati annato, è quo humor ſeroſus emanare potuit. Inſuper epate ac liene vlcerato adeo, vt ad eius ſuperficiem vlcera poſt inflammationes ſuppuratas vel tumores in abſceſſus deſinentes aperta, relictaque ibi diu, ſæpe purulentas deiectiones mouentia, tandem hydropem effeciſſe ſcribit. Refert quoque húc læſiones externas, & præſertim contuſiones, & duos ab equo in dextrum latus lapſos præcedentibus aliquandiu epatis & lienis ſymptomatibus quibuſ-

dam, tandem hydrope correptos ac extinctos fuiſſe, ſcribit; idemque à vulnere vicus relictum & corruptiones ac putredines horum viſcerum efficere poſſe exiſtimat. Et omnino à vaſorum, viſcera in ventre interiore, meſenterium ſcilicet, renes, vterum peri epantium, ſoluta continuitate, vſque ſeu per διαπήδησιν, ſeu per ἀναστόμωσιν, ſeu per διαίρεσιν apertis, ſerum in abdominis cauitatem fundentibus, hydropem generari poſſe, ſupra dictum, & infra, *quæſt.* 3. dicetur. Verum frequentiſſima cauſſa procuidubio eſt primo loco poſita. Nam ſi ſerum in venæ portæ propaginibus per meſenterium & omentum ſparſis copioſius cumuletur, & niſi ad inteſtina defluat, & alui fluxum excitet, ex his venis in abdominis cauitatem deſtillat. Cum enim vaſa iſta, quæ in omentum & vicina loca excurrunt, raræ texturæ ſint, ac peritonæo tantùm veſtiantur, facilè hinc per eorum orificia in ventrem aqua exſudat & exſtillat. Habet enim omentum ſe peræ inſtar, quæ portæ caudicem excipit, & in homine pro corporis proportione maximum eſt, ac venas innumeras è vena portæ accipit, vt & arterias ex ramo cœliaco & meſẽterico. Cumulatur autem ibi, vt ſupra dictum, ſi tranſitus illi è venis ſplenicis & meſaraicis ad lienem impediatur. Quod fit præcipuè ob attractionem viſcerum læſam, fruſtratam vel impeditam, ob quam ſerum, quod partim chylo permiſtum, partim ab eo ſeparatum continuò à potu has vias pertranſit, ad ſe, vt par eſt & naturaliter fieri debet ac ſolet, non allicit, vnde ad renes peruenire non poteſt. Quod præterea etiam accidit ab obſtructione, quæ vel eſt in ipſis vaſis, vel etiam in viſcerum ſubſtantia, quod in ſcirrho epatis & lienis præcipuè euenit. Vt ergo iſta, quæ hactenus prolixius de cauſſis hydropis aſcitæ diximus, in pauca contrahamus & cauſſas etiam mediatas & remotas addamus vbi ſerum copioſum in ramis venæ portæ ſubſiſtit, in omentum tranſit, per venas per id diſperſas, quarum orificiis apertis in cauitatem abdominis deſtillat. Colligitur autem ibi, quia vel à liene non attrahitur, vel quia via nõ patet. Hinc cauſſæ mediatæ, & remotæ hydropis ſunt, quæcunque vel attractionem fieri in viſceribus lædunt, aut calidum innatum extinguendo, aut ſuffocando, aut diſſipando, vel obſtructionem in vaſis & viis illis, per quas tranſire ſerum debet, pariunt, vel faciunt, vt viſcera ſerum intempeſtiuè & nimium ad ſe trahant. Calidum innatum extinguunt lienis & epatis refrigeratio à cauſſis externis & internis, vt nimius aquæ vel vini aut cereuiſiæ glacie refrigeratæ, præcipuè poſt æſtum & corporis motum, è quo corpus incaleſcit, potus, alimenta frigida nimiâ copiâ ſumpta, qualia ſunt lactuca, cucumeres, melones, perſica & ſimilia, & quæ à Pythagora damnata eſt atriplex, quod hunc affectum facere putetur, vt Plinius, *lib.* 20. *nat. hiſtor. cap.* 30. ſcribit. Partes etiam vicinæ refrigeratæ & malè diſpoſitæ affectionem ſuam epati ac lieni communicare poſſunt. Suffocant & corrumpunt calorem natiuum conſuetæ per hæmorrhoides & menſes euacuationes ſuppreſſæ, de quo Hippocrates 6. *aphor.* 12. *diuturnas curanti hæmorrhoides, niſi vna quæpiam ſeruetur aperta, periculum aquæ intercutem vel tabis impendet.* Sanguis enim ille feculentus & impurus circa epar & lienem ſubſiſtens aut tumorem in iis excitat, aut copiæ prauitate calorem natiuum eius extinguit & corrumpit. Calorem diſſipant & abſumunt euacuationes ſanguinis nimiæ per hæmorrhoides, menſes & hæmorrhagiam narium; quanquam Galenus in mulieribus ob menſes nihil tale euenire ſcribat, quia ipſis conſuetæ ſunt, *de curand. rat. per ven. ſect. cap.* 19. febres ardentes, diuturnæ, imprimis quartana, lentæ, longæ, hecticæ, καῦμα item & æſtus in venis meſaraicis, vt & dyſenteria & diarrhœa, item podagra & dolor coxendicum longus; vini generoſi ... & aromatici, vel ſpiritus vini vſus, medicamenta item calida & fortia, imprimis purgantia. Obſtructionem pariunt, quæcunque craſſos, & viſcidos humores ſuppeditant; quò pertinent quartanæ longæ, quæ non ſolum calorem innatum debilitando, ſed & periculoſas viſcerum obſtructiones relinquendo, imò ſcirrhos viſcerum, hydropem inducunt. Quò referri poteſt & nimius aquæ confertim hauſtæ potus, vt totus à liene attrahi non poſſit, ſed neceſſariò in primis viis ſubſiſtat, & cùm ſibi, tùm quotidie affluenti humori ſeroſo aditum ad viſcera intercludat. Tandem ad hydropem excitandam facit καῦμα illud & æſtus in venis illis circa lienem, ob quem ille auidius plus attrahit, quam vt iterum euacuare poſſit, qui ſimul ſitim excitat, in qua ſi à bibendo æger ſibi non temperet, facilè plus bibit quam euacuari poteſt. Paracelſicorum de hydropis generatione opinionem quod attinet, ſalem illi reſolutum cauſſam hydropis ſtatuunt; Verùm negandum quidem non eſt, humorem illum, qui in hydrope abundat, eſſe ſalſum: Verùm hoc falſum eſt, quod in corpore antea coagulatum illud ſal fuerit & poſtea reſolutum. Etenim humor aquoſus hic, vt dictum cum cibo & potu ab homine hauritur, & in primis viis cumulatur, ob cauſſas modò dictas, & ſemper liquidam naturam habuit, nunquam verò in corpore concretus fuit, vt ſal reſolutus meritò appellari poſſit. Circa cauſſas tandem & hoc notandum, quod abdomen in aſcite rarò à ſola aqua diſtenditur, ſed plerumque flatus aliquid illi admiſcetur. Qua ratione autem flatus generentur, dicetur poſtea *de hydrope tympanite.* Paracelſicorum de generatione hydropis opinio. Abdomen rarò à ſolâ aqua diſtenditur.

Differentiæ.

Ex his, quæ hactenus de cauſſis hydropis aſcitæ dicta ſunt, apparet, non vnam eius eſſe differentiam. Differentia. Etenim non ſemper lienis, nec epatis, nec vaſorum, quæ chylum ad epar & lienem vehunt, vitiò hydropem produci diximus, ſed ſæpe his omnibus partibus ſaluis, in aliis partibus, vt in renibus, vreteribus, teſtibus, mulieribus, in abdomine vaſe alicubi aperto, è quo ſeroſus humor in abdominis cauitatem deſtillare poteſt, hydrops generatur, vt antea dictum. Cauſſæ continentis etiam quædam eſt varietas. Plerúnque enim aqua illa eſt pallida & citrina, & vrinam refert, vnde etiam *das gelbe Waſſer* nominant. Carolus Piſo tamen & Marcellus Donatus, *de hiſtor. medic. mirab. lib.* 4. *cap.* 21. luteam & viridem obſeruauit, & Chriſtophorus Guarinonius, *conſult.* 194. flauam in nigrum vergentem, Guilielmus Fabricius, *cent.* 2. *obſ.* 57. loturæ carnium recens mactatarum ſimilem, Schoboliographus, *ad cap.* 39. *lib.* 1. *de intern. morbis Hollerij* planè cruentam, & loturæ carnium ſaturatæ ſanguine ſimilem. Præterea aqua hæc nunc maiore, nunc minore quantitate abundat, vnde abdomen nunc plus, nunc minus intumeſcit. Eſt etiam hydrops à colliquatione ſeu ſubitaneus ille hydropis ſtatus, cuius Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. & Petrus Salius Diuerſus, *de affect. part. cap.* 9. mentionem faciunt. Quæ duæ differentiæ poſtremæ etſi primariæ non ſint, & proptereà plurimi nomine hydropis non dignẽtur, tamen ob particulares quas habent, cauſſas, & curandi rationem à primaria illa ſpecie, de qua hîc agimus, diſcernendæ ſunt. Sunt & accidentales differentiæ, vt quod nunc venter tantum, nunc cum ventre ſcrotum intumeſcit, nunc aqua ſaltem venter repletur, nunc ſimul ma-

tis adeſt, vnde hydrops Aſcites alius eſt exquiſitus, alius minus exquiſitus; item alius eſt cum febre, alius ſine febre recens, alius inueteratus, alius per ſe incipit, alius alteri morbo ſuccedit.

Signa Diagnoſtica Hydropis in genere.

Signa hydropis in genere.

Communis eſt omni hydropi pedum tumor, teſte Hypocrate & Galeno, 2. *prognoſt*. 2. & 3. quia aquoſus humor pondere ſuo deorſum vergit, & pedes loco decliui ſiti ſunt, ac longiſſimè à corde diſtant, & ſuapte natura ſunt frigidi, oſſibúſque multis, neruis ac cartilaginibus, pauca verò carne conſtant. Maximè autem veſperi pedes tument, & à corporis exercitatione. Adeſt & ſpirandi difficultas, & vitioſus faciei color. De tumore tamen pedum notandum, in conualeſcentibus ſæpe cùm ex acutis, tum ex diuturnis morbis pedes intumeſcere ſine vllo inſigni periculo, modo maturè ſuccurratur. Accidit enim hoc ferè à ciborum copia, aut aliqua cauſſa externa. Nam calor natiuus cùm in ventriculo tùm in epate languens, & antecedente morbo labefactatus tantum conficere non poteſt, quantum æger appetit ac aſſumit, aut etiam quantum corpori alendo opus eſt. Ideóque in concoctione ſua imperfecta vapores craſſi excitantur, & crudi ac ſeroſi quid gignitur, quod ad pedes deſcendit, principio quidem ſine inſigni periculo, modò victus ratio rectè præſcribatur, & calor debilis roboretur: aliàs ſi nimio cibo viſcera continuò onerentur, ac multa cruda ac ſeroſa excrementa cumulentur, hydrops inde generatur.

Prognoſtica hydropis in genere.

Prognoſtica hydropis in genere.

1. Hydrops quidem non ſemper difficilis curatu eſt, temporis verò progreſſu augetur vi cauſſarum & ſymptomatum in ſingulas horas mali differentiis. Quæ verò ſpecies periculoſior ſit, de eo autores alij aliter ſentiunt. Nos breuiter cenſemus, anaſarcam minus eſſe periculoſam, cum in eo, vt poſtea dicetur, virtus minus à naturali ſtatu, quam in aliis hydropis ſpeciebus, recedat; humórque eius continens cauſſa propius ad ſanguinis naturam accedat, quàm aquoſus humor in aſcite & flatus in tympanite. Præterea anaſarca fit plerumque à crapula, & cibo nimis craſſo, vt pueris quandoque accidit, atque exercitio corporis intermiſſo, quæ cauſſæ minus rebelles ſunt. Atque has rationes experientia confirmat, rectéque ſcribit Leonhardus Iacchinus, *in* 9. *Rhaſis*: Ego à iuuentute perpetuò euentus ægrorum omnes obſeruaui, vidique cæteris paribus, ætate & robore, hydropes qui Anaſarcæ dicuntur, facilius curari. Neque id multum refert, quod plures in Anaſarca partes afficiuntur, modò cauſſa ſit talis, vt facilè tolli poſſit. Falſum ergo eſt, quod ſcribit, Ludouicus Mercatus, Anaſarcam & aſciten ab æquali epatis vitio prouenire, cum, vt anteà dictum, & poſtea *quæſt*. 1. dicetur, ab alia cauſſa aſcites, quàm anaſarca proueniat. De tympanite & aſcite res intricatior eſt. Verùm ſi rem ipſam & cauſſas vtriuſque hydropis conſideremus, tympanitem aſcite periculoſiorem eſſe meritò ſtatuimus. Grauiorem enim cauſſam habet tympanites, quam aſcites, vt *poſtea* dicetur. Aliàs pro varia circumſtantiarum ratione fieri poteſt, vt aſcites tympanite ſit grauior. E. g. Si ſcirrhus coniunctus ſit cum hydrope, quicunque etiam ſit, curatu non ſolùm eſt difficilis, ſed impoſſibilis. Ideoque ne fallamur, comparatio ſemper inter ſimilia facienda, & omnes circumſtantiæ perpendendæ.

2. Omnis inueteratus hydrops, & qui habitum epatis iam corrupit, eſt periculoſus, teſte Aëtio, vt & qui à ſcirrho epatis exiſtit. Facilius curatur, qui ab obſtructione & à cibi multitudine, vel à ſuppreſſis menſibus ortum habet, & à profluuio ſanguinis, niſi extrema acceſſerit refrigeratio. 3. Hydrops à duro lienis tumore minus periculoſus eſt, quam à duritie epatis, teſte Auicenna. 4. Difficilis hydrops eſt, ſi ex alio morbo corpus labefactatum comprehendat. Breui enim homo moritur alio morbo diu afflictus. At vbi etiam aluus fluida fuerit, citiſſimè moriuntur & ſentientes & loquentes. Hippocrates, 4. *de morb. in fine*.

Signa hydropis aſcitæ.

Signa hydropis aſcitæ.

In aſcite abdomen paulatim intumeſcit, hinc & pedes & ſcrotum: interdum tamen ab inferioribus tumor incipit, æger de latere in latus conuerſus murmur & fluctuationem quaſi aquæ ſentit, tumorque latus, in quod decumbit, ſequitur. Magnitudo abdominis maior eſt; Superiora verò gracilia redduntur & contabeſcunt, niſi quod ad extremum manus interdum inflantur, cordis & corporis calore paulatim labefactato. Vrina pauca & ferè craſſa eſt; quia ſeri parum ad vias vrinæ tranſit, & paucum illud diutius ibi ſubſiſtit. Pulſus, ſecundum Galenum, 4. *de cauſſis pulſuum cap.* 24. eſt paruus, crebrior, ſubdurus, cum quadam tenſione. Malo creſcente diſpnœa plerumque accedit inſignis, & tanta, vt ægroti erecti ſedere cogantur, ob aquæ copiam diaphragmati incumbentem, præcipuè cùm æger decumbit: Situs plerumque ægrum malè cruciat, & quò plus ſunt potæ plus ſentiuntur aquæ quod accidit à ſeroſi & ſalſi humoris in abdomine copia, à quo febris ſæpe excitatur continua & lenta. Serotius enim ille humor diutius in abdomine contentus ſalſedine & acrimonia ſua, quam partim ex natura ſua habet, partim ex aliorum humorum admiſtione & corruptione, ob diuturnam in abdomine moram acquirit, viſcera, epar, lienem, renes, inteſtina, omentum, meſenterium, quæ omnia in aqua illa fœtida & cadauéroſum quaſi odorem ſpirante natant, corrumpit ſenſim, & putrefacit, vnde in actionibus naturalibus varia ſymptomata & lentæ febres originem habent. Cauſſarum verò ſigna quod attinet, omninò diligenter conſiderandum, vnde morbus originem habeat, non ſolùm prognoſtices ergò, ſed & curationis gratia, quæ omninò partem affectam reſpicere debet. Fruſtra enim ſoli epati adhibentur medicamenta, cum ab alia parte affecta principium ducit hydrops. Hippocrates, 2. *prognoſt. aph.* 2. & 3. & *in coacis lib.* 6. *ſ.* 2. *aph.* 27. & 28 *ſect. diſtinct. Hollerij*, qua ratione hydrops ab epate & liene diſcerni poſſit, docet. Loquitur tamen ibi ſolùm de hydrope, qui morbos acutos & febres ardentes ſequitur. *Quibus*, inquit, *ex ilibus ortum habet hydrops, iis pedes intumeſcunt, & diuturna alui profluuia comitantur, quæ neque ventrem inaniunt, nec dolores ſoluunt. At quibus ex epate, tuſſis facilè fit, pedes tument, aluus dura reddit, & cavi, tumores circa ventrem fiunt, modo ſiniſtra parte, ſique rurſum quieſcunt.* Tumor quidem pedum omni hydropi communis eſt; alui verò ſiccitas, vt & tuſſis arida, ſeparat hydropem ab epate, ab altero, qui eſt ab ilibus. Nam proprium & peculiare hydropis ex inflammatione & æſtu venarum & partium in ilibus eſt alui profluuium pertinax, quod dolores non ſoluit, ſuccreſcente noua cacochymia ob cauſſam pertinacem. Prouenit autem hoc ob imbecillitatem venarum, quæ alimentum ad ſe trahunt; deinde ob alimenti corruptionem & continuam biliosi excrementi euacuationem, cùm à putredine, cùm æſtu inteſtini ieiuni & meſenterij. Quibus accidere poteſt obſtructio ab humoribus putridis vel inflammatione, ob quam diſtributio alimenti impeditur. A profluuio tamen nec tumor ventris, nec dolor imminuitur; cum internus calor & intemperies hectica permaneat, quæ medicamentis purgantibus nimis exhibitis non

ſolùm imminuitur, ſed eorum vſu mors ægro ſæpe acceleratur. Et quia diaphragma pars affecta comprimit, tuſſis arida adeſt. Si autem epar calida diſpoſitione affectum hydropis cauſſa ſit, tuſſiendi cupiditas adeſt, vel epate diaphragma propter tumorem comprimente vel detrahente propter grauitatem. Alligatur enim epar fibris quibuſdam diaphragmati, quibus deorſum reuulſis vnà diaphragma detrahitur, vnde difficultas ſpirandi & tuſſicula inanis excitatur. Alia etiam tuſſis in hydrope excitari poteſt, cum de peracto hydropi ea ſuperuenit, materia præ copia è ventre inferiore per occultos meatus in cauitatem abdominis penetrante. Deinde excrementa ſunt pauca & ſicca. Venter enim, vt in prognoſticis dictum, nihil dencit, niſi dura quædam, & coactus neceſſitate, &, vt *in Coacis lib. 7. ſect. 2. aph. 6.* ait, *quibus morbo aliquo hydrops ſuperuenit, iis alui ſicca, & ſtercori caprino ſimilia egerunt, cum colliquatione mucoſa & vrina non bona.* Nam eorum, qui in hoc affectu diu morantur in aluo, pars ſeroſa in abdomen mittitur, reliqua à caliditate epatis exaritur & induratur. Talia verò excrementa non facilè loco mouentur & excernuntur, niſi medico aliquid moliente & clyſtere vellicante. Verum tutiſſimum eſt, in hydrope cauſſas, quæ præceſſerunt, omnes diligenter conſiderare, ſiue ſint externæ, ſiue ſint morbi & eorum cauſſæ. Etenim ſi quis aquam frigidam vel aliam potum auidius exhauſerit, eam in primis vitis ſubſiſtere & hydropis cauſſam eſſe credendum. Ita ſi quis quartana laborauit diuturna, in liene vitium eſſe, credibile. Scirrhi etiam viſcerum ſuis ſignis cognoſcuntur: ſed maturè explorandi, antequam venter valde intumeſcat, & tumor impediat, ne hypochondria tactu explorare poſſimus. Ita ſi quis alios etiam morbos perpendit, quos æger, antequam in hydropem incidit, perpeſſus eſt, facilè etiam agnoſcet primariam hydropis cauſſam. Et vt reliquarum cauſſarum & hinc dependentium hydropum (quos tamen aliâs hic explicare propoſitum non eſt) ſigna addamus, ſi à vaſe viſceris alicuius rupto proueniat hydrops, excretio ſanguinolenta, vel vomitus ſanguinis præceſſit; Si à rene exulcerato ſit hydrops, in vrina aliquid paris interdum apparet, mictio, quàm in cæteris cauſſis, longè parcior eſt, & ſæpe parciſſima, præſertim ſi vterque ren exulceratus ſit, cum maxima vrinæ pars in abdomen deſtillet, minima ad vreteres perueniat. Si ab vretere rupto ſit hydrops, vt in calculi à renibus exturbatione, dolor inſignis ea parte perceptus fuit, & malum hoc tum ſubitò oritur. Si ab alia parte in abdomine affecta & ſerum in eius cauitatem fundente ſit hydrops, ſigna eius partis affectæ adſunt.

Prognoſtica aſcitis.

Prognoſtica aſcitæ — 1. Iuuenes & robuſti faciliùs ſanantur, quàm ſenes & qui ſunt debiliores, quibuſque facultas naturalis languet.

2. Hydrops faciliùs curatur in ſeruis; quàm in liberis, quia cum deſideret famē, ſitim & multa alia tædia, [illegible] patientiam, promptas ſuccurrunt his, qui facilè coguntur, quàm quibus inutilis libertas eſt. Sed ne hi quidem, qui ſub alio ſunt, ſi ex toto ſibi temperare non poſſint, ad ſalutem perducuntur. Celſus, *lib. 3. cap. 21.* 3. Omnis hydrops à duritie lienis minus periculoſus eſt quam à duritie epatis, teſte Auicenna, vt ante iam etiam dictum, quia lien minus princeps membrum eſt, quàm epar.

4. Omnis hydrops ſi ex acuto morbo exſtitit malus eſt. Non enim ſedat febrem, ſed dolorem admodum infert, ac mortem. Hippocrates, *2. progn. aph. 1.* Id quod accidit, quia viſcera abſumpto humido radicali frigidam & hecticam intemperiem, quæ corrigi non poteſt, contrahunt. 5. Omnis hydrops grauis eſt & curatu difficilis, eòque difficilior, quo magis inueteratus. 6. Quibus epar aqua refertum erumpit in omentum, iis venter aqua impletur & moriuntur. *7. aph. 55.* Quo modo id fiat, ſupra dictum, & *quæſt. 3.* dicetur. Cùmque pars hæc imbecillior ſit & ignobilior, facilè corrumpi poteſt à ſeroſa illa humiditate. Itaque mors ſequitur, accedente ad priorem calamitatem epatis diu & inſigniter affecti noua illa, omenti ſcilicet corruptione. 7. Neque huic aphoriſmo contrarius eſt alius, 14. *ſect. 6.* vbi ſcribit Hippocrates: Ab aqua inter cutem habito, ſi aqua, quæ in venis eſt, in ventrem confluxerit, morbi fit ſolutio: quæ ſententia etiam *in Coacis* reperitur, *aphor. 457. in Codice Foeſij, ſeu in l. 6. ſect. 2. aph. 31. in Hollerio*, dum ſcribit; incipiente hydrope alui profluuium ſine ἀπεψία ſeu cruditate proueniens morbum ſoluit, & *ibidem aph. 61. (Foeſij) ſeu 77. (Hollerij)* His, qui hydropem circa venas collegerunt, ea repente aqua in ventrem ſoluitur. In illo enim aphoriſmo per ventrem intelligitur abdominis cauitas & capacitas, in qua ſi aqua retineatur, mors ſequitur, etſi non ſemper, plerumque tamen, præcipuè ſi omentum corrumpatur. In iſto verò per ventrem accipitur aluus & inteſtina, per quæ ſi aqua euacuetur, bonum. Spontanea namque vtilis eſt hæc euacuatio, dummodo nullum vitium in viſceribus relinquatur, vt ſcirrhus, ſubſtantiæ corruptio, ob quam aqua de integro colligitur. Euacuatio enim quæcunque, ſiue eam ars ſiue natura moliatur, fieri debet ſaluis viſceribus, & antequam viſcera grauius læſa ſint, & vires morbi diuturnitate fracti, ſeu, vt idem *in prorrhet.* ait, ἀνεκλέγκτως eſſe oportet, qui ab hydrope ſeruari debent; aliàs ſi cum ſcirrho vel epatis corruptione adſit alui fluxus, citiſſimè moriuntur aſcitici, ſecundum Auicennam, & Galenum, *2. ad Glauc. c. 5.* Et idem Auicenna ſcribit, conſtrictio anhelitus & ſolutio ventris in tribus diebus mortem ſignificat. Vias autem, per quas hydropicorum aquæ ad aluum feruntur, quod attinet, confluit aqua ad aluum, vel quia ſalſa humiditas venis adhuc incluſa per aluum ita purgatur, vel aqua in medio peritonæi & inteſtinorum aut omento collecta exugitur à venis meſaraicis. 8. Qui lienoſi dyſenteria corripiuntur, iis dyſenteria diutius durante hydrops aut lienteria ſuperuenit, & moriuntur. *6. aphor 43.* Lienoſi autem vocantur, quibus lien longo tempore infractus copia humoris melancholici & flatuum tumet ſine ſcirrho. His enim ſi dyſenteria moderatè accidat, affectio lienis tollitur, [illegible] & per inteſtina euacuantur. Vbi verò dyſenteria diutius durat & pravi humoris tranſitu caloris innati ſυμμετρία in inteſtinis & viſceribus perierit, accedentibus nouis morbis moriuntur, & quidem aut hydrope, ab epatis, lienis & vicinarum partium cum inteſtinis conſenſu, aut lienteria, ob labefactata inteſtina, atque ita fractis diuturnitate primum morborum viribus mors ſequitur. 9. Quanto lotium minus redditur, tantò deterior eſt hydrops: quia ſerum in ventrem confluit & ferè nihil [illegible] penetrat. Hinc etiam Hippocrates, *in Coacis aph. 456. ſec. diſtinct. Foeſij, ſeu lib. 6. ſ. 2. aphor. 22. Holler. Hydropico febricitanti [illegible] lethale.* Et tum demum ſecundæ valetudinis ſpes eſt, inquit Celſus, *lib. 3. cap. 21.* cum plus humoris per vrinam, [illegible] & potui ineſt, oportet excernatur, quàm aſſumitur. Ideoque ſi venter aſſumptus quibuſcunque medicamentis decreſcat, eum quotidie lino metiri, & qua comprehendit aluum notam imprimere præcipit, poſtero die videre, ſi plenius corpus ſit, an extenuetur. Id

enim quod tenuatur, medicamentum ſentit, quod ſi contrarium eueniat, paribus cæteris, inter mala ſigna numeratur. 10. Hydropi ſi tuſſis ſuperueniat, malum. 6. *aph.* 35. & 7. *aph.* 47. Cum autem triplici de cauſſa tuſſis hydropicis accidere poſſit, vel ex catarrho, vel ex compreſſione aut detractione diaphragmatis, vel ex aqua in thoracem penetrante, de vltima hac cauſſa aphoriſmus hic accipiendus. Vbi enim aquoſa humiditas in tantum creuit, vt in thoracem penetret, & aſperas arterias iam occupet, & inde tuſſis ſuperueniat; periculum eſt, ne haud ita multò poſt homo ſuffocetur. 11. Abſceſſus vel maculæ in cruribus erumpentes lethales. Ita Hippocrates, 7. *epid.* ſcribit: *Bion, cum multo tempore aqua inter cutem laboraſſet, multis diebus cibum auerſabatur, & vrinæ ſtillicidio vexabatur. Ad genu ſiniſtrum oborto abſceſſu & ſuppuratione facta mortuus eſt. Cteſiphon poſt magnam febrem ardentem aqua inter cutem correptus eſt, & antea cum hydrope & lienis tumore laboraſſet, valdè oppletum eſt ſcrotum, crura & abdomen. Sub finem tuſſis & ſuffocationes ad noctem contingebant, ex pulmone magis, velut, pulmonis vitio laborantibus. Tribus aut quatuor ante mortem diebus rigor, febris corripuerunt, ad femur dextrum parte interna iuxta venam mediam, quæ ab inguine fertur, collectio velut ex igne agreſti oborta eſt, cum rubore aliquantulum liuido. Ad rectem oris ventriculi dolor, neque multo poſt vox defecit, ſuffocatio cum ſtertore; & mortuus eſt.* 12. Hydrops, qui leuatus remediis integrè renaſcitur, deſperatus eſt, *in Coacis aph.* 460. *ſ.* 36. *loco antea allegato.* Cum enim ille tantum hydrops curabilis ſit, qui fit ſine ſcirrho viſcerum, ſine ſubſtantiæ eorundem corruptione, ſine marasmo & hectica intemperie viſcerum, ſi tale vitium adſit, fruſtra vel aqua euacuatur vel flatus diſcutiuntur. Etſi verò venter detumeſcat, & melius æger per aliquod tempus habere videatur, cauſſa tamen mali durante, recrudeſcit malũ. Et vt multa paucis complectamur, ſi æger εὔσπλαγχνος ſit, & bonis viſceribus ac conſtantibus viribus, cibum libenter aſſumat, facilè concoquat, nec ab eo ingeſto affligetur, bene ſpiret; non doleat, tuſſis abſit & ſitis (ſi non planè, tamen magna ex parte) inania, ne à ſomno quidem, quod aliàs fieri ſolet; maceſcat, aluus medicamentis celeriter moueatur, extra hanc cauſſam non admodum cita ſit, & naturaliter excernat, vrina pro victus ratione mutationem ſubeat, laſſitudinis expers ſit: Si hæc omnia adſint, bene ſe habet: Si plurima, aliqua conualeſcentiæ ſpes eſt: ſi nulla, res deſperata eſt. 13. Et vt de reliquis cauſſis quædam addamus, ſi à renum & vreterum vel venarum meſaraicarum, vel veſicæ læſione, diruptione, exeſione, exulceratione fit hydrops, plerumque lethalis eſt. 14. Hydrops à colliquatione difficulter curatur. Cum enim vires omnes exſoluantur, corpúſque langueſcat, à tam magno morbo ægrum ſeruare difficile eſt.

Indicationes.

Indicationes. Ex his cum pateat, non omnes hydropicos poſſe ſanitati reſtitui, ſed eos ſaltem, qui ſunt εὔσπλαγχνοι, eúmque tantum hydropem poſſe curari, qui à cauſſa, quam tollere in Medici poteſtate eſt, originem habet, Medici eſt non omni hydropico ſalutem promittere. Quis enim humidum natiuum abſumptum, caloremque extinctum vel diſſipatum reſtituet, vel partem ſcirrho inueterato obſeſſam, vel corruptam ſanitati reddet, vel pertinaces & inueteratas obſtructiones liberabit? Ideóque curatio maturè inſtituenda, & dum adhuc viſcera integra ſunt, ægríque εὔσπλαγχνοι, & quamprimum ſigna hydropem minantia apparent, tenſio nimirum hypochondriorum ſentitur, vrina potus quantitati non reſpondet, ſed parcior, quàm par eſt redditur, dyſpnœa aliqua percipitur, & pedes intumeſcere & cachexia aliqua ſe prodere incipit. Verùm hanc in partem non tam Medicorum, quàm ægrotorum culpa peccatur, qui non niſi vbi malum iam incrementum ſumpſit, Medici operam implorant. Cum verò nec hi deterendi ſint, indicationes, ad quas in curando Medicus reſpectum habere debet, in promptu ſint. Cum ergo hydropis aſcitæ cauſſa continens & proxima ſit ſerum in abdominis cauitate collectum, danda opera, vt id omnibus, quibus fieri poteſt, modis euacuetur: idque quod adhuc in abdomen confluit, alio auertatur, ſimulque euacuetur. Deinde vt cauſſa, ob quam aqua colligitur, tollatur. Quæ quidem indicatio in curatione facile principem locum obtinet. Fruſtra enim aqua euacuatur, cum cauſſa, ob quam ſtatim noua colligitur, perſiſtit: Compertumque ſæpe eſt, aquas hydropicorum ferè euacuatas fuiſſe, morbum tamen de integro rediiſſe ob cauſſam reliquam. Atque hæc eſt maxima cauſſa, quod pauci hydropici ſanitati reſtituuntur, cum plurimi ſaltem de aqua tollenda ſint ſolliciti, & medicamentis illis fortioribus viſcera ſaltem debilitent. Quæ verò cauſſa ſit, ob quam aqua colligatur, non ſatis diligenter inquirant, neque illi, vt par eſt, obuiam eant. Quamuis autem in curatione cauſſæ eo ordine ſint tollendæ, quo ſeſe in generatione mutuo conſequuntur, atque ita à cauſſæ, ob quam aqua colligitur, ablatione curatio inchoanda videatur, idque omninò imminente hydrope faciendum ſit: tamen ſi hydrops iam confirmatus ſit, medicamenta pro cauſſis tollendis neceſſaria fruſtrà & ſine fructu exhibentur, ſi aqua in abdomine adhuc remaneat, & aqua in abdomine adhuc reſtitans epar & viſcera naturales magis debilitet & corrumpat. Ideo vt aqua collecta primò tollatur, danda opera, niſi, vt dictum, hydrops planè recens aut potius incipiens ſit. Tum enim, mox è cauſſa ſuccurratur, natura vitioſos humores abſumere & diſcutere ſolet. Virium quoque habenda eſt ratio, vt idoneo victu illæ conſeruentur & roborentur. Et eandem cauſſam coniunctam quod attinet, eadem etiam tollendi in omni aſcite eſt ratio. Cauſſæ verò ob quas aqua colligitur, cum variæ ſint, & ſeri prouentus & collectio à variis cauſſis proueniat, ſingulis etiam idonea remedia opponenda. Si ab epate valde intemperato malum hoc proueniat, quod, vbi calido natiuo deſtituitur, vt non benè ſanguificat, ita ſeroſum quod eſt in chylo etiam non attrahit, commune hoc eſt, vt eius calidum natiuum conſeruetur & inſtauretur; cauſſis verò, quæ illud quocunque modo abſumunt, obuiam eatur: quæ cum diuerſæ eſſe poſſint, diuerſa etiam hîc remedia requiruntur. Etenim ſi epar, à quacunque etiam cauſſa, nimis refrigeratum ſit, calefaciendum. Si verò à caliditate eius humidum abſumatur & calor diſſipetur, calefacientia & ſiccantia non tuta ſunt, ſed moderatè refrigerantia, aut temperata potius, & omnino calidum natiuum abſumptum inſtaurantia adhibenda. Si verò obſtructio in caua epatis parte adſit, ea aperienda. Eadem ratio eſt, ſi ob lienis & vaſorum ad lienem tendentium, quod frequentiſſimè fieri puto, vitio hydrops accidat. Nam ſi conſtitutio harum partium, earúmque temperies & calor deſtructa ſit, ob quam ſerum, vt debent, ad ſe non trahunt, naturalis conſtitutio & temperies hiſce partibus reddenda, & ſi à refrigerantibus calor extinctus ſit, calefacientia vſurpanda; ſi verò ab intemperie calida diſſipetur, & incendium aut χεῦμα aliquod ſit in primis viis, refrigerantia moderatè & humores vitioſos abſtergen-

Cur hydrop. ſanitati reſtituantur.

tia adhibenda. Si verò obſtructiones adſint, eæ aperiendæ.

Curatio.

Curatio. Qua ratione autem iſta omnia perfici poſſint, iam dicendum. Prius tamen in genere monendum eſt. 1. Cum chronicus hic ſit morbus, longiore tempore vſurpanda eſſe remedia, neque ab eorum vſu ſtatim deſiſtendum.

2. Varianda tamen eſſe remedia, ne natura vni aſſueſcat. 3. Interdum etiam temporis ſpatium aliquod interponendum & à medicamentis ceſſandum, vt vires, & morbi & medicamentorum multitudine labefactatæ, præſertim circa ſeri euacuationem, recolligantur, vt poſtea fortius contra morbum pugnare poſſint. 4. Ad fortia medicamenta non deueniendum eſſe, niſi mitiora non profuerint. 5. In forma medicamentorum etiam hoc obſeruandum, ne vllo modo iis quantitatem aquoſi humori augeamus. Ideóque ſi euacuantia, præcipuè diuretica, exhibeantur forma potulenta, neque tamen inde copia vrinæ augeatur, à potulentorum vſu deſiſtendum eſſe, & forma ſolida potius medicamenta exhibenda. Cauſſæ ergo continentis ſeu humoris aquoſi in abdomine collecti, & id diſtendentis euacuationem quod attinet, fit ea vel ſenſibiliter, imprimis per cathartica & abdominis apertionem, ſeu παρακέντησιν, vel inſenſibiliter per ἄδηλον διαπνοήν. Quanquam enim etiam per vrinas & ſudores ſenſibiliter materia euacuetur: tamen iis modis potius aqua, quæ in ventrem confluxura eſt, quam quæ in abdomine continetur, euacuatur, per ſuperiora vel. Cathartica cum vel per inferiora educant, præſtat hîc aquam per aluum, quam vomitum euacuare; quædam tamen, quæ vtrumque præſtant, non incommoda ſunt, quæ poſtea purgantibus inſeremus. Materiæ verò euacuandæ coctionem expectare vel moliri opus non eſt, vt pote nullam coctionem recipit, & per ſe ſatis tenuis & ad fluendum apta eſt, & propterea potionibus multis coctionem properantibus exhibitis ventriculus debilitatur, venter repletur & aqua augetur. Si quæ tamen craſſior materia circa primas vias hæreat, illa abſtergenda & incidenda ac præparata euacuanda; In quem finem exhibita medicamenta aliàs in hydrope vtilia ſunt. Præparant:

Præparantia. *Radices Graminis, petroſelini, aſparagi, abſinthium, eupatorium, cuſcuta, capill. ♀ praſſinm*, & ex his compoſita. E Chymicis, acidum, cremor & cryſtalli tartarus, tartarum vitriolatum. Purgant,

Purgantia. Pilulæ de rhabarb. diacarthamum, diaphænicum & ſimilia. Quæ autem humorem aquoſum purgant; alia vehementiora. Mitiora ſunt *Mechoacanna*, quæ à ℈. j. ad ℈. ij. exhibetur, & interdum vno atque altero grano diagrydij acui poteſt. Datur commodiſſimè in puluere cum aliquot granis zingib. Paratur etiam ex ea extractum. Fortior verò eſt, & in hydrope efficaciſſima radix *Guialapa vel galapium* dicta, quæ pro Mechoacanna nigra habetur, & extra nigricat, intus ruffeſcit, guſtu non eſt iniucunda, fortius tamen & potentius, quàm alba, ſeroſos humores purgat. Datur à ʒ j. ad ʒ. ij. Efficax eſt *& Sambucus & Ebulus*, præſertim ſuccus eorum: fortior tamen eſt ebulus. Datur ſuccus Ebuli è radice vel mediano cortice contuſo, & cum aqua hordei vel decocto paſſularum cum momento cinamomi vel nuc. moſchat. ne ventriculo noceat, expreſſus, non coctus, (coctione enim vis purgandi minuitur, vt rectè Fernelius, *lib. 5. meth. med. cap. 12.* docet) ab ℥. i. ad ℥. ß. Exprimitur quoque *ex acinis baccarum ſambuci oleum*, vt ex ſemine lini vel aliis, quod ℈. j. pondere exhibitum potenter purgat. Paratur etiam

Margin notes (left): Mitiora. Mechoacanna. — Gialapa. — Sambucus. Ebulus. — Oleum è baccis ſamb.

A è *granis ebuli*, probè maturis & in vmbra exſiccatis, *extractum*, quod in hydrope vtile eſt. *Flores* quoque *Perſicorum ſicci* & iuſculo cocti, vel M. j. eorum in vino per nocturam maceratus aquam educunt. Sic & *conſerua* eorum & *ſyrupus*, quorum hic ad ℥. i. homini robuſto exhibetur. Pertinet huc & *Gummi* illud *Gotte ſeu chittagemn*, dictum, quod nonnulli etiam gummi de Peru appellant, cum tamen non ex Peru afferatur, ſed Sinarum regione. Gummi quidem vocatur, ſed minus propriè; cùm potius ſuccus concretus & inſpiſſatus ſit plantæ cuiuſdam peregrinæ. Nonnulli putant eſſe ſuccum, cuius mentionem facit Carol. Cluſius, *lib. 4. exot. cap. 8. num.* xi. Alij arbitrantur eſſe ſuccum è flori-

B bus Ricini Indici expreſſum atque exiccatum, cuius aliàs etiam in hydropicorum aquis educendis inſignis vſus eſt. Educit autem egregiè aquas hydropicorum. Vomitum tamen quandoque etiam mouet, verum non ſemper, præcipuè ſi macis vel eius oleum, vel ſpec. aromat. roſat. aliquid addatur, aut ſi in marmore cum ſpiritu ſalis vel vitrioli teratur & præparetur. Doſis eſt à g̃. v. ad g̃. xij. Exhibetur verò variis modis, vel cum ſyrupo cinamomi ℈ ii. aut ℈. iii. vel cum conſeru. roſar. viol. tunicis ℥. ß. addita gutta i. olei cinamom. vel cum cremore tartarus ʒ. i. in iuſculo carnis, vel cum ſpec. diambr. aut aromat. roſat. g̃. iiii. cum ſyrupo cinamomi in pilulas formatum. *Ricini* etiam illis *Indici granis*, ſeu ſemine vno aut altero ex-

C corticato nonnulli hîc pro hydragogo hodiè vtuntur, quæ quidam *grana Tilli* appellant. Paratur etiam inde extractum. *De rhabarbaro* controuerſia eſt apud authores, an in hydrope conueniat, de qua poſtea *quæſtione 4.* dicetur. Et verum eſt, id non tamen ſeroſos humores euacuandi vim habere, quàm alia medicamenta hydragoga. Reliquis tamen non ſine commodo admiſcetur, cum inſignem epar roborandi vim habeat, & imprimis vſurpandum, cum bilioſa colluuies in epate hærens eius ſubſtantiam labefactat, vel etiam in primis viis cumulata eſt. Quod fit ſæpe poſt icterum diuturnum, & febres longiores, atque alias cauſſas bilem in epate & venis meſaraicis cumulantes. *Braſſica marina*, *Soldanella* vocata robuſtioribus

D paulò exhiberi poteſt, quam aquam ducere ſalubriter Fernelius, citra moleſtiam purgare, & præterea epar roborare Paſchalius, aquam ducere copioſè & facilè, Maſſarias ſcribunt. Verùm adeo ventri aduerſum eſſe medicamentum tradit Mercatus, vt minus damnum ipſi videatur, carere iſto præſidio, quam frui eius malefico effectu, cum & ventrem ſubuertat, & dyſenteriam nonnunquam excitet. Si tamen alia admiſceantur, quæ viſcera roborant, ſine inſigni violentia aquas educit. Cuius ſuccus datur à ℈. i. ad ℈. i. ß. in decocto ad i. ß. Quia verò, vt dictum, ventriculo noxia eſt, addenda neceſſariò corrigentia, ſemina odorata, aniſi, fæniculi, ſpica, ſpec. aromat. roſati, & ſimi-

E lia, vt; ℞. *Soldanellæ* ℥. ß. *ſemin. aniſi* ℈. ß. *ſpicæ* ʒ. ß. Coquantur. Colaturæ ℞ ℥. v. Dulcoretur ſaccharo: Poteſt & locum ſuum habere *Scammonium*, quod etiamſi bilem purgat, ſatis tamen copioſè etiam ſeroſos humores educit. Præparatur variis modis, vt paſſim notum. Commodiſſimum eſt extractum ſeu reſina Scammonij, in Inſtitut. propoſita. Fortiora verò ſunt ſuccus *Iridis, cæleſtis*, ſeu noſtratis, qui potenter & copioſè ſeroſos humores euacuat. Datur ſuccus è radice recens expreſſus ad ℥. ii. vel iii. vt Inſtit. *lib. 5. part. 3. ſect. 1. cap. 5.* dictum, cum manna, melle, decocto paſſularum, & aliis mucilaginoſis, vt & tragacantha. Nam per ſe nimis acris eſt, & fauces vrit ac velli-

Margin notes (right): Sambuci expreſſum. Extr. ebuli — Flores Perſicorum. — Gummi Gotte. — Grana Tilli. — An rhabarbarum in hydrope conueniat? — Soldanella. — Scammonium. — Fortiora: Iridis ſuccus.

cat. Eraſtus quoque cum vitello oui exhibet, & aperto ouo in parte acutiore albumē euocat, replétque locū ſucco iridis, & cum vitello oui miſcet ac calefactum exhibet. Scribit idē Eraſtus, ſe curaſſe aliquādo pauperē cum incredibili ventris, pudendorū & pedū tumore, alterna ſucci iridis & abſinthij exhibitione, pedum ſcarificatione, & ſudorem prouocantibus balneis, præter ſuam & aliorum expectationem. Paratur etiam ex radice Conſerua efficaciſſima, cum ſ. q. mellis. Vtilis eſt & aqua è floribus purpureis Iridis data pondere ℈. vi. vel ℥. j. cum ſpec. diatrion. ſantal. ʒ i. cinamom. g̃. vii. vt & fecula radicis Iridis. *Eſula*, cuius & radicis cortex à g̃. v. ad g̃. x. & lac à g̃. ij. ad g̃. vi. exhibetur. Sed præſtat eius extractum, de quo in Inſtit. *lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 5.* & Quercetanus, *in Pharmac. reſt. c. 14. Gratiola* & ipſa aquoſos humores educit, ſed non ſine corporis perturbatione & vomitu. Quapropter, vt ferocia eius corrigātur, cinamom. ſem. aniſi, fœniculi & ſimilia addenda. Datur in puluere ʒ. i. in decocto ab ℥. ß. ad ℥. i. ſed extractum omnia commodius præſtat. *Elaterium ſeu ſuccus cucumeris aſinini* tàm feliciter aquam, quæ in abdominis cauitatem affluxit, quā vix aliud medicamentum, euacuat. Neque cum tanta moleſtia & labore, vt plurimi exiſtimant, ſicut hác de re ſcribit Maſſarias, qui hoc medicamento ſupra 30. annos feliciter & frequenter vſus eſt. Quia tamen aliquid vehementiæ habet, cautè vſurpandum, & in doſi ſupra g̃. vi. non exhibendum. Corrigendúmque tragacantha, bdellio, pſyllio, cinamomo. Vel miſcendum pilulis mitioribus, vt maſtichinis, alephanginis, de rhabarbaro. *Mezerei folia* macerata aceto vel cydon. ſucco dantur forma pulueris à g̃. v. ad x. cum maſtiche & ſpica. Infunduntur à ℈. ß. ad ℈. j. Coquū à ʒ. i. ad ʒ. ij. in pingui iure, addito ſacchαro & cinamomo. Tandem huc pertinent *Euphorbium & Sagapenum*. Illius doſis eſt à g̃. iij. ad x. Huius à ℈. ß. ad ℈. i. non neglectis compenſtibus, cum aliàs vehementiora ſint & viſceribus inimica. Sunt & ex mineralibus & Chymicè parata medicamenta, quæ aquas Hydropicorum educunt: Vt ſunt *Squama æris & æs vſtum* quod iā olim quidam vſu partum, ad Bruxellis opinus Carolo V. hydropico exhibuit, vt refert etiam Foreſtus, *lib. 19. obſ. 37. in Schol.* Fiunt inde cum caryophyllis & cinamomo ac melle pilulæ, quæ dantur à ℈. i. ad ℈. i. ß. *Oleum Antimonij. Flores* ♁. pilulæ ex iiſdem, de quibus *in Inſtit. Crocus metallorum.* ☿ *dulcis*, ☿ *vitæ præparatus & longa digeſtione mitior redditus*, quo in iis, qui fuerint ἀπεγνωσμένοι hydropem curatum fuiſſe ſcio cum aliàs, ſi non ritè præparatus ſit, & incidat in viſcera debilia, mercur. mortis eſſe ſoleat, eiúſque rei exempla non ignota ſunt. *Arcanum corallinum* Parac. *turbith. minerale Aurum Kegleri*: quæ omnia cautè vſurpanda. Et licet pleraque aluum & vomitum moueant, in hydropicis tamen minus vomitum cient, ſed ferè tantum per aluum purgant; ideo proculdubio, quod in tanta aquoſi humoris copia ipſæ partes ſolidæ à medicamentis iſtis non ita vellicari poſſint, & quod ſalſa aqua volatilitatem figit, ſicut aliàs videmus, ſi quandiu talia cum ſale vel ſpiritu ⊖is vel aqua ſalis digerantur, vim vomitoriam amittere. Compoſita autem ſunt *ſpec. diacarth. diaturbith. c. rhab. & hieræ picræ*, quibus duobus iunctis (ſp. diacarth. & hieræ picræ) ab hydropis rudimentis plurimos ſe vindicaſſe ſcribit Heurnius, *lib. 2. med. prax. cap. 26. Hydragogum eiuſdem ibid. Hydragogum minus Fernelij*, quod mitius eſt, & propterea tutius exhibetur; *Maius*, quod fortius eſt: *Hydragogum Renodæi*, quod habet *lib. 2. antidot. ſ. 1. cap. 12. Pul-*

[Margin notes: Conſerua. — Eſula. — Gratiola. — Elaterium. — Mezerei folia. — Euphorbiū & Sagapenum. — Squama æris, Æs vſtum. — Antimonij oleum. Flores. Pilulæ. Crocus metal. mercur. dulc. & vitæ. Arcanum corallinum Parac. turbith. miner. ☿ vitæ. — Compoſita.]

A *uis ex Soldanella*, in Diſp. Norimberg. *puluis Magiſtralis Stockſtaldij* in Auguſt. *puluis contra hydropem Eraſti*, in Diſp. Norimberg. *puluis hydragogus*, in Pharm. Quercetani *cap. 17 puluis hydragogus Heurnij*, loco alleg. *pilulæ de Mezereo Meſue, de Elaterio, pilulæ ex Eſula Fernelij, pilulæ de Mechoacan. Renod. lib. 2. antid. ſ. 4. cap. 18. pilulæ hydragogæ. Quercetan.* in Pharm. Quercet. *cap. 14. hydragogæ Heurnij & Dorncrellij.* Hollerius ſequens medicamentum, quod ex Valeſco de Taranta & Gordonio habet, commendat. ℞. *Succi cucumeris aſinini & rad. eiuſdem laureol. ireos caleſtis, abſinthij & eupator.* ana ℥. iij. Subſideant, & aqua quæ ſupernatat, abiiciatur, craſſiori verò parti relicta inſpergatur *rhabarb. agaric.* an. ℥. ß. B *ſpica nardi, ſemin. aniſi, ſcariolæ, portulacæ, maſtich. tragacanth. ſalis gemmæ* an. ℈. i. *mellis q. ſ.* In vaſe vitreo egerantur in Sole, vt fiat maſſa inſtar Electuarij. Doſis ℈. i. Electuarium de Soldanella: ℞. *Succi ireos noſtratis* ℥ xiij. *galangæ, Zedoariæ* an. ℥. i. *garyophyll. nuc. moſchat.* an. ℥. ß. *Soldanellæ* ℥ iiii. *mellis q. ſ.* F. Electuarium. Aliud ℞. *Gummi ammoniaci aceto diſſoluti* ℥. i. *ſucci glycyrrhiz.* ℥. iiij. *puls. ſoldanellæ* ℈ i. *caryoph. cinamom.* an. ℈ ß. *ſpec. diacurcum. diagalang.* an. ʒ. ß. *diarrhod. abbat.* ʒ. i. *trochiſc. de roſis, de eupatorio* an. ʒ. Cum *ſyrup. de cortic. citri q. ſ.* F. Electuarium.

Electuarium de Soldanella D. Nanij.

℞. *Cinam. morſu acuti, ſem. aniſi, fœniculi, ſchœnanth.* an. ℈. ß. Coqu. *in aqua agrimoniæ & cuſcutæ* ℥. iij. vel aqu. & *vini part. æqual.* in vaſe du- C plici clauſo. Colaturæ adde *ſacchar. cunar.* ℥. iiij. *Pulu. Soldanellæ recentis ſubtiliter triti, & cribrati* ℥. ß. F. Electuarium. Doſis ℈. vi. Vina ſunt & vina Medicata. Thomas Eraſtus, *part. 4. Diſp. contra Paracelſ.* incredibilem aquæ copiam ſe aliquando euacuiſſe ſcribit ſolius vini chalybeati, & radicum alarum vſu in iis, quos compertum habebat ex diuturna ſplenis obſtructione hydropem contraxiſſe. Idem & hoc vinum commendat; quod multorum annorum periclitatione cùm in ſeipſo tùm in aliis præſtantiſſimum comperit doctiſſimus Medicus Muraltus, ℞. *Rad. quinque aperient. glycyrrh. raſæ cortic. rad. cappar. mediani fraxini* an. D ℥. i. *rad. irid. recent. calami aromat. cinamomi elect.* an. ℥. ß. *capill.* ♀, *ceterach, foiior. tamariſci, flor. cordia.* an. M i *abſinthij Pontici, cardui benedicti, hyſſopi, praſſij* an. M ß *ligni guaiaci in ſcobem redacti* ℔. i. *ſacchar. alliſſ.* ℔. ii. *vini generoſi libras ciuiles* xL. Coniiciantur omnia in vaſculum, & vinum calefactum affundatur, vaſe accuratiſſimè obturato, maneant per diem vnum atque alterum. Ipſe verò Eraſtus tale parat: ℞. *Abſinth. card benedict. agrimon. aſplenij, ericæ, verbenæ, rad. irid. Florent. cort. rad. cappar. rad. polypod. cichor. apij fænic.* an. ℥ ß. *fol. ſenæ elect.* ℥. i ß. *ſoldanellæ* M. ij. vel M. iij. *rad. irid. cærul.* ℥. ii. *turbethi.* ℈. v. Quibus affunde vini generoſi ℔. xii & E vaſe clauſo per tridui ſpatium macerentur. De tali vino alternis diebus vel tertio quoque die poculum vnum mane exhibet, corpore prius valido aliquo medicamento elaterium accipiente purgato. Diebus intermediis ℥. ii. vel ℥ iij. ſucci abſinthii cum ſaccharo miſti, quoties obſtructiones viſcerum ſuſpectæ ſunt, exhibet. Vel abſinthij comas præbet. Platerus tale vinum parat: ℞. *Rad. irid* ℥ j ß *cortic. rad. ſambuc. & ebuli* an ℥ j. *abſinth. ſicci* ℈. ii. *fol. ſenæ elect.* ℥ j. *ſem carui* ℈. i. *vini menſur.* i. Coq. lento igne in vaſe duplici. Bibat æger quotidie hauſtum. Vel ℞. *Rad. quinque aperient.* an. ℥. ß. *irid.* ℥. i. *aſari* ℈. ii. *cort. rad. ſambuc. ebuli, dulc. amar.* an. ℥. i. *abſinth. ſicci* ℈. iii. *fol.*

viſci

[Margin notes: Elect. Soldan. — Vina Medicata]

viſci quercini ℈. ij. *flor. geniſtæ* ℈. j. *ſem. fænic.* ℈. ij. *petroſel.* ℈. j. *ebuli* ℈. j. ß. *hederæ* ℈. ij. *fol. ſenæ elect.* ℥. ij. *ſoldanell.* ℥ ß. *rhabarb. elect.* ℈. iij *ſpicæ, ſchœnanth.* an. ℈ .ß. Affund. *vini* ℔. viij. Bibat de eo æger mane ſingulis vel alternis diebus. Bauhinus hoc habet. ℞. *Summit. abſinth. cardui bened.* an. P. ß. *agrimon. chamædr.* an. P. j. *braſſicæ marinæ* P. ß. *fol. ſenæ* ℥. ij. *rad. ireos* ℥. j. *aſari, mechoacan. ononidis* an. ℥. ß. *calami aromat.* ℈. ij *ſem. aniſi, fœniculi* an. ℈. ß. *vini albi* ℔. viij. Aliud. ℞. *Rad. iridis flor. purpur.* ℥. j. ß. *helenij, imperad.* an. ℥. ß. *gentianæ, ariſtol. rot. dulc. amar. aſari* an. ℈. ij *cort. inter. ſambuc. ebuli* an ℥. ß. *chamædr. chamæpith.* an. ℈. iij. *ſoldanellæ* ℥. j. *fol. ſenæ* ℥. j. ß. *mechoac.* ℥. ß. *rhabarb.* ℈. iij. *cinam. elect. cortic. citri* an. ℈. iij *abſinth. Pontic. vulgar.* an. M. ß. Omnia concila & comminuta indantur ſacculo lineo & affundantur *vini Rhenani optimi q. ſ.*

Spiritus Aureus Rulandi.

Spiritus vitæ aureus Rulandi. Commendatur & Spiritus vitæ aureus Rulandi, qui plerumque nihil alius eſt, quam eſſentia trochiſci Alhandal. Commodior hoc loco videtur hæc eſſe eius preparatio. ℞. *Rad. eſulæ prep.* ℔. j. *epithymi* ℥. vi. *rad. polypod.* ℥. iiij. *Zedoariæ, zingib. caryophyll. maſtich.* an. ℥. j. *cinamomi* ℥. ß. *paſſularum min.* ℥. j. *ſacch. albi* ℔. j. ß. Trita infundantur in vaſe vitreato, *in vini albi Rhen. & vini Malu.* an. ℔. iij. ß. add. *ſp. vi triol.* j. ℈. j. Stet per dies 14. in inful. quotidie agitando poſtea deſtillentur, deſtillatum fecibus reaffundatur, & denuo deſtilletur idque tertia vice repetatur.

Spiritus vini Catharticus alius.

℞. *Med. ſem. carthami* ℈. j. *turpethi, diagrydij* an. ℈ ij. *cinam. zingib. ſpec. diam. fr.* an ʒ. *cort. citri ſicc. carnis cydon.* an. ℥. xv. vel ʒ j. *ſacch. candi albi* ℥. ij. Infund. hor. 24. *in ſp. vini opt. q. ſ.* (*ex g.* ℔. j.) in vaſe vitreo, circulentur aliquandiu, poſtea filtrentur per chartam emporeticam & referuentur ad vſum. Doſis coch. j. vel ℥. j. ante paſtum aliquot horis. Iulebus rotatus hydragogus. ℞. *Cort. rad. eſulæ, mechoacan. turbith. elect. ſcammon.* an. ℥. ß. F. Cum ſpiritu vini ſ. a. Extractio. Deinde cum *ſacch. albi in aqua roſar. aliquoties decocti* ℔. j F. Iulapium. Poſſunt & aliquot guttæ olei cinamomi & citri addi. Doſis ab ℥. ß. ad ℥. j. Piluiæ de Mechoacanna D. Andreæ Doreri. ℞. *Mechoacan.* ℥. ß. *turbith. opt.* ℈. iij. *gummi gotte, ſem. ebuli vel ſambuci, agarici recent. trochiſc.* an. ℈. ij. *radic. eſulæ, præpar. granor. maſtich* an ℈. j. ß. *cinamom. acus, macis, ſalis gemmæ* an. ʒ. ij. Puluerizentur, & cum vino albo Rhenano fiat maſſa, quæ ſiccata teratur & ſucco radic. iridis denuo coagmentetur, arida rurſum teratur, & cum ſyrupi de ſpina ceruina q. ſ. fiat maſſa viui reponenda, & addendo olei aniſi parum. Pilulæ de Eſula D. Georgij Leuſchneri. ℞. *Trochiſc. de eſula* ℥. ß. *aloës* ℈. vi. *maſtich.* ℈. j. Pulueriſata excipiantur *melle roſaceo*, additis *olei deſtillati garyophyll.* ℥. vi F. Maſſa. Trochiſci autem de Eſula ſic parantur: ℞. *Rad. Eſul. minor. recent* q. v. purgentur à ſordibus & fibris diligenter, & abluantur aqua ſimplici, poſtea macerentur in lacte caprino hor. 24. in loco calido. Lacte remoto affundatur acetum vini acerrimum, in quo per noctem ſemen aniſi craſsè contuſum maceratum eſt. Stent ita infuſa per biduum. Tandem aceto effuſo exſiccentur & ſubtiliſſimè puluerizentur. Puluis incorporetur cũ vino & pauxillo tragacanthæ, è quo cum guttis aliquot olei aniſi formentur ſecundum artem trochiſci.

Extractum Hydragogum Rulandi.

℞. *Rad. cucumer. aſinini, curcum. ireos, abſinth. Pontici, ſoldanell. eupator.* an. ℥. j. ß. Eliciatur cum conueniente menſtruo tinctura, cui adde *extract.*

rhabarb. mechoacan. an. ℥. j. *eſſentia eſulæ* ℥ ß. *ſp. aromat. roſat. diarrhod. Abbat. diaeprunum.* an. ℥. iii. (puto legendum ℈. iii.) *magiſterij tartari* ℥ ß. f. ſ. a. extractum. Doſis à ℈. ß. ad ʒ. iiij. Efficax eſt & hic puluis. ℞. *Rad. gialappæ* ℥. ß. *mechoacan. braſſic. marin. ſem. ebuli* an. ʒ iii. *gummi gotte* ʒ ii. *ſem. aniſi, cinamomi* an. ℈. i. F. Puluis. Doſis ℈. i. cum vino. Vt & iſte. ℞ *Hermodactil.* ℈. vi. *ſoldanell.* ℈. iii. *ſchœnanth.* ℈. j. *laccæ* ʒ. iii. *cinamom.* ʒ. v. *ſem. apij* ʒ. j. F. Puluis.

Morſuli de Mechoacanna.

℞. *Pulu. mechoacann.* ℥. j. *ſpec. diacitri ſolut.* ℈. v. *caryophyll.* ʒ. ß. *ſacch. in aq. conueniente diſſoluti* ℥. viii. F. Morſuli. Doſis ℈ iii. vel ℥ ß. Chymicorum medicamentorum ſupra facta eſt mentio. A Tentzelio valde commendatur. *Exec. chymiat. p. 3. ſect.* Magiſterium Lunæ delectorum, ſeu, Luna purgans hydragoga, quæ ita paratur. Fiat primo menſtruum tale. ℞. *Vitrioli albificati* ℔. ij. *ſalis nitri refinati* ℔. j. Deſtillentur in aquam fortem. Poſtea ℞. *Lunæ per Saturnum purgatæ & laminatæ* ℥. j. *aquæ fortis prædictæ q. ſ.* Soluatur in cineribus, & liquor euadet cæruleus. Tunc adde. *Salis nitri ſixi abſq; additione præparati vnciam dimid. vel integram,* (Sic enim ſpiritus nitrales melius retinentur, & in priſtinum corpus redeunt.) Digere in fimo equino vel balneo per menſem Philoſophicum. Poſtea phlegma in B. M. ſepara, vt vix tertia pars remaneat. Vtrumque ſerua diligenter. Tertiam illam partem reſiduam per cucurbitam latam humiliorem in arena igne ſecundi gradus deſtilla per horas, tres quatuorue, (melius id ſuccedit per euaporationem in aperto vaſe ad notas perfectionis diſcernendas. Quando enim pars baculo exempta albicans fuerit, deſiſtendum eſt.) Refrigerato & fracto vitro inuenies lunam inſtar alabaſtri, quandoque totam nigerrimam, aliquando ſuperne candidam ſtellatamque. Lunam hanc in fruſtula fractam in ſuo plegmate ante abſtracto per horas 5. vel 6. in B. M. vel arena infunde, ſolue, purum ab impuro ſepara, & in loco frigido cryſtallos collige. De menſtruo reliquo extrahe parum atque iterumque in cellam colloca, & totum illud in cryſtallos conficies. Cryſtallos lentè exſicca & bene ſerua. Circa vſum tamen horum medicamentorum, vt ſuprà quoque monui, obſeruandum, talium medicamentorum vſum non nimis frequentem eſſe debere, cum viſceribus noceant, & facultatem naturalem debilitent. Ideoque Trallianus, *lib. 9. cap. 2.* ait: Latius eſt paulatim & tutò euacuare, quam feſtinando perturbandoque vna cum morbo ægrum è medio tollere. Quapropter quamuis prædicti Authores præcipiant talia ſingulis vel alternis diebus eſſe vſurpanda, tamen diligenter perpendendum, quid vires ferre poſſint, & num poſt eorum vſum *moleſtia* aliqua appareat, & niſi vires talem medicamentorum vſum ferant, per longiora interualla ea exhibenda. Præter interna medicamenta etiam clyſteres vſurpare commodum eſt, ex mercurial. beta, parietar. fol. ebuli, ſoldanel. centaur. minorem. carthami fœnic. cumin. baccis lauri & ſimilibus, vt ℞ *Fol. mercurialis, betæ, ſoldanellæ, flor. chamæmel.* an. M. j. *centaur. minor.* M ß. *ſem. cartham.* ℥. ß. *fœniculi, cumini,* an. ℈. ij. *baccar. lauri* ℥. ß. Coqu. in aqua ſimpl. pro ℔. j. Colatu æ ℞. ℔. j. *Elect. hydragog. Fernelij vel alterius* ℥ j. *ol. ſambuc. rutac.* an. ℥. i F. Clyſter. Valeriola, *lib. 1. obſ. 2.* in vrina pueris impuberis modicum fermenti coquere iubet cum aniſi, anethi & marathri ſeminibus, adiecta mellis deſpumati ℥. i. pro clyſtere, quem valde laudat. Vel ℞. *Rad. ebuli* ℥. j. *cyclam.* ℈. ii. *herb. ſoldanell. mercurialis, eupatorij Auicennæ* an. M. i. *abſinthij, pul. flor. chamæm. ſambuc. geniſt.* an. M. ß.

Margin notes: Spiritus vitæ aureus Rulandi. — Iulebus rotatus hydragogus. — Pilulæ de Mechoa. — De Eſula. — Trochiſci de eſula. — Extract. Hydrag. Rulandi. — Morſuli de Mechoacanna. — Luna purgans hydragoga. — Coagulatio ipſius in menſtruo. — Clyſteres.

aniſi, anethi, carui, geniſtæ, fœniculi an. ℈. j. ß. Coqu. in aqua ad ℥. x. In quibus diſſolue *electuar. diaturbith. cum rhabarb. bened. laxat.* an. ℥. ß. *ol. rutac. anethini* an. ℥. j. *ſalis* ℈. j. F. Clyſter. Præterea etiam externa ventri impoſita cum laxare & ſeroſos humores educere poſſunt, quæ tamen præcipuè vſurpantur, cum vel propter vires, vel propter ætatem, vel alias cauſſas aut non poſſunt aut nolunt ægri purgantia medicamenta aſſumere. Componuntur que talia ex *ſucco rad. iridis, ſambuci, cyclaminis, ebuli & ſimilibus.* Radices quoque & cortices ebuli contuſi & ventri impoſiti aquam copioſè educunt: item oleum ebuli è ſemine expreſſum, quod ita paratur. ♃. *Sem. ebuli purgati q. v.* Contundatur in mortario inſtar paſtæ. Deinde in aqua pluuiali per triduum in loco calido maceretur, tum aquâ frigida affuſa coquatur, & calidum in ſacculum linteum indatur, & oleum prælo exprimatur quo vmbilicus inungatur. Compoſita vſitata ſunt: Vnguentum Agrippæ, de Arthanita & Fernelij de lathyride.

Purgantia externa.

Vnguentum vmbilicale Ardernaci.

♃. *Succi cucumer. aſinini, ebuli* an. ℥. iij. *ol. ſeſam. irini* an. ℥. ij. *ceræ parum.* F. Vnguentum.

Aliud Varandæi.

♃. *Cucum. agreſt. bryon.* an. ℥. j. Coq. in oleo communi. Poſtea adde *pulp. colocyn. th. agaric. trochiſcat.* an. ℈. ij. *ſem. ebuli, ſcammon.* an. ℈. j. *ellebori nigri, antimon.* an. ʒ. j. *ceræ ſ. a. n.* Miſce. Habetur & tale in Inſtit. *lib. 5. part. 3. ſect. 3. cap. 37.* Cataplaſma laxatiuum. ♃. *Colocynth. ſem cataputij minor. tithymali* an. ℈. v. *ſucci cucum. aſinini, pulu ellebori nigri* an. ℈. vi. *cort. rad. ſambuci, ſucci rad. ebuli* an. ℈. vi. *ſcammon.* ℈. v. *terebinth.* ℥. iii. Cum *mellis ſ. q.* F. Cataplaſma. Senſibiliter deinde euacuant materiam ſeroſam diuretica, cum tamen potius, quæ ad ventrem confluxura eſt, & quę in viis, quæ ad renes ſunt, hæret, quàm quæ in ventre continetur. Parantur talia ex *petroſelino, fœniculo, dauco, aſparago, ſeſeli, pulegio, linaria*, quæ inſigniter aquas per vrinam ducit, *radic. vincetoxici, pimpinell. valerian. ſem. hyperici, alkekengi, baccis iuniperi, ſale geniſtæ, abſinth. fœnic. gratiol. iuniperi.* Imprimis vtile eſt *lignum ſaſſafras*, quod præ reliquis diureticis hanc vim à natura obtinuit, vt etiam ventriculi vires conſeruet, calidum innatum augeat ac roboret, moderateque exiccet. Laudantur & *vermes terreſtres* in puluerem redacti ℈. i. pondere, vel decocti cum radic. aſparagi, fœniculi aut petroſelini, quod decoctum ſupra fidem aquas hydropicorum pellere ſcribit Smetius, *lib. 4 miſcellan.* Et oleum, quod ex iis paratur *lib. 5. Inſtitut.* deſcriptum. E compoſitis verò ſunt *ſpecies diacurcuma dialacca*, quæ tamen cum valde calefaciunt, vbi conueniant, ex cauſſa morbi diſcendum. *Trochiſci de lacca, de rhabarbaro, de capparibus*; qui dari poſſint à ℈. ß ad ℈. ii. cum liquore conueniente. vt: ♃. *Rad. fœniculi, petroſelini, aſparag.* an. ℈. iii. *ebuli, ireos, pimpinell.* an. ℈. ii. *fol. beton. cuſcut. praſſ. alb.* an. M. j. Coq. in aqua ſimplici pro ℔. j Colaturæ adde *ſyr. de 5. rad.* ℥. ij. *oxymel. ſimpl.* ℥. i. M. pro tribus doſibus. Vel ♃. *Ligni ſaſſafras* ℔. ß. *agrimon. beton. chamædryos, ceterach.* an. M. ß *cortic rad. fraxini* ℥. j. Infund. per diem in ſ. q. aquæ petroſel. Poſtea in vaſe clauſo ebulliant & colentur. Colaturæ adde aquæ cinamomi & ſpirit. vitrioli q. ſ. Vel ♃. *Schœnanth. cinamom. aſari, maſtich. abſinth. ſem. fœniculi* an. ℈. iii *ſpicæ ariſtoloch. long. petroſelin.* an ℈. ii. *rhabarb.* ℈. j. ß. *caryophyll. calam. arom.* an. ℈. i. *mellis q. ſ.* F. Electuarium. cuius doſis ℈. ii cum aqua graminis vel petroſelini. Vel ♃. *Dauci Cretici* ʒ ii *cinnamomi ſpicæ* an. ʒ. ß. F. Puluis. Efficaciter & hoc vrinam promouet. ♃. *Straminis fabar.* M. vi. *ſummit. iuniperi, geniſt.* an. M ii. ß *matriſyluæ* M. i. ß. Comburantur in cinerem, per quem vinum bis terue coletur, cuius ℥. v. calidè exhibeantur. Commendatur & hoc lixiuium. Leuitha Rabbi, quod deſcripſit Heurnius *l. 2. meth. med c. 6.* ♃. *ciner. geniſt ſtipi. ſabar vitis albas vuas ferentis* an. M. i. *vini Rhenani* ℔ iii. Tercola per cineres F. Lixiuium. Adde *nucem moſchat.* i. & ad pondus eius *cinamomum, baccæ lauri* in m. vi. *cumini* ℈ ii. *aniſi, fœniculi tantundem, ſacchar* ℥ iv. Miſce. Commendatur & lixiuium è cineribus frondium iunip. cum vino albo factum, impoſitis aromatibus & ſacchar. Vel ♃. *Aq. petr halicabi* an. ℥ v. *flor. ſambuc* ℥ ii *ſpiritus ſalis q. ſ.* Miſce. Sæpius autem exhibendi ſunt [illegible] non ſolum vt materiam ſeroſam antecedentem cauſſam [illegible] vrinam educere, ſed & viſcera ab obſtructionibus liberent. Cum enim vt ſupra dictum, ſeroſa materia [illegible] ſtens ob obſtructionem [illegible] mali cauſſa ſit omni modo danda opera, vt viæ [illegible], quibus apertis natura ſponte per [illegible] ſeroſos humores expellit. In caſu deſperato nonnulli etiam cantharides exhibent, & quidem aliqui integras, cum alis & pedes ventris malignitatem corrigere ſtatuunt. Michaël Paſchaſius verò, *l. 1. meth. med. morb. c. 44.* capita & pedes abſcindere iubet [illegible] & quidem autoritate Hippocratis & Plinij. Verum Hippocrates *de rat. vict. in acut. circa finem*, in hydropicis cantharides tres ablato cuiuſque capite [illegible] & alis, ex tribus aquæ [illegible] exhibet. Quod etiam facit, *lib. de int. affect.* E. Cermiaccius deſperatos cantharidum vſu reſtitutos fuiſſe ſcribit, atque è Dioſcoridis, *lib. 2. cap. 54.* & Galeni, *2. de antidot. cap. 7. & 11. de ſimpl. med. fac.* ſententia vnam exhibet cum puluere rutæ fœniculi aut ſimilis medicamenti ℈ i & ſuperbibere iubet iuris pinguis pulli ℥. iv. vel ℥ v. Commendat idem medicamentum Michaël Paſchaſius ex Valeſco de Taranta, idque hoc modo exhibet ♃. *Canthari. j. ablatis cap. & ped. 4. ſem. frigid. maior. mund.* an. ℥. ß. *ſacchar. candi violati* ℥. ij. *gummi ceraſ. ani tragacanth.* ℈. vi F. Puluis. D ſi ℥ j. Sudoribus quoque aqua euacuatur; Illa tamen potius, quæ carnoſis partibus inſit, quam quę in abdomine continetur. Ideoq Platerus, *tr. 3 Pract.* monet, in Aſcite per viam ſudores elicere incommodum imo nonnumquam, imo noxium eſſe cum ſine delectu hoc fiat, ex ſiccis medicamentis ſudoriferis actualique adhibito calore, ægrique decubitum ob diſpnœam citra ſuffocationis periculum diutius ferre nequeant; & ſi in ſtuffa tentetur, admodum debilitetur atque incendatur æger. Quapropter niſi ſponte erumpant ſudores, & in declinatione morbi crurum tumoris cauſſa vſurpentur, non temere ad ſudores ægri ſunt adigendi; cum ſeroſus humor, non vt in anaſarca per ſuperficiem corporis diffuſus ſit, ſed in abdomine contineatur, vnde ſudorifera non ſine magno labore aliquid euacuant, timendumque ſit, ne dum ægrum diu balneis immorari oportet, antequam ſudor erumpat, vires eius deficiantur. Ideoque hoc auxilium non niſi in iis, qui robuſti ſunt, vſurpandum. Sunt autem hydrotica vel Interna, vel Externa. In numero internorum ſunt pleraque Diuretica, quibus addi poſſunt flor. ſambuci & ebuli, & ex his parati ſpiritus, vt & ſal ebuli & vincetoxici, decoctum ligni guaiaci & ſaſſafras. Decoctum ſudoriferum ſpecificum deſcribit Quercetanus, *cap. 8. pharm. reſt.* Vtilis eſt & hæc aqua. ♃. *Scobis ligni guaiaci* ℔. ij. *radic. helenij* ℥. ij. *perſonatæ, ireos Florentin.* an. ℥. j. *flor. chamæm. Roman.* M. j. ß.

Diuretica

Canthari-des.

Sudori-

Interna

ſucci baccar. ebuli ℥. iiij ß. theriac. diateſſ. ℥. ij ß. rob. ſambuci ℔. ij. aq. cinamom. ℥. j ß. vini Rhenani antiqui Menſ. ij. Digerantur hoc 24. in loco calido. Poſtea deſtillentur in cineribus. Doſis ℥. iv.

Externa.

Externa, quæ ad ciendos ſudores vſurpantur, ſunt ſiccum balneum, Laconicum dictum, cuius ſtructuram, docet Vitruuius, *lib. 5. architect. cap. 5.* Celſus, *lib. 2. cap. 17.* de ſudore per ſiccum calorem eliciendo ſic ſcribit: Siccus calor eſt & arenæ calidæ, & Laconici & clibani, & quarundam naturalium ſudationum, vbi è terra calidus difflatus vapor ædificio includitur, Sicut ſupra Baias in Myrtilletis habemus: Præter hoc Sole quoque & exercitatione ſudor mouetur. Hæc Celſus. Galenus, *de vſu reſpir. cap. 4.* & doliarij vaporij meminit, quod antiqui & præſertim Chryſippus Cnidius, in curando hydrope in vſu habuerint, quod multo magis, quam balnea aqueum humorem diſſipat, ægrum tamen non ita ſuffocat, cum frigidum aerem intro attrahere poſſit. Commodius tamen eſt illud vaporarium, quod ex aſſeribus & tabulis ligneis conficitur, per quod æger caput exerit. Decoctum autem, quod ſilicibus vel ſcoriis ferri ignitis infunditur per [illegible]rium, paratur ex radicibus & folijs ebuli ſambuci, abſinth. rutæ, lauri folijs, flor. chamæm. ſambuci & ſimilibus.

παρακέντησις.

Maximum autem ad euacuandam aquam hydropis præſidium eſt παρακέντησις, ſeu apertio abdominis ferro facta ad educendas aquas hydropicorum, cuius & Hippocrates, *libro* περὶ *παθῶν & libro* περὶ *τῶν ἐντὸς παθῶν* meminit, quæ quomodo fieri debeat, Albucaſis docet, *libro 2. chirurgor. capite 54.* dictumque ea de re eſt *libro 5. Inſtit. p. 1. ſ. 2. c. 7.*

Cui locum habeat?

Locum autem hæc habet tantum in Aſcite, quando breui tempore ad inſignem magnitudinem peruenit, & hydragoga aliaque auxilia non iuuant, vireſque adhuc conſtant; Ideoque etiam Hippocrates, *6. epid. 6.* αὐτίκα τέμνειν, ſtatim ſecare iubet, in eo ſcilicet, qui ſine febre eſt, ſine pulmonis vlcere, ſine fluxu alui, corpore non emaciato, ætate florente, & omnino, qui, vt Hippocrates, *in Prorrhet.* habet, eſt adhuc [illegible]. Nam ſi hydrops iam longo tempore ſit congeſtus, vires iam conciderint, & viſcera ſint debilitata, ſicut, & in Aſcite, qui à ſcirrho epatis aut lienis, aut morbo aliquo acuto extitit, qui per ſe lethalis eſſe ſolet, fruſtra hoc præſidium tentatur, & anima cum aqua educitur: Sicuti id obſeruarunt Capiuaccius, *lib. 3. Pract. cap. 15.* Ambroſius Paræus, *lib. 7. chirurg. cap. 11.* Henricus Smetius & alij, & ipſe etiam.

An vna vice aqua educenda?

Etſi autem compertum eſt, ſanatos fuiſſe quoſdam quibus aut ſectione ab empiricis facta, aut caſu vulnerato abdomine, vniuerſa aqua ſimul abſque vitæ diſcrimine effluxit: tamen tutius eſt, de conſilio veterum, ſenſim aquam illam educere, ſingulis diebus ℥. vj. ℥. viij. vel ℥. x. pro virium ratione & tolerantia. Nam aquæ innatantia in abdomine viſcera aqua ſubito euacuata ſubito, collabuntur, quæ tractis deorſum ſuperioribus & diaphragmate vires antea debilitatas non parum labefactant, præſertim ſi ſcirrhus viſceris ab aquoſa materia ſuſtentatus iam pondere ſuo ſubſideat, non ſine inſigni moleſtia, ſoletque in tali ſubita euacuatione etiam aliquid caloris exſpirare.

Quo in loco ſectio fieri debeat?

De loco, in quo ſectio fieri debeat, diximus *allegato loco in Inſtitut.* quæ videantur; & commodiſſimè, ſi natura eò inclinet, fit ſectio in vmbilico, & natura plerumque ipſa hunc locum eligit, dum vmbilicum in amplam & pellucidam veſicam diſtendit, quæ ſi vel ſcalpello vel ſponte aperiatur, aqua magno impetu, ſi permittatur effluit.

Sanctorij modus aquam extrahendi [illegible].

Qui modus cum ita expeditus ſit, & à natura ipſa monſtretur, ſi arte procurari poſſet, magnam curationi ſpem afferret. Ferunt Sanctorium Medicum Patauinum id tentare & certo encheiremate & artificio vaſa vmbilicalia ita dilatare poſſe, vt inſtrumento ſiphunculi formam habente tantum, quantum libet, quotidie ſine ægri incommodo & virium deiectione educere poſſit. Inſtrumenta ea depinxit, *in comm. in 1. fen. Auic. tr. 4. cap 1. text. 12 quæſt. 71.*

Plateri

Platerus cucurbita vmbilico ſæpe admota eum intumeſcere poſſe ſperat. In veteris etiam videtur habuiſſe hunc modum Guilhelmus Fabricius, *cent. 1. obſeru. 47.* eo imprimis adductus, quod in hydropico demortuo vmbilicalem venam adeo dilatatam inuenerit, vt facile penna anſerina immitti potuerit.

Guilielmi Fabr.

Ex eo enim apparet, viam hanc euacuandi aquam hydropicorum eſſe commodiſſimam, vtpote quam natura non ſolum ipſa quærit, ſed quandoque etiam aperit. Nam etſi vaſa vmbilicalia, ſe[illegible] editο, officio ſuo defuncta coaleſcant, exiccentur & in ligamentum quaſi abeant: tamen naturalem [illegible] conformationem non planè amittere, ſed [illegible] venam vmbilicalem & vrachum [illegible] vel [illegible] planè coaleſcere, vel rurſum aperiri, & vrinam ſeroſoſque alios humores per ea euacuari, Medicorum obſeruationes docent. Aquam hydropicorum per vmbilicum quandoque ſponte euacuari certum eſt, & habent huius rei exempla tum alij, tum Guilhelmus Fabricius, *loco alleg.* Volcherus Coiter, *in obſeru.* refert, in virgine quadam Norimbergenſi diſſecta inuentam venam vmbilicalem ſanguinis copia turgidam atque extenſam. Marcellus Donatus *de hiſtor. m. m. l. 4. c. 26.* narrat, in vrbe Tridentina, quo tempore Concilium ibi celebratur, fuiſſe mulierem, cui ſingulis menſibus menſtrua ex vmbilico profluebant, & præterea viui lumbrici vnde erumpebant. Fernelius, *l. 6. de part. morb. & ſympt. cap. 13.* refert; cuidam annum 30. agenti obſtructa veſicæ ceruice vrinam affatim, tanquam e ciſterna ex vmbilico in multos menſes profluxiſſe, idque citra tumorem, citra nullam in abdomine collectionem. Ipſe etiam vidi nobilem quendam Danum, cui ſeroſus quidam humor per anni quadrantem, & interdum ſatis copioſe, ſine tamen vlla valetudinis offenſione (niſi quod interdum de doloribus ventris & præcipuè circa vmbilicum conquereretur) per vmbilicum effluebat, quod procul dubio contingebat, vt ex aliis ſignis cognoſcere licebat, ob diſpoſitionem & inclinationem quandam ad hydropem, & ſeroſi humoris in ventre abundantiam, quo vt natura ſe liberaret, hanc viam eum euacuandi ſibi quæſiuit, quod niſi factum, procul dubio in cachexiam vel hydropem incidiſſet.

Scroti apertio.

Aperiuntur & aliæ partes ad ſerum euacuandum. Platerus ſcrotum eligit; cum quo conſentit Maſſarias, qui crurum & ventris ſcarificationi & abdominis perforationi ſcroti perforationem præfert, vtpote quæ fiat ſine vlla moleſtia & periculo, ſummo tamen cum ægri emolumento, cuius beneficio in mercatore quodam trium dierum ſpatio quadraginta quinque libras aquæ cum ſalute ægri eduxit. Et licet aliquid incommodi accideret, minus tamen eſſet periculoſum, quam in aliis locis.

Hydropici per [illegible] curati.

Ita refert Guilhelmus Fabricius, *centur. 1. obſeru. 48.* cuidam hydropico adeo copioſe in ſcrotum delapſum eſſe humorem ſeroſum, & excitata gangræna inde effluxiſſe, vt à morbo liberatus ſit & diu ſuperuixerit ſanus, atque liberos aliquot procrearit. Teſtes autem natura obduxerat calloſa quadam ſubſtantia quæ eos vice ſcroti obtegebat, & ab externis iniuriis vindicabat. Cum autem ſcrotum vel vnico ſaltem vulnere, vel pluribus ſcarificationibus, vel ſetaceo infixo aperiri poſſit, Platerus præfert vnicum vulnus ſatis amplum, cui cannam argenteam imponit, ſi nimirum ſcrotum tumidum ſit, & natura eò loci aquam detruſerit. Aliàs enim ſcroto vacuo &

natura non adminiculante fruſtra tētatur ſcroti aperi- A tio. Nonnulli ſcarificationem crurum ſuadent, cuius quoque Galenus, *lib. 9. de comp. med. ſec. loc. c. 3.* meminit, & Aëtius, *tetrab. 3. ſerm. 2. cap. 30.* ex Aſclepiade, Leonide, Hippocrate & Archigene modum adminiſtrandi prolixe proponit, quem etiam Inſtit. *loco alleg.* inſeruimus. Verum etiam hîc cautione & iudicio opus eſt. Neque n. ea ſemper bene cedit, ſed ob humoris ſalſi affluxum non rarò inflammatio & grauiſſimi dolores, vt aliquoties obſeruaui, imò quandoque etiam gangræna accedit. Ideoque vt hîc etiam calumniam vitet Medicus, id, quod accidere poteſt ob prauitatem affluentis humoris, prædicere debet, & ſcarificationem ita inſtituere ac moderari, vt quantum licet, illa ſymptomata & mala vitentur. Nimirum in parte carnoſa B crurum circa ſuras ſcarificationem leniter inſtituere debet; cum & cuticulâ ſolum rupta aqua effluere ſoleat, vulneraque infligere ſatis diſtantia, ſerumque, quod exſudat, linteolo molli citra omnem frictionem abſtergere, & vnguento albo locis conuenientibus partes munire, & inflammationem prohibere, faciaſque ſæpiſſime permutare. Alii cauteria & veſicatoria cum in abdomine, tum in cruribus paulò ſupra talos applicant. Sed nec hoc ſatis tutum, & omnino cautione & hic opus eſt, vt id fiat corpore adhuc vegeto, & calore partium nondum deſtructo, ne vlcera inſanabilia, *6. aphor. 8.* vel gangræna oboriatur. Scribitque Ludouicus Septalius, *animadu. medic. lib 7. num. 56.* quamuis duos hydrope labo- C rantes ſanatos viderit, veſicis in cruribus per ſe excitatis & diruptis, ac multa aqua per eam partem euacuata, exhibitis poſtea multis epar roborantibus: nullum tamen vnquam totis 40. annis, quibus Mediolani Medicinam fecit, curatum ſe vidiſſe, cui à medicis veſicatoria cruribus admota fuere, ſed ferè ſemper gangrænas ſecutas fuiſſe curatu impoſſibiles. Cuius rei exemplum habet Guil. Fabricius, *cent. 1. obſ. 49.* de vidua quadam ſexagenaria, aſcite laborante, cui cum imperitus Medicus veſicatoria tibiis impoſuiſſet, tantum iiſdem aquæ attraxit, vt inde natiuus calor extinctus ſit, & paucis poſt diebus mulier deceſſerit. Inſenſibiliter aquam Hydropicorum euacuant & diſcutiunt. 1. Interna quædam, ſudorifera videlicet & medicamenta diſcutientia, vt decoctum D ſaſſafras, ligni guaiaci, ſal abſinthii, ſales theriacales, antidoti magnæ, theriaca, Mithridatium, quæ totum corpus mirabiliter penetrant. Maximè verò commendat Mercatus confectionem cyphoidem Andromachi à Galeno, 8. *de compoſ. med. ſec. loc. cap. 7.* deſcriptam, cuius ℈. j. cum liquore conuenienti exhibetur. Verum talia potius conueniunt, vbi humor in ambitu corporis hæret, quàm cum in cauitate abdominis continetur. Vtiliora ſunt, quæ foris applicantur, vt ſacculi ex furfuribus, milio panico, cumino in vino coctis; oleum iuniperi, ſambucinum, anethinum, vnguentum de arthanita, Agrippæ Martiatum, emplaſtrum Heræ apud Galenum, 2. *de comp. med. ſec. cap. 19.* deſcriptum. Vel ℞. *Vngu. de arthanita. Agripp.* an. ℥. j. *rad. ebuli, aſari,* E *bryoniæ, ireos* an. ℈. ij. *ſulphur. viui, ſtercor. columbini* an. ℈. iij. *olei ſcorpion.* ℈. vj. *vrinæ pueri impuberis, mellis* an. q. ſ. Fiat Cataplaſma pro toto ventre, ita tamen, ne ventriculum & epatis regionem attingat. Vel ℞. *Farin. placentar. ſem. lini & cannabis* an. ℥. ij. *ſtercor. columbini* ℥. j. Coq. in lixiuio ad pultis conſiſtentiam ſæpius agitando. Deinde adde *pulu. ſulph. viui* ℈. v. *alumin* ℥. ß. *ſalis comm.* ℈. v. *farinæ lupin. fænugræc. pulu. ſem. cumini, aniſi, baccar. lauri* an. ℥. ß. *olei laurini, anethini q. ſ.* F. Cataplaſma. Emplaſtrum Italis Medicis vſitatum deſcribitur in Diſpenſ. Auguſt. Commendatur

Crurum ſcarificatio.

Ex veſicatoribus hydropicis gangrena & timetur.

Cauteria & veſicatoria abdom. & crurib. applicata.

Inſenſibiliter aquam euacuantia. Interna.

Externa.

A & hoc: ℞. *Colophon.* ℥. iij. *ceræ nouæ* ℥. ij. *gummi elem. tacamahac.* an. ℥. j. *ſalis nitri* ℥. j. ß. *ſulphur. viui* ℈. vj. *pulu. ſantal. rubr. myrrhæ rubr. maſtich. thuris* an. ℥. ß. *ol. laurini* ℈. vj. *balſami Indici* ℈. ij. Infund. ſantal. rubr. in ſpir. vini horis aliquot. Poſtea addatur cæteris, & fiat Emplaſtrum. Mercatus hoc laudat. ℞. *Terebinth.* ℔. j. *thuris, maſtich. myrrh.* an. ℈. vj. *ladani, nuc. moſch. garyophyll. galang. zedoar. cubeb.* an. ℥. ij. Puluerizanda pulueriſentur, F. Vnguentum, quo venter inungatur. Vel ℞. *flor. fol. & cortic. ebuli, ſabinæ* an. M. j. *rad. ireos* ℥. j. *ſcyllæ* ℥. ij. Coqu. *in olei laurini* ℔. ij. *Vini* ℔. j. ex cum forti expreſſione colentur. In colatura diſſolue, *saponis* ℥. ij. F. Linimentum. Galenus 11. *de ſimpl. med. facult.* cochleas non vſtas terit, & B vna cum teſtis ventri hydropici illud imponit. Antiqui etiam lutum. Minerale circa thermas tam quam cataplaſma loco fomenti applicabant. Vtile eſt & hoc. ℞. *Ceræ, picis aridæ* an. ℥. iij. *alumin ſulph. viui, mannæ thuris, nitri* an. ℥. ß. *reſinæ frixæ* ℔. ß. *olei veteris* ℥. j. *aceti q. ſ. ad diſſoluendum aridæ.* Miſce pro linimento. Celebre & probatum eſt hoc. ℞. *Stercoris columbini in aceto macerati* ℔. j. *ſulph. viui* ℥. j. *nitri* ℥. ß. *pulu. rad. bryoniæ, baccar. lauri, anethi, flor. chamæm.* an. ℈. vj. *ſem. naſturtii* ℈. ij. Coqu. omnia in vino ad iuſtam craſſitiem. Poſtea adde *mellis* ℥. ij. *terebinth.* ℥. j. ß *ſucci ebuli* ℥. ij. *irid.* ℥. j ß. *ſoldanell.* ℥. j. *farin. fabar.* ℥. ij. Miſce. F. Cataplaſma. Huius generis plura videantur C apud Galenum, Mercatum, Platerum, & paſſim alios Practicos. Aduerſus tumorem ſcroti vtilis eſt euaporatio per ſellam facta ex decocto flor. chamæmel. ſambuci, meliloti, abſinthii, roriſmarini, rutæ & ſimilibus; vel addendo farinam fabarum & pulu[e]rem cumini & ſimilium, Fiat Cataplaſma. Crura tumida [illegible] lauentur aqua marina vel ſalſa, in qua cocta ſint folia ſambuci, ebuli, baccæ lauri, iuniperi, vel lixiuio ex cineribus vitis, in quo ebulus aut ſambucus cocta ſint. Aut ſpongia eiuſmodi decocto vel lixiuio vel aqua maceretur, iterumque exſiccetur, & fortiter cum faſciis circa crura ligetur, donec paululum detumeant. Galenus, *ad Glaucon. cap. 3.* Tumorem pedum in Hydropicis, phthiſicis, cachecticis tollit frictione ex oxyrrhodino, aut ſale & D oleo, aut ex ſale iniecto oxyrrhodino. Foreſtus hoc Cataplaſma commendat. ℞. *Rad. ebuli recent.* M. vi. *bryon.* ℔. j. *cortic. exter. ſambuc.* M. iii. *fol. cucum. aſinini* M. ii. *caul. rubr.* M. vi. *fol. maluæ* M. ii. *alth. exiccat.* M. iii. Coqu. in aqua communi. Contundantur addendo *Vnguenti Agrippæ* ℥. iii. *farin. hordei* ℔. ß. F. Cataplaſma, quo crura vſque ad genua inuoluantur. Verum enim verò intemperie viſcerum & cauſſis collectionis ſeri ſublatis, & aqua ex abdomine euacuata, ſponte ſua tumor hic in cruribus & ſcroto plerumq; euaneſcit. Vbi exulceratis cruribus de gangræna metus eſt, lauentur illa cum vino decoctionis flor. vngulæ caballinæ, quibus aliquid maſtich. thuris, myrrhæ, lithargyri additum ſit. Interim dum hæc fiunt non negligenda, ſed diligen- E ter diebus, quibus purgantia non exhibentur, alterantia & viſcerum calorem natiuum inſtaurantia obſtructioneſque aperientia vſurpanda. Si enim hæc vel omittantur, vel negligentius vſurpantur, fruſtra ſola euacuantia exhibentur. Remanente enim cauſſa collectionis ſeroſi humoris breui is colligitur. Commendatur in hos vſus *abſinthium*, & quæ parantur ex eo medicamenta; *epar luti, extractum epatis vituli, aqua ex epate vituli, agrimoniæ, aliiſque plantis epaticis deſtillata; dialacca, diacurcuma, trochiſci de lacca, de rhabarbar. de abſinthio. de eupator. confectio cyphoides* à Galeno, 8. *de comp. med. ſec. loc.* deſcripta Iohan. Anglicus, *in Pract. ſua,*

Altera & aperientia.

quæ roſa Anglica inſcribitur *Electuarium diacubebarum dictum* commendat, tanquam ſingulare arcanum, & nemini niſi accepto pretio communicandum, cuius hæc eſt deſcriptio: ℞. *Santal. omnium* an. ℈. j. *ſpondy, raſur. ebor.* an. ℈. j. *ſem. ocymi, cubebar.* an. ʒ. ß. vel ℈. iij. *ſem. iv. frig. maior.* an. ℈. ij. *endiu. portulac.* an. ℈. ß. *ligni aloes, nuc. moſchat.* an. ʒ. ß. *ſacch.* ℔ j. Cum decocto *vel aqua endiuiæ* F. Electuarium. Non multum ab hoc differt compoſitio Diacubebe dicta, quæ nomine Paracelſi circumfertur, quam proculdubio ab Antiquis Medicis mutuatus eſt. ℞. *Cubebar.* (quos tamen myrtillos *Hendelbeer* nominat) *ocymi caryophyll.* an. ʒ. ß. *ſantal. omnium* an. ʒ. ß. *raſur. eboris, carabe citrinæ* an. ℈. iij. *ſem. iv. frigid. maior. mundat.* an. j. *ligni aloës, nuc. moſchat.* an. ℈. iij Cum *ſyrup. granator.* F. Electuarium. Ferunt huius ſolius vſu, præmiſſis præmittendis, niſi viſcerum ſubſtantia planè ſit corrupta, hydropem tolli. Vtile eſt & hoc. ℞. *Trochiſc. de abſinth. de eupator.* an. ʒ. j. *de rhabarb. de lacca* an. ℈. j. *epat. lupi præpar.* ʒ. ß. *ſpec. diarrhod. abbatis, aromat. roſat.* an. ℈. j. *conſeru. flor. ſambuci* ʒ. j. *Mithridat.* ℈. ij. Cum *ſyrupo de eupatorio* F. Electuarium. Vel ℞. *Roob ſambuci* ʒ. ß. *Mithridatij* ℈. ij. *ſpec. diarrhod abbat.* ℈. ß *magiſt. perlar. oculor. cancri* an. ℈. j. Cum *ſyrupo de eupatorio* F. Electuarium. Plurimum etiã hîc, præſertim vbi obſtructiones adſunt, cùm à Galenicis, tùm à Chymicis laudatur, & multum etiam præſtat Chalybs rectè præparatus, cuius ſupra iam aliquoties facta eſt mentio. Verum hæc omnia notatu dignâ ſententiâ Alexandri Tralliani, qui *libr. 9. cap.* 3. ita ſcribit, concludere libet: Omnia, & quæ præceſſerunt, mala, & quæ nunc adſunt, obſeruanda puto, ac vbi præſentem intemperiem noueris, ita ad curationem audacter accedas, non autem vulgarem opinionem ſequaris, nempe aqua inter cutem laborantes quouis modo calefaciendos eſſe.

Chalybs.

De Aſcite à colliquatione.

Aſcites à colliquatione.

Cum etiam ſupra hydropis à colliquatione facta ſit mentio, de eo etiam aliquid hic addere libet. Hydrops autem hic ſubitò generatur, & coniunctus eſt cum febre ardente. Periculoſus verò omnino eſt, cùm iſta colliquatione corpus langueſcat, & omnes vires collabantur, quibus proſtratis ægrum ſanare difficillimum eſt. Duo autem in tali hydrope agenda. Calor immoderatus & colliquans alterandus & refrigerandus, & materia aquoſa cumulata euacuãda. Et primò quidem omni conatu Medico opera danda, vt colliquationem inhibeat, & cauſſam eius tollat, refrigerantibus ſcilicet, cùm in victu, tùm in medicamentis exhibitis, tum extra cataplaſmatis, epithematis, inunctionibus refrigerantibus thoraci & epati applicatis; & omnino ea curatio hîc inſtituenda, quæ febribus colliquantibus debetur. Aqua verò è colliquatione cumulata euacuanda vel ſenſibiliter per aluum & vrinam, vel inſenſibiliter diſcutienda; quod tamen non tentandum, niſi calore febrili prius ſublato; cùm ex iſtorum remediorum vſu calor febrilis facilè augeri poſſit.

Diæta.

Diæta.

Quantum bona victus ratio ad curandum Hydropem faciat, præter quotidianam experientiam Celſus, *libr. 2. cap. 22.* oſtendit. Qui itaque ex toto ſibi temperare nequeunt, ad ſalutem non perducuntur. Ideóque non ignobilis Medicus, Chryſippi diſcipulus, apud Antiochum Regem amicum quendam eius, notæ intemperantiæ mediocriter eo morbo implicatum negauit poſſe ſanari, cumque alter Medicus Epirotes Philippus ipſum ſe ſanaturum polliceretur, reſpondit, illum ad morbum ægri reſpicere, ſe ad animum. Neque eum res fefellit. Is enim cum ſumma diligentia non Medici tantum, ſed & Regis cuſtodiretur: tamen malagmata ſua deuorando bibendoque ſuam vrinam in exitium ſe præcipitauit. Diæta tamen non ſit tenuis, ſed mediocris & toto morbi decurſu æqualis.

In tota victus ratione ab humido abſtinendum. Aër igitur eligatur ad calidum vergens, & natura ſua ſalubris; vitetur humidus, craſſus. Somnus ſit moderatus, aut paulò breuior conſueto. Multum conducit motus corporis, ſi modò ab ægro vllo modo iniri poſſit. Cibus aridior ſit, coctu tamen & diſtributu facilis, non viſcidus & humidus, qui in aquoſitatem maxima ex parte tranſit. Ideoque iuſcula parcè offerantur, ea tamen nutrientia, non multum aquæ ſuppeditantia, ex iure pulli, caponis, carnium, ciceribus rubris, auena. Panis ſit bene fermentatus, à furfuribus tamen non planè repurgatus; ita enim aperit magis & abſtergit. Condiatur ſemine aniſi, fœniculi, carui, cumini, coriandri. Electum Hippocrates præfert, *lib. de int. affect.* modò ægri concoquere valeant. Ex auibus laudantur ſyluestres, & præcipuè montanæ. Alaudarum eſu & vſu quendam reſtitutum ſe vidiſſe, teſtatur Nicolaus Florentinus. Quadrupedum carnes non pingues ſint, & aſſæ potius, quàm elixæ præbeantur. Iecur animalium, præſertim gallinarum, quaſi tota ſubſtantia vtile, plurimi commendant. Condiantur carnes cinamomo caryophyllis aniſo, fœniculo, petroſelino, thymo, baccis iuniperi, ruſticis etiam allio. A leguminibus prorſus abſtineat æger; olera etiam pleraque, cum mali ſucci ſunt, non conueniunt, vt & fructus crudi. Condimenti tamen loco vſurpari poſſunt aſparagi, ſummit. lupuli, naſturtium aquat. ſinapi, cochlearia, chærefolium, gemmæ ex floribus immaturis geniſtæ aceto conditæ. E fructibus conueniunt paſſulæ, amygdalæ amaræ, piſtacia, pineæ cappares, oliuæ. In potu aqua vitetur.

Vinum ſit album, tenue & diureticum, vel cereuiſia bona lupulo condita, & abſinthio, agrimon. roremarino, ſaluia, medicata. De quibus tamen non plus bibendum, quàm quantum ad ſitim aliquomodo & vitam ſuſtentandum ſufficiat. Vvierus ſe ægris ſuis vltra ℔. ß. vini qualibet die non permittere ſtricta lege ſcribit. Et vt minori moleſtia hic obedire queant ægri, commodum eſſe, ſi ex vitro anguſti oris bibant. Humectatur enim ſæpius vini ſtillantis momento lingua, promptius fallitur ſitis, nec eius copia venter grauatur. In eundem vſum paſſulæ & glycyrrhiza viridis maſticantur. Imò ſi æger tolerare poteſt, commodum eſt, planè à potu abſtinere; cum experientia teſtetur, ſanatos fuiſſe quoſdam, qui ab omni potu menſes aliquot, imò integrum annum abſtinuerunt, vt teſtatur Iacchinus, *in 9. Rhaſis cap.* 22. Beniuenius, *de abdit. ſanat. cauſ. cap.* 13. (Anaſarcam tamen fuiſſe exiſtimat. Dodonæus) Alexander Maſſarias, *l. 3. c. 16.* Si tamen ſitis valde crucier, aceto aqua chalybeata diluto os colluere vtile eſt. Celſus, *loco allegato*, refert, quod Epicuri diſcipulus quidam Hydropicus, cum non poſſet æquo animo ſitim ferre, vbi diu abſtinuit, bibere ſolitus eſt, deinde euomere. Retentio aluí noxia eſt. Ideoque ſi ea ſegnior ſit, ſtimulanda vel cibis laxantibus vel clyſteribus. Animi affectus moderati ſint.

QVÆSTIO I.

An Hydrops aſcites ſolo epate læſo generetur.

Vulgata equidem & antiqua in ſcholis Medicorum eſt ſententia, omnem hydropem accidere epate primario affecto, & proximam ac præcipuam om-

An hydrops aſcites ſolo [illegible]

nis hydropis cauſſam eſſe αἱμάτων Epatis læſam, & quidem ab intemperie eius frigida. Docuit id Galenus, *lib. 5. de loc. aff. cap. 7. ibid. lib. 7. cap. 1. 6. aph. 12. & 42. 2. Progn. t. 1. & 2. 4. de præſag. pulſ. cap. 9.* Galenum ſequitur Auicennas, *lib. 3. fen 14. tr. 4. cap. 4.* & alii Medici pleriique, & adducti ſunt in eam ſententiam, quod cum epar officina ſanguificationis ſit, ibi ſanguinem vitioſum generari probabile ſit, vbi bonus generatur. Et quia calor innatus epatis præcipuum ſanguificationis inſtrumentum eſt, eo læſo & epate refrigerato ſanguinem ſeroſum generari, & tandem hydropem induci crediderunt.

Reperti tamen ſunt, præcipuè noſtro ſeculo, non pauci Medici, qui à communi iſta opinione diſceſſerunt, & quidem primò ea de cauſſa, quod in ſectione hydropicorum ſæpè epar ſaluum inuentum ſit. De quo Mauric. Cordæus, *comm. 5. in lib. 1. Hippocr. de mulieb.* ſcribit: In hac, inquit Pariſienſi Aſclepiadarum familia percelebri magnus & frequens eſt numerus; Medicorum cateruæ vbique ſunt multæ atque conuentus; vix verò inter eos vllum reperies, cui non contigerit Hydropicum cadauer aliquod diſſecare. Quid verò in illis commento ſuperiori ſimile reperies? Integrum eſt in multis epar ex omni parte, quibus exortus eſt hydrops ab aquoſo Liene.

Refert quoque Schenckius, *lib. 3. obſ.* ex obſeruation. D. Franciſci Tudiæi, quæ hiſtoria integrè infra de Tympanite recenſebitur, Virum quendam ſexagenarium, cum diu à flatibus & ſpirandi difficultate moleſtatus eſſet tandem in Aſcitem incidiſſe, eoque mortuum eſſe. In cuius cadauere aperto epar nihil ferè à ſana epatis conſtitutione differre viſum eſt, neque quicquam in eo vel alio viſcere vitij oculis notari potuit. Quæ confirmare videtur id, quod Ioh. Paſchalius, *de med. morb. lib. 1. cap. 14* refert. Mulierem quandam annos 50. natam laboraſſe Aſcite ſex annos, & ex caſu in lapidem ventrem ſuum fuiſſe vulneratum, per quod vulnus cum ſubitò omnis aquoſitas euacuata fuerit, incidiſſe quidem illam in animi deliquium, ſed poſtea in Xenodochio Patauino bonis alimentis aſſumptis priſtinam recuperaſſe ſanitatem. Nam ſi in muliere quinquagenaria epar refrigeratum fuiſſet, vt Aſcitem generauerit, certè œconomia illius ita turbata fuiſſet, vt poſt aquæ euacuationem tam ſubitò ſanitatem recuperare non potuiſſet. Quibus accedit & illud, quod Beniuenius, Dodonæus & Langius narrant, quoſdam aquæ potu largiſſimo ab hydrope ſanatos fuiſſe aperto vmbilico. Nam ſi epar tam valde refrigeratum fuiſſet, non tā facilè ſanitati aqua euacuata reſtitui fuiſſent præcipuè poſt aquæ potum largiſſimum. Neque in eo effugium patet, quod nonnulli dicunt, hydropem prouenire ab intemperie epatis frigida, quæ oculis videri non poſſit. Etenim hydrops, ſi ab intemperie epatis proueniat, non à leui aliqua eius alteratione, oritur, ſed à calidi natiui eius extinctione vel abſumptione, quàm caloris & qualitatum epatis talis mutatio ſequitur, vt epar malè affectum fuiſſe etiam oculis pateat, quale tamen nihil in hydropicis demortuis ſæpe inuenitur. Deinde epar ſaluum eſſe poſſe, & nihilominus hominem in hydropem incidere, eo probatur, quod non ſolum epar, ſed & lien ſanguificationis organum ſit, & propterea eo læſo etiam hydrops oriri poſſit.

Quod præter experientiam confirmatur autoritate Hippocratis, qui *lib.* περὶ παθῶν ſcribit: γίνεται δὲ ὕδρωψ καὶ ἀπὸ σπληνός, ὅταν νοσήσῃ: generatur hydrops etiam à ſplene, cum ægrotauerit. Et *lib. 1. de morb. mulier.* docet, ſplenem humorem aquoſum ad ſe trahere, vt qui rarus & ſpongioſus eſt, & ſecundum ventriculum ſitus, generationemque hydropis ex ſplene eò loci integrè deſcribit.

Idem docet, *lib. 4. de morb.*

Neque eſt, vt quis ad id confugiat, dicatque per conſenſum lienis epar malè affici, atque ita epate affecto tantum hydropem generari. Præſtantiſſimi enim Medici & inter eos Veſalius, *cap. de liene*, in hydrope lienem vitioſum epate planè ſaluo deprehenſum fuiſſe teſtantur, atque ipſe etiam in hydropico quodam & ſimul ſcorbutico, omentum corruptum lienemque prauè affectum epate ſaluo vidi. Præterea Hippocrates etiam, 2. *Progn.* docet, Hydropem aliquando ab epate, aliquando à liene oriri, de quo *quæſtione 2.* dicetur. Allegari etiam hîc ſolet locus Hippocratis, qui 2. *Prorrhet.* ſcribit; eum qui ab hydrope conualiturus eſt, εὔσπλαγχνον eſſe oportere; cum εὔσπλαγχνος videatur non eſſe is, cui epar malè affectum eſt. Verum argumentum parum firmum præbere videtur hic locus. Etenim ſi per τὸ εὔσπλαγχνον intelligatur omnimoda ſanitas viſcerum, nullus hydropicus affecto epate vel liene euaderet, cum tamen experientia contrarium teſtetur, & fruſtrà ab Hippocrate aliiſque Medicis tot præſcriberentur medicamenta. Τὸ εὔσπλαγχνον igitur hic vel ad naturalem ſtatum refertur, quaſi dicat Hippocrates, eum qui ab hydrope liberari debet, neceſſario robuſta viſcera habere debere, quæ grauiori morbo non ſuccumbant; vel ſi de ſtatu morbi ſoſo accipiendum, εὔσπλαγχνοι ſunt, quorum viſcera morbo quidem ſunt correpta, nondum tamen ſcirrhoſa, putrida & corrupta, ſed talia, vt ad ſtatum naturalem reduci poſſint. Imò ex aliis quoque partibus hydropem originem ducere poſſe, nonnulli exiſtimant. Nimirum ex inteſtinis, ſi illa perforentur, & homo non ſtatim moriatur, ſed humor aquoſus in abdominis cauitatem ex iis exſtillet, & ventrem in tumorem attollat. Deinde ex renibus, ſi nimirum propter obſtructionem vel maximam imbecillitatem ſerum ad ſe non trahant. Tum enim in corpore retentum facilè in ventrem confluere poteſt. Idem accidit, ſi renes exulcerentur; obſeruauitque Platerus, vt *lib. 3. obſeru.* habet, in quodam Aſcitico vtrumque renem multis vlceribus perforatum fuiſſe, adnatis hinc inde veſiculis partim ruptis, partim integris, exteriori ſuperficiei hinc indè adhæreſcentibus; vnde ſanies & ſerum in abdominis cauitatem liberè exſtillauit. Idem etiam poſt calculi veſicæ inciſionem & è veſica extractionem fieri poteſt. Si enim vulnus non rectè conſolidetur, ſed cuti cicatrix obducatur, interno vulnere adhuc hiante, per id vrina exit & in abdomine cumulatur. Ita ſi calculus vreteres tranſiens magnus & aſper eorum membranas diſrumpat, tum vrina per viam apertam in cauitatem ventris fluens breui tempore, epate ſaluo, hydropem excitare poteſt.

Ex vtero etiam fieri poteſt hydrops ſaluo epate, reſertúrque paſſim hiſtoria ex Iohan. Heintzio, Medico olim in valle Ioachimica, de ancilla quadam, quæ ob errores in victu commiſſos in menſium ſuppreſſionem incidit, & tandem in tumorem ventris, vt ea de cauſa malè audiret. Bene autem ſibi conſcia cum de vita deſperaſſet, vt mortuæ corpus ſecaretur, pro innocentiæ teſtimonio petiit. Secto cadauere & emiſſa plurima aquæ copiâ viſcera omnia ſalua reperta ſunt. Iecur optimè affectum, lien laudandus. Pulmones verò ob aquam, quæ in thoracem penetrauerat, dimidia ex parte corrupti, itemque omentum & teſtes. Hi enim ab vtraque parte non ſolum tumidi ad magnitudinem capitis recens nati infantis, ſed & liuidi, fungoſi, plurimis veſicis aquoſis, quæ maiore ex parte ruptæ fuerant, & in vlcera degenerauerant, reperti ſunt, vt proculdubio

Margin notes: εὔσπλαγχνος. — Hydrops ex inteſtinis. — Ex renibus. — Ex veſica. — Hydrops ex vtero epate ſaluo.

à teſtibus, non vero ab epate aquæ illa copia in abdomen effuſa fuerit.

Hydrops à colliquatione. Tandem à colliquatione quandoque fit hydrops, epate non præcipuè affecto, multo minus refrigerato. Eius mentionem facit Hippocrates, qui *lib. 1. epid. ſ. 2. t. 35. & 36.* ἐκ χρωτὸς συντήξιος, ex mala colliquatione, viguiſſe præter dyſenteriam, lienteriam, diarrhæam, etiam hydropem ſcribit. De eodem Galenus, *3. de ſympt. cauſſ. c. 2.* ſcribit. Fit interdũ quædã διαχώρησις, colliquatio ſeu reſolutio, ſeu diſſolutio, ſiue quocunque nomine alio appellare libet, aliquando totius corporis aliquando ſuccorũ, qui in venis ſunt, duntaxat. Quod autẽ ex ea colliquatione prouenit, aliàs ad ventrem confluit, aliàs ad vrinam, aliàs ad ſudores pellitur. Ac ſuccis quidem, qui in venis habentur, in ſeroſam ſaniem ſolutis, renes, qui ad excrementum id contrahendum ſunt nati, cum ſani ſunt, ſerum quidem à venis expurgant, fluxionem autem ad viſicam quotidie mittunt. Vbi autem renes trahere non valent, venæ eiuſmodi ſerum in ventrem mittunt, aut toti corpori id partientes ſubitaneos hydropum ſtatus inducunt. Facit & huius hydropis mentionem Pereda, *in Schol. in Michaël Paſchal. meth. med. de hydrope*, & Petrus Salius Diuerſus, *de affect. partic. cap. 9.* qui refert, ſe obſeruaſſe in febribus hac de cauſſa ventrem vno atque altero die ita intumuiſſe, ac ſi per menſes per plures Aſcite ægri tales laboraſſent. Ipſe autem diſtinctione hac controuerſiam componi putat; ſtatuitque, tres eſſe hydropis ſpecies, ratione materiæ diſtinctas; Anaſarcam à materia pituitoſa & cruda; Aſcitem ab aqua; Tympaniten à flatu, Háſque hydropis ſpecies omnes fieri ex vitio epatis immediatè ex intemperie malè affecti, ſiue id fiat primariò per propriam paſſionem, ſiue per conſenſum & ſecundariò. Háſque omnes non ſubitò, ſed ſenſim fieri. Etſi verò præterea tumor ventris quãdóque ab aqua accidat, cuius Galenus, *ſympt. cauſſ. t. 2.* meminit, qui ab intemperie calida & corporis colliquatione fiat, cum colliquato ſanguine & ſuccis, qui in venis ſunt, renibus non attrahentibus, ſubitanei hydropum ſtatus fiunt quales ipſe etiam obſeruauit: tamen hydropis ſpeciem eſſe negat ideo, quia non tam generetur vitio epatis, quàm ex mala totius intemperie. Deinde quia materia, quæ vi colliquationis gignitur, potius eſt calida, quam frigida; cum in hoc hydrope omnis materia, quæ vitio epatis generatur, ſit frigida. Tertiò, quia verus hydrops ſenſim generatur; hîc verò tumor ſubitò. Verum principium hîc petit, cum ideo hunc tumorem verum hydropem eſſe negat, quia epatis vitio non generetur, cum hoc ipſum in quæſtione ſit, an omnis hydrops ex epate generetur?

Carolus Piſo, *in lib. de morb. ab illuuie ſeroſa natis*, Seroſi humoris in abdomine collectionis, atque ita hydropis Aſcitæ cauſſam ſtatuit expurgationem per renes fieri ſolitam deficientem & ſuppreſſam. Quod autem ſeroſus humor, per renes conſueto modo non euacuetur cauſſam eſſe dicit, quia aut ſerum ex prima officina non diſtribuitur ad ſecunda viſcera, epar & lienem, ſed in meſaraicis reſtitat, gaſtricis, epiploicis, aut certè portis, radicibuſque earum, & conuexa viſcerum non peruadit; aut vbi tranſgreſſus eſt viſcera, hæret in ſtipitibus cauæ ſiue arteriæ ſiue venæ ſplenicæ, & hinc inde tam in radicibus eorundem vaſorum, quam in ramis emulgentibus, & per corpus renum diſperſis, ibique ſubſiſtens renes euadere non poteſt, de qua ſententia poſteà, *quæſt. 2.* plura dicemus.

Cum ergo in re tam ſeria & tanti momenti Medici diſcrepent, omnino operæ pretium eſt, diligenter in veritatis inueſtigationem hîc incumbere, & rem ipſam omni autoritate ſepoſitâ perpendere. Vt verò ab eo, quod apud omnes in confeſſo eſt, incipiamus, aquam ſeu humorem ſeroſum in abdominis cauitate plerumque collectum, idque diſtendentem proximam & continentem hydropis Aſcitæ cauſſam eſſe, omnes concedunt. Cuius autem partis vitio aqua colligatur, de eo, vt ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, patet, non omnes conſentiunt. Plerique quidem epatis vitio, quod pro ſanguine bono & laudabili ſeroſum generet, id fieri ſtatuunt. Verùm ſi non ſolùm autoritates attendamus, ſed quid in ægris quotidie fiat, obſeruemus, omnino concedendum eſt, quandoque ſaluo epate aquam in abdominis cauitate ita colligi poſſe, vt inde id contumeſcat, vt ſuprà ſatis probatum eſt. Lienem certè ſaluo epate malè interdum affici in hydropicis & autoritas Hippocratis, *lib.* περὶ παθῶν, & *lib. 1. de mulierib.* ſupra allegata & obſeruationes doctiſſimorum Medicorum, teſtantur.

Neque venæ meſaraicæ, quæ chylum à ventriculo epar & lienem tranſmittunt, extra culpam ſemper ſunt, vt ſupra dictum, & quæſtione ſequenti etiam probabitur. Neque etiam hoc negari poteſt, renum, vreterum, veſicæ & aliarum partium in ventre inferiore vitio aquam in abdomine colligi poſſe. Ideóque vt hæc concludamus, hydrops, qui non à primatæ alicuius partis, renum, vreterum, veſicæ vitio generatur, ſed ex iis partibus, quæ ſecundæ coctioni inſeruiunt, in ſpecie & κατ' ἐξοχὴν hydrops appellatur, cum is frequentiſſimè accidat. Eſt enim vſitatum, vt de omnibus dicamus, quod frequentius accidit.

Interim non eſt negandum, etiam aliis de cauſſis, nec organis ſecũdæ coctionis læſis, humorem aquoſum & ſeroſum in abdominis capacitate colligi, & inde ventrem intumeſcere poſſe ſcilicet ex inteſtinis, renibus exulceratis, vt obſeruauit Platerus; item vreteribus à calculis tranſeuntibus, vel ruptis, vel ita extenuatis, vt ſerum tranſſudare poſſit, vt & veſica vel rupta vel vulnerata, & vulnere malè curato. Nã hæc vaſa & receptacula ſunt ſero è corpore euacuãdo deſtinata. Si verò alicubi in iis via aperitur, per illa ſerum & vrinam in abdomen deſtillare poſſe, extra controuerſiam eſt. Nonnumquam & à cauſſâ aliqua externa, & vi illata, venarum meſaraicarum, quæ omentum & meſenterium perreptant, aliqua rumpi & aperiri poteſt, è qua primò ſanguis in ventrem confluit. Si verò vulnus in vlcus conuertatur, ſerum continuò ex eo in abdominis cauitatem diſtillare & hydropem excitare poteſt, quam etiam cruenta deiectio & vomitio aliquando procedit & purulenta ſequitur. Idem à teſtibus in mulieribus accidere poſſe, ſatis docet hiſtoria illa & obſeruatio Iohan. Heintzij, ſupra allegata de ancilla hydropica, in qua epar & lien ſalui reperti ſunt, teſtes verò valde tumidi, & veſicis aqua repletis turgidi aquam in abdomen effuderunt: & notum eſt, quantum vulnera, quæ articulis & neruoſis partibus infliguntur, ſi non rectè tractentur, ichoris & ſeroſi humoris effundant, parte vulnerata nutrimentum affluens non benè coquente & aſſimulante, ac humoribus vitioſis è corpore ad locum affectum confluentibus. Idem ergo ſi accidat in parte aliqua in abdominis cauitate, magnam aquæ & ſaniei copiam in abdomine colligi poſſe, manifeſtum eſt.

Hi ergo tumores omnes cum etiam ab aqua in abdomine contenta ortum habeant, ſi rem ipſam ſpectes, aquæ inter cutem & hydropis nomen merentur: quia tamen hi tumores abdominis rariores ſunt, nec etiam ab antiquis annotati, atque aliam etiam cauſſam & curandi rationem, quam vulgatus hy-

dropis habet, pleriqueque hydropis non ita eos non dignantur. Verum de nomine hic non litigandum, ſed illud potius diſpiciendum, à qua cauſſa humoris aquoſi in abdomine collectio fiat, vt curatio poſtea rectè inſtitui poſſit.

Eadem ratio eſt hydropis, qui ex colliquatione ſanguinis & ſuccorum in venis prouenit. Petrus Salius Diuerſus equidem veram hydropis ſpeciem eſſe negat: ipſe tamen caput, in quo de eo tractat, inſcripſit, *de hydrope ex colliquatione*: & licet Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. non hydropem, ſed ὑδρώδη συντηξιν nominat: tamen ipſe hydropem ὑδερικὴν σύντηξιν nominat. Et 2. *ad Glaucon. cap.* 3. διάθεσιν ὑδερικήν, & ipſe Hippocrates, 1. *epid. comm.* 2. *t.* 36. hydropis nomen tumori ἐκ σαρκῶν συντήξιος tribuit.

Hercules Saxonia equidem *lib.* 3. *Pract. cap.* 22. adhuc aliam, præter hactenus enumeratas, cauſſam addit, & hydropem etiam à ſanguine fieri aſſerit, ſcribitque ſe fuiſſe quendam religioſum ad Spiritum Sanctum, qui patiebatur herniam, & cum ſemel factus eſſet inteſtinorum prolapſus, repentè factum eſſe hydropicum, & eodem etiam die tabidum. Cùm verò poſt 14. dies mortuus eſſet, inuentas fuiſſe in ventre 10. vel 14. libras ſanguinis: quibus euacuatis venter ita detumuit, vt nulla amplius moles conſiſteret. Verum enimuerò tumor equidem ventris fuit ex ſanguine per venam aliquam effuſo ortus, ſed non hydrops, qui, vt nomen ipſum indicat, tumor eſt ab aquâ ortum habens; patetque tumor ventris latius, quàm hydrops.

QVÆSTIO II.

Quæ cauſſa prima ſit collectionis humoris ſeroſi in aſcite.

Quæ cauſſa prima ſit collectionis humoris ſeroſi in aſcite.

Sepoſito autem illo hydrope & tumore abdominis, aut quomodocunque appellare libeat, qui ex renibus, vreteribus, veſica, vtero ortum habet, de eo ſaltem hic quærimus, qui hactenus ab epate ſolum prouenire creditus eſt, & qui κατ' ἐξοχὴν hydrops appellatur, ac frequentior eſt, quænam ſit prima collectionis aquæ in eo cauſſa. De quo Autores etiam non parum diſcrepant. Plerique ſtatuunt, ſanguificatione in epate læſa id euenire. Etenim vt in ventriculo accidit, vt is ſe non rectè habens vel cibos crudos relinquat, vel eos vario modo corrumpat vnde etiam vomitus & fluxus alui ſæpe ſequuntur: ita in epate idem fieri putant. Dum enim ſeſe rectè non habeat, chylum vel imperfectè elaborari, & crudum ac aquoſum ſanguinem gigni, ſtatuunt, id quod fit in cachexia & Anaſarca, vel corrumpi, id quod fiat in Aſcite. Etenim generari pro ſanguine bono ſanguinem prauum, & qui boni ſanguinis partem exiguam, multas verò ſeroſas & ſalſuginoſas partes contineat.

Qualis ſit epatis diſpoſitio, ob quam hic vitioſus ſãguis generatur? Sec. Trallianum.

Quæ verò ſit diſpoſitio vitioſa in epate, ob quam ſanguis hic vitioſus generatur, itidem non eadem omnium eſt ſententia. Vulgata ſententia eſt, fieri id ab intemperie epatis frigida. Alii tamen etiam ab intemperie calida id fieri poſſe exiſtimant. Scribitque Alexander Trallianus, *lib.* 9. *cap.* 3. non omnes aqua inter cutem laborantes quouis modo calefaciendos eſſe, & quoſdam etiam à refrigeratione adiutos eſſe. Si nimirum epar ob caliditatem præter naturam ſanguinem bonum non generet. Auicennas etiam, *lib.* 3. *fen.* 14. *tr.* 4. *cap.* 13. ſcribit, non attendendum illud eſſe, quod dicitur, omnem hydropem curari medicamentis calidis. Hoc enim tantum vt plurimum verum eſſe, & experientia ſibi conſtare, curatum eſſe hydropem ab intemperie calida refrigerantibus.

Cardanus.

Cardanus quoque, 1. *prognoſt.* 2. & *in* 12. *aphor. Hippocrat. ſect.* 1. Hydropem Aſciten & Tympaniten oriri ſtatuit ex intemperie epatis calida & ſicca, idque ideo, quia in hydrope adeſt ſitis, quæ eſt indicium caliditatis & ſiccitatis, & non tollitur, niſi refrigerantibus & humectantibus, & quod in magna frigiditate epatis homo non deducitur ad hydropem, ſed ad fluxum vrinæ, ad inappetentiam, malum colorem & morbos frigidos alios, & quod è magnis ſanguinis effuſionibus, quæ contingunt per vulnera, nemo fiat hydropicus, cum tamen inde ſit ſumma refrigeratio epatis: Sed potius ex fluxu hæmorrhoidum & menſium ob corruptionem in iis [illegible] Inſuper addit, ſi adeſſet frigiditas epatis in hydrope, medicamentis calidis iuuaret [illegible] ægri. Experientiam tamen contrarium teſtari ſtatuit, cum ab aromatibus omnes lædantur, à malis verò punicis iuuentur, cùm corruptioni maximè reſiſtant, & ſi neque vrinam neque aluum moueant. Quapropter ille hydropis curationem inſtituit per refrigerantia epar, & ipſum ac renes confortantia & vrinam prouocantia, itque indicium rectæ curationis eſſe iubet vrinæ attenuationem.

Fernelius.

Fernelius, *lib.* 7. *de part. morb. & ſympt. cap.* 8. cauſſam proximam ſtatuit epatis ſiccitatem vehementem, ob quam ſeu rimis, ſicut in terra ſicca accidit, dehiſcat & diſſindatur, vt ſerum amplius continere non poſſit, atque inde cauſſas omnes, quæ epar vehementer exiccant, hydropem inducere poſſe ſtatuit.

Platerus.

Eadem Plateri eſt ſententia, qui ſimul docet, ſiccitatis huius cauſſam eſſe intemperiem potius calidam, quàm frigidam; id quod ſumma ſitis hydropicorum & vrinarum rubedo, aliaque potius caloris, quàm frigoris indicia demonſtrant, & quod cauſſæ, quæ hydropem inducunt, potius ſint calida, quàm frigida, aromatum & calidorum nimius vſus, vini generoſi continuatus potus, calida medicamenta, morbi calidi, vt febres ardentes, diuturnæ & ſimiles.

Guarinonius.

Chriſtophorus Guarinonius, *Conſil.* 573. Leucophlegmatiam quidem fieri ſtatuit à ſanguine imperfecto, & ſanguinem tum eſſe crudiorem ac imperfectum, & pituitæ quaſi ſpeciem habere aſſerit: at in Aſcite & Tympanite hoc fieri negat, ac tum non ſanguinem perfectum & pituitoſum abundare, ſed aquam aut ſerum flauum exiſtimat, eumque humorem ſeroſum non prouenire ab imperfecta coctione, cùm omnis coctio afferat craſſitiem & imperfecta imperfectam, nunquam verò tenuitatem: ideoque aquam illam potius à calore colliquante & reſoluente fieri ſtatuit, materiæ in vapores conuerſione, qui poſtea in aquam concreſcant. Docet nimirum, chylum, qui in ventriculo è cibis elaboratus eſt, dum ſub venarum torrefaciente calore verſatur, in vaporem primum, deinde in aquam mutari, & calidam illam intemperiem non ſolum eſſe in epate, ſed etiam in reliquis partibus, per quas tranſit, qui chylum in vaporem reſoluant, atque ſub ſpecie vaporis in abdominis cauitatem excludant, vbi calore amiſſo in aquam reſoluatur: ideoque etiam hydropicis ſemper iecur ſiccius & denſius eſt, nunquam mollius, & præterea atro colore præditum, quod malæ nutritionis indicium eſt, quod cum ſit durius, etiam calorem intenſiorem retinet, & fortius, quam par eſt, in chilum agit, eumque, ſicut renes, in vapores reſoluit & per membranam extrudit. Atque hac de cauſſa etiam aſcite laborantes parum vrinæ, eamque valdè coloratam excernere ſcribit, cum parum ſeroſæ materiæ ad renes perueniat, bilis verò multum in epate generetur. Itaque huius rei argumentum eſſe

putat, quod à febribus ardentibus ſæpe fiat hydrops, ſicut in pituitoſis leucophlegmatia & tumores artuum. Et ſi ab epatis frigiditate proueniret aqua, cur non potius inde crudus chylus & leucophlegmatia proueniret, quam Aſcites & Tympanites. Ac ſi à frigiditate epatis talis ſanguis generatur, cur non ille à venis ſuperioribus attrahitur & inde anaſarca generatur; cum alias ſanguis vitioſus in epate genitus in venam cauam diſtribui ſoleat? Nam obſtructio venarum quam nonnulli volunt, in cauſſa eſſe non poteſt. Etenim ſi ſanguis multò craſſior, quàm ſerum, hydropis cauſſa, ad alias partes nutriendas tranſire poteſt, cur non ſerum tenuius eaſdem etiam penetraret? Et ſi in epate generaretur, cur non potius per proximas & patentes vias euacuaretur, & vel per vrinam, vel per aluum excerneretur, quam in abdomen deſtillaret? Cur autem halitus inter peritonæum & inteſtina expreſſus nunc in aquam, nunc in flatus mutetur, id ex materiæ & efficientis ratione prouenire docet. In Aſcite enim & efficientis ſeu caloris, & materiæ, quæ nimis terreſtris eſt, ratione chylum in vaporem conuertit, qui in aquam mutetur. In Tympanite verò ob calorem magis aſſantem, & materiam magis terreſtrem in fumum, qui in flatus abeat, mutari. Addit is & hoc, ſi vulgata ſententia vera eſt, nimirum ab epate refrigerato, hydropem fieri, & aſcitem ab epate magis refrigerato, tympanitem à minus refrigerato, ſequeretur, quod Aſcites eſſet curatu difficilior, quam tympanites; cum tamen contrarium quotidiana experientia demonſtret, idque ideò fieri ſtatuit, quoniam morbi ex humore melancholico contracti ſint pertinaciores. Tandem ſunt quidam, qui quidem ipſi cauſſam generationis humoris ſeroſi in epate quærunt, & vitiatam αἱμάτωσιν ob frigiditatem eam eſſe ſtatuunt, atque in eorum ſententiam inclinant, qui à frigiditate vel potius caloris defectu eam prouenire exiſtimant, ſanguificationem tamen non à nuda intemperie deducunt, ſed à calidi natiui & humidi radicalis peculiari in epate defectu & penuria non facilè explicabili, & quod non niſi ex effectu deprehendatur vitio, vnde etiam epar eorum, qui hydrope perierunt, minus rubicundum, ſed albicans & iuſto ſiccius apparere, atque calidi natiui hunc refectum tam à cauſſis frigidis id extinguentibus vel ſuffocantibus, quam calidis id diſſipantibus & abſumantibus, atque ita hydropem à cauſſis tam calidis quam frigidis generari poſſe ſtatuunt.

Cum ergo in re tam vtili & cognitu neceſſaria Medici ita opinionibus diſcrepent, omnino in veritatem diligenter inquirere, operæ pretium eſt; cum niſi de vera cauſſa & modo collectionis humoris ſeroſi in abdomine conſtet, curatio rectè inſtitui non poſſit. Ideóque meam ſententiam, etſi in Medicorum ſcholis minus tritam, candidè proponere libet, idque eo libentius quod eandem ſententiam maxima ex parte fouere iam videam Carolum Piſonem, Medicum clariſſimum, & in morborum cauſſis inueſtigandis diligentiſſimum. Autorem.

Hydrops ſæpe epate ſalu generatur.

Primò ergo illud tenendum, autores pleroſque hîc mox à ianua aberrare, dum in ſolo epate cauſſam collectionis ſeroſi quærunt. Monſtratum enim eſt, *quæſtione præcedente*, ſæpè epate ſaluo hydropem generari. Et quidem de iis aquæ in abdomine collectionibus, quæ ex inteſtinis, renibus, vreteribus, veſica læſis, ex iis hinc aquæ in abdominis cauitatem deſtillationibus oriuntur, res manifeſta eſt, ſed tamen de eo hydrope, qui frequentior eſt, & citra harum partium vitium, accidit, idem etiam verum eſt, obſeruatumque, ſæpe hydropicis, qui ſanguificationis vitio in hunc morbum lapſi crediti ſunt, epar poſt mortem ſaluum repertum fuiſſe, & rationes hoc ipſum ſuadent. Nam ſi in epate ſerum illud generaretur, cur non à venis attraheretur, & in totum corpus diſtribueretur, vt in anaſarca fieri ſolet? aut cur non per patentes vias, præcipuè vrinam, excerneretur; cum nullum in renibus vitium ſæpe deprehendatur in hydropicis? Neque coctione, ſiue bonâ ſiue malâ, plus humoris & aquæ ex chylo fieri poteſt, quàm quantum eius in eo ineſt, & illa ipſa aqua, quæ ſanguini permiſcetur, in chilo iam fuit ex cibo potúque relicta, vt eſſet ὄχημα τροφῆς, & diſtributioni alimẽti inſeruiret. Vt verò ex chylo corpore compoſito & heterogeneo aqua ſaltem fieret, impoſſibile eſt: neque in venæ ſectione, ſi in hydropicis ea inſtituatur, aqua mera, ſed ſanguis, & ſæpe pauco ſero dilutus emittitur: & aquam illam hydropicorum non in epate ex læſa ſanguificatione fieri, ſed ex cibo & potu aſſumpto colligi, etiam illud docet, quod quidam à potu omninò abſtinentes ab hydrope liberari ſunt. Ita refert Plinius, *natural. hiſtor. lib. 7. cap. 18.* Iulium Viatorem, equitem Romanum, voluntate ſitim viciſſe, cum aquæ ſubter cutem fuſæ morbo laboraret; Et Beniuenius, *de abdit. ſanat. & morb. cauſſ. cap. 13.* refert, ſe ruſtico cuidam, quem aqua intercus malè habebat, conſulenti reſpondiſſe, ſanari eum non poſſe, cum morbus iam inueteraſſet, niſi vltrà non bibat, quàm vt vitam ſuſtineat. Ruſticum dicto obtemperaſſe, & per annum nihil bibiſſe ac ſanatum fuiſſe. Quæ omnia cum ita ſeſe habeant, verò conſentaneum non videtur, in ipſo epate ſerum, proximam hydropis cauſſam generari, ſed citra epar colligi, & aquam in hydropicis cumulari, quòd quicquid eius cibo & potui permiſtum eſt, ad conuenientes euacuationis vias non peruenit, & neque per lienem, neque epar, ad renes penetrare poteſt, ſed in venis meſaraicis gaſtricíſque & epiploicis citra epar ſubſiſtit. Nam quod Guarinonius non in primis viis hanc aquam colligi, ſed chylum in vapores reſolui, qui in cauitate abdominis in vapores concreſcant, verò conſentaneum non eſt. Deſſectis enim hydropicis ipſa viſcera aquâ turgida reperta fuit, quæ poſtea in ventris cauitatem ſunt. Neque etiam ſemper adeſt calor torrefaciens. Verùm de loco collectionis dicentur plura ob materiæ connexionem *quæſtione ſequent.*

Cur ſerum in primis viis ſubſiſtat?

Cauſſæ autem, cur in primis viis aqua & ſerum quod cibo & potui permiſtum eſt, ſubſiſtit, ſupra explicatæ ſunt. Nimirum non ipſe chylus, atque ſerum in eo ſponte vel ad lienem, vel ad epar & hinc ad renes ruit, ſed à partibus iſtis attrahitur, inſeruiuntque διαδόσει, & diſtributioni chyli, ac ſeri, quod in eo eſt, duo viſcera, epar & lien, quæ ſerum in chylum etiam ad ſe trahunt, & porrò ad renes emandant. Maiorem tamen partem ſeri & aquæ, & quidem per vias propiores à ventriculo lien ad ſe trahit, & τὰς ἰκμάδας περιττὰς, humiditates ſuperfluas, vt Ariſtoteles docet, ad ſe trahit, vt pluribus *in tractatu de Scorbuto* monſtratum eſt: reliquum, & quod diſtributioni chyli ad epar ſatis eſt: cum eo ſimul ad epar tranſit & officio ſuo functum è vena caua ab emulgentibus venis attrahitur, & per renes ad veſicam è corpore euacuatur. Ex quo patet, cauſſam hydropis non minus in liene, quàm epate, imò forſan ſæpius quàm in epate hærere.

Diſtributio ſeri quomodo impediatur?

Diſtributio autem iſta fieri læditur facultate attractrice (imò etiam expultrice) vel læſa, vel impedita, vel ob errorem externum fruſtratâ. Carolus Piſo quidem in ea eſt ſententia, ſerum ideo in corpus diſtribui, quia ſit confuſum ſanguini, & per neceſſariam concomitantiam trahatur. Trahi autem ſanguinem propter indigentiam habitu corporis inaniti; non verò trahi, vbi nulla eſt eius indige-

Ideoque inter hydropis cauſſam etiã refert Plethoram, ſeu plenitudinem in toto, ob quam & indigentiam nullam attractio in toto & conſequenter in viſceribus eſſet: imprimis tamen hic eam ſaltem plethorã admittit, quæ fit ex menſtrua purgatione & hemorrhoidum fluxu ſuppreſſo: eam verò plethoram, quæ ab aliis cauſſis fit, ſanguinem non ſeroſum, ſed potius craſſum gignere exiſtimat. Serum autem in plethora ea plurimum abundans à reliquo ſecretum per ſe exſudare in cauitatem abdominis ſcribit. Verùm abundantiã ſanguinis in toto vix hydropis cauſſam conſtituendam puto. Etenim etſi facilè comedam, illud ſerum, quod venæ cauæ ineſt, perneceſſariam cum ſanguine concomitantiam in totum corpus diſtribui: tamen alio modo ſeſe res habet in prima coctione & chylo, habétque lien facultatem aquoſã attrahendi, etiam ſine chylo, quod & Hippocrates & Ariſtoteles docent, & experientia teſtatur, cùm poſt vinum, vel cereuiſiam, vel alium potum largius hauſtum, paulò poſt aqua, quæ in eo eſt, eadem ferè quantitate, quod etiam in thermis & acidulis accidit, per vrinas excernatur, quod per lienem fieri plerique doctiores Medici concedunt. Ideoque collectio aquæ & ſeri potius in organis, quę diſtributioni chyli inſeruiunt, quam in vena cauâ quærenda eſt. Et ſi collectio ſeri in vena caua ideo facta, quod attractio in habitu corporis ceſſet, fieret, facilè vel per ſudores vel per vrinam & conſuetam viam euacuari poſſet, vt non opus ſit eam in abdomen regurgitare & penetrare. Quapropter quod diſtributio ſeri debito modo non fit, læſa facultate attractrice fit, ideo quod in viſceribus, epate & liene imprimis, calor natiuus actionum omnium inſtrumentum deeſt. Deeſt autem calor in viſceribus, vel quia extinguitur à nimio refrigerantium vſu, quęcunque illa ſint, ſeu aſſumpta, ſeu extra applicata; vel ſuffocatur, quod fit in plethora, præcipuè ex menſium & hæmorrhoidum ſuppreſſione, vtpote in qua ſeroſi humores vnà cumulantur, & viſcerum horum calorem ſuffocant; vel diſſipatur, quod fit ab omnibus, quæ calorem viſcerum diſſipant & humidum primigenium eorum abſumunt & exſiccãt, vt febres ardentes, vini potentis vſus continuus, medicamenta nimis calida.

Secundò impeditur ſeri diſtributio propter vaſorum anguſtiam. Etſi enim attractrix ſalua eſſe poſſit, & per ſe non lædatur: tamen ſi anguſtia aliqua ſit in vaſis, per quæ tranſit ſerum, nulla fit attractio, quia non afflait id, quod attrahi debet. Anguſtia autem hæc fit plerumque ab obſtructione à multis craſſis viſcidiſque humoribus, Vnde diuturnas & præcipuè quartanas febres ſæpe ſequi ſolet hydrops. Si quis etiam anguſtiam à compreſſione vaſorum in ſcirrho viſcerum & aliis tumoribus addere velit, cum eo equidem non multum pugnauerim; hoc tamen certum eſt, in ſcirrho etiam ſimul obſtructionem adeſſe, neque humores illos induratos ſaltem extra vaſa, ſed etiam in vaſis hærere. Tertiò ob errorem externum ſeri & aquæ diſtributio non fit, cùm ad lienem præcipuè plus eius confluit, quam vel attrahi, vel iterum euacuari poſſit. Fit hoc, cùm lien ipſe calidior plus, quam debebat, & auidius humorem aquoſum attrahit, vel cum in ſiti nimia potus nimius hauritur. Ita memini puellam in febre tertiana, cum intenſius ſitiret & integrum cantharum cereuiſiæ ſecundariæ vno hauſtu ebibiſſet, in hydropem incidiſſe, quæ tamen aquæ per aluum eductione, imprimis Mechoacannæ vſu, iterum conualuit. Sic refert etiam Carolus Piſo, adoleſcentem quendam cum in tertiana aquam intemperantius bibiſſet, ſub eius declinatione in Aſcitẽ incidiſſe, ſed illum vnius tabulæ Diacarthami vſu, aqua in abdomine, reſtitãte per aluũ affatim reddita, breui reſtitutũ fuiſſe.

Quanquam verò hîc quidam obiiciunt, non ſolum ſeri in primis viis retentionem, ſed ſanguificationem læſam cauſſam hydropis eſſe, ideo quod pauci hydropici, etſi aqua ſemel ſit euacuata, ſeruentur, ſed in idem malum recidant, quod indicium ſit, ſanguificationis læſæ, quæ, etſi aqua ſemel euacuata ſit, iterum eam generet: tamen id noſtræ ſententiæ non officit. Equidem concedimus, paucos hydropicos ſeruari, & quidem ob calidum natiuum & humidum radicale in viſceribus abſumptum, quæ reſtituere impoſſibile eſt. Fit tamen tum Hydrops non tam ob ſanguificationem, quàm attractionem læſam. Cauſſa reſidiua Hydr.

Quod etiam accidit, ſi lien vel epar inueterato ſcirrho laborent, vt nec rectè attrahere poſſint, nec humoribus tranſitum præbere. Cum verò iſta mala inueterata curare impoſſibile ſit, etiam hydrops inde ortus curari non poteſt. Præterea læditur quidem ſanguificatio, vnde etiam tandem atrophia partium inferiorum ſequitur: ſed læſa illa ſanguificatio non eſt cauſſa hydropis, ſed potius ab hydrope ortum habet, cum ſcilicet aqua epati & viſceribus omnibus in abdomine circumfuſa, ea corrumpit.

Atque ex his omnibus, quæ hactenus dicta ſunt, patet, vera quidem eſſe pleraque, quæ antiqui de cauſſis hydropis protulerunt, ſed iis potius vt cauſſis remotis, quàm proximis. Et licet concedatur, ab intemperie viſcerum frigida, aut potius calidi natiui & humidi radicalis in iis defectu peculiari, ſcirrho item & diuturnis obſtructionibus ac ſubſtantiæ viſcerum corruptione hydropem oriri, ſicut nec negatur, ab hiſce vitiis etiã ſanguificationem lædi: quia tamen non ſolum alteratrix facultas viſcerum, ſed & attractrix ab iiſdem cauſſis læditur, hoc iam in quæſtione eſt; an ſerum & aqua, qui in hydropicis colligitur, alteratricis ſeu ſanguificationis vitio generetur, an verò potius attractricis culpa cumuletur, dum illud, quod aquoſum eſt in potu & cibo, non attrahitur, & per conuenientes vias euacuatur, ſed mox in primis viis reſtitat: quorum hoc probabilius eſſe, hactenus monſtratum eſt.

Et vt tandem in hac de cauſſis hydropis diſceptatione ſuperioribus aliquid adhuc de Paraceiſi & eius ſectatorum ſententia addamus, eos à ſale reſoluto hydropem deducere, ſupra dictum, & quidem plerique proximam hydropis cauſſam ſtatuunt ſal aluminoſum, quod alij etiam tartarum aluminoſum appellant. Reſolui autem ſal illud aluminoſum & liqueſcere à variis cauſſis ſtatuunt. 1. ab influentia interni cœli microcoſmici, ſeu ſtellæ hydropicæ & aquoſæ, à qua pluuia interna moueatur, quæ ſalem attingens illum liquefaciat. 2. à propria natura ſalis, qui natura ſua in reſolutionem abire aptus natus eſt. 3. à Diæta aquoſa & cibis humectantibus & potu minus conueniente. 4. à ſimilibus morbis, qui ſalem reſoluere poſſint, de qua re Paracelſus *in duobus tractat. de Hydrope, libr. 2. de tartaro tract. 2. cap. 6.* Scheunemannus, *in Medicin. reformat.* Petrus Seuerinus, *in Idea Medicin.* An hy fit à ſa ſoluto

Verum enim verò primò etſi aqua Hydropicorum ſalſa ſit: tamen ex reſolutione ſalis coagulati vel aluminoſi eam factam, nunquam probatum. Nam quæ de pluuia illa interna dicuntur, allegorica ſunt, & magis Rhetorum, quam Phyſicorum & Medicorum Scholis apta, in quibus allegoriis ludere non decet. Deinde omninò falſum eſt, aquam illam ex viſcerum ſale reſoluto factam eſſe; cum partes eæ in hydrope ſæpe integræ ſint. Et ſi ſal eorum reſolueretur: tamen tãta copia aquæ inde colligi non

poſſet. Præterea notum eſt, ſalem non liqueſcere & reſolui, niſi à partibus oleoſis terreniſque, quibus admixtus eſt, ſeparetur, quod in hydropicis non accidit. Vnde quæ de cauſſis reſolutionis ab iis dicuntur, fruſtra afferuntur, & partim aliena, partim falſa ſunt. Si ſal purus alicubi eſſet in corpore in magna copia, à cibo & potu ſimilibuſque cauſſis forſan liqueſcere poſſet: verum cum talis non detur, fruſtrà iſta afferuntur.

QVÆSTIO III.

Per quas vias aqua Hydropicorum in cauitatem abdominis perueniat?

B Poſtquam hactenus dictum, quomodo aqua in hydropicis primò circum viſcera colligatur, iam porrò quæritur, per quas vias collecta in abdominis cauitatem perueniat, de qua re inter autores variè diſputatur. Hippocrates hac de re aphoriſmum habet, 7. *ſect.* 55. *Quibus*, inquit, *iecur aqua refertum in omentum eruperit, his venter aqua repletur, atque moriuntur.* Quem aphoriſmum ita Galenus explicat: *Maximè*, ait, *epar obnoxium generandis in ea tunica, quæ extrinſecus ipſum ambit, veſiculis aquâ plenis vulgò dictis hydatidibus. Si quidem in iugulatis animalibus apparet, interdum talibus veſiculis refertum. Si ergo acciderit, vt tales veſiculæ rumpantur, in camperitonæi regionem aqua effunditur, quæ eſt ſecundum hypogaſtrium.* Verum cum dicat Hippocrates, aquam non abdomen, ſed in omentum erumpere, omentum verò ſolidum ſit, ſibique vndique conſtans & denſum: vt nihil in ſe ex parte alia introlabi & erumpere ſinat, præterquam ex liene, illiuſque partibus, vnde naſcitur, aut exedi putat Galenus peritonæum parte illius dextera, qua iecori propinquat, aut illud, *in omentum erumpit*, in omenti locum explicandum exiſtimat. Verum verbis Hippocratis vix conſentanea eſt illa Galeni explicatio. Expreſſè enim Hippocrates loquitur non de aquæ in abdomen, ſed in omentum eruptione:

[illegible]ndum Hippocrate

Alij, vt Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſymptom. cap.* 8. eos turpiter hallucinari putant, qui exiſtimant per anguſtos cæcoſque poros ſeroſum humorem transferri in capacitatem abdominis. Nã, *inquit*, hac ratione peræquè omnes inuaderet, & diſtribuendis humoribus videretur natura inutiliter vias ductuſque tam multos deſtinaſſe. Adde, quod in iis, quos ex vrina per dies 10. ſuppreſſa extinctos nouimus, aquæ nihil deprehenſum eſt per cæcos illos ductus in abdominis ſpatium defluxiſſe, quoniam integra nec pertuſa ſanguinis ſerique receptacula. Ipſe verò putat viſceris ſubſtantiam ſiccitate & humoris penuria, ceu remis quibuſdam, dehiſcere, eorumque ambientem membranam diffringi, vt non amplius ſerum tenue continere poſſit, ſed id renum more elabi ſinat, atque ſenſim, quaſi ex fiſſa olla ſtillare in vacuum abdominis ſpatium.

Fernelium

D

E Verum enim verò præſupponit hic Fernelius in omni hydrope epar affici, quod tamen cum experientia non conſentit, & ſæpe epate ſaluo & remis talibus non apparentibus, atque integra epar ambiente membrana hydrope quoſdam mortuos eſſe compertum eſt. Neque etiam credibile eſt, in corpore viuente tantam ſiccitatem induci poſſe, vt ſubſtantia partis præ ea rumpatur & dehiſcat: & licet verum ſit, cauſſas calidas, vt vini calidioris nimium potum, calidorum medicamentorum frequentem vſum, & morbos calidos hydropem inducere poſſe: tamen de eo adhuc quæſtio eſt, quomodo calida iſta hydropem inducant, An ſiccando epar, vt rum-

A patur & dehiſcat; An verò potius eius calidum [illegible] tiuum diſſipando & humidum inſitum abſumendo? quos poſterius probabilius eſt. Et ſi à dehiſcente epatis ſubſtantia hydrops oriretur, omnis hydrops eſſet incurabilis. Licet enim aqua vel per παρακέντησιν, vel per purgationem educeretur: tamen tantundem quotidie iterum influeret. Veſicas illas ſeu hydatides epatis quod attinet, licet illæ procul dubio etiam in brutis, & aliis animalibus dentur: tamen nec ex illis tantum ſeri fluere poteſt quantum ad hydropem conſtituendum neceſſarium eſt. Et licet in ouibus & aliis brutis frequenter hæ veſicæ conſpiciantur: nemo tamen propter eas illa hydrope laboraſſe deprehendit. Neque quæ contra cæcos illos meatus affert, ſatis firma ſunt. Neque enim ſi iis apertis hy-

B drops fiat, omnes in hydropem incidere neceſſe eſt, cum id non fiat, niſi adſit magna ſeroſi humoris quantitas, qui vel copia vel acrimonia valorum orificia aperit. Quod verò quidam, qui ex vrina diu ſuppreſſa extincti ſunt in hydropem non inciderunt, cauſſa eſt, quod ſerum iam vltra epar penetrauerat, non in primis viis, quod in hydropis generatione fieri ſolet, ſubſtitit. In eo tamen aſſentimur Fernelio, quod non ſimpliciter ad occultos meatus confugiendum ſit. Ipſi enim illi manifeſti ductus venarum quibus ſanguis, & chylus, ac ſerum, quod in illis eſt, defertur, ſufficiunt: Si nimirum eorum orificia aperiantur, & humorem aquoſum exſtillare ſinant.

C Cum Fernelio conſentit Platerus, qui cauſſas, ob quas epar exciccari & dehiſcere poſſit, recenſet. Idem tamen alias etiam plures cauſſas addit, & in abdominis cauitatem ſerum defluere poſſe putat, ex epate & liene exulcerato vel contuſo & vulnerato; à renibus item ſi eorum continuitas ſoluatur; à venarum omentum & meſenterium perreptantium, vt & aliarum partium in ventre inferiore, vreterum puta & veſicæ continuitate ſoluta.

Platerum.

Verum epatis & lienis vulnera, contuſionem & exulcerationem quod attinet, æger prius ex his morbis moreretur, quam tantum ſeri per ea effluere, quantum ad hydropem neceſſarium eſt. Reliquas cauſſas quod attinet, omnes ad ſeri in abdomine collectionem facere poſſe putamus; ſed raræ ſunt hæ hydropis ſpecies, & propterea eas Medici hydropis Aſcitæ nomine non comprehendunt, & aliam etiam curandi rationem, quàm vulgaris hydrops, requirunt. Adrianus Spigelius, *de corp. hum. fabr. libr.* 8. *cap.* 6. tres vias agnoſcit. Prima eſt illa Fernelij per membranam epatis ruptam. Addit tamen, hanc Fernelij opinionem haudquaquam ſemper veram eſſe; cùm ex iecore aqua etiam ſine manifeſta continui ſolutione ſiue tunicæ & membranæ exterioris, ſiue etiam ipſius ſubſtantiæ effluere poſſit. Alteram viam ponit venas, quæ per omentum diſſeminantur, quarum tunicas vel copia dilatat: vel acrimonia exedit. Tertiam viam aliis ignotam addit, lobum exiguum in caua epatis parte iuxta portas, qui in ipſam omentis cauitatem totus reconditur, & ſubſtantia eſt molliſſima, ac tenera membrana obtegitur, quæ facilè rumpi poteſt.

Verum, vt dictum, ipſe Spigelius agnoſcit, primam viam non ſemper locum habere. Eadem & ratio eſt tertiæ viæ. Neque enim per lobum illum exſudare poteſt aqua, niſi vbi in epate coploſa continetur, quod non ſemper accidit. Neque experientia probatum, ſeroſam illam materiam tantum ad lobum illũ confluxiſſe, id quod probandum erat: ſiquidem in morborum cauſſis inueſtigandis videndum quid fiat, non quid forſan fieri poſſit. Et ſi aliquando contingat: tamen ex iſto lobo in omentum defluit, & hinc in abdominis cauitatem deſtillat.

Itaque verbotenus Hippocratis ſententiam retinemus, qui in omentum aquam erumpere dixit, & eorum ſententiam probabiliorem putamus, qui è venæ portæ propaginibus per omentum ſparſis, & præcipuè ramo, qui Gaſtro epiploicus dicitur Recentioribus, in omentum aquam in venæ portæ ramis ſubſiſtentem fluere, & hinc vel tunicis earum rarefactis per διαπήδησιν, aut oſculis hiatum patefactis per ἀναστόμωσιν aquam in abdominis cauitatem influere ſtatuunt. Si enim, vt *quæſt. præced.* dictum, aqua illa, quæ cum cibo & potu hauritur, in primis viis ſubſiſtat, eaque neque ad lienem neque ad epar trahatur, atque hinc ad renes peruenire non poſſit, cumulatur in illis viis, & niſi ad ventrem refluat, in omenti, vt partis laxæ, venas ruit, eaſque aperit. Aut licet ad lienem perueniat, vel ad cauum epatis pertingit, inde tamen ad omentum facile peruenit. Et docet idem *alibi* etiam Hippocrates, *libro 4. de morbis.* Nam ita ſcribit: *In ventriculum autem etiam potus fertur, quo cum expletus fuerit abeo lien recipit, & ad venas & omentum tranſmittit.* Et *libro 1. de morbis mulierum*: Cum febris vehemens hominem detinuerit, neque dimiſerit, ſitiſque valde corripuerit, & biberit, quod ad veſicam defertur, per vrinam redditur: Lien verò quod reliquum eſt, ex ventre à ſe raptum ſuſcipit, cum ſit laxus & ſpongiæ ſimilis, & prope ventrem ſitus. His ita ſe habentibus, ſi neque exſudauit, neque in ventrem dimittatur, ex eo ſplen attollitur, idque magis, ſi aqua epota fuerit. At ſi quis ipſum attrectet, mollis eſt, veluti lanæ tomentum, interdum etiam durus ac renitens. In tumorem autem ſublatus & oppletus per venas aquam in corpus tranſmittit, præcipuèque in omentum & partes ventriculum ambientes. Idem in meſenterio accidere, & humores ſeroſi ibidem ſubſiſtere poſſunt, quod Hippocrates etiam concedere videtur, *lib. 4. de morb. mulierum.*

Autoritatibus hiſce ſubſcribit ipſa ratio. Cum enim non raro ex ſubita potus repletione hydrops fiat, lien verò potulentæ materiæ maximam partem attrahat, in omentum proculdubio ex liene defertur, & deinde in ventrem deſtillat. Poteſt tamen idem etiam fieri, ſi in meſenterio ſubſiſtat. In corpore enim vbi in vnaquaque parte plus, quam par ſit, aut quam continere poſſit, humoris cumulatum eſt, altera ad alteram tranſmittit, vt loquitur Hippocrates, *lib. 1. de morb. mulier.* Nulla verò vicinior, & magis commoda pars eſt, in quam lien, vt & meſenterium ſeſe exonerare poſſit, quàm omentum, vtpote quod venas à ſolâ vena portæ habet, & ſuperior quidem membrana vtramque gaſtro epiploidem dextram, & ſiniſtram, inferior autem epiploidem dextram, & poſticam; Arterias totidem à cœliaco & meſenterico ramo. Præterea ſi febrium intermittentium & aliorum morborum latentium hic focus eſt, vt vult Fernelius: credibile etiam, hîc cauſſam hydropis imprimis quærendam eſſe, vt qui febres diuturnas, obſtructiones pertinaces, cachexiam & alios huiuſmodi morbos ſequitur. Rationi denique ſubſcribit experientia, quod in diſſectis hydropicis omentum plerumque vitiatum deprehenditur. Ita in ancilla hydropica, de qua Heintzius, omentum corruptum repertum eſt, liene & epate ſaluo. Columbus autem, *lib. 15. anatomiæ*, lienem & epar ſaluum reperit in hydropica, in omento verò refertiſſimum abſceſſum. Ego quoque in ſtudioſo quodam in Noſocomio Academiæ Hydrope & Scorbuto mortuo epar & lienem ſaluum reperi, omentum verò totum pene putredine abſumptum. Et talia procul dubio quotidie obſeruare eſt.

Non tamen excludendum hîc eſt Pancreas. Cum enim in ſiniſtra parte prope lienem ſitum ſit, & in medio ſplenicam venam ad lienem tranſeuntem, ſimul & cœliacæ arteriæ ſiniſtrum ramum habeat, facilè etiam in eo ſeroſi humores colligi poſſunt. Scribitque Rondeletius, *cap. 35. Pract. Id annotatione dignum eſt, quod ex frequenti corporum diſſectione obſeruaui, omnes hydropicos glandulas meſenterij induratas habere*, & pancreas ſimiliter. Etſi verò quis hic obiicere poſſet, quod Hippocrates, *allegato aphoriſmo 7. ſect. 55.* ſcribat, quod quibus epar aqua plenum in omentum eruperit, illis ventrem aqua repleri & mori; cum tamen non omnes hydropici moriantur, atque ita non ex omento aqua deſtillaſſe videatur: tamen ſciendum, non ſemper, aquam ex epate in omentum deponi, ſed etiam ex liene. Deinde non ſemper, vbi epar aqua plenum eam in omentum deponit, ægri moriuntur, ſed vbi in omentum eruperit. Vox enim ῥαγῇ apud Hippocratem, vt etiam Foeſius, *in Oeconomia*, monet, ſemper violentam & periculoſam eruptionem ſignificat, vt hoc loco Epar valde corruptum ſupponatur, & eruptio iſta vltimus naturæ conatus ſit.

QVÆSTIO IV.

An Rhabarbari vſus in curatione Hydropis vtilis ſit.

An Rhabarbari vſu Hydrop conueni Sententi Placenti

De Rhabarbari vſu in hydrope Medici diſſentiunt. Plurimi equidem id valde commendant, ſcribitque Guilhelmus Placentinus, *cap. 120.* Indubitanter credat omnis homo quod ſolum cum exhibitione ℈. ij rhabarbari puluerisati & cribellati exhibiti in aurora mixti cum ℥. ij. oxymel. compoſ. & ℥. iij. vel iv. decoct. lactucarum, ſcariolæ & radic. fœnicul. multos curauimus. Exhibet autem de tertio in tertium pro virium ratione. Aliis verò diebus, quibus non datur rhabarbarum, exhibet ante prandium & cœnam ℥. j. ß. oxymel. ſcillit. vel compoſ. in aqua decoct. lacturæ, ſcariol. & rad. fœnicul. Quod remedium etiam probat Eraſtus, quanquam omnes ſumptus rhabarbari ferre non poſſint.

Maſſari.

Alexander Maſſaria v. rhabarbari vſum in hydrope improbat, ideo, quod Galenus ſcribit, *in libello de med. purg. fac. cap. 2.* medicamenta, quæ flauam & nigram bilem purgant, dare in hydropicis inutile eſſe: Et quod Rhabarbarum præcipuè bilem purgat, quæ aquoſum humorem quodammodo coercet. Maſſariam ſequitur Ludouicus Septalius, *med. obſeruation. libro 7. numer. 54.* eaſdem ob cauſſas. Verum hîc ad hydropis cauſſam reſpiciendum. Etenim ſi hydrops originem habeat à bile, quæ per venas meſaraicas ipſumque epar diſperſa calorem natiuum viſcerum corrumpit, & ſæpe etiam, ſi ſit craſſior, pertinaces obſtructiones parit imò in calculos quandoque degenerat, quod fit ſæpe poſt icterum longum & diuturnam febrem, tunc non incommodè rhabarbarum vſurpatur, quod humorem biliosum euacuandi viſceraque roborandi vim habet.

Lud. Septalij. Antonij

Et cum abſinthium, quod in hydrope plurimum prodeſſe omnes concedunt, non paruam cognationem (etſi vis aperiendi in abſinthio minor ſit) habet. Et ratio illa Maſſariæ debile, aquam quodammodo temperante, ſaltem locum habet, vbi in vena caua illa conſiſtit. Serum verò in abdomine contentum temperare non poteſt. In aliis verò cauſſis non ſine diſcrimine vſurpandum, ſed magis hydragogis ſupra enumeratis fidendum; etſi rhabarbarum roborandi viſcera gratiâ addi poſſit.

CAPVT.

CAPVT IV.

De Tympanite.

Tympanites. SEcunda hydropis ſpecies eſt tympanites, cui nomen à tympano inditum, cuius ſonum refert venter flatibus extenſus, ſi manu percutiatur. Antiquiores vt ipſum ab aſcite ſeu aquoſo hydrope diſtinguerent, ſiccum hydropem nominare conſueuerunt, 4. *aphor.* 11.

Cauſſa.

Cauſa. *Cauſſa* proxima & continens eſt flatus in abdominis cauitate & ſæpe etiam inteſtinis incluſus. Obſeruauit enim Platerus, flatus non ſolum in abdominis cauitate, ſed & inteſtinis retentos hunc tumorem excitaſſe, deprehenditque, in quibuſdam, qui tympanitici putabantur, poſt mortem ſectis nullum flatum è ventris cauo erupiſſe, nec ventrem ſubſediſſe, ſed inteſtina, præſertim tenuiora, adeò flatibus diſtenta & conuoluta proſiluiſſe, vt in eundem ventrem amplius reponi nequirent, mirumque fuerit, quo pacto in ventre adhuc clauſo contineri potuerint. Simile quid obſeruauit Smetius, vt *miſcell. lib.* 7. *ep.* 4. refert, Antuerpiæ in puerpera quadam, quæ durante puerperio, ex animi ægritudine mortua eſt, in cuius diſſecto corpore intra peritonæum extra inteſtina ne guttula quidem aquæ, nec flatus quicquam inuentum, verum vniuerſa inteſtinorum volumina, imò vnà ventriculus ipſe, flatibus diſtenta & pellucida & tantum non omnis excrementi vacua viſa fuerint.

Tympanites à ſolo flatu rarò. Raro tamen ſolus flatus reperitur, ſed plerumque aquæ permixtus: prædominatur tamen in tympanite flatus, ſicut in aſcite aqua, & ab alterutro denominationem tumor accipit. Ita tamen interdum miſcentur, vt vtrum ad aſcitem, an verò tympanitem hydrops referendus ſit, ambigas. Interdum etiam aſcitem flatus præcedunt, ſicut & tormina circa vmbilicum, proculdubio ex flatibus orta, 4. *aph.* 11. Refertque Schenckius, *lib.* 3. *obſeru.* 126. ex obſeru. D. Franciſci Tidicæi, virum quendam ſexagenarium ſatis alioquin corpulentum aliquot menſes, antequam ipſi per aquæ accumulationem in manifeſtum tumorem attolleretur venter, hoc ſymptomate infeſtatum fuiſſe, quod quotieſcunque aſſidens menſæ cibum ſumpturus & iam mandere cibum aggrediens, tanta corripiebatur anhelandi difficultate, vt pro crebritate reſpirandi ſuffocationis periculum præ ſe ferret, vt ex eo cibum ſemimanſum ex ore reiicere ſubinde cogeretur. Idem in hoc ſymptoma incurrebat, quotieſcunque ſe ad ſomnum componens iam obdormiſcere inciperet. Ipſe verò affirmabat, ſe eo tempore percipere circa hypochondria palpitationem quandam, atque omnino tale quid, ac ſi præcordiis aliquid viui animalis ſubeſſet. Hic vir tandem aſcite periit; Cuius epar cum aperiretur, illius abdomen, quantum externam eius faciem attinet, imò diſſectum, nihil ferè à ſana epatis conſtitutione differre viſum fuit, neque quicquam in eo vitij, ſicut nec in alio viſcere, oculis notari potuit. Cuius ſymptomatis cauſſa proculdubio fuit flatus in hypochondrio generatus, qui variis modis, vt de ſcorbuto dictum, reſpirationem lædere poteſt, qui poſtea aſcitem tympanitæ mixtum produxit. Tumoris totius corporis hiſtoria. Rarum verò eſt illud, quod idem Smetius, *loco allegato*, recenſet de tympanite, quem appellat vniuerſali, aut potius ſarcite flatuoſo in iuuene quodam robuſtiſſimo Leodienſi, qui cùm in conflictu ſubter axilla dextra ad inſertionem muſculi brachium adducentis

A vulnus accepiſſet, quod punctim factum, inter tertiam & quartam coſtam, quod in pectoris grauitatem penetrauit, poſtridiè vulneris accepti toto corpore poſt vnicam noctem manè turgidus apparebat, non ſolum pectore, ſed & dorſo, ventre lumbis imò ſcroto quoque, præterea & brachiis, humeris, collo, vultuque, vt ne palpebras quidem deducere poſſet, quin etiam in vertice ipſo, cute vbique diſtenta & tumefacta: tumor erat tenſus, & cum dolore non paruo, qui tamen linimentis diſſoluentibus corpore inuncto paulò poſt euanuit. Simile quid, etſi in partibus ſaltem quibuſdam, anno 1623. menſe Iulio obſeruaui hîc in ſtudioſo quodam, qui vulnus accepit noctu in pectore gladio anguſto in dextra parte circa tertiam B coſtam prope alam ante in pectus adacto & in dorſo proximè ſpinam exeunte, vt de læſo pulmone nihil dubitandum fuerit, cum etiam ſpiritus cum ſono maximo è vulnere exiret. Huic latus dextrum vſque ad diaphragma & collum etiam circumquaque intumeſcebat; qui tumor tamen poſtea diſcutientibus cataplaſmatis adhibitis euanuit. Cauſſam vniuerſalis illius tumoris (proculdubio eadem & particularis illius, quem modo recenſui, fuit) refert Smetius in inflationem pectoris per vulnus axillare obligatum ſubter cute nota nocte illa factum, quomodo veſicam recentem & flaccidam inſerto calamo à pueris inflari videmus. Qui modo iſta opi- C nio rectè explicetur, aſſentimur. Etenim pulmo reſpirationis organum eſt, per quem & fuligines è corde expelluntur, & aer attrahitur, Quæ actio, pulmonis ſubſtantiâ integrâ & vaſis omnibus ſaluis rectè perficitur, & aeris ille commeatus eſt ad cor, & fuliginum à corde. Si verò pulmo vulneretur, & ſimul inter muſculos duos vel muſculos & cutem aeri via pateat, quod in vtroque vulnere factum, aer, vt debebat, non rectâ per os & pulmones ad cor tranſit, neque rurſum fuligines è corde rectâ ad os, ſed aer è vulnere, quaſi è folle, in ſpatium inter cutem, & muſculos inflatur, & hinc porrò in vicina penetrat. Et ſi catarrhi ac ſeroſi humores à capite ſub cute totum muſculoſum genus peruadere, & per collum ac dorſum ad crura vſque & pe- D des penetrare poſſunt, cur non & aer ac ſpiritus flatulentus idem facere poſſit? Ac videmus cutem etiam in multis animalibus, vt columbis, dum pro eſca parantur, inflari poſſe. Morbus tamen hic tympanites, ad quem eum refert Smetius, non eſt, ſed in ſtudioſo illo vulnerato fuit dextri lateris inflatio, in altero totius corporis.

Quomodo autem hi flatus in tympanite generentur, non ita planum eſt, & alij aliter ea de re ſentiunt, de quo poſtea *quæſt.* 1. dicetur. Nos hoc loco breuiter ſtatuimus, flatum craſſum huius hydropis cauſſam eſſe, qui quomodo generetur, in Inſtit. *lib.* 2. *p.* 2. *cap.* 7. dictum. Nimirum duo ad flatus generandos requiruntur. Primò materia craſſa, & E quidem plerumque bilis atra. Cum enim ij, quibus atra bilis ventriculo ſubſtrata eſt, flatibus abundent, & ructus plurimos interdum edant, in quibus ſæpè maxima pars ciborum in flatus commutetur, ſi illi flatus retineantur, abdomen diſtendunt, & hanc hydropis ſpeciem producere poſſunt. Neque enim in epate ſolum huius morbi cauſſa quærenda eſt, ſed ſæpe in primis vijs; vnde rectè Hippocrates, 4. *aphoriſm.* 11. *Quibus tormina adſunt, & circa vmbilicum cruciatus ac lumborum dolor, qui neque medicamento, neque aliter ſoluuntur, in ſiccum hydropem firmantur.*

Quomodo calor debilis ſit cauſſa flatuum. Deinde cauſſam efficientem quod attinet, equidem, vt in Inſtitut. *loco allegato* dictum, calor debilis dicitur cauſſa flatuum, ſed non ſimpliciter

talis, verum ratione materiæ, vt pote quam vincere & diſcutere non valet, imo ſæpe præternaturalis & ſatis magnus eſt, ac in materiam totam ſubitò & violenter agit, eámque agitat, quod in tympanite plerumque fieri exiſtimamus. Etenim ſi calor planè debilitatus & infirmus eſſet, in materiam non ageret, neque flatus excitarentur. Chylus enim, ſi ſub calore blando verſatur in venis meſaraicis, primum ſanguinis rudimentum accipit, ſerúmque, quod in eo eſt, cum chylo relinquitur; donec nimirum ſuo tempore per conuenientes vias euacuetur. Si verò nimius & torrefaciens quaſi calor ille ſit, quod ſubtile & reſolutioni aptum eſt, ſtatim in vapores & flatus reſoluit, qui in abdomen diſtribuuntur. Epatis tamen & lienis intemperiem non planè excludimus, præcipue in ſima epatis parte, vbi vena portæ ei inſeritur. Nam ſi & illa ſua caliditate & ſiccitate affluentem chylum non blando calore in ſanguinem laudabilem mutet, ſed cum torreat quaſi, quod in eo ſubtile & reſolutioni aptum eſt, in flatus reſoluitur. Atque ita aſcites & tympanites differunt ratione materiæ & efficientis. Materia enim in tympanite eſt melancholica magis, calor verò torrefaciens & adurens, vnde etiam interdum ad remedia ſiccefacientia confugiendum eſt, ſcribitque Mercatus, ſi hæc omnia præſidia (calefacientia ſcilicet) non proſint, vtendum eſſe Hippocratis conſilio & prudentia, qui cum multis diebus vſus fuiſſet in huiuſce doloribus, calefacientibus, & nihil commodi inde percepiſſet, tranſiit ad frigida magna cum vtilitate.

Per quam viam flatus in abdominis cauitatem perueniant?

Per quam autem viam flatus in abdominis cauitatem perueniant, & vbi hæreant, etiam non ita expeditum eſt, de quo *quæſt. 2.* dicetur. Nos breuiter ſtatuimus, partem chyli tenuem & ſeroſam in venis meſaraicis in flatus mutatam vel per orificia venarum meſaraicarum in ipſam inteſtinorum cauitatem ſeſe inſinuare, vel in meſenterium penetrare, atque inter tunicas illas coërcitos eos tandem permeare & in abdomen penetrare, vel etiam aliquam humoris ſeroſi partem à calore viſcerum circumiacentium in vapores reſolui, qui cum exitum non inueniant, in abdomine cumulantur, idque diſtendant.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

In tympanite venter digitis percuſſus ſonum inſtar tympani edit, & moles abdominis minus grauis, quam in aſcite, ſentitur. Præcedunt rugitus ventris & tormina diuturna circa vmbilicum, & lumborum dolor: ægro ſupino iacenti venter diſtentus ac durus manet, extrema non adeo tument.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Tympanites inter omnes hydropis ſpecies periculoſiſſima eſt, quia plures partes intemperie, eáque ſicca & habituali affectæ ſunt, & plerumque etiam contrariæ intemperies concurrunt, & quo magis inueteratus eſt, eò periculoſior eſt. 2. Tympanites, qui fit ab atra bile multa in ventre redundante, ferè lethalis eſt, & fruſtra ægro medicamenta adhibentur. 3. In ſicco hydrope ſtillicidium vrinæ malum eſt. Hippocrates, *in Coac. lib. 2. aphor. 19.*

Indicationes & Curatio.

Indicationes.

Materia, vnde flatus eleuantur, euacuanda, & cauſſa, quæ eos attollit, remouenda. Flatus verò, qui iam ventrem diſtendunt, diſcutiendi & diſſipandi. Ideóque ſi pituita adſit, ſimúlque aqua, phlegmagoga & hydragoga exhibenda, ferè vt in aſcite, cum rarò tympanites fit ſine aqua. Quia tamen flatus præualent in tympanite, minus euacuandum, flatus verò diſcutientia ſemper præualere debent. Quapropter pro materiæ antecedentis, è qua flatus generantur, euacuatione, vſurpanda ea, quæ ad epatis obſtructiones, vt & lienis & venarum meſaraicarum, ſunt vtilia, & ad inflammationem ventriculi vſurpantur, vt pilulæ de hiera cum agarico, ſtomachicæ, aggregatiuæ, de rhabarbar. & ſimiles.

Vel ℞. *Maſſ. pilul. de hiera cum agarico, turbith. electi, rhabarb.* an. ʒ. ii. *fol. ſoldanellæ* ℈. ß. *rad. aſari* ʒ. i. *trochiſc. alhandal. elaterij, nucis moſchat. galangæ, cinamomi. piperis, cubebar.* an ʒ. ß. Puluerizanda puluerizentur & excipiantur omnia *ſucco iridis*, & fiat maſſa, cuius doſis ʒ ij. vel ℈. j. Cum *oxymel. ſcillit.* F. Pilulæ mediocres. Plura huius generis purgantia *cap. praeced.* ſunt propoſita.

Flatus diſcutientia Simplicia Compoſita

Ad flatus verò diſcutiendos conueniunt *calamintha, pulegium, hyſſopus, thymus, ſaluia, roſmarinus, fœniculum, aniſum, cuminum, bacca lauri, & huius generis alia.* E compoſitis: *Species dianiſ. diacalaminth.* Electuar. *de baccis lauri.* Vtile eſt & hic puluis, qui ſimul concoctionem adiuuat. ℞. *Galang. cinam.* an. ℈. i. ß. *piper.* ʒ. i. *cort. citri ſiccor.* ℈. i. *ſem. aniſi, carui* an. ℈ ij. *ligni aloes, nucis moſch.* an ℈. i. *ſacch. roſ. tabul. ad pondus omnium.* F. Puluis. Vtiles quoque ſunt *clyſteres* ad diſcutiendos flatus parati *è flor. bus chamamel. anethi, origani, calamintha, ruta, pulegio, radic. Imperat. helenij, ſem. aniſi, rutæ, cumini, carui, baccis lauri, elect. de baccis lauri, oleo chamamel. aneth. rutaceo, laurino, melle anthoſato.* quibus & purgantia addi poſſunt, vt: ℞. *Fol. rutæ, flor. chamæm. ſambuci ſummit. anethi* ar. M. i. *ſem. aniſi, fœniculi, cumini, carui,* an. ℥. ß. Coqu. in aqua ſimpl. Colaturæ ℞. ℔. j. *vini maluatici* ℥. iij. *benedict. laxatiu.* ℥. i. *elect. de baccis lauri* ℥. ß. *ol. rutacei, laurini* an. ℥. i. F. Clyſter. Extra cucurbitulæ plures ſine ſcarificatione toti ventri, aut vna magna cum multa flamma ſine ſcarificatione abdomini poſt totius euacuationem affigantur. Efficax eſt & *emplaſtrum de baccis lauri.* Vtilis quoque frictio cum *ſucco allij*, vel manibus *oleo rutaceo* aut *laurino* inunctis facta, aut *allium in vino generoſo decoctum*, ac contuſum abdomini applicetur. Quidam vas terreum recens amplum cinere calente replent, & *ſemen dauci, fœniculi, cumini* inſpergunt, & panno lineo coopertum inuerſúmque ita calidum abdomini imponunt, vt ab ægro perferri poteſt.

Externa.

Vtiles quoque ſunt ſacculi *ex milio & ſale ac furfure torrefactis*, & *ex ſemine aniſi, dauci, cumini, fœniculi, rutæ, lauri, palegij, galangæ confecti.* Vt ℞. *Summitat. anethi, fol. rutæ, abſinthij, fl ſambuci* an. M. j. *ſem cumini, carui* an. ℈ v. Coq. in ſ. q. vini ad mollitiem. Contuſis adde *emplaſtri de baccis lauri, vnguenti Agrippæ* an. ℥. ß *ol. anethi, rutacei* an. q. ſ. F. Cataplaſma. Vel ℞. *Stercoris vaccini, caprini* an. ℥. iii. *pulu. rutæ, ſem. cumini* an. ℥ ß. Cum vrina pueri incorporentur additis *ſulphur.* ℥. iii. F. Cataplaſma. Vel paretur hoc emplaſtrum quod cuti pertinacius adhæret, & ſatis efficax eſt: ℞. *Rutæ, chamæm. melil calam.* an ℥. ii. *ſem. carui, fœniculi, cumini* an. ℥ i. Coqu. omnia in vino & oleo rutaceo vel anethino. Contundantur minutim Addatur *gummi caranræ ceræ*, an. q. ſ. Fiat Emplaſtrum. Cum autem ſæpe in hoc affectu coniungatur viſcerum intemperies calida, quæ intenditur vſu calidorum medicamentorum flatus diſcutientium, vtendum tamen minus calidis & epati ſuccurrendum per medicamenta externa, quæ illius calorem temperant. Quam ipſam ob cauſſam, vt etiam ſupra dictum, circa curationem tympanitis hoc curare iubet Mercatus, ſi hæc omnia præſidia prodeſſe non videantur, & ex calidorum vſu æger

nil commodi percipiat, vt tranſeatur ad frigida.

Diæta.

Victûs ratio omnino flatus ſit expers. Potûs parſimonia adeo exquiſita non eſt opus. Talis tamen ſit potus, qui flatus potius diſcutiat, quam augeat, & propterea conuenit vinum dilutum ligno ſaſſafras, cortic. citri & ſimilibus.

Qvæstio I.

Quomodo flatus in Tympanite generentur?

Quomodo flatus in tympanite generentur, ob Autorum diſſidentes ſententias non ita expeditum eſt. In hoc equidem omnes conſentiunt, humorem craſſum è primæ coctionis vitio flatibus materiam ſuppeditare, qui humor vel pituita, acida præſertim, vel bilis atra eſſe poteſt, quæ in locis ventriculo vicinis collecta humores omnes ferè & cibos in flatus conuertit. Verum vbi, & à qua cauſſa materia hæc in flatus vertatur, Autores diſſentiunt. Qui omnem hydropem epate affecto fieri ſtatuunt, etiam hic in epate humorem illum ſeu chylum non in ſanguinem, ſed in flatus mutari ſtatuunt. Verùm hactenus ſæpius dictum, hydropem non ſemper epate affecto, ſed quandoque eo ſaluo fieri. Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſymp. cap. 8.* cauſſam huius tumoris ſtatuit eſſe flatum ex imbecilla coctione & cruditate genitum, & in ventriculo aut inteſtinis cumulatum, quod iam antea docuit Galenus, qui, *3. de ſympt. cauſſ. cap. 1.* ſcribit, quod vltimus coctionis ventriculi lapſus, in lienteriam vel tympanitem finiatur. Fernelium ſequitur Platerus, qui docet, cum non alia ſint viſcera in ventre inferiore, in quibus flatus tam copioſe congeri poſſint, à ventriculo & inteſtinis eos prodire.

Verumenimuerò rectè opinio iſta explicanda eſt. Neque enim ſolum ventriculus & inteſtina flatuum horum, qui vſque in abdomen penetrant, cauſſa ſunt. Etenim, ſi in ventriculo generarentur, per ructus facilè excludi poſſent. Neque enim, qui in inteſtinis generantur, per anguſtas vias in abdominis cauitatem penetrant; cum ſatis patens via ſit, vt per aluum excludantur. Ideoque quid à Galeno per primæ coctionis vitium intelligendum ſit, inquirendum. Prælucet autem nobis hic facem Hippocrates; cum *6. aphor. 11.* ſcribit; *Quibus tormina & circa vmbilicum labores & lumborum dolor, qui neque medicamentis, neque aliter ſoluuntur, in hydropem: ſiccum firmantur.* Etenim ſi cauſſa huius doloris eſſent flatus in inteſtinorum cauitate, non ſolùm circa vmbilicum hærerent, ſed per inteſtina vagarentur; neque dolor lumborum eſſet tantus, neque etiam tam pertinax, vt nullis medicamentis cederet. Ideoque verò magis conſentaneum eſt, ſtatuere eos, inter meſenterij & inteſtinorum tunicas primò generari plerumque, (etſi in cauitate inteſtinorum etiam aliqui eſſe poſſint.) Cum enim meſenterium antè inteſtinis tenuibus, in dorſo verò lumborum vertebris, à quibus naſcitur, tanquam in ſuo centro validiſſimè annectatur, & torminum circa vmbilicum & dolorum in lumbis, qui hydropem ſiccum præcedere ſolent, cauſſam reddere facile eſt. Nimirum cum in primis vijs, id eſt, in vaſis à ventriculo ad cauum epatis vſque materia cruda & craſſa continetur, & præcipuè ſi viæ illæ non ſatis liberæ ſint, calor in eos agens flatus multos excitat.

Quinam autem ille calor ſit, & quænam intemperies, ac diſpoſitio vitioſa, ob quam chylus ille & materia craſſa in flatus mutetur, Autores etiam

A diſſentiunt. Plerique intemperiem frigidam eſſe ſtatuunt, alij calidam eſſe putant, & hanc ob cauſſam tympanitem ab aſcite differre, & tam difficilis curationis eſſe, cum cauſſarum contrarietas hîc occurrat, & neque ſine primæ coctionis vitio, neque ſine calore præter naturam epatis tympanitem fieri exiſtimant. Nam licet ventriculus & inteſtina ac partes vicinæ frigidæ ſint, modo epar adhuc bene conſtitutum & ſanum ſit, non bene quidem coquere epar ſtatuunt, cum vitioſus chylus in bonum ſanguinem mutari non poſſit, & flatum generare, ſed pauciſſimum, & qui facilè diſcutiatur. Si verò epatis calor natiuus debilis ſit ob intemperiem præter naturam calidam, plures flatus, qui diſcuti non

B poſſunt, eleuari exiſtimant.

Verùm quod hîc de calore præter naturam dicitur, id negandum hîc planè non puto, & quod ſuprà è Chriſtophoro Guarinonio, *conſil. 563.* de aſcite protuli, id & hîc locum habet, nimirum calorem in tympanite torrefacientem potius eſſe, quam debilem, qui in chylum non blandè agat, eumque quaſi foueat, ſed ſubtiliores eius partes in vaporem & flatum reſoluat. Concedimus & hoc, calorem illum in epate, & præcipuè eius parte caua, qua venam portæ excipit, conſiſtere poſſe, ēpque ea parte eſſe ſiccius ac denſius, non molle, vt in ſanguineis, ἀραιοῖς & pinguibus eſſe ſolet. Tamen nec meſaraicas venas nec meſenterium excludendum eſſe puto. Etenim ſi eæ partes præter naturam ſint calidiores & ſicciores, chylum, præcipuè crudum & craſſum, in flatus facilè mutabunt. Quod verò à nonnullis hîc prolixè diſputatur, an flatus à calore debili vel excedente fiant, ad id reſpondendum primò non ſolùm ad agens eſſe reſpiciendum, ſed etiam ad materiam, quæ vt in flatus tranſire poſſit, apta eſſe debet. Deinde calorem eundem poſſe dici debilem reſpectu materiæ, quam totam reſoluere non poſſit, nimium verò reſpectu partis affectæ, cuius temperiem naturalem excedit.

Qvæstio II.

Per quam viam flatus in abdominis cauitatem perueniant?

Per quam viam in tympanite flatus in cauitatem abdominis perueniant, Autores quoque diſcrepant, & vt quiſque de generatione flatuum ſentit, ita ſuam etiam de via in abdominis cauitatem habet ſententiam. Fernelius flatum hunc ex imbecilla coctione & cruditate genitum, cum multus in ventriculo & inteſtinis cumuletur, & exitum naturalem non reperiat, impetu viam ſibi inuenire, & per cæcos tenueſque ductus inter abdominis membranas magnis cruciatibus ſeſe inferre, ac demum vario impulſu in totum abdominis ſpatium penetrare ac deuolui, ſcribit. Per quas vias & tenues meatus, ſi eos intelligit, qui in ventriculi & inteſtinorum tunicis ſunt, negat id Platerus: cum etiam tenuiſſimis membranis facilè erumpantur, & humor tenuis facilius transſudet, quàm flatus erumpat. Ipſe verò in oſtiola venarum meſaraicarum flatus in inteſtinis & ventriculo ſeſe inſinuare, atque ex venis meſaraicis, eodem modo ſicut ſeroſum humorem, in ventris ſpatium penetrare ſtatuit, cum is flatibus in tympanite plerumque permiſtus ſit. Flatus tamen etiam per inteſtinorum tunicam interiorem in exteriorem penetrando illic meſenterium, vbi illi connaſcitur, ſeſe ingerere, atque inter illas tunicas oberrando eas tandem permeare & in abdomen penetrare poſſe ...

gat. Præter hanc tamen cauſſam collectionis flatuum in abdomine aliam adhuc addit Platerus, nimirum eorundem generationem in ipſa ventris cauitate, quando nimirum humor aquoſus in abdominis cauitatem tranſſudans vel deſtillans, atque ibi collectus in flatus reſoluitur, quod fit ob calorem viſcerum internum. Atque in hac ſententiâ Plateri nihil deſidero, niſi quod putat, ex ſpatio inteſtinorum flatus per oſtiola venarum meſaraicarum in inteſtina ſeſe inſinuare, atque hinc ex venis meſaraicis in cauitatem abdominis penetrare. Neque enim hoc neceſſarium eſt, cum flatus in ipſis venis meſaraicis & circa epar & alibi generari poſſint.

CAPVT V.

De Anaſarca.

Anaſarca.

ANaſarca, quam & ὑποσαρκίδιον & λευκοφλεγματίαν nominant, ita dicitur, quod vniuerſa corporis moles per carnem & ſub cute humore pituitoſo plena tumida & alba appareat. Aretæus tamen, *in 2. diutur. cap. 1.* inter anaſarcam & λευκοφλεγματίαν

An à λευκοφλεγματίᾳ differat?

diſtinguit, quod hic ex alba pituita, craſſa & frigida in epate genita, ille ex carnis in humorem aquoſum & tenuem reſolutione oriatur. Verum alij autores diſtinctionem hanc non attendunt; neque credibile eſt, ex carnium reſolutione, quæ procul dubio à cauſſa calida fieri debet, hanc frigidam morbi ſpeciem prouenire poſſe. Maioris momenti eſt illa diſtinctio, quâ vocabulum leucophlegmatiæ ſumitur nonnunquam pro morbo, nimirum de tumore totius corporis ab humore pituitoſo, aliquando verò de diſpoſitione, quæ hunc morbum producere ſolent, & læſa ſanguificatione (quo modo de ea hoc loco præcipue agimus,) in qua ob pituitam, quæ in toto corpore cumulari incipit, totum corpus albidum redditur.

Eſt enim Anaſarca ſeu Leucophlegmatia affectus cachexiæ affinis, differens ab eo ſolùm magnitudine, quoniam frigiditas epatis & venarum, ſiue primariò ſiue aliunde acquiſita, hic maior eſt, & materia cruda in venis & habitu corporis copioſior, moléſque tota corporis humidior. Præterea, Auicenna teſte, alimentum in cachexia agglutinatur quidem, ſed non aſſimilatur; in anaſarca verò neque agglutinatur, neque aſſimilatur. Etſi enim apponatur alimentum: tamē diſſimile eſt, neque aſſimilari poteſt, & ita quædam falſa nutritio accidit, nutritióque fruſtratur ob errorem externum. Nam partium, quæ in ambitu corporis ſunt, témperies ex affluente pituitoſo & frigido alimento non aliter refrigeratur, atque ex aere circumfuſo iis accidere poteſt, qui in locis paluſtribus aut cárceribus degunt, atque deinde aut cachectici aut hydropici fiunt, malo cum epate communicato.

Generatur autem pituitoſus ille humor & crudus ſanguis primò omnium conſenſu epatis vitio & intemperie frigida, ob quam pro bono ſanguine pituitoſus & crudus generatur & copia pituitoſi humoris coaceruatur, quem cum facultas nutrix non ſuperare poſſit, fit praua nutritio. Frigiditas autem illa prouenit vel à ſanguinis copia, qua grauata facultate naturali & calore oppreſſo bonus ſanguis generari non poteſt, ſed pituitoſus & crudus producitur; vel à pituita & crudorum humorum redundantia, qui à cauſſis refrigerantibus internis & externis ortum habent. Et omnino, vt dictum, eaſdem cauſſas habet leucophlegmatia, quam cachexia, ſaltem magnitudine differentes, & ſæpè fœminis ex retentione menſium, vt & grauidis, præcipuè ſi fœtus ſit debilior, & alimentum non ſatis attrahat, accidit. Exemplum habet Hippocrates, 7. *epid.* in Harpalidæ ſorore, *cui quatuor aut quinque menſium vterum geſtanti, pedum tumores aquoſi exorti ſunt, & oculi in orbem intumeſcebant, totumque corpus, veluti pituitâ albâ ſuffuſis, in tumorem ſubleuebatur. Tuſſis ſicca, erectæ ceruicis ſpiratio, eiuſmodique anhelatio, interdumque à ſpiritu ſuffocabatur, adeo vt perpetuò ſedere in lecto cogeretur, neque decumbere poſſet, ſed ſi qua ſomni incidere opinio, eum deſidendo caperet.* Interdum ex nimio menſium vel hæmorrhoidum fluxu oritur. Deinde nonnulli ſtatuunt etiam circa epatis refrigerationem corporis vniuerſi habitum ita refrigerari poſſe, vt bonum quoque alimentum affluens aſſimilare non poſſit, ſed id potius corrumpat. Externas enim cauſſas in partes externas aliquam intemperiem inducere poſſe, vt bonum quoque nutrimentum perficere nequeant. Et poſſe interdum hanc intemperiem frigidam ab vna parte originem ſumere, nimirum à pedibus. Hi enim, vt à fonte caloris remotiores, ſi refrigerentur, & multam pituitam cumulent, idque malum ſenſim auctum aſcendat, tandem corpus totum refrigerari & in conſenſum trahi poſſe. Verum ſi toti corpori talis cauſſa occurrat externa, vt antea etiam dictum, tale quid accidere & etiam bonum alimentum affluens in habitu corporis refrigerato & nimis humectato corrumpi poſſe concedimus. Vt autem idem ab vna parte ſaltem refrigerata accidat, non probabile putamus.

Qui Aretæi ſententiam retinent, interdum humorem hunc ab inſigni caliditate corpus ac humores liquefaciente prouenire ſtatuunt, ſi materia propter craſſitiem neque in abdomen penetrare, neque per vias vrinæ expelli poſſit, ſed ad partes cutaneas feratur. Verum enimuerò, vt ſupra dictum, vero conſentaneum hoc non eſt. Si quid enim liqueſcit, vel per aluum, vel per vrinas expurgatur, vel per ſudores, aut inſenſibilem tranſpirationem diſcutitur, neque compertum eſt, quenquam ex cauſa calida in anaſarcam incidiſſe.

Signa Diagnoſtica.

Signa

In aſcite totum corpus æqualiter quaſi intumeſcit, maximè tamen in pedibus & tibiis ſub noctem, & ſi corpus digito prematur, veſtigium relinquitur, & non detumeſcit corpus noctu, vt in cachexia, ſed tumor plerumque fit maior. Venter non ita inflatur, vt in aſcite, carnes emortuorum ſimiles habet æger, quæ molles, laxæ & pallidæ ſunt, vrinæ ſunt tenues & albæ, reſpiratio eſt difficilis. Febris lenta ſæpe accedit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Anaſarca inter omnes ſpecies hydropis minus periculoſus eſt. Etſi enim vitium cum pluribus partibus communicetur: tamen minus habet hoc periculi. Nam humor pituitoſus, quo vniuerſa corporis moles abundat, initium aliquod coctionis ſuſcepit, propiúſque ad ſanguinis naturam accedit, quàm ſeroſus & aquoſus humor in aſcite. Præterea plerumque anaſarca è crapula, atque corporis exercitatione intermiſſa oritur, quæ cauſſa minus rebellis eſt, ideoque facilius coctionem admittit per ea, quæ talem humorem abſumunt & exſiccant.

2. Si leucophlegmatia detento fortior Diarrhœa ſuperuenit, morbum ſoluit. 7. *aphor.* 29. Oportet autem criticam eſſe euacuationem, & quæ morbo incipiente fiat, viribúſque adhuc integris, & vt copia excreti humoris morbo non impar ſit. Si verò ægro debili & viribus inſigniter affectis pro-

fluxum alui ſequatur, & cætera deſint, non morbum Diarrhœa tollit, ſed ægrum.

2. Hydrope detento ſi aqua è venis in ventrem confluxerit, ſoluitur morbus, *6 aphor.14.*

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. In curatione anaſarcæ Medicis duo ſcopi ſunt propoſiti; Primus, vt aquoſa materia per carnes ſparſa euacuetur & abſumatur; Alter, ne noua generetur & affluat, quod fiet, ſi quæ circa viſcera hæret cruda materia euacuetur, & epati ſua temperies reſtituatur & robur. Primò itaque ſolus anaſarca inter hydropis ſpecies, vt Galenus, *4. de ration. victus in acutis text. 11.* habet, cum incipit, interdum ſanguinis detractione eget, quando ſcilicet ex retentione hæmorrhagiæ vel menſium vel ex alia aliqua cauſſa plethorica ortum habet: Idque ideo, ne frigidior ſ[illegible] ſanguinis copia calor obruatur & extinguatur, epatiſque intemperies augeatur. Euacuata enim aliqua parte crudorum ſuccorum, qui cum ſanguine in venis redundant, & inſtar viridium lignorum eo[illegible] calorem membrorum ſuffocant, natura eiuſmodi onere leuata facilius reliquos humores concoquere poteſt. Euacuatio iſta ſanguinis itaque in principio inſtituenda, antequam vniuerſus corporis habitus valde infirmetur, & ſanguis penitus euacuandus. *Venæ ſectio.* Aperiatur autem vena in brachio, ſi ſanguis in toto corpore ſit copioſior ſine prauitate alicuius partis vitio. At ſi à menſium vel hæmorrhoidum ſuppreſſione malum ortum habeat, primo quidem in brachio vena aperienda pro copiæ ſanguinis imminutione; hinc in crure venâ apertâ fluxus iterum concitandus ſi maior ſit ſanguinis abundantia; alias ſtatim in crure vena aperienda. Si verò ex alia cauſſa non coniunctâ cum ſanguinis copia ortum habeat anaſarca, omittenda venæ ſectione ſanguinis detractione corpus vniuerſum refrigeretur, & in ſtatum deteriorem conijciatur.

Euacuatio. Sanguine, ſi opus ſit, euacuato, materia antecedens euacuanda phlegmagogis, per vomitum & alui deiectiones, vt diureticis. Et quidem cum in anaſarca plerumque crudi humores in ventre, & in primis viis abundent, ſingulis ſeptimanis bis vomitum medicamento mediocri inſtituere vtile eſt. Primis viis hoc modo euacuatis, purgantibus à maioribus venis crudos humores educere conuenit, præmiſſis præparantibus ex oxymel. ſimpl. compoſit. & ſcillitico, ſyrup. de duabus & quinque rad. byzantino, de hyſſopo, de calamintha cum decocto radic. aperient. hyſſopi, cardui benedict. betonicæ, vel aquis ſimilibus. Ad purgandum vtilis eſt ebulus, mechoacanna, agaricum, turbith, diacarthamum, diaturbith cum rhabarb. elect. Indum, benedicta laxatiu. pilul. de hermodact. &c. Miſceatur autem eiuſmodi medicamentis aliquid rhabarb. vt vna epar roboretur. Et ſola per aluum purgatione, ſi in principio & antequam viſcera habitualem intemperiem contraxerint, inſtituatur, multi ſanitati reſtituuntur, cum cauſſa antecedente ſublatâ natura coniunctam interdum ſola ſuperet. Medicamenta autem, quæ menſes mouent, ſi ij ſuppreſſi ſint, eadem & anaſarcæ conueniunt, parantúrque ex radicibus aperientibus, cuſcuta, capill. ♀. eupatorio, chamædry, ſambuco, ſchœnantho, cinamomo & ſimilibus. Si verò à nimio menſium, aut hæmorrhoidum fluxu hoc malum accidat, ob quem ſpiritus diſſipantur, & epar refrigeratur, cautione opus eſt. Nam quæ ſiſtendis menſibus aut hæmorrhoidibus vtilia ſunt, anaſarcæ nocent: Quæ verò anaſarcæ conueniunt ſanguinis fluxum augent. Videndum igitur, ex vtro affectu plus damni impendeat. Vtendum proinde de aperientibus propter anaſarcam, mediocriter verò adſtringendi vi præditis propter fluxum ſanguinis. Vtilia hic proinde ſunt *aq. ſerp. h. betonica, ſpic. nardi.*

Frictiones. Materiæ coniunctæ in habitu corporis ratione, vtendum valida frictione cum linteis aſperis, aut fricentur partes ſpongia, aqua ſalſa, cui ſulphuris aliquid additum ſit, macerata & expreſſa. Inprimis verò vtiles ſint thermæ, ſulphureæ, bituminoſæ, *Thermæ.* vnde Galenus, *1. de ſimp. med. fac. c. 7.* ſcribit, Hydropicis aduerſus eſt & potus & lauacrum aquæ dulcis, ſalſæ verò ac nitroſæ, ſulphureæ, bituminoſæque omnes ſane perutiles ſudores prouocentur per Laconicum. Antiqui per arenam à Sole vel igne calefactam, flammantem [illegible] autem marinam, ſudorem prouocabant. In quo ægrum ſepeliebant capite exſerto & velato, & ſudorem è facie ſemper detergebant. Verum Laconicis idem ferè præſtari poteſt. Probatur & lutum thermarum, *Laconica.* præſertim ſulphureum. Sic Galenus, *9. de ſimpl. med. fac. cap. de thermar. differ.* vidit. Alexandriæ quoſdam hydropicos Ægyptiæ terræ luto vtentes plurimos adiutos fuiſſe.

Cataplaſmata. Vtilis eſt & cataplaſmatum applicatio, quale Aëtij ex ſtercore bubulo reſiccato cum poſca aut oxymelite ſit, adiecta quarta parte ſulphuris, aut ex cochleis tritis impoſitis. Commoda quoque ſunt *Veſtimenta medicamentis ſeruata.* veſtimenta ſaſſulta medicamentorum exſiccantium puluere, vt flor. chamæmel. [illegible], aneto. & ſimilibus. Fermentum quoque multo ſale permixtum nonnulli adhibent, aut panem cum puluer. hyſſop. aut farina fabar. aqua marina, vel alia ſalſa & melle coctar. cum pari pondere abſinthij, cuius generis plurima apud Aëtium leguntur. Omnia autem impingantia & reſoluentia, cum calida tum maxime agitata, vitare iubet, vt quæ inflant, tumoreſque intendendi vim habent. Aſſiduè autē crura, manus, aliaſque tumefactas partes, in Sole aut ad ignem inungat hoc medicamento. ℞. *[illegible] thuris, alum. ſciſſ. part. æq.* Contere cum aceto & vtere. Vetula quædam capiebat ranas viuas, quas in olla noua coquebat, ſuperfuſo oleo oliuarum, & oleo ventrem inungebat calidè verſus inferiora manus ducendo, à ſtomacho verſus inguina die ſecundo tumor deſcendit, vt pedes intumeſcerēt vehementer, tertio die penitus liberata fuit. Foreſtus *l. 9. obſer. 31. in ſchol.* Matth. de gradibus etiam ranas viuas mirabiliter aquas ad ſe trahere ſcribit.

Crurum ſcarificatio. Extrahit tandem materiam ſeroſam crurum ſcarificatio, idque lenſim, & ſine virium deiectione præſtat. Sunt quoque interna quædam, quæ materiam aquoſam & ſeroſam abſumunt. *Interna medicamenta humores aquoſos abſumētia.* Fimaceis terreſtris caro ſiccata commendatur ad abſumendum humores aquoſos. At huic efficaciores ſunt ſales theriacales. Non negligenda ſimul ſunt epar roborantia, quæ plerumque etiam vnâ operâ humores per vrinas euacuare poſſunt, vt decoctum & vinum abſinthij & radic. helenij. Hoc enim vinum & crudos humores concoquit, eoſque per vrinas purgat, & viſcera egregiè roborat. Quod etiam faciunt Dialacca, Diacurcuma trochiſci de rhabarb. de abſinthio.

Diæta.

Diæta. Victus ratio ſit exiccans, calefaciens & attenuans. Ideoque tenuior victus [illegible] præſcribendus, cum media humores abſumat & [illegible] corpora, quæ crudis humoribus abundant, facilè mediam tolerare poſſunt. Et ita victus quantitas moderanda, ne vel contra facultatem grauet, & cauſſam morbi augeat, vel [illegible] vires deiiciat, quæ in morbo diuturno [illegible] debent. Carnes aſſæ potius ſint, quam elixæ. Et ferè talis victus ratio hic vtilis eſt, qualis præſcribitur illis, qui decoctū lign

bibunt. Imò decoctum ligni Guaiaci vel ſaſſafras in potu præbere vtile eſt. Et omnino parciſſimè bibendum, vt ſingulæ partes ſuperfluum ſuccum liquent & abſumant.

CAPVT VI.

De dolore epatis.

Dolor epatis.

DOlore quoque interdum epar infeſtatur; cuius duæ ſunt cauſſæ, inflammatio & flatus. De inflammatione ſupra dictum, vt hic addere aliquid opus non ſit. Interdum etiam vſu venit, vt dolor tenſiuus circa epatis regionem ſentiatur ex materia craſſa & flatulenta inter membranam epatis & eius ſubſtantiam incluſa, vt de inflammatione epatis dictum: ab inflammatione tamen epatis diſcernitur, quod inflammationem epatis ſtatim febris comitatur, quæ in hoc dolore ferè abeſt. Dolor in gibbo ad pectus diſtenditur, in cauo ad ventrem & inteſtina, & inter vaſa quædam habet, nec color corporis & faciei, vt in inflammatione fieri conſueuit, immutatur. Febris ſi accedat, flatulentam illam materiam ſæpe reſoluit & diſcutit.

Curatio.

Curatio.

Vbi igitur dolor inſignis fuerit, baſilica dextri lateris aperiri debet, aut diuerſionis cauſſa partibus infra epar cucurbitulæ affigantur. Materia etiam, quæ flatus gignit & fouet, præparata purgantibus euacuetur conuenientibus. Poſt topicis materia diſcutiatur, vt, ℞. *Chamameli, ſummit. anethi, fol. rutæ* an. M. j. *flor. roſar. rubr.* M ß. *ſem. aniſi, fœniculi* an. ℈ iij. *ſchœnanth.* ℈ ij. Coq. in aqu. ſimpl. ad tertias. Colatura pro fotu vſurpetur. Hinc inunctio fiat oleo de abſinthio, amygdalis amaris, rutaceo, oleo de ſpica. Simul etiam interna diſcutientia vſurpanda, vt dia galang. diacinnamom. cum ſpeciebus diarrhod. abbatis mixta, & quæ huius generis ſunt alia, non omiſſis, quæ à proprietate epati cōducunt. In Diæta vitentur omnia, quæ flatus generandi vim habent. Inter hæc ſymptomata recenſeri quoque poſſet. Fluxus Hepaticus: verum etſi cauſſa eius ſit in epate, tamen quia materia per aluum euacuatur, de eo inter alui fluxus actum.

Diæta.

CAPVT VII.

De Ictero.

Icterus.

TAndem etiam practici vulgo hîc de Ictero agunt. Etſi verò Icterus ſit color totius corporis mutatus, atque ita inter ſymptomata corporis ſuperficiei pertineat, tamen cum originem à veſicula fellis habeat, eos imitari, ac hoc loco de Ictero agere libet. Icterus Græcis nomen accepit ſiue ἀπὸ τῆς ἰκτίδος, id eſt, viuerra, quæ ſyluestris muſtelæ ſpecies, cuius oculi eiuſmodi colore tincti cernuntur, vt Aretæus, *lib. 1. diuturn. cap. 15.* & Aëtius, *tetrab. 3. ſerm. 2. cap. 17.* habet: Siue ab Ictero, aut eius coloris, quæ & Galbulus nominatur, & ſi ſpectetur ab Icterico mori ægro ſanato dicitur, vt Plinius, *lib. 30. hiſtor. natural. cap. 8.* habet Latinis Regius morbus nominatur, *Molliter hic quoniam celſa curatur in aula*, vt Q. Serenus canit. Quæ ratio tamen parum apta videtur. Malim ergo ita ab auro, metallo regio dictum, ſtatuere, ſicut & aurigo ab auri colore dicitur. Nominatur & fellis ſuffuſio. Eſt autem color præter naturam totius corporis flauus, virideſcens aut nigricans, ab excrementitij & vitioſi humoris eiuſdem coloris in cutem effuſione ortus, atque ita ſymptoma in viſibili qualitate mutata. Subiectum eius eſt totius corporis cutis. Cauſſa proxima humor concolor. Talis n. eſt totius corporis & partiū color, quales humores in eas influunt. Humor autem, à quo hic color prouenit, nec vnicus eſt, nec vnicam cauſam habet. Vnde rectè Galenus, *lib. de comp. medic. ſec. loca* initio eos Medicos rectè facere ſcribit, qui in deſcribendis medicamentis contra Icterum diſtinctè explicant, quibuſnam ægris ſingula conueniant, contra verò eos non leuiter errare, qui ſine diſcrimine remedia proferunt, quaſi illa ictero laborantibus conueniant ſimpliciter, cum certum ſit, varijs Icteri differentijs varia medicamenta conuenire, & quæ vni proſunt alteri nocere.

Vnde dictus?

Quid ſit?

Eius ſubiectum Cauſſa.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Icterus in genere facilè cognoſcitur, præſertim ſi album oculi inſpiciatur, & internus maximè angulus, vbi venæ maiuſculæ ſunt. Ea enim in parte euidens coloris mutatio apparet.

Differentiæ.

Differentiæ.

Vt verò diſtinctè de ictero agatur, primò differentiæ proponendæ ſunt, & ſingularum, cauſſæ, ſigna, curatio poſtea ſeorſim proponendæ. Galenus, *5. de loc. aff. ct. cap. 7.* cauſſas icteri quatuor recenſet. 1. Epatis διάθεσιν præter naturam, ſiue ea ſit temperies mutata, ſiue inflammatio, ſiue obſtructio, ſiue ſcirrhus. 2. Ferarum morſum, ob quem ſanguis in talem humorem flauum mutatur, 3. κρίσιν qua bilis e viſceribus in cutem effunditur. 4. In fine, apertius addit veſiculæ fellis repletionem tantam, vt proſtrata eius virtute expultrice, excerni bilis ex hac in inteſtina nequeat. Nos differentias, quæ curationem variant, hoc modo proponemus. 1. Eſt icterus flauus, qui fit ab obſtructione veſiculæ fellis, vel anguſtia eius à calculis. 2. A bilis copia, qui tamen icterus non vnius generis rurſum eſt, ſed vel ab epatis intemperie calida cum vel ſine febri, vel ab inflammatione oritur, cum tanta bilis copia eſt, vt veſicula fellis totam capere nequeat. 3. Eſt icterus, qui fit à ferarum venenatarum morſu, vel veneno hauſto, cum flauus, tum niger. 4. Niger, qui tribuitur vitio lienis. Ratio differentiarum flaui hæc eſt. Cum ideo flauus icterus accidat, quia plus flauæ bilis eſt in corpore, quam par eſt, euenit hoc, vel quia maiore, quā æquum eſt, copia generatur bilis & humor flauus in epate, ob intemperiem eius calidam, aut ſine inflammatione aut cum inflammatione, aut cum, aut ſine febre: Vel quia, quæ quidem iuſta quantitate genita eſt, debito modo non euacuatur. Quod fit vel ob anguſtiam meatuum fellis ſine exporrectorum in epar, per quos bilis in veſiculam fellis attrahitur, ſiue ad duodenum tendentium, vnde per aluum expurgatur: vel ob anguſtiam veſiculæ fellis, quæ ſuſcipere bilem non poteſt, quia lapides in ea contenti eam anguſtiorem reddunt.

Addunt quidem alij quoque alias cauſſas, nimirum attrahentis expellentiſque facultatis in veſicula fellis imbecillitatem, quæ ob intemperie aliqua, præſertim frigida, ortum habeat. Verùm non immeritò dubitatur, an tanta frigiditas in veſicula fellis, quæ epati membro calido adhæret, & humorem calidum in ſe continet, eſſe poſſit, vt ob eam ad extrahendum & expellendum inepta reddi poſſit. Galenus, *5. de loc. affect. cap. 7.* hanc etiam cauſſam addit, quod veſicula fellis aliquando copiā bilis ita repleatur, vt proſtrata vi expultrice ex ea inteſtina euacuari nequeant. Verùm in veſica vrinaria, ſi vltra modum & tempus vrina retineatur, hoc quidem accidere ſolet, an autem in veſicu-

la fellis idem poſſit accidere, dubitamus. Nam in veſica vrinaria id præcipuè accidit, cum voluntariè vltra debitum tempus & modum vrina retinetur, quod fit beneficio muſculi, qui orificio eius præfectus eſt, & copioſius ex largiore potu vrina affluit; quæ retentio in veſicula fellis locum non habet, cum quod in ea per vnum meatum attrahitur, per alterum, niſi obſtructus ſit, euacuetur. Atque hæ cum ſint icteri differentiæ, de ſingulis ſeorſim dicendum.

De Ictero flauo ab obſtructione veſiculæ fellis.

Icterus flauus ab obſtructione veſiculæ fellis.

Cum flaua bilis in veſicula fellis ex epate colligatur, & ſubinde eius aliquid ad duodenum inteſtinum mittatur: ſi meatus ſiue exporrecti in epar, per quos in veſicam fellis bilis allicitur, ſiue ad duodenum tendentes, per quos in aluum expurgatur, anguſtiores reddantur aut claudantur, bilis in epate reſtitat, & hinc cum ſanguine in venam cauam diſtribuitur, & in totum corpus diſpergitur, cutemque colore flauo tingit. Hæc autem meatuum anguſtia prouenit vel ab obſtructione, quæ accidit interdum à craſſa pituita, interdum à bile craſſa & copioſa, interdum à calculis, qui ſæpe magno numero in diſſectis corporibus in veſicula fellis reperti ſunt, vt obſeruationes Medicorum docent, quarum aliquas collegit Schenckius, *lib. 3. obſeru. 37.* vel à circumſtantium partium compreſſione, vt ſcirrho, inflammatione. Nonnunquam etiam veſicula fellis ita lapidibus repletur, vt bilem capere non poſſit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur hæc icteri ſpecies non ſolùm ex eo, quod reliquarum cauſſarum ſigna abſunt, ſed imprimis, quod feces alui à conſueto colore deflectunt & albicant, bilis tranſitu in inteſtina præcluſo, à quo feces alui tingi ſolent. Porrò autem diſpiciendum, an vitio epatis vel veſiculæ fellis id accidat. Si epatis vitio id eueniat, procul dubio ſigna affecti epatis aderunt, & aliqua tenſio aut pondus in dextro hypochondrio percipitur. Si verò abs hoc fuerit in veſicula fellis cauſſa hæret, & Icterus plerumque repentè inuadit, aluus ferè pigrior eſt, vrina craſſeſcit, & ex flauo & rubro ferè nigricat, ſine virium tamen iactura, modò febris planè abſit. Nam febrem etiam interdum tali ictero coniungi, non planè impoſſibile eſt. Et ſi icterus tum diuturnus ſit, ac medicamenta ſatis efficacia & rectè exhibita nihil proficiant, à calculo anguſtiam veſiculæ fellis prouenire, argumento eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Facilior eſt, ſi cætera conſentiant, icteri flaui curatio, quàm nigri, cuius cauſſa validius reſiſtit. Et quidem inter icteri flaui ſpecies facilius curatur icterus ab obſtructione veſiculæ fellis natus, vt cui interdum vnicum Cholagogon exhibitum ſatis fuit; quoniam meatus bilis à veſica illa in inteſtina porrecti inteſtinis propiores ſunt. Vbi tamen obſtructio illa à calculis eſt, vix curationem admittit.

2. Ictero laborantibus ſi iecur durum fiat, malum, 6. *aph.* 42. Et ſi obſtructiones ſint pertinaces, & in ſcirrhum epatis deſinant, hydropis prænuncius eſt icterus.

Indicationes.

Indicationes.

Obſtructio ſiue in epate, ſiue in veſicula fellis ſit, aperienda, humórque bilioſus in corpore hærens euacuandus; ſolutæque obſtructionis ſignum eſt, quando feces alui iterum colore flauo tinguntur, & vrinæ illa intenſa flauedo ad nigrum vergens remittit. Tandem, ſi color ſponte non euaneſcat, humor eius cauſſa in cute hærens diſcutiendus.

A *Curatio.*

Curatio.

Expediuntur autem hæc per medicamenta aperientia, quibus & victus reſpondeat, deinde per euacuantia, quæ commodiſſimè per vices exhibentur, ac ſi malum ſit contumacius, à lenioribus progrediendum ad fortiora. Et cum aperientia tutò exhiberi non poſſint, niſi primæ viæ euacuatæ ſint, ab earum euacuatione incipiendum. Vtiles quoque hic ſunt clyſteres, qui non ſolum excrementa alui ſubducunt, ſed & naturam ſtimulant.

Aperientia hîc conueniunt, *Rad. cichorij, quinque aperientes dictæ, chelidon. maior. curcuma, aſari, anchuſæ aruenſis colore rubro, endiu. cuſcut.* quâ vix quicquam hic præſtantius, *agrimon. marrubium, centaur. minus, chamædrys, abſinthium, trochiſci de eupator. de lacca; ſyrupus endiuiæ ſimpl. & compoſ. de duabus & quinque radicibus, byzantinus acetoſ. diarrhod. ſyrup. de cichor. cum rhabarb. de eupator. lapis flauus in felle tauri repertus, lumbric. terreſt. ad* ℈. j. cum *ſucco cichorij* aut *melicrato* exhibiti. Aetius coctos & cum myrrha tritos fabæ magnitudine exhibet ex paſſo aut vino mulſo, & ita poſtero die per vrinam icterum profligari ſcribit. Et plerique à proprietate occulta lumbricos hoc præſtare putant: Verùm inſignis vis aperiendi, quæ iis ineſt, ad icterum tollendum ſufficere videtur. Quidam pro ſummo remedio *aſphodeli aſparagum* ictero laborantibus præbent, teſte Galeno, 2. *de aliment. facult. cap.* 6. E Chymicis medicamentis vtilia ſunt: *Tartarum vitriolatum, cremor tartari vino chalybeato dilutus, ſpiritus ſalis.* Pueris conuenit præcipuè *decoctum fragorum cum paſſulis.* Efficacius eſt, ſi *marrubij* M. ß. addatur. Conradus Geſnerus ad icterum contumacem commendat *radices vrticæ.* ℞. *Earum* ℔. i. *croci* ℈. ß. Contundit diligenter in mortario, & cum *vino albo* ſuccum extrahit, *cuius* ℥. iv. diebus 4. vel 5. continuis exhibuit, ægro in lecto decumbente, ſtragulis cooperto, vt ſudet. Præſtántque aperientia & hoc commodi, quod pleraque ſimul vrinam mouent, materiamque ad vias vrinæ deducunt. Purgantia fiant ex *manna, rhabarb. ſcammon. electuar. diacatholic. de ſucco roſarum, de pſyllio, hiera picra,* niſi febris adſit, *pilul. de rhabarb. aggregatiu.* Vtilia ſunt & *vomitoria*, quibus & corpus euacuatur, & materia commouetur, & ab hypochondriis reuellitur. Exempl. gratia. ℞. *Rhabarb. elect.* ʒ. iv. *cinamom.* ʒ. j. Infund. in *ſ. q. aqu. cuſcut. & gramin.* Colaturæ expreſſ. ℞. ℥. iv. Adde *marrub.* ℥ j. vel *elect. de ſucco roſar.* ℈. ii. *de pſyllio* ℈. i. *ſyr. byzantin. ſimpl.* ℈. ß. Hinc ℞. *Rad. aperient.* ℈ iij. *cichor.* ℥. ß. *ſem. melon. excortic.* ℈. iij. *cicer. rubr* ℥. ß. *cuſcut. agrimon.* an. M. j. *marrub. albi* M. ß. *paſſul,* ℈. vi. *baccar. iunipe.* num. xx. Coquantur in *aqu. ſimpl.* Colaturæ. ℞ ℔. i. Adde *ſyrup. byzantin. ſimpl.* ℥. iv. Miſce pro 3. doſibus. Vel ℞. *ſem. aquileg.* ℈. i. ß. *croci* ʒ ß. F. Puluis, detur in *vino.* Vel ℞ *Sem. aquileg.* ℈. ß. *puln. lumbr. terreſtr.* ʒ. i. *croci* ʒ ß. F. Puluis. Atque iſta medicamenta per interualla continuentur, ſi malum contumacius, progrediendo ſemper à lenioribus ad fortiora; cuius generis multa recenſet Galenus, 9. *de compoſ. medic. ſec. loca cap.* 1. & *in euporiſt. cap.* 16. Capiuaccius commendat *infuſionem limaturæ chalybis in vino factã.* Poſſunt & purgantia atque aperientia miſceri. ℞. *Marrubij, cuſcutæ, capill. vener.* an. M. j. *cicer. rubr.* ℥. v. *rad. petroſelin. fragar.* an. ℥ ß *aſari* ℈ ii. *paſſular.* ℥ ij Coque in *aqua ſimpl.* In colatura infunde *fol. ſenæ elect.* ℥. iij. *agarici albi* ℥ ß. *rhabarb.* ℈. iij. *ſem. aniſi, fœniculi, geniſtæ* an. ℈. ij In colatura diſſolue *manna* ℥.

Quæ vi lumbrici icterum tollant?

Chymica.

Aperientium vtilitas

Purgantia.

j. ß. F. Potus pro aliquot doſibus, vel addatur *ſacchari q. ſ. f. Syrupus.*

Diæta.

Diæta. Victus in hac icteri ſpecie ſit attenuans. Vtiles ſunt in cibo *amygdalæ amaræ*, quas Galenus ieiunis præbet. Potus ſit *vinum, dilutum aqua gramin. aſparagi aut petroſelini.* Vel ℞. *Cicer. rubr.* ℔. 1. ß. *rad. aſparag* M. 1. *aqu* ℔. ix. Coqu. ad tertiæ partis conſumptionem pro potu, qui, ſi febris adſit, detur mixtus cum *vino.*

De ictero ab epatis caliditate ſine febri.

Icterus ab epatis caliditate ſine febri. Nonnunquam ſine obſtructione veſicæ felis ob ſolam eius biliſcopiam icterus accidit, etiam ſine febri, vbi ſanguificationis vitium pluris bilis in epate generatur, quam vt naturaliter per conſuetas vias excerni poſſit, cùm ob epatis intemperiem, tum ob errores in diæta vt nimium calidiorum ciborum, & præcipuè eorum, qui in bilem faciliè corrumpuntur, vſum.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hic icterus ex eo, quod non ſolùm vrinæ, ſed & feces alui croceo colore tinctæ ſunt, febrisque adeſt, pedes & manus calent, & talia calidæ intemperiei epatis ſigna adſunt.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Minus periculoſus eſt hic icterus, quam qui cum inflammatione & febri coniunctus eſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Bilis, quæ abundat, & non ſufficienter euacuatur, per conſuetam viam euacuanda, & ad inteſtina reuocanda. Si tamen æqua ſanguinis copia adſit, venæ ſectione ea prius tollenda. Et ne ab epate calido plus bilis generetur, eius intemperies alteranda, ipſumque roborandum. In alterantibus autem hoc obſeruandum, vt non aſtringentia adhibeantur. Cum enim probabile ſit in anguſtiis & exitibus venis remanere aliquid bilis, ſi per fortiter aſtringentia illum impingatur, & non per aperientia abſtergatur, facilè ibi inde obſtructiones vel inflammationem excitare poteſt. Conueniunt igitur præcipuè cichoracea & intybacea, quæ ex ſuperioribus patent, & calidæ intem. … debentur.

De ictero in febribus acutis critico.

Icterus in febribus acutis criticus. Sæpe etiam accidit, vt à natura in febribus bilioſis acutis, ſæpe etiam malignis, poſt concoctionem bilioſum humorem ad ambitum corporis protrudat, vnde color cutis croceus apparet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Id quod cognoſcitur ex eo, quod febris acuta adeſt, & ſigna coctionis præceſſerunt, & in die critico accidit, ſine hypochondrii duritie. Actum & vrina & feces alui naturalem colorem obtinent. Bilioſus enim humor ad ambitum corporis à natura protruſus eſt.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Icterus hic nihil periculi portendit, ſed potius morbum ſoluit, cum fiat natura vitioſos humores à viſceribus & partibus interioribus ad externa & ignobiliores expellente.

Indicationes.

Indicationes. Ideoque hic medicamentis vix aliquid agendum, cum, ſecundum H ppocrates, 1. *aph.* 20. τὰ κρινόμενα καὶ τὰ κεκριμένα ἀρτίως ἐᾶν decceat. Aut ſi opus ſit, promouenda expulſio frictionibus, ſudoriferis & aſpectu rerum citrinarum. Febre verò ſoluta nullo auxilio opus eſt, quàm quod reliquos humores in cute diſcutiat, niſi ſponte euaneſcant, de quo poſtea dicetur.

De ictero in febribus ſymptomatico.

Icterus in febribus ſymptomaticus. Aliquando verò natura ante coctionem materiæ vel copia vel acrimonia, aut malignitate ſtimulata talem expulſionem tentat.

A

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur talis icterus ſymptomaticus, quod quidem in febre acuta accidit, ſed antequam ſigna coctionis appareant, & die non critico, & feces alui ac vrina naturalem colorem non plane recuperarunt. Neque enim natura ſatis feliciter talem expulſionem tentat.

Prognoſtica.

Prognoſtica. De ictero hoc eſt aphoriſmus Hippocratis, 62. *ſect.* 4. *Quibus per febres icterus ſuperuenerit ante* 7. *diem, malum.* Controuertitur tamen a Medicis, An icterus ante 7. diem in febribus acutis ſemper malus ſit? De quo ſciendum, Hippocratis aphoriſmum, ſi recte accipiatur, quidem verum eſſe. Etſi enim talis icterus non ſemper lethalis ſit, (quod nec Hippocrates dicit) tamen ſuo modo ſemper malus & periculoſus eſt. Nam quia ante ſeptimum diem accidit ſymptomatica illa expulſio, quæ quamuis, vt alibi dictum, interdum ad ſalutem ægri tendat: tamen per ſe tam bona non eſt, quam quæ 7. diebus vel alio critico contingit, cum fiat non ſimpliciter à robore naturæ, ſed à natura ab humoribus vitioſis incitata, & coctione nondum abſoluta. Non tamen criſis ita ſtrictè ad 7. diem adſtringenda, nec criſes tam dierum numero, quam coctione æſtimandæ. Itaque ſi maturè coctionis ſigna appareant, licet ante 7, diem icterus accidat, pro critico & proinde bono habendus eſt. Hippocratesque hoc aphoriſmo ſaltem critici icteri exemplum proponere voluit, & quidem ſub die 7. quod is inter omnes criticos principatum obtineat. Contrà ſi poſt ſeptimo accidit icterus, ac nulla coctionis ſigna præceſſerint, icterus non bonus eſt, quod etiam docet Galenus, 3. *epid. comm* 1. *aphor.* 5. dum ait, Ante coctionem materiæ nullum abſceſſum, ne eum quidem icterum vtilem eſſe; ſiquidem ſignificat impetum bilem, quo minus ex viſcere expurgetur & euacuetur per ventrem, vel propter obſtructionem, vel propter inflammationem. Si tamen ea, quæ euacuari debent, euacuentur, & vires tolerant, euacuatis quibus humoribus vel planè tollatur morbus, vel imminuatur, etſi ſymptomaticus ſit icterus, ſuo modo pro bono habendus. Sicut nec icterus qui die critico accidit, ſemper bonus eſt. Atque ipſe Hippocrates *aphoriſmo allegato* excipit icterum cum hypochondrii duritie. Et 6 *aphor.* 42. ſcribit: *Ictero laborantibus epar durum fieri, malum.* Ideo in ictero, qui in febribus accidit, ſemper videndum, an criticus ſit, morbumque tollat, vel leniat; aut ſi ſymptomaticus ſit an critici bonitatem æmuletur. Hippocrates tales icteros, qui in febribus ſymptomaticis accidunt, rigore diſcernit, 4. *de rat. vict. in acut. aph.* 81. *In febre,* inquit, *bilioſa icterus cum rigore ante* 7. *diem eueniens, morbum ſoluit; Si verò abſque rigore intempeſtiuè ſuperueniat, peſtiferum eſt.* Soluit enim talis icterus morbum euacuatione & depulſione materiæ febrilis ſufficiente è viſceribus & venis ad cutem, quod rigor indicat. Sin abſque rigore fiat, à debilitate naturæ vel ab inflammatione epatis icterum extitiſſe, ſuſpicandum eſt.

An icterus ante 7. diem in febribus acutis malus?

B

C

D

E

Indicationes & Curatio.

Indicationes. Icterus hic nullam peculiarem curationem, requirit, ſed cura ad febrim dirigenda, qua ablata & ipſe tollitur. Ad epar tamen, quod bilem generat, imprimis reſpiciendum, biliſque ſuo tempore, niſi ſymptomatica euacuatio, quæ criſis naturam æmuletur, accedat, per conuenientes vias euacuanda, & per aluum, & per vrinas.

De ictero ab inflammatione epatis.

Icterus ab inflammatione epatis. Si icterus ab inflammatione epatis proueniat, & cauſæ & ſigna inflammati epatis adſunt, & curatio tota ad inflammationem dirigenda, qua ſublata, &

bilis nimiâ generatione prohibitâ; poſtea facilè icterus ceſſat. A

De Ictero a morſu venenatorum animalium & venenis.

[I]cterus à [m]orſu venenato & venenatis.

Tandem quandoque icterus à morſu venenatorum animalium, vel veneno hauſto, quod habet vim ſanguinem in humorem flauum corrumpendi, prouenit. Ita Galenus, 5. *de loc. affect. cap.* 7. refert, cuidam ſeruorum Imperalium, cum à vipera eſſet morſus, vniuerſum corporis colorem ita mutatum fuiſſe, vt porri colorem referret. Et Marcellus Donatus, *de hiſtor. medic. mirab. cap.* 9. ex Auenzoare refert, Azvm filium Haly ex potu rei venenatæ ictericum euaſiſſe, vt corporis color eſſet, ſicut cortex citri, ſimúlque appetitū planè amiſiſſe.

[Q]uo modo venena [icte]rum inducant?

De modo autem, quo venena icterum inducunt, Autores diſcrepant. Galenus, *loco allegato* à veneno ſanguinem corrumpi ſtatuit, & in bilem ſeu flauum humorem talem verti. Alij putant, malam qualitatem epati imprimi, ita vt plurimam bilem generet, quæ poſtea per vniuerſum corpus diſpergatur & icterum excitet. Marcellus Donatus, *loco allegato*, non omnes à morſu animalium venenatorum, aut hauſto veneno ictericos fieri ſtatuit, ſed eos ſolùm, qui plurimâ bile abundant. Inſurgere enim facultatem expultricem ad veneni expulſionem, & ita ſimul bilem, quæ in corpore redundat, expelli, cuius colore ſuperficies corporis tingatur. B

Verùm conſentanea magis verò eſt ſententia Galeni. Eſt enim proprium venenorum homines corrumpere, & minima portio veneni corpori communicata inſtar fermenti totam maſſam ſanguinis penetrat, eamque corrumpit, quâ corruptâ, nunc hic, nunc alius color inducitur pro natura veneni. C Neque neceſſarium eſt, vt prius bilis ſemper abundet, quæ ſtimulata expultrice moueatur. Neque etiam credibile, malam qualitatem illam ſolùm epati imprimi, vt multa bilis inde generetur, cum mutatio illa in toto corpore ſubitò fiat, & humor ille flauus vel viridis non propriè bilis ſit, ſed venenoſus & malignus. Non tamen negamus, pro diſpoſitione ſanguinis & humorum in corpore corruptionem aliquo modo variari. Neque etiam, quod quibuſdam videtur, humores flaueſcentes, virideſcentes aut nigricantes, qui icteri huius cauſſæ ſunt, ſolùm ex bile excrementitia naturali corrupta, verùm etiam ex aliis humoribus corruptis ortum habent. Imò credibile eſt, iſtum humorem, qui à veneno prouenit, non bilem eſſe, ſed ex humorum cum bonorum, tum excrementitiorum corruptione ortum.

Signa Diagnoſtica.

Inquirendum ergò initiò, ſi æger ſubitò toto corpore colore ſeu flauo, ſeu virelcente, ſeu nigro (omnes enim hi colores pro venenorū varietate à venenatis cauſſis prouenire poſſunt) tingatur, an à venenato aliquo animali, quod vim habet ſanguinem in talem humorem mutandi, morſus ſit, aut venenum aliquod ſimilem vim habens ſumpſerit; id quod vel æger vel adſtantes manifeſtabunt. Et ſi omnino id lateat, tamen venenum aliis ſignis, vt ſubita virium deiectione, lipothymia, ſyncope, & aliis, quæ venena prodere ſolent, ſignis ſeſe manifeſtabit. Signa.

Prognoſticum.

Periculoſus eſt hîc icterus, ob cauſſæ, à qua inductus eſt, potentiam & malignitatem, cum omnes affectus à venenis inducti periculoſi ſint. Et quò venenum nocentius eſt, à quo prouenit, eò & periculoſior icterus. Prognoſticum.

Indicationes & Curatio.

Venenum moxè corpore expellendum & extrahendum, eique per alexipharmaca reſiſtendum. Itaque ſi æger venenum hauſerit, illúdque adhuc in primis viis hæreat, vomitu quamprimùm reiiciendum. Deinde alexipharmaca exhibenda; & quidem ſi venenum cognitum habeatur, veneni naturæ ſpeciatim oppoſitum alexipharmacum exhibendum; ſi verò incognitum ſit, commune aliquod, vt venenum vincatur & expellatur, vt *Theriaca, Mithridatium, beZoar, & ſimilia.* Si tamen aliqua manifeſta intemperies calida ſimul à veneno inducta ſit, & illi occurrendum, *ſucco citri, pomor. acetoſorum, granatorum, ſucco & aqua endiuiæ, acetoſæ, porthlaca* & *mucilag. ſem. pſyllij.* Si autem foris immiſſum ſit per ictum vel morſum animalis venenati, extra ad partem affectam adhibitis remediis extrahendum, ſimúlque alexipharmaca exhibenda, & curatio omnino, qualis eiuſmodi virulentis vulneribus debetur, inſtituenda. Ita cum Galenus, *loco allegato*, ſeruo Imperiali theriacam exhibuiſſet, quam celerrimè color ſecus naturam ei reſtitutus eſt. Abinzoar filio Haly bezoar exhibuit cum aqua cucurbitæ. Bezoar quidem ad expellendum venenum, aquam verò cucurbitæ ad reprimendum caliditatem, præter naturam adiunctam, ad quam Rhaſes aquam granatorum, Alzaharauius & Haly Abbas *poma acida* & *mucilag. pſyllij,* & *trochiſcos de camphora* exhibent. Indicationes & Curatio.

De Ictero nigro.

Actum ſupra de eo, *part. 4. cap. 11.*

LIBRI TERTII

PARS VII.

De Renum & Vreterum præter naturam affectionibus.

PROOEMIVM.

VT Chylus & inde elaboratus ſanguis per anguſtiſſimos venarum meatus in epate penetrare poſſit, natura vehiculum, ὄχημα τροφῆς, vt appellat Hippocrates, addidit aquoſum ſerum. Illud cùm alendo corpori ineptum ſit, vt, vbi ſuo officio functum eſt, è corpore euacuetur, Natura renes conſtituit, à quibus attrahitur, & hinc per vreteres ad veſicam amandantur, & è corpore per vrinarium meatum tandem euacuatur. Ordo ergo tractationis poſtulat, vt de renum, vreterum & veſicæ vrinariæ affectibus præter naturam iam dicamus. Ideóque in hac parte agemus de renum morbis, intemperie puta, numero mutato, vaſorum in renibus anguſtia & contrà apertione, de renum calculo, vermibus, & aliis in iis genitis, de renum inflammatione aliiſque tumoribus, tabe, vulneribus, & vlceribus; de vreterum morbis: ſymptomatibus item, quæ iis accidunt, renum puta imbecillitate & vrinæ ſecretione in iis læsâ, de diabete, & dolore nephritico.

SECTIO PRIMA.

DE RENVM ET VRETERVM MORBIS.

CAPVT I.

Paradoxorum de renum vſu.

QVamobrem interdum à veterum opinionibus diſcedendum ſit, præclarè explicat Ariſtoteles, *lib.* 1. *Ethic. cap.* 4. vbi Platonicam reiecturus ſententiam, Præſtat, inquit, atque adeo oportet etiam ita nos veritati addictos eſſe, vt præ illa vel noſtra ipſorummet decreta euertere non dubitemus. Atque mox addit: Ἀμφοῖν ὄντοιν προτιμᾷν τὴν ἀλήθειαν. *Cùm vtraque cara ſunt, tum pium eſt, antiquiorem habere veritatem.* Ideoque veritatis inueſtigatio ſemper culpâ caruit. Immò, vt Galen. *lib. de Vſ. Reſpirat. cap* 1. habet: τολμητέον τε καὶ ζητητέον τὸ ἀληθές. εἰ γὰρ καὶ μὴ τύχωμεν αὐτοῦ πάντως, δήπου πλησιέστερον, ἢ νῦν ἐσμὲν ἀφιξόμεθα. *Audiendum eſt, & veritas indaganda, quam etſi non ſemper aſſequamur, omnino tamen propius, quàm nunc ſumus, perueniamus.* Vnde minimè nobis vitio verti poterit, ſi Renum morbos explicaturi aliquid præter vulgatam Medicorum doctrinam, & quidem ſaltem Paradoxi loco propoſuerimus. Neque enim animus eſt, antiquis temerè obloqui, ſed veritatem eruere, inquirendo: Num ei, quam ſacræ literæ de vſu renum ſententiam ſuggerere videntur, conſentanea inueniri in Medicinâ poſſit?

Renum vſus ſecundum pleroſque.

Phyſici ac Medici plerique in eâ hodie ſunt ſententiâ, renum nullum alium & in homine, & in aliis animalibus vſum eſſe, quàm vt peculiari vi ſero-

A ſum humorem à maſſa ſanguinea per vaſa emulgentia attrahant, atque ita ſanguinem à ſero purgent. Verùm, ſi ea, quæ paſſim in ſacris literis extant, perpendamus, alius prætereà vſus renibus omnino aſſignandus videtur. Pſalmo 7. *v.* 11. *Pſal.* 26. *v.* 2. *Ier. c.* 11. *v.* 20. *c.* 17. *v.* 10. *c.* 20. *v.* 12. *Apoc. c.* 2. *v.* 20. Deus corda & renes ſcrutari dicitur. In quibus locis per renes prauas concupiſcentias & cupidinem rei Venereæ intelligi, non pauci Theologi cenſent. Ita enim Nicol. de Lyr. loca Ierem. *cap.* 17. & Apocal. *cap.* 2, Quia ego ſum ſcrutans renes & corda, explicat: Examinans & puniens concupiſcentias & malas cogitationes. Et ad locum Nahum *cap.* 2. *verſ.* 10. Et dolor ſeu defectio in cunctis renibus, Gloſſa habet: & deficiunt omnes voluptates carnis. Et ad locum Ierem. *cap.* 12. *verſ.* 2. Et longè abes à renibus eorum, addit: quoniam erant adulteri. Et ad Pſalmum 16. *verſ.* 7. vt etiam renes mei me noctu caſtigent, annotat Sebaſtian. Caſtellio: Vt meæ nocturnæ coerceantur libidines. Et ad Leuitic. *cap.* 3. vbi Deus mandat, vt renes ac omnis pinguedo ipſi offeratur, ne ſacerdotes iſta comedant, intepretes annotant: Sacerdotes ita curare debere ſuum corpus, ne laſciuiant, quaſi renes occultâ vi pruritum amoris excitent. Et ad vocem *Renes* ſcribit ex Rabbi Dauid Santes Pagninus, *in Lexico Hebræo*;

Secund ſacras literas.

eos apud Hebræos nominari כליות à כ״ל״ם, quod eſt deſiderare, quod ibidem ii. deſideriorum conus. Et Flacius, *in Claue Scriptu æ*, Renes tum venæ expurgandæ, tum etiam genitali ſemini ac generationi ſeruire affirmat. Vnde, vt idem Flacius, *eod. loco*, annotat, Scriptura lumbos generationem tribuit, vt 1. Reg. *cap. 8 v. 19.* & *ad Hebr. cap. 7. v. 5.* & 10. videre eſt. Et vetus verſio aliquoties pro lumbis Renum vocem vſurpat. Neque ſolum Hebræorum iſta fuit ſententia: Sed & Varro, vt Iſidorus, *lib 11 Orig.* habet, Renes dictos putauit, quod riui ad his obſcœni humoris naſcantur: & lumbos, ob libidinis lateſcinium.

Quæ omnia cum occaſionem nobis præbeant de vſu renum diligentiùs cogitandi, operæ pretium eſſe putauimus, renum naturam penitius intueri, & de illo imprimis diſquirere: Num præter ſeri expurgationem aliam adhuc vſum habeant ſanguinis munium ad ſemen generandum præparationem? Et primò quidem, cùm Renes peculiare, vt reliqua viſcera, parenchyma, & quidem vt rectè Galenus ſentit, non multum à cordis ſubſtantiâ differens habeant; reliquorumque viſcerum carnibus coquendi peculiaris vis, & quidem ſingulis propria, tribuatur: ea ſi non eſt, cur ea renum parenchymati deneganda ſit. Neque videmus, quomodo Galeni ratio concludat, 6. *de decret. Hippocratis & Plat. cap. 8* epati vim ſanguificandi & cordi ſanguinem arterioſum generandi tribuentis, eâ de cauſsâ, quod epar peculiare parenchyma habeat, peculiare itidem cor, & epatis quidem parenchyma colore ſanguini venoſo, cordis verò ſanguini arterioſo reſpondeat: niſi etiam peculiaris vis ſanguinem ſuo modo elaborandi renum parenchymati tribuitur. Deinde cum vena emulgens tam magna, & omnium à cauâ prodeuntium ampliſſima ſit, multum etiam ſanguinis ad renes vehit, & quanto pro ſui nutritione renes non indigent. Reliquum ergo cum ſanguine arterioſo miſtum & ſero defæcatum, vt in alium vſum cedat, neceſſe eſt. Tertio, arteriâ tam ampiâ ſi tantum ſeroſum humorem expurgarent renes, opus non fuiſſet: ſed id potius officium habent arteriæ, vt ſanguis arterioſus ſanguini venoſo confuſus & miſtus, atque à ſero maximè repurgatus, in renibus aliquo modo miſcetur atque elaboretur, quem venæ & arteriæ ſpermaticæ, quæ ſtatim ſub renibus & ad renes ſanguinem hauriunt, ad ſeminis generationem in teſtes deferant. Nam quod vulgo docetur, arterias emulgentes, vt arterioſum expurgent ſanguinem, ſerumque in arteriis copioſiſſimum in renes effundant, factas eſſe, difficultate non caret. Qui enim ex Galeno, 5. *de vſ part. cap. 5.* ideo ſerum in arteriis contineri probare conantur, quod arteriæ renibus datæ ſunt, id principium petunt, & incertum per æquè incertum probant. Nam ſi venæ emulgentes datæ ſunt, vt ſanguinem à ſeroſo humore purgent; atque ex venâ cauâ optima ſanguinis portio ad dextrum cordis ventriculum fertur, & ex eo demum in ſiniſtro cordis ventriculo ſanguis arterioſus elaboratur: Vnde in arteria magna, quæ ex ſiniſtro ventriculo cordis non tam longo à renibus interuallo exoritur, copioſiſſimum illud ſerum ortum habet? Et proinde Galeno, *loco allegato*, quærenti, ſi non ſanguinis in ipſis contenti à ſero purgandi gratia renibus arteriæ immittuntur, quænam alia cauſſa fuerit, cur ea magnitudine Natura eas effecerit, ad cauitatemque renum diuiſas ipſas, haud ſecus ac venas, produxerit? reſponderi poteſt: Factas eſſe, vt ſanguinem arterioſum ad renes ferant, qui in eorum ſubſtantia cum ſanguine venoſo miſtus & alteratus ſemini generan-

[Left margin notes, partly cut off: "…n renes … perſec… … ſimiga … … aliud … adhuc vſu … habeant … renes habent peculiare parenchyma." — "Vena emulgens … plus ſanguinis … renes vehit quam pro ſui nutritione indigent … quæ ad expurgandum … ſerum … habeant." — "Arteriæ … emulgentes … cur factæ? … ſerum in arteriis contineatur." — "Cur arteriæ renibus immittantur."]

A do materiam præbeat. Rurſúſque ſi, quod ſapor ac odor ille, qui quidem in animalibus plurimis non caſtratis per vniuerſum corpus diffunditur, maxime tamen in renibus percipiatur, & præcipuè in adultis; In nouellorum autem ac teneriorum quadrupedum renibus, cum nondum fœminas ineunt, non ita percipiatur? Oribaſius quoque *lib. 6. Collect. cap 38.* ex ſuppreſſione ac retentione ſeminis renes malè affectos ſuiſſe depreh.ndit,

Inſuper in gonorrhœa medicamenta lumbis ad ſemen imminuendum atque alienandum applicantur, vt ex Aretæo, *lib. 2. morb chronic. c. 7.* Trallian. *lib. 9. cap. 9.* & aliis paſſim videre eſt.

B Inter ſigna etiam renum calido ſem Medici recenſent propenſionem ad libidinem, ſomnia libidinoſa & nocturnas pollutiones, contra frigidorum ad veneream ſegnitiem. Et ſeminis qualitates practici paſſim ex renum conſtitutione deducunt, atque ſi illud calidius, ac acrius ſit, etiam ex renum calore fieri docent.

Tandem vaſorum, præparantium dictorum, origo idem perſuadere videtur. Etenim ſi ſimpliciter ſaltem ſanguinem è vena caua & arteria aorta ad teſticulos deferre deberent, poſſent deduci è propiore loco, non verò per tam longas ambages, partim ex ipſis emulgentibus, partim propè emulgentes originem ſortiri, quod indicio eſt, vaſa iſta non ſimpliciter ex vena caua & arteria, ſed in ipſis renibus elaboratum aliquid accipere, & ad teſticulos C deferre.

Atque hæ potiſſimùm rationes ſunt, quibus quis adduci poſſe videtur, vt de vulgata ſententia de vſu renum dubitet. Et ſi, vt inquit Ariſtoteles *Metaph. B c. 1* τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὔργου τὸ διαπορῆσαι καλῶς *Eſt operæ pretium aliquid facultatis & cognitionis habere volentibus bene dubitare.*

CAPVT II.

De renum intemperie: & primò de calida & ſicca.

Cauſſæ.

D INter morbos autem renum ſunt primò intemperies, & quidem frequentiſſima, calida & ſicca, quæ contrahitur à cauſſis calefacientibus. Et tanibus cauſſis internæ ſunt, vicinarum partium, imprimis epatis, & venæ itque arteriæ magnæ præter naturam caliditas, materia calida & ſicca, ſiue in renibus ſenſim cumulata, ſiue aliunde, præſertim ab epate & vena caua atque arteriis, affluens, quam eò facilius admittunt renes, cum ob cauſſam aliquam facti ſunt imbecilliores, & ſi præterea doleant & incaleſcant, facilius humores à vicinis partibus attrahunt. Externæ cauſſæ ſunt alimenta, potus & medicamenta calida & ſicca, quæ reliquas partes calefaciendi vim habent, imprimis tamen, E quæ vim diureticam obtinent: decubitus ſupinus ſupra lectum & ſtratum calidum, præcipuè plumeum, & veſtimenta circa renes calida, balnei calidi frequens vſus, præcipuè verò motus violentior & magnus ſpinæ, ac vicinorum muſculorum, qualis fit in equitatione, vſus etiam & geſtatio longa armaturæ & thoracis ferrei. Renum intemperies calida & ſicca Cauſſæ.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur autem renum calida intemperies ex cauſſis calefacientibus, cum internis tum externis, quæ modò enumeratæ ſunt, ſi præceſſerint, ex caloris ſenſu circa renes, ex vrina quæ excernitur copioſa, tenuis, iæpe calida & crocea, cui nihil ferè aliquid ſupernatat, ſæpe etiam arenulæ & rubrum Signa.

flabulum in vrinis apparet. Adeſt propenſio ad libidinem, atque accidunt nocturnæ pollutiones, & in ſomnia libidinoſa; corpus extenuatur. Nocent calefacientia, iuuant refrigerantia.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Si intemperies iſta non ſit magna nec inueterata, non adeò difficulter curatur. Si verò magna ſit & diu durauerit, ac ſiccitas caliditati coniuncta ſit, difficulter curatur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. E par refrigerantia. Calida intemperies indicat refrigerantia, ſicca humectantia. Refrigerant autem renes *viola, roſæ, cichorium, endiuia, lactuca, portulaca, ſemperuiuum nymphaea, ſuccus citri, limonum, granatorum, fraga, fructus rubi Idæi, hordeum, melones, cucumeres, ſemina 4. frigida maiora, ſcariola, ſerum lactis, acetum, acidula.* E quibus varia parantur medicamenta cum interna tum externa.

Interna.

Interna. Conſeruæ, ſyrupi, aquæ, emulſiones ex ſupra dicti plantis. V ℞. *Aq. fragor. ſine vino, violar.* an. ℥. iii. *ſyrupi violar. acetoſit. citri* an. ℥. i. *ſpiritus vitrioli* gr. vj. Miſce. Vel ℞. *ſem. 4. frig. maior.* an ℈. i. ß *aq. hordei ſ. fragor. ſine vino* an. ℥. iv. F. Emulſio. Adde *iulebi roſar. violar.* an. ℥. i. M.

Externa.

Externa. *Epithemata* ex aquis & ſuccis lactucæ, portulacæ, nymphaeæ, ſemperuiui. *Oleum* roſar. violat. nymphaeæ. *Vnguentum* roſaceum, refrigerans. Galeni Vel ℞. *Mucilag. ſem. pſyll.* ℥. ß. *ol. violar. vngu. refrig. Galeni* an. ℈. vi. *ſacch. Saturni* ʒ. i. *ceræ parum.* F. Linimentum. *Ceratum* Santalinum. *Folia* vitis, lactucæ, nymphaeæ, ſalicis, linteis ſtratis ſuppoſita. *Lamina plumbea* dorſo è regione renum alligata; imprimis verò aquæ dulcis balneum diu continuatum. Plura de inflammatione renum proponentur.

Diæta.

Diæta. In cibis conuenientiſſima eſt ptiſana hordeacea, ſemina 4. frigida maiora, lactuca, endiuia, cichorium, fraga. Cibi condiantur ſucco citri, granatorum, ribes. Potus ſit aqua hordei, vel tenuior cereuiſia. Si adſit ſimul bilis, purgetur ea caſſia, diapruno ſimplici, electuario de pſyllio, de ſucco roſarum.

De intemperie renum frigida. Cauſſæ.

Renum intemperies frigida? Cauſſæ. Refrigerant renes vicinarum partium, vt inteſtinorum, epatis, lienis, refrigeratio; humorum frigidorum præſentia; Cibi, potus, medicamenta frigida; Aër, venti, imbres, niues, ſi dorſo occurrant, balnea frigida & renum denudatio.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur intemperies renum frigida è cauſſis refrigerantibus, quæ præceſſerunt, vrina redditur pauca & tenuis, ac cruda. Appetitus veneris minuitur. Iuuant calida, nocent frigida. Si pituita ſimul adſit, vrinæ ſunt turbidæ & craſſæ, in quibus filamenta quaſi alba ſubſident.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Si intemperies renum ſit tanta, vt actio inde debilitetur, atque ſeri ſecretio impediatur, periculo non vacat. Ex ſeroſo enim humore in renibus retento ſanguis corrumpitur, & homo ad cachexiam & hydropem diſponitur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Renes calefacientia. Intemperies frigida calefacientia indicat, vt in aliis partibus. Calefaciunt verò Renes: Radices *fœniculi, brusci, aſparagi, petroſelini, pimpinellæ, eryngij, ſatirij.* Folia *betonicæ, agrimoniæ, calaminthæ, menthæ, ſaluiæ, roriſmarini.* Flores *lauendulæ, betonicæ:* Semina *erucæ, naſturtij, petroſelini, fœnic. baccæ iuniperi, amygdalæ amaræ, nuclei perſicorum, cicer. aromata*; Atque ex his parata varia medicamenta. Extra inungitur renum regio *oleo nardino, coſtino, irino, menthæ*, quibus *ſpica nardi, caryophylli, macis* addi poſſunt: *Vnguento Martiato.*

Diæta.

Diæta. Victus ratio medicamentis reſpondeat. Quapropter *betonica, ſaluia, roremarino, fœniculo, aromatibus* cibus & potus condiantur. Si ſimul adſit pituita, purgetur *agarico*, vel *caſſiâ* cum *terebinthina, benedicta laxatiua, elect. Indo.* Intemperies humida renum, quæ actiones lædat, rarò datur.

CAPVT III.

De Numero Renum mutato, & aliis quibuſdam eorum morbis.

Renum numerus mutatus. Renes homo, vt & alia animalia, ſecundum naturam duos habet. Interdum tamen vnus deficit, vt habet Ariſtoteles, 4. *de hiſtor. animal. cap.* 4. Fernelius, *lib. 4. de part. morbis & ſympt. cap. 7.* Andernacus. *lib. 1. Inſtitut. Anat.* Veſalius, *de corp. hum. fabr. lib. 5. cap. 10.* Euſtachius, *cap. 10. lib. de conſtit. Renum*, Columbus, *lib. 15. Anatom.* Contra renes tres vidit Euſtachius, *c. 10. lib. de Renum ſtructura*: Quatuor Gemma, *lib 2. Artis cycloromicæ, & lib. 1. coſmocritic. cap. 6.*

Renum color mutatus. Subſtan. Mutatur & aliis modis ſæpe renum conſtitutio, ſcribitque Euſtachius, *alleg. libello*, ſe renes interdum ſubnigros, ſubalbidos, ſubſtantia modò fragili, & quaſi putri, modò denſa, dura & arida inueniſſe, ſuperficiem verrucoſam & innumeris tuberculis ſcatentem ſæpius vidiſſe; quin & ſub eorum membrana tantum flatuum collectum, vt videretur à ſubiecta carne prorſus ſeparata, adeóque turgida & diſtenta, vt magni tumoris ſpeciem referret. In vaſis quoque emulgentibus ſæpe magna accidit varietas. Renum morbi. Ambroſ. Paræus, *lib 2. cap. 25.* ſeptem vidit emulgentes venas, totidemque arterias, quatuor à ſiniſtro latere diuerſis locis prodeuntes, quarum vltima ab Iliaca manabat, tres à dextro diuerſis pariter locis. Columbus, *vt lib. 15 Anatom.* refert, in eodem latere duas, tres, quatuorque & plures emulgentes deprehendit. Geminas emulgentes venas & arterias vidit Andreas Laurentius & alij. Et omnino ſæpe in venis emulgentibus & vreteribus magna occurrit differentia: eam tamen à naturali conſtitutione diſcernere promptum eſt. Verum talia in viuis rarò agnoſcuntur, neque curari poſſunt. Quapropter ad alios renum morbos progredimur.

CAPVT IV.

De Vaſorum in Renibus anguſtia.

Vaſa in renibus anguſta. Cvm per vaſa renum humores ſeroſi ab emulgentibus attracti ad vreteres tranſmitti debeant, læditur hæc actio, ſi vaſa hæc non ſatis pateant. Quod fit vel compreſſione, vel obſtructione. Comprimuntur vaſa ab eorum tumoribus, phlegmone, ſcirrho, vt & à nimia ſiccitate, dum ſcilicet ipſa renum ſubſtantia contrahitur & corrugatur, vnde vaſa comprimuntur. Frequentiſſimè verò renes obſtruuntur ab humoribus craſſis, viſcidis, interdum à materia purulenta per renes euacuari ſolita, à ſanguinis grumis, calculis, qui interdum renes obſtruunt, vt nullus humor ad vreteres & hinc ad veſicam deſcendat.

Generantur

Generantur autem iſti craſſi & viſcidi humores ex ciborum ſimilium frequenti vſu, præſertim in iis qui frigidiorem habent ventriculum, & vitam otioſam ac ſedentariam agunt, elapſo. Grumi ſanguinis in ipſis Renibus concreſcunt à ſanguine extra vaſa ſua, vel ex contuſione, vel vlcere aperta. Pus vel in ipſis renibus generatur ob vlcus & abſceſſum in iis genitum, vel aliunde ad eos confluit, vt ex epate aut pectore, è quo interdum materia purulenta per renes euacuari ſolet. Calculi quomodo generentur *capite ſeq.* dicetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Anguſtia vaſorum in renibus ex vrinæ ſuppreſſione, vel paucitate cognoſcitur, ita tamen, vt nullum vitium in veſica vel vreteribus adſit, & obſtructio ſit in vtroque Reni. Nam ſi alteruter ſit ſaluus, is reliqui vices ſupplere poteſt. Vrina retenta tenſionis & grauitatis ſenſus circa lumbos oritur, in vno vel vtroque latere, prout vnus vel vterque Ren obſtructus eſt, hypochondria inflantur, & intumeſcunt, & alia accidunt, quæ infra de vrinæ ſuppreſſione enumerabuntur. Quando id, quod obſtruit, circa caput vreteris eſt, dolor per vreteris longitudinem verſus veſicam ſe extendit. Et ſi aliquid cum vrina emittitur, notas eius, quod obſtruit, exhibet. Cauſſæ verò ſuis ſignis diſcernendæ ſunt. Si inflammatio vel tumor aliquis adſit, latere non poteſt, ſed ſuis ſignis ſe prodit. Obſtructio, & quidem à craſſis & viſcidis humoribus, cognoſcitur è craſſorum, crudorum & viſcidorum humorum redundantia, neque adeſt dolor, vt in calculo, neque febris, vt in inflammatione, & ſentitur in renibus & lumbis quædam grauitas. Sanguinis grumum cauſſam eſſe obſtructionis Renum cognoſcitur à præcedente ſanguinis è vaſis renum effuſione, & cum plerumque ſanguinis mictio præceſſit, & præceſſerunt apertionis vaſorum cauſſæ, lapſus, percuſſio, equitatio, & aliæ apertionis vaſorum cauſſæ & ſigna. Pus cauſſam eſſe, colligitur è ſignis vlceris vel abſceſſus in renibus, epate vel pulmone; ſoletque tum plerumque puris aliqua pars cum vrina excerni.

Calculi in renibus ſigna capite ſequenti proponuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si ab inflammatione vel alio tumore ſit vaſorum in renibus anguſtia, mali magnitudo ex ipſo tumore æſtimanda. Eo enim ſublato, vaſorum anguſtia ceſſat, durante durat. 2. Obſtructio, quæ fit ab humore craſſo & crudo, vel grumo ſanguinis, vel pure, non ita difficulter curatur. 3. At quæ fit à calculo, plus difficultatis & periculi habet, & plerumque eſt incurabilis. Licet enim calculus ſemel loco moueatur, vel tollatur: tamen vel iterum in vaſa incidit, & obſtructionem parit, vel manente illa diſpoſitione λιθοποιητικῇ nouus calculus generatur, vt *cap. ſeq.* dicetur.

Curatio.

Curatio. Curatio pro cauſſarum diuerſitate varia eſt. Nam ſi adſit inflammatio, vel alius tumor, curatio inſtituenda eo modo, quo poſtea, *capite* 8. & 9. dicetur. Si obſtructio ſit à pituita cruda & craſſa, primò ſtatim ea leni medicamento euacuanda. Vtilia ſunt tum etiam vomitoria, quæ crudos humores euacuant, & à renibus reuellunt, & parantur ex raphano, floribus geniſtæ, foliis & radicibus aſari. Poſtea exhibeantur ea, quæ pituitam incidere, detergere, & vrinam mouere poſſunt. In quem vſum commodiſſimæ ſunt aquæ deſtillatæ è petroſelino, ononide, aſparago, alkekengi, capillis ♀, & ſimilibus, ſyrupus de duabus & quinque radicibus, byzantinus ſimplex & compoſitus, de raphano Ferne-lii, quæ infra de vrinæ ſuppreſſione, *part.* 8. *ſect.* 2. *cap.* 1. proponentur. Vtilis eſt & ſpiritus ſalis & vitrioli in liquore aliquo conuenienti vel iuſculo galli, in quo radices diureticæ coctæ ſint, exhibitus. Si à grumo ſanguinis ſit obſtructio, exhibeantur ea, quæ grumos ſanguinis diſſoluere poſſunt, imprimis oxymel ſcilliticum cum decocto vel aquis chærefolii, artemiſiæ capillorum veneris, radicum aſparagi, exhibitum, mumia item, myrrha, coagulum leporis, oculi cancri & eorum magiſterium. Si à pure craſſiore, pus abſtergentia exhibeantur. Si à calculo, inſtituatur curatio, & *cap. ſeq.* dicetur.

CAPVT V.

De apertione vaſorum in Renibus.

Vaſorum in renibus apertio. CONtra interdum vaſa in renibus, venæ ſcilicet & arteriæ, præter naturam aperiuntur. Accidit hoc ab intemperie renum calida & humida, quæ laxat & rarefacit vaſorum tunicas; Interdum verò à ſanguine calidiore & tenuiore, humoribus acribus, qui vaſorum orificia aperiunt & erodunt: à motu item magno, quo dorſum & renes incaleſcunt: tandem etiam hoc accidit à calculis aſperitate ſua orificia vaſorum aperientibus, & aliis cauſſis vnitatem renum ſoluentibus, vt lapſu, percuſſione, & ſimilibus.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur vaſorum in renibus apertio ex vrina, quæ cruenta redditur. Et quidem ſi parua ſaltem quantitate ſanguis cum vrina reddatur, vas aliquod ſaltem dilatatum & rarefactum eſt, è quo ſanguis tranſſudat. Si verò maiori copia excernatur, vas aliquod magnum ruptum eſſe, manifeſtum eſt. Quæ autem cauſſa apertionis vaſorum ſit, cognoſcitur ex iis, quæ præceſſerunt, & ex humorum in corpore abundantia.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Quantum verò periculi portendat hoc malum, cauſſæ, à qua pendet vaſorum apertio, magnitudine æſtimandum.

Curatio.

Curatio. Curatur autem apertio vaſorum iis, quæ vel adſtringunt, vel conſolidant, pro cauſſarum ratione. Itaque vtilia ſunt *plantago, burſa paſtoris, conſolida, tormentilla, tragacanthum, bolus Armenus, terra ſigillata, corallium, mumia, lapis hæmatites.*

CAPVT VI.

De Calculo Renum.

Calculus renum. ETſi in omnibus ferè corporis partibus calculi quandoque generantur, vt alibi dictum: tamen nullibi frequentius, quam in renibus & veſica, gignuntur: atque ibi geniti variorum morborum ac ſymptomatum cauſſæ exiſtunt. Corpus quidem iſtud durum, quod cùm in renibus, tùm in veſica generatur, propriè calculus nominatur & cauſſa morbifica eſt, morbumque in numero aucto ſecundum Galenum, *lib. de differ. morb. cap.* 8. morbum item in via ſeu, anguſtiam & ſæpe ſolutam vnitatem parit, atque etiam grauiſſimos dolores & vrinæ ſuppreſſionem excitat. Mala tamen hæc omnia quandoque etiam nomine lapidis vel calculi, qui Græcis λίθος eſt, comprehenduntur; & ipſa διάθεσις præter naturam, quam calculus parit, Græcis λιθίασις dicitur. Ideoque fruſtra laborant illi, qui anxiæ diſputant, an calculus ſit morbus cauſſa

vel ſymptoma; & ad vnum tantum genus eum referre conantur; cum plures res, quæ ſingulæ diuerſas definitiones requirunt, hoc nomine comprehendantur, vt modo dictum, & diuerſo reſpectu variè definiri poſſit. In renib. appellatione à parte affecta petita, nominatur Nephritis. Cum autem renum & veſicæ calculi eodem modo generentur, & multa communia habeant ca etiam & præcipuè qua generationem, coniunctim proponemus. Hoc ergo primum maximè dignum inquiſitione eſt, quomodo cum in renibus, tùm in veſica generentur calculi, ſeu quæ ſit eorum & materia & cauſſa efficiens. Diximus autem ea de re pluribus, *lib. 2. Inſtitut. par. 2. cap. 9.* & *in tract. de conſ. & diſſ. Chymic. cum Galen. cap. 11.* atque in ſententia ibi propoſita adhuc perſiſtimus, ipſa rerum experientia perſuaſi, quæ in rebus naturalibus inueſtigandis ſemper maximi momenti habenda eſt. Docent autem rerum naturalium hiſtoriæ, non ſolùm in thermis lapides & tophos canalibus, per quas aquæ labuntur, accreſcere, ſed & fontes & fluuios paſſim reperiri, de quibus verum eſt, quod de Ciconibus Ouidius ſcribit.

Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit
Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.

Imò quod magis admirandum, dari ſpiritus eiuſmodi lapidificos, qui obuia quæque in ſaxa & lapides conuertunt. Ita refert Auentinus, *hiſtor. Bauaric. lib. 7. Anno. 1348.* ex terræ motu plures, quam 40. ruſticos, item mulgentes cum vaccis extinctos obriguiſſe, & corpora à ſpiritu terreno in ſalaras ſtatuas reducta apud Charinos fuiſſe, quæ quidem ſimulacra ſibi & Concellario Auſtraco conſpecta fuerint. Et Philippus Camerarius, *in deſcript. Probem. augment. centur. 2. cap. 70.* ex Cornelio Vvitaflidio narrat de aura meridionali certis anni temporibus flante in montanis prouinciæ Chilenſis in America, cuius quidem afflatu integræ equitum turmæ velut in ſtatuas lapideas repentè obriguerint, ſteterintque in via eo aciei ordine, quo ante metamorphoſin adhuc viuæ iter fecerant. Similem huic hiſtoriam refert Ortelius, *in deſcript. Ruſſia*, de pecudum gregibus & armentis illicò petrefactis. Nimirum ſicut in termis & aquis quibuſdam ex materiæ interna diſpoſitione, ſeu ſucco lapideſcente, ſeu forma, cui hoc Scaliger, *exer. 115.* tribuit, præcipuè vbi ea à reliqua aqua maximam partem ſeparatur, & corpus, qui adhæret, nanciſcitur, lapides generantur: ita & in corpore noſtro ac præcipuè in renibus & veſica ex ſimili feculenta terrea & ſalſa materia, vbi ſubiectum idoneum nacta eſt, calculos generari, & materiam illam feculentam ac tartaream interna vi ad coagulationem tendere, & in lapidem concreſcere, vero maximè conſentaneum eſt. De nomine huius materiæ cum nemine litigabimus. Appelletur humor tartareus, terreus, feculentus, ſalſus, pituitoſus, vel nobilis etiam Praxagoræ pituita, quam Scaliger, *exercit. 108. ſect. 3.* dum emingeretur, albuminis mollitie emiſſam vitri duritie & ſplendore, & in lapidem vitreum mutatam vidit, vel vt cuius libet. Neque enim ſemper materia hæc, ex qua calculi in corpore noſtro generantur, eiuſdem planè naturæ eſt, neque eandem formam externam habet, & vt lapides non omnes ſunt duri, ſed & friabiles; ita omnium non planè vna materia eſt. Hoc modò concedatur, nec pituitam ſimpliciter, nec feculentum, nec terreum, aut ſimile quid ad lapidis productionem ſufficere; cum talia in multis corporibus reperiantur copioſè, qui tamen calculo non laborant, & in veſicula fellis calculi generentur non ex pituita, ſed ex ipſa potius bile, quod lapidum illorum color & natura demonſtrat, ſed præcipuè vim lapidificam & concreſcēdi in ipſa materia requiri, quod etiam illa ipſa obſeruatio Scaligeri manifeſtè docet; cum pituita illa vitrea neque calore, neque frigore neque ſiccitate veſicæ coagulata fuerit, ſed emiſſa & excreta ſponte in vitream duritiem concreuerit.

Agnouit hoc proculdubio manifeſtè Platerus, qui pituitam ſolam adeo terreſtrem illam materiam, vt in lapidem mutetur, conglutinare, aut calorem renum pituitam adeo exſiccare poſſe, vt in lapidē concreſcat, negat, ſed expreſſè ſtatuit, acrem & ſalſum, qui terreſtreitati in ſero & vrina permiſcetur, atque ineſt, ſuccum compingere & veluti ferruminare illā materiam. Interim non negamus, præter innatam illam lapideſcendi vim, quæ ipſi ineſt materiæ, aliā etiam quādam, ſine quibus concretio illa non fit, vel non facilè fit, requiri. Vnde nonnulli efficientium cauſſarum numerum hîc cumulant, & plures generandorum calculorum modos conſtituunt. Verùm cum Philoſophis hic diſtinguendum eſt inter principale agens, quod nomine generis in ſpecie ἄιτιον dicitur, & σύναιτιον. Αἴτιον enim hic eſt vis lapidifica, à qua principaliter concretio pendet. Συναίτια verò ſunt vel ſine quibus primarium agens finem ſuum non aſſequitur, vel quæ aliquid ad faciliorem concretionem faciunt, quorum plura eſſe facile concedimus. Et illi ipſi, qui plures cauſſas concretionis lapidum ponunt, & plures concretionis modos, eòſque quaſi diuerſos, tandem tamen non omnes eſſe eiuſdem generis confiteri neceſſ. habent dum rectè ſtatuunt, aquas illas, in quibus lapides concreſcunt, materiam vliginoſam, limoſam, lentam, cænoſam, terream, glareoſam, quandoque ſalſam, acidam, aut alio fecum genere infectam ſecum ferre, quæ feces locis potiſſimum ſiccioribus adhæreſcant, & quod ſiccitas ſine omni calore quandoque ſufficiat ad materiam, quæ præter fluxura erat, retinendam: Potiſſimam verò concretionis cauſſam exiſtere materiæ, ex qua fit lapis, qualitatem (à Scaligero formam nominari diximus) quæ ſuapte natura, vel nullo extrinſecus accedente calore aut frigore, ad concretionem ipſa ſibi abunde ſufficiat: etſi promptius concreſcat (adiuuantes enim ſolum cauſſæ ſunt calor & frigus) ſi calor externus aut frigus acceſſerit. Atque ita vnicum, quantum ad cauſſam principem, generationis calculorum modum ſtatuendum eſſe cenſemus; neque adiuuantes cauſſas & συναίτια pro principalibus habendas. Itaque etſi multæ aliæ aquæ ſint, quæ æquè, imò etiam ſæpe magis impuræ ſunt, quam illæ, in quibus calculi generantur: tamen non in omnibus lapides concreſcunt, ſed in iis ſaltem, in quibus iſte ſuccus lapideſcens eſt. Συναίτια tamen & adiuuantes cauſſæ etiam cognoſcendæ propter curationem. Nam in omni vrina materia ad calculum generandum apta eſt, id quod vel ex matulis vrinariis, in quibus eiuſmodi materia, niſi ſæpius mundentur, concreſcit, & ſale, qui ex vrina conficitur, apparet: non in omnibus tamen materia illa in calculum coagulatur, ſed emingitur & excernitur. Ita etiam videmus, plurimos impunè caſeo & aliis, qui ad calculum generandum faciunt, cibis veſci, alios verò ab iiſdem maximè lædi. Cuius rei cauſſam non tam in materia calculi, quam in corporis diſpoſitione, quam Fernelius arenoſam, calculoſamque renum conſtitutionem appellat, conſiſtere non negamus. Noui enim virum doctum, qui cum à calculo planè liber eſſet, poſt quartanam in calculum incidit, tali conſtitutione renibus inducta. Et hinc multi, qui in iuuentute calculo non laborarunt, progreſſu ætatis calculo renum obnoxii ſunt. Si quis tamen hîc ſtatuere

velitetiam in prima & ſecunda coctione hic errorem aliquando concurrere, vt ſcilicet vbi partes tartareæ ac feculentæ non diligenter & exactè, vt par eſt ſeparentur, quæ verò poſtea ad renes & veſicam prouenerint, atque ibi quacunque de cauſſa ſubſtiterint, in lapidem coagulentur, id non plane reiiciendum putamus. Cum enim, vt poſtea etiam dicetur, ſtranguria etiam fieri poſſit ob errores in victu, & primæ aut ſecundæ coctionis vitium ad calculi quoque generationem aliquid facere, & calculo materiam ſuppeditare poſſe, abſurdum non eſt: cum prioris coctionis vitium non corrigatur in ſecunda.

Quæ autem cauſſæ ſint, quæ calculorum generationem adiuuent, alii aliter ſentiunt. Fernelius in genere arenoſam, calculoſamque renum conſtitutionem appellat; quæ tamen illa ſit, non explicat. Platerus ſiccitatem ſolam ponit. Alii plures addunt, etſi eas pro primariis efficientibus ponunt. Primò autem ad calculum generandum facere ſtatuunt plerique calorem exſiccantem renum, cuius etiam nonnulli aliquot gradus conſtituunt, & declarant hoc exemplo lixiuii, è quo, abſumpta per calorem aquâ, ſal coquitur, & aquæ marinæ, quæ etiam calore Solis & ignis in ſalem coagulatur. Verum exemplum hoc rectè declarandum eſt. Neque enim quod in ſalis artificioſa præparatione fit, hoc omne etiam in renibus accidit, nec calore aquea pars planè abſumi poteſt, craſſa relicta; cum continuo è corpore ſeroſa materia ad renes deriuetur: multò minus per aſſationem calculum in renibus gigni credendum eſt, ſicut ex terra lapides coquuntur. Neque enim tantus in corpore noſtro calor eſt, neque ita humidum omne, vt in laterum coctione, in renibus abſumi poteſt. Neque etiam aquæ abſumptio principalis coagulationis cauſſa eſt in ſalibus (etſi ad faciliorem coagulationem faciat) cum in ipſa aqua ſalem concreſcere videamus. Sed cum natura nunquam ſit otioſa, verum excrementa non cruda, ſed certo modo elaborata, vt in fecibus alui apparet, è corpore emittat: idem in vrina fieri credendum eſt, humoremque ſeroſum, antequam è corpore excernatur, in renibus ſuo quoque modo alterari & elaborari credendum eſt. Quod ſi non rectè fiat ſed quæ coniunctim & mixta excerni debebant, partes tartareæ & feculentæ ab aqueis ſeparentur, & aqueæ per vrinas excernantur, tartareæ vero & feculentæ hæreant & ſubſiſtant in renibus, ob inſitam vim lapideſcendi in calculum mutantur. Cauſſam verò, ob quam hoc fit, ſiue quis conſtitutionem arenoſam calculoſamque renum cum Fernelio, ſiue ſiccitatem cum Platero, ſiue calorem exſiccantem appellare velit, per me licet. Plus tamen hîc cum Platero mallim tribuere ſiccitati, quam calori; cum ſenes, in quibus calor minor eſt, quam in iuuenibus, calculo renum magis ſint obnoxii, quam iuuenes, in quibus calor renum maior, & calculi quandoque in iis partibus coagulentur, in quibus calor præter naturam inſignis eſſe non poteſt, vt in vmbilico & alibi. Sufficit ſiccitas, non vt cauſſa princeps, ſed vt adiuuans, vt modò dictum, & idoneum coagulationis ſubiectum. Si enim materia concretioni apta ſubiectum idoneum nanciſcitur, ei ſeſe agglutinat, & in dies incrementum ſumit. Qua de cauſſa in aluminis & vitrioli officinis trundines & baculi lignei lixiuio imponuntur, vt facilius concreſcant; & tophacea & tartarea materia in ore dentibus adhæreſcit; & lapidis bezoar primum rudimentum eſt circa paleam vel ſimile quid. Et Foreſtus, *lib. 24. in Schol. obſeru. 22.* ex Alexandro Benedicto refert, Virginem quandam è veſica lapidem oui gallinacei magnitudine eieciſſe, in cuius diffracti medio acus crinalis reperta fuit, quam olim deglutiuerat. Hâc ipſa de cauſſa accidit, vt diuretica & calculos frangentia vehementius ſiccantia non ſolum non præſeruent à calculo, ſed potius diſpoſitionem illam ad calculum generandum aptam in renibus augeant, renes exſiccando. Et qui hanc naturalem ad calculum generandum diſpoſitionem, quocunque modo nominetur, à parentibus eſt nactus, calculi cauſſam ſecum circumfert, & vix vlla diligentia morbum hunc effugit.

Atque hæc quidem calculorum materia proxima eſt & generationis modus: Cauſæ mediatæ & remotæ aliæ ad materiam calculi generandam faciunt, aliæ ad diſpoſitionem renũ & veſicæ, ob quam calculi facilius concreſcunt. Materiam diximus eſſe tartaream, limoſam, feculentam, ſalſam, tereoſam, pituitoſam, atque aliis etiam nominibus appellari. Huius etſi in omni vrina aliquid reperiatur, vt id in matulis vrinariis apparet: tamen in aliis corporibus plus, in aliis minus cumulatur. Ideoque de cauſſa antecedente calculorum, & cauſſis quæ eam ſuppeditant, dicendum. Facit primò huc, vt antea dictum, vitioſa in ventriculo coctio. Nam ſi in hoc cibus non bene coquatur, & excrementa non probè ſegregentur & excernantur; ſanguis inde feculentus generatur; cum coctionis primæ vitium non corrigatur in ſecunda, ſerumque etiam impurum ad renes peruenire neceſſe eſt. Poteſt huc & aliquid conferre epar, ſi munus ſuum non probè obeat, & quæ homogenea ſunt, non congreget, nec heterogenea ſeparet.

Cibi ad calculũ generandum apti.

Victus verò imprimis ratio ad calculum generandum plurimum facit. Primò crapula & cruditates, ac cibi qui craſſum ac lentum ſuccum præbent, acuti item & ſalſi. Pertinet huc panis non bene fermentatus aut malè coctus & pultis, ac placentæ ex tritico, legumina ferè omnia, exceptis ciceribus rubris; lac & lacticinia omnia, caſeus, de quibus Galenus, 3. *de aliment. facultat. capite* 15. 16. 17. Piſces omnes grandiores, anguilla item, murenæ; aliique ſquammis carentes, etiam viſcoſi, cancri; oſtreæ & conchylia: Carnes item animalium craſſum & viſcidum ſuccum prebentes, vt ſuilla, bubula & imprimis carnes ſale ac fumo induratę, vt & piſces ſale conditi vel ſiccati; è partibus animalium ventriculus, cerebrum, cor, pulmones, ſplen, inteſtina: Aues lacuſtres, anas, anſer, oua dura, fructus immaturi, auſteri, acerbi, & meſpila, pyra, cydonia, caſtaneæ, fungi item ac tubera; vinum immaturum, auſterum, nigrum, craſſum, dulce, imprimis muſtum, & id vini genus, quod in locis argilloſâ tartareâ & calculoſa materia abundantibus creſcit. Cereuiſia recens, feculenta, craſſa, aquæ craſſæ paluſtres, ex niue liquatæ, & quæ materiam lapideſcentem permiſtam habent.

Calculoſam verò renum conſtitutionem augent & inducunt, quæ renes exſiccant & debilitant. Hinc accidit, vt non omnes, qui cibis modo enumeratis veſcuntur, calculo laborent; de quo Galenus, *libro 3. de aliment. facult. capite* 17. ait; Vbi ſuccorum craſſities cum calore ardente iungitur, calculi generantur. Et *ibidem c.* 16. Calculos ſolent gignere edulia craſſa & craſſi ſucci, maximè cum homines calidiores iuſto fuerint, ſeu ob naturalem intemperiem, ſeu ob quendam alium affectum ipſis poſtea innatum, non tamen pro caloris ratione meatuum tranſitus latos habeant. Nimirum opus eſt, vt Platerus ait, vt acris & ſalſus humor cum terreſtrei iungatur, & renum ſiccitas præter naturam viarumque anguſtia adſit. Referendus etiam huc intempeſtiuus purgantium & diureticorum medica-

mentorum vſus, quæ renes exſiccant & calculoſam conſtitutionem iis inducere poſſunt. Non etiam nihil ad calculi generationem facit immoderatus & intempeſtiuus mox à cibo ſumpto corporis motus, item equitatio, Venus, motuſque omnes qui dorſum præcipuè & renes calefaciunt atque exſiccant.

Aſtrologi hîc etiam è cœlo cauſſas petunt & ſcribunt, Saturno cum Mercurio in domo octaua in natiuitate diurna ſignificare quod natus erit calculoſus, aut veſicæ morbum patietur. Pertinet huc & hæreditaria ad calculum generandum diſpoſitio, quam Hercules Saxon. ſaltem prauam aliquam renum conformationem eſſe ſtatuit, intemperiem verò eſſe negat, ea de cauſſa, quod ſi intemperies eſſet, ratio nulla dari poſſit, cur non potius incideret in calculum ætas iuuenilis, quam ſenilis. Verum ratio hæc ſufficiens non eſt. Dantur enim multæ diſpoſitiones hæreditariæ ſimilarium partium quæ non mox in infantia & iuuentute, ſed progreſſu ætatis ſeſe exſerunt, vbi certis de cauſſis augmentum ſumunt, cumque gradum, qui ad morbum aliquem producendum neceſſarius eſt, acquirunt; id quod in arthritide manifeſtum eſt. Atque hic cauſſa explicanda eſt, cur pueri magis calculo veſicæ, adulti verò calculo renum ſint obnoxij? Etſi enim pueri etiam quandoque calculo renum corripiantur: tamen id rariſſimum eſt, vt id non niſi ſemel ſe vidiſſe, Cardanus ſcribat, *in comm. aphor. 26 ſect. 3.* Cauſſam huius rei Galenus, *6. epidem. comm. 3. t. 15.* in vrinæ craſſitiem refert: Craſſitudo, inquit, multa in veſica collecta & in vnum coaceruata, ſi diu ibidem remanſerit, concreſcendi, coagmentandique initium capit. Hippocrates in lac præcipuè cauſſam refert. Verum cùm & pueri ferè omnes eandem viuendi rationem obtineant, & tam in pueris, quam infantibus multis mingantur vrinæ craſſæ, & tamen calculo veſicæ non laborent, cauſſa huius rei inquirenda eſt, ſicut & illius, cur in pueris in renibus calculus non concreſcat. Poſterioris quidem cauſſa eſt proculdubio quod puerorum renes ſunt humidiores, & ad detinendam materiam calculi minus apti, atque expultrix vis in iis eſt fortior: Ob quod accidit, vt materia illa ſtatim per renes tranſeat, ibique non coaguletur. Ad veſicam verò delata materia cum à calore eius, vt partis ex ſanguis, debili regi non poſſit, non exactè craſſum aquoſo permiſcetur ſed aquoſum excernitur, craſſū remanet, & in lapidem compingitur. Contra in adultis ob renum ſiccitatem & diſpoſitionem ſtatim in renibus in calculum concreſcit. Prioris verò cauſſa quærenda eſt, tum in materiæ, tùm in veſicæ diſpoſitione diuerſa. In materia quidem, quod materia craſſa non ſemper eſt eiuſdem generis. Neque enim craſſities ſola ad lapidum conſtitutionem ſufficit, ſed requiritur in ea vis lapidifica ſeu vt Platerus loquitur, ſuccus ſalſus, qui vim compinguendi terreſtreitatem habet. Ideoque quod omnes pueri calculo veſicæ non laborant, cauſſa non eſt calor exſiccans, vt Mercatus exiſtima. Neque enim in veſica membranoſa & frigida, & quæ ſemper humore affluente è renibus abundat, tantus calor eſſe poteſt, qui humidum abſumat, vt lapis inſtar eorum, quæ à calore humidum abſumente indureſcunt, concreſcere queat. Verum probabilius eſt, id ideo fieri, quod vrinæ craſſiores infantium aliæ plus, aliæ minus illius ſalſi & lapideſcentis ſucci in ſe continent, ſeu ex victus ratione, ſeu ob ventriculi, epatis, vel renum in coquendo & ſeparando vitium, ob quod materiam ſibi ſubiectam non rectè elaborant. Hinc etiam in pueris omnibus vrina craſſa ardorem vrinæ non excitat, non ideo, vt Mercatus vult, quia in aliquibus ſaltem maior calor adſit ſed quia, vt rectè Platerus ait in illa materia terreſtri plus eſt ſucci acris & ſalſi. Imò potius frigiditatem veſicæ ad calculum generandum facere, credibile eſt. Cum enim vrina debito modo attrahi non poteſt, craſſum aqueo non permiſcetur, ſed ad fundum ſubſidet, & veſicæ adhæreſcit & in lapidem compingitur. Et quamuis caliditatis indicia quædam adſint in vrinis puerorum, qui calculo veſicæ obnoxij ſunt: tamen ea potius in vrina eſt quam in veſica. Qua de cauſſa Hippocrat. *in lib. de aër. aqu. & loc.* interdicit infantibus lac biliosum & feruidum, ac vinum. Et *in 4. de morbis* ſcribit; Si puer à nutrice lac non purum ſuxerit, ſed biliosum morboſus fit ac tenuis. Quamprimum autem in veſica rudimentum aliquod calculi cogitur, circa id poſtea materia noua in dies conglobatur, &, vt Scaliger, *exerc. 115.* ait; Quæ forma priorem concretionem generat, eadem generat etiam apposititiam ex eadem materia, quam exinde nacta eſt. Et ita ex multis quaſi lamellis ſæpe lapides coagmentantur.

Differentiæ.

Etſi aliquot differentiæ ſint calculorum deſumptæ à figura, quod ſunt rotundi, oblongi, læues, aſperi, angulares; à colore, quod alij ſunt rubri, alij flaui, alij cinerei, nigricantes; à duritie; quod alij ſunt duri, alij friabiles, à magnitudine, quod alij ſunt parui, alij magni, à numero quod modo eſt vnus, modo plures: tamen præcipua differentia eſt, quod alius eſt renum, alius veſicæ. De illius ſignis & curatione *hoc capite* agemus, de huius *ſuo loco* acturi.

Signa Diagnoſtica.

Etſi Iohan. Baptiſta Syluaticus, *controuerſ. 32.* prolixè diſputat, an calculus in veſica & renibus concretus, certum aliquod, quo cognoſcatur, habeat ſignum, atque pathognomonicum ſignum habere negat, imo nec Syndromen ſymptomatum pro certo ſigno admittit: tamen ſi omnia ſymptomata diligenter perpendantur, & non ex vno ſaltem, ſed ex omnibus de affectu iudicetur, non impoſſibile eſſe putamus, in calculi cognitionem venire, doloreſque nephriticos ab aliis diſcernere.

Hippocrates, *in lib. de extern. affect.* ſigna calculi renum ita proponit. Quatuor morbi in renibus ſunt; à calculo ſequentia patiuntur ægri. Et dolor acutus incidit in renem, & in lumbos, & in teſtem ſecundum rectum ſitum, & frequenter mingit, & adſtringitur paulatim, & ſupprimitur vrina, cum vrina procedit arena, & vbi per vrinæ meatum exit arena, dolorem fortem in meatu exhibet. *Libro* verò *6. epidem. comm. 1. t. 6.* alia addit; In rene inquit, dolor grauis, cum cibo implentur, vomuntque pituitam, cum verò abundauerint, æruginoſa, & leuiores quidem euadunt, liberantur verò, cum cibi euacuati ſunt, arenulæque ruffæ ſubſident & cruenta mingent, ſtupor femoris è regione poſiti.

Primum quidem ſignum dolor ſuppeditat, qui in lumbis percipitur, modò in rene dextro, modò in ſiniſtro, modò in vtroque prout in vno rene vel vtroque calculus fuerit. Atque is infert ſenſum ponderis grauantis; quia ſubſtantia renum ſenſus expers, & ſentiendi vis tantum membranæ ineſt. Vbi verò ex renibus in Vreteres deſcendunt calculi, dolores augentur; quia diſtenduntur & lancinantur vreteres, qui denſa & craſſa membrana conſtant. Sicut & dolores concitantur, cum calculus in ſubſtantia renum genitus è carne in cauitatem renum mouetur, duruſque & anguloſus lapis partes per quas tranſit, lancinat. Nonnunquam

calculus ex vreteris, in quem deſcendere cœpit, anguſta via in cauitatem renis relabitur, & tum dolor aliquando mitigatur, qui poſtea, vbi in vreteris caput remeat, redit.

Alterum calculi ſignum plerũque eſt vrina cruenta; quia calculus cum nunquam ferè planè læuis ſit, partes per quas tranſit, vulnerat. Vrinæ præterea circa initium obſtructionis paucæ, aquoſæ minguntur, poſtea verò eius ſuppreſſio ſequitur. Vbi verò calculus è renibus fuerit remotus, vrina multa turbulenta plerumque prouenit, arenoſum ſedimentum habens. Si tamen in renum ſubſtantia calculus hæreat, neque vrinam ſupprimi, neque arenas emingi neceſſe eſt. Obſeruatũque eſt in mortuis diſſectis calculos repertos fuiſſe, qui neque arenam minxerunt, neque vrinæ ſuppreſſionem paſſi ſunt. Et arenulæ quidem, vbi calculus in cauitate renum eſt, apparent, verum non contra, vbi arenulæ apparent ibi calculum adeſſe pronunciandum. Ideoque hìc videndum, ne ex arenis ſolam calculoſos eos pronunciemus, qui à calculo planè immunes ſunt. Sæpe enim multum materiæ arenoſæ mingitur, & ſæpe mox à pueritia ab iis, qui nunquam calculo renum laborarunt, quibuſque calculus non facilè timendus, quæ prouenit ex adustione humorum potius in venis ac epate & aliis locis quam à renibus & veſica. Accidit quoque hoc ſæpe in declinatione febrium cùm acutarum, tùm diuturnarum. Non difficile eſt autem arenulas iſtas ab iis, quæ calculi ſigna ſunt diſcernere. Nam arenulæ illæ, quæ calculi ſigna ſunt, non ſubſtantiæ vrinæ permiſcentur exactè, ſed in vrina ſubſident, & ſi digitis comprimantur, non facilè comminuuntur; Illæ verò, quæ abſque calculo aduſtorum & tartareorum humorum in venis indicium ſunt, non ſubſident, aut certè minima ex parte ſubſident, ſed ſubſtantiæ vrinæ permiſcentur, & poſtea matulæ vrinariæ adhæreſcunt, inſtar pulueris etiam ipſi vrinæ innatant, & digitis compreſſæ facilè comminuuntur. Certius longè ſignum eſt calculi, & calculoſæ in renibus diſpoſitionis, ſi calculus è renibus cum vrina excernatur. Stupor crurum etiam eſt in dolore Nephritico è regione renis affecti, qui in Colico abeſt, non, vt Galenus, *6. Epidem. com. 1. aphor. 6.* ſcribit, ob compreſſionem venarum, cum ſtupor non venarum, ſed neruorum affectio ſit, neque in Nephritide ita venæ & arteriæ repleantur, vt muſculos premant: Sed quia vel neruus, qui in crurum muſculos diſtribuitur, à duritie & pondere calculi comprimitur, vel quia muſculus, cui ren incumbit, quique cruri flectendo dicatus eſt, & in cruris partem interiorem inſeritur, comprimitur. Hercules Saxonia equidem & ipſe agnoſcit à venarum compreſſione ſtuporem hunc fieri non poſſe, & cauſſam refert in compreſſionem nerui, quem renum tunica à ſexta coniugatione accipit. Verum minus probabilis hæc cauſſa videtur; cum neruus ille cum cruribus nullum conſenſum habeat. Teſticulus præterea eius lateris, in quo dolor eſt, retrahitur. Cum enim calculus renes & eius membranam piſtendat facilè fieri poteſt, vt etiam vicina vaſa quæ ad teſtes tendunt, iiſque inſeruntur, retrahantur.

Adeſt quoque nauſea & vomitus, ob connexionem renum cum ventriculo, mediante peritonæo, cuius membranam vtrũque viſcus participat; deinde quia bini nerui ſextæ coniugationis à ſtomacho orti in internam renum tunicam implantantur. Ideoque poſtquam vellicantur & lancinantur nerui & membranæ in ventriculo, per quas cum renibus conſenſum habet, ad expellendum, quod moleſtum eſt, ſtimulatur, & ita is ad vomendum prouocatur. Confirmant hæc omnia, quæ etiam malum præſagire poſſunt, cauſſæ, quæ ad generationem calculi faciunt, ſi præceſſerint; vt victus ratio, qualem ſupra deſcripſimus & materiam calculo ſuppeditare diximus. Imprimis verò ſi parentes eidem morbo obnoxij fuerint. Adultis quoque & qui in declinante ſunt ætate, magis hic morbus accidit, ſicut veſicæ calculus pueris frequentior eſt. Si quoque vrina craſſa, turbida eſt, & diu citra criſin excernatur, & ſi æger in victus ratione nihil peccet, & poſtea ex craſſa tenuis fiat, calculi futuri præſagium eſt. Craſſa enim vrina, quæ excernitur, materiæ calculo gignendo aptæ præſentiam indicat, tenuis verò poſt craſſam illam retineri & coagulari argumento eſt; id quod magis confirmatur, ſi dolor aliquis in renibus ſeſe prodat.

Qua verò dolor Colicus non paruam ſæpe cum Nephritico cognationem habet, qua ratione ab eo diſcerni poſſit, docendum. Nam interdum dolores colici vel à pituita vitrea, vel ab humore acri, vel ab inflammatione orti, ea coli parte, qua iuxta renes voluitur, fixi & ſtabiles ſunt, maximè in latere ſiniſtro, vbi inteſtinum hoc anguſtius eſt, vt tum dolorem colicum à nephritico diſcernere non ita facile ſit. Deinde tam in colico, quam in nephritico dolore vomitus infeſtat, quo primum pituitoſa, hinc bilioſa reiciuntur. Ideoque qua ratione dolores, diſcerni poſſint, videndum. Prolixè autem id docet Galenus, *1. de loc. affect. cap. 2 & 3.*

Doloris colici & nephritici differentiæ.

Duo verò præcipuè ſigna dolorem colicum & nephriticum diſcernunt; Doloris conditio, & ſitus loci dolendis. Primum dolor in renibus non ita grauis eſt, vt colicus: Deinde ſi dolor ſit ſupra regionem renum, non eſt nephriticus, ſed colicus. Dolor præterea colicus amplior eſt, & latius extenditur, prout ipſum colon omnium inteſtinorum ampliſſimum per regionem abdominis circumuoluitur, & ſæpius ſitum mutat, vagusque eſt; Nephriticus verò fixus eſt, renumque regione circumſcribitur, & eo loco, in quo calculus hæret, qui vbi mouetur ad veſicam, vreterum ductum rectè ſequitur. In colicis etiam doloribus murmura & rugitus in inteſtinis ferè percipiuntur, qui abſunt in nephritide. Vrinæ in nephritide propter obſtructionem primò ſunt tenues & crudæ, mox cum arenulis vel calculis aut ſanguine excernuntur: In dolore verò colico, cum ſeu bilis ob viam ad inteſtina intercluſam ad renes fertur, ſeu veſicula fellis quaſi conuellitur, vrina in initio rubens, & craſſa excernitur aluus ferè obruitur, & quæ excernuntur flatuoſa ſunt, & tandem reliqua etiam ſigna nephritidis, vt ſtupor cruris è regione loci affecti, in colica abſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica

1. Calculus renum morbus periculoſus eſt; cum mala grauiſſima inferat, inflammationem & exulcerationem renum, dolores acerbiſſimos, cum in vreteres delabitur, vnde vigiliæ virium deiectio, vrinæ retentio, febris ſæpe, & alia mala ortum habent. 2. Calculus quò maior & aſperior eſt, eò acutiores dolores infert, & ſi tantæ ſit magnitudinis, vt vreterem pertranſire nequeat, incurabilis plerumque eſt. Parui verò, rotundi ac leues faciliùs excernuntur. 3. Si malum hæreditarium ſit, difficulter, imò vix vnquam curatur. 4. Vitia renum & veſicæ in ſenibus difficulter curantur. *6. aphor. 6.* 5. Si dolor nephriticus nullis medicamentis ſedetur, mortem minatur, quæ iam in propinquo eſt, vbi extremitates frigidæ ſunt, ſudor frigidus faciem occupat. 6. Bonum eſt, ſi vrina primum craſſa, deinde tenuis & rurſus craſſa mingatur, ac in fundo arenæ reſideant. Lapidem enim reſolui indicio eſt.

7. Calculus renum cum vlcere renum non curatur. Nam quæ lapidem frangunt, vlceri nocent. 8. Arena, quæ difficilius comminuitur, peior eſt, cum à duriore materia fiat.

Indicationes & curatio.

Indicationes & Curatio.

Triplex, vt in omni calculo, ita & in renum calculo ſcopus propoſitus eſt Medico. Primus, vt lapidis, qui generatur, generationem & augmentum inhibeat. Secundus, vt iam genitum è corpore tollat. Tertius vt doloris vehementiam mitiget. Primum quod attinet, perficitur hic itidem tribus; materiam calculo generando aptam ſubtrahendo; Si quid lapidis iam concreſcat, illud abſtergendo, comminuendo & expellendo, & tandem renum conſtitutionem ad calculum generandum aptam emendando. Ad primum aſſequendum rurſum duo ſunt neceſſaria: Primum eſt, vt victus ratio ea inſtituatur, quæ calculo materiam non ſuppeditat. Alterum, vt ſi quæ materia ſubinde colligatur, è corpore, ne in calculum concreſcat, euacuetur. Ideoque & vt primum rectè præſtetur, cibi omnes vitandi ſunt, quos ſupra in cauſſis ad calculi generationem facere diximus, vt & cruditates ac crapula ac ciborum varietas. Quamuis verò nonnulli cibos craſſos ad calculi generationem facere negant: tamen ratio, vt & experientia, contrarium teſtatur. Contra cibis vtendum, qui facilis ſunt coctionis, parum excrementi ſuppeditant, attenuandi & incidendi vim habent, præſertim in frigidioribus & obeſis. Nam in gracilibus, & aduſtos humores in corpore habentib⁹ extenuantiũ vſus tutus non eſt, ſed humectans victus potius requiritur. Vtilis ergo eſt caro veruecina, vitulina, vitelli ouorum, panis, bene coctus & fermentatus, furfuris non planè expers, piſces ſint ſaxatiles, lucius & ſimiles. E fructibus conueniunt amygdalæ amaræ, piſtacia, pineæ, nuclei perſicorum, ceraſorum, ficus, cicera rubra. Inter herbas conuenit atriplex, malua, cichorium, petroſelinum, aſparagus, cuius prima germina in prima menſa ſumpta renes ab arenoſis impuritatibus egregiè mundant, & imprimis chærefolum ſingulare calculi remedium. Commendantur & fructus Cynoſbati, quos non ſolum hodie Pharmacopiæ ſaccharo conditos aſſeruant, & ex iis Rob parant, ſed & matres familiâs ſiccant, & è ſiccatis edulium calculoſis commodum cum ſaccharo & cinamomo parant. De herbis vero & oleribus, vt & omnibus cibis diureticam vim habentibus, tenendum, ne vſurpentur, cum primæ viæ impuritatibus ſcatent, neque etiam cum cibis miſceantur, ne cibus crudus, vel eorum excrementa ſecum deducant, ſed ſolis & ieiuno ventriculo iis vtendum. Deinde neceſſarium eſt, vt ſubinde materia, quæ etiam in bona diæta quandoque colligitur, & calculo generando apta eſt, maturè euacuetur, antequam ad renes deducatur. Poteſt hoc fieri vomitu bis terue ſingulis menſibus inſtituto in iis, qui facilè vomunt, vel per purgationem bimeſtri vel trimeſtri ſpatio inſtitutam, vt materia è primis viis euacuetur. Non autem hîc fortia medicamenta vſurpanda, ſed leniora, ſyrup. roſar. ſolut. caſſia, manna, rhabarbarum, terebinthina, præparantibus etiam ad euacuationem neceſſariis præmiſſis. In vtriſque verò non ſolum ad pituitam, ſed ad quoſuis humores abundantes, & imprimis ſeroſos, ſalſos, reſpiciendum. vt: ℞. *Hydromel.* ℥. viij. *aqu. aſparag.* ℥. ij *ſyrup. de cichor. cum rhabarb.* ℥. j. *cryſtal. tartar.* ℈. ij *vel tartari vitriolat.* ʒ. ij. Miſce pro 2. doſibus.

Primus curationis ſcopus.

Et cum ſubinde in diſpoſitis ad calculum aliquid materiæ in renibus hæreat, ne diu in iis moretur, abſtergendum id eſt, poteſtque vna opera medicamentum & primas vias euacuare & renes abſtergere: ad quam rem imprimis vtilis eſt terebinthina in ſubſtantia ſumpta, & in bolo vel pilulis, vel in liquore, modo in Inſtitut. *lib.* 5. *p.* 1. *ſ.* 1. *cap.* 2. deſcripto, exhibita; cum eadem & vim purgandi habeat primas vias & materiam calculo generando aptam ſubtrahat ac renes abſtergat. Et vt vis eius intendatur, alia purgantia admiſceri poſſunt, vt. ℞. *Caſſiæ* ℥. ß. *terebinth.* ℈. ij. Cum *puluere glycyrrh. & ſaccharo* F. Bolus. Vel ℞. *Terebinth.* ℥ ß. *rhabarb* ℈. j. *cinamom.* ʒ. j. *pulu. ſuccini*, *glycyrrh. ceterach.* an. ℥. ß. F. Pilulæ, de quibus ſingulis ſeptimanis ℈. j. vel ℈. ij. aſſumantur. Vel ℞. *Flor. caſſiæ* ℥. j. *elect. de ſucco roſar.* ℈. j. *pulu. glycyrrh.* ℥. j. Cum *ſaccharo* F. Bolus. Vel ℞. *Rad. althææ glycyrrh. polypod. q.* an. ℥. ß. *petroſelin.* ℈. ij. *capillor.* ♀. *veronicæ* an. M. j *ſem. carthami*, *fænicul.* an. ℈. j. Coqu in aqua ſimpl. In Colatura infund. *fol. ſenæ elect.* ℥. j. *rhabarb.* ℈. ij. *agaric. trocchiſc.* ℈. j. ß. *cinamom.* ʒ. ij.

Colaturæ ℞ ℔. i. quæ diuidatur in partes tres & cuilibet addantur ſyrupi violar. ſolut. ℈. vi. vel ℥. i. Vel ℞. *Aloës*, ℈. j. *rhabarb. elect. agaric. trochiſc.* an. ℈. j. ß. *extract. cammon.* ℥. ij *cinamom. ſpicæ, maſtich.* an. ʒ ß. Cum terebinth. F. Pilulæ è ℈. j. xx. quæ conſpergantur pulu. e glycyrrhizæ. Si ſanguis abundat, & is aperta baſilica imminuendus. Poſtea (nam niſi euacuationes generales præceſſerint, diuretica & ſimilia medicamenta tutò non adhibentur) accedendum ad ea, quæ lapidem, ſi fortè eius aliquid concreuerit, comminuendi & abſtergendi, & omnino generationem eius imminuendi vim habent. Sunt huius generis multa. Radices *ſaxifragiæ pimpinellæ, petroſelin. fænicul. lappæ maior. filipend. dul. raphani, cappar.* Folia *betonic. capill.* ♀. *hederæ terreſtr. ceterach, chærefol. pariet. veronicæ.* Flor. *geniſtæ.* Sem. *milij vitriolis, petroſelin. baccæ hederæ, cicera rubra amygdal. amar nuclei perſicor. maior. Armeniac. fructus cynosbati, alkekengi, Terebinth. ſuccinum Succus citri, limonum. Cryſtalli tartarus ſpir. ſalis, vitrioli. Sales plantarum ſupra enumeratarum.* De Terebinthina refert Amatus Luſitanus, *centur.* 2. *curat.* 68. Monachum quendam, cum articulari morbo ſimul & nephritico corripi ſoleret, & nullo remediorum genere, fruſtraque multis tentatis conualeſceret, tamdem monitu Amati aſſiduo terebinthinæ vſu intra 6. menſes liberum à dictis morbis euaſiſſe. Deglutiebat autem ſingulis diebus terebinthinæ particulam nucis magnitudine ſaccharo admiſtam. Alij valde commendant Decoctum ligni exiaſtam, quod nephriticum dicitur, cuius manè ℥. v. exhibentur. Ex enumeratis ad calculum præcauendum valde etiam efficax eſt Hedera terreſtris quocunque modo ſumpta. Multum etiam ad præcauendum calculum facit, ſi ſingulis vel alternis diebus manè amygdal. amaræ nuclei perſicor. vel grana iuniperi matura x. vel xij. comedantur, aut ſpiritus vitriolis guttæ aliquot in iuſculo, vel alio liquore ſumantur. Vinum quoque ex fructibus cynoſbati paratum calculoſis vtile eſt. Crato valde commendat ſuccum & ſyrupum de veronica cum aqua eiuſdem exhibitum, vel pilul. ex puluere & ſucco paratas. Hinc & ad dolores minuendos & materiam abſtergendam in familiari vſu habuit hoc medicamentum. ℞. *Althææ* ℈. ij *paſſular. maior. exacinat.* ℈. iij. *veronicæ; heder. terreſtr.* an. p. j. Coq. in aqua ſimpl. Detur hauſtus cum ſaccharo. Plura huius generis inueniuntur inter ea, quæ infra de medicamentis calculum frangentibus dicentur. Leniora enim ex iis ad rudimenta calculi comminuenda & abſtergenda etiam vtilia ſunt. Tandem danda opera, vt renes ad naturalem ſtatum reducantur. Ideoque ſi ſpatis

Calculum comminuentia.

Terebinthina

Lignum nephriticum

Hedera

calor in renibus intemperiem calidam & ſiccam excitauerit, vel ſanguinis copia aut ſuppreſſio adſit, ſanguis debito modo euacuandus. Hinc renum caliditas & ſiccitas, tum externis, tum internis medicamentis temperanda. Vtendum nimirum balneo aquæ dulcis, inungenda regio renum oleo violarum, roſarum vnguento roſaceo, refrigerante, quibus addantur mucilago, ſem. pſyllij, camphora, vel fouendi renes lacte, ſucco cucurbitæ, portulacæ, plantaginis vel aquis eiuſmodi. Exhibenda verò aqua fragorum, violar. portulacæ, decoctum hordei, emulſio quatuor ſem. frigid. maior. ſyrup. violarum, ſerum lactis caprini cum ſaccharo, vel ſyrupus violarum, & alia, quæ renes refrigerant & humectant. Vtile eſt & Medicamentum Cratonis, quod fit ex ſucco portulacæ. ℞. *Succi portulacæ inſpiſſ.* ℈. j. *gummi Arabici* ℈. ß. F. Pilulæ: aſſumantur hora dimidia ante cœnam corpore prius euacuato. Si verò calculus genitus ſit, vt is tollatur, danda opera. Quod fiet, ſi viæ per quas tranſire debet, laxentur, calculus ipſe loco moueatur, ac ſi integer expelli non poſſit, comminuatur, & frangatur. Vt iſta autem commodius fieri poſſint, & prius primæ viæ ſemper mundandæ ſunt & ſanguis quoque, ſi abundet, ac vires ferant, euacuandus, ne renum inflammatio vel febris ſuperueniat. Vnde Hippocrates. 6. *epidem. com.* 1. *aphor.* 6. iubet non repleri, iuuenes veratro purgare, poplitem incidere. Neque enim, in quo ſæpius à multis peccatur, ſtatim ad diuretica, & lithontriba veniendum, quæ vitioſos humores imprimis viis hærentes ad renes deducunt, ipſumque calculum in anguſtas vrinæ vias præcipitant, detrudunt & impingunt; ſed impuritates è primis viis primum tollendæ, & viæ, per quas calculo tranſeundum, laxiores & lubricæ primum reddendæ ſunt. Ad euacuationem verò ſufficiunt leniora, & abſtinendum à fortioribus, quæ humores in toto corpore agitare, & ad vias vrinæ deducere poſſint. Ideoque clyſteres ex emollientibus, laxantibus, & anodynis paratos ſemper initio iniicere vtile eſt, & ab iis cura calculi meritò inchoanda; cum pluribus ſcopis ſatisfaciant, primas vias euacuent, vias vrinarias laxent, & dolores ſedent. Quod ſi æger clyſterem admittere nolit, purgans lene aliquod exhibeatur. Vt ℞. *Caſſiæ* ℈. vj. *rhabarb.* ʒ. ij. *turbith. elect.* ʒ. ß. *puluer. glycirrhiz.* ʒ j. Cum *ſaccharo*. F. Bolus. Vel ℞. *Rad. althææ* ℈. ij. *eryng.* ℥. ß. *glyccyrrhiz.* ℈. j. *flor. chamæmel. veronicæ* an. p. j. *paſſular.* ℥ ß. Coqu. in aqu. ſimpl. In Colatura infunde. *fol. ſenæ* ℈. iij. *rhabar.* ʒ. j. *turbith. elect.* ʒ. ß. *cinamom. chenanth. ſem. fœniculi* an. ʒ. ß. Colaturæ. ℞. ℥. iij. vel ℥. iv. Adde *ſyrup. roſar. vel violar. ſolut.* ℥. j. Miſce. Sanguinis verò euacuationem quod attinet, ſi in principio plenitudo ſit in corpore toto, vena brachij aperienda. At ſi plenitudo iam ad partem affectam decubuerit, in poplite vel malleolo deriuationis gratia vena aperienda. His præmiſſis vias laxant, patentiores & lubricas reddunt, vt calculus cum minore difficultate & dolore excerni poſſit, tùm externa tùm interna medicamēta. Inter externa ſunt clyſteres, fomenta, linimēta, vnguēta, cataplaſmata, emplaſtra, balnea. E. G. ℞. *Rad. althææ* ℥. j. *violar. maluæ, brancæ vrſin. parietariæ* an. M. j. *ſummitat. anethi* M. ß. *flor. chamæmel.* p. j. *ſem. fœnugræc.* ℥. ß. Coqu. *in aq. ſimpl.* Colaturæ ℞. ℔. j. vel ℥. x. *ol. violar.* ℥. ij. *caſſiæ* ℥. M. F. Clyſter. Vel foueatur locus veſica aqua dulci calida ſemiplena, aut lacte, vel decocto rad. althææ, maluæ, violariæ, parietariæ, chamæmel. anethi, ſem. lini, fœnigræci, vel oleo chamæmel. in quo flores geniſtæ macerati fuerint. Inungantur Renes oleo amygdalar. dulc. violar. lilior. albor. pinguedine gallinæ, anſeris, butyro recenti, mucilag. ſem. althææ, fœnigræci, vnguento Dialthææ. Inſignis etiam efficaciæ eſt, cataplaſma ex parietaria & malua coctis & contuſis, additis mucilagine ſem. fœnigræci, lini, & althææ. Oleum quoque amygdal. dulc. & vnguentum dialthææ cum oleo ſcorpionum vias laxant. Efficaciſſimum verò ad vias laxandas remedium eſt aquæ dulcis balneum cum herbis, quæ laxandi & emolliendi vim habent, paratum, vt althæa, malua, parietaria quibus etiam quædam, quæ calculum mouere ſolent, addere licet, vt apium, petroſelinum cum toto, ſtramen fabarum & ſimilia. Inter interna ſunt caſſia, oleum amygdal. dulc. recens, glycyrrhiza, paſſulæ, & imprimis radic. althææ, quæ ad calculum rectè commendantur, non quod calculum frangant & comminuant, ſed quod vias, per quas calculo tranſeundum, laxent & lubricas faciant, vt facilius, & ſine, minore dolore calculus tranſire poſſit. Eum in finem etiam ſyrupum ſuum de althea compoſuit Fernelius, qui vias lubricat & laxat. ſimúlque renes abſtergit. vt: ℞. *Rad. althææ* ℥. ß. Coqu. *in aqua ſimpl.* Colaturæ ℞. ℥. iij. vel iv. Adde *mellis, butyri recentis* an. ℥. ß. Miſce. Commodum eſt, & hoc Foreſti decoctum: ℞. *Sem. maluæ, althææ* an. ℈. iij. *cicer. rubr.* ℥. iij. *ſem.* iv. *frigid. maior.* an. ℈. ij. *hordei* ℥ ij. *caricar. pingu.* num. ix. *ſebeſten.* num. xij. *glycyrrhiz. raſ.* ℈. vj. Coqu. in aquæ ℔. iij. ad dimidiæ partis conſumpt. Lapidis motum adiuuant ea, quæ vrinam mouent, cum calida, quæ propriè dicuntur diuretica, vt fœniculum ſaxifragia, ononis, petroſelinum, betonica, baccæ iuniperi: tùm frigida, vt ſemen. 4. frigid. maiora, fraga; tum temperata, vt capill. Vener. ℞. *Sem. fœnicul.* ℈. ß. *terebinth.* ℈. ij. *puluer. glycyrrhiz.* q. ſ. F. Bolus. Vel fiant ex modò enumeratis *decocta*, aut exhibeantur *aquæ fœniculi, petroſelini, ſaxifrag. & ſimiles.* Extra vſurpetur oleum Scorpionum. Cucurbitæ quoque ſub loco calculi in vreteris hærentis appoſitæ, ita vt ſecundum ductum vreteribus vna poſt alteram deorſum verſus applicentur, calculum paulatim ad veſicam trahunt. Motus quoque huc facit. Balneum verò aquæ dulcis omne momentum habet. Nam & dolorem lenit, & vias laxat, & calculi motum accelerat. Et facilius totum negotium procedit, ſi ægro in balneum deſcenſuro puluis aliquis vel aqua, quæ vrinam & lapidem mouere ſolet, exhibeatur. Quod ſi his medicamentis exhibitis: calculus loco moueri non poſſit, quod vel impactus vel infixus ſit renibus, vel maior, quam vt in vreteres penetrare poſſit, vt comminuatur & frangatur, danda opera, ſimúlque viæ laxiores reddendæ ſunt. Commendantur ad lapidis comminutionem præter ſupra enumerata, inter ſimplicia *lapis Iudaicus, lapis ſpongiæ, lyncis, nephriticus, oculi cancri*, & eorum ſolutiones, quæ magiſteria vulgo appellantur, *lapides in veſica apri vel bouis reperti, lapides percarum, mandibula lucij, ſanguis hirci, lumbrici terreſtres, ſemen petroſelini, milij.* Spir. ſalis vitrioli, liquor cryſtalli. Imprimis commendatur lapis nephriticus, qui non ſolum exhibitus calculum comminuendi & pellendi vim habet, ſed etiam extra corpori applicatus, vt cutem contingat, idem præſtare dicitur. De priore quidem minus dubij eſt; an verò extra appenſis eas, ei attribuuntur, vires habeat, nonnulli dubitant. Videatur ea de re Vnzerus *lib.* 1. *cap.* 24. *de Nephritide*, & Anshelmus Boëtius, *de gemmis, pag.* 1226. & 1236. & oleum ex oculis cancri *ibidem* deſcriptum. Inter compoſita commendantur præcipuè ſpecies lithontribi, quarum ℈. j. cum conueniente liquore præbetur; item Electuarium

Secundus curationis opus.

Euacuatio

Venæ ſectio

Calculum frangentia.

Calculum frangentia.

Lapis nephriticus.

Iuſtini vulgo dictum. Hercules Saxonia aquam & puluerem ſequentem commendat. ℞. *Aquæ aſparag. crithmi marini, ſem. fœnicul. ſylueſtr. ſaxifrag. fœnicul. comm. parietar. flor. ſambuci* an. ℔. ß. *ſucci limon.* ℥. iij. *nucleor. ceraſorum, amygdalar. amarar. nucleor. Perſicar.* an. ℥. j. ß. Infundantur nuclei in vino Maluatico per diem naturalem, poſtea miſceantur & in alembico vitreo deſtillentur. Doſis ℥. vj cum ſequenti puluere. ℞. *Pulu. cort. anellanar.* ℥. j. *lapid. ſpongiæ, Iudaici, ſem. milij Solis* an. ℈. j. *bacc. heder.* ℈. ß. *mandibul. lucij* ℈. j. ß. F. Puluis, cuius doſis ℈. j. Plura huius generis medicamenta ex medicis penè omnibus deſcripta cùm ſimplicia tùm compoſita collègit Vnzerus, *lib. 2. de Nephritide*, quæ ibi videantur. Felicius autem officium ſuum exſequuntur iſta medicamenta, ſi exhibeantur ægro in balneo ſedenti. Balneo enim viæ laxantur, vt medicamento calculus facilius cedat.

Vnde autem vires horum medicamentorum proueniant, alij aliter ſentiunt. Nonnulli ad occultas qualitates confugiunt, alij in calore & vi attenuandi ſubſiſtunt. Verùm vt ad concretionem maximè facit ſpiritus ſalinus: ita & eundem ac ſalem volatilem præcipuè maximam vim in calculo frangendo habere exiſtimo, qui in ſpiritu vitrioli, fragor. ceraſor. nucucl. is perſic. malor. Armeniac. amygdal. amar. mari. ſtè deprehenditur; nec etiam lapidibus calculum frangentibus deeſt. Dolor ſi valde vrgeat, is etiam leniendus, quod ferè vna opera præſtant ea, quæ vias laxant, vt ol. amygdal. dulc, mucilag. ſem. alth. pſyllij, vnguent. dialth. emplaſtrum diachylon ſimplex cum oleo ſcorpionis. Clyſteres quoque vtiles ſunt, & fomenta ex decocto parietariæ, maluæ, flor. chamæmel. ſem. lini. Prodeſtque, niſi dolor remittat, clyſterum vſus ſæpius repetitus. Liquoris verò non ſit magna copia, ne inteſtina diſtendantur, ac renes comprimantur, atque ita dolores augeantur, & vt clyſter. diutius retineatur. Applicantur & cataplaſmata & fomenta ex medulla panis cum lacte, mucilag. ſem. pſyllij, althææ, lini cum oleo amygdal. dulc. Cratoni hoc familiare fuit: ℞. *Cancros* x. incidantur per medium & coquantur in lacte. Deinde ſuccus fortiter exprimatur, quo imbibantur *medullæ panis albi* ℥. iv. Et addantur *vitelli ouorum* num. iij. *butyri recentis, ol. chamæmel.* an. ℥. j. *croci* an. v. Miſce in mortario. F. Cataplaſma ad renes. Addit aliquando etiam oleum amygdal. dulc. & ſcorpion. an. q. ſ. In vſu etiam ei fuit cataplaſma de parietaria. ℞. *Parietariæ* M. iv. Coqu. *in ſ. q. olei amygdal. dulc. vel lactis*, Addantur *cepæ ſub cineribus coctæ* num. iij. *ol. ſcorpion.* ℥. ß. F. Cataplaſma. Vel ℞. *Vng. dialthææ* ℥. ß. *ol. lilior. albor. ſcorpion.* an. ℈. j. *croc.* ʒ. ß. Miſce. Lenit quoque dolorem balneum aquæ dulcis, præcipuè ſi herbæ dolorem lenientes & emollientes in eâ coquantur. Nonnunquam etiam flatuum non parua copia generatorum ex agitatione humorum in nephritide adeſt; ideoque tum flatus diſcutientia clyſteribus addenda. vt: ℞. *Rad. althææ* ℥ j. *parietar.* M. ij. *mal. branc. vrſin. flor. chamæmel. melilot.* an. M. j. *ſem. fœnugræc.* ℥. ß. *fœniculi* ℈. ij. *caricar. ping.* num. vj. Coq. Colaturæ ℞. ℥. x. *caſſiæ* ℥ j. *ol. rutacei, cheirini* an. ℥. ß. F. Clyſter. Exhibentur verò ad dolorem lenienaum *ſyr. papaueris, ol. amygdal. dulcium recent.* ℥. ii. in iuſculo vel vino calido. Vel ℞. *Rad. alth.* ℥. ß. *petroſelini, eringij.* an. ℈. ii. *veronicæ* P. i. *paſſular. exacinat.* ℈. vi. Coqu. in aqua ſimplici. Colaturæ ℞ ℥. vi. Add. *ol. amygdal. dulc. vel butyri recent.* ℥. i. Vel detur ℈. ß. pulueris radic. althææ cum vino aut liquore conueniente. Quæ medicamenta etiamſi videantur leniora, tamen ſæpe plus præſtant, quàm operoſa calida & ſiccantia. Si dolor valde vrgeat, etiam Opiata exhibenda; vt theriacæ recent. vel Philonii ℈. ß. aut ladani opiati gr. iii. Non tamen niſi neceſſitate valdè vrgente, & cum reliqua nihil proficiunt, & cum calculus è renibus nondum eſt emotus. Nam vbi calculus iam in vreteribus hæret, nullum aut momentaneum ſaltem auxilium præſtant opiata. Vt omnino cautè, vt in aliis morbis, ita etiam in hoc in opiatis exhibendis agendum. Nam cum acerbiſſimis doloribus vires deiiciantur valde, fieri facilè poteſt, vt temerario opiatorum vſu ſpiritus antea valde diſſipati ſopiantur, & pro ſomno mors ægro concilietur.

Tertius curationis ſcopus.

QVÆSTIO.

An cibi craſſi, vt & lac, ad calculi generationem faciant?

Sunt quidem è recentioribus nonnulli, qui vulgatam Medicorum ſententiam, alimentorum craſſorum, viſcidorum ac glutinoſorum, & imprimis lactis & caſei, vſum improbantium, reprehendunt eâ de cauſsâ, quod materia calculi non quærenda ſit in humore lento ac viſcido, ſeu potius in ſeroſo & ſalſuginoſo, qui parcè eiuſmodi cibis inſit: & quod lac etiam renes humectare & refrigerare poſſit, & butyrum vias laxet & dilatet. Verùm enimuerò etſi craſſum, quatenus tale, ſolùm ad lapidis generationem non ſufficit, ſed vis lapidifica præterea requiritur: tamen ipſa experientia teſtatur, non parùm facere ad calculum eiuſmodi viſcidos cibos. Serum enim per ſe lapidem non facit, ſed ſi vis lapidifica in craſſam & viſcidam materiam incidat, ſubiectum idoneum nacta, id in lapidem coagulat. Neque omnibus eiuſmodi craſſis cibis ſalſus ſuccus & vis lapideſcendi deeſt; etſi materiæ craſſæ plurimæ permiſtus ſuccus ſalſus non deprehendatur. Et quamuis lac per partem butyroſam humectet & molliet, per aqueam humectet & refrigeret: tamen in lacte eſt caſeoſa pars multò maxima. Et caſeum qui ad calculi generationem eſſe aptiſſimum negat, eius naturam parum perſpectam habet; cùm vulgô etiam notum ſit glutinum tenaciſſimum, & lapidis æmulum ex caſeo fieri poſſe, præſertim antiquo, in quo ſalſuginoſus ille & acris ſuccus vel guſtu ſatis deprehenditur. Et quamuis nonnulli caſeo & ſimilibus impunè veſcantur, nec nephritide corripiantur: tamen hoc fit vel ob robur ventriculi & calorem corporis vegetum, qui laboribus continuis ſuſcitatur, vel quod renes minus ſiccos, & ampliores meatus habent. A quorum exemplo immunitatem ſibi nullo modo polliceri poſſunt illi, qui ventriculum debilem habent, aut renes ad calculum generandum diſpoſitos, aut vitam minus negotioſam agunt.

An ci... craſſi... lum g... rent.

CAPVT VII.

De aliis rebus præter naturam in renibus genitis, Vermes.

PRæter calculos & aliæ res præter naturam in renibus quandoque generantur. Et primo quidem vermes. Ita refert Gentilis, *lib. 3. fen. 1. tract. 2. cap. 3. Canon. Auicennæ*, Nobilem quendam, qui paſſus eſt quotidianam, cum dolore renum per octo menſes, in conualeſcentia emiſiſſe cum vrina vermes paruos & latos, ac ceſſauiſſe dolorem. Idemque accidiſſe interdum & ſe vidiſſe, teſtatur Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap.* 10. Idem

Verme... n renib... nati.

vidit Scholiographus Hollerii, vt ſcribit, *ad cap.* 50. *lib.* 1. *de morbis internis*. Idem etiam *ibidem ad cap.* 54. narrat, in quodam longos vermes, præcedente magno dolore renum, per vrinam reiectos fuiſſe. Vidus Vidius, *de Cur. membratim. lib.* 10. *cap.* 14. ſcribit, quendam poſt longos dolores renum exiguum vermem cum vrina excreuiſſe, præditum capite acuto, corniculato, ventre & dorſo latiore, teſtulaque ſubdurâ indutum inſtar teſtudinis, nigrum ac rubentem tantum circa ventrem. Ipſe in cane vidi totam vnius renis ſubſtantiam fuiſſe abſumptam ſuperſtite tantum tunica eam ambiente, quæ tota vermibus longis inſtar lumbricorum repleta fuit. Vix autem certò cognoſci poſſunt vermes in renibus latentes, niſi ſimul cum vrina prodeant. Coniecturam tamen & ſuſpicionem aliquam de iis præbent dolor continuus & diuturnus in renibus ac vellicatio. Tolluntur autem medicamentis ad lumbricos necandos & expellendos idoneis.

Pili & filamenta.

Pili & filamenta. Capillos quoque & filamenta quædam in renibus generari obſeruatum. Fecit iam eorum mentionem Hippocrates, dum. 4. *aphor.* 76. ſcribit, Quibus cum vrina craſſa exiguæ carunculæ, aut veluti pili exeunt, his à renibus excernuntur; atque hanc affectionem τριχίασιν nominant. Galenus, vt *in comm.* ſcribit, refert, ſe vidiſſe talia corpora cum vrina excreta, vt dimidium cubitum æquarent. Idem viderunt Braſauolus & Cardanus, vt, *in comm. ad dictum aphorismum*, referunt. Et Ioubertus, *de vrinis cap.* 20. narrat, ruſticum quendam eiuſmodi filamenta circiter viginti quinque intra paucos dies eminxiſſe, quorum nonnulli palmæ longitudinem æquabant. Rarius eſt, quod Vvierus, *lib.* 3. *de præſtig. Dæmon. cap.* 15. annotauit, vbi refert, nobilem quandam fœminam, quæ cum longo tempore renum calculo afflicta fuiſſet, poſt aliquot annos primò quidem aliquandiu lanam tenuem, nonnunquam inuolutam, interdum fila longa, alba duplicata, & quod fidem ſuperat, ſæpe cum nodo, ac ſi ad vſum conſuendi aptata fuiſſent, per vrinam excreuiſſe. Deinde aliquandiu arctius compactam, veluti ochrâ commixtam non tam lanam, quam membranam lanoſam, quali integunt ſe Bombyces cum lotio reddidiſſe. Poſtremo non raro præter reliqua pilos longitudine vnius digiti, partim vtrinque albos, in medio nigros, partim contra, principio nigros, cætera albos, præterea acutos in vna parte tanquam extremitate, obtuſiores in altera, &c.

Vbi generentur. De loco tamen generationis non omnes idem ſentiunt. Galenus equidem, *allegato loco*, in renibus generari ſcribit: Idem tamen, 6. *de loc. aff. cap.* 3. cùm viderit talia planè exigua excerni, miratur, quomodo in renibus potuerint conſiſtere & proinde probabilius putat, in venis generari: Actuarius, *lib.* 1. *de cauſſ. vrinarum cap.* 21. ea, quæ capillis ſunt ſimilia, in iis vaſis, quæ à Renibus ad veſicam deſcendunt, generari docet, ac quanta eſt longitudo vaſorum illorum, tantam quoque horum corporum eſſe longitudinem. Quæ ſententia quamuis abſurda non videtur: tamen etiam in renibus generari non impoſſibile eſt, cum etiam ibi materia adeſſe poſſit, vbi plures eminguntur, aut longiore tempore ſicut Scholiographus Hollerii, *ad cap.* 50. *lib.* 1. *de morb. internis*, refert, quendam annos pluſquam viginti tales vrinas cum capillis eminxiſſe. Fernelius, *libro* 3. *de part. morbor. ac ſymptom. capite* 16. talia filamenta in vaſis ſpermaticis, quæ Paraſtatæ dicuntur, generari ſtatuit, & quidem ex ſeminis materia, quæ vi morbi ſenſim defluens calore craſſeſcat, & apparere in iis plurima, qui fœda gonorrhæa correpti ſunt & in mulieribus, quibus alba menſtrua profluunt. Sed hæc non ſunt huius loci.

Generantur autem hi pili ab humore craſſo in renibus vel vreteribus ſiccato, qui producitur ex cibo craſſi ſucci. Scribit Galenus, *in comm. ad aphor.* 76. *lib.* 4. Eum, qui pilos minxerat, toto ferè anno præterito frequentiſſimè fabam fiſſam vel caſeum tenerum & ſiccum comediſſe, aliosque omnes, quibus talia mingere contigit, craſſi ſucci cibis vſos fuiſſe. Etſi enim Scholiographus Hollerii, *loco allegato*, quendam plus quam viginti annis tales capillos cum vrinis ruffis, mediocris conſiſtentiæ, non craſſis minxiſſe ſcribit: tamen & in iis procul dubio tartaræa quædam & concretioni apta materia fuit.

Curatur autem τριχίασις iſta, vt Galenus, *loc. alleg.* docet, medicamentorum attenuantium & incidentium vſu, ſimulque cum reliqua curatione victu humectante.

CAPVT VIII.

De Renum Inflammatione.

Cauſſæ.

Renum inflammationis Cauſſæ. INflammationem etiam quandoque renes patiuntur: atque ex iiſdem cauſſis, è quibus in aliis partibus illa oritur. Nimirum ex ſanguinis copioſo affluxu, qui vel à vicinis membris, præcipuè epate ſanguine abundantibus eo tranſmittitur, vel à renum calore vel dolore aliiſque externis iniuriis attrahitur, vt lapſu, ictu ſupra dorſum & loca renibus vicina, motus etiam partium renibus vicinarum nimius, qualis fit in violenta equitatione & labore vehementi. Sanguinem etiam ad renes commouent medicamenta diuretica corpore pleno exhibita.

Signa Diagnoſtica.

Signa. In lumbis in renum regione calor, interdum etiam rubedo percipitur, dolorque; & is, ſi in carnosa renum parte ſit inflammatio, magis grauis. Si verò partes, in quas arteriæ terminantur, obſidet, pulſans. Atque dolor ſæpe ob conſenſum membranarum ſecundum ductum vreterum ad veſicam, dorſum, & ſurſum etiam verſus coſtas nothas extenditur, & ægri neque ſe erigere, neque incedere poſſunt, & ſi ſternutatio, vel alia corporis commotio accidat, dolor vehementer exaſperatur. Stupor cruris è regione renis inflāmati percipitur ob nerui, qui ibi ad crus tendit, compreſſionem. Externa frigent, & præcipuè pedes. Vrinæ difficultas adeſt, & ſæpè mingere cupiunt, vrinaque in principio eſt tenuis, in qua nihil ſubſidet, inflammatione verò augmentum ſumente fit rubicundior & craſſior. Febris eſt vehemens ob viciniam venæ cauæ. Nonnunquam accidit vomitus bilis ob ventriculum affectum, qui ob communionem membranarum in conſenſum trahitur. Etſi verò inteſtinum colon, ſi eo loco inflammetur, quo renibus ab vtroque latere connectitur, ſigna renum inflāmationi ſimilia habet: tamen ſitus renum diuerſus has duas affectiones diſcernit, cùm renum dolor ad poſteriora & dorſum, vt & veſicam & coſtas nothas verſus ſe extendat, coli verò inflammatio & dolor magis verſus ventrem. Apparet præterea in coli inflāmatione magis mutatio in fecibus alui, quam in vrina.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Eſt autem periculoſum malum renum inflammatio, & in corporibus macilentis, ac quibus vrinæ

deſunt, lethale. 2. Renum inflammatio cum febre & delirio lethalis. 3. In renum inflammatione vrina alba, tenuis, aut purulenta abſque febris & ſymptomatum remiſſione, & crurum ac femorum extenuatione mortem portendit. 4. In renum inflammatione ſi hæmorrhoides ſuperueniant, bonum. 5. Melius eſt, inflammationem renum inſenſibiliter diſcuti quàm ſuppurari. 6. Inflammatio renum, quæ ſuppuratur, ſi abſceſſu rupto per vias vrinæ pus euacuetur, ſalutis ſpem præbet; Si verò per emulgentes ad epar & inteſtina viam moliatur, periculo non vacat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio.

Vt in aliis inflammationibus, ita & hîc ſanguis ad renes p. n. affluens reuellendus, repellendus, ad vicina deriuandus, diſcutiendus, ac ſi ſuppuratio prohiberi non poſſit, ea promouenda, & hinc puris eruptio procuranda, vlcuſque curandum. Principio ergo reuulſionis gratia vena in cubito aperienda. In morbi verò progreſſu venæ, quæ in poplite ſunt, aut malleolis aperiri poſſunt. Pro venæ ſectione etiam cucurbitulæ coxis & natibus affixæ è regione renis inflammati venæ ſectionis vicariæ ſunt. Si hæmorrhoides ſponte aperirentur, valde commodum eſſet; quod niſi fiat, hirudines iis applicari poſſunt. Simul frictiones & ligaturæ extremorum inſtituendæ. Si bilis in ventriculo vel in meſaraicis hæreat, ne ad renes rapiatur, euacuanda ſyrupo roſarum vel violarum ſolutio, manna, tamarindis, caſſia, rhabarbaro, electuario lenitiuo, diaprunis, diacatholico, triphera Perſica. Vel iniiciatur clyſter, qui ſimul dolorem leniendi, & nonnihil refrigerandi vim habeat, ex violaria, malua, althæa, ſem. lini, fœnigræci, & quatuor frigidis maioribus, hordeo, electuario lenitiuo, diacarthamo. Minore autem quantitate clyſteres iniiciendi, ne renes comprimant, vt diutius retineri poſſint. Vt ℞. *Parietariæ, maluæ* an. M. j *flor. roſarum rubrar.* M ß. *ſem. lini* ℈. ij. *flor chamæmeli* P. i. Coq. *in aq. hord. ſimpl.* Colaturæ ℞ ℥. ix. *flor. caſſiæ* ℥. ß *ſyr. roſar. ſolutiui* ℥. ii. *ol. violarum* ℥. i. ß. *vitellum ouiivnius.* F. Clyſter. Simul exhibenda, quæ feruorem ſanguinis mitigant, eiuſque ad renes motum & affluxum impediant. Vrinam verò mouentia planè vitanda. Commodæ hîc ſunt emulſiones ſeminum 4. frigidor. maior. aquæ, decocta ſyrupi & conſeruæ è violis, roſis, portulaca, lactuca, acetoſa, halicacabo. Extra quoque applicentur, ad dolorem leniendum, calorem temperandum & humorum affluxum prohibendum epithemata *è ſuccis vel aquis roſarum, lactucæ, portulacæ, nymphææ, ſemperuiui, plantaginis, cucurbitæ*: aut cataplaſmata ex iiſdem & *farina hordei*; aut illinatur *oleum roſaceum, nymphææ, violarum*, additis ſuccis refrigerantibus modo dictis. Vt ℞. *Aq. roſar.* ℥. iv. *lactucæ plantag. nymphææ* an. ℥. ii. *aceti roſac.* ℥. j. ß. *ol. roſac.* ℥. ii. *ſantali rubri* ℥. i. M. pro Epithemate. Vel ℞. *Ol. roſar. violar. nymphææ* an. ℥. j. *Succ. polygoni, ſemperuiui, aceti roſac.* an. ℥ i. Coq. ad ſuccorum conſumtionem; ſub finem adde *ſantal. rubri pulueriſati* ℈. i. *ceræ parum.* In incremento morbi malua, althæa, ſem. lini, fænigræci, farina fabarum addatur. In ſtatu eadem vſurpari, & aliquid florum chamæmeli addi poteſt. Tandem in declinatione reſoluentium maior pars, minor. repellentium & refrigerantium adhibeatur. Interna quoque medicamenta morbo ad declinationem vergente vſurpari poſſunt ex diureticis mitioribus, quæ humores in renibus ad vias vrinæ deducunt,

Interna Med.

quales ſunt ſyrupus byſantinus ſimplex, de duabus & quinque radicibus, capillorum Veneris, cum aqua parietariæ, capillorum Veneris, fragorum, vel cum decocto radic. aſparagi, graminis, fœniculi.

Si tumor diſcuti non poſſit, ſed ad ſuppurationem tendat, id quod cognoſcitur, quod febris minuitur, tumor tamen & grauitas manet, neque materia per vrinam expurgatur, adiuuanda eſt maturatio exhibito *decocto hordei, ſeminis, althææ, cucumeris, glycyrrhizæ, maluæ, parietariæ*, item *conſerua florum maluæ*: Extra verò impoſito cataplaſmate *ex malua, parietaria, althæa, radicibus althææ liliorum alborum, fœnigræci, ficubus*, coctis in lacte vel decoctum ex iis paratum loco clyſteris iniiciatur. Quod ſi ſuppuratio facta ſit, id quod cognoſcitur ex febris & doloris remiſſione, manente ſenſu grauitatis & tumore, nec tamen abſceſſus rumpatur, in potu exhibenda ſunt, quæ abſceſſum rumpere, & pus per vrinam euacuare poſſunt *decoctum*, ſcilicet, *radicum fœniculi, apij, glycyrrhizæ, iridis, capillorum Veneris, origani, pulegij, in aqua mulſa factum.* Abſceſſu rupto ea exhibenda, quæ pus abſtergere, vlcus conſolidare poſſunt, vt poſtea capite *de vlcere vreterum* dicetur.

Diæta.

Diæta.

Victus ſit tenuis, talis tamen, ne renes ex eo incaleſcant, & vrina acrior reddita renes mordeat. Cibus ſit refrigerans & humectans. Propterea vtilis eſt ptiſana hordeacea, panis cum iuſculo gallinæ, in quo lactucæ, endiuiæ, vel acetoſæ folia ebullierint. Potus ſit ptiſana hordeacea, aqua hordei in qua glycyrrhiza ebulliat, dulcorata iulebo roſarum vel violarum, vel cereuiſia tenuis. Abſtinendum à diureticis, præſertim in initio inflammationis, ne materia ad renes rapiatur. Motus vitandus, ac quieti indulgendum, clyſteribus aluus emollienda.

CAPVT IX.

De reliquis renum tumoribus, & eorundem tabe.

Reliqui tumores. Abſceſſ.

PRæter inflammationes & alii tumores in renibus oriuntur. Compertum enim eſt, in quibuſdam, qui calculo renum laborarunt, renum alterutrum totum in pus mutatum; & membrana incluſum fuiſſe. Aliquando etiam tumores frigidi in renibus oriuntur, qui quidem tardè ſuppurantur, tandem tamen in pus mutantur, ſicut Iohannes Paulinus in quadam, qui circiter nouem menſes affecta renis ſiniſtri laborauerat, & totus extenuatus fuerat, renem totum conſumtum & in pus mutatum fuiſſe vidit. Cognoſcitur autem hoc malum ex dolore renum & plerunque diuturno; puris aliquid cum vrina redditur, & accidit mingendi difficultas. Interdum etiam, ſi æger in ventrem decumbat, tumor in dorſo tactu deprehenditur, fluctuatio quædam puris percipitur, ægri etiam plerunque contabeſcunt, cum vlcus iſtud conuenientibus remediis ſanari non poſſit.

Inciſio tumoris.

Petrus Baierus tamen, *Practicæ lib. 20. cap. 4.* ſectionem ſe feliciter tentaſſe ſcribit. Cum enim in in fæmina quadam tali tumore laborante chirurgus maturantia vellet applicare, vt in cupum, vt appellat, ſeu tumorem apoſtema eleuaretur, ipſe ægrum prius moriturum reſpondit, quàm in cupum apoſtema eleuaretur; cum amplam in interioribus cauitatem habeat, vt dilatetur. Tandem chirurgus inciſionem profundam raſorio, incidendo totum Mirach, fecit atque inciſo panniculo reperta eſt magna quãtitas materiæ, quam paulatim exire permittens curâ diligenti adhibita gratia Dei, ægrum ſanitati reſtituit.

Scirrhus.

Scirrho quandoque etiam renes corripiuntur & aum.

tumoribus duris, id quod plerumque poſt inflammationem malè curatam accidit, cum partibus tenuibus diſcuſſis craſſæ relinquuntur: & tum, etiam inflammatione ceſſante, nihilominus grauitas & pondus, ſine dolore tamen ferè, percipitur. Interdum & ex humore craſſo in ſubſtantiam renis ſeſe inſinuante talis tumor generatur. Vrina in ſcirrho renum redditur pauca, tenuis & aquoſa: cùm ob virtutis attractricis imbecillitatem renes munere ſuo fungi non poſſint, & ob meatuum renum anguſtiam leuiores tantum partes excernantur, craſſiores verò relinquantur, quæ ſanguinem inquinant, vnde etiam cachexia excitatur. Stupor etiam quidam in coxis & cruribus percipitur. Eſt autem ſcirrhus renum malum plerunque inſanabile, quod hominem in cachexiam aut hydropem conijcere poteſt. Si tamen quædam ſanationis ſpes ſuperſit, emollientia & leniter digerentia adhibenda. Exhibenda ergo iuſcula pinguia, decoctum maluæ, althææ, polypodii, ſeminis fœnigræci, lini; vel in pollinem redacta cum iuſculo pingui vel aqua maluæ & althææ exhibenda. Poteſt etiam aliquid bdellii vel ammoniaci exhiberi. Extra inungantur renes oleo amygdalar. dulcium, lilior. albor. chamæmeli, lini vel imponatur cataplaſma ex farina ſem. lini, fœnugræci, radicib. althææ, floribus chamæmeli cum pinguedine anſeris, anatis & ſimilibus. Commodè etiam hiſce medicamentis admiſcetur bdellium & ammoniacum aceto diſſolutum.

Tabes Renum.

Tabes contra interdum renes corripit, quæ præcipuè ex calida & ſicca eius intemperie à cauſis calefacientibus ac ſiccantibus prouenit. In principio equidem malum non facilè deprehenditur; vbi verò augetur & incrementum ſumit, cognoſcitur ex læſa renum actione, (quamuis enim ren durior euadat, tamen id tactu non facilè deprehenditur) Renes enim ſerum minus alliciunt: id tamen ſtatim in veſicam deſcendit, & frequenter per vrinam excernitur. Vrina eſt alba, tenuis, & cruda. Appetitus veneris minuitur, ac totum corpus contabeſcit. Periculoſum autem hoc & difficile malum eſt, & vix curatur, ac hominem lenta morte enecat. Si quid tamen tentandum eſt, humectantia neceſſaria ſunt. & commodiſſima ſunt alimenta boni ſucci & humectantia, & imprimis lactis vſus continuatus. Vtile etiam eſt balneum aquæ dulcis tepidum, & alia, quæ hecticis præſcribi ſolent.

CAPVT X.

De Vulneribus Renum.

Vulnerantur interdum & renes. Cognoſcunturque vulnera renum, è loco, cui vulnus inflictum eſt: Vrina ſupprimitur, vel difficulter redditur, eſtque cruenta; dolor è regione renum percipitur, qui ad inguina vſque extenditur, & ſi vulnus ſit magnum, ſanguis aquoſus è vulnere egreditur. An verò vulnus tantum ſuperficiem renum attingat, an verò in parte carnoſa ſit, an verò in ipſam cauitatem renum penetrauerit, hoc modo cognoſcitur. Si ſanguis multus & vrina non egreditur, indicio eſt, tantum ſuperficiem vel carnoſam partis ſubſtantiam eſſe vulneratam. Si verò ſanguis multus, & aqua ſimul è vulnere egrediantur, vulnus ad cauitatem renum penetrare, argumento eſt. Sunt autem renum vulnera periculoſa & ſæpe lethalia, difficulterque ſanantur, & non niſi longo tempore, cum continuus humoris, qui per eos tranſit affluxus curationem impedire ſoleat. Minus tamen periculoſa ſunt renum, quam veſicæ vulnera.

Curationem quod attinet, vniuerſalibus præmiſſis, ſi vulnus non ſit profundum fortiora glutinantia vſurpari poſſunt, & olea deſtillata eiuſmodi vulneribus accommodata inſtillari & Emplaſtrum aliquod glutinans imponi debet. Si verò vulnus in cauitatem renum penetret, vinum auſterum infundendum, in quo radix conſolidæ maioris & polygonum ac glycirrhiza cocta ſint, vel imponendum cataplaſma ex dactylis, pane ſiligineo, acacia, hypociſtide, in vino auſtero decoctis, & poſtea, quando ſanguis non amplius ſtillat, glutinantia etiam infundenda, extra verò Emplaſtra glutinantia imponenda. Imprimis verò in renum, vt & thoracis aliiſque internis vulneribus vtile eſt vnguentum ſanctum ab inſigni effectu ita appellatum Iohannis Andreæ à Cruce, quod, *chirurgiæ lib.* 4. *tract.* 2. *in* 13. *Indicatione*, deſcripſit, eſtque tale. ℞. *Reſinæ tini recentis claræ & odoratæ* ℥. xii. *ol. laurini puri, terebinth. opt.* an. ℥. ij. *gummi elemi pur:* ℥. ix. Primò reſina & gummi ſuper lento igne diſſoluantur, deinde addatur oleum laurinum & terebinthina, atque ita ebulliant, donec iuſtam craſſitiem acquirant, & percolentur. Exhibenda verò ſimul primis diebus trochiſci de halicacabo, de carabe cum aqua vel decocto plantaginis, equiſeti, polygoni & poſtea cum conſolidatione opus, gummi tragacanthæ, Arabicum, terra ſigillata, terebinthina. Cum verò ſæpe in hoc affectu ob ſanguinis grumos veſicæ meatus obſtruatur, pecten inungatur oleo ſcorpiorum, amygdalar. amararum, vel applicetur Cataplaſma ex parietaria, malua, ſaxifragia.

Vng. ſanctum.

Diæta.

Cibus ſit boni ſucci, exhibeaturque emulſio ſem. 4. frig. maior. cum amylo, ptiſana, iuſcula ex pane albo, oua ſorbilia, oryza, iuſcula ex auena. Cum potu detur ſuccus cydoniorum. Vtile eſt & ſerum lactis caprinum & aqua hordei, in qua glycyrrhiza, iniubæ, ſebeſten, ſemina 4. frig. maiora cocta ſint. Potus tamen ſit paucus, ne multum humoris ad renes affluat. Æger quieſcat; ſi aluus ſit tardior, clyſter ex malua & equiſeto cum melle roſato infundendus.

CAPVT XI.

De Vlceribus Renum

Exulcerantur quoque interdum Renes, & quidem non ſuperficialiter ſolum, ſed ita toti interdum, vt tota ipſorum ſubſtantia abſumatur, & nihil amplius de iis, quam membrana ipſos ambiens, reliquatur. Imo & illa ipſa membrana interdum eroditur & perforatur. Quod Platerus vidit in nobili quodam, qui cum hydrope aſcite ſeptem menſium ſpatio laboraſſet, & poſt mortem apertus eſſet, viſceraque omnia ventris inferioris ſalua deprehenderentur, vterque ren multis vlceribus fiſtuloſis perforatus fuit adeò amplis, vt digitum ſingula facilè reciperent, adnatis inſuper hinc inde renum corpori veſiculis aqua plenis, quæ ex illis ſciſſis profluebat, eroſâ ſimul vndique renum exteriori tunica.

Vlcera renum.

Cauſæ.

Exulcerantur autem renes poſt abſceſſus non rectè curatos, item poſt vulnera non rectè curata, aut cum pus vel ſanies acris aliunde, vt pulmone vel epate per renes fluit, eoſque erodit. Quod & humores ab aliis partibus affluentes præſtare poſſunt

Cauſæ.

ſeu natura ſua acres, ſeu ex putredine & corruptione acrimoniam acquiſiuerint. Idem præſtant calculi, præſertim aſperiores, qui renes atterunt, imprimis dum homo ambulat & mouetur, vel dum ſponte & naturæ impetu moueri incipiunt. Externæ verò cauſſæ ſunt, quæcunque vel contundendo vel rodendo, aut quocunque modo renum continuitatem ſoluunt, vt caſus, percuſſio, vehemens equitatio, medicamenta acria & ſimilia.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur renum exulceratio ex dolore in lumbis cum grauitate. Vrina tamen ſine impedimento redditur; quod non fit in vlceribus veſicæ. Pus vrinæ permiſtum emittitur, de quo Hippocrates, 4. *aphor. 75.* Si quis ſanguinem aut pus meiat, renum aut veſicæ exulceratio ſignificatur. Sæpe etiam particula quædam carneæ ſeu carunculæ excernuntur, de quo Hippocrates 4. *aphor. 76.* Quibus cum vrina craſſa exiguæ carunculæ, ac veluti pili exeunt, iis à renibus excernitur. Quod etſi Galenus, *in comm.* ſe vidiſſe neget, alij tamen obſeruarunt. Imò obſeruauit Hercules Saxonia vniuerſam dextri renis carnem ex propria membrana in veſicam deciſſiſſe. Si ab inflammatione præcedente abſceſſu excitatum fuit vlcus, eius ſigna præceſſerunt. Si ab acri & erodente humore fiat vlcus, ex ardore vrinæ id cognoſcitur; ſi à calculo aliquo, eius ſigna præceſſerunt vel adſunt. Si à cauſſis externis, è relatione ægri patefiunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Etſi renum vlcera minus periculoſa ſunt, quam veſicæ: tamen & ipſa periculoſa ſunt, & difficulter curantur; cum continuus humorum excrementitiorum per renes fluxus fiat. 2. Periculoſiora ſunt renum vlcera, quæ ab eroſione fiunt, quàm quæ ab alijs cauſſis. 3. Recentia renum vlcera curationem aliquando recipiunt; inueterata verò nunquam, ideoque curatio maturanda.

Indicationes & Curatio.

Indicat. & Curatio. Quæ in reliquarum partium vlceribus dantur Indicationes, eæ & hîc inueniuntur. Et quidem tota curatio ad duo dirigenda, quorum primùm & primo loco agendum eſt, ne vlcus ab affluentibus humoribus foueatur, vel augeatur, & deterius reddatur. Deinde vt ipſum vlcus curetur. Primum quod attinet, principio idonea victus ratione, de qua poſtea, cauendum, ne vitioſi humores in corpore generentur, qui ad renes affectos confluere, malùmque augere poſſint. Deinde ſi metus ſit, ne ob copiam ſanguinis aliquis ad renes confluxus fiat & hinc inflammatio vlceri renum accedat, venæ ſectio in brachio inſtituenda, & ſi omnino inflammatio accedat, curanda vt antea, *cap. 8.* dictum.

Humores acres temperantia. Tertiò ſi humores aliqui vitioſi cumulati ſint, mitigandi, temperandi & euacuandi. Temperantur humores acres vſu remediorum paratorum è violis, malua, nymphæa, ſeminibus quatuor frigidis maioribus, hordeo, ſemine papaueris, roſis, glycyrrhiza, paſſulis & ſimilibus. E quibus ſyrupi, conſeruæ, aquæ decocta parari poſſunt.

Purgantia. Purgantia fortiora hic locum non habent, ſed lenientia ſolum, qualia ſunt ſyrupus roſarum & violarum ſolutiuus, caſſia cum puluere glycyrrizæ, electuarium lenitiuum, Diacatholicum. Imprimis verò vtilis eſt Therebinthina cum vitello oui in liquorem redacta, vel cum puluere glycyrrhizæ in bolum formata; cùm non ſolum aluum laxet, ſed & vlcus renum abſtergat ac ſanet.

Vlcus detergentia. Vniuerſalibus præmiſſis ad ipſam vlceris curationem accedendum, idque primò detergendum potu mulſæ, decocto hordei, cicerum, capillorum veneris, hyſſopi, agrimoniæ, glycyrrhizæ, ptiſana cum melle, ſero lactis caprini, præcipuè ſi cum eo emulſio è ſeminibus melonum facta ſit: lac aſininum & caprinum imprimis vtile eſt, cùm parte ſeroſa abſtergat, caſeoſa conglutinet, pingui dolorem leniat, bonùmque ſanguinem, ſi rectè coquatur, præbeat. Tandem vbi vlcus iam ſatis deterſum & mundatum fuerit, quod cognoſcitur, quia cum vrina pus minore quantitate excernitur, idque album conſiſtentia æquale non fœtidum, ea, quæ exiccant, adſtringunt, glutinant & conſolidant, exhibenda, qualia ſunt bolus Armenus, terra ſigillata, corallium, radices tormentillæ, plantago polygonum, equiſetum conſolida, ſpondium, burſa paſtoris, trochiſci de alkekengi, de ſpodio, de carabe, de terra ſigillata & ſimilia. Imprimis vtilis eſt hic puluis ℞. *Rad. tormentil* ℈ j ß. *granor alkekengi* ℈ ij. *spodij* ℈. j. *corall. rubr. equiſeti* an ℈. ij. *maſtich. ſang. Draconis.* an ℈. j ß. *ſacch. roſati tabulat.* ℥. j ß. F. pulvis qui exhibeatur in aq. plantaginis, equiſeti & ſimilibus. Poteſt & cibis miſceri. Vel ℞. *Terræ ſigillat. boli Armeni, rad. tormentillæ*, an ℈ j. *maſtiches, tragacant. ſpodij* an ℈. j *ſang Dracon.* ℈ ß. *ſacch. roſ. tabulat.* ℥ ß. F. Pulvis Doſ. ℈ ij. Vtilis eſt & ſpiritus ... Vel ℞. *Rad. conſolid. tormentillæ.* an ℥ ß *alchimillæ equiſeti* an. M. ß. *flor. roſar. rubr.* P. j Coq. in aq. pura. Colatura dulcoretur ſacchari. Vel ℞. *Rad. Chinæ, ligni ſaſſafras, rad. tormentillæ* an. ℥. ß *flor. roſar. rubr. maluæ arboreæ* an. M ß. *radicum altheæ, glycyrrhyzæ* an. ℥. ß. *granorum alkekengi* M. ß Coq. in decocto cicerum rubrorum. In decocto calido diſſolue conſ. roſar. ℥. ij. Coletur. Vtile eſt & decoctum ligni guaiaci, præſertim ſi vlcus ex lue Venerea contractum ſit. Vel ℞. *Conſ. roſ. rubr.* ℥. iij. *veronicæ, tormentillæ* an ℥. j. *ſem. portulacæ. plantaginis. granor. myrti, boli Armeni, terræ ſigillatæ. ſang. Draconis* an Drach. j. *raſur. eboris, trochiſc. alkekengi* an Drach ß. Cum *ſyr. de roſis ſiccis.* F. Elect.

Diæta.

Diæta. Cibi ſint boni ſucci, facilis coctionis, & qui non facile corrumpuntur, ægrôque ſalſa, acria, acetoſa, amara nimis dulcia, pinguia & omnia quæ facile corrumpuntur, ſunt vitanda. Conueniunt propterea cremor ptiſanæ, auenæ, ſorbitiones ex hordeo, amylo. Vtilis eſt & oryza, carnes item gallinarum, auicularum montanarum, agninæ, hœdinæ, amygdalæ dulces, non rancidæ, commodus etiam eſt vſus lactis. Vinum ſit tenue, vel cereuiſia pura. Potus non ſit nimius. Omnis motus vehemens, præſertim qui dorſum concutit, vt equitatio, eſt vitandus. Venus etiam huic morbo inimica eſt.

CAPVT XII.

De vreterum Morbis.

Vreterum morbi. VReteres quoque ſuos morbos & ſymptomata patiuntur: nimirum exiccantur, contabeſcunt, morbos in numero & ſitu patiūtur, anguſtiores redduntur & obſtruūtur, vulnerātur & dolorē patiūtur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſæ autem, à quibus iſti morbi & ſymptomata proficiſcuntur, ferè à renibus proueniunt, & ſi renes male afficiantur, vreteres in conſenſum trahunt. Et enim ſi renes exiccantur & contabeſcunt, vreteres ferè etiam in conſenſum trahuntur.

Putant nonnulli in febribus ardentibus ita eos exiccari poſſe, vt inde mictus impediatur. Verum mihi credibile non videtur, in corpore viuente tantam exiccationem fieri poſſe.

Nonnun-

Nonnunquam alter deeſt, vel alter alieno loco inſeritur: id quod in Anatomicis ſæpe deprehenditur. Contorquentur etiam nonnunquam vreteres.

Obſtructio Vreterum.

Vreterum obſtructio.

Frequentiſſimum vero malum eſt eorum anguſtia, quæ etiam ex contuſione vel incumbente tumore fieri poteſt, ſed ſæpiſſime accidit ab obſtructione, quæ fit vel à calculo è renibus in eos delapſo, vel pituita craſſa & viſcida, vel grumo ſanguinis, vel pure.

Cognoſcitur autem hoc malum è ſignis renum male affectorum. Si enim materia, quæ renes ante afflixit & obſtruxit, è renibus in vreteres deſcendat, renes liberantur, & vreteres afficiuntur. Atque tum grauitas & dolor, qui in renibus percipiebatur, mitigatur, & contrà dolor in vreteribus augetur, & ſeſe verſus inguina extendit.

Curandi ratio eadem eſt, quæ renum obſtructorum. Medicamenta enim, vbi renes penetrârunt, ad vreteres perueniunt, eoſque obſtructione liberant. Poſſunt etiam externa medicamenta, quæ vias iſtas laxant, ſecundum vreterum ductum applicari, ac fomenta ex parietaria, malua, althææ, ſemine lini, oleo amygdal. dulcium, lilior. albor. vnguento dialthææ, cum oleo ſcorpionum parari, balneum item aquæ dulcis è modo dictis plantis vſurpari.

Peculiare vero remedij genus eſt, quo ex vreteribus calculus verſus veſicam promoueri poteſt, nimirum cucurbitulæ ſine ſcarificatione. Hæ enim paulò infra locum dolentem, vbi calculus hæret, applicantur, atque ſecundum ductum vreterum infra deſcendendo affiguntur. Ita enim calculus in veſicam deducitur. Non autem applicandæ ſunt cucurbitulæ, dum adhuc in renibus calculus hæret, ſed vbi iam vreterem ingreſſus eſt, ibique hærens dolorem parit.

Vulnera & Vlcera Vreterum.

Vulnera & vlcera.

Vreteres non ſolum vt alia viſcera interna vulnerari poſſunt telis externis, ſed & à calculo tranſeunte. Imò etiam planè rumpi vreteres, non impoſſibile eſt. Licet enim obſeruatum, vt Fernel. *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap.* 10. ſcribat, iis, qui nephriticis doloribus ſunt aſſueti, vſque adeo dilatatum fuiſſe vreterem, vt in eum maior digiti pars immitti poſſet, & Euſtachius, *cap. 55. libelli de renibus*, teſtatur, vreterem ſtatim ab egreſſu de renibus latiorem redditum, inſtarque ventriculi ſeu peræ paſtoralis recuruatum magnam lapillorum copiam congregaſſe, quos poſtea natura cum vrinis expulerit: tamen impoſſibile non eſt, ſi calculus maior & aſperior è renibus in vreterem excidat, eum planè rumpi poſſe. Exulcerantur tandem vreteres, niſi vulnera à lapide mox ſanentur, quod tamen etiam à pure & ſanie acriore fieri poteſt. Signa ſunt eadem, quæ renum vulneratorum & exulceratorum, niſi quod dolor ſecundum ductum vreterum verſus veſicam ſe extendat. Curatio etiam eadem eſt.

Vreterum ſymptomata.

Vt verò ob renum morbos vrinæ excretio læditur, & quædam ſymptomata circa eam excitantur, ita idem etiam vreteribus læſis fieri poteſt: Si enim vreteres obſtruuntur, vrina ſupprimitur, & præcipuè ſi vterque obſtruatur. Si vulnerentur, vrina per vulnus in cauitatem abdominis exſtillat; ſi exulcerentur, dolor in tranſitu vrinæ excitatur. Verum ſymptomatum horum ablatio pendet à morborum, quos modò propoſuimus, curatione, & ex iis etiam, quæ ſupra *de ſymptomatibus renum* dicta ſunt, quid agendum ſit, patet.

LIBRI TERTII
PARS VII.
SECTIO SECVNDA.
DE SYMPTOMATIBVS RENVM.

CAPVT I.

De Renum imbecillitate, & ſeri ſecretione læſa.

Renum imbecillitas & actio læſa.

SVnt & aliqua ſymptomata, quæ renibus accidunt, & quidem actiones eorum quod attinet, cùm renum actio propria ſit, ſerum ex ſanguine attrahere, & hinc ad vreteres tranſmittere, ſi actio hæc lædatur, vrina nulla vel pauca redditur, & retenta ſæpe grauiſſimorum ſymptomatum, imò mortis cauſſa eſt, nullo tamen vitio in veſica exiſtente, ſed vaſorum emulgentium & renum attractrice læsâ.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Habet autem actio hæc læſa originem à vaſorum emulgentium & renum facultate vel læſa, vel impedita. Facultas læditur ob imbecillitatem vaſorum emulgẽtium vel renum, quæ pendet ab intemperie, imprimis frigida. Impeditur facultas ab obſtructione, quæ imprimis fit à calculo, nonnunquam & à pituita craſſiore, aut pure craſſiore, aut ſanguinis grumo.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Ipſa autem cauſſa non ſemper non facilè agnoſcitur. Ideoque diligenter conſiderandum & inquirendum, an in vreteribus vel veſica aliquod vitium ſit. Quod ſi nullum deprehendatur, argumento eſt, in renibus hærere. Quod confirmatur, ſi grauitas aliqua, vel dolor in lumbis deprehenditur, & vrina in venis relicta & ad ſuperiora regurgitans variorum ſymptomatum cauſſa eſt, de quibus mox in Prognoſticis dicetur. Si ab intemperie renum frigida ſit imbecillitas eorum, apparebunt ſigna intemperiei renum ſupra, *cap.* 2. propoſita: & ab hac cauſſa non ſubitò ſupprimitur vrina; cùm intemperies ſubitò induci non poſſit, ſed paulatim vrina ſupprimitur. Si ab obſtructione fiat, ſigna ſupra propoſita de obſtructione renum, perpendenda, & à quibus cauſſis ea proueniat, inquirendum, de quo ſupra, *cap.* 4. dictum.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum hoc omnino periculoſum eſt, & ſæpe lethale. Si enim diutius ſeroſus humor intra venas retineatur, & ſanguini commiſceatur, humores corrumpuntur, & putreſcunt, ac prauæ febres accenduntur. 2. Et quidem ſi æger ante ſeptimum iterum meiere incipiat, ſeruari poteſt. Quod ſi vltra hoc ſpatium retineatur, etſi vrina reddatur, plerúnque tamen æger moritur. 3. Retentum in venis ſerum ſæpe per totum corpus diſtribuitur, & prout in hanc vel illam partem ruit, varia ſymptomata excitat. Iacobus Carpus in *Iſagoge Anatomica*, quendam ab vrina hoc modo retenta ſuffocatum A eſſe teſtatur, cui cũ cucurbitulas ſine ſcarificatione diuertendi cauſſa appoſuiſſet, eas per poros cutis aquoſo humore repletas fuiſſe, ſcribit. Et Iacotius, *comm.* 1. *ad lib.* 7. *ſect.* 2. *aph.* 16. *Coacar. Hippocr.* refert, ſenem quendam ex humore iſto cerebrum in conſortium trahente in ſomnum & torporem lethalem incidiſſe. Extat etiam *in obſeruationibus Schenckij, lib.* 3. *de Renibus*, Epiſtola Georgij Tanſtetteri Medici Regij, qui refert, Illuſtriſſimi Saxoniæ Ducis Henrici Filium Seuerinum, annos 12. agentem, poſt balneum vomitu correptum fuiſſe, cum dolore vreteris ſiniſtri hypochondrij, vrinas vero ſubinde pauciores reddidiſſe. Poſtea ſubtus vmbilicum ad dextram verſum pectinem dolere cæpiſſe, vomitionibus crebris accedentibus, detento lotio, cuius vix vltra ſex octóve guttulas red- B debat. Hinc doloribus nihil remittentibus, de præcordiorum quoque dolore conqueſtum fuiſſe, & lumbricum trium palmorum longitudine vomitu reiecciſſe. Tandem & cibos ſumtos euomuiſſe, vrina ſurſum regurgitante, & ſex octoue horis, ante mortem vrinam meram colore & odore cuiuis adſtanti agnitam euomuiſſe & poſtea exſpiraſſe. Corpore aperto meatus vrinarij fuerunt ſalui, nihilque, quod eos obſtrueret, compertum; veſica fuit vacua & corrugata, omniſque humoris expers, corporis verò cutis quaqua verſum diſſecta è veſtigio aqueum humorem odore & colore exactiſſimè vrinam referentem, veluti in hydropicis ex ſe mittebat. E quibus omnibus rectè concluſum fuit, omnium horum ſymptomatum, & tandem mortis etiam Illuſtrimi Principis cauſſam fuiſſe imbecillitatem & intemperiem vaſorum emulgentium, & renum, quorum attractrix labefactata ſeroſum C humorem ex reliquo ſanguine attrahere non potuit. Vnde factum, vt nihil aquei humoris ad veſicam tranſmitteretur, eiuſdemque pars ad ventriculum tranſmiſſa vomitiones excitaret, pars in habitum corporis diſpergeretur, Marcellus Donatus etiam, *lib.* 4. *hiſtor. med. mirab. cap.* 38. refert. Priorem quendam Mantuæ vrinæ ſuppreſſione laboraſſe, eadem proculdubio de cauſſa, cùm nihil mali in renum, vreterum, vel veſicæ regione perciperetur, tandémque corpus vniuerſum intumeſcere cæpiſſe, cute pellucida apparente mollique, ita vt vrinam ſub ea contineri facilè videri poſſet, qui tandem leui continuáque febricula accedente, mortuus eſt.

Curatio.

Curatio cauſſæ ablatione perficitur. Ideóque quænam ea ſit, diligenter inueſtigandum. Si ſup- Curatio.

preſſio vrinæ ſit ab inflammatione, qua ratione ea curanda ſit, iam antea dictum, ſi à calculo, vel craſſa pituita, vel grumo ſanguinis, vel pure, itidem, qua ratione hæc obſtructio tollenda ſit, antea monſtratum. Si ex imbecillitate renum à frigida intemperie contracta, curatio inſtituenda, vt ſupra, *cap.* 2. dictam. Iniiciendi nimirum clyſteres calefacientes, exhibendæ confectiones aromaticæ: Extra quoque olea, vnguenta & emplaſtra calefacientia adhibenda.

Vbi tamen ſerum ob renum imbecillitatem non ſecernitur, naturæ ſuccurrendum, & medicamentorum ope id à craſſioribus ſuccis ſeparandum; vt tenuius factum & aliquomodo erga renes concitatum facilius à renibus, etiam imbecillibus, attrahi poſſit. Faciant huc medicamenta diuretica in Inſtitut, *lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 13. propoſita, è quibus poſtea varia alia medicamenta parantur. Vtile eſt & vinum, in quo radices raphani ruſticani, vel ononidis, vel amygdalæ amaræ contuſæ, aut nuclei Perſicorum contuſi macerati fuerint. Vtiles etiam ſunt emulſiones ſeminum quatuor frigidorum maiorum cum nucleis Perſicorum, malorum Armeniacorum, ceraſorum & amygdalar. amarar. Vtiles quoque ſunt aquæ diureticæ, quæ paſſim extant, vt & acidulæ.

Diureticæ quando exhibendæ. De diureticis tamen hoc ſemel monuiſſe ſufficiat, ea non cum cibo, ſed hora vna atque altera ante cibum exhibenda eſſe, cùm, ſi cibis miſceantur, chylum crudum è ventriculo ad vias vrinæ ſecum rapiant, vnde nec ipſum vinum, quod cum cibo bibitur, acidulis diluendum, narratque Guilielmus Fabricius, *cent.* 3. *obſ.* 72. hiſtoriam cuiuſdam, qui cùm acidulas biberet, & confectione ſeminis aniſi, vt vocant, ſimul ad flatus diſcutiendos vteretur, ipſum ſemen aniſi cum vrina excreuit, & alterius cuiuſdam, qui cum in vrinæ retétione gammaros contuſos & grana alkekengi contuſa ex vino albo ſumſiſſet, vrina ita commota fuit, vt acini granorum alkekengi cum vrina excernerentur. Etſi verò diuretica medicamenta non tantam vim, vt acidulæ, habent, ſimile tamen quid præſtare poſſunt. Vbi vero facultas impeditur in excernenda vrina ob vaſorum anguſtiam, curatio inſtituenda, vt ſupra *ſect.* 1. *cap.* 4. *de vaſorum in renibus anguſtia* diximus.

CAPVT II.

De Diabete.

Diabetes. ETſi Diabetes commodè etiam inter ſymptomata, quæ in mictione accidunt, referri poſſit: tamen quia ab Autoribus plerique inter renum affectus explicari ſolet, cum etiam hoc loco proponere libet, imprimis cùm hic nullum in veſica ſit vitium, ſed ſymptoma hoc vel à renibus, vel aliis partibus ſuperioribus, per quas ſerum tranſit, proficiſcitur.

Διαβήτης à διαβαίνω, id eſt, tranſeo, quod ſcilicet vrina cito tranſeat, nomen habet. Alij ὕδερον εἰς ἀμίδα, hydropem ad matulam, alij vrinæ profluuium, alij διάῤῥοιαν εἰς οὖρα, alij διψακὸν ἀπὸ τῆς δίψης, à ſiti vehementi, quam patiuntur ægri, nominant. Affectus ſanè rarus eſt, quem Galenus bis tantùm vidit, vt 6. *de loc. affect. cap.* 3. refert, ſcribit etiam Rabbi Moſes *part.* 8. *aphoriſ.* quod non viderit diabeten in occidente, neque audiuerit à ſuis Doctoribus, quod eam viderint. Plurimi etiam alij Medici eam non viderunt. Solet autem vrina in hoc affectu copioſiſſime profluere, viditque Scholiographus Hollerij quendam quotidie ſex pintas Lutetianas eminxiſſe. Dodonæus, vt *cap.* 42 *obſer. medicinal.* refert: quendam vidit, qui vno & eo amplius, quàm quadraginta horas vrinæ reddebat. Notabilis etiam eſt hiſtoria, quam Marcus Gatinaria, *in* 9. *Rhaſ. cap. de cura inuoluntarij exitus vrinæ*, & Cardanus, *lib.* 8. *cap.* 44. *de rerum varietate* referunt, de quadam puella annorum 18. quæ anno Chriſti 1481. paſſa eſt ſuperfluum vrinæ profluuium, adeo vt ſingulis diebus vrinæ libras circiter 36. emingeret, cum ex potu & cibo non plus ſeptem libris aſſumeret. Cumque hoc 60. diebus perſeueraret, emiſit vltra cibi & potus quantitatem libras 1740. quod pondus longe excedebat pondus puellæ, etſi tota in vrinam fuiſſet reſoluta, cum puella non potuerit excedere pondus 255. librarum, imo nec 150. attingeret. Sanata autem eſt poſt duos illos menſes à Medico Franciſco Buſto. Cauſſam huius ſymptomatis ſtatuerunt Medici fuiſſe aërem, qui in arteriis vbique continebatur, qui in aquam conuerſus fuerit, cui alius aër ſucceſſerit. Cardanus addit frigidam & humidam aeris intemperiem. Potus etiam parùm vel nihil mutatus redditus. Vnde cum lienteria, quæ magnam appetentiam coniunctam habet, diabeten comparant, vt ſicut in lienteria illa cibi auidè expetuntur, ſtatimque per aluum dejiciuntur: ita renes trahant ab epate potulenta, & iterum ad veſicam demittant. Verum cum de hoc aliquid dubij occurrat, dicetur de eo infrà, *quæſt.* 1.

Admiranda vrinæ pondus excretum.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſam vero huius affectionis reddere difficillimum, & pauci Autores inueniuntur, qui in ea reddenda inter ſe conueniant. Nos in re obſcurâ, ſaluo cuiuſque iudicio, ſtatuimus, proximam huius mali cauſſam eſſe facultatem renum retentricem læſam, & quidem ab vrinæ vel copia, vel qualitate. Vrinæ verò copiæ cauſſam eſſe calorem viſcerum, præcipuè epatis & lienis, quæ cùm potum copioſius attrahunt, tùm humores in venis colliquant. Quanquam vero interdum etiam in hydropicis vel in febribus humor ſeroſus copioſius per vrinam euacuatur: tamen diabetes mictio illa copioſa non eſt, ſed critica potius humoris ſeroſi expulſio, quæ poſtea ſponte ceſſat. Verum de hac controuerſia poſtea prolixius, *quæſt.* 2. dicemus.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus hic primò paulatim & inſenſibiliter creſcit, neque æger multum curat, etſi plus mingat, quàm conſueuit, & ad potum vel aliam cauſſam externam id refert. Sæpe etiam accidit, vt copioſior vrinæ excretio naturæ opus ſit, quæ abundantes humores per vrinam expellit. Vt ergo diabeten incipientem ab hiſce vrinæ profluuiis diſcernamus, videndum primò, an cauſſa aliqua externa, vt potus vel ſimilis præceſſerit, quæ vrinam copioſam præbere poterat. Si verò naturæ opus ſit copioſior mictio, paulo pòſt illa mictio ceſſat ægerque inde magnam vtilitatem percipit, morbuſque, quo æger laborabat, ſoluitur, vel imminuitur. Si vero tale nil adſit, profluuium vrinæ id ſymptomaticum eſſe, indicio eſt, ægerque tum ſenſim ac paulatim ſemper maiorem vrinæ copiam incipit reddere, ita vt tandem longè potus quantitatem vrinæ quantitas ſuperet. Vrina eſt tenuis, aquoſa, cruda, ſine ſedimento, in qua progreſſu temporis, tenuia quædã ſupernatant: adeſt aſſiduè ſitis ſæuiſſima & ſitis, quæ tum à calore præternaturali, tum ab humiditatis nimia euacuatione ortum habent: corpus tandem extenuatur & contabeſcit: in viſceribus æſtus & ardor percipitur, & ſi vrinam aliquandiu contineant ægri, lumbi, coxæ, teſtes, cum grauitate intumeſcunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Malum hoc plerunque lethale eſt, imprimis ſi non mox in principio cognoſcatur eique idoneis remediis occurratur, hominemque ad tabem & mortem tandem deducit. 2. Et præcipuè in ſenibus vix vnquam curatur. 3. Diabetes etiam poſt immodicum laborem, poſt nimium Veneris vſum, poſt febres chronicas plerúnque incurabilis eſt.

Curatio.

Curatio.

Vt verò in cauſſis explicandis magna occurrit apud Autores diſſenſio: ita in curatione inſtituenda magna occurrit varietas & difficultas. Eò tamen res redit, vt ille caloris exceſſus, qui humores liquat, viſcerúmque intemperies, quæ facit, vt ſerum auidius attrahatur, corrigatur, & retentricis robur tàm in viſceribus, quàm in renibus, tum in toto venoſo genere confirmetur & augeatur. Itaque etſi nonnulli hic venæ ſectionem ſuadent: tamen quia vires iam ante deiectæ ſunt, & plerunque alius morbus præceſſit, huic remedio vix locus eſt. Eadem ratio eſt purgantium, & vomitus, quos morbus coniunctus & vires deiectæ vix admittunt. Multo minus ſudorifera, quæ nonnulli, vt humores à centro ad ambitum corporis auertantur, adhibenda cenſent, tuta ſunt, cum ſudorifera cum medicamentis diureticis cognationem habeant, viſcerúmque calorem & acrimoniam augeant. Tutius erg ò, his omiſſis, ea ſaltem, quæ indicationes poſtulant, adhibere, quæ etiam ſaltem proponemus, cum illa generalia, ſi iis opus ſit, aliu de n t. ſint. Parantur autem illa ex adſtringentibus & roborantibus, vt roſis rubris, plantagine, burſa paſtoris, conſolida, portulaca, coralliis, ſpodio & ſimilibus. Vt: ℞. *Rad. conſolid. maior. plantag.* an ℥ j. *fol. plantag.* M. j. *flor. roſ. rubr.* M. ß. *balauſt.* ℈ ij. *myrob. citrin.* ℈ iij. *ſem. plantag. aceto, portulac.* an. ℈ j. Coq. *in vini rubr.* ℔ iv. vaſe clauſo, Colaturæ adde *Mina Cydon.* ℥. iij. Vel ℞ *Sem. coriandr. plantag. portulac. flor. roſ. rubr.* an ℥ i. *corall. rubr. boli Armeni, marg. præp. rad. tormentill.* an. ℈. j. *nuc. moſch.* ʒ j. Fiat puluis. Vel ℞. *Conſ. roſ. rubr.* ℥ ij. *C. C. vſti præp. boli Armeni, corall. rubr. præp.* an. ℈. i. Cum *mina Cydonior.* F. Electuarium. Vel ℞. *Conſ. roſ. rubr. antiq.* ℥ iii. *ſpodij, corall. rubr. C C. vſti* an. ℈. j. *ſem. plantag. portulacæ* an. ℈. ß. *mucilag. ſem. cydonior.* ℥. ß. *ſyr. Cydonior. q. ſ.* Fiat Electuar. Poſſunt etiam exhiberi opiata, vt theriaca recens, Philonium Perſicum, requies Nicolai, laudanum opiatum. Extra hypochondriis, renibus, epati, lieni, lumbis adhibeantur epithemata, linimenta, vnguenta, cataplaſmata refrigerantia & adſtringentia ex ſucco vel aqua plantaginis, portulacæ, lactucæ, ſemperuiui, vmbilici veneris, ceratum ſantalinum, vnguentum refrigerans Galeni, Comitiſſæ. Vel ℞. *Ol. roſ. myrtini* an. ℥ j. *ſantali albi, rubri, flor. roſ. rubr. corall.* an. ℈. i. *ſucci plantag.* ℥. i. *ceræ q. ſ.* F. Vngentum. Vel ℞. *Aq. vel ſucci plantag. acetoſæ, roſar. nymphææ* an ℥. iij *aceti roſ.* ℥ i. *ſpec. ceroti ſantal.* ℈. ii. *ſpodij, corall. rubr.* an ℈ i. *ſem. roſ. rubr. acetoſ. plantag.* an. ℈. ß. Miſce. Fiat Epithema.

QVÆSTIO I.

An potus immutatus planè per vrinam in diabete reddatur?

An potus planè immutatus in diabete reddatur?

Galenus, *6. de loc. aff. cap. 3.* & *de criſib. cap. 12.* in diabete celeriter id, quod bibitur; per vrinam reddi, & quidem tale, quale bibitur reddi, docet. Idem tradit Alex. Trallianus, *lib. 9. cap. 8.* Aëtius, *tetrab. 3. ſerm. 3. cap. 1.* Aliique Medici plures, ſicut in lienteria cibus immutatus ſtatim deiicitur: ita in diabete potum immutatum mox excerni tradunt. Amatus Luſitanus etiam, *centur. 1. curat. 94.* refert, Romanum quendam, qui vini meracioris potui indulgebat, & fœniculi marini dicti, ſeu Cretami muria conditi largiore victu vſus erat, in diabetem lapſum eſſe, & quicquid bibebat, ſtatim & quale ſumebat, per vrinam reddidiſſe. Trincauellius etiã, *lib. 10. cap. 11. de rat. cur. part. hum. corp. aff.* ſcribit, quendam, febre maligna laborantem, cum nil biberet, niſi aquam gelidam, in diabetem incidiſſe, vt potus omnino immutatus redderetur, ſeruans eundem colorem, conſiſtentiam, ſaporem, atque odorem. Alij tamen etiam potum mutari ſcribunt. Ita Dodonæus, *obſ. cap. 41. in Schol.* ſcribit, potum, qui aſſumitur, non omnino talem reddi, qualis aſſumitur, ſed in epate mutationem nonnullam accipere. Ioannes Baptiſta Syluaticus, *controu. 29.* in diabete potum non ſemper ſtatim, ſæpe etiam mutatum, perpetuò tamen auctum, & in maiore quantitate, reddi docet, ſcribitque interdum potus quantitatem eſſe vncias 25. vrinam autem emitti ad vncias centum. Cum ergo alij viderent pro vtraque ſententia experientiam pugnare, diſtinxerunt inter diabeten & vrinæ profluuium: ſed ſine ratione & exemplo; cùm alij Medici ſine diſcrimine hæc vocabula vſurpent. Ideóque in diabete non ſolum ad potum, ſed etiam alia reſpiciendum. Sunt enim primò diabetæ quidam gradus. In principio enim, cùm vires nondum deiectæ ſunt, & vix alteratrix nondum extremè laborat, non mirum eſt, ſi potus aliquomodo mutetur: temporis verò progreſſu, vbi vis alteratrix magis labefactatur, potus planè immutatus excernitur. Deinde potus etiam alius mutatur facilius, alius difficilius. Aquam, cum parum mutari poſſit, non mirum eſt, eodem colore & reliquis accidentibus non mutatis, excerni: alij verò potus, qui magis compoſiti ſunt, non ita facilè tranſeunt, quin aliquam mutationem accipiant. Præterea id, quod in diabete excernitur, non ſaltem potus eſt, ſed ſæpe etiam accedit corporis colliquatio, vnde plus vrinæ emittitur, quàm potùs aſſumtum eſt.

QVÆSTIO II.

Quænam Diabetæ cauſſa ſit?

Quæ diabetæ cauſſa ſit

Cauſſam Diabetæ reddere omnino difficile eſt, ob affectus raritatem, & Medicorum de eius cauſſa diſſenſum. Vulgata quidem, & quam plerique ſequuntur, ſententia eſt, proximam huius mali cauſſam eſſe renum intemperiem calidam, ob quam illi ſerum copioſius è venis attrahant, quod cum ob imbecillitatem & copiam retinere non poſſint, venas rurſum à iecore, hoc ex inteſtinis & ventriculo trahere, vnde orificium ventriculi vellicetur, ac ſitis excitetur; qui aſſumtus mox à venis & renibus attrahatur, atque iterum ad veſicam mittatur.

Verum rectè ſcribit hic Fernelius, *de part. morb. & ſympt. lib. 6. cap. 13.* vix aliquem deprehenſum eſſe, qui copioſæ huius mictionis non aliam intus cauſſam haberet. Etenim calida intemperie multi laborant, neque tamen diabetem patiuntur. Neque præterea credibile videtur, renum attractricem facultatem tantam eſſe poſſe, vt ea etiam ad ventriculum vſque ſeſe extendat, atque inde crudum potum attrahat. Trincauellius, *de rat. curand. part. hum. corp. aff. lib. 10. cap. 11.* in renum imbecillitatem à frigore contractam cauſſam reiicit, probàtque id exemplo Nobiliſſimi cuiuſdam viri, qui

cum febre maligna laboraret, atque ſitis eſſet impatiens, aquámque gelidam & in puteo refrigeratam biberet, renes tantam imbecillitatem ex refrigeratione contraxerint, vt potum omnino immutatum redderent. Verùm ſi tale vitium in renibus fuit, quam ob cauſſam tam ſubitò ad renes potus peruenit? Si enim ij refrigerati atque imbecilles redditi fuerunt, attrahere præter modum non potuerunt.

Plateri ſententia. Hæc omnia cum alij Medici docti animaduerterent, & in ſolis renibus cauſſam huius mali inuenire non poſſent, alias cauſſas, ſed diuerſi diuerſas aſſignarunt. Felix Platerus ſtatuit diabetæ cauſſam eſſe ſeroſi humoris aut cauſſæ morbi cum ſero ſubitam & profuſam quaſi euacuationem, vt vniuerſum quaſi ſerum è corpore effluat, atque verum diabetem, in quo ſubita corporis colliquatio cum calore & ſiti intolerabili excitata, febri ardenti atque colliquatiuæ accidere; & proinde vt febris hæc rara eſt, ita rarum & periculoſum ſymptoma ipſi copulatum eſſe exiſtimat. Si quis tamen etiam citra febrem diabetem fieri ſtatuere velit, ob copiam potus in venis meſaraicis diu retenti & coaceruati, poſteáque vi naturæ ſubitò ad renes propulſi potius, quàm attracti, & id admittit Euſtachius Rhudius, *lib. 2. Pract. cap. 39.* præter renum calidiorem intemperiem ſe experientiâ edoctum aliam cauſſam inueniſſe ſcribit, nimirum iecoris caliditatem atque ventriculi retentionem læſam, atque in teſtimonium affert exemplum cuiuſdam, in quo quæ mingebantur, non ſolum odore & conſiſtentia aſſumtæ potioni ſimilia erant, verùm etiam feces alui multo vino, quod copioſiſſimè ingurgitauerat, perfuſæ erant, eumque non admodum emaciatum fuiſſe, & auxiliis refrigerantibus potiſſimùm & corroborantibus non multò poſt tempore à diabete fuiſſe vindicatum.

Ioan. Baptiſta Syluaticus, *controu. 31.* nouum quid, quod à nemine in hunc vſque diem animaduerſum ſit, ſe allaturum promittit: poſtea tamen ipſe Galenum, *6. de loc. affect. cap. 1. 3. de cauſſ. ſympt. cap. 2.* Aretæum, *lib. 2. de cauſſ. diuturn. affect. cap. 2.* Actuarium, *lib. 1. meth. cap. 11.* idem docuiſſe refert. Statuit verò inſignem calidam intemperiem in epate & toto venoſo genere ſuccenſam ſanguinem fundere, eiuſque portionem aliquam in ſerum mutare. Serum autem hoc ab eximia renum caliditate ſeparari à ſanguine & attrahi, quam deinde multitudinem cum illi ferre non poſſint, ad veſicam quod ruat, impetuosè permittere, quæ pariter cum tantam ſeri multitudinem ferre non poſſit, ad eam expellendam inſurgere. Atque his Autoribus poſterioribus aſſentimur in eo, quod non tam in renibus, quàm aliis partibus cauſſa diabetes quærenda ſit. Sit enim, de quo tamen, vt ex ſuperioribus patet, non immeritò dubitatur, quod renes fortiter attrahant: tamen niſi ſerum adſit, id attrahere non poſſunt, & renum fortis attractio ſeri ſeu vrinæ copiam iam præſupponit. Sicut enim, etſi à veſica vrina proximè profluit, cauſſa tamen in veſica non reſidet, ac niſi vrina copioſa à renibus ad veſicam mitteretur, copioſa emingi non poſſet: ita etſi à renibus tranſmittatur vrina, tamen cur copioſa ſit, cauſſa non tàm in renibus, quàm in aliis partibus quærenda videtur.

Cauſſa autem huius ſymptomatis, ſi in re obſcura aliquid decernendum eſt, vt Galenus, *3. de cauſſ. ſympt. cap. 2.* Platerus, Ioan. Baptiſta Syluaticus dicunt, διαχώρησις, reſolutio & colliquatio quædam eſt, quæ in venis fit, in toto corpore, ab inſigni epatis & venoſi generis caliditate orta. Vnde Rabbi Moſes, *part. 8. aphoriſm.* in Ægypto tales ægros intra decem annos, plus quàm viginti ſe vidiſſe ſcribit, in Occidente verò nullos. Et plerumque febribus ardentibus & malignis malum hoc accidit, atque ea de cauſſa etiam plerique in diabete refrigerationem & humectationem corporis commendarunt. Quia tamen ipſe potus ſtatim, & immutatus plerunque per veſicam in diabete redditur, ſecundum non abſurdè coniungi poſſe puto imbecillitatem & laxitatem, non quidem ventriculi ſolum, vt ſtatuit Rhudius, ſed partium illarum, quæ aquoſum humorem è ventriculo & inteſtinis ad epar & lienem ferunt. Hæ enim debito tempore cum cibo, vt eius ſit ὄχημα & vehiculum, ſerum continere debent; quod ſi non faciant, ſubitò ad renes ruit, atque imbecillitatem hanc à nimio aquæ frigidæ potu partes illæ contrahere poſſunt, ſicut & illi nobili viro cuius mentionem facit Trincauellius, accidit. Poteſt tamen etiam epatis & lienis calor ad ſubitam iſtam ſeri attractionem aliquid facere. Adeſſe autem talem laxitatem in meatibus, per quos ſerum è corpore elabitur, vel illud teſtatur, quod Iulius Alexandrinus, *in Annot. ad cap. 14. libell. de ſubſtantia facultatum naturali* ſcribit, ſe, duóſque alios Medicos in nobiliſſimi cuiuſdam viri curatione, affectu diabetæ ſimilimo laborantis, vidiſſe reiecta cum vrina apij radicum fruſtula, quadrantis magnitudine nonnulla, quas ille radices Medicis inſciis iuſculis incoquendas curauerat. Semen etiam aniſi ac grana alkekengi cum vrina excreta fuiſſe, *præcedente capite* dictum, & *infra cap. 9.* dicetur.

CAPVT III.

De dolore Nephretico.

Dolor nephriticus. DOlor tandem quandoque renes vehementiſſimè affligit, & acerbus ac dilacerans quaſi in lumbis è regione renis alterutrius, rarò vtriuſque percipitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Plerique ſtatuunt dolorem hunc tantum ortum habere vel ab arena & ſabulo in renibus collecto, vel à calculo renum ſubſtantiam atterente, vel, abſumta ſubſtantia renis, quod interdum accidit, membranam renes ambientem vellicante. Et quidem verum eſt, à grumo ſanguinis, vel pituita craſſiore dolorem potius grauantem, quam vehementem, qui nephriticus appellari ſolet, excitari: obſeruatum tamen etiam eſt ab acri ſanie, vel ſero, & omnino humorum acrium confluxu vehementiſſimos in renibus dolores excitatos fuiſſe. Ita ſcribit Deſiderius Iacotius, *ad Aphor. 47. lib. 6. ſect. 2. Coacar. Hippocratis*, in multis poſt mortem diſſectis renes integros inuentos fuiſſe, qui tamen, dum in viuis eſſent, de renum dolore pertinaci conquerebantur, vel ex venis aut pulmonibus eò confluente acri ſanie, vel ſero renum vaſa diſtendente: & Hollerius, *comm. ad aph. 11. lib. 6.* refert, ſe vidiſſe quendam, qui intolerabili renum cruciatu affligebatur, qui nec phlebotomia, nec purgatione, nec aliis remediis mitigari potuit, niſi hæmorrhoidibus apertis. Simul enim, atque per eas aperta eſt via, dolor quieuit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hic dolor è ſitu & loco. Etſi enim dolor colicus cum nephritico magnam habeat cognationem: tamen renum dolor fixus eſt, vno loco è regione renis, & ſi extendatur, ſecundum vreteris ductum verſus veſicam & inguina extenditur:

dolor verò colicus verſus ventrem vagatur. Vomitus etiam plerunque moleſtus eſt, quo omnia, quæ in ventriculo continentur, & tandem etiam bilis, reiicitur, ob membranarum quæ haſce partes coniungunt, communionem. Reſpiratio eſt parua & cita vrina in principio cum difficultate aliqua redditur, & eſt aquea & cruda; Hinc fit turbida, & aliquando etiam cruenta. Arenulæ interdum in vrina apparent, nunc flauæ nunc rubræ. Decubitus in partem affectam dolorem minuit, in contrariam exaſperat.

Prognoſticon.

Prognoſticon.

Vt omnes dolores: ita & hi vires deiiciunt, Quid autem de curatione ſperandum ſit, ex iis, quæ ſupra de calculo renum, eorumque exulceratione dicta ſunt, patet.

Curatio.

Curatio.

In curatione ad duo reſpiciendum, ad cauſſam ipſam doloris, & ad dolorem. Qua ratione calculus, qui plerunque doloris nephritici cauſſa eſt, tolli poſſit, ſuprà, *cap. 6.* dictum. Hoc tamen etiam obſeruãdum, ſi dolor ſit vehementiſſimus, & corpus plethoricum, ac metuendum ſit, ne ex ſanguinis ad renes affluxu renum inflammatio excitetur, venam in cubito aperiendam eſſe. Si à ſanie vel ſero aut alio humore acri dolor excitetur, is temperandus. In quem vſum commodè exhibetur emulſio ſeminum quatuor frigidorum maiorum cum aqua hordei, fragorum maluæ, decocto glycyrrhizæ & ſimilibus. Ad dolorem leniendum anodyda & quæ vias laxant, vt calculus loco ſuo moueatur, & in veſicam deſcendat, vnde omnis do-

A lor ſubito ceſſat, vſurpanda. Clyſteres emollientes hic vtiliſſimi ſunt, qui dolorem mitigant, vias laxant, ſimúlque flatus, qui inteſtina diſtendendo, renéſque ac vreteres comprimendo, dolorem augere ſolent, tollunt. Vt ♃. *Radic. althaæ* ℥. i. *pariet. violar. althaa, branca vrſina* an. M. j. *flor. chamamel. ſummit. anethi* an. P. ij. *ſem. lini, fænugræc.* an. ʒ. ß. *caricas* num. v. Coq. *in aq. vel lacte* Colatur ♃. ℥. x. *caſſia extracta* ℥. i. *olei amygd. dulc. lilior. albor.* an. ℥. j. ß. *vitellos oui* n. ij. Fiat clyſter. Propinetur etiam decoctum radicum althææ, glycyrrhizæ, maluæ, parietariæ, & paſſularum; item emulſio quatuor ſeminum frigidor. maior, & papaueris. Extra applicentur fotus ex decocto rad. althææ, lilior. alborum, maluæ, parietariæ, brancæ vrſinæ, floribus chamæmeli,

B meliloti, ſemine lini, fænugræci, linimenta ex oleo dulci, amygdal. dulcium, lilior. albor. vnguento althææ, pinguedine gallinæ, anſeris, anatis. Si iſta non ſatisfaciant, vtiliſſimum eſt aquæ dulcis balneum, ex herbis modò enumeratis paratum, idque, ſi opus, aliquoties repetatur. Cum verò dolor ſtatim tollatur, ſi calculus in veſicam deſcendat, ad id promouendum cucurbitulæ ſecundum vreterum ductum applicatæ faciunt, de quo ſupra *cap. 6.* dictum & *ſeq.* dicetur. Reliqua, quæ hac de re dici poſſunt, ſupra *cap. 6. de calculo Renum* videantur. Sunt præterea alia ſymptomata, quæ à renibus originem habent, vt vrinæ cruentæ, purulentæ. Verum quia eadem in mictione, quæ veſicæ propria eſt, animaduertantur, poſtea *de affectibus veſica* de iiſdem agemus.

LIBRI TERTII
PARS VIII.

De Veſicæ præter naturam affectibus.

PROOEMIVM.

SErosus humor equidem, poſtquam à ſanguine in renibus ſeparatus eſt, vſum amplius nullum habet, ſed è corpore, vt inutilis, excernendus eſt. Si tamen id continuò fieret, vt in iis, qui vrinæ incontinentia laborant, magnâ cum moleſtia & incommodo id coniunctum foret. Quapropter rerum Creator ſapientiſſimus receptaculum condidit, in quo vrina colligatur, vt collecta, poſtea ſimul excernatur; quod veſica vrinaria dicitur. Quæ vt plurimum caperet, & rotunda eſt, & eam ſubſtantiam habet, vt extendi & contrahi poſſit, & ne vrina continuò effueret, orificio eius muſculum addidit Sphincterem, quo contracto vrina pro noſtro arbitrio retinetur, laxatum per meatum vrinarium effluit, ſicut iſta ab Anatomicis pluribus deſcribuntur. Et cum partes omnes benè ſe habent, & ſecundum naturam conſtitutæ ſunt, etiam vrinæ excretio rectè fit, ſi verò quid mutatur, ea læditur.

Poſtquam ergò de renum & vreterum præter naturam affectionibus diximus, proximum iam eſt, vt de Veſicæ præter naturam affectionibus dicamus. Agendum ergò erit hic in parte huius libri de Veſicæ intemperie, numero mutato, calculo, vermibus, & aliis rebus præter naturam in ea repertis, diſtentione, inflammatione, ſitu mutato, vulneribus, ſcabie, & vlceribus, morbis meatus vrinarii: Symptomatibus item, quæ veſicæ & in vrinæ excretione accidunt: puta de dolore veſicæ, eiuſque ſtupore & reſolutione, de vrinæ ſuppreſſione, & imminutâ excretione, ſtranguriâ, vrinæ ardore, mictione inuoluntariâ, & vrinæ incontinentiâ, de vrinæ colore mutato, & rebus alienis cum vrinâ excretis, ac vrinæ per aliena loca excretione.

SECTIO PRIMA.
DE VESICÆ MORBIS.

CAPVT I.

De intemperie & anguſtia Veſicæ, & numero mutato.

Intemperies ueſicæ.

ET primò morbos intemperiei quod attinet, vt aliæ corporis partes omnes eos, quos continent, humores, atque adeo ipſa excrementa, alterandi vim habent: ita etiam procul dubio veſica quem à renibus accipit humorem ſeroſum non ſolùm aliquandiu continet, ſed & alterat: idque innata ſua temperie perficit. Mutatur verò ea interdum præter naturam, & plerúnque intemperies hæc eſt frigida, (calida enim ſine humorum affluxu, qui fit in inflammatione, vix datur.) Excitant autem eam cauſſæ vim refrigerandi habentes, cum internæ tum externæ. Intemperies frigida cognoſcitur ex vrina alba, viſcoſa, ſurfuracea, quæ guttatim ſtillat; atque ex cauſſis, quæ veſicam refrigerandi vim habent, ſi præceſſerint. Curatur au- A tem medicamentis veſicam calefacientibus, nuce moſchata, macere, betonica, glycyrrhiza, baccis iuniperi, extra illinatur regio veſicæ oleo nardino, anethino, & ſimilibus.

Veſicæ anguſtia.

Veſicæ anguſtia.

Veſica etiam præter modum naturalem interdum anguſtior eſt, facitque eius mentionem Galenus, *art. med. cap. 72.* dum ſcribit: cuidam veſicam contigiſſe ita expoſitam ac paruam, vt ſi quando vrinam tardius excerneret, tumor quidam circumſcriptus manifeſtè cerneretur. Verum talia vitia ab ortu contracta vix arte emendantur.

Numeri vitium.

Numerus veſicæ mutatus.

Numeri etiam vitium quandoque in veſica deprehenſum eſt, Volcherus Coiter, *in obſ. Anat. in* virgine quadam inuenit duas veſicas vrinarias,

alteram naturali & ſua ſede collocatam, alteram ex matricis colli dextro latere prognatam, naturali veſica duplo quaſi maiorem, lotij pleniſſimam.

CAPVT II.

De Calculo Veſicæ.

Calculus veſicæ. Cauſſæ.

CAlculus vero frequentiſſimum veſicæ malum eſt. Qua ratione autem calculus generetur, in genere ſupra *cap. de calculo Renum* dictum, quæ etiam hic locum habent, atque omnino ſtatuimus, vim quandam lapidificam exiſtere in materia, ob quam ea ſuapte natura ad concretionem tendit, calorem vero & frigus ad hanc concretionem non ſufficere. Calorem enim quod attinet, non eſt credibile, tantum in veſica calorem eſſe, qui, vt in renibus, aliquid ad calculum generandum facere poſſit, ac tanta ſemper aquæ in veſica copia eſt, vt exiccationis illa exempla, quæ afferuntur, huc nullo modo quadrent. Alij igitur à frigore veſicæ, ſeu calore nimis debili hoc fieri ſtatuunt. Quam ſententiam vt ſuo modo non reiicimus: in eo tamen probare non poſſumus, quod frigus hîc primaria concretionis calculorum cauſſa ſit. Neque enim tantum vnquam frigus in veſica dari poteſt, quod externo frigori congelanti reſpondeat. Hoc magis credibile eſt, vrinam in veſica etiam, vt de renibus dixi, aliquam alterationem (neque enim natura vnquàm otioſa eſt) ſuſcipere. Si ergo temperies veſicæ non rectè ſeſe habeat, fieri poſſe putamus, vt quæ vrina clara fieri debebat, partibus omnibus eius exactè mixtis turbida maneat, ac craſſiores & tartareæ partes aquoſis non exactè permiſtæ ad fundum veſicæ ſubſideant, atque ibi vi inſita ad coagulationem tendente concreſcant & lapideſcant. Et omninò hic ſimile aliquid fieri exiſtimamus, quale ſæpe in ſtranguria accidit, vbi vrina non ſatis cocta & elaborata turbida eſt, acrimoniam obtinet, naturámque ad excernendum ſtimulat. Hoc tamen hîc etiam perpendendum, an ſolius veſicæ vitio hoc fiat, & an talis cruda vrina non etiam renum, imò & epatis vitio fieri & ad veſicam tranſmitti poſſit. Debet n. ſeroſus humor qui ad veſicã tranſmittitur, ita diſpoſitus eſſe, vt partes terreæ ac tartareæ cum aquoſis exactè permiſceantur, & vna è corpore excernantur. Quod ſi non fiat, & aquoſa pars ſeorſim excernatur, craſſa vero ſubſideat & ſubſiſtat, calculus inde generatur. Non negari tamen poteſt, ad calculi generationem etiam plurimum facere poſſe veſicæ ſiccitatem, quæ idoneum calculo ſubiectum præbet. Neque Galenus frigiditati ſimpliciter cauſſam concretionis tribuit, ſed hoc ſaltem ſcribit, *in Epidem. comm. 3. aph. 15.* vrinæ craſſitudinem multam in veſica collectam, ſi diutius intus permanſerit, coagmentandi, concreſcendique initium capere, & poſtea quicquid iterum craſſum in veſicam delabitur, primo agglutinare, & non frigiditatem cauſſam proximam calculi ſtatuit, ſed vrinæ craſſitudinem calculorum primam potiſſimamque cauſſam eſſe dicit. Et ideo pueros calculis magis eſſe obnoxios, quia vrinas craſſiſſimas reddunt. Concretionis verò modum eum eſſe docet, qui lapidum eſt in aquis calidis naſcentium ſponte, cauſſamque concretionis præcipuam non temperamentum veſicæ, ſed materiæ, è qua fit lapis, qualitatem eſſe dicit. Cur autem pueri magis calculo veſicæ, adulti verò calculo renum ſint obnoxij, ſupra *allegato loco de calculo renum* dictum.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Hippocrates, 4. *de morb.* quinque ſigna calculi

A veſicæ ponit; vbi, *inquit*, calculus in veſica adeſt, æger, vbi meiere vult, dolore affligitur, & vrina paulatim fluit, ſicut in vrinæ ſtillicidio, & veſicæ inflammatio adeſt, & vrinam ſubcruentam, & nonnunquam arenoſam emingunt, nonnunquam & lapides paruos cum vrina excernunt. Quibus, *in lib. de aër. aq. & loc.* addit & hæc, quod pueri calculo laborantes fricant & vellicant pudenda, adeſt præterea penis tenſio & ponderis ſenſus in veſica percipitur, & ægri nullo modo quieſcere poſſunt, ſed crebro mouentur & crura alternatim mouent. Anus quoque in conſenſum trahitur, & teneſmo ægri laborant ſæpe. Præterea ſi calculus grandior ſit, explorari poteſt, immiſſo in anum digito vel cathetere aut candela cerea in veſicam immiſſa. Qui tamen poſterior modus explorandi ſemper certus non B eſt, vbi nimirum calculus pituita & corpore q. quodam lubrico inuolutus eſt, cuius rei hiſtorias vide apud Schenkium, *lib. 2. obſeru. 169.* Poteſt & iſto modo explorari calculus, ſi vbi vrina ſupprimitur, æger ſupinus locetur & cruribus eleuatis concutiatur. Si enim vrinam tunc reddat, ſignum eſt, orificium veſicæ à calculo obſtructum fuiſſe, qui eo motu ex eo excuſſus eſt.

Exſtat de arenulis aphoriſmus Hippocratis, 79. *ſect. 4. Quibus in vrinis arenoſa ſubſident, his veſica calculo laborat.* Qui valde interpretes torſit. Nam & renibus laborantibus arenoſa ſubſident, & C citra calculum ſeu renum ſeu veſicæ arenoſa ſæpe minguntur, quæ in iecore & venis, aliquando in ſanis, aliquando in febrium declinatione generata cum vrinis excernentur, vt de calculo renum dictum eſt, ſcribítque de ſe Cardanus, *in comment. in alleg. aphor.* qui ibi de calculo videatur, ſibi iam ab annis 30. primo ruffas, poſtea etiam albas arenas quotidie & copioſè, citra tamen omnem calculi & renum & veſicæ ſuſpicionem, prodiiſſe, additque vix è decem vnum eſſe, qui ab hoc vitio (mingendi arenas) immunis ſit; cum tamen rari ſint, qui renum calculo laborent, rariores qui veſicæ, & contra multi calculo veſicæ laborent, qui nullas arenas emingunt.

Verùm ſi ea, quæ ſupra diximus, diligenter per- D pendamus, non difficile erit, ſabuloſum illud in calculo laborantibus diſcernere ab eo, quod illi qui calculo non laborant, emingunt, & aphoriſmo ſua veritas maxima ex parte conſtare poterit. Dicit enim Hippocrates, quod in calculoſis ὑπὸ τῷ οὔρῳ ψαμμώδεα ὑφίσταται, arenoſa ſubſident, in iis verò, & qui calculo non laborant, ſabuloſa & arenoſa illa non ſubſident, ſed matulæ parietibus adhæreſcunt, vel ſedimento, vel etiam ſuperficiei vrinæ innatant. Neque etiam propriè ſunt ψαμμώδεα, id eſt, lapidum fruſtilla & particulæ; illæ, quæ in iis, qui calculo non laborant, eminguntur, ſed friabilia corpuſcula tartarea, ſalis naturam quaſi referentia.

Rubra etiam plerumque ſunt, cum quæ calculi E ſunt partes plerumque ſint albi, vel cinerei, vel alterius coloris. Præterea in calculo laborantibus vrinæ quandóque craſſæ, quandóque tenues & aqueæ quaſi eminguntur, quod in reliquis non accidit. Arenulæ etiam verè ita dictæ ſolius veſicæ laborantis indicia non ſunt, cum ex calculis renum imminutis vel contritis quoque excerni poſſint. Ideóque qua ratione diſcerni poſſint, videndum. Nonnulli quidam albas ex veſica, rubras ex renibus prodire dicunt. Sed fallax hoc ſignum. Quapropter alia ſigna coniungenda. Etenim ſi ex renibus proueniant, procul dubio ſigna nephritici morbi aderunt, vixque aberit frequens mingendi deſiderium, cum vt ab vrina copioſa natura ad excernendum ſtimulari ſolet, ita à calculo præſente continuò ſtimulatur. Carda-

nus, *loco allegato*, eum, qui certus eſſe velit in calculo veſicæ laboret, equitare iubet, ſaltare exercereque paulo vehementius, aut aſſumere lapidem comminuentia medicamenta, & hinc vrinam inſpicere. Nam ſi tribus aut quatuor diebus paluis appareat, lapis eſt durus, ſi lapidum fruſta & quaſi arena, tophus eſt, ſi nihil horum appareat, lapis procul dubio non eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1 Calculus veſicæ malum eſt, quod non facilè curatur, & niſi curetur, periculo non vacat, atque ipſa curatio ſæpe periculo non caret. 2. Cum enim duo ſint auxilia calculi grandioris, & qui per vrinarium meatum expelli nequit, tollendi, eius per medicamenta comminutio, vel ſectione veſicæ facta, extractio, prius raro aut nunquam profuiſſe cenſet Mercatus, etiam Capiuaccius ſcribit, fateor me neſcire, quæ calculum in veſica frangere queant. Et Eraſtus, *conſil.* 26. perſuaſum, inquit, habeo, lapidem veſicæ frangi remediis intra corpus aſſumptis non poſſe. Experientia tamen teſtatur, aliquando lapides in veſica medicamentis comminutos fuiſſe, vt poſtea dicetur. Et non eſſe nulla remedia, quæ calculum frangant, patet ex Monarde qui *lib.* 3. *de ſimpl. med. ex nouo orbe allat. capite de Cochos* ſcribit, Cochos apud Indos eſſe magnæ æſtimationis, cum calculos non ſolùm in renibus, ſed etiam in veſica comminuat. Idemque refert, adoleſcentem quendam calculo veſicæ laborantem, cum eum ad fontem de Petra cognominatum ablegaſſet, ibique duos menſes ſubſtitiſſet, à calculo liberum rediſſe, & omne lutum, quod paulatim eiecerat, denuo in lapideam figuram concretum ſecum in charta detuliſſe. Videantur huius generis plura apud Schenckium, *lib* 3. *obſeru.* 218. Verum tamen hoc nonnulli eſſe exiſtimant tantùm de eo lapide, qui à renibus in veſicam deſcenderit, & ibi augmentum ſumpſerit. Verùm rationem diuerſitatis & cauſſam nullam video, cur ſi hic poſſit medicamentis comminui, ille qui in veſica concreuit, non poſſit. 3. Lapidis per ſectionem extractio etſi lapidem tollat, nonnunquam tamen mortem accelerat, quod periculum veritus Hippocrates iuramento ſuos diſcipulos obſtrinxit, ne laborantes lapide ſecarent, ſed expertis huius artis hoc negotium permitterent. 4. Et quidem lapides grandiores non ſine periculo extrahuntur, cum extractio conuulſionem accerſat, quâ plerique moriuntur. Minores verò vel non apprehenduntur, vel apprehenſi effugiunt aut franguntur: Mediocres verò tutius extrahuntur. 5. Nonnunquam calculus veſicæ adhæret, qui ferè incurabilis eſt, cum etiam ſectione ſine veſicæ laceratione extrahi non poſſit. 6. Facilius eiiciuntur & extrahuntur calculi è veſica in mulieribus, quia breuem & amplum habent vrinæ meatum.

Indicationes & Curatio.

Indicationes Curat. Quæ de calculo renum dicta ſunt, etiam hic locum habent. Danda nimirum opera Medico, vt calculi, qui gignitur, generatio & augmentum prohibeatur, calculus iam genitus tollatur, & dolor ſedetur. Prohibetur generatio calculi, ſi gignendo materia non ſuppeditetur, victu ſcilicet recto instituto & euacuationibus neceſſariis adhibitis, et ſi quid concreſcat, abſtergatur, comminuatur, & expellatur. Genitus verò eſt comminuendus medicamentis, vt particulatim excernatur, vel opera chirurgica extrahendus. Victus quidem ratio eadem ſit, quæ *in calculo renum* eſt propoſita. Cauſſa quoque antecedens eodem modo tollenda, vt *ibidem* dictum.

Vt verò calculus, qui generari incipit, maturè

A tollatur, antequã in lapideam duritiem vel maiorem molem concreſcat, danda opera. Quapropter, ſi ex albo vrinæ cum pituitoſis excretis agnoſcatur, lapidis rudimenta in veſica eſſe, ad calculi comminutionem ſtatim confugiendum. Et primo quidem incipiendum à mitioribus & hinc ad fortiora aſcendendum. Mercatus quatuor claſſes horum medicamentorum conſtituit, & in tertia claſſe recenſet ea, quæ ita propriè lapidem frangere putat, & abſtergendo tantum atterendoque ſuperficiem hic prodeſſe dicit. Et talia docet eſſe omnia, quæ ſua aſperitate abſtergunt & veluti atterunt. Duo corpora aſpera ſimul colliſa atteruntur. Atque in hanc claſſem refert etiam *lapidem ſpongiæ, lyncis,* B *cinerem corticum ouorum, lapid. in veſica hominis vel apri, vel veſica fellis bouis repertum* & ſimilia. Verum parum probabilis eſt hæc opinio. Talia enim non integra exhibentur, vt aſperitate ſua lapidem in veſica atterere poſſint, ſed in ſubtilem puluerem comminuta, imò ſoluta & in magiſteria, quæ appellant, redacta, vbi non minus efficacia ſunt. Verò magis conſentaneum à ſpiritu ſalino, qui in iis eſt, ſeſe in lapidem inſinuante, atque ita in minima eum ſoluente, hoc fieri, eodem modo, quo ab aquis fortibus metalla & mineralia, ab aceto corallia margaritæ & ſimilia ſoluuntur.

Calculus comminuentia.

An medicamenta quæ ſua aſperitate calculum frangant.

Quæ autem hic medicamenta idonea ſint, antea *de calculo renum* dictum, & plura etiam poſtea C recenſebuntur.

Calculum verò fractum quod attinet, etſi, vt *in prognoſticis* dictum, medicamentis, quæ eum frangere dicuntur, pauci aliquid tribuunt, & Mercatus etiam ſcribat, ſe multis annis experimento ſedulò obſeruaſſe, & à veteribus ac probatiſſimis huius temporis Medicis obſeruatum accepiſſe, nullum eorum auxiliorum, quæ ad calculum frangendum commendantur, admiſſum ſanitati fuiſſe reſtitutum, & certum ſit, calculum veſicæ longè difficilius comminui & frangi, quam calculum renum, & eos, qui in magnam duritiem concreuerunt, vix vllo modo comminui poſſe: tamen eos, qui ita duri non ſunt, medicamentis quandoque reD ſolui, vt luti vel arenularum formâ excernantur, experientia teſtatur.

An calculus veſicæ medicamentis calculum frangentia tolli poſſit?

Hiſtorias huius rei ab Vnzero, *lib.* 1. *de Nephritide cap.* 19. collectas, ex Conrado Geſnero in principio Euonymi, Scaliger. *exercit.* 324. *ſect.* 8. Monard. *lib.* 1. *ſimpl. medic. ex nouo orbe allatar. cap. de Cochos.* Libau. *tom.* 1. *ſyntagm. lib.* 2. *cap.* 29 Horat. Augen. *tom.* 2. *lib.* 9. *epiſt.* 8 huc repetere nolo. Illud ſaltem referre libet, quia *Vvilhelmo Laurembergio*, Profeſſori Roſtochienſi accidit. Is, vt ipſe de ſe refert, prouecta iam ætate calculo veſicæ obnoxius factus eſt: eo tamen, Ichouæ auxilio, vi medicamentorum admirabili, & labore moleſtiſſimo quidem, attamen ... ſuſum liberatus eſt. Cum enim ... dolorem ... animaduertit, alculum per ... in veſicam ... & cum ... in veſica integrum ... ſtitiſſe, illumque ... ſenſim adauctum fuiſſe, ſpatio 16. ſeptimanarum. Qui cum varias moleſtias exhiberet, & nucem Ponticam æquare deprehenderetur, ... exire non poſſe putaret ... periculoſiſſimo huic auxilio ... mallet, ... medius cogitare cœpit. Primo ... illum nephriticum celebre ... magnique apud principes in pretio & vie habitum expertus eſt, qui ita paratur. ℞. *Salis tartari albi* ℥ j. Affund. *aq. petroſelini* ℔. j. Miſce, & per chartam bibulam tranſcolatur & liquor color croceus ...

Hiſtoriæ ... à calculo veſicæ liberati.

Liquor Nephriticus.

rantiorum concilietur. Vſurpauit etiam gemmam illam Indicam, Igiada Hiſpanis dictam, ad calculum frangendum celeberrimam. Sed vtriúſque remedij nullam vim deprehendit. Ergo inter reliqua, quæ ad calculum comminuendum commendantur, pharmacum ex aſellis experiri voluit, quo duos adoleſcentes veſicæ calculo laborantes feliciter ſanatos eſſe Horat. Augen. profitetur, *tom. 2. Epiſt. Med. lib. 9.* his verbis: *Ego bis in hunc diem vſus calculum veſica fractum vidi, primo caſu, mox deliberatione, atque matura conſultatione addita. Caſus fuit, filium Janethi Pontificij Typographi Romæ expurgādum ſuſceperamus, vt poſtea tutior ad ipſam ſectionem accederet. Tentauerat enim ante omnia remediorem genera, cum a Medicis Venetis, tum Florentinis præſcripta. Cum verò nullam vtilitatem ſubſequi deprehenderet, ſecari cupidus Sacerdotem iuſſi accerſere, vt ſi ex ſectione moreretur, animæ fuiſſet conſultum. Requiſitus fuit ex Societate Jeſu, qui audita confeſſione ab ægroto, & cognito morbi genere proponit illi pharmacum, vt dicebat, magni vſus, de quo & in ſeipſo & in aliis periculum fecisſet. Experiri placuit, neque facti pænituit. Nam qui proximè incidi debebat, liber ab omni calculo nono die fuit. Pharmacum à Jeſuita ei datum hoc erat:* ℞. *Pulu. millepedum præpar.* ℥ j. ad *ſummum* ʒ.iv. *aqua vitæ* ℥. ß. *Iuris cicer. rubr.* ℥.ix. vel x. *Capiat horis ante prandium quinque. Ego verò iuuenem annorum 18. calidi & ſicci temperamenti totius corporis curaturus duxi imminuendam quantitatem aquæ vitæ, & vbi ſingulis diebus datum alteri fuit antidotum; huic alternis dari iuſſi, & pro refrigeratione totius corporis aquæ fabarum & fragorum* an. ℥. v *propinari intermedio die, cum* gutt. vi. *olei de chalcanth. &* ℥. j. *iulebi violati. Hoc autem modo pharmacum præbebam.* ℞ *Pulu. aſell. præp.* ℈. j. *aquæ vitæ* ℈.ij. *decoctionis cicer. rubr.* ℥. viij. Miſce. Capiat horis ſex ante cibum. Hactenus Augenius. Ad imitationem ergo Augenij præmisſis vniuerſalibus, & exquiſita victus ratione inſtituta accepit, *aſellor. præpar.* ℈. j. *ſpiritus iuniperi* ℈.ij. *iuris cicer. rubr.* ℥. x. Quo manè aſſumpto prima & ſecunda vice à ſumpto medicamento tribus aut quatuor horis quandam pectoris compreſſionem percepit, & quaſi imminens animi deliquium, vt neceſſe haberet theriacæ ʒ. j. potioni admiſcere. Atque ita remedio hoc totos 15. dies vſus eſt. Sed toto hoc ſpatio ne minimū quidem ſabuli expurgari repent. Itaque alia addenda ratus ſequenti medicamento vſus eſt, quod ℞. *Aſell. præparat.* ℥.ij. *lepor. præp. ſanguin. hirci præpar. ſpongiæ roſar. ſyluestr. ſem. violar. purpurear.* an. ℥. j. *ſpec. lithontribi* ℈.ij. Miſce. F. antidotum. Huius antidoti accepit ℈.ij. *decocti, diuretici* ℥. x. *ſpir. iuniperi* ℈.ij. Quod medicamentum vbi manè hora quinta hauſiſſet, ſecunda vice poſt horas plus minus quatuor, ſub pubis oſſe ad regionem oſtij veſicæ magnos ſentire cæpit dolores. Paulò poſt parum vrinæ profluebat, & cum ea lamellæ exiguæ inſtar ſquamæ piſcis ſubrubræ, quæ licet aliquam viſciditatem habere viderentur ad tactum, tamen in ſabulum reſoluebantur, ita vt manifeſtò appareret, tunicam vel cruſtam eſſe à maiore calculo ſolutam. Cuius medicamenti vſum cum continuaret, interdum tertio, interdum quarto, nonnunquam quinto die, huiuſmodi lamellæ craſſiores, & fragmēta ſepe grandiuſcula profluxerūt, & præſertim vbi lauacro aquæ dulcis vteretur. Cū verò & à calculo & ab eius fragmentis orificium veſicæ eſſet ſauciatum, ad leniendū dolorem medicamentis vſus eſt. Atque ita horum medicamentorum vſu 17. ſeptimanarum ſpatio à calculo iſto liberatus eſt.

Curationis calculi veſicæ hiſtoriæ duæ.

Pharmacū ex aſellis.

Decoctum diureticū hoc fuit: ℞. *Rad. glycyrrh.* ℈.vi. *alth. gramin. ononid.* an. ℥.ß. *baccar. halicacabi* num. xx. *cicer. rubr.* ℥.iv. *vuar. paſſ.* ℥.j. *ſem.* 4. *frig. maior.* an. ℈. j. *hordei* M.ij. Coq. in *aq. alkekengi, ononid. fragor. flor. fabar.* an. ℔. j. ß. Colaturæ adde *ſyr. de althæa* ℥. iij. Millepedes ita præparantur. ℞. Aſellor. viuor. ℔. ij. ac tenerè, diligenter abluantur aqua ononidis & à ſordibus purgentur. Deinde vino Hiſpanico Petroſelineno dicto inebrientur, eóque lenſim effluſo conijciantur in ollas vitreatas, quantò plures tantò melius, cum in vnam ollam coniecti citra combuſtionem vel putrefactionē difficulter exiccari poſſint. Hæ ollæ luto diligēter occluſæ in furnum à panis coctione calentem collocentur, vt moderato calore exſiccentur, & in puluerem redigi poſſint. Huic pulueri ruſſum infunditur lenſim vinum Hiſpanicum, quantum imbibere poteſt, & rurſum exſiccatur, iſtaque imbibitio & exſiccatio tertiò repetatur, quarta vice hoc liquore irroretur, qui, ℞. *Aq. fragor.* ℥. iij. *ſpir. vitrioli* ℈. j. ß. Iterum puluis exſiccetur, & tenuiſſimè contritus in vitro vſui ſeruetur. Recenſet & alia ad calculum frangendum medicamenta Guilielmus Laurembergius, quæ in *epiſtola* hac de re ab ipſo ſcripta videantur. Sunt quidam etiam in ea opinione, quæ à ratione aliena non videtur, aquis per catheterem in veſicam immiſſis lapidem frangi poſſe. Nam cum iſtæ aquæ nihil alterentur, & virium nihil amittant in tranſitu, ſicut medicamenta, quæ aſſumuntur, ſed rectâ in veſicam ad calculum penetrent, vim ſuam in eum integrè exſerere poſſunt: licétque extra corpus humanū in lapidibus è veſica extractis vel excretis, vel aliis diſſoluendis prius harum aquarum vires experiri. Cardanus has conditiones in his aquis requirit, vt lapidem atterant, & vt veſicæ ſint innoxiæ. Commendatque ille aquam ex cinere ſcorpionum, petroſelini radice, lapidibus cancri, ſtercore columbino, parietaria, mauúltque talem aquam parari ex plurimis ſimul mixtis, quàm ex vno ſimplici.

Quod ſi nullis remediis calculus frangi poſſit, vel ægro moleſtia illa & dolores ſuſtinendi, tandémque tamen de vita periclitandum; vel ſectâ veſicâ calculus eximendus, quæ ipſa tamen operatio non ſine periculo inſtituitur. Qua ratione autem calculus è veſica extrahi poſſit, dictū in *lib. 5. Inſtit. part. 1. ſect. 2. cap.* 13. quæ hîc non repetimus. Hoc ſaltem addimus, alterius adhuc calculum extrahendi modi mentionem facere Franciſcum Rouſſetum, *de part. Cæſar. ſect. 3. cap. 6. 8. 9.* quo contra veterum ſententiam non per perinæum, ſed per hypogaſtrium & membranoſam veſicæ partem ſectio inſtituitur, quam à Francone quocam, qui eam primus vſurpauit, Franconianam appellat.

Deinde etiam peculiaris adhuc ſecandi rationis in fœminis mentionem facere Paræum, *lib. 16. cap.* 47. Imò cum à natura ſæpe ad extremitatem meatus vrinarij calculi protrudantur, & quidem ſæpe ſatis grandes, vnde vel artis opera extrahi poſſunt, vel etiam ſponte excidunt, ſectione illa in fœminis ſemper opus non eſt. Sic anno 1621. hîc ab anu quadam lapidem ferè oui gallinacei magnitudine è veſica ſponte excretum vidi. Cum enim meatus vrinarius in fœminis amplior ſit & breuis, facilius, quàm in viris, per eam expelli vel extrahi poteſt calculus. Verum qui plura de calculo veſicæ extrahendo cognoſcere cupit, legat eruditum & abſolutum tractatum *de lithotomia veſicæ* Guilielmi Fabricij Hildani, in quo omnia ad hanc operationem neceſſaria inueniet. Si calculus, cum in veſica hæret, orificium veſicæ obſtruat, &

Dec… diure…

Mi… dum… parat…

Aq… cath… immi… veſic… calcu… frang… poſſi…

Con… nes… aqua…

Sectio… cæ… Calc… tracti… veſica… Fra… Rou… modi… trahe… calcu… veſica…

Par… candi… in fœ…

Lap… galli… magn… ne à f… na exc… tus.

Calcu… orifici… ficæ a… tio.

Calculi ex meatu vrinæ extrahendi.

retentionis vrinæ cauſſa ſit, æger vel ſupinus collocandus, & cruribus ſublatis concutiendus, vt lapis in cauitatem veſicæ recidat, vel cathetere dextrè adhibito à loco illo amouendus. Quandoque à natura calculus in meatum vrinarium protruditur, vbi ille ob magnitudinem ſubſiſtit & hæret; qui qua ratione extrahendus ſit, diximus in Inſtitutionibus, *loco antea allegato*.

CAPVT III.

De vermibus & aliis præter naturam in veſica natis.

Vermes in veſica nati.

NOn ſolum autem calculi, ſed & vermes in veſica generantur. Ita Aloyſius Mundanella, *Dialog. 4.* ſcribit fœminam quandam, quæ interdum maximam vrinæ difficultatem patiebatur, & dolorem, dum mingeret, vehementem, nullo alio morbo aut ſymptomate affectam, tandem vermes ſex digitos longos, viuos & rubentes eminxiſſe, quos ex humore pituitoſo in veſica exiſtente generatos fuiſſe ſtatuit. Sic refert Dodonæus, *in annot. ad cap. 77. Beniuenij medicinal. obſeruat.* viro cuidam vermem in veſica exiſtentem multis modis moleſtum fuiſſe, quandoque etiam ſanguinis mictu prouocato, donec tandem per penis meatum ſponte egreſſus finem doloribus imponeret. Idem ab aliis etiam obſeruatum. Cognoſcuntur autem tales vermes vix certò, niſi ſimul cum vrina excernantur. Tolluntur verò diureticis, quæ pituitam & craſſos humores abſtergunt, de quibus antea *de renibus* dictum, admiſtis medicamentis vermes necantibus. Cum calculis etiam & arenulis duos vermiculos capite acuto corniculato, ventre & dorſo teſtula inductis excretos fuiſſe cum vrina, refert Scholiographus, *ad cap. 50. libri primi Hollerij de morb. intern.* Se quoque minxiſſe vermiculos plures, albos, breues, tenuiſſimos, qui nec pediculi dimidium æquabant, diuque viuebant, ſcribit Cardanus, *comm. ad aphor. 76. ſect. 4. Hippocratis.* Capillares vermes cum vrina excluſos vidit Rondeletius, vt narrat, *in hiſtor. aquatil. capit. de cancro fluuiatili.* Argenterius, *de cognoſcendis morbis*, refert, ſe vidiſſe draconem alatum cum vrina reiectum. Ambroſius Paræus, *lib. 19. cap. 3.* ſcribit, Ludouicum Duretum excreuiſſe cum vrina poſt longum morbum animal viuum, colore rubrum, cætera millepedi ſimile. Generantur & alia varia corpora in veſica, & tandem cum vrina excernuntur. Pituitam viſcoſam & longam, vt inteſtinum quoddam referret, concionatorem quendam per vrinæ canalem reddidiſſe, ſcribit Andernacus, *dialog. de baln.* & Cardanus, *in comm. ad aphor. 79. lib. 9.* refert, Monachum quendam tantum pituitæ lentæ in matula ſimul concretæ, vt oui anſeris magnitudinem ſuperaret, ſibi oſtendiſſe, & tamen nunquam calculo laboraſſe. Hollerius, *inter rara, numero ſecundo*, ſcribit, quendam minxiſſe multa ſimilia liquidis margaritis, admodum pellucida, alia craſſiora, mediocriter cocto albumini oui ſimilia. Ioannes Schenckius tandem, *in obſ. ſuis*, ſcribit, ſe domi aſſeruare faſciculum variorum pilorum, ſubflauorum, tenerrimorum, digiti longitudine, quibus hinc inde accreuit calculoſa materia, qualis matulis vrinariis aliàs adhærere ſolet, colore & odore prope modum ſulphuris, in veſica cuiuſdam mulieris Argentinæ natorum & cum intenſiſſimis doloribus excretorum. Scribit etiam Alexander Benedictus, *lib. 2. cap. 21. Anatomiæ*, aliquibus quædam in veſica concreſcere, quæ nihil

Animal ... in veſica ... & alia corpora ... ejecta.

à conchelis ſpecie differant. Candelam etiam ceream per vrinarium meatum ad calculum an... dam immiſſam, nec filo alligatam in ipſam veſicæ cauitatem incidiſſe, refert Amatus Luſitanus, *centur. cur. 20.* Fuit in ea extrahenda variè laboratum, ex argento ſubtiles forcipes immiſſi ad roſtri grui figuram parati, catheteres etiam varij: Verum nihil profectum, donec tandem chirurgus per anum digitum immitteret, ac paulatim ex veſica candelam ceream comprimendo extra mittere, eo more, quo lapides ex veſica detrudi ſolent. Hoc enim adiumento candela cerea inter tractandum liquefacta eſt, vt ea & ellychnium liberè cum vrina exierit.

Candela in veſicam lapſa.

CAPVT IV.

De diſtentione & inflammatione veſicæ ac ſitu eiuſdem mutato. Diſtentio veſicæ.

Diſtentio veſicæ.

VEſica equidem excipiendæ vrinæ dicata eſt, habétque eius orificium ſphincterem, quo clauditur, ne vrina effluat continuò, ſed tum demum, vbi copia eius cumulata naturam ad excretionem irritat. Interdum tamen accidit, vt dum vel obſtructo meatu vrinario, vel etiam, dum ob negotia aut pudorem & verecundiam ob adſtantes, loco ad vrinam idoneam deſtitutus homo vrinam diutius retinet, ſupra modum veſicam ea diſtendat, vnde non ſolum dolor & moleſtia in ima ventris ſede excitatur, ſed & mictio planè impeditur, quod euenit, quia fibræ veſicæ, quas Hieronymus ab Aquapend. inter muſculos refert, quarumque officium eſt, ſe contrahendo veſicam conſtringere & vrinam ex ea expellere, nimium diſtenduntur, vt poſtmodum ſe contrahere non poſſint. Malumque hoc ſæpè ſatis periculoſum eſt, & inflammatio veſicæ interdum inde excitatur, tandemque mors ſequitur. Atque hac de cauſſa vir quidam nobilis, Mathematicus celebris cum in conuiuio inter fœminas ſederet, nec præ pudore vrinæ reddendæ gratia ſurgere vellet, eique veſica ita diſtenderetur, vt poſtea vrinam non ſolum reddere non poſſet; ſed & inflammaretur, breui inde mortuus eſt. Si quid autem auxilij adhuc afferri poteſt, id in duobus conſiſtit, primò vt emollientibus & laxantibus extra appoſitis veſica nimis diſtenta laxetur: deinde, vt ſi hoc modo vrina prouocari non poſſit, cathetere immiſſo vrina extrahatur. Quod ſi tentare neceſſarium eſt, maturè fiat, antequam inflammatio accedat. Si enim inflammatio iam acceſſerit, iſta operatio nec ſatis tuta eſt, neque etiam à periculo omni ægrum liberat.

Veſicæ Inflammatio.

Cauſſæ.

Vt aliæ corporis partes: ita veſica quandoque etiam inflammatione corripitur. Quod fit, ſanguine præter modum ad eam confluente. Accidit autem hoc, & ſanguis ad veſicam concitatur vel à cauſſis internis, vt percuſſione, lapſu, equitatione longa & vehementi, vulnere, & cum lapis veſicam lancinat. Internæ verò cauſſæ ſunt vel ſanguis, vel aliorum humorum abundantia in toto, vel parte aliqua vicina, vt renibus, vtero, ... vel ſponte, vel dolore ex calculo, aut cauſſa aliqua externa violenta genito, irritata verſus veſicam mittere ſolet.

Veſicæ inflammatio. Cauſſæ.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hoc malum extenſione, duritie, ardore & dolore, in regione veſicæ & pubis, quibus accedit, vrinam reddendi impotentia, egerendi conatus ac teneſmus, ano in conſenſum tracto, al-

Signa.

quando etiam alui ſuppreſſio, inteſtino recto à veſica inflammata compreſſo. Adeſt præterea febris, vigiliæ, delirium, ſitis, extremarum partium frigiditas.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Inter omnes veſicæ morbos periculoſiſſimus eſt inflammatio, ac plerumque lethalis, & quidem ferè circa ſeptimum diem; quia febris continua accedit, cum vrinæ & alui retentione: atque quò grauior eſt febris, eò malum ipſum eſt periculoſius, præſertim ſi accedunt praua ſymptomata & inflammatio in gangrænam mutetur. 2. Leuior autem veſicæ inflammatio cum hypoſtaſi in vrina alba & æquali morbum ſalutarem indicat. 3. Inflammatio, quæ eſt circa veſicæ collum, quod ſæpiſſimè accidit, ſuppuratur, & ſi abſceſſus intus rumpatur, melius eſt, cùm pus cum vrina euacuari poſſit. 4. In pus autem inflammationem mutatam eſſe indicat febris & doloris remiſſio: abſceſſum autem ruptum eſſe, & quidem intrò, oſtendit pus cum vrina mixtum. 5. Inflammatio veſicæ ſæpe ſolet repentè ſolui, eryſipelate iuxta cutis ſuperficiem oborto, & vrina copioſa emiſſa.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Vt in aliis inflammationibus ſanguis ad veſicam fluens, reuellendus, repellendus, deriuandus, diſcutiendus, dolórque leniendus, & quia vrina plerumque ſupprimitur, ea promouenda. *Interna.* Itaque ſtatim ſanguis, ſi opus ſit, mittendus eſt, venâ in cubito aperta, & pro eius copia & virium ratione euacuandus. Deinde deriuationis gratia vena in poplite, vel talo aperienda, aut cucurbitulæ cum ſcarificatione coxis applicandæ. Si vero non adſit magna ſanguinis copia, ſtatim venam poplite vel talo aperiri poteſt. Venâ ſectâ refrigerantia & repellentia applicanda. De iis tamen monendum, non diu in eorum vſu inſiſtendum eſſe. Cum enim veſica membranoſa ſit, frigidis quæ neruis & membranis inimica, facilè offenditur, & veſica conſtringitur, atque vrina, quod aliâs in hoc affectu accidit, ſupprimitur, humorumque diſcuſſio prohibetur. Ideóque ad moderate calida, dolorem lenientia & laxantia maturè accedendum. Quapropter talis clyſter incipi poteſt. ℞ *Maluæ, violar. parietar. lactuc.* an. M. i. *ſem. 4. frig. maior.* an. ℈. ii. *lini* ℈. iii. Coq. in *ſ.* q. *aq. hordei.* Colat. ℞ ℥. x. *caſſiæ extractæ* ℥. i. *ol. violar.* ℥. ii. F. Clyſter. Aut ſi dolor ſit maior. ℞. *lactis recent.* ℔. i. *ſucci lactucæ vel ſolani, olei violar.* an. ℥. ii. M. F. Clyſter. Extra ex iiſdem fomenta & cataplaſmata applicentur. Et ad dolorem leniendum talis poteſt fieri fomentatio. ℞. *Rad. alth.* ℥. i. *parietar. maluæ, alth.* an. M. i. *fl. chamæmeli* M. ß. *granor. halicabi* ℥. ß. Coq. in aq. pro fomento. Poſt fomentationem locus inungatur ſequenti vnguento. ℞. *Ol. amygd. granor. alkekengi contuſ.* ℈. i. ß. *ceræ parum.* F. Vnguentum molle. Simul exhibeantur, quæ feruorem humorum mitigant, & vrinæ ardorem tollunt, *decoctum hordei cum emulſione ſem. quatuor frigidor. maiorum, papaueris, tragacanthæ, ſyrupus violar. nymphææ, de papauere,* cum *aqua lactucæ portulacæ, conſerua violarum, borraginis, maluæ ſpecies diatrag. frigidi.*

Hinc magis diſcutientia adhibenda, & pubes inungenda *oleo roſar. amygd. dulc. chamæmelino,* & reliquis etiam *flores chamæmeli & ſemen lini* addenda. Si tumor ad ſuppurationem tendat, adhibenda eius maturationem promouentia ex *ſemine lini, fœnigræci, caricis, adipe gallinaceo.* Poſtea danda opera, vt abſceſſus rumpatur. Si inflammatio in tumorem ſcirrhoſum conuerſa fuerit, emollienda *caſſia extracta* cum *oleo amygd. dulcium,* & adhibeatur, *decoctum althææ, maluæ, florum chamæmeli.* Si vrina nullo modo prouocari poſſit, catheteris vſu educenda, qui quidem affectum non tollit, quia tamen vrinam extrahit, ne malum augeatur, præcauet, id quod in fœminis ſine periculo fieri poteſt, in viris vero cautè agendum, ne dum ægrum à periculo liberare conamur, eum in maius conciciamus.

Veſicæ ſitus mutatus.

Veſica ſitum mutat. Præterea etiam veſica naturalem ſitum quandoque mutat. Id quod non rarò quidem accidit: obſeruauit tamen Platerus in Piſcatore quodam, cui factâ rupturâ in inguine veſica in ſcrotum deſcenderat, & ibi diſtenta latebat, vt vrina nec cathetere immiſſo reddi poſſet, donec chirurgus inſcius veſicam eſſe, dum ſectionem tentat, veſica vulnerata vrinam profudit, ægérque ſtatim leuamen, ſed ſummum periculum percipit, à quo tamen liberatus fiſtula illic relicta per eam poſtea ſemper vrinam reddidit.

CAPVT V.

De Veſicæ vulneribus.

Veſicæ vulneratæ ſigna. SI Veſica vulnerata ſit, cognoſcitur id è loco, cui vulnus inflictum eſt, & dolore circa pubem; vrina ſupprimitur, vel cum vrina ſanguis mingitur, aut ex ipſo vulnere vrina effluit, ventriculus in conſenſum trahitur, vnde bilis vomitus, aut ſingultus ſequitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si veſicæ corpus, & pars, quæ neruoſa eſt, vulneratur, inſanabile ferè malum eſt, & inflammatio ac conuulſio ſuperuenit. Obſeruatum tamen eſt, etiam veſicam in fundo vulneratam ſanatam fuiſſe, cuius rei exempla habentur in obſeruat. Schenckij. Neque enim veſica tota neruea eſt, ſed exterior eius membrana carnaſior eſt, vnde Hieron. Fabricius ab Aquapend. & Spigelius eam pro muſculo veſicæ conſtrictorio habent. Rarò tamen integrè ſanatur tale vulnus veſicæ, etſi æger non moriatur, ſed callo inducto fiſtula manet, per quam vrina excernitur. 2. In collo verò veſicæ, quæ pars carnoſior eſt, vulnera lethalia non ſunt, id quod calculorum per ſectionem extractio ſatis docet.

Curatio.

Curatio. Vulnerum autem veſicæ curatio maturanda, ne in fiſtulam degenerent. Ideóque in vulnus glutinantia medicamenta imponenda circum circa verò locus inungendus *oleo roſac. lilior. albor. maſtichino.* Poſſunt etiam in vulnus iniectiones fieri ex *roſis, radicibus conſolidæ, foliis myrti,* in *vino* coctis, quibus *mel roſatum* addatur. Æger pauco potu vtatur.

CAPVT VI.

De Veſicæ ſcabie & vlceribus. Scabies veſicæ.

Scabies veſicæ. SCabies veſicæ ex humoribus acribus & ſalſis eius ſuperficiem internam quaſi erodentibus oritur. Quod vbi accidit, pruritus in pectine percipitur, vrina graue olet, & furfuraceum ſedimentum in fundó reſidet, æger ſæpe mingit, & ſi maius malum ſit, interdum etiam cruenta. Malum, ſi diutius duret, in vlcus mutatur, & in ſenibus plerũque incurabile eſt. Curatur autem euacuatione humorum acrium & ſalſorum facta ſyrupo & melle roſarũ ſolutiuo, manna, caſſia. Deinde medicamentis humores temperantibus ex *violis, lactuca, ſeminibus quatuor frigidis maioribus, papaueris.*

Fragorum

Fragorum etiam ſuccus cum *melle* exhiberi poteſt. A item *ſuccus baccarum myrticum vino.* Eadem etiam in veſicam iniicere licet. Extra quoque applicentur medicamenta refrigerandi & conſolidandi vi prædita.

Vlcera Veſicæ. Cauſſæ.

[Vlcera veſicæ. Cauſſæ.] Vlcera verò veſicæ quod attinet, in quæ etiam ſcabiem veſicæ generare diximus, fiunt ab humoribus acribus vel pure è locis ſuperioribus tranſeunte, & medicamentis veſicam exulcerandi vim habentibus, inter quæ ſunt præcipuè cantharides hauſtæ. [An cantharides extern. veſicam ulcerent?] Vulgo equidem ſtatuitur, cantharides non ſolum hauſtas, ſed & extra capiti, brachiis, genibus & cruribus applicatas, imò in pera geſtatas B ſanguinis mictionem excitare, cuius rei hiſtorias ex Montagnana, Paſchalio, Occone & aliis collegit Schenckius, *lib. 3. obſeru.* Verum etſi centies & ſæpius ceruici, poſt aures, brachiis cantharides ægris applicarim, nunquam tamen tale quid obſeruare potui. Poſt inflammationem etiam & abſceſſum veſicæ malè curatum vlcus relinqui ſolet. Excitantur quoque veſicæ vlcera à calculo aſpero veſicam lædente, vt & à vaſorum ruptione & læſione, à percuſsione, lapſu, & ſimili violentia. Conſiſtit autem vlcus vel in fundo veſicæ vel in eius collo.

Signa Diagnoſtica.

[Signa.] Cognoſcitur autem vlcus veſicæ è ſquamulis, quæ Græcis πιτυρώδη, & pure, quæ cum vrina eminguntur, ac graui vrinæ odore, ſi vlcus ſit ſordidum: C dolor adeſt grauis in pectine & pube, quoties ægri mingunt, nonnunquam etiam, & cum vlcus ſerpit, ſubcruenta & ſaniosa eminguntur. Vrinæ quoque difficultas accedit, ſæpè & teneſmus & egerendi appetitus, ac membri virilis erectio. Cum autem etiam in meatu vrinario & pene vlcus eſſe poſsit, diſtinguitur id ex eo, quod ſi vlcus in pene eſt, pus, & ſanies, quæ excernitur, vrinam præuenit, aut ſtatim in primo exitu apparet, aut etiam ſine vrina effluit: quæ autem à veſica exulcerata excernuntur, cum vrina mixta ſunt. Statim tamen ſeu ramenta, ſeu pus, quod cum vrina in veſicæ vulneribus excernitur, vbi reddita eſt vrina, ſubſidet. Præterea in meatus vrinarij vlceribus inter meiendum dolor percipitur, id quod in vrinæ D vlceribus non accidit, niſi iuxta collum eius vlcus conſiſtat. Tum enim mictionis tantum tempore, & vbi mingere cœpit, vel ceſſauit, dolor percipitur. Præterea ſitus doloris diſcernit, an vlcus ſit in collo veſicæ, aut in meatu vrinario.

Veſicæ quoque & renum vlcera doloris ſitus facile diſtinguit. Ita etiam ſi pus ex liene, epate, thorace & aliis ſuperioribus partibus deſcendat, dolor vel alia ſigna eius loci affecti adſunt. An autem in fundo veſicæ vlcus conſiſtat, an iuxta vrinarium meatum, eo diſcernitur, quod ſi in fundo veſicæ fuerit, dolor circa pubem percipitur; ſi autem iuxta meatum vrinarium, tempore mictionis magis deprehenditur, vt modo dictum, & imprimis vbi mingere incipiant & deſinunt.

Prognoſtica. E

[Prognoſtica.] 1. Vlcera veſicæ plerunque incurabilia ſunt; quia in parte ſunt membranoſa, & vrina, quæ mordax eſt, continuò illo tranſitu vellicat, & conſolidationem impedit.

2. Periculoſiora autem ſunt, quæ ex eroſione ſunt orta, quam quæ ex aliis cauſſis. 3. In ſenibus etiam, quàm iunioribus difficilius & rarò curantur veſicæ vlcera. 4. Vlcus, quod eſt à calculo, non curatur, niſi calculus prius extrahatur. 5. Continuus autem, qui adeſt, dolor vires deiicit, vigilias parit, corpus conſumit, homoque tandem ad cachexiam vel atrophiam deducitur.

Indicationes & Curatio.

[Indicationes & Curatio.] Vt alia vlcera, ita & veſicæ abſterſionem & conſolidationem requirunt, ſimúlque præcauendum, ne vlcus irritetur, latiúſque ſerpat: Dolor quoque, qui vrgere ſolet, leniatur, vt & vrinæ ardor ac difficultas. Ideóque danda opera, ne vrina acris generetur, ſed humorum acrimonia temperetur, id quod præſtant *violæ, radices althææ, iniubæ, ſebeſten, ſyrupus violar. de nymphæa, cum aqua lactucæ & vndiniæ, emulſio amygdalarum dulcium cum ſeminibus frigidis maioribus, & papauere.* Humores etiam à veſica & renibus diuertendi, & ad aluum deriuandi, medicamentis, quæ ſupra *de renum vlceribus* ſunt propoſita: imprimis *caſſia & terebinthina* vtilis eſt. Commodum eſt & hoc electuarium. ℞. *Rad. glycyrrhizæ, polypod. q.* an. ℥. ß. *ſem. 4. frigid. maior.* an. ℈. iij. *flor. violar. borrag.* an. M. ß. *iniubar.* num. xij. *prunor. Damaſcenarum* num. xv. *paſſular. minor.* ℥. j. *fol. ſenæ elect.* ℥. i. ß. Infundantur in aq. hordei, mane ebulliant & colentur.

Colaturæ adde *mannæ* in ſ. q. *decocti* ſolutæ & colatæ ℥. i. *caſſiæ extractæ* ℥. iij. Coq. ad Electuarij conſiſtentiam. Doſis ℥. 1. Ad abſtergendum vlcus aqua hordei, mellis vel ſacchari, in quibus radices fœniculi aut graminis coctæ ſint, dentur. Vel ℞. *Spicæ* ℈. ß. *ſeminis apij* ℈. iij. Coq. in aqua, cum colatura fiat è *nucleis pini* xx. *ſem. quatuor frigid. maior.* ℥. ß. *emulſio.* Vel ℞. *Terebinth. Cypriæ aqua equiſeti lotæ* ℈. ij. *glycyrrhizæ* ʒ. ij. *trochiſc. alkekengi* ʒ. j. Fiant pilulæ inſtar cicerum. Dentur tres, & poſtea bibatur liquor conueniens. Poſſunt etiam per catheterem abſtergentia in veſicam iniici. Tandem conſolidantia vſurpentur, & quidem exhibeantur medicamenta ex *ſymphyto maiore, plantagine, prunella, equiſeto, baccis myrti, bolo Armeno, terra ſigillata, thure, gummi Arabico, corallüs, ſanguine Draconis, maſtiche, mumia, trochiſcis alkekengi.* Vt ℞. *ſucci plantag. conſolidæ maioris* an. ℔. ß. *aq. roſar.* ℥. iij. *ſacchari* ℔. i. Coq. ad iulebi conſiſtentiam. Vel ℞. *Radicum alth. conſolid. maior.* an. ℥. ß. *auriculæ muris, equiſeti* an. M. i. *alchimillæ, ſymphyti, flor. roſ. rubr.* an. M. ß. *granorum halicacabi, glycyrrhizæ, paſſularum.* an. ℥. ß. Coqu. *in aq. ſ.* pro ℔. ij. Colatura dulcoretur ſaccharo, & aromatiſetur *cinamomi* ℈. i. Vel ℞. *Conſ. roſar.* ℥. i. *boli Armeni, terræ ſigill. maſtiches* an. ℈. i. *amyli* ℈. ij. *ſyrupi de conſolida* q. ſ. F. Electuarium. Vel ℞. *Equiſeti* ℈. ii. *ſem. plantagin. maſtich.* an. ℈. i. *ſacchar. roſ. tabul.* ℥. ß. F. Puluis. Vel *ſuccus equiſeti* cum vino exhibeatur. Vel ℞. *Terebinth. Cypria aq. plantag. lotæ*, ℈. i. *boli Armen. trochiſc. alkekengi ſine opio* an ℈. ß. *ſucci glycyrrhizæ* ʒ. ij. *gummi tragacanth.* ʒ. i. Cum *ſucco equiſeti* fiant pilulæ inſtar cicerum. In veſicam verò infundatur per catheterem *lac recens mulſum* cum *mumia*, vel *mel. roſatum*, vel *ſuccus equiſeti, & ſymphyti maioris.* Trochiſci [Trochiſci Gordonij.] E Gordonij, quorum hæc eſt deſcriptio, pluribus ſcopis inſeruiunt. Vlcus enim mundant, dolorem ſedant, & vrinæ ardorem mitigant, ſimulque conglutinant. ℞. *Sem. 4. frig. mai. papau. albi, maluæ, berberis, portulacæ, cydoniorum, myrtillorum, tragacanthæ, gummi Arabici, pinearum mundatarum, piſtaciorum, ſacchar. candi, penidij, glycyrrhizæ, hordei mundi, mucilag. pſyllij, amygdal. dulc.* an. ℈. ij. *boli Armeni. ſang. Draconis, podij, roſarum, myrrhæ* an ʒ. Cum *hydromelite* fiant Trochiſci pondere Drach. ij. quibus cum vti volueris, diſſoluatur vnus in lacte. Atque hîc etiam, quæ per catheterem iniiciuntur, plus proſunt, quàm ore

ſumta, cum longa à ventriculo ad veſicam via ſit, in qua vires medicamenti non parum alterantur. Extra talis fiat inunctio. ℞. *Olei maſtichini, myrtini, cydoniorum* an. ℥. i. *ſtyracis liquidæ, ceræ* an. ℈. i. *boli Armeni* ʒ. ii. Miſce hinc tale imponatur cataplaſma. ℞. *Maſtich. thuris, terræ ſigillatæ, boli Armeni, hypociſtid. myrti* an. ℈. ij. *farinæ ſiliginis* ℥. i. ß. *ol. roſac myrtini* an. q. ſ. F. Cataplaſma. Vlcus, quod eſt à calculo, non curatur, niſi calculus tollatur, vt ſupra, *Progn. 4.* dictum: quem tamen extrahere periculoſum eſt propter vlcus. Ideóque ſi vlcus ſit profundum, tutius eſt ſaltem emplaſticis quibuſdam & viſcoſis vti, vt lapidi quædam leuitas inducatur & vulnus mitigetur, quod fit vſu lactis cum amylo & aliorum viſcoſorum. Si vlcus ſit à cantharidibus, atque id recens, lac copioſè exhibendum, vel emulſio ſem. 4. frig. maior. & papaueris. Poſtea conſolidandum cum tragacantha, bolo Armeno, terra ſigillata, corallis. Si iam antiquum ſit, vt alia vlcera curandum. Plura medicamenta ad veſicæ vlcera ex antiquis collecta videantur apud Aëtium, *tetrab. 3. ſerm. 3. cap. 29.* vt & Rondeletium. Inſignem vlceris veſicæ, & quidem curati habet hiſtoriam Guillelm. Fabricius, *cent. 3. obſeru. 69.* Fœmina quædam bimeſtri à partus tempore continuis ac maximis doloribus è regione veſicæ, & ſtillicidio vrinæ laborabat, & vrina quoque & quicquid ſiphone in veſicam infundebatur, per collum vteri ſtatim inuoluntariè effluebat. E quibus fundum veſicæ ad matricis vſque collum exulceratum fuiſſe, rectè colligebat Fabricius. Pro dolore ergo leniendo iniecit ſequens medicamentum. ℞. *ſem. cydoniorum, fœnigræci* an. ℈. i. Macerentur per horam in ℔. i. ß. *decocti hordei*, poſtea per linteum exprimantur, fiatque mucilago ſatis liquida, cui add. *ol. amygdal. dulc.* ℥. ij. *mell. roſat. colati* ℥. i. Miſce. Fiat iniectio. De qua ſingulis horis parùm tum in veſicam, tum in os vteri ſiphone tepidè iniiciebat.

Et quia aluus non ſatis lubrica erat, ſequens præſcripſit Enema. ℞. *Decocti capitis vitul. & lumbricor. terreſtr.* ℥. x. *vitell. ouor.* num. ij. *ol. anethini & chamæmel.* an. ℥. j. Miſce fiat Enema. Pectini verò hunc fotum applicuit. ℞. *Radic. althææ* ℥. i. *flor. chamæmel. fol. malu. violar.* an. M. j. *ſem. cydonior. fœnigræci* an. ℈. ij. *aniſi, fœniculi* an. ℥ i. Coqu. *in aqua*, in qua madefactum linteum reduplicatum (ſpongia enim propter ſalſedinem non conuenit) calidè applicetur. Deinde ſequenti linimento ventrem, coxas, & genitalia inungi curauit. ℞. *Ol. amygdalar. dulcium, de vitell. ouor. axung. humanæ* an. ℥ ß *ol. lumbricor. aneth.* an. ℥. i. Miſce. Fiat Linimentum. Renes verò ſæpiſſimè hoc vnguento inungebantur. ℞. *Ol. roſar. nymph. violacei* an. ℥. i. *caphuræ* ʒ. i. Cum *albumine oui*, paucóque *aceto roſato*, mixtis ſimul in mortario plumbeo. F. Vnguentum. Pro cœna ſequens amygdalatum exhibuit. ℞. *Amygdalar. dulcium, ſem. 4. frigid. maior. papau. albi* an. ℈. ii. *decocti hordei, aqu. nymph. roſac.* an. ℥. i. Fiat emulſio ſ. a. Adde *aquæ cinam. cum vino, bugloſſ. & borrag.* ℥. i. *ſacch. perlati* ʒ. i. ß. Miſce. Fiat Amygdalatum. His remediis adhibitis, dolor paulatim remiſit, ita vt ea nocte melius quieuerit, quàm antea. Sed quod mirandum, per vlcus, quod in fundo veſicæ erat, infinitos lapillos, contuſi pumicis inſtar, filamentis & membranulis colligatos ac inuolutos in collum matricis excreuit. Dolore ſedato per multos dies ſequens decoctum ſyphone in veſicam & collum matricis iniecit. ℞. *Rad. conſolid. maior.* ℥. i. *hordei integri* M. j. *herb. agrimon. veronicæ ſcordij, alchymillæ ſaniculæ* an. M. ß. Coq. *in aqua*. In ℔. j. *colaturæ* diſſolue *mell. roſac.* ℥. ij. Miſce, Fiatque iniectio. Quâ in veſicam iniectâ, per collum matricis vnâ cum vrina ſtatim effluebat. Poſt iniectionem turundam longitudine quatuor digitorum tranſuerſorum, ſed craſſam ſatis, ex ſtupis & goſſypio concinnatam, inque ſequenti collyrio madefactam matricis collo infigi curauit. ℞. *mucilag. ſem. cydon. cum aquâ plantag. extractæ* ℥. iv. *cornu ceruì vſti, lapidis calaminar. tutiæ præparatæ* an. ʒ. ß. *radic. conſolidæ maior. ſubtiliſſ. puluериſat.* ℈. ij. Miſce. His breui ſic conualuit, vt domeſticis negotiis paulatim vacare potuerit. Vrina tamen continuò per collum vteri magnâ ſui moleſtiâ effluebat. Etſi verò talia vlcera, quæ fundum ipſius veſicæ & collum matricis penetrant, vt plurimùm incurabilia ſint ex ſententiâ Hippocratis: ſuaſit tamen Fabricius, vt optimâ victus ratione vteretur, & ab omnibus iis, quæ vrinam reddunt acrem, abſtineret, deinde vt per vices corpus expurgaret, quin etiam vt ſingulis matutinis medicamenta conglutinantia, qualia ſunt potiones vulnerariæ, aſſumeret. Hæc cùm religiosè & indefeſſè (magna enim in ea erat ſanitatis recuperandæ auiditas) per menſes aliquot obſeruaſſet, ſtillicidium vrinæ per collum vteri paulatim imminutum eſt, adeò vt partim per collum veſicæ partim verò per collum vteri efflueret. Illa autem continuò vſa medicamentis conglutinantibus, & per interualla etiam purgantibus, intra menſes octo, non ſine admiratione omnium eorum, quibus res cognita, planè curata fuit, adeò vt poſthac Dei Opt. Max. gratiâ ne guttula quidem vrinæ inuoluntariè effluxerit, ſed à veſicâ collecta, retenta, & excreta fuerit, non aliter, ac ſi anteà nunquàm malè affecta fuiſſet.

Diæta.

Diæta. Æger fugiat aërem calidum & auſtrinum, vitet in cibis dulcia, quæ facilè bileſcunt, amara, ſalſa, acria, aromatibus condita, acetum acre, non multum edat, & parcè omninò bibat. Cibi ſint boni ſucci, facilis coctionis & glutinantes: & imprimis vtile eſt lac, quod & cibi loco eſt, &, ex Aetij ſententia, nulli remedio poſtponendum: cum & aſperitatem leniat, partes exulceratas eluat, aliósque affectus extergat. Vtile eſt & hordeum, oryza lacte cocta, panis ſiligineus. Et omnino cibi tales ſint, qui vrinæ acrimoniam mitigant. Æger in lecto decumbat, aut ſaltem quietum ſe contineat.

Fiſtula veſicæ.

Fiſtulæ veſicæ. Vulnera & vlcera veſicæ interdum in fiſtulas abeunt, quæ quomodo curari poſſint, ex ſequentibus duobus exemplis, quæ ex Ioannis Langij, *lib. 3. epiſt. 5.* breuiter hîc contrahere & proponere libet, patere poteſt. Curationem autem ille inſtituit hoc modo.

Primò corpus purgauit hoc medicamento. ℞. *Medull. caſſ. è aqua malua extractæ* ℥ ß. *diaphœnici* ʒ. v. *rhabarb.* ʒ. ß. *cinam.* gr. v. Miſceantur & conſpergantur momento *ſeminis aniſi*, Fiat Bolus. Loco affecto applicauit emplaſtrum ex *diachyli cum gummi* ℥. ij. ß. *diachyli mollis*, quod ibid. deſcribitur ℥. i. & *croci* ʒ. i. Apertionem poſtea apoſtematis in loco decliuiori ſponte maturauit, in vulnus verò licinium, ex filamentis contortum, ac mixtura ex oui albumine & vitello, oleóque roſarum delibutum inſeruit, ne labra vulneris conglutinarentur, & aliquatenus ad ichoris effluuium paterent, eandémque mixturam ad doloris ex inciſione mitigationem applicauit, & emplaſtrum diachylum ſuum ſuppuratiuum obduxit. Cùm ergo pus bonum efflueret, & dolor omnis euanuiſſet,

ac ſaltem ardor vrinæ reliquus eſſet, & vrinæ ſtillicidium ſuperueniret, ſalſos cibos omnes, & vinum ægro prohibuit, & decocto ex *hordei* M. ij. ß. *glycyrrh. raſæ* ℈. j. *ſem. aniſi* ʒ. ij. ß. *dactylis inciſis* num. v. *ſebeſten.* num. xv. in *aq. font.* ℔. xii. parato propinauit, ſimúlque ter quaterue ſingulo triduo *terebinth. Cypriæ aquâ maluæ lotæ* ʒ. v. in bolo exhibuit, & tertia poſt hora *cyathum decocti cicerum* exhauriendum dedit: ſequenti triduo manè & veſpere ſeſquicochlear *ſyr. capill. vener.* ℥. iii. ß. *glycyrrh.* ℥. i. ß *mixtorum* exhibuit. Quarto die ad *terebinthinæ* vſum rediit, cuius vſu effectum, vt ægrotus non amplius ardorem iuxta penis glandem perciperet: vlcus verò ſua ſponte ſolo ex lithargyro diachylo conſolidatum eſt. Alteram etiam hiſtoriam, *eadem epiſtola*, recenſet curatæ fiſtulæ in perinæo, per quam vrina effluebat. Vniuerſali corporis euacuatione præmiſſa, ad humoris ſeroſi & vrinæ acrimoniam mitigandam paſtillos, vel potius morſulos parauit, & eorum quolibet die binos, vnum manè, alterum veſperi exhibuit. ℞ *Pinear. aquâ roſar. lotar.* ℈. ii. *ſem. melon.* ʒ. iv. *gummi Arabici, tragacanthæ* an. ʒ i. *ceraſor. rad. glycyrrh.* an. ℈. ß. *cinamom* ℈. i. *ſacch. perid.* ℥. i. *ſacch. in aqu. roſ. & maluæ* an. ſ. q. *diſſolut.* ℥ iv. ß. Fiant morſuli, pondere ℈. i. ß. Quinto verò quouis die hauſtum *decocti ligni guaiaci* ℥. v. ad ſudorem eliciendum, & ſerum expurgandum exhibuit.

Fiſtulæ, ad callum fiſtulæ exterendum, *ſurculos rad. ellebori nigri* inſeruit, qui callum exterèrent, quos tertia die amouit, & penicilla ſeu turundas ex *æruginis* ℈. xii. *ammoniaci* ℈. iv. *aceto acri* exceptis, & in figuram oblongam formatis, vt callus arroderetur indidit. Et vt ſuppuratione callus colliqueſceret, ex *terebinthina & glutino piſcium*, addito ☿ *præcipitato*, turundas formabat, quas fiſtulæ indebat, quibus callus 20. horar. ſpatio liqueſcebat, & cum ſanie fruſtulatim profluebat. Ne verò oſcula fiſtulæ nimis citò coirent, ſpongiæ fruſtula oblonga fili ligatura coarctata fiſtulæ impoſuit, & ſinus vlceris ſubcutaneos forcipe incidit. Quibus peractis, vt vlcus abſtergeretur, ſequens linimentum, linamentis diſcerptis exceptum, manè & veſperi, vlcere prius diligenter abſterſo, indidit. ℞. *Mell. roſ.* ℥. i. *terebinth.* ℈. v. *rad. ariſtoloch. rotund.* ʒ. i. *ireos, myrrhæ rubræ* an. ℈. ß. *æruginis* ʒ. i. g̅. v. *ſeni hircini* ℈ iij Miſce. Et cum ſub ſordium lentore caro mollis ſuccreuiſſet, quam iſtud vnguentum abolere non potuit, vlcus ☿ præcipitato conſperſit, & emplaſtrum diachylum impoſuit. Poſt horas 40. emplaſtro & puluere ſublatò cum vlcus purum reperiret, & caro bona ſponte palularet, epuloticum ſequens, ob id Langij dictum, impoſuit. ℞. *Terebinthinæ, ceruſſæ, lithargyri, lapidis calaminaris preparati, ol. maſtichini* an. ℥. i. *picis, colophoniæ, ceræ* an. ℈. ß. Coq. igne lento ad viſcedinis lentorem. Deinde inſperge *maſtiches, olibani* an. ʒ. iv. *corall. rubr.* ℈. i. ß. *thuris* ℈. i. *camphoræ* ʒ. ii. ß. Cum piſtillo calido exactè coadunentur, & fiat emplaſtrum. Atque hoc modo vlcus conſolidatum fuit.

Epuloticum Langij.

CAPVT VII.

De Morbis meatus vrinarij, & primò. De ſphincteris veſicæ refrigeratione, & duplici meatu vrinario.

Sphincteris veſicæ refrigeratio.

ATque hi morbi totam veſicam vel eius orificium infeſtare ſolent. Sunt & alij, qui meatus vrinarij proprij ſunt. Inter quos eſt primò ſphincteris veſicæ refrigeratio, quæ inducitur à cauſſis externis refrigerantibus, vt aëre frigidiore, ſeſſione ſuper lapide frigido, aquæ frigidæ balneo. Et cognoſcitur ex eo, quod actio ſphincteris læditur & vrina contineri non poteſt: Et cauſſæ, quæ ſphincterem veſicæ refrigerare poſſunt, præceſſerunt. Curatur verò, vt aliarum partium paralyſis à frigore facta, diceturque de eo etiam aliquid infra *de vrinæ incontinentia*. Eſt etiam ſecundum naturam vnus meatus vrinarius. Guilielmus Fabricius tamen, vt *cent. 1. obſeruat. 76.* refert, vidit puerum 12. annos natum Coloniæ Agrippinæ, cui natura duplicem vrinarium ductum dederat, quique per vtrumque vrinam ſine vila difficultate emittebat. Erant autem in loco ſolito alter ſuper altero ſiti, tenuiſſimáque membrana & interſtitio diſtincti: ſed interior aliquantulum incuruabatur, ita vt ex eo lotium non rectà, ſed nonnihil deorſum fluitaret.

Duplex meatus vrinarius.

CAPVT VIII.

De meatus vrinarij anguſtia.

Meatus vrinarij anguſtia.

CVm tanta vrinæ copia in veſica collecta eſt, vt naturam ad excretionem ſtimulet, laxato ſphinctere per meatum vrinarium ea emittitur. Impeditur autem hoc ſæpe ob meatus vrinarii anguſtiam.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Anguſtia hæc fit vel in meatus vrinarii orificio, vel in ipſo meatu. Vtrumque verò accidit vel ab obſtructione, vel à compreſſione, vel à conſtipatione meatus vrinarii. Obſtructio ſæpiſſimè fit à calculo, qui ſi magnus ſit, in orificium meatus vrinarii prolapſus illud obſtruit, vel ſi paruus ſit, in ipſum meatum vrinarium penetrat, eumque obſtruit. Idem aliquando præſtant ſanguinis grumi, pus craſſum & viſcidum, vt & pituita craſſa, viſcida, & lenta. Comprimitur autem nunc à re externa, vt ſeſſione ſuper re dura; vel interna, vt inteſtino recto fecibus aut flatibus turgido, partibúſque aliis vicinis inflammatis aut turgeſcentibus, aut cum ipſe penis & collum veſicæ intumeſcit, vel cum veſicæ ceruix contorquetur, vt interdum dum veſica in ſcrotum delabitur, accidit, cuius exemplum habet Platerus. Conſtipatur, dum caruncula vel callus, aut verruca in meatu vrinario generatur & excreſcit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Meatus vrinarii anguſtia in genere ex vrinæ ſuppreſſione cognoſcitur. Quæ autem cauſſa anguſtiæ ſit, aliis ſignis diſcernendum. Si obſtructio ſit à calculo, eius ſigna antea tradita ſunt. Si à grumo ſanguinis, vulnus vel ruptura vaſis præceſſit, ſanguíſque antea cum vrina effuſus fuit. Pus vrinarium meatum obſtruere, colligitur ex eo, quod in veſica vel renibus vlcus fuit, & pus collectum eſt, vel in parte aliqua ſuperiore, abſceſſus ruptus, & pus ad veſicam translatum eſt. Si à pituita craſſa & viſcida ſit obſtructio, etiam antea per vrinam euacuata eſt, eiuſque redundantis in corpore ſigna adſunt. Cõpreſſio à cauſſis externis ex ægri relatione cognoſcitur. Si verò à tumore aliquo partium vicinarum meatus vrinarius comprimatur, & eius notæ latere non poſſunt. Veſicæ ceruicem contortam eſſe, è veſicæ ex ſede ſua prolapſu cognoſcitur. Conſtipatio à caruncula, callo aut verruca in meatu vrinario enata deprehenditur ex præcedentibus vlceris notis, & cathetere in meatum vrinarium immiſſo exploratur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum ipſum, ſi pertinax ſit, & perfecta adſit meatus vrinarij anguſtia, ſatis periculoſum eſt; cum vrinâ diutius in veſica detenta, & cumulata grauia ſymptomata inducere ſoleat. 2. Curatur autem nunc facilius, nunc difficilius pro cauſſarum anguſtiam hanc inducentium varietate, quorum aliæ facilius, aliæ difficilius tolluntur.

Curatio.

Curatio. Curatio ad cauſſas dirigenda eſt, quæ proinde pro cauſſarum varietate variè inſtituenda. Si nimirum à calculo magno orificium veſicæ obſtruatur, calculus loco illo amouendus. Ideóque æger ſupinus collocatus, cruribus eleuatis concutiendus, vel cathetere immiſſo calculus ab orificio veſicæ amouendus. Si verò calculus paruus aliquoúſque in meatum vrinarium progreſſus ſit, digitis eum parte inferiore comprimere, & calculum vſque ad extremum meatus vrinarij deducere & per eum exprimere oportet. Licet etiam ſpecillum, quod in cochlearis formam in extremo excauatum ſit, in meatum vrinarium immittere, ita vt lapidem prætereat & ſuperet ipſumque ſuo cauo comprehendat, atque hoc modo comprehenſum lapidem ex meatu vrinario extrahat. Quod ſi forte ita calculus hæreat, vt digitis loco non moueri nec extrahi poſſit, partem laxantibus fouere oportet, in ipſum verò meatum calculum frangentia infundere. Quod ſi nec hoc modo loco moueri poſſit, ipſum penem ſecare & meatum vrinarium aperire, ac calculum extrahere neceſſarium eſt: Quod quâ ratione fieri debeat, in Inſtitut. *lib. 5. part. 1. ſect. 2. cap. 14.* monſtratum. Si à grumis ſanguinis meatus vrinarius obſtruatur, grumus diſſoluendus medicamentis cùm internis, tùm externis. Exhibẽdum nimirum *oxymel ſimplex* vel *ſcilliticum* cum *decocto thymi & origani*, vel *amaranthi coma cum mulſa, vel lixiuium cum ſyrupo de capillis Veneris.* Eadem etiam in meatum vrinarium inſtillari poſſunt. Extra verò foueatur meatus vrinarius lixiuio, vel etiam immittatur candela cerea medicamento grumos ſanguinis diſſoluente madida. Si obſtructio ſit à pure vel pituita craſſa, vſurpanda ſunt attenuantia & incidentia. Extra etiam vtendum fomentis & inſeſſionibus ex *decocto origani, thymi, centaurij minoris*, cum *oleo rutaceo.* Quod ſi non ſufficiat, *oleum de ſcorpionibus, vel rutaceum aut nardinum* in ipſum meatum vrinarium iniiciendum. Quæ ſi nec ipſa ſatisfaciant, catheter immittendus, & vrinæ exitus promouendus, ac poſtea attenuantia & incidentia continuanda. Si anguſtia ſit à compreſſione, & quidem à cauſſa externa, ea tollenda. Si à tumore interno, is curandus: ſi ex veſicæ in ſcrotum delapſu, ea in ſuum locum reſtituenda. Si caruncula, callus, vel verruca in meatu vrinario excreuerit, tollenda, vt capite ſeq. dicetur.

CAPVT IX.

De Caruncula, callo, & verrucis in meatu vrinario enatis, vt & meatus vrinarij vlceribus.

Caruncula, callus & verrucæ meatus vrinarij. ALiquando etiam caruncula, callus, carnoſus, verruca, aut omnino carnoſa excreſcentia in meatu vrinario naſcitur. Idque plerunque iis accidit, qui gonorrhæa ex morbo venereo & hinc orto vlcere in meatu vrinario laborant. Talia enim vlcera niſi maturè curentur, caro ſpongioſa in iis excreſcit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vbi caruncula in vrinario meatu eſt, nec vrina liberè excernitur, ſed difficulter & guttatim, nec ſemen emittitur, ac grauiſſimi dolores coniunguntur. Exploratur quoque caruncula cathetere vel candela cerea in meatum vrinarium immiſſo. Cum verò etiam à calculo meatus vrinarius obſtrui, & vrinæ exitus impediri poſſit, id hoc modo diſcernitur. In ſuppreſſione vrinæ à caruncula vrina ſimiliter ſemper profluit; à calculo verò non eodem ſemper modo, ſed aliquando liberè & copioſè redditur, aliquando repentè ſupprimitur, cum ex fundo veſicæ calculus in eius orificium incidit. Cathetere etiam immiſſo tactu caruncula à calculo diſcerni poteſt. Dolor quoque in obſtructione à calculo ad veſicæ radicem magis vrget. Ab obſtructione etiam à viſcidis & craſſis humoribus hæc à carunculâ anguſtia diſcernitur, quod obſtructio à craſſis & viſcidis humoribus maior plerunque eſt, adeo vt vrina ex toto ſupprimatur.

Prognoſticum.

Malum plerunque ſatis periculoſum & diuturnum eſt. Prognoſtica.

Curatio.

Curatio autem carnem abſumentibus & vlcus conſolidantibus perficitur, de qua re pluribus agit Amatus Luſitanus, *centur. 4. curat. 19.* refértque, Lacunam Romæ edidiſſe libellum, in quo diuinas penè laudes huic extirpandæ carunculæ inuento tribuit, & Autorem eius Philippum quendam facit. Amatus verò hunc id à ſe accepiſſe ſcribit. Vniuerſalia nimirum præmittenda, & corpus euacuandum, atque radicis Chinæ & ſarſæ paullæ decoctum exhibendum. Hinc ad topica veniendum. Curatio. Collyrium autem Philippi illius, cuius mentionem facit Amatus, hoc eſt: ℞ *Centaur. minor. apij, caudæ equinæ* an. M. ß. *hordei contuſi* ℥. i. Coq. in *aq.* ℔. ij. ad conſumtionem partis dimidiæ. *Decocto colato adde mellis roſati, vel mellis centaurij* ℥. ij. & per ſiphonem iniicito. Collyr. Philippi. Vbi hoc medicamento ſex vel octo dierum ſpatio abſumta caruncula fuerit, ſequentibus ſex diebus tantum candela ſicca immittenda, tandemque vlcus cicatrice claudendum, quod ille Philippus hoc medicamento præſtare tentauit. ℞. *Aq. plantag. roſar.* an. ℥. iv. *ſeri lactis caprin.* ℥. ij. *ceruſſ.* ℨ. vi. (forſan ℨ. vi.) *aloës, myrrhæ, marmoris candidiſſimi, ſpodij, cryſtalli* an. ℈. i. ß. *camphor.* ℨ. ß. Arida terantur ſubtiliſsime, cribroque excuſſa humidis miſceantur. Verum periculoſum hoc medicamentum putat eſſe Amatus, vt quod ex lapidum puluere fiat, qui in veſicam immiſsi difficulter egrediantur, imò grauia ſymptomata pariant, vt ipſe experientia obſeruauit, & Mercatorem quendam ex vſu huius medicamenti mortuum eſſe refert, & propterea monet, ne quid calculoſi, arenoſi aut lapidoſi in fiſtulam vrinariam immittatur. Amatus his medicamentis vſus eſt in viro Nobili: Emplaſtrum, quod huius Lernæi & Herculei morbi claua nominat, quod hymnis multis & laudibus variis decantari mereatur, nec ſolùm huic morbo prodeſſe ſcribit, ſed varios alios arcere & explodere, polypos videlicet vnicè curare, & extuberantes carnes in aurium meatibus & aliis locis repertas vnicè extirpare & reſecare. ℞. *Virid. æris, auripigm. vitriol. alumin. rochæ* an. ℥. ij. Omnia hæc aceto acerrimo perfuſa inter duos porphyrites lapides quàm accuratiſsime ducantur, in læuorémque tenuiſsimum reddantur, & Soli æſtiuali exponantur: hæc rurſus ſic exſiccata aceto affuſo ducenda ſunt & læuiganda, Solique exponenda, quouſque puluis ſubtiliſsimus euadat, & à medicamentis iis omnis prorſus acrimonia extincta ſit, quod opus octo dierum ſpatio conficies. Hoc confecto & parato puluere. ℞. *Ol. roſacei* ℥. iv.

lithარg. ʒ. ij. Ad ignem fiat coctura, quouſque emplaſtri modo corpulenti acquirat conſiſtentiam: tunc ab igne depoſito adde *prædicti pulueris* ʒ. ij. & rudicula vel ſpatula miſce, & ad ignem omnia tractato, quouſque medicamentum diuturniorem euadat, ita vt ſi candelæ cereæ, vel plumbeæ virgulæ hæreat, non diffluat, etiamſi digitis tractetur. Præter emplaſtrum hoc cereas candelas numero viginti quoque in promptu habuit, quæ ex alba cera, paucula reſina terebinthina adiecta, paratæ fuerunt, longitudinis duodecim digitorum tranſuerſorum, craſſitudinis verò prout meatus vrinarius ferre videbatur: nec minus ex plumbo tres vel quatuor virgulas habuit, eiuſdem longitudinis & craſſitudinis, quæ vſurpari poſſunt candelarum loco, quando carunculæ refractariæ ſunt. Candelam nimirum ceream vnam emplaſtro inunctam in vrinarium meatum immiſit, per ſex vel octo dies ſingulis diebus candela innouata & meiendi tempore extracta, donec ex candelæ penetratione, carunculatum & humoris putridi excretionẽ, atque vrinæ libera emiſſione carunculas extirpatas eſſe, deprehendit. Carunculis abſumtis per octo dies, nihil niſi candelam craſſiunculam ſiccam abſque vllius rei inunctione immiſit. Quo tempore elapſo ad abſtergendum per ſiphonem

A immiſit ſequens medicamentum. ℞. *Hord. non excort.* P. ij. *radic. ariſtol. rot.* ʒ. j. ß. *plant.* P. ij. Coq. in aq. ad dimidias. Colaturæ adde *mellis roſ. colat.* ℥ ij. Quod medicamentum bis terue de die ſex continuis diebus per ſiphonem iniiciatur. Quod ſi fortioribus opus fuerit, Lanfranci *aqua viridis ſequenti* vius eſt. ℞. *Alum. roch. virid. æris* an. ʒ. ß. *aurip.* ℈. j. Coq. in ℔. ij. *aq. fontanæ* vel *plant.* ad ℔. ß. abſumtionem & colentur, Colatura *camphora* alterata per ſiphonem in meatum vrinarium iniiciatur. Tandem hoc cicatricem inducente medicamento vſus eſt. ℞. *Ceruſſæ* ʒ. j. *alum. roch. litharg.* an. ℈. ij. Coq. in *aq. cand. equin.* ad dimi-

B dias, & colentur. Atque hoc modo intra menſis ſpatium æger iſte perfectè ſanatus eſt. Curationem etiam carunculæ talis feliciter peractam habet Foreſtus, *lib.* 25. *obſ.* 10. eamque prolixè & accuratè deſcribit, quæ cùm à Lectore ibi videri poſſit, operæ pretium eſſe non puto, eam hîc tranſcribere.

Vlcera meatus vrinarij.

Aliquando etiam exulceratur meatus vrinarius: verùm cum vlcera iſta non ſolum meatum vrinarium, ſed & alias penis partes plerunque occupare ſoleant, vna opera de iis poſtea inter morbos *partium genitalium in viris* agemus. Vlcera meatus vrinarij.

LIBRI TERTII
PARS VIII.
SECTIO SECVNDA.
DE SYMPTOMATIBVS VESICÆ.

CAPVT I.

De dolore Veſicæ, & ſtupore ac reſolutione ſphincteris veſicæ.

Veſicæ ſympto-mata.

A Tque hi ſunt morbi veſicæ. Symptomata quod attinet, & primò actiones læſas, actio equidem veſicæ propria eſt, vrinam à renibus acceptam aliquandiu continere, & poſtea per vrinarium meatum emittere; Senſus verò tactus ipſi cum aliis partibus communis eſt, & ſtupor ac paralyſis veſicæ cum aliis partibus commune ſymptoma, & proinde de illa actione læſa prius agendum videbatur: quia tamen dolor, ſtupor & paralyſis inter cauſſas illius actionis læſæ numerantur, de his prius agere libet. Deinde dicemus de vrinæ ſuppreſſione, vrinæ imminutione, ſtranguria, difficultate mictionis & ardore vrinæ, vrinæ præter voluntatem effluuio & incontinentia, profluuio nimio & diabete, vrina rubra, cruenta, nigra, purulenta, ſabuloſa, de rebus alienis cum vrina excretis, de vrinæ per aluum & alia loca inconuenientia excretione.

Cur de dolore, ſtupore ac reſolutione primò hic agatur?

Veſicæ dolor.

Et primò quidem dolorem veſicæ quod attinet, occupatis vel totam veſicam, vel eius collum & meatum vrinarium. Tota veſica dolet, cùm nimium diſtenditur, ob vrinam in ea præter naturam retentam & cumulatã, de cuius cauſſis poſtea dicetur. Dolet etiã veſica cum inflãmatur, vulneratur, exulceratur, de quibus affectibus ſupra inter morbis veſicæ dictum. Ceruicis autem & meatus vrinarij dolor à cauſſis plurimis ortum habet, à calculo nimirum in orificio veſicæ vel in meatu vrinario hærente, ab vlcere, ab vrina acri, de quibus poſtea de mictione cum dolore, & ardore vrinæ dicetur. Ideoque hic de doloris veſicæ cauſſis, ſignis & curatione plura afferre opus non eſt. Petantur ea è locis allegatis. Cùm verò veſicæ muſculus, qui Sphincter appellatur, præpoſitus ſit, ne vrina continuò effluat, ſed pro arbitrio hominis retineatur, & excernatur, ſolet hæc eius actio interdum lædi, & ſphincter interdum ſtupore & paralyſi affici, vt ſtimulum illum non ſentiat, & vrinam non rectè contineat, ſed profluere ſinat. Id quod accidit, neruis, qui partim à ſexta coniugatione, partim ab illis tranſmittuntur, qui poſtremi à ſpinali medulla oſſis originem trahunt, affectis, iiſque vel refrigeratis, vel obſtructis aut compreſſis, vt aliàs de cauſſis ſtuporis, & paralyſis diximus. Curatur etiam, vt aliarum partium ſtupor & paralyſis, fomentis, oleis, vnguentis, emplaſtris contra paralyſin vſitatis, regioni veſicæ admotis.

Cauſſæ.

Sphincteris veſicæ ſtupor.

B

C

CAPVT II.

De Vrinæ ſuppreſſione ſeu Iſchuriã, & vrinæ imminutione ſeu Dyſuriã.

VRinæ emiſſio ſeu mictio multis modis vitiatur. Vel enim planè ſupprimitur, quod fit in Iſchuria; vel parcius, quàm par eſt, redditur, quod fit in Dyſuria, quæ mictionis ablatæ aut imminutæ ſunt ſymptomata; vel etiam deprauatur, de quo poſtea.

Et primò vrinæ ſuppreſſionem, quæ Græcis ἰσχυρία, quod attinet, duplici de cauſſa vrina non redditur, vel quia nulla eſt in veſica, vel licet adſit, reddi non poteſt, qui affectus propriè ἰσχυρία appellatur, alter verò impropriè. Sunt enim, vt vrinæ excretio rectè fiat, quatuor neceſſaria, primò vt vrina adſit, quæ naturam ad excretionem ſtimulet, ſecundo vt ſtimulus iſte à facultate ſentiente, quam obtinet per ſextæ coniugationis & alios ſpinalis medullæ inferioris neruos, percipiatur; tertiò vt facultas irritata ad expellendum inſurgat, ad quam rem etiam muſculi abdominis concurrunt. Tandem vt muſculus ceruicis veſicæ aperiatur, & orificium veſicæ pateat.

Vrinæ ſ[uppreſſion] Duplex.

Ad vr[inæ] excretio[nem] qu[a]tuor ſu[nt] neceſſar[ia].

Primò ergo ſi nulla adſit in veſicã vrina, etiam nulla fit eius excretio, cuius rei exempla aliquot collegit Marcellus Donatus. *de hiſtor. med. mirab. lib. 4. cap. 28.* Fit autem hoc, cum vrina nulla à renibus & vreteribus ad veſicam peruenit. Id verò multis de cauſſis accidit, nimirum vel venarum & arteriarum emulgentium, vel renum, vel vreterum vitio. Venarum emulgentium vitio hoc accidit, cum obſtruuntur à pituita craſſa, vel cum ipſorum facultas attractrix labefactata eſt: Renum vitio, cum obſtruuntur, imprimis à calculo: Vreterum, cum obſtruuntur vel à calculo, vel pituita viſcida, vel grumo ſanguinis, vel pure. De cauſſis verò harum affectionum ſupra de renum & vreterũ morbis dictum, ideóque reſtat, vt ſaltem de ea vrinæ ſi ſuppreſſione agamus, cum, vrina in veſica præſente, eius ſuppreſsionis cauſſa in veſica conſiſtit.

Cauſſæ.

Supprimitur autem vrina vel læſa facultate, vel impedita ea propter morbos veſicæ. Læditur facultas vel ſentiens, vel expultrix. Sentiens læditur, dum veſica ſtimulum vrinæ non percipit, quod fit, dum nerui, à quibus veſica ſenſum habet, afficiuntur: id quod accidit lapſu, ictu, vertebrarum eò loci luxatione, vt Galenus, 1. *de loc. affect. cap. 1.* docet,

Cauſſæ.

vulneribus ſpinalis medullæ, tumoribus, qui neruos ea parte afficiunt. Expultrix læditur, quando vel fibræ tranſuerſæ veſicæ expulſioni dicatæ læduntur, quod fit, aut ob intemperiem frigidam & humidam, aut dum nimium extenduntur, vt ſuum tonum & robur amittant, vt poſtea amplius contrahi non poſſint, id quod accidit, cùm vrgentibus negotiis, vt in concionibus, vel ſenatu, vel conuiuio vrina nimis diu retinetur & cumulatur, atque inde veſica nimis diſtenditur; vel dum muſculi abdominis, qui veſicæ in expellenda vrina ſubſidio veniunt, quocunque modo afficiuntur, vt rectè contrahi non poſſint. Impeditur autem expultrix ob morbos veſicæ & meatus vrinarij, de quibus ſupra dictum, cum ſcilicet veſica vel inflammatur, aut orificium eius comprimitur, vel obſtruitur à calculo, grumo ſanguinis, pituita, pure, vel conſtipatur, aut dum meatus vrinarius iiſdem de cauſſis non patet. Galenus equidem, 1. *de loc. affect. cap. 1. &* *3. de ſympt. cauſ. cap. 2.* ſaltem conſtipationis & obſtructionis ceruicis veſicæ ac meatus vrinarij mentionem facit, dum ſi corpus ipſius ceruicis veſicæ in tantum tumorem attollitur, vt meatus inde occupetur, aut aliquid præter naturam, vt caruncula vel callus naſcitur, aut re quapiam, vt calculo, grumo ſanguinis, pituita, pure obſtruitur. Datur tamen adhuc vna cauſſa, compreſſio, dum ſcilicet tumor extra veſicæ ceruicem ſubſiſtens eum comprimit, id quod fit, dum aut vterus, aut inteſtina, aut aliæ vicinæ partes præter naturam intumeſcunt, vel dum veſicæ à ſuo loco prolapſæ ceruix contorquetur & comprimitur. Nonnulli & ſubſidentiam addunt, dum ſcilicet ceruicis veſicæ muſculus quaſi connideat, ex immodica ſiccitate & inanitione in febribus ardentibus. Verum vix credibile eſt, in corpore viuente tantam, & præcipuè loco iſto humiditate perpetua ſcatente, ſiccitatem induci poſſe. Potius, ſi quid tale in febribus ardentibus accidat, ad facultatem expultricem læſam & imbecillam referendum eſt. Pertinent huc & vulnera ac fiſtulæ veſicæ & meatus vrinarij, dum nimirum vrinæ, quæ per meatum vrinarium egredi debebat, per viam alibi patefactam effluit.

Signa Diagnoſtica.

Ipſum ſymptoma per ſe patet: diſtinguendum verò primò, an vrina ſupprimatur vitio renum & vreterum, & ita non excernatur, quia nulla in veſica adſit, vel vitio veſicæ, dum ſcilicet vrina, etſi in veſica præſens eſt, non excernitur. Etenim ſi vitio renum & vreterum hoc accidat, & nulla in veſica vrina adſit, nulla grauitas, nulla tenſio, nullus dolor circa pubem percipitur, adſuntque potius renum vel vreterum affectorum ſigna ſupra propoſita. Contra ſi cauſſa in veſicâ hæreat, atque eâ vrina repleta ſit, quam excernere non poſſit, tumor & tenſio circa veſica percipitur, ægerque conqueritur; quod etiamſi vrinæ reddendæ deſiderio teneatur, tamen id præſtare non poſſit, & Medicus etiam, ſi regionem veſicæ contrectet & comprimat, tumidam & repletam eam deprehendet, quorum nihil percipitur, ſi veſica vacua ſit.

Quænam autem cauſſa ſuppreſſionis ſit, porrò ſic diſcernitur. Si veſicæ ſenſus deſit, nullus ſenſus vrinæ aut dolor percipitur, etſi veſica plena & tumida ſit, ac vrinæ copia valde diſtendatur. Si fibræ veſicæ refrigeratæ & humectatæ ſint, cognoſcitur idex cauſſis refrigerantibus & humectantibus, quæ præceſſerunt, & adſunt ſigna paralyſis vel totius corporis, vel ſpinalis medullæ, vel aliæ ſtuporem neruis inducentes cauſſæ. Si eædem fibræ nimis extenſæ ſint, vrina præter voluntatem ob pudorem vel aliam cauſſam nimis diu retenta fuit. Si vitium ſit in muſculis abdominis, æger ventrem inferiorem contrahere & comprimere non poteſt. Morbi vero veſicæ & meatus vrinarij ex ſignis ſupra de harum partium morbis propoſitis cognoſcentur. Præterea vbi meatus vrinarius ſaluus eſt & patet, vitiumque ſolum eſt in veſica, ſi veſica manu comprimatur, homóque ita collocetur, vt decliuis ſit veſicæ poſitus, vrina redditur, & catheter ſine difficultate immittitur. Si vero vitium ſit in meatu vrinario, veſicæ compreſsione vrina non redditur, & catheter non ſine difficultate immittitur, & Chirurgus in immiſsione aliquam reſiſtentiam ſentit. Quæ autem meatus anguſtiæ cauſſa ſit, Galenus ita diſcernere docet, 1. *de loc. affect. cap. 1.* *Nullâ calculi*, inquit, *nota præcedente vrinam retentam, ſi ſanguis effluxerit, par eſt, vt grumus fiſtulam vrinæ obturet. At fieri poteſt, vbi vlcerata eſt veſica, vt paulatim in ipſa grumus concreſcat, vel non præcedente ſanguinis fluore. Accidit etiam, vt ſanguis ex renibus per vreteres in veſicam defluens, grumum efficiat. Atque in huiuſmodi coniecturis magnus eſt aneæ fiſtulæ vſus: haud ſecus, ac cum vel pus, vel craſſum lentumque humorem meatum obſtruxiſſe ſuſpicamur. In huiuſmodi vero coniecturam ex præcedentium notitia hoc pacto inducemur. Etenim, ſiue veſica, ſiue renes antea affectu aliquo laborauerint, per quem tale, tantumque pus colligi potuerit, vt par ſit, ab ipſo obſtructum fuiſſe meatum: probabiliter coniicies hanc ob cauſſam vrinam ſupprimi: aut ſi etiam in parte aliqua renum ſuperiore fuerit abſceſſus, quo erupto haud abſurde pus in renes tranſſumptum eſſe putaueris. Quod ſi nihil huiuſmodi præceſſerit, victus rationem inquirere oportet, an in otio educatus, vel multis cibis craſſos viſcoſóſque humores generare potentibus fuerit vſus. Sic etiam, vbi ob carunculam aliquam ab vlcere innatam veſicæ ceruicem obſtructam eſſe putamus, & ex præcedentibus vlceris notis, & ex eo, quod demiſſa anea fiſtula vrina vacuatur, intelligere poſſimus.*

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Vrinæ ſuppreſsio ſatis periculoſum malum eſt. Neque poteſt homo cum vrina diu ſuppreſſa viuere. Et quidem ſi non deſcenderit per renes ad veſicam vrina, iecur opprimit, ſanguinem inficit & inquinat, ac in totum corpus regurgitat, habitumque corporis aqua, vt in anaſarca fieri ſolet, replet, ſuffocationis periculum inducit, nonnunquam & cerebro in conſenſum tracto ſoporem inducit. Interdum quoque ſanguis corrumpitur, & humores putreſcunt, vnde febres accenduntur, & niſi ante ſeptimum diem mingant, pereunt. Etſi enim poſtea vrina profluat, tamen ob febrem moriuntur. Eodem etiam modo ſi veſicæ vitio vrina ſupprimatur, magnus dolor in veſica excitatur & vrinâ ad ſuperiora regurgitante varia mala inducuntur. Nonnunquam vrina ad ſuperiora regurgitans per vmbilicum excernitur. Refert etiam Euſtachius Rudius, *lib. 2. cap. 53.* Monachum quendam ordinis Eremitarum, cui poſt iſchuriam veſica rupta fuit, non multis diebus poſt per inguina vrinam emiſiſſe, & deinde per femora, nates, vicináque loca, & ita miſeram vitam multis annis protraxiſſe.

2. Qualis tamen ſit futurus mali euentus, è cauſſis, quæ id induxerunt, æſtimandum. Prout enim cauſſa vrinæ ſuppreſsionis facile vel difficulter amoueri poſſunt: ita etiam de morbo ſalutari vel lethali præſagiendum. Qui autem cuiuſlibet morbi, qui ſuppreſsionis vrinæ cauſſa eſt, ſit futurus exitus, è ſuperioribus patet.

3. Grauiſsima nimirum & periculoſiſsima eſt renum & vreterum, & quidem vtriúſque, quod tamen rarum, obſtructio, quam grandiores calculi,

pariunt. Paucis enim diebus in hoc modo affectis vrina in totum corpus regurgitat, idque inquinat.

4. Periculoſa etiam eſt vrinæ ſuppreſsio, quæ ob vertebrarum luxationem, aut ictum, aut lapſum, aut vulnus ſpinalis medullæ accidit, cum plerunque alia grauia ſymptomata coniuncta habeat, & eiuſmodi morbos curare ſit difficile. Vt omnino periculoſa eſt iſchuria, quæ à paralyſi & affectione neruorum, qui veſicæ inſeruntur, prouenit.

5. Iſchuria à grumoſo ſanguine proueniens periculoſa eſt. Nam putreſcentem ſanguinem grauia ſymptomata ſequi ſolent.

6. Peſſima eſt vrinæ ſuppreſſio, quæ à caloris natiui extinctione in acutis morbis accidit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Curandi ratio dirigenda vel ad cauſſas ſuppreſſionis vrinæ, vel ad ipſam vrinæ ſuppreſſionem. Quod cauſſarum amotionem attinet, patet ea ex iis, quæ antea de morbis renum, vreterum, & veſicæ dicta ſunt. Hoc ſaltem addimus, ſi à veſicæ imbecillitate & ſtupore ſit vrinæ ſuppreſſio, calor eius fouendus & ſenſus excitandus. Quapropter & glandes acriores & clyſteres ano iniiciendi, qui ob vicinitatem & membranarum communionem, quam habet inteſtinum rectum cum veſica, ſenſum veſicæ ſtupidum ad protrudendam vrinam excitat.

Ipſam verò vrinæ ſuppreſſionem quod attinet, etſi cauſſa ſtatim tolli non poſſit, tamen danda opera, vt vrina prouocetur. Nonnunquam tamen vnâ opera ſimul cauſſa tollitur, ſi non plana ex veſica, à meatu tamen vrinario amouetur. Itaque manu veſicam muſculóſque abdominis comprimere oportet, atque interea anhelitum ſupprimere, vt etiam diaphragmatis ope veſica comprimatur, & vrinæ, quæ ſubſiſtit, exprimatur. Quo modo niſi vrina exeat, ad catheterem tanquam ſacram anchoram confugiendum, qui in meatum vrinarium immittendus, quo & ea, quæ orificium veſicæ obſtruunt, remoueantur, & vrina extrahatur. Dum tamen vrina propter inflammationem ſupprimitur, omnino vitandus catheter, ne dolore excitato inflammatio augeatur. Imò præſtat prius candelam ceream oleo amygdalarum dulcium illitam immittere. Inſuper vtile fuerit, candelam ceream tenuiſſimam melle roſaceo illitam in meatum vrinarium immittere, aut per ſyringam liquorem aliquem conuenientem, oxymelite ſcillitico dilutum, vel aquam muiſam, in qua pulegium, calamintha, ruta, caſtoreum cocta ſint, infundere. Extra vero veſicæ regio fouenda decocto earundem plantarum, & *abrotani, anethi, chamæmeli*, vel etiam dimidiæ horæ ſpatio æger in balneo ex decocto harum plantarum parato vmbilicotenus deſideat. Poſt fotum pecten, pubes & perinæum inungenda *oleo ſcorpionum, irino, coſtino, nardino, rutaceo*. In tali etiam vrinæ ſuppreſſione non multum bibendum, & vitanda omnia, quæ vrinam mouent, ne copia eius augeatur, & veſica nimium diſtendatur. Vbi à nimia veſicæ extenſione vrinæ ſuppreſſio orta eſt, pubes & perinæum fouenda *decocto parietariæ, anethi, florum chamæmeli, meliloti, ſem. lini, fænigræci*. Vel ℞. *Vnguenti dialth. ol. ſcorpion. amygdal. amarar.* an ℥. j. *terebinth. butyri recentis* an. ℥. ß. *croci* ʒ. i. Miſce. F. Linimentum.

CAPVT III.

De Diminuta Vrinæ excretione.

Diminuta vrinæ excretio. VRinæ excretio diminuta fit duobus modis, vel cum paucior, quàm par eſt, & in minori quantitate vrina excernitur, vel quia per longiora, quàm fieri ſolet, interualla emittitur. De priore prius.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Equidem vrina, quàm pro ratione potus paucior, interdum redditur, vbi natura per criſin humores ſeroſos ad ambitum corporis mittit, & ſudore excitato per cutem euacuat, vel etiam dum aluus eſt liquidior & ſeroſi & aquei humoris aliquid per aluum ſimul euacuatur. Verum iſta vrinæ paucitas ad hoc ſymptomatum genus, de quo hoc capite agimus, non referendum, cum poſt breue temporis ſpatium homo ad conſuetum vrinæ modum redire ſoleat. Sed de ea ſolum vrinæ imminutione agemus, quæ renum vel veſicæ vitio accidit. Cauſſæ autem vrinæ imminutæ ſunt eædem, quæ modo capite præcedente *de vrinæ ſuppreſſione* ſunt propoſitæ, ſaltem minus validæ & imbecilliores; quæ etiam iiſdem ſignis innoteſcunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vrinæ difficultas minus periculoſum malum eſt, quàm integra eius ſuppreſſio. Cum enim pars aliqua vrinæ reddatur, non tam grauia inducit ſymptomata. Cauſſæ quoque quia non ſunt potentes, facilius tolluntur. 2. Vrinæ difficultas, quæ ſine dolore, vel cum minori dolore eſt, minus eſt periculoſa, quàm quæ cum dolore, aut magno dolore coniuncta eſt. 3. Vrinæ difficultas in febribus ardentibus & malignis ſuperueniens mala eſt; quia non ſolum veſicam, ſed totum neruoſum genus affici, indicio eſt.

Curatio.

Curatio. Tollitur hoc malum cauſſis, à quibus pendent, ſublatis: quæ quomodo tolli debeant, è cap. præcedente patet. Ad ſymptoma tamen mitigandum fomentis, cataplaſmatis, vnguentiſque laxantibus vtendum ex mentha, chamæmelo, malua, parietariæ, violis, ſemine fænigræci.

Tarditas Vrinæ.

Tarditas vrinæ. Quod vrina tardius redditur, cauſſa eſt, vel quia in minori copia in veſica colligitur, vel quia veſicæ ſenſus hebes & obtuſus eſt, vt niſi ab vrina vel acri vel copioſa, ad quam colligendam longius tempus requiritur, irritetur, ſtimulum non ſentiat. Malum ipſum per ſe patefit, quia homo longiore, quàm alias fieri ſolet in homine ſano, temporis ſpatio vrinam non reddit. Cauſſæ verò ex iis, quæ cap. præcedente dicta ſunt, manifeſtæ fiunt. Qualem etiam euentum malum ſit habiturum, ex iiſdem patet, & non ita difficulter curatur; modò non in perfectam vrinæ ſuppreſſionem tranſeat. Curatur verò cauſſis, à quibus pendet, ſublatis: quod quomodo fieri debeat, etiam è cap. præcedenti innoteſcit. Si vrinæ minor copia ad veſicam mittatur, per medicamenta diuretica mitiora ad veſicam concitanda. Si ſenſus hebes ſit, expultrix ſtimulanda, & cauſſa ſenſus ſtupidi tollenda, vt antea dictum.

CAPVT IV.

De Stranguria.

Strangur. PRæter hactenus enumerata circa vrinæ emiſſionem ſymptomata, mictionem ſcilicet ablatam & imminutam, alia adhuc contingunt ſymptomata, quæ ad actionem deprauatam commodè referuntur, ſuntque ea varia, & deprauatur vrinæ excretio, vel ratione modi excretionis, vel quantitatis, vel ſubſtantiæ, vel loci, de quibus ordine agendum, & ita de *ſtranguria, ardore vrinæ, & cum dolore eius excretione, de inuoluntaria vrinæ excretione, de vrina rubra, cruenta, nigra, & rebus alienis cum*

vrinæ excretis, de vrinæ per aliena loca excretione dicendam. Et primò Stranguria, ἀπὸ τῆς ςραγὸς, hoc eſt gutta dicta, ſeu vrinæ ſtillicidium eſt talis vrinæ reddendæ deprauatio, cum vrina guttatim ſaltem redditur, & nihilominus continua ad mingendum eſt ſtimulatio cum dolore.

Cauſſæ.

Cauſſa proxima ſtranguriæ eſt vrinæ acrimonia, quæ naturam quidem continuò ad excretionem ſtimulat, quia tamen natura dolorem percipiens in excernendo ſubſiſtat, vrina guttatim & ſtillatim redditur. Eſt autem vrina acris vel per ſe, quæ etiam veſicam optimè & naturaliter conſtitutam vellicare poteſt, vel per accidens. Non tamen quæuis acrimonia cum per ſe vrina talis eſt, id præſtat, ſed peculiaris quædam, cum ſcilicet vrina cruda & nondum cocta ad veſicam peruenit. Habétque ſtranguria quandam ſimilitudinem cum lienteria. Nam ſicut ibi alimenta nondum probè cocta per aluum ſtatim deiiciuntur: ita etiam potulenta materia nondum ſatis alterata citius, quam par eſt, ad veſicam detruditur. Hinc ſæpe illi, qui poſt balneum potum frigidum bibunt, ſtranguriâ corripiuntur. Alia tamen etiam vrinæ admixta eam acriorem reddere poſſunt. Deinde vrina per ſe quidem non eſt acrior, quam par eſt: reſpectu tamen veſicæ eſt talis, cum ſcilicet eam præter naturam ita affecta eſt, vt ab vrina facilè irritari poſſit. Accidit autem hoc, cùm veſica excoriata vel exulcerata eſt. Tum enim à miti etiam vrina (quæ tamen omnis ob ſalſi humoris admiſtionem aliquam acrimoniam habet) irritari poteſt. A ſola vero veſicæ imbecillitate ſtranguriam excitari poſſe, vix crediderim, vt poſtea in quæſtione dicetur. Eſtque ſtranguria teneſmo ſimilis, & ſicut magnus & continuus in teneſmo excernendi conatus eſt, parum tamen per aluum excernitur: ita in ſtranguria facultas expultrix veſicæ ad crebram mictionem ſtimulatur, non tamen multa vrina, ſed guttatim excernitur, & procul dubio vt in teneſmo ſphincter ani afficitur, ita etiam in ſtranguria ſphincterem veſicæ affici neceſſe eſt à re aliqua moleſta eam ſtimulante, & ſicut teneſmus accidit, dum cauſſa ſtimulans pertinaciter ſphincteri ani adhæret, quæ vel eſt humor pertinaciter inteſtini recti extremitati adhærens, vel vicinæ alicuius partis affectus, ſphincterem ani continuo vellicans: ita procul dubio etiam ſtranguriæ proxima cauſſa eſt, vel humor fixè & pertinaciter ſphincteri veſicæ adhærens, eámque vellicans, vel etiam calculus aut partium vicinarum affectus, & tumores, qui veſicæ orificium in conſenſum trahere, & vellicare poſſunt, de quo Hippocrates, 5. *aphor.* 58. Ad recti inteſtini & vteri inflammationem, purulentoſque renes vrinæ ſtillicidium prouenit. Quod de vtero idem Hippocrates etiam habet, 1. *de morb. mulieb.* & *de natur. mulier* inquit, In procidentia vteri τὸ οὖρον ςάζει, καὶ ὀδύνη, καὶ ξαίνει. Ideoque non quiuis humor acris ſtranguriam parit, ſed talis, qui lentorem quendam habet, ob quem pertinaciter veſicæ orificio adhæret. Deinde calculus eodem modo circa orificium veſicam ſtimulans. Tertiò partium vicinarum affectus, vt & inteſtini recti vterique inflammationes. Humores autem hi plerúnque aliunde ad veſicam tranſmittuntur: ſicut & pus à renibus ad veſicam tranſmiſſum eam ſtimulare poteſt. Hinc frequens ſtranguriæ apud nos cauſſa eſt cereuiſia cruda & non defecata hauſta, quæ cum commodè coqui non poſſit, & præterea vim humores fermentandi aluumque laxandi habeat, ſi ad renes citò defertur, cruda ita ad veſicam fertur, atque eam ſtimulat, & præcipuè hoc iis accidit, qui vinum ſaltem bibere aſſueti ſunt. Idem accidit humoribus acribus & ſalſis è venis ad renes tranſmiſſis, quos & ventriculus & cerebrum ac totum corpus ſuppeditare poteſt. Ita refert Dodonæus, *obſeru.* 48. quendam ſenem octuagenarium, cum vinum Rhenanum etiam in exigua quãtitate biberet, ſtatim ſtranguriam paſſum fuiſſe, ab aliis verò vinis, vt Gallico & Hiſpanico non fuiſſe læſum. Cui profuit ex ouorum teſtis in cinerem redactis, & vino Rhenano permixtis, lixiuium. Illud enim vinum, cum ſit tenuium partium, citiſſimè ad veſicam deſcendit & facilè crudos vitioſoſque humores ſecum ducit, quales in viis vrinariis hærentes ſtillicidij vrinæ cauſſæ eſſe potuerunt, quibus deinde per lixiuium inciſis, & expurgatis liberior factus eſt vrinæ tranſitus.

Qua ratione autem intemperies frigida ſtranguriam pariat, nondum explicatum. Exiſtimo autem ab ea non proximè, ſed mediate, & quatenus ad vrinam talem generandam facit, ſtranguriam parere. Etenim cum veſica etiam vim habeat vrinam, quam continet, in ſuo ſtatu naturali conſeruandi, ſi præter naturam frigidior reddatur, vrina in ea quaſi corrumpitur, atque ita hanc qualitatem, qua orificium veſicæ ſtimulare poſſit, induit.

Signa Diagnoſtica.

Malum ipſum per ſe facilè cognoſcitur. Conqueruntur enim ægri, ſe continuò fere ad mingendum irritari, & parum mingere, doloremque aſſiduò moleſtum eſſe, etiamſi non mingant. Quæ autem cauſſa ſtillicidij vrinæ ſit, ſignis dicernendum. Quærendum nimirum, an cauſſa ſit in vrina, an in veſica. In vrina cauſſam hærere, cognoſcitur ex eo, quod nulla ſigna adſunt, quæ veſicam vel per ſe affici, vel à vicina aliqua parte in conſenſum trahi indicant: Contra adſunt ſigna humorum acrium, præceſſerúntque vſus alimentorum vel medicamentorum acrium, ſalſorum. Imprimis ſi hauſta ſit cereuiſia recens & non defecata: Si adſit viſcerum intemperies calida, ob quam acres & ſalſi humores generantur, aut febris putrida, vel epatis aut renum abſceſſus, ac vrinæ etiam humorum talium acrium, vel puris ſpeciem præ ſe ferunt & ægri ex iis, quæ lenia & dulcia ſunt, acreſque humores temperant, alleuationem percipiunt, contra à calidis & acribus offenduntur. Si veſicæ vitio ſtranguria fiat, cognoſcitur id è ſignis veſicæ affectæ, quod ſcilicet vel calculus, vel excoriatio, vel vlcus adſit. Si ob frigidam intemperiem accidat ſtranguria, vrina ferè cruda & alba mingitur. Si verò partis alicuius vicinæ conſenſu veſica afficiatur, eius affectæ ſigna adſunt.

Prognoſtica.

1. Malum equidem hoc per ſe periculoſum non eſt; moleſtiam tamen, & ſæpe diuturnam, & quæ ægros, præcipuè ſenes, ad mortem vſque comitatur, excitat. 2. Si humor acris, qui ſtranguriam parit, diu in veſica retineatur, aut ſæpe per eam tranſeat, eam interdum exulcerat. 3. Stranguria, quæ eſt ab vrinæ vitio, facilius curatur, quã quæ eſt à veſicæ morbo, præcipuè in ſenibus. 4. Quod à partium vicinarum conſenſu oritur vrinæ ſtillicidium, non diu durare ſolet. Si tamen ſit ab vlcere partis alicuius vicinæ, rarò curari ſolet. 5. Quibus ex ſtranguria ileos ſuperuenit, hi ſeptem diebus moriuntur, niſi febre ſuperueniente vrina ſatis fluxerit. 6. *aphor.* 44. Qui aphoriſmus etiam in Coacis extat. Non autem intelligendus eſt ileus, qui eſt ab inflammatione. Febris enim talem ileum, qui antè eſt cum febre, non ſoluit, ſed exaſperat: ſed per ileum (quem etiam, 2. *epid. ſect.* 6. λαπαρὸν, mollem appellat, & in eo vinum frigidum mera-

cum multum exhibere iubet) intelligit hic obſtru- A ctionem inteſtini tenuis à crudis & craſſis humoribus prouenientem. Si enim ſtranguria non ſit à phlegmone & vlcere veſicæ, ſed craſſo & viſcido humore, collo veſicæ adhærente, ſi pars eius humoris ad inteſtina tenuia etiam effundatur, & ea vel obſtruendo, vel flatus pariendo, excrementis tranſitum prohibeat, ſi ſuperueniens febris humores attenuet, vt per meatum vrinarium libere & copioſe effluere poſſint, ſoluitur & ſtranguria & ileos ille.

Curatio.

Curatio. Curatio pro cauſſarum ratione inſtituenda. Itaque, ſi ab vrina mordaci & humoribus acribus ſit ſtranguria, vniuerſales purgationes lenes inſtituendæ, *ſyrupo roſ. ſolut. manna, rhabarb. elect. diaprunis, diaſebeſten, lenitiuo ſimplici, diacatholico.* B Imprimis verò vtilis eſt hic *caſſia*; vt & Galenus, *5. de tuend. ſanit. cap. 9.* teſtatur, *terebinthina*, quæ non ſolum aluum ſoluit, atque acres humores à viis vrinariis auertit, verum etiam renes & veſicam abſtergit. Deinde humores acres temperandi ſunt *ſyrupo roſarum, violarum, de nymphæa, de papau. de endiu. de iniubis, de glycyrr. cum decocto hordei, iuiubarum, paſſularum, glycyrrhiza, vel aquis endiuiæ, lactucæ, violar. nymphææ, aut ſero lactis, cum emulſione ſem. 4. frig. maior.* Vel ℞. *rad. maluæ, glycyrrh. raſæ* an. ℥. ß. *ſem. 4. frig. maior.* an. ℈. iij. *papau. albi* ℈. ij. Coq. in ſ. q. *aq. hord.* Colaturæ adde *ſyr. violar. de glycyrrhiza, iniubini* an. ℥. ß. *trochiſc. alkekengi ſine opio* ℈. j. C Miſce. Foreſtus, *lib. 25. obſeru. 3.* refert, quendam pharmacopæum, cum aliquando ſtranguriam pateretur, ex largiori potu vini, ſumſiſſe aquam roſaceam cum albumine oui conquaſſato miſtam, & ad medium ſcutellæ ebibiſſe, quo ſeipſum, tum alios curauit: Senem verò quendam ſtranguria laborantem flores chamæmeli in lacte bubulo coxiſſe, & decocto feliciter vſum eſſe. Ipſe Foreſtus, cum ſtranguria tribus integris ſeptimanis laboraſſet, vt *ibidem obſer. 4.* refert, & fruſtra multa, cum à ſe, tum ab aliis præſcripta medicamenta vſurpaſſet, tandem ſolo decocto folior. maluæ cum ſyrupo violar. vſus eſt, eóque à ſtranguria liberatus, quo modo & poſtea alios curauit. Præterea etiam habenda eſt ratio viſcerum, ob quorum intemperiem hu- D mores acres generantur, puta ventriculi, epatis, renum. Ideóque ſi ea ſit calidior & ſiccior, corrigenda modo ſupra propoſito. Vtiles hic ſunt & acidulæ, quæ non ſolum humores acres per aluum, vrinam, & ſudores educunt, ſed & intemperiem viſcerum temperant. Extra verò ad temperandum humorum acrimoniam & viſcerum calorem multum prodeſt balneum aquæ dulcis manè ante prandium vſurpatum, & inſeſſus in decocto violarum, nymphææ, lactucæ, maluæ, ſolani, ac linimenta & vnguenta ſupra *de intemperie* renum calida & ſicca propoſita, renum, pubis & perinæi regioni illita. Licet & per ſiphonem emulſionem quatuor ſeminum frigidorum maiorum, vel decoctum ſeminis E maluæ cum aqua violarum, nymphææ aut ſimili, acrimoniam humorum temperante in veſicam iniicere. Eadem ferè curandi ratio eſt, ſi pituita ſalſa vrinæ admiſceatur, eamque acriorem reddat. Pituita enim eiuſmodi ſæpius per purgantia, ſed mitia euacuanda, ad quam rem imprimis vtilis eſt terebinthina. Temperat etiam acrimoniam humoris ſerum lactis caprinum cum ſyrupo roſarum & violarum propinatum. Danda ſimul opera, vt ſi ab vrinæ acrimonia ſtranguria ortum habeat, æger ſubinde mingat, ne ſi diutius vrina in veſica contineatur, eam exulceret, in quem finem aqua dulcis calida butyro recenti parum ſalſo condita exhiberi poteſt. Si pus ab epate vel renibus, vel aliunde ad veſicam tranſmiſſum ſtranguriæ cauſſa ſit, detergentia medicamenta vſurpanda, vt ſerum lactis cum ſaccharo roſarum & alia, quæ ad vlcera illarum partium ſupra ſunt propoſita. Si à cereuiſia recenti & non ſatis defecata ſit ſtranguria, nonnulli ſolum ſeuum candelæ vmbilico inungunt. Commoda eſt & nux moſchata ſumta. Alij cochlear oxymelitis exhibent. Alij decoctum foliorum ribes nigræ. Vtilis eſt & potus vini Hiſpanici vel maluatici. Si verò non vrinæ cauſſa, ſed ob veſicæ morbos accidat ſtranguria, curatio ad eos morbos dirigenda, & vlcus modo ſupra propoſito curandum, lapis remouendus, aliáque veſicæ vitia conuenienti modo corrigenda. Si à veſicæ refrigeratione ortum habet ſtranguria, calefacientia adhibenda, diagalanga, theriaca, Mithridatium, aurea Alexandrina. Extra verò pecten inungendus oleo rutaceo, vel emplaſtrum ex maſtiche, thure, caryophyllis, cinamomo, ruta, abſinthio, mentha, ac ſtyrace calamita imponendum. Si per conſenſum vicinarum partium excitetur ſtranguria, illarum partium morbi conueniente modo curandi, & imprimis hic ſunt vtilia fomenta, inſeſſus, & alia topica, quæ ſimul dolorem mitigant.

Diæta.

Imprimis verò in ſtranguria curanda multum valet diætæ ratio. Diæta. Et quidem ſi ab vrinæ acrimonia fiat ſtranguria, plus ferè poteſt in ea mitigandâ diæta, quàm medicamenta, ſi nimirum exhibeantur alimenta; quæ nullo modo ad generationem acrium & ſalſorum humorum faciunt, ſed eos potius temperant, ac mitigant. Vtilis imprimis hic eſt ptiſana hordeacea & lac; modò corpus ita ſit diſpoſitum, ne in ventriculo corrumpatur; vt & cremor & cibi ex amygdalis dulcibus non rancidis parati, oua item recentia, carnes boni ſucci & facilis coctionis. Potus ſit vinum album, dulce, non tamen potens, vel decoctum hordei, glycyrrhizæ, paſſularum. Vitanda inedia. Res quoque reliquæ non naturales ita ſint comparatæ, vt acrimoniam humorum temperent, & ad earum collectionem non faciant. Ideóque aluus ſemper aperta ſeruanda. Ita & animi affectus nimij vitandi: Vt & laborioſa exercitatio, vigiliæ nimiæ, & omnia, quæ acrimoniam humorum intendere poſſunt. Si ab aliis cauſſis ſtranguria proueniat, diæta medicamentis ſupra propoſitis reſpondeat.

QVÆSTIO.

An ſtranguria etiam à frigiditate & imbecillitate veſicæ excitetur?

Plurimi quidem etiam inter ſtranguriæ cauſſas referunt veſicæ imbecillitatem, ob quam etiam ab exigua vrinæ copia moleſtiam percipiat, & vt ſe ea liberet, frequentem eius expulſionem tentet. An ſt[…] guria […] giditat[…] ſicæ e[…] tetur? Eamque imbecillitatem ab intemperie frigida deducunt, in quam facilè delabantur ſenes, quibus propterea etiam iſta affectio ſit familiaris, ſæpe tamen vno vini hauſtu curetur. Verum enimuerò facilè quidem concedo, ab intemperie frigida ſtranguriam excitari poſſe, & ſenibus eſſe familiarem. Verum hoc in quæſtione eſt, qua ratione frigiditas ſtranguriam inducat, an imbecillitatem veſicæ inducendo, & retentionem lædendo, an vero alio modo. Ab imbecillitate veſicæ fieri ſtranguriam credibile non eſt. Fieret inde potius vrinæ profluuium, non verò vrina guttatim, & quidem cum

dolore, emitteretur. Euſtachius Rhudius equidem, vt doloris etiam hic cauſſam reddat, ſtatuit, inæqualem intemperiem, & quidem non ſolum frigidam, ſed & alias, duplici modo ad ſtranguriam inducendam concurrere, primò vt inæqualem, eaque ratione eſſe dolorificam, cum veſica membranoſa ſit; deinde quatenus veſicam imbecillem reddat, & ita naturam ad crebram excretionem ſtimulet. Verum ſi ab intemperie eſſet iſte dolor, in tota veſica perciperetur, quod non accidit in ſtranguria. Magis vero conſentaneum eſt, cum omnes partes, etiam quæ excrementa continent, peculiarem vim ea ſuo modo alterandi habeant, etiam veſicam vrinam aliquo modo alterare calore ſuo inſito: qui, ſi debilitetur à frigore, vrina vitioſam qualitatem induit, qua veſicam poſtea ſtimulat, & dolorem in ea excitat.

CAPVT V.

De Dyſuria & vrinæ ardore.

Ardor vrinæ.

COgnatus affectus ſtranguriæ eſt Dyſuria, vrinæ difficultas, ſeu mictio cum dolore: & quidem ita cognatus, vt qua ratione mictio cum dolore, ſeu vrinæ difficultas à ſtranguria & cognatis affectibus differat, pauci ſatis clare explicent. Equidem vrinæ difficultas, ſeu dyſuria etiam ſæpe ſumitur pro mictione imminuta, de qua ſupra egimus, cùm vrina vel parcior, vel tardius, quàm par eſt, redditur: verum illa neceſſario non habet dolorem coniunctum. Ideóque hic ſaltem dyſuriam pro actione deprauata ſumimus, & mictione cum dolore: Atque ita clariſſimè hæc diſtingui poſſe putamus, ſi mictio imminuta à deprauata diſtinguatur, etſi interdum vtraque ſe coniugatur. Primo enim interdum vrina paucior, quàm par eſt, redditur, quæ mictio imminuta eſt, poteſtque eſſe cum dolore, vel ſine dolore. Stranguria verò duobus modis vitioſa eſt, quod ſcilicet vrina continuò, ſed guttatim ſaltem redditur, & quod ſimul dolor adeſt. Difficultas verò vrinæ, de qua hoc capite agimus: à mictione imminuta & à ſtranguria differt: à mictione imminuta, quod ea in eo conſiſtit, quod vrina paucior, quàm par eſt redditur, dolorem verò neceſſario coniunctum non habet: In vrinæ vero difficultate non neceſſario pauca fluit vrina, dolor verò ſemper eſt coniunctus. A ſtranguria verò, quod quidem etiam dolor adeſt, ſed vrina non guttatim fluit, verùm ſine interruptione & ſæpe in debita quantitate. Atque hoc vitium Medici poſteriores plurimi etiam ardorem vrinæ vocant, cùm inter mingendum tantus dolor percipiatur, ac ſi res ardens vel ignis per meatum vrinæ tranſiret, ſiue vrina copioſè fluat, ſiue non copioſè. Si verò ſaltem cum difficultate vrina reddatur, ſine dolore, ad *cap.* 3. & mictionem imminutam pertinet. Si quis tamen ardorem vrinæ & dyſuriam ſeu difficultatem vrinæ diſcernere velit, erit differentia ſaltem ſecundum magis & minus, quod ſcilicet in ardore vrinæ dolor eſt magnus, vt ardere quaſi æger videatur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſæ autem dyſuriæ & ardoris vrinæ ſunt omnes, quæcunque continuitatem colli veſicæ aut meatus vrinarij ſoluere, ſeu dolorem inter mingendum excitare poſſunt. Accidit hoc cùm vrina acris eſt per ſe, vel per humorum acrium admixtionem. Imprimis verò hoc euenit, ſi ipſe meatus vrinarius ſit exulceratus. Tùm enim vrina etiam non admodum acris dolorem & ardorem in eo excitare poteſt. Hinc ardor vrinæ accidit, cum bilis vel pituita ſalſa vel humores adusti, vel pus vrinæ admiſcetur, vel cum cibi acres, vel medicamenta, imprimis purgantia ſunt aſſumpta, vt & venena, quæ veſicam exulcerandi vim habent, inter quæ præcipue ſunt canthárides, quæ peculiarem veſicam lædendi poteſtatem obtinent. Idem quoque Mercurius præcipitatus præſtare poteſt, de quo hiſtoriam habet Foreſtus, *lib. 25. ob ſeru. 37.* Sæpe etiam materia alba & lactea quaſi cum vrina copioſè emittitur, & mictionem ardentem excitat, & quidem ſæpe tanta copia excernitur, vt vbi ſubſidet, dimidia pars matulæ repleatur, & talis vrinæ mictio ſæpe ſatis diu continuatur.

Materia alba & lactea ardorem vrinæ excitans.

Quomodo generetur? An ſit pus? Autoris ſententia.

De eius generatione alios aliter ſentire noui; ac ſcio, quoſdam eam pro pure in renibus genito habuiſſe. Verùm ſi toti renes in pus reſoluerentur, non poſſet tanta eius copia, quanta interdum aliquot ſeptimanas ſingulis diebus excernitur, inde ſuppeditari.

Ego in ea ſum ſententia, prouenire illam materiam à cruditate, & vitiata concoctione primo quidem ventriculi, deinde etiam, cum error coctionis primæ non poſſit corrigi in ſecunda, epatis, qua chylus, & poſtea etiam ſanguis crudus relinquitur, neque à partibus ſalſis & tartareis, quæ in prima coctione ſeparari debent, mundatur, quæ poſtea à renibus attractæ, & ad veſicam tranſmiſſæ dolorem inter mingendum pariunt, & præcipuè in fine coctionis, dum aliquid eius materiæ collo veſicæ & extremitati meatus vrinarij adhæreſcit pertinacius. Atque in eã ſententiã eo ſum adductus, quod vir quidam Doctus, qui per aliquot ſeptimanas ardore vrinæ laborabat, & vrinam quidem ſatis copioſam, ſed tali materia alba ita refertam, vt dimidium vrinalis occuparet, emingebat cum maximo dolore, & variis adhibitis remediis nihil leuaminis ſentiebat, tandem ſolius vini malustici potu curatus fuit. Calculus quoque in veſica latens vbi inter mingendum ceruici veſicæ alliditur, dolorem inter meiendum excitat. Tandem etiam à ſemine in maſculis ardor vrinæ excitari poteſt, cum illud vel loco, in quo continetur, motum, verùm non eiaculatum, ſed in ductu, per quem eiici debet, hærens, acrimoniam acquirit, meatumque nonnihil arrodit, vel cum corrumpitur & malignam qualitatem acquirit, id quod in lue venerea accidit.

Ardoris vrinæ & ſtranguriæ differentia ratione cauſſæ?

Verum hic inquirendum, quod ab Autoribus præteriri video, qui fiat, quod vrina, quæ cum dolore emittitur, nunc copioſè, nunc parcè & ſtillatim, quod fit in ſtranguria, ſaltem emittitur, & quæ ardoris vrinæ & ſtranguriæ, ratione cauſſæ ſit differentia. Memini enim non ſolum virum illum, cuius modo mentionem feci, ſed & alios quoſdam vrinam ſatis copioſè cum ſummo dolore emiſiſſe. Ego in ea ſum ſententia, differentiam eſſe præcipuam in loco affecto, atque in ſtranguria, & cum vrina ſtillatim excernitur, ſphincterem præcipuè affici, qui ab acrimonia vrinæ ſtimulatus, ſeſe quidem aperit, vt vrina emittatur, moleſtiam tamen & dolorem inter meiendum percipiens, vt eam effugiat, ſeſe conſtringit, continuo tamen iterum laceſſitus iterũ laxatur, atque ita vrina ſæpe, ſed guttatim extillat. Vbi vero cauſſa hæret in meatu vrinario vrina quidẽ libere tranſit, & ſatis copioſe redditur, ſed cum dolore. Pertinet ad cauſſas mictionis cum dolore coniunctæ & inflammatio partium veſicæ, quæ licet continuum dolorem coniunctum habet, is tamen exacerbatur, vbi veſica ad vrinam emittendam contrahitur, & ab vrina exitum quærente inflammatio comprimitur.

Partium veſicæ inflammatio.

Signa Diagnoſtica. A

Signa. Ipſe dolor ab ægro facile percipitur, qui etiam de eo conqueritur. Cauſſæ vero ſignis diſcernendæ ſunt. Patent autem ferè ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, & inflammationis veſicæ, vlcerum, calculi ſigna antea ſunt propoſita, & vrinæ prauæ qualitates, vt & pus vel ſemen corruptum faciè innoteſcunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Ipſum malum quidem per ſe non lethale eſt, cum moleſtia tamen coniunctum, & pro diuerſitate cauſſarum nunc facilius, nunc difficilius curatur. 2. Ardor vrinæ ſi diu durat, veſicam tandem, eiuſque collum exulcerat. 3. In ſenibus decrepitis difficulter curatur. 4. Si accidat, quod ſæpe fit, ſimul vrinæ ſuppreſſio, malum redditur periculoſius. 5. Qui à veneno eſt vrinæ ardor, rarò curatur. B

Curatio.

Curatio. Tota autem huius mali curatio in cauſſæ amotione conſiſtit, quæ qua ratione inſtitui debeat, ex antecedentibus patet. Ad materiæ euacuationem etiam hæc potiuncula commoda eſt. ℞. *Sebeſten, iniubar.* an. num. x. *fol. maluæ* M. ß. Coq. in aq. hordei ſimplici. In colatur. ſ. q. diſſolue *caſſiæ extractæ* ℈. x Adde *ſyr. violarum* ℥ ß. Miſce. Ipſum tamen ſymptoma quod attinet, ſi dolor ſit vehemens & vires deiiciat, dolorem lenientia ſunt vſurpanda, & quidem quæ exhibentur, ſimul cauſſæ reſiſtere plerunque poſſunt, vt *ſyrupus violarum, decoctum maluæ, althææ, iniubarum, ſebeſten, glycyrrhizæ, ſeminum 4. frigid. maiorum, amygdalar. dulcium, & harum emulſiones*, quibus, ſi ardor ſit vehementior, *ſemina papau. albi, hyoſcyami, grana & trochiſcos alkekengi* addere licet. Vt ℞. *Sem. pſyllij* ℈. vi. *cydonior* ℈. iij. *quatuor frigidor.* an. ʒ. ij. *papau. albi* ℈. i. ß. Conquaſſentur, & cum *aqua maluæ* extrahatur mucilago, quæ cum *aqua hordei* exhibeatur, vel etiam in meatum vrinarium iniiciatur. Vel ℞. *Sem. quatuor frig. maior. mundat.* an. ℥. ß. *gummi Arabici, tragacanth.* an. ℈. i. ß *ſem. portul. papau. albi* an. ℈. ii. *ſantali rubr.* ℈. i ß. *ſem. hyoſcyami albi* ℈. j. Cum *mucilagine ſem. pſyllij* fiant trochiſci drachmæ vnius pondere. Datur vnus mane & ante cœnam. Vel ℞. *Grana ſebeſten* num. x. Infundantur in *aq. deſtillata ſolani* & mane exhibeantur. D Vtilis eſt & contra ardorem vrinæ *aqua florum fabarum* ℥. viij. menſura hauſta.

Extra vero vſurpanda *oleum amygdalar. dulcium, violarum, nymphææ, papaueris*, quibus pubes & perinæum inungenda. Vel fiat fotus & inſeſſus ex *decocto maluæ, althææ, parietariæ, florum chamæmeli, capitum papaueris*, vel etiam ex hiſce medicamentis parati clyſteres in anum iniiciantur. In meatum vrinarium etiam infundatur *lac recens mulctum*, vel *oleum ex amygdalis dulcibus recens expreſſum, vt & emulſio ſeminum melonum, papaueris.* Si dolor valdè vrgeat, etiam ad narcotica, vt *theriacam recentem, & Laudanum Opiatum* accidere licet. Si à veneno ſumto fit ardor vrinæ, ſicut Monachis illis apud E Leonellum Fauentinum, *Practic. Medicinal. cap.* 70. accidit, qui ranas comederant, exhibeatur *caſſiæ extractæ* ℥ i. in *aqua maluæ* diſſoluta. Poſtea exhibeantur *aquæ maluæ* ℥. x. cum *iulebi violarum* ℥. iij. Verum periculoſum hoc malum eſt, ideóque ſimul alexipharmaca exhibenda. Si à cantharidibus fit ardor vrinæ, *lac* exhibendum, *mucilagines ſem. maluæ althææ, cydonior. pſyllij, emulſiones ſem. papau. lactucæ & frigidor. maior. grana halicacabi, gummi Arabicum, tragacantha, ſyr. violar. nymphææ, papaueris.*

CAPVT VI.

De Mictione inuoluntaria & vrinæ incontinentia.

AD deprauatam mictionem pertinet & ea vrinæ excretio, cum homini præter voluntatem non opportuno loco & tempore expectato vrina effluit: id quod dupliciter fieri poteſt, vel vigilantibus, cum præter voluntatem, & facultate expultrice ferè non, aut parum concurrente, vrina ſponte effluit, vt homo id ferè non animaduertat, id quod apoplecticis, paralyticis & aliis quibuſdam accidit; vel dormientibus, in quibus etſi quoque neſcientibus, vrina profluat, tamen tum deſiderium mingendi concurrit, & procul dubio imaginationi offertur ſtimulus ille vrinæ; in hoc ſaltem vitium eſt, quod homo tum in ſomno ita ſeſe moderari & facultati motrici imperare poteſt, vt vrinam loco & tempori magis conuenienti retineat. Qui duo affectus vt ſunt diſtincti: ita etiam diſtinctas quaſdam cauſſas habent. Mictio inuoluntaria Duplex

Cauſſæ.

Cauſſa nimirum inuoluntarij vrinæ profluuij, quod & vigilantibus & dormientibus accidit, eſt vitium ſphincteris veſicæ, qui relaxatus & imbecillis redditus eſt, vt ſeſe contrahere nequeat, & orificium veſicæ claudere, vnde vrinæ exitus ferè ſemper patet, & inuitis etiam ac neſcientibus effluit. Neque enim aliam vrinam retinendi facultatem habet veſica, quam hunc orificio præpoſitum muſculum, qui id claudit, & vrinam retinet, donec ex arbitrio hominis laxetur. Quænam autem ſit cauſſa imbecillitatis & reſolutionis ſphincteris veſicæ ſupra *cap. primo* dictum. Solet tamen etiam vrina interdum præter voluntatem reddi, cum abdominis muſculi valde conuelluntur, vt vrina ob eorum constrictionem, ventriſque compreſſionem ex veſica quaſi propellatur. Ob eandem ferè cauſſam etiam interdum grauidis in vltimis menſibus vrinæ incontinentia accidit, vt & iis, qui tumorem habent ſupra veſicam, idque ideo procul dubiò, quia muſculus veſicæ ab vtero fætu diſtento, vel tumore comprimitur & vellicatur. Cauſſæ

Vbi hoc occurrit dubium, quomodo ex eadem cauſſa & vrinæ incontinentia & ſuppreſſio fieri poſſit. Scribit enim Hippocrates, *in Coacis*: quibus incogitanter vrina procidit, & pudenda retrahuntur, de ſpe depoſiti ſunt. Et ibidem; ex refrigeratione interceptio vrinæ peſſima. Verum ſciendum, dum vrina ex refrigeratione ſupprimitur, ſolum facultatem ſentientem affici, ita vt vrinæ ſtimulum non percipiat: ſi verò non ſolum ſenſus afficitur, ſed & facultas motrix ita impeditur, vt muſculum contrahere non poſſit, fit inuoluntarium vrinæ profluuium. Si verò per ſomnum ſaltem hoc fiat, per vigilias verò nil tale obſeruetur, equidem & tum in muſculo illo veſicæ orificium claudentis aliqua eſt imbecillitas à frigida & humida intemperie proueniens, ſed non tanta, vt homo, ſi velit, vrinam continere non poſſit: ideóque ad imbecillitatem ſomnus profundior accedat, neceſſe eſt, & quaſi quædam negligentia, & homo per ſomnum ab vrina ſtimulatus non cogitet, lectū vrinæ reddendæ commodū locum non eſſe. Vbi enim vrinæ ea copia in veſica collecta eſt, quæ hominem, ſeu copia, ſeu qualitate ſtimulare ad excernendum poſſit, ſi homo profundius dormiat, & ad imaginationem irritationis ſenſus perueniat, facultas expultrix, niſi à ratione expulſio impediatur, ad expellendum inſurgit, & præcipuè ſi ſphincter ſit debilis, vrina profluit. Quò multum etiam Quomodo vrinæ incontinentia & ſuppreſſio ex eadem cauſſa fiat

etiam facit conſuetudo, ob quam cauſam infantes A noctu ſæpius lectum commingendo huic intempeſtiuæ mictioni quaſi aſſueſcunt, vt poſtea etiam adultis familiaris maneat. Nonnulli non ſolum labefactatam facultatem cauſſam incontinentiæ vrinæ ponunt, ſed coactam, dum ſcilicet vrina ſui copia vel impetu in muſculum veſicæ agat, eumque comprimat ſua grauitate, & ad apertionem quaſi cogat, quamuis voluntas non vocet ad illam. Verum hæc cauſſa commodius refertur ad obiectum & nimiam ſtimulationem. Vrina enim copioſa ideo ſtatim excernitur, quia facultatem expultricem irritat, neque accidit hoc ſine voluntatis imperio.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus hîc ipſe per ſe ſatis notus eſt: cauſſæ vero ex ægri relatione, & iis quæ præceſſerunt, facilè innoteſcunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vrinæ præter voluntatem profluuium, quod accidit vigilantibus, nunc facilius, nunc difficilius curatur pro cauſſarum, à quibus illud pendet, grauitate. Etenim quod à muſculo veſicæ ab externa cauſſa refrigerato accidit, non ita difficulter curatur. Et omnino ſi cerebro & ſpinali medulla ſeſe recte habente accidit vrinæ profluuium, de ſalute & reſtitutione non deſperandum. Quod vero ſpinali medulla affecta vel veſicæ muſculo vulnerato accidit, difficilius curatur, imo plerunque incurabile eſt.

C 2. Vrinæ vero incontinentia, quæ infantibus & pueris accidit, plerunque etiam ſine medicamentis ætatis progreſſu corrigitur; cùm non ſolum corpus ſiccius euadat, & muſculi robuſtiores fiant, ſed etiam verecundiæ & pudoris magis rationem habeant. Et propterea inter dormiendum magis cauti & ſolliciti ſint.

3. Nonnullos tamen, etiam adultos, ac imprimis ſi poculis dediti ſunt, hoc vitium ad mortem vſque comitatur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Curatio in eo potiſſimum conſiſtit, vt morbus & cauſſa, ob quam ſphincter læditur tollatur. Quapropter ſi muſculus ceruicis veſicæ reſolutus ſit, ei malo occurrendum, vt ſupra *capite primo* dictum, & qualitas, quæ reſolutionis cauſſa eſt, per contraria D medicamenta corrigenda. Inter alia autem remedia commendatur Diacyminum, thus è vino potum, calamintha & mentha cum vino ante cænam pota, guttur galli, gallinæ, vel caponis toſtum cum aqua vel vino, de quo Solenander, *ſectione 4. conſil.* 11. proponit medicamentum paratu, facile, quo ipſe in artis operibus feliciſſimum. Virum cum iuramento proſpere in hoc affectu Romæ vſum obſeruauit Doctorem Giſbertum Hollandum Medicum. Is accipiebat guttur galli, vrebat, vt non conſumtum, ſed toſtum exiccatumque teri poſſet, exhibebat puluiſculum ſub noctem ante cænam cum vino rubello adſtringente, aut hauſtu dilutiſſimæ poſcæ, idque aliquot diebus reiterabat. Quod remedium, ſiue manifeſta ſiue occulta qualitate id E præſtet, procul dubio huic malo ſuccurrit muſculum veſicæ roborando. Laudantur & teſticuli leporis combuſti. Vel ℞. *Thuris*, *maſtich. corallior. rubr. ſpodij* an. ℈. ij. *cubebar. caryophyll. macis, cardamomi, cyperi, piperis longi, zingib. guttur. gallinac.* an. ℈ j. F. Puluis, qui vel ſolus ſumatur, vel ex eo cum mica cydon. fiat Electuarium, aut cum *ſacch. albo* Rotulæ. Vel ℞. *guttur. gallinac. toſti* ℥. ß. *cineris erinacei* ℈. iij. *agrimon.* ℥. ß. *thur.* ℈. ij F. Puluis, cuius ℈. j. exhibeatur hora vna ante cibum cum vino albo vel iure gallinæ. Vel ℞. *Ocul. cancri. nucleor. perſicor. flor. hyperici, veſic. apri* an. ℈. ij. F. Puluis. Vel ℞. *Veſicæ apri toſti & pulueriſati, guttur. gallinac. gummi Arabici* an. ℈. j. *rad. pimpinellæ, macis* an. ℈. ß. F. Puluis. Extra vero pecten & perinæum foueatur ſpongiâ imbutâ decocto folior. menthæ, abſinthij, roſar. rubr. balauſtior. in vino parato, aut fiat ex his plantis balneum. Vtiles etiam ſunt thermæ ſulphureæ & aluminoſæ, vel inungatur locus oleo abſinthij, maſtichino, menthæ, nardino, aut applicetur cataplaſma è plantis modo enumeratis paratum. Vel imponatur hoc cerotum. ℞. *Thuris* ℥. i. *ladani, maſtiches, ſpodij, cupular. glandium.* an. ℈. ii. *ligni aloës, cinamomi* an. ℈. i. *ſtyrac. calamit.* ℈. ij. *ſucci menthæ* ℥. iv. *ceræ* q. ſ. F. ſ. a. Emplaſtrum. B In ſpecie autem ij, qui noctu in lectum mingunt, veſperi parum bibant, & imprimis à vino diuretico abſtineant, vt & omnibus aliis cibis, potu, & medicamentis, quæ vrinam ad veſicam facilè mouent, ne facultas expultrix irritetur. Etſi verò inter ſymptomata iſta, quæ circa mictionem accidunt, rarus ille affectus Diabetes dictus referri poſſit: tamen cum à pleriſque Medicis inter affectus renum recenſeri ſoleat, neque etiam veſica quicquam mali in eo patiatur, ſupra inter affectus renum *part. 7. ſect. 2. cap.* 1. cum explicauimus. Diabetes.

CAPVT VII.

De Vrina rubra, cruenta & nigra.

EMingitur etiam ſæpè vrina colore præter naturali prædita. De coloribus autem iſtis ex profeſſo *de Vrinis* Medici tractant, quos & ego ſecutus in Inſtitut. *lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 3. *cap.* 2. & 3. de iis egi. Vrinæ colorata p. n.

Vrina rubra.

Rubra. Vt autem ea, quæ de vrina rubra in *inſtit.* dixi hîc non repetam, ſaltem de eâ vrinâ rubrâ hic aliquid addendum, quæ à cruditate fit, de qua pauci ſcripſerunt. Facit autem eius mentionem Galenus, 1. *ad Glauc. cap.* 7. dum ſigna quotidianæ febris recenſet, vrinaſque in quotidianis vel albas & tenues, vel craſſas & turbulentas, vel rubras eſſe ſcribit. Notatu verò dignum eſt, quod de vrina rubra monet Dodonæus, in *obſeru. medic. cap.* 31. vbi docet, vrinas rubras mingi non ſolùm in morbis calidis, vt febribus ardentibus, & tertianis, partiumque internarum inflammationibus, ſed non rarò iecinore ac ventriculo per diuturnos & longos morbos cum refrigeratione debilitatis. Refértque hiſtoriam viri quinquagenarij, qui à quartanâ, quâ menſes quatuor aut quinque laborauerat, in lienteriam incidit, & cruda deiecit; ac nullo febrili calore reſtante vrina admodum rubebat: ſe verò nulla harum habitâ ratione, ſed ad cruditatem reſpicientem, vt conſuleret ventriculo & iecinori, per præſentem quartanam debilitato, victus rationem calefacientem & reſiccantem inſtituiſſe, vinúmque exhibuiſſe generoſiſſimum ac potens, quale Hiſpanum. E medicamentis vero diagalanges, diatrion pipereon, & eius generis ſimilia, quibus tantum profecit, vt concocta apparerent excrementa, & vrinæ color remitteretur, ac ſimilis ſanorum redderetur. Cum verò æger iam ſanum ſe eſſe exiſtimans ſecretò cereuiſiam bibiſſet, mox vrinæ color iterum in ruborem multum intenſius, manifeſtè oſtendit, ex ventriculi cruditate & refrigeratione vrinam quandoque tingi, ac valde rubicundam reddi. Cum ergo à cereuiſia abſtineret, vrinæ mox iterum ſanorum ſimiles euaſerunt.

De hoc etſi pauci Medici aliquid monuerint: ta-

men in praxi ſæpe id obſeruare in promptu eſt, in A iis, qui ex quartanis conualeſcunt, & præcipuè qui ad ſcorbutum diſpoſiti ſunt. Quamprimum enim piſces, vel alium cibum crudiorem & coctu difficilem ſumunt, mox vrinæ rubræ & quaſi ſplendentes apparent, victus verò ratione in meliorem mutata, ad naturalem colorem redeunt. Quænam verò cauſſa huius coloris ſit, rationem reddere difficile eſt. Neque enim eſt cruentus color, ſed talis, qualis in febribus ardentibus apparere ſolet. Neque tamen à bile, quæ tunc non abundat, ſed potius à craſſo & crudo humore prouenit. Si quod mihi videtur, dicendum, puto id, quod in Inſtit. *loc. alleg.* dictum, etiam hic locum habere poſſe, nimirum non ſolum à bile vrinam tingi colore aureo, ſed & à ſale ruffo, ſicut lixiuium à ſale impuro tingi videmus, vt coloris ruffi appareat. Et, vt Chymicorum vocabulis & ſtylo hac de re loquar, ſi ventriculus ipſe bene ſeſe habeat, nec error aliquis externus obiecti ratione accidat, partes ſulphureæ & tartareæ craſſiores in ventriculo & inteſtinis ſeparantur, & per aluum excernuntur, vnde chylus fit purior, vt poſtea in epate partes eiuſmodi tartareas & ſulphureas, quæ vrinam tingere poſſunt ſeparari opus non ſit. Si verò ventriculus ſit debilis, & imprimis ſi ventriculo debili talis cibus offeratur, quem ſatis coquere & elaborare non poſſit, non rectè fit partium excrementitiarum in ventriculo ſeparatio, ſed chylus impurus & feculentus generatur, qui ad epar delatus, multa talia excrementa ſuppeditat, quæ C vbi à ſanguine ſeparantur, & ad renes feruntur, vrinam tali colore ruffo tingunt. Imò in ſcorbuticis vrina ſæpe non ſolùm rubra eſt & ſplendet, verum etiam, vbi turbatur, rubrum ſedimentum, & pulueri laterum ſimile quid ſubſidet.

Tale ergo ſi quid in vrinis appareat, non ſtatim calor epatis, vel febris aliqua accuſanda, ſed diligenter omnia perpendenda. Et ſi nulla caloris vel febris adſint indicia, ad ventriculum reſpiciendum, & an is ſit debilis, vel cibus coctu difficilis aſſumtus ſit, conſiderandum. Ac ſi tale quid animaduertatur, ventriculus calefaciendus, cibuſque & potus frigidus cum calido permutandus, & pro cereuiſia vinum bibendum, vt ſupra ex Beniuenio dictum.

Cruenta.

Vrina cruenta.

D

Vrina cruenta fit à ſanguinis è vaſis ſuis elapſi admiſtione. Verùm cauſſæ, ob quas è vaſis ſuis ſanguis effluit, multæ ſunt, neque etiam ſemper ex vno loco effluit. Poteſt enim è renibus effluere; poteſt à partibus aliis, vt epate, ad renes mitti poteſt etiam è vaſis infra renes, vreteribus ſcilicet, veſica, membriſque genitalibus effluere. Primò enim in renibus poteſt aliqua vena aperiri, vaſe aliquo à vehementi corporis motu, vt equitatione, caſu, ſaltu, aut ponderis grauioris eleuatione aut geſtatione rupto; vel oſculis vaſorum in renibus laxioribus, ipſiſque renibus debilioribus redditis. Imò nonnunquam natura ſanguinem in corpore abundantem per hæc loca expellit, Ita refert Aretæus, *lib. 2. morb. diuturn. cap. 3.* nonnullos per circuitus quoſdam ſanguinem mingere, & ſi nihil ſanguinis effluxerit, capitis dolore vexari, oculorum aciem hebetari, tenebras iis obuerſari, vertiginem pati: inde alios in comitialem morbum incidere, alios aquæ inter cutem ſimile quid pati, alios morbo atræ bilis aut neruorum reſolutione tentari. Ab acrium etiam ciborum vſu renum vaſa interdum E aperiuntur, ſicut Matthæus de gradibus, *ad 9. Rhaſ. lib. 2. c. 18.* refert, iuuenem quendam poſt allij eſum largũ, multũ ſanguinis eminxiſſe. Secundò ſanguis iſte, qui emingitur, non proximè à renibus prouenit, ſed ab epate, eóque vel imbecillo, vt ſanguinem retinere, ſibique aſſimilare nequeat, vel etiam ſanguine grauato, vel vaſe eius aliquo quacunque de cauſſa aperto. Tertio idem accidere poteſt, ſi vreteres à calculis tranſeuntibus vulnerentur, ſeu veſica & pudendæ partes vulnerentur, exulcerentur, vel eorum vaſa laxentur, ſicut poſt nimiam Venerem interdum vrina cruenta emingi ſolet.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si à ſanguine tingatur vrina, non ſplendet, habétque colorem, qualis aqua ferè, in qua recens mactatorum animalium caro abluitur. Cuius autem partis, renumvè, aut alterius vas apertum ſit, & qua de cauſſa, ſignis diſcernendum; idque facilè B cognoſcitur, ſi ſymptomata præſentia, & cauſſas, quæ præceſſerunt, conſideremus. Si enim nulla renum affectorum ſigna adſint, contrà in aliis partibus dolor, grauitas, vel alia ſymptomata percipiantur, iis affectis vrinam cruentam reddi indicio eſt, & contra ſi partes omnes reliquæ ſint ſaluæ & in renibus aliquis morbus deprehendatur, ab iis prouenire vrinam cruentam colligendum. Vas ruptum eſſe, ex eo colligitur, quod ſanguis copioſus, iſque purus & floridus redditur, & quod equitatio diuturna ac vehemens, vel alius motus violentus, ictus, lapſus ab alto, ſaltus, ponderis grauis eleuatio, aut geſtatio, vel vulnus præceſſit, percipitúrque dolor in parte affecta. Idem accidit, ſanguiſque floridus excernitur, ſi ab humore acri vas aliquod C eroſum eſt. Diſcernitur tamen à priori cauſſa, quod ſanguis minore copia excernitur, & præſertim in initio, vbi planè exigua copia emingitur, poſtea verò aucta eroſione maiore copia. Quod ſi à διαπηδήσει & rarefactis ſaltem venarum tunicis ſanguis emingitur, vrina leuiter colore rubro tincta eſt. Reliqua ſigna ex iis, quæ ſupra de renum morbis dicta ſunt, patent.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si vrina cruenta per διαπήδησιν & rarefactionem venarum in renibus emingitur, malum minus periculoſum eſt, & adſtringentibus medicamentis adhibitis facilè curatur, præcipuè ſi malum adhuc recens ſit. Sicut & ea, quæ ab eroſione mictio accidit, periculo vacat, ſi ſit recens. 2. Si verò malum D iam inueteratum ſit, metuendum, ne æger contabeſcat, vel epatis calore debilitato æger in cachexiam vel hydropem incidat. 3. Si copioſè ſanguis emingatur, metuendum eſt, ne in veſica ſubſiſtens periculoſam vrinæ ſuppreſſionem, vel putreſcens & prauam qualitatem induens alia praua ſymptomata excitet. 4. Si ex pudendis ſanguis effluat, minore cum periculo coniunctum eſt. 5. Si ex veſica vulnerata ſanguis profluat, periculoſum malum eſt, vt ſupra dictum.

Curatio.

Curatio.

Curatio ad cauſſam, à qua ſymptoma hoc pendet, dirigenda. Nimirum ſi vaſa ſint laxata, adſtringenda, ſi eroſa, occludenda, ſi rupta, conſolidanda, ſiue id factum ſit in renibus, ſiue in aliis partibus. Si ſanguinis copia malo originem dederit, ſanguis E detrahendus. Principio ergo ſi vel à ſanguinis copia malum ortum habeat, vel vas aliquod amplum ruptum vel eroſum eſt, vena in cubito aperienda. Medicamenta quod attinet, ea cùm in relaxatione, tùm in eroſione, vel ruptione vaſorum ſint adſtringentia, vimque condenſandi, obturandi, & conſolidandi habentia. Exhibeantur ergo medicamenta è roſis rubris, myrto, plantagine, conſolida, burſa paſtoris, equiſeto, polygono, acacia, hypociſtide, millefolio, flore albo, quod hic vtiliſſimum eſt; terra ſigillata, bolo Armeno, lapide hæmatite, coralliis, trochiſcis de ſpodio, terrâ ſigillatâ, trochiſ-

cis Gordonij. Extra applicetur vnguentum Comitiſſæ, Emplaſtrum Diaphænicum frigidum, contra rupturam, atque alia è modò dictis medicamentis parata. Si à veſica ſanguis excernatur, vel pudendis, eadem medicamenta exhibentur, ſimulque in veſicam iniiciuntur. Ad ſanguinem autem concretum in veſica diſſoluendum exhibeatur oxymel cum decocto radic. rubiæ tinctor. aſparagi, vel mumia in iis diſſolutâ. Eadem in veſicam etiam iniiciantur.

Diæta.

Diæta. Cibi ſint boni ſucci & adſtringentibus mixti & conditi, vel etiam viſcidi & glutinoſi. Vinum ſit rubrum, auſterum, aquâ chalybeatâ temperatum. Abſtineat verò æger à cibo & potu ac medicamentis acribus, diureticis, aperientibus. Venus vitetur, motus item nimius corporis, & in quiete æger detineatur.

Vrina Nigra.

Nigra. Vrinæ nigræ in Inſtit. *loco allegato* tres cauſſas eſſe diximus, nimirum humorem melancholicum vrinæ admixtum, bilem atram, & caloris natiui in venis extinctionem. Ad primam cauſſam referri etiam poſſunt medicamenta humorem melancholicum in liene mouentia, & per vrinam euacuantia, cuius exemplum habet Actuarius, *de iudiciis vrinarum, lib.* 2. *cap.* 20. Et Crato, *in Conſil. medic. à Scholtzio collectis, Conſil.* 174. ſcribit, ſe dediſſe laboranti ictero nigro lapidem bezoar, ægrúmque minxiſſe tam nigra, quam atramentum eſt, meliúſque habuiſſe. Ipſe etiam ſæpe ab ægris ſcabie, hypochondriaca affectione & aliis melancholicis morbis laborantibus vrinam nigram ſine damno, imò cum cōmodo emiſſam vidi. Et notatu dignum eſt, quod Antonius Valetius, *in exercitat. ad cap.* 40. *Hollerij de morbis internis*, ſcribit de quodam Viro religioſo, cui ter aut quater in anno, maximè vere & autumno ineuntibus, lien intumeſcebat, cum dolore hypochondrij ſiniſtri, ac ſubliuidus toto corpore fiebat, ſenſimque deterius habebat, ſed tandem vrinis nigricantibus emiſſis per quinque aut ſeptem dies priſtinam ſanitatem recuperabat, idque ipſi per annos vndecim aut quindecim accidiſſe ſcribit. Ita etiam refert Valeriola, *in comm. ad lib. de conſtit. artis med. Galeni*, quendam cum lienis apoſtemate laboraret, planéque moribundus haberetur, criſi ſub vigeſimum diem factâ, admirandam vrinarum nigrarum, attramenti inſtar, copiam ad libras 12. excreuiſſe. Idemque in Quartanâ etiam ſæpius obſeruauit; quod & ab aliis factum. Itaque ſi ex humoris nigri admiſtione vrina nigra fiat, euacuatio humoris nigri promouenda; quam ad rem imprimis vtilis eſt fumaria, & alia diuretica ſimul humori melancholico dicata. Quod verò Hippocrates vrinas nigras lethalis morbi indicium eſſe ſcribit, ex intelligendæ ſunt, quæ à caloris natiui νεκρώσει & extinctione proueniunt.

CAPVT VIII.

De rebus alienis per veſicam excretis.

Res alienæ per veſicam excretæ. VEſica equidem vrinæ excernendæ ſaltem dicata eſt. Interdum tamen accidit, vt etiam res aliæ præter naturam ex ea excernantur. De ſabulo, & calculo iam antea dictum eſt. Vermiculos etiam & alia animalcula ex ea eiecta fuiſſe ſupra è Cardano, *comm. ad aph.* 76. *lib.* 4. Scholiographo, *ad cap.* 50. *lib.* 1. *Hollerij de morb. internis*, Montuo *lib.* 4. *cap.* 19. *Anaſceues morborum*, Paræo, *lib.* 19. *cap.* 3. dictum. Membranulas nerueas multiformes ab vrinæ detentione cum ſanie ſine fœtore

A & febre emictas vidit. Fumanellus, vt refert, *cap.* 4. *tract. de morb. in viis vrinæ.* Andernacus. Dial. *primo de balneis & aquis medicat.* ſcribit, concionatorem quendam pituitam quandam adeò viſcoſam & longam, vt inteſtinum quoddam videretur, per veſicæ canalem reddidiſſe, antea miris doloribus excruciatum. Piſcium veſiculis ſimilia corpuſcula cum vrina excreta fuiſſe, vidit Marcellus Donatus, *vt de hiſt. med. mirab. lib.* 4. *cap.* 19. refert, & quendam incredibili quantitate multis menſibus pituitam lentam corruptam eminxiſſe, aliumque cum intolerabili cruciatu aliquot diebus pituitæ partes, veluti cryſtalli aut gelatinæ globulos, pellucidas eminxiſſe, Scholiographus, *ad cap.* 50. *lib.* 1.
B *Hollerij de morbis internis* refert. Fruſtula etiam radicum apij, ſemina item aniſi & alkekengi cum vrina eiecta fuiſſe, ſupra *de Diabete* dictum. Fungi fruſtula per veſicam reiecta ſcribit Nicolaus Florentinus, *ſerm.* 4. *tract.* 4. *cap.* 29. & Alex. Benedictus, *lib.* 3. *Anat. cap.* 13. Pilos quoque cum vrina reiectos fuiſſe, ſupra dictum.

Et rei huius etiam notabilem hiſtoriam refert Guil. Fabricius, quam Cl. Dn. D. Gregorius Horſtius, *ſectioni quintæ Epiſtolar. Medicarum* inſeruit. Fuit nimirum fæmina quædam Bernenſis, quæ octennium dolore ventris & lumborum correpta vrinam nunc ſanguinolentam, nunc purulentam & turbidam, pilis plurimis ruffis & oblongis refertam non ſine dolore maximo quotidie excernebat. Quæ
C curata fuit ab eodem Fabritio clyſtere ſequente iniecto tertio vel quarto quoque die. ℞. *rad. alth. maluæ* an. ℥. ij. *meliſſæ, artemiſ. origani, maluæ, altheæ*, an. M. ij. *flor. ſambuci, meliloti, chamameli* an. M. j. *ſem. aniſi, carui, ſeſelios* an. ℈. ij. *fænugræci, lini* an. ℥. j. Incidantur & manipuli duo coquantur in aq. ℔. ij. ad remanentiam ℔. j. in quâ diſſolue *bened. laxat.* ℈. iij. *olei aneth. chamamel.* an. ℥. j. *butyri recent.* ℥. i. ß. *vitellos ouor.* ij. Fiat Clyſter. Corpus per interualla euacuauit ſequenti potiunculâ. ℞. *rad. fænicul. cichor. polypod.* an. ℈. ij. *herbar. ſcabioſæ, meliſſæ* an. P. j. *cuſcutæ, flor. cordial. geniſtæ Hiſpanicæ* an. P. ß. *ſeſel. fol. ſenæ* an. ℈ i. ß. Coq. ad *remanentiam* ℥. ij. In quibus diſſolue *bened. laxat.* ℈. i. ß. *diacarthami* ℈. i. *ſyr.*
D *laxatiui compoſiti cum rhabarb. agarico & ſena* ℥ ß. *aq. cinamom.* ℈. iij. Miſce. Fiat Potio. Renes ſequenti linimento inunxit. ℞. *Vng. roſar.* ℥. ij. *ol. amygd. dulc. lilior. albor.* an. ℥. j. Miſce. Ex prædictis radicibus, herbis, floribus & ſeminibus pro Enemate præſcriptis etiam ſacculos parauit, quos aquâ coctos ventri & perinæo applicandos curauit. Plura hâc de re vide in eadem Epiſtolar. D. Horſtij ſectione. Guilielmus Fabricius, *cent.* 4. *obſeru.* 53. refert, grauidam quandam corpus quoddam membranoſum ex veſica ad pugni magnitudinem, molle tamen & lubricum, & quod in maximas & tenuiſſimas membranas extendi poterat excreuiſſe. Quod ſi tale quid accidat, ad morbos & cauſſam, à
E quibus generantur, reſpiciendum, & corporis euacuatione præmiſſa ea exhibenda, quæ humores vitioſos & ſimilia in veſica abſtergunt & vrinam mouent. Fernelius quoque, *lib.* 6. *patholog. cap.* 11. ſcribit, abſceſſum ani etiam viſum eſſe interdum in veſicam penetrat, ac tùm micturo crepitum è pudendo, perinde atque è podice, atque etiam fecis non-nihil vrinæ permiſtum prorupiſſe. Cuius rei etiam alia duo exempla recenſet Schenckius, *lib.* 4. *obſ.* 22. Quidam enim cùm laboraſſet vlcere fiſtuloſo ani, eóque admodum calloſo, & vlcere penis ſanioſo ſimul teneretur, ex eodem pene crepitum veluti ventris cum fœtore emittebat. Alij verò tubicini ob virulentam ex lue Venerea ſtranguriam in-

Crepitus per veſicam excreti. Feces.

tempeſtiuè ſuppreſſam exulceratio ſuborta eſt, & eo vſque progreſſa, vt, vitiatis circumſitis partibus, tandem etiam anum & veſicam eroſerit, quò factum, vt ventris crepitus per penem etiam emiſerit. Sicut & *obſ. ſeq.* aliquot exempla eorum, qui clauſo ano nati per penem excrementa alui eiecerunt, recenſet. Ita etiam refert Guilielmus Fabricius, *cent. 1. obſeru. 75.* fœminam quandam Geneuenſem filium peperiſſe, qui, clauſo ano, excrementa per ductum vrinarium, ſimul & vrinam excernebat. Verùm cum tandem excrementa indureſcerent, nec per ductum illum anguſtum amplius permeare poſſent, inflatus eſt venter, exorta eſt febris, aliáque ſymptomata, ita vt decimo ſeptimo ætatis die è vita diſceſſerit. Aperto cadauere inuentum eſt inteſtinum rectum adnatum fundo veſicæ.

CAPVT IX.

De vrina per aliena loca excretione.

Vrinæ excretio per aliena loca.

Tandem ad ſymptomata, quæ circa vrinæ emiſſionem contingunt, pertinet vrinæ per aliena loca excretio. Infantem annos duos natum vidit Amatus Luſitanus, vt *cent. 2. cur. 21.* refert, cui ab ortu glans perforata non fuit, nec veſtigium aliquod in ea, vbi foramen eſſe debebat, apparebat, qui tamen ad radicem penis prope teſticulos foramen habuit, per quod lotium non guttatim fluebat, ſed directè emanabat. Platerus, *in obſer. pag. 792.* refert, nobilem quendam Capitaneum præter foramen in glandis media anteriore ſede ſecundum naturam formatum, aliud quoque ſubtus circa glandis radicem & præputij exortum ab ortu habuiſſe, per quod micturo vrina deorſum ferebatur, ita vt, niſi caueret, ſe commacularet & ſemen quoque per idem emittebat. Puellam quoque, ex loco, qui eſt infra pectinem, paululum ſupra vuluam vrinam reddidiſſe, nullis interim apparentibus ſignis atque indiciis, vnde illa naturaliter profluere deberet, ſcribit Antonius Beniuenius, *cap. 90. de abd. morb. & ſanat. cauſſ.* & *cap. 7.* refert, cuiuſdam Pauli Bonini filium, qui glande colis clauſa natus paulò infrà eam meatu patefacto vrinam reddidiſſe. Cuidam obſtructa veſicæ ceruice vrinam affatim, tanquam emictione, ex vmbilico in multos menſes profluxit: idque citra tumorem, citra vllam aquæ in abdomine collectionem, & citra valetudinis offenſam, vt ſcribit Fernelius, *lib. 6. de part. morb. & ſymptom. cap. 13.* Cauſſa huius rei fuit, quod recens in lucem edito malè vinctus vmbilicus nunquam coaluit, atque hinc ſemper nonnihil ſtillauit. Puellam etiam quandam, cui cùm ſuppreſſa fuiſſet vrina per multos dies, tandem eam per vmbilicum profudiſſe, Bartholomæus Cabrolius vidit. Veſicæ abſceſſum per perinæum erupiſſe, è quo vrina reddebatur, ſcribit Fernelius *loco alleg.* Et Dodonæus, vt *ad cap. 78. Beniuenij de abd. ſanat. & morborum cauſſ.* refert, vidit per foramen in perinæo ab vlcere ceruicis veſicæ nato vrinam excerni. Vrinæ per ſiniſtræ natis vlcus tranſſudantis hiſtoriam ex D. Iacobo Sutero refert Schenckius, *in obſeru.* Militem per femur, veſica ea in parte ſclopeto vulnerata, vrinam emiſiſſe, ſcribit Fallopius, *de vulneribus capitis, cap. 12.* Puerum quendam duodecimum annum agentem, cùm vrinam ſeptimo iam die non redderet, propterea quòd concretum quid ex pituita & ſanguine vrinæ ipſius canaliculos obſtruxerat, eam tandem ex ano euacuaſſe, Antonius Beniuenius, *de abd. morb. cauſſ. & ſanat. cap. 7.* narrat vrinam per vulnus circa ſedem inflictum excretam fuiſſe ſcribit Galenus, *1. de loc. affect. cap. 1.* Et talia exempla alia plurima paſſim occurrunt. Illud verò præ cæteris notabile eſt, quod annotauit Platerus, *lib. 3. obſer. pag. 735.* Puellæ cuidam annos natæ tredecim, cùm aliquandiu copioſè minxiſſet, vrinam ſubitò ſuppreſſam eſſe, atque tunc aquam ſeroſam ex aure dextra adeo affatim cæpiſſe effluere, vt vna vice menſuræ duæ ſæpe emanarint, idque dies aliquot. Huic Medicus quidam diuretica exhibuit, atque ſimul etiam terebinthinam, pòſt cuius vſum plus quàm quaterdecies minxit, ſed ſubitò iterum vrina reſtricta, aquáque illa ex aure denuo fluere cæpit, vt ſpatio 24. horarum menſuras aliquot excreuerit. Puella interim, vt ſcribit, bene habita, de nullo alio affectu conquerebatur. Cum capiti applicarentur oxyrrhodina ad repulſionem, & lotiones fierent pedum, ac iterum terebinthinam ſumpſiſſet, denuò vrinam reddidit, primò magna copia, remittente aurium hoc fluxu, poſtmodum verò naturaliter, nec quicquam mali inde paſſa eſt.

Verùm talia ſymptomata cum vel morbos à primo ortu contractos, vel alios incurabiles ſequantur, de ratione ea tollendi dicere aliquid opus non eſt. Quâ ratione tamen Ioannes Langius fiſtulam in perinæo, per quam vrina reddita fuit, curauerit, ſupra *de fiſtulis veſicæ* dictum.

LIBRI TERTII

PARS IX.

De membrorum Genitalium in viris præter naturam affectionibus.

PROOEMIVM.

CVM homo ſit mortalis, neque indiuidua perpetuò durent; & nihilominus rerum Conditor ſapientiſſimus ſpecies conſeruari & perpetuas eſſe iuſſerit, ita vt in locū vnius decedentis alius ſuccedat, per generationem, vt alia animalia: ita etiam hominem conſeruari voluit, & propterea ipſi peculiaria organa dedit, in quibus ſemen futuri fœtus materia, generetur, conſeruetur, ac retineatur, tandemque cum appetitu & voluptate maximâ in actu venereo emittatur, & a fœminæ vtero ſuſcipiatur, & in eo ex ſemine vtriuſque parentis mixto fœtus formetur, ac ſuo tempore in lucem edatur. Organa autem generationis ſua habet vir & fœmina. De fœminarum generationis organis, & morbis ac ſymptomatibus, quæ iis accidunt, agemus de morbis mulierum. *Hoc loco ſaltem de affectionibus præter naturam, quæ membris genitalibus in maſculis accidunt, agemus. Sunt autem generationis organa in viris duorum generum, vnum genus ad ſeminis generationem & conſeruationem facit, alterum ad eius eiectionem. In priori genere ſunt teſtes, & ipſis adiectæ partes, in altero penis ſeu membrum virile. Vaſa generationi & conſeruationi ſeminis dicata ſunt vaſa præparantia, venæ ſcil. duæ & totidem arteriæ, Paraſtratæ dictæ, vaſa teſtibus incumbētia, teſtes, vaſa deferentia, veſiculæ ſeminales, & Proſtatæ ſeu glandulæ ſeminales. An verò teſtes, an alia vaſa ſemen generent, nonnulli in dubium vocant, & contra vulgatam opinionem teſtibus vim ſeminis generandi derogant, quod Phyſicis diſcutiendum relinquimus. Hoc ſaltem non prętereundum cenſemus. Recentiores, qui teſtes ſemen generare negant, eâ etiam ratione vti, quod in teſtibus ſemen non reperiatur, verùm ratio hęc non magni momenti eſt. Neque n. omnia, quæ in viuente ſunt, etiam in cadauere remanent, vt conſpici poſſint.* In *viuentium verò teſtibus ſemen contineri, obſeruauit Dodonęus, vt* c. 39. Obſer. Medic. *refert. Cum enim cuidam teſticulus eximeretur, & calens adhuc medius diuideretur, ex ipſius centro ſemen erupit. Cum verò teſtes vel intemperie, vel aliis morbis vix affici poſſint, quin paraſtatæ & vicinæ partes ſimul afficiantur, de morbis membrorum genitalium in viris ſeminis generationi inſeruientium acturi, partes eas communi teſtium nomine complectemur: Cum etiam medicamenta hiſce partibus non ſeparatim adhiberi poſſint, ſed ob vicinitatem & connexionem omnes ſimul ab iis afficiantur. Si qui tamen proprij morbi hic occurrent, eorum etiam in ſpecie mentionem faciemus. Habent n. & hæ corporis partes ſuam naturalem conſtitutionem, & non minora ſapientiæ & omnipotentiæ Diuinæ in his partibus, quàm aliis, apparent indicia. Nam licet pudendæ hę partes dicantur, & tanquam obſcœnæ tegantur: tamen, vt rectè B. Ignatius,* ad Philippenſes, *ſcribit, tunc demum aliquid eſt obſcœnum, cum per ſcelus illud polluimus: cum verò omne abeſt peccatum, nihil turpe cenſendum eſt, nihil mali eorum, quæ facta ſunt, ſed omnia valde bona. Et Auguſtinus hac de re* contra Iulianum c. 16. *ſcribit Genitalia membra a Deo condita eſſe honeſta & decora, ſed per peccatum facta eſſe inhoneſta, adeo vt iam tegantur. Ideóque ea hîc vt non peccatis contaminata, ſed vt à Creatore ſapientiſſimo artificioſiſſimè condita conſiderabimus, & quot modis à*

naturali illa conſtitutione deflectant, videbimus. Ac primò agemus de morbis teſtium, & ſcroti, deinde de morbis penis ſeu membri genitalis, tandem de ſymptomatibus, quæ circa generationem, & membris genitalibus accidunt.

SECTIO PRIMA.

De morbis partium genitalium in Viris, & primo de teſtium morbis.

CAPVT I.

De Teſtium Intemperie.

Teſtium intemperies.

TEſtes in Viris variis morbis corripiuntur, intemperiei, interdum deficiunt, interdum abundant, interdum calculi in illis reperiuntur, interdum peccant magnitudine, patiunturque inflammationem, & tumoribus ac apoſtematibus corripiuntur; retrahantur verſus abdomen, vulnerantur, exulcerantur, cancro corripiuntur, de quibus ordine dicemus.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Et primò quidem teſtes ſæpe morbis intemperiei laborant, & potiſſimum frigida, atque eadem ſimul etiam vaſa præparantia corripiuntur. Internæ cauſſæ ſunt partium internarum, vt cordis, epatis, renum intemperies. Partes enim hæ cum ſanguinē & humores ad vaſa genitalia & teſtes mittant, ſi intemperie aliquâ laborant, facilè eam teſtibus communicant. Externæ cauſſæ ſunt aër, imprimis frigidus, qui teſtes facilè afficere poteſt. Cibus etiam & potus, vt & medicamenta, quæ exceſſum aliquem qualitatū habent, vaſa etiam ſpermatica alterat, & præcipue calefacit, decubitus ſupinus præſertim in lectoplumis referto, equitatio nimia, geſtatio onerū.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcuntur autem intemperies teſtium primò à cauſſis, quæ præceſſerunt, ſeu calefaciendi, ſeu refrigerandi, ſeu ſiccandi, ſeu humectandi vim habentibus. Qualis enim cauſſa præceſſit, talem intemperiem inductam eſſe veriſimile eſt. Poſtea ex affectis. Si enim teſtes & vaſa ſeminalia ſunt *calida*, adeſt propenſio in venerem, & ſemen multum ac calidum generatur, teſtes ipſi ſunt calidi, & venæ circa eos multo ſanguine refertæ. Si teſtes & vaſa ſpermatica ſunt *frigida*, exigua adeſt propenſio in venerem, ac ſi intemperies ſit magna, etiam nulla; adeſt corporis quædam inertia, teſtes ſunt frigidi, ſemen eſt paucum, aquoſum & crudum, & cum exiguâ vel nulla voluptate emittitur. Præceſſerunt cauſſæ refrigerantes, vel etiam immedica & intempeſtiua Venus. Hinc qui ætate nondum maturâ veneri indulgent, eorum calor natiuus exhauritur, & partes genitales frigidiores redduntur, vt poſtea in prima ſenectute ſtatim ſteriles reddantur. Si *humida* teſtium ſit intemperies, laxitas in iis apparet, & ſemen nimis celeriter emittunt, à coitu tamen minus læduntur, quam qui ſiccam intemperiem eorū habent. In *ſicca* enim intemperie teſtium hæc omnia ſunt contraria. Et quia ad intemperiem teſtium D cognoſcendam maximè facit naturalis teſtium intemperies cum partes eâ intemperie facilè corripiantur, ad quam naturalem inclinationem habent: Signa intemperiei teſtium è Galeno ſubiungere libet. Ita autem ille, *Artis med. cap. 45. & ſeqq.* Temperaturarum verò, ait, teſticulorum calida quidem ad venerem procliuis, & maſculorum generatrix, & fœcunda, celeritérque genitales partes obſepit pilis, ſimul autem circumiacentes attingit par-

A tes. Frigidior verò contraria efficit. Et humida quidem multo & humido ſemine abundat; ſicca paucum, & modicè craſſum generat ſemen calidior verò & ſiccior, & craſſiſſimum ſemen habet, & fœcūdiſſima, ac celerrimè ab initio protinus ad coitum animal excitat, & his genitales partes citiſſimè hiſpidæ fiunt, atque omnes, quæ circumſtant, ſupra quidem vſque ad regiones, quæ ad vmbilicum ſunt, infra vero vſque ad media femora. Petulca igitur eſt & ad libidinem prona huiuſmodi temperatura, ſtatim verò ſatiatur & offenditur. Si autem humiditas caliditati coniungatur, hirſuti quidem tales minus, plus verò ſemine abundant, non tamen plus cæteris appetunt, ſed minori detrimento præter modum Venereis indulgent. Quod ſi ſatis excreuerint & caliditas & humiditas, non ſine detrimento à venereis B abſtinent. Si verò frigidiorem & humidiorem temperiem teſticuli habuerint, partes circumpoſitæ glabræ ſunt, & tardè rem veneream exercere incipiunt, neque proni ad actum huiuſmodi ſunt, aquoſum verò & tenue ipſis ſemen, & parum fœcundum, & fæminarum generatiuum, vel omnino non generans. Frigidior verò & ſiccior temperatura ſimilis quidem in reliquis eſt antè dictæ, craſſius verò in ipſa ſemen exiſtit, atque omnino paucum.

Prognoſtica.

1. Intemperies equidem teſtium ex ſe mortem non inferunt, cum etiam citra hominis interitum excindi poſſint: ad generationem tamen multum faciunt, & alia incommoda afferunt. Frigiditas n. & ſiccitas teſtium ſterilitatis cauſſa eſt, caliditas verò cum ad venerem nimis ſtimulet, à bonis meditatio- C nibus animū abſtrahit, & vel infelicis vitæ, vel intēpeſtiuę ſenectutis cauſſa eſt. 2. Corrigitur autē facilius caloris exceſſus, quā frigoris, qui & plus damni affert, & caloris natiui defectus difficulter curatur. Prognoſtica.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Jntemperies calida teſtium medicamentis refrigerantibus curatur, cùm internis tùm externis. Exhibenda medicamenta è *lactuca, violis, roſis, nymphæa, endiuia, portulac. papau. ſem. frig. mai.* ſyrupi ſcil. conſeruæ, aquæ, emulſiones ex his paratæ. Extra ſcrotum & partes vicinæ foueantur *aqua vel ſucco lactucæ, endiu. violar. vmbil. Ven. portul.* vel inungantur *ol. roſar. violar. nymphea, vng. roſac.* vel imponantur *folia recentia violar. nymph.* D *vrticis & vitis.* Diæta medicamentis reſpondeat. Aer ſit frigidior; cibus ac potus frigidus, ptiſana nimirum, & alij cibi condiantur lactucâ, endiu. cichor. aceto, ſucco citri, limon. granat. Abſtinendum à vino aut nonniſi ὀλιγοφόρον vel aquâ dilutū bibendum. *Frigida* intemperies teſtium curatur calidis internis & externis. Interna ſunt *Bethonica, calamint. maior. leuiſt. ſaluia, radic. aſparagi, eryngij. petroſelini, fœnic. dauci, ſem. aniſ. fœnic. eruca, napi, vrtica, cicer. rub. piſtacia, nuclei pini, nux*

moſch. Indica, caryoph. cinam. piper. cubeba & ex his parata medicamēta. Inter quæ ſunt *ſpec. aromat. roſat. caryoph. diaſatyr. diambra, diamoſch. dulce.*

Externa medicamenta ex iiſdem parantur & propterea teſtes fouendi ſunt decocto modò enumeratarum plantarum facto in vino generoſo vel Hippocratico, vel inungendi *ol. nard. coſtin. nuc. moſch. caryophyll. macis, cinam. de piper. de formic. ex piſtaceis, moſcho, ambra, Zibetho*, quod & ſolum illitum teſtes potenter calefacit.

Victus ratio ſit calida, aer ſit calidus, teſtéſque à frigore externo pannis, pellibus, aliiſque tegumentis defendantur. Cibi ſint boni ſucci & multi nutrimenti, moderatè calidi & humidi, oua ſorbilia, carnes boni ſucci. Si ſint medicamentoſi, teſtibus familiares & amiſi ſint, quales ſunt fœnic. anethum, apium, ciceres rubri, bulbi, cepæ, rad. napi: & quidem herbæ commodius virides adhuc vſurpantur, ſiccæ enim plus quàm oportet calefaciunt, & ſiccant. In ſecundâ menſâ dentur pineæ, piſtacia, auellanæ. Corpus moderatè exerceatur.

Si *humida vel ſicca* intemperies in teſtibus deprehendatur, corrigitur ea medicamentis humectantibus & ſiccantibus, qualia è calefacientibus & frigefacientibus modò propoſitis facilè eligi poſſunt.

CAPVT II.

De Teſtium numero vitioſo, & calculis in iis repertis.

Teſtium numerus vitiatus. TEſtes numero duo ſunt ſecundum naturam, vnde etiam δίδυμοι dicuntur; aliquando tamen nulli, aliquando pauciores, aliquando plures reperiuntur. Qui teſticulis carent, Eunuchi dicuntur: quorum alij ita nati ſunt, alij exciſione teſtium tales facti, & quidem alij in pueritia ſtatim, alij grandiores iam facti. Aliqui vnum ſaltem teſticulum habent, & quidem alij ita nati ſunt, aliis alter exciſione ademptus eſt, id quod interdum in hernia fieri ſolet. Contra comper tum, quoſdam tres teſticulos habuiſſe, idque nonnullis familiis proprium eſt, & ſingularis libidinis argumentum. Agathocles, Siciliæ Tyrannus, à Timæo τριόρχης dictus eſt, vt refert Cæl. Rhodigin. *antiq. lect. lib.* 24. *cap.* 4. Idem ſcribit, *ibidem*, Bergomi in familia illuſtri Coleonum multos habere tres teſticulos, & Franc. Philelpho totidem fuiſſe; & Fernelius, *lib.* 1. *patholog. cap.* 8. refert, ſe nouiſſe tertium teſticulum omnibus quibuſdam familiis ſuperabundaſſe. Tertium etiam teſticulum in quodam libidinis immoderatæ obſeruauit Montuus, vt *c.* 37. *to.* 4. *Anaſceu. morbor.* ſcribit: & in puero Typographi cuiuſdam tertium teſticulum ſe vidiſſe refert Scholiographus, *ad c.* 61. *lib.* 1. *de morb. intern. Hollerij*; & Foreſtus, vt *lib.* 27. *obſer.* 15. *in ſcholio* refert, nouit ciuem Antuerpianum, qui tres teſticulos habebat & valde luxurioſus erat. Talia autem vitia ipſis ſenſibus patent. Et quidem teſtium defectus virilitatem maſculis adimit: vnum tamen teſtem habentes generaſſe, compertum; qui verò tres teſticulos habent, libidinoſi ſunt. Et cum vitia hæc vel ab ipſa natura proueniant, vel arte inducta ſint, curationem non ſuſcipiunt, aut ea non neceſſaria eſt.

Lapides in teſtibus.

Lapides in teſtibus. Tophos in teſticulis interdum reperiri ſcribit Paulus Ægineta, *lib.* 6. *c.* 63. Et Monſpelij in cadaueris cuiuſdam diſſectione teſticulos lapillis plenos inuentos fuiſſe Geſnerus, *de foſſilib. c.* 11. ſcribit. Reperit quoque Fel. Platerus lapidem in teſtibus, vt & alij quidam, quorum obſeruationes col-

A legit Schenckius, *lib.* 4. *obſeruationum*, Generantur autem tales calculi procul dubio, cum ſerum impurum, & calculo generando aptum ſanguini, qui ſeminis materia futurus eſt, permiſcetur, & cum eo ad teſtes defertur, ibique in lapidem coagulatur.

CAPVT III.

De Teſtium magnitudine vitioſa inflammatione & tumoribus aliis.

Teſtium magnitudo vitiata. TEſticulos & mammas aliis vtróſque, aliis alterutrum duntaxat immodicè increuiſſe refert

B Galenus, *lib. de diff. morb. cap.* 9. Quod vitium ſi naturale ſit, corrigi vix poteſt. Si tamen teſtium nimis increſcentium magnitudinem minuere velimus, epithemata imponatur ex ſucco vel aqua plantaginis, roſar. ſemperuiui, cydoniorum, aceto roſac.

Teſtium tabes. Contra interdum præter naturam teſtes planè contabeſcunt, cuius rei exemplum affert Vidus Vidius, *lib.* 11. *de curat. membrat. cap.* 2. de monacho quodam in agro Barcinonenſi, cuius teſtes, etſi in adoleſcentia moderatam magnitudinem à natura eſſent adepti, nihilominus proceſſu temporis, ob votum caſtitatis inuiolabiliter ab eo multis annis obſeruatum ferè penitus contabuerant, vaſáque

C ſpermatica eiuſdem adeo exaruerant, vt cum eius cadauer poſt mortem ſecaretur, exſiccatorum neruorum ſeu durorum ligamentorum potius imaginem præ ſe ferrent.

Inflammatio teſtium.

Inflammatio teſtium. Præter naturam verò teſtes variis modis intumeſcunt; inflammantur nimis & aliis tumoribus corripiuntur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Et primò inflammationem quod attinet, teſtes, vt aliæ corporis partes, interdum inflammantur, ſanguine ad eos præter naturam confluente: id quod accidit, vel ſponte eò ruente ſanguine, vel ex percuſſione aut colliſione, equitatione dura, aut ab alia cauſſa externa ſanguinem attrahere potente eò

D attracto. Et quidem teſtes nunc ſoli inflammantur, nunc ſimul ſcrotum, de cuius inflammatione poſtea dicetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur autem inflammatio teſtium, quod teſtis, quam ſecundum naturam, eſt tumidior & durior, dolor in eo percipitur, & præcipuè ſi digitis prematur, adeſt rubor atque calor. Quæ omnino, ſi ſcrotum ſimul inflammatur, ſunt manifeſtiora. Febris etiam plerunque adeſt.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Malum hoc eſt non contemnendum, cum teſtes non ſolum ad ſpeciei conſeruationem ſint neceſſarij, iiſque valde læſis facultas generatrix lædi ſo-

E leat, ſed etiam interdum gangræna ſuccedere ſoleat. Plerumque tamen ea ſcrotum facilius, quàm teſtes corripit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Teſtium inflammatio ſecundum communes aliarum partium inflammationis curandi leges & ipſa curanda. Nimirum ſanguis, qui ad ipſos præter naturam fluit, repellendus, intercipiendus, reuellendus, deinde qui influxit diſcutiendus, aut ſi ſuppuratio prohiberi non poſſit, ea promouenda. Principiò ergo ſtatim ſanguinis vena in cubito ſecta reuellendus. Poſtea etiam venæ, quæ in poplite vel malleolo eſt partis affectæ, aperienda. Licet quoque poſt venæ ſectionem altero die cucurbitulas cum ſcarificatione coxis ad deriuationē impone-

re. Si etiam alij humores, præcipuè bilioſi, in corpore peccant, qui forſan fluxui ſanguinis occaſionem præbent, & ij euacuandi. Simul ſtatim repellentia adhibenda, teſtéſque inuoluendi cataplaſmate, ex farina hordei, fabar. pulu. roſar. rubr. myrtill. balauſt. coctis in vino rubro vel aq. chalyb. addito ol. roſ. & myrtillorum. Vel epithema imponatur ex ſucco vel aqua roſar. plantaginis, mucilag. ſem. pſylij, cydonior. cum aqua roſar. extractâ, cum ol. roſac. & ceruſſa mixtis. Quæcunque autem medicamenta teſtibus applicentur, ligatura ſemper verſus ſuperiora tendat, vt teſtes minus dependeant. Ita enim fluxus ad locum affectum minus fiet. Ad intercipiendum verò ſanguinis fluxum ad latus pubis, vbi venæ & arteriæ ex abdomine ad teſtes & ſcrotum tendunt, intercipiens & defenſiuum medicamentum imponendum, ex far. hord. roſar. rubr. bolo, maſtiche cum aqua roſar. & albumine ouo; ad vnguentum Comitiſſæ, vel emplaſtrum ad herniam. Temporis progreſſu repellentibus ad dolorem leniēdum admiſceantur digerentia, fiántque linimenta ex ol. roſac. vnguento popul. dialthæa, & ol. chamæmel. Tandem ad digerendam materiam vſurpetur ſem. lini, fænigræc. flor. chamæmeli, meliloti, vt ex aliarum inflammationum curatione notum eſt. Ad teſtium inflammationes etiam commendatur verbena recta in ol. cocta, vini particula adiecta. Laudatur & cataplaſma ex fabâ Ægyptiaca decorticata cocta cum melle mixta. Vt & alterum ex pane cum ol. & aqua, interdum etiam cum mulſa paratum. Vtile etiam eſt diachylum cum ol. roſ. ſubactum. Aëtius hoc ceratum commendat. ℞. *Ceræ, reſinæ pini, ol. aneth. narciſci* an. ℥ x. *Cymini, fimi aſini pilas* iij. Fimum aſini torrefactum cribrato cymináque admiſceto, deinde cera liquefacta & alia admiſceantur. Si dolor valde vrgeat, leniendus refrigerantibus & laxantibus. Vt ℞. *Malu. violariæ,* an. M. j. *furfur.* pug. ij. Coq. & parti applicentur. Vel ℞. *far. hord.* ℥. ij. *ſem. lini, fænigræci* an. ℥. j. *maluæ, biſmal. ad mollitiem coctar.* an. M. ß. *pingued. porci, ol. viol.* an. q. ſ. F. Cataplaſma. Si hæc non ſufficiant, cataplaſmate ex foliis hyoſcyami coctis & contuſis vtendum. Si inflammatio in ſuppurationem conuertatur, ea adiuuanda, & abſceſſus maturus manus operâ aperiendus, tandémque mundandus ac conſolidandus aliorum tumorum more.

Inflatio teſtium.

Inflatio teſtium. Teſtes etiam aliquando intumeſcunt, & inflantur ſine febre, flatibus craſſis eos diſtendentibus. Curatur autem inflatio teſtium per medicamenta flatus diſcutientia. Applicetur ergo teſtibus fimus columbinus cum far. fabar. & axung. porcina cum vino mixtis. Nonnulli folia hyoſcyami ad inflationem teſtium & ſimul dolorem ſedandum commendant. Alij origanum in aceto vel vino coctum & contuſum, vel decoctum eius fomenti loco vſurpant. Vel ℞. *Pulu rad. althææ.* ℥. ß. *far. fab. ſem. lini, fænigræci* an. ℥. j. *cumini* ℥. ß. Coq. in vino & addito *ol. aneth.* F. Cataplaſma. Vel ℞. *Pulu. flor. chamæmel. meliloti, far. fab.* an. ℈. vi. *ſtercor. caprin. bacc. laur.* an. ℥. ß. Cum *vino & ol. aneth.* Miſce F. Cataplaſma. Vel ℞. *furfur. tritici cribrati* M. ij. *far. fabar.* ℥. i. ß. *pulu. ſem. cumini* ℥. ß. Cum *vino dulci & ol. aneth.* F. Cataplaſma.

Tumores duri, frigidi & ſcirrhi teſtium.

Tumores teſtium duri frigidi, & ſcirrhi. Non ſolùm autem inflammantur & inflantur teſtes, ſed & aliis tumoribus corripiuntur, iiſque etiam ſæpe ſcirrhoſis. Quod accidit, vbi humores in inflammatione non diſcutiuntur, neque etiam in pus mutantur, ſed in teſtibus hærent, atque ibi in-

A durantur; aut etiam aliàs frigidi & craſſi humores ad teſtes fluunt, ibique indurantur. Cognoſcitur hic tumor & viſu & tactu, eſtque ſine dolore, vel cum exiguo, ac ſine calore & febre. Teſtium autem tales tumores difficulter curantur. Pars enim hæc laxa eſt, & facilè excrementa ſuſcipit, & recepta retinet in inuolucris illis, quibus teſtes teguntur. Curantur verò, vniuerſalibus præmiſſis, hi duri teſtium tumores emollientibus & diſcutientibus. Talia ſunt, *rad. althææ, farina, ſem. lini, tritici, paſſula.* Commendatur & rad. lactucæ ex mulſo cocta, aut cum farin. hord. & ſem. lini ac fænugræci miſta. Vtile eſt etiam ol. amygd. amarar. irinum, anethinum, vng. dialthææ, Martiatum, em-
B plaſt. diachyl. ſimpl. & comp. Vel ℞. *far. fabar.* ℥. i. *ſem. lini* ℈. ij. *empl. diachyl. ſimpl.* ℥. . *ol. melil.* ℥. i. ß. *anethini, chamæmel. hyoſcyam.* an. ℥. i. *ſem. cumini* ℈. i. Coq. ad conſiſt. ceroti mollior. Vel ℞. *fol. caulium, hyoſcyami* an. M. i. *ficus* num. v. Coq. ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur, quibus adde. *far. fabar. ſem. lini, fænigræci, pulu. flor. chamæmel.* an ℥. ß. *adipis renum capræ* q. ſ. F. Cataplaſma. Vel ℞. *rad. mandrag. recent.* ℔. ß. *hyoſcyam. & alkekengi* an. M. i. Coq. in ſapa ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur, quibus adde *opopanacis* ℥ i. *ceræ parum.* Miſce ad formam emplaſtri. Vel ℞. *Emplaſt. diachyl. ſimpl. & cum gummi* an. ℥. i. *ammoniaci vel bdellij* ℥. ß. Quibus
C addere licet quoque ſemen & folia hyoſcyami. Efficaciſſimum eſt hoc. ℞. *rad. Althææ, hyoſcyami, halikacabi* an. M. j. *rad. mandrag. recent.* ℔. ß. Coq. in ſ. q. ſapæ, & contundantur ac per cribrum traiiciantur. Poſtea adde *opopanacij, bdellij, ammoniaci in vino liquator.* an. ℈. vi. *ſtyracis* ℈. iij. Atque addito *ol. melino* F. Cataplaſma, aut *ceræ,* emplaſtrum; quo medicamento, niſi ſcirrhus teſtium emolliatur & diſcutiatur, fruſtra alia tentantur. Si in pus talis tumor mutetur, pus non diu in teſte relinquendum, ne eius ſubſtantiam corrumpat & vlcus inſanabile vel gangrænam excitet. Ideoque commodiſſimum eſt, teſtem tum exſcindere. Sunt & alij teſtium tumores, de quibus poſtea,
D *cap.* 7. inter herniæ ſpecies dicetur.

CAPVT IV.

De Situ teſtium mutato.

TEſtes etiam ſitum quandoque quaſi mutant, & nimis penduli fiunt: quod fit interdum ex nimia equitatione, interdum ex natatione in aqua frigida, interdum ex materia frigida ligamenta, à quibus pendent, ſeu cremaſteres laxante; quod accidit in morbis grauioribus & virium debilitate; ac teſtes penduli virium debilium ſunt indicium. Corpus, ſi opus, conueniente modo purgandum, & poſtea exſiccantia calida, ſi ab humoribus frigidis ſit laxatio, non ſolum teſtibus & pubi, ſed & Situs teſtium mutatus.
E oſſi ſacro imponenda, ex ſaluia, betonica, maiorana, primula veris & ſimilibus. Interdum contra teſtes verſus abdomen retrahuntur, vt bubonocelen quaſi mentiantur. Interdum etiam planè in abdomine reconditi ſunt. Idque nonnullis naturale eſt & nullo modo curari poteſt. Interdum quoque accidit hoc ab inflammatione ligamentorum aut diſtentione neruorum. Quod vbi euenit, emollientia & laxantia vſurpentur.

A

CAPVT V.

De Vulneribus, Vlceribus, Cancro & gangræna teſtium. Vulnera teſtium.

Teſtium vulnera.

VVlnerantur interdum teſtes: quod ſanè periculo non vacat ob grauia, quæ ſubſequi ſolent, ſymptomata. Ita refert Matthæus Glandorpius, *in ſpeculo chirurgico, obſeru.* 37. Iuueni cuidam dextrum teſticulum frameâ tranſectum fuiſſe, vt in maximum auctus fuerit molem, & dolor ac deliria ſucceſſerint. Eaſdem curandi indicationes & leges habent teſtium, vt aliarum partium, vulnera. Iuuenis cuius modò facta eſt mentio, curatus fuit, vena tali inciſâ (poteſt etiam primum in brachio, ſi opus ſit, vena aperiri) & clyſtere iniecto, teſticulus etiam, vt & totum ſcrotum cum pene & pectine, inunctus fuit oleo roſaceo, & impoſitum cataplaſma digerens ac roborans, adhibitúmque emplaſtrum diapalmæ.

Vlcera teſtium.

Teſtium vlcera.

Interdum poſt inflammationem relinquitur vlcus in teſtibus: nonnunquam & ſcroti vlcera teſtibus communicantur. Sunt autem hæc vlcera valde periculoſa, vt pote in loco humido, & ſæpe in cancrum abeunt, aut in gangrænam terminantur. Vt verò, ſi poſſibile ſit, rectè curentur, primò corpus conuenienti modo purgandum: deinde vlcus mundandum vnguento Apoſtolorum, adiecto vnguento Ægyptiaco. Lauandum etiam vlcus decocto roſar. balauſtior. myrtillor. cum modico thuris in aq. plantag. & vino rubr. facto. Deinde ℞. *Tutiæ prepar. minij, plumbi vſti, antimonij* an. ℈. ij. Cum *ol. myrtin. & cera*, Fiat vnguentum. Vel vſurpetur iſtud Gordonij. ℞. *Litharg. ceruſſ. cadmiæ, acaciæ, cortic. granat. ſang. dracon. tutiæ* an. ℈. ij. *aloës, ſarcocollæ, thuris, aluminis* an. ℈. j. Puluerisatis adde *ceræ & ol. q. ſ.* Fiat vnguentum. Vt poſtea vlcus carne claudatur. ℞. *Aloës hepaticæ, ſarcocollæ, anethi combuſti, thuris, lap. hæmatitæ* an. ℈. ij. *alumin. vſti, flor. æris* an. ℈. ß. Cum *ol. roſar.* F. Vnguentum. Cicatrix tandem inducatur vnguento de minio, vel alio conueniente emplaſtro.

Cancer teſtium.

Cancer.

Vlcera teſtium in cancrum ſæpe abeunt. Habet eius rei hiſtoriam Vvierus, *in obſeruat.* talem. Iuuenis quidam Nobiliſſimus cùm ex intempeſtiua Venere & aſſidua equitatione teſtium debilitatem contraxiſſet, & præterea lue Venerea laboraſſet, in herniam varicoſam & ſiniſtri ſcroti tumorem incidit. Quam cùm chirurgi emollientibus curare tentaret, paucorum menſium ſpatio ſupra teſtem leue tuberculum, rubore aliquo tinctum, apparere cœpit, quo aperto nihil effluxit, nec vllum latentis in eo humoris indiciū apparuit. In medicamentis ergo, quæ emollirent, putrefacerent ac pus generarent, perſeueratū eſt, donec ſe oſtētaret latens cancer, qui breui tanto furore efferbuit, vt ater teterrimo cum fætore & frequenti ſanguinis fluxu tumoris multam partem depaſceretur atque exederet, ægróque tandem mortem afferret. Qui ante mortem valde deplorauit, quod Vvieri conſilio non eſſet obſecutus, qui ſuaſerat, vt ab emollientibus, quibus cancer exaſperatur, abſtineret, & potius per leniter refrigerantia & exſiccantia incrementum mali prohiberet.

Gangræna teſtium.

Gagræna.

Tandem etiam teſtes ex inflammatione & vlceribus planè corrumpuntur, & gangrænam contrahunt. Quod malum ferè lethale eſt, eiúſque rei exemplum habet Foreſtus, *lib.* 27. *obſeru.* 6.

CAPVT VI.

De Scroti morbis.

Scroti morbi.

SCrotum, quod eſt teſtium receptaculum & externum tegumentum, & ipſum aliquos morbos patitur; præcipuè verò inflammatur, vulneratur, excoriatur & exulceratur, ac gangræna corripitur.

Inflammatio Scroti.

Inflammatio.

Inflammatione interdum corripitur ſcrotum, & quidem nunc ſolùm, teſtibus ſaluis, ſæpiſſime teB ſtibus ſimul inflammatis. Cauſſæ inflammationis ſunt eædem, quæ in teſticulorum inflammatione ſunt propoſitæ. Nonnunquam tamen etiam in febribus, & præcipuè malignis, inflammatio teſtium ſuccedit, natura vitioſos humores eò detrudente. Inflammatio autem hæc facilè patet. Scrotum in tumorem attollitur, adeſt durities, rubor & calor, dolor lancinans, qui leui contactu exaſperatur, febris plerúmque comes eſt. Inflammatio ſcroti periculo non vacat. Cum enim ſit in loco humido, facilè in gangrænam mutatur, vt poſtea dicetur. Curandi ratio eſt eadem, quæ teſtium inflammatorum.

Vulnera Scroti.

Vulnera.

C Vulneratur etiam ſcrotum. Et ſi ſolum, teſtibus ſaluis, vulneretur, facilè, vt alia vulnera, curatur. Si verò teſtes ſimul lædantur, curandum vulnus, vt *capite præcedente* dictum.

Excoriatio Scroti.

Excoriatio.

Excoriatur interdum ſcrotum epidermide eroſa, quod infantibus ſæpe accidit à lotio. Idem tamen & adultis ex eadem cauſſa euenit, ſi vrinam in lectum emittant. Curatur in infantibus pompholygis, ſeu nihili albi aſperſione & linteis mundis ac ſiccis ſæpe appoſitis. Vel ℞. *Vng. de ceruſſ.* ℥. ß. *litharg.* ℈. i. *ol. roſac. parum.* F. Vnguentum. Vel myrtus arida ſubtiliſſimè trita & cribrata, adiecto thure vel myrrha aut lapid. calaminari, aſpergatur.

Vlcera Scroti.

Vlcera.

D Exulceratur quoque ſcrotum, ab affluxu humorum acrium, vel poſt inflammationem, & quidem vel ſolum, vel cum teſticulis. Curatur autem iiſdem remediis, quibus teſtium vlcera.

Gangræna Scroti.

Gangræna.

Poſt inflammationem quoque interdum gangræna corripitur ſcrotum. Ita memini anno 1603. hîc ciui cuidam, qui febre maligna laborabat, ſubitò materiam ad ſcrotum detruſam fuiſſe, atque hinc eius inflammationem excitatam, eamque vnica die in gangrænam mutatam, totúmque ſcrotum vſque ad abdomen ea correptum fuiſſe: quod cum Chirurgus ſectione demeret, teſticuli nudi conſpiciebantur: qui tamen idoneis medicamentis adhibitis & gangræna ſedata, carne à vicino abdoE mine ſuccreſcente obducebantur, vt teſticulus vterque vna carne obductus pomi figuram referret. Vir hic diu vixit & ſenex euaſit. Similem hiſtoriam ex D. Petro Holzheimio refert Glandorpius, *in Speculo Chirurg. obſeru.* 38. Gangræna hæc non ita periculoſa eſt, vt aliarum partium. Idoneis enim, quæ ad gangrænam ſolent, adhibitis medicamentis, natura ipſa circa abdomen putridum à ſano ſeparat, & quod corruptum eſt, facilè à chirurgo demi poteſt.

CAPVT VII.

De Hernia & Scroti tumoribus.

Hernia Scroti. INſignis verò ſcroti morbus eſt, qui ab inteſtinis omentóque ex abdomine in ſcrotum delapſo, vel flatu aut aqua in eo collecta, vel etiam carnea quaſi maſſa in eo genita excitatur, ſcrotúmque inde in tumorem attollitur. Tumores hos pro diuerſitate cauſſarum, Græci, vt poſtea dicetur, nominibus diſtinguunt. Latini autem in decoro, ſed communi herniæ nomine appellant, vt ſcribit Celſus, *lib. 7. cap. 19.* Herniæ enim Sabinorum lingua Saxa dicuntur: quod nomen proculdubio ideo hiſce tumoribus ſcroti tribuitur, quod inſtar ſaxi duri ſint. Etſi verò de Hernia propriè dicta ſupra, *part. 2. cap. 6.* vbi de ſitu inteſtinorum mutato tractauimus, egerimus: tamen hîc de eadem, vt morbus & tumor eſt ſcroti prorſus etiam agendum. Ea tamen, quæ loco allegato dicta ſunt, hic non repetemus. Equidem herniæ propriæ dictæ nomen præcipue ἐντεροκήλῃ & ἐπιπλοκήλῃ, de quibus *loco allegato*, actum, competit. Verumtamen aliis etiam ſcroti tumoribus idem tribuitur, & herniæ nomine etiam comprehenditur πνευματοκήλη, hernia ventoſa, ὑδροκήλη, hernia aquoſa, σαρκοκήλη, hernia carnoſa, κιρσοκήλη, hernia varicoſa. Etſi enim κήλη apud Veteres omnis tumor, quacunque parte eſſet, diceretur: C poſtea tamen in ſpecie vſurpari cœpit de ſcroto tumoribus modò dictis. Cum autem, vt dictum, de enterocele & epiplocele ſupra actum ſit: reſtat iam, vt hic agamus de hernia ventoſa, aquoſa, carnoſa & varicoſa.

De πνευματοκήλῃ ſeu hernia ventoſa.

Pneumatocele. Πνευματοκήλη ſeu hernia ventoſa aut flatuoſa eſt tumor flatulentus in ſcroto: & ſolet aliquando cum hydrocele, aliquando etiam ſine ea inuadere.

Cauſſa.

Cauſſæ. Cauſſa eius continens ſunt flatus; qui vel à vicinis inteſtinis & abdomine tranſmittuntur, vel ob debilem partis calorem in eo colliguntur; Et omnia quæ ad flatus generandos faciunt, quæ alibi ſunt D explicata, etiam hic locum habent. Eſtque hoc malum pueris ſatis familiare.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur pneumatocele, quod ſcrotum, & interdum etiam vnà teſtes, valdè diſtenduntur ſine pondere & grauitate, flatúſque, ſi manibus ſcrotum premitur, deprehenditur, & de loco in locum mouetur cum ſono.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Læuiſſima autem & curatu facillima eſt inter reliquas hæc herniæ ſpecies; cum flatus facilius, quàm aliorum tumorum in ſcroto cauſſæ, tollantur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Curatur verò, vniuerſalibus præmiſſis, & materia vnde flatus generantur euacuata, flatus diſcutientibus remediis, iiſdémque, quibus in colica à flatu vtimur, nim. flor. chamæmel. meliloti, ruta, ſem. cumini, carui, anethi, milij, bacc. lauri. Corpore ergo euacuato talis clyſter iniiciatur, præcipuè ſi flatus ex abdomine ſuppeditantur. ℞. *Rutæ* M. ß. *flor. chamæmel. melilot. ſem. anethi* an. M. ß. *carui, cumini, lini* an. ℈. ij. Coq. Colat. ℞. ℔. i. *electuar. bened. laxat.* ℈. j. *de bacc. laur.* ʒ. ß. *ol. rutac. aneth.* an. ℥. i. ß. F. Clyſter. Deinde ventri toti imponatur ſacculus ex floribus chamæmeli, meliloti, ſem. milij, cymini, carui, anethi. Exhibeantur etiam flatus diſcutientia, galanga, cyminum, caryophylli, theriaca, mithridatium, aqua zedoariæ, flor. A chamæmeli & alia, quæ in colica flatulenta exhiberi ſolent. Ipſi verò ſcroto talis fotus adhibeatur. ℞. *Origani, calaminth. rutæ, flor. chamæmel. melilot.* an. M. i. *ſem. carui, cumin. anethi* an. ℈. ij. Coq. in vino pro fotu. Poſtea inungatur ſcrotum *ol. rutæ, chamæmel. anethino, cheirino, laurino, coſtino, ſambucino.* Vel imponatur cataplaſma ex farina fabarum, lupinorum, ſem. cymini, carui, flor. chamæmel. meliloti. Vel ℞. *Fimi vaccini* ℔. ij. *ſulph. viui, ſem. cumini* an. ℥. ij. Miſce & cum ſ. q. *mellis & ol. anethin.* F. cataplaſma. Vel imponatur emplaſtr. è bacc. lauri vel meliloti. In pueris autem & tenellis corporibus olea dicta ſufficiunt cum aliquot guttis, aquæ vitæ, vel emplaſtra in oleis diſſoluantur. Abſtinendum à cibis omnibus, è quibus flatus B generantur.

De Hydrocele ſeu hernia aquoſa.

Hydrocele. Hydrocele eſt tumor ſcroti ab aqua in eo collecta, & accidit hîc tumor frequentius cum hydrope Aſcite, aliquando etiam ſine eo. Colligitur autem aqua vel inter erythroidem tunicam, & darton dictam tunicam, vel extra ipſam, inter eam & pelliculas adiacentes, vel in propria pellicula continetur, atque hoc genus herniam in tunica ſuperagnata vocamus. Aliquando verò duplex hernia oboritur, cum materia aquoſa & intra tunicam darton dictam, & in ſuperagnata conſiſtit, vt Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 2. cap. 22.* ſcribit. Et quidem aliquando ſolùm aqua ſcrotum diſtenditur, aliquando etiam flatus coniunguntur, vt in hydrope quoque fieri ſolet. Interdum etiam carnoſa quædam ſubſtantia circa vaſa ſpermatica concreta aqua tecta latet, quæ, ſcroto aperto, paulò poſt in cancrum malignum degenerat, cuius rei duo exempla recenſet Guilielmus Fabricius, *cent. 4. obſeru. 65. & 67.* Vbi enim ſeroſus humor acris eſt, venas capillares membranáſque leuiter erodit, hinc pars illa ſanguinis, quæ paulatim exſudat, in carnem concreſcit, reliquum verò, quod ſeroſum eſt, ſcrotum ita extendit, vt caro tactu explorari non poſſit. Idem etiam, *obſeru. 65.* refert, iuuenem ſibi oblatum fuiſſe, quem cùm ipſe, & alij Medici ac chirurgi ſolum aquoſa hernia laborare putarent, nihilominus cùm cauſtico ſcrotum aperuiſſet, præter aquam etiam carneam quandam & induratam materiam circa vaſa ſpermatica inuenta fuiſſe. Etſi verò metueret, ne cancer ſuboriretur: tamen cum perpenderet ætatem iuuenilem, conſtitutionem corporis aliàs optimam & ſanam, leniter emollientia & diſcutientia applicauit, è quorum vſu cùm malum non ingraueſcere, ſed potius duritiem decreſcere videret, ad fortiora peruenit, & ita malum curauit.

Cauſſa.

Cauſſæ. Aqua autem hæc rarò in ipſo ſcroto generatur, ſed ex abdomine affluit, in quo iis de cauſſis, quæ in hydrope ſunt expoſitæ, colligitur. Et licet interdum nondum hydrops adſit: tamen aliquid aquæ E in abdominis cauitate colligitur, quæ ſenſim in ſcrotum deſcendit; etſi tanta eius copia nondum ſit, vt ventrem totum in tumorem attollere poſſit. Nonnulli quidem ſtatuunt, ſi hydrops nondum coniungatur, deſtillare ſeroſum eiuſmodi excrementum in ſcrotum è vaſis vrinariis illud ad veſicam deferentibus, ſi in earum tunicis raritas aliqua, vel à naturæ primordiis facta ſit, vel proceſſu temporis ob vim acrioris vrinæ ſuperuenerit, ob quam aliquæ eius guttæ aſſiduè tranſſudent, quæ facilè ſibi aditum parare poſſint ob ſuam tenuitatem & loci propinquitatem ad teſtes & ſcrotum. Verum tunicæ illorum vaſorum ſatis ſunt denſæ, vt non ſit credibile, vrinam per illas tranſſudare poſſit. Vero magis conſentaneum eſt, ſi accidat hy-

drocele ſine hydrope, aliquid humoris aquoſi in abdomine cumulari, & hinc ad ſcrotum mitti, vel etiam à rene, vt mox dicetur, deſcendere, vel in ipſo ſcroto ob partium imbecillitatem, imprimis accedente cauſſa externa, vt percuſſione vel compreſſione, humorem aquoſum colligi, præcipuè ſi ſanguis ille, qui per vaſa ſpermatica ad teſtes defertur, ſit aquoſior. Tumor autem nunc totum ſcrotum, nunc dextram vel ſiniſtram eius partem occupat. Et quidem cum ſcrotum vno ſaltem latere intumeſcit, citra externam cauſam, humor non eſt in ſcroto, ſed in membrana erythroide teſtem continente. Et tunc nunquam dexter teſtis intumeſcit, ſed ſaltem ſiniſter, idque ob renem ſiniſtrum malè affectum accidit. Cum enim ſiniſtræ partis ſeminalis vena non ex caua, veluti dextra, oriatur, ſed ab emulgente ſiniſtri renis procedat, ſi ren ſiniſter malè affectus ſit, nec officio ſuo rectè fungantur, pars vrinæ cum per renem malè affectum deſcendere non poſſit, per ſeminalem venam in tunicam erythroidem delabitur, & tantus tumor interdum excitatur, qui etiam caput humanum ſæpe æquat.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumor ipſe oculis patet. Eſſe autem eum ab aqua, à fluctuatione, quæ, dum tumor premitur, animaduertitur, cognoſcitur. Præterea ſcrotum lucidum quaſi apparet & præcipuè ſi candela ei opponatur, ægérque de pondere & grauitate conqueritur: neque etiam tumor per compreſſionem in abdomen recedit, vt in hernia ab inteſtinorum prolapſu fieri ſolet, ſed ſemper ferè eiuſdem magnitudinis apparet. Vbi teſtes ſoli intumeſcunt, ſcrotum adhuc rugoſum aliquo modo apparet; quod non accidit, vbi aqua inter ſcrotum præcipuè continetur. Quo in loco verò, & inter quam tunicam humor aquoſus contineatur, ſic cognoſcitur. Si inter erythroidem tunicam contineatur, tumor erit rotundus, paulò longior, oui inſtar teſticulúſque ibi viſui & tactui occultatur, ſcrotúmque, ipſum albidius eſt, & nihil aut parùm intenditur. Si extra erythroidem tunicam ſub parto lateat humor, teſticulus tactui occurrit, ſcrotum magis intenditur. Si verò in ſuperagnata tunica humor hæreat, tumor vndique conglobatus alterius teſticuli imaginem refert.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum hoc pro cauſſarum varietate nunc magis nunc minus periculoſum eſt. Quæ enim cum hydrope coniungitur hydrocele, non curatur, niſi hydrope prius curatâ, & eius cauſſa ablata. Nam licet aqua ſemel vel diſcutiatur, vel ſcroti apertione euacuetur: tamen noua rurſum affluit. Si verò cauſſa aquam generans minus grauis ſit, facilius curatur. 2. Quæ à cauſſa externa eſt ſcroti tumor, non ita difficulter curatur. 3. Is, qui eſt in ſiniſtro teſte à ſiniſtri renis vitio ortus, difficulter curatur, & nonniſi rene curato, quod ſæpe impoſſibile eſt: & temporis progreſſu ab acrimonia humoris ſubſtantia teſtis corrumpitur, & immedicabile vlcus excitatur. Licet etiam teſtis ſectione auferri poſſit, & ita tumor tolli: tamen poſtea humor, qui antea in teſtem deſcendebat, in corpore hæret & alia mala excitat. Ita refert Dodonæus, *obſeru. cap.* 39. Anglum quendam in grauiſſimum teſtis ſiniſtri dolorem incidiſſe, qui nullis remediis leuari poterat. Cum verò vltimum remedium videretur ſectio & teſtis ablatio, ea Antuerpiæ inſtituta eſt, quæ cum perageretur, hydrocelem latuiſſe deprehenſum, cum copioſa in ſecantis faciem aqua exſiliret. Curatus verò & ſanatus à vulnere paulò poſt de lumborum dolore & grauitate conqueri cœpit: in pube etiam circa cicatricem do-

A lor cum tumore ſucceſſit, & aliis accedentibus ſymptomatibus mors ſecuta. Corpore aperto deprehenſus ren ſiniſter durus admodum, ac iuſta quantitate maior, & ſubſtantia interiore haud parenchymatis colorem referens, ſed candida, concreto ac indurato puri ſimilis. E quâ obſeruatione apparet, cauſſam tumoris aquoſi teſticuli ſiniſtri fuiſſe renem ſiniſtrum malè affectum; Symptomatum verò ſuperuenientium & mortis ſubſequentis teſtis exſectionem. Cum enim teſte ablato ſeroſus ille humor ad teſtem confluere amplius non poſſet, in corpore retentus ſymptomatum variorum & mortis cauſſa fuit.

Indicationes & Curatio.

B Curatio duobus perficitur, primò vt aquoſi humoris generatio, & affluxus prohibeatur: Deinde vt is, qui iam præſens eſt, in ſcroto euacuetur. Quapropter ſi ſimul hydrops coniunctus eſt, curatio ad eum præcipuè dirigenda, & aquoſi humoris generatio prohibenda: quod etiam faciendum, ſi ſine hydrope, aqua in abdomine colligatur. Si verò ſiniſtri teſtis vitium, ſine hydrope tumoris cauſſa ſit, ad ſiniſtrum renem curatio eſt imprimis dirigenda. Et omnino cautè agendum, ſi hernia ſit in ſiniſtro teſte, ne malo curato grauiora eueniant ſymptomata. Itáque ſi vitium aliquod inſigne ſit in rene, vel planè à curatione abſtinendum, vel ſcrotum tantùm in inferiori parte incidendum, vt ſeroſus C ille humor effluat. Imò interdum ſingulis annis id facere opus eſt. Ita refert Guilhelmus Fabricius, *cent. 4. obſeru. 66.* Ioan. Griffonium Chirurgum viro cuidam ſexagenario propter herniam aquoſam ſingulis annis ſcrotum parte inferiore perforaſſe, & ſeroſum humorem euacuaſſe, ac poſtea vlcus ad cicatricem perduxiſſe, atque hominem iſtum ad ſummam ſenectutem perueniſſe. Si verò in rene vitium non fuerit, & defluxum planè impedire libuerit, inciſio in ſuperiore parte ſcroti propè inguina facienda, vt non ſolum ſeroſus humor euacuetur, ſed prohibeatur etiam, ne rurſus noua aqua in ſcrotum defluat, quod cicatrix in erythroide facta impedit. Cuius curationis exemplum *ibidem* habet D Fabricius. Cum enim vir quidam quadragenarius hernia aquoſa in parte ſiniſtra laboraret, corpore prius purgato, ægróque in ſella collocato, ſcrotum in ſuperiore parte vſque ad tunicam erythroidem incidit, ipſúmque ex anteriore parte ab ipſa membrana aliquantum ſeparauit, & acu incuruata ac filo reduplicato vniuerſam hanc tunicam (præter vaſa ſeminalia apprehendit, & mediocriter conſtrinxit atque ligauit. Poſtea ex inferiore parte ligaturæ membranam iam antè dictam ſecundum longitudinem incidit, & aquæ libras aliquot, ſed paulatim, extraxit, deinde turundam ſatis longam albumine oui madefactam ad latus teſticuli & inferiorem partem ſcroti verſus infixit, & inguina ac ventrem infimum oleo roſaceo inunxit, & hapſum cannabis, vitello atque albumine oui cum pauca aqua roſacea conquaſſato madefactum applicuit. E Poſtero die hoc digeſtiuum appoſuit. ℞. *Terebinth. lotæ* ℈. ij. *ceræ nouæ* ℥. ß. *gummi elemi* ℈. i. *ol. roſac. amygdal. dulc.* an. ℥. ß. *de vitellis ouor.* ℈. ij. Diſſoluatur *gummi* lentiſſimo igne cum *oleis, terebinthina,* & *cera* ſeparatim cum *paxillo olei* liquefactis & additis, fiat vnguentum, tum admiſce *vitellum oui vnius, croci* ʒ. ß. Neque proceſſum hunc, antequam vulnus probè eſſet digeſtum, mutauit. Tunc puluerem mundificatiuum vlceri & turundis quotidie inſperſit, & vlcus per duos menſes apertum tenuit, & corpus per interualla purgauit, vulnúſque cicatrice obduxit. Ab eo têpore vir ille benè valuit, optimam tamen victus ratio-

Indicationes & Curatio.

nem obſeruauit, & ſingulis annis aliquoties corpus A purgauit. Ipſam vero aquam in ſcroto contentam quod attinet, euacuatur ea vel inſenſibiliter ſcroti apertione. Inſenſibiliter euacuatur per diſcutientia, de hernia flatulenta propoſita, quæ tamen hic potentiora eſſe debent. Qualia ſunt, *farina fabarum, baccæ lauri, flores chamæmeli, meliloti, ſem. dauci, fænigræci, agni caſti, cumini, carui, pulegium, calamintha, ruta, origanum, ſulphur, nitrum, ammoniacum.* E quibus fiunt *fomenta, cataplaſmata, inunctiones, emplaſtra.* Vt ♃. *Calamintha, origani, rutæ, flor. chamæmel. meliloti* an. M. j. *ſem. dauci, carui, cumini, viticis* an. ℥. ß. Contuſa craſſo modo coq. in *aquæ ſ. q.* ad tertiæ partis conſumtionem. Vel ♃. *ſem. cumini* ℥. iii. *bacc. laur.* ℥. ij. *ſalis* ℥. j. ß. *ſulph.* ℈. i. Coq. *in lixiuio ad tert. part. conſumpt.* B Colatura ſpongia imbuatur, qua ſcrotum foueatur. Poſt fotum imponatur hoc cataplaſma. ♃. *Far. fabar.* ℥. iii. *ſem. lini fænugræc. puln. flor. chamæm. melilot.* an ℥. i. *cumini* ℥. ß. F. Cataplaſma, cui, ſi libet, ol. chamæmel. & rutac. addatur. Vel ♃. *Cochlear. cum teſtis contuſar.* ℥. iv. *bacc. laur. ſulph.* an. ℥. ij. *ſterc. caprini* ℥. iij. Cum *ſ. q. lixiuij.* F. Cataplaſma. Vel ♃. *Far. fabar.* ℥. iii. *puln. flor. chamæmeli* ℥. i. ß. *ſem. cumini, ſulph.* an. ℥. j. *ſterc. caprini* ℔. ß. Cum lixiuio fiat cataplaſma. Vel ♃. *Ol. irini, rutac. laurini* an. ℥. i. ß. *bdellij vino ſoluti* ℥. ß. *ſulph. vini* ℈. ij. *ſterc. caprini q. ſ.* F. Linimentum. Vti e eſt etiam vnguentum Agrippæ & C Arregon. Vel fiat tale emplaſtrum. ♃. *ceræ* ℔. i. *terebinth.* ℥. ij. ß. *bdellij, ammoniaci* an. ℥. ii. Miſce. F. Emplaſtrum. Quod ſi inſenſibiliter aqua diſcuti non poſſit, ſenſibiliter euacuanda ſcroto aperto. Aperitur autem ſcrotum ſcalpello: quod quidem præſidium, ſi intra ſcrotum ſaltem aqua contineatur, ſatis tutum & efficax eſt: ſi verò intra proprias teſtium tunicas deliteſcat, minus tutum & efficax. Chirurgiam autem hanc integrè deſcribit Paulus Ægineta, *lib. 6. cap.* 61. Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 2. *cap.* 22. Celſus, *lib.* 7. *cap.* 18. qui ibi videantur. Poteſt etiam ſcrotum cauterio ſeu actuali ſeu potentiali aperiri. Si cum hernia aquoſa caro aliqua circa teſticulum concreuit, cautè curatio inſtituenda, cum facilè malum in cancrum abire ſoleat. Cuius rei D exemplum habet Dodonæus, *in obſeru. cap.* 40. Vir enim quidam generoſus, cum hydrocele parte ſiniſtra aliquoties laboraſſet, aperiri ſcalpello tumorem ſibi permiſit. Effluxit citò omnis humor, tumor quoque ſubſedit. Sed cum teſtis ipſe omninò eſſet corruptus, vicinas partes facile infecit. Subſecuta mox ſcroti vniuerſi, ac etiam penis, cum tumore & ingenti dolore, gangræna, & tandem mors. Ideóque conſultiſſimum eſt, ſcrotum incidere, ac teſticulum & quicquid circa ipſum concretum eſt, ſeparare atque exſcindere, dummodò id fieri radicitus poſſit. Si enim ſcirrhoſa illa materia proceſſum iam occupat, & abdomini adhæret fruſtra curatio inſtituitur. Si verò materia maligna non ſit, vt curari poſſit, emollientibus id præſtandum, vt ſupra ex Guil. Fabricio, *cent.* 4. *obſeru.* 66. dictum.

Hernia humoralis. Ita etiam ſi teſticulus ex aqua corruptus ſit, quod ex fætore & prauo colore aquæ cognoſcitur, teſtis extrahendus eſt, vt in hernia fieri ſolet. Recentiores hic adhuc vnam herniæ ſpeciem addunt, quam humoralem vocant, eámque ab omnibus humoribus, excepta bile, prouenire ſtatuunt. Verum ſi à ſanguine ſit hic tumor, & quidem cum inflammatione, pertinet ad inflammationem ſcroti & teſtium, de qua ſuprà dictum: aut ſi ex eo caro quædam concreſcat, pertinet ad ſarcocelem, de qua mox dicetur: ſi ab aqua eſt, eſt hydrocele: ſi ab humore aliquo craſſo, & indurato, ad tumores frigidos & ſcir-A rhum teſtium pertinet, de quibus ſupra diximus.

De Sarcocele ſeu hernia carnoſa.

Aliquando etiam quiddam carnoſum in ſcroto naſcitur, teſtibúſque adnaſcitur, & ſcrotum in tumorem attollit, qui ſarcocele ſeu hernia carnoſa appellatur. Sarcoc[ele]

Cauſſa.

Generatur autem hæc hernia ex ſanguine impuriore ad teſtes & ſcrotum copioſius affluente, ibique in ſubſtantiam carni ſimilem mutato. Huic autem ſanguinis affluxui occaſionem præbent, hernia inteſtinalis, ictus, percuſſio, lapſus, ſectio ramicis non rectè inſtituta. Vt enim in arboribus, ſi cortex externus vulneretur vel contundatur, ex affluente alimento nodi fieri ſolent: ita etiam, ſi membranæ B vaſorum rumpantur vel contundantur, vt quidem ſanguis non copioſius effluat, ſed alimentum affluens ſenſim extillet; ex eo talis caro à natura, quæ nunquam otioſa eſt, produci ſolet: Vbi tamen ipſa natura ſæpe ſimul data via cum bono alimento vitioſos aliquos humores extrudit, eóſque in talem luxuriantem carnem conuertit. Aliquando etiam materia hæc planè induratur & in ſcirrhum conuertitur. Cauſſ[a].

Quæritur autem hic non ſine cauſſa, cur hernia carnoſa plerunque in dextro teſticulo fiat, ſicut aquoſa in ſiniſtro. Scribit enim Guil. Fabricius, *cent.* 4. *obſeru.* 64. ſe vnicum tantum hernia carno-C ſa ex ſiniſtra parte laborantem vidiſſe, reliquas omnes in dextra parte fuiſſe. Cauſſa huius rei mihi videtur hæc, quod vas præparans ſeu vena ſeminalis dextri teſticuli ab ipſa vena caua, ſiniſtra verò ab emulgente oritur. Etenim ſi ſanguinem natura ad teſtes depellere velit, rectiſſime id fit per dextram venam ſeminalem, quæ ab ipſa vena caua oritur, ſicut contra ſeroſi humores facilius ad ſiniſtrum teſtem detruduntur per venam ſeminalem ab emulgente oriunda. Cur hernia carnoſa plerunque in dextro teſticulo fiat & aquoſa in ſiniſtr[o].

Signa Diagnoſtica.

Tumor in ſcroto eſt durus, ſine inguinis tumore, ſenſim auctus; quo modo ab hernia inteſtinali differt, quæ mollior eſt & ſubitò oboritur. Si tumor ſit durus & ſcirrhoſus, nec dolor nec calor adeſt; ſi D verò tumor ſit malignus, dolor punctorius percipitur. Videndum tamen diligenter, ne hydrocele vel alius teſticuli tumor pro carnoſa hernia habeatur, quod interdum accidit, ſi aqua profundius lateat, & extra, etſi candela adhibeatur, nulla ſui ſigna exhibeat. Tale exemplum habet Foreſtus, *lib.* 27. *obſeru.* 25. *in Scholio*, de quodam viro, qui teſtem vnà cum ſcroto in modum ſcirrhi paulatim in maiorem modum auctum, & durum per quinque annos habebat, vt omnes ſarcocelem eſſe putarent. Poſtea tamen cum emollientia & maturantia applicarentur, tumor mollior euaſit, & facto abſceſſu magna aquæ copia, quæ intus latuerat, cum impetu E quodam erupit, vnde ſcrotum & teſtituculus detumuit, ægérque ſanus euaſit. Signa

Prognoſticum.

Difficulter hic tumor curatur, præcipuè ſi ſit inueteratus, & plerúnque non niſi chirurgia, qua vna teſtis tollitur. Prognoſticum.

Indicationes & Curatio.

Vniuerſalibus præmiſſis, curandi via duplex eſt, nimirum vt vel per reprimentia tumoris incrementum inhibeatur, & per exſiccantia tumor abſumatur; vel, ſi hæc non proſunt, chirurgia caro illa, quæ præter naturam excreuit, tollatur. Nonnulli quidem etiam hic maturantia adhibere iubent. Verum cum non ſcirrhus ſit, ſed caro, quod excreuit, emolliri non poteſt, & ſi emollientia adhibeantur, caro magis excreſcit. Poſſunt tamen etiam interna medicamenta Indicationes & Curatio.

medicamenta ad abſumendum ſarcocelem vſurpari. Ita ſcribit Matthiolus, *in Dioſcoridem, lib. 3. cap. 18.* ſe nouiſſe quendam, qui ononidis radicis puluere duntaxat pluribus menſibus ſumpto, carnoſum ramicem abſumpſit, & ſanatus eſt, licet à Medicis nullo alio medicamento, quàm ſola ſectione vſtionéque hunc curari poſſe, ſtatutum eſſet. Externa medicamenta quod attinet, ſequentia à Medicis tribus Delphenſibus pro Doctore Ioanne Heutero, anno 1529. præſcripta fuiſſe, ſcribit Foreſtus, *lib. 27. obſeru. 13. in ſcholio.* ℞. *Maluarum, parietariæ, flor. chamæmeli, meliloti* an. M. i. *extremitat. abſinthij* p. j. Coq. *in aqua* ad mollitiem, exprimantur & contundantur, contuſis adde, *far. fabar. orobi* an. ℥. iv. *ſem. lini, pulu. cumini* an. ℥. i. *vini Rhenani, ſucc. caulium, mellis* an. q. ſ. Coquantur ad formam cataplaſmatis. Item ℞. *roſar. cum capitibus, myrtill. ſumach, balauſtiorum, cortic. granator. nucum cupreſſi* an. ℈ ii. *acaciæ, aluminis* an. ℈. j. Coq. in aqua fabrorum pro ℔. i ß. Adde *aceti* ℥. ij. Item ℞. *Praſſij, rutæ, flor. chamæmel. meliloti*, an. M. j. *maluar. parietar.* an. M. ß. *vſneæ extremitat. abſinthij* an. pug. j. Coq. in aq. ad mollitiem, & contundantur optimè: Adde *farinæ fabar. orobi* an. ℥. ij. *puln. cumini, nucum cupreſſi* an. ℥. j. *mumiæ*, ℥. j. ß. *ſtercor. ouilli* ℔. ß. *lixiuij comm. ſucci caulium, mellis q. ſ.* Coq. ad formam cataplaſmatis. Alia etiam medicamenta, quibus Hiſpanum quendam ſeptuagenarium ab hernia quadam carnoſa magnitudine capitis infantis liberatum ſcribit, *ibidem* videantur. Si verò medicamentis malum curari non poſſit, & moles tumoris ægro moleſta ſit, ſectione tollendus, & cute in inguine aperta euulſiſque vaſis ſeminariis cum illius loci teſte, ligatiſque ſimul vaſis ſub ligaturat, caro amputanda. Minus periculi eſt, ſi non in inguine, ſed ſcroti latere tumente ſectio fiat, & teſtis cum carne illi agnata per vulnus extrahatur.

Externa.

Cirſocele, ſeu Hernia Varicoſa.

Cirſocele. Si verò vaſa, quæ teſticulos nutriunt, varicum more dilatentur, & tumorem in ſcroto efficiant; Cirſocele, ſeu Hernia varicoſa nominatur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa huius tumoris ferè eſt humor melancholicus ad ſcrotum, & imprimis vaſa; quæ teſtes nutriunt, effuſus, quod accidit interdum in fine morborum ab humore melancholico ortorum: & aliàs etiam humor melancholicus in corpore cumulatus ad hæc loca tranſponi interdum ſolet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hoc malum, quod tumor eſt minor, & quidem circa ea vaſa, quæ teſticulo alimentum præbent, ac cum pars affecta tangitur, apprehenduntur illa vaſa quaſi funiculi, tumórque eſt aliquantum obliquus, & racematim ac vuæ in modum quaſi conglomeratur, cum teſticuli relaxatione. Certis quoque temporibus, & præſertim vere ac autumno, ac cum inteſtina à flatibus diſtenduntur, aut pedes refrigerantur, dolor comitatur hanc herniam, cum ſcilicet vaſa illa diſtenduntur.

Prognoſticum.

Prognoſtica. Malum hoc, vt alij ab humore melancholico orti tumores, curatu ſat difficile eſt.

Curatio.

Curatio. Vniuerſalibus præmiſſis, & humore melancholico expurgato, curatio, vt in tumoribus melancholicis, inſtituenda. Et quidem nonnulli hanc Herniam ſectione curant. Verùm hæc cura quædam incommoda & pericula coniuncta habet. Nam ſine teſtis læſione vix fieri poteſt. Quapropter præſtat prius medicamenta exiccantia experiri, ſimúlque teſtes ſemper in faſcia & ſubligaculo ſuſpenſos geſtare. Medicamenta autem illa ſint balauſtia, cortices granatorum, roſæ rubræ, bolus Armenus, nuces cupreſſi & ſimilia. Teſtatúrque Fallopius, quendam eò ſolum curatum fuiſſe, quod teſtes per duos menſes in faſcia ſuſpenſos geſtarit, & ſingulis diebus aquam è nucibus cupreſſi in vaſe duplici deſtillatam adhibuerit, eáque ſcrotum humectarit, atque per ſe exiccari permiſerit.

Alij emollientibus & diſcutientibus curam moliuntur, & propterea vſurpant balneum ſeu ſemicupium ex decocto radic. alth. ſem. lini, ſeſami & ſimilium; ac poſtea inungunt locum oleo ſeſamino, amygd. dulcium cum bdellio, idque diebus octo continuant. Deinde adhibent balneum ex lixiuio, in quo cocti ſint *flores chamæmeli & ſemen fœnigræci*: Tandem applicant hoc cataplaſma. ℞. *rad. ſcrophul. bryon.* an ℔. ß. Coq. ad mollitiem. Contuſis adde *pulu. flor. chamæmel. meliloti ſem. aneth.* an. ℥. i. *farinæ orobi* ℥. ii. *furfuris* ℥. iv. *croci* ℈. ß. *ol. amygd. dulc. & lilior. albor.* an. q. ſ. F. cataplaſma.

Lapides in Scroto.

Tandem inter morbos ſcroti non prætereundi lapides, qui aliquando, etſi raro, in ſcroto reperiuntur. Ita Iacobus Moccius refert, citante Schenckio, *lib. 4. obſ.* Monſpelii quendam ſcrotum prætumidum habuiſſe, tandémque ex putredine ruptum apertúmque fuiſſe, lapidémque inde in quinque partes diſtractum excidiſſe. Qui lapis procul dubio in ſcroto primariò generatus fuit. Aliquando verò in eo ex veſicæ ſectione & calculi ex ea extractione minus rectè inſtituta generantur, cuius exemplum ex obſ. D. Ioachimi Camerarii, *ibidem*, recenſet Schenckius. Cum enim iuueni cuidam lapis ex veſica ſectione extractus eſſet, & lithotomus minus peritus tantùm reſpexiſſet ad externum vulnus, neglecto altero ad collum veſicæ, id in fiſtulam degenerauit. Ex ſordibus ergo & ſabuloſa materia circa collum veſicæ, & in ipſo ſcroto collecta, tandem lapilli plurimi concreuerunt, ac ſcrotum intumuit, vt pro hernioſo illum omnes haberent. Natura tandem exitum quærente fiſtula ſuppurata aperta fuit, & lapides paulatim protruſi ad viginti tres circiter. At cum tumor & dolor non decreſcerent, ſed & iſchuria periculoſiſſima ſuperueniret, ſectio inſtituta fuit, atque exempti lapilli centum & quinquaginta duo, quorum duo grandiores lupinos referebant magnitudine & figura. Fiſtula deinde mundata fuit, & topicis conuenientibus magna diligentia adhibitis ſpatio vnius menſis æger ille valetudinem ſatis tolerabilem eſt aſſecutus. *Lapides ſcroti.*

CAPVT VIII.

De Penis morbis, & primò. De Meatus in pene vitiis, de penis diſtortione, inflatione, & inflammatione.

Penis ſeu membri virilis præcipuus vſus eſt, vt per id vrina euacuetur, & ſemen virile in vterum fœminæ iniiciatur. Quos vſus vt rectè præſtare poſſit, ſuam naturalem conſtitutionem habet, ab Anatomicis deſcriptam, quæ tamen variis modis læditur. De meatus huius, quatenus vrinæ emittendæ inſeruit, anguſtiâ ſupra, *part. 8. ſect. 1. c. 7. 8.* dictum. De glande verò imperforata in ſpecie poſtea *cap. 10.* dicemus. Contrà obſeruatū à Veſalio, *lib. 5. de corp. hum. fabric. cap. 14.* quendam in glandis apice (& procul dubio etiam in toto pene) duos obtinuiſſe meatus, vnum ſemini, alterum vrinæ paratum. Platerus etiam, vt *lib. 3. obſeru.* refert, *Penis morbi. Meatus vitia.*

obſeruauit. Nobilem quendam, præter foramen in media glandis ſede aliud quoque ſubtus circa glandis radicem & præputii exortum ab ortu habuiſſe, per quod & vrina & ſemen quoque emittebatur. Tale vitium etſi ſit ab ortu, ſpes tamen curationis ſupereſt, ſi foraminis labia vtrinque abradantur, & vulnus poſtea curetur, vt foramen hoc claudatur.

Numerus viciatus.

Numerum poſtea quod attinet, Penem quendam duplicem habuiſſe, Doctor Ioh. Iacob. Vveckerus Bononiæ in Anatomia publica vidit, vt Schenckius, *lib. 4. obſeru.* 8. refert. Quoſdam etiam membrum virile nimis breue habuiſſe obſeruatum eſt, vt & quoſdam ſine membro virili natos. Quidam etiam id ſectione amiſerunt. Præterea diſtorquetur nonnunquam & inflatur penis, interdum quoque; inflammatur, tubercula, meatus anguſtiam patitur, vulneratur, exulceratur, fiſtulis corripitur, gangrænam patitur: præputium interdum clauditur, interdum retrahitur, vt reduci non poſſit, interdum planè deeſt, de quibus iam agendum. Hoc prius in genere monendum, his morbis, qui poſt ortum contrahuntur, magis iuuenes, quàm ſenes eſſe obnoxios, ſunt enim iuuenes ſalaciores & ad venerem procliuiores, & hinc ſæpe varios morbos contrahunt. Humores etiam ſunt in iuuenibus calidiores & acriores, qui ſi ad membra genitalia commoueantur, varios morbos procreant.

Diſtortio membri virilis.

Diſtortio penis.

De numero mutato & breuitate vt aliquid amplius, præter ea, quæ modo dicta ſunt, addatur, opus non eſt, cum vitia iſta ſint incurabilia. Diſtorqueri verò interdum penem, vt generationi minus aptus ſit, compertum. Ita ſcribit Hollerius, *comm. ad aph. 63. lib.* 5. Vidimus inquit, qui membro ita obtorto non poterat gignere, quod ſemen ſemper hæſitaret in ceruice vteri. Huic paratus eſt canaliculus plumbeus, vel argenteus accommodatus craſſitudini ipſius penis, in quem immiſſo pene circumpoſitæ & alligatæ ſunt ciſtellæ, ita vt tandem figuram membri ſi naturalem recuperarit, & genuerit. Et peculiaris penis diſtortionis mentionem facit Iulius Cæſar Arantius, *de tumoribus præter naturam cap.* 50. de qua ipſius verba referre libet. *Veneri nimium additis rarum affectionis genus: antiquis ignotum, quod ſpeciei propagandæ aduerſatur, interdum accidit. Et enim genitale diſtentum, ac ſpiritu turgens triſti cum doloris ſenſu diſtorquetur, quò fit,*

Diſtortio penis.

vt ſemen in vterum recta eiaculari nequeat. De hoc morbi genere neminem reperio, qui ita pertractarit, vt veram affectus cauſſam nouiſſe videatur: appellant tamen nodum penis. Nam etſi demiſſo & flaccido genitali nihil percipiatur incommodi, particulam tamen pertractandi paruulus quidam tumor fabæ vel glandulæ ſpeciem referens percipitur. Huic affectui pleroſque vidi, cauſſæ ignaros, emollientia adhibuiſſe, quod arbitrarentur, ſe duriuſculam illam ſubſtantiam quaſi humore affluxo imbutam, diſcutere poſſe. Sed tantum abfuit, vt id præſtarent, quod etiam quotidie in dexterius lapſi fuerint: nam arietini cornu in modum, in illud latus, quo tuberculum eſt, mentula reflectitur. Sed age cauſſam patefaciamus: primum tamen in memoriam reuocare oportet, genitale viri nihil aliud eſſe, quàm duo ligamenta à pubis oſſe exorta, rotunda, atque intus arundinis in modum caua, fungoſa tamen, & rarâ ſubſtantiâ prædita, quæ ſpiritu influente turgent. Qui verò Veneri nimis indulgent, frequenterque & diu, vt mulierculis placeant, diſtento ſunt genitali, in hoc malum incidunt. Et enim ſpiritus ille incluſus in aliquam alterius ligamenti concaui partem impetum faciens, eius particulam ita impellit, vt eam relaxet, ac protuberare faciat, quò fit, vt quantum latitudini affectæ particulæ adiicitur, tantum longitudini detrahatur. Quod verò protuberat mentulæ, id ex propria natura ligamentali, non autem ob noui humoris affluxum accidit, vt morbus in figura, non in magnitudine cenſendus ſit. Satis igitur ex iam dictis conſtare videtur, quod emolligentia adhibentes à ratione recedant, & affectum quotidie augeant, cum laxatum compingi & roborari poſtulet. Conueniunt igitur, quæ procidenti vmbilico atque herniis deſcripta ſunt; fotus præterea ex vino auſtero, nigro, in quo gallæ, abſinthium, myrtilli, balauſtia, ſumach & eius generis efferbuerint. Commonefaciendi ſunt interim ægri, vt à veneris abſtineant, vel parcè vtantur, vſquequò affecta particula confirmetur. Sed hæc ad non affectus cognitionem curationem dicta ſint ſatis, ſi mihi ad hunc vſum probata medicamenta adiecero. ℞. *Aq. nucum pini, nucum cupreſſi, omphacij, aqua myrtil.* an. ℥. iij. M. *Et ex his tepidis lintea madefiant, genitaleq; obuoluatur.* Aliud. ℞. *Cort. myrobalanor citrin. myrobal. chebul.* an. ℥ ß. *nuc. cupreſſ.* num. xv. *pini* num. iv. *roſ. rubr.* p. j. *abſinth. Pontifici* M. j *gallarũ, granorum myrti, ſerm. ſumach.* an. ℥. j. *Cõtundantur, incidantur, macerenturq; omnia in vino nigro auſtero & aqua nucum pini, ac deſtillentur per balneum, egredieturque aqua magnæ virtutis ad conſtringendum. Hac decoctione tepidâ mendatia lintea adhibeantur: prædicto enim affectui curando aptiſſima eſt, admirabilique ad præcauendum à lue Venerea facultate pollet, ſi quis imbuta lintea inter glandem & præputium contineat, & eadem aqua interdum mentulam lauerit. Et enim quaſi antidotus, quâ prohibetur, ne ob infectæ mulieris congreſſum, quod longo vſu compertum eſt, venenoſa morbi malitia concipiatur.* Hæc ille.

Inflatio penis.

Inflat penis.

Inflatur & intumeſcit interdum penis, & quidem nonnunquam ſi flatulento ſpiritu, de quo infra *de priapiſmo* dicemus: Nonnunquam ab humore calido, de quo mox, *de inflammatione penis* agemus: nonnunquam à flatu frigido, vel etiam humore aquoſo, id quod hydropicis accidit. Malum hoc viſui patet. Cauſſæ verò ex iis, quæ præceſſerunt, & ſymptomatibus, quæ adſunt, facilè cognoſcuntur. Quid autem periculi habeat colis inflatio, in priapiſmo, & inflammatione penis ſuo loco poſtea dicetur. Quæ autem fit ab humore aquoſo in hydropicis, impedit quidem aliquomodo vrinæ excretionem; aliàs per ſe nihil periculi affert. Curatur medicamentis exiccantibus & diſcutientibus, qualia in pneumatocele & hydrocele & inflatione teſtium propoſuimus. Fouendus nimirum penis menthâ, chamæmelo, abſinthio, anetho, ſemine lini, fœniculi, rutæ, & ſimilibus, quæ vel in aqua coquantur, & duplicatis pannis imponantur, vel in cataplaſmis formam redigantur & applicentur. Gordonius *abſinthium, furfur. & pedem columbinum* coquit in vino, & contrita imponit. Bertrutius adhibet hoc cataplaſma. ℞. *Stercoris columbini, flor. chamæm. rutæ viridis, ſem. lini, anethi* an. P. j. *fermanti* P ß. *nitri vel ſaponis* quartam partem. Coq. in *ol. roſaceo.* Si tamen dolor, calor vel inflammatio adſit, eiuſmodi calida non conueniunt.

Inflammatio penis.

Inflammatio penis.

Inflammatur quandoque penis, ſanguine præter naturam & modum ad eum confluente. Qui ſanguinis affluxus, ſed rarus, interdum accidit, natura vitioſos humores cum ſanguine eò protrudente; plerunque verò à cauſſis externis, nimia venere, concubitu cum muliere, cuius vterus eſt immundus & acribus humoribus repletus, à caſu, percuſſione, vulnere. Malum ipſum per ſe patet: adeſt tumor, rubor, ardor, dolor, ſæpe etiam febris. Eſtque malum hoc ſatis periculoſum; cum membrum hoc

ſit exquiſito ſenſu præditum, & ad id propterea humores facilè confluant. Curatur verò, vt aliæ inflammationes curari ſolent. In principio ergò inſtituenda venæſectio, & ſi opus ſit, etiam purgatio. Simul ſtatim in principio repellentia applicentur; in augmento addantur reſoluentia, quæ in ſtatu augeantur, & tandem ſola applicentur. Poſſunt nimirum in principio applicari farina hordei, roſæ rubræ, folia hyoſcyami vel epithematis, vel cataplaſmatis formâ: In augmento addantur folia althææ, maluæ, flores chamæmeli: In ſtatu iidem flores & ſemen fœnugræci ac lini, oleum commune, chamæmelium, liliorum alborum.

CAPVT IX.

De Tuberculis & verrucis penis.

Tubercula verrucæ penis. VAria etiam tubercula in pene & præcipuè in meatu eius oriuntur, de quibus ſupra, *part.* 8. *ſect.* 1. *cap.* 9. dictum. Faciunt autem hîc nonnulli peculiaris tumoris mentionem, ganglii ſcilicet, tractatque de eo Foreſtus, *lib.* 26. *obſeru.* 8. qui fuerit in quodam Harlemenſi, duritie ſcilicet quaſi ſchirroſa, non ſolum glandem occupans, verùm etiam neruum ipſius dorſi priapi. Verùm cùm ganglium definiat Paulus Ægineta, *lib.* 4. *cap.* 16. & *lib* 6. *cap.* 39. Aëtius, *tetrab.* 1, *ſerm.* 3. *cap.* 83. quòd ſit nerui nodoſa concretio, ac tumor ex ictu aut labore proueniens, ſcribatque, ganglium accidere partibus motui dicatis, præcipuè manuum iuncturis ac talo, vero conſentaneum non videtur, verum ganglium fuiſſe illum tumorem à Foreſto deſcriptum, ſed potius aliam carnoſam excreſcentiam. Et proinde cùm ipſe Foreſtus malum illud pro incurabili habeat, & quæ in genere de ganglio proponi ſolent, in doctrina de tumoribus explicanda ſint, hîc de ganglio nihil addimus. Et ſi quæ talia tubercula curandi ſpes eſt, iis medicamentis, quæ ſuprà *loco allegato* propoſita ſunt, inſtituatur curatio.

Verrucæ penis. Excreſcentiæ etiam quædam carneæ, molles, & fungoſæ, ab aliquibus myrmeciarum & thymorum nomine indigitatæ circa glandis, carnem, & ſub ipſo præputio extuberant, continuò madent, malè olent, ac in dies augentur, atque adeo ſæpè excreſcunt, vt glandem tegere præputium nequeat, iiſque, qui morbo Gallico laborant, familiares ſunt. Hæ vt tollantur, filo ſerico ſingulæ circa baſin comprehendendæ & vinciendæ ſunt, donec baſi contricta, & alimento denegato tandem decidant. Caruncula delapſa alumine locus inſpergendus, & linteum aqua roſacea, cui aliquid tutiæ præparatæ admixtum ſit, madidum ſuperponendum. Forfice etiam caruncula abſcindi poteſt. *Verrucæ* in ſummo balani, quæ tandem in fungum cancroſum degenerauit, hiſtoriam notatu dignam habet Guilhelmus Fabricius, *cent.* 3. *obſeru.* 88. quæ talis eſt. Faber quidam ferrarius à teneris annis verrucam in ſummitate glandis habebat, lentis magnitudinem vix excedentem, ex quâ ante coniugium nihil doloris ſenſit, in matrimonio verò in coitu ſummum dolorem percepit, ita vt per tredecim annos ab vxore abſtinuerit, progreſſu temporis verruca in monſtroſum cancrum, magnitudine infantis recenter nati capiti nihil cedentem degenerauit, & penis in maſſam carnis inæqualem, hiſpidam transformatus fuit, fœtor talis adfuit, vt familiares & amici conſortium ipſius ferre nequiuerint. Vlcera etiam non pauca, è quibus vrina hinc inde effluebat, hunc fungum cancroſum ambiebat. Morbi tamen penè deſperati curam ſuſcepit Guilhelmus Fabricius. Corpore conuenienter euacuato (formulæ *allegato loco* videantur) & venæ ſectione prius inſtituta, membrum virile vſque ad abdomen præſcidit, & mox puluerem ſuum ad ſanguinem ſiſtendum ſtuppis albumine oui madefactis applicauit, ac linteis duplicatis, & oxicrato imbutis inguina & ſcrotum inuoluit, faciiſque colligauit, miniſtroſque conſtituit, qui per vices manu oxycrato madefacta ſtuppas cum puluere continuò continerent, ne ſanguis erumperet. Cauterium enim actuale in hoc caſu periculoſum putat, cùm quod meatum vrinarium obſtruat, tùm etiam vrethrum & vicinarum partium inflammationem pariat. Et omnino in abciſſione membri virilis, vbi eâ opus, danda opera, ne nimia fiat ſanguinis profuſio, ac inde æger de vita periclitetur, cuius rei duo exempla, *ibidem obſeru.* 89. refert idem Fabricius. Sequenti die digeſtiuum impoſuit, ac ventrem circumiacenteſque partes oleo roſarum & myrtillorum inunxit, idemque defenſiuum imo ventri applicauit, vulnuſque more ſolito curauit, vt æger pleniſſimè conualuerit. Pro pene autem & vrinæ canali ipſi inſtrumentum peni ſimile applicauit, cuius figura *ibidem* videatur. Mentulæ quoque monſtroſæ hiſtoriam habet Philippus Hochſtetterus, *obſeru. medic.* *Decad.* 6. *casu* 8. hanc. Conſiſtentis Vir ætatis, habitus craſſi, ſed cacochymici, ruber facie monſtrauit in Noſocomio monſtroſam mentulam, verrucis prægnantem innumeris, acinos botrys adglomeratione æmulantes. Pars quædam tumida, renitens, cuticoncolor, inſtar globi rotunda abdomini adhærebat, quæ capiti modò nati infantis magnitudine reſpondebat, hæc carebat verrucis. Coles adſtuporem magnus, tumidus, longitudinis cum ſcroto circiter vlnæ Auguſtanæ. Præputium retroactum circa glandis radicem, neſcio quem tumorem criſtæ dedit, qui copiosis, ſubrubicis verrulis luxurians glandem inſtar collaris moderni, quod ex multiplici panno ad fimbriam flocculis ornato, conficitur, ambiuit. Glans tuberoſa, & in veſicam quaſi ſublata palma fuit longior, & pugno maior, ob ligamentum aliquo modo retracta, quam verrucæ obtegebant copioſiſſimæ, quales in collo gallorum Indicorum conſpiciuntur, cum furor eos agitat. Reliqua *ibid.* videantur.

CAPVT X.

De Glande imperforata.

Glans imperforata. ACcidit etiam interdum, vt meatus ille, per quem ſemen eiici debet, non pateat, vel anguſtior reddatur: Compertum enim, quoſdam glande non perforata genitos fuiſſe, quos Græci ὑποσπαδίαις appellant, de quibus etiam Paulus Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 54. agit, eiuſque exempla aliquot collegit Schenckius, *lib.* 5. *obſeru.* Quia verò hæc affectio hoc incommodi affert, vt neque mingere in partem anteriorem poſſit, niſi valdè ad pectinem membrum reflexerint, neque liberos generare; cum ſemen ipſos in directum eiaculari in vterum non contingat; curatione opus eſt. Et quidem iſta glandis clauſura ita plerumque comparata eſt, vt negotio non ita difficili aperiri poſſit, de qua agit Ægineta, *loco allegato*: interdum verò ita facta, vt veſtigium nullum appareat, vbi foramen eſſe debebat, & propterea nec arte eruì poſſit. Quod vbi accidit, natura plerumque viam ſibi aperit, ſicut in paulò infra glandem cuidam factum ſcribit Beniuenius, *add. ſan. & morb. cauſſ. cap.* 7. & Amatus Luſitanus, *cent.* 1. *curat.* 23. refert, infanti cuidam,

cui nec foraminis veſtigium in glande apparebat, ad radicem penis prope teſticulos foramen fuiſſe, per quod vrina non guttatim fluebat, ſed directò emanabat. Si verò foraminis veſtigium appareat, id clauſum aperiri debet hoc modo. Locus, vbi foramẽ eſſe debet, ferro acuto incidatur ad quantitatem foraminis naturalis, donec ad apertum virgæ canalem perueniatur. Nonnulli quidem perforationem ferro candente fieri volunt, ſed periculo id non vacat, & per ferrum acutum apertio tutior eſt. Foramine facto canula plumbea, vel argentea indenda eſt, quæ primò oleo roſaceo, hinc linimento cicatricem inducente illinatur, eaque tam diu vtendum, donec cuticula vrinæ viæ inducatur.

CAPVT XI.

De vulneribus, vlceribus, fiſtulis & gangræna penis.

De vulneribus vlceribus, fiſtulis & gangræna penis.

VVlnerari interdum etiam penem contingit. Quod ſi fiat, id periculo non vacat; cùm inſignis hæmorrhagia, inflammatio, dolor, ac alia periculoſa ſymptomata, imò interdum mors ſubſequi ſoleat. Curatio autem hic, vt in aliis vulneribus, præcipuè partium membranoſarum, inſtituenda. Vtile eſt hic medicamentum, quod componitur ex lithargyro, ceruſſa lota, myrrha, ſarcocolla, tutia præparata, tragacantha. E quibus vel fiat puluis, qui vulneri tepido vino eloto, & deſiccato aſpergatur, vel cum oleo roſaceo vnguentum fiat, quod imponatur.

Vlcera, fiſtula & gangræna penis.

Vlcera penis.

Exulceratur interdum quoque penis; idque accidit plerumque, dum inflammatio & apoſtema in vlcus tranſit. Nonnunquam tamen eiuſmodi vlcera etiam fiunt à cauſſa primitiua, vulnere nimirum male curato, percuſſione, attritu, Venere cum immunda fœmina, ac contagio. Interdum quoque quandoque ex cauſſa antecedente, ac materia ſpermatica, corrupta, & inter caput virgæ ac præputium retenta, vt & aliis prauis humoribus ibidem collectis. Atque iſta vlcera interdum in cancrum degenerant, interdum in ſphacelum, vt vel tota virga, vel eius pars perdatur.

Differentia.

Sunt autem iſta vlcera varia, alia externa alia interna. Atque alia ſunt in ipſa virga, alia in glande, alia in præputio. Alia etiam penetrant, vt tam externæ, quàm internæ partes exulcerentur, & vlcus ab externa parte vſque ad vrinarium meatum penetret. Alia ſunt recentia, alia antiqua, ſordida & maligna.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si vlcera externa ſint, viſui patent: ſi interna, ex dolore, dum vrina tranſit, & pure ante vrinam exeunte cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Vlcera penis periculoſa ſunt, vtpote in loco calido & humido, & facilè putrefactioni obnoxio, vnde ſerpunt, & difficulter curantur, cùm vrina per meatum penis effluens curationem impediat. Præterea pars ipſa ſenſu exquiſito prædita eſt. 2. Et ſunt illa deteriora, quæ ſunt in radice virgæ: cùm ſint in loco humidiore. 3. Vlcera, quæ à lue venerea in his partibus excitantur, non curantur, niſi morbo illo prius curato; cùm ab eius malignitate foueantur. 4. Aliquando hæc vlcera in cancrum abeunt, vel etiam gangrænam inducunt, vt totum membrum virile abſcindere opus ſit, cuius rei exempla habet Valeſcus de Taranta, Guilhelmus Fabricius, & alii etiam autores.

Curatio.

Curatio.

Vt omnium partium vlcera abſterſione & exiccatione indigent, ita etiam hæc, & quidem vehementer exiccantibus, vt Paulus Ægineta, *lib. 3. cap. 59.* docet. In recentibus vlceribus aloe commoda eſt, ſi arida in puluerem redacta applicetur. Mitiſſima eſt, efficax tamen, pompholix. Fortiora ſunt, charta combuſta, anethum vſtum, cucurbita veſta. Plura talia medicamenta habet Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 2. cap. 16. 17. & 18.* Si glandis regio exulcerata ſit, nullum medicamentum emolliens locum habet, ſed omnia ſiccantia ſint, oportet. In principio ergo mundetur vlcus aqua roſarum & plantaginis, vel hydromelite, vel aqua, in qua alumen diſſolutum ſit: Deinde vino, in quo folia rubri, myrti, plantaginis, nuces cupreſſi, balauſtia, alumen cocta ſint, quo panni linei imbuti glandi imponantur, & præputium ſemper mundetur. Hinc vſurpandum vnguentum album camphoratum, diapompholygos, tutia, & alia ex aloë, lithargyro, ceruſſa, corticibus pini, & ſimilibus compoſita medicamenta. Vtile eſt & ſaccharum Saturni. Vt ℞. *Litharg.* ℥. ß. *plumbi vſti loti* ℈. iij. *tutiæ præp.* ℈. ij. *aloës* ℈. j. ß. *cortic. pini ſiccator.* ʒ. iv. *lapid. hæmat.* ℈. j. *ſem. anethi combuſti, cucurbitæ ſiccæ vſtæ* an. ʒ. ij *ol. roſacei* ℈. iij. *ceræ q. ſ.* Fiat vnguentum. Si verò vlcera antiqua, ſordida, & putrida ſint, abluantur hydromelite cum alumine. Poteſt etiam aliquid ſpiritus vini, qui à putredine valde præſeruat, addi. Vel ℞. *Vini albi* ℥. vj. *aq. plantag. roſar.* an. ℥. ij. *flor. æris* ℈. ß *aluminis vſti* ℈. j. Miſc. & parum ebulliant. Vtile eſt etiam vnguentum Ægyptiacum & Apoſtolorum, vt & aqua in Inſtitut. *lib. 5. part. 1. ſeq. 2. cap. 13.* Vel raſura telæ veteris melle roſaceo illinatur, & puluis ariſtolochiæ rotundæ inſpergatur atque imponatur. Si vlcera ſint virulenta, præcipitato cum linimento conueniente mixto vtendum; non tamen in eius vſu diu perſiſtendum, ſed quando quod calloſum & virulentum abſumtum eſt, fouenda pars decocto maluæ, althææ, ſem. lini, & medicamentum digeſtiuum idoneum vlceri imponendum, donec, quod corruptum eſt, ſeparetur, de qua re plura *de curat. luis Venereæ* dicenda. Interdum accidit, vt vlcus ſit circa glandem & inter præputium, ac propter penis tumorem videri non poſſit. Tunc vinum melle roſaceo mixtum vel aqua viridis ſupra propoſita iniiciatur. Si verò penis & præputium ita intumuerint, vt nihil iniici poſſit, cataplaſma hoc vel ſimile imponatur. ℞. *Flor. chamæm. melilot. roſar. farinæ ſem. fœnugræci* an. q. v. Coq. in aq. & lixiuio. F. Cataplaſma. Quod ſi nec hoc modo pars exulcerata detumeſcat, & dolor perſeueret, & vlcus ſerpat, præputium ſecundum longitudinem incidendum, vt vlcus mundari, & conueniendi modo curari poſſit. Si gangrænæ periculum immineat, circa vlcus, & penem defenſiuum imponendum; & affecta pars ſcarificanda, atque alia pro gangrænæ curatione neceſſaria medicamenta applicanda, quorum antea facta eſt mentio, vt vnguentum Ægyptiacum, Apoſtolorum, aqua viridis, vel etiam hoc. ℞ *Terebinth. in aqua tragopogi lotæ* ℈. vj. *mellis roſati colati, ſyr. de roſ. ſiccis* an. ℈. ij. *ſang. Dracon.* ℈. ß. *myrrhæ* ß. j. *vnguenti Ægyptiaci* ʒ. ij. Miſce.

Gangræna penis.

Si gangræna & ſphacelus penem corruperit, tutiſſimum eſt, id, quod corruptum eſt, vel etiam, ſi opus ſit, totum penem abſcindere, & medicamenta poſtea, quæ in aliarum partium gangræna & ſphacelo adhibentur, vſurpare. Exemplum huius rei habet Foreſtus, *lib. 26. obſeru. 6.* de quodam, cui penis poſt inflammationem ita putrefactus fuit, vt cataplaſmati adhærens exciderit, & putrefa-

ctio etiam ſcrotum occuparit, ægro nihilominus idoneis medicamentis, quæ vlcus ſanarint, adhibitis, teſtibuſque noua carne obductis, viuo manente, & ex ventre per foramen ſaltem vrinam emittente: & ſimile exemplum etiam antea è Guilhelm. *cent.* 3. *obſeru.* 88. retulimus

Vlcus in meatu penis.

Vlcus in meatu penis.

Interdum verò vlcera id ipſo meatu penis generantur, & quidem ex tuberculo ſeu apoſtemate intus oborto, vel ex ſemine acri & viruſento, vt in gonorrhæa virulenta accidere ſolet, vel ex vrina acri, vel ex calculis aſperis & anguloſis, qui in tranſitu meatum hunc lædunt. Cognoſcuntur autem talia vlcera præcipuè è dolore, qui inter meiendum percipitur, & ex pure, quod ante vrinam excernitur. Penis interdum tenſus & tumidus eſt. Diſcernitur verò hoc vlcus ab vlceribus veſicæ, quod in veſicæ vlceribus pus vrinæ miſcetur, & ſquamulæ quædam cum vrina excernuntur, ac ipſa vrina fætet. Curantur autem talia vlcera facilius in iuuenibus. Verùm curatio maturanda. Niſi enim maturè curentur, carunculæ in meatu vrinario gignuntur, quæ vrinæ emiſſionem impediunt. In ſenibus verò rarò aut nunquam talia vlcera curationem ſuſcipiunt.

Curatio vt rectè peragatur, victus ratio ea inſtituenda, quæ humorum acrimoniam obtundat, & propterea vtilis eſt ptiſana hordeacea cum amygdalis dulcibus, & ſeminibus frigidis maioribus. Vitanda vero, acria, ſalſa, acetoſa, diuretica. Deinde corpus à vitioſis humoribus mundandum, humoreſque acres temperandi. Topica quod attinet, vlcus abſtergentia, glutinantia per ſiphonem iniicienda, nimirum aqua plantag. equiſeti, myrtillorum, vel ſucci harum plantarum, vel trochiſci alkekengi cum aq. roſar. equiſeti. Vnguentum Petri Baieri, quo quidam habens penem cancroſum ſanatus fuit, eſt hoc. ℞. *Succi extremitatum rubi, ſucci extremitatum fruticis roſ. aceti* an. ℥. ij. *thuris, maſtiches* an. ℈. iij. *lithargyr. aur.* ℥. j *vini Maluat.* ℥. vj. *ſucci ſemperuiui* ℥. iij. *aquæ vitæ* ℥. iv. *virid. æris* ℈. ij. ß. *vitrioli, alum. vſti* an. ℈. j ß *camphor.* ℈. j. *ol. roſ.* ℥. vj. Pulueriſatis puluerizandis ſubtiliſſimè, & cribratis coq. omnia lento igne, excepta camphora, quæ in fine addatur, vſque ad conſumtionem ſuccorum. Addatur cera & fiat Vnguentum. Vel ℞. *Vini albi* ℔. j. *aq. roſar. plantag.* an. ℥. iij. *alum. vſti* ℈. ß. *virid. æris* ℈. j *camphor.* ʒ j. Miſce. Vel ℞ *Spumæ argenti, ceruſſ. tutiæ præp.* an. ℈. j. *ſacch. candi* ℥. ß. *camphor.* ʒ. ß, *aq. roſar. plantag.* an. ℥. iv. Miſce. Fortius eſt, ſi addatur *aluminis* ℈. j. Ad cicatricem tandem inducendam vtile eſt hoc. ℞. *Aq. plantag. roſar.* an. ℥. iv. *trochiſc. albor. Rhaſis* ℥. ß. *boli Armen.* ℈. ß. Miſce.

CAPVT XII.

De Præputij morbis. Phimoſis.

Præputii morbi. Phimoſis.

PRæter penis morbos hactenus enumeratos etiam quidam peculiares præputii morbi ſunt, inter quæ primo φίμωσις, eaque, vt Paulus Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 55. docet duplex. Quandoque enim præputium ita integit glandem, vt rurſum detrahi, & glans detegi non poſſit, vnde ſeminis eiaculatio interdum impeditur, & viri ſteriles efficiuntur, quod vitium in ſpecie φίμωσις appellatur. Quandoque verò abductum amplius induci non poteſt, quæ ſpecies propriè παραφίμωσις nominatur. Prima differentia, vt *ibidem* docet Ægineta, fit vel à prima conformatione & natiuitate, vel ab vlcere malè curato, & cicatricem, vel ob carnis accretionem: Secunda verò à venere nimia, vt & in pudendorum inflammationibus, aut quando aliàs violenter præputium retrahitur, vt intumeſcat, vnde reduci non poteſt. Primam φίμωσιν Ægineta per chirurgiam curat, vt *allegato loco* videre eſt, moduſque operandi hic eſt: Vniuerſali corporis euacuatione præmiſſa, linea recta per ſuperiorem mediamque præputii partem atramento ita notanda eſt, vt vaſa grandiora vitentur. Hinc curuo inſtrumento inter glandem & præputium inſinuato cutis ſecundum rectam lineam vno ductu diſcindenda, ita vt interna & externa cutis ſibi reſpondeant, & par ſit vtriuſque ſectio, neque minor, quàm ex vſu ſit. Sectione facta ſanguinis fluxus ſiccis linamentis comprimatur, hinc linteum oui albumine, & aq. roſacea madidum imponatur, ægerque per triduum quieſcat, & curatio, vt in vulneribus ſolet, perficiatur. Si calloſum ſit præputium, vt non amplius detegi poſſit glans, Fallopius, *de morbo Gallico, cap.* 84. ſine ſectione malum curat hoc modo. Sumit fiſtulam paruam ex plumbo, & iniicit in foramen, vt æger per eam mingat; interim præputium oleo amygdal. dulcium, vel pinguedine gallinæ inungit. Secundo die imponit paulo maiorem fiſtulam. Tertio adhuc maiorem, & hoc modo progreditur deinceps, donec poſſit glans detegi & callus emolliatur. De præputio à natiuitate prægrandi obſeruationem à D. Caſparo Vvolffio communicatam habet Schenckius, *lib.* 5. *obſeru.* Refert etiam Guilhelmus Fabricius, *cent.* 4. *obſeru.* 81. iuueni cuidam 22. annorum ætatis ab ipſa natiuitate præputium præter modum propendiſſe. Ita enim verſus anteriorem partem contortum erat, vt effluente vrina ipſa ſurſum verſus abdomen efflueret. Hinc veſicam commodè, & ſine madefactione veſtimentorum nunquam exonerare potuit, niſi ſolutis ligulis ad latera ſe conferret. Quod vitium quomodo curatum fuerit, *ibid.* videatur. Idem, *cent.* 5. *obſeru.* 55. quadregenarium quendam curauit, qui laborauerat à multis annis defluxione quadam humorum ad penem & præputium per certa interualla cum febre, & aliis ſymptomatibus. In initio etſi malum corpore purgato & applicato medicamento diſcutiente facile cederet; progreſſu tamen tẽporis morbus cõtumacior factus frequentius ipſum inuaſit, & difficilius curari potuit. Nonnunquam enim talis durities in pene, & præcipuè in præputio remãſit, vt ſpatio duorum menſium [illegible] glandem retrahi non poſſet. Tandem vbi corpore expurgato & emollientibus ac reſoluentibus adhibitis tumor omnis euanuiſſet, ſuaſit, vt ſemel in menſe, aut ſingulis ſex ſeptimanis ſemel infuſum ſex granorum croci metallorum in vino ſumeret. Loco affecto ſacculum adſtringentem & roborantem ex radicibus tormentillæ, biſtortæ, plantag. balauſtiis, nucibus cupreſſi, roſis & ſimilibus in aqua coctum, primò quidem per integrum menſem manè & veſperi applicuit, poſtea verò ter aut quater in hebdomade. Atque hac methodo ſanatus eſt. Altera differentia non ita difficulter curatur, ſi ſtatim membrum in lac tepidum immittatur, deinde cataplaſma ex emollientibus & leuiter diſcutientibus imponatur: quibus ſi non cedat, fortius emollienda adhibenda ex ammoniaco, bdellio, & ſimilibus. Si verò malum inueteratum fuerit, & præputium quaſi occaluerit, incurabile euadit. De παραφιμώσει hiſtoriam, eiuſque curationem etiam habet Guilhelmus Fabricius, *cent.* 5. *obſeru.* 56. Sponſo cuidam iuueni, qui ante venerem nunquàm exercuerat, ex nimia violentia frænum abruptum, & præputium retrorſum

ſuit detruſum, vt maximus dolor, & tumor totius membri virilis inde ſequeretur. Victus ratione tenui & refrigerante præſcriptâ, corpus cholagogis medicamentis expurgauit, & venam in brachio aperuit, regionemque renum vnguento refrigerante bis de die inungere iuſſit, loco verò affecto ſequens cataplaſma applicauit. ℞. *farin. hord.* ʒ. iv. *pulu. roſar. myrtill.* an. ℈. iij. *bolauſt. nuc. cupreſſ.* an ℈. j. Coq. *in aq. plantag. & roſarum, ac pauco aceto*, fiat cataplaſma, addendo vitell. oui vnius. Cùm autem appetitus veneris curationi obeſſet, corpus iterum cholagogis purgauit, & lumbos ſeqq. oleis inunxit ℞. *olei violae nymph. roſar.* an. ℥. j. *olei hyoſcyami per expreſſ* ℈. ij. *camphoræ diſſolutæ in aceto roſar.* ʒ. ij. Miſce. Cubitum verò ituro doſin laudani opiati exhibuit. Quæ medicamenta cùm aliquandiu continuaſſet, malum curatum eſt. Si verò phimoſis aut paraphimoſis ſit ex impuro congreſſu, repellentibus & refrigerantibus locus non eſt. Materia enim maligna ad viſcera repelleretur. Quomodo autem phimoſis & paraphimoſis ex impuro coitu contracta curanda ſit, docet ibidem Fabricius, *obſeru.* 57. prolixè, qui ibidem videatur. Nonnunquam ipſos etiam infantes, imò lactentes hoc malum corripit, vt etiam idem Fabricius, *obſ. ſeq.* 58. docet, dum ex prauâ victus ratione nutricis humor acris ad genitalia decumbit, ibique pruritum excitat, vnde affluxus humorum excitatur in præputium, vt mirum in modum extendatur, nonnunquàm etiam inflammetur. Quod ſi accidat, victus tenuis & refrigerans nutrici præſcribendus, corpus eius conuenienti modo euacuandum. Si verò infans ablactatus fuerit, ipſe ſyrupo roſarum ſolutiuo purgandus. Hinc applicandum hoc cataplaſma. ℞. *Medull. panis albi* ℥ iij *pul. roſar. rubr. balauſtior.* an. ℥ ij *croci* ʒ. j. *butyri recentis* ℥ j. Coq. in *latte vaccino, & addito vitello oui vnius.* F. Cataplaſma. Si verò malum contumacius fuerit, applicetur ſequens cataplaſma. ℞. *farin. fabar* ℥. ij. *pulu. ſummit. abſinth. flor. chamæm. ſambuci* an. ℈. iij. *pulu. far. ſem. fœnigræci* ℈. ij. *cumini* ℈. iv. Coq. in *vino rubro auſtero* in formam cataplaſmatis.

Freni coalitus. Pertinet & huc membranulæ freni dictæ cum glande coalitus, ſi nimirum inferiori glandis parti iuxta foramen frenum arctè & longiori, quam par eſt, ſpatio connectatur, vnde erecto genitali eius extremitas diſtorquetur, vt rectè ſemen eiici nequeat; acciditque hoc vel à prima conformatione & natiuitate, vel ab vlcere malè curato. Quod ſi accidat, inuertendum præputium & frænum incidendum, diligenterque præcauendum, ne venæ vel arteriæ lædantur. Hinc extendendum præputium quouſque eſt neceſſarium, & linteum albumine oui madefactum, hinc digeſtiuum & emplaſtrum aliquod ſiccans inter præputium & glandem imponendum, ne iterum conglutinentur. Coalitus tamen præputii & glandis non ſolùm circa frænum, ſed & alibi fieri poteſt. Siue autem ſolum frænum, ſiue præputium glandi connectatur, in diſſectione danda opera, vt ſolum frænum, aut caro, quâ coaluerunt, ſecetur, non verò glans aut præputium ſecando lædatur; præcipuè ſi coalitus hic ſit in infima parte balani. Si enim glans eò loci lædatur, meatus vrinarius perfoditur, atque inde facilè fiſtula fieri poteſt, è qua poſtea vrina, vt & ſemen effluere poteſt. Si tamen aliter fieri non poſſit, potius aliquid de præputio, quàm de glande abſcindendum; cùm licet præputium diſſecetur, non adeo magnum incommodum inde oriatur. Et ſi verò Paulus Ægineta, *lib. 6. cap.* 56. contrarium ſtatuat, & potius aliquid de glande, quàm de præputio abſcindendum doceat: tamen id intelligendum eſt, quando coalitus præputii & glandis eſt vel in parte ſuperiore vel ad latera, non verò ad frænum in parte inferiore, vbi ductus vrinarius tenui membrana inueſtitur.

Præputium curtum.

Præputium curtum. Quandoque etiam præputium curtum eſt, vt glandem totam regere nequeat. Aliqui ad cutis huius elongationem duplicem chirurgiæ modum excogitarunt. Verum cùm iſtud vitium neque alicui actioni officiat, neque decorem vitiet, vix operæ pretium eſt, vt huius chirurgiæ tormentum ea de cauſſa quis ſuſtineat, vt Paulus Ægineta, *lib. 6. cap.* 53. ſcribit.

De Circumcidendis.

Circumcidendi. Facit circumciſionis mentionem idem Paulus Ægineta, *lib. 6. cap.* 57. non verò eius, quæ religionis more fit, ſed eius quando ex pudendi affectione præputium nigreſcit. Oportet itaque totum id, quod denigratum eſt in ægris in orbem diuidere: poſtea verò ſquama æris cum melle vtendum eſt, aut etiam malicorio & eruo, admodum eorum, quæ linamentis excepta induntur. Si verò ſanguis eruperit, lunatis cauteriis vtendum eſt ad vtramque rem conferentibus, ipſam inquam ſanguinis eruptionem, & vulnus depaſcendo proſerpens: ſi verò tota glans aliquando fuerit conſumpta, plumbeo canali in meatum indito, vrinam per ipſum reddere iubebimus.

Fiſſura Præputij.

Fiſſura Præputij. Finditur tandem etiam, & quaſi rimas agit, præputium: quod ſi accidat, *reſina frixa cum oleo roſaceo* miſcenda ad vnguenti conſiſtentiam addito *vitello oui*, idque imponendum. Vel ℞. *olei roſac.* ℥. j. ß. *amyli, thuris* an. ʒ. ß. Miſce.

CAPVT XIII.

De Hermaphroditis, & Sexus mutatione.

Hermaphroditæ. HOc loco non prætereunda videntur, quæ de Hermaphroditis, quibus à Mercurio & Venere nomen inditum (Mercurius enim Hermes eſt, Venus Aphrodite) ſeu Androgynis, & ſexus mutatione apud Autores occurrunt. Et ſi enim vitia iſta à prima conformatione contracta incurrabilia ferè ſint: tamen Medico cognita eſſe ea, conuenit. Inuentos autem fuiſſe Hermaphroditas, id eſt, homines, qui vtrumque ſexum, virilem & muliebrem præ ſe tulerunt, paſſim ex hiſtoriis patet, quarum plurimas collegerunt Iulius Obſequens & Lycoſthenes, aliique, qui de prodigiis & monſtris ſcripſerunt. Digerunt autem Autores Hermaphroditas in quaſdam claſſes, eorumque quatuor conſtituunt differentias. Prima eſt, cùm virilis ſexus preualet, & perfectus eſt, in perinæo autem exciſa tantum in vuluæ formam rima eſt, ea tamen minimè peruia, & ex qua neq; vrina, neque ſemen prodit. Secunda eſt, cum muliebre membrum integrum & perfectum eſt, ſupra verò ad eos pectinis carnea quædam ſubſtantia penis ſimilitudinem habens adnata eſt, vrinam tamen aut ſemen non fundens, ſcroto etiam & teſtibus carens. Tertia eſt, cum vtriuſq; quidem ſexus expreſſa adeſt imago, inefficax tamen ad generationem, & alterutra ſaltem mictioni inſeruiẽte. Quarta eorum, qui vtroque ſexu valent, & maris ac fœminæ munus obeunt, & vtriuſque ſexus genitalia perfecta habent. Verùm rectè hìc Ariſtoteles, 4. *de gener. animal. cap.* 4. ſcribit: quibus gemina habere genitalia accidit, alterum maris, alterum fœminæ, iis ſemper alterum ratum, alterum irritum redditur, cum per alimentum ſubinde deliteſcat, quoniam præter naturam eſt. Neque hiſtoriæ facilè aliud docent. Vnde etiam ſcribit Conſtantius Varolius *lib. 4. anat. cap.* 4. impoſſibile eſſe, vtrumque ſexum reuera in vno indiuiduo reperiri. Et ſi inueniantur mulieres, quæ

vtrumque ſexum habere putentur, eſſe nympham in eam molem auctam, vt membrum virile referat, eſſe tamen imperforatam. Si verò genitalia interna ſpectentur, eſſe muliebria, & nihil monſtroſum intus reperiri, id quod ſæpè annotarit. Si verò inuenti ſint, qui muliebria etiam habere putati ſint, fuiſſe tantùm aliquam in pudendo fiſſuram, quæ tamen non penetrauerit, nec membrum virile admiſerit; quale quid quoque habet Columbus, *lib.* 15. Scribit etiam Hieronymus Fabritius ab Aquap. *de Operat. Chirurg. cap. de Hermaphroditis*, ſe obſeruaſſe in viro inter anum & teſtes ſtatim ſub teſtibus præter ſua genitalia membra conformata quoque fuiſſe labia vuluæ, ſine tamen aliqua cauitate. In mulieribus vero obſeruaſſe nympham productam fuiſſe nunc ad duos, nunc ad tres digitos, quæ tamen fuerit flaccida, neque erigebatur; plura ſe non obſeruaſſe. Et ſi inuentæ fuerint fœminæ, quæ in vtroque coitu, & cum fœmina & cum maſculo voluptatem perciperent, hoc ſaltem factum putat Varolius vi ſeminis ad vterum emiſſi, quatenus fœminæ fuit. Si qui verò ſunt reperti, qui vtrumque ſexum habere viſi ſunt, vtrumque habuerunt imperfectum, qualia exempla refert Columbus, *lib.* 5. *anatom.* Primum eſt de fœminâ Æthiopicâ, quam viuentem vidit, cui vterque ſexus imperfectus contigerat, peniſque minimi digiti longitudinem craſſitiemque non excedebat, vuluæ autem foramen adeo anguſtum erat, vt minimi digiti apicem vix intromitteret. Alterum cuiuſdam, quam mortuam ſecuit. Cùm enim in Anatomia generationis vaſa accuratè peruestigaret, & vaſa ſeminaria, teſteſque conſideraret, tandem hoc comperit, vaſa quidem præparantia ab aliarum fœminarum præparantibus vaſis non differre, ſed deferentia differre. Non bipartita erant, & ex binis quaterna natura genuerat, ex quibus duo, quæ etiam maiora erant, ad matricis concauum deſtinabantur, reliqua duo ad penis radicem, qui glandularum paraſtatarum expers erat. Vterus, nec non vteri ceruix à cæterarum fœminarum matrice colloque nihil diſtaret. Peni ſcrotum contiguum non erat, imo ferè ſcroto prorſus carebat, & duobus maſculis præditus erat huius fœminæ penis, non quatuor, præterea tenui pelle integebatur, nullumque aderat præputium. Et habentur exempla etiam alia apud Autores, in quibus vterque ſexus conſpicuus quidem, imperfectus tamen fuit.

Ob quam autem cauſſam naſcantur Hermaphroditæ, ſanè obſcurum, atque alij, vt Aſtrologi, in cœlum, & ſtellæ Mercurij ac Veneris, certum coïtum, cauſſarum referunt; ſed minus rectè, cùm ſub eodem ſitu, quo Hermaphroditæ naſcuntur, alii etiam naſcantur, qui Hermaphroditæ non ſunt; Alii in vteri cellas, quæ Antiquorum quorundam, ſed falſa fuit opinio: Alii in tempus conceptionis, qui gigni Hermaphroditas ſtatuunt, ſi conceptio fiat fluentibus adhuc menſibus, quæ ſi cauſſa eſſet, multò proculdubio frequentiores generarentur Hermaphroditæ: Alii id ſemini adſcribunt, qui putant, cum pro ſeminis qualitate & quantitate nunc viri, nunc fœminæ gignantur, ſi in ſeminibus diſſimilitudo fuerit, & alterum maxima ex parte forte fuerit, alterum verò maxima ex parte debile, quantitate tamen pari, Hermaphroditas fieri, qui tamen ob alterius ſemen, vel fœminæ vel viri naturam expreſſias imitentur.

Verùm enim verò cum partium corporis noſtri delineatio & formatio facultati formatrici primò attribuenda ſit, & tales enormes ac monſtroſæ quaſi in corpore mutationes errori formatricis adſcribantur, & hic ad eam meritò recurrendam cenſemus. Ideoque probabile eſſe puto ſtatuere, ſi facultas formatrix maſculum formare intendat & propoſitum habeat, atque fortè tum aliquid obiiciatur, quod imaginationi membri genitalis fœminini ſpeciem fortiter imprimat, facultatem formatricem in opere ſuo quaſi turbari, & ſexum maſculinum nonnihil obliterari, ipſique aliquid, quod fœminæ genitale membrum referat, addi; contrariumque accidere, ſi facultas formatrix fœminam formare intendat, imaginationique tum fortiter virilis membri imago imprimatur.

Ex quibus facile iudicare eſt, quid de iis iudicandum ſit, qui ſexum mutaſſe perhibentur. Non enim eſt de nihilo, quoſdam viros euaſiſſe, qui à primo ortu fœminæ habitæ fuerunt, teſtanturque id hiſtoriæ multæ antiquiores & recentiores. Viros verò in fœminas mutatas fuiſſe, certò compertum non habetur. Neque id facilè fieri poteſt, ob cauſſas, quæ poſteà proponentur. Plinius *lib.* 7. *nat. hiſtor. cap.* 4. ſcribit; Ex fœminis mutari in mares, non eſt fabuloſum. Inuenimus in Annalibus P. Licinio Craſſo & C. Caſſio Magno Coſſ. Caſſinij puerum factum ex virgine. Idem *ibidem*: Licinius Matianus prodit viſum à ſe Argis Areſcuntem, cui nomen Areſcuſæ fuiſſet, nupſiſſe etiam, mox barbam & virilitatem proueniſſe, vxoremque duxiſſe. Eiuſdemque ſortis & Smirnæ puerum à ſe viſum, & in Africa ſe vidiſſe mutatum in marem nuptiarum die L. Coſſitium Diſtritanum. Liuius etiam, *lib.* 4. *ſecundi belli Punici* narrat, Quinto Fabio Maximo, & Marco Claudio Marcello Coſſ. virum ex muliere Spoleti factum. Refert quoque Amatus Luſitanus, in oppido Elqueria in Luſitania puellam quandam nobilem, cùm ad ætatem peruenisset, in qua mulieres menſtrua primùm emittere ſolent, vice menſium priapum eieciſſe, & ſic ex fœmina factum eſſe maſculum, qui etiam poſtea vxorem duxerit. Et tales hiſtorias plures collegit Schenxius, *lib.* 4. *obſeru.* & Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib.* 6. *cap.* 2.

Cauſſam huius rei quod attinet, prolixè ea de re agit Marcellus Donatus, *loco allegato*. Vt breuiter hac de re aliquid dicamus, cùm in Hermaphroditis ſexus vterque perfectus eſſe non poſſit, ſed vnus ſuperet, vel vterque ſit imperfectus, ſequitur hinc maſculos omnes illos fuiſſe, qui pro fœminis habiti ſunt, & in viros abiiſſe dicuntur. Et licet aliquam fiſſuram habuerint, quâ etiam virile membrum aliquo modo admittere potuerint, vterum tamen non habuiſſe, ſed virilia genitalia intus latuiſſe, & poſtea vel naturæ, vel accedente aliquo motu violento prodiiſſe; ſicut etiam dentes quoſdam quibuſdam in adulta ætate prodiiſſe, obſeruatum eſt. Docet id etiam Cardanus, *de rerum variet. lib.* 8. Naſcuntur, inquit, pueri, contracto genitali membro, obductaque membrana, quaſi ſinu quodam, atque in eo foramine anguſto, ob quod puellam exiſtimant, qui non attrectauerint. Aliis autem ſponte, vbi penis erigitur, adoleſcentiæ initio, fracta membrana penis erumpit; pluribus in conatu viri, dum cum ipſa rem habere ſe putat, fracta membrana & attritu erecto pene maſculus prodit. Idque confirmare videtur hiſtoria, quam refert Albertus, *lib.* 18. *de anim. tract.* 2. *cap.* 3. In quodam, inquit, noſtri temporis nato teſticuli intra pellem contenti erant ſuperius, ita quod prominentiæ eorum repræſentabant duo labia vuluæ, & fiſſura videbatur eſſe in medio clauſa per pellem, vt habilitaretur ad coitum. Inciſione facta proſilierunt teſticuli, & virga, & poſtea duxit vxorem, ex qua plures genuit filios.

Id verò omnem fidem ſuperat, quod Iouianus Pontanus, *lib.* 10. *de reb. cœleſt. lib.* & alii referunt, mulierem, cùm prius filium peperiſſet, virilem ſexum adeptam fuiſſe. Forſan enim, vt ſupra ex Varolio diximus, ſolùm nympha in tantum aucta fuit, vt membrum virile referret.

LIBRI TERTII
PARS IX.
SECTIO SECVNDA.
DE SYMPTOMATIBVS QVÆ GENITALIBVS ET circa generationem in viris accidunt.

CAPVT I.

De Læſa generatione, ſeu ſterilitate in viris, & primò; De Læſa ſeminis generatione.

Læſa ſeminis generatio.

A AD generationem hominis marem & fœminam concurrere, nec ſolum marem, nec ſolam fœminam generare, notiſſimum eſt. Vnde etiam Ariſtoteles ex Empedocle ſcribit, 1. *de gen. Anim. cap.* 18. maris ac fœminæ quaſi ſymbolum eſſe, totum verò à neutro proficiſci. Maris autem in generando partes conſiſtunt in fœcundi ſeminis generatione, eiuſque in vterum fœmininum conueniente modo in actu venereo immiſſione. Hæc ergo ſi rectè ſe habeant, & ſemen fœcundum in viro in organis ſeminis generationi dicatis generetur, idque in vterum rectè immittatur, fætus inde generatur: modò etiam in fœmina omnia rectè ſeſe habeant. Nam etſi virile ſemen fœcundum ſit, & rectè in vterum immittatur: tamen ſi vterus ſeſe, & quæ in fœmina ad generationem neceſſaria ſunt, non rectè ſe habeant, generatio nulla perficitur, & fœminæ ſteriles ſunt. B

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Si verò, quæ in viro ad generationem requiruntur, non rectè ſeſe habeant, & generatio non fit, & ſterilitas ratione viri accidit. Cum autem, vt modò dictum, duo in viro ad generationem requirantur, ſeminis fœcundi generatio, ac eiuſdem in vterum fœminæ in actu venereo immiſſio, ſterilitatis etiam cauſſæ in viris in hiſce duobus quærendæ, quæ iam explicabimus.

Semen fœcundum, hominis materia futurum, eſt id, quod idoneum eſt, vt cum eo anima propagetur. Vnde ab Epicuro, vt eſt apud Plutarchum, *de placit. Philoſ. lib.* 5. *cap.* 3. ψυχῆς ἢ σώματος ἀπόσπασμα aliquid à corpore & anima deciſum nominatur.

Semen autem (fœcundum intelligo; cùm quod infœcundum eſt, ſaltem æquiuocè dicatur ſemen) vt generetur, duo requiruntur, materia & cauſſa efficiens. Materia eſt optima ſanguinis, præcipuè arterioſi, pars, & ſpiritus vitalis, quæ duo in vaſis ſeminis generationi dicatis miſcentur, & in ſeminis formam mutantur & elaborantur. Vnde accidit, vt cum id, quod optimum in homine eſt, in ſemen abſumatur & in actu venereo euacuetur, vir maximè ex venere, & præcipuè nimia, & intempeſtiua, debilitetur. Et cum anima in corde radicetur, vt Philoſophi loquuntur, & ſpiritus vitalis, quo calor inſitus omnium partium fouetur, in corde generetur, hinc à toto ſemen defluere dicitur; etſi alii etiam aliter id explicent.

Cauſſa autem efficiens eſt facultas inſita partibus genitalibus (teſteſne an paraſtatæ primas partes hîc habeant, non diſputo, cum id ad curationem inſtituendam non multum faciat) vaſis nimirum præparantibus, teſtibus & paraſtatis, ſanguinem & ſpiritus in ſubſtantiam hanc, quæ ſemen dicitur, mutandi, & ob id σπερματοποιητικὴ nominatur, quæ officium hoc partium illarum calore innato perficit. Atque vis ea & calor innatus tantus eſt in partibus genitalibus, & præcipuè teſtibus, vt vim quandam in totum corpus diffundat, idque ita alteret, vt carnes, imò excreta quandam qualitatem hiſce partibus reſpondentem accipiant; vnde etiam quando ſemen in maſculis generari incipit, fit vocis mutatio in homine, & carnes animalium odorem quendam grauem & ſaporem inde accipiunt, qui in caſtratis aut B veneri nondum idoneis non apparet. Ac ſi teſtes in caſtratione exſcindantur, non ſolum vis ſemen generandi, ſed & virilitas plane tollitur, ac in toto corpore inſignis fit mutatio, atque omne corporis robur imminuitur, caſtratique glabri non modò mento, ſed & toto corpore euadunt; paruas vt fœminæ, venas habent, nulla libidine amplius tentantur. Ex quibus apparet inſignem teſtibus vim inſitam eſſe, quâ non ſolum ſanguinem & ſpiritus in ſemen mutant, ſed & totum corpus afficiunt, qua de cauſa etiam à Medicis inter corporis partes principes numerantur. Vt ergo ſemen fœcundum generatur, cum & materia, è qua producitur, conueniens eſt, & calor inſitus partium genitaliũ rectè ſeſe habet: ita contrà C ſemen infœcundum fit, dum alterum horum non benè conſtitutum eſt, & malè ſe habet: atque ita, quod ſemen infœcundum generatur, cauſſa vel in materia, vel in calore inſito, & temperamento teſtium ac partium genitalium vitiato quærenda eſt, læditurque ſeminis generatio vel ob errorem externum, ſeu vitium obiecti & materiæ, vel ob læſam teſtium & partium ſemine generando dicatarum facultatem. Materiæ, vnde ſemen generari debet, ſeu obiecti vitium eſt vel in quantitate, vel in qualitate. In quantitate, cùm ſanguis & ſpiritus, à quibus ſemen generatur, deficiunt; vel non in iuſta quantitate ſuppetunt. Vt verò de ſtatu naturali, in quo & in pueris & in ſenibus materia iſta idonea deficit, nihil dicamus, ſed ſaltem de iis, quibus præter naturam ſeminis materia deeſt, deficit materia ſeminis primò vel ob res præternaturales, vt poſt magnos morbos, totum corpus vel partes principes exiccantes, & horum alimentum abſumentes, vt ſunt febres, atrophia, & ſimiles: vel ob res non naturales, vt ieiunium & ine-

diam, vigilias, cibos pauci alimenti, nimia exercitia & motus corporis; quo & ſemen extinguentia medicamenta referri poſſunt. Deinde etſi materia ſeminis non plane deficit, tamen ſemen non generatur, ſi ad teſtes non mittatur, ſed ab aliis partibus attrahatur, id quod non ſolùm accidit in puerili ætate, in qua totum alimentum in corporis augmentum abſumitur, ſed etiam in pinguibus & obeſis, in quibus omne alimentum in ſubſtantiam corporis mutatur, & in pinguedinem abit, Vnde etiam Ariſtoteles, 1. *de gen. anim. cap.* 18. carnoſos & obeſos minus ſemen emittere, & rem veneream minus expetere ſcribit. Et Plinius, *nat. hiſt. lib.* 11. *cap.* 37. Steriliora, inquit, cuncta pinguia, & in maribus, & in fœminis. Sic quidem caſtrata animalia pinguia ſunt, quia materia ſeminis in pinguedinem abit. Imprimis verò cordis, quod ſpiritus vitales, præcipuam ſeminis materiam, ſuppeditat, morbi, & præcipue eius frigiditas & ſiccitas ſeminis generationi obſunt; Vnde qui frigidum & ſiccum cor habent, ſteriles ſunt, & qui mœrore diuturno afficiuntur, ſemen fœcundum non generant. Vitium verò materiæ, è qua ſemen generatur, in qualitate eſt, cum materia quidem ſemini generando ſuppeditatur, ſed ea minus commoda, & conueniens ad ſemen fœcundum generandum, dum ſcilicet ea vel nimis calida, frigida, humida & ſicca eſt, vel alio modo ſeſe minus rectè habet, id quod accidit, dum partes corporis præcipuæ intemperatæ ſunt, aut dum vitioſi humores qualeſcunque etiam ſanguini permiſcentur, eumque inquinant, id quod in variis morbis, & omnis generis cacheriâ euenire ſolet. Vnde molæ, abortus, fœtus languidi, non ſolùm ab vteri & fœminarum vitio fiunt, ſed & ob ſemen virile vitioſum.

Læſa autem facultate teſtium & partium genitalium ſeminis fœcundi generatio impeditur, dum vis partium genitalium, alteratrix præcipue, ſeu coctrix, læditur ab intemperie frigida & humida. Calor enim teſtibus & genitalibus inſitus præcipuum facultatis σπερματοποιητικῆς inſtrumentum eſt. Hic ergo ſi ſe rectè non habeat, ſemen fœcundum non generatur. Eſt autem iſta intemperies vel natiua, vel à cauſſis p.n. inducta, vt cauſſis externis, tumoribus teſtium, præcipue aquoſis, teſtium & ſcroti abſceſſibus, quæ teſtes refrigerant, eorumque calidum innatum debilitant. Teſtes etiam debiles, & hinc homines ſteriles fiunt, ſi à prima iuuentute nimis libidini ſeſe dedant, aut cum valetudinaria congrediantur, aut à magnis exercitiis, vel ſanguinis miſſione aut purgatione veneri indulgeant. Nonnulli quidem teſtium caliditatem & ſiccitatem ſterilitatis cauſſam ſtatuunt, vtpote à qua ſemen quaſi aduratur, & ariditate concreſcat. Verùm credibile non eſt, tantum in teſtibus extra corpus pendulis calorem eſſe poſſe. Vnguenta etiam mercurialia genitalibus illita venerem tollunt, ſicut eius rei hiſtoriam ex *obſeruat. D. Iacobi Oethei*. Schenkius *lib.* 4. *obſeru.* habet, cuiuſdam, qui pudenda ad pediculos eius loci necandos vnguento, ex argento viuo confecto, aliquoties illiuiſſet, ſenſu membrum virile frigidum ac torpidum, & ad Venerem plane ineptum. verùm poſtea ſpicæ oleo ad illinendum vſus, & pediculos illos fugauit, & genitalem vim breui tempore recepit.

Pertinet huc & conformationis quoddam vitium, quando ſcilicet vaſa ſemen vel deferentia, vel generantia deficiunt, aut non rectè & conueniente loco inſeruntur, præſertim in vtroque latere, quod interdum in Anatomia deprehenſum, Incantamentis etiam & maleficiis virilitatem extingui, non fabuloſum eſt, vt rectè Fernelius, *lib.* 6. *de part. morb. & ſympt. cap.* 13. Alexander Benedictus, *lib.* 24. *de medendis cap.* 14. aliique docent. Hoc mirum eſt, quod ſcribit Baptiſta Codronchius, *lib.* 3. *cap.* 6. *de morb. venef. c. & veneficiis*, veneficio mutone hominem priuari poſſe, ex multis hiſtoriis patere, & rectè ſtatuit, non reuera Dæmonem, vel veneficos virile membrum auferre poſſe, ſed præſtigiis Dæmonum id ita apparere. Multo verò magis ſteriles redduntur homines, ſi ipſis teſtes exſecantur. Etſi enim libidine aliqua tententur: tamen vel ſemen non effundunt, vel ſteriles, vt *quæſt.* 2. dicetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Ipſum vitium ex relatione ægri patet. Cauſſæ autem ex modò dictis innoteſcunt, quæ cùm variæ ſint, ſignis diſcernendæ. Et quidem vt de morbis & vitiis vel totius corporis, vel partium præcipuarum, ob quæ idonea ſemini materia non communicatur, vel etſi ea ſuppetat, in alios vſus, vt corporis nutritionem, abſumatur, iam non dicamus, cùm ea è ſuis locis pateant, ſaltem de ſignis, quibus teſtium, & partium ſeminis generationi dicatarum morbi cognoſcuntur, agemus, ſi vitium aliquod ſit à primo ortu, id in omni ætate fuit obſeruatum: ſi poſtea contractum, aliquando id vitium non fuit deprehenſum. Si adſit teſtium intemperies, ea è ſignis intemperierum teſtium ſupra enumeratis, patet. Nimirum in frigida intemperie vel nullus vel exiguus Veneris appetitus, & libido percipitur, pulſus eſt paruus, corporis quædam grauitas adeſt & pigrities, & totius quoque corporis, ac præcipuarum partium intemperies ad frigidum declinat, & dum ſemen emittunt, exiguam vel nullam voluptatem percipiunt, ſemenque ipſis eſt crudum, aquoſum & liquidum. Præceſſerunt cauſſæ refrigerantes, vel etiam nimius & intempeſtiuus coitus. Qui enim nondum ætate matura ſe Veneri dedunt, cùm calorem innatum intempeſtiue exhauriant, teſtes ac partes principes refrigerantur, inde poſtea ætate adulta nimis maturè ad Venerem inepti redduntur. Et ſi accedat humida intemperies, ſemen ad leuem mulieris attrectationem emittunt, & poſtea amplius coire non poſſunt; cùm partes, quibus ſemen continetur, omnes laxæ ſunt. Reliqua ſupra videantur *de intemperie teſtium*.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Etſi ſterilitas & læſa ſeminis generatio potius ſpeciei propagationi obeſſe, quàm indiuiduo nocere videatur: tamen & indiuiduo non rarò aliquid incommodi affert; cùm ſæpe gonorrhæa hinc excitetur, quæ corporis extenuationem & tabem inducit. 2. Cauſſam ipſam quod attinet, quid intemperies teſtium & alii morbi periculi portendant, ex iis, quæ ſupra *de intemperie teſtium* dicta ſunt, patet. Quæ mala etſi per ſe vitæ periculum non minantur: cùm teſtes etiam ſine vitæ periculo exſcindi poſſint: quia tamen alia praua ſymptomata inducere valent, ſecundæ valetudini obeſſe poſſunt. 3. Ab ipſo ortu Eunuchi & impotentes arte Medica curari non poſſunt.

Indicationes & curatio.

Indicat. & Curatio. Curatio tota ad cauſſas dirigenda. Itaque ſi vitio aliquo totius corporis, vel membri alicuius principalis ſemen non generetur, illud curandum; ſi intemperies, vel alius morbus teſtium adſit, corrigendus per medicamenta ſupra *l.* 1. *cap.* 1. *& ſeq.* propoſita, & quæ ſimul peculiari proprietate teſtibus amica ſunt: & imprimis hic ea eligenda & exhibenda, quæ ſemen copioſum generant, ſimplicia & compoſita. *Semen generantia medicata Simplicia. Satyrium.* Simplicia ſunt: Radices *ſatyrii*, & in primis *maioris* ſeu *teſticuli canini maioris*, qui & *orchis* appellatur, & quidem teſticulus maior, non verò minor, qui tantùm abeſt, vt Venerem excitet, vt etiam potius eam reprimat, *cynara*, *bulbi* & alii etiam: radices *eryngii*, *aſparagi*, *napi*, *paſtinacæ*, *rapæ*, *allii*,

cepæ. Semen *erucæ, fraxini, lini, ciceris, fabæ*. Fructus, *amigdalæ dulces, nuces pineæ, piſtacia, caſtanea, dactyli*. Aromata, *cubebæ*, quarum maximum ad Venerem excitandam apud Indos vſum eſſe, Garcias ab Horto refert, *cariophyli, galangæ, zingiber viride, vel recens conditum*. Carnes *ſcinci*, præcipue circa renes, *teſtes vulpis ſicci triti, cerui pudendum exiccatum*. Ex animalibus *oſtreæ & conchæ*.

Compoſita.

Compoſita. *Diaſatyrion, diambra, diamoſchum, dulce*. Vel ℞ *Rad. condit. ſatyrij* ℥. ij. *eryngij* ℥. j. *amygdal. dulc. pinear. piſtacior.* an. ℥. ß. *ſem. erucæ, piperis, Cinamomi, raſuræ priapi cerui* an. ℈. ij. *ſpecier. diambr.* ℈. j. *ſacch. q. ſ.* Fiant Morſuli. Vel cum *ſyrupo conſeruat. Zingib. in China conditi* Electuar. B Vel ℞. *Teſtium gallor. exiccat.* ℥. j. *galang. cubebar.* an. ℈. j. ß. *ſacch. ad pondus omnium*, F. Puluis, cuius detur ℈. j. Cum *vino dulci*. Vel ℞. *ſem. erucæ, raſuræ priapi cerui, teſticulor. galli* an. ℈. j. *galang. pip. longi* an. ℈. ß. *Zingib. cinam.* an. ʒ. j. Fiat puluis, cuius ℈. ß. vel ℈. j. cubitum ituro detur cum *ouo ſorbili & vino dulci*. Vel. ℞. *Rad. condit. ſatyrij. eryngij* an. ℥ j. *nucleor. pini, piſtacior. auellanar. recenter effactar.* an. ℥ iij *pulpæ dactylor.* ℔. ß *ſem. erucæ, fraxini* an. ℈. ij. *pip. longi, albi, cardamom. galangæ* an. ℥. j. *medull. nucis Indicæ* ℥. ß. Cum *ſacch.* Fiant Morſuli. Vel ℞. *ſem. erucæ* ℈. j. *vrticæ, aniſi, fœniculi, fraxini* an. ℈. ß. *nucleor. pini, amygd. dulc.* an. ℥ ß. *cubebar. cardamomi* an. ℈. ß. *raſuræ* C *genitalis cerui, rad. condit. ſatyrij* an. ℥. ß. *ſpecier. diamoſch. diambr.* an. ʒ. ß. *ſacch. in aq. meliſſ. q. ſ.* diſſoluti. Fiant Morſuli. Vel ℞. *Pinear. piſtacior.* an. ℥. ß. *Zingiberis in China conditi, rad. ſatyrij* an. ℈. ij. *carnis ſcinci marini* ℈. j. *moſchi* ℊ. iij. *ambræ* ℊ. j. *ſacch. q. ſ.* Fiant Morſuli. Vel ℞. *Nuc. moſch. cubebar.* an. ℈ j. *Zingib* ℈ ß. *ſem naſturtij hortenſis, erucæ, aniſi* an. ℈. j. ß. *rad. condit. ſatyr.* ℥ ß. *pinear. piſtacior. amygd. dulc.* an. ℈. iij. *diaſatyr.* ℥. ß. Cum *ſyrupo de corticibus citri & conſeruationis Zingib.* Fiat Electuarium, de quo ſumantur ℈. ij. Vel ℞ *Rad. ſatyrij* ℥ iij. *nucleor. pini, piſtacior.* an ℥ j. *amygd. dulcium* ℥. j. *teſticul. gallinum.* x. *teſticulum a ietis dextrum exiccatum* num. 1. *limatur. priapi cerui* ℥ ß. *ſem. erucæ, paſtinacæ, ſileris montani* an. ℈ j. *ſpec. diamoſchi dulcis, diagalangæ, cubebar. caryophyllor. cinamom.* an. ℈. j Cum *ſyr Conſeruat. calami aromat. & rad. eryngij* Fiat Electuarium. D Plura videantur apud Aëtium *tetrab.* 3. *ſerm.* 3. *cap.* 35. Auicennam, *fen.* 23. *cap.* 15. 16. *& ſeqq.* Extra etiam teſtes, perinæum & lumbi conuenientibus medicamentis inunguntur, vt *oleo lilior. albor. maſtichino*, aut cui *radices narciſſi, pyrethrum, ſemen vrticæ, piper & ſimilia* miſta ſint. Vel ℞. *Ol. de piperib. nuc. moſchat.* an. ℥. ij. *euphorbij* ℥. j. Miſce. Vel ℞ *Ol. nuc. moſch. expreſſ* ℥ ß. *de piperib.* ℈. ij. *ſpicæ, caryophill.* an. ʒ. ß. *moſchi* ℊ. iv. Miſce.

Diæta.

Diæta. Diæta medicamentis reſpondeat. Aër ſit temperatus. Panis ſit ex optimo frumento, & imprimis E triticeo. Cibi etiam alij, qui ad ſemen copioſum generandum faciant, vt oryza, amygdalæ, pineæ, oua ſorbilia; & quidam non ſine cauſſa vitellum oui recentis cum vino & pauco oleo amygdal. dulcium recenti hauſtum ad venerem augendam valde commendant, vtiliſque etiam eſt cibus ex ouis & vino, paratus ac cinamomo, croco, & ſaccharo conditus. Carnes vitulinæ, hœdinæ, veruecinæ, gallinarum, perdicum, phaſianorum, pullorum columbarum, & imprimis gallorum & paſſerum teſticuli. Et quantus ad Venerem impetus ac ſalacitas ex eſu teſticulorum gallorum cum melle & aromatibus excitata fuerit in nobili quodam, docet Amatus Luſitanus, *cent.* 2. *cur.* 81. *in Schol.* Ex piſcibus edantur optimæ notæ, aromatibus ac vino conditi, oſtreæ item & teſtudines. Nec inutiles ſunt, ficus, piſa, fabæ, ciceres, caſtaneæ, nuces auellanæ, dactyli, allium, cæpe, radices aſparagi, paſtinacæ, carottæ, cinaræ capita. Cibi etiam condiantur aromatibus, fœniculo, ſatureia. Vel paretur hic intinctus, præcipue ad piſces. ℞. *Galangæ, piperis longi, cinamomi, maceris, Zingiberis, cardamomi, nuc. moſch.* an. ℈. ij. *croci* ʒ. j. *nucleor. pini, piſtacior. auellanar.* an. ℈. iij. Cum *vino vel ſapa* F. intinctus. Somnus ſit longior, & in mollibus lectis. Vita ſit hilaritati dedita. Curæ vero & triſtitia remoueantur. Ebrietas vitetur, vt & cibi refrigerantes, lactuca, papauer, balnei vſus nimius, frequens venus, ſanguinis miſſio larga & ſæpe repetita, purgationes frequentes.

QVÆSTIO I.

Quæ cauſſa ſit, cur Scythæ ſteriles fiant.

Cur Scythæ ſteriles. Immodicam ſanguinis euacuationem ad ſterilitatem facere vero conſentaneum eſt: vnde hoc loco diſputãt Autores de cauſſa, cur Scythæ ſteriles fiant. De his enim ſcribit Hippocrates, *lib. de aëre, aquis & locis*. *Qua in re*, inquit, *medicantur ſibi ipſis hoc modo. A principio morbi vtrinque venam retro aures incidunt: ſanguine multo promanante ſomnus eos corripit præ imbecillitate*. Et paulo poſt: *At mihi ſane videntur, ea medicatione, ipſos perdere. Venæ enim retrò aures ſunt, quas ſi quis ſecet, ſterilitatem infert iis quibus ſecentur*. Et *lib. de genitura*. *Quibuſcunque venæ poſt aures ſectæ ſunt, hi coëunt quidem, & genituram emittunt, verum modicam, debilem & infæcundam. Maxima ſiquidem pars ſeminis è capite ſecundum autores in ſpinalem medullam fertur. Ipſe autem meatus ſectioni cicatrice inducta conſolidatus eſt*.

Verùm enimuerò nullus manifeſtus ductus eſt, è quo materia ſeminis è cerebro teſtibus communicetur. Et proinde Hippocrates quidem excuſandus, quod veram cauſſam ſterilitatis Scytharum non attigit, dum ſemen à capite iuxta aures in ſpinalem medullam defluere, ipſiuſque tranſitum cicatrice vulneri inducta denegari putat, quod eius tempore Anatomia non ſatis exculta fuit. Interim hoc non negandum, cerebrum cum partibus genitalibus magnam habere cognationem, atque ipſe Ariſtoteles etiam ſcribit, 2. *de gen. anim. cap.* 7. quod ſemen habeat quippiam cum cerebro commune. *Sedes enim*, inquit, *oculorum maximè omnium capitis locorum ſeminalis eſt, quod ſola ipſa per coitum venereum maximè immutetur, & vſu immodico rei venereæ oculi aperti langueant & ſubſideant*. Ideoque etſi iis me non oppono, qui ſtatuunt, præcipuam ſterilitatis cauſſam in Scythis pendere ab ingenti frigiditate & impotentia, qua totum corpus ex copioſa ſanguinis profuſione afficitur. (Scribit enim Hippocrates, eos ex venis poſt aures inciſis tantum ſanguinis extrahere, donec eos ſomnus præ imbecillitate corripiat) atque in rei huius probationem & id afferunt, quod ii ad venerem impotentes & ſteriles reddantur, qui vſtiones plurimas & fonticulos diu manantes habent, vel diuturnum in aliqua parte ex morboſa occaſione fluxum ſortiuntur; quam cauſſam etiam Hippocrates attingit, dum Scythas etiam ea de cauſſa ſteriles eſſe ſcribit, quod humorum detractiones ex peruſtione cauteriorum ſemper habent: tamen cum ſanguis ex quacunque etiam parte detrahi poſſit, neque omnes, qui fonticulos habent, ſteriles ſint; Hippocrates autem expreſſè ſcribit, quod venæ

Ammat[um] ſeminis cerebro communice[t] teſtibus

poſt aures ſectæ ſterilitatem inferantiis, quibus ſecantur: ſi res ita ſeſe habet, alia cauſſa quærenda eſt. Hippocratis equidem ratio, qua ſtatuit id fieri ob tranſitum ſemini denegatum, locum non habet, ſed verior petenda ex cerebri cum partibus genitalibus conſenſu. Eſt enim proculdubio magnus cerebri cum partibus genitalibus conſenſus, vt modò ex Ariſtotele dictum, & res ipſa probat, vix aliquam partem magis lædi à nimia venere, quàm cerebrum. Conſenſus autem proculdubio fit per neruos, quorum duos magnitudine eximios habent ab oſſis ſacri medulla prognatos, quorum qui maior eſt, ab oſſibus pubis ad penis radicem per mediam bifurcationem aſcendens inde ad muſculos, totum penis corpus & glandem diſſeminatur, atque ipſe penis conſtat duobus neruoſis corporibus intus raris & ſpongiæ ſimilibus, ex minimis rum arteriarum, venarumque & proculdubio etiam neruorum ſurculis quàm tenuiſſimis inter ſe complicatis. Quæ ſubſtantia rara & ſpongioſa, cùm ad venerem homo ſtimulatur, ſpiritibus non ſolùm vitalibus inflatur & intumeſcit, vt penis rigidus planè fiat, ſed proculdubio ſpiritus animales copioſè eò effunduntur, vnde ille veneris appetitus eſt, & in coitu voluptas inſignis, & ſenſus exquiſitiſſimus, quem Iulius Cæſar Scaliger, *exerc.* 286. ſextum ſenſum conſtituit, & *ibid.* docet, ſpiritum ipſum facere ſenſum illius delectationis, quam etiam, qui multum coiere, ita vt non amplius emittant ſemen, percipiunt irrito coitu. Titillari verò etiam à ſpiritu ſolo, ait Ariſtoteles, 30. *ſect. problem.* Ideoque etſi cerebrum ſemen teſtibus non communicat: Spiritus tamen partibus genitalibus tribuit, & proinde poteſt ad cerebri debilitatem etiam facere aliquid ſpirituum vitalium cum ſemine euacuatio. Cum enim ſpiritibus animalibus generandis vitales, vt materia, neceſſarii ſint, ſi cum ſemine diffundantur, in cerebro deficiunt. Quæ cùm ita ſeſe habeant, ſi Hippocratis hypotheſis vera eſt, quod ſcilicet ex venarum poſt aures ſectione Scythæ ſteriles fiant, id accidit ex immodica cerebri à nimia ſanguinis effuſione refrigeratione.

QVÆSTIO II.

An Eunuchi generent?

An Eunuchi generent? Testes vim σπερματοποιητικὴν habeant.

Sunt quidam è recentioribus, inter quos Bartholomæus Cabrolius, & Adrianus Spigelius, qui teſtibus vim σπερματοποιητικὴν denegant, atque pro ſuæ ſententiæ probatione & ibi afferunt, quod Eunuchi, & qui teſtibus deſtituuntur, nihilominus coëant & generent. Refert enim Cabrolius quendam, cum vim Virgini feciſſet, atque ea de cauſſa ſuſpenſus eſſet, cum ſecaretur, ſine teſtibus tam exterius quam interius inuentum fuiſſe. Deinde quod iuuenis quidam annos 22. natus inteſtabilis, ſeu ſine teſtibus natus matrimonium inierit, & filios generauerit. Præterea Smetius refert, *in Miſcellaneis pag.* 525. quendam Maniacum, qui ambos teſticulos ſibi ipſi extraxiſſet, vbi menti ſanæ reſtitutus fuit, vxori maritale debitum cum ſeminis profuſione ſoluiſſe. Eunuchos etiam coiro, certum eſt, vt Iulius Cæſar Scalig. *exerc.* 144. *ſect.* 8. 172. *ſect.* 2. *&* 175. *ſect.* 3. docet.

Verùm enimuerò equidem quæſtionem illam, an ſemen in teſtibus generetur, hic perfectè diſcutiendam non ſuſcipio. Hoc tamen certum eſſe puto, ea, quæ ex Cabrolio & aliis pro ſententia negante antea allata ſunt, id non ſatis probare. Sit enim, vt Eunuchi coëant: tamen non generant, & vel ſemen nullum emittunt, vel ſi emittunt, id non fæcundum eſt. Cùm enim reliqua vaſa ſpermatica in iis relinqui potuerint, humor quidam ſeminalis, qui partes genitales titillet, ſed non fæcundus, in iis generari potuit. Scortator verò ille ſuſpenſus apud Cabrolium etſi teſtes non habuit, analogum tamen quid habere potuit. Solet enim natura ſæpe vnius partis defectum alia compenſare, ſicut & epar quibuſdam, aliis alias partes defuiſſe, obſeruatum. Neque etiam probat Cabrolius, quod ſemen fæcundum habuerit, etſi coruerit, quod & Eunuchi, vt dictum, faciunt. Iuuenem verò illum, qui ſine teſtibus, vxore ducta, liberos procreauit, quod attinet, etſi foris pendentes teſtes non habuit: intus tamen latentes habere potuit.

CAPVT II.

De Læſa penis erectione, & ſeminis eiaculatione.

Læſa penis erectio, & ſeminis eiaculatio.

ALterum, quod generationem impedit, eſt, ſi ſeminis eiectio & immiſſio in vterum fæminæ non recte fiat; quod multis de cauſſis accidit. Cùm enim ad rectam ſeminis in vterum eiaculationem requiratur vt penis erigatur & diſtendatur, ac ſufficiente temporis ſpatio talis maneat; vt meatus, per quem ſemen emittitur, pateat; vt penis recte conformatus ſit, & ſit neque nimis longus, neque nimis breuis; ſit rectus, non curuus, aut tortuoſus; & præterea etiam hoc neceſſarium ſit, vt ſemen virile & fæmininum eodem tempore emittatur. Si quid in his deſit, aut vitij ſit, ſeminis in vterum immiſſio, & quæ hinc ſit, conceptio, impeditur.

Primò enim cùm neceſſarium ſit, vt ſi ſemen virile in vterum muliebrem mitti debet, membrum virile rigidum ſit, neque tamen commodum fuiſſet, ſi membrum hoc perpetuò rigidum eſſet, Creatot ſapientiſſimus id ita formauit, vt flaccidum quidem maxima ex parte eſſet, cùm tamen opus eſt, rigidum fieri poſſet. Quapropter eius ſubſtantiam ſpongioſam, raram & poroſam effecit, vt influente ſpiritu diſtendi poſſet. Dum enim obiectum fæmininum pulchrum ſenſibus offertur, imagine eius phantaſiæ oblata appetitus, concupiſcentia & libido excitatur, & à corde ſpiritus vitales copioſè ad membrum genitale mittuntur per arterias inſignes, quæ radici penis inſeruntur, & per totam eius ſubſtantiam vſque ad glandem extremam propagantur, vnde qui flaccidus antea erit penis, ſubitò intumeſcit & rigeſcit. Galenus equidem, *6. de loc. affect. cap. vlt.* pluribus hac de re diſputat, & ſtatuit, poſtquam penis fuerit extenſus, ſequi ex arteriis ſpiritum, vt pulmo thoracem, ob eam quam habet ad ipſius motum ſequelam. Verùm vtrumque falſum. Pulmonem non dilatari, vt repleatur, ſed repleri, vt dilatetur, *in Inſtitut. lib.* 1. *cap.* 11. probatum. Eadem ratio eſt ſpongioſæ penis ſubſtantiæ, quæ diſtenditur, quia ſpirituoſa ſubſtantia per ſeipſam influente intumeſcit vtris inſtar, non verò repletur, quia dilatatur, inſtar follium. Neque enim cauſſa, qua dilatetur, datur. Deinde mauult Galenus hanc actionem ad neruos, quàm ad arterias referre. Verùm vt non negamus, aliquid etiam ſpiritus animalis influere, cum tanta ſit in venere delectatio; diſtenſionem tamen illam penis à ſpiritu flatuoſo & vitali potius, quàm animali prouenire, probabilius eſt; cum nullam videamus, vllam partem à ſpiritu animali ita diſtendi; contrà animaduertamus, membrum virile erectum & rigidum, ſi timor & terror aliquis improuiſo ſuperueniat, ſtatim flacceſcere, ſpiritibus vitalibus ad cor reuocatis. Neque etiam datur contraria facultas penem conſtringendi, ſed ob ſolam ſpirituum diſſipationem ſubſidet. Neque abſurdum eſt, quod Galenus putat, arterias haſce peni inſertas alıam habere

facultatem præter eam, quam alibi in toto corpore habent. Obtinent enim arteriæ penis peculiarem conformationem, & mirificè per totam penis ſubſtantiam ſunt diſperſæ, vt ita a dextra ad ſiniſtram, & à ſiniſtra in dextram partem diffundatur, ac præterea ea in parte, qua penis radici ſunt inſertæ, quamplurimis foraminibus ſunt pertuſæ. Et videmus etiam in aliis partibus, vbi incaluerint, venas & arterias intumeſcere. Muſculos tamen etiam penis habet, qui quidem non ad diſtenſionem, ſed ad erectionem eius faciunt. Iſta autem erectio pluribus modis læditur. Vel enim erectio membri virilis planè aufertur, vel imminuitur, vel deprauatur, aut intenditur, dum homini inuito erigitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Priores duæ læſiones, quæ ſecundum magis & minus differunt, ac de quibus *hoc capite* agendum, impotentiæ virilis nomine veniunt. Pertinet quidem huc etiam vitium, quando membrum virile vel deeſt, ſiue à primo ortu, ſiue poſtea amputatum ſit, vel mutilatum, & aliqua parte abſciſſum eſt, vt ad coitum ſit inutile. Verum quia vitia iſta incurabilia ſunt, de reliquis dicemus. Habet autem præter dicta virilis impotentia triplicem cauſſam, excitatúrque vel quia ſemen deficit, vel quia penis ſpiritibus deſtituitur, vel quia muſculi penem attollentes paralyſi afficiantur. Semen primò quod attinet, ſi illud deſit, vel nimis paucum ſit, vel etiam crudum, naturam ad excretionem non ſtimulat, vnde etiam nullus ſpiritus vitalis fit confluxus, neque virilis membri erectio. Atque ita feminis vitium duplici ratione generationi obeſt, & ſterilitatem efficit in viris; cum quia deeſt idonea fætui generando materia, tum quia ad venerem ſtimulus deeſt: De ſeminis autem defectu *cap. præcedente* dictum. Et ſi omnino deſit ſemen; fit ablata eius emiſſio, ſi ex parte, imminuta. Dum autem ſemen planè deficit non vitio ætatis, ſed vitio aliquo præter naturam, etiam penis erectio ferè ablata eſt. Aliquando tamen accidit, vt penis erigatur, ſemen tamen non emittatur. Ita refert Foreſtus, *lib. 26. obſeru. 18. in Schol* iuuenem quendam rarioris & ſiccioris temperaturæ, cum nuper duxiſſet viduam, ſibi conqueſtum eſſe (vt & alios non paucos) ſe cum coitu vteretur, penè licet optimè exrecto & rigido, ſemen tamen emittere non poſſe.

Spiritus autem, qui membrum virile inflat, defectus, etiam in cauſſa eſt, vt membrum virile non erigatur. Creditum quidem hactenus à multis, à flatu membrum virile erigi, ſed malè cum ſpiritus vitalis id potius præſtet. Poſtquam enim ſemen in vaſis ſuis turgere, atque moueri & exitum quærere incipit, & à natura ad excretionem ſtimulatur, ea ſpiritum vitalem ad membrum genitale mittit, vnde fungoſa & poroſa penis ſubſtantia repletur, & diſtenditur. Spiritus autem hic deficit, vel quia paucus in corpore generatur, vel quia alio auocatur, vel quia à penis ſubſtantia non recipitur. Non generatur ſpiritus ſatis copioſius præcipuè ob cordis frigiditatem & ſiccitatem, vnde Iuriſconſulti eos, qui ad venerem impotentes ſunt, frigidos appellant. Aliò auocatur in diuturnis & aſſiduis meditationibus, in timore & terrore, vnde ſcortatores & adulteri ſæpe ſemen profundere non poſſunt, quia aliorum aduentum timent. Imò ſi in ipſa venere rei alicuius triſtis, horrendæ atque abominabilis cogitatio viro incidat, animo deiicitur, & appetitus rei venereæ concidit. Idem verecundia præſtare poteſt, vt & nimia lætitia. Influxus autem ſpirituum impeditur, ſi membrum refrigeratum ſit, aut inſenſile & ſtupidum factum iis de cauſſis, quæ ſtuporem inducere ſolent, aut incantamentis etiam tale redditum, vt nec titillationem, nec ſtimulum ſeminis ſentiat. Paralyſis in pene excitatur iis de cauſis, quæ de Paralyſi alibi ſunt expoſitæ. Poſſunt huc referri etiam incantationes & maleficia. Reliquorum vitiorum, quæ in actu venereo contingunt, cauſſas quod attinet, cum non ſolum neceſſarium ſit, vt penis rigeat ac diſtendatur, ſed etiam, vt talis ad conſummationem actus venerei permaneat, vitij huius eædem cauſſæ in ſpiritibus, de quibus modò dictum, quærendæ, acciditque id, cum ſpiritus, qui penem diſtendunt, ob paucitatem ante conſummationem actus venerei deficiunt. Præterea requiritur, vt penis ad ſeminis intromiſſionem ſit rectè conformatus & diſpoſitus, non nimis breuis, neque nimis exilis, neque etiam nimis craſſus. Si penis nimis ſit breuis, ſemen etiam non eò vſque, quò debet, eiicitur, in vterum ſcilicet, qui eſt ſeminis receptaculum, ſed in collum vteri ſaltem, vbi corrumpitur, & effluit, atque ita conceptio impeditur. Si ſit nimis craſſus, à fæmina non admitti, vel non ſine dolore admitti poteſt. Tale ſi quid accidat, coitus impeditur. Habent autem iſta vitia à prima conformatione ſuam originem. Inſuper neceſſarium eſt, vt ipſum ſemen ſeſe rectè habeat, ac debito tempore, & ſimul cum muliebre ſemine emittatur. Seminis autem emiſſio non penis, ſed teſtium & vaſorum genitalium propria eſt; penis verò ſolùm viam præbet. Recto autem tempore ſemen excernitur, ſi non nimis tenue vel aqueum eſt. Tale enim ſi ſit, antequàm expultrix id expellat, excidere & effluere ſolet. Quod etiam accidit, ſi vaſa, quibus continetur, nimis laxa ſint. Viæ quoque, per quas ſemen excernitur, rectè ſeſe habere debent, & neceſſarium eſt, vt nulla neque in ſeminariis viis, quæ à teſtibus vſque ad penis radicem feruntur, neque in ipſo pene adſit anguſtia. Hæc enim ſi adſit, ſeminis emiſſio impeditur. Si anguſtia ſit in vaſis deferentibus, fit ea ab obſtructione propter craſſam & viſcidam materiam, propter tubercula, vlcera, & tunc ſeminis emiſſio aufertur potius, quàm imminuitur: ſi verò anguſtia aliqua ſit in pene, eiectio ſeminis potius imminuitur, quàm aufertur, & ſemen cum difficultate ac paulatim exit. Accidit autem hæc anguſtia propter tuberculum potiſſimum in meatu penis enatum. Pertinet huc & conformationis quoddam vitium, cum ſcilicet in pene, præter foramen in glande, aliud adhuc foramen vel à natura patefactum eſt, cuius exemplum habet Platerus, *lib. 6. obſeru. pag. 782.* vel per fiſtulam illic genitam excitatur, per quod ſemen ad latera penis effluit, & non in vterum eiicitur. Si penis obliquus & tortuoſus ſit, tardè ſemen, & non rectà intro eiicitur. Tortuoſitas autem penis eſt vel natiua, quæ fit propter ligamenti, ſeu fræni breuitatem quod, dum præputium glandi nimis connectitur, accidit, vt ſi penis extendatur, curuus maneat. Atque hic, vt Galenus, *de morb. diff. cap. 7.* ſcribit, immodicus pudendorum nexus impedit, quò minus procul & directo tramite in mulieris vterum ſemen immittatur, ob meatus inuerſionem; vel adſcititia, quæ fit propter tumorem, quem penis nodum appellant, in quo quamuis pene flaccido nihil incommodi percipit æger, eum tamen prementi paruus quidam tumor glandulæ ſpeciem referens percipitur. Generatur autem, cùm homo nimis veneri indulget. Tunc enim ſpiritus ille incluſus in diu diſtento pene in aliquam eius partem impetum faciens eam ita diſtendit & laxat, vt aliquid eius protuberet, eodem modo, vt in aneuriſmate. Tandem etiam circa vaſa generationi ſeminis dicata interdum error quis à natura committitur, dum ſcilicet vaſa vel ſemen generantia, vel deferentia

ferentia deficiunt, aut nō recto loco inſeruntur, id quod interdum factum eſſe, in Anatomia compertum eſt. Quod verò inuoluntariam ſeminis emiſſionem attinet, de ea poſtea *de gonorrhœa* dicetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vitiū ipſum ægri, vel, quod ſæpe accidit, vxores patefaciunt. Quæ autē cauſſa ſit, à Medico ſignis inueſtigandum. Si ob ſeminis inopiam id accidat, e ſignis *c. præc.* propoſitis id pateſit, & homo nullo fere veneris ſtimulo, vel libidine tentatur. Et ſi ex teſtium & vaſorum genitalium frigiditate malum hoc fiat, ſemen quidem excitat, ſed fluidum nimis hoc eſt, & aqueum, & interdum ſponte exit ſine voluptatis ſenſu. Si etiā cauſſa aliqua præceſſerit, quæ quocunque etiam modo membra genitalia lædere poſſit, vt ſi æger in aëre frigido verſatus fuerit, & per loca frigida iter fecerit, ſi fuerit lapſus, vulneratus, & ab ea læſione ad venerem impotentiā ſenſerit, id ex ægri relatione patefit. Si ſpiritus vitalis deficit, e cordis & reliqui corporis conſtitutione id patet, & membrum vix ac cū maxima difficultate erigitur. Si verò ad genitalia non ferantur ſpiritus, propter intentas & continuas meditationes, aut alias externas vel euidentes cauſſas, id ex relatione ægri innoteſcit. Si paralyſis membri genitalis adſit, id flaccidum manet, neque vllo modo, etſi veneris deſiderium adſit, erigitur, & ſemen quandoque per ſomnū ſine veneris cupiditate effluit. Qui verò ſemen in vaſis genitalibus habent, ſed propter vaſorum anguſtiam eiicere non poſſunt, libidine & veneris ſtimulo quidem tentantur, ſed ſemen non emittunt, aut niſi cum maxima difficultate emittunt. Quænam autem cauſſa ſit anguſtiæ, ex iis quæ præceſſerunt, vel adſunt, cognoſcitur. Si tumor aliquis circa vaſa genitalia percipitur, ab illo conſtipari hæc vaſa indicio eſt. Si vlcus fuit in radice penis, poſt cicatricem obductam vaſa hæc coaluiſſe argumento eſt. Si penis incuruus ſit, ex ægri relatione & inſpectione cognoſcitur. Vitia conformationis, vbi ſcilicet, vaſa vel ſemen generantia, vel deferentia deficiunt, aut non recto loco inſeruntur, id in viuentibus vix certò cognoſcitur: ſi tamen genitalia alias ſint perfecta, & nulla alia cauſſa nota præceſſerit, interim æger ad venerem ineptus ſit, talem aliquam vitioſam conformationem adeſſe ſuſpicari licet. Si ab incantatione vel maleficiis malum hoc ortum habeat, homo antea ad venerem ſatis aptus fuit, neque vlla cauſſa manifeſta præceſſit, quæ id ipſū, & præcipue ſubito inferre potuerit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Læſa penis erectio iis, qui in coniugio viuunt, liberoſque generare cupiunt, valde moleſtum malum eſt, & fœminis etiam plerumque maxime exoſum. 2. Si ex læſa ſeminis generatione proueniat membri genitalis ignauia, quid prædicendum ſit, è *cap. præc.* patet. Penis autem intemperies, quæ ab ætate ſenili eſt, curari vix poteſt. Ætati tamen huic vitium hoc non incommodum eſt. Nulli enim ætati magis, quàm ſenili venus nocet. Quæ verò ab aliis cauſſis originem habet intemperies, curari poteſt. 3. Si ſeminis eiaculatio ab aliis morbis impeditur, ex morbo, vnde illud vitium pendet, malum æſtimandum. Exempli gratia ſi penis ſit breuis vel natura, vel amputatus, ſeu ex toto, ſeu ex parte, malum incurabile eſt. Si ſit incuruus ob fræni nexum arctiorem, malum curabile eſt. Ita etiam de aliis ſtatuendum. Si adhuc aliud præter illud naturale in pene foramen ſit, ad actū venereum equidem obeundum nihil impedimenti affert, ſed conceptioni obeſt: cum ſemen non per naturale foramen in vterum, ſed per præternaturale aliò effluat.

Indicationes & curatio.

Indicationes & curatio. Læſam penis erectionem quod attinet, ſi à ſemine deficiente vel intemperie membri genitalis proueniat, intemperies illa frigida calidis medicatis curanda. Medicamenta autem ad hanc rem vtilia ſupra, *ſect.* 1. *c.* 1. & *cap. præc.* ſunt propoſita. Extra quoque teſtes & membrum virile inungantur oleis & vnguentis ibi propoſitis, vt oleo, in quo radix narciſſi, ſemen vrticæ, pyrethrum & ſinapi cocta ſint. *Rec. olei coſtini, de nuce Indica* an. vnc. j. *euphorbij* drach. ij. *moſchi* ... *aliptæ moſch.* drach. ſem. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum. Si ſemen rectà in vteri foramen non poſſit emitti, ob fræni breuitatem, vel connectionē, vel præputium clauſum, quomodo vitia illa corrigi poſſint, ſup. dictum.

Si vlcus in pene ſit, neque emollientibus, neque diſcutientibus vtendum: etenim ab his medicamentis via illa & cauitas magis dilatatur, ſed potius aſtringentibus vtendum. Ideoque fomento è vino nigro, in quo abſinthium, myrtilli, balauſtia, & alia aſtringentia cocta ſint, vtendum. Vel *Rec. aq. nucum pini, plantag. cupreſſ. myrtillorum* an. vnc. ij. Miſceantur, & linteum in aqua hac madefacto genitale obuoluatur. Vel *Rec. cortic. myrob. citrin. bolul* an. vnc. ſem. *nuc. cupreſſ.* num. xv. *gins* num. iv. *roſ. rubr.* p. j. *ab iarb. Pontici* M. j. *granat. myrti, gallarum, ſem. ſumach* an. vnc. j. Contundantur & affuſa *aqua nuc. pini* deſtillentur. Si aliud præter illud naturale, quod in glande eſt, foramen ſit in pene, per quod ſemen effluat, foraminis illius præternaturalis labia abradenda, & poſtea, tanquam nouum vulnus foret, illud curandum & occludendum, vt ſemen per naturale foramen eiiciatur. Si ſemen nimis citò effundatur ob viarum laxitatem, balneis & fomentis ſiccantibus vtendum, vbi imprimis vtiles ſunt thermæ ſulphureæ. Si ſemen nimis ſit aquoſum & tenue, incraſſandum, partium genitalium calor augendus, vt *ſupra* dictum.

CAPVT III.

De Salacitate, Satyriaſi, & Priapiſmo.

Contrarium impotentiæ ad rem veneream vitium eſt Salacitas, ſeu nimia in venerem propenſio, & admodum vehemens veneris deſiderium, quod interdum eò vſque progreditur, vt in furorē quaſi habeat, de quo ſupra, *l.* 1. *p.* 2. *c.* 10 dictum. Salacitas

Pertinet huc & Satyriaſis & Priapiſmus. Satyriaſis nimirū, à Satyris nominata, qui ſemper ad libidinem proni dicuntur, & pene erecto pinguntur, perpetua in libidinem propenſio eſt, & cocandi appetitus cum penis erectione. Priapiſmus verò dictus à Priapo, qui Gentilibus hortorum & agrorum cuſtos erat, & pudendo ſemper exporrecto ſculpebatur (vnde etiam membrū virile priapi nomen accepit) eſt membri virilis in longū & latum extenſio. Hæc tamen eſt inter Satyriaſin & Priapiſmū differentia, quod in Satyriaſi adeſt maxima rei venereæ appetentia: in Priapiſmo verò citra rei venereæ appetentiam. fit inuita penis erectio, pudendumq; conuulſionis ac tetani modo diſtenditur, vnde dolor quoq; coniunctus eſt: & in ſatyriaſi re venerea peracta penis detumeſcit, in priapiſmo verò poſt coitum etiam penis erectus & tenſus manet. Satyriaſis & priapiſmus.

Cauſſa.

Cauſſæ autem ſalacitatis nimiæ eſt vel ſeminis copia, vel eius acrimonia, vel commotio. Semen copioſius generatur ob ſanguinis abundantiam, & inprimis vaſorum ſemini generando dicatorum calorem nimium, ob quem & ſanguinem copioſius attrahunt, & in ſemen mutant. Si verò ad ſeminis copiam accedat eiuſdē caliditas, & acrimonia, maior adhuc fit ſalacitas, & homines valde libidinoſi redduntur. Poteſt tamen etiam ſemen non copioſum acre fieri. Fit verò ſemē calidius & acrius à cibis calidis & aromatib. nimium conditis, vt & à medicamentis & cibis acribus, ac ad venerem accendendam vtilibus. Humores etiam acres ſemini permixti id acrius reddunt. Huc pertinet & medicamentorum purgātium vius, qui interdum venerem ſtimulat, præſertim ſi iis aromata multa miſceātur. Ita refert Plat. *obſ.* 1. 1. Virum quendam multos ann. viduū & continentiſſimū, cū eum leuiter purgare vellet, ac pilulas aromaticas exhibuiſſet, ſequenti mane ad ſe veniſſe, ac ſecū expoſtulaſſe, quod eum decipere voluerit, cum nullam ab illis ſenſerit per aluū euacuationem, ſed pruritum & ſtimulū ſolum venereū, à quo tota nocte fuerit diuexatus. Idemq; alii etiam cuidam accidiſſe refert: ac præterea narrat, alium quendam, ſumto cathartico, cū illud adhuc operaretur, ita ad venerem ſtimulatum fuiſſe, vt vxorem adſtātem compreſſerit, atq; inde valde debilitatus fuerit. Tandem etiam ſemen in ſuis veſiculis motum, ac veluti agitatum, atq; exitū quærens, pruritum excitat. Satyriaſ. verò & priapiſ. cauſſas quod attinet, excitantur ista vitia à ſpiritu vitali ac flatuoſo, penis corpus implente, & diſtendente. Sed quia ſatyriaſ. fit, cum veneris appetitu: Priapiſ. verò etiam ſine, eo differentia hæc proculdubio eſt, quod in ſatyr. ſemen turgidū & acre hūc ſpiritus vitalis affluxum excitat, aut ſpir. vitalis affluens ſimul ſemen cōmouet. Id quod accidit, cum arteriarum ora nimium patent, vel cum lumbi & renes incaleſcunt, ex decubitu ſupino in culcitris plumeis vel aliis de cauſſis, vt cinctura lumborum diuturna in iis, qui ei non ſunt aſſueti, iis item, qui diu à venere abſtinuerunt, interim ſanguine abundant, nec exercitiis eū imminuunt, vt & iis, qui medicamentis venerem irritantibus vſi ſunt. Galen. quidem, 6. *de loc. aff. c.* vl. & alii addunt flatuoſū ſpir. in ſubſtantia penis ſpongioſa ortum, & generatum ab humore viſcido & craſſo cū debili calore. Sed probabilius eſt, aliunde illum ſpir. flatuoſum affluere. Si verò ſine ſeminis commotione à dolore vel alia de cauſſa ſpir. vitalis, vel flatus in ſubſtantiam penis irrumpat, & penis præter naturam intumeſcat, fit inde Priapiſmus. Cauſſæ.

Signa Diagnoſtica.

Ipſa ſalacitas per ſe patet, & ex ægri relat. cognoſcitur: etiamſi raro id homines patefaciant. Satyriaſ. verò & Priap. quia ipſi ægro moleſta, & ſæpe cum dolore coniuncta ſunt, Medicis aperiri ſolent. Quæ ſi ab externa cauſſa originem habeant, vt à decubitu ſupino & lumborū calefactione, à venere intermiſſa, vel nimia, à cibis vel medicamentis venerem irritantibus, id ex ægri relat. Medico patefiet. Quæ ſi abſint, à cauſſa interna, vt plurimo ſemine, ſanguine copioſo & craſſo id accidere, probabile eſt, quorū etiam ſigna apparebunt. Soletq; vbi craſſus flatus adeſt, etiam palpitatio quædam in pene percipi. Si dilatatio arteriarum ſit in cauſſa, vel ſeminis copioſi & calidi adſunt indicia, vel calidiorū renū, vel venus nimia præceſſit. Signa

Prognoſtica.

1. Salacitas non ſolum totum corpus eneruat & debilitat, ſed etiam vt Seneca, *de breuit. vitæ*, ſcribit, in venerem & libidinem proiectorum inhoneſta labes eſt, & nulli turpius occupati ſunt, quàm qui nulli rei, niſi vino & libidini vacant. 2. Priapiſmus & Satyriaſis ſæpe dolorem inferre ſolent, quidam patiuntur, qui tetano corripiuntur, aut aliis membris conuelluntur. Vnde perſeuerans aut apoſtema aut ſphacelum, aut mortem ſuperuenientem indicat. Et quidam conuulſi celeriter intereunt, ac morituris venter inflatur, & frigidum ſudorem emittunt. Prognoſtica.

Indicationes & curatio.

Salacitas quæ in coniugio viuentib. & multo magis non coniugatis noxia eſt, curatur, ſi nimius ſeminis prouentus prohibeatur, illiuſq;, vt & ſanguinis, calor temperetur. Itaq; ſi nimia adſit ſanguinis copia, is vena ſecta imminuendus. Si au- Indicationes & curatio

mores acres adſint, qui ſemini permiſti id acre reddunt, ij temperandi & euacuandi.

Semen abſumentia.

Ne autem ſeminis nimia copia generetur, atque feruor eius extinguatur, exhibenda refrigerantia & ſemen abſumentia. Talia ſunt: *vitex*, inde *agnus caſtus* dictus, cuius folia, flores & ſemen vſurpantur, *lactuca*, *nymphaea*, *portulaca*, *plantago*, *vmbilicus veneris*, *ſuccus mali*, *citri*, *mentha*, quæ peculiari proprietate ſemen extinguit, vt ſupra *lib.* 1. *p.* 2. *cap.* 1. dictum. *Semen cannabis*, *anethum*, *corallia*, *cryſtallus*. E quibus nunc calida, nunc frigida, pro corporis & humorũ diſpoſitione eligenda. Camphoram etiam plerique Venerem extinguere putant, quia ſit frigida & ſicca. Verum monendum, eam non eſſe frigidam & ſiccam, ſed calidam, quod vel ſapor eius inflammabilitas teſtantur; & venerem extinguere Iulius Cæſar Scaliger, exerc. 104. *ſ.* 8. negat. Et ſi quid hîc præſtat, non frigiditate præſtat, ſed quia valde ſiccat. Vt ℞. *Conſeru. menthæ. flor. nymphææ* an. ℥ j. ß. *caul. lactuc, conditor.* ℥ j. *ſem. viticis* ℈. ij. *corallior.* ℈. j. Cum *ſyrupo nymphææ* F. Electuarium. Vel ℞. *folior. menth.* ℈. ij. *flor. nymph. ſiccat.* ℈. j. *ſem. viticis* ℈. j. ß. *cannabis*, *cryſtalli præp.* *corallior. rubr. præp.* an. ℈. ß. F. Puluis. Vel cum *ſaccharo* Rotulæ. Vel ℞. *ſucci lactucæ*, *portulacæ*, an. ℥. ij. *menthæ* ℥. j. *aq. roſar.* ℥. j. ß. *ſacch.* q. ſ. coq. ad ſyrupi conſiſtentiam. Aqua caſtitatis, & alia in hunc vſum medicamenta ſupra *lib.* 1. *loco allegato* deſcripta ſunt. Et plura etiam infra, *cap.* 5. *de pollutione noct.* proponentur. Extra eadem, & præterea folia ſalicis, viticis, plantag. ſemperuiui adhibentur genitalibus, lumbis, imò & pedibus. Nimirum ex dictis plantis fiant fomenta vel lotiones, quibus & acetum addi poteſt, vel aquæ deſtillatæ & ſucci harum plantarum iſtis partibus applicentur. Vel ℞. *ol. nymph.* ℥. ij. *ſucci lactucæ* ℥. j. ß. *ſem viticis* ℈. ij. coq. ad ſucci conſummationem & colentur, & addito momento *ceræ* F. Vnguentum. Vel vnguentum refrigerans Galeni, aut Ceratum ſantalinum, aut alia eiuſmodi lumbis apponantur, aut lamina plumbea perforata è renum regione geſtetur. Vltimum verò

Caſtratio.

ſalacitatis remedium eſt caſtratio, & quoſdam ob caſtitatis zelum ſeipſos caſtraſſe, imò colem cum teſtibus abſcidiſſe, compertum eſt. Cuius rei hiſtoriam de quodam Monacho habet Beniuenius, *de abd. ſanat. & morb. cauſſ. cap.* 68. qui, vt loquitur, ob zelum caſtitatis, ſed indiſcretum, ac minime ſecundum Dei rationabile obſequium, colem ſibi, & quidem pubetenus prorſus abſciderat, cũ tamen Deus, *Deut.* 23. mandauerit, ne eunuchus attritis vel amputatis teſticulis Eccleſiam Dei ingrediatur. Turcæ etiam iam olim & hodie iis, quos Gynæceis præficiunt, non ſolum teſticulos eſcindunt, ſed & interdum totum membrum virile abſcindunt.

Diæta.

Diæta.

Ieiunium ſalacitatem compeſcit, & abſtinentia ab aromatibus, cibis calidioribus & acribus, item vino. Legitimum coniugium quoque ad libidinem vitandam certum & à Deo conceſſum remedium eſt, & ex conſilio Apoſtoli melius eſt nubere, quàm vri. Æger non cubet in mollibus è plumis ſtratis, verùm ſubſternat folia ſalicis, & imprimis viticis ſeu agni caſti. Hinc mulieres Athenis in Theſmophoris ſeu Sacris Cereris, hæc folia ſibi ſubſternebant, vt ſacrorum tempore caſtæ manerent. Supinus etiam decubitus eſt noxius; cùm inde vaſa in dorſo incaleſcant, & ſanguis ac ſpiritus copioſus ad pudenda feratur.

Eadem ferè *Satyriaſis & Priapiſmi curandi ratio* eſt. Nimirum à venæ ſectione & purgatione curatio inchoanda, & imprimis, ſi ſanguis abundet, propter dolorem & inflammationem prohibendam

A vena in cubito ſecanda. Exhibenda quoque veneri reſiſtentia modò propoſita.

Poſtea ad topica accedendum, & parti affectæ refrigerantia medicamenta imponenda, quæ & cauſſam mali tollunt, & arteriarum ora conſtringunt, ac flatuum materiam reprimere ac repellere poſſunt. Eadem & lumbis applicanda. Imponatur nimirum ceratum ex roſaceo aqua frigida imbutum. Vel ℞. *Ol. roſar.* ℥. j. ß. *ſucci ſolani*, *ſemperuiui*, *portulacæ* an. ℈. ß. *ſpumæ argenti*, *ceruſſæ* an. ℈. ij. *aceti parum*, *ceræ q. ſ.* Fiat vnguentum. Poſtea aliquid chamæmeli addi poteſt. Topi[ca]

Si ab abſtinentia veneris malum ſit, legitimo coïtu vtendum ſemel, poſtea verò à venere, imaginationibus venereis, & quæ libidinem excitare valent, abſtinendum.

B

CAPVT VI.

De Gonorrhœa & ſeminis profluuio.

Gonorrhœa.

GOnorrœa equidem omne ſeminis profluuium ſignificat, cuius variæ ſunt differentiæ: Vſus tamen obtinuit, vt pro eo ſaltem ſeminis effluxu accipiatur, qui inuitis accidit, & ſine membri virilis tenſione, ac tentigine, &, vt Celſus, *lib.* 4. *cap.* 21. habet, ſine venere, ſine nocturnis imaginationibus.

Cauſſæ.

Cauſ[ſæ].

Cùm autem retentricis officium ſit, ſemen tamdiu
C retinere, donec in actu venereo in vterum fæminæ immiciatur, ſi id intempeſtiuè & præter naturam contingat, facultate retentrice læſa id accidit. Læditur autem facultas, vel quia ipſa labefactatur, & languida redditur, vel quia obiecti vitio turbatur. Labefactatur propter intemperiem humidam & frigidam, quæ ex ſimilium humorum affluxu, vel cauſſis externis vi humectandi & laxandi præditis contrahitur, quales ſunt largus vſus piſcium, fructuum crudorum, balnei frequens vſus, natatio in aqua frigida, ſeſſio ſuper lapide frigido. Quod facit etiam intempeſtiua & nimia venus, ob quam partes hæ debilitantur, vt poſtea affluentes humores facilè ſuſcipiant. Ad imbecillitatem hanc
D pertinet & laxitas vaſorum ſeminalium, quando ſcilicet folliculi ſemen continentes, vaſaque illud deferentia nimium ampliata & laxata ſunt. Quæ laxitas cùm ab humoribus, tum à nimia venere ortum habet, per quam veſiculæ ſeminis toties inanitæ, iterumque repletæ iſtam laxitatem acquirunt. Obiecti vitio læditur retentio, dum illud rectè ſeſe non habet, vel in quantitate, vel in qualitate. In quantitate vitium eſt, dum ſemen copioſius eſt, vel ex intermiſſa venere, vel ex ciborum benè nutrientium nimio vſu. In qualitate vitium eſt in ea vel manifeſta, vel occulta. Manifeſta eſt, dum ſemen eſt vel calidius, vel mordacius, ex ſanguine ſimili, & ob epar ac renes calidos, ac cibos tales
E genitum, vel frigidius & crudum, atque aquoſius, ob teſtium frigiditatem, aut ſimilem epatis intemperiem, aut etiam aſſumptorum humiditatem & frigiditatem, & cum vitioſi humores in corpore abundantes ipſi ſemini admiſcentur. Occulta qualitas eſt, dum ſemen corrumpitur, & maligna aliqua qualitate inficitur. In hiſce tamen ſeminis vitiis, ob quam retentrix læditur, hæc differentia eſt, quod, dum ſemen eſt aquoſius & frigidius, retentrix primò & per ſe læditur, etſi expultrix non irritatur: in reliquis vitiis, dum ſemen vel quantitate, vel caliditate & acrimonia, vel malignitate & virulentia peccat, expultrix primariò læditur, ſecundariò

verò retentrix. Dum enim expultrix facultas vitio obiecti irritata ad expulſionem inſurgit, retentrix ei cedere cogitur: de quo Galenus, 6. *de loc. affect. cap. vlt.*

Aliquando etiam ex conuulſione gonorrhœa accidit, quod epilepticis ſæpe euenit, qui in paroxyſmo ſemen effundunt, quæ cauſſa procul dubio ad retentionem læſam ob expultricem irritatam referri debet. In violenta enim iſta corporis totius concuſſione vaſa ſpermatica ſimul concuſſa ſemen, præſertim ſi abundet, excutiunt. Atque hac ratione potius vt ſemen conuulſis interdum profluat, accidere putat Platerus, quàm muſculorum occaſione, qui vaſis ſpermaticis præficiuntur. Nam etſi hi muſculi in ipſo actu venereo leuiter vaſa deferentia dilatando pleniorem eius excretionem adiuuant: hoc tamen non prius, quàm ſemen iam è vaſculis ſuis excidens per hoſce ductus fertur, facere docet. Et ea de cauſſa conuulſos etiam hos muſculos ad excretionem hanc nihil facere, ſed motum illum inordinatum ſemen è ſuis receptaculis propellere ſtatuit. An autem omnes, quæ hactenus propoſitæ ſunt, cauſſæ gonorrhœam propriè dictam conſtituant, & an omne quod per meatum ſeminis, & è locis, in quibus ſemen generatur ac continetur, effluit, ſeminis nomine cignandum, de eo poſtea *in quæſtione* dicetur.

Signa.

Signa Diagnoſtica.

Gonorrhœa ipſa per ſe patet, & ex relatione ægri cognoſcitur. Accedunt tamen quædam alia ſymptomata. Quibuſdam enim vniuerſum corpus, ac præcipuè circa lumbos gracileſcit, ægrique toto corpore debiles, graciles ac pallidi fiunt, oculique caui euadunt. Cauſſarum ſigna quod attinet, ſi ex læſa facultate gonorrhœa accidat, cauſſæ refrigerantes & humectantes, teſteſque, ac vaſa ſeminalia debilitantes præceſſerunt. Si vitium ſit in obiecto, atque ſemen ſit nimis aquoſum & crudum, viſuque id patet, exitque id ſine ſenſu & delectatione, & ſigna cruditatis in teſtibus vel epate ac renibus adſunt, & ſemen ſæpe ad mulieris contactum ſaltem exit, ſine aliqua, vel ſaltem exigua voluptate ægri, vt antea in genere dictum, colorem viuidum amittunt, ac languidi fiunt, & corpus ſenſim contabeſcit doloremque circa lumbos percipiunt. Si ſemen ſit acre, priapiſmus ferè coniungitur, vel dolor, & adſunt ſigna teſtium, epatis vel renum calidiorum, ægerque calidis cibis, potu, medicamentis vſus eſt. Si ſemen ſit virulentum & malignum, lues venerea, vel elephantiaſis adeſt, quæ ſuis ſignis cognoſcuntur, ſemenque eſt fœtiduum, & cum dolore excernitur. Et quidem in gonorrhœa Gallica initio id, quod exit, album ac ſubcitrinum eſt, & ſine ſenſu vigilanti & dormienti effluit. Temporis verò progreſſu fit liuidum, fœtidum, acre, quod meatum penis exulcerat, vnde dolor & dyſuria ſequitur, & ſæpe, cum vrina exit, rigor quidam percipitur, & in vicinis dolor.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Gonorrhœa non ſolum turpe, ſed & periculoſum malum eſt; cum non ſolùm ſæpe generationem impediat, ſed &, ſi diu duret, homo contabeſcat, ac tandem moriatur. 2. Gonorrhœa, quæ fit à facultate retentrice labefactata, facilius curatur, modò ſit recens. Si enim malum ſit inueteratum, curatio difficilior redditur. 3. Gonorrhœa quæ fit à ſemine crudo & aquoſo, non ita facile curatur, cùm intemperiem illam in partibus genitalibus frigidam tollere non ita facile ſit. 4. Quæ à lue venerea eſt gonorrhœa, in ſenibus non niſi cum morte terminatur. In iuuenibus verò difficulter, & non niſi longiore temporis ſpatio curatur. 5. Quæ ab Elephantiaſi eſt gonorrhœa, curatu impoſſibilis.

Indicationes.

Indicationes.

Si gonorrhœa ſit à facultatis retentricis imbecillitate, ſiccantibus & adſtringentibus vtendum: quæ pro cauſſarum ratione nunc ſunt calefacientia, nunc refrigerantia. Vbi attendendum, ſi ex longa iam ſeminis euacuatione corpus ſit refrigeratum, humorque multus aquoſus & frigidus genitus, etſi à cauſſa calefaciente & laxante malum initium traxerit, calefacientibus & ſiccantibus cum aliqua adſtrictione vtendum eſſe, & curationem ferè inſtituendam, qualis mulierum albo fluxui conuenit. Si ſemen ſit tenue & aquoſum, coctio ſeminis medicamentis calefacientibus, ſimulque adſtringentibus adiuuanda. Si ſit calidum & acre, refrigerandum & temperandum. Si ſit virulentum, alexipharmacis morbo illi contrariis curatio peragenda. Atque hic hoc diligenter attendendum, ne prius adſtringentibus medicamentis vtamur, antequam malignitas morbi venerei extincta ſit. Solet enim natura cum virulento ſemine materiam vitioſam & malignam euacuare, & quandiu hoc accidit, grauiſſima ſymptomata præcauentur. Si verò adſtringentibus, antequam malignitas victa ſit, humor vitioſus intempeſtiuè in corpore detineatur, dolores artuum, vlcera varia, & alia praua ſymptomata ſuboriri ſolent. Vbi verò morbus cauſſa mali princeps victus fuerit, tum adſtringentibus vtendũ, quæ potius calefacientia, quàm frigefacientia eſſe debent, cum diuturno fluxu partes genitales valde refrigeratæ & debilitatæ ſint.

Curatio.

Curatio.

Vniuerſalibus, quibus opus, præmiſſis, ſi gonorrhœa fiat ob imbecillitatem facultatis retentricis, medicamenta vſurpanda, quæ humiditatem abſumunt, & laxitatem adſtringunt. Et quidem ſi coniungatur caliditas, paranda medicamenta è *roſis, corallijs, C.C. ſumach., balauſtijs, hypociſtide, corticibus granat. terra ſigillata & ſimilibus.* E quibus interna M. & externa medicamenta parantur. Exhibeatur ergo hoc Elect. ℞ *conſ. roſ. rubr* ℥.ij. *corall. rub. prep. C.C.* an. ʒ j. *balauſtior.* ʒ ij. Miſce. Extra verò vſurpetur hoc vnguentum. ℞ *ol. roſar. maſtichin. myrtini* an. ℥. j. *pulu. balauſt.* ℈. ß. *ceræ parum.* Fiat vnguentum. Si verò frigiditas coniungatur, medicamenta è *maſtiche, thure, mentha, ſpica,* & ſimilibus parentur, & genitalia inungantur *oleo menthæ, maſtichino, abſinthij.* Vt ℞. *ol. maſtich. lentiſcini* an. ℥. j. ß. *ſucci menthæ* ℈. v. *ſpicæ* ℈. ß. *ceræ q. ſ.* F. vnguentum. Imprimis verò hic vtiles ſunt thermæ adſtringendi vi præditæ, vel balnea artificialia, quæ harum vim æmulantur. Si ſemen ſit calidum & acre, vniuerſalia præmittantur, & ſanguis, ſi opus ſit, minuatur, ac humores bilioſi euacuentur *rhabarbaro, myrobolanis*, biliſque temperetur. Hinc intus & extra vtendum medicamentis refrigerantibus, paratis è *roſis, lactuca, cichorio & ſimilibus.* Vt ℞. *Sem. 4. frig. maior.* ℈. iij. *portulacæ, lactucæ* an. ℈. j. *flor. roſ. rubr.* ℈ j. ß. *nymphææ* ℈ ß. *gummi tragacanthæ* ℈. j. Fiat Puluis. Extra verò non ſolum partes genitales, ſed etiam ſpina & lumbi inungantur vnguentis refrigerantibus, aut applicentur Cerota refrigerãtia. Vt ℞. *Ceroti ſantali, ol. nymph. vng. Comitiſſ. ſucci ſolani* an. ℥. j. *camphor.* ʒ. ß. Miſce. Vel ℞. *ol. roſac. myrtini* an. ℥. j. *mucilag. ſem. pſyllij, cydonior. aqua roſac. extractæ* an ℈. j. *pulu. ſantal. albi, rubri, acaciæ* an. ℈. ß. *camphor.* ʒ. ß. Miſce. Si ſemen ſit tenue & aquoſum, ſiccantibus & roborantibus vtendum, quæ vim coctricem teſtiũ & partium genitalium adiuuant, aquoſitatem ſeminis corrigunt, & ſimul exiccant, vt *ſpeciebus aromatici roſati, ſyrupo menthæ.* Vt ℞. *menthæ, abſinth.*

Rom. an. M j. *ſem. agnicaſti, baccar. myrti, flor. roſ. rub.* an. ℈. ij. Coq. in vino rubro & dulcorentur ſaccharo. Vel ♃. *Conſ. roſ. antiq.* ℥. j. ß. *ſuccini, coral. rubr. præp.* an. ℈. j. *caryoph. macis, thuris* an. ℥. j. Cum *ſyrupo myrtino.* Fiat Electuarium. Vel ♃. *maſtich. thuris* an. ℈. j. *ſuccini* ℈. ß. *ſem coriandri* ℈. ij. *viticis, fol. menth.* an. ℈ ß. *ſacch. roſ. tab.* ℥. j. F. puluis. Victus etiam ratio conueniens obſeruetur & æger frequenter comedat oryzam cũ lacte coctam.

An ſemper verum ſemẽ effluat in gonorrhœa.?

Circa curationem autem gonorrhœæ, quæ ex ſemine aquoſo & tenui fieri dicitur, diligenter obſeruandum, an verum ſit ſemen, quod effluit, etſi aquoſius, dilutius & crudius; An verò, quod Langius monet, vt poſtea, *in quæſt.* dicetur, humores corrupti & vitioſi, qui in corpore cumulati ad partes genitales confluant & per meatum, per quem aliàs ſemen eiicitur, excernantur, ſicut interdum vitioſi humores in corpore cumulati per vterum & menſes albos dictos euacuari ſolent. Si enim ſit ſemen naturale, aquoſius ſolum, omnino, vt modò dictum, iis vtendum, quæ ſemen incraſſant, ſtabile reddunt, & detinent. Si verò vitioſorum humorum colluuies per penem euacuatur, nullo modo incraſſantibus & abſtringentibus vtendum, ſed euacuantibus & cacochymiam corrigentibus, & bona diæta. Scribitque Langius, *loco allegato*: Auſim deierare, ſolis purgationibus, ac ſobria victus ratione plures ſanitati reſtitui. Et omnino ita ſeſe res habet, cum affectus non tollatur, niſi cauſſa ſublata. Scribitque etiam Rondeletius, *meth. curand. morb. cap. 57.* gonorrhœa difficulter curatur, niſi cauſſa cognoſcatur, additque, ſe nouiſſe nobilem quendam qui ab abſceſſu frigido renum diu hoc morbo laborauerat, & multò ſemper habuerat deterius, cum ſemen extinguentibus frigidis vel calidis vteretur: ſe verò inſtituiſſe contrariam victus rationem, & iuſſiſſe, vt biberet vinum generoſum, & veſceretur alimentis optimis exiccantibus, & non flatulentis, quo modo curatus eſt. Et omnino non ſemper cauſſa gonorrhœæ huiuſmodi in membris genitalibus hæret, ſed interdum etiam in aliis partibus vel toto corpore, vnde *loco allegato*, Rondeletius ea quoque exhibere iubet, quæ ventriculi cruditatem corrigant. Si ſemen in ipſo actu venereo nimis citò eiiciatur, atque inde, quod fieri ſolet, conceptus impediatur; cùm id à ſemine nimis fluido, partibuſque ſemen continentibus nimis laxis fieri ſoleat, curatio eodem modo inſtituenda, vt iam de curatione gonorrhœæ è partium genitalium imbecillitate, & ſemine nimis fluido dictum eſt.

Si ſemen ſit corruptum & virulentum, adſtringentibus omnino abſtinendum. Si enim retineatur, partes erodit & exulcerat. Sed ſiccantibus, quæ ſimul putredini reſiſtunt, vtendum, acetoſa, theriaca, Mithridatio, & præcipue ad morbum illum, à quo illa virulentia pendet, reſpiciendum, & curatio ad eum dirigenda. Imprimis verò vitioſi humores expurgandi. Habetque exemplum Foreſtus *lib. 26. obſer. 16.* de quodam iuuene, gonorrhœa & teſticuli ac genu inflatione non ſine ſuſpicione luis venereæ laborante, quem purgantibus hiſce curauit, vt ad decoctum ligni accedere opus non fuerit. ♃. *Rad. helenij, fœniculi, apij, cichorij, bugloſſæ* an. ℥. j. *fumar.* M. ij. *borrag. violar. ſcolopend. capill. vener. ſummit. lupuli herbæ paralyſ.* an. P. j. *chamæpithyos, chamædrios, ſtœchad.* an. ℥. *ſem. fœniculi* ℈. iij. *citri* ℈. ij. omnia infund. per diem & noctem *inſ. q. aquæ pluuialis & fumariæ.* Quibus poſtea addantur *myrobal. chebul. Indor. citrinor.* an. ʒ. ß. *follicul. ſenæ, epithymi, polypod. q. glycyrrizæ* an. ℥. j. *corticis hellebori nigri* ℈. ij. *rhabarb.* ℈. ß *ſchœnanthi* ʒ. j. Poſtea coquantur & colentur. Fiat potus longus pro ℔. ij. Addentur *ſyr. infuſion. roſar.* ℥. j. *de fu-*

A *mar.* ℥. ß. *ſacch. q. ſ.* ad dulcedinem. Si tamen iſta purgantia ſola non iuuant, ad decoctum ligni, & alia huic morbo propria medicamenta accedendum.

Vniuerſalibus præmiſſis exhibeatur hic puluis. ♃. *Succini albi, teſtar. ouor. pullis excluſis, pellicular. interior. ventriculi gallinar. præp. ſem. granator.* an. ℈. iij. *corall. rub. præp. C. C. vſti præp.* an. ℥ j. *cinam.* ℈. ij. *manus Chriſti perlat.* ad pondus omnium. Fiat puluis. Vel ♃. *Gummi Arabici, tragacanthæ, ſuccini, mumiæ, boli Armeni, mandibular. lucij, pellicul. intern. ventric. gallinar. criſtar. galli, teſtar. ouor.* an. ℈. ß. *ſem. lactucæ* ℈. j. Cum *ſyrupo de roſ. ſiccis.* Fiant pilulæ, de quibus per multos dies ʒ. j. vel ℈. ß. ſumatur. Nonnulli etiam ſcribunt, gonorrhœam hanc virulentam multos curaſſe *lixiuio è caulibus fabarum in cineres redactis parato* ad ℥. iv. ſingulis diebus exhibito. — Gonorrhœam ſiſtentia

B

Fontis etiam quidam & acidulæ gonorrhœam hanc leniunt. Ita ſcribit Dodonæus, *obſeru. cap. 41.* Generoſum quendam virum, cum decem & octo annis huiuſmodi ſeminis profluuio laboraſſet, nec vllum medicamentorum præſcriptorum vſu fructum conſequeretur, ad fontem haud procul Leodio, qui creditur eſſe, quem Plinius, *nat. hiſt. lib. 31. cap. 11.* in Tongris eſſe ſcribit, profectus eſt, quo vbi aliquot diebus vſus eſſet, dolores valde remiſſi ſunt. Malum tamen non perfecte curatum eſt, ſed domum reuerſus omnino peius habuit, & tandem vitam cum morte commutauit, vt *ibidem* docet Dodonæus. — Acidulæ

C

QVÆSTIO.

An nomen Gonorrhœæ omnibus, quæ vulgo recenſentur, differentiis, æque propriè competat?

An nomen gonorrhœæ omnibus differentiis compe[tat]

De differentiis Gonorrhœæ occurrit aliqua controuerſia, & à vulgata ſententia nonnihil diſſentit Ioh. Langius *lib. 2. epiſt. 5.* Statuit enim gonorrhœam ita dictam aliud, quàm ſeminis & nominis etymologia declarat, eſſe profluuium, & non parum à vero naturalis ac prolifici ſeminis effluuio quaſdam gonorrhœæ differentias diſſidere. Ideoque triplicem differentiam ſtatuit, quam nec Galeno, nec aliis noſtri ſæculi Medicis ſatis perſpectam putat. Primò enim docet eſſe homines, qui renum, epatis, ac vaſorum ſeminalium calore, corpore plerumque hirſuto ac ſucci pleno, ſemen genitale copioſum ac calidum coaceruant, quos non rarò per nocturna inſomnia, cùm renes ac lumbi ſupino decubitu incaleſcunt, aut illis decora amicæ facies interdiu viſa noctu obuerſatur, vel attenta rei venereæ cogitatio ad ſeminis excretionem laceſſit & proritat, quod plerique tam confertim effundunt, vt etiam ſtracula polluant. Atque hanc primam gonorrhœæ ſpeciem ἀπὸ τοῦ γόνου, id eſt, ſemine, & ῥέω fluo, & ob inſomnia ὀνειρωγμὸς recte appellari docet. Secundam gonorrhœæ ſpeciem produci ſcribit ex putrilagine phlegmatis vel ſalſi, vel etiam crudi copia, quæ non rarò cum momento genituræ permiſceatur, ac præcipue à cerebro per ſpinam dorſi, lumbos, & renes, & etiam ab epate per venas & neruos ad genitalia tenentes deferatur, è quibus per penem non ſine eius excoriatione ſenſim deſtillet. Huiuſque gonorrhœæ fomentum eſſe ſtatuit ſanguinem crudum, ac impuris humoribus permixtum, quorum colluuies non, vt alij cenſent, ad veſicam, ſed ad pudenda defluat, ac per meatum ſeminaris in penem excernatur. Atque hoc profluuium etiam mulieribus accidere & menſtrua pituitoſa appellari ſcribit.

Triplex gonorrhœæ differentia

D

E

Non enim eſſe humorem, qui in hac gonorrhœæ ſpecie excernitur, verum ſemen; idque vel ex eo patere putat, quod ex tantilli ſeminis excretione tanta virium & ſpirituum copia diſſipatur, & vniuerſi corporis robur labefactatur, cùm contra huius humoris excretio annum, imò quinquennium illæſo vitali robore durare poſſit. Præterea genituræ ſemen excretum aeris frigore liqueſcit; at iſtud vt viſcus lenteſcit, veſtibuliſque tenaciter adhæret, ac non rarò, vt putridum, malè olet.

Tertiam gonorrhœæ ſpeciem ponit eam, quæ eſt ex lue venerea, quæ ob id fœda & virulenta appellatur, in qua principio vigilanti pariter ac dormienti virus album, aut ſubcitrinum è vaſis ſeminalibus ſine ſenſu deſtillat, ac non rarò penis canalem exeſt, atque id, quod effluit, malè olet, ardoremque Dyſuriæ ſimilem in mictione & vlcera in pene excitat.

Atque has gonorrhœæ differentias etiam curatione differre ſtatuit, in prima enim, quæ refrigerant, adſtringunt, & ſperma exiccant, ſunt ſalutaria: quæ in ſecunda differentia planè ſunt noxia & pernicioſa, vtpote quæ non adſtrictoria & incraſſantia requirit, ſed humorem corruptum euacuantia, & ſobriam diætam, per quam meliores humores generantur. In tertia verò differentia curationem lui venereæ propriam requiri per decoctum ligni & Mercurium.

Et omnino verum eſt, quod à Langio monetur, gonorrhœæ nomen omnibus, quæ vulgo recenſentur, differentiis non æque competere. Prima enim illa differentia, quæ ex ſeminis calidi copia prouenit, & vulgo pollutio nocturna appellatur, de qua *cap. ſeq.* dicetur, propriè gonorrhœa appellatur. In hac enim gonorrhœa ſemen propriè dictum & fœcundum effluit.

De ſecunda verò differentia, quam ponit Langius, controuerſia eſt, & non ſine cauſa quæritur, annon & in hac differentia quod effluit, ſemen appellari poſſit, aut an non aliquam differentiam omiſerit. Primo enim omiſiſſe videtur illam ſpeciem, quæ ab imbecillitate vaſorum ſpermaticorum eſt, quæ tamen nullo modo omittenda videtur. Si enim vaſa ſeminalia ſint debilia, & ipſum ſemen non bene coquatur, crudum manet, nec bene retinetur, ſed cùm ob facultatis retentricis debilitatem, tum quia ipſum tenue & crudum eſt, facilè excidit, nulla etiam vel exigua præcedente irritatione, ſicut Fernelius, *6. de part. morb. & ſympt. cap.* 14. quendam ſola clyſteris perfuſione atque in anum immiſſione ſemen emiſiſſe, ſcribit. Deinde in eò, quod aquoſitatem ſeminis ab excrementis pituitoſis & ſeroſis permixtis prouenire ſtatuit, planè à Langio diſſentit Platerus qui ſtatuit, licet ſanguis crudus & pituitoſus in corpore abundet, ſemper tamen eius puriorem partem ad ſeminis generationem attrahi.

Verùm enimuero ſi quod mihi videtur, dicendum, nec vaſorum imbecillitas omittenda, quod à Langio factum, nec humores ſeroſi & vitioſi cum ſemine permiſtio neganda videtur, quod facit Platerus. Etenim cum aliæ corporis partes imbecillæ, non ſolum alimentum ſuum non bene coquant, ſed etiam ſi publicum munus habent id non bene perficiant, vt in ventriculo & hepate videre eſt: cur idem etiam in teſtibus non accidere poſſit? Deinde nec hoc negandum videtur, ſi ſanguis in corpore ſit impurus, etiam ſemen impurum in corpore inde generari. Etſi enim verum ſit, teſtes, vt & mammas puriorem ſanguinem ad ſe trahere, tamen ſi magna ſit cacochymia, fieri vix poteſt, vt non aliquid etiam ad teſtes deriuetur. Sicut videmus, fœminas morbo aliquo laborantes etiam impurum lac in mammis generare. Præterea natura ſæpe aſſueſcit humores vitioſos ad aliquam partem, præcipuè debilem, mittere, idque etiam in teſtibus fieri, impoſſibile non eſt, imo fieri experientia teſtatur. Habent etiam humores vitioſi interdum ad peculiares partes ſuam inclinationem, quod & hîc accidere poteſt, & præcipuè in gonorrhœa ex lue venerea, virus iſtud partibus genitalibus infeſtum eſt.

GAPVT V.

De Pollutione nocturna.

De Pollutione nocturna.

IMprimis verò Gonorrhœæ nomen ei propriè competit ſeminis profluuio, quod noctu dormientibus accidit, & propterea pollutio nocturna appellatur, cum homo noctu dormiens inſcius ſemen emittit, & vt Horatius ait, *nocturnam veſtem maculat, ventremque ſupinum.* Accidit tamen idem etiam interdum de die. Ita refert Leonnellus, ſe nouiſſe ruſticum quendam iuuenem, qui ex ſola inſpectione mulieris incurrebat pollutionem etiam de die. Et quidem plerumque cum penis tenſione & imaginatione quadam in ſomno ſemen profunditur. Nonnullis tamen etiam nulla imaginatione præcedente citra ſenſum ſemen profluit.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa proxima huius mali eſt irritatio facultatis expultricis. Irritatur autem à ſemine, quod plerumque copioſius eſt, ſemen autem copioſius generant cibi potuſque multi alimenti minima copia, & hinc genita boni & multi ſanguinis in corpore redundantia, otium venus intermiſſa. Mouetur verò ſemen imaginatione de rebus venereis, & cùm imaginatio in ſomno à ratione non ita gubernetur, vt in vigiliis facultatem expultricem facilè ſtimulat.

Deinde etiam ſemen mouet decubitus ſupinus, ob quem renes & vaſa in dorſo incaleſcunt. Hinc accidit, vt pollutio nocturna adoleſcentibus maximè accidat. Habent enim calorem vegetum, ſpiritus mobiles, poros laxiores; & de rebus venereis frequentem & intentam imaginationem, & errores in diæta, quibus etiam ſemen agitatur, & ſtimuli ad libidinem coaceruantur, committunt. Refert etiam Fernelius, *lib. 6. de part. morb & ſympt. cap.* 4. quendam ſola clyſteris perfuſione ſemen emittere conſueuiſſe.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Malum ipſum ex relatione ægri cognoſci poteſt. Et differt nocturna pollutio à gonorrhœa, *cap. præced.* propoſita, quod in ea etiam de die ſemen effluit, id quod in pollutione nocturna ferè ſaltem noctu euenit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Malus corporis habitus eſt, vt ſcribit Aëtius, eorum, qui ſemen multum ac calidum generant, quod eos ad excretionem ſtimulat. Si enim ſæpius id accidat, exſolutionem horis ventriculi, & totius corporis patiuntur, debileſque fiunt, & graciles ac pallidi, oculoſque concauos habent. Quod ſi à venere abſtineant, propterea quod ita afficiuntur, capite diſcruciantur, itemque ſtomacho, & æſtu, faſtidioque anguntur, nihilque magnopere ex continentia iuuantur. Contingit enim iis per ſomnum ſemen profundentibus ſimilia perpeti incommoda, qualia coëundo perpeſſi fuiſſent. Et imprimis ſi frequenti coitu id malum contraxerint. Ita refert Platerus, *lib. 3. obſeru.* quendam ex frequenti ſupra modum veneris vſu eo redactum fuiſſe, vt cum poſtea

ſibi temperaret, pollutionibus nocturnis diurniſque vexaretur, admodumque debilitaretur.

2. Pollutio nocturna, quæ in principio morbi accidit, materiæ copiam & morbum diuturnum ſignificat.

Indicationes & curatio.

Indicationes & curatio. Cum vitium hoc à ſeminis copia nimia, & eius per ſomnum agitatione accidat, danda opera, ne nimia ſeminis copia generetur, atque id per ſomnum non moueatur. Non generatur ſeminis nimia copia, ſi æger abſtineat à cibis ſemen copioſum generantibus, quales ſunt: *nuclei pini*, *bulbi*, *piſtacia*, *faba*, *cicer*, *rapæ*, *eruca*: vt & à *vino*, præſertim generoſo. Vtatur contra cibis refrigerantibus & adſtringentibus. Si etiam corpus ſit plethoricum, ſanguis venæſectione detrahi poteſt. Vt ſemen non commoueatur, vitentur de die imaginationes de rebus venereis, & abſtineat homo à cibis, quæ ſemen irritant. Scribit enim Bruerynus, *lib. 8. de re cibar. cap. 43.* ſe nouiſſe quendam, qui cum ſiſymbrio liberaliter veſceretur, genituram per ſomnum effundebat. Bubet æger ſuper foliis ſalicis, viticis, lactucæ, floribus nymphææ, roſar. violarum. Decubitum verò in ſomno ſupinum vitet.

Medicamenta ſemen minuentia. Medicamenta vim ſiccandi, adſtringendi & ſemen minuendi habeant, qualia ſupra, *cap. 3. de ſalacitate*, ſunt propoſita. De quibus Galenus 5. *de ſimpl. med. fac. cap. 23.* *Quæ refrigerare apta ſunt nata, tum edulia tum medicamenta, ſemen cogentia, incraſſantia, & ſtabile reddentia, vim habent ipſum ſupprimentem, non autem corrumpentem, nempe lactuca, blitum, atriplex, cucurbita, mora, molopepones, cucumeres: porrò quæ reſiccant, prorſus ne eſſe quidem ſemen permittunt, ſi calida ſint natura, veluti ruta; ſi autem non calefaciunt, multò minus vt nymphæa.* Vt ℞. *ſem. portulacæ, agni caſti* an. ℈. ß *plantag. rutæ* an. ℈. i. *conſ. roſ. rubr.* ℥ ij. Cum *ſyrupo myrtino* F. Electuarium. Vel ℞. *ſem. agni caſti, coriandri præp.* an. ℈. ij. *plantag. rutæ. folior. menthæ* an. ℈ i. *ſuccini, coralliar.* an. ℈. ß. *maſtiches* ʒ. ij. Fiat puluis, cuius doſis Drach. i. Addi poteſt, ſi libet, *ſaccharum roſatum tabulatum.*

Syrupus Donati ab Alto mari. Syrupus Donati ab alto mari, talis eſt. ℞. *Sanguinariæ, acetoſellæ, plantag.* an. M. i. *portulacæ, capreolarum vitis, vmbilici veneris, ſummitat. rubi* an. M. i. ß. *myrtillorum. ſem. coriandri præp. papau. albi* an. ℥ ß *fol. lactucæ. flor. nymphææ, borrag. violar.* an. M ß *folior. rutæ, viticis, menthæ, calaminthæ ſiccorum* an. ℈. iij. Coq. in *aqua ſ. q.* Colaturæ ℞. ℔. iij. *ſucci roſar. rubr. granatorum, pomorum acidorum* an. ℔. ß. *aceti parum, ſacch q. ſ.* F. Syrupus, de quo exhibeantur ſingulis diebus ℥. ii. vel ℥ iii. Vel fiant tales trochiſci. ℞. *ſem. rutæ agni caſti, portulacæ. plantag. papau. albi* an. ʒ. j. *cannabis coriand. præp. corall. rubr. præp. menthæ* an ʒ ß. *ſacch. in aq. roſ. diſſoluti q. ſ.* F. Rotulæ. Extra verò ſequentia applicentur. ℞. *farin. gland. q. v. oui album. in aq. roſ. conquaſſat. q. ſ.* Fiat Cataplaſma pectini & lumbis imponendum. Vel *ſuccus ſemperuiui, nymphææ, ſolani, vmbilici veneris, polygoni, portulacæ*, genitalibus imponatur. Lumbis quoque applicetur lamina plumbea perforata. Vel ℞. *olei roſar. nymph. myrtini* an. ℥. i. *mucilag. ſem. pſyllij. cydonior. aquæ roſarum extractæ* an. ℥ ß *pulu. folior. rutæ, agni caſti menthæ* an. ℈. ß *coralliar. ſantali rubri* an. ℈ j. *ſucci plantag. portulacæ ſemperuiui* an ℥. i. ß. *ceræ q. ſ.* F. Vnguentum. Si rigido pene fiat ſeminis profluuium, ea quæ *de priapiſmo* ſunt propoſita, vſurpanda, & imprimis ſi à flatuoſo ſpiritu affectio originem habeat, *lentium acceſtum* vtile eſt, quod præter id, quod ſemen extinguit, etiam membri tentiginem remittere valet.

CAPVT VI.

De Symptomatibus quibuſdam in coïtu & ſeminis emiſſione accidentibus.

Symptomata in Coitu. RAra etiam & admiranda quædam ſymptomata in coitu accidunt, qualia recenſet Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 4. cap. 18.* Refert enim, Franciſcum Valerium, Medicum ſibi retuliſſe, iuuenem quendam in venereo congreſſu cum muliere ſemen emittere non potuiſſe, quamuis in ſomno id aliàs excerneret. Idque & alteri cuidam viro accidiſſe, ſe teſtari poſſe, ſcribit Cuius ſymptomatis cauſſam reddere non ita facile eſt. Quamuis enim Valerius in verecundiam, vel fortem quandam imaginationem cauſſam reiiciebat: neutrum tamen ſibi ſatisfacere, & rectè ſcribit Donatus. Nam qui verecundantur, vel timent, ij potius à penis erectione prohibentur, quàm à ſeminis excretione. Fortis verò imaginatio etiam nimis remota cauſſa videtur. Vero magis conſentanea eſt cauſſa, quam affert Aëtius, *tetrab. 3. ſerm. 3. c. vlt.* dum ſimilem hiſtoriam è Rufo recenſet. Adoleſcens, inquit, miniſter domeſticus, confeſſus eſt, ſe quando cum muliere rem haberet ſemen effundere non poſſe, cùm verò dormiret, plurimum ei ſemen prodire. Viſum itaque mihi eſt, vaſa eius ſeminaria propter multam cum frigiditate humiditatem calefieri non poſſe, propterea, quod caliditas in coëundo ad corporis ſuperficiem diffunderetur, in ſomnis verò ampliùs calefieret. Quare hunc ipſum infernas partes exercere iuſſi, atque id maximè per equitationem. Caſtoreum etiam præbui, & diætam omnem calidam & ſiccam inſtitui. Aliam etiam non minus admiratione dignam, ſed & ridiculam hiſtoriam, *ibid.* recenſet idem Aëtius: Adoleſcens, inquit, nos acceſſit, & ſe vehementer coitum appetere confeſſus eſt Verum vbi commiſceretur, ſemen emittere non poſſe, ſed flatus plurimos ſibi per ſedem erumpere. In hoc itaque coniecturam feci, ſeminarium vaſorum ſiccitatem adeſſe, quod ipſa etiam adepta ſanitas demonſtrauit, Nam poſtquam ipſe humida & bona diæta vſus eſt, ſemen emiſit. Similem hiſtoriam habet Amatus Luſitanus *cent. 6. cur. 95.* iuuenis cuiuſdam Dalmatæ, quem mœſtum & triſtem ad ſe veniſſe ſcribit, & retuliſſe, cùm coiret cum muliere, nullum emittere ſemen, ſed potius ventris crepitum. Ipſe autem Amatus cùm vitii huius cauſſam putaret multam pituitam craſſam in inteſtino inferiore hærentem, cuius præſentia vaſa ſeminalia frigida & coarctata eſſent, ipſa verò motu & caliditate diſſoluta in flatus verteretur, curationem hoc modo inſtituit. Ordinata victus ratione calida ex cibis multi & boni ſucci, ac potu vini generoſi, humores pituitoſos præparauit & purgauit. Poſtea vt imum ventrem & inguina, ac inter anum & pudendum hoc vnguento illiniret, iuſſit. ℞. *pip. alb. nigri, longi* an. ℈. i. ß. *ſem. erucæ, vrticæ, nigellæ* an. ℈. ß. *pyrethri* ʒ j. *Ol. liliorum*, in quo iniectæ ſint *erucæ herbarum*, aut *pinus vermes tres vel quatuor*, ℥. ii *olei de caſtor.* ℥. ß. *ceræ q. ſ.* Mane verò & hora coitus ℥. ß. vel ℈. vi. *ſequentis Electuarij* exhibuit, & vt poſt hauſtum *vini maluatici* ſumeret, iuſſit. ℞. *Diaſatyr.* ℥. ii. *diagalang* ℈. ii. *ſpec. diambr. diamoſchi* an. ʒ. ii. *raſuræ pudendi cerui aridi* ℈. ß. *nuc. pinear. piſtacior. amygd. dulc.* an. ℥. ß. *carnis ſcinci* ℈. ii. *ſem. erucæ. vrticæ, naſturtij* an. ʒ. j. *pectuſculi capi cocti* ℥. iii. Terenda terantur, & cum *melle optimo* F. Electuarium. Quibus medicamentis intra menſem conualuit. Accidit præterea & aliud in coitu

vitium, cuius Matthæus de gradibus, *conſil. 3.* mentionem facit de quodam, qui cum volebat coire, illi membrum non erigebatur, ſed ſemen emittebat. Quod vitium proculdubio ex nimia vaſorum ſemen continentium laxitate prouenit, contracta ex nimio veneris vſu aut diuturna gonorrhœa. Statim enim ac ſe tales ad coitum accingunt, & imaginatio excitatur, ſemen emittitur, nec tamen membrum virile erigitur ob paucitatem ſpirituum nimia venere, aut diuturna gonorrhœa diſſipatorum. Tandem etiam aliud adhuc vitium recenſet Auicennas, *fen. 20. tert. tract. 1. cap. 40.* cuius exemplum habet Alexander Benedictus, *lib. 24. part. 26. cap. 27.* quod iis accidit, qui corpore ſunt molliore, & habitu corporis reſolubili, multumque in coitus actu delectantur. Hi enim ſi coëant frequenter, accidit quandoque, vt vna cum ſemine feces per aluum emittant. Nam cum multi ſpiritus excernantur, corpuſque inde reſoluatur, fit vt partes vicinæ ſpiritibus deſtituantur, ſicque laxato muſculo inteſtini recti feces emittantur.

CAPVT VII.

De rebus alienis per penem excretis.

Res alienæ per penem excretæ. DVo meatus in pene ſunt vſus; vnus eſt vt per eum vrina ex veſica euacuetur, alter vt per eundem ſemen excernatur. Accidit tamen, vt præter naturam etiam aliæ res per eum excernantur. De rebus alienis è veſica per eum excretis dictum eſt ſupra, *part. 8. ſect. 2. cap. 9.* De iis, quæ è vaſis genitalibus & aliunde, quàm è veſica, per eum excernuntur, *hoc capite* agemus.

Sanguis. Primò ſanguis interdum per penem excernitur, non tamen ex veſica. Ita refert Fernelius, *lib. 6. pathol. cap. 14.* ſe quendam vidiſſe, qui longa gonorrhœæ conſuetudine per inſomnia, atque etiam cogitatione ſola purum ſanguinem, non minore voluptate, quàm ſemen, effuderit. Et aliàs etiam obſeruatum, in coitu, præſertim nimio, ſanguinem loco ſeminis eiectum fuiſſe, refertque Scholiographus *ad cap. 52. lib. 1. de morb. int. Hollerij*, ſe vidiſſe, qui à coitu multum ſanguinem effuderit, quique non facile reprimeretur, laxatis nimium vaſis, & imbecillioribus redditis. Et Hollerius, *ad aphor. 78. lib. 4.* ſcribit, ſe vidiſſe duos adoleſcentes, qui per immoderatam venerem purum ſanguinem per penem reddebant. Cauſſa huius mali eſt apertio oſculorum venarum ſpermaticarum, quæ ſemen ex ſanguine elaborant. Si enim breui temporis ſpatio coitus ſæpius repetatur, vaſa ſemen elaboratum continentia ita exhauriuntur, vt per venarum ſpermaticarum oſcula ſectione hac dilata ſemen ex ipſis adhuc imperfectum, vel ſanguinem etiam ipſum attrahant, & in coitu effundant. Curatur hoc malum rectiſſime abſtinentia à venere, & adſtringentibus, quæ laxitatem vaſorum ſpermaticorum corrigunt, *cap. 5.* propoſitis, adhibitis. Ephebum quendam Athenis ſerpentem puſillum, piloſum, & pluribus pedibus ſtatim ambulantem, multo cum ſemine eieciſſe, Plutarchus, *lib. 8. Sympoſ. probl. 9.* refert.

CAPVT VIII.

De Teſtium & penis dolore, ac Scroti & præputij pruritu. Teſtium Dolor.

Teſtium Dolor. TEſtes quandoque dolore corripiuntur: id quod accidit præcipue in inflammatione: interdum tamen etiam à frigiditate, & aere frigido: interdum ab vlcere, interdum à cauſſa externa, vt contuſione, & vulnere. Quæ autem inter has cauſſas locum habeat, ex iis, quæ præceſſerunt, & adſunt, facile cognoſcitur. Curatio pro diuerſitate cauſſarum diuerſo modo inſtituenda. Si inflammatio adſit, curanda, vt ſupra dictum. Si adſit intemperies frigida, vel inflatio, etiam curanda, vt ſupra *ſect. 1. cap. 1. de teſtium intemp. frig. & inflatione* dictum. Si percuſſi ſint teſtes, ſtatim, ſi vehemens ſit dolor, ſanguinem mittere oportet: imponenda verò, quæ affluxum humorum prohibent, vt *violæ, roſæ, nymphæa* & ſimilia. Deinde quæ diſcutiunt & dolorem leniunt, vt *anethum, chamæmelum, folia hyoſcyami* cum *farina fabarum in lacte* cocta.

Penis dolor.

Penis dolor. Penis verò dolor ex iiſdem ferè cauſſis excitatur, nimirum ex inflatione, inflammatione, percuſſione, vulnere, vlcere, venere nimia.

Curatio ex iis, quæ ſupra de penis inflatione, inflammatione, vulnere, vlcere dicta ſunt, patet. Ad dolorem autem leniendum vtile eſt fomentum ex *decocto maluæ, althææ, ſem. lini, anethi, florib. chamæmeli, meliloti*, vel *cataplaſma* ex iiſdem paratum. Vel *medulla panis albi* in *lacte* coquatur, & adiectis *vitellis ouorum* atque *oleo roſaceo, croci* atque *opij*, ſi dolor ſit vehementior, exigua quantitate F. Cataplaſma.

Vel *folia hyoſcyami foliis caulium inuoluta* coquantur ſub cineribus, & *caulium foliis* abiectis imponantur.

Pruritus Scroti & præputij

Pruritus Scroti & præputij. Tandem etiam interdum ſcabies & pruritus ſcroto accidit, cùm humores acres ad ſuperficiem eius feruntur, eamque vel exulcerant, vel rodunt, & ſquamulas quaſdam gignunt. Vniuerſalibus præmiſſis, ea, quæ in aliarum partium pruritu ſunt vtilia, etiam hîc locum habent. Nimirum quæ abſtergunt ſuperficiem ſcroti, ſimulque dolorem mitigant. Præſtant hoc *farina fabarum Ægyptiacarum*, item *erui farina & ſeſami cum melle ſubacta*. Vel foueatur ſcrotum *decocto folior. ebuli*, vel *folia cocta* imponantur aut abluatur *decocto folior. ſaluiæ*.

Vnguentũ Bayri. Foreſti. Vnguentum Bayri, quod hîc commendatur, hoc eſt. ℞. *Ceruſſæ* ℈. vj. *ſulphur. citrini* ℈. ij. *opij.* ℈. j. Terantur in *aceto, aqua*, & locus eo inungatur. Foreſti hoc eſt ℞. *Vng. albi camphorat.* ℥ j *diapompholyg.* ℥ ß *litharg. auri, argenti* an. ℈. ß. *terræ ſigillatæ* ℈. j. *cretæ albæ* ʒ. iij. ß. ☿ *ſublimati* ʒ. j. Miſce diligenter in mortario plumbeo, piſtillo plumbeo in formam vnguenti. Extremum remedium eſt *ſal ammoniacus* cum *aceto* miſtus. Præputij pruritum tollit *lentis decoctum cum corticibus mali granaci*.

LIBRI TERTII
PARS X. ET VLTIMA.

De vmbilici & abdominis p. n. affectionibus.

PROOEMIVM.

POSTQVAM *hactenus affectus præter naturam, qui partibus in abdomine contentis accidunt, abſoluimus: reſtat vt quoſdam affectus, qui externis abdominis partibus, ac toti abdomini contingunt proponamus. Atque in hac vltima huius libri parte agendum erit de vmbilici apertione, & rerum variarum per eum excretione, de eius prominentiâ, procidentiâ, excreſcentiâ, tumoribus, inflammatione, abſceſſu, vulnere, vermibus & lapidibus in eo natis, de laxatione & rupturâ peritonæi; de muſculorum abdominis inflammatione: de ſpaſmo & tumore abdominis.*

CAPVT I.

De vmbilici apertione, & per eum variarum rerum excretione.

Vmbilici apertio.

VASA vmbilicalia, fœtu in lucem edito, cùm eum vſum, quem fœtu adhuc in vtero latente habent, de quo de fœtus formatione dicitur, amplius non habeant, flacceſcunt, & in ligamenta ac funiculos quaſi abeunt: & locus, vbi coëunt, vmbilicus vocatur, centrum totius corporis. Solent autem vmbilicus & iſta vaſa ſuos morbos pati, & ex vmbilici & vaſorum vmbilicalium in adultis morbis graues affectus oriri, non quidem ob ipſa vaſa, quæ vix aliquem ſenſum habent, ſed ob viſcera nutritioni dicata, quibus ſuos affectus communicant. Hinc etiam ἰνομφάλια medicamenta ad purgandum vmbilico apponuntur, & flatus diſcutientia cauo vmbilici applicantur; cum per hanc partem celerrime eorum vis inteſtinis & viſceribus communicetur. Scribit etiam clariſſimus Riolanus, *lib. 2. Antropho. cap.* 12. inter tormenta, quibus veritas reis extorquetur, illud ſolenne eſſe, frigidam vmbilico affundere, quo nullum grauius excogitari poſſit ſupplicium.

Frigida vmbilico affuſa, tormentū grauiſſimum.

Sanguinē fundens vmbilicus.

Primò interdum infantibus vmbilicus, niſi rectè ligetur, ſanguinem fundit. Ita Philippus Hechſtetterus, *Decad. 2. obſeru. med. caſu 9.* refert hiſtoriam pueri ſanguinem ob non ritè ligatum vmbilicum copiosè fundentis. Verùm proculdubio ligaturæ minus conuenienti copia & acrimonia ſanguinis acceſſit, cùm puer hic, poſtquam adoleuit, mox ab ætatis anno nono copioſæ & enormi hæmorrhagiæ fuerit obnoxius. Danda ergo obſtetricibus opera, vt vmbilicus rectè ligetur: cùm niſi id fiat, magna incommoda, imò mortem interdum afferre ſoleant. Sic Guilhelmus Fabricius, *cent. 1. obſeru.* 52. ſcribit, duobus infantulis Coloniæ id accidiſſe, quorum vires naturales, vitaleſque ex eiuſmodi hæmorrhagia adeo fuerunt exhauſtæ, vt nullomodo refici potuerint, donec tandem languidi è vita deceſſerint. Etſi verò in adultis omnem cauitatem amiſiſſe, & planè in funiculum coaluiſſe videantur hæc vaſa: conformationem tamen ſuam non planè amiſiſſe, patet non ſolùm ex eo, quod, vt modò dictū, extra applicatorum vis viſceribus per vmbilicum facilè communicatur,

A verùm etiam ex eo, quòd interdum iterum & præcipuè venæ vmbilicales, aperiuntur, & varias res effundunt. Ita Philippus Hecſteterus, *ibid. caſu* 8. refert, puellam nobilem 12. annorum ab incunabulis habuiſſe vmbilicum, qui ſanguinis gutta leuiter induſium ſeu linteum proximum commacularit, ſine vlla alia noxia, niſi quòd color ei pallidus fuit. Sanguinis verò eam paucitatem fuiſſe, vt non tranſſudarit ſuper ſtratum etiam tenue linteū. Præter ſuccum autem & folia plantaginis vmbilico nihil admouit, ſed naturæ rem cōmiſit, cùm tēporis tractu omnia in corpore robuſtiora fiāt, & ſolideſcant, quod & factū.

Refert quoq; Guilhelmus Fabricius, *cent. 3. obſer.*
B 37. Danieli Schertlero, Pharmacopæo Solodurenſi, homini pituitoſo, obeſo, 36. annū ætatis agenti, cùm æſtate ſupra modum incaluiſſet, apertum fuiſſe vmbilicum, ita vt ad ℔. j. ß. ſanguinis effunderet, qui tamen per ſe, & nullo adhibito remedio ſubſtitit. Medici vocati medicamenta, quæ ſanguinis feruorem compeſcunt, exhibuerunt, & extra applicauerunt, ſed ſine fructu. Altero enim die & ſubſequentibus vſque ad vndecimum ex vmbilico quotidie bis ſanguis, non quidem guttatim, neque in parua quantitate, ſed cum impetu & copiosè erupit. Foramen adeo erat anguſtum, vt vix lentem excipere poſſet: certis autem horis, nimirum præcisè inter ſeptimam & octauam matutinam, & inter ſecundam ac tertiā pomeridianam
C hæmorrhagia illa accidebat, vt plurimum quoque hoc tempore ſingulis diebus ſemel hæmorrhagiā narium patiebatur. Etſi verò Chirurgi & Medici plurima tentarint, ſanguinem tamen ſiſtere nunquam potuerunt, ſed ſponte ac per ſe ſubſiſtit, & iſto vndecim dierum ſpatio ad ℔. vſque 27. ſanguinis emanauit. Elapſa vndecima die vlcus vmbilici accreuit, ex quo, loco ſanguinis, materia purulenta, per menſes aliquot extillauit, paulatim tamē iterum coaluit, Conſtitutio corporis fuit phlegmatica cum obſtructionibus viſcerum per aliquot annos, humoreſque ſeroſi venam vmbilicalem paulatim dilatarunt, tandemque vna cum ſanguine per vmbilicum eruperunt. Sequenti æſtate iterum aliquoties hæmorrhagiam vmbilici paſſus eſt, poſtea acidulis Grieſba-

cenſibus vſus eſt cum maximo fructu.

[...]qua & [...]um per [...]vmbilicum [...]creta.

Non verò tantùm ſanguis, ſed & aqua ac ſerum interdum via hoc loco patefacta per vmbilicum effluit. Ita refert Antonius Beniuenius, *de abd. ſanat. & morb. cauſſ. cap.* 12. puerum quendam hydropicum Medicorum auxilio deſtitutum temerariam ac fortuitam libertatẽ ſibi vendicaſſe: liberaliore quippe, & quantum poterat, aqua epota, in vltimum ſe mortis diſcrimen præcipitauit. Verùm repentè ſoluta vmbilici vnitate tanto impetu aqua inde profluere cœpit, vt ſupra ventrem tres cubitos aſcenderet, quo ſanè vitam finiuiſſet, niſi circumſtãtes oppoſita manu aquam fluere non permiſiſſent. Hinc Medico accerſito, & aqua paulatim educta, ac curioſo victu, & cæteris, quæ ad rem faciunt, iniunctis, breui tempore in priſtinam reductus eſt ſanitatem. Andreas Laurentius etiam, *lib. 6. anat. quæſt.* 9. ſcribit, ſe B vidiſſe Monſpelij Hydropicum, cui noctu nil tale opinanti ſponte ſolutus eſt vmbilicus, & maxima aquæ copia effluxit. Et Guilhelmus Fabricius *cent. 1. obſeru.* 47. refert, virum quendam quadragenarium ex febre tertiana, eaque diuturna curatum in Aſciten incidiſſe, tandemque vmbilicum, qui ad oui anſerini magnitudinem aquæ plenus propendebat, ſponte ſua ruptam eſſe, atque inde per trimeſtre maximam copiam ſeroſi humoris effluxiſſe. Dedit autem operam Fabricius, vt humor paulatim flueret, impoſito vmbilico linteamine duplicato, & faſcia inuoluto, ne ex intempeſtiua euacuatione aquæ vires ægro antea debiles labefactarentur, & proſternerentur. Sic diuino fauore venter paulatim ſubſedit, vt tandem pleniſſime conualuerit, & per annos C aliquot ſanus vixerit. Verùm cùm poſtea pleuritide correptus obiiſſet, & cadauer eius aperiret Fabricius, inuenit venam vmbilicalem adeo dilatatam, vt facilè penna anſeris per eam immitti potuiſſet. Idem *cent. 2. obſeru.* 58. meminit puellæ tres menſes natæ, cui cum per multos dies malè habuiſſet, ac dies noctéſque grauiter eiulaſſet, tandem venter intumuit, cum manifeſtâ duritie circa vmbilici ac epatis regionem. Cui cùm primò cataplaſma anodynum, ſimulque ſyrupum aperientem lambendum exhibuiſſet, ac tandem, cùm tumor ac tenſio circa vmbilici epatiſque regionem accreſceret, & pus ſubeſſe manifeſtò appareret, cataplaſma ſequens è *farinæ tritici* ℥. j. *ſem. lini, fœnigræci* an ℈. j. *fermenti, axung. porci, vng. baſilici* an. ℥. ß. *ficuum* ℥ j ß. D *cum decocto radicum althææ* paratum applicuiſſet per aliquot dies, vmbilicus paulatim in tumorem eleuatus eſt, eoque rupto multum humoris ſeroſi ac puris ſpatio quatuor hebdomadum continuò extillauit, ſymptomata remiſerunt, ac puella continuato *ſyrupo*, & matre per interuallum *ſyrupo roſ. ſolutiuo compoſito* cum *rhabarb. agarico & ſena*, expurgata conualuit. Quæ obſeruatio docet, aquam iſtam in vmbilici apertione non ſolùm ex cauitate abdominis, ſed & ex ipſo epate per venam vmbilicalem effluxiſſe.

Atque ex relatione Doctoris Abelis Roſcij *ibid.* refert, puellam annos decem natam Aſcite laboran- E tem, & penè deſperatam ſolam à parentibus & domeſticis domi relictam, ſitis acerbiſſimæ impatientem, ſe è lectulo in ſolum deieciſſe, & fontem, qui non procul diſtabat, pedibus, manibuſque repentem petiiſſe, ac aqua puriſſima gelidaque iteratis vicibus ſitim ſuam explere tentaſſe. Cùm verò aqua ad anhelitus fere ſuppreſſionem repleta domum repetere non valeret, ilico iuxta fontem decumbenti vmbilicus ruptus eſt, & ſponte ex eo copioſa aqua prorupit. Puella tandem à parentibus ſemianimis domum & in lectum deportata paulò poſt leuibus remediis adhibitis conualuit.

A Tandem etiam feces alui per vmbilicum erupiſſe compertum eſt. Refert enim Cardanus *lib. 18. de ſubtilitat.* puero cuidam octo annorum, cùm inter pectinem & vmbilicum abſceſſu laboraret, & is ad maximum vlcus perueniſſet, etiam feces per vmbilicum excreuiſſe, ſeruatum tamen miſerè vixiſſe. Et Alexander Benedictus, *pract. lib. 20. cap.* 34. narrat, puero cuidam Veneto ex inteſtino ventris abſceſſu, cum febre acutiſſima, inteſtina perforata fuiſſe, vt per vmbilicum magna excrementorum pars ſingulis diebus emitteretur, puerumque nihil ominus ſano ſimilẽ per domum ambulaſſe. Et Guilhelmus Fabricius *cent. 1. obſeru.* 51. refert adoleſcentem duodecim annos natum tumore inſigni duro ac dolorifico muſculorum rectorum abdominis ad vmbilicum laboraſſe, ruptoque tumore excrementa B per quatuor aut quinque hebdomadas per hanc viam, nihil verò per inteſtina excretum, tandemque puerum mortuum fuiſſe.

CAPVT II.

De Hernia vmbilicali.

VAria deinde tumorum genera patitur vmbilicus, & ſæpe ſupra modum prominet, qui tumores, etſi à variis cauſſis ortum habent, vt mox dicetur, omnes tamen herniæ vmbilicales, & vmbilici procidentiæ, à Græcis ἐξομφάλου & ὀμφαλοκήλης nomine appellari ſolent. Hernia vmbilicalis.

Cauſſæ.

Cauſſa verò ob quam vmbilicus prominentior C redditur, eſt vel humor emolliens & laxans, vel pondus grauans & diſtendens, vel etiam rumpens. Cum enim ab his ligamentis firmetur vmbilicus, ſi rumpantur, quod interdum accidit, vmbilicus partium incumbentium pondere grauatus cedit & laxatur. Cauſſæ autem, quæ vmbilicum in tumorem attollunt, ſunt variæ. Primò enim fit vmbilici prominentia ab inteſtini vel omenti procidẽtia, ſecundò à flatu vmbilicum extendente; tertiò ab aqua; quartò à carne ibi excreſcente: qui tumores etiam diuerſis nominibus ab Autoribus appellantur. Qui enim ab inteſtinis tumor eſt, eum ἐντερόμφαλον appellant: qui ab omento ἐπιπλόμφαλον: qui ab aqua, ὑδρόμφαλον: qui à flatu πνευματόμφαλον: qui à carne σαρκόμφαλον. Cauſſæ.

Inteſtinorum & omenti in vmbilicum procidentia.

D Primò interdum inteſtina vel omentum è ſua ſede elapſa vmbilicum in tumorem attollunt. Quod accidit cum peritonæum eò loci vel laxatur, vel rumpitur; idque multis de cauſſis, vel ob percuſſionem, caſum, ſaltum, ponderis grauis eleuationem, partum difficilem, equitationem, flatus in abdomine contentos, vociferationem & cantum, ploratum in infantibus, riſum. Inteſtinorũ & omenti in vmbilicum procidentia.

Solent autem tumores hi præter modum interdum increſcere, refertque Foreſtus, *lib. 27. obſ.* 30. mulierem quandam ſeptuagenariam vltra annos viginti ruptura vmbilici affectam omphalocelem duo capita humana fere excedentem habuiſſe. Scribit etiam E Guilhelmus Fabricius, *cent. 3. obſeru.* 63. fœminam quandam quinquagenariam robuſtam & obeſam in difficili partu relaxationem vmbilici protraxiſſe, è qua procidente omento tantus tumor exortus, vt magnitudine vterum, qui fœtum maturum geſtat, æquaret, ventre nihilominus ſuam ſeruante proportionem. Extuberantia verò illa vmbilici, veluti ingens ſaccus propendebat, vt manum ferè inter ventrem & ſaccum iſtum facilè imponere poſſet, interim ſua negotia domeſtica, vt ſana adminiſtrabat.

Signa diagnoſtica.

Si tumor hic ſit ab inteſtinis, non admodum durus eſt, neque etiam mollis planè, & retento ſpiritu in- Signa

creſcit, vbi æger ſupinus decumbit, inteſtina plerunque cum ſtrepitu & rugitu in ſuum locum regrediuntur, atque ita tumor ſubſidet. Si ab omento ſit tumor, eadem fere ſigna habet, quæ tumor ab inteſtinis. Hoc tamen ipſi proprium eſt, quod tumor ab vna parte eſt mollior, & ad baſin latus in verticem anguſtus. Abeſt omnis dolor. Et cum tumor digitis premitur, omentum in ſuum locum redit, & tumor ſubſidet. Si tumor ab inteſtinis & omento ſimul ſit, ſigna mixta adſunt. Et in tumoribus ab aliis cauſſis excitatis, vt & in eo, qui à flatu excitatur, tumor totius corporis cuti concolor eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Tumor vmbilici ab inteſtino vel omento eo ipſo quo recentior eſt, & minor, ac in molliore corpore, eò faciliùs curatur: quo antiquior, maior, & in corpore duriore, eò periculoſior, & curatu difficilior eſt. Et propterea in pueris ob corporis mollitiem tumores hi, qui à peritonæi ruptura fiunt, faciliùs, & medicamentis curantur: in adultis vero non niſi manus opera: cùm peritonæum ſciſſum & ruptum in his non coaleſcat.

2. Malum tamen hoc non eſt contemnendum. Quandoque enim ileos lethalis illi ſuperuenire ſolet. Sic narrat Foreſtus, *lib. 27. obſ.* 30. duas mulieres, quæ ex omphalo laborabant, in ileum incidiſſe, vt ſtercora per os reijcerent, atque ideo etiam obiiſſe.

Indicationes.

Indicationes. Si tumor vmbilici ſit ab inteſtinis vel omento, ob peritonæi rupturam vel laxationem, inteſtinum vel omentum primò in locum ſuum reponendum; deinde ſi peritonæum ſit laxatum, illud adſtringendum, ſi ruptum, conſolidandum. Atque vt vtrumque facilius fiat, omnes cauſſæ, quæ laxationem vel rupturam peritonæi excitare poſſunt, & ſupra ſunt propoſitæ, vitandæ.

Curatio.

Curatio. Corpore purgato medicamenta adſtringentia & conſolidantia exhibenda, quæ ſupra *de hernia inteſtinorum part.2. ſect.1. cap.6* ſunt propoſita, ex *ſanicula, conſolida, ophioglosso, perfoliata, herniaria, roſis, cauda equina, polygono, plantagine, myrto* & ſimilibus, quæ in *vino rubro* coquenda ſunt, & colatura *ſaccharo* dulcoranda, atque ſingulis diebus mane ℥. ij. vel ℥. iij. exhibendæ. Vel ℞ *pulu. rad. conſolidæ maioris, ſaniculæ, ophioglossi*, an. ℈. j. ß. *maſtiches, corall. rubr. boli Armeni* an. ℈. j. *conſ. roſ. rub.* an. q. ℥. j. *cinam.* ℈. ß. *ſyrupo myrtino*. Fiat Electuar.

Topica. Topica ſimul conuenientia parti affectæ, inteſtinis vel omento prius in locũ ſuum repoſitis, imponenda.

Exomphal. curæ Foreſti. In recenti exomphalo infantium nuper natorum Foreſtus quatuor rotulas ad formã ſtuferi, ſeu nummi parui rotundos è corio rubro conficit, oxycroceo obductas, eaſque ſindone rubro cooperit, vel etiam ſine ſindone vtitur. Vnam autem rotulam per quatuor pluresue dies, antequam eam amoueret, affixam manere permiſit. Deinde aliam appoſuit. Magiſtrum verò Iohannem Tiengium Medicum percelebrem Amſtelrodamenſem accepiſſe ſcribit petias tres ex panno lineo, primam magnitudinis denarij, ſecundam ad magnitudinem quadrantis, & tertiam ad magnitudinem medij ſtuferi, inungendo primò *oleo ouorum*, & ita rotulam vnam ponendo ſuper aliam, & vltimò imponendo emplaſtrum glutinans, quale ibi deſcribitur, alutæ inductum. Inungebat autem ſingulis tribus diebus ſemel, poſtea ſex dierum ſpatio, & vmbilicum diligenter ligabat, ne exire poſſet, idque continuauit ad perfectam curationem. Vel ℞. *Picis naualis, maſtiches* an ℥ ß. *ſarcocollæ, hypociſtidis, ſang. Dracon. aloes, thuris* an. ℈. ij. *pulu. rad. conſolid. maior.* ℈. iij. *viſci quer-*

A *ni* ℈. ij. *therebinthinæ, ceræ* an. q. ſ. Fiat emplaſtrum. Vel ℞. *pulu. rad. conſolid. ſang. draconis* an ℥. ß. *maſtich.* ℥. j. *thuris, boli Armeni, nucum cupreſſi* an. ℥. ß. *picis naualis* ℥ vj. *terebinth.* q. ſ. *Terebinthina* & *pix naualis* liquefiant, & ab igne remotis puluores inſpergantur, & benè miſceantur. Fiat emplaſtrum.

Diæta. Simul diætæ recta ratio obſeruanda. Aëris frigida intemperies, & ventus vitandi. A cibis flatulentis abſtinendum, aluus lubrica ſeruanda. Vociferatio, cantus, fletus, ponderum grauium eleuatio, & omnis motus nimius vitandus. Si hæc modo ruptura non conſolidetur, ad inciſionem & chirurgiam con-

Chirur. fugiebant. Antiqui, quæ tamen, vt Celſus ait, non infantibus competit, ſed adultioribus, & iis, qui bono corporis habitu ſunt præditi. Qua ratione autiſta

B operatio fieri debeat, Paulus Ægineta, *lib. 6. cap. 51.* & Celſus *lib. 7. cap. 14.* tradunt. Verùm rectè cenſet hîc Hieronymus Fabricius ab Aquapend. *de operat. chirurg.* Chirurgiam hanc non ita tutam eſſe. Ideoque ille medicamentis & vinculo vti maluit, quibus ſi non planè ſanatur malum, in meliorem tamen ſtatum adducitur. Parat nimirum cingulum ex linteo, quod abdomen cingat, ſtringatque, & ea parte, qua vmbilicus eſt, puluinar duriuſculum obtineat, in cuius centro ſit globulus ex adſtricto linteo, qui in vmbilici dilatationem ſeſe inſinuet, & intret ita, ne omentum vel inteſtina exire permittat. Prius verò vmbilico apponit ſequens ceratum. ℞. *Boli Armeni, ſang. draconis, maſtiches, ſarcocollæ* an. ℈. j. *bis linguæ, tegulæ pulueris* an. ℈. iij. *reſinæ pini*

C ℥. j. ß. *cum albuminis, ceræ* an. q. ſ. Fiat Ceratum. Si verò nullo modo prolapſa inteſtina vel omentũ reponi poſſint, & nihilominus ægro, dum propter pondus ſuperiores partes deorſum trahunt, magnam moleſtiam creant, faſcia continenda eſt pars prolapſa, qualem deſcribit & depingit Guilhelmus Fabricius, *cent. 3. obſeru. 64.* Parandus nimirum ex tela triplici thorax, ita tamen, vt vltra coſtas nothas non deſcendat. Thoraci iſti in dorſo è regione homoplatarum ex vtroque latere faſcia duos digitos tranſuerſos lata vndique perforata annectenda eſt: iſtis præterea faſciis paruis faſcia magna ſacculata beneficio lororum annectenda eſt, quæ eleuari, & laxari ſecundum neceſſitatem & voluntatem ægri

D beneficio lororum & foraminum poteſt.

De Hernia vmbilicali aquoſa.

Herni. vmbil. aquoſ. Interdum verò vmbilicus ab aqua in tumorem attollitur, qui Græcis ὑδρόμφαλος appellatur.

Cauſſæ.

Cauſſ. Cauſſa huius tumoris eſt vmbilici relaxatio. Fit autem illa ab humore aquoſo in abdomine, præcipue inter peritonæum & abdominis cutem collecto, nonnunquam etiam per venam vmbilicalem laxatam affluente. Cauſſæ autem collectionis humoris poſſunt eſſe omnes eæ, quæ in hydrope ſunt explicatæ. In infantibus verò cauſſa interdum eſt lac nimis ſeroſum.

Signa Diagnoſtica.

E Signa. Tumor hic laxus eſt, & ſi prematur, quædam aquæ fluctuatio percipitur, & ad digitorum compreſſionem nec minuitur, neque augetur, & candela appoſita limpidus & perſpicuus apparet.

Prognoſtica.

Progn. In infantibus tumor talis eſt ſine periculo, & facilè curatur, atque bona diæta nutricis plerumque emendatur. In adultis verò & cum aliis morbis, vt hydrope, coniunctus, periculo non caret.

Indicationes & Curatio.

Indic. & curatio. Aquoſi humoris prouentus præcauendus, & quæ in vmbilico collecta eſt aqua tollenda. Ideoque ſi in infante hoc accidat, nutrici talis diæta imperanda,

quæ lac minus ſeroſum generet; ſi adultis, etiam collectio ſeroſi humoris præcauenda, & ſi quis collectus ſit, conueniente modo euacuandus, vt in hydrope dictum. Topica quod attinet, ea vſurpanda, quæ aquam exſiccandi, & diſcutiendi vim habent, qualia in hernia aquoſa ſunt propoſita, & ab Aëtio, *tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 26 deſcripta. In pueris vtile eſt cataplaſma ex arnogloſſo, & lentibus ſimul coctis paratum. In aliis ℞. *farinæ lupin.* ℥. j. *pulu. roſ. rubr. flor. cachem.* an. ℥. ß. *boli Arm.* ℈. ij Cum *vino* F. cataplaſm. Si medicamentis tumor non ceſſet, ſectio inſtituenda, vt Paulus Æginetа, *lib.* 6 *cap.* 51. tradit. Nimirum lunata ſectio facienda, & aqua paulatim extrahenda: poſtea pars deliganda, carne replenda, & cicatrix inducenda, & pars ſequenti vel ſimili decocto calefaciente & adſtringente roboranda. Vt ℞. *origani, pulegij, betonicæ, ſaluiæ, anethi, flor. chamameli, roſ. rubr. balauſtior. baccar. myrti, nuc. cupreſſi* an. q. ſ. coq. *in vino auſtero*, & ſpongia decocto iſto imbuta vmbilicus foueatur. Plura videantur *de Hernia aquoſa.*

B

De *Hernia vmbilici flatulenta.* *Cauſſæ.*

Hernia vmbilici flatulenta. Cauſſæ. Hernia vmbilicalis flatulẽta fit, quando flatus vmbilicum diſtendunt. Accidit autem hoc, cum flatus multi in abdomini collecti vmbilicum extrapellunt; id quod euenit aliquando in tympanite.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumor hic mollis eſt, & & digitis cedit, ſed ſtatim redit, ac percuſſus ſonitum quaſi edit, ac ægro ſupino iacente eadem figura manet.

Prognoſticum.

Prognoſticon. Tumor flatulentus vmbilici difficulter ſanatur: imò, vt Celſus, *l.* 7. *c.* 14. ſcribit, quod ex ſpiritu vitiũ eſt, medicamentum non admittit: quia cauſſam plerumque in viſceribus latentem & fouentem habet. Interdum tamen diſcutientibus tollitur; & ſæpe infantibus accidit, in quibus non difficulter curatur cũ nullum viſcerum inſigne vitium intus lateat.

Indicationes & curatio.

Indicatio & curatio. Flatus tumoris cauſſa diſcutiendus eſt iis medicamentis, quæ in hernia flatulenta ſunt propoſita, decoctis, fomentis vel ſacculis è floribus chamæmeli, ruta, calaminthо, ſemine milij, cumini, fœniculi, aniſi, carui, ammeos, furfure. Si tamen interdum aliquod viſcerum vitium ſit, quod flatus ſuppeditat, illud prius curandum.

Hernia Vmbilici carnoſa.

Hernia vmbilici carnoſa. Denique interdum caro exereſcens vmbilicum in tumorem attollit. Eaſdem autem generationis cauſſas habet, quæ in Sarcocele ſunt expoſitæ. Cognoſcitur autem hic tumor, quod ſit durior & prementi digito non cedit, & ſiue æger ſupinus iaceat, ſiue ſtet, ſiue ambulet, ſemper idem apparet. Caro hæc vel medicamento cauſtico vel ferro auferenda, & vulnus poſtea curandum: ſi tamen caro non ſit cancroſa. Nam ſi in cancrum degeneret, malum fere incurabile eſt. Exemplum talis curationis habet Beniuenius, *de abd. ſanat. & morb. cauſſ. cap.* 6. Puero cuidam octimeſtri vmbilicus digitis quatuor excreuerat ad penis ſimilitudinem. Hunc cum plures Medici inuiſiſſent, ex his alij inteſtinum eò erupiſſe iudicabant, alij omentum, alij humorem, Beniuenius verò carnem in loco increuiſſe dicebat: cui ſententiæ cum pater inhæſiſſet, puerum curandum ſuſcepit Beniuenius, & carnem vincire cœpit, & ſingulis diebus arctius deligare, nec prius deſiſtere, quã ea ipſa præmortua penitus exciderit, ac puer ſubinde integrum valetudinem recuperauerit. Similem hiſtoriam habet Guil. Fabricius, *cent.* 5. *obſeru.* 62. Patricius quidam Bernenſis, vir robuſtus 25 annorum ætatis excreſcentiam fungoſam vmbilici, quæ ſex menſium ſpatio paulatim ex ipſo vmbilico ſine vlla externa

A cauſſa prouenerat, habuit, quæ cum eam primùm vidit Fabritius, magnitudine nucem iuglandem ſuperabat, & colore erat liuido ac fuſco inſtar cancri, ſubſtantia mediocriter dura & carnea, atque inſtar caſei putridi fœtente, in principio ſine vllo dolore. Vena ſecta & corpore conuenienter purgato, fungo huic ſequens medicamentum applicauit. ℞. *Aq. roſar plantag. carduibened.* an. ℥. j. *ranar.* ℥. ij. *ſem. cydon. contuſi* ℥ ß. Infundantur & poſtea exprimantur, addanturque *tutiæ præp. plumbi Fernelij præp. C. C. vſti, lapid. calaminaris, cinerum ranarum, gammarorum* an. ʒ. ij. Miſceantur, & linteis mollibus bis terue de die tepidè applicentur.

Quod medicamentum cum bona victus ratione cum per menſes fere duos vſurpaſſet, & omnia ad votum ſuccedere videret, conſtituit excreſcentiam illam filo aqua Mercurij inſuccato ligare, ſed quia propter obeſitatem ægri fungus ille inter muſculos veluti abſconditus iacebat, inſtrumentum quod ea de cauſſa ſpeculum vmbilici appellat, excogitauit, cuius figura ibidem depicta extat, cuius beneficio muſculi deprimerentur, vt totus fungus in conſpectum veniret. Inſtrumentum hoc fuit ex catillo ſtanneo, cuius fundum excidit, & ex vtraque parte faſciam oblungam alligauit, eamq; in dorſo tam ſtricte ligauit, vt catillus muſculos reprimere poſſet, imò etiam miniſtro præcepit, vt ſpeculum introrſum ambabus manibus intruderet. Hoc modo cum totus fungus in conſpectum veniſſet, animaduertit, non vnũ, quemadmodum primo intuitu apparebat, ſed tres diſtinctos eſſe fungos. Hoc modo, & huius inſtrumenti

C beneficio fungi radici filum iniecit, illumque quantum fieri potuit, conſtrinxit. Quia autem propter ingentes dolores, imò lipothymias, quæ protinus ex arcta ligatura ſuperueniebant, prima die radicem fungi non ſatis arcte ligare poſſet, ſequentibus diebus tertio quoque die filum nonnihil, prout æger ferre potuit, conſtrinxit. Interim quæ dolorem leniunt, fungo appoſuit, linteum quin etiam reduplicatum decocto herbarum adſtringentium, veluti plantag. geranei equiſeti, toſtarum, ſcrophulariæ & huiuſmodi cum pauco aceto madefactum applicuit. Et cum propter dolorem & lipothymiam omnes ſimul ligare non poſſet, prima vice duos tantum filo prehendit, quibus ablatis tertium quoque eodem

D modo aggreſſus eſt. Poſt caſum fungorum puluerem ex topico ſupra propoſito cum pauxillo *alum vſti* inſperſit, & idem illud medicamentum applicuit. Atque hoc modo æger ſanatus eſt. Monet autem hîc Fabricius, vt tria ſunt vaſa vmbilicalia, ita etiam tres fuiſſe fungos, eoſque ſeparatos, & tam ex corde, quàm ex epate originem habuiſſe.

CAPVT III.

De Vmbilici inflammatione, abſceſſu, & vlce.
Inflammatio.

E

Non ſolum autem tumores modò propoſitos vmbilicus patitur, ſed etiam quandoque inflammatur, à calido ſanguine eò confluente: id quod accidit, vel à percuſſione, aut lapſu aut ſectione ob quam venæ & arteriæ in vmbilico rumpuntur, aut laxantur, vt ſanguinem effundant, vel cum is à dolore attrahitur. Et accidit ſæpe inflammatio vmbilici infantibus, cùm is præciditur, aut perperam ligatur. Cui quoque occaſionem præbet ploratus & eiulatus infantium. Sæpe etiam iſtud accidit propter affluxum materiæ ſeroſæ ad hunc locum. Cum enim natura, fœtu in vtero exiſtente, humorem ſeroſum in hunc locum mittere ſolebat, eiuſmodi operis non- Vmbilici inflãmatio.

dum oblita interdum eundem humorem ad hunc locum mittit, vnde dolor excitatur, & inflammatio.

Tumor hic eſt durus, rubeus, calorque & pulſus in loco affecto percipitur, abſuntque ſigna inteſtini vel omenti prolapſi, vel flatus, vel aquæ, vel carnis excreſcentiæ. Inflammatio autem hæc ſæpe periculoſa eſt. Si enim in abſceſſum abeat, atque hic rumpatur, inteſtina procidunt, & infantes moriuntur. Vt autem curetur, imprimis danda opera, vt dolor leniatur; deinde vt affluxus humorum præcaueatur; tertiò vt quod influxit, diſcutiatur & digeratur. Medicamenta ex aliarum partium inflammationibus nota ſunt. Auicennas hoc vtitur. ℞. *Spicæ Celticæ* ℥. ß. *terebinth.* ℥. iii. Miſce & cum *oleo ſeſamino* vel *amygd. dulcium* in formam vnguenti redigantur atque imponantur. Poteſt etiam *ceruſſa & lithargyrum* cum *oleo ſeſamino* & *terebinthina* in formam vnguenti redigi & imponi. Alia quoque medicamenta, quæ teſtium & mammarum inflammationibus vtilia ſunt, hic locum habent.

Abſceſſus & vlcera.

Vmbilici abſceſſus & vlcera. Ex inflammatione vmbilici ſæpe abſceſſus fiunt, vt iam dictum, in infantibus ſatis periculoſi ſunt. Si maiuſculis, quod interdum accidit, tales abſceſſus generentur, aperiendi ſunt, & vt alia vlcera curandi. Plerumque autem talia vlcera lethalia ſunt, cùm in abdomen penetrent, & vicina inteſtina tenuia putredine inficiant & corrumpant.

CAPVT IV.

De vermibus & lapidibus in vmbilico genitis.
Vermes in Vmbilico.

Vermes vmbilici. VErmes in vmbilico generari, quos, *den Nabelvvurm*, alij *den Geſchvvurm, oder Beixvvrm* appellant, à multis equidem pro fabuloſo habetur: à plurimis tamen refertur, confirmatque id αὐτόπτης, & oculatus teſtis D. Ioh. Georgius Brenggerus, Medicus Cauffbyrenſis, in *Epiſtola obſ. D. Philippi Hœchſtetteri Decadi 6. annexa*, dum ſcribit, fuiſſe puellam ſemeſtrem, quæ hoc affectu laborabat, quæ valde inquieta erat, cum febricula quadam inordinata. In qua cum pharmaca parum proficerent, mater eius nobilis fœmina, ſuſpicata eſſe vermem in vmbilico, ei impoſuit vnum è piſciculis, quos fundulos vulgo vocant, viuum, faſciiſque alligauit quotidie ſemel, & per horas 24. ita relinquebat. Vermis autem ita depaſcebatur piſciculum ſemper relictis oſſiculis, ac mox ſubducebat ſe iterum in venam illam. Accidit autem poſt 8. vel 10. dies, vt faſciæ prædictæ laxatæ nonnihil deorſum delatæ ab vmbilico recedentes piſciculum ſecum traherent; hinc vermis eſcam inſecutus ex vmbilico totus excidit, & regreſſum in vas vmbilicale inuenire non potuit, & ſic extra corpus per ventrem infantis extenſus mortuus repertus fuit, ſemipedali longitudine, figura terete, latiuſcula pellicula non tenui ac leni, qualis lumbricorum eſſe ſolet, ſed duriuſcula, ſeu ſubcruſtacea, colore pallido ex luteo albicante.

Similem etiam hiſtoriam recenſet vir Clariſſimus, Dn. Doct. Rupertus Saltzbergerus, Medicinæ in Academia Lipſienſi Profeſſor, amicus meus honorandus, *in diſput. de vermibus in homine*, in hunc modum. Infans Nobiliſſimi & ſtrenui viri Dn. Georgij Erneſti à Wettſenbach filiolus ſemeſtris aliquot dies noctéſque totus inquietus & vagiens, oſculo quaſi purpuraſcente, capitulum huc illuc miſere iactabat, deiectiones erant vel virides vel cineritiæ, inſtar pulmēti è carne conciſſa craſſæ fru-

A ſtra tentatis quibuſdam remediis fundulus ad vmbilicum infantis applicatur, qui elapſis duabus horis conſpicitur in latere illo, quo vmbilico alligabatur, foramine piſi magnitudine excauatus. Eo abiecto alter apponitur fundulus, qui per noctē integrā ad vmbilicum ita relictus mane parte illa, qua cutem infantis contingebat, totus conſumptus viſitur, eique nihil præter σκέλετον ſupereſſe. His cognitis putamen nucis auellanæ dimidiatæ mallula quadam ex puluere vitri veneti cum melle ſubacta, addito tantillo herbæ ſabinæ repletur, & infantis vmbilico applicatur per noctem. Manè iterū bona ipſius quantitas conſumpta conſpicitur: repletur denuò & apponitur, donec tertia vice ab vmbilico remotum integrum, nihilque exeſum conſpicitur: tunc exhibito per ſuperiora cornu ceruino cum aqua tanaceti, at-

B que exploratis ſeduló viſiſque alui excrementis ſummè tunc fœtentibus repetitur vermis in faſciis vel potius exuuiæ eius ſpithamæ ferè longitudine, capitulo abrupto, quantitate lentis minoris, forma ferè maioris muſcæ, duniuſculo tamen & iuxta vtrumque oculum proboſcide ſatis conſpicua ornatum, quod reſeruatum adhuc monſtratur. Verme hoc excluſo omnia ſymptomata remiſerunt, & infans pleniſſimè conualuit.

Hinc vulgò & noſtris fœminis vſitatum eſt, ſi infantes inquieti ſint, plorent, labia purpuraſcant, caput hinc inde iactent, nec alterius morbi adſint indicia, vermem in vmbilico latere ſuſpicantur, idque vt explorent, fundulum viuum vmbilico applicant, qui ſi arrodatur, vermem reuera latitare exiſtimant,

C quem vt necent, puluere vitri Venetiani ſubtiliſſimo cum pane & melle mixto (alij etiam puluerem ſabinæ addunt) putamen dimidium nucis iuglandis replent, idq; vmbilico ad necandum vermē imponunt.

Lapides in Vmbilico.

Lapides vmbilici. Lapides in vmbilico repertos fuiſſe, obſeruatum eſt, teſtatúrque id Autor definitionum Medicarum, & hunc affectum παρόμφαλον appellari ſcribit, ac Columbus, *lib.* 15. *Anat.* idem confirmat, vt & Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirab. lib.* 4. *cap.* 30.

CAPVT V.

D *De vulneribus vmbilici, & vaſorum eius abruptione.*

Vulnera vmbilici. TAndem etiam vulneratur quandoque vmbilicus, cuius vulnera ſatis lethalia ſunt, cùm inteſtina vicina, & ventriculus facilè ſimul vulnerari poſſit, & inteſtina facilè procidere. Et refert Guilh. Fabritius, *cent.* 1. *obſ.* 53. adoleſcentem quendam poſt vulnus exiguum inter vmbilicum & coſtas mendoſas acie gladij ipſi inflictum. mox humi procubuiſſe, & quamprimum expiraſſe. Cadauere diſſecto interiora omnia illæſa inuenta ſunt, præter vmbilicalem venam, quæ plane abſciſſa fuit, cauſſamque mortis ſubitæ fuiſſe putat Fabritius, quod li-

E gamento hoc, in quod vena vmbilicalis abit, Hepar ab vmbilico alligatur, quo abſciſſo epar ſurſum retrahatur, & diaphragma adeo comprimat, vt homo neque exſpirare neque inſpirare poſſit, imò ſuffocetur ilico. Hinc *Scaliger exerc.* 246. *ſect.* 2. ſcribit, apud Ægyptios Graſſatores & Rebelles pro ſupplicio viuos ex ſui corio. Eos ita demum magno cum cruciatu viuere, ſi carnifex vmbilicū ferro non attingat, eo tacto ilico exſpirare. Ioh. Riolanus tamen *Anthropog. l.* 2, *c.* 11. non putat tantam eorum eſſe neceſſitatem, vt vno rupto, vel omnibus inciſis hominem interiri neceſſe ſit, aut deterius viuere, dyſpnœa fatigatum. Nam venæ vmbilicalis de-

fectum

fectum ſupplere ligamentum illud xyphoidi affixum. Scribitque ſe vidiſſe in Æthiopica muliere ſaltatrice agiliſſima venam vmbilicalem abruptam, & inter epatis fiſſuram reuulſam, atque arefactam, quæ ſine vllo vitæ incommodo, aut reſpirationis impedimento viuebat. Quin etiam in pluribus mulieribus, quæ ſæpius vtero geſtarunt, vaſa tria vmbilicalia inferiora deprehendi abrupta, nec ad vmbilicam peruenientia, quorum adminiculo carere poteſt veſica duplicato peritonæo in homine ſolo ſuſpenſa & incluſa.

CAPVT VI.

De Peritonæi Morbis.

B

Peritonæi morbi.

PEritonæum quoque aliquos morbos patitur, & interdum præter naturam laxatur, rumpitur, vulneratur. De eius laxatione & ruptura, quæ in inguinibus ſcroto, vt & vmbilico accidit, ſuis locis iam dictum. Et Antiqui quidem varias hic Chirurgias proponunt, vt apud Celſum videre eſt: Verùm quia illæ admodum difficiles ſunt, malunt plerique ægri, & tutius etiam eſt, affectus eiuſmodi geſtare, & faſciis lenire, quam eiuſmodi chirurgiæ ſe ſubiicere. Interdum tamen & in aliis præter inguina, & vmbilicum locis laxatur & rumpitur. Ita refert Marcellus Donatus *de hiſtor. med. mirab. lib. 4. cap. 3.* Periluſtrem fæminam, cum diſrupto peritonæo ſupra vmbilicum in violento partu per multos annos nulla deligatione aliòve præſidio adhibito rupturam tuliſſet, eam in dies ita dilatatam fuiſſe, vt inteſtina, præſertim gracilia, laberentur, ita vt cibariorum in ventriculo confectorum diſtributio per illa minime fieri poſſet, ſed natura grauata, tertio, quarto vel quinto quoque die, prout magis vel minus cibum ingerebat, per vomitum eſculenta & potulenta ſemicocta reieciſſe. Noctu tamen, cum cubaret, vt plurimùm ex ſitu adiuta inteſtina retroceſſiſſe, tandemque ſubortis doloribus, & materia plurima, flatibus tumentibus inteſtinis per rupturam elapſis, ſuborta inflammatione, diſruptaque tunica inteſtinali, nec non & ventris cute, prolabente pure biduo, vitam cum morte commutaſſe. Vidi ipſe etiam fæminam, quæ ex peritonæi ruptura tumorem quatuor ab vmbilico digitis in latere habebat, & Platerus *lib. 3. obſeru.* narrat, Mercatori cuidam, cui taurus, impetu facto, cornibus abdomen in latere circa vmbilicum perfoderat, poſt conualeſcentiam, exiguum tumorem, rupto illic peritonæo remanſiſſe: quem cùm negligeret, tandem ſenſim è peritonæi cauitate emergentibus inteſtinis tumorem in immenſum excreuiſſe, ipſumque & febre acuta, & ſtercoris euomitione adeo periculoſe & extremè laborare cœpiſſe, vt de illius ſalute pene deſperaretur. Ad ſectionem tamen, reponendaque inteſtina, tanquàm extremum remedium confugit Platerus, qua in cute illius loci tentata, & foramine peritonæi rupti, licet difficulter digito inueſtigato & inuento ſenſim intruſit, inteſtina, vt æger mox ſanitati reſtitutus fuerit, qui tamen tumorem poſtea vinculis coërcuit.

Modus autem curandi idem eſt, qui in cura Herniæ vmbilicalis propoſitus eſt. Antiqui quidem, vt apud Celſum videre eſt, & modò dictum, varias chirurgias inſtituebant: verùm, quia plerunque ægri eiuſmodi chirurgiis iiſque ſatis moleſtis & operoſis raro ſe committunt, ſua ſorte contenti faſciis commodis adhibitis vitam producant, oportet. Et quia huiuſmodi procidentiæ raro in ventrem re-

A trudi poſſunt, aut ſi retrudantur, difficulter tamen retinentur, maximaſque moleſtias ægro pariunt, tum propter pondus ſuperiores partes ſecum deorſum trahunt, faſciam quandam facultatem excogitauit Fabricius *cent. 3. obſeru. 64.* qua extuberantia illa tam commodè ſurſum retrahitur, atque ſubleuatur, vt nullam ferè moleſtiam atque incommodum pariat. Vulneratur tandem etiam peritonæum: ſed quia vulnerari non poteſt, niſi cutis ſimul & muſculi abdominis vulnerentur, de vulneribus peritonæi vna opera, *de vulneribus abdom.* dicetur.

CAPVT VII.

De Muſculorum abdominis inflammatione, & abſceſſibus.

IMprimis verò notatu digna eſt inter morbos abdominis muſculorum eius inflammatio: & ab epatis inflammatione, quam non raro præ ſe fert, diligenter diſtinguenda: cum etiam ipſi Medici hac in re fallantur. Ita Galenus, *5. de loc. affect. cap. 7.* refert, Steſianum quendam quaſi, abſceſſum in Epate habentem in aliis Medicis curatum fuiſſe: id quod Galenus negauit, & monſtrauit abſceſſum eſſe inter muſculos tranſuerſos & obliquos abdominis. Sic Valeriola, *lib. 4. obſeru. 5.* narrat, fœminam quandam ingenti hypochondrij dextri dolore cum tumore inſigni & circumſcripto affectam, ac ſpirandi difficultate laborantem, à Medico, vt phlegmone epatis affectam curatam fuiſſe, quam poſtea ipſe inflammatione muſculorum abdominis laborare agnouit. — Muſculorum abdominis inflammatio.

C

Signa Diagnoſtica.

Equidem ſignorum quædam hic occurrit affinitas: tamen etiam ſigna ſunt, quibus diſcernuntur. Inflammationis Epatis ſigna ſupra, *part. 4. ſect. 1. cap. 6.* enumerata ſunt. Si verò muſculi abdominis inflammantur, corporis color, vt in inflammatione Epatis, non ita mutatur, tumor ad figuram muſculorum extenditur, nec rotundus eſt, vt in inflammatione epatis. Et quidem rectorum muſculorum abdominis tumores oblongi ſunt, & per totum ventrem extenduntur. Cutis ſupra tumorem non ſine dolore contrectatur, apprehenſa quoque digitis, vt attrahatur, minimè ſequitur ob tenſionem. Interdum rubedo apparet, præſertim ſi affectio in externis muſculis hæreat. Quocunque denique modo æger decumbat, eadem tumoris magnitudo manet, nec, ſicut in Epate, dum decubitus fit in latus ſiniſtrum, tumor maior apparet, & contrà minor, corpore in dextrum reclinato. Si tranſuerſi muſculi inflammantur, magis afficiuntur partes profundæ, doloreque eſt vehementior, quàm in aliis muſculis; cum illi muſculi ſint membranoſi circa finem, & neruos plures molliorésque obtineant, & cum peritonæo aponeuroſi coniungantur. Et quidem non mirum eſt, interdum hoſce muſculos inflammari, cum inſignia vaſa obtineant, alia adſcendentia, alia deſcendentia. Adſcendunt enim ab inferioribus venæ & arteriæ epigaſtricæ; deſcendunt à parte ſuperiore venæ & arteriæ mammariæ, & per anaſtomoſes circa regionem vmbilico adiacentem coniunguntur. — Signa.

D

E

Curatio.

Curatio talis, qualem inflammationes aliæ requirunt, & hic inſtituenda. Ideoque hic curationem à Valeriola loco allegato deſcriptã exempli loco proponam. Cum mulier plethorica eſſet, Valeriola ad plethoram minuendam, & humoris ad partem affe- — Curatio.

ctam decumbere parati reuulſionem venæ internæ in cubitu dextri brachij ſectionem, præmiſſo leni clyſtere, inſtituit, & vncias ſedecim ſanguinis detraxit, cum magnus eſſet ſanguinis confluxus, & plenior corporis habitus, ipſáque ægra valido robore prædita.

Cùm à ſanguinis miſſione & dolor minueretur, & tumor detumeſcere videretur, apozema ſequens exhibuit. ℞. *Borrag. bugloſſ. vtriúſque cichor. acetoſæ omnium cum radicibus* an. M. j *agrimon. ſummit. lupuli, fumariæ, lapathi acuti, capillor. Veneris, ceterach, hyſſopi, fœniculi, meliſſæ* an. M. ß. *ſem. melonum cum cortice contuſ.* ℥ ß. *acetoſæ, endiuiæ, portulacæ* an. ℈. j. *petroſelini, apij* an. ʒ. ij. *vuarum paſſarum* num. xx. *prunor. dulc.* num. xij. *glycyrrhizæ raſæ* ℈. vi. *polypod. q.* ℥. ß. *flor. cordial. thymi* an. P. ij. Coq. in *aq. hordei recenti* a i ℔. ij. & colentur. In colatura diſſolue *ſyr. endiuiæ compoſiti, de duab. radicib. capil. Vener.* an. ℥. ij. ß. *ſacch. q. ſ.* Fiat ſyrupus, pro quatuor doſibus matutinis, qui aromatiſetur *cinam. ſantali citrini* an. ℈. j. Finito ſyrupo & coctione in vrina apparente ſequens cholagogum & phlegmagogum exhibuit. ℞. *Agarici albi* ℈. ij. *rhabarb. electi* ℈. i. ß. *zingib. ſchœnanthi, maſtich. cinam.* an. ʒ. ß. Infund. in *aq. endiu. bugloſſ. hyſſopi, cum pauco mellis roſati.* Per noctem. Colaturæ adde *Elect. roſ. Meſ. diaphœnici* an. ℈. ij. *ſyr. roſ. ſolut.* ℥. j. Miſce. Cum decocto præcedentis apozematis. F. Potio. Sequenti die clyſterem ablutiuum ex *decocto hordei, furfurum & ſeminum lini ac melonum*, adiecto *diacatholico & oleo violarum* ac *melle roſato* applicari iuſſit. Et quoniam tumor in muſculis rectis abdominis, qui epati incumbunt, conſiſtebat, erátque in parte durities, emollientibus & diſcutientibus, ac leuiter roborantibus ob epar vicinum vtebatur. Fouebat nimirum partem hoc decocto. ℞. *Malue, althææ cum radicibus* an. M. j. *rad. bryoniæ* M. ß. *abſinth.* M. j. *origani* M. ß. *ſem. lini, fœnigræci* an. ℥. ij. *aniſi, anethi* an. ℥. ß. *flor. chamæm. meliloti, roriſmar.* an. P. j. Coq. in 2. *partib. aquæ & tertia vini potentis*, & decoctum linteaminibus parti affectæ ante cibum applicetur. Mox à fotu ſequenti vnguento pars inungebatur. ℞. *Vng. dialth.* ℥. iv. *empl. iſt. Filij Zachariæ* ℥. ij. *ceræ propoleos. fecis olei de lilio* an. ℥. i. *pingued. anat. gallinæ* an. ℈. vi. *ammoniaci ſapa diſſoluti, bdellij, maſtiches* an. ʒ. iv. *ſtyrac. calam. benzoës, rad. irid. florent.* an ℈. i. Miſce & cum *pauca cera, oleo irino* liquata, fiat. Vnguentum. Vbi diebus duodecim his eſſet topicis vſa, tumor plane aboleri & tumor ſedari cœpit. Quia tamen ventris tumor adhuc perſtabat, ad corpus purgandum primò exhibuit *pilulas ex Hiera ſimplici, agarico trochiſcato, rhabarbaro*, cum *puluere ſenæ preparatæ* adiecto *maſtiche & granis aliquot diagrydij*, interdum etiam *ſyrupum ex decocto antecedente* paratum adiiciendo *folior. & folliculor. ſenæ* ℥. ij. *medullæ carthami* ℥. i. *epithymi* ℈. vi. *rhab.* ℥ ß. *ſacch. q. ſ.* Quem decimo quoque die exhibuit. Tandem *decocti chinæ* paratiè *rad. chinæ* ℥. i. ß. in *aq.* ℔. ij. vſque ad dimidias coctæ, ℥. viij. ad ſudorem conciliandum exhibuit. Ventri etiam admonuit emplaſtrum *ex ſtercore bubulo & caprillo* in *aceto* ferueſactis & cum *cumini, aniſi, & anethi ſeminibus*, ac *terebinthina* mixtis paratum. Notandum autem de hac curatione, non fuiſſe puram inflammationem, ſed craſſum & glutinoſum ſuccum fuiſſe admixtum. Et ſolent plerúnque hi tumores, etſi inflammatorij ſint, eſſe diuturniores, quod aliquoties obſeruaui. Et cum hi tumores plerúnque loco profundiore ſint ſiti, ſi in abſceſſum mutentur, non facilè is ad exteriora aperitur, ſed ſæpè chirurgi opera requiritur, cuius rei

A exemplum habet Franciſcus Rouſſetus, *de partu Cæſar. ſect.* 3. *c.* 2. vbi refert, illuſtrem quandam fœminam habuiſſe abſceſſum, qui ortum ducebat iuxta principium muſculi recti dextri lateris ſupra vmbilicum digitis tribus, loco fundo ventriculi vicino, iuxta epatis regionem, & poſt multos diuerſos & chronicos ſibi inuicem ſuccedentes morbos natura vitioſos humores in hunc locum detrudente ortus erat. Abſceſſu aperto incredibilis & tanta puris copia ſummo cum impetu prodiit, vt vſque ad pedes lecti proflueret, & quidem vltra ſeſquimenſis ſpatium copioſiſſimè effluxit per vulnus, quod cauterio actuali excitatum fuit. Similem hiſtoriam habet Dodonæus, *obſ. med. cap.* 29. de quodam Scriba, qui cùm dextri lateris cum febri dolore correp- B tus eſſet, iuxta ac paulo infra coſtas nothas, Medicumque acceſſiuiſſet, qui ipſum vt pleriticum curauerat, atque inde peius haberet, Dodonæum vocauit, qui exhibito primùm leui purgante cataplaſma emolliens applicauit, ac tumore emollito tandem ſectionem inſtituit, & cùm ex abſceſſu copioſum pus effluxiſſet, æger adhibitis vlceri idoneis remediis conualuit.

Memini etiam ante annos circiter 20. vicini mei Victoris vxorē ſimili tumore ad ipſā ferè ventriculi regionem laboraſſe, qui cùm in tantā magnitudinē excreuiſſet, vt ferè duos pugnos æquaret, ſectione cū aperiri curaui. Ex abſceſſu verò maxima, & quidem C primo aliquot librarum puris copia effluxit, cū tanto fætore, vt nec ego, nec chirurgus fætorem ferre poſſemus, ſed ex hypocauſto recedere neceſſe habuerimus. Fluxitque pus poſtea aliquot diebus, & ægro idoneis vlceri curando medicamentis adhibitis conualuit, quæ annis aliquot pòſt peſte extincta eſt.

Guilielmus Fabricius etiam *cent.* 2. *obſ.* 38. refert, virum quēdam quadragenarium & robuſtum dolore maximo dextri lateris ad finem cotharum notharum laborantem, ad ſe Lauſanā veniſſe. Cùm verò nullus tumor apparet, ſed ſaltem dolor cum febricula adeſſet, atque purgantia, fomentationes, cataplaſmata, inunctiones, diſcutientia, reſoluentia, & anodyna per aliquot dies applicarentur ſine fructu, nihilominus dolor punctorius & pulſatorius circa D regionem epatis & peritonæum perſiſteret etſi in cute nihil appareret, dolore locum affectum monſtrante ſectio facta eſt. Qua peracta pus copioſe effluxit. Neque diu pòſt febris, dolor, lipothymia paulò ceſſarunt. Vlcus tamen propter puris copiam, quæ effluxit, per aliquot menſes apertum ſeruatum fuit. Et optima victus ratione obſeruata, & corpore per interualla expurgato, & epate ac partibus nobilibus roboratis, æger ſanatus fuit. Et omnino ſi pus collectum eſſe animaduertatur, maturè abſceſſus aperiendus, ne nimia puris copia colligatur, quæ poſtea vel peritonæum penetret, & in cauitatem abdominis defluat, aut poſtea ſine vitæ periculo euacuari non poſſit: cuius rei hiſtoriam habet Guillel- E mus Fabric. *cent.* 2. *obſ.* 39. de quodam viro quadragenario, qui in dextro hypochondrio abſceſſum immenſæ magnitudinis habebat, vt cutis totius ferè lateris ab ilij oſſe vſque ad coſtas veras lineamque albam & ſpinam dorſi puris plena & eleuata eſſet, cum dolore cōtinuo & magno, lipothymia, nauſea, appetitus & virium proſtratione. Vocatus Fabricius ob periculi magnitudinem tumorem aperire recuſauit; quod cum poſtea barbitonſor quidam feciſſet, & vomicam aperuiſſet, maxima puris copia inde effluxit, & dolor quidem aliquomodo imminutus eſt, ſed intra biduum æger exſpirauit. Vnde monet Fabricius, vt iuniores chirurgi in magnis abſceſſibus aperiendis cauti ſint, & materiam non confertim, ſed ſenſim & per vices euacuent.

Interdum tamen tumores hi diſcutiuntur, ſi non ſint inflammatorij. Ita ſcribit Marcellus Donatus, *de hiſt. medic. mirab. lib. 1. cap. 6.* quendam pannorum Textorem ſenem tumorem indolentem ad tactum ſupra penem in pube ſponte natum habuiſſe, panis craſſitiem æquantem, nullo alio modo ægrum afficientem, quàm quod per initia ægrè vrinam reddebat, quæ progrediente morbo, & augeſcente tumore quoque ſuppreſſa eſt: ſed diſcutientibus medicamentis ventoſo tumore reſoluto vrinam liberè excreuit, & ſanitati momentaneo auxilio ſtatim redditus, qui prius animam emiſſurus crederetur.

CAPVT VIII.

De Spaſmo abdominis.

Spaſmus abdominis.

RAri affectus mentionem facit Clariſſ. D. Philippus Heciletterus, *obſ. Decad. 5. caſ. 1.* nimirum ſpaſmi abdominis, dum refert Ieſuitam quendam, habitus ſiccioris, corporis hirſuti, temperamenti melancholici, ætatis conſiſtentis, paſſum eſſe affectiones ſpaſmodicas abdominis, quarũ exortus à muſculis abdominis, & finis in diaphragmate & thoracis muſculis fuit. Conuulſius quaſi thorax ſpiritum difficilem, ſublimem & anheloſum dedit. Aberrabat nonnihil in paroxyſmo mens, cum diaphragmati noxa eſſet, cui cerebrum neruorum implantat. Rugitus & murmura in ventre, flatuum copia; hypochondrij paſſio diuturnior, & inuoluntaria ſeminis excretio. Cuius affectionis cauſſa proculdubio fuit flatus vel ſeroſus humor, qui ex hypochondriis ac meſenterio per arterias meſaraicas (hanc enim puto eſſe commodiſſimam ex hypochondriis in hæc loca viam) inter peritonæum & muſculorum abdominis ſpatium erupit, membranáſque ac tendines & fibras muſculorum vellicans hanc affectionem excitauit, imò etiam per eaſdem arterias ad diaphragma & muſculos pectoris aſcendit. Pectoris enim maximus hæmorrhoidali arteria conſenſus eſt; cùm truncus, ex quo oritur, à corde deſcendens in primò ſtatim exortu inteſtinales ramos propagat.

Similem morbum deſcribit Heurnius, *de morb. capit. cap. 15.* Cùm medicinam, inquit, Patauij diſcebam, vidi adoleſcentem, cuius inteſtina totumque abdomen conuellebatur, teſteſque & vaſa ſpermatica ſub oſſe pubis abſcondebantur, rugitus aderat, & tenſio hypochondriorum. Frigida huic erat temperies, & ventriculus frigidus erat cum ardore, anheloſus erat à diaphragmate oppreſſo, ac mente in paroxyſmo exuebatur. Præceptores mei adhibebant flatus diſcutientia, & eos attenuantia, ac ea, quæ eunicere potuerunt materiam frigidam, eam coquendo ac purgando, & corroborabant tantùm inteſtina. Primùm iniectus eſt clyſter ex decocto anethi cum Hiera, melle roſato, & oleo chamæmeli, & deinde decocto agrimoniæ & petroſelini præparabatur, & poſtea pilulis aureis, aleophanginis purgabatur. Foris oleo rutæ & caſtoreo inungebatur. Interdum accipiebat vnam pilulam ex caſtoreo cum ſyrupo betonicæ, bibebat vinum ſaluiarum, & ex betonica. Dianiſum illi in deliciis erat. Fricabantur crura. *Hæc Heurnius.*

Cùm ergo huius mali cauſſa in hypochondriis hæreat, rectè concluſum, Ieſuitam illum euacuandum eſſe melanagogis & phlegmagogis, & flatus diſcutientia exhibenda, ob ſaburram in inteſtinis, venis meſenterij, & primis viis hærentem: Muſculoſa verò & neruoſa corpora oleis anodinis & flatus diſcutientibus demulcenda, ac eorum contractionem mitigandam eſſe, & reliqua, vt in affect. Hypochondriaca, peragenda.

CAPVT IX.

De Abdomis tumoribus.

INtumeſcit etiam præter naturam abdomen, cùm eius cauitas interna vel flatu, vel humore, vel alia re id diſtendente in tumorem attollitur. Id quod accidit ſecundum naturam in grauidis; præter naturam verò in mola, falſa grauidatione, vt appellant, in aſcite, tympanite, dum vermes in inteſtinis hærent, eáque in tumorem attollunt. Intumeſcit etiam quandoque venter, ſi tumores ſcirrhoſi in meſenterio vel omento ſint geniti, qui ſi plures ſint, ventrem diſtendunt atque attollunt, non ſecus ac in hydropicis & grauidis fieri ſolet, vnde ægri pro hydropicis vel grauidis falſo habentur. A qua cauſſa autem mola & falſa grauidatio proueniant, quomodo agnoſcantur, & curentur, *de morb. mulierum* dicetur. Quomodo hydrops generetur, & curetur, ſuo loco dictum. Qua ratione vermes & alia in inteſtinis latentia cognoſcenda & tollenda ſint, itidem *ſuo loco* dictum. Qua ratione quoque illi ſcirrhi meſenterij & omenti generentur, de illarum partium affectionibus dictum. *Tumores abdominis.* *Mola.* *Hydrops: Vermes inteſtinor.*

Non eſſe autem tumorem illum ex ſcirrhis multis hydropem, vel mulieres non eſſe grauidas, cognoſcitur ex inæquali tumoris duritie, & ex tumoris diuturnitate & longa perſeuerantia; cum obſeruatum ſit, nonnullos ſine partium aliarum in ventre inferiore inſigni aliquo incommodo ad finem vitæ vſque eiuſmodi tumorem geſſiſſe. Quomodo autem hi tumores curandi ſint, modo curationem ſuſcipiant, *de affect. p. n. meſenterij & omenti* dictum.

CAPVT X.

De Abdominis vulneribus.

HOc loco non prætereunda abdominis vulnera. Abdomen autem, vt aliæ corporis partes, cute tegitur: à cute, vt Galenus, *6. meth. med. cap. 4.* docet, medio circiter loco neruea tenuitas muſculorum, quàm ἀπονεύρωσιν Græci vocant, gemina tenditur, membranarum ritu, quæ adeò cohærent ac tenues ſunt, vt difficilè ſit eos ſeparare: poſt hos deinceps ſunt muſculi, ſub muſculis peritonæum, à quo proxime omnes partes ventris inferioris concluduntur & continentur.

Differentia.

Hinc ergò vulnerum abdominis differentiæ conſtituuntur. Aliæ enim in ipſam cauitatem abdominis penetrant, vbi ſcilicet ſimul peritonæum perfoſſum eſt; aliæ non penetrant, dum nimirum peritonæum integrum eſt. In vulneribus, quæ penetrant, vel aliquid ex viſceribus, per vulnus excidit, vt omentum vel inteſtinum, vel nihil excidit. Præterea in vulnere penetrante vel viſcus aliquod læſum eſt, vel viſcera omnia ſalua remanſerunt. *Differentia.*

Signa Diagnoſtica.

An vulnus penetret in abdominis cauitatem, vel non penetret, ſtylo immiſſo cognoſcitur. Si enim profundius is penetret, peritonæum vulneratum eſſe, & vulnus in ipſam abdominis cauitatem penetrare indicio eſt. Cauendum tamen hic, ne vulnus obliquum ſit, & ita ſtylus immiſſus inter artem *Signa.*

& muſculos, vel peritonæum & muſculos longo ductu progrediatur. Vt ergò certi ſimus, an vulnus penetret, vel ſaltem obliquum ſit, vinum vel alius liquor in vulnus infundendum. Si enim vulnus penetrans ſit, liquor cauitatem abdominis defluit, & non regurgitat per orificium. Si verò vulnus ſaltem obliquum ſit, non verò penetrans, liquor per orificium vulneris regurgitat. Præterea cum accidere poſſit, vt etſi vulnus penetrans ſit, ſtylus tamen profundius non penetret, quia viſcus aliquod ſubiacens foramen claudit, aut vulnus obliquum eſt, & tum commodiſſimè vinum infunditur, vt de vulneris conditione certi ſimus.

An vero viſcus aliquod vnum vel plura etiam læſa ſint, cognoſcitur ex ipſo viſcere per vulnus ſeſe exerente, & ex ſignis læſo cuique viſceri propriis, quæ ſi abſint, nullum viſcus læſum eſſe, indicio eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vulnera abdominis magis periculoſa ſunt, quæ ſunt in medio abdominis, quam quæ ad latera ſunt, ob aponeuroſin & partem membranoſam eius loci, cuius vulnus per ſe magis periculoſum eſt, quàm in parte carnoſa, & ſudorem non facilè admittit; atque in hac parte etiam inteſtina facilè excidunt, & ſuo loco ægrè continentur; cùm muſculi recti, qui ea continent ac contrahunt, læſa ſint. 2. Magnum vulnus ita periculoſum eſt, quod inteſtina facilè excidunt, quæ difficulter poſtea ſuo loco reſtituuntur. Anguſta tamen etiam vulnera, ſi inteſtina excidant, periculo non vacant. Niſi enim quod excidit, ſtatim in ſuum locum reponatur, intumeſcit & inflatur, vt poſtea per anguſtum foramen ſuo loco reſtitui nequeat. Minus ergò periculoſa ſunt vulnera, quæ nec nimis ampla, nec nimis anguſta ſunt. 3. Si inteſtina vel omentum per vulnus excidat, niſi citò imponatur, inflatur & intumeſcit, vt poſtea reponi non poſſit, vnde ab aëre externo alteratur & corrumpitur & malum ſæpè lethale euadit.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Modus deligandi vulnera abdominis. Abdominis vulnera non penetrantia eandem curandi rationem habent, quàm aliarum partium carnoſarum vulnera. De deligatione tamen obſeruandum, vt faſcia ſit longa & lata, & deligatio fiat incipiendo à parte vulneri oppoſita, & ducendo reuoluendóque duo capita ſupra vulnus in formam crucis, eademque ducendo reuoluendóque quoties opus.

Penetrantia verò vulnera, in quibus nullum ex viſceribus in abdomine contentis læſum eſt, curantur etiam vt aliarum partium vulnera, niſi quod in futura aliquid peculiare obſeruandum. Primò enim ſi inteſtinum vel omentum prolapſum ſit, primò illa reponenda. Si vulnus magnum ſit, vt inteſtina per id reponi poſſint, miniſter manibus ſuis totum vulnus extra apprehendere, atque inteſtina intus reprimere debet, & conſtringere, ac exiguum ſemper ſuendi prænudare. Si verò vulnus paruum ſit, vt & inteſtinum iam inflatum, vt reponi per vulnus anguſtum non poſſit, inteſtina ab aere alterata ſpongia molli vino calenti madida & expreſſa calefacienda, vel animalia viuentia per medium diſſecta calentia adhuc inteſtina applicanda. Quod ſi nec hoc modo inflatio ceſſerit, & inteſtinum reponi nondum poſſit, vulnus tantùm ampliandum, quantum ad inteſtinorum repoſitionem opus eſt. Accommodatum ad hanc ſectionem inſtrumentum eſt, quod Græci Συριγγότομον, id eſt, ad fiſtulas incidendas aptum, appellant. Situs autem ægri talis ſit, vt caueatur, ne quod excidit, ab aliis inteſtinis grauetur. Itàque ſi in dextro latere vulnus ſit, corpus in ſiniſtrum inclinetur, ſi in ſiniſtro, in dextrum, ita vt vulnerata pars ſemper altiorem locum occupet.

Si inteſtina vel omentum non ſint prolapſa, vel iam in locum ſuum repoſita. Prima cura iam eſſe debet, vt vlcus conueniente modo ſuatur. Tres autem futuræ faciendæ modos propoſuit Galenus, *6. meth. med. cap. 1.*

Suturæ ciendæ abdomi modus plex. Primus eſt, ſi cutem primò traiicias, atque acum extra introrſum adigas, quæ vbi cutem & muſculum totum tranſierit, peritonæo, quod ei ſubiectum, præterito per reliquum peritonæum eam ab interno extrorſum trudas, atque inde per reliquum abdomen ab interno extra tranſmittas: quod vbi tranſmiſeris, rurſum ab interno introrſum idem abdomen eſt perforandum, atque vbi ad peritonæum, quod illi ſubeſt, perueneris illud iterum prætereundum, atque contrarium ab interno extrorſum perforandum, vnáque cum eo totum ipſi vicinum abdomen. Deinde ab hoc rurſum inciendum, atque id cum contrario peritonæo conſuendum, ac rurſum, vicina cute tranſmiſſa, iterum ab ea parte acus introrſum eſt iniicienda, conſuendumque abdomen id cum contrario peritonæo, etiam ibi vicina cute tranſmiſſa. Atque hæc iterum iterumque facienda, donec totum vulnus conſutum fuerit. Interuallum inter ſuturas quod attinet, breuiſſimum equidem ad viſcera in abdomine continenda aptiſſimum eſt: verùm ad firmitatem breuitas parum tuta. Quare exceſſus vtrobique vitandus & mediocritas eligenda.

Secundus modus conſuit peritonæum cum peritonæo, & muſculos cum muſculis, atque ita perficitur. Primùm cutis perforanda, & ab exteriore parte introrſum acus adigenda. Vbi verò ad peritonæum ventum eſt, eo intacto relicto, & acu ad ſiniſtram manum reuocata rurſum ex aduerſa parte ab externo introrſus vtrumque peritonæi labium eſt perforandum, & acu iterum ad dextram manum reuocata ab interno extrorſum abdomen traiiciendum, ſicque ſubinde pergendum, conſuendo peritonæum cum peritonæo, & muſculos cum muſculis. Tertius modus ille eſt, quo vulgò ferè in aliis partibus vtuntur, & fit acu vno ictu & impulſu tranſmiſſa per quatuor labia, ſcilicet peritonæi & abdominis, quoties opus eſt. Etſi verò Galenus, & alij etiam ſuturam primam ſecundæ, & ſecundam tertiæ præferunt: tamen non ſine cauſſa monet Hieronymus Fabricius ab Aquapend. *de operat. chirurg.* quod ſæpenumerò ratio vulneris, aut magnitudo aut temporis anguſtia non patitur artificioſa ſemper vti ſutura, ſed opus eſt communi modo quatuor labia ſimul conſuere. Præcipit & hoc, vt ſiue hac ſiue illa vtamur, perpetuò tamen in ſubſidium ſuturarum glutinum applicemus; quia huiuſmodi ſuturæ in abdomine ſtatim & facilè rumpuntur, cùm propter motum abdominis ferè continuum, qui & in excernendis fecibus, & in reſpiratione neceſſarius eſt, tum quia abdomen ſubindè modò cibis & excrementis impletur, modò inedia attenuatur, tum tertio propter flatus, qui continuò in abdomine vulnerato excitantur, idque diſtendunt.

CAPVT XI.

De fiſtulis & vſtionibus abdominis.

Fiſtulæ Abdominis.

Fiſtulæ dominis IN abdomine etiam interdum fiſtulæ, præcipuè ſuper pubis latera, fiunt, cùm in eum locum humores facilius decumbant, atque ibi hæreant. Id-

que accidit poſt vulnera, abſceſſus, ac vlcera. Ac A corrumpuntur ſæpe, putredine inficiuntur ac corroduntur ſimul inteſtina, vt per fiſtulam etiam feces alui egreſſas fuiſſe, compertum ſit, cuius rei exempla ſupra; *part. 2. ſectio. 1. capite 9.* allegata ſunt.

Curatu autem difficiles ſunt iſtæ fiſtulæ, præcipuè ſi inteſtina ſimul affecta ſunt. Se tamen iſta vitia omnia & curaſſe, & curata vidiſſe, ſcribit Hieronymus Fabricius ab Aquapendente *de operat. chirurg.* Veruntamen non manu, non ferro, non igne, non aliis medicamentis eiuſmodi abdominis & inteſtinorum fiſtula ſe ſanaſſe ſcribit, ſed ſolis aquis thermalibus, aut Montis ægrotorum, aut Aponitanis, per iniectiones manè & veſperi in iis B factas, ita vt aqua aut per fiſtulæ foramen, aut per cannulam immiſſam in cauitatem abdominis ingrederetur, inteſtinorumque eroſiones ſua ſubſtantia pertingeret, & attingendo exiccaret, purgaret, impleret, tandemque cicatricem induceret. Et in thermarum defectu etiam ſulphur, alumen, & ſalem in aqua liquare & decoquere ac iniectiones moliri vtile cenſet.

Fiſtulæ verò abdominis externæ non aliter, quàm inciſione, ſanantur; & quidem ſi fiſtula vnum orificium habeat, vtendum eſt Syringotomo ex altera extremitate acuto, vt finis fiſtulæ perforetur, & totus fiſtulæ meatus diſſecetur, atque aperiatur. Si verò fiſtula plura orificia habeat, ſyringotomo vtendum ex altera parte obtuſo, & exiguum globulum præfixum habente; quo etiam C tota fiſtula aperiri poteſt. Eadem tamen apertio etiam fieri poteſt cultro ſiue ſcalpello longo, & manubriolum ſimiliter longum habente, qui culter ex vna tantum parte aciem habeat, in extremitate paulùm intus recuruatam, exteriorem verò partem retuſam obtineat, ad cuius cuſpidem ex cera globulum infixum eſſe oportet, quo intus per totum fiſtulæ ductum ſine obſtaculo demittatur.

Abdominis Vſtiones.

Tandem hanc de abdominis morbis tractationem concludere libet vſtionibus illis, quas in abdomine, epatis, lienis, & ventriculi cauſſa Antiqui inſtituebant, vt ex Paulo Ægineta, *cap.* 47. 48. 49. & Albucaſi, *lib.* 1. *cap.* 28. 29. 30. 32. patet. Verùm in deſuetudinem iſtæ operationes venere; cùm non ſaltem doloroſæ valde ſint, & ab ægris vix tolerentur, & id, quorum cauſſa ab Antiquis inſtituebantur, vix præſtent. Duabus enim de cauſſis iſtas vſtiones inſtituebant, vt nimirum vel intemperiem frigidam & humidam ſubiectorum viſcerum emendarent, vel vt vitioſos humores ex iis euacuarent, quorum tamen neutrum commode præſtant. Primum enim quod attinet, non conſultum eſt intemperies longa alteratione contractas tam ſubito corrigere; cum facile contraria intemperies induci poſſit. Præterea exiguum ferramentum intemperiem per totam epatis ſubſtantiam diffuſam emendare non poteſt. Et habentur medicamenta ſatis idonea, quæ intemperiem hanc viſcerum emendare poſſunt. Alterum quod attinet, etiamſi vitioſa materia in viſceribus ſubſit: tamen quia viſcera peritonæo non ſunt contigua, per vlcus ferro inductum materia effluere non poteſt. Et in ſpecie quod vomicas epatis & lienis attinet, quas Antiqui per vſtionem abdominis euacuare volunt, rectè de iis ſcribit Hieronymus Fabricius ab Aquapendente *de operat. chirurg.* ferramento candente, acuto inurere cutem & ſubiectos muſculos, & peritonæum, & penetrare vſque ad iecoris vomicam, & ipſam quoque adurere, nihil aliud mihi videtur eſſe, quàm hominem penè mortuum occidere. laudatque non immeritò Præceptoris ſui Nicolai Nouocomenſis Medici Veneti ſententiam, qui in deſperatis caſibus dicere ſolebat, *Satius eſſe ſinere patientes mori, quàm occidere.*

Abdominis vſtiones.

CONCLVSIO.

HABES *ita*, Lector beneuole, *libris hiſce tribus comprehenſa ea, quæ Practici vulgo libris ſuis tradere ſolent: ſed, vt ſpero, plenius. Dedi enim operam, ne facilè aliquem alicuius momenti morbum vel ſymptoma omitterem. Ideóque etſi omnia pro tua exſpectatione, vel etiam meo voto elaborare non potuerim: tamen id me puto effeciſſe, vt iam Locos communes habeas, in quos omnia, quæ vel Autorum lectio, vel praxis atque experientia quotidiana ſuppeditabit, referre poſſis. Atque ita meos defectus ſupplere tuæ fuerit induſtriæ.*

Quia autem Practici plerique in ſuis libris agunt de Arthritide, néque ea ad eos, qui reſtant, libros ita commode referri poteſt, Appendicis loco tractatum de Arthritide ſubiungere volui. Quæ omnia vt boni conſulas, & ſicubi lapſus fuero, beneuolè ignoſcas, oro. Errare aliquando, accidit omnibus ante me hominibus, & procul dubio omnibus poſt me accidet. Cur ergo ego me humana ſorte exemtum cupiam? Aut tu id, quod ſupra vires humanas eſt, à me poſtules?

Sequetur iam, ſi Deus volet, & vitam ac vires mihi conceſſerit, Liber de morbis Mulierum.

NON NOBIS VERO, SED NOMINI TVO, DOMINE, SIT GLORIA.

Notæponderum medicinalium.		*Notæ rerum Chymicarum.*	
Libra.	℔	Saturnus, Plumbum.	♄
Vncia.	℥	Iupiter, Stannum.	♃
Drachma.	℈	Mars, Ferrum.	♂
Scrupulus.	ʒ	Sol, Aurum.	☉
Semis.	ß	Venus, Æs, Cuprum.	♀
Granum.	gr̄	Mercurius, Argentum viuum.	☿
Manipulum.	m̄	Luna, Argentum.	☽
Pugillum.	p̄	Sal petræ.	⦶
Numerus.	n̄	Tartarus.	🜿
		Vitriolum.	🜖

LECTORI.

Nota quod in hoc tertio Libro Practicæ Medicæ (excepto tractatu de Arthritide) ſignum Scrupuli ℈ pro Drachmæ ʒ, & Drachmæ ℈ pro Scrupuli ʒ ſigno poſita fuerunt : ideò cum inuenies Scrupulum ℈, lege Drachmam ʒ, & pro Drachma ʒ lege Scrupulum ℈.

DE
ARTHRITIDE
TRACTATVS.

AVTHORE

DANIELE SENNERTO,

D. MEDICINÆ IN ACADEMIA
VVITTEBERGENSI PROFESS. ET
Sereniſſ. Elect. Saxon. Medico,

Appendicis loco Libro Tertio Practicæ adiectus.

CVI ACCESSIT
Tragopodagra Luciani.

GENEROSIS, STRENVIS,
MAGNIFICIS, NOBILISS.
Q. VIRIS,

DOMINO IOACHIMO A' LOSS,
in Pilniz, Graupa, Schonfeld & Ieſſen, Rom. Cæſar. Majeſt. à Conſiliis, Sacr. Rom. Imper. Theſaurario, ac Sereniſſimi Electoris Saxon. Conſilij intimi Præſidi,

DOMINO GEORGIO A' VVERTHERN,
in Beichlingen, VViehe, Frohndorff, & Brucke, Cæſar. Majeſt. & Sacr. Rom. Imp. Ianitori Hæreditario, ac Prouincialis ſupremi Iudicij, quod Lipſiæ eſt, Præſidi,

DOMINO NICOLAO GEBHARDO A' MILTIZ,
in Steinberg, Borſten-Otten, & Burkersdorff.

NEC NON

MAGNIFICO, NOBILI
ET AMPLISSIMO VIRO,

DOMINO IOANNI TIMÆO,
I. V. D. ET COMITI PALATINO CÆSAREO,
Sereniſſimi Electoris Saxoniæ Conſiliariis intimis,
Patronis & Fautoribus ſuis Honorandis,

HVNCCE DE ARTHRITIDE TRACTATVM,
Obſeruantiæ ergo D. D.

DANIEL SENNERTVS, D.

DE ARTHRITIDE.

CAPVT I.

DE NATVRA ARTHRITIDIS.

Nomen. ARthritis, Græcis ἀπὸ τοῦ ἄρθρου, id eſt, articulo, dicta, Latinis morbus ſeu dolor articularis, à loco affecto nomen accepit. Barbari, quos ita vocant, Guttam appellant, quòd à fluxu quaſi guttatim facto excitetur hoc malum. Et ſunt ex recentioribus etiam, qui eos ſequuntur, imò hanc appellationem omnibus præferunt, ſed minus rectè; vt infra *quæſt. prima*, dicetur. Etſi verò ἄρθρον, vt ab Autore Definit. Medicar. & Iſagoges definitur, ſit ſυμφυσις vel σύνθεσις, compages & compoſitio oſſium ad motum comparata: tamen hic per articulum non accipitur ipſa oſſium compages, ac σύνθεσις & vnio vel extremitates oſſium, quæ coniunguntur, vel ſpatium inter oſſa, quæ articulo coniunguntur, ſed partes, quæ ipſum articulum coniungunt & ambiunt, præcipuè ſenſu prædicæ, nimirum, membranæ, ligamenta membranoſa, & extremitates muſculorum, partibuſque his inſerti nerui. Cum verò articuli ſint varij, ab eorum differentia, & varietate partium affectarum arthritis quoque varia nomina accepit, & ſi pedes afficiantur, dicitur Podagra; ſi manus, Chiragra; ſi coxendix, Iſchias; ſi genu, Gonagra: vocabulis hiſce pleriſque à loco affecto & ἄγρα, quod capturam ſignificat deductis, vt Podagra nihil aliud ſit, quam pedum Chiragra verò manum captura, cum hæc membra morbo hoc quaſi capta; & irretita detineantur: vnde etiam à Luciano, *in Tragopodagra*, ſic loquens Podagra introducitur: παρὰ δὲ τοῖς πολλοῖς βροτῶν ποδάγρα καλοῦμαι, γιγνομένη ποδῶν ἄγρα: *à pleriſque autem hominum Podagra vocor exiſtens pedum captura.* In cæteris verò articulis ſpeciale nomen non habet, ſed communi generis nomine Arthritis appellatur; ſicut & in genere Arthritis dicitur, cum plures articulos ſimul dolor occupat. Plura quidem talia vocabula finxerunt quidam, & inter eos Ambroſius Paræus, *de arthrid. c.* 1. & ſi malum in maxillæ articulo fuerit, Syagonagram; ſi in humero Homagram; ſi in cubito, Pechyagram nominant (: Verum vocabula iſta apud Græcos non occurrunt, nec vſu trita ſunt; licet ipſi pluribus in partibus arthritidem generari poſſe paſſim doceant. Occurrit etiam apud Plinium, *lib.* 27. *cap.* 1. vocabulum Mentagræ, ioculari, vt Plinius ait, primum laſciuia inuentum (eſt enim vitioſa vocabuli compoſitio ex Latina & Græca voce, & aliena à conſuetudine eruditorum) mox tamen vſurpatum: verum affectus iſte ad Arthritidem non pertinet, ſed fuit faciei quædam fœditas, & praua ſcabies ad lichenes pertinens. Græca vocabula & Latini retinuerunt, cùm ab iis & morbum acceperint. De quo Plinius, *lib.* 26 *cap.* 10 Podagra, inquit, morbus rarior ſolebat eſſe non ſolùm patrum auorumque memoria, verùm & noſtra, peregrinus & ipſe. Nam ſi Italiæ fuiſſet antiquitus, Latinum nomen inueniſſet. Notandum tamen hic, etiamſi Podagræ vocabulum propriè de pedum dolore accipitur: tamen interdum, vt etiam Crato, *conſil.* 253. confitetur, ab vno membro deſumpta appellatione pro omni arthritide podagra accipitur; cum fieri ſoleat, vt pedes ferè primò & frequentiùs hoc morbo corripiantur, & rarò cùm alii articuli afficiuntur, immunes ſint. Hinc quoque Dialogum ſuum, qui eſt de Arthritide, Lucianus Tragopodagram inſcripſit. Ita qui de laude Podagræ ſcripſerunt, Cardanus, & alij, omnes de Arthritide in genere egiſſe videntur; imò Medici, quidam, qui propriè de arthride agunt, tractatus ſuos de Podagra inſcripſerunt. Frequentius nimirum pedes hic dolor, & quidem maximè ac primùm plerunque pollicem pedis inuadit. Natura enim, quantum poteſt, humores vitioſos ad extremas & remotas partes depellere ſolet; ſuntque pedes etiam à caloris fonte remotiores, & magis in motu, quo humores ad eos trahuntur. Vnde etiam Galenus, 6. *aphor.* 28. ſcribit, eos, qui arthritide, id eſt, omnium articulorum doloribus corripiuntur, primò fieri Podagricos. Vtplurimum verò hoc accidit, non verò ſemper. In quibuſdam enim arthritis incipit in manu, quibuſdam in genu, quibuſdam in aliis articulis. Et quamuis primò pedes prehendit: tamen poſtea etiam plerumque in brachiis digitorum articulos, vel loca circa carpum & metacarpum occupat, vt & cubiti articulos inuadit, aliquando & ceruicem & maxillæ articulum. Et quidem malum hoc initio plerunque vnum articulum, vel in pede, quod frequentiùs accidit, vel alibi occupat, poſtea verò crebro morbi inſultu viſceribus debilitatis, ac calore natiuo labefactato, & materia indies magis cumulata, plures articulos inuadit, & res eo ſepe redit, vt vix vllus ſit articulus, & oſſium compages in toto corpore, quæ à malo hoc libera ſit; & vt Lucianus *in Tragopodagra* ſcribit, Malum hoc τὸ λυπρὸν ἢ ταλαίπωρον δέμας χειρῶν ἀπ' ἄκρων εἰς ἄκρας ποδῶν βάσεις: *Afflictum & miſerum corpus Manibus in extremas pedum plantas* excruciat. Imò ſæpè res eò redit, vt humor ille vitioſus non ſolùm in articulos omnes, ſed & alias partes ſentientes effundatur, ſicut nonnullis in dentes effuſum ibi dolorem, aliis ad pectus, ſputiam ibi pleuritidem excitaſſe, obſeruatum. Solet verò malum hoc non continuum eſſe, ſed per interualla & periodos affligere, dum materia cumulata per certa interualla ad articulos detruditur, quæ quidem initio ſunt longiora, ita vt ſæpe ægri per menſes ſex, ſæpe etiam integrum annum ab Arthritide ſint liberi: poſtea viſceribus & calore debilitato & humoribus vitioſis pluribus cumulatis per breuiora interualla malum redit, interdum poſt menſes tres, interdum ſingulis menſibus, imò nonnullos lecto perpetuò affigere ſolet. Eſt nimirum Arthritis in genere definita *dolor partium circa articulos, à defluxu humoris ſeroſi & acris è venis & arteriis in eas effuſi excitatus*, ſeu, ſi alio modo cum tumor iam concurrit definiret libeat, *tumor circa articulos, ex defluxu humoris ſe-*

Πόρος quid?

Arthritidis differentiæ pro varietate articulorum.

Mentagra quid?

Arthritis quem locū frequentius inuadat?

Arthritidis periodus.

Arthritidis definitio.

roſi, & acris per venas & arterias eò facto ortus, & propter tenſionem membranarum circa articulos & acrimoniam humorum eos vellicantem, dolorem & motum impeditum coniunctum habens. Et quia ea huius morbi natura eſt, vt vbi ſemel hominem infeſtauit, vix vnquam ita corpori benè proſpici poſſit, quin leui de cauſſa, dataque occaſione reuertatur, & quidem per periodos, nunc annuos, nunc ſemeſtres, nunc menſtruos recurrat: doctiſſimi Medici non pauci in definitione etiam addunt, quod ſit dolor vel tumor per certa interualla recurrens. Quod ſi quis ideò omittendum cenſet, quod is, qui primum arthritide laboret, & ita paroxyſmos plures per interualla recurrentes non paſſus eſt, reuera arthritide laborat, & ita paroxyſmos plures per interualla recurrentes non paſſus eſt, reuera arthritide laboret: is tamen hoc negare non poteſt, quod ea eſt huius morbi natura, vt in primo etiam paroxyſmo per interualla recurrere aptus natus ſit; ſicut qui Tertiana vel Quartana febre primùm corripitur, reuera Tertiana vel Quartana laborare dicitur, etſi plures paroxyſmos tertia vel quarta die recurrentes non expertus ſit. Franciſcus India equidem eos reprehendit, qui per dolorem arthritidem definiunt, vtpote qui morbum negligentes per ſymptomata hoc malum definiunt. Verùm non nouum eſt, affectus, in quibus ſymptoma & morbus concurrunt, per ſymptomata, vt magis vrgentia, ægris moleſta & manifeſta, definire. Ita phrenitis per delirium, pleuritis per dolorem definitur; etſi vtrobique morbus, inflammatio ſcilicet adſit. Ideoque præſtantiſſimi quique Medici antiqui & recentiores ſuos de hoc affectu tractatus de articulorum dolore inſcripſerunt. Neque etiam hic ita commodè per tumorem arthritis ſemper definiri poteſt, cùm ſæpe nullus tumor euidens in partibus externis appareat, & tamen tùm dolor ſit vehementior, quàm vbi pars intumuit. Ipſe verò India valde errat, dum malum hoc per defluxum definit. Neque enim arthritis defluxus eſt, ſed ex defluxu generatur. Porrò quanquàm arthritis omnis, qui circa articulos accidit, dolor appellari poſſet, atque hoc modo etiam dolori, qui in luxatione, contuſione, ictu vulnere, qui in lue venerea eſt, qui virginibus, dum menſtrua erumpunt, aut grauidis partui vicinis in coxa accidunt, & omnibus omnino doloribus, qui circa articulos contingunt, hoc nomen attribui poſſet: tamen non tam latè hic vocabulum arthritidis accipimus, ſed κατ' ἐξοχὴν peculiarem doloris ſpeciem, quam Germani *das Zipperlein* appellant, ex humoris ſubito in articulos influxu, & quidem in penitiores articuli partes ſeſe inſinuante ortam, & per interualla recurrentem hoc nomine accipimus. Subiectum Arthritidis, ſi per dolorem definiatur, ſunt tantum partes membranoſæ, ac ſenſu præditæ circa articulos. Cum enim membrana adæquatus tactus ſubiectum ſit, etiam hic partes, quæ dolore corripiuntur, quatenus membranoſæ ſunt, eum patiuntur: à quibus nec ligamenta membranoſa excludimus. Nam licet Galenus ligamenta omnia ſenſu carere doceat: tamen membranoſis ligamentis ſenſus denegandus non eſt, quæ puncta ſcire, experientia docet, ipſaque arthritis euincit. Neque ratio, quæ affertur, quod ſcilicet perpetuo dolore, & nunquam ceſſantibus cruciatibus obnoxius futurus ſit homo, ſi ligamenta ſentientiæ oſſibus alliderentur, magni momenti eſt. Etenim natura ita partes illas muniuit, & optimè conſtituit, vt nihil tale accidat. Hinc manibus quotidie apprehendimus, pedibus ambulamus, in quibus tendines, nerui & membranæ ſunt plurimæ, & tamen dolorem nullum percipimus. Si verò per tumorem

An per interualla recurrere arthritidis proprium ſit?

An omnis articulorū dolor arthritis dici debeat?

Arthritidis ſubiectum.

An omnia ligamenta ſenſu careant?

A definiatur, omnes partes articulum coniungentes, eumque ambientes ſubiectum Arthritidis dici poſſunt. Quod autem circa articulos dolores hi magis, quàm alibi excitantur, cauſſa eſt, quod venæ, & arteriæ, quæ finibus ſuis humores illos acres, quos natura expellere conatur, quique in medio venarum & arteriarum ductu effluere non poſſunt, effundunt in hæc loca, in quibus membranarum & neruorum eſt concurſus, & quod humores ad articulorum ſedem peruenientes in anguſtioribus hiſce locis, vbi omnes, quæ eò deſinunt, partes ſibi mutuò connectuntur & implicantur, hærent, cùm alibi liberè magis moueri & vagari poſſint. Equidem & in alias partes iſte humor quandoque diffunditur, B ſcribitque Autor innominatus *libelli de Podagra ſcriptis Medicorum Principum additi*, §. 8. non ſolum manus, pedes & articulos omnes huiuſmodi fluxiones infeſtare, verùm etiam in ipſum caput, in ipſum iecur, in ipſum quandoque cor facere impreſſionem. Hieronymus Capiuaccius etiam *in conſil. à Scholtzio collectis conſilio 126.* facit mentionem podagrici doloris in latere, ob quem æger diu in tergo decumbere coactus eſt, nec latera mouere potuit. Et retulit mihi vir Nobilis, virum quendam podagra afflictum etiam grauiſſimos in membro virili dolores percepiſſe: & nobilis fœmina narrauit, cognatæ ſuæ arthritide laboranti etiam margam (ita appellabat, nec incommodè) in fronte erupiſſe, vt inſtar arenæ & granorum ſalis C abſtergi poſſet. Verùm cauſſa equidem arthritidem pariens, ſi copioſa ſit, etiam in alias partes, præter articulos, diffundi poteſt; alibi tamen, quàm in articulis, arthritidem non parit. Quæri autem hoc loco non ſine cauſſa poteſt, qui fiat, quod arthritici rariſſimè conuulſionem patiantur, ſed ſaltem dolorem, cùm tamen neruoſæ partes hîc afficiantur, & quidem ab humore acri vellicentur, vt meritò conuulſio excitanda videatur. Thomas Eraſtus, *diſput. 4. contra Paracelſ.* cauſſam eſſe putat, quod humor neruis circumfuſus aqueus ſit & pituitoſus, eóſque propterea magis laxet, quàm tendat; atque hæc ſi non ſit cauſſa, quæ ſit, ſe neſcire, ingenuè fatetur. Verum hæc cauſſa vera cauſſa omnino non eſt, neque humor arthritidem excitans ſimpliciter aqueus D & pituitoſus eſt, qui potius laxet, quàm tendat partes, vt poſtea probabitur, & vel ex dolore patet, qui acerbiſſimus eſt. Ideóque cauſſam huius rei eſſe puto in loco affecto, quod ſcilicet non ipſi nerui, quatenus partibus motui dicatis, muſculis puta, inſeruntur, motuique inſeruiunt, afficiuntur, ſed membranæ & ligamenta membranoſa potius, quæ partes motui dicatæ non ſunt, ac propterea licet grauiſſimos dolores patiantur, nullum tamen motum conuulſiuum excitant, niſi forſan cerebro in conſenſum tracto, ſicut hoc in dentium, oculorum, pleuræ, coli & ſimilibus doloribus videre eſt, in quibus non nerui motui dicati, ſed membranæ potius afficiuntur, ſine omni conuulſione. Idem in E arthritide accidit, in qua partes membranoſæ, quæ circa articulos ſunt, & extremitates articulorum connectunt, ab humoribus affluentibus ſeu diſtenduntur, ſeu vellicantur. Nonnulli quidem ſtatuunt, ipſam cauitatem ſeu ſpatium, quod eſt inter extremitates oſſium, humores affluentes recipere, idque ſpatium verum cauſſæ arthritidem parientis ſubiectum eſſe. Verum falſum hoc eſt, vt *quæſtione* dicetur. *Cauſſa proxima* doloris arthritici, vt in aliis etiam partibus, eſt continui ſolutio, quam inducit affluxus humorum acrium in partes membranoſas circa articulum eas vel diſtendendo vel acrimonia ſimul pungendo & vellicando. Dolorem comitatur motus impotentia; & moti articuli dolor irrita-

Cur arthritici rarò conuulſionem patiantur?

Sententia Eraſti

Autor

Arthritis ſymptoma.

tur & augetur. Tumor quoque, & plerunque cũ rubedine & calore, ſuperuenit, & deprehẽditur præcipuè in articulis extremis; nonnunquã tamen citra rubedinẽ tumor ſaltẽ œdematoſus apparet. In codice & homoplata, vtpote locis carnoſis, tumor exextra vix apparet, ſed humor qui affluxit, carne tectᵒ ſuper febris quoque, continua imprimis, in arthritide ferè ſed ſemper ſæpè in podagra, & gonagra cum dolore inuadit, & æger primò horrore corripitur, mox calor ſuperuenit, cuius cauſſa ægri ſiti vexantur, pulſúſque mutatur & vrinæ fiunt rubicundiores, quæ ſæpe in principio ſunt aqueæ. Qualis autem ſit febris, quæ arthritidem comitatur, de eo diſſentiunt Autores, vt *quæſt.* 4. dicetur. Superueniunt interdum & alia ſymptomata, & inter ea vigiliæ & ſpaſmus. Si arthritis diu duret, & ſæpius ægrum affligat, tandem tophi & nodi in articulis generatur, è craſſiore ſeroſi humoris parte, ſponte etiam ad coagulationem tendente, & ſi cutis aperiatur, exit materia alias fluida & alba, alias gypſi & calcis inter friabilis, alias tophi & calculi inſtar dura. Graſſatur etiam malum hoc interdum populariter, cauſſa ex communi vel aëris vel victus vitio in pluribus generata. An verò ob mori fructus defectum id acciderit aliquando, de eo *quæſt.* 5. dicetur.

CAPVT II.

De Cauſſis Arthritidis.

Cauſſa Arthritidis. Solutio vnitatis in arthritide vt contingat?

CAuſſa proxima doloris in artritide eſt ſolutio vnitatis in partibus membranoſis circa articulum. Prouenit illa non, vt Capiuaccius vult, ſaltem à compreſſione partium ſentientium circa articulum, facta à ligamentis humore præter naturam repletis. Etenim ligamenta ſolidiſſima & denſiſſima ſunt, vt ita ipſa imprimis humores non admittant, & dolor ſæpè maximus eſt, cùm tumor vllus vix apparet ac longè maior, quàm vt à ſola compreſſione fieri poſſit. Fit potius hic dolor à diſtentione & vellicatione ac punctione in partibus ſentientibus circa articulum. Quæ autem eius diſtentionis ac vellicationis punctionîſque cauſſa ſit, explicare difficillimum eſt ob diſſidentes hac de re Medicorum ſententias. Alij enim ab intemperie quoque ſola arthritidem generari docent; alij à flatu; alij ab humore tantùm, cumque alij pituitam eſſe ſtatuunt, alij bilem, alii pituitam cum bile, alii cum ſanguine mixtãm, alii ſanguinem crudum & aquoſum, alii ſerum, alii omnes hos humores admittunt. Et quidem hunc humorem alij à capite defluere ſtatuunt, aliique rurſum ab internis partibus, alij ab externis, inter cranium & cutem, alii è venis, alij per vtramque viam, de quibus pluribus infra *quæſt.* 7. dicetur. Breuiter vt rem hîc complectamur, cauſſa proxima arthritidis eſt humor partim ſentientes partes circa articulum diſtendens, partim pungens ac lancinans, nimirum ſeroſus, non tamen aqueus, ſed ſalſus & acris, &, vt Chymici appellant, tartareus, in ſanguificatione in liene & epate genitus & à natura per venas & arterias in partes circa articulos protruſus. Et omninò peculiaris naturæ eſt hic humor, & alius quam qui in aliis partibus inflammationem pariunt, & ortum habet ex alimento, quod plantæ è terra attrahunt. Eſt enim in omni terra aliquid ſalinum, & mineralis naturæ particeps. Quod ſiue ſal terræ, ſiue tartarum cum vulgo Chymicorum nominetur, mihi perinde eſt, modo de re conſtet. Mihi tamen non planè idem eſſe videtur, an ſal terræ, an verò tartarum appelles.

Arthritidis cauſſa proxima.

Sal terræ & tartarum an idem ſint.

A Etenim ſal corpus ſui generis ſimplex eſt, tartarum verò (vt quidem à Chymicis in genere hoc loco accipitur) è ſale & terra, imò ſulphure etiam compoſitum, vnde etiam terrarum talium differentiæ conſtituuntur, & humoris arthritidem parientis diuerſitas in variis locis & corporibus oritur. Atque ex ſalis huius copia, vel paucitate, & eum aliis ſuccis miſtione variæ terrarum differentiæ oriuntur, vt alia ſit lutoſa, alia limoſa, argillacea, tophacea, calcaria, in alia marga dicta, in alia certa, in alia aliud quid abundet, & eſt in nonnullis terris, in quibus etiam vulgò frumenta creſcunt, huius ſalis tanta copia, vt etiam ex iis ſpiritus, qui metalla ſoluit, deſtillari poſſit. Iſtud ſal vel tartarum à plantis B cum ſuo alimento è terra attrahitur, & hinc in homines, quibus plantæ illæ in potum vel cibum cedunt, deriuatur, atque niſi conueniente modo ſeparetur & excernatur, ſanguini tandem permiſcetur, & cùm corpori alendo ineptum ſit, tandem in articulos ob cauſſas, quæ poſtea dicentur, depellitur. Et accedit humor hic ſalſus, qui arthritidem excitat, ſæpe ad ſpirituum, quos Chymici dicunt, ferè naturam, quales ſunt vini & aliorum vegetabilium, ſale volatili præditorum, item ſalis, vitrioli, nitri, aquæ fortis, qui etſi ſint tenues, ſubtiles, & aquæ naturam referant: tamen in ſe ſalem mordaciſſimum continent. Ac non minus in arteriis, quam venis continetur, vnde etiam, cum ſit ſubtiliſſimus, acerbiſſimos & acutiſſimos dolores excitat. C Neque enim opus eſt, vt humores illi ſemper craſſo modo corpus lædant, ſed ſæpe etiam ſpirituoſi fiunt, vt infra etiam *in cauſſis* de vino dicetur. Et rem ita ſeſe habere multa docent. Primò ipſa doloris vehementia & atrocitas, quæ non ab humore pituitoſo, aqueo, vel etiam ſanguine partes diſtendente prouenire poteſt; ſed ab humore acri, molle quidem ſæpe exiguo, poteſtate verò maximo & efficaciſſimo. Deinde quod in articulis tandem tophi & nodi generantur, è quibus materia calcis inſtar, qualem etiam vina quædam non defecata deponunt, eximitur & egreditur, id quod in aliis tumoribus non accidit, qui potius in pus, quam tale quid mutantur, & proinde arthritidem aliam peculiarem, quàm alii tumores, cauſſam habere ſatis indi-D cat. Tertiò cauſſæ idem arguunt, cum nihil magis ad arthritidis generationem faciat, quàm vinum, quod ſale & tartaro tali maximè abundat, cum nulla planta ſit, vt infra etiam dicetur, quæ id, quod ſalſum, argilloſum & calcarium eſt in terra, magis attrahat, quam ipſa vitis, etſi & aliæ plantæ, vt triticum & hordeum eandem materiam, non tanta tamen copia attrahunt. Imò materia hæc quandoque etiam in aqua continetur; vnde interdum abſtemii, aut qui ob paupertatem vinum non bibunt, arthritide laborant, & in quibuſdam locis cereuiſia arthriticis maximè noxia eſt, ſiue id fiat ob frumentum ibi prouenien s, ſiue ob aquam. Atque hinc accidit, vt arthritis multis locis, ferè endemia ſit, & iis ipſis in locis, vbi arthritis quaſi endemia eſt, quod in E multis Morauiæ locis accidit, incolæ præter arthritidem etiam calculo, colica, & inde nata paralyſi & membrorum contractione, atque epilepſia laborant, qui affectus penè omnes non ab humore aqueo, ſed acri & ſalſo proueniunt. Tandem & hoc docet, humorem hunc ſeroſum eſſe, quod arthritis ad ſuppurationem non deducitur. Sanguis enim facilè in pus mutatur, vt & alii humores, ſeroſorum verò & ſalſorum humorum eſt, vt ſi planè ſint tenues, toti reſoluantur, vel ſi tartarei & craſſi quid admixtum habeant, in tophos & calculos mutentur. Materia hæc, cum potius ad mineralium, quàm vegetabilium naturam acceda, talimentum corpori

idoneum nullo modo præbère poteſt, atque ita vel in prima ſtatim, vel in ſecunda coctione expelli debet: quod vbi accidit, arthritis non generatur, vnde multi vini potatores & heluones ab arthritide immunes ſunt, quod ideò euenit, quia viſcera coctioni dicata robuſta habent, quæ omne, quod eſt excrementitium in cibis & potu aſſumtis, exactè ſeparant, & per conuenientes vias euacuant. Si verò materia hæc non ſtatim euacuetur, ſed in corpore retineatur, hinc inde in corpore protruditur, donec tandem ad articulos pellitur. Fruſtra ergò, vt *quæſt.* 5. pluribus docebitur, ab aliis bilis, pituita, melancholia, ſanguis hîc accuſatur. Etſi enim fieri poſſit, vt in vno corpore hic, in alio iſte humor abundet, & ſimul ad articulum dolentem confluat: tamen ſeroſus ille humor, quem natura expellere cupit, & ad articulos protrudit, prima mótus cauſſa eſt, dolorque poſtea etiam alios humores ad locum affectum concitat, & proinde, ſi corpus ſit plethoricum, ſanguis; ſi cacochymicum, alij etiam humores ad locum affectum mouentur. Interim illi ipſi humores prima arthritidis cauſſa non ſunt, & ſi abſque humore illo ſalſo & ſeroſo fuiſſet ad articulos nunquam fluxiſſent, cum multi ſint plethorici & cacochymici, qui tamen non ſunt arthritici. Rectè proinde ſcribit Mercatus, etſi ſucci abundent, & vitioſi ſint, ob id non protinus in affectus articulares eos degenerare, & arthritidem producere. Sed humor, qui arthritidem producere debet, vt dictum, ſeroſus, ſalſus acris & tartareus eſt, & peculiarem ad articulos habet ῥοπὴν. Cum verò ad quamlibet fluxionem requiratur materia fluens, terminus à quo, terminus, ad quem, via per quam; & de materia arthritidis cauſſa modò dictum ſit: reſtat, vt de termino à quo, ſeu loco, in quo materia generatur, via per quam fluit, & termino ad quem, ſeu parte recipiente dicamus. Et vt de parte recipiente primũ agamus, poſtea cauſſas & internas & externas coniunctim explicare poſſimus: primò pars recipiens hic ſunt articuli & pedũ præcipuè, à quibus podagra ferè incipit, cæteris partibus omnibus propemodum imbecilliores, vtpote qui calore imbecilliori ſunt prædìti, cum ex oſſibus, ligamentis, cartilaginibus, tendinibus, neruis, membraniſque conſtent, & à calore longius abſint, externis etiam cauſſis earúmque iniuriis valde ſint expoſiti, & à laboribus atque exercitiis magnis debilitentur, atque hinc ad recipiendos affluentes humores ſint promptiſſimæ. Sola tamen articulorum imbellitas ad arthritidem etiam non ſufficit, ſed fluxio omninò neceſſaria eſt. Qui enim, vt Galenus, 6. *de tuend. ſanit. cap.* 13. habet, nihil colligunt ſuperflui, iis manent imbecillæ partes ſemper in tuto. Cuius rei euidentiſſimum argumentum eſt, quod aliqui ſex menſibus, pluribuſque infirmis partibus laborant; cùm ſi ſola infirmitas id efficeret, perpetuò laboraret pars infirma, cui ægrotationis cauſſa nunquam abeſſet. Nunc quoniam perpetuò non laborat, manifeſtum eſt, aliud quippiam interuenire, quod eius affectus gignendi cauſſa ſit, quod certè eſt nil aliud, quã quod vel qualitate vel quãtitate redundat. Imbecillitatẽ tamen partium, quam plerique Medici ad arthritidis generationẽ neceſſariam eſſe ſtatuũt, negat Carol. Piſo, *lib. de morb. ab illuuie ſeroſa, conſil.* 1. *de arthrit.* dum ſcribit, Medicos paſſim fruſtra laborare, quando monent, imbecillitatis partim recipientium habendam eſſe rationem, cùm, quod articuli reliquis membris facilius promptiuſque ſerum ſponte ſua efferueſcens recipiant, admittantque, id non fit ab eorum imbecillitate, ſeu intemperie aliqua, hoc eſt, laxitate vel raritate, verum ab ipſa conformatione, eaque non in cauitate poſita, ſed potius in coniunctione, cum vaſorum omnium finibus, quam conformationem immutare minimè eſt in noſtra facultate poſitum. Statuitque, articulos ſolum hoc nomine efferueſcens ſerum admittere, atque imbibere, quia in iis ſiſtantur, terminentúrque vaſorum internorum propagines externæ. Scilicet ebullitionem primùm incipere in maioribus vaſis, interniſque, hinc excidere in minores, tandemque in extremos ſurculos, qui cum non habeant, vbi refundant imbibitum humorem, inde eum in articulis, in quibus externa vaſa fere vniuerſa terminantur, ſiſti, congerique. Quæ omnia, etſi veritati valdè conſentanea videantur, duo tamen monenda ſunt. Primum eſt, quod etſi verum eſt, maiores illos truncos venæ cauæ ac arterias, hinc inde ramis ſparſis, maximam partem in articulos terminari: tamen ſunt rami etiam non pauci, qui hinc inde in carnes & alias partes terminantur, & nihilominus materiam arthritidis ad illas partes nõ transfundunt. Præterea etiam materia arthritica nõ ſẽper ad extremos vſque articulos effunditur, ſed ſæpe etiam in media via, in coxendice, genibus, cubitu ſubſiſtit. Alterum eſt, quod licet illa conformatio vaſorum, ob quam ea in articulos terminantur, mutari non poteſt, laxitas tamen & debilitas partium in quas inſeruntur, mutari aliquomodo poteſt roborantibus, etſi curationis pars minor, vt dictum hic ſita ſit. Cæterum præter articulorum imbecillitatem alia adhuc mihi ſubeſſe cauſſa videtur, cur hic humor ad articulos potius quàm alias partes moueatur, quam vt paradoxum ſaltem æqui Lectoris iudicio libero ſubmitto. Sanguinem in corpore noſtro non eſſe planè homogeneum, ſed diuerſas illis partibus diuerſas corporis partes ali certum eſt temperatiore carnem, craſſiore oſſa, ſubtiliore pulmones, & ita reliquas corporis partes ſibi conueniens nutrimentum ex ſanguine attrahere. Id quod etiam lapis oſteocolla dictus, quod inſignem fracta oſſa glutinandi vim habet, probare videtur, qui ad oſſa potius, quàm alias partes aſſumtus penetrat, & facit, vt calli breui tempore generentur, imò in iuuenibus callum nimis magnum producit, vt ex Guillelmi Fabricij, *cent.* 1. *obſeru.* 90. *&* 91. videre eſt. Neque hæc ſolum fiunt in corpore ſano, ſed & ipſi humores vitioſi non quiuis ad quaſuis partes inclinationem habent & pelluntur, ſed alij ad alias, id quod cùm alij morbi, tum imprimis Plica Polonica docet. Ideoque cum rectè ſcribat Hercules Saxonia, *lib. de Plica cap.* 16. humorem Plicæ cauſſam habere proprietatem articulis, ligamentis, tendinibus, neruis, membraniſque omnibus aduerſariam, cum pilis autem, & extrema cute familiaritatem aliquam: etiam me rectè ſtatuere poſſe puto, humorem arthritidis cauſſam familiaritatem aliquam, & naturæ cognationem habere cum oſſibus, membranoſis verò partibus eſſe aduerſum, ſi non occulto modo, acrimonia tamen & facultate vellicante ac lancinante. Veriſimile enim eſt, cum oſſa, vt & ligamenta, tendines, ſanguine magis terreſtri, & cum tartareo humore cognationem habente alantur, alios etiam humores tartareos tàm craſſos, quàm ſubtiles magis ad articulos quam alias partes detrudi, & præcipuè ad articulos partium extremarum; cùm natura, quantum fieri poteſt, vitioſos humores à regiis viis ad remotiſſimas partes propellere ſoleat. Etſi enim interdum natura non ſtatim ad extremos pedum vel manuum articulos materiam arthritidis cauſſam protrudit, ſed in medio articulo aliquo ſubſiſtit, tamen poſtea, cum dolores incipiunt, eadem, ſi adhuc fortis ſit, materiam per eaſdem vias, per quas influxit, rurſus in maiores venas repellit, & hinc ad extremos

An bilis, pituita vel melancholia ſit, &c. Arthritidis cauſſa?

Quid requiratur ad quamlibet fluxionem.

Pars recipiens fluxionis Arthrit.

Articulorum imbecillitas quomodo ad arthritide concurrat?

Cur hum[or] arthritid[is] cauſſa p[o]tiùs ad [ar]ticulor[um] quàm al[ias] partes [mo]ueatur?

extremos vſque articulos depellit. De qua re plura, vt &, an in ipſis oſſibus aliquid, quod ad paroxyſmum arthriticum excitandum faciat, deliteſcat, infra in *quæſtione* 8. dicentur. Secundò vbi autem humores arthritidis cauſſa generentur, & per quas vias in articulos perueniant, variæ & diſcrepantes Medicorum ſunt ſententiæ, de quibus *quæſt.* 7. dicemus. Paucis vt rem complectamur, cum omnes tumores, & humorum in parte aliqua præter naturam collectiò duobus modis fiant, vel per congeſtionem, qua humor ſenſim in parte colligitur & cumulatur, vel per affluxum; priorem modum in arthritide locum habere, non putamus. Si enim per congeſtionem, & ſolam partium imbecillitatem humor in articulis colligeretur, non tam ſubitò, facilè atque euidenter dolor ac tumor naſceretur, & perpetuò laboraret pars infirma, vtpote cui ægritudinis cauſſa nunquam deeſſet. Cùm autem arthritici perpetuò non laborent, ſed nonnulli ſex menſibus liberi ſint, poſtea iterum materia affluat, & quidem ſubitò, cùm ſcilicet vitioſus humor in corpore collectus eſt, qui naturam ad expulſionem ſtimulat; facilè hinc patet arthritidem per collectionem, quæ ſenſim fit, non generari. Rectè proinde ſcribit doctiſſimus Solenander, *ſect.* 4. *conſil.* 24. humor qui paulatim nutricationis particulæ vitio congeritur & apponitur, ſi quando dolorem excitare, & motum impedire poſſet, articularem tamen morbum excitare nemo Medicorum dicet. Hoc tamen interim non nego, in iis, qui pedibus aut aliis articulis nunquàm ferè valent, ad mali diuturnitatem & continuationem articulorum imbecillitatem aliquid conferre poſſe. Pars enim debilis alimentum ſibi non rectè aſſimilat, ſed excrementa colligit, & propterea etiam affluentes humores facilius recipit, & difficulter diſcutit. Felix Platerus quidem peculiaris cuiuſdam arthritidis mentionem facit, qualis ferè etiam infra *quæſt.* 6. ex Eraſto mentionem faciemus, quæ excitetur non à materia, quæ aliunde affluxit, ſed ab excremento circa regionem articulorum ex ſanguine congeſto, loco affecto ex multis fluxionibus debilitato, noua excrementa illic congerente, & dolorem non adeò grauem ac tumorem potius œdematoſum, quàm alium proferentem, ſtatuitque, eos, qui ſic affecti ſunt, à podagra rarò immunes eſſe, & nunc ob affluentem, nunc ob congeſtum humorem ſemper illius quædam indicia ſecum circumferre, aliquidque pati.

Arthritis per collectionem humoris generetur?

Arthritidis diuturnitas vnde?

Arthritidis ſpecies peculiaris.

Verùm non peculiaris hæc arthritidis ſpecies eſt; & ſi ab arthritide, quam deſcripſimus, differt, non arthritis eſt, ſed tumor potius in pedibus œdematoſus. Vnde ipſe Platerus confitetur, quod rarius primò incipiat, ſed aliam, quæ ex affluxione fit, ſequi ſoleat. Nimirum ex dolore & diuturno ac frequenti humorum affluxu articuli debilitantur, vt etiam affluens alimentum rectè concoquere, & ſibi aſſimilare non poſſint; vnde multa excrementa colliguntur, quæ congeſta tumorem œdematoſum citra grauem dolorem excitant. Qui tumor tamen, ſi dolor arthritidi proprius abſit, arthritis propriè non eſt; Si autem vera arthritis coniungitur, pars debilitata humorem, qui affluxit, difficulter, & non niſi longo tempore diſcutere poteſt, vnde accidit, vt antequam vnus tumor diſcutiatur, quod Hippocrates vix ante 40. diem fieri ſcribit, alius humor affluat, & ita perpetuò quaſi arthritide laborare æger videatur, aut etiam, ſi per breuia interualla affluxus fiat, continuò reuera laboret. Quomodo verò & vnde affluxus iſte fiat, itidem Autores diſſentiunt. Verùm ſi autoritate ſepoſita rem ipſam, & quæ circa ægros fiunt, attendamus facilè perſpiciemus, per venas & arterias affluxum hunc fieri. Solent enim inſtante paroxyſmo in arthriticis vaſa, quæ ad manus & pedes tendunt, & extremis articulis inſeruntur, manifeſtè intumeſcere. Deinde morbus hic ſubitò inuadit, & affluxus ſubitò fit, quod non niſi per venas & arterias accidere poteſt. Præterea ex vno loco facilè in alium migrat, præcipuè ſi parti affectæ refrigerantia & repellentia applicentur, & qui dolor nunc pedem affligebat, pede liberato nunc alterum pedem vel manum affligere incipit. Aut ſi natura ſuccumbat, humoréſque iſtos vitioſos expellere non poſſit, iis circa viſcera, & præcipuè circa cor hærentibus, cordis anguſtiæ & animi deliquia excitantur, vt aliquoties obſeruaui, quæ non ceſſant, donec humor vitioſus iterum in alium articulum depulſus fuerit: qui humoris motus non niſi per vaſa communia fieri poteſt. Præterea febres cùm continuæ, tùm intermittentes interdum in arthritidem terminantur; quod fieri non poſſet, niſi materia in venis eſſet. Tandem ſolet febris accidere, & pulſus mutatio fieri, quæ humorem in venis & arteriis contineri indicant. Cùm itaque humor hic arthritidis cauſſa in venis & arteriis contineatur, & ex iis in articulos effundatur, procul dubio in coctione aliqua ſanguinis eum generari, neceſſum eſt, & quidem tali, è qua venæ & arteriæ humorem, quem continent, accipiunt: id quod ſtatuimus fieri in epate & liene, ſanguificatione ibi ſuo modo læſa. Cauſſæ autem, ob quas generatur hic humor, duæ ſunt, primò iecoris & lienis aliquod vitium, & imprimis caliditas & ſiccitas, deinde & præcipuè alimenta & potus, quæ materiam talem tartaream ſuppeditant.

Vnde affluxu at.

Quomodo & vnde affluxus in Arthritide fiat?

Vbi humor Arthritidis cauſſa generetur?

Ob quas cauſſas generetur?

Primum quod attinet, equidem ventriculus etiam aliquid huc conferre poteſt, ſi in eo rectè chylus elaboretur, & poſt hanc coctionem feces tartareæ pleræque non mox ſeparentur; vnde etiam omnes Medici in præcauenda arthritide magnam primæ coctionis rationem habendam eſſe præcipiunt: non tamen proximè illa ventriculi coctio læſa ad arthritidem facit, ſed lienis ac epatis concoctio accedat neceſſe eſt. In his enim ſi aliquod vitium ſit, quod quidem facilè & determinatè explicari vix poteſt, fit, vt partes inutiles, ſalſæ ac tartareæ, quæ chylo inſunt, non rectè ſeparentur, ſed ſanguini permiſtæ maneant, & cum eo ad venas deriuentur. Atque ob hoc viſcerum horum vitium accidit, vt à cibis & potu ſæpe non adeò malæ notæ alij facilè offendantur, alij contrà, quæ viſcera robuſta habent, in quibus & ſanguinis coctio & excrementorum ſeparatio rectè perficitur, etſi cibo arthritidi generandæ apto vtantur, & vino eoque etiam minus ſalubri ſeſe repleant, arthritide non corripiantur. Quæ autem illa intemperies epatis ac lienis ſit, non ita facilè explicari poteſt. Si quis tamen eam calidam & ſiccam eſſe ſtatuat, cum eo non pugnabo. Quomodo autem calida & ſicca intemperies id præſtet, non ita clarum. Franciſcus Valleſius per eam intemperiem fortiter exprimi aquam à reliquis ſuccis ſtatuit; quod probabile non eſt, niſi commodè explicetur. Hoc enim libenter concedimus, ſi epar ſit calidius & ſiccius, pro elixatione moderata aſſationem quandam fieri, atque ita ſanguinem acrem generari. Alij, & ſatis commodè, ſtatuunt, epar & lienem calidum vehementer & intemperanter attrahere ſeroſum & ſalſum in cibo ſuccum, qui in prima coctione ſeparari & euacuari debebat, atque ita cum ſanguine permiſceri. Imò forſan etiam in ipſo epate & liene intemperato ſanguis non bene elaboratur, atque aliquid in eo relinquitur, quod meritò ſeparari debebat, quod poſtea in venis cumulatum arthriti-

Quænam intemperies epatis ac lienis ad arthritidem faciat?

dis cauſſa eſt. Atque omnino tale quid in epate ac hene accidere puto, quale quid in renibus accidit. Multi enim ſunt, qui caſeo & aliis cibis, qui calculo generando apti perhibentur, veſcuntur, tamen calculum non generant; alij contrà, quibus inſita eſt re nim arenoſa calculoſaque conſtitutio, vt Fernelius appellat, ſeu vis id rembi λιθοποιητικὴ, ab iis facilè offenduntur. Non diuerſo modo puto ſeſe rem habere in arthritide, & eſſe in arthriticorum viſceribus quandam vitioſam conſtitutionem, ſalis ſeu tartari illius effectricem, exiſtimo, ob quam humor ille arthritidis cauſſa producitur, qui vbi abundat, poſtea ad articulos protruditur. Atque hæc vitioſa conſtitutio quibuſdam à parentibus communicatur, aliis ex cibi & potus ſimilis vſu, & in diæta erroribus contrahitur. Deinde etſi facultas viſcerum benè conſtituta ſit, tamen ſi cibus & potus tali tartarea materia abundat, omnis à natura euacuari non poteſt, & cùm nec in prima coctione, nec in ſecunda, vt par eſt, ſeparetur, ſanguini permiſta manet. Interim quantum fieri poteſt, à natura alteratur, & ſpiritualeſcit, ſi ſic loqui liceat, aut, vt Mercatus loquitur, attenuatur, & funditur, & in tenuem, ac ſpirituoſum, & acrem humorem mutatur, qui poſtea à natura ad articulos detruditur. Articuli enim, vt antea dictum, partes debiles ſunt, & extremæ, oſſeæ & exſangues, ad quas natura non ſolùm ſeroſos humores detrudere ſolet, ſed etiam, quæ aliquam cognationem habent cum humore affluente. Imbecillitas autem articulorum eſt vel natiua, vel adſcititia. Natiua eſt, cùm vel ipſi articuli in prima ſtructura ſunt laxiores, mollioreſque, & ad recipiendum humores affluentes aptiores, vel à parentibus vel auis arthriticis hæreditario iure intemperiem & debilitatē contraxerunt. Adſcititia verò eſt, cùm articuli debilitantur vel à labore nimio, aut aëris exceſſu, aliiſque cauſſis articulos alterantibus. Vt autem humor, qui in venis & circum viſcera cum latuit eſt, ad articulos moueatur, accidit, quia natura à vitioſorum humorum copia ſtimulata ad expellendum inſurgit. Si tamen aliquid accedat, quod humores moueat, facilius paroxyſmus excitatur. Id quod euenit, ſi quis ira, terrore, vel alio vehementi animi affectu percellatur, aut ſi quis eadem die valde calefiat, & rurſus refrigeretur, vel immoderatè exerceatur, vel balneo vtatur. Quò faciunt & ſudoris conſueti retentio aut aëris ambientis in qualitatibus exceſſus, & mutatio, & præcipuè ea, quæ fit circa anni tempora, conſtatque experientia, circa initium veris & autumnum ſanguinem in corpore moueri & agitari, ac ſi quid vitioſi ſit in eo, ad partes ignobiliores depelli, vnde ſcabies, eryſipelas, febres, arthritides, & pro corporum varia diſpoſitione multi alij morbi oriuntur. Et quibus omnibus cauſſis antecedentes, procatarcticas & omninò remotas externas & internas inuenire facile eſt, quæ qualeſcunque ſint, vel ad materiæ & humoris arthritidem producentis generationem faciunt, vel articulos & viſcera debilitant; vel, vt humores moueantur & concitentur, præſtant. Cum autem hæ variæ ſint, & aliquæ pluribus modis ad arthritidis generationem concurrant, ſecundum res non naturales dictas conſiderari poſſunt. Aërem primò quod attinet, dictum iam, maximè verno tempore arthritidem excitari, deinde autumno, ob humorum, qui eo tempore fit, motum & mutationem. Et quidem præcipue tempore verno arthritis infeſtare ſolet; cum humores hyberno tempore cumulati tum fundi & moueri ſoleant; quod elegantibus verſibus deſcripſit Lucianus, *in Trogopodagra*, qui infra videantur. Poſſunt idem interdum & aliæ aëris anomaliæ efficere, & ſicut humida aëris conſtitutio aliàs catarrhos & fluxus;

Imbecillitas articulorum duplex.

Cur humor articulos moueatur?

Cauſſæ antecedentes.

Aër.

A ſic etiam arthritidem ſæpè inducit. Et proculdubio arthritis illa epidemia, cuius ex Athenæo infra, *quæſt.* 5. mentionem facimus, ab aëris aliqua peculiari conſtitutione inducta fuit. Deinde in primis diæta ad arthritidis generationem multum facit, & præcipuè vini ac maximè generoſi potus, quo multi ſibi arthritidem attrahunt, vnde Q. Serenus ſcribit: *Ennius ipſe pater, dum pocula ſiccat iniqua, Hoc vitio tales fertur meruiſſe dolores.* Nihilque eſt, quod arthriticis plus obſit, quàm potus vini, id quod experientia teſtatur. Nihil enim plus tartareæ nius, aut quomodocunque appellare libet, materiæ arthritidi generandæ aptæ, quàm vinum obtinet. Quæ etſi, vt modò dictum, in corporibus quibuſdam robuſtioribus ſeparatur: tamen arthritici,
B qui viſcerum aliquam debilitatem habent, vt exemplo helluonum ſibi aliquid in vini potu indulgeant, non habent; ſed commodius eſt iis à vino abſtinere. Contrà verò abſtinentia à vino multi ab arthritide liberati ſunt, ſcribitque Trincauellius, *de rat. cur partic. hum. corp. aff. lib.* 12 *cap.* 2. ſe nouiſſe Medicum ſenem Venetiis, qui cùm non parum infeſtaretur à podagra, & ad ſenium vſque ſolùm primum ad quinquennium ſibi ipſi vinum interdixiſſet, liber tandem ab omnibus iis moleſtiis ita euaſit, vt amplius vſque ad vltimum ſenium, imò ad mortem horum dolorum expers fuerit. Quendam etiam Franciſcum Pœhium quinquagenarium podagricum in carcerem à Marchione quodam coniectum,
C & ibi annos viginti detentum, poſtea à podagra ſaluum egreſſum eſſe, ſcribit Franciſcus Alexander, *in Apollinis radii primo in deſcriptione Diacorallij.* Refert quoque Solenander, *ſect.* 5. *conſil.* 1. viduam quandam gente Hiſpanam, cùm vſum vini, quo tamen pro more gentis pauciſſimo & dilutiſſimo vſa fuerat omiſiſſet, podagra amplius tentatam non fuiſſe. Et ſunt tales hiſtoriæ plures notæ eorum, qui vel in carcerem coniecti, vel ad paupertatem redacti à vino neceſſariò abſtinuerunt, & ab arthritide liberati ſunt. Nimirum cùm, vt ſupra etiam dictum, arthritidis proxima cauſſa ſit quiddam minerale quaſi, idque ad alendum corpus planè ineptum, quale in omni terra, etſi in alia plus, in alia minus, reperitur, attrahit id potentius vitis, quàm
D alia vlla planta, (quod patet vel ex tartaro, quod copioſius in vino, quàm vlla alia planta reperitur, & quòd vites iis in locis, in quibus aliæ plantæ non proueniunt, neque ſatis alimenti habent, creſcunt, ferè ſale illo terræ contentæ) quòd poſtea cum vino, etſi variè mutatum, in corpus humanum deriuatur, ibique cumulatū arthritidi materiā præbet. Alij tamē etiam cibi & potus ad arthritidē generandam faciunt, reperiunturque aquæ interdum, quæ ad arthritidem faciunt, & in iis locis, vbi arthritis endemia quaſi eſt, non ſolùm diuites, qui vinum bibunt, ſed & pauperes, aquæ potores arthritide corripiuntur. Scribit etiam Iulius Alexandrinus, *lib.* 15. *ſalubrium cap.* 6. ſe nouiſſe quendam podagricum, cui eſu cyprinorum podagra erat per-
E petuò parata, vt in manu illi eſſet accerſere, quando vellet, eo pacto. Porrò vina non omnia ſunt eiuſdem generis. Quædam enim in terra arenoſa proueniunt, & huius tartareæ materiæ minus continent. Talia ſunt, quæ ad vicinum oppidum *Ieſſen* creſcunt, Gornbergenſia dicta, quæ etſi ab incolis eius loci ſatis liberaliter bibantur; tamen non audiui aliquem ibi eſſe arthriticum. Talia vina & in aliis multis locis proueniunt. Contrà vina quæ in terra pingui, limoſa, argilloſa, lapidoſa, & mineralem margam, tophum aut minerale aliquid aliud admixtum habente creſcunt, ad arthritidem generandum ſunt paratiſſima, qualia ſunt vina Mo-

Arth. abſtinet à vino curatu.

Cyprinorum cibo commouet podagr[illegible]

Vina ſ[illegible] bria.

Vina i[illegible] lubria.

rauica, Bohemica, Vngarica, Auſtriaca pleráque. A Et licet vina, quæ arthritidem non generant, plus ſæpe tartari in vaſe deponunt, quàm illa, quæ arthritidem producunt, imò ſi deſtillentur, plus tartari in iis inueniatur, quàm in his, ſicut Vratiſlauiæ, vt ad me Clariſſimus Dn. D. Doringius perſcripſit, è viginti quatuor menſuris vini Rhenani, ferè vnciæ tres tartari; e Tocauienſis verò, inter Hungarica generoſiſſimi, totidem menſuris vix drachmæ duæ tartari in deſtillatione repertæ ſunt: tamen id nihil his, quæ diximus, obſtat. Habent enim illa ſalem illum ſeu tartarum ſuperficialiter ſaltem, vt ſic dicam, & craſſo modo commixtum; aut, vt cum Chymicis loquar, ſalem adhuc fixum; hæc verò volatilem exactiſſimè permixtum, ita vt ſal illud & B tartarum ſpirituoſum quaſi factum ſit; vnde illud facilius vel in ventriculo, vel in epate ſeparatur, & per aluum aut vrinam excernitur; hoc verò cùm ſpiritu vini miſtum in ipſam maſſam ſanguinis tranſit, & in penitiſſima corporis penetrat. Et poſſe ſales, qui fixi erant, volatiles fieri, Chymicorum deſtillationes probant, & tartarum ſpirituoſum quaſi poſſe fieri, & per alembicum eleuari, ſpiritus vini tartariſatus docet; imò etiam metalla in aquis fortibus & ſpiritibus ita ſolui poſſunt, vt non ſolùm per chartam colentur, ſed & in alembicum eleuentur. Quia tamen ille ſal, quamuis ſubtilis ſit, alendo corpori ineptus eſt, vtpote mineralis naturæ, quæ ad alendum animalia apta non eſt, particeps, etiamſi cum ſanguine in venas penetrat; tamen vt ἀνωφελὲς C & inutile à natura tandem è venis & arteriis encitur, & ad articulos protruditur. Itaque an vinum podagræ generandæ ſit aptum, imprimis ex loco natali & affectu iudicandum, vt & ex potentia. Quò enim potentiora ſunt vina, eo ſal hic exactius & ſubtilius ipſis permixtus, & magis ſpirituoſus eſt. Sicut id in ſpiritu vini tartariſato apparet, qui ſimplici ſpiritu vini potentior eſt. Quæ tamen omnia ita accipienda ſunt, ſi ob viſcerum, vt ante etiam dictum, intemperiem & debilitatem id, quod in vino eſt, excrementitium & tartareum non ſeparetur, ſi enim ſeparetur innoxium erit vinum. Imò ſi quod vinum dari poſſet, quod talis materiæ tartareæ parùm obtineat, & viſcera debilia & excrementa hæc non benè ſeparantia roboret, atque ita coctionem D adiuuet, excrementorum ſecretionem & euacuationem promoueat, illud non ſaltem non noxium, ſed & vtile fore, ſi moderatè bibabatur, concedimus. Tale vinum Pucinum nonnulli eſſe ſtatuunt, & propterea ad præcauendam arthritidem commendant. Verùm an in omnibus hoc locum habeat, dubito, & propterea experientiam conſulendam cenſeo. Carolus Piſo inter cauſſas, à quibus materia arthritidis in venis cumulatur, etiam ponit humidos & aquoſos cibos, vt iuſcula, fructus horarios & ſimiles. Verùm ex falſa hypotheſi hoc facit, dum ſerum puram eſſe aquam ſtatuit; cùm tamen experientia contrarium doceat, & nemo vnquam ex ſolo ciborum humidorum & aquoſorum vſu arthriticus factus ſit, neque aquoſi humores tantos dolores excitare poſſint. Facit ad arthritidem generandam etiã conſuetarum euacuationum ſuppreſſio. Vnde Hippocrates, *6. aph.* 29. ſcribit, mulieres non laborare podagra, niſi menſes ipſas defecerint, de quo tamen infrà *quæſt.* 9. dicetur. Ita idem Hippocrates ſcribit, *6. epid. ſect. 8. text.* 55. Abderis Phaëtuſa Pythij coniunx antea per iuuentam fœcunda erat, viro autem eius exulante diu menſes defecerunt, ex quo poſtea dolores & rubores ad articulos exorti ſunt. Idem quoque in Thaſo Namyſiæ Gorgippi coniugi contigit. Hinc etiam ſæpe ij in arthritidem incidere ſolent, quibus antiqua tibiarum vlcera aut

Primum vini.

An cibi humidi & aquei arthritidem pariant?

Euacuationes ſuppreſſæ.

fiſtulæ ani conſolidantur, & aliarum partium fluxiones ſupprimuntur. Humores enim, qui vlcera crurum diuturna & fiſtulas ani excitare ſolent, ſunt ipſi etiam ſalſi, & propterea ſi ſupprimantur, arthritidem producere poſſunt. Atque hic plurimi in recenſendis cauſſis externis & remotis ſolent eſſe prolixi, & nullam rerum non naturalium præterire. Verùm etſi quodcunque etiam in rebus non naturalibus vſurpandis peccatum cacochymiam inducere poſſit: non ita tamen omnis comparata eſt, vt arthritidem producere valeat. Atque è reliquis rebus non naturalibus nulla ferè per ſe arthritidem inducit, niſi quod ex nimio motu, ira, terrore paroxyſmus concitatur: & ſudorum retentio etiam ad eandem inducendam facit, & ſi conſueti ſint, arthritidis imminentis indicium eſt. Venus tamen nimia cùm articulos & partes neruoſas, tùm totum corpus debilitando plurimum ad arthritidis generationem facit. Hinc Poetis Podagra Bacchi & Veneris filia dicitur. Hinc antiqui verſus: Λυσιμελῦς βάκχυ, ἢ λυσιμελοῦς ἀφροδίτης, Γεννᾶται θυγατὴρ λυσιμελὴς ποδάγρα. *E ſolailumba Venere, ſoluilumboque Baccho creata eſt ſoluilumba Chiragra.* Vt Iulius Cæſar Scaliger, *in Ata* vertit. Et Latini Poetæ verſus: *Vt Venus eneruat vires: ſic copia vini, Et tentat greſſus, debilitátque pedes.* Interdum etiam hæreditaria podagra eſt, & non ſolum articulorum, ſed & viſcerum humores vitioſos generantium debilitatas à parentibus & auis, liberis ac nepotibus communicatur; ſiue quod materia ſanguinis in podagricis eſt podagrica, à qua ſpiritus vitales generantur & omnes partes alimentum capiunt. Fieri tamen etiã poteſt, vt à parentibus podagricis liberi non podagrici generantur; vel demum nepotes podagrici fiant. Nonnulli quidem ſunt in ea opinione, quod liberi, qui in ipſo paroxyſmo arthritico concipiuntur, fiant arthritici; contrà qui extra paroxyſmum arthriticum concipiantur, ſint ſalui. Verum pauci forſan in ipſo paroxyſmo arthritico generant: ſicut etiam epileptici extra paroxyſmum epilepticos generant. Neque illa ipſa materia, quæ paroxyſmum excitat, communicatur liberis, ſed ſolum diſpoſitio vitioſa, quæ ſola non ſufficit ad producendam arthritidem, ſed humorum vitioſorum affluxus præterea requiritur. Ideoque ſi liberi diætam exactam ſeruent, accidere poteſt, vt illa debilitas à parentibus contracta aboleatur vel corrigatur, ac humores arthritidi generandæ apti non generentur. Contra fieri poteſt, vt licet filius non ſit podagricus, tamen nepos podagra laboret, ſi nimirum illud vitium & imbecillitatẽ ab auo per patrem cõmunicatam erroribus diætæ augeat, & quæ exſpiratura erat, ſi bona diæta vſus fuiſſet, erroribus diætæ quaſi exuſcitetur. Quibus & hoc accedere poteſt, quod ſeminis paterni vitium à bonitate ſeminis materni corrigi & emendari interdum poteſt. Poſſunt præterea ſemina morbifica ſua tempora habere, in quibus demum ſeſe produnt, vt in intoxicationibus & veneno canis rabidi videre eſt, vel etiam vires ſuas E amittunt & euaneſcunt. E quibus omnibus cauſſam reddere non difficile eſt, cur diuites potius quam pauperes arthritidi, quæ propterea Germanis etiam diuitum morbus appellatur, ſint obnoxij. Raro enim compertum habetur, ruſticos vel mendicos arthritide laborare, vnde arthritis quoque τὸ μισόπτωχος, id eſt, pauperes odio habens nominatur: Et in fabula eſt apud Iouinianũ Pontanum, *lib. 5. de ſer. c.* 1. podagram aliquando peregrinantẽ in ruſculum diuertiſſe, atq; cum ibi caſulas incultiſſimè ædificatas, ſqualidas ſitu, & nihil præter marras, bidentes raſtros & alia inſtrumenta ruſtica vidiſſet, hoſpitium hoc auerſatam fuiſſe, & in vrbe hoſpitium

An omnia in rebus nõ naturalibus errata arthritidem inducere poſſit?

Venus arthritidis cauſſa.

Hæreditaria podagra.

An arthritici liberi extra paroxyſmum etiam generentur?

An arthritis ſemper in ſobolem transfundatur?

Cur diuites potius quã pauperes arthritidi obnoxij ſint?

quæſiuiſſe. Delatam verò in vrbem ad primum ingreſſum in officinam fabri ferrarij incidiſſe, & illam quoque, vt ſibi incommodam, præteriiſſe: tandem cum in vrbe progreſſa ad domum quandam perueniſſet, ante cuius veſtibulum choreæ agitabantur, atque conuiuia, interrogaſſe, cuius ædes eſſent, & cum reſponſum accepiſſet, otij eas eſſe, inhabitarique ab hominibus deſidioſis, ſomnoque & vino marcentibus, è veſtigio domum ingreſſam dixiſſe: Hæc domus, hæc patria eſt: Et cum ſolicitudinem ac laborem ante fores videret ſatagentes, iuſſiſſe procul eas abigi, & curas inde exulare cum primiſque ſobrietatem & abſtinentiam. Etenim pauperes & ruſtici plerunque ſimplici & pauco cibo contenti ſunt: cùm contrà diuites ciborum varietate delectentur, vinumque, & plerunque liberalius, bibant, imò ſæpè crapulæ & vino dediti ſint. Præterea ruſtici laboribus exercentur, quibus viſcerum calor excitatur, & ſi quid vitioſorum humorum adſit, diſcutiatur; cùm diuites plerique otio magis indulgeant. Inſuper diuites rarò Medicis, vt par eſt, obtemperant, ſed ad placitum & palatum medicamenta ſibi præſcribi poſtulant, eaque rarò, quantum opus eſt, continuant, nec diætæ rationem, quam debent, obſeruant. Tandem etiam Medicis quidem vtuntur, ſed eos ſæpiſſimè mutant, & non rarò Empiricis vel aliis parum doctis ſe committunt, qui interdum ea medicamenta adhibent, quorum vſu morbus potius radices agit, quàm euellitur. Solet verò malum hoc ferè viros inuadere, & imprimis ab anno 30. ad 50. quod nimirum iſta ætate ob calorem acriorem ſalſus & tartareus humor magis cumulatur, & poſtea ſenes maximè affligere ob caloris natiui debilitatem & facultatis expultricis imbecillitatem. Fœminis enim plerunque minus temperanter viuunt Viri, labores maiores ſuſtinent, venere magis vtuntur & læduntur. Fœminæ contrà temperantiores ſunt, & præterea menſtruas euacuationes habent, per quas natura vitioſos humores ſimul expellere ſolet. Vnde etiam Hippocrates, *6. aphor. 29.* mulieres non laborare, podagra, niſi menſes deficiunt, ſcribit. Verùm nec fœminæ ſemper, nec Viri, qui ſupra & infra eam ætatem ſunt ab hoc malo immunes ſunt, & licet pueros Hippocrates, *6. aphor. 30.* podagra non laborare ſcribat, ante Veneris vſum, & omnino rarum ſit, pueros arthritide laborare: tamen id quoque aliquando accidiſſe compertum eſt: ſicut & id obſeruatum, eos, qui ſupra 50. annum ſunt, quandoque arthritide corripi, vidique nuper Virum doctum, annos 62. natum, qui primò podagra correptus fuerat. Nec etiam Eunuchi, quos Hippocrates, *6. aphor. 28.* excipit, ſemper ab hoc malo immunes ſunt, vt *quæſtione 9.* dicetur.

Quinam Arthritidi obnoxij.

CAPVT III.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica Arthritidis.

IPſum malum per ſe patet, ægrique conqueruntur de dolore circa articulos in pedibus, manibus, genibus & aliis partibus, cui poſtea accedit tumor, rubor, & plerunque febris. Et quidem cùm primò inuadit arthritis, ferè pollicem pedis & plerunque, ſiniſtri inuadit. Et in aliis articulis dolor ferè in loco affecto conſiſtit. In Iſchiadico verò dolore non ſolum in articulo, quo femoris caput coxendici inſeritur, ſed per neruos & membranas vſque ad nates, qua nerui à lumbis & oſſe ſacro exoriuntur, ſurſum fertur, & deorſum in ſuram & pedem extenditur, ſecundum nerui ductum. In aliis etiam articulis, vtpote in ſummo iacentibus, tumor, calor & rubor manifeſte percipitur: In Iſchiadico vero dolore eadem non apparent, quod locus affectus ſit in profundo, & eius loci ſumma cutis venis conſperſa non ſit. Summa: in arthritide præcipuè ægro moleſta ſunt dolor, & motus impotentia. Hinc ſequuntur vigiliæ, virium deiectio, & alia Symptomata, quæ eleganter deſcripſit Lucianus, *in Tragopodagra* his verſibus: Ἐπιδεσμοχαρὴς, κατακλινοβάτις, κωλυσίδρομα, βασανιστραγάλα, σφυροπρησιπύρα, μογιβαψίδαρα, δειδοκυφόβα, γονυκλάυστρ. ῥύμα, ἀιχονδυλοπωροφίλα, γονυχαμψιπίκυρτε, ποδάγρα. *O gaudens faſciis humilelectipeta Curſineta, talorum tortrix, Calcicrematrix, male humitanga, Pictilis ſonum timens, genefraga, in ſomnis Circa articulos tophos inſerendi cupida, Curuigenuflexa Podagra.* In recenſendis vero ſignis, quibus cauſſarum differentiæ & humores diuerſi diſcernantur, plerique Medici ſunt ſatis prolixi, & operosè recenſent ſigna arthritidis ex ſanguine, bile, pituita & atra bile. Verùm cùm, vt ſupra dictum, iſti humores arthritidem propriè non excitent, ſed ſaltem vel ab humore, qui arthritidis cauſſa eſt, agitati, vel dolore partis affectæ attracti ad partem affectam confluant, hoc labore hic ſuperſedebimus. Si tamen omninò propter curationem rectè inſtituendam affluentis humoris cognitio requiri videatur, ea ex generali de inflammatione doctrina patet, in qua, quæ phlegmone pura, quæ œdematodes, quæ eryſipelatodes, quæ ſcirrhodes ſigna habent, traditur; & facilè ex humoris in corpore dominantis ſignis alibi explicatis, tumoriſque qualitatibus, atque iis, quæ iuuant & nocent, quis humor vnà affluat, cognoſcitur. Agnouerunt tamen hîc doctiores Medici, etiam ij, qui à diuerſis humoribus arthritidem prouenire ſtatuerunt, quod ſignis, quæ à colore, calore, & ſimilibus accidentibus ſumuntur, parum fidendum ſit, cùm occurrant plurima, quæ tam coloris, quam caloris & frigiditatis membri cauſſa eſſe poſſunt, contra materiæ peccantis naturam. Humor enim, vt Guainerius ait, vera arthritidis cauſſa, exiſtens in profundo membri ſuperficiem membri plerunque non mutat, & ſic membri color nullum dat indicium: ſed poteſt fieri, vt humor in corpore abundans ex dolore ad locum affectum concitetur, & tumorem efficiat, qui tamen arthritidis cauſſa non eſt.

Signa cauſarum

CAPVT IV.

Prognoſtica.

Prognoſtica Arthritidis.

I. ARthritis plerunque morbus lethalis onn eſt. Etſi enim vires à doloribus & vigiliis multum debilitantur, vt ægri tandem ſuccumbant: tamen hoc non fit, niſi longo tempore. Et arthritici ſæpe diu viuunt, & ſenectutem attingunt, ea de cauſſa, quod natura humores vitioſos, ex quibus alij morbi periculoſiores progenerari poterant, ad articulos per certa interualla protrudit, atque ita partes principes vitioſis humoribus liberat. II. Si tamen periculoſæ inflammationes, vel pernicioſæ febres accedant, vel natura ſuccumbat, vt humores vitioſos amplius expellere non poſſit, æger de vita periclitari poteſt. Etſi quid tale periculoſum coniungatur cum vehementi articulorum dolore, delirium puta, tremor cordis, difficultas anhelitus, ac ſudor frigidus & pulſus paruus ſuperuenerit, ægrum eodem vel altero die moriturum indicio eſt.

III. Etſi verò arthritis plerunque morbus lethalis non eſt, curatu tamen difficilis eſt, & vulgo Medicorum opprobrium habetur. Quanquam enim,

ſit morbus, non adeò difficulter curatur: tamen ſi diu protrahatur, & ſæpius inuadit, curatu fit difficilior, cum articuli, imò viſcera, doloribus & vigilijs, imò affluxu humorum, debilitentur. Atque vt morbus hic radices agat, ipſi ægri ſæpè in cauſſa ſunt, dum inuadenti primo morbo nō occurrunt, imò eū occultāt, & alij alias morbi ſui cauſſas prætexunt, de quo eleganter Lucianus, in *Ocypode*. Γέλω δὲ τοὺς ἀλγοῦντας ἐν ἐμοί, Καὶ μὴ θέλοντας ἀγρικὴν τὴν συμφοράν, Ἀλλ' εἰς ματαίαν πρόφασιν ἐξάγοντας μόνον, Ἀπατῶσι αὑτοὺς ψευδομένους, Ὡς ἂν σκληρῶς ἐκκρούσας τὸν βάσιν, Λέγει φίλοισι μὴ φράσαι τὴν αἰτίαν. Ὁ μὲν λέγει δὲ, ὡς δοκεῖν λαθεῖν πάλαι, Χ. ἐγὼ δ' ἐγὼ ματαίως ἀγνοεῖ, *Ridere vero ſoleo eos, quos torqueo: Dum proloqui veram mali cauſſam haud volunt: Aliamque fictam in promptu habent; quâ ſe tegant. Quilibet enim ſe decipit mendacio: Luxatum alicubi, aut grauiter alliſum pedem: Dum dictitat veramque cauſſam ſupprimit, Quod enim ipſe celat; aut latere alios cupit: Hic tempus inuito arguit eo poſt tamen.* Eſt autem hic morbus poſtea curatu difficilis, tùm ob diætæ errores, à quibus ægri non abſtinēt, tùm ſæpè ob Medicorum imperitiam, qui vel quod verum morbi cauſſam ignorant, vel medicamenta parùm idonea adhibent, quibus articulos & viſcera magis debilitant quàm roborant. Interim tamen per ſe non planè impoſſibilis curatu eſt arthritis, docentque id exempla multorum ab arthritide liberatorum, de quo *quæſt.* 10. dicetur. IV. Quicunque autem ſenes ſunt, aut circa articulos callos tophoſque concretos habent, aut ærumnosè viuunt, aut ſiccam aluum habent, hi omnes curari non poſſunt arte humana, quantum ego noui Hippocrates, 2. *Prædiction.* V. Si in arthritide contingat luxatio, difficulter ſanatur, aut prorſus eſt inſanabilis. Etſi enim articulus reponi poſſit: tamen quia articulorum ligamenta facta ſunt laxiora, perfecta ſanatio vix ſperanda. Si etiam in luxatione, quæ ſequatur arthritidem, cauitas articuli materia tophacea repleatur, incurabilis morbus eſt. Articulus enim reponi non poteſt, antequam materia tophacea illa tollatur, ea verò vix tolli poteſt.

VI. Inter omnes arthritidis ſpecies iſchiadicus dolor grauiſſimus eſt, & ob doloris magnitudinem & ob ſymptomatum ſuperuenientium grauitatem. Vigilias enim propter dolorem grauiſſimam infert, febres accendit, interdum luxatio articuli incidit, vnde claudicatio & totius cruris tabes ſequitur. Si enim ex affluentis humoris multitudine articulus ſuo loco excidat, claudicationem fieri neceſſe eſt. Qui verò os ſua ſede elapſum muſculos, venas, arterias comprimit, alimentum ſpirituſque in partes inferiores influere non poſſint, inde earum tabes ſequitur. VII. Etſi verò iſchiadicus dolor ſit vehementiſſimus, tamen in principio facilius, quàm cæteri, curationem admittit, quia medicamentorum vis ad vaſa, per quæ fluit in coxendicem humor, facilius, quàm ad extremos articulos penetrare, atque ita humor affluens facilius euacuari poteſt. Si verò humor ſemel affluxerit, & in coxendicem ſeſe inſinuarit, difficulter curatur; quia remedia diſcutientia propter articulo incumbentem carnem penetrare, quò debent, nequeunt. VIII. Quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit, rurſumque incidit, iis mucores ſuperueniunt, 6. *aph* 59. id eſt, excrementa mucoſa ex debili partium neruoſarum calore ſuccreſcunt. IX. Quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit, iis crus contabeſcit, & claudicant, niſi vrantur. *Ibid. aph.* 60. Contabeſcit quidem crus, quia malè nutritur, ob caloris natiui ex humorum vitioſorum diutino affluxu debilitatem, & quia venæ atque arteriæ ſuo loco dimouentur & comprimūtur, & alimentum cruri rectè afferre non poſſunt. Claudicant verò, quia crus ab ἀτροφίᾳ robore deſtituitur; & ob luxationem fit breuius, atque ob ligamentorum laxitatem os femoris non firmiter ſtabilitur. X. Quibus hæreditaria eſt arthritis, vix vnquam ab ea integrè liberantur, & ſi velint liberari, longè exactiore diæta, & accuratione medicamentorum vſu ſopus habent, quàm alij. XI. Si podagricis varices ſuperuenerint, ſoluitur podagra. *Auicennas*: quia humores ad articulos fluere conſueti ad exteriores iam cruris partes deriuantur. XII. Si arthritis ſuas periodos ſeruare conſueta non reuertatur, grauiſſimorum & ſæpe lethalium morborum cauſſa eſt: niſi materia per prophylaxin detrahatur, quod præſtare difficillimum. Materia enim, quam in articulos natura detrudere ſolebat, ſi ob debilitatem naturæ amplius expelli non poſſit, vel circa viſcera & partes principes hæret, vel ad pulmones, inteſtina, aut alias partes protruſa grauiſſima ibi mala excitat. XIII. Ipſum paroxyſmum quod attinet, de eo ſcribit Hippocrates, 6. *aph.* 49. quibuſcunque morbi podagrici fiunt, iis ſedata inflammatione in 40. dies inflammatione finiuntur, modò, vt Galenus *in comm.* addit, Medicus in curatione nihil deliquerit, & ægri ſint obedientes. Cum enim humores in arthritide per ligamenta, membranas & neruos diſperſi ſint, ac partes hæ ſint denſiores, ac frigidiores, quàm carnoſæ, non mirum eſt, longius in his tempus ad diſcuſſionem humoris requiri, quàm in partibus carnoſis. Aphoriſmus tamen hic ſaltem intelligendus de vltimo termino, cùm experientia teſtetur, multos intra pauciores, quàm quadraginta dies ſanari. Mitior enim alia eſt arthritis & breuior, quæ breui tempore ſoluitur. Alia acerbior & diuturnior, quæ longiore. Nonnulli cauſſam in humores referunt, ſtatuuntque arthritidem, quæ ex bile proueniat, eſſe breuiorem, quæ ex pituita, longiorem. Verùm ſit ſanè, vt alias ſanguis, alias pituita, alias bilis ſimul confluat, tamen is ipſe humor ſalſus, qui proxima arthritidis cauſſa eſt, nunc eſt tenuior, vt facilius diſcuti poſſit, nunc craſſior. Cui accedit ſecundo partis robur & debilitas. Quò enim pars robuſtior eſt, eò humorem, qui affluxit, facilius diſcutit, quò verò debilior, eò tardius; vnde accidit, vt qui primùm arthritide laborare incipiunt, paroxyſmos breuiores habeant, qui diutius, longiores, niſi diligentem ſui curam habeant. Quò ſæpius enim membrum arthritide corripitur, eo magis debilitatur. Tertiò ipſi ægri etiam non eandem diætæ rationem obſeruant, vnde qui eam accuratam ſeruant, facilius liberantur. alij diætæ erroribus paroxyſmos ſibi prolongant, & nouæ fluxioni cauſſam præbent.

An & cur arthritis circiter dum quam 40 dies finiatur?

XIV. Quo plura & frequentiora ſubſequuntur ſymptomata, eò difficilius morbus curatur. Interdum enim ratione vehementiſſimi doloris ægri repellentia & ſtupefacientia intempeſtiuè expetunt, quæ humorem ad articulos fluentem ad partes nobiliores repellunt, vnde accidit, vt ægri in cordis anguſtias, lipothymiam vel alia mala incidant, imò in vitæ periculum conijciantur, & tunc ſolum ſalutis ſpes eſt in eo, vt humores illi, ſi fieri poſſit, iterum ad articulos repellantur.

Solutionis arthritidis quatuor modi.

XV. Sunt autem quatuor modi ſolutionis arthritidis. Primò enim & frequentius reſoluitur materia, & quidem tota, vt nullum ſui relinquat veſtigium, vel maxima ex parte, vt ſui veſtigium aliquod relinquat. Secundò, ſed quod rarius eſt, in puri quid ſimile mutatur materia. Neque n. verum pus eſt, ſed ſanies quædam, ſeu ichor reſudat & extra carnem & cutē erodit. Cur autē arthritis rariſſimè ad ſuppurationem veniat, conſideratione dignum eſt. Nonnulli ſunt in ea ſententia, ideò id fieri, quia articuli

Cur arthritis rarò ſuppuretur?

ſunt remoti à fonte caloris, tantumque caloris, quantum ad ſuppurationem requiritur, non habent. Sed veram hanc cauſſam non eſſe, patet ex eo, quod interdum in ipſis apicibus digitorum inflammatio oritur, quæ tamen ad ſuppurationem venit. Verior ergo cauſſa eſſe videtur, ipſius humoris, huius ſalſi & tereſi natura; qui in pus non mutatur, ſed vel totus diſſipatur, vel ſi quid relinquitur, in tophos concreſcit. Tertius modus eſt, cùm ob loci debilitatem materia diutius in parte affecta hærens tandem in tophum & nodum mutatur. Et de tali arthritide ſcribit Galen. 10. *de comp. med. ſec. loc. c.* 2. Poſtquam producti fuerint calli, ne ſeparaueris ad priſtinam conſtitutionem exactè redire articulum poſſe; & Poeta: *Tollere nodoſam neſcit Medicina podagram.* Quartus modus eſt, cùm humor alio transfertur, id quod interdum accidit ad membra nobiliora, pulmones, cor, cerebrum, quæ peſſima eſt permutatio, ob quam ægri moriuntur, niſi materia ad articulos retrahatur; aliquando ad ignobiliora, vt varices, ſicut *Prognoſt.* 11. dictum; aliquando euacuatur è corpore, &, vt Rhaſes 11. *continent.* ſcribit: aliquando ad inteſtina fertur, fluxumque alui excitat, & inteſtina excoriat, qui fluxus aliquando ad finem vitæ durat, & viribus paulatim deficientibus propter febres & dolores ægri maraſmo conſumti moriuntur.

CAPVT V.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio arthritidis.

Cur pauci arthritici ſanentur.

CVm affectuum præter naturam perfecta curatio in cauſſarum ablatione conſiſtat, Autores verò de cauſſis arthritidis, vt *ſupra* dictum, diſſentiant, non mirum etiam eſt, de curatione alios aliter ſentire, eamque variam proponere, quæ diſcrepantia, vt aliquoties iam dictum, non poſtrema cauſſa eſt, vt tam pauci arthritici ſanentur, cum quilibet hic hoſtem, quem ſibi ſæpe finxit, impugnandum ſuſcipiat, eum vero, qui reuera hoſtis eſt, negligat. Patet hoc paſſim è conſiliis Medicis, quæ etiam pro Illuſtriſſimis Viris data ſunt, non ſingula ſaltē, ſed aliquam multa, in quibus pleriſque, conquiſitis hinc inde ſententiis, res eo plerunque redit, curationem præcipuè ad caput, vt membrum mandans, & articulos, vt membrum recipiens, dirigendā eſſe. Ita vnius Fernelii, Medici aliàs doctiſſimi & experientiſſimi, autoritas plurimos à veritatis inueſtigatione abſtraxit, &, vt multi ægri parū idonea medicamēta nanciſcerentur, fecit. Nos, ſaluò aliorum iudició, iis fundamentis, quæ ſupra propoſuimus, inſiſtentes, curandi rationem breuiter proponemus. Conſiſtit autem Curatio in genere ita dicta in duobus.

Arthritidis curatio.

Primum eſt, vt præſens paroxyſmus, ſeu dolor, tumor, motus impedimentum & alia, quæ ægro arthritide laboranti moleſta ſunt, tollantur. Alterum eſt, vt præcaueatur, ne paroxyſmus ſemel ſublatus redeat. Et primùm quidem arthritidem præſentem curandi rationem quod attinet, tria ſunt præcipuè, quæ in paroxyſmo amoueri cupit arthriticus, dolor, tumor, & motus impedimentum. Cùm verò hæc tria omnia ab humore p. n. in articulum illapſo ortum habeant, tota paroxyſmi ablatio in eo conſiſtit, vt humoris influxus inhibeatur, & qui illapſus eſt, tollatur. Humore enim iſto ſublato & tumor ceſſat, & humor euaneſcit, & motus partis redit. Quia tamen dolor ſæpè valde ægrum cruciat, neque eum æger facilè ſuſtinere poſſit, donec humor eius cauſſa tollatur, dolor interdum leniendus eſt, etiam antequàm cauſſa planè tollitur. Atque ita tota arthritidis ægrum affligentis curatio conſiſtit in cauſſæ ablatione & doloris lenitione. Primum quod attinet, cum fluxus à motu & ebullitione quaſi ſanguinis & humorum in venis ſumat initium, illa humoris ebullitio & motus ſiſtendus primò, ac humores ad partem affectam ruentes cum impetu non ſolùm aliò auocandi atque auertendi, ſed & è corpore euacuandi ſunt. Hoc enim niſi fiat, dolor magis exacerbatur. Poſtea vero humor, qui influxit, diſcutiendus. Et quia dolor imprimis moleſtus eſt, is interdum etiam, cauſſa non ſublata, leniendus. Ideoque ſi cauſſa aliqua, vel externa in ambientis aëris intemperie impoſita, vel corporis denſitas occaſionem dederit, ea amouenda, imo etiam contrario modo corrigenda.

Venæ ſectio.

Venæſectio.

Secundo ſi ſanguis in corpore abundet, qui & ab humoris motu commoueatur, & quaſi ebulliat, & à dolore ad partem affectam attrahatur, atque ita vt σωματικον ad arthritidem concurrat, & malum augere poſſit, ac præterea febris immineat, vel comitetur, venæſectio, ſi vires ferant, inſtituenda, vt affluxus ad partem affectam minuatur, & imminenti febri fomes ſubtrahatur, non nimia tamen quantitas euacuetur. Si verò à ſanguinis copia periculum nullum immineat, aut etiam pituitoſus humor abundet, venæſectio potius noxia eſt, quàm vtilis; cùm tum ſanguinis euacuatione ſpiritus diſſipentur & calor natiuus abſumatur, vnde calor in parte affecta humores vincere & ita facilè diſſipare non poteſt, vnde ægri tardius conualeſcunt, imò interdum tophi in articulis generantur. Etſi omnes aut plurimi articuli afficiantur, baſilica in dextro vel ſiniſtro brachio aperienda. Si vnus tantum articulus, in oppoſito vena ſecanda. Vt ſi in dextro brachio articuli afficiantur, in ſiniſtro brachio vena aperienda; ſi in ſiniſtro, dextri brachij vena tundenda. Si dexter pes laborat, vena dextri brachij ſecanda; ſi ſiniſter, vena in eodem latere in cubitu aperienda. Hoc enim commodius eſt, quam venam in pede lateris oppoſiti aperire. Illa enim Venæſectione humores fluentes reuelluntur, hac tantum deriuantur. Eadem ratio eſt, ſi dolor ſit in coxendice. Venæſectione in brachio in dolore Iſchiadico præmiſſa, ad deriuandum vena commode in poplite aperitur, aut iuxta malleolum interiorem, vel etiam exteriorem in vena illic apparente, quam ob inſignem, quam affert, ſi tunc & in tempore ſecetur, vtilitatem, Iſchiadicam vocant, quæ & ſæpè ſola hunc affectum ſanat. Plerunque autem in crure dolente ſecatur, licet & in ſano apertam admodum profuiſſe, ſubitoque omnem dolorem ſuſtuliſſe, ſcribit Platerus. Quia verò malum vrget, & fluxus velociter fit, etiam ſtatim venæſectio, ſi ea opus ſit, inſtituenda; & ſanguinis quantum opus, ſi vires ferant, vnica vice detrahendum. Si tamen vires largiorem venæſectionem non ferant, repetitis vicibus tantum detrahendum, quantum plenitudini reſpondeat.

Cucurbitulæ.

Venæſectionis vicariæ poſſunt eſſe cucurbitulæ, quæ incipientibus doloribus parti ſanæ oppoſitæ vel diſtanti affligantur cum ſcarificatione.

Hirudines.

Hirudines etiam in aſſuetis hæmorrhoidibus appoſitæ, ſanguinem exhauriendo commodum aliquod afferunt.

Purgatio.

Purgatio.

His reuulſionibus per ſanguinis euacuationem factis inſtituenda eſt purgatio, de qua etſi alij aliter ſentiant, vt poſtea *quæſt.* 11 dicetur: tamen plerunque commodè adhibetur. Statim autē inchoantibus vel etiam imminentibus doloribus, antequam, iiſdem vt & vigiliis, aut febre aucta vires debilitentur, inſtituenda, neque hic coctionem aliquam exſpectare, aut præparationem præmittere opus

eſt; quod ſuperiorum ſeculorum Medici plurimi fecerunt, qui primò lenientibus vſi ſunt, deinde præparantibus ſeu digeſtiuis, vt vocant, aliquot dies, tandem purgantibus, quæ humores ad articulos trahant. Cùm enim humores iam antea in motu ſint, ac tenues, & turgentium naturam referant, & natura ipſa eos vt ſibi moleſtos à bono ſanguine ſeparare conetur, ac metuendum ſit, ne, vt dictum, antequam talia peraguntur, humores ad articulos ruant, & doloribus ac vigiliis vires deiiciantur & febris ſuperueniens purgationem prohibeat, ſtatim purgatio inſtituenda. Et vnicum purgans exhibitum plerumque minus ventriculo nocet, quam toties repetitæ digeſtiuæ potiones, quæ ventriculum reſoluunt & labefactant, vt auctis poſtea cruditatibus maior ad articulos affluxus fiat.

Alterantia.

Alterantia. Si tamen humores ſint nimis calidi & acres, temperari poſſunt iuſculis alteratis cichorio, endiuia, taraxaco, portulacâ, acetoſa, & medicamentis ex his paratis, nec inutilis eſt conſerua roſarum cum ſpeciebus diatrionſantalon. Vt ℞. *Conſeru. roſ.* Vnc. iij. *ſpec. diatrionſant.* Drach. j. *corall. rubr.* Scrup. j. Cum *ſyr. granator.* Fiat Electuarium.

Vel ℞. *Margar. præp.* ℈. i. *corall. rubr. præp. ſantal. omnium* an. ℈. i. Sem. *roſ. rubr.* ℈. i. *oſſ. de cord. cerui* Scrup. i. Fiat Puluis. Vel cum *ſaccharo in aq. roſ. diſſoluto* rotulæ. Verùm de purgatione duo imprimis monenda. Primò vt aptum tempus, vt antea diximus, eligatur, & ea non nimis diu differatur. Etenim ſi iam ad ipſos articulos influxerit totus humor, fruſtra inſtituitur purgatio, neque humor facilè reuocatur. Ideoque vt is, qui ad articulos fluxurus eſt, ad aluum vertatur, & per eam euacuetur, mox in principio paroxyſmi, imo etiam quamprimum is inſtare animaduertitur, purgatio inſtituenda. Hoc modo enim humor, qui in fluxu eſt, & qui fluxurus erat, per conuenientia loca euacuatur, & ne ad partem affectam ruat, impeditur, ac doloris & tumoris incrementum prohibetur, & ita, quod influxit in parte affecta, facilius diſſoluitur. Teſtatur que id ipſa experientia, curationem hanc multis profuiſſe. Ita de ſe ſcribit Petrus Bayerus, ſe à quatuor hominibus ad ſellam geſtatum poſtquam aluum quater depoſuiſſet, ſumto ſuo electuario Caryocoſtino à doloribus alleuiatum fuiſſe, & ſine adminiculo alterius ire potuiſſe. Deinde conſiderandum, quibus medicamentis purgatio ſit inſtituenda. Nonnulli à validioribus medicamentis abſtinendum cenſent, & nonniſi lenioribus vtendum vel validioribus in minima quantitate, cum fortis purgatio humorum copiam à partibus ignobilioribus & externis trahat ad internas & nobiliores, & accidat aliquando, vt nonnulli à vehementi purgatione in febres ardentes, malignas & lethales incidant. Quod vt libenter concedimus, & vehementioribus purgantibus humores antea feruidos non magis accendendos, aut motum naturæ planè interturbandum cenſemus: ita etiam cauendum putamus, ne humores ſaltem agitentur, & in venis commoueantur, & non educantur, ac ſufficienter euacuentur. Quod vbi fit, poſtea maiore impetu ad partem affectam ruunt, vtpote ad quam natura antea eos detrudere conabatur, & ad quam ſimul à dolore attrahuntur. Purgantia itaque in principio paroxyſmi, vel imminente eo, paulo fortiora eligi debent, talia tamen, quæ ventriculum non offendant. Si enim, vt modo dictum, leniora ſumantur, humores ſaltem commouentur, & nihil effatu dignum euacuatur, vnde poſtea maior ad partem affectā fit confluxus. Ne autem durante purgatione ad partem affectam confluxus fiat, & humor purgatio-
A ne motus ad partem affectam ruat, præcauetur, ſi pars affecta ſublimiori loco in lecto ponatur, donec purgatio abſoluta ſit, vel, quod certius defenſiuum purgante exhibito ſupra caput partis affectæ imponatur. Ex gr. ſi dolor ſit in manu, defenſiuum ad humerum apponendum, poteſtque id parari è *floribus roſarum, balauſtiis, radicibus biſtortæ, tormentillæ, conſolidæ maioris, corticibus granatorum, bolo Armeno*, cum albumine oui, & aqua roſarum vel aceto miſtis. Et ne cataplaſma hoc ſiccatum & induratum dolores excitet, atque ita fluxum conciret, parum vnguenti Comitiſſæ, aut olei roſacei omphacini addi poteſt. Aut loco cataplaſmatis faſcia ſatis longa poſca, in qua muſcus quernus, roſæ rubræ, vel alia
B adſtringentia modò enumerata cocta ſint, madida parti ſuperiori, exempli gratia in podagra parti ſupra genua, induci poteſt. Atque iſta defenſiua tamdiu continuanda, quamdiu purgatio durat, etiam per diem integrum. Quibus autem in ſpecie medicamentis purgatio inſtituenda ſit, in genere definiri non poteſt; cum magna ſit corporum varietas. Licet enim humor proxima arthritidis cauſſa ſeroſus, ſalſus & tartareus ſit: tamen & ipſe in diuerſis corporibus diuerſo modo conſtitutus eſt, & ſecum alios humores in corpore abundantes rapit. Imò in eodem corpore ſemper eadem medicamenta non conueniunt, cum non ſemper ſit idem corporis ſtatus. Ideoque præſentis Medici eſt talia præſcribere. Ad
C humores autem ſeroſos & ichores bilioſos euacuandos comparata eſſe debent, qualia ſunt: *Syr. roſ. ſolut. de ſpina ceruina, domeſticus vulgo dictus, manna, mechoacanna, ſena, ſemen carthami*; & hinc compoſita: *Elect. diacathol. triphera Perſica, de ſucco roſar.* In fortioribus etiam medicamenta ex hermodactylis vſum habent, atque inter ea electuarium Caryocoſtinum Bayri, cuius infra *de præſeruatione* fiet mentio. Vel ℞. *Hermodactyl. turbith. elect.* an. ℈. iij *diagr.* ℈. i. ß. *zingib. maſtich.* an. ℈. i. *ſacch.* ℈. vi. F. Puluis. Doſ. ℈. i. vel ℈. i. ß. cum iure carnis. Vel vſurpentur pilulæ Rhaſis, quæ, vt ille ſcribit, *in 9. ad Manſorem cap. 90.* lecto decumbentes ſurgere, moueri & ambulare fa-
D ciunt, quæ hoc modo componuntur: ℞. *Aloës* ℈. i. *ſcamon.* obol. dimid. *roſar. rubr.* obol. vnum, *hermodactyl.* ℈. dimid. Fiant pilulæ, quæ vna vice porrigantur, habito tamen reſpectu virium ægroti. Verùm etſi ſeroſus humor proxima cauſſa ſit arthritidis; tamen quia is alios etiam vitioſos humores in corpore ſecum rapit, præſertim dolore accedente; præſentis Medici etiam eſt cuilibet ægro in rem præſentem varia medicamenta purgantia præſcribere.

Vomitoria.

Vomitus etiam in aſſuetis vtilis eſt, & cum is breuiore via humores euacuet, non ita metus eſt, ne ad partem affectam ruant. Vomitoria tamen hic tam fortia vix dare licet, vt ex ipſis venis euacuent, ſed ſatis eſt, ſi talia exhibeantur, quæ primas vias & Vomitoria
E partes ventriculo vicinas euacuant. Etenim ſi humores multi vitioſi circa ventriculum, lienem, & epatis cauum ac in locis vicinis conſiſtant, facile fieri poteſt, vt commotis in toto corpore humoribus, & ij ad venas penetrent, & ad partem affectam ruant. Poſt vomitoria verò etiam purgationes inſtituere licet; imò ſi vna purgatio non ſufficere videtur, ea iteranda eſt. Franciſcus Indio, *lib. 2. de Gutta podagr. cap. 3.* miris laudibus hic effert vomitorium, quod parat ex ſufficienti quantitate pulueris ſcopiæ regiæ, cum aqua ſtillaritia aurantiorum immaturorum tepida exhibitum; quod bilem & pituitam per ſuperiora & inferiora cum commodo ægri euacuare ſcribit.

Sudorifera.

Sudorifera.

Corpore purgato danda opera, vt ſudor prouocetur, vel ſponte, vel adhibitis medicamentis. Si enim, vt rectè Crato, *conſil.* 24. ſcribit, quàmprimùm intus ſudor detinetur, aut inhibetur, maximè ſi conſuetus fuerit, imminet paroxyſmus podagricus: etiam proculdubio augebitur paroxyſmus, & prouocabitur, ſi in eo ſudor detineatur, & reliquiæ humoris ſeroſi in venis non diſcutiantur; & contrà breuior fiet paroxyſmus, ſi per ſudorem ſerum diſcutiatur. Verùm cùm in arthritidis inuaſione fiat quaſi quædam humorum ebullitio, & plerunque etiam febris adſit, calida ſudorifera, qualia ſunt *theriaca*, *Mithridatium*, & ſimilia, vix conueniunt, cùm humores magis accendantur. *Cornucerui* verò vel crudum, vel ſine vſtione præparatum, commodè exhibetur, aut ſolum cum aq. cardui benedict. Vtile eſt & *Antimonium diaphoreticum*. Si verò corporis conſtitutio, & humorum diſpoſitio id ferat, decoctum Saſſafras, vel ſarſæ parillæ, vel Chinæ exhiberi poteſt, quod tamen cichorio, endiuia, ſoncho, dente leonis temperare licet. Ea verò, quæ in paroxyſmis vtilia ſunt ad humores ſeu ſenſibiliter, ſeu inſenſibiliter diſcutiendos, omnia in curatione locum non habent. Vtile etiam decoctum bardanæ radicis, ſeu lappæ maioris, cùm incidat, diſcutiat, ſudores & vrinas moueat, refertque Foreſtus, Vaſtellium Penſionatium Melchinenſem cùm in lecto decumberet ex doloribus articulorum, vt nullum membrum mouere poſſet, bibiſſe cereuiſiam calidam, in qua radix lappæ maioris cocta erat, qua epota cùm nullis remedijs à Medicis curari poſſent, plurima minxit alba inſtar lactis & à doloribus liberatus fuit. Vel ℞. *Sarſæ parillæ.* ℥. j. *ligni ſaſſafr.* ℥. ß. *rad. caryoph.* ℥ j. *ſantali citrini* ℈. ij. Infund. in aq. ℔. iij. horis 24. poſtea coq. Detur manè hauſtus vel decocti ſolius, vel cum C. C.

Topica.

Topica.

Corpore ita conueniente modo euacuato, & cauſſa antecedente, quæ morbum auctura fuerat, ablata, iam ad ipſam doloris lenitionem, & cauſſæ continentis, doloris ac tumoris ablationem, adeoque topica accedendum. Si verò, antequàm iſta vniuerſalia præmiſſa fuerint, ſtatim topica adhibeantur, plus damni, quàm commodi inde æger percipit. Vel enim materia, quam natura ad articulos depellere conatur, ad interiora repellitur, vnde grauia ſymptomata excitantur: vel articulis impingitur, dolorque exaſperatur: vel pars effœminatur, laxaturque, atque ita fluxus augetur. Quæ cùm vulgò non obſeruentur, & topica ſæpè non ſatis tempeſtiuè & cautè adhibeantur, plus plerunque damni, quàm vtilitatis inde ægri percipiunt; vnde etiam vulgata ſententia orta eſt, optimum eſſe, articulis dolentibus nihil adhibere. Et reuera præſtat, nihil applicare, & naturæ rem committere, quàm medicamenta minus idonea vſurpare. Topica autem, quæ applicantur, vel dolorem ſolum reſpiciunt, vel cauſſam ſimul doloris humorem ſcilicet, qui affluit & affluxit, doloremque & tumorem excitat,

Dolorem lenientia.

Dolorem lenientia.

Dolor plerunque in hoc morbo grauiſſimum ſymptoma eſt, & ægris moleſtiſſimum, quem maximè diris denouent, vt in Luciani Tragopodagra *mox in principio* videre eſt, & propterea etiam maximè ablatum cupiunt. Et omnino neceſſarium eſt, vt eius rationem habeat Medicus, quia, ſi nimius ſit, vigilias concitat, vires deiicit & attrahendo humores malum auget, atque ita curam ad ſe meritò trahit, 12. *meth. med. cap.* 1. & propterea ſuile-

A nitionem per anodyna indicat. Habent autem dolorem lenientia ſeu anodyna, & hoc commodi, quod partes laxando faciunt, vt humor, qui antea tantum ad interiores circa articulum partes fluebat, etiam iam ad ambientes partes & carnoſas diffundatur. Vnde arthritici dolores, antequã pars intumeſcat, ſunt vehementiſsimi; mitigantur verò, vbi pars intumeſcit. Anodyna autem qualia propriè ſint, alibi dictum in Inſtit. quæ ſcilicet partem affectam demulcent & laxant, cauſſam verò ipſam non diſcutiunt. Et parentur hîc ex lacte caprino ex vberibus recens mulcto, pane albo & lacte cum vitellis ouorum, & momento croci, ex foliis altheæ, maluæ, braſsicæ, calidè impoſitis; ex ſemine maluæ, altheæ, cydoniorum, pſyllij, & præcipuè ex mucilaginibus eorum, B caſsia fiſtulari extracta cum decocto vel aqua ſolani, quæ, vt Auicennas ait, præſtantiſsimum eſt remedium, cui, ſi humores calidi affluant, aliquid olei vel aquæ roſarum addi poteſt, ſi frigidi, oleum chamæmelinum; Pro caſsia etiam roob ſambuci vſurpare licet; ex pane albo & vino, & quidem ſi humor ſit calidior, vino rubro, ſi frigidior, vel miſtus, vino albo cum puluere flor. chamæmeli & oleo roſaceo, & caſeo ouillo recenti impoſito, & ſæpius immutato, è ſtercore bubulo primo vere recenti, vt & aqua ex eo diſtillata. Vtiliſsimum quoque remedium eſt *mucilago ſeminis pſyllij*; aqua roſarum vel ſolani extracta, cui aliquid C interdum aceti addi poteſt, commendaturque hoc medicamentum multum à Serapione & aliis. In morbo incipiente Solenander ſumit craſsiores ſtipites cicutæ, eoſque ſale implet, & argilla vt paſta obturatas in locum humidum ponit, vt ſal liqueſcat, quem liquorem in vitro aſſeruat, & pannis loco dolenti applicat. Vſus etiam eſt ſæpiſsimè cataplaſmate hoc: ℞. *Malnam integram* cum radicibus conciſam minutim, eamque in æquis vini & aceti partibus, coque in fictili nouo ad tertiæ partis conſumptionem, deinde admiſce *ſecalis craſſiores furfures*, quantum ad conficiendum cataplaſma ſufficit, idque calidum loco dolenti applica. Foreſtus refert, quendam aquaticæ lenticulæ, & floribus chamæmeli in lacte coctis parum farinæ hordei addidiſſe & in formam cataplaſmatis redegiſſe, & ap- D poſuiſſe ad ſedandum dolorem cum miraculo quaſi. Vtile eſt & oui luteum cum oleo violar. in formam linimenti ſubactum; vt & aqua ſpermatis ranarum, quæ forſan etiam aliquam vim narcoticam habent. Adrianus Spigelius apud Morauos in vſu & nobile experimentum pro ſanandis illicò doloribus podagricorum Vlmariæ cum radicibus & floribus deſtillatæ aquam eſſe ſcribit: quæ & Sileſiis in frequenti vſu eſt. Commodum etiam eſt decocto parietariæ partem affectam fouere. Vſurpantur à plurimis etiam olea & pinguedines. Verùm hîc non ſine cauſſa monendum, pinguibus talibus cautè vtendum eſſe. Cùm enim arthritis ſæpe cum eryſipela- E te, quantum ad cauſſam, aliquam cognationem habeat; at verò notum ſit, pinguia omnia, quæ poros oblinunt, in eryſipelate potius nocere, quàm prodeſſe: idem etiam in arthritide metuendum videtur, ne, ſi per pinguia pori oblinantur, humore intus detento, dolor augeatur; id quod ipſa experientia teſtatur. Et vir quidam honeſtus in vicinia mihi retulit, ſe in podagricis doloribus ſedandis in ſuo corpore nihil vtilius percepiſſe, quàm caſeum ouillum planè recentum impoſitum, verùm ſæpè renouatum. Quamprimum enim à calore partis calefactus pingueſcere & quaſi butyrum fundere caſeus incipiebat, dolorem inde ſibi augeri dicebat.

℞. *Medull. panis tritic.* Lib. Sem. Coqu. *in lact. rec.* q. ad conficiendum cataplaſma: Adde *mucilag.*

ſem. alth. ℥. ij. farinæ ſem. lini, fœnigræci, an. ℈. ij. pulu. flor. chamæmeli, meliloti an. ℥. i. croci ℈. i. ol. roſac. chamæmel. an. ℥. ß. Miſce Vel ℞. Lactis recenter mulcti ℥. i. ß. medullæ panis tritici ℈. v. farinæ hordei ℥. i. ß. hermodactylor. vulgator. ʒ. vi. croci ℈. i. ol. chamæmel. q. ſ. Fiat cataplaſma. Vel ℞. Panis albi ℥. vi. lact. q. ſ. Miſce ad ignem. Adde vitellor. ouor. ij. ol. roſac. ℥. ij. croci ʒ. i. Miſce. Vel ℞. Farin. hord. fabar. orobi an. ℥. i. ſem. lini ℈. vi. pulu. flor. chamæm. ℈. iij. meliloti ℈. ij. croci ʒ. i. Coq. in ſ. q. aq. flor. chamæmeli: Adde vitellos ouor. duor. ol. chamæm. roſar. an. ℥. i. Miſce. Vel ℞. Pulpæ panis triticei ℥. ij. pulu. flor. verbaſci ℥. j. Coq. in lacte: Adde flor. caſſiæ ℥. j. Miſce. Vel ℞. Sem. lini, fœnigræci part. æq. Extrahatur mucilago aqua roſarum. Adde vitellos ouorum duos, aceti parum. Inſperſa farina fabarum, F. Cataplaſma. Vel ℞. Farinæ hordei, ſem. lini, fœnigræci, fabarum, pulu. flor. chamæm. an. ℥. ß. rad. althææ ℥. i. ol. roſac. chamæm. an. ℥. i. ß. vitellos ouor. num. iij. roob vini ℥. j. Miſce. Fiat Cataplaſma. Vel ℞. Flor. verbaſci q. v. Infund. in ſ. q. vini rubri per duos menſes, deinde deſtillentur. Deſtillata aqua locus foueatur, & deinde inungatur oleo ſeu liquore è floribus verbaſci, vitro clauſo ad radios Solis tempore æſtiuo collecto. Vel ℞. Gemmas coryli, exprimatur ex iis oleum eodem modo, vt ex ſemine lini parari ſolet. Corpus, quod poſt olei expreſſionem remanet, comburatur, & ex cineribus aqua C pura ſal eliciatur, qui oleo expreſſo miſceatur. Oleum cum ſale mixtum clarificetur transfundendo id per pyxidem ligneam, ſicut pictores oleum lini pro ſuo vſu clarificare ſolent; & euadit præſtans ad dolores leniendos medicamentum. Verùm ipſa anodyna pro qualitate humoris nõnihil variari poſſunt, & in humore calidiore frigida quædam addi, vt roſæ, & earum aqua, aqua plantaginis & ſimiles. In cauſſa verò frigida flores chamæmeli, meliloti, abſinthium, ſemen lini, fœnigræci addi poſſunt.

Narcotica.

Narcotica. Si anodyna non ſuffecerint, narcotica vſurpanda, quæ cùm ſtuporem parti inducant, non ſolùm protinus dolorem compeſcunt, ſed & calore ſuo, quem D obtinent, ſimul humores reſoluunt, atque ita cum commodo & tutò, nec cum periculo vti creditur, vſurpantur, ſicut Platerus, lib. 2. Pract. ſcribit: ac proptérea, ſicut & alij plurimi, hyoſcyami & mandragoræ ac papaueris folia recentia contuſa vel prius decocta admota commendat, ſunt vtilia & illorũ olea, ac ſuccus ex illis expreſſus, pro fotu vſurpatus, vt & radix mandragoræ, ſemenque hyoſcyami cum aliis cataplaſmatis forma applicata. Nicotianæ etiam folia recentia contuſa & parti dolenti impoſita dolorem leniunt. Idem Platerus, vt & alij Autores ad opium accedunt, idque aliis anodynis admiſcent, & Vnciis duabus illorum ℈. j. E opij addunt. Si etiam in ſpiritus vini ſimplicis, vel croci infuſione flaueſcentis ℥. iv. camphoræ ʒ. j. & opij ℈. j. diſſoluatur, eoque liquore pars dolens illinatur, efficaciſſimum ſcribit eſſe remedium. Antidota etiam opiata, vt theriaca, Mithridatium, philonium, recentia addi poſſunt, præſertim ſi opij quantitas augeatur. In vſu tamen opiatorum non diu perſiſtendum, cùm calido natiuo & neruis ſint inimica. Idem tamen Platerus, lib. 1. Pract. cap. 5. de tactus læſ. ſcribit, ab externo narcotico cuti applicato cutem ſtupidam & indolentem reddi poſſe, ſe nunquam deprehendere potuiſſe, licet vt aliquid certi cognoſceret, maſſam opij emollitam parti podagra dolenti applicarit. Exhibita quidem narcotica dolorem etiam facilè ſedant; verùm cum motum

A humorum ad externas partes impediant, facilè aliquid incommodi excitare poſſunt, & dolorem longiorem efficere, cum dolor paulò poſt recurrere ſoleat. E. G. ℞. Farin. hord. ℥. iv. medull. panis triticei ℥. iij, lactis q. ſ. Coq. ad conſiſtentiam cataplaſmatis: adde ol. roſac. ℥. i. vitell. ouor. num. iij. opij ʒ. j. Miſce. Vel ℞. Medull. panis triticei q. ſ. Affunde cremoris lactis q. ſ. adde croci ℈. i. thuris ℈. ß. pulu. lumbricor. terreſtr. ℈. ij. vitell. ouor. num. iv. ſem. hyoſcyami, papau. alb. an. ℈. iij. Bulliant in vaſe duplici per horam dimidiam. F. Cataplaſma. Vel ℞. fol. hyoſcyami M. iij. baccar. ſolani ℥. i. Coquantur ad mollitiem & contundantur: inſpergatur farin. hord. ℥. i. ℥. ol. roſac. parum. F. Cataplaſma. Vel ℞. farin. hord. medull. panis B alb. an. M. ß. fol. hyoſcyami, malu. violar. an. M. i. flor. chamæmel. cortic. papau. alb. an. M. ß. ol. lumbric. papa. an. ℥. i. F. Catapl. Si libet, opij & croci an. ℈. i. addere licet. Vel ℞. rad. mãdrag. fol. hyoſcyami an. q. ſ. Coq. & contundantur. adde farinæ fabar. & ol. roſac. q. ſ. F. Cataplaſma. Vel ℞. Vitrioli crudi ℔. ii. ſpiritus vini ℔. iii. aq. ſambuc. ℔. ii. Miſce ſimul in cucurbita vitrea bene lutata, appoſitoque alembico & recipiente, in quo ponantur. ſem. hyoſcyami contuſi ℥. ii. flor. verbaſci, ſambuci, chamæmel. an. M. ii. Fiat deſtillatio igne aperto per gradus, donec vitrum igniatur. Poſt deſtillationem ſpiritus cum phlegmate à ſeminibus & floribus ſeparetur, & vſui in vitro ſeruetur. Vel ℞. fol. hyoſcyami M. i. ſolani, ſemperuiui, capit. papau. hortenſ. an. M. ß. radic. mandragor. ℥. i. flor. chamæmel. verbaſci an. P. i. ſem. pſyllij ℥. i. ß. hyoſcyami ℈. i. Coquantur in lacte pro fomento. Remanentiæ contundantur & addita. farinæ ſem. lini ℥. i. hord. roſacei an. ʒ. ii. Fiat Cataplaſma. Nonnulli huc referunt & aquæ frigidæ perfuſionem, & quidem autoritate Hippocratis, qui 5. aph. 25. ſcribit: dolores articulorum podagricos, conuulſiones, & horum plurima frigida aqua largè affuſa leuat, & dolorem ſoluit. Nam modicus torpor dolorem ſoluit. Scribitque Donat. Anton. Ferrus, tract. 2. de podagra cap. 9. ſe hoc remedium ſæpius expertum eſſe, & cum alia remedia nihil profeciſſent, ad aquæ D frigidæ perfuſionem, tanquàm ad extremum remedium perueniſſe, & ſtatim dolorem ſedatum fuiſſe. Verum enim verò negari equidem non poteſt, aquam frigidam parti affectæ affuſam non ſolum repellere, ſed torporem quendam inducere, atque ita dolorem lenire verùm metuendum eſt, ne calor innatus partis hoc modo deſtruatur, & imbecillitas parti concilietur, ob quam poſtea malum grauius reddatur, & præterea humor parti impingatur, & in ea condenſetur, aut etiam ex violenta repulſione humores ad interiora ruant.

Repellentia.

Topica verò, quæ ad cauſſam diriguntur, quod attinet, & primò repellentia, etſi ea à nonnullis commendantur: tamen ſola hîc vix locum habent. Repellentia. Cùm enim natura ipſa motum hunc inſtituat, & humores vitioſos è partibus internis ad externas & ignobiliores depellat, ſi is motus impediatur, & humores ad partes internas & principes repellantur, id cum vitæ periculo accidit, & peſſima exoriuntur ſymptomata, quæ non ceſſant, niſi natura humorem vitioſum ad alium articulum iterum expellat. Præterea cùm dolor mitigetur, cum materia ad externas, quæ circa articulum ſunt partes diffunditur, ſi per repellentia ad interna repellantur, dolor augetur; vnde nonnulli etiam nec externam auram, etſi non adeò frigida ſit, ferre poſſunt, ſed membrum affectum tegant neceſſe eſt, ſi dolorem mitiorem experiri velint. Inſuper ſi materia iam ex

parte influxerit, repellentium & refrigerantium vſu incraſſatur, & parti impingitur, malumque difficilius curatu redditur. Si tamen à ſubito & nimio humorum affluxu, præſertim calidorum, in principio dolor valde augeatur, & is curam totam ad ſe trahere videatur, ac propterea eum moderari, & repellere nonnihil animus ſit, repellentibus quidem vtendum, ſed non ſolis, verùm cum anodynis miſtis, & præmiſſa venæſectione & purgatione. Sicut contrà in principio nimis laxantia non vſurpanda, cùm affluxum humorum promoueant, ſed affluxum humorum nonnihil remorantia vſurpanda. Itaque tùm lactucam, ſemperuiuum, portulacam, violariam, plantaginem, roſas, & ex iis parata addere licet; vt & aliquid aceti. Vt ♃. *Farin. hord.* ℥. iii. Coq. in *oxycrato*. Adde *vitell. ouor.* ii. *croci*, ʒ. j. Miſce. Vel ♃. *Mucilag. ſem. pſyllij aqua roſ. extracti* ℥. ii. *mucilag. ſem. alth.* ℥. i. *farin. hord. q. ſ. vitell. oui vnius*. F. Cataplaſma. Vel ♃. *Aq. ſperm. ranar.* ℥. iv. *ſolani, flor. ſambuci, plantag.* ad. ℥. ii. *camphor.* ʒ ß. Miſce. Si libet, *mucilag. ſem. pſyllij & cydon.* an. ℥. i. addi poteſt. Vel ♃. *Succi hyoſcyami, ſemperuiui, lactucæ* an. ℥. ii. *farinæ hordei* ℥ i. *vitell. oui vnius, ol. roſac.* ℥. ii. Miſce. Vel ♃. *Roſar. rubr.* M. i. *farin. ſem. fœnigr. fabar. hord.* an. ℥. i. *ſantali rubr.* ℈ i. ß. *flor. chamæm.* P. j. Coctis & contuſis addantur *vitell. ouor.* ii. *aceti* ℥ iv. *ol. roſac. q. ſ.* Fiat Cataplaſma. Vel ♃. *Aq. ſolani, plantag. ſperm. ranar* an. ℥. ii. *ol. roſac. chamæmel.* an. ℥. i. *lactis vaccini* ℥. iii. *farin. fabar. alth. hord.* an. ℥. i. *vel q. ſ. croci* ʒ. i. *vitell. ouor.* num. ii. *opij* ʒ. ij. Fiat Cataplaſma. Nonnulli *C. C. vſtum & præparatum* in *aqua flor. verbaſci* macerant, vel coquunt, & in colatura pannos lineos imbuunt, eoſque parti volenti imponunt. Vel ♃. *Verbaſci recentis* ℔. vi. *vini* ℔. ii Macerentur per dies tres, poſtea deſtillentur. Vel ♃ *Flores verbaſci*, iiſque ampullam vitream reple, & orificio obturato Soli expone Sic enim in liquorem diffluunt, qui linteo parti affectæ impoſitum dolorem lenit. Si olea adhibere libet, ♃. *Ranas quinque, lumbricorum terreſtrium vino lotorum* ℥. iii. Coq. *in ol. roſacco*. Colentur.

Diſcutientia.

Dolorem lenientia. Vbi autem fluxionis impetus præteriit, ac pars intumuit, ea ſimul miſceantur, quæ humorem euocant, leniter diſcutiunt, atque ita aliquid cauſſæ tollunt. Hic autem Medici plerique prolixi eſſe ſolent in recenſendis & diſtinguendis medicamentis, quæ cauſſæ calidæ, quæ frigidæ, imò quæ omnibus humoribus conueniunt. Verum etſi non negamus, ad humoris affluentis conditionem, aliquomodo reſpiciendum eſſe: tamen præcipua cura eſſe debet, vt humor ille ſeroſus & acris, qui proxima & principalis doloris cauſſa eſt, à partibus in articulis penitioribus ad externas euocetur, & inſenſibiliter diſcutiatur; id tamen ita fiat, vt humorum, vt dictum modò, quos is ſecum rapit, quique ratione doloris ſimul attrahuntur, & vulgo pro proxima arthritidis cauſſa habentur, etiam ratio habeatur. Imo ipſe humor ille ſeroſus prima mali huius cauſſa in aliis magis, in aliis minus calidus eſt. Ideoque ſi humor, qui affluit, ſit calidior, diſcutientia ita comparata eſſe debent, vt quidem humorem leniter diſcutiant, affluxui tamen nouo occaſionem non præbeant. Et humor talis calidus cum ſit ſimul mobilis & tenuis, facilè diſcutitur, nec fortioribus medicamentis indiget. Si vero humor ſit minus calidus, vel frigidior, tutius calidiora adhibere licet. Neque enim metus eſt, vt tum facilè nouus fluxus concitetur, & calidiora medicamenta ad humorem talem diſcutiendum requiruntur. Quibus verò medicamentis humor ille ſeroſus & tartareus, vt appellatur à Chymicis, extrahendus & diſcutiendus ſit, non ſine cauſſa diligenter inquirendum. Etenim diximus *de conſ. & diſſ. Chym. & Gal. cap. 15. p. 381.* medicamenta cauſſæ ſuo modo debere eſſe ſimilia. Nam nō quodlibet à quolibet patitur, nec quodlibet cuilibet vnitur. Gummi Arabicum, tragacanthæ, ceraſorum ab aqua ob naturæ conuenientiam diſſoluuntur, non verò ſulphur & alia ſulphurea ac oleoſa. Sulphur ab oleo diſſoluitur, non verò ab aqua forti, etſi id argentum & alia metalla ſoluere poſſit. Manus pice vel terebinthina ſordidæ non aqua, ſed oleo vel alia pinguedine mundantur. In ambuſtis non frigidam aquam adhibere licet, ſed oleum lini, vernix, & ſimilia, quæ empyreuma illud extrahunt, adhibenda. In eryſipelate ſeu roſa dicta non pinguia & oleoſa imponenda, ſed lixiuium, oleo temperatum, ſapo in aq. ſambuci diſſolutus, & ſimilia, quæ poros non claudunt, illum tamen ſubtilem & calidum humorem extrahunt ac diſcutiunt. Eadem in arthritide eſt ratio, & cum ea non ab aqueo humore, nec etiam ab oleoſo aut ſulphureo, vt Chymici loquuntur, ſed acri & ſalſo originem habeat, ad eum extrahendum & diſſipandum potius ea, quæ ſalem volatilem in ſe continent, quàm pinguia & oleoſa exhibenda. Et experientia iam multos docuit, à pinguibus dolores arthriticos augeri. Hinc Chymici non ſine cauſſa commendant ſalem armoniacum ſæpius ſublimatum in vino vel alio conueniente liquore diſſolutum, & parti impoſitum. Alij ſalem vrinæ, itidem in vino vel alio liquore diſſolutum. Et cum Adr. Spigelius ſcribat, ſe vidiſſe vrinam humanam veterem parti dolenti, etiam adhuc perſtantibus inſignibus doloribus, fomenti loco impoſitam mirabiliter profuiſſe, multo magis id ſal vrinæ præſtaret. Imo nonnulli & aliis ſalibus ad euacuandum iſtum humorem vtuntur. Noui etiam, qui ſpiritum ſalis aliis liquoribus temperatum adhibet. Commodiſſimè aqua Vlmariæ temperatur, & parti dolenti penna illitus humorem ita extrahit, vt etiam vaporis forma exhalare videatur. Imò quidam etiam ea commendant, quæ ad phœnigmos & veſicatoria vſurpari ſolent; atque anodynis ea miſcent. Neque hæc recentiorum, & Chymicorum ſaltem inuenta ſunt, ſed plantas ſale volatili & acri abundantes in arthritide curanda iam antiquis in vſu fuiſſe, vel ſola iberis ſeu lepidium docet, cuius radices tuſas cum axungia veteri miſtas iſchiadicis magno cum commodo apponi ſcribunt, vt patet ex Dioſcoride, ex Damocrate, cuius carmen apud Galenum, 10. *de comp. med. ſec. loc.* legitur Aëtio, *tetrab. ſerm.* 4. *cap.* 2. & aliis. Et de ſinapi ſemine ſcribit Alex. Trallianus, quendam, ſolo ſinapi cum ſicubus ſiccatis miſto in magnis doloribus à frigido humore ortis, vtentem dolore liberatum fuiſſe. Nonnulli raphanum agreſtem comminutum commendant, & vidi quibuſdam profuiſſe. Cuius acrimonia ſi metuatur, & feruor inde aliquis excitetur, coqui prius parum poteſt. Laudatur & liquor limacum. ♃. *Limac. ex teſtis ſuis exemptas* num. xxv. *gran. ebuli recent. ſalis* an. q. ſ. Fiat S. S. S. in vaſe mundo ſubtus pertuſo, ponatur in cellam & ſupponatur vas, quod excipiat liquorem deſtillantem, quo panni imbuantur, & parti affectæ applicentur. Commendatur & hoc ſuffimigium. ♃. *Ligni aloës, ſuccini, thuris, gummi iuniperi, ſem. hyoſcyami, ſtyrac. calamit. gummi tacamahacæ, animæ* an. Drach. j. Puluериſentur craſſiuſculè, puluis ſupra ignitos carbones proiiciatur, & fumus parte affecta per dimidiam horam excipiatur. Quercetanus, *Pharmacop. reſt. cap.* 7. quatuor habet aquas antipodagricas. Prima eſt: ♃. *Aquæ ſpermatis ranarum, tapſi barbati, ſalicis* an. ℔. ii.

ß. *vrinæ pueri vinum bibentis* ℔. iii. *theriac. recent.* A
Drach. ii. ß. *vitrioli, ſalis fuſi, aluminis* an. ℥. iv.
Deſtillentur ad ſiccitatem per cineres, Adde *ſalis vitrioli* ℥. i. ß. *camphor. croci* an. ℈. ij. M. fiat. In aqua iſta linteola madefiant, & parti dolenti applicentur, ac ſæpè renouentur. Secunda: ℞. *Saliu. vrinæ pueri* an. q. v. Deſtillentur. Tertia: ℞. *fol. & flor. ſambuci viridium* an. ℔. j. Contundantur & macerentur in ſ. q. vini per dies 3. in Baln. poſtea deſtillentur. Quarta: ℞. *Spir. vini rectific.* ℔. ij. *mellis puriſſ.* ℔. i. Deſtillentur in balneo vaporoſo, & duo liquores, alter aqueus, alter ſulphureus, ſeorſim colligantur. Remanentiis adde *croci integri* ℥ i. ß. *therebinth. Venet.* ℥. ij. *tartari ad albed. calcinati* ℔. ß *ſalis fuſi* ℥. i. *phlegmatis vitrioli* ℥. iv. *lixiuij ſarmentorum vitis* ℔ ij. Macerentur horis 24 deinde deſtillentur ad ſiccitatem. Fecibus remanentibus adde primam aquam & deſtillentur. B
Tandem liquores omnes miſce & in baln. vaporoſo deſtilla. Andreas Libauius *Apocalyp'. Hermet. part. prior. cap. 8.* omnibus præfert aquam, in qua æs & ferrum extincta, & poſtea Mercurius vitæ maceratus ſit. Vel ℞. *Sapon. Veneti* ℥. i. ß. *ſpir. vini, aq. flor. ſambuci* an. ℥. ij. Miſce. Vel ℞ *Cancror. fluuial.* num. viij. *granor. iunip.* M. i. *myrrhæ, thuris* an. ℥. i. *vini optimi* ℔. j. Deſtillentur. Vel ℞ *Maſtich. thuris, myrrhæ, ammoniaci, bdelli* an. ℥. ij. *vitriol.* ℔. i. *mellis* ℔. ij. *tartari* an. ℥. ß. *ſpir. vini opt.* ℔. iv. Deſtillentur ſ. a. Solenander *conſil.* C
24 *ſect.* 4. ſcribit, ſe nouiſſe quendam ſenem podagricum, qui ſibi hoc modo medicinam faciebat. Cum tumor & dolor magnus, locuſque rubens erat, accipiebat ſalem, cinerem, vrinam pueri, & acetum inuicem commiſtis, agitatis madefactum & expreſſum pannum laneum album applicabat aliquoties. Sedato iam magna ex parte dolore, morbo declinante, coquebat ſulphur viuum, & puluerem hellebori albi in oleo ſeminis lini, eoque affecta loca illinebat. Idem Solenander iſtud multis profuiſſe ſcribit. Adnaſcitur ad quercus radices, vt plurimùm autumno fungus quidam rubens, tener, & pro ratione radicis arboris magnus ſatis, quem propterea *δρύϊνον* nominat, ille proculdubio, cuius ſupra *lib. 3. pract. part. 2. ſect. 2. cap. 7.* de dyſenteria facta eſt mentio: iſtum in tenues particulas D
ſectum cum trito ſale in ollam teſtaceam indit, ita inſpergens ſalem tritum, vt particularum ſtrata quælibet ſalem intermedium recipiant. Sic permixtum conditum fungum in penu ſubterraneo ſeponit, muriam, quæ tandem inuenitur in olla, liquefactam colligit, eaque aſſeruata affectos articulos illinit. Verùm quia ſiccat vehementer & diſcutit, laxatamque ab humore partem minimè roborat, monet, principio, priuſquam dolor inualuit, eius vſum eſſe vtiliorem, aut iam declinante paroxyſmo ad materiam abſumendam, partique robur, & firmitudinem addendam, potiſſimùm ſi aliquoties interponatur fotus & lotio partium ex decocto verbaſci, abſinthij, E
chamæmeli, herbæ paralyſeos, ſaluiæ, chamæpityos, artemiſiæ, roris marini, meliloti, & id genus aliarum, quæ incidere, abſtergere, diſcutere, ſiccare mediocriter & roborare valent. Commendatur & hoc Emplaſtrum. ℞ *Gummi Carannæ* ℥. i. ß. *tacamahacæ* ℈. vi. *emplaſtri oxycrocei* ℥. ix. *ceræ albæ* ℈. v. *pulueris conſolid. maioris* ℈. ij. gr. xv. Cum *oleo chamæmel.* F. ſ. a. Emplaſtrum, quod loco dolenti applicatum valde extrahit materiam & dolori ſuccurrit. Et talia medicamenta plurima magna copia ad Platerum *lib. 1 Pract.* & alios paſſim extant. De iis tamen hoc monendum cenſeo, in topicis omnibus applicandis ſigna à iuuantibus & nocentibus diligenter attendenda eſſe. Etſi enim proxima cauſſa arthritidis ſit humor ſeroſus, ſalſus, tartareus, aut quomodocunque appellare libet; tamen non eſt de nihilo, quod Chymici monent, vt infra *quæſtione 6.* dicetur, varia eſſe ſalium in plantis & terra genera, ſeu, vt Platerus loquitur, humorem arthritidis cauſſam ichoribus humorum excrementitiorum, qui eum vehementiorem reddant, permiſceri. Vnde non ſolum in diuerſis indiuiduis, ſed & in eodem ſecundum ætatem non ſemper eadem doloris ratio eſt. Vnde Q. Serenus: *Quædam haud ſunt rabidæ medicamina apta podagræ, Cui ter triſenas ſpecies epidaurius ipſe Dixit ineſſe Deus.*
Tandem ad diſcutiendas reliquias fiant fomentationes ex artemiſia, origano, abſinthio, betonica, calamintha, floribus ſtœchad. Arabicæ, lauendulæ, chamæmeli, meliloti, in vino & aqua coctis, quæ ſimul partem roborant. Monet autem hic Crato, *conſil.* 240. vt pedes quidem minimè humectentur, ſed vapor ſaltem pedibus excipiatur. Et reuera commodiſſimæ ſunt eiuſmodi fomentationes. Si tamen paulo plures plantæ in aqua coquantur, & aliquid ſalis addatur, vel etiam lixiuium affundatur, nil incommodi ab humectatione expectandum, aut ſi omnino quid damni metuamus, ne humiditas aquea poſt balneum in parte affecta relinquatur, trochiſci ſequentes carbonibus ignitis iniiciantur, & fumus parte affecta excipiatur.

℞. *Gummi iuniperi, thuris* an. ℈. ij. *ladani, benzoes* an. ℥. i. *cinamomi, caryophyll. nuc. moſch.* an. ℈. ß. Puluerisata excipiantur *gummi tragacanth.* & F. trochiſci. Commendatur etiam plurimùm balneum è ligno iuniperi, vt & decocto vulpis integræ adiectis ranis & lumbricis & herbis antea enumeratis. Vel vngantur pedes conuenienti aliquo linimento vel vnguento. Galenus, 2. *de ſimpl. med. fac. cap. 18.* vt & alij authores, plurimum commendant oleum ſalitum parti affectæ affricatum. Omnibus enim, ait Aetius, *tetrab. ſerm. 4. cap. 21.* qui hoc modo fricantur, inſitus calor augetur, quod præter naturam eſt, diſcutitur, recrementaque conſumuntur, & affecta membra redduntur robuſtiora, vt doloribus amplius non ſint obnoxia; maximè ſi diligenter ſingulis diebus manè & veſperi per omnem vitam hoc præſidij vtantur. De quo confidenter & proculdubio *ἐπὶ ἐλαίου* auſus eſt pronunciare Philagrius, vt Aetius *loc. alleg.* ſcribit, quod etiam ſolum ſufficiat iis, qui vel maximè circa diætam delinquunt, aut immodicè refrigerantur, aut ægrotant ex labore, aut re venerea nimium ſunt vſi, aut quemcunque alium exceſſum admiſerunt. Quia autem oleum & ſal non facilè miſcentur, ſal primò vino calido humectandum, & hinc cum oleo in mortario diligenter miſcendum, & ſemper, antequam hoc linimentum in vſum trahatur, ſal oleo benè admiſcendum. Neque etiam ſaltem inunctio ſufficit, ſed articuli benè fricandi ſunt, vt medicamenti vis penetret. Vel ℞. *Caſtorei, thuris* an. ℈. i. ß. *medull. ceruinæ, adipis anſer.* an. ℈. iij. *ol. maſtich. menthæ* an. Vnc. ij. ß. *bdellij, galbani aceto diſſolut.* an. Vnc. ß. *farinæ ſem. lini, fœnigræci,* an. ʒ. iii. ß. *ceræ q. ſ.* Fiat Emplaſtrum. Flau. Clementis pharmacum, cuius vſu homines toto corpore deſtructos à podagra, chiragraque adeo conualuiſſe, fertur vt citra noxam ambulauerint, deſcribit Galen. 7. *de comp. med. ſec. gen. cap.* 12. vbi & alia huius generis pharmaca habet, vt & 10 *de comp. med. ſec. loc. cap.* 2. Vel ℞. *Gummi pini* ℥. j. *picis nigræ* Vnc. ij. *ceræ* Vnc. j ß. *pingued. galli veteris* Vnc. i. *pulu. hermodactyl. ſulphur. viui* an ℥. iij. Fiat Emplaſtrum & tertia die renouetur. Henrici Stapedij *in conſil. Scholtzij conſ.* 238. ſunt ſequentia. ℞. *Baccar. iuniperi, althææ* an. Vnc. ij.

fol. lauri, myrti, ſaluiæ, betonicæ, ſtœchados, origani, A *calaminthæ, maioran. roris marin.* an. M. ß *ſem. lini, fœnigr.* an. ij. ʒ. Fiat decoctio in aqua è ſarmentis vitis, addendo ſalis communis ℔. j. Poſtea ſequenti oleo inungantur. ℞ *Rad. pyreth. nuc. m., cub. caryoph. contuſor* an. ℈ ij. *flor. ſalu. hyſſopi, roriſmarini, ſtœchad. Arabic. ſpicæ nardi* an. ℈. i. ß. *rad. ariſtoloch. hermodactyl.* an. ʒ. i. Affunde *ſpir. vini* ℔ j. *vel q. ſ.* Macerentur per diem, poſtea adde *terebinth. opt.* ℔. 1. Sem. Diſtillentur in alembico vitreo. Alexand. Trallianus & alij hoc commendant, & in eo multos non ſolum, quibus pituitoſus humor, ſed & quibus bilis affluxerat, valetudinem recuperaſſe teſtantur. ℞. *Thymi, origani, ſatureiæ, calaminthæ* an. q. v. Coq. in B *aceto acerrimo* & decocto calido partes affectas ſæpe perfunde ac foue.

Ad Tophos.

Ad Tophos.

Si materia iam in tophos concreuerit, equidem eos diſſoluere difficillimum eſt; verum ſi nondum inueterati ſint, non omninò nulla ſanationis ſpes eſt. Poſſunt autem ad tophos diſcutiendos adhiberi non ſolum externa & topica, ſed & interna. Interna ſunt antidota illa ſupra propoſita, inter quæ præcipuè vtilis eſt antidotus Tralliani ex Centaurio. Scribit etiam idem Trallianus, quendam, cum tophos habere cœpiſſet, decocto chamæpityos ſumpto prohibuiſſe, ne amplius generarentur. Externa ſeu topica ad nodos diſſoluendos vtilia ſunt ammoniacum aceto diſſolutum. Vel ℞. *Empl. diachyli ſimpl.* Vnc. j. *ammoniaci, galbani, bdellij, ſagapeni* an. Drach. 1. *ol. vini, liliorum alborum* an. ʒ. ß. *puluer. iris* Drach. 1. Fiat emplaſtr. Vel ℞. *rad. bryoniæ, cucum. agreſt. viridis* an. Vnc. ij *alb. lilior. albor ſub cinerib. calid. coctar.* an. num. iv. *ſem. vrticæ, ſinapi, naſtur.* ij an. Vnc. i. Terantur *cum adip. anſerin. & ol. amygdal. dulc. ſ. q.* F. Cataplaſma. Galenus & alij id, quod è caſeo veteri conficitur, plurimum commendant. Nam cute ſponte diſrupta abſque ſectione articulos citra noxam quotidie lapideis liberatos refert. ℞. *Caſei veteris & acris* Vnc. iij vel q. v. intingatur *in iure carnis ſuillæ ſalſæ* q. & in mortario ſubactus parti affectæ imponatur. Alij pedes ſuum ſalſos in aqua ad mollitiem planè coquunt, & poſtea admiſcent D caſei antiqui partes duas, naſturtij partem vnam, & emplaſtrum inde conficiunt, quod valdè commendant. Vel ℞ *ſucci tabaci* Vnc. iii. *ceræ citrinæ* Vnc. ii. *reſinæ pini* Vnc. i. ʒ. *terebinth.* Vnc. i. *ol. chamæmel. q. ſ.* Fiat Cerotum molle. Vel ℞. *mellis, axung. vrſinæ, aceti acris* an. ℔. *ſerpentes & teſtudines montanas* vnum & alterum. Coq. in vaſe vitreato lento igne ad *aceti* conſumtionem. poſtea colentur & adde *ceræ* Vnc. iii. Liquefiant ſimul & vna ferueantur, & loco affecto ad ignem illinantur. Vtilia etiam ſunt luta emollientia & reſoluentia quarundam thermarum, qualia ſunt D. Petri & Bartholomæi in agro Patauino, quibus mane & veſperi pars affecta per horam & amplius fouetur, E & poſtea thermis abluitur. Eraſiſtratus Sicyonius efficax ad tophos remedium hoc parabat ℞. *viſci quercini* ℔. 1. ß. *thuris, ceræ, tædarum pingu. reſinæ pini* an ℔ 1. Liquabilia liquabat & cum pinguibus tædis agitabat ac miſcebat, à quibus cum omnis pinguedo effluxiſſet, ab igne ablatum liquorem percolabat, thuſque in tenuiſſimum puluerem contritum inſpergebat, & aſſiduâ, donec in maſſam manus non inquinantem redigeretur, agitabat. Plura vid. apud Trallian. *lib.* 11.

CAPVT VI.

De Dolore Iſchiadico.

Dol. Iſchiadicus.

DOlor iſchiadicus equidem arthritidis ſpecies eſt, vt de eo præter ea, quæ hactenus dicta ſunt, nihil addendum videatur. Verùm cum & ratione partis affectæ aliquid peculiaris habeat, & in curatione proprij quid obſeruandum veniat, de eo pauca dicemus. Sunt quidem nonnulli, qui per Iſchiadicum dolorem alium affectum ab arthritide differentem accipiunt, qui inter chronicos affectus eſt, & accidit iis etiam, qui podagra vel chiragra etiam nunquam laborarunt, ab excrementis illic congeſtis, vel in eam partem influentibus, & plerunque ſenſim & paulatim. Verùm de iſto affectu hic agere nobis propoſitum non eſt, pertinet quippe is ad ambulandi ob coxæ vitium impotentiam, quod latius ſe, quàm arthritis extendit, de qua ſolùm hic agere nobis propoſitum eſt, & proinde etiam de Iſchiadico dolore tantùm vt arthritico hic agemus. De loco autem affecto hic quadam differ. pauca eſt Aetius *tetr. 3. ſerm. 4. cap.* 1. ex Archigene ita ſcribit: Iſchiadici propriè dicuntur, quibus dolor circa iuncturam quandam vertebrarum innititur. Antecedit autem & quaſi auſpicatur hoc malum aliquando vicinorum muſculorum dolor, & maximè lumborum, aliquando verò ab ipſa iunctura initium fit affectionis, iam verò quandoque contingit, vt vertebræ dolore fere ſublato circa poplitem totùm affectio hæreat, aliis verò iuxta talum; quibuſdam verò totum crus æqualiter dolore affligitur, multis item circa inguina dolor figitur, & tum ſane veſica ipſa moleſtiam tranſumens vrinæ difficultatem inducit, & tunc maximè totum crus à coxendicibus vſque ad calcaneum dolorem perfert. Fernel. *lib. 6. de part. morb. & ſympt. cap.* 18. Iſchias, *inquit*, omnium vehementiſſima ſedem non habet in eo articulo, quo femoris caput in coxendicem inſeritur, ſed altius, ad ſummam natem, qua nerui à lumbis & oſſe ſacro emergentes feruntur in crura, dolor atrox non in ſola eſt coxendice, ſed in femur quoque & in ſuram, & in extremum pedem exporrigitur, quocunque nimirum ab affecta coxendice diductis ramis pertingit. Alii, vt Platerus, Iſchiadicum dolorem articulo coxæ cum femore tribuunt. Verùm ſciendum, circa coxendicem, vt & in humero interdum accidere aliquando dolorem, qui quidem ſæpè vehementiſſimus eſt, non tamen propriè articularis, cum non ſit in articulo, quia membranam muſculorum occupat, neque etiam in vno loco conſiſtit, ſed ad partes inferiores plerunque deſcendit. Et talis fere dolor eſt Iſchiadicus, quem Aetius ex Archigene deſcripſit. Atque hunc dolorem ex humore ſeroſo acri à capite ſub cute defluente, & circa membranam vel neruum aliquem hærente ortum habere concedo: eum tamen dolorem propriè arthritidem non eſſe, ex eo patet. Primò, quod non circa articulum ſemper, ſed & in mediis ſpatiis intra articulos conſiſtit. Ita curaui hic virum nobilem, qui talem dolorem in ipſis muſculis, qui ſunt inter genua & coxendicem, patiebatur. Similes dolores ſæpè in pectore accidunt & pleuritidem notham quandam excitant. Deinde quod certis interuallis rarò redeunt, ſed ſæpè, poſtquam ſemel atque iterum hominem afflixerunt, poſtea toto vitæ tempore non reuertuntur. Tertio, quod ii, qui dolores hos patiuntur, arthritide in aliis partibus non affliguntur, quod in vera arthritide accidit. Qui enim diu arthritide laborant, rarò ſola podagra

dagra corripiuntur, ſed poſtea etiam dolores in manibus & aliis articulis patiuntur. Tandem etiam arthritis vera plerunque & fere ſemper ſibi tumorem adiicit; at verò dolores hi nullum tumorem habent coniunctū, non ſolum vbi ſunt in loco profundo, ſed etiam vbi ſunt in loco non profundo, vt in numero ſæpè accidit, idque ea de cauſſa euenit, quia humor non ex venis, quibus pars illa nutritur, vt in vera arthritide, affluit. Nos verò non de dolore iſto hic agemus, ſed qui propriè arthriticus eſt. Dolor autem iſte Iſchiadicus hoc proprij habet, quod latius, quam in aliis articulis, & ſæpè ad vicina loca diffunditur, id quod accidit primò, quod os coxendicis amplum eſt, vnde etiam tribus nominibus diſtinguitur, & vbi lateribus oſſis ſacri connectitur, os illum dicitur; ad cotylam, iſchium, anteriore parte, os pubis. Deinde quod nerui qui à lumbis & oſſe ſacro ad eam articulationem veniunt, in diuerſas partes diſtribuuntur. Ideoque dolor coxendicis in omnia loca ferè diffundit, interdum, inque neruo à coxendice deducto, pertingit. Eſt autem hoc malū curatu difficile propter loci profunditatem & amplitudinem, ac materiæ multitudinem, quam locus amplus capit. Quibus diuturno coxendicum dolore inteſtatis coxa excidit, rurſuſque incidit, iis mucores ſuperueniunt. 6. *aph.* 59. Et quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit, iis crus contabeſcit, & claudicant niſi vrantur, *ibid. aphor.* 60. Si enim ab influente humore ligamenta relaxantur, coxa excidit, & in cauitatem ita aptus humor lentus redditur, imo ſæpè in lapideam duritiem concreſcit. Vnde quia venæ & arteriæ ſuo loco dimouentur, & comprimuntur, ἀτροφία cruribus ſuccedit. Si etiam in ætate iuuenili quem iſchias apprehendit, vitam breuiorem promittit, quia dolore & inedia æger marceſcit, vnde etiam φθινισχιαδικὴ nomen accepit. Curationem quod attinet, ad reuulſionem commodiſſimè vena baſilica in eodem latere aperitur; deriuationis autem gratia iſchiadica. Et quidem ſi dolor magis extrorſum vergat, quæ eſt ad malleolum externum, aut ſaphena, quæ eſt ad malleolum internum, ſi dolor magis introrſum vergat. Scribit etiam Hippocrates 6. *epid. ſect.* 5. *t.* 62. cum adſunt κέδματα, venæ poſt aures ſcarificandæ ſunt; quem locum Galenus & alij de fluxionibus in coxendicem explicant: præceptum tamen Hippocratis verum eſſe non putant. Hippocratem vero defendit Segghius, & cum ratione illud, quod procul dubio experientia obſeruauit, Hippocratem propoſuiſſe putat. Cum n. cauſſa mali per foramen nuchæ vel viam Fernelij in coxendicem deſtillet, ad fontē mali tollendum circa aures rectè remedium adhiberi ſtatuit. Verùm etſi iſta concedantur: tamen κέδματα iſta non ſunt dolores iſchiadici propriè dicti, qui ad arthritidem pertinent, ſed ij quorum ſupra facta eſt mentio. Purgationes fortiores hic locum habent, atque vtile eſt hic Electuarium Caryocoſtinū, pilulæ arthriticæ, fœtidæ, de hermodactylis. Crato equidem *conſil.* 247. iſchiadicos dolores purgantia non ferre ſcribit; cum humores magis in ea loca decumbant: verum de inefficiente purgatione hoc eſt accipiendum. Et videtur hîc vomitoria purgantibus per aluum commodiora eſſe, cum per locum à parte affecta remotiorem humores vitioſos euacuēt. Repellentia hic plane locum non habent; cum metuendum ſit, ne hoc via ſanguis & alij humores verſus partem affectam repellantur, ibique cumulentur. Præmiſſis vniuerſalibus attrahentia & reſoluentia medicamenta imponenda, eaque fortiora quæ humorem è profundo in ſuperficiem euocent, qualia parantur ex herbis diſcutientibus, fol. ſambuci, ebuli, lauri, rutæ, betonicæ, chamæmelo, chamæpi-

A thy, roremarino, meliloto, ſem. ſinapi, ſtaphidis agriæ, cantharidibus, pice, ſulphure, terebinthina, ammoniaco, galbano, bdellio, opopanace, euphorbio. Celebre medicamentum eſt, quod fit ex iberide ſeu lepidio, cuius ſupra facta eſt mentio, vt & naſturtio hyemali & piperitide. Vt ℞. *Iberidis, piperitidis, naſturtij aquat.* omnium vel vnius M. iv. Coq. in *vino*, Aſperge *farinam lupinorum, orobi, fabarum* an. ℥. j. *pulu. rutæ ſiccæ* ℈. ij. *flor. chamæmel.* ℈. i. *rad. coſti* ℈. i. ß. *ol. terebinth.* ℥. ß. *lumbricor.* q. ſ. Fiat Cataplaſma. Vel ℞. *Sinapi aceto acerrimo diſſoln.* ℥ ij. *fermenti acris* Vnc. ß. *pulu. hermodact.* Drach. ij. *mellis* Vnc. iij. *terebinth.* ℥. iv. *ol. lauri, de ſpica* an. Vnc. ij. *farin. ſem. fœnugræc.* an. Vnc. i. ß. *terræ formicar, cum ouis* ℔. j.
B *fol. lauri, ſaluiæ, rutæ, roriſmarini* an. M. ß. *lumbricor. terreſtrium prap.* ℔. ß. Terra formicar. cum ouis & lumbricis ac herbis in vino albo coquatur, poſtea colentur, & reliqua admiſceantur. Vel ℞. *Rad. ſigill. B. Mariæ* (quæ ad iſchiadicum dolorem inprimis commendantur ſectæ & coxendici appoſitæ) ℈. vi. *emplaſtri diachyl. ſimpl.* Vnc. ß. *croci in ſpiritu vini diſſolut.* ℈. ij. *terebinth* ℥ j. *ol. de ſpica* q. ſ. Fiat Emplaſtrum. Vel ℞. *Ceræ citrinæ, terebinth. abiotis* an. Vnc. iij. Liqueſcant ſimul, vbi refrixerunt. Adde *pulu. [illegible] vrticæ, hermodactyl.* an. Drach. ij. *rad. ariſtoloch. rotund. flor. chamæmel. iridis Florent.* an Drach. ij. ß. *myrrhæ* Drach.
C ij. *croci* ʒ. iv. Malaxentur manibus axungia porcina inunctis. Fiat Emplaſtrum. Vel ℞ *Ceræ, viſci querni, terebinth. irid. ſiccæ, myrrhæ galbani*, Cum *oleo lumbricor.* Fiat Ceratum. Quibus ſi dolor non cedat, cucurbitulæ cum multa flamma apponantur, vel veſicatoria. Sine ſic quidem malum tollatur, de Hippocratis conſilio. 6. *aph.* 60. pars affecta vrenda, quod & Celſus probat, dum *lib.* 4. *cap.* 20. ſcribit, vltimum eſt & in veteribus quoque morbis efficaciſſimum tribus aut quatuor locis ſupra coxam cutem candentibus ferris exulcerare. Partem enim calefaciendo craſſos vitioſos humores diſſoluit & euacuat, ac ſi, quod fieri debet, vlcera aperta ſeruentur, materia vitioſa per ea effluit. De modo vrendi vide P. Æginetam, *lib.* 6. *cap.* 76. A bucaſ.
D *part.* 1. *c.* 43. Nonnulli & arthritidis vertebrarum dorſi in ſpecie mentionem faciunt: & concedimus eam interdum dari, quæ etiam eandem cauſſam & curationem habet, quam aliæ arthritides. Videndum tamen hic, ne decipiamur ac quemcunque dorſi dolorem pro arthritide habeamus. Sæpè enim accidit, vt ex materia feroſa, è capite defluente in dorſo, & præcipuè ſecundum ductum muſculi cucullaris dicti deſcendente, & ad ſpinam in fine eius muſculi hærente dolor excitetur: qui tamen arthritis non eſt; cùm non in partibus ad articulum pertinentibus accidat, ſæpè etiam momentaneus ſit, ac dormientes affligat, à ſomno vero ſurgentes deſerat & euaneſcat, quod in vera arthritide non accidit.
E

CAPVT VII.

De ratione præcauendi Arthritidem.

Ratio præcauendi arthritidem.

MVlti quidem id vnicè agunt, vt à doloribus arthriticis liberentur; Liberati autem parum ſolliciti ſunt, qua ratione obtinere poſſint, ne iiſdem doloribus iterum corripiantur, & neque medicamenta, quibus malum hoc præcaueant, vſurpant, neque à diætæ erroribus ſibi temperant, & ita malum recens inueteraſcere ſinunt, vnde non mirum, paucos podagricos ſanari. Verum præcautio non

minus, quam curatio in ſpecie ita dicta neceſſaria eſt. Conſiſtit autem ea in tribus, primum eſt, vt caueatur, ne materia, quæ ad articulos fluere poſſit, colligatur. Secundum, vt ſi quæ collecta ſit, tollatur, antequam ad articulos ruat. Tertium, vt articuli eam non facile recipiant. Si verò, quod nonnulli faciunt, quis ſolùm articulis roborandis operam dare velit, interim permittere, vt materia vitioſa in corpore cumuletur, plus damni, quàm commodi inde ſentiet. Si enim materia vitioſa in corpore adſit, nec ad articulos conſueto modo protrudatur, retenta in corpore ad alias partes nobiliores fluere & grauiſſimorum morborum cauſſa eſſe poteſt. Primum præſtat bona diætæ ratio, & medicamenta viſcerum intemperiem corrigentia. Secundum ſanguinis miſſio, purgantia, & alia ſeroſos & tartareos humores tollentia. Tertium articulos roborantia.

In quibus conſiſtat?

Primum præcautionis membrum, diæta.

Et primò diætam quod attinet, omnino in præcauenda arthritide ea plurimum poteſt & maximi momenti eſt, & ſine ea medicamenta, etiam generoſiſſima, nihil proficiunt. Et quod tam pauci arthritici ſanantur, maximam partem ob eorum in diæta licentiam accidit. Contrà ſola victus ratio malum iſtud ſæpe expugnare poteſt, ſcribitque rectè Crato, *Conſil.* 161. Ego podagricis, *inquit*, nihil niſi rectam victus rationem conſulendam arbitror. Quæ enim medicamenta vel materiam ipſam exhaurire, vel calorem roborare poſſunt? Et Solenander, *ſect.* 1. *conſil.* 20. Obſeruamus, *inquit*, multos cura & diligentia liberos ſe reddidiſſe, hos, quod abſtemij facti eſſent, illos, quia Venerem nullam habuiſſent; nonnullos, quod vſi eſſent continuo hoc aut illo medicamento; quoſdam, quia hunc vel illum cibum tanquam noxium vitaſſent. Diætæ autem ratio conſiſtit in recta ſex rerum non naturalium vſu.

Aër.

Et primò aerem quod attinet, vitetur omnis aeris in qualitatibus exceſſus, qui humores in corpore vitioſos vel retinere vel fundere poteſt, & imprimis frigidus, qui tranſpirationem & perenne illud vaporum efflauium retinet; imò & ſerum ab habitu corporis in centrum compellit, vbi poſtea facilè efferueſcit, & agitari incipit. Ideoque arthritici contra externas aeris iniurias veſtibus idoneis ſeſe accuratè muniant, caueantque ne frigus externum habitũ corporis denſet, vaporumque effluuiũ prohibeat. Et ſi habitus corporis fortè denſatus ſit, crebris, ſed lenibus frictionibus rarefaciendus. Imprimis verò cibi & potus accurata habenda ratio.

Cibus & potus.

Cum enim potus & cibus materiam arthritidis ſuppeditare ſoleat, niſi æger à cibo & potu ſibi noxio abſtineat, aut circa eum errores committat, fruſtra ſanitatem ſperat. Et cum ægri ipſi animaduertant, qui ſibi ſint noxij, (ſicut ſupra de quodam diximus, qui ex Cyprinorum eſu ſemper in arthritidem incidebat) ab iis omnino abſtineat æger.

Cibi quantitas.

Quantitas etiam cibi ea ſolum aſſumenda, quæ viribus reficiendis & conſeruandis ſatis ſit. Et omninò non plus cibi ſumendum, quàm rectè in ventriculo, epate & lieni concoqui poſſit, quod fiet, ſi ea ſolum cibi quantitas ſumatur, vt ἀκορίη Hippocratis adſit, i. e. vt de menſa ſurgens plura ſemper appetat, nunquam vero ita ſeſe cibo repleat, vt nullum eius deſiderium relinquatur. Cum enim in his coctionibus, quod excrementitium eſt, ſeparari ſoleat, ſi coctiones iſtæ non rectè perficiantur, excrementa multa, eaque tartarea ſanguini permiſcentur, quæ poſtea, vt inutilia, ſuo tempore à natura ad articulos detruduntur. Aut ſi in vna menſa aliquid peccatum ſit in quantitate, in ſequenti menſa detrahendum. Semel etiam in ſeptimana à cœna abſtinere, vel parciſſimè ea vti commodum eſt. Cibus etiam nouus non ſumendus, niſi prior concoctus ſit, Cœna prandio ſemper parcior ſit.

Qualitas.

Ciborum quoque varietas in vna menſa vitanda, quæ non minus, quam ciborum nimia copia, noxia eſt. Panis ergo ſit purus & fermentatus. Caro veruecina, hœdina, vitulina, & ſimiles boni ſucci. Conceditur & bubula iunior, præſertim in calidioribus, ſcribitque Alex. Trallianus, *lib.* 11. *cap.* 1. quod norit, quoſdam, qui fluxione copioſiſſima acri laborabant, maximè carnibus bubulis adiutum fuiſſe. Nonnulli gallinarum & caponum carnibus abſtinendum putant, idque ideo, quia multi ſint nutrimenti. Verum cibus boni & multi ſucci vix aliquem in arthritidem conijcit, modò debita quantitate ſumatur.

Galli, galli, & capones arthriticis noxij.

Alij ideo gallos, capones & gallinas podagricis nocere putant, quod & ipſi podagra quandoque laborent; quod ſanè etiã accidere poteſt, ob cauſſam quam iam dicam. Mihi enim maximè vero conſentaneum videtur, id euenire, quod galli & gallinæ arenam etiam & calculos vorant, eoſque in ventriculo concoquunt, è quibus facilè aliquid ſalſi, terreſtris & tartarei in ipſum ſanguinem deriuari, atque poſtea homini arthritidis materiam præbere poteſt. Cui ſententiæ fauere videtur Crato, *conſil.* 246. dum caponem peculiarem humorem habere ſcribit, quem natura ad articulos depellit. Piſcium vſus ſit parcus: à Cyprinis verò & mollibus piſcibus, vt anguillis & ſimilibus, planè abſtinendum; vt & à cibis, qui aluum obſtruendi vim habent, vel ventriculum refrigerant. Caſei etiam multi vſus tutus non eſt. Abſtinendum & à leguminibus, præter hordeum, quæ terreum ſuccum multum continent. Et quia, vt Crato, *conſil.* 247. ſcribit, inter vinum & braſſicam naturalis quædam antipathia eſſe perhibetur, vtile creditur, ſi podagrici (vtpote quibus vinum noxium) frequenter braſſica & pane hordaceo fruantur.

Braſſica arthriticis vtilis.

Scribitque Plinius, *lib.* 20. *c.* 9. Inuenio & à podagra liberatos edendo braſſicam, decoctumque ius bibendum. Pomorum vſum plurimi non ſine cauſſa damnant, atque Medicos monent, ratione & obſeruatione docti, vt morbis articularibus obnoxiis interdicant vſum pomorum. Habent enim poma humorẽ copioſum, eumque plerunque acrimoniæ alicuius participem, & penetrandi vi præditum (ob quem etiam maculæ à ſucco pomorum è pannis lineis difficulter eluuntur) & propterea humores facilè mouent. Vitentur etiam pinguia, & imprimis frixa, vtpote quæ non ſolum malum nutrimentum præbent, ſed & alios cibos corrumpunt. Vt & cibi nimis aromatibus conditi.

Potus.

Vinum arthriticæ.

In potu verò eligendo imprimis cautione opus eſt. A vinis Morauicis, Auſtriacis, Hungaricis & ſimilibus, quæ arthritidem generare certũ eſt, planè abſtinẽdum. Alia verò, quæ in ſanis arthritidem facile non generant, omnino parcè bibenda, cum & ipſa aliquid tartareæ materiæ contineant.

Vina ſalubria.

Inter quæ vina ſalubria etiam Hiſpanicum craſſum rubrum, quod de Alecante vocant, vel vinũ tinctum, refert Solenander, *ſect.* 4. *conſil.* 24. eiuſque, vt minus noxij, mediocrẽ vſum arthriticis cõcedit. Alij & Pucinum laudant. Vt & quod è Valle Telina affertur; cum non ita articulos feriendi vim habeant. Et ſi ab his etiam vinis ſeſe lædi ſentiat æger vino planè, ſi poteſt, abſtineat: cum fieri poſſit, vt ad podagram diſpoſitis ea etiam vina noceant, quæ alij ſine damno bibunt. Scribitque Paulus Ægineta, *de re medica lib.* 3. *c.* 78. Multos noui, qui à ſolo vino penitus abſtinuerunt, & omnes opem ſenſerunt. Quidam enim in principio morbi perfectè liberati ſunt: quidam poſtea & rarò, & neque valde doloroſè exacerbati ſunt. Si igitur nihil aduerſi ex hoc contingat, aut in futurum timeatur, per totã vitam à vino abſtineant. Qui verò propter debilitatem aut perſuaſionem aliquantulum ſuccu-

buerunt, vbi ad biennium à vino abſtinuerint, hinc modicum & aquoſum perpetuò bibant. Oportet autem eos, qui à vino abſtinent, pro vino anisi decoctum bibere, aut alicuius eiuſmodi ſeminis, abſtinendo quantum eius fieri poteſt à fructibus, pomis & reliquis refrigerantibus. *Hæc Ægineta.* Et reuera rem ita ſeſe habere, ſupra *c.* 2. exemplis probatum eſt. Atque in noſtris regionibus, qui volunt, longè facilius, quam in Græcia & alibi, à vino abſtinere poſſunt; cum paſſim cereuiſiæ ſatis commodæ habeantur, quæ vini vicem ſupplere poſſunt. Et quamuis à vino planè abſtinere plurimis durum, imò noxium videatur: tamen, ſicut rectè ab Hippocrate, 2. *aph.* 50. dictum eſt, ad inſueta etiam quandoque mutatio facienda eſt. Si qui verò à vino planè abſtinere nolunt, vel propter valetudinis incommodum non poſſunt, id quod plerunque accidit, bibant vinum Rhenanum, non tamen forte, neque etiam crudum, vel etiam Pucinum, aut ſimile, neque tamen copioſè. Ideoque non diſplicet conſilium Solenandri, qui, *ſect.* 4. *conſil.* 24. in vſu vini temperamenti, conſtitutionis corporis, ætatis, conſuetudinis habendam eſſe rationem ſuadet; cum magna ſit corporum varietas, & quod vni eſt vtile ac ſalubre, alteri poſſit eſſe noxium ac inutile. Itaque in vſu vini imprimis attendendum, quid commodi vel damni æger ex eo percipiat. Si enim nocere vinum animaduertatur, penitus omittendum, aut ſi ſine damno omitti non poſſit, parciſſimè bibendum. Et qui in vſu vini ſibi nō temperare, ac modum ſeruare poteſt, ei vinum potius interdicendum, quàm permittendum. In paroxyſmi verò initio à vino planè abſtinendum. Neque etiam vinum bibendum ventriculo vacuo, ſed cum cibus ſolidior iam aſſumtus eſt. Bibere etiam vinum inter prandium & cœnam maximè noxium; cum facilè ad epar penetret, & fluxiones excitet.

Potus quantus.

Potus tantùm talis tantum aſſumatur, quantum ſedandæ ſiti ſatis ſit, non verò fluctuationem ciborum efficiat.

Somnus & quies.

Somnus & quies moderata ſint: ſomnuſque non mox à cibo ineatur, nec vltra ſeptem vel octo horas extendatur; non tamen etiam ſeptem horis breuior ſit.

Exercitia corporis.

Exercitia corporis ſint moderata, & ante cibum ineantur. Et ſi quo in morbo verus eſt aphoriſmus Hippoc. ἄσκησις ὑγιείης ἀκορίη τροφῆς, ἀοκνίη πόνων: *exercitium ſanitatis eſt, non ſaturari cibo & impigrum eſſe ad labores*, hoc in morbo verus eſt. Et commodiſſimum eſt iis, qui præſtare poſſunt, ante prandium interdum ad ſudorem vſque ſe exercere. Poſt motum tamen & exercitium non prius cibus vel potus ſumendus, donec calor motu contractus euanuerit. Et ſi in quietis & motus exceſſu peccandum, præſtat in motu, quàm in quiete excedere. Otio enim & deſidio calor minuitur, vires langueſcunt, coctiones deprauantur, excrementa non euacuantur & diſcutiuntur. Vnde Galenus, 6. *aph.* 28. non minus deſidiam, quam crapulam arthritidis cauſſam ponit. Et videmus homines laboribus deditos rarò arthritide corripi. Frictiones etiam matutinæ exercitij loco eſſe poſſunt. Multum ſtare, vt & nimium deambulare vel equitare, podagricis valde noxium. Eodem modo vt exercitium & motus: ita & ſomnus ac vigiliæ moderatæ eſſe debent. Vigiliæ tamen vtiliores quàm ſomnus nimius, modò vires non deiiciant, aut cruditates pariant. Nec etiam ſtatim à ſumto cibo dormiendum.

Repletio.

Repletionem & inanitionem quod attinet, curandum, vt aluus quotidie officium faciat, & ne humores in primis viis cumulentur, eccoprotica medicamenta, quæ leniter aluum ſubducunt, ſæpius vſurpanda. Sudores matutini vtiliſſimi ſunt, & ad præcauendam arthritidem commodiſſimi, cum ſeroſos humores è corpore tollant. Itaque quocunque modo fieri poteſt, ægri ad eos aſſuefaciendi, qui propterea ſtragulis de nocte ſeſe diligenter munire debent, vt ſi non ſudor, mador tamen corporis ſub auroram ſequatur.

Venus.

A Venere nimia abſtinendum, quæ cum Baccho arthritidis parens, &, vt Scaliger ex Græco vertit. Ex ſolui lumba Venere, ſoluilumboque Baccho, nata eſt ſoluilumba podagra. Nimio enim Veneris vſu totum corpus debilitatur, ſpiritus, calorque natiuus diſſipatur, vnde omnes coctiones læduntur, & multa excrementa cumulantur.

Affectus animi.

Affectus animi immoderati, imprimis ira & terror, vitandi ſunt, & lætitiæ potius indulgendum.

Cur diuites frequētius, quam pauperes arthritide corripiantur?

Atque iſta Diætæ ratio cauſſa eſt, cur diuites & nobiles frequentius, quam pauperes & ruſtici arthritide corripiantur. Abundant enim diuites omni ciborum & ferculorū copia, vnde non ſolum varios cibos in eadem menſa plerunque miſcent, ſed & plus cibi aſſumunt, quā concoquere poſſunt, vnde cruditates generantur, & præcipuè in vini potu ſibi nimium indulgent. Deinde exercitia laborioſa ipſis deſunt, quibus humores excrementitij, & præcipuè ſeroſi in corpore euacuantur. Præterea medicamenta plerunque abhorrent, & iis non niſi ad palatum comparatis vtuntur. Et omnino quæ alias in genere à Medicis de bona Diæta præcipiuntur, arthriticis maximè obſeruanda, de qua prolixè agunt Alex. Trallianus *lib.* 11. *c.* 1. Andreas Gallus, *in conſil. à Scholtzio collectis conſil.* 270. Et Petrus Andreas Matthiolus, *ibidem conſil.* 220. Antonius Ferrus, *de podagra tractat.* 3.

Intemperies viſcerum corrigenda.

Prætertamen bonam Diætæ rationem etiam neceſſarium eſt, ne humores vitioſi cumulentur, vt nulla inſignis in viſceribus adſit intemperies. Itaque ſi aliqua Epatis vel Lienis intemperies adſit, aut ventriculus frigidior, non rectè coquat, eæ intemperies conuenienti modo, vt ſuo loco dictum, corrigendæ. Niſi enim viſcera iſta ſint benè conſtituta, etſi in Diæta parum aut nihil peccetur: tamen etiam cibus bonus aut iuſta quantitate ſumtus in vitioſum humorem conuertitur, aut talem ſanguinem, qui purus non eſt, ſed vitioſos humores admiſtos habet, ſuppeditat. Cū contra qui viſcera bene cōſtituta & robuſta habent, quæ id, quod vitioſum eſt in cibo & potu, exactè ab vtili ſanguine ſeparant & per conuenientes vias euacuant, multos Diætæ errores vincere poſſunt, ſicut videmus multos helluones vinum, idque non ſemper ſalubre, quotidie ingurgitare, & nihilominus arthritidi non eſſe obnoxios. Verum cum impoſſibile ſit, vt is, qui non ſibi ſoli, ſed aliis etiam viuit, & vel publico ſeruit, vel in aliis negotiis conſtitutus eſt, & interdum in aëre inclementiori verſari aut iter facere, aut peregrè apud alios viuere neceſſe habet; interdum in Diæta non delinquat, atque inde excrementa in corpore colligantur: Medici eſt, hac etiam in parte præcauere, ne excrementa illa in corpore cumulentur, & poſtea paroxyſmum excitent: quod fit, ſi maturè è corpore tollantur.

Venæſectio.

Venæſectio.

Primò ergò etſi à ſanguine, quatenus talis, non oriatur proximè arthritis; tamen quia ſuo modo ad arthritidis generationem cōcurrere poteſt, dum vel ad feruorem & effeueſcentiam ſeri, ſi abundet, facit, vel neceſſariorum medicamentorum exhibitioni impedimento eſt, ſanguis euacuari debet. Quibus verò natura debilius aut frigidius eſt corpus, illi læduntur magis ex ſanguinis euacuatione, quam vt opem inde ſentiant, vt Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 78. ſcribit. Vt & ij, quos crebra iam fluxio ſæpè occupauit. Crebris enim doloribus & vigiliis, ſpiritus diſſipantur, vireſque deiiciuntur. Commodiſſimè autem fit ſanguinis euacuatio

tempore verno & autumnali. Apud nonnullos tamen ſæpius repetita venæ ſectione opus eſt. Si enim æger ſe cibo paulo copioſiore refecerit, ad primam quamque aeris alterationem humorum efferueſcentia & motus accidere ſolet. Quia verò in præſeruatione non ad ipſam partem affectam reſpicimus, ſed ſaltem ſanguinem abundantem euacuare animus eſt, cōmodiſſimè è vena cubiti aperta ſanguis emittitur in podagra & vniuerſali arthritide. Si verò in ſolo brachio ſit malum, vt in Chiragra, commodè in crure vena aperitur. Sunt qui podagra laborantibus ſingulis menſibus venas ad pollices pedum aperiunt, idque aliquoties repetunt, & noui, qui id cum commodo fecerint. Neque ratione hoc inſtitutum carere videtur. Solet enim natura vitioſos humores maximè ad extremas corporis partes & venas protrudere, & præcipuè eas, ad quas aſſueuit fluxionem concitare. Ideoque cum credibile ſit, naturam in podagra laborantibus tartareos illos humores maiore copia ad venas in pollicibus pedum, quam alias partes mittere, vena ibi aperta ij commodè euacuantur. Neque ea euacuatione vires valde deiici poſſunt: modo non ſit nimia. Et fauere huic ſententiæ etiam id videtur, quod Coſtæus, *in Auicenam l. 3. fen. 22. tract. 2. c. 5.* ſcribit, ſe vidiſſe quendam, cui facta à Medico in crure ſectione ater planè humor effluxerit copioſius & frequens, quo demum euacuato ſedata affectio prorſus fuit. Alij in eundem vſum plantis pedum ſingulis menſibus ante nouilunium cucurbitulas ſine ſcarificatione apponunt. Et noui Virum nobilem qui ſolo fere harum vſu podagram præcauet. Ipſam verò humoris ſeroſi & tartarei euacuationem quod attinet, fit ea per aluum, per ambitum corporis, ſenſibiliter, inſenſibiliter, per vrinas, per fonticulos.

Humoris ſeroſi & tartari euacuatio.

Purgatio.

Purgatio.

Purgatio per aluum medicamentis ſeroſum humorem euacuantibus inſtituenda, quæ maximum commodum affert. Compertumque eſt, arthriticos quoſdam è nullo medicamento alio tantam, quantam ex repetitis purgationibus, percepiſſe vtilitatē, ac purgantia ſæpe profuiſſe ſine aliis medicamentis, cùm reliqua medicamenta omnia ſine purgatione parùm proſint. Neque aliquid incommodi ex eiuſmodi purgantibus metuendum eſt, præcipuè ſi medicamenta iſta non ſint admodum vehementia. Vnde non ſine cauſſa ſanctè affirmat Solenander, *ſect. 4. conſil. 24.* plus ſpirituum reſolui doloribus, vires magis confici, artus grauius infirmari, denique totius corporis facultates magis atteri ab vno vnius paroxyſmi in articulos humorum influxu, quàm à ſæpius iteratis vſu compertis moderatiſque medicamentis purgantibus. Et quidem iſta euacuatio commodiſſimè fit vere ac autumno, paulò ante æquinoctium, quo tempore aliàs humores moueri ſolent. Imò ſi quis diligentiam in præcauenda arthritide adhibere velit, ter vel etiam quater ſingulis annis purgationem inſtituere poteſt. Quæ purgatio cum venæ ſectione & recta victus ratione ad præcauendum arthritidem multum facit: de quo Galenus, *de rat. cur. per venæſ. c. 7.* Complures, *inquit*, ipſe ſanaui, qui tribus quatuorve annis per interualla pedum laboraſſent doloribus, exundante humore veris initio expurgato, & ſanguine diminuto. Illud tamen ſciendum, in omni victus ratione eos moderatos eſſe oportet. Nam intemperantes, vinoſoſque, ac ventri gulæque deditos neque purgatione, neque ſanguinis miſſione maximoperè adiuueris. Nam per vitæ intemperantiam vitioſorum humorum copiam colligunt. Verùm his ne manum quidem admouere tentandum eſt. *Hæc Galenus.* Quibus autem medicamentis iſtæ purgationes inſtituendæ

quando inſtitui debeat?

Quibus medicamentis.

ſint, conſideratione dignum. Sunt quidem nonnulli, qui hic ſuos pulueres Aurelios, & mercurialia medicamenta, quæ & vomitum mouent, & per aluum purgant, commendant. Ego vt iis quis vtatur ad præſeruationem, nulli autor ſum: faciat id ſuo periculo, qui volet. Multò minus alicui autor eſſe poſſum, vt in conſiliis nonnullis extare video, vt Mercurium vitæ vno menſe quater ſemper poſt Lunæ mutationes accipiat, atque inde vomitus & ſedes exſpectet. Cum enim medicamenta illa mercurialia maximas humorum agitationes efficiant, ſimulque viſcera debilitent, plus nocent, quam proſunt. Neque quiſquam ſibi perſuadeat, curationem iſtam præſeruatoriam vno menſe abſolui poſſe. Alij ſaltem leniſſimis iſtis medicamentis vtendum cenſent. Verùm ea peccantem humorem vix ſatis ſemper educunt. Vt tutum, ita vtile eſt iis medicamētis vti, quæ quidem ventriculum & alia viſcera non lædūt; humorem tamen peccantem, quantum ſatis, euacuāt. E quibus nec *ſcammonium*, nec *turpethum*, nec *hermodactyli* planè excludendi. *Sena* verò, *agaricus*, *rhabarbarum* inter ea omnino locum habent. Præter has autem ſolennes euacuationes etiam ſingulis menſibus, imò breuioribus interuallis quædam lenia medicamenta vſurpanda, quæ materiam ſenſim ad inteſtina deriuant, aluumque laxam ſeruant. Imò ſi vel ſingulis ſeptimanis bis hora vna ante cœnam vel ſcrupulum vnum pilularum lenium, vel aliorum huiuſmodi medicamentorum aliquid æger ſumat, non parum commodi inde percipiet. Talia ſunt *ſyr. roſar. ſolut.* & *mel. roſ. ſolut. ſyr. de ſpina ceruina*, vulgò domeſticus dictus, *ſemen carthami, ebuli, aloë, agaricus, rhabarb.* præcipuè vbi chores bilioſi abundant. Quæ tamen ſola cùm, vt dictum, non ſufficiant, niſi quis etiam ſingulis annis bis vel ter paulò fortiora ſumat, vere & autumno paulò fortior purgatio inſtituenda. Formulas iſtorum medicamentorum hic multas ſubiicere operæ pretium non puto; cum cuiuſque conſtitutioni propria rectiſſimè à præſenti Medico præſcribantur. Et licet humor ille ſeroſus & tartareus proxima huius mali cauſſa ſit: admiſcent ſe tamen ei nunc hi, nunc illi humores vitioſi, qui propterea ſimul euacuandi. Et ſunt medicamenta purgantia pauca, quæ non ſimul etiam ſeroſum humorem euacuant. Celebratur hic valde Electuarium Caryocoſtinum à Petro Bayro inuentum & commendatum, *Pract. lib. 18. c. 1.* Etſi ei componendo proculdubio antiqui, Aetius & Paulus Ægineta, occaſionem dederint, in quibus ſimilia habentur. Componitur autem hoc modo: ℞. *Hermodactyl. albor. à cortice ſuperior. mundat. diagryd.* an. ℈. ij. *coſti, cymini, caryophyll. Zingiberis* an. ℈. j. Fiat Puluis. Cuius doſis ℈. j. plus vel minus. Vel trita & cribrata miſceantur cum *ſyrupo facto ex mell. & vino albo coctis*, donec formam ſyrupi bene cocti acceperint, & fiat Electuarium. Doſis eius à Drach. ij. ad Vnc. Sem. Scribitque Bayrus, quamprimum ſenſerit ſigna repletionis ſe, ſumſiſſe hoc Electuarium, idque ter aut quater in anno, atque hoc modo viginti ſex annis ab iſtis doloribus, quibus ante fuerat tentatus, non fuiſſe moleſtatum. Atque non incommodum eſt medicamentum, vbi tantum humorū iam collectum eſt, vt paroxyſmus imminere videatur. Vtiles etiam ſunt pilulæ Rhaſis ſupra *in curatione* deſcriptæ, vt & hæ: ℞. *Chamapith.* ℥. ß. *chamædr. ſtœchad. Arab.* an. ℈. iij. *hermodactyl.* ℥. ß. *ſem. hyperici* ℈. j. *aloës hepaticæ* Vnc. Sem. Cum *terebinth. Cypria* F. Pilulæ. Quæ autem frequentius & ſingulis vel alternis, aut tribus vel quatuor ſeptimanis vſurpantur medicamenta mitiora eſſe debent. Scribit hîc Andreas Spigelius, ſe in præſeruatione ab arthritide nunquam in pur-

Electuariū Caryoſtinum Bayri.

Hermodactyli an in præſeruatione arthrit. eueniant?

gatione vti hermodactylis: cùm non opus ſit educere humores ex iis partibus, in quas adhuc nihil influxit, ſed vult, vt contenti ſimus iis, quæ ex maioribus venis humores euacuant; niſi forſan antiqua & nodoſa podagra, quæ frequentiores habet inſultus, aut iam, vt dictum, paroxyſmus immineat. Quæ vt de iis purgationibus, quæ breuioribus interuallis & frequenter inſtituuntur, vera eſſe concedimus: ita in illis purgationibus, quæ ſingulis annis bis vel ter fiunt, purgantibus hermodactylos commodè admiſceri putamus, iiſque omnes exercitatiores Medici ad noſtra vſque tempora vſi ſunt, vtpote qui procul dubio experientia didicerunt, hermodactylos, peculiarem vim habere humores iſtos arthritidem parientes euacuandi, ſcribitque Author innominatus *Libelli de Podagra*, qui inter Principum Medicorum ſcripta reperitur, quod experientia cognouerit, in podagra quouis etiam humore peccante purgationem, quæ fit per hermodactylos, ſummè eſſe valere. Vnde etiam pilulæ Rhaſis, & Electuarium Caryocoſtinum Bayri hermodactylos recipiunt. Vt verò talia medicamenta ſine nauſea ſumi poſſint, formulæ eorum mutandæ, & nunc forma pulueris, nunc pilularum, nunc electuariorum, nunc potularum vel morſulorum ſumi poſſunt. Non incommodus etiam vomitus, ſi natura eum facilè ferat; cum bilem & pituitam in primis viis hærentem optimè excludat & euacuet.

Vomitus.

Antipodagrica Medicamenta.

Antipodagrica medicamenta.

Corpore purgato deinceps antidoti antipodagrici vſurpandi, vt reliquiæ humorum, quæ purgantia ſubterfugerunt, per eos abſumantur, corpuſque vna opera ad ſudores matutinos diſponatur, aut humores ſeroſi inſenſibiliter diſcutiantur, vt poſtea de viribus horum medicamentorum dicetur. Antiquis in magno vſu iſta fuere medicamenta, & valde ab iis commendantur, extantque plurima apud Aetium, *tetrab. 3. ſerm. 4. c. 47.* Alex. Trallianum, *lib. 11. c. 61.* Et inter recentiores etiam paſſim talia occurrunt. Inter illa primò eſt Theriaca, de qua Author *lib. de Theriaca ad Piſon. cap. 15* ſcribit: Maximè verò prodeſt, quando quis ipſam ſanus adhuc frequenter accipit, propterea, quod ſuperfluos humores abſumat, & totius corporis temperamentum immutet. Et paulò poſt: Conſulo, *inquit*, vt in talibus morbis theriaca vti velit; quoniam & ſuperfluum humorem exiccat, & alium colligi non permittit, vnde plurimi ex hac in principio prorſus à podagra liberati ſunt. Antidoti ex quatuor rebus conſtantis, nonnullis *Myſterium* appellati, deſcriptionem hanc habet Aetius, *loc. alleg.* ℞. *Gentian. baccar. lauri, myrrhæ* part. æq. F. Puluis. Detur ſingulis diebus cochleare dimidium in *aqua calida*. Aliam deſcriptionem habet Oribaſius, *loc. alleg.* ℞. *chamedryos* ℔. j *gentian. ariſtol. rot.* an. ℥. ix. *ſem. rutæ ſextarium*. Contundantur & cribrentur. Detur quotidie cochleare. Quod ex ſeptem rebus conficitur, habet eiuſmodi. ℞ *Hyperici* ℥. i. *centaur. chamæpith.* an. ℥. iij. *gentianæ* ℥. v. *ariſtol. rotundæ* ℥. i. *agarici* ℥. iij. *petroſelini* Vnc. j. *mellis Attici* ℔. v. Datur autem Drach. i. ex *aq. cyathis* iij. Imprimis verò Aetius commendat antidotum ex centaurio, ſcribitque ſe multos eius vſu ſanatos nouiſſe, & adeo ſalutare podagricis, vt quoſdam per quindecim annos podagra correptos eius vſus ad iter pedibus faciendum præparauerit, & eſſe ſtomacho gratum, aluo conferentem & vrinas cientem. Paratur autem hoc modo: ℞. *Comæ centaur. minor. rad. centaur. maior. triſſaginis. gentianæ, ariſtol. rot.* part. æq. puta ℔ i. Detur ℈. i. diebus quadraginta ex *aqua calida*, in ſequentibus autem diebus anni 325 ℈. ß. eodem modo præbeatur. Idem Aetius antidotum ex hyperico valde laudat, vt quæ ſanet podagras, coxendicum morbum & omnes articulorum morbis implicatos, per annum puta, foueat ſtomachum, viſum acriorem reddat, reliquos item ſenſus clariores & illuſtriores faciat, euacuet leniter vrinam, etiam comitiali morbo proſit, à grauibus capitis doloribus liberet, ſplenem & epar in ſcirrhum induratum emolliat. Paratur autem hoc modo. ℞. *Triſſag.* dodrantem, *centaurei* beſſem, *ariſtol. rotund.* ſeptuncem, *rad. gentian.* ſexuncem, *comæ hyperici* quincuncem, *petroſelini* trientem, *mei* quadrantem, *rhapontici* ſextantem, *agarici* ſextantem, *mellis deſpumati* ℔. iij. Alex. Trallianus hunc antidotum Heracliti Philoſophi multis valde probatum commendat. ℞. *Spicæ nardi, folij* an. ℥. ii *gentianæ ariſtoloch. longæ, rotundæ, myrrhæ opt. baccar. lauri, rhapontici* an. ℥. ß. Doſ. ℈. i. Tempus optimum vel incipiens & autumnus, & quidem in frigidioribus tempus vernum, in calidioribus autumnus. Idem Trallianus omnibus antidotis præfert diacorallium, quod ita paratur. ℞. *corallior.* ℈. ij *myrrhæ Troglodyticæ* ℥. iv. *caryoph.* ℥. ß. *rhapontic.* ℥. i. *folij* ℥. ß. *rad. pæoniæ tantundem, ariſtoloch. rotund. longæ* an. ℥ ij. *ſpicæ nardi* ℥. iv. F. Puluis. Exhibet verò manè ʒ i. ex *aqua tepida*, & hinc à cibo abſtinere iubet hor. vi. (poſſunt tamen & pauciores ſufficere) facitque initium Calendis Ianuarij, & quidem per centum dies exhibet, (*ob diuturnam indicantis perſeuerantiam, vt explicat Capiuaccius*) Deinde intermittit 30 dies (*propter vires, vt eæ roborari & colligi poſſint, vt idem docet.* Deinde iterum per centum dies exhibet, & ruſum per triginta intermittit. Cum ducentos & ſexaginta dies, potiones autem ducentas abſoluerit, exhibet iterum, ſed non ſingulis, verùm alternis diebus, & in centum ſexaginta diebus octoginta potiones propinat. Et poſtea ruſum in ducentis & ſexaginta diebus octoginta potiones exhibet, ſingulis diebus duobus interpoſitis exhibens, donec trecentas & ſexaginta quinque potiones fuerint abſumtæ. Cauere autem, qui hoc antidotum ſumunt, iubet, iram, Venerem, vinum adſtringens & dulce, omniaque amara olera, piſcium capita, cancros, aſtacos, ſepias, betam, leporinas carnes, legumina omnia, præſertim fabas. Atque talia antidota plura apud Paul. Æginetam, Aetium, & Trallian. *locis alleg.* extant. Ex his poſtea ſuperioribus & noſtro ſeculo aliæ tales compoſitiones variæ ortæ ſunt. Thomas Eraſtus duas ſibi communicatas, & magnis elogiis celebratas ſcribit. Vna profecta à Medico Italo, qui puluerem Iouis eam appellauit, & à Doctore Conrado Geſnero communicata fuit, ita paratur. ℞. *Ariſtol. rotund. veræ, rhapontici veri* an. ℥. i. *ſem petroſel. Macedonic* ℥. ß. *comar. chamædryos, centaur. minor. hyperici* an. ℈. x. F. Puluis. Primo menſe detur quotidie ʒ. i. ex *aqua tepida*, poſtea ʒ. ß. per integrum annum, ſemel atque iterum ſingulis menſibus purgatione interiecta, vel agarici puluere pituitoſis ad purgandum intermixto. Altera à Dn. Dn. Chriſtoph. VVirſungo, Medico Auguſtano, communicata ita paratur: ℞ *ariſtol. rot. veræ, gentian. rhapontic.* (*ſeu centaur maior.* (*ego mallem rhapont veri*) *comar. chamædr. chamæpith. part. æq.* F. Puluis. Per annum dimidium ſumatur ʒ j. per reliquum anni tempus ʒ ß. Doctor Ioannes Matthæus è libro antiquo manuſcripto hunc ſibi communicatum producit. ℞ *rhapontici* Vnc. j. *agarici* Vnc. ij. *valerian.* Vnc. iij. *ſem. petroſel Macedon. mei* an. ℥. v. *gentianæ, ariſtoloch.* an. Vnc. viii. *chamædryos* ℥. ix. F. Puluis. Donzellini hic eſt ℞. *Chamæpityæ. centaur. minor. maioran. ſaluiæ, betonic. gentianæ, ariſtoloch.*

Theriaca.

Antidotus ex quatuor reb.

Ex ſeptem reb.

Antidotus ex centaurio.

Antidotus ex hyperico.

Antidotus Heracliti.

Diacorallium.

Puluis Iouis.

rot. an. ℥. i. *Guaiaci optimi* ℥. viii. vel ℔. i. Puluis. A Atque hoc vno perfectè podagram curari ſcribit Donzellinus, modò quis non Sardanapalum imitari velit. Cratonis hic eſt. ℞. *Ariſtoloch.* ℥. i. *centaur. minor.* ℈. iij. *gentian.* ℈. vi. *mei* ℈. v. *hyperici* ℈. vi. *petroſel. Macedonic.* ℥. ß. *agarici* ℈. ij. *rhapontici, vel ſi haberi non poteſt, rhabarbari* ℈. i. F. Puluis. Cuius ʒ. ij. mane exhibet in *aqua iuæ arthetica* vel *betonicæ*, in Ianuario dies quinque, in Februario totidem, in Martio duobus, in Maio tribus, in Iunio vno, in Iulio duobus, in Auguſto vno, in Septemb. Octobri, Nouembri, Decembri duobus. Verum nihil refert, etſi ſæpius ſumatur, quin potius vtile eſt. Doctoris Manardi talis eſt. ℞. *Chamædr. dictamni Cretici, iuæ, rad. centaur. maior. ariſtoloch. rotundæ*, an. ℥. ij. *corticum internorum* B *iugland.* ℔. j. Fiat Puluis. Doſis ℈. j. per dies quadraginta. Eraſto hic tribuitur. ℞. *C. C. vſti, oſſium bubulor. nucleor. citri, dactylor. mandibular. lucij* part. æq. *Coralliorum vſtor. eboris vſti an. part. dimid.* Fiat puluis, cui, ſaporis gratia, addatur aliquid *cinamomi, macis, caryoph.* Et cum *ſaccharo*, F. Tragea. Ioannes Anglicus puluerem hunc, quem Sarracenicum appellat, valde commendat. ℞. *Iuæ ſeu chamæpi hyos* ℥. i. *oſſium humanor. combuſtor.* ℈. ij *glycyrrh.* ℈. iij. F. Puluis. Neque tamen ad puluerum formas ſimpliciter ægri adſtringendi ſunt, ſed poſſunt ex iiſdem medicamentis ſimplicibus cum *ſaccharo* vel *ſyrupo aliquo conueniente* electua- C ria parari, vel pilulæ, quæ commodiſſimè plerunque cum terebinthina Cypria parantur, cum plerique arthritici etiam calculo ſint obnoxij; vel extracta, vel eſſentiæ dictæ, ſeu extracta liquida, vel vinum aut cereuiſia medicata, vt hoc modo etiam palato ægri inſeruiatur. Antonius Gallus, Medicus quondam Pariſienſis, hoc Electuarium valde laudat: ℞. *Valerian.* ℈. i. *agarici* ℈. ij. *mei* ℈. iij. *ſem. petroſelini Macedonic.* ʒ. iv. *hyperici* ℈. v. *gentianæ* ℈. vi. *ariſtol. rot.* ℈. vii. *centaur. minor.* ℈. viij. ℈. ix. *oſſium humanor. ex articulis exemptor. modicè reſiccat* ʒ. x. Cum *oxymel. ſcillitici ſ. q.* Fiat Electuarium. Cuius doſis ʒ. j per integrum annum. Vel ℞. *Conſerua chamæpith.* ℥. iij. *chamædryos, folior. betonicæ*, an. ℥. i. ß. *ſem. hyperici, rad.* D *ariſtol. rotundæ* an. ℥ ß. *angelicæ* ℈. ij. *oſſium humanor. præparat. corall. rubr. præp. eboris præparati* an. ℈. i. *caryophyll. cinam.* an. ℈. ij. Cum *ſyr. betonicæ* F. Electuarium. Poſſunt & recentiorum medicamenta, magiſteria, feculæ, ſales addi, vt & margaritæ, oculi cancri. Vt ℞. *Rad. mei vel imperat r hyperici*, an. ℥. i. *feculæ ari* ℈. ij *ſalis chamædryos, chamæpithyos, chærefolij, imperatoriæ* an. ℈. i. *magiſter. corall. ocul. cancri* an. ℈. ß. *margaritarum.* ʒ. i. *ſacchari* ad pondus omnium. F. Puluis. Ad ſudores matutinos ciendos dantur etiam *ſyrupi è baccis ſambuci* cum *ſaccaro* præparati cochlearia duo. Si libet aliquid *Cornu Cerui* addi po- E teſt. Crato commendat hoc deſtillatum, cuius cochlear vnum quotidie vel ſæpius in ſeptimana ſumendum. ℞. *Meliſſæ, valerianæ, baccarum iunip.* v. an. q. v. Aſpergantur *vino bono dulci*, & macerentur in *aqua meliſſæ*, ac poſtea deſtillentur. In corporibus etiam frigidis commodè vſurpari poteſt aqua vitæ illa, qua Giſbertus Horſtius Hollandus, olim Romæ celebris Medicus frequenter vſus eſt, & hoc modo paratur: ℞. *Anthos, centaur. min. flor. chamæmel. chamædryos, hyperici, chamæpith. aſari* an. ℥. i. *cort. rad. ebuli* M. j. *ireos* ℥. j. *theriacæ* ℥. ß. *cinam. nuc. moſch. galangæ, macis, zingiberis* an ℈. i. ß. *hermodactylor. aloës hepaticæ* an. Drach. i. *agarici* ℥. ß. *colocynthid.* Drach. iij. *myrobal. omnium* an. Drach. ij. *rad. polypod. q.* ℥. i.

Puluis Sarracenius.

Aqua vitæ Gisberti Horſtij.

A ß. *folior. ſenæ elect.* ℥. i. *ſem. aniſi, dauci, fœniculi* an Drach. i. Infund. in *ſpiritu vini*, vt is digito ſupereminеat, per biduum, poſtea deſtillentur in Balneo Mariæ. Hanc aquam mane podagricis exhibebat ab Vnc. j. ad Vnc. iij. Omnium verò hactenus dictorum medicamentorum inſtar plurimorum iudicio eſſe poteſt *decoctum chamædryos*, quod propterea etiam Carolo V. Imperatori Genuenſes Medici valdè commendarunt: refertque Solenander, *ſect. 5. conſil. 1.* compertum eſſe, quoſdam, qui hoc decoctum ſexaginta diebus bibiſſent, penitus liberatos & ſanitati reſtitutos fuiſſe: cùm antea non ſolùm pedum, ſed & manuum articulos iſto morbo haberent occupatos & impeditos. Nec mirum. Craſſos enim humores attenuat, abſumit- B que, per vrinam excrementa promouet, per ambitum corporis, vel per ſudores euidenter, vel inſenſibiliter per tranſpirationem diſcutit: viſceraque interna & neruoſum genus omne, imò totum corporis habitum roborat. Quia verò de chamædræos decocto, & Genuenſium Medicorum conſilio prolixè agit Verſalius, *in ſua de radice china ad Ioachimum Rœlandis epiſtola circa finem*, locum integrum adſcribere libet. *Nam improbari mihi poteſt*, inquit, *ſuo tempore adhibitum medicamentum inſtar Numinis cuiuſdam à Genuenſium Primatibus commendatum, & quod non ſine maximis pollicitis ad perpetuum morbi articularis exilium ante menſes aliquod Doctori Marſilio Collæ, Cæſarianis Equis* C *Præfecto, & meliori valetudini ob multas, quibus præditus eſt, animi dotes, digno miſſum fuit, & nunc iterum Cæſari quoque ita oblatum, vt illum poſthac, (modò medicamen iſtud in vſum poſuerit) articulari morbo non apprehendendum, certiſſimè prædicetur. Continet autem vniuerſa deſcriptio me herculè ſatis empiricè, aliud nihil, quàm initio purgationem inſtituendam, deinde chamædryos, ſeu humilis quercus adhuc vireſcentis, ſi ad manum ſit (eum ego reſiccatam interim, vt in aliis herbis ſiccandi facultate donatis, præferendam duxerim) folia conſcindenda, vinoque albo dein incoquenda, & eius decoctionis manè cyathum vnum offerendum, tribus ante prandium horis: licet interim tantò magis* D *à medicamento ſperandum eſſe addatur, quantò eius potus prandium diutius anteceſſerit. In victus ratione ab acidis ſalſiſque interdicitur, & vini illius potus ad ſexaginta dies præſcribitur, hoc adiecto, deſtillatitium humilis quercus liquorem, ſeu aquam vino illi in viribus (quod mihi ridiculum videtur) conferri, ac proinde quibus decoctum minus placeret, aquam porrigendam. Aliud in vniuerſum nil habet huc tranſmiſſa ſedula, præter inſignem & turgentem titulum, & hominum magnum ſibi ſubiectum catalogum, qui illius vſu annos aliquot ab articulari morbo immunes vixere, & qui, cùm tranſmitteretur, eius vſum aggrediebantur, in quorũ claſſe Cardina-* E *lis Doria Anteſignanus occurrebat.* Hactenus Veſalius. E cuius verbis apparet, ipſum in laudes huius decocti non planè conſentire. Et credibile eſt, non omnibus prodeſſe: ſi tamen vires eius, ſupra propoſitæ, perpendantur, facilè inde apparet, in arthritide ſanè per quam commodum eſſe. Hoc verò rectè monet Veſalius, aquam deſtillatam decocto conferri non poſſe; cum aquæ deſtillatæ, vt multi falsò putant, non omnes ſimplicis facultates habeant: ſiquidem non omnes eius partes in alembicum eleuantur. Pluribus autem modis chamædrys in vſum trahi poteſt. Alij accipiunt *vini Rhenani* quartas menſurales duas, *aquæ puriſſimæ* quartam dimidiam, *mellis roſacei* quartæ vnius ſextam vel quartam partem. Coq ad carbones in fictili & deſpumentur. Tum add. *chamædryos* M. iiij.

Decoct. chamædryos.

Chamædrys pluribus modis vſurpari poteſt.

chamæpith. M. ij. *herbæ paralyſ.* M. i. Coquantur in vaſe duplici horas tres. Alii recipiunt *chamædryos, dum floreni lecta & bene aſſeruata* M. i. *vini* ℔. iii. Coquantur in vaſe duplici horis 5. colentur. Commodius autem eſſet, *ſi chamædrys* cum muſto deferueret, atque ita vinum chamædrytes ſine coctione pararetur. Et ſi quis vinum metuat, poterit hydromel vel etiam cereuiſiam chamædrytem eodem modo parare. Continuandus autem vſus huius vini, hydromelitis vel cereuiſiæ ad dies ſexaginta, corpore prius purgato, ſinguliſque diebus manè vnus hauſtus ſumendus. Poſſet etiam ex chamædrys eſſentia, vt vocant, parari, eaque per dies plures vſurpari. Verum certis formulis hic neminem alligari velim, ſed pro re nata, & ægri conſtitutione ea concinnari. Præcipua, è quibus medicamenta hæc componuntur, vt ex hactenus propoſitis formulis patet, ſimplicia ſunt: *chamæpithys*, in omnibus articulorum affectibus vtiliſſima, vnde etiam iua arthetica à quibuſdam appellatur, & ex eius Drach. i. cum terebinthina format pilulas Lobelius, eaſque in omni arthritide commendat, *chamædrys*, de cuius viribus antea dictum, *hypericum ariſtolochia rotunda*, *longa*, *centaurium minus*, *rhaponticum verum*, *gentiana*, *meum*, *radix artemiſiæ*, ſi cum cibo loco radicum petroſelini coquatur, cuius ſolo vſu multos ab articulorum doloribus liberatos eſſe, ſcribit Abrahamus Seylerus, *in conſiliis Scholtzij*, *conſil.* 335. quibus addi poſſunt *oſſa humana*, *corallium*, *oculi cancri*, *& alia hactenus* enumerata, pro cuiuſque corporis conſtitutione. Rectè enim hic monet Aetius de theriaca & ſimilibus calidis medicamentis, ea iis, qui calidiore ſunt temperamento præditi, non ſolum nihil opis afferre, ſed & reſolutiones immedicabiles ſæpe inducere. Statuunt quidem nonnulli hic, id ſaltem de ſummè calidis intelligendum eſſe; cum & Galenus, 5. *de tuend. ſanit.* exponens verba Hippocratis, quibus vini potum interdicit calidis, id non de abſolutè calidis, ſed de ſummè calidis dixiſſe: certum tamen eſt, ad corporum & temperamentorum diuerſitatem hic eſſe attendendum, & calida etiam tempore autumnali commodius, quàm verno dari, ideoque in calidioribus corporibus *cichorium* admiſceri ſolet, ſcribitque etiam de cichorio Andreas Spigelius, ſe experientia edoctum eſſe, in cauſſa calida nil magis conuenire, quàm puluerem folior. cichorii ſylueſtris menſe Maio collectorum & in vmbra ſiccatorum ad Drach. i. datum. Vtiles tamen ſunt & radices primò vere collectæ, & poſſunt eædem, vt & folia cum aliis hactenus enumeratis medicamentis miſceri. Qua ratione autem pulueres & antidota iſta antipodagrica arthriticis proſint, conſideratione dignum eſt, mouetque hac de re quæſtionem Thomas Eraſtus, & quærit, quomodo iſta medicamenta capitis intemperiem frigidam & humidam corrigere, vel humores in eo genitos diſſipare poſſint. Sed ex anticipata opinione & hypotheſi quæſtionem hanc mouet, dum præſupponit humores arthritidis cauſſam à capite defluere, quod falſum eſſe, infra *quæſtione* 7. monſtrabitur. Qui rectè de arthritidis cauſſa ſentit, facilè animaduertit, quis hic Medici ſcopus ſit, in exhibendis hiſce antidotis. Cùm enim tartarei illi humores in prima & ſecunda coctione generentur, atque hinc in venas deriuentur, & tandem ſuo tempore in articulos protrudantur, in exhibendis iſtis medicamentis hic ſcopus Medico eſt propoſitus, vt coctiones ventriculi & epatis promoueant, & ſi quæ excrementa, quod Eraſtus etiam confitetur, in ventriculo, viciniſque ei partibus, puta venis meſaraicis, liene, epate, generentur, ea abſtergant, conſumant, inhalitum diſſoluant, & per ſudores ac vrinas euacuent; rectéque ſcribit Carolus Piſo, humoris ſeroſi per ſpiracula cutis, ſiue ſenſilem, ſiue etiam inſenſilem tranſpirationem, ſeu expurgationem tanti æſtimandam eſſe, vt in ea ſola, præcautionis omnium fluxionum arthriticarum momentum omne poſitum ſit. Id quod egregiè iſta medicamenta, ſi continuentur, præſtant. Verum hic non ſine cauſſa quæritur, an non idem per decoctum ligni Guaiaci, Sarſæparillæ, Chinæ & ſimilium præſtari poſſit; cum & talia egregiè ſudores moueant, vnde etiam à plurimis vſus horum decoctorum arthriticis præſcribitur. Verùm, ſaluo cuiuſque meliori iudicio, non parum hac de re dubito. Etenim, vt Crato rectè, *epiſt.* 125. ſcribit, ſudorifera illa, præcipuè è ligno Guaiaco, crebro exhibita humidum radicale abſumunt; quod nullo modo medicamenta antea enumerata faciunt, quæ ſolum humores abſtergunt, eoſque per madorem matutinum, vel leuem ſudorem, aut etiam inſenſibiliter diſcutiunt. Præterea decocta talia, cum in magna quantitate ſumantur, viſcera, quæ alias plerunque intẽperie ſicca in arthriticis laborãt, amplius ſiccãt. Inſuper medicamenta illa antipodagrica hactenus enumerata pleraque amara ſunt, & propterea vim tartareos illos humores, & bilioſos ichores, qui circa epar & lienem colliguntur, abſtergendi habent, quæ decoctis illis deeſt, cum ſolùm extenuent, ſiccent, humores fundant, & ſudores moueant. Vnde non ſine cauſſa Ioannes Crato, *Conſil.* 353. ſcribit, experientiam vulgi ſequi, falli non minus eſſe, quàm in iſtis potionibus Chinæ, ſarſæ & ſimilium decoctionum ſpem ponere. Si quid enim iuuare videntur, hoc ratione victus præſtare, & ſummos homines, qui toties decocta iſta hauſerint, perſuaſione aliorum deceptos fuiſſe, & proinde ad eundem lapidem non bis impingendum. Et omnino ſi vitioſa aliqua conſtitutio in viſceribus eſt, & vis iſtum humorem generandi, videndum diligenter, ne talium vſu illa augeatur, ſicut certum eſt, calculoſam illam diſpoſitionem in renibus calidis & ſiccis medicamentis ad calculum frangendum intempeſtiuè exhibitis augeri. Scribitque etiam Manardus, *lib.* 16. *epiſt.* Guaiacum mirificè exiccare, ideoque temperatura ſiccis non parum obeſſe. Chymici etiam hic ſua medicamenta commendat; quidam arcanum tartari podagram radicaliter tollere ſcribunt. Paratur autem hoc modo: ♃. Sal tartari depuratum: de hoc acetum deſtillatum aliquoties per deſtillationem abſtrahe, nouum ſemper recipiendo, donec de ſua acredine nihil poſt ſe relinquat ampliùs. Deinde huius ſalis parti vni adde boli communis partes tres, & per retortam vitream bene lutatam, recipiente maiori adaptato, ſpiritum inde deſtilla. Eius parti vni affunde ſpiritus vini partes duas, olei ſulphuris partem octauam, olei vitrioli rubri partem decimam ſextam. Omnia bene commiſta in vitro Hermeticè ſigillato per tres menſes continuè circulentur. Frater Baſilius Valentinus miris laudibus extollit ſpiritum calcis viuæ. Verùm non ſolùm operoſa eſt compoſitio, ſed etiam hoc perpendendum, annon facilè viſcera offendere poſſit, cùm vis cauſtica inſignis ſit in ſale calcis viuæ, vt vel è cauteriis potentialibus, quæ è lixiuio è calce viua parantur, patet. Fonticuli quidem etiam aliquid ſeroſi humoris, ſeu ſaniem quandam quotidie euacuant: verum experientia teſtatur, remedium hoc, cum ſudoribus & inſenſibili tranſpiratione nullo modo comparandum eſſe; & notum eſt, multos aliquot fonticulos habere & nihilominus arthriti-

Medicamenta ſimplicia.

…uomodo a…ipodagrica medicamenta ar…tiicis …ſint?

An decoctũ Guaiaci & ſimilium idẽ præſtent, quod antipodagrica medicamenta?

Arcanum tartari.

Spiritus calcis viuæ.

Fonticuli.

de laborare, quia non ſufficiunt ad humorem illum, qui in vaſis eſt, totum exhauriendum, multò minus id, quod quotidie circa viſcera colligitur, & poſtea per venas in articulos effunditur, euacuare poſſunt? præſertim ſi errata in diæta, & imprimis nimius potus accedat. Si tamen arthritis ex vlcere diuturno in cruribus conſolidato & euacuatione ichoris, quæ per id fiebat, ſuppreſſa ortum habeat, fonticulum in cruce excitare vtile eſt. Ita etiam ſi in brachio fonticulus fuerit, atque ex eo ſanato oriatur arthritis, fonticulus iterum aperiendus eſt.

Articulos Roborantia.

Tertium præcautionis membrum, articulorum roboratio. An ſit neceſſaria?

Tertium præcautionis arthritidis caput in roboratione articulorum conſiſtit, vt plerique docent, ne affluentem materiam facilè recipiant. Verùm Carolus Piſo, vt ſupra etiam dictum, fruſtra hic laborari cenſet ea in re, quæ non ſit noſtri arbitrij & iuris, cùm, vt exiſtimat, iſta imbecillitas non conſiſtat in intemperie aliqua, vel cauitate & laxitate, ſed naturali conformatione, & vaſorum in extremos articulos terminatione. Et licet hoc quoque modo impediri poſſit, ne humor iſte in articulos influat: tamen tantum abeſſe ſtatuit, vt hinc commodi aliquid æger percipiat, vt etiam in vitæ diſcrimen inde adduci poſſit, materia ad pulmones, vel aliud nobile viſcus tranſlata. Verum enimuero non equidem eſt de nihilo, humores præcipuè in articulos fluere, ideo quod vaſa in eos terminantur, & ſi materia illa in articulos fluere ſolita in membra nobiliora transferatur, ægrum in grauia pericula coniici poſſe, dictumque eſt ſupra inter prognoſtica, malum eſſe, ſi materia ad articulos fluere conſueta in corpore ſubſiſtat. Ac proinde huic remedio ſeu modo præcauendi arthritidem ſoli non fidendum, niſi etiam detur opera, vt humores illi vitioſi in corpore non generentur, vel ſi geniti ſint, frequenter euacuentur. Interim tamen & hoc verum eſt, ſi articuli imbecilles & malè diſpoſiti ſint, frequentius ægros laborare, neque à paroxyſmo tam facile liberari. Quia autem in re iſta articulorum imbecillitas conſiſtat, & ſupra dictum, & infra *quæſtione* 8. dicetur. Ideoque ſi aliquid ſit in articulis, vel ex paroxyſmo relictum, vel ex vitioſa nutritione collectum, id abſumendum, atque ita articulo ſua temperies & naturalis conſtitutio reſtituitur, & ſic roborari dicitur. Vtilia ergo ſunt hic adſtringentia & moderatè calefacientia & ſiccantia. Non tamen talia adhibenda, antequam dolor & tumor planè euanuerint, & tophi etiam non adſint. Hæc enim ſi præſentia ſint, adſtringentia potius nocent, quàm proſunt, dum humorem parti affectæ impingunt, eumque indurant.

Vinaceorum vtilitas.

Ad articulos autem roborandos & reliquias humorum in iis abſumendas vtilis eſt & commendatur à multis vinaceorum vſus, de quibus, quia integrum libellum ſcripſit Antonius Donatus ab Alto Mari, ea de re conſuli poteſt. Hoc ſaltem non prætereundum, commodiſſimè vſurpari tempore Vindemiæ recentia, & quidem ex vuis benè maturis: quorum cùm in multis locis copia non detur, alia medicamenta pro iis vſurpanda ſunt. Nonnulli tamen exiccatis vtuntur, & ea in vino rubro & aqua coquunt, ac inter coquendum ſaluiam, betonicam, chamæpithin, primulam veris, & eiuſmodi alia, vt & lumbricos terreſtres, addunt.

Balneo articulos roborantia.

Articulos etiam roborant balnea. Etſi enim à nonnullis reiiciantur, ideo quod actuali humiditate & calore humores ad pedes alliciant: tamen incommodum hoc facilè præcaueri poteſt, ſi in aqua coquantur plantæ calefacientes & ſiccantes, pedeſque roborantes, quales ſunt betonica, ſaluia, chamæpithys, roſæ, geranium, erica, folia quercus, ligna & baccæ iuniperi, pinaſtri fructus. Lotio pedum Andernaci, quam multis profuiſſe ſcribit, hæc eſt: ℞. *Lixiuium ex fagi cineribus paratum, quod ter quaterne coletur. Deinde adde vini tantundem, aluminis* Vnc. ij. Calefiant ad ignem. Vel ℞. *Artemiſiæ, abſinthij, origani, flor. chamæm.* an. M. ij. *aluminis, ſalis* an. M. j. *lixiuij è cineribus fagi parati q. ſ.* Coquantur pro balneo. Ad partes roborandas etiam vtile eſt balneum è ligno iuniperi, ſi ramenta eius in aqua chalybeata coquantur, donec aqua tingatur, & lixiuij colorem contrahat. Poſſunt tamen etiam vnciæ aliquot ſalis vel aluminis addi. A balneo articuli illinendi oleo ex acinis vuarum expreſſo, vel myrtino, vel roſatum, vel alio, de quibus mox. Imprimis verò thermæ à plurimis commendantur, etſi ab aliis improbentur, de quo *quæſt.* 12. dicemus. Vtiles autem ſunt, ſi rectè vſurpentur, ſulphureæ, ſalſæ, nitroſæ, vitriolatæ & ex parte etiam aluminoſæ. Si enim alumen abundet, cautè vſurpandæ, cum poros cutis adſtringant, & corpus ad ſudorem in arthriticis maximè neceſſarium ineptum reddant, & ſi quid in parte affecta ſuperſit, quod per inſenſibilem tranſpirationem exhalare & diſcuti poſſit, ad neruoſas & membranoſas partes retrudant, doloremque ita renouent, id quod Fabricio accidit, *cent.* 5. *obſeru.* 83. Thermæ verò arthriticis conuenientes ſunt Hirſchbergenſes & Landecenſes in Sileſia, Carolinæ in Bohemia, Badenſes in Auſtria, Mattiatæ, nunc VViſbadenſes, & non procul à Moguntia, Emſenſes ad Fluuium Lanum, Aquiſgranenſes. Imprimis vero vtile eſt lutum thermarum quarundam, quo exſorbetur materia, quæ in partibus his hæret, parteſque roborantur. Vbi thermæ deſunt, fomenta & balnea artificialia parentur. Commendantur plurimum lotiones ex aqua aluminoſa. Commodius tamen eſt, ſi alumini ſal & ſulphur addatur, vt ſi quid adhuc materiæ ſuperſit, reſoluatur. Vel ℞. *flor. ſtœchad. Arab. ſaluiæ, thymi, geranij* an. M. i. Coquantur in *aq. communi vel ferrata*, Colaturæ adde *ſulph. nitri* an. Vnc. ij. *alumin.* Vnc. i. Iterum coquantur, & decocto partes foueantur. Vel ℞. *Fol. chamæpith. betonic.* an. M. i. *flor. roſar. ſyluestr. ſtœchad. Arab. herbæ paralyſis, pedis columbini* an. M. ij. *vitrioli albi* Vnc. j. Coquantur pro fomento, vel balneo.

Therma articulos roborant.

Vnguenta & emplaſtra.

Vulgatum & multis vſitatum eſt vnguentum, cuius etiam ſupra *de Curatione* facta eſt mentio, quod fit è ſale torrefacto (alii malunt ſalem iuniperi) & ſ. q. olei communis vel roſar. in formam vnguenti miſtis, quo articuli benefricari debent. Solenander hoc vſus eſt poſt lotiones. ℞. *olei omphac.* Vnc. ij. *maſtichin.* Vnc. i. *ſalis torrefacti* Drach. ii. *boli Armen.* Drach. iii. *ſang. dracon. hypociſtid. thuris, maſtich.* an. Drach. ii. Sem. Terantur ſingula per ſe prius ſubtiliſſimè: Tum cum oleis in mortario miſceantur in formam linimenti. Vtile eſt etiam Emplaſtrum diachalciteos, ſeu diapalma impoſitum. Eſtque in omnibus articulis, quicunque etiam humor affluat, commodum, ſcribitque Solenander, *ſectione* 4. *conſil.* 25. ſe nouiſſe quoſdam, qui alias frequenter podagræ paroxyſmis tentari conſueuerant, vſu huius Emplaſtri continuo & purgationibus per interualla aſſumtis quinquennium integrum ab iſtis doloribus liberatos fuiſſe. Atque emplaſtrum hoc non inquinat, non pruritum aut puſtulas excitat, neque odore aut alia qualitate moleſtum eſt. Aptatur autem ad formam membri. In pedibus ex aluta tenui (vulpina magis probatur) fiunt calcei, qui intus

emplaſtro Diachalcitidis obducuntur, pedibuſque aptantur. Eadem aluta emplaſtro hoc inducta genibus, carpis, & aliis partibus applicari poteſt. Socci etiam linei in vino cum ſale loti & ſiccati, pedibuſque obducti vtiles ſunt. Thomas Eraſtus lapidem ſaboli commendat, ſi eum oleo myrtino, & radicibus geranij in puluerem redactis miſceatur, & cataplaſmatis forma imponatur. Monet tamen idem, non antea eo vtendum eſſe, quàm manifeſtè conſtet, nihil excrementi in articulis reliquum eſſe, quod in tophum indurari valeat. Ideoque ſuadet, ante ipſius vſum ceratum ex bryonia ab Aëtio, *tetrab.* 3. *ſerm.* 4. *cap.* 43. deſcriptum, aliquoties prius imponere, vt minus ſit periculi, quod Aëtius valde laudat. Verùm de omnibus topicis pedes roborantibus hoc notandum, iis, qui rectam victus rationem non ſeruant, & conuenientibus euacuationibus non vtuntur, ſine commodo, imò cum damno adhiberi; iis verò, qui temperanter viuunt, & conuenientibus euacuationibus vtuntur, non ſine vtilitate adhibentur. Aëtius, *allegato loco cap.* 24. ad Podagræ præcautionem etiam venarum, quæ ex ſupernis in pedes deferuntur, exciſionem laudat, eodem modo factam, ſicut varices in cruribus exſcindi aliquando ſolent. Verùm, vt rectè Hieronymus Fabricius ab Aquapendente *de operat. chirurg.* ſcribit, varicum extractio & exciſio non modò aſpera eſt & difficilis, ſed etiam plerunque non feliciter ſuccedit, propter ſanguinem effluentem. Præterea partes inferiores ex venarum exciſione facilè cõtabeſcere poſſunt. Inſuper etſi hæ venæ exſcindantur: tamen parum commodi inde ſperandum eſſet. Si enim vitioſi humores in corpore cumulentur, & ad pedes fluere ſint conſueti, via ipſis occluſa ad partem aliquam nobilem ferri & alium affectum periculoſiorem excitare poſſent. Poſſunt etiam interna medicamenta ad articulos roborandos exhiberi, illa ſcilicet, quæ ipſis ſunt appropriata, chamæpithys, chamædrys, betonica, primula Veris, ſaluia, roſmarinus & alia huius generis ſupra propoſita. Atque hæc arthritidem præcauendi ratio eſt, quam breuibus complexus videtur Rhaſes, dum ita ſcribit: *Si podagricus ſeruauerit bonum regimen, & aliquando vtatur Mithridatio, vel alio ſuperfluitates conſumente, & circa loca iuncturarum v ſus fuerit ſtipticis, releuabitur.*

Venarum exciſio.

CAPVT VIII.

Conſolatio Medica in Arthritide.

Cõſolatio in arthritide.

CVm ægri à Medico non conſolationem, ſed conſilium & auxilium expectant, præter officium Medici eſſe videtur, de conſolatione in dolore articulari aliquid ſcribere: & nihil etiam hac de re in medium proferrem, niſi idem vir clariſſimus, Ioannes Crato, ciuis meus, trium Imperatorum Medicus, feciſſet, *in conſil. à Scholtzio collectis.* Eum ergo ſecutus aliquid hac de re in medium afferam. Etenim omnis quidem generis auxilia ſæpe adhibentur, neque tamen ſemper Medicus ſic, quod cupit, obtinet. Interdum etiam æger ea omnia, quæ exactè obſeruare debet, vel vitæ conditionis & officij, vel etiam aliarum corporis partium ratione obſeruare non poteſt, ac proinde etſi rùm perfectam ſanationis ſpem æger concipere non poſſit, aliquid tamen, quod eum ſoletur, habet.

I. Arthritis à multis aliis malis ac morbis præſeruat, & roboris naturæ indicium eſt, quod vitioſos in corpore humores è regiis & publicis viis ad extremas & ignobiliores corporis partes depellit;

A & contrà, vt etiam ſupra *in Prognoſt.* dictum, ſi natura ſuccumbat, atque amplius hos humores expellere non poſſit, tum febres & alij morbi periculoſi ſequi ſolent. Vnde non vulgares Medici cenſent, arthritidem ſæpe ad diuturnitatem vitæ facere, ac ſi malè curetur, mortem accelerare. Etenim natura vitioſos humores, vt modò dictum, ad articulos deponit. Si verò corpore non ſatis purgato, vel vbi diætæ exacta ratio non obſeruatur, vel ob diuturnitatem morbi, aut ætatis ratione vires iam debiles ſunt, Medicus ſaltem in articulis roborandis laboret facilè accidere poteſt, vt materia, quam natura ad articulos detrudere ſolebat, in corpore retenta ad partes principes conuertatur, & morbos

B periculoſos excitet, imò mortem acceleret.

II. Interim de vita homo non periclitatur in arthritide, vt in aliis morbis, febribus ardentibus & aliis, ſputo ſanguinis, pleuritide, peripneumonia, hydropo, epilepſia, apoplexia & pluribus aliis, ſed tempore non ita longo elapſo homo ad conſueta negotia redit, & ſæpe ita, ac ſi nunquam malè habuiſſet.

III. Temperantiam etiam & ſobrietatem, ſi quid aliud, maximè arthritis ſuadere poteſt. Cum enim dolor in arthritide ſit ſæuiſſimus; nulla verò, omnium Medicorum conſenſu, & ipſius experientiæ teſtimonio, re arthritis rectius præcaue-

C ri vel mitigari poſſit, quam frugali Diæta, quæ facit, vt non ſolùm prauis humoribus materia non ſuppeditetur, ſed etiam viſcerum intemperies optimè corrigatur: prudentis eſt, rationi potius hic, quam affectibus obedire, & illud cogitare;

Nocet empta dolore voluptas.

& quod voluptas illa, quæ in liberiore Diæta percipitur, non digna ſit & tanta, quæ tanto cruciatu & dolore redimi debeat. Et licet conuiuia & ſodalitia omnia vitare graue videatur: tamen illud cogitandum, ſodales eiuſmodi in morbo poſtea nihil auxilij afferre poſſe, ſed, vt eſt *in Tragopodagra Luciani, in fine*, potius laborantem deludere & irridere. Imò cum arthritidis occaſione bonæ

D diætæ homo aſſueſcit, non ſolum dolores arthriticos præcauet, ſed & alios morbos, qui ex Diætæ erroribus proueniunt, vitat, & non rarò ad ſenectutem homo peruenit. Qui verò vel Diætæ legibus ſe ſubiicere nolunt, vel vitæ conditionis & officij ratione eam ſeruare nequeunt, ij non Medicos & Medicinam, ſed ſe ipſos accuſent; cum rectè ſcripſerit Galenus, *de cur. rat. per venæ ſectionem cap.* 7. *Ei, qui rectam victus rationem ſeruare nequit, medicamenta præſcribere ſuperuacaneum eſt.* Si verò homo bonam Diætam obſeruet, nec tamen à morbo hoc liberetur, bona tamen conſcientia niti & in diuina voluntate acquieſcere poteſt. Hinc rectè ſcribit Crato, *loco allegato* cum obſeruatio diligens atque moderatio prudens in victu ſemper iuuet, nunquam lædat aut fallat, eam

E negligere non modò extremæ ſtultitiæ, atque amentiæ eſſe, verùm negligentionis noſtræ, quam pietas vetat, putemus. Et cùm culpa noſtra nihil admiſſum fuiſſe, quo dolor ſit accerſitus vel auctus, conſcientia teſtis fuerit, ſummam conſolationem eſſe, abeſſe à culpa nobis perſuadeamus, atque neceſſaria rectè ferre, neque DEO repugnare placidè ſtudeamus.

IV. Soletur arthriticos & hoc, quod, vt ſua cuique eſt calamitas: ita etiam ſua cuique eſt commoditas, & quod arthritis diuitum morbus dicitur. Quanquam enim arthritici iſtum dolorem patiuntur: tamen plerique in re ſatis lauta, vel ſaltem mediocri viuunt, cum contra ſint multi, qui

etſi hoc dolore vacant, aliis quotidianis moleſtiis ob paupertatem premuntur. Podagra, vt Cardanus, *in encomio Podagræ*, ſcribit, vnguenta ſentit, cantus & citharas audit, in mollibus ſtratis, puluinis ſericeis, intra aurum & gemmas, ac pictas tabellas ſuperba decumbit, audit fabellas, deguſtat vina generoſa, delicatioreſque cibos. Offeruntur flores gratioſi, veſtes variegatæ, & quicquid ambitioſum a ciuibus vel ipſis Regibus multorum ſpatio annorum congeſtum eſt. Et Podagra adeo beata, vt qui ea detinetur, præter dolorem ipſum, beatam vitam ducat.

V. Etiam de eo ſibi gratulari poſſunt arthritici, quod non, vt in reliquis morbis pleriſque illa ſuperior animæ vis & mentis operationes corrumpuntur & læduntur, ſed plerunque ex ſaluæ ſunt. Et certè plurima eruditorum virorum monumenta Podagræ debemus, quæ ſi ſani fuiſſent, vix edidiſſent Et, vt Cardanus, *loco allegato*, ſcribit: noſtræ ætatis vir magnæ eruditionis Eraſmus è cubili podagræ quicquid legi meretur, exprompſit.

VI. Eſt & aliud commodum, quod arthritis ſecum fert, nimirum, quod hominem à multis aliis moleſtiis liberare poteſt, laboreſque inanes & curas grauiores demere, vt Cardani verbis vtar, vt ſi ſeruiendum ſit tumultuoſæ Reip. ſi graui Principi & moroſo, ſi imprudenti amico, vnde melius ſumitur excuſatio, quàm à Podagra? Habet Podagricus maximam temporis partem in ſua poteſtate: nulla honeſtior excuſatio laboris, quam à Podagra. Et ſi tua res agitur, deſeruit te dolor, dicis, Tandem licèt ab arte & optima Diæta multum auxilij ſperari poſſit: tamen cum temperies viſcerum diuturnitate & grauitate dolorum ita euerſa eſt, & articuli ita debilitati, vt nulla integræ ſanitatis recuperandæ ſpes ſuperſit, iis, quæ diximus, commodis interea fruatur æger, & patientia animum obfirmet, ad exemplum illius magni Imperatoris, Caroli V. qui dicere ſolebat: *Gedult vnd ein vvenig Schreien, ſindt vor die Gicht die beſten Arneneien.* Eſſe patientem, & parum præ dolore clamare, ſunt optima contra arthritidem remedia.

Verum cum Medici non ſit, ex ægri morbo & doloribus iocum facere, in hunc ſenſum plura non addo. Qui verò in Arthritidem elegantes iocos cognoſcere cupit, legat Tragopodagriam Luciani, quam huic tractatui in fine adiecimus. Quæ tamen, vt & à Medico legatur, non indigna eſt; cùm huius morbi vehementiam ἐμφατικῶς exprimat, cauſſam, & quidē rectius quàm nonnulli Medici, tradat, tempuſque inuadendi, curandi difficultatem, Empiricorum iactantiam & vana promiſſa, tandem que ægro neceſſariam patientiam eleganter deſcribat.

QVÆSTIONES CONTROVERSAE DE ARTHRITIDE.

QVÆSTIO I.

AN ARTHRITIDIS NOMEN ETIAM PODAGRAM, Chiragram & reliquos articulorum dolores comprehendat?

ARthritidem ἀπὸ τῶν ἄρθρων Græcis dici, & proinde omnibus, de quibus agimus, articulorum doloribus conuenire, à Barbaris verò etiam Guttam, ſed minus rectè, appellari, ſupra dictum. Sunt tamen è Recentioribus, inter quos eſt Franciſcus India, Medicus Veronenſis, *lib. 1. de Gutta podagrica, cap. 1.* qui nomen Guttæ Barbaricum eſſe negant, vt quod ſit veluti genericum nomen omnium ægritudinum, quæ per deſtillationem producuntur in articulis pedum, manuum, coxarum & ſimilium corporis partium, ideoque Guttæ nomen generis nomen mereri, arthritidem verò de Podagra, vt genus minimè prædicari poſſe docent, ideo, quod Galenus, 6. *aph.* 28. ſcribat, ferè omnes, qui articulari affectione corripiuntur, prius podagricos fieri. Et ſunt etiam alij Medici, qui articularem dolorem alium faciunt, & à Podagra & Chiragra planè diſtinctum. Cardanus, *in aph. 29. ſect. 6.* ſcribit, non eſſe eundem articulorum morbum, atque Podagram, additque, quod arthriticos pueros non paucos viderit, podagricum verò nullum, neque meminerit legiſſe aliquem, qui viderit, Galenumque reprehendit, quod diſcrimen inter arthritidem & podagram non docuerit. Lud. Mercatus verò, *lib. 4. de int. morb. cur. cap. 18.* pluribus hac de re agit, & arthritidem ſeu articularem morbum à podagra, chiragra, iſchiade diſtinguit, docetque peculiarem eſſe arthritidis naturam, quæ non conſiſtat in dolore, ſed in eo, quod plures aut omnes articulos occupat: item arthritidem non requirere eam articulorum imbecillitatem, quæ neceſſaria eſt in podagra, chiragra & iſchiade, ſed multò leuiorem ſufficere, contra requirere longè maiorem copiam, atque eſſe podagra, chiragra, & iſchiade longe rariorem. Habere etiam hoc peculiare arthritidem, quod incipiat cum tumore & deſinat in dolorem: cum in podagra, chiragra & iſchiade contrarium eueniat, & pars primò dolore corripiatur, hinc intumeſcat: præterea non requirere 40. dierum ſpatium ad reſolutionem, idque ideo, quod partes minus ſint imbecilles, & humor in partibus hæreat, quæ ad reſolutionem aptiores ſunt: Tandem etiam rariſſimè aut nunquam reuerti, cum radicitus materia omnis diſcutiatur, niſi forſan vitæ intemperantia nouam plenitudinem colligat. Cauſſam enim arthritidis eſſe ſtatuit peculiarem, internam quidem plenitudinem vaſorum, præſertim ſanguinis, externam verò omnem occaſionem, quæ articulis laborem & exercitium adfert inſuetum, quo ipſi incaleſcunt, laxantur & dilatantur, ac humores ſuſi efferueſcentes & commoti in ipſis confluunt, quos facilè pars labore effecta laxa & imbecilla alliciat aut ſuſceptet. Verùm enimuerò Franciſci Indiæ opinionem quod attinet, equidem vocabulum Guttæ Latinum eſt, non Barbarum: id pro fluxione & catarrho, aut arthritide vſurpare velle, contra vſum Latinæ linguæ eſt; & proinde Barbaris meritò accenſetur, qui id pro Arthritide vſurpat, aut vocabulo Arthritidis præfert. Et licet Galenus, 6. *aphor.* 28. ſcribat, ferè omnes, qui arthritica affectione corripiuntur, prius podagricos fieri, non tamen eo probatur, Arthritidis nomen omni articulorum dolori non conuenire. Etenim & in pedibus ſunt articuli. Et interdum nomen hoc generis in ſpecie ſumi de eo articulorum morbo, cum omnes vel plerique articuli afficiuntur, ſupra *cap. 1.* diximus, id quod non accidit, niſi quis prius podagra corripiatur. Rectius longè Guainerius, *de ægritud. iuncturar. cap. 1.* Ego, *inquit*, cum artheticam (ita enim eius ſeculi Medici ob linguæ Græcæ ignorantiam morbum hunc appellabant) ab artu vel articulo nomen traxiſſe videam, quibus in locis dolores iuncturarum fiunt, omnes tales ſiue cum tumore, ſiue non artheticos appellare volui, quod veteres quoque omnes fecerunt. Cardanum verò & Mercatum quod attinet, cauſſam nullam video, cur non podagram, chiragram, genagram, & Iſchiadicum dolorem & alios articulorum dolores arthritidis nomine, vt ſpecies ſub genere, comprehendi velint, aut ſi plures vel omnes ferè articuli ſimili affectu, quo pedes, manus, genua, & coxendix laborare ſolent, corripiantur, arthritis dici non debeat. Interim hoc non negamus, non omnem articulorum morbum aut tumorem arthritidem propriè dici, & accidere interdum, vt vitioſi humores, non ſanguis, vt vult Mercatus, alterius generis, quam ij qui arthritidem propriè dictam producunt, in corpore cumulentur, & nunc cum febre, nunc ſine febre ad partes articulis vicinas depellantur, atque ibi tumores, & interdum etiam dolores excitent. Qui tamen tumores non ſunt propriè arthritis, cum, vt ipſe Mercatus ſtatuit, non incipiant à dolore & deſinant in tumorem, ſed contra à tumore incipiant, & poſtea dolor accedat. Multò minus hi tumores ſolum arthritidis nomine dignandi, & contrà nomen hoc illis articulorum doloribus, de quibus hactenus dictum, denegandum. Præſertim cùm iſti tumores non per interualla, vt arthritis, redeant, ſed etſi ſemel hominem infeſtarint, poſtea toto vitæ tempore non reuertantur. Itaque ſi Cardanus, Mercatus, vel

alij hos etiam tumores arthritidem nominare velint, ſciant, antiquos non quoſcunque & à quacunque cauſſa ortos tumores & dolores articulorum arthritidem nominaſſe, & Hippocrates, *6. Epid. comm. 4. text. 13.* eos, qui in Oeno ex eruum nimio eſu genuum dolore laborabant, non ἀρθριτικὰς, ſed γοναγρῖς nominat, de quo *quæſt. ſeq.* dicetur.

QVÆSTIO II.

An omnis dolor circa articulos Arthritidis nomine dignandus ſit?

Sunt quidem nonnulli in ea ſententia, omnem, qui circa articulos accidit, dolorem Arthritidem appellandam eſſe; cum ſi ſint alij eiuſmodi dolores, nullibi à Medicis explicentur, neque quiſquam de articulorum dolore non arthritico commentatus ſit. Et licet quædam vel ſecundum magnitudinem, vel ſecundum durationem ad tempus occurrat differentia, eam ſpecie non variare putant. Verùm rectè ſcripſiſſe puto Galenum 3. *aphor.* 15 & 16. ſi tantus fuerit ſqualor, vt articularem humorem exiccet & conſumat, motus profectò præ ſiccitate difficultatem & forè etiam dolorem fortè fecerit, nunquam tamen affectionem arthriticam appellatam commiſerit niſi quis omnem articulorum dolorem ita vocitare velit. Neque enim Hippocrates ipſe illos, qui ob nimium eruorum eſum ciuſmodi contraxerant, ἀρθριτικὰς, ſed γοναγρῖς appellat. Ideoque licet de doloribus eiuſmodi ab autoribus vno in loco vix tractetur, ſparſim tamen eorum fit mentio. Non rarò enim accidit, vt vitioſi humores in corpore cumulati per febrem, aut etiam ſine febri ad articulos, & imprimis genua protrudantur, & ibi dolores ſæpe ſatis diuturnos excitent, qualis procul dubio ij fuerunt, quorum Hippocrates *in epidem.* mentionem facit, qui ſi non ſemper, tamen cum æger pedes mouere cupit, dolorem excitant: quibus tamen propriè Arthritidis nomen propriè acceptæ non competit. Sic in hydropicis, cachecticis, humores ſeroſi in pedes delabentes tumorem excitant, qui & ipſi, dum pedes mouentur, dolores pariunt, qui tamen dolores non ſunt Arthritici: Neque humor per venas tum in partem affectam influit, ſed per poros in abdomine in eam ſenſim deſcendit. Et ſi rem accuratè æſtimemus, tales tumores non ipſas partes articulum conſtituentes & connectentes occupant, ſed potius humor extra partibus hiſce circumfunditur, & inter cutem & partes articulum conſtituentes hæret. Ita in luxatione articulorum, in vulneribus, contuſionibus, ſæpe humores ad articulos affluunt, ibique tumorem & dolorem excitant, qui tamen Arthritidis nomine non eſt dignandus. Ita quibus articuli exiccati & indurati ſunt, quos vulgò contractos vocant, in ſcorbuto & aliis morbis, hi eos extendere & mouere ſine dolore non poſſunt, nec tamen Arthritici nominantur.

Ideoque arthritis propriè & in ſpecie dicta iſte articulorum dolor ſaltem appellandus, cum peculiaris humor ſupra deſcriptus in viſceribus ventris inferioris genitus, atque in venis & arteriis cumulatus ſubitò per eas in articulos influit, atque præcipuè in ſentientes circa articulos partes ſeſe inſinuat, ibique partim vellicando, partim diſtendendo dolorem excitat.

QVÆSTIO III.

Quo in loco humor arthritidem excitans conſiſtat?

Plurimi quidem ſunt in ea ſententia, humorem arthritidis cauſſam præcipuè in cauitate illa ſeu ſpatio, quod eſt inter extremitates ſeu capita oſſium, quæ per articulationem coniunguntur, conſiſtere, & humores affluentes per venas ad cauitates iſtas articulorum primò confluere, hinc partes omnes circumiacentes, oſſa & cutem occupare, vnde fiat, vt abſcedentibus à ſe inuicem oſſibus, ligamenta neruique & tendines adeo tendantur, vt dolor & cruciatus maximus inde excitetur. Afferuntque pro ſua ſententia primò illud, quod Hippocrates, *6. aph.* 49. ſcribit, Arthritidem non finiri ante diem 40. humoreſque, qui affluxerunt, non citius, diſcuti, vtpote qui hæreant in parte calore deſtituta; cùm ſi in partibus carnoſis, & quæ multas venas ac arterias habent, conſiſterent, facilè reſolui poſſent. Secundò probare id volunt eo, quod ex affluxu humorum in cauitatem articuli oſſa inuicem à ſe diſcedant, atque ita diſtendendo tendines & membranas dolorem efficiant. Tertiò quod ex motu articuli dolor augetur. Quartò quod dolor in profundo primum percipitur, priuſquam intumeſcant partes externæ, poſtquam verò humores ſibi viam ad exteriora pararunt demum partes externæ in tumorem attolluntur. Verum contraria ſententia, quæ ſtatuit, primò an ipſas partes articulo incumbentes fluxionem fieri, & hinc forſan aliquando, ſed rarius, in articuli cauitatem ſeu ſpatiū tranſudare, omnino verò magis conſentanea eſt, docetque id primò ipſa arthritidis generatio. Cum enim affluxus humoris arthritidem generantis fiat per vaſa alimentum partibus aduehentia, vt poſtea probabitur, neceſſarium eſt, vt humor vitioſus, qui in articulum illabitur, primò in partes articulo incumbentes eumque connectentes influat, hinc verò, ſi tanta ſit eius copia, in articuli cauitatem ſeſe inſinuet. Secundò, oſſa per ligamenta validiſſima ita connectuntur, vt nullum ferè ſpatium relinquatur, in quod materia ſeſe inſinuare poſſit. Tertiò ligamenta valde craſſa & ſolida ſunt, vt humores affluentes non facilè admittant, multò minus in ipſam cauitatem articuli primò influere ſinant. Quartò ſi materia in ipſam cauitatem illaberetur, & hinc oſſa inuicem abſcederent, membrum longius euaderet; quod tamen non accidit. Quintò in nodoſa arthritide tophi, qui interdum ex articulis eximuntur, non in ſpatio inter oſſa reperiuntur, ſed circa ligamenta, & partes articulum ambientes. Sextò ſi humor in ipſum articulum primò illaberetur, hinc verò partibus externis communicaretur, nullus vel obtuſus dolor excitaretur; cùm oſſium capita toto illo ſpatio, quo inuicem connectuntur, perioſtio non teguntur, ſed cartilagine ſaltem obducantur, & nulla membrana vel neruus, eò loci ſit. Septimò tumor, qui externas partes occupat, & ab articuli iunctura aliquando ſatis latè ad vicina extenditur, non in ipſo articulo, ſed partibus circa articulum humorem arthritidis cauſſam contineri ſatis docet. Tandem ſi in ipſa inter oſſa cauitate contineretur humor, fieri non poſſet, vt, quod ſæpe accidit, refrigerantia & repellentia medicamenta humorem ſtatim à loco affecto in vaſa & hinc alia loca pellerent. Quæ autem pro contraria ſententia afferuntur, facilè ſoluuntur. Nam primò quod humores in arthritide tardius ſæpe diſcutiuntur, cauſſa eſt, non quod humores in cauitate inter oſſa continentur, ſed quod in locis ex ſanguinibus, & pauco calore præditis hærent, atque ipſe humor ad perfectam

diſcuſſionem ineptus eſt. Neque tamen hoc ſemper verum, ſed ſæpe etiam latis breui temporis ſpatio diſcutitur materia, cum ſcilicet ea eſt pauca, tenuis, pars calore fouetur, nec materia ineptis topicis incraſſatur. Deinde non ideo dolor excitatur, quia articuli elongantur, & à ſe inuicem abſcedunt, ſed quia humor acris in membranoſas partes influens eas diſtendit & vellicat. Tertiò licet dolor magis excitatus, dum articulus mouetur: tamen id non ideo accidit, quia humor in articulo ipſo continetur, (Eſt enim is, vt iam dictum, ſenſus expers) ſed quia partes membranoſæ circa articulum antea ab humore præter naturam diſtentæ magis diſtenduntur. Tandem nec illud probat humorem primò in articuli ſpatium excidere, quod dolor, cum morbus inuadit, in profundo primùm percipitur, paulatim intumeſcant partes externæ, quod cum accidit, dolor mitigatur. Verum quidem eſt, hæc ſæpe ita accidere, ac initio nullum aut certe exiguum tumorem apparere, interim dolorem in alto ſæuire, & eſſe grauiſſimum, qui poſtea lenitur, cum partes externæ intumeſcunt. Sed id non ideo accidit, quod in ipſam articuli cauitatem humor illabatur, & hinc ſibi viam ad externa patet; cum oſſium extrema omni ſenſu, vt antea etiam dictum, deſtituantur, ſed ideo euenit, quod humor vitioſus totus primò per extremitates vaſorum ad partes neruoſas & membranoſas circa articulum affluit, eaque valde affligit; poſtea verò, cum pars humoris etiam in partes carnoſas diſtribuitur, dolor fit mitior; cum humor in plura loca diſtributus minus potenter agat, & partes illæ laxiores ſint, ac minore cum dolore diſtendantur & vellicentur, ſicut hoc idem in dentium dolore ſæpe videmus, qui primò maximus eſt, cum vniuerſus humor ad dentes & neruos ipſi inſertos affluit, poſtea verò, cum pars eius in vicinam maxillam & gingiuas diſtribuitur, dolor mitigatur. Hoc interim, vt antea etiam dictum, non negamus, tandem etiam aliquid materiæ in ipſam cauitatem articuli tranſſudare poſſe, ſi affluxus diutius durat. Neque contra noſtram ſententiam faciunt vltimi duo aphoriſmi Hippocratis, *ſect. 6. Quibus longo coxendicum dolore conflictatis femoris ſummum coxa excidit, rurſumque recidit, iis mucoſa ibidem pituita colligitur.* Et: *Quibus diuturno dolori iſchiadico vexatis femoris caput coxa excidit, iis femur contabeſcit, & claudicant, niſi vrantur.* Nam non ideo articulus ille excidit, quod ab humore in cauitatem eius illapſo os loco ſuo detrudatur, ſed, vt Galenus *in comm.* docet, quia à pituitoſo humore imbuta & permadeſcentia articulationis vincula laxiora redduntur. Quæ autem partes ſint circa articulum, quæ humorem affluentem ſuſcipiant, nec de eo planè omnes idem ſentiunt. Capiuaccius & alii quidam ſtatuunt, ad ligamenta ſolum affluxum hunc fieri, & ligamenta in arthritide repleri, non verò neruos & tendines; cum ſi partes hæ repleerentur, conuulſiones fierent. Has enim partes ſaltem per conſenſum ligamentorum affici, dum ab iis humore repletis comprimantur. Verum ligamenta tam dura & ſolida ſunt, vt credibile non ſit, ea præcipuè humorem affluentem recipere, & ab eo repleri. Et non ideo dolor excitatur, quod ſaltem partes neruoſæ & membranoſæ à ligamentis humore præter naturam repletis comprimantur. Non enim, ſi hæc cauſſa eſſet, tam atrox & acerbus dolor eſſe poſſet, ſe quia humor acris & mordax partes ſentientes pungit & vellicat. Vt enim in aliis partibus membranæ, perioſtia & nerui doloris ſubiectum ſunt: ita etiam in arthritide dolentis proximam cauſſam continent. Quod autem conuulſio non excitatur, cauſſa ſuprà iam propoſita eſt;

A quia nimium non afficiuntur partes motui, ſed ſenſui ſaltem dicatæ, membranæ, vel etiam ipſi nerui motui non dicati ſecundùm membranas.

QVÆSTIO IV.

Qualis ſit febris quæ arthritidem comitatur?

PLerique quidem ſtatuunt, febrem eam ſolùm eſſe ſymptomaticam: Verùm cum febres ſymptomaticæ ſint eæ propriè, quæ aliarum partium, præcipuè viſcerum, inflammationes ſequuntur, cum ſcilicet calor ille, qui eſt in membro affecto, vel etiam putridæ fuligines cordi communicantur, caloremque in eo accendunt, atque ita focus febris eſt in alia parte affecta: facilè hinc patet, febrem
B arthritidi coniunctam ſymptomaticam non eſſe, ſed primariam. Eſt enim in febre, quæ arthritidem comitatur, focus febris non in parte affecta, ſeu parte arthritide laborante, ſed in magnis vaſis. Imò febris arthritidem vel præcedit, vel cum ea inuadente ſimul inuadit, non verò arthritidem ſequitur. Ideoque febris hæc ad febres continuas primarias, quas comitatas hodie appellamus, meritò refertur, eas ſcilicet, quæ non ſunt ſolitariæ, ſed alium morbum, & quidem ab eadem cauſſa pendentem, coniunctum habent; cum nimirum ex motu humoris, quem natura ad partem aliquam detrudere, vel in habitum corporis expellere conatur, febris accenditur, aut certe materia, quæ ad partem aliquam mouetur, ſimul putrida eſt, vt febrem accendat. At-
C que vt in eryſipelate, pleuritide, variolis, morbillis & ſimilibus affectibus id accidit: ita & in arthritide euenit, quam febris talis ſæpe diem vnum antecedere ſolet, aut certe cum eo inuadit, etſi parua ſit ſæpe, & propterea ab ægris, præcipue dolorem attendentibus, non animaduertatur. Eſt autem febris hæc continua, quæ tamen matutino tempore nonnihil remittit, circa veſperam verò intenditur, quod fit à ſanguinis ad interiora recurſu, ſeu ſpontaneo, ſeu ab ambientis aëris frigore excitato, omnibus febribus continuis familiare. Ipſa verò febris, pro natura humoris, qui cum humore arthritidis cauſſa proxima interdum concitatur, aliis atque aliis diebus augeri ſolet. Humor autem iſte, qui
D febrem accendit, non ſolum in venis, ſed & in arteriis quandoque continetur, & tum putredinis in vrinis ſigna ita euidentia non adſunt: imò vrinæ in principio ſæpe ſunt tenues, & perſpicuæ inſtar aquæ, ſedimento carentes, quales & aliis morbis qui ex motu ſeroſi humoris proueniunt, ſunt familiares.

QVÆSTIO V.

An defectus mororum Podagram producat, ſeu mori fructus Podagram ſanent?

OCcaſionem huic quæſtioni dedit Athenæus, qui *Dypnoſophiſt. lib. 2.* ſic ſcribit: Pyther-
E mas, vt inquit Hegeſander, memoriæ tradit, ſuo ſuo moros annos 20. fructum non edidiſſe, & popularem morbum podagram graſſatam ita fuiſſe, vt non ſolum mares, ſed etiam pueros, virgines, eunuchos, mulieres is morbus corriperet; quin & eam magnitudinem adeo vehementer ſæuiiſſe in greges, vt ouium partes duas morbus ille afflixerit. Vnde putant nonnulli id accidiſſe ob mororum in totis 20. annis defectum, & mori fructui vim podagram arcendi tribuunt. Ac verum quidem eſt, mora ventrem laxare, & ventriculo calido ac æſtuanti prodeſſe: verum quod peculiari vi podagricis proſint, nec ratio nec experientia perſuadet. Neque ideo probari poteſt,

quod cum 20. annis mora deeſſent, populariter podagra graſſata fuit. Probabilius enim eſt, ob inſignem aliquam aëris ἀνωμαλίαν, quæ totis 20. annis viguit, vt ſingulis annis moris noceret, vitioſos humores arthritidi generandæ aptos cumulatos fuiſſe. Et patet hoc vel ex eo, quod non ſolum homines, ſed & oues, quæ tamen mori fructibus non veſcuntur, à morbo hoc non fuerunt immunes.

QVÆSTIO VI.

Quænam ſit arthritidis cauſſa?

CAuſſam equidem arthritidis proximam eſſe diximus continui partium circa articulum ſolutionem, ab humore, qui in eas influxit, prouenientem, dum partes illas vel diſtendit, vel pungit & lancinat, vel vtrumque præſtat. Ea de re tamen Medici non parum diſſentiunt, & de cauſſa proxima arthritidem excitante alii aliter ſtatuunt; quem Medicorum diſſenſum non poſtremam cauſſam eſſe puto, quod parum feliciter arthritidis ſæpe curatur. Vbi enim de cauſſa morbi non ſatis conſtat, curatio rectè inſtitui non poteſt. Et primò quidem nonnulli etiam intemperiem nudam inter cauſſas arthritidis, numerant, idque etiam Coſtæus, *in Auicennæ lib. 3. fœn. 22. tractat. 2. cap. 5.* affirmat, ea de cauſſa, quod interdum abſque tumore omni, qui intemperiei cum materia coniungi ſolet, dolor ſentiatur. Verùm intemperies ſola qualiſcunque etiam, proxima affectus huius cauſſa non eſt, cùm intemperies, quæ tam diuturnum dolorem interdum excitat, ſola non ſubſiſtere, neque etiam tam acerbi doloris cauſſa eſſe poſſit. Deinde ipſe tumor, ſæpe ſatis manifeſtus, præter intemperiem affluxum humorum adeſſe ſatis indicat. Et quamuis in principio nullus ſæpe tumor extra apparet, id tamen non ſatis euincit, nullum intus eſſe humorem. Sicut in pleuritide, dentium, aliarumque partium doloribus multis humor intus latens ſolo dolore, nullo verò tumore ſeſe prodit. Præterea purgantia & ſudorifera medicamenta ad morbum hunc curandum & præcauendum non parum momenti habent, quæ ad puram intemperiem non eſſent neceſſaria. Et quamuis Paræus hiſtoriam ſui morbi referat, qua probare vult, nudam intemperiem arthritidem inducere poſſe: tamen ea non ſatis probat, omnem affluxum humorum abfuiſſe; cùm externi aëris qualitates humorum affluxum concitare poſſint. Petrus Salius Diuerſus equidem, *de affect. partic. capite* 17. Iſchiadis aut arthritidis à ſiccitate mentionem facit, cuius cauſſam nec Galenus, nec alius poſt eum nouerit, ſed ſolum Hippocrates, *libro de aff. intern.* Per ſiccitatem autem non intelligendam eſſe ſcribit intemperiem ſiccam partium articulum ipſum conſtituentium, videlicet oſſium, ligamentorum, & tendinum, ſed conſumptionem eius glutinoſæ humiditatis, qua naturaliter nutritur, & ad faciliorem motum ſubungitur articulus ipſe, ne ad motum ineptus reddatur. Hanc enim humiditatem ſi contigerit quacunque de cauſſa exſiccari, tum articuli motus impeditur, difficultaſque motus ac dolor vna ſuccedit. Huiuſmodi affectum, ſi in coxæ articulo fiat, ab Hippocrate iſchiadicum dolorem appellari ſcribit; ſe verò in quocunque alio articulo etiam gigni poſſe, animaduertiſſe. Verum non ignorauit hunc affectum Galenus, ſed arthritidem veram eſſe negat, ac ſaltem quoddam motus impedimentum eſſe docet, dum *lib.* 3. *cap.* 16. expreſſe ſcribit, ſi immodicæ factæ ſiccitates conſumant articulorum humiditatem, difficilem ſanè quendam motum ob ſiccitatem fieri, fortè verò & dolo-

An intemperies nuda ſit cauſſa arthritidis.

A rem nonnunquam: Eam verò paſſionem, quam arthritidem vocant, haudquaquam fieri, niſi quispiam omnem articulorum dolorem arthritidem nominare velit. Deinde, quod pace tantorum virorum dixero, ſi ſanè, vt talis dolor & motus impedimentum à ſiccitate fiat: tamen de eo dubito, an ab humiditatis eius ſolum, quo oſſium capita irrigantur, abſumptione hic dolor fiat. Toto enim ſpatio, quo coniunguntur, oſſa nullo penetratio inueſtiuntur, & propterea ſenſu deſtituuntur, ac proinde eò loci dolor excitari non poteſt. Vero magis conſentaneum videtur, ſi motus quoddam impedimentum vel dolor ob ſiccitatem in articulis excitetur, id fieri ob tendinum, muſculorum extremitatem & ligamen-
B torum exiccationem, ob quam ad motum inepta fiunt membra, & ſi moueri debent, violenter extendi neceſſe eſt, quæ violenta extenſio dolorem parit. Cum ergo à nuda intemperie non fiat arthritis, porrò diſpiciendum, à qua materia excitetur. Nonnulli quidem, vt Guainerius & Matthæus de gradibus, ventoſitatis, ſeu flatus mentionem faciunt. Verum flatus dolorem tantum & ſæpe tam diuturnum in hiſce partibus excitare non poteſt: niſi quis per flatum ſpiritum intelligere velit, de quo poſtea dicetur. Et licet dolor ſit ſæpe mobilis & vagus: tamen id non euenit non a flatu, ſed ab humore, qui ad motum etiam aptiſſimus eſt. Ad arthritidem etiam nonnulli referunt eum affectum, qui Arabibus Nakir dicitur, quem Albucaſis, *lib. 2. cap. 93.*
C ita deſcribit: Ægritudo hæc in terra noſtra appellatur Nakir, & eſt dolor, qui accidit in quibuſdam membris, deinde permutatur de membro ad membrum, vt huius morbi exemplū vidi ego tale. Vocatus ſum ad mulierem quandam infirmam in quadam villa, & detexit brachium ſuum, & vidi inflationem paruam in vena brachij, & poſt horam vnam vidi illam inflationem procedere cum ſocili, ſicut ſerpit vermis aſcendendo ad humerum celerius, quàm credi poteſt, & mouebatur, ſicut argentum viuum, cum currit de loco ad locum. Seceſſit ergo dolor ex loco, qui primo doluerat, & fixus eſt in humero. Deinde vt narrauit mihi, reuoluebatur in toto corpore, quemadmodum & ego facilè deprehendere potui. Miratus ergo ſum velocitatem decurſionis eius de membro ad membrum, & ego quidem antea nun-
D quam videram hanc ægritudinem, quæ eſſet, qualis in hac muliere. Multos quidem vidi, qui ſenſerunt dolorem permutari de membro ad membrum, ſed non hoc modo, aut hac celeritate. Nec ego aliam hîc cauſſam coniicere poſſum, quàm quod mulier fuit Sole & laboribus exhauſta, quales ſunt, quæ ex villis, ſicci corporis, detectarum venarum. Hinc ergo apparet ſenſui illa ventoſitas permutata, & eſt neceſſe, vt non appareat ſecundum hunc modum in illis qui ſunt delitioſi & corporibus humidis, occultatum venarum. Cum ergo moliris curatio-
E nem eius, & ſentit patiens illum dolorem, tunc ſi eſt, apparet oculis, vt ſupra diximus, tunc ſtringe ſuper ipſum & ſub ipſo velociter, & ſeca ſuper ipſum, donec egrediatur ventoſitas coarctata. & cauteriza locum. Si autem non videris locum affectum & dolorem, tunc cura ipſum cum excuſſione corporis, & quopiam remedio, quod expellit ventoſitates & extenuat eas. Commodæ autem ſunt pilulæ fœtidæ, de ſagapeno, & ſimiles. *Hæc Albucaſis.* Verum morbus hic arthritis non eſt. Neque enim eſt ſaltem circa articulos, ſed oritur à flatu ſeu ſpiritu furioſo è vaſis effuſo, & per ambitū corporis diſcurrente. Sunt quidam, qui motum hunc flatuum & ſpirituum in ipſis venis factum putant. Et verum quidē eſt, in vaſis & viſceribus ſæpe flatus tales magno cum impetu diſcurrere, ſicut Anton Beniuen,

An flatus?

Nakir an ſit arthritis?

de abd. morb. & ſanat. cauſſ. cap. 81. refert, Ludouicum Nicolinum à adco à vento, viſcera & ſtomachum impetente affectum fuiſſe, vt non ſolùm viſcera & pectus, ſed ſcapulæ etiam incredibili extenderentur dolore, & ſpiritus magna ac miſerabilis fieret anguſtia, vnde etiam tertio die è vita emigraret. Verùm in hiſtoria iſta Albucaſis flatuoſum illum ſpiritum è vaſis in ipſum ambitum corporis effuſum fuiſſe, credibile eſt. Cum enim motus ille cum dolore magno coniunctus fuerit, in vaſis ſpiritus ille ſolum contineri non potuit, vtpote quæ ſenſu deſtituuntur. Nonnulli, & non malè, hunc affectum, ſi non eundem, cognatum tamen eſſe putant illi, quem VVierus, *in libello Germanico de morb. incognitis*, peculiari tractatu deſcripſit, & à VVeſtphalis *die Iahren oder leuffende Iahren*, à Dithmarſis, *die Ratten*, in agro Brunſuicenſi *die gutten Rinder*, in Gottingenſi *die gutten Holden* nominari ſcribit, de quo etiam Epiſtolam ad Petrum Foreſtum ſcripſit Henricus à Bra, Campenſis Medicus, quæ *lib.* 20. *obſ. Foreſti* annexa eſt. Noſtri homines plerumque ad incantationem referunt, & neſcio quid nati à ſuccubis dolores illos parere putant; cùm tamen dolores tales vagi etiam cauſſas naturales habere poſſint, & à flatu quodam acri, ſeu ſero acri ex humore ferè ſcorbutico genito per partes membranoſas & muſculos vagante ortum habeant. Vnde etiam patet, ad dracunculos veterum, cùm hic vermis nullus ſubſit, commodè referri non poſſe. VVeſtphali ad curationem vtuntur præcipuè, vt peculiari medicamento, lumbricis terreſtribus, de quo vide VVierum, *loco alleg.* Verùm plura de hoc affectu non addimus, cùm ad arthritidem, de qua iam agimus propriè non pertineat. Hoc ſaltem non prætereundum cenſemus, in hiſtoriis arthriticorum, quos Foreſtus *lib.* 29. affert, etiam *obſ.* 14. mentionem facere cuiuſdam Hugonis Cornelii, Citheplæ Delphenſis annor. 28. qui cùm ab agricultura laſſus, ac ſomno oppreſſus in terram decubiſſet, atque aliquot horis dormiuiſſet; euigilans in manu ſiniſtra circa carpum intenſiſſimum dolorem ſenſit, qui totum dein brachium occupauit, vt neque manum, neque digitos mouere potuerit, qui ſubfrigidi quaſi videbantur: mox circa pedem eodem dolore fuit affectus, cui acceſſit quoque febris valde intenſa. A quibus tamen omnibus medicamento purgante & alterante ac topicis adhibitis intra ſeptem dies ſanatus fuit. Vbi & alterius cuiuſdam mentionem facit, qui cùm in horto valde ebrius pernoctaſſet ſupra terram, cùm euigilaſſet, febre correptus fuit, cum ſeuiſſimis doloribus, ac breui extinctus fuit. Verùm mihi non videtur, affectus iſtos propriè fuiſſe arthriticos, ſed febres acutas è vaporibus è terra exhalantibus, quos vterque in ea dormiens exceperat, contractus, in quibus natura vitioſi humoris partem ad extrema detruſit, à quo dolore non ſolum in articulis, ſed toto brachio, membranis muſculorum ibi affectis, & excitati fuerunt: fuitque humoris huius ea prauitas, vt alteri ægrorum etiam mortem ſtatim attulerit. Cùm ergo nec nuda intemperies nec flatus ſolus arthritidis cauſſa eſſe poſſit, Medici quidem plerique in eo conſentiunt, humorem eſſe arthritidis cauſſam: verum quis humor ille ſit, maximè diſſentiunt. Aliqui omnes quatuor humores, ſanguinem, bilem, pituitam, melancholiam arthritidis cauſſam eſſe poſſe putant, & id eo præcipuè probare conantur, quod in arthritide varij tumorum colores, dolores diuerſi, accidentia varia appareant, terminus declinationis non ſit vnus, curandique ratio varia, pro cauſſarum varietate, inſtituenda eſt. Nimirum, vt Pet. Sal. Diuerſi, *de aff. part. c.* 16. verbis vtar, color

An morbus & pituita? An humores quatuor?

A aliis eſt rubicundus, aliis flauus, aliis albus. Tumor aliquando eſt notabilis magnitudinis, quandoque vix apparet. Dolor quandoque eſt moleſtus quidem, ſed non multum, quandoque autem eſt acerrimus. Hicque nonnunquam citò ſoluitur, ille longius protrahitur. Symptomata autem multoties ſequuntur mala, vt caliditas ingens & feruor in loco affecto. Aliquando autem vel nulla eſt caliditas, vel frigiditas ineſt moleſta, illique ab aëre calidiore, hi à frigidiore læduntur. Modus curandi nonnunquam admodum variat, quoniam in his calida iuuant, in illis frigida: illique à frigidis, iſti à calidis exacerbantur. Præterea quidam ex ſanguinis, quidam ex pituitæ, alij ex bilis, nonnulli ex atræ bilis euacuatione ſedantur. Quæ omnia indicare videntur, arthritidis cauſſam modò eſſe calidam, modò frigidam, modò B diuerſam eſſe materiã. Verùm hæ rationes id, quod debent, non ſatis probant. Etenim etſi pro vario humorum apparatu varii humores ad partem affectam confluere poſſint: tamen ij prima arthritidis cauſſa non ſunt, ſed cum ſero ſaltem ad partem affectam rapiuntur, vel à dolore, attrahuntur. Et non illum humorem, qui tumorem parit, præcipuam arthritidis cauſſam eſſe, vel ex eo patet, quod in principio, antequam pars intumeſcit, maximus dolor eſt, parte verò intumeſcente dolor remittit. Neque etiã rationi conſentanea eſt hæc opinio. Etenim multi plethora & cacochymia laborant: neque tamen vnquam arthritide corripiuntur. Et in ſpecie ſanguinem quod attinet, ille ſua abundantia nullo modo arthritidem generat. Eſt enim ſanguis naturæ C theſaurus: ideoque etſi redundat, non facilè natura eum ad partem aliquam depellit, præcipuè partes exangues, quales in arthritide afficiuntur. Neque etiam ſi eò protruderetur, cum ſit mitis & benignus, tantos & tam acerbos dolores pareret, qui tamen in principio ſtatim adſunt, antequam pars intumeſcere & rubeſcere incipit. Et ſi eſſet ex ſanguine arthritis, cur non tumor ſuppuraretur? cum nullus humor facilius in pus mutetur, quàm ſanguis? De melancholia res plana etiam eſt, eamque pauci arthritidis cauſſam eſſe ponunt. Cùm enim ſit humor craſſus, non facilè in anguſtiſſimas iſtas vias ſeſe inſinuare poteſt. Bilem verò, nec ſine cauſſa, nonnulli vrgent, & ab ea, non ſolùm à pituita, D etiam arthritidem prouenire dicunt, idque probare volunt ex ſignis, quæ in arthritide adſunt. Eſt enim plerumque dolor acerrimus, & ſimilis pungitiuo, victus ad ſiccum & calidum vergens præceſſit. Exercitia fuerunt valida. Habitus corporis eſt gracilis. Temperatura biliosa, atque ipſe æger ad iram procliuis. Verum enimuerò hoc equidem negari non poteſt, iſta interdum ægris ita accidere, & dolorem ſæpe eſſe tam acrem, vt ad pituitam & crudam humorem nullo modo referri poſſit, ſed calidum potius humorem arguat. Sed de hoc iam quæſtio eſt, an omnis humor p. n. calidus bilis ſit, quod negandum cenſemus, ſtatuimuſque cum Carolo Piſone, dari etiam cacochymiam ſeroſam (etſi eam E ille non rectè explicet) ac ſeroſum etiam humorem poſſe eſſe calidiſſimum, & ſub eo etiam comprehendi ichores illos acres, quos Hippocrates & Galenus, vt *infra* dicemus, ita nominant, ſeu, ſi cum Chymicis loqui libeat, ſalem illum tartareum, aut ſpiritus ſalium tartareorum. Neque etiam omnes, qui arthritide laborant, ſunt habitu corporis gracili, & temperatura biliosa. Fernelius, *lib.* 6 *de part. morb. & ſympt. cap.* 19. humores reliquos omnes reiicit, & non ſanguinem, non bilem, non melancholiam, ſed tantùm humorem frigidum, pituitoſum, aut ſeroſum arthritidis cauſſam eſſe, omnemque arthritidem frigidam, & à frigido

An ſanguis?

An melancholia?

An pituita ſec. Fernel.?

humore prouenire ſtatuit. Atque in eo quidem recte ſentit, quod vnius morbi vnicam ſaltem cauſſam eſſe ſtatuit: ſed in eo valde errat, quod eum humorem frigidum eſſe docet; cũ omnia ferè ſymptomata, quæ arthriticis accidunt, contrarium doceant, dolor ſcilicet acutiſſimus, ardor, motus ſubitus, & alia. Licet enim cum humor hic moueri incipit, frigus aliquod oboriatur, quo totum corpus perhorreſcit: tamen id frigidæ materiæ indicium certum non eſt, cum etiam humores calidi, cum per partes ſentientes mouentur, frigoris & horroris ſenſum inducere poſſint, vt in febribus bilioſis manifeſtum eſt. Errat deinde etiam in eo, quod pituitam & ſeroſum humorem pro vno habet; vt & in eo, quod ſeroſum humorem ſimpliciter frigidum eſſe docet. Etſi enim in ſeroſo humore multæ partes aqueæ ſint: tamen etiam multæ partes acres & ſalſæ inſunt, quibus à ſimplici & pura aqua differt. Hauſiſſe autem hanc opinionem videtur Fernelius è Galeno, 10. *de compend. medic. ſec. loc. capite* 2. vbi ſcribit, humorem, qui arthritidem excitat, alias quidem ſanguinem eſſe, vt plurimum verò pituitoſum, aut ex pituitoſo & bilioſo mixtum aut etiam ex ſanguine cum iſtis permixto. Aut ſi quis exactius interpretari velit, non pituitoſum humorem, ſed qui crudus appellatur, vtplurimum circa articulos prædominari, nonnunquam eſſe craſſum ad ſimilitudinem puris craſſioris. Vbi verò in articulis moram traxerit, non ſolum craſſiorem, ſed & viſcoſum reddi. Galenum & Fernelium ſequuntur plurimi alii Medici, & humorem pituitoſum, frigidum, crudum & ſeroſum pro eodem habent, & arthritidis cauſſam eſſe docent. In quo omnes errant; cùm nec tantus dolor à tali frigido & crudo humore prouenire poſſit, & arthritis ſubitò inuadat, & ſæpe iterum deliteſcat, & in alium locum moueatur, ad quod præſtandum humor pituitoſus & craſſus, & qui craſſo puri ſit ſimilis, aptus non eſt. Præterea cum in principio, cum nullus tumor apparet, dolor ſit vehementiſſimus, eum ab humore ſubtili & acri anguſtiſſima etiam loca penetrante, ac membranas pungente, non verò à craſſo & frigido humore fieri indicio eſt. Neque tophi, qui in arthriticis generantur, cauſſam arthritidis pituitam eſſe ſatis docent: cum eiuſmodi tophi potius ab humore tartareo, & terris mineralibus cognato, quam cruda pituita fiant. Thomas Eraſtus equidem, *diſput.* 4. *contra Paracelſ.* ſcribit, ſe tantum ſemel vidiſſe Podagram à pura pituita genitam in quodam nobili ab Helmſtadt, qui abſque omni dolore ægrotabat, ſi in quiete manus & pedes ſeruabat: nullus rubor conſpiciebatur, ſed tumor albus, laxus ſatis, tametſi articuli nodos haberent, & multis retrò annis pedibus inſiſtere non potuiſſet. Verum affectus iſte tum temporis non fuit Podagra verè dicta, ſed tumor œdematoſus, quo pedes longo & diuturno humorum affluxu laborarunt: Quod verò in principio ſanguis cum pituita, (aut potius ſeroſus humor) in pedes defluxerit, eoſque corruperit ipſe Eraſtus confitetur. Carolus Piſo *in lib. de morb. ab illuuie ſeroſâ, in conſiliis duobus de arthritide,* vnicam arthritidis cauſſam eſſe ſtatuit colluuiem ſeroſam. Quæ ſententia, ſi rectè explicetur, omnino vera eſt. In eo autem fallitur, quod ſerum iſtud puram aquam eſſe putat: cùm ſymptomata & ea, quæ arcthriticis accidunt, longe aliud doceant.

An colluuies ſeroſa iuxta Piſonem?

Alii, inter quos Mercurialis, cum agnoſcant, ab humore pituitoſo & crudo dolores tam vehementes & atroces excitari non poſſe; cùm certum ſit, dolores vehementiſſimos fieri à cauſſa calida: neque etiam pituitoſum & crudum humorem ad motum, qui in arthritide ſubitaneus eſt, eſſe idoneum, ne-

An pituita cum bile mixta, iuxta Mercurialem.

A que in partes iſtas membranoſas ſeſe inſinuare poſſe, poſterius ex *allegato* Galeni *loco* aſſumunt, & arthritidem ex pituita cum bile mixta fieri, & pituitæ, vt craſſæ, bilem quaſi vehiculum admiſceri ſtatuunt. Verùm nec hæc opinio niſi illa pituitæ & bilis miſtura pro ſeroſo humore ſumatur, ſatisfacit. Cum enim ipſi agnoſcant, dolorem atrocem requirere cauſſam calidam, is à bile pituitæ permiſta fieri non poteſt; cum acrimoniam bilis pituita obtundat & temperet potius, quàm augeat. Ludouicus Mercatus cum agnoſceret, humores vitioſos, etſi abundent in corpore, non ſtatim arthritidem, ſed alios etiam morbos generare, ipſe etiam ad cruditatem confugit, & vt humores vitioſi arthritidem generent, crudos eſſe debere, ſtatuit. Verum cum iterum agnoſceret, cruditatem ad arthritidem generandam ſimpliciter non ſufficere, varia de cruditate B comminiſcitur, ſtatuitque, eam ſolam cruditatem arthritidi generandæ aptam eſſe, quæ à caloris raritate & tenuitate fiat, vbi an proprie loquatur, cuiuſuis iudicio relinquo, eamque tribus modis fieri. Primò cum pars pinguior ab eo ſeparatur atque educitur. Secundò ob diſſolutionem eius à calore externo. Tertiò quod ei admiſceatur aliquid incoctum, ſed calidum. Tandem tamen concludit, cruditatem humorum non eſſe qualemcunque, vt reliquas, quæ febres, defluxiones, & cæteros morbos procreant, ſed aliquid ſortiri peculiare, ob quod magis in hunc affectum, quam alios commigrat, idque fieri ſtatuit, cùm humores fiunt tenuiores cum fuſione & mordacitate, quibus facilè ab aliis partibus C reiiciantur, donec ad articulos deueniant. In quo rectè omnino ſtatuit, humorem iſtum peculiare quid habere, quo arthritidem, non alios morbos generat. Hanc autem humoris, quam ille appellat, cruditatem aut conditionem potius (neque enim omnis humor, qui præter naturam eſt, rectè crudus dicitur) ſi diligenter perpendamus, competit certe humori ſeroſo, ſalſo & tartareo ſuprà à nobis deſcripto, vtpote qui tenuis eſt, mordax, fuſus ſeu, vt Chymici dicunt, à ſale tartareo reſolutus. Vt ita rem agnouiſſe, verbis exprimere non potuiſſe videatur Mercatus. Ambroſius Paræus, *lib.* 17. *cap.* 2. cùm & ipſe animaduerteret, humorem, qui arthritidem generat, omnino eſſe alterius natu- D ræ, quàm eos, qui phlegmones, œdematis, eryſipelatis aut ſcirrhi autores ſunt, ſtatuit, eum non notioris ac melioris naturæ eſſe, quàm qui peſtem, luem veneream, aut epilepſiam facit, idque probare conatur, 1. eo, quod hic humor nunquam ad ſuppurationem veniat reliquorum humorum more. 2. Quod dolores longe acerbiores efficit, quàm alii humores, ita vt ægri partem ſibi quaſi vri ſæpe dicant. 3. Quod in nodos mutatur, quod aliis humoribus non accidit. 4. Quod nullis remediis ferè cedit, ſed iis irritatur & efferatur potius, vt ægri ſibi longe melius eſſe dicant, non appoſitis remediis, quàm appoſitis. 5. Quod Galenus ipſe, *de theriaca ad Piſon. cap.* 15. theriacam arthriticis omnibus ex vſu eſſe E dicit, vtpote, vt putat Paræus, quæ malignitatem humoris obtundat. In quo quidem rectè ſentit Paræus, non vulgares humores, bilem, pituitam, melancholiam arthritidem efficere, ſed peculiare quid humorem arthritidis cauſſam obtinere, id quod rationes ab ipſo allegatæ ſatis probant: vt verò ad malignitatem peculiarem & occultam qualitatem hic confugiamus, opus non eſt, neque id rationes allatæ probant. Nihil enim hîc maligni apparet, ſed doloris vehementia ab acrimonia humoris prouenit, qualis etiam interdum in dentium, aurium & aliarum partium dolore accidit. Et licet Galenus theriacam ad arthritidem commendat; tamen

An cr… tas ſec… dùm … catum

An h… malig… & oc… qualit… partic… ſecun… Paræu

id non facit, vt malignitatem humoris expugnet, ſed potius vt humores vitioſos abſumat, qualia etiam medicamenta alia ſupra *in curatione ſunt* propoſita. Hoc interim non negamus, humorem, qui arthritidis cauſſa eſt, etiam peculiarem dignitatem interdum obtinere poſſe; id quod in Scorbuto & Plica Polonica accidit. Attamen non quatenus malignus eſt, arthritidem producit, ſed quatenus eam diſpoſitionem habet, quam etiam humores arthritidem excitantes obtinent, qui omnis malignitatis ſunt expertes. Vt tandem etiam Chymicos conſulamus, equidem omnino ab iis aliquid lucis in hac doctrina ſperamus. Verum eam vix à Paracelſo & eius aſſeclis aſſequemur, qui etiam rem planam plerumque obſcurant. Paracelſus enim, vt ſolet, variè hac de re loquitur: Nam *in tractatu de Podagra pag.* 540. Podagram dicit eſſe morbum, cuius ſedes ſit ſynouia, quæ vbi exaltetur, podagra excitetur. Morbum eſſe liquorem mineralem, ſeu ſuccum acetoſum, quales ſunt, alumen, vitriolum, acetum, berberis, acacia; cùm enim hæc ſalia ſynouiæ ſint aduerſa ſi in homine generentur & ſynouiæ permiſceantur, ſynouiam ebullire, & poſtea miram de cœ... ... iungit, quæ vt hic referam, digna vix ... to, ſicut & ea, quæ *lib.* 2. *de Podagra* habet. *In Paramiro* ad Mercurium præcipuum refert hunc morbum. *In lib. de morb. tartar. cap.* 19. ad tartarum. Petrus Seuerinus, *Idea medic. cap* 12. docet, excitatas radices podagricorum affectuum ſi in ſanguine ſedem habeant, efferueſcere & ſpirituales ac vaporoſas ... iras ad loca domeſtica mittere, ibique ſtructas cauſarum matrices nactas prædeſtinatio ... ſolutiones doloroſa ſymptomatum calamitate abſoluere. Doloris autem differentias, vt planè dicam, quod ille affectata verborum prompta obſcurat prouenire à diuerſitate ſalium, quorum alii ſunt acriores, alij minus acres. Recipi autem has ſpirituales ac vaporoſas tincturas à ſuis matricibus, id eſt, partibus illis, quæ obnoxiæ ſunt educationibus fructuum podagricorum reſolutorum, affinitatemque generis cum iis habent, & hoſpitem aduenientem admittunt, id eſt, articulis, vel ſynouia manuum ac pedum. Verum rem planam verbis obſcurant, & veris falſa miſcent. Nam quæ de ſynouiæ ebullitione & efferueſcentia afferunt, figmentum eſt illa Paracelſi ſynouia, de qua *de conſ. & diſſ. Chymicor cap.* 15. dictum. Quod verò de ſpiritibus ſalis dicunt, veritati conſentaneum eſt, ſi rectè explicetur; vt mox dicetur. Sicut & id tolerari poteſt, quod ex ſalium diffe... quæ in vegetabilibus & mineralibus apparent, dolorum differentias in arthriticis explicare conantur; cùm dogmatici etiam Medici, & inter eos Experientiſſimus Felix Platerus ſtatuat, humorem arthritidis cauſſam non ſimpliciter aquam eſſe, ſed qualitate aliena imbutum, & ichoribus humorum & excrementis, quæ eum vehementiorem reddant, permiſtum. Sicut & id potius perpendendum, quàm reiiciendum putamus, quod obſcuris tamen verbis tradit Seuerinus, humores excrementitios alios ad alias partes moueri, & humorem arthritidis cauſſam peculiarem ad articulos φορὰν habere, vt etiam ſupra dictum. Vt ergo hæc tandem concludam, patet ex his quæ hactenus dicta ſunt, nec ſanguinem ſimpliciter, nec pituitam, nec melancholiam, nec aquam proximam arthritidis cauſſam eſſe. Si verò omnia ea, quæ arthriticis accidunt, quæque ab hiſce humoribus deduci non poſſunt, vt ex hactenus dictis manifeſtum eſt, perpendam, aliter ſtatuere non poſſum, quàm humorem ſalſum, acrem, ſubtilem, & ſpirituum ſalinorum naturam plerumque referentem arthritidis cauſſam eſſe. Appellet eum iam quis bilem, pituitam bili permiſtam, ſalem, tartarum, vel prout libet, per me licet, modò res rectè explicetur. Ego vocabulum ſeri, ſalis & tartari viurpabo, vt rem à bile & pituita vulgari differentem peculiari etiam vocabulo explicem. Serum autem non ſolum eſſe humorem aqueum etiam Antiqui agnouerunt, ſcribitque Galenus, *6. Epid. comm.* 3. *t.* 38. ſanguine ὀχετὸν & ſeroſum non ſolum vocari ab Hippocrate & Platone aquam, & aqueam humiditatem morſu carentem, ſed mordacem & erodentem, quæ ſcilicet ſpirituum ſalinorum naturam refert, & propterea partes ſentientes pungit & mordicat, & acutiſſimos dolores in iis excitat. Eſt nimirum in terra, è qua plantæ, quibus & homo & alia animalia nutriuntur, aliquid ſalſum, quod mineralibus reſpondet, & non incommodè ſal terræ appellari poteſt, quod tamen vix purum & ſolum reperitur, ſed aliis corporibus miſcetur, vnde varia terrarum genera ortum habent, & proinde pro terrarum varietate varium eſt, limoſum, argilloſum, &c. tandemque in plantis & animalibus tartarum nominatur, & in hominem transfunditur. Verum id etſi in plantis & homine in variis coctionibus ſubtile & volatile fiat, niſi antea tale ſit, ſicut id etiam ex ſale vrinæ patet, ac tandem etiam ipſi ſanguini miſceatur: quia tamen à prima origine ad corpus noſtrum alendum ineptum eſt, & , vt Hippocrates loquitur ἀπεπτόν, tandem, niſi mox per aluum in prima coctione excernatur, aut poſtea per ſudores vel vrinam euacuatur, cumulatum & naturæ moleſtum ad articulos, qui quandam cum tali materia cognationem habent, protruditur, vbi ſua acrimonia acutiſſimos dolores excitat. Neque quem moueat, quod hanc materiam modò ſpirituoſam, modò tartaream, & ad tophos etiam generandos aptam eſſe dicimus. Nam, vt cum Chymicis loquar, è corporibus poſſunt fieri ſpiritus, & rurſus è ſpiritibus corpora. Materia hæc in ſua origine, & dum in terra eſſet, corpus fuit, & quiddam quaſi terreum & minerale: attenuatum verò poſtea fuit in variis plantis & homine coctionibus & ſpirituoſum quaſi factum eſt. Quod Galenici etiam quidam agnouerunt, & inter eos Cardanus, qui *in aph* 49. *ipſi* 47. *ſect.* 6. *Hipp.* ſcribit: materia, arthritidis ſcilicet cauſſa, eſt quaſi ſpiritus. Et Lucianus *in Trapodagra*, πνεῦμα βίαιον appellat. Poſtea tamen humor hic tenuis aut ſpiritus, vbi locum idoneum nactus eſt, oſſa ſcilicet, & circa articulos loca, iterum in corpus abit & coagulatur, ſicut ſpiritum vitrioli & aliorum ſalium ſpiritus iterum coagulari poſſe, & in corpora redire, Chymicis notiſſimum eſt. Si quis tamen ſtatuere velit, in ipſa terra eſſe ſalem volatilem, quem plantæ attrahant, id huic ſententiæ nihil officit: ſed res eodem redit.

ſ ſynouiæ ... io & ſ ... ius ſal- ſ, ſecund. Chymicor.

Acris ſeroſa.

QVÆSTIO VII.

Vbi humor Arthritidis cauſſa generetur & per quas vias in articulos influat.

QVo in loco humor arthritidis cauſſa generetur, & per quas vias in articulos influat, Medici valde diſſentiunt: quæ diſſentio curationem non parum difficilem reddit, & non ſine cauſſa Fernelius, *lib. 6. de part. morb ſympt. cap.* 18 ſcribit; ex rei huius ignoratione hactenus dolorem articulorum pro incurabili derelictum eſſe, nuncupatumque Medicorum opprobrium. Noſtram hac de re ſententiam ſupra breuiter propoſuimus: Quia verò non pauci doctiſſimi Medici aliter ſentiunt, (vt in hac humanæ mentis caligine in grauiſſimis controuer-

ſiis fieri ſolet) eorum opiniones breuiter propone-
re & perpendere libet. Et primò quidem Ferne-
lium quod attinet, ſtatuit is, errare eos, qui humo-
rem arthritidis cauſſam ex intimis corporis partibus
in articulos erumpere putant. Quomodo enim, *in-
quit*, à viſceribus interniſque ſedibus poſſet hu-
mor ſincerus aliquiſpiam per ora venarum in arti-
culos purus excidere, aut ſi etiam cum humore ſan-
guis effluat, cur in articulis collectus phlegmonem
non excitat? Sed neque humor crudus, qui per alios
ductus, quàm per venas fertur, in articulis arthriti-
dem faciet. Nam crudi humores in cachexia è viſ-
ceribus in pedes decumbunt, vnde intumeſcunt, po-
dagram non excitant. Ipſe vero ſtatuit, originem &
fontē huius mali caput eſſe, è quo pituitoſus humor,
iſque tenuis in articulos defluat. Et quidem non in
cerebro, vtpote cuius excrementa vel foras per na-
res, vel per palatum in aſperam arteriam atque pul-
mones, aut in ventriculum interioreſque ſedes illa-
buntur, ſed partibus externis capitis, & extra cal-
uariam poſitis hunc humorem colligi & per ſumma
corporis ſub cute deorſum decurrere docet. Cùm
enim venæ multæ ab externis iugularibus deductæ
eò excurrant, ſua tenuia atque ſeroſa excrementa
ibi deponere, cumque capitis cutis craſſa, denſaque
ſit, & humores per eam facilè non expirent, tempo-
ris progreſſu ibi cumulari, & per ſumma corporis ad
articulos defluere exiſtimat. Fernelij opinionem ſe-
quuntur plurimi alij Medici, quorum alij tantum in
capite inter cranium & cutem capitis humorem ar-
thritidis cauſſam colligi, hunc vnicum locum eſſe
ſtatuunt, vnde materia ad articulos defluat: alij etſi
etiam alias vias addunt, hanc tamen Fernelij con-
iungunt, & pauci omnino ſunt, qui non etiam ſi-
mul à capitis hoc loco materiam hanc defluere cre-
dunt. Verum enimuerò quod Fernelius de altera
opinione conqueritur, quod ob eam euenerit, vt ar-
thritis ferè pro incurabili derelicta ſit, Medicorum-
que opprobrium nuncupata, ego, ſaluo cuiuſque iu-
dicio, potius de Fernelij opinione verum eſſe exiſti-
mo, & eum Medicum, qui fontem huius mali ſal-
tem in capite quærit, vero fonte neglecto, vix vn-
quam arthritidem curaturum puto. Etſi enim verum
ſit, dolores quoſdam vagos & varios ex humore ſe-
roſo ab externa capitis parte ſub cute per ſumma
corporis delabente hinc inde excitari: arthritis ta-
men inde non generatur, neque materia illa circa ar-
ticulos, ſed muſculorum membranas ferè ſubſiſte-
re ſolet. Humoris verò arthritidem excitantis gene-
rationis longè alia ratio eſt. Is enim ob diætæ erro-
res & viſcerum debilitatem in ſanguificatione gene-
ratur; aliquando & ex menſium ac hæmorrhoidum
ſuppreſſione ſuppeditatur; & in venis ac arteriis cu-
mulatur: vnde etiam cum moueri & efferueſcere in-
cipit, arthritidi ferè febris coniungitur; imò inter-
dum febres in arthritidem terminantur, atque hinc
quoque euenit, vt in arthritide humoris in venis pec-
cantis ſatis manifeſta indicia vrina exhibeat. Hinc
ipſe Galen. docet, 3. *aph.* 20. in tuberculis & articu-
lorum doloribus profundum corporis expurgari, vi-
tioſis humoribus à partibus principalibus ad ambi-
tum corporis protruſis. Neque aliud firmis rationi-
bus probari poteſt. Quæ cùm ita ſeſe habeant, &
humor athritidis cauſſa in venis & arteriis continea-
tur, ratio nulla reddi poteſt, qua neceſſitate, vel na-
turæ, vel morbi, humores iſti neceſſariò prius in ca-
put debeant aſcendere, antequam in pedes ferantur,
præſertim cùm patens & recta via ſit, qua per venas
& arterias moueri & in eos ferri poſſint. Et quod ma-
teria arthritidis cauſſa non extra vaſa, ſed per vaſa ad
articulos feratur, patet quoq; ex eo, quòd venæ in ar-
ticulis, quos inuaſura eſt arthritis, ſub initium arthri-
tidis turgent & intumeſcunt; quod humor arthri-

A tidem excitans, ſi repellentia intempeſtiuè appli-
centur, in venas & arterias recurrit, & vel ad par-
tes nobiles regurgitat, febreſque acutas, cordis an-
xietates & alia mala ſymptomata excitat; vel ſubito
in alium articulum transfertur; vnde dolor, qui mo-
dò pedem infeſtabat, mox ſi repellentia incautè ap-
ponantur, in manu ſeſe exſerit, quod non niſi per
vaſa moto humore fieri poteſt. Neque enim poſſi-
bile eſt, vt humor, qui in digito pedis erat, ſub cu-
te ad manum ſubitò feratur. Et ſi humor ſub cute
per ſpatia deflueret, in partibus, per quas tranſiret,
dolorem excitaret, vt ſæpe animaduertitur in dolo-
ribus illis ab humore ſeroſo extra cranium deſcen-
dente ortis, dolorem primò in capite, hinc in collo,
deinde in ſcapulis, dorſo excitari, tandem humorem
B ac dolorem vſque ad crura deſcendere; quod non
accidit in arthritide. Inſuper ſæpe accidit, vt homo
ex ira, terrore ſubito in arthritidem coniiciatur,
quod certè accidit humoribus in venis & arteriis ſu-
bitò commotis: Si verò ſub cute capitis illi ſenſim
cumularentur, id accidere non poſſet. Et ſi ſub cute
capitis fons & origo huius mali eſt, cur non curatio
præcipuè ad eam ſedem dirigitur, & veſicatoria,
cauteria, ac ſetacea ceruici applicantur; cùm vix
commodior locus, quàm hic, detur, materiam inter
cranium & cutem capitis collectā euacuandi? Præ-
terea ſi origo humoris ſemper eſſet in externa capitis
parte, etiam ſigna eius ibi cumulati & deſcendentis
adeſſe deberent; quæ tamen in plurimis non animad-
uertuntur, quos capite plane ſaluo arthritis inuadit.
C Fernelius quidem inter ſigna cumulati humoris re-
cenſet capitis grauitatem & ſomnolentiam, dolo-
rem externum capitis & qui contactu, præſertimque
inuerſis capillis excitetur, tumorem œdematoſum,
vt ceram mollem, cuti præſertim ad occipitium ſub-
iectum: defluentis verò humoris ſigna ponit dolo-
rem à ceruice vel per humeros in cubitum & manus,
vel per dorſum coxendice, genua pedeſque ſenſim
deuolutum, ſenſu interdum frigoris oborto. Verum
negari quidem non poteſt, hæc ſigna adeſſe, vbi hu-
mor ſeroſus in capite cumulatur, & per externas
corporis partes delabitur; ſed rarò apparent in ar-
thritide; cùm experientia conſtet, eos, qui arthriti-
de laborēt capite pleruq; optime valere. Nec qui ar-
thritide corripiūtur defluxum illū humorum à capite
D & dolorem hinc prouenientem percipiunt, vt modò
dictum. Et ſit ſanè, vt in principio arthritidis etiam
caput in quibuſdam, quibus id debilius eſt, offenda-
tur, & grauitas in eo vel dolor percipiatur: tamen
id non ſatis probat, humorem arthritidis cauſſam in
capite generari, cū eadem ſæpe in febribus accidant,
licet febris cauſſa in capite non generetur, ſed per
conſenſum tum caput afficiatur. Dum enim humo-
res in arteriis & venis efferueſcunt, & moueri inci-
piunt, partim ſuopte impetu hinc inde vagantur,
quod turgentium proprium eſt, partim à natura hinc
inde protruduntur, & præcipue debiles partes oc-
E cupant, donec tandem in vno loco certam ſedem fi-
gant. Quapropter non mirum eſt, in quibuſdam,
in quibus caput debilius, & aliàs defluctionibus ex-
citandis obnoxium eſt, in prima arthritidis inuaſio-
ne aliquid humoris ad articulos ruituri per venas ca-
pillares ſub cutem in capite effundi, atque ibi dolo-
rem & alia ſymptomata excitare. Quod tamen ſen-
tentiæ Fernelij nihil patrocinatur, cùm ij humores
non ſub cute capitis, quod ille vult, geniti & col-
lecti ſint, ſed ſubitò per venas & arterias, quæ à iu-
gularibus externis ad caput mittuntur, eò affundan-
tur. Et ſit ſane, vt reuera in collo dolores arthritici
propriè dicti excitentur: tamen id non fit à materia
ſub cute ſenſim collecta & eò defluente, ſed quia per
venas capillares, quibus articuli illi nutriuntur, eò
humores effunduntur. Vt enim per venæ cauæ &

arteriæ truncum deſcendentem ad pedes iſti humores feruntur: ita per adſcendentem ad caput & vicinas partes iidem mitti poſſunt. Et quod ſymptomatum in ægris quædam diuerſitas apparet, ex eo accidit, quod humor nunc per truncum venæ cauæ & arteriæ adſcendentem, nunc per deſcendentem præcipuè, nunc per vtrumque fluit & mouetur. Cùm enim per adſcendentem mouetur, antequam ad manus per axillares ramos perueniat, facile aliquid, per iugulares cùm internas, tum externas in caput adſcendentes, etiam in cerebrum & ſub cutem protrudi poteſt, vnde nonnullos vigiliæ, alios ſomnolentia, alios alia ſymptomata infeſtant. Quod verò ille humor, qui digitos pedis infeſtat, ſub cute capitis collectus, aut eò è venis & arteriis effuſus fuerit, & hinc ad pedem defluxerit, nulla firma ratione probari poteſt. Quæ enim recta via eſt, per quam è capite ſub cute ad digitos pedis ſubitò & recta fluere poſſit? Nam cum materia à capite ſub cute deſtillat, hinc inde diſpergitur, & hinc inde dolores excitat, non verò recta ad extremos pedes tendit: neq; etiam ſi per hanc viam flueret, ſubitò in manum, quod ſæpe accidit, via mutata, adſcendere poſſet. Et in ſpecie ſomnolentiam quod attinet, & ſi quæ ſunt id generis alia ſymptomata, quæ in ipſo cerebo fiunt, ea neque in omni arthritide apparent, neque ſi apparent, Fernelii opinionem confirmant, ſed potius conuellunt, & materiam non extra cranium generari & moueri, ſed ex ipſis venis effundi docent. Fit enim ſomnolentia à materia intra cerebrum cumulata, non extra caluariam collecta, quæ ſi in arthritide adſit, aliquid materiæ etiam per venas & arterias in ipſum cerebrum effundi docent. Tandem conſtat experientia morbos alios, & præſertim acutos, quorum materia in venis & circum viſcera hæret, tranſmutari in arthritidem, & tum vrinas craſſas imminentis arthritidis ſignum eſſe, teſtaturque Auenroes, *7. collig. cap.3* ſeipſum factum eſſe arthriticum ex morbo acuto, cùm natura per criſin humores ad articulos, & præſertim ad pedes expuliſſet, quod non fieret, ſi arthritis à materia à capite defluente generaretur. De qua re plura quoque poſtea in examine opinionis Plateri dicentur. Neque ea, quæ contra alteram ſententiam, quam ſupra propoſuimus, & veritati conſentaneam exiſtimamus, profert Fernelius, magni momenti ſunt. Nam cùm quærit, quomodo humor ſincerus per ora venarum ad articulos fluere queat, id in dubium vocat, quod quotidie in ægris fieri videmus. Natura enim ſanguinem, vt vitæ theſaurum, retinet, & ne à vitioſis humoribus inquinetur & corrumpatur, eos variis modis è venis & arteriis expellit. Certè in alui fluxibus & purgationibus ſolos humores vitioſos è vena caua ad meſaraicas, & hinc ad inteſtina protrudit: per ſudores criticos humores vitioſos, & quidem ſinceros, ſæpe fœtidos & male coloratos per orificia venarũ in cutem deſinentium expellit. Idem præſtat in eryſipelate, ſcabie, variolis, morbillis, aliiſque morbis plurimis, in quibus natura, vt corpus ſanum conſeruet, vitioſos humores à bono ſanguine ſegregat, eoſque per orificia venarum expellit. Neque tamen ſeroſus ille humor ſemper ſincerus ad articulos defluit, ſed ſæpe ſanguinem, ſæpe alios humores ſecum rapit. Quod verò Fernelius addit, ſi ſanguis vnà efflueret, phlegmonem excitaturum, id reuera ſæpe accidit, quod ipſe Fernelius confiteri neceſſe habet, dum de chiragra ſcribit: *Dolor huic ineſt pulſans, cum tumore, rubore, calore, atque turgentibus plerumque venis.* Et de Podagra: *Tumor, vt in chiragra, adeſt, tum partis, tum venarum ambientium rubor, calor, dolorque pulſans*: quæ omnia inflammationis ſigna ſunt. Vnde etiam Hippocrates, *6. aph. 49.* hoc nomen arthritidi tribuit, dum πόδαγρικὰ ἀπὸ φλεγμαινόντα appellat. Non tamen omnis inflammatio neceſſariò ſuppuratur, & quod humores in arthritide non ſuppurantur, id non locum, vnde defluant, indicat, ſed potius ipſius humoris naturam arguit, vtpote qui ad ſuppurationem ineptus eſt, ſeroſus ſcilicet ſalſus & tartareus, cuius pars tenuior diſcutitur, craſſum verò, quod relinquitur, in tophos & nodos abit. Nihil enim ſuppuratur, niſi ſanguis, aut quod ſanguinis naturam participat & admixtum habet. Neque etiam illud probat humorem à capite deſcendere, quod cum horrore, ſeu leui frigore morbus hic interdum inuadit. Horror enim & frigus hoc non humoris à capite ſub cute deſcendentis, ſed humoris potius è venis effuſi indicium eſt, ſicut idem in febribus & eryſipelate
B accidere videmus. Alii, vt Euſtachius Rhudius, etiã à capite materiam hanc defluere putant, verum non ſolum extra cranium, inter cutem & pericranium, per ſpatia, quæ ſub cute ſunt, ad articulos defluere, ſed & intra caluariam, per externam ſpinalis medullæ ſuperficiem deſcendere, alii etiam per mediam ſpinalis medullæ ſubſtantiam fluere docent. Verum ſi hæc fierent, potius paralyſis aut conuulſio inde excitaretur, & in medio ſpatio, per quod fluerent humores, etiam nerui afficerentur. Alii vtramque opinionem coniungunt, & humorem partim à capite, partim per venas fluere docent: quæ communiſſima fere ſententia eſt, quam prolixe explicat Platerus, qui humores arthriticos dolores excitantes vel intra venas, vel extra venas defluere docet.
C Intra venas quidem, cum ſanguineus humor arthritidem, calidam nonnullis dictam, excitat, febrem ſynocham coniunctam habentem. Vt enim ſanguine ſubtili in ſuperficiem cutis effuſo eryſipelata quæ febris ſynocha comitatur, excitantur: ita dum in articulorum ſedes effunditur, articulorum dolor, quem febris eadem comitatur, gignitur: ita quidem, vt qui vtrique morbo obnoxii ſunt, podagra inuadente eryſipelatis opinione ſe conſolentur. Quæ omnia ſunt veriſſima. Extra venas tamen etiam congeſtos humores ſeroſos & excrementitios arthritidem excitare, eorumque originem à capite eſſe, ibique defluxionum ſcaturiginẽ exiſtere, & ab eo in partes ſubiectas defluere ſtatuit. Congeri autem ibi nõnunquam
D in illius ſede interiore intra caluariam, præbente ei materiam ſanguine crudo & impuro. Tum enim partem eius ad nutritionem inutilem, & excrementitiam ſenſim in cerebro cumulari, quæ cum poſtea delabitur, dolores dictos pariat, quos grauedo capitis, eiuſdemque dolor nonnunquam, aliaque accidentia, coaceruatæ illic materiæ indicia, comitentur. Sanguinem autem excrementitium fieri docet, vel primæ vel ſecundæ, vel etiam tertiæ coctionis, quæ fit in cerebro, vitio, ob cerebri ſcilicet intemperiem aliquam aut imbecillitatem. Illuuiem autem hanc & humores vitioſos in capite congeſtos, vel ob copiam nimiam commotos defluere, vel à frigore externo & humiditate aëris exprimi & fundi, vel à calore So-
E lis aut balnei, meatibus reſeratis, & facultate expultrice irritata, concitari tradi. Eundem tamen ſeroſum & excrementitium humorem extra caluariam quoq; inter ipſam & cutem congeri, & in inferiores partes defluere ſtatuit. Vias autem, per quas defluxus iſte à capite fiat, varias eſſe docet. Humorem intra caluariam collectum in cerebri baſi ex tribus cauitatibus, caluariæ fundo impreſſis, nunc per foramen oſſis cribroſi tranſcolari, & è naribus ſtillare, coryzamque excitare ſtatuit; nunc in mediam cauitatem, quæ multis foraminibus palatum ſpectat, ferri, & vel per nares emungi, aut ſcreatu è faucibus exſpui, vel in oculorum ſedem deſcendentem per la-

chrymas exſtillare: nunc in media hac ſede neruorum ductum, quorum aliqui per hæc foramina peruadunt, ſequi; nunc in poſteriorem caluariæ cauitatem, quæ humilior & amplior eſt, delatam, per magnum occipitij foramen ſpinalis medullæ deſcendere in habitus corporis locum aliquem, & vel in carnoſis partibus alicubi, vel circa articulorum regionem ſubſiſtere, & defluxionum dictos dolores aut articulorum parere. Extra verò caluariam collectum humorem ſub cute deorſum defluentem, prout ſe vel articulorum, vel carnoſis ſedibus inſinuat, varia dolorum genera proferre ſtatuit. Quæ omnia pluribus explicat. Verum enimuerò vt iſta quæ de motu humorum extra venas profert, in quo cum Euſtachio Rhudio conſentit, libenter admittimus: ita vt arthritidem inde generari credamus, adduci non poſſumus. Primò enim materia, quæ in cerebro generatur, & coryzam, ſputum copioſum excitat, & per nares ac fauces reijcitur, longe alterius naturæ eſt, quàm quæ arthritidem parit: ac fieri non poſſet, quin ſi materia tam acris & ignea quaſi in cerebro generaretur, grauiſſima induceret ſymptomata. Præterea ſiue ſecundum neruorum, ſiue ſecundum ſpinalis medullæ ductum, humor hic deſcenderet, fieri non poſſet, quin prius vel conuulſionem, vel paralyſin, vel dolorem aliquem in tranſitu pareret, antequam in extremos pedum digitos perueniret, ibique dolorem excitaret, cùm tamen ſæpe contrarium, & præcipue in huius morbi initio, fieri, & in pedibus ſubitò dolorem excitari videamus, nullo alibi dolore, vel ſymptomate apparente. Deinde ex materia ſub cute capitis cumulata defluxionum dolores, quos ita recte appellat Platerus, & ab arthriticis doloribus diſtinguit, (etſi in eo errat, quod hos defluxionum dolores ſolum in carnoſis muſculorum locis fieri ſtatuit; cum æque circa articulos fiant) in carnoſis locis & membranis muſculorum excitari poſſe equidem libenter concedo: arthritidem verò propriè dictam per certa interualla recurrentem, certumque durationis tempus habentem inde generari, mihi perſuadere non poſſum. Etenim ſi inter carnem & cutem delaberetur humor, prius propinquas capiti partes & articulos occuparet, cùm, vt Galenus 2. *de diff. febr. cap.* 11. expreſſe docet, quæ à capite fiunt fluxiones, capiti vicinas partes, aures, oculos, dentes, gingiuas, & vicinas glandulas, aut pectus & pulmones, ac dorſi muſculos occupare ſoleant, vnde tales à defluxione dolores mox in primo à capite humoris deſcenſu in collo, in ceruice, ſcapulis percipiuntur, in digitos verò pedum, quos arthritis maxime infeſtare ſolet, vix vnquam deſcendunt humores illo ſeroſo tenui in via euaneſcente: quod in arthritide non accidit, in qua ſubitò in extremis plerumque pedum digitis dolores primum & ſubitò excitari ſolent. Nam quod Solenander, *conſil.* 24. *ſect.* 4. cuidam nobili viro ſub finem hyemis arthritide laboranti, ideo humores à capite motos fuiſſe ſcribit, quod non ſubito ſint aucti, ſed paulatim creuerint, & de articulo in articulum, de pede in pedem, de hoc in genu tranſierint, occuparint inde manus, ac in cubiti iuncturas ſeſe inſinuarint, id mihi parum probabile videtur. Etenim ſi humor à capite defluxiſſet, primò cubitos, hinc manus; primò genua, hinc pedes infeſtare debuiſſet, cùm tamen contrarium factum ſit. Vero magis conſentaneum eſt, id ab humoris natura & copia factum fuiſſe. Cum enim craſſio fuerit, tēpore hyberno tardius motus eſt: cū verò magna eius copia cumulata fuerit, primò natura ad extremas partes eum depulit: quem cùm totum capere non poſſent, etiam ad propiores poſtea detruſit. Neque etiam vllam viam video, per quam recta humor hic extra caluariam cumulatus in pedes feratur, & non hinc inde vt dolores illi ex defluxionibus, vagetur. Et ſit ſanè, interdum cerebrum etiam quædam ſymptomata pati, & dolorem primò in nucha incipere, deinde humerum, hinc cubitum, & tandem manum occupare: tamen nondum id, quod debet, probatur, nimirum extra caluariam, inter cutem & carnem hunc humorem deſcendere. Primo enim quomodo podagra in pedibus fiat, hoc modo non monſtratur. Deinde etſi intra venas & arterias humor fluat, poſſunt eadem ſymptomata in cerebro (quæ nulla fieri poſſent, ſi humor extra cranium ſub cute moueatur) & dolor in nucha, humero & cubito produci. Dum enim humorem illum vitioſum per truncum venæ cauæ & arteriæ adſcendentem natura conatur expellere, facilè aliquid per venas & arterias iugulares in cerebrum influere, ibique aliqua ſymptomata excitare poteſt, & antequam ad manus perueniat, facilè accidere poteſt, vt per ramos in nucham, & humerum ſparſos aliquid in eas partes extrudat. Et cùm omnes in toto corpore articuli, & partes circa illas ſuum nutrimentum è venis & arterijs capiant, nullus eſt articulus in toto corpore, in quem vno etiam humor arthritidis cauſſa per eadem vaſa influere poſſit, vt cæcas atque occultas & ex remotiſſimis partibus vias quærere opus non ſit. Et vt tandem hoc etiam largiar, poſſe fieri, vt ſeroſi eiuſmodi humores in venis abundantes etiam in caput protrudantur, & ſub cutem effundantur, atque ingruente paroxyſmo arthritico, & natura ad expulſionem ſeſe accingente, etiam moueantur, & per ceruicem ad dorſum deſcendant: tamen non illi humores ſunt, qui arthritidem pariunt, ſed ſub cute deſcendentes, ac membranas in ambitu corporis velicantes dolores vagos excitant, imo interdum etiam pleuritidem ſpuriam pariunt, ſed frictionibus, diſcutientibus, & ſudoribus facilè tolluntur, perſeuerante nihilominus arthritide. Franciſcus Iradia, Medicus Veronenſis, *de Gutta, libro primo capite quarto*, rem hanc valde intricatam reddit, dum ſcribit membra, quæ has ſuperfluitates emittunt, varia & plura eſſe, caput præcipue, ventriculum, inteſtina, iecur, & renes: & quidem à capite potiſſimum & à cerebro iſtas fluxiones fieri, quoniam licet ab inteſtinis & à ventriculo & alijs membris iſti humores originem trahunt, antequam ad partes iuncturarum fluant, prius in caput adſcendere, & poſtea ab illo ad ſubiectas partes tranſmitti. A toto autem corpore non negat quidem humores iſtos prouenire. Si enim, inquit, corpus omnino à ſuperfluitatibus immune ac liberum eſſet, humor minime influeret. Immediate tamen à toto corpore materiam ad articulos fluere negat, cùm fieri non poſſit, vt humor, qui in ventriculo, vel inteſtinis, vel in iecore, aut liene, reperitur, confeſtim ab his partibus ad articulos fluat, niſi ab irritamento naturæ per vias ad articulos ducentes propellatur. Vias autem iſtas ſtatuit eſſe venas, muſculos & neruos. Venas nimirum ad manus & brachia nutrienda deſtinatas humores excrementitios, qui per totum corpus exiſtunt, ad digitorum manuum ligamenta, tendines & articulos deferre. Muſculos verò, qui à ſcapulis & ſpinæ apicibus oriuntur, & qui humeris implantantur, eadem excrementa ab inferioribus corporis partibus ſuſcipere, & ad digitorum manuum ligamenta deducere. Quæ vero à capite fluit materia, eam per neruos ab illo deſcendentes ad manuum digitorum articulos protrudere. Poſtea tamen negat, à ſolo capite humorem deferri ad partes corporis inferiores, vt pote ad genua, crura, & ad pedum digitorum ligamen-

que articulos, ſed propter conſenſum venarum & neruorum ſpinæ dorſi & renum cum genibus, cruribus & pedibus, quandoque deferri à ſpina dorſi & à renibus ad genuum ligamenta, & ad pedum digitorum articulos. Verùm in hac opinione non pauca falſa continentur. Primò enim cum toto corpore materia ad aliquem locum fluere dicitur, non intelliguntur omnes omnino corporis partes, ventriculus, inteſtina, epar, renes, & aliæ, ſed venenoſum genus in toto corpore. Etſi enim excrementitij humores in ventriculo, inteſtinis, liene & epate generari poſſint: tamen vbi cumulantur, tandem in venam cauam cum perpetuo illo ſanguinis commeatu, vt & in arterias diſtribuuntur, & hinc ad externas corporis partes protruduntur, vt in ſcabie & aliis affectibus pluribus videre eſt. Humores ergo vitioſi ſi in arthriticis cumulentur, non eſt opus vt per tantas ambages, per muſculos & neruos ad articulos deducantur, cum via propinqua ſit per venas & arterias, à quibus vt aliæ corporis partes omnes, ita etiam articuli ſuum nutrimentum accipiunt. Præterea per neruos humores in articulos defluere vero plane non eſt conſentaneum. Neque enim nerui facilè tantam humorum copiam admittunt; neque poſſibile eſſet, ſi materia iſta à cerebro reciperetur, & per neruos afflueret, quin grauiſſima mala prius, antequam arthritis exoriretur, excitaret. Equidem hæc incommoda effugere conatur India, dum *cap.* 6. ſcribit, materiam, quæ fluit, non interius neruos replere, ſed extra ſolùm diſtendere. Verùm hoc non per neruos defluere. Neque etiam hoc modo incommoda iſta euitat; dum non monſtrat, quomodo continuò à capite ducta ſecundum neruorum progreſſum materia hæc fluere poſſit, vt tamen in via neque conuulſionem, neque paralyſin, neque dolorem vllum excitet. Et quorſum iſtis per muſculos ambagibus opus eſt, cùm via recta, vt ſæpius iam dictum, è venis & arteriis ſit in articulos? Peculiarem ſententiam habet Adrianus Spigelius, *in libro de arthritide.* Qui cum agnoſceret, omnino per venas & arterias hunc affluxum fieri, nec tamen etiam eam opinionem, quæ humores à capite defluere aſſerit, deſerere vellet, ſimulque animaduerteret, eum fluxum neque extra cranium, neque intra & à cerebro fieri poſſe, ſtatuit tum à capite, tum ab epate fieri fluxionem, ſed in eo ab aliis diſſentit, quod eam fluxionem, quam à capite fieri putat, rarò ſub cute, vt docet Fernelius, nunquam verò per foramen medullæ, quo ſpiritus continentur, vel per foramen nuchæ ſupra membranam externam ſpinalis medullæ fieri docet, ſed per venas & arterias iugulares, non ſolum externas, ſed etiam internas, per quas ab infernis partibus, epate præſertim, fertur humor in capitis externas internaſque partes, remeare in venam cauam, & arteriam magnam, vel eius ramos ſub iugulo conſtitutos, atque ſic in articulos deuolui ſtatuit. Verumenimuerò in eo quidem rectè ſentit Spigelius, quod per venas & arterias humorum fluxum in arthritide fieri docet, vel eo edoctus, quod obſeruauit, ſi ante vniuerſalem corporis euacuationem externa remedia repellentia vel refrigerantia pedi vel manui applicentur, materiam ad nobiles partes refluxiſſe, febreſque acutas & alia mala excitaſſe. Sed quod materiā è cerebro primùm in venas & arterias regurgitet, non probat, & ſine vlla firma ratione profert: contra potius ea, quæ arthriticis accidunt, teſtantur, humorem hunc neque in cerebro generari, neque cumulari, ac inde in venas & arterias regurgitare; cùm ſi hoc accideret, humor tam acris, tantoſque dolores efficere potens, grauiſſimos in cerebro affectus excitaret. Quæritque ambages hic

A Spigelius, cùm multa doceant, in epate & liene ſanguificationis officinis humores hos gigni, atque inde in venis & arteriis cumulari, & per eas in articulos tandem protrudi, vt eos à cerebro petere opus non ſit. Nonnulli à toto corpore humores ad articulos effundi ſtatuunt. Verùm ij nihil aliud hîc per totum intelligere poſſunt, quàm venas & arterias per totum diſperſas. Verùm vt prolixam hanc diſputationem tandem concludamus & in pauca contrahamus. Hoc primò certum eſt, in viſceribus ventris inferioris materiam arthritidis cauſſam generari, imò ſæpe diu ibi circa lienem & inteſtina ac epar ſtabulari, donec tandem in venam cauam transfertur. Recteque ſcribit Mercatus, ſe ex ventris doloribus articulorum dolores ſubortos conſpexiſſe, & B Autores non contemnendos idem ſcripſiſſe; quod & ipſe in hypocondriacis & ſcorbuticis factum non ſemel vidi. Vnde etiam diarrhœæ intempeſtiuè ſuppreſſæ in arthritidem mutantur. Et quod ab inteſtino colo humor arthritidem excitans fluere poſſit, docet Hippocrates & Galenus, *6. epid. com. 4. text.* 3. De viis res plana eſt, vt etiam *de ſcorbuto* dictum: Nimirum ex colo per meſentericas arterias humor hic in arteriæ magnæ truncum transferri poteſt, atque hinc ad articulos detrudi. Secundò & illud certum eſt, conceduntque id Medici quique doctiſſimi, humorem arthritidis cauſſam per venas & arterias moueri, (alii ſemper, ſæpiſſime verò ii, qui à capite etiam humorem defluere ſtatuunt) reſque adeo plana eſt, vt Thomas Eraſtus qui tamen C alteram viam etiam à capite defendit, *diſputatione 4. contra Paracelſ. pag.* 261. ſcribat, eum tantum de hac re dubitare poſſe, qui quid fiat quotidie, non ſatis attendit, aut præiudicatam habet in animo opinionem. Hæc cum certa ſint; hoc iam dubium eſt, an hæc via non ſufficiat, & an alia detur, & an à capite etiam ſub cute defluentes humores arthritidem excitent. Tertiò tamen & hoc certum eſſe puto, ac ſupra ſatis probatum, quandoque initium fluxionis non eſſe à capite. Cùm enim pars mittens & recipiens ſuis ſymptomatibus ſeſe prodat; in multis verò arthriticis nulla capitis grauitas, nullus dolor, nec alia ſymptomata congeſti ibi & cumulati humoris indicia appareant: ſtatui non poteſt, à capite humorem defluere. Præterea nec illa arthritis, quæ ex colica ſit, à capite, ſed à cerebro or- D tum habet, vt *ſupra* monſtratum; ſicut nec illa, quæ ex diarrhœa intempeſtiuè ſuppreſſa prouenit. Quartò ergo hoc verè dubium relinquitur, an aliquando à materia ſub cute capitis cumulata defluente arthritis oriatur. Quod quidem plurimi doctiſſimi Medici, quibus totum iudicium relinquo, affirmant: ego tamen, vt credam perſuaderi non poſſum, ob rationes ſupra propoſitas, quas hic repetere opus non eſt, imprimis cùm omnium ſymptomatum, quæ arthriticis accidunt, rationem optimè reddere poſſim, etſi ſtatuam, humorem arthritidis cauſſam ſolùm intra vaſa moueri, & per E ea in articulos fluere; præcipue ſi illud attendatur, humorem hunc nunc potiſſimum per truncum venæ cauæ & arteriæ magnæ deſcendentem, nunc etiam per aſcendentem ſimul fluere, atque inde varia ſymptomata circa caput excitari. Quid ergo opus eſt, iis viis neglectis, quas Natura ſeu canales motui & fluxui humorum deſtinauit, inſuetas & inſolitas quærere? Et vt vnum ſaltem attingam, Eraſtus quidem *loco allegato* pro certo ſigno defluentis à capite humoris hoc habet, quod ægri plerumque manifeſtè ſentiant, humorem ex capite per ceruicem, latera, dorſum, inſtar aquæ defluere, cum horrore ſeu leui frigore. Verùm hoc ſignum mihi parum firmum videtur. Accidit enim iſte horror

non ſolum in arthritide, ſed ſæpe etiam in febribus, eryſipelate, variolis, morbillis, morborumque horum imminentium indicium eſt; cum ex venæ cauæ & arteriæ trunco in dorſo maximo per ramos ab iis ortos venarum & arteriarum extremitates vapor ex vitioſo humore, vel etiam pars eius tenuior in dorſi partes protruditur. Etſi enim proculdubio idem etiam in aliis partibus accidit: tamen in dorſo primum horror excitatur, ob ſpinalem medullam & neruos ab ea prodeuntes ſenſu exquiſito præditos ibi plurimos; per quam medullam etiam rigor nunc aſcendere nunc deſcendere videtur de quo Hippocrates *aph.* 69.

QVÆSTIO VIII.

An in ipſis articulis quid colligatur, quod ad producendum paroxyſmum aliquid faciat?

VT de hac quæſtione cogitarem, non ſolum Paracelſus eiuſque aſſeclæ, qui ex ſynouiæ ebullitione arthritidem deducunt, ſed & admirandæ quædam arthritidis curationes occaſionem dederũt. Guilhelm. Fabric. *cent.* 1. *ep.* 47. *& ſeq.* refert quoſdam per torturam ab arthritide liberatos fuiſſe, vt eam nunquam paſſi ſint. Equidem per terrorem, vt & gaudium, à paroxyſmo arthritico multos liberatos fuiſſe, paſſim notum eſt. Quomodo verò homo hoc modo ab arthritide perpetuò liberari poſſit, cauſſam reddere non ita facile eſt, niſi ea in loco affecto quæratur. Et ſunt huius rei hiſtoriæ aliæ etiam. Clariſſ. Dn. D. Doringius mihi retulit, fuiſſe ciuem Gieſæ, qui doloris impatientia ſecuri maximum pedis alterutrius digitum ſibi amputauit, & hinc ab arthritide totus immunis vixit. Andreas Libauius etiam, *ad Schnizerum epiſt.* 73. *in Ciſta Medica Hornungi*, talem hiſtoriam refert. Patiens erat hoſpes publicus. Medicus quidam Nobilis eques, qui pactus 300. florenis ſanationem promiſit, & recepto Autographo curam aggreſſus eſt. Patiens iuſſus eſt pedes imponere trunco ligneo. Aderant fortes ſerui Nobilis, qui ſedentem tenerent. Ipſe Nobilis ferreo malleo inſtructus, ſex clauis pedes affixit ligneo trunco, moxque miſerabiliter clamantem ægrotum reliquit, & ſe in equos coniecit. Interim crebrò expiſcatus eſt, num morbus fuiſſet reuerſus, cognitoque iam elapſo triennio non rediiſſe, ipſe repetiit hoſpitium, & iocatus cum hoſpite cognouit de ſanato morbo. Itaque chirographum produxit, & ſe Medicum fuiſſe oſtendit, popoſcitque Soſtion. Conſenſit hoſpes, licet crudeliter tractatus, equitem tam diu pauit cum ſuis, donec trecenti floreni eſſent conſumpti. E quibus hiſtoriis omnibus colligi videtur, mineram aliquem in loco affecto latitare, quæ ſuo tempore ad paroxyſmum excitandum aliquid faciat. Etſi verò ea de re aliquid certi ſtatuere difficile eſt: meas tamen cogitationes, paradoxi ſaltem loco, proferam, ad quas neminem adſtrictum cupio, ſed cuique ſuum iudicium relinquo. Partes corporis quælibet vt ſibi conuenienti alimento nutriuntur; ita etiam in neutris & ægris corporibus humores, qui ad eas quandam analogiam habent, alij ad alias partes feruntur, vnde vitioſa nutritio accidit. In ſanis, quod aliarum partium nutritioni inutile eſt, in vngues & pilos in homine abſumitur, in brutis quoque in vngulas & cornua. In ægris vitioſi humores etiam ad deſtinatas ſibi partes feruntur, id quod cùm in aliis morbis, tum in Plica Polonica videre eſt, in qua humor ille vitioſus non ſolum ad capillos capitis propellitur, quos inuiſcat & conglutinat, ſed & ad vngues pedum, qui inde duri & nigri fiunt. In fracturis oſſium oſteocolla lapis aſſumptus ad oſſa tendit, & in callum, interdum etiam nimis magnum, abit, vt exemplis id docet Guilhelmus Fabricius, *cent.* 1. *obſ.* 90. 91. Si ergo humores arthritidi generandæ apti ſanguini ſint commixti, credibile eſt, eos ad articulos ferri, & cum alimento oſſium in eorum ſubſtantiam ſeſe inſinuare, atque ibi excrementum oſſibus proprium, futuræ arthritidis mineram & rudimentum, colligi. Non obſcurè hoc docuiſſe videtur Galenus, dum 5. *aph.* 39 ſingulas corporis partes vt ſuum nutrimentum, ita etiam excrementum habere, & ſuperfluum derelictum ſimilem naturæ partis humorem eſſe docet. Et quidem iſtud excrementum tartareum præcipuè in oſſium epiphyſibus colligi veriſimile eſt, quæ reliquis oſſium partibus poroſiores ſunt: & ideo quoque, vt habet Andreas Laurentius, *libro ſecundo capite quarto*, conſtructæ ſunt, vt ſint tanquam ventres oſſium, in quibus coquatur oſſium alimentum, quod ſenſim in eorum cauernas percoletur. Si ergo humor vel excrementum tale in oſſibus colligatur, affluente ſimili humore efferueſcit, quod cum ſit, in vicinas partes diffunditur, & dolorem in iis excitat; atque id maximè fit in epiphyſibus, è quibus ligamenta oriuntur, & quibus partes circa articulos ſenſiles connectuntur. Si verò idem humor vel excrementum diſſipetur, vel alio modo effundatur, ægrum ab arthritide planè liberari credibile eſt. Vnde etiam non ſine cauſſa medicamenta humores circa articulos abſumentia & exſiccantia valde commendantur. Poſſet ad huius ſententiæ confirmationem & hoc afferri, quod arthritici ſint pluuiarum vates, vt loquuntur, & aëris tempeſtates ac mutationes in pedibus percipiunt, &, vt vulgus loquitur, habent Almanach in pedibus. Quod quidem accidere putat Ioannes Anglicus, *in Roſa Anglica*, quia in iuncturas, propter earum vacuitatem & dilatationem, inter aër ille liberius. Verùm ratio hæc nullius momenti eſt; quia dolor non fit in cauitate iuncturarum, & aliæ partes maiores habent cauitates, quæ nil tale ſentiunt: ſed proculdubio dolor hic ideo accidit, quia aëris inſtantes mutationes humores excrementitios in articulis hærentes commouent. Et ſi quis Paracelſi & aſſeclarum eius ſententiam in meliorem partem interpretare velit, & hîc anſa præbetur. Paracelſus enim, & Petrus Seuerinus ex ſynouiæ ebullitione ac efferueſcentia arthritidem generari docent, vbi ſi per ſynouiam non naturalem humorem, ſed excrementitium quid in articulis collectum intelligunt, idem, quod hactenus dictum, docent. Clarius idem explicat Quercetanus, *in conſilio de arthritide & calculo*, vbi ſtatuit, tartarum congeſtum & contentum in iuncturis cauſſam proximam ac immediatam eſſe arthritidis, eamque aliquandiu in iuncturis contineri, & otioſam manere, vbi verò fiat noua fluxio, quæ eam commoueat, paroxyſmum excitare, non aliter, ac dum calci viuæ aqua affunditur, fit quædam ebullitio & ardor.

QVAESTIO IX.

An pueri, Eunuchi, virgines & mulieres Arthritide laborent?

SCribit quidem Hippocrates, 6. *aph.* 28. Eunuchi Podagra non laborant, nec calui fiunt: & *ibid. aphor.* 29. Mulier Podagra non laborat, niſi ipſi menſes defecerint: & *ibid. aphor.* 30. Pueri podagra non laborant ante veneris vſum. Verùm rectè Galenus, *in comm. ad aphor.* 38. ſcribit: Eunuchos podagra non tentari, Hippocratis quidem temporibus erat verum: nunc verò propter nimium,

tam otium, tam vitæ intemperantiam non habetur verum. Hippocratis enim temporibus pauci omnino laborabant podagra, propter temperantiam vitæ, & moderationem humanam. Nostra verò ætate in tantum auctis deliciis & luxu & voluptatibus vt nihil supra addi posse videatur, infinita est podagra laborantium multitudo, nonnullis nunquam se exercentibus, sed male coquentibus, seque inebriantibus, nulloque præsumpto cibo fortia vina potantibus, & venere immoderata vtentibus, aliis verò etsi non in omnibus, in vno tamen & altero ex his peccantibus. Et *aphori* 29. de mulieribus scribit: Hoc olim erat verum, antequam menstrua defecissent, mulieres podagra non tentari, propter peccatorum, quæ superiori ætate mulieres admittebant, paucitatem. Nunc verò ob earum magnitudinem nonnullæ podagra afflictantur. Et Seneca *epistola* 95. egregie scribit: Mulieres, cum virorum licentiam æquarent, corporum quoque vitia æquauerunt. Non minus peruigilant, non minus potant, & oleo & mero viros prouocant, æque inuitis ingesta visceribus per os reddunt, & vinum omne vomitu remetiunt, æque niuem rodunt, solatium stomachi æstuantis, libidine verò nec maribus cedunt, pati natæ. Quid ergo mirum est, maximum Medicorum in mendacio prehendi, cùm tot fœminæ podagricæ sint? Beneficium sexus suis vitiis perdiderunt, & quia fœminam exuerunt, damnatæ sunt vitiis virilibus. *Hæc Seneca.* Quibus accedit & hoc, quod arthritis, cum hodie sit tam frequens, ab auis & parentibus in liberos & nepotes vtriusque sexus deriuatur. Et extant talia exempla multa passim, quæ Hippocratis aphorismis derogant. Iuuenem nobilem Silesium ante annos aliquot hic literis operam dantem noui, nondum annos octodecim natum, & quem Venerem nunquam expertum credo, qui sæpissime podagra laborabat. Ant. Musa Brassauol. *ad aphor.* 31. *lib.* 6. scribit, se vidisse Alphonsum Dassonium, iuuenem magnificum quindecim annorum Podagra laborantem, qui Venerem se exercuisse negabat. Et Hollerius, *ad eundem aphorism.* scribit, se vidisse annos tantum 10. natos habuisse Podagram. Et Michael Paschalius, *meth. cur. morb. lib.* 1. *cap.* 15. se vidisse nobilem puerum septem aut octo annos natum laborantem non solum podagra, sed & arthritide, cui tamen non fuit hæreditarius morbus articularis. Ant. Musa Brassauolus, *ad aph.* 28. *lib.* 6. Hipp. refert, se vidisse Venetiis Eunuchum 40. fere annorum Turcam, qui articulorum dolores patiebatur. Vidit idem Scholiographus *ad cap.* 63. *lib.* 1. *Hollerr. de morb. intern.* De mulieribus arthritide laborantibus exempla referre opus non est: cùm ea sint passim præ oculis.

QVÆSTIO X.

An Arthritis sit curabilis?

VVlgata multorum est opinio, arthritidem esse incurabilem. Et reuera multi reperiuntur, quos ad mortem vsque morbus iste comitatur. Vnde etiam accidit, vt arthritici multi, quasi in morbo desperato, nullos Medicos consulant, & propterea etiam ab erroribus Diætæ non abstineant. Verùm habentur contra exempla eorum, qui vel Medicorum ope vel bona Diæta, vel temerario aut fortuito casu ab arthritide liberati sunt, & postea ab ea plane immunes vixerunt. Porphyrius, *in vita Plotini*, scribit, Rogatianum, Senatorem Romanum, Platonicum, Plotini discipulum diætæ frugalitate eò peruenisse, vt cùm acriter antea podagra vexaretur, neque progredi posset, nisi sella vectus, rursus inde resumserit, & cum manus antè extendere non valeret, ita conualuerit, vt his expeditius vteretur, quàm qui artificia quotidie manibus tractant. Suprà etiam ex Trincauell. *lib.* 12. *cap.* 2. *de rat. curand. partic. corp. hum. affect.* retuli Medicum quendam senem Venetiis quinque annorum à vino abstinentia ab arthritide vsque ad mortem liberum fuisse. Et ex Francisco Alexandro, quendam Franciscum Pecilam podagricum in carcere 20. annos detentum, ex eo à podagra liberum egressum fuisse. Et Marcus Gattinaria, *capite de cura dolor. iuncturar. à causa calida*, de seipso scribit, quod cum incepisset pati podagram, vsus fuerit tali regimine, scilicet dimiserit vinum per duos annos, feceritque singulis mensibus euacuationes, & acceperit aliquam pilulam diuersoriam, eaque vteretur bis in hebdomada, vt natura diuerteretur in transmittendo materiam ad iuncturas, & potius transmitteret per viam secessus, & cum tali regimine curatus fuerit, vt nunquam postea passus sit tales dolores. Scribit quoque Carolus Piso, *in lib. de morb. ab illuu. serosa, in consil. de arthrit.* Virum quendam, qui perpetuis arthritidis querelis infestam transegisset adolescentiam, & ex consilio Nicolai Pisonis in flore ætatis sibi vini vsum, quanquam Præfectus vinariæ cellæ principalis, admirandæ temperantiæ exemplo, prorsus interdixisset, iam à 30. annis ab iis doloribus sese liberasse. Et alios etiam seu vitæ instituto, seu ad paupertatem, & hinc vitæ frugalitatem redactos à podagra liberatos fuisse, historiæ testantur. Mirum hoc est, cuius tria exempla Hieronymus Fabricius, *cent.* 1. *obs.* 79. recenset, arthriticos grauium facinorum suspectos torturæ grauissimæ multoties subiectos fuisse, cum verò innocentiam suam constanter affirmarent, criminis absolutos fuisse, simulque podagra, qua ante grauissimè laborabant, perpetuò liberatos. Sicut & idem, quod *cent.* 1. *epist.* 47. recenset, decubuisse quendam tetricum & maledicum podagra laborantem, qui nec lecto affixus à maledicentia sibi temperare poterat. Quod cum homo quidam festiuus, qui & ipse eius petulantiæ lingua læsus fuerat, perciperet, sub crepusculum vespertinum, cum fortè ægrotus à famulis solus esset relictus, clam ædes ipsius larua[illegible] instar, ingreditur, & ad decumbentis lectum accedit; ægrotus formæ [illegible], tormentis, [illegible] perterritus, quis sit, & vnde venerit quærit; alter nihil respondens propius lectum accedit, & brachiis, quæ & ipsa arthritide laborabant, arreptum dorso imponit, atque ita pendentem vociferantemque extra cubiculum effert, pedes [illegible] gradibus, per quos descensurus erat, identidem alliedens; vbi in areæ pauimentum ventum esset, ibi onere deposito hominem sistit in pedes, nihil locutus, tantum intuens, mox accurrit, quasi correpturus denuò, atque extra domum elaturus. Ib. qui prius pedibus insistere, præ morbo, non poterat, nec in plano ambulare, nedum per gradus ascendere, gradus cursu repetit, superat, & ad cubile contendit, & per fenestras clamore totam viciniam excitat. Accurritur: ille anhelus, & metu pene exanimatus narrat, à spectro se è lectulo extractum, & extra cubile elatum, tractatum miserrimè & nisi nomen Iesu ingeminasset, de se actum omnino fuisse. Et quod mirum, qui prius podagricus fuerat, inde conualescit, nec vnquam postea podagra fuit tentatus. Habetque ibi aliam historiam Fabricius de quodam malefico podagrico, qui cùm duceretur ad supplicium, capite plectendus, in medio itinere allatum est de venia Principis clementer concessa nuntium insperatum. Illo sic affectus est miser, vt qui extremorum membrorum omnium vsu pene

carebat, ſtatim alacri & expedito motu ſe in pedes dederit, annoſque poſtea multos liber ab omni arthritidis moleſtia vixerit. Memini etiam hic olim iuuenem nobilem podagra laboraſſe, cum autem forte noctu ædes viciniæ incendio conflagrarent, ille præ metu lecto ſe eripit, per ſcalas decurrit, & in aliam domum fugiturus, in foueam, quam glacies hyberna formauerat, & aqua plena erat, pede ægro incidit, & ita non ſolum à paroxyſmo, ſed & à podagra multis annis liberatus fuit. Neque ſolum exempla eorum, qui vel diæta accuratiore, vel terrore aut gaudio, ſimilibuſque modis ab arthritide liberati ſunt, habentur, ſed & eorum, qui medicamentorum ope conualuerunt. Cardanus, *de curat. admir. Num.* 16. quatuor exempla recenſet eorum, quos ab arthritide liberarit. Et habentur etiam alia exempla, quorum quædam habet Schenckius, *lib.* 7. *obſeru.* Scribit quoque Solenander, *ſect.* 5. *conſil.* 1. Et ab aliis nouimus curatos, & nos non paucos in multos annos immunes etiam leuiore curatione reddidimus, qui antea ſingulis ſemeſtribus & frequentius etiam tentabantur, quorum quidam adhuc ſuperſtites, qui fidem facere poſſunt. Et notabile eſt hoc, quod recenſet Carolus Piſo, *allegato loco*, hunc in modum: Cornelius quidam Perdeus Picardus, in Rhetoricis eruditus, à ſeptimo ætatis anno arthritidi obnoxius fuit, eique ſæpius quotannis recurrenti atque ſtudia interturbanti. Qui cum Carolum Piſonem conſuleret, & rogaret, vt importuno dolori leuamentum afferret, is ſpe non vana adoleſcentem recreauit, ſi modò paucis hiſce præceptis obtemperantem ſe redderet, ſcilicet de dimenſo quidem, & præſertim potu quotidiano ſenſim tertiam minimum partem detraheret, imprimis à vino prorſus abſtineret, tum verò ſeſe accurate ſemper ab aëris iniuriis & præſertim frigore defenderet, prætereaque ita ſe muniret ſtragulis de nocte, vt quotidie ſub finem ſecundi ſomni ſi non ſudor, certè mador emanare poſſet, deque ſyrupo roſarum palliditer quaterne menſe repetito ſeruem omnem ſeroſam repurgaret. Paruit adoleſcens per biennium & amplius, atque ſæuitiem morbi præter omnem opinionem circumuenit, viuitque liber prorſus ab omni dolore articulari. Certum ergo eſt ex quotidiana experientia & Medicorum obſeruationibus, multos ab arthritide non ſanari, contra etiam plurimos ſanatos fuiſſe. Qui autem ſanabiles ſint, qui etiam inſanabiles, docuit Hippocrates, 9. *Prorrh.* De podagricis hoc dico, *inquit*, quicunque aut ſenes ſunt, aut circa articulos callos tophaceos concretos habent, aut ærumnoſe viuunt, ſiccam aluum habentes, hi omnes ſani fieri non poſſunt humana parte, quantum ego noui. Sanat quidem hos optimè dyſenteria, ſi ſuperuenerit, ſed & aliæ eliquationes valde proſunt, quæ ad infernos locos repunt. Qui verò iuuenis eſt, & circa articulos nondum callos tophaceos habet concretos, & accuratè viuit, & laboris amans eſt, & animum bonum habet ad obediendum pro ſtudiorum ratione, hic ſanè Medicum intelligentem nactus ſanari poterit. *Hæc Hippocrates.* Inſanabili tamen arthritidi meritò etiam eam annumeramus, quæ hereditaria eſt. Nam vt alii morbi hæreditarij, ita & arthritis hæreditaria difficulter expugnatur. Cauſſæ autem, cur multi qui ſanari poſſent, non ſanantur, plures ſunt. Primò enim ſæpe cauſſa eſt in Medicis, qui morbi huius, eiuſque cauſſæ non ſatis gnari ſunt. Cum enim multi de natura huius morbi male ſentiant, falſas opiniones foueant, non etiam mirum, ſi eum non rectè curent, cum morbi incogniti nulla curatio rectè inſtitui poſſit. Multi etiam Medici telis plumbeis contra hoſtem tam potentem & pertinacem pugnant. Deinde cauſſa eſt in ægris, qui in tribus peccant. Plerique enim ſibi perſuaſum habent, malum hoc eſſe incurabile, & proptereà de Medico & medicamentis non ſunt ſoliciti, ſed morbum, qui in principio curari poterat, radices agere permittunt. Secundo, qui Medicos conſulunt, etiam in tribus peccant: primum eſt, quod veros Medicos plerumque negligunt, & imperitis credunt, atque empyricos conſulunt, quorum opera morbus redditur deterior. Secundum, quod vim medicamentorum non ſatis diu continuant. Vt enim illa vitioſa in corpore diſpoſitio, quæ ad arthritidem facit, tum ipſi humores vitioſi, qui ſenſim colliguntur, tollantur, non ſatis eſt, ſi æger ſemel vel bis ſingulis annis purgetur, ſed diuturna continuatione medicamentorum opus eſt, vnde antiqui pulueres ſuos arthriticos per integrum annum exhibuerunt. Tertium, quod plerique arthritici ſaltem de dolore leniendo ſunt ſolliciti, & modò à paroxyſmo liberati ſint, iam ab ea euaſiſſe putant, parùm de eo ſolliciti, qua ratione præcaueri poſſit, ne eadem rurſum corripiantur. Tandem & hæc, ac fere præcipua cauſſa eſt, quod pauci exquiſitam & accuratam diætæ rationem ſeruant, & potius morbum, cui aſſueuerunt, tolerare volunt, quàm ſeuerioris diætæ legibus ſe adſtringere. *Sie eſſen vnd trincken, vvas ihnen ſmecket, vnd leiden vvas ſie kannen*, vt Germani noſtri loquuntur. Et plerique ſibi ab vſu vini non temperant, cuius vſus niſi omittatur, nulla perfectæ curationis ſpes iis plurimis ſupereſt. Atque hinc accidit vt potius diuites & nobiles, quàm pauperes & ruſtici, arthritide laborent; cùm illi diæta tenuiore vtantur, & vinum non bibant, hi verò vinum liberalius ingurgitent, & aliis multis modis in diæta, plus quàm pauperes, peccent. Nec tamen hoc etiam negandum, quod nonnulli, etſi errores inſignes in diæta non committant, ab arthritide tamen vix liberari poſſunt, ideò, quod maxima alimentorum pars ob viſcerum debilitatem in vitioſos humores conuertitur, ſicut videmus aliis alios vitioſos humores colligi. Cùm ergo viſcerum illam imbecillitatem corrigere ſæpe impoſſibile ſit, etiam arthritis inde proueniens vix curabitur.

QVAESTIO XI.

An purgare liceat in principio paroxyſmi Arthritici?

Diuerſæ hac de re Medicorum ſunt ſententiæ. Alij enim affirmant, incipiente arthritide purgantia exhibenda eſſe, idque ideo, vt humores per ea ab articulis reuellantur, & ita dolores minuantur, atque paroxyſmi breuiores fiant: prouocantque ſimul ad experientiam, quâ conſtet, purgantibus exhibitis in principio paroxyſmi ægros à dolore fuiſſe liberatos, ſicut ſuprà de Petro Bayero diximus, qui de ſe ſcribit, ſe fuiſſe adeo impotentem, vt ſolam linguam mouere poſſet, & à quatuor hominibus in ſellam locandus fuerit, ſumpto autem ſuo electuario caryocoſtino, & poſtquam venter quinquies ſolutus eſſet, à doloribus ita fuiſſe alleuiatum, vt abſque alterius adminiculo ad ſellam ire, & ab eadem redire, eodem die ambulare liberè per Muſeum potuerit. Alii in contraria ſunt ſententia, ſtatuuntque, ſi purgante medicamento humores moueantur, ſæpe vehementius, & maiore impetu ac copia ad articulos & partem affectam ruere, & ſic maiores dolores excitare. Ac prouocant ipſi quoque ad experientiam, qua compertum ſit, non ſolùm dolores ex vi purgantium auctos fuiſſe, ſed & ſi calidiora & validiora

validiora fuerint purgantia, iis fuiſſe humores accenſos, & ad partes internas ac nobiles tractos, ac febres ardentes & lethales excitaſſe. Ludouicus Septalius, *lib. 7. animaduer. num. 177.* ſe annorum 45. experientia comperiſſe ſcribit, purgationes initio factas in arthritide aliquibus bene ceſſiſſe, aliis nihil profuiſſe; ideoque ille hanc diſtinctionem adhibet, cum in arthritide adſit & materia fluens, & robur partis expellentis, & imbecillitas recipientis, ſi præualuerit copia materiæ, aut robur partis propellentis, citra controuerſiã, quamprimùm illam materiam euacuandam eſſe, & ab articulis euocandam, aut vomitu, aut medicamento purgante. Quod ſi laxitas & imbecillitas articulorum ſit cauſa fluxionis, ita vt leui occaſione quacunque quantitate materiam in corpore collectam ad articulos remittat natura propulſatrice, dato medicamento purgante & fluxionem concitari, & naturam imbecilliorem reddi. Veramenimuerò hoc quidem verum eſt, nunc maiore, nunc minore cum impetu ad hanc vel illam partem materiam ruere: verum huius fluxionis cauſſa nunquam eſt ſola articulorum imbecillitas, vtpote quæ ſaltem ad facilius recipiendam materiam partem diſponit, non verò ad partem affectam humorem trahit vel allicit; ſed quod nunc ad hanc, nunc ad illam partem materia facilius ruit, id potius facultati expultrici aſſcribendum, quæ nunc huic, nunc illi viæ & parti aſſueſcit. Ideoque ſi metuamus, materiam magno cum impetu ad partem ruituram, non ſtatim purgatio omittenda, ſed talis exhibenda, quæ non ſolum humores mouere, ſed & euacuare poſſit. Tutiſſimum tamen hîc eſt, quod Septalius ſuadet, experientiam conſulere. Nam ſi ſemel atque iterum tentata purgatione dolores exacerbentur, & diutius durent, ab illa impoſterum abſtinendum. Si verò dolores minuantur, & paroxyſmus leuior fiat, poſthac etiam audacter purgare licet. Commodiſſimum verò eſt, ſtatim in principio purgare. Cum enim impetus humoris tum nondum ad partem affectam adeò magnus ſit, facilè humor aliò euocatur; ſi verò iam cum impetu ad partem affectam ruat, difficilius reuocatur. Ne verò febris aliqua accendatur, conditio humorum, & natura purgantium perpendenda, & ita ea temperanda, ne quid tale accidat.

QVÆSTIO XII.

An thermæ Arthriticis vtiles ſint?

THermæ à multis Medicis Arthriticis commendantur, & multi etiam ægri ad eas, tanquam ſacram anchoram, confugiunt, vnde dolorum omnium & cruciatuum leuamen ſperant. Contrà tamen ſæpe experientia docuit, nonnullos in ipſis thermis in paroxyſmum & dolores Arthriticos incidiſſe, quoſdam etiam ex vſu thermarum peius habuiſſe. Itaque cum vtrumque verum ſit, nimirum thermas Arthriticis nunc prodeſſe, nunc nocere, primò ſciendum, à thermis ſolis neminem integram ſanitatem ſperare poſſe. Neque etiam Arthritis, vt ſupra dictum, à ſola articulorum imbecillitate prouenit, neque vt depellatur, ſufficit, ſaltem articulos roborare. Deinde quod thermæ nunc iuuant, nunc nocent, id non thermis ſimpliciter aſſcribendum eſt, ſed ægrorum conſtitutioni, & diætæ rationi in iis obſeruatæ. Etenim ſi corpus antea rectè euacuatum fuerit, & reliquiæ ſaltem, quæ ſuperſunt, abſumendæ, atque articuli roborandi ſint, cum ægri commodo adhibentur thermæ. Reliquias enim humorum in articulis potentius, quam alia medicamenta, fundunt & diſſipant, partesque ita roborant, ac præterea calorem natiuum, ſi temperatus earum ſit vſus, corporis fouent. Si verò corpus impurum ſit, & adhuc multis vitioſis humoribus ſcateat, thermæ eos liquant & fundunt, vnde interdum ægri in ipſis thermis in arthritidem incidunt, atque ita ab earum vſu deſiſtere coguntur, aut humores fuſi in alias partes & viſcera delati periculoſa mala excitant. Ita etiam plus nocent, quàm proſunt thermæ, niſi recta diætæ ratio in iis obſeruetur.

FINIS.

PODAGRA TRAGICE
PRODVCTA A LVCIANO,

Perſonæ colloquentes:

Podager.
Chorus Podagricorum.
Podagra.
Nuncius.
Duo Medici.
Tortores.

Interprete

M. ERASMO SCHMIDIO, GRÆC.
& Math. Prof.

PODAGER.

O Odioſum nomen, ô Diis inuiſum,
Podagra, planctibus-abundans, Cocyti filia:
Quam Tartari latibulis in tenebroſiſſimis
Megæra Furia ventre edidit:
Vberibúſque enutriuit, & amarulento infanti
In labium inſtillauit lac Alecto.
Quiſnam abominabilem te Dæmonum
In lucem produxit? Veniſti hominibus noxa.
Si enim demortuos delictorum vltio
Homines ſequitur, quæ patrarunt in vita:
Non Tantalum potibus (fugacibus,) neque Ixionem
Rota verſandum, neque Siſyphum ſaxo
Oportebat punire in domibus Plutonis:
Sed ſimpliciter omnes mala operatos
Tuis mancipare membra-infeſtantibus doloribus.
Quàm meum afflictum & miſerum corpus
Manibus ab extremis in extremas pedum plantas,
Ichore malo, & amaro ſucco bilis,
Spiritu vehemente iſto perſtringens poros,
Effecit, & luctans intendit dolores:
Viſceribúſque in ipſis ignitum diſcurrit Malum,
Vorticibus flammarum carnem ignis-more-depaſcens,
Veluti crater plenus Ætnæi ignis,
† Siculum Fretum. *Aut † Siculus canalis æquorei interſtitij,*
Vbi confuſè fluctuans
Ob fiſſuras petrarum obliquus voluitur æſtus.
O cautu difficile omnibus hominibus Malum,
Quàm in vanum te omnes circummulcemus,

Spe vana ſtolide lactati:
Per Dindymum Cybeles
Phryges furioſum vlulatum
Tenero perficiunt Atti:
Et ad cantum Cornicinis,
Phrygij ad montes Tmoli
Feſtum-hilare peragunt clamando Lydi.
Furore-perciti autem circa tympana
Reſonant Cretico rhythmo
Carmen Euam Corybantes.
Clangit autem (flatus) plena tuba
Marti reſonans aſpero
Bellicoſam Aten.
At nos tibi, Podagra,
Primo veris tempore
Myſtæ (tui) ſacrificamus eiulatus-miſerabiles,
Quando omne germinantibus
Herbis viret pratum;
Zephirique arbores flatibus,
Teneris comant foliis:
Et infeliciter-nupta ad ædes
Hominum garrit Hirundo;
Et nocturna in ſiluis
Ityn gemit lacrymoſis
Attica luctibus Luſcinia.
O mihi dolorum opifer, ô tertij pedis POD.
Vicem ſortite Bacule, ſuffulci meum
Inceſſum tremulum, & dirige viam
Plantámque, leuiter vt innitar ſolo.
Corripe miſer membra è ſtratis,
Et linque ædium inferius conclaue;
Diſſipáque ab oculis nocturnam caliginis profunditatem,
Progreſſus foras, & ad Solis lumen,
Limpidam auram ſpiritus ſeni trahe.
Decima enim iam hæc cum quinta eſt dies,
Quando tenebris concluſus abſque Sole,
[illegible]ilis in incompoſito affligor corpus.
Animus equidem mihi & prompta voluntas adeſt
Greſſus alternandi ad fores progreſſo:
Sed corpus languidum non inſeruit deſideriis.
Et tamen propera anime, ſciens, quod
Inops (ſit quiuis) podagricus. Ambulare ſiquidem ſi quis velit,
Nec tamen poſſit; hunc inter mortuos refer.
Sedeia.
Quinam iſti (ſunt) baculos verſantes ambabus-manibus,
Capita foliis Actææ coronati?
Quinam Dæmonum ducunt feſtum chorum?
Num Phœbe Pæan tuum venerantur numen?
At non coronantur Delphicæ folio Lauri.
Aut num aliquis hymnus Bacchanalium decantatur?
At non impoſitum-eſt hederaceum ſignum comis.

Quinam nobis, ô Hoſpites, veniſtis?
Dicite, & promite veracem ſermonem:
Quænam autem eſt (Dea,) quam hymno-celebratis? Dicite ô amici.

CHOR. *Tu verò, quiſnam exiſtens? nos, & quorum (cauſſa) compellas?*
Prout enim te Baculus, & inceſſus coarguunt,
Myſten videmus inſuperabilis illius Deæ.

POD. *Vnus ſum & ego, Dea illa non-indignus.*

CHOR. *Cypriam quidem Venerem*
Guttis delapſam ab ætheris
Enutriuit decentem ſtructuram
Marinis in fluctibus Nereus.
Oceani autem ad fontes
Iouis coniugem Olympij
Albiulnam latis (in) ſinibus
Iunonem educauit Tethys.
Verticibus autem capitis in immortalis
Parturijt Virginis imperterritam indolem
Saturnius, longè præſtantiſſimus Cæleſtium,
Gloriæ excicatricem Mineruam.
At noſtram Deam opulentam
Senex delicatis in vlnis
Primam fouit Ophion.
Poſtquam ceſſauit quidem obſcurum (diluculi) lumen,
Orta-eſt verò fulgida Aurora,
Et omnia-illuſtrans Solis iubar:
Tunc etiam Podagra apparuit potens.
Poſtquam enim ilibus eam enixa (fuit)
Parca, Clotho tunc abluit,
Riſitque omnis fulgor cæli,
Vehementérque intonuit ſerenum cælum:
Ipſámque lacte-abundantibus vberibus
Beatus enutriuit Pluto.

POD. *Quibus autem ſacris initiat miniſtros (ſuos?)*

CHOR. *Non ſanguinem copioſum profundimus ab ore ferri;*
Non capilli promiſſi ligatur flexibus ceruix;
Neque creperis aſtragalis percuti-ſolent terga;
Neque crudas laceratas carnes paſcimur taurorum,
Sed quando vlmi vere progerminat tener flos,
Et garrula Merula ſuper ramis cantat:
Tunc per membra acutum iaculum quoddam infigitur miſtis,
Non-apparens, laténſque penetrans ſub receſſus artuum;
Pedem, genu, cotylam, talos, coxas, femora,
Manus, ſcapuláſque, brachia, oſſium proceſſus, carpos,
Edit, depaſcitur, occupat, vrit, inflammat, eneruat,
Vſquedum Dea dolorem abire iuſſerit.

POD. *Vnus vtique & ego admodum-initiatorum*
Ignarus ſum. Igitur veniat propitia
Dea apparens: vnáque ego (cum) myſtis pariter
Hymnos exordiar, Podagrorum decantans (ſolitum) carmen.

CHOR. *Tranquillus igitur æther, & ſine-ventis ſit,*
Et quiuis Podagrorum fauſta canat.

Ecce ad aras (ſuas) lecto-gaudens
Venit Dea, hac ulo greſſum firmans.
Salueas Dearum longè-benigniſſima;
Et tuis famulis propitia venias
Vultu læto: deſque doloribus ſolutionem citam
Hocce verno tempore.
Quis inuictam me dominam dolorum
Ignorat Podagram in terra mortalium?
Quam neque thuris vapor placat;
Neque effuſus ſanguis aras ad incenſas,
Non templum diuitiarum vndique ſuſpenſis ornatum donariis;
Quam neque Apollo medicamentis expugnare valet,
Omnium Medicus in cælo Deorum,
Non filius Apollinis doctiſſimus Æſculapius.
Poſtquam enim enatum-eſt primùm Hominibus genus,
Conantur omnes meam elidere potentiam,
Miſcentes ſemper medicamentorum artificia.
Alius enim aliam in me experitur artem.
Terunt Plantagines, & Apia mihi,
Et folia Lactucarum, & ſilueſtrem Portulacam;
Alij Marrubium, alij Potamogitonem,
Alij Vrticas terunt; alij ſymphytum;
Alij Lentes afferunt ex paluſtribus (lectas,)
(Alij) Paſtinacam coctam; alij folia Perſicorum
Hyoſcyamum, Papauer, cepas agreſtes, mali-punici cortices;
Pſyllum, Thus, radicem Ellebori Nitrum,
Fœnum græcum cum vino; † Gyrinem, † Collamphatum,
Cypariſſinam Gallam, Pollinem hordeaceum;
Braſſicæ decoctæ folia, Gypſum ex Garo,
Stercora montanæ capræ, humanum oletum,
Farinas fabarum, florem Aſij lapidis:
Coquunt rubetas, mures araneos, lacertas, feles,
Ranas, hyænas, tragelaphos, vulpeculas.
Quale metallum non exploratum-eſt mortalibus?
Quis non ſuccus? Qualis non arborum lacryma?
Animalium quorumuis oſſa, nerui, pelles,
Adeps, ſanguis, medullas lotium, ſtercus, lac?
Bibunt alij numero quaterno pharmacum:
Alij octeno: ſed ſepteno plures.
Alius verò bibens Hieram, purgatur:
Alius incantamentis impoſtorum deluditur:
Iudæus alium ſtultum excantat nactus:
Alius verò remedium petit ab Hirundinis-nidò.
Ego autem his omnibus plorare impero,
Et facientibus hæc, atque irritantibus me,
Soleo occurrere multò iracundior.
Iis verò qui cogitant nihil aduerſum mihi,
Benignam adhibeo mentem, faciliſque fio.
Qui enim communicat meis myſteriis,
Primùm quidem ſtatim bona-verba loqui docetur,
Oblectant omnes, facetos dicens ſermones,

Et ab omnibus viſitur cum riſu & plauſu;
Quando ad balnea geſtatus portatur.
Aten enim quam Homerus nominauit, ea ſum ego;
Incedens per hominum capita, & plantas pedum
Teneras occupans: à pleriſque autem hominum
Podagra vocor, exiſtens Pedum captura.
Sed agite miſtæ omnes ſacrorum meorum;
Honorate hymnis (me) inuictam Deam.

CHOR. *Adamantinam mentem habens Puella*
Multipotens, duri-animi Dea,
Audi tibi dicatorum hominum voces.
Magna tua potentia, opulenta Podagra,
Quam & Iouis velox horrere-ſolet telum:
Tremúntque te fluctus maris profundi:
Tremit rex inferorum Pluto:
Faſciis-gaudens, humililectipeta,
Curſiucta, talitorquula,
Malleoloflammicrema, malehumitanga,
Piſtillitimens, genufraga-inſomnis,
Circa-articulos tophos-inſerendi-cupida,
Genu cur vix flexa Podagra.

NVNC. *Domina (opportunè quippe obuiaſti pede,)*
Audi. Nuncium enim non inane fero:
Sed eſt res verbis congrua.
Ego enim, vt præcepiſti, lento pede
Verbes perreptans, omnes explorau domos,
Cognoſcere cupiens num quis tuam non veneretur potentiam.
Et aliorum quidem quietum inueni animum:
Superatorum ô Regina, tuarum vi manuum:
At duo hi viri audaces confidentia,
Loquebantur populis, & iuramentis-affirmabant,
Quod non ſit tua potentia venerabilis,
Sed (quod) eiectam mortalium te facturi-ſint è vita.
Quapropter validè poſtquam-conſtrinxi faſcia pedem.
Quinto-die venio, ſtadia emenſus duo.

POD. *Quàm celer volaſti Nunciorum mihi citiſſime!*
Sed cuius terræ fines inuiæ relinquens
Venis? apertè indica, vt ſciam celeritatem.

NVNC. *Primùm quidem reliqui quinque graduum ſcalam,*
Trabium trementem diſſolutis compagibus:
Inde me excipit clauis-coactum ſolum,
Duris impulſibus renitens pedibus:
Quod emenſus plantis dolentibus ego,
Stratam ſilicibus ingreſſus ſum viam,
Et difficilem-perambulatu acutis prominentiis lapidum:
Poſt quam incidens in-lubricam prolapſione viam,
Feſtinabam in anteriora: ſed ſolutum meos
Trahebat retrò cœnum malè-firmos malleolos,
Per quod tranſeunti liquidus è membris ſudor
Fluebat, (quoad) greſſum meum imbecillem eneruato.
Vnde me excipit toto corpore defatigatum

Lata quidem via; ſed non tuta:
Nam alia inde, alia illinc vehicula
Properabant, cogebant, impellebant vt-currerem
Ego verò languidum leuiter attollens pedem,
Transuerſus aſcendebam introitus limen anguſtum,
Donec currus præteriret rotis-actus.
Myſta enim quum-ſim, tuus, citò currere non valebam. POD.
Non in vanum optime, negotium hoc tibi
Rectè peractum eſt: Tuæ autem promptitudini
Pari precio rependam gratiam.
Eſto autem tibi munus animo-gratum hoc;
Deinceps triennio ſemel tentaberis à leuibus doloribus.
At vos impuri, & Diis inuiſiſſimi,
Quinam exiſtentes, & quibus progeniti;
Audetis Podagræ obniti potentiæ?
Cuius neque Saturnius nouit vincere robur.
Dicite ô peſſimi. Nam & Heroum ego
Domui plurimos; idque ſciunt Sapientes.
Priamus Podarces podager fuiſſe celebratus-eſt.
Obiitque Achilles podager exiſtens, Pelei (filius.)
Bellerophontes podager (me) ſuſtinuit.
Thebarum Dynaſtes Oedipus, podager erat.
Ex Pelopidis podager erat Pliſtenes.
Pœantis filius podager exiſtens duxit claſſem.
Alius Podarces Theſſalorum erat dux;
Qui poſtquam cecidit Proteſilaus in prælio,
Quamuis podagricus exiſtens & æger, duxit claſſem.
Ithacæ Regem Laertæ-filium Vlyſſem
Ego interfeci, non aculeus Paſtinacæ-marinæ.
Itaque minimè gauiſuri ô miſerrimi
Dignam patiemini pœnam (iis) quæ patraſtis.
Syri quidem ſumus, è Damaſco genere; MED.
Fame autem multa & paupertate preſſi,
Terram & mare peragramus errabundi;
Habemus autem vnguentum ex-paterno-munere hocce,
Quo ſolamur dolentium cruciatus:
Quodnam illud vnguentum? & quæ eius præparatio? edic. POD.
Sacrum me tacere iuramentum, non eloqui ſinit, MED.
Et vltimum morientis præceptum Patris,
Qui ſanxit arcanam-tenere medicamenti magnam vim;
Quod & te ſedare valet ſæuientem.
Ita, ô execrandi & malè perdendi, POD.
Eſt aliqua in terris pharmaci operatio tanta,
Quod illitum valeat meam compeſcere potentiam!
Sed eia, hocce pactum compromittamus,
Et experiamur, vtrum pharmaci (veſtri) robur
Potentius exiſtat, an-verò meæ flammæ?
Huc-agite ô triſtes vndecunque conuolantes
Tortores, aſſidentes meis furoribus,
Admouemini propius: & Tu quidem pedum extremas
Inflamma plantas, ad digitos pedum vſque:

Tu verò malleolis inſinuare: Tu verò à femoribus
Ad genua deſtilla bilioſorum ichorum copiam:
Vos autem manuum digitos conſtringite.

TOR. *Ecce! vt præcepiſti omnia tibi perfecimus.*
Iacent clamantes miſeri valdè,
(Per) omnia membra afflictione contorti:

POD. *Agite ô hoſpites, cognoſcamus quàm veriſſimè,*
An illitum vos pharmacum hoc iuuet?
Si enim verè hoc eſt aduerſum mihi:
Relicta terra, in ſinus abeo terræ,
Incognita, non-amplius-apparens, (ad infimas Tartari abyſſos.

MED. *Ecce inunctum-eſt: ſed non laxat flammam dolorum,*
Heu mihi, papæ: excrucior, diſpereo;
Omnia transfixus-ſum membra cæco malo.
Non Iupiter fulminis tale attollit iaculum:
Nulla maris ita furit procella:
Neque vorticoſi turbinis vis tanta.
Num aſper vaſtat me morſus Cerberi?
Num quod me Echidnæ virus circumdepaſcitur?
Aut madefacta ichore Centauri tunica?
Miſerere ô-Regina. Pharmacum enim neque meum
Neque aliud, poteſt tuum inhibere curſum,
Sed ſuffragiis omnibus omnem gentem vincis mortalium.

POD. *Ceſſate, Tortores, & dolores minuite,*
Quum pœniteat-eos in contentionem mecum veniſſe.
Cognoſcat autem quiuis, quod ſola ex-Diis
Nullo-linimento-demulcenda, pharmacis non obtemperem.

CHOR. *Non Iouis tonitribus Salmonei contendit robur,*
Sed periit fumoſo domitum Dei mente iaculo:
Non certamine-facto gauiſus-eſt cum-Phœbo Satyrus Marſyas
Sed ſtridulum agitatur eius circa cutem Pinus:
Luctum perpetuum propter contentionē fœcunda habuit Niobe,
Et adhuc lugens profundit multam lacrymam in Sipylo:
Mæonia autem Arachne Mineruæ venit ad certamen,
Sed quum-perdidiſſet modulum, etiamnum fila nectit.
„ Neque enim par eſt beatorum potentiæ confidentia Hominum,
„ Vt Iouis, vt Latonæ, vt Palladis, vt Pythij.
Lenem, ô vbique gentium-celebrata afferas (nobis) dolorem ô Podagra,
Leuem, facilem, non-acutum, breuem, haud ſæuientem,
Tolerabilem, facile-deſinentem, parum-validum, ambulationes-non impedientem.
Multi ſunt modi miſerorum:
Sed exercitia dolorum, & conſuetudo
Podagricos ſoletur.
Ideoque æquo-animo, ô complices, obliuiſcimini
Dolorum. Si ea-quæ placent non fiunt,
Tamen etiam-præter-ſpem-accidentibus viam inuenire-ſolet Deus.
Quiuis ſuſtineat Podagra laborantium
Deludi & derideri.
Talis enim huius morbi natura eſt.

FINIS.

PRACTICAE
MEDICINAE
LIBER QVARTVS:

AVTORE

DANIELE SENNERTO
D. ET MEDICINAE IN ACADEMIA
Vvittebergenſi Profeſſ. Publ.

CVM TRACTATV DE INFANTIVM morbis, eiuſdem Auctoris.

SERENISSIMÆ AC POTENTIS. PRINCIPI ET D. D.

MARIAE ELEONORAE,

SVECORVM, GOTHORVM AC VANDALORVM REGINÆ, MAGNÆ

Finnoniæ Principi, Eſthoniæ, Careliæque Duci,
Dominæ Ingriæ, &c.

NATÆ MARCHIONISSÆ EX ELECTORALI Brandeburg, Proſapiæ, Boruſſiæ, Iuliæ, Cliuiæ & montium duci, &c.

DOMINÆ MEÆ CLEMENTISSIMÆ,

Salutem & felicitatem perpetuam

P.

SATIS iniqui, *Sereniſſima Regina, Domina Clementiſſima*, Fœminis Viri quidam, etiam Magni, fuerunt; è quorum numero nec eximendus Ariſtoteles, qui, 2. *de gen. animal. cap.* 3 fœminam marem mutilatum eſſe ſcribit, & 4. *de gen. animal. cap.* 3. tantùm non monſtris fœminas accenſet. Naturæ certè primum errorem, quo ad monſtri generationem tendat, fœminæ generationem eſſe putat, & 7. *de republ. cap.* 16. pro imperfectione habet, fœminam generari. Verùm naturam, quæ nuſpiam eſt, imaginarus eſt, Creationis rerum ignarus, Ariſtoteles. Natura, quæ ordinaria Dei poteſtas eſt, vt eam Iulius Cæſar Scaliger, *Exerc.* 18. & 359 *ſect.* 11. definit, Dei, rerum omnium Creatoris, iuſſu & poteſtate omnia agit. Creauit verò Deus optim. max. hominem Virum & Fœminam, & per eos humanum genus, olim in cœlos ad vitam beatam æternamque transferendum, conſeruari & multiplicari voluit. Quæ ergo natura eſſet, quæ ſe ipſum perditum iret, & ſuo fini contrarium intenderet? cùm omnino paucis annis genus humanum interiret, ſi id primò propoſitum haberet, vt ſaltem maſculi generentur. Etſi contra naturæ intentum, imò error quidam naturæ eſſet fœminæ, generatio, non tot (cùm nunquam tot errores natura committat, quàm perfecta opera edat) fœminas, quot mares produceret. Quod enim fœminæ numero vincant, planum cuique eſſe poteſt antiquitatum memoriam ab vltimo principio repetenti, atque id Athenis experientia comprobauit, nec ita pridem Venetiis, cum cenſus ageretur, vt Bodinus,

lib. 5. *de republ. cap.* 2. ſcribit non quod vel à bellis, vel peregrinationibus, ab omnibus periculis, quæ Viros obire neceſſe eſt, ſeducantur, vel quod, vt idem parum honeſtè & prudenter de natura & fœminis ſentiens loquitur, in naturæ vniuerſitate rerum deteriorum maior ſit affluentia, quàm pretioſarum: ſed quia naturæ commoditas, imò neceſſitas id ita requirebat. Obſeruatum enim & annotatum, in magnis & populoſis Rebuſpublicis, non ſolùm plures fœminas reperiri, ſed & gigni, & id annotatum Norimbergæ, vbi cum viginti mille maſculi fuerant geniti, non pauciores puellæ natæ fuerunt, imò vno atque altero centenario numerum maſculorum ſuperarunt. Neque aliquid imperfecti in fœminis apparet. Membra equidem virilia non habent: ſed nec habere debent; ſicut contra mares muliebribus iure naturæ carent. Cætera quod attinet, animo & corpore perfectæ ſunt, ita tamen, vt ad hominis procreationem idoneæ eſſent. Nam quod Viragines quædam temperamento & reliqua corporis conſtitutione viris æquales penè ſunt, in ſexu fœmineo non perfectio, ſed imperfectio eſt. Et quia aliæ in generatione hominis partes ſunt fœminæ, quàm viri, etiam in ciuili illà ſocietate fœminarum officia à virorum officiis diſcerni, & ad illum finem, qui ipſis proprius eſt, dirigi debent: nec, quia virorum officia non obeunt, contemnendæ fœminæ; cùm aliæ ipſarum partes ſint. Equidem Plato, 5. *de Republ.* communem vult eſſe fœminis cum Viris Reipublicæ adminiſtrationem, & Plutarchus alicubi ſcribit, eandem eſſe virtutem Virorum mulierumque: geſſeruntque bella Amazones: gens Indorum Pandæ regnata fœminis fuit: & apud Meroën fœmina Cendace regnauit, quod nomen mox in Reginas alias deriuatum: & Mania Zenis Satrapæ in Æolide vxor, marito ex humanis excedente, à Pharnabazo impetrauit, vt eius vices vicarias gereret, quas partes ita obiuit, vt non modò ciuitates iuris ſui ſeruaret inconcuſſas, ſed & Lariſſam adiiceret Imperio, & Tamaxiton & Colonas mari adiacentes; quin & Pharnabazo expeditionum fuit comes in Myſos & Piſidas, & propterea ab eo magnificè honorata, & conſiliis adhibita ſæpius fuit. Artemiſia irruentes Rhodios claſſe exuit, Inſulamque domuit, erecta in vrbe ſtatua, quæ ciuitati ſtigmata inurere videretur. Plurimæ etiam fœminæ literis excelluerunt. Daphnen Tireſiæ filiam, apud Delphos ſolitam vaticinari, verſificatione adeo præcelluiſſe memorant, vt ex eius carminibus multa ad ſui poëmatis culturam tranſtuliſſe Homerus credatur. Exſtant quoque Sapphus & aliarum fœminarum carmina elegantiſſima. Verùm ſemoueantur ſanè à ciuilibus & publicis officiis fœminæ, & in hoc Viris cedant, ac ſuæ ſint Viris prærogatiuæ: tamen qua Viros rurſum ſuperant fœminæ, habent pulchritudinem, formæque elegantiam, & vultus dignitatem, ac totius corporis venuſtatem. De qua elegantiſſimi Anacreontis verſus exſtant:

Φύσις κέρατα ταύροις,	*Tauro, ferire cornu,*
Ὁπλὰς δ' ἔδωκεν ἵπποις,	*Equo, ferire calce,*
Ποδωκίην λαγωοῖς,	*Lepori, valere curſu*
Λέουσι χάσμ' ὀδόντων,	*Natura dat; leoni*
Τοῖς ἰχθύσι τὸ νηκτὸν,	*Dentes hiante rictu.*
	Piſces docet natare,

Τοῖς

Τοῖς ὀρνέοις πέτασθαι	*Aues docet volare:*
Τοῖς ἀνδράσι φρόνημα.	*Prudentiam Viris dat.*
Γυναιξὶν οὐκ ἔτ᾽ εἶχεν.	*At fœminis nequiuit.*
Τί οὖν δίδωσι; κάλλος,	*Quid ergo donat illis?*
	Decoram habere formam,
Ἀντ᾽ ἀσπίδων ἁπασῶν,	*Pro parmuliſque cunctis:*
Ἀντ᾽ ἐγχέων ἁπάντων.	*Pro lanceiſque cunctis:*
Νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον,	*Quin flamma cedat illi*
Καὶ πῦρ καλή τις οὖσα.	*Ferrumque, ſi qua pulcra eſt.*

Nec tamen ſola forma, quæ vt non omnibus datur, ita bonum fragile eſt, fœminæ Viris antecellunt, ſed & alias dotes, quibus Viri carent, fœminæ habent, & officia humanæ ſocietati non minùs vtilia, quàm Viri, præſtant, dum liberos generant, atque educant, & familiam adminiſtrant. Si fœminæ non eſſent, nos Viri non eſſemus, & cum cœpiſſemus eſſe, actum eſſet de nobis ſine cura & ſollicitudine materna. Hæ nos propriis viſceribus nouem menſes gerunt: hæ ſanguine ſuo, mox & lacte ex illo genitos nos alunt: hæ in ſinu ſuo & brachiis gerunt: hæ flentibus & eiulantibus cantu & ſolatio blandiuntur: hæ noſtri cauſſa inſomnes noctes agunt: hæ manu prehenſos infirmos adhuc circumducunt: hæ domi, hæ foris nobis adſunt, &, ne quid damni patiamur, cauent: hæ nudos veſtimentis operiunt, famelicos alunt: hæ rudes & ignaros religionis, Abba, Pater, balbutire docent: hæ Dei verum cultum & timorem à teneris vnguiculis nobis monſtrant: hæ conſiliis & monitis teneros & rerum imperitos regunt: hæ adultos etiam omni ope, auxilio & fauore iuuare nunquam deſiſtunt.

Dum verò ita noſtri cauſſa laborant Fœminæ, & varias conſeruandi & propagandi generis humani gratia moleſtias ſuſtinent, variis morbis obnoxiæ fiunt. Neque enim ſaltem eos morbos, quos Viri, ſæpe & ipſæ ſuſtinent, ſed & peculiares habent, eoſque ſatis multos. Id quod Medicos & Antiquos & Recentiores mouit, vt peculiares de Mulierum morbis libros ſcriberent. Quos & ego imitatus, cùm libros tres Practicæ Medicinæ, de morbis & ſymptomatibus Viris & Mulieribus communibus, vel Viris propriis, abſoluiſſem: quarto hoc morbos & ſymptomata Fœminis propria & magis familiaria ſubiungere volui, imò debui. Quibus & morbos ac ſymptomata, quæ Infantes frequenter corripere ſolent, addidi.

Cùm verò hunc Librum, qui de Mulierum & Infantium morbis agit, magis decorè Fœminæ alicui, quàm Viro dedicari poſſe putarem, & de Fœmina aliqua Illuſtri, ex cuius nomine præſcripto ſplendor aliquis ei accedere poſſet, cogitarem: fieri non potuit, qui ſtatim *Sereniſſ. Maieſtatis Veſtræ*, nomen mihi in mentem veniret. Quæ enim alia, quàm Tanti Regis Tanta coniux exiguum hunc meum laborem ſplendidiſſimi ſui nominis luce magis illuſtrare poſſit? Nam ſeu Illuſtriſſimam ſtirpem, ſeu animi dotes eximias, ſeu fortunatiſſimum coniugum, quo Tanto Regi, cuius Heroicas virtutes & facta totus terrarum Orbis admiratur, & omnis, quæ futura eſt, loquetur poſteritas, iuncta eſt, conſiderem, omnia ea talia ſunt, quæ omnium oculos & animos in ſe conuertunt. Vt ergo *Sereniſſ. Maieſtas Veſtra.* Librum hunc, quem *Sereniſſ. Maieſt. Veſtræ* meo nomine Vir Clariſſ.

& Excellentiſ. D. Domino *Ioannes Schletzerus*, *Sereniſſ. Maieſtatis Veſtræ* Archiatrus, amicus meus antiquus, humilimè offert, per ſe minùs ſplendidum, Illuſtriſſimi ſui nominis ſplendidiſſima luce illuſtrare non dedignetur, cumque fronte ſerena atque animo clementiſſimo ſuſcipiat, qua poſſum animi ſubmiſſione oro: Deumque opt. max. veneror, vt *Sereniſſ. Maieſtatem Veſtram* vt & *Sereniſſ. ac Potentiſſ. Regem Coniugem*, ſaluos & incolumes, & vndiquaque felices florentéſque diutiſſimè præſtet ac tueatur Dat. Wittebergæ, Cal. Sept. An. M. DC. XXXII.

Sereniſſ. Maieſtatis Veſtræ

Subiectiſſimus.

DANIEL SENNERTVS,
D. Medicinæ in Academia Vvittebergenſi Profeſſor P. & Sereniſſ. Elect. Sax. Medicus.

LIBER QVARTVS.

De Mulierum præter naturam affectionibus.

PROOEMIVM.

P*OSTQVAM morbos & ſymptomata, quæ omnibus in corpore humano partibus, in capite, pectore & ventre inferiore accidant, quæque viris & mulieribus ſunt communia; vel viros ſolùm infeſtant, explicauimus: proximum iam eſt, vt de morbis & ſymptomatibus, quæ mulieribus propriæ ſunt, agamus. Perinde autem eſſe puto, ſiue mulieribus dicam, ſiue fœminis. Equidem non ignoro, vocabulum* Fœminæ *apud Latinos interdum generalius eſſe, quàm Mulieris, & in genere ſexum denotare; cùm Mulier eam ſaltem ſignificet, quæ amplius virgo non eſt; vnde Cicero obiurgantibus, quod ſexagenarius virginem duxerat, reſpondit*: Cras erit Mulier; *& Vlpianus*, in l. Alioquin. ff. de contrah. empt. Quod ſi ego me virginem emere putarē, cum eſſet mulier, emtio valebit. In ſexu enim non eſt erratum. *Mulier tamen interdum etiam ea dicitur, quæ virum non cognouit, inquit idem Vlpianus*, in l. Quæritur. ff. de Ædilitio edicto. *Etſi verò ſexus fœmininus triplicem ſtatum comprehendit, virginum, mulierum, & viduarum: tamen non opus eſſe puto, vt peculiariter de harum morbis agamus; cùm ex ſequenti tractatione facilè, quid cuilibet ſtatus proprium ſit, patere poſſit. Si quid tamen in ſpecie de iis monendum videbitur, nec illud omittetur.*

Cæterum, cum Fœmina à ſapientiſſimo Creatore eo præcipuè fine condita ſit, vt mari ſociata hominem generet, & genus humanum propaget, & proinde ſemen virile vtero excipiat & foueat, è quo cum fœminino mixto homo formetur, & ſuo tempore in lucem prodeat; atque in lucem editum lacte ſuo tandiu nutriat, donec cibis ſolidioribus coquendis par ſit: duas corporis partes obtinuit fœmina, quibus à viro differt, vterum & ad eum pertinentes partes, ac mammas. Ideóque de morbis Mulierum acturi, primò de Vteri morbis & ſymptomatibus, & quæ ex Vtero in aliis corporis partibus accidunt, præter naturam, affectionibus, deinde de mammarum præter naturam affectibus agemus.

Quæ vero de genitalibus fœminæ partibus, de ſemine, conceptione, fœtus formatione & partu dici debent ac ſolent plurima, ad Anatomiam, Phyſicam & partem Medicinæ Phyſiologicam pertinent, & ex iis petenda ſunt, & exſtant de iis egregia Recentiorum, atque inter alia Hieron. Fabricij ab Aquapendente & Adriani Spigelii de fœtu formato ſcripta. Nos præcipuè de Morbis harum partium & ſymptomatibus quæ iis accidunt, agemus: vbi tamen opus fuerit, nec ea omittemus.

In tota verò hac tractatione pudicas aures oculóſque, aut tetricos Catones, vt ſpero, non offendet, quod res, de quibus agimus, ſuis nominibus, quæ obſcœna & fœda vulgò habentur, appellamus, & de rebus naturalibus, vt Natura eas exhibet, loquimur. Quiſquis, vt verbis Auguſtini, lib 14. de ciu. Dei c 27. *in ſimili materia ſcribentis, vtar, ad has literas impudicus accedit, culpam refugiat, non naturam; facta denotet ſuæ turpitudinis, non verba noſtræ neceſſitatis. Elucet n. vt Plutarchus*, l. de amore prolis, *ſcribit ex Eraſiſtrato, in omnibus rebus naturalib. accurata artificioſaque natura, ſeu potius Creatoris diligentia, & nulla oratione ſatis explicari poteſt, qua induſtria perfecerit ea, quæ ad humani generis propagationem attinent. Quæ omnia vt ſeſe habent, deſcribenda, & ſuis nominibus appellanda ſunt. In quibus deſcribendis, ſi abſque peccato primorum parentum eſſet, nihil obſcœni occurreret, & vt Auguſtinus*, alleg. loc. *loquitur. Ita genitale aruum vas in hoc opus creatum ſeminaret, vt nunc terram manus: Et quod modò hac de re nobis volentibus diligentius diſputare verecundia reſiſtit, & compellit veniam, honore præfato, à pudicis auribus poſcere, cur id fieret, nulla cauſſa eſſet, ſed in omnia, quæ de huiuſmodi membris ſenſum cogitantis attingerent, ſine vllo timore obſcœnitatis liber ſermo ferretur, nec ipſa verba eſſent, quæ vocarentur obſcœna, ſed quicquid inde diceretur, tam honeſtum, quàm de aliis, cum loquimur, corporis partibus.*

PARS I.

De morbis partium genitalium in Fœminis.

PRÆFATIO.

PARTES autem genitales in fœminis commodiſſimè diuiduntur in pudenda, ceruicem vteri, vterum ipſum & teſtes cum ſuis vaſis Et propterea de partium harum morbis ordine agemus, nimirum primò de orificij pudendi anguſtia & amplitudine, de mentula muliebri, de Clauſura & Anguſtia vteri, de Puſtulis & ſcabritie pudendi, de ceruicis vteri condylomatibus, de pudendi & ceruicis vteri verrucis, de hæmorrhoidibus vteri, de vlceribus ceruicis vteri, de rhagadibus ceruicis vteri, de fiſtulis colli vteri, de cancro vteri, de gangræna & ſphacelo vteri, poſtea de intemperiebus vteri, de vaſorum vteri anguſtia & p. n. apertione, de vtero duplici, deficiente, & malè conformato, ac rebus alienis in vtero repertis, de vteri Inflatione, hydrope, de tumore vteri è ſanguine in venis eius contento, de Inflammatione vteri, de ſcirrho & cancro vteri, de vteri aſcenſu & procidentia, de Hernia vterina, de vulneribus & ruptura vteri, de vlceribus & corruptione vteri, & tandem de morbis teſticulorum & vaſorum genitalium in fœminis.

SECTIO PRIMA.

De Pudendi & ceruicis vteri muliebris morbis.

CAPVT I.

De Orificij pudendi anguſtia & amplitudine.

IN muliebri autem pudendo occurrunt rima pudendi, labra, alæ, clitoris, foramen veſicæ, carunculæ myrtiformes, hymen. Primò, Rima fiſſura eſt in pudendo muliebri maior, quam ceruix vteri. Eam ambiunt Labia, quæ pudendi interiores partes claudunt. Labiis diductis Alæ in conſpectum veniunt, Græcis νύμφαι dictæ, vtrinque vna, carne molli & ſpongioſa conſtantes, figura & colore criſtam galli æmulantes.

In his partibus tres præcipuè occurrunt morbi, nimirum exterioris huius orificij pudendi anguſtia ac clauſura, amplitudo eiuſdem, & Mentula muliebris. Primò quidem interdum rima exterioris vteri orificij ſeu pudendi anguſtior eſt, quàm ſecundùm naturam, qui morbus multa incommoda affert, nimirum & in coitu impedimento eſt, & membrum virile non admittit, vel non ſine difficultate admittit, & fœtui in lucem prodeunti exitum difficulter concedit. Morbus autem hic cum ferè à prima conformatione & origine ſit, Medici opera vix tolli poteſt, ſed orificium hoc vel coitu, vel partu poſtea dilatatur. Quandoque tamen ex vlcere hoc accidit, vt via hæc ita coaleſcat, vt vix exiguũ foramen pateat. Quãdoque etiã ex medica-

Orificij pudendi anguſtia.

A mentis adſtringentibus incautè adhibitis hic morbus oritur. Ita Nicolaus Florentinus refert, ſe vidiſſe mulierem, quæ poſt partum, cùm obſtetrices adhibuiſſent medicamenta valdè adſtringentia, ita clauſa reddita fuit, vt non potuerit coitum exercere. Narrat etiam Ioan. Philippus Hæchſtetterus, *obſeruat. Med. Dec. 3. caſu 5. in ſchol.* Ancillam quandam ſponſam, procul dubio, vt ſponſo Virgo, quæ non erat, appareret, balneo, in quo radices conſolidæ maioris decoctæ erant, vſam fuiſſe, in quod cum Hera inſcia inſediſſet, ei ita orificium pudendi coarctatum fuit, vt maritus vxorem clauſtrum virginale recepiſſe miraretur.

B Interdum verò hæc rima atque hoc exterius vteri orificium planè clauditur, adeo vt nec vrina effluere poſſit: interdum verò natura vrinæ effluenti viam relinquit, ſed membro virili aditus nullus patet. Morbo hoc laborantes Atretas, Imperforatas & Clauſas nominant. Verùm cùm nomina hæc non ſolum iis, quibus orificium pudendi, ſed & quibus ceruix vteri & orificium vteri clauſum eſt, competat, de Atretis pluribus *cap. 3.* agetur.

Clauſura pudendi Mulieris Atre.

Vt verò interdum membri muliebris meatus hic p. n. clauditur: ita contra interdum amplior redditur, vel etiam plures meatus hic contra naturam

Amplitudo pudendi.

aperiuntur. Primò nimirum orificium hoc nimis ampliatur & patet; quod ex frequenti coitu & partu accidit. Quod vitium adſtringentibus interdum fœminæ corrigere conantur. Et defloratæ, vt ſponſis pro virginibus ſeſe venditent, iidem vti ſolent, id quod ancilla illa factitauit, cuius antea facta eſt mentio. Quod inſtitutum vt in ſcortis culpandum, ita in honeſtis mulieribus non reprehendendum; ſi ipſis hoc vitium poſt partum accidat. Poteſt enim huiuſmodi laxitas & amplitudo cauſſa ſterilitatis eſſe, interdum procidentiæ vteri, vt Hippocrates, *de natur. mulier.* innuit, & præterea etiam vitium hoc mulieres viris ingratas reddit. Emendatur autem hoc vitium, purgatione poſt partum peracta (non antè, ne ea ſuppreſſa aliquid incommodi & periculi ſubſequatur) fomentis, balneis, linimentis & peſſis adſtringentibus, nimirum fomento & balneo ex aqua aluminoſa, decoctione plantarum adſtringentium, imprimis radic. conſolidæ, ſem. oxylapathi, gallis. Vt ℞. *rad. conſolid. maior. boli Armeni, ſanguinis Dracon. balauſtiorum aluminis, maſtiches* ana. ℥. ß. Pulueriſentur, & miſta peſſario ex goſſypio facto illinantur. Vel ℞. *ſanguinis Draconis, boli Armeni, cortic. malor. granat. aluminis, maſtiches gallar.* an. ℥. ß. Puluериſ. & cum aqua chalybeata miſceantur, & mixtura ea peſſarium illinatur. Vel ℞. *foliorum quercus, plantag.* an. M. ß. *rad. conſolidæ* ℥. j. *cortic. granat. balauſtiorum, ſumach.* an. ℥. ß. *alum.* ℥. j. Coq. in aq. & decocto pudenda foueantur. Interdum in partu difficili accidit, vt perinæum, & ſpatium, quod eſt inter anum, ac pudendi rimam rumpatur, & vulua ac anus vnum foramen fiat. Id quod hic fœminæ cuidam pulcræ, ſed paruæ corporis ſtaturæ & tenellæ accidiſſe memini, quæ tandem etiam, cum ruptura hæc conſolidari non poſſet, lenta tabe obiit.

Eros, *de Paſſion. mulier. cap.* 20. ita hoc malum curare docet. Sunt quædam, *inquit*, quibus vulua & anus fiunt vnum foramen, & idem curſus: inde iſtis exit matrix, & induraſcit. Quibus in reponendo ſic ſubuenimus: Matrici vinum calidum apponimus, in quo bullierit butyrum: & diligenter fomentamus, quouſque matrix efficiatur mollis, & tunc ſuauiter eam reponimus. Poſtmodum rupturam inter anum & vuluam tribus locis vel quatuor ſuimus cum filo de ſerico: poſtea pannum lineum vuluæ imponimus ad quantitatem vuluæ. Deinde pice liquida linimus: Hoc enim facit matricem intrare, propter ſui fœtorem. Demum ſanamus rupturam cum puluere facto de conſolida maiori, & minori, & cymino. Huiuſmodi autem puluis ſuperaſpergendus eſt: & collocetur mulier in lecto, ita vt pedes altiores ſint, & ibi omnes operationes ſuas per octo vel nouem dies faciat: &, quantum neceſſe fuerit, manducet, ibi egerat, & omnia aſſueta faciat. Hanc præterea oportet abſtinere à balneo, vſque quò viderit, quod balneum ſuſtinere poſſit. Debet quoque abſtinere ab omnibus, quæ tuſſim faciunt, & ab indigeſtibilibus. Ad prædictum igitur periculum euitandum, eis in partu ſic diligentiſſimè prouidendum eſt. Præparetur pannus in modum pilæ oblongæ, & ponatur in ano, ad hoc vt in quolibet conatu eiiciendi puerum, illud firmiter ano imprimatur, ne fiat huiuſmodi continuitatis ſolutio. *Hæc Eros.* Vel ℞. *radic. conſolid. mai.* ℥. ij. *verbaſci* M. j. Coq. ad mollitiem, & contundantur. F. Cataplaſma. Vel ℞. *pulu. rad. conſol. mai.* ℥. j. *Cymini* ʒ. ß. Cum ſindone rubro F. ſacculus ſeu peſſus, qui coq. in vino rubro & pudendo indatur. Nonnulli fruſtum oblongum aluminis crudi pudendo indunt.

Virginalis reſtrictio poſt partum comparanda.

Ruptio Perinæi.

Curatio.

Præcautio.

Interdum etiam in membro muliebri plures meatus contra naturam reperiuntur. Accidítque hoc interdum a prima conformatione, cùm ex naturæ errore ductus ex inteſtino recto in vuluam fertur. Ita puellam, quæ clauſo ani meatu octauo quoque die excrementa ex naturalibus deiiciebat, vidit Beniuenius, vt *cap.* 86. *de abdit. ſanat. & morb. cauſſ.* refert; aliam etiam Mercurialis, *de morb. puer. lib.* 3. *cap.* 9. Et nuper ad me ſcripſit. Dn. D. Elias Rehbolaus, Medicus Torgenſis, eſſe Torgæ puellam ſartoris filiam, nouem ſeptimanas natam, quæ gutturis inferioris expers omnia excrementa per vuluam quotidie excreuit. Interdum verò ex morbo meatus aperitur, id quod interdum in fiſtulis accidit, vt infra, *cap.* 10. dicetur.

Meatus membri muliebris plures.

CAPVT II.

De Mentula Muliebri.

ALæ pudendi iunctæ Clitoridem amplectuntur, atque in earum apice Κλειτορίς eſt, caro quædam neruoſa, dura, ſimilis omnino ſubſtantiæ illi, qua duo corpora neruoſa penis in Viris conſtituuntur, & propterea etiam vt penis copioſo ſpiritu influente in appetitu venereo turgeſcit. Pars hæc interdum in tantam molem excreſcit, vt virile membrum referat, vt eas, quibus hoc accidit, è fœminis in Viros migraſſe creditum ſit. Morbi hoc genus ab Hippocrate, *in lib. de natura Muliebr.* κύων appellatur. Interpretes Columellam reddiderunt, deducta ſimilitudine ab vulua in faucibus dependente. A quibuſdam Tentigo, ab Auicenna virga, ab aliis Mentula, à nonnullis Nympha (qui procul dubio id, quod Clitoridi tribuendum, Nymphis aſſignarunt) vel cauda, à quibuſdam etiam ſymptoma turpitudinis nominatur. Et ſolet hæc pars aucta veneris deſiderium augere, & ſi nimium augeatur, turpitudinem & pudorem, imò interdum impedimentum quoque in concubitu afferre. Ita refert Ioan. Schenkius, *lib.* 4. *obſeruat.* ſe Haganoæ vidiſſe fœminam quandam honeſtam Patriciæ gentis, quæ talem clitoridem per pudendi rimam minoris digiti auricularij longitudine, & eiuſdem circa baſin craſſitie, ſed apicem verſus tenuiore habebat, eamque ſibi conſeſſam eſſe, carunculam hanc etiam flaccidam & corrugatam, citra libidinis imaginationem vllam, ea, qua dictum quantitate extra pudendum prominere ſubinde. Atqui in congreſſu cum marito, aut aliis venereis conceptibus, imò verò ſolo veſtium contactu mentulæ inſtar ſæpe inflari, turgere atque erigi, & ad venerem irritare. Fuiſſe autem ei a primis pueritiæ annis familiare digitis hanc carunculam ſubinde verſare, ex quo cum ſuauem in ea ætate titillationem perſenſiſſet, ex conſuetudine poſtmodum factum fuiſſe, vt vel dormiens quoque manuum alteram ad pubem compoſitam contineret. Atque huius occaſione nympham ex frequenti nimium tractatione ad turpem hanc formam excreuiſſe arbitrabatur. Felix Platerus etiam obſeruauit, in matrona quadam Clitorida breui tempore adeo excreuiſſe, & in carnoſitatem ſpongioſam, cute intectam, veniſque obſitam, degeneraſſe, vt collum anſerinum, & craſſitie, & longitudine adæquaret, quæ circa radicem in pudendo attenuata, indeque ampliata, dependebat. Hoc auferre ſtudens Platerus, cum filo in materia erodente imbuto circumdaret, tanta ſuborta eſt inflammatio, vt ab incepto deſiſtendum fuerit, ipſa dolore permo-

Muliebris.

Κύων quid?

Clitoridis mira excreſcentia.

ta poſtea multis annis operationem manualem detrectarit.

Cauſſa.

Cauſſæ. Habet autem morbus hic ſuam originem ex affluxu nimio nutrimenti ad hanc partem, qui fit ob eius laxitatem, quæ interdum frequenti contactu inducitur.

Curatio.

Curatio. Curationem quod attinet, ſi tantum hæc pars increuerit, vt aliquod impedimentum vel turpitudinem afferat, reſecandam eſſe, plerique cenſent. Verùm cum pars hæc partim naturalis ſit, partim augmentum præternaturale ipſi acceſſerit, & præterea hoc in loco vulnera & vlcera cicatricem difficulter recipiant, tutiſſimum videtur, non ſtatim ad ſectionem accedere, ſed prius, corpore conuenienter euacuato, tentare, an augmentum partis ſiccantibus & diſcutientibus prohiberi & imminui poſſit, in quem finem parum foueri poteſt medicamentis ſiccantibus & diſcutientibus; ſimul tamen aliquomodo adſtringentibus. Deinde ſi hæc non ſuffiſiunt, cauſtica mitiora, & quæ dolorem non excitant, adhibenda: lumen vſtum, vnguentum Ægyptiacum & ſimilia. Vt ℞. *Vnguenti Ægyptiaci, ol. lentiſcin. roſacei, ceræ an* ℥. ß. Miſce. Si verò nec hoc modo, quod ſuperfluum eſt, tolli poſſit, reſecandum eſt; quod fit vel ligatura, ſi filo ſerico, vel capillo equino circa radicem ligetur & quotidie conſtringatur, donec tandem emortuum decidat; vel ſectione. Modum eius Aëtius, *tetrabibl. 4. ſerm. 4. cap.* 103. tradit. Vbi tamen, quod procul dubio Clitoridi tribuendum erat, Nymphæ tribuit. Nympha, *inquit*, ſubſtantia quædam eſt muſculoſa, ſupra alarum pudendi commiſſuram ſita quo loco vrinarius eſt meatus. Hæc in aliquibus mulieribus ad tantam magnitudinem augetur, vt deformitatem ac pudorem inducat. Quin & à veſtimentorum contactu aſſiduo attigitur, & ad venerem ac coitum proritat. Quapropter Ægyptiis viſum eſt vt antequàm exuberet, amputetur, tunc præcipuè, cùm nubiles virgines ſunt elocandæ. Amputandi verò modum hunc tradunt. Virgini in ſella locatæ retro aſſideat adoleſcens robuſtus, qui brachia ſua poplitibus virginis ſubiiciat, cruraque eius ac totum corpus regat, & tum Chirurgus ante ipſam ſtans, forcipe ampliori nympham corripiat, & per ſiniſtram manum diſtendat: per dextram verò propè forcipis dentes reſecet. Menſuram autem reſectionis eandem, quam in columellæ ſectione ſeruare oportet, vt ne funditus ipſam reſecemus, ſed ſuperuacua tantum pars amputetur. Proinde propè dentes forcipis nympham reſecandam eſſe diximus: quoniam cum pelliculoſa ſit, plurimum extenditur & niſi quis diligenter obſeruet, facilè vltrà, quàm oportet, amputationem faciet, atque hinc caruncalæ decrementum, rhœada Græci vocant, conſequitur. Peracta Chirurgia ſpongia ex vino adſtringente, aut aqua frigida expreſſa vulnus detergeatur, & manna thuris inſpergatur, & linimentum poſca madefactum indatur, & ſpongia ex poſca expreſſa ſuper deligetur. Poſt ſeptimam verò, cadmium minutiſſimè tritam per ſe, aut cum roſarum floribus inſperge: aut ſiccum ex lapide Phrygio paratum, & ad pudendorum fiſſuras deſcriptum, aut cinerem oſſium palmularum inſperge. *Hæc Aëtius.* Cautè tamen hîc procedendum, & cauendum, ne vel ligatura vel ſectione dolor excitetur, & inflammatio generetur. Sectione peracta, vulnus vino, in quo folia lauri, myrti, roriſmarini, flor. roſar. balauſtior. nuces cupreſſi & ſimilia cocta ſint, abluatur, & puluis reſtrictiuus apponatur.

A Interdum tamen & aliæ carneæ excreſcentiæ è muliebri pudendo enaſcuntur, quæ muliebre pudendum replent, & extra etiam aliquando inſtar caudæ prominent; vnde nonnulli ægritudinem caudatam appellant; cùm tamen eadem appellatio etiam priori & antea deſcriptæ affectioni competat. Sic refert Amatus Luſitanus, *cent. 5. curat. 88.* In Hoſpitali Piſaurenſi mulierem natam annos 35. carnoſam quandam excreſcentiam ab inguinibus natam habuiſſe, pondere 25. librarum. Diſtinguitur autem hic morbus à Clitoride, quod in Clitoride coitus deſiderium & libido augetur, atque etiam veſtium attritus libidinem proritat; in Caudata autem affectione ſeu carnea excreſcentia fœminæ coitum B abhorrent, & tolerare nequeunt præ dolore. Superflua autem hæc caro commodiſſimè ſectione tollitur, & tutior eſt hic ſectio, quam in Clitoride; cùm tota iſta caro ſuperflua & p. n. ſit. Carneæ excreſcentiæ in pudendo muliebri.

CAPVT III.

De Atretis, Clauſura & Anguſtia ceruicis & oris Vteri.

SVb Nymphis eſt ceruix vteri, meatus ſcilicet ille & canalis, qui membrum virile recipit, qui etiam ſuos morbos patitur. Et primo quidem inter- C dum meatus hic clauditur, quo morbo quæ affectæ ſunt fœminæ, ἀτρηταί, Clauſæ & Imperforatæ, Velatæ etiam, quaſi vterus ſit velo obductus, nominantur. Hoc tamen nomine & eæ comprehenduntur, quibus orificium pudendi tantum clauſum eſt, vt *cap.* 1. dictum. Eſt enim triplex Atretarum ſeu Clauſarum genus. Etenim clauſura hæc eſt vel in orificio pudendi, ſeu pudendi alis, vel in ceruice vteri, ſeu intermedio loco, vel in ipſo vteri orificio. Clauſura vteri.

Grauiſſima autem morbus hic ſolet inducere mala, & nunc ad hoc, nunc ad illud officium mulieres ineptæ redduntur. Cùm enim ceruix & collum vteri ideo factum ſit, vt tempore coitus mem- D brum virile admittat; deinde menſtrua purgatio certis periodis per hanc viam effluat; tertiò vt fœtus ex vtero per hunc locum in lucem prodeat: ſi externum pudendi orificium claudatur, ad vſum virorum, ad purgationem menſtruam & ad conceptum ineptæ redduntur fœminæ. Si verò patente pudendo in medio ſinu ſeu ceruice vteri fuerit clauſura, ad duo officia impediuntur, ad communicationem viri & ad conceptum. Si autem orificium vteri fuerit clauſum, ad duo officia impediuntur: ſiquidem nec purgari per menſes, nec concipere poſſunt; viri verò vſum ſine impedimento ſuſtinent, vt quidem hac de re Moſchio docet. Verùm vt poſtea *de ſignis* dicetur, poſſunt etiam per venas, quæ in vteri collum deſinunt, purgari tum mulieres.

Interdum autem meatus hic planè clauditur, in- E terdum in medio foramen aliquod anguſtum relinquitur. Huius rei paſſim hiſtoriæ extant. Refert Vvierus, *de præſtig. Dæmon. lib 1 cap. 38.* duas tales duarum puellarum hiſtorias, quarum vni 18. annos natæ ſanguinis ſaburra cum ingenti dolore reſtitit, eaque poſtea ſponte perrupta copioſus ſanguis perfuſus eſt; alteri verò, quæ pro grauida habebatur, nouacula clauſura aperta ſupra octo libras ſanguinis atri profluxere.

Cauſſæ.

Illud autem, quod meatum hunc claudit, vel membrana eſt, vel caro. Et quidem morbus hic & clauſura pudendi vel à conformatione prima in

Vtero matris ortum habet, vel à vulnere aut vlcere præcedente. Ipſe puellam vidi, cuius pudendi orificio tenuis membrana obducta erat, foramine tantum ipſi magnitudinis relicto, per quod vrina effluebat. Hanc, me præſente, ſtylo in foramen immiſſo, cultello Chirurgus facilè ſecundum longitudinem diſcidit. Ita refert etiã Beniuenius, *de abdit. ſanitar. & morb. cauſſ. cap.* 78. ſe vidiſſe puellam nobilem, cui membrana ori vuluæ obducta naturalia clauſa erant. Notatu etiam dignam huius morbi, eiuſque curationis hiſtoriam habet Hieronymus Fabritius ab Aquap. *de operation. Chirurg.* quæ talis eſt: Virgo quædam, *inquit*, ab ipſo natali die, membranam ὑμὴν appellatam, imperforatam, totúmque vuluæ orificium occludentem ſortita eſt: myrtochila verò ſeu alæ adeo exiguæ erant, vt ferme nullæ apparerent, ſiquidem contrahebantur à continuitate membranæ, eiúſque tenſione ab interna repletione facta: vbi autem fuit perforata vulua, alæ ſtatim efformatæ ſunt, tanquam laxata ex vtraque parte membrana; vt ex his liceat conijcere, vſum harum alarum eſſe, vt perforata membrana tutelam alæ ſuſcipiant pudendi muliebris, quod alioqui ab hymene prius cuſtodiebatur. Hæc igitur nobilis Virgo vſque ad annũ decimum tertium benè habuit, ab eo autem tẽpore cœpit malè habere, quod euenit propter purgationes menſtruas detentas, quæ tunc moueri cœperunt. Patiebatur dolores inſignes circa lumbos, & in ima abdominis parte, qui etiam coxis & articulo coxendicis communicabantur. Vnde Medici curabant affectionem perinde, ac ſi morbus eſſet articularis, dolórque coxendicis, ſenſim poſtea cœpit corpus emaciari ac tabefieri, continuáque ferè febricula detineri; vigilijs inſuper, inappetentia, tandemque delirio; tumor quoque renitens ac dolens in imo abdomine è regione vteri obortus eſt, quæ omnia magis inualeſcebant, quo tempore menſtruæ purgationes magis inſtarent, vrgeréntque.

Tandem cum morti eſſet propinqua, accerſitus, ac proprijs oculis affectione perſpecta, incidi ſimplici inciſione membranam, & ſtatim maxima ſanguinis craſſiſſimi viſcoſi, æruginoſi, ac fœtidi copia effuſa, ab omnibus affectionibus quaſi miraculo quodam exemplo fuit liberata, ſimplicem autem fui molitus inciſionem, & lineam ſecundum vuluæ, ſeu ſciſſuræ longitudinem, ne ſi ex Celſo tranſuerſi ad X. literæ ſimilitudinem inciſiſſem, alarum conformationem, quæ reſultat ex hymenis labijs inciſis, & ex vtraque parte laxatis, & ad alas retractis, impediuiſſem. *Hæc Hier. Fabricius.*

Similem hiſtoriam habet Bartholomæus Cabrolius, *obſeruat. Anatom. obſeru.* 23. quam his verbis deſcribit: Ad puellam annos decem & ſeptem natam Monſpelij anno abhinc vndecimo accerſebar, eiſdem, quibus parituræ ſolent, ſymptomatis afflictatam. Conſternata iacebat mater, pudori filiæ vitium factum rata, accerſitáque obſtetrice, quid eſſet, certior fieri voluit. Obſtetrix obſtetricandi peritiſſima, tentata digitis matrice, negauit hoc ſui muneris, meque acciendum dixit. Acceſſi, pudendis inſpectis (vt rectè Guil. Fabricius, *Cent.* 3. *obſeruat.* 60. hoc quaſi omiſſum addit) collum matricis planè clauſum, cum ſanguine menſtruali extra vaſa ſua ibi nouem menſium ſpatio congeſto, vt vterum ferre videretur, inueni. Placuit acciri D. Saportam, Medicum peritiſſimum, vtáque conſultatione habita, placuit, eam, quàm longa erat vulua, incidi. Secta eſt, 11. libras craſſi emiſit ſanguinis, aut potius humoris fæci vini, quàm ſanguini, ſimilioris. Actum de vita putabat puella, poſt tantum cruoris effluuium, ſed ope diuina

A operáque noſtra poſt aliquot tempus ſanitati reddita eſt.

Interdum verò à vulnere vel vlcere rima eiuſmodi clauditur. Sic narrat Beniuenius, *de abdit. ſanat. & morb. cauſſis cap.* 31. ſe vidiſſe mulierem, cui morbus Gallicus totam vuluam eroſerat, & incuria Medici quicquid eroſum fuerat, eius inuicem coniunctis occalluerat, vt vrina ex paruo foramine redderetur. Et in *Epiſtolis Medicis* Clariſſimo D. Domino Gregorij Horſtij, *ſect.* 19. refertur, fœminam quandam ſedentem, lignum aliquod in manu habentem ex improuiſo impegiſſe in pudenda, & ita iſtum tranſitum ad vterum & veſicam vulneraſſe. Data igitur huic potione vulneraria, alijſque B conuenientibus medicamentis vulneri appoſitis, paulatim ab iis vulnus coaluiſſe, & ſimul etiam meatum pudendi & vrinæ paulatim totum clauſum fuiſſe, ita vt nihil quaſi illic ratione pudendi apertum apparuerit, loco iſto admodum ſicco, vrina nulla ibi permeante. Fœminam etiam ab illo tempore, (quod biennium vel triennium excedere autor ſcribit) nihil vrinæ per loca iſta excreuiſſe, locis illis naturalibus ſemper præter naturam ſiccis: Per vomitum verò illam ſingulis ferè diebus materiam aqueam reieciſſe.

Duplex tamen modus eſt, quo ex vlceribus clauſura vteri prouenit: Primus eſt, quando ob exulcerationem pudendi vel ceruicis vteri latera coaleſcunt. Ita refert Platerus, *lib.* 1. *Practic. ſub finem*, C fœminæ cuidam ex partus difficultate hac parte læſa carne luxuriante os ceruicis vteri adeò coaluiſſe, vt ne menſtruis quidem pateret fluxus. Alter eſt, quando fungoſa & luxurians caro excreſcit, vt meatum hunc planè claudat; id quod in lue venerea interdum accidit. Nonnulli ad hoc caput etiam referunt anguſtiam ceruicis vteri, quæ ſine coalitu à varijs cauſſis fieri poteſt, vt dum ſecundùm Hippocratem. 5. *aphoriſm.* 46. ab omento pinguiore vel pinguedine os vteri comprimitur, aut dum crura & femora contorta & diuaricata meatum hunc diſtorquent & comprimunt, aut dum oſſe ſacro vel coccygis malè conformato, aut à calculo in veſica, aut tumore in inteſtino recto idem accidit. Verum iſtæ anguſtiæ non adeo ma-D gni momenti eſſe videntur, nec tantæ, vt illa incommoda, quæ ſupra propoſuimus, inferre poſſint. Ideóque ſaltem de iis affectibus, qui clauſuræ nomine veniunt, hoc cap. agimus.

Signa.

Morbus hic ſi ſit in exteriore orificio pudendi, facilè viſu cognoſcitur. Si verò ſit in ceruice vel orificio vteri, non cognoſcitur, niſi dum primùm menſtrua erumpunt, & fœminæ ad coitum & conceptum aptæ ſunt. Tum enim obſtaculum hoc vel ſanguinis affluentis impetu rumpitur, vel ſi id non fiat, dolor, & alia ſymptomata excitan-E tur, & virgines nonnunquam grauidæ putantur, vt antea dictum. Nam licet morbus hic etiam viſu, Dioptra, ſeu ſpeculo matricis adhibito, vt & tactu cognoſci poſſet: tamen virgines ipſæ ſæpe vitium hoc non animaduertunt, donec menſtrua erumpunt. Si enim fœmina aliàs ſit bono corporis habitu, & nulla cachexiæ vel obſtructionum indicia adſint, & nihilominus certis periodis dolor circa genitalia cum ponderis ſenſu percipiatur, & menſes non euacuentur; ſuſpicio eſt, meatum illum, per quem euacuari debent, clauſum eſſe. Hoc tamen non prætereundum, ſi affectus diu duret, intumeſcere non ſolùm vterum, ſed & totum corpus grauari, & liuidum quaſi fieri. Quanquam verò hîc de menſtruorum euacuatione controuerſia ſit, & Moſchionem reprehendat

Margin notes: …embrana …dendi …ificio ob…cta. — Signa.

Per quas venas menſtrua effluant?

Mercurialis, *lib. 4. de morb. mulier. cap. 14.* & dubitetur, in qua clauſuræ differentia menſes ſupprimantur: tamen ſciendum, fœminis quibuſdam ex venis ceruicis tantùm, non ex vtero menſes prodire, contrà quibuſdam ex ſolo vtero fluere, frequentiſſimum tamen eſſe, vt ex vtriſque fluant, & præternaturale ferè, vt ex alterutris: & propterea ſiue ceruix vteri claudatur, ſiue os vteri, facilè fieri poſſe, vt menſes, dum erumpere volunt, ibi ſubſiſtant, & dolorem atque alia ſymptomata excitent; niſi fortaſſis vna via occluſa Natura altera ſaltem vtatur. Quod ſi accidat, & per ceruicem vteri menſes effluant, orificium tamen vteri clauſum eſſe ex eo cognoſcitur; quod quidem venere vtuntur fœminæ, ſed ſemen illico effluit, nec con- B cipiunt. Si verò ceruix vteri clauſa ſit, id in coitu pateſcit, cùm membrum virile non admittat. Si inflammationes & vlcera in hiſce locis præceſſerint, ſuſpicionem huius morbi præbere poſſunt, & occaſionem dare, vt de morbo diligenter inquiratur. An verò caro vel membrana huius clauſuræ cauſa ſit, viſu dignoſcitur; cum membrana alba ſit, caro rubea, vt & tactu. Membrana enim durior eſt, quàm caro. Præterea ſi natiuum ſit vitium, membrana ferè cauſa clauſuræ eſt: Si ex vlcere verò, caro.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quæ incommoda ſecum portet clauſura vteri, prout in parte hac vel illa conſiſtit, ſuprà dictum, quod ſcilicet concubitum, menſtruorum C purgationem, & conceptionem, & quidem nunc omnia hæc officia, nunc quædam ex his impedire poteſt. Et quidem ſi menſtrua retineantur, grauiſſima inde incommoda, vt modò etiam dictum, inde ſequuntur. Nam totum corpus grauatur, & quaſi liuidum euadit, aut ſi ſanguis ſubſiſtens corrumpatur, febris inde accendi, ægérque in vitæ periculum coniici poteſt. Et licet anguſtia & clauſura interdum non ſit perfecta, ſed talis, vt ſanguis menſtruus adhuc effluere, & ſemen etiam in vterum iniici & ita concipere poſſint: tamen poſtea in partu in vitæ periculo verſantur fœminæ, cum per viam nimis anguſtam fœtum in lucem edere non poſſint.

2. Si clauſura ſit ſaltem in orificio pudendi, fa- D cilè curatur. Si verò ſit in partibus penitioribus, & quidem à cauſa aduentitia originem habeat, non ita difficulter curari poſſe; ſi verò cauſa ſit naturalis, non ſolùm difficilem, ſed etiam impoſſibilem eſſe curationem, ſcribit Mercurialis. Verùm interdum ſaltem tenui membrana meatus hic à prima conformatione clauditur, quæ non ita difficulter diſcinditur. Contrà ab inflammatione vel vlcere ſæpè multum carnis ſuccreſcit, vt non facilè meatus clauſus aperiri poſſit.

3. Rectius proinde Moſchio ſtatuit, facilius eas curari, quibus membrana meatus clauditur; difficilius, quibus carne. Membrana enim facilè diſſecatur, vel rumpitur, nec ſanguinis profuſionis tum E metus eſt; ac membrana diſſecta non facile renaſcitur. Caro autem non ita facilè ſeparatur, & ſanguinem fundit, & citò ac facile renaſcitur.

4. Quæ ipſo orificio Vteri eſt clauſura, vix curatur. Chirurgus enim inſtrumentis ſine periculo eò penetrare non poteſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Curatio in eo conſiſtit, vt id, quod meatum claudit, tollatur, & partes coniunctæ præter naturam ſeparentur. Quod vt rectè expediatur, primò perpendendum, an vitium ſit à primo ortu & conformatione, an verò poſtea ex alio morbo id originem traxerit. Si à primo ortu, videndum porrò,

A an ſit in pudendi orificio, vel in ceruice vteri. Si ſit in pudendi orificio, & membrana ibi annata pudendum claudat, facilè recta eius ſectione meatus aperitur. Si verò in collo ſeu ceruice vteri ſit clauſura à natiuitate, videndum porrò, an membrana vel caro clauſuram faciat. Si membrana ſit, ſiue integra, ſiue in medio perforata, rumpitur ea, vel diſcinditur non ita difficulter. Membrana enim, qua à natiuitate labia vteri coaleſcunt, non ita difficulter ſcinditur, & labia ſeparantur. Ita etiam ſi poſt vlcus ſaltem labia vuluæ coaluerint, ſectione ſeparanda ſunt. Si verò ſimul profundiores partes coaluerint, curatio eſt difficilior. Incidenda equidem & præcidenda eſt inſtrumento idoneo: operatio tamen non niſi perito Chirurgo committenda. Si enim incidat quidem vel abſcindat carnem illam, ſed non perfectè, fœmina in grauiſſimum periculum inde coniici poteſt. Vtetur enim coitu, & poteſt fieri vt concipiat; quod ſi fiat, in partu periclitabitur; cùm ceruix vteri non ſatis aperiri & dilatari poſſit. Si verò nimiùm ſecet, & ipſas ſenſiles partes tangat, dolores & hæmorrhagias excitabit, & vulnerata curatu difficilia inducet. Facile etiam fieri poteſt, vt collum veſicæ lædatur.

Modi ſecandi clauſuram vteri.

Modum autem operationis & ſectionis, ſeu à membrana, ſeu à carne ſit clauſura, Moſchio, Aetius, P. Ægineta & alij tradunt, præ reliquis autem eum prolixè, & quaſi rem arcanam docet Vvierus, *libro obſeruat.* Summa hæc eſt. Præmiſſa neceſſaria per venæſectionem & purgationem, ſi opus ſit, & ætas ferat, corporis præparatione, fœmina in menſa, loco lucido, locanda, retractis diductiſque cruribus, & tibiis ad coxas locanda, & liganda vel genibus ita tenenda eſt, ne Chirurgo in operatione aliquid impedimenti obiiciatur. Hinc explorandum, an exterius ſaltem pudendi orificium clauſum ſit, an verò eo aperto ceruix vteri, an verò orificium ipſius vteri. Si exterius orificium clauſum ſit, facile reſecatur, vt dictum. Si verò ceruix vteri vel orificium vteri clauſum ſit, porrò inquirendum, an membrana claudatur, an verò carne, eaque pauca vel multa; id quod ex dolore vel tactu diſcernitur, (membrana enim, vt antea dictum, albicat & durior eſt: caro rubet & mollior eſt imprimis ſpeculo vterino adhibito. Sectio poſtea inſtituenda nouacula, vel cultello in hanc rem apto, linteolo circumquaque obligato, cuſpidis ſaltem parte, quanta adſecandum ſatis, libera. Sectio autem incipienda à veſicæ collo deorſum, eáque recta, ea figura & magnitudine continuanda, quæ naturalis meatus figuræ & magnitudini reſpondeat. Et quidem in membrana res vnica ſectione perfici poteſt: in carne verò annata ob ſanguinis profuſionem, qui ſæpius ſpongia abſtergendus, ſectio aliquoties repetenda. Etſi profundiore loco ſit ſecandum, membrum muliebre ſpeculo vterino dilatandum. Et modò vno in loco & ſemel caro ſectione perforata ſit, poſtea ſpecillo immiſſo ſectio reliqua facilius perficitur. Si ſectione recta deorſum facta aliquid adhuc hæſerit, etiam obliquè & tranſuerſim ſectio inſtitui poteſt, & quod membranæ vel carnis adhæſerit, volſella apprehenſum reſecandum. Solent tamen & membranoſæ & carneæ partes relictæ ſponte ita corrugari & contrahi, vt nec concubitum, nec partum impediant. Potéſtque in maritatis etiam venus moderata meatum hunc ampliare. Poſt ſectionem ſi quid ſanguinis ex venis vteri antea expulſi obuiam fuerit, vel alia humorum colluuies, ea aqua tepida ſyringa iniecta, deinde hydromelite, eluenda.

A Ne autem pars hæc, quod promtè fit, iterum coaleſcat, ſpongia, quæ ceram liquefactam imbiberit, prælóque validè expreſſa fuerit, longa & craſſa, quantum ſatis, medicamento exſiccante & cicatricem inducente illita indenda, poſtea etiam, vbi cutem obduci volueris, tubulus argenteus vel plumbeus, cauus, læuis, oblongus, cum foramine vnico maiore antrorſum, cum multis verò paruis foraminibus in circumferentia, vt ſaniei exitus pateat, inſerendus. Tubuli autem pars poſterior obtuſa ſit, vtrinque duobus locis perforata, vnde duo fila fortia dependeant, vt cùm in rimam factam tubulus fuerit intruſus, anterioris pudendi anguſtiis & oſſe ſacro retineatur, ne mulieris inceſſum impediat, & quando opus ſit, filis extra pendulis extrahi queat. B Quomodo autem ſine ſectione membrana huic loco obnata tolli poſſit, docet Hippocrates, *lib. περὶ ἀφόρων, de his, quæ vterum non gerunt, ſeu de ſterilitate*, quæ ibi videantur.

Caro ex vlcere nata vt tollenda.

Si autem poſt ortum ex vlcere caro meatum hunc claudens excreuerit, videndum, an meatus à carne illa luxuriante maximam ſaltem partem clauſus ſit, an verò planè coaluerit. Si enim caro ſaltem meatum oppleuerit, nondum verò is coaluerit, non conſultum videtur, ſtatim ad ſectionem accedere, cum vulnera & vlcera harum partium difficulter curationem recipiant, ſed tutius eſt, corpore prius conuenienter euacuatò, tentare, an augmentum carnis ſiccantibus & diſcutientibus medicamentis C prohiberi, imò ea imminui poſſit medicamentis ex thure, ariſtolochia, cortic. thuris, roſis, balauſtiis, maſtiche, myrrha, aloë, & ſimilibus paratis. Quæ ſi non ſufficiant, carnem, ſed ſine dolore, exedentia adhibenda, vt alumen vſtum, vnguentum Ægyptiacum & ſimilia. Si verò nec hoc modo quod ſuperfluum eſt, tolli poſſit, caro in gyrum præcidenda, inſtrumento illo, quo polypi tolluntur. Si verò totus meatus coaluerit, vlcus nouandum, & ſi fieri poteſt, exſiccantibus diſcutientibus & exedentibus medicamentis caro illa tollenda. Si verò medicamenta ad abſumendam illam carnem & meatum aperiendum non ſufficiant, ſectio, vt modò dictum, inſtituenda.

Tumores in cauſa vt reddantur.

Interdum etiam accidit, vt inflammationes vel alij tumores eò loci nati ita indurentur, vt diſcuti poſtea non poſſint, D & meatum hunc anguſtiorem reddant.

A ſiccitate fieri poteſt.

Nicolaus Florentinus à ſiccitate hoc fieri poſſe docet, atque id confirmare vult autoritate Hippocratis, qui 5. *aphor.* 54. ſcribit, quod quibus os vteri durum eſt, iis conniuere neceſſe eſt. Verùm vix credibile eſt, hoc loco tantam ſiccitatem induci poſſe, vt anguſtia morboſa inde proueniat. Et Hippocrates, *allegato loco*, non loquitur de nuda intemperie, ſed de tumore duro, vt etiam Galenus, *in comm.* explicat. Hæc autem, quæ à tumore duro eſt anguſtia, emollientibus & reſoluentibus medicamentis ex decocto maluæ, althææ, parietariæ, chamæmeli, ſem. lini, fœnigræci parati curatur.

Cauſæ ab aſtringentibus cura.

E Tandem interdum anguſtia à cauſſis externis induci poteſt, de qua *cap.* 1. dictum. Quæ ſi ab adſtringentibus ſit inducta, curatur emollientibus è butyro, ol. amygd. dulc. lilior. albor. & ſimilibus. Vel ſpongia arida conſoluta & contorta inſtar peſſi imitatur. Ea enim poſtea repleta dilatatur, ſimúlque meatum dilatat.

CAPVT IV.

De Puſtulis & Scabritie pudendi.

QVi ſequuntur morbi etſi vulgo vtero in genere tribui ſolent: tamen fere pudendo ſaltem & ceruici vteri competunt. Ideóque hoc loco de iis commodiſſimè agemus. Si quis tamen ex iis etiam vterum affligunt, vel illi communicantur, ei etiam accommodari poterunt. Et primò quidem puſtulæ ſæpe pudendum & ceruicem vteri occupant, vnde ſcabrities, & pruritus excitatur, & furfures generantur; tubercula ſcilicet parua, qualitate potius, pruritu ſcilicet, quàm quantitate moleſta. Dolor enim earum magnitudinem ſuperat.

Puſtulæ pudendi.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Excitantur hæ puſtulæ ferè ab humore aduſto, maligno & acri. Is enim in corpore redundans ſeſe in hæc loca laxa & humida, & per quæ aliàs ſordidi humores euacuari ſolent, inſinuat ibique hærens ea exaſperat. Accidiuque hic morbis iis præcipuè, qui lue Venerea laborant.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Morbus hic & ab ipſis ægris percipitur, dum hæ puſtulas quaſdam ſcabras cum pruritu continuo & dolore percipiunt, & à Medico viſu dignoſci poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Malum hoc ægris pruritu & dolore moleſtum eſt.

2. Idem contagioſum eſt, viríque, qui conſuetudine talium fœminarum vtuntur, eodem inficiuntur.

3. Contumax quoque rebelle, & diuturnum eſt, ac difficulter curatur.

Curatio.

Curatio.

Humores illi aduſti & acres conuenientibus medicamentis præparandi, nimirum borragine, fumaria, cichorio, endiuia & ſimilibus; & hinc euacuandi ſena, epithymo, ſyrupo de pomis Regis Sabor, violar. & roſ. ſolutiuo, elect. diacatholico, confectione Hamech, pilul. de fumar. tartareis. Venæ ſectio etiam, ſi ea opus ſit, inſtituenda, & primò in brachio, hinc in talo vena aperienda. Et ſi, quod plerunque fieri ſolet, à lue venerea ortum habeat malum, medicamenta ei morbo propria, decoctum Guajaci, ſaſſæ parillæ, & ſimilia vſurpanda. Niſi enim lues Venerea prius expugnetur, vix de felici huius mali cura aliquid ſperandum eſt, ſed licet puſtulæ iſtæ ſublatæ videantur, paulò poſt tamen, ſi praua illa diſpoſitio in epate & partibus ſolidis ſuperſit, repullulant; cum prauum alimentum parti affectæ ſuppeditetur.

Ipſam partem affectam quod attinet, aquæ dulcis calidæ balneo & lotione puſtularum ſcabrities ſæpius temperanda, & poſt balneum vino cum nitro eluenda, & à lotione iterum aqua calida fouenda. Commodius tamen eſt, ſi in aqua decoquantur radic. oxylapathi, fumaria, lupulus, parietaria, fabæ. Vel imponatur parum vnguenti parati è butyro oleo roſarum, ſpuma argenti, & ſulphure. Vel oleum roſarum cum vitellis ouorum mixtum in mortario plumbeo tamdiu agitetur & donec colorem mutet. Efficacius erit medicamentum, ſi aliquid ſacch. ♄ addatur. Vel vſurpentur vnguenta, quæ alias ad ſcabiem vſurpari ſolent. Vel ℞. *aloës myrrhæ, ana pondus quantitate ciceris, flor. æris dimidij ciceris.* Adde *vini albi, aq. roſ. plantag. an.* ℥.i. M. Sequens vtile eſſe experientia ſæpe docuit.

℞. *Aq. plantag. roſar. an* ℥ iv. *ſalis gemmæ, nitri, alum. an.* ʒ. iij. ☿ *ſublimati* ʒ. i. ß. Bulliant

ad tertias & colentur. Colaturæ adde *viridis æris* ℈. i. Miſc. Quod medicamentum vbi die vno vel altero vſurpatum fuerit, iterum mitiora medicamenta vſurpanda, & hinc ad huius vſum redeundum, donec puſtuloſa caro abſumta & noua ſuccreſcere viſa fuerit. Vel poſt vſum huius medicamenti emplaſtrum diachylum apponatur. Vel ℞. *radic. lapathi acuti, helenij* an. ℥. ij. Coq. in aqua cum pauco aceto ad mollitiem. Deinde contundantur & per ſetaceum traiiciantur. Adde *pingued. porcinæ ſ. ſale* ℥. iij. *ſucci fumariæ* ℥. ij. ☿ *viui extincti* ℥. ß. *cerusſæ, lithargyri* an. ʒ. j. *ſulphuris viui* ʒ. j. ß. Agitentur diu in mortario plumbeo, vt bene miſceantur.

A

Diæta.

B

Diæta ſit talis, vt bono alimento vitioſi humores temperentur, & corpus bono alimento reficiatur, & in priſtinum ſtatum reducatur. Itaque cibi ſint optimi ſucci. Vitentur verò acria, ſalſa, acida.

CAPVT V.

De Vteri ceruicis condylomatibus.

Condylomata ceruicis vteri.

PVdendum muliebre & ceruicem vteri morbus interdum occupat, qui Condyloma appellatur, tuberculum ſcilicet & excreſcentia quædam cum ardore & dolore. Cùm enim rugoſæ ſint hæ partes, ſi rugæ illæ intumeſcant, Condyloma fit, ita dictum ἀπὸ τῶν κονδύλων ſeu nodis articulorum, quod plicæ & & rugæ illæ in ceruice vteri inſtar nodorum, qui in pugno clauſo apparent, prominent. Et quidem interdum condyloma eſt citra inflammationem, & tum molle eſt, quandoque cum inflammatione, & tum durum exiſtit. Et tubercula hæc, præcipuè in iis, qui lue venerea laborant, in pudendo & podice quandoque ſimul naſcuntur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Ortum habent ab humore acri & maligno, qui ferè perniciei Venereæ expers non eſt. Et plerumque ſequuntur inflammationes, aut rimas induratas.

Signa.

Signa Diagnoſtica.

Tubercula hæc dolore & ardore ſeſe patefaciunt, & rugis cutis innoteſcunt, ac ſi plura ſint condylomata, parui racemi ſpeciem referunt, duritiæ & aſperitate digitis deprehenduntur.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Curatu pleraque ſatis ſunt difficilia, & non niſi expugnata malignitate Venereæ luis perfectè curantur.

Curatio.

Curatio.

Vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis, iiſque etiam medicamentis vſurpatis, quæ in lue venerea neceſſaria ſunt, Topica adhibenda. Et quidem primò conſiderandum, an adſit inflammatio. Si enim inflammatio, ardor & dolor magnus adſit, dolorem lenientia primùm vſurpentur. Vt ℞. *ol. roſacei, lini* an. ℥. j. *ouorum* ℥. ß. Miſceantur in mortario plumbeo. Vel ℞. *fol. parietar. maluæ, althææ* an. M. ß. *flor. chamæmeli* p. ij. *ſem. lini, fœnugræci* an. ℥. ß. Coq. Col. ℞. ℔. j. *ol. roſ.* ℥. iij. Per ſiphonem infunde. Si verò inflammatio abſit, & malum ſit recens, medicamenta repellendi & exiccandi vim habeant, qualia ſunt folia verbenæ, rubi, hederæ, ſertulæ campanæ, acacia, malicorium, balauſtia; è quibus fomenta & inſeſſus parentur, quibus tandem aliquid diſcutientium addendum, vt chamæmelum, thymus. Si verò condyloma antiquum & durum ſit, emolliendum prius eſt modò dictis medicamentis, & cataplaſmata emollientia imponenda, quæ vbi bis vel ter fuere adhibita, applicandæ, quæ digerendo ſiccandoque condylomata abſumunt. Et cum lenioribus medicamentis malum hoc vix cedat, fortiora vſurpanda. Vtilis eſt ſcrophularia, parietaria, ruta, ſcabioſa, ariſtolochia, è quibus cataplaſmata parari poſſunt, iiſque addi ſal & nitrum. Stercus etiam ouillum vel gallinæ cum ſapone vel aceto ſubactum vtile eſt. Vtiles ſunt & ouorum teſtæ vſtæ ac pulueriſatæ ſubtiliter inſperſæ. Efficax eſt & hic puluis, ſi carni laxæ inſpergatur. ℞. *ariſtoloch. rotund.* ʒ. i. *ſabinæ, hermodactyl. vſtor.* an. ʒ. ij. *aluminis vſti* ʒ. i. *chalcitidis* ʒ. ß. F. Puluis. Vel ℞. *aloes, thuris, myrrh.* an. ʒ. i. *ammoniaci aceto diſſol.* ʒ. i. *alumin.* ʒ. ii. *minij* ʒ. i. *gallar.* ʒ. ß. *terebinth. ol. tartar.* an. ʒ. i. *ol. roſac. ceræ an. q. ſ.* F. Vnguentum. Aëtius commendat miſy vſtum terebinthina exceptum. Vel ℞. *tutiæ præp. ceruſſæ lotæ, ſpumæ argenti lotæ* an. ʒ. ij. *ouorum aſſatorum vitellos* ij *ceræ, ol. roſac.* an. ℥. ij. F. Vnguentum. Fortiſſimum eſt hoc. ℞. *terebinth.* ℥. i. *ol. nucum* ℥. ij. *minij* ʒ. ij. *aluminis vitriol.* an ʒ. i. *ærugin.* ʒ. ß. ☿ *ſublimati* ℈. i. *ceræ parum.* Fiat Linimentum. Vel vſurpetur balſamum Mercurij. Si medicamentis malum non cedat, antiqui ad ſectionem & vſtionem accedebant. De qua videatur Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 3. *ſerm.* 2. *cap.* 13. Paulus Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 75.

C

CAPVT VI.

De Pudendi & ceruicis Vteri verrucis.

Verrucæ Pudendi & Ceruicis Vteri.

VErrucæ etiam quandoque in pudendo muliebri atque ceruice vteri naſcuntur. Quarum quæ ſint differentiæ, quæ ferè à figura externa petuntur, in genere de tumoribus dicitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Habent autem verrucæ omnes ſiue thymi, ſiue myrmeciæ, ſiue alio nomine appellentur, ab humore craſſo feculento, & plerunque maligno in cutem effuſo, & in tubercula dura formato, originem.

D

Signa.

Signa Diagnoſtica.

Tubercula hæc tactui & viſui patent, & quale nomen ipſis tribuendum ſit, è figura manifeſtum euadit. Et quidem mitiores ſunt verrucæ albæ & rubræ ac doloris expertes, maligna autem è duritie, colore liuido, ſordibus, dolore cognoſcuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Sunt autem verrucæ hæ plerumque difficilis curationis, non ſolùm, quòd ſint in loco, cui commoda medicamenta ſemper adhibere non licet, ſed etiam quòd lues venerea ferè coniuncta eſt, quæ curationem difficiliorem reddit.

2. Myrmecia, quæ altas habent radices, exſcindi ſine magno vlcere non poſſunt, & propterea cautè tractanda. Thymi clauique etſi exſcindantur, iterum radices ſpargunt, & facilè renaſcuntur. Acrochordones verò, ſi ſemel exſcindantur, facilè ſanantur; cùm nullam radicem relinquant.

E

Curatio.

Curatio.

Vniuerſalibus præmiſſis & recta victus ratione inſtituta tolluntur Verrucæ vel medicamentis, vel ſectione, vel vſtione. Medicamenta quædam ſaltem potenter exiccant ac diſcutiunt, qualia ſunt *ſaluia ſicca cum caricis miſta, origanum, ruta vſta, ſabina ſicca puluis, thuris cortex cum vino & aceto, ſolea veteramentariæ vſta ac vino excepta, exuuiæ ſerpentis cum caricis.* Alia verò erodunt & exedunt atque adurunt, qualia ſunt, *ſuccus cucumeris agreſtis cum ſale, lac fici arboris, pruni, aqua non matureſcunt, cum farina & nitro, vino excepta, ſtercus*

Exiccantia.

Erodentia.

ouillum, fel hircinum cum nitro. Fortiora ſunt, *aqua fortis aurifabrorum, ſpiritus vitrioli, ſulphuris, butyrum Antimonij.* A

In vſu tamen horum medicamentorum obſeruandum, ne vicinæ partes ſanæ lædantur: ideóque defenſiuo aliquo medicamento è bolo Armeno, terra ſigillata, cum aqua roſacea & aceto roſaceo muniendæ. Ipſa verò medicamenta corroſiua glandium cupulis, vel mediis auellanarum teſtis vel aliis capſulis commodiſſimè excipiuntur. Deinde etiam cauendum, ne eiuſmodi fortia & erodentia medicamenta diu loco affecto immorentur. Cùm enim ſubiecta caro tenera & mollis ſit, citò eroditur, & exeditur. Quapropter bis terue de die ea innouanda, & pars decocto aliquo abſtergente, vel B etiam, ſi affluxus metuendus, adſtringente abluenda. Si medicamenta non ſufficiant, verrucæ volſella vel forcipe prehenſæ exſcindendæ, puluiſque ſanguinem ſiſtens inſpergendus, & vulnus debito modo curandum, ac cicatrice claudendum, vel ſi verruca ſit eminentior, & radix eius longior, pilo equino ea liganda, & ſingulis diebus conſtringenda, vt deficiente alimento tandem excidat. Si verò exſcindere non libeat, origani, vel roriſmarini caulis accendendus & verrucæ admouendus, vel ſarmento ignito verruca tangenda, idque ſingulis diebus ter vel quater faciendum. Quod ſi nec hoc proſit, tandem ad ferrum candens accedendum, eoque verrucæ vrendæ ſunt, partibus vicinis ferrea lamina, vel alio modo tectis, ne ignis vi lædantur.

CAPVT VII.

De Hæmorrhoidibus Vteri.

Hæmorrhois vteri. VT in inteſtino recto, vbi ſanguis ad venas in eius extremitates deſinentes confluit, capita venarum intumeſcunt, & tubercula excitantur, quæ hæmorrhoides nominantur: ita idem in vteri ceruice accidit, ac venæ, quæ in eum locum deſinunt, ſi ſanguis craſſior, aut alii humores ad eas extra tempus menſtrui fluxus confluunt, intumeſcunt, & tubercula hæmorroidibus ani ſimilia excitantur, quæ propterea etiam hæmorrhoides vteri nominantur. Et quidem vt ani hæmorrhoidum eſt quædam differentia: ita etiam hæ in collo vteri ſunt nunc cum dolore coniunctæ, nunc doloris expertes; nunc cæcæ, nunc fluentes.

Cauſſæ.

Cauſæ. Generantur autem ex craſſioris & feculenti ſanguinis ad venas has confluxu: cui occaſionem præbet inordinatus menſium fluxus. Nam ſi tempore non debito ſanguis ad has venas fluat, atque ibi ſubſiſtat, cum tempus euacuationi eius deſtinatum nondum adſit, craſſior redditur, vt poſtea per orificia venarum illarum penetrare non poſſit, ſed in iis hærens, eas ſaltem in tumorem attollat.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tubercula hæc tactu, & ſi ſpeculum matricis adhibeatur, viſu deprehenduntur. Produnt etiam ſæpe ſe dolore, vt & eo, quod ſanguinem fundunt, & quidem inordinatè, & nunc per breuia, nunc per longa interualla. Colore fœminæ, quæ hunc morbum patiuntur, plerumque pallido præditæ ſunt, de laſſitudine conqueruntur.

Curatio.

Curatio. Vera hæmorrhoides haſce curandi ratio eſt, vt cum recta victus ratione vniuerſalia præſidia præmittantur, & ſanguinis vitium, quod adeſt, emendetur, purgatione, ſanguinis vena in brachio aperta reuulſione, vel in talo deriuatione. De quo poſtea in genere *de vteri affectibus* dicetur.

Ipſum verò affectum quod attinet, conſiderandum primò, an dolor adſit vel non. Si enim dolor adſit, is mitigandus, vniuerſalibus præmiſſis, inſeſſibus ex malua, althæa, flor. chamæmeli, meliloti, verbaſci, ſem. lini, fœnugræci, è quibus fomentationes parentur, vnguenta, ex butyro recenti, oleo roſar. amygdal. dulc. vnguento populeo, vitellis ouorum, croco, &, ſi dolor vrgeat, opio. Vt ℞. *Vnguenti populeon. ol. roſar. amygdal. dulc. butyri recent.* an. ℥. ß. *croci* ℈. j. *vitell. oui.* j. M. F. Vnguentum. Vel ℞. *mucilag. ſem. cydon. althaæ* an. ℥. ß. *ol. roſar. pingued. gallinæ* an. ʒ. j. *vitell. oui* j. *croci* ʒ. i. Miſceantur in mortario plumbeo. Vel ℞. *Rad. althaæ* ℥. iij. *lilior. albor.* ℥. j. *fol. maluæ, hyoſcyami* an. M. ß. *ſem. anethi* ʒ. ij. Coq. ad mollitiem & contundantur. Adde *puln. flor. chamæmeli meliloti, farinæ ſem. lini, fænigræci* an. ℥. j. *ol. verbaſci vel ſeſamini* ℥. iij. *croci* ʒ. j. F. Cataplaſma. Si dolor abſit, vel iam mitigatus ſit, conſiderandum porrò, an cæcæ ſint hæmorrhoides, & ſaltem tumentes; an verò ſanguinem fundant. Si ſanguinem non fundant, antiqui quidem eas reſcindebant, vel ſcarificabant, & puluerem aliquem acrem & exſiccantem inſpergebant, vt mortuæ deciderent. Verùm facilè aliqua inſignis, & quæ facilè ſiſti non poſſit, hæmorrhagia inde excitari, & C præterea ex dolore & conſenſu vicinarum partium periculum aliquod attrahi poteſt. Ergo tutiſſimum eſt, ſaltem exſiccantia medicamenta imponere, ex bolo Armeno, terra Lemnia, acacia, ceruſſa, ſpuma argenti, plumbo vſto loto, ariſtolochia longa, alumine, viridi æris. Vtile eſt etiam oleum momordicæ. Si ſanguine multo turgeant, vt is euacuetur, danda opera. Quod fiet, ſi adhibeantur emollientia & orificia venarum aperientia & materiam diſcutientia, vt euaporationes vel fomenta è decocto fol. maluæ, althææ, parietariæ, ebuſo, flor. chamæmeli, verbaſci, meliloti, ſem. lini, fœnugræci. Quod ſi his materia non diſcutiatur, nec hæmorrhoides ſponte aperiantur, arte aperiendæ ſunt, & fricandæ foliis ficus, vel parietariæ, aut hirudines apponendæ, de quibus *lib. 3. part. 2. ſect. 2.* D *cap. 13. de hæmorrhoidib. ani* dictum. Si verò caro aliqua fungoſa in hæmorrhoidibus excreuerit, danda opera, vt fortioribus remediis ex his, quæ modò ſunt propoſita, abſumatur. Quæ ſi non ſufficiant, ſectione caro exſtirpanda, & poſtea vlcus conueniente modo curandum. Si ſanguinem fundant hæmorrhoides, & quidem moderatè, naturæ totum negotium permittendum; cum ea euacuatio ſatis vtilis ſit, & à multis morbis liberet. Si verò fluxus ſit nimius, vt inde vires deiiciantur, vel metus ſit, ne malus corporis habitus inducatur, reuulſio inſtituenda, & ex vena in brachio ſanguis euacuandus, non tamen vna, ſed partitis vicibus: Vel etiam cucurbitulæ ſuperioribus partiE bus applicandæ, & in iis frictiones ac ligaturæ inſtituendæ, & ſimul extra remedia ſanguinem ſiſtentia adhibenda ex roſis, myrtyllis, ſanguine Draconis, corticibus thuris, malicorio, acacia, cum albumine oui, alumine, vitriolo. Reliqua etiam, quæ in nimio fluxu menſium vſurpari ſolent, adhibenda.

QVÆSTIO.

Qua ratione hæmorrhoides hæ à menſium fluxu & ſuppreſſione differant?

Cum aliàs in fœminis etiam ſanguis menſtruus per venas in ceruice vteri euacuari ſoleat, &

quandoque menſes quoque in fœminis ſupprimantur, videndum, qua ratione menſes fluentes & ſuppreſſi ab hiſce hæmorrhoidibus fluentibus & ſuppreſſis differant. Mercurialis equidem, *lib. 4. de morb. mulier. cap. 3.* hoc diſcrimen ponit, quod menſtruus ſanguinis fluxus in fœminis, quamuis immodicus ſit, ſuas periodos habeat, & non ſit cum dolore, nec corpus inde emacietur: quæ omnia contraria reperiantur in hæmorrhoidibus. Verùm quod dolorem attinet, in eo quidem omnino differunt hæmorrhoides à menſium fluxu. Quamuis enim alia ſymptomata varia cum menſium fluxu incidere ſoleant: tamen in ipſis venis, è quibus ſanguis effluit, vix dolor percipitur, niſi in hæmorrhoidibus. Quod verò periodos attinet, etiam in menſibus inordinatis ſæpe accidit, vt nullam periodum ſeruent; & in nimio ac inordinato menſium fluxu etiam fœminæ ſæpe emaciantur. Præter dolorem verò hac præcipuè ratione à menſibus hæmorrhoides differunt, quod menſes ex venis vteri & ceruicis eius fluere ſolent: hæmorrhoides verò fiunt, cùm ſanguis ad venas, quibus partes pudendi nutriuntur, copioſior fluit, atque in iis vel ſubſiſtit, vel per eas euacuatur: Id quod tamen rarò accidit.

CAPVT VIII.

De Vlceribus ceruicis Vteri.

Vlcera vteri.

VLcera etiam, quæ in vtero fieri dicuntur, præcipuè in eius ceruice & collo accidunt, rarius verò in ipſo vtero. Sunt autem talia vlcera nunc ſimplicia & munda, nunc ſordida, nunc etiam depaſcentia & maligna.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſæ verò ceruicem vteri exulcerantes ſunt vel internæ, affluxus nimirum humorum acrium diuturnus, id quod in fluore vterino diu perſeuerante accidit, vt & ſi alij acres, maligni & praui humores cum ſanguine menſtruo in hanc quaſi corporis muliebris ſentinam confluant, & per hunc locum euacuentur, imprimis verò in lue venerea & maligna gonorrhœa; aut ſecundinæ corruptæ, lochia item diu poſt partum retenta & corrupta, inflammationes in abſceſſum conuerſæ, qui ruptus poſtea in vlcus abit, excrementa in vteri plicis retenta & ibi putrefacta; vel externæ & euidentes, acria & erodentia medicamenta, partus difficilis, cùm grandior fœtus extrahitur, violentus concubitus: Imprimis verò contagium venereæ luis hæc vlcera inducit. Tandem vulneratio, caſus, percuſſio, quæ in aliis locis, ſi non rectè tractentur, vlcera excitare poſſunt, hîc quoque etſi rarius, locum obtinent.

Differentiæ.

Differentiæ.

Differunt hæc vlcera primò ratione loci. Alias enim vlcus eſt in ceruice vteri, aliàs, quod rariùs accidit, in ipſo vteri fundo. Ratione quantitatis aliud eſt magnum, aliud paruum, ſuperficiarium vel profundum, ratione moris & cauſæ alia initia, alia ſordida, erodentia, depaſcentia, maligna.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem vlcus hoc primò ex dolore & perpetua mordicatione eo in loco, quæ ſenſim augetur & intenditur, ac imprimis ſi tangatur vel aliquid abſtergentium & acrium, vt vinum, hydromel, vel ſimile immittatur, vt & in concubitu. Deinde etiam viſu cognoſci poſſunt hæc vlcera, præcipuè adhibito matricis ſpeculo. Tertiò ex effluente pure, quod interdum eſt odoris expers, interdum flauum, viride, fœtidum, prout vlcus nunc mite eſt, nunc ſordidum, cuius etiam pars interdum permixta emingitur, interdum, & ſi vlcus malus ſit, etiam ſanguis effluit, & præcipuè vbi menſium tempus inſtat. Trahuntur etiam aliæ partes ſæpe in conſenſum. Si vlcus verſus veſicæ orificium ſerpat, mictio frequens & ardens accedit; caput quoque in conſenſum trahitur doletque, & præcipuè ſynciput, dolórque ad radices oculorum, imò in manus, digitos, lumbóſque ſeſe extendit; animi deliquium, & febricula ſæpe accedit.

Differentiæ autem vlcerum horum cognoſcuntur præcipuè ex ſanie effluente. Si enim ſimplex & mundum vlcus fuerit, humor effluit paucus, craſſus, fœtoriſque expers. Si vlcus ſit ſordidum, humor, qui effluit, eſt copioſior, & cum dolore aliquo effluit. Si vlcus ſit depaſcens & malignum, ſanies malè colorata, liuida, viridis & varij coloris cum fœtore & magno cruciatu effluit. Cauſſæ etiam facilè innoteſcunt. Nam an à cauſſa aliqua externa & euidente, vt medicamento, partu difficili, vt & concubitu violento vel impuro malum contractum ſit, ex ægræ relatione cognoſcitur. Quæ cauſſæ ſi abſint, ab internis cauſſis malum originem habuiſſe, indicio eſt. Quæ an fuerit ſecundina corrupta, lochia retenta, fluor vterinus, gonorrhœa, vel alius humorum affluxus, facilè quoque innoteſcit. Qualis autem humor ſit, qui vlcus excitat, ex effluente ſanie cognoſcitur. In ſpecie vlcus ex lue venerea contractum è gonorrhœa virulenta, quæ vel præceſſit, vel præſens adhuc eſt, cognoſcitur, & adſunt alia luis venereæ indicia. Locum quod attinet, ſi ſit in ceruice, viſu & tactu deprehenditur, imprimis ſi ſpeculum vterinum adhibeatur. Si in fundo vteri, doloris poſitu agnoſcitur. Videatur Hippocrates, *lib. 1. de morb. mulier.*

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Periculo autem non vacant hæc vlcera, nullúmque ex his contemnendum, & ſunt difficilia curatu; cùm ſint in parte tenera & exquiſito ſenſu prædita, & humida, ac ſuſcipiendis humoribus & excrementis variis idonea, & hinc inflammationibus & putredini obnoxia, ita vt leuis etiam excoriatio diligentiam requirat, vt rectè ſanetur, ne in vlcus grauius abeat. Habet præterea hæc pars cum multis aliis partibus conſenſum, vnde varij morbi & ſymptomata varia excitari poſſunt. Fieri etiam poteſt, vt per eiuſmodi vlcera, vbi ſanantur, & cicatrice inducuntur, viæ ſanguini menſtruo euacuando occludantur. 2. Si vlcera hæc non fuerint magna, & recentia, facilius curantur; præſertim ſi ſint ſine inflammatione. Si verò ſint magna, antiqua, ſordida, difficulter curantur: ſinuoſa & depaſcentia verò ferè incurabilia ſunt, ſed miſeram ægrotanti vitam pariunt. 3. Facilius etiam curantur, quæ in conſpectum veniunt, quàm quæ in profundo latent; cùm illis facilius, his difficulter medicamenta applicentur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes Curatio.

Quæ in aliis vlceribus indicationes dantur, & hic in conſpectu ſint. Itaque ſi ex acribus humoribus ortum habeat vlcus, humores illi prius conueniente modo euacuandi, eorúmque generatio, victu conuenienter inſtituto & neceſſariis remediis adhibitis, prohibenda. Neque enim vlcus curari poterit, niſi affluxus humorum prohibeatur. Et quidem videndum, an affluxus ille fiat à toto, vel à parte aliqua. Si à toto, vniuerſales euacuationes inſtituendæ. Si à parte aliqua, illi etiam conuenientibus remediis proſpiciendum. Si etiam vteri intemperies aliqua adſit, ob quam vel vterus debilis reddatur, vt affluentes humores facilè recipiat, vel

ipſe

ipſe etiam vitioſos humores generet, intemperies ea, vt ſuo loco dicetur, corrigenda. Imprimis verò attendendum, an è lue venerea vlcus ſit contractum. Venerea enim malignitas ſi adſit, ad eam primò cura dirigenda, cum vlceris curatio nullo modo ſperari poſſit, niſi ea prius expugnata fuerit. Reliquam poſtea curationem hoc vlceris genus cum vlceribus ex aliis cauſſis ortis habet communem. Si dolor adſit, is primò ſedandus; cum non ſolum ægræ moleſtiam exhibeat, ſed & humores verſus partem affectam trahat. Cùm autem dolor ille præcipuè à ſordibus & ſanie praua proueniat, & plerumque inflammatio coniuncta ſit, ſimul vim detergendi aliquam, & inflammationi reſiſtendi habeant medicamenta dolorem lenientia. In hunc vſum lac infuſum vtiliſſimum eſt, præcipuè chalybeatum, vel ouorum albumina tria vel quatuor conquaſſata, & cum mucilagine ſem. pſyllij vel emulſione ſem. papaueris mixta, vel emulſione ſem. papaueris & 4. frigid. maior. cum ſero lactis & lacte caprino. Si dolor ſit maior, aqua hordei cum ſucco ſeminis hyoſcyami vſurpari poteſt, vel etiam ipſum opium aliis admiſcendum. Vel ℞. *rad. alth.* ℥. j. *ſem. anethi,* ʒ. ij. *hordei* P. j. *lini, fœnigraci* an. ʒ. j. *pſyllij papau.* an. ℥. ß. Coq. in aq. vel lacte. Plura inf. à *de vteri dolore* huic rei vtilia proponentur. Deinde ſi vlcus purum fuerit, leniter adſtringentia & ſiccantia vſurpanda, quæ ſi vlcus in conſpectu ſit, ei illinenda, ſi in profundo ſit, infundenda, nimirum decoctum roſarum rubr. lentium, plantaginis, portulacæ, polygoni, aut harum ſucci.

Adſtringentia.

Si vlcus ſit ſordidum, detergentibus primò vtendum, cuiuſmodi ſunt *ſerum lactis, aqua hordei cum melle, mel roſatum*, quæ mitiora ſunt. Valentiora ſunt *abſinthium, apium, marrubium, parietaria, centaurium minus, farina orobi cum melle, radices ariſtolochiæ, ireos, myrrha, terebinthina, alumen;* quæ vel decocta infunduntur vel in vnguentum redacta illinuntur, vel peſſariorum forma induntur. Vt ℞. *lactis recentis cocti* ℔. i. *mellis* ℔. ß. *puluer. rad. iridis* ℥. ß. M. quod ſingulis diebus aliquoties calidè infundatur. Vel ℞. *agrimoniæ marrubij abſinthij, apij* an. M. j. *hordei, furfuris* an. P. ij. *fabar. radic. ireos Florent.* an ℥. ß. Coq. in aq. ſub finem aliquid vini adde. Vbi quod infuſum eſt, excretum fuerit, pars decocto maluæ abluatur, & deinde peſſarium indatur *ex farina erui, lentium, puln. radic. iridis* an. ʒ. ij. *cum melle* formatum. Vel ℞. *ſucci apij* ℥. ij. *mel. roſat.* ℥. i. ß. *terebinth.* ℥. ß. *farinæ hordei vel orobi q. ſ.* Leniter ebulliant, vt F. inſtar linimenti. Vel ℞. *marrubij centaur. min. agrimoniæ* an. M. ß. *rad. ariſtoloch.* ℥. ß. Coq. in ſ. q. hydromelitis. Colaturæ adde *pulueris rad. irid. flor.* ʒ. ij. *farinæ orobi mellis deſpumati an. q. ſ.* F. Linimentum. Vel ℞. *Vnguentum diapompholyg.* Adde *thus, maſtichen, myrrham, aloen* prout vlceris ratio requirit. Vtiles ſunt etiam ſuffitus. Vt ℞. *thuris, myrrhæ, maſtiches, ſtyracis calam. gummi iunip. ladani* an. ℥ i. F. puluis, vel cum terebinthina trochiſci. Vel ℞. *gummi hederæ, iunip.* an. ℥. j. *thuris maſtich. myrrh.* an ʒ. ij. *ladani* ℥. j. Cum terebinthina F. trochiſci. Si vlcus ſit à lue venerea, parum cinnabaris addi poteſt. Si vlcus valde ſordidum ſit, in liquoribus modò enumeratis vnguentum Ægyptiacum vel Apoſtolorum diſſolui poteſt, vel aliquid ſpiritus vini addi. Si vlcus ſerpens, erodens, ac depaſcens fuerit, cum abſtergentibus frigida, ſiccantia & adſtringentia miſcenda. Vtiliſſima hic eſt aqua aluminoſa, item plantaginis, roſar. chalybeata, & in qua cypreſſus, nuces cupreſſi, malicorium & balauſtia cocta ſunt. Vtilis eſt & aloë.

Detergentia.

Vbi vlcus mundatum fuerit, carne implendum & tandem cicatrice claudendum. In quem finem vtilia medicamenta paſſim nota ſunt. Ex. gr. ℞. *radic. conſolidæ maior. biſtortæ* an. ℥. i. *fol. plantag. caudæ equinæ, burſæ paſtoris, ſaniculæ, piloſellæ, millefolij* an. M. j. *flor. roſ. rubr.* M. ß. Coq. in menſura aquæ pro iniectione. Vel ℞. *tutiæ lotæ* ℥. ß. *lithargyri ceruſſæ ſarcocollæ* an. ʒ. ij. Cum *oleo roſac. & cera.* Fiat vnguentum. Galenus, 5. *de compoſ. medic. ſec. gen. cap.* 2 hoc laudat. ℞. *picis aridæ* ℥. j. *ceræ, adipis ſuilli, ſeui taurini œſypi* an. ℥. iij. *reſina pineæ* ℥. v. M. Fumi quoque in pudendi ſinum admiſſi eorum vlcera ſanant. Vt ℞. *myrrhæ, thuris, gummi iuniperi ladani* an. ʒ. ij. F. puluis, vel cum lancea F. trochiſci pro fumo. Thermæ quoque ſiccantes, ſulphureæ, & aluminoſæ in ſanandis hiſce vlceribus efficaces ſunt, & ea ſæpe vlcera, quæ aliis medicamentis ſanari non potuerunt, ſanant. Emplaſtra etiam conuenientia Epigaſtrio applicare non inutile fuerit. Rel. qua ex vlcerum in aliis partibus curatione patent.

Fumi. Thermæ.

Non ſolum autem externa medicamenta applicare, ſed & interna exhibere vtile eſt, talia ferè, è quibus potiones vulnerariæ componuntur. Eligenda tamen ea imprimis, quæ vtero dicata ſunt. Rhapontici & centaurij maioris radicis bibitas dolores & eroſiones vteri ſanare, ſcribit Dioſcorides. Vel ℞. *fol. agrimon. pimpinell. ſanguiſorb. plantag. centumnodiæ* an. P. ij *radic. Chinæ* ʒ. iij. *ſem. coriandri.* ʒ. ß. *paſſul. min.* ℥. ß. Coq. in iure pulli gallinacei & bis ſingulis diebus exhibeantur, & ſi opus ſit, ad menſem continuentur. Vel ℞. *fol. artemiſiæ, plantag. millefol.* an. M. j. *radic. rhapontici* ℥. ß. *ſem. viticis* ʒ. j. Coq. in menſura vini albi & dulcorentur ſaccharo.

Interna.

Terebinthina etiam cum ſaccharo deglutita vtilis eſt. Vt & Pilulæ de bdellio à ℈. j. ad ʒ. j ſæpe exhibitæ vteri vlceribus proſunt, præſertim ſi ſanguis fluat.

Si corpus tabeſcere incipiat, & ſuſpicio febris hecticæ adſit, lac præſertim aſininum, cum conſerua roſ. per integrum menſem exhibeatur.

CAPVT IX.

De Vteri ceruicis Rhagadibus.

PEculiare vlcerum in ceruice vteri genus eſt, quod Rhagades appellant, vbi, vt in ano, ita in vteri orificio fiſſuræ quædam ſeu rimæ ſuboriri ſolent. Sunt enim Rhagades vlcuſcula longa & parua, iis ſimillima, quæ tempore hyberno in manibus & pedibus è frigore oriri ſolent, quibus cutis ceruicis vteri, non verò ipſa caro exeditur; & ſunt interdum etiam profunda & labra calloſa habentia, quod accidit, vbi diuturna fuerint. Interdum vlcera iſta ſicca ſunt, interdum ſaniem fundunt.

Rhagades Vteri.

Cauſſæ.

Oriuntur autem hæc vlcera vel à laborioſo partu, vbi fætus grandior fuerit, vt particulas aliquas in ceruice vteri diſrumpi neceſſe ſit; quæ vnitatis ſolutio ob affluxum continuum excrementorum ſordida euadit, ac eiuſmodi vlcuſcula excitantur; aut à coitu violento: vel ab humorum acrium affluxu, præcipuè lentorum ac viſcidorum, qui partibus hiſce adhærent, eáque exulcerant. Plerique addunt ingentem vteri ſiccitatem; verùm ea in loco tam humido vix tanta eſſe poteſt, vt partes inde rumpantur. Sequuntur etiam interdum condylomata & inflammationes ceruicis vteri hæc vlcera.

Cauſſæ.

Signa Diagnoſtica.

Malum recens equidem latere aliquandiu ſolet;

Signa.

poſtea tamen in coitu ſeſe prodit: quia tum & dolor aliquis excitatur, & aliquid cruoris effunditur. Quod ſi tale quid appareat, & de malo hoc ſuſpicio aliqua oboriatur, ceruice vteri aperta & inſpecta malum facilè in conſpectum venit. Cauſſa etiam non difficulter inueſtigatur. Nam ſi partus difficilis, vel concubitus violentus præceſſerit, in eum cauſſa referenda. Eodem modo ſeſe res habet, ſi condylomata vel inflammatio in hiſce locis præceſſerit. Si verò tale nihil præceſſerit, cauſa in affluxum humorum acrium reiicienda.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum hoc ſatis moleſtum eſt, & in coitu dolor inde excitatur.

2. Recentia hæc vlcera curationem faciliùs admittunt, antiqua verò difficilius curantur, præcipuè ſi calloſa fiant.

Curatio.

Curatio. Si à partu laborioſo vel coitu violento fiſſuræ hæ excitatæ fuerint, clyſtere vtendum à decocto roſar. plantag. ariſtolochiæ cum bolo Armeno, ſanguine Draconis, thure; vel ex iiſdem cum albumine oui peſſarium conficiendum & indendum. Si ab humoris acris affluxu malum oriatur, neceſſariò totius corporis vniuerſales euacuationes præmittendæ ſunt, *vt capite præcedente* dictum, & poſtea topica conuenientia adhibenda. Si à condylomate vel inflammatione ortum habeant, iis morbis primò ſuccurrendum. Hiſce, quæ cauſſæ cuiúſque genus poſtulat, præmiſſis, ipſi vlceri poſtea proſpiciendum, & fiſſuræ idoneis medicamentis curandæ, iis ſcilicet, quæ citra mordicationem adſtringunt, ſi tamen rimæ calloſæ non fuerint, qualia ſunt oleum lini & roſarum cum vitello oui, vt & ſuccus plantaginis, diu in mortario plumbeo agitata, lac etiam cum ſaccharo, vt & vnguentum è mucilaginibus cum plumbo vſto & pompholyge paratum. *Topica.* Item oleum è vitellis ouorum & ſemine lini diu in mortario plumbeo agitatum. Vtile eſt etiam illud Apollonij apud Galenum. ℞. *ol. roſac.* ℥. viij. Id in mortario plumbeo piſtillo plumbeo tamdiu agitat, donec colorem nigrum & craſſitiem aliquam acquirat. Deinde ſeorſim *ſpumæ argenti* & *ceruſſæ* partes æquales terito, & oleo tantum admiſceto, q. ſ. ad vnguenti conſiſtentiam. Vel ℞. *pompholygis lotæ, plumbi vſti loti* an. ʒ. ij. *ceruſſæ, ſpumæ argenti* an. ʒ j. *tragacanthæ* ℈. iv. *thuris, radicis ſymphyti* an. ʒ. ij. Omnia pulueriſato & cum oleo roſaceo miſceto. Vel ℞. *ol. onor. lini* an. ʒ. x. *ſeui hircini, terebinthinæ* an. ʒ. iij. *thuris, maſtiches* an. ʒ. ß. *reſinæ pini* ʒ. i. *ſucci verbaſci, plantag. equiſeti* an. ʒ. j. ß. Coq. ad ſuccorum conſumtionem, adde *lithargyri auri* ℥. ß. *ceruſſæ* ℥. i. *plumbi vſti, tutiæ* an. ʒ. ß. Terantur diu in mortario plumbeo ad coloris mutationem. Si verò fiſſuræ calloſæ fuerint, vnguentum parandum ex oleo lilior. albor. medulla ceruina, terebinthina, cera. Reliqua è *capite præcedente* patent. Si malignæ fuerint, ea, quæ in fiſtulis vteri adhibentur, vſurpanda, de quibus *cap. ſequenti*. Si pruritus vel dolor coniunctus ſit, *Doloris curatio.* vnguentum ex mucilaginibus ſem. pſyllij, cydoniorum, maluæ, cùm butyro ſine ſale & oleo roſaceo formandum, vel vnguentum album camphoratum vel pomadæ vſurpandum, aut diapompholygos. Vel ℞. *Vng. diapompholyg. populei* an. ℥. j. *ſacch.* ♄. *camphoræ* an. ℈. i. Miſce.

Diæta.

Diæta. Victus etiam ratio conueniens inſtituatur, ſcilicet humectans & boni ſucci, detúrque caro pullorum, gallinarum, vitulina, hædina, & iuſcula earum, oua ſorbilia, malua item, buglosſa, borrago, ptiſana, amygd. dulces, paſſulę. Acribus verò & ſalſis abſtinendum. Motus quoque nimius, vt & Venus, vitãda.

CAPVT X.

De Fiſtulis colli Vteri.

Fiſtulæ colli vteri. SI vlcera in ceruice & collo vteri diutius protrahantur, aut negligentius curentur, non raro in fiſtulas degenerant. Nam partis huius ſubſtantia eſt molliſſima & multa humiditate abundat, ac proptereà facilè eroditur, difficulter verò coaleſcit, & ſanatur. Sunt autem plures fiſtularum differentiæ, quod aliæ ſunt rectæ, aliæ tortuoſæ, aliæ ſimplices, aliæ multiplices & plures ſinus habentes, de quibus alibi, vbi *de fiſtulis in genere* agitur, dicitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Excitantur fiſtulæ in ceruice vteri, cum pus in abſceſſu aliquo vel vlcere collectum non rectè & tempeſtiuè euacuatur, ſed ibi hærens, carnem, quæ hoc loco mollis eſt, erodit, cuniculos agit, & partes à ſe inuicem ſeparat, atque ita eas afficit, callúmque iis inducit, vt licet poſtea pus euacuetur, partes diſtantes coire & priſtinum ſtatum recuperare non poſſint.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur autem malum ex ipſa figura vlceris, quæ in formam fiſtulæ protenditur. Habétque fiſtula coniunctum callum, funditque tenuem ac prauam ſaniem, & præcipuè ſi locus prematur, plus ſaniei effluit. Dolor verò abeſt, niſi fiſtula ad partem neruoſam pertingat. Quæ autem conditio ſit fiſtulæ, ex ſignis, quæ alibi de fiſtulis in genere traduntur, patet. Hoc huius loci proprium eſt monere, quod fiſtula aliquando ad veſicam vſque penetret, & tunc per fiſtulam vrina exſtillat; aliquando ad anum, vt etiam excrementa alui per fiſtulam exeant.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Difficulter plerunque, vt in aliis partibus, ita & hic fiſtulæ curantur, & ærumnoſum ac miſerum ſtatum fœminis inducunt.

2. Curatur tamen facilius, quæ eſt recens, recta, & ſimplex in carne ſaltem & in corpore boni habitus: difficilius verò, vel etiam nunquam, quæ eſt antiqua, anfractuoſa, & quæ ad partes vicinas penetrat, quæque eſt in corpore cacochymico & ſenili.

Curatio.

Curatio. Vt in aliis fiſtulis; ita & hic primò vniuerſales corporis euacuationes præmittendæ, & recta victus ratio inſtituenda eſt. Deinde conſiderandum, an curatio ſperari poſſit, & ſuſcipienda ſit, an verò magis è re ægrotantis ſit, naturæ hanc viam relinquere, per quam variorum excrementorum euacuationem inſtituit. Hoc, ſi magis è commodo ægrotantis ſit, cura ſaltem Palliatiua dicta inſtituenda, ac purgationes frequenter inſtituendæ, & ſingulis annis bis ſudorifera exhibenda, atque in partem iniectiones detergentes & roborantes infundendæ, & emplaſtrum diapalma vel aliud conueniens imponendum. Si verò ſanatio ſperari poſſit, vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis, primò vtile eſt, potiones exhibere, quæ partem exſiccent, ex radicibus filicis maris, centaurio, agrimonia, betonica, alchymilla & aliis, è quibus Potiones vulnerariæ dictæ fieri ſolent, paratas.

Topica. Topica deinde applicanda, & primò danda opera, vt fiſtulæ orificium, ſi nimis anguſtum ſit, dilatetur; quod fit immiſſa radice gentianæ, ariſtolochiæ, bryoniæ, cyclaminis, aut ſpongia compreſſa & in turundæ formam concinnata, & aliis, quæ in genere *de fiſtulis* præcipi ſolent. Fortiora verò vi

locum habent; cum facilè ab iis veſica aut inteſtinum rectum lædi, & conuulſio, atque alia mala attrahi poſſint. Secunda cura ſit, vt callus abſumatur. Callo enim præſente latera fiſtulæ vniri non poſſunt. Antequàm tamen callum abſumentia medica menta applicentur, vtile eſt, prius callum emollire. Vt ℞ *ol. lilior. albor. medullæ ceruinæ, terebinth. partes æquales, ceræ, q. ſ.* F. Vnguentum.

Calli abſumtio. Callus autem abſumitur tribus modis, medicamentis, ſectione, & vſtione. Primò ergo & præcipuè in fiſtula recenti, non ſordida, nec tortuoſa, adhibenda medicamenta acria, quæ callum abſumunt, & erodunt, vt radix gentianæ, ellebori nigri, vnguentum Ægyptiacum puluis Ioan. de Vigo, quæ vel turundæ forma & penicilli fiſtulæ B induntur, vel infunduntur. Vel ℞ ☿ *ſublimati* ℈. ß. *aq. roſar. vel plantag.* ℥. vi. Miſce ſuper cineribus calidis. Vel ℞. *fol. plantag. agrimoniæ, marrubij, centaur. min. oliuæ* an. M. j. *rad. gentianæ contuſar. ariſtoloch.* an. ℥. j. Coq. in vino albo. Col. ℞. ℔. j. *ſpir. vini* ℥. ij. *ſyr. abſinthij, mell. roſ. col.* an. ℥ j. M. Alia etiam medicamenta, quæ de curatione fiſtulæ in genere traduntur, & hic ad callum exterendum adhiberi poſſunt. Hoc tamen obſeruãdum; ſi in pudendo & loco exteriore fiſtula extiterit, fortioribus quoque medicamentis locum eſſe: Si verò in loco interiore & verſus vterum, fortiora medicamenta ſine periculo non adhiberi. Quod ſi medicamenta non ſufficiant, ad ſectionem accedendum eſſe, plerique Autores ſuadent. Et poteſt forſan hîc ſectio, quæ fit ſyringotomo, locum habere, ſi fiſtula ſit ſuperficialis. Si verò ad profundiora penetret, non video, quomodo hoc loco ſectio commodè inſtitui poſſit. Ideóque potius in medicamentis perſiſtendum, eáque fortiora adhibenda. Tandem etiam ſi fiſtula non ſolum calloſa ſit, ſed & maligna ac ſordida, ad vſtionem veniendum. Fit autem vſtio vel medicamentis cauſticis vel ferro candenti. Et quidem vtraque vſtio locum habet, ſi fiſtula ſit in pudendo & parte exteriore; ſi verò in parte penitiore & vtero propinqua, vix locum habet. Vbi cruſta ſeu medicamento, ſeu ferro candente inducta eſt, de quo *de fiſtulis in genere*, medicamentum aliquod Digeſtiuum imponendum, vt cruſta decidat. Quod vbi factum, & pus album & laudabile effluit, vlcus detergendum, & carne implendum, tandémque cicatrice inducendum. Detergunt ſpiritus vini, & mel roſatum. Vt ℞. *ſucci agrimoniæ, apij* an. ℥. ß. *ſpir. vini* ℥. ij. *terebinth.* ℥. j. M. Vbi vlcus mundatum fuerit, vt carne repleatur, adde *thus, myrrham, ſarcocollam, radic. iridis.* Vt ℞. *mell. roſ.* ℥. i. ß. *ſpir. vini* ℥. ß. *myrrhæ, aloës, ſarcocollæ* an. ʒ. i. Miſce.

CAPVT XI.

De Cancro Vteri.

Cancer vt. ETſi cancer etiam ipſi vteri ſubſtantiæ accidere poteſt: tamen hoc rarius accidit, & vix tum ſatis cognoſcitur, multò minus curatur. Frequenter verò in ceruice vteri generatur, quapropter hoc loco de eo agemus. Iſque nunc eſt ſine vlcere, nunc exulceratus.

Cauſſæ.

Cauſa. Ortum autem habet à ſanguine menſtruo aduſto, humoribúſque calefactis & torrefactis ſeu atris ad hæc loca confluentibus. De quorũ humorũ natura pluribus, vbi de cancro in genere tractatur, agitur. Et cancer ferè generatur, cùm tumores ſcirrhoſi diu perſiſtunt. Indies enim magis corrumpuntur, & A peiorem naturam inducunt, præcipuè ſi emollientia iis intempeſtiuè & immoderatè adhibeantur. Vnde primò fit cancer non exulceratus. Si verò humores poſtea aduruntur magis, & corrumpuntur, exulceratus fit.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur hoc malum, ſi tumor, qui antea erat ſine dolore, dolere incipit, & punctio quædam in loco affecto percipitur, & dolor circa inguina, lumbos, ac imum ventrem ſuboritur; tumórque ipſe, ſi ſpeculo vteri adhibito conſideretur, durus eſt, colore liuido & rubicundo, labia habet dura, liuida & fœda. Et quidem ſi cancer exulceretur, dolor ac omnia ſymptomata grauiora fiunt, saniéſque effluit tenuis, aquoſa, atra & malè colorata, fœtens. Interdum vbi vas aliquod roditur, ſanguis effluit, & quidem interdum ſatis copioſè & cum periculo. Accedit quandoque lenta febris, nauſea & cibi faſtidium, animi anxietas, maxillæ rubent, & alia ſymptomata, quæ ex prauorum vaporum ex vtero ad ſuperiora aſcenſu ortum habent. Signa.

Prognoſtica.

1. Malum hoc plerunque incurabile eſt. Nam & cancer ipſe per ſe rarò curatur, & mitiora remedia ſpernit, fortioribus exaſperatur; curationem tamen hic difficiliorem reddit locus affectus. In principio enim in hiſce locis ferè latet, & exiguam affert moleſtiam, & propterea negligitur, vnde incrementum ſumit, & incurabilis poſtea euadit. C Nec etiam hoc loco medicamenta ſatis commodè applicari poſſunt. Prognoſtica.

2. Vt in aliis partibus, ita & hic exulceratus non exulcerato longè grauior & periculoſior eſt.

Curatio.

Cùm ergo plena curationis ſpes vix ſuperſit, in eo ſaltem laborandum Medico, vt non exulcerati cancri exulcerationem, & exulcerati incrementum prohibeat. Recta itaque victus ratio inſtituenda & vniuerſales corporis purgationes inſtituendæ, & alia medicamenta exhibenda, quæ humorem melancholicum & atrum præparent, euacuent, eiúſque generationem prohibeant. De quibus in genere D multa dicere huius loci non eſt. Patent ea ex aliis locis. Hoc tamen hic non prætereundum, in cancro valdè commendari puluerem ex *ſmaragdi, ſapphiri & lapidis bezoar. aq. partib.* paratum, ſi pluribus diebus eius grana iij. vel iv. cum aq. ſcabioſæ vel carduibened. exhibeantur. Curatio.

Topica quod attinet, principio ſint ea moderatè refrigerantia & adſtringentia, minimè mordacia, & propterea vſurpanda fomenta ex aqua plantaginis & ſolani, vel vnguentum Diapompholygos adhibendum. Vel ℞. *ſucci plantag. ſolani, portulacæ* an. ℥. ij *mucilag. ſem. pſyllij* ℥. i. *ol. roſac.* ℥. iij. Agitentur in mortario plumbeo. Vel ℞. *ol. violar.* ℥. v. *ſucci baccar. ſolani maturar.* ℥. iv. *ceruſſæ lotæ* ℥. ij. *plumbi vſti loti, tutiæ prap.* an. ℥ i. *thuris* ℥. E ß. *ceræ* ℥ v. Miſceantur in mortario plumbeo, piſtillo plumbeo, donec color mutetur. Vel ℞. *ol. roſac. ouor.* an. j. ß. *ſacch.* ♄ ʒ. j. Agitentur in mortario plumbeo, donec colorem mutent. Vel ℞. *ol. roſac.* ℥. iij. *ſucci ſolani* ℥. i. Agitentur in mortario plumbeo piſtillo plumbeo ad coloris mutationem. Adde poſtea *lythargyri, ceruſſæ* an. ʒ. iij. *tutiæ prap.* ʒ. j. *camphoræ* ℈. j. Iterum agitentur. Vel ℞. *ſucci ſolani purificati* ℥. vj. *tutiæ prap. plumbi vſti* an. ʒ. ij. *camphoræ* ʒ. ß. Agitentur diu in mortario plumbeo poteſt iiſdem vnguentis etiam puluis cancrorum vſtorum addi. Si cancer exulceratus eſt, plus de mineralibus iſtis addendum. Vtilis eſt & aqua vel ſuccus ſolani, in mortario plumbeo agitata, vel decoctum aut ſuccus cancrorum fluuiatilium in vte- Topica.

rum iniectus. Commendantur & ranæ lotæ, coctæ, & cataplaſmatis forma, vel per iniectionem adhibitæ, vt & herba Roberti ſumta, vel extra applicata. Si dolor valde vrgeat, fomenta ex malua, althæa, nymphæa, papauere, coriandro viridi, anetho, ſemine pſyllij, lacte, croco & ſimilibus per internalla vſurpanda, vel cataplaſmata ex iis parata imponenda. Si hæc non proſint, nonnulli ad fortiora & erodentia medicamenta ex antimonio & arſenico accedendum putant. Verùm etſi forſan in aliis locis adhiberi poſſint, huius tamen loci natura vix eorum vſum permittit. Non prætereundum hic videtur remedium, cuius mentionem facit Mauritius Cordæus, *comm. 7. in lib. 1. Hippocratis de muliere.* Refert enim ibi hiſtoriam nobilis cuiuſdam fœminæ, cui tota pars faciei dextra cancro, eoque vlceroſo obſeſſa fuit diutiſſimè. Quæ cum variis auxiliis à Medicis, Gallis, Italis, Germanis, Hiſpanis petitis vſa eſſet, tandem vulgari hoc Barbitonſoris remedio ſanata eſt. Pullos illa gallinaceos in partes tenues concidebat, & latas, quas ſæpiuſculè commutando interdiu admouebat parti affectæ.

Pullis Gallinaceis curatus cancer.

CAPVT XII.

De Gangræna & Sphacelo Vteri.

Gangræna & Sphacelus vteri.

TAndem etiam pudendum muliebre interdum gangræna & ſphacelo corripitur. Quanquam enim interdum malum hoc etiam in ipſum vterum vſque ſerpat, eúmque corrumpat, vt ſuo loco dicetur, imò totus vterus procidens corrumpatur: tamen potiſſimum in locis muliebribus & pudendis, vtpote humidioribus, & quæ excrementa multa recipiunt, & putredini facilè obnoxia ſunt, excitatur, & hinc quandóque vtero communicatur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Malum hoc etſi in aliis partibus à pluribus cauſſis, quas omnes hic recenſere opus non eſt, excitari poſſit: hoc tamen in loco ortum habet ex inflammatione, cancro & vlceribus in hiſce locis malè curatis. Cùm enim hæ partes ſint humidæ, & excrementis ſcateant, quibus calor iis inſitus extinguitur, facilè eæ corrumpuntur & emoriuntur. Ita refert Vvierus, *in obſeruat.* Nobili cuidam fœminæ annorum 25. æſtuante canicula tuberculum quoddam in ſinu muliebri, ex violento forſan mariti concubitu, exortum fuiſſe. Cui cùm imperitus Chirurgus cataplaſmata minus idonea admouiſſet, intra dies non multos pars vniuerſa putreſcere, nigreſcere, & emori cœpit, & incredibili celeritate anum verſus malum progreſſum eſt. Interdum etiam vterus prolapſus ab externo aëre ita alteratur, vt tandem gangræna corripiatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Calor primò inſolitus in parte percipitur; accedit febris cum horrore in vniuerſo corpore, poſtea color partis mutatur, párſque fit liuida, nigreſcit, mollis, ac cadaueroſa euadit, nec pulſus, nec ſenſus vllus adeſt; imò pars ſine ſenſu ſecari & pungi poteſt; adeſt fœtor maximus. Accedunt virium deiectio, cordis anxietas, & alia ſymptomata ex malignis halitibus ad partes ſuperiores adſcendentibus.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Malum hoc grauiſſimum eſt, & periculoſiſſimum, & niſi maturè ei occurratur, homini mortem affert.

2. Periculoſius tamen malum eſt, ſi putredo verſus vterum ipſum ſerpat, quàm ſi vicinas externas partes corripiat. Si enim ipſum vterum malum inuadit, plerunque lethale eſt. Obſeruatum tamen vterum putredine & gangræna corruptum vel ſpontè excidiſſe, vel ſectione ablatum fuiſſe, & nihilominus fœminas ſuperuixiſſe, cuius rei hiſtorias habent Aëtius, *tetrab. 3. cap. 72.* Nicolaus Florentinus, *ſerm. 6. tract. 3. c. 26.* Matth. de Gradibus, *in 9. Rhaſ. cap. de exitu & aſpoſ. matric.* Marcus Gattinaria, *ad 9. Rhaſ. c. de exitu matric* Lãgius, *lib. 2. epiſt. 39.* Beniuen. *de abdit. ſanat. & morb. cauſſ. cap. 11.* Chriſtoph. à Vega, *art. Medic. lib. 3. ſect. 10. cap. 10. & ad lib. 6. aphor. 18. Hippocr.* Paræus; *lib. de hom. gen. cap. 41.* Rouſſettus, *de partu Cæſareo* & alij, quorum obſeruationes collegit Schenckius, *lib. 4.* Si verò verſus partes exteriores putredo ſerpat, minus periculoſum eſt, vt obſeruatio Vvieri docet.

Curatio.

Curatio.

Curatio in eo maximè conſiſtit, vt putredo ſiſtatur, & quod corruptum eſt, tollatur. Perficiuntur hæc, vt in aliarum partium gangrænis, ſi pars, ſi fieri poteſt, ſcarificetur, & poſtea abluatur decocto abſinthij, lupinorum myrrhæ & ſimilium, & imponatur vnguentum Ægyptiacum vel ſimile conueniens. Omnibus verò ſuperponatur cataplaſma de tribus farinis dictum, quod hoc modo paratur. ℞. *farinæ orobi, fabarum, hordei* an. ℥. ii. *oxymel.* ℔. j. Coq. F. Cataplaſma. Efficacius fit, ſi addatur farina lupinorum, abſinthium, aloe, myrrha. De quibus plura in generali de gangræna tractatione. Quod corruptum & emortuum eſt, amputandum, ne reliquæ partes inficiantur, vel ſectione, vel vſtione, vel ligatura indies magis coarctata & fortius conſtricta, cuius exemplum & hiſtoriam habet Fr. Rouſſetus, *ſect. 4. cap. 5. de partu Cæſareo.* Partes etiam principes, & imprimis cor roborandum. Cùm enim praui halitus per arterias ad cor adſcendant, cordialia medicamenta exhibenda, vt conſerua borrag. bugloſſ. tunicis, ſpec. diamarg. frigid. elect. de gemm. frig. confectio de hyacintho, ſyr. acetoſ. citri, granator. borraginis. Cordi quoque & pulſibus conuenientia epithemata malignis vaporibus reſiſtentia applicanda. Vvierus nobilem illam fœminam, cuius ſupra facta mentio, hoc modo curauit. Primò ſolani & plantaginis ſuccum vberrimum ſyringe in vtrumque meatum ter vel quater interdiu iniecit, deinde horis illis intermediis lini hapſum iis ſuccis, admixto aceto, imbutum applicuit, qui ex ſuccus eodem rurſus permaduit liquore: ac eiuſmodi repetita aliquoties applicatione perſeueratam eſt, donec reſtingueretur feruor, & deſineret putrefactio. Aſſumebat interim quoque potionem ſingulis diebus ter ex decocto acetoſæ, ſcabioſæ, pampinulæ, prunorum damaſcenorum, ſummitatum borrag. bugloſſ. flor. calendulæ cum aqua, ſaccharo & aceto ad ſyrupi acidi longi formam apparata. Victus erat paucus, ſed refrigerans & acidus, putredinis occaſionem præſcindens. Tertio die incendij furia, ſæuitiáque putredinis remiſit. Quare carnem nigram, mortuámque exiguo forcipe attrahi, & circumquaque à viuo ſine doloris ſenſu ſeparari, reſecarique iuſſit. Inde reliquum ad viuum vſque Ægyptiaco vnguento abſumpſit: eodémque modo ad cicatricis inductionem, vt in aliis vlceribus, progreſſus eſt. Atqui inter curandum erant aliquoties enemata ex hordei & aliorum aluum mollientium decocto infundenda. Nec quæ cordi & viſceribus reliquis robur conciliarent, negligebantur, atque ea ratione conualuit breui.

PARTIS I.

SECTIO SECVNDA.

De vteri ipſius Morbis.

CAPVT I.

De Temperie Vteri cognoſcenda.

Temperies vteri cognoſcenda.

ATque hactenus morbos, qui pudendo muliebri & ceruici ſeu collo vteri accidere ſolent, explicauimus: iam ad ipſius vteri morbos explicandos accedimus, & primò quidem morbos Intemperiei. De quibus antequam agamus, prius aliquid de Temperie vteri cognoſcenda dicemus. Cognita enim naturali vteri temperie, facilius etiam Intemperies præternaturales cognoſcuntur; & exceſſus illi in temperamento vteri, qui fœminis à natura obtigerunt, non pauca cum Intemperiebus morboſis communia habent. De Indiciis autem cognoſcendi temperamenta vteri vel partium genitalium peculiarem libellum ſcripſit Marc. Ant. Vlmus, Patauinus, Medicus Bononienſis, quem *Vterum muliebrem* inſcripſit. In eo verò inter reliqua ſigna primo loco ab eo recenſetur Gynæcomyſtax, quem appellat, Barbula ſcilicet in ſuperiore labro mulierum, & quidem vt nouum & ſuum inuentum, vtpote quæ maioribus, etſi ſenſibilis ſit, & ſenſui viſus obuia, non ſit animaduerſa, definitque eam quod ſit Barbulæ imago, atque inchoamentum, ſeu lanugo pilaris, vel pilus breuiculus, tenuis, mollis, qua veſtitur cutis labri ſuperioris muliebris. Barbamque hanc tum demum erumpere in fœminis ſtatuit, cum menſes fluere, & mammæ augeri incipiunt, & ex hac Barbula de temperamento vteri & teſtium in fœminis iudicium haberi poſſe docet, dum ſcribit: *Si Gynæcomyſtax temporius eruperit, atque is denſior, longior, nigrior, craſſior, pro eius tamen natura, fœminæ tunc habuerint vterum calidum atque præſertim ipſos teſtes; Eædem fuerint ſalaces, marium appetentes, quantum verò ad ſeipſas pertinet, fœcundæ, atque maximè vtplurimum aptæ ad opus facultatis generatricis præſtandum & in Venere ſatis vegetæ. Quæ verò fœminarum nullas, aut perexiguas notas, atque momenta ferè inuiſibilia Gynæcomyſtacis obtinuerint, hæ plerúmque ſunt ad Venerem ignauæ, habentque facultatem ſui ſexus generatricem minus valentem, vi quantum ad ſe pertinet, rarò ſint fœcundæ.* Ipſe tamen ſcribit, minus curioſè eam inſpicientibus non animaduerti, ſed viſum & oculos minus acres interdum ſubterfugere, & nunc eius breuitatem, nunc tenuitatem, nunc raritatem, nunc colorem albicantem barbam iſtam q. oculis eripere & ſuffurari, & ſi omnia iſta impedimenta coniungantur, omnino arduum opus eſſe, cognoſcere Gynæcomyſtacem. Verùm ne tantum inuentum toti Antiquitati ignotum lateat, tubulus ille opticus vncialis, quo gemmarij in gemmarum bonitate & integritate exploranda vtuntur, & qui pulicum pedes omnes inſpiciendos clarè exhibet, adhiberi poſſet. Miror verò viros doctos de rebus nihili & talibus inuentis gloriari. Et cum ipſe Vlmus occulto proximam eſſe hanc barbam dicat, imò barbulæ vmbram appellet, vix operæ pretium eſſe puto de ea pluribus agere. Hoc oculis manifeſtum eſt, quod & Ariſtoteles, *lib. 3. de hiſt. animal. cap.* 11. annotauit, quibuſdam fœminis in mento pilos prodire, præſertim cum menſtrua ipſis ſubſiſtunt, & imprimis iis, quæ vterum & teſtes habent calidiores.

Signa temperiei vteri à pilis pubis.

Certiora alia & ſenſibus manifeſtiora ſigna temperamenti Vteri & partium genitalium in fœminis dantur. 1. Pili pubis, quià Ioan. Riolano, *lib. 2. Anthropograph. cap.* 34. etiam γυναικομύςαξ appellantur. Hi enim ſi citò erumpunt, ſunt craſſi, nigri, duri, longi, & à pube ad vicinas partes porriguntur, vteri & teſtium calidiorum ſunt indicium. Si verò tardè erumpunt, ſunt breues, molles, tenues, ſubflaui, rari, & vltra pubem non extenduntur, vteri frigidi ſignum ſunt: & prout caliditati vel frigiditati humiditas & ſiccitas coniungitur, ita copia & qualitates nunc augentur, nunc minuuntur.

À menſtruis.

Deinde ſigna menſtrua ſuppeditant. Qui enim vterum habent calidum, eis maturius menſes erumpunt, & ſæpe circa annum duodecimum, tardius etiam deſinunt, ſunt rubra, calida, non tamen valdè copioſa. Si verò vterus ſit frigidior, menſtrua tardius fluere incipiunt, ſanguiſque qui fluit, eſt frigidior, & aquoſus; citius etiam fluere deſinunt. Et quidem ſi calori accedat humiditas, menſes copioſè fluunt, & fluxus iſte vltra quinquageſimum annum durat, nonnullis etiam, dum grauidæ ſunt, menſes ad ſecundum vel tertium menſem adhuc fluunt. Si verò ſiccitas caliditati accedat, ſanguis, qui profluit, flauus, tenuis, acris eſt, & genitalia mordicat, & interdum vnius menſis ſpatio fluxus bis vel ter redit. Si frigiditati accedat humiditas, tardè erumpunt menſtrua, neque abſque difficultate, eſtque ſanguis albicans & ſeroſus. Si frigiditati accedat ſiccitas, tardiſſimè & difficillimè erumpunt, & rarò ad quadrageſimum annum fluunt, & fluunt parcè, ac ſunt craſſa.

A veneris appetitu.

Tertiò ex Veneris appetitu aliquid de temperie vteri colligi poteſt. Siquidem fœminæ, quæ calidum vterum & genitalia habent, Venerem maturè & vehementius appetunt, eáque valde delectantur. Quæ verò frigidum habent vterum, venerem tardè appetunt, neque ea admodum delectantur, & ea frequenti facilè laſſantur. Et quidem ſi caliditati iungatur humiditas: Venere etiam multa non laſſantur, imò ſi venerem, cui adſueuerunt, intermittant, malè habent, niſi forſan carnoſæ & pingues fiant, veneriſque deſiderio ad annum quinquageſimum vel etiam vltra tenentur. Si caliditati ſiccitas coniungatur, ſummo deſiderio & ferè cum furore

in venerem feruntur, præſertim ſi ab ea longius abſtineant, & victus lautus atque alia venerem irritantia accedant. Non tamen multã venerẽ ferunt, ſed facilè laſſantur, ob ſpirituum paucitatem. Si frigiditati accedat humiditas, fœminæ tardius & rarò venerem appetunt, & deſiderium veneris in iis facilè langueſcit, præſertim ſi ſæpius concipiant, vel abortiant; cum eo modo vterus magis refrigeretur. Neque etiam è coitu delectationem admodum percipiunt, ſed in eo q. torpent, & frequenti facilè delaſſantur. Interim coitus ipſis vtilis eſt, eáſque vegetiores reddit. Si frigiditati accedat ſiccitas, tardiſſimè virum appetunt, nec in coitu delectantur, facilè quoque eo laſſantur, ob ſpirituum paucitatem.

A Conceptione. Quartò ſigna temperiei vteri Conceptio ſuppeditat. Si enim vterus ſit calidus, frequenter concipiunt mulieres, & quidem plerumque maſculam prolem, vel fœminas viragines, modò virile ſemen conſentiat. Si verò vterus ſit frigidus; rarò concipiunt, & fœminas potius, quàm mares, præſertim iuniores & adultiores, modo virile ſemen conſentiat. Si caliditati accedat humiditas, tales fœminæ omnium maximè ſunt fœcundæ, modò virum quoque bene temperatum nanciſcantur; Et ex ſenibus quoque & maribus imbecillibus hæ fœminæ non difficulter concipiunt, ſed tum potius fœminas, quàm mares, concipiunt; interdum & geminos pariunt, & molas ſimul concipiunt, vel ſuperfœtant. Si verò ſiccitas caliditati accedat, fœcundæ quidem ſunt fœminæ, ſed non ita, vt quæ calidum & humidum vterum habent, requiruntque ſemen virile temperatum, & ex ſe mares generant: Rarò geminos pariunt, vel ſuperfœtant. Si vterus ſit frigidus & humidus difficulter concipiunt fœminæ, præſertim iam adultiores: iuniores tamen, præcipuè ſi virile ſemen ſit calidum & ſiccum, concipiunt mares, ſed rarò optimè conformatos, verùm valetudinarios. Ipſæ etiam fœminæ dum vtero gerunt, malè habent. Quæ vterum habent frigidum & ſiccum, ferè ſteriles ſunt, & ſi concipere debent, neceſſum eſt, vt ſemen virile ſit calidum & humidum. Et ſi concipiunt, pariunt fœminas, & ſi mares generent, ſunt ij ſtrigoſi, proceri, & qui citò ſeneſcunt. Atque hæc præcipua indicia ſunt, quibus temperies vteri cognoſcitur, potiſſimum ab effectibus petita & quidem certiora: de quibus plura non addimus, cum etiam in ſequentibus capitibus iterum eorum facienda ſit mentio. Et propterea ipſos vteri morbos aggredimur, qui omnino diligenter tractandi ſunt, cum rarò fœminæ ægrotent, quin vterus fons aut focus omnium malorum ſit, aut certè ea augeat.

CAPVT II.

De Intemperie vteri calida.

Vteri calida Intemperies. ET primò quidem morbos Intemperiei quod attinet, omnis generis intemperies vtero accidunt. Primò etſi vteri calor ad ſemen fouendum ac retinendum, fœtúſque formationem & vſque ad tempus partus retentionem ſit maximè neceſſarius: tamen ſi calor ſit nimius, ſemen genitale, quod à viro accipit, non ſimiliter fouet, ſed calorem eius diſſipat, atque ita conceptionem impedit.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Calor hic præternaturalis interdum à primo ortu contractus eſt in quibuſdam fœminis, viraginibus nimirum, quæ ob id etiam ferè ſteriles ſunt. Poſt ortum verò contrahitur à cauſſis calefacientibus, vini nimirum potentioris & aromatici vſu, mulſo vel hydromelite aromatibus condito, cibis calidis, ambulatione multa, venere multa & cogitatione de rebus venereis, quæ calorem & ſanguinem ad vterum concitant; medicamentis cum internis, tum externis calidis.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Fœminæ, quæ vteri calida intemperie laborant, pronæ ſunt in venerem, menſtrua habent pauca, flaua, nigra, vel adu ſta & acria, eaque cum difficultate fluunt, & rarò ordinem debitum ſeruant, pili in pube citò naſcuntur, facies rubet, & dolori capitis frequenti ſunt obnoxiæ, & bilioſi humoris in corpore abundantis plerumque adſunt indicia, labia ferè ſunt ſicca.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Calida vteri intemperies multa grauia{ mala fœminis affert. Menſes enim, vt dictum, habent paucos, inordinatos, prauos & difficiles; vnde poſtea ætatis progreſſu fiunt hypochondriacæ: Steriles etiam ſunt plerunque tales fœminæ. 2. Interdum quoque furor vterinus ex intemperie vteri calida oritur.

Curatio.

Curatio. Calida vteri intemperies refrigerantia indicat. Refrigerantia tamen ita moderanda ſunt, ne vteri calor, qui ad conceptum neceſſarius, debilitetur eiúſque ſubſtantia, quæ membranoſa & cui frigus inimicum, offendatur, & vaſa, quæ ob menſtruorum fluxum patere debent, denſentur & occludantur. Atque id non ſolum intelligendum eſt de medicamentis, quæ vtero adhibentur, ſed etiam iis, quæ lumbis & dorſo applicantur, in quibus etiam cauendum, ne nimio refrigerantium vſu nerui eò loci lædantur.

Medicamenta interna refrigerantia. Ex internis medicamentis vtilia ſunt *cichorium & cichoracea, endiuia, violæ, nymphæa, acetoſa, lactuca, ſantali, ſem. frigida maiora*, & aquæ, ſyrupi, conſeruæ, condita ex his parata, vt & *ſyrupus acetoſitatis citri, granatorum, ſpecies diamarg. frig. diarrhod. Abb. & diatrionſant.* Vt ℞. *conſ. cichor. violar. nymph. borrag.* an. ℥. j. *roſ.* ℥. ß. *ſpec. diamarg. frig. diatrionſant.* an. ʒ. ß. *Cum ſyr. violar vel acetoſit. citri* Fiat Electuar.

Externa. Extra adhibeantur *vnguentum roſaceum, refrigerans Galeni, ceratum ſantalinum, ol. roſar. violar. nymphææ. Cum ſucco lactucæ, nymphææ, cucurbitæ, vmbilici* ♀, quibus dorſum & lumbi inungantur. Vel cataplaſmata ex *farina hordei, puluere roſar. violar. nymphææ, ſantalis cum ſucco vel aqua plantaginis, nymphææ, cichorij, lactucæ, oleo roſar. violar. nymphææ.* Vtilia etiam ſunt balnea & inſeſſus ac fomentationes ex refrigerantibus. Vt ℞. *fol. violar. vitis, malorum cydonior.* an. M. j. *ſalicis, flor. violar. nymph.* an. M. ß. Coq. in aqua dulci pro Balneo, in quo mulier vmbilico tenus ſedeat. Vel paretur inde fomentatio. Poſt balneum capiat aliquid ex refrigerantibus ſupra propoſitis. Si libet, poſſunt ex medicamentis hactenus propoſitis etiam vterinæ iniectiones & peſſi fieri. Eros, *de paſſionibus mulier. cap. 7.* in nimia matricis caliditate, & vbi ardor & calor percipitur, tale peſſarium immittit. ℞. *opij* ℈. j. *adip. anſer.* ℈. ij. *ceræ mellis* an. ℈. iv. *olei* ℥. j. *album. ouor.* ij. Miſce. Verùm ex falſa hypotheſi antiquorum, qui opium frigidum eſſe ſtatuerunt, talia medicamenta parata ſunt. Cùm autem vterus cum aliis partibus nobilibus magnum conſenſum hebeat, metuendum, ne vis narcotica opij ipſis noceat.

Diæta.

Diæta. Diæta medicamentis reſpondeat. Aër ſit frigidior. Veſtes, ſtragula & tegumenta tenuia ſint, non nimis

denſa & calida. Cibi condiantur lactuca, cichorio, endiuia, hordeum … commodum eſt. Abſtineant contra à cibis calidis & aromatibus. Vino quantum fieri poteſt abſtineant, aut ſi illud tenue & aquoſum. Potus ſit cereuiſia hordeacea vel aqua hordei. Quies animi corporiſque ipſis cōmodior eſt, quàm motus. A venere abſtineant, vel parcè ea vtantur. Somnus vigilijs nimijs vtilior eſt. Aluus laxa ſit

CAPVT III.

De Intemperie vteri Frigida.

Intemperies vteri Frigida.

FRequentius verò intemperie Frigida vterus laborat, quæ ſterilitatis & aliorum malorum plurimorum cauſſa eſt.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Ortum autem habet à cauſſis iis contrariis, quæ calidam intemperiem inducunt, nimirum ab aëre externo frigido, otio & quiete, cibis & medicamentis frigidis.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Fœminæ, quæ vteri intemperie frigida laborant, venerem minus appetunt, ac minori voluptate in ea afficiuntur, pili in pube ſunt pauciores: non concipiunt: menſes ipſis ſubſiſtunt, aut minus rectè fluunt, ac pituitoſi, mucoſi, ac craſſi ſunt. Cumulantur enim in vteri venis frigidi & pituitoſi humores, qui eas obſtruunt; flatus in vtero colliguntur, ſemen eſt crudum & aquoſum, vnde ſemen ipſis ſine voluptate effluit, & gonorrhœam patiuntur. Faciei color eſt pallidus. Cauſſæ refrigerantes præceſſerunt.

Prognoſticum.

Prognoſtica. Intemperies hæc multorum malorum, obſtructionis menſium, ſterilitatis & aliorum cauſſa eſt: ac ſæpe ſatis difficulter curatur.

Curatio.

Curatio. Intemperies vteri frigida calefacientia indicat. Eligenda autem hic ex calidis medicamentis ea, quæ peculiarem cum vtero cognationem habent.

Indicamenta ſimplicia vterum calefacientia. Vt Radices, *Ariſtolochiæ, leuiſtici, valerianæ, angelicæ, pimpinellæ, imperatoriæ, calami aromatici, rubiæ, helenij, iridis, oſtrutij, eryngij, ireos, aſari, fœniculi, petroſelini, apij, paludapij.* Folia *artemiſiæ, meliſſæ, matricariæ, ſabinæ, pulegij, calaminthæ, origani, dictamni Cretici, maioranæ, rutæ, betonicæ, roriſmarini, lauri, leuiſtici.* Flores *roriſmar. cheiri, lauendulæ, ſaluiæ, ſtœchados, ſpicæ, betonicæ, ſchœnanthi, chamæmeli.* Semina, *apij petroſelini, rutæ, dauci, aniſi, fœniculi, cumini, leuiſtici, paſtinacæ ſylueſtris, ſileris montani, nigellæ, ciceres rubri.* Baccæ, *lauri, iuniperi.* Aromata, *galanga, cinamomum, caſſia lignea, garyophylli, cubebæ, crocus, zedoaria, nux moſchata, macis.* Gummi & Lachrymæ, & liquores concreti, *thus, myrrha, ſtyrax, benzoë, ſagapenum, aſa fœtida, opopanacum, gummi elemi, ſuccinum.* Ex animalibus, *caſtoreum.* Ex mineralibus, *borax.*

Compoſita.

Compoſita. Ex quibus fiunt varia medicamenta cum interna, tum externa.

Interna.

Interna. Species *diamoſchi, diacalaminthæ, theriaca, Mithridatium.* Aquæ ex ſupra enumeratis, ſyrupi, conſeruæ & alia. Efficaciſſima ad calefaciendum vterum eſt hæc aqua, quæ aqua vitæ mulierum appellatur. ♃. *Galangæ, cinam. nuc. moſch. macis, garyoph.* an. ℥. ij. *zingib. cubebar. zedoar. cardamomi* an. ℥. j. *granorum paradiſi, piperis long.* an. ℥. ß. Tritis affunde *vini* Menſ. vj. Stent in infuſione in loco frigido diebus 8. Poſtea adde *ſaluiæ minor.* *menthæ rubr. meliſſæ, matricar.* an. M. iij. Stent iterum diebus 8. Poſtea vinum effunde, & herbas ac aromata contunde, & vino affuſo iterum deſtilla. Alia. ♃. *cinamomi, nuc. moſchat. macis, caryophyll. zingib. alb. cubebar. cardamom. granor. paradiſ.* an. ℥. j. ß. *galang.* ʒ. vj. *piperis longi* ℥. ß. *zedoar.* ʒ. vj. Aromata minutim incidantur, & affundantur in vaſe Vvaldeburgico. *Vini boni* Menſ. vj. Ponantur in cellam, & ita ſtent per dies 9. quotidie agitando: poſtea adde *menthæ rubr.* M. ij. Stent iterum per dies 14. Poſtea vinum effundatur, & remanentia contundantur, vinumque reaffundatur, & deſtillatio fiat. Alia. ♃. *macis, nuc. moſchat. caryophyll. cardamomi, gran. paradiſ.* an. ℥. j. *cinamom. galang. pip. longi, zingib. zedoar.* an. ℥. ß. *herb. meliſſ. ſaluiæ, fœnic. ſerpilli, anſerinæ, maioran.* an. M. j. *menthæ criſp.* M. ß. Incid. & contund. ac infund. per 6. dies in *Vini Rhenani* ℔. vj. Deinde deſtill. in B. M. Vel vina medicata ex iiſdem fiant. Extractum hyſtericum maius & minus habetur apud Quercetan. *in pharmacop. Dogmat. reſtit. cap.* 25. Vina medicata.

Externa.

Externa. Extra vtendum fomentis, balneis, ventris inferioris è modò enumeratis plantis. Sacculis ex iiſdem paratis. Inunctionibus ex *oleo irino, lilior. albor. rutaceo, de angelica, laurino, cinamomi, garyophyllor. macis, nucis moſch.* Emplaſtris, vt ♃. *ladani* ℥. ii. *thuris, maſtiches, ſtyracis liquidæ* an. ℥. ß. *ol. caryophyll. nuc. moſch.* an. ℈. ß. *ol. lilior. alb. rutacei* an. ℥. i. *ceræ q. ſ.* F. Emplaſtrum. Suffitibus, vt ♃. *thuris, myrrhæ, maſtich.* an. ʒ. i. *baccar. lauri* ʒ. i. ß. *ladani* ʒ. ii. *ſtyracis, caryophyll.* an. ʒ. i. *gummi Arabici, vini,* an. q. ſ. F. trochiſci. Peſſaria etiam ex iiſdem medicamentis componi poſſunt.

Diæta.

Diæta. Aër ſit calidior; cibi facilis coctionis & boni nutrimenti, condiantúrque aniſo, fœniculo, thymo, aromatibus. Vitentur piſces, legumina, lac & lacticinia, fructus crudi & alia, quæ humores frigidos generant.

CAPVT IV.

De Humida Intemperie Vteri.

HVmida Intemperies frigidæ plerunque coniungitur, & frequentiſſima ſterilitatis cauſſa eſt.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Prouenit verò ab iiſdem ferè cauſſis, à quibus frigida vteri intemperies: Cùm cauſſæ illæ refrigerantes ferè etiam vim humectandi habeant. Atque iis fœminis præcipuè hæc intemperies accidit, quæ vita ſedentaria vtuntur & in otio viuunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Quæ humida intemperie vteri laborant, menſtrua copioſa habent, eáque aquoſa ac tenuia, & loci muliebres iis ob excrementa humida madent, & fluorem vterinum patiuntur; venerem non multùm appetunt, & in ea delectationem ferè non percipiunt. Fœminæ tales ſemen non retinent; aut ſi concipiant, ad abortum fœtu grandiore facto pronæ ſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Humida vteri intemperies ad conceptum, vt modò dictum, eſt ineptiſſima.

2. Si diu durauerit, ſatis difficulter curatur.

Curatio.

Curatio. Intemperies humida ſiccantia requirit. Eadem autem ferè medicamenta, quæ intemperiem frigidam curant, humidæ etiam tollendæ ſunt vtilia; cum calefacientia illa omnia etiam vim ſiccandi obtineant. Imprimis hic vtiles ſunt thermæ ſulphureæ, & potu

& inſeſſu vſurpatæ. In iniectionibus tamen & aliis externis medicamentis abſtinendum ab adſtringentibus; cum humores excrementitios, qui plerunque cum hac intemperie coniunguntur, detineant, maiúmque ita augeant. Victus etiam ratio ſiccandi vim habeat. Diæta.

CAPVT V.

De Sicca Vteri Intemperie.

SIcca tandem intemperie etiam quandoque vterus laborat; imò interdum quaſi induratur. Sua enim ſubſtantia carnoſus & mollis eſt vterus, & affluente ſanguine humectatur: & talis ad conceptionem aptus eſt: ſi verò illa humiditate deſtituatur & ſiccior ac durior fiat, ad conceptionem ineptus fit.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Accidit hoc nonnunquam ab ipſo ortu, & à prima conſtitutione nonnullis vterus ſiccior & durior eſt. Poſt ortum verò in ſenio accidit, quando vt aliæ partes, ita etiam vterus exſiccatur, & tunc parere fœminæ deſinunt. Si verò à cauſſis exiccantibus ante ſenium idem accidat, itidem ſteriles fiunt. Exſiccant autem vterum interdum morbi, vt inflammationes, interdum medicamenta. Si etiam ſanguis, qui vterum humectare ſolet, ad eum non feratur, vterus ſiccatur: Quod accidit, ſi ſanguis menſtruus per eum non euacuetur, aut licet per ceruicem illius effluat, ad fundum non perueniat, ob venarum vel anguſtiam, vel obſtructionem, quod viraginibus ſæpe accidit, vt & iis, qui à viris abſtinentes vel ari s de cauſſis diu non conceperunt, quibúſque ita ſanguine vterus rarius humectatur, & licet is euacuetur menſtruis interuallis, per ceruicem tamen potius, quàm vteri fundum effluit. Et cauſſæ, quæ in aliis partibus intemperiem ſiccam inducere poſſunt, etiam hic locum habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Semen paucum excernunt tales fœminæ, & ad venerem tardæ ſunt, menſes ipſis ſunt pauci, vteri os ſiccum. Alias etiam tales fœminæ corporis conſtitutione ſunt ſicca & gracili; & plerúnque fœminis, quæ vterum calidum & ſiccum habent, labium inferius perpetuas ferè fiſſuras habet, colorémque è rubro nigricantem.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Sterilitatem, vt dictum, hæc intemperies plerunque indicat.

2. Et vt in aliis partibus ſicca intemperies eſt curatu difficillima: ita etiam in vtero, & præcipuè ſi ſit diuturnior, & quaſi hectica euaſerit.

Curatio.

Curatio. Medic. Interna. Curatur hæc intemperies humectantibus. Vtilis imprimis hic eſt *borrago & bugloſſum, mercurialis, malua, althæa, violæ, amygdalæ dulces, piſtacia, pineæ, iniubæ, dactyli, ficus, paſſulæ, radices ſatyrij, eryngij.* E quibus parantur varia medicamenta interna. Syrupi, conſeruæ, condita, emulſiones, morſuli & alia. Externa etiam varia ex iiſdem parantur, additis *ſemine lini, fœnugræci, radic. lilior. albor. branca vrſina, parietaria, & ſimilibus.* Balnea nimirum & inſeſſus cum aqua dulci tepida, vel fomentationes, quæ commodiſſimè cum lacte parantur. Poſt balneum & fomentationem vteri regio, imò totus venter verſus pudenda inungatur *ol. amygdal. dulcium, lilior. albor. lini, ſeſamino, butyro recenti ſine ſale, pinguedine gallinæ, anſeris, medulla crurum vituli, mucilagine ſeminis maluæ, althææ, lini, cydoniorum, vnguento reſumtiuo.* Externa.

Diæta.

Diæta. Diæta vim humectandi habeat. Aër ſit humidus. Cibi humectandi quoque & impinguandi vim habeant, ſint præterea boni ſucci, facilis coctionis, multi alimenti, & minimè excrementitij, quales ſunt iuſcula pinguia gallinarum, carnis bubulæ, caro vitulina, hædina, veruecina, gallinarum, oua ſorbilia, lac, caſeus recens, amylum, piſces bonæ notæ, amygdalæ, piſtacia, pineæ, dactyli. Potus ſit cereuiſia triticea, vel vinum dulce. Quies vtilis eſt. Somnus etiam ſit paulò longior. Nocent verò labores nimij, vigiliæ, ira, mœror, inedia.

CAPVT VI.

De Intemperiebus Vteri Compoſitis, & cum Materia.

Et primò.

De Frigida & Humida.

RArò verò ſimplex intemperies vterum corripit, ſed plerunque ſunt compoſitæ. Ita etiam rarò intemperies ſunt ſine materia, ſed plerunque humores vt eas inducunt, ita fouent. Intemperies Vt. Frigid. Humid.

Frigida & Humida Intemperies cum Materia.

Frequentiſſima autem eſt Intemperies frigida & humida, quæ etiam eiuſdem generis excrementa cumulat. Humores autem illi excrementitij & pituitoſi nunc à toto corpore, ſi in eo abundant, vel vbi menſium fluxus præteriit, vel cum iis ad vterum mittuntur, nunc etiam ob intemperiem vteri in eo cumulantur. Frigida & Humida Intemperies cum materia.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſæ ſunt eædem, quæ in frigida & humida intemperie ſunt propoſitæ, & omnino omnes, quæ frigidos & pituitoſos humores ſiue in toto corpore, ſiue in vtero cumulare poſſunt: quæ ex aliarum partium affectibus patent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Signa etiam ferè eadem ſunt. Et tales fœminæ ferè non concipiunt, malóque corporis habitu præditæ ſunt, & colore corporis pallido & liuido. Menſes iis rarò conueniente modo fluunt. Plerunque etiam albo vteri fluore laborant, & ex humoribus vitioſis in vteri vaſis contentis omnis generis corporis ſymptomata oriri poſſunt, de quibus infra, *part. 2. ſect. 3. de ſymptomatibus ex vtero ortis & variarum partium cum vtero conſenſu* dicemus, vt rectè ſexcentarum ærumnarum, innumerarúmque calamitatum mulieri vterum autorem eſſe, Democritus ad Hippocratem ſcripſerit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Fœminæ tales ferè non concipiunt, aut ſi concipiunt, fœtu grandiore facto abortiunt.

2. Curatur autem intemperies hæc longè difficilius, quam ſimplex & nuda intemperies frigida aut humida.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Eadem quidem intemperiem hanc curandi ratio eſt, reſpectu intemperiei, quæ antea in intemperie frigida & humida eſt propoſita. Ratione verò humoris pituitoſi coniuncti, is præparantia & purgantia requirit. Et præcipuè ſi intemperies ſit cum materia, diligenti victus ratione & vſu recto rerum non naturalium, potiſſimum in cibo & potu, opus eſt, quæ ita inſtituenda, vt nullus poſthac vitioſus humor generetur. Simul etiam videndum, an humor ille ſaltem in vtero ex debilitate eius colligatur: an verò è toto corpore vel parte aliqua ad eam

mittatur. Si prius accidat, ad vterum imprimis reſpiciendum, iſque roborandus, ne vitioſos humores generet. Si verò vel à toto corpore, vel à parte aliqua humores ad vterum confluant, curatio ad totum vel partem illam primò dirigenda.

Humorem pituitoſum præparandum. Itaque ſi pituitoſus humor peccet, præparandus eſt iis medicamentis, quæ ſupra, *cap. 2. & 3. de Intemp. frig. & hum.* ſunt propoſita, vt *ſyrupo de artemiſia, de betonica, mentha, de hyſſopo*, cum aq. vel decocto plantarum *allegatis locis* enumeratarũ. Vt ℞. *radic. fœnic.* ℥. j. *valerianæ, helenij, Imperatoriæ* an. ℥. ß. *pulegij, artemiſiæ, matricariæ, nepetæ, maioranæ* an. M. j. *flor. cheiri, roriſmarini, ſaluiæ* an. P. ij. *ſem. ſileris montani, fœniculi, aniſi, paſtinacæ ſylueſtris* an. ʒ. i. Coq. in ſ. q. aq. pro ℥. x. Colatura clarificata dulcoretur ſaccharo: Vel adde *Syr. de artemiſia* ℥. ij. vel ℥. iij. *aq. cinam.* ℥ ß. F. potio pro tribus doſibus. Vel ℞. *radic. helenij, imperator.* an. ℥. ß. *maioranæ, roriſmar. betonic. puleg. artemiſ.* an. M. j. *matricar.* M. ß. *ſem. fœnic.* ʒ. j. *Zedoar. cinam.* an. ʒ. vi. Affund. vini vel cereuiſiæ q. ſ. De quibus aliquoties hauſtus exhibeatur.

Euacuatia. Humores præparati euacuentur conuenientibus medicamentis, vt *agarico, mechoacanna, turbith, trochiſc. alhandal*; & ſi alij humores pituitoſo admixti fuerint. *fol. ſenæ*, & aliis, *pilulis item de tribus, aloë phangiss, maſtich. de hiera cum agarico, ſine quibus eſſe nolo, elect. Indo, Diaphœnico, Diacarthamo.* Vel ℞. *ligni aloës. ſem. ſileris montani, rad. aſari, maſtich. croci* an. ℈. i. *ſchœnanthi, ſpicæ* an. ℈. ß. *agarici albiſſ.* ʒ. ii. *turbith. electi* ʒ. i. ß. *aloës purificatæ* ʒ. vi. *ol. cinam. fœnic. aniſi, macis* an. gutt. i. F. pilulæ, quæ, ſi libet, trochiſcis alhandal acui poſſunt. Vel ℞. *agarici trochiſc.* ʒ. i. ß. *fol. ſenæ elect.* ʒ. ii. Infund. in decocti ſuperioris vel aq. artemiſiæ ſ. q. In colat. ℥. iii. ß. diſſolue *elect. diaphœnici vel diacarthami* ʒ. ii. Iterum Coletur. Adde *ſyr. de artemiſia* ℥. ß. *aq. cinam.* ʒ. ß. M. Pro delicatioribus poteſt tale Claretum fieri. ℞. *rad. fœnic.* ʒ. iii. *roriſ mar. hyſſopi, betonicæ* an. P. i. *fol. ſenæ elect.* ʒ. iii. *mechoacannæ*, ʒ. i. vel iv. *agarici trochiſc.* ℈ ii. *galangæ, zinzib.* an. ℈. i. Infund. in vini Rhenani ſ. q. horis 6. in loco calido. Poſtea tranciantur per chartam bibulam. Adde *ſyr. conſeru. cortic. citri*, ℥. ß. *ol. cinam.* g. i. M. F. Claretum. Quod quoties opus repeti poterit. Vniuerſalibus iſtis euacuationibus præmiſſis ad particulares poſtea, quæ ex ipſo vtero proximè fiunt, euacuationes accedendum eſt, in quem finem vtiles ſunt imprimis peſſi ſeu peſſaria dicta. Vt ℞. *fol. mercurial. recentia*, contundantur atque in ſacculum ex linteo albo raro vel ſerico paratum indantur, qui butyro vel melle roſ. ſolut. inungatur. Vel ℞. *ſpec. bened. laxat.* ʒ. iii. *agarici* ʒ. ii. *ſem. nigellæ* ʒ. i. *farinæ cicerum* ʒ. vi. Cum *ſucco mercurialis* F. peſſaria, quæ linteo raro obducantur. Vel ℞. *ſpec. hieraſ.* ʒ. i. *agarici trochiſc.* ʒ. ß. *bdellii* ʒ. i. Cũ melle F. peſſus. Vel ℞. *agarici trochiſc.* ʒ. i. *colocynth.* ℈. i. *artemiſ. ſaluiæ, maior. dictamni cretici* an. ʒ. ß. Excipiantur ſucco mercurialis & cũ linteo vel ſerico raro F. peſſaria. Euacuationib. iſtis præmiſſis poſtea iterum exſiccantia & calefacientia, reliquias humorum excrementitiorum abſumentia & diſcutientia vſurpari poſſunt, qualia ſupra *cap. 2. & 3.* ſunt propoſita, cum Interna tum Externa.

Sudorifera. Vtilia verò maximè in eum finem ſunt ſudorifera, parata ex decocto ligni Guaiaci, radice Chinæ & ſarſæ parillæ. Quæ autem qualitates, vis & efficacia ſit horum medicamentorum & quomodo ad vſum Medicorum apparanda ſit, alibi dictum, neque id integrè explicare huius loci eſt. Vt pauca addamus. ℞. *ligni ſancti raſpati* ℔. i. *vel* etiam ℥. xviii. quæ in aq. puræ ℔. xii. hor. 24. macerentur. Poſtea vaſe

Ligni ſancti decoctum. clauſo coquantur ad dimidiæ vel tertiæ partis conſumtionem. Colaturæ ℥. vi. vel ℥. viii. manè calidè ægra ſumat & in lecto ſeſe ad ſudorem componat. Reliquiis tantundem aquæ affundatur & ad tertiæ partis conſumtionem coquantur. Colatura detur pro potu ordinario. Radicem Chinam verò quod attinet, ℞. *eius in taleolas ſectæ* ℥. iii. Affunde *aq. puræ tepidæ* ℔. vi. Coq. ad mediæ partis conſumptionẽ. Col. ℔. ß. vel etiam plus manè exhibeatur, ægráque in lecto pro virium ratione ſudet. Et quia decoctum hoc facilè aceſcit, tertio quoque die recens parandum. *Sarſæ parillæ* verò ℞. ℥. ix. *aq. puræ* ℔. xii. Eodem modo macerentur & coquantur. Colat. ℥. vi. vel ℥. viii. exhibeantur ad ſudorem ciendum. Quia vero in coctione aliquid virium perit, præterea etiam magna decocti copia ægris, præcipuè fœminis moleſta eſt, poſſunt eadem deſtillari & minore copia exhiberi. Quibus etiam in deſtillando vtero accommodata medicamenta addere licet. Vt ℞. *ligni ſancti* ℔. i. *vel ſarſæ parillæ* ℥. viii. *rad. angelicæ, helenij* an. ℥. i. *artemiſ.* M. ii. *dictamni Cretici* M. ß. Affundantur aq. vel vini ℔. vi. Macerentur per biduum. Poſtea deſtillentur. Deſtillati exhibeantur ℥. ii.

Rad. Chinæ decoctum.

Sarſæ parillæ decoctũ.

Ligni ſancti & ſarſæ parillæ deſtillatum.

Diæta. Victus ratio ſit tenuis. A carnibus craſſioribus, præcipuè coctis, ægra abſtineat. Vtatur verò carne aſſa auicularum, gallinarum, caponum, perdicum, veruecina, amygdalis dulcibus, paſſulis. Salſis verò & acidis ægra abſtineat. Neque etiam bibat vinum, aut non niſi tenue & paucum, de quibus plura de curatione luis venereæ dicentur. Vtilia etiam hic ſunt medicamenta è chalybe parata, de quibus *ſupra lib. 3. part. 6. ſect. 2. cap. 2. de cachexia* dictum. Decoctis tamen his etiam medicamenta vterum calefacientia & ſiccantia addi poſſunt. Aut ſi alicui iſta ſudorifera vſurpare & continuare animus non eſt, ea medicamenta *cap. 2.* & 3. deſcripta cum Interna, tum Externa frequentius & diutius vſurpet. Vt ℞. *conſ. maior. anthos, betonicæ* an. ℥. ii. *meliſſæ* ℥. i. *ſpec. diamoſch. dulc. vel amari, diamarg. cal.* an. ʒ. i. *rad. condit. eryng. cortic. citri condit.* an. ℥ ß. Cum *Syr. de artemiſ.* F. elect. Extra verò adhibeantur inſeſſus & balnea. Vt ℞. *fol. lauri, matricar. calaminth.* an. M. iii. *rutæ, ſalu. beton. origan. puleg.* an. M. ii. *rad. ariſtol. rot. angel.* an. ℥. i. Indantur ſacculo & coq. pro balneo, vel venter eodem decocto foueri, & poſtea oleis conuenientibus inungi, aut emplaſtrum aliquod accommodatum apponi poteſt. Imprimis hic vtile eſt Emplaſtrum, quod fit ex gummi Carannæ. Peſſi etiam fiant, atque inungantur conuenientibus vnguentis & linimentis, vel eadem etiam ſola cum lana bombycina adhibeantur, qualia ſunt ol. coſtinum, ruſtaceum, zibethum, liquidambra, balſamum Orientale vel Occidentale. Commodiſſimus verò hic eſt thermarum ſulphurearum & exiccantium vſus, ſiue bibantur, ſiue ægræ in eas inſideant.

Med. Externa.

Peſſi.

Thermæ.

Diæta.

Diæta Diæta etiam ſit talis, qualis ſupra *cap. 2. & 3.* propoſita. Aër ſit calidus & ſiccus. Vitetur verò frigidus & humidus. Cibus ſit panis bonus conditus fœniculo, aniſo, cumino. Vtilis eſt caro auium montanarum & ſylueſtrium, vt & columbarum, gallinarum, caponum, veruecina, aſſa potius, quam elixa, aut elixa aromatibus & herbis calidis condita. Potus ſit vinum antiquum, generoſum, ſed paucum. Maximè neceſſaria eſt corporis exercitatio. Nocet contra etiam & quies.

De Intemperie Vteri calida & ſicca cum bile.

Intemper. Vteri calida & ſicca cum bile. Si verò calida & ſicca adſit intemperies cum bile, intemperies illa alteranda, vt *cap. 1. & 4.* dictum; bilis verò, ſiue circa vterum colligatur, ſiue ab epate

Alterantia. vel toto corpore ad vterum mittatur, euacuanda. Præparantia & alterantia parentur è *rad. cichor. borrag. polypod. fol. borrag. maluæ, violarum, flor. violar. ſem. frigid. maiorib. & minor. paſſulis, Syr. granatorum, citri,* & ſimilibus paſſim notis. Bilis verò expurgetur *Syr. violar. & roſ. ſol. manna, tamarindis, rhabarb. foliis ſenæ,* & ſi opus ſit, *ſcammonio.* E quibus variæ formulæ pro palato ægri & aliis circumſtantiis parari poſſunt, quæ paſſim extant.

Bilem expurgantia.

CAPVT VII.

De Vteri Conformatione Vitioſa.

Et primò.

De Anguſtia Vteri & eius Vaſorum.

Anguſtia vteri.

POſt morbos Intemperiei Vteri ad morbos Organicos eiuſdem accedimus, inter quos primò ſunt morbi Conformationis. Et quidem primò inter eos occurrit Anguſtia vteri, cum ſcil. is natura nimis anguſtus eſt; cuius mentionem facit Hippocrates, qui *lib. de ſterilit.* ſcribit, ſi mulier in tertio, quarto & quinto menſe abortum faciat, atque hoc pluribus vicibus & eodem tempore, hoc ideo fieri, quia vterus amplius diſtendi non poſſit. Id tamen alij fieri poſſe negant. Verùm de hac quæſtione dicetur infra, *part. 2. ſect. 6. cap. 2.*

Aliàs miranda ſanè vteri conſtitutio eſt, vt pro fœtus magnitudine ſatis extendi & rurſus contrahi poſſit. Vterus enim, qui in non prægnantibus minimam cucurbitulam æquat, in grauidis ita extenditur, vt vtrem referat; & quod mirum, poſt partum quindecim dierum ſpatio ad priſtinam magnitudinem redit.

De Vaſorum Vteri Anguſtia.

Vaſorum vteri anguſtia.

Frequentiſſimus verò morbus in fœminis eſt vteri vaſorum anguſtia, ob quam menſium fluxus, imò & conceptio interdum impeditur. Et quidem anguſtia hæc tam in ipſius vteri, quàm in ceruicis eius vaſis accidere poteſt.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Vaſa vteri anguſtiora fiunt vel clauduntur primò ab obſtructione, quæ à craſſis, lentis ac viſcidis humoribus, ora venarum & arteriarum vteri occupantibus accidit; qui generantur ex cibis craſſis, lentis, viſcidis, aut etiam copioſis, præſertim ſi accedat calor viſcerum, tum ipſius vteri debilis, qui humores ſatis extenuare nequit. Et quidem humores hi vel è reliquo corpore & venis affluunt, vel in ipſo vtero ex alimento, quod calor vteri debilis concoquere non poteſt, colliguntur. Secundò vaſa hæc clauduntur ab inflammatione, ſcirrho, aut quocunque alio tumore hæc loca occupante. Tertiò à medicamentis vel balneis adſtringentibus intempeſtiuè adhibitis. Quartò à compreſſione, quæ fit vel à tumore, vel à pinguedine nimia partium vicinarum. Quintò à cicatrice vel carne aut membrana orificiis vaſorum annata, vel coalitu orificiorum venarum, quod interdum poſt ſecundinarum violentam extractionem, aut vlcera accidit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem anguſtia vaſorum vteri præcipue è menſium ſuppreſſione. Si enim iſta vaſa non pateant, ſanguis per ea effluere non poteſt. Interdum & conceptio impeditur; cum ſanguis pro fœtus formatione affluere non poſſit. Cauſſas quod attinet, obſtructio cognoſcitur ex humoribus crudis & viſcidis in corpore abundantibus, qui ſuis ſignis alibi explicatis ſeſe produnt, colore ſcilicet corporis albo, habitu molli, tumido, pigritia, cibi faſtidio, ſomno nimio & ſimilibus, & victus ratione, quæ præceſſit, ad tales generandos apta. Interdum etiam humiditas craſſa & pituita, muccori ſimilis, ex vtero fluit. An inflammatio præceſſerit, vel ſcirrhus, aut alius tumor adſit, è ſignis infra proponendis patebit. An medicamenta vel balnea adſtringentia vſurpata fuerint, ex relatione ægræ patebit. An corpus obeſum ſit, aut tumor ſit in loco vicino, id ſenſui manifeſtum eſt. Tandem an cicatrix aliqua vel coalitus vaſorum adſit, ex eo cognoſcitur, quod reliquarum cauſſarum ſigna abſunt, ſecundinæ vel cum violentia ſunt extractæ, vel vlcus aliquod in vtero præceſſit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Vaſorum in vtero anguſtia grauiſſimorum ſæpe malorum cauſſa eſt. Menſes enim retinentur, iiſque retentis varia mala, de quibus ſuo loco dicetur, fœminas infeſtant.

2. Curatio autem nunc facilior, nunc difficilior eſt, pro cauſſarum varietate. Quæ enim ab obſtructione eſt menſium ſuppreſſio, curari non ita difficulter poteſt; modò non ſit inueterata. Si enim diutius durauerit, malum ſi non planè inſanabile, curatu tamen difficile redditur.

3. Si ab adſtringentium vſu intempeſtiuo ſit malum, non ita difficulter curatur.

4. Si verò vel à ſcirrho, vel ab alio tumore in vtero vel extra vterum conſiſtente, ſeu comprimente ſeu claudente hæc vaſa, eóque non curabili, vt & cicatrice vaſa hæc claudantur, malum incurabile eſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio.

Curatio pro cauſſarum diuerſitate variat. Si enim à craſſis & viſcidis humoribus vaſa vteri obſtruentibus anguſtia hæc vaſorum ortum habeat, humores incidentibus, attenuantibus, & euacuantibus vtendum. Si ſcirrhus vel alius tumor adſit, is tollendus. Si ab adſtringentium intempeſtiuo vſu proueniat, humectantia & emollientia vſurpanda. Si tumor extra incumbens vaſa comprimat, is tollendus. Si ex cicatrice, emollientia vſurpanda ſi curationis ſpes ſuperſit.

Obſtructio tollitur iiſdem ferè medicamentis, quæ in Intemperie vteri frigida & humida ſunt propoſita. Pituitoſi nimirum humores in toto corpore euacuandi. Et ſi ſanguis ſimul in corpore abundet, quod plerunque fit in menſium retentione, ſanguis etiã eſt euacuandus. Formulæ *de Itemp. frigida & humida* ſunt propoſitæ. Vnam tamen atque alteram adhuc ſubiungere libet. Vt ℞. *pil. de tribus, de hiera ſ.* an. ℈. i. *trochiſc. de myrrha* ℈. ß. *extracti ſcamm.* g̃. iij. vel vj. F. pilulæ. Vel ℞. *capillor.* ♀ *betonicæ roriſmarini* an. P. ij. *fol. ſenæ elect.* ℥. i. *mechoacan. agarici opt. turbith. el.* ʒ. i. ß. *ſem. carthami excort.* ʒ. ii. *galangæ, cinam.* an. ʒ. iij. Infund. in ſ. q. vini Rhenani, & mane hauſtus propinetur. Si humoris conditio, & corporis conſtitutio id requirat, in vino calido mannæ ℥. ij. diſſolui, iterumque colari poſſunt. Vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis poſtea ad ipſam obſtructionem aperiendam accedendum: quod faciunt, quæ humores craſſos & viſcidos in vtero validius attenuãt & abſtergunt, non tamen planè tenues ſunt ſubſtantiæ, ne mox diſſipentur. Et faciunt hoc commodiſſimè, quæ aliquam amaritudinem cum acrimonia coniunctam habent; quæ Medicamenta menſes mouentia appellantur, cùm cauſſam, ob quam frequentiſſimè menſes ſubſiſtunt, tollant. Talia autem medicamenta ferè omnia ſunt ſupra *cap. 2. de Intemp. vteri Frigida* propoſita, quæ hic repetere

Menſes mouentia medicamenta ſic dicta.

opus non eſt. Vnam atque alteram ſaltem formulam ſubiiciemus. ℞. *rad. aſparagi petroſel.* an. ℥. j. *rubiæ tinct.* ℥. ß. *cicerum rubr.* M. ß. *pulegij, calaminthæ* an. M. j. *flor. cheiri anthos* an. P. ij. Coq. in aq. ſ. Colat. ℞. ℔. Dulci retur ſaccb. vel addatur *ſyr. de artemiſ. q. ſ. Aq. cinam.* ℥. ß. M. Vel ℞. *rad. ariſtoloch. diptamni albi* an. ℥. i. *coſti veri, cinam. galangæ* an. ℥. ß *fol. roriſmar. pulegij, calaminthæ betonicæ* an. M. j. *ſem. aniſi, fœniculi*, an. ʒ. j. *croci* ʒ. ß. Affundatur vini q. ſ. ſi libet addatur ſaccb. F. Claretum. Vel ℞. *ſpec. diamarg. cal.* ʒ. ii. *extr. ſabinæ* ℈. i. *ol. cinam.* ℈. ß. *ſacch. in aq. artemiſia diſſolut.* ℥. iii. ß. F. rotulæ. Vel ℞. *trochiſc. de myrrha* ʒ. i. ß. *ſpec. dialacca, extr. ſabinæ* an. ℈. i. *ol. cinam. gutt vj.* Cum ſyr. de artemiſ. F. pilulæ. Vtilia quoque hic ſunt medicamenta è chalybe parata, vt vinum chalybeatum, electuarium de limatura chalybis, & ſimilia.

Topica. Topica quoque medicamenta locum habent, quæ humores attenuant, & naturam ad expellendos humores, qui in vteri venis hærent, eáſque obſtruunt, ſtimulant. Vt ℞. *artemiſ. maioranæ, calaminthæ, mercurialis, pulegij* an. M. j. *roriſmar. ſaluiæ, fol. lauri. flor. chamæm.* an. M. j. Coq. in aqua, & ſpongia vel linteaminibus decocto imbutis inguina, hypogaſtrium foueatur, vel fœmina pedes ad genua, veſtibus vndique tecta in balneum immittat, vel etiam vmbilicotenus balneo inſideat. Poſt balneum venter ab vmbilico inguina verſus inungatur oleo rutaceo, liliorum. albor. anethino & ſimilibus. Poſſunt & Peſſi ac ſuffitus ſupra propoſiti adhiberi. Plura medicamenta etiam infra, *part.* 2. *ſect.* 2. *cap.* 3. *de menſium ſuppreſſione* proponentur. Si à morbis alijs vaſorum ſit anguſtia, ad morbos illos curatio dirigenda.

CAPVT VIII.

De Vteri vaſorum præter naturam apertione.

INterdum contrà accidit, vt vaſa vteri præter naturam aperiantur, vnde poſtea ſanguis immodicè profunditur.

Cauſſæ.

Cauſ. Cum autem vaſa præter naturam tribus modis aperiri ſoleant, per ἀναστόμωσιν, διαίρεσιν & διαπήδησιν, hi etiam hîc locum habent.

Ἀναστόμωσις fit, cum facultas expultrix copia vel qualitate ſanguinis ſtimulatur, præcipuè ſi accedat vaſorum imbecillitas, ob quam facilè accedentibus his cauſſis reſerantur. A copia ſanguinis fit hic ἀναστόμωσις, dum epar robuſtum eſt, ſanguinemque multum generat, cuius partem aliquam, tanquam onus, Natura per vteri venas expurgat, ſicut in nonnullis plethoricis per hæmorrhagiam narium idem facere ſolet: quò etiam facit, cibus boni & multi ſucci copioſius ſumtus. Qualitate verò peccat ſanguis, dum is vel natura ſua ſeroſus aut calidus, bilioſus, acris, mordax & acutus eſt, vel à cauſſis externis & euidentibus mouetur, funditur, fluxilis redditur, & ad vterum concitatur; quod fit à motu & exercitus nimiis, choreis, vini fortis, vt & aromatum nimio vſu, remediis menſes mouentibus intempeſtiuè & nimium exhibitis, peſſariis acribus, aëre & balneis calidis, vigiliis, animi commotione, & ſimilibus cauſſis. Hæc n etiam fieri poteſt ob retentricis impotentiam, quæ ſanguinem tranſmiſſum retinere non poteſt. Διαίρεσις fit vel à copia ſanguinis, præſertim ſi motus violentus accedat, concubitus violentus, & longus, cum viro robuſto & membrum virile grandius habente; quomodo in vicina

A quadam vrbe ante paucos annos ſponſa ex primo cum ſponſo concubitu in tantum ſanguinis fluxum incidit, vt intra paucos dies vitam finiuerit; partus laborioſus, abortus aut motus alius violentus, caſus, percuſſio, ponderis grauis eleuatio & ſimilia, vel ab eroſione, ab humoribus acribus, qui vaſa erodunt, aut peſſariorum acrium applicatione. Διαπήδησις fit à nimia vaſorum raritate & laxitate, ſanguiniſque tenuitate, vt & à cauſſis nimium humectantibus, vt balnei dulcis frequenti vſu.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vaſa præter naturam aperta eſſe, ſanguis, qui effluit, teſtatur. Quomodo autem cognoſcendum ſit, an ex venis ipſius vteri vel ceruicis vteri effluat, B ſuo loco *de nimio menſtruorum fluxu* dicetur. Ob quam autem cauſſam vaſorum orificia aperiantur, ita cognoſcitur. Si ἀναστόμωσις ſaltem vaſorum ſit, ſanguis paulatim extillat, atque is tenuior eſt, & adſunt indicia ſanguinis copioſi, vel tenuis, ſeroſi & acris, aut præceſſerunt cauſſæ, quæ ſanguinem mouere, fundere & ad vterum concitare poſſunt, anteà enumeratæ, & fluxio ſanguinis eſt ſine dolore. Si διαίρεσις ſit facta, fluxus ſanguinis eſt copioſior, & adſunt grumi ſanguinis, & ſigna vel ſanguinis abundantis, præceſſeruntque cauſſæ antea propoſitæ, quæ vaſa rumpere potuerunt, ſanguiniſque effuſionem ſine virium iactura fœmina in principio ferre poteſt; vel adſunt ſigna humorum acrium, fluxúſque C ipſe eſt cum dolore in principio, & primùm ſæpe aliquid humoris ichoroſi, flaui, vel nigricantis effluit, quem deinde ſequitur maior ſanguinis profuſio; & præceſſerunt cauſſæ, quæ cacochymiam talem producere poſſunt, vel peſſaria acria fuere applicata. Διαπήδησις ex eo cognoſcitur, quod fœmina ſit habitu corporis molli & raro, ſanguis tenuis & ſeroſus effluit, atque fœmina victus ratione, quæ ſeroſos humores cumulat, vel balneo aquæ dulcis frequenter vſa eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Quid mali portendat nimius ſanguinis fluxus ex vtero, ſuo loco dicetur. Ideoque hîc ſaltem quid ipſa vaſorum apertio præſagiat, dicendum.

D 2. Minus periculi coniunctum habet διαπήδησις; maius ἀναστόμωσις; maximum, διαίρεσις. Etenim per διαπήδησιν parum ſanguinis effluit; in ἀναστόμωσει & διαιρέσει plus.

3. Si apertio vaſorum fiat à copia ſaltē ſanguinis, & proinde in corpus ſanum incidat, facilius curatur, quam ſi fiat à cacochymia & prauitate humorum.

4. Minus etiam periculi eſt, ſi apertio proueniat ab aſſumtis vel admotis aperientibus, quam ſi ab interna cauſſa & praua viſcerum diſpoſitione foueatur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Apertio vaſorum, vt ea claudantur, indicat. Verū modus id præſtandi varius eſt, pro vitij diuerſitate. Ἀναστόμωσις vniens & adſtringens atque occludens indicat. Διαίρεσις ſi ſit ſimplex, agglutinans; ſi autem carnis aliquid amiſſum ſit, ſimul carnem regenerans. Διαπήδησις condenſans indicat. Ad quos ſcopos vtiliſſima ſunt incraſſantia dicta, quæ cum ſint duplicia, E citra lentorem & cum lentore; quæ citra lentorem incraſſant, in anaſtomoſi conueniunt, & talia ſunt: *roſe, myrtus, meſpila, ſorba, cortices granatorum, balauſtia, ſantalum, corallia, C. C. nuces cupreſſi*. Quæ cum lentore incraſſant, magis conueniunt in διαιρέσει, & talia ſunt: *ſymphytum, plantago, gummi tragacanthæ, albumen oui, trochiſci de carabe, bolus Armenus, farina, amylum, oryza, cydonia, ſanguis Draconis, mucilago ſem. cydoniorum, ſarcocolla, ichthyocolla.* Verùm quia iſtæ tres vaſorum in vtero apertionis differentiæ à multis variiſque cauſſis ortum habent, vt ex iis, quæ *ſupra de cauſſis*

Incraſſantia Medic. Duplicia.

dicta ſunt, patet, neque morbi iſti tolli, niſi cauſſis illis ſublatis, de eo commodiſſime dicetur infra *de nimio menſium fluxu part. 2. ſect. 2. cap. 6.* è quo ea, quæ ad hoc caput ſupplendum neceſſaria ſunt, petantur.

CAPVT IX.

De vtero duplici, deficiente, & malè conformato, ac rebus alienis in vtero repertis.

Vterus duplicatus. FOEminam duplicia fœminea habuiſſe rariſſimè obſeruatum, & vnicum, quod ſciam, exemplum apud Iulium Obſequentem occurrit, qui refert C. Claudio & M. Perpenna Coſſ. mulierem duplici natura inuentam fuiſſe. Et Caſparus Bauhinus, ex obſeruatione Fratris Ioannis refert, in quadam puella vterum bipartitum, qualem canes habent, repertum fuiſſe.

Vterus deficiens. Vterum verò defuiſſe quandoque obſeruatum. A primo ortu id factum fuiſſe, refert Columbus, *lib. 15. Anat.* dum ſcribit, quod fœmina quædam fuerit, cuius vulua ab aliarum fœminarum vuluis nihil peculiare & diuerſum habebat, & matricis colli portio prominebat, vel matricis collo ſimile, matrix autem nulla aderat in abdomine, neque vaſa ſeminaria, neque teſtes, & quoties cum viro coibat, (coibat autem ſæpe) mirandum in modum conquerebatur.

Poſt ortum verò vterum exſectum fuiſſe, *ſupra ſect. 1. cap. 12. de gangræna vteri* dictum, fœminis nihilominus ſuperſtitibus, vt referunt Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 76.* P. Ægineta, *lib. 3. cap. 72. & lib. 6. cap. 88.* Nicolaus Florentinus, *ſerm. 6. tract. 3. cap. 26.* Marcus Gattinaria, *ad 9. Rhaſis.* Langius, *lib. 2. ep. 39.* Beniuenius, *de abdit. ſanat. & morb. cauſſ. cap. 11.* Franciſcus Rouſſetus, *de partu Cæſar. ſect. 4. cap. 5.* aliique.

Caſtratæ fœminæ. Caſtratas etiam fœminas fuiſſe, ſcribit Iulius Alexandrinus, *lib. 22. ſalubr. cap. 14.* Idque feciſſe Gigem Lydorum Regem ſcribit Cælius Rhodiginus, *lib. 19. antiq. lection. cap. 29.* & recens exemplum recenſet Vvierus, *lib. 4. de præſtig. Dæmon. c. 20. edit. ſexta.* Platerus etiam, *prax. lib. 1.* ſcribit conformationis vitio ab ortu vterum ſic poſſe eſſe formatum, vt vel venæ, quibus ſanguis menſtruus effunditur, deſint, aut penitus occaluerint in illis, quibus nunquam fluxerunt menſes viraginibus.

De Rebus alienis in vtero repertis.

Res alienæ in vtero repertæ. Quia autores plerique, etſi res difficultate non careat, vt alibi dictum, ad numerum morbos etiam res alienas in corpore repertas referunt, & hoc capite de rebus alienis in vtero repertis dicemus.

Vermes vteri.

Vermes vteri. Vermes aliquando in vtero reperiri Hippocrates, *lib. 2. de morb. mulierum*, docet, & *in Harmonia Gynæc. cap. 25.* idem ſcribitur, ſignúmque eorum eſſe, quod iis prurit natura, & venter & corpus, humor circa naturam, vt putent ſe rheumaticas factas eſſe, ſudor ſpiſſus eſt, & venter earum importunus. Iridis verò Illiricæ radices tere, & rubi radices tunſas & cribellatas mixce cum mali granati ſucco, & ex eo maceratum peſſarium ſuppone, antea verò ex ipſo ſucco fomentabis. Item de ſucco hederæ fomentabis, poſtquam vrinam fecerit. *Hæc Harmonia Gynæc.* Et Ioan. de Tornamira ſcribit,

Aſcarides in vtero. quod viderit mulierem, quæ ob aſcarides in matrice pruritum habebat intolerabilem, cui cum clyſterem vterinum iniecisſet, ex decocto abſinthij & hiera picra, paruos vermes in magna quantitate fuiſſe eiectos, fœminámque liberatam. Ideóque etiã in aliis,

A ſi de vermibus ſuſpicio ſit, medicamenta vermes necantia vtero inijcere vel indere vtile eſt. Platerus, *in fine lib. i Tertij Practicæ* ex relatione cuiuſdam refert, in ſinum vteri materiam aliquoúſque generaſſe.

Adipoſa materia & crines in vtero reperti.

Mirum eſt, quod refert Guil. Fabricius *cent. 5. obſer. 49.* in fœmina quadam mortua vterum exemptum ad libras mercatorum octoginta & ſeptem ponderaſſe, & partim ichore quodam, partim materia adipoſa & oleaginoſa infarctum fuiſſe, & quod maximè admiratione dignum, in medio cauitatis vteri crines, aut veluti lanam flaueſcentem adipoſæ illæ materiæ inuolutam repertam fuiſſe.

Lapides in vtero geniti.

B Lapides in vtero generari poſſe equidem in dubium vocat Mercurialis, *de morb. mulier. lib. 4. cap. 11.* putátque, ſi quid tale in vtero reperiatur, eſſe ſanguinem, grumoſum, qui formam lapidis referat; aliàs, materiam alienam, è qua lapis generari poſſit, non tam diu in eo hærere poſſe, cum etiam ſemen efflat. Verùm negandum non eſt, lapides in ipſo vtero gigni, cum id multi fide digni autores referant, quorum teſtimonia iam protulimus. Hoc tamen monendum, cauendúmque eſt, ne lapides, qui ex veſica in fœminis interdum excernuntur, ex vtero excreti putentur. Cum enim meatus vrinarius in fœminis ſit breuis, interdum calculi, etiam ſatis C magni excernuntur, vidíque [illegible] columbinum magnitudine excrementum, quem ante aliquot annos quædam è veſica cum [illegible] difficultate eiecit.

Lapides vteri generati.

Generari autem lapides in vtero teſtatur Hippocrates, qui, *lib. 5. Epid.* ſcribit, quod F[illegible] Dyſeridis in Lariſſa, cum iuuencula eſſet, vbi Venere vteretur, fortiter circumcirca dolebat; alias autem ſine dolore erat. Concepit autem nunquam. Et cum ſexaginta eſſet annorum, dolebat à meridie, velut ex partu vehementer laboraret. Hæc cum ante meridiem porrum ediſſet multum, poſtquam dolor ipſam vehementiſſimus corripuit, ac priores omnes excedens, exſurgens aſperum quiddam in ore vteri deprehendit. Poſtea cum ipſa in animi de-D liquium incideret, alia mulier immiſſa manu expreſſit lapidem aſperum magnitudine verticilli fuſi. Et ſana tunc ſtatim & poſtea erat.

Lapis in vtero repertus.

Aetius etiam *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 98.* idem docet, & modum curandi trahit, dum ſcribit: Calculi aliquando tophacei in ipſo vtero generantur; quos ſi extrahere volueris, aluum primus per clyſterem ſtercoris eductorium euacuato. Deinde fœnigræci ac maluæ decocto rolaceo admixto, vterum eluito, & muliere ſupina diſparatis cruribus locata duos longiores ſiniſtræ manus digitos in ani foramen immittito, dextra verò ſuperiorem ventrem comprimito, calculumque extrorſum cogito ac propellito, E ſimul per digitos in anum miſſos deducens ac extrahens. At verò tophaceam ſubſtantiam extra in vteri collo, aut oſculo agnatam, muliere ritè locata & locis per dioptram dilatatis, ſcalpello reſecare oportet, & florido medicamento ſicco inſperſo curare. Ex Marſilio de Sancta Sophia ſimile citat Nicolaus Florent. *ſerm. 5. tract. 9. cap. 12.* & Marcellus Donatus, *de hiſtoria Medica mirab. lib. 4. c. 30.* Quo loco etiam refert, ex Hippolitæ Gatæ mortuæ diſſecto vtero lapidem incredibilis magnitudinis gypſeæ conſiſtentiæ, multo nigerrimo mucori innatantem extractum fuiſſe. Simile exemplum refert Scholiagraphus, *ad cap. 28. Hollerij de morb. internis*, & Hollerius, *inter rara num. 5.* Petrus Sal. Diuerſus *ad cap. 113. Practicæ Altimari*, aliique autores non pauci ſimiles hiſtorias referunt.

CAPVT

CAPVT X.

De vteri Magnitudine aucta & primo.

De vteri Inflatione.

…ri Infla-
…t

PRæter naturam etiam interdum vterus augetur, & varia tumorum genera patitur, inter quæ primò eſt eius Inflatio, ἐμφυσήματωσις, quæ eſt vteri tumor, cum is à flatibus in eius cauitate concluſis diſtenditur, & in molem maiorem attollitur. Et hæc vteri inflatio non rarò falſam conceptionis ſpem præbet; vnde etiam à nonnullis ventoſa vel flatuoſa mola appellatur. Ita refert Valeſcus de Taranta, quod *lib 6 cap. 15.* Vlyſſipone viderit quandam Iudæam, quæ crediderit, ſe eſſe prægnantem, cui omnia præparata fuerunt, quæ ad partum ſunt neceſſaria. Dum verò matrix ab obſtetricibus tractaretur, magnam ventoſitatem ſine vllo alio liquore exiuiſſe à matrice. Et Matthæus de gradibus *in 9 Rhaſ cap. de mola*, ſcribit, ſe in propria vxore ita deceptum fuiſſe. Nam dum crederet vxorem in vtero habere, poſt decimum quartum menſem omnia impregnationis ſigna & ventris tumor detumuere ex vſu pilularum Aloëphanginarum. E. Dodonæus, *cap 49 obſ. Medicinal.* obſeruauit prodeuntibus per vterum flatibus eiuſmodi inflationem curatam fuiſſe. Et Thaddæus Dunus, *lib Miſcellaneor. cap.* 8. ſcribit, ſe à quodam ruſtico ſene audiuiſſe, vxorem ipſius, cum toto biennio vterum tanquam prægnans geſtaſſet, tandem miro quodam ſonitu vel potius tonitru in ventre & pudendis facto magnam flatuum copiam perperiſſe. Narrat quoque Dn. D. Philippus Hechſtetterus, *Dec. 6. obſ.* 4 Fœminam quandam Auguſtanam textoris vxorem, ſibi perſuaſiſſe, ſe viuum fœtum in vtero geſtare, verùm legitimum pariendi tempus præterierit, & tandem biennio elapſo, cum dolore parturientium ſimili prehenderetur, ter cum maximo conatu flatum ex vtero per pudenda emiſit. Et viuit in vicina adhuc fœmina Nobilis, quæ ante annos quatuor putabatur grauida, vt non ſolum omnia, quæ ad partum neceſſaria ſunt, apparentur, ſed & maritus iam feras caperet pro conuiuio, quod poſt Baptiſmum cognatis & amicis exhiberi ſolet, inſtituendo. Sed præteriit non ſolum menſis decimus, ſed & decimus octauus, neque tamen peperit, ſed venter poſtea ſenſim ſubſedit, flatibus illis proculdubio ſenſim diſcuſſis.

Cauſſæ.

Cauſæ.

Generantur autem hi flatus ex materia frigida, aquoſa, vel etiam craſſa & pituitoſa ac flatuoſa in vteri venis contenta & calore vteri imbecilli, ſeu ſimpliciter talis ſit ſeu reſpectu materiæ ſaltem cuius copia obruitur, etſi alias ſatis fortis ſit. Materia autem hæc vel in ipſo vtero generatur, vel aliunde in eum tranſmittitur, ſeu ex toto, ſeu aliqua parte, & colligitur ex potu & cibo frigido. Et quidem in vterum confluit materia vel per venas, per quas ſanguis menſtruus in vterum decumbere ſolet, idque plerumque accidit; vel per vaſa ſeminalia. Calor autem vteri debilitatur ob partum difficilem & laborioſum, vel abortum, menſtruorum retentionem, cauſſas externas frigidas & alias, quæ ſupra *cap. 3. de intemp. vteri frigida*, enumeratæ ſunt. Imprimis verò externus aër, ſi ei ſe obiiciant puerperæ, hoc malum excitare poteſt, id quod Hippocrates, *lib 1 de mul* ἐξανεμοῦσθαι, id eſt, flatu lento ſpiritu repleri nominat. Cum enim poſt partum multæ impuritates in vtero hæreant, & exitum quærant,

A ſi aër frigidus iis exitum occludat, in flatus facilè vertuntur. Idem etiam fieri poteſt, ſi mulier tempore menſtrui fluxus ſe frigido aëri exponat. Flatus autem hic continetur vel in ipſa vteri cauitate, vel in vaſis eius, vel inter vteri tunicas. Et quidem ſi flatus in vteri cauitate contineantur, os vteri claudi oportet, vt nihil flatus exire queat. Si verò in ſubſtantia vteri contineatur, etiam os vteri apertum eſſe poteſt, de quo *in quæſtione* infra dicetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Malum hoc in genere ex tumore in abdomine è regione vteri conſiſtente cognoſcitur, qui nonnunquam vtrinque ad latera, nonnunquam ad vmbilicum & lumbos ac diaphragma extenditur, &
B cum flatus nunc minuantur, nunc augeantur, vterúſque inde nunc detumeſcat, nunc attollatur, vterus de loco in locum moueri videtur. Ne autem tumor vteri vel pro hydrope, vel inteſtinorum inflatione & diſtenſione habeatur, attendendum. Tumor enim vteri nunquam ad tantam magnitudinem peruenit, ad quantam hydrops, neque totum abdomen occupat. Neque etiam, quæ vteri inflatione laborant, ſiti ita vexantur, vt hydropici; neque ſuperiores partes ita, vt in iis emaciantur, vireſque minus languent, interdum etiam per vices tumor creſcit, quod non fit in tympanite. Ab inteſtinorum verò extenſione & inflatione differt quod hanc acerbiſſimi dolores comitari ſolent, & præterea aluus ferè ſupprimitur. Præterea in vte-
C ri inflatione menſes ſupprimuntur, adeſt anhelitus difficultas, non fit conceptio, pedes & caua oculorum intumeſcunt, & color corporis mutatur, quod non fit in inteſtinorum inflatione.

Imprimis verò videndum, ne tales vteri inflationes pro vera conceptione habeantur, qua in re fœminas interdum decipi antea dictum. Quapropter diligenter attendendum, an omnia, quæ in grauidis apparere ſolent, ſigna adſint, necne. Si enim vnum vel alterum abſit, iam inflationis potius, quam veri conceptus ſuſpicionem præbent. Imprimis diligenter explorandum, an motus infantis adſit, & ſi motus aliquis deprehendatur, num reuera talis ſit, qualem infans exhibet; id quod manu abdomini impoſita explorandum. Sæpe enim accidit, vt
D ſi abdomen manu comprimatur, paulò vehementius, motus quidam palpitationis non ſolum in vtero, ſed & vicinis partibus, imo vniuerſo abdomine deprehenditur, flatibus ad vicinas partes compulſis. Inflatio abdominis interdum creſcit & decreſcit; quod non fit in vera conceptione, in qua vterus indies magis intumeſcit. Venter etiam percuſſus plerumque ſonum edit, quod non fit in vera conceptione.

Inflatio vteri quomodo à conceptione diſcernenda.

Ab vteri autem hydrope eiuſdem inflatio diſtinguitur, quod in vteri inflatione dolor quidam extenſiuus percipitur & punctorius in partibus vicinis, neque tanta adeſt grauitas, vt in hydrope vteri, vnde etiam facilius moueri poſſunt; Flatus quoque ex vtero interdum erumpunt, vnde vterus modo attol-
E litur, modò deprimitur. Venter etiam, ſi percutiatur, ſonum inſtar tympani edit; quod non accidit in hydrope vteri. Idem magis tenſus eſt, quàm in vteri hydrope. Præceſſerunt cauſſæ flatus generantes, & profunt flatus diſcutientia.

Ab hydrope vteri.

A mola, quod in mola grauitas quædam & durities in ventre percipitur, vt cum fœminæ de latere in latus mouentur, pondus quaſi de latere in latus moueri ſentiunt, quod in inflatione vteri non accidit. Nonnulli quidem inter ſigna, quibus à vera conceptione, tum etiam mola inflatio vteri diſcernitur, etiam lac in mammis ponunt, quod in vera conceptione & mola etiam quandoque appareat.

A mola.

Verùm nobilis illa fœmina, quæ vteri inflatione laborabat, cuius ſupra facta eſt mentio, lac in mammis habebat: quod ex retentis menſibus proculdubio accidebat. Verum an lac conceptionis ſignum ſit, dicetur infra, *part.2.ſect.3.c.1.* ſuo loco *de ſignis virginitatis vera ac falſa.*

Hippocrates plura eiuſmodi ſigna recenſet, dum 2. *de morb. mul.* ſcribit: Si inflati fuerint vteri, venter attollitur & inflatur, ac ſonitum edit, & pedes & cauæ faciei partes intumeſcunt, & color deformis fit, & menſes occultantur, & genitura hoc tempore non manet intus & anhelat, ſpumátque & anxia eſt, & cum expergiſcitur è ſomno, recta ceruice ſpiratio ipſam concipit, & quicquid ederit aut biberit, ipſam moleſtat & ſuſpirat, ac triſtatur magis, quam antequam, edit, & ſuffocatur, & nerui contrahuntur, & vteri ac veſicæ dolent, & manus contactum non admittunt, neque lotium emittunt, propter maximam vteri cum collo veſicæ colligentiam, neque genituram ſuſcipiunt. *Hæc Hippocrates.* An vero flatus in vteri cauitate, an verò in eius vaſis ac tunicis & ſpatiis inter eas contineantur, hoc modo diſcernitur, quod ſi in cauitate vteri ſint flatus, ſonus & ſtrepitus percipitur, dum mulier mouetur, & ſi manu abdomen percutiatur, ſonitus percipitur. Si verò extra cauitatem vteri ſint flatus, dolores fiunt maiores ac latius extenduntur, neque ſonitus adeſt, cum flatus ſint loco anguſtiore concluſi.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Inflatio vteri neque lethalis, neque diuturna eſt ſua natura. Si tamen non rectè & citò curetur, alia mala excitare poteſt.

2. Facilius autem curatur malum, ſi flatus in vteri cauitate ſint, quàm ſi intra eius vaſa, tunicas & anguſtias ac ſpatia concludantur.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Materia flatulenta vterum diſtendens diſcutienda eſt; humor verò, è quo generatur, euacuandus, eiúſque generatio prohibenda, & vteri intemperies corrigenda. Qua ratione autem & vterus & totum corpus, ſi ad vterum materiam mittat, euacuanda ſint, ſupra *cap. 6. de Intemp. Vteri cum Materia* dictum. Imprimis hic vtiles ſunt hieræ ſpecies, electuar. diaphœnicum, quibus aliquid caſtorei addi poteſt. Vt & clyſteres acriores, ex flatus diſcutientibus parati, quas vulgo carminatiuos vocant. Vbi tamen à puerperio oritur vteri inflatio, purgantibus locus non eſt, donec tempus puerperii tranſierit.

Euacuatio.

Venæ ſectio. Venæſectio quidem hîc rarò locum habet, cum malum à materia frigida & calore debili proueniat: Si tamen malum proueniat ex menſtruis vel purgatione poſt partum ſuppreſſa; & adſit aliqua in corpore ſanguinis plenitudo, vena aperiri poteſt, præcipuè ſaphena.

Flatus diſcutientia. Quibus præmiſſis flatus diſcutientia & exhibenda & extra applicanda, quæ ſi frigore externo aut potu frigido calor debilitatus ſit, fortiora eſſe debent. Exhibenda nimirum ea, quæ *lib. 3. part. 6. ſect. 2. cap. 4. de Tympanite*, ſunt propoſita. Ex iis tamen ea præcipuè eligenda, quæ vterum reſpiciunt, qualia ſunt: *folia pulegij, calaminthæ, ſemen dauci, fœniculi, cumini, bacca lauri, cinamomum, coſtus, garyophylli, ſpecies diacymini, diagalangæ, ol. carui, cumini, aniſi, theriaca.* Vt ℞. *Conſeruæ betonicæ, anthos* an. ℥. j. ß. *rad. condit. eryngij, cortic. citri condit.* an. ℥. ß. *ſpec. diacymini, diagalangæ* an. ʒ. j. *ol. deſtill. aniſi* gutt. vj. Cum *Sir. de corticib. citri* F. Elect. Vel ℞. *conſ. anthos, meliſſæ* an. ℥. iij. *cort. citri condit. aurant. condit.* an. ℥. j. *ſpec. diacymin.* ʒ. j. Cum *Sir. de cortic. citri.* F. Elect.

A Vel exhibeatur aqua vitæ mulierum dicta, ſupra cap. 3. propoſita. Vel hæc ℞. *Rad. angelicæ* ℥. ii. *imperator, helenij, cortic. aurant.* an. ʒ. vi. *calaminthæ, pulegij, rutæ, ſaluiæ, roriſmar.* an. M. i. *ſem. cumini, fœnic. aniſi* an. ℥. ß. *baccar. iunip.* M. j. *zedoar. galangæ, cubeb.* an. ℥. ß. Affundatur vinum bonum, & deſtillentur. Huius aquæ vnum vel alterum cochlear exhibeatur. Vel paretur talis potus. ℞. *nucleor. perſicor.* num. xv. F. Emulſio cum ſ. q. *aq. flor. chamæm.* Adde *galangæ, zedoar. cinam. coſti, garyoph.* an. ʒ. i. Affund. vini Maluatici vel alterius fortis ℔. ii. Stent in infuſione, poſtea colentur. Colaturæ ℥. iv. vel ℥. v. exhibeantur. Vel ℞. *Radic. imperator. Zedoar. galangæ* an. ℥. j. *cinam.* ʒ. j. ß. *croci* ℈. ß. F. puluis. Si libet addatur *radix*
B *gentianæ.* Detur ʒ. j. cum vino. Vel ℞. *Rad. angelic. Zedoar.* an. ʒ. j. *ſem cumini aceto prap. dauci* an. ʒ. ß. *caſtorei* ℈. j. F. puluis. Vel ℞. *ſpec. diagalangæ, diacymini, diacalaminthæ* an. ʒ. i. *ſacch* ℥. iii. F. rotulæ. Vel ℞. *ſpec. diagalangæ* ʒ. j. *ol. ſuccini* gutt. iv. *fœniculi. aniſi* an. gutt. vi. *ſacch. albi.* ℥. iv. F. rotulæ. Eadem medicamenta ſimul vna opera intemperiem vteri corrigere, vterumque roborare poſſunt.

Extra applicentur cataplaſmata ex *ruta, artemiſia, chamæmelo, anetho, calamintha, nepeta, pulegio, thymo, ſerpill. maioran. ol. rutaceo, cheirino, chamæmel.* Inſeſſus etiam ex iiſdem plantis vel ſacculi è *milio, ſale, flor. chamæmel. melilot. bacc. laur. ſem. cumin. fœnicul.* actu calidi, ventri imponantur. Vel paretur tale — Externa.
C linimentum. ℞. *ſem. cumin. carui, fænicul. aniſi,* an. ʒ. ß. *calam. arom. garyoph. cinam.* an. ʒ. ß. *caſtorei* ℈ j. *ol. cheirini, laurini, rutacei* an. ℥. j. ß. *ceræ, terebinth. Cypriæ* an. q. ſ. *ol. deſtill. rutæ, aniſi* an. ʒ. ß. M. F. Linimentum. Vel imponatur emplaſtrum de baccis lauri aut paretur ex gummi Carannę, cui liquidambra & balſamum indicum addi poſſunt. Vel ℞. *gummi Carannæ* ʒ. ii. *bdellii, ſem. rutæ, agni caſti, calaminthæ. abrotani, caſſiæ ligneæ, coſti* an. ʒ. j. *terebinth. q. ſ.* F. Emp. Vel ℞. *pulu. ſem. cumini, aniſi, pulegij, calaminthæ* an. ʒ. ii. *vitell. ouor.* num. iv. *ol. laurini, rutacei* an. q. ſ. Miſce ſuper igne, & addatur *theriac.* ℥. j. *aq. vitæ mulier.* ℥. i. ß. M. F. Cataplaſma. Vel ℞. *ſterc. caprini* ℔. i. Coq. in *vino albo* ad pultis formam, Adde *pulu. ſem. cumini, baccar. lauri,* an. ℥. i. ſem. *ſem apii* ℥.
D ß. *fœnic.* ʒ. ii. *mellis* q. ſ. F. Cataplaſma. Vel vtero immittantur clyſteres flatus diſcutientes. Vt ℞. *fol. calaminthæ, viticis, rutæ* an. M. Sem. *ſem. aniſi, coſti, cinam.* an. ʒ. ii. Coq. in ſ. q. vini pro ℔. Sem. Colaturæ adde *hieræ ſ.* ℥. Sem. F. Clyſter. Vel Peſſus talis paretur. ℞. *pulu. fol. rutæ, cumini coſti* an. ʒ. i. Sem. *mell. q. ſ.* F. Peſſus. Aut ſuffitus inſtituantur è *ladano, myrrha ligno aloës, cinamomo, baccis lauri, gallia moſchata,* imprimis verò *nuce moſchata*. Videndum tamen, ne caput ſuffitu lædatur, aut bene olentibus fœmina offendatur.

Cucurbitula magna cum multa flamma pectini & regioni vteri applicata vtile & efficax eſt remedium. — Cucurbitulæ.

Vtiles imprimis hîc ſunt thermæ ſulphureæ, & bituminoſæ ac ſalſæ, flatus diſcutientes, tam potæ, quam loco balnei vſurpatæ. Si à partu ex frigore ſit — Thermæ.
E contracta inflatio vteri, purgatio poſt partum, ſi non procedat, promouenda vteruſq; calefaciendus. Hippocrates, *lib. 1. de muliebr.* ouiculæ vel capræ iecur cineribus contectum, deinde coctum in cibum ſumendum, & vinum vetus meracius ζωρότερον, id eſt, viuificum, neque aquæ permixtione fractum exhibendum præcipit, niſi quid prohibeat, incendium nimirum maius febris, ſitis, dolor capitis aut ſimile quid.

Diæta.

Victus ratio ad flatus deiiciendos ſit accommodata. Aër ſit calidior. Cibus ſit calefaciens, incidens — Diæta.

& extenuans, & propterea iis, quæ flatus diſcutiunt, conditus, non verò ſic flatulentus, neque etiam magna eius copia exhibeatur.

QVÆSTIO.

An in inflatione Vteri Flatus quandoque in ipſa vteri cauitate contineantur.

Flatus in vteri cauitate contineantur?

Statuunt quidem hoc Medici plerique. Platerus tamen id negat; ea de cauſſa, quod vterus paruus ſit & craſſus, cauitaſque illius anguſta, & propterea licet flatus in eum ferrentur, aut in eo generarentur, eum adeò diſtendere non poſſint. Quibus accedere videtur & hoc, quod non probabile videatur, vteri orificium ita claudi poſſe, vt nec flatus per id erumpere queant.

Verùm experientia contrarium teſtatur. Retulimus enim ſupra ex Thaddæo Duno, è ruſtica cuiuſdam fœminæ vtero, quæ grauida putabatur, cum ſonitu magno flatus erupiſſe. Et Mauric. Cordæus *comment.* 3 *in libro* 1. *de mulieb. Hippocrat.* refert, fœminam quandam horis duabus à partu, cum aëri frigido ſe expoſuiſſet, quiddam frigoris in ſinum pudoris ſubire perſenſiſſe & exhorruiſſe. Hinc vterus ita diſtendi cœpit, vt multò grandior, quàm dum grauida eſſet, euaderet. Neque cauſſa eſt, cur non æquè in vtero vt in aliis partibus flatus generari poſſint. Confluunt enim ad eum multa excrementa, quæ à calore vteri innato in flatus mutari poſſunt. Neque impoſſibile eſt, vt vterus etſi craſſus ſit, diſtendatur à flatibus, cum idem in conceptione accidat, imò etiam ab aqua diſtendi aliquando certiſſimum ſit, vt *capite ſeq.* dicetur, neque etiam mirum, quod arctiſſimè concludatur, vt flatus retineat; cum idem in mola & aliis affectibus accidat. Et vteri virtus retentrix & alteratrix nunquam otioſa eſt, & non rarò in re etiam non ſatis idonea retinenda & alteranda occupatur. Itaque dum ſemen morboſum & infœcundum ab eo recipitur, nihilominus id fouet, mutat, & putreſcere non ſinit, ſed in flatus mutat; qui ex ſanguinis affluentis parte aliqua, cum à plaſtica facultate, qua tale ſemen deſtituitur, in partes corporis mutari non poſſit, augentur, idque continuò fit, quia in tali falſa grauidatione ſanguis menſtruus, æquè retinetur vt in vera conceptione, & inflatus aliqua eius pars mutatur, vnde poſtea cum ſanguis iterum fluere incipit, ſimul flatus prodeunt. Neque enim ex tantillo ſemine tanta flatuum copia, quæ vterum ita diſtendere poſſit, generari poteſt. Docuit hoc Hippocrates, *lib. de naturâ pueri*, his verbis: *Quæ vltra decem menſes vtero geſtare ſibi viſa ſunt, ea hoc quem referam modo, falluntur. Cum vteri à ventre flatum ſuppeditante diſtenduntur & intumeſcunt: tunc mulieres ſe concepiſſe exiſtimant. Et ſi menſes minimè prodeuntes in vteris collecti fuerint longioremque moram fecerint, ſubinde alij eò confluunt, interdum quidem flatibus, qui à ventre procedunt, permixti, interdum verò incaleſcentes. Tunc quoque ſanè non prodeuntibus menſibus, & in tumorem ſublatis vteris, mulieres vtero ſibi geſtare videntur. Deinde quandoque menſes ſua ſponte erumpunt, aut cum alij inſuper ad vtero, ferantur, & priores deturbent, etiam flatus egreditur.*

CAPVT XI.

De Vteri Hydrope.

Hydrops vteri.

Nonnunquam verò aqua in eo collecta vterus diſtenditur, & in tumorem attollitur, qui Tumor Hydrops vteri appellatur. Falluntur que etiam hic interdum mulieres, eodem modo, vt in inflatione vteri, vt putent ſe eſſe granidas, cum tamen ſaltem hydope vteri laborent. Ita refert Rhaſes, *contin.* 15. *cap.* 4. fœminam quandam, quæ putabat ſe eſſe grauidam, cecidiſſe, & emiſiſſe per vuluam viginti quinque cotylas aquæ croceæ, & conualuiſſe. Et Iac. de Partibus, *ad lib.* 3. *fen.* 21. *tract.* 3. *cap.* 25. *Auicennæ*, narrat, quandam fœminam generoſam ſe grauidam putaſſe, idemque ſtatuiſſe Medicos & obſtetrices, ſed cum tempus pariendi adueniſſe putaretur, multam aquam à matrice eius prodiiſſe, atque ita ventrem detumuiſſe. Tale quid etiam narrat Dodonæus, *obſeru. Med. cap.* 49. vbi hoc, quod notandum, addit, fœminæ illi poſt aquæ effluxum lacte vbera repleta fuiſſe, non aliter ac ſi fœtum perperiſſet. Veſalius, vt *l.* 6. *de corp. hum. fabrica c.* 9. ſcribit, Auguſtæ Vindelicorum mulierem textricem, Helenam Lobin, annorum 50. diſſecuit, præſente Adolpho Occone, Reip. eiuſdem Medico, qui hiſtoriæ veritati teſtimonium perhibet, in cuius vteri cauitate ſeroſæ aquæ ſupra ſexaginta Auguſtanæ menſuræ, quæ ſingulæ tres capiunt libras, repertæ, interim nullibi aqua circa inteſtina præſente, aut laxo in manibus aut pedibus tumore, aut etiam viſcerum, aut alterius cuiuſdam organi ſeſe offerente vitio, preterquàm quod magnus ille vterus, cuius fundi os miris modis occalluerat, tota anteriori ſua ſede peritoneo erat connatus, & dextri teſtis glandulæ miris modis non ſecus excreuerant, quam ſi nouem decemue, anſerum, aut ſtruthiocamelorum potius oua vni ineſſent membranæ, ſingulæ humore ouorum albo non abſimili aut paulò craſſiore oppletæ. Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirab. lib* 4 *cap.* 21. ſcribit, ſe vidiſſe fœminam quandam, quæ vtero ſe gerere putabat malo corporis habitu, febre lenta correptam extinctam. Cum verò ægritudinis tempore diſpar Medicorum eſſet ſententia, diſſecto ventre vterum aqua plenum repertum fuiſſe, quod nullus eorum animaduerterat.

Colligitur autem iſta aqua vel in cauitate vteri, vel intra eius tunicas, vel in vaſis ei inſertis annexiſque. In cauitate vteri aquam contineri ſæpe experientia docuit, docentque id hiſtoriæ modò è Veſalio & Marcello Donato allegatæ. Neque id impoſſibile eſt, neque neceſſarium, vt aqua in vtero collecta ſtatim ſua quantitate vel copia naturam ſtimulet, & per patens orificium effluat. Etenim orificium vteri non ſemper patet, & ſi aqua ſenſim colligatur, adſueſcit ei q. natura. Quandoque verò veſiculas multas aqua plenas vtero annaſci docet Aëtius, *tetrab.* 4. *ſermon.* 4. *cap.* 79. Et Chriſtoph. à Vega, *lib.* 3. *ſect.* 10. *capite* 13. *art. med.* refert quendam Leonoram ſex integris menſibus ſe vtero geſtare perſuaſum habuiſſe, ſexto verò menſe ab vtero excreuiſſe ſupra ſexaginta veſicas membranoſas ac membranis hærentes aqua pallida plenas, caſtaneæ quantitatis, ſeptem verò fruſta membranis inuoluta coloris carnis lienis: aquam verò libras Romanas duodecim eppendiſſe. Et Valeriola, *libro* 1. *obſ* 10. ſcribit, Loyſonam quandam, quæ etiam vterum ſe geſtare exiſtimabat, poſt octo geſtationis

menſes magnis obortis doloribus ingentem pepe-riſſe membranarum globum bullis pellucidis aquoſa & fœtida ſanie plenis refertum. Aliam etiam pa-rem membranam bullis innumeris refertiſſimam poſt ſex geſtationis menſes eieciſſe. Idem refert Mercatus *de morb. mul. lib.* 3. *cap.* 8. Felix Plate-rus, Guil. Fabricius, qui aquam hanc membranæ incluſam, molam aquoſam appellat, *cent.* 2. *obſ.* 53, & 54. Interdum verò magna aquæ cópia circa teſticulos colligitur, de quo infra *cap*, 19 dicetur.

Hydrops vteri cum fœtu coniunctus.

Nonnunquam hydrops vteri fœtui coniungitur. Habet eius rei hiſtoriam Schenkius. *lib.* 4 *obſeru.* ex relatione D, Hieronymi Fabri de quadam fœmi-na, quæ à partu fœtus viui retinuit ventris tumorem ita magnum, vt putaretur alium fœtum in vtero contineri, qui tumor, cum lochia malè procede-rent, poſtea ita increuit, vt venter in magnam diſten-deretur molem. Ipſa nihilominus rurſum concepit. Ab vltimo partu, biennio ante mortem venter pau-latim in tantam amplitudinem excreuit, vt tres vl-nas Bauaricas in ambitu excederet. Mortua tandem & abdomine aperto ſtatim occurrit vterus in tan-tam molem extenſus, vt totum ventrem inferiorem ſolus occuparet. Vtero aperto ſecundum ſubſtan-tiam ſuam integro, neque vlla putredine affecto, ſa-tisque craſſo pro tanta diſtentione, incredibilis aquæ copia effluxit vltra vrnam Monacenſem æſtimata. Cauitas enim vteri tanta fuit iudicata, vt puer de-cem annorum facilè in ea potuerit deliteſcere. Quo minus verò ab vtero exitum habere talis aqua po-tuerit, arctè ibi concluſa, in cauſſa fuit mirabilis quidam tumor in interna parte orificij vteri, qua ſe in ceruicem recludit, in orbem adnatus, glandu-loſus, & rotundus, ſed per zonas diſtinctus. Quod vero mulier iſta hydrope vterino laborans, iterum concepit, cauſſa proculdubio fuit, quod à principio aqua propria membrana, vel pluribus veſiculis con-cluſa fuit.

Aliam hiſtoriam hydropis vterini cum fœtu con-iuncti, refert Guil. Fabricius, *centur.* 2. *obſ.* 56. de propria vxore, quæ cum anno 1604. vtero geſtare in-ciperet, præter morem malè habere cœpit, eique venter in monſtroſam magnitudinem intumuit. Tan-dem cum die 2. Martij anno 1605. dolores partu-rientem apprehenderent, ore vteri aperto libræ octodecim aquæ limpidiſſimæ, nullo cruore ad-mixto, vno impetu effluxerunt. Poſt ſemihoram vero iterum dolore correpta, aqua, quæ fœtum comitari ſolet, ad libras nouem effluxit, & poſtea puellum ſa-num & robuſtum peperit.

Cauſſa.

Cauſſæ.

Cauſſæ hydropis vteri eſt aquæ in vtero collectio, quæ fit vel à ſeroſa & aquoſa humiditate menſibus permiſta, ex mala in epate & liene ſanguificatione genita, ſiue ea accidat ob epatis & lienis imbecilli-tatem, ſiue ob errata in cibo & potu, ad vterum tranſmiſſa; vel ab vteri debilitate, ex partu laborioſo, abortu frequenti, frigore externo aëris vel aquæ, aut quacunque alia de cauſſa, quæ vterum refrigerare, eiuſque calorem debilitare poteſt, con-tracta, ob quam vterus ſanguinem affluentem bene coquere, aut excrementa expellere non valet, in vtero genita. Quo imprimis facit diuturnus & ni-mius menſium fluxus, qui epar refrigerat, & vteri calorem etiam debilitat, vt & earum ſuppreſ-ſio, ob quam calor natiuus vteri ſuffocatur. Ad collectionem autem humoris aquoſi plurimum facit menſium ſuppreſſio, ob quam vitioſi iſti humores, qui alias cum menſibus euacuantur colligi ſolent. Vn-de etiam Aëtius & alij menſium ſuppreſſionem pro vnica ferè hydropis vteri cauſſa ponunt. Aquoſus ergo humor ſiue in vtero genitus, ſiue aliunde tranſ-miſſus, ſi per orificia vaſorum in ipſam vteri caui-tatem excidat, vteri verò orificium occluſum ſit, vt effluere non poſſit, in cauitate vteri cumulatur, id quod ipſa experientia teſtatur, vt de eo dubitare opus non ſit. Occluditur autem orificium vel ob callum, ſicut id in fœmina illa Auguſtana factum eſſe, ſcribit Veſalius, *loco allegato*, vel tumorem aliquem in ipſo orificio vteri ortum, cuius exemplum antea è D. Hieron. Fabro retulimus. Imò vteri orifi-cium non ſolum poſt conceptionem, ſed & alias, ni-ſi dum ad ſemen recipiendum aperitur, ſatis arctè claudi hiſtoria à Fernelio, *lib.* 6. *Pathol. cap.* 15. al-legata docet. Mulier, *inquit*, quædam hoc hydro-pe correpta, quoties appetebat menſtrua purgatio, omnem aquarum colluuiem ex vtero per ceruicem profundebat, peluesque ſex vel octo complebat aqua citrina feruentiſſima, dum vterus totus ſubſi-deret; collecta proximo menſe par colluuies, ſtato tempore profluebat.

Quod verò nonnulli à grumis poſt abortum aut partum difficilem os vteri obſtrui poſſe putant; vero conſentaneum non eſt. Sanguis enim grumoſus tam diu aliquo in loco hærere non poteſt, quin putreſcat; vnde grauiſſima ſymptomata excitantur.

Si verò humiditates iſtæ è venis excidant quidem, verum ob membranarum vteri oſcula vaſorum clau-dentium ſoliditatem in cauitatem eius effundi non poſſunt, ibi colliguntur, & multæ veſicæ excitantur, qualis etiam in epate fieri Galenus, 7. *aphoriſm.* 55. ipſaque experientia docet. Fieri tamen etiam poteſt vt aliquibus in locis vteri tunicæ ſeparentur, atque ita inter eas aqua colligatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa

Signa huius morbi Hippocrates, 1. *de morb. mu-lier.* hoc modo recenſet. Si hydrops, *inquit*, vteris adnaſcatur, menſes pauciores & praui fiunt, & ante tempus deficiunt, & imus venter intumeſcit, & mammæ ſolidæ, molles fiunt, & lac nullum, & pu-tat ſe in ventre habere, & ex his cognoſces, quod hydrops eſt. Sed & in vterorum oſculo ſignificatio-nem do ſe præbet. Ad tactum enim gracile & humi-dum apparet, & rigor ac febris corripit. Quantò magis tempus proceſſerit, tantò magis dolor habet imum ventrem & lumbos & laterum mollitudinem ac inguina. Nimirum tumor imam regionem corpo-ris occupat, tumorque ſecundum vteri amplitudi-nem & figuram extenditur. Verum quia ſæpe hoc modo fœminæ affectæ ſe grauidas eſſe putant, imo Medici & obſtetrices falluntur, quomodo hic tumor à vera conceptione, vt & à mola atque aliis tumori-bus diſcerni poſſit, diſpiciendum.

Hydrops vteri à conceptione vt diſcernendus.

A conceptu hydrops vteri non ita difficulter diſ-cerni poteſt, ſi mulier ſit ſana & viro bene valente ac ſano vtatur. Tum enim ſenſim vterus in molem attollitur, fœtuſque ſuo tempore motu ſe prodit. Ve-rùm quia non rarò accidit, vt mulieres etiam non ſatis bene valentes concipiant, atque tum & in ve-ra conceptione, & in hydrope vteri menſes ſup-primantur, & ipſæ fœminæ interdum falſo ſe grauidas eſſe putent, & Medici & obſtetrices fal-luntur. Imo imprægnatio cum hydrope vteri con-iungi poteſt, ſi non ita, vt hydrops conceptionem præcedat, tamen vt illam ſequatur, illique coniun-gatur, aut ſi præcedat conceptionem, vt aqua pe-culiaribus veſicis includatur, & vteri ſubſtantia ſal-ua ſit vt ſuprà allegatæ hiſtoriæ teſtantur. Plerum-que tamen fœtus ab aqua enecatur, vt poſtea *pro-gnoſtica* 4. dicetur. Diſcernitur autem vera impræ-gnatio ab hydrope vteri primo, quod in hydrope vteri tumor æqualiter extenditur iuxta vteri & ven-tris amplitudinem, nec eſt acuminatus, vt in vera conceptione. Deinde ſi mulier iam adultior ſit,

& amplius non conceperit, & bono ſit faciei colore, indicio eſt, eam potius hydrope vteri laborare, quàm concepiſſe. Confirmatur id non ſolùm in adulterinis, ſed & in aliis, ſi decimus menſis à ſuppreſſione menſium elapſus ſit, neque tamen pariant: Et ſi nullum fœtus proprium motum in vtero ſenſerit, nec mammæ tempore partus inſtante turgere incipiunt, imò, vt Hippocrates ait, ſi mammæ, quæ ſolidæ ſint, molles fiant. In grauidis etiam menſtrua non effluunt: In hydrope verò vteri etſi vera menſtrua propriè dicta etiam non effluant, tamen humor quidam ſanguinolentus menſtrua æmulans effluit: nullum tamen ordinem iſte fluxus ſeruat, citò finitur, id quod effluit paruum & paucum eſt, interdum album, fœtidum. Præterea in vera conceptione poſt aliquot menſes melius habere ſolent fœminæ, & ſymptomata, quæ primò infeſtabant, remittere, quod fœtus iam grandior ſanguinem, qui retentus moleſtiam creare ſolebat, abſumat: contrà in hydrope vteri ſymptomata indies magis intenduntur.

A mola. A mola verò diſtinguitur, quod in mola pondus maius in imo ventre percipitur, mammæ etiam tempore partus inſtante turgent.

Ab inflatione. Ab inflatione vteri diſtinguitur, quod in inflatione venter tenſus eſt, & ſi percutiatur, ſonum edit, in hydrope verò vteri venter mollis eſt plerunque.

Ab hydrope ventris. Ab hydrope ventris diſtinguitur, quod in hydrope ventris plerumque epar affectum eſt, & hinc faciei color eſt pallidus aut liuidus, adeſt ſitis; cùm in vterino hydrope plerunque mulier bonum faciei colorem habeat, & cætera ſana ſint, niſi forſan epar ſimul afficiatur; & in hydrope abdominis tumor incipit à parte ſuperiore, & deſcendit verſus inferiora; cùm contrà in hydrope vteri tumor incipiat à parte inferiore & aſcendat verſus ſuperiora.

Ab inflammatione. Ab inflammatione vteri diſtinguitur facilè; cum in hac febris continua adſit, & alia quæ febrem comitantur, ſymptomata. Vt & ab aliis tumoribus, qui omnes duriores ſunt, cum hydrops vteri, ſi prematur venter digitis, cedat. Cæterùm etſi certi ſimus, adeſſe vteri hydropem, tamen primò inquirendum, an primario vteri vitio, an per alterius partis conſenſum contractus ſit, deinde an aqua in ipſa vteri cauitate hæreat, vel intra eius tunicas concludatur, aut veſiculis quibuſdam incluſa ſit. Primum quod attinet; ſi fœmina ſit boni coloris, & cætera ſeſe bene habeant, & morbi ac cauſæ, quæ ſolum vterum afficere potuerunt, præceſſerint, vt abortus frequens, partus laborioſus, menſium ſuppreſſio, vel nimia euacuatio, tumores vteri aëris frigidi occurſus, credibile eſt, vteri vitio, eiuſque vitio debilitata, aut excretione impedita eiuſmodi aquam congeſtam ac cumulatam fuiſſe. Si verò ſigna totius vel epatis aut lienis malè affecti præceſſerint, & color totius corporis ſit vitiatus, aliunde ad vterum humorem iſtum mitti indicio eſt. An autem in ipſa cauitate vteri aqua contineatur, an verò veſiculis quibuſdam includatur ex eo diſcernendum, quod dum aqua in vteri cauitate eſt, orificium plane clauſum, ſi tangatur, deprehenditur: ſi verò orificium iſtud contrectatum apparebit, aqua non eſt in cauitate, ſed in ſubſtantia vteri, aut veſiculis quibuſdam includitur. Dum etiam in cauitate vteri eſt aqua, tumor plerumque maior eſt, & fluctuatio quædam percipitur. Dolores verò maiores ſunt, dum aqua eſt inter tunicas vteri, vel in veſiculis ei adnatis.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si hydrops vteri ab humore benigno & non corrupto proueniat, ſolet quidem malum eſſe diuturnum: progreſſu tamen temporis curari poteſt: imò interdum ſponte ex vtero aqua effluit, & fœmina conualeſcit.

2. Si verò humor prauus ſit, & acris, quod ex ſymptomatibus grauibus patet, morbus periculoſus eſt, & ferè lethalis. Solet enim malum hoc vel contentum partium mobilium oſtendere, vel cor in conſenſum trahere, vt rectè dicatur; Qualis vterus eſt in muliere, tale eſt vt plurimum & reliquum corpus.

3. Facilius autem curatur, ſi aqua in cauitate vteri conſiſtat, quàm ſi intra tunicas eius, aut veſicis quibuſdam concluſa ſit.

4. Si mulier poſt conceptionem hydrope vteri corripiatur, fœtus intra duos menſes plerumque ab illuuie aquæ enecatur, atque eiicitur, & mater de vita periclitatur, vel etiam moritur. Aliquando tamen ad partus tempus legitimum ſeruatur, vt hiſtoriæ ſupra allegatæ docent.

Indicationes.

Indicationes. Aqua quæ in vtero concluditur, eumque in tumorem attollit, euacuanda eſt: cauſæ verò, quæ ad eius generationem & collectionem faciunt, tollendæ. Itaque ſi ob vteri debilitatem colligatur, is roborandus, ſi ob menſes ſuppreſſos, ij reuocandi. Si etiam epatis vel lienis vitio, aut ſanguis, vel mali humores in toto corpore abundant, ij euacuandi. Si dolor adſit, is leniendus.

Curatio.

Curatio. Venæ ſectio. Primò ergo ſi ex ſuppreſſione menſium malum ortum habeat, idque adhuc ſit recens, vires integræ, vena aperienda in cruribus. Aliàs & præter hos caſus venæ ſectio in hoc affectu, in quo calor eſt debilis, locum non habet.

Præparatio & Purgatio. Magis neceſſarium plerumque eſt, vt inſtituatur humorum in corpore abundantium præparatio & purgatio. Purgatio autem pro humoris in corpore peccantis natura eſt inſtituenda, ſimul tamen ad vterum reſpiciendum. Ideoque purgatio ferè talis inſtituenda, qualis *de Intemp. vteri cum materia ſupra cap. 5. propoſita eſt.*

Aquæ euacuatio. Poſtea danda opera, vt ipſa aqua, quæ in vtero continetur, euacuetur; cum ſenſibiliter, tum inſenſibiliter. Itaque exhibenda medicamenta vterum calefacientia & ſiccantia ſupra propoſita, & præterea dialacca, diacurcuma. Vt ℞. *rad. angelic. rubiæ, tinctor.* an. ℥. ß. *calaminthæ, puleg. artemiſiæ, leuiſtici* an. M. j. *ſabinæ* P. j. Coq. in vino & ſaccharo dulcorentur. Vel dentur iuſcula hiſce plantis alterata. Nonnulli hic laudant aquam Nicotianæ ℥. iv. ponere aliquot diebus ſumptam. Vel ℞. *ſpec. Dianiſi, diagalangæ* an. ʒ. ß. *ol. angel. aniſi, garyoph.* an. gr. v. *ſacch. albi* ℥. iij. F. rotulæ. Eadem ſimul vrinam euacuare poſſunt. In vterum verò iniiciantur ea, quæ in hydropicis vſurpari ſolent. Vt ℞. *rad. aſari* ʒ. iij. *fol. puleg. calaminth.* an. M. ß. *ſabinæ* P. j. *mechoac.* ʒ. j. *ſem. aniſi cumini* an. ʒ. ß. Coq. in aq. Col. ℞. ℥. vj. *adde olei ſambuc. irini* an. ℥. j. F. Clyſter. Vel peſſi conuenientes indantur. Vt ℞. *agarici albi* ʒ. j. *colocynth.* ʒ. ß. *granor. gnidii* gr. x. *mellis q. ſ.* Miſc. & lana excipiantur. Vel ℞. *colocynthid. mechoac.* an. ʒ. j. *nitri* ℈. ß. *Mellis q. ſ.* F. peſſus. Vel ex foliis mercurialis aut ſemine eiuſdem, cum agarico, mirrha, ſale ac mellis ſ. q. F. peſſus. Vel ℞. *agarici mechoac. colocinthid.* an. ʒ. ß. *carnis cari carpinguium* ℥. j. ß. M. Vel ℞. *rad. cyclamin. eſulæ* an. ʒ. j. *nigellæ* ʒ. ß. *mellis q. ſ.* F. peſſus. Vel ℞. *elaterii* ʒ. ß *caricar. contuſar. q. ſ.* F. peſſus. Fomentationes & inſeſſus parentur è *foliis ebuli, mercurialis, ſambuci, pulegii, origani, flor. chamæmel. baccis lauri, cucumer. aſinino, ſem. geniſtæ, dauci, rutæ.*

Peſſi.

Poſt fomentationes venter inungatur ol. ſambuci ebuli, irino, quibus ol. deſtillata angelicæ, aniſi, carui addi poſſunt. Imprimis vtiles ſunt thermæ ſulphureæ & nitroſæ. Regioni vteri applicetur emp. de bacc. lauri, vel aliud è ſtercore caprino, cochleis vſtis imò etiam cochlearum caro humorem euocat, teſte Galeno, 11. *de ſimpl. med. facult.* Vel ex radicibus & foliis ebuli cum oleo irino & laurino F. cataplaſma. Si veſiculis humor concluſus ſit, danda opera, vt rumpantur per medicamenta modò propoſita. Commodum etiam eſt, vt ægra ſeſe paulò vehementius moueat. Vomitus quoque & ſternutatio ad veſicularum iſtarum ruptionẽ facere poteſt. Medicamenta antea enumerata & quæ ſupra *ſect.* 1. *cap.* 2. propoſita ſunt, etiam vterum roborare poſſunt. Si dolor vrgeat, is leniendus medicamentis tum internis tum externis. Vtilis eſt aqua vel decoctum flor. chamæmel. ſi ℥. iv. quantitate exhibeatur. Extra verò etiam medicamenta anodyna applicanda ſunt *ex althæa, malua, flor. chamæm. meliloto, ſem. fœnugr.* Clyſteres etiam, quales in hydropicis applicari ſolent, in aluum iniicere, hic commodum eſt. Vt ℞. *fol. mercurial. ebuli, ſoldanel. artemiſ. matricar.* an. M j. *flor. chamæm. ſambuci geneſt.* an. ʒ. j. Coq. Colat. ℞. ℥. x. *ſucci betæ mercurial. ebuli* an. ʒ. vj. *vrinæ pueri.* ʒ. j. ß. *el. hieraſ.* ʒ. vj. *mellis* ℥. ß. M. F. clyſter. Si hæc omnia non ſatis prodeſſe videantur, nonnulli ſuadent fonticulum in vno vel vtroque latere excitare, vt humor aquoſus paulatim exſtillet atque euacuetur. Verùm non video quomodo humor in ipſa cauitate vteri, vel in veſiculis vtero adnatis concluſus per hanc viam euacuari poſſit.

Anodyna.

Fonticuli.

Diæta.

Diæta.

Victus ratio ſit exſiccans, qualis *de humida vteri intemp. & de Intemp. cum materia* propoſita eſt.

CAPVT XII.

De Tumore Vteri è ſanguine in venis eius contento.

Tumor vteri è ſanguine in venis.

ALium adhuc vteri tumorem deſcribit Platerus, *tract.* 3. *Pract.* qui fiat à ſanguine in venis circa vterum coaceruato, eaſque diſtendente, qui itidem, vt hydrops vteri, interdum falſa conceptionis ſpe fœminas ludat. Atque iſtam vteri intumeſcentiam à ſanguinis copia & collectione in venis vteri prouenire, vel hoc ſatis monſtrare ſcribit, quod menſtruus fluxus in iis diu ſubſtiterit, tumorque ille non poſt partum aliquem fœtus aut molæ vel alterius humoris excretionem, ſed hæmorrhagiam copioſam ſuperuenientem ceſſet. Sanguinem autem hunc non in vteri cauum ſeſe inſinuare, vterumque adimplendo dilatare, & in tumorem ſic eum attollere poſſe, inde patere putat, quod cum carnoſus & neruoſus ſit vterus, non ita, ac ſi membraneus eſſet, ex repletione alicuius humoris diduci, nec niſi vna cum fœtu aut mola excreſcendo augeri, atque ampliari queat. Verùm hæc ratio parum roboris habet cum, vt *cap. præc.* monſtratum eſt, ſæpe obſeruatum ſit, aquam in vtero collectam eum non minus, quàm fœtum extendiſſe. Hæc firmior ratio eſt, quam ſubiungit, quod ſi ſanguine vterus impleretur, ille tam longo tempore, quin efflueret, retineri minimè poſſet, vel ſaltem eum concreſcere, & corrumpi interea neceſſe eſſet, quod tamen non fiat, cum fluidus adhuc, cum prorumpit, exiſtat, & propterea è ſuis vaſis, quibus integer conſeruatus eſt, effluat. Et licet grumi aliqui cum eo prodeant, hi in mora portionis alicuius inter effluendũ primum nati ſunt. Sanguis nimirum, ſi longo temporis ſpatio in vteri venis, quæ eum implicant, retentus & congeſtus ſit, non ſolum extrinſecus in vteri ambitu eas dilatat, atque eas quaſi variculas reddit, ſed & incraſſa vteri ſubſtantia venæ illic intextæ, quæ alias minimæ ſunt & vix apparent ... impletæ ... dilatatæ vteri ſubſtantiam quoque ... attollunt, ampliorem que efficiunt, & ... tumor, & venarum illum ambientium dilatatio ... intumeſcentiam illam ventris profert, quæ è ... fluxu menſtruo redeunte, poſtquam venæ illæ ... ſunt, ſubſidentque, iterum euaneſcit, niſi ... accedente, veluti cachexia aut hydropis ... à flatibus vel aqua venter aut vterus amplius ... datur, nec per hæmorrhagiam integrè ſoluatur. Tumor autem hic cùm à ſanguinis, qui per vterum euacuari ſolet, ſuppreſſione fiat, tota curatio in menſium ſuppreſſorum prouocatione conſiſtit, de quo infra ſuo loco dicetur.

CAPVT XIII.

De Inflammatione Vteri.

De inflammatione vteri.

SI verò ſanguis, qui ad vterum confluit, è vaſis ſuis in vteri ſubſtantiam excidat, ibique incaleſcat & putreſcat, vteri inflammationem excitat. Et quidem inflammatur vterus nunc totus, nunc ſecundum aliquam partem, nimirum vel parte anteriore, vel poſteriore, dextra vel ſiniſtra, ſuperiore vel inferiore.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa proxima vt omnis inflammationis, ita etiam huius eſt ſanguis præter naturam affluens: Iſque nunc purus, nunc bili vel pituitæ, vel melancholiæ aut atro humori permixtus; vnde inflammatio, nunc eryſipelatodes, nunc œdematodes, nunc ſcirrhodes oritur. Sanguis autem ad vterum confluit, vel quia attrahitur, vel quia ab aliis partibus tranſmittitur, vel, quod in hac parte peculiare eſt, quia ſanguis, qui per vterum euacuari debet detinetur. Attrahitur à dolore vel calore, quod fit ex percuſſione, caſu, abortu, partu difficili, ſecundinarum extractione violenta, cucurbitularum aut medicamentorum calidorum ſupra vterum applicatione vel in eundem immiſſione, longiore ambulatione, præcipuè menſibus inſtantibus. Hoc facere etiam poteſt geſtatio fœtus moleſta. Si enim fœtus vel grandior, vel malè in vtero collocatus ſit, attrahitur illa moleſtia ſanguis ad vteri cauitatem, & fit abortus. Si verò in eius ſubſtantiam, phlegmone excitatur. Tranſmittitur ſanguis, ſi multus in corpore abundat, præcipuè ſi calidior ſit & tenuior, imprimis ſi cauſſæ ſanguinem mouentes accedant, vt aer feruidior eam fundens, vel etiam frigidior ad interiora pellens, aut corporis exercitatio nimia, animi affectus, imprimis ira, cibus & potus calidus. Detinetur verò, dum inſtante tempore menſtruo, aut fluentibus menſibus, aut poſt partum aëri frigido ſe obiicit fœmina, aut aliæ cauſſæ accedunt, quæ *de ſuppreſſione menſium* proponentur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Quanquam veſicæ & inteſtini recti inflammationem ob viciniam & connexionem ab vteri inflammatione diſcernere non ita facile ſit: tamen ſi omnia accidentia diligenter perpendantur, eam à vicinarum partium inflammatione diſcernere non impoſſibile eſt; cùm vtero affecto actiones vteri propriæ læduntur, & partes plurimæ, quæ cum vtero conſenſum habent, afficiantur. Tumor nimirum apparet in regione vteri, cum ardore & dolore ac di-

ſtenſione & grauitate mulìebrium locorum, & ſi digitus in orificium vteri immittatur, feruor ibi percipitur, dolorque augetur. Si etiam ceruix vteri adſpiciatur, videtur orificium vteri eſſe occluſum, & verſus interiora retractum, tota vero ceruix rubicunda apparebit, venulis vndiquaque inſtar telæ aranearum ſanguine turgentibus. Adeſt febris, eaque continua, è genere ſynocharum, ardens, propter maximum vteri per arterias cum corde conſenſum, & propter vaſa magna, quæ ad vterum pertingunt; nonnunquam Lipyrias, in qua extremis algentibus interiora æſtuant, & vruntur, cum horrore ferè perpetuo, ob humorum verſus interiora motum. Lingua ſicca eſt, & nigricans, vrgent vigiliæ, accedunt deliria, iactatio & inquietudo, ob inſignem vteri cum partibus membranoſis conſenſum. Mammæ etiam propter maximum eum vtero conſenſum inflantur, ac dolent. Partes plurimæ in conſenſum trahuntur, caput graue eſt ac dolet, & præcipue ſynciput, propter vapores è ſanguine putreſcente per arterias ad caput elatos, quæ per collum ab vtraque vocati Infundibuli parte recta in ſynciput diſcurrunt, vt Galenus, *6. epid. comm. 1. text. 2.* docet, dolorque ad oculorum radices extenditur, ceruixque conuellitur, & pedum ac manuum extrema delirant. Dolor ad inguina, coxas, ſeptum tranſuerſum, pleuram, imo clauiculas vſque extenditur, difficiliſque redditur reſpiratio, adeo vt interdum pleuritidis ſpeciem præ ſe ferat. Cùm enim vterus exteriorem tunicam à peritonæo habeat, eaque firmetur ac retineatur à parte ſuperiore, ſi hæc membrana tenditur, etiam partes, quibus illa cohęret, tenduntur. Adeſt nauſea & vomitus, ſingultus, alui & veſicæ excrementa ob calorem & ſiccitatem & meatuum compreſſionem detinentur. Pulſus parui, frequentes ac debiles fiunt, in principio tamen Inflammationis vibrantes, & ob febris magnitudinem magni, celeres. Accedit animi deliquium, pedes atque extrema refrigerantur. Hippocrates iſta ſigna ita proponit, *2. de morb. mulier.* Si vteri inflammati fuerint, *inquit*, menſes obtorquentur & ceruix multis tenuibus veniculis ad telarum araneæ ſimilitudinem variegatur. Et febris eſt acuta, & mentem percellens, & menſes praui ac pauci ipſi comparent: cùm vero quid comederit, reuomit, & dolor occupat imum ventrem ac lumbos, & animo linguitur, & per totum corpus perfrigeratur: venter autem nunc durus, nunc mollis eſt, & inceditur, & attollitur, & putat ſe in ventre habere. Quandoque vero ventris moles vacua apparet, & aluus aqua impletur, & vmbilicus prominet, & oſculum gracile fit, & derepente apparent menſes ſtridentes, & pauci ac praui, & attenuatur circa clauiculas & collum & pedes intumeſcunt, & præſertim pedum extremitates: horrent etiam partes circa pudendum, pungitur, caput dolet & ſyncip[ut], caligo adeſt, & ſudor frontis, extremæ partes refrigerantur, ac tremunt, & ſopor profundus aliquando occupat, & audire non poteſt, neque reliqui ſenſus operantur.

Si pars vteri antica, quæ veſicæ cohæret, inflammatur, dolor magis verſus pubem extenditur, & vrinæ ſuppreſſio aut difficultas adeſt. Si verò poſterior, dolor magis lumbos affligit, & ſpinam, aluuſque ſupprimitur. Si alterutrum latus inflammatur, inguina eius loci tenduntur, & crus, quod è regione eſt ægre mouetur, ac claudicat, calorque in coxam tranſit. Si in fundo vteri ſit inflammatio, dolor ad vmbilicum extenditur, imi ventris acutus dolor adeſt, & nec contactum quidem fert. Cauſſarum ſigna quod attinet, ſi ſanguis ſit purus, omnia ſymptomata ſunt mitiora: ſi verò bilis admiſceatur, eadem vehementiora ſunt, & imprimis febris ardentior, ſitis intenſior, vigiliæ pertinaciores. Vehementiſſima autem ſunt ſymptomata, ſi atra bilis admiſceatur. Et ex ſignis alibi propoſitis abundans humor cognoſcitur. Si inflammatio in pus mutetur, atque in abſceſſum conuertatur, dolor & febris augetur, & horrores ſæpe ſine ordine ſuboriuntur plerumque tamen circa veſperam redeunt. Omnia etiã reliqua ſymptomata, deliria, animi deliquia, ſingultus, extremorum frigiditas, capitis dolor intenduntur. Vbi autem ſuppuratio facta eſt, dolores & febres ac reliqua ſymptomata nonnihil minuuntur, tumor attollitur, & dolor punctorius adeſt, qui poſtea iterum augetur, vbi abſceſſus rumpitur, & tunc modò vrina, modò aluus ſupprimitur, nonnunquam & pubes intumeſcit, & profluentis ac fluctuantis cuiuſdam rei ſenſus percipitur, ſi abſceſſus ſit maior. Si verò inflammatio ſine ſuppuratione diſcutiatur, ſymptomata omnia mitigantur, & quieſcunt, tumorque minuitur. Si in ſcirrhum inflammatio conuertatur, febris, dolor, ac omnia ſymptomata mitiora fiunt, tumor tamen & durities remanet, & grauitas ac pondus non ſolum in vtero, ſed & partibus circumiacentibus percipitur, vt ægra corpus vix mouere poſſit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Inflammatio vteri malum periculoſum eſt, præcipue ſi totum vterum occupet, & paucæ euadunt.

2. Imprimis ſi prægnanti in vtero fiat eryſipelas, lethale eſt, *5. aphor.* 43. Nam & fœtus ipſe propter inſignem iſtum calorem emoritur, vnde abortus ſequitur, qui ad morbum aliàs grauem accedens, matrem iugulat.

3. Inflammatio vteri facilè in gangrænam lethalem mutatur.

4. Quò etiam maior vehementia fuerit ſymptomatum, delirij, conuulſionis, ſingultus, ſudoris diaphoretici, eò magis ægre periclitantur.

5. Tutius eſt inflammationem diſcuti, quàm in pus & abſceſſum mutari.

6. Si inflammatio vteri ſuppuretur, plerunque quidem ægræ ex hoc malo euadunt: mutatur tamen tunc inflammatio in vlcus ſordidum & diuturnum, è quo ægræ lenta febre tandem contabeſcunt, vel in hydropem incidunt.

7. Tutius autem eſt, abſceſſum vteri in ipſam vteri cauitatem rumpi; cùm puri ibi exitus pateat, quàm pus extra vterum in vicinas partes effundi.

8. Si in ſcirrhum inflammatio mutetur, malum diuturnum euadit, & ſæpe inde ægræ in hydropem vteri incidunt.

Indicationes.

Indicationes.

Vt in aliarum partium inflammationibus, ſanguis, qui confluit, reuellendus, repellendus, deriuandus; qui affluxit, diſcutiendus, vel in pus mutandus, idque, vbi confectum fuerit, euacuandum eſt: ita eædem Indicationes in vteri inflammatione locum habent.

Curatio.

Curatio.

Principio ergo, niſi poſt abortum aut nimiam ſanguinis euacuationem cœperit hæc inflammatio, ſtatim ad reuellendum in cubito vena aperienda: cum ſanguis ex epate & venis ei vicinis confluat, qui hoc modo reuellendus. Venæ ſectionis loco etiam cucurbitulæ cum ſcarificatione ſcapulis & dorſo affigendæ. In crure vero & pedibus nullo modo reuulſionis gratia venæ ſectio inſtitui poteſt, etſi Fuchſius & alij id ſtatuerunt, vt pluribus in Inſtit. *lib. 2. par. 2. ſect. 1. c. 18.* monſtratũ: cùm venæ in cruribus apertæ potius ad vterum ſanguinem trahant. Et licet ex venis in cruribus apertis magna etiam poſſit fieri ſanguinis euacuatio: tamen in inflammatione cu-

Venæ ſectio.

An in pedibus ad reuellendũ venæ ſectio fieri debeat?

randa non euacuationis ſaltem gratia vena aperitur, ſed ſimul reuulſionis.

Si tamen vbi non magna adſit ſanguinis abundantia, aut ſi principium ferè præterierit, vena in cruribus aperiatur, id non fit reuulſionis, ſed deriuationis gratia. Idque commodiſſimè fit ſi inflammatio vteri ex ſuppreſſa menſium euacuatione ortum habeat. Et proinde vbicunque Galenus ſcribit, in vteri inflammatione venas, quæ in talo ſitæ ſunt, incidendas eſſe, id de venæ ſectione deriuationis gratia intelligendum. Idque ipſe Galenus docet, 2. *ad Glauc. cap.* 2. dum ſcribit: In locis muliebribus in contrarium trahes, ſi eas, quæ in cubito ſunt, ſecueris venas, aut mamillis cucurbitulas appoſueris, vel manus calefeceris & fricueris. Deriuationis autem, ſi eas, quæ in poplitibus ſunt, venas diſſecueris, & cucurbitulas coxis applicueris & crura calefeceris atque perfricueris & ligaueris. Si tamen magna adſit ſanguinis abundantia, prius vena in cubito aperienda, & poſtea ſecundo vel tertio die vena in poplite vel talo. Si vero ægra grauida ſit, venæ ſectione in partibus inferioribus abſtinendum, ne abortus concitetur.

Sententiæ Galeni explicatio.

Deinde ſi vitioſi humores, præcipue bilioſi, in corpore abundant, qui reliquorum humorum in fluxu quaſi vehiculum ſunt, ij lenibus medicamentis, Sir. roſ. & viol. ſolutiuo, manna, rhabarb. el. lenitiuo, diacatholico ſunt euacuandi. Fortioribus medicamentis non vtendum, neque menſes mouentibus, ne humores ad vterum ſimul moueantur.

Euacuãtia.

Auicennas quidem vomitorijs vti iubet, ideo proculdubio, vt humoris per diſtantiſſimum ab affecta parte locum fiat euacuatio. Verùm etiã hîc cautione opus eſt. Etenim ſi mitiora ſint vomitoria, nihil pene euacuant: ſi fortiora, magnam corporis agitationem efficiunt, è qua in morbo tali facilè plus damni, quàm commodi, emergere poteſt.

Vomitoria. Cautio.

Vtile quoque fuerit medicamenta alterantia & refrigerantia ad humorum feruorem temperandum exhibere, iulebos & emulſiones, quibus ſi dolor, vigiliæ, & inquietudo vrgeant, papauer & ſomnum conciliantia addi poſſunt. Imo ſi dolor, vigiliæ, deliria valde vrgeant, etiam ad narcotica accedendum.

Alterantia.

Vniuerſalibus euacuationibus præmiſſis ſtatim ſimul Repellentia, & ſi opus, dolorem lenientia imponenda. Cauendum vero hîc, in quo incautæ mulierculæ ſæpe peccare ſolent, ne dolores iſti ex inflammatione pro doloribus à flatibus ortis habeãtur, & flatus diſcutientia calida adhibeantur, quibus inflammatio augetur. Ad repellendum ergo in principio regioni vteri, lumbis & lateribus apponatur *oleum roſaceum*, *vnguentum roſaceum*, *refrigerans Galeni*, *cerotum ſantalinum*, *acetum roſaceum*, *oleum cydoniorum*, *mala cydonia in vino aut poſca cocta*: Cataplaſmata *ex farina hordei*, *ſem. lini*, *fœnigræci*, *cum oleo roſaceo*. Si bilis admixta, calorque maior ſit, cataplaſmata ex *vmbilico* ♀, *portulaca*, *plantag. endiuia*, *ſolano*, *nymphæa*, *foliis vitis* componenda. Vt ℞. *fol. ſemperuiui*, *portulacæ*, *lactucæ*, *vmbilici* ♀, *vitis* an. M. ß. Coq. ad mollitiem in vino auſtero & contundantur. Contuſis adde *farinæ hord.* ℥. ij. *balauſt.* ʒ. ij. *boli Armeni* ʒ. j. F. cataplaſma, cui, ſi libet, ol. roſarum addi poteſt. Vel ℞. *Empl. diachyli ſ.* ℥. ij. *ſucci vmbilici* ♀, *plantag.* an. ʒ. ß. *ol. roſac.* ℥. j. *ſacch.* ♄, ℈. j. Miſceantur in mortario plumbeo. F. Vnguentum. E ſuccis quoque plantarum modò enumeratarum peſſi fieri poſſunt, addito oleo roſaceo & ſimilibus. Plerique etiam inſeſſus ex decocto maluæ, althææ, artemiſiæ, fœnigræci & ſimilibus adhibendos cenſent. Verùm cum tales inceſſus ex aqua calida humores in venis in omnibus partibus, quas attingunt, fundant, facilè fieri poteſt, vt maior ad vterum confluxus fiat. Poſſunt ergo fomenta ex eodem decocto parata ſufficere. Vel ex iiſdem decoctis iniectiones in vterum fiant. Vel iniiciatur lac recens mulctum cum aqua roſarum. Vel ℞. *fol. plantag. vmbil. Vener. nymphææ, lactucæ* an. M. j. *flor. roſ. rubr.* p. ij. Coc. adde *ol. myrt.* ℥. j. *aceti* ℥. ß. M. F. iniectio. Clyſteres etiam in aluum iniecti ex decocto earundem plantarum & oleis refrigerantibus ob vicinitatem vtero prodeſſe poſſunt. Verum clyſteris minima tum ſit quantitas, vt diutius retineatur, & ne comprimendo vterum dolores eius augeat. Vt ℞. *rad. alth.* ℥. j. *maluæ*, *violar. lactucæ* an. M. j. *ſolani* M. ß. *flor. violar. roſar.* an. P. j. *pruner.* num. x. *ſem. lini* ℥. ß. Coq. in *aq. hord. ſ.* Col. ℞. ℥. vj. *ol. roſar.* ℥. iij. F. clyſter. Si dolor vrgeat, vitelli oui, pinguedo gallinæ, anſeris, crocus, papauer, lac muliebre, mucilago ſem. fœnigræci, lini, maluæ addi poſſunt. ℞. *althææ*, *maluæ*, *violar.* an. M. j. *flor roſar. meliloti*, *chamæm.* an. p. j. Coq. profotu. Plantæ vero contuſæ per ſetaceum trancientur atque addatur *farinæ hord. ſem. lini*, *fœnigr.* an. q. ſ. *camphoræ* ℈. ß. Cataplaſma. Vtile eſt etiam Cataplaſma è mica panis albi in lacte cocti.

Inſeſſus. Clyſteres alterantes vtero conducunt. Dolori mitiganda.

In progreſſu morbi diſcutientia addantur, *flor. chamæmel. meliloti*, *ſemen fœnigræci*, *artemiſia*, *pulegium*, *ſaluia*, *oleum anethinum*, *chamæmel. lilior. alborum*, *irinum*, *butyrum*, *adipes*, qui tamen omnes ſint recentes: Veteres enim inflammationes exaſperant. Vt ℞. *pulu. rad. althææ*, ℥. j. *flor. chamæm. meliloti* an. ʒ. ij. *artemiſiæ* ℥. ß. *farinæ hordei*, *fab.* an. ℥. j. Coq. parum in vino auſtero. Adde *pingued. porcinæ*, *ol. chamæmel. lilior. albor.* an. ℥. j. F. Cataplaſma. Et ſi animaduertatur, diſcuſſione inflammationem tolli poſſe, id quod ex remiſſione doloris & grauitatis, ac pulſationis, quæ antea in inflammatione aderat, cognoſcitur, in diſcutientibus & laxantibus perſiſtendum, eaque augenda. Et tunc tutius inſeſſibus vti licet.

Diſcutientia.

Si inflammatio in pus abeat, maturatio adiuuanda. Cataplaſmatis ventri lumbiſque appoſitis, ex *farina ſem. lini*, *fœnigræci*, *rad. althææ*, *caricis*, *farina tritici*, *Vnguento*, *dialth. Emplaſtro diachylo*, *ſ.* Vt ℞. *pulu. rad. althææ*, *flor. chamæm. meliloti*, *farinæ ſem. lini*, *fœnigræci* an. ℥. j. *caricar. pingu.* num. viij Coq. Adde *vitell. ouor.* iv. *croci* ℈. ß. F. Cataplaſma. Sinus etiam pudendi ſpongia decocto tali imbuta foueatur.

Suppuratio.

Vbi pus confectum fuerit, danda opera, vt rumpatur abſceſſus motu corporis, tuſſi, ſternutatione, cucurbitulis admotis, iniectionibus detergentibus & attenuantibus, vel peſſis, qui rumpendi vim habent. Vt ℞. *adip. anſer.* ℥. ß. *terebinth.* ʒ. ij. *pulu. rutæ*, *nitri. radic. irid.* an. ʒ. ß. Miſce, & cum lana F. peſſus. Vel ℞. *caricar. pingu.* ℥. j. *folior. rutæ* M. ß. Coq. ad mollitiem. Adde *mellis*, *fermenti acris* an. ℥. ß. *ſtercor. columb. pulu. rad. ireos* an. ʒ. ij. *nitri* ʒ. ß. *adipis anſerini* ʒ. ij. M. F. peſſus. Cataplaſmatis ſtercus columbinum addi poteſt.

Abſceſſus apertio.

Abſceſſu rupto, quod ex eo cognoſcitur, quia dolor minuitur, & tumor ſubſidet, videndum primò, in quam partem rumpatur abſceſſus. Nonnunquam enim in ipſum vterum rumpitur, (quod commodiſſimum eſt) & tum vlcus detergendum & conſolidandum medicamentis ſupra, *ſect.* 1. *cap.* 8. *de vlc. vteri* propoſitis. Si vero inter inteſtina & peritonæum rumpetur abſceſſus, id quod tumor circa illas partes hærens indicat, Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 87. cutem eò loci, poſtquam ſatis fuerit attenuata, ſpecillo in ſummo apice diſſecandam ſcribit,

Puris euacuatio.

qua parte effluxum commodiorem fore ſperamus. Aut ſi ſanguinis eruptio metuatur, pro ſpeculo ſeu ſcalpello cauterium eminentiori loco adhibendum cenſet. Poſt excretum aut expreſſum humorem ægra collocetur, vt reſiduum commodè excerni poſſit, & lectulo aqua mulſa eluatur, & reliqua curatio vt in aliis visceribus peragatur. Si verò ex vicinia cum inteſtino recto per ipſum pus excernatur, clyſteribus ex aqua mulſa vtendum, vel hordei aut plantag. cum ſaccharo. Si ad veſicam rumpatur abſceſſus, & cum vrina pus excernatur, emulſiones ſem. 4. frig. maior. exhibendæ, aut ſerum lactis cum ſir. violatum.

Diæta.

Diæta. Aër ſit temperatus, ne vel eius caliditate fluxus & feruor humorum augeatur, vel frigiditate tranſpiratio prohibeatur. Lecti, in quibus ægra cubet, non ſint calori augendo apti, quin potius, ſi magnus calor, ſit refrigerantia pro tempore anni ſubſterni poſſunt. Victus in principio Inflammationis ſit tenuis; ita tamen, vt virium, ætatis, conſuetudinis habeatur ratio. Commodus cibus eſt ptiſana hordeacea, & panatellæ ac iuſcula pullorum, acetoſa, endiuia, lactuca, ſucco granatorum condita. Potus ſit cereuiſia, vel decoctum hordei, non tamen valde frigidum, ſed tepidum nonnihil. A vino verò planè abſtinendum ad declinationem vſque. Motus animi & corporis nimius vitetur. Aluus laxa ſeruetur, & niſi ſpontè officium faciat, clyſteribus mollibus ſollicitanda.

CAPVT XIV.

De Vteri Scirrho & Cancro.

Vteri ſcirrhus. POſt vteri inflammationes ſæpe materia terreſtris & craſſa relinquitur, è qua durus tumor generatur, qui ſcirrhus appellatur. Interdum tamen etiam ſine inflammatione idem accidit. Fit autem & alterius affectus mentio ab Aëtio, *tetrab.* 4. *ſerm* 4. *cap.* 84. & P. Ægineta, *lib.* 3. *cap.* 68 quem σκίῤῥωμα ſeu duritiem appellant, tumorem ſcilicet in ceruice vteri, minus tamen renitentem, & cum moderato dolore. Non tamen incommodè etiam σκίῤῥωμα appellari poſſet durities vteri quæ ſine tumore eſt, de qua ſuprà, *ſect.* 2. *cap.* 4. *de vteri ſicca intemperie* egimus, ſiue ea ſit in ceruice vteri, ſiue in ipſa vteri ſubſtantia: Scirrhus verò, cum durities cum tumore coniuncta eſt. Eſt autem ſcirrhus alius legitimus, qui neque ſenſum, neque dolorem habet; ſpurius verò, qui dolorem, vel ſenſum ſaltem aliquem coniunctum habet. Et quidem interdum ſcirrhus vteri ſatis magnus eſt, refertque Paræus, *libro* 23. *cap.* 36. in mulierum quarundam cadaueribus diſſectis viſum eſſe vterum ſcirrhoſo tumore caput humanum æquante obſeſſum, ita vt Medici in viuente concluſam latere molam perſuaſum haberent. Interdum autem totum vteri corpus in ſcirrhum degenerat, interdum ſaltem pars eius aliqua.

Cauſa.

Cauſæ. Cauſſa proxima ſcirrhoſi eſt humor craſſus, terreſtris & feculentus, qualis præcipuè eſt melancholia naturalis. Interdum enim nulla præcedente inflammatione generatur ſcirrhus in vtero, ſi humor craſſus & terreſtris colligatur, qualis eſt melancholicus [illegible] de cauſſa in ſcirrhum vteri incidunt fœminæ, quæ melancholico ſanguine abundãt, quales ſunt fuſcæ & nigricantes, aut rubore ſaturato perfuſæ, & quæ minus rectè à menſtruo purgantur, & alimentis craſſis & difficilis coctionis vſæ fuerunt, aut malacia, pica vel bulimo laborauerunt & iam ad ætatem inclinantem, annumque quinquageſimum acceſſerunt. Tum enim is per vniuerſi vteri venas diffunditur, ibique hærens induratur. Humores tamen etiam pituitoſi, viſcidi, craſſi ſcirrhum vteri generant, ſi nimirum fœminæ diu frigidis & craſſis cibis vſæ fuerint: quod facilius accidit, ſi melancholia admiſceatur. Quandoque etiam vterus ſcirrhum contrahit, dum ſanguine craſſo abundat, ac fœminæ ſe imprudentes frigori exponunt, aut frigido potu vtuntur. Interdum verò & alij humores inducunt ſcirrhum, inflammationemque ſequitur ſcirrhus, cum vel refrigerantia & adſtringentia intempeſtiuè & nimium vſurpantur quorum vſu ſanguis, præcipuè ſi ſit craſſior, aut humorem melancholicum admixtum habeat, parti impingitur, & induratur, vel calefacientia & diſcutientia medicamenta intempeſtiue adhibentur, quibus quod eſt tenuius in inflammatione diſcutitur, craſſum verò & terreſtre relinquitur & induratur. Maximè tamen legitimum ſcirrhum generat humor melancholicus naturalis. Qui verò à mixtis cauſſis oritur, & vbi vel pituita vel ſanguis, vel bilis ſeu flaua ſeu atra melancholiæ admiſcetur. nothus ſcirrhus eſt. Quæ autem cauſſæ remotiores ſint, quæ iſtos humores generant, nimirum epatis & lienis vitia, aëris ſiccitas nimia, cibus craſſus & coctu difficilis, vt modo dictum, mœrores ac metus & ſimiles, alibi explicatæ ſunt. Scirrhus legitimus. Nothus.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur ſcirrhus vteri ex tumore duro, tactuique renitente citra dolorem. Menſes ſubſiſtunt initio & parcius fluunt. Temporis tamen progreſſu, cum vterus conſuetam ſanguinis copiam ſuſcipere & continere non poteſt, magnus ſanguinis fluxus per interualla accidit. Si etiam præceſſerit inflammatio, eaque præterierit & nihilominus pars leuior reddita non eſt, ſed grauior potius euadit, cum ponderis & duritiei ſenſu, certum ſcirrhi id ſignum eſt. Accedit corporis grauitas, atque ægra ac motum tarda & ſegnis eſt. Qualis autem humor ſit, qui ſcirrho materiam præbet, ex colore corporis, præcedente victus ratione, morbis præcedentibus & aliis ſignis humorum in corpore abundantium alibi explicatis cognoſcitur. Qua vero in parte vteri ſcirrhus ſit, cognoſcitur ex eo, quod ſi in ipſa vteri ſubſtantia eſt ſcirrhus, in coxam & deorſum vterus decumbit, ibique dolorem excitat. In ceruice vero eſſe digiti contactu explorari poteſt, & in venere fœmina offenditur, & veſica à tumore comprimitur, ſi is in ſuperiore ceruicis vteri parte ſit, vel inteſtinum rectum, ſi in parte inferiore. Cum vero mola vteri affinia cum ſcirrho ſigna habeat, qua ratione diſcernenda ſint, videndum. In mola nimirum menſes, ſi fluunt, inordinatè fluunt: in ſcirrho autem vel ſupprimuntur, vel ſi fluunt, ordinem ſeruant. In mola etiam mammæ lacte turgent: in ſcirrho vero extenuantur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Morbus curatu difficillimus eſt. Quæ enim longo tempore, & ſummè exiccata ſunt, ea vix vnquam iterum humectari & emolliri poſſunt. Præterea calor natiuus in partibus ſcirrho laborantibus penè exhauſtus & abſumtus eſt, Et cum non niſi emollientibus & reſoluentibus ſcirrhi emolliri poſſint, metus eſt, ne eorum vſu humor putredinem concipiat, & in atram bilem mutetur, atque inde cancer excitetur.

2. Cum menſtrua ferè in hoc affectu detineantur, tandem hydrops vteri vel abdominis ſequitur.

3. Circa collum tamen vteri ſcirrhus facilius curatur, quàm ſi in ipſa vteri ſubſtantia conſiſtat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Materia, continens tumoris cauſſa euacuanda eſt: materia verò quæ antecedentis cauſſæ loco eſt, tumoremque augere poteſt, itidem tollenda, & euacuanda. Poſterius quomodo præſtandum ſit, ſupra *de Intemp. vteri cum materia* dictum. Nimirum ſi ſanguis ſimul peccat, is cum ex vena in cubito, tum in crure & pede aperta euacuandus. Humor verò cùm frigidus & ſiccus ſit, humectantibus & calefacientibus præparandus, borragine, bugloſſo, fumaria, cichorio, epithymo, polypodio. Hinc purgandus foliis ſenæ, elleboro nigro & ſimilibus. Ipſum tumorem quod attinet, is humectantia & emollientia, quæ tenuioris ſint ſubſtantiæ, & moderatè calefaciant ac diſcutiant, indicat. Sola enim humectantia & emollientia facilè putredinem inducere poſſunt; calefacientia verò & diſcutientia ſola adhibita vel partes tenuiores ſaltem diſcutiunt, craſſaſque relinquunt, & ita humorem magis indurant, vel vt humor in atram bilem degeneret, faciunt. Ideoque nec emollientia, nec diſcutientia ſola vſurpanda, ſed iſtis medicamentis vel mixtis vel alternatim adhibitis vtendum. Vt ℞. *rad. alth. lilior. alb.* an. ℥. ii. *maluæ, violar. alth. brancæ vrſinæ* an. M. i. *artemiſiæ, calaminthæ, flor. chamæm.* an. M. ß. *ſem. lini, fœnigræci* an. ℥. ß. Coq. in aq. pro fomento. Aut inſeſſus fiat, ſimplicibus iſtis maiore quantitate coctis. Vbi decoctum factum eſt, plantæ ad mollitiem coctæ per ſetaceum traiiciantur, addatúrque *farinæ ſem. lini, fœnigr.* an. ℥. i. *ficuum* num. vi. *pulu. rad. iridis* ʒ. ii. *croci* ʒ ß. *ping. gallin. ol. amygd. dulc.* an. q. ſ. F. Cataplaſma. Vel imponatur Emplaſtrum Diachylum ſ. Ireatum. Vel ℞. *rad. lilior. alb. althææ, cucum. agreſt. bryon.* an. ℥. j. *cappar.* ℥. ii. *fol. brancæ vrſinæ, maluæ, artemiſ. calaminth.* an. M. i. *flor. chamæm. cheiri* an. M. ß. *ſem. lini. fœnigr.* an. ℥ j. *ficuum* num. x. Coq. pro fomento. Pro inſeſſu verò in duplo ſumantur, ægraque bis de die ad vmbilicum in balneo inſideat. Vel ℞. *bdellij, ammoniaci, galbani* an. q. v. Terantur in mortario cum *oleo de been, & lilior. alb.* Poſtea adde, *mucilag. ſem. fœnigr. lini, ficuum* an. q. ſ. F. Linim. vel addita cera Emplaſtrum. Vel ℞. *ol. de cappar. lilior. alb. amygd. dulc. ſeſamini* an. ℥. j. *butyri rec. pingued. gallin. anſeris* an. ℥. ß. *mucilag. ſem. althææ, fœnigræci, vnguenti dialth.* an. ʒ. vi. *ammoniaci vino diſſol.* ℥. j. *ceræ q. ſ.* F. Vnguentum. Poſſunt ex antea deſcripto decocto etiam iniectiones in vterum fieri. Vel ℞. *bdellij vino diſſol. ol. amygd. dulc. lilior. alb. chamæmel.* an. ℥. ii. *medull. cruris vituli, adip. gallin.* an. ℥. j. *vitellum oui* i. M. Per metrenchitam in vterum iniiciatur. Si tamen ſcirrhus minus legitimus ſit, medicamenta calefacientia & digerentia tutius adhibere licet, & ammoniacum, pinguedinéſque calidiores vſurpare. Contra ſi ſcirrhus ex immoderato vſu medicamentorum calefacientium & diſcutientium contractus ſit, medicamenta humectantia, emollientia, & modicè calefacientia tutius vſurpantur, vt *malua, althæa, radic. lilior. arbor. ol. dulce, amygdal. dulcium.* In declinatione, & vbi ſcirrhus bene emollitus fuerit, diſcutientia augenda, & artemiſia calamintha, origanum, matricaria maiore quantitate vſurpanda. Imprimis hic vtilis eſt radix bryoniæ. Non ſolùm tamen topicis vtendum, ſed etiam internis, iis ferè, quæ ad induratos lienes vſurpari ſolent, atque imprimis hic chalybis vſus vtilis eſt, de quo ſupra *de obſtructione vteri & ſcirrho lienis* dictum.

Diæta.

Diæta. Diæta vtendum eſt tali, quæ generationi humoris melancholici & atræ bilis reſiſtat. Ideoque abſtinendum à cibis frigidis & ſiccis, craſſi & viſcidi ſucci, item calidis exſiccandi vim habentibus, vt pane atro, carne ſuilla, bubula, caprina, anſerina, anatum, piſcibus grandioribus & viſcidis, leguminibus, oleribus præter borraginem, bugloſſum, maluam. Victus ratio potius ad humidum & moderatè calidum declinet, cibique ſint boni ſucci.

Cancer Vteri.

Cancer equidem etiam ipſam vteri ſubſtantiam corripere poteſt: quia tamen frequentius ceruicem vteri occupat, neque alia eſt curandi ratio, ſi fundum vteri occupat, quam ſi eſt in ceruice eius quæ de cancro, ipſius vteri dici poſſunt, ſupra, *ſ.* 1. *cap.* 11. ſunt propoſita. Admirandum, quod Schenckius, *lib.* 4. *obſ.* ex relatione Petri Quentzii refert, in diſſectione cuiuſdam mulieris 37. annor. vterum, totum lapideum inuentum eſſe, ponderis 7. librarum, epar vnico lobo, tunica cartilaginoſa, lienem ſphæricum, veſicam lapideam, peritonæum adeo durum, vt cultro vix diuidi potuerit. Vteri c.

CAPVT XV.

De Vteri Situ Mutato.

Et primò. §

De Aſcenſu Vteri.

Accidit quandoque etiam, vt vterus locum & ſitum naturalem mutet. Idque vulgò quatuor modis fieri docetur. Vel enim ſurſum aſcendit, & Medicis Aſcenſus vteri appellatur, qui an reuera fiat, mox dicetur; vel ad latera, & vteri inclinatio nominatur; vel deorſum, & quidem ſi intra abdominis cauitatem adhuc contineatur, deſcenſus vteri appellatur; ſi verò extra abdomen è vulua prolabatur & promineat, prolapſus & procidentia vteri dicitur. Verum quia Procidentia Vteri notus affectus eſt, Aſcenſus verò obſcurus, ac de quo non ſine cauſſa dubitatur, an reuera detur, ſeorſim de hiſce affectibus agemus, & primò diſpiciemus. Aſcenſ. Vteri.

An Vterus in fœminis reuera aliquando aſcendat?

Non ſolùm fœminæ pleræque, ſed & Medici quidam in ea ſunt opinione, vterum è ſuo loco verſus ſuperiora & vſque ad ventriculum poſſe aſcendere. Et quidem iam olim huic ſententiæ fauiſſe videtur Hippocrates, qui, περὶ γυναικείης φύσιος, & περὶ γυναικείων ita ſcribit: στρεφόμεναι αἱ μῆτραι ἐπιβάλλουσι τῷ ἥπατι, καὶ ἐς τὰ ὑποχόνδρια ἐμβάλλουσι: δίψωσι γὰρ καὶ ἔρχονται ἄνω πρὸς τὴν ἰκμάδα, ἅτε ὑπὸ τῆς ταλαιπωρίης ξηρανθεῖσαι μᾶλλον τοῦ καιροῦ. Τὸ δὲ ἧπαρ ἰκμαλέον ἐστι, id eſt, *conuerſi vteri impetunt hepar, & ad præcordia irruunt: ſurſum enim ad humiditatem feruntur, à labore nimium reſiccati. Hepar autem gratioſi humoris fons eſt.* Et propter hunc motum Plato vterum appellaſſe videtur ζῶον ἐπιθυμητικόν, animal concupiſcentiæ particeps, & Aretæus ὁκοῖόν τι ζῶον ἐν ζώῳ, velut animal quoddam in animali. Inter recentiores verò Fernelius de hac vteri ἀναβάσει ita ſcribit, *lib. 6. pathol. cap. 16.* Galeni motus authoritate nonnunquam putaui vterum nihil aut perexiguum è ſua ſede dimoueri: ac ægrotarum mulierum modò querimonia, modo precibus adductus hunc ſæpe tactu deprehendi inſtar globi cuiuſdam in ventriculum efferri, eumque grauiter opprimere. Hinc & ſæpe manu depreſſus eſt, manifeſteque in propriam ſedem propulſus: quo aſcenſu non, quæ ſtrangulatu, ſymptomata fiunt, excitari, ſed duntaxat premi mulierem quodam præcordiorum dolore, ſpirandi difficultate, aut animi defectione, at ſine metu ſine delirio, aut alio ſymptomata grauiore. Fernelium ſequu- An vte in fœminis re. vera aſcendat!

tur alii Medici, atque inter eos Euſtachius Rhudius, qui, *lib. 2. Pract. cap. 51.* ſcribit: Vterus à proprietate & ingenita vi ad motum compellitur, quotieſcunque is ab ea vel ob id, quod amicum, familiare & iucundum eſt, amplexandum, aut conſequendum, aut ob id, quod moleſtat, & infenſum & inimicum eſt fugiendum, ſtimulatur. Hoc autem quamuis Galenus non admittat, experientia tamen ipſa aſſiduo id comprobat, & nos obſtetricibus & mulieribus parum credentes, vterum ipſum vſque ad vmbilicum, & nonnunquam ſupra ipſum eleuatum propriis manibus contrectauimus, & vt tum Hippocrates, tum alii fecere, in propriam ſedem paulatim propellendo deduximus. Inſuper vel optimus & iucundis, vel prauis & fœtidis odoribus ſub naribus, vel ſubtus muliebrem ſinum admotis, tum ſurſum, tum deorſum vterum aſſiduo moueri conſpicimus, & id ex reſpiratione ipſa vel oblæſa, vel libera euadente manifeſtè deprehendimus. Idem quoque in dulcioribus quibuſdam cibis per os exhibitis contingere interdum cernimus. Vt enim vterus tum odores, tum cibos ſibi familiares, atque iucundos complectatur, ſurſum repit, propter maximam cum iis conuenientiam. *Et poſtea*, vt cauſſam huius motus reddat, prolixè de virtutibus & motu vteri diſcurrit. Admiratione digna eſt, *inquit*, facultas vteri retentrix, quæ fœtum adeo vaſtum, ponderéque, & aſſiduo calcitratu moleſtum, tempore adeo longo, & quaſi cognitione aliqua prædita ſit, donec ad perfectam maturitatem deductus ſit, retineat: Cùm tamen ab eo nec alimentum, nec emolumentum aliquod capiat, ſed potius è conuerſo proprio nutrimento ab ipſo continuò attrahente priuetur. Hoc enim aliud eſt, quàm paucum attritum comminutumque cibum ſuauem atque iucundum pro ſui ipſius nutricatione quinque aut ſeptem horarum ſpatio detinere. Vrina, fæceſque, niſi ſphincter præſto eſſet quamprimum, nulloque temporis momento intercedente à veſica rectóque inteſtino expellerentur. Vterus tamen, citra alicuius muſculi adiumentum, tum fætum tum vrinam longiori tempore ſuſtinere deprehenditur: & quod magis eſt, ex propriis vaſis, & conceptaculis tunicarum hæc omnia obuoluentium & conſeruantium materiam præbet. Sed quid de vteri alteratrice facultate dicemus? quæ non alimentum concoquit, vel fundit, aut ſegregat ab excrementis, vt tandem in propriam ſubſtantiam immutet: ſed veluti emortuum ſemen & omnibus facultatibus conſopitum viuificat, excitat, & ad perfectum actum illud vna cum omnibus ipſius facultatibus plenius deducit, vt ex ipſo non alimentum proprium, aut aliud adiumentum, ſed quoddam ab eo, & penes materiam, & penes formam omnino alienum & ſeparatum generetur. Quod ſi tres hæ facultates in eo tam eminentes, ſublimeſque cernuntur, quis vnquam diceret vim illam, quæ non circa præſens, vt reliquæ, ſed circa abſens verſatur obiectum, & quæ, quod conſentaneum, & familiare eſt, inſequitur, attrahit, & auidius complectitur, reliquis quoad vim proportione non reſpondere? Nonne potius ſtatuendum eſt, ipſam penes inſitam virtutem reliquas omnes ſuperare debere? nobis quidem ſic videtur, cùm illas & ordine & tempore precedat, & in cauſſa ſit, vt eæ omnes ad opus proprium excitentur, & traducantur. Quis itaque poſthac Diuinum non admirabitur Platonem? qui ad hanc potiſſimum attrahendi vteri validiſſimam vim reſpiciens, dicebat, quod vulua quoque matrixque in fœminis eadem ratione animal auidum generandi, quando procul à fœtu per ætatis florem, aut vltra diutius detinetur, ægrè fert moram, ac pluri-

A mum indignatur, paſſimque per corpus oberrans, & cætera. Quid enim per fœtum, niſi ſemen ipſum virile Diuinus Vir intellexit, cuius gratia vterus creatus eſt? Cum igitur hanc attrahendi vim adeo exquiſitam vterus conſecutus ſit, mirum non eſt, ſi, dum à re quapiam intrinſeca, vel extrinſeca, quæ vel amica vel inimica ſit, irritatur, laceſſitus & quaſi ſuccenſens (vt ait Plato) de proprio loco decedat, & alias aliam in partem oberret, vt iucundum & blandum conſequatur, & infenſum & inimicum deuitet. Vnde in hoc Galenus non parum demirandus eſt, quod Platonis ſententiam redarguerit. Is enim non dixit, vterum animal abſolutum eſſe (quis enim eſſet tam fatuus?) neque vſque ad cor, aut
B ſupra diaphragma perduci. Quamuis enim ſurſum vt plurimum à propria facultate compellatur, vt paulo poſt declarabimus, non tamen ſupra magis tendit, & mouetur, quàm à propriis ligamentis, & ceruice ſibi permittatur, quæ ligamenta ob id longa fuere creata, vt in exactam magnitudinem & paruitatem tum dilatari, tum conſtringi poſſet. Mouetur autem vterus, dum à propria virtute compellitur, potiſſimum ſurſum, & verſus ipſum cor; quia maximam ad illud naturalem inclinationem habet, & id non abs re, cum ab ipſo corde ſpiritus ipſos, & innatum calorem, omnes ſuas facultates viuificantem, ſuſcipiat, & inſuper, cum ad ſemen attrahendum & retinendum præſertim ordinatus ſit vterus, ſeminis autem forma & omnis facultas in
C ſpiritibus conſiſtat, mirum non eſt, ſi dum præſertim ſpirituum aut alimenti penuria laborat, aut aliqua præternaturali diſpoſitione, verſus cor, tanquam ſpirituum, & caloris & vitę radicem, & verſus iecur, & ventriculum, vt ait Hippocrates, quæ ſunt alimenti veluti promptuaria, moueatur. *Hæc Rhudius.* Quibus poſitis cauſſam facilè inueniri poſſe putat, cur optimis odoribus naribus admotis ſtatim vterus in quibuſdam ſurſum feratur. Non enim id ideo accidere ſtatuit, quia odores caput petant, & cerebrum feriant, cerebro autem ab odoribus affecto afficiatur vterus propter maximam conuenientiam inter vterum & cerebrum, ſed potius, quia corde optimis odoribus referto vterus ſtatim ſurſum verſus cor feratur.

D Galenus verò, *6. de loc. aff. cap. 5.* pluribus hanc ſententiam oppugnat, docétque, etſi vterus aliquomodo moueri poſſit, atque aſcendere, id tamen exiguum eſſe, neque ſufficere rationes contrarias ad hoc vt totum ipſius ſpatium ne ad ventriculum quidem adſcendiſſe oſtendant, tantum abeſt, vt hunc prætereundo ad ſeptum tranſuerſum pertingere poſſit.

Neque contrarium Anatomiæ peritus facilè aſſeuerabit. Vterus enim validis ligamentis quatuor ita in ſua ſede ſiſtitur, vt ſurſum tanto ſpatio moueri nullo modo poſſit. Et longè alia ratio eſt procidentiæ vteri, quàm hîc obiicit Hercul. Saxonia & alij. Equidem notum eſt, cum procidit vterus ligamenta ſatis extendi, ſed tunc prius ea humectantur; cùm verò ligamenta humectata & laxata vte-
E rum continere firmiter non poſſint, is pondere ſuo ſpontè delabitur, & ligamenta ſecum extendit. Nulla verò cauſſa dari poteſt, cur ſi ligamenta laxentur, vterus ſurſum ferri debeat, & quidem tam ſubitò, & ſubitò rurſum ad ſuum locum redire ac in eo quieſcere. Procidentia enim vteri ſenſim fit, & ſemel is prolapſus non in momento loco ſuo reſtituitur. Et quamuis in conceptione dilatatur: tamen id ſenſim fit & æqualiter, non verò ſubitò & ad vnum latus. Neque etiam in conceptione ligamenta admodum laxantur, cum vteri fundum ab omni connexione liberum ſit, in lateribus verò ſaltem ligamentis connectatur. Vt verò non ita extenſus,

plerunque enim pugni magnitudine ſaltem quid in ventre volui percipitur, ſubitò hinc inde moueatur fieri non poteſt. Neque ſi humectatione vterus indigeat, loco moueri, & ad epar ac cor ſanguinis fontem ferri neceſſe habet. Venas enim & arterias ſatis copioſas habet, quibus ſanguinem attrahere poteſt.

Et omnino Galeni ſententiæ aſſentiendum ob rationes modò allatas. Etſi enim vtero motus quidam denegandus non ſit, iſque naturalis, qui fit per fibras eius, quo & ſemen attrahit, & fœtum iam maturum excludit: tamen motus localis talis, quo vſque ad diaphragma ſubitò feratur, nullo modo ei competere poteſt; cum ligamentis in ſua ſede firmiter, ita vt ſupra os ſacrum vix eleuari poſſit, contineatur. B Et cum vterus etiam recto inteſtino & pudendis annexus ſit & cohæreat, ſi vteri corpus reuera verſus ſuperiora ſubito moueretur, fieri non poſſet, quin partes iſtæ valde tenderentur; ac conuellerentur, atque extenſione iſta dolor in illis partibus excitaretur, qui tamen in eiuſmodi fœminis non animaduertitur. Equidem inter Recentiores iſtam de vteri motu ſententiam alio modo defendere conatur Adr. Spigelius, *de humani corporis fabr. lib.* 8. *cap.* 19. dum ſcribit, non ſolum vteri fundum, ſed vterum cum teſtibus & vaſis locum mutare, & non tantum extra pudendum procidere, ſed & adſcendere, & diaphragma ac epar comprimendo ſuffocationis periculum inducere. Et quamuis dubitatum ſit à multis de hac re noſtro ſeculo, quibus res C viſa fuit riſu potius, quam fide digna: eos tamen potius ridendos cenſet, qui id negant, vt qui neque in Anatomicis quicquam, neque in rerum Natura experientiæ habeant. Reuera enim ſe multiplicem loci mutationem non tantùm in iis, quæ vterum non gerunt, ſed & in ipſis grauidis ſæpenumero animaduertiſſe. Et propterea putat, non fruſtra doctiſſimum Hippocratem, *in lib. de mulier. morb.* tam crebram huius morbi feciſſe mentionem, tamque ſollicitè omnia ipſius ſymptomata aſſignaſſe. Modum verò & cauſſam adſcenſus vteri quod attinet, ſtatuit, vterum per ſe non moueri, ſed ab aliis trahi vel pelli, & quidem in hoc affectu inflari vterum, & ligamenta ipſius à copioſis flatibus, vnde eum ſurſum trahi, & à flatibus repletum ob leuitatem adſcendere, ſe inter inteſtina inſinuare, & ventriculum D ac diaphragma petere.

Verum enimuero & hac in re Spigelio viri Naturæ & Anatomiæ non ignari aſſentiri non poſſum. Etenim vterum aliquando inflari, extra dubium quidem eſt, & egimus de eo affectu *ſupra*: verum quod in vteri inflatione vterus ſurſum feratur, non obſeruatum; ſicut nec illud animaduerſum, quod morbus hic flatibus ex orificio vteri erumpentibus ſoluatur, id quod in inflatione vteri accidit. Atque ſi vterus ipſe adſcenderet, ligamenta eius vel laxari vel rumpi neceſſe eſſet; quod in hoc affectu fieri nondum probatum. Etenim ſi hoc fieret, vterus pondere ſuo delaberetur, & vteri procidentia fieret. Etſi E enim obiicere Spigelius poſſet, id ideo fieri, quia vterus flatibus repletus ob leuitatem ſurſum adſcendat: tamen quia paroxyſmus ille hyſtericus ſæpe breui tempore ſoluitur, poſt eum & diſcuſſis flatibus id fieri deberet, cùm ligamenta ſeu humiditate laxata & elongata, ſeu rupta tam citò ad priſtinam naturam redire non poſſint.

Quia tamen negari non poteſt, fœminas interdum corpus & globum quaſi circa vmbilici regionem oberrantem ſentire, idque & obſtetrices & Medicos manu admota deprehendere, quidnam illud ſit, inquirendum. Albertus Bottonnus, *de morb. mulier. cap.* 39. ſtatuit, malignum corruptumque vaporem à

A cohibito ſemine aut menſtruo ortum, ſubſtantiæ ſuæ tenuitate ac proinde mobilitate inſtar cuiuſdam animalis per corpus moueri, & errare, & varias corporis partes afficere. Verùm hoc quidem certum eſt, vapores prauos ex vtero adſcendentes corporis partes ſuperiores varias afficere: nondum verò hoc modo explicatur, per quas vias illi moueantur, & qua parte concludantur, vt globi quaſi cuiuſdam per abdomen circumuoluti ſpeciem præ ſe ferant. Præterea vteri iſte adſcenſus, qui ita appellatur, non idem cum ſuffocatione vteri malum eſt. In hoc enim vteri aſcenſu dicto non ea quæ in ſuffocatione vteri apparent, ſymptomata, neque metus, neque ſopor grauis, neque delirium, aut alia eiuſmodi grauiora ſymptomata adB ſunt, ſed ſaltem fœmina quodam præcordiorum dolore, ſpirandi difficultate, aut animi quodam deliquio premitur. Ideóque etſi à prauis vaporibus quocunque modo ad ſuperiora adſcendentibus ſuffocatio vteri fieri poſſit: non tamen vteri adſcenſus, in quo globus quaſi quidam tactu in abdomine deprehendi poteſt, quod nõ fit in ſuffocatione vterina. Lud. Mercatus, *lib.* 2. *de mulier. affect. cap.* 12. docet, non vterum illuc recurrere, quò putatur, derelicta propria ſede, ſed in ſeipſum conuerti, & partem, quam ſimulat adire, in conſenſum trahere, aut verſus illam partem flatu aut humore repleri, eamque ſummopere lædere. Verùm vterum in ſeipſum conuelli, & partem aliquam verſum ſe trahere, credibile non eſt, & ipſo tactu C deprehendi poteſt, potius aliquid adſcendere, quam deſcendere. Deinde quomodo verſus illam partem, quæ in conſenſum trahitur, vterus flatu impleri poſſit, ita quidem, vt circa vmbilicum etiam percipiatur, non explicatur.

Verò magis conſentaneum eſt, id corpus, quod tactu deprehenditur, non ipſum vterum eſſe, ſed teſtes & vas illud cœcum, quod à Fallopio inuentore, qui tubæ extremo orificio id comparauit, Tuba Fallopiana dicitur. Cum enim teſtes vteri ſint penduli, & corpus Tubæ fiſtuloſum, laxum & vagum, dum ſemine corrupto & vaporibus ac flatibus replentur & turgeſcunt, per hypogaſtrium hinc inde moueri, & ad vmbilicum vſque adſcendere poſſunt. Poſſe autem teſtes & Tubam vteri tumoD rem talem rotundum, qualis interdum in fœminis deprehenditur, efficere: obſeruatio Viri Cl. Ioh. Riolani docet, qui *Anthrop. graph. lib.* 2. *cap.* 34. ſcribit ſe in hyſtericis virginibus deprehendiſſe teſtes pugnò grandiores ſeroſo ſemine turgentes, quin etiam Tubam vteri amplificatam & valdè dilatatam.

Cauſſa.

Cauſſ[a]

E quibus facilè patet, huius affectus cauſſam eſſe poſſe, quæcunque ad ſeminis corrupti in teſtibus fœmininis cumulationem facere & vaporibus ac flatibus prauis vaſa illa replere poſſunt, de quibus *part.* 2. *ſ.* 3. *c.* 4. *de ſuffocat. Vterina* dicetur. Eadem enim ferè cauſſa eſt huius mali & ſuffocationis vterinæ; hæc ſaltem differentia, quod in ſuffocatione vteE rina vapores illi praui per venas, arterias & neruos liberè feruntur, & propterea etiam partes principes grauiter afficiunt; in adſcenſu verò vteri dicto teſtibus fœmineis & Tuba vteri concluduntur maximam partem, vnde etiam tam grauia ſymptomata, vt in ſuffocatione vteri, non inferunt.

Adſcenſus vteri à ſuffocatione vterina quomodo ſe[paretur].

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Ab ipſis fœminis, vt & aliis, quibus abdomen contrectandum exhibetur, quoddam corpus q. globoſum hinc inde moueri & volui percipitur. Mulier quendam præcordium dolorem, & anguſtiam & ſpirandi difficultatem percipit, ſine metu tamen, vt dictum,

vt dicta ita, ſine ſopore, ſine delirio & aliis grauioribus ſymptomatis. Præceſſeruntque cauſſæ quæ vterum afficere, humoreſque in eo mouere potuerunt, vt odores ſuaues naribus admoti, dulcia aſſumpta. Cauſſæ vero, quæ ab aliis autoribus recenſentur, non vteri Adſcenſus dicti, ſed vteri ad latera declinationis vel deſcenſus aut procidentiæ cauſſæ ſunt, quæ *cap. ſequenti* proponentur.

Prognoſtica.

Prognoſ.

1. Malum equidem hoc minus periculoſum eſt, & minus grauia, quàm ſuffocatio vterina, habet ſymptomata.

2. Ipſum tamen etiam non contemnendum eſt. Poteſt enim in vteri ſuffocationem degenerare, ſi vapores illi praui aliam viam quærant, & per vaſa ad membra principalia ferantur.

Curatio.

Curatio.

Vt malum hoc tollatur, neceſſarium eſt, vt ſemen corruptum & vapores praui, qui inde exhalant, euacuentur, & diſſipentur. Quod qua ratione fieri poſſit, infra, *part. 2. ſect. 3. cap. 4. de ſuffocatione vteri*, dicetur.

CAPVT XVI.

De Vteri procidentia.

Vteri procidentia.

PRocidentia vero ſeu prolapſus vteri; Barbaris etiam præcipitatio vteri dicta eſt, vbi vterus deorſum tendit, & interdum etiam extra abdomen propendet. Qui quidem prolapſus nunc maior eſt, ita vt ad dimidium coxarum & genua fere deſcendat; nunc minor, vt parum extra pudenda promineat. Si vero quidem verſus inguina deſcendat vterus, non tamen extra abdomen prolabatur, deſcenſus vteri dicitur. Si vero in alterum latus voluatur, inclinatio vteri appellatur, vt *c. præced.* dictum.

Deſcenſus vteri. Inclinatio vteri.

Cauſſæ.

Cauſæ.

Mutat autem præter naturam ſitum vterus, dum ligamenta illa quibus continetur, non recte ſeſe habent. Vterus equidem ipſe ſeu fundum vteri à parte ſuperiore, anteriore & poſteriore nulli parti alligatur, ſed ab omni connexu liberum eſt, vt commode in omnem partem in concepta dilatari & extendi poſſit. At in lateribus ligamenta habet quatuor, duo ſuperiora, lata ac membranoſa, à peritonæo enata, quibus oſſis ilii lateribus alligatus; duo inferiora, quæ proceſſus ſunt neruei, teretes & caui, ortumque habent à lateribus fundi vteri prope vaſa deferentia, quæ contingunt ad inguinaque deſcendunt per productiones peritonæi, ac ſupra pubis os in latam ac nerueam exilitatem degenerant; reliqua pars vſque ad genu poſtea in interni femoris membranam excurrit. Magnis vaſis etiam per venas & arterias, præſertim ſpermaticas, ſpinali medullæ per neruos alligatur. Ceruix autem vteri cum vicinis partibus vndique connectitur, ante veſicæ vrinariæ & oſſibus pubis beneficio membranarum à peritonæo prodeuntium, poſterius recto inteſtino, cui toto ducta incumbit, & circumcirca fibris quibuſdam vicinis partibus alligatur. Situm ergo mutat vterus, dum vel in aliam partem trahitur, vel dum laxatis & ſolutis ligamentis, quibus continetur, proprio pondere delabitur. Trahitur ad latera, & id fit hoc modo, vt Galenus, *6. de loc. affect. cap. 5.* & ex eo Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 4. c. 77.* his verbis docet: Suppreſſis menſibus, *inquit*, neceſſe eſt, venas & arterias ad vterum tendentes repleri. Nam ſanguis vſque ad vaſorum oſcula accurrit quidem, verùm intra vterum prodire non poteſt, aut eò, quòd nimia craſſitudine oſculis impingitur, & grumoſus fit: aut quod ipſa oſcula clauſa ſunt, & tranſitum impediunt, ita vt venæ humore refertæ extendantur, & vicinos vteri appendices humectent, quorum extenſione vterus retrahitur. Si itaque ex vtraque parte æqualis retractio fiat, reclinatio aut reuulſio ſiue recurſus vteri æqualis contingit. Si verò in alteram partem maior retractio fiat, alterum è viſceribus his in cauſſa eſt, ſplen videlicet aut hepar, quorum venæ ſuperfluo ſanguine extentæ à ſuis partibus vterum retrahunt; hepaticæ venæ è dextris, ſplenicæ è ſiniſtris, prout alteræ magis fuerint repletæ.

Fieri tamen etiam poteſt, vt à vaſorum & ligamentorum laxitate, ſed non nimia, ex vna parte vterus ad ſanam inclinet: ita tamen, vt etiam nonnihil deorſum declinet, idque ſenibus maximè accidit.

Proprio autem pondere deſcendit, & vteri procidentia fit, quoties eius cum partibus, quibus cohæret, connexus ſoluitur, idque præcipue fit, cùm ceruix vteri, cui fundum quaſi baſi innititur, à vicinis partibus, quibus fibris quibuſdam annectitur, ſeparatur. Et quidem ſi in vteri fundo vicino loco tantum nexus illius fibroſi ſolutio fiat, vterus in ſinum muliebrem ſaltem deſcendit, ibique cum parte aliqua ceruicis inuerſa ſubſiſtit. Si verò vndique & toto ductu à vicinis partibus ceruix vteri liberetur, tunc vterus cum ceruice inuerſa extra corpus prolabitur & dependet, vteruſque in fundo non inuerſus, vt collum, ſed ea forma, quam habet, dum in abdomine adhuc latet, ſuſpenſus, & ceruici vteri cum baſi innixus, orificio illius in imo ſaltem patente hærebit. Vnde autem connexus iſta ſolutio fiat, non ita planum eſt. Vulgò quidem docetur, ligamenta vteri vel laxiora fieri ex humoris pituitoſi affluxu, ideoque in ſenibus præcipue, eumque in vtero ob eius debilitatem, ab aëris frigidi poſt partum, vel fluentibus menſibus in vterum admiſſione, pedum refrigeratione, ſeſſione ſuper lapide frigido & ſimilibus cauſſis contracta generari, vel à toto corpore aut parte aliqua ad vterum mitti: vel extendi ea ex frequenti & difficili partu, & graui ac oneroſa fœtus geſtatione; vel rumpi ex caſu, vel ponderoſi fœtus geſtatione, aut ponderis eleuatione, præcipue poſt partum, aut ſaltatione, partu laborioſo, aut abortu, violenta ſecundinæ extractione, ex ſternutatione poſt partum, vociferatione. Quas cauſſas externas & euidentes proponit Hippocrates, *lib. 2. de morb. mulier.* Omnis, *inquit* occaſio vteros propellere poteſt, ſi quid malè habent. Nam & frigore pedum ac lumborum, & à ſaltatione & terrore, & lignorum ſectione & curſu ad accliuem & decliuem locum & ab aliis cauſſis multis propelluntur.

F. Platerus tamen aliter nonnihil hac de re ſentit, vteri procidentiæ cauſſam proximam colli ſeu ceruicis vteri connexus fibroſi cum partibus vicinis ſolutionem eſſe ſtatuit. Separationem hanc autem ceruicis vteri in vicinis partibus plerumque ipſum vterum perficere, ſi ille per vim deorſum in ſinum detruſus adeo impellatur, vt adnatam illic ceruicem ſimul trahendo, vel impetu quodam ſubito, vel ſenſim, ſi minore vi, ſed frequenter illud fiat, à fibris primo vtero proximis auellat, & ſi vlterius procedat, reliquas quoque diuellendo, collumque inuertendo ſecum deorſum aliquouſque, vel etiam extrorſum detrahat. Pelli autem hoc modo deorſum vterum docet in conatibus magnis ſæpe iteratis, in deiectionibus difficilioribus, vel exſufflationibus, maximè verò ab eo conatu, quem in partu mulier adhibet, ſi præſertim is ob difficultatem pariendi magna vi peragatur, vteruſque cum fœtu in ſinum ceruicis nimium detrudatur, vel ſi ſecundina adhæ-

rens adhuc vtero ab obſtetrice ita trahatur, vt & vterus cum ea in ſinum feratur, ceruixque ſimul trahatur; vel ſi ſaltu, aliaque corporis commotione valida vel ſæpe iterata vterus in ſinum impellatur. Alia tamen etiam de cauſſa ceruicem Vteri à vicinis partibus ſeparari poſſe docet, nimirum coitu violento vel ſæpius repetito, aut propter putredinem & corruptionem illic collum abſumentem.

Ab aliis verò cauſſis, quàm hiſce violenter agentibus, vteri procidentiam fieri poſſe negat. Nam quod relaxationem ligamentorum attinet, membranas vterum connectentes ita comparatas eſſe ſcribit, adeoque laxas, vt cum vterus procidat, facilè eum ſubſequi poſſint. Neque ab hac cauſa vteri procidentiam fieri poſſe, vel ex eo patere putat, quod hydropicis mulieribus, quibus vterus cum adnatis membranis in aqua ſæpe longo tempore innatat, non tamen procidit. Neque etiam membranarum diſruptionem vteri procidentiæ cauſſam eſſe poſſe exiſtimat, idque vel inde patere putat, quod in muliere quadam, cui has membranas putredine penitus abſumptas fuiſſe, ſectio poſt mortem patefecit, vterus minimè à ſua ſede receſſit.

Verùm enim verò hoc equidem non negamus, non poſſe vterum procidere, niſi fibræ illæ, quibus collum vteri partibus vicinis connectitur, ſoluantur, atque id etiam citra grauiorem læſionem & hæmorrhagiam accidere poſſe, ſi vterus pondere deorſum vergat. Hoc verò in quæſtione eſt, an vterus ſaltem à cauſſis violenter agentibus ita deorſum trudatur, an verò etiam pondere ſuo, in partibus vicinis alligetur, deorſum ruat. Etſi enim parte ſuperiori vteri fundus liber ſit, vt diſtendi pro neceſſitate poſſit: tamen ad latera quatuor ligamentis, vt ſupra dictum, annecti, ex anatomia conſtat, quæ ſi laxantur, vel extendantur, vel rumpantur, cauſſa eſſe poſſunt, vt vterus deſcendat. Itaque etſi non nego, proximam cauſſam procidentiæ vteri eſſe connexus illius fibroſi colli vteri cum partibus vicinis ſolutionem, eamque fieri poſſe ab vtero deorſum deſcendente: tamen vt vterus deſcendat, ligamenta vteri laxata, extenſa vel rupta cauſſa eſſe poſſunt. Quod verò in hydropicis mulieribus Vterus non ſemper procidit, cauſſa eſſe poteſt, quod aqua illa in abdomine collecta ſalſa eſt, quæ potius ſiccandi, quàm humectandi ligamenta vteri vim habet.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si ſolùm deſcenſus vteri ſit, extra vuluam, vel etiam intra eam, apparet exiguus tumor quaſi extenſæ pellis, & pondus veluti oui maioris circa pudenda percipitur. Si verò vterus prolabatur, apparet tumor oui anſeris inſtar, in cuius ima parte apparet foramen, quod eſt internum orificium vteri. In principio ſimul adeſt inſignis dolor partium, quibus annectitur vterus, lumborum nimirum, hypogaſtrij, pudendi, & circa os ſacrum, propter ligamenta tenſa vel rupta. Poſtquam autem malum aliquandiu durauit, ob aſſuetudinem dolor mitigatur, & ſolùm ponderis quædam moleſtia ſentitur, & vterus prolapſus in ambulando impedimentum exhibet. Interdum etiam ob rupta vaſa ſanguis erumpit. Sæpe etiam feces alui & vrina ſupprimuntur ob compreſſionem. Accedit interdum febris, vt & conuulſio. An autem à relaxatione vel ruptione vel eroſione ligamentorum procidentia vteri ſit, ſic diſtinguendum eſt. Si à laxitate ligamentorum malum eſt ſenſim generatur, & cum minore dolore eſt, ac præceſſerunt cauſſæ vteri ligamenta humectantes & laxantes. Si verò à ruptura ligamentorum fiat procidentia vteri, ſubitò generatur, dolor eſt vehementior, & ſanguis interdum erumpit, ac præceſſerunt cauſſæ, quæ violenter ligamenta rumpere potuerunt, & nullum morbi alicuius vlterius vteri adeſt indicium. Si ab vlcere ligamenta ſint eroſa, vlceris indicia adſunt, & ſimul puris aliquid effluit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Affectus hic dum recens eſt, & deſcenſus potius vteri, quàm eius extra vuluam procidentia, facilius curatur.

2. Si vero malum diutius durauerit, & procidentia ſit maior, non niſi longo tempore curatur, & difficulter planè.

3. Curatur autem facilius in iunioribus, quàm adultioribus, quibus vterus, etſi reponatur, leui de cauſſa iterum procidit.

4. Malum ipſum per ſe rarò lethale eſt, valdè tamen moleſtum & turpe, quod fœminis in deambulando impedimento eſt, ac conceptionem præterea, & menſtruorum rectam purgationem impedit.

5. Si tamen dolor, febris, conuulſio, & alia grauia ſymptomata accedant, fœminæ mortis cauſſa eſſe poteſt, præſertim puerperis.

6. Curatur autem difficilius vteri procidentia, quæ fit à ruptione vel eroſione ligamentorum eius, quàm quæ fit à laxatione eorundem. Imo rupta vteri ligamenta iterum conſolidare impoſſibile eſt, ſi malum inueteratum ſit, cum partes callo iam obductæ conſolidari nequeant. Quod etiam de fibroſo vteri connexu accipiendum.

7. Interdum vterus ab ambiente aëris alteratione aut violenta repulſione corrumpitur, & gangræna corripitur: quod ſi accidat, ob maioris periculi auerſionem totus præſcindendus eſt, quod tamen ſuperſtite fœmina fieri poteſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & ratio.

Vterus è ſua ſede prolapſus in eam reponi poſtulat. Repoſitus vero in ſuo loco ne iterum prolabatur, continendus. Ligamenta ergo ſi ſint laxa & humiditate madentia, exſiccanda & adſtringenda; ſi rupta, agglutinantia & ſarcotica vſurpanda, qualia in hernia inteſtinali adhiberi ſolent, quod vt commodius fiat, corpus prius euacuandum. Dolor ſi ſit vehemens, mitigandus, & aliis, ſi quæ adſunt, ſymptomatibus occurrendum. Si vero vterus gangræna & tandem ſphacelo corripiatur, abſcindendus eſt.

Vteri poſitio.

Danda ergo opera, vt vterus in ſuam ſedem quamprimum reponatur, antequam ab externo aëre alteretur, vel compreſſione partium vicinarum intumeſcat, & inflammetur, quod fit ſi clyſtere præmiſſo, ſi flatus vel ſtercus in inteſtinis adſint, & veſica etiam euacuata (nam cum Vterus medio inter inteſtina & veſicam loco ſedem ſuam habeat, ſi partes illæ plenæ & tenſæ ſint, vterus facilè reponi non poteſt, partibus illis renitentibus,) ægra ſupina in lecto collocetur, & coxis eleuatis ac poplitibus reflexis, & capite, quantum fieri poteſt, demiſſo, ipſa baſin tumoris manibus apprehendat, eumque introrſum adigat. Quod ſi ipſa perficere non poſſit, Cheirurgus aut obſtetrix digitum in orificium eius immittat, vterumque ſenſim attollat. Si vero repoſitioni valde reſiſtat, lana, vt docet Hippocrates, conuoluta tenui linteo circumdata, aut lana goſſypina circumponatur baculo, cuius extremitas craſſior vuluæ magnitudini reſpondeat, deinde in locum illum ſucco aliquo adſtringente perfuſum immittatur, & blandè ac citra violentiam tuto vteri moles reponatur. Si tamen vterus intumuerit, ex alteratione ab aëre externo frigido, fouendus decocto maluæ, althææ, ſeminis lini, fœnigræci, flor. chamæm. baccar. lauri, & inungendus oleo

liliorum alborum ac pinguedine gallinæ. Aut ſi inflammatio adſit, ea mitiganda, & repoſitio tamen diſſerenda. Scribit etiam Rodericus à Caſtro, *de morb. mul. lib. 2. c. 17.* vtile eſſe, vt Medicus vel Chirurgus cauterium actuale ignitum manu oſtendat, ac ſimulet, quaſi vellet vterum eo tangere. Ita enim vterum retrahi, vt & inteſtina, ſi prolapſa ſint. Refertque exercitatiſſimum quendam Chirurgum, in Academia Salmanticenſi Profeſſorem, curaſſe quendam, qui vulnus in ventre acceperat, per quod inteſtina egrediebantur, quæ cum nullo remedio reduci potuiſſent, nihil aliud profuiſſe, quam quod candens ferramentum magnum coram patiente manu geſtans, vulneri ſe applicaturum finxit. Eius enim rei terrore ſubito inteſtina è veſtigio in ſuum locum reducta fuiſſe.

Antequam tamen vterus reponatur, non incommodum fuerit, ipſum adſtringentibus & glutinantibus conſpergere, vel fouere & inungere. Ita enim poſtea repoſitus in ſuo loco facilius retinetur, & medicamenta hæc adſtringentia & glutinantia faciunt, vt partes diuulſæ facilius coaleſcant. Fotus fiant e plantis quæ mox enumerabuntur. Pulueres ex iisdem parentur, vt & maſtiche, thure & ſimilibus. Vt ℞ *thuris, maſtiches* an. ʒ. ij. *ſarcocol. lacte nutritæ* ʒ. j. *mumiæ, balauſtior. ſang. draconis* an. ʒ. ß. F. Puluis. Vt autem commodiùs ac faciliùs repoſitio fiat, ſuffitus inſtituatur ex pelle anguillæ ſale conditæ, & in fumo exſiccatæ, ac in puluerem redactæ. Ad faciliorem vteri repoſitionem etiam faciunt cucurbitulæ cum multa flamma ſine ſcarificatione, vmbilico aut ſub mammis appoſitæ: vt & ſuaueolentia naribus admota.

Vt repoſitus loco retineatur. Poſtquam vterus fuerit repoſitus in ſuum locum, vt in ſuo loco contineatur, mulier in lecto reclinetur, cruribus extenſis, ita vt vnum alteri incumbat, & in eo ſitu diebus 8. vel 9. maneat. Simul interim cura habeatur, ne aluus vel pigrior ſit vel laxior. Si enim feces duræ ſint, vterus in iis egerendis facilè præcipitatur. Lubrica verò aluus membranas vterum alligantes laxat. Simul etiam omnes cauſæ, quæ prolapſum excitarunt, tollendæ ſunt, & vniuerſo corpori, vt & vtero proſpiciendum.

Medicamenta vterum retinentia. Medicamenta autem, quæ vtero repoſito retinendo adhibentur, duum generum ſunt. Quædam enim & vterum in loco ſuo retinent, & cum partibus vicinis agglutinant, atque vt quæ laxata ſunt, coaleſcant faciunt: talia ſunt medicamenta adſtringentia & agglutinantia, quæ tamen commodiùs opus ſuum perficiunt, ſi peſſi forma applicentur vel peſſus cum iis adhibeatur. Quædam vero vterum tantum retinent, quæ cura Palliatiua nominatur. Equidem conglutinatio ſolius naturæ eſt; vt ea tamen rectius & facilius perficiatur, omnia faciunt, quæ vterum in loco ſuo retinent, imprimis vero medicamenta, quæ vulneribus conſolidandis & herniis curandis adhibentur, cum interna, tum externa.

Vt in loco ſuo retineatur, peſſus forma pyri ſeu figura vteri in eum mittendus. Nimirum is ex ſubere vel ſpongia in dictam figuram efformandus, & lana ſuccida vino auſtero vel ſucco acaciæ, oleo maſtichino, myrtino, cydoniorum, & roſarum madefacta inuoluendus, ac puluere ſanguinis Draconis, boli armeni, maſtiches conſpergendus. Vel ex Vnguento Comitiſſæ, vel alio adſtringente cum pice, quibus & galbanum, bdellium ſarcocollam addere licet, fiat emplaſtrum durius, è qua magdaleon in figura, quæ vterum impleat, fundumque attingat, formetur & in vterum immittatur.

Vmbilico interim, vel ſub mammarum regione, aut vtroque rene cucurbitula cum multa flamma, ſine ſcarificatione, affigenda. Renibus quoq; ac lumbis & abdomini tale Emplaſtrum imponendum. ℞. *Opopanacis* ℥. ij. *ſtyrac. liquidæ* ℥. ß. *thuris, maſtic. picis, boli armeni* an. ʒ. ij. *ceræ q. ſ.* F. Emplaſtrum. Vel. ℞. *ladani* ʒ. j. ß. *thuris, maſtich.* an. ʒ. ß. *ligni aloes, caryophyll. ſpicæ vtriuſque* an. ʒ j. *ambræ* g. iv. *moſchi* ℈. ß. F. duo Emplaſtra rotunda, quæ e regione vmbilici lateribus applicentur. Tertium vero vtero aut dorſo applicetur. *Emplaſtrum contra rupturam, vel diaſpermaticum, vnguentum Comitiſſæ* & ſimilia. Suffitus etiam ille ex pelle anguillæ ſale conditæ continuandus, quem nonnulli hîc valde commendant: vel etiam aliis fœtidis ſuffitus inſtituendus, & genitalibus immittendus eſt. Naribus contra ſuaueolentia, niſi fœmina obnoxia ſit ſuffocationi vterinæ, moſchus, ambra admouenda. Et omnino opus eſt iis, cum fœtida genitalibus adhibentur. Cum enim eorum odor, ſi ad nares pertingat, non ſolum vteri præcipitationem inducere, verum etiam caput & cor offendere poſſit, non ſine rebus odoratis naribus admotis vſurpanda.

Fomentationes quoque vtiles ſunt è decocto *rad. tormentillæ, biſtortæ, conſolidæ maior. plantag. pentaphylli, fol. quercus, myrti, rubi, pini, cupreſſi, lauri, herniariæ, polygoni, verbenæ, burſæ paſtoris, millefolii, betonicæ, artemiſiæ, ſaluiæ, matricariæ, balauſtiorum, cortic. granator. cupular. gland. nucum cupreſſi, baccarum myrti, ſumach.* Vt ℞. *fol. rubi plantag. caudæ equinæ, myrti* an. M. ij. *alchim. hyperic.* ij. *balauſt.* ℥. ß. Coq. in aq. & vini rubri partibus æqualibus pro fomentatione. ℞. *rad. tormentillæ, conſol. maioris, biſtortæ,* an. ℥. ß. *balauſtior.* ʒ. ij. *nuc. cupreſſi* ℥. ß. *fol. plantag. ſalicis, meſpilor. quercus, ſummit. rubi, fl. roſ. rubr.* an. M. j. Incidantur ſacculo, qui loco affecto applicetur. In ipſum etiam vterum per ſyringam iniiciantur medicamenta eadem facultate prædita. Vt ℞. *rad. conſol.* ℥. j. *biſtortæ, balauſtiorum* an ℥. ß. *herniariæ* ʒ ij *millefolii, artemiſiæ* an. ℥ ß. Coq. in vino rubro. Quæ etiam ſi non proſint, thermæ ſulphureæ efficaciſſimum auxilium afferunt. Et quia plerumque vteri ligamenta laxantur ab humore nimio quo imbuuntur, aquoſos & pituitoſos humores expurgare, corpuſque & vterum exſiccare vtile eſt; & interim medicamenta ad roborandum vterum exhibere. Commendatur decoctum miſſi quercini cum vino albo, vt & decoctum C. C. fol. lauri & myrti. Vt ℞. *C. C. fol. lauri* an. ʒ j. *myrrhæ* ʒ. j. F. puluis pro duabus doſibus, exhibeatur cum vino auſtero. Vel ℞. *zedoar. ſem. paſtinacæ hortenſ. ſerici* ℥. *prep.* an. ʒ. j *nucis moſch.* ʒ ß. F. puluis. Doſis ʒ. j. Vel ℞. *rad. tapſi barbati* ʒ ij. *fol. myrti, ſem. paſtinacæ domeſticæ* an. ʒ j. *raſuræ C. C.* ʒ ß. *cineris conchar.* ʒ. j. *corall. rubr.* ʒ ij. F. puluis. De medicamentis tamen hiſce adſtringentibus, cùm internis, tùm externis hoc obſeruandum, cum ſimul menſes ſiſtendi vim pleraque habeant, cautè iis vtendum eſſe, ſi mulieri adhuc ſtato tempore menſtrua fluunt, ne ſupprimantur, & alia grauiora mala inde excitentur: Et præſtat tum peſſario aliquo ad retinendum vterum ſe tantum contentam eſſe, aut medicamenta hæc, vbi fluxus menſtruus præterit, vſurpare. Et ſi ex vitioſis humoribus ad vterum confluentibus & eius ligamenta laxantibus procidentia vteri proueniat, corpus vniuerſum conuenienti modo purgandum & exſiccandum, in quem vſum etiam commodum eſt decoctum rad. Chinæ, ligni Guaiaci vel ſarſæ parillæ.

Vt autem à Procidentia, quæ facilè iterum accidit, fœmina ſecura ſit, vtilis nulla peſſi & curationis ſpes ſit, ſubligaculum ſeu zona Hippocratica dicta, adhibendum. Hac enim muniti ſine periculo procidentiæ ambulare & actiones ſuas peragere poſſunt, & vterus ab externo frigore defenditur. Paratur

autem ad eum ferè modum, quo faſciæ pro hernia parari ſolent. Peſſaria quoque, quorum iam antea etiam facta mentio, in deploratis vteri procidentiis vtiliſſima ſunt, quæ non in vteri ceruicem, ſed ipſum vteri fundum immittuntur; quæ cum non facilè poſſint retrocedere, vterū continent, & vt in ſua ſede ſubſiſtat, cogunt. De peſſario hoc pluribus agit Franc. Rouſſetus, *de part. Cæſar. ſect. 6. cap.* 5. 4. docetque à Cheirurgis variè ea parari, quoad materiam, quoad figuram, & quoad vſum. Aliqui enim ex ſola cera, alii ex argento aut auro excauato, alii ex ſubere cera tecto conficiunt. Præterea aliqui figura rotunda, alii ouali, alii triangulari, aut quadrangulari, inæqualibus tamen lateribus, aut in angulo obtuſos formant: alii forma cordis depreſſi, B alii ex rotunditate oblonga & obtuſa figurant: alii denique rotundos in latitudinem, quæ in medio aliquando, aliquando verò non, perforata ſint, parant. Sic etiam multi indentes, funiculum ad alterum extremum alligant, quo commodiùs, quando voluerint, extrahere poſſint; alii abſque funiculo indunt, ita tamen vt ſine magna moleſtia, quando viſum fuerit, extrahere poſſint, non ſecus quàm ſi funiculus alligatus eſſet. Sunt verò alii, qui nunquam eximere iubent, cum nihilominus mulieres viris concumbere poſſint, etiam maritis, ſi modò ipſæ velint, ignorantibus: ſiquidem non ſolum locus laxus & amplus eſt, in quo continetur, ſed etiam figura æqualis & polita eſt. Nec impedit etiam, quo minus mulier concipiat, eundem conceptum retineat, C vtero gerat, & pariat. Quod ſanè admirandum auxilium, tutumque eſt, quo tanto malo præcipitationis vteri occurri poteſt, ita vt ſæpius malum omnimode curet, poſtquam aliquo temporis ſpatio in corpore geſtauere, ita vt eo opus poſtmodum non habeant. Imò etiam ſi mulieres prius propter vteri præcipitationem concipere non potuere, vt concipiant, auxilio eſt. Si enim Epiploon os Vteri comprimens, vt 5. *Aphor.* 46. Hippocrates habet, conceptum impedit, quanto magis tantus vteri prolapſus id impediet, qui in ſeipſum relaxatur, quaſi ſeipſum oppreſſurus, niſi hoc modo in his occurreretur: quemadmodum in aliis fit, corpus emaciando, quod ſæpius diæta conueniens præſtatur.

Et cum mirum ſit, & vix credibile, tale peſſarium D in fundo ipſius vteri retentum, nec conceptum, nec geſtationem, nec partum impedire, *cap. ſeq.* 5. teſtatur, ſe cum pluribus fœminis Vernolii prope Senlicetum contuliſſe, quæ tali peſſario vtuntur, quæ tamen nomen ſuum celari voluerunt, imprimis, cum ne mariti quidem ipſas peſſario vti ſciant. Nominat verò quandam Clementiam Heraudie, quæ cum valde iuuenis ante decimum tertium annum prolem habuiſſet, procidentiam vteri paſſa eſt. Quæ dum tale peſſarium ferret, tertiò concepit, vtero geſtauit & peperit. Quamprimum enim eſſet enixa, rurſus vtero indebat, eo ſolum abſterſo, & butyro E oblinito, nec alio nouo vtebatur. Ita vt iam ab annis quadraginta & vltra, vno eodemque peſſario ſolùm vſa ſit, abſque vlla ipſius peſſarii corruptione, aut ipſius ſuberis putrefactione. Refert etiam, eius loci vicinaſque obſtetrices (præſertim verò la Mineuſe nomine) conſtanter ſibi affirmaſſe, ipſas iampridem plurimis mulieribus in partu adfuiſſe, quibus prædicta Clementia peſſaria dederat: inter cætera; autem nominaſſe mulierem la Nurette dictam, quæ filium ante annos nouem erat enixa qui ipſi oſtenſus fuit, cui, cum ante excluſum fœtum peſſarium procidiſſet, ipſa quarto à partu die, cum vterus rurſus prolapſus foret, denuo indidit, quod poſtmodum ſemper ad mortem vſque abſque moleſtia in vtero ſeruauit. Præterea tale etiam A peſſarium ab eadem Vernolii Genouefæ Salantin nomine, adhibitum fuit, cui in primo matrimonio ob difficilem partum vterus prociderat. Quod cum per annos quatuor geſtaſſet, interim licet grauida facta, peſſarium tamen hoc toto geſtationis tempore etiam tulit, quod tribus ante partum ſeptimanis ſponte prolapſum, ita tamen vt idcirco ante præfinitum à natura tempus enixa non fuerit. Ab eo tempore peſſario opus non habuit, cum ab vteri prolapſu rectè fuerit curata: ita vt ab eo tempore tertius filios gemellos adhuc viuentes pepererit, quod ſane multis de cauſſis memorabile eſt.

Neque ſolum experientia, ſed & ratione probat, *cap.* 8. eiuſmodi peſſaria impedire non poſſe, quo B minus ſperma viri & mulieris, vti conuenit, recipiatur & conſeruetur. Si enim tale ſemen receptum vni ſolum ipſius Vteri parti adhæreat, & ab ea alimentum ſumat, ſatis eſt, modo pro ipſius conſeruatione & nutritione ſufficientia acetabula adſint, nec magis omnibus opus habet, quam infans duabus mammillis, ſi vna ſufficienter alimenta (vt ſæpe accidit) miniſtret. Quare peſſarium hoc ex ſubere paratum non impediet, cum ſit mediocre, leue & politum, & ſic per conſequens embryonem nec comprimere, nec detrudere, nec lædere poteſt, quod in brutis polytocis, præſertim catellis vtero contentis, obſeruare licet: quorum ſingulorum ſecundinæ ſeparatim adhærent, à ſe inuicem ſatis diſtinctæ.

C Fiunt nimirum talia peſſaria commodiſſimè forma rotunda, ac tantæ magnitudinis eſſe debent, vt citra vim intrudi poſſint, vterum tamen, ne itorum procidat, retinere queant. Et parantur commodiſſimè è cortice leuiſſimo ſuberis, aut glomere è filo, & in cera liquata intinguntur, & ea obducuntur. Adaptatur autem filum, vt quando libet extrahi poſſit: quod tamen rarius fieri debet, & non niſi cum viro ſe iungere cupit. Cùm, vt dictum, compertum ſit, eas, quæ peſſarium tale geſtarunt, in vtero concepiſſe. Guil. Fabricius, *cent. 4. obſ.* 61. fœminæ cuidam nobili procidentia vteri laboranti fabricauit ex ſubere duos globos, alterum oualis, alterum ligatum immittere idque eo retinere potuerit, quorum alterutrius vſu, prout libuit, vterum in corpore retinuit, vt ſiue pedes deambu- D lare, ſiue equum aut currum conſcendere voluerit, nullum tamen incommodum perſenſerit. Obduxit autem vtrumque Cerato ſequenti, calido adhuc & liquido, & ſpatula eum læuigauit: ℞. *ceræ nouæ* ℥. iij. *colophon. gummi elemi* an. ℥. j. *terebinth.* ʒ. iv. *pulu. roſar. odorifer. myrtillor. balauſtior. radic. conſolid. maior.* an. ʒ. j. *maſtich. olibani* an. ʒ. iv. Miſc. omnia diligenter, & cum *q. ſ. olei roſacei* F. Ceratum in forma ſolida. De peſſariis autem hiſce Caſpar Bauhinus in Appendice ad Rouſſetum hoc modo ſcribit: Noſtrates filum ſumunt E ſubtiliſſimum, quod delicatè obuoluunt, globum ouali figura, ouo tamen paulo minorem efformant, quem cera Virginea obtegunt, ac in vteri collum indunt. Solet autem globus hic, dum menſtruis laborant, elabi. Aliæ vero hoc pacto conficiunt: Accipiunt nucem iuglandem excauatam, quam cera virginea affabre obducunt, forma & magnitudine ferè oui gallinacei, & in internam vteri concauitatem obſtetricis opera ingeri patiuntur. Quod vt facilius fiat, fluxu menſtruorum ferè deſinente, fotubus ac inceſſibus malacticis ad oris vteri relaxationem vtuntur: Dein peſſarium indunt: tum locum adſtringentibus & corroborantibus fouent, & decubitum ſupinum atque tranquillum præcipiunt. Tale Peſſariū apud nobiles Germaniæ matronas, ſi vteri procidētia laborent, in vſu eſſe conſueuit;

Circuli vterini.

Peſſariorum loco in vteri Procidentia, circulis aliquæ vti ſolent matronæ; quare circulorum formam à Socru mea, p. m. (quæ in arte medica fuit verſatiſſima) mihi communicatam, quibus in multis vſa eſt matronis, proponam. Accipe *radicem Vitis ſylueſtris*, & ex ea circulos rotundos, modò maiores, modò minores, pro ceruicis vteri magnitudine, paruitate conficito: dein accipe *ceram virgineam* q. ſ. cui adde *reſinæ albæ*, aut *terebinth.* parum, liquefiant ſimul: tum circulos prædictos huic ceræ tenuiter mixtæ toties immergito, vſque dum craſſitiem debitam acquirant. Circulus talis in vteri collum inditur, qui ſi minor ſit, quàm oporteat, excidit: Sin verò iuſtam habeat magnitudinem, ſine vlla noxa remanet, nec facilè elabitur: & melius eſt, vt non eximatur, ſed vt vſque dum ſponte excidat, relinquatur: quod ſi verò excidat, nec dum curata ſit mulier, alius indendus erit.

Circulus alius.

Iohannes Bauhinus, Illuſtr. Principis VVurttembergici, &c. Archiater, frater meus chariſſ. ad Procidentiam vteri circulos ex filo argenteo rotundo cum furca trifida ex eadem materia parata, confici curat. Hic ſiue vt in collum vteri intruditur, qui interdum facilè, niſi educatur, hæret: ſin verò ab vteri pondere propellatur, faſcia retinendus erit. *Hæc Caſp. Bauhinus.*

Vteri excisio.

Si vterus gangræna corripiatur, nec ea ſiſti poſſit, ſed in ſphacelum abeat, vterus totus abſcindendus, aut ſi mulier abſciſſionem, quæ ferro fit, non ferat, ligatura præcindi & tolli poteſt. Cuiusrei hiſtoriam & modum habet Franciſcus Rouſſetus, *de partu Cæſareo, ſect. 4. cap. 5 hiſtor. 6* Philiberta Lorylon, *inquit*, Ioannis Baugin vinitoris vxor, Neoburgi inter Pithauieram & Puiſſellum habitantis, cùm menſium octodecim ſpatio ſanguineo vteri fluxu, eoque copioſo laboraſſet, adiuncto verſus collum vteri pondere, ſubitò ſuis in ædibus perſenſit (res ſanè mira) vterum vſque ad interiorem femorum partem prolabi, tanta magnitudine, vt cùm eum reponere non poſſet, triduo aut quatriduo poſt, Bonauenturæ à Turre & Blaſij Bette Chirurgorum Pithauerenſium (quibuſcum hac de re ſæpius contuli) opem implorarit: qui cum ſoli ſectionem adhibere non auderent, ligatura (meum aduentum expectantes) contenti fuere, quod anno 1580. 6. Kal. Martij factum. Ligaturam valde ſtrictam, cum eum reponere non licuiſſet, adhibere, eamque non circa partem anguſtiorem quæ eſt inter ceruicem & fundum vteri prolapſi, quo loci omnium tutiſſimè ſectio fieri poteſt: ſed ligatura facta in ceruice vteri, quæ valde eminebat, ita vt ligatura vretræ aut ceruici veſicæ proxima foret. Priorem hanc ligaturam per dies octo non mutauere, ſed his finitis cùm eò vnà cum ipſis veniſſem, vt vterum ſecaremus, vreremus & auferremus, videns ligaturam in altiori, quàm par eſſet, loco, ita vt tuta ſectio fieri non poſſet, vſtio verò nulla ratione, etiam habita vrinæ proſtratarum ipſius ægræ, conſului, vt noua & arctior, quàm prior fuiſſet, eodem in loco fieret ligatura: illa enim cum magnam partem ceruicis vteri ſecuiſſet, laxior erat reddita. Quo facto, non abſque dolore, altera hæc & fortior ligatura, magis adhuc partem incidit, & hæc ſectio fuit in anteriori parte, eò loci, vbi nodus ipſius ligaturæ erat, vſque ad meatum canalem, per quem vterus inuerſus prolapſus erat. Vnde magna copia puris effluxit: ex fundo nimirum vteri, qui iam niger & gangrænoſus ad femora propendebat, promanans. Poſtmodum cùm alternis diebus noua & indies arctior ligatura fieret, vti inter nos concluſum erat, tandem poſt decimam ligaturam 13. Kal. Aprilis vterus ſponte excidit: ipſa verò iam conualuit, munia domeſtica rectius, quàm ante hac obiens.

Vteri exſecti hiſtoria.

Vterum autem ſine vitæ periculo tolli poſſe, Medicorum obſeruationes docent, quas ſupra *cap. 8.* recenſuimus. Recenſetque vteri ſine mortis periculo exſecti hiſtorias 10. Franciſcus Rouſſetus, *de partu Cæſareo ſect. 4. cap. 5.* & duas vteri abſque morte ſponte elapſi, *ibid. cap. 6.* & exempla ſedecim vteri vel ex procidentia, vel gangræna, vel aliter vitiati totius citra vitæ periculum & valetudinis damnum exſecti Caſpar Bauhinus, *in Appendice hiſtoriarum ad tract. F. Rouſſeti de partu Cæſareo.*

De loco abſciſſionis Franciſcus Rouſſetus, *ſect. 4. de partu Cæſar.* hoc monet. Si ſolum, *inquit*, ipſius vteri collum procidat, corpus verò ipſum nondum ſit prolapſum, tum conſpici in ipſius trunco (qui tum parum maior, quàm fortè ſit ouum gallinæ) foramen, quod os ipſius vteri eſt, ad ipſum collum attractum, & ab ipſius vteri corpore depreſſum, per quod foramen in mulieribus iuuenis hoc malo diuexatis ſanguinem menſtruum promanare obſeruatum fuit: & tamen facilè prolapſus talis in priſtinum ſitum reduci poteſt. Sed ſi per foramen hoc pluribus de cauſſis relaxatum ipſum corpus tanta mole procidat, quod quotidie accidere ſolet, tunc foramen id amplius non conſpicitur, ſed totum aſſimilari poteſt magno Vini cantharo, qui in ſuperiore parte oualem figuram habet, ſed infernè minorem: infernè verò alia eſt rotunditas, ſuperiore longe maior, abſque tamen foramine: in medio autem manifeſta conſpicitur coarctatio, binas has partes aliquo pacto ſeparans, quod nihil aliud eſt, quàm os vteri dilatatum. Et tunc obſeruatum fuit, ex tota illa parte inferiore, in iuuenculis, tanquam per reſudationem, ſanguinem menſtruum debito tempore profluxiſſe. Hic eſt intermedius anguſtior locus, cui ligatura inijci debet, quando animus eſt vterum prolapſum, & gangræna affectum auferre: rarius enim ſuperior pars putredine tentatur. Hac ratione minor illa & ſuperior rotunditas rurſus reponi poterit, ſi inferiore parte ablata illa huius pondere amplius non prematur, vti ante prolapſum fiebat, nec etiam deorſum poſt omnimodam procidentiam trahatur. Si verò ſupra manifeſtam illam coarctationem, vti aliquando factum, ligatura fiat, id cum dolore ſummo, & etiam cum periculo coniunctum erit. Dein exiguus, aut nullus dolor, quem maſſa illa carnea prolapſa, vteri fundum puta, tum perſentit, etiamſi duriter tractetur, dum reducere eſt animus, prædicta atteſtatur. Eſt enim, vt verum dicamus, os ipſius vteri vnà cum ligamentis, à quibus dependet, quæ exquiſito ſenſu prædita ſunt, non autem ipſius vteri corpus.

Si tamen ſectione & vteri abſciſſione omne, quod corruptum eſt, tolli non poſſit, ne putredo altius ſerpat, cauſtico medicamento aut ferro candente pars putrida vrenda eſt, cautè tamen, ne conuulſio aut aliud grauius ſymptoma, ob vteri cum aliis partibus conſenſum attrahatur.

Diæta.

Diæta.

Aër, in quo viuit ægra, ad ſiccum magis, quàm calidum vergat & præcipue ſi à laxatione ligamentorum ſit vteri procidentia, ægra vitet aërem humidum, & balnea; & in ſumma quiete viuat, nec moueatur multùm, non clamet, non cantet, non rideat, neque etiam, quantum fieri poteſt, ſternutet vel tuſſiat. Vitet quoque animi pathemata, præcipue terrorem & iram. Venter ſit mollis, ne magno in excernendis fecibus conatu opus ſit. Victus ratio ſit ſiccans & adſtringens, & glutinans, ac propterea conueniunt oryza, amylum, cydonia, pyra,

caſeus recens. Fructibus horariis verò, piſcibus mollibus, lacte, leguminibus ac pinguibus abſtinendum. Vinum ſit ſubadſtringens rubrum.

Vteri Inclinationis Curatio.

Inclinationis vteri curatio.

Si verò Vterus ad latus alterum inclinet, vniuerſalibus præmiſſis, cucurbitulæ parti ei, in quam vterus prolapſus eſt, contrariæ frequenter adhibendæ, & ſuper eam partem etiam perpetuò decumbat fœmina. Obſtetrix quoque digitum oleo dulci vel amygd. dulc. inunctum in Vterum immittat, atque paulatim vteri os in partem contrariam trahat. Refert etiam Schenkius, *lib.* 4. *obſeru.* è Lucillo Philalthæo: Mulieri, quæ non bene purgata eſſet poſt partum, vterum procidiſſe, & cum alii exiſtimarent iſchiade laborare, Medicum iuſſiſſe obſtetricem explorare, num vterus ad coxam eſſet delapſus, idque accidiſſe deprehenſum eſſe. Opus itaque fuiſſe cheirurgia. Rectè collocata in cella caua vel lecto, ſuffumigia rerum fœtidarum inferius, & naribus odorata adhibita, poſtea obſtetricem digitis ol. amygd. dulc. vel amar. inunctis, vterum reuulſiſſe à coxa, & rectè direxiſſe: ægramque aliquantiſper in latere ſano iacuiſſe.

CAPVT XVII.

De Hernia Vterina.

AD ſitum vteri mutatum pertinet Hernia Vterina, rarus & admirandus affectus, cuius nullum exemplum apud Medicos hactenus mihi occurrit. Quale autem ego obſeruarim, *in Inſtit. lib.* 2. *part.* 1. *cap.* 9. propoſui. Cum autem morbus ille huius tractationis & loci proprius ſit, eius hiſtoriam integrè ex allegato loco proponere libet. Vrſula, vxor Martini Oditz, vietoris, cum maritum in incuruanda pertica, ex qua vinculum dolij parandum erat, iuuaret: forte ab eadem reciprocante ad ſiniſtrũ inguen percuſſa eſt ruptumque, ſeu laxatum potius, quantum ego quidem ex ſectione iudicare potui, eſt peritonæum. Paulò poſt enim tumor ad ſiniſtrum inguen oboritur, qui breui tempore tantum incrementum ſumſit, vt nullo modo intra abdomen recondi poſſet. Etſi verò de vtero prolapſo ſuſpicio incideret: tamen nec ipſa, nec aliæ fœminæ id facilè crediderunt, donec tandem res ipſa atque euentus omnem dubitationem ſuſtulit. Nam vterus conceptu grauidus, ita indies octo fœtu dilatatus, ſimulque cum eo cutis inguinis ſiniſtri, qua vterus prolapſus erat, extenſa eſt, vt Vtero & cute concluſus fœtus inſtar ſacci ferè, aut cucurbitæ oblongæ maioris modo propenderet; motuſque infantis tandem & tactu & viſu perciperetur. Quæ res cùm ipſam, maritum, cognatoſque perturbaret, Collegium noſtrum in conſilium adhibuerunt. Cùm autem ob fœtum iamiam maturum de vtero in abdomen reponendo, atque ideo partu naturali, nullam ſpem ſupereſſe videremus, ſi naturæ res relinqueretur, & fœtum & matrem tandem de vita periclitaturos, nullaque alia re, quà ſectione auxilium exſpectari poſſe, oſtendimus. Quod cum & ipſa, atque maritus, cognatique facilè intelligerent, atque ſpem vitæ in anguſto eſſe animaduerterent: vt ſectio fieret, omnes petierunt. Cum igitur die vigeſimo primo Aprilis, anno 1610. partus tempus adueniret, doloreſque parturientem apprehenderent, Deo imprimis in auxilium vocato, præſentibus mecum Dn. D. Erneſto Hettenbachio, & Dn. D. Tobia Tandlero, Collegis: item Henrico Silbermanno, Eccleſiæ noſtræ Archidiacono; duabus obſtetricibus, atque aliquot honeſtis fœminis hora octaua matuti-

A na, ſectionem inſtituit Cheirurgus Ieremias *Trautman*, miniſtrante & altero Cheirurgo Chriſtophoro *Seeſth*. Primùm ſecta eſt cutis & peritonæum. Hoc enim, quantum ego quidem viſu diiudicare potui, cuti integrum adhuc ſuberat, & in ſectione à cute manifeſtè diſtingui poterat. Hinc & ipſe, qui iam extra cutem facilè prorumpebat, vterus apertus, hæmorrhagia non adeo inſigni, neque etiam adeo acerbo dolore, quod ipſa poſtea laſſa eſt. Vtero ſecundùm longitudinem aperto, infans facilè cum ſecundina extractus eſt; imò quaſi ſuopte motu, cum via facta eſſet, exitum quæſiuit, & quidem, Dei beneficio, ſaluus & incolumis. De vtero verò intra abdomen reponendo, cùm, ob eius magnitudinem, nulla ſpes eſſet, cutis, ſangui-
B ne conuenienter decocto prius abſterſo, ipſi inducta & conſuta eſt: ipſe verò vterus non conſutus. Qui etſi aliqua inſigni inflammatione non corriperetur: tamen quia extra abdomen propenderet, & abexterni aëris incurſu in curatione vulneris defendi non poſſet: membrana quaſi purulenta circa labia vulneris obducta eſt: quæ tamen pòſt, adhibitis idoneis medicamentis, ſublata eſt, vteruſque iterum purus euaſit, & naturalem faciem & habitum circa diem decimum quartum oſtendit, atque indies magis in ſe contractus ad naturalem magnitudinem rediit. Verùm poſt dies aliquot labia vulneris nigreſcere, cum tangerentur facilè ſanguinem fundere, atque adeo gangræna ſuboriri cœpit, vt fer-
C ro, ſine ſenſu, particulæ de labiis vulneris demi poſſent: ſed cum idonea medicamenta adhiberentur, omne illud malum ceſſauit, & caro circa labia vulneris ad priſtinum colorem & ſtatum planè rediit, vulnuſque indies anguſtius euaſit: adeo, vt intra paucos dies coalitum vulneris ſperaremus, & vix vllum de recuperanda integra ſanitate dubium ſupereſſet. Verùm enimuerò cum illa 16. Maij hora quarta pomeridiana, extra lectum aliquandiu conceſſiſſet, atque iterum in lectum ſeſe reciperet, lipothymia ſuboriri cœpit, & præter omnem ſpem intra dimidiam horam, procul dubio ab adſtantibus, cum eſſet paupercula, non rectè in lipothymia tractata, vitam cum morte commutauit. Ipſa mortua, vt planè ſciremus, an in Vtero omnia ſalua
D fuiſſent, an verò aliqua latens putredo lipothymiæ & ſubitæ huic morti cauſſam præbuiſſet, vterum aperimus. Verùm omnia ſalua in eo inuenimus. Infans etiam tum vixit ſaluus & incolumis, Dei beneficio. Huic enim ſoli & ipſa mater acceptum ferebat, quod toto geſtationis tempore à variis & periculoſis motibus nihil damni percepiſſet. Etſi enim vterum extra abdomen pendulum in faſcia geſtaret: tamen in obeundis domeſticis negotiis, quæ ipſimet, ob rem familiarem anguſtam expedienda erant, vterum cum fœtu nunc in femore, nunc in hoc, nunc in illo loco, prout vſus & res expediendæ exigebant, reponere neceſſe habebat. Ita mirabilia ſunt opera Domini. Puer iſte demum ſub finem anni 1619. mortuus eſt.

De eadem hiſtoria vir Cl. D. Michaël Doringius
E epiſtolam ad Guilhelmum Fabricium ſcripſit, quæ cum reſponſione eiuſdem Fabricij *lib.* 3. *obſeru. chirurgic.* Fabricii annexa eſt, quæ ibi videatur. Similis, vt dixi, hiſtoria apud Medicos mihi non occurrit. Cum tamen ſimilem ferè è Nicolai Polij *Hemerologio Sileſiaco*, *ſub menſis Decembris die* 9. & Samuelis Meigerij, *hiſtoriar. nuclei claſſe* 1. *cap.* 4. recenſeat Dn. D. Doringius, *allegata epiſtola*, eam eius verbis hic adſcribere libet: Nieſſæ, quæ vrbs eſt Sileſiæ ſatis celebris, vixit paupercula: quæ quindecim annos viro ſuo cohabitauit, & nouem liberos enixa fuit. Accidit autem, vt in primo partu pro-

pter ſummam impatientiam & moroſitatem ab obſtetricibus & aliis fœminis præſentibus deſerta ſola ſibi conſulere, & ſolo Deo obſtetricante, eniti cogeretur. Hinc etſi mali aliquid in abdomine ſibi euenisſe ſentiret, nihilominus tamen ex ordine octies porrò naturaliter & feliciter citra vllam noxam per Dei gratiam peperit. Non multò autem poſt malum in primo partu acceptum, circa inguen ſiniſtrum ſæpiuſcule ſenſit, ac ſub cute extra abdomen mediocris quantitatis quippiam ſibi excidere animaduertit. Anxia igitur caſu iſto reddita, rem primò ad maritum, mox ad fœminas, ob fidem ſibi dudum exploratas detulit: ab illis verò conſilii ſolatiiue aliud retulit nihil, quàm Deo Optimo Maximo totum negotium eſſe committendum. Quod dum fecit, ecce tumor indies in maiorem magnitudinem accreuit, vt tandem veſicæ bubulæ ſpiritu diſtentæ ac grauidæ formam repræſentare videretur. Quin id magnitudinis longitudiniſque demum acquiſiuit, vt ad genua vſque propenderet. Vnde aliis accedentibus indiciis non arduum fuit concludere, in veſica iſta fœtum contineri viuum: Intereà verò magnos dolores fœmina perpeſſa eſt, ſiue ſedere, ſiue cubare conaretur. Namque non ſine multo & dolore & eiulatu onus iſtud inſtar ſacci alicuius penſili hinc inde leuare & reponere cogebatur. Verùm enimuerò cum pariendi tempus appropinquaret, ſenatus Nieſſenus, (quod paupercula eſſet) curam ipſius ſuſcepit, & prædictum caſum cum Medico, Cheirurgis & obſtetricibus peritis, aliiſque fœminis honeſtis communicauit, atque re diu multumque deliberata & accuratiſſimè penſiculata, deprehendit ſpem partus naturalis reliquam eſſe nullam, nec alia via cùm matri tum fœtui ſuccurri poſſe, quàm ſola tumoris apertione; tametſi omnes ſimile quid ſe nec vidiſſe vnquam, nec audiuiſſe teſtarentur. Prægnanti itaque conſilium hoc tandem aperuerunt, quod ipſa lubenti animo acceptauit, atque ſe totam diuinæ protectioni ſeriò commendauit, cùm ſe vnà cum fœtu aliter liberatum non iri ipſamet facilè intelligeret. Poſtquam verò in tam periculoſo rerum ſtatu conſtitutæ animum crebris adhortationibus & conſolationibus propinqui obfirmaſſent, Medicus, Cheirurgi, obſtetrices aliæque fœminæ honeſtæ definito tempore conuenerunt, & diuino auxilio implorato, tumorem deſecuerunt, fœtumque poſt multos labores & ſollicitudines ſatis vegetum denique extraxerunt. Quem cum matri adſtantes gratulabundi conſolabundique obtuliſſent, oculis duntaxat aſpectum auferri, & in cunis reponi manuum indicio iuſſit. Is Chriſto per lauacrum ſacratiſſimum initiatus, ſeſquiannum ſuperſtes vixit: mater tertio à ſectione die poſt multos dolores & cruciatus piè in Chriſto obdormiuit.

CAPVT XVIII.

De Vulneribus & Ruptura Vteri.

Vteri vulnera.

VTerus equidem rarò vulneratur, quoniam circumcirca ferè oſſibus munitus, & intra oſſis ſacri & pubis capacitatem locatus, & ab anteriore parte veſica, poſteriore verò inteſtino recto tegitur. Aliquando tamen accidit, vt vulneretur, non ſolùm caſu, ſed & data opera in partu Cæſareo. Aliquando etiam euenit, vt in partu vterus rumpatur, cuius rei exemplum Hollerius, *in terrara No.8.* recenſet, de quadam grauida Lutetiæ, cui fœtus exſecta manus eſt per vmbilicum & quindecim dies ad partum ſic ſtetit, ſaluaq; matre euaſit viuus & vitalis.

Signa Diagnoſtica.

Vulnus ſi ex partu Cæſareo ſit, notiſſimus. Si verò aliàs fortuito vterus vulneretur, ex ſitu vulneris id patet, vt & dolore in vtero, ac ſanguine & ſanie, quæ per collum vteri exſtillant. Et quidem ſi dolor ſit in ceruice vteri, maior eſt, quàm ſi ſit in fundo. Signa.

Prognoſtica.

1. Vulnera vteri non ſunt curatu impoſſibilia, quod vel partus Cæſareus docet. Prognoſtica.
2. Non tamen periculo vacant, ob partis huius cum aliis plurimis conſenſum, & difficilia, quæ ſubſequi ſolent, ſymptomata.
3. Ceruicis autem vulnera curatu difficiliora ſunt, quàm fundi vteri, cùm pars hæc magis membranoſa ſit, & perpetuo humiditatibus ſcateat.

Curatio.

Vt aliarum partium vulnera, ita etiam vteri conſolidantia requirunt: ſi dolor adſit, is mitigandus. Curatio. Medicamenta autem talia commodiſſimè per peſſum induntur, vel per ſiphonem iniiciuntur. Peſſi commodiſſimè parantur ex candela cerea vel linteo aut emplaſtro, quod vnguento vulnerario illinendum. Vel ℞. *ceræ, terebinth., adipis anſerini, butyri*, an. ℨ. j. *mellis, medullæ ceruinæ, olei roſacei, adipis taurini* an. ℨ. ij. M. Vel ℞. *Ceræ, butyri ſine ſale* an. ℨ. x. *œſypi ſeu i ceruini* an. ℥ j. *adipis anſerini* ℥ ß. *ol. roſ. q. ſ.* Miſc. Vel ℞. *Thuris, maſtich. ceruſſæ, galbani* an. ℥. ß. Hæc omnia tere, & cum vino albo miſce. Poſtea adde *pompholypos* ℥. j. *ceræ, ol. roſ.* an. q. ſ. Miſc. Iniectiones ſeu clyſteres vterini fiant è decocto rad. ariſt. rot. cyperi, parata in aqua chalybeata & vino auſtero, cui aliquid hydromelitis addi poteſt, agrimoniæ, artemiſiæ, plantag. flor. roſar. maluæ arboreſcentis, ſchœnanti, marrubij.

CAPVT XIX.

De Vlceribus & corruptione Vteri.

ETſi de Vlceribus vteri ſupra, *ſect. 1. cap.* 8. dictum ſit: tamen cum ea præcipue vteri collum ſpectent, quædam hic etiam de iis ſius vteri vlceribus & corruptione addemus. Obſeruatum enim eſt, etiam ipſam vteri ſubſtantiam vlcere corruptam: imo aliquando vterus, præcipue in Procidentia, putreſcere incipit, ita vt putredine conſumptus tandem planè excidat; idque fœmina ſuperſtite fieri poſſe, duobus exemplis probat Franc. Rouſſetus, *de partu Cæſareo ſect. 4. cap. 6.* Interdum ita exulceratus propendet, vt ſine omni negotio totus exſcindi poſſit, cuius rei exempla apud eundem Rouſſetum, & alios autores habentur, & ſupra etiam, *ſect. 1. cap.* 12. allegauimus. Scribit etiam Cornel. Gemma, *lib. 1. Coſmocriticæ cap. 6.* ſe vidiſſe, quibus vteri portiones ſatis effatu dignæ, tum per abſceſſus, tum per vulnera ſunt ablatæ, & tamen vixiſſe fœminas. Apoſtemata etiam vteri per abdomen erupiſſe, vel ibi aperta fuiſſe, & ſanata, mulieribus ſuperſtitibus, imo facultate concipiendi non priuatis, obſeruationes Medicorum docent, quales recenſet Franc. Rouſſetus, *de partu Cæſareo ſect. 4. cap. 3.* Scribit enim ibi Alboſius ad Rouſſetum, fœminam quandam ex partu difficili apoſtema in ventre inferiore contraxiſſe; quod cum cauterio aperuiſſet, magnam puris quantitatem & per vulnus & per vterum effluxiſſe: & alij cuidam, cum fœtus mortuus inſtrumentis ferreis violenter extractus eſſet, & lochia ac ſecundinæ reſtitiſſent, intra quinque dies ex vtraq; parte infimi ventris magnum Vlcera vteri.

tumorem obortum cum apoſtematis ſignis euidentiſſimis. Cauterio verò actuali vni ex lateribus profundiſſimè impreſſo ex apoſtemate aperto copioſum ſanguinem grumoſum putridum & fœtidum extractum eſſe. Cum autem alterius lateris tumor non ſubſideret, & eum apertum fuiſſe, & ſecundinam inde extractam. Quæ omnia etſi non ſine maximo dolore & vitæ periculo peracta fuerint, & ægra triennio lecto decubuerit, biennio verò fulchris innixa obambulauerit, tandem tamen priſtinam ſanitatem recuperaſſe, ita vt poſtea plures liberos pepererit. Ad eundem Rouſſetum ſcribit Nicolaus Villanouanus, Moniali cuidam infimum ventrem intumuiſſe, qui, cum cauterio actuali ad fundum vteri vſque adacto apertus eſſet, tam per vulnera, quàm per partes inferiores vltra ſeptem libras puris emanaſſe, vlcuſque hoc ſex menſium ſpatio percuratum fuiſſe; eamque (quod qua ratione à moniali fieri potuerit, non intelligo) ab illo tempore filiam enixam fuiſſe: Et pharmacopæi cuiuſdam vxori cauterio abſceſſum vteri apertum fuiſſe, & admirandam puris copiam inde effluxiſſe, eamque ſpatio trimeſtri curatam, ſtatim poſt concepiſſe, & tres filios & vnam filiam enixam fuiſſe.

Fœtus in vtero mortuus fruſtillatim extractus.

Fœtum etiam in vtero mortuum, vterum exulceraſſe, & per externas abdominis partes fruſtillatim extractum fuiſſe, obſeruatum. Albucaſis, *Cheirurgiæ cap.* 76 hoc modo ex apoſtemate ad vmbilicum oborto fœtum particulatim extraxiſſe, mulieremque adhuc diu ſuperuixiſſe, vlcere tamen ſubinde nonnihil putrilaginis ex ſe remittente, refert. Et Alex. Benedictus, *lib.* 25. *de curand. morb. cap.* 33. ſcribit, fœtu intra vterum mortuo, ortiſque in ventre tribus fiſtulis, ex vna, quæ omnium maxima erat, integram infantis caluariam extractam fuiſſe, ipſamque fœminam ſanitati reſtitutam. Et duas eiuſmodi hiſtorias fœminarum, quibus fœtus mortuus per abdomen extractus fuit, iis ſuperſtitibus & ſanatis, recenſet Franciſcus Rouſſetus, *de part. Cæſar. ſect.* 4. *cap.* 4. Et Mauritius Cordæus, *comm.* 1. *in lib.* 1. *Hippocratis de morb. mulier. t.* 11 ſcribit, mulieri grauidæ equo excuſſæ & ſaxo prægrandi alliſæ trigeſimo die poſt tumorem ſecundum vmbilicum erupiſſe, eoque rupto ſaniem & fœtus particulas effluxiſſe, decimo tamen menſe conualuiſſe, ſed rurſum concepiſſe. Platerus quoque, *tractat.* 2. *Pract.* ſcribit, fœtum mortuum cum inuolucris & vtero, vicinoque peritonæo corruptis penitus ſectione in abdomine facta exemptum fuiſſe, quod in vna viua adhuc & diu poſtea ſuperſtite manente fieri viderit. Quæ exempla omnia oſtendunt, vteri vlcera omnia non ſolum non incurabilia eſſe, verùm etiam quandoque iis ſanatis fœminas rurſum concipere poſſe: ideoque fœminas talibus vlceribus laborantes non deſerendas, ſed omnem in curando diligentiam iis adhibendam eſſe.

Qua ratione autem talia vlcera curanda ſint, ex iis, quæ ſupra, *ſect.* 1. *cap.* 8. *de vlceribus ceruicis vteri*, & *cap.* 10. *de fiſtulis vteri* dicta ſunt, patet.

Medicamenta interna.

Interna nimirum medicamenta parantur è *radicibus conſolidæ maioris, rhapontici, foliis millefolii, plantaginis, lauri, flor roſar. ſem. viticis*, è quibus fiunt decocta: *bdellio, myrrha, thure, maſtiche, ſuccino, ſarcocolla, ſtyrace, coralliis, myrabolanis chebulis, ſanguine Draconis, terra figulata*, è quibus fiunt pulueres & pilulæ.

Externa.

Iniectiones verò in vterum, & vlcera in vterum penetrantia abſtergentes fiunt ex *hydromelite, ſucco apii, thure, myrrha*, decoctis *rad. ariſtolochiæ, ireos, fol. marrubii, apii, abſinthii, centaurii min. ſem. lupinorum, fabarum, aluminis* cum vino factis. Vtile eſt & vnguentum Ægyptiacum & ſimilia. Sanantia & conſolidantia decocta fiunt è *rad. conſolid. biſtortæ, foliis agrimoniæ, burſæ Paſtoris, plantaginis, equiſeti, millefolii, centumnodiæ, piloſellæ, ſaniculæ, pyrolæ, anſerinæ, flor. roſar. balauſtiis nucib. cupreſſi & ſimilibus*, quibus mel roſatum vel ſir. de roſis ſiccis addere licet.

Pulueres ex iiſdem parentur, additis *thure, aloe, myrrha, ſarcocolla, ſanguine Draconis, bolo, lithargyro, ceruſſa, tutia, lapide calaminari.* Vnguenta itē, addita terebinthina, reſina abiegna, melle, ſpiritu vini. Reliqua ſupra loco allegato ſunt propoſita.

CAPVT XX.

De morbis teſticulorum & vaſorum genitalium in fœminis.

Morbi teſticulorum & vaſorum genitalium.

QVandoque etiam, vtero ſaluo, in teſticulis mulierum & vaſis ſpermaticis vteroque annexis morbi quidam accidunt. Primò aquæ interdum magna copia circa teſticulos colligitur, vt patet ex hiſtoria, quam Caſp. Bauhinus, *in appen. ad Rouſſetum de part. Caſ.* hoc modo recenſet, an. 1588. Iunij 23. circa meridiem, Domina Sabina *Schexin*, vxor Clar. viri D. Hectoris Volgelmanni, fato feliciter functa. poſteaquam ſedecim annis grauiſſimis morbis fuiſſet cōflictata: inter quos fuit ante aliquot annos Hemicrania, quæ aliquot annis ſingulo die ſeptimo moleſtabat: conuulſionibus quin etiam, vt & febribus tertianis, aliiſque morbis ſæpius diuexata, perpetuò tamen de dextri lateris dolore conquerens & defluxionem exiſtimans. Ego verò renem corruptum cenſebam, eo quod vrinas cruentas aliquando ſe habuiſſe, referret: quinetiā pus per anum, per collum matricis nonnunquam excreuerat: ſic & in vrinis pus interdum & arenas craſſiores conſpexi. A venere multis annis & abhorruit, & propter dolorem abſtinuit. A triennio cœpit omnino ſupra dorſum decumbere, à biennio nec ſtare, nec ambulare poterat, dolores ingentes perferens; tumores magni in latere dextro: fluor puris & ſanguinis copioſus per aluum: aiebat ſe reiicere arenas per aluum: à multis menſibus condyloma magnum in ano, quod multos dolores pariebat, & enematum iniectionem, quibus tamen ſubleuabatur, impediebat. Intumuit venter non parùm in dextro latere aliquot ante mortem ſeptimanis: tibiæ quin etiam valde intumuerant, præſertim dextra: tumebat etiam labrum dextrū pudendi. Pridie mortis difficultatem ſpirandi cum raucedine perſenſit: hora vna, aut altera antequam exſpiraret, mortem præſēſit, vt etiam pridie ſe ſuffocaturam dicebat: mens ſana remanſit, donec in Chriſto obdormiuit. Sequenti die ab obitu cū Cheirurgo Pet. Borne, præſente marito, & D. Superintēdēte, hac ratione inſtitui ſectionem: Tumorem paracēteſis modo aperui, ex quo ſeroſi humoris menſuræ duæ aut tres, hoc eſt, ad 9. libras, effluxere: ducto humore, decuſſatim aperui abdomen: eo aperto, comperi tumorē adhuc inſignem in latere dextro: hærebam nonnihil dubius, qualis eſſet tumor, & qua in parte, quem nō aperui, donec omnes partes diligenter inueſtigarim, incipiens ab inteſtino recto: attrectaui etiā inteſtina omnia vſq; ad duodenum & ventriculū, & rurſum à ventriculo ad inteſtinū rectum manum deduxi: in inteſtinis & circa illa nihil præter naturā animaduerti, præter appendicē (quæ cœci inteſtini loco) tumori adhærentem, ſine tamen vlla corruptione: omentum non habebat: in meſenterio nullus ſcirrhus aut tumor. Ramus portæ hæmorrhoidalis ſatis magnus. Ligato inteſtino recto, ſeparaui omnia inteſtina vſque ad duodenum: deinde peruestigaui vaſa

ſpermatica, vtramque arteriam reperi, & vtramque venam valde ampiam. Perquiſiui teſticulos matricis, quorum dexter vix apparuit, quia ex eo prodibat tumor ingens, ex quo eduxeram per paracenteſin copiam ſeri prædictam: tumor ille conſtabat ex tunica craſſa, quæ externè adhærebat quibuſdam locis parti dextræ peritonæi, intus rugoſa erat, nullibi pertuſa: adhærebat ei verſus internam partem alter tumor inſignis (quem poſtremo loco adminiſtrationis aperui,) internè etiam rugoſa tunica ſine exitu: circumcirca multi parui tumores, ſiue hydatides: Vas eiaculatorium valde tenue. In latere ſiniſtro teſticulus erat magnitudinis ferè cotonei, ſummè inæqualis, qui ſcatebat hydatibus multis, magnis, & prolabebatur in capacitatem oſſis ſacri, relaxatis omnibus tunicis, videbatur comprimere & veſicam & inteſtinum rectum. Similem hiſtoriam recenſet Ioh. Schenkius, *l. 3. obſ.* ex relatione D. Ioh. Heintzij, quæ eſt hæc: Vixerat ancilla quædam, proceræ ſatis ſtaturæ, per plures annos in thermis Carolinis, loco ſatis celebri, negotia herilia non incommoda peragens valetudine, donec menſes fluerent. His verò, ob errores in diæta commiſſos, ſuppreſſis, paulatim male habuit, donec tandem ita intumeſceret venter, vt ratione molis malè audiret, atque hoſpitale ingredi cogeretur. Bene autem ſibi conſcia, cum pauca quædam pharmaca ſumſiſſet, ac de vita deſperaſſet, vt mortuum corpus ſecaretur, pro innocentiæ teſtimonio, petiit. Secto itaque 15. Maij anno 1592. cadauere, in præſentia Clar. V. D. D. Heinrici Ludouici, Medici

A tùm temporis Viennenſis excellentiſſimi, iuuante etiam CL. V. D. Mauritio Stromeiero, Procerum Bohemiæ Cheirurgo celeberrimo, atque emiſſa plurima aquæ copia, viſcera omnia reperimus ſalua; iecur optime affectum; quantitate quinetiam maximum; lienem laudandum, eumque rotundum, præter pulmones; quos ob aquam, quæ diaphragma penetrauerat, dimidia ex parte corruptos vidimus, itemque omentum, vti ſolet, atque teſtes. Hos enim ab vtraque parte non ſolùm tumidos, ad magnitudinem capituli recens nati puelli, ſed etiam liuidos, quaſi fungoſos, plenis veſicis aquoſis, quæ maiori ex parte ruptæ fuerant, tantamque aquæ copiam effuderant, inque foramina atque vlcera degenerauerant, ac plane putridos inuenimus; vtero aliàs eiuſque vaſis planè illæſis atque incorruptis. Alij quoque tu-

B mores teſtibus mulierum accidunt. Ita refert Ioh. Bauhinus, Lugduni cùm mulier quædam ſubito mortua eſſet, vt ſuſpicio eſſet de vi aliqua ei illata, ſe eam, imperante Magiſtratu, aperuiſſe, & nullibi neque extra neque intus reperiſſe, in quod cauſſa mortis referri poſſet, niſi tumorem magnum teſticuli dextri, ob copiam pilorum & materiæ ſimilis ſeuo cum pure, vt matricis perforationem vehementiſſimam & lethalem excitatam fuiſſe veriſimile ſit. Vermes quandoque etiam in teſticulis mulierum naſcuntur. Et vt ſupra etiam dictum, ſcribit Ioh. Riolanus, *Antropograph lib. 2. cap. 34.* ſe in hyſtericis virginibus deprehendiſſe teſtes pugno grandiores ſeroſo ſemine turgentes, quin etiam tubam Vteri amplificatam & valde dilatatam.

LIBER QVARTVS.

PARS II.

DE SYMPTOMATIBVS, QVÆ FOEMINIS in Vtero & ex Vtero accidunt.

PROOEMIVM.

POSTQVAM hactenus morbos, qui partibus genitalibus in fœminis accidunt, explicauimus, ordo iam poſtulat, vt Symptomata, quæ in vtero & ex vtero accidunt, explicemus. Cùm autem ea ſint varia & multiplicia, adeo, vt rectè Democritus ad Hippocratem ſcripſerit, ſexcentarum ærumnarum, innumerarumque calamitatum mulieribus autorem eſſe vterum, perſpicuitatis gratia in certas claſſes ea digeremus, & primò de Symptomatibus, quæ fœminis in vtero accidunt, agemus. Secundò dicemus de Symptomatibus, quæ fœminis circa menſtruorum fluxum, & alias ex vtero euacuationes & fluxus contingunt. Tertiò de iis quæ Virginibus, & omnibus ferè fœminis puberibus ex vtero euenire ſolent. Quartò de Symptomatibus, quæ fiunt circa conceptionem. Quintò de iis, quæ accidunt grauidis in geſtatione fœtus. Sextò de iis quæ in partu. Septimò de iis, quæ poſt partum eueniunt.

SECTIO PRIMA.

De Symptomatibus, quæ fœminis in vtero accidunt.

CAPVT I.

De vteri imbecillitate.

Vteri imbecillitas.

PRIMAM ergo Symptomatum claſſem quod attinet, eorum ſcilicet, quæ in ipſo vtero accidunt, occurrunt primò *Actiones læſæ* ipſius vteri, & inter eas primo loco *Vteri imbecillitas* in actionibus ſuis perficiendis, quæ hoc loco, cum eius poſtea ſæpe futura ſit mentio, ſemel explicanda venit.

Vſus & actio vteri duplex.

Eſt autem vteri vſus & actio duplex, vna priuata, qua ſibi ex affluente ſanguine alimentum conficit: altera publica, qua generationi inſeruit: ad quam pertinet primò ſanguinis menſtrui debito tempore euacuatio, deinde Veneris appetitus, tertiò ſeminis ſui in actu Venereo excretio, & à viro ſuſcepti retentio, quartò fœtus concepti in vtero vſque ad debitum tempus retentio, quintò fœtus iam perfecti in lucem excluſio. Quæ omnes actiones variè debilitari poſſunt. Si enim priuata illa vteri facultas lædatur, & alimentum in vtero non bene conficiatur, multa excrementa & ſuperfluæ humiditates in vtero colliguntur. Deinde ſæpe accidit, vt ſanguis menſtruus non ad iuſtum vſque terminum detinea- A tur, ſed frequenter & per breuia interualla, vel etiam continuò euacuetur. Tertiò interdum fœminæ nullo modo Venerem appetunt, imò eam faſtidiunt, & ſi cum viro coëant delectationem nullam percipiunt. Quartò nonnunquam fæminæ ſemen à viro ſuſceptum nullo modo retinent, ſed ſtatim reiiciunt. Quintò, interdum quidem ſemen retinent, & formari inde fœtus incipit, verùm non ad debitum tempus vſque retinetur, ſed primo, ſecundo, aut tertio menſe excluditur. Tandem etiam nonnullæ in fœtu excludendo non ſatis robuſtæ ſunt. Quæ omnes actionum læſiones imbecillitatis & debilitatis B vteri nomine veniunt, tunc tamen vbi nullo alio morbo, vel organico, vel vnitatis ſolutæ in vtero exiſtente, ob ſolum temperamenti & caloris innati vitium actio læditur.

Cauſſa.

Cau[ſa].

Cauſſa enim proxima vteri imbecillitatis eſt vteri intemperies, ſeu naturalis vteri temperiei mutatio, quæ accidit, cùm non ſolùm primæ & manifeſtæ vteri qualitates mutantur, ſed & cum calor vteri innatus & influens ſuffocatur aut diſſipatur, vel etiam occultæ vteri qualitates mutantur. Habet enim

vterus etiam [illegible] quaſdam qualitates, vt ex ſingulari vteri cum rebus variis ſympathia & antipathia apparet, dum ſemen viriſe appetit, illud, vt & fœtum fouet, odoribus ſuauibus delectatur, tetris læditur, & tam miras vires & qualitates obtinet, vt Plato vterum animal in animali dixerit. Primas qualitates quod attinet, etſi quæcunque mutentur, vteri intemperiem conſtituunt: tamen non omnes debilitatem vteri, nec omnium mutatio eandem, ſed vniuſcuiuſque peculiarem debilitatem inducit. Caliditas equidem ſi ſit nimia, intemperiem quidem conſtituit, ob quam vterus plus attrahit, quàm poſſit conficere: debilitas tamen vteri non appellatur propriè: neque quæuis actio læſio vteri debilitas eſt, ſed ea ſolùm, cùm debiliter, vel nullo modo actio obitur. Frigiditas potius debilitatem vteri efficit, cùm ob eam nec mediocrem alimenti quantitatem vterus conficere poſſit, & proinde multa excrementa cumulet, nec vlli alij actioni rectè obeundæ aptus ſit. Siccitas etiam ſanguinem menſtruum plus quàm par eſt, retinet, ſed nec ea intemperies propriè imbecillitatem vteri efficit. Humida verò intemperies cum neque ſanguinem, neque ſemen, neque fœtum rectè contineat, vterum debilem reddit. Ex quibus manifeſtum euadit, debilitatem vteri præcipue è frigida & humida intemperie, ſeu ſine, ſeu cum materia, caloriſque tum inſiti, tum influentis defectu, & occultarum qualitatum mutatione dependere, quibus quartò meritò additur laxior vteri ſubſtantia.

Signa Diagnoſtica.

Vteri imbecillitatem produnt Veneris appetitus languens aut eius faſtidium, & nullius voluptatis in Venere perceptio, ſeminis retentio læſa, ſeu effluxus, frequens abortus, fluxus menſtruorum inordinatus, dolor in lumbis, pectine, quo tempore menſes erumpunt, flatus ex vtero erumpentes, & excrementitij humores effluentes, dolores capitis & alia, quæ ex vtero prouenire ſolent, ſymptomata, quæ poſtea explicabuntur.

Cauſſas quod attinet, ſigna intemperiei frigidæ & humidæ, cum & ſine materia, ſupra de morbis vteri, *part. 1. ſect. 2. cap. 2. & 3.* propoſita ſunt. Calorem innatum & ſpiritus fuiſſe diſſipatos è partu difficili, ex relatione ægræ cognoſcitur. Occultarum qualitatum vitium difficulter cognoſcitur; ſi tamen nullus frigiditatis vel humiditatis exceſſus deprehēdatur, nec ex partu laborioſo vel alia de cauſſa calor & ſpiritus diſſipati ſunt, ab occultis qualitatibus imbecillitatē depēdere argumento eſt; præcipuè ſi vteri imbecillitas mox quamprimum menſes erumpere incipiunt, ſeſe prodat & calefacientia atque exiccantia, quatenus talia, parum proſunt.

Prognoſtica.

1. Vteri imbecillitas grauis affectus eſt, & variorum malorum fœminis cauſſa, atque ab ea varia circa menſium fluxum vitia, Veneris appetitus læſus, conceptio læſa & ſterilitas, & alia in aliis partibus ſymptomata accidunt.

2. Quæ autem intemperies quid mali in ſpecie ſecum trahat, ſupra *loco allegato, de intemperiebus vteri* dictum.

3. Longè autem periculoſiſſimum eſt caloris innati extinctio & diſſipatio, & calidum innatum ſemel amiſſum difficulter reſtituitur. Sicut & occultarum qualitatum vitium, à primo ortu contractum, & ſi hæreditarium ſit, difficulter curatur.

Indicationes.

Imbecillitas vteri tollitur cauſſis ſublatis. Itaque ſi intemperies frigida adſit, vterus calefaciendus; ſi humida, exiccandus; ſi calidum innatum & ſpiritus ſuffocati vel diſſipati ſunt, ij reperandi & inſtaurandi; ſi occultarum qualitatum vitium adſit, vterus medicamentis tota ſubſtantia ipſi familiaribus roborandus.

Curatio.

Qua ratione intemperies vteri curentur, ſupra ſuo loco dictum. Calorem & ſpiritus inſtaurant, fouentque vſus rerum aromaticarum, & eorum medicamentorum, quæ calorum & ſpirituum effluuium impediunt, & vteri ſubſtantiam roborant. Nimirum aromata; *Cinamomum, caryophylli, nux moſchata, macis: ſpecies diacalaminthæ aromatici roſati, diaxylo, aloës, roſata nouellæ, diamoſchi, theriaca, Mithridatium*; vt & Externa: *oleum lilior, albor. nardinum, lauendula*, & ſimilia vterum calefacientia & ſiccantia ſupra propoſita; è quibus, ſi laxior vteri ſit ſubſtantia, adſtringentia eligenda. Curatio. Calorum vteri inſtauratio.

Vtero verò tota ſubſtantia familiaria medicamenta, quia non iiſdem qualitatibus omnia ſunt prædita, conuenientia eligenda, quæ ſupra *part. 1. ſect. 2. c. 2. & 3. de intemp. vteri frigida & humida* ſunt propoſita, & hic repetere opus non eſt. Compoſita ſaltem aliqua addere libet. Aquæ vitæ mulierum ſupra loco modò citato *de intemp. vteri frigida* propoſita eſt. Eſt & hæc vtilis, ℞. *cinam. el.* ℥. ß. *garyoph. nucis moſch. macis, granorum paradiſi, cardamomi, cubebarum* an. ʒ. j. ß. *galangæ* ℥. ß. *pip. longi, Zinzib.* an. ʒ. ij. *zedoar.* ℥. j. Inciſis affunde vini albi Menſur. vj. Stent in digeſtione octiduum, poſtea adde *menthæ, meliſſ. roriſmarini, ſaluiæ* an. ʒ. vj. *ſem. fœnic. aniſi* an. ℥ ß Stent iterum in digeſtione tribus diebus, poſtea deſtillentur. Vel ℞. *caſtorei*, ℥. iij. *croci* ℥. ij. Fiat ex vtroque ſeorſim cum ſpiritu vini extractum. Adde *extr. artemiſiæ* ℥. ij. *angelic.* ʒ. j. *magiſter matris perlar.* ʒ. j. *ol. caryophyllor.* ℈. j. *angelic. ſuccini, nuc. moſc.* an. ℈. ß. Miſc. Vel ℞. *ſem. paſtinacæ ſylueſtris, cumini, aniſi, dauci* an. ʒ. j. *rad. angel. leuiſtici* an. ʒ. ß. *caryophyllor, galangæ, cinam.* an. ʒ. j. ß. M. F. puluis. Vtero tota ſubſtantia familiaria medicamenta. Aquæ vitæ mulierum.

Diæta.

Cibi boni ſucci, & multi nutrimenti præbeantur, carnes pullorum & gallinarum, caponum, perdicum, caro vitulina, hœdina, columbina, oua recentia, amygdalæ, paſſulæ, pineæ, dactili, cibique condiantur aromatibus. Potus ſit vinum generoſum, vel ceruiſia bona. Diæta.

CAPVT II.

De Pruritu Vteri.

AD actiones læſas & dolor vteri, ac genitalium pertinet, cuius ſpecies eſt *vteri*, ſeu vuluæ potius, *pruritus*, qui in vteri ceruice & pudendis oritur, & fœminas, præcipuè annoſas moleſto cruciatu & ſcalpendi neceſſitate ita fatigat, vt ſomnum adimat. Nonnulli hanc affectionem cum *furore vterino* confundunt; ſed diuerſiſſimæ ſunt affectiones. In pruritu enim ſaltem, vt in aliis partibus, ſcalpendi deſideriū adeſt, pertinetque affectio iſta ad doloris ſpecies, acciditque, vt dixi, vetulis frequentiùs quàm iunioribus, neque cum coëundi deſiderio ſemper coniuncta eſt, & ſæpe longo tempore durat: Furor verò vterinus iuuenibus accidit, eſtque ſine dolore ac pruritu, & ſaltem Veneris deſiderium vehemens fœminas vrget, & non ita longo tempore finitur, de qua affectione infra, *ſect. 3. cap. 5.* dicetur. Pruritus vteri. An idem ſit cum furore vterino.

Cauſſa.

Cauſſa pruritus huius eſt humor ſalſus, ſeroſus, atque aduſtus, & propterea acris & mordax, in ceruicem vteri, vel pudenda muliebria effuſus. Quomodo iſte humor colligatur, ex iis; quæ ſupra de morbis Cauſſa.

& præcipue vlceribus pudendorum muliebrium dicta ſunt, patet.

Signa.

Signa Diagnoſtica.

Ex ipſius fœminæ relatione malum hoc cognoſcitur, quæ etiã manus pudendis frequenter admouet.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Malum potius moleſtum, quàm periculoſum eſt; quia tamen ſomnum excutit, hoc modo vires deiicere poteſt.

Curatio.

Curatio.

Curatio in eo conſiſtit, vt primò vniuerſum corpus euacuetur. Itaque ſi ſanguis abundat, vireſque ferant, etiam venæ ſectio inſtitui poteſt. Poſtea humores ſalſi, acres & mordaces temperandi ſunt *cichorio, fumaria, borragine, bugloſſo*; atque euacuandi *epithymio, polypodio, foliis ſenæ* & ſimilibus. Corpore vniuerſo euacuato humores ſalſi & acres, B proximæ pruritus cauſſa, è genitalibus tollendi & abſtergendi aquæ dulcis, in qua *fol. lactucæ, plantag. ſalicis, radices oxylapathi* ebullierint, balneo vel fomento, & pars inungenda vnguento refrigerante Galeni vel roſaceo, vel vnguento iſto peſſus illitus genitalibus immittendus. Si verò humores penitius parti inſederint, fortiora, quæ humores iſtos extergant, adhibenda. Paræus, *lib.* 23. *cap.* 84. mulierem, quæ vehementi partium genitalium pruritu & vredine laborabat, vnguento Ægyptiaco curauit. Vtile eſt & hoc. ℞. *Aluminis, nitri, ſulphuris viui* an. ʒ. vi *ſtaphidis agriæ* ℥. j. Incorporentur omnia *aceto roſ.* & addita ſ. q. *butyri recentis* F. linimentum. Vbi fortioribus opus eſt, medicamenta, C quæ argentum viuum recipiunt, & pruritui ac ſcabiei, quam interdum in ſenibus pituita ſalſa inter ſcrotum & anum excitat, vſurpari poſſunt, quale eſt vnguentum enulatum cum mercurio. Vel ℞ *Saponis nigri, ſtaphid. agriæ* an. ʒ. ß. *ſulph. viui* ℥ j. *mercur. viui* ʒ. ij. Incorporentur *aceto roſaceo*, & addita *pingu. porcin.* ſ. q. Fiat vnguentum.

Diæta.

Diæta.

Cibi ſint boni ſucci, & humectantes ac refrigerantes. A ſalſis, acribus, vt & aromatibus multis abſtinendum.

CAPVT III.

De Dolore Vteri.

Dolor vteri.

IPſum verò vteri corpus variis dolorum generibus afficitur qui nunc ſoli, nunc cum aliis morbis coniuncti fœminis valde moleſti ſunt. Interdum enim dolores ſine vllo alio morbo vterum corripiunt qui, vterini dolores, vulgo *die Mutter Vvehe, oder Bær oder Gebær Mutter* dicuntur, & eadem ferè ratione, qua dolores colici in ventre inferiore fœminas cruciant, & cum ligamenta vteri ad lumbos & coxas ferantur, eò vſque etiam hic dolor extenditur. Interdum grauidas dolor vterinus in inguinibus moleſtat. Interdum & vteri inflammatio ardentem & pulſantem dolorem excitat, qui E ad latera ſeſe diſtendit, alui obſtructionis & mictionis impedimenti, inteſtino recto & veſica in conſenſum tractis, cauſſa eſt: nonnunquam & vteri vlcera, aliique tumores dolorem coniunctum habent: quandoque & poſt partum in imo ventre dolor percipitur, quandoque in pudendis præcipuè aliquot horis vel etiam diebus poſt partum, fœminas affligit, qui *dolores poſt partum* nominantur.

Dolor poſt partum.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cum autem omnis doloris cauſſa ſit ſolutio continui, hæc quoque in vtero, vt parte membranoſa, A doloris cauſſa eſt. Prouenit vero ea vel ab vteri eiuſque vaſorum diſtenſione, vel ab eroſione partium vteri membranoſarum & ſenſibilium. Et quidem vterinus dolor, qui fœminis non grauidis aut puerperis accidit, prouenit ab humoribus & flatibus, vel in ipſa vteri cauitate conſiſtentibus, vel in vaſis vteri hærentibus, atque ea ſimulque ipſum vteri corpus diſtendentibus. Prius quidem Platerus negat, verùm experientia contrarium teſtatur, qua obſeruatum, flatus copioſos ex ipſo vtero erupiſſe, de qua re ſupra, *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 9. *de inflatione vteri* dict. m. Quandoque etiam dolor in vtero oritur à grumoſo ſanguine in vteri cauitate potius, quàm venis, vt nonnulli ſtatuunt, hærente; cum in vaſis ſuis vix grumeſcat ſanguis. Hunc enim dum natura expellere conatur, idque ob loci anguſtiam B nequit, dolor excitatur.

Deinde ex vaſorum diſtenſione dolores vterini oriuntur ante menſium eruptionem, cùm ſcilicet vaſa non ſatis patent, vt cum difficultate ſanguis vix penetret, aut cum ſanguis craſſus eſt, vt anguſta vteri vaſa non penetrare poſſit, ſed in iis ſubſiſtat. Quò etiam faciunt cauſſæ externæ, aër ſcilicet frigidus vterum ingrediens, aut ſeſſio in aqua frigida, imprimis dum menſtrua inſtant aut fluunt, vt & frigidus potus, præcipue ſi fœmina ab exercitio vel alia de cauſſa antea incaluit: Dum enim ab hiſce cauſſis vteri vaſa clauduntur aut coarctantur, ſanguis libere effluere non poteſt, ſed in vaſis ſubſiſtens ea diſtendit, & dolores hos excitat. Interdum & dum menſes fluunt, ſed non rectè, vel dum ſup- C primuntur, vel dum vitioſi ſunt, ac humorum prauorum colluuies circa vterum colligitur, & in membranas eius ſeſe inſinuat, præcipuè cum in flatus reſoluuntur, idem accidit; imò etiam dolores iis accidunt, quibus menſes ætatis ratione amplius non fluunt, cùm humores vitioſi ad conſuetas has euacuationis vias confluunt, & vaſa vicinamque vteri ſubſtantiam & membranas diſtendunt, quod præcipuè accidit, quando vitioſi iſti humores in vaſis vteri efferueſcunt, & in vapores ac flatus reſoluuntur, qui & dolores atque alia ſymptomata excitant. Quod etiam iunioribus & adhuc conceptioni aptis poſt coitum interdum accidit, dum ab eo ſanguis aut vitioſi humores in vteri vaſis incaleſcunt, & vapores ac flatus de ſe emittunt, qui vterum diſten- D dendo dolores excitant. Imo etiam ſine coitu interdum vapores acres & maligni circa vterum cumulati & moti grauiſſimos dolores excitant. Nonnulli non ſolùm à ſanguine, ſed à ſemine quoque vitiato & corrupto ac vaſa diſtendente eundem dolorem excitari ſtatuunt. Excitatur & vteri dolor in inflammatione vteri, vt & aliis tumoribus, de quibus ſupra, *parte* 1. *ſect.* 2. dictum: vbi etiam explicatum, quænam inflammationis, vt & aliorum vteri tumorum cauſſa ſit. Interdum & poſt partum vterinus dolor excitatur, qui ipſum vteri fundum moleſtat, dum ſcilicet, poſtquam fœtus excluſus eſt, orificiumque vteri adhuc patet, aër frigidus irrumpit, qui non tàm refrigerando, quàm vaſa vteri con- E ſtringendo humoribus exitum intercludit, qui poſtea diſtendendo dolorem pariunt. Nonnunquam vero in orificio vteri præcipuè dolores poſt partum excitantur, qui in ſpecie dolores poſt partum, Germanis *die Nachvvehe* appellantur, qui procul dubio excitantur, cùm orificium vel ab aëre frigido, vel ab humore aliquo irritatur, vt ab illo conatu, quem in fœtu excludendo inſtituebat, nondum deſiſtat, ſed eum aliquandiu adhuc continuet. De qua doloris ſpecie infra *ſect.* 7. *cap.* 5. peculiariter dicetur. Ab acrimonia vero & eroſione dolor excitatur, præcipue in ceruice vteri dum in vlceribus

vteri ac fluore muliebri & menſibus vitioſis acres humores per orificium vteri effluant, illudque vellicant.

Signa Diagnoſtica.

Dolorem ipſum fœmina patefacit, & de eo conqueritur. Cauſas quod attinet, ſi dolor fiat ab vteri inflatione aut hydrope, cognoſcitur è ſignis inflationis vteri ſupra, *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 9. & 10. propoſitis, quæ hic repetere opus non eſt. Si à grumoſo ſanguine ſit dolor, præceſſit ſanguinis fluxus ex vtero copioſus; & dolor cum teneſmo & frequenti mictione coniunctus eſt. Cum enim natura conatur grumoſum ſanguinem, à quo moleſtatur expellere, ob aſſiduum conatum rectum inteſtinum & veſica in conſenſum trahitur. Dolores quoque hi fixi ſunt; & in vna parte, ac præcipuè circa orificium vteri percipiuntur. Si autem ſanguis interdiu ita in vtero retineatur & corrumpatur, ac malitiam contrahat, alia etiam ſymptomata praua coniunguntur. Si ex menſibus, vel aliis humoribus vitioſis vaſa vteri diſtendentibus dolor excitatur ſigna menſium ſuppreſſorum, non rectè fluentium, vel vitioſorum, vt & intemperiei vteri cum materia ſuo loco expoſita adſunt. Et ſi cauſæ externæ malo huic occaſionem dederint, ex relatione ægræ vel adſtantium ea cognoſcuntur. Si ex ſemine retento dolor vteri accidat, è fœminæ conditione id patebit & alia ſymptomata, quæ ex retento & corrupto ſemine accidunt, præſertim ſuffocatio vterina, adſunt. Inflammatio vteri qua ratione cognoſcenda ſit, ſupra, *part.* 1. *ſect* 2. *c.* 12. dictum. Dolorum poſt partum cauſæ etiam facilè patefiunt. Si ex vlceribus vel aliis tumoribus dolor excitatur, ſuis ſignis, quæ ſupra, *part.* 1. *ſect.* 2. tradita ſunt cognoſcuntur Si tandem ex fluore muliebri vel vitioſis menſibus accidat, id ipſa ægra, quæ de huiuſce affectibus conqueritur, edocebit.

Prognoſtica.

1. Dolor ipſe quò grauior eſt, eo plus periculi portendit; quo minor, eò magis periculo vacat.

2. Cauſarum verò ratione eò plus periculi metuendum, quo cauſa grauior; eo minus, quo cauſa mitior. Cum autem cauſæ, vt antea enumeratæ ſunt, ſint variæ, quid quæ ſibet portendat, ſupra in diuerſis locis *antea allegatis*, dictum.

Indicationes & Curatio.

Indicationes

Curatio ad duo dirigenda, primo ad dolorem, ſi is vrgeat, ſecundo ad cauſas doloris. Primò ſi dolor ſit magnus, vt metuendum ſit, niſi ei ſuccurratur eum vires proſtraturum, illi etiam, neglecta cauſa, ſuccurrendum. Quæ autem hoc præſtant, anodina dicuntur, quæ ſcilicet calore temperato conſtant, & calori noſtro ſunt ſimilia, aut certè primum calefacientium gradum non excedunt. Atque ita dolorem ſenſu, quem mouent, partium dolore affectarum moleſtam ſenſationem abolent, vt *alibi* pluribus dictum. Talia ſunt præcipue externa: *radix & folia althææ, maluæ, radices lilior. alborum, ſemen lini, fœnigræci, lac. butyrum recens, pinguedo recens porci, vituli, anſeris, gallinæ, ol. oliuarum dulce mediæ ætatis, amygdalar. dulcium chamemelinum, liliorum alborum, ſeſaminum, anethinum* & alia huiuſmodi, quæ in colica extra adhiberi ſolent. Si verò anodina non ſufficiant, ad narcotica accedendum, quæ alibi tradita ſunt, & hic quoque cautè vſurpanda.

Anodina.

Cauſas quod attinet, qua ratione dolor vterinus à flatu in cauitate vteri contento curandus ſit, ex iis, quæ ſupra, *loco allegato, de curatione inflationis & hydropis vteri*, dicta ſunt patet.

Curatio doloris vteri à flatu.

Si à ſanguine grumoſo & concreto ſit dolor vterinus, danda opera, vt is diſſoluatur & euacuetur: ad quam rem vtilia ſunt calefacientia, & attenuantia medicamenta, è quibus euaporationes & ſuffitus, fomenta, balnea, & inunctiones parari poſſunt. Theriacam quoque vteri regioni illinire vtile eſt, vel rutam tritam & melle exceptam ac panno lineo inductam pectini imponere, vel clyſterem ex ruta, ſemine fœnigræci, oleo rutaceo & vino inijcere. Exhiberi quoque poteſt theriacæ ʒ. ß. cum vino, vel aqua theriacali, aut cinamomi.

A ſanguine grumoſo.

Si ob vaſa vteri non ſatis patentia dolores, dum ſanguis exitum quærit, excitentur, ſanguine, ſi opus ſit, euacuato, & corpore purgato, partes laxandæ & dilatandæ ſunt, medicamentis, quæ poſtea *ſect.* 2. *cap.* 3. *de ſuppreſſione menſium & menſibus difficilibus* proponentur. Nimirum inſeſſiones, fomenta, inunctiones vſurpandæ, ex radicibus althææ, maluæ, ſemine fœnigræci, lini, floribus chamæmeli, oleo chamæmelino, liliorum alborum, & ſimilibus.

A vaſorum vteri anguſtia.

Si quoque flatus adſint, ii diſcutiendi, & omnia medicamenta ferè hic locum habent, quæ in colica à pituita & flatibus vſurpari ſolent; niſi quod medicamenta vtero accommodata hic eligenda ſunt. Vtilis nimirum eſt hic Clyſter. ℞. *Mercurialis, artemiſiæ calamenthæ, pulegij* an. M. j. *fl. chamæmeli, meliloti* an. M. ß. *ſem. lini, fœnigræci*, an. ℥ ß. Coquantur in aqua ſimpl. Colat. ℞. ℔ j. *El. hieræ ſimpl. benedictæ laxat.* an. ℥ ß. *Ol. cheirini* ℥. ij. *El. de bac. lauri*, ℥. ß. M. F. clyſter. Exhibeantur verò *aqua Artemiſiæ, Zedoariæ, radices Imperatoriæ, zedoariæ, angelicæ ad* ʒ. j. cum vino generoſo, vel *diacyminum, aut diamargaritum calidum, Eſſentia caſtorei, Theriaca.* Vel ℞. *Schœnanthi* ʒ. ij. *Zedoar.* ʒ. ß. Infundantur in aquæ artemiſiæ ſufficiente quantitate, Colatura exhibeatur. Vel ℞. *Matricariæ p.* ij *gran. iuniperi* ʒ. ij. *ſem. carui, cumini* an. ʒ. j. *nuc. moſch.* ʒ. j. ß. Coquantur in vaſe clauſo in vino, Vel infundantur in vino aut maluatico, & colatura exhibeatur. Vel ℞. *Rad. Angelicæ, Imperatoriæ, Zedoar.* an. ʒ j. *dictamni albi, ſem. aniſi, dauci, cumini, ſchœnanthi* an. ʒ. ß. *croci macis* an. ℈. j. F. puluis, cuius ʒ. j. vel per ſe, vel cum ſaccharo mixtus ex vino exhibeatur. Vel propinetur aqua vitæ mulierum ſupra, *part.* 1. *ſect. cap & antea cap.* 1. propoſita. Vel hæc paretur: ℞. *Calaminthæ* M. ij. *betonicæ, ſaluiæ, maioranæ, pulegij, rutæ, roriſmar.* an. M. j. *Rad. ariſtoloch. rotundæ, Angelicæ dictamni albi*, an. ℥. ß. *ſchœnanthi bacc. lauri* an. ʒ. ij. *iuniperi*. ℥. ß *ſem. cymini, carui, aniſi, fœniculi* an. ʒ ij. Affunde vini generoſi quantum ſatis. Stent in infuſione diebus 8. poſtea deſtillentur. Deſtillato adde *nucis moſchatæ, cinamomi, galangæ, Zedoariæ* an ʒ. ij *coſti, granor. paradiſi, garyophyllor. cubebarum piperis*, an. ℥. j. *Spiritus vini optimi* ℔. j. Stent iterum in infuſione 8. diebus poſtea deſtillentur. Topica quod attinet, in vterum talis clyſter iniiciatur: ℞. *Artemiſiæ calaminthæ betonicæ* an. M. ß. *ſem. nigellæ, cumini, dauci aniſi* an. ʒ j. *ſpicæ nardi ſchœnanthi, nuc. moſchatæ cinamomi* an. ʒ. ß. Coquantur in ſufficiente quantitate vini F. clyſter vterinus. Vel ex iiſdem, vt & decocto althææ, maluæ, chamæmeli, meliloti, anethi, & ſem. lini fœnigræci euaporationes & fomentationes fiant. Poſt quas veſicula bubula oleis lenientibus & diſcutientibus calidis ſemiplena apponatur, vel vnguenta, cataplaſmata, aut emplaſtra idonea applicentur. Vt ℞. *Ol. anethini, liliorum alb.* an. ℔. ß. *adde cinamomi* ℥. ij. *caſtorei, ſem. rutæ, agni caſti* an. ℥ ß. Stent in loco tepido per menſem, poſtea colentur F. oleum, quo venter inungatur. Vel ℞. *Ol. liliorum alb. irini* an. ℥. j. *ol. deſtillati Angelicæ* ʒ. j. *pinguedinis anſeris, gallinæ* an ℥. ß. *mucilag. ſeminis lini fœnigræci, aquæ artemiſ. extr.* an. ʒ. iij. *puluer. ſemin. cumini*

A pituita & flatibus.

dauci, carui an. ʒ. j. *ceræ quantum ſatis* F. vnguentum molle. Vel ℞. *fol. Parietariæ viridis* M. ii. *mercurialis* M. i. Contundantur. Adde *puln. florum chamæmeli ſem. cumini aniſi, dauci* an. ʒ. i. *vitellos ouorum* x. *Ol. liliorum alb. quantum ſatis.* F. ſ. a. cataplaſma, quod ventri imponatur. Vmbilico quoque emplaſtra vterina appplicentur. Cucurbitæ etiam magnæ cum multa flamma vteri regioni applicentur: Vel fomenta ſicca ex auena, ſem. milii, aniſi, cumini, dauci, ſacculo incluſis. Suffitus quoque fiant ex ladano, ſtyrace, caryophyllis, cinamomo, moſcho, ne tamen fumus naribus excipiatur. Tandem & peſſi vſurpari poſſunt, Vt ℞. *Medullæ ceruinæ, terebinthinæ, ceræ, adipis anſeris* an. ʒ. iii. *croci* ʒ. j. *vitellorum ouorum coctorum* num. vij. *ol. irini, lilior. alb. an. quantum ſatis* F. Peſſus.

A materia maligna.

Si humores & flatus acres & maligni ſunt, admiſcenda contra malignitatem pugnantia, *radix ſcorzoneræ, lapis bezoar, ſemen & radix angelicæ, theriaca, Mithridatium, aqua Zedoariæ & alia*, quæ *de ſuffocatione vteri* proponentur. Si à ſemine corrupto ſit dolor vteri, curatio quoque ad ſuffocationes vteri inſtituenda. Si cauſſæ externæ præceſſerint, quæ malo occaſionem dederint, cuiuſque naturæ contraria opponenda. Et cum frigus hic plerunque primas habeat, calefacientia vterum interna & externa vſurpanda, quæ ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 2. de intemperie vteri frigida*, ſunt propoſita. Qua ratione inflammatio vteri curanda ſit, *ibid. cap.* 12. dictum; vbi quoque qua ratione alii vteri tumores & vlcera curanda ſint, dictum, quibus curatis, & ipſe ceſſat. De fluore muliebri & menſibus vitioſis *ſect. ſequenti*, dicetur.

CAPVT IV.

De affectu Vteri, qui à ſuaueolentibus, & fœtidis excitatur.

SIngulare omnino & admirandum ſymptoma vtero accidit, quod ſcilicet odoribus ſuauibus delectatur, graueolentibus verò & fœtidis offenditur, quod omnino hoc loco ſeorſim explicandum. Equidem à pleriſque in capite de ſuffocatione vteri hac de re agitur: Verum & ſine iſta cauſſa ſuffocatio vterina excitari poteſt, atque etiam ſine ſuffocatione vterina ab odoribus benè vel malè afficiuntur fœminæ.

Vterus odoribus afficitur.

Vterum odoribus affici, & quidem variè, extra controuerſiam eſt, ac docet id quotidiana experientia, qua conſtat, ſi mulieribus vteri ſuffocationi obnoxiis zibethum, moſchus, ambra, & ſimilia naribus admoueantur, eas ſuffocationem vteri incurrere aut certè malè habere: Contra verò ſi eadem pudendis & fœtida naribus admoueantur, paroxyſmum ceſſare; imò quaſdam eſſe, quæ nec roſarum & ſimilium rerum odoratarum familiarium odorem ferre poſſunt. A fœtidis quoque rebus, præcipuè candelarum extinctarum fumo grauidas vehementer offendi, vt & abortum patiantur, experientia conſtat. Retulitque mihi vir quidam nobilis fide dignus, idem etiam equabus accidere, ſeque vidiſſe equam, quæ ob fœtorem candelæ extinctæ abortierit. Contra tamen dantur fœminæ, quæ nullo modo moſchi, ambræ, vel ſimilium odore offenduntur, ſed eos benè ferunt: quales multæ reperiuntur in gynæceis principum & nobilium, quæ veſtibus moſchi vapore & fumo infectis vtuntur.

Fœtida abortum conciliant.

Qua ratione autem hoc fiat, & quæ horum ſymptomatum cauſſæ ſint, explicare difficilimum eſt. Plato *in Timæo*, vterum fœminarum animal eſſe dicit; quod ſi verum eſſet, non ita difficile foret, huius rei rationem reddere. Verum vterus non eſt animal in animali, ſed pars animalis, quæ tamen peculiares, quas aliæ partes non habent, proprietates obtinet, inter quas & hæc, quod odoribus variè afficitur.

Vterus non eſt animal.

Quomodo autem hoc fiat controuerſum eſt, & hoc imprimis quæritur; An vterus odores, quatenus odores & ſub ſpecie odoris percipiat, an vero ab iis ſaltem ratione vaporis & auræ ſpirituoſæ afficiatur. Qui prius affirmant, ea ratione vtuntur quod vterus à graueolentibus naribus admotis deorſum pellitur, à ſuaueolentibus vero naribus admotis ſurſum mouetur, ab iiſdem verò pudendis admotis ſurſum retrahitur. Alteram opinionem qui defendunt, eo vtuntur argumento, quòd odores olfactus proprium obiectum ſunt, vterus verò organa ad odorandum neceſſaria non habet.

An vteri odores percipiat.

Vtraque tamen opinio aliter ab aliis explicatur. Alii enim ſtatuunt, odores ſuaues caput petere, cerebrumque ferire, cerebro autem affecto vterum in conſenſum trahi, ob maximam, quæ inter cerebrum & vterum eſt, ſympathiam. Verùm iſtam ſympathiam non ſufficere, vel illud docet, quod res fœtidæ æquè cerebrum afficiunt; & quod rebus ſuaueolentibus ac fœtidis non naribus admotis, ſed pudendis applicatis etiam vterus afficitur. Trincauellius, *de rat. curand. partic. corp. hum. affect. lib.* 11. *cap.* 9. veram huius rei rationem hanc eſſe putat: In omnibus, *inquit*, ſenſibus, (vt docuere tum Ariſtoteles 2. *de anima*, tum Galenus 1. *de ſympt. cauſſ.*) particulatim quædam voluptas percipitur, cum mouentur ab obiectis accommodatis & naturæ ſuæ conformibus: triſtitia verò, & quidam quaſi dolor, ab obiectis ingratis concitatur (quod maximè perſpicuum eſt in ſenſu tactus) præſertim ſi vehemens ſit eorum qualitas, quæ confertim mutet. Nam tranſmutationes ſenſim factæ, ferè ſenſus latent. Sed quia affectiones iſtæ, quæ aut voluptatem, aut dolorem afferunt, vt fieri nequeunt ſine inſtrumenti inſigni mutatione, ita neque abſque motu caloris natiui, ſpirituſque cum ſanguine, ita ſcilicet, vt hæc exterius expandantur, aut interius refugiant & reuocentur verſus ſuum initium, vt ibi confortati, maioribus viribus recuperatis, poſſint rem triſtem propulſare: exterius verò feruntur & expanduntur, dum percipitur res grata, cui, quaſi amplexaturi & fruituri ſenſus, ſpiritibus & ſanguine ſtipati, occurrunt. Quo fit, vt refrigerata interna viſcera, dum ſanguis & ſpiritus extrorſum ferantur; ab eorum, fomento deſtituta magis lædantur à vaporibus & à mala qualitate materiæ menſtruæ vel ſeminalis in vaſis vteri corruptæ: qui item vapores vbi cum ſpiritibus commiſti feruntur & diſtribuuntur per vniuerſum corpus, ipſum perfrigerant. At verò cum moleſtiam ex malo odore refugientes natiuus calor ſpirituſque & ſanguis, in intima viſcera confertim mouentur, eo mota primum deorſum vterum detrudunt; & cum locus interior is refertus calefiat, ſubinde frigidior intemperies à vitioſa materia impreſſa remouetur, vitioſique vapores à natiuo calore collecto, & facto fortiori, in intimis partibus diſſipantur. Hæc ergo ratio eſt, cur odorata naribus admota lædant, fœtida verò proſint. Sed in illis, quæ inferius adhibentur, hæc ratio locum non inuenit: quia hæ partes olfactu carentes, ex bono vel malo odore voluptatem vel triſtitiam non ſentiunt. Quare aliò confugiendum eſt. Quæcunque igitur à ſuffitu vel applicatione rerum odoratarum in his affectibus contingunt, per accidens fieri dicimus. Nam odorata calida & tenuium partium ſunt ideoque laxant, attenuant, digerunt & ſecant lentas ac craſſas

materias: qua ratione proſunt, non à grato vel ingrato odore. Vnde Galen. 1. *ad Glauc.* 14. non abſolutè pronunciat, ſupponenda eſſe odorata: ſed addit, & quæ laxare & calefacere poſſunt; quaſi inſinuans, non alia ratione illa iuuare, quàm quòd laxent, aperiant, & calefaciant, non autem quòd bene oleant. Idem apertius exponit 5. *aphor.* Rectè igitur Galbanum extenſum corio vel linteo mulieres ventri inferiori affigunt, maximeque quando vterinis incommodis vexantur, plurimumque ſe iuuari percipiunt: quod quidem & naribus adhibitum grauí ſuo odore proijcit, ſed cùm ventri inferiori affigitur ſub veſtibus, faciliùs eius odor pertingit ad inferiores & genitalia, quam ad nares, dum veſtibus contegitur.

Verùm nec hoc modo rem ſatis expedit Trincauellius. Primò enim quod res naribus admotas attinet, etſi ſuaueolentia naturæ grata ſint, fœtida ingrata, eaque auidè arripiat, iſta auerſetur: tamen in eorum apprehenſione tantus humorum & ſpirituum motus non fit, qualem hic ponit Trincauellius, vt ex eo partes internæ refrigerentur vel incaleſcant. In rebus gratis equidem & ingratis, quæ facultatem vitalem ſeu θυμικὴν mouent, & varios affectus concitant, iram, gaudium, timorem, terrorem, id euenit: at nihil tale accidit in odoribus, quorum apprehenſio fit per ſpiritus animales, & omnino blandè & ſine vlla agitatione. Et ſi ex ſubita humorum agitatione talia in fœminis fierent, cur non etiam in viris acciderent, in quibus æque humores vitioſi ſæpe in corpore latent, qui agitari ſpirituum motu poſſunt? Quantum verò ad odorata, quæ inferius orificio vteri adhibentur, vero conſentaneum non eſt, quòd calefaciendo, laxando, & attenuando hoc præſtent. Etenim ſi hæc cauſſa eſſet, cur ſuaueolentia & graueolentia, quæ vtraque calefaciendi, attenuandi & digerendi vim habent, non idem præſtarent? Et cur non medicamenta calefacientia & attenuantia, quæ nullo ferè odore ſunt prædita, qualia non pauca dantur, idem præſtarent; ſed ſaltem moderata idefficerent?

Vterus non mouetur verſus cor.

Euſtachius Rudius in ea eſt ſententia, omnia odorata primò ad narium meatus, deinde rectà via & quàm citiſſime ad pulmones & cor ipſum perduci, & propterea in ſyncope nullum præſtantius & magis præſentaneum auxilium inueniri optimis odoribus. Ideoque non mirum eſſe putat, corde optimis odoribus referto vterum illicò ſurſum & verſus cor ferri, vtpote ad quod naturalem inclinationem habeat, & à quo ſpiritus & naturalem calorem omnes ſuas facultates viuificantes accipiat. Verùm ex iſta opinione ratio reddi non poteſt, cur ab odoratis pudendis ita admota, vt ab olfactu nullo modo percipiantur, æque vterus afficiatur. Deinde falſa hypotheſi nititur iſta opinio, nimirum quod vterus ipſe verſus cor aſcendat, quæ ſupra refutata eſt. Neque enim opus eſt, vt vterus ſua ſubſtantia ad cor moueatur, vt ab eo ſpiritus & calorem naturalem accipiat; ſed cor illa per arterias in totum corpus diſtribuit, quæ & vterus accipit. Alij ab odoribus quidem vterum affici concedunt; id tamen odores præſtare ſtatuunt, non quatenus odores, ſed quatenus ſubſtantiam ſpirituoſam vtero gratam vel ingratam coniunctam habent; ſicut etiam cor & ſpiritus, qui odores, quatenus tales, non percipiunt, odoribus ſuauibus recreantur & reficiuntur, vt in animi deliquio & ſyncope videre eſt. Id quod vel inde patet, quò odorata in ſuffocatione vterina pudendis appoſita etiam vterum afficiant, & fœtida cum propinata, tum vmbilico appoſita ſuffocationi vterinæ medeantur.

Hercules Saxonia ſtatuit, bonos odores ad ſe trahere ſpiritus & calorem, vt ratione vacui per partem poſt partem moueantur quoque ſpiritus & humores in vtere contenti, præcipuè verò in iis, qui multis aut prauis abundant humoribus; propelli verò ſpiritus odoribus ipſimet vtero adminiſtratis, quia ab iis vaſa conſtringantur, excrementa retineantur, ligamenta repleantur, vt propterea fiat recurſus ad ſuperiora. Verùm affirmat Hercules Saxonia, non probat, quòd boni odores ad ſe trahant ſpiritus & calorem. Deinde falſum eſt quod praui odores conſtringant vaſa & excretiones retineant. Non enim vapores illi in rebus graueolentibus, puta caſtoreo pennis & pilis accenſis, frigidi ſunt & adſtringendi vim habent, ſed potius calidi & ſicci.

Vterus odores non percipit.

Mihi, quod ingenuè fateor, nec alij in hac controuerſia plane ſatisfaciunt, nec me alijs ſatisfacturum mihi polliceri poſſum. Hoc tamen mihi probabile videtur, vterum ab odoribus non affici, quatenus odores ſunt, cum etiam per pudenda vterus ab iis afficiatur, & olfactus organon non habeat: qualitatem tamen illam qua, vterus bene vel malè habet, occultam eſſe, & ita cohærere cum odoribus, vt ab iis ſeparari non poſſit. Quærit quidem hic Trincauellius, quænam ſit illa qualitas. Verùm multæ qualitates ſunt in Natura, quæ ſenſus noſtros latent, quæ tamen, cum effectus earum ſentiamus, negandæ non ſunt. Dicat, quænam ſit illa qualitas, quam dum naribus excipit canis, heri vel feræ veſtigia inde agnoſcit. Nos ſenſibus noſtris eam non apprehendimus, canis tamen eam percipit.

Porrò qua ratione qualitates iſtæ ad vterum perueniant, inquirendum. Si res odoratæ pudendis admoueantur, patens ibi ad vterum via eſt, per quam eiuſmodi ſpirituoſa ſeſe in vterum inſinuant: Et in ſuffocatione vterina ſuaueolentia proſunt, dum vterum roborant, & peculiari qualitate ei ſuccurrunt, vt facilius venenatam illam auram diſcutiat, & vt ſpiritus in vtero & cum iis humores, potius verſus inferiora, quàm ſuperiora tendant, faciunt. Si vero naribus admoueantur, proculdubio ob ſympathiam olfactus organi & cerebri cum vtero, vterum in conſenſum trahi, ſimulque affici, credibile eſt.

Cerebrum vterum in conſenſum trahit.

Idque fit cùm per neruos tum per arterias; cum & cor odoribus ſuauibus recreari ſubito videamus. Neque alicui mirum eſſe debet, quod tam ſubito, poſtquam odores naribus percipiuntur, vterus afficitur. Spirituoſæ enim eiuſmodi res ſubito penetrant, & ξύρροια μία, ξύμπνοια μία, ξυμπαθέα πάντα, vt rectè loquitur Hippocrates. Mercurialis equidem ſtatuit, odores ſua natura caput & cerebrum percellere, cerebroque affecto vterum in conſenſum trahi: Verùm idem rationem reddere non poteſt, cur non praui odores idem præſtent, cùm iidem quoque grauiſſime cerebrum percellant, idque offendant. Reſpondet quidem Mercurialis, prauos odores fundatos eſſe in vaporibus crudis & craſſis, crudos vero & craſſos vapores non ita cerebrum afficere, ſed propter craſſitiem potius obſtruere cerebrum. Verùm falſum hoc eſt. Etenim odores praui, qualis eſt in pennis & crinibus accenſis, caſtoreo & ſimilibus, non fundantur in vapore craſſo, ſed potiùs in ſubtili & tenui, & æque cerebrum percellunt, vt odores ſuaues. Et omnino magnum vteri cum cerebro & inſtrumento olfactus conſenſum eſſe, exploratio illa fœcunditatis & ſterilitatis per ſuffitus, ab Hippocrate, 5. *aphor.* 59. tradita docet, de qua infra, *ſect.* 4. *cap.* 2. dicetur.

Non omnes fœminæ ſuauibus odoribus offenduntur.

Notandum tamen hic, vt etiam ſupra dictum, ſuaues odores equidem in omnibus fœminis, vtero gratos eſſe, fœtidos ingratos, & à fœtidis in omnibus fœminis vterum offendi. A ſuauibus tamen

Quomodo ſuaueolentia ſuffocationem vterinam inducant.

non eadem in omnibus fœminis ſymptomata induci. Nonnullæ enim odores ſuaues bene ferunt, iiſque delectantur & recreantur, ea procul dubio, quæ vterum purum & plane bene conſtitutum, nec vllis humoribus vitioſis refertum habent: Aliæ verò & quæ vterum impurum habent, odoribus ſuauibus offenduntur, & ſæpe in ſuffocationem vteri incidunt: ideo procul dubio, quod dum vterus ſuauibus illis vaporibus, & ſpirituoſa rerum odoratarum ſeu ſubſtantia ſeu ſpecie & occulta qualitate, cum qua peculiarem ſympathyam habet, afficitur & quaſi commouetur, humores vitioſi in vtero latitantes, B præcipuè ſi quid ex ſemine corruptum ſit, & fortaſſe etiam ipſum ſemen latitans agitatur: & cum ſpiritus in vtero procul dubio ſurſum verſus rem odoratam ſibi gratam moueantur, vnà etiam humores illi ſurſum rapiuntur, atque ita tetros vapores ad cor & partes ſuperiores mittunt, qui ſuffocationem vterinam dictam excitant. Non verò ipſe vterus ſua ſubſtantia aſcendit, vt ſupra, *part. 1. ſect. 2. ca. 18. de adſcenſ. vteri*, dictum. Cum verò eadem odorata pudendis admouentur, dum vterus iis quaſi recreatur, ſpiritus in eo quieſcunt, aut verſus odo- A rata monentur, atque ita etiam humores, ſi qui in vtero ſunt, vel quieſcunt, vel verſus inferiora mouentur. Alexand. Aphrodiſeus quidem 2. *problem.* 64 ſtatuit odorata pudendis adniota facultate ſua exſiccatoria humores abſumere. Verùm ſi hoc verum eſſet, etiam alia medicamenta exſiccantia, etſi odorata non eſſent, idem præſtarent. Quod tamen non accidit. Fœtida verò quod attinet, cum ea cum vtero ſingularem antipathiam habeant, dum ea vterus percipit, ea abhorret, & propterea ſpiritus in vtero ea vt ingrata, auerſantur, & non ad ſuperiora, B ſed inferiora potius mouentur, atque ita etiam humores illi vitioſi non amplius verſus ſuperiora, ſed potius verſus inferiora mouentur, imò natura ad ea excutienda inſurgit, quod dum facit, ſæpe vnà fœtum excutit.

Quæ de rebus ſuaueolentibus dicta ſunt, eadem etiam de dulcibus dici poſſunt. Offenduntur enim pleræque fœminæ à melle & aliis dulcibus, non quia vterus guſtandi facultate præditus eſt, ſed quia ſapore duli qualitas vtero grata coniuncta eſt, cuius cauſa dum vterus commouetur, vna etiam vitioſi humores, ſi qui adſunt, commouentur.

LIBER QVARTVS.

PARS II.

SECTIO II.

De Symptomatibus, quæ circa menſtruorum fluxum accidunt, & aliis præter naturam ex vtero fluxionibus.

CAPVT I.

De Fluxu ſanguinis menſtruo.

Fluxus Menſtruus.

RERVM Creator Sapientiſſimus, vt vbique ſuæ ſapientiæ edidit ſpecimina admiranda, ita & illud conſtituit, vt fœmina viro matura tantum ſanguinis generaret, vt is non ad corporis ſui nutritionem ſolùm, ſed & fœtui formando & lacti poſtea, quo infans in lucem editus alatur, generando ſufficeret; vbi verò grauida non eſt, is ſingulis menſibus per vterum euacuaretur. Vnde etiam ſanguis menſtruus, & abſolutè menſes, ac menſtrua vocantur, vulgo Tempora, quod ſcilicet ſtatis temporis fluat. A nonnullis etiam Flores dicuntur: ea procul dubio de cauſſa, quòd ſicut arbores fructum non ferunt, niſi flores præcedant: ita ad concipiendum apta non eſt mulier, niſi priùs menſes fluant, Quanquam enim interdum fœminæ ſine menſibus concipiant, id tamen rarum eſt, vt poſtea, *quæſt.* 1. dicetur.

An ſanguis menſtruus ſit natura ſua prauus?

Et quidem ſanguis iſte natura ſua non prauus eſt, ſed bonus & talis, ex quo & fœtus in vtero corpus formari & augeri, & lac infantis editi alimentum generari poteſt. Superfluus ſaltem eſt, dum fœminæ nondum conceperunt, & propterea ne naturæ oneri ſit, euacuatur, atque ita licet excrementum ſecundæ coctionis dici poſſint, quia ſcilicet in epate generatur, in venis continetur & cumulatur, ac per eas excernitur: alio tamen modo excrementum dici non poteſt, quàm ſemen & lac. Non enim ſimpliciter ſuperfluus eſt, vt bilis & alii excrementitii humores, ſed pro fœtus formatione generatus, ac proinde tum ſolùm excernitur, cum nulla facta eſt conceptio. Quòd verò paſſim quidam effectus menſtruo ſanguini attribuuntur, iſque ſtirpes enecare, canes in rabiem agere, & alia plurima mala excitare dicitur, id non ſanguini menſtruo ſimpliciter attribuendum, eſt, ſed tum ſolùm, cum ſubſiſtens corrumpitur, aut dum alij vitioſi humores ei admiſcentur, & aliunde prauam qualitatem concipit. Solet enim natura de hominis ſalute ſollicita humores vitioſos, ſi qui præter naturam in corpore cumulantur, per hanc viam vna opera expellere, de quo plura, *quæſt.* 2.

Quando menſes incipiant fluere?

Erumpunt autem menſes plerunque poſt ſecundum ſeptenarium, id eſt, annum decimum quartum, & tum magnæ in corpore mutationes fiunt, pubes erumpit, mammæ intumeſcunt, fœminæ Veneris

A ſtimulos ſentire & iuuenes amare incipiunt, ſanguiſque abundans venis ampliùs contineri non poteſt, ſed per vteri venas erumpere incipit.

Quandiu fluant?

Durat autem ille fluxus plerumque vſque ad ſeptimum ſeptenarium, & poſt quinquageſimum annum vt plurimum ſubſiſtit, quia tum calor innatus imminuitur, nec tantam amplius ſanguinis copiam generat, ſed tantum ſolùm, quantum ad corporis nutritionem ſufficit. Nonnullis tamen mox à duodecimo anno menſtrua fluere incipiunt, (noui etiam, quibus vndecimo fluxerunt menſes, & eæ plerunque ſalaces ſunt) cenſenturque tales eſſe vitæ breuioris; & quibuſdam ad ſexageſimum annum perdurant: aliis contra vix decimo ſeptimo, vel decimo octauo anno fluere incipiunt, quæ longæuiores

B habentur, aliis etiam citius ſubſiſtunt: pro naturarum & victus varietate. Rarum eſt, quod refert Guil. Fabricius, *cent.* 2. *obſeru.* 61. nimium cuidam ſanguineæ robuſtæ & morbis parum obnoxiæ, ſterili tamen, menſtrua ad annum vſque ſeptuageſimum octauum ætatis ordinatè profluxiſſe: eoque anno cum inordinatius prodire inciperent, eam in febrem continuam incidiſſe, & materia in crus ſiniſtrum depulſa, inflammationem & gangrænam ibi excitatam fuiſſe, è qua paulò poſt è vita diceſſit. Quale quid quoque obſeruauit Clar. Dn. D. Gregorius Horſtius, qui vidit nobilem fœminam, quæ annum circiter ſeptuageſimum tertium agens ſtatis temporibus ordinario menſtruorum fluxu laborauit, vt refert Guil. Fabricius, *cent.* 4. *obſer.* 63. Vbi & aliam hiſtoriam refert Virginis cuiuſdam

C Duſburgenſis, cui cum ab anno quinquageſimo ætatis ceſſaſſent menſtrua, circa annum ſeptuageſimum demum menſtrua ſuperuenerunt, & tribus ordinaris menſibus recurſum habuit, poſtea ceſſarunt, quæ etiam poſt euacuationem illam quaſi reuiuiſcens, ad centeſimum ferè ætatis annum peruenit.

Qua periodo fluant?

Non autem ſtatim & ſingulis diebus quicquid ſanguinis ſuperflui collectum eſt, euacuatur, ſed congeritur, donec naturæ copia moleſtum ſit, & ſingulis menſibus expellitur, & menſis vnius ſpatio tantum iterum colligitur, quantum antea profluxerat. Si enim ſingulis diebus id quod ſuperfluum eſt, euacuaretur, ſordidum hoc eſſet, & perpetuam moleſtiam fœminis pareret, & viris eas ingratas redderet, minuſque etiam conceptioni aptas, cum vterus iſta de cauſſa lubricus & impurus ſemen non facilè contineret, ſanguiniſque præſentia ſemen

receptum mox corrumperetur. Occurrit tamen & hic aliqua varietas, neque omnibus eodem exactè termino menſes fluunt, ſed ad minimum inter vnam & alteram purgationem viginti & duo dies intercurrunt, ad ſummum autem triginta, intra quos terminos fluxus naturalis variè fieri poteſt. Fertur quoque vulgò, iuniores Luna creſcente, adultiores iam fœminas Luna decreſcente purgari, vnde verſus;

Luna vetus vetulas, iuuenes noua Luna repurgat.

Verùm id experientiæ non ſemper reſpondet.

Spatium fluxus menſtrui.

Spatium etiam, quo fluunt, non in omnibus idem eſt. Quibuſdam enim ſolùm per dies duos fluunt, idque tempore Hippocratis familiare fuit. quibuſdam per tres, quatuor, quinque & plures, in iis maximum, quæ magnum hepar habent, atque in otio viuunt, & genio indulgent, & cibos boni ſucci largius comedunt, ac propterea multum ſanguinis cumulant, ita vt quibuſdam fluxus ad duodecimum diem extendatur. Verùm id vix ſecundum naturalem fœminarum conditionem accidit, ſed præternaturale eſt, aut certè fœminarum, quæ otio ſunt deditæ, & gulæ indulgent, & ſunt tales fœminæ ferè morbo & ve. ſteriles. Contra eæ, quæ calidioris temperamenti ſunt, & viragines, breuiori tempore purgantur; ſicut & eæ, quæ obeſiores ſunt, anguſtioreſque venas habent, cum in iis ſanguis in adipem abſumatur; ſicut & illæ, quæ tenui victu vtuntur, & multum exercentur. Et quidem fluunt menſes nunc confertim ac confertim, vt fluxus paucis diebus abſoluatur, interdum verò paulatim, ita vt fluxus quandoque intermittat. & ita pluribus diebus protrahatur.

Quantitas.

Quantitas ſanguinis, qui effluit, vt Hippocrates docet, eſt ad duas heminas, ſeu ſeſquilibram, aut duas ferè libras. Quæ tamen quantitas in omnibus fœminis non obſeruatur, ſed pro ratione temperaturæ, ætatis victus, variat. Nam iuniores, & cum purgari incipiunt, minus purgantur: poſtea quantitas ad ætatis vſque florem augetur: florente ætate æqualis permanet: ætate declinante iterum paulatim minuitur, donec tandem plane ſubſiſtat. Ideoque ea menſtrui quantitas naturalis eſt, quæ ætati, temperaturæ, vitæ generi competit, eaque ex eo cognoſcitur, quòd poſt menſtruum fluxum neque corporis grauitas aliqua, neque virium debilitas relinquitur.

Qualitas.

Qualitatem quod attinet, ſanguis hic dum rectè ſeſe habet: neque nimis tenuis, neque nimis craſſus eſſe debet. Iunioribus tamen tenuior effluit, & loturæ carnium recens mactatarum ſimilis eſt: Senibus craſſior & nigrior: in ætate florente medio modo ſeſe habet. Odorem nullum habere debet: color debet eſſe ſimilis colori ſanguinis è venis animalis recenter iugulati, vel è vena ſecta prodeuntis, floridus & viuidus, in bilioſis tamen eſt flauior, in pituitoſis ſubalbicans, in melancholicis ſubniger. Debet etiam ſanguis abſque vllo graui ſymptomate exire. Quæ verò fœminæ ante vel in menſium fluxu grauia ſymptomata patiuntur, in iis menſes ſeſe rectè non habent.

Locus.

Viæ, per quas ſanguis euacuatur, venæ vteri ſunt, eæque duplices à duplici ramo ex vtroque latere vno ſpermatico ſeu præparantium vaſorum altero hypogaſtrico ortæ, vt ita ab omnibus corporis partibus tam ſuperioribus, quàm inferioribus ſanguis ſuperfluus euacuari poſſit. Vena enim, quæ à ſpermaticis oritur, à ſuperioribus deſcēdit, & per vniuerſum vteri corpus diſpergitur, maximè tamen per fundum. Altera, quæ à ramo hypogaſtrico oritur, ab inferioribus per latera ceruicis ad medium vterum aſcendit, & partim per ceruicem, partim per fundum diſſeminatur, & cum ſuperioribus per anaſtomoſes coit. Quæ verò ab hypogaſtrico ramo prodeunt, maiores ſunt iis, quæ à ſpermaticis deſcendunt. Et per huius ramos inferiores, qui ceruici vteri inſeruntur, in mulieribus quibuſdam plethoricis, quæ primis menſibus copioſiorem ſanguinem, quàm pro fœtus nutritione opus ſit, generant, aliquid ſanguinis interdum primis menſibus euacuari cenſent, cum os vteri, ſecundum *aphor. 51. ſect. 5.* tùm clauſum ſit. Negat tamen id Adr. Spigelius, *de hum. corp. fabr. lib. 8. cap. 19.* neque os vteri planè claudi, ſed συμμύειν, id eſt, conniuere ſaltem putat. Atque ex his menſtrui fluxus naturalis conditionibus facilè colligere eſt, qui fluxus præter naturam ſint, & quæ circa menſium fluxum accidant ſymptomata.

QVÆSTIO I.

An mulier concipere poſſit, cui nunquam menſes fluxerunt.

An non concipi poſſit, cui nunquam fluxerint menſes.

EQuidem ſupra diximus, menſtruum ſanguinem etiam nonnullis florem appellari, & quidem ideò, quod ſicut flores fructus præcedunt, neque arbores fructum ferunt, niſi antea floruerint: ita etiam fœminæ non concipiant, niſi prius menſes fluxerint. Et ſane plerumque hoc accidit, imò à nonnullis etiam ſtatuitur, fœminas concipere non poſſe, niſi prius menſtrua fluxerunt, & fœminæ, quæ menſibus carent, plerumque ſteriles ſunt. Obſeruatum tamen etiam, quaſdam concepiſſe, quibus menſtrua nunquam fluxerunt. Scribit enim Guainerius, *tract. de ægritud. matric. cap. 2.* ſe adoleſcentulam prægnantem in cura habuiſſe, quæ nunquam menſtrua paſſa erat; & aliam quoque plures partus edidiſſe, cui menſtrua non fluxerant: Et Braſſauolus, *ad aphor. 36. lib. 5. Hippocratis*, refert ſe nouiſſe plures mulieres, quibus nunquam menſes fluxere, & tamen fuerint maximè ſanæ & robuſtiſſimæ. Et Rondeletius, *meth. curand. morb. cap. 24.* ſcribit. Mulierem quandam Montiſbani nunquam menſtrua paſſam fuiſſe, & tamen peperiſſe duodecies. Et Trincauellius, *lib. 10. cap. 3. de art. curandi part. hum. corp. aff.* refert, ſe nouiſſe fœminam Illyricam robuſtiſſimam, habitu, figura corporis ſimillimam viro agili & expedito, quæ nunquam per menſes purgabatur, & tamen ſemel peperit. E Laur. Ioubertus, *popular. error. lib. 2* narrat, Tholoſanam quandam fœminam vtriuſque ſexus fœtus decem & octo enixam fuiſſe, ſine menſium profluuio. Et Varcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirab. lib. 4. cap. 23.* ſcribit, ſe nouiſſe mulierem viraginem, quæ nunquam purgationes menſtruas habuit, & tamen bis peperit. Referunt etiam mulieres Indicas menſibus carere. Similiter narrat Guil. Fabricius, *centur. 5 obſer. 41.* ſe nouiſſe quandam fœminam, quæ ſibi ſanctè affirmauit, ſe nunquam fluxu menſtruo laboraſſe, tum durante virginitate, tum etiam in ipſo matrimonio, in quo tamen ſeptem liberos feliciter peperit, in puerperio quoque lochia exigua habuit. Fuit autem illa ab ipſa iuuentute ſemper robuſta, valida, morbiſque parum obnoxia.

Cur quidam fœminæ menſibus careant, & tamen pariant.

Cauſſa verò huius rei eſt, quod tales fœminæ ſunt vel natura calidiores, vt Indicæ, & viragines quædam, vel laboribus magnis exercentur, & hinc ſanguinem ſuperfluum non generant, & quidem ſi non plus eius generatur, quàm quòd alendo corpori ſufficiat, planè ſteriles ſunt. Si verò aliquid quidem abundat, quod ad corporis nutritionem non requiratur, tanta tamen eius copia non eſt, vt natura

eum in corpore ferre non poſſit, quem poſtea vterus, vbi concepit ſemen, fœtus ad formationem ad ſe trahit. De qua re etiam infra, *cap. 2. de ſterilitate* dicetur.

QVAESTIO II.

An ſanguis menſtruus ſolùm quantitate ſit ſuperfluus, an verò etiam qualitate vitioſus?

A ſanguis menſtruus etiam qualitate ſit vitioſus?

MVltorum ea eſt ſententia, ſanguinem menſtruum non ſolùm quantitate ſuperfluum eſſe, ſed & qualitate, & quidem manifeſta & occulta. Manifeſta qualitate peccare probant primò, quòd non ſine moleſtia & mordacitate exeat, deinde quia contactu huius ſanguinis virile membrum in coitu cum fœmina, quæ menſtruo laborat, excorietur. Occulta verò qualitate peccare & venenatum eſſe ſanguinem menſtruum, probant ex operationibus & effectibus ſanguinis menſtrui, quòd ſcilicet tempore, quo menſtrua fluunt, vapor, qui è corpore exhalat, ſpecula inficit, & corrumpit, eboris nitorem obſcurat, vina corrumpit; ipſe ſanguis menſtruus, vel vrina ſanguine menſtruo infecta ſi in plantas incidat, eas enecat; canibus linctus eos in rabiem agit, ab hominibus hauſtus epilepſiam, lepram, maniam & alios morbos parit: grauidæ vetrtis illitus abortum conciliat, vel ſterilitatem inducit. In ipſis etiam fœminis retentus multa mala, vteri ſuffocationem, vertiginem, lypothymiam varios dolores, in fœtu etiam edito variolas & morbillos, aliaſque cutis affectiones & fœditates excitat.

Alii contra ſanguinem menſtruum qualitate peccare negant, & ſaltem copia excedere ſtatuunt; cum ſi qualitate peccaret, imprimis ſi venenatus eſſet, integro menſe citra damnum in venis mulieris contineri non poſſet; & imprimis fœminas enecare deberet, ſi præter ſolitum retineretur, cum tamen fœminæ multæ, quibus menſtrua ſatis diu retinentur, mediocri valetudine vtantur. Præterea cum ex ſanguine illo poſtea retento fœtus formetur & nutriatur, nec non ex eo lac, quo infans alitur, generetur non credibile eſt, eum inſignem aliquem qualitatem exceſſum habere, multo minus venenatum eſſe.

Mihi probabilior videtur poſterior ſententia etiam antea propoſita, nimirum ſanguinem menſtruum ſua natura ſaltem copia peccare, non qualitate, ſeu manifeſta, ſeu occulta. Si tamen vitioſi humores in corpore cumulentur, eos cum ſanguine menſtruo euacuari, eique permiſceri, aut ſi ſanguis menſtruus in corpore præter naturam retineatur, & corrumpatur, præcipue ſi vitioſos humores admixtos habeat grauia ſymptomata inducere. Nam primò ipſa Naturæ intentio hoc docet. Cum enim primarius finis, cur hic ſanguis ſuperfluus in fœminis generetur ſit fœtus formatio & nutritio, & lactis ad alendum fœtum generatio: nullo modo vero conſentaneum eſt, naturam tale quid vitioſum, imò venenatum pro fœtus formatione & nutritione generare. Deinde & aliæ rationes pro iſta ſententia adductæ idem probant. Quomodo enim ſi vitioſus, imò venenatus eſt, poterit ſine damno menſis ſpatio cumulari, & imprimis paulo ante finem, vbi eius maxima copia cumulata eſt, non grauiſſima ſymptomata inducere? Nam ſi è corpore effuſus tot, quæ à prioris ſententiæ patronis allegantur, & tam grauia mala inducit, cur non idem in corpore præſtaret?

Ad ea vero, quæ pro contraria ſententia afferuntur, faciliè reſponderi poteſt, ſi, vt ſupra dictum, ſtatuatur, illos omnes effectus; qui ſanguini menſtruo adſcribuntur, ei non, quatenus talis, competere, ſed quatenus illi aliquid vitioſum admiſcetur, vel quatenus retentus corrumpitur, & alienam naturam induit. Cum enim Natura ſingulis menſibus ſanguinem iſtum ſuperfluum expellere ſoleat, de hominis ſalute ſollicita, ſi quid humoris vitioſi in corpore ſit collectum, id per eandem viam euacuat. Quia verò paucæ ſunt fœminæ, quæ exactiſſima ſanitate fruuntur, & in quibus non vel in viſcere aliquo intemperies & debilitas eſt, vel quæ non in victu aliquando delinquunt, non mirum eſt, raras eſſe fœminas, in quibus ſanguis menſtruus ſit puriſſimus. Si quis autem obiiceret, raras eſſe fœminas, quæ exactiſſima ſanitate fruantur, & quæ non ſubinde aliquos vitioſos humores cumulent, ac proinde, ſi à vitioſis humoribus permiſtis fieret tales operationes mirandæ & veneficæ, quæ fuerunt recenſitæ, & ſanguinem iſtum fœtui damnum allaturum, & lac futurum vitioſum; cum tamen lac optimum alimentum fœtui præbeat: præterea etiam iis, in quibus menſes ſubſiſtunt, grauiſſima ſymptomata illaturum: ad id reſpondendum cenſeo, iſtas, quæ interdum obſeruantur, operationes mirandas ſanguinis menſtrui non à vitioſis humoribus, verbi gratia, bile, pituita, melancholia prouenire, ſed iſtos humores ſaltem aliquam moleſtiam in euacuatione hac excitare, grauiores verò illos effectus ab iis non prouenire; cum ſi ab iis prouenirent, etiam in grauidis & lacte, & iis, quibus menſes ſuppreſſi ſunt, animaduerterentur, ſed ab vtero ſaltem ortum habere. Vterus enim peculiarem & admirandum vim habet, qua & Venerem appetit & humores varie mutat. Credibile ergo eſt, ſi quid humoris vitioſi ſit in vtero, id à ſanguine per vterum fluente elui, & ſanguinem alias etiam bonum inde inquinari; imò ab vtero, cuius procul dubio vis generationi dicata, qua & Venerem appetit, & ſemen generat ac effundit, eo tempore, quo menſes moueri ſolent, ſimul excitatur, ſanguinem illum aliquomodo alterari, eique alienas qualitates imprimi. Cùm verò ſanguis, qui in ſuppreſſis menſibus in corpore detinetur, & qui lacti materiam præbet, impreſſionem illam non acceperit, effectus etiam illi pernicioſi ab eo prouenire non poſſunt.

QVÆSTIO III.

Quomodo locus Ariſtotelis 7. de hiſt. animal. cap. 2. ſit intelligendus.

Menſes nunc continenter, & ἀθρόως ſeu confertim fluere, vt fluxus ille paucis diebus abſoluatur, interdum vero paulatim, ita vt fluxus quandoque intermittat, & ita pluribus diebus protrahatur, ſupra dictum: Quod etiam docuiſſe videtur Ariſtoteles, dum 7. *de hiſt. animal. cap.* 2. ſcribit: ἢ ταῖς μὲν συνεχῶς καθ' ἕκαστον ὀλιγάκις, ſeu vt Gaza legit ὀλίγαις, τὰ γυναικεῖα φοιτᾷ· κατὰ μῆνα δὲ τρίτον ταῖς πλείσταις, id eſt, *continenter ſingulis menſibus raro, vel paucis, menſes fluunt: menſe vero tertio pleriſque.* Quem locum cum ita verterint vulgo, & acceperint, quod paucis mulieribus ſingulis menſibus menſes moueantur, plurimis autem intermiſſo vno menſe, id eſt, tertio quoque menſe; id vero non ſolùm Galeno atque aliis autoribus, ſed & ipſi experientiæ repugnet, cum certum ſit è ſexcentis fœminis vix vnam demum tertio menſe purgari: multum in loco hoc explicando ſe torſerunt & varias eius interpretationes & conciliationes autores quæſiuerunt. Albertus Magnus, *de animalib. lib. 9. cap.* 2. inuertit Ariſtotelis ſententiam, & plu-

rimas fœminas ſingulis menſibus, paucas tertio quoque purgari ſcribit, ſed id ſine vllius exemplaris Græci fide. Neque id etiam experientiæ reſpondet, quaſdam tertio ſaltem menſe purgari. Mercurialis, *lib. 5. variar. lect. cap. 2. & cap. de morb. mulier. c. 1.* hoc modo Ariſtotelem defendere conatur, dum ſtatuit, in verſione Latina malè συνεχῶς vocabulum omiſſum eſſe, ſenſumque Ariſtotelis hunc eſſe: paucas mulieres ſingulis menſibus aceruatim & copiosè, plurimas autem tertio menſe aceruatim & copioſius purgari. Verùm Mercurialem reprehendit Maſſarias, primò, quod vocem συνεχῶς malè reddiderit; cum συνεχῶς non aceruatim vel copioſius, ſed continenter ſignificet. Deinde, quod falſum ſit ſua quidem ſententia, paucas mulieres ſingulis menſibus aceruatim, plurimas verò tertio menſe copioſius purgari. Idem Maſſarias, vt Ariſtotelem à tam manifeſto errore defenderet, ſi modò defendi poſſet, duplicem reſponſionem affert. Prima eſt, ſententiam Ariſtotelis ſuo tempore veritatem habuiſſe, quo mulieres moderata victus ratione vſæ ſunt, & admodum ſobriè vixerunt. Secunda eſt, ſententiam Ariſtotelis veram eſſe, non de menſtruis generaliter, ſed de prima menſium erupſione, quæ non videtur ita continenter ſingulis menſibus euenire, cùm principio raro eueniat; vt exactè ſingulis menſibus periodum fluxus iſte obſeruet. Sed quod ipſe ſuſpiciatur, fortaſſe neutram reſponſionem difficultatem hanc ſoluere, id omnino verum eſt. Neque enim ab Hippocrate, vel aliis Phyſicis aut Medicis annotatum, olim aliam fluxus menſtrui rationem fuiſſe in fœminis, quàm nunc eſt. Quòd verò de primo menſium fluxu hic locus accipiendus ſit, ſine vlla ratione & cauſſa dicitur.

Verùm enim verò diſputatio potius de verſione, quàm de verbis Ariſtotelis eſſe videtur, & proximè ad ſenſum Ariſtotelis accedit Mercurialis, qui rectè notat, in verſione Latina vocabulum συνεχῶς omiſſum eſſe. Senſus enim in Græco hic eſſe videtur. Raro ſeu paucis fœminis ſingulis menſibus continenter & ſine vlla intermiſſione menſtruum fluxum fieri, ſed id accidere pleriſque tertio menſe. Neque deeſt huius rei ratio. Cum ſecundum anni quadrantes non leuis in humoribus mutatio fiat. Et genuinum hunc eſſe verborum Ariſtotelis ſenſum, mox ſequentia verba docere videntur, vbi τὸ συνεχῶς explicat per ἀθρόως, & κάθαρσιν ἀθρόαν, ſeu purgationem confertim factam, ὀλιγοχρόνιον, nimirum δύο ἢ τριῶν ἡμέρας fieri dicit: Purgationem verò, quæ non fit continenter, κατ' ὀλίγον, paulatim fieri docet, eamque πολλὰς ἡμέρας fieri ſcribit. Κάθαρσις enim ἀθρόα, ſeu confertim facta euacuatio paucis diebus, duobus nimirum vel tribus diebus, abſoluitur; quæ verò non continenter, ſed paulatim fit, in plures dies protrahitur. Locus ita ſe habet: Ὅσαις μὲν οὖν ὀλίγον χρόνον γίνεται, δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἀπαλλάττονται ῥᾷον· ὅσαις δὲ πολλάς, χαλεπώτερον. πονοῦσι γὰρ τὰς ἡμέρας ταύτας· ταῖς μὲν γὰρ κατ' ὀλίγον, ταῖς δὲ ἀθρόα ἡ κάθαρσις γίνεται. καὶ τὸ σῶμα βαρύνεται πάσαις, ἕως ἂν ἐξέλθῃ. Id eſt, *Facilius ergo agitur cum iis, quibus breui tempore, hoc eſt, biduo aut triduo profluunt, ſed quibus longum protrahitur, difficilius: Laborant enim id temporis. Aliis namque vniuerſim hæc purgatio fit, aliis paulatim. Attamen omnibus corpus grauatur, quandiu effluat humor.* Quam explicationem ſi quis probare non velit, metuo, ne & hic nobis accidat, quod ſæpe accidere ſolet, vt præſupponamus, magnos viros nihil falſi proferre potuiſſe, & in ſoluendis eorum erroribus fruſtra laboremus. Si enim, quod euidentia verborum penè perſuadere videtur, Ariſtotelis mens eſt, continenter & ſingulis menſibus paucas fœminas purgari, pleraſque verò tertio demum menſe, falſum id eſt, & experientia aliud docet.

CAPVT II.

De Menſibus nimis maturè fluentibus.

Menſes nimis maturè fluentes.

ETſi vt modò dictum, menſes primò poſt annum decimum quartum, nonnullis etiam mox circa duodecimum naturaliter fluant: tamen obſeruatum eſt, nonnullis etiam multò citius fluxiſſe. Monſtroſum fere eſt, quod Albertus Magnus, *ad lib. 2. Phyſ. Ariſtot.* refert, puellam quandam natam fuiſſe, vberibus pendentibus, & cum pilis in inguine, & ſub axillis, quæ etiam patiebatur menſium fluxum: vt & illud, quod hiſce diebus Berolini puellæ vndecim dierum humor quidam ſanguineus per pudenda effluit, vt ad me Clariſſ. Dn. D. Martinus Vveiſius præſcripſit. Hercules Saxonia verò vidit Venetiis puellam, quintum annum agentem, quæ ſingulis menſibus modicè expurgabatur: & Ioh. Schenkius ex relatione D. Iacobi Suteri ſcribit, vxorem Vlrici Negelin. vietoris Friburgenſis in Briſgoia, puellam peperiſſe, quæ ſtatim atque quintum annum exegit, menſtruo fluxu, eoque ordinato laborare cœpit. Et Fernelius, *lib. 6. pathol. cap. 16.* puellæ octauo ætatis anno menſtrua fluxiſſe refert. Sed hæc omnia rara ſunt; & procul dubio proueniunt è tali corporis cõſtitutione, quæ ſanguinis copiam nimiam maturè generat & tales plerunq; breuioris vitæ ſunt: Vndecimo verò ætatis anno fluere non ita rarum eſt, & ipſe noui aliquot, quibus id accidit, ſed plerunque tales ſunt ſalaces.

CAPVT III.

De Menſium defectu & ſuppreſſione.

Menſ. defect.

ALias circa menſium fluxum varia accidũt Symptomata. Et quidem cum menſium euacuatio vteri actio ſit, vt aliæ actiones, ita & hæc actio ſeu euacuatio vel tollitur, vel minuitur, vel nimia eſt, vel deprauatur. Tollitur in menſium defectu & ſuppreſſione: minuitur in menſium paucitate: augetur in menſium ſtillicidio, & eorum nimio fluxu: deprauatur, cum menſtrua ſunt difficilia, vitioſa, inordinata, tardantia, per aliena loca excernuntur, quo & fluor muliebris pertinet. De quibus ordine dicemus. Et primò quidem accidit interdum, vt nonnullis menſes nunquam fluant, è quibus aliàs ſteriles fuiſſe, alias etiam concepiſſe compertum eſt, vt *capite* præcedente dictum: & ex iis nonnullæ integra valetudine fruuntur, aliæ vitam ærumnoſam agunt, & morbis ac ſymptomatibus variis vexantur. In prioribus cauſſa non eſt in vtero ſolo, ſed in toto corpore, qualis habitus eſt viraginum, &, vt refertur, etiam Indicarum mulierum, quæ nimirum habitu corporis ſunt ſolido & compacto, colore corporis fuſco, pectore & humeris latis, voce graui, corpore hirſuto, in quibus talis corporis temperies eſt, vt totus ſanguis in partium corporis alimentum abſumatur, & nihil ſuperflui relinquatur: In poſterioribus verò ſanguis ſuperfluus generatur, vteri tamen ea eſt conſtitutio, vt is per eum nequeat euacuari, ideoque in corpore retentus varios morbos ac ſymptomata excitat.

Men. ro. ſupp.

Sæpe etiam accidit, vt nonnullis nimis tardè fluant, & fluxus ad decimum octauum vel vigeſimum annum differatur. Quibuſdam verò menſes, qui

antea fluxerunt, ſubſiſtunt aliquandiu, etſi neque grauidæ ſunt, neque lactent (his enim naturaliter ſubſiſtere ſolent) & quidem interdum ſatis diu, vt compertum ſit, quibuſdam triennium, quibuſdam quinquennium, ſeptennium menſes non fluxiſſe, & tamen poſtea reuocatos eſſe. Eſt nimirum menſium in fœminis defectus & ſuppreſſio ſanguinis menſtrui præter naturam retentio, ob eius vitium, vel viarum anguſtiam.

Cauſſæ.

[Cauſſæ.] Deficiunt enim menſes vel quia ſanguis ſuperfluus, qui ſingulis menſibus euacuetur, deeſt; vel quia, licet adſit, ſupprimitur, quod vitium in ſpecie nonnulli menſium ſuppreſſionem appellant.

Sanguis autem, qui menſtruo ſpatio euacuetur, deeſt, vel quia non generatur, vel quia genitus diſſipatur, abſumitur, aut in alios vſus conuertitur. Natura enim de Indiuidui conſeruatione magis ſollicita, quàm de ſpeciei propagatione, ſi ſanguis non abundet, eum in Indiuidui conſeruationem abſumit, & nihil ad vterum mittit.

Non generatur ſanguis ob cauſſas Internas quidem, ob ætatem iam ſenilem, vel frigidiorem corporis conſtitutionem, vel partium principum, imprimis epatis & cordis vt & ventriculi intemperiem frigidam, aut alios morbos, qui ſanguinis generationem prohibere poſſunt, quales etiam ſunt febres, quæ viſcerum temperiem lædunt: Externas verò, vt inediam, & cibi ac potus ſufficientis defectum. Quò referri poteſt & crebra ſanguinis, præcipuè è venis ſuperioribus, euacuatio, fonticuli etiam plures, qui & ipſi aliquid de ſanguine abſumunt, vt & vlcera diuturna. Abſumitur verò vel in alios vſus conuertitur, non ſolùm in ætate ante pubertatem, vbi ſanguis in augmentum corporis abſumitur, ſed & in grauidis, in quibus ſanguis in fœtus nutritionem & augmentum abſumitur, vt & in lactantibus pleriſque in quibus ſanguis in lac conuertitur. Compertum tamen eſt etiam quibuſdam grauidis & nutricibus menſes ordinate fluxiſſe: quod proculdubio accidit, cum ſanguis copioſior vel natura, vel ex victu pleniore generatur. Præterea abſumitur ſanguis in temperatura corporis calidiore & ſicciore, vnde viragines quædam menſibus deſtituuntur, vt & ſaltatrices. In pinguibus quoque & obeſis ſanguis ille ſuperfluus in pinguedinem conuertitur. Vnde Hippocrates & Galenus monent, quod corpora & gracilia & obeſa aut plane menſtrua euacuatione carent, aut exiguam habent: in quibus etiam irrito conatu, ſtantibus hiſce cauſſis, in menſtrui prouocandis laboratur.

Morbi autem, qui ſanguinem abſumunt, ſunt calidi & ſicci, vt febris hectica, putridæ, ardentes vel diuturnæ: ſymptomata: euacuationes nimiæ per quamcunque partem factæ. Quædam tamen ex his cauſſis non ſolùm ſanguinem, qui genitus eſt abſumunt, verùm etiam faciunt, vt paucus, & qui nec corporis nutritioni ſufficiat, generetur. Itaque in febribus & ſimilibus morbis, quæ epar debilitant, ſanguinemque ab eo generatum in toto corpore abſumunt, non ſolum nihil ſanguinis ſuperflui, quòd ſingulis menſibus euacuetur, redundat, ſed etiam ob eius defectum nutritio læditur, & corpus emaciatur. Idemque ij errant, qui in talibus caſibus menſtrua prouocantia exhibent; cum ſanguis, qui euacuetur, non adſit.

Externæ verò & euidentes cauſſæ ſunt exercitia atque labores nimij, cura, mœror, terror: Quæ tamen poſteriores cauſſæ defectus menſtruorum ſunt, non ſolum quia ſanguinem abſumunt, ſed etiam quia eum refrigerant, corrumpunt, calorem innatum abſumunt, & ad viarum obſtructionem faciant. Ita re-

A fert Hippocrates, *6. epidem. ſect. 8. in fine*, Abderis Phaëtuſam Pythei coniugem antea per iuuentutem fœcundam fuiſſe, viro autem eius exulãte diu menſes defeciſſe, ex quo poſtea dolores & rubores ad articulos exorti ſint. Quæ vbi contigerint, tum corpus virile, tum in vniuerſum hirſutum eſſe redditum, & barbamque eſſe enatam, & vocem aſperam redditam. Sed cum omnia, quæ ad menſes deducendos facerent, tentaſſent, non profluxiſſe, verùm haud ita multò poſt vita functam eſſe. Idem quoque in Thaſo Namyſiæ, Gorgippi coniugi contigiſſe. Omnibus autem Medicis, cum quibus etiam collocutus fuit Hippocrates, vnicam ſpem adeſſe viſam eſſe, ad muliebrem naturam reduci poſſe, ſi menſes ſecundùm naturam procederent.

B Verùm etſi omnia molirentur, huic prodire non potuiſſe, ſed paulò poſt mortuam eſſe. Idem plurimis aliis fœminis accidiſſe obſeruatum, quæ ob vehementes animi affectus menſium fluxu aliæ per aliquot menſes, aliæ per omnem vitam priuatæ ſunt. Faciunt huc & balnea ac æſtuaria, ſi iis ſe fœminæ fluentibus vel fluxuris menſtruis committant. Cum enim ſudores copioſos prouocent, non ſolùm ſanguinem verſus ambitum corporis rapiunt, ſed & ſeroſam eius partem, quæ imprimis fluxibilitatem ei præſtat, abſumunt. Suppreſſionis autem menſium propriè dictæ cauſſa eſt viarum, per quas ſanguis effluere debet, anguſtia, aut mala conformatio. Non autem dicemus hîc de vteri clauſura, ob quam etiam

C ſanguinis menſtrui effluxus impeditur, de qua ſupra, *part. 1. ſect. 1. cap. 3.* dictum, ſed de ea ſolùm anguſtia, quæ tantùm in vaſis eſt, ſanguinem hunc euacuantibus. Et quidem plerunque vaſa, quæ ſunt in ipſo vtero, anguſtiora redduntur. Quibus autem de cauſſis anguſtia vaſorum vteri fiat, alij aliter docent. Plerique ex Auicenna diſpoſitiones, quas ſequitur vaſorum vteri anguſtia, ſeptem recenſent. Prima eſt multitudo pingedinis in omento, ob quam vaſa vteri comprimantur. Secunda eſt tumor, ob quem eadem vaſa itidem comprimantur, & anguſtiora reddantur. Tertia, clauſura vaſorum à carne vel membrana aliqua annata. Quarta eſt cicatrix poſt vlcera vteri relicta. Quinta vteri ſitus vitiatus, & hinc facta ceruicis vteri contorſio. Sexta condenſatio ſubſtantiæ totius vteri. Septima coaleſcentia

D vaſorum vteri, ob abortum frequentem. Verùm cùm è Galeno *de cauſſ. morb. cap. 7.* conſtet, cauſſas anguſtiæ meatuum ſeu vaſorum eſſe obſtructionem, conſtipationem, coaleſcentiam, compreſſionem & ſubſidentiam, etiam ex iis cauſſæ anguſtiæ vaſorum vteri petendæ.

Frequentiſſima anguſtiæ cauſſa hîc eſt obſtructio ab humoribus craſſis & viſcidis. Nonnulli equidem hoc cauſſæ genus in duo diuidunt, docentque, menſtrua ſupprimi, vel ratione vaſorum, vel ratione humorum, dum ſcilicet ij craſſi viſcidi & lenti ſunt. Verùm res eodem redit. Nam ij ipſi humores obſtructiones vaſorum vteri pariunt, & ſibi ipſis vias præcludunt. Sanguinis verò copia ſuppreſſionis menſium cauſſa vix eſſe poteſt; cùm venæ hæ ſatis

E latæ & amplæ ſint, vt ſanguini etiam copioſo exitum præbere poſſint. Et quidem craſſities hæc & viſciditas eſt vel in ipſo ſanguine, quando is nimis frigidus & craſſus generatur, vel ſanguini bono humores excrementitij, pituitoſi ſcilicet & melancholici, permiſcentur, qui quando poſtea cum ſanguine ad venas vteri feruntur, eas obſtruunt. Atque hæc frequentiſſima, vt dictum, eſt menſtruorum ſuppreſſorum cauſſa.

Generantur autem humores & ſanguis craſſus ex ventriculi, epatis & lienis frigiditate, & alimentis craſſis & viſcidis, vt & frigidæ aquæ potu, præcipuè

[Suppreſſionis propriè dictæ cauſſæ.]

[Viarum anguſtiæ cauſſa.]

[Obſtructio.]

tempore menſtrui fluxus ſumptis. Ita refert Galenus, *lib. de vena ſectione aduerſus Eraſiſtrat.* ſua tempeſtate mulieres quaſdam Romanas, cum frigidiſſimam ex niue potarent, nullo pacto purgatas aut diminutè purgatas fuiſſe. Ideoque ad hanc cauſſam omnia, quæ craſſum ſanguinem generare, vterique venas obſtruere poſſunt, pertinent. Et cum ſanguinis tempore menſtrui fluxus maior fit impetus, quàm alias, ſi fœminæ & virgines præcipuè, tempore, quo fluunt, cibis craſſis & minus commodis vtantur, facilè in ſuppreſſionem menſium incidunt. Referunt tamen huc nonnulli etiam vteri calidam Intemperiem, ob quam humores ſubtiles & acres diſſipentur & abſumantur, craſſæ verò & terreſtres partes relinquantur, aut ipſe ſanguis aduſtus in ſcirrhum, cancrum & alios tumores conuertatur. Alij & ſiccam vteri intemperiem addunt, ob quam vaſa vteri coarctantur, quæ contrahatur à febribus, quas fœmina primis ætatis annis paſſa eſt.

Conſtipatio. Deinde fit anguſtia à conſtipatione, dum ipſius vteri corpus denſius redditur, cuius vitij mentionem facit Gal. 3. *de ſympt. cauſ. c.* 4. *&* 5. *aphor.* 28. Et quidem vitium hoc interdum à primo ortu eſt, vnde perpetuam menſium ſuppreſſionem parit, niſi quis accommodatis medicamentis longoque tempore vterum ad meliorem habitum transferat. Poſt ortum verò vteri ſubſtantiam duriorem reddere poſſunt, intemperies frigida, ſicca, calida & ſicca.

Compreſſio. Tertiò fit anguſtia à compreſſione vaſorum vteri, quæ fit à tumoribus vteri, imprimis ſcirrho & induratione, & vicinarum partium, vt inteſtini recti, veſicæ, grandioribus calculis, vt & vteri ſitu mutato. Nonnulli etiam addunt pinguedinem omenti nimiam. Poſſunt tamen etiam vaſa conſtringi & coarctari ab externis cauſſis, vt aëre frigido, ſicco & aquilonio, lapſu in aquam frigidam, aut aliàs mora in aqua frigida, præſertim ſi iſta accidant fluentibus menſibus. Tunc enim & venæ vteri conſtringuntur, & humores denſantur, ac in venis vteri retinentur, qui ibi hærentes craſſeſcunt, & poſtea obſtructiones pariunt.

Coaleſcentia. Quartò coaleſcentia fit à carne vel membrana aliqua vaſis vteri obnata, vt & cicatrice, quod poſt vlcera accidit, vbi membranæ interdum intus vtero obducuntur, aut poſt vlcera cicatrices relinquuntur, quæ ſanguinis effluxum prohibent. Idem interdum poſt abortum frequentem accidit, poſt quem venæ illæ, quibus ſecundinæ adhærent, ita coaleſcunt, vt poſtea aperiri non poſſint. Subſidentia hîc locum non habet: niſi quis ad ſubſidentiam referre velit eam obſtructionem, quæ fit à medicamentis adſtringentibus & ſiccantibus, quibus eæ interdum vtuntur, quæ virginitatem, quam non habent, venditare volunt. Ab eiuſmodi etiam adſtringentibus venæ vteri ita roborari & conſtringi poſſunt, vt ſanguinem affluentem non ſuſcipiant.

Tandem ſuppreſſorum menſium cauſſa poteſt eſſe mala vteri conformatio, etiam præter clauſuram vteri, ita vt vterus vel vaſis illis ſanguinem ad vterum ferentibus careat, vel ea malè conformata, aliò conuerſa, aut contorta habeat, ita vt ſanguis per ea effundi non poſſit; id quod accidit vel à prima conformatione, vel ex caſu, percuſſione, aut morbo aliquo præcedente. Fernelius etiam huius cauſſæ mentionem facit, dum ſcribit, ſe vidiſſe mulierem, cui ex hoc vitio nunquam vel menſes vel aliud quicquid fluxit ab vtero, & nihilominus bene habita prorſuſque incolumis annos vixit circiter ſexaginta. Verùm vix credibile eſt, ſaltem vteri conformationis vitio hoc accidiſſe: ſed procul dubio ſanguis ſuperfluus non generatus fuit. Si enim ſanguis ſuperfluus in corpore generatus fuiſſet, eique exitus in vtero

A non patuiſſet, ſine incommodo in corpore detineri non potuiſſet.

Menſe aduſti. Nonnulli tamen peculiaris adhuc cauſſæ ſuppreſſorum menſium mentionem faciunt, nimirum aduſtionis, cum ſcilicet tempore hyberno fœminæ incenſos carbones ad frigus arcendum ventri inferiori ſubdunt, quorum calore vterus exuritur, & incaleſcit, & menſtrua exſiccantur, vnde menſibus ſuppreſſis vterina ſtrangulatio & ſimilia mala oriuntur. Plura de cauſſis videantur infra, *quæſt.* 1.

Signa Diagnoſtica.

Signa. An menſtrua purgatio plane deficiat, ex ipſius fœminæ relatione cognoſcitur. Sunt tamen etiam ſigna, quibus etſi menſtruorum defectum fateri nolint fœminæ, idem cognoſcitur. Sunt enim plurima
B ſymptomata, prout ad hanc vel illam partem ſanguis ruit, quæ ex menſium ſuppreſſione oriuntur, quæ eam facilè indicant. Non tamen planè eadem ſunt in virginibus & mulieribus. In virginibus enim ſanguis ſuppreſſus per venas hinc inde vagatur, & obſtructiones parit, colorem corporis mutat ac febres inducit, & præcipuè febriculam illam, quæ febris alba appellatur, & facilè è facie agnoſci poteſt, quòd virgini menſes non rectè fluant: in mulieribus verò magis ad vterum fertur, & vterinos morbos ac ſymptomata parit. Vnde mulieres cibi faſtidium, nauſeam, vomitum, picam patiuntur: virgines verò rarò ex menſium ſuppreſſione hiſce malis corripiuntur: Maior enim eſt ventriculi cum
C vtero conſenſus, quàm cum venis.

Sunt autem ſigna, quibus menſium ſuppreſſio cognoſcitur, varia. Vnum proponit Hippocrates, 5. *aphor.* 39. dum ſcribit: *Si qua nec prægnans, nec puerpera eſt, lac habet, ei menſtrua defecerunt.* Id tamen potius propter autoritatem Hippocratis creditum, quàm vlla ratione confirmatum nonnulli cenſent, putantque, ſi ob cauſſas morbificas menſtrua retineantur, lac quod fœtus nutriendi gratia ſaltem generatur, produci non poſſe, & ſi quid tale in mammis appareat, id ichorem quendam ſubalbidum eſſe, quo non ſolum virginum, ſed etiam virorum mammæ interdum abundant. Verùm non rationi aduerſum videtur, fœminas etiam non grauidas lac in mammis habere poſſe. Eſt enim vena- An fœminæ non grauidæ lac in mammis habere poſſint.
D rum vteri & mammarum magnus conſenſus. Mammariæ enim venæ rectè ad latera ſterni vtrinque deſcendunt, & thoracem egreſſæ deorſum per muſculorum internam faciem procedunt, & vbi ad vmbilici regionem peruenerunt, pluribus anaſtomoſibus cum epigaſtricis venis vniuntur & coëunt. Oriuntur autem epigaſtricæ venæ ab externo ramo iliaco, à quo etiam hypogaſtricæ venæ, quæ ad ceruicem vteri fundumque feruntur, ortum habent. Itaque dum ſanguini per vterum exitus non patet, per venas ita coëuntes ad mammas facilè ferri, atque in iis lac mutari poteſt. De qua re plura infra, *ſect.* 3. *cap.* 1. *quæſt.* 5. dicentur.

Alius deinde aphoriſmus, nimirum 61. eſt *in eadem ſectione*, qui etiam ſignum quoddam ſuppeditare videtur, qui talis eſt: *Si mulieri purgationes non*
E *prodeant, neque horrore, neque febre ſuperueniente, cibique faſtidium accidat, prægnantem eſſe putato.* Innuere enim videtur hic aphoriſmus, ſi menſes præter naturam fœminis ſupprimantur, horrorem inferre, ob materiæ vitioſæ in habitum corporis diſtributionem, febrem autem ob putredinem, quam ſanguis ſuppreſſus concipit. Verùm non ſemper hoc accidit, ſed tum ſolum, cum in cacochymicis corporibus menſtrua ſupprimuntur. Clarius hoc explicat, & plura ſigna addit Hippocrates, *lib.* 1. *de morb. mul.* Tertio, *inquit*, menſe, poſt ſuppreſſa menſtrua incipiũt ſentire ſuffocationes & horrores,

lumborum grauitatem, & quandoque febrim. Quod ſi ſuppreſſio diutius perſeueret, iam illis obdureſcit venter, vrina copioſior mingitur, cibi faſtidium & vigiliæ ingraueſcunt, ita vt inter dormiendum dentibus ſtrideat. Et ſi adhuc retineantur, quinto menſe his omnibus, & maximè doloribus vrgebitur grauius. Sed ſexto menſe inſanabilis morbus redditur, qui antea curari poterat. Et cum hoc anxia fit, & animo linquitur, pituitam vomit, ſiti magna vexabitur, dolebunt partes ventris & pectoris, febris accedet, ſupprimentur que excrementa alui atque veſicæ, ſpina dorſi dolore vexabitur, & quaſi balbutiet. Poſthac autem intumeſcunt crura, pedes, venter, & vrina mingitur rubra, ſanguineaque, & dolor totum occupat corpus, maximè collum, ſpinam & inguina, atque ſic moriuntur, ſcilicet ex hydrope. Quæ eadem ferè ſigna habet Galenus 8. *de loc. aff. cap.* 5. Accedit totius corporis grauitas, & laſſitudo tenſiua, dolor lumborum colli & ſyncipitis, qui ad radices occulorum vſque extenditur, ob ſanguinis retenti per totum corpus diffuſionem. Imprimis verò hæc laſſitudo crura & coxas detinet, propter venarum harum partium cum venis vteri conſenſum. Corpus in nonnullis, quibus menſes diu ſubſtiterunt, fit viride, & vniuerſum hirſutum, barbáque enaſcitur, & vox aſpera redditur, cuius exemplum ſupra ex Hippocrat. 6. *Epid. ſect.* 8. de Phaëtuſa Pythei coniuge retulimus.

De menſium ſuppreſſione & grauiditate.

Qua vero mulierculæ ex illicito concubitu grauidæ, ſeque pro virginibus venditantes grauiditatem negare, & menſium ſupreſſionem ſaltem accuſare ſolent; & aliàs etiam multa ſigna grauidis & ſuppreſſione menſium laborantibus ſunt communia, preſertim ſi menſes, qui mulieri fluere ſolebant, ſint impuri & malis qualitatibus præditi: Medicus cautus eſſe debet, ne hac in re decipiatur, & proinde qua ratione grauidæ mulieres ab iis, quæ ſuppreſſione menſium laborant, diſcerni poſſint, diligenter inquirendum. Poſſunt autem hoc modo diſcerni. Primo quod grauidæ plerunque natiuum corporis colorem retinent; cum contra fœminæ ſuppreſſione menſium laborantes pallidæ ſint, & fœdo faciei colore: grauidæ etiam hilares ſunt, & parum in animi pathematis mutantur; cum contra in ſuppreſſione menſium plerumque triſtes ſint. Secundò ſymptomata, quæ grauidis in principio accidere ſolent, indies paulatim miteſcunt: contra verò in ſuppreſſione menſium quò diutius menſes ſubſiſtunt & continuantur: eò magis ſymptomata augentur. Tertio in grauidis motus & ſitus infantis tertio menſe manu ventri admota percipi poteſt; quod non fit in ſuppreſſione menſium, in quibus tumor quidam œdematoſus & durus, nec vtero ſemper reſpondens pecipitur. Quartò iis, quæ grauidæ non ſunt, os vteri non occluditur, aut cum quadam duritie occluditur, de quo Hippocrates, 5. *aphor.* 54. *Quibus os vteri durum eſt, iis arctetur neceſſe eſt.*

Signa cauſ.

A qua autem cauſſa menſium ſuppreſſio ortum habeat, ſic diſtinguitur. Internas quod attinet, ſi ſanguis vel non generetur, vel abſumatur, id totius corporis, epatiſq; ac aliarum partium diſpoſitiones conſideranti, & omnia ſigna earũ perpendenti facilè patebit. E. G: An mulier obeſa, vel habitu corporis calido & ſicco prædita ſit, & viraginem repræſentet, an vero grauem aliquem morbum paſſa ſit, & omnino, quantus & q. ſanguis in corpore generetur, diligentem Medicũ latere non poteſt. Sãguinem etiam ad vterum non mitti cognoſcitur, quod nulla circa vterum grauitas adeſt, neque dolor aut tumor: color vero corporis pallidus, & alia in partibus ſuperioribus cacochimiæ ſigna, iecur aut lien obſtructus.

Si ab obſtructione venarum ortum habeat ſuppreſſio, quæ cauſſa frequentiſſima eſt, atque ea fiat à pituita viſcida, præceſſerunt cauſſæ pituitam generantes, totius corporis torpor adeſt, color albus, pulſus rarus, vrinæ ſunt crudæ: ſi à melancholia ſit obſtructio, eius redundantis ſigna adſunt. Et cum ab obſtructione malum eſt, inſtante tempore purgationis menſtruæ dolores in lumbis & partibus vteri vicinis percipiuntur, & ſi quid fortè effluat, mucoſum, ſubalbidum, aut ſubnigricans eſt, & linteolis exceptum humorem peccantem facilè indicat. Si vteri intemperies aliqua vaſorum anguſtiam inducat, patet id ex ſignis intemperierum vteri ſupra propoſitis. Si à compreſſione ſit vaſorum vteri anguſtia, vteri vel vicinarum partium tumores adſunt, vel vterus ſuo loco excidit. Si à coaleſcentia ſit ſuppreſſio præceſſerunt vlcera vteri. Si menſes adulti ſint, cauſſa ex fœminæ relatione cognoſcitur, & adſunt menſium ſuppreſſorum ſymptomata alia, ſed ea cum caliditate coniuncta. Et omnino quæ cauſſa ſuppreſſorum menſium ſit, non ita difficulter cognoſcitur, ſi omnes cauſſæ euidentes, quæ præceſſerunt vel adſunt, diligenter conſiderentur, & an morbus aliquis in vtero, toto corpore, vel aliqua eius parte adſit, per ſigna ſuo loco propoſita, inquiratur. Externæ etiam cauſſæ ſi quæ præceſſerint, malóque huic originem dederint, vt frigidæ aquæ potus, vel lotio in aqua frigida, vel frigidus aër admiſſus, ab ægra cognoſcuntur.

Prognoſtica.

1. Suppreſſio menſium periculoſum malum eſt, è quo multa & grauia oriuntur mala. Seu, vt Hippocrates, 5. *aphor.* 57. ſcribit, ſi menſes ſubſiſtant, accidunt ab vtero morbi. Et quidem alia in ipſo vtero, vt tumores, abſceſſus, vlcera; ſicut inflammationis colli matricis ex ſuppreſſione menſium exemplum habet Guiliel. Fabricius, *Centur.* 2. *obſeru.* 62. vlceris, *ibidem obſeru.* 63. inflammationis, gangrænæ & inde ſubſecutæ mortis, *obſeruat.* 64. ſteriléſque fiunt mulieres: alia in toto corpore, vt febres, febris alba, leucophlegmatia; alia in aliis partibus, vt ciborum faſtidium, ſanguinis vomitus, epate affecto hydrops, cardialgia, tuſſis, difficilis reſpiratio, lipothimia, ophtalmia, melancholia, capitis dolores, mania, arthritis. Quædam & hirſutæ fiunt toto corpore, imò, quod memorabile, quibuſdam barbam erupiſſe & viris ſimiles eas factas obſeruatum, vt de Phaëtuſa refert Hippocrates, 6. *epid. ſ.* 8. *in fine.* De quibus malis ex menſium ſuppreſſione ortis pluribus agunt Hippocrates, *de morb. mulier.* Galenus, 6. *de loc. aff. cap.* 5. *aphor.* 57. 3. *prorrhet. text.* 31. *de Vene ſect. adu. Eraſiſtr. c.* 1. *&* 3. Auicennas, *lib.* 3. *fen.* 21. *tract.* 3. *cap.* 36.

Prognoſtica.

2. Quò diutius menſes ſubſtiterunt, eò difficilius reuocantur; ſæpe etiam nunquam reuocari poſſunt.

3. Cùm autem grauiſſima excitent ſæpe ſymptomata menſes ſuppreſſi, vt ex iis, quæ de ſignis & 1. Prognoſtico modò dicta ſunt, patet, quò plura & grauiora ſunt ſymptomata, eò malum eſt periculoſius. Si tamen per aliam viam ſanguis euacuetur: quod interdum accidit, minus læduntur, de quo Hippocrates, 5. *aphor.* 33. *Mulieri menſtruis deficientibus ſanguis è naribus profluens, bonum eſt.* Modò non fiat ſanguinis euacuatio per veſicam, quod nonnumquam obſeruatum eſt. In veſica enim ſanguis in grumos facilè concreſcit.

4. Imò tandem ex ſuppreſſione menſium mulieres moriuntur, id quod Phaëtuſæ & Namyſiæ accidit, 6. *epid. ſect.* 8. *ſub finem.* Et quidem ſæpe longo tempore cum menſibus ſuppreſſis vitam trahunt, ſi grauia ſymptomata abſint, ſicut Hippocrates, 4. *Epid.* refert, ancillam quandam redeuntibus

menſibus, qui per ſeptennium ſuppreſſi fuerant, ſanitatem recuperaſſe. Si vero grauia ſimul adſunt ſymptomata, dolores vehementes, vigiliæ diuturnæ, animi deliquium, obtumeſcentia, tremor, paralyſis, vteri ſuffocatio, febris, melancholia, varii tumores, citò moriuntur.

5. Pro ratione autem cauſſarum nunc facilius, nunc difficilius menſes reuocantur, vel etiam planè non reuocantur. Obſtructio curari poteſt, & eò quidem facilius, quo malum eſt recentius. Coaleſcentia curari non poteſt. Denſitas verò & durities difficulter & non niſi longo tempore. Quid de compreſſione à tumoribus ſperandum ſit, ex iis, quæ ſuprà *part. 1. ſect. 2. c. 7. de Vaſorum vteri Anguſtia*, dicta ſunt, patet.

6. Hippocrates equidem, *de morb. mul.* ſcribit: Si menſes ſupprimantur ſex menſes, illos non amplius prouocari poſſe, & malum eſſe incurabile. Exſtant tamen exempla contraria apud ipſum Hippocratem. Nam, vt modo dictum, 4. *epid.* 92. eſt hiſtoria cuiuſdam ancillæ, qui ſeptem annis ſuppreſſi fuere menſes, qui tamen iterum fluere cœperunt. Et 5. *epid. circa initium*, vxori Gorgiæ in Lariſſa menſes quatuor annis ſuppreſſi fuerunt & redierunt. Galenus quoque, 6. *epid. comm.* 3. t. 29. meminit mulieris emaciatæ, cui menſibus octo menſes fuerunt ſuppreſſi & redierunt. Itaque an malum ſit curabile nec ne, non ſolum ex tempore ſuppreſſionis, ſed ex ætate fœminæ, corporis conſtitutione, & cauſſarum varietate colligendum. Tanta enim interdum eſt cauſſarum pertinacia, vt nullis remediis cedant, id quod ipſe Hippocrates expertus eſt, qui *in fine 6. epid.* ſcribit, duas mulieres alteram Phaëtuſam, Pytheæ vxorem, alteram Namyſiam, Gorgippi vxorem, multo tempore menſes ſuppreſſos habuiſſe, in quibus etſi ipſe cum aliis Medicis omnia feciſſet, quæcunque fieri potuerunt & debebant, nihilominus menſes nunquam rediiſſe, & vtramque mortuam eſſe.

Indicationes.

Indicationes.

Cum menſes ideo non fluant, quia ſanguis, qui euacuetur, deficit, vel etiamſi adſit, propter vaſorum vteri anguſtiam euacuari non poſſit, facilè hinc patet, ſi ſanguis non generetur, eius generationem promouendam: aut ſi abſumatur, cauſſas, quæ eum abſumunt, tollendas eſſe, abſumtumque inſtaurandum. Si verò euacuari non poſſit propter vaſorum vteri anguſtiam, eam tollendam eſſe. Cum autem anguſtiæ variæ cauſſæ ſint, vt ſupra dictum, varia etiam ad eas tollendas requiruntur remedia.

Curatio.

Curatio.

Morbos autem, ob quos ſanguis vel non generatur vel abſumitur, quod attinet, eorum curatio è ſuis locis petenda; neque menſes mouentia medicamenta exhibenda iis, in quibus nulla ſanguinis eſt abundantia, ſed in macilentis atque extenuatis ſanguis primum bona victus ratione reparandus, qui vbi reparatus fuerit, ſponte poſtea profluit. Si à nimio exercitio ſanguis ſit abſumtus, quiete & otio ad naturalem ſtatum fœminæ reducendæ ſunt; ſi ſint obeſæ nimis, emaciandæ; ſi emaciatæ, impinguandæ & omnino ad meliorem ſtatum reducendæ. Quod ſi factum fuerit, expultrix languida roborabitur, vt poſtea ſeſe rectius ad expulſionem accingat. Cauſſas verò anguſtiæ quod attinet, cùm frequentiſſima obſtructionis menſium cauſſa ſit obſtructio venarum vteri, de ea primo loco dicemus.

Venæ ſectio.

Principio verò videndum, an aliqua ſit ſanguinis in corpore redundantia. Plerumque enim ſi ſanguis ſupprimatur, in corpore cumulatur corpuſque grauat, & propterea leni euacuante præmiſſo, imminuendus eſt. Imò etiam alias & cum nulla plethora præceſſit, modò non ex defectu ſanguinis menſium ſuppreſſio ortum habeat, vena aperiri poteſt. Etenim ſanguis, qui ſingulis menſibus ſubſiſtit, in corpore cumulatur, & in venis hærens ad vterum reuocandus eſt. Vnde etiam Galenus, vt 6. *Epid. com. 3. t.* 29. refert, mulieri emaciatæ extraxit tribus vicibus tres ſanguinis libras, atque huius auxilii beneficio eam liberauit à diuturna menſium ſuppreſſione.

Quæ vena aperienda.

Aperienda autem vena in talo eſt; qua non ſolùm ſanguinis copia, ſi adſit, imminuitur, ſed &, quod præcipuum, ſanguini ad vterum motus conciliatur, de quo *quæſt.* 2. dicetur. De loco Venæ ſectionis, vt & de cucurbitulis hoc etiam notandum, vtile eſſe, cum hæc auxilia repetenda ſunt, vt vna die ſanguis ex vno crure, poſtridie ex altero detrahatur.

Quantum ſanguinis mittendum.

Quantum autem ſanguinis euacuandum ſit, copia eius & vires docebunt. Paulus Ægineta equidem neque plus duabus libris cum dimidia, neque minus vna libra mittendum cenſet. Galenus, *loco modo allegato*, mulieri emaciatæ ſe extraxiſſe tribus vicibus tres libras ſanguinis, atque huius auxilii beneficio eam liberaſſe à diuturna menſium ſuppreſſione ſcribit. Verùm noſtræ fœminæ rarò tantam copiam ſanguinis euacuari ſinunt. Et præſtat, vt quæ copia ſanguinis euacuari debet, non vna vice emittatur, ſed pluribus. Ita enim nec vires nimium deiiciuntur, & ſanguinis fluxus ad vterum rectius concitatur.

Tempus venæ ſectionis.

Tempus autem venæ ſectionis quod attinet, ſi ſaltem euacuandi ſanguinis gratia vena aperitur, ſtatim principio id fieri poteſt: quæ verò poſtea in talo aut poplite aperitur, reuocandorum ſuppreſſorum menſium cauſſa, commodiſſimè diebus tribus, quatuor, aut quinque ante tempus conſuetæ euacuationis ſecatur, vt materia ad motum, quem eo tempore inſtituere ſolet, concitetur, de quo vide *quæſt.* 2.

Scarificatio & cucurbitulæ.

Venæ ſectionis loco in debilioribus etiam crurum ſcarificationibus & cucurbitulis ſcarificatis, vt & hirudinibus cruribus adhibitis, vti poſſumus. Quandoque tamen etiam cucurbitulæ non ſcarificatæ adhiberi poſſunt ad ſanguinem ad vterum reuocandum, præcipuè ſi ad alia loca feratur. Si enim ſanguis ad alia loca feratur, per cucurbitulas verò non ſcarificatas ad inferiora trahatur, nec euacuetur, ad venas vteri ruit, eaſque aperit. Vt autem hoc commodius præſtent, prius locis remotioribus, cruribus nimirum, deinde propioribus, coxis ſcilicet ſunt applicandæ.

Ligaturæ & frictiones.

Quod cucurbitulæ ſine ſcarificatione præſtant, idem ligaturæ & frictiones partium inferiorum, poſt totius euacuationem, & præcipuè eo tempore, quo menſes fluere ſolent, præſtare poſſunt. Nonnulli & hæmorrhoidum apertionem ad menſes ſuppreſſos reuocandos vſurpandam cenſent. Verum cum vt Galenus *de cucurbit. ſcarif. cap.* 10. docet, hæmorrhoides ab vtero deriuent, earum apertio potius impediet, quam promouebit, menſium fluxum.

Quidam etiam Cauteria cruribus & coxis inurenda cenſent, ſcribitque Mercurialis *tom. 2. conſil. 26. & 4. de morb. mul. cap.* 1. ſe multiplici experientia didiciſſe, cauteria infra genua poſita ſuppreſſos menſes reuocare. Verum cum & iſta ab vtero potius deriuent, & humoribus, qui cum ſanguine ex vtero fluere ſolent, aliam viam monſtrent, inclinationem eorum ad vterum prohibent.

Medicamenta.

Medicamenta quod attinet, primo lenientia adhibenda. Inter quæ commodiſſima hic eſt hiera picra ad ℥.ß in bolum redacta, vel pil. de tribus hiera ℈i.

Præparantia.

Præparantia poſtea parentur ex iis, quæ calefaciendi craſſóſque humores incidendi & attenuandi vim habent, quæ ſupra, *part. 1. ſect. 2. c. 6.* ſunt propoſita, præcipuè è *betonica, calamintha, matricaria, puleg. artemiſia*, &c. Si tamen humor melancholicus

ſimul peccet *bugloſſa*, *borrago*, *meliſſa*, & ſimilia in melancholicum recipientia addenda. Vt ℞. *aq. artemiſiæ, calaminthæ capill. Vener.* an. ℥ iii. *ſir. de quinque radicib. de artemiſia* an. ℥. ij. F. Potio pro tribus doſibus. Vel ℞. *ſir. de artemiſ.* ℥. iij. *aq. matricar. pulegij, gentianæ cum vino deſtil.* an. ℥. ii. *cinam.* ʒ. ij. Miſc. pro duab. vel tribus doſibus. Vel ℞. *rad. aperient.* ℥. ß. *rubiæ tinctor. pimpinell.* an. ʒ. iij. *artemiſ. betonic. chamædr. calaminth.* an. M. j. *cicerum rubr.* M. ß. *fl. bugloſſ. anthos* an. p. j. Coq. in aq. ſ. Colatura dulcoretur ſaccharo & aromatizetur aqua cinamomi. Vtile eſt etiam pituitoſis corporibus decoctum Guaiaci aut ſaſſafras cum dictamno Cretico, vel alio vtero conueniente medicamento, ſi bibatur per dies 15. verum ſine ſudoris prouocatione.

Euacuatia. Humores præparati poſtea euacuentur, imprimis hieris, *agarico*, *mechoacanna*, *turbith*. quibus *colocynthidem*, *ſcammonium*, *helleborum nigrum* pro humoris peccantis natura & corporis conſtitutione addere poſſumus. Vt ℞. *Agarici trochiſc.* ʒ ii. Infundantur *in aq. artemiſ.* ℥. ii. *oxymel. ſ.* ℥. j. Colentur. Adde *extr. mechoac.* ℈. j. M. Vel ℞. *rad. aperient.* ℥. ß *artemiſ. beton.* an. P. ij. *ſal. tartar.* ʒ ß. *agarici albiſſ.* ʒ ij. *ſem. fœnic. aniſi* an. ℈ j. *galangæ* ʒ ß. *flor. roriſmar.* P. i. Infund. in aq. ſ. Col. quæ ſit ℥. iii. ß. adde *Sir. de ſtœchade* ℥. ß. *aq. cinam.* ʒ. ß. M. Vel vinum aliſ vtero tali vti poſſumus. ℞. *turbith. el. mechoac. agarici* an. ʒ. ii. *fol. ſenæ el.* ℥. j. ß *capill. Ven. meliſſæ, roriſmar.* an. P. ii. *cinamomi, galangæ* an. ʒ. j. Sacculo incluſa ſuſpendantur in vini albi ſ. q. horis XXIV. Poſtea ℥. v vel ℥. vi. exhibeantur. Poteſt etiam in qualibet doſi, ſi libet, mannæ ℥. ß. diſſolui. Vel ℞. *rad. rubiæ tinctor. eryngij* an. ℥. ß. *maioranæ*, *meliſſæ*, *betonicæ*, *roriſmar.* an. M. i. *ſem. carthami* ℥. ß. *agaric. troch.* ℥. ß. *turbith. el.* ʒ. iii. *Zinzib. galangæ* an. ʒ. ii. Affund. vini q. ſ. Vel ℞. *rad. aperient. eryng. rubiæ tinctor.* an. ℥. Sem. *ariſtol. rot.* ʒ. iii. *bryon.* ℥. Sem. *valerianæ* ʒ. ii. *artemiſiæ*, *matricariæ*, *pulegij*, *maioranæ meliſſæ* an. M. j. *flor. roriſmar. cheiri* an. P. i. *ſem. fœnic*, *aniſi* an. ʒ. j. *cartham. excort.* ℥. Sem. Coq. in aq. ſ. In Col. Infund. *fol. ſenæ el.* ℥. ii. *agarici albi*, *turbith* an ℥. Sem. *Zinzib. galangæ*, *zedoariæ* an. ʒ j. Poſtea ebulliant & colentur, additaque ſacchari ſ. q. coq. ad Sirupi conſiſtentiam. Cui adde *aq. cinam.* ℥. Sem. F. Sirupus laxatiuus. Vel ℞. *ſpec. diaturbith. cum rhabarb.* ℥. Sem. *mechoacan.* ʒ. ii. *agarici trochiſc.* ʒ. j. *ſpec. diarrhod. abb. cinamomi*, an. ʒ. Sem. *chalyb. prep.* ʒ. j. *pulpæ paſſular. per ſetaceum traiectar. q. ſ.* M. F. Electuarium: detur quantum nucem iuglandem æquat, vel plus etiam. ℞. *ſpec. epiſcopi*, *diaturbith cum rhab.* an. ʒ. Sem. F. puluis. ℞ *ſpec. diathurbith. cum rhab.* ℈ i. *mechoac* ℈ i. Vel ℞. *pil. benedictar* ℈. ii. *de tribus* ℈. i. *extr. ſcamm.* gr. ii. F. pil. Si fortioribus indigeat, vſurpari poſſunt pil. de agarico, fœtidæ & ſimiles.

Atque iſta præparantia & purgantia per vices, ſi obſtructio ſit pertinacior, exhiberi & repeti poſſunt. Commodiſſimum autem eſt, purgationes frequenter repetere, & per ἐπίκρασιν materiam ſenſim euacuare. In quem vſum de iſtis pilulis ſingulis vel alternis diebus ʒ. Sem. vel ℈ ii. exhiberi poſſunt. ℞. *agarici trochiſc.* ʒ. ii. *rubiæ tinctor* ℥. j. *Cum ſir. de artemiſ.* F. Pilulæ. Vel ℞. *Agarici albi* ʒ. ii. *pil. de tribus ſpec. diacurcumæ* an. ʒ. Sem. *croci* ♂ ℈. ii. *ol. cinam.* gutt. i. Cum *ſir. de artemiſ.* F. pilulæ. Vel ℞. *aloës* ʒ. iii. *pil. de tribus* ʒ. i. *Cum ſucco ſabinæ* F. pil. Aut tertio quoque die vel infuſum agarici in aq. artemiſiæ & rubiæ tinctorum factum & aqua cinam. conditum exhibeatur.

Vomitoria. Poſſunt interdum & vomitoria exhiberi, ſi multi crudi humores circa ventriculum hæreant, qui poſtea in venas delati malum augent.

Menſes mouentia. De purgantibus autem medicamentis hoc notandum ea non exhibenda eſſe, cum menſium fluxus inſtat. Cum enim hoc tempore exhibita humores ad alias partes trahunt, potius impediunt menſium fluxum, quam promouent. Poſtquam ita primò, & quod commodiſſimum eſt, in principio menſis vena ſi opus fuerit, ſanguinis imminuendi gratia, aperta fuerit, poſt præparantia & obſtructiones aperientia diebus octo vel decem, & hinc purgantia exhibita, aut per interualla & vices vſurpata fuerint: diebus quatuor vel quinque ante conſuetum fluxionis tempus venæ in pedibus aperiendæ, vel etiam diebus pluribus ante, ſi repetere venæ ſectionem opus ſit. Cucurbitulæ quoque coxarum ſedi inferiori applicatæ, ſanguinem verſus inferiora trahunt, præſertim ſcarificatæ, vt & hirudines talo appoſitæ, & ligaturæ ac frictiones à coxis ad pedes vſq; factæ.

Tandem medicamenta menſes mouentia interna & externa vſurpanda, quæ calefaciendo & attenuando ſanguinem fluxui aptum reddunt, venarumque oſcula aperiunt, ſimulque peculiarem cum vtero cognationem habent. Neque enim credendum, medicamenta menſes mouentia in omnibus cauſſis ſuppreſſionem menſium efficientibus vtilia eſſe; cum tum ſolum conueniant, cum à craſſo ſanguine & obſtructione venarum vteri malum ortum habet. In aliis verò cauſſis potius nocere, quam prodeſſe poſſunt; cum omnia ſint calida & tenuium partium. Non autem quouis tempore hæc medicamenta exhibenda ſunt, ſed paulò ante id tempus; quo alias fluere menſes ſolent & fluxus inſtantis & naturæ conatus aliqua indicia ſeſe exhibent.

Simplicia menſes mouentia ſimplicia. Medicamenta autem iſta ſimplicia ſupra, *part.* I. *ſect.* 2. *cap.* 2. ſunt propoſita. Hoc præterea hic monendum, medicamenta iſta non omnia eſſe eiuſdem generis, neque ſemper eadem conuenire. Nam cum multa ex iis ſint, quæ etiam vrinam mouent, exhibita intempeſtiuè potius nocent. Sunt autem menſes mouentia trium generum. Primi generis ſunt mitiora quæ adhibenda, cum ſuppreſſio nondum inueterata eſt, & cum corpus eſt plenius. Si enim fortiora tum exhiberentur, & febrem & inflammationes vteri tum excitare poſſent. Talia ſunt *amygdalæ amaræ*, *cicer. rubrum*, *orobus*, *lupinus*, *radix graminis*, *ruſci*, *aſparagi*, *cichorii*, *eringij*, *capillus Vener. agrimonia.* Secundi generis ſunt fortiora, vt rap. *pyoniæ*, *apij*, *petroſelini*, *aſari*, *ireos*, *rubiæ tinctorum*, *ariſtolochiæ*, *gentianæ*, *helenij*, folia *abrotani*, *artemiſiæ*, *calaminthæ*, *pulegij*, *chærefolij*, *meliſſæ*, *leuiſtici*, *betonicæ*, *maioranæ*, *chamædryos*, *mercurialis*, *rutæ*, ſem. *erucæ*, *naſturtij*, *petroſelini*, *fœniculi*, *aniſi*, *dauci*, *paſtinacæ ſatiuæ*, *ſeſeleos*, *nigellæ*, baccæ *lauri*, *iuniperi*; flores *cheiri*, *lauendulæ*, *ſambuci*, *chamæmeli*, *ſtœcados*, *crocus*, *calamus aromaticus*, *cinamomum*, *caſſia lignea*, *ſeu aromatica*, (errant enim hic valde, qui aſſumenteſ ſcendos pro iſta caſſia, quæ ad cinamomum pertinet, cortice caſſiæ fiſtularis vtuntur) *coſtus*, *galanga*, *moſchus*, *ambra caſtoreum*, *myrrha*, *ſtyrax*, *galbanum*, *ſagapenum*, *extractum ſplenitinum*.

Tertii generis valentius menſes mouent: qualia ſunt *radix bryoniæ*, *cyclaminis*, *cucumeris agreſtis*, *pyrethri*, *ſtaphis agriæ*, *elleborum vtrumque*, *colocynthis*. Quæ cautè vſurpanda, & cum minori doſis exhibenda, vel in maxima aquæ quantitate maceranda, & aquæ pauxillum propinandum.

Compoſita. Parantur ex iis varia medicamenta, pulueres, vina medicata, decocta, aquæ, ſirupi, rotulæ & morſuli, electuaria, pilulæ. Pulueres: vt ℞. *cinam.* ʒ. Sem.

ſuccini ℈. j. croci ℈. j. F. puluis. Vel ℞. trochiſc. A de myrrha, caſſiæ, flor. cheiran. ℈. j. croci g. v. F. Puluis. Vel ℞. fol. ſabinæ ʒ. j. cinam. ʒ. ij. myrrhæ ʒ. j. ſuccini ʒ. ß. croci ℈. j. F. puluis. Doſis ʒ. j. Vel ℞. trochiſc. de mirrha, ʒ. ß. caſſiæ lign. ℈. j ſem. cymini, ℈. ß. F. puluis. Vel ℞. ſplenis bouis iunioris in clibano exſiccati ʒ. ij. cinam. ʒ. j. macis ʒ. ß. croci ʒ. ß. F. puluis. Efficaciſſimum eſt Caſtoreum. ℞. Caſtorei, pulegij an. ℈ j. F. puluis. Vel ℞. caſſiæ ligneæ, dictamni Cretici, boracis, caſtorei an. ʒ. j. croci ℈. ij. F. puluis, doſis ʒ. j. Exhibentur autem puluere commodè ex aquis conuenientibus, vino, vel decocto cicerum rubrorum.

Vina medicata. Vina Medicata: ℞. rad. rubiæ tinctor. ℥. j ireos ℥. ß. meliſſæ pulegij, artemiſiæ, roriſmar. an. M. j. fl. B cheir. M. ß. cinamomi ℥. j galangæ ℥. ß. Affunde vini q. ſ. Si cachexia ſimul adſit, tale vinum parari poteſt: ℞. limaturæ chalyb. ℥. j. rhapontici veri ʒ. iij. maioran. roriſmar. an. M. ß. radic pimpinellæ ℥. ß. ſpicæ ʒ. ß cinam. ʒ. ij. Affundatur vini q. ſ. De quo hauſtus ſæpe detur.

Decocta. Decocta. Commendatur imprimis decoctum cicerum rubrorum. Vel ℞. radic. apij, fœnic. an. ℥. ß. artemiſiæ beton. pulegij, meliſſæ an. M. j. cicerum rubr. M ß. baccar. iunip. ℥ ß. fl. cheiri p. j. Coq. in aq. ſ. Colatura dulcoretur ſaccharo. Vel ℞. colaturæ ℥. ix. ſir. de artemiſia ℥. iij. M. pro tribus doſibus. Vel ℞, rad. apij, fœnic. rubiæ tinctor. an. ℥. ß. pulegii, matriariæ, nepethæ an. M. j. Coq. in ſ. q. aq. ad remanentiam ℔. j. ß. Adde ſir. de artemiſ. C ℥. iij. aq. cinam. ℥. ß. F. potio pro 4. vel 5. doſibus. Vel ℞. cicer. rubr. M ß. radic. petroſel. ℥. j. Coq. ad remanent. ℔. j. ß. Adde croci ʒ. ß. cinam. ʒ. j. M. Dentur ℥ vj. Sequens decoctum miris modis commendat Quercetanus, in Pharmacop. reſtitut. ℞. milij ſolis, aniſi, viſciq. an. ʒ iij. dictamni ʒ. j. croci ℈ j. Contuſa macerentur 24. horis in vino albo generoſo: dein parum bulliant. Doſis ℥. iv. tribus vel duobus continuis diebus. Vel Roſmarinus & fl. cheiri in vino coquantur, & exhibeantur.

Aquæ ſiunt è ſimplicibus allegato loco propoſitis. Efficax etiam eſt aqua Mercati ex pane. ℞. panis bene fermentati & fere ad naturam fermenti redacti è furno adhuc calentis medullam. Adde mellis ℥. x. pulu. ſem. vrticæ, dauci, ammeos, aniſi, fœnic. an. D ʒ. ij. trochiſc. galliæ moſch. myrrhæ rubræ an ℈. i. cotulæ fœtidæ ʒ. Sem. (Poſteriorum trium doſis augeri poteſt) quæ omnia infunde in ſeq. decoctionis ℔. iij. ℞. Phaſeolor. rubr. cicerum rubr. an. P. Sem. (quantitas horum mihi nimis parua videtur) ſem. iunip. ʒ. j. radic. rubiæ ruſci, raphani ſylueſtris, aſparagi, apij, oreoſelini an. ℥. ß. chamædr. M j. ammeos, aniſi, fœnic. an. ℥. ii. Coq. ſtent poſtea aliquandiu in infuſione, hinc deſtillentur. Huius ℥. ii. manè exhibeantur. Addi etiam poteſt ſirupus capill. ♀. de duabus radicib. de artemiſia. Doſis etiam ſequentibus diebus augeri poteſt. Vtilis eſt & hic aqua vitæ mulierum dicta. Vel ℞. Meliſſæ, betonicæ, pulegij, artemiſiæ, nepethæ, matricar. E dictamni an. M. iv. Affunde vini boni ℔. xxx. Deſtillentur. Iterum adde herbarum an. M. iij. Iterum deſtillentur, & addatur. ſem. fœnic. calami aromatici, cinamomi, caſſiæ ligneæ, cardamomi an. ℥. ß. Tertia vice deſtillentur.

Sirupi. Sirupi. In communi vſu ſunt ſir. de Artemiſia, de Calamintha. ℞. aq. pulegij, ſabinæ, calaminth. ſir. de artemiſ. an. ℥. iij. aq. cinam. ℥. i. F. potio pro iij. doſibus.

Rotulæ. Rotulæ. ℞. extracti ſabinæ ℈. j. angelicæ ℈. ß. helenij g. vi. ol. deſtill. cinam. gutt. iv. garyoph. gutt. ii. ſacch. in aq. meliſſæ diſſol. q. ſ. F. rotulæ. Vel ℞. ſpec. diacalamint. ʒ. j. ol ſuccini gutt. iv. cinam. gutt. A iv. fœnic. gutt. vi. ſacch. q. ſ. F. rotulæ. Elect. ℞. Conſ. beton. anthos, lauendulæ, meliſſæ, borrag. an. ℥. j. rad. condit. pimpinell. cortic. aurant. condit. an. ℥. ß. ol. cinam. fœnic. an. gutt. iii. Cum ſir. de artemiſia. F. Elect. Magnæ quoque efficaciæ eſt electuarium de limatura chalybis, quod ad hunc affectum hoc modo parari poteſt. ℞. Chalyb. præp. ℥. vi. cinam. caſſiæ ligneæ, an. ʒ. ii. garyoph. ʒ j. pulpæ paſſul. ℥. ii. ſacch. albi in aq. artemiſiæ diſſol. q. ſ. F. Elect.

Pilulæ. Pilulæ commodiſſimè fiunt è trochiſcis de myrrha, qui ad menſes mouendos efficaciſſimi ſunt, ſed propter aſæ fœtorem alia forma commodè vix ſumuntur. Vt ℞. trochiſ. de myrrha ʒ. j. extr. gentianæ, ſabinæ an. ℈. j. caſtorei ℈. Sem. F. pil. doſis B ℈. ii. Vel quæ ſunt Montagnanæ. ℞. trochiſc. de myrrh. ʒ. j. ß. ſem. apij, caſſiæ ligneæ an. ℈. ß. moſchi g. xv. Cum ſucco apij F. pil. Efficaciſſimi quoque ſunt pilulæ de hiera ſ. ſi tertio quoque die ʒ. ß. ſumatur. Commendatur etiam fermentum ſingulis diebus auellanæ magnitudine ſumtum, præcipuè ſi addatur puluis trochiſc. de myrrha, dictamni vel ſimilis. Fermentum

Tempus exhibendi medicamenta. Commodiſſimum autem talia medicamenta exhibendi tempus eſt, vt ſupra dictum, diebus aliquot antequam menſes alias fluere ſolent, & quidem poſt balnea & fomenta, de quibus mox dicetur, quibus vteri vaſa calefiunt & laxantur. Et poſt ſumta talia medicamenta vtile eſt pedes in aquam calidam, præcipuè in qua herbæ idoneæ prius coctæ fuerint, immergere, & deinde inambulare.

Externa. C Externa enim quædam medicamenta etiam ad menſium prouocationem faciunt, vt fomenta & balnea ex emollientibus & laxantibus menſeſque mouentibus parata. Videndum tamen, ne fomentis & balneis ſudores moueantur, qui menſes potius ſiſtunt, quàm promouent. Vt ℞. rad. alth. lilior. alb. an ℥. ii. ariſtoloch. ℥. i. maluæ, mercur. alis artemiſiæ, ſabinæ, matricariæ, calaminthæ, pulegij, maioranæ, fol. lauri an. M. ii. flor. chamæm. cheiri. lauend. an. M. i. ſem. fœnigr. ℥ j. baccar. iunip. lauri an. M. ß. Coq. in aqua pro fotu. Vel ℞. Mercurial. artemiſ. calaminth. origani, ſabinæ, matricariæ an. M. iii. flor. cheiri M. ii. Coq. & ſpongia vel linteo decocto calido madido venter & inguina foueantur. Vel ℞. Radic. lil. albor. ℥. j. ariſtol. rot. D ℥. ß. mercurialis, artemiſ. pulegii, calaminth. mont. ſabinæ, an. M. ß. ſem. fœnigraci ℥. ß. baccar. iuniperi M. ß. Coq. pro fotu. Vel ex iiſdem plantis balneum paretur, in quo fœmina vmbilico tenus ſedeat & herbæ coctæ ſacculo incluſæ ventri imponantur. Vel ℞. Rad. leuiſtici, lilior. arbor. bryon. an. ℥. ii. fol. matricar. pulegii, ſabinæ, artemiſ. lauri, an. M. iii. flor. lauendul. cheiri, an. M. i. Coq. pro Balneo. Fœminæ etiam quædam è filis ſeu tela cannabina cum cineribus coctis vapores ventre excipere, vel ipſam telam calidam madidam ventri imponere ſolent. Vel decocto manè & veſperi pedes immergi, eoque à ſummo ad imum deſcendendo ablui poſſunt. Balnea & fomenta

Vnguenta & olea. E Poſt balneum vel fomentum partes circa vterum conuenientibus oleis vel vnguentis inungantur. Vt ℞. ol. lilior. alb. ℥. j. Sem. lauendulæ deſtill. ʒ. Sem. pulu. calaminth. montanæ, nigellæ an. ʒ. j. ſtyracis calamitæ ℈. j. M. Vel ℞. ol. lilior. alb. cheirini an. ℥. j. mucilag. ſem. fænugraci, aquæ artemiſiæ extr. ʒ. vi. pingued. anſeris ℥. j. pulu. rad. ireos, ariſtoloch. rot. an. ʒ. Sem. ceræ q. ſ. F. Vng. Vel ℞. ol. lilior. alb. irini, amygd. amar. an ℥. i. ſucci rutæ, ſabinæ an. ℥. Sem. ſtyracis calamitæ ʒ. ii. ceræ q. ſ. F vng. Vel ℞. farinæ lupinorum, cicerum rubr. an. ℥. iii. pulu. pulegii, ſabinæ, dictamni an. ℥. j. nigellæ, myrrhæ an. ʒ. j. Coq. F. Cataplaſma. Cataplaſmata.

Suffitus. Vtiles ſunt hinc & ſuffitus é medicamentis menſes

cientibus, qui capite tamen munito, præſertim in virginibus, quibus peſſos adhibere non licet, commodiſſimè inſtituuntur & efficaciſſimi ſunt. Vaſorum enim orificia aperiunt, humores craſſos attenuant, & incidunt, & ita obſtructiones aperiunt. Eoſdem tamen & mulieribus adhibere commodum eſt. Medicamenta autem, quæ ad ſuffitus adhibentur, trium generum ſunt. Quædam enim ſunt quæ integra bene olent, accenſa non olent; alia accenſa & in ſuffitum conuerſa olent, non accenſa non olent, vt ſuccinum: quædam & integra & accenſa olent, vt lignum aloës. Parantur autem *ex ariſtolochia, ruta, artemiſia, ſabina, ſchœnantho, nigella, calamintha, calamo aromatico, cinamomo, gariophyllis, moſcho, Zibetho, gallia moſch. trochiſc. de myrrha, de ſabina.*

Vel ℞. *myrrhæ, bdellij, ſtyrac. calamit.* an. ʒ. j. *benzoës* ℈. ij *galliæ moſchat. Zibethi* an. ℈. ß. Cum *Styrace liquid.* F. Pil. vel Trochiſc. Ne tamen à ſuffitibus eiuſmodi fœminæ offendantur, pannis ita tegi debent, ne fumi iſti ad caput & nares pertingant. ℞. *caryoph. cinam. macis* an. ʒ. ij. *baccar. iunip.* ℥ ß. *ſem. nigellæ* ʒ. j. *ſtyrac. calam.* ʒ. ij. F. puluis groſſus, qui carbonibus iniciatur, fumuſque per infundibulum vel ſellam perforatam vtero excipiatur.

Vel ℞. *Galbani, thuris, ſtyrac. calamit*, an. ʒ. j. *cinamom. fol. lauri, ſabinæ*, an. ʒ. ij. F. puluis carbonibus iniciendus. Vel ℞ *ſtyrac. calam.* ʒ. ij. *thuris* ʒ. j. *benzoes, aliptæ moſch.* an. ʒ. ß. *caryoph. ligni aloes caſſiæ ligneæ* an. ℈. ij. *ſacch.* ʒ. ij Cum *tragac. in aq. Cinam. ſoluta.* F. trochiſci pro fumo.

Vapor etiam decoctorum modò ad balnea & fomenta propoſitorum eodem modo excipi poteſt. Et ſi obſtructio ſit ab humore melancholico, euaporatio-

Euaporationes. nes vtiliores ſunt, quàm ſuffitus. Euaporationes enim actuali humiditate partem emolliunt, & laxant humoremque ipſum melancholicum, ſi conuenientia medicamenta eligantur, temperare poſſunt. Suffitus contra ſicci humorem etiam natura ſua ſiccum indurant.

Si hæc non ſufficiant, ad clyſteres & iniectiones

Clyſteres vter. in vterum accedendum: quæ tamen medicamenta cautè vſurpanda, cum magnas in vtero intemperies, inflammationes & exulcerationes incautius adhibita excitare poſſint. Virginibus tamen neque clyſteres vterinos; neque peſſos adhibere conuenit. Conficiuntur autem è medicamentis menſes cientibus, quibus & purgantia interdum addere licet. Vt ℞. *Calaminthæ, pulegij* an. M. j. *ſem. nigellæ turbith.* an. ʒ. j. *colocynth.* ʒ. ß. Coq. in vino dulci pro iniectione in vterum. Si poſt clyſteres vterinos eiuſmodi aliquis ardor in vtero percipiatur, abluendus eſt decocto maluarum, lacte, vel aqua hordei, & dolor mitigandus butyro recenti infuſo, oleo roſaceo, aut cerato refrigerante.

Sunt & clyſteres aluo iniecti vtiles, imò neceſſarij

Clyſteres aluo iniecti. ſi aluus ſit obſtructa. Cum enim ceruix vteri inteſtino recto incumbat, à clyſteribus hiſce affici poteſt. Vt ℞ *rad. lilior. albor.* ℥ j. *ireos valerianæ* an. ℥. ß. *mercurialis* M. ij. *artemiſ. ſabinæ* an. M. j. *flor. chamam. lauend.* an. P. i. *ſem. carui, nigellæ* an. ʒ. i. Coq. in aq. ſ. Col. ℞. ℔ *j. el. hieræ ſ. bened. laxat.* an. ℥. ß. *ol. cheirini* ℥. ij. *el. de bacc. lauri* ℥. ß. M. F. Clyſter.

Peſſi. Peſſi etiam hic vtiles ſunt: ℞. *Fol. mercurial. artemiſ. q. v.* Cotund. & exprimatur ſuccus, quo lana madefiat, & peſſi loco vtero indatur. Vel folia mercurialis contuſa ſacculo indantur, qui peſſi loco adhibeatur. Poſſunt etiam flores centaur. minoris addi. Vel ℞. *Aloes* ℥. Sem. *myrrhæ* ʒ. ij. *agar. albi, ſem. nigellæ* an. ʒ. j. *troch. de myrrha* ʒ. ß. Cum *ſucco mercurialis & melle* miſc. pro peſſario. Allium etiam cum oleo de ſpica tritum & in ſacculum oblongum inditum, ac peſſi modo in vterum inditum menſes potenter promouet. Peſſus etiam conficitur è radice rubiæ inuncta melle & conſperſa puluere nigellæ vel alio. Vel ex melle & cera ac pulueribus herbarum menſes mouentium. Vel ℞. *Agarici, myrrhæ* an. ʒ ij. *croci* ℈. *j. galbani* ʒ. ß *mellis deſpumati* ℥. j. F. Peſſus. Vel ℞. *Sabinæ* ʒ ij. *calaminth.* ʒ. *j. trochiſc. de myrrha* ʒ. ij. *ſtyrac. calamit. galban.* an. ʒ. j. Excipiantur *mell. deſpumato* F. Peſſus qui linteo raro inducatur.

In vſu tamen peſſorum ſemper incipiendum à mitioribus ex mercuriali, artemiſia, pulegio, maiorana, ruta & ſimilibus, poſtea ad fortiores progrediendum. Fortiores etiam vbi vſurpantur, ne aliquid damni vtero inferant, mucilaginibus & ſuccis ea temperare & acrimoniam corrigere conuenit, additis iis, quæ ſimul vterum emolliunt & laxant, atque ad euacuationem aptiorem reddunt. Peſſi etiam non diu in vtero aut eius collo relinquendi, ne phlegmonem aut febrem pariant, aut vterum exulcerent. Concubitus etiam; ſi legitimè fieri poſſit, virginibus ex ſuppreſſis menſibus pallidis & malè habentibus, ſanguinis hunc fluxum concitat. Si vitium ſanguinis aut obſtructiones in viſceribus menſium ſuppreſſorum cauſſa ſint, ſanguinis iſtud vitium corrigendum, obſtructioneſque aperiendæ, medicamentiſque ea admiſcenda, quæ menſes mouent. Si ab aëris ambientis frigiditate menſes quaſi repulſi ſint, vel ex animi aliquo affectu retroceſſerint, danda opera, vt ſanguis ad inferiores partes omni ingenio retrahatur, frictionibus, vinculis, balneis, deambulatione, cucurbitulis & aliis ante enumeratis modis. Si durities aliqua, callus aut ſcirrhus ſit in vtero, ea tollenda, vt *ſupra* dictum, iis, quæ emolliunt. Si ex vteri diſtorſione & vitiato ſitu menſes ſupprimantur, vterus in ſuum locum reponendus, & in eo retinendus eſt. Si ex tumore aliquo vteri vel partis vicinæ fiat menſium ſuppreſſio, menſes mouentia locum non habent, ſed danda opera, vt tumor conuenientibus remediis tollatur. Menſes verò ex aduſtione ſuppreſſi hoc peculiare in curatione habent, quod non calefacientia, ſed refrigerantia & humectantia requirunt, cùm Interna, tum Externa. Si menſes propter morbum aliquem incurabilem reuocari non poſſint, vt *in Progn.* dictum, & fœmina ſit plethorica, frequenter venam aperire, aut cucurbitulas ſcarificatas adhibere, vel etiam hæmorrhagiam narium excitare, niſi ea ſponte ſuperueniat, neceſſarium eſt, ne ob copiam ſanguinis calor natiuus ſuffocetur, vas aliquod rumpatur, aut aliud malum excitetur. Poteſt autē etiam vena in cubito quidem aperiri, ſed commodiſſimè aperitur ſaphena; cum natura ſemper mulieres feliciter per venas inferiores purget, & præter ſpem forſan repetita iſta venæ ſectione fluxus menſtruus reuocari poſſet.

Diæta.

Victus ratio medicamentis reſpondeat, ſitque calefaciens & extenuans; è pane fermentato, ſemine fœniculi, aniſi, cumini condito. Cibique ſint boni ſucci: condiantur petroſelino, ſatureia, roremarino, cinamomo, garyophillis. Obſeruatum enim fœminas, quæ ſeſe aqua frigida, fructibus immaturis, oleribus ac ſimilibus cibis humores crudos & craſſos generantibus ingurgitarunt, ſola victus ratione in meliorem mutata, etiam ferè ſine medicamentis ſanitati reſtitutas eſſe. Vtile eſt decoctum cicerum rubrorum cum croco, vt & piſtacia. Aſſuetis etiam allium & porrum concedi poteſt. Somno vtatur fœmina pauco exercitio frequenti. Diæta.

QVÆSTIO I.

An aliæ præter ſupra enumeratas dentur ſuppreſſionis menſium cauſſæ?

An plures adhuc dentur cauſſæ ſuppreſſionis menſiũ?

Nonnulli quidem plures adhuc, quam ſupra enumeratæ ſunt, cauſſas ſuppreſſionis menſtruorum addunt, verum ſine neceſſitate. Nam primò huc referunt motum ſanguinis ad alias partes, ſtatuuntque, ſi ſanguis ad alias partes ruat, per vterum non euacuari. Et certum eſt, ſæpe per narium hæmorrhagiam, ſanguinis ſputum, vomitum, ſanguinem, qui per vterum euacuari debebat effluere. Verùm menſium ſuppreſſionis cauſſa non eſt motus humorum ad alias partes, ſed ſuppreſſio menſium cauſſa eſt, vt ſanguis, qui per vterum euacuari non poteſt ad alias partes ruat, & per eas effluat. Cum enim venæ vteri ſanguini euacuando à natura deſtinatæ ſint, eæque ſint ſatis laxæ & amplæ, loco etiam corporis inferiore & ad ſuperflua ſuſcipienda commodiſſimè conſtitutæ, natura viam hanc commodam non deſerit, aliamque incommodiorem & inſuetam quærit niſi viæ illæ pateant.

Deinde nonnulli inter cauſſas ſuppreſſorum menſium referunt facultatis expultricis debilitatem, id quod in conualeſcentibus fieri putat Maſſarias. Verum probabilius eſt, cauſſam ſuppreſſionis menſium tunc eſſe ſanguinis paucitatem, eumque tam diu in corpore retineri, donec partes corporis morbo extenuatæ iterum reficiantur. Neque credibile eſt, ſi ſanguis ſit bene conſtitutus & ſuperfluus, naturam tam debilem eſſe poſſe, vt eius aliquid expellere non poſſit. Si obiiciatur, ſanguinem facultati expultrici reſiſtere poſſe, dum is craſſus vel viſcidus eſt: id quidem verum eſt, ſed non vitium eſt in expulſione ſed ſanguis viſcidus obſtructiones parit, vt ſupra dictum.

Tertio nonnulli etiam robur vteri addunt, ſi nimirum facultas retentrix eius ita roboretur, vt ſanguinem menſtruum aliunde non ſuſcipiat, idque accidere, dum vaſa vteri conſtringuntur & denſantur. Verùm obvaſorum vteri obſtructionem menſes ſupprimi poſſe, iam ſupra dictum: nullum verò vtero robur inde conciliatur; ſed vterus ita diſpoſitus eſt, vt vaſa eius, cum per ea ſanguis ſuperfluus euacuari debeat, quandam imbecillitatem habeant, & ſanguinem affluentem recipiant. Quartò quidam etiam vaſorum vteri ſubſidentiam addunt: Verùm credibile non eſt, vaſa ita conniuere & ſubſidere poſſe, vt ſanguis per ea affluere nequeat.

Quintò videtur etiam aliam adhuc cauſſam addere Galenus, dum, 3. *de Sympt. cauſſ. cap.* 4. ſcribit præter eam menſium ſuppreſſionem, quæ ex ſanguinis defectu, vel propter affectum, qui in ipſo vtero fit, exoritur, aliam adhuc dari, quando ſcilicet ſanguis propter robur in alias partes defertur. Quid autem per robur hic intelligatur, dubium. Nonnulli in ea ſunt ſententia, per robur hic non intelligendum eſſe ſimplex robur, quod ad ſolã temperaturam attineat; cum ſi ita ſe res haberet, non minus facultas expultrix in expellendo ſanguinem ipſum extra vterum futura eſſet robuſta, ſed per robur potius compoſitionem & vaſorum vteri adſtrictionem, eamque potiſsimum natiuam intelligendam eſſe. Quod vt ſimpliciter non negamus: ita putamus, abſurdum non eſſe, ſi vterus ſit fortis & habeat temperiem iuſto calidiorem & ſicciorem, qualis eſt in viraginibus; non admittere ſanguinem affluentem. Recipere enim ſanguinem ſuperfluum, debilitatis quaſi cuiuſdam eſt. Neceſſe eſt, tamen ſimul etiam eſſe robur in toto corpore, quod ſanguinem ſuperfluum abſumat. Alias enim ſi ab vtero non admitteretur, & in corpore redundaret, alia damna pareret.

Sextò denique nonnulli huc referunt intemperies inſigniores cum & ſine materia, ſtatuuntque, inſignem frigiditatem conſtringere & denſare corpus vteri, caliditatem autem vehementiorem potenter ſiccare & reſoluere. Verùm etſi materia cum intemperie obſtruendo menſes ſupprimere poſſit: tamen ſola intemperies, ſeu frigida, ſeu calida, ſeu ſicca, ita claudere vaſa non poteſt, vt tranſire ſanguis non poſsit.

QVÆSTIO II.

Quæ vena in ſuppreſſione menſium aperienda ſit?

Quæ vena in ſuppreſſione menſ. aperiẽdi.

Quæ vena in menſium ſuppreſsione aperienda ſit autores diſſentiunt, non ſolum Recentiores, ſed & Antiqui. Aëtius, *tetrabl.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 57. ſtatuit, & in cubito & in talo venam aperiendam eſſe; quem etiam alii Medici ſequuntur, & ſtatuunt, primò ſanguinis abundantiæ cauſſa, & ad ſanguinem minuendum venam in cubito aperiendam eſſe, metuuntque, ne ſi ſtatim in principio vena in crure aperiatur, ſanguis magis verſus vterum trahatur, vbi ſi exitum non inueniret, periculum eſſet, ne diſrumperet aliquam venam, vel effuſus in vterum inflammationem pareret. Sublata ſanguinis redundantia venas crurum aperire iubent, vt ſanguis ad inferiora reuocetur. Galenus autem, quoties mentionem venæ ſectionis facit in hoc morbo, præcipuè *de ſang. miſſ. cap.* 11. 18. 19. ſaltem venæ in talo meminit. Galenum cum Aëtio nonnulli conciliare operosè conantur. Inter quos eſt Donat. ab Altomari, *cap.* 107. qui Aëtium ſuppoſuiſſe magnam plenitudinem ſcribit, quæ cum copioſa vacuatione indigeat, quam vires facilè ferre non poſsint, ideoque primo venam in cubito, poſtea in crure aperiendam ſtatuere, vt ex vtroque tantum ſanguinis euacuari queat, quantum alias vnica venæ ſectione emittendum eſſe plenitudo requirebat. Galenum vero reſpexiſſe ad plenitudinem non adeo magnam, & vires robuſtas, & hac ratione ſectionem venarum inferiorum probaſſe. Trincauellius verò, *de rat. curandi part. corp. hum. affect. lib.* 11. *c.* 4. ſtatuit, hanc controuerſiam ita componi poſſe, ſi conſideretur, an ſuppreſsi menſium ſit ſola, an cum alio morbo, vel cauſſa, quæ eam foueat, coniungatur. Si enim ſuppreſsio menſium ſit ſola, minimè venas ſuperiores, rectiſſimè verò inferiores aperiri, vt ſanguis ad Vterum conuertatur. Si verò ſuppreſſio menſium à totius plenitudine foueatur, ſectionem potius venarum ſuperiorum, quàm inferiorum eſſe inſtituendam, vt ſanguis potius ab vtero auertatur, quàm ad eum conuertatur. Ludou. Mercatus, *lib.* 1. *de morb. mul. cap.* 9. docet, ſi ſanguis in toto corpore abundet, ita vt copia ſua obſtructionem in vtero aut vicinis partibus efficiat, ab vtero ſanguinem reuellendum eſſe ad partes diſtantiſſimas. Si verò ſanguis in vtero vel toto corpore propter obſtructionem vteri abundet, venas inferiores aperiendas eſſe. Verùm inanem ſæpe laborem autores impendunt; dum eos conciliare volunt, qui ſtudioſè diſſident; quod forſan & hic accidit. Et enim Donat. ab Altomari iſta de maiore & minore plenitudine, ac viribus robuſtis vel debilibus, præter autorum mentem præſupponit. Et poteſt etiam ex ſolis venis in cruribus aliquoties apertis æquè ac ex vena in cubito tantum ſanguinis euacuari, quantum plenitudo requirit. Trincauellii verò & Mercati opinionem quod attinet, vix

vix hic ſola ſanguinis copia obſtructionis & ſuppreſſorum menſium cauſſa eſt, cum venæ, per quas ſanguis effluit, ſatis amplæ ſint. Et ſit, vt hoc fiat: tamen cauſſa nulla datur, cur ad plenitudinem minuendam ſanguis potius è venis cubiti, quàm venis pedum euacuari debeat, vt mox dicetur.

Itaque Galeni ſententiam plurimi Medici ſequuntur, & videtur ea rationi maximè conſentanea. Etenim vena in cubito aperta ſanguinem ab vtero potius reuellit, quàm ad eum reuocat: quæ verò in talo & poplite aperitur, ad conſueta loca ſanguinem reuocat, & viarum ſæpe obſtructiones ſoluit. Etſi enim, vt paſſim ex Galeno patet, venæ in talo apertæ etiam ab vtero deriuant, ſeu venas vteri repletas euacuant, tum ſcilicet, cum nimia ſanguinis copia repletæ ſunt: tamen eadem venæ ſectio menſes mouere, & ſanguinem alibi ſubſiſtentem ad vterum mouere poteſt. Nam ſi ſanguis in partibus inferioribus euacuetur, ſanguis ratione vacui alius ex ſuperioribus in locum inanitum ſubſequitur, ſanguinis impetus ita excitatur, & qui prius immobilis quaſi circa vterum ſubſiſtebat, moueri incipit, & viam naturalem potius quàm aliam ſecutus, per venas vteri erumpit, & ita conſuetus fluxus reuocatur. Et vena in pede aperta vna opera & ſanguinem imminuere, & ad vterum attrahere poteſt. Itaque cum & ſanguinem imminuere & ad vterum attrahere poſſit, vena in pede aperta, longè commodius eſt, ſi magna adſit plenitudo, eam bis vel ter aperire, cum hoc modo vna opera ſanguis ad vterum deducatur, quàm primo in cubito venam ſecare, qua ſanguis ab vtero auocatur. Vnde etiam Galenus, *lib. de ſang. miſſ. aduerſus Eraſiſtratum*, Hippocratem laudat, qui, 2. *epiſt. ſect.* 4. *in fine.* Schimargæ famulæ ſuppreſſos menſes habenti cum plenitudine in toto corpore nihilominus venam in talo ſecuit. Et ſi hæc vena in pedibus aliquoties aperiatur, nullus metus eſt, ne ſanguis in vtero hæreat, ibique aliquid damni pariat, cum ſanguis ſimul euocetur. In aliis verò vteri affectibus, inflammatione, ſtillicidio, & nimio fluxu menſium & aliis in quibus præter naturam ſanguis ad vterum mouetur concedimus, ſi ſanguis euacuandus ſit, in brachio venam aperiendam eſſe. Aperitur autem vulgò vena, quæ ſub malleolo interiore eſt, ſaphena dicta, nunc in pede vno, nunc in vtroque, quæ vt magis turgida reddatur, pedes in aquam calidam immergendi ante & poſt venæ ſectionem. Poteſt & in poplite vena aperiri, ſanguiſque per eam facilius effluet.

QVÆSTIO III.

Quo tempore vena reuocandorum menſium gratia ſit aperienda.

Quo tempore vena ſecanda ſit in ſuppreſſione menſium. GAlenus, *lib. de cur. rat. per venæ ſect. cap.* 18. ſcribit commodiſſimum tempus mittendi ſanguinis in menſium ſuppreſſione eſſe tribus vel quatuor diebus ante conſuetum purgationis tempus ea de cauſſa, quia tum temporis ſanguinis motus conciliatur & promouetur hoc remedio naturæ impetus. Paulus Ægineta verò, *lib.* 3. *art. medic. cap.* 61. ſcribit, venam ſecandam non eſſe ante præfinitum tempus, ſed præterito tempori dies decem adiiciendos eſſe, ſeu vt Mercurialis allegat, nullo modo mittendum eſſe ſanguinem ante tempus naturæ conſuetum, ſed mittendum eſſe diebus decem poſt purgationes præteritas. Atque hanc illuſtrem contradictionem eſſe putat Mercurialis, eamque variè conciliare conatur. Vel enim putat P. Æginetam reſpexiſſe ad venæ ſectionem in cubito, Galenum verò ad ſectionem venæ partium inferiorum: vel Galenum reſpexiſſe potius ad deriuationem, Æginetam ad attractionem, vel Galenum locutum eſſe de ſuppreſſione menſium, Æginetam de defectu.

Verùm conciliatione hic nulla opus eſſe puto; cum nulla adſit contradictio. Quod enim Galenus docet, eo tempore mittendum eſſe ſanguinem, quo impetus naturæ promoueri poteſt, idem docet Ægineta, dum ſcribit, ſanguinem non mittendum eſſe ante tempus conſuetum. Quod autem addit, præterito iam dies decem adiiciendos eſſe, ſeu mittendum diebus decem poſt purgationes præteritas, id priori ſententiæ non derogat. Neque enim dies numerandi ſunt à die, quo fluere cœperunt menſes, ſed præterito fluxus tempori dies decem adiiciendos eſſe. Ponamus ergo, fœminæ cuidam cum Nouilunio menſes fluere incepiſſe; ſit autem, vt fluant menſes ſex ſeptem vel octo dies; tempori fluxus præterito adiiciantur dies decem: aperienda ergo erit ex ſententia Æginetæ vena die menſis decima ſexta, decima ſeptima, vel decima octaua. Cum autem, vt Aëtius & Auicennas docent, inter vnam atque alteram purgationem intercedant ad minimum dies viginti duo, ad ſummum triginta, ſi decimo ſexto vel decimo ſeptimo, vel decimo octauo à primo prioris fluxus initio aperiatur vena ex ſententia Æginetæ, incidet ferè in tempus Galeni, qui diebus quatuor vel quinque ante conſuetum tempus venam aperiendam cenſet. Et præcipuè ſi, quod Galenus fecit, & omnes Medici ſuadent, bis vel ter inſtituenda ſit venæ ſectio, abſoluta in diem vigeſimum quintum incidet, qui multis eſt conſueta fluxionis periodus.

CAPVT IV.

De Menſium paucitate.

Menſium paucitas. ETſi ex his, quæ de ſuppreſſione menſium, *capite præcedente*, dicta ſunt, à quibus cauſſis menſium paucitas & tarditas proueniat, ac quomodo hoc vitium curandum ſit, patere poſſit: tamen in ſpecie aliquod de eo addemus. Menſes autem pauci dicuntur, cum parcius, quàm fieri ſolet, & debet, fluunt. Tardi verò dicuntur, cum poſt conſuetum fluunt circuitum.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Paucitatis menſium cauſſa quærenda eſt vel in ſanguine, qui expellitur, vel in facultate expellente, vel in viis, per quas effluere debet. In ſanguine cauſſa eſt, dum is vel quantitate, vel qualitate peccat. Quantitate peccat, dum vel paucus in corpore generatur, vt in prouecta ætate accidit, vel genitus abſumitur, iis de cauſſis, quæ *capite præcedente* ſunt expoſitæ. Ob ſanguinem pauciorem in corpore abundantem nunc pauci, nunc tardi menſes fiunt. Si enim venarum totius corporis facultas expultrix fuerit robuſta, retentrix verò debilis, præcipuè ſi ſanguis aliquam acrimoniam & tenuitatem habeat, etſi non in magna copia colligitur, debito tamen tempore expellitur, ſed menſes pauci fiunt. Si verò retentrix fuerit robuſta, expultrix verò imbecillis, vt non niſi magna ſanguinis copia irritetur, menſes tardi fiunt, & poſt conſuetum circuitum fluunt, ſed inſolita quantitate: tractu tamen temporis & pauci & tardi fiunt. Vitium in qualitate eſt dum ſanguis eſt craſſior, vnde ſtatis quidem periodis facultas expultrix ad expellendum inſurgit, effluit tamen ſaltem tenuior pars, craſſior verò relinquitur.

An verò pauci menſes ab vteri vaſorum anguſtia

An ab vteri vaſorum anguſtia vel ſemianguſtia pauci menſes fiant?

aut ſemianguſtia potius prouenire poſſint, inter A Autores dubium. Affirmant id quidem plurimi: Alij tamen id negant, ea de cauſſa; quoniam ſi detur ſanguinis collecti iuſta copia, & ſanguis etiam in qualitatibus ſeſe bene habeat, ac detur vaſorum aliqua anguſtia, menſium potius ſtillicidium oritur, & licet paulatim euacuetur, tandiu tamen fluxus ille perſeuerabit, donec quod ſuperfluum eſt, omne expulſum fuerit; atque ita iuſta ſanguinis quantitas effluet. Verùm venarum anguſtia planè excludenda non videtur. Etenim ſi viæ non ſatis pateant, non ita expeditè ſanguis expelli poteſt. Neque neceſſe eſt, vt quod propter viarum anguſtiam natura præſtare non poteſt, temporis diuturnitate compenſet; cum natura ſuos motus certis periodis abſoluat, quibus elapſis poſtea quieſcit. Præterea fit ſanè, vt B ſemianguſtia pauci menſium fluxus cauſſa eſſe non poſſit: verùm cum venæ, per quas ſanguis menſtruus effluit, plures ſint, fieri poteſt, vt aliquæ venæ pateant, aliquæ planè occluſæ ſint, per quas cum ſanguis effluere non poſſit, paucior euacuabitur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectus ipſe ex ægræ relatione cognoſcitur. Cauſſas quod attinet, an paucitas menſium fiat propter ſanguinis defectum aut eius craſſitiem, è ſignis *cap. præced.* propoſitis patet. Vteri quoque vaſorum anguſtiæ ſigna *ibidem* propoſita ſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Menſium paucitas, ſi fiat ob ſanguinis pauci- C tatem, periculo vacat; cum nulla mala ſymptomata ei coniungi ſoleat.

2. Si verò propter ſanguinis craſſitiem fiat, periculo non vacat. De quo Hippocrates, 5. *aphor.* 57. *Menſtruis abundantibus morbi eueniunt, & ſi non fiant, morbi contingunt.* Et vt Galenus, *in comm.* addit: ſi menſtrua pauciora fiant, quacunque de cauſſa, temporis ſpatio vterum ipſum eiuſmodi aliquo affectu laborare, qui vel ad phlegmonem, vel eryſipelas, vel ſcirrhum, vel cancrum, defertur, tandemque per conſenſum totum corpus affici, neceſſe eſt.

Curatio.

Curatio.

Curatio etiam ferè è *cap. præced.* patet. Menſium paucitas à ſanguinis defectu curatur, ſi detur opera, D vt ſanguis copioſior generetur, cauſſæque, ob quas ſanguis vel non generatur, vel abſumitur, remoueantur; modò per ætatem aut alias circumſtantias id ſit poſſibile. Si verò parcius fluant propter ſanguinis craſſitiem, remediis attenuantibus & incidentibus curatur, quæ *cap. præced.* ſunt propoſita, vt & externis medicamentis *ibid.* propoſitis. Simulque totum corpus purgandum. Purgatio enim totius ſæpe tales diſpoſitiones ſanat.

CAPVT V.

De Menſium ſtillicidio.

Menſium ſtillicidium.

CVm imminuto menſium fluxu plurimi Medici coniungunt ſtillicidium menſium, & eodem E loco de vtroque tractant. Sed tantum abeſt, vt ſtillicidium menſium ad imminutum menſium fluxum referendum ſit, vt potiùs ad ſuperfluum fluxum pertineat. Etſi enim guttatim ſtillent menſes, atque ita imminuti videantur: tamen quia diu fluunt, & interdum longo tempore continuò mulieribus iſte fluxus moleſtus eſt, ad ſuperfluum potius, quàm diminutum pertinet. Sicut enim, vt Galenus, 1. *epid. comm.* 2. *text.* 4. ſcribit, multæ pluuiæ non ſolùm appellantur, cùm breui tempore largiter in terram decidunt, ſed etiam ſi longiori tempore durent, licet largiter non decidant: ita etiam menſium fluxus qui diu durat, etſi non ſit largus, ad nimium potius, quàm imminutum referri debet. Quia tamen hic fluxus cum dolore coniunctus eſt, ad deprauatum ſimul menſium fluxum pertinet: ideoque peculiari capite de eo agemus.

Stillicidium enim menſium eſt ille ſanguinis fluxus, in quo menſtruus ſanguis per vterum effluit, verùm non conueniente tempore ac modo, ſed vel per plures quàm aliàs fieri ſolet dies, vel continuò, paulatim tamen & ſtillatim, ita vt loci muliebres ob ſanguinem perpetuò ferè madeant, mulierque dolorem in vtero percipiat. Qui affectus & fœminis valde moleſtus eſt, & viris eas ingratas reddit. Stillicidiumque menſium cum ſtillicidio vrinæ Aëtius (quem ſolum inter Antiquos huius affectus mentionem feciſſe exiſtimat Trincauellius, *de rat. cur. part. hum. corp. aff. lib.* 11. *cap.* 7.) *tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 63. comparat, ſtatuitque, ſicut aliquando vrina ſupprimitur, aliquando ſtillatim exit, & quandoq; difficulter mingitur: ita idem in menſibus fieri.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Stillicidij menſium cauſas Aëtius, *allegato loco*, quinque recenſet: meatuum anguſtiam diuerſimodè contingentem, virium debilitatem, ſanguiniſque multitudinem, ſanguinem pituitoſum & ſanguinem feculentum. Verùm commodiſſimè peti videntur vel à ſanguine, vel à viis, per quas fluit, vel à facultatis retentricis debilitate.

Primò ſanguinem quod attinet, nonnulli ſanguinis copiam ſtillicidium excitare ſtatuunt, ſi nimirum is maiore cum impetu ad vteri venas feratur, atque ita ab eo impetuoſè eò delato viæ quadantenus obſtruatur, & vnitas ſoluatur, atque ita dolor excitetur. Verùm non videtur probabile, ſanguinem, ſi aliàs rectè ſeſe habeat, & ſaltem copioſus ſit, ac cum impetu feratur, neque vlla viarum adſit anguſtia, ſtillicidium menſium excitare poſſe, cum potius hoc modo nimium menſium fluxum excitare ſoleat: ſed magis vero conſentaneum eſt, ſtillicidium menſium fieri ob ſanguinis craſſitiem aliquam, cum humore tamen mordaci coniunctam, & viarum aliquam anguſtiam. Si enim ſanguis ſit craſſior & feculentus, ac viæ non ſatis pateant, ſanguis non ea copia, qua debet, ſed ſtillatim excernitur: quia tamen acris eſt, naturam continuò ad excretionem ſtimulat: & quia vaſa, in quibus hæret, & vicinas membranas diſtendit, & præterea acris eſt, cum dolore excernitur. Vnde malum hoc potiùs iuuenes fœminas infeſtat, in quibus ſanguis non deeſt: impurus tamen & acris eſt, & ob vaſorum anguſtiam debito modo expelli nequit. Aëtius imbecillitatem facultatis addit, quam tamen alij potiùs tardum menſium fluxum, quàm ſtillicidium excitare putant. Si enim viæ ſint apertæ, ſanguiſque rectè ſeſe habeat, & natura tam fortis ſit, vt purgationem inchoare poſſit, eandem quoque perficere poſſe ſtatuunt. Et ſi imbecillitas ſola cauſſa ſtillicidij menſium eſſet, magis adultioribus fœminis accidere debere putant; cum tamen obſeruetur, frequentiùs iuniores hoc malo affici. Verùm rectè Aëtij ſententia explicanda eſt. Si enim de imbecillitate expultricis loqueretur, ea, quæ contra obiiciuntur, locum haberent. Si verò Aëtij ſententia de facultatis retentricis debilitate explicetur, non video, quid habeat incommodi; neque abſurdum videtur, vteri facultatem retentricem, ſi ſit debilis, permittere, vt continuò aliquid ſanguinis exſtillet. Sola tamen imbecillitas vix cauſſa eſt ſtillicidij menſium, ſed ſanguinis vel copiam, vel tenuitatem & aquoſitatem accedere neceſſe eſt. Si enim ſanguis ſit copioſior, & retentrix vteri debilis, facilè per vterum ef-

fluere poteſt. Poteſt idem fieri, ſi ſanguis tenuis ac ſeroſus ſit; ſicut itidem de cauſſis, nimirum ob retentricem debilem, & ſanguinis cruditatem cruentus alui fluxus hepaticus oritur.

Trincauellius, *allegato loco,* adhuc vnam cauſſam addit, quam Aëtium prætermiſiſſe putat, nimirum acrimoniam, docetque; ſicut acrimonia in vrina cauſſa eſt, vt ſtillatim vrina excernatur, nempe dum ob ſtipulum natura tantiſper differre excretionem, donec multa colligatur vrina, non poteſt: ita etiam ex acrimonia menſtrui ſanguinis fieri poſſe, vt paulatim, ſicut ad vterum defertur, ab eo expellatur.

Verùm enim verò etſi concedimus, dolorem ab acrimonia humoris etiam fieri poſſe: tamen quòd ſtillicidium menſium ab eo accidat, vero conſentaneum non eſt. Alia enim eſt veſicæ, alia vteri ratio. B Veſica enim muſculum ſphincterem habet, qui eius orificium claudit, & ſtimulum percipiens pro arbitrio laxatur: vterus verò ſanguinem pro voluntatis arbitrio non emittit, ſed venarum orificiis patefactis ſponte, homine non aduertente, is effluit. Dolor etiam non ſolùm ab acrimonia eſt, ſed potius tenſiuus, acciditque à tenſione vaſorum vteri.

Signa Diagnoſtica.

Sna. Vitium ipſum ex mulieris relatione patefit. An autem ex ſanguinis vitio & viarum anguſtia, an verò ex facultatis debilitate proueniat, ex eo cognoſcitur; quòd ſi à ſanguinis craſſitie, feculentia, & ſimul acrimonia, viarumque anguſtia proueniat ſtillicidium ſanguinis, cum dolore accidit. Si verò ob ſanguinis cruditatem, facultatis retentricis imbecillitatem accidat, ſine dolore ſanguis, imò ſine ſenſu ferè effluit, quo paſſim etiam fœminæ ædes inter ambulandum maculant. Ab exercitio & calidis medicamentis maior ſanguinis profuſio oritur, cum ſanguis magis attenuetur, viæque aperiantur. Qui autem humor ſanguini admiſceatur, è ſignis humorum alibi propoſitis patet.

Prognoſtica.

Prognoſti. 1. Malum hoc fœminis valde moleſtum & graue eſt, eaſque maritis ingratas reddit.

2. Si diu duret, periculo non vacat, & eadem ferè ſymptomata, quæ fluxus nimius, inferre poteſt.

Curatio.

Curatio. Cum de ſtillicidio menſium Medici variè ſentiant, etiam in curatione non conueniunt. Rectiſſimè autem inſtituitur curatio, ſi ad cauſſarum, quæ illud excitant, ablationem dirigatur, & præterea dolor, qui ægram moleſtat, tollatur. Cùm autem ſupra cauſſas tres imprimis poſuerimus: ſanguinem feculentum & acrem, viarum angeſtiam, & virtutis retentricis imbecillitatem, qua ratione humorum vitia corrigenda ſint, ſupra *de intemperie vteri cum materia* dictum. Quomodo etiam vaſorum vteri anguſtia tollenda ſit, ſuo loco dictum. Ideoque Aëtius, *loco allegato*, prætermittit, quomodo cauſſis occurrendum ſit, & ſaltem de dolore vteri tollendo agit. Verùm cum infra ſuo loco de dolori vteri dicturi ſimus, hic de dolore mitigando nihil agemus. Hoc ſaltem hîc monemus, nihil commodius eſſe, quàm bona diæta, quæ optimum ſanguinem præbet, vti. Deinde, vt ſanguis, ſi ſuperfluus ſit, euacuetur. Vbi hoc monendum, in hoc affectu, ſi à ſanguinis copia dependeat, non licere plenitudinem demere, vena in talo aperta; cum hoc modo ſanguis magis ad vterum trahatur, ſed potius vena in brachio aperta prius ſanguinem in toto abundantem imminuendum eſſe. Tertiò vt humores vitioſi ſæpius per ἐπίκρασιν purgentur lenioribus medicamentis.

Si ab imbecillitate retentricis proueniat ſtillicidium menſium, vterus roborandus, medicamentis A vterum confortantibus, quæ vim habent ſiccandi & nonnihil adſtringendi. Et vt in pauca curationem redigam: ſi ſanguis ſtillatim continuò ferè effluit, curatio eadem ferè eſt, quæ menſium nimis fluentium: niſi quòd ad anguſtiam vaſorum, ſi quæ adſit, reſpiciendum ſit: ſi verò ſanguis paucus ſtillatim ac paucis diebus effluat, eadem curandi ratio eſt, quæ menſium ſuppreſſorum & imminutorum.

CAPVT VI.

De Nimio menſium fluxu.

Retentioni & ſuppreſſioni menſium contrarius eſt affectus menſium fluxus nimius, quando Nimius menſium fluxus. ſcilicet menſes (de his enim hic ſermo, non de aliis fluxibus, qui interdum per vterum accidunt, de quibus poſtea ſuo loco) copioſius, quàm ſolent & debent, profluunt, aut longiore, quàm par eſt, tempore fluunt. Ea enim in re ad mulieris naturam & conſuetudinem ac vires reſpiciendum. Aliis enim maiore copia, aliis minore, aliis paucioribus, aliis pluribus diebus fluere ſolent. Itaque tum menſium fluxus ſaltem dicitur immodicus, cum ratione quantitatis vel diuturnitatis temporis huic vel illi indiuiduo non conuenit. Non vero certa aliqua menſura ſanguinis definiri poteſt: ſed ea copia, quæ actiones naturales lædere poteſt. Mulier, quæ diu hoc affectu laborauit, ab Euangel. Matth. *c* 9. appellatur αἱμοῤῥοοῦσα.

Cauſſæ.

C Cauſſas nimij menſium profluuij Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. *&* 5. *aphor.* 57. propoſuit, dum Cauſſæ. ſcribit: poſſibile eſt, immodicas fieri menſtruorum euacuationes, ſi ora vaſorum, quæ pertingunt ad vterum, vltra modum aperiantur, & ſi ſanguis vel calidior vel tenuior fiat, & ſi totum corpus propter malum habitum aliquem grauetur ſanguine, quem, licet modum conuenientem naturæ non excedat, expellit ad venas, quæ in vtero ſunt. Quibus verbis cauſſas omnes refert vel in vaſa vteri, ſi nimirum eorum orificia aperiantur: vel in ſanguinem, qui peccans qualitate naturam ad excretionem ſtimulet. Quantitatis enim Galenus mentionem non facit, cum ſola ſanguinis copia per ſe, niſi vaſorum D orificia plus iuſto aperiat, nimium ſanguinis fluxum non inducat, ſed vbi copia nimia fuerit imminuta, fluxus ſponte ſupprimitur. Ceſſante enim copia facultatem irritante, expultrix etiam ab expulſione ceſſat. Verùm cauſſa immediata & proxima ſola eſt vaſorum præter naturam apertio. Vitia vero ſanguinis mediatæ cauſſæ ſunt, quatenus nimirum vaſorum orificia aperiunt.

Aperiuntur autem vaſa vel per anaſtomoſin, vel Vaſorum apertio. diapedeſin, vel per diæreſin ſeu ruptionem, vel per Anaſtomoſis. eroſionem. Anaſtomoſis fit à cauſſis externis & internis. Internæ ſunt: humidior vaſorum intemperies, à qua orificia vaſorum laxantur, ſanguis vel tenuis aut orificia vaſorum laxans, vel copia eadem aperiens. E Externæ ſunt, balnea & fomenta humectantia & calefacientia, vel vſus medicamentorum orificia venarum aperiendi vim habentium, quale eſt aloë, vt & medicamentorum menſes mouentium.

Per διαπήδησιν nimium menſium fluxum accidiſſe Διαπήδησις. raro obſeruatum. Id tamen ſe obſeruaſſe ſcribit Foreſtus, *lib.* 28. *obſeru.* 18. in fœmina quadam bilioſa & tenuem ſanguinem habente, quæ vltra nouem menſes purgationem menſtruam hac de cauſſa paſſa eſt, & tandem ea periit.

Ruptio vaſorum fit interdum à plethora & ſanguinis copia, quod in fœminis quandoque accidit, Ruptio. quibus menſes diu ſubſtiterunt, & poſtea conſertim

erumpunt. Idque fit eò facilius, ſi externæ cauſſæ ſanguinem agitantes accedant, vt aër calidior, frigidior, balneum calidius, exercitationes vehementes, choreæ & ſaltationes, animi pathemata, imprimis ira. Euidentes verò & externæ cauſſæ ſunt, partus laborioſus ac difficilis, abortus; caſus ab alto, percuſſio; ponderis grauis eleuatio; ſaltatio, coitus immoderatus & violentus; vt & ſternutatio nimia & violenta, cuius rei exemplum habet Guil. Fabricius, *cent.* 3. *obſeru.* 58. de quadam fœmina plethorica, quæ cum abſque cauſſa manifeſta ſternutatione violenta corriperetur, ita vt per quadrantem horæ continuò ſternutare cogeretur, menſtrua ei fluere cœperunt, & quidem per duos menſes, abſque vlla ferè intermiſſione.

Eroſio. Eroſio denique fit etiam vel ab internis vel ab externis cauſſis. Interna cauſſa eſt ſanguis acrior, qui talis euaſit vel propter humorum acrium, ſalſorum & mordacium, ſiue in toto, ſiue in aliqua parte geniti ſint, admiſtionem vel ex corruptione ac putredine genitus, ſicut accidit, cum ſanguis vitioſus poſt partum vel abortum non totus euacuatur, ſed ſubſiſtens corrumpitur. Externæ ſunt medicamenta acria extra applicata. Ita refert Ioh. Varandæus, è ſolo peſſario acriori per aliquot horas retento profuſam ex vtero hæmorrhagiam & [illegible] exitialem in nobili quadam fœmina excitatam fuiſſe. Fluxus autem iſte ſanguinis menſtrui immodicus præcipuè fit per venas, quæ fundo vteri inſeruntur; cum etiam per eas naturaliter ſanguis iſte euacuetur: quæ verò ſunt ceruice vteri, non niſi vrgente neceſſitate aperiuntur. Ex quibus omnibus patet, cauſſas, è quibus vtiles Indicationes peti poſſunt, eſſe vel ſanguinem copioſum vel tenuem, acrem, ſubtilem aut aqueum, vel humidam vteri temperiem, qua vaſa laxantur, vel vaſorum ſine cauſſis internis rupturam à cauſſis externis.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Nimium ſanguinis menſtrui profluuium per ſe facilè cognoſcitur, ſi nimirum ſanguis copioſior & præter modum euacuetur, & vires debilitentur, vt mala ſequantur ſymptomata, inappetentia, coctionis debilitas, cachexia, coloris faciei mutatio, pedum tumor œdematoſus. Si enim fluxus antea fuerit cohibitus, & poſtea maiore cum impetu fluat ac ſolitus ſit, neque vires deiiciat, pro immodico non habendus. An verò ex vteri fundo, an autem ex ceruice eius ſanguis profluat, ex eo cognoſcitur, quod ſanguis qui ex ipſo vteri fundo profluit, nigrior eſt, & plerumque grumoſus: qui vero ex ceruice, rubicundior & fluidior. Signa autem cauſſarum quod attinet, ſi à ſanguine copioſo ortum habeat, ſigna plethoræ aderunt, & ſanguis qui exit, facilè in grumos cõcreſcit. Si ſanguis ſit acris, vel bilis, ſigna aderunt, vel ſanguis in vtero detentus & corruptus fuit. Si etiam ſanguis ſit ſeroſus & aquoſus, tum ex colore ſanguinis effluentis, tum ex ſignis humoris aquoſi & ſeroſi in corpore abundantis id patebit, & tenuis ac ſeroſus minore copia effluit, bilioſus maiore; ſanguis etiam aquoſus non facilè in grumos mutatur. Et omnino qualis ſit ſanguis, qui excernitur, ex lintei, quo excipitur, inſpectione cognoſci poteſt. Solent enim circa ſanguinem, & in circuitu eius humores, qui ſanguini admiſcentur, apparere, & præcipuè ſi pannus in vmbra ſiccetur, qualis ſanguis ſit, colore ſe prodit. Bilioſus enim flaueſcit, melancholicus nigreſcit, pituitoſus albidus fit. Si vterus ſit humidior, vaſa laxiora, & hinc facultas retentrix debilis cognoſcitur id ex ſignis vteri humidioris ſupra. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 3. propoſitis & præceſſerunt cauſſæ humectantes, balnea nitritum, fomenta & ſimiles. Si vaſorum ſit ruptio, cauſæ euidentes violentæ vaſa rumpentes ſupra enumeratæ præceſſerunt, quæ ex relatione ægræ facilè cognoſcuntur, & ſanguis copioſus ac magno cum impetu effluit, ac facilè grumeſcit. Si cauſſa ſit vaſorum eroſio, ſanguis parciùs & ſenſim effluit, interdum purus, interdum ſeroſus ac cum ſanie permixtus; adſuntque humores acres, qui vim erodendi habent; vel vlcus, & interdum etiam dolor quidam adeſt, & vlcus ſignis ſupra *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 18. propoſitis ſe facilè patefacit.

Prognoſtica.

1. Menſtruis abundantibus morbi eueniunt, & ſubſiſtentibus accidunt ab vtero morbi. Hippocrates *5. aph.* 57. Etenim immodico fluxu vires debilitantur, animi deliquium & ſyncope ſæpe accidit epar & viſcera debilitantur, vnde fluor albus, fœdus totius corporis color, pedum tumor, atrophia, cachexia, & hydrops tandem ortum habet. Prognoſtica.

2. Quò autem fluxus eſt diuturnior, eò difficiliùs curatur: imò ſæpe incurabilis euadit, & mortem inducit.

3. Curatur etiam faciliùs, ſi ab anaſtomoſi malum ſit, minuſque habet periculi. Minus adhuc periculoſa eſt διαπηδήσει & facillimè curatur, ſi maturè remedia adhibeantur. Si tamen negligatur, etiam lethalis fieri poteſt, vt ſupra ex Foreſto dictum. Difficiliùs curatur hic fluxus, ſi vaſa rupta ſint; adhuc difficilius, ſi fuerint eroſa.

4. Si ab aſſumptis & admotis aperientibus aut erodentibus malum ortum habeat, minus periculi portendit, quàm ſi ab interna diſpoſitione ſanguinis proueniat, quam foueat iecoris, lienis, aut alterius alicuius viſceris affectus præternaturalis.

5. Si virium debilitas, ſymptomatumque vehementia nullo modo minuatur, ſed indies augeatur, mortem certam id portendit.

6. In ſeneſcente muliere menſtruorum nimis fluxus plerunque incurabilis & lethalis eſt.

Indicationes.

Fluxus menſium immodicus ſiſtendus eſt. Si tamen adſit magna ſanguinis copia, non ſubitò id faciendum, & præſertim ſi per modum criſis accidat; quod tamen rarius euenit. Quomodo autem ſanguinis fluxus ſiſtẽdus ſit, in genere docet Galenus, *5. m.m. à cap.* 2. *ad* 7. *vſque* quibus vt ea ſaltem, quæ ad menſtruum fluxum nimium ſiſtendum neceſſaria ſunt afferamus, ſiſtitur is, ſi ſanguis ad vterum non feratur, & ſi locus, per quem effluit, claudatur. Primum præſtant ea quæ reuellunt, quæque ſanguini impetum auferunt, eumque ita diſponunt, vt non facilè fluat. Ad alterum pertinent omnia, quocunque modo vaſa claudere valent. Quapropter ſi cauſſæ euidentes & procatarcticæ, quæ fluxum excitant vel fouent, adſint, omnes eæ remouendæ. Si vel ſanguinis copia, vel vitioſi humores adſint, ſanguinis copia imminuenda, præterea ſanguinis ad vterum impetus inhibendus, iſque reuellendus, repellendus, refrigerandus, adſtringendus, vt non ita cum impetu fluat: humorum vitium emendandum, iique euacuandi, & eorum prouentus prohibendus, viſcerum etiam vitioſa diſpoſitio ad humorum talium generationem faciens corrigenda. Cum enim ſanguinis copia orificia vaſorum aperire, & vaſa rumpere, humores tenues & acres eadem vaſorum orificia aperire & vaſa erodere poſſint, vitia hæc prius tollenda ſunt, antequam in cauſſa proxima amouenda laboremus. Tandem cauſſæ proximæ fluxus tollendæ. Indicationes.

Anaſtomoſis ſi ſit cauſſa fluxus, orificia vaſorum hiantia ſunt claudenda & conſtringenda. Si vaſa rarefacta, condenſanda. Si adſit ruptura, vas vniendum & conglutinandum. Si ſit eroſio, vlcus mun-

..andum & ſarcoticis, quòd abſumtum eſt, inſtaurandum tandemque cicatrix inducenda.

ratio.

Curatio.

Si ergo à ſanguinis copia ad vterum fit iſte fluxus, vena in cubito, hepatica imprimis, aperienda, & pro copia ſanguinis is euacuandus. Hoc modo enim & ſanguinis copia imminuitur, & impetus ad vterum ſiſtitur. Commodius tamen eſt ad Reuulſionem ſanguinis miſſionem partiri, & eam aliquoties repetere, quam copioſiore ſanguinis miſſione vires deiicere. Neque enim ad vires ſaltem præſentes, ſed & futuras reſpiciendum eſt; cum ſanguinis continuus fluxus vires indies magis deiiciat: & repetita venæ ſectio potentius reuellat, quam ſemel inſtituta. Aut ſi vires ſint debiliores, ſaluatella vtriuſque manus aperiri poteſt. Cucurbitulæ tamen etiam epatis regioni apponi poſſunt. Etſi fluxus perſeueret, aut vires venæ ſectionem non ferant, cucurbitulæ dorſo applicandæ, vel etiam mammis ſecundum Hippocratem *5. aphor.* 50. *Mulieri, ſi places menſtrua ſiſtere, cucurbitulam quam maximā ad mammas appone*; vel vt Galenus, *in comm.* ſuadet, non in ipſis mammis, ſed infra ipſas, qua maximè parte venæ ex partibus inferioribus ad ipſas perueniunt. Quæ tamen in re attendendum; an euacuationis, an reuulſionis potiſſimum gratia cucurbitulæ applicentur. Etenim ſi euacuationis gratia applicentur, cuiuis parti applicari poſſent. Verùm partibus inferioribus nunquam applicare licet, ne ſanguinis impetus ad vterum augeatur; ſed commodè tum ſcapulis, dorſo & brachiis apponuntur. Si verò Reuulſionis gratia præcipuè applicantur, cùm in oppoſitam & longinquam partem, rectitudine tamen obſeruata, fieri debeat, commodiſſimè mammis applicantur. Qua de cauſſa etiam quæ dorſo, ſcapulis, brachiis, applicantur, cum ſcarificatione ſunt applicandæ, quæ mammis, ſine ſcarificatione. Et propterea etiam cucurbitulæ mammis applicatæ tum potiſſimum locum habent, quando profluuium oritur ob orificia vaſorum nimis laxata & aperta citra ſanguinis copiam. Si tamen reſpirationis difficultas ſuboriatur, remouenda eſt ad mammas affixa cucurbitula; cum indicio ſit, ſanguinem adhuc copia peccare.

Ligaturæ etiam & frictiones brachiorum inſtituantur, non verò crurum, vt manifeſtè Galenus, 1. *ad Glaucon. cap.* 14. docet, dum ſcribit: oportet nexus plures & fortiores fieri circa manus, quando per inferiores partes fiunt euacuationes: quemadmodum quando per hæmorrhoides ſanguis profluit, aut ventris profluuia adſunt, aut cum per Vteros exeunt mulieribus menſtrua. Nam ſi tum crura fortius ligentur, ſæpius aliquid ad partes inferiores attrahitur. De quo plura infra, *in quæſtione.* Si verò alii humores ſanguini admiſti fluxum concitent, naturamque ad excernendum ſtimulent, humores illi temperandi & euacuandi. Si nimirum humores bilioſi & acres ſanguini admiſceantur, ij temperandi & vt ad fluxum minus apti incraſſandi ſunt *decoctis & aquis plantaginis*, (quæ quocunque modo ſumta ad ſanguinis fluxus ſiſtendos vtiliſſima eſt) *portulacæ, acetoſæ, centumnodij, burſæ paſtoris, ſir. granator. de roſis ſiccis, acetoſæ portulacæ, coralliorum, conſerua roſ. rub. acetoſæ, corall. margarit. bolo Armeno, terra ſigillata.*

Si malum valde vigeat, interdum etiam ad narcotica, quæ alios fluxus, ita etiam ſanguinis fluxum ſiſtunt, deuenire licet, nimirum Sirupum de papauere, theriacam recentem, philonium, laudanum, opiatum. Alexand. Maſſarias inter auxilia, quæ faciunt, ne ſanguis ad vterum feratur, recenſet etiam A animi deliquium, vt pote in quo ſanguis confeſtim ad internas partes recurrat, & ita non amplius ad vterum tendat. Cùm verò deliquium animi multis modis poſſit induci, præcipuè verò vehementiſſimis doloribus ſuboriatur, putat, eos dolores in partibus ſuperioribus excitandos eſſe, violenter ligatis brachiis, compreſſis digitis manus, ſed omnium maximè conſtrictis mammis, quæ longè maximum cum vtero conſenſum habent. Verùm vana & abſurda iſta ſunt. Quis enim auſit in malo iſto, in quo antea vires ob nimiam ſanguinis euacuationem deiiciuntur, animi deliquium excitare, in quod ægram conii cere facilius eſt, quam ab eodem reuocare? Et quamuis ligaturæ iſtos humores reuellant tamen quæ fœmina ferret tam doloriſicas eas inſtitui, vt deliquium animi inducere poſſint? Et B in mamma quidem, an non inflammatio ex tam violentis ligaturis excitari poſſet, quilibet perpendat. Iſtis exhibitis ſi fluxus nondum ceſſet, indicio eſt, humorem bilioſum malum fouere, naturamque ad excernendum ſtimulare, & proinde bilis Sirupo roſ. ſolutiuo, manna, rhabarbaro, fol. ſenæ expurganda eſt. Purgantia verò fortiora neque in hac, neque in aliis cauſſis exhibere licet: cum ſtimulando maiorem ſanguinis fluxum concitent. Partibus verò circa vterum adſtringentia medicamenta non facilè adhibenda; cum retentis humoribus bilioſis & calidis maiorem poſtea fluxionem concitent. Si verò ex ſeroſo, tenui & aquoſo ſanguine fluxus ortum habeat, quod in anaſtomoſi ſæpe fieri ſolet C videndum diligenter, an ex epatis imbecillitate ille proueniat, quod frequentius accidit, an verò ob renum debilitatem ſerum non attrahentium, & prout opus, vel renibus vel epati ſua temperies ſuumque robur reſtituendum, de quibus *lib.* 3. *Pract.* dictum. Humor verò ſeroſus ſæpe euacuandus eſt. Humore enim iſto ſeroſo, qui ſanguinem fluxilem reddit, euacuato, ſanguis poſtea ſponte ſubſiſtit: id quod mechoacanna & rhabarbaro commodiſſimè fieri poteſt. Vtile etiam eſt in hac cauſſa ſudores ſæpius mouere, qui ſeroſum humorem, qui ſanguinem fluxilem reddit, diſcutiunt. Ad ſudores autem mouendos hic commodiſſima eſt radix Chinæ.

D Nonnulli quidem etiam diureticis hic ad vias vrinæ deriuationem fieri poſſe putant. Verùm diuretica ſanguinem ipſum non deriuant. Etſi verò humores tenues ſanguini admixtos ad vias vrinæ deriuare poſſunt: tamen metus eſt, ne ſanguinem fundendo eum magis fluxilem reddant, eiuſque ad vterum impetum augeant. Diæta quoque talis imperanda, qualis hiſce affectibus competit. Vniuerſalibus iſtis, vbi opus eſt, adhibitis ſimul proximæ fluxus ſanguinis cauſſæ occurrendum. Anaſtomoſin quod attinet, ſi ea à copia ſanguinis fiat, omninò ea primò tollenda, ſanguiſque ad vterum ruens reuellendus, poſtea adſtringentibus vtendum; ſiquidem ſi neglecta ſanguinis euacuatione prius adhibeantur adſtringentia, fieri facilè poſſet, vt ſanguis cohibitus poſtea maiore impetu ad vterum ruat. Si verò tantum à relaxatione orificiorum vel E tunicarum fiat fluxus, ſtatim topicis orificia vaſorum claudentibus & adſtringentibus vti licet, quorum vſu ſi fluxus ceſſauerit, ad venæ ſectionem & nobiliora auxilia accedere opus non eſt. Si vero adſtringentium vſu fluxus ſanguinis non ceſſet, ad venæ ſectionem vel cucurbitulas accedendum, reuulſionis tamen potius, quam euacuationis gratia. Poſtea adſtringentia medicamenta, quæ modò enumerabuntur, vſurpentur interna & externa. Nam vt & anaſtomoſis, & ruptura & erosio vaſorum rectè curetur; id agendum, vt ſanguis craſſior reddatur, & vaſa aperta iterum claudantur. Id quod præſta-

tur per interna & externa medicamenta, quæ omnia ſint adſtringentia, & in eroſione etiam viſcida & emplaſtica; quæ omnia ſanguinem ſiſtentia nominantur: Qualia ſunt: Radices *ſymphyti maioris, tormentillæ*. Cortic. *radic. mori, granatorum, cupulæ glandium*. Folia: *Polygoni, plantaginis*, (cuius ſucci ℥. iii. ſumtæ potenter hæmorrhagias ſiſtunt) *hyperici cum fl. millefolij, burſæ paſtoris, caudæ equinæ, ſanguiſorbæ, piloſellæ, portulacæ, fragariæ, my[…], rubi, quercus vrticæ*, quæ quidem non adſtringit, ſed tamen ſanguinem ſiſtit. Flores: *Roſarum cydoniorum, balauſtia*. Sem. *Plantaginis, portulacæ, acetoſæ, fabarum, lentes*. Fructus: *Pyra, cydonia, meſpila, ſorba, nuces cupreſſi, gallæ, glandes, ſumach. ribes, berberis*. Succi & gummi: *acacia, hypociſtis, gummi Arabicum, tragacantha, thus, maſtiche ſuccinum, ſanguis Draconis*. Lapides & Mineralia: *Lapis hæmatites, corallium, margaritæ, gypſum, bolus Armenus, terra ſigillata, crocus ♂*. Ab animalibus ſumta: *C. C. ſpodium, albumen oui caſeus*. Stercus etiam Aſininum valdè commendatur extra & intus adhibitum, adeò vt ſcribat Guainerius, ſequens medicamentum numquam fallere, niſi fluxus ab vlcere proueniat. ℞. *ſucci ſtercoris aſinini, ſirupi myrtillor.* an. ℥. ß *aq. plantag.* ℥. j. Miſceantur & neſcienti mulieri exhibeatur. Et ſcribit Rodericus à Caſtro, expertiſſimum virum, Emmanuelem Vaëzinũ, quatuor Luſitaniæ Regum Medicum cubicularium, qui narium hæmorrhagia ſæpius vexabatur, ſtercus aſininum modicè exſiccatum in capſula ſemper ad manus habuiſſe, ac retuliſſe, ſe nullum aliud ſimile reperiſſe, præſertim ſi recens vel ſiccum cum ſucco Vrticæ permixtum naribus adhiberetur. Ex his varia componuntur medicamenta. Vt: ℞. *Rad. ſymphyti maior. tormentill.* an. ʒ. ii. *fol. portulacæ, plantag.* an M. i. Coq. in *aq. ſ.* Col. ℞. ℥. vi. *ſir. ribes, cydonior. myrtiri* an. ʒ. vi. Miſc. pro ii. doſib.

Composita. Decocta.

Vel ℞ *ſir. portulacæ, ſucci vrticæ depurati* an. ℥. ii. *aq. portulacæ* ℥. iv. *trochiſc. de carabe, de terra ſigillata* an. ʒ. i. *lapid. hæmatit.* ʒ. ß Miſce. Dentur Cochlearia ii ſingulis diebus. Vel in *iure decoctionis pedum vituli* ebulliant *folia plantag.* vel *ſanguinariæ* & Colatura exhibeatur. Vel ℞. *Succi millefolij* ℥. iii. Dulcoretur *ſacch.* ℥ j. vel addatur. *Sir. corall.* M. Exhibeatur cochlear vnum atque alterum. Præſtantiſſimum eſt medicamentum. Vel ℞. *panem ex amylo, farina hordei & oryza recentem*. Affunde *aq. chalybeatæ* ℔. viii. Adde *roſ. rubr. ſicc.* M. i. *ſucci millefolij, plantag.* an. ℔. ß. *conſolidæ maioris cum toto virentis contuſæ* ℥. iii. *caudæ equinæ, ſanguinariæ* an. M. ß *carnis pyrorum agreſtium, cydonior.* an. ℥. ii *balauſt. ſantal. omn.* an. ℥. ß. *maſtich.* ℥. i. Diſtillentur. Exhibeantur ℥. ii. cum *Sir. portulacæ aut roſ.* ℥. ß.

Aqua.

℞. *Radic. tormentill. biſtortæ, acori paluſtris, conſolidæ maior.* an. ℥ Sem. *flor. roſ. rubr.* M. i. *balauſt* ℥. Sem. *cortic. g.* ʒ. ii. Craſſo modo contuſis affundatur *vini rubri* Menſ. i.

Vinum.

Electuaria: ℞. *Conſ. roſ. rubr.* ℥. ii. *fol. quercus tormentillæ* an. ℥. i. *ſem. plantagin corall. rubr* an. ʒ. i. *lapidis hæmatitæ præp.* ℥ Sem. Cum *ſucco millefol.* F. Electuar. Vel ℞. *Conſ. roſ. antiq.* ℥. ii. *cydonior. condit.* ℥. i. Sem. *trochiſc. de ſpodio de terra ſigill.* an. ʒ. i. *croci ♂ boli Arm. corall. rubr. præp. maſtic.* an. ʒ. ß. Cum *Sir. myrtino* F. Elect.

Electuaria.

Pulueres: ℞. *Maſtiches, corall. rubr. præp.* an. ʒ. i. *marg. præp ſmarag. præp.* an. ℈. i. *ſuccini, lapid. hæmatitæ* an. ℈. ß. *boli Arm.* ʒ. Sem. F. Pulvis. Sequ. pulueres multas mulieres hoc affectu ſatis antiquo laborantes curatas fuiſſe ſcribit Ioh. Michaël Paſchalius, *de morb. cur. c. 55.* ℞. *Cort. duorum ouor. recent. vſtos, thur. maſtich.* an. ℥. Sem. *marg. præp. corall. rubr. præp. carabe* an. ʒ ii. *lapid. hæmatitæ, ſmaragdi præparat.* an ℈. Sem. *farinæ hordei ſine furfure* P. ii. *albumina ouorum* iv. & ſi opus fuerit, adde parum *aquæ chalybeatæ*, & Fiant duæ placentæ, quæ in furno coquantur, vt poſſint in puluerem redigi. Doſis à ʒ. Sem. ad ʒ. i. cum *iure pedum arietinorum* ſummo mane.

Pulueres.

Vel exhibeatur ſingulis diebus *pulu. cortic. radic. mori* ʒ. i. Sequentem puluerem, ex arcanis Præceptoris ſui Eſidei, apud Bononienſes Practici clariſſimi, ſe accepiſſe ſcribit P. Foreſtus, quem maxime laudat, vt qui omnem diarrhœam ſanet, ventris diuturna profluuia, omnemque humiditatem conſumat, album & rubrum fluxum menſium reſtringat, & matricis dolorem ſedet. ℞. *Turturem* moderatè pinguem, ab inteſtini & fecibus repurgatum, cum deplumatum laua in *vino rubro* & *aq. roſarum*. Deinde *maſtiches* ℥. i. in ventre pone, rurſus aſſuendo, ne elabi poſſit, atque ita veru ad ignem rota, & inter aſſandum loco butyri *aceto roſaceo* adſpergere. Poſt perfectam aſſationem turturem ab igne & veru depoſitum, inque ollam vitreatam nouam coniectum, orificio luto Philoſophicè obturato in furnum calidum demitte, vt turtur perfectè exſiccari poſſit: poſtea vnà cum oſſibus & carne in pollinem tenuiſſimum redige. Huius pulueris magno commodo dedit omni manè cochlear vnum, modo cum aq. plantag. modo cum alio decocto conſtringente. Pinguedine reſeruata inter rotandum exſtillata imum ventrem, tum pectinem, inguina & regionem renum vt inungerent, mandauit.

Rotulæ ℞. *boli Arm.* ʒ. Sem. *magiſt. corall.* ʒ. i *marg. præp.* ℈. i. *ſem. acetoſæ, plantag.* an. ʒ. Sem. *ſpec. arom. roſ.* ʒ. i. *gummi tragac.* ʒ. Sem. *ſacch.* in *aq. plantag.* diſſol. q. ſ. F. Rotulæ. In adſtringentibus tamen exhibendis cautione opus eſt, & videndum, ne nimio eorum vſu venæ adſtringantur & obſtruantur, caloriſque ventilatio prohibeatur, & febris accendatur. Quapropter frigidis adſtringentibus rarò ſolum vtendum, ſed calidorum aliquid, qualia ſunt, *abſinthium, mentha, coriandrum, maſtiche, myrrha, thus*, addendum. Si hæc non plane ſatisfaciant, etiam narcotica admiſcere vel exhibere licet. Inter quæ conuenientiſſima ſunt, quæ ſimul aſtringant, vt *trochiſc. de terra ſigillata, de charabe cum opio*.

Rotulæ. Cautio in adſtringentibus exhib. Narcotica.

Externa medicamenta quod attinet, peſſi hic non adeo vtiles ſunt; cum rarò ad aperta orificia venarum pertingant. Si tamen venæ in ceruice vteri apertæ ſint, locum habent peſſi, paranturque ex herbis adſtringentibus contuſis, ſacculoque incluſis. Imprimis vtilia hic ſunt, *folia quercus viridia conquaſſata*, Vel *vnguentum Comitiſſæ* aut aliud conueniens lana molli exceptum immittatur. Vel ℞. *Rad. biſtortæ tormentillæ* an ℥. Sem. *balauſt. ſem. plant.* an. ʒ. ii. *rad. conſol. maior.* ℥. Sem. *thur. maſtich.* an. ʒ. j. *acaciæ, ſang. dracon. thur.* an. ʒ j. *lapid. hæmat. amyli* an. ʒ. j. Sem. Pulueriſata excipiantur *albumine oui* & *mucilagine tragac.* in aqua roſar. facta, & F. peſſaria, quæ ſindone rubra obducantur.

Externa.

Clyſteres vterini commodius adhibentur, qui fieri poſſunt è *ſucco millefolij, ſanguinar. plantag. conſolid. maioris*, quibus aliquid *boli Armeni, ſanguinis Draconis* & ſimilium addi poteſt. Vt ℞. *ſucci millefolij, polygoni* an. ℥ ii. *mucilag. gummi Arabici in aqua plantagin. fact* ℥. ii. M. F. Clyſter. Vterinus. Vel ℞. *Fol. piloſell. plantagin. ſanguinar.* an. M. i. *rad. biſtort.* ʒ. ii. *alum.* ʒ. Sem. Coq. in *vino & aqua chalybeata* pro clyſtere vterino. Vel ℞. *polygoni, millefolij, plantag. burſ. paſtoris, caudæ equin.* an. M. Sem. Coq. pro ℔ Sem. vel ℥. vii. Colatur. adde. *acaciæ* ʒ. iii. *ſanguinis Draconis* ʒ. i *boli Arm* ʒ. ii. *lap. hæmat. leuigati* ʒ. i. Miſc. F. Clyſter. vterinus. Vtiles etiam ſunt ſuffitus ex *thur. maſtich. ladano, roſ. myrtillis*. Vt ℞. *thuris, maſtich.* an. ʒ. ii.

Clyſteres vterini. Suffitus.

myrtillor. ladani an. ʒ. j. *ſuccini, roſ. rubr. balauſtior.* an. ʒ. Sem. Cum *infuſione tragac.* in *aq. roſ.* facta F. trochiſci pro fumo. Vel acetum ſupra ſcorias aut laminam ferri candentem fundatur, & vapor vtero excipiatur. Nonnulli etiam ſuffitum ranarum combuſtarum commendant, ſcribitque Ioh. Michaël Paſchalius, *de medic. morb. cap.* 55. ſe eo fœminam quandam, quæ ſeptem ferè menſibus hoc fluxu laborauerat, curaſſe. Idem etiam *ſuffitum vnguiæ mulæ* hunc fluxum mirificè ſiſtere, expertum eſſe ſcribit. Extra quoq; ſe regioni vteri Vnguenta, cataplaſmata & emplaſtra ex adſtringentibus parata adhibeantur. Vt ℞. *ol. myrtini, cydonior.* an. ℥. ij. *ſucci plantag. polygoni, caudæ equinæ* an. ℥. j. Coq. ad *ſuccorum conſumpt.* Adde *boli Armeni, ſem. plantag. myrtillor. ceruſſæ* an. ʒ. Sem. *ceræ* q. ſ. F. Vngu. Vel vnguentum Comitiſſæ lumbis & pectini inungatur. Vmbilico etiam iſta medicamenta applicanda ſunt; cum ibi ſit magnus venarum concurſus. Notandum tamen hic adſtringentibus frigidis ſolis vtendum non eſſe, ſed admiſcendum aliquid, quod vim aromaticam habeat, & roboret, vt ſunt *roſæ, ſantali, maſtiche, thus, caminum vſtum, coriandrum toſtum.*

Cataplaſmata. Vel ℞. *carnis cydonior, & pyrorum ſylueſtrium* an q. v. Coq. *in vino rubro auſtero.* Adde *boli Armeni, maſtiches, ſanguinis draconis, acaciæ* q. ſ. F. Cataplaſma. Vel membro muliebri imponatur ſpongia *aceto roſaceo* imbuta. Vel ℞. *ſem. acetoſæ, plantag. portulacæ, boli Arm. ſang. Draconis* an. ʒ. ii. *thur. maſtich. myrrh.* an. ʒ. iii. *terebinth.* ℥ j *ſucci plantag. millefolij* an. q. ſ. Coq. ad ſuccorum conſumt. Adde *ceræ* q. ſ. F. Cerotum. Nonnulli etiam *inſeſſus* ſeu *balnea* adhibent. Verùm metuendum eſt, ne calor actualis balnei humores plus fundat, & moueat, atque ita fluxum menſium augeat. Itaque ſi ea adhibere libeat, vis adſtringendi in medicamentis iis actualem aquæ caliditatem vincere debet. Aut balnea eiuſmodi tepida, & ad frigiditatem ferè accedentia vſurpari debent. Tutius *Fomenta* adhibentur. ℞. *fol. polyg. plant. myrti* an. M. ii *nucum cupreſſ.* ℥. ii *balauſtior.* ℥ j. Coq in *vino rubro* pro fomento. Facit quoque ad menſes ſiſtendos multum lotio crurum & coxarum aqua frigida facta. Epatis etiam regioni, præſertim ſi id calidius ſit, epithemata, vnguenta, cerota & emplaſtra refrigerantia, adſtringentia & roborantia imponi poſſunt. Interim dum hæc fiunt, per interualla humores vitioſos euacuare, & reuulſiones debitas inſtituere neceſſarium eſt. Et quidem ſi bilis flaua peccet, ſæpe per interualla *rhabarbar.* ʒ. Sem. vel ʒ. *j.* cum *conſ. roſ.* exhibere vtile eſt. Si ex vena rupta profluat ſanguis, rupta vaſa vniendo & conglutinenda ſunt, & medicamenta modò propoſita etiam hic locum habent. Ea tamen hic eligenda, quæ ſimul glutinant. Nam aliis, quæ in cæteris cauſſis requiruntur hic opus non eſt, ſi ſanguis ſit purus. Itaque præmiſſa, ſi opus ſit, venæ ſectione, exhibenda medicamenta è *corallis, bolo Armeno, myrtillis, radice conſolidæ maioris, acacia, hypociſtide, trochiſcis de terra ſigillata, de charabe, ſir. myrtino, conſerua roſ. rubr. antiana tormentillæ, ſucco plantag. ſanguinariæ, millefolij.* Non ita tamen, vt in reliquis cauſſis, hic vtilia & efficacia ſunt medicamenta interna, cum nullum vitium ſanguinis adſit. Plus commodi afferunt externa, quæ rupta vaſa claudunt. Extra ergo applicetur Cataplaſma ex albumine ouorum conquaſſato, cum *puluere boli Armeni, roſar. myrtillorum, thuris, maſtiches* & ſimilibus. Vel (quod etiam in priore cauſſa locum habere poteſt.) ℞. *Rad. biſtortæ, tormentillæ, nuc. cupreſſi, cortic. granator.* an. ʒ. j. Sem. *balauſtior. baccarum myrti, acaciæ, hypociſtidis, ſanguinis draconis* an. ʒ. *j. bol. Arm.* ʒ. *j.* Sem. *corall. rubr. maſtiches, thuris* an. ʒ. *j. ol. roſ.* & *ceræ* q. ſ. F. Vngu. vel addita *cera*, Emplaſtrum. Nonnulli hoc emplaſtrum valde, in omni ſanguinis fluxu laudant. ℞. *gummi tragacanthæ torrefacti* ℥. Sem. *corall. albi* & *rubei, oſſis dactylor combuſt. hypociſtid.* an. ʒ. *j. balauſt. ſcoriæ ferri præp. mumiæ, ſang. draconis, boli Armeni, terræ ſigillatæ, maſtich.* an. ʒ. ii. *nucum cupreſſi, corticum thuris* an. ℥. Sem. *bdellij torrefacti, ſtyracis calamitæ, troch. de terra ſigill.* an. ʒ. j. *fuliginis camini, plumbi vſti* an. ℈. *j. picis, colophon. glutinis piſcium aceto macerati* an. ℥. i. F. ſ. a. Emplaſtrum. Applicetur panno coccineo. In vterum verò infundere conuenit *albumen oui conquaſſatum*, vel *ſuccum plantaginis, ſanguinariæ, millefolij, radic. conſolidæ maioris, foliorum burſæ paſtoris, plantaginis, polygoni lyſimachiæ, ſummit. rubi cortic. granatorum, balauſtiorum* immittere, vtile eſt. Et ſi in ceruice vteri venarum ruptio facta ſit, peſſos ex iiſdem paratos cum *bolo Armeno, balauſtiis, farina volatili, ſanguine Draconis*, immittere conuenit. Poteſt etiam talis ſuffitus parari. ℞. *Colophon.* ℥. Sem. *ſpodii maſtich. thuris* an. ʒ. ii. *ſem. papau. nigri* ʒ. Sem. Conquaſſata ſuper prunas conijciantur, & vapor vtero excipiatur.

Si a vaſe eroſo fiat menſtruorum nimius fluxus, iis, quæ cacochymiam & cauſſam antecedentem reſpiciunt, præmiſſis, & humore bilioſo temperato atque euacuato, ac rectа Diætæ ratione inſtituta, auerſionibus item & reuulſionibus inſtitutis, vlceri ſeu venarum exeſioni proſpiciendum, & medicamenta, quæ partim obſtruendi, partim agglutinandi vim habent, vſurpanda: qualia ſunt: *radix filipendulæ, burſa paſtoris, farina volatilis, amylum mucilagines omnes. gummi Arabicum, tragacantha. ſuccus portulacæ, plantaginis, bolus Armenus, terra ſigillata*: quæ omnia lentore ſuo impediunt, quo minus humores acres partem erodere poſſint, foramenque obturant, & fluxum ſanguinis ſiſtunt, vt natura ita ſine impedimento carnem inſtaurare foramenque occludere poſſit. Radix nimirum filipendulæ Drach. j. pondere cum ouo ſorbili, vel in alio liquore conueniente ſumta, ſanguinem vndecunque fluentem, præcipuè ex vtero efficaciter ſiſtit. Vel paretur ſyrupus ex iiſdem radicibus, cuius Vnc. i. dormituræ exhibeatur.

Vtero etiam vel partibus externis ex iiſdem medicamenta parata imponenda, nimirum ex *albumine oui* conquaſſato, & cum *gummi Arabico, tragacantha, bolo Armeno, & ſanguine Draconis* miſto. *Emplaſtrum* quoque *Diaphœnicum frigidum* extra imponi poteſt. Nonnulli etiam ad ſanguinem ex vtero fluentem ſiſtendum commendant *ſuccum chelidoniæ* mammis appoſitum. Periammata & extra adhibita & quæ in aliis hæmorrhagiis adhiberi ſolent, & hic locum habere poſſunt. *Radix* ſcilicet *nigellæ* ſub lingua detenta, *lapis hæmatites, radic. papau. errat. muſcus arboreus* ſub axillis geſtatus, *ſanicula & fragaria* plantis pedum alligata.

Dieta.

Diæta medicamentis reſpondeat, & proinde pro cauſſarum varietate etiam aliquo modo mutanda eſt. Si ex ſanguinis copia proueniat fluxus menſium immodicus, cibus paucus exhibendus, vt ſanguinis copia imminuatur. Ideoque à cibis, qui multum nutriunt ſanguinemque multum præbent, abſtinendum. In reliquis ferè cauſſis victus ratio inſtituatur, quæ vaſa patentia claudat. Aër itaque ad frigidum declinet, & ita diſpoſitus ſit, vt neque calore humores fundat, neque frigore humores ad interiora pellendo fluxionem moueat. Cibus & potus refrigerandi & adſtringendi vi ſit præditus. Conueniant ergo hordeata & iuſcula, lactuca, portulaca,

endiuia & ſimilibus condita. Carnes ſint aſſæ potius, A quàm elixæ. Vtilia hic ſunt viſcera & pedes animalium, quæ ſanguinem minus fluxilem reddunt, oryza item, mylium, panicum, caſeus recens, cydonia, meſpila, pyra, fructus rubi, pruna ſylueſtria, fercula ex oui albuminibus & amylo cum aqua roſ. parata. Vino ægra abſtineat, eiuſque loco vel aquam hordei vel chalybeatam, vel cum maſtiche aut coriandro coctam bibat. Vitet etiam animi motus vehementiores. Venere longiore tempore abſtineat; cùm obſeruatum ſit, quaſdam ex vſu veneris recidiuam paſſas eſſe ab omni quoque motu & exercitio nimio abſtineat: frictiones tamen & ligaturæ partium ſupernarum inſtitui poſſunt. Somnus ſit moderatus & longior potius, quam breuior; cum omnes eua- B cuationes in ſomno retineantur; fiatque cruribus eleuatis & complicatis. Decumbat etiam ægra in lecto molliore quidem, præcipuè ſi vires iam debilitatæ ſint, non tamen calidiore, ne ſanguis incaleſcat.

Hæmorrhoides vteri. Nonnulli etiam hæmorrhoidum vteri mentionem faciunt, & peculiariter de illis tractant. Verùm non alius videtur hic fluxus à nimio menſium fluxu, vel à menſium ſtillicidio.

QVÆSTIO.

An reuulſionis gratia in cruribus frictiones & ligaturæ fieri poſſint.

An reuulſionis gratia in cruribus quoque frictiones & ligaturæ fieri poſſint. Frictiones & ligaturas reuulſionis gratia tantùm C in brachiis, menſibus nimis fluentibus, instituendas eſſe, ſupra ex Galeni, *lib. 1. ad Glauc. cap. 14.* dictum, ratioque id ſuadet; cum reuulſio ſanguini motum à fonte, qui eſt epar cum vena caua, non ad locum affectum, ſed ad contrarium conciliare debeat. Verùm nonnulli putant etiam reuulſionis gratia frictiones & ligaturas in cruribus fieri poſſe, idque probare volunt, primò autoritate Hippocratis, qui 2. *de morb. mulier. in principio*, iubet laqueum non ſolùm ſupra cubitos, ſed & ad poplites ſupra genua adhibere. Deinde ex Galeno, qui, *de ſang. miſſ. cap.* 18. ſcribit quod ſectiones venæ, quæ in cruribus fiunt non ſolùm reuellunt, ſed etiam menſes euocant; putantque eandem frictionum & ligamentorum eſſe rationem. Tertio autoritate Aëtij, D *tetr. 4. ſerm. 4. con. 64* & P. Æginetæ *l. 3. cap. 62.* Auicennæ, *cap proprio*, qui iubent, frictiones & ligaturas faciendas non ſolùm brachiis, ſed etiam cruribus, atque ab inguinibus incipiendum eſſe. Verum enim verò prior Galeni ſententia vera eſt, & conſentit cum legibus reuulſionis ab eo paſſim propoſitis, & in Inſtitutionibus etiam, *lib. 5. part. 2. ſect. cap.* 18. traditis. Autoritates verò illas in contrarium adductas quod attinet, Hippocratis locus proculdubio deprauatus eſt; cum contradicat manifeſtè aliis locis & imprimis 5. *aphor.* 54. Sicut quoque deprauatus eſt locus Galeni, 1. *lib. de curat. per ſang. miſſ. cap. 18.* eſt quo in Inſtitut. *loc. alleg.* monſtratum, quod omiſſa ſit negatiua οὐκ, & legendum ſit; venis in cruribus apertis non ſolum non reuelli, ſed E & euocari menſes poſſunt; quam lectionem non ſolum antiqua Gaudani verſio, ſed & codices quidam Græci probant. Et cum res ex iis, quæ de reuulſionibus dicta ſunt, ſatis clara ſit, neque auxilia, quæ menſes prouocant, eoſdem ſiſtere & reuellere poſſint non opus eſt, vt in contrariis autoritatibus Aëtii & Æginetæ conciliandis multum laboremus. Longè vero alia ratio eſt inflammationis vteri, in qua vena in cruribus interdum aperitur, non reuulſionis, ſed deriuationis grata.

CAPVT VII.

De menſibus cum moleſtia & grauibus ſymptomatibus fluentibus.

Menſes cum moleſtia fluentes. MEnſes dum rectè fluunt, confertim ſatis erumpunt, & ſine difficultate ac dolore. Interdum tamen accidit, vt difficulter, ac cum grauibus ſymptomatibus, imò etiam diminutè & ſtillatim effluãt; quod vitium propterea etiam à nonnullis ſtillicidium menſium appellatur: longè tamen aliud eſt ab eo ſtillicidio, quod ſupra *capite* 5. eſt propoſitum, atque hoc vitium ad deprauatum menſium fluxum pertinet, ac ſimile eſt Vrinæ difficultati. Menſtrua nimirum difficilia ea ſunt, quæ cum dolore & moleſtia, grauibuſque ſymptomatibus fluunt. Accidunt autem iſta ſymptomata vel inſtantibus menſibus, vel iam fluentibus. Priorum meminit Hippocrates, 2. *epid. part. 1. t.* 13. dum ſcribit: dolores lumborum aut femoris poſtridie in menſes deſinunt. Dum enim ſanguis craſſus per anguſtas vias prorumpere conatur, eas & partes vicinas diſtendit, doloremque excitat. Nonnullæ vero, dum menſes prorumpunt, comitem habent moleſtiæ ſenſum & inquietudinem in toto corpore; capitis dolores, oris ventriculi morſus, ventris & lumborum cruciatus, animi deliquia.

Cauſſa.

Cauſſæ. Cauſſæ huius mali eædem ferè ſunt, quæ ſuppreſſorum menſium, ſed minus vehementes; & iis ferè fœminis accidunt, quæ nondum pepererunt. Nimirum aliqua vaſorum vteri obſtructio, ſanguiſque craſſus & feculentus: facultas tamen expultrix ſatis robuſta eſt. Ideoque cum ea ſanguinem expellere conetur, viæ autem non ſatis pateant, ac ſanguis ipſe craſſus ſibi viam præcludat, ſanguis ſubſequens vaſa diſtendit, dolorque non ceſſat, donec ſanguis profluat; quod tamen non rectè fit, ſed vel ſtillatim vel ἀϑρόως & confertim effluit, vel etiam grumi erumpunt, neque etiam ſatis ordinatè ſanguis erumpit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. D Malum hoc ab ægra cognoſcitur. Nimirum diebus aliquot ante menſium fluxum de capitis dolore, ventriculi morſu, doloribus in lumbis & imo ventre conqueruntur fœminæ: interdum etiam cordis palpitationem & animi deliquium patiuntur, quorum ſymptomatum quædam quoque in nonnullis dum menſes iam fluunt, præcipuè dolor remanent. Alia etiam ſymptomata adſunt, de quibus *capite ſeq.* inter ſigna dicetur. Qui enim menſes vitioſi ſunt, cum difficilibus ſignis accidere ſolent. Cauſſarum verò ſigna quod attinet, craſſus ſanguis dum euacuatur, aut in grumos concreſcit, etiam facilè innoteſcit, & dolores longè ante euacuationem ingraueſcunt, dum natura per anguſta vaſa conatur craſſum humorem expellere. Si ex flatu ſit dolor, per E interualla reuertitur, ſubitoque exacerbatur, neque in vno loco conſiſtit, ſed hinc inde vagatur, ceſſatque flatu excreto; audiuntur etiam murmura ventris inferioris. Humores ſi ſint acres, ex ſanguinis excreti natura, pruritu partium genitalium, doloris modo, ex fœminæ corporis conſtitutione & antecedente diæta cognoſcitur. Vlcus ſi adſit, ex ſignis ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap.* 18. traditis, & præcipuè ex pure, quod cum ſanguine excernitur, cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Grauius malum hoc affligit virgines & ſteriles, quàm eas, quæ iam pepererunt. Venæ enim vteri magis

magis patent in iis, quæ pepererunt, à purgatione, quæ poſt partum fit, dilatatæ.

2. Non contemnendum etiam hoc malum eſt. Interdum enim in menſium ſuppreſſionem abit, atque alia mala excitat.

Indicationes & Curatio.

Indicatio & Curatio. In affectu hoc ad duo reſpiciendum: Cauſſa ſcilicet eius tollenda, & dolores ac ſymptomata mitiganda. Cauſſæ amotionem quod attinet, ſi humores craſſi ſint, ij attenuandi & euacuandi; ſi acres, temperandi; ſi vlcus adſit, curandum. Quæ omnia qua ratione expedienda ſint, ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, ſatis patet. Hoc ſaltem addendum, vniuerſalibus præmiſſis, ſi ex ſanguinis craſſitie malum hoc accidat, fomenta & inunctiones locis diſtentis adhibendas eſſe, & præterea ea exhibenda, quæ humores attenuandi & fundendi vim habent: qualia ſunt *aqua graminis, capill. ♀ decoctum radic. aperientium, ſyr. capill. ♀, de quinque radicibus, theriaca.*

Vbi tempus menſtruorum præterierit, idonea victus ratio inſtituenda, ne craſſus eiuſmodi ſanguis iterum generetur, attenuans nimirum, & exercitio moderato, ſed frequenti, vt & balneo tepido, cui fœmina ad vmbilicum vſque inſideat, ſæpius vtendum.

Doloris lenitio. Ad dolorem leniendum ea vſurpanda, quæ ſupra *de dolore vteri* ſunt propoſita, fomentationes nimirum & inunctiones ex lenientibus & anodynis, *ex malua, ſemine lini, fœnigræci* & aliis. Vt ℞. *panis triticei* ℔ j. *farinæ ſem. lini* ℔. ß. *vitell. ouor.* iij. Coq. in lacte. Fiat cataplaſma, quod pectini & vteri regioni apponatur. Vel ℞. *ol. lilior. arbor. lini, amygd. dulc. rutæ* an. ℥. ß. *vitell. ouor.* ij. *croci* ℈. j. Miſce. F. linimentum, quo vmbilicus & partes circa vmbilicum illinantur. Et ſolent iſta ferè, quæ partes laxant, ac dolorem leniunt, etiam cauſſæ ſubuenire, & craſſos humores attenuare, ac flatus diſcutere.

CAPVT VIII.

De menſtruis vitioſis & decoloribus.

Menſes vitioſi. Menſes autem non ſolùm quantitate aut effluendi modo, ſed etiam qualitate, imò potius ſubſtantia peccant; cum ſcilicet vel ipſe ſanguis natura ſua prauus eſt, vel alij excrementitij humores ipſi permiſcentur, ita tamen, vt ſanguis abundet. Si enim alij humores abundant, aliud vitium eſt, quod fluxum muliebrem appellant, de quo *poſtea* dicetur. Appellat autem vitium illud Hippocrates, 6. *aphor.* 36. *menſes decolores* ideò, quod non ſanguis, ſincerus, quod fieri debebat, ſed aliis humoribus permixtus excernitur. Poteſt in genere etiam *menſes vitioſi* appellari. Eſt enim vitium hoc menſtrua purgatio deprauata, propter vitioſos humores ſanguini menſtruo permixtos.

Cauſa.

Cauſa. Cauſſa nimirum huius mali eſt ſanguis vitioſus: Qui quidem vel natura ſua talis eſt, cum ſcilicet aut ex intemperie totius corporis, aut ex partis alicuius præcipuæ, imprimis ventriculi, epatis aut lienis, vt & praua victus ratione, prauam naturam acquiſiuit; vel ob admiſtionem humorum vitioſorum & præternaturalium talis euaſit; vel ob ſuppreſſionem ac retentionem corruptus eſt, vel ob vteri vitium, intemperiem ſcilicet, corrumpitur, aut ob prauos humores in vtero contentos ſimili labe inquinatur. Humores autem, qui ſanguini admiſcentur, ſunt nunc pituitoſi, nunc bilioſi, nunc melancholici, atque hinc pro varia ſanguinis corruptione, atque interdum etiam putredine, humorumque vitioſorum admixtione, menſes ſunt nunc albi, nunc pallidi, lutei, virides, nigri, fœtidi. Et quidem albi & pituitoſi menſes maxima ex parte ventriculi vitio fiunt; pallidi & flaui à nimio iecoris calore; nigri vitio lienis.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hoc malum ex eo, quod ſanguis, qui effluit, à ſanguine naturali & bono, tum conſiſtentia, tum imprimis colore differt. Cum enim ſanguis menſtruus naturali modo ſeſe habens colore ſit rubeus, qualis eſt ſanguis recens mactatorum animalium, conſiſtentia neque nimis tenuis, neque nimis craſſus, aut viſcidus: ſi color ille mutatur, & vel pallidi, vel albicantes, vel flaui, vel virides, vel liuidi ſunt, aut plures colores menſes habent: odore etiam ſunt fœtidi, & ſanguis eſt vel nimis tenuis, vel nimis craſſus, menſes vitioſi ſunt. Plerunque etiam accidit, quod menſes tales non debito & ſtato tempore excernuntur, & vel conſuetum terminum anteuertunt, vel diutius morantur. Imò etiam alia ſymptomata accidere ſolent, de quibus Hippocrates, *lib. de morb. mul. Incipiente morbo purgatur mulier diebus, quibus ſolita fuit, non pluribus. Progredientibus autem menſibus pluribus diebus purgatur, & menſes pauciores ac ſingulis diebus apparent, & febres ſuccedunt erroneæ, acutæ cum horrore & cibi faſtidio aliàs atque aliàs, & ſtomachi dolor, & dolebit magis, vbi menſes appropinquauerint. Poſtquam autem purgata fuerit, & ad medium tempus ſuperiorum reſpectu melius habuerit, poſtea rurſum ad idem perueniet. Dum autem curatur, citò ſana fit. Si verò non curetur, & tempus procedat, omnia priùs relata valde ipſam affligent. & dolor corripiet imam ventris partem infra vmbilicum, nunc inguina, nunc lumbos, nunc coxendicum ad ſedem iuncturam, nunc collum; aliquando verò ſtrangulatio fortis accidet, & caligo ante oculos obuerſabitur & vertigo, vtpote purgatione ſurſum vergente & aſcendente,* &c.

An autem menſes pituitoſi, bilioſi vel melancholici ſint, ex colore & ſubſtantiæ modo imprimis cognoſcitur, de quo Hippocrates, 1. *de morb. mul.* ſcribit: *Arenam tenuem & ſiccam ſubſternito, & cum menſes prodeunt, in Sole ſanguinem ſuperfundito, & ſiccari ſinito, & ſi quidem bilioſus fuerit ſanguis, in arena ſiccatus pallidus erit, aut flaueſcens: Si verò pituitoſus fuerit, veluti mucus conſpicitur: liuidus verò & ad nigrum vergens apparebit, vbi melancholica ſit menſtrua purgatio.* Eadem tamen hæc etiam ex ſignis humorum abundantium in corpore cognoſci poterunt. Menſes etiam vitioſi ob pituitam aut melancholiam diu protrahentur, bilioſi verò & ex ſeroſo humore feſtinanter prodeunt. Corrupti menſes ex eo quoque cognoſcuntur, quod ſiue anticipant, ſiue cunctantur, in neutro tamen certum tempus & periodum obſeruant; etſi ægra eandem Diætam obſeruet, quod inde accidit, quod ſicut temperatura bona ſemper ſibi conſtat, & parum huc vel illuc mutatur: ita intemperata corporis conſtitutio inconſtans eſt, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Si ex menſium ſuppreſſione ij corrumpantur, præceſſit menſium ſuppreſſio, & poſtea dolores in pectore & palpitationes fortes ſentiuntur, & tactum etiam non ferunt fœminæ. Et ſi melior habitus eſt, menſes ſpiſſi erumpunt, & profluit pus ac ſanguis & grauè olens, ad ſeptimum, aut octauum, aut nonum diem. Si praui humores in vtero contenti ſanguinem inquinarunt, cognoſcitur id ex ſignis intemperiei vteri cum materie.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum hoc non contemnendum. Varios enim morbos humores vitioſi in vtero abundantes excitare valent. Humores nimirum craſſi obſtructiones vteri, & mala hinc pendentia excitare; acres verò vterum exulcerare valent. Steriles etiam non rarò fœminæ hoc affectu laborantes fiunt.

2. Quò autem maior eſt à naturali ſtatu receſſus, eò malum deterius eſt: & imprimis praui ſunt menſes nigri & fœtidi.

3. Maximè verò periculoſi ſunt menſes ſuppurati. Qui tamen ſi per dies ſeptem, octo, aut nouem effluant, mulier liberatur. Si verò vlcera inde in vtero excitentur, melius quidem habebit, ſed ſterilis fiet. Quod ſi per pudenda non effluant, vel ad partes ſupra inguen prorumpunt citra tumorem, & iuxta hypochondria foras prodeunt, & tum fœmina aut ſuperſtes non manet, aut ſterilis euadit: vel poſt dies duas treſue aut plures menſtrua ſuper inguen excitant tumorem magnum, rubeum, ſine capite, quia caro ibi impletur, eſtque talis tumor œdematodes, atque à ſanguine pituitoſo per vniuerſam carnem diſperſo oritur, qui non ſine periculo ſecatur. Melius eſt, ſi ſanguis ad pudendum conuertatur, menſeſque prodeant. Quod ſi non fiat, & ibi menſes ſuppurentur, ſuperius relata pericula fiunt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Cum malum hoc ab humoribus vitioſis ſanguini menſtruo admiſtis dependeat, generalis Indicatio eſt, humores illos vitioſos euacuandos eſſe. De quo Hippocrates, *5. aphoriſm.* 36. Mulieri menſes decolores, neque ſecundùm idem tempus ſemper venientes, purgationem indicant eſſe neceſſariam. Præparatio tamen & euacuatio, vt & victus ratio, cuilibet humori debita inſtituenda: quæ qua ratione fieri debeat, ſupra, *de vteri Intemperiebus cum materia*, & aliquoties iam dictum. Hoc ſaltem hic monendum, cum humores craſſi, vt commodius purgentur, attenuatione indigeant, cauendum eſſe, ne pro attenuantibus menſes vehementer mouentibus vtamur; cum talia ſeroſos humores colliquent, & humores ad vterum moueant, atque ita vaſis anguſtioribus magis impingant. Senſim itaque & paulatim attenuantibus primò vtendum, & ſi aliqua eorum, quæ menſes vehementer mouent, vſurpentur, mitioribus ſunt temperanda. Acetum autem & acida hic locum non habent.

Si poſt purgationem tandem reliquiæ aliquæ vitioſorum humorum ſuperfuerint, ſiue in toto corpore, ſiue in vtero, abſumendæ ſunt. Quæ in toto corpore ſuperſunt, rectiſſimè ſudoribus diſcutiuntur: aut ſi flaua bilis peccet, quæ ſudorifera calida non ſemper admittit, balneis aquæ dulcis tepidæ reliquiæ diſcutiendæ ſunt: quæ etiam in humore melancholico vtiliſſima ſunt. Vtero ipſi verò peſſi, fomenta, ſuffitus, de quibus antea, adhibenda. Vel exhibeatur *theriaca*, *Mithridatium*, aut *decoctum radicum angelicæ* humoribus frigidis peccantibus: quæ tamen etiam reliquias humorum in toto corpore abſumunt.

CAPVT IX.

De Menſtruis debitum tempus anteuertentibus.

CVm menſes & menſtrua inde nomen habeant, quod ſingulis menſibus ſemel fœminis fluere ſoleant, rectè ſi is fluxus habet, ſi ſtatis temporibus, & abſoluto menſtruo ſpatio accidat. Verùm ſæpe euenit, vt nunc tardius, nunc citius, quàm menſtruo ſpatio, reuertatur, nunc etiam ſingulis menſibus non ſemel, ſed aliquoties, aut contra non ſingulis menſibus, ſed duorum vel plurium menſium ſpatio ſemel fluant; cuius fluxus genera omnia Inordinatorum menſium nomine comprehendimus. Etſi enim etiam aliquando menſes ſtato tempore debitum tempus anteuertere, aut tardius reuerti videantur: tamen nec is fluxus fit debito tempore, & rarò diu eandem periodum, idemque tempus obſeruat. Hoc capite ſaltem de menſibus debitum tempus anteuertentibus agemus. Menſ. inordinati.

Eſt autem fluxus is menſium excretio deprauata, quæ debitam periodum ſemel vel iterum anteuertit. Aliquando enim ſaltem ante debitum fluxionis tempus menſes fluere incipiunt; aliquando verò ſingulis menſibus etiam bis menſes fluunt.

Cauſſæ.

Cauſſ. Eſt autem huius ſymptomatis cauſſa proxima expultrix & retentrix vteri læſa, quæ in ſuo officio aberrant, vt ſanguis vel ſæpius, quàm par eſt, vel citius, quàm par eſt, vel tardius, quàm par eſt, expellatur, vel effluere permittatur. Cauſſa verò, quæ vel expultricem irritat, vt ante debitum & conſuetum tempus ſanguinem expellat, vel facit, vt retentrix ſanguinem amplius tolerare non poſſit, quærenda eſt vel in ipſo ſanguine, ſeu expultrice facultate totius corporis, quæ ſuperfluum & ſibi moleſtum ſanguinem ad vterum mittit, vel in ipſa facultate retentrice vteri, quæ cùm ſanguinem ſibi moleſtum amplius retinere non poteſt, facultatem expultricem in conſenſum trahit, quæ quod moleſtum eſt expellit; interdum & cauſſæ hæ omnes concurrunt.

Sanguinem quod attinet, poteſt is copia peccare, ſi ſcilicet ſtatim multus in corpore generetur, nimirum ſi fœmina ſit boni habitus, heparque calidius, & humidius obtineat, & alimentis boni ac multi ſucci vtatur, ac præterea vitam otioſam agat. Cum enim his de cauſſis breuiore temporis ſpatio plus ſanguinis, quàm ad corpus nutriendum neceſſarium eſt, generetur, natura, quæ ſanguinem copia ſibi moleſtum tolerare nequit, ante tempus conſuetum ad eius expulſionem inſurgit. Idem accidit, ſi ſanguis nimis calidus, tenuis, acris & mordax ſit. Etenim & is facultatem expultricem irritat. Idque longè facilius accidit, ſi vis retentrix in vtero languida & imbecilla ſit, & contrà facultas expultrix robuſta & exquiſito ſenſu prædita. Tum enim etiam à minore copia aut minore acrimonia facultas retentrix offenditur, & expultrix ſtimulatur, atque ita ſanguis ante debitum tempus effluet, præſertim ſi nulla adſit vaſorum anguſtia, ſed potius laxitas. Interdum & cauſſæ euidentes, lapſus, percuſſio, animi pathemata facere poſſunt, vt menſes conſuetum tempus anteuertant.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus ipſe ex mulieris relatione cognoſcitur, quæ refert, ſe longè citius, quàm aliàs conſueuerit,

aut intra menſis ſpatium bis vel ter ſanguinis muliebrem fluxum pati.

Cauſſarum autem, quæ ita manifeſtæ non ſunt, ſigna quod attinet, ſanguinis copia cognoſcitur è ſignis plethoræ *in Inſtitutionibus*, *& alibi* explicatis, ſanguiſque, qui excernitur, eſt fluidus & naturalis. Caliditas verò tenuitas & acrimonia humorum innoteſcit ex temperie totius corporis, atque imprimis epatis, calidiore, & victus ratione præcedente, quæ tales humores cumulare ſolet, aliiſque humorum bilioſorum ſignis, ſanguiſque eſt dilutior, decolor, fluidior. Retentricis debilitas & vteri vaſorum laxitas cognoſcitur ex habitu corporis humido & laxo. Si cauſſa aliqua euidens vel externa præceſſerit, ea ex fœminæ relatione cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Affectio hæc moleſta potius, quam periculoſa plerunque habetur: ſuis tamen incommodis non vacat. Interdum enim conceptionem impedit. Interdum etiam inde nimium ſanguinis profluuium oritur, & reliqua mala, quæ fœminæ, quibus menſtrua immodicè fluunt, patiuntur, ſuboriri ſolent.

2. Quò autem cauſſa huius mali magis ſeu minus pertinax eſt, eò etiam curatio eſt facilior vel difficilior.

Curatio.

Curatio. Si menſium anticipatio fiat à facultate irritata; & quidem à copia ſanguinis, is imminuendus, quod fit tenui diæta, & exercitio frequentiore ac validiore, & ſi copia ſanguinis ſit grauior, etiam venæ ſectione. Si verò à ſanguinis acrimonia proueniat, humores acres temperandi, cùm victu conueniente, tum medicamentis, poſtea conuenientibus medicamentis euacuandi, quæ qua ratione fieri & expediri debeant, ſupra, *part. 1. ſect. 1. cap. 5. de intemp. vteri cum bile*, & *alibi* etiam dictum.

Hic ſaltem ſuperioribus hoc addimus, acidulas & thermas, quæ vim ferri abundantem habent, vtiliter potari; cùm acrimoniam humorum temperent, ac viſcerum, epatis, renum, vteri intemperiem calidam corrigant, atque ita acrium humorum generationem prohibeant, facultatem etiam retentricem vaſorum roborent, & laxitatem eorum emendent.

Si à facultate vteri retentrice, & vaſorum laxitate malum ortum habeat, ea vſurpanda, quæ cauſſas illius imbecillitatis tollant, & vteri intemperies frigida & humida corrigenda, vt ſupra ſuo loco dictum, & permiſcenda adſtringentia, quæ meatus nimis patentes nonnihil claudant: non tamen nimis adſtringentia vſurpanda, ne contrarium malum, menſium ſcilicet retardatio vel ſuppreſſio, inducatur.

Si ictus, caſus, aut alia cauſſa euidens hoc malum induxerit, curanda vaſorum apertio vt ſupra, *part. 1 ſect. 2. cap. 7. de vaſorum vteri apertione*, dictum, & vteri regioni ac vicinis partibus imponendum cataplaſma aliquod adſtringens.

Vt ℞. *Pulner. radic. conſolidæ* ℥. ij. *flor. roſ. rubr. ſang. Dracon. maſtich. thuris* an. ʒ. j. *farina volatilis* ℥. j. Cum aq. roſ. & albumine ouorum F. Cataplaſma.

CAPVT X.

De Menſtruis vltra conſuetum tempus ſubſiſtentibus.

Menſtrua diu. Interdum contra accidit, vt menſtrui ſanguinis fluxus aliquot diebus, modò pluribus, modò paucioribus, vltra conſuetum tempus moretur, & ſimul plerúmque nullo certo ordine ac periodo reuertatur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Affectus hic cum ſit proximè enumerato contrarius, cauſſas etiam contrarias habet, ſanguinis nimirum paucitatem vel craſſitiem, viarum anguſtiam, & facultatis expultricis imbecillitatem, ſenſúſque obtuſionem & quaſi torporem: quæ cauſſæ omnes vt ſeorſim menſes remorari poſſunt: ita ſi plures vel omnes coniungantur, diutius menſes detinentur.

Si enim ſanguis paucus generetur, non ſtimulatur facultas expultrix ab eo, donec multus cumuletur; quod cum menſtruo ſpatio fieri non poſſit, tamdiu purgatio hæc differtur, donec ea ſanguinis copia cumulatur, quæ naturam ſtimulare poſſit. Sanguis verò craſſior expulſioni reſiſtit, & facilè vias obſtruit. Quod præſtant etiam humores craſſi ſanguini permixti, de quo Galenus, 5. *aphoriſm.* 36. ſcribit, quod cacochymicis mulieribus non modò decolores menſes appareant, ſed etiam ſtatum periodi tempus non ſeruent, humoribus, qui craſſiores ſunt, & ad fluendum ineptiores, morantibus. Per vias etiam anguſtas ſanguis facilè euacuari non poteſt, donec tandem poſt longius temporis ſpatium à maiori ſanguinis copia collecta natura cogatur cum impetu ad expulſionem ſe accingere. Quæ autem cauſſa anguſtiæ ſit, ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 6.* dictum. Facultas verò expultrix debilis, opus, quod debebat perficere, longius protrahit; ſenſúſque obtuſior ſtimulum non ſtatim percipit, & neque pondus, neque acrimoniam, donec nimia ſit, percipit. Præter has cauſſas quidem alia adhuc eſt, ætas. Verùm cum ea ad ſanguinis paucitatem redigi poſſit, neque curationem admittat, de ea plura dicere opus non eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Symptoma hoc ex mulieris relatione cognoſcitur. Cauſſarum ſigna quod attinet, ſanguinis paucitas cognoſcitur ex eo, quod fœmina victu tenuiore via eſt, aut nimium ſeſe exercuit, & nullam percipit moleſtiam, etſi fluxus menſium protrahatur. Si verò ob ſanguinis craſſitiem & viſciditatem id fiat, cacochymiæ iſtius ſigna alibi explicata aderunt, & ſanguis, qui excernitur, eſt albidior, craſſus & viſcidus. Imbecillitas facultatis expultricis cognoſcitur ex intemperie vteri frigida, cuius ſigna ſuo loco tradita ſunt; & vbi debitum purgationis tempus præteriit, fœmina ob ſanguinem cumulatum moleſtiam percipit. Stupor tandem cognoſcitur è morbis, quæ ſtuporem inducendi vim habent, & ex vſu nimio medicamentorum refrigerantium; & quod licet iam debitum menſtrui fluxus tempus præterit, & ſanguinis in corpore redundantis ſigna adſint, nullam tamen circa vterum grauitatem aut moleſtiam fœmina percipit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Minùs quidem periculoſa eſt hæc affectio, quàm menſium ſuppreſſio: neque tamen omni periculo vacat, præſertim ſi fœmina ſit plethorica, vel

cacochymica; cùm ex retento præter conſuetum A tempus ſanguine, vel etiam vitioſis humoribus varia mala oriri poſſint.

2. Curatur autem hoc malum facilius vel difficilius, prout cauſſa magis vel minus eſt pertinax.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio. Curatio tota conſiſtit in cauſſarum huius ſymptomatis ablatione. Si ſanguis ſit paucior, adhibito victu pleniore, laboribúſque & exercitiis nimiis omiſſis, ſanguis copioſior generabitur. Si ſanguis ſit craſſior, vel feculentos & craſſos humores admixtos habeat, ſanguis is attenuandus atque incidendus, vt fiat motui aptior, & humores vitioſi craſſi ſanguini admixti præparati conuenientibus medicamentis euacuandi. Vt autem ſuo quodlibet horum remediorum tempore adhibeatur, B commodiſſimum eſt, mox menſtrua purgatione finita, & ita corpore euacuato, medicamenta, quæ humores craſſos & viſcidos incidere, attenuare & abſtergere poſſint, exhibere; quæ ſi menſtrua purgatione inſtante exhiberentur, maiores obſtructiones parerent. Inter medicamenta autem, quæ hoc præſtant, efficaciſſima eſt calamintha, quæ tardantes menſes feliciter promouet. Poſt iſta medicamenta deinde purgantia exhibere vtile eſt, antequam multum ſanguinis in vtero & vicinis partibus iterum colligatur. Quod ſi nec ſic debito tempore menſtrua redeant, attenuantia & purgantia repetenda, & corpus per epicraſin euacuandum. C

Quibus peractis poſtea vaſa vteri aperientia vſurpanda, quæ ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 6*, propoſuimus. Commodiſſimè autem talia medicamenta diebus aliquot ante conſuetam menſium purgationem vſurpantur; ſicut etiam vtile eſt, diebus quatuor vel quinque ante conſuetam menſium purgationem talos ſcarificare, pedes in aqua calida detinere, crura fricare, cucurbitulas cum multa flamma ſine ſcarificatione interiori coxarum parti admouere, ſuffimentis & peſſis internis, ſi commodum ſit, vti. Sicut & variis medicamentis ventrem inferiorem inungere vtile eſt, quæ *de menſ. ſuppreſſ.* ſunt propoſita. Si ob ſenſus hebetudinem ac ſtuporem tardius, quàm par eſt, menſes fluant, medicamenta, quæ aliàs ſtupori & paralyſi conue- D niunt, vſurpanda; & ſi ob frigidam & humidam intemperiem ſenſus hebetudo, vt & facultatis expultricis debilitas accidat, ea, quæ ad frigidam & humidam vteri intemperiem corrigendam ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 5.* propoſita ſunt, ſimúlque facultatem expultricem debilem irritant & confortant, vſurpanda, & ſi humores pituitoſi coniunguntur, ij euacuandi, vt etiam ſuo loco dictum.

CAPVT XI.

De menſium per aliena loca excretione. E

OBſeruatum etiam eſt, menſes ſuppreſſos non per vterum, ſed per alia loca præter naturam excretos fuiſſe, & quidem varia. Per nares excretos fuiſſe, refert Braſſauolus, *comm. ad aphor. 33. lib. 5. Hippocratis*, & Paræus, *lib. 23. cap. 12.* Idem, *eodem in loco*, ſcribit, cuidam menſes ſubſiſtentes per hæmorrhoides euacuatos fuiſſe. Quibuſdam ſingulis menſibus vomitu per os reiici, refert Hippocrates, *lib. 1. de morb. mulier.* vnde idem Hippocrates ſcribit, *5. aphor. 32.* Mulieri ſanguinem vomenti menſtruis erumpentibus ſolutio fit; Aretæus, *lib. 2. cap. 2.* Rabbi Moyſes, *part. 14. aphor.* Beniuenius, *cap. 41 de abditis ſanat. & morb. cauſſ.* Braſſauolus, *loco allegato & comm. ad aphor. 31. lib. 5.* Nonnunquam & per aluum euacuantur, vt etiam Hippocrates, *loco allegato*, refert. Galenus, *5. aph. 33.* Quæ autem via ſit ab vtero ad inteſtina & ventriculum, non ita planum eſt. Equidem poſſet hoc fieri, ſi ſanguis in venam cauam regurgitet, & hinc ad epar, & ab epate ad venas meſaraicas perueniat: ſed via hæc nimis longa eſſe videtur. Compendioſior eſt per ἀναστομώσεις illas, quas habent venæ vteri cum meſenterij venis. Per eas enim ſanguis facilè & in ventriculum, & in inteſtina effundi poteſt. Cum vrina quoque ſanguinem menſtruum exiuiſſe, ſcribit Braſſauolus, *comm. ad aphor. 75. lib. 4. aphoriſm. Hippocratis.* Menſes etiam, quæ per ætatem iam fluere debebant, in virgine quadam ſanguineis guttis, lacrymarum inſtar, frequenter ex oculis profluentibus euacuatos fuiſſe, refert Dodonæus, *cap. 15. obſeruat. Medicinalium.* Vidit quoque fœminam, cui vnoquoque menſe ſanguis modicus per maiorem ſiniſtri oculi angulum fluebat, Ludouicus Mercatus, vt refert, *lib. 1. de morb. mulier. cap. 7.* Mulierem in Flandria, cui forte fortuna cùm eliſus dens molaris, ſolitique alioquin menſes ſupprimerentur, ſingulis menſibus ex eliſi dentis vulnuſculo ſanguineus quidam gurges, purgationi proportione reſpondens, effluebat, ſe nouiſſe ſcribit Bald. Rouſſeus, *lib. de hom. primordiis & hyſtericis affectionib. cap. 28.* Per mammarum papillas ſanguinem effluxiſſe in duabus nobilibus fœminis, altera Luſitana, altera Itala ſe obſeruaſſe, docet Amat. Luſitanus, *cent. 2. curat. 21.* Idem refert Paræus, *lib. 23. cap. 52.* Cordæus, *comm. 6. in lib. 1. de mulier. morb. Hippocratis.* Per Vmbilicum mulieri cuidam Tridentinæ ſanguinem ſingulis menſibus erupiſſe, ſcribit Nicolaus Florentinus, *ſerm. 2. cap. 8.* Per minimum manus digitum, & per annularem ſiniſtræ manus ſingulis menſibus ſanguinem effluxiſſe, ſe ter vidiſſe, refert Ludouicus Mercatus, *lib. 1. cap. 7. de mulier. affection.* Non prætereundum hic eſt, quod Mercatus, *loco allegato*, refert, cuidam mulieri ſanguinem quidem menſtruum per aliena loca non effluxiſſe, ſed rubore quodam facto in altera maxillarum ſingulis menſibus naturam purgationem menſtruam negaſſe.

Cauſſa.

Cauſſa huius affectionis eſt menſium ſuppreſſio; Cauſſæ eaque perfecta, potiſſimum à vaſorum in vtero anguſtia, quacunque de cauſſa orta. Poteſt tamen huc facere etiam vteri robur, ob quod ſanguis non admittitur, & contra aliarum partium, per quas effluit, debilitas: ſicut & in quibuſdam vaſorum vteri vitioſa conformatio & inſertio. Ex cauſſis enim iſtis, vel etiam aliis, ſi ſanguis ſupprimatur, nec natura eum per conſueta loca expellere poſſit, copia eius grauata fœminæ ſaluti proſpiciens, & pericula, quæ ex ſuppreſſione menſium oriri ſolent, præcauere cupiens, aliam viam quærit, per quam ſanguinem euacuet. Nonnulli etiam naturæ errorem addunt & accuſant, ſtatuuntque, ſi natura ſalutis fœminæ cauſſa coacta talem euacuationem moliatur, eam impedire aut peruertere nefas eſſe: Si verò per naturæ errorem fiat fluxus, eum ſenſim & leniter permutandum eſſe. Verùm non facilè adduci poſſum, vt credam, naturam, ſi nullum ipſi impedimentum obiiciatur, viam conſuetam deſerere, & aliam inſolitam quærere. Et licet verum ſit, fluxum illum, quem natura ſalutis fœminæ cauſſa inſtituit, non peruertendum aut impediendum eſſe, ne ſanguis in corpore relictus grauiora mala excitet: tamen vbi

fluxus ille ceſſat, danda eſt opera, vt natura ad conſuetas vias reuocetur.

Signa Diagnoſtica.

Affectus ipſe per ſe patet.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Malum hoc potius moleſtum fœminis, quàm periculoſum eſſe ſolet; niſi quod hoc habet incommodi, quod conceptui impedimento eſſe poteſt, cùm ſanguis, qui pro conceptione neceſſarius eſt, ad alia potius loca, quàm vterum feratur.

2. Minus tamen periculi eſt, ſi per nares ſanguis euacuetur; cum natura aliàs ſanguinis abundantis copiam per nares euacuare ſoleat.

Indicationes & Curatio.

Indicatio- & Curatio.

Duo ſcopi hic Medico ſunt propoſiti, primus & præcipuus; vt ſanguis, qui per aliena loca euacuatur, ad vterum, vt huic euacuationi deſtinatum locum, reuocetur; alter, vt ſi ſanguis per aliena loca non ſufficienter euacuetur, & inde aliqua eius copia colligatur, ea imminuatur. Prius expeditur venæ ſectione in talo, triduo, antequam ſanguis fluere incipiat, inſtituta, cucurbitulis, femoribus, coxis & ſuris nunc cum ſcarificatione, nunc ſine ea applicatis, frictionibus item, balneis fomentis inunctionibus, clyſteribus vterinis, peſſis & aliis, quæ *de ſuppreſſ. menſ.* ſunt propoſita. Alteri ſcopo ſatisfacit venæ ſectio, quæ tamen commodiſſimè in talo inſtituitur.

CAPVT XII.

De fluore muliebri.

Fluor muliebris.

ETſi per vterum nihil aliud, quàm ſanguis ſingulis menſibus euacuari ſolet: tamen accidit interdum, vt præter naturam, & aliæ res per eum excernantur. Inter eas autem primò eſt Fluor muliebris vel vterinus, ῥοῦς γυναικεῖος dictus, ſeu Menſtrua alba appellata; Excretio nimirum ex vtero vitioſa, vbi pro rubro ſanguine illuuies quædam cruda, plerunque alba, modò ſanioſa, liuida, aut viridis, modò ſubrubra & ſanioſa excernitur, & quidem non ſingulis menſibus & ſtatis temporibus, ſed ſingulis ferè diebus, aut inordinatè, nunc breui, nunc longo temporis ſpatio, & nunc iis accidit, quibus menſes fluunt, & menſium rubrorum fluxu abſoluto incipit, nunc menſium fluxum præcedit, interdum & iis accidit, quibus menſes ſuppreſſi ſunt. Virgines rarò hoc malum infeſtat, frequentiùs adultiores, nonnunquam & grauidas. Autor tamen eſt Fernelius, *lib. 6. de morb. & ſympt. cap.* 16. etiam puellam octauo ætatis anno, hoc malo obſeſſam, ac diu poſtea grauiter afflictam ſe vidiſſe.

Fluor muliebris differt a menſibus decoloribus.

Decolores verò menſes, quorum antea facta eſt mentio, aliud ab hoc fluxu vitium ſunt. Menſes enim decolores adhuc ad menſes pertinent, & deprauati ſunt, color tamen ruber adhuc in iis conſpicuè apparet: menſes verò albi & ſubſtantia & colore à menſibus differunt. Deinde etiam exeundi tempore & modo à menſibus decoloribus fluor muliebris differt. Menſes enim decolores etiam ſuam periodum obſeruant, etſi non ſemper exactè: fluor verò muliebris alio, quàm menſes, fluunt tempore, nonnullis continuò, aliis ante, aliis poſt menſes; grauidis quoque & quibus menſes ſuppreſſi ſunt, accidit.

A pure ex vlceribus vteri.

Diſcernendus etiam fluor muliebris à materia purulenta, quæ ex vlceribus vteri effunditur: atque cùm materia purulenta effluit, vlceris præſentis notæ adſunt, quæ abſunt in fluore muliebri. Ipſum etiam pus, ſi ſit laudabile, craſſius eſt & albidum, quàm menſes albi, & minoris quantitatis. Si verò ſit ſanioſum, cruorum perfuſum eſt, & cum dolore excernitur.

A Gonorrhæa. A pollutione nocturna.

A Gonorrhæa verò & materia ſeminali diſtinguitur, quòd hæc in minore quantitate excernitur, albidior eſt & craſſior, & longioribus interuallis effluit, ſicut à pollutione nocturna eò diſcernitur, quòd pollutio iſta per ſomnum ſaltem accidit, & cum imaginatione rei venereæ eſt coniuncta; cum fluor muliebris quauis hora accidat.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſa proxima eſt humor excrementitius, à ſanguine tota natura alienus, non tamen eiuſdem ſemper ſpeciei, ſed modò albus & pituitoſus, modò bilioſus, modò melancholicus, modò ſanioſi ſanguinis colorem repræſentans, modò mixtus.

Colligitur autem iſte humor nunc in corpore toto, nunc in aliqua parte, & ad vterum tranſmittitur, & per pudendum frequenter & aſſiduè effluit. Sicut enim natura, dum boni ſanguinis copia in fœminis cumulata eſt, eam per vterum euacuare ſolet: ita etiam ſi vitioſi humores in corpore cumulati ſint, iiſdem viis ad eas expellendas vti ſolet. Et imprimis hoc accidit in mulieribus humida & frigida conſtitutione præditis, mollibus, delicatis, ſedentariam & otioſam vitam agentibus, & alimentis frigidis & humidis vtentibus. E partibus imprimis ventriculus, hepar & lien huic malo originem præbent, & præcipuè mulieres, quæ cruditate ventriculi laborant, huic malo ſunt obnoxiæ. Faciliùs tamen hoc accidit, ſi vterus debilitatus ſit. Imò ſolus vterus malè affectus huius vitij cauſſa eſſe poteſt; ſi nimirum ob frequentes abortus, vel alias cauſſas is debilitatus ſit, & potiſſimùm ſi frigida & humida intemperie (de qua ſupra, *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 5. dictum) laboret. Tum enim etiam bonum alimentum affluens non rectè concoquit, & propterea multa excrementa cumulantur, quæ quotidie ex vtero effluunt. Multò magis verò hoc accidit, ſi ſanguis, qui affluit, non purus ſit.

Atque ita humor vitioſus, qui fluxum hunc excitat, nunc in toto corpore vel aliqua parte generatur & ad vterum tranſmittitur, nunc in vtero præcipuè colligitur. Docet id clarè Galenus, 6. *de loc. affect. cap.* 5. dum ſcribit: Verùm accidit interdum fœminis vtero nihil laborante muliebre vocatum profluuium, cum vniuerſum corpus per ipſum expurgatur, quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur. Contingit potiſſimùm iis fœminis, quæ tenuiore & pituitoſiore habitu ſunt præditæ. Has itaque intacto vtero, per remedia, quæ toti corpori adhibentur, ſanauimus. Et, 3. *de cauſſ. ſymptom. cap.* 4. hæc habet: Cæterum deprauatæ fluxiones per vterum fiunt, expurgato per hanc partem corpore vniuerſo; vocatur autem id ſymptoma fluxus muliebris: Præter hæc deprauata ex vtero fit vacuatio propter malum aliquod in ipſo factum. Quanquam enim de hiſce locis pugnet cum Mercuriali Maſſarias: tamen clarum eſt, Galenum ſtatuere interdum (non ſemper) ſaltem fluxum hunc a toto fieri; præter hunc tamen aliam deprauatam fieri ex vtero euacuationem, propter malum aliquod in ipſo vtero factum.

Per quas vias fiat fluor muliebris?

Vias per quas hic fluxus fit, quod attinet, Platerus in ea eſt ſententia fluorem vterinum tantùm à ceruicis vteri venis prodire, non verò ex fundi cauitate in collum illius effluere, indeque poſtea expurgari; cum tam anguſtias in vtero ſinus tantam copiam humoris, quantam plerunque emanare videmus, capere non poſſit, nec, donec vterum geſtent fœminæ, ampliatur. Verum equidem

negandum non cenſeo, per ceruicis vteri venas, vt ampliores, hunc fluxum frequentiſſimè accidere: interim tamen non impoſſibile eſt, ex ipſius vteri venis eundem humorem effundi poſſe. Cum enim aliàs hæ venæ in vterum ſanguinem ferre ſoleant, non mirum eſt, naturam etiam iis abuti ad excrementitios iſtos humores euacuandos, præſertim vbi in ipſo vtero illi generantur, iſque imbecillis huius fluxus cauſſa eſt, (quod Platerus diffiteri non poteſt,) & non è toto corpore vel aliunde confluunt. Neque opus eſt, vt totus, qui euacuatur, humor, in cauitate vteri primùm congeratur, & hinc euacuetur; ſed vt ſenſim affluit, ita ſenſim euacuatur. Neque etiam, vt dictum, totus iſte humor ex vtero, ſed pars eius è venis ceruicis vteri effluit. Non autem mirum, naturam vitioſos humores ſine ſanguine è venis expellere; cum non ſolùm extra conſuetum menſtrui ſanguinis fluxus tempus id accidat, ſed & natura vtilem ſanguinem retineat, vitioſos humores verò eiiciat, quod etiam in alui fluxibus & vomitibus, in quoque materia è venis euacuatur, accidit.

Cauſſas remotiores quod attinet, ſunt eæ omnes, quæ dictos vitioſos humores in corpore vel parte aliquâ vel vtero cumulare poſſunt. Scribit etiam Platerus, ſe obſeruaſſe, mulieribus, quæ nunquam hunc fluxum paſſæ fuerunt, eum, poſtquam medicamenta cathartica ſumſiſſent, ſuperueniſſe, quia natura eorum vſu ad alias excretiones moliendas excitata fuerit: Multas quoque dum thermis aliquandiu inſediſſent, hoc vitium contraxiſſe, non ob contagium, quia cum aliis, quæ eo laborabant, in eodem balneo ſederunt, ſed quòd vſu harum continuo natura incitata excrementa craſſiora, quæ per ſudorem expelli non potuerunt, per hanc viam commodiorem expulit.

Quaſnam corripiat fluor muliebris.

Corripit autem hoc malum fœminas omnis generis, frequentiùs tamen adultiores; nonnunquam tamen & iuniores, imò & virgines. Etſi enim nonnulli negant, virgines hoc profluuium pati, & ſi id accidat, eas corruptas eſſe, temerè & incautè pronuntiant: Obſeruatum tamen eſt à doctiſſimis Medicis, fluxum hunc virginibus, de quibus nulla corruptionis ſuſpicio eſſe potuit, accidiſſe, imò nonnullas biennio antequàm menſes erumperent, fluxu hoc laboraſſe, & puellam octo annos natam fluxum hunc paſſam eſſe, antea ex Fernelio dictum. Et cauſſa nulla eſt, cur hoc ſit impoſſibile; cum cauſſæ, ob quas fluxus hic accidit, in omnibus fœminis locum habere, eæque etiam tales crudos cumulare poſſint.

Differentiæ.

Differentiæ.

Ex modò dictis iam patet, humorem, qui muliebre profluuium conſtituit, non eſſe eiuſdem ſemper naturæ, ſed modò album, modò pallidum, modò liuidum, modò ſubrubum & ſanioſum, modò ad viriditatem vergentem, modò viſcidiorem, modò tenuiorem, modò frigidiorem & minus acrem, modò calidum atque acrem, modò fœtidum, modò fœtoris expertem. Fluxus tamen albus, vt Hippocrates, 2. *de morb. mulier. in initio*, ſcribit, in ſenioribus magis fit, quàm in iunioribus: fluxus fulſius in vtriſque; fluxus ruber in iunioribus.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Vitium hoc Medico ex ipſius fœminæ relatione innoteſcit. Accedunt præterea & alia ſymptomata, facies fœdatur, vrinæ turbidæ minguntur, ægræ, præſertim ieiunæ, nauſea & cardialgia corripiuntur. Si humor ſit acris & putris, ſæpe febres lentæ accedunt. Si humor ſit pituitoſus & copioſus, ac ligamenta vteri laxiora reddat, procidentia vteri excitatur. De quo Hippocrates, *de natura mulier. Cum fluxus albus*, inquit, *obortus fuerit, vel vti vrina aſinina apparet, & dolor imum ventrem habet, & lumbos, & lateris mollitudinem, & tumores fiunt crurum & manuum, & caua eleuantur, & oculi tumidi ſunt, & color arquatus & albus fit, & cum iter facit, anhelat.* Ægra etiam rectiſſimè referet, quænam humoris, qui euacuatur, qualitas ſit. Eadem tamen è linteis, quibus humor iſte excipitur, facile patefit. Si enim, vt Hippocrates, 2. *de morb. mul.* docet, lintea infecta arefacta ſimplici aqua lauentur, & ſiccentur in vmbra, ac poſt inſpiciantur, manifeſtè colorem abundantis excrementi referunt. Qua ratione verò à cognatis vitiis diſcerni poſſit, iam ſupra dictum: De malo ipſo cum Medicus eſt certus, eius muneris eſt, iam ampliùs inquirere, vbi humor ille vitioſus generetur. E toto corpore humorum illum prauum confluere, cognoſcitur ex eo, quod cacochymiæ in toto corpore ſigna, alibi explicata, adſunt; nullius verò in vtero morbi ſigna adſunt. Si verò ex aliqua parte humores illi ad vterum confluant, eius affectus ſigna aderunt, quæ è prædictis nota ſunt. Si verò ex vtero ipſo ſolùm hic fluxus originem habeat, nec cacochymiæ in toto corpore, nec vllius partis affectæ ſigna adſunt, contra verò vteri malè affecti ſigna aderunt, quæ ſupra, *part. 1. ſect. 2. de morbis vteri*, ſunt expoſita. Præterea ſi à ſolo vtero fluxus hic proueniat, materia pauca eſt, vtpote, quæ ſolius vteri eſt excrementum: Si verò à toto, vel aliqua parte, copioſior.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Equidem malum hoc, ſi moderatum ſit, nullàque grauiora accidentia coniuncta habeat, ſæpe diu ſatis ſine inſigni incommodo id fœminæ ferunt. Non tamen contemnendum eſt. Reddit enim primò fœminas viris minùs gratas, præterea etiam plerunque infœcundas; non tamen ſemper. Si enim humor iſte per vaſa ceruicis vteri euacuetur, ita conceptioni non obeſt.

2. Deinde ſi diu durat, in graues morbos fœminas conicit, in languorem ſcilicet totius corporis, atrophiam, tabem, cachexiam, hydropem, vteri prolapſum, vlcera. Si materia mordax ſit, etiam pruritus, mordicatio & ardor in pudendo fœminas vexat.

3. Interdum mœſtitia, melancholia, animi deliquia & conuulſiones accedunt. De quo Hippocrates, 5. *aphor. 56. Si muliebri profluuio conuulſio aut animi defectus ſuperueniat, malum.* Cum ſcilicet, vt Galenus, *in comm.* addit, malum vehemens fuerit, vel diu durauerit, & materia cerebro ac neruoſo generi communicata fuerit.

4. Eò deterior autem eſt hic fluxus, quò humor peior eſt. Et proinde Aretæus eum cenſet eſſe deteriorem, qui liuidus eſt, ſanioſus ac fœtidus, quàm pallidum & album.

5. Faciliùs autem hoc vitium initio curatur, dum cauſſæ, à quibus pendent, nondum potentes ſunt, nec radices egerunt; progreſſu verò temporis malum difficilius redditur, & totum corpus tandem excrementa per hanc viam expellere adſueſcit, atque ipſe vterus debilior iam redditus excrementa aliena faciliùs ſuſcipit.

6. Senes fœminas hoc malum plerumque ad mortem vſque comitatur, ob pituitæ copiam & facultatis coctricis debilitatem.

7. Aliàs fluxus citrinus, viridis, minus contumax eſt, quàm albus, ſi idonea remedia adhibeantur: maiora tamen pericula ob materiæ prauitatem inducere poteſt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio.

Tota autem huius affectus curatio in cauſſarum remotione conſiſtit, quibus ablatis fluxio ceſſat.

Medici equidem plerique ad fluxum hunc ſiſtendum multa remedia adſtringentia proponunt. Sed non video, quomodo conſultum ſit, humores iſtos prauos adſtringentibus adhibitis in corpore retinere; cum facilè fieri poſſit, vt in corpore retenta talia excrementa, ad alias partes nobiliores ruant, & alia grauiora mala excitent: niſi forſan propter vteri humiditatem & laxitatem corrigendam talia ſiccantia & adſtringentia adhibeantur.

Primo ergo videndum, an totius corporis vitio; an ob partem aliquam priuatam, an vero vteri ſaltem culpa hic humor colligatur. Si in toto corpore humores, qui per vterum euacuantur, colligãtur, quod plerunque accidit, humores vitioſi euacuandi, ab vtero auertendi, & ne iterum generentur, cum bona victus ratione, tum medicamentis præſtandũ. Quid de venæ ſectione ſtatuendum ſit, infra *quæſt.* 1. dicetur. Itaque, ſi, quod frequentiùs accidit, pituitoſi & crudi humores abundent, ij præparandi & euacuandi. Corpore vniuerſo euacuato, reliquiæ humorum decocto ligni Guaiaci, ſarſæ parillæ vel radicis Chinæ abſumendæ; ſimúlque victus ratio exſiccans & extenuans præſcribẽda. Non incommodum etiam fuerit, poſt purgationes inſtitutas diuretica exhibere, quæ reliquias materiæ ad renes diuertant, & per vrinam euacuent, de quo infra *quæſt.* 2. Si verò humores biliosi & acres abundent, medicamenta, quæ acrimoniam bilis temperant, nonnihil adſtringant exhibenda, qualia ſunt præcipuè cichorium, endiuia, acetoſa. Humor præparatus euacuandus *rhabarbaro, triphera Perſica, pilulis aggregatiuis, de rhabarbaro.* Si humor melancholicus admiſceatur, & is conueniente modo præparandus & euacuandus, de quo alibi. Quomodo verò, ſi ſeroſus & aquoſus humor abundet, curatio inſtituenda ſit, docet Galenus, *in lib. de præcognit. ad Poſthumum, cap.* 8. exemplo curationis à ſe inſtitutæ in vxore Boëthi fluxu muliebri laborante. Cuius ſumma hæc eſt. Cum vxor Boëthi muliebri fluxu laboraret, maritus eius Medicos Romanos præcipuos, atque inter eos Galenum conuocauit. Inter quos equidem conuenit, vt ea medicamenta, quæ ab Hippocrate & aliis poſt Hippocratem optimis quibuſque Medicis tradita eſſent, adhiberentur, quæ eò tendebant, vt non ſolùm vterus, ſed etiam vniuerſum corpus exſiccaretur. Verùm cum hac curandi ratione nihil proficerent, ſed & malum deterius redderetur. Medici hæſitabant, & ad aliam curandi rationem accedere quidem cupiebant, nihil tamen melius inueniebant. Interea matronæ huic tumor in vtero obortus eſt, ita vt mulierculæ grauidam eam exiſtimarent. Verùm ſuſpicionem hanc hoc exemit, quod cum aliquando lauaretur, in primo balneorum cubiculo vehementiſſimis doloribus, quales parturientem prehendere ſolent, correpta fuit, & hinc humorem aqueum adeo copioſum excreuit, vt animo linqueretur. Vnde venter ſtatim detumuit. Cùm verò alij Medici quid porrò agẽdum eſſet, dubij eſſent, ac hærerent. Galeno in mentem venit, ſe in hoc muliere inſignem circa hypochondria molitiem deprehendiſſe, ex quo in eam ſententiam venit, quod mulier frigidæ & humidæ valdè temperaturæ eſſet, & propterea non ſolùm ſiccantia nimiæ humiditati, ſed & calefacientia nimiæ frigiditati opponenda eſſent. Itaque in victus ratione potum paucum admodum exhibendum, deinde redundantem humorem per aluum, vrinam, & cutem eſſe euacuandum ſtatuit. Idque vt rectè præſtare poſſet, à Boetho impetrauit, vt ſolus decem dies vxoris curationem ſuſciperet. Itaque primò medicamento aqueum humorem per aluum purgante vſus eſt, deinde aquam, in qua aſarum & apiũ ferbuerant, illi bibendum propinauit. Cùm verò poſt biduum vteri fluxus iterum inciperet, tertio die rurſum medicamento per aluum purgante vſus eſt. Poſtea quotidie mulierem melle inunxit, & corpus linteo primùm molli, deinde aſperrimo fricauit, ſimulque conuenientem victus rationem inſtituit. Qua curandi ratione factum eſt, vt ſpatio 15. dierum nullum prorſus morbi veſtigium amplius apparuerit, ſed mulier integrè conualuerit.

Si verò humor in parte aliqua, ventriculo, epato, vel alia colligatur, eius ratio habenda, curandumque, ne talem humorem generet. Et quia imprimis circa ventriculum crudi humores colliguntur, vomitus idoneis medicamentis concitatus maximè vtilis eſt: videndum tamen, ne vomitoriis ventriculus debilitetur. Poſtea quia ventriculus, vbi pituitoſi humores in corpore colliguntur, plerumque intemperie frigida & humida laborat, is calefaciendus, ſiccandus & roborandus eſt, vt ſuo loco dictum. Si verò bilis peccet, plerumque laborat intemperie calida. Itaque ille conuenientibus medicamentis refrigerandus. Si ab vteri vitio & intemperie fluxus hic ortum habeat, id corrigendum, vt ſupra, *part.* 1. *ſect.* 2. dictum.

A quacunque verò cauſſa proueniat hoc malùm, vtiles ſunt thermæ, quæ nõ ſolum vitioſos humores in corpore redundantes euacuant, & ad aluum ab vtero auertunt, ſed & viſcera ac vniuerſum corpus roborant, & vteri intemperiem frigidam & humidam emendant. Eligendæ autem ſunt thermæ cuilibet corporis conſtitutioni conuenientes. Tandem, vt dixi medicamenta exſiccantia, & adſtringentia, ad fluxum hunc ſiſtendum ab Autoribus ſolent proponi; *portulaca* nimirum, *plantago, polygonum, balauſtia, cortices granatorum, rad. biſtortæ, tormentillæ, filipendulæ* quæ valdè commendantur, *hypociſtis, bolus Armenus, terra ſigillata, raſura eboris, ſpodium, ſuccinum, corallia,* C. C. Hinc commendatur tale Electuarium. ℞. *Conſ. roſ. rubr. veteris* ℥. iv. *cichor* ℥. ij. *corall. rubr. pulu. rad. biſtortæ, tormentillæ, raſuræ eboris* an. ʒ. ij. *Cum ſyr. myrtitino* F. Electuarium. Vel ℞ *Coral. rubr. præp. boli Armeni, terræ ſigill.* an. ℥. j. *marg. præp.* ℈. j. *maſtich.* ʒ. ß *rad. cyperi* ℈. ij. *macis* ʒ ß. *ſacch. roſ. tabulati ad pondus omnium.* F. puluis. Vel ℞. *ſpec. diarrh. abb.* ʒ j. *ſantal. omn.* an. ℈. j. *coriandri præp.* ʒ ij. *maſtiches corall. rubr. præp.* an. ʒ. j. *ſacch. albi q. ſ.* F. rotulæ. Vel ℞. *ſem. coriand. præp. acetoſæ, plantag.* an. ʒ. j. *terræ ſigill. boli Armeni* an. ʒ. ß. *ſpec. arom. roſ.* an. ʒ. j. Cum ſ. q. ſacch. F. rotulæ.

Verùm vt dictum, talia non niſi corpore antè euacuato exhibenda, metuendumque, ne ſi fluxus retineatur, ſero, quod plerunque coniungitur, retento venter intumeſcat; quod Boetij vxori accidit, vt refert Galenus, *de præcogn. ad Poſth. cap.* 8. Et ne à frigidis exſiccantibus aliquid incommodi oriatur, calida ſine omnis periculi metu exhiberi poſſunt, vt Theriaca vetus, Methridatium, cui aliquid conſ. roſarum & abſinthij addi poteſt. Vel ℞. *conſ. anthos* ℥. j. *diacori vulgaris* ʒ. ij. *ſpec. diarrh. abb. arom. roſ.* an. ʒ. j. *corall. rubr. præp.* ʒ. j. ß. *theriacæ* ʒ. ij. *Cum ſyr. de cortic. citri* F. Elect.

Ne quoque à vitioſis & prauis humoribus interna vteri ſuperficies lædatur, liquores extergentes ſæpe in vterum iniicere vtile eſt, qui excrementa eiuſmodi detergant, & abluant, parato è decocto hordei cum melle roſato, ſero lactis caprino, cum ſyrupo de roſis ſiccis, vel decocto abſinthij, menthæ, matricariæ, roſis rubris alumine & ſimilibus. Poſt lotionem vbi loca exſiccata fuerint, ſuffitus adhiberi poſſunt è thure, ladano, maſtiche, ſantalis, nuce moſchato, roſis rubris.

Diæta.

Diæta.

Diæta cum medicamentis conſpiret. Ideóque aer eligatur purus, ad calidum vergens, & ſiccus, vitetur verò pluuioſus auſtrinus, & frigoris inclementia. Cibi ſint facilis coctionis & boni ſucci; vt à calore debili facilius coqui poſſint, & nullo modo cacochymiam augeant. Qualitate ſint humori peccanti contrarij, omnes tamen vim ſiccandi obtinentes, quia plerunque crudi & pituitoſi humores peccant, vel admiſcentur. Vitentur verò omnia cruda & humida, olera, fructus fugaces, piſces molles, lac, pinguia, dulcia, ſalſa. Interdum à cœna abſtinere in hoc affectu vtile eſt. Potus ſit vinum rubrum. Somnus & vigiliæ ſint moderatæ. Ægra ſupina non dormiat, ne calefactis lumbis humores verſus vterum trahantur. Exercitium ſit moderatum. Inprimis verò vtiles ſunt frictiones partium ſuperiorum, quæ humores pituitoſos diſcutiunt, & ab vtero auertunt. Abſtineat fœmina à Venere, ne eius vſu humores verſus vterum concitentur. Animi affectus nimij, imprimis ira & mœſtitia, vitentur.

QVÆSTIO I.

An venæ ſectio in fluore muliebri locum habeat?

An venæ ſectio in fluore muliebri locū habeat?

Cum fluor hic totus à cacochymia, non verò à plethora dependeat, nullus omninò locus eſſe venæſectioni videtur. Præterea non conſultum videtur, prauos iſtos humores ad vterum fluentes in venas reuocare, & maſſam ſanguinis inquinare. Tandem cum vires affectu hoc plerunque diuturno deficiantur, & corpus contabeſcat, ſanguinis miſſione id amplius debilitandum, nutrimentóque fraudandum non videtur. Nonnulli contra, ſi ex menſium ſuppreſſione accidat hoc malum, à ſanguinis miſſione principium curationis faciendum, atque venam in cubito aperiendam eſſe cenſent. Verùm prior ſententia rationi magis conſentanea, neque ſectio venæ vllo modo neceſſaria hic videtur. Et licet ex ſuppreſſione menſium malum hoc originem habeat: tamen ſanguis ſuppreſſus iam corruptus eſt, & in cacochymiam degenerauit, neque tanta ſanguinis copia adeſt, vt per venæ ſectionem in brachio inſtitutam eam imminuere opus ſit.

QVÆSTIO II.

An Diuretica conueniant in fluore muliebri?

An diuretica conueniant in fluore muliebri?

Dictum ſupra, humoris, præcipuè pituitoſi, reliquias diureticis per vrinam euacuandas eſſe. An tamen hoc rectè fiat, à nonnullis dubitatur ideò, quòd diuretica etiam menſes mouere valent. 4. *de ſimpl. medic. fac.* atque ita humores ad vterum mouere & fluxum augere poſſunt. Verùm enimuerò equidem negandum non eſt, diuretica, dum humores fundunt, ſecundariò etiam menſes mouere. Verùm ſi corpore purgato exhibeantur, nullus metus eſt, vt maiorem fluxum excitent. Etenim humores ad renes non ſpontè ruunt, ſed à vi renum attractrice alliciuntur. Ad vterum verò neque ab eo attrahuntur, ſed à natura eo pelluntur; quod non fiet, ſi maxima pars per purgantia euacuata ſit. Tum enim reliquiæ à diureticis fuſæ à renibus facilè attrahuntur.

CAPVT XIII.

De Gonorrhœa.

Gonorrhœa.

GOnorrhœa non ſolum Viris, de qua, *lib. 3. part. 9. ſect. 2. cap. 4.* dictum, ſed & mulieribus quandoque accidit. Quæ qua ratione in fœminis à fluore muliebri differat, *capite præcedente* dictum. Accidere autem poteſt Gonorrhœa omnibus viro maturis fœminis. Mercurialis tamen grauidis non accidere poſſe putat; quia ſemen ſemper in vterum eiici putat. Verùm quia & prægnantes venere vtuntur, menſeſque non in vterum, ſed ad ceruicis vteri latera emittunt, per eaſdem vias etiam gonorrhœa accidere poteſt. Præter gonorrhæam veram, quæ naturalis ſeminis effluuium eſt, vt viris, ita etiam fœminis interdum ex lue venerea humores fœtidi & corrupti effluunt, qui tamen fluxus propriè gonorrhœa non eſt, vt *loco allegato* dictum, ad gonorrhœam tamen etiam vulgò referri ſolet.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſa huius mali præcipua eſt retentricis facultatis imbecillitas & vaſorum ſemen continentium laxitas. Hinc ad gonorrhœam excitandam faciunt omnia, quæ vaſorum ſeminalium laxitatem inducere poſſunt. Verùm cum de cauſſis gonorrhœæ in viris plura dicta ſint, *lib. 3. p. 9. ſect. 2. c. 4.* ea hic repetere opus non eſt. Patet ex iis facilè, quæ cauſſæ ex ibi allatis in gonorrhœa fœminarum locum habere poſſint.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Qua ratione autem gonorrhœa à fluore muliebri diſcernenda ſit, dictum *capite præced.* Quo modo verò gonorrhœa vera à virulento illo in lue venerea fluxu diſcerni poſſit, *lib. 3. practica loco allegato* dictum. Quo loco etiam cauſſarum ſigna explicata ſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si gonorrhœa diu duret, fœminis vteri laxitatem ac debilitatem ſterilitatemque inducit.

2. Quia verò ſemen ex optima ſanguinis parte generatur, ſi fluxus iſte perſeueret, tandem tabem inducit. *Reliqua prognoſtica lib. 3. practicæ loco allegato videantur.*

Curatio.

Curatio.

Curandi etiam ratio cùm gonorrhœæ, tum pollutionis nocturnæ *lib. 3. practicæ loco allegato*, tradita eſt. Pauca ſaltem addere libet. Si à ſeminis copia ſit fluxus iſte, ſalicis fructus cum vino propinatus, libidinis impetum coercet. Idem de folio ſalicis docet Plinius, *lib. 24. cap. 9. & lib. 26. cap. 1.* Si à facultatis retentricis debilitate ſit gonorrhœa, caſtorei Scrup. ß. ſumpta vtilis eſt. Reliqua *allegato loco* videantur. Topica in fœminis ventri, regioni renum, & ad latera, quo loco teſtes ſiti ſunt, adhibeantur. Balneum etiam poteſt fieri è decocto *fol. ſalicis, myrti, mali cydonij* an. M. ij. *roriſm. flor. roſ. rubr.* an. M. j. *nuc. cupreſſ.* ℥. iij. In quo fœmina. Vmbilicotenus ſedeat. Sacculus quoque iiſdem repletus renibus, lumbis & pubi applicetur. A balneo loca iſta inungantur oleo maſtichino, myrtino.

CAPVT XIV.

De rebus alienis ex vtero excretis.

ſ; alienæ vtero ctæ. NOn ſolùm autem menſes illi albi dicti & ſemen præter naturam ex vtero euacuantur, ſed & aliæ quædam res. Et primò quidem *pus* interdum ex vtero excernitur, quod in vlceribus vteri & ceruicis eius accidit, de quibus cùm ſupra *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 8. *& ſect.* 2. *cap.* 18. actum ſit, hic plura addere opus non eſt.

Lapides ex vtero excreti.

pides. Lapidem aſperum magnitudine verticilli fuſi famulam Dyſeridis in Lariſſa ex vtero eieciſſe, Hippocrates, 5. *epidem.* refert. Calculos tophaceos aliquando in vtero generari tradit, & modum, quo extrahi poſſint, docet Aëtius, *tetr.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 98. Ioan. Anglicus, *cap. de ſterilitate*, narrat, ſe vidiſſe aliquando lapidem quantitate oui, quem mulier ex vtero eiecit. Vallesius, *in comm. ad allegatum locum Hippocratis*, ſe quidem non obſeruaſſe ſcribit, lapides ex vtero excretos fuiſſe, ab aliis tamen ſibi narratum eſſe, duabus mulieribus id accidiſſe. Petrus Sal. Diuerſus, *ad cap* 113. *Pract. Altimari*, refert, Monialem quandam, poſt cruciatus, qui nullo medicamento leniri potuerunt, tandem eieciſſe per pudendum lapidem ſcabroſum, magnitudine & forma oui anatini, quo eiecto ceſſarunt quidem dolores, ſuperueniente tamen ex vtero fluxione putrida, tabe conſumta vita functa eſt. Talia & alij Medici obſeruarunt.

Vermes

Aſcarides in pudendo muliebri naſci, Hippocrates, *lib.* 2. *de morb. mul.* ſcribit. Garcias Lopius, *variæ Medicæ lectionis cap.* 13. refert, ſe vidiſſe, matronam quandam per vteri collum multitudinem aſcaridum magnam expuliſſe. Vermes.

Mola.

Molarum etiam varia genera ex vtero excerni, ſuo loco dicetur. Molæ.

Inteſtina.

Inteſtina per vuluam diſruptam prolapſa fuiſſe, ſcribit Beniuenius, *de abdit. ſanat. & morb. cauſſis cap.* 5. Inteſtina.

Externa reiecta.

Puellam quandam *caſtaneam* in vuluæ os intruſiſſe, & cùm manibus extrahi non potuerit, ſternutatione pipere excitata eieciſſe, ſcribit Sauanarola, *tract.* 6. *cap.* 5. *rubr.* 11. In ſinum vteri *murem* aliquouſque penetraſſe, ſibi relatum fuiſſe, Platerus, *tract.* 3. *pract.* refert. Caſtanea. Mus.

LIBER QVARTVS

PARS II.

SECTIO III.

De Symptomatibus, quæ virginibus & omnibus ferè fœminis poſt pubertatem ex vtero euenire ſolent.

CAPVT I.

De Virginitate.

CVM autem primo loco meritò dicendum ſit de iis affectionibus, quæ virginibus ex vtero euenire ſolent, quædam de virginitate & ſignis eius præmittenda videntur. Et ſi verò alij etiam pro ſua inventione virginitatem definire ſoleant: Medicis tamen virginitas eſt partium muliebrium integritas, à concubitu & congreſſu virili non violata. Quæ autem illa virginibus propria partium muliebrium conſtitutio, ac quæ virginitatis ſigna ſint, apud Medicos controuerſum eſt. Et primò quidem controuertitur, an membrana hymen dicta in omnibus virginibus reperiatur? Secundò an ſanguis in virginibus in primo coitu neceſſariò effundatur? Tertiò an vuluæ adſtrictio & anguſtia virginitatis ſignum ſit? Quartò an lac in mammis apparens corruptæ virginitatis ſignum ſit?

Virginitas quid.

QVÆSTIO I.

An hymen virginitatis indicium in omnibus virginibus appareat?

An detur Hymen, virginitatis indicium?

An membrana aliqua detur, quæ virginitatis clauſtrum & nota ſit, inter Medicos & Anatomicos controuerſum eſt. Marcus Ant. Vlmus, *de Vtero muliebr. ſect.* 1. *cap* 7. ſcribit, ſe à decimo quarto ætatis anno vſque ad ætatem virilem continenter & ſedulò ſtudio Anatomico incubuiſſe, & huius membranæ inuenienda gratia diſſecuiſſe abortus plures puellares octimeſtres, præterea quæ vel ſtatim, aut hebdomade, menſe, ſeſquimenſe à partu interiere, diſſecuiſſe fœminas vnius, duorum, trium, quatuor annorum, vſque ad ſeptennium, neque vnquam huius membranæ vel veſtigium vidère potuiſſe; idque ideò in iſtius ætatis puellis, non verò adultioribus feciſſe, ne violationis huius membranæ vlla eſſet ſuſpicio. Ideóque hymenem pro pura puta fabula, quæ ab Arabibus forſan dimanarit, habet. Non negat tamen, in nonnullis puellis reperiri poſſe membranam obſidentem interiora cunni, ſed id præter naturam eſſe putat. Eodem modo Andr. Laurentius, figmenta eſſe, quæ de tranſuerſa illa membrana & perforata ſcripſerunt multi, ſtatuit, ſcribitque, ſe & abortiuas puellas, & trimeſtres, & trium, quatuor, ſex, ſeptem annorum virgines diligenter obſeruaſſe, & ſpecillo ad vteri os internum vſque immiſſo nihil, quod reſiſteret, inueniſſe. Et ſi quæ adſit talis membranula, præter naturæ inſtitutum eſſe putat, & morbum eſſe organicum in vitioſa conformatione, qui vulgò clauſura vteri appellatur. In eadem ſententia eſt Ambroſius Paræus, qui, *lib.* 23. *cap.* 42. ſe hanc membranam in pleriſque virginibus omnis ferè ætatis à trimula ad duodecimum ferè annum ſtudioſè exquiſiuiſſe, reperire verò non potuiſſe. Columbus quoque ſe ter tantùm eam inueniſſe ſcribit. Ranchinus etiam, *de morb. virg. ſect.* 1. *cap.* 4. ſcribit, huiuſmodi membranam imaginariam eſſe, & ab antiquis tum Medicis tum Poetis fictam atque depictam.

Contrà, clariſſimi Anatomici & Medici eam dari aſſerunt. Auicen. *lib.* 3. *fen.* 21. *tr.* 1. *cap.* 1. ſcribit: Ante violationem puellæ Virginis ſunt in collo matricis panniculi contexti ex venis & ligamentis ſubtilibus valde, ortis ex omni parte eius, quos deſtruit violator, & currit, quod in eis eſt de ſanguine. Et *lib.* 3. *fen.* 21. *tract* 3. *cap.* 10. de mulieribus eſt, cui accidunt, cum violantur, dolores magni, & propriè cum collum matricis eius eſt ſtrictum, & panniculi virginales ſunt texturæ denſæ, & virga deuirginantis eſt groſſa. Et Auenroës, *tract.* 4. *collectan. cap. vltim.* Orificium vuluæ virginis eſt criſpum, & ex criſpitudine illa oriuntur venæ minutæ, habentes pelliculam vnam contextam duobus texturis, vna tendit in longitudinem, & illa eſt minor, & altera vadit in latitudinem. Eadem ferè ex Auicenna docet Nicolaus Florentinus, *ſerm.* 1. *tract.* 1 *cap.* 7. Et *ibid. tract.* 3 *cap.* 30. ſcribit; Ante deflorationem os matricis eſt velatum panniculo, contexto venis & arteriis, quæ cum defloratur, rumpitur, & inde ſanguis emittitur. Auguſtinus, 1 *de Ciuit. Dei*, *cap.* 18 refert; Si obſtetrix Virginis cuiuſdam integritatem manu veluti explorans, ſiue maleuolentia, ſiue inſcitia, ſiue caſu dum inſpicit, perdidit, non opinor quemquam tam ſtultè ſapere, vt huic periiſſe aliquid exiſtimet etiam de ipſius corporis ſanctitate, quamuis membri illius integritate iam perdita. Et I.C. Scaliger, *Exerc.* 175 *ſect.* 1. herbæ cuiuſdam mentionem facit, ſuper qua ſi Virgines, quæ præſunt paſcuis, ſedeant, aut vrinam reddant, eis perinde rumpi Naturæ membranam, atque ſi à viro fuerint vitiatæ. Veſalius quoque, *lib.* 5. *de corp. humani fabr. cap.* 15. eam dari affirmat. Eandem Fallopius, *in obſeruationibus Anatomicis*, admittit, docetque, membranam quandam nerueam, non carneam, immediatè poſt [illegible] adeſſe, & claudere ſinum per tranſuerſum:

non tamen eſſe integram membranam, ſed in medio perforatam, vt minimus manus digitus ſuo apice in adultis facilè ingredi poſſit. Vvierus, *lib. obſeru.* aſſerit, vniuerſum puellarum genus donatum eſſe ab initio hac membrana, nulla excepta. Eandem dari docet Coſterus, *in tabul. Anat.* Platerus, *de corp. hum. ſtructura.* Inter recentiſſimos verò Anatomiæ ſcriptores eam dari ſtatuit Andr. Spigelius, qui, *de humani corp. fabrica lib. 8. cap. 18.* ſcribit, ridendos eſſe illos, qui nunquam, poſt hos, qui rarò admodum inueniri, nec niſi præter naturam, exiſtimant. Se enim in omnibus, quas ſecuit, virginibus eam deprehendiſſe, & in publico theatro ſæpe numero demonſtraſſe, & ſi deſit, id præter naturam eſſe, vel petulanti manu ruptam, vel ab effluxione humorum eroſam fuiſſe. Hymenem autem membranam cum carunculis myrtiformibus corrugatam formam calicis paruæ roſæ ſemi expanſæ referre, & inde fortaſſis ab antiquis florem dictam, & hinc natam phraſin, deflorare virginem, quod expugnare pudicitiam ſignificat, ſcribit, de quo mox Catuli verſus proponentur. Inter recentiſſimos Clar. Ioannes Riolanus eandem dari ſtatuit, *lib. 2. anthopogr. cap. 23.*

Mirum verò, vt verbis Marci Ant. Vlmi, *de Vtero mulieb. ſect. 1. cap. 7.* vtar, imò prodigio ſimile, Naturæ conſultos atque peritos de eo, quod eſt obiectum ſenſus, cùm viſus, tum tactus, dubitare, ſit necne. Sed ita ſæpe accidit, vt dum nonnulli ea, quæ à maioribus acceperunt, vel ſuas præconceptas opiniones defendere conantur, etiam ſenſibus repugnantia proferant.

Verùm vt de hiſce paucis meam ſententiam aperiam, hymen, vt vult Vlmus, non Arabum inuentum eſt, ſed Græcis iam notares, qui hoc quicquid eſt virginitatis teſtimonium, pro membrana habuerunt, & hymenem κατ' ἐξοχὴν appellarunt, atque inde nuptiarum Deus Gentilibus Hymenæus nominatus; ὕγιον quoque & ἀδιάιον dixerunt. Vnde illud vetuſtiſſimi Poëtæ: *Sine eugio puellam inuenit.* Poëtis quoque zona virginitatis & caſtitatis nominatur: hinc apud Græcos Poetas deuirginatæ puellæ λυσιζῶνοι appellantur; & apud Catullum zonam ſoluere virgini, eſt virginem corrumpere. Itaque exiſtimo, cum tota Antiquitas in ea ſit ſententia, eſſe aliquid, quod Virgines à mulieribus diſcernat, & quod in primo coitu violetur, & tot Clariſſimi Anatomici hymenem dari, eumque ſe vidiſſe aſſerant, iis omnino fidem habendam, rectéque ab Adr. Spigelio, *loco allegato*, ſcriptum putamus, in rebus Anatomicis audiendos neutiquam eſſe, vtcunque in aliis Medicinæ partibus docti fuerint, qui experientia & obſeruationibus carent. Imprimis cum experientiæ ratio ſuffragetur; certumque ſit, aliquid in primo coitu in virginibus mutari, vnde non ſolùm dolor excitatur, ſed etiam ſanguinis effuſio in eo plerunque accidit, & pro virginitatis nota habetur, de quo *quæſtione ſequenti* dicetur. Neque quæ contra affert Laurentius, magni momenti ſunt, quod ſcilicet ſpecilium ad vteri os internum vſque immiſerit, nihil verò quod reſiſteret, inuenerit. Neque enim qui hymenem dari ſtatuunt, vteri orificium ea membrana planè claudi, quod p. n. in atretis ac imperforatis accidit, ſed in medio patere, omnes ſtatuunt.

Quid ſit hy. n.

Quid autem illud ſit, quod virgines à mulieribus diſcernit, & hymenis nomine venit, non ita planum eſt. Membranæ nomine ab antiquis etiam indigitatam & hymenem membranam κατ' ἐξοχὴν appellatam fuiſſe, modo dictum. Et plerique hymenem deſcribunt, quod ſit membrana neruea tenuiſſimis venulis conſpera, quæ vbi in primo coitu rumpitur, ſanguis effluit. Alij hymenem dicunt eſſe quatuor carunculas mēbranulis quibuſdam coeuntes, quæ florem virgineum caryophyllo nondum explicato perſimilem conſtituunt; cum quibus conſentit Adr. Spigelius, qui, vt antea dictum, ſtatuit, hymenem eſſe membranā, cum carunculis myrtiformibus corrugatam, quæ formam calicis paruæ roſæ ſemiexpanſæ refert, & florem virginitatis dictum conſtituit, de quo elegantes ſunt Catulli verſus:

Hymenis deſcriptio vulgaris.

Vt flos in ſeptis ſecretus naſcitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contuſus aratro,
Quem mulcent auræ, firmat Sol, educat imber,
Multi illum pueri, multæ, optauere puellæ:
Idem cum tenui carptus defloruit vngui,
Nulli illum pueri, nullæ optauere puellæ.
Sic virgo, dum intacta manet, tum chara ſuis; ſed
Cum caſtum amiſit polluto corpore florem,
Nec pueris iucunda manet, nec chara puellis.

Varolius & Hier. Fabricius ab Aquapendente, hymenem eſſe coalitum alarum ſeu nympharum interuentu membranæ tenuiſſimæ ſtatuunt. Ioannes Riolanus obſeruauit circulum quendam carnoſum iuxta nymphas ceruicis vteri, obſcuris venulis conſperſum; cum quo conſentit Veſalius, *in obſeruat. Anatom.* qui membranam hanc non nerueam, ſed carneam veluti ſtatuit.

Verùm vt rem paucis comprehendamus. In omnibus quidem virginibus partem illam, quæ membrum virile admittit, anguſtiorem eſſe atque aliter aliquomodo ſe habere, quàm in iis, quæ Venerem expertæ ſunt, certum eſſe puto: non tamen in omnibus eodem planè modo. Interdum enim, quò Arabes ferè inclinant, hymenem conſtituunt rugæ illæ, quæ ſunt in collo Vteri, dum extremitatibus venarum & ſubtilibus ligamentis connectuntur & quaſi rete panniculum tenuem contextum exhibens, & circulum quaſi nunc carnoſum, nunc membranoſum, ipſumque ideo florem virginitatis, de quo modò dixi, conſtituunt, qui venarum & ligamentorum contextus in primo coitu violatur, atque inde plerumque ſanguis effunditur. Interdum verò panniculus iſte latius extenditur, & quidem non eodem modo, ſed vt Veſalius, *loco allegato*, ſcribit, quemadmodum linguæ præputiique non idem ſemper modus eſt, ita quoque hymen non æquè perpetuò craſſus, meatumque colli vteri eadem forma occludens, aut virginitatem pariter commendans reperitur, ita vt in quibuſdam foramen, quod in medio eius eſt, ſit amplius & oblongum, in quibuſdam paruum & oblongum, vt velut pupillam aut viperæ os referat, in quibuſdam anguſtum & rotundum, piſi magnitudine, imò in Atretis planè occludatur: Quæ ipſa diuerſitas fecit, vt, cum non ſemper eodem modo conſtitutum inuenirent Anatomici, in diuerſas abierint ſententias. Quibus accedit & hoc, quod in omnibus virginibus non reperitur, idque ideò, quòd Veneris ſtimulis agitatæ Virgines interdum digito indito vel alio modo coalitum & membranam in ceruice vteri rumpunt; interdum etiam imprudentes obſtetricis eundem violant: quod nonnunquam & per effluxum humorum fieri poteſt.

QVÆSTIO II.

An Virgines neceſſariò in primo coitu ſanguinem effundant?

Multa equidem nonnulli de ſignis Virginitatis ſcribunt, atque Ethnici etiam olim variis modis virginitatem explorare conati ſunt, quorum tamen pleræque friuolæ & fallaces opiniones ſunt. Nos

vnam atque alteram ſaltem, quæ præcipuæ videntur, conſiderabimus, ac primò quidem cum certum ſit, vt ex præcedente quæſtione patet, naturam notas quaſdam virginitatis in pudendis virginum poſuiſſe, ac in primo coitu florem illum virginitatis, cuius quæſtione præced. facta eſt mentio, violari & amitti, grauis incidit quæſtio; an Virgines neceſſariò in primo coitu ſanguinis aliquid effundant, & ſi id non fiat, an corruptæ virginitatis id indicium ſit.

An virgines in primo coitu ſanguinis aliquid effundant.

Qui id affirmant, adducunt locum ex Sacris, *in Deuteron. cap. 22. Si duxerit vir vxorem, & poſtea odio habuerit eam, quæſieritque occaſiones, quibus dimittat eam, obiiciens ei nomen peſſimum, & dixerit; Vxorem hanc accepi, & ingreſſus ad eam non inueni virginem: tollent eam pater & mater eius, & ferent ſecum ſigna virginitatis eius ad Seniores vrbis, qui in porta ſunt: & dicet pater; Filiam meam dedi huic vxorem, quam quia odit, imponit ei nomen peſſimum, vt dicat, Non inueni filiam tuam virginem; & ecce hæc ſunt ſigna virginitatis filiæ meæ. Expandent veſtimentum coram Senioribus ciuitatis: apprehendentque ſenes vrbis illius virum, & verberabunt illum, condemnantes insuper centum ſiclis argenti, quos dabit Patri puellæ, quoniam diffamauit nomen peſſimum ſuper virginem Iſraël: habebitque eam vxorem, & non poterit dimittere omnibus diebus vitæ ſuæ. Quod ſi verum eſt, quod obiicit, & non eſt in puella inuenta virginitas; eiicient eam extra fores domus patris ſui, &c.* Neque ſolùm apud Iudæos iſta nota magni habita fuit, ſed & apud alias gentes. Ita enim Claudianus, *in Epithalamio Honorij*:

Et veſtes Tyrio ſanguine fulgidas
Alter virgineus nobilitet cruor:
Tum victor madido proſiliat thoro
Nocturni referens vulnera prælij.

Et ex Leone Africano referunt, apud Africanos etiam hoc obſeruari, apud quos Sponſus & Sponſa ſimul atque ex ſolenni pompa domum ſunt regreſſi, conclaui ſe obſerato abdunt, vſque dum nuptiale paratur conuiuium. Interim annoſa quædam mulier præ foribus expectat, quæ perfectum ſibi à ſponſo iam marito cruentatum linteolum in mediam è foribus turbam ouantem refert, quæ poſtea læta epulatur. Quòd ſi nihil cruoris ſponſa per genitalia ſtillarit, redditur illa parentibus cum magna ignominia, & turba inuitata cum triſtitia domum impranſa redit.

Alij contra ad experientiam prouocant, qua conſtet, ſæpe Virgines bonæ famæ, & de quarum virginitate nullum dubium ſit, nihilominus in primo coitu nihil ſanguinis emiſiſſe. Ideóque ſtatuunt, ſi ſanguinis aliquid in primo coitu effluat, id certum virginitatis ſignum eſſe; ſi verò id non accidat, non mox virginem pro corrupta habendam.

Et omninò poſterior hæc ſententia vera eſt. Etſi enim plerumque accidit, vt à diuulſione hymenis & caruncularum quatuor, vel etiam, vt ij, qui hymenem rugas ſtatuunt, à ruptione ligamentorum venarumque, quibus in virginibus rugæ internæ vteri cohærent, ſanguinis aliquid in primo coitu effundatur, præſertim in tenellis & iunioribus puellis, & ſi membrum virile craſſius ſit: tamen ſi Virgines adultiores iam ſunt, & ob longum iam menſtruorum fluxum partes hæ duriores ſunt & ampliores, & membrum virile paruum ſit, non neceſſariò ſanguis effunditur. Aut ſi puellæ laſciuæ digitorum immiſſione vel alio modo partes has, antequam cum viris coëunt, dilatauerint & ruperint, nulla ſequitur ſanguinis eruptio. Ideoque lex Moſaica & mos Africanorum tantùm de eo, quod plurimùm accidit, accipiendum, neque è lege Moſaica plus conclu- A di poteſt, quàm vbi hoc ſignum adeſt, eſſe indubitatam virginitatis notam; de eo verè, vbi abeſt, non agit.

QVÆSTIO III.

An Vuluæ adſtrictio virginitatis ſignum ſit?

Extra controuerſiam eſt, adſtrictionem ſinus muliebris variam eſſe ſecundum ætatem, habitum corporis, & alias circumſtantias. In iunioribus enim maior eſt adſtrictio, quam in adultioribus virginibus; cum membranæ illæ, quæ ſinum vteri conſtituunt, magis cohæreant, in adultioribus verò ob B menſium fluxum, & Veneris tentiginem magis dilatentur. Hoc præterea certum eſt, ſinum muliebrem magis adſtrictum eſſe in virginibus, quàm in iis; quæ Venerem paſſæ ſunt. De hoc tamen quæſtio eſt, an ſinus muliebris adſtrictio & anguſtia certum virginitatis ſignum ſit; quod negandum cenſemus. Etenim aſtringentibus quibuſdam medicamentis adhibitis etiam poſt multos concubitus ſinus vteri ita coarctari poteſt, vt quæ Venerem paſſæ ſunt, virgines appareant. De quo ſupra, *part. 1. ſect. 1. cap. 1.* dictum, vbi ex Dn. Philippi Hechſteteri *obſeru. medic. Dec. 3. caſu 5. in ſcholio*, relatum fuit, ancillam quandam ſponſam, procul dubio vt ſponſo virgo, quæ non erat, appareret, balneo, in C quo radices conſolidæ maioris decoctæ erant, vſam fuiſſe, in quod cum poſtea hera inſcia inſediſſet, ei ita orificium pudendi coarctatum fuit, vt maritus vxorem clauſtrum virginale recepiſſe teſtaretur.

An vteri adſtrictio virginitatis ſignum?

QVÆSTIO IV.

An lac in mammis apparens amiſſæ Virginitatis ſignum ſit?

Magna tandem momenti quæſtio, an virgo lac in mammis generare poſſit, & an ſi lac in mammis appareat, corruptæ virginitatis ſignum ſit. Nonnulli lac in virginum mammis generari poſſe negant, D ideò quod generatio lactis finem habeat infantis nutritionem, & proinde lac generari non exiſtimant, niſi fœtus ſit in vtero, cui iam in lucem progreſſuro lac alimenti loco præparetur; quæ cauſa & qui finis cum in virginibus deſit, lac etiam in virginum mammis generari poſſe negant.

An lac virgini in mammis dari poſſit?

Addunt & hoc, quod menſes ſubſiſtentes non in lac mutentur, ſed citò corrumpantur & varios morbos, & ſymptomata procreant, vt de ſuppreſſione menſium dictum. Etſi enim vis γαλακτοποιητικὴ mammis inſita ſit: tamen ea non vires ſuas exerere, niſi præſente conueniente obiecto, & fine vtili propoſito. Et propterea cum extra tempus conceptionis ſanguinis eloborati ad lactis generationem apti copia tanta ad mammas non effluat, nec etiam finis adſit, etiam lac verum in his non generari. Et E licet alij ad experientiam confugiant, & lac in mammis virginum inuentum eſſe dicant; tamen id verum lac fuiſſe negant, ſed tantùm fuiſſe partem alimenti mammarum proprij redundantis, & quæ tres illas partes, quæ lac conſtituunt, in ſe non obtineat, ſtatuunt.

Alij contra lac in virginibus generari poſſe affirmant, addúntque pro ſua ſententia autoritatem Hippocratis, qui, 5. *aphor. 39.* ſcribit: *Si qua nec prægnans, nec puerpera eſt lac habet, ei menſtrua defecerunt*; cui Galenus aſſentitur, *in commentario*, qui licet id rarò euenire ſcribit, tamen aliquando fieri poſſe concedit. Præterea ad experientiam iidem prouocant. Scribit enim Alexand. Benedictus, *lib. 3. anat.*

anat. cap. 4. ſe vidiſſe mulierem, cui cum virgo eſſet, quoniam infœcunda erat, menſes ſubſtiterant, lacte mammæ ſemper diſtluxerint. Et Chriſtophorus à Vega, *com. ad alleg. aphor. Hippoc.* refert, ſe vidiſſe puellam Brugenſem, cui menſibus ſuppreſſis lac mammis inerat.

Noſtram ſententiam ac breuiter aperiamus, rarò equidem accidere putamus, vt virgines lac generent, & propterea, ſi alicui, quæ virginem ſe prædicat, lac in mammis appareat, ei non facilè fidem habendam, ſed diligenter inquirendum exiſtimamus, an non & alia conceptionis ſigna adſint. Interim Hippocrati & experientiæ contradicendum non putamus, & diximus iam ſupra, *part. 2. ſect. 2. cap. 3.* rationi non aduerſum videri, fœminas quoque lac in mammis habere poſſe. Et quidem plerorumque eſt ſententia, quam & *alleg. loco* propoſui, fieri hoc ob venarum cum vtero conſenſum, cum ſanguis, cui per vterum egreſſus non patet, ad mammas ruit. Sed vt res, quod me facturum ibi promiſi, clarius explicetur, commodior videtur Viri Doctiſſimi & in Hippocrate verſatiſſimi, Mauritij Cordæi, *in Hippocrat. lib. 1. de muliebrib. comm. 4. & 6.* ſententia, quam poſtea ſecutus eſt Andr. Laurentius, qui illud lac, quod in non grauidis generatur alterius naturæ eſſe ab eo, quod in grauidis generatur, nec à ſanguine ab vtero adfluente generari docet. Is nimirum duo lactis genera conſtituit, quæ conſtitutionis tempore, vt & modo etiamque chymo, ſapore, copia & colore differant. Prius generari ſtatuit ex ſanguine, cui exitus conſuetus per vterum denegatur, vndiquaque ad mammas refuſo, & nihil aliud eſſe, quàm ſuperfluum mammarum alimentum, à propria earum vi & facultate lacteſcens, quod ſine vlla vteri geſtatione, ſine partu, vel etiam ſine viri congreſſu generari poſſit, de quo *aphor. 39. lib. 5. Hippocratis* intelligendus ſit. Alterum puerperiale nominat, quod non niſi fœtu præſente, & quidem penè maturo generetur, & ex vtero communicetur. Et de hoc lacte verum eſſe, quod *alleg. loco de muliebr.* Hippocrates de mola ſcribit: Ἔστι δὲ τόδε τεκμήριον, ὅτι τῇσι πληθούσῃσι γάλα οὐκ ἐγγίνεται id eſt, *Eſt certum ſignum molæ, quod fœminis in mammis lac non generatur.* Cum contra lac verum in mammis certum infantis in vtero detenti & viuentis ſit indicium. Differentiam autem hanc lactis prouenire docet, ex ſanguinis, è quo lac vtrumque generatur, & viarum ſeu venarum, per quas id ad mammas defertur diuerſitate. Sunt verò eæ duplices, communes & propriæ; Communes, vulgò externas nominant, ſunt, quæ ſaltem ſanguinem pro alimento mammarum afferunt, qui ſi ſit ſuperfluus, & copioſior, quam ex vſu ſit ad mammas alendas, à glandulis mammarum in ſpeciem quamdam lactis conuertitur. Quod ipſum etſi quoque ſit album, tenuioris tamen ſubſtantiæ eſſe dicit, quàm lac verum, neque etiam ita dulce, vt lac verum, neque tam copioſum, quale quandoque etiam viris generari poſſe, Ariſtoteles *1. de hiſt. animal. cap. 12. & 3. de hiſt. an. cap. 20.* ſcribit, idque factum eſſe aliquando alij obſeruarunt. Propriæ verò ſeu mammariæ venæ etſi & ipſæ aliquid ſanguinis ex vena caua proximè ad mammarum nutritionem deferre poſſint: tamen eum ſanguinem, è quo lac nutriendi infantis gratia generatur, non ex vena caua ſimpliciter accipiunt, ſed is, vt Hippocrates, *lib. de glandulis* loquitur, ἀπὸ τῆς μήτρης παραγίνεται ἐπὶ τοὺς μαστοὺς ἐς τὴν μετὰ τὸν τόκον τῷ παιδίῳ τροφήν. Id eſt, *ab vtero ad mammas aduenit, vt ſit poſt partum fœtui alimentum.* Atque vt modum explicemus, hoc fit per illum conſenſum mammarum & vteri, qui fit per ἀναστόμωσιν venarum mammariarum & epigaſtricarum. Venæ enim mammariæ rectà ad latera ſterni vtrinque via deſcendunt, & vbi ad mucronatam cartilaginem peruenerint, thoracem egrediuntur, deorſumque per rectorum muſculorum internam faciem peruadunt, donec ferè ad vmbilici regionem appulerunt, vbi pluribus anaſtomoſibus cum epigaſtricis venis, ibidem obuiam factis, vniuntur, coëuntque. Et quia ab eodem ramo, quo hypogaſtricæ venæ, quæ ad ceruicem vteri fundumque feruntur, epigaſtricæ oriuntur, fit, vt in iis, quæ recenter enixæ ſunt, in magnam molem attollantur, & ſæpe minimi digiti craſſitiem adæquent, vt hac de re Adr. Spigolius. *hum. corp. fabrica lib. 9. cap. 2.* ſcribit. Quod ipſum etiam CL. Io. Riolanus, *Anthropograph. lib. 3. cap. 3.* docet, dum ſcribit: In puerpera recenter enixa mammariam interiorem, & epigaſtricam, craſſitie & mole calamo ſcriptorio pares vidi: quin etiam puerperæ ſentiunt lac frigidum ſupra ſtomachum ſecundum ventris longitudinem ad vterum decurrere.

Quem conſenſum mammarum & vteri quoque probat ſanguinis menſtrui per mammas aliquandò facta euacuatio, cuius rei hiſtorias infra, *parte 3. ſect. cap. 5.* proponemus. Atque hinc accidit, vt lac illud, quod ex ſanguine ex vtero miſſo in grauidis generatur, longè ſit alterius naturæ, quàm id, quod ex ſanguine per venas mammarum, externas præcipuè, è caua vena proximè affluente generatur.

Hic enim, qui ab vtero communicatur, iam ab vteri calore natiuo & peculiari vi cultem aliquem & elaborationem accepit, & propterea hoc lac non paruam cum ſanguine, quo in vtero infans alitur, habet conuenientiam; ſicut omninò æquum erat, vt infans ex vtero egreſſus cognatum illi, quo in vtero vixit, alimentum inueniret, & in ipſo vtero infans lacti quaſi adſueſceret. Quem ſanguinis, quo infans in vtero alitur, cum lacte conſenſum proculdubio innuit Hippocrates, dum, *lib. de alimentis*, ſcribit, γάλα καὶ αἷμα τροφῆς πλεονασμός. περίοδοι ἐς πολλὰ σύμφωνοι, ἐς ἔμβρυον καὶ ἐς τὴν τούτου τροφήν. αὖθις δὲ ἄνω ῥέπει ἐς γάλα, καὶ ἐς τροφὴν, καὶ ἐς βρέφος: id eſt, *Lac & ſanguis, alimenti redundantia. Circuitus ad multa conſentiunt, ad fœtum, & ad illius alimentum. Rurſus autem ſurſum repit, in lac & in alimentum, & ad infantem.* Ex qua doctiſſimi Viri opinione patet, verum lac in mammis non generari, niſi ſanguis ab vtero communicetur, id quod fit in grauidis menſibus poſterioribus. Cum tamen in iis, quæ etiam grauidæ non ſunt, imò, quæ nec virum expertæ ſunt, ex ſuperfluo alimento mammarum, à vi mammarum γαλακτωποιητικῇ quæ præſente materia non feriatur, ſed ſeſe exierit, ſui generis lac generetur, ſi tale in mammis Virginum appareat, non vt corruptæ ſtatim infamandæ ſunt.

CAPVT II.

De Morbo Virgineo ſeu febre alba, & fœdis virginum coloribus.

POſtquam hæc ita in genere de Virginitate diximus, iam ſymptomata, quæ Virginibus vel propria, vel magis familiaria ſunt, explicabimus. Inter quæ primò eſt fœdus ille virginum color, & febris alba dicta, qui affectus virginibus ita familiaris, imò proprius quaſi eſt, vt morbus virgineus quoq; à pleriſque Autoribus & Medicis appelletur. Etſi enim & intemperies, & humorum crudorum

copia, & obſtructiones, pedum tumores & alij A morbi in hoc morbo concurrant: tamen cum ſymptomata præcipuè hic ſint manifeſta, inter ſymptomata, quæ ab vtero, & præcipuè à ſuppreſſione menſium proueniunt, de hoc malo hic agere libet.

Morbus virgineus. Appellatur autem affectus iſte ab Hippocrate χλώρωσις, à χλόος ſeu χλόη, quæ vox virorem, vel etiam pallorem ſignificat, quod virgines hoc morbo affectæ è pallido vireſcentes appareant: vulgo vocatur morbus virgineus, quod virginibus iam viro maturis magis familiaris ſit; cùm virginibus tum temporis ſanguinis menſtrui fluxus ad vterum contingat, qui ſi effluere non poſſit & ſubſiſtat, ad maiora vaſa, & hinc in varias corporis partes, cor, epar, præcordia, & totum penè corpus regurgitat, B & in iis varia ſymptomata excitat.

Febris alba. Nominatur quoque Febris alba, non quod febris ſemper coniuncta ſit, ſed quia ſic affectæ ſpeciem febricitantium, calore pallido, virium debilitate, pulſus celeritate & frequentia, quæ non à caloris augmento, ſed à ventilationis defectu, caloriſque ſuffocatione quaſi ortum habet, præ ſe ferunt; cùm potius plerumque iſte affectus frigidus ſit: vt & *Febris virginea. Amatoria.* Febris Virginea, quod virginibus familiaris ſit; & amatoria, cùm ratione coloris, iuxta illud, *Palleat omnis amans, color hic eſt aptus amanti*; *Pallidus virginum color.* tum ratione ætatis, cùm virginibus viro maturis maximè accidat. Nominatur etiam fœdus ſeu pallidus virginum color; vt & Icterus albus, quod ſicut in Ictero redundante humore bilioſo totum C corpus flauo colore tingitur: ita in hoc affectu pallido & albo colore inficitur. Plurimæ quidem virgines colorem hunc non pro fœdo, ſed pro pulcro habent, & amantibus conuenire & gratum eſſe perſuaſum habent, iuxta illud modò dictum, *Palleat omnis amans*, coloremque rubicundum ruſticum eſſe putant, ideoque vt talem colorem ſibi concilient, rerum noxiarum & abſurdarum eſu, frumenti, cretæ, cinerum, gypſi, nucis moſchatæ, viſcera intemperata reddunt, & obſtructiones in iis excitant. Sed imbecillitas hæc eſt iudicij, & peccant tales non ſolùm in ſuam valetudinem, ſed & in Deum; cuius ſapientiam vituperant, & datam ab D eo pulcritudinem deformare conantur.

Complectitur autem hic affectus plura mala ac ſymptomata, & actionum facultatis naturalis, & motus animalis læſiones, totaque ferè corporis œconomia in hoc affectu peruertitur: coniungitur etiam ſæpe malacia, pica cordis palpitatio, difficultas ſpirandi, melancholia, febris lenta, capitis dolor, totius corporis cachexia, pedum inflatio, tumor.

Morbus virgineus quid. Eſt nimirum morbus virgineus coloris faciei naturalis in pallidum & vireſcentem mutatio, cum virium languore, & grauitate omnium membrorum, cibi faſtidio, cordis palpitatione, reſpiratione difficili, mœrore, pedumque & palpebrarum & E totius faciei tumore œdematoſo, à deprauata nutritione, & humorum crudorum copia, ex viſcerum hepatis, lienis, ventriculi praua diſpoſitione genita, & hinc vaſorum circa vterum, & vicinorum viſcerum obſtructione, atque inde menſtruorum ſuppreſſione proueniente, ortum habens. Atque ita cum in hoc affectu varij morbi & ſymptomata complicata ſint, etiam ab aliis aliter definitur, nunc per morbum, nunc per ſymptoma. Adeſt enim in toto corpore intemperies frigida, calorque totius ab humoribus crudis ſuffocatur & opprimitur; aliquando tamen, ſed rarius, humor putreſcit, vnde plus iuſto incaleſcit: adeſt tumor œdematoſus in facie & cruribus; adeſt obſtructio venarum, cùm in vtero, tum in epate & liene, imprimis verò in meſenterio; adeſt menſium ſuppreſſio.

Cauſſa.

Cauſſæ. Cauſſa verò prima ordine generationis eſt menſium ſuppreſſio, ſeu impedita ſanguinis menſtrui euacuatio; proxima verò eſt crudorum ac prauorum humorum in corpore collectio. Etenim dum in virginibus nubilibus ſanguis menſtruus ad vterum confluere incipit, ſi via non pateat, ſanguis ad venas maiores, & ex his ad ipſa viſcera, epar, lienem, meſenterium regurgitat, eorumque calorem obruit, & vaſa obſtruit, vnde vitioſa fit in viſceribus coctio & ſanguificatio, & hinc crudi humores in toto corpore cumulantur, qui ad habitum corporis delati, cùm partibus perfectè vniri non poſſint, cachexiam, quæ ad leucophlegmatiam via eſt, excitant, in reliquis quoque partibus varia ſymptomata pariunt.

Cauſæ autem, quæ obſtructiones in vaſis vteri pariunt, ſunt humores crudi, ſanguiſque pituitoſus & viſcidus, qui plerumque è praua victus ratione ortum habet, dum virgines iam nubiles, vt antea quoque dictum, vt palleſcant, & vt illum amatorium colorem ſibi concilient, acetum potant, triticum crudum, aut alia frumenta cruda, cretam, terram, calcem & ſimilia comedunt, aut aliàs in diæta, dum menſes inſtant, & præcipuè primò fluere incipiunt, peccant: In quibuſdam tamen natiua eſt vaſorum horum anguſtia, ob quam ſanguis menſtruus cum primum ad vterum confluit, rectè euacuari non poteſt. Accidit autem affectus hic plerumque virginibus iis, quæ viro maturæ, rarò viduis aut maritatis ſterilibus: & quidem pulchrioribus & colore albo præditis. Earum enim corporis conſtitutioni cum ſanguis iſte crudus minimè conueniat, etiam non aſſimilatur, ſed redundat, vnde color iſte albus & tumor corporis oritur. Faciliùs enim iſte calor albus ex humore pituitoſo in corpore aliàs candido apparet, quàm in fuſco vel nigro.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtic. Signa, quibus hoc malum cognoſcitur, ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, ſatis patent. Faciei & labiorum color naturalis in ſubalbidum, ſæpe quoque vireſcentem, mutatur. Cùm enim qualis humor eſt in corpore, talis color ſit in cute & præcipuè in facie, in hoc verò affectu humores pituitoſi, crudi ac ſeroſi abundent, & ad ambitum corporis quoque protendantur, non mirum eſt, colorem naturalem in album mutari. Ex eodem etiam facies, & præcipuè palpebræ intumeſcunt, & quaſi inflantur, præcipuè manè poſt ſomnum, cum per noctem calor plus vaporum ac ſeroſorum humorum eleuauerit, quàm diſcutere potuerit; crura quoque & pedes, imprimis circa malleolos, intumeſcunt, totumque corpus laxum & molle euadit, ob pituitoſorum ac ſeroſorum humorum abundantiam. Crurum quoque tenſiua laſſitudo adeſt: reſpirationis difficultas moleſta eſt, arteriarum pulſus paruus & frequens in collo & temporibus ac dorſo percipitur, cor palpitat ſi moueantur & accliuem locum aut ſcalas adſcendant, aut choreas ducant. Cum enim ſanguis craſſus incaleſcit, multi vapores attolluntur, qui difficultatem ſpirandi pariunt, & cordi moleſtiam afferunt, quod propterea, vt eos diſcutiat, pulſum inſtituit. Dum etiam humores corrumpuntur & putreſcunt, atque incaleſcunt, febres inordinatæ atque erraticæ quandoque excitantur. Cibum quoque ægra faſtidiunt, ob minus felicem chyli diſtributionem, maximamque crudi humoris copiam. Quaſdam & pica ac rerum abſurdarum deſiderium affligit, dum ventriculi tunicæ prauo humore imbutæ ſunt. Adeſt menſium ſup-

preſſio; hypochondria ſunt tenſa, ob ſanguinis menſtrui ad maiora vaſa refluxum, & viſcerum obſtructiones. Vomitus etiam interdum infeſtat, colórque ſub mucronata cartilagine percipitur, quaſdam & ſitis vexat; in hypochondriis rugitus percipitur. Si vapores & humores ad caput attollantur, dolor capitis grauis ſæpe excitatur. Eadem de cauſa interdum & principes facultates deprauantur, ſi ſcilicet humor melancholicus admiſceatur. Non tamen hæc ſymptomata & ſigna omnia in omnibus ſemper apparent, ſed pleraque in plurimis, & omnia in quibuſdam.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Morbus virgineus periculo non vacat; cùm totam corporis œconomiam peruertat, & in hydropem interdum mutetur. Atque obſeruatum in corporibus hoc morbo extinctis epar totum ſcirrhoſum & corruptum inuentum fuiſſe.

2. Et ſi caput humores petant, interdum ad inſaniam fœminas redigit.

3. Cùm etiam cor in hoc affectu valdè afficiatur, ſæpe accidit, vt facultate vitali oppreſſa ægra ſubitò moriatur.

4. Quia vterus refrigeratur, & viſcerum calor debilitatur, ac ſanguis frigidus indè generatur, niſi maturè huic malo occurritur, ſterilitatem infert, aut ſi pariant, partum infirmum & parum vitalem edunt.

5. Eſt morbus iſte ſatis diuturnus, & ſi radices egerit, difficulter curatur, præcipuè ſi epar ſimul afficiatur. Si verò ſaltem ab vtero oriatur, facilius curatur, & ſolutis eius obſtructionibus Virgines priſtinæ ſanitati reſtituuntur.

6. Si etiam ventriculus valdè afficiatur, & cibi pertinax faſtidium adſit, rerum vero alienarum & abſurdarum ingens deſiderium, periculoſum malum eſt; cum poſſibile non ſit, eum morbum tollere, qui alimentorum aſſumtorum vitio continuò fouetur & augetur.

7. Si menſes fluere iuſto tempore & quantitate incipiant, iam victoriæ de morbo ſpes affulget.

Indicationes.

Indicationes. Cùm in hoc affectu varij morbi variæque cauſæ concurrant, ſingulæ conuenienti ratione & modo tollendæ. Primo nimirum humores vitioſos in toto corpore, & præcipuè in viſceribus latentes, præparare, & euacuare conuenit: Secundo intemperies & obſtructiones in ventriculo, epate, liene, atque vtero imprimis tollere oportet, menſes prouocare, hærentes in ambitu corporis humores crudos diſcutere, & ſi quod ſymptoma imprimis vigeat, illud tollere vel mitigare, præcipuè vero ſi quæ victus ratio malo huic occaſionem dederit, eam corrigere opus eſt. Et ſi in arbitrio Medici res poſita ſit, commodius curatio inſtituetur vere & æſtatis principio, quàm autumno & hyeme, vt infra in diæta dicetur.

Curatio.

Curatio. Quæ omnia vt rectè expediantur, præmiſſo clyſtere, vel leni alui euacuatione inſtituta, ſi malum recens ſit, vires que ferant, venæ ſectio inſtituenda, vt poſtea, *quæſtione* 4. dicetur. Aperitur autem vena commodiſſimè in talo, vt ſupra, *ſect.* 1. *cap.* 3. *quæſt.* 2. dictum; cum & plenitudinem tollere & menſium obſtructionem ſoluere valeat, poteſtque, ſi opus ſit, aliquoties repeti venæ ſectio.

Venæ ſectio.

Purgatio. Imprimis vero purgatione opus eſt. Quia tamen humor eſt frigidus & craſſus, calefaciendus & attenuandus; & quia vires debiles ſunt, atque ipſe humor craſſus vna vice euacuari non poteſt, medicamenta præparantia & purgantia per vices exhibenda, imò attenuantia & incidentia purgantibus admiſceri poterunt. Vtile quoque fuerit, in iis, quæ facile vomunt, & vbi humores crudi circa ventriculum & meſenterium hærent, vomitum ciere. Et vt variæ ſunt partes, quæ obſtructiones patiuntur in hoc morbo, aperientia eligenda ea, quæ cum partibus, quæ afficiuntur, familiaritatem habent; ratione hepatis, hepatica: ratione lienis, ſplenetica, ratione vteri, vterina. Et omnino eadem ferè hic curandi ratio eſt quæ leucophlegmatiæ, cum è ſimili cauſa hydrops oriatur. Medicamenta autem, quæ cum ad humores frigidos & craſſos attenuandos, & purgandos, tum menſes prouocandos ſunt, vtilia, ſupra, *ſect.* 1. *cap.* 3. *de menſium ſuppreſſione*, ſunt propoſita.

Hoc tamen monendum, morbi virginei curationem à menſium ſuppreſſorum curatione in eo differre, quod in menſibus ſuppreſſis ferè ad vterum ſolum ſit reſpiciendum: in morbo virgineo verò, cùm ſimul meſenterium, epar, lien, afficiantur, eorum in curatione maximam habendam eſſe rationem. Qua ratione autem meſenterij, lienis, epatis obſtructiones curentur, ſuo loco eſt dictum; neque opus hic illud repetere. Quapropter in principio ea medicamenta eligenda, quæ potius meſenterij, lienis & epatis obſtructiones aperire poſſunt, parcè admixtis, quæ menſes prouocare valent: in progreſſu verò curationis ea, quæ menſes mouent, ſenſim augeri poſſunt. Præter autem *loco allegato* propoſita medicamenta, vnum atque alterum hic addere libet. ℞ *radic. aperient.* ℥. i. *rubiæ tinctor. eryngij, ireos, helenij, cortic. citr. ſiccor. ſarſæ parill.* an. ℥. ß. *artemiſiæ, agrimoniæ, chamædryos* an. M. i. *ſabinæ* p. ii. *ſem. carthami excort.* ℥. i. *fol. ſenæ el.* ℥. ii. *mechoacann. agaric. alb.* an. ℥. ß. *fl. ſtœch. Arab.* p. ii. *ſem. fœnic. aniſi galangæ* an. ʒ. ii. Coq. ad remanent. ℔. i. ß. dulcoretur ſacch. F. Potio clarificata, quæ aromatizetur *aq. cinamomi* ʒ. iii. Vel infunde omnia, additis *abſinth. Pontici* M. ß. *vulgaris* p. ii. in ſ. q. vini albi. Vel ℞. *ſpec. hieræ picræ* ʒ. ii. *agaric. trochiſc. pil. de rhabarb.* an. ʒ. i. *tartar. Quercet. de ammoniaco* an. ʒ. ß. *ſpicæ* ℈. i. *ol. cinam.* gutt. iii. *extr. abſinth.* ℈. ß. F. pil. mediocres, Detur ℈. i. hora ante cœnam. Vtiles ſunt & hæ pilulæ: ℞. *ſucci mercurial. meſis de pomati, vel ſacch. clarific.* an. ℥. i. Coq. ad iuſtam conſiſtentiam, adde *puln. ſem. rigidæ Roman ſal. ſena el.* an. ʒ. ii. *mechoacann.* ʒ. i. F. Maſſa. Vtilis eſt conſerua fl. calendulæ.

Chalybs. Inter omnia tamen remedia præſtantiſſimum & efficaciſſimum eſt chalybs, qui obſtructiones in omnibus viſceribus liberat, humoreſque vitioſos in iis collectos euacuat. Præparatio tamen humorum eſt præmittenda, cum ſi ſtatim in principio exhibeantur, obſtructionibus nullo modo reſeratis, & humorum copia adhuc præſente, grauiſſima indè, motis, ſed non euacuatis humoribus oriuntur mala. Commodè quoque chalybi medicamenta, quæ cum partibus affectis, epate, liene, vtero, familiaritatem habent, admiſcentur. Ita enim ad partes affectas commodius fertur chalybs. De chalybe autem plura ſupra, *lib.* 3. *part.* 5. *ſect.* 1. *cap.* 6. *de affect. hypochond* dictum. Quædam tamen adhuc, cum maximè in hoc affectu vtilis & neceſſarius ſit chalybs, de eo dicemus, & qualdam etiam formulas addemus.

Primò autem hic monemus, attendendum eſſe, an venæ circa Ventriculum & meſenterio, an verò epar aut lien magis obſtructa ſint. Si enim Ventriculi propria vaſa præcipuè obſtructa ſunt, chalybs craſſiore modo præparatus exhibendus, & vomitum mouentia admiſcenda, vel vomitus ante vſum chalybis, vel diebus intercalaribus prouocandus eſt,

Ita enim vitioſis illis humoribus vomitu reiectis, facilè viſcera conualeſcunt. Si autem humores in locis ventriculo vicinis hærentes ad penitiores partes obſtructione laborantes deferantur, morbus inde grauior redditur.

Si meſenterium.

Si meſenterium præcipuè obſtructum ſit, hoc Electuarium laudat Mercatus: ℞. *Spec. diarrhod. alb. diacurc. agarici troch.* an. ʒ. j. *medullæ carthami* ʒ. ij. *cortic. rad. rumicis, rubeæ, ſemin. dauci* an. ʒ. j. ß. *garyophyllorum* ʒ. j. *chalybis minutiſſ. & vino præparati* ℥ ij. *mellis deſpumati q. ſ.* F. Electuarium. Cuius doſis eſt à ʒ ij. ad ʒ. iv. Quod ſi eo aſſumto laborans vomuerit, non eſt prohibendum, niſi aliquod damnum timueris, aut diu vomitus perſiſtat: quod vitium vitare poteris purgata infernè aluo, & ablatis à compoſitione carthamo & agarico.

Si epar.

Si verò epar præcipuè obſtructum ſit, chalybs ſubtilius præparatus exhibendus, atque medicamenta epatica, & quæ per aluum euacuant, nullo verò modo vomitum mouentia, admiſcenda. Epate affecto hoc Electuarium idem commendat: ℞. *Limaturæ chalybis* ℔. ß. quam vaſe vitreo excipe, additis vini albi opt. ℥. viij. mox vas illud igni lentiſſimo appone, diligenter hinc & indè chalybē & vinū ſurſum ac deorſum agitando, tandem decem aut duodecim ebullitiones feruere ſinito, quoaduſque eius ſpumoſum ſurſum ferri videas, ac mediocriter craſſeſcere conſpicias, tunc ſpumoſam ac pinguoſam chalybis partem, quæ feruore ſeparatur, ſimul cum vino in aliud vas transfunde, atque id quater facito, ordine prædicto: nimirum denuò aliam vini quantitatem conijce in eandem limaturam, & eodem modo feruere ſine, parique ratione ſeparari, & pro tertio & quarto idem facies, ſeruato prædicto ordine. Itaque vinum cum ſupradicta quadruplici ſpuma quatuor coctionibus ex chalybe extracta rurſus igni appone, donec leuiter feruens mellis ſpiſſitudinem acquiſierit, quo tempore vſui ſeruare oportet, ex qua Electuarium hoc modo conficito: ℞. *ſem. petroſelini, dauci, ſpec. diacurcumæ, diarrhod.* an. ʒ. j. *cinamomi* ʒ. j. *chalybis modo dicto præparati* ʒ. vi. cum melle optimo & deſpumato F. Elect. Cuius ʒ. iij. ad ʒ. v. ſummo mane præmiſſo leui exercitio exhiberi poſſunt.

Si lien.

Liene obſtructo ſplenitica medicamenta addenda. Mercatus liene affecto hoc modo chalybem præparat. ℞. *limaturæ chalybis* ℔. j. quam ſemel ablue aceto, & à recrementis expurga, poſtea, facta colatura, ſuper pannum inſpergito, & proiice *pulu. garyophyllor.* ℥ ß. quæ per diem & noctem eo modo ſunt dimittenda: & mox ea excipere oportet vaſe aliquo vitreo, cui adde *vini albi opt.* ℥. x. ac proiice deſuper limaturam cum pulueribus *ſpec. diarrh. ſcolopendr. fol. ſenæ, & cort. rad. cappar.* & aliis ſupradictis, aut citra ipſos: deinceps quàm validè concutito, commota vehementer phiala, mox tamen Soli feruenti expone per integrum diem, ac ſi hyems fuerit, in furnaria ſtupha, aut loco alio calido adſerua: tandem octo aut decem diebus idem facies, donec limatura ipſa in vinum ferè liquetur, parumque aut nihil in fundo reſideat, ſed veluti mixtum quoddam factum ſit, cuius ſummo mane ℥. ij. exhibeto, purgationibus tamen & exercitio præmiſſis. Idem Mercatus ſequentia adhuc quatuor medicamenta ex chalybe præparat:

Syrupi è chalybe.

℞. *ſcoriæ chalybis præpar.* ℥. xij. *paſſul. ſine arillis* ℔. ij. Infundantur per dies tres in ℔. vj. aquæ, & in fine bulliant ad conſumtionem tertiæ partis. Et tunc adde *origani, ameos, vel iunip. limati* an. p. j. Bulliant parum & colentur, & ex colatura cum ſuffic. q. Sacchari F. Serapium, cui incoquito in ligatura croci ſine oleo ʒ. ij. Secundum fit ex eadem ſcoria & eiſdem rebus, croco excepto, & loco eius addito *dialaccæ, rhabarb. el. pulueriſ. agaric. trochiſc.* an. ʒ. ij. quibus dum coquuntur, aut ſaltem ab igne ſeparantur ligatis F. eadem ratione Syrupus. Tertio verò modo fit ex rubeæ radicibus, aqua lupulorum, in qua ſquama ferri pluries fuerit extincta, diutius incoctis, & additis paſſulis & croco, ad ſyrupi formam poſt colaturam redactis. Quartò idem auxilium parabis ex pſeudorhabarbaro, hoc eſt, rhabarbaro monachorum appellato: nimirum ex radice eius decocta & facto etiam ſerapio. Sunt & hæ formulæ ex chalybe vtiles.

Pului chalybi

℞. *chalyb. præpar.* ℥. j. *cinnam. ſem. aniſ.* an. ʒ. ij. *ſpec. diamoſchid. ſine moſcho* ʒ. j. *ſacchar.* ℥. j. Fiat pulu. Detur ʒ. j & ſuperbibatur vini albi aqua artemiſiæ diluti hauſtus. Poſſunt & cum ſaccharo rotulæ formari. Vel ℞. *limat. chalybis* ℥. iij. irrora aqua artemiſiæ, in qua aliquid Salis abſinthij & artemiſiæ diſſolutū ſit. Relinque tamdiu donec incipiat rubiginem contrahere. Hinc exſiccetur & teratur: adde *cinamomi* ʒ. ij. *magiſter. corall.* ʒ. j. *ſpec. diatrionſantal. diaxyloal.* an. ʒ. ß. *ſacchari* ʒ. ij. F. pulu.

Vinu chalybeatum.

Vinum chalybeatum ſimplex hoc modo paratur: ℞. *limaturæ chalibis* ℥. iij. *cinam.* ℥. ß. *vini albiſſ.* ℔ iij. Stent in vitro clauſo ad Solem 8. diebus quotidiè agitando. Cum exhibetur, nonnihil agitetur, & cyatho vno abſumto alter affundatur, donec dimidium chalybis abſumtum videatur. Doſis ℥. vj. vel ℥. viij. horis 4. ante prandium diebus xv. vel xx. ſumtoque vino ambulandum.

Radi Scorzoneræ.

Secundò poſt chalybem Mercatus commendat radicem Scorzoneræ, & ſe experientia comprobatum habere ſcribit, eam in vino per noctem maceratam & ſummo mane ſumtam plurimas ab obſtructionibus liberaſſe. Suadet etiam, vt in aqua & ſaccharo coquatur, comedatur, & decoctum ſuperbibatur.

Lapis bezoar.

Tertiò laudat, vt experimentum probatum, lapidem bezoar, ad aperiendas obſtructiones, compeſcendóſque materiæ venenatæ inſultus, præſertim in fœminis delicatioribus, & in quibus aliquid humoris melancholici coniungitur, vel quid corruptum ex ſemine vitiato cor affligit, cuius ſingulis diebus g̅. vj. vel vii. exhibet. Monet autem circa chalybis vſum Mercatus, ſtatim in curationis initio aliquod ex chalybe medicamentum præmittendum eſſe, cùm præparandi vias gratia, tum vt præcaueamus, ne ſubita mutatione ex valido medicamento illata, grauia accidentia accerſamus. Tale ergo ille præparat medicamentum. ℞. *Limatura chalybis.* ℥. iv. quam ferreo aliquo inſtrumento excipe, & igne candeſcere permitte, móxque proiice in ℔. ii. *aquæ lupulorum, graminis, rubiæ, borraginis, vel alicuius fontis*, qui aquam nanciſcatur nitidiſſimam, puriſſimam & tenuem, & poſtea coletur, & iterum igniatur prædicta chalybis limatura, & ſic ſepties facito: ac rurſus ſume totidem vncias noui chalybis, & eodem modo in prædicta aqua facito, idque reiterato ter quaterve facies, donec chalybis ℔ i. conſumpſeris, & facta colatur, adde *ſyrupi violarum*, vel *borraginis*, aut *mellis roſacei* ℥. iv. Cuius fœmina, facto modico exercitio, ſummo mane capiat Vnc. iv. citra frigiditatem actualem, ac deindè perficiat exercitium lentè, paulatim & moderatè. Poſtquam verò prædictum medicamentum ter quaterve aut pluries exhibueris, prout affectus duritiem poſtulare cognoueris, ad efficacius (licet hoc plerumque in delicatioribus ac puellis ſufficere videatur,) te conferes. Commendat etiam *confectionem alchermes*

vel *de hyacintho*, ſi ℥. ß. pondere chalybi addatur.

Notanda circa chalybis vſum.

In genere tandem circa vſum chalybis notandum, primò commodius vere & autumno, quàm aliis anni temporibus chalybem exhiberi. Secundò antè eius vſum conuenientes purgationes præmittendas. Tertiò & ante & poſt eius vſum exercitio & motu corporis opus eſſe, eoque validiore, & quantum fœmina ferre poteſt, vt medicamentum facilius in corpus diſtribuatur. Quartò, victus ratione omninò accurata in chalybis vſu opus eſſe. Quintò terminum aſſumendi non in omnibus eundem eſſe, ſed nunc dies 14. ſufficere, nunc etiam vſum ad diem trigeſimum, vel quadrageſimum, pro morbi pertinacia, donec nimirum viuidus faciei color redit, & corpus agile redditur continuandum. Cæterùm cùm malum diuturnum eſſe ſoleat, per vices exhiberi debent, modò præparantia, modò purgantia, modò roborantia; imò ipſæ medicamentorum formæ variandæ, ne medicamenta eadem forma faſtidium ægris pariant.

Sudorifera.

Et quia licet craſſiores humores euacuati ſint, ſæpe tamen adhuc aquoſi & ſeroſi in ambitu corporis reſtant, qui corpus refrigerant ac grauant, commodiſſimè ij ſudoriferis tollantur. Ad quam rem vtiliſſimæ ſunt thermæ, quæ ſi deſunt, *balnea* artificialia è *decocto fol. artemiſ. calaminthæ, nepetæ, ebuli, ſaluiæ, lauri, roriſmar. mercurialis, hederæ, rad. bryoniæ, iridis, helenij*, parari poſſunt. Corpore euacuato, obſtructionibus reſeratis, ſymptomata, quorum ſupra facta eſt mentio, facilè euaneſcent. Cùm tamen interdum ſymptomata quædam vrgeant, antequam curatio abſolui poſſit, iis ſuccurrendum: quod qua ratione fieri debeat, ex iis, quæ poſtea de reliquis ſymptomatibus ex vtero oriundis dicentur, patebit. Viſcerum tandem intemperies, ſi quæ adſit, modo alibi explicato corrigenda, & viſcera roboranda. Denique & hoc circa hanc curam monendum, licet fœmina rubicundior vegetiórque fieri incipiat, non ſtatim à curatione deſiſtendum eſſe, ſed eam repetendam & continuandam eſſe, donec vel menſes fluere incipiant, vel certum ſit, omnes viſcerum obſtructiones liberatas eſſe.

Diæta.

Diæta.

Aër ſit purus & ad calidum vergat: vnde curatio, vt ſupra quoque dictum, tempore verno & æſtiuo felicius procedit, & æſtate hoc morbo laborantes longè commodius curantur, quàm aliis anni temporibus, & ſi aëris conſtitutio ſimul contra morbum pugnet, plus vna ſeptimana, quàm tempore frigido & humido totidem menſibus perficietur: quæ verò in locis frigidis & humidis habitant, vix integrè ſanantur. Cibi ſint boni ſucci & facilis coctionis: omnes verò praui ſucci cibi ſtudioſè vitentur, vt & frigidi ac humidi. Abſtineant igitur ægræ planè ab oleribus, fructibus horariis, lacte & lacticiniis, piſcibus item. Condiantur cibi hyſſopo, ſaluia, roremarino, cinamomo. Panis ſit benè fermentatus, ſemine fœniculi, carui conditus. Potus ſit vinū aut cereuiſia bona; ab aquæ verò potu, vt & iuſculis & liquidis nimiis abſtineant. Eſt & acetum hoc affectu laborantibus noxium, etſi ægræ id ſæpè appetant, vtpote quod calorem viſcerum debilitat, ac [illegible] eſt, vt Hippocrates nominat, ſeu vtero noxium. Motus & exercitium corporis in principio & declinatione morbi conueniunt, vt *quæſtione* 2. dicetur. Imprimis vtiles ſunt frictiones aſperiores manè in lecto inſtitutæ: otium verò iis valdè noxium. Venus ipſis vtilis eſt, non tamen vbi malum in vigore ſummo eſt, & dum virium maximè adeſt imbecillitas, vt *quæſtione* 3. dicetur. Vigiliæ & ſomnus ſint moderata, non verò ſomno nimium indulgeat, etſi ob vaporum copiam ad cerebrum aſcendentium in ſomnum ſint propenſiores; Imprimis manè non diu dormiant; niſi forſan noctu vigilauerint.

QVÆSTIO. I.

An ægris res abſurdæ, quas appetunt, ſint concedendæ?

An fœminis res abſurdas appetentibus eæ ſint concedendæ.

Affirmant id nonnulli, ideò quia cibi illi praui tanquam remedium ſint, quòd deprauatum illum appetitum corrigat; deinde quia ſi denegetur id, quod appetunt, grauia inde ſequantur ſymptomata, in virginibus quidem triſtitia, in grauidis verò notæ rei appetitæ & denegatæ, & ſtigmata fœtui imprimantur:

Verùm in hac re perpendendum, an maius damnum vel commodum ex denegatione vel comeſtione rei denegatæ proueniat. Qua in re diſcernendum eſt inter virgines & grauidas. Virginibus nullo modo concedendum, vt porrò res eiuſmodi vitioſas & abſurdas deuorent; cùm malum hoc eorum vſu foueatur & augeatur, nullo verò modo res eiuſmodi deuoratæ, puta calx, creta, arena, cineres, remedij locum habere poſſint, vtpote quæ nec concoqui & corpori apponi, nec cauſam morbi tollere valeant. Et licet triſtitia aliqua indè afficiantur: incommodum tamen adeò magnum indè non ſequitur, & momentaneus eſt ille appetitus, damnum verò, quod ex eſu talium oritur, diuturnum. Grauidarum verò alia ratio eſt. Danda enim quidem opera eſt, vt verbis perſuadeantur, vt à rebus eiuſmodi abſtineant, quæ tot malorum cauſa eſſe ſolent. Si tamen hoc modo appetitus ſedari non poſſit, concedendæ potius eiuſmodi res, quàm permittendum, vt vel abortum grauida patiatur, vel fœtus ſtigmate aliquo deformetur; modò res, quæ appetitur, talis non ſit, quæ in præſens aliquod vitæ periculum grauidam præcipitare poſſit.

QVÆSTIO II.

An motus & exercitatio in morbo virgineo competat?

An motus in morbo virgineo vtilis ſit?

Poſſet quidem alicui videri, motum & exercitationem corporis in morbo virgineo non competere, primò propter corporis imbecillitatem, torporem & ad motum ineptitudinem; deindè ob difficultatem reſpirationis, tertiò ob cordis palpitationem, quæ duo ſymptomata motu paulò vehementiore & exercitatione ita ingraueſcunt, vt ſæpe ſuffocationis periculum accidat; neque mirum, cum exercitio crudi humores in toto corpore cumulati agitentur, atque indè vapores ad cor & alias partes tranſmittantur.

Verùm nec otium hoc morbo laborantibus competit, ſed potius cruditates cumulat, malumque auget. Exercitatio verò & motus longè vtilior eſt; cùm calorem languentem in viſceribus excitet, atque ita calore aucto meliorem in viſceribus coctionem promoueat, alimenti diſtributionem adiuuet, viſcerum obſtructiones, mouendo humores & medicamentis viam parando, aperiat, (vnde & ante vſum medicamentorum aperientium, & poſt eum, fœminas exerceri vtile eſt; humoréſque ipſos diſcutiat. Ideoque antequam malum valde incrementum ſumat, vtile eſt exercitium, & in declinatione quoque morbi, ſiquidem & calorem excitare & reliquias humoris diſcutere valet. Modus tamē in exercitio & motu eſſe debet, ac pri-

mò frictiones ac deambulatio ſufficit; hinc in dies A ad paulò maiora exercitia accedendum, imprimis corpore prius euacuato. Euacuatio enim corporis ſi præceſſerit, allegata antea incommoda facilè præcaueri poſſunt.

QVÆSTIO III.

An Venus virgineo morbo laborantibus vtilis ſit?

An venus in morbo virgineo vtilis?

Diſſuadent nonnulli vſum Veneris ideò; primò, quia Venus non vtilis ſit, niſi corporibus temperatis, qualia non ſunt Virginum iſto morbo laborantium, morbo verò affectis & impuris noceat: Secundò, quia virgines tales adeo Venerem non B appetant, ob frigidam vteri conſtitutionem: tandem etiam ob virium maximam debilitatem, reſpirationis difficultatem, & cordis palpitationem Venerem non ferant, ſed & ea offendantur. Verùm probabilior eſt, & rationi & experientiæ conſentanea ſententia, & conſilium Hippocratis, cum *lib. de morb. virgin.* ſcribit: Ego, *inquit*, autor ſum, vt virgines hoc malo affectæ quàm celerrimè cum viris coniungantur, iiſque cohabitent: Si enim conceperint, conualeſcent. Si verò in pubertate hoc malo non corripientur, tum paulò poſt eas inuadit. Hippocratem ſecutus Ioann. Langius, *lib. 1. epiſt.* 2. Nobili cuidam, cum filiam hoc morbo laborantem ob imbecillitatem elocare dubitaret, nuptias ſuadet. C Etenim venere vterus & partes circa vterum incaleſcunt, vixque aperiuntur & laxantur, vt ſanguis menſtruus poſtea facilius ad vterum confluere & per eundem effluere poſſit. Cautione tamen hic opus eſt. Si magna adſit in corpore cacochymia, illa prius tollenda, & cura, quæ huic malo competit, præmittenda, poſtea virgo viro iungenda, vt id, quod medicamenta planè effectum reddere non potuerunt, venus ſuppleat: aliàs ſi dum morbus in ſummo vigore eſt, vireſque valdè debiles, viris virgines iungantur, eas ex intempeſtiua venere, aut impręgnationis & partus labore de vita periclitaſſe compertum eſt. Et imprimis melius habent, ſi concipiant, vt Hippocrates ait, D non ſolùm quia conceptionem antecedit menſium profluuium, cum id non ſemper ſit neceſſarium, ſed quia ſanguis, qui præter naturam antea retinebatur, iam in fœtus formationem abſumitur, & ſi quid vitioſorum humorum in vtero cumulatum ſit, id poſt partum euacuatur. Venus tamen moderata eſſe debet, ne vires antea debiles deiiciantur.

QVÆSTIO IV.

An venæ ſectio in morbo virgineo locum habeat?

An venæ ſectio in morbo virgineo conueniat.

E Nonnulli venæ ſectionem non admittunt, primò quia inſignis adeſt totius corporis refrigeratio, & iam incipiens cachexia. Deindè crudi potius humores, quàm ſanguis, peccant. Tertiò, quia maxima adeſt virium debilitas, quæ venæ ſectionem non admittit. Contrà Hippocrates, *lib. de morb. Virgin.* ſanguinem, ſi nihil impediat, ſtatim detrahere præcipit, atque id hac ratione, cùm nihil facilius aut commodius ſanguinis copiam, qui hic ſupprimitur, detrahere poſſit, quàm venæ ſectio.

Verùm diſtinctione hic opus eſt. Etenim ſi malum inueteratum ſit, & corpus valdè refrigeratum, humoreſque crudi & pituitoſi atque aquoſi iam potius, quàm ſanguis, abundant, nullo modo habet locum venæ ſectio; cùm malum potius augeat, quàm tollat. Si verò malum adhuc recens ſit, & à vacuatione ſanguinis ſuppreſſa ortum habeat, ſanguiſque, qui retentus eſt, adhuc abundet, neque in alium humorem degenerauerit, vena omninò aperienda eſt; modò vires ferant, & primæ corporis viæ euacuatæ ſint.

CAPVT III.

De Symptomatibus ex vtero, ſeu partium aliarum cum vtero conſenſu, & hyſtericis affectionibus in genere.

Reliqua ſymptomata quæ ex vtero oriuntur, ferè omnia virginibus & mulieribus communia ſunt, & vix vllum datur, quod ſolis virginibus competat. Quapropter etiam de iis, vt virginibus & mulieribus communia ſunt, agemus.

Primò autem in genere de miro illo vteri cum aliis partibus conſenſu, & de affectionibus vterinis dictis, ſeu ſymptomatibus in variis partibus ex vtero ortis dicemus. Etſi verò illa ξύῤῥοια & ξύμπνοια Hippocratis, atque hinc orta συμπάθεια occulta locum habere poſſit: tamen cum omnibus ferè partibus corporis manifeſtum quoque conſenſum habet vterus, vt rectè ſcripſerit Democritus ad Hippocratem, Sexcentarum ærumnarum innumerarumque calamitatum mulieri autorem eſſe vterum, & Hippocr. *lib. de virg. morb.* dixerit, multis & incomprehenſibilibus ferè affectionibus premi miſerrimas. Etſi autem quocunque modo vterus actiones ſuas non rectè expedit, varia ſymptomata excitantur: tamen in primis ex ſanguinis menſtrui & ſeminis retentione grauiſſima & varia oriuntur ſymptomata. Dum enim, vt Hippocrates ait, virgo iam matura viro fuerit, natura duce ſanguis menſtruus ad vteri venas confluit, qui cum ob earum anguſta oſcula, quæ nondum patuerunt, aut in viduis, vel etiam aliis viſcidis & craſſis humoribus obſtructa, aut tandem ob ſanguinis craſſitiem erumpere non poſſit, tum rurſus per venæ cauæ arteriæque magnæ ramos ad cor, epar, & præcordiorum venas regurgitat, pars etiam capiti communicatur: vnde varia in omnibus hiſce partibus ſymptomata excitantur, vt præcedenti capite de morbo virgineo dictum, & in ſeqq. dicetur. Semen verò præter naturam retentum ſæpe adhuc grauiora accidentia excitat: vt rectè hic illud Galeni, *lib. de different. reſpirat.* vſurpari poſſit: Vnum eſt, quod ſecundum naturam ſe habet in animantis corpore, varium autem & diſſimile, & multiplici errore inuolutum id, quod p.n. eſt, adeo, vt neceſſariò ſequatur eſſe incomprehenſibile. Et reuera ab vno vtero in fœminis tot oriuntur ſymptomata, vt facilè ſcripto comprehendi omnia non poſſint. Sanguis autem menſtruus & ſemen dum p.n. retinentur, nunc ſaltem in qualitatibus manifeſtis alterationes ſuſcipiunt, & tum ſymptomata quidem aliqua, calorem, ſitim, torporem, mœſtitiam, varioſque dolores excitant; ea tamen omnia non admodum grauia. Vbi verò eadem putreſcunt, vel etiam malignas qualitates acquirunt, varia, eaque grauia, ſæuiſſima & terribilia ſymptomata producunt.

Affectiones verò vterinæ ex ſanguine menſtruo & ſemine corruptis variæ ſunt: & varia ac diuerſa indè excitantur ſymptomata, non modò in diuerſis fœminis, ſed ſæpe in vna & eadem, & quidem non tantùm diuerſo, ſed etiam eodem tempore: quod proculdubio inde accidit, quod ſanguis menſtruus & ſemen, quod corrumpitur, non planè eiuſdem naturæ eſt, ſed vitioſi humores, cùm in vtero,

Symptomata ex vtero varia.

tum alibi geniti, ei admiſcentur, & quod conſtitutio vteri, & locorum in vtero, in quibus fit corruptio, non ſemper eadem eſt; & quod ipſa humoris corrupti quantitas nunc maior, nunc minor eſt; & quod partes, à quibus corrupti illi & maligni humores ac vapores excipiuntur, ſint variæ. Quod verò tam grauia inde excitantur ſymptomata, ideo accidit, quod corruptio ſanguinis & ſeminis, vtpote ſubſtantiarum nobiliſſimarum, peſſima eſt, & res ita corruptæ veneni quaſi naturam induunt; ſicut etiam aliàs videmus, oua peſſimam corruptionem ſubire, vt & lac in ventriculo infantium, & ſanguinem concretum in aliis corporis humani partibus. A

Conſenſus vteri cum aliis partibus. Conſenſum autem partium aliarum cum vtero quod attinet, conſiſtit ille potiſſimùm in tribus, in partium ſimilitudine, vicinia, & per vaſa connexione. Primò enim quia vterus membranoſa eſt ſubſtantia, cum membranis in neruoſo genere maximum habet conſenſum. Deinde etiam vicinas partes facilè in conſenſum trahit, vnde in vteri affectibus ſæpe inteſtinum rectum teneſmo afficitur, & vrina ſupprimitur. Tertiò per venas, arterias & neruos penè cum omnibus corporis partibus conſenſum habet. Venas habet vterus copioſas & magnas, quæ etſi in non prægnantibus non adeo magnæ ſunt, ab affluxu tamen ſanguinis in grauidis ita ſæpe extenduntur, vt in digiti craſſitiem excreuiſſe eas obſeruatum ſit. Oriuntur autem venæ hæ ex vtroque latere à ramo præparantium vaſorum & hypogaſtrico. Arterias quoque duas habet vterus, ſimiliter ab arteriis præparantibus & hypogaſtricis deriuatas. Neruos tandem obtinet ortos, partim à ſexto pari cerebri, partim ab oſſis ſacri neruorum paribus ortos. E quibus omnibus de vteri cum variis partibus conſenſu facilè iudicare eſt. B C

Vteri conſenſus cum cerebro. Primò enim magnus eſt vteri cum cerebro conſenſus, & primò quidem ob neruos & membranas ſpinalis medullæ, deinde propter arterias; & non rarò, qui per neruos fieri creditur, potius per venas & arterias accidit. Per arterias enim & venas ab vtero refluens ſanguis, & cum eo alij humores & vapores ad cerebrum, cuius membranæ pluribus venis & arteriis refertæ ſunt, mittit, variaque in eo ſymptomata excitat. Vapores à cerebro poſtea facilè per neruos in totum corpus diſtribuuntur, vnde in dorſo lumbis, cruribus, brachiis & toto neruoſo genere dolores & varia ſymptomata excitantur. D

Cum corde. Deinde maximus cordis & vteri conſenſus eſt per arterias. Ex arteriis enim vteri humores & vapores adſcendentes recta via ad cor peruenire poſſunt: è quo poſtea in totum corpus omneſque partes, quibus arteriæ inſitæ ſunt, diſtribuuntur.

Cum epate. Cum ventriculo. Cum Epate verò habet conſenſum per venas, quas vterus omninò maximas habet, ideoque per eas ſanguis, aliique humores ad epar ex vtero regurgitant. Ventriculus etiam inſignem conſenſum habet cum vtero, cùm per quaſdam ἀναστομώσεις, quas vteri venæ cum venis meſenterij habent, tum imprimis per arterias. Hypogaſtrica enim arteria interior, è qua numeroſa arteriarum ſoboles in vteri fundum & ceruicem diſtribuitur, non procul à cœliaca diſtat. Hinc facilè humores & vapores vitioſi ab vtero ad meſenterium & ventriculum per arterias penetrare poſſunt. Imò cùm venarum arteriarumque ad vterum tendentium frequentes ſint anaſtomoſes, in vtero tandem deſinentes, etiam ex venis humores & vapores in arterias recipi, & hinc ad ventriculum peruenire poſſunt. Imò cùm, vt mox dicetur, maximus lienis & vteri ſit conſenſus, in liene verò venarum & arteriarum ſint anaſtomoſes, ex arteriis in venas, & hinc ad ventriculum humores & vapores penetrare poſſunt. E

Cum liene. Imprimis verò maximum habet lien cum vtero conſenſum, vterique affectus facilè lieni communicantur. Eſtque is conſenſus ſatis manifeſtus per arterias. Cum enim humores vitioſi vaporeſque ex iis orti in arterias hypogaſtricas regurgitant, facilè in arterias ſuperiores penetrant, & cùm cor, quantum poteſt, eos à ſe propellat, ad lienem, qui copioſas arterias obtinet, vt & ad alios per meſenterium diſperſos ramos feruntur: vnde accidit, vt plerumque fœminæ, quibus in iuuentute menſes non ſatis rectè fluunt, ſanguinémque calidiorem obtinent, adultæ hypochondriacæ fiant. Et ſæpe ita affines ſunt vterini & lienis ac hypochondriaci affectus, vt Medicum ſuſpenſum teneant, vtrum ſymptomata, quæ ægram moleſtant, vtero, an lieni adſcribenda ſint. Imò frequenter vteri & lienis adfectus coniunguntur.

Cum mammis. Eſt & inſignis mammarum cum vtero conſenſus, partim per venas, partim per neruos. Epigaſtrica enim vena, à qua vterus etiam venas accipit, præcipuo ramo extra peritonæum progrediens, vtrinque ſub recto muſculo adſcendit, & vbi ad vmbilicum peruenit, cum mammarum venis deſcendentibus per anaſtomoſin coniungitur, de quo conſenſu Hippocrates, 5. *aphor.* 37. 38. & 50. agit. Deindè etiam per neruos ſextæ coniugationis inter vterum & mammas conſenſus eſt, vnde fœminæ, ſi ipſis mammæ contrectantur, libidine tentantur.

Symptomata ex vtero. Atque ex his manifeſtum euadit, cum vterus ſanguinem menſtruo euacuando dicatus ſit, ſimulque per eum alij etiam vitioſi humores euacuentur, & is in fœminis quaſi corporis ſentina ſit, in qua varij humores ſui vitioſi cumulantur, nullam ferè in toto corpore partem eſſe, quæ non per vterum affici poſſit. Afficitur enim ab vtero cor, diaphragma, caput, cerebrum, & hinc omnia ſenſus & motus organa, item epar, lien, ventriculus, meſenterium, venter, veſica, inteſtinum rectum, dorſum, lumbi, coxendix, brachia, crura. Et in hiſce partibus innumera & præter ſpem & rationem nunc euaneſcentia, nunc recurrentia ſymptomata excitantur. Etenim ſi ad cor vapores illi maligni penetrant, cordis anxietates, mœſtitia, lipothymia, & ſyncope oritur, & vbi ad diaphragma & pulmones inſuper diſtribuitur, difficilis reſpiratio, ſuffocationis ac ſtrangulationes quaſi excitantur. Arteriæ etiam in dorſo & meſenterio valdè pulſant; Nonnunquam per arterias intercoſtales in thoracis partes membranoſas materia effuſa dolor ibi grauis excitatur. Vbi porrò materia ad caput adſcendit, & per partes externas diffunditur, varij ibi dolores oriuntur. Si verò in ipſum cerebrum eiuſque membranas effunditur, & hinc in organon ſenſuum ac motus diſtribuitur, ſenſuum internorum & externorum læſio, aphonia, conuulſiones, tremor, & reſolutio pedum & manuum ſequitur. Si ad epar, totum corpus cachecticum redditur. Si ad lienem & meſenterium, ſymptomata, quæ affectionem hypochondriacam comitari ſolent, gignuntur, in ventre murmura, dolores & cruciatus ventris. Si ad ventriculum, ciborum faſtidium, abſurdorum appetitus, vomitus, cardialgia oboriuntur. Materia in ambitum corporis diſtributa, fœminæ in facie calorem & ardorem ſubitaneum, & rurſum mox euaneſcentem percipiunt, modò rubent, modò pallent; modò in toto corpore refrigerantur, modò incaleſcunt. Vnde rectè ſcripſit Galenus, 6. *de loc. affect. cap.* 5. hyſtericam paſſionem vnum quidem nomen eſſe, ſub quo ſe comprehendere innumera & varia accidentia.

CAPVT IV.

De Suffocatione Vteri.

VErum vt iſta omnia clariora fiant, de quibuſdam adhuc in ſpecie agemus. Et primò quidem de ſuffocatione vterina agere libet; cùm is grauiſſimus & admirandus ſit affectus, & varia ſub ſe comprehendat ſymptomata, & propterea non ſolùm ægrotantibus, ſed Medicis ſæpe & adſtantibus timorem incutiat. Subitò enim fœminæ ſecundum vniuerſum corpus refrigerantur, reſpiratio & vox læditur, pulſus ceſſat, imò nonnunquam ſenſus & motus aboletur, vt ægræ quaſi mortuæ iaceant, adeo, vt quædam pro mortuis habitæ ſepulturæ deſtinatæ fuerint, quæ tamen poſtea reuixerunt.

Suffocatio vterina.

Dicitur autem hæc affectio Græcis πνὶξ ὑστερικὴ, ſuffocatio vterina, & mulierum, & ſtrangulatus ab vtero, quod vteri vitio, vteroque cauſam ſuppeditante, fœminæ ſuffocari & quaſi ſtrangulari videantur. A nonnullis etiam ἄπνοια nominatur, quod reſpiratio præcipuè lædatur. Appellatur & hyſterica paſſio. Quamuis enim, vt *capite præcedente* dictum, omnes, quæ ab vtero veniunt, paſſiones & affectus, hoc nomine veniant: tamen κατ᾽ ἐξοχὴν in ſpecie ſuffocationi vterinæ hoc nomen tribuitur, vt quæ potiſſima huius affectionis ſpecies eſt.

Eſt autem ſuffocatio vterina nunc ſaltem reſpiratio difficilis, nunc etiam ſyncope, nunc quoque animalium, aliarumque actionum læſio, cum totius corporis refrigeratione, à vapore maligno, ab vtero ad partes ſuperiores eleuato, ortum habens. Neque enim per vnum ſymptoma, ſeu reſpirationem læſam, ſeu ſuffocationem, ſeu ſyncopen, ſeu vniuerſi corporis refrigerationem, hic affectus definiri poteſt; cùm magna ſit in eo ſymptomatum varietas, & nunc plura, nunc pauciora appareant, vt poſtea, *de differentiis & ſignis*, ac *quæſtione* 1. dicetur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

De cauſſa huius affectionis Medici diſſentiunt, vt poſtea, *quæſtione* 2. dicetur. Nos vnicam & proximam cauſam eſſe ſtatuimus, vaporem malignum & venenatum, per arterias, venas & neruoſum genus ad ſuperiores partes eleuatum, earumque actiones variè, prout ad hanc vel illam fertur, lædentem. Neque enim humores ipſi tam ſubitò in vniuerſum corpus diſtribui & penetrare poſſunt, ſed ſubtiliſſimus vapor, aura & ſpiritus, mole quidem exiguus, vi verò & efficacia potens attollitur, qui ſubitò & in momento quaſi totum corpus penetrat. Attollitur autem is è minera ſui generis, vt mox dicetur, Partes verò ad quas fertur, & quæ ab eo afficiuntur, non ſemper eædem ſunt. Cum ſuffocatio ſaltem impendet, ac ſi fauces laqueo ſtringerentur diaphragma imprimis affici & comprimi putat Platerus. Verùm potius vapores in vaſis moueri, & non extra ea in cauitatem abdominis effundi videntur; & magnam omnino vaporum copiam eſſe oportet, & quæ cauitate abdominis comprehendi non poſſet, vt diaphragma comprimere neceſſe habeat; neque etiam à flatibus abdomen ſemper diſtendi in hyſtericis mulieribus videmus. Et ægræ potius circa fauces reſpirationis impedimentum & ſuffocationem, quàm circa diaphragma percipiunt. Ideoque potius à vapore per œſophagum aſcendente ſtrangulationem hanc fieri probabile eſt; ſicut & vapores in hypochondriacis adſcendentes, & fungorum quorundam eſus ac elleborus & venenata quædam idem præſtare ſolent.

Vapor malignus.

Ad quas is partes feratur.

Atque vapores hos etiam ventriculum & œſophagum petere, illud docet, quod cum difficili reſpiratione, cardialgia ſæpe, nauſea & vomitus coniunguntur. Poſſunt tamen iidem vapores etiam ad pulmones adſcendentes difficilem reſpirationem excitare; vt & ſi muſculorum thoracis motus lædatur. Si verò ad cor imprimis tendant hi vapores, non ſolùm reſpiratio læditur, ſed & cordis motus ceſſat, ac veluti ſyncope comprehenſæ fœminæ concidunt. Si porrò ad cerebrum ferantur, actiones animales variè læduntur.

Vapor autem ille, ſpiritus malignus, ac aura venenata, ortum habet à ſanguine & ſemine in vtero corruptis, vt & aliis humoribus vitioſis ibi collectis, & malignam ac venenatam naturam induentibus, vt *quæſtione* 2. pluribus dicetur.

Vnde … uetur.

Sicut enim ſanguis ac ſemen, quæ ſunt noſtræ generationis primordia, optimæ in corpore noſtro ſunt ſubſtantiæ, ita, dum corrumpuntur; peſſimam naturam induunt, vt *cap. præced.* dictum. Et imprimis ſemen, vt eſt nobiliſſima ſubſtantia, ita corruptum peſſimum euadit, eique corrupto maior, quàm menſtruis, vis eſt ad noxam vniuerſo corpori inferendam, vt docet Galenus, 6. *de loc. affect. cap.* 5. quo loco etiam ex euentu monſtrat, ſemen ſuffocationis vterinæ cauſſam eſſe, quod ſcilicet cum fœmina quædam excreuiſſet craſſum plurimumque ſemen, ab affectu hoc liberata eſt, quod dum vidua eſſet collegerat, vt idem, *lib.* 2. *de ſem. cap.* 1. *ſcribit.*

Eſt verò malum hoc magis familiare virginibus ætate iam prouectioribus & libidinoſis, ac in venerem pronis, vt etiam viduis ad Venerem procliuioribus, in quibus ſemen retentum corrumpitur, & prauam hanc qualitatem induit. Quandoque tamen & vetulas cacochymicas hic affectus corripit, imprimis eas, quibus iuuenibus menſes non rectè fluxerunt, aut quæ fluore muliebri diu laborarunt, quibuſque vitioſi illi humores iam ſupprimuntur. Interdum & prægnantibus hæc affectio accidit, iis nimirum, quæ corpore ſunt cacochymico, quibuſque praui humores, poſtquam conceperunt, in corpore retinentur. Quandoque & puerperas hoc malum infeſtat, quando ſcilicet lochia non ſatis fluunt, aut poſt partum laborioſum, vel abortum, ſanguis aut praui humores in vtero relinquuntur.

Quibu … miliare

Omnino autem ſiue ſanguis menſtruus, ſiue ſemen, ſiue alius humor mali huius cauſſa ſit, eum peculiari modo corrumpi, & malignitatem inducere neceſſe eſt. Aliàs multæ virgines & mulieres ſunt, quæ nec Venere vtuntur, nec rectè per menſtrua purgantur, vteri tamen ſuffocatione non laborant. Accidit autem hæc corruptio ob vterum, qui vt peculiarem, quam nulla alia corporis pars, vim habet, ita etiam humores vitioſi, ſi is rectè ſeſe non habeat, peculiari modo in eo corrumpuntur.

Atque hinc adeo euenit, vt licet in viris ſemen retentum etiam aliqua ſymptomata excitet, ſicut viro illi, cuius mentionem facit Galenus, 6. *de loc. affect. cap.* 5. accidit, qui cum viduus ſemen diu retinuiſſet, cibi appetentiam & concoctionem amittebat, vomitu corripiebatur, ac mæſtus erat, à quibus ſymptomatibus ſtatim liber euaſit, poſtquam iterum Venere vſus eſſet: non tamen iam grauia, vt fœminæ, ſymptomata patiuntur; cùm in viris ſemen in vaſis, vtpote calidioribus retentum, non ita corrumpatur; nec tantam malignitatem acquirat; ſicut in fœminis in vtero, ob peculiarem loci naturam. Aliter enim ſeſe habet vterus, cum ad conſeruandum ſemen in fœminis, quàm in viris teſtes,

aliique humores in vtero in fœminis, quàm in vaſis ſpermaticis, in viris admiſcentur, & omnia in fœminis laxiora ſunt, præcipuè tuba vterina dicta.

[Q]uo loco c[on]tinua-t[ur].

Continetur autem illa materia corrupta, è qua maligni iſti vapores eleuantur, in vaſis vteri, teſtibus, & tuba vterina dicta, vix verò in ipſa vteri cauitate; cùm ex ea exitus facilè detur per ceruicem vteri, nec probabile ſit, vapores illos iterum ſeſe in vaſa penetrare, cum per collum vteri erumpere poſſint. Vaſa equidem illa exilia videntur: in grauidis tamen, aut ſi aliàs præter naturam ſanguis in illis detineatur, ita interdum intumeſcunt, vt digiti quoque craſſitiem æquent. Imprimis verò & plerumque maxima huius affectionis cauſſa colligitur & continetur in tuba vterina dicta, & teſtibus. Corpus enim Tubæ fiſtuloſum eſt & laxum, ac teſticuli muliebres è veſiculis quaſi ſimul conglobatis contexti ſunt, habentque, vt Veſalius, *de corp. hum. fabric. lib. 5. cap. 15.* ſcribit, mulierum teſtes intus, præter vaſa, ſinus quoſdam tenui aqueóque humore plenos, qui in ſanis, velut craſſiuſculum lactis ſerum, albus eſt; in ægris verò & hyſtericæ affectioni obnoxiis mirè luteus, croceúſque, & paulò craſſior: id quod obſeruauit in nobili quadam puella vteri ſtrangulatu laborante, in qua alterius teſtis ſinuum vnus duntaxat inſtar maiuſculæ pilæ protuberabat, croceo humore, ſimúlque grauiſſimè olente, venenoſum que quid & tetrum præ ſe ferente infarctus, & conterminas ſedes non ſecus tingens, quàm aliàs colum inteſtinum, qua ſub iecore fertur, à bilis veſicula luteum reddi cernimus. Et refert Cl. Ioan. Riolanus, *Anthropograph. lib. 2. c. 34.* ſe in virginibus hyſtericis deprehendiſſe teſtes pugno grandiores, ſeroſo humore turgentes, quin etiam Tubam vteri amplificatam & dilatatam.

Atque hæc ipſa procuidubio vteri tuba cum teſtibus eſt, quam Fernelius & alij quidam Medici tactu pro vtero ſe deprehendiſſe ſcribunt, quamque mulieres Medicis tangendam pro vtero monſtrare ſolent. Etſi enim globus quaſi quidam in ventre inferiore percipiatur: tamen is non vterus eſt, ſed teſtes & tuba vteri. Etenim cum teſtes penduli ſint, & tuba vteri laxa ac mobilis, cùm ſemine corrupto ac humoribus vitioſis ac flatibus turgent, facilè vſque ad vmbilicum eleuari poſſunt. Qua de re ſupra, *parte 1. ſect. 2. cap. 14. de adſcenſu vteri*, dictum.

[Pa]roxyſ[mo]rum hy-ſtericorum ca[uſ]a.

Inuadit autem hoc malum nunc crebrius, nunc rarius, paroxiſmique nunc breuiore, nunc longiore tempore durant, pro materiæ copia, quæ nunc citius, nunc tardius colligitur, nunc etiam citius, nunc tardius diſcutitur. Habent enim & venenatæ tales cauſæ in corpore humano ſua digeſtionis & exaltationis tempora quæ vbi attigerunt, ſubito, & in momento quaſi ad agendum erumpunt, & agendi vim, quam occultè continebant, patefaciunt, totúmque corpus ſubito afficiunt. Præterea humores tales quieti aliquandiu in corpore deliteſcere poſſunt, agitati verò in totum corpus auram venenatam emittunt. Ceſſat verò tandiu malum, & ægra paroxyſmo iterum non corripitur, donec materia rurſum collecta & iterum exaltata atque agitata fuerit. C[uius] rei exemplum videmus & in aliis venenis, vt canis rabidi, cuius exiguum ſputum tamdiu in corpore deliteſcit, donec ſua digeſtionis tempora abſoluerit, & exaltatum ſatis fuerit. Tunc enim, & quidem, ſæpe poſt longum temporis ſpatium ſeſe exerit, & ſpiritus ac humorum maſſam immutat, ac corrumpit, idque facilius, ſi à cauſa aliqua euidente agitetur.

Agitant autem humores, & vt vapores iſti maligni in mulieribus, ad hyſtericam affectionem diſpo-

A ſitis, eleuentur, faciunt res odoratæ naribus admotæ, vel dulcia ſumta, terror, atque ira. Poſtquam enim humores tales vitioſi à quacunque cauſa agitantur, vapores ex iis attolluntur, qui cor & caput petunt, imò in totum corpus diſtribuuntur.

Differentiæ.

Differentiæ.

Eſt autem huius affectionis non parua varietas & differentia, pro cauſæ imprimis efficientis magnitudine & diuerſitate, & hinc dependentе ſymptomatum varietate, de quibus poſtea in ſignis dicetur. Aliquando enim ſuffocatio & reſpirationis læſio leuis eſt, & quæ citò ſoluitur; aliquando grauis cum ſyncope, ſenſus & motus imminutione, ratione manente integra, aliquando vehementiſſima eſt &
B tunc fœmina reſpiratione, ſenſibus omnibus & motu priuatur & mortua quaſi iacet; aliquando & alij affectus vomitus, deliria, conuulſiones contingunt, vt ita varios affectus hyſterica affectio referat, & nunc ſaltem ad reſpirationem læſam, nunc ad ſyncopen, nunc ad apoplexiam, nunc ad epilepſiam & conuulſiuos motus accedat. Præterea, pro diuerſitate humoris venenati & maligni, nunc huic vel illi parti aduerſi, varia ſymptomata inducere ſolet. Aliam enim naturam induit ſanguis corruptus, aliam, & longè peiorem, ſemen, & quidem pro varia vteri conſtitutione, aliorúmque humorum admixtione variam.

Signa Diagnoſtica.

Signa dia-gnoſtica.

C Quando ſuffocatio vterina imminet, percipitur laſſitudo perpetua totius corporis, crurum imbecillitas, pallor faciei, aſpectus triſtis, in quibuſdam quaſi globi cuiuſdam motus in ventre percipitur, in nonnullis murmuratio & varij ſonitus in ventre audiuntur, ſcribitque Cornelius Gemma, *lib. 1. coſmocri. cap. 7.* in ſuffocatione vteri laborantibus mirandas interdum voces ex imis viſceribus exaudiri, nunc velut ranarum coaxatus, nunc ſerpentum ſibilos, concentus coruorum, gallorum cucurritus, latratus canum, &c. quæ omnia pro viarum & ſpiritus erumpentis proportione casus effingat, ita vt interdum dæmoniacum quiddam ſubeſſe, vulgus opinetur, & pro ἐγγαστριμύθοις (vide Iul. Cæſar. Scaliger, *ex. 158. ſect. 3.*) eas habeat, ſonitumque
D illum loquentis intus dæmonis eſſe putet. Adſunt & ructus, oſcitatio, pandiculatio, reſpiratio breuis & crebra, cordis palpitatio, pulſus imminutio, cibi faſtidium & nauſea, actionum animalium torpor. Riſus etiam hyſtericis ſuffocatione vteri inſtante accidere ſolet, & mirabile eſt, quod refert Scholiographus *ad cap. 59. lib. 1. Hollerij, de morbis internis*, de duabus filiabus Præſidis Rhotomagenſis, quæ inſtante paroxyſmo riſu longo ad horam, aut horas duas capiebantur, quem neque metu iniecto, neque hortatu, neque aliis artibus poterant compeſcere, & à parentibus interrogatæ & obiurgatæ, reſpondebant, ſe non poſſe continere riſum.

Riſus in hyſtericis cauſa.

Cuius ſymptomatis mihi quæ cauſa fuerit, explicare equidem non ita facile eſt: mihi tamen proba-
E bile videtur, riſum illum acceſſiſſe, vapore illo ex vtero eleuato ſeſe in membranas thoracis inſinuante. Sicut enim, aliàs, ſi latera digitis contrectentur & titillentur, riſus excitatur, qui non ceſſat, donec titillatio intermittatur: ita & ſi [aliquid] quid à vapore acri membranas illas [titillatum] [fieri] poteſt. Aliæ contra lac[rimantur] [qu]æ vtrumque faciunt, & monitæ ac [...] non ceſſant. Quæ Symptomata paro[xyſmo] iam præſente omnia incrementum ſ[u]munt, [reſ]piratio intercipitur, & fauces quaſi conſtringuntur, vt ægra ſuffocari videatur, ſenſus motuſque atque omnes actiones vitales abolentur & deprauantur. Quædam enim de-

lirant, quædam, vt dictum, lacrymantur, quædam vtrumque faciunt, nonnullæ quibuſdam partibus conuelluntur, vox intercipitur, aliquibus ſenſus interiores & exteriores abolentur: quædam verò audiunt, quæ circa ſe geruntur, & eorum poſt paroxyſmum etiam meminerunt, loqui tamen non poſſunt. Pulſus etiam imminuitur, totumque corpus refrigeratur, oculi clauſi manent, ita vt mortuæ planè videantur.

Symptomatum hyſtericorum cauſa.

Atque ſymptomata iſta omnia ortum habent ab vno illo vapore maligno ex vtero eleuato, provt ille in diuerſas partes diſtribuitur, earumque actiones lædit. Vbi enim ad cor fertur, eiuſque actiones proſternit, ſpirituſque vitales lædit, ſpirituum vitalium & caloris natiui influxu ad extrema inhibito, imò ſpiritibus ad cor recurrentibus, totum corpus extra frigeſcit, & facies palleſcit, pulſuſque imminuitur, imò affectus ipſe ad lypothymiæ & ſyncopes naturam accedit. Atque ita cum nec vſus vigeat, nec facultas fortis ſit, & pulſus paruus redditur, & reſpiratio difficilis euadit. Vbi idem vapor ad cerebrum adſcendit, ſpirituſque animales turbat, lædit, eorumque influxum prohibet, ſenſus & motus animalis læditur, vnde etiam motus thoracis & diaphragmatis impeditur, difficilis reſpiratio redditur: quod probabilius eſt, quàm ab vtero adſcendente, & à vaporibus diaphragma comprimentibus reſpirationem lædi. Et quidem ab iſto vapore, provt in diuerſas partes facultati animali inſeruientes ſeſe inſinuat: ita etiam actiones animales variè læduntur. Vbi enim ſpirituum animalium fluxus in eos neruos, qui voci edendæ inſeruiunt, ſaltem prohibetur, eodem ferè modo, quo dormientibus in Incubo, vox intercipitur, ſenſuum verò internorum, vt & auditus organa ſalua manent. Vbi verò etiam in alia facultatis animalis organa totumque ferè cerebrum vapor iſte penetrat, ſenſus interni & externi motuſque animalis, abolentur. Sub acceſſionis declinationem humor quidam è locis muliebribus effluit, inteſtina obmurmurant, oculi attolluntur, genæ rubore ſuffunduntur, actiones animales reſtituuntur, corpus incaleſcit, ægræque ſuſpiriis profundis emiſſis ad ſe redeunt.

Suffocationis vterinæ à cognatis ſymptomatibus differentiæ.

Quæ ſymptomata omnia ſi diligenter perpendantur, affectio hæc à cognatis affectibus, non difficulter diſcernitur. Generalia autem ſigna tria ſunt, quibus ab omnibus aliis affectibus diſtinguitur. Primum eſt, quod morbus hic muliebris eſt, ac quibuſdam fœminis familiaris. Si ergo vel ex ægra, vel adſtantium relatione cognoſcitur, fœminam hyſtericæ affectioni eſſe obnoxiam, ſi talia ſymptomata ingruunt, de alio affectu ſuſpicari opus non eſt. Secundum eſt, quod fœminæ tales de vtero malè habente conqueruntur. Tertium eſt, quod hyſtericæ mulieres à paroxyſmo liberantur, fœtidis naribus, & ſuaueolentibus pudendis admotis, quod non accidit in aliis affectibus. Verùm cum fœmina aliqua hac affectione corripi poſſit, quæ ea antea non laborauit, ſigna, quibus ab aliis ſymptomatibus diſcernantur, cognita habere vtile eſt.

A Syncope.

A Syncope diſtinguitur primò modo inuaſionis, qui magis præceps eſt in Syncope, cùm in ſuffocatione vterina euidentia ſigna futuri paroxyſmi præcedant. Deinde pulſus in Syncope ad ſenſum ceſſat, in ſuffocatione verò vterina remanet, etſi paruus ſit. In Syncope etiam ſudores frigidi adſunt, pallorque faciei maior eſt. Si tamen cor valdè affligatur, omnino ſyncope interdum cùm hyſterica affectione coniungitur. Syncope quoque non ita diu addurat, ſed breui ſpatio, vel ad ſalutem, vel ad mortem terminatur: ſuffocatio verò vterina integrum diem, interdum etiam biduum vel triduum durat.

Ab Apoplexia.

Ab Apoplexia modo inuaſionis differt, quod hæc ſubitò ſine ſignificatione aliqua inuadit. Deinde ſymptomatibus; quia in hyſterica affectione partes non ita reſolutæ ſunt, vt in apoplexia, & ſi pungantur, vel ipſis pili extrahantur, id ſentiunt, & manu interdum indicant, ſe dolorem percipere. Non etiam ſtertor vllus in reſpirando adeſt, qualis in apoplecticis animaduerti ſolet, ſed reſpiratio ferè planè ceſſat. Poſt paroxyſmum tandem hyſtericæ plerumque meminerunt eorum, quæ circa ipſas dicta & facta ſunt, quod non accidit in apoplexia.

Ab Epilepſia.

Ab Epilepſia verò diſcernitur, quod conuulſiui motus nec perpetuò coniuncti ſunt cum ſuffocatione vterina, nec vbi adſunt, ita vniuerſales ſunt, vt in Epilepſia, ſed vnum vel alterum ſaltem membrum concutiunt. Pulſus quoque in Epilepticis maior eſt, quàm antea: in hyſtericis contrario modo ſe habet. Præterea quæ hyſterica paſſione laborant, ſpumam circa os non habent, vt Epileptici, ſed veluti dormientes excitantur. Epileptici etiam poſt paroxyſmum non meminerunt eorum, quæ circa ipſos acciderunt. Hyſtericæ verò ſæpe eorum, quæ circa ipſas dicta vel geſta ſunt, meminerunt. Imò & phantaſmatibus agitantur hyſtericæ, quod non fit in Epilepſia, vel aliis cognatis affectibus.

A Lethargo.

A Lethargo differt, quod febris, quæ lethargum comitatur, abeſt, pulſus etiam in lethargo maior eſt.

Hyſtericæ quomodo à mortuis diſtinguantur.

Imprimis verò neceſſarium eſt, vt à mortuis hyſtericæ diſtinguantur, cùm ſæpe inſtar mortuarum ſuffocatione vterina laborantes iaceant, vt compertum ſit, quaſdam iam ſepulturæ deſtinatas fuiſſe, imò quaſdam in ſepulcro miſerè reuixiſſe, vt Alex. Benedictus, *Pract. lib.* 10. *cap.* 10. & Paræus, *lib.* 24. *cap.* 19. referunt. Atque inde obſeruatur, aut certè obſeruari debet, vt mulieres, quæ hoc malo frequenter laborant, ſi eo corripiantur, non niſi poſt triduum elapſum ſepeliantur. Nonnulli id explorant flocco lanæ carminatæ vel penna leuiori admota, quæ ſi non moueatur, ægram pro mortua habent: alij ſpeculum terſum ori admouent, & vident, an halitu ex ore emiſſo inficiatur; alii pelui aqua plena pectori impoſita, in qua ſi aqua nullo modo moueatur, itidem ægram pro mortua habent. Verùm non ſatis tuta ſunt hæc ſigna. Cùm enim ægræ non reſpirent, non tantum exſpiratur è pulmone, vt inde lana vel penna moueri, vel ſpeculum infici poſſit, nec pectus ita mouetur, vt aqua in pelui inde moueri queat, ſed ſaltem interna tranſpiratione ægræ vitam trahunt quæ non pectoris aut pulmonum motu perficitur, ſed cordis potius internarumque arteriarum, obſcura quædam & latenti motione, eodem modo, vt quædam animalia tota hyeme frigida & mortua videntur, quæ in cauernis vitam trahunt. Certius ſignum eſt, ſi ſternutoria, quæ aliàs etiam paroxyſmo tollendo vtilia ſunt, naribus immittantur. Si enim ægra adhuc viuit, ſternutatio mouebitur. Alii pilos è pudendis euellere iubent. Neque tamen hæc ipſa indicia in graui malo planè certa ſunt. Itaque tutiſſimum, elapſum triduum exſpectare.

Signa cauſarum. Semini

Cauſarum ſigna quod attinet, ſemen in cauſa eſſe, plurimi ex ſignis ſeminis abundantis colligunt. Verùm, vt antea dictum, ſola ſeminis retentio hanc affectionem non inducit. Ideoque etſi fœmina ſemine abundet, venerem aſſumtam intermiſerit, & ſalax ſit: tamen ſemen detentum corrumpi neceſſe eſt, ſi hanc affectionem excitare debet: quod fit vel partium, quibus id continetur, vitio vel ab aliorum humorum vitioſorum admixtione. Colligitur tamen, à ſemine hoc malum excitari, ſi

menſes rectè ſeſe habent, & reſpirationis difficultas, vocis interceptio, ſuffocatio, conuulſiones, & omnia ſymptomata ſine vehementiora, & paroxyſmo declinante humor ſemini ſimilis è pudendis effluat.

Sanguinis menſtrui. A ſanguine menſtruo hoc malum ortum habere colligitur, ſi fœminæ, præſertim quæ Venere ſatis vtitur, menſes ſupprimantur, aut non rectè fluant.

Humorum vitioſorum. Si tandem fœminæ & Venere ſatis vtatur, & menſtrua etiam rectè fluant, imprimis ſi fœmina ſenio iam vicina ſit; aut cacochymica, ex vteri aliquo morbo laborans, non ex ſemine corrupto, neque ex ſanguine menſtruo, ſed ab excrementitiis humoribus in vtero detentis & corruptis, malum hoc originem ſumere indicio eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Malum quidem plerumque fœminis lethale non eſt, ipſis tamen & domeſticis valdè moleſtum, & terroris plenum eſt.

2. Aliquando tamen, ſuperueniente ſyncope, aut grauibus conuulſionibus, aut calore natiuo extincto, ægræ è vita tolluntur.

3. Quæ à ſemine eſt ſuffocatio vterina, periculoſior eſt, quàm quæ à ſanguine; cùm ſemen corruptum peiorem naturam induat, quàm ſanguis. Etſi enim, quæ à menſibus vitioſis fit, ſuffocatio vterina; etiam ſatis grauis ſit: tamen id non accidit à menſtruo ſanguine, quatenus talis, ſed quatenus alios vitioſos humores, imprimis melancholicum admiſtum habet.

4. Quo plures partes in conſenſum trahuntur & afficiuntur, & grauiora ſymptomata excitantur; & quò reſpiratio & pulſus magis aboletur, & lipothymia accedit: eò malum periculoſius eſt.

5. Minus verò periculoſum malum eſt, ſi reſpiratio non valde læſatur, ſenſus & motus integri maneant, & paroxyſmus non diu duret.

6. Si mulieri ſuffocatione vteri laboranti ſternutatio ſuperueniat, bonum. Nam & naturam excitat & robur cerebri indicat, partémque maligni vaporis in cerebro diſcutit, & facit, vt vitioſi humores in vtero hærentes euacuentur.

7. In iuuenibus plerumque deſinit hoc malum, vbi parere incipiunt. In ſenioribus verò, ſi diutius durauerit, vix curatur, propter virium debilitatem, & cacochymiam, qua ſcatere ſolent.

8. In prægnantibus & puerperis periculoſum malum eſt; in illis quidem propter metum abortus; in his verò ob virium poſt partum debilitatem.

9. Quò ſæpius malum inuadit, & paroxyſmi diutius durant, eò periculoſius eſt, metuendúmque, ne reſpiratione læſa, & cordis viribus toties debilitatis, ac calore & ſpiritibus à maligno vapore infeſtatis, tandem calor natiuus extinguatur, ægráque intereat, idque magis metuendum, ſi ſpuma in ore appareat.

10. Non tamen de vita ſtatim deſperandum, etſi paroxyſmus diu duret, nec ante triduum, vt antea dictum, ſepulturæ fœminæ tales tradendæ, multò minus ſectionibus anatomicis ſubiiciendæ; cùm quaſdam ferè triduo elapſo reuixiſſe obſeruatum ſit. Si enim calor cum vita euanuerit, neque corpus ab anima amplius regatur, tunc cadaueroſum fœtorem exſpirare incipit. Refert hic miram hiſtoriam Ambroſ. Paræus, *lib.* 23. *cap.* 46. de Anatomiæ neglectæ parente & inſtauratore (proculdubio Veſalium intelligit,) qui cum in Hiſpania ad nobilem mulierem, quæ ex hyſterico ſtrangulatu mortua credebatur, diſſecandam vocatus eſſet; ecce ad ſecundam adactæ nouaculæ impreſſionem de repente ad ſe illa redire, & artuum, corporiſque, quod pro cadauere habebatur, motu & clamore, vitæ adhuc ſuperſtitis ſigna præbere cœpit. Qua re tantum amicorum odium in ſe conciliauit, vt periculi euitandi gratia, prouincia quàm citiſſimè excedere cogeretur, & non ita multo poſt mœſtitia confectus interierit.

Indicationes.

Indicationes. Curationes ſuffocationis vterinæ duæ partes ſunt, vna, quæ præſentem paroxyſmum reſpicit; altera, quæ tempus paroxyſmo liberum. Illa naturam excitat, vaporem illum malignum ex vtero adſcendentem diſſipat, & à membris principalioribus auertit; imò vt ipſe humor, è quo eleuatur vapor, euacuetur, operam dat: hæc humorem & mineram, è qua vapor ille attollitur, aufert, eius generationem prohibet, & omnia, quæ ad humoris illius generationem faciunt, tollit.

Curatio in paroxyſmo inſtituenda.

Curatio in paroxyſmo. Medicus ergo ad ægram talem vocatus adſtantium officia ita diſponere debet, ne, quod in terrore plerumque fieri ſolet, confuſis operis ægræ potius moleſtæ, quàm vtiles ſint. Poſtquam ergo fœmina in lecto ſupina ita collocata, vt facilius ſpiret, & faſciæ corporis omnes ſolutæ fuerint, naturam excitant, clamores & proprij nominis inclamatio, pilorum; in pudendis præcipuè, auriumque vellicatio, ligaturæ & frictiones dolorificæ. Naturam excitantia.

Reuellentia. A partibus verò ſuperioribus auram adſcendentem reuellunt eadem ligaturæ & frictiones dolorificæ partium inferiorum, femorum, crurum ac pedum, cucurbitulæ ſine ſcarificatione cum multa flamma, primò ſuris & femoribus, deinde etiam inguinibus appoſitæ. Naribus graueolentia admouenda, quibus partim vapor ille diſcutitur, partim eius adſcenſus, dum vterus graueolentia auerſatur, impeditur, qualia ſunt, plumæ auium, imprimis perdicum, combuſtæ, pili, corium, cornua combuſta, caſtoreum, aſa fœtida, galbanum, oleum ſuccini. Diſcutit quoque vaporem illum malignum ruta naribus admota. Imprimis vtiles ſunt, & à plurimis commendantur, vt præſentaneum auxilium, & quod momento quaſi mulieres ſuffocatas reuocet, verrucæ, quæ tibiis equorum adnaſcuntur, ſi in furno ſiccentur, & in puluerem redigantur, & fumus ex eo carbonibus iniecto naribus excipiatur. Contrà pudendis ſuaueolentia admouenda, vt zibethum, moſchus, galla & alipta moſchata, vt humorum & ſpirituum motus in vtero verſus inferiora reuocetur. In pauperioribus ſufficiunt, puluis garyophyllorum, cinamomi, nucis moſchatæ. Vel ℞. *ſtyracis calamitæ, benzoes* an. ʒ. j. *galliæ moſchatæ* ℈. ß. Cum *mucilag. tragac.* F. trochiſci, qui carbonibus iniiciantur, & fumus per infundibulum in orificium vteri immittatur. Vel fiat tale Linimentum: ℞. *ſtyrac. calamitæ, benzoes*, an. ʒ. j. *gall. moſch.* ℈. ß *zibethi* gr. iij. Cum *ol. amygd. d.* Fiat Linimentum. Vel ℞. *moſchi, zibethi*, an. gr. iij. *ſtyrac. liquid.* ℈. ß. Miſceatur, & miſtura lana bombicina imbuatur, quæ pudendis indatur. Cauendum tamen hic tegumentis neceſſariis, ne odor ille ſuauis ad nares ægræ pertingat, malumque augeat. Reuocant etiam & reuellunt materiam ad ſuperiora adſcendentem clyſteres flatus diſcutientes aluo iniecti. Vt ℞. *decocti carminatiui* ℔. j. *el. hieræ ſ.* ʒ. vi. *bened. laxatiu.* ℥. ß. *olei* ℥. ij. *el. de bacc. lauri* ℥. ß. Fiat Clyſter. Vel ℞. *artemiſiæ, mercurial. maioran. pulegij*, an. M. i. *rutæ* M. ß. *ſem. carui, cumini* an. ʒ. ij. Coq. *in aq. ſ.* Colat. ℔. ſ. *el. diaphœnic. hieræ ſ.* an. ʒ. v. *extr. caſtorei* ℈. i. *ol. rutac.* ℥. i. ß. Fiat Clyſter. Clyſterum vicem habere poſſunt glandes acriores. Vt verò ipſa materia, quæ vaporem illum emittit, ex vtero tollatur, clyſteres vterini & peſſi, in maritatis & venerem expertis, vtero in-

Verrucæ equorum.

dendi. Cùm verò virginibus eos adhibere non liceat, Naſcalia Barbaris dicta, ceruicis vteri orificio apponenda, Vt ℞. el. hieræ picræ, diaphœnic. an. ʒ. ij. terebinthinæ, ℥. ß. mellis mercurial. ℥. j. caſtorei ʒ. ß. Miſc. & cum goſſipio F. peſſarium vteri ceruici imponendum.

An etiam titillatio & frictio pudendorum inſtitui debeat, dubium. Refert quidem Galenus, viduam quandam reſtitutam fuiſſe immiſſo digito ab obſtetrice in vterum, ac ſemine effuſo; & Auicennas, vt idem fiat, præcipit. Verùm cum malum hoc rarò lethale ſit, atque alia dentur remedia, quibus à paroxyſmo fœminæ excitari poſſint, frictio verò iſta Veneris vicem gerat; à Chriſtiano Medico ſuadenda non videtur.

Ol. ♃. A Chymicis valde commendatur oleum ♃. quod ſic paratur: Solue ſtannum Anglicum in aqua forti, ex nitro & alumine facto ſ. artem. Et ſtannum ipſum paulò poſt in fundo apparebit in modum calcis albicantis. Hanc calcem exſicca, & per ollas ſuper cucurbita tubulata poſitas ſublima, quemadmodum alias fiunt flores ♁ albi: atque ita corpus ♃ ſurſum fertur in forma pulueris, ſeu farinæ candidiſſimæ. Hunc puluerem ſolue in aceto deſtill. & extrahe per biduum, quotidie ſæpius vas agitando. Solutiones & extractiones repete per recens acetum deſtillatum, donec tota completa fuerit extractio. Tandem extractum omne coniunge, & acetum deſtillatum vſque ad ſiccitatem inde euapora, aut deſtilla. Quod remanet, cum ſpiritu vini extrahe, quemadmodum cum aceto deſtill. factum: ſepara viciſſim ſpir. vini vſque ad medietatem. Pone in locum humidum, & enaſcentur Cryſtalli, quos demum in liquorem per deliquium ſolue. Is liquor vmbilico hyſtericæ immiſſus, ſtatim ſuffocationem ſiſtit. Intra à gutt. j. ad ij. ad ſummum. ij. repetitis vicibus exhibetur.

Diſcutientia ſternutatoria. Diſcutiunt verò vaporem illum malignum, ruta, caſtoreum, vt & ſternutatoria, ſecundum *aphor. 35. ſect. 5.* Vt ℞. *ellebori albi*, ℈ ß. *piperis longi, zinzib.* an. ʒ. ß. F. pulu. naribus immittendus. Vel ℞. *piper. albi, ſy cibri, caſtorei* an. ℈. j. *helleb. albi* ℈ ß. F. puluis. Naribus quoque oleum ſuccini illinatur. In aures etiam ol. ſaluiæ, ſpicæ, ſuccini, inſtillari poteſt.

Linimenta, & Vng. Tandem extra Vteri regioni vnguenta & emplaſtra vapores illos malignos diſcutientia, & vias, per quas humor vitioſus effluat, dilatantia applicanda, nimirum ol. nucum, lilior. albor. rutaceum, anethinum, de Caſtoreo. Vt ℞. *ol. laurini, rutacei*, an. ℥ ij. *pulu. ſem. cumini, caſtorei aceto diſſol.* an. ʒ. ß. *ceræ parum*. F. Liniment. Efficax eſt & Vnguentum, quod fit ex ſolarea in butyro cocta, addito gummi tacamahaca; quod & vmbilico imponi poteſt. vel Cataplaſma hoc pectini & vteri regioni imponatur: ℞. *fol. leuiſtici cum radicib. filicis, mercurial.* an. M. i. *rutæ* M. ß. Coq. in vino ad mollitiem, contuſis adde *ol. nardini q. ſ.* F. Cataplaſma. Vel vmbilico applicetur Emplaſtrum de galbano, cheroneum aut aliud paratum à galbano, pice, caſtoreo, aſa fœtida, aut ſaltem galbano & aſa fœtida confectum. Vel vteri regioni ea parte, per quam vapor ad ſuperiora adſcendere ſentitur, theriaca ol. rutaceo diſſoluta illinatur.

Medicamenta interna contra ſuffocationem vteri. Sumenda verò & ori ægræ infunda aq. deſtillata compoſita, huic affectioni deſtinata. Vt ℞. *zedoariæ, ſem. paſtinac. ſylu. rad. leuiſtic.* an. ℥. ij. *myrrhæ rubr. caſtorei* an. ℥. ß. *rad. pœoniæ* ℥. iiij. *viſci q. decreſc.* ☽ *collecti* ℥. iij. Præparatis affunde *aq. matricar.* ℔. iv. ß. *ſpir. vini* ℔. j. ß. Stent in vaſe clauſo octo diebus, poſtea deſtillentur. Doſis cochlear j. vel per ſe, vel cum aq. tiliæ aut alia conueniente. Vel exhibeantur aliquod guttæ ol. ſuccini cum aq. artemiſiæ, aut theriaca, vel Mithridatium in aq. artemiſ. vel pulegij diſſoluta. Vel trochiſci de myrrha in iis diſſoluti propinentur, vel etiam hæ pilulæ: ℞. *caſtorei, myrrhæ, aſa fœtidæ*, an. ℈. j. *piper.* ℈. ß. Cum *Syr. de artemiſ.* fiant pilulæ, quarum duæ vel tres diſſolutæ exhibeantur. In prægnantibus tamen cautè iſta medicamenta vſurpanda, ne abortus concitetur, & potius in externorum vſu ſubſiſtendum. Apollonius Menabæus, *de alce cap.* 10. ſcribit contra ſuffocationem matricis vngulam alcis præſentaneum eſſe remedium, & ſe ab aliis audiuiſſe, & periculo facto cognouiſſe, dum raſuram huius cum radice zedoariæ, aliiſque exhibuit. Vtiles ſunt & iuli nucis iuglandis exſiccati puluerizati, & ad ℈. ij. cum ol. ſuccini gutt. ij. in conuenienti liquore exhibiti. Vt & radix angelicæ; ſicut & petaſitæ cum zedoaria in vino calido exhibita; item peucedani radix in ore detenta. An vino in hyſterico paroxyſmo exhibere liceat, infra *quæſtione* 3. dicetur. Mercatus fœminis, quæ ex menſtruorum ſuppreſſione hoc malo laborant, tutiſſimum & vtiliſſimum eſſe exiſtimat, ſanguinis è talo miſſionem, nulloque alio vires onere preſſas, via nimia redundantia ob cœcatas & ſuffocationis periculum leuari citiùs, quàm hoc, exiſtimat. Verùm enimuerò cum in ſuffocatione vterina maxima ſit virium proſtratio, & totius corporis refrigeratio, adeò vt ſæpe de vita deſperetur, nullo modo venæ ſectio tutum eſt remedium. Deinde ſuffocatio vterina non ſaltem à ſanguine ſuppreſſo, naturamque onere quaſi premente, originem habet, cùm multæ fœminæ ſuppreſſione menſium laborent, quæ nihil tale patiuntur, ſed corruptio ſanguinis ſuppreſſi accedat, neceſſe eſt, quam non tollit venæ ſectio.

Curatio extra paroxyſmum.

Cura extra paroxyſmu[m]. Poſtquam è paroxyſmo eluctata eſt fœmina, laborandum, ne is recurrat; quod fit cauſarum remotione. Cùm verò, vt antea dictum, proxima huius affectus cauſa ſit vapor malignus ab vtero eleuatus, hic verò ex ſemine, ſanguine menſtruo, vel alio humore corrupto eleuetur: danda opera, vt ſemen, ſanguis, vel humor corruptus euacuetur, neque quicquam horum ampliùs corrumpatur, vterúſque roboretur.

A ſem. corrup. Itaque ſi à retento ſemine affectio hæc ortum habeat, vniuerſalibus purgationibus, quæ lenes eſſe debent, ac ſæpè repetendæ ſunt, præmiſſis eis, quæ ſeminis copioſam generationem prohibent, vtendum, quæ ſupra *ſect. 2. cap.* 13. de gonorrhœa ſunt propoſita. Imprimis verò curandum, ne ſemen in vtero corrumpatur, ac propterea ſi aliquod in vtero vitium ſit, id corrigendum, aut ſi corruptum ſit ſemen, maturè euacuetur, quod commodiſſimè fit clyſteribus vteris & peſſis ſupra propoſitis. Vt reliquiæ verò diſcutiantur, & vterus roboretur, conuenientia emplaſtra & vnguenta vteri regioni adhibenda. Vt ℞. *ſtyrac. liq.* ʒ ij. *garyophyllor. ſemen. agni caſti, angelicæ* an. ʒ. ß. *aliptæ moſch.* ℈. j. *ol. nardini, lil. alb. ceræ an. q. ſ.* Fiat Vnguent. Vel ℞. *ſem. agni caſti* ʒ. j. *ſantalor. omn.* an. ʒ. ß. *pulu. roſ. alb.* ʒ. j. *gummi tacamahacæ* Scrup. j. *carannæ* Scrup. ij. *aliptæ moſch* ℥ ß. *terebint. ladani, ceræ* an. q. ſ. F. Emplaſtrum. Imprimis verò in hoc cauſæ genere bona diæta opus eſt. Vtantur huic affectioni obnoxiæ & ſemine abundantes victu tenui, carnium nimio vſu, vini potu, & omnibus, quæ ſemen copioſum gignunt, abſtineant, laſciuos ſermones, conuerſationes, lectiones venereas vitent, & ſi Virgines ſint, viro iungantur.

Si verò

A menſtruis corruptis. Si verò à menſtruis retentis & corruptis malum originem habeat, ea curatio inſtituenda, quæ ſupra, *ſect. 2. c. 3. de menſium ſuppreſſione* eſt propoſita. Si tandem ab humoribus vitioſis in vtero collectis affectio hyſterica dependeat, ea curatione opus eſt, quæ ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 6. de intemperiebus Vteri cum materia*, eſt propoſita.

Suffocationis vteri proprietas. Quia tamen nec ſemen retentum, nec menſtrua ſuppreſſa, nec vitioſi humores in vtero collecti, ſuffocationem vterinam excitant, niſi peculiari modo corrumpantur, & malignitatem occultam ac veneноſitatem induant, communia quædam medicamenta ſunt, quæ humores illos diſcutiunt, malignitati aduerſantur, vterumque roborant. Parantur verò talia ex *meliſſa, mentha, pulegio, calamintha, radice angelicæ, imperatoriæ, mei*. Imprimis efficax & vtilis hic eſt *radix bryoniæ*, de qua Matthiolus, *in Dioſc. lib. 4. cap. 176.* ſcribit, quod mulier quædam, quæ longo tempore huic malo obnoxia fuit, cùm vinum album bibiſſet, in quo vitis albæ radicis vncia vna efferbuiſſet dormitum itura ſemel in hebdomade, atque hoc medicamento per annum vſa fuiſſet, optimè ex illo morbo conualuiſſe. (Radix bryoniæ.)

Aquæ hyſtericæ. Vtiles ſunt hic Aquæ hyſtericæ dictæ inter quas & hæc: ℞ *Radic. leuiſtic. pœoniæ, angelicæ, Zedoar.* an. ℥. j. *Viſci q.* ☽ *decreſc. coll.* ℥. ij. *menthæ meliſſ. calaminth. betonic.* an. M. i. *ſem. dauci, paſtinac. ſylueſtris, caſtorei* an. ℥. ß. Contuſis affunde *aq. matricar. & vini albi* an. q. ſ. Stent in infuſione 8. diebus, poſtea deſtillentur. Vel ℞. *Rad. bryon. valerian. mei, angelic.* an. ℥. ß. *meliſſ. calaminth. puleg. betonic.* an M. ß. Coq. in vino. Col. Adde *Sir. de artemiſ.* ℥. j. F. hauſtus pro tribus doſibus. Vel ℞. *rad. angel bryon.* an. ℥. ß. *meliſſ. puleg. artemiſ.* an. M. i. *fl. roriſmarin.* M. ß. Suſpendantur in ſacculo in vino, de quo ægra bibat. Caſtoreum quoque ſolum ſingulis diebus ʒ. ß. pondere cum conuenienti liquore ſumptum vtile eſt. Chymici non ſolum in hoc affectu, ſed & menſibus immoderatis, ſuppreſſis, fluore albo *Vitriolum* ♂ *tis* commendant, ſi gr. i. cum gr. ij. ſacchari, aliquot ſeptimanis in vino vel alio liquore conueniente exhibeatur. (Decoctum.)

Pulueres. Pulueres tales concinnari poſſunt. ℞ *ſem. dauci, cumini, paſtinac ſylu.* an. ʒ. j. F. pulu. Detur ʒ. j. Vel ℞. *fæculæ bryon.* ʒ ij. *ſem. cymini, paſtinac. ſylu.* an. ʒ. j. *ſuccini præp* ʒ ß *garyoph.* ℈. ij. *cinam.* ℈ j. F. puluis.

Species. Pilulæ. Vtiles ſunt ſpecies diagalangæ, diacalaminthæ, diacinam. diamoſchi, & inde confectæ rotulæ. Vt & hæ pilul ℞. *Caſtor.* ℈ j. *aſæ fœtid.* ℈. ß *myrrh. galban. ſagapeni* an ℈. j. *mellis mercurialis q. ſ.* F. pil. De quibus fœmina frequenter ℈ ß. vel ℈. j. ſumat. Vtilis eſt & theriaca & Mithridatium.

Electuariū. Vel Fiat tale Electuarium. ℞. *Conſeru. anthos, betonic. meliſſæ* an ℥. j. ß. *ſpec. diamoſch. diacalaminth.* an. ʒ. ß. *cum ſir. de artemiſ.* F. Electuarium. Vel ℞. *Conſeru. maioran. anthos. bugloſſ.* an. ℥ ij. *theriacæ, Mithridat.* an. ʒ. ij. *ſpec. diacymini, diamoſchi*, an. ʒ ß. *cum ſir. de artemiſ.* F. Electuarium. Caueant ſimul fœminæ huic affectioni obnoxiæ, ne rerum ſuaueolentium odores naribus excipiant, ſed potius globos ſeu poma ex caſtoreo, galbano, aſa fœtida, ſagapeno, manibus geſtent, aut caſtoreum ſaltem ſecum ferant. Vitent etiam mel & omnia dulcia, quæ æquè, vt ſuaueolentia, vterum commouere ſolent.

Externa. Extra quoque, quæ ſemen & humores corruptos diſcutiunt, applicentur, qualia ferè *de menſium ſuppreſſione* propoſita. Vt ℞. *radic. ireos, rubiæ, lilior. alb. valerianæ, angelicæ*, an. ℥. j. *artemiſiæ, nepethæ, matricariæ, meliſſæ*, an. M. ij. *baccar. lauri iuniperi* an. M. ß. Coq. pro fotu aut balneo. Vel venter inferior inungatur *ol. lil. arbor. angelicæ, theriaca.* Vel ℞. *theriacæ* ℥. ß. *ſem. viticis* ʒ. j. *ol. angelicæ cumini* an. ʒ. j. Incorporentur cum *emplaſtro de baccis lauri*. F. Emplaſtrum.

QVÆSTIO I.

Qualiſnam propriè affectus præter naturam ſit ſuffocatio vterina.

De Natura affectionis huius Medici valde diſcrepant. Suffocatio vterina q. affectus. Alij enim ad morbos referunt, & intemperiem frigidam eſſe ſtatuunt, ideo quod fœminæ hoc malo correptæ adeo toto corpore refrigerantur, vt à mortuis vix diſcerni poſſint. Alij refrigerationem iſtam agnoſcunt, ſed ea non morbum intemperiei eſſe ſtatuunt, ſed ſaltem qualitatem mutatam, ideo, quod intemperies, quæ morbum conſtituit, nec citò fiat, nec citò deſinat, ſed ſenſim & ſucceſſiuè generetur; ſuffocatio verò vterina citò oriatur & citò deſinat, & refrigeratio illa nullis contra intemperiem frigidam adhibitis remediis ſponte cauſſa ſublata ceſſet, & propterea etiam nulla actionum læſio inde ſequatur. Qua in re quidem, dum iſtam refrigerationem non ad morbos intemperiei, ſed ſaltem ad qualitates mutatas referunt, rectè ſentiunt. Veruntamen refrigeratio iſta non præcipuum eſt ſymptoma, nec per eam ſolam definiri poteſt, cùm longè grauiora coniungantur. Alij actionem læſam eſſe ſtatuunt. Sed ij rurſum in varias ſententias abeunt. Alij enim reſpirationem læſam, alij ſyncopen, alij conuulſionem eſſe dicunt. Verùm ſi rem diligenter perpendamus, vno ſymptomate hoc malum definiri non poteſt; cum vix vnum ſaltem adſit, ſed plura, neque ſemper eadem. Conuulſio certè non ſemper adeſt, nec omnes hyſtericæ conuelluntur, ſed multæ quietæ, immobiles, & quaſi mortuæ iacent; interim alia adſunt ſymptomata. Vapor enim iſte malignus ac venenatus varias functiones lædit, prout in hanc vel illam partem fertur, & prout is copioſus vel paucus, magis vel minus malignus eſt. Primò quidem ferè ſemper reſpiratio læditur, ſed & non ſemper ſola, verum viribus cordis proſtratis lipothymia, ſyncope, & pulſus mutatio accidit, & hinc totum corpus refrigeratur. Interdum & actiones animales læduntur, ægreque vertigine corripiuntur, delirant, conuelluntur, ſenſus & motus abolentur, vt ægrè concidant, vt ſupra de differentiis, & ſignis diagnoſticis pluribus dictum. Neque mirum alicui videri debet, à tam exiguo vapore, ſpiritu vel aura, tot & tam grauia induci ſymptomata. Non enim manifeſtis agit qualitatibus, ſed occulta malignitate, cuius corpus humanum variè afficiendi vis eſt, vt in venenis patet. Neque etiam per vnam viam & ad vnam ſaltem partem vapor iſte ex vtero eleuatus fertur, ſed varias, & quidem nunc plures, nunc pauciores.

QVÆSTIO II.

Quæ ſit vera cauſſa Suffocationis vterinæ.

De cauſſis ſuffocationis vterinæ variæ ſunt Medicorum opiniones, quæ tamen omnes ad duas claſſes redigi poſſunt, etſi vtrobique in ſpecie non planè conueniunt. Quæ cauſſa ſuffocationis vterinæ. Alij enim ab aſcenſu vteri, alij à vapore ex vtero adſcendente ſuffocationem vteri prouenire ſtatuunt. Qui priorem opinionem ſequuntur, imprimis ad reſpirationem læſam reſpiciunt, eiuſque proximam cauſſam eſſe ſtatuunt compreſſionem diaphragmatis; hanc verè

fieri ab vteri adſcenſu, dum ſcilicet vterus verſus cor, vt ab eo ſpiritus & ſanguinem accipiat, adſcendat, atque ita diaphragma comprimat. Alij adſcenſum hunc vteri per conuulſionem explicant, idque variè. Alij ab irritatione eam fieri putant. Ita ſcribit Mercatus (qui tamen in cauſis huius morbi reddendis parum ſibi conſtat) ſi ſperma in vteri cauitate & vaſis corrumpatur, vterum magno neruorum muſculorumque nexu conuelli, vt eius virulentiam exprimere & expellere poſſit. Alij verò à plenitudine & inanitione conuulſionem hanc fieri ſtatuunt. A plenitudine quidem, dum ligamenta & vaſa ad vterum pertingentia, ab humorum copia obſtruantur. Hoc enim ſi fiat, vteri conuulſionem & ad ſuperiora vel latera contractionem fieri ſtatuunt, in qua repleto corpore, quantum vterus in latum & profundum extendatur, tantum in longitudine abbreuiatur. A ſiccitate verò alij aliter conuulſionem fieri dicunt. Autor libri de ſteril. præfocationem vteri ideo fieri ſcribit, quod vaſa vteri inanita ſtimulent naturam quæ exſiccata ſurſum moueantur, vt humiditatem à corde caloris natiui fonte accipiant. Alij verò ideo propter ſiccitatem ſuffocationem vteri fieri ſtatuunt, quia vterus maximè neruoſus eſt. Cum autem nerui omnes à cerebro oriantur, exſiccato vtero neceſſario compati cerebrum, cerebro autem maximè patiente cor in conſenſum trahi ſpiritus.

Mercatus cum animaduerteret iſta omnia vix defendi poſſe, ſcribit, Hippocratis de vteri adſcenſu & motu ad alias partes verba non intelligenda eſſe, vt ſonant, cum vterus reuera ſitum non mutet, ſed ita, quod vterus venis, arterijs & filamentis alligetur varijs corporis particulis, quæ vel repleta, vel inanita & exiccata conuellantur, damnumque circa illam partem inferant, haud ſecus, quam ſi vterus iiſdem partibus incumberet.

Suffocatio vteri non conſiſtit talitem in reſpiratione læſa.

Verum iſta omnino à veritate aliena ſunt. Primò enim non ſolùm ad reſpirationem læſam reſpiciendum eſt; ſed longè plura adhuc in ſuffocatione vterina contingunt ſymptomata, ſyncope, pulſus mutatio, ſenſuumque & motus animalis læſio, quæ nullo modo à ſola diaphragmatis compreſſione prouenire poſſunt; ſed talis cauſa quærenda, à qua omnia, quæ in ſuffocatione vterina contingunt, ſymptomata deduci poſſunt.

Vterus non aſcendit verſus diaphragma.

Deinde ipſum vterum verſus diaphragmata adſcendentem morbis huius cauſam eſſe, equidem à Platone deſumtum videtur, qui, *in Timæo*, ſcribit, vterum ceu animal prolem generare cupiens, ſi intempeſtiuè diuque infructuoſum fuerit, ſuccenſens, ægrè ferre, erransque per totum corpus, & ſpirituum meatum obſtruens, ac reſpirare non ſinens, in extremam anxietatem deijcere, atque multos alios morbos excitare. Verùm iſta opinio ſolidè à Galeno, 6. *de loc. aff. cap.* 5. refutata eſt, & vterum adſcendere non poſſe, ſupra, *part.* 1. *ſ.* 1. *cap.* 14. *de adſcenſu vteri*, ſatis monſtratum.

Vterus in ſuffocatione vterina non conuellitur.

Tertio & ea quæ de Conuulſione vteri dicuntur omnino falſa ſunt neque tale quid animaduertitur. Et ſi, vt vult Mercatus, à ſeminis corrupti malignitate vterus conuelleretur, vt id excuteret, potius verſus inferiora fieret retractio. Et ſiue ex plenitudine, ſiue ex inanitione vterus conuelleretur, potius deſcenderet, & verſus inferiora retraheretur, quàm vt verſus ſuperiora adſcenderet. Neque etiam vterus inanitus, & ob exſiccationem verſus ſuperiora, vt reficiatur, adſcendit. Non enim vterus, vt ſanguinem & ſpiritus attrahat, opus habet, vt corpore ſuo aſcendat, ſed vaſa habet, quæ ſanguinem & ſpiritus continent, è quibus ſibi neceſſarium alimentum & ſanguinem ac ſpiritus, loco non mutato, attrahit, ſicut & reliquæ corporis partes omnes idem faciunt, quæ quietæ in ſuo loco alimentum ſibi alliciunt.

Neque etiam ob ſiccitatem & neruoſæ ſubſtantiæ exſiccationem, propter quam contrahatur, & in conſenſum cerebrum trahatur, hæc affectio oritur. Non enim ſolum cerebrum afficitur, ſed etiam cor, & plerumque cor prius, quam cerebrum. Tandem nec Mercati effugium locum habet, cum putat non ipſum vterum, ſed potius vaſa ad vterum tendentia, ſeu repleta, ſeu inanita conuelli: ſiquidem probabile non eſt, in corpore viuente venas & arterias ita repleri, ſeu inaniri poſſe vt ita conuellantur, & conuulſione, tam grauia ſymptomata excitentur.

Vera ſo... ca io... tingat.

Itaque non opus eſt, tot cauſſas comminiſci, cum vnicus ille vapor ex vtero ad ſuperiora adſcendens omnium horum ſymptomatum cauſſa eſſe poſſit, pro vt in hanc vel illam partem fertur, eamque infeſtat. Fernelius equidem inter vteri ſuffocationem & adſcenſum diſtinguit & ſeparatim de iis tractat, & ſuffocationem vteri à vapore ex vtero ſublato fieri ſtatuit, adſcenſum verò vteri ab ipſius vteri corpore verſus ſuperiora eleuato fieri exiſtimat, & in adſcenſu vteri non ea, quæ in ſtrangulatione, fieri ſymptomata, docet, ſed duntaxat premi mulierem quodam præcordiorum dolore, ſpirandi difficultate, cum animi defectione, at ſine metu, ſine delirio, aut alio ſymptomate grauiore. Verùm ſine cauſſa id facere videtur. Et enim hyſtericę affectionis multi gradus ſunt, qui ab eadem cauſſa, copia & malignitate differente, proueniunt. Nam fieri poteſt, vt vapor ille malignus in teſtibus & tuba vterina moueatur, & tubam vterinam aliquouſque eleuet, quia tamen concluſus maximam partem in ea manet, non grauiora, & nonniſi ea, quæ Fernelius recenſet, & quæ ſuffocationis vterinæ initia ſunt ſymptomata excitat. Si verò idem vapor viam ad venas & arterias inueniat, & per eas ad cor & cerebrum penetret, plura ſymptomata, atque omnia, quæ in ſuffocatione vteri fieri dicuntur, ſymptomata inducit. Et rem ſeſe ita habere vel illud docet, quod circa principium hyſtericæ affectionis manifeſta quædam agitatio, & quaſi globus quidam quem fœminæ pro vtero habent, percipitur, cui inhibendo ægræ adſtantium operam implorare ſolent, quæ vel manibus globum illum verſus inferiora comprimunt, vel faſcia lata hypogaſtrium conſtringunt, atque ita efficiunt, vt vaporis illius aſcenſus prohibeatur.

Vapor ... ctio ... ſtericę ... qualis

Vaporem illum ergo ex vtero adſcendentem meritò pro vnica affectionis hyſtericæ cauſa agnoſcimus. De eo ipſo autem vapore alij aliter ſentiunt. Nonnulli enim ſaltem hic in qualitatibus manifeſtis conſiſtunt, & vaporem hunc frigidum eſſe, atque ab eo vniuerſum corpus adeo refrigerari, vt & reſpiratio & pulſus ſenſu deprehendi, nequeant, ſtatuunt. Cum enim totum corpus, & in eo cor ac ſpiritus vehementer refrigerantur, non putant neceſſarium eſſe, amplius aëris externi attractionem, quæ fit ad caloris contemperationem, neque etiam exſpirationem fuliginoſarum exhalationum, quæ calore tunc imminuto, non eleuantur. Verùm non credibile eſt, à tantillo vapore vniuerſum corpus ita refrigerari poſſe, ſed vero magis conſentaneum eſt, docentque ſymptomata, (quæ nec tot, & tam varia nec tam grauia; nec tam ſubitò ingruentia, à ſola frigiditate prouenire poſſunt,) potius à maligno vapore & ſpiritu affectionem iſtam dependere, qui cum ſit ſpiritus vitalibus aduerſiſſimus, functiones cordis lædit, ſimulque reſpirationem. Atque refrigeratio totius à cordis functionibus læſis

proficiſcitur, ſicut & reſpiratio læſa, non verò refrigeratio totius cordis actionum læſarum & reſpirationis læſæ cauſſa eſt. Corde enim læſo & ſpiritibus vitalibus vel ſuffocatis vel corruptis etiam animalium ſpirituum generatio ſeſe rectè non habet, & ſpiritibus animalibus non ſufficienter in neruos & muſculos influentibus, thoracis quoque motus læditur. Imò vapor iſte malignus etiam animalibus ſpiritibus inimicus eſt. Agnouit vaporis huius malignitatem Galenus, qui, 6. *de loc. aff. cap.* 5. vbi de affectione hysterica agit, huius vaporis malignitatem torpedinis veneno, phalangum morſui, & ictui ſcorpionis comparat: quæ venena etſi omnia ſint mole exigua, in corpus tamen humanum recepta, exiguo temporis ſpatio illud vehementiſſimè afficiunt & immutant, & grauiſſima ſymptomata in eo excitant.

[illegible] Porrò nec de minera & materia, è qua ille vapor eleuatur, autores planè conſentiunt. Platero enim vero adeo conſentaneum non videtur, etiam à ſemine retento & corrupto hanc affectionem excitari, ideo, quod quandiu ſemen in propriis vaſis continetur, vix ſuam naturam amittat, & ſi ex iis effuſum retentum ſit, eroſionem potius illius loci, quàm talia procreet accidentia. Verùm ſemen illud non ſemper purum eſt, ſed ei ſæpe alij humores vitioſi admiſcentur, nec vaſa illa, quæ ſemen continent, ſemper bene conſtituta, ſed intemperata ſunt, & intumeſcunt, vt ſupra dictum. Interim libenter concedimus, non ſemper ſeminis vitium ad hanc affectionem inducendam neceſſarium eſſe, ſed quiuis humor hoc modo in vtero corruptus idem præſtare poteſt. Neque etiã ſimpliciter ſeminis vel ſanguinis menſtrui retentio, huius mali cauſa eſt, cum & eas quæ vterum geſtant, & quæ viri conſuetudine fruuntur, æque, vt aliàs hoc malum infeſtet, & contra in cœnobiis plurimas virgines viuere videamus, quæ diu ſemen retinuerunt, nec tamen hyſtericis affectionibus ſunt obnoxiæ: ſed corruptio ex loci natura, vt humor & vapor hic malignus generetur, accedat, neceſſe eſt, quæ peculiaris omnino eſt in vtero, quam in aliis partibus. Vnde enim vita, vt loquitur Fernelius, illinc & ſumma veneni pernicies excitatur.

QVÆSTIO III.

An vinum in hyſterico paroxyſmo exhibere liceat.

Vinum in hyſterico paroxyſmo an exhibere liceat.

Suaſiſſe id videtur Hippocrates, dum, 1. *de nat. mul.* ita ſcribit. *Si vteri ad epar acceſſerint, muta derepente fit mulier, & dentes conſtrit: tum manibus ſubtus depelle, ac infra hepar & hypochondria faſcia mulierem conſtringito, ac ore aperto vinum odoriferum infundito, naribus grauéolentia offer, ſubtus verò aromatis bene redolentibus ſuffito.* Et ſumma refrigeratio corporis, viriumque elapſus id poſtulare videtur, cum vires vix aliud citius reficiat, quàm vinum generoſum. Contrà Auicennas ſcribit: *Caueant ſibi eis à potu vinum, quoniam aqua eſt eis conuenientior, neque carnes groſſas, & ea quæ addunt in carne & ſpermate.* Et ratio id quoque ſuadere videtur, quoniam vini potus materiam vitioſam magis agitare, pluresque vapores excitare poteſt. Mercatus vt Hippocratem cum Auicenna conciliaret, ſtatuit, Hippocratem accepta à virtute deficiente indicatione, quæ cæteris præpollet Indicationibus, pro reficiendo virtutis robore vinum odoriferum exhibere ſuaſiſſe: Auicennam verò cum ex ſanguinis redundantia & coacervata in vtero ſpermatis copia præfocatio orta fuerit, tum ea, quæ ſanguinem & ſperma in viduis & virginibus adaugent, rectè vetare, qualia ſunt, caro & vinum. Si verò præfocatio vteri ſit ex obſtructione venarum à ſanguine craſſo facta, ſe aquæ potum penitus diſſuadere, vinumque album & tenue præbendum arbitrari.

Verùm, vt controuerſia decidatur, hoc attendendum, hic de tempore paroxyſmi quæſtionem eſſe, in quo ob ſubitum virium lapſum & ingruentem ſyncopen, rectè vinum, vt præſentaneum auxilium, exhibetur. Ideoque loco Hippocratis præter rem obiicitur locus Auicennæ, qui non de paroxyſmo hyſterico loquitur, ſed de diæta extra paroxyſmum, in iis ſaltem, quæ ex ſeminis copia in hunc affectum incidunt. Iis enim rectè aquam, quàm vinum, vtiliorem eſſe, dicit, & omnia, quæ multum ſeminis generant, prohibet. Neque metus eſt, vt paucum vinum, quod pro reficiendis ſaltem viribus exhibetur, ſtatim ad vterum penetret, humoresq; vitioſos in eo agitet.

CAPVT V.

De Furore vterino.

Furor vterinus.

EX vtero & aliud graue & turpe ſymptoma ortum habet, quod virgines, præcipuè viro maturas, interdum tamen & viduas ac alias fœminas venerem expertas, infeſtare ſolet, quod Furorem vterinum appellant, quo quæ corripiuntur fœminæ, pudore & verecundia omni abiecta, & nulla honeſtatis ratione habita, laſciuis & obſcœnis ſermonibus delectantur, venerem auidè & furioſè quaſi expetunt, & ad eam viros inuitant, iiſque ſe proſtituunt, omniaque audent, quæ ad explendam venerem facere poſſunt.

Differt à ſalacitate.

E quo patet, affectum hunc à ſalacitate diuerſum eſſe. Etſi enim in ſalacitate quoque ſit magnus veneris appetitus: tamen nullum adeſt delirium, & fœminæ ſalaces intra honeſtatis rationis limites adhuc ſe continent, & ſi quid peccant, tamen occultè id faciunt, in præſentia verò aliorum appetitum illum venereum celant.

A pruritu vteri.

Ita etia differt à pruritu vteri ſeu pudendi. Pruritus enim iſte in ſenioribus etiam ortus ſine libidine & veneris appetitu eſſe poteſt, ſi ſit in pudendis non eo loco, qui veneris appetitus primaria ſedes eſt: & ſi ſit coniunctus cum venereo, ſaltem ſalacitatem parit, & fœminas libidinoſas facit, ſine delirio & furore, quales fuerunt Semiramis Regina & Meſſaliua, quæ laſſari quidem poterat venere, ſed non ſatiari. Si cui affectui eſt ſimilis, ſatyriaſi in Viris eſt ſimilis, cùm in eo partes, in quibus veneris appetitus maximè reſidet, turgeant, intumeſcant, vt extra prominere videantur.

Vteri feruor.

Eſt quidem & alius affectus huic cognatus, quem vteri vel matricis feruorem antiqui appellarunt, quando nimirum vniuerſa vteri ſubſtantia & totum eius corpus incaleſcit, cum dolore & lumborum grauitate, horripilatione, faſtidio, & vrinæ ac excrementorum alui ſuppreſſione, & fœmina coitum vehementer appetit, ſed ob dolorem venere vti pertimeſcit. Verùm à ſola intemperie vteri calida prouenit iſte affectus non à ſeminis acrimonia, vt furor vterinus.

Ad furorem vterinum pertinet & illud ſymptoma, quo nobilem aliquam fœminam, ætatis mediocris, bonæ habitudinis, ſanguineam, albam, carnoſam, & facie rubram, elegantis corporis, aliaſque pudicam, correptam fuiſſe ſcribit Matthæus de Gradibus, *conſ.* 80. Ea, cum non eſſet prægnans, per interualla quædam in mentis perturbationem incidit, & furioſa quaſi euaſit. Primùm totum corpus eius tremuit, omneſque eius partes, etſi immobiles

detinerentur, in ventre eius ſonitus audiebantur, & hinc præter ſolitum veneris ac libidinis cupido inuaſit, cui immoderato appetitui cum vir ſatisfacere ſiue non poſſet, ſiue non vellet, reddebatur vigilans, & incipiebat quaſi inſanire. Poſtquam vero à viro concepit, ſemper libera fuit ab omnibus hiſce accidentibus: ſi vero poſt partum intra annum aut duos non conciperet, in priſtinum furorem incidere ſolebat.

Furor vterinus quid.

Eſt nimirum hic affectus veneris immoderatus appetitus, fœminas ad inſaniam ferè redigens, à ſeminis copia & acrimonia, ac peculiari qualitate ortum habens; ſeu, delirium ex immodico veneris appetitu ortum. Cum autem delirium hoc ſine febre ſit, & cum ardore coniunctum, maniæ eſt proximum. Appetitus nimirum naturalis ſenſitiuum ſtimulat, qui etſi à ratione corrigi & ſupprimi deberet: tamen, vt in cauſis iam dicetur, cum ſit nimius, ratio ſuccumbit, & vincitur, & delirium quaſi excitatur, vt fœminæ, omnis honeſtatis oblitæ, obſcæna loquantur, appetant & faciant: imo quandoque etiam mortem ſibi ipſis afferant. Et cum varia hic appetitus naturalis & ſenſitiui pugna ſit cum ratione, quæ in honeſtis fœminis moderari & ſupprimere appetitum conatur, hinc huius affectus quidam gradus ſeu differentiæ oriuntur. Interdum enim honeſtæ fœminæ hunc appetitum perſentiſcunt, ſed eum, quantum poſſunt, ſupprimunt, nec præ pudore patefacere audent, vnde præ nimio veneris appetitu contabeſcunt. Interdum verò fœminæ ab appetitu illo vincuntur, vt cum recta ratione nec moderari nec celare poſſint, vnde cũ impudentia & audacia, nulla verecundiæ habita ratione, cogitationes ſuas liberè proferunt, & turpia atque obſcœna loquuntur, viroſque ſine pudore ſectantur, & ſollicitare audent. Ideoque plurimi ſtatuunt hoc affectu laboraſſe virgines illas Mileſias, & mulieres Lugdunenſes. De virginibus enim Mileſiis refert Plutarchus, *de virtute mulier.* eas cateruatim ſeſe ſuſpendiſſe, nec potuiſſe monitis, precibus aut nulla vi impediri. De Lugdunenſibus verò mulieribus refertur, quod cateruatim ſeſe in fluuios & puteos præcipitarint, quod ideo factum eſſe putant, quod cum ſummo veneris appetitu laborarent, nec tamen præ pudore affectum hunc patefacere auderent, nec etiam appetitum illum tolerare poſſent, præ impatientia vitam laqueo & aqua finire aggreſſæ ſunt, ſicut de peſte illa Athenienſi ſcribit Lucretius, *libro ſexto*, quod ægri præ ardore in fluuios ſe præcipitarint: & amore inſano quoſdam laborantes, cùm re amata potiri non poſſent, ſibi ipſis violentas manus intuliſſe, ex hiſtoriis notum eſt. Atque ſententiæ fauere videtur ipſe Hippocrates, qui, *lib. de morb. virgin. Muliebris natura*, inquit, *magis eſt abiecti & infirmi animi, quàm virilis, ac proinde virgines, vbi iam maturæ ſunt viro, niſi habeant effluxus conuenientes, materia iſta præ multitudine regurgitat ad diaphragma, vbi primùm cor infatuatur, deinde delirium ſuccedit, & propter iſtam compreſſionem ſtrangulationes ſibi parant, & mortem velut quoddam bonum, ſibi exoptant.*

Virginum Mileſiarũ affectus. Mulierum Lugdunenſium.

Verùm vix credibile eſt, tot fœminas hoc affectu, qui aliàs rarus eſt, ſimul laboraſſe, & ita de morte ſibi conſciſcenda quaſi conueniſſe: ſed magis probabile eſt, nouam iſtam & communem fuiſſe inſaniam, qua qui laborabant, mortem expetebant. Ei forſan etiam dæmonis fraus & aſtus acceſſit.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Duo verò in hoc malo affectus præter naturam concurrunt, vnus eſt in cerebro, nimirum appetitus immoderatus, ſeu imaginatio, imò forſan etiam ratiocinatio deprauata, circa inſatiabilem veneris appetitũ, qui animalis facultatis deprauatio eſt: Alter verò, & à quo appetitus animalis vitiatus oritur, eſt appetitus naturalis veneris nimius. Vt enim in aliis actionibus naturalis appetitus ſenſitiuum mouet, hic verò ipſam etiam ratiocinationem, quæ tamen vtrumque, ſi omnia rectè ſeſe habent, moderatur: tamen appetitus ſenſitiuus interdum rationalem vincit, vnde vt Poëta ait:

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas,

Et multa contra honeſtatem, & rectam rationem, & verbis & factis committuntur. Nonnulli quidem delirium hoc oriri à vapore per ſpinalem medullam, & vaſa ad cerebrum pertingentia à ſemine calido adſcendente exiſtimant, qui ſpiritus animales turbet, atque hoc delirium excitet. Verùm non puto neceſſarium eſſe hunc vaporem ex ſemine adſcenſum, ſed ſolùm nimium appetitum ſufficere. Cum enim in viris amor inſanus è continua de re amata cogitatione excitari poſſit, ſine vaporis alicuius ſpiritus turbantis communicatione & è teſtibus adſcenſu: idem etiam in fœminis accidere poteſt ex nimio appetitu, qui imaginationẽ & ipſam rationem quoque vincit. Prima ergo huius affectus cauſa eſt ſeminis copia, caliditas & acrimonia præternaturalis quidem, naturali tamen ſimillima, & lenis mordicationis particeps, & ὀργασμὸς, ac vt ſic dicam, turgentia, naturam ad ſui expulſionem ſtimulans, & ad veneris appetitum irritans. Nonnulli ſemen etiam putreſcere, & putredine iſtã acrimoniam acquirere ſtatuunt. Verùm ſi ſemen putreſceret, proculdubio malignam & venenatã qualitatem indueret, & ſuffocationem vterinam excitaret. Vero magis conſentaneum eſt, quod ſemen inter vaſa ſua propria ſaltem incaleſcit, & maiorem, quàm naturaliter ſolet, acrimoniam acquirit, naturam tamen & formam ſuam retinet, (quod non fit in ſemine corrupto, quod ſuffocationem vterinam excitat,) & ita nulla praua ſymptomata inducit, ſed ſaltem veneris nimium appetitum excitat. Quamuis autem Hippocrates in *lib. de morb. virg.* retentum ſanguinẽ menſtruum cauſam huius mali eſſe dicit: tamen id non accipiendum eſt de cauſſa proxima, cum obſeruatum ſit, fœminas quaſdam, quibus menſes rectè fluxerunt, hoc malo laboraſſe, ſed de remota. Sanguis enim menſtruus retentus (ſed is calidior tantùm) facit, vt vteri vaſa, & ita etiam ſemen in eo incaleſcat.

Pars affecta.

Cerebrum itaque eſt pars affecta ſaltem per conſenſum, læduntur que functiones animales ob errorem externum, ſeu obiectum nimis vehemens. Pars verò primariò affecta eſt vterus, & quidem ea eius pars, in qua veneris appetitus præcipuè viget, quam cum nonnulli Nympham nominent, inde etiam Nymphomania à nonnullis hic affectus appellatur: quæ pars etiam manifeſtè in furore vterino intumeſcit & incaleſcit.

Veneris appetitus in qua parte reſideat. Nymphomania.

Verum notandum primò, Nymphas propriè dictas non eſſe ſedem appetitus venerei, ſed Clitoridem. Quia tamen veteribus Anatomicis Clitoridis nomine Nympha accepta fuit, vt ex Gal. 11. *de vſu part. c.* 3. patet, etiam Nymphomania à nonnullis, vt dictum, hic affectus appellatur. Deinde malè à Mercato Nymphotomiam hoc ſymptoma appellari. Facit equidem Nymphotomiæ mentionem P. Ægineta. *lib. 6. de re med. cap.* 70. verùm non intelligit per Nymphotomiam ſymptoma, de quo iam agimus, ſed operationem cheirurgicam, quò Nymphæ excreſcentes (de quo affectu ſupra, *part. 1. ſect. 1. cap.* 2. dictum) ſeu Clitoris excreſcens (Nympha enim pro clitoride hic accipitur) abſcinditur: quod Ægyptios olim nupturis virginibus facere ſolebant, vt docet Galenus, *in Introductorio, cap.* 10.

Nymphotomia.

Nimia autem ſeminis caliditas, vt ad rem redeamus, & acrimonia contrahitur ab vteri caliditate, eaque inſigni & ad ſemen acre generandum diſpoſita, vt & humoribus calidis in vtero fœminarum collectis, ſicut etiam ex ſanguine calidiore, è quo generatur.

Intemperiem autem iſtam vteri calidam Mercatus præcipuè in ea parte reſidere putat, in qua maximè appetêtia viget, quod vt ſimpliciter non nego, cum partem primariò affectam eam eſſe, in qua appetitus veneris maximè reſidet, ſupra dixerim: ita cum de cauſſa quæritur, mihi probabile videtur, intemperiem iſtam maximè reſidere in iis partibus, quæ generationi ſeminis dicatæ ſunt, teſtibus nimirum & vaſis ſpermaticis ipſis annexis. Ab iis enim vbi ſemen calidius generatur, idque poſtea turget in parte, in qua is præcipuè viget, veneris appetitus excitatur. Atque apparet hoc ex eo, quod ſæpe inflammationes in vtero, vt & vlcera accidunt, & tamen furor iſte vterinus non excitatur; quod ideo euenit, quia non ſemen præcipuè incaleſcit, atque hinc libidinis ille ſtimulus non excitatur.

Hinc etiam manifeſtum euadit, huic affectui maximè obnoxias eſſe virgines alacriores & ἀσάρκους, vt & nigricantes, ſanguinemque nonnihil adustum habentes, & ætate florente conſtitutas, quales ſunt ex imprimis, quibus menſes fluere incipiunt, quas propterea Ariſtoteles, 7. *de gen. animal.* diligenter cuſtodiendas monet; vt & iuniores viduæ, & nuptæ ſteriles propter impotentiam ignaui mariti. Ad intemperiem autem iſtam cùm vteri, tum ſanguinis, conciliandam faciunt & cauſſæ externæ, ciborum nimirum calefacientium & aromatibus nimis conditorum vſus, vini meracioris potus, vt & medicamenta, quæ partes genitales calefacere poſſunt; ferturque quaſdam incidiſſe in hunc affectum ob hauſtum vini Hippocratici, in quo aliquid boracis diſſolutum fuerat; alias poſt congreſſum cum viris, qui ad venerem augendam & voluptatem fœminis conciliandam, membrum virile moſcho & oleis calidioribus inunxerant. Quò etiam facit vita otioſa, deliciis, voluptatibus, choreis dedita, conuerſatio cum adoleſcentibus, lectio rerum venerearum.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Fœminæ, quæ hoc affectu corripiuntur, primò, cum ſtimulos veneris ſentiunt, appetitum veneris tamen præ pudore manifeſtare non audent, taciturnæ ſunt & triſtes, oculos hinc & inde laſciuius conuertunt, & de re venerea facta mentione iis facies rubore ſuffunditur, & pulſus mutatur: vnde Galenus ex pulſu mulierum furibundos amores ſe cognouiſſe gloriatur. Poſtea verò, ſubuerſa ratione victoque pudore, euadunt garrulæ, laſciuæ, iracundæ, nunc in riſum, nunc in fletum ſine cauſſa ſoluuntur, tumultuantur, vociferantur, & de rebus venereis & virorum conſortio ſine pudore loquuntur, gaudentque ſi alij de iis loquuntur, viroſque ſectantur, eoſque etiam ad explendam libidinem ſollicitant, & inuitant: & nonnullæ quibuſuis obuiis ſeſe proſtituunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Turpis hic affectus eſt, & qui totis familiis maculam adſpergit.

2. Non tamen ita difficulter curatur, ſi maturè ei occurritur. Si verò negligitur, in maniam degenerare poteſt.

3. Salutis verò ſpes eſt, quando longiora malum habet interualla, aut quando rerum venerearum mentio eas non amplius ita afficit & perturbat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes curatiuæ. Cum delirium hoc à nimio veneris appetitu dependeat, is verò à ſeminis caliditate & acrimonia prouenìat, videndum primò, quouſque malum progreſſum ſit. Nam ſi adhuc ſit in principio, & ratio nondum ſit penitus corrupta diligenter monendæ ſunt virgines vt ſuæ, imò totius familiæ, famæ atque honori conſulant, neque tam turpiter ſe proſtituant, precibus & ieiuniis veneris illum ſtimulum doment, cum honeſtis & pudicis virginibus & matronis conuerſentur, turpia & obſcœna nec audiant, nec videant, nec legant, cum iuuenibus non côuerſentur. Tutiſſimum quoque eſt, vt tales virgines matrimonio honeſto viro iungantur; cum melius ſit nubere, quàm vri, & vt Auguſtinus ait, duriſſima ſunt prælia caſtitatis, vbi quotidiana pugna, rariſſima victoria.

Cùm verò affectuum ea ſæpe vis ſit, vt monitis non ſatis domentur, & ſurdis plerumque narretur fabula, interdum etiam matrimonium ineundi occaſio non detur, aut à viris non ſatis potentibus ardor ille extingui non poſſit: vt cauſa, quæ eſt ſeminis acrimonia ſanguiniſque caliditas, tollatur, danda opera.

Quia tamen ſanguis ſeminis eſt materia, ſi is corpore abundet, calidiorque ſit, euacuandus, & quidem non ſemel, ſed ſæpius, ſi opus ſit; cum ſanguinis miſſione, & ſanguinis maſſa & totus corporis habitus, & vterus refrigeretur, & proinde vix præſtantius remedium aliud ad hoc malum vincendum, quàm ſanguinis miſſio, ſit. Venæ ſectio.

Si verò humores calidi & vitioſi, qui vteri ac ſeminis caliditatem fouere & augere poſſint, abundent, & ij temperandi, ac lenioribus & conuenientibus medicamentis euacuandi ſunt. Si tamen humores aduſti adſint, & ad maniam malum declinare videatur, etiam fortiora, quæ atro humori competunt, vſurpari poſſunt. Imprimis verò ad vterum, vt & vniuerſum corpus refrigerandum, humoriſque feruorem temperandum, vtile eſt aquæ dulcis balneum, poteſtque tale parari: ℞. *fol. lactucæ. ſalicis, nymphææ, vitis, portulac. vmbilici* ♀ an. *faſciculum* j. *flor. roſ. rubr. viol. nymphææ* an M. ij. Coq. in aq. dulci pro balneo, cui fœmina bis de die inſideat, ſudorem tamen caueat. Poſtquam hoc modo vniuerſo corpori proſpectum, iam proximæ cauſæ, vteri ſcilicet & ſeminis calori, huiuſque acrimoniæ occurrendum, & cauſa proxima, quæ ad venerem ſtimulat, tollenda. Purgatio.

Faciunt autem huc primò refrigerantia, vt *Lactuca, viola, nymphæa*, de qua Dioſcorydes, *lib.* 3. *c.* 131. ſcribit, quod contra veneris inſomnia bibatur, & ea prorſus adimat, potaque aliquot diebus genitale infirmet; quod & Galenus, 8. *de ſimp. med. fac.* confirmat: *Salix*, cuius folia trita, & pota, & ſumpta per ſe, & cum aqua, præſtant mulieribus, ne concipiant, teſte Dioſcoride, *lib.* 1. *cap.* 17. & vt Plin. *l.* 24. *c.* 9 habet, cuius folia contrita & pota libidinis intemperantiam coërcent, atq; in totum auferunt ſæpius ſumpta; *portulaca*, *vmbilicus veneris*. Semen refrigerantia. Salix.

Deinde quæ occulta qualitate ſemen extinguunt, vt *Vitex*, quæ etſi vim calefactoriam habeat, & menſtrua moueat, teſte Dioſcoride, *lib.* 1. *cap.* 117. & tenuis ſit ſubſtantiæ & acris, ſecundum Galenum 6. *de ſimpl. med. fac* occultam tamen proprietatem habet, ad extinguendum ſemen; & veneream libidinem coërcendam, vnde & agni caſti nomen accepit, cuius & flores & folia & ſemen id præſtant; vnde mulieres Athienſes, in Thermophoriis ſeu ſacris Cereris, vt caſtæ eſſent, lectis folia viticis ſubſternebant, *ruta*, *anethum*, quorum & ſemina & comæ comeſta, aut cocta ac pota venerem extinguunt: *cannabis*, cuius ſemen idem præſtat, & vt Galenus. 8. *de ſimp medic. fac.* docet ſi præter modum comedatur, ſeminalem materiam abſumit; *camphora* Semen extinguentia. Vitex.

quæ plerorumq; Medicorũ teſtimonio venereos ardores potentiſſimè exſtinguit, ac inter reliqua huius generis medicamenta facilè primas obtinet. De eius tamen temperie, vt & facultate venerem exſtinguendi Autores diſcrepant, vt infra *in quæſt.* dicetur.

Tandem vtraque facultate id præſtant *Corallia*, quæ & vim refrigerandi ac ſiccandi, & proculdubio etiam occultam qualitatem habent, quibus, teſte Dioſcoride, ſeminis profluuia, albosque mulierum fluores curant, nocturnaſque pollutiones arcent; *Smaragdus*, de quo etſi affirmatur, etiam geſtatum venereum actum impedire, vel in coitu frangi: experientiæ tamen id non reſpondet. Interim ſumtum venerem inhibere negare nolim: *Cicuta*, quæ potentiſſimum remedium eſt ad exſtinguendam venerem, ſcribitque de ea Dioſcorides, *lib.* 4. *cap.* 74. herbam cum coma tritam & teſtibus circumlitam libidinum imaginationes in ſomno compeſcere, & genitale reſoluere, atque pueris præſtare, vt eorum teſticuli alimentum non ſentientes cõtabeſcant, & propterea genitalibus impoſita venerem exſtinguit. Equidem à quibuſdam etiam ſumptam fuiſſe in eundem vſum fertur, ſcribitque B. Baſilius, *homilia* 5. *ſupra hexaëmerum*, ſe vidiſſe quaſdam, quæ potione cicutæ exſtinxerint rabioſas cupiditates; & de Athenienſibus Sacerdotibus refert, eos vſu cicutæ libidinis flammas exſtinxiſſe: & B. Hieronymus, *contra Iouian.* & Alex. ab Alexandro, *lib.* 4. *genial. dier. cap.* 17. ſcribit, Hierophantas pontificatum adeptos, cicuta ſe caſtraſſe. Verùm cum ex Dioſcoride, Galeno, Matthiolo, omnibuſque Medicis notum ſit, cicutam eſſe præſentaneum venenum, ſine periculo exhiberi non poteſt.

Aqua caſtitatis. Atque ex his parantur varia compoſita interna & externa. Aqua caſtitatis dicta, ſupra, *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 10. propoſita eſt. Poteſt & talis parari: ℞. *fol. nymphææ, viticis, ſalicis* an. M. iij. *lactucæ, portulac. vmbilici* ♀ an. M. j. *ſem. lactucæ. papau.* 4. *frig. maior.* an. ℥. ß. *anethi* ʒ. ij. *fl. nymph.* M. j. *violar.* M. ß. Contundantur omnia recentia, & irrorentur ſucco limonum, ac ſtent in digeſtione hor. 24. poſtea diſtillentur, & deſtillati ſingulis libris addatur camphoræ ʒ. j. Seruetur ad vſum Doſ. ℥. j. Vel ℞. *fol. viticis, rutæ, ſalic.* an. M. ij. *menthæ, ſummit. anethi* an. M. j. *fl. nymphææ* M. ß. *ſem. vitic. canab. coriandri, lactuc.* an. ℥. ß. Contundantur & affuſa ſ. q. aquæ diſtillentur in veſica, & poſtea addito *ſucco limon.* ℔. j. rectificentur ad dimidias. Vel decoctum tale fiat. ℞. *ſummit. viticis, fol. lactuc. ſalicis fl. viol. nymphææ* an. M. j. Coqu. F. Potio, quæ aromatiſetur ſem. coriandri, & dulcoretur ſaccharo, vel cum ſ. q. ſacchari F. Sir. cui ſub finem adde *camph.* ʒ. j. Emulſio talis fieri poteſt. ℞. *ſem. lactuc. papau. albi,* 4. *frig. mai.* an. ℥. ß. *aq. lactuc. nymphææ, ſalicis* an. ℥. iv. F. Emulſio. Adde *iulebi viol.* ℥. ij. *magiſter. corall.* ʒ. j. M. Electuarium tale paretur: ℞ *Conſerua fl. nymphææ, viol. ſummitat. viticis florentis recentis* an. ℥ j. *roſ.* ℥. ß. *corall. rub. præp. ſmaragdi præp.* an. ʒ. j. *caul. lactuc Italicæ condit.* ℥. j. Cum *Sirup. viol.* & *nymphææ.* F. Electuar. Externa & Topica quod attinet, ea equidem tantam in fœminis, quantam in viris vtilitatem non præſtant; cum viri teſtes extra pendulos habeant, fœminæ intus latentes: tamen balnea ex decocto enumeratarum plantarum non ſine fructu adhibentur. Vt ℞. *ſummit. viticis, fol. lactucæ, rutæ. nymphææ, ſummit anethi, flor. nymph.* an. M. iv. vel. q. v. Coq. pro Baln. Poſt Balneum fiant inunctiones ol. nymphææ, vnguen. roſ. camphorato, aliiſque è ſucco viticis, lactucæ, A hyoſciami, cicutæ, ſalicis paratis, addita camphora. Cataplaſmia quoque ex mercuriali & lenticula paluſtri paratum, lumbis & pectini impoſitum vtile eſt. Vt & lamina plumbi in lumbis geſtata. Vtilis eſt peſſus in mulieribus ex ſucco plantag. portulacæ, & cucurbitæ.

Verùm de hiſce medicamentis, præcipuè iis, quæ occulta vi ſemen & venerem exſtinguunt, monendum, cautè ea vſurpanda eſſe, & non niſi in Monialibus & iis Virginibus, quæ certis de cauſſis coniugium inire non cupiunt. In virginibus verò, quæ olim matrimonio ſe viris iungere cupiunt, ab iis abſtinendum cùm ſteriles efficiant. Taleſque vniuerſalibus illis, & medicamentis, quæ ſaltem qualitatibus manifeſtis, humorum ac ſeminis caliditatem & acrimoniam temperant, contentæ eſſe, & imprimis B ſanguinem ſæpius emittere debent. Quæ ſi non ſufficiũt, nihil tutius eſt, ſeſe honeſto matrimonio viro iungere; cum congreſſus legitimus coniugum matrimonio coniunctorum certiſſimum, & à Deo hominibus, qui dono continentiæ carent, conceſſum ad libidinem & ardorem venereum domandum remedium ſit. Interim verò diæta commoda, quæ non parum quoque ad ardorem libidinis compeſcendum facit, vti opus eſt.

Diæta.

Victus autem ratio in hoc affectu tenuis eſſe debet, id eſt, parca & ſobria, quæ corpori alendo ſaltem ſufficiat, non verò nimiam ſanguinis copiam ſuppeditet, ſimulque refrigeret; cùm fœminæ, quæ tali affectu laborant, refrigeratione indigeant. Ita- C que aër ſit frigidus, cibi non multi nutrimenti, & proinde abſtinendum à multo carnium eſu, imprimis gallinarum, perdicum, caponum, & ſimilibus, vt & ouis. Potius conueniunt carnes bubulæ & piſces recentes. Cibi condiantur aceto; Aromatibus verò multis & ſale copioſo abſtinendum; cum ſalſa venerem irritent, & hinc venus è ſpuma maris dicatur orta. In vſu etiam ſint lactuca, portulaca, endiuia, cichorium, acetoſa; melones cucurbitæ, ceraſa, poma, pruna, meſpila. Ab Amygdalis verò, pineis, piſtaciis, dactylis, ficubus, abſtinendum. Vinum non bibendum, nec cereuiſia craſſior, ſed tenuis aliqua, aut aqua cocta ſemine coriandri condita. Iſta tamen mutatio non ſubitò, ſed ſenſim fieri debet: aliàs inordinata & ſubita mutatione, & ad D cibos non conſuetos tranſitu, ægræ ſibi alia & magis grauia mala attrahunt. Otium vitent tales fœminæ, & laboribus exerceantur, & iis continuis. Nam

Otia ſi tollas, periere Cupidinis arcus,
Exſtinctaque iacent & ſine luce faces.

Somnus ſit moderatus, & parcior potius, quàm nimius, in principio quidem: vbi vero iam delirare incipiunt, ſomno multo ipſas vti commodius eſt. Neque dormiant in plumis mollibus, ſed in culcitris, aut linteaminibus, quibus folia viticis & ſalicis ſubſternantur. Cogitationes de rebus venereis, E quantum poſſunt, omnino excutiant, idque faciliùs præſtabunt, ſi cum maſculis non conuerſentur, librorum, qui de rebus Venereis & amatoriis agunt, lectione abſtineant, picturas eiuſmodi non inſpiciant, ſed potius ea videant, audiant, legant, quæ triſtitiam in animo excitare valent. Imprimis meditationibus colloquiiſque ſanctis & ſacris precibus cum ieiuniis aduerſus libidinem pugnent.

QVÆSTIO.

An Camphora ſit frigida vel calida, & an Venerem extinguat.

Camphora an ſit frigida vel calida.

De vtraq; qualitate Camphoræ Medici diſſentiũt. Pleriq; Camphoram frigidã eſſe ſtatuunt, ideo procul dubio, quod & in ardoribus externis à Sole inductis, & capitis doloribus, oculorumque inflammationibus vſurpari ſoleat, & venerem extinguat. Alij calidam eſſe ſtatuunt ideo, quod inflammatur; tenuis & penetrantis eſt ſubſtantiæ, ſaporemque acrem & amariuſculum habet.

B Et omnino poſterior ſententia ob dictas rationes vero magis conſentanea eſt. Quod verò ardores extinguit, inflammationes ſanat, dolores capitis à cauſſa calida mitigat, id ex accidente euenit, dum nimirum ſimilitudine ſubſtantiæ calidos vapores & humores ad ſe trahit & diſcutit, eo modo, quo oleum lini, vernix, & ſimilia ambuſta ſanant. Nonnulli quidẽ iſtas diſcrepantes opiniones hoc modo conciliare conantur, dùm ſtatuunt, duplicem in Camphora eſſe ſubſtantiam, vt in aceto, rhabarbaro, roſis, aliiſque, vnam calidam, quæ Camphoram reddat penetrantem, acrem & inflammabilem, aliam verò frigidam, cuius vi venerem extinguat, & inflammationibus oculorum proſit. Verùm calidam ſubſtantiam omnino in ea agnoſcimus, frigidam verò etiam in ea eſſe affirmatur, ſed non probatur. Neque enim in Camphora duplex ſubſtantia ſeparari poteſt, vt in Rhabarbaro & roſis, ſed ſi inflammetur, aut calefiat, tota exhalat, nihilque frigidi in ea monſtrari poteſt. Quod verò refrigerat, non per ſe hoc facit, ex frigiditate, ſed ex accidenti, vt modò dictum.

An venerem extinguat.

Facultatem verò venerem extinguendi quod attinet negat eam I. C. Scaliger, *exerc.* 104. *ſect.* 8. dum ſcribit: *Extingui venerem ea non eſſe verum, pro certo habemus. Coiuit enim validiſſime iuuenis qui eam in manu habuit. Cani leporariæ, quæ catuliebat, in potu dedi, in offa dedi, in nares dedi, quo refrigeſceret, eamque quotidie collo appendi, in naturam indi inſumi eſt. Fruſtra omnia. Coiuit, concepit, peperit.* Verùm experientia iſta non ſufficit. Nam dum dicitur, Camphoram venerem extinguere, non ita accipiendum eſt, quod vno actu, & ſi ſemel atque iterum intus vel extra adhibeatur, vel ſumatur, id præſtet, ſed ſi ſæpius id fiat.

CAPVT VI.

De Melancholia Virginum & viduarum.

Melancholia Virginum & viduarum. Differentia eius à vulgari melancholia.

Cognatum furori vterino malum eſt melancholia, quæ virgines, viduas & ſteriles fœminas interdum infeſtare ſolet, dum citra manifeſtam cauſſam triſtes, timidæ, cogitabundæ & anxiæ ſunt.

Quæ melancholiæ ſpecies à vulgata melancholia, quæ viris & fœminis communis eſt, eo differt, quod hæc à cauſſa viris & fœminis communi, illa autem à cauſa fœminis ſolis propria prouenit: præterea, quod hæc nulla alia præter metum & triſtitiam, ac de re vna defixam cogitationem, coniuncta habet ſymptomata; Virginum vero & viduarum melancholia etiam riſum & fletum atque anxietatem & deſperationem quaſi comites habet: ac proinde affectum illum Virginum Mileſiarum, quæ ſe ipſas ſtrangularunt, & mulierum Lugdunenſium, quæ in aquas ſeſe præcipitarunt, quarum *capite præcedente* facta eſt mentio, ad melancholiam hanc, A quàm vterinum furorem, referre malim. Habet hæc melancholiæ ſpecies & hoc præ aliis melancholiæ ſpeciebus peculiare, quod varios dolores coniunctos habet, præſertim dolorem ſiniſtri lateris, è regione cordis, qui interdum integram ſiniſtram mammam occupat. Tandem melancholia illa vulgaris continuò & ſine intermiſſione affligit hæc autem per interualla, occaſione aliqua data. Etſi verò de iſta melancholia iam *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 13. dictum ſit: tamen ne aliquis hic ſit hiatus, etiam hoc loco de ea aliquid dicemus. Eſt nimirum melancholia hæc Virginum & viduarum delirium, cum triſtitia, anxietate & fletu vel riſu, per interualla ſine febre inuadens.

Definitio.

Cauſſa.

Cauſæ.

B Cauſſa huius melancholiæ eſt vapor melancholicus, ex ſanguine eiuſdem generis in vaſis circa cor contento, ortus, cor anxium reddens, ſpirituſque animales obfuſcans & inquinans, qui phantaſiam lædunt, qua læſa porrò & ratiocinatio afficitur. Cum enim vterus per arterias, quas ſatis copioſas habet, cum corde conſenſum habeat: ſi humor melancholicus in vteri vaſis cumuletur, ad magnas in hypocondriis & circa cor arterias regurgitare ſolet, qui & ſpiritus vitales & animales inficit & inquinat, atque ita anxietatis cordis, triſtitiæ & delirij cauſſa eſt. Fit autem hoc faciliùs, cùm aliàs vt ſupra, *allegato loco*, ex Hippocrate patet, fœminæ ſint deiecti animi, & imprimis ſi menſes retineantur C aut curæ amatoriæ, quod fit interdum in Virginibus, vel mœror, quod fit in viduis, accedant, aut ſemen euacuari ſolitum in uteri retineatur. Anxietas autem iſta, vt & melancholia, non continua eſt, ſed dum ſanguis in arteriis quietus eſt, nullus inde vapor eleuatur: dum verò motu corporis vel animi aut quacunque alia de cauſſa ſanguis efferueſcit, vel agitatur, vapores attolluntur, & fœmina mœrore & anxietate cordis corripitur, & tum arteriæ prope dorſum, vt & circa lienem, præter ſolitum pulſare incipiunt. Vapore illo diſſipato, & agitatione ſanguinis in arteriis quieſcente, læta iterum fœmina, quod mirum euadit, & pulſus ille arteriarum vehementior quieſcit, ac ſymptomata omnia ceſſant.

D Mercatus equidem potiſſimam huius mali cauſſam eſſe ſtatuit, cui conſentiant cerebrum & cor, quæ adultis & tetris fuliginibus obſcurentur. Verùm etſi interdum & calidi quidam humores admiſceantur: tamen nec propriè dicta inflammatio arteriæ in dorſo eſt, neque etiam φλέγμα, ſed melancholici potius humoris abundantia adeſt, & quidem non præcipue in arteria iuxta dorſum, ſed potius in arteriis vtero vicinis, & iis, quæ in meſenterio, omento & locis cordi vicinis, & omnino in hypochondriis continentur, in quibus vbi humor melancholicus agitatur, vel etiam humorum calidorum admixtione efferueſcit, quæ eius natura eſt, E multum flatuum emittit, qui cum in arterias maiores diſtribuuntur, etiam quæ iuxta dorſum eſt arteria, vehementius pulſare incipit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Fœminæ hoc malo laborantes per interualla ſine cauſſa mœſtæ, cogitabundæ & triſtes euadunt, & de anxietate cordis conqueruntur, nec tamen quid mali patiantur, ſatis exprimere poſſunt, ſed tædio habent omnia, nullaque re delectantur: interdum rident, interdum flent ſine cauſſa, pleræque ſunt vigiles, ſomnia habent turbulenta, & inſomnia terribilia. Arteriæ circa lienem & dorſum pulſant ſolito vehementius, de dolore ſiniſtri lateris è regione cordis, qui ſiniſtram etiam mammam

aliquando occupat, fœminæ conqueruntur, vaporibus & flatibus proculdubio ex arteriis intercoſtalibus in ea loca effuſis, & membranas thoracis vellicantibus & diſtendentibus; fauces plerumque ſunt ſiccæ, imò ſtrangulatio quædam interdum, vt in ſuffocatione vterina imminet. Vbi verò ille vapor melancholicus diſcuſſus eſt, ſubitò, quod mireris, omnia ſymptomata euaneſcunt, niſi malum iam ſit inueteratum, & cor ac cerebrum per eſſentiam affectum. Vbi in Maniam degenerare malum incipit, quæ antea erant triſtes, cogitabundæ, & taciturnæ, loquaces & garrulæ fieri incipiunt, ac varia ſpectra & dæmones ſe videre putant.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quò recentius malum eſt, eò faciliorem curationem ſuſcipit.

2. Si verò diutius malum protrahatur, vt affectus iſte ferè in mores habeat, vt fœmina amplius imaginationibus iſtis reſiſtere non poſſit, nec lætur amplius cum amicis & familiaribus non ſolum curatu difficile malum eſt, ſed & periculoſum. Sæpe enim eiuſmodi affectu laborantes deſperare incipiunt, vt mortem vita pretioſiorem habeant, & ſe vel ſtrangulando, vel in aquas præcipitando, malorum finem quærunt.

3. Si fœmina hac melancholia laborans planè mores mutauerit, & iam nec loquatur, nec reſpondeat, metus eſt, ne me ancholia in maniam degeneret.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Vapor ille qui cordi moleſtus eſt, & ſpiritus animales obfuſcat, tollendus. Humor verò, è quo eleuatur, euacuandus. Et cum plerumque è ſanguine ſuppreſſo humor melancholicus oriatur, etiam tum ſanguis euacuandus, quod tamen aliàs quoque, ſi is calidior: huic malo occaſionem dedit, faciendum. Sæpe enim ſanguis calidior & aduſtus, vt melancholiæ aliàs generandæ aptus eſt, ita & huic affectui cauſſam præbet.

Venæ ſectio.

Vt tamen curatio rectè inſtituatur, videndum quouſque malum progreſſum ſit. Etenim ſi ſit in principio, & ſanguis ſit calidior, vena aperienda: & quidem ſæpius. At ſi menſes ſuppreſſi non ſint, in cubito vena aperiatur: Si verò menſes ſuppreſſi, diebus aliquot antequam fluere ſolent, vena in talo aperiatur.

Simul detur opera, vt animus quibus poteſt modis à mœſtitia ad lætitiam auocetur, victuſque tenuis & humectans inſtituatur. Si verò (vt plerumque non prius Medici vocantur) malum iam aliquouſque progreſſum ſit, & præcipuè humor melancholicus peccet, is præparandus & euacuandus eſt. Si tamen ſanguis adhuc peccet, ne is malum augeat, euacuandus eſt, parcius tamen, quàm ſi malum ſit in primo initio.

Præparatio.

Vt ergo humor melancholicus præparetur, talis potio exhiberi poteſt. ℞. *ſir. borraag. bugloſſ.* an. ℥. j. *ſem. Aq. borrag. meliſſæ* an. ʒ. iij. Miſc. pro duabus doſibus, ac aliquoties repetatur.

Purgantia.

Poſtea puretur conuenientibus medicamentis. Vt ℞. *fol. ſenæ* ʒ. vj. *agaric. trochiſc.* ʒ. j. ß *fl. borrag. violar.* an. p. j. *cortic. citri* ʒ. ij. Infundantur *in ſ. q. Vini Rhenani* loco calido horis vj. poſtea per chartam bibulam colentur. Adde *Julebi viol.* ℥. j. F. Claretum pro hauſtu. Vel ℞. *radic. ſcorzon.* ℥. ij. *borragin.* ℥ j. *meliſſæ* M. j. *fol. ſenæ el.* ℥. iv. *agaric. trochiſc* ℥. ß. *cort. citri* ʒ. vj. *zedoar.* ʒ ij. *fl. cordial* M j. Affunde *ſucci pomorum ſuaueolentium* ℔. ß. *borrag. bugloſſ.* an. q. ſ. Macerentur vaſe clauſo bidui ſpatio. Poſtea colentur. Col. adde *ſacchari ad iuſtam ſpiſſitudinem cocti q. ſ. Aq. cinam.* ℥ ß. F. Sirupus, cuius ℥. ij. vel ℥. iij. ſæpius exhibeantur. Exhibeantur etiam ea, quæ cor & ſpiritus exhilarant. Vtilis eſt confectio de hyacintho, ſpecies lætificantes, & imprimis Confectio alchermes, in iis, quæ eam ferre poſſunt.

Verùm cum de cura ſupra, *lib.* 1. *alleg. loco*, ſatis dictum ſit, plura hac de re hic addendum non cenſeo. Et eſt ferè huius melancholiæ eadem, quæ melancholiæ hypochondriacæ, curandi ratio, cùm iiſdem vaſis ferè cauſſa harum melancholiæ ſpecierum hæreat, niſi quod in hac melancholiæ ſpecie humor vitioſus ab vtero communicatur, & propterea etiam in vaſis vtero proximis, magna eius portio continetur, ac præterea in curatione ſemper ſimul ad vterum reſpectus habendus, & ſi quod in eo ſit vitium, eo, quo hactenus dictum, modo id curandum. Et quod in omni melancholiæ curatione obſeruandum, nec hic negligendum, vt corpus non temerè, vel purgantibus, vel aliis medicamentis exſiccetur, ne in affectum incurabilem aut maniam tranſeat, ſed balneis, victu humectante, & aliis, quibus fieri poteſt, modis humectentur.

CAPVT VII.

De Epilepſia ex vtero.

Epilepſia ex vtero.

QVandoque & Epilepſia vteri conſenſu excitatur. De qua etſi *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 31. actum ſit: tamen & hoc loco aliquid de ea addere libet. In genere verò de Epilepſia hic multa diſputare opus non eſt, cum *allegato loco*, ſatis ea de re dictum ſit. Eſt autē hæc Epilepſia longe grauior, quàm Epilepſia ab aliis cauſſis, cùm plura & grauiora ſymptomata coniuncta habeat. Cuius quidem rei cauſſa eſt, quod in Epilepſia, quæ per primarium cerebri affectum, vel etiam per aliarum partium conſenſum accidit, cauſſa ſaltem neruoſum genus infeſtat, & per neruos cerebro communicatur: vapor verò ille malignus, qui ab vtero, ſemine, ſanguine & aliis humoribus corruptis eleuatur, non ſolùm per neruos, ſed & arterias & venas adſcendit; vnde non mirum, & alias partes, in quas arteriæ & venæ inſeruntur, affici, & plura ſymptomata, quàm vbi aura illa venenata ſaltem per neruos eleuatur, excitari.

Cauſſa.

Cauſſæ.

Eſt enim Epilepſiæ ex vtero cauſſa ille idem vapor & ſpiritus malignus, qui ſuffocationem vterinam excitare ſolet. Verùm quia is non ſemper per neruos adſcendit; ſed ſæpiſſimè per arterias, tum non Epilepſiam, ſed cordis & alios cerebri affectus excitat; vt verò & potiſſimùm per neruos adſcendit, aut in cerebrum per arterias & venas eleuatus è cerebro in neruorum principium detruditur, Epilepſiam gignit.

Ideoque etiam hoc malum iis fœminis, & iiſdem de cauſſis accidit, quibus ſuffocatio vterina accidere ſolet, & multa, quæ in ſuffocatione vterina, ſymptomata ſimul ſuboriri ſolent. Quibuſdam enim totum corpus ſimul conuellitur, quibuſdam aliquæ ſolùm partes, aliis oculi, aliis lingua, caput, manus, vel alterutrum crus, aliquibus reſpirationis inſtrumenta, aut etiam diaphragma, & quidem id non continuò, ſed per interualla, nullo tamen certo ordine accidit. Senſus quoque tum externi, tum interni variè afficiuntur. Quædam enim apertis oculis non vident, quædam non audiunt, quædam etſi audiant, loqui tamen non valent, quædam etiam delirant, & multa falſa & abſurda ſe videre aut audire exiſtimant, quædam vociferantur, quid tamen mali patiantur, exprimere non poſſunt; quædam rident, quædam flent. Et quidem aliæ plura,

aliæ pauciora patiuntur, omnes tamen ſenſum tactus amittunt.

Symptomatum variorum in affectione hyſterica cauſſa.

Quæ ſymptomatum multitudo & diuerſitas, vt dictum, accidit ideo, primò & præcipuè, quod aura illa & vapor malignus ac venenatus non ſolùm ex vtero per neruos, ſed per arterias & venas adſcendit, ac proinde omnes partes lædit. Deinde, quod vapor iſte & ſpiritus in cerebrum tranſmiſſus, in varias partes è cerebro tranſmittitur & detruditur. Poteſt tamen tertiò & hoc accedere, quod humor corruptus, è quo vapor ille malignus eleuatur, non ſemper eſt eiuſdem generis, ſed nunc ſemen, nunc ſanguis, nunc alius humor vitioſus, qui propterea etiam nunc huic, nunc illi parti magis infeſtus eſt, nunc cordi, nunc cerebro, & proinde nunc hæc, nunc illa Symptomata excitat. Quæ etiam ea ipſa de cauſſa nunc diutius durant, nunc citius ceſſant. Si enim vapor ille copioſus ſit, affectus diu durat: ſi paucus, citius diſcutitur. Si vapor non admodum malignus ſit, fœminæ poſt paroxyſmum ſurgunt, quaſi nihil mali paſſæ eſſent: Si verò peior ſit, etiam poſt paroxyſmum malè habent, & vel circa cor vel in capite de varijs adhuc ſymptomatibus & moleſtiis conqueruntur.

Signa Diagnoſtica.

Ex quibus omnibus, quæ hactenus dicta ſunt, facilè hæc Epilepſiæ ſpecies cognoſcitur. Conuellitur enim quidem vel totum corpus, vel aliquæ in eo partes, ſed non ſola conuulſio adeſt, vt in ſimplici Epilepſia, ſed ſimul alia ſymptomata adſunt, & ea quidem pleraque, quæ in ſuffocatione vterina apparere ſolent, quæ antea ſunt propoſita, & hic repetere opus non eſt. Spuma etiam ante os rarò apparet. Non enim cauſſa iſta ita firmiter circa initium neruorum hæret, neque cerebrum ita concutitur, vt ſpuma inde generetur, ſed aura illa vaga eſt, & in particulares neruos detruditur. Vnde quandoque accidit, vt omnibus ſenſibus fœminæ hoc malo laborantes non priuentur, ſed plerumque audiant.

Epilepſia ab vtero quomodo ab epilepſia per aliarum partium conſenſum diſcernenda ſit.

Hoc tamen notandum interdum accidere, vt cùm ingruente paroxyſmo natura cauſſa morbifica ſtimulata per venas & arterias malignam materiã expellere conatur, vis partium principalium adhuc fortior ei occurrens, eam in loca ignobiliora & remotiora, in crura & pedes, detrudat, vbi dolor & tenſio percipitur, donec tandem cumulata, vires acquirit, & vel per eaſdem vias, vel per venas, & alias vias ad cerebrum fertur, epilepſiamque excitat. Vnde ſæpe dubij Medici redduntur, an illa Epilepſia ſit per conſenſum vteri, an verò crurum & pedum. Talis caſus habetur in Conſiliis Brunneri, *conſil. decimo quarto & decimo quinto.* Illuſtriſſima quædam domina (vt hiſtoriam morbi Medicus eius domeſticus deſcripſit) ſub finem vtriuſque ſuræ, imprimis verò ſiniſtri cruris, in parte domeſtica, & quidem in profundo ſub muſculis, vbi nimirum fines eorum capitibus aliorum inſeruntur, dolorem patitur ad tactum ſubacutum, ſed ita vt ſuperficie cutis & carnes ſubiectæ ſint molles, & naturaliter vndiquaque conſtitutæ appareant, in profundo verò neruoſæ muſculorum partes ad contrectationem paulò fortiorem duritiem cum dolore, quaſi conuulſæ & rigentes, præ ſe ferant, talis autem dolor matutinis ferè horis, circa tertiam coctionem, hora quarta vel quinta per interualla (primùm menſium, nunc dierum) intenditur: atque tum ſubitò aliquid ab iſto loco adſcendere percipitur. Quo (ſtatim atque ad cerebrum defertur) oculi diſtorquentur, conuulſorij motuus artuum oboriuntur, dentes arctiſſime committuntur, cumque ob dolorem clamare affectet, lingua intercipitur & **A** mordetur, vrina quandoque inuoluntariè excernitur, neque eorum, quæ in paroxyſmo ab adſtantibus aguntur, recordatur. Perdurant hæc quandoque dimidiæ, nonnunquam integræ (ſæpe etiam paulò vlterius) quadrantis horæ ſpatio, finiuntur verò quandoque cum ſternutatione: nunquam autem cum humoris alicuius excretione, quandoque etiam nulla ſpuma circa os apparet. Quod ſi ſub doloris perceptionem vincula cruribus ſecundum locum affectum verſus genua iniciantur, & ligaturæ fiant fortes, frictiones quoque inſtituantur partium inferiorum, ſub eodem loco affecto, inſultus paroxyſmi intercipitur, vel certè vis illius paululum imminuitur. Iunguntur quoque hiſce Symptomatibus, **B** vel excitantur potius ab illis, quandoque etiam peculiariter inuadunt (exactè enim ex Symptomatib. diſcerni poſſunt) præfocationes vteri; quantum ex vteri verſus vtrumque inguen per interualla motu, vterinis quoque deliquiis, actorum reminiſcentia, nec non curatione, (dum ea, quæ ſtrangulatis ab vtero aliàs proſunt, hoc quoque loco conferant) conſtat, paroxyſmo ita modo diutius, modo breuius perdurante.

Ex qua relatione, Medici quidam in conſilium adhibiti, concluſerunt, fomitem mali in ſiniſtro crure deliteſcere, & hinc ad caput eleuari, ſicut puero illi apud Galenum, cui aura frigida à pede adſcendens epilepſiam excitabat, & propterea frictionibus, ſcarificationibus, emplaſtris materiam illam diſcutere & euacuare conati ſunt, vt allegato *conſilio* 14. patet.

C Verùm CL. Brunnerus, *conſil. ſeq.* potius, &, vt mihi quidem videtur, rectius ab vtero Epilepſiam illam ortum habuiſſe ſtatuit, haſce ob rationes; quod Illuſtriſſima domina, cum vterum geſtaret talia Symptomata paſſa eſt, quæ non potuerint ſine maligni & praui alicuius vel humoris vel vaporis, aut ſpirituoſæ & quaſi venenatæ ſubſtantiæ in vtero latentis ſuſpicione accidere, & veriſimile fuerit, illo toto tempore geſtationis vteri ſanguinem menſtruum retentum in corruptionem tranſiiſſe, prauis aliis humoribus ſimul retentis, qui aliàs cum fluxu menſtruo excluſi fuiſſent, ex quo concurſu prauitas & malignitas quædam poſt generari potuerit. Confirmat deinde id primus huius mali inſultus, qui accidit in primis annis, quibus menſtrua primo fluere **D** inceperint. Tum enim, & antea nunquam, huiuſmodi paroxyſmos perpeſſa eſt, etſi tum neque in ſura aut pollice pedis ſiniſtri, neque etiam toto vtroque pede aliquid doloris tum temporis perſentiſceret. Qua de cauſſa vero poſtea in cruribus dolor excitatus ſit, modo expoſitum eſt. Quibus tertio accedit hoc, quod locus ille in crure ad talem materiam generandam ineptus eſt, neque tumor aliquis, aut cicatrix aliqua, vel quodcunque læſionis, vulneris, punctionis veſtigium in crure apparuit. Quartò idem & hoc perſuadere videtur, quod Epilepticis Symptomatibus iuncta fuerint vterina ſym- **E** ptomata, & vteri ſuffocatio.

Prognoſtica.

1. Quod de ſuffocatione hyſterica præſagiri ſolet, id etiam de hac Epilepſiæ ſpecie dici poteſt.
2. Non tamen tam pertinax malum eſt, vt vera Epilepſia, ſed etſi grauiſſima habeat accidentia: tamen ſi idonea adhibeantur medicamenta, ſæpe ita euaneſcunt, vt nunquam redeat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio.

Et in reliqua Epilepſia, ita & in hac ſpecie duplex eſt Curatio, vna in paroxyſmo, altera extra paroxyſmum. Quæ in paroxyſmo inſtituitur, eo dirigatur,

vt vapor ille malignus conuulſionum initia excitans diſcutiatur: extra paroxyſmum id agendum, vt minera & humor, è quo vapor eleuatur, tollatur, prauaque vteri diſpoſitio ex humore corrupto nata corrigatur.

In paroxyſmo.

Quid in paroxyſmo Epileptico Medico agendum ſit, *lib. 1. loco alleg.* dictum. In hac tamen Epilepſiæ ſpecie ea ſimul adhibenda, quæ in ſuffocatione vterina antea ſunt propoſita, & proinde vtiliſſima hic ſunt ruta & caſtoreum, quæ vtrique affectioni medentur.

Extra paroxyſmum.

Extra paroxiſmum verò Cura inſtituenda eodem planè modo, vt in ſuffocatione vterina extra paroxyſmum, de qua cum antea, *cap. 4. vt & lib. 1. loc. alleg.* dictum ſit, ea hic repetere opus non eſt.

Hoc ſaltem prætereà attendendum, vt quia hic caput imprimis afficitur, illius ſimul in curatione habeatur ratio, idque ſimul roboretur, & ea quoque medicamenta exhibeantur, quæ Epilepſiæ propriè conueniunt, qua de re de Epilepſia dictum. Vnum atque alterum tamen medicamentum, quod vterum & caput ſimul reſpicit, proponemus. ℞. *rad. pœoniæ, ſcorzoneræ, bryoniæ, viſciq.* an. ℥. ß. *polypod. q.* ℥. j. *rutæ, pulegij, calaminthæ* an. M. j. *ſem. pæoniæ, ſeſeleos, agni caſti* an. ʒ. iij. *carthami contuſi* ℥. ß. *fl. anthos, ſaluiæ, ſtæchad. borrag.* an. p. ij. Coq. in Aq. ſ. pro ℔. j. ß. *In* Colaturæ *& ſucci betonic. millefol. mercurial. artemiſ. ſ. q.* Infunde *fol. ſenæ el.* ʒ. v. *agaric. trochiſc. epithymi* an. ℥. ß. *Rhab. el. caryophyll.* an. ʒ. ij. *ſem. aniſi, fœnic.* an. ʒ. iij. Mane ebulliant & colentur. Col. adde *ſacch. q. ſ.* F. l. a. Sirupus, qui aromatiſetur aq. cinam. ℥. ß. Doſis ℥. ij. ſingulis menſibus bis. De pilulis verò ſequentibus ſingulis ſeptimanis ſumat bis ℈. j. vel ʒ. j. hora vna ante cœnam ℞. *rad. pæoniæ, fol. ſenæ el.* an. ℥. ß. *artemiſiæ betonic. rutæ, millefol.* an. M. ß. Coq. in decocto clarificato *& ſucci mercurial. purificati* ℥. j. diſſolue *aloës* ℥. j. ß. Vbi feces ſubſederint clarum effundatur, & ad Solem vel ad furnum exiccetur, idque ter repetatur. Poſtea adde *rhabarb. aq. cinam. omni aſperſi,* ʒ. ij. *agaric. troch.* ℥. ß. *maſtich. puln. Epileptici* an. ʒ. ß. Cum Sir. *de artemiſ.* F. pilulæ. Ad caput verò & vterum roborandum, & vitioſam vteri diſpoſitionem emendandam ſequentia exhibeantur. ℞. *feculæ pæoniæ* ʒ. j. *bryoniæ, ſuccini præp. Viſci q.* an. ℈. j. ß. *lapid. bezoar. cranij hum. præp.* an. ℈. j. F. puluis. Doſis ℈. j. vel ʒ. ß. cum *aq. tiliæ & ſcorzon.* vel cum ſacch. F. Rotulæ. Vel ℞. *ſem. agni caſti* ℥. j. *ligni aloës* ʒ. ß. *radic. pæoniæ, Viſci q.* an. ʒ. j. F. puluis. ℞. *rad. ſcorzon. garyophyll. pæoniæ, viſci q. ſem. pœoniæ, roſar. vngulæ alcis, dictamn. Cretici* an. ʒ. j. *oſſ. de C. C. cranij hum. præp.* an. ℥. ß. *ſuccini præp. ſtercoris pauonis* an. ʒ. j. *pulu. el. de gemm. diamoſch. d.* an. ʒ. j. ß. *cinam.* ʒ. ij. *betonic. maioran. meliſſæ* an. ʒ. j. ß. *ſem. agni caſti, rutæ* an. ʒ. j. *ſacch. candi. ad pondus omnium.* F. puluis. ℞. *conſeru. meliſſæ, tiliæ, anthos, lill. conuall. radic. condit. ſcorzon.* an. ℥. j. *ſpec. diamoſch. d.* ʒ. j. *pulu. ſem. agni caſti radic. pœoniæ* an. ʒ. ij. Cum *Sir. de ſtœchade* F. Electuar. Vel ℞. *rad. pæon. ſcorzon. dictamn. albi* an. ℥. j. *ſaluiæ, meliſſæ* an. M. j. *galandæ, nucis moſch. cubeb. zedoar. granor. paradiſi* an. ℥. ß. affunde *aq. lil. conuall. cum vino deſtill. & vini* an. q. ſ. Stent in infuſione 8. diebus, poſtea deſtillentur.

CAPVT VIII.

De dolore capitis ex vtero.

Capitis dolor ex vtero.

EQuidem in variis corporis partibus dolores ab vtero excitantur: frequentiſſimi tamen & grauiſſimi in capite, & quidem varij. Aliquibus enim totum caput dolet, quibuſdam alterum latus, nonnullis circa oculos dolor imprimis percipitur, vt ex ſede ſua quaſi erupturi videantur.

Cauſſa.

Cauſſa.

Cauſſa autem huius doloris eſt materia ex vtero per venas & arterias in membranoſas capitis partes effuſa, eaſque vellicando & diſtendendo dolorem excitans. Materia autem hæc duplex eſt, vaporoſa & humoroſa. Interdum enim ex vitioſo ſanguine, ac humoribus ſaltem vapor eleuatur; interdum ipſe ſanguis vitioſus, & præcipuè ſeroſa eius & acrior ac ſubtilior pars ex vaſis vteri ad maiora regurgitat, atque in ipſum caput aſcendit, & in membranoſas partes effuſus in iis dolorem excitat. Prout autem vapor & humor ſeſe habet, & nunc copia præcipuè peccat, nunc verò acrimonia, ita dolor etiam nunc tenſiuus ſaltem, nunc vlceroſus, & pungens excitatur. Et quia vaporum & humorum materia frequentiſſimè per arterias eleuatur, dolores etiam maxima ex parte ſunt pulſatorij, non ij, qui in partium inflammationibus fiunt, ſed ex arteriis in parte aliqua ſanguine feruido repletis accidunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Dolor ipſe per ſe manifeſtus eſt, ægræque de eo ita conqueruntur, vt membranas cerebri ſibi quaſi dilacerari, & caput tantùm non rumpi conquerantur. Quod verò per conſenſum vteri fiant hi dolores, cognoſcitur ex eo, quod menſes fœminis non rectè fluunt, & quia dolor præcipuè infeſtat, aut augetur, dum menſium fluxus inſtat, vel alio modo vterus non rectè ſe habet, de cuius rei ſignis ſæpius hactenus dictum. Et ſi in poſtica capitis parte dolor præcipue percipiatur, id doloris capitis ex vtero proprium eſt, vt infra, *in quæſtione* dicetur.

An verò vapor vel humor ſimul doloris cauſſa ſit, patefit ex eo, quod vbi vapor adſcendit, dolor eſt citra grauitatem & interdum euaneſcit, ac mox recurrit: Si vero humor dolorem excitet, grauitas capitis adeſt, quæ ſi ſimplex, ſanguis peccat; ſi cum mordacitate & punctione coniuncta ſit, bilis; cum torpore, pituita; ſi cum triſtitia, melancholia.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Dolores hi moleſtiſſimi ſunt, & vigilias inducunt, viriſque in fœminis deiiciunt, & quid in genere capitis dolores portendant, *lib. 1. part. 3. cap. 3. de dolore capitis* dictum.

Curatio.

Curatio.

Curatio, vt in aliis doloribus, dirigitur vel ad dolorem ipſum, vel ad cauſſam doloris. Dolor capitis quomodo mitigandus ſit, loco allegato dictum. Cauſſam quod attinet, equidem vapor & humor, qui ad caput aſcendit, reuellendus, repellendus, vt *lib. 1. part. 1. cap. 5. 6. 7. de intemperie cap. cum materia*, dictum: quia verò ab vtero communicatur, præcipuè ad vterum reſpiciendum. Qua ratione autem id fieri debeat, ex iis, quæ hactenus de intemperie vteri cum materia, de menſibus ſuppreſſis & ſuffocatione vteri dicta ſunt, ſatis patet. Videndum nimirum qui humores in vtero peccent, & quam ob cauſſam colligantur, iique euacuandi & diſpoſitio vteri vitioſa corrigenda. Ita enim

facilè vaporum & humorum, qui dolorem pariunt, adſcenſus prohibetur. Et ſi quæ poſtea reliquiæ ſunt, ex facilè diſcutiuntur, vt de dolore capitis in genere dictum.

ores in is parti- ex vte- Accidunt & in aliis partibus ex vtero dolores, præcipuè in lumbis. Verùm cum ii inde oriantur, quod humores vitioſi ex vteri venis & arteriis in maiores venas & arterias tranſponantur, atque hinc rurſus per capillares venas in ſpatia partium & membranas effunduntur, vel dum ad caput delati, & ibi extratum intra cranium cumulati, in partes inferiores delabuntur: facilè hinc apparet, eam etiam primam curam eſſe debere, ne vterus vitioſos humores amplius ſuppeditet, & ſi qui in corpore vel aliis partibus collecti ſint, tollantur quod qua ratione expediendum ſit, ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, facilè patet.

QVÆSTIO.

Qua in parte capitis dolores ex conſenſu Vteri in fœminis excitentur.

Dolores capitis ex vtero, qua in parte capitis fiant. Qua in parte dolores hi maximè excitentur, autores non idem ſentiunt. Galenus, 6. *Epid. comm.* 1. *text.* 2. vbi prolixè de capitis cum vtero conſenſu diſputat, dolores capitis ex vtero maximè in ſyncipite excitari ſtatuit; atque antiqua eſt opinio, vt ex Galeni loco allegato videre eſt, Galenuſque huius rei has cauſſas affert, dum ſcribit: *Primùm*, inquit, *vapores illos calidos proximè dictos*, (de febribus ex vtero ortis loquitur) *per arterias in caput ſubuolare, ratio oſtendit: ipſas quoque arterias per colli ab vtraque vocati infundibuli parte recta in Syncipput diſcurrentes videre licet. Præterea & omni ſanitatis tempore tenuia & halituoſa cerebri excrementa maximè per ſynciput diſſlari ſolere affirmamus ſiquidem in ipſo ſuturæ laxiſſimæ ſunt; & ipſa calnaria ſubtiliſſima pluribuſq; meatibus peruia; ad hæc multa ſenſi ilia corpora per ſuturas euadunt. Membranula enim quadam craſſum cerebri inuolucrum pericranio vocatæ tunicæ connectunt; & multitudo tenuium conceptaculorum per ſuturas exſiliunt: eaquos autem magnitudine affectus ſenſibiliora ab inferentibus dolorem cauſſis magis cruciantur.* Hæc Galenus.

Ludou. Mercatus verò docet, hos dolores magis contingere in poſtica capitis parte, ob venas & arterias, quæ iuxta dorſum eam partem adeunt. Verùm enimuerò neutrum ſimpliciter verum eſt, ſed vtrumque verum eſt. Et enim & in vertice ac ſyncipite, & in occipite dolores capitis ex conſenſu vteri fiunt; Illi quidem cum vapores & humores per arterias & venas in caput adſcendunt, eò quod arteriæ & venæ copioſæ eo loco concurrunt; quæ tamen cauſſa viris æquè ac mulieribus communis eſt: hi verò & qui fœminis proprii ſunt, non, vt vult Mercatus, ob venas & arterias iuxta dorſum eam partem adeuntes, ſed ob connexionem ſpinæ cum vtero. Cum enim vterus membranoſa conſtet ſubſtantia, & neruea natura intexta, per ſpinalis medullæ membranas ac neruos cum cerebri membranis conſentit, & ita ſeu per condolentiam ſeu per materiæ alicuius communicationem, eas in conſenſum trahere poteſt, cum neruoſa neruoſis conſentiant, vt in epilepſia & motibus conuulſiuis fieri videmus. Quia verò ſpinalis medullæ & neruorum origo in poſtica parte capitis eſt, eo loci dolores hi magis percipiuntur in fœminis ob vterum, quod non accidit in viris.

CAPVT IX.

De Cordis affectibus & arteriarum in dorſo & hypochondriis pulſatione ex Vtero.

Cordis affectus ex vtero. Cor etiam interdum palpitare miris modis, & anxietatem circa id percipi à fœminis, ſupra *de menſium ſuppreſſione, Febre alba, & vteri ſuffocatione dictum.* Adhuc tamen de eo aliquid addere libet. Ortum autem habent hi affectus à prauis vaporibus ad Cor ab vtero per arterias eleuatis ex ſanguine menſtruo retento, prauiſque humoribus in vtero cumulatis, & facultatem cordis expultricem ſtimulantibus.

Signa. Ab vtero autem hanc palpitationem proficiſci, ex eo patet, quod alia vteri affecti ſigna & ſymptomata ex vtero orıunda ſimul adſunt.

Curatio. Qua ratione autem huic ſymptomati ſuccurrendum ſit, ex iis, quæ *de menſium ſuppreſſione, febre alba, & ſuffocatione Vterina* dicta ſunt, facilè patet, Vt pauca ſaltem, quæ in paroxyſmo agenda ſunt, addamus, imprimis opera danda, vt vapores & flatus illi maligni cor vellicantes & moleſtantes diſſoluantur, & cor contra eorum iniuriam roboretur; quod fit medicamentis cordialibus.

Exhibenda nimirum aq. vitæ alba, cordialis, cinamomi, virtutum meliſſæ; pulueres item cordiales. Extra verò cordi applicanda, ſacculi, epithemata, linimenta cordialia, imprimis meliſſa, de quibus, *lib.* 3. *de palpitatione Cordis*, dictum.

Pulſatio arteriarum in hypochō driis & dorſo. Cognatum palpitationi cordis malum eſt Pulſatio arteriarum, quam fœminæ, Virgines præcipuè & Viduæ in hypochondriis, ſiniſtro imprimis, & dorſo, eo loco, vbi arteria magna ſita eſt, percipiunt. Apud antiquos equidem de hac affectione vix vlla fit mentio, niſi quod Hippocrates, 1. *Prognoſtic.* ſcribit: *Præcordiorum venæ ſi pulſant, aut perturbationem aut delirium portendunt.* Aretæus quidem, *lib.* 2. *de cauſſis & ſignis acut. cap.* 8. quibuſdam arteriam ſecundum dorſum inflammari ſcribit, idque pulſationem in alteris præcordiis manifeſtare. Sed non eſt illa affectio, quæ ab vtero prouenit. Fernelius, *de part. morb. & ſympt. lib.* 5. *cap.* 2. vbi de melancholia hypochondriaca agit, ſcribit in hypochondriis arterias & venas vehementer pulſare. Lud. Mercatus equidem aſſentitur Fernelio, in Melancholia hypochondriaca id fieri, imò ſtatuit, ſub ſultum illum in toto ventre, & potiſſimum iuxta ipſius fundum vſque ad vmbilicum fieri: verùm pulſationem hanc longè diuerſam eſſe ſtatuit ab arteriæ, quæ recta per dorſum tendit, pulſatione, & longè etiam minorem eſſe. Et verum quidem eſt, diuerſas eſſe arterias: quæ in dorſo & hypochondriis pulſant; quæ in dorſo pulſat arteria, eſt caudex ille arteriæ magnæ; quæ in hypochondriis pulſant, ſunt rami minores ſplenici & meſenterici; & propterea etiam pulſatio maior eſt in dorſo, quàm in hypochondriis: veruntamen ab vna cauſſa proficiſcitur vtraque pulſatio, niſi quod pulſatio arteriæ in dorſo à cordis affectu prouenit.

Cauſſa.

Cauſſæ. Cauſſa verò huius pulſationis eſt inflammatio arteriarum, verùm ea non propriè dicta, ſed ****, vbi nimirum vitioſi humores ex vtero in ramos arteriæ maiores effunduntur, atque ibi vi æſtu, præcipuè ſi cor ſimul incaleſcit, vehementius pulſant. Imò arteriæ iſte motus ſæpe per totum corpus diffunditur, & ex humore efferueſcente vapores in totum corpus effunduntur, vnde febris quaſi excitatur, qui calor tamen, cum nulla adſit pu-

tredo, poſtea facilè diſcutitur & euaneſcit. Atque hęc humorum efferueſcentia ſi per arterias ipſi cerebro communicatur, ex ſententia Hippocratis, mania excitatur, quę delirium eſt ſine febre. An verò ipſa arteria magna inflammari poſſit, ſicut tale quid venę cauę accedere ſcribit Aretęus, vt ſubitò mortem inferre queat, de hoc hic non diſputo. Hoc certum eſt, in fœminis, quę tale quid patiuntur, id non fieri; cùm affectus iſte ſępé diuturnus ſit, & ſine periculo, ſed à corde, ab vtero in conſenſum tracto, quod arteriarum origo eſt, prouenire. Nonnulli quidem in venis ſaltem cauſſam quęrunt, & ſanguine feculento ibi incaleſcente arterias compati ſtatuunt: Verùm iidem humores in arteriis ęquè conſiſtunt, ibique incaleſcentes ſymptoma hoc excitare poſſunt.

An arteriæ inflammentur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Pulſus ipſe manifeſtus eſt, & ab ægris, imò ſi manus ab adſtantibus hypochondriis admoueatur, ab iis etiam percipitur. Præterea adſunt alia affectionum vterinarum & hypochondriaca ſigna, vt & melancholię ex vtero. Et cum calor ille pręternaturalis ex arteriis in totum corpus diffundatur, nutritio lęditur, & corpus contabeſcit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Affectus hic equidem grauis non videtur: cum ęgri ſuo modo ſic ſatis ſani eſſe, & ſine inſigni actionum lęſione viuere videantur.

2. Periculo tamen non caret, cum à cauſſa pertinaci foueatur, quę viſcera ſenſim debilitat, iiſque habitualem intemperiem inducit, vnde corpus & vires citra euidentem cauſſam inſigniter mutantur.

Curatio.

Curatio.

Curationem quod attinet, ea omnino talis eſt, quę melancholię ex vtero & menſium ſuppreſſioni, vt & affectioni hypochondriacæ ex vtero, de qua capite ſeq. agetur, conuenit. Ideoque de ea hic nihil amplius addemus.

Nonnulli de Curatione huius affectus prolixè agũt longè tamen aliam, quam quę huius loci eſt, affectionem curant, nimirum febrem ardentem. Verum cum ea huius loci non ſit, & ęquè fœminis & viris ea competat, de ea hoc loco non agimus.

CAPVT X.

De Lienis præter naturam affectionibus, & hypochondriaca ex Vtero.

Lienis & hypochondriorum ex vtero affectiones.

AFficitur & lien ac hypochondria ex vtero, & quidem frequentiſſimè, vt ſupra, *cap. 4. de affectione hyſterica* in genere dictum, vt ſæpe dubitetur à Medicis, an fœminæ vterina vel hypochondriaca affectione laborent; cum tamen vtrique pleræque ſint obnoxiæ. Oritur autem iſta lienis & hypochondriaca affectio ex vtero per arterias. Cum enim vterus arterias duas habeat, vnam à præparantibus, alteram ab hypogaſtricis deriuatam, hypogaſtrica verò non procul à cœliaca, quæ ventriculo, pancreati, omento, tenui inteſtino duodeno, ieiuno, coli inteſtini parti, & lieni ramos plurimos largitur, facilè hinc patet, ſi vitioſus ſanguis in vtero colligatur, & ex vteri arteriis regurgitet ad hypogaſtricæ arteriæ exortum, ex ea facilè ad cœliacam, & hinc ad partes modò dictas diffundi poſſe, imprimis ad lienem qui arteriis multis præditus eſt; & fit hoc facilius, cùm natura aliàs humores vitioſos ad partes in hypochondriis ignobiliores, & corporis quaſi ſentinam detrudere ſoleat. Et quamuis non omnes humores vitioſi in arteriis cumulentur: tamen quia non ſolum venarum inter ſe, & arteriarum inter ſe, ſed & venarum cum arteriis mutuæ anaſtomoſes in partibus & internis & externis dantur, atque in vtero ea etiam animaduertitur, ita vt ſi ſpermatica aliqua vena inſuffletur, altera cum arteriis etiam inflетur: hinc manifeſtum euadit, vitioſos humores, in quibuſcunque etiam vaſis colligantur, facilè ad lienem & hypochondria per arterias peruenire poſſe. Qua de cauſſa autem vitioſi humores in corpore colligantur, hactenus ſæpius dictum. Præcipuè tamen hoc hic accidit ob menſium ſuppreſſionem. Ac proinde lienoſæ & hypochondriacæ ex vtero eæ fœminæ imprimis euadunt in ętate iam matura, quibus iuuenibus menſes non ſatis copioſè fluxerunt, quæque ſanguinem calidiorem habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem hoc malum è ſiniſtri lateris dolore, qui ſæpe & thoracis latus ſiniſtrum mammamque ſiniſtram occupat, & ad iugulum vſque extenditur; adeſt reſpirandi difficultas, ructus crebri; aluus eſt ſiccior & tardior. Fæminæ tales ſunt cogitabundæ, triſtes, ſolitudinis amantes. Vbi ſanguinis iſtius pars tenuior incaleſcit totum corpus & imprimis faciem φλόγωσις quædam ſubitò occupat, quæ ſubitò iterum euaneſcit; & alia affectionis hypochondriacæ ſigna adſunt. Quæ tamen hoc peculiare habet, quod fœminæ ſuaueolentia non ferunt, & ſi grauia ingruant ſymptomata, fœtidis naribus admotis, melius habent.

Neque materia iſtius affectionis cauſſa, vt in viris ita & in fæminis ſemper in hypochondriis concluditur & coërcetur, ſed ſæpe pars eius tenuior, & vapores ex ea in totum corpus per arterias diffunduntur, & varia ſymptomata excitant. Obſeruaui tale quid in fæmina nobili in Luſatia, quæ primò dolorem grauatiuum ingruente paroxyſmo in ventre & circa vmbilicum percipiebat. Deinde ſonum quemdam quaſi & ſtridorem in capite, & auræ ſeu vaporis calidi motum ſe ſentire dicebat, qui fumi initar faciem peruadebat, & calorem ac ruborem in ea excitabat, atque oculos obfuſcabat, & dormituræ, etiam clauſis palpebris, varia phantaſmata obiiciebat, quæ ſomnum turbabant. Deinde in thorace dolorem quendam & quaſi compreſſionem, cum periculo ſuffocationis & lipothymiæ, ſe percipere dicebat; imò in thorace puſtulas exiguas cum maximo ardoris ſenſu erumpere aiebat, quæ poſtea rumperentur, & ichorem effunderent. Et cum iſta ſymptomata ingruerent, etiam in extremitatibus & pulpis digitorum motum arteriarum & formicationem quaſi ſe ſentire affirmabat. Symptomata autem omnia iſta non diu durabant, ſed vapore illo diſſipato remittebant. Alias ſe pręedicabat ſanam, & domeſtica negotia ſatis bene perficiebat.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Cum hypochondriaca affectio lieniſque morbi alias curatu difficiles ſint, adhuc grauiores euadunt, cùm vteri affectus coniunguntur.

2. Degenerat autem, niſi maturè curetur, in melancholiam, lienis ſcirrhum, & alios graues ac periculoſos morbos.

Curatio.

Curatio.

Cum menſtruorum ſuppreſſio huic malo ferè anſam præbeat, ac ſanguis plerumque ſit calidior; venæ ſectione opus eſt: quæ qua ratione inſtituenda ſit, ſupra *ſect. 2. capite 1. de menſium ſuppreſſione*, dictum. Imprimis verò hic vtilis eſt hæmorrhoidum apertio. Quia etiam hic vitioſi humores, imprimis melancholia, abundant, per interualla ij, lenibus medicamentis, ſed ſæpius, euacuandi. Vtiles hic ſunt *Pilulæ Tartareæ Quercetani, de ammoniaco, de ariſtoloch. Fernelij*, & aliæ. Imprimis vero plurimum

prodeſt

prodeſt chalybis vſus. Et omnino purgatio hîc inſtituenda eo modo, qui de affectione hypochondr. *lib. 3. part. 5. ſect. 1.* & ſupra, *part. 2. ſect. 2. cap. 3. de menſ. ſuppreſſione*; ac *hac ſect. cap. 6. de melanchol. ex vtero* eſt propoſitus, nec medicamenta hic repetere opus eſt. A

CAPVT XI.

De Epatis præter naturam affectione, & Barbæ prouentu ex conſenſu vteri.

Epatis affectus.

CVm vterus venas, quàm vlla alia pars corporis, copioſiores, eaſque ſatis grandes habeat, ſi ſanguis vel copia, vel qualitate peccans, aliiſque vitioſis humoribus inquinatus, in vtero colligatur, B & ex eo in venæ cauæ ramos maiores regurgitet, per eos facilè vſque ad epar, quod principium venarum eſt, aſcendere poteſt. Atque hinc epar variè pro peccantis humoris natura afficitur. Interdum enim à copia ſanguinis ſuppreſſi calor natiuus epatis ſuffocatur, vt iam non bonum ſanguinem, ſed crudum & pituitoſum generet, qui poſtea in totum corpus diffuſus, morbum Virgineum appellatum, & cachexiam in vniuerſo corpore parit: varia etiam tumorum genera hinc inde in toto corpore excitantur: & vbi humores poſtea ex epate in reliquas venas diffunduntur, in iis tandem putreſcunt, vnde febres excitantur. Et omnino nihil morborum eſt in vni- C uerſo corpore, quod ex epate excitari ſolet, quod non ex vteri conſenſu etiam oriri poſſet. Cum enim vitioſi humores, vt dictum ex vtero facillimè per venas epati communicentur, illi epar lædunt, eparque læſum ſua vitia ſurſum per venas in totum corpus diffundit. Quà ratione autem huic vitio ſuccurri poſſit, ex iis, quæ ſupra *part. 2. ſect. 1. de menſium ſuppreſſ.* & *ſect. 3. cap. 2. de morbo virgin.* dicta ſunt, patet.

Barbæ in fœminis.

Cùm autem è venis non ſolùm corporis partes nobiliores ſuum nutrimentum accipiant, ſed ex iiſdem & ſuæ originis & incrementi materiam pili accipiant, non hic prætereundus peculiaris affectus, Barbæ nimirum in fœminis quibuſdam prouentus. Refert enim Hippocrates *6 Epid. ſect. 8. aphor. 45.* D Phaëtuſam Pythej coniugem in Abderis fœcundam fuiſſe. Cum verò maritus eius in exilium fugiſſet, menſes illi multo defecerunt tempore. Quo facto dolores & labores in articulis deinceps acciderunt. His autem factis corpus virile, & in vniuerſum hirſutum & piloſum redditum eſt, barbamque emiſit, & vox ipſa aſpera facta eſt. Etſi autem omnia, quæ ad menſes prouocandos neceſſaria eſſent, tentarit Hippocrates, non fluxerunt tamen menſes, ſed cùm haud multo tempore poſt vixiſſet, mortua eſt. Idem Namyſiæ, Gorgipp. vxori eueniſſe idem refert *lib. aph. proximè ſeq.* Et Alex. Benedictus, E *lib. 26 de cur. ſi. morb. cap. 4.* ſcribit. Viduæ cuidam, quæ ſæpius prius conceperat, ex abſtinentia purgationibus menſtruis ſublatis barbam exortam eſſe. Cùm enim pili ex ignobiliori & excrementitia ſanguinis parte generentur, ſi ſanguis, qui ſingulis menſibus per vterum in fœminis euacuatur, retinetur, & humores vitioſi, qui cum eo euacuari ſolent, cùm alij in ambitu corporis morbi & ſymptomata excitantur, tum etiam interdum, quamuis rarius, ex retentis illis excrementis corpus fœmineum præter naturam hirſutum reddi, & barba creſcere ſolet.

CAPVT XII.

De ventriculi p. n. ex vtero affectionibus.

TAndem etiam varia & grauia ſymptomata in ventriculo ex vteri conſenſu excitantur, & nunc in fœminis appetitus imminuitur, vel abolетur, vel augetur, vel deprauatur, vt fœminæ abſurda & corpori noxia loco cibi auidè expetant: nunc ſingultus excitatur, nunc vomitus, nunc ructus, nunc dolor & Cardialgia dicta. Ventriculi ex vtero affectus.

Cauſſæ.

Cauſſæ omnium Symptomatum ſunt halitus & vapores praui ex ſemine, ſanguine, vel aliis prauis humoribus in vtero corruptis eleuati, & ad ventriculum delati. Communicantur autem iſti halitus maligni via ſatis patente, dum ex vteri arteriis in hypogaſtricam, & ex hac in cœliacam feruntur. Cauſſæ. B

Varia autem halitus iſte inducit ſymptomata, prout ipſe diuerſæ naturæ eſt, & ad diuerſas ventriculi partes fertur. Si enim calidus ille vapor fuerit, in appetentiam cibi excitat, & famem gignit: ſi frigidus, coctionem lædit. Quia tamen plerunque malignam & ἄρρητον qualitatem obtinet, miranda etiam Symptomata, & quorum cauſſæ è manifeſtis qualitatibus reddi non poſſunt, excitat. Hinc accidit, vt fœminæ res abſurdas, cretam, calcem viuam, gypſum, carbones & ſimilia expetant. Obſeruauit quoque Lucius Mercatus, illuſtrem quandam C fœminam hac de cauſſa potum auerſatam fuiſſe, aliam vero nullomodo potuiſſe potum admittere, quia protinus vomitu & aliis accidentibus excandeſceret, licet potum porrigi expeteret, ita vt ſexaginta diebus ſine potu vixerit. In qua fœmina proculdubio, ille malignus halitus eam naturam induit, quam humor, qui hydrophobiam excitat, habere ſolet.

Deinde nunc has, nunc illas ventriculi partes hic humor impetit. Si ad os ventriculi feratur, appetentiam lædit, & cardialgiam parit: Si in ventriculi cauitatem effundatur, ructus & vomitus excitat. Si in tunicis ventriculi hæreat, perpetuam nauſeam gignit, vel ſi acrior ſit, ſingultum parit, & dum ventriculum diſtendit, dolorem parit. Et quamuis halitus hic & vapor mobilis ſit, atque ita affectum D diuturnum parere non poſſe videatur: tamen hi affectus ſæpe ſatis diuturni ſunt, quod ſcilicet ſimilis humor etiam ex vtero in vaſis per membranas ventriculi diſperſis hæret, & halitus hic interdum humores vitioſos, partim tunicis ventriculi impactos, partim in cauitate ventriculi hærentes offendit, qui ab iſto halitu prauam & malignam naturam induunt & ventriculum lædunt atque ita malum fouent & augent.

Signa Diagnoſtica.

Ipſa ſymptomata per ſe manifeſta ſunt. Hoc ſaltem hîc inquirendum, an ventriculus per ſe afficiatur, an vero conſenſu vteri. Cognoſcitur autem hoc præcipuè ex eo, quod ſi ventriculus per ſe afficitur, ſymptomata iſta ferè continua ſunt, nec vteri affecti ſigna adſunt: in ſymptomatibus verò per conſenſum vteri ortis, ſymptomata interdum intermittunt, mox tamen redeunt, prout vapor ille & halitus ex vtero adſcendens ventriculum impetit: & adſunt vteri affecti ſigna alia, vt & lienis ac meſenterij, per quorum vaſa ex vtero materia illa ventriculo communicatur. Et adſunt alia inſueta ſymptomata, quæ vbi ventriculus per ſe afficitur, conſpici non ſolent, vt nimirum mœſtæ fiant fœminæ, & omnium rerum tædio afficiantur, & omnino mira adeſt E Signa.

ſymptomatum varietas, quæ aliàs in ventriculi affectibus conſpici non ſolet.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Symptomata hæc periculoſiora ſunt & grauiora, quàm ſi à primario ventriculi vitio proueniant; & non curantur, niſi vteri præter naturam diſpoſitio, quæcunque ea ſit, tollatur; & ſæpe accidit, vt cum Medici ventriculi curationem ſaltem dirigunt, omnia fruſtra tentent.

Curatio.

Curatio. Curatio ergo & ad ventriculum & vterum dirigenda. Hoc tamen perpendendum, an malum diu durauerit, & iam in ipſo ventriculo ex affectu per conſenſum morbus per eſſentiam contractus ſit, an verò per ſympathiam ſaltem, à vapore ex vtero tranſmiſſo ventriculus afficiatur, nulloque per ἰδιοπάθειαν morbo affligatur. Poſterius enim ſi accidat, cura præcipue ad vterum dirigenda. Vteri enim morbo ſublato, ſponte ceſſat ventriculi affectus, modò paululum verſus iniurias illas ab vtero prouenientes ventriculus muniatur & roboretur. Si verò ipſe ventriculus iam per ſe laborat, maximè eius cura habenda.

A Primò ergo videndum, an humores aliqui vitioſi in ventriculo hæreant. Ii ergo euacuandi iis medicamentis, quæ *libro tertio part. 1. ſect. 1. de intemperie ventriculi cum materia, & de imbecilitate ventriculi*, ſunt propoſita. Si enim multi humores vitioſi in ventriculo hæreant, malum fouent, & vaporis illius maligni qualitates ſuſcipiunt, & praua ſymptomata poſtea inducunt. Vomitus etiam hic vtilis eſt.

B Qua ratione verò vtero ſuccurrendum ſit, ex iis, quæ hactenus, cùm in aliis capitibus, tum *de intemperie vteri cum materia* & *ſuffocatione vterina* dicta ſunt, ſatis patet, nec opus ea, quod multi faciunt, centies repetere.

Hæc vbi expedita fuerint, ventriculus roborandus, & reliquiæ, cùm in ventriculo, tum in vtero abſumendæ. Ad quam rem vtilis radix angelicæ quocunque modo ſumpta, theriaca, Mithridatium, ſpec. aromat. roſ. ol. cinamomi, garyophyllor. Vt ℞. *ſpec. arom. roſ.* ʒ. j. *extr. angelic* ℈. ß. *ol. caryophyll. cinamomi* an. gut. v. *ſacch. albi* ℥. ij. F. Rotulæ. Item pilulas ex aloë & maſtiche frequenter ſumere, vtile eſt.

LIBER QVARTVS.

PARS II.

SECTIO IV.

De Symptomatibus, quæ fiunt circa Conceptionem.

CAPVT I.

De Veneris appetitu læſo.

A D hominis generationem viri & fœminæ coniunctionem neceſſariam eſſe, notiſſimum eſt. Sunt verò ſuæ vtrique in generatione partes & officia. Etſi enim ſemen & mas & fœmina conferat, & vt *Ariſtoteles 1. de gen. animal. cap.* 15. ex Empedocle ſcribit, maris & fœminæ quaſi ſymbolum ſit, totum vero a neutro proficiſcatur: tamen præter ſeminis communicationem alia præſtat vir, alia mulier, in generatione. Quæ viri partes ſint in generatione, *lib.* 3. *part.* 9. *ſect.* 2. *cap.* 1. dictum. Cum ergo hoc loco de ſymptomatibus, quæ circa conceptionem in fœminis accidunt, dicendum ſit, primo loco videndum, quid in fœmina ad conceptionem requiratur.

Ad conceptionem in fœmina quæ neceſſaria ſint. Primo autem neceſſarium eſt, vt fœmina appetitum ad venerem habeat: deinde vt non ſtatim virile ſemen amittat: tertio vt ſemen in coitu à viro accipiat; quartò vt ipſa ſemen, quod cum virili commiſceatur, emittat: quinto vt ſemen vtrumque retineat, & vteri calore foueat, vt ex eo fœtus formetur. De quibus iam ordine dicemus, & quænam circa hæc ſymptomata accidant, videbimus. Nam omnia, quæ de generatione & conceptione dici poſſunt, tractare huius loci non eſt, ſed pertinent ea ad Phyſicam.

Appetitus veneris in fœminis. Primo ergo, vt in viris, ita in fœminis appetitus veneris nimius accidit, etſi is plerumque in viris maior ſit, fœmina vero, vt Seneca loquitur, *ep.* 95. patiendo nata ſit. Excitatur autem is veneris appetitus in fœminis, in ætate quidem florente ſemine ὀργῶντι, ſeu, vt ſic dicam, turgente. Cum enim ſemen ſpiritu multo refertum ſit, humiditatemque quaſi ſeroſam in ſe contineat, vt illa humiditas ſpiritusque mouetur & agitatur, & ad ſui excretionem animal ſtimulat, motu illo ſuo in genitalibus partibus iucundam titillationem, & mirum ad coitum appetitũ excitat. In Eunuchis etſi ſemen deeſt, quia tamen calor & ſpiritus quidam ſupereſt, etiam veneris appetitus excitatur, vt docet I. C. Scalig. *exerc.* 175. *ſect.* 2. In ipſo vero coitu mira voluptas excitatur.

Circa hunc veneris appetitum & voluptatem in coitu duo ſymptomata in fœminis excitantur, Venus nimirum exſtincta, dum fœmina virum & venerem non appetit, maritumque libens non admittit, coitumque diu ferre non poteſt, & ſi eum patiatur, nullam vel exiguam voluptatem percipit, & ita quidem, vt interdum ex coitu non plus delectationis percipiat, quàm ex contactu externo. Deinde nimia veneris appetentia, cum interdum aliquæ fœminæ venerem nimis appetunt, & ita quidem, vt tunc in furorem quaſi agantur, ſicut *de furore vterino* ſupra, *cap.* 5. dictum, & ſi venerem patiantur, ſatiari non queant, earumque libido nec pluſimorum virorum congreſſibus expleri poſſit.

Cauſæ.

Cauſæ. Appetitus autem huius defectus accidit ob ſeminis defectum, vel id minus calidum, ſpirituumque impiorum in vaſis ſeminalibus inopiam, ob quas cauſſas partes in fœminis, quæ ſunt appetitus venerei ſedes, nullo modo ſtimulantur. Quibus de cauſſis autem ſemen deficiat, minuſque calidum & ſpirituoſum ſit, *lib.* 3. *part.* 9. *ſect.* 2 *cap.* 1. dictum & cap. ſeq. dicetur. Interdum & à mala conformatione vaſorum ſemen deferentium hoc malum excitatur, quæ qualis ſit, vix in viuis cognoſcitur. Si etiam caſtratione vaſa ſeminis materiam deferentia excindantur, procul dubio appetitus Veneris imminuitur. Etſi vero caſtrari fœminas, homines ſcilicet, nuſquam gentium receptum fuerit, & Platerus etiam ſcribat caſtrationem in fœminis tentatam fuiſſe, ſe nec audiuiſſe, nec legiſſe, caſtratas tamen fuiſſe indomitæ libidinis fœminas quaſdam, ſe certos autores habere ſcribit Iul. Alexandrinus, *lib.* 22. *ſalubr. cap.* 14. Et Gyges Lydorum Rex eius ſceleris ab hiſtoricis accuſatur, quod fœminas Eunuchas fecerit. Et Vuierus, *lib.* 4. *de præſtig. dæm. cap.* 26. ſcribit, quendam in Ducatu Clinenſi, artis caſtrandi pecora gnarum, filiam ſuam, cum quendam familiarius ea vti animaduerteret, violenter in cubiculum raptam caſtraſſe.

Signa diagnoſtica.

Signa. Vitium hoc ipſæ fœminæ maritis ſuis manifeſtare ſolent, qui id rurſum Medicis, quorum conſilium expetunt, patefaciunt.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Atque ſymptoma hoc quidem in fœminis non ita noxium eſt, vt in viris, in quibus niſi inſignis ſit ad venerem appetitus, nullus coitus fieri poteſt: cum fœminæ, etſi venerem non ita appetant, tamen coire poſſint: plerumque tamen indicium eſt, fœminas tales ſemen fœcundum non habere, & propterea ſteriles eſſe.

Curatio.

Curatio.

Curationem quod attinet, dictum eſt de ea *lib. 3. loco allegato & ſeq. quoque cap.* aliquid dicitur. Hoc ſaltem hic addimus, linimenta & vnguenta, quæ *loc. alleg.* ad venerem ſtimulandam adhibenda diximus, in fœminis in lumborum & pubis regione applicanda eſſe. Vt verò maiorem in congreſſu fœmina voluptatem percipiat, glandem viri ante coitum zibetho, vel felle gallinæ, aut lucij piſcis illinendam eſſe.

Salacitas.

Contrà *Salacitas* nimia etſi conceptionem impedire non videatur: tamen cùm fœminarum maxima & præcipua virtus ſit verecundia & pudicitia; turpe omnino vitium in fœminis eſt ſalacitas, ac præterea etiam vaga libidine, quæ vitium hoc ſequitur, ſæpe procreatio prolis impeditur.

Cauſſæ verò eædem ferè ſunt, quæ furoris vterini, de quo ſupra, *ſect. 3. cap. 5.* dictum, minus tamen vehementiores, nimirum ſeminis copia, acrimonia & commotio. Semen enim ſi ſit copioſum & turgens, quaſi naturam ad excretionem ſtimulat, atque ita veneris appetitus excitatur.

Præcipuè verò hoc accidit, ſi ſemen maiorem, quàm par eſt, acrimoniam acquirit; id quod à cibis calefacientibus & aromatibus cõditis, vt & medicamentis venerem excitantibus accidit, item ab humoribus calidis in vtero ſeminique permixtis, idque acre reddentibus: vnde mulieres impuræ, ſemenque acre & vitioſum habentes, inſatiabili veneris deſiderio tenentur.

Equidem fœminæ plerumque hoc vitium celare ſolent: quandoque tamen maritis patefaciunt, & ex moribus & geſtibus in iis agnoſcitur.

Compeſcitur autem illa ſalacitas & libido in iis, quibus veneris vſus nondum conceſſus, medicamentis ſeminis copiam imminuentibus, & calorem atque acrimoniam eius mitigantibus, de quibus *allegato loco, de furore vterino*, dictum, nec opus eſt, ea hic repetere.

CAPVT II.

De Sterilitate & Conceptionis defectu.

Conceptionis vitia.

ETſi verò appetitus veneris nec in mare, nec in fœmina deeſt, atque etiam coitus ſequitur: tamen non ſemper fit conceptio, vel non fit, vt debet; ac plura omnino circa conceptionem fiunt vitia. Vel enim fœminæ non concipiunt, vel minùs concipiunt, vel non eo, qui maximè naturalis & vulgaris eſt, modo, dum nimirum gemellos, trigeminos, vel plures adhuc fœtus concipiunt, aut poſtquam conceperunt, poſt aliquod temporis interuallum alium adhuc fœtum concipiunt, quæ conceptio Superfœtatio appellatur, vel vitioſi aliquid concipiunt, molam nimirum vel monſtrum aliquod. Eſt quidem adhuc aliud ſymptoma, dum fœminæ quidem concipiunt, ſed fœtum perficere, & ad debitum tempus geſtare non poſſunt. Verùm de ipſo ſymptomate *ſectione ſequenti de partus Symptomatibus & de abortu* dicetur. De hiſce verò modò enumeratis circa conceptionem vitiis & Symptomatibus ordine iam agemus, & primò de Sterilitate & Conceptione læſa.

Conceptionis læſio ſeu ſterilitas.

Ad conceptionem neceſſaria.

Cum autem Conceptio ſit ſeminis fœcundi à viro emiſſi & cum fœminino mixti ad perfectionem, vt ex eo fœtus formetur, traductio, à retentrice & alteratrice vteri facultate facta, patet hinc requiri, primo vt & viri & fœminæ ſemen ſit fœcundum, calidum, & optime temperatum ac ſpirituoſum, & omnino animæ traducendæ idoneum ſubiectum; &

A quidem vtrumque in fœminæ vterum eodem tempore immittatur, in eoque miſceatur, & ab vtero retineatur, eiuſque calore proprio & alteratrice vi foueatur, vt forma, quæ in fœcundo illo ſemine latet, ſeſe exerat, ſibique idoneum domicilium fabricet & fœtum formet. Neque enim mas ſine fœmina, neque fœmina ſine mare concipere poteſt, ſed vtriuſque ſemen neceſſarium eſt, & fœmina æque fœcundum ſemen emittit, vt in *Inſtit. lib. 1. cap. 10.* probatum. Fœcundum inquam ſemen: Neque enim quicquid in coitu emittitur, ſemper fœcundum eſt, ſed id ſolum fœcundũ ſemen eſt, quod ita diſpoſitum eſt, vt anima in eo idoneũ ſubiectum & habitaculum habere, & cum eo propagari poſſit. Deinde vt in

B vteri cauitatem intromittatur, neceſſarium eſt. Ad quam rem imprimis vteri attractio neceſſaria eſt. Etenim ſi futura eſt conceptio, fœmina cum voluptate vterum quaſi ſeminis deſiderio verſus pudenda moueri percipit, vt ſemen concipiat. Acceptum deinde recondit vterus, & auidiſſimè comprehendit, vt nullum inter ſemen & vterum ſpatium inane relinquatur; os etiam ſuum adeo coarctat & claudit, vt nec ſpecillum intrare queat. De qua re Galenus, *1. de ſem. cap. 2.* ſcribit, *Dixerunt*, inquit, ***mihi mulieres, vbi ſemen conceperint, quandam ſe in vulua motionem ſentire, quæ quaſi conuellat, ac paulatim in ſe illam contrahat. Imò etiam mihi hoc ipſum, quod dicunt, concipere ſemen, & nomen hoc, Conceptio, id eſt, comprehenſio, hinc à mulieribus***

C ***fuiſſe impoſitum videtur.***

Verùm attractio hæc ſeminis atque comprehenſio nondum propriè conceptio eſt, quamuis id nominis ratio indicare videatur. Sæpe enim vterus ſemen quidem auidè arripit, verùm diu continere non poteſt, ſed poſt biduum aut triduum ejicit ſinit: interdum etiam, vbi illud attraxit, atque comprehendit, attamen diutius inutiliter ſeruat, & ad actum non perducit, nec ſi perducit, ad actum perfectum traducit, vt in irrito conceptu & mola etiam contingere ſolet. Neceſſarium itaque eſt tertiò, vt retineatur ſemen in vtero, eiuſque calore foueatur, & in actum traducatur. Quartò, vt ſanguis fœtui generando neceſſarius in promptu ſit. Etſi enim prima rudimenta & delineatio q. fœtus ex ſemine fiat: ta-

D men ſtatim etiam benigna, ſed mediocri ſanguinis quantitate is irrorari, & ex eo incrementum ſumere debet.

Quia autem ille ipſe ſanguis, qui menſtruo ſpacio per vterum expurgari ſolet, fœtui formando materiam præbet, quæritur, vtrum neceſſarium ſit, vt prius menſtrua fluxerint in fœmina, quæ concipere debet, de qua quæſtione ſuprà, *part. 2. ſect. 1. cap. 1. quæſt. 1.* dictum.

An fœminæ cui menſes nunquam fluxerunt, concipere poſſint.

Nimirum ſi menſes vel ob ætatem, vt in iuuenculis, vel ſenioribus iam fœminis deſint, vel etiam ob morbum ſupprimantur, omnino Conceptio ſpe-

E randa non eſt; cum materia fœtui formando neceſſaria deficiat. Si verò vt *loco alleg.* dictum, vel ob caloris exceſſum, vel ob labores & exercitia nimia menſes non fluant, conceptio non ſemper impeditur, modò tantum adhuc ſanguinis ſupereſit, quantum fœtui formando neceſſarium eſt. Vnde etiam accidit, vt puerperæ interdum iterum concipiant, antequam menſes poſt partum illis fluxerint. Hinc credibile eſt, fœminas quæ paucum habent ſanguinem, facilius concipere menſibus inſtantibus, cum tunc conueniens ſanguinis quantitas ad vterum affluat: eas verò, quæ ſanguine abundant, deſinente fluxu facilius concipere, poſtquam aliqua portio ſanguinis ſuperflui euacuata eſt, quæ ſemen facilè aliàs in principio fluxus mẽſtrui ſuffocare potuiſſet.

Atque iſta omnia ſi rectè ſeſe habent, conceptio fit, ſi non rectè ſe habent, mulier ſterilis & infœcunda manet, etſi ſit iuſtæ ætatis atque viro vtatur, quod vitium Græcis ἀγονία & ἀτεκνία, Latinis Sterilitas dicitur. Eſtque impotentia quædam vteri, ob quam is ſemen virile vel non attrahit, vel non retinet, vel non conuenienter fouet, & in actum deducit.

Sterilitas.

Cauſſæ.

Ex quibus facilè patet, quæ ſterilitatis & conceptionis læſæ in fœminis cauſſæ ſint. Quibus verò de cauſſis ratione maris conceptio lædatur, *lib.* 3. *part.* 9. *ſect.* 2. *cap.* 1. *& ſeqq.* dictum.

Coëundi impotentia.

Prima cauſſa, ob quam conceptio non fit, eſt coëundi impotentia, quæ accidit vel ob clauſuram vteri, de qua, ſupra *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 3. dictum eſt, vel ob tenellam & paruam, ſeu ætatis ſeu ſtructuræ corporis ratione, partium genitalium conformationem, ob quam fœmina virum, præcipuè qui craſſum membrum habet, non poteſt admittere, aut non niſi cum dolore admittit, atque ita concubitum auerſatur, vel ob tumores & vlcera atque excreſcentias, quæ in pudendo & collo vteri virilis membri ingreſſum non admittunt.

Secundò, cum æque fœminæ ac viri ſemen ad conceptionem requiratur, idque fœcundum, etſi vir ſemen fœcundum emittat, fœmina verò vel nullum, vel paucum, vel intemperatum & infœcundum, aut etiam non eodem tempore emittat, vt vtriuſque ſtatim exacta miſtio fiat: nulla fit conceptio. Idque frequentius proculdubio accidit in fœminis, quàm viris: Siquidem vir ſemine deſtitutus actum venereum exercere nequit, cùm contra fœmina etſi ſemine deſtituatur, venerem pati poſſit. Semen autem non generatur, vel infœcundum generatur in fœminis, ob teſtium & vaſorum ſemini generando & continendo dicatorum intemperiem. Quò etiam referenda eſt ætas, cum nec nimis tenella, nec adulta ſemini fœcundo generando apta ſit. Etſi autem ætatem hanc alij aliter definiunt: tamen certum eſt, in viris ætatem ad venerem commodam non eſſe citra decimum octauum annum, in fœminis non ante decimum quartum, ſicut & poſt 60. annum rarò viri fœcundi ſunt, & fœminæ poſt quinquageſimum rarò concipiunt. Etſi enim verum ſit, ſæpe iuuenes ante decimum octauum annum coire poſſe, & generare, ac fœminas etiam ante decimum quartum annum concepiſſe, ſicut & viros quoſdam poſt ſexageſimum generaſſe, & fœminas poſt quinquageſimum concepiſſe: tamen fœtus illi plerique debiles ſunt, & fœminæ, quæ ante hoc tempus nubunt, in partu periclitantur, & ſæpe prorſus ſteriles redduntur, ſi vterus ſit debilis, vaſis ruptis. Imo Plato 6. *de Legibus*, cenſet vt proles ſit vegetior, commodiſſimum tempus generandi eſſe in viris à trigeſimo, in puellis à decimo octauo: Scribitq; hic Mercatus, hanc ipſam cauſã eſſe, cur tot monſtroſi & mente parũ valentes ſint Principes & Magnatum primogeniti, & plerunque non vitales aut firmi, quia nimirum ob imperium & principatum vel pueri puellis iunguntur, aut ſenibus puellæ. Qua in re tamen non ſimpliciter ad annorum numerum reſpiciendum, & ætas generationi apta non ſolùm annorum numero, ſed robore corporis & temperamento metienda: & ſi tam in fœminis, quàm viris veneris appetitus ſtimulat, melius eſt nubere, ante terminum à Platone definitum, quàm vri, aut vagæ libidini indulgere. Communiter in fœminis tempus conceptioni aptum eſt, cum ipſis menſes erumpere, & mammæ augeri & ſororiari incipiunt, ſuntque ab hoc tempore aptæ ad concipiendum, donec menſes ſubſiſtunt.

Ætas generationi apta.

Rara verò in hoc genere quædam exempla paſſim annotantur. Cœl. Rhodiginus, *antiq. lect. lib.* 14. *cap.* 8. refert ex Hieronymo, puerum quendam decem annorum nutricem ſuam impręgnaſſe. Fernelienſis ſcribit, puellam octo annos agentem fuiſſe imprægnatam: Sauanarola, *tract.* 6. *cap.* 21. *rubrica* 6. puellam annorum nouem grauidam fuiſſe. Et Ambr. Paræus, *tract de Renunc.* ex Iouberto refert, in Vaſconia fœminam ætatis anno nono peperiſſe. Scribit etiam Muſa, *Epiſt.* 29. *tom.* 2. Venetiis nobiliſſimam matronam ſexaginta fere annos natam cum coniuge, qui & ipſe fermè ſeptuaginta annorum erat, puellam decimo quinto menſe pepeuiſſe, ſed cum in tali ætate rarò vegeti, perfecti & vitales fœtus edantur, fuiſſe orbatam oculis, truncatam manibus, & quinque menſibus ſaltem vixiſſe. Plinius, *lib.* 7. *cap.* 14. ſcribit, M. Catonem Cenſorinum octogenarium filium genuiſſe, è filia Salonij clientis ſui. Eodem loco refert, Maſſiniſſam Regem nonagenarium reliquiſſe puerum quadrimum. Quendam Germanum nonagenarium prolem ſuſcepiſſe, teſtatur Al. Benedictus, *de curand. morb. lib.* 25. *cap.* 11. Et Sauanarola, *tract.* 6. *cap.* 21. *rubr.* 23. narrat, Nicolaum de Palouicinis habuiſſe filium à ſe generatum centeſimo ætatis anno. Et Leuinus Lemnius, *de occult. nat. mirac. cap.* 24. ſcribit, ſibi naucleruw quendam fide dignum narraſſe, ſe Stockholmiæ interfuiſſe nuptiis viri cuiuſdam annorum centum, qui in matrimonium adſciuerat triginta annorum Sponſam, è qua complures ſuſtulerit liberos. Cui planè ſimile refert F. Platerus, *lib.* 1. *obſernat. tit. de vitalis motus defectu*, de auo ſuo materno, qui poſt centeſimum ætatis annum adhuc vegetus, vxore virgine 30. annorum ducta, filium ex ea genuit, cuius nuptiis viginti annis poſt centeſimum adhuc ſuperſtes interfuit, & ſexennium adhuc poſtea vixit, & ita 126. ætatis annos compleuit. Et *in fine iſtius libri* ſcribit; Parentem ſuum Thomam Platerum anno ætatis 73. ſecundam vxorem duxiſſe, & ſex ex illa liberos intra decennium procreaſſe, quorum vltima filia ætatis iſtius anno 81. nata fuit. Sed hæc rara ſunt, & quarundam regionum & familiarum propria. Deinde ſemen non generatur in fœminis, vt & in maribus, ob vaſorum ad ſemen generandum malam conformationem. Obſeruatum enim aliquando arterias ſpermaticas defuiſſe, vel non ſuo loco inſertas fuiſſe.

Circa hec cauſſæ genus & hoc notandum, cum Creatori placuerit, non ex vno ſemine, vt alia perfecta animalia, ita & hominem generari, ſed ex duplici, maſculino ſcilicet & fœminino miſtis, certa eſſe debet, etſi ea ferè ἄῤῥητος ſit, inter virile & fœmininum ſemen proportio, quæ ſi deſit, nulla fit conceptio. Atque hinc accidit, vt ſæpe fœmina, quæ in primo coniugio ſterilis fuit, in ſecundo ſterilis fiat. Hinc quoque euenit, vt interdum fœmina decem vel pluribus annis viro cohabitet, & non concipiat, poſtea verò concipere & parere incipiat; proculdubio ob corporis temperaturam progreſſu ætatis mutatam, ob quam & ſemen aliam temperiem conſequitur, vt quod primò viri ſemini proportionatum & conueniens non erat, iam proportionatum eſſe incipiat. Quænam autem illa proportio ſeminum eſſe debeat, explicare difficillimum eſt: modò non in hac humanæ mentis caligine impoſſibile ſit. Plerique quidem in qualitatibus primis ſubſiſtunt, & cenſent, ſi temperati temperatis, vel etiam intemperatis iungantur, eos ſemper gignere: intemperatos verò tunc ſolùm, quando ſuæ intemperiei contrariis copulantur, idque etiam Galenus docuit, 5. *aphor.* 61. dum ſcribit: *Tam mulieres, quàm viri, ſi temperie quatuor qualitatum potiantur, generant, quamuis temperie illa priuatis com-*

Proportio ſeminis virilis & fœminei.

miſceantur : intemperati verò nunquam generant, niſi contraria intemperie præditis iungantur, vtpote calidi frigidis, humidi ſiccis, & ſic de ſingulis : vt & Lucretius his verſibus :

Vſque adeo magni refert, vt ſemina poſſint
Seminibus commiſceri generaliter apta.
Craſſaque conueniũt liquidis, & liquida craſſis:

Tamen proculdubio in primis qualitatibus hic non ſubſiſtendum ; cum ſine dubio & occultæ qualitates in ſeminibus ſint, ob quas ſemina conueniunt, vel diſcrepant. Et huc pertinent ea, quæ Aſtrologi de cauſſis ſterilitatis afferre ſolent.

1. Semen corrumpentia. Pertinent ad hoc cauſſæ genus & Medicamenta, quæ Græcis φθόρια dicuntur, quod occultis qualitatibus ad extinguendum ſemen, & impediendam conceptionem faciant, qualia perhibentur vulua capræ vel mulæ, mentha, ruta, camphora, acetum. Quò etiam veneficia & incantationes referri poſſunt, cuius generis plura à nonnullis, vt & Roderico à Caſtro recenſentur. Verùm tutius eſt, ea ſilentio præterire, quàm occaſionem præbere, vt huiuſmodi rebus vel conceptus impediatur, vel fœtus contra diuinam legem eiiciatur.

2. Semini attractio læſa. Secunda cauſſa ſterilitatis eſt, cum vterus ſemen non attrahit, & debito modo recipit; id quod accidit facultate attractrice vel labefactata, vel impedita. Læditur facultas, dum vterus & eius orificium frigida, vel humida, vel vtraque intemperie laborat, ſiue ſit ſine materia, ſiue ſit cum materia, imprimis pituitoſa. Quò & aliud vitium referendum videtur, cùm ſcilicet fœmina virum auerſatur, eumque odio habet, vel cum timore, triſtitia, aut ſimili animi affectu laborat. Tum enim ſpiritibus aliò auocatis vterus ſemen auidè non trahit. Impeditur verò propter tumores & vlcera vteri, & orificij eius, vt & ceruicis anguſtiam, quæ ex vteri malo ſitu & contorſione excitatur, vel à tumore in eo, aut compreſſione, quæ fit à tumoribus vicinarum partium, aut nimia pinguedine, vt quidem Hippocrates, 5. *aphor.* 46. ſentit, dum ſcribit : *Quæ præter naturam craſſæ non concipiunt, iis vteri os ab omento comprimitur, & priuſquam extenuatæ fuerint, non concipiunt.* Quanquã huius rei ratio alia ferè probabilior reddi poſſit, quod nimirum ſeminis materia in pinguedinem abſumatur. Hiſtoriam tumoris in vtero ſeminis receptionem impedientis habet Guilielm. Fabricius, *cent.* 1. *obſeru.* 65. dum refert, ſe ſexagenariam matronam ſcirrhum inſtar annuli orificium matricis circumdantem habentem; & aliam, *ſeq. obſeru.* præſente Clariſſ. Dn. D. Iano Antonio Saraceno, Medico Regio, diſſecuiſſe, atque in ceruice ante orificium fundi vteri, ſcirrhum magnitudine oui anſerini inueniſſe, ipſi adeo adhærentem, vt vnum videretur corpus, nec vllo modo ab ea diuelli potuerit, & propter hunc ſcirrhum ſemen virile ad vterum penetrare non potuiſſe. Et rectè addit. Nemini igitur mirum videri debet, quod Medici aliquando in ſterilibus fruſtra ſibi multa negotia faceſſant. Huiuſmodi enim cauſſæ Medicos latent.

3. Seminis retentio læſa. Tertia ſterilitatis cauſſa eſt ſeminis retentio læſa. Læditur autem iſta quoque facultate vel labefactata, vel impedita. Læditur facultas propter humidam intemperiem Si enim vterus multis excrementitiis & pituitoſis aliiſque humoribus ſcateat, eneruatur vis retentrix vteri, eiuſque fibræ laxantur, vt non poſſint ſeſe contrahere ad retinendum ſuſceptum ſemen, ipſumque ſemen propter mucores illos, quibus vterus ſcatet, ei adhæreſcere non poteſt. Etſi enim obſeruatum ſit, fœminas quaſdam fœtum in vtero habuiſſe, ſimulque hydrope vteri laboraſſe: tamen non conceperunt eæ, cum iam hydrope vteri laborarunt, ſed poſtquam fœtum iam in vtero habuerunt, hydrops vteri acceſſit. Ad ſemen concipiendum & retinendum etiam vterus ineptus eſt, ſi nimis denſus ſit, & non carnoſus ac mollis, nec ſanguine affluente irrigetur : quod quibuſdam ab ortu accidit, quæ propterea natura ſteriles ſunt, quibuſdam adultioribus iam euenit, cum parere deſinunt. Si verò ante ſenium talem conſtitutionem acquirat vterus, ſteriles quoque euadunt. Cum enim neceſſarium ſit vt quamprimùm vtero ſemen concipitur, ſanguis adſit, vt ſemen vtero adnaſci, & ex ſanguine incrementum ſumere poſſit : ſi vterus denſus ſit, vt nihil ſanguinis affluat, conceptio impeditur. Impeditur verò ſeminis retentio propter vlcus, vel nimiam ſuperficiei vteri internæ læuitatem & denſitatem, vel propter vteri orificij hiatum, dum non rectè clauditur, quod in vteri fluxibus accidit, cuiuſque ſint generis ; qui fluxus & ſanguinis & aliorum humorum, id quod in fluore muliebri & gonorrhæa virulenta accidere ſolet, alio etiam modo retentionem lædunt, quod ſcilicet, vt dictum, vteri internam ſuperficiem lubricam reddunt, ſeminiſque concepti vim extinguunt, idque ſecum rapiunt. Hians etiam orificium vteri redditur, poſt partum laborioſum & abortum, quo vteri orificium nimis diſtenditur, eiuſque fibræ ita laxantur, & debilitantur, vt ſeſe contrahere non poſſit, vnde accidit interdum, vt fœminæ poſt partum difficilem amplius non concipiant. Retentio ſeminis quoque impeditur, ſi fœmina poſt coitum tuſſiat, ſternutet, clamet, ſaltet, aut alio motu vehementius exerceatur, vel ira, terrore, alioque animi affectu vehementiore percellatur.

4. Alteratrix vteri læſa. Quarta ſterilitatis cauſſa eſt vteri alteratrix facultas, quæ propriè ad conceptionem pertinet, quæque latentem in ſemine formam & vim in actum deducit, læſa. Hoc loco autem notandum, non ſolùm, vt antea diximus, inter ſemen maſculinum & fœmininum debere eſſe certam proportionem, ſed etiam inter ſemen maſculinum & vterum fœmininum. Vt enim non quæuis fert omnia tellus, ſed plantæ quælibet terram ſibi conuenientem, alia pinguem, alia arenoſam expoſcit, & quæ in pingui creſcere ſolent, in ſicca & arenoſa exareſcunt : ita, cum vterus ſit quaſi ager, in quem ſemen conicitur, etſi ſemen viri fœcundum ſit, tamen ſi in vterum minus naturæ ſuæ conuenientem immittatur, nulla fit conceptio ; & vt ſemina quædam in paluſtri loco ſuffocantur, alia in arido & arenoſo emoriuntur & adurantur : ita quoque ſemen virile interdum in vtero humido ſuffocatur, in calido exſiccatur : Eſt præterea proculdubio in vtero ἰδιοσυγκρασία quædam, quæ huic quàm illi ſemini fouendo conuenientior eſt.

Læditur autem alteratrix facultate vel labefactata vel impedita : Labefactatur itidem propter intemperiem vteri. Si enim illa ἰδιοσυγκρασία, quæ ſemen receptum fouet, eiuſque vim excitat, vel à natura vitioſa ſit, vel poſtea mutetur, ſemen in vtero non fouetur & perficitur, ſed corrumpitur, vimque πλαστικὴν amittit ; vnde poſtea vt inutile ex vtero eiicitur. De hac cauſſa ſcribit Hippocrates, 5. *aphor.* 62. *Quæcunque frigidos & craſſos vteros habent, non concipiunt, & quæ prahumidos habent vteros, non concipiunt. Extinguitur enim in iis genitura ; & quæcunque ſiccos magis & adurentes. Nam ex defectu alimenti corrumpitur ſemen. Quæcunque verò ex vtriſque mediocrem habent temperaturam, eæ fœcundæ ſunt.* Etenim, vt Galenus, *in comm.* explicat, cum frigiditas immoderata tantùm præpollet, vt denſior vterus euadat, tum & anguſta admodum ſtrictaque ſunt vaſorum ad ipſum pertinentium ora,

& ſteriles mulieres redduntur, vtpote, quæ neque A fecundis cohærere & agglutinari ad vaſorum ora patentibus, neque ſi id quandoque fiat, probè vnquam conceptu nutrito. Vel enim nullo modo talibus mulieribus fluunt purgationes, vel admodum exiguæ, & hæ ipſæ vitioſæ ſolo tenuiore & aquoſiore ſanguine per arcta vaſorum orificia elabente, quæ & ipſa facilè obſtruuntur, cùm ob natiuam anguſtiam, tum quia magna ex parte tali natura præditæ humorē cumulant pituitoſum. Quin etiam maris ſemen talibus locellis exceptum refrigerari accidit, niſi ſit natura calidius, &c. Impeditur verò alteratrix propter tumores & vlcera.

5 Sanguinis vitium.

Tandem etiam neceſſarius eſt ſanguis menſtruus, qui quidem tanto multus non requiritur, tantus tamen, qui ad prima fœtus rudimenta neceſſarius eſt. Hic ergo ſi deſit, conceptus non fit. Hinc B iuuenculæ, quibus menſes nondum fluxerunt, & fœminæ ſeniores, quibus iam menſes deficiunt, vt & quibus menſes ob morboſam aliquam conſtitutionem ſupprimantur, & viragines, quæ venas vteri anguſtas habent, & omnes omnino fœminæ, quibus ſanguis ad fœtum formandū neceſſaria copia deeſt, non concipiunt. Quod & iis accidit, quibus vaſa vteri cicatrice ſunt obducta. Eadem de cauſſa & Nutrices quæ lac copioſius habent, rarius concipiunt; cum ſanguis fœtui formando neceſſarius, qui ad vterum confluere debebat, ad mammas feratur.

Craſſæ fœminæ cur non concipiant.

Ad hanc cauſſam malim referre fœminas præter naturam craſſas, quas non concipere Hippocrates, 5. *aphor.* 46. ſcribit, quàm orificij vteri compreſſionem. Etenim fœminæ pingues, ſi id ipſius naturale ſit, & menſes ſatis copioſè ipſis fluant, ſæpe C fœcundæ ſunt, vt experientia teſtatur: ſi tamen præter naturam (de his enim Hippocrates loquitur) pingueſcant, & quæ anteà macilentæ erant, obeſæ & pingues euadant, tales rarò concipiunt; cum & partes genitales, præſertim ſi vir obeſus accedat, ad coitum non rectè diſpoſitæ ſint, & ſanguis, qui ſemini & menſtruis materiam præbere debebat, in pinguedinem abſumatur.

Adultiores virgines cur non facilè concipiant.

Iſta de cauſſa etiam euenit, vt virgines iam adultiores, & quæ diu à matrimonio abſtinuerunt, non tam facilè concipiant, vt eæ, quæ ſtatim in iuuentute matrimonium ineunt. Cùm enim vterus in talibus nunquam ſanguine perfuſus, & ita ad conceptionem D apertus fuerit, ſed veluti exſanguis manſerit, ſanguine menſtruis ſpatiis magis per venas ceruicis vteri, quàm quæ ad fundum eius tendunt, euacuari ſolito, poſtea facilè non concipiunt. Contra quoque accidere poteſt, vt ſanguis quantitate nimia peccans, & confertim ad vterum confluens, ſemen quaſi obruat & ſuffocet, eiuſque vim extinguat.

Sterilitatis cauſſæ.

Ex quibus apparet, omnes ſterilitatis cauſſas reduci poſſe vel ad coeundi impotentiam, vel ad teſtium & vaſorum ſeminalium intemperiem, aut malam conformationem, vel vteri intemperiem, humidam imprimis & frigidam, quæ & ſeminis attractioni, retentioni, & alterationi non commoda eſt, interdum & calidam, & ſiccam, quæ ad ſemen fo- E uendum apta non eſt; vel vteri orificij ex partu dilatationem, aut tumores tum colli & oris vteri, tum ipſius vteri, tum vteri malum ſitum, & vaſorum ad vterum tendentium anguſtiam; vel ſanguinis menſtrui ad fœtum formandum neceſſarij defectum, aut copiam nimiam.

Patet etiam hinc, frequentius ſterilitatem accidere ex parte fœminarum, quàm virorum. Cum enim in viris tantùm requiratur, vt ſemen fœcundum in vterum fœmininum effundant; in fœminis præter ſeminis ſui communicationem etiam requiratur, vt ſemen recipiant, illi locum idoneum præbeant, idque foueant, & materiam formando fœtui neceſſariam præbeant: in iſtis omnibus varij errores, è quibus ſingulis ſterilitas accidere poteſt, contingere ſolent.

Notandum tamen de hiſce cauſſarum generibus, primum cauſſæ genus, non propriè dictam ſterilitatem, vt reliquæ cauſſæ, ſed impropriè ſaltem ita dictam excitare. Si enim clauſura vteri dicta tollatur, & meatus ille arte aperiatur, tales fœminæ poſtea concipere ſolent: ſicut etiam vbi tumor vel excreſcentia aliqua in collo vteri orta, ingreſſum virilis membri impedit, ſi tollatur, concipere poſtea ſolent. Ita quæ ob tenellam ætatem virile membrum non admittere poſſunt, adultiores factæ id admittunt. Sic etiam, quæ ob paruitatem pudendorum craſſum virile membrum non admittunt, aliud minus craſſum admittere poſſunt. Atque ita hæ fœminæ quidem non concipiunt, cùm viro congredi non poſſint: ſteriles tamen propriè non ſunt.

Ioannes Anglicus *cap. de ſterilit.* etiam quaſdam cauſſas externas ſterilitatis recenſet, ſcribitque, conceptionem impediri, ſi fœmina comedat de corde cerui; ſi portet ſecum lapidem gagatem; ſi ſcolopendria ſuſpendatur ſuper lectum eius; ſi ſupra ſanguine menſtruo alterius mulieris ambulet, vel eo ſe inungat; ſi de corde mulæ potet, aut ipſum portet; ſi applicet cornua limacum; vel ſuccum menthæ in matricem iniiciat.

Differentiæ.

Differentiæ.

Ex iiſdem quoque manifeſtum euadit, ſterilitatem non omnem eſſe eiuſdem generis, ſed eſſe quandam eius differentiam, quam ob curationem & prognoſin rectè inſtituendam, vt poſtea in prognoſticis dicetur, obſeruare vtile eſt. Nam quædam fœminæ à primo ortu vitio aliquo in vtero contracto ſteriles ſunt, quarum Ariſtoteles, 2. *de gen. animal. capite* 5. mentionem facit. Aliæ non ſimpliciter ſteriles ſunt, ſed reſpectu ad virum, cum ſcilicet fœminæ ſemen ad viri proportionatum non eſt, quæ poſtea coniugio mutato concipere, & fœcundæ fieri ſolent. Aliæ rurſum ob morboſam aliquam vteri conſtitutionem, præcipuè intemperiem aliquam, non concipiunt, qua ætatis progreſſu, aut arte mutata, & in meliorem ſtatum deducta, poſtea concipiunt, & quæ iuuenes ſteriles erant, adultiores concipiunt. Tandem quædam ſunt, quæ pe- D perunt quidem ſemel vel aliquoties, poſtea tamen ſteriles fiunt, in partu procul dubio vitio aliquo in vtero contracto, quod conceptionem poſtea impedit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

De ſignis in genere hoc notandum, aliud eſſe inueſtigare ſigna ſterilitatis, aliud ſigna conceptionis, quæ tamen ſigna plerique confundunt. Dum enim de ſignis conceptionis quæritur, hoc quæritur, an fœmina iam actu ſit grauida: dum vero de ſignis ſterilitatis quæritur, id quæritur, an fœmina, quæ non eſt grauida, ita diſpoſita ſit, vt numquam con- E cipere poſſit. Seorſim igitur de his ſignis agemus, & quidem de ſignis ſterilitatis hoc loco, de ſignis conceptionis ſequenti ſectione.

Si ergo fœmina à marito non concipiat, primò inquirendum, an cauſſa ſit in viro, an verò in fœmina. Etſi verò nonnulli multis modis, imprimis ex vrina, id explorare conantur: tamen quia pleraque, quæ afferunt, fabuloſa ſunt, nec vlla ratione nituntur, nonnulla etiam ab honeſtate & pietate aliena, ea prætermittimus, (de rebus odoratis tamen, quæ vtero admota, ſterilitatem indicare perhibentur, poſtea *in fine doctrinæ de Sign.* dicemus,) & proinde tutiſſimum putamus, primò in-

quirere, an cauſſa ſit in viro, quod ex iis, quæ *libro tertio de ſterilitate in viris* dicta, facilè innoteſcit. Quod ſi in viro nihil vitij deprehendatur, putandum, cauſſam in fœmina eſſe, quæ cum plures eſſe poſſint, conſtitutio eius diligenter perpendenda. Vbi tamen, quod ſupra diximus, notandum, fœminas alias ſimpliciter eſſe ſteriles, quæ, cuicunque etiam viro iungantur, nunquam concipiunt: alias verò reſpectu ſaltem ad virum. Accidere enim poteſt, vt fœmina in primo coniugio ſterilis ſit, ea de cauſſa, quod eius ſemen & vterus ad ſemen virile debitam proportionem non habet; quæ ſi alteri viro iungatur, cuius ſemen ipſius ſemini & vtero conueniat, ex eo concipiat & imprægnetur.

Rectiſſimè autem iſta ſigna inueſtigabimus, ſi omnes cauſſas, ob quas fœminæ ſteriles redduntur, perluſtremus. Primò ergo inquirendum, an ad venerem apta ſit, & quidem an veneris appetitum habeat, & an membrum virile rectè admittere poſſit. Horum enim ſi alterum deſit, cauſſa cur non concipiat, proculdubio in fœmina hæret. Secundò indagandum, an ſemen, & quidem fœcundum, & quod virili ſemini iuſtè proportionatum ſit, habeat; an ſemen exſtinguentibus via ſit, aut ea ab aliis illi propinata ſint. Semen vel nullum vel paucum emittere fœminam cognoſcitur ex eo, quod in coitu vel nullam, vel paucam & breuem voluptatem percipit. Semen infœcundum eſſe colligitur ex morbo, imprimis intemperie vteri, de cuius ſignis *ſup. part. 1. ſect. 2.* dictum. Idem indicat totius corporis, vel membri alicuius principalis vitioſa conſtitutio. Ex vitioſo enim ſanguine bonum ſemen generari non poteſt.

An verò fœmininum ſemen, vt & vterus proportionem iuſtam ad ſemen maſculinum habeant, difficillimum eſt inueſtigare. Etenim quodnam & viri & fœminæ temperamentum ſit, inueſtigare exactè non facile eſt, neque etiam quæ proportio inter vtrumque ſemen & fœminæ vterum requiratur, ſatis cognoſci poteſt. Breuiter vt aliquid dicamus; Temperati cum temperatis fœcundiſſimi ſunt; cum optima vtriuſque conſtitutio concurrat. Si verò intemperatus intemperatæ in eodem exceſſu coniungatur, ſterilitas ſequitur; ſi verò iungatur fœminæ, quæ illum defectum contrario exceſſu corrigere poteſt, ea concipiet. Conſideranda autem & hic totius corporis in vtroque ſexu temperatura, vt & temperatura teſtium in viris, & vteri in fœminis, quæ qua ratione cognoſcenda ſint, alibi dictum.

An medicamentum, quod ſemen exſtinguere poteſt, ſumptum ſit, ægræ vel adſtantes patefacient.

Incantationis ſigna. An autem Incantatio vel maleficium ſterilitatis cauſſa ſit, colligitur ex aliarum cauſſarum abſentia, & quia coniuges, etſi ſe mutuò ament, coire tamen non poſſunt, aut quod, cum antea amore ſeſe mutuò complectuntur, nunc, & quidem ſine cauſſa, ſeſe odio habent. Confirmatur hæc ſuſpicio ſequentibus. Primò quod vir cum ſua coniuge coire non poteſt, etſi cum aliis coëundi potentiam habeat: Deinde cum appetitum coëundi cum vxore habet maritus, eamque amat, ſed cum ea coire non poteſt. Tertiò etſi cum vxore coit, ſemen tamen emittere non poteſt.

Tertio perpendendum quomodo vterus cum ad attrahendum, tum ad retinendum, tum ad fouendum ſemen diſpoſitus ſit. Etenim ſi intemperies aliqua ſeu cum ſeu ſine materia, vel tumor, vel alius morbus in vtero adſit, facilè colligere eſt, vterum ſemen neque rectè attrahere, neque retinere, neque fouere poſſe. Et cum ſæpe natiuum & hæreditarium aliquod vitium adſit, quærendum de natalibus & familia, an nimirum multæ ſteriles in ea

A familia reperiantur. Si quoque partus difficilis vel abortus præceſſerit, quo orificium vteri nimis & violenter dilatatum ſit, indicio eſt, id rectè claudi non poſſe.

An autem vitium ſit in orificio vteri, vel in ipſo vtero, ſic diſcerni poteſt. Si ſtatim à coitu, aut poſt breue interuallum ſemen effluat, læſæ attractricis, & in vtero vitium aliquod adeſſe indicio eſt, quod vel obturatum, vel compreſſum, vel diſtortum eſſe, & ita ſemen in cauitatem vteri non admittere, ſigna illorum morborum docebunt. Si vero ſemen per aliquot dies retineatur & poſtea eiiciatur, vel ſemen fœmineum infœcundum eſſe, vel intemperiem aliquam vteri adeſſe oportet, ob quam ſemen foueri & in actum deduci non poteſt, vel ſanguinem fœtui
B formando deeſſe, neceſſarium eſt, quæ ex ſuis ſignis nota ſunt.

Tuſſis, ſternutatio & ſimiles corporis vehementes motus, ſemen quidem excutere poſſunt, ſed ſterilitatis nullum indicium præbent.

Tandem ſi ſanguis menſtruus deſit, id cognoſcitur vel ex naturali conſtitutione in viraginibus, quæ plerunque pilos in mente habent, vel ex menſium ſuppreſſione, vel corporis pinguedine, vbi materia ſeminis in alimentum corporis & pinguedinem abit, vel gracilitate & macie, cum ſanguis & materia ad generationem neceſſaria deeſt. Sanguinis quoque defectum patefaciunt cauſſæ externæ & euidentes, ſanguinem abſumentes, inedia ſcilicet & ieiunia, la-
C bores nimij, ſanguinis nimia euacuatio, vigiliæ nimiæ, mœror, febres, fiſtulæ, & vlcera diuturna, & fonticuli nimium fluentes.

An per odores explorari poſſit an fœminæ ſteriles vel fœcundæ ſint.

Vltimo circa hanc doctrinam non prætereunda videtur illa, quæ per res odoratas vtero admotas, fit ſterilitatis & fœcunditatis probatio, cum antiqua ſit, & à magnis viris tradita Hippocrates, *5. aphor. 59.* ſcribit: *Si mulier non concipit, & ſcire placet, an ſit conceptura, veſte præligatam, & vndique obuolutam ſubter ſuffito, ac ſi odor corpus peruadere videatur, ad nares & os vſque, non ſua culpa ſterilem eſſe puta.* Et *lib. de ſterilitate*: Netopum vnguentum lana exceptum & peſſi figura efformatum, ac in vterum per obſtetricem immiſſum, idem docere refert. Neque ſolum ſuaueolentia, thus, ſtyracem,
D myrrham & ſimilia adhibebant, ſed & graueolentia. Ideoque idem docet, ſi caput alij deraſum & purgatum integrum ad vterum exponatur, ac poſtridie per os odor percipiatur, fœminam concipere poſſe. Alij galbanum igni emollitum, ſericoque inclutum pudendis noctu inſerere, & caput mulieris purè lotum linteolo & reticulo inodorato obligare ſolent, & ſi manè vertex mulieris galbanum redoleat, mulierem fœcundam eſſe ſtatuunt. Nonnulli peſſum ex ariſtolochia cum melle in ceruicem vteri imponunt, ac ſi ſaliua dulceſcat, fœminam fœcundam cenſent. Atque habuerunt huiuſmodi probationes plurimas antiqui, & fuit hæc doctarum pronubarum res, vt Plato, *in Theæteto* docet. Idque ea de cauſſa faciebant, vt Galenus *in comm. alleg. aphoriſmi* docet; Quia ſæpe vt ſacerdotalis
E aut regalis propagatio quædam & ſoboles ſupereſſet, ſtudioſè faciebant ciuitates, vt ab iis, ſeu viris ſeu mulieribus ſuſceptos liberos haberent, ad quos ſolos eius progeniei ſpes erat redacta; deinde vbi mulieres non concipiebant, vtrius cauſſa id accideret, quærebant, vt facto diuortio ex aliis ſuſciperet liberos. Quænam autem huius probationis cauſſa ſit, obſcurum. Galenus, *allegato loco* ſcribit: In iis ſolùm mulieribus totum corpus non permeare intenſi odoris qualitatem, quibus durum denſumque adeſt vteri corpus, quod ad conceptionem ineptum eſt. Alij putant, ſi odor tranſit ad os & nares

neceſſe eſſe, os vteri apertum eſſe, necnon patere etiam oſcula venarum ad vterum venientium, & bene temperatam eſſe mulierem, aliter non poſſe ſentire odorem ex naribus. Quæ vt neganda non videntur, & proculdubio vterum purum ac ita diſpoſitum eſſe oportet, vt per eum ad nares vſque odores tranſire poſſint: ita omnino peculiarem & non facilè explicabilem cerebri & inſtrumenti odoratus cum vtero conſenſum eſſe idem perſuadet, qui ſi reſpectu vteri ſe non rectè habet, ſterilitatis indicium eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Sterilitas non ſolùm apud Iudæos, ſed apud omnes ferè gentes probroſa fuit. Nam ea de cauſſa imprimis viri vxores ducunt, vt ex iis liberos generent, ac familiam conſeruent, genuſque humanum propagent.

2. Steriles etiam fœminæ morboſæ; quia ij humores excrementitij, qui cum prole poſt partum euacuari ſolent, in iis retinentur: tardius tamen ſeneſcunt, quia à moleſtiis, quæ tempore grauiditatis, partus & puerperij fœminæ, quæ concipiunt, patiuntur, immunes ſunt. Neque enim ſine cauſa Medæa apud Euripidem dixit, ſe malle ter ſub clypeo in acie dimicare, quàm ſemel parere.

3. An autem ſterilitas ſanabilis ſit, necne, ex cauſſis è quibus ea pendet, coniectandum. Etenim ſi natiua, vel quæ in habitum quaſi iam degenerauit, adſit vteri intemperies, aliaue vteri diſpoſitio, vel quicunque morbus incurabilis, ſterilitas quoque incurabilis eſt. Neque enim fœcunda fieri poteſt mulier, antequam cauſſæ illæ tollantur. Ideoque mulierum, quæ ex hereditaria aliqua vitioſa diſpoſitione, aut propter venenatos aliosque graues morbos ſteriles ſunt, curatio non ſuſcipienda. Huc pertinet illud Hippocratis, 2. *Prognoſt.* 3. *Sterilitas ex vlceribus difficulter curatur.* Imò ſi vlcus ſit magnum, & quod plures vteri partes occupat, etiamſi curetur: tamen fœmina ſterilis manet propter cicatricem magnam ibi relictam, ob quam ſemen vtero adhæreſcere, & ſanguis affluere non poteſt. Qui autem morbi vteri curari poſſint, qui non, ex iis, quæ ſupra, *parte prima de morbis vteri*, dicta ſunt, patet.

4. Si verò non ſimpliciter ſterilis ſit fœmina, ſed quia ipſius conſtitutio viriles ſeminis conſtitutioni parum conueniens eſt, non ſolùm mutatione matrimonij fœcunda reddi poteſt, ſed etiam ætatis progreſſu, qua temperies etiam mutatur; vt & medicamentis, quæ illam intemperiem corrigunt.

5. Nec tamen & eæ fœminæ ſimpliciter ſteriles habendæ ſunt, quæ inſignem quandam intemperiem habent in prima iuuentute, ob quam à nullo viro tunc concipere poſſunt. Modò enim vel ætate, vel medicamentis ea intemperies corrigi poſſit, poſtea fœcundæ redduntur.

6. Ariſtoteles, 2 *de gen. animal. cap.* 4 omnem ſterilitatem ab ortu contractam pro incurabili habere videtur. Eſtque id verum, ſi vitium ſit magnum. Interdum enim ſi vitium ſit paruum, vel ætatis progreſſu; temperamento mutato, vel medicamentis vitio illo curato, quæ antea ſteriles habebantur fœminæ, fœcundæ fiunt.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & curatio.

Sterilitas tollitur cauſſis, à quibus ea pendet, ſublatis. Quæ cùm ſint variæ & multiplices, varias quoque ſuppeditant Indicationes, quæ per ſe manifeſtæ ſunt. Primò nimirum ſi vteri adſit clauſura, & anguſtia ceruicis, vt & oris vteri quacunque de cauſſa orta, ea tollenda, vt ſuprà, *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 3. monſtratum eſt. Si intemperies aliqua vteri & teſtium adſit, ſiue cum materia, ſiue ſine materia, ob quam vel ſemen nullum, aut infœcundum, aut maſculino non conueniens generatur, vel virile ſemen non attrahitur, retinetur, & debito modo fouetur, intemperies ea corrigenda, eo modo qui ſupra, *parte* 1. *ſect.* 2. *cap.* 1. *& ſeqq.* eſt traditus. Si imprimis vis ſeminis attractrix in fœmina langueat, membrum virile ante coitum illinendum zibetho, felle lucino & ſimilibus. Maximè verò hic vtilia ſunt, quæ occulta proprietate ad ſemen generandum veneremque excitandam faciunt, & ad ſterilitatem propriè dictam, à quacunque ferè cauſſa, vniuerſalibus præmiſſis vtilia ſunt, qualia ſunt *radices ſatyrij, raſura eboris, ſemen eryſimi, erucæ, hormini, ſeſelios, ammi* (quod præ aliis efficax) *paſtinaca ſylueſtris, teſticuli vulpis, apri & aliorum animalium, matrix ſuilla, vel ceruina exſiccata & in puluerem redacta.* Vel *matrix leporis* aſſata, & cum pulu. ſeq. comeſta; ℞. *nucis moſchat.* ʒ. j. *zingib. piperis*, an. ʒ. ß. *maioranæ ſiccæ* ℈. j *ſem. erucæ, ſileris mont.* an. ʒ. j. F. puluis.

Medicamenta contra ſterilitaté.

Medicamenta autem talia ad ſterilitatem plurima paſſim extant, quorum pauca proferemus. ℞. *ſem. erucæ, ſileris montani*, an. ʒ. ß. *raſuræ ebor. cinamomi nuc. moſch.* an. ʒ. j. *moſchi*, in iis qui eum ferre non poſſunt, gr. iij. *ſantali albi* ʒ. iij. F. pulu. Detur ʒ. j. ex vino generoſo. Vel ℞. *ſpec. diamoſc. diambræ* an. ʒ. j, *matricis leporis. teſticul. apri, genitalis cerui* an. ʒ. ß. *nucis moſch. cinamom. garyophyll. ſem. erucæ, paſtinacæ ſylueſt.* an. ʒ. j. *moſch. ambræ* an. gran. iv. *ſacch. ad pondus omnium.* M. Dentur ʒ. ij. ex vino generoſo. Confectio talis paretur: ℞. *Confect. amygd. d. piſtacior. pinear. auellan. Lombardicar.* an. ℥. j. *cortic. citri. Zingib. garyophyll. cinamomi* an. ʒ. ß. *ſem. erucæ* ʒ. ij M. Detur cubitum ituræ cochlear. j. Vel fiat panis Martius talis. ℞. *amygd. d.* ℥. iv. *pinear. piſtacior. auellan. Lombard.* an. ℥. ij. *ſpec. diambr. diamoſch.* an. ʒ. j. *raſuræ eboris* ʒ. j. *aq. cinam* ℥. ß. F. panis Martius. Vel ℞. *ſpec. diambræ, diamoſchi* an. ʒ. j. *pinear. mundat. piſtacior. cort. citri* an. ʒ. ij. *ol. deſtill. maioran.* ℈. ß. *cinam* gutt. iij. *ſacch. albi* ℥. v. F. Morſuli. Vel ℞. *radic. eryngij* ℥. j. *artemiſ* M. j. *maioran.* M. ß. Coq. in vino, Detur cyathus manè & veſperi cum *triphera magna ſine opio.* Idque diebus aliquot continuetur. Vel ℞. *ſpicæ Indicæ, ſchœnanthi, calami aromatic. ſem. aniſi, ammeos, ſeſel. matricar.* an. ℥. j. Coq. in aq. vel vini ℔. iij. vaſe clauſo. Colatura dulcoretur ſaccharo & melle, dentur ℥. iij. vel ℥. iv. Vtile eſt & hoc electuarium. ℞. *Conſeru. anthos* ℥. vj. *radic. ſatyrij condit.* ℥. ij. *radic. orobi, renum ſcincor. teſticulor. apri, matricis ſuillæ, pudendi cerui, raſuræ eboris, ſem. napi, elaphoboſci, fœniculi, vrticæ, erucæ ſatiuæ, hormini, eryſimi* an. ʒ. ij. *pinear. amyg. d.* an. ℥. ß. *ſpec. diamoſch. d.* ʒ. j. *ol. nuc. moſch. expreſſi* ʒ. ij. Cum *Sir. betonic.* F. Elect. Vel ℞. *conſeru. roriſmarin. maioran.* an. ℥. j. ß. *radic. condit. ſatyrij, eryngij* an. ℥ j. *zingib. in China condit. cortic. citri condit.* an. ℥ ß. *raſuræ eboris, matricis leporis præp. ſem. erucæ, ammeos* an. ʒ. j. *ſpec. diambræ diamoſch. d. cinamomi, garyophyllor.* an. ʒ. ß. *Cum ſir. conſeruat. Zingib. in China condit.* F. Electuarium. Efficax eſt & Tryphera magna ſine opio. Aqua hæc etiam frigidis & humidis valdè prodeſt. ℞. *Cinamomi, garyophyllor. cubebar.* an. ℥. j. *nucis moſch. macis, piper. longi, galangæ,* an. ℥. j. *zedoariæ, ſem. ammi, ſeſelios*, an. ℥ ß. *gran. iuniperi*, ʒ. j. *Vini Rhenani, aq. roriſmar. maioran. meliſſæ* an. q. ſ. Stent in digeſtione ſex diebus, & poſtea deſtillentur, & manè ac veſperi cochlear. ij. vel iij. exhibeantur. Extra quoque balnea, iniectiones, fomenta, ſuffitus adhiberi poſſunt. Et balnea quidem menſtrua purgatione finita dieb. quinque continuari poſſunt.

Vt ℞. *rad. bryoniæ, imperatoriæ, valerian. ireos. fol. betonic. mercurial. artemiſ. pulegij, maioran. lauri, ſaluiæ matricar. ſummit. iuniperi, baccar. iunip.* an. q. ſ. F. Balneum. Imprimis verò hic vtiles ſunt thermæ naturales ſulphuratæ, bituminoſæ, aluminoſæ, nitroſæ, ad quas plerumque fœminæ ſteriles tanquam ad aſylum confugiunt, & quidem ſæpe non ſine fructu. Ex earundem plantarum decocto feruente vapores per idonea inſtrumenta pudendis excipi poſſunt. Vel ſuffitus fiant è pulueribus aut trochiſcis carbonibus iniectis. ℞. *Ladani, ſtyrac. calamit. benzoes* an. ʒ.ij. *ligni aloës*, ℈.j. *moſchi* gr. vj. Cum infuſione *tragacanthæ aq. roſ. facta*. F. Trochiſci. Vel ℞. *thuris, maſtiches, benzoes, ſtyrac. calamit. gummi iuniper.* an. ʒ.j. *garyophyllor. ſantali citrin. cinamomi*, an. ʒ.ß. *caſtorei* ℈.j. F. Puluis. Peſſi fiant è fol. mercurialis, & matricariæ recenter contuſis. Vel ℞. *maſtiches, ſtyrac. liquid.* an. ℥.ß. *fol. meliſſæ, nepethæ, mercurial.* an. ʒ. j. *garyophyllor. nuc. moſch.* an. ʒ.ß. *zibeth.* ℈.ß. *ceræ albæ* q. ſ. F. peſſarium. Poſt balnea & ſuffitus pectinis & vmbilici regio inungatur oleis & linimentis vterinis. Vt ℞. *ol. cheirini* ℥.ß. *deſtill. maioran.* ℈.j. *garyophyllor.* ℈.ß. *nuc. moſch. expr.* ʒ.j. *ſtyrac. liq.* ʒ.ij. *zibethi, moſchi*, an. gr. vj. *ceræ parum*. F. Linimentum. Vel balneo egreſſa dimidia hora in lecto decumbat, & ſacculum iuſtæ magnitudinis ventri imponat, è meliſſa, calamintha, mentha, aut matricaria paratum & vino conſperſum. Tandem emplaſtra perinæi & lumborum regioni applicentur, quæ geſtentur continuo, vel ſingulis noctibus, vſque ad vltimam, qua menſes erumpere ſolent, ſeptimanam. Vt ℞. *empl. matricalis* ℥. j. *ſtyrac. liq. gummi carannæ* an. ʒ.ij. *galliæ moſchatæ* ʒ. ß. *ol. garyophyll.* ℈. ß. *nuc. moſch. expreſſ.* ʒ. j. Miſc. cum *ol. cheirino*. F. Emplaſtrum.

Si verò vterus ſit nimis lubricus & laxus, abſtergendus clyſteribus ex ſucco mercurialis cum melle. Deinde balnea, peſſi, ſuffitus & alia topica adſtringentia & roborantia vſurpentur. Si os vteri hiet, è *foliis myrti. lentiſci. vitis, oliuæ, abſinthij. radic. cyperi, conſolidæ maior. biſtortæ, quinque fol. fl. roſ. rubr. balauſtiis.* F. decoctum in vino rubro, quo partes genitales foueantur. Vel ſuffitus fiat ex *maſtiche, thure alumine, balauſtiis, ligno aloës, baccis lauri, nucibus cupreſſi*. Si corpus nimis pingue & obeſum ſit, id extenuandum victu tenui, laboribus & exercitiis, purgationibus lenibus ſæpe repetitis, ſudoribus, vt alibi docetur. Et omnino ſi etiam alij morbi vel in vtero, vel in parte aliqua principali corporis, vel toto corpore ſint, remouendi ij, vt ſuo loco dictum. Neque enim eſt eorundem morborum curatio in omnibus, quæ ſæpe ſunt plurima ſymptomatibus, quæ ab iis proueniunt, eſt repetenda. Si qui etiam alij vteri morbi ſunt, ij curantur, vt ſup. *part. 1. ſect. 2. de vteri morbis*, eſt traditum.

Diæta.

Diæta. Diæta medicamentis reſpondeat. Ad ſemen augendum cibi boni & multi ſucci vtiles ſunt, atque inter eos *pulmentum ex vino, ouorum luteis, ſaccharo, cinamomo, ac croco* paratum. Somnus, vigiliæ, motus, quies, omnia ſint moderata. Tempore coitus omnes animi affectus, præſertim mœſtitia, timor & profundæ cogitationes amouendæ. Non coëat etiam vir cùm inuita fœmina, ſed potius amore ardente, qui facit, vt ſpiritus copioſi ad vterum & partes genitales confluant, iſque ſemen auidiùs arripiat

---

CAPVT III.

De ſterilitate ad Tempus, & raro Conceptu.

INterdum accidit, vt quidem fœminæ non ſint planè ſteriles, tardiùs tamen, quàm par eſt, aut rariùs concipiant. Sterilitas ad tempus Nonnullæ enim, etſi nubant, tamen non ſtatim concipiunt, ſed obſeruatum, nonnullas demum ſexto, ſeptimo, octauo, vel etiam decimo aut duodecimo anno concepiſſe, deinde aliæ ſunt, quæ quidem ſtatim concipiunt, ſed poſt primum partum non mox iterum, ſed poſt aliquot annorum interualla, & rariſſimè concipiunt.

Cauſſæ.

Quod autem nonnullæ tardius concipiunt, cauſſa eſt primò ætas. Cauſſæ. Cum enim plerumque fœminæ conceptioni aptæ ſint poſt annum 14. aut certè poſtquam menſes fluere cœperunt, niſi ex morboſa conſtitutione diutius ſubſiſtant: ſi virgines ante illud tempus nubant, non concipiunt. Deinde idem accidit, ſi vitioſa aliqua diſpoſitio ſit in vtero vel ſemine. Tunc enim fœminæ non concipiunt, antequam ea vel ætatis progreſſu à natura vel arte & medicamentis corrigantur, qua ſublata, poſtea concipere incipiunt. Nonnunquam etiam euenit, vt etſi fœmina ſic ſatis ſana videatur, quia tamen vteri & ſeminis eius conſtitutio virili ſemini non reſpõdet, nec conueniens eſt, non concipit, donec progreſſu ætatis ea conſtitutio in aliam mutetur.

Quod verò quæ ſemel conceperunt, poſtea rariùs pariant, fit etiam primò ratione ætatis. Si enim virgines nimis adhuc tenellæ nubant, plerumque difficulter pariunt, & partu difficili vterus & præcipuè os eius debile valdè redditur. Idem accidit & fœminis, quæ iam adultiores nubunt. Cum enim iis affluxu ſanguinis menſtrui vterus debito modo non ſit humectatus, aut non concipiunt, aut rarò concipiunt. Deinde idem ex morboſa conſtitutione euenit. Quibus enim fœminis vel menſes non rectè fluunt, vel aliam morboſam conſtitutionem habent, eæ vel non concipiunt, vel rarò concipiunt. Tertio accidit hoc interdum & iis, quæ quidem iuſta ætate nubunt, & etiam ſic ſanæ ſunt, poſtea vero in partu difficili vel ab ortu, vel fœtu mortuo, vel mola aliquid damni in vtero patiuntur. Si enim ex partu laborioſo vel abortu in vtero aliquid aut rumpatur, aut diſtendatur nimis, aut labefactetur, vel exfœtus corrupti illuuie, aut mola, eamque plerunque ſequente immoderato ſanguinis fluxu, vteri temperies debilitetur, aut eius ſitus mutetur, accidit, vt fœminæ tales poſtea vel nunquam, vel raro concipiant. Imo accidere poteſt, vt fœmina aliqua à natura tam debilis ſit, & tam debilem vterum habeat, vt etſi partus laborioſus non ſit, tamen geſtatione fœtus à partu ita debilitetur, vt vires ad concipiendum poſtea deficiant, aut non niſi longiori tempore poſt partum primo recolligantur: id quod tenellis & delicatioribus ac vitam otioſam agentibus euenire ſolet. Hinc ſcribit Hippocrates, *de aëre, aquis & locis*, Scytharum ancillas ob vitam laborioſam minus ſteriles eſſe, quàm vxores, quæ vitam otioſam agunt. Tandem & huius ſymptomatis hæc cauſſa eſſe poteſt, quod fœmina aliqua, cùm primùm nupſit, ſana fuit, poſt partum vero primum in morbum aliquem incidit, ob quem vterus ita debilitatus fuit, vt ad frequentiùs concipiendum ineptus redditus fuerit. Et poſſunt fœminis, in principio coniugij ſanis, varij & partium principalium & vteri morbi accidere, ob quas poſtea ad concipiendum ita habiles ampliùs non ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Omnia autem hæc rectiſſimè ex ægræ & adſtantium relatione cognoſcuntur: An fœmina nimirum ætate nimium tenera maturius, aut adultiore iam tardius nupſerit; an in partu grauiter laborauerit; an abortum paſſa ſit; an fœtum mortuum vel molam excluſerit, & huice de cauſſis vterus læſus ſit an morbo aliquo, dum nuberet, aut poſtea concepta ſit, qui conceptioni obeſſe poſſit. Si verò nihil horum acciderit, & fœmina iuſta ætate nupſerit, & cætera ſatis ſana ſit, procul dubio latens aliquod vitium in vtero hæret, aut certe ſemen & vterus fœminæ ad ſemen virile non iuſtam proportionem habet, quæ tamen ætatis progreſſu mutari ſolet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. An, vt fœminæ crebriùs pariant, effici poſſit, è cauſſis patet. Quæ enim teneræ nubunt, ſi pepererint, & poſtea concipere deſinant, ætatis progreſſu viribus collectis, iterum parere incipiunt. Si verò vterus inſigniter læſus ſit, & aliquid in eo ruptum, vel alio modo læſum, vix iterum reſtituuntur, vt concipere poſſint.

2. Virgines, quæ adultiores iam nubunt, rarò fœcundæ ſunt, vel rarò concipiunt.

3. Fœmina ſi iuſta ætate nupſerit, & nullo inſigni ac notabili morbo laboret, etſi ſtatim non concipiat, tamen proinde ſterilis ideo non habenda. Sæpe enim accidit vt latens aliqua in vtero ſit diſpoſitio quæ conceptionem primò impedit, quæ ætatis progreſſu mutatur, vt fœminæ poſtea tales ſatis fœcundæ euadant.

Curatio.

Curatio. Si fœmina nimis tenera ætate nupſerit, & non concipiat, aut poſtea, vbi ſemel concepit, concipere deſinat, ea rariſſimè venere vtatur, donec adultior facta robur, ex primo coitu vel partu amiſſum, ætatis progreſſu recuperauerit. Vtatur etiam bonâ diæta, & cibo boni nutrimenti, laboribuſque modicis non exerceatur. Contra ſi virgo iam adultior nubat, & propter vteri ſiccitatem ad conceptionem minus apta ſit, balneis, peſſis & fomentis emollientibus durities illa emollienda, & curandum, vt menſtrua rectè fluant. Si ex debilitate naturæ, quod in delicatis accidit, fœmina non concipiat, corpus cibis, ſolidioribus & exercitio ſenſim ſolidandum, vteruſque roborandus, vt ſuo loco dictum, taleſque frequenti concubitu abſtinere debent.

An virgines valetudinariæ nubere debeant. Virgines valetudinarias quod attinet, an eæ nubere debeant, dubium eſt. Vulgata quidem eſt opinio, Virgines valetudinarias, ſi viro copulentur, meliorem valetudinem conſequi: & ſanè accidit interdum, vt quæ virgines pallidæ & decolores fuerint, ſi nubant, vegetæ fiant, & ſerenum faciei & corporis colorem acquirant. Contra compertum eſt, quaſdam poſt nuptias non conualuiſſe, ſed in peiorem ſtatum conieſtas fuiſſe. Ideo diſtinctione opus eſt. Etenim ſi ex menſibus, vel ſemine retento, valetudo illa aduerſa ortum habeat certiſſimum eſt, Virginem marito coniungere. Ita enim & ſemen retentum euacuatur, vteruſque expurgatur. Si verò in viſcere aliquo præcipuè epate vel liene, aut etiam toto corpore vitioſa aliqua diſpoſitio adſit, illa veneris vſu non tollitur, ſed potius augetur, & vitioſi humores in toto corpore abundantes ad vterum alliciuntur, atque in eo obſtructiones excitant, vnde febres diuturnæ, & alia mala excitantur. Accidit etiam, vt cum in talibus valetudinariis fœminis ſanguis ſit vitioſus, nec ſemen bonum inde generetur, nec fœtui probum nutrimentum ſuppeditetur, inde fœtus febiles, partus laborioſi, abortus, molæ, & alia plurima mala ortum habeant. Quapropter tutius

A eſt, tales fœminas primùm curare, & ad meliorem ſtatum reducere, & poſtea viro iungere, aut ſi morbus ſit incurabilis, tutiſſimum eſt, tales Virgines manere, & à coniugio abſtinere. Rectè quoque ſcripſit Fernelius, *l. 1. Pathol. cap.* 11 Præclare generi humano conſultum videretur, ſi ſoli parentes benè habiti atque ſani liberis operam darent. Si enim agricolæ ſementem facturi, purum ſemen & ſœcundum ſeligunt, experti, frugem malam è marcido percipi: quanto diligentius in procreandis liberis obſeruandum? Sani liberis operam dare debent.

Si à partu difficili vel abortu, vel ſimili de cauſſa vterus intemperiem & debilitatem vel alium morbum contraxerit, curandus is eſt, vt de morbis vteri dictum. Et quia plerumque ex labore in partu in

B teneris corporibus vterus ita debilitatur, vt poſtea multa excrementa recipiat, à quibus naturalis eius ſtatus mutatur, & intemperies frigida & humida inducitur, quæ curanda, vt ſuo loco traditum. Aut ſi quid in dorſo, oſſe ſacro, coxendice, & vicinis partibus laxatum, ruptum, vel quocunque modo læſum ſit, curandum, vt ea ius, quæ partum difficilem ſequi ſolent, malis corrigendis dicetur. Si poſt molam vel nimius ſanguinis fluxus, vel ſimile quid vterum debilitauit, vitium id corrigendum, vt ſuo loco dictum & dicetur. Si ex fœtus mortui putredine intemperies & praua aliqua qualitas vtero inducta ſit, illa primò abſtergentia, ſecco mercuriali & ſimilibus, poſtea theriaca Mithridatium diſſoluta in vterum infundenda, vel

C per peſſum indenda, vel extra adhibenda; aut ſuaueolentibus vterus recreandus. Itaque linimenta & vnguenta è ſtyrace, benzoë, balſamo, oleo angelicæ, lauendulæ & ſimilibus adhibenda, cauendo tamen, ne odor ad nares pertingat.

CAPVT IV.

De conceptione & fœtus formatione.

POſt quam ſemen vtriuſque ſexus, maris ſcilicet & fœminæ, in vtero exceptum eſt, ab eoque benè clauſo & coarctato retinetur, ab vteri peculiari facultate, quæ nulli alij parti in toto eo pore conceſſa eſt, forma in ſemine latens excitatur, & ad

D ἐνέργειαν prorumpit, & per vim formatricem, quæ ſpiritu inſito, quaſi inſtrumento, vtitur, ad corporis ei ſimilis, à quo deciſum eſt, fabricationem ſeſe accingit, quæ actio *Conceptus* appellatur, & propterea definiri poteſt, quod ſit vteri actio, cum maris & fœminæ ſemen fœcundum ab eo excipitur, retinetur & fouetur, et ſeque vis ad formandum praeditum ex ſequentem excitatur. Id verò quod concipitur, κύημα ſeu conceptio appellatur. Nam non enim hic, cùm ad maiora dubia haec materiam ſoluenda faciat, differre γονὴν ſeu ſemen, & κύημα ſeu Conceptio.

E conceptum. Semen enim propriè loquendo eſt id, quod ex vaſis ſeminalibus ab vtroque parente in coitu excernitur, ex quorum neutro ſeorſim ſumpto vllius ſpeciei animal generatur. κύημα verò eſt id, quod ex vtroque ſemine, tanquam ex duobus principiis, mixtum conſtat, & iam perfectè animalis principia in ſe continet. atque è quo ſuo tempore perfectum animal formatur.

Fit autem iſta conceptio, non demum in prima die, vt nonnulli exiſtimant, ſed vt rectè Lud. Mercatus, *lib. 2. de morb. mul. cap.* ſcribit, vbi ſemina in vtero conſtiterint, atque etiam intra ſeptem horas poſt eiaculationem in effuſionem relapſa nunquam fuerint, ſi vteri calore conſeruentur, regantur que, concepiſſe fœminam credendum eſt. Quando fiat conceptio. Nu-

que enim vel momento, multò minus ad ſeptimum diem, natura otioſa eſt, ſed ſtatim ſe ad formationis opus accingit. Vnde etiam Hippocrates, non à ſeptima die, ſed ea, qua ſemen retentum fuit conceptionis initium computandum docet, dum *lib. de genitura*, ſcribit: *Si mulier aliquando partum experta fuerit, & aduertit, quando genitura non exciderit, ſed intus remanſerit, ſciet, qua die conceperit.* Quia tamen vel ſeminum vel vteri debilitas interdum impedimento eſt, vt inchoatum opus abſolui non poſſit, ſi fine ſuo fruſtratur natura, intra ſeptem dies præcipuè elabi ſinit ſemina. De quo Hippocrates, *lib. de ſeptimo partu*: *Embryonum conceptio & abortus; & partus mulieribus in eo tempore indicantur, in quo cunctis hominibus morbus, ſanitas & mors.* Id eſt, ſicut natura morborum criſes per ſeptimanas inſtituit: ita ſi conceptum ſe perfecturam diffidit, ſeptima die eum reiicit. Si verò ſemina vſque ad ſeptimam diem permanſerint, & ſemina ipſa eſſe fœcunda, & vterum ſeſe rectè habere indicio eſt, neque de opere formationis abſoluendo plerunque dubium amplius eſt: quo ſenſu, & non alio, intelligendus eſt Ariſtoteles, dum *lib. 3. de hiſtor. animal. cap. 3.* ſcribit: Si ſemen in ſeptimum diem intus permanſerit, conceptum eſſe iam certum eſt.

Vis formatrix corporis animati.

De ipſa autem fœtus formatione, & præcipuè de vi Formatrice, pluribus *in Inſtitutionibus lib. 1. ca. 10.* & *de conſenſ. ac diſſ. Chym. cum Gal. cap. 9.* egi: vbi monſtrui cum Themiſtio, *in 1. de anim.* & I. C. Scaligero, *exerc. 6. ſect. 9.* Animam in ſemine latentem eſſe ſui domicilij architectam: quibus amplius nihil addo, quàm me mirari, quomodo magni etiam viri in re plana ſe torſerint, &, vt candidè dicam, errarint; cùm facultatem formatricem omnes agnoſcant, animam verò cuius eſt facultas, cognoſcere non potuerint. Facultas certe ſeu potentia præſupponit ſubſtantiam, à qua pendet & emanat, & accidens ac qualitas nulla eſt in ſubiecto, & omnes directione formæ, à qua fluunt efficaces ſunt. Quare virum nunquam ſatis laudatum, & aliàs Ariſtoteli addictiſſimum, ac Interpretum eius, ac Scholaſticorum lectione verſatiſſimum, I. C. Scaligerum, mouit vt ſicut ſemper, ita & hic, libertate Philoſophica & homine ingenuo digna vteretur, & illud, quod vulgo dici ſolet, Formas educi è potentia materiæ, optimum (quem quidem opinio & locutio non ſatis commoda recipere poteſt) ſenſum traheret, & explicaret. Etſi enim optimè ab Ariſtotele dictum eſſe ſciret, ſemen eſſe potentia animal, & quod ita non poſſit eſſe ſimul actu & potentia: tamen rectè rem ſic explicauit, vt *in Inſtit. loc. alleg. pag. 88.* dictum, Potentia ſemen animatum eſſe, non quia non ſit ipſa eſſentia animæ in ſemine, ſemenque actus primi reſpectu non animatum ſit: ſed quia careat inſtrumentis expreſſis, quæ ſint in eius poteſtate, quibus poſtea perfectis, in actum ſecundum erumpat, & omnes operationes edat, quas ob defectum organorum edere non poterat: ſicut infantes nec ambulare, nec ratiocinari perfectè poſſunt, non ob animæ, ſed organorum defectum & ineptitudinem. De quo idem Scaliger, *exercit. 6. ſect. 9.* egregiè: *aiunt: Si canis anima eſſet in ſemine, canis ſemen eſſet canis. Aſſentior. Eſt enim canis imperfectus, carens tantum articulationibus.* Et ſi iam demum in corpore formato & iam organis ſuis inſtructo producitur anima, quis ex ſemine, antequam anima adueniret, organa illa conſtrueret? Et idem *exerc. 6. ſect. 5.* *Si*, inquit, *extrinſecus venit forma atque interea, vt ſcribunt, omni perfectionum genere inſtruitur materia, ab aliquo intus & qualitates, & quantitates & numeros, & ordines, & ſitus apparari, atque inſtitui neceſſe eſt: denique corpus ipſum totum fabricari. Hæc fabrica fit aut à ſubſtantia, aut ab accidente, aut ab vtroque. Non ab accidente ſolo. Primum quia nullum accidens agit, niſi per vim ſuæ ſubſtantiæ. Deinde quia nullum accidens cognoſcit. Illa verò virtus tam nobilis templi architecta ſapientiſſima ab omnibus Philoſophis iudicata eſt. Ædificabitur igitur à ſubſtantia. At hæc forma ſeminis eſt. Sane ſeminis forma, ſi non eſt anima, bruta res eſt. Et ſi fabricat, eſt æqualis anima. At incrementis, & amiſſæ carnis repoſitione, opus illud animæ eſt. Erit igitur in ſemine anima formatrix, antecedens animam, cui parat illud domicilium. Quare prior illa poſteriore hac ſapientior, ac nobilior.* Et paulo ante: *Ipſamet forma eius præparationis autor eſt. Ipſa enim ſibi & alterat totum, & diſponit partes. Neque cum ad ſummam peruentum fuerit perfectionem præparationis, tum ad ſubſtantiæ quoque formam peruenitur. Eſt enim ipſa forma ante exiſtens. Ergo ad eam non peruenitur, ſed ad eius actum, quo ipſius deinceps vſum capeſſere poſſit.*

Semen quomodo ſit potentia & actu animatum.

Ac proinde in re plana fruſtra ſe torquet Fabritius Bartoletus, *in Encycloped. Hermeticodogmat. Phyſiol. cap. 5. quæſt. 1.* dum quidem concedit, cauſſam adæquatam nomen conformationis eſſe animam vegetatiuam, non tamen eo modo, quo egò & Piccolhomineus ſtatuimus. *Nam*, ſcribit, *quod anima vegetatiua ſit cauſſa conformationis, quatenus inſtruitur à Deo, hoc eſt principium Chriſtianum, quod & ipſe fateor: ſed interim quærimus cauſſam naturalem, qua naturaliter in ſecundo & quarto modo dicendi per ſe ſit cauſſa naturalis conformationis. Quare Piccolhomineus non reſpōdit interrogationi per quid. Conſimiliter Sennertus probat quidē ſemen eſſe animatum, ſed illius conſequentia non tenet; ſemen eſt animatum. Ergo ſemen animatum eſt cauſſa conformationis.* Verùm enimuerò ſi Bartoletus vt Chriſtianus, credit, animam, quatenus à Deo hanc vim accepit, eſſe principium conformationis, cauſſam nullam habet, cur idem vt Phyſicus negare debeat. Neque enim veritas duplex eſt. Et illa ipſa ignoratio creationis, qua Deus omnibus rebus creatis vires peculiares & admirandas indidit, eaſque conſeruat, (conſeruatio autem rerum, vt Scaliger ait, creationis continuatio eſt) fecit, vt Galenus & alij gentiles fruſtra in rerum occultarum cauſſis inueſtigandis laborarint, dum ſaltem ad naturam, non verò ad naturæ autorem Deum reſpexerunt, & res naturales conſiderarunt, quaſi vires, quas habent, ex ſe, non à Deo haberent. Deinde dum probaui ſemen eſſe animatum, me etiam probaſſe puto, in ſemine eſſe cauſſam conformationis. Quid enim opus eſt in vtero, vel extra ſemen cauſſam quærere, quæ in ipſo ſemine eſt? cùm anima illa non otioſa, ſed ſuis facultatibus inſtructa ſit: id quod ipſe negare non audet, dum concedit cauſſam adæquatam conformationis eſſe animam vegetantem. Dum vero alium modum ponere vult, quàm ego, in abſurdiſſimam opinionem incidit, dum ſtatuit, genituram (ita appellat illud, quod primis ſeptem diebus ex ſemine elaboratur, eſſe opus facultatis vegetatiuæ ſeminis, quando ſemen in formam geniture corrumpatur, id eſt, ad ſeminis corruptionem illius quoque facultas alteratrix & conformatrix corrumpatur, & ex potentia fœturæ educatur alia facultas vegetatiua, quæ fœtum in genitura delineatum perfectè conformet; abſoluto vero fœtu, ex fœtus potentia deduci animam ſentientem, quæ fœtui aliquam perfectionem tribuit. Verùm enim vero, vt I. C. Scaliger *exerc. 6. ſect. 2.* ſcribit, vulgo quidem ſemen, quia deſinit ſemen eſſe, corrumpi dicitur:

Creationis ignorantia gentilibus errandi cauſſa fuit.

dicitur : tamen apud Sapientes, quia nihil perit, A reuera perficitur. Abſurdius verò hoc eſt, ſtatuere, vnam facultatem in aliam corrumpi ; cùm facultates inſeparabiliter ab anima dependeant. Ideoque ſicut, dum ex ſemine vel nucleo planta vel arbor generatur, non fit vnius facultatis in aliam corruptio, ſed eadem anima, quæ ſemini vel nucleo ineſt, à principio ad finem totius operis architecta eſt, ſed alio modo agit, aliaque producit, pro diuerſitate materiæ, quam ſibi adſciſcit : ita etiam in animalium ſemine eadem forma, à principio futuræ ad perfectam fœtus abſolutionem, totius operis directrix eſt.

Fœtus formatio. Qua ratione autem & quo modo partes omnes corporis formentur, non huius eſt loci, vbi de af- B fectionibus præter naturam fœminarum agitur, dicere, ſed pertinet id ad Phyſicam & Phyſiologiam, & de ipſo fœtu formato extant egregij Tractatus virorum doctiſſimorum, Hier. Fabricij ab Aquapendente, & Adr. Spigelij, Profeſſorum Patauinorum, qui à Medicinæ ſtudioſis legantur.

Tempus formationis fœtus. De tempore verò formationis variæ Medicorum Diſputationes ſunt, quæ ſine abortuum, qui rarò inſpiciendi exhibentur, crebra inſpectione, decidi non poſſunt. Commodiſſimè tamen, vt *in Inſtitut. lib. 1. cap. 10.* dictum, ij ſentiunt, qui ſtatuunt, primò omnium membranas, quibus fœtus inuoluitur, cum vaſis vmbilicalibus, quibus vtero matris connectitur, & alimentum accipit fœtus, formari, hinc C partes omnes delineari, exornari & perfici, & quidem alias citius, alias tardius, & pro ratione dignitatis & neceſſitatis, prout fœtui, dum in vtero eſt, vel etiam poſtea dum in lucem prodit, inſeruire debuerint. Quibus autem temporis momentis ſingulas efformentur, humana ratio adſequi non poteſt. Deo ſoli hæc nota. Iehouah,

Compago mira corporis noſtri, tua
Mirandum eſt ſolertia.
Maſſæ recentis rudia adhuc primordia,
Rudiſque maſſæ ſemina,
Ceu ſcripta haberes, corporiſque lineas
Motum, ſtatumque noueras :
Et membra, nondum cum forent, quid adderent
Dies ſciebas ſinguli.

Ad fœtus formationem quæ requirantur. Hic cum noſtri ſit propoſitum, de morbis mulie- D rum agere, hoc primò notandum eſt, vt rectè formatio fœtus fiat, tria requiri, ipſum ſemen fœcundum vtriuſque parentis, & quidem bene conſtitutum, calidóque innato ac ſpiritu perfuſum, in quo anima in formatrice inſtructa reſidet, quæque ſui domicilij architecta eſt ; deinde ſanguinem maternum, è quo poſtea fœtus augetur, & perfectam molem accipit, tertiò vterum matris bene conſtitutum, qui ſemen fouet, eiúſque latentem vim excitat. Quæ tria ſi ſe rectè habeant, formatur fœtus, vnus plerumque, ſanus & perfectus, iſque ſuo tempore in lucem editur. Si quid tamen à vulgari modo diſcrepet, aut præter naturam ſeſe habet, formantur vel gemelli, & fœtus plures ac numeroſi concipiuntur ; vel poſtquam primus fœtus conceptus eſt, poſt temporis aliquod interuallum alius adhuc concipitur, quæ Superfœtatio dicitur ; vel vitioſa fit fœtus conformatio, dum aut fœtus debiles formantur, aut qui aliquem partium defectum vel exceſſum, (quo & hermaphroditi pertinent) vel vitioſas conformationes habent, aut quod aliquando obſeruatum, fœtus in lapideam duritiem mutatur, aut pro homine mola, aut tandem monſtrum generatur. De quibus vitiis hoc loco ordine dicemus. Etſi enim nonnulli de hiſce inter partus vitioſos agere ſoleant : tamen quia in pariendi tempore vel modo nihil vitij occurrit, ſed quale formatum eſt, tale editur, commodius inter formationis vitia de hiſce agetur.

Fœtus formatio quot modis lædatur.

CAPVT V.

De Gemellorum & numeroſæ prolis generatione.

Gemellorum generatio. ET primò quidem Gemellos quod attinet, etſi animalia bruta pleraque plures fœtus concipiant & generent : tamen frequentiſſimè fœminæ in hominibus vnum ſaltem fœtum generant : rarum verò eſt in noſtris regionibus, vt gemelli, rarius vt trigemini, rariſſimum vt plures fœtus concipiantur & generentur. Quandoque tamen id accidere, obſeruatum eſt. Et quidem nonnullis locis hoc familiare eſt. Ita Ariſtoteles, *lib. 7. de hiſtor. animal. cap. 4.* ſcribit : Quod plurimum, & locis plurimis agitur, mulieres ſingulæ ſingulos pariunt. Sed ſæpe & locis pleriſque geminos etiam, vt in Ægypto quoque fieri certum eſt. Pariunt etiam tres & quatuor. Et quidem nonnullis in locis valdè ita fit, quod dictum iam eſt, ſed quinque cum plurimum naſcuntur. Iam enim pluribus hoc euenire conſpectum eſt. Et quædam viginti partubus quatuor edidit ; quinos enim ſingulis partibus enixa eſt, maiorque eorum pars enutriri & adoleſcere potuit. Et Plinius, *lib. 7. cap. 3. natural. hiſt.* ſcribit ; Tergeminos naſci certum eſſe, idque Horatiorum Curiatiorumque exemplo monſtrari ; & annis ſupremis Diui Auguſti Fauſtam quandam è plebe Oſtiæ duos mares & totidem fœminas enixam eſſe. Et ancillam quandam Auguſti Imp. in agro Laurente vno partu quinque enixam eſſe filias refert. Et Albucaſis, *Chirurg. lib. 2. cap. 76.* ſcribit, ſe compertum habere, quandam mulierem abortiendo emiſiſſe ſeptem, & aliam quindecim, omnes formatos. Et Comitiſſam quandam Querfurtenſem vno partu nouem infantulos edidiſſe fertur. Et Cromerus, *lib. 9. de origin. & geſtis Polonor.* ſcribit, quod anno 1270. die 20. Ian. in Cracouienſi regione, honeſta quædam matrona Margarita, triginta ſex pueros viuos vno partu ediderit. Et talia exempla multa apud Hiſtoricos & Medicos extant, quæ recenſere longum & ſuperuacaneum foret. Videri verò poſſunt apud Ioan. Schenckium, *lib. 4. obſeru.* qui ea collegit. Sequentia verò planè prodigioſa ſunt, vt quod refertur à Ludou. Viue, Eraſmo Roterodamo, Ludou. Guicciardino & aliis Flandriæ Hiſtoricis, quod Margarita Florentij Comitis Hollandiæ filia, cum mulierculam ſtipem petentem, gemelloſque in vlnis geſtantem acerbè increpaſſet, neque vno partu duos producere potuiſſe, niſi duorum quoque virorum via eſſet commercio, affirmaſſet, poſtea anno 1276. ætatis 42. ipſo die paraſceues, peperit infantes 364. partim mares, partim fœmellas, pollicis magnitudine, qui ſimul in peluí baptizati, maribuſque Ioannis, fœmellis Eliſabethæ nomen impoſitum fuerit. Idem planè plures Hiſtorici de Margarita Comitiſſa Holſteniæ referunt, quæ Imperante Henrico VII. etiam vno partu infantulos 364. ediderit. Et miraculoſum planè videtur, quod Auentinus, *lib. 7. annalium*, ſcribit, Mechtildim Comitiſſam ab Henneberg, filiam Florentij IV. Bathauiæ Comitis, ſororem Gulielmi Regis Roman. ſub Frider. II. Imper. mille quingentos quatuordecim pueros ſimul genuiſſe, qui in malluuio ab Otthone Traiectenſi Epiſcopo, auunculo eius ſacra aqua luſtrati fuerint. Cuſpinianus tamen tantum 350. fuiſſe refert.

Plurium fœtuum generatio.

Cauſſa.

Cauſſa.

Vt verò de iſtis, quæ prodigioſa & ferè miracu-

loſa ſunt, nihil dicam, ſed ſaltem cauſſas, cur gemini, trigemini, aut paulò plures fœtus interdum generentur, inquiram, hoc certum eſt, gemellorum & trigeminorum conceptionem ab vno coitu fieri, & eo differre à ſuperfœtatione, quod illa à pluribus congreſſibus fit. Cur autem plures fœtus in vno coitu formentur, nonnulli in cellulas vteri cauſſam referunt. Verùm nullæ tales cellulæ dantur in vtero humano, ſed vteri cauitas ſaltem linea, ſutura ſimili, qualis etiam in ſcroto virili apparet, ſecundum longitudinem in dextram & ſiniſtram partem diuiditur. Nonnulli in nimiam ſeminis copiam cauſſam reiiciunt. Verùm etſi magna ſit ſeminis copia, vt plerumque in iuuenibus robuſtis, qui primùm coëunt, eſſe ſolet: tamen plures inde fœtus non fiunt, niſi ſemen in partes diuidatur. Alij gemellos, trigeminos vel etiam plures fœtus formari aiunt, quoties ſemen vtrumque in eodem congreſſu ſæpius emittitur, vt diuidatur in partes & ſufficiat ad plurium fœtuum perfectam generationem. Et omnino verum eſt, neceſſarium eſſe, vt, ſi plures fœtus generari debent, ſemen in plures partes diuidatur; cùm in quolibet ſeminis minimo vis formatrix integra lateat, & ex ſingulis partibus ſinguli fœtus generentur. Verùm de hoc dubito, an diuiſio iſta ſeminis fiat eiaculatione ſeminis pluribus vicibus in vno coitu facta; cum in ſeminis emiſſione, quæ fit in vno coitu, ea interualla vix dari poſſint, vt ſemen ita in partes diuidatur; cum vteri cauitas in non prægnantibus exigua ſatis ſit, & vix fabæ magnitudinem ſuperet, vt facilè tota repleri poſſit, nec ſpatium plerumque ſit, vt ſemen in diuerſas partes diuidi poſſit. Ideoque hoc mihi magis probabile videtur, in fœminis, quæ fœtus plures concipiunt, cauitatem vteri in coitu non ita anguſtam fuiſſe, vt modò dixi, & vt vulgò in fœminis eſſe ſolet, ſed paulò ampliorem, vt ſemen in eo, quod tamen copioſius ſit, quaſi in plures partes diuidi potuerit.

Gemelli vnam ſecundinam habent.

Vt tamen in vno coitu concipiuntur gemelli, ita vnam ſecundinam habent & communem Placentam, quæ vtriuſque vaſa vmbilicalia recipit: quamuis vterque fœtus ſuum habeat amiculum, cùm duo, qui in ſuperfœtatione formantur, fœtus, duas ſecundinas habeant.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

An autem fœmina gemellos vel plures fœtus in vtero geſtet, agnoſcere ante partum non ita facile eſt. Quamuis enim duo fœtus maius ſpatium requirant, quàm vnus, & ita duo fœtus plus vterum diſtendant, quàm vnus: tamen ſæpe etiam accidit, vt mulieres aliæ plus humorum in vtero, dum grauidæ ſunt, cumulent, aliæ minùs; atque hinc accidit, vt quæ vnum tantùm fœtum geſtant, tam magnam ventris molem habeant, qualem interdum vix habent, quæ gemellos geſtant. Quæ tamen geminos geſtant, ventris molem non ita æqualem habent, ſed eminentiis quibuſdam, & rugis ac ſulcis quaſi diuiſam. Maius etiam pondus ferè ſentiunt, quàm quæ vnum fœtum geſtant, & quidem inæquale pro eius vel illius inæquali magnitudine; cum rarò plures fœtus eiuſdem roboris & magnitudinis ſint. Motus tandem, qui fit in vtero, non eſt vnicus, ſed ſæpe in duobus locis percipitur, nec etiam eſt vniformis.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quid autem præſagiendum ſit, tum ex viribus matris, tum fœtus coniectandum. Vt enim fœmina plures fœtus, quos concepit, ad tempus partus vſque nutrire poſſit, viribus integris, corpore vegeto eſſe, & ſanguine abundare, vterumque bene conſtitutum habere debet.

2. Si verò fœmina ſit debilis, malo corporis habitu prædita, vterumque malè conſtitutum habeat, & grauia patiatur ſymptomata, in magno periculo verſatur, cum vel abortu, vel difficili partu & longis partus laboribus, aut copioſo partum ſequente ſanguinis fluxu, vires facilè deiici poſſint.

3. Si mulieri grauidæ geminos ferenti altera mammarum extenuetur, alterum abortit: & ſi quidem dextra, marem; ſi ſiniſtra, fœminam excludit, *5. aphor.* 38. Quo aphoriſmo etſi Hippocrates indigitare videtur, alterum è gemellis abortu excludi poſſe, altero ſaluo: id tamen rariſſimum eſt.

4. Sunt autem gemelli vnius ſexus viuaciores, quàm diuerſi; propter varietatem ſeminis, inæqualitatem incrementi, motus ac perfectionis diuerſitatem, ob quam accidit, vt feliciter eodem tempore edi non poſſint, ſed aut marem præter naturam cunctari, aut fœminam præuenire neceſſe ſit. Interdum tamen accidit, vt etiam diuerſi ſexus gemelli vitales ſint. Refert enim Rod. à Caſtro, *de nat. mulier. lib. 3. cap. 13.* Fratrem ſuum Franciſcum gemellum eſſe cum ſorore Leonora, & vtrumque agere annum quadrageſimum, viribus integris, & ſororem etiam numeroſam prolem edidiſſe.

CAPVT VI.

De Superfœtatione.

Superfœtatio.

VT interdum ex vno coitu plures infantes concipiuntur: ita nonnunquam, etſi rarò, ex diuerſis congreſſibus plures fœtus concipiuntur, quæ Superfœtatio appellatur, & quidem vario modo, pro diuerſa temporis, quo concipiuntur, ratione. De qua re Ariſtotel. 7. *de hiſt. animal. cap.* 4. ita ſcribit: In muliere rarò euenit, vt ſuperfœtet, ſed factum tamen aliquando eſt. Qui itaque longo poſt tempore ſint concepti, nihil perfici poſſunt, ſed præmaturius dolorem, quo ipſi & primus fœtus intereat, mouent. Iam incidit, vt facta corruptione duodecim ſuperfœta puerperia egererentur. At verò ſi proximè à primo conceptu ſecundus ſit factus, abſolui edique poteſt, quod ſuperfœtarit: vt quaſi gemini naſci videantur, quomodo Herculem & Iphichlem procreatos eſſe fabulantur. Nam id etiam conſtitit adultera quadam, quæ alterum ſuo marito, alterum adultero ſimilem peperit. Iam & cùm geminos quædam ferret, tertium ſuperfœtauit: & cum tempus pariendi iuſtum iam eſſet, primos vitales peperit, tertium quinto menſe eliſit, qui ſtatim mortuus eſt. Altera cùm primùm ſeptimo peperiſſet, qui mortuus eſt, mox duos iuſto menſium numero edidit, qui vixerunt. Quædam etiam ſub abortu conceperunt, atque alterum abegerunt, alterum continuerunt, pertuleruntque ad partum. Plurimis ſi concubuerint menſe octauo, infans mucore oppletus exit. Eſculentorum etiam, quæ mater comederit, ſæpè gerulus venit in lucem, & ſi ſale immodicè vſa eſt, ipſe ſine vnguibus naſcitur. *Hæc Ariſtoteles.* Et quod de Hercule & Iphicle è Poëtarum fabulis narrat Ariſtoteles, Plautus etiam in ſuam Amphytruonem tranſtulit, dum de Alcmena ait, hodie paries filios geminos, eorum Amphytruonis alter eſt, alter Iouis: alter primo poſt menſe naſcetur puer, quo ſeminatus eſt: alter menſe ſeptimo. Quod & Plinius, *lib. 7. nat. hiſt. cap.* 11. confirmat, & hoc addit. Proconneſiam ancillam eiuſdem diei coitu alterum Domino, alterum procuratori eius genuiſſe; & aliam ſuum fœtum iuſto partu, quinque menſium alterum edidiſſe; &

rurſum alium ſeptem menſium edito puerperio, inſecutis menſibus geminos enixam fuiſſe. Et Nicolaus Florentinus, *ſerm. 6. tract. 1. cap. 22.* ſcribit, fœminam quandam peperiſſe maſculum, & hinc ad tres menſes peperiſſe alium maſculum & bene vixiſſe ambos. Dodonæus quoque *in annot. ad cap. 3. Beniuenij*, refert, fœminam quandam peperiſſe filium bene geſtatum Anno 1570. Decembris die 7. hora 10. veſpertina. Poſtridie verò eadem hora, præter exſpectationem obſtetricis ac ſui ipſius, peperiſſe eandem fœtum alterum, ſed nondum quadrimeſtem, vtpote cui neque oculi, neque os paterent. Et Paulus Pereda, *ſchol. ad cap. 55. Io. Michaël. Paſchalij lib. 1. de curat. morb.* ſcribit, Valentiæ vxorem cuiuſdam Doctoris poſt quatuor menſes ab obitu viri filium peperiſſe, & deinde nono menſe alterum. Et Franc. Rouſſetus, *de partu cæſar. ſect. 6. cap. 7.* ſcribit Fœminam quandam tres filios vna vtero geſtaſſe, hinc factum eſſe, vt circiter quintum menſem ex filiis vnum tantum ederet, cum & ipſa & Medici duos alios fœtus nihil aliud, quàm lochia retenta eſſe, aut molas, irritoſue conceptus putarent, ipſi poſt octauum ab abortu diem, purgante medicamento ad ea abigenda incautè ſumto, abortus ſecundus duorum filiorum ſequeretur. Et Caſp. Bauhinus, *in appendice ad partum cæſar. Rouſſeti*, refert, Fœminam quandam 1575. Aprili menſe puellam feliciter enixam fuiſſe, quæ dies ſolùm quindecim ſuperuixit. Finito toto puerperio, cum ad conſueta properaret munia, ſeptimanis quinque & totidem diebus poſt primum partum, dum in vineis eſſet, nihil minus, quàm de alio partu cogitans, filium enixam eſſe, qui diu ſuperuixit. Idem ſcribit; Nobilem quandam fœminam peperiſſe poſt mariti mortem puellam, ſed mortuam & caluaria carentem. Qua de re cum defuncti Nobilis hæredes certiores facti eſſent, poſſeſſionem feudorum omnium arripuerunt. Vidua verò cum ſubtumida maneret, & vel tumorem præter naturam, vel aliquem morbum in ſuo corpore reſidere putaret, ad thermas profecta eſt, ibique decima hebdomade à priori proximo partu maſculum ſaluum edidit, qui poſtea omnium feudorum ab agnatis repetitorum hæres factus eſt, & diu vixit. Exemplum etiam ſingulare ſuperfœtationis refert Hercules Saxonia, *Pract. Med. lib. 4. c. 27.* de nobili matrona, quæ filium peperit nono menſe, viuum & perfectum, octauo die à primo partu alium ſimdem, & non omnino abſolutum, poſt 15. dies iterum alios duos. Et cum reconualuiſſet, anno ſequenti, cùm iterum vtero gereret, habuit eoſdem omnino partus, & ſinguli eorum in propria tunica erant inuoluti. Cum tertiò concepiſſet, & filium edidiſſet primò, & adhuc vterus eſſet filiis plenus, amplius parere non potuit, & obiit. Vt ita de rei veritate dubitare opus non ſit; cùm tot hiſtoriæ eam confirment. Quamuis enim Hippocrates, 5. *aphor.* 15. ſcribit, os vteri in grauidis ita clauſum eſſe, vt ne quidem aciculam deinceps admittat: tamen impoſſibile non eſt, quin dum mulier grauida coit, & magnam in coitu voluptatem percipit, nonnihil eius orificium ad ſemen accipiendum iterum aperiatur, idque attrahat, & inde fœtus formetur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Superfœtatio nimirum accidit, dum mulier, quæ antea concepit, cum viro iterum coit, & ex voluptate, quam percipit, vteri orificium ad ſemen arripiendum auidum, nonnihil iterum aperitur, ſemenque attrahit. Si tamen vterque fœtus vitalis eſſe debet, neceſſe eſt, vt id accidat à primo conceptus die vſque ad quartum aut circiter, quando primus fœtus adhuc exiguus eſt, vt non difficulter locum inueniat, nec dum omnes venarum & arteriarum propagines à primo fœtu ſunt occupatæ. Si verò prior fœtus iam maior ſit, ex ſuperfœtatione excitatur abortus, vel vtriuſque, vel illius, qui vltimò conceptus eſt. Inuoluuntur autem fœtus illi plures in ſuperfœtatione diuerſis ſecundinis, ſinguli ſingulis. Cum enim aliquanto poſt primum conceptum ſecundus fiat, prima genitura iam ſuis membranis, quæ primo formari ſolent, circumdari & inuolui cœpit. Itaque neceſſe eſt, vt etiam ſecundum ſemen, quod recipitur, ſua & peculiari membrana concludatur, & proprium etiam receptaculum habeat. Neque enim vbi fœtus concipitur, natura omnia vteri vaſa in vnius fœtus nutritionem impendit, ſed aliqua vel ad menſium purgationem, ſi fœmina ſanguine abundet, quæ quibuſdam fœminis grauidis accidere ſolet, vel ad nouum conceptum alendum reſeruat

Differentiæ.

Differentiæ. Ex quibus etiam patet, ſuperfœtationis aliquam eſſe differentiam, quæ præcipuè ratione temporis accidit. Etenim interdum paulò poſt primum conceptum, vel eadem, vel ſequenti die, aut certè non longo interuallo, noua conceptio accidit, & tum vterque fœtus vitalis eſſe poteſt. Interdum verò longiore poſt primum conceptum interuallo ſuperfœtatio accidit, & tales grauidis plerumque dolores & ſibi & priori fœtui interitum conciliant. Eſt & tertia differentia, cum fœminæ tertium ſuperfœtant, ita vt duos fœtus vitales edant, tertium verò intempeſtiuè eiiciant. Imò & hoc obſeruatum, fœminam primum fœtum peperiſſe menſe ſeptimo, & rurſum geminos menſe nono enixam fuiſſe.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Superfœtatio non facilè cognoſcitur: niſi forte ex motu infantis, ſi tardius in vtero conceptus ſit & moueatur. Si tamen poſt breue à primo conceptu interuallum ſuperfœtatio facta ſit, à gemellis ſuperfœtatio non facilè diſcernitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si longiore poſt primam conceptionem interuallo ſuperfœtatio accidat, matri plerumque non parua pericula attrahuntur. Aut enim fœtus vltimò conceptus, cum vix vitalis eſſe incipit, abortum concitat, & ſibi & priori fœtui interitum parat; aut ſi primò conceptus vitalis ſit, partu tamen duplici labores & grauidæ attrahuntur, & magna hæmorrhagia plerumque ſequitur, ac fœminæ vires deficiuntur.

2. Si autem poſt breue interuallum ſuperfœtatio fiat, & vterque fœtus vitalis eſt, eadem ferè eorum ratio eſt, quæ gemellorum, niſi quod duplicis ſecundinæ extractio facilè largiorem ſanguinis profuſionem excitare poteſt.

Curatio.

Curatio. Si ſuperfœtatio accidat, naturæ totum negotium committendum: Interim accuratum regimen, quale grauidis præſcribi ſolet, obſeruare debent grauidæ, & ſi pondere nimio venter grauetur laxantibus & emollientibus abdomen inungendum, ne quid rumpatur, fœtuſque compreſſione non lædatur. Imò interdum faſciis ventrem ſuſtentare opus eſt, ne peritonæum rumpatur, & hernia excitetur. Tutiſſimum tamen eſt, fœminas cauere, ne facilè ſuperfœtent, & proinde vbi ſe concepiſſe animaduertunt, coitum & amplexus laſciuiores vitare.

CAPVT VII.

De vitioſa fœtus formatione.

Vitioſa fœtus formatio.

Accidunt circa fœtus formationem & plurimi errores ac Symptomata. Interdum enim fœtus debiles formantur; interdum in numero partium aliquid deeſt, interdum aliquid abundat, quo & hermaphroditæ pertinent; interdum pars aliqua nimis parua aut magna eſt; interdum vitioſa fit conformatio, & pars aliqua vel plures, aliter, quàm ſecundum naturam fieri debebat, conformantur: quos errores & ſymptomata, quæ circa formationem fœtus accidunt, hoc capite complectemur.

Imbecillioris fœtus cauſſa.

Primò imbecillitatem fœtus quod attinet, pendet ea vel à vitio ſeminis, vel à vitio ſanguinis, quo infans alitur, vel ab vteri aliqua mala diſpoſitione. Etenim ſi ſemen vel patris, vel matris, vel vtriuſque, non optimè diſpoſitum, ſed debile ſit, vel ob ætatem, vel malam corporis conſtitutionem, ex tali ſemine non niſi debilis fœtus generari poteſt. Ideoque malè poſteritati conſulunt, ſeu fœminæ, ſeu viri, qui vel in ætate tenera nimis vel ſenili, vel valetudinarij liberis operam dant. Cum enim tales non niſi debile ſemen generent, ex eo non niſi debilis fœtus formari poteſt. Eadem ratio eſt ſanguinis in fœminis. Etenim ſi fœmina probum ſanguinem non habeat, ſed cacochymica ſit, ex vitioſo ſanguine non niſi debilis fœtus, & ipſe cacochymicus fieri poteſt. Ita ſi vterus ſit intemperatus, vel alio morbo afficiatur, ſemen conceptum non rectè fouet, eique aliquam intemperiem imprimit, & præterea ſanguini affluenti ſuam intemperiem communicat, vnde non niſi debilis fœtus formari poteſt. Nec tamen hic prætereunda Aſtrorum vires. Cum enim certum ſit, & id Agricolis notiſſimum, non parum referre, quo tempore, & quo Aſtrorum ſitu & adſpectu ſemina terræ mandentur: cur non idem etiam in hominis conceptione accidat? Et imprimis Luna hic multum poteſt, quæ vt plena, vel lumine diminuta, aut noua eſt, hunc vel illum cæli locum occupat, aut hanc vel illam cum Planetis & ſtellis fixis configurationem habet, varias conceptui diſpoſitiones imprimit, ac multorum ſæpe morborum cauſſa eſt. Neque enim minus ad corpus afficiendum poſitus cæli tam tempore conceptionis, quàm natiuitatis poteſt; cum tota corporis natura à conceptione pendeat. Et ſi qui in Nouilunio in lucem eduntur, plerumque *imbecilli* ſunt, ac rarò vitales, qui in Eclipſibus, Epilepſiæ obnoxij: cur ſi iiſdem temporibus conceptio fiat, iidem morbi oriri non poſſint? Quæ autem debilitationis fœtus cauſſa eſſe poſſit, facilè patebit, ſi & parentis & matris natura diligenter conſideretur. Vt enim referunt ſua ſemina plantæ, & vt Saluator ait, mala arbor non fert fructus bonos: ita ex malè affectis parentibus fortes liberi ſperari non poſſunt. Conſuleretur itaque bene Reipub. & poſteritati, ſi & homines iuſta ætate vxores ducerent, & nuberent, & qui morbo aliquo affecti ſunt, qui in fœtum deriuari poſſet, non prius nuberent, quàm affectus iſte eſſet curatus; quod quomodo præſtandum ſit, ex iis quæ dicta ſunt hactenus, patet: qui verò valetudinarij planè ſunt, aut morbo aliquo incurabili laborant, planè à coniugio & venere abſtinerent. Vt enim niſi agricola lectiſſima ſeminá terræ mandet, ſed quæuis obuia, & lolij ac aliorum zizaniorum ſeminibus miſta ferat, ita agrum zizaniis replebit, vt in iis eradicandis poſtea multis annis laborandum ſit: ita dum pueri vel puellæ, imbecilles, ſenes, valetudinarij, aut peſſimè morati nubunt, quod plerumque diuitiarum acquirendarum cauſſa fit, Rempublicam ſtelidis, fatuis, imbecillibus & valetudinariis hominibus, atque ad omnia officia ineptis replent.

Non niſi ſani nubere debent.

Quod ipſum iam olim monuit antiquus ille Philoſophus, Ocellus Lucanus, Pythagoræ auditor, qui *in lib.* περὶ τοῦ παντὸς, *de vniuerſi natura in fine*, hæc habet: Μετὰ πάσης οὖν σπουδῆς καὶ προνοίας δεῖ καταβάλλεσθαι, ὅπως τὰ γεννώμενα γίνεται χαριέστατα, καὶ γεννώμενα καλῶς ἀνατραφῇ· Οὔτε γὰρ δίκαιοι, τοὺς φιλίππους καὶ φιλορνίθας καὶ φιλοκύνας μετὰ πάσης ἐπιμελείας φροντίδα ποιεῖσθαι τῶν γεννωμένων ὡς δεῖ, καὶ ἐξ ὧν δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ πῶς διακειμένων γίνεσθαι τὰς μίξεις καὶ τὰς κοινωνίας, τὸ καὶ ὡς ἔτυχε γίνεσθαι τὰ γεννώμενα: τοὺς δ' ἀνθρώπους μηδένα ποιεῖσθαι λόγον τῶν ἰδίων ἐγγόνων, ἀλλὰ γεννᾶν ὡς ἔτυχε, καὶ γεννωμένων ὀλιγωρεῖν καὶ τῆς τροφῆς καὶ τῆς παιδείας, ταῦτα γὰρ ἀμελούμενα πάσης κακίας καὶ φαυλότητος παραίτια γίνεται, βοσκηματώδη καὶ ἀγεννῆ ἀποτελούμενα τὰ γεννώμενα. *hoc eſt. Itaque omni ſtudio & intento animo eniti debent, vt ſciti admodum & elegantes naſcantur liberi, & cum orti ſuſceptique fuerint, liberaliter educentur. Iniquum enim eſt, eos, qui equos, aut aues, aut canes amant & alunt, omni diligentia curare, vt belluas quemadmodum, & ex quibus, & quo tempore oporteat, generent, & quonam modo affectæ ſeſe admiſcere & copulare debeant, ne vilis ac vulgaris naſcatur ſoboles: homines verò nullam filiorum ſuorum curam ſuſcipere, quin potius illos, vt ſors tulit, procreare, & cum genuerint, ipſorum educationem inſtitutionemque negligere. Nam iſthæc ſi contemnantur, omnis improbitatis & nequitiæ cauſſæ ſunt, quippe quæ efficere ſoleant, vt qui orti fuerint, belluarum ſimiles, vileſque ac degeneres euadant.*

Parua & magna corporis ſtatura vnde.

Deinde varij errores interdum in conformatione accidunt. Euenit enim nonnunquam, vt pumili & pygmæorum q. ſtatura homines inueniantur, alij contra giganteam quaſi proceritatem habeant. Quam ſtaturam etſi in vtero non accipiãt: tamen in vtero delineationem eam membrorum acceperunt, quæ ad hanc figuram acquirendam apta eſt, vt quacunque etiam cura alantur, nec grandiores, nec minores euadere poſſint. Equidem regionibus nonnullis inſolens talis corporis figura conſueta. Quæ de Pygmæis narrantur, vulgò nota. Contra in India quibuſdam locis fertur ad cubitorum quinorum & duarum palmarum proceritatem hominum corpora excreſcere. Accidit tamen, vt interdum in iis etiam regionibus, vbi mediocris eſt hominum ſtatura, quidam vel nimis proceri, vel parui generentur. Nani & pumiliones paſſim in aulis Principum viſuntur, & tres tales deſcribit Platerus, *lib. 3. obſeruation.* quorum primus annos natus 38. longus tantùm tres pedes fuit, prolixa barba præditus; Secundus annos natus 45. longus pedes duos cum dimidio, barba etiam longa præditus; Tertius, qui in nuptiis Ducis Bauariæ integrè armatus & in artocreate occultatus in menſam appoſitus fuit, & rupto artocreate erumpens, ſtricto gladio in menſa ſaltans, ſpectatoribus riſum & admirationem excitauit. Contra monte rupto olim oraculi iuſſu, Oreſtis corpus refoſſum ſeptem cubitorum fuiſſe traditur. Et ſub Claudio Imperatore quidam robuſtiſſimus hominum nouem pedum & totidem vnciarum & Arabia aduectus eſt. Et noſtra ætate fuit quidam procerus homo Antonius, in aula Ducis Brunſuicenſis, cuius ſceleton in Academia Helmæſtadiana aſſeruatur. Et ante annos non ita multos; Polonus quidam grandis ſtaturæ ſpectaculi loco in Germania circumducebatur.

Et Platerus, *lib.* 3. *obſeruation.* ſcribit, ſe vidiſſe anno 1613. adoleſcentem Lunæburgenſem Iacobum Dammam, annos habentem ætatis 22. longum pedes octo, manus longas pedem vnum & trientem habentem. Et in pago quodam ditionis Baſileenſis, Anno 1565. ſe vidiſſe puellam quinque annorum, cum infantibus ludentem, adeo corpore vaſto, ac ſi fœmina eſſet multorum annorum, coxas ſeu femora habentem, qui equi ſui collum ſuperarent, ſuraſque, quæ hominis alicuius robuſti & quadrati femora adæquarent, cinguloque, quo lumbos cingebat; matris illius & patris corpora iuncta potuiſſe comprehendi, & antequam anni ſpatium ætate compleuiſſet, tantum, quantum ſaccus tritici octo modiorum, ponderaſſe.

Partes corporis iuſto maiores vel minores.

Poſtea etiamſi omnes corporis partes iuſtam magnitudinem habere debeant: tamen interdum accidit, vt pars aliqua corporis iuſto maior vel minor ſit. Ita videmus interdum quoſdam, qui capita maiora, quàm corporis proportio requirit, habent. Alios, quibus pes vel manus iuſto minor vel maior eſt. Ita refert I. C. Scaliger, *exerc.* 199. *ſect.* 2. ſe manum fœminæ altera duplo maiorem vidiſſe.

Partium defectus.

Inſuper accidit interdum, vt pars aliqua à primo ortu deſit, quod vitium à prima conformatione ortum habet. Ex Romana hiſtoria refert Iul. Obſequens; C. Valerio & M. Herennio Coſſ. ancillam puerum vnimanum peperiſſe. Et T. Graccho & M. Iuuentio Coſſ. puellam ſine manu natam. Et in Piceno infantem abſque manibus & pedibus natum, Lycoſthenes, *lib. prodigior. & oſtent. narrat.* Sine brachiis etiam natos, qui vel ore vel pedibus mirabiliter opera manuum vice perficiebant, paſſim ex hiſtoriis patet, & noſtra etiam ætate talia exempla vidimus. Cælius Rhodiginus, *antiq. lect. lib.* 4. *cap.* 12. ex Dione refert, inter alia munera Auguſto miſſa ab Indis, fuiſſe & adoleſcentulum ſine humeris, qui tamen pedibus manuum functionem obiret, & arcum intenderet ac ſagittas excuteret. Et Alexand. Benedictus, *lib.* 1. *Anat. cap.* 2. ſcribit, ſe vidiſſe mulierem ſine brachiis natam, pedes pro manibus ad nendi ſuendique artem habuiſſe. Ac ſimilia exempla hominum manibus deſtitutorum, qui pedibus ſcripſerunt, ac pinxerunt, arma tractarunt, & alia, quæ manibus aliàs perfici ſolent, peregerunt, recenſentur à Lycoſthene, *de prodigiis*, Cardano, *lib.* 17. *de Subtilit.* I. C. Scaligero, *exerc.* 334. Paræo, *lib.* 24. *cap.* 6. Et noſtra memoria vixit Halæ Sueuorum Thomas Schvveigker, qui manibus deſtitutus, pedibus ita eleganter ſcribebat, ſcripturaſque emblematibus ornabat, vt eos in hoc genere vinceret, qui artem eleganter ſcribendi publicè profiterentur. Exſtatque paſſim in Bibliothecis eius effigies cum ſcripturis ab eo elegantiſſimè delineatis, & pennis ab eo ad ſcribendum paratis. Idem etiam dolando, ſcindendo, ſculpendo mira perfeciſſe fertur. Ante annos etiam non ita multos, & hic & paſſim in Germania viſa eſt mulier, quæ manibus carens ore nebat, & ſcribebat, ac Studioſis in Album, quod vocant, nomen ſuum inſerebat. Ita & ſine pedibus natos eſſe obſeruatum eſt.

Partium numerus ſuperfluus.

Contra alij partes quaſdam plures, quàm par eſt, habuiſſe obſeruatum. Sic brachiis tribus vel pluribus, vt & pedibus, quoſdam natos fuiſſe, ex Iul. Obſequente, Lycoſthene, & Iouiano Pontano patet. Digitos in manibus & pedibus ſenos fuiſſe, ſæpe obſeruatum, & M. Curiatij ex patritia filias duas ob id ſedigitas appellatas, & volcatium ſedigitum, Plinius, *natural. hiſtor. lib.* 11. *cap.* 43. refert. Et puerum Arelatæ viſum, cui in vtroque pede ſeptem inerant digiti, in vtraque manu digiti ſex, ſcribit Franciſc. Valleriola, *lib.* 4. *obſeruat.* 2. Dentium quoque numerum conſuetum non ſemper obſeruari, ſed nunc plures, non pauciores eſſe, aliquando duplicem etiam ordinem dentium fuiſſe, obſeruatum eſt.

Conformatio partium vitioſa.

Eorum verò, qui diſtortos & inuerſos pedes & manus habent, paſſim exempla obuia ſunt. Connexio etiam ſæpè præter naturam vitioſa. Noui hic viri cuiuſdam docti liberos, qui omnes in manu vna digitos duos connexos habent. Quod etiam næui & alia quibuſdam liberis à matribus imprimantur, notiſſimum eſt. Ita ex hiſtoricis referunt, Perſinam Æthiopiæ Reginam ex marito pariter Æthiope fœtum ſuſcepiſſe albo colore inſignem, quod in viri amplexibus, ex quo grauida euaſit, fixis oculis intentoque animo albam Andromedæ imaginem adſpexiſſet. Sic incendij terrore rubris maculis inſigniri, ex ceraſorum, fragorum vel vini rubri in corpus grauidæ conſperſione, infantibus ſimile quid ceraſis, fragis, adnaſci, & maculas inſtar vini rubri in infantibus conſpici, ſæpe annotata eſt. Gemma, *Coſmocriticæ lib.* 1. *cap.* 6. narrat; Cum maritus quidam iratus in vxorem grauidam gladium ſtrinxiſſet, velut in cranium impacturus, accidiſſe, vt quanquam mulier fuga ſalutem reperiſſet, infanti tamen eadem caluariæ parte, cui acies minitabatur, magnum continuitatis diuortium appareret. Notatu etiam digna eſt hiſtoria partus monſtroſi, quæ exſtat in obſeruat. Cl. D. Gregorij Horſtij, *lib.* 1. *part.* 2. *obſeru.* 34. Opilionis vxor in pago Othmarsheim Ducatus VVirtenbergici, tertio circiter imprægnationis menſe, fortè molam præteriit frumentariam, faſciculum graminis capite geſtans, cùm eo ipſo momento molitor aſinum malè feriatum fuſtibus exagitans extra mollam propelleret. Aſinus è foribus prorumpens prætereuntis grauidæ ventrem grauiter offendit, ita vt illa ſubitò perterrita impulſu manum dextram oculis prætenderet, ſicque vix paulatim ſeſe recolligeret. Ex forti autem imaginatione factum eſt, vt non ſolùm ipſi quoque fœtui brachium dextrum oculorum regioni (oculis & naſo ſimul deperditis) adnatum, ſed & capiti noua calua vel cutis denſior, aſininis pilis horrida afflicta fuerit. Quin etiam in offenſione iſta, ruptis vaſis vmbilicalibus, è tenero Embryonis corpuſculo epatis parenchyma cum potiſſima inteſtinorum parte, peritonæo incluſa, extra vmbilicum procidit, vulnuſque progreſſu temporis, remanente hac hernia ſatis mirabili, callo recluſum fuit, & epar figuram oblongam acquiſiuit. Licet verò natura in conſeruatione huius Embryonis ſatis laborioſa fuerit: tamen ex defectu alimenti, circa ſeptimi menſis principium, pridie ſcilicet Calend. Ianuarij Anno 1614. abortu reiectus fuit, magnitudine pedis vnius circiter.

Memorabile inter alia & illud eſt, quod Anno 1610. die 17. Iulij, Pragæ accidit. Natus enim ibi fuit puer, quoad alias partes ſanus; verùm inteſtinis, epate, ventriculo, liene extra abdomen, cuius tamen cutis diuulſa non fuit, propendentibus. Cuius deprauatæ conformationis cauſa fuit imaginatio, quam mater concepit tribus aut quatuor ante partum menſibus, cum vituli mactini inteſtina & viſcera ex abdomine aperto propendere vidiſſet.

Cui ſimile ferè eſt, quod Dn. D. Philippus Hechſtetterus, *obſeru. dec.* 6. *caſ.* 5. recenſet: Vxor cuiuſdam lanij, qui inteſtina mundata cum annexis viſceribus ſeparatim vendit, peperit infantem integrum & perfectum, ſed mortuum; cui inteſtina cum omento per vmbilicum ex ventre propendebant, inuoluta & tecta membranis iis, quibus vaſa vmbilicalia inuoluuntur. Mater toto geſtationis

tempore ægra tempus conſuetum præuertit partus. Quod conformationis vitium etiam ab Imaginatione ortum habuit. Matri enim quotidie ob oculos erat totum illud, quod ex abdomine ſeu ventre bouis euiſceratur, inteſtina nempe, ſumen, ventriculus, viſcera. Impreſſit igitur hæc imaginatio illi, quod in vtero gerebatur, ita vt miſer infans exta pandula ex vmbilico monſtraret. Et vicina quædam mea ante annos non multos, cum grauida vidiſſet lanium ſuis mactati caput ſecuri diuidentem, filium genuit, cum maxilla vtraque, & os ad nares ac palatum eodem modo diuiſa erant. Infantes interdum naſci, labia diuiſa, quæ leporina appellant, habentes, paſſim notum eſt. Et plurimos alios huiuſmodi errores in conformatione in vtero fieri, fœtúſque poſtea talia vitia habentes naſci, nemo ignorat.

Cauſſa.

Cauſſæ.

Cauſſa autem iſtorum errorum omnium quærenda eſt in ſemine maris & fœminæ, ſanguine materno, vtero, & in formationis errore. Etſi enim omnium iſtorum vitiorum cauſſa proxima ſit facultatis formatricis actio læſa: tamen ea non ſemper per ſe læditur, ſed ſæpiſſimè, etſi rectè agere intendat, tamen propter materiæ, in quam agit, ineptitudinem, & loci incommoditatem, finem ſuum aſſequi, & opus, quod intendit, rectè perficere non poteſt. Interdum tamen quamuis materia & locus ſeſe rectè habeant, nihilominus errat, dum ab imaginatione matris turbatur & ad id, quod non debebat agere, agendum dirigitur.

Nanorum generationis cauſſæ.

Quod interdum enim nani & pumiliones generantur; equidem eius rei cauſſam nonnulli eſſe putant anguſtiam cauitatis vteri. Vt enim fructus, qui etſi natura ſua grandiores fierent, ſi in anguſto vaſe in generationis principio coarctentur & concludantur, debitam magnitudinem non aſſequi, & non plus, quàm capacitas admittit, excreſcere poſſunt: ita etiam fœtum ob vteri anguſtiam ad iuſtam magnitudinem excreſcere non poſſe putant. Verùm rarò puto hanc ſolam huius rei cauſſam eſſe; cum etiam in tenellis & paruæ ſtaturæ fœminis vterus facilè extendatur, vt fœtus ſæpe ſatis grandes lædant. Malim ergo in ſeminis, è quo prima omnium partium delineatio fit, paucitatem cauſſam huius rei referre. Contra ſi ſemen nimis copioſum ſit, talis fœtus ex eo delineari poteſt, vt poſtea cùm ex ſanguine in vtero affluente, tum in edito in lucem ex alimentis, in proceram & inſolitam magnitudinem augeatur.

Partium defectus & exceſſus cauſſa.

Ab eadem ſeminis paucitate fieri poteſt, vt partes aliquæ deficiant; ſicut contra à ſeminis copia, vt iuſto plures generentur; qua in re tamen plerumque etiam formatricis error concurrit.

Figuræ vitioſæ cauſſa.

Vt fœtus non naturalem figuram nanciſcatur, à ſeminis non recta permiſtione fieri poteſt. Sicut & à ſanguine, quo infans, dum adhuc in vtero eſt, nutritur, augeturque, fieri poteſt, vt magnitudo partium, vel etiam figura earum minus conueniens ſit.

Imaginationis vis.

Plerumque tamen & frequenter iſta vitia, vt & hermaphroditæ, de quibus *lib. 3. part. 9. ſect. 1. cap. 13.* dictum, quæ ex ſeminis commiſtione, diſpoſitione ac mutatione accidunt, ex formatricis errore proueniunt, quæ ab impreſſione quadam facultatis ſuperioris, quæ tempore conceptus aut pòſt in grauidis fit, accidit, dum nimirum mater terrore aut alio animi vehementi affectu vel intentiore imaginatione afficitur. Quò pertinet & deſiderium alicuius cibi, cuius ſi grauida non fiat particeps, accidit, vt mater notas quaſdam fœtui imprimat, quæ talium fructuum figuram & colorem referunt. Neque hoc ſolùm fit ex appetitu, ſed etiam ſi tales fructus ex improuiſo matris corpori incidant. Noui fœminam, cuius mater cum ſub moro ſtaret, in qua alius mora legeret, & mora aliquot dorſo eius inciderent, ipſa in dorſo tot excreſcentias habuit, quæ mora figura & colore repræſentarent, quot mora ex arbore dorſo matris illapſa fuerant. Et talia apud Medicos & hiſtoricos exempla plurima, imò etiam vulgò nota ſunt, vt ea recenſere omnia prolixum foret. Et licet fuerint quidam in ea ſententia, talia ab imaginatione non prouenire, ſed à fortuito humorum concurſu, aliiſque de cauſſis accidere, & falsò imaginationi tribui: tamen experientia, quæ etiam fœminis notiſſima, contrarium docet. Et ſi fortuito ſaltem humorum concurſu talia fierent, cur ſemper notæ, quæ infantibus imprimuntur, imaginationi determinatæ reſpondent?

Qua ratione imaginatio formationem fœtus mutet.

Qua ratione autem Imaginatio formationem fœtus mutare, eique aliquas notas imprimere poſſit, valdè obſcurum eſt, & diximus ea de re, *de conſenſ. & diſſ. Chymic. cum Ariſtotel. & Galen. cap.* 14. vbi de viribus Imaginationis egimus. Libet tamen & hoc loco aliquid, quantum quidem fœtus formationem attinet, de ea dicere. Vt autem in contrariis opinionibus recenſendis non morer, Auguſtinus, *lib. contra Iul. cap. 9. & lib. 12. de Ciuit. Dei, cap. 25. & lib. 18. eiuſd. operis cap. 5.* docet, (vt mentem eius potius, quàm verba recenſeam) accidentia, quæ ſunt in rebus realiter, in animam tranſire intentionaliter, & rurſum tranſeundo ad fœtum, in ipſo reales tales qualitates producere. Quam ſententiam plerique Medici & Philoſophi ſequuntur. Verum hac reſponſione res non ſatis clara redditur, neque omne dubium tollitur. Ideoque vt noſtram ſententiam in re obſcura proponamus, Phantaſiam ſeu Imaginationem per ſe atque immediatè, & per ſimplicem imaginationis actum, id non efficere, certum eſt. Etenim Imaginationis, vt immanentis & cognoſcentis potentiæ, actiones in cerebro abſoluuntur & terminantur, ſpecieſque phantaſiæ obiectum, nullam aliam vim habent, qualitatem realem producendi, fœtumque formandi: & quotidie variarum rerum imagines à grauidis concipiuntur, quæ nullo modo fœtum ſignant; neque etiam imaginatio potentiam habet per ſpeciem ſibi oblatam vllam qualitatem, multò minus corpus aliquod efficiendi, cum nulla ſpecies intentionalis aliam vim habeat, quàm potentiam cuius obiectum eſt, mouendi. Cùm verò itidem extra controuerſiam ſit, totam fœtus formationem facultatis formatricis opus eſſe, eamque fœtui partium quantitatem, figuram, ſitum, cum aliis connexionem, colorem & alia tribuere, & nihilominus ob præcedentem imaginationem iſtæ actiones formatricis mutentur: in duabus quæſtionibus huius rei cardo vertitur: prima eſt, An omnes omnino illi formatricis errores proximè ab imaginatione pendeant; altera, quomodo imaginatio errorum iſtorum formationis cauſſa ſit, & quomodo formatricem turbet, & per formatricem potentiam hoc vel illud in fœtu efficiat.

An omnes formatricis errores ab imaginatione dependeant.

Animi affectus vitioſa formationis cauſſa.

Ad primum reſpondemus, etſi omnia quæ in fœtus formatione accidunt, à formatrice fiant: tamen non in omnibus ab imaginatione dirigitur, ſed interdum, etiam matre nihil tale vnquam cogitante, ab animi affectibus ſpiritus & humores turbantur; & hinc cum impetu aut immediate ad vterum confluunt, vel aliò ruunt, vnde facultas formatrix in opere ſuo turbatur, & pro fortuito humorum in hanc vel illam partem in curſu; fortuito etiam à ſua ſcientia quaſi deflectens partes format, & vel humorum copia obruta, vel ſpiritibus & humoribus

aliò conuerſis deſtituta, eas non rectè format, & vel maiores vel minores quàm par eſt, dum ad vnam plus alimenti affluit, quàm ad aliam; efficit, vel dum magna humorum copia in vna parte obruitur, debitam figuram, numerum, ſitum & alia ipſis non tribuit. Imò accidere poteſt, vt inde febris, abortus vel mors fœtus ſequatur. Et propterea talium errorum cauſſa non phantaſiæ, ſed animi paſſionibus, quæ varium & inordinatum humorum & ſpirituum motum excitant, & per eum formationem turbant, tribuenda eſt. Et imaginatio in talibus affectibus non aliter concurrit, quàm facultatem appetentem excitando, quæ poſtea mediantibus facultatibus hunc motum humorum & ſpirituum excitat. Atque talia errata, cum ſaltem pro fortuito humorum in hanc vel illam partem incurſu & motu fiant, & nullam cum rebus externis determinatam ſimilitudinem habeant, communia appellari poſſunt, neque propriè ſignaturæ ſunt.

Errata formationis communia.

Determinata.

Sunt deinde alia errata determinata, quæ cum obiecto aliquo externo grauidæ oblato in ſpecie ſimilitudinem habent, v. g. vino rubro, igne, ceraſo, moro, mure, ſimia & ſimilibus. Hæc ſimpliciter ab imaginatione mediantibus animi affectibus fieri non poſſunt; cum illi ſaltem in genere humores & ſpiritus turbent, & moueant, ad tale autem quid nullam determinationem habeant. Siue enim à cane, ſiue à glire, ſiue ab hoſte terreatur grauida, idem terror fit, eundemque ſpiritum & humorum motum efficit, & propterea etiam eandem in fœtu mutationem efficere deberet, quod tamen non accidit. Nam quæ terretur à glire grauida, notam aliquam gliris; quæ à cane, canis; quæ à ſimia ſimiæ, fœtui imprimit. Alia ergo hîc cauſſa quærenda eſt, quæ formatricem facultatem, quæ corpus fœtus ſeu benè ſeu malè formet, dirigat vel turbet. Nullam verò hic aliam cauſſam inuenire poſſumus, quàm imaginationem.

Imaginatio quomodo fœtum ſignet.

Quomodo autem Imaginatio facultatem formatricem ad tales effectus edendos dirigat ac diſponat, explicare difficillimum eſt. Omnino neceſſarium videtur, aliquam fieri inter imaginationem & formatricem communicationem, & ab Imaginatione ſpeciem à ſenſibus externis communicatam formatrici facultati communicari, eamque illi quaſi exemplar & regulam, vt Auguſtinus, *lib. 1. de Trinit. cap. 8.* appellat, obiici, ad quam opus conformationis perficiat. Quomodo autem iſta communicatio fiat, valdè in hac humanæ naturæ caligine obſcurum, & latet nos exquiſita illa cognitio. Nonnulli id fieri exiſtimant, vibratione ſpiritus per neruos, & vehementem agitationem ſpiritus formam, quam continua imaginatione reuoluit, fœtui imprimere putant. Verùm cùm nulli nerui à matre ad fœtum ferantur, & fœtus tantùm per vaſa vmbilicalia, inter quæ nulli ſunt nerui, matri connectatur, etiam à cerebro matris ſpecies à phantaſia acceptas ad fœtum deferri non poſſunt. Alij ſtatuunt phantaſiam ſpiritibus cerebri ſpecies imprimere, ſpiritus illos miſceri ſanguini, qui fit alimentum fœtus, & per illum tandem ſpeciem fœtui imprimi. Verùm ſpecies, quæ ſunt obiectum phantaſiæ, ſanguini miſceri, & cum eo aliò deferri nequeunt. Ideoque alias probabiliores cauſſas inueniamus neceſſe eſt.

Conſenſus facultatum ſuperiorum & inferiorum.

Mihi probabile videtur, cauſſam eſſe illum conſenſum facultatum ſuperiorum & inferiorum. Equidem nonnulli exiſtimant, conſenſum illum inter eiuſdem animæ facultates non ſufficere, ideo quod conſenſus inter facultates eiuſdem animæ & in eodem indiuiduo nihil determinati efficiat, ſed ſaltem facultas ſuperior inferiorem excitet, vt ea in actum erumpat; cùm tamen hîc imaginatio formatricem ita dirigat, vt determinati aliquid efficiat, & non ſaltem fœtum formet, ſed hoc vel illo modo, imò aliter, quàm naturæ ductu ſolet, formet, & alio modo formet fœtum ob imaginationem muris, aliter ob imaginationem ſimiæ, aliter ob imaginationem fragi vel mori, quales ſignaturæ omnino ut ſimiæ ſunt, pro obiectorum varietate. Verum ſciendum, phantaſiam non ſolùm in alia parte aliam potentiam excitare, ſed & determinare poſſe pro operationibus, quas facultas illa edit. Si enim facultas excitata ab imaginatione vnicum & ſimplicem agendi modum habet, actus etiam ſemper eſt vnus & idem; vt dum ex venerearum rerum imaginatione penis erigitur, actio illa vna eſt, & nulla fit actionum varietas. Vbi verò potentia vario modo agere apta nata eſt, actiones etiam valde variantur; cuius exemplum loco motiua ſuppeditat, quæ ab imaginatione mediante appetitu ſtimulata varios & infinitos motus inſtituit, pro ſpecie in phantaſia concepta. Ita cytharædus non ſimpliciter digitos mouet, ſed ad ſpeciem ſoni in phantaſia conceptam. Eodem modo in ſermone & cantu ad regulam quaſi ſpeciei in phantaſia & ratione conceptam & muſculos laryngis & linguam facultas motrix mouet. In quibus motibus cum ſpecies in imaginatione concepta non ad ipſos digitos vel muſculos laryngis & linguæ è cerebro feratur, & nihilominus, ad eorum præſcriptum talis motus fiat, qui ſonum ad exemplum & regulam in imaginatione conceptam efficit: cur opus ſit, vt ad Vterum ipſum ſpecies in imaginatione grauidæ concepta feratur; cum formatrix facultas etiam non ad vniformem aliquam actionem, ſed ad varias determinata ſit, aliudque in corpore, aliud in pede efficiat? Neque opus eſt, vt per aliquam ſpeciem, ſicut phantaſia & intellectus cognoſcunt, formatrix etiam cognoſcat; etſi ſuus etiam cognoſcendi modus ipſi non ſit denegandus, ſicut aliàs etiam facultas Vegetans alimentum cognoſcit, & vtile attrahit, ac retinet, inutile reſpuit; de quo I. C. Scaliger *exerc. 307. ſect. 29.* ſcribit: *Natura in animali omnino anima eſt. Ipſa ſibi fabricat calces, dentes, cornua ad vitam tuendam. Itaque iis & vtitur & ſcit, quo ſit vtendum modo, ſine obiecto, aut phantaſia vlla.* Quapropter licet facultas cognoſcens à formatrice differt: aliquo tamen etiam huic cognitio tribuenda videtur, vt modò ex Scaligero dictum, & vtraque facultas ab eadem anima fluit, & eiuſdem animæ hæ potentiæ ſunt, & proinde inter ſe aliquam communicationem habent, etſi modum, quo id fiat, aſſequi non ita facilè ſit. Eadem enim eſt anima in toto corpore, & vbique omnibus inſtructa facultatibus, etſi omnes in omnibus non exſerat, ſed ſingulas per propria organa perficiat: Mouet cor, coquit in ventriculo, recoquit in iecore, perficit in venis, digerit in membra, mutat in corpus, vt Scaliger, *allegat. loco*, loquitur: addo porrò; ſentit in membranis, guſtat in lingua, olfacit in naribus, audit in aure, videt in oculo, imaginatur & diſcurrit in cerebro. Itaque fieri poteſt, vt in vna parte excitata & in actum deducta aliqua potentia aliam in alia parte excitet. Ita ex imaginatione rerum venerearum penis erigitur, non alia pars corporis, etſi imago illa ad penem non perueniat. Non tamen imaginatio, quòd in aliis facultatibus fit, ſolùm potentiam formatricem ad exercitium actus ſui ſimpliciter incitat & ita per nudum imperium ad agendum mouet, ſed etiam iſtas actiones variis modis determinat.

Quomodo imaginatio matris, [illegible] formatricem in fœtu.

Quanquam autem conceptus aut fœtus ſuam animam habet: & propterea nonnulli abſurdum eſſe putant, quod imaginatio fundata in anima matris debeat mouere formationem, quæ eſt in anima fœ-

A tus, idque tam abſurdum eſſe opinantur, quam abſurdum eſt, vt phantaſia vnius hominis poſſit mouere appetitum alterius hominis: tamen quia non ſolùm fœtus corpus eſt contiguum corpori matris, & humores ac ſpiritus à matre in fœtum deriuantur, & cum matris humoribus & ſpiritibus ſunt continui, ſed & ſuo modo fœtus ab anima matris, quandiu viuit in vtero dependet; (ſicut fructus in arbore, etſi ſemen iam perfectum & fœcundum contineant, aliquo modo, donec decidant, de vita arboris participant,) probabile eſt, ea, quæ potentias animæ in matre mouent, eadem quoque in ſemine facultates excitare & mouere poſſe. Ac propterea vbi formatrix facultas in ſemine & vtero materno in operatione eſt, ſi ſpecies aliqua imagi- B nationi matris obiiciatur, atque illa cum intentione & quaſi admiratione eam apprehendat, & circa eam occupetur, ſpecies talis imaginationi obiecta ad fœtum ſignandum ſufficit.

Quæ imaginatio ſignet.

Etſi verò imaginationem notas fœtui imprimere certum ſit: tamen & hoc certum, non omnem imaginationem id præſtare. Sæpe enim accidit, vt grauida aliqua pictas multas animalium formas, imò ipſa animalia videat, ſicut quotidie grauidæ canes, feles, boues, ſues adſpiciunt, ceraſa, fraga vident & tangunt, nec tamen vllam notam inde fœtui imprimunt. Quapropter ſciendum, non quãuis imaginationem fœtum ſignare poſſe, ſed eam ſolùm, quæ appetitum inſignem, vel admirationem, vel terrorem, metum, triſtitiam grauidæ in- C cutit: quod cum & imagines pictæ, vtpote quæ rerum ſunt ſpecies, reſque repræſentant, præſtare poſſint, earum intuitus ſæpe non minùs, quàm res ipſa oblata, facit, vt notæ fœtui imprimantur. Hinc adeo accidit, vt mulieres delicatiores & timidæ, quæ facillimè ad rerum paulò minùs tritarum & obuiarum adſpectum, imò vmbras rerum ferè, animi pathematis corripi ſolent, faciliùs tales notas fœtui imprimant, quàm aliæ, quæ animoſiores ſunt, & nec facilè terrentur vel timent. Quibus & hoc accedere poteſt, quod etſi res ipſa per ſe non ſit talis, vt meritò timeri poſſit: tamen ſi grauida nouit, aliàs grauidas ex rerum talium adſpectu & cogitatione fœtui notas impreſſiſſe, facilè timere poteſt, ne & ſibi quid tale accidat, & hoc ipſo ti- D more & cogitatione facere, vt fœtui nota imprimatur.

quomodo animi pathemata ad ſignandum fœtum concurrant.

Quamuis verò ſupra dictum, imaginationem per animi pathemata non ſignare & notas fœtui imprimere: tamen id ſaltem intelligendum eſt, quod animi pathemata proximè & per ſe talia id non præſtant, vtpote quæ ſaltem humores & ſpiritus agitant: interim vt cauſſa adiuuans & ſine qua non concurrere poſſunt, dum nimirum faciunt, vt ſpecies fortiùs imaginationi imprimantur, & conformatricem turbent, quæ turbata ab opere ſuo, quod ſecundum naturæ inſtinctum, & ſcientiam abſolutura erat, deſiſtit, & facilè ad aliud exemplar, quod imaginatio offert, auocatur. E

Neque tamen omnis imaginatio, quam animi paſſiones ſequuntur, fœtui notas imprimere poteſt, ſed requiritur, vt illæ animi paſſiones ſint fortes, vt ad vterum vſque eorum efficacia, & quidem ſubitò, pertingat, & facultas formatrix non ita fortis ſit, ſed ſe facilè in opere ſuo turbari permittat; vt materia idonea ad id formandum, quod à ſpecie in phantaſia offertur, ſuppetat. Eorum aliquid ſi deſit, imaginatio ad notas fœtui imprimendas non ſufficit. Non enim omnia, quæ imaginationi obiiciuntur, facultas formatrix efficere poteſt, ſed ea ſaltem, ad quæ materia ſuppetit, & quæ ea afficere apta nata eſt. Nimirum plumas, ſquamas, vera cornua producere non poteſt: Neque talia formandi vel ſcientiam vel materiam habet, ſed ſimile quid carneum efficit.

quando imaginatio ſignet.

Fiunt autem tales mutationes rarò tempore conceptus, plerumque tempore grauiditatis, dum facultas formatrix in ipſo formationis opere eſt. Suntque eæ omnino variæ. Interdum enim numerus mutatur. Vt ſi grauida adſpiciat alium, qui ſex digitos habet, poteſt fœtum concipere, qui totidem quoque digitos habeat. Si contra adſpiciat alium, qui quatuor tantùm digitos, vel vnum pedem habeat, ſimilem prolem generare poteſt. Poteſt eadem producere pilos in iis partibus, in quibus aliàs generari non ſolent, vt & varias excreſcentias in variis corporis partibus. Figuram quoque variarum partium nonnihil mutare poteſt imaginatio; vt fœtus ſimilitudinem aliquam cum bruti alicuius capite vel pede habeat. Ita per imaginationem fieri poteſt, vt partes, quæ continuæ & integræ eſſe debent, diuiſæ fiant, ſi vulnus aliquod, vel rem aliquam gladio vel ſecuri diuidi videat. Poteſt eadem colores varios, vel ſanguinem, vel ignem referentes corpori inducere. Non tamen quouis tempore quæuis notæ fœtui imprimi poſſunt, ſed aliæ in principio, aliæ in fine, aliæ toto geſtationis tempore. Colores quouis tempore, etiam in fine formationis mutari, vt & carnea quædam tubercula adnaſci, pili & ſimiles leuiores mutationes fieri poſſunt. In medio, vt & fine geſtationis, poteſt magnitudo partis mutari, dum natura ad hanc vel illam partem plus vel minus nutrimenti attrahit, eique adponit. Numerus verò partium & figura inſigniter poſterioribus menſibus, vbi formatio fœtus abſoluta ferè eſt, mutari non poteſt.

CAPVT VIII.

De Fœtu lapidefacto ſeu Lithopædio.

Fœtus Petrefacti hiſtoria.

HOc loco non prætereunda mirabilis hiſtoria fœtus viginti octo annis in vtero geſtati, & in lapideam duritiem conuerſi, quam Ioannes Albosius deſcribit, quam tamen ſi ad partus vitia ſi quis referre malit, per me licet. Eſt autem ea talis. Mulier Senonenſis, nomine Columba Chatry, quæ ſartori cuidam veſtium nupſerat, ab annis quadraginta octo fracta ætate & valetudine occubuit, die 16. menſis Maij, annum agens ætatis ſexageſimum octauum. Hæc à primis nuptiis demum ante annos ante obitum 28. conceptionis certa habuit indicia, & decurſu geſtationis tempore, labores puerperij graues, & abdominis dolores experiri incepit, vrina ad aliquot dies ſuppreſſa, quæ poſtea currenti velut alueo & magna vi erupit, profuſo illo ichore, non tam ex veſicæ meatu, vt credibile eſt, ſcaturiente, quàm ex mulieris loculis, omnino tunica diſrupta, cum vna cum iſtis ſeroſis recrementis (quas mulieres aquas vocant) aliquis concreti ſanguinis trombus emerſerit. Inde autem & mammæ concidere viſæ ſunt, motus infantus aut ignauus, vt nullus labores mulieres tolerabiliores. Quibus omnibus attonitæ fuerunt obſtetrices, quæ antea certiſſimum puerperium exſpectaſſent. A ludibrio autem iſtius fœturæ totum triennium lectulo illa decubuit, ad extremum vitæ calcem de valetudine conqueſta, de tumore, de duritie, de torminibus alui (quam obuiis quibuſque & Cheirurgis & Medicis tractandam exhibebat) de inutili & graui illo pondere, quod pro vario geſtantis motu, modò in hanc, modò in illam partem procumbebat. Denique de languente & deprauata appetentia, quam ſubinde acetariis

& abſorpto omphacio ſollicitabat, alioqui perpetuo ἄτοκος. Illamque ferunt vicinæ, inter ſuos ſales ſæpe dictitaſſe, (vt erat genio ſatis lepido) ſe fœtum vtero gerere, qui tandem parenti foret exitio & internecioni; quanquam cum ſerio loqueretur maleficium acceptum potius accuſaret. Poſtquam autem fato eſſet functa eius vir officioſus in vxoris manes (quam tamdiu & tantopere excruciatam viderat) acceſſiuit vnum atque alterum ex Cheirurgis, ambo valentes arte & artis vſu, quibus (licet de ſcirrhoſo tantum tumore cogitarent) diſſecto mulieris abdomine, & reiecto infra peritonæo, vterus ſeſe offert, adſpectu quidem rugoſus & verſicolor, vt criſta illa pendula, quæ Gallis Indicis ex ſummo capite prolabitur, vel potius vt operimentum illud cutaneum quod illorum collum ambit, tactu autem durus, teſtaceus & craſſus inſtar τῶν ὀστρακοδέρμων. Tum nouaculam in portentoſam illam molam & gypſeam iniiciunt; qua ad aciem cultelli renitente ſcalprum altius adigunt. Eorum autem alter inflicto caſu in cranium vulnere, & in aliquot coſtas, tandem humerum dextrum impetit, à quo erumpens oſſis caput, certiſſimam fecit fidem oſſium illic latitantium. Ex quo ſcalpellum aliò transferunt, & magna vi, ſenſim tamen & recta vterum ſecant, diductiſque duriſſimis vulneris labris, infantem in orbem implicitum, & ex tranſuerſo in vtero poſitum introſpiciunt in penitiſſimo ſinu, & altiſſimis latebris ſtabulantem, in ſuamque veluti cyſtin, quam Allantoidem tunicam fuiſſe puto, calloſiſſimam reconditum. Quo ſpectaculo inexſpectato obſtupefacti Medicos conuocant, quos in re inaudita conſulant, adhibeantque in teſtimonium & iudicium rei huius, quæ penè fidem omnem ſuperet. Interea multis ad nouum prodigium accurrentibus, & opus Cheirurgorum interturbantibus, venit ipſis in mentem, totam iſtam molem ex illo veluti antro & manibus & vncis Cheirurgicis, qua valerent, vi abſtrahere, vt arborem ex ſuo caudice, domumque comportare, vt priuatim & apud ſe accuratiùs corpuſculi anatomen ſectarentur, & cum peritis de portento nouo & inaudito conſilia conferrent. In præcipiti autem & violenta illa laniena non licuit opus feſtinantibus introſpicere, quod ſubſtratum eſſet infantulo Chorion, quæ vteri acetabula, qualia vmbilici vaſa, quis eſſet Allantoidis cum vtero & cum fœtu nexus, cum vterus ipſe, præcipue ad coxam dextram, ad nares, & ad partem ſpinæ dorſi cute infantuli omnino coaluiſſet.

Situs infantis erat penè ſphæricus, facie ad thoracem affixa, ſublatis ad nares genibus, vnde poſtea ex patulæ retuſæ & ſelimæ conſpectæ ſunt. Oſſa capitis tenuia quidem, ſed firma, & inſtar cornu nitentia, cute capitis multis in locis piloſa; caput in ſiniſtrum brachium ita procumbebat, vt à protuberante humero auris, & os occipitis impellerentur, quod in cauatam ea parte introceſſiſſe conſpicerentur.

Cubitus ad ſummum humerum reflectebatur, porrecta ſola manu, quæ in pugnum adeo firmiter contracta & ſummi digiti ita palmæ adhærebant, vt licet apparerent ſeriatim inter ſe diſtincti, reipſa tamen in vnum idemque verè lapideum corpus concreuiſſent. Dextrum autem brachium ad vmbilicum manum extendebat, quæ ad carpum inaduertenter abſtracta fuit, & in aluo matris relicta. Femur, genu, tibia ſiniſtra dextris incumbebant: quibus tamen erant ita implicita, vt talus ſiniſter pediſque planta in dextrum pedion implantarentur, quibus excauatum cederet, & penè indiſſolubili nexu colligarentur. Vtrumque crus in ventrem, & pectus reflectebatur, certiſſimamque fœminei ſexus notulam tegebat, tibia vtraque ad nares intorquebatur, pedibus & pedum digitis ita inter ſe compactis & lapidefactis, vt facto ex oculis & tactu iudicio, totum iſtud opus dixiſſes eſſe alicuius Phidiæ, qui vel ex ebore, vel ex marmore maturæ ætatis embryi abſolutiſſimam iconem expreſſiſſet, maximè cum in ea duritie corpuſculi moles non concidiſſet, imò cum cute nitida integram ſuam & συμμετρίαν & εὐσαρκίαν retinuiſſet. Partes autem internæ, viſcera nempe omnia, cor & cerebrum habebant ſe naturaliter, eo demto, quod vltra modum induruerant, minus tamen quàm externæ, ita vt hodie quoque exſertum iſtud corpuſculum, neque putredinem minetur, neque teredinem. Ex quo poſtea dentem exemit inopinanter quidam obuius, qui prodigium contrectabat, vt dentis ſedem in ipſo alueario adhuc cõſpicere liceat. *Hæc Ioan. Albosius.*

Circa hanc autem mirabilem hiſtoriam duo imprimis inquirenda, primum eſt, qui factum ſit, vt fœtus ille in puerperij laboribus in vtero matris extinctus, non, quod aliàs fieri ſolet, computruerit, & vel matri ſubitum interitum attulerit, vel paulatim petrefactus eiectus fuerit, vel facta per abdomen via particulatim, quod interdum accidit, vt ſuo loco dicemus, egreſſus; imprimis cum vterus ſit locus calidus & humidus, & in mulieribus quaſi corporis ſentina, & propterea res in eo contentæ facilè putredinem concipiant. Alterum eſt, qua vi fœtus iſte in lapideam duritiem fuerit conuerſus.

Cur fœtus hic mortuus non computruerit.

Primum quod attinet, ſunt nonnulli in ea ſententia, vterum præter naturæ modum, fracti caloris imbecillitate, per irritos labores partus, per eruptionem aquarum, per effuſa quædam cruenta, per aëris externi frigidi, dehiſcente vtero, & diductis in exſpectatione partus cruribus, admiſſi iniuriam, refrigeratum fœtum mortuum à putredine tutatum fuiſſe. Verùm cum mater viginti octo annis adhuc poſt fœtum mortuum ſuperſtes fuerit, non credibile eſt, in vtero potuiſſe eſſe tantam frigiditatem, quæ putrefactionem planè inhibere potuerit.

Mihi ergo probabilius videtur, iſtarum duarum quæſtionum explicationem ab vno principio pendere. Cauſſa enim, quæ duritiem illam lapideam fœtui induxit, eadem illum à putredine tutata eſt. Quænam verò cauſſa illa ſit, obſcurum. Etſi verò notiſſimum ſit, extra corpus humanum dari fontes non paucos, in quibus res iniectæ in lapideam duritiem mutantur, & ex aquis fontium illorum decurrentium in canalibus & aliis locis vicinis tophos lapideos concreſcere: tamen vt ex tali cauſſa fœtus ille lapidefactus ſit, credibile non eſſe nonnulli exiſtimant; cum vterus multi ſanguinis venoſi & arterioſi affluxu & vicinorum viſcerum benigno tepore foueatur, vt in aliquid congelari non poſſit.

Plerique ergo hic ad primas qualitates corporis confugiunt, ſed alij aliter. Nonnulli ſiccitatem huius rei cauſſam eſſe ſtatuunt inductam à vigiliis, inedia, & ichoris copioſo effluxu. Verum cum ſiccitas qualitas paſſiua ſit, & omnino ad agendum ſegnior, alij frigus, alij caliditatem ei addunt. Qui frigiditatem & ſiccitatem huius effectus cauſſam eſſe ſtatuunt, eo imprimis perſuadentur, quod frigiditas & ſiccitas putredini quæ hic prohibita eſt, maximè eſt contraria. Modumque huius concretionis nonnulli ita explicant. A frigore dicunt, humores, qui in venis, mediiſque ſpatiis vterinæ molis & concepti fœtus pertinaciter impacti erant, concretione coactos fuiſſe, eodem planè modo, quo ſcirrhi generari ſolent. Hi ſ ita

ad abſolutam duritiem tendentibus ſeroſum humorem per halitum reſolutum fuiſſe, nullam verò humiditatem poſt hanc coitionem per venas, quæ ſolæ fœtui alimentum conferebant, in media vteri ſpatia illapſam fuiſſe & proinde facto ſeri & cruoris effluuio, in loco frigido, ſicco & ſaxeo fœtum madere deſiiſſe, imò induruiſſe. Verùm conſentaneum veritati non eſt, in corpore humano viuente, qualis matris corpus fuit, tantam frigiditatem & ſiccitatem eſſe, quæ hoc modo fœtum indurare poſſit. Et licet verum ſit, poſtquam fœtus emortuus fuit, nihil amplius alimenti affluxiſſe: tamen cauſſa hinc nulla datur, cur non putreſcere potuerit. Nam ſi fœtus mortuus aliquis ex vtero matris eximatur, & ſaxo etiam includatur, tamen putreſcit, quia calore interno, à quo regatur, deſtitutus eſt.

Alij ergo à calida & ſicca intemperie iſtam duritiem proueniſſe ſtatuunt; cum mater tandem veluti hectica febre decubuerit, & calidis ac ſiccis medicamentis vſa fuerit, quibus cùm intus tum foris admotis aſſidua illa tormina ſedare, flatus diſcutere, & vlcus illud vteri deturbare conabatur muliercularum vulgus. Verùm etſi hæc omnia ita acciderint & circa matrem geſta ſint: tamen lentus iſte omnis calor fuit, neque iſta medicamenta efficere potuerunt, vt infans non ſtatim, poſtquam mortuus eſt, in vtero putreſceret. neque in tantam duritiem fœtum mutare potuerunt.

Verùm cum in Inſtitut. *lib. 2. part. 2. cap. 9. & tract. de conſ. & diſſ. Chymic. cum Ariſtot. & Gal.* ſatis monſtratum fuerit, caliditatem, frigiditatem & ſiccitatem equidem, vt cauſſas adiuuantes, ad generationem calculi in corpore humano concurrere poſſe, cauſſam tamen præcipuam eſſe ſuccum lapideſcentem ſeu ſpiritum lapidificum: in eo etiam & hic meritò acquieſcimus. Etſi enim infans iſte ſua habuerit generationis principia: tamen proculdubio minus pura fuere, & debilia, & imprimis ſanguini humores tales ſuccum lapideſcentem & ſua vi ad concretionem tendentem continentes proculdubio admixti fuerunt, vnde etiam fœtus viuus in lucem editus non eſt. Idque fieri poſſe, molæ, quæ interdum in fœminis generantur, & cum iis conſeneſcunt, imò commoriuntur, & non putreſcunt, vt & ſchiæ ac tophi & lapides, quos in omnibus ferè corporis partibus, & in ipſo vtero etiam genitos fuiſſe obſeruationes Medicorum docent, ſatis probant. Quod ſi cui mirum de fœtu videtur, is ſciat, rarum hunc caſum eſſe, & qualis vnicus, quantum ego quidem memini, in tota hiſtoria Medica annotatus eſt.

CAPVT IX.

De Mola.

INter errores, qui in formatione fœtus contingunt, & is eſt, cum pro vero fœtu quiddam informe, id eſt, à corporis humani forma alienum, generatur, quod Græci μύλην, Latini Molam appellant, proculdubio à pondere, quod inſtar molaris lapidis fœminis graue & moleſtum eſt. Eſt enim mola caro & maſſa ſine oſſibus & viſceribus ex imperfecta conceptione loco fœtus genita.

Mola quid.

Differentiæ.

Eſt autem magna molarum differentia. Nunc enim eſt tantùm caro informis ſine oſſibus, nihil certi referens, venis tantùm referta, & cute vel membrana obducta, imò interdum etiam præter membranam exteriorem, nihil, quo intertexantur, habet, ſed ſaltem parenchymata viſcerum

A refert. Aliàs membranoſa & fibroſa magis eſt, & quidem interdum ita viſcida & tenax, vt nec ferro cedat, qualem Petrus Salius Diuerſus vidit, *vt in annot. in Altom. cap. 112.* refert; ſimul tamen informis. Nonnunquam formam alicuius rei refert, habetque interdum formam oblongam, interdum orbicularem, interdum rhomboidem. Platerus vidit molam, Stellam arboreſcentem marinam appoſitè repræſentantem. Aliquando brutorum animalium figuram molæ referunt; aliquando etiam membri alicuius humani figuram; refertque Petrus Salius Diuerſus, *alleg. loco*, ſe nouiſſe honeſtam & nobilem mulierem, quæ tres molas ad ſimilitudinem pudendis virilis formatas peperit. Imò

B hiſtoria ab Hippocrate, *2. Epidem.* recenſita probare videtur, quod etiam forma humana mola naſci poſſit, modò oſſa & viſcera non habeat. Refert enim ibi, Antigenis coniugem puerum carnoſum, membris diſcretis, craſſum, ſine oſſibus, digitorum quatuor peperiſſe.

Et quidem molæ quædam vita omni deſtitui videntur, & tantùm inſtar concreti ſanguinis ſunt, aut placentæ vterinæ dictæ ſimiles, cui vaſa vmbilicalia inſeruntur: quædam ſaltem vegetantur & nutriuntur: interdū verò & ſenſum aliquem ac motum obſcurum habent, inſtar zoophytorum. Et tales varias figuras habent; interdum inſtar veſicæ ex amplo ventre in anguſtum verticem mola ſurgit,

C roſtro ſuillo vel alterius animalis ſimilis. Interdum polypi modo in plures ramos & roſtra plura vel brachia q. diuiditur. Aliquando & motum habet. Ita refert Matth. de Gradibus, *in 9. Rhaſ. cap. de mola*, ſe vidiſſe bis vel ter fœminas fruſtum aliqualiter figuratum excreuiſſe, quod mouebatur, & vixit per aliquot horas.

Nonnunquam etiam vna, nunc plures ſimul molæ excluduntur. Alb. Magnus, *lib. 18. de hiſtor. animal. cap. 16.* narrat, ſe vidiſſe duas molas vno partu excretas. Et Nicol. Florentinus, *ſerm. 6. tr. 3. cap. 20.* ſcribit, ſe fœminam quandam vidiſſe, quæ emiſit nouem fruſta vno die, ſeparata & diſtincta, quorum vnumquodque erat figuræ enor-

D mis, nec figura erat ſimilis figuræ alterius, & pendebat vnumquodque ab vnciis tribus ad octo.

Præterea nunc ab vtero excluduntur ſolæ, ſine fœtu, nunc ante fœtum, nunc cum fœtu, nunc poſt fœtum, & quidem nunc breuiore tempore, nunc poſt aliquot dies, ſicut Guil. Fabricius, *Cent. 1. obſeru. 54.* fœminam quandam ſeptimo menſe enixam eſſe molam ſcribit, quæ magnitudinem capitis æquabat, nono verò menſe filium ſaluum peperit. Sæpe etiam aliquot menſibus in vtero molæ hærent. Imò interdum longo tempore cum fœminis conſeneſcunt. Eius rei variæ hiſtoriæ paſſim extant. Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 4. cap.* 80. ſcribit, in quibuſdam mulieribus carunculas ad iuglandis nucis magnitudinem per pudenda excretas fuiſſe, aliquando ſingulis menſibus, aliquando bimeſtres aut trimeſtres: Molam annorum quinque ſe vidiſſe Sa-

E uanorola, *tract. 7. cap. 21. rubr. 27.* refert. Viduam quandam molam in vtero annis plus minus quindecim geſtaſſe ſcribit Dodonæus, *cap. 49. obſeru. Medicinal.* Et Duretus, *comment. ad Coaca præſagia*, ſcribit, ſe vidiſſe molam annorum quindecim. Et Paræus, *lib. 23. cap. 24.* Molam totos annos ſeptemdecim vtero circumtuliſſe quandam fœminam refert. Nicol. Florentinus, *ſerm. 6. tract. 3. cap. 20.* narrat, ſe vidiſſe mulierem, quæ molam pluſquàm viginti annorum ſpatio geſtauerit. Ad finem verò vitæ Genuenſem mulierem malam geſtaſſe Alexand. Benedictus, *lib. 25. de cur. morb. cap. 34.* teſtatur. Idem, *eod. libr. cap. 29.* refert, Nobilem

quandam fœminam Venetam ſeptimo menſe, quo vterum geſtaret, polypum peperiſſe monſtroſum, quem ipſe diſſecuerit, & in medio maſculinum fœtum integrum palmi magnitudine repererit, quem monſtrum illud in ſe genitum inter eas anguſtias accreſcere non patiebatur. Annexuſque erat vmbilicus polypo. Id quod proculdubio factum, quod antequam fœtus conciperetur, mola iam vteri ſinum occupauit, & propterea fœtus radicationi locus datus non eſt: itaque in ſubſtrata mola carnea & ſanguine plena radices agere neceſſe habuit. Tale quid quoque vxori ſuæ accidiſſe refert Fr. Valleriola, *ob medicinal. lib.* 1. *obſeru.* 1. quæ cum ſummo vitæ periculo molam & carnem informem, craſſam, duram, ſemiputrem, & multis partibus laceram eiecit, cui quatuor vinculis fortibus infans maſculus alligatus erat, quadrimeſtris circiter, omnibus ſuis membris integer. Idem, *ibidem*, refert, aliam quamdam fœminam Arelatenſem octauo geſtationis menſe puerum probè iam dearticulatum & ſuis omnibus partibus conſtantem molæ quoque vinculis alligatum eieciſſe, magno cum virium diſcrimine.

Monſtro potiùs, quàm molæ ſimile fuit illud, quod nautæ cuiuſdam vxorem peperiſſe ſcribit Leuin. Lemnius, *lib.* 1. *de occult. nat. miracul. cap.* 8. Primùm, *inquit*, illa magno conatu ac molimine maſſam quandam informem enixa eſt, cui vtrinque anſæ duæ connexæ erant in brachiorum longitudinem ac modum exporrectæ: palpitabat autem, illique vitale quiddam ineſſe viſum eſt, vt ſpongiæ & vrticæ marinæ, quas illi Elſchouvve vocant, quarum innumeræ æſtate in Oceano fluitant, exemtæque mari diffluunt, ac diutius manibus contrectatæ liqueſcunt, inducto pruritu ac mordaci vredine, vnde nomen id obtinuerunt. Poſtmodum monſtrum delapſum eſt ex vtero, adunco roſtro, longo teritique collo, oculis vibrantibus, cauda acuminata, eximia pedum agilitate. Id poſt primum lucis intuitum conclaue ſtridoribus implet, atque vltrò citroque diſcurrens latebras perſequitur; tandem mulieres puluinis impetunt, ac ſuffocando perimunt. Hoc monſtri genus, quoniam hirudinis more ſugillando lugendoque fœtui infeſtum eſt, ac ſanguinem adimit, ſanguiſugam nominant, vulgò *Sungers*. Poſtremò mulier hæc plus ſatis delaſſata, non ſine ſummo vitæ diſcrimine prolem maſculam edidit; à monſtro ita excarnificatam, vt à ſacra lotione quàm minimum vitæ ſupereſſet, mulier verò ægrè refocillata; quas moleſtias ac torturas perpeſſa ſit, optima fide mihi enarrauit.

Nonnulli etiam molæ aquoſæ mentionem faciunt, ſed pertinet ea ad hydropem vteri, de quo ſupra dictum.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Proximam molæ cauſſam eſſe facultatis formatricis errorem, extra dubium eſſe puto. Sed qua de cauſſa ita aberret facultas formatrix, non ita planum eſt. Mercurialis in eâ eſt opinione, molam ex ſolo ſanguine menſtruo abſque vllo ſemine generari poſſe. Sed falſa eſt hæc opinio. Nulla enim in ſanguine ſolo eſt vis formatrix, ſed ea in ſemine tantum hæret. Quapropter in eo quidem plerique conſentiunt, debilitatem ſeminis & ſanguinis copiam huius rei cauſſam eſſe. Verùm an vtrumque ſemen requiratur, an verò ſine virili ſemine mola generari poſſit, dubium. Nonnulli in ea ſunt ſententia, ſine virili ſemine ex ſemine fœminæ cum ſanguine menſtruo mixto molam generari, alij ex ſemine virili cum ſanguine menſtruo copioſo mixto. Verùm puto tutiſſimum eſſe ſtatuere, plerumque quidem ab vtroque ſemine maſculino & fœminino molas generari, cum facultas formatrix, præcipuè ſi debilis

An ſine virili ſemine mola generetur.

A eſt, ob ſemen exiguum non bene conſtitutum, à ſanguinis copia obruitur, ita vt etiam venas aliquas vel earum rudimenta, & membranas quaſdam effingat, totam verò fœtus ſtructuram elaborare non poſſit: interdum tamen etiam in viduis à ſolo fœminino ſemine & ſanguine molas fieri poſſe, obſeruationes Medicorum docent, vt poſtea, in *Quæſtione*, dicetur.

De cauſſa molæ iam olim ſcripſit Hippocrates, *lib.* 1. *de morb. mulier.* Molæ, *inquit*, conceptus hæc cauſſa eſt: Cum multi menſes exiguum & morboſum ſemen exceperint, neque conceptus rectus ſit, & venter plenus eſt veluti prægnantis. Et *lib. de ſterilitate*: Fit mola in vtero, cum menſium copia

B exiguum & minimè robuſtum ſemen virile conceperit, aut etiam muliebre.

Generatur autem faciliùs mola, imò vario modo generatur, ſi ſanguis non ſolùm copioſus ſit, ſed & impurus & ad fœtus nutritionem ineptus, quem natura menſtruo tempore, vt inutilem excreturа erat. Hinc adeo accidit, vt mola plerumque generetur, ſi fœmina cum viro concumbat imminentibus iam vel fluentibus, & nondum planè ceſſantibus menſtruis, vnde etiam proculdubio Germani molas appellant *Monkinder*: Interdum & in iis, quæ diu menſtrua ſuppreſſa habuerunt. Ita Hippocrates, 5. *epid.* de vxore Gorgiæ refert, quod ei menſes per quadriennium non fluxerint, & fœmellam pepere-

C rit, & ſubſecuto diuturno vteri fluore, poſt 40. dies proiecerit molam, poſt quam ſana facta eſt.

Diſputant etiam hîc nonnulli, An mola fiat à nimio calore, an à frigore: cum Ariſtoteles, *lib.* 4. *de gen. animal. cap.* 7. ſcribat, molam fieri eodem modo, quo ea, quæ inquinari dicimus, cum elixantur, nec per calorem, vt quidam volunt, ſed potius propter caloris debilitatem. Contra Auicennas, *fen.* 21. *tertij, tr.* 2. *cap.* 18. vehementiā caliditatis neceſſariam eſſe, à qua ſanguinis coquatur, & carnis formam acquirat. Verùm ſi rem accuratè æſtimemus, neque à calore, neque à frigore ſolùm & primariò fit mola, ſed à facultate formatrice, errante tamen in ſuo opere. Neque molæ generatio ſaltem coctio

D eſt, & rei ſimilaris plane productio, ſed formatio quædam, vnde magna molarum, vt ſupra dictum eſt, diuerſitas, & præter carnem, venas, membranas, etiam interdum animalium quorundam formas molæ habent. Si verò de cauſſa inſtrumentali quæramus, rectius ſentit Ariſtoteles, quàm Auicennas. Calor enim, quo facultas formatrix, vt inſtrumento vtitur, in debili ſemine debilis eſt, & à copia ſanguinis obruitur.

Signa Diagnoſtica.

Molam cognoſcere non facilè eſt; cum & verum fœtum, & hydropem, alioſque vteri tumores & obſtructiones à ſuppreſſione menſium æmulari poſſit, imò interdum cum ipſis coniungatur. Præcipuè verò ante quartum menſem nulla cognitio certa de iſtis eſt, & vix à vero fœtu diſcerni poſſunt, cum

E vtrobique eadem ferè appareant ſymptomata, menſes retineantur, cibi faſtidium & nauſea ſuboriatur, colorque faciei mutetur. Temporis autem progreſſu faciliùs cognoſcitur, & quatuor potiſſimum ſignis. Primum eſt motus. Poſtquam enim fœtus iam moueri incipit, à mola diſcerni poteſt. Nam quanquam etiam à mola & flatibus motus quidam excitari poſſit: tamen peritæ fœminæ facilè fœtus motum à flatibus diſcernere valent. Præterea ſi fœmina de latere in latus conuertitur, mola in latus, in quod decumbit, inſtar lapidis voluitur, cum inſigni ponderis ſenſu, quod longè maius ſentiunt, quàm dum fœtum viuum vtero gerunt. Aut ſi quem motum habet mola, is tremulus ſaltem & palpitans eſt, con-

Signa diagnoſtica.

ſtrictionis ſaltem & dilatationis, vt in ſpongiis & Zoophytis, non verò in omnem ſitus differentiam, quod in vero fœtu accidit. Si verò tempus, quo moueri ſolet infans, prætcrierit, & nullus motus in vtero percipiatur, interim verò venter intumeſcat, nec tamen hydropis adſint indicia, molæ latentis id ſignum eſt.

Secundò, fœtus verus à mola ventris figura & mole diſcernitur. Vbi enim fœtus verus in vtero eſt, venter præcipuè verſus vmbilicum, attollitur, & acuminatur, & verſus latera molliter vtrinque coarctatur. In mola verò venter in omnem dimenſionem æqualiter attollitur, & quidem globus quaſi ſeu maſſa in vteri & lumborum regione poſita tactu percipitur.

Tertiò in grauidis lac verum circa quartum menſem generari incipit, quod natura de fœtus nutritione ſollicita generare maturè inchoat. In mola verò mammæ equidem etiam intumeſcunt, ſed verum lac in iis non generatur, ſed quædam cruda materia ex ſuppreſſis menſtruis & ad mammas tendentibus, quæ progreſſu temporis tandem euaneſcit.

Quartò, grauiora, quæ molas, quàm quæ verum vterum geſtant, habent Symptomata. Vires enim magis proſternuntur & languent, reſpiratio eſt difficilis, doloreſque dorſi & inguinum frequenter mulieres moleſtant.

Si tandem poſt decimum menſem, & præterlapſo tempore partus legitimo, venter adhuc tumeat, nec hydropis ſigna adſint, de mola non leuis ſuſpicio eſt. Solet que ea ſeſe poſtea magis prodere; cum interdum non ſolùm menſibus pluribus, ſed & annis in vtero hæreant molæ. Omnino verò difficulter cognoſcitur mola, ſi cum fœtu viuo coniuncta ſit: niſi forſan ex mole ventris maiore & grauitatis pondere, ac ſymptomatibus grauioribus; vt & ſi hydrops vel alij tumores coniungantur, ea etiam difficillimè cognoſcitur.

Si verò certum ſit, mulierem minimè eſſe grauidam, non tamen ſemper planum eſt, an adſit mola, vel alia de cauſa venter intumuerit. Cognoſcitur autem mola rectiſſimè & pondere & grauitatis ſenſu in vtero, & ex motu eius, quem ægra, dum ſe erigit vel ambulat, vel de latere in latus mouet, percipit. Nonnulli etiam ex menſium fluxu aliquid de mola colligere volunt, ſtatuuntque, quibus menſes fluunt, in iis molam generari non poſſe. Et verum quidem eſt, rarum eſſe, vt fœminis, quæ molam habeant in vtero, menſes fluant. Verumtamen obſeruauit Ambr. Paræus, vt *lib. 24. cap. 41.* refert, mulierem molam gerentem vtero, menſtruo fluxu laboraſſe. Idem obſeruauit Guil. Fabricius, vt teſtatur, *cent. 4. obſeru. 39.* in fœmina quadam Bernenſi, quæ etſi eius magnitudinis molam geſtabat, vt ab omnibus percipi poſſet, tamen menſtrua fluxerunt, ſed in minori quantitate, vſque ad finem vitæ, etſi à mola liberata non fuit. Vt enim grauidis interdum per venas ceruicis vteri menſes fluunt, ita etiam molam gerentibus idem accidere poteſt. Neque molæ continuò augentur, vt fœtus, ideoque tanta copia ſanguinis, præcipuè in plethoricis, opus non eſt. Alij & hoc ſignum addunt, quod molam gerentes contabeſcant, & malè coloratæ ſint. Verùm nec hoc perpetuum, ſed obſeruatum, nonnullas molas gerentes, corpore bene valido, & bene coloratas manſiſſe.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Mola ſemper periculoſus affectus eſt: quia inſigniter vterum & totum corpus lædit. Retinentur enim menſes, & cum toti in augmentum molæ non abſumantur, magna humorum colluuies in vtero & circa eum cumulatur, quæ vtero & toti corpori plurimum damni affert.

2. Si in plures partes mola diuiſa eſt, minus periculi affert; cum plerunque tertio aut quarto menſe, dum adhuc mollior eſt, eiici ſoleat. Vbi verò vnica & ſolidior maſſa eſt, plerumque in vitæ periculum fœminas conicit; cum vel non excludatur, & ob partium vteri dilacerationem inſignes hæmorrhagiæ ſequantur, quæ cum ſiſti nequeant, fœminis interitum afferunt. Cuius rei exemplum habet Guil. Fabric. *Cent. 2. obſeru. 55.* de quadam fœmina, quæ ab initio ſe grauidam putabat, poſtea verò ſpe fruſtrata, vltra duos annos grauiter afflicta vixit, & tandem è vita diſceſſit, cuius abdomine aperto, plurimùm aquæ, carnis loturæ ſimilis, effluxit. Vterus in magnitudinem ingentem extenſus, peritonæo à linea alba ad coſtas vſque ſpurias & renem dextrum adeo tenaciter adhærebat, vt vix auelli poſſet: hinc dolor ille maximus quem in latere paſſa erat. Ren ſiniſter planè putrefactus conſpiciebatur. Hepar vndique abſceſſibus putridis ſcatebat. Hinc aqua, quæ in vacuo ventris continebatur, ſanguinolenta facta fuerat. Vtero adaperto aquæ fœtidiſſimæ puri permixtæ vltra ſex libras effluxerat. Mola quoque in conſpectum ſeſe dabat, magnitudinem capitis longè excedens, inæqualis, nonnullis quoque in locis dura, atque hinc inde putrida ac fœtida. Illa autem non ſolùm vaſis cotyledonibus, verùm etiam tota illa parte, quæ dorſum reſpicit, tam tenaciter adhæreſcebat, vt ſine dilaceratione vteri auelli & ſeparari non potuerit. Ambo quoque teſticuli præter naturam adeo excreuerant, vt magnitudinem pugni excederent, erantque inæquales, duri & ad inſtar ferè vuæ. Non tamen ſemper, vt Hippocrates, *lib. de ſterilitate,* ſcribit, mulier, quæ vnicam molam gerit, ſi expellatur, perit. Obſeruatum enim ſæpe eſt, molas prægrandes vnicas, ſpontè ex vtero eiectas, vel extractas fuiſſe, ſine fœminæ periculo.

3. Si fœtui iungatur mola, eum vel enecat, vel inſigniter lædit.

4. Si molæ hydrops coniungatur, ferè lethale eſt; cum duos grauiſſimos morbos fœmina vix ſuperare poſſit.

5. Si molæ ſolæ ſint, ſæpe non ſolùm pluribus menſibus, ſed & pluribus annis in vtero hærent, quibuſdam etiam conſeneſcunt; ſemper tamen in cauſſa ſunt, vt mulier citiùs, quàm, ſi abſque mola fuiſſet, factum eſſet, intereat. Et quò diutiùs hæret in vtero, eò difficiliùs tollitur & ſæpe tolli non poteſt. Quin & conſeneſcunt fœminæ & commoriuntur, vt Ariſtoteles, *lib. 4. de gen. an. cap. 7.* teſtatur. Et quidem interdum fœminis ex molis, quas longo tempore geſtant, nullum incommodum & periculum, præter moleſtiam ex mola & pondere percipiunt. Interdum indurantur, vt ferro etiam ſcindi non poſſint, vt Ariſtoteles, *loco allegato,* docet: interdum putreſcunt, & vterum eadem contagione afficiunt, & varia ſymptomata, imò & mortem inferunt, vt Progn. 2. dictum.

6. Interdum molæ eiectionem dyſenteria præcedit; ſicut id cuidam fœminæ poſt tres vel quatuor annos accidiſſe refert Ariſtoteles, *lib. 4. de gen. anim. cap. 7. & 10.* quæ in dyſenteriam periculoſam incidit, & poſtea molam eiecit, ægramque tandem iugulauit.

Curatio.

Molæ præcautio.

Tutiſſimum verò fuerit, præcauere, ne fœmina molas concipiat, id quod ea præſtabit, ſi non coeat menſibus inſtantibus, aut fluentibus, & corpore impuro & non purgato, vt & vtero intemperato, aut obſtructo. Si enim molarum generatio præcaueri

ueri

uteri debet, hæc vitia omnia prius remouenda ſunt, antequam fœmina coëat. Nec coitus nimis frequens eſſe debet. Si enim coitus frequentior, præſertim in corporibus non ſatis robuſtis & vegetis, ſemen debile generatur, quod ad molas generandas aptum eſt.

Curatio. Si verò molam in vtero genitam eſſe, cognitum ſatis ſit, danda opera, vt quamprimum, antequam radices firmiores in vtero agat, tollatur: Id quod fiet, ſi purgantia, aperientia & detergentia, ac facultatem expultricem irritantia adhibeantur, tum etiam extra adhibeantur vaſa vteri & ligamenta emollientia & detergentia, & omnino ea ferè medicamenta, quæ in menſibus ſuppreſſis, & partu difficili ac fœtu mortuo vſurpari ſolent.

Totam itam curandi rationem complexus eſt Hippocr. *lib. 1. de morb. mulier. Primum*, inquit, *totum corpus foueto, deinde per ſedem clyſterem adhibeto, quò ſanguis multus erumpat; fortaſſis enim, quod compactum eſt, commoueris, id quod fœtus eſſe putatur, muliere à pharmaco concalefacta: ſed & vteros colluito, quò ſanguinem educas, ſin minus, ſubditiciis vtatur fortiſſimis: è bupreſti, & dictamnum Creticum è vino bibat: ſin minus, caſtoris teſtem & retro cucurbitulam ipſi ad laterum mollitudinem affigito, & plurimum ſanguinem detrahito: atque hoc maximè verum, ac ventrium ipſarum coniectura facta, facito.* Ergo, ſi mulier ſit plethorica, venæ ſectio largior inſtitui poteſt. Vt enim aliàs ob largiorem ſanguinis emiſſionem grauidæ abortire ſolent: ita etiam ſi ſanguis ad nutriendam molam ſubtrahatur, natura ad eam expellendam faciliùs ſeſe accingit. Si verò mulier minus ſit plethorica, ſanguinis euacuatio parcior eſſe poteſt. Vtrobique tamen commodiſſimè in talo aut poplite vena aperitur; cum venæ iſtæ menſibus prouocandis & vtero purgando ſint aptiſſimæ. Si tamen ſit magna ſanguinis copia, venæ ſectio repeti & ſanguis largiùs detrahi poteſt; ſi minor eius, copia, parcius.

Poſt venæ ſectionem purgantia exhibenda, & quidem validiora, eaque ſi opus ſit, repetenda. Cum enim purgantia medicamenta magnam fœtum deiiciendi vim habeant, in mola quoque exturbanda plurimùm valent: id quod confirmat illud Ariſtotelis, qui, 4. *de gen. animal. cap.* 7. ſcribit, mulierem molam tres vel quatuor annos geſtaſſe, & tandem dyſenteria ſuperueniente molam eieciſſe.

Purgato corpore primò emollientia & laxantia adhibeantur. Vt ℞. *Rad. althææ, lil. alb.* an. ℥ ß. *fol. althææ, mercurialis, parietariæ, brancæ vrſinæ* an. M. j. *fl. chamæmeli meliloti* an. M. ß. *ſem. lini, fœnugræci* an. ʒ. vj. Coq. in decocto in iuſculo carnis, tum Col. ℞. ℔ j. Adde *butyri recent. oleum amygdalar. dulc. lil. alb.* an. ℥. j. F. Clyſter. qui aliquoties repetatur. Ex iiſdem plantis fiant balnea, fomenta, vt & linimenta atque vnguenta ex ol. lil. albor. amygdalar. dulc. butyro ſ. ſale, pinguedine caponis, anseris, vt via & vincula quibus mola vtero adhæret, laxentur. Hinc exhibenda etiam interna medicamenta menſes mouentia, dictamnus Creticus, ariſtolochia, bryonia, & ſimilia. Extra quoque huius generis medicamenta vſurpanda: Exempli gratia, Clyſter talis fiat: ℞. *rad. bryoniæ, ariſtoloch. rot. longæ* an. ℥ ß. *aſari* ʒ. ij. *fol. rutæ, ſabinæ, artemiſiæ, dictamni, pulegij, matricariæ* an. M j. *fl. ſambuci, chamæmel.* an. M. ß. *ſem. fœnugr. lini* an. ℥. ß. Coq. in aq. f. Col. ℞. ℔. j. *el. hieræ picræ*, ℥. j. *trochiſc. alhandal.* ℈. ß. *ol. rutacei, cheirini* an. ℥. j. ß. F. Clyſter. Ex magmate verò, à quo clyſter paratus eſt, cataplaſma fiat, quod ventri imponatur. Peſſus verò talis fiat: ℞. *trochiſc. de*

A *myrrha, galbani, opopanacis in vino diſſol.* an. ʒ. ij. *rad. cyclaminis* ʒ. j. *ellebori albi* ʒ. ß. Cum *ſucco rutæ* F. Peſſus.

Si verò talia omnia fruſtra tententur, & vſurpentur, ad Cheirurgiam accedendum, quæ primò ſola manu perfici poteſt, id quod feliciter præſtitit Guilel. Fabricius, vt refert *Cent. 2. obſeru.* 52. Cum enim mulier quædam 22. Martij peperiſſet, ſimulque ſecundinam eieciſſet, mola verò ad diem 27. Martij vſque in vtero retineret, & febris ac alia ſymptomata plurima accederent, fœmina rectè collocata, manuque in vterum immiſſa, digitis clementer paulatimque fungoſam molam ab vtero ſeparauit, atque vnica vice totam ſemiputridam &

B fœtidam ſine vehementia & dolore extraxit, imò ſalua matre.

Deinde inſtrumentis, dum, collocata rectè fœmina, vteroque dioptra vterina aperto, mola inſtrumento, quod Embryulcum nominant, quodque à ſimilitudine pedis gryphi nomen habet, extrahitur. Cautè tamen in inſtrumento immittendo, & in mola extrahenda procedendum, ne damnum aliquod vtero inferatur, & aliquid in vtero dilaceretur, aut vterus loco ſuo moueatur, aut hæmorrhagia immoderata excitetur. Itaque, *obſeruat. modò allegata*, Guil. Fabricius commodius inſtrumentum excogitauit, & depinxit, forcipem ſcilicet, cuius extremitates in cochlearis aut roſtri anatis, ſed pro-

C fundè ſatis deſinunt, in cuius medio exſuperant dentes tres quadrati & acutiſſimi.

Danda etiam opera, vt mola tota extrahatur. Etſi enim nonnulli parte molæ extracta ſuppurantia adhibenda cenſent, vt reliqua in pus & ſaniem mutata ſponte elabantur: tamen periculo hoc non vacat: cùm facilè ex materia putrida febres, animi deliquia, dolores, conuulſiones vteri, vlcera excitari & fœmina in vitæ periculum coniici poſſit.

Tutius eſt, ſi nec à Cheirurgia ſalus ſperari poſſit, naturæ negotium committere, quæ molam ſuo tempore excernere ſolet.

Monet etiam hic Guil. Fabric. *Cent. 1. epiſtol. cent. 4. obſeru. annexæ, epiſtol.* 39. Si operatio Cheirurgica primò ſtatim ex voto non ſuccedat, non deſiſtendum, ſed poſt dies aliquot, aut menſem,

D reiterandam eſſe. Cum enim in muliere quadam Colonienſi collum vteri ita dilataſſet, vt manu & forcipe molam apprehendere poſſet, ipſam tamen extrahere auſus non fuit, ſed quam primum id conatus eſt, tanti circa lumbos dolores ſuperuenerunt, vt ab opere deſiſtere coactus fuerit. Quapropter ad quindecim dies negotium diſtulit, & poſtea operationem feliciter peregit.

Cum verò poſt molam eiectam plerumque inſignes hæmorrhagiæ & dolores ſequi vteríque deiici ſoleant, hæmorrhagiæ nimiæ ſuccurritur partium ſuperiorum frictione & ligatione, fotu manuum linteis vino calido immerſis, & aliis, quæ de fluxu menſiū nimio enumerata ſunt. Vt ℞. *fol. plantag.*

E *burſæ paſtoris, rubi, quercus, fl. roſ. rubr.* an. M. j. Coq. in *aq. chalybeata*. Poſtea ℞. *farinæ hordei volatilis* ℥. ij. *puluu. balauſt. nuc. cupreſſi, cortic. granator. roſ. rubr. radic. conſolidæ maior.* an. ʒ. j. *ranar. combuſtar. boli Armeni, ſang. dracon.* an. ℥. ß. Cum decocto antea parato & modico aceti F. Cataplaſma, quod vteri regioni imponatur. Vſurpetur etiam hic peſſus: ℞. *turundarum è ſtupa cannabina molli*, quæ madefiant ſucco plantaginis vel decocto ſuperiore & conſpergantur hoc puluere: ℞. *farinæ volatilis* ℥. j. ß. *terræ ſigill.* ʒ. ij. *ſang. draconis* ℥. ß. *cinerum ranar. aquatil. combuſtar.* ʒ. ij. F. Puluis. Dolores leniuntur anodynis, de vteri dolore propoſitis. Vires ſeruantur alimentis facilis

coctionis, boni ſucci & nutrimenti multi, ouis nimirum, iuſculis & carnibus pullorum, gallinarum, caponum, perdicum; vino, margaritis, conſeruis roſ. viol. borrag. ſpec. elect. de gemmis, de hyacintho.

QVÆSTIO.

An mola ſine viri congreſſu, & ſine virili ſemine generari poſſit?

An mola ſine viri congreſſu concipi poſſit?

Non parui momenti hæc eſt quæſtio, & in qua interdum cardo pudicitiæ & impudicitiæ fœminarum verſatur. Si enim virgo vel vidua molam eiiciat, eam nonnulli ſuſpectæ pudicitiæ habent, & cum viro congreſſum eſſe ſtatuunt. Alij contra ſine congreſſu viri & ſine ſemine maſculino concurrente molam generari poſſe exiſtimant.

Priorem ſententiam qui defendunt, primò ad experientiam prouocant, & omnes ſeu virgines ſeu viduas, quibus tale contigerit, ſuſpectæ pudicitiæ fuiſſe putant. Deinde rationibus idem euincere conantur, quod ſcilicet primò plerumque molæ ad modum ſuperfœtationis fiunt, & cum vero fœtu coniunguntur; deinde, quod nulla ſine virilis ſeminis cum fœmineo coniunctione fieri poſſit formatio. Tertiò, quod ſi ſolus ſanguis cum ſemine fœminino ad molam procreandam ſufficeret, frequentiſſimè in Virginibus nubilibus, aut viduis vegetioribus, quibus & ſeminis & ſanguinis copia ſuppetit, tales molæ generarentur, quod non obſeruatur. Quartò, licet aliquando ſemen extra vaſa ſpermatica in vterum effundatur, vt aliquando per pollutiones nocturnas accidit: tamen in vtero non retinetur, ſed effluit.

Alteram verò ſententiam, qui defendunt, etiam ad experientiam prouocant. Etenim I. C. Scaliger, *ad text.* 43. *lib.* 10. *de hiſt. animal. Ariſtotel.* id doctorum autoritate ſe confirmaturum pollicetur. Et Dodonæus, *obſeru. medic. cap.* 49. refert, honeſtam quandam viduam molam excreuiſſe. Et Marcellus Donatus, *lib.* 4. *de hiſtor. medic. mirabil. cap.* 25. ſcribit: Nobilem mulierem indubiæ honeſtatis matronam, quinquageſimum ſextum annum agentem carnoſo corporis habitu, & plurimo ſanguine redundantem; abſque viri concubitu, cum iam per aliquot annos menſtruæ purgationes defeciſſent, anno 1573. & 1574. molas plures carnoſas edidiſſe, fluentibus veluti in naturali partu menſibus copioſè & maximis cum cruciatibus, interpoſito duorum, aliquando trium, aliquando vnius menſis ſpatio. Erant autem carneæ illæ molæ nonnullæ ad pugni craſſitudinem, aliæ minores, duriſſimæ nonnullæ, aliæ verò minùs duræ.

Etſi verò, vt dictum, nonnulli obiiciunt, citra ſeminis virilis & fœminei commiſtionem nihil generari poſſe: id tamen tantùm de integri fœtus formatione intelligendum. Interim quid imperfectum etiam ex ſanguine, concurrente ſemine fœmineo formari poſſe, impoſſibile non eſt.

Etenim cum ſemen fœmineum etiam ſit ſemen, etſi debilius, facultas formatrix ei quoque non prorſus deneganda eſt, quæ licet perfectum fœtum formare non queat, aliquid tamen, etſi informe, è ſanguine affluente effingere poteſt. Et cum videamus ouipara ſine mare oua ſubuentanea in ſe gignere, cur non etiam in viuiparis & homine aliquid ſine mare generari poſſit? Et fruſtra experientiam eludere conatur Mercatus, dum illud, quod interdum à fœminis ſine viri congreſſu excretum eſt, veri lumbricos eſſe ſtatuit. Experientia enim contrarium teſtatur; & vidua illa, cuius mentionem facit Dodonæus, non lumbricos, ſed molas pugni magnitudine excreuit. Et ipſe Mercatus poſtea concedit, ſemen fœminæ, cum ſit exigui caloris, membranæ concretionem fabrefacere poſſe. Atque Hippocrates ſcribit, *lib. de ſterilit.* fieri molam in vtero, cùm menſium copia exiguum & minimè robuſtum ſemen virile conceperit, aut etiam muliebre.

Vt verò in re, quæ multos Medicos dubios habuit, meam ſententiam exponam. Pleraſque molas è ſemine virili debili cum fœmineo mixto & ſanguine copioſo formari puto: Interdum tamen, ſed rarò, viduas etiam quaſdam ſine virilis ſeminis concurſu molas generaſſe, hiſtoriæ ſupra allegatæ docent; verùm eas planè rudes, & minùs, quam eæ, quæ ex virili ſemine fiunt, formatas, id quod vel hiſtoria illa à Marcello allegata docet, de molis illis, quas vidua excreuit, quæ vt plurimum, poſtquam excretæ fuerunt, ſub aëre diutius permanentes, in aqueam liquefactæ ſoluebantur ſubſtantiam. Vt verò Virgines ſine concubitu cum viro molas generent, fieri poſſe non puto. Etſi enim accidere poſſit, vt vel ex laſciuia, vel per ſomnium ſemen profundant: tamen quia ſemen fœmineum per ſe ſolum debile eſt, ſanguis ad formationem neceſſarius ab eo nec attrahetur, nec ſponte affluet, vt pote qui ad fœtus formationem in iis affluere conſuetus non ſit; id quod in viduis, quæ antea pepererunt, facilius accidit: & vaſa ipſa vteri ſunt in Virginibus longè anguſtiora, quàm in iis, quæ pepererunt, & propterea etſi ſemen forſan in vterum in iis confluat, ſanguis tamen, qui ad molam formandam neceſſarius eſt, deeſt.

Iſta tamen præcipuè de molis non vitalibus accipienda ſunt. Vt verò mola vitalis ſine virili ſemine in virgine vel vidua generetur, vix poſſibile eſſe puto, & propterea earum pudicitiam meritò ſuſpectam eſſe, quæ vitales, quàm quæ non vitales molas edunt.

CAPVT X.

De Monſtris

Monſtra.

INterdum verò accidit, vt pro fœtu ſano non ſaltem molas informes, & vita carentes, fœminæ concipiant & generent, ſed & varia monſtra viuentia & animalia præter & contra naturam producant. De vermibus in vtero genitis ſupra, *ſect.* 2. *cap.* 8. dictum. Molis verò quid ſimile in vtero generari, quod formam vel bufonis, vel muris, vel piſcis habeat, ſæpe obſeruatum, vulgò Feram appellant, idque vitium Lombardiæ mulieribus familiare eſſe refert Gordonius, *part.* 7. *cap.* 12. *Lilij.* Tornitra, *ad c.* 89. *lib.* 9. *Rhaſ. ad Almanſ.* Apuliæ mulieribus Guainerius, *de ægrit. matric. cap.* 31. Ioan. Mich. Sauanarola, *tract.* 6. *rub.* 27. Alex. Benedictus, *de curat. morb. lib.* 25. *cap.* 35. Hiſpaniæ mulieribus Lud. Bonaciola, *lib.* 1. *de morb. mul. c.* 6. Neapolitanis & Flandris Lud. Viues, *de anima.* Serpentes, canes & alia animalia, vel fœtus brutorum quaſdam partes habentes, & alios coſque variis modis monſtroſos genitos fuiſſe, è Lycoſthene & aliis, qui de prodigiis & monſtris ſcripſerunt videre eſt, neque operæ pretium eſt, hiſtorias illas omnes hic adducere. Vnam tantùm hiſtoriā *ex appendice Caſpar. Bauhini ad libell. Franc. Rouſſeti de partu Cæſar.* adponere libet, quæ ſic ſe habet: Mulier, *inquit*, cuiuſdam baiuli, dicta Anna Tromperin, in Xenodochio noſtro inter pupillos educata, cum iam annorum eſſet circiter triginta,

enixa eſt puerulum cum duobus ſerpentibus, Anno 1576. circa feſtum S. Ioannis. Sed paucis de geſtatione fœtus, de partu atque educatione, & etiam de ſerpentibus vna enixis: & prius de ſerpentibus tanquam primò in corpore natis. Narrauit mihi, fide data, ſe Anno 1575. circa feſtum Ioannis, cùm eſſet meſſis, & ſummè caleret, bibiſſe ex ſcaturigine fontis in ſyluula *Brunderholk* dicta, qui locus quarta parte miliaris Baſilea diſtat, vbi ſuſpicatur bibiſſe ſe ſperma ſerpentum: paruo enim tempore poſt potum aquæ cœpit venter augeri: tribus dein menſibus poſt grauida reddita, vnà cum fœtu aucti etiam ſerpentes: tantam verò in molem abdomen excreuit, vt faſcia vti cogeretur ad geſtationem ventris. Dum ieiuna eſſe, ſentiebat morſus & punctiones circa ventriculi regionem: cibo verò ſumto melius habebat, munia etiam commodè obibat, verùm ſolo lactis deſiderio tenebatur, & etiam vtebatur. Cum verò iam tempus adeſſet partus, tribus diebus ante partum à cibo planè abhorruit, ita vt nec lac, nec minimum alterius alimenti aſſumeret. Monuit tum ipſa, vt quamprimùm foret fœtus excluſus, ſupponeretur orca lacte repleta, de ſerpentibus, vel de vermibus enim apud ipſam eſſe ſuſpicionem, idque partim propter morſus, partim propter mirabilem motum, quem toto anno perſenſerat. Quare feliciter puerculum enixa, cum quo copioſiſſimi ichores, quos aquas vocant, effluxere: dein, cùm ad ſecundinæ excluſionem ſe præpararet, orca tum cum lacte ſuppoſita, prodiit ſerpens: vnde mulieres parturienti adſtantes perterritæ, arrepto puero ſeceſſere: quare & ipſa puerpera timore perculſa, eleuato capite, non ſolùm ſerpentem vidit, ſed & alterum prodeuntem non ſolùm perſenſit, ſed etiam obſeruauit. Puer paruulus erat, ita emaciatus, vt vix oſſibus hæreret, viuax tamen: foramen habebat in ceruice tantæ magnitudinis, vt facilè nux indi potuiſſet, quod ſanè factum puto tribus iis diebus, quibus mater lacte abſtinuerat, aliàs corpore toto abſque noxa: hic annum vnum & ſeptimanas duodecim ſuperuixit, tandem verò anno 1577. cum apud nos peſtis ſæuiret, ea lue correptus obiit. Serpentes verò erant longitudine vlnæ, qui craſſitie penè infantis brachium æquabant, maculis variegati: qui ita viui ab obſtetrice fuere in cœmeterio S. Eliſabethæ ſepulti. Iam ad matrem redeo, illa dimidio anno à partu corpore incuruato inceſſit: ſe enim ingens dolores in neruos & in abdomine & in dorſo perferebat. Poſtmodum tamen ventrem ſemper habuit ſatis magnum, ac ſi vtero geſtaret: ſed & ab illo tempore quatuor habuit liberos. Ventriculo tamen hactenus imbecilli, cum dolore vteri. Seſquiannus eſt, ex quo alio ſymptomate fuit correpta: cum enim per ſeptimanas 26. menſtrua eſſent ſuppreſſa, venter indies augeretur, ſe tamen grauidam non eſſe certò ſciret: conſultis duobus, vt ipſamet mihi narrauit, grauidam eſſe pronunciarunt: ipſa ergo cùm à tanto tempore viro caruiſſet, & hoc à veritate alienum eſſe nollet; propter conſilium ſecuta ſtufam ingreſſa eſt, cucurbitulas ſedecim affigi curat & feminibus, aliiſque corporis partibus: ſequenti die binas incidi venas, & copioſè detrahi ſanguinem curat: tertia poſtmodum die menſtrua copioſè cœpere fluere, ſicque ventris tumor concidit. Verùm dum hæc narraret, ſatis magnum habebat adhuc ventrem, qui aliquando augetur, aliquando concidit. *Hæc Bauhinus.*

In genere hoc obſeruandum. Monſtra illa omnia (hoc quidem loco, vbi de vitioſa conceptione agitur: nam & alia monſtra in natura dantur) dici, vbi pro fœtu humano aliquid aliorum animalium ſpeciem, ſeu ex toto, ſeu ex parte referens, vel etiam humanam quidem ſpeciem habens, ſed plures partes, vt capita vel pedes obtinens, aut alio modo inſigniter vitioſè conformatum gignitur. Neque enim vbi infans vel ſex digitos in vna manu habet, vel ſimilis minus enormis in conformatione error commiſſus eſt, is pro monſtro habendus,

Cauſæ.

Etſi verò ex ſemine humano cum ſemine bruti monſtrum procreari poſſe, quod partim hominem, partim brutum aliquod referat, negandum non ſit, idque hiſtoriæ doceant: tamen hoc rariſſimè fit, ideoque aliæ cauſſæ monſtrorum, quæ in homine generantur, inquirendæ. Cum verò ad formationem fœtus requiratur ipſa facultas formatrix, inſtrumenta, quibus facultas in operando vtitur, & materia, ex qua fœtus formatur: ipſa facultas per ſe non errat, ſed vel ſeducitur ab imaginatione, vel ſuo fine in operando fruſtratur, ob inſtrumentorum, ſpirituum ſcilicet & caloris, vel materiæ, ſeminis puta & ſanguinis, vitium: atque ita monſtrorum, vt omnium in formatione fœtus errorum, cauſſa quærenda vel in imaginatione, vel ſpiritibus & calore, vel ſemine aut ſanguine. Ideoque etſi monſtra dicantur eſſe errata naturæ, id non aliter accipiendum, quàm quod dictas ob cauſſas id, quod vult & intendit, perficere & aſſequi non poteſt. Cum enim natura nunquam ſit otioſa, & ob perfectionem vniuerſi melius ſit eam aliquid agere, & ex ſubiecta materia aliquid producere, quam planè quieſcere & materiam inalteratam ac rudem relinquere, formam, quam poteſt, ei inducit, & ſi hominem non poteſt, aliud animal generat. Itaque vt monſtra generentur, præcipua cauſſa eſt Imaginatio, de cuius viribus ſupra, *cap.* 6. dictum. Ita ex Volaterano referunt, fœminam quandam, cum conceptionis tempore attentè Imaginem D. Ioannis Baptiſtæ, veſte piloſa indutі, adſpexiſſet, infantem piloſum & hirſutum peperiſſe. Eodem modo obſeruatum, mulieres grauidas ex adſpectu hominum laruatorum, dæmoneſque referentium, monſtrata cornuta, roſtrata, pedibus inſolitis genuiſſe. Deinde ſi ſpiritus & calor, ac ſemen & ſanguis ſeſe rectè non habeant, varij errores in formatione fœtus, & hinc varia monſtra generari poſſunt. Etenim ſi ſpiritus & calor debiles ſint, vt in omnes ſeminis partes æqualiter, & vt debent, agere non poſſint, pars aliqua ſeminis non rectè elaboratur, & formatur, ſed rudis & imperfecta relinquitur. Si verò vel ſemen vel ſanguis non ſatis copioſus ſit, defectus aliquis in partibus fieri poteſt, Contrà ſi materia ſit nimis copioſa, vt facultas formatrix eam totam gubernare non poſſit, etiam informe & monſtroſum aliquid inde generari poteſt. Præterea ſi ſemen maſculinum, & fœmininum non rectè miſceantur, vel per vterum variè diſpergantur, aut ſanguis non æqualiter affluat, etiam deforme & inæquale ac monſtroſum quid inde formari poteſt.

Non tamen hic prætereundum, etiam ex Dei voluntate, ad ſignificandum aliquid hominibus, interdum talia monſtra gigni: vnde etiam monſtra, portenta & prodigia nominantur, quod aliquid futuri monſtrent, portendant & ſignificent; atque obſeruatum, poſt talium monſtrorum partum ſæpe publicas calamitates ſubſecutas fuiſſe.

Verùm de monſtris in genere & ex profeſſo ſcribere huius loci non eſt. Neque etiam monſtrum genitum Medici opera emendari poteſt. Hoc ſaltem Medici eſt, monere, qua ratione præcaueri poſſit, vt, ſi ſemel fœmina monſtroſi quid peperit, amplius

Caussæ. — Præſeruatio.

tale non gignat. Quod qua ratione præſtari poſſit, *cap. præced. de mola*, dictum. Nimirum cauendum fœminis, ne dum grauidæ ſunt, res monſtroſas adſpiciant. Deinde ad ſpiritus & calorem roborandum, exhibenda ea, quæ vterum calefacere & roborare poſſunt, quæ ſupra propoſita ſunt. Tertiò danda opera, vt & ſemen & ſanguis è quo fœtus formatur, ſe rectè habeant, quod qua ratione fieri poſſit, antea etiam dictum. Quartò & imprimis cauendum, ne fœminæ enim menſtrua patiuntur, cum viro coeant: Fæminæ, dum menſtruis laborantes facilè monſtra generant. Nam licet ſanguis menſtruus per ſe non ſit vitioſus, ſed copia ſaltem peccat: ſæpe tamen accidit, vt natura vitioſos humores, ſi qui in corpore cumulati ſunt, eadem opera cum menſibus per vterum expellat. Si ergo eo tempore, quo menſes fluunt, fæminæ concipiant, & ſanguis ille impurus & ſpurcus materia fœtus fiat, mirum non eſt, ſi vitioſum & monſtroſum quid ex eo generetur.

CAPVT XI.

De falſa conceptione & grauidatione.

Falſa grauidatio.

TAndem circa Conceptionem & hoc interdum accidit, vt fœminæ, quæ non conceperunt, ſe grauidas eſſe putent, cùm iis menſtrua ſupprimantur, & venter intumeſcat. Qua de re cum fœminæ ancipites & dubiæ ſæpe Medicos conſulant, qua ratione vera Conceptio à tali falſa diſtingui poſſit, notum eſſe debet. De quo etſi etiam ſupra *part. 1. ſect. 2. cap. 9.* aliquid dictum ſit: tamen & hoc loco de eo agendum.

Falſa grauidatio & Conceptio.

Eſt nimirum falſa Conceptio ſeu grauidatio, cùm fœminæ menſes ſupprimuntur, venterque intumeſcit, & accidentia Conceptioni veræ ſimilia adſunt, vnde fœminæ ſpem falſam concipiunt, ſe grauidas eſſe, &, vt Hippocrates loquitur, putant, ſe in ventre habere; cum tamen fœtum nullum vtero gerant. Atque errorem hunc fæminæ ob accidentium ſimilitudinem ſæpe non ſtatim agnoſcunt, ſed poſtquam decem menſes præterierunt, ſe deceptas fuiſſe fatentur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſæ verò, ob quas vterus intumeſcit, plures ſunt. Interdum enim flatus ſaltem in vtero includitur, ventremque diſtendit, de quo ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 10. de inflatione vteri*, dictum, interdum aqua, de qua *ibidem cap. 11. de hydrope vteri*, actum, interdum pus, ſanies vel pituita craſſa, & viſcida vtero concluditur, vnde is intumeſcit.

A

Colliguntur autem tales materiæ, vel ob ſemen morboſum & inutile conceptum, circa quod cùm natura fruſtra occupetur, & tam irrito conatu, vt nec molam etiam inde formare poſſit, nihilominus verò ſanguis affluit, flatus, aqua, vel ichor aliquis inde in vtero colligitur, vel intemperies vteri inſignis, ob quam nec ſemen, nec ſanguinem is poteſt elaborare & perficere, vnde in alienam ſubſtantiam mutantur; vel menſium vitium, qui ſi ſint impuri, ſemen corrumpunt, & vt flatus, aqua, vel alij humores vitioſi in vtero colligantur, faciunt. Equidem etiam ex vteri clauſura in Virginibus, dum menſes fluere incipiunt, tale quid fieri poteſt: ſed vitium hoc diu latere non poteſt, verum dolore ſe patefacit, & viſui obuium eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica

B

Menſes primò fœminis hiſce ſupprimuntur, quod ipſis cum grauidis commune eſt. Verùm cum non vera adſit Conceptio, ex ſuppreſſis menſibus, capitis, lumborum, dorſi, ventris & inguinum dolorem patiuntur. De quo Hippocrates, *2. prorrhetic. Quæcunque in vtero ſe concepiſſe putant, & non conceperunt, & per multos menſes falluntur, menſtruis purgationibus non apparentibus, & ventres augeri ac moueri vident: hæ & caput dolent, & collum, & præcordia, & in mammis lac ipſis non eſt, niſi modicum quiddam & aquoſum.* Præterea venter citius intumeſcit, quàm in vera conceptione. Manu etiam percuſſus, tympani ſonum edit, ſi ſcilicet tumor à flatu, vel grauitas & fluctuatio in ventre & vtero percipitur, vel ſanioſum quid ex vtero exſtillat. Totius etiam corporis color mutatur, pedeſque nonnunquam & facies intumeſcit, (niſi ex flatu ſit tumor.) Inſuper cibi faſtidium, appetitus deprauatus, animi deliquia, febres inordinatæ, & alia ſymptomata, quæ ſupra *de inflatione & Hydrope vteri* ſunt propoſita, adſunt. Certiſſimum verò ſignum falſæ conceptionis eſt, ſi tempus partus legitimum præterierit, nulluſque partus ſequatur.

C

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Mulieres hoc modo affectæ plerumque ſteriles euadunt, aut vteri vel pudendorum vlcera contrahunt.

Curatio.

Curatio.

Communiſſima Indicatio eſt, id, quod præter naturam in vtero continetur, & ventrem attollit, euacuare. Verùm cum nunc flatus, nunc aqua, nunc ſanies vel pituita id præſtet, peculiari modo horum quodque tollendum: quod qua ratione fieri poſſit, ſupra, *part. 1. ſect. 2. cap. 6. de Intemperie vteri cum materia, & ibid. cap. 10. de Inflatione, & cap. 11. de Hydrope vteri*, dictum, quæ hic repetere opus non eſt.

LIBER QVARTVS.

PARS II.

SECTIO V.

DE REGIMINE GRAVIDARVM, ET AFFECTIOnibus præter naturam quæ grauidis accidunt.

CAPVT I.

De ſignis Conceptionis.

POſtquam fœmina vtero concepit, fœtumque geſtare incipit, diligens danda opera, vt toto geſtationis tempore vſque ad partum fœmina ita regatur, ne quid vel ipſa vel fœtus damni patiatur. Et cum plerumque, ob ſanguinem menſtruum retentum & geſtationem fœtus, fœminæ multis ſymptomatibus & præter naturam affectionibus ſint obnoxiæ, iis à Medico ſuccurrendum; ſeu, vt Hippoc. *1. de morb. mul.* ſcribit: *Prudentia multa opus eſt, ſi mulier geſtare puerum, nutrire, & à partu euadere debet.* Vtrumque qua ratione fieri debeat, hac Sectione expeditum dabimus. Hoc tamen capite ſigna Conceptionis præmittere libet. Valdè enim neceſſarium eſt, vt Medicus ſciat, an mulier, quam curandum ſuſcipit, grauida ſit nec ne: vt I. Ctos taceam, quos marito defuncto in hæreditate diuidenda, in tortura & vltimis ſuppliciis dictandis ſimilibuſque caſibus ſcire vtile eſt, an mulier prægnans ſit necne.

Conceptionis ſigna.

Cognoſcitur verò fœminam concepiſſe, ſi ſemen in vterino retineatur. Semen autem retineri in vtero, cognoſcit cùm vir, ſi nimirum in coitu virgam q. ſugi & attrahi ab vtero fœminæ, loca verò muliebria non humectari ſenſerit; tum fœmina, ſi ſcilicet nihil vel parum ſeminis effluere ſenſerit, tota concutiatur, & veluti rigore afficiatur, aut titillationem quandam in vtero percipiat, propter magnam ex venere delectationem, & vteri circa fundum ad ſemen amplectendum & retinendum contractionem. Deinde iis vteri interius orificium clauditur, vt Hippocrates, 5. *aphor.* 51. docet, & ita quidem in principio, vt ne ſpecilli mucronem, admittat. Hinc ſequitur menſtruorum retentio, de qua Hippocrates, 5. *aph.* 61. ſcribit: *Si mulieri purgationes non prodeant, neq; horrore, neq; febre ſuperueniente, cibique faſtidium accidat, prægnantem eſſe putato.* Sanguis enim ad formandum fœtum retinetur, & propterea venarum orificia per cotyledones ad vaſa vmbilicalia conſtituenda fœtui continuantur. Et ſi, quod aliquando in plethoricis fieri ſolet, primis menſibus menſes grauidis fluant, aut quædã alba vteri excrementa in cacochymicis euacuantur, id per venas, quę ceruici vteri inſeruntur accidit.

Vbi hoc notandum, fœminas interdum falli, dum de initio conceptionis à tempore ſuppreſſionis menſium conceptionem ſupputant. Nonnullis enim poſt conceptionem ſemel atque iterum, & quibuſdam etiam tertio adhuc menſe fluunt menſtrua. Imò obſeruatum, interdum toto geſtationis tempore, menſes ordinatè & copioſè ſine damno fluere, cuius rei exemplum extat *lib. 1. part. 2. obſeru.* CL. Dn. D. Horſtij. *obſeru. 39.*

Ob menſes & humores excrementitios, qui cum menſibus euacuari ſolent, primo conceptionis tempore quædam Symptomata excitari ſolent, horror nimirum cum refrigerationis ſenſu per interualla quædam inuadens, cibi faſtidium, nauſea, pica, vomitus. Quædam enim cibos quoſdam & quidem peculiares, ac quibus antea maximè delectabantur, ita auerſantur, vt ſi vel ipſis offerantur, vel eos viderint, imò nominari audiuerint, penè in animi deliquium incidant. Contrà aliæ cibos & potus, à quibus antea alienæ erant, vel quos etiam auerſabantur, tam auidè appetunt, vt niſi eorum participes fiant, maximè lædantur. Atque iſta ſymptomata tam diu durant, donec fœtu iam grandiore facto maior ſanguinis pars in fœtus formationem & nutrimentum abſumatur, & humores excrementitij in iis locis, in quibus lochia aſſeruari ſolent, colligitur.

Vbi fœtus iam incrementum ſumſit, vterus diſtenditur & venter attollitur, non, vt in hydrope, diffuſa per totum abdomen aqua, ſed tumore verſus ventriculum acuminato. Circa quartum menſem, aut medium geſtationis tempus, infans moueri incipit, & quidem ſecundùm varias ſitus differentias, quod in mola non accidit. Motuſque ille, nec pondere moleſtus eſt, nec fluctuantis aquæ, nec flatus vagantis ſpeciem refert, ſed lenis, blandus, ordinatuſque eſt. Tandem mammæ intumeſcunt, papillarumque color mutatur in liuidum, & lac in mammis colligitur, natura prouida ſanguinis partem aliquam pro futuro editi fœtus alimento ad mammas mittente.

Minus certa.

Atque hæc certiora & firmiora conceptionis indicia ſunt, quæ ſi diligenter perpendantur, fœminam concepiſſe ſatis certo cognoſci poteſt. Paulus Zacchias equidem, *quæſtionum Medico-Legalium lib. 1. tit. 3. quæſt.* 1. ſtatuit, Prægnantiam, vt loquitur, in quocunque tempore ſit, nullatenus cognoſci poſſe per ſigna quædam certa, infallibilia, demonſtratiua ac euidentia, ſed ſaltem per aliquas coniecturas, & ſigna quædam probabilia. Cui aſſentiri non poſſumus, atque ex centum grauidis vix vna illi aſſentietur, quæ ſecundùm Zacchiæ ſententiam omnes vſque ad tempus partus dubitare deberent, an ſint grauidæ, cum tamen plerræque ſint cer-

tiſſimæ, ſe eſſe grauidas. Equidem ante primos quatuor menſes ſi ſigna ferè eſſe probabilia, cōcedo: ſicut & hoc non nego, ſi ſigna, quæ enumeraui, ſi ſcorſim & ſeparatim ſumantur, eſſe ſaltem probabilia. Neque enim menſium ſuppreſſio, neque tumor ventris, neque lac in mammis, neque reliqua, ſi ſeorſim ſumantur, conceptionis certa ſigna ſunt. At ſi fœmina ſemen poſt coitum retineat, hinc menſes ſupprimantur, cibos quoſdam faſtidire incipiat, venter attollatur, motus in vtero percipiatur poſt quartum menſem, & tandem mammæ intumeſcant, & lac in eis appareat; non amplius fæmina dubitat, ſe eſſe grauidam. Et quæ ſemel grauidæ fuerunt, & in ſe & in aliis tumorem ex conceptione ab aliis abdominis tumoribus facilè diſcernere poſſunt, ſicut & motum infantis, à motu, qui fit à flatibus, vel aqua, vel mola.

Aliæ verò, quæ ab autoribus recenſentur, minus certa & firma ſunt, nec in omnibus apparentia; nimirum veneris inappetentia, vtero iam repleto, oculorum nitor mutatus, maculæ quædam in facie, atque imprimis in fronte, quales interdum in fæminis æſtate ob radios Solis oriri ſolent, viuidique faciei coloris mutatio.

An ex vrina cognoſci poſſit, fœminam eſſe grauidam.

Vrinas quod attinet, equidem, vt *lib. 3. Inſtit. part. 1. ſect. 3. cap.* 10. dictum. Medicorum ſuperiorum ſeculorum, imò & Modernorum quorundam, qui ne indocti videantur, talia, quæ in Artis poteſtate non ſunt, pollicentur & iactant, culpa accidit, vt vulgus exiſtimet, ex vrina certò cognoſci poſſe, an fæmina grauida ſit, necne. Verùm etſi aliquam in grauidis ob menſes & alios humores retentos in vrina fieri mutationem, præſertim primis menſibus, accidere negandum non ſit: hæc tamen mutatio certum ſignum Conceptionis non eſt; cùm eadem ob ſuppreſſionem menſium ſine conceptione, & humorum vitioſorum in corpore cumulationem fieri poſſit. Hoc tamen nonnulli pro certo conceptionis ſigno habent, ſi vrina fæminæ in vitro bene clauſo per triduum ſeruetur, (addunt quidam ad radios Solis) & poſtea per linteolum rarum coletur, apparere vermiculos quoſdam inſtar pediculorum, ſi mulier ſit grauida.

An mas vel fœmina geſtetur.

De ſignis diſcernentibus, an maſculus vel fæmina geſtetur, ſcribit Hippocrates, 5. *aphor.* 42. *Si mas geritur, mulier coloratior eſt; decolor, ſi fæmina. Et ibid. aphor.* 48. *Mares dextra vteri parte, fæminæ ſiniſtra geſtantur.* Hinc etiam cum mas geſtatur, dextra mamma maior & tumentior eſt, & lac copioſius fundit, & papilla eius nigreſcit: Surgens grauida, ſi marem geſtet, dextrum pedem primùm promouet, & ſedens dextræ manui incumbit, venæ & arteriæ dextri lateris magis replentur, quàm ſiniſtri, motus fœtus magis percipitur, paucioribus etiam ſymptomatibus eſt grauida obnoxia, eſt vegetior, læta atque agilis. Contrario modo ſeſe res habet, ſi fæminam geſtet.

CAPVT II.

De Regimine & diæta grauidarum.

Regimen grauidarũ.

POſtquam certum eſt, fæminam eſſe grauidam, omnino alia ratione regenda, quàm dum non erat grauida. Et iam non ſolùm ipſius, ſed & fœtus concepti, vt ille vſque ad partum ſaluus & incolumis conſeruetur, habenda eſt ratio, & præcipuè primis menſibus. Vt enim teneri arborum flores quauis aura vel pluuia marceſcunt & decutiuntur: ita etiam fœtus tener quauis iniuria facilè offenditur.

Regimen Duplex.

A Regimen autem hoc duplex eſt, vnum, quod iis debetur, quæ ſanæ planè ſunt, quo, ne grauidæ in morbum incidant, vel aliquid præter naturam patiantur, præcauetur. Alterum, quod iis conuenit, quę iam aliquem morbum vel ſymptoma patiuntur.

Diæta Aër.

Prius Regimen in bona diæta præcipuè conſiſtit. Aër ergo, in quo verſatur grauida, quantum quidem fieri poteſt, omni exceſſu in caliditate aut frigiditate careat. Et imprimis delicatæ & morbo alicui obnoxiæ aëris ambientis in qualitatibus exceſſu & iniuriis facile offenduntur, & vt Hippocrates, 3. *aphor.* 12. ſcribit: Si Auſtralis hyems, & pluuioſa ac tepens fuerit, ver ſiccum & aquilonium, mulieres, quibus partus in ver incidit, quauis occaſione
B abortiunt, aut ſi pariant, tam infirmos & morboſos partus edunt, vt vel ſtatim ipſi intereant, vel tenues & valetudinarij viuant. Aër etiam ſit purus, vitentque grauidæ omnes graues odores, & imprimis fœtores lucernarum extinctarum, & ſimilium, cùm ex eiuſmodi odoribus vterus & fœtus offendantur, & abortus facilè concilietur.

Fœtores cauendi.

Nocet & herbarum, quæ fortem odorem habent, odor, vt rutæ, pulegij, menthæ, vt & Caſtorei, ac ſulphuris. Contra etiam pleræque, & imprimis, quæ ſuffocationi vteri ſunt obnoxiæ, ſuaueolentia non ferunt, cùm & ab iiſdem vterus commoueatur.

Res horrendæ. Sonitus.

Adſpectum quoque rerum horridarum & terribilium caueant; cùm ab eo formatio vitiari, & varij næui fœtui imprimi poſſint, vt & vehementes
C ſonitus, vt tonitrui, bombardarum, tubarum, tympanorum, cùm grauidas terrere poſſint, eædem vitent.

Cibus.

Cibum quod attinet, cùm eodem ſanguine, quem mater ex alimentis aſſumtis generat, & ipſa & fœtus alatur, omnino diligens victus ratio habenda; cùm errores in eo commiſſi duplex damnum inferre, & tam matri, quàm fœtui, nocere poſſint. Cibus igitur, quantum cuiuſque fert conditio, ſit boni ſucci & facilis coctionis, & in qualitatibus temperatus, aut ſi grauida ſit intemperata, talis, qui eius intemperiem corrigere poſſit. Frequenter edat poma cydonia, quæ fœtui vigorem conciliant; neque ſine cauſſa. Claudunt enim, ſi poſt cibum ſumantur, orificium ventriculi, & prohibent, ne ma-
D li vapores ad caput adſcendant, idque turbent, & coctionem, quæ ſæpe in grauidis laborat, adiuuant. Vtiles etiam ſunt amygdalæ dulces cum melle. vuæ paſſæ, mala punica, pyra, poma dulcia. Nonnulli ſuadent, vt partu appropinquante, grauidæ ſingulis diebus aliquot ficus aſſas ante reliquum cibum comedant: inde enim ſecundinas poſtea facilius ſeparari & extrahi. Abſtineat grauida à cibis acrioribus, inſigniter amaris, ſalſis, & imprimis iis, quæ ora venarum aperire, menſeſque mouere, vel etiam alui fluxum concitare poſſunt, qualia ſunt allium, cepæ, oliuæ, ſinapi, petroſelinum ſeu apium hortenſe, fœniculum, piperis & aliorum aromatum nimius vſus. Vltimo tamen menſe cin-
E namomi vſus frequentior commodus eſt, vt & crocus moderatè vſurpatus. Vitent fructus horarios, rapas, raphanum, item legumina, fabas, piſa, lentes, quæ tormina & inflationem ventris parere ſolent. Et præcipuè menſibus primis, vbi adhuc fœtus eſt tenerior, diligens victus & qualitatis cibi habenda eſt ratio. Quantitas cibi ſit talis, vt bene confici poſſit: vltimis tamen menſibus, vbi grandior iam fœtus eſt, copioſior cibus requiritur, & omnino tutius eſt, grauidas peccare in cibo copioſiore, quàm diæta nimis tenui, quæ fœtui alimentum ſubtrahit.

Potus.

Potus ſit vinum bonum & clarum, vel cereuiſia bonæ notæ, quæ mediocri quantitate aſſumatur,

ne fluctuationes & inflationes ventris pariat.

Motus. Motus omnes violentos & immoderatos cùm corporis tum animi vitent grauidæ, & propterea choreas immoderatè non ducant, curru ſuccutiente non vehantur, pondera grauia non eleuent, aut quocunque alio modo corpus vehementer agitent, præſertim primis menſibus, vt & octauo, quo interdum partus, etſi is parum plerumque felix, accidere ſolet. Menſe tamen nono paulò fortius moueri incipiant, vt calor natiuus excitetur, partes dilatentur, & iam fœtus ad partum præparetur.

Venus. Venere primis menſibus grauida abſtineat, ne vteri cõmotione fœtus excutiatur, aut ſuperfœtatio fiat, vel mola concipiatur. Poſt medios tamen menſes, & imprimis vltimo moderatè venere vti licet, cum ea vteri ceruix dilatetur, & ad partum aptior reddatur.

Balnea. Balnea primis menſibus vtilia non ſunt; cùm vterum & ligamenta eius laxent: poſtremis verò menſibus ſingulis ſeptimanis lauet grauida, vt partes genitales ad partum laxentur.

Animi pathemata. Animum habeat tranquillum, & omnes immoderatos animi affectus, iram, mœſtitiam, timorem, lætitiam immoderatam, & riſum nimium caueat. nec etiam Imaginationi cuius indulgeat, ne næuum aliquem fœtui imprimat.

Somnus & vigiliæ. Somnus & vigiliæ ſint moderatæ. Somno tamen potius, quàm vigiliis indulgeat.

Aluus. Aluus non ſit adſtricta: & ſi tardior ſit, cibis aluum emollientibus in prima menſa vtatur, vt prunis, paſſulis, iuſculis gallinarum, quibus aliquid mannæ admiſceri poteſt.

Fœtum cõfortantia. Inſuper & medicamenta quædam, quæ vterum & fœtum roborant, cùm interna tum externa vſurpanda, quorum formulas aliquot hoc capite, plures autem infrà *cap.* 7. proponemus.

Interna. Elect. Paretur ergo tale Electuarium: ℞. *Conſ. borrag. bugloſſ. roſ. rubr.* an. ℥ ij. *meliſſæ* ℥. j. *cortic. citri condit. myrobalan. chebul. condit.* an. ℥. i. *extr. ligni aloës* ℈. i. *marg. prepar.* ʒ. ß. *corall. rubr. prep. raſur. eboris* an. ʒ. i. *fragment. lapid. pretioſor.* an. ℈. i. *nuc. moſch. condit.* ʒ. ii. Cum *Syr. de pomis & mixa cydon.* F. Elect. Vel ℞ *Conſ. roſ. rubr.* ℥. iv. *garyophyllor. nuc. moſchatæ, cinamomi* an. ʒ. ii. *confect. ſem. fœnicul.* ℥. ij. Contundantur omnia, & cum *mellis puri* ℥. iv. miſceantur in mortario, affundendo *vini maluatici cochlearia* iv. De qua mixtura ſæpe exhibeatur portio dimidiæ nucis iuglandis magnitudine. Vel exhibeatur interdũ cochlear ſpiritus illius deſtillati, quem Balſamum puerorũ appellant, cuius deſcriptio infrà, *c.* 7. proponetur. Exhibeantur etiam ſpecies diamarg. diãbræ ſine moſcho;

Rotulæ. vel hæ Rotulæ. ℞. *margarit. prep.* ʒ. i. *corall. rubr. prep. raſuræ eboris* an. ʒ. ß. *fragmentor. lapid. pretioſor.* an. ℈. i. *cort. citri flauor. macis, cinam. garyophyll.* an. ʒ. ß. *croci* ℈. i. *ligni aloës* ʒ. i. *ambr. gryſ.* g. vi. *ſacch. aq. roſ. diſſol.* ℥. vi. F. Rotulæ.

Claretum. Vel Claretum tale paretur: ℞. *zinzib. garyophyllor.* an. ʒ. i. *ſpicænardi, galangæ, ſem. aniſi, coriand. prep.* an. ʒ. ii. *ſacch.* ℔. ß. *vini Rhenani vel rubri* menſuras ij. F. ſ. a. Claretum.

Externa. Extra etiam confortantia vmbilico admoueantur, ex nuce moſchata, garyophyllis, macere, coralliis, maſtiche, è quibus vel ſacculi, vel emplaſtra parari poſſunt. Vt ℞. *nucis moſch. garyophyllor. fl. roſ. rubr.* an. ʒ. ij. *maſtiches* ℥ ß. *terebinth. ceræ* an. q. ſ. F. Emplaſtrum. Vulgò panem mellitum, vel panis cruſtam vino maluatico aut balſamo puerorum conſperſam ventri grauidæ imponere ſolent. Vel ℞. *garyophyll. nuc. moſch. macis, menthæ criſpæ,* an. ʒ. i. *mellis* ℥. ij. Miſceantur ſuper igne.

Miſta cruſtæ panis parum toſti illinantur, & vmbilico imponantur. Vel ſaltem cruſta panis ſuper igne calefiat, maluatico vel alio vino generoſo humectetur, puluiſque menthæ criſpæ adſpergatur, & ventri imponatur.

CAPVT III.

De Curatione grauidarum in genere.

QVia verò frequenter accidit, vt grauidæ non planè anæ degant, ſed morbis quibuſdam, & ſymptomatibus, variiſque moleſtiis affligantur, qua ratione iis occurrendum ſit, iam docendum. Et primo quidem in genere quædam de curatione grauidarum dicere libet, ne eadem poſtea in diuerſis præter naturam affectionibus repetere opus ſit.

Morbi acuti grauidarum. Primò interdum morbi acuti, vt febres ardentes, pleuritis, angina, & viſcerum inflammationes grauidas inuadunt. De quo Hippocrates, 5. *aphor.* 31. *Mulierem grauidam morbo quopiam acuto corripi, pernicioſum.* Nam, vt Galenus, *in comm.* explicat, ſiue acutus cum febre morbus ſit (qui propriè acuti dicuntur) neceſſe eſt febrem continuam eſſe: Talis enim eſt morbus acutus. Vnde geminum impendet fœtui periculum, vnum à febre ipſa eum perimente, alterum, quod ex longo interuallo cibaria dantes eundem alimenti indigentia & fame enecamus. Quod ſi vt hunc ſeruemus, cibaria benignè & crebrò exhibuerimus, intempeſtiuo cibo aucta febre continua prægnantem tollemus de medio. Siue abſque febre alius quiſpiam morbus acutus fuerit, qualis epilepſia, apoplexia, conuulſio, tetanus, morbi tum magnitudini tum vehementiæ par grauida eſſe nullo modo poterit. Quibus accedit & hoc, quod neceſſaria auxilia, quæ tales morbi requirunt, imprimis venæ ſectio & purgatio, non ſemper tutò in grauidis adhiberi poſſunt. Non tamen ſemper acuti morbi in grauidis lethales ſunt, ſed magna ex parte; & nonnunquam quædam euadunt: id quod docet Valleriola, *lib.* 1. *obſeruat.* 1. *& lib.* 6. *obſeru.* 6. Hollerius, *comm. ad libr.* 5. *aph.* 30. *Hippocratis*; & Foreſtus, *lib.* 2. *obſeru.* 27. vbi plures tales hiſtorias recenſet; imò ipſa experientia ſæpe teſtatur.

Chronici morbi. Quandoque & chronicis morbis mulieres corripiuntur, febribus intermittentibus, tuſſi, aliiſque, à quibus ante partum plerumque vix liberantur.

Circa curationem autem horum morborum ſex præcipuè quæſtiones occurrunt, quæ hoc loco diſcutiendæ ſunt. 1. An grauidis morbo acuto laborantibus, tenuis diæta conueniat. 2. An grauidis venam ſecare & ſanguinem ſubtrahere liceat. 3. An eaſdem purgare liceat. 4. An periculoſior ſit in grauidis venæ ſectio, an purgatio. 5. An ſalutis grauidarum cauſſa abortum concitare fas ſit. 6. An clyſteres, diuretica & ſudorifera grauidis conueniant. Quas ordine iam explicabimus.

QVÆSTIO I.

An tenuis diæta grauidis conueniat?

An tenuis diæta grauidis conueniat? Dubium hoc mouet Galenus, *loco allegato*, dum ſcribit; quod ſi grauidis tenuis victus & ex longo interuallo cibus exhibeatur, fœtus alimenti indigentia & fame enecatur: Si vero craſſior & crebrò exhibeatur, intempeſtiuo cibo aucta febre continua prægnans tolletur de medio, atque ita & mater & fœtus periclitabuntur.

Vtrumque periculum autem vt euitetur, media diætæ ratio obſeruanda, & propter fœtum aliquid tenui diætæ, quam aliàs fœmina, ſi grauida non

eſſet, ſimpliciter obſeruare deberet, adiiciendum; propter febrem verò acutam aliquid de pleniori victu, qui grauidæ, niſi febre acuta laboraret, conueniret, detrahendum. Simul tamen ad fœtus ætatem & magnitudinem reſpiciendum. Primis enim menſibus, cùm multo alimento nondum indiget fœtus, tenuior diæta inſtituenda, mediocris mediis, paulò largior vltimis. Parari autem poteſt talis victus ex ptiſana, ouis ſorbilibus, iuſculis pullorum, vel etiam carnibus pullorum: Carnibus verò ſolidioribus abſtinendum, vt & vino.

QVÆSTIO II.

An venæ ſectio & ſanguinis detractio grauidis conueniat?

An grauidis venam ſecare liceat.

Egimus de hac quæſtione in Inſtitut. *lib. 5. part. 2. ſect. 1. cap. 17.* Prolixè etiam hanc quæſtionem tractant Horatius Augenius, *de rat. curandi per ſang. miſſ. toto ferè lib. 6.* & Ioan. Baptiſta Sylvaticus, *contr. 83.* Rem hic omnem breuiter complectemur. Duos autem caſus quæſtio hæc complectitur, primò cum grauida febre acuta laborat; deinde cum ob copiam ſanguinis abortum metuit. In genere verò prohibere videtur venæ ſectionem in grauidis Hippocrates, *5. aphor. 50.* dum ſcribit: *Mulier in vtero gerens vena ſecta abortit, eoque magis, ſi fœtus ſit grandior.* Cùm enim infans ſanguine materno alatur, ſi is illi ſubtrahatur, ſubtracto alimento fœtum, præſertim ſi iam grandior ſit, & copioſius alimentum requirat, enecari, & abortum fieri neceſſe eſt. Contrà ipſa morbi neceſſitas ſæpe venæ ſectionem requirit, quæ ſi omittatur, & matrem & fœtum de vita periclitari neceſſum eſt & quidem in vtroque caſu, tum in febre ardente, tum vbi ob copiam ſanguinis abortus periculum imminet. Et omnino hi rectè ſentiunt, in vtroque caſu. Ac primò febrem ardentem quod attinet, omnino ſi adſit ſanguinis miſſionem Indicans, quod hic eſt ſanguinis plenitudo, & tanta quidem, vt eo omni fœtus pro alimento non indigeat, viréſque venæ ſectionem permittant, & nihil ſit, quod prohibeat, inſtituenda eſt venæ ſectio. Quid autem prohibere poſſit, præter vires ipſius grauidæ, eſt metus abortus. Cum verò, vt Galenus, *in comm. in allegat. aphoriſm.* docet, & omnes Medici conſentiunt, cauſſa, propter quam venæ ſectionem in grauidis abortus ſequi debeat, ſit, quia alimentum fœtui neceſſarium ſubtrahitur: ſi mulier ſanguine abundat ita, vt licet aliquid eius euacuetur, tamen ſufficiens eius pro fœtu alendo quantitas ſuperſit, abortus nullo modo metuendus eſt. Itaque ſi indicetur venæ ſectio in febre ardente, viréſque grauidæ eam permittant, licet venæ ſectionem inſtituere, ſi hæ conditiones obſeruentur: Prima eſt, cùm, vt dictum, nullo modo fœtui alimentum neceſſarium ſubtrahere liceat, vt ſanguinis miſſio ſit parcior, non copioſa, quæ vel magnam in corpore perturbationem efficere, ſpiritus diſſipare, vel fœtui alimentum ſubtrahere poſſit. Et ſi ſanguinis copia largiorem ſanguinis miſſionem requirit, potius repetenda venæ ſectio, quàm largiore ſanguinis miſſione ſemel facta, vires & matris & fœtus deiiciendæ. Secunda eſt, vt talis vena ſecetur, quæ aperta vterum non facilè afficiat, ſcilicet, non in pede, non baſilica, ſed potius humeraria, vel mediana. Tertia eſt, vt ante & poſt venæ ſectionem fœtum roborantia, de quibus *cap. præcedent.* dictum, & infra, *cap. 7.* dicetur, vmbilico applicentur.

Hæ conditiones ſi obſeruentur, non facilè abortus, quem Hippocrates, *allegato aphoriſmo*, venæ ſectionem ſequi ſcribit, metuendus. Intelligendus enim is eſt, de venæ ſectione, quæ larga erat, ad libras ſcilicet, quam nos non laudamus, ſed in vnciis ſubſiſtendum putamus. E qua ſanguinis miſſione cur ſemper abortus ſequi debeat, cauſſa nulla datur. Etenim ſi fœmina ſanguine abundet, etiamſi is moderatè ſubtrahatur, tamen alimentum fœtui ſufficiens ſupererit. Et teſtatur ipſa experientia, ſine damno, imò cum commodo, venam grauidis apertam fuiſſe, omnibus ferè menſibus. Amatus Luſitanus, *cent. 5. curat. 27.* mulieri Vrbinati vtero gerenti ad ſecundum menſem febre continua laboranti venam communem brachij aperuit, & ſex vncias ſanguinis extraxit, quæ melius inde habuit. Et *ibidem* alteri mulieri, quæ iam ſecundo menſe prægnans erat, & febre continua laborabat, externam brachij venam aperuit, & ſeptem vncias ſanguinis effluere permiſit, quæ & ipſa meliùs habuit. Et *ibid.* Alteri fœminæ Mediolanenſi quinto menſe vtero gerenti, ophthalmia laboranti, brachij externam venam aperuit, quæ & ipſa conualuit. Et Rodericus à Caſtro, *lib. 3. de morb. mulier. cap. 21.* ſcribit, ſe mulieri Vlyſſiponenſi pleuritide correptæ, & ab aliis Medicis pro deſperata relictæ, quater ſanguinem miſiſſe, eamque conualuiſſe, & filium ſanum peperiſſe. Et Petrus Sal. Diuerſus, *de aff. partic. cap. 22.* refert, ſe aliquando venæ ſectionem etiam copioſè factam in vltimo menſe, inſtante partus tempore, dum vtero gerens ardenti conflictaretur febre, plurimoque abundaret ſanguine, tentaſſe, & hinc remiſſionem febris & partus accelerationem ſperaſſe, & vtrumque ex ſanguinis miſſione conſecutum, fœtumque & matrem vna periclitantem ſolo hoc remedio ſaluaſſe. Et ſit ſanè, vt vena ſecta in eiuſmodi febribus abortus accidat: is tamen, ſi Indicationes & conditiones antè dictæ obſeruatæ fuerint, non venæ ſectioni, ſed violentiæ morbi imputandus erit, qui etiam ſine venæ ſectione fieri potuiſſet. Interim neceſſarium pro matre ſeruanda auxilium à Medico non fuit omiſſum. Si verò Medicus ipſe metuat, venæ ſectione inſtituta abortum futurum, nullo modo vena ſecanda, nec vt maior ſeruetur fœtus perdendus; cùm incertum ſit, an, ſi abortus ſequatur, mater ſeruari poſſit; cum abortus accedens morbum acutum non leuet, ſed augeat, vireſque magis deiiciat. Cum autem non facilè ſit definire, an in grauida tantum ſanguinis ſuperſit, vt eius parte aliqua carere poſſit fœtus in vtero nutriendus, omnino hic cautione opus eſt, & omnes circumſtantiæ diligenter perpendendæ ſunt. Et cum poſtremis menſibus copioſiore alimento indigeat fœtus, quàm primis, tutius eſt, vt primis, quàm vltimis menſibus inſtituatur venæ ſectio.

Alterum verò caſum quod attinet, etiam citra febrem in grauidis ſanguinem mittere, interdum non ſolùm tutum, ſed & vtile ac neceſſarium eſt; cum obſeruatum ſit, quaſdam fœminas, quæ copioſo ſanguine abundant, abortum pati; abortum verò præcaueri, ſi circa quartum vel quintum menſem ſanguis iis mittatur, ſicut eius rei exemplum habet Amat. Luſitanus, *centur. 1. curat. 89.* & plura recitat Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirabil. lib. 4. cap. 16.* Scribit etiam P. Salius Diuerſus, *de affect. part. cap. 22.* ad præſeruandas mulieres ab abortu, quæ in hunc incurrunt, ob multitudinem & copiam ſanguinis fœtum ſuffocantis, nullum validius remedium excogitari poſſe venæ ſectione, qua ipſe plurimas ab abortu, in quem frequenter inciderant, præſeruarit.

Et omnino ſi grauidis febre acuta laborantibus venam ſecare licet, vt modò rationibus & experien-

tia monſtratum, multò tutius id fieri poteſt in grauidis, quæ febre non laborant; quia vires non ſolùm magis conſtant, ſed etiam copioſius nutrimentum, quo fœtui quoque alendo ſatisfiat, exhibere licet: ac propterea nullo modo ex ſubtracto ſanguine fœtùs lædetur, ſed potius melius inde habebit, vt qui eius copia ante pænè ſuffocabatur.

Nec huic ſententiæ, in vtroque caſu, obſtat allegatus aphoriſmus Hippocratis. Cum enim, vt rectè *in comm.* Galenus id explicat, aphoriſmus hic venæ ſectionem in grauida prohibeat, quia venæ ſectione alimentum fœtui ſubtrahatur: ſi venæ ſectio in grauidis ita inſtituatur, vt ſufficiens alimentum fœtui relinquatur, periculum abortus iam nullum amplius metuendum. Aphoriſmus verò ille tantùm eſt intelligendus de iis grauidis, quibus, ſi vena aperiatur, neceſſarium fœtui alimentum ſubtraheretur, quales ſunt, quæ ſanguine non abundant: His enim etſi parum ſanguinis ſaltem euacuaretur, tamen æquè facilè fœtui tum alimentum ſubtrahi poſſet, ac ſi alij fœminæ, quæ ſanguine abundat, multum ſanguinis detraheretur. Egregiè ergo de venæ ſectione in grauidis Celſus, *lib. 2. cap.* 10. hoc modo ſcribit: Antiqui primam vltimamque ætatem ſuſtinere non poſſe hoc auxilij genus iudicabant, perſuaſerantque ſibi, mulierem grauidam, quæ ita curata eſſet, abortum eſſe facturam. Poſtea verò vſus oſtendit, nihil ex his eſſe perpetuum, aliaque potiores obſeruationes adhibendas eſſe, ad quas dirigi curantis conſilium debeat. Intereſt enim, non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint. Ergo ſi iuuenis imbecillus eſt, aut ſi mulier, quæ grauida non eſt, parum valet, malè ſanguis emittitur. Emoritur enim vis, ſi quæ ſupererat, & hoc modo erepta eſt. At firmus puer, & robuſtus ſenex, & grauida mulier valens, tutò curantur. Maximè tamen in his Medicus imperitus falli poteſt, quia ferè minus roboris illis ætatibus ſubeſt. Mulierique prægnanti poſt curationem quoque viribus opus eſt, non tantum ad ſe, ſed etiam ad partum ſuſtinendum. Non quicquid aut intentionem animi, aut prudentiam exigit, protinus faciendum eſt: cùm præcipua in hoc ars ſit, quæ non annos numeret, neque conceptionem ſolam videat, ſed vires æſtimet, & ex eo colligat, poſſit necne ſupereſſe, quod vel puerum, vel ſenem, vel in vna muliere duo corpora ſimul ſuſtineat. *Hæc Celſus.*

QVÆSTIO III.

An grauidas purgare liceat?

An prægnantes purgare liceat?

Purgantia, præſertim fortiora, grauidis ſine periculo non exhiberi, certum eſt. Etenim cum natura à purgante irritata ad expellendum pharmacum & humores inſurgat, facilè etiam hic naturæ conatus ad vterum peruenire poſſet, fœtuſque vnà extrudi. Præterea cum medicamenta purgantia magnam humorum turbationem efficiant, facilè ea vſque ad fœtum pertingere, & cùm aliàs purgantia fortiora aduerſas corpori noſtro qualitates obtineant, ab iis facilè fœtus lædi poſſet. Ideoque non facilè exhibenda ſunt. Quibus autem in morbis, & quando exhibenda ſint, docet Hippocrates, dum 4. *aph.* 1. ſcribit: *Prægnantes purgabis, ſi materia turgeat, quadrimeſtres, & vſque ad ſeptimum menſem; ſed has parcius. Minore verò aut grandiore conceptu cautius religioſiuſque agendum.* Ex quo aphoriſmo patet, neque in omnibus morbis, neque quouis tempore, ſed omnino cautè & religioſè in prægnantibus purgationem eſſe instituendam.

A Primò enim non in quouis morbo, ſed acuto ſaltem, & dum res in dubio eſt, purgantia exhibere licet. Nam ſi morbus nihil periculi coniunctum habeat, per purgantia mater & fœtus in periculum non conijciendi. Contrà ſi morbus deſperatus ſit, purgantia non exhibenda; ne quam ipſe morbus interemit, purgans exhibitum necaſſe dicatur. Si verò materia in acuto morbo turgeat, purgantia exhibere licet. Hoc enim modo periculum, quod ex turgente materia accidere poſſet, euitatur, & quia turgens materia ductum purgantis medicamenti facilè ſequitur, ſine maiore perturbatione purgatio perficitur, quod non fieret, ſi materia quieta & fixa eſſet. Deinde non quouis tempore purgantia grauidis propinare fas eſt, ſed ab initio quarti menB ſis ad finem ſexti, ſeu ſeptimi initium. Vt enim tenelli fructus, (quo ſimili Galenus, *in comm. alleg. aphoriſmi* vtitur,) à prima generatione infirmis pediculis continentur, atque ideo facilè decidunt, ſi quando ventus vehementior eos concuſſerit: ita etiã ligamenta, quibus fœtus vtero cohæret, primis menſibus imbecilliora ſunt, coalituſque infirmior. Et rurſum ſicut fructus, vbi ad maturitatem peruenerint, ſponte ſua & ſine vi vlla externa decidunt: ita etiam cùm fœtus vltimis menſibus iam grandior ſit, & ad exitum properet, facilè in cauſſa eſſe poſſunt purgantia, vt fœtus ante extrudatur. Qua de cauſſa eæ, quæ ſeptimum menſem iam attigerunt, C minus tutò, quam quæ propiores ſunt quarto purgantur, cùm ſeptimo menſe ſi partus non accidit, moueri tamen à talibus cauſſis fœtus poſſit. Commodiſſimè verò inſtituitur in grauidis purgatio, quarto, quinto & ſexto menſe; cum eo tempore ligamenta, quibus fœtus vtero cohæret, firmiora ſint, coalituſque firmior & auulſioni minimè obnoxius. Eas tamen, quæ quartum menſem nondum attigerunt, aut quæ ſextum iam ſuperarunt, non omnino à purgatione excludit Hippocrates, ſed maiore εὐλαβείᾳ, cautione & circumſpectione purgandas eſſe monet.

Tertiò etiam videndum, quibus medicamentis purgatio perficiatur. Aloë enim cùm inſigniter amara ſit, & fœtui noxia, venarumque orificia apeD riat, commoda non eſt; vt & colocynthis, ſcammonium, turpethum. Tutiùs exhibetur manna & caſſia, quæ vt in maiore copia exhibere opus non ſit, rhabarbarum addi poteſt; vel etiam rhabarbarum ſolùm cum conſerua roſarum, imprimis ea, quæ cum manna parata eſt, & in Inſtitut. deſcribitur, commodè exhibetur, vt & agaricus, ſena, & ſimilia mitiora purgantia. Imprimis hic vtile eſt diacydonium purgans è mitioribus purgantibus paratum, aut cydonium in infuſo purgante maceratum. Poteſt tamen enumeratis medicamentis ſtimuli loco interdum aliquid Electuarij de ſucco roſar. vel alterius paulò fortioris purgantis, addi. Et hæc quidem de purgatione in acutis ſaltem morbis diE cta ſunt. Accidit verò ſæpe, vt & chronicis morbis grauidæ conflictentur, & præſeruationis gratia purgationibus opus habeant: quæ etiam ſine periculo benignioribus medicamentis, præcipuè in adſuetis, inſtitui poſſunt. Pilularum tamen & aloes vſus minus commodus eſt, cùm ob amarorem, tum quod orificia vaſorum aperiat. Interim dum ſiue in acutis, ſiue in aliis morbis vel etiam ob præſeruationem inſtituitur purgatio, fœtum roborantia, vt & de venæ ſectione quæſtione præced. dictum, vmbilico imponenda, parata è cydoniis, pane toſto vino aſperſo, nuce moſchata, roſis, caryophyllis, coralliis. Febris tamen ratione minus calida eligenda.

QVÆSTIO IV.

An purgare, an verò ſanguinem mittere, in grauidis periculoſius ſit?

An purgare, an verò ſanguinem mittere in grauidis periculoſiùs ſit?

Purgationem tutiorem eſſe, quàm venæ ſectionem, id probare videtur, quod Hippocrates, 4. *aphor.* 1. purgationem permittit in certo caſu & tempore: contrà verò de venæ ſectione abſolutè ſcribit, 5. *aphor.* 10. quod abortum excitet.

Contra, *quæſt.* 2, probatum eſt, quod quandoque etiam ſine damno venam ſecare liceat, imò quandoque neceſſarium ſit. Præterea purgantia medicamenta, vt *quæſt. præced.* dictum, magnam humorum perturbationem & agitationem efficiunt, ipſaque plerumque corpori noſtro aduerſam qualitatem obtinent, & præterea menſes mouent, torſioneſque ventris excitant: cum contra ſanguinis miſſio minore cum humorum perturbatione adminiſtretur, neque alio modo noceat, niſi quia fœtui alimentum ſubtrahit; quod tamen ſæpe, ſi ſanguis copioſior ſit, nullo modo metuendum.

Et omnino poſterior ſententia verior eſt, ob allatas modò rationes, ſemperque purgatio cum maiore periculo inſtituitur, quàm venæ ſectio, modò eadem ſit Indicantium & permittentium ratio. Et cum multi acuti morbi ex ſanguinis copia oriantur, omnino in illis caſibus tutiſſimè venæ ſectio adminiſtretur.

QVÆSTIO. V.

An abortum ſalutis matris gratia concitare liceat?

In genere de hac quæſtione prolixè egerunt Ioan. Baptiſta Syluaticus, *controuerſ.* 82. & Franc. Ranchinus, *in comm. in Hippocratis Iuſiurandum,* aliique; quæ huc afferre omnia operæ pretium non eſt, neque de re, quæ apud Chriſtianos extra omnem dubitationis aleam poſita eſt, operosè diſputandum cenſeo. Omnes ſiquidem Chriſtiani impium & nefarium eſſe meritò cenſent, aliquem vel aliquam, vt vel libidinem ſuam liberè expleat, vel quia fœtum oderit, vel ne ſcelus prodatur ſuum, vel quacunque de cauſſa abortum procurare, ſiue percuſſione, ſiue venenis, ſiue medicamentis, ſiue laboribus nimiis, vel oneribus geſtandis, ſiue ſternutatione, ſiue ſaltu, ſiue quocunque alio modo. Idque honeſti Medici etiam inter gentiles, iam Hippocratis tempore, ſeſe non admiſſuros iuramento obſtinxerunt. Quod verò Hippocratis facto nonnulli contrarium perſuadere volunt, qui, *de Natura pueri,* ſcribit, ſe ſaltatrici, quæ vtero ferre nolebat, conſuluiſſe, vt ſepties in terram deſiliret, quod cum feciſſet, genitura ſex dierum iam delineata, vt *alleg. loco* deſcribitur, in terram decidit: nullo modo admittendum. Vel enim ob iſtud ipſum conſilium liber iſte Hippocrati non eſt adſcribendus, vt cenſet Ioan. Baptiſta Syluaticus, vel ſi omnino eſt Hippocratis, factum hoc Hippocratis non probandum, ſed inter vanas paganorum ratiocinationes, de quibus D. Paulus, *ad Rom. cap.* 1. *verſ.* 21. agit, recenſendum. Nam quod Mercurialis, cum aliis quibuſdam, hoc Hippocratis conſilium eo ſaluare & palliare vult, quod putat, animatum quidem fœtum nunquam interimere licere, inanimatum verò, qualis ſit ante ſeptimum, corrumpere fas eſſe; in eo ſui promiſſi immemor eſt. Pollicetur enim ſe liberè dicturum, quid Chriſtianis agendum ſit, interim verò ex Ariſtotele 7. *de repl. cap.* 16. legem Ethnicorum veterum affert, qua licuit, conceptum nondum animatum (quem illi quidem putabant) corrumpere; quæ quàm iniqua ſit, à prudentibus Medicis ſatis monſtratum. Recteque ſcribit Ioan. Baptiſta Syluaticus, *allegato loco*, ſi finem ipſum ſpectes, in eundem vtrumque (conceptus nimirum impedimentum, & fœtus, qui nondum putatur animatus, corruptio) tendit, & ab vtroque animalis vita è medio aufertur. Et propterea decretum illud Iuris Canonici, *in Decreto, in cap. Sicut ex literarum. De homicidio*, vbi Monachus, cuius opera mulier partum abegerat, irregularis non habetur, & ſacris operari non deſtitit, quia fœtus non viuebat, meritò à Fr. Ranchino, *loco alleg. quæſt.* 1. iniuſtum nominatur, & diſtinctio illa vitioſa. Cum enim non liceat conceptum impedire, multò minùs licet iam factum corrumpere. Etſi enim nonnulli conceptionem impediri licitum eſſe cenſent, quibus in quibuſdam caſibus aſſentitur Mercurialis, 2. *de morb. mulier. cap.* 2. tamen rectè idem Ranchinus, *alleg. loc.* conſilium iſtud Mercurialis malitioſum, & mulctandum cenſet; cùm vitæ puritatem non ſeruet ſecundum Hippocratis iuſiurandum, legemque Ethnicorum, quæ habetur 7. *politic. cap.* 16. apud Ariſtotelem, qua licebat, ad fugiendam liberorum multitudinem, conceptionem impedire, vt iniuſtam & contra naturam datam damnat, & rationes, quæ pro ea adferuntur, ac vel honoris, vel vitæ conſeruandæ, vel alio pallio velantur, nullius momenti eſſe, ipſius conſcientiæ teſtimonio ſtatuit. Contra naturam enim hæc ſunt, ſeu potius naturæ autorem omnipotentem, qui genus humanum per indiuiduorum propagationem conſeruatum cupit, quæ nullo modo impedienda, quod qui facit, in ipſum Deum iniurius eſt.

An grauidis morbo laborantib. abortum concitare liceat?

Verùm in hunc ſenſum plura in genere non affero. Quæſtionem verò in ſpecie propoſitam quod attinet, mulierem grauidam acuto morbo corripi plerumque lethale eſſe, in principio huius capitis ex Hippocrate dictum; cùm in iis & mater & fœtus periclitetur, & vtrumque ſeruare ſæpe difficile ſit. Cenſent igitur nonnulli, cum & mater & fœtus rarò ſimul ſeruari poſſint, conſultum eſſe, vt matri potius, quàm fœtui proſpiciatur, & cum matri plerumque ſine damno fœtus ſuccurri non poſſit, maturè id faciendum eſſe: imò præſtandum, vt fœtus ſtatim eiiciatur, quàm poſtea, vbi vires iam deiectæ ſunt.

Alij contra ſtatuunt, non licere hominem interimere, vtpote quod contra pietatem ſit & iuſiurandum Hippocratis; & non facienda eſſe mala, vt eueniant bona, nec cum fœtus damno matrem ſeruandam eſſe. Deinde abortu rarò aliquid commodi in matrem redundare, imò potius ex abortu, præcipuè in morbis acutis, matres in præſentiſſimum vitæ periculum coniici.

Et omnino ſententia poſterior vera eſt, neque vnquam Medicus, ob allatas rationes, primò abortum intendere, & medicamenta ad eum prouocandum adhibere debet. Si verò vt mater ſeruetur, vel ſanguis mittatur, vel purgatio inſtituatur, & præter ſpem ac Medici intentionem abortus ſequatur, non Medici culpa ſit, ſed ob fœtus & naturæ debilitatem, & præſtat tum ſolam matrem ſeruare, quàm neglecto neceſſario auxilio permittere, vt mater cum fœtu pereat. Si verò fœtum in vtero iam mortuum eſſe certò cognitum & perſpectum habeatur, vt is quamprimum expellatur & extrahatur, danda opera.

QVÆSTIO VI.

An clyſteres, diuretica & ſudorifera grauidis conueniant?

An clyſteres, diuretica & ſudorifera grauidis conueniant.

CLyſteres equidem planè in grauidis mulierculæ interdum reiiciunt: ideo, quod ab iis & vterum comprimi, & naturam ad excretionem ſtimulari poſſe putant. Verum ſi fœminæ alias clyſteribus adſuetæ ſint, pericula & incommoda hæc facilè euitari poſſunt. Si nimirum clyſteres in minore quantitate infundantur, & ex iis parentur, quæ acrimoniæ expertia ſunt, & ſaltem emolliendi & leniendi vim habent. Talia enim non plus periculi afferre poſſunt, quàm lenientia medica- B menta ſumta.

Diuretica verò non ſatis tuta ſunt; cùm menſes ſimul prouocare poſſint. Sudorifera ſi ſint mitiora, tutò vſurpari poſſunt: obſeruatumque grauidas etiam à peſte, lue venerea, & ſimilibus morbis ſudoriferum vſu liberatas fuiſſe. Vbi enim humores vitioſi in corpore adſunt, natura, modò mediocriter valida ſit, plus commodi, quàm damni ex vſu medicamentorum, quæ ad eos profligandos exhibentur, percipit, & ſeſe medicamentis contra cauſſas morbificas coniungit, iiſque profligatis poſtea facilè vires recuperat.

Syrupus de agreſta pro grauidis.

Alterantia cuilibet morbo conuenientia eligen- C da. In morbis calidis commodus eſt & grauidas roborat hic Syrupus: ℞. *ſucci vuarum non planè maturarum, circa initium Septembris expreſſi & deſpumati* cantharos iij. Cui adde *pomorum citriorum aut limonum contuſor.* ℔. ß. Coq. ad pomorum mollitiem & exprimatur. Tandem adde *ſacchari albi* ℔. j. ß. Coq. ad Syrupi conſiſtentiam.

CAPVT IV.

De Symptomatibus, quæ primis geſtationis menſibus grauidis accidunt.

Symptomata, quæ grauidis primis menſibus accidunt.

VT verò iam in ſpecie de affectionibus præter D naturam, quæ grauidis accidunt, dicamus, & qua ratione amoueri poſſint, doceamus, ſunt eæ omnino multæ & variæ, & aliæ quidem primis, aliæ mediis, aliæ poſtremis menſibus magis accidunt. De quibus iam breuiter agemus, & quidem ſaltem de iis, quæ fœminis maximè propriæ ſunt. Nam quæ iis cum viris communia ſunt, & quæ in genere de his dici poſſunt, in libris tribus prioribus Practicæ propoſita ſunt, quæ hîc repetere opus non eſt.

Primis autem menſibus magis accidunt grauidis ciborum faſtidium, pica, nauſea, vomitus, tormina & dolor ventris, alui fluxus, dolor dentium, & capitis vertigo, de quibus hoc capite agemus.

Cauſſa in genere.

Ortum autem habent iſta ſymptomata omnia ex retentione menſium, præcipuè in cacochymicis. Cum enim humores chtlimodi prauі, qui antea ſingulis menſibus cum ſanguine euacuabantur, iam in corpore retineantur, ad ventriculum confluentes; & in ventre detenti, varia ſymptomata excitant, aut ad caput delati, in eo quoque quædam ſymptomata pariunt.

Cibi faſtidium in grauidis.

Et primò quidem in grauidis plerumque initio *ciborum*, & quidem certorum, *faſtidium* grauidas infeſtat, quod propterea inter ſigna conceptionis refertur, de quo Hippocrates 5. *aphor.* 45. *Si mulieri ceſſent purgationes neque horror, neque febris ſuperueniat, & faſtidia cibi accidant, indica, ip-* A *ſam in vtero habere.* Excitatur autem cibi faſtidium, cùm menſes ſupprimuntur, & melior ſanguinis pars in alimentum fœtus abſumitur, reliqua ignobilior relinquitur, quæ vt & humores vitioſi, in vtero & venis retenti vapores ad os ventriculi mittunt, & pars eorum ad id confluit, eiuſque temperiem euertit, eique malam & vitioſam qualitatem imprimit, vnde vel omnium vel certorum ciborum faſtidium accidit. Nonnulli tamen etiam cibi faſtidium in grauidis accidere ſtatuunt in plenilunio & cum capilli in fœtu germinant.

Spontè verò plerumque hoc malum ceſſat, vbi fœtus iam grandior factus, & ſanguis omnis in fœtus alimentum abſumitur, ac humores vitioſi, qui cumulantur, in ſuo loco, ad partus vſque tempus B reconduntur, ideoque vel nullis, vel paucioribus medicamentis opus. Si tamen propter cibi defectum mater contabeſcat, & metus ſit, ne & fœtus ob alimentum denegatum pereat, danda opera, vt vitioſi humores è ventriculo euacuentur, quod commodiſſimè fit leni vomitu, quem natura ſæpe cum grauidarum commodo ſponte inſtituit, vel pilularum ſtomachicar. aut aloë hanginar. vſu, addito, ſi opus ſit, rhabarbaro in exigua doſi ante cœnam vel prandium. Exhibeantur ſimul, quæ ventriculum roborant, mala cydonia, punica, rotulæ aromatici roſati, diarrhod. abb. Vel ℞. *Conſ. roſ. rubr.* ℥. ß. *betonica* ℥. j. *cydon. condit.* ℥. ß. C *ſpec. arom. roſ. diamarg. corall. rub. præp.* an. ℈. j. *margarit. præp.* ℈. ß. Cum *Syr. conſeruat. zinzib. in China condit. & mina cydon.* F. Electـ. Extra verò ventriculus inungatur ol. maſtichino menthæ, cydonior. abſinth. myrtino. Vel imponatur Ceratum ſtomachale, Empl. de cruſta panis, vel cruſta panis toſta vino irrorata. In cibo dentur adſtringentia & auſtera, aſſa potiùs quàm elixa, vitentur pinguia.

Deinde *Pica* ſæpe grauidas infeſtat, cùm eæ quidem cibum appetunt, ſed illum naturæ non conuenientem verum abſurdum, alienum & noxium. Et miranda plane huius vitioſi appetitus exempla à Medicis annotata ſunt. Nam interdum grauidæ carbones, arenam, cineres, & animalia viua appe- Pica. D tunt. Matrem ſuam gammaros fluuiatiles crudos comediſſe Trincauella, *lib. 3. de curand. partic. hum. corp. affect. cap.* 5. refert. Se nouiſſe mulieres grauidas, quæ crudas anguillas deuorarint, & aliam, quæ pellem ouillam crudam cum lana comederit, Foreſtus, *lib. 8. obſeru. 7.* ſcribit. Imò interdum, quod mirum, carnes humanas grauidæ appetunt. Ita refert Ludou. Viues, *in comm. ad lib. 27. Auguſt. de ciuit. Dei cap. 25.* ſe vidiſſe grauidam, quæ morſum ceruicis iuuenis cuiuſdam auidè infixis dentibus appetiuit, & abortum penè feciſſet, ni momordiſſet. Et Langius, *lib. 2. Epiſt.* 12 ſcribit, mulierem quandam vterum gerentem deſiderio humeri piſtoris denudati inſtitam, mœſtam om- E nem cibum, præter carnem de humero piſtoris, faſtidiiſſe: maritumque charæ miſertum vxoris certam pecuniam pro ſingulis de piſtoris humero morſibus cum eo pactum eſſe. Duos itaque dentium mulieris inſultus piſtorem ſuſtinuiſſe, tertium verò doloris pertæſum ferre noluiſſe. Itaque accidiſſe, vt mulier tergeminos ederet, duos viuos, tertium mortuum. Idem, *eadem libr.*, refert, in oppido Coloniensis ditionis ad Rhenum grauidam carne mariti veſci deſideraſſe, & propterea, aliàs pernicharum, occidiſſe, & dimidia fere carne comeſta, ſaturatum, reliquam ſale maceraſſe. Lembe gi etiam in Sileſia quendam lotis & nudis pedibus egreſſum balneo, inque plantis de more cuſpidas geſtantem, mulierem grauidam ſubſecutam, pedum deſiderio

captam, procidiſſe à tergo in genua, & ambabus A manibus crure altero apprehenſo de calce illius mordicus dentibus fruſtum euulſiſſe.

Quamuis autem plerumque grauidæ talia ſine damno comedant, imò niſi eorum participes fiant, fœtus læditur: tamen obſeruatum quoque, grauidas inde damnum paſſas fuiſſe. Refert enim Nicolaus Florentinus, *ſerm.* 5. *tract.* 4. *cap.* 36. ſe nouiſſe mulierem, quæ prægnans comederit circiter libras 20. piperis, & tamen non abortiuerit, ſed poſt partum remanſerit ei fluxus menſtruorum cholericorum ſubtilium, quo exulcerata eſt eius matrix & mortua eſt. Et Braſauolus, *comm. ad lib.* 5. *aphor.* 24. *Hippoc.* narrat ſe curaſſe mulierem vtero gerentem, quæ ob malaciam frequenter glaream comederat, atque inde tuſſim intenſiſſimam, ventriculi dolorem, & coctionis læſionem contraxerat, & B difficulter ac tardè curata eſt.

De huius affectus autem cauſſis & curatione cum ſatis ſuperque *lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 5. dictum ſit, non opus eſt, vt ea, quæ ibi tradita ſunt, hic repetantur. Hoc ſaltem addimus, imprimis vtilem hinc eſſe ſuccum è tenellis vitis foliis expreſſum, vel cum miua cydonior, exhibitum, vel aquam menſe Maio è foliis vitis deſtillatam; quæ non ſolùm appetitum iſtum ſiſtit, verùm etiamſi, cùm grauidæ appetitui ſatisfieri, & eius, quod appetit, particeps fieri non poteſt, aliquoties exhibeatur, præcauet, ne fœtus aliquid damni patiatur.

Vtilis eſt & hic Spiritus. ℞. *cortic. citri, pomor. aurant. radic. pœoniæ mundat.* an. *q. v.* Affunde *vini maluatici q. ſ.* Stent diebus aliquot in digeſtione, C poſtea cortices & radices contundantur, Maluaticum rurſum affundatur, & deſtillentur.

Nauſea & vomitus.

Tertiò *nauſea* quoque *& vomitus* grauidis ſæpe accidunt; qui etiam excitantur à vapore & humore vitioſo, ob ſanguinem menſtruum retentum, in ventriculi cauitatem effuſo. Vomitus iſte, ſi facilis fit, & poſt eum fœminæ meliùs habeant, non facilè ſiſtendus, ſed naturæ negotium committendum; cùm plerumque poſt vnum vel alterum menſem, ſpontè ceſſare ſoleat. Si verò vel exiguus, vel nimius & laborioſus ſit, aut fœminæ cibum aſſumtum ſtatim reiiciant, nihilque eius retineant, periculo non vacat. D

Ideoque vt vomitus talis ſiſtatur, materia eum excitans euacuanda, & poſtea ventriculus roborandus. Quapropter ſi vomitus ſit exiguus, & laborioſus, leni vomitorio ex hordeo vel ſimili vomitus adiuuandus. Vel euacuandus ventriculus rhabarbaro, aloë, ſena, pro natura peccantis humoris, idque leniter faciendum. Roborantia ventriculum interna & externa, ſupra, *lib.* 3. *de affect. p. n. Ventriculi & cap. de vomitu,* ſunt propoſita. Vtiles quoque ſunt pulueres peptici, poſt cibum ſumti.

Ventris tormina & dolores.

Quartò *tormina & dolor ventris* ortum habet in grauidis à flatibus ex humoribus circa vterum cumulatis, ad inteſtina ruentibus, eaque diſtentibus. E Suntque dolores, qui à flatibus hiſce excitantur, ſæpe tam graues, vt fœminæ in lipothymiam incidant. Flatus igitur illi diſcutiendi ſunt, & propterea ſacculi ex flatus diſcutientibus ventriculo imponendi, ac poſtea ol. rutaceo vel laurino venter inungendus, aut emplaſtrum vel cataplaſma flatus diſcutiens imponendum; qualia *lib.* 3. *de Colica*, & ſupra, *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 9. *de Inflatione vteri*, fuerunt propoſita. Humida tamen fomenta multa, quia vterum eiuſque vaſa laxant, vitanda. Maſticanda cinamomum, cortices citri, aniſum, vel pulueres ex iis cum vino exhibendi. Sumenda quoque aqua cinamomi, vel vinum aromaticum.

Alui fluxus.

Quintò *Alui fluxus* quandoque etiam grauidas infeſtat, quod malum non contemnendum eſt; cùm, vt Hippocrates, 5. *aphor.* 34. ſcribit, *Mulieri vterum gerenti ſi aluus multum fluat, periculum ſit, ne aboriiat*; cùm & fœtui alimentum ſubtrahatur, & natura ad excernendum ſtimulata, tale quid in vtero quoque facilè tentare poſſit. Ideoque maturè ei ſuccurrendum, & primò leni abſtergente ſimúlque roborante medicamento, vt Syr. roſ. ſolutiu. myrobal. rhabarbaro, euacuandi, & poſtea roborantia & fluxum ſiſtentia medicamenta cùm interna tum externa exhibenda, nimirum poma cydonia cocta prima menſa, pultes ex oryſa, amylo, amygdalis, danda Conſ. roſ. miua cydonior. Vmbilico verò imponendum cataplaſma è cydoniis coctis cum maſtiche, nuce moſchata macere, garyophyllis, & alia *ſupra lib.* 3. *de diarrhœa* propoſita vſurpanda.

Dentium dolor.

Sextò quandoque primis menſibus & *dentium dolor* grauidis moleſtus eſt, qui & ipſe in nonnullis certum ſignum eſt, eas concepiſſe. Oritur autem iſte dolor à parte acris humoris ob retentionem menſium cumulati, ad caput adſcendentis, & ad dentis alicuius radicem irruentis, partesque membranoſas ibi lædentis. Ceſſant aut hi dolores plerumque progreſſu temporis ſpontè, vt alia Symptomata, quæ in principio conceptionis fœminis moleſta ſunt. Si tamen dolor ſit grauior, ei ſuccurrendum, vt *Pract. lib.* 2. *part.* 1. *cap.* 11. *de dolore dentium* dictum, vt temporibus ad fluxum inhibendum emplaſtrum ex maſtiche & tacamahaca, vel aliud adſtringens imponendum. In ore verò detinendum decoctum radic. filicis, pentaphylli, biſtortæ, roſ. rubr. ſaluiæ, cortic. mori & ſimilium.

Dolor capitis.

Septimò, *dolor Capitis* quandoque grauidis moleſtus eſt, dum ex menſibus retentis vapores ad caput eleuantur, cerebrique membranas diſtendunt & vellicant. Qui dolores & ipſi plerumque ceſſant, vbi fœtus grandior fit; & plus alimenti attrahit, humoreſque excrementitij retenti in ſua loca recondunturr. Si tamen graues ſint, repellentia & dolorem lenientia capiti applicanda, de quibus *lib.* 1. *part.* 3. *ſect.* 1. *cap.* 3. *de dolore capitis* dictum.

Vertigo.

Octauò *Vertigo* quoque grauidis moleſta eſt; quæ oritur à vaporibus & menſtruis retentis & vitioſis humoribus inde cumulatis, ad caput adſcendentibus, Spiritusque turbantibus, qui vaporum adſcenſus fit partim per venas & arterias, quæ ad cerebrum tendunt, partim per œſophagum ex ventriculo. Niſi autem ſpontè, quod plerumque fieri ſolet, fœtu grandeſcente ceſſet, repellentia temporibus imponenda, vapores verò diſcutientia & cerebrum roborantia interna exhibenda, vt *de Vertigine lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 4. dictum. Si verò è ventriculo hi vapores eleuentur, pulueres pepetici poſt cibum ſumendi. Vt ℞. *Coriandri præp.* ʒ. j. *cinam.* ℥. ß. *macis* ʒ. ij. *ſacch. roſ. tabul.* ℥. iij. Fiat puluis. Vel poſt paſtum poma cydonia, vel myua cydonior. ſumatur.

CAPVT V.

De Symptomatibus, quæ grauidis mediis geſtationibus menſibus contingunt.

Symptomata quæ mediis menſibus grauidis accidũt.

MEdiis verò menſibus grauidis accidere ſolet *tuſſis, palpitatio cordis & Lipothymia, vigilia, dolor lumborum & coxendicis, hæmorrhagia*, de quibus hoc capite agemus.

Tuſſis.

Primò mediis menſibus *Tuſſis* prægnantibus interdum moleſta eſt; quæ fit ex vapore acri à ſanguine

ne menſtruo ſuppreſſo eleuato, & in fauces, aſperam arteriam & pulmones irruente, vel etiam ex tenuiore ſanguinis illius parte ad venas pectoris conſcenſo, vel ex humoribus vitioſis ad caput eleuatis & rurſum in pectus delabentibus. Periculoſa autem Tuſſis eſt in grauidis, cum muſculos abdominis vehementer concutiat, & periculum abortus inducat, vigilias excitet, vires proſternat, capitiſque dolores concitet. Ideoque vt cohibeatur danda opera. Quapropter, vt quantum quidem fœminæ conditio patitur, vitioſi humores, qui ad caput & thoracem fluunt, aut vapores eò mittunt, euacuentur, exhibendum rhabarbarum vel agaricus; deinde caput, ne affluentes humores recipiat, roboretur, ſacculis impoſitis, quales de Catarrho deſcripti ſunt; aut ſi quid humorum in capite hæreat, per nares euacuetur. Tandem thoracica medicamenta, vel linctus, vel rotularum vel trochiſc. forma exhibenda, prout materia vel calidior & tenuior, vel frigidior & craſſior fuerit, quæ *lib.* 2. *de tuſſi*, ſunt propoſita.

Palpitatio cordis & lipothymia.

Secundo *Palpitationem cordis*, imò quandoque lipothymiam grauidæ patiuntur, quæ ſymptomata accidunt à vaporibus & flatibus à ſanguine menſtruo retento per arterias in cor irruentibus, interdum & à ſanguinis copia, cùm per vterum exitum non habens, ad partes ſuperiores regurgitat, & cor ac vitalem facultatem opprimit. Ideoque ſi ex vapore & flatu ſit lipothymia vel ſyncope, aſſumenda medicamenta cordialia, *de palpitat. cord. & lipothymia lib.* 2 propoſita, vt *margaritæ, lapides pretioſi, bezoar, el. de gemmis, ſpecies cordial. radix Scorzoneræ*; atque vtilis eſt *Confectio alchermes*, in iis, qui eam ferre poſſunt, vt & *aqua de cordibus* in Inſtit. *libro* 5. *part.* 3. *ſect.* 3. *capite* 5. deſcripta. Extra verò itidem roborantia cor, & flatus diſcutientia vſurpanda, & meliſſa vino irrorata cordis regioni imponenda, aut oleum meliſſæ vel citri ei illinendum, vel linteamina aqua aliqua vel Spiritu cordiali madida ei imponenda.

Si verò à ſanguinis copia palpitatio vel lipothimia mediis menſibus accidant, quæ ſæpe abortus futuri in plethoricis ſunt indicium, tutiſſimum eſt, venam aperire, & ſanguinem moderatè emittere, quo modo grauidas & ab hiſce Symptomatibus, & ab inſtante abortus periculo liberatas fuiſſe ſæpe obſeruatum. Tertiò *Vigiliæ* interdum grauidis moleſtæ ſunt, quæ ortum habent à vaporibus ſiccis & acribus ad cerebrum è ſuppreſſis menſibus aſcendentibus, quietemque ſpirituum animalium turbantibus. Quæ vt auertantur, frictiones extremorum & lotiones pedum humectantes, ſub tempus ſomni inſtituere, & Sirupum de papauere vel roſis ſiccis, vel emulſionem amygdal. dulcium & ſeminis papaueris albi exhibere vtile erit.

Vigiliæ.

Dolores lumborum & coxendicum.

Quartò *lumborum & coxendicum dolores* prægnantibus moleſti ſunt, qui proueniunt partim à ſanguinis ſuppreſſi copia, in venas eorum locorum decumbente, partim à fœtu grandeſcente, à quo cum ligamenta vteri extenduntur, vicinæ partes in conſenſum trahuntur, doloruque in iis excitatur. Si ergo plethora adſit, ſanguinis miſſio moderata inſtitui poteſt. Si vero tantum à pondere fœtus, quod vterus & ligamenta vix ſuſtinere poſſunt, dolores hi excitentur, commodiſſimum eſt, faſciis collio appenſis ſarcinam abdominis geſtare, & pondus vteri ſuſtentare, quieti & ſomno indulgere, & oleis anodynis partes iſtas inungere.

Hæmorrhagia.

Quintò accidere interdum ſolet, vt prægnantibus *ſanguis per vterū, nares, hæmorrhoides* fluere incipiat. Ortum autem habet hic ſanguinis fluxus vel à ſanguinis copia, vel à fœtus debilitate ſanguinem

A non attrahentis, vel à prauitate, vitioſiſque humoribus ſanguini permixtis, naturam ad excretionem ſtimulantibus. Poteſt etiam fluxus ſanguinis ex vtero in grauidis accidere, ſi vaſa vteri rumpantur, aut lacerentur, & motu vehementi, ſaltu, caſu, percuſſione, ponderis grauis eleuatione, tuſſi vehementi, animi perturbatione. Cauſſarum autem iſta varietas ſignis diſcernenda eſt. Si ex copia ſaltem ſanguinis fluxus eſt, fœmina bono colore prædita eſt, fluxuſque fit ſine moleſtia, & à fœmina facilè toleratur, & alia plethoræ ſigna adſunt. Si fœtus ſit debilis, ex ſuis ſignis, quæ infra proponentur, patet. Si verò ab humoribus prauis fluxus is excitetur, quæ effluunt, acria ſunt, malè colorata, fœtida & cum dolore ac guttatim effluunt, ac ſigna cacochymiæ adſunt. Si à cauſſa euidente & violenta

B ſanguinis fluxus proueniat, ex relatione fœminæ ea patefiunt.

Neque hoc ſymptoma ſine periculo eſt, ſcribitque de eo in genere Hippocrates, 5. *aphor.* 60. *Si prægnanti purgationes menſtruæ curſum ſuum teneant, bene valere fœtum eſt impoſſibile.* Minus tamen periculi eſt, ſi ſaltem ob ſanguinis copiam is vel per venas ceruicis vteri, vel nares euacuetur, cùm hoc modo pletora alias damnum allatura imminuatur, & aliàs venæ ſectione ad eam imminuendam opus fuiſſet; modò fluxus non ſit nimius, qui alimentum fœtui ſubtrahat. Obſeruatum enim, quibuſdam menſtrua ad quinque vel ſex menſes fluxiſſe, vt teſtatur Braſauolus, *comm. ad lib.* 5. *aphor.* 6. *Hip-*

C *pocratis.* Imo plurimis nutricibus, vt & grauidis, quæ ſanguine abundant, & plenioreˆ victu vtuntur, menſes ordinatè fluxiſſe: præterea quaſdam etiam viſas, quæ ad iuſtum tempus fœtum non ferebant, niſi præter has purgationes vena quoque cubiti ſecta ſanguinem minuerent, à cuius copia animo linqui & ſuffocari ſe pronunciarent, teſtatur Sylvius, *comm. de menſib. mulier.* Cardanus, *de cauſſ. & ſign. ac loc. morb.* Columbus, *lib.* 12. *anat.* Ioubertus, *comm. ad lib.* 2. *Gal. de fac. nat. cap.* 3. Argenterius, *lib.* 5 *epiſt.* 1. *cap,* 10. Periculoſum verò eſt, ſi ex fœtus debilitate ſanguinem non attrahentis fluxus is excitetur. Plerumque enim abortus ſequitur, aut partus difficilis fit, aut vltra legitimum tempus protrahitur. Si verò ſanguinis copia per interiores vteri venas

D affluat, & in ipſam vteri cauitatem effundatur, periculum abortus imminet, cùm quod alimentum fœtui detrahitur, vteruſque hiat, tum quod ſanguis in vtero aliàs clauſo retentus corrumpitur, & praua ſymptomata affert. Non minus periculi grauidæ imminet, ſi ex prauitate ſanguinis is fluxus accidat, & ſaniolus ac malè coloratus, vel etiam fœtidus effluat. Magnæ enim cacochymiæ, quæ & matri & fœtui plurimum damni afferre poteſt, indicium eſt.

Si ergo à copia ſanguinis fluxus ſit, commodè, cautè tamen, venæ ſectio inſtituenda, & ſimul adſtringentia, quæ alias hæmorrhagias compeſcunt, vſurpanda: Vt ♃. *margar. prep.* ℈. *j. corall. rub. prep.* ℈. ij. *macis, nuc. moſchatæ* an. ʒ. *j. cinam.* ʒ ß F. Puluis. Vel cum *ſacch. in aq. roſ. diſſol.* ℥. iij:

E F. Rotulæ. Vel paretur hic puluis, qui cum iuſculis & cibis etiam ſumi poteſt: ♃. *corall. rubr. prep.* ʒ j. *margarit. prepar.* ʒ. ß *lap. pretioſ.* an. ℈. ß. *ſant. rubr.* ʒ. ß *bol. Arm.* ʒ. j. *terræ ſigill. rad. tormentil.* an. ʒ. ß. *ſacch. roſ. tab. vel marsus Chriſti perlat.* ʒ. vj F. puluis. Vel ♃. *Conſ. roſ. rubr.* ℥. iij *borrag.* ℥. j. *boli Armeni terræ ſigill. corall. rubr. prep.* an. ʒ. ß *marg. prep.* ℈. j. Cum *Sir. granator.* F. Elect. Vel ♃. *Conſeruæ roſ. rubr.* ℥. j. *tormentill.* ℥. j Diſſolue in *Aq. torment.* ℥. iv. *borragin. portulacæ* an. ℥. ii. Colentur. Colaturæ adde *Sir. corall.* ℥. j. *granator. ribes* an. ℥. i. ß. Miſc. pro tribus vel 4. doſibus. Poſſunt & commodè

fœtum roborantia antea propoſita vmbilico imponi. Vtiles ſunt & frictiones ac ligaturæ, & cucurbitulæ brachiis adhibitæ. Si cacochymia adſit, vitioſi humores temperandi & quantum licet, euacuandi. Amuleta quoque, quæ alias in hæmorrhagiis vſurpari ſolent, in manibus vel ore teneri, aut de collo ſuſpendi poſſunt. Si hæmorroidum fluxus adſit, ne dolor accedat, cauendum, aut ſi adſit, is mitigandus, ne vtero in conſenſum tracto abortus ſequatur. Grauida bibat vinum rubrum, in quod nux moſchata toſta calens adhuc iniecta fuerit.

CAPVT VI.

De Symptomatibus, quæ grauidis vltimis menſibus accidunt.

De Sympt. quæ grauidis accidunt vltimis menſibus.

TAndem vltimis menſibus grauidis accidunt, vrinæ ſuppreſſio, Alui durities, Teneſmus, venarum in cruris & coxis diſtenſio, crurum tumor & inflatio, fiſſuræ quaſi cutis ventris, Aquæ ex vtero fluxus, quæ hoc capite ſubiungemus.

Vrinæ ſuppreſſio.

Primò *Vrina* interdum grauidis vltimis menſibus *ſupprimitur*, cùm vterus pondere ſuo collo veſicæ incumbit, idque comprimit, maximè cum fæmina ſtat erecta. Ideoque vt vrina prouocetur, fæmina iacere debet, & regionem veſicæ fouere fomento & ſacculo, vel Cataplaſmate aut Balneo parato è parietaria, radic. petroſelini, ſemine lini ac ſimilibus. Quibus adhibitis ſi vrina non profluat, & periculum ex retentione immineat, catheter immittendus & eo vrina elicienda.

Alui durities.

Secundò *aluus* ſæpe *tardior & durior* eſt, præcipuè in fæminis, quæ calidum & ſiccum epar vel lienem habent, cùm infans iam grandior omnem ferè humiditatem ad ſe trahit, aut iam grandior factus inteſtina comprimit. Quæ alui durities periculo non caret cùm violento egerendi conatu partibus omnibus in abdomine repletis, facilè aliquid rumpi, vel matri vel fœtui damnum inferri poſſit. Ideoque & calor viſcerum ſi adſit, temperandus, & aluus cibis liquidis & humectantibus, vt iuſculis purgantibus, butyro, malua, borragine alteratis, prunis dulcibus prima menſa ſumtis, vel etiam melle roſato ad 3. & 4. cochlearia exhibito laxanda. Quæ ſi grauida reſpuat, clyſteres humectantes & emollientes ſine omnibus purgantibus minori quantitate inijci ſine periculo poſſunt.

Venarum in coxis & cruribus diſtenſio.

Tertiò *Venæ in coxis & cruribus* ac præcipuè circa poplitem, *diſtenduntur* & intumeſcunt, vt quaſi varicoſæ fiant, ob ſanguinem menſtruum retentum. Cum autem tumor ille nihil periculi afferat, ſed poſt partum ſanguine & lochiis euacuatis, ſponte euaneſcat, venæque ad priſtinum ſtatum redeant medicamentis multis opus non eſt, ſed ſaltem monendæ grauidæ, ne multum ambulent, ſed potius crura eleuata in ſedili aut lecto teneant, ne ſanguis ita ad pedes decumbere poſſit.

Crurum inflatio & tumor.

Quartò *crura* in grauidis *inflantur*, & intumeſcunt, quod accidit ob menſes & ſanguinem ſuppreſſum, præcipuè ſi is ſeroſior & aquoſior ſit & fœtui alendo inutilis ob epatis debilitatem, qui ad crura detrahitur, eaque diſtendit. Pariunt autem hoc modo affectæ grauidæ plerumque puellas: & tumor per ſe nihil periculi habet niſi quod interdum inceſſum difficiliorem reddit, & ſponte poſt partum humore aquoſo cum lochiis euacuato, euaneſcit. Ideoque medicamentis ferè abſtinendum, ne humor ad ſuperiora regurgitans in viſcera nobiliora ruat, Si tamen tumor magnus ſit, & ambulationem impediat, digerentia & diſcutientia extra applicanda & crura fouenda lixiuio è ſarmentis vitis cum vino parato, vel decocto origani chamæmeli, pulegij, calamenthi: Vel ℞. *farinæ fabarum, lupinor.* an. ℥. ij. *Tartaris* ℥. j. *ſtercoris columbini* ℥. ß. Cum *aq. chalybeata & ſucco caulium* F. Cataplaſma. Vel ſacculo ſale & cineribus pleno crura inuoluantur, pedes etiam fricentur & lauentur aqua ſalſa, in qua chamæmelum, anethum origanum, cocta ſint. Si epar ſit debilius, medicamentis idoneis, quæ de cachexia & debilitate epatis, *libro* 3. ſunt propoſita, roboretur.

Fiſſuræ ventris.

Quintò cutis abdominis, præcipuè in primo partu, & in iis quibus frequenti conceptu nondum extenſa eſt valdè diſtenditur, vt quaſi findi videatur. Ne ergo vel dolor excitetur, vel deformitas, poſt partum relinquatur, poſt quartum menſem laxantibus linimentis & vnguentis vtendum, vt medulla crurum vituli, arietis, ol. amygdalarum dulcium pinguedine gallinæ aq. roſar. abluta, Vng. pomato; vel pellis canina oleo amygd. dulc. illita toti abdomini imponenda.

Aquæ ex vtero effuſio.

Sextò aqua illa, quæ tempore geſtationis inter membranas fœtum inuoluentes colligitur, naturaliter demum partu inſtante effunditur Interdum tamen partum nondum inſtante, vltimis menſibus in grauidis effunditur, cum membranæ illæ violentia aliqua, vt caſu, percuſſione, ſaltu, vel ſimili rumpuntur. Fluxus hic periculo non caret. Cum enim fœtus aqua iſta à partium circumiacentium duritie defendatur, ea affluente facilè moleſtiam aliquam percipit, & poſtea etiam partus difficilior, aqua iſta, quæ vias humectat, deficiente, redditur. Ideoque optimam victus rationem grauida obſeruet, & foetum roborantibus internis & externis vtatur. Et quidem hæc præcipua ſunt Symptomata, quæ grauidis familiaria quaſi eſſe ſolent. Accidunt quidem ſæpe iis & alij morbi ac ſymptomata, vt dyſenteria, teneſmus, pleuritis, febres, & alij præter naturam affectus, ſed ij grauidis cum illis quæ non ſunt grauidæ, imò cum viris communes ſunt.

CAPVT VII.

De fœtus debilitate.

Fœtus debilitas.

PRæter enumerata Symptomata & hoc grauidis interdum accidit, vt fœtus, quem vtero ferunt, debilior fiat. Accidit autem hoc, vel quia ſemen, è quo fœtus formatur, debilius eſt, vel ob alimenti, quo nutritur penuriam aut prauitatem. Penuria alimenti accidit ob morbum aliquem matris inediam vel aliam cauſſam euidentem, alimentum abſumentem; prauitas itidem à matris morbis & vitioſa corporis conſtitutione dependet, atque hinc accidit, vt infans variis morbis & ipſe corripiatur, de quo plura infra *ſect. ſeq. cap.* 2. dicentur.

Signa.

Ne ergo vel abortus ſequatur, vel fœtus moriatur, vt id maturè cognoſcatur, foetuſque roboretur, danda opera. Cognoſcitur autem foetum in vtero debilem eſſe primò, ſi mammæ, quæ antea turgidæ erant, ſubitò extenuentur, & lac copioſum vel aquoſum fundant. De quo Hippocrates, 5. *aphor.* 53. *Quæ fœtum ſunt perditura, iis mammæ extenuantur.* Acciditque hoc ob alimenti in venis vteri mammarumque communibus inopiam. Et 16. *aphor.* 38. *Si mulieri vtero gerenti mammæ ſubitò extenuentur, abortus ſequitur.* Et *aphor.* 52. *Mulieri geminos ferenti ſi altera mamma extenuetur, alterum abortu edit. Etſi quidem dextra mamma extenuata eſt, marem; ſi verò ſiniſtra, fœminam abortione excludit.* Si lac copioſè è mammis effluat, de quo Hippocrates, 5. *aphor.* 52. *Mulieri fœtum gerenti ſi*

lac è mammis copioſe fluat, fœtum imbecillem ſignificat. Si verò firmæ ſolidæque mammæ fuerint, valentiorem conceptum indicant. Indicio enim eſt, fœtum ſanguinem non ſatis attrahere, & propterea ad mammas regurgitare. Tertiò, ſi menſes ſæpius grauidæ fluunt, alimentum fœtui ſubtrahitur: de quo Hippocrates, 5. *aphor.* 65. *Si prægnanti purgationes menſtruæ curſum ſuum teneant, bene valere fœtum eſt impoſſibile.* De quo antea, *cap.* 5. dictum. Quartò ſi mater læpe aut diu ægrotet, indicio eſt, & ipſum fœtum fore debilem. Cùm enim ſanguine ſuo ipſum nutriat, is in corpore ægro ſanus eſſe non poteſt, humoreſque vitioſi ſanguini permiſcentur, qui cum fœtui in alimentum cedunt, ipſum inde malè valere neceſſe eſt. Quintò ſi fœmina alui profluuio laborat. Cum enim alimenti etiam aliquid ſubtrahatur, ob defectum eius fœtus debilitatur. Sextò ſi fœtus, qui iam moueri inceperat, aut qui iam moueri debebat, motus non percipitur, vel is rarior aut languidior ſentitur.

Curatio.

Si ergo ex his ſignis percipiatur, fœtum eſſe debilem, cauſa, ob quam fœtus debilitatur, tollenda, & fœtus roborandus. Itaque ſi mater morbo aliquo vel ſymptomate infeſtetur, vnde fœtus debilitatur, illa remouenda ſunt, de quo hactenus dictum. Fœtus roborationem quod attinet, fit ea primò bona diæta, ſi nimirum mater cibis ſucci boni & facilis coctionis vtatur, carnibus nimirum pullorum, gallinarum, ouis & ſimilibus. Vtiles ſunt & amygdalæ dulces, quæ & inter bellaria, & melle deſpumato macerata manè & ante cœnam ſumi poſſunt; vuæ paſſæ, poma cydonia.

Fœtum roborantia medicamenta. Balſamum puerorum, ſeu aqua Embryonis.

Deinde roborant fœtum medicamenta quædam, vt *margarita, corallia, lapides pretioſi, cortices citri, macis, cinamomum, zedoaria, garyophylli, lignum aloës, crocus*, plantæ pleræque vterum calefacientes & roborantes. Et ex his parata, *diamargar. frig. & calidum*, prout opus, Aqua ſeu ſpiritus ille, quem *Balſamum puerorum* nominat, quod quia noſtris mulieribus in frequenti vſu eſt, & ab iis cùm ſumitur, tum extra vmbilico & ventri imponitur, eius deſcriptionem hic apponere libet: ℞. *nucis moſchatæ, macis, caryophyllor. cinam. Zinzib. albi, cubebar. granor. paradiſi, zedoar.* an. ℥. j. ß. *galangæ* ʒ. vj. *fl. tiliæ, tunicis* an. ℔. j. *herbar. ſaluiæ, ſerpilli, fœnic. verbenæ, lauend.* an. ℥. iij. *menthæ criſp.* ℥. ij. *rad. pœon. & ſem. eiuſd. viſci q. decreſc.* ☽ *à coll.* an. ℥. ij. *medull. panis tritic.* ℥. vj. Herbæ & radices incidantur minutim: aromata verò craſſiuſculè puluerizentur, paniſque medulla in fruſtula confringatur: quo facto omnia commiſc. & affuſis *vini maluat. menſ.* iv. in vaſe fictili vitreato probè clauſo, ne quid expiret, ſepeliantur in cella vinaria ſub terram, ſtentque ibi in digeſtione per ſeptim. 3. Deinde die præced. antequam hæc è terra rurſus eximere volueris, ſumito *amygdal. dulc. excort.* ℔. j. His in mortario prius probè contuſis, & in vitreo vel vitreato vaſe aliquo mundo collocatis affunde *aq. roſ. alb. fl. bugloſ.* an. ℥. viij. Stent in infuſ. per hor. xxiv. Iam verò rurſus accipe, *hordei germinantis toſti, Malz* ℔. j. hoc in mortario groſſo modo confringe, illique ſuperaffunde *aq. fragor. lilij conuall.* an. ℥. vij. Stent etiam ſimul in alio vaſe in infuſ. per hor. 24. Tandem amygdalas in infuſione ſtantes exactè terito, & cum aquis, quibus imnaduere, diligenter ſubigito, quo facto & hordeum toſtum aquis ſuis infuſum huic amygdalogalæ iungito, ac in olla ſimul omnia ſtudioſè permiſceto. Quod ſi aquarum amygdalis & hordeo ſuperinfuſarum quantitas commiſtioni non ſufficerit, de vino maluatico, in quo aromata & herbæ ſub terra defoſſæ maceratæ ſunt, quantum ſufficere videbitur, adiungito, vt ſic omnia probè in olla ſimul concuſſa permiſceantur, donec mixtura lacti euadat ſimilis. Tum demum aromata, herbas & radices, quæ vna cum vino Maluatico reliquo infuſa ſteterant, & iam dicta omnia, additis *mellis deſpumati* ℥. viij. ſimul confundito & miſceto, & cucurbitæ inditis, leni igne aquã ex arena deſtillato. Nunc verò ℞. *veterem caponem*, quem fune ſuſpenſum ſuffocabis, mundatumque exenterabis. Huic in fruſtula diſſecto abiecta omni ſorte & pinguedine, affunde *vini maluat.* menſ. j. quo ſanguinem elues, & diſſolues, cum vino hoc maluatico, & iam dicti caponis carnibus iungito *aq. borrag. verbenæ, fœnic. ſaluiæ* an. ℔. iij. *dactylor. recent. exoſſat. vuar. paſſar. paſſul. min. nucis moſch.* an. ℥. ij. *caryophyll. cinam. Zinzib. cubeb. gran. paradiſ. zedoar.* an. ℥. ß. *croci* ℈. ij. *conſ. roſ. rubr.* ℥. iv. Incidenda incidantur, & ollæ operculo diligenter clauſæ ac circa iuncturam operculi paſta diligenter circumlinitæ, ne quid exſpirare queat, indita, ſenſim ſimul decoquantur, donec carnes caponis ab oſſibus ſe ſeparant: tunc brodio huic adhuc feruenti inice *panis triticei à furno adhuc calentis & in fruſta confracti* ℥. xviij. *de libo vel paſta mellea cum aromatibus bis cocta, in laminas diſſecta ſuper cratem toſta, & melle illita* ℥. xvj. atq; olla probè clauſa ſic per noctem, vt in brodio cuncta molleſcant, ſtare ſinito. Deinde verò brodium à rebus infuſis ſepara, caponemque vna cum rebus reliquis ſibi iunctis exime, contunde, donec pultis formam acquirat, quàm pultem, brodio prius ſeparato, redde, eamq; in brodio iam dicto diſſolue, & aliis ampullæ inditis magna cũ diligentia aquam ex arena leui calore deſtilla. Iam verò primam & ſecundam aquam hanc commiſce, in iſque infunde auri puriſſimi quantum volueris, vitroq; accuratè clauſo Solis calore & radiis ad inſolationem exponito; ac tum demum rurſus aquam hanc omnem cum diligentia per deſtillationem ab auro abſtrahito.

Circa hanc Balſami puerorum præparationem equidem quædam monenda eſſent, cùm aurum & alia quædam non paruo ſumptu admiſceantur, ex maiorum noſtrorum ſententia, qui in deſtillationibus omnium, quæ in cucurbitam coniecerant, vires in alembicum eleuari perſuaſum habebant, de quibus non paucis nihil deſtillato liquori communicatur: quia tamen compoſitio vſitata eſt, & experientia ipſa teſtatur, grauidis hactenus (etſi de aliquibus nihil in alembicum adſcendat) multum profuiſſe, eam hoc loco integram & immutatam proponere volui. Datur autem cochlear. j. vel ij. ſi fœmina vel territa, vel ira commota, vel mœrore affecta fuerit, aut ei ſanguis fluxerit, aut flatus & tormina ventris ſenſerit. Vel ſemen fœniculi & cumini in aqua mellis coquantur, ac fœminæ hauſtus propinetur. Vel ℞. *coral. rubr.* ʒ. j. *margarit. præp.* ʒ. ß. *ſapphiri, granati, hyacinth. ſmaragdi, rubini*, an. ℈. j. *cinam.* ʒ. j. *zedoar. cardamom. ligni aloes, cubeb. raſura ebor.* an. ʒ. ß. *galli. moſch.* ℈. j. *ſacch. in aq. roſ. & meliſſ. diſſol.* ℥. vj. F. Rotulæ.

Amygdalæ dulces conditæ.

Vtiles ſunt & amygdalæ dulces hoc modo conditæ, ℞. amygdalas dulces excorticatas, & fundum vaſis vitrei vel fictilis mundi orificii latioris reple. Iis inſperge puluerem è garyophyllis, cynam. nuce moſchat. & ſem. fœniculi, poſtea iterum impone amygdalas dulces, atque ita fiat S.S.S. Tandem omnibus affunde ſaccharum cum aq. vel ſimplici, vel borraginis, vel roſar. vel alia conuenienter clarificatum, vt ſaccharo tegantur. De hoc condito fœmina ſæpe aliquid ſumat. Vel ℞. *nuc. moſch.* ℥. ß. *galang.* ʒ. ij. *cinam.* ʒ. j. *oſſ. de C. C.* nu. ij. Conſpergantur ſpiritu vini vel maluatico, & affundatur mel deſpumatum calidum. De hac mixtura ſæpe

grauida inſtar fabæ ſumat. Extra verò ventri, & vmbilico imprimis imponatur panis dulciarius ſeu mellitus. Vel ℞. *garyophyll. nucis moſch. rutæ, granor. iunip.* an. ʒ. j. Confuſis affunde mel calidum deſpumatum, & ſuper igne miſceantur, & calidè fruſtò panis ſecalini oblongo illinatur, qui vmbilico imponatur. Vel ℞. *vini malnatic.* ℔. iij. Calefiat, & in eo diſſolue *ol. nuc. moſch. expreſſ.* ℥. ß. Adde *pulu. garyophyll. rutæ* an. ℥. j. *aq. roſ. ſalu. maioran. puleg.* an. ℔. j. *vitæ* ℥. iij. Hinc ſpongia noua in maiores & minores, vt variis locis ſint aptæ, partes concidatur; & liquore hoc illæ imbuantur, & ſub mammam ſiniſtram, ſub axillas, vmbilico, ſub poplites, pulſibus in carpo, plantis pedum imponantur, & vbi reſiccatæ fuerint, iterum madefiant. Vel ℞. *nucis moſch. macis, garyophyll. granor. iunip. partes æquales*. Adde mel calidum, vt F. inſtar Linimenti, & cruſtæ panis vel pani mellito illinantur ac vmbilico imponatur. Vel ℞. *pomum*, præcipuè cydonium, repleatur *theriaca*, *garyophyllis*, *maſtiche*, aut ſi calor adſit, puluere *corall. myrtillor. roſ. rubr. ſpec. diarrhod. abb.* & aſſetur ac vmbilico imponatur. Vel ℞. *dactylor. pomi. cydon. in vino coct.* an. ℥. j ß. *farinæ volatilis* ℥. j. *pulu. garyoph. macis. cinam.* an. ℥. ß. Cum vino in quo dactyli & cydon. coctà fuerint, F. Cataplaſma. In calidis morbis, & præcipuè vbi ſanguinis fluxus adeſt, tale F. Cataplaſma. ℞ *boli Armeni, ſang. drac. maſtich. thuris* an. ʒ. ij. *balauſtior. trochiſc. de carabe* an. ʒ j. *nucis cupreſſi* ʒ j. ß *farinæ volatilis* ℥. j. Cum vino rubro vel ſucco cydon. F. Catapl. quod vmbilico imponatur. Vel ℞ *floccor. panni coccinei* ℥ iv. *galangæ, cinam. macis* an. ʒ ij. *maſtich.* ʒ. iij. *ſang. drac.* ʒ. j. *mellis q. ſ.* F. Cataplaſma. Vel vnguentum Comitiſſæ dorſo & ventri illinatur, vel ſacculus ex roſis rubris, maſtiche, corall. macere, nuce moſch. garyophyllis fiat, & ventri imponatur. Vel ℞. *ol. myrtini, cydon. maſtich.* an. ℥. j. ß. *hypociſtidis, acaciæ, boli armen. fl. roſ. rub. balauſt. ſang. drac. ſant. citrin.* an. ʒ. j *ceræ* q. ſ. F. Vng. Vel ℞ *galang.* ℥. ß. *nuc moſch. macis, garyoph. boli armen. nuc. cupreſſ. balauſt. ſang. drac.* an. ʒ ß. *maſtich. ladani* an ℥ ß. *thuris* ʒ. ij. *gummi Arab.* ʒ. j. *terebinth. Venetæ* ʒ. ij. *piſcis naualis* ℥. j. *ceræ q. ſ.* F. Emplaſtrum.

CAPVT VIII.

De Vagitu vterino.

Vagitus vterinus.

TAndem inter ea, quæ grauidis accidunt, non prætereundus ploratus ſeu vagitus vterinus. Etſi enim Ariſtot. *7. de hiſtor. anim. c.* 10. ſcribit vocem non emitti à fœtu, antequam egreditur: compertum tamen eſt, quandoque infantes in vtero ploraſſe, & vagitum edidiſſe. Fabritius, *in epiſt. ad fratrem*, refert, anno 1551. Mitenæ fœtum in vtero ploraſſe; & Iacobus Fincelius narrat, anno 1546. paulo ante bellum Germanicum, infantem in vtero matris fleuiſſe, vnum in Niſnia, alterum Rotuuilæ ad Nicrum. Mart. Vveinrichius *de monſtris c.* 26. ita ſcribit: Noſtris temporibus infans triduo, antequam ederetur in lucem, nullo ad exitum parato aditu, flere auditus eſt in hac ipſa vrbe noſtra Breſſa. Factus is homo & morbis & fortuna miſerrimus vſque ad obitum. Et And. Libauius, *tr. de vagitu vterino*, refert, D. Leonhardum Doldium, de vagitu vterino hæc ad ſe ſcripſiſſe: Cum Argentinæ nuper apud fratrem agerem, certò relatum eſt, vxorem ſartoris in vicinia illius fœtum vtero adhuc geſtātem hunc ipſum vagientem cum aliis audiuiſſe, non procul abſente partus tempore. Idem, *ibid.* ſcribit: In noſtro oppido (Rotenburgi ad Tuberim) anno 1596. 12. Nouemb. qui fuit ante partum quadrageſimus ſecundus, parentes fœtus fœminei vagitum vitiés perceperunt, & ſequente quoque die bis, mortua in partu mater eſt, filia adhuc ſuperſtite. Superioribus item annis memorant eiulatum talem intra matrem edidiſſe fœtum alium voce ab adſtantibus etiam in foro mulieri manifeſtè percepta, quæ res poſtea confirmata eſt relatione cuiuſdam villicæ, ſuam obſeruationem in fœtu ſuo proferentis. Cum item eadem de re in conuentu quodam colloqueremur, atteſtante idem de ſua filia ciuis cuiuſdam coniuge partui vicina audiuimus virum auctoritatis & fidei non contemnendæ. Dum hæc ſcribo, Cal. Mart. anno 1632. in oppido noſtro Vvittebergenſi eſt fæmina, iam vltra vndecimum menſem grauida, quæ ipſa, vt & maritus eius, infantem aliquoties ante partum plorantem audiuerunt (Paulo poſt tamen feliciter peperit.) Et ſuperiori anno in ſuburbio fæmina filium peperit, quem triduo ante partum plorare audiuit, qui annum tantum vixit. Plerique pro malo omine talem fletum habent, & vel fœtui vel matri, vel Reip. calamitatem aliquam portendi aiunt. Soletque interdum talium motuum in natura inuſitatorum directio à cauſſa ſuperiore fieri, & tum pro portentoſo talis ploratus meritò habetur. Verùm etſi à Medicis pauca eius exempla ſint notata ſint; tamen non ita plane rarò occurrunt, ſed non pauca accidunt, quæ in Medicorum notitiam non veniunt, nec annotantur. Siue autem aliquid portendat, ſiue non talis vagitus, ſiue ſponte ſua cum in ploratum fœtus feratur, ſiue à cauſſa ſuperiore dirigatur: proximam tamen cauſſam omnino Phyſicus & Medicus quærere debent. Cum verò ploratus vox quædam ſit, eaque edatur aëris per aſperam arteriam expulſione, omnino concedendum eſt, aëris etiam aliquid in cauis & vacuis partibus, atque ita etiam in pulmonibus infantis contineri, quod ibi vel ab humoribus & ſpiritibus euaporauit, vel per ἀναπνοὴν illam, vel quocunque modo eo peruenit, ſicut & aërem talem in ipſis ouis, in quibus pulli pipiunt, contineri negare non poſſumus. Si ergo & aſpera arteria, & pulmones, & thorax, & omnia quæ ad reſpirationem & vocem edendam neceſſaria ſunt organa, iam abſoluta ſint, infansque robore ſatis validus ſit, vocem talem vt edat, poſſibile eſt. Stimulatur autem ad eam edendam procul dubio à re moleſtiam afferente: quod forſan noſtro, & aliis pluribus, à diuturna & præter tempus ordinarium longa in vtero mora accidit, ob quam & alimentum copioſius & ſpiritum liberiorem appetiuit.

LIBER QVARTVS.

PARS II.

SECTIO VI.

De Symptomatibus, quæ circa partum accidunt.

CAPVT I.

De Partu in genere.

Partus naturalis.

POSTQVAM fœtus in vtero abſolutus, & omnibus numeris perfectus eſt, anguſtia illa vteri amplius commodè contineri non poteſt, & liberiorem iam ſpiritum maioremque refrigerationem, calore cordis cum mole eius aucto, quàm qualem tranſpiratio & arteriæ matris ſuggerunt, copioſiuſque alimentum requirit, & propterea horum indigentia motus calcitate, & membranas ac vincula, quibus continetur, diſruptis, uſque ſolutis, è locis quibus continetur, anguſtis erumpere, & lucis huius vſuram quærere conatur. Cuius conatum natura ac vterus, & ipſe grandiore fœtus mole & motu ſtimulatus, adiuuat, venaſque & arterias, quibus ſecundina vtero annectitur, ſeparat, eodem ferè modo, quo pediculi maturorum fructuum ſine vi abſcedunt, & vim expultricem qua præditus eſt, exſerit, fœtumque magno conatu, quem parturientis etiam labor, qui fit contracto ſpiritu & depreſſo diaphragmate, ac compreſſis abdominis muſculis, adiuuat, excludit; quæ actio *Partus* appellatur.

Partus quid.

Partus differentiæ.

Opus autem hoc admiratione digniſſimum non vniforme ſemper eſt, ſed & modo & tempore variat, & infans non ſemper eodem modo, nec eodem tempore in lucem prodit: vnde partus alius naturalis, alius non naturalis; alius legitimus, alius illegitimus appellatur.

Partus naturalis.

Partus naturalis eſt, cùm, vt modò dictum, fœtus iam grandior factus, & copioſiore alimento ac liberiore ſpiritu indigens, è locorum iſtis anguſtiis exitum quærens ſeſe conuoluit, & capite verſus vteri orificium tendit, crura verò ſurſum, & manus ac brachia etiam ſurſum ad femora dirigit. Hoc enim ſitu, & dum capite primùm egreditur, reliquæ omnes partes facilè & ſine impedimento ſequuntur; cùm contra, ſi corporis partes flexiles, pedes & manus, primò prodeant, variis ſuis motibus corporis reliqui exitum impedire poſſint. Hinc membrana, amnios dicta, rumpitur, & humor, qui toto geſtationis tempore cumulatus fuit, effluit viaſque ad faciliorem partum humectat. Poſtea infans maiore impetu ſe mouens acetabula rumpit, & ſecundina ab acetabulis ſeparatur, ac reliquæ membranæ rumpuntur, vnde ſanguis in vteri cauitatem fluit, dolorelque parturientem apprehendunt, & ipſe infans exitum quærit, & vteri facultas expultrix inſurgens infanti exitum quærenti ſubſidio venit, & vteri os dilatat, vt obſtetrix digitum immittere poſſit: contra fundum contrahit, fœtumque expellit: quam actionem & diaphragmatis & muſculorum abdominis, præſertim tranſuerſorum, compreſſio adiuuat, atque ita dum hæc omnia ſeſe rectè habent, infans ſæpè per lubricas iſtas vias tanto impetu extruditur, vt decidere potiùs, quàm expelli videatur. Statuunt quidem hîc nonnulli, infantem marem facie ad matris anum, fœmellam verò facie ad matris pudenda conuerſa in lucem prodire & quidem ea de cauſſa, quod in vtero contrarius illis ſitus erat, & quod (mortalem cauſſam addunt) natura ab ipſis vitæ primordiis marium oculos ab obſcœnis mulierum partibus abſtinere voluerit. Verùm quotidiana experientia aliud teſtatur, quæ docet tam mares, quàm fœminas frequentiſſimè facie ad podicem matris conuerſa naſci. Contrarium verò rarius fieri, exituſque hic longe facilior eſt. Ideoque etiam hoc ſemper ſuadetur, vt in omni partu præternaturali in meliorem dirigendo hoc obſeruetur, vt facies infantis matris dorſo obuertatur. Quod opus ſane admiratione dignum & captu intellectus humani maius eſt, ſcribitque ea de re ipſe Galenus, 15. *de vſu part. cap.* 7. Alio extra partum tempore omni os vteri ita clauditur, vt ne ſpeculi quidem cuſpidem in matricis quẽas immittere, in partubus verò integrum animal illuc egreditur, & os vteri ita aperitur, vt poſſit fœtibus facilem præbere exitum, idque nemo ignorat, ſed quo pacto accidat, mirari poſſumus, intelligere non poſſumus.

Opus partus admirandum.

Et admirationem auget, quod vterus oſſibus vndique quaſi circumuallatus, & parte anteriore pubis oſſe, poſteriori oſſe ſacro & coccyge, vtrinque verò ilium oſſibus circumdatur, vt quomodo per has anguſtias fœtus exitum liberum tam facilè inueniat mirum ſit. Et imprimis de oſſibus pubis quæſtio eſt inter Medicos, an illa tempore partus diuellantur. Tractat hanc quæſtionem Andr. Laurentius, *lib. 8. anatom. in fine, quæſt.* 33. vbi Hippocratis, *in fine libri de natura pueror.* & Pinei ſententiam & rationes pro affirmante parte affert, & refutare conatur: ipſe verò diuulſionem hanc æternè negat ideo, quod ita illa vniantur, vt nullo impetu diuelli & ſi diuellantur, nullo medio & glutine vniri poſſint. Aliquantulum tamen dehiſcere poſſe concedit. Laurentium alij etiam ſequuntur, qui coccygis os potius retrahi, quàm os pubis diduci, & hinc puerperas non de oſſe pubis, ſed coccyge & podice conqueri ſtatuunt.

An oſſa pubis in partu diuellantur.

Mihi imprimis Adriani Spigelij ſententia probatur, qui, *lib.* 2. *de corp. hum. fabric. c.* 24. tendit,

ſe ex plurimis obſeruationibus edoctum eſſe, oſſa pubis nec in omnibus hiſcere, nec in nulla, ſed in illis tantùm, quæ partum habent difficilem & laborioſum, aut partes ad fœtus egreſſum neceſſarias anguſtas ſunt nactæ: nec quoque ita à ſe diuidi, vt à ſe mutuò dehiſcant, ſed ligamento laxiore reddito adeoque ſequace ad extenſionem nonnihil hiare. Fieri autem id poſſe faciliùs ſtatuit, quòd tum maior ante partum ad illa membra generationi fœtuſque exitui dicata, tum in illis maximis doloribus in partu difficili humorum affluxio, qua partes illæ molliores redduntur & laxantur, fieri conſueuit. Se enim ſæpius vidiſſe, vaſa illa, quæ aliàs ſatis minuta ſunt, dum in vtero non geſtant, in eam accreuiſſe in grauidis magnitudinem vt minimi digiti apicem ferè craſſitie adæquarint. Non tamen oſſa pubis duntaxat, ſed & articulationem illam, quæ os B ſacrum cum oſſibus ilium connectit, pro maiore minoreue difficultate, quam partus pepetit, laxatam fuiſſe, ſe obſeruaſſe ſcribit, atque hinc accidere, quod exacto partus labore graui de doloribus circa os ſacrum & pubem puerperæ nonnunquam conquerantur. Addit autem porrò, quemlibet experiri poſſe, quàm promptum ſit, vt hæc ligamenta laxentur, ſi oſſa innominata adhuc ſacro iuncta, & ligamentis ſuis inueſtita accipiat, cartilagineque duorum pubis oſſium abſciſſa, ipſa pubis oſſa mutuò à ſe diuidat. Videbit enim protinus iuncturam illam laxari admodum poſſe. Id etiam obſeruandum eſſe ſcribit, Ligamentum illud os ſacrum innominatis alligans anteriore parte, qua abdomen ſpectat, tenue ſatis eſſe, poſteriore verò vaſtiſſimum, vt C adeo affluentibus humoribus haud difficulter remitti queat, ſicque anteriore parte oſſa ilium à ſacro hiſcant, poſteriùs autem coniuncta maneant. Et reuera ita ſeſe rem habere, oculiſque cerni poſſe illam dehiſcentiam, ſe ſæpe probaſſe ſcribit in publicis ſectionibus fœminarum ex difficili partu mortuarum, in quibus femur alterum ſuſtulerit, videritque os pubis illius lateris digiti ferè latitudine emin uiſſe, quod ſine laxitate ligamentorum vtriuſque articuli fieri non potuerit: ac ſimile accidiſſe, cum alterius lateris femur eleuaret.

Vaſorum vmbilicalium & pulmonis poſt partũ mutatio.

Tandem etiam illud, quod partum ſequitur, ſuperat humanum ingenium, vaſorum vmbilicalium, item pulmonis & cordis in infante in lucem edito tranſmutatio, conſideratione, cur à natura facta ſit, D omnino digniſſima. De qua egregius locus eſt apud eundem Galenum, *alleg. lib. 15. de vſu part. cap. 6.* quem integrum adſcribere libet: In fœtibus, *inquit*, vena caua in arteriam venoſam eſt pertuſa. Cum autem id vas venæ officium huis viſceri præſtaret, neceſſe fuit, alterum vas in arteriæ vſum tranſmutari: quocirca natura id quoque in magnam arteriam pertudit. Verùm, cum hic vaſa aliquantum inter ſe diſtarent, aliud tertium vas exiguum, quod vtrumque coniungeret, effecit. In reliquis verò duobus, cùm hæc quoque mutuò ſeſe contingerent, velut foramen quoddam vtrique commune pertudit: tum membranam quandam in eo, inſtar E operculi, eſt machinata, quæ ad pulmonis vas facilè reſupinaretur, quo ſanguini à vena caua impetu affluenti cederet quidem, prohiberet autem, ne ſanguis rurſum in venam cauam reuerteretur. Hæc quidem omnia naturæ opera ſunt admiranda. Superat verò omnem admirationem prædicti foraminis haud ita multo poſt conglutinatio. Etenim, quamprimùm animans in lucem eſt editum, aut ante vnum, vel duos dies, in quibuſdam verò ante quatuor, aut quinque, vel nonnunquam plures, membranam, quæ eſt ad foramen, coaleſcentem reperias, nondum tamen coaluiſſe. Cum autem animal perfectum A fuerit, ætateque iam floruerit, ſi locum ad vnguem denſatum inſpexeris, negabis fuiſſe aliquando tempus, in quo fuerit pertuſus. Multò autem magis in iis, quæ adhuc vtero geruntur, aut in nuper genitis, membranam conſpicatus ad ſolam quidem radicem firmatam, reliquum verò totum corpus in vaſorum cauitate pendulum, exiſtimabis fieri non poſſe, vt ipſa vnquam perfectè coaleſcat. Corpora ſanè neruoſa & tenuia etiamſi quis repente, atque vbi primùm fuerint diuiſa, glutinare aggrediatur, voti compos non ſit, neque magnopere cohærent, nedum ſi iam pridem fuerint perfecta. Atqui membrana illa tempore procedente omnino coaleſcit, non quod neruoſa ſit ac tenuis, neque quod motu perpetuo agitetur, impedita. Pari modo id vas, quod magnam arteriam venæ, quæ fertur ad pulmonem, B connectit, cùm aliæ omnes animalis particulæ augeantur, non modò non augetur, verùm etiam tenuius ſemper effici conſpicitur adeo, vt tempore procedente penitus tabeſcat, atque exiccetur. Quod igitur hæc omnia natura affabrè faciat, declarat ſingulorum vſus. Inuenire autem ipſius facultatem, qua hæc efficit, humani ingenii captum ſuperat. *Hæc Galenus.*

Partus non naturalis.

Atque hic naturalis partus modus eſt. Non naturalis vero eſt, qui ab hoc quocunque modo deflectit. Id quod variè accidere poteſt, vt poſtea dicetur.

Partus legitimus. Illegitimus.

Deinde partus alius eſt legitimus; alius illegitimus: Legitimus eſt, quo vt plurimum & ferè ſecundum communem naturæ legem fœtus in lucem eduntur. Illegitimus autem eſt qui ante aut poſt il- C lud partui ſtatutum tempus accidit. Quo pertinet & abortus, de quo poſtea ſuo loco, & qui in ſpecie partus illegitimus dicetur, de quo hoc capite aliquid agemus.

Tẽpus partus legitimum.

Etſi vero, vt Ariſtoteles, 4. *de gen. an. c.* 6. ſcribit, in reliquis animalibus vnum eſt partus tempus, homini ſaltem multiplex, ſeu, vt *Plin. nat. hiſt. cap.* 5. loquitur, cæteris animalibus ſtatutum pariendi, & partus gerendi tempus eſt, homo toto anno & incerto gignitur ſpatio: tamen certi termini ſunt, citra & vltra quos partus non eſt vitalis. Vt enim de abortu, de quo poſtea ſeorſim tractabitur, iam non dicam, ante ſeptimum menſem vix partus vitalis eſt.

Quinto menſe nati.

Refert quidem Montuus, *anaſcenes morbor. lib. 4. cap.* 41. ſe nouiſſe Pincernam Chriſtianiſſimi D Regis Henrici, qui menſe quinto natus erat, & in ætate iam conſiſtente viuebat Franciſc. Valleſius, *de ſacra philoſ. cap.* 18. ſuo ſeculo natam puellam quinquemeſtrem ſcribit, quæ plus quàm duodecim annos vixit. Et Cardanus, *contrad. lib. 1. tract. 3. contrad.* 8. narrat, ſe vidiſſe Mediolani virginem quandam, Claram nomine, quam diebus 168. poſt abortum maſculi fœtus quadrimeſtris Venetiis mater pepererat, & aliam, quæ 170. die nata eſt, morbo perpetuo natalium iacturam atteſtante.

Sexto menſe nati.

Puerum vero menſe ſexto natum bene vixiſſe Auicennas, *lib. 9. de nat. animal. cap. vlt.* refert. Et quendam menſe ſexto natum, etſi primis diebus informis eſſet, tamen ad perfectam ætatem perueniſſe E ſcribit Cardanus, *loco allegato.* Verùm talia rara ſunt, & infantes, qui tam maturè eduntur, raro vitales aut ſani ſunt. Errant etiam ſæpe matres in tempore partus computando.

Septimo menſe nati.

Septimo menſe natus & vitalis & legitimus habetur, de quo Hippocrates, περὶ ἀρχῶν, παιδίον ἑπτάμηνον γόνῳ γενόμενον λόγῳ γέγονε: *Puer ſeptimeſtri partu natus & pro ratione natus eſt, & viuit.* Hippocratiſque ſententiam & Galenus & alii Medici ac I. C. ſequuntur. Anticipatio autem iſta partus fieri creditur, ob facultatis robur & materiam formationi aptam & probam, quibus concurrentibus formatio cito

abſoluitur, & partus acceleratur. Plerumque tamen debilis eſt infans ſeptimo menſe natus, quia formationem abſolutã nimis citò partus ſequitur, Et propterea etiam qui initio menſis ſeptimi naſcuntur, plerumque moriuntur, aut certè valde debiles ſunt: qui verò circa finem menſis ſeptimi naſcuntur, ſeu dierum, vt Hippocrates definit, 210. ſunt viuaciores & vegetiores ſunt.

Octauo menſe nati. De octauo verò menſe editis ſcribit Hippocrates, *lib.* περὶ ἀρχῶν: Ὀκτάμηνον δὲ γενόμενον οὐδὲν βιοῖ πώποτε. *Octauo menſe editus nullus vnquã vixit*, & partus ducentorum quadraginta dierum οὐκ ἔστι καὶ ἔστι, *non eſt, & eſt*, id eſt, apparet quidem poſt ortum, ſed nequaquam eſt; quia ſtatim vita excedit. Rationemque addit, *lib. de octim. partu*, quod διὰ τὸ ἐφεξῆς κακοπαθείας γινομένας, duas continenter conſequentes afflictiones ferre non poſſit. Cum enim ſeptimo menſe, ob conatum exeundi debilitetur infans, ſequẽtes partus labores mox ferre non poſſe putat, ſed octauo menſe ipſi quieſcendum eſſe, vt vires inſtaurentur. Aſſentiuntur Hippocrati Pythagorici & Arithmetici, qui numeros pares, inter quos octauus, pro imperfectis & infœcundis habent, & ſeptenarium numerum perfectionis, & vt Cicero nominat, omnium rerum Nodum appellant, & propterea tum primum partum vitalem edi ſtatuunt. Aſtipulantur & Aſtrologi, & ſuas cauſſas ex aſtris afferunt, quas ſuo loco relinquimus, de iis tamen poſtea aliquid dicemus.

Illud non prætereundum videtur, obſeruatum eſſe, quoſdam & menſe octauo, & quidem vitales genitos fuiſſe, & quod in Ægypto hoc factum fuerit, & Veſtiliam Cæſoniam Caii Principis coniugem octauo menſe peperiſſe, Plinius, *nat. hiſt. lib. 7. cap. 5* refert, & ex Varrone Gellius, *Noct. Att. lib. 3. cap. 16.* nonnunquam octauo menſe partum editum eſſe ſcribit. Et Cardanus, *l. 1. tract. 3. contrad.* 8. quendam nobilem duos habere octimeſtres filios narrat. Idem, *in comm. ad lib. Hipp. de ſept. partu*, duos filios Cardinalis Sfondrati, & ipſum Cardinalem Sfondratum octauo menſe natum eſſe. Neque etiam certum an fœtus naturaliter ſeptimo menſe ad exitum moueatur. Etſi enim tum perfectionis principium accipiat: non omnes tamen τελειογονίαν, vt Ariſt. 4. *de gen. anim. c. 4. & 6.* appellat, vltimam & abſolutam perfectionem accipiunt, cùm nõnulli hoc menſe inæſſis meatibus prodeant, vt Ariſtot. 7. *de hiſt. anim. cap.* 4. teſtatur. Neque grauidarum teſtimonio confirmatur, quod menſe ſeptimo maior, quàm alio tempore, motus fœtus fiat. Et infantem octauo menſe natum Florentiæ triennium vixiſſe, Marſilius Ficinus, *lib 3. de vita cœlitus comp.* ſcribit. Cauendum tamen hic, ne fœminarum relatione Medici decipiantur; cùm interdum putent ſe menſe octauo parere, cùm reuera nono pariant, & de prima ſeminis conceptione incertæ ſint; præſertim cùm quibuſdam ſecundo poſt conceptionem menſe ſanguis menſtruus fluat, quæ propterea vno menſe ante, quam putant, conceperunt.

Nono & decimo menſe nati. Maxime autem legitimum pariendi tempus & quo plerique fœtus in lucem eduntur, eſt menſis nonus & decimus, à die decimo quinto noni menſis ad diem decimum quintum decimi menſis. Tum enim τελειογονίαν fœtus aſſecutus eſt, & vberioris alimenti & liberioris reſpirationis deſiderio ad exitum properat, de quo Hippocra. *lib. de natur. puer.* ἐν δέκα μησὶ γίνεται τοῦτο τὸ μακρότατον, *In decem menſibus, quod longiſſimum eſt, naſcitur fœtus.* Vnde etiam quia in decimo menſe vſque ad medium, imo ad finem eius plerique naſcuntur, decimus menſis pro naturalis partus termino à pluribus habetur. Atque hinc Salomon Regum ſapientiſſimus, *lib. Sapient. cap.* 8. ſcribit: *Sum quidem & ego mortalis homo ſimilis omnibus, & ex genere terreno illius qui prior factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro, decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine ex ſemine hominis.* Et Menander γυνὴ κύει δεκάμηνος, *Mulier decimeſtris parit.* Et Virgilius: *Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes*, quod, vt Phauorinus apud Gellium, *lib. 13. cap. 16.* de anno loquitur, de menſe decimo non confecto, ſed affecto intelligendum.

An nonus vel decimus menſis magis legitimus ſit. Neque opus eſſe puto hic multum diſputare, vter menſis magis frequenter naſcendi terminus ſit, nonuſne an decimus. Etſi enim fœminarum vulgo opinio eſt, nono frequentiores partus fieri: contra Plato, *5. de repub.* & Ariſt. 7. *de hiſt. animal. cap. 4.* aliique docti viri, vt ex allegatis modò locis patet, vt plurimum partum legitimum decimo menſe fieri ſtatuunt: tamen ſciendum, non ita ſtrictis terminis partus tempus aſtringendum eſſe, cùm, vt dictum, à noni medio, imò & initio ad decimi medium, imo etiam decimi finem hic pateat, & prout vegetior vel debilior fœtus eſt, mas vel fœmina, ita etiam intra hos terminos citius vel tardius edatur. Et quamuis Poëtæ frequenter, vbi de conceptione & partu loquuntur, annui ſpatii mentionem faciunt: tamen, vt rectè Fauorinus apud Gellium id explicat, id de anno affecto & non confecto intelligendum eſt, ſenſuſque eſt; partum futurum, antequam annus ad finem ſit peruenturus, quod vel clare verſus Homeri, quibus Neptunus Nympham alloquitur, teſtantur: Χαῖρε γύναι φιλότητι· περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ τέξεις ἀγλαὰ τέκνα περιπλομένου, voluente anno, ſeu dum voluitur, & antequam ad finem perueniet.

Vndecimo & duodecimo nati. Poſt decimum verò menſem fœtui grandiori rarò & alimentum, & ſpiritus ac locus in vtero ſufficit. Gellius equidem, *noct. Attic. lib. 3. cap.* 16. qui hac de re videatur, è M. Varrone refert, etiam vndecimo menſe naſci poſſe hominem: Et Plinius, *lib. 7. cap.* 5. Veſtiliam Suilliam Ruffum vndecimo menſe edidiſſe. Cardanus, *lib. 1. tract. 3. cont.* 8. ſcribit: Petrum Aponenſem, Conciliatorem dictum, fuiſſe vndecimeſtrem. Et Amat. Luſitanus, *cent. 1. curat. 27.* fœminam quandam poſt decem menſes & vndecimi tres dies filium peperiſſe ſcribit. Plin. *allegato loco* è Maſſurio refert, L. Papyrium Prætorem ſecundo hærede lege agente bonorum poſſeſſionem cõtra eum dediſſe, cùm mater tredecim menſibus partum ſe tuliſſe diceret. Imò etiam decimo quarto & decimo quinto quoſdam editos fuiſſe, nonnulli referunt. Et ipſo quo hæc ſcribo tempore, vt ſupra dictum, *de vagitu vterino*, fœmina hic eſt, quæ vndecim menſes fœtum geſtauit, & poſtea peperit, & quod mirum, quem ipſa & maritus ante partum aliquoties plorantem audiuerunt. Imo retulit mihi Vir Clariſſ. & Excellentiſſ. Dn. D. Dauid Faber, Sereniſſ. Elect. Saxon. Archiatrus, Collega & amicus meus honorandus, Monſpelii, cum ibi Medicinæ operam daret, Collegium Medicum eo loci conſultationem inſtituiſſe de valetudine fœminæ cuiuſdam nobiliſſimæ, quæ cum antea legitimo tempore peperiſſet, vltimos duos partus, alterum decimo octauo alterum vigeſimo menſe edidit. Varias autem ea de re fuiſſe Medicorum ſententias. Nonnullos quidem in ea fuiſſe opinione, fœminæ huius relationi fidem habendam non eſſe: Alios non eſſe certa homini pariendi tempora: alios, & quidem maximè probabiliter, ſtatuiſſe, etſi ſint homini certa pariendi tempora, tamen vt in aliis actionibus variæ mutationes, variique errores accidunt, & hinc etiam criſes, quæ certa tempora habent, variæ fiunt, pro agentis & patientis varia diſpoſitione & conſtitutione: ita etiam in partu, quem criſibus comparat Hippocrat. *lib. de ſeptimeſtri partu*, idem ne;

ri poſſe, ob varia, quæ geſtationis tempore ipſi acciderunt ſymptomata, deiectam appetentiam, frequentiſſimas lipothymias, ſuperfluum ſingulis menſibus ſanguinis fluxum, quibus alimentum fœtui ſubtractum fuit, eiuſque vires deiectæ, quibus deſtitutus egreſſum ex vtero legitimo tempore conari non potuit.

Sed hæc rariora ſunt, neque pro lege naturæ habenda. Et cum ſeptem dierum quadragenarius decimus menſis abſoluatur, vt Hippocrates, *in lib. de octimeſtri partu*, tradit, & fœtus tum fit perfectiſſimus, vt euatur, paratus eſt: ſi verò partus longiore tempore protrahatur, indicium eſt, vires & matris & fœtus eſſe debiles, caloremque natiuum torpere, atque expultricem languere, vnde plerumque tales partus debiles ſunt.

Varij temporis partus cauſſæ.

Huius autẽ varietatis cauſſa procuidubio eſt formationis & perfectionis varietas, quæ pro facultatis robore & debilitate non eodem ſemper tempore abſoluitur. Vt enim in lucem editi alij ſubitò incrementum ſumunt, alij ob morboſam conſtitutionem tardè augentur: ita in fœtu etiam, ſi facultas formatrix fortis ſit, formatio citius abſoluitur, & partus citius ſequitur: ſi debilis, & formationis & partus tempus protrahitur.

Atque hæc antiqua & vulgata, ac ab Hippocrate deſumpta de partus tempore ſententia eſt, quam Medici ferè omnes ſequuntur & explicant, etſi in explicando in quibuſdam variant, vt paſſim apud Medicos, imprimis Horatium Augenium, qui ex proffeſſo, *in libris de partu humano*, vt & Nancelium, *de analogia Microcoſmi & Macrocoſm. lib.* 7 *part.* 4 & Roderic. à Caſtro, *de morb. mulier. lib.* 4. & alios plures videre eſt.

Pauli Zacchiæ de partus tempore ſententiæ.
Homo an habeat certũ naſcendi tempus.

Ab omnibus verò diſſentit, & nouam opinionem proponit Paulus Zacchias Medicus Romanus, *in quæſtionib. Medico Legalib. lib.* 1. quæ hic prætereunda non videtur. Atque vt, quæ ille prolixè hac de re diſſerit, & à Lectore videri poſſint, paucis comprehenſum, primò ille hoc improbat, quod ab Hippocrate ſumptum Plato, 5. *de repub.* Ariſtoteles 7. *de hiſtor. animal. cap.* 4. *&* 5. *de gen. animal. cap.* 6. *& problem. ſect.* 10. *problemate* 30. Galenus, Plinius, *lib.* 7. *nat. hiſt. cap.* 5. Gellius, *lib.* 3. *noct. Attic. cap.* 16 & qui ſequuntur Medici. Philoſophi, & Iuriſconſulti approbant Hominem, non vt cætera animalia, certum naſcendi terminum habere, ſed varium, vt & ſeptimo, & octauo, & nono & decimo, & vndecimo, vt dictum, menſe, quidam naſcantur. Ipſe verò contra ſtatuit, Hominem quoad naſcendi tempus nullum peculiare ab aliis animalibus, ſed veluti reliqua determinatum habere, certa tamen latitudine comprehenſum, idque eſſe nonum & decimum menſem. Probat autem hanc ſententiam ſuam hiſce rationibus; quæ firmiores videntur: prima eſt, quod ſi plures eſſent naſcendi termini, iique naturales, qui in iis eduntur, æque vitales & ſani eſſe deberent, ac qui nono vel decimo eduntur. Verùm teſtatur experientia, eos, qui nono vel decimo menſe eduntur, pleroſque eſſe vitales, & contra ſeptimeſtres paucos eſſe vitales, & ſi ſint vitales debiles: octimeſtres verò ex ſententia Hippocratis nullo modo, aut certè rariſſimè viuere. Secundò cùm in vnoquoque genere eorum, quæ à natura ſunt, neceſſe ſit dare, quod perfectum eſt: & conſentientibus Medicis terminus pariendi maximè legitimus, ſit menſis nonus & decimus, legitimi eſſe non poſſunt ſeptimus, octauus, vndecimus, qui ab eo longè abſunt. Tertiò cùm natura nihil temerè, nihil ἀλόγως, nihil fruſtra, nihil caſu agat, ſi hominem poſſit in vtero ſeptimo menſe perficere, cur plerumque illam abſolutionem &

Nonus & decimus menſis legitimum pariendi tempus.

A perfectionem ad decimum differret?

Secundò ergo ſtatuit, cùm nonus & decimus mẽſis ſint legitimus pariendi terminus, quicunque alio tempore naſcantur, omnes, ob cauſſam aliquam præter naturam ita naſci; & qui ſeptimo vel octauo menſe naſcuntur, non differre ab abortibus aliis, qui ante ſeptimum menſem accidunt, niſi quod illi adhuc à ſua perfectione magis abſint; & propterea debiliores ſint, hi verò, qui ſeptimo & octauo menſe naſcuntur, à perfectione minùs abſint, & propterea validiores & robuſtiores ſint: & ideo poſſibile eſſe aliquando, vt ſuperata cauſſa morbifica, propter quam ante tempus editi ſunt, viuant, licet plerumque imbecilles ſint, valetudinariam vitam agant, & minùs diuturnam. Confirmat iſta ſua experientia, referque ſe nouiſſe duos ſeptimeſtri partu editos, quorum prior, cùm natus eſſet, coronalem ſuturam mirè hiantem habuit, ventrem verò adeo pellucidum, vt interiora omnia intuentibus paterent, crura verò tam imbecilla, vt maior factus nunquam ſtare potuerit, & iam triginta annis maior morbis valde obnoxius ſit, & neque deambulare, neque erectus ſtare poſſit: alter vero puer, qui iam quinquennis ſit, ab vtero progrediens auriculas ab oſſe temporum mirum in modum diuulſas habebat, anum vero adeo patentem, vt craſſiorem pollicem admitteret, ſuturas præterea hiantes.

Reliqui menſes omnes illegitimi.

Cur ſeptimeſtres aliquando ſint vitales.

Quod autem homo tempore illegitimo ſæpius naſcatur, quàm alia animalia, cauſſam eſſe ſtatuit, quod homo, vt aliàs pluribus morbis, quàm animalia, eſt obnoxius: ita etiam in vtero ferendo plura patitur incommoda quàm illa: ſiquidem illa raro, & non niſi in principio abortiunt; homo vero ſæpius & omni tempore abortit, & eadem quoque de cauſſa ſeptimo & octauo menſe parit. Itaque ſtatuit, ſi ante nouum menſem naſcatur, non naturale & legitimum id tempus eſſe, ſed à cauſſa præternaturali partum hunc prouenire, neque hominem ante nonum menſem eam perfectionem & τελειογονίαν, qua ad viuendum & ad bene viuendum aptus ſit, acquirere in vtero poſſe, quacunque etiam ſit temperatura præditus.

Cur homo magis varium, quàm alia animalia, naſcendi tempus habeat.

Rationes autem quæ vulgo afferuntur ad probandum, aliam hominis, aliam brutorum in tempore partus eſſe rationem, pluribus, *alleg. loco tit.* 2. *quæſt.* 1. examinat, quæ breuitatis ſtudio hîc prætermitto, & res plana eſſe videtur. Siue enim ad temperamentorum varietatem, & diuerſam corporum diſpoſitionem, ſiue vteri variam in variis indiuiduis conſtitutionem, ſiue ad varium & incertum coëundi tempus in hominibus cauſſa referatur, eadem omnia etiam in brutis reperiuntur, quæ tamen certum, etſi cum latitudine aliqua pariendi tempus habent.

In ſpecie & tertio cum Lalamantio, *in comment. in lib.* 2. *de diebus criticis*, contra Hippocratem & Galenum ſtatuit, ſeptimeſtrem partum non eſſe legitimum; nec pro ratione, vt loquitur Hippocrates, id eſt, naturaliter, & ſecundum naturæ communem curſum naſci, ſed penè abortiuum eſſe: idque probat primo eo, quod hoc tempore nati ſemper imperfecti & imbecilles ſunt, & vt plurimum intereunt; & vel capitis commiſſuris hiantibus, vel aurium meatibus obtuſis aut nimi patentibus, vel hærentibus inter ſe manuum pedumque digitis, podice etiam vel nimis amplo & adaperto, vel nullo modo reſerato, oſſibus inter ſe disiunctis vel adeo tenellis, vt nullam debitam duritiem habeant, naſcuntur, viuentes autem vita breui donati ſunt, neque omnes ætates percurrunt, aut eas ætates quidem breuiſſimè peragunt, & quàm citiſſimè ſeneſcunt, & licet ad quinquageſimum vel ſexageſimum

Septimeſtris partus non eſt legitimus.

annum perueniant, tamen valetudinarij ſunt, & morbis obnoxiam vitam agunt, quod nec Hippocrates, nec Ariſtoteles, 7. *de hiſt. animal.* diffitentur, & ipſa experientia docet: quod à natura eſſe non poteſt, à qua cuilibet animali perfectè & ſuo tempore naſci datum eſt, quod ſi anticipetur, id præter naturæ intentionem eſt.

Secundò cùm partus naturalis ob defectum alimenti fiat, cum fœtus tam magnus & vegetus eſt, vt ei ſufficiens alimentum in vtero denegetur: qui verò ſeptimo menſe naſcuntur, non ſatis perfecti ſint, & debiles ac minimè vegeti: non ob alimenti defectum naturalem, ſed ob aliam cauſſam præternaturaliter eo tempore naſcantur.

Tertiò fœminæ multos liberos omnes ferè nonimeſtres, nullos aut certè pauciſſimos ſeptimeſtres pariunt. Ideoque illi ſolum ſecundum naturam naſcuntur, hi præter naturam, neque id à natura intenditur, ſed à cauſſa præternaturali prouenit.

Octimeſtris partus. Quartò octimeſtrem partum quod attinet, etſi Hippocrates, & eum ſecuti Ariſtoteles, 7. *de hiſt. anim. cap.* 4. Plinius, *nat. hiſt. lib.* 7. *cap.* 7. & omnes poſtea Medici eum non pro legitimo & vitali, ſed penè pro mortuo habeant ipſe octimeſtrem ex ſua natura eſſe magis vitalem ſtatuit ſeptimeſtri, etiamſi ex accidenti contingat, vt difficilius viuat ille, quàm hic, idque ideò quod ſeptimeſtris magis à perfectione & ordinario ac ſtatuto pariendi tempore, quod menſis nonus & decimus eſt, abeſt & diſtat, & propterea etiam octimeſtris maius robur habet; & ſolidiora membra ac magis formata & calorem vegetiorem.

Fundamentum autem vulgaræ opinionis quod attinet, aſſeritur vulgo, partum ſeptimi menſis ideo magis vitalem eſſe, quã octaui, quia infans ſeptimo menſe, iam omnem perfectionem habeat, ideoque & alimentum copioſius & liberiorem reſpirationem appetere, & propterea exitum affectare, quem ſi inueniat, viuere, ſin minus, à labore illo debilitatum, eum ſequenti menſe male habere, & proinde quadraginta dies requirere, vt vires colligat, atque ideo nono menſe demũ viribus recollectis vitalem eſſe: ſi verò viribus nondum inſtauratus octauo menſe edatur, vitalem non eſſe. Verùm diximus ſupra iam de menſe ſeptimo & octauo dubium eſſe, quod præſupponitur de motu illo inſigni, qui fiat menſe ſeptimo, quo fœtus exitum quærat, idque grauidarum teſtimonio deſtituitur. Fœtus quidem poſt dimidium geſtationis tempus, vbi iam validior eſt, moueri incipit, ſed motus is ſingulis menſibus accidit, non ſolùm ſeptimo: neque tantus eſt, vt inde vires debilitari poſſint, neque talis, qualis accidit, cum fœtus exitum parat, quique grauidis dolorem quaſi parturientium parit. Neque etiam plerumque fœtus, vt antea dictum, ſeptimo menſe ita perfectus & omnibus numeris abſolutus eſt, vt exitum quærere debeat. Et ſi eſſet non ſine damno partus ad menſem nonum differri poſſet, & qui iam ſeptimo menſe ſatis alimenti & reſpirationem ſatis liberam non habuiſſet, octauo iam grandior factus ob vtriuſque defectum magis periclitaretur & debilitaretur: & ita nono menſe ad partum non vegetior eſſet, quàm octauo, ſed debilior.

Atque hæc, quæ è P. Zacchia breuiter attuli, ſatis vero conſentanea [illegible] & probabiliter [illegible]. Cum enim inter multos infantes, qui in lucem eduntur, vix vnus vel alter ſeptimo vel octauo menſe naſcatur, ſed reliqui omnes nono aut decimo, non videtur partus ſeptimi & octaui menſis pro planè legitimis habendos, & quod tam maturè eduntur, id ob cauſſam aliquam præternaturalẽ fieri, quàm ſi [illegible] naturæ robur infans editus vincat, vitalem eſſe per accidens, etſi plerumque tales [illegible], vel breuis vitæ. Poteſtque & illud, quæ de varietate partus humani dicuntur, ſuſpectum reddere, quod in computando partus tempore fœminæ ſæpe errant: quoniam illis verum conceptionis tempus latet. Cum enim reliqua animalia pleraque ſtata & certa congreſſus tempora habeant, homo ſolus omnibus anni diebus & quibuslibet diei ac noctis horis coire ſolet: vnde cum fœminæ ſæpe concubitu vtuntur, non ſemper ſatis certò ſciunt, à quo conceperint.

Cur ſeptimeſtres [illegible] vitales ſint, quàm octimeſtres. Hoc ſaltem explicationem adhuc deſiderat, qui fiat, quod ſeptimo menſe nati magis vitales ſint, quam octauo menſe nati. Cùm enim, vt hactenus dictum, octauo menſe nati diutius in vtero morentur, & propterea quoque maiorem perfectionem acquirant, quàm ſeptimeſtres, vegetiores etiam & magis vitales eſſe deberent. Contrarium tamen ferè omnes Medici docent, & ipſa experientia id teſtatur. Cauſſam illam à motu, qui per ſe ſeptimo menſe accidat, & infantem debilem reddat, ſumptam non ſufficere antea dictum eſt. Paulus Zacchias *lib.* 1. *tit.* 2. *quæſt.* 4. hanc cauſſam reddit: Quantò, *inquit*, tenerior & recentior fœtus eſt, eò facilius à morbifica cauſſa lædi poteſt: quo verò fortior eſt, eò magis morbificæ cauſſæ reſiſtit, & non niſi à forti cauſſa læditur. Cùm verò & qui ſeptimo, & qui octauo menſe naſcitur infans, vterque non planè legitimo tempore naſcatur, & ob cauſſam morbificam partus anticipetur, putat ſeptimeſtrem fœtum, quia debilior, cui etiam cauſſa cedere, octimeſtrẽ verò, quia fortior, non niſi cum magna difficultate cedere, diutiuſque cum morbo luctari & ex ea pugna debilitari eius vires, & neque partus labores, neque externi aeris iniurias tolerare, neque vires recolligere poſſe, atque ita neceſſario interire. Verùm præſuppoſitum hic, non probatur, cauſſam, quæ naturam ad partum intempeſtiuum ſtimulat, ſemper maiorem eſſe octauo menſe, quàm ſeptimo, quam ſi quis in puerperis, quæ tale quid patiuntur, inquirat & conſideret, rem ſemper ita ſeſe habere non inueniet. Deinde fieri poteſt, vt fœmina aliqua febre tertiana, vel alio morbo chronico laboret, quæ ſeptimo, octauo, nono & decimo menſe eaſdem vires habeat, ipſa poſtea pariat, minus tamen ea periclitabitur, ſi nono vel decimo menſe & legitimo tempore pariat, magis ſi ſeptimo, omnium maximè ſi octauo. Ergo alia adhuc cauſſa quærenda videtur.

Cùm verò inferiora hæc gubernentur à cœleſtibus, non abſurdum videtur, etiam illic, vbi aliæ firmæ rationes non ſuppetunt, ad aſtrorum vires & motus confugere: modo probabile aliquid aſſeratur. Vulgo quidem Aſtrologi quidam [illegible] cauſſam rei [illegible]: Quam primum conceptus fuerit fœtus, primo menſe ei Saturnum dominari dicunt, ſecundo Iouem, tertio Martem, quarto Solem, quinto Venerem, ſexto Mercurium, ſeptimo Lunam. Si igitur peracto [illegible] Planetarum periodo, fœtus iam abſolutus in lucem prodeat, vitalem eſſe [illegible]. Si verò debilis ſit, vt octauum menſem expectare cogatur Saturni octauo menſe iterum dominantis maleficas vires experiri, calorem que eius [illegible], & ſtedatur, ideò vitalem non eſſe.

Verùm iſta ſine omni ratione [illegible]: neque vlla ratione probatur, cui fœtui concepto Saturnus primo menſe, & [illegible] Luna [illegible] mo dominari debeat. [illegible] Luna primi menſis dominium [illegible], vltimi Saturno. Nos iis fundamentis inſiſtimus, quæ in Inſtitutionibus, *de diebus criticis*, poſuimus. Dictum autem eſt ibi, dies criticos à Luna gubernari, [illegible] morborum terminationes à Luna, longiorum à Sa-

le dependere. Cum ergo partus aliquo modo criſibus verò reſpondeat, etiam ex mente Hippocratis, *lib. de ſeptimeſt. partu*, ita ſcribentis; *Mulierum & fœtuum conceptiones & partus eodem tempore. indicantur. quo & morbi & ſanitas & mors cunctis mortalibus: omnia autem iſtorum alia menſibus, alia diebus euenire videntur*: omnino partus cauſſa, cùm geſtatio fœtus ferè annum duret, in motu Solis mihi quærenda videtur. Etſi autem ſeptenarij numeri magna eſt dignitas, creauitque Deus omnia in menſura, numero & pondere: numeri tamen quatenus numeri id non præſtant; ſed Creator ſapientiſſimus numeris motus quoſdam adiunxit, ſicut certum eſt, Lunæ mutationes & motus varietates per ſeptimanas fieri, & hinc acutorum morborum motus & criſes pendere. Quapropter ſi in Solis annuo motu cauſſa quærenda eſt, vix commodior inuenietur, quàm in Triplicitatibus dictis. Cùm enim ſol ſingulis menſibus ſignum vnum peragret, ſolo menſe quarto & octauo ad ſigna eiuſdem triplicitatis peruenit, qui propterea etiam grauidis plerumque grauiſſimi eſſe ſolent. Nam cum ob menſium retentionem in omnibus grauidis quædam in corpore in præternaturalem mutatio fiat, alteratur illa & corrigitur, vbi Sol ad ſigna alterius triplicitatis peruenerit, quod fit exacto menſe primo, ſecundo, tertio, quinto, ſexto, ſeptimo, nono, decimo. Augebitur ſolùm menſe quarto & octauo. Hæc mea coniectura eſt, quam nulli pro demonſtratione obtrudo. Statuat hic quiſque quod volet, modò eorum, quæ fiunt, cauſſas reddere poſſit.

CAPVT II.

De abortu.

VErùm vt iam ad ipſum partum accedamus, & Symptomata, quæ circa partum accidunt, recenſeamus, primò occurrit Abortus, Hippocrati ἀποφθορὰ, φθορὰ & ἄμβλωσις, aliàs etiam ἐκτιτρωσμὸς, quod Symptoma, vt ipſum nomen indicat, abortus enim quaſi non ortum, vel fruſtra ortum ſignificat) eſt fœtus nondum perfecti, neque vitalis, ante legitimum partus tempus excluſio. Si enim primis ſtatim diebus, antequam aliqua formatio appparet, ſemen liquoris forma effundatur, ἔκρυσιν, non ἐκτρωσμὸν appellant.

Conceptus quo tempore fiat.

Tempus autem illud, poſt quod abortus dicendus ſit, Ariſtoteles, 7 *de hiſtor. animal. cap. 3.* Septimi diei ſpatio definit, quod proculdubio ſumſit ex Hippocrate, qui *lib. de carnibus*, genituram vtero acceptam in ſe primo die habere quæcunque corpus habere decet, & abortum hoc tempore factum in aquam iniectam omnia diligenter inſpicientia omnium partium rudimenta exhibere docet. E quo loco nonnulli, ſed ſatis imperitè concludere conantur, conceptum demum ſeptimo die fieri. Hoc quidem rectè Ariſtoteles dixit, *loco allegato*, ſi ſemen in ſeptimum diem permanſerit, conceptum iam eſſe: ſed naturam iſto ſeptem dierum ſpatio otioſam fuiſſe, inde non probatur. Et iſta de conceptus demum ſeptimo die opinio Gentilium impio dogmati occaſionem præbuit, quod propoſuit Ariſtoteles, 7. *politic. cap. 16.* dum ſcribit. Ἐὰν δέ τισι γίγνηται παρὰ ταῦτα συνδυασθέντων πρὶν αἴσθησιν, ἐγγενέσθαι καὶ ζωήν, ἐμποιεῖσθαι δεῖ τὴν ἄμβλωσιν. τὸ γὰρ ὅσιον καὶ τὸ μὴ διωρισμένον τῇ αἰσθήσει καὶ τῷ ζῆν ἔσται, id eſt, *quod ſi quibus inter ſe copulatis & congreſſis plures liberi, quàm definitum ſit, naſcantur, prius quàm ſenſus & vita inſeratur, abortus eſt fœtui inſerendus. Quid enim pium ac religioſum ſit, quid non, ſenſu ac vita circumſcriptum & definitum erit.* Agnouit Ariſtoteles, μὴ ὅσιον, id eſt impium eſſe, id, quod viuit & ſentit, perdere: ſed ſi, vt verba eius plurimi interpretantur, demum poſt ſeptimum diem id fieri ſtatuit, malè ſenſit. Etenim ſi vtrumque ſemen ſit fœcundum, & vterus bene diſpoſitus, eo ipſo momento, quo ſemen vtrumque in vtero recipitur & miſcetur, anima in eo latens nullo modo otioſa eſt, ſed vires ſuas ſtatim exſerit, & quod ſui officij eſt, expedit: & proinde id, quod tum conceptum eſt, eiicere & perdere velle, impium eſt. Et cum Hippocrates rectè docet, ſeptimo die conceptus habeat, quæcumque habere decet: à quo, quæſo, prioribus illis diebus illarum partium formatio facta eſt, ſi nulla vita adfuit? Itaque malo hic cum Macrobio, *lib. 1. in ſomn. Scipion. c. 6.* ſentire, qui ſcribit, *Semen, quod poſt iactum ſui intra horas ſeptem non fuerit in effuſionem relapſum, hæſiſſe in vitam pronuntiatur.* Et paulo poſt: *Conceptum, quem quiſquis vltra ſeptem horas ſuſtinuerit, eſſe ad vitam creatum.*

Paulus Zacchias quidem etiam fœtum mortuum, etamſi iuſto tempore edatur, abortum dicendum eſſe putat. Verùm cauſſa nulla eſt, ſi fœtus iam perfectus vel paulo ante debitum partus tempus vel in ipſo partu moriatur, cur non verus, etſi fœtus mortui, partus ſit dicendus. Abortus enim propriè dictus, is ſaltem partus eſt, qui ante legitimum pariendi tempus accidit, & à cauſſa aliqua violenta naturam ad immaturam expulſionem ſtimulante: ſi verò natura ſponte ſtatuto tempore ad expellendum inſurgat, abortus non eſt. Et quidem ſi ſtricte rem æſtimare velimus, etiam ſeptimo & octauo menſe editi abortiui dici poſſent: tamen quia interdum, ſi fœtus vegetior ſit, & cauſſam morbificam, ob quam maturius editur, & aëris & partus iniurias vincit: Ii propriè abortiui dicendi ſunt, qui ante ſeptimum eduntur. Etſi enim quidam quinto & ſexto menſe nati perhibeantur, qui vitales fuerint: tamen id communi Naturæ legi derogare non debet.

Abortus quo tempore fiat.

Et ſunt aliquæ Abortus, temporis & magnitudinis fœtus ratione, differentiæ. Aliquando enim quod eiicitur paruum planè eſt, & globoſum, inſtar vuæ acini, & in eo caput, brachium, crura, caput à trunco vix diſcerni poſſunt, quale quidem primis ſtatim diebus eiicitur: interdum quod eiicitur, digiti longitudinem æquat, & membra omnia iam diſtingui poſſunt: interdum ſpithamæ longitudine fœtus imperfectus eiicitur: interdum abortiuum non multum à perfectione abeſt.

Differentiæ.

Cauſſæ.

Proxima Abortus cauſſa eſt Facultas expultrix ad expellendum irritata. Retentrix equidem in abortu etiam læditur, proxima tamen abortus cauſſa non eſt. Quandoque enim primò quidem læditur, vt fœtum retinere non poſſit, verùm læſa expultricem ſtimulat, quæ proxima abortus cauſſa eſt. Quandoque verò expultrix primò lœditur, poſtea verò Retentrix ex accidenti læditur, quatenus expultrici cedere cogitur.

Expultricem autem irritari vel offendi Galenus, 3. *de fac. nat. cap. 12.* tribus de cauſſis docet, ob molem, aut pondus aliquod, aut morſum. Verùm cauſſæ multò plures ſunt, quæ tamen ab authoribus pleriſque valde confusè traduntur. Vt eas, quantum fieri poteſt, clarè & ordine proponamus, duæ diuiſiones proponendæ ſunt: vna continet modos cauſſarum, quæ expultricem ſtimulare valent: Altera per omnia cauſſarum internarum & externarum ac euidentium genera hos modos ſcrutatur.

Prima cauſarum diuiſio, & modi cauſſarum.

Primam diuiſionem quod attinet, Expultrix vteri irritatur vel à fœtu ipſo, qui etſi ipſa grauida vel

vterus eius nullo morbo laboret, nec vllus à grauida error committatur, neque ea ab vlla cauſſa externa vel euidente lædatur, nihilominus tamen abortus ſequitur & fœtus ſponte exitum quærit, expultricemque vteri irritat. Quod accidit, ſi fœtus debilis ſit, & vel à parentum vitioſo ſemine aut ſanguine in ipſa conceptione debilem conſtitutionem corporis contraxerit, vel poſtea in vtero debilitatus, vel etiam planè mortuus fuerit. Si enim debilior fœtus ſit, aut moleſtiam aliquam percipiat, inquietus fit, & ſe variè agitat, inde etiam expultricem vteri ſtimulat. Si verò emoriatur planè, vt inutile pondus vterum grauat, tetroſque vapores & tandem quoque ſaniem de ſe emittit, quibus omnibus vterus ad expellendum ſtimulatur. Debilitatur autem fœtus, primò, dum idoneum alimentum non habet, idque vel quantitate vel qualitate peccans.

Debilitatis infantis cauſæ.

Quantitate alimentum peccat, dum vel copia eius fœtus obruitur & quaſi ſuffocatur, vel contra quacunque de cauſſa alimentum fœtui ſubtrahitur. Alimentum fœtui ſubtrahunt inedia & à cibo abſtinentia ſeu voluntaria ſeu coacta, quò pertinet & appetitus deiectus, cum grauidæ omnem cibum reiiciunt; tenuis diæta in morbis acutis, immodica ſanguinis euacuatio vel ſpontanea per vterum, nares, hæmorrhoides & alia loca quæcunque venis in iis quocunque modo apertis. Vnde Hippocrates, 5. *aphor.* 30. *Mulier in vtero ferens ſecta vena abortit, eoque magis, ſi ſit fœtus grandior.* Idem præſtat alui profluuium, vt docet Hippocrates, 5. *aph.* 34. *Mulieri vterum gerenti ſi aluus multum fluat, periculum eſtne abortiat.* Item lac, ſi ſanguis qui ad vterum ad fœtum alendum ferri debebat, ad mammas fertur præſertim dum adhuc partus tempus longius diſtat, Huc referenda eſt ſumma totius corporis gracilitas, in qua tantum ſanguinis non ſuppetit, vt corpori matris, multò minus etiam foetui alendo ſufficiat, de quo Hippocrates, 5. *aphor.* 44. *Quæ præter naturam tenues vterum gerunt, abortiunt, donec habitiores euaſerint.*

Qualitate alimentum peccat, dum alimentum vitioſum foetui ſuppeditatur, quod fit, ſi mater eſt cacochymica, vel morbo aliquo totius corporis aut vteri laborat. Deinde debilis foetus redditur, vel etiam emoritur, ob morbos & intemperies inſignes totius corporis vel vteri, ob externas & euidentes cauſſas, quales ſunt purgantia maligna & venenata medicamenta, vel à matre ſumta, vel vtero appoſita, quæ ipſi communicari poſſunt. Tertiò omnes motus violenti corporis, quæ ipſi vim inferre poſſunt, item lapſus, percuſſio, tonitrui & bombardarum fragores, terror, ira, timor, frigidi aëris admiſſio, foetores & candelarum extinctarum fumus, & ſi quæ ſunt ſimiles.

Deinde etſi foetus ſit ſaluus, nihilominus vtero aliquid accidere poteſt, quod ipſum ad eiiciendum foetum ſtimulet; & quædam hoc faciunt proximè & immediatè, quædam mediante retentrice læſa. Immediatè & proximè vterum ad expulſionem ſtimulant morbi, & dolores partium vicinarum fluxus alui, dyſenteria, teneſmus, moles foetus maior, quàm vt anguſtia vteri ferre poſſit, inflammationes, tumores, vlcera, vulnera, grauia ſymptomata, lapſus percuſſio, corporiſque motus vehementes, animi affectus, qui ſpiritus & humores commouent, candelarum extinctarum foetor, purgantia medicamenta, vel alia venenata ſumta, vel extra adhibita, Venus frequens & nimia. Mediante vero retentrice læſa expultrix læditur, dum retentrix ita læditur, vt foetum amplius retinere non poſſit, ſed quaſi ſponte excidere permittat. Tum enim expultrix in conſenſum trahitur, ipſumque foetum, quem retentrix non amplius continet, excutit. Debilitatur autem retentrix vteri ob morbos vel totius corporis, aut partium vicinarum, quibus vterus in conſenſum trahitur, quales ſunt febres acutæ, & longæ, vel ipſius vteri morbi, vt inflammationes & eryſipelas, vteri internæ ſuperficiei læuitas à pituitoſo & viſcido humore proueniens, orificij vteri laxitas, cauſſæ externæ violentæ, quæ ligamenta, quibus vterus foetui cohæret, rumpere poſſunt.

Cauſſæ internæ.

Atque hi modi cauſſarum ſunt, quibus expultrix ad foetum intempeſtiuè excludendum excitatur, quos iam per omnia cauſſarum internarum ac externarum & euidentium genera videbimus. Hoc principio monendum, cauſſas quaſdam non vno modo, ſed pluribus ad abortum excitandum facere poſſe vt iam patebit. Internæ cauſſæ ſunt primò morbi totius corporis, ſiue ij ſint acuti, ſiue remiſſi & diuturni, quorum vis ad vterum pertingit & foetum debilitat. Nam in febribus ſeu acutis ſeu intermittentibus, & vtero ipſi intemperies illa communicatur, ob quam & foetum nec rectè retinet, nec fouet, ipſique foetui intemperies quædam inducitur, & vitioſum nutrimentum ſuppeditatur, in acutis etiam ob tenuem diætam & appetitum deiectum, minus, quàm par eſt, alimenti foetui ſuppeditatur, vnde is debilitatur vel etiam moritur.

Cauſſæ abortus internæ.

Deinde Symptomata grauia, vt lypothimia & ſyncope, conuulſiones, dolores quicunque, vomitus, tuſſis, ſternutatio, & ſimilia ſpiritus & humores agitando, muſculoſque abdominis & ipſum vterum, imò ipſum foetum concutiendo, naturam ad expellendum impellere poſſunt. De quo Hippocrates 7. *aph.* 27. *Si prægnanti teneſmus ſuperuenerit abortus cauſſa eſt.* Trahitur enim harum partium dolore & excernendi conatus vterus in conſenſum. Quò pertinent & clyſteres acriores, ratione doloris, quem excitant, item ſanguinis euacuationes nimiæ, alui profluuia, quæ partim ſpiritus & humores agitando, partim alimentum foetui ſubtrahendo abortus cauſſæ ſunt. De quo Hippocrates, 5. *aph.* 34. *Mulieri vterum gerenti ſi aluus fluat multum, periculum eſt, ne abortiat. Et* 1. *aph.* 27. *Si prægnanti teneſmus ſuperuenerit, abortus cauſſa eſt.*

Morbi vteri.

Vteri ipſius morbos quod attinet, ſi ille malè & p.n. diſpoſitus eſt, nec foetum rectè retinere & fouere, nec ei idoneum aut ſufficiens alimentum præbere poteſt, vnde ille moleſtiam percipiens mouetur vehementius, & ligamenta ac membranas ſuas diſrumpit, vel etiam emoritur; morbo quoque aut cauſſa morbifica ſtimulatus vterus facilè ad expellendum foetum inſurgere poteſt. Hinc abortus cauſſæ ſunt Inflammationes & eryſipelata vteri, vel intemperies frigida & humida, cum pituitoſi humoris abundantia, ob qua ligamenta laxiora redduntur vt eum amplius retinere nequeant, vel etiam frigida & ſicca, quæ omnibus vitæ actionibus aduerſa eſt, vel tumor aliquis durus & confirmatus in vtero, ob quem is foetum incrementum ſumentem retinere non poteſt, vel interioris vteri ſuperficiei leuitas à pituitoſi & viſcidi humoris abundantia proueniens, quæ facit, vt ſecundina cum vtero minùs firmiter connectatur. De qua Hippocrates, 5. *aphor.* 45. *Quæ mediocriter corpulentæ abortum [illegible], ſecundo menſe aut tertio ſine occaſione manifeſta, iis cotyledones lentoris ſunt plenæ, nec præ pondere continere fœtum poſſunt ſed abruptis decidunt.*

Ad abortum etiam facit vteri anguſtia, ob quam foetum grandiorem capere non poteſt de quo in *quæſtione*; eiuſdem item dēſitas, ob quam ſecundina cum vteris vaſis firmiter non connecti, nec vterus ſatis diſtendi poteſt. Situs etiam vteri mutatus & præcipuè

ad inferiora prolapſus, vel orificii eius relaxatio, quæ potiſſimum accidit ob humidam cœli conſtitutionem, & nimium aquæ dulcis tepidæ balnei vſum, aut frequentem venerem fœtu iam grandiore facto abortus cauſſa eſſe poteſt. Ad abortum quoque faciũt vteri vulnera & vlcera, quæ expultricem eius facultatem ſtimulant. A

Fœtus vitia ſupra iam omnia enumerata ſunt; vbi qua ratione debilitari, imò emori poſſit, dictum. Pertinet huc & nimia eius magnitudo, dum nimirum is nimis grandis eſt, vt vtero capi non poſſit, vt propterea moleſtiam percipiens & ipſe exitum quærens, & vterus eandem ſentiens, onere iſto ſeſe liberare cupit. Accidit autem hoc cùm fœminæ tenellæ & paruo corporis habitu præditæ proceræ ſtaturæ viris iunguntur, & præſertim dum primò pariunt id euenit. Tunc enim paulò poſt ſeptimum abortire ſolent, poſtea verò, quia vterus ſenſim magis dilatatur, menſe octauo, tertiò in principio noni, donec tandem vterus ſatis dilatationi adſuetus fœtum retinere poſſit. B

Fœtus vitia.

Aliam adhuc abortus cauſſam, cuius alii autores non meminerunt, affert Guilhelmus Fabricius, *cent.* 2. *obſeruat.* 50. vbi hoc modo ſcribit: Torentina Mayer, coniunx M. Vrbani Ale, matrona honeſta ac robuſta, quæ æſtatis tempore, anno 1605. ad quinti menſis finem ferè, ſignis omnibus fœtus viui à parentibus, grauida fuit. Circa finem verò quinti menſis fœtus primò imbeciliter ac languidè mouebatur, ita vt vix perſentiri potuerit. Deinde paulatim & intra paucos dies omnino ceſſabat moueri. C Mammæ quoque, quæ antea lacte turgebant, nunc ſubſidebant, flaccescebant, & exſiccabantur, aliaque ſigna aderant, ex quibus fœtum in vtero mortuum eſſe, facillimè coniicere licuit. Tandem circa finem octaui menſis, parturientium doloribus correpta, enixa eſt maſculum, quem per tres ferè menſes mortuum geſtauerat. Huius autem abortus cauſſam nullam aliam inuenire potuimus, quàm malam ac ineptam conformationem vaſorum vmbilicalium. Chorda enim, vt vocant, vmbilicalis, quæ communiter & in omnibus vlnarum aliquot longitudine eſſe ſolet, in hoc abortu vix ſpithamæ erat longitudinis. Hinc perſpicuum fit, creſcentem fœtum in vtero materno paulatim placentam ab acetabulis ſiue cotyledonibus abſtraxiſſe & ſeparaſſe. D Abſtracto autem hepate vterino, neceſſariò moritur fœtus. Eandem hiſtoriam prolixius repetit *ibid. obſeruat.* 51.

Cauſſæ externæ. Aër.

Cauſſas Externas quod attinet, primò nobis occurrit frigidior aër, poſt calidum & humidum præcipuè, qui in vterum admiſſus, & ipſum vterum lædere & irritare, ac ipſi fœtui nocere poteſt. De quo Hippocrates, 3. *aphor.* 12. *Si auſtralis hyems & pluuioſa ac tepens fuerit, Ver ſiccum & aquiloniũ mulieres, quibus partus in ver incidit, quauis cauſſa abortiunt, &c.* Nam vt Galenus, *in comm. explicat*, corpora per hyemem εὔδιον, hoc eſt, tepidã ac clementem, humida & mollia & rarefacta initio facilè ad intimas vſque ſui partes ambientis nos aëris verni frigiditatem admittunt. Quo fit, vt partus, qui longo iam tempore aëris tepori & clementiæ adſueuerunt, vehementius à frigore percellantur & offendantur. E

Aſtrologi non ſine cauſſa hic addunt malignos ſiderum adſpectus, quos nulla alia apparente cauſſa manifeſta frequentes interdum abortus in grauidis ſequuntur, quod propterea partus inſtantis indicium habetur.

Cibus.

Cibus ſi copioſior ſit, fœtum ſuffocare poteſt; ſi exiguus, & fœtui alimentum ſubtrahitur, & mater debilitatur; ſi prauus ac mali ſucci, paruum nutrimentum fœtui ſuggerit, ob quod is debilitatur, vel etiam emoritur. Cibi quoque aperientes & medicamentoſi & vterum & fœtum ſtimulare poſſunt. Eadem potus ratio eſt. Calidior enim & vtero & fœtui intemperiem vitioſam imprimit, menſeſque mouet; copioſus calorem vteri & fœtus ſuffocat.

Potus.

Vigiliæ & ſomnus.

Vigiliæ nimiæ ſpiritus exhauriunt, Somnus nimius calorem hebetat. Sed iſtæ cauſſæ rarò tantam vim habent, vt abortum excitare poſſint.

Inanitio & repletio.

Euacuatio nimia per aluum, vomitum, quo & purgationes pertinet, abortum excitant, cùm quod alimentum fœtui ſubtrahunt, tum quod in vniuerſo corpore humores & ſpiritus exagitant, qui motus facilè ad vterum & fœtum etiam peruenire poteſt, tum quod in purgantibus fortioribus maligna qualitas & vterum & fœtum offendit, idque præcipuè fit ante quartum menſem, & poſt ſeptimum de quo ſupra, *ſect.* 5. *cap.* 3. *quæſt.* 3. *An grauidas purgare liceat*, dictum. Sanguinis verò per vteri venas & hæmorrhoides effluxus nimius fœtui alimentum ſubtrahit præcipuè ſi is grandior ſit; contra nimia repletio & ſanguinis abundantia fœtum interdum ſuffocat, & abortum excitat. Dum enim maior ſanguinis copia ad vterum confluit quam à fœtu abſumi poſſit, circa vteri venas cumulatur, naturamque grauat, vnde vel menſium fluxus excitatur, qui vt fœtus ſimul excludatur, occaſionem præbet, vel ſi retineatur, calorem & fœtum copia ſuffocat.

Motus & quies.

Motus corporis quicunque nimius & violentus fœtum excutere poteſt, vt ſaltus, quo modo Pſaltria apud Hippocratem conceptum excuſſit, geſtatio aut eleuatio grauis ponderis, lapſus curſus, in equo aut curru ſuccutiente vectio, percuſſio ventris ac dorſi, abdominis compreſſio, tuſſis magna, vomitus, ſternutatio, conuulſiones, Veneris vſus immoderatus; quæ vel muſculos abdominis comprimendo, vel ligamenta, quibus fœtus vtero annectitur, rumpendo, vterum agitando, vel vaſa vmbilicalia rumpendo, cuius rei exemplum habet G. Fabricius, *cent. obſeru.* 50. vel vterum & fœtum agitando abortus cauſſa eſſe poſſunt.

Animi pathemata.

Idem præſtant animi pathemata, ira, terror, metus, quæ ſpiritus turbando & agitando, vel calorem ſuffocando abortus cauſſa eſſe ſolent.

Res verò non neceſſario occurrentes quod attinet abortum excitant partim alimentum fœtui ſubtrahendo, ut venæ ſectio, purgatio, inedia, partim ſpiritus & humores turbando & cùm expultricem in matre excitando, tum fœtum in vtero agitando aut lædendo, vel ligamenta, quibus fœtus vtero cohæret, rumpendo, quarum iam ante de motu & inanitione facta eſt mentio, vel alio modo fœtum mouendo, quod itidem præſtant motus violentus, medicamenta maligna & venenata, quocunque modo adhibita, imprimis quæ fœtum excutere valent, & ἐκβόλια dicuntur, qualia ſunt, aſa fœtida, caſtoreum, myrrha. Et quæ extra variis modis adhibentur, vt opopanax, galbanum ammoniacum, ſulphur, vngulæ aſini ſuffitus, colocynthis, ruta, cucumer ſylueſtris, fel vaccinum, camphora. Fœtida item, quæ inter cauſſas iſtas facilè primas obtinent. Atque imprimis fœtor candelarum extinctarum, quem etiam equabus fœtorum excutere ſe obſeruaſſe, vir nobilis fide dignus mihi retulit. Sumit hîc occaſionem fragilitatem hominis deplorandi Plinius, *lib.* 7. *hiſt. nat. cap.* 7. dum ita ſcribit: *Miſeret*, inquit, *atque etiam pudet æſtimantem, quàm ſit friuola animalium ſuperbiſſimi origo, cùm plerumque abortus cauſſa fiat odor à lucernarum extinctu. His principiis naſcuntur Tyranni, his carnifex animus. Tu, qui corporis viribus fidis, tu qui*

fortunæ

fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem eius exiſtimas, ſed partum: tu, cuius ſemper in victoria eſt mens, tu qui te Deum credis, aliquo ſucceſſu tumens, tanti perire potuiſti: atque etiam hodie minoris potes quantulo ſerpentis ictus dente; aut etiam, vt Anacreon Poeta, acino vuæ paſſæ, vt Fabius Senator Prætor, in lactis hauſtu vno pilo ſtrangulatus. Is demum profectò vitam æqua lance penſitabit, qui ſemper fragilitatis humanæ memor fuerit. Hæc Plinius. Tandem etiam venena, quæ & matri & foetui nocent, abortum excitare poſſunt.

Hoc loco miranda abortus frequentis hiſtoria non prætereunda, eiuſque cauſſa inquirenda. Fœmina quædam honeſta, temperamento ſanguineo, & corpore εὐσάρκῳ, primùm filium grandiuſculum laborioſè enixa eſt, poſtea verò ſepties abortiit, & quod mirum, etſi diuerſis temporibus, & nunc breuiore, nunc longiore à conceptu temporis ſpatio, nimirum nunc menſe primo, nunc ſecundo, nunc tertio, imò etiam quarto & quinto abortiret: tamen omnes abortus eiuſdem magnitudinis fuerunt, pollicis articulum ferè æquantes, membrorum tamen delineationem exhibentes, & vaſa vmbilicalia inſtar fili ſubtilis albi. Poſt ſingulos verò abortus ſanguis laudabilis & copioſus effluxit. Dum verò grauida eſſet, vomitionibus, enormibus ſemper infeſtata fuit. Huius itaque frequentis & mali abortus cauſſa quæ fuerit, non ita facilè dicta eſt. Hoc quidem puto eſſe probabile, cauſſam primariam tot abortuum eſſe ſanguinis materni, à quo, vt altero generationis principio, per venam vmbilicalem poſt primam ex ſemine factam conformationem affluente, perfectionem & augmentum foetus ſumit inopiam & defectum. Cauſſam autem, cur ſanguis iſte in formatione foetus defuerit, reddere difficillimum eſt. Etenim ſanguis in corpore non defuit, quod matris conſtitutio ſanguinea, & copioſus ſanguinis laudabilis poſt partum fluxus docent. Cùm ergo ille ad foetum formandum & augendum non peruenerit, quæſtio prima eſt; altera, cur natura conceptum, quem perficere non potuerit, non citius reiecerit; tertia, cur tot abortus diuerſis menſibus facti, ſemper eiuſdem magnitudinis fuerint.

Primam quæſtionem quod attinet, poſſet quidem alicui in mentem venire, in primo partu qui laborioſus fuit & forſan violenta ſecundinæ extractione orificia venarum in vtero calloſa facta fuiſſe, vt poſtea, vbi iterum concepit, ſanguis ad foetus formationem affluere non potuerit. Verùm vix fieri potuit, vt omnes pariter venæ in vtero cicatricem vel callum obduxerint. Si verò aliquæ ſaltem ſanæ ſint, conceptus fieri poteſt; cum compertum ſit, vt ex ſuperioribus, & F. Rouſſ. patet, mulieres, quæ hydatides in vtero habuerunt, aut peſſum contra vteri procidentiam geſtarunt, imò ſceleton foetus mortui in vtero habuerunt, nihilominus concepiſſe. Præterea fluxus ſanguinis copioſus, qui poſt abortum ſemper accidit, venas vteri ſatis patuliſſe probat. In ipſis vaſis vmbilicalibus potius cauſſa quærenda eſt, cùm ea plus iuſto exilia & tenuia fuerint, ſecundina contra aliquod incrementum ſumſerit. Quænam autem cauſſa vitij huius vaſorum vmbilicalium fuerit, inuenire difficillimum eſt. An debilitas vteri poſt primum partum laborioſum contracta in cauſſa fuerit, vt ſemina non rectè miſceri, & ignobiliores partes, & inter eas vaſa vmbilicalia, non rectè conformari potuerint, ſed exilia, tenuia atque infirma remanſerint, quæ poſtea, accedentibus vomitibus enormibus, quibus prægnans ſemper inſigniter infeſtata fuit facilè abrumpi potuerint: An vero, quia ſemen virile quidem, idque ſatis potens adfuit, & ex eo partes ſpermaticæ nobiliores formatæ ſunt, fœmineum verò ſemẽ, ex quo imprimis, aut certè ex eo præcipuè cum maſculino mixto, ignobiliores partes, ligamenta, & vaſa vmbilicalia etiam formantur, ob callum vaſi eiaculatorio fundo vteri inſerto, ob partum laborioſum defuerit, vel paucum adfuerit, atq; ita ob ſeminis foeminini defectum vel paucitatem, vaſa vmbilicalia perfici non potuerint, & tenuia atque exilia remanſerint, Lectori perpendendum, & ſi hæ cauſſæ non ſatisfecerint, rem altiori eius indagini relinquo.

Secundam & Tertiam quæſtionem quod attinet, mihi probabile videtur, naturam ideo non ſtatim conceptum eieciſſe quod ipſius infantis partes ſpermaticæ nobiliores, ex ipſo ſemine, maſculino præcipuè, ſatis rectè conformatæ fuerint, ideoque earum perfectionem Natura adhuc ſemper molita ſit, & propterea de opere non deſperans conceptum ſatis diu retinuerit. Quia verò in omni conceptu per vaſa vmbilicalia non rectè formata, ſanguis maternus affluere non potuit, conceptus ille nullum incrementum ſumſit, donec tandem Natura de perfectione eius deſperans, vel etiam aliis cauſſis laceſſita eum eiecerit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Abortus futuri ſigna.

Abortus ſi iam factus ſit, id per ſe manifeſtum eſt, nec ſignis quibus cognoſcatur, opus eſt. Abortus verò inſtans & futurus vt præuideatur & cognoſcatur, vtile eſt. Cum autem foetus naturaliter conſtitutus in vtero ſine inſigni matris moleſtia, in conuenienti ſitu, vſque ad partus tempus legitimum commorari, & ſanguine materno ali debeat: abortus futuri indicium eſt, primò, ſi mammæ extenuentur, vt Hippocrates, 5. *aph.* 37. docet, dum ſcribit: *Si mulieri vterum ferenti mammæ ſubito extenuentur; abortus ſequitur.* Et 5. *aphor.* 53. *Quæ fœtum ſunt perdituræ, iis mammæ extenuantur*: Et ibid. *aphor.* 38. *Mulieri geminos ferenti, ſi altera mamma extenuetur, alterum abortu edit.* Indicat enim mammarum hæc citra euidentem cauſſam extenuatio defectum ſanguinis eſſe in venis vtero & mammis communibus, ob quem foetus periclitatur: In aliis verò cauſſis, vbi ob violentiam foetus agitatur & vaſa rumpuntur doloreſque excitantur, ſpiritus & ſanguis ad partes genitales ruunt, quibus mammæ deſtitutæ extenuantur. Si etiam lac copioſum è mammis effluat, partum imbecillem & hinc metum abortus indicat, vt Hippocrates, 5. *aphor.* 52. docet. Si verò iam grauida crebros circa ventrem & lumbos dolores percipiat, qui verſus pubem & os ſacrum deſinunt, cum quodam ex vtero egerendi conatu, certum id imminentis abortus indicium eſt. Dolores ij enim membranas & ligamenta, quibus fœtus vtero cohæret, tendi & diuelli ſignificant. Quod ſi poſt dolores & conatus hos ſanguis vel purus, vel ichoroſus, vel aqua ex vtero effluat, abortum iamiam inſtare, & diſrupta iam vaſa, ac membranas & os vteri apertum eſſe ſignificat. Aſtum etiam ſitus mutatur, & qui antea ſublimis & faſtigiatus quaſi in medio ventre erat, iam conglobatus verſus pudenda deuoluitur, & alia grauia ſymptomata, rigores, tremores cordis palpitationes & ſimiles ſequuntur.

Signa cauſarum.

Vt curatio autem rectè inſtitui poſſit, cauſſæ diſcernendæ ſunt. Morbi totius, vt & vteri, è ſuis ſignis, quæ in ſuperioribus libris, & hoc ipſo de morbis vteri ſunt propoſita, cognoſcuntur. Signa fœtus debilis antea, *ſect.* 5. *cap.* 7. ſunt propoſita. Cauſſæ externæ verò & euidentes cum ſenſibus manifeſtæ ſint, de iis ab ipſis grauidis & adſtantibus Medicus certior fieri poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. In abortu ſemper mulieres magis periclitantur, quam in partu naturali; quia violentior eſt, quàm naturalis partus, & tempore alieno fit. Vt enim in fructibus maturis pediculi ab arbore laxantur, & fructus ſpontè decidunt: ita in partu naturali vaſa & ligamenta, quibus fœtus vtero cohæret, ſpontè laxantur, & ſoluuntur, quæ in abortu violenter abrumpi neceſſe eſt.

2. Aliquando tamen euadunt, ſed multis ſymptomatibus infeſtantur, & ſteriles poſtea redduntur. Interdum enim ex diſruptione vaſorum violenta hæmorrhagiæ nimiæ excitantur, ad quas ſyncope, deliria, conuulſiones & tandem ipſa mors ſequitur, & raro ſeruantur, quibus in abortu vel poſt abortum conuulſiones accidunt. Interdum etiam propter dolorem & ſanguinis affluxum, ſanguiniſque retenti putrefactionem febres excitantur, & alia praua ſymptomata.

3. Minus tamen læduntur, quæ aliàs ſanæ ſunt, & quæ infantes iam pepererunt, vt via iam patentior ſit & partui aſſueta, & quæ vterum habent humidiorem & laxiorem.

4. Imprimis verò primus abortus periculoſior eſt; cùm loca genitalia adhuc anguſtiora & grauidæ doloribus iſtis non aſſuetæ ſint. Dilaceratis etiam vaſorum oſculis ferè poſtea ſteriles euadunt.

5. Magis quoque periclitantur in abortu fœminæ nimis graciles, propter infirmitatem, vt & nimis craſſæ propter viarum anguſtiam & adſtrictionem.

6. Periculoſior eſt abortus ſexto, ſeptimo & octauo menſe; quia infans iam grandior in exitu maiores labores, & vaſorum & ligamentorum ruptionem affert.

7. Quibuſcunque ex deperditione circa vterum, & tumoribus, in capitis grauitatem, permutantur in ſyncipite dolores & quicunque alij ab vtero, iſtis octo aut decem menſibus in coxendicem finiunt. 6. *epid. comm. 1. text. 2.* Videantur Interpretes.

Indicationes.

Indicationes.

Medico autem duo ſcopi in abortu ſunt propoſiti. Vnus reſpicit præſeruationem, alter curationem. Et quidem commodius eſt, abortum præcauere, quam abortienti ſubuenire, & idonea medicamenta fœminæ adhibere, vbi nondum grauida eſt. Quando enim mulier iam concepit, difficilè, imò ferè impoſſibile eſt, ea remedia vel vniuerſo corpori vel vtero adhibere, quæ vitia illa, ob quæ fœmina ad abortum procliuius eſt, curare poſſint. Præcauetur autem abortus, cauſſis eius cum ante conceptionem, tum poſt conceptionem occurrendo, quæ cum omnino ſint variè, etiam vna ab abortu præſeruandi ratio non eſt: Poſt conceptum verò ſimul & fœtum & vterum roborantia vſurpando.

Curationem verò & ipſum abortum iam præſentem, qui præcaueri non poteſt, quod attinet, danda opera, vt viæ laxentur, & expultrix adiuuetur, vt minori cum moleſtia & labore foetus excludatur.

Præſeruatio.

Præſeruatio.

Vt fœmina, quæ nondum eſt grauida, ab abortu, ſi concipiat, præſeruetur, totius corporis eius conſtitutio diligenter perpendenda, & ſi plethora, cacochymia vel morbus aliquis inſignis in toto, & præcipuè in vtero adſit, is debito modo admouendus. Et imprimis ſi abortus accidat ob nimiam ſanguinis copiam, ſanguinem ante conceptionem ſecta in cubito vena imminuere vtile eſt: Imò ſi & poſt conceptionem eo abundet, metuendumque ſit, ne ob copiam ſanguinis abortiat grauida, quarto vel quinto menſe vena in brachio aperienda, ſanguiſque imminuendus.

A Si verò ob cacochymiam, & quod frequenter accidit, ob pituitoſos & frigidos humores, quibus vteri vaſa & acetabula plena ſunt, abortus fiat, totum corpus conuenienter euacuandum, hinc vterus per peſſos idoneos purgandus, tandemque calefaciendus, exſiccandus, & roborandus de quibus ſupra, *part. 1. ſect. 2. c. 6. de intemperie vteri frigida & humida cum materia*, ſatis dictum.

Si verò poſt conceptionem aliæ cauſſæ internæ, vt morbus aliquis totius vel vteri, abortus cauſſa ſit, is curandus, vel graue ſymptoma aliquod adſit, illud tollendum, vt de ſingulis ſuo loco dictum.

Et imprimis eæ, quæ ſæpius abortum paſſæ ſunt cũ facilè conijcere poſſint, qua de cauſſa abortiãt, rectiſſimè facerent, ſi illam tolli curarent, antequam iterum conciperent. Si tamen id neglectum ſit, id etiam, dum
B grauidæ ſunt, præſtandum, & ante illud tempus, quo ante abortire ſolitæ ſunt, vel venæ ſectio inſtituenda, vel ſi cacochymia inſignis adſit, ea leni, ſed frequenti purgatione, & per [illegible] tollenda: atque iis, quibus humida adeſt corporis intemperies cum pituita, vterum laxans, decoctum Chinæ vel Sarſæ parillæ exhibere vtile eſt, additis iis, quæ foetum roborant.

Externæ etiam atque euidentes cauſſæ; quas abortum excitare poſſe diximus, omnes ſtudioſè ac ſedulò vitandæ; & ſi eæ fortè aliquid damni vel matri, vel foetui intulerunt, id contrariis medicamentis tollendum & corrigendum.

Et propterea grauidæ, quæ abortui obnoxiæ ſunt, in aëre temperato verſentur, vitent æſtum & fri-
C gus, odores graues, imprimis candelarum extinctarum. Vtantur cibis temperatis, boni ſucci, facilis coctionis; ab aliis verò medicamentoſis abſtineant. Vinum bibant non potens, aut cereuiſiam puram. Motus corporis & animi valentiores vitent. Non frequenter cum marito coëant. Ne aluus conſtipetur & dura fiat, caueant. Foetus ipſe ſi ſit debilis, cauſſæ omnes, quæ eum debilitare poſſunt, remouendæ, iſque roborandus, vt antea, *ſect. 5. cap. 7.* monſtratum. Alterantia quoque vſurpanda, quæ vi adſtringendi, & roborandi ligamenta, quibus foetus vtero annectitur, prædita ſunt, quæque vterum firmant, & foetui peculiari proprietate vires ac robur addunt, quæ allegato loco ſunt propoſita: inter quę non poſtrema ſunt corallia, &
D grana tinctoria, quę chermes dicuntur: quibus hęc addimus.

Fœtum & vterum roborantia.

℞. *Magiſter. corall.* ʒ. j. *margar. præp.* ʒ. ß. *raſuræ eboris* ʒ. j. *maſtich.* ʒ. ß. *granor. chermes* ʒ. j. *manus Chriſti perlat.* ʒ. ij. F. puluis. Vel ℞. *Conſeru. roſ.* ℈. ij *ſaluiæ* ℥. j. *corticis citri condit.* ʒ. vj. *myrobalan. chebul. condit. pulpæ dactyl.* an. ʒ. ß. *marg. præp.* ℈. j. *magiſter. corall.* ʒ. j. Cum *Sir. cydon.* F. Electuar. Quod ſi abortus iam inſtet, & dolores ingruant, adſtringentia cùm exhibenda, tum extra vſurpanda. Vtilis eſt hîc puluis vel magiſterium coralliorum in ouo ſorbili ſumtum. Vel ℞. *Conſ. roſ. rubr.* ℥. j. *corall. rub. præp. maſtich.* an. ℈. 1. M. Extra regioni lumborum; renum, pectini & perinęo illinatur Vng. Comitiſſę. Vel ℞. *ol. roſac. myrtini, maſtichin. cy-*
E *don.* an. ℥. ij. *menthæ* ℥. j. *bdell. aceto diſſol. ſtyracis liquid.* an. ℥. ij. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ. j. *ceræ q. ſ.* F. Vnguentum. Vel ℞. *Thuris, maſtich. an.* ʒ. ij. *rad. tormentill.* ʒ. j. ß. *ſantal. omn.* ʒ. j. *fl. roſ. rubr.* ʒ. ß. *boli Armen.* ʒ. ij. *ſang. drac.* ʒ. j. *ol. cydon. menthæ, ceræ an. q. ſ.* F. Vng. Ex iiſdem etiam addendo picem naualem, reſinam, colophoniam, fieri poſſunt Emplaſtra. In manu geſtet grauida, vel vmbilico apponat magnetem; brachio alliget & ſub alis geſtet lapidem aquilæ, vel qui in vtero ceruę interdum reperitur, corallia item, iaſpides, ſmaragdos adamantes.

Curatio.

Curatio. Verùm ſi medicamentis illis nihil perficiatur; ſed dolores partus & fœtum expellendi conatus magis magiſque incrementum ſumant, deſiſtendum eſt ab adſtringentibus; quia non ſolùm fœtum, ſed & ſecundinas, & ſanguinis, qui euacuari debet, effluxum impediunt, ſed expulſio fœtus, quæ præcaueri non poteſt, potius adiuuanda. Ideoque laxantibus, imò facultatem expultricem irritantibus, vtendum, quæ hic proponere opus non eſt, cùm poſtea de partu difficili & fœtu mortuo ſint proponenda.

QVÆSTIO.

An vteri anguſtia abortus cauſſa eſſe poſſit?

Propter vteri anguſtiam abortum fieri poſſe docet Hippocrates, 1. *de morb. mul.* dum ſcribit: Sed & ipſi vteri naturas habent, quibus abortum faciant, cùm ſint flatuoſi, denſi, magni, parui, &c. Idem, *lib. de ſuperfœtat.* propter anguſtiam vteri quandoque abortum fieri poſſe docet. Et *lib. de ſterilitate*, ſcribit: Si mulier in tertio, quarto aut quinto menſe abortum faciat, atque hoc pluribus vicibus, & eodem tempore, hoc ideo fieri, quia vterus diſtendi non poſſit. Et Galenus, 3. *de fac. nat. cap.* 12. de expultrice tractans, ventriculi, veſicæ, vteri in ſpecie mentionem facit: ſcribitque: Offenſionis triplex eſt cauſſa, aut nimia moles, aut pondus aliquod, aut morſus. Moles, vbi vterus extendi amplius non tolerat: pondus, cùm ſupra vires ægræ ſit, quod continet: morſus, vbi vel humores, qui prius in membranis continebantur, in vterum ſint effuſi, vel etiam totus partus corruptus & putris tunicam vteri irritat & mordet. Et ratio idem ſuadere videtur. Cum enim partus naturalis fiat, vbi fœtui iam grandiori amplius in vtero locus non eſt, ſi præter naturam vterus ſit anguſtior, ita vt etiam minori adhuc fœtui ſufficientem locum præbere non poſſit, cauſſa hæc abortus eſſe poteſt.

Contra alij in ea ſunt ſententia, vteri anguſtiam nullo modo ad abortum facere poſſe. Cùm enim vterus à natura comparatus ſit, vt ad fœtus augmentum, & ipſe, quantum opus eſt, diſtendi poſſit, non facilè fieri poſſe putant, vt ob loci anguſtiam ante tempus excludatur fœtus. Et ſi, vt vterus, non quantum opus eſt, diſtendi queat: tamen id ſaltem augmentum fœtus impedire, non vitam auferre, vel abortum excitare putant.

Verùm enimuerò prior ſententia vero ſimilior videtur. Etſi enim verum ſit, vterum, dum naturaliter ſe habet, ita conformatum eſſe, vt naturaliter ad capiendum fœtum & ad partum vſque retinendum extendi poſſit, tamen cauſſa nulla eſt, quin præter naturam talis eius conformatio eſſe poſſit, vt ita anguſtus ſit, vt ad fœtum capiendum, donec legitimo tempore in lucem prodeat, non ſufficiat, ſed ab eius mole, vbi incrementum ſumit, ita afficiatur, vt abortus inde ſequatur. Ita ventriculus quidem comparatus eſt, vt pro cibi aſſumpti quantitate facilè diſtendatur: compertum tamen eſt, ventriculum quibuſdam ita anguſtum fuiſſe, vt etiam mediocrem cibi quantitatem, quam alij facilè ferunt, retinere non potuerint, ſed vomitu reiecerint.

CAPVT III.

De Partus naturalis ſignis & modo, regimine parientium, & officio obſtetricis.

Grauidæ ante partū regimen. POſtquam fœmina partus tempus vicinum & vix vna atque altera ſeptimana abeſſe cognouerit, aëris frigiditatem & æſtum cauere debet, vitare odores graues, imprimis candelabrum extinctarum fœtorem. In conclaui, in quo degit, non aſſeruet pyra vel cydonia, neque maſtichen aut thus; cum etiam vapores iſtarum rerum conſtringant, parteſque, quæ laxari debent, ad partum minus aptas reddant. Non etiam res ſuaueolentes olfacere debet, ne vteri conatus, qui in partu deorſum eſſe debet, ſurſum fiat. Cibi ſint facilis coctionis, ac boni ſucci, eorumque vſus moderatus. Ab omnibus, quæ adſtringunt & denſant, abſtineat, vt oryza, milio, ouis duris, auibus & carnibus durioribus. Vtatur iuſculis ex vino conditis cinamomo & croco. Aluus vt laxa ſit, non dura, det operam. Imò ſi partum iamiam inſtare animaduertat, clyſtere emolliente aluum laxare vtile, imò neceſſarium eſt; cum ſi aluo obſtructa ad partus labores accedat, non parum periclitetur. Vtile etiam fuerit, partu iam prope inſtante, alternis diebus vel quarto quoque die ante inſidere balneo aquæ dulcis tepido, in quo malua, althæa, ſemen fœnigræci, lini, artemiſia, flores chamæmeli cocti ſint. Hoc modo enim partes omnes circa vterum humectantur, & laxantur, vt poſtea in partu facilius dilatari & fœtui exitum præbere poſſint. Ita tamen eius vſus moderandus, ne vel grauida, vel fœtus debilitetur. Poſt balneum dorſum, lumbi, venter, ac partes circa vterum inungi poſſunt linimento parato è mucilagine ſeminis althææ, lini, fœnigræci, cydoniorum, & oleo liliorum alborum, amygdalarum dulcium, violarum, butyro ſine ſale ac pinguedine gallinæ: vel ſolùm oleo lil. alborum. Quæ balneis vti nolunt, partes eaſdem foueant ſpongiis vel linteis duplicatis eodem decocto madidis. Poſt balneum vtantur grauidæ fœtum confortantibus antea propoſitis.

Signa partus inſtantis. Cæterum poſtquam infans perfectus eſt, & iam tempus pariendi legitimum, de quo antea dictum, adeſt, ille exitum quærit, & natura eundem expellere conatur. Ac tum dolores grauidam apprehendunt, qui ab vmbilico ad inguina ſeſe extendunt, & ad lumborum vertebras reflectuntur; qui accidunt, cùm ob rupturam vaſorum & ligamentorum, quibus fœtus vtero cohæret, tum præcipue ob inſignem illum vteri conatum, quo, dum fœtum extrudere conatur, fibræ eius membranoſæ extenduntur, & diſtenduntur, atque ij longe plerumque ſunt grauiſſimi, ſine quibus tamen fœtus non editur, & ſi ceſſent, pro malo ſigno proculdubio habetur, ideo forſan, quod vis expultrix ſuccumbat quaſi. Hinc partes ſuperiores circa vmbilicum extenuari incipiunt, & quæ ſuper pectine & inguine ſunt, extenduntur, & infans exitum quærit.

Atque ſigna iſta omnia obſtetrices diligenter perpendere debent, ne, antequam verum pariendi tempus adſit, ſine fructu, imò cum damno eius grauidam ad partus labores adigant.

Partus naturalis modus. Partus autem naturalis quomodo fiat ſupra, *capite* 1. dictum, nimirum commodiſſimè fit, ſi infans capite deorſum verſus vteri os conuertatur, crura verò ſurſum dirigat, & brachia quoque ſurſum ad femora directa habeat. Ita enim facilius exitum inuenit, nec manus & brachia flexibilia ipſi in tranſitu illo per locum tam anguſtum viſum im-

pedimentum afferre poſſunt. Atque tunc ſi obſtetrix digitum in orificium vteri immittat, quoddam rotundum & durum inſtar oui ad orificium vteri hærere percipiet. Hinc ruptis membranis, aquæ, vt vulgò appellantur ab obſtetricibus, ex vrina & ſudoribus infantis collectæ effluunt, primò paucæ, hinc copioſæ, denique ſanguis aquoſus effluit, atque vteri orificium ad fœtum excludendum aperiri incipit. Ac tum totum opus, Deo Optimo Maximo, cuius potentia hic conſpicitur, & auxilium inſtante partu piis precibus implorandum, & parturientis labori & conatui, ac obſtetris diligentiæ permittendum, (& non verò prius, quàm os vteri hiare incipiat, in fruſtaneos labores coniicienda) ſella ad hanc rem idonea, & ad ſimilitudinem Lunæ excauata ſeu ſemicirculi forma quatuor pedibus ſuffulta, & fulcro retrorſum inclinante inſtructa, vt infans commodiùs tranſire, & ab obſtetrice excipi poſſit, collocāda, in qua parturiens reclinato dorſo & crurib. diuaricatis ſedeat. Nonnullæ tamen ſtantes pariunt, ſaltem ſpondæ vel ſellæ innixæ: nonnullæ etiam in quo ita collocari debent, vt nec penitus ſupinæ iaceant, nec erectæ ſedeant, ſed erecto nonnihil dorſo, vt liberior ſit reſpiratio. Aër, in quo pariendum eſt grauidæ, ſit temperatus.

Parturientis officiũ. Fœmina ita ad pariendum collocata, cum dolor ſeſe exſerit, & vterus ſeſe aperire conatur, ſpiritum cohibeat, nec clamet, & omni conatu infantem extrudere conetur: dum autem dolores non vrgent, & vterus ſe claudit, & ipſa à conatu fœtum extrudendi ceſſet, nec fruſtaneo labore ſe fatiget, aut motu illo irrito cauſſam præbeat, vt fœtus inuertatur.

Obſtetricis officium. Obſtetrix etiam non ſolùm parturientem bene ſperare iubeat, animumque eius erigat, & ad obſequendum alacriter hortetur, ſed & parturientem iubeat decumbere, ambulare, ſtare, aut ſedere, prout & quando opus eſt, motum etiam conuenientem in ſella vel lecto parturienti monſtret, & manus ſuas oleo liliorum alborum, vt & vterum fœminæ inungat, præcipuè in iis, quæ obeſæ ſunt, quorumque pudenda anguſtiora, & os vteri ſiccum, ac quæ primò pariunt. Vbi iam grauida in ſella conſedit, ipſa obſtetrix ante parturientem in ſella humili ſedeat, vt ex ſuperiore loco prodeuntem infantem excipere poſſit. Infantem verò exeuntem manibus linteo tenui ac molli obductis excipiat, diligenter cauendo, ne vlla pars lædatur.

Poſtquam infans in lucem editus eſt, ſanguis qui in vaſis vmbilicalibus eſt, verſus infantis vmbilicum comprimendus, & ea, relicta parte quatuor digitorum tranſuerſorum longitudine, abſcindenda, & vmbilicus filo proximè ad ventrem, pollicis à ventre ſpatio conſtringendus mediocriter, vulnerique linteum duplicatum ol. roſaceo madidum imponendum. Cauendum verò, ne in vmbilici abſciſſione ſanguis multus profundatur cum compertum ſit, ſi infans debilis ſit, & antequam vmbilicus vinciatur, multum ſanguinis effundatur, eum mortuum eſſe.

Danda quoque opera vt vna cum infante ſecundinæ exeant. Quæ ſi in vtero reſtiterunt, manu calido oleo illita in vterum immiſſa extrahendæ ſunt: quæ ſi vtero cohæreant, paulatim hinc inde circumagendæ, & tandem validius attrahendæ atque extrahendæ ſunt.

Adſtantiũ officium. Adſtantium verò mulierum officium eſt, non ſolùm verbis parturientem conſolari, & animare, ſed & fulcire & ſuſtentare, & leniter parientis ventrem manibus patulis comprimere, & infantem deorſum deducere; ac ſi vires deficiant, animique deliquia ſuſpendeant, vino & aquarum deſtillatarum conue-A nientium odororibus eam recreare. Admittendæ verò ad eam operam non niſi mulieres, quæ & ipſæ ſæpius pepererunt, & parturientibus adfuerunt: Iuuenculæ verò nuper nuptæ, & laborum iſtorum inexpertæ, quæ clamoribus & eiulatibus parturientis animum deiiciunt, non admittendæ.

CAPVT V.

De Partu difficili Naturali.

ATque hic partus naturalis modus eſt, qui etſi nunquam ſine difficultate & dolore fit, & mu-B lieres in partu plus, quàm bruta, laborant, iique dolores pœnæ loco lapſæ Euæ in paradiſo à Creatore indicti ſunt: tamen dum naturaliter ſe habet, fit ſine grauibus ſymptomatibus, infans fortiter mouetur, doloreſque verſus pubem tendunt, fœmina vires & ſpiritum fortem habet, interdum quoque in partu ſternutat, & tunc partus facilis nominatur. *Partus facilis ſigna.*

Partus vitia. Contra vero ab iſto naturali modo partus multis deflectere modis poteſt. Interdum tempus quidem legitimum & modus rectus & plane naturalis eſt, exitus tamen infantis difficilis: interdum tempus etiam legitimum eſt, ſed modus non naturalis, dum ſcilicet infans non in caput conuerſus, ſed alia figura præternaturali exitum quærit: interdum vltra le-C gitimum tempus in vtero hæret: interdum fœtus in vtero plane emoritur: interdum nullo modo, nec obſtetricis opera educi, nec medicamentis expelli, nec Cheirurgi opera fœtus extrahi poteſt, ſed ſectione opus, qui partus modus partus cæſareus appellatur. De quibus vitiis iam ordine agemus.

Partus difficilis. Etſi verò partus difficilis, Græcis δυστοκία, in genere appellari poſſit omnis difficilis fœtus maturi expulſio, quacunque de cauſſa ea fiat, ita vt etiam eum partum complectatur, cum infans non naturali figura exitum quærit, eumque propterea difficulter inuenit: tamen de non naturali illo partu, cùm vitioſa figura in lucem prodit infans, qui partus difficilis præternaturalis nominari poteſt, ſe-D quenti capite agemus: hoc vero capite ſaltem de eo difficili agemus, cum ſine figuræ vitio partus tamen eſt difficilis, & *partus difficilis naturalis* appellari poteſt. *Partus difficilis naturalis.*

Cauſſa. *Cauſſæ.*

Cauſſa autem difficilis partus eſt triplex, & vt partus difficulter fiat cauſſa eſt vel in matre & vi expultrice, vel in fœtu ipſo, qui editur, vel in viis, per quas egreditur infans.

Matris & expultricis facultatis vitium. Matris & expultricis ratione partus fit difficilis, quando ea debilis eſt: quod fit primò, cum ipſe vterus debilis eſt, & ad expellendum non inſurgit, ac dolores illi, qui ex vteri expellendi fœtum conatu excitantur, grauidam non apprehendunt. Deinde cum ſpiritus & ſanguis, quibus natura tanquam primario inſtrumento vtitur, non in ſufficienti quan-E titate in vtero muſculiſque abdominis adſunt, quod accidit, quia vel in toto corpore eorum eſt penuria, vel etiamſi adſunt, non ad vterum, parteſque, quæ partum promouent, fluunt. Deficiunt ſpiritus & ſanguis in corpore, cum vel ob habitus corporis conſtitutionem laxam, raram, debilem, aut ætatem nimis iuuenilem ſenilemue ſpiritus & ſanguis in corpore paucus eſt: vel cum ob æſtum, inediam, immodicas euacuationes, venerem nimiam, ſpiritus & ſanguis deficiunt; vel ob morbos aut ſymptomata grauia, quibus grauidæ laborarunt, aut adhuc laborant, præcipue febres, abſumuntur,

& diſſipantur, vireſque deiiciantur. De quo Hippocrates, 5. *aphor.* 55. *Quæ geſtantes vterum febribus corripiuntur, aut vehementer ſine euidente cauſſa extenuantur, ea difficulter & cum periculo pariunt, aut abortientes periclitantur.* Spiritus autem & ſanguis aliò auocatur, cùm parturientes mœſtæ ſunt, timidæ & puſillanimes, verecundæ nimiùm, aut alio animi affectu tenentur, aut propter dolorem, quod in delicatis accidit, fœtus ex pulſionem fortiter non aggrediuntur. Ad debilitatem matris quoque pertinet, ſi pectus & reſpirationi dicatæ partes ſeſe non rectè habeant, ac ſpirandi difficultate laborent, & propterea ſpiritum, vt debent, non cohibere & verſus inferiora pellere poſſunt.

Fœtus vitia. In fœtu cauſſa eſt primò, ſi non vnus, ſed gemelli ſint, vel plures fœtus, & imprimis ſi vterque eodem tempore exitum quærat, aut ſi fœtus molam cohærentem habeat; aut ſi ſit fœtus magnus, vel ſecundum totum corpus, vel ſecundum caput; ſi ſit debilis, ob cauſſas ſupra enumeratas, vt membranas rumpere & exitum ſibi parare, eumque adiuuare non queat, & multò magis ſi mortuus ſit. Huc tandem pertinet, ſi vaſa vmbilicalia aliquot gyris collo infantis circumuoluta ſint.

In viis verò cauſſa eſt, cum vel membranæ ſunt craſſiores & denſiores, vt eas infans facilè diſrumpere non poſſit, vel os, ceruix vteri, & rima pudendi anguſtiores ſunt, aut minus lubricæ. Vteri vitia. Hæ enim tres viæ ſunt, quas infans tranſire, & in partu dilatari debent. Os autem & ceruix vteri anguſtiores ſũt in iis, quæ primò pariunt; deinde dum fœminæ nimis pingues & obeſæ ſunt; tertiò dum tumor eſt in vtero, aut partibus genitalibus, vel excreſcentia quædam; ſicut refert Guillelmus Fabritius, *cent.* 1. *obſeru.* 67. quandam fæminam totos ſex dies parturientem tandem mortuam eſſe, corpore verò poſt mortem aperto vterum laceratum, & caput infantuli in ventris capacitatem immiſſum inuentum fuiſſe; partus verò difficultatis cauſſam fuiſſe ſcirrhum in vtero, qui magnitudinem capitis infantuli fermè æquabat. Et *cent.* 3. *obſeru.* 57. in fæmina quadam è partu mortua vterum in ſcirrum, qui magnitudinem capitis infantis ferè æquabat, concretum atque induratum fuiſſe. Quartò dum comprimuntur viæ ob tumores quoſcunque partium circumiacentium, vt recti inteſtini hæmorrhoidum, duras in inteſtinis feces, flatus ea diſtendentes, calculum veſicæ. Quinto, dum oſſa coccygis à prima conformatione non ſolùm firmiorem compagem, & articulationem habent, ſed &, ac quidem præcipuè iuſto latiora ſunt, & extra ita compreſſa, vt intus gibba potius, quàm caua ſint, & ab oſſe ſacro & coccygis non ſatis diſtent, & ita fœtui exitum quærenti viam præcludant, eamque non niſi anguſtam concedant, vt ita vel occipite vel ſincipite infans in iſtis anguſtiis neceſſariò hæreat, quæ maxima partus difficilis cauſſa eſt, ob quam & fœtus & mater interdum periclitantur, imo pereunt: quod etiam fit ob oſſa coxendicis malè formata & ſita in claudicantibus. Sexto, dum vterus rectum ſitum non habet, & propterea eius os comprimitur; Viæ tandem minus lubricæ ſunt, cùm membranæ ob tenuitatem nimis cito rumpuntur, vt aquæ, quæ vias iſtas humectare & lubricas reddere debent, citius, quàm par eſt, effluant.

Rimæ pudendi cauſſa quidem rarius fit difficilis partus, infanſque, modo os & ceruicem vteri penetrauerit, hanc facilius penetrare poteſt; tamen ſi breuior & anguſta ſit, fieri poteſt, vt infans & ibi ſubſiſtat, & partus nonnihil difficilis fiat.

Signa. *Signa Diagnoſtica.*

Partum autem difficilem futurum, è cauſſarum

A modo enumeratarum præſentia cognoſcitur, & ſi antea mulier difficulter parere ſolita eſt. Si vero parturire incipiat fæmina, ipſa, an facilè, an difficulter pariat, agnoſcit, & an fœtus breui tempore edatur, per ſe patet. Partus etiam difficilis ſignum eſt, ſi dolores partus ſint languidi, & per longa interualla recurrant, dolores ad dorſum potius, quàm verſus pudenda vergant. Quænam autem cauſſa ſit difficilis partus, facilè cognoſcitur, ſi omnia circa matrem, fœtum & vterum diligenter perpendantur. Matrem enim debilem eſſe, cauſſis, à quibus debilitatem eius pendere antea diximus, patet. An fœtus ſit debilis, etiam è ſignis ſupra, *ſect.* 7. *cap.* 7. propoſitis manifeſtum euadit. An fœtus nimis magnus ſit, vel caput magnum habeat, an gemelli adſint, &

B viæ ſint anguſtæ, ab obſtetrice cognoſcitur. Si enim fœtus ipſe rectè exitum quærat, & mater officium ſuum faciat, nihilominus infans per illas anguſtias euadere non poſſit, ſed in ipſo orificio vteri ſubſiſtat, & ingens diſtenſio circa orificium vteri percipiatur, infantem aut eius caput nimis magnum eſſe, argumento eſt. Gemelli etiam & tactu ab obſtetrice & ſitu cognoſcuntur.

Secundinas duriores & denſiores eſſe nec rumpi poſſe cognoſcitur, quod partus labores perſeuerant, & nihilominus aqua non effluit. Si omnia reliqua ſeſe rectè habeant, & nihilominus excluſio infantis retardetur, aliquod foetui adiunctum impedimentum proculdubio partum moratur; quod iſtud confirmat: quod grauida non ſatis commodè geſtationis tempore ſeſe habuit, ſed variis moleſtiis

C vexata, & conceptionis tempora incerta & confuſa habuerit.

Prognoſtica.

1. Omnis partus difficilis periculoſus, & cùm mater tum foetus in eo periclitatur. Solentque grauia mala, vaſorum vteri & aliarum partium in abdomine, vt & pulmonum ruptiones, ſicut Guil. Fabritius, *cent.* 3. *obſ.* 67. narrat, fæminam quandam, è partu difficili intra 24. horas mortuam fuiſſe cuius venter apertus ſanguine ſeroſo repletus fuit; conuulſiones, vteri inflammationes, febres inſignes, aliaque inde excitari. Interdum in partu difficili perinæum, & cutis à pudendis vſque ad anum rumpitur. Prognoſtica.

D 2. Interdum verò mater & infans ſalui euadunt: interdum & mater & infans periclitatur: interdum mater ſeruatur, infans moritur, & contra infans ſeruatur, & mater moritur.

3. Si mulier quatuor diebus in partu laboret, vix fieri poteſt, quin fœtus moriatur: quia interea temporis & matris & fœtus vires collabuntur.

4. Si partus difficilis fiat ob expultricis vitium, & debilitatem matris, quæ febre laborat, ea tamen nec acuta valde, nec diuturna, & mater & fœtus ſeruari poſſunt.

5. Si ob oſſium pubis magnitudinem partus difficilis fiat, fœtus peribit, & niſi Cheirurgi ope extra-

E hatur, etiam mater de vita periclitabitur.

6. Quid ex ſitu fœtus, dum exitum quærit, vitioſo præſagiendum ſit, *capite ſequenti* dicetur.

Indicationes.

Indicationes præcipuas cauſſæ ſuppeditant, quæ remouendæ. Indicationes. Si ob matris virium debilitatem partus difficilis accidat, vires roborandæ; ſpiritusque reficiendi, & facultas expultrix ſtimulanda. Si ob vitium fœtus partus difficilis accidat, ſique ſit nimis magnus, viæ dilatandæ. Si viæ nimis anguſtæ ſint, eæ laxandæ, aut ſi alius morbus in his, is tollendus. Et cum dentur medicamenta, quæ partum facilitantia dicuntur, quæ proculdubio & foetum ad exeundum & naturam ad expellendum ſtimu-

lant, ea quoque vſurpanda. Quæ omnia ſi non ſufficiant, ad operationem cheirurgicam accedendum, fœtuſque Cheirurgi opera extrahendus.

Curatio.

Curatio.

Partum facilem reddentia medicamenta.

Primò ſunt medicamenta, quæ in omni partu difficili locum habent, quæ virtutem expultricem irritant & confortant, ac medicamenta partum facilitantia vocantur, qualia fere ſunt, quæ aliàs menſes prouocare ſolent, nempe *ariſtolochia rotunda, dictamnus Creticus, albus, ſemen lauendulæ thymum, ſatureia, crocus, cinamomum*, & quæ ad cinamomum pertinet *caſſia lignea* ſeu aromatica (vbi notandum, nonnullos craſſum errorem committere, qui ad partium facilitandum caſſiæ ligneæ ſeu aromaticæ loco vtuntur cortice fiſtularis, quæ ad laxandum vſurpatur) *myrrha, ſuccinum album* ℈. ij. vel ʒ. j. pondere ex vino albo vel aqua liliorum alborum, vel alia conuenienti exhibitum. Nonnulli etiam olei ſuccini guttam ex aqua verbenæ propinant: *borrax mineralis*, quem ℈. j. vel ʒ. ß. pondere exhibitum Fallopius & plures alii Medici commendant. De quibus tamen notandum, vt leuiora maturè, & cum partum inſtare colligitur, validiora, cum partus iam inſtat, exhibeantur, fortiſſima verò, quæ fœtui nocere poſſunt, non exhibeantur, niſi ſumma vrgeat neceſſitas, aut vbi fœtus mortuus eſt.

Ideoque in principio cochlear vnum Aq. Cinamomi exhibere ſufficit. Vel ℞. *caſſiæ ligneæ, dictamni Cretici* an. ʒ. j. *cinamomi* ʒ. ß. *croci* ℈. j. F. puluis. Doſis ʒ. j. ℞. *boracis mineralis* ʒ. j. *caſſiæ ligneæ* ℈. j. *croci* gr. vj. F. puluis, qui cum vino maluatico aqua verbenæ diluto, vel ſola aqua verbenæ exhibeatur. Vel ℞. *cinamomi* ℥. j. *croci* ℈. ß. *betonic. dictamn. Cretici*, an. ʒ. j. F. puluis. Doſis ʒ. j. Vel ℞. *caſſiæ ligneæ* ʒ. j. *dictamni Cretici ſuccini* an. ʒ. ß. *cinam. borracis* an. ʒ. j. ß. *croci* ℈. j. F. puluis. Doſis à ʒ. ß. ad ʒ. j. Vel ℞. *radic. ariſtol. rot. longæ, pulegij, dictamni Cretici, cinam. veri*, an. ℈. ß. F. puluis. Vel ℞. *ſuccini albi* ʒ. vj *cinamomi* ʒ. ij. *caſſ. lign. myrrhæ, boracis* an. ʒ. j. F. puluis. Vel ℞. *ariſtol. rot. veræ* ℈. ij *myrrh.* ℈. j. F. puluis. Detur ex vino. Vel exhibeatur decoctum dictamni Cretici & fl. leucoij lutei. Vel ℞ *rad. Ariſto. rot. veræ, caſſ. ligneæ* an. ʒ. iij. *dictamni Cretici, pulegij, ſabinæ* an. M. ß *fl. lauendulæ, cheiri* an. p. j. Coq. in vino, & detur hauſtus cum aq. cinamomi ʒ. ij. Amatus Luſitanus, *cent. 5. curat.* 34. hunc puluerem è Vino exhibitum commendat. ℞. *cinam. opt. trochiſc. de myrrha, croci opt.* an. ʒ. ß. F. puluis. Sed croci copia paulò maior videtur. Alius experientia probatus. ℞. *dictamni albi ſuccini* an. ʒ. j. ß. F. puluis, cuius dimidium ex vino calido exhibeatur. Rondeletio hic in vſu fuit. ℞. *ſem. lauend.* ʒ. ß. *plantag. endiu.* an. ʒ. ij *piperis* ℈. j. F. puluis qui exhibeatur ex aqua caprifolij & endiuiæ. Potenter quoque promouent fœtum guttulæ aliquot liquoris è ligno coryli deſtillati, in conuenienti aqua exhibitæ. Vtile eſt & oleum cinamomi, ſi eius gutt. ij. vel gutt. iij. in aq. verbenæ exhibeantur. Imprimis ab autoribus commendatur Secundina ſiccata ſeu toſta pulueriſata & exhibita, vt & vaſa vmbilicalia, quæ hoc modo præparari poſſunt. ℞. *partem ſecundinæ vel chordæ vmbilicalis, & in furno ſiccetur, ac pulueriſetur.* Poſtea ℞. *pulueris huius* ʒ. ij. *cinamom.* ʒ. j. *croci* ℈. ß. Cum ſucco ſabinæ F. Trochiſci. Doſis ʒ. ij. in liquore conueniente. Vel ℞. Vrachum cum duobus vaſis coniunctis, abluatur vino, & in fictili nouo vratur in clibano, & denuo aqua endiuiæ & vino abluatur. Poſtea ℞. *Huius cineris* ʒ. ij. *cinam.* ʒ. ß. *piper. longi, galangæ* an. ʒ. j. *ſeminis plantag. endiuiæ* an. ʒ. j. ß. *lauendulæ* ℈. iv. F. puluis. Vel. ℞. *galbani, myrrhæ* an. ʒ. j. *radic. ariſtol. rot. dictamni Cret. gentianæ* an. ʒ. ß. *caſtorei, croci* an. ℈. j. Cum *ſucco ſaluiæ* F. Maſſa, Doſis à ʒ. ß. ad ʒ. j.

Topica.

Externa quod attinet, ſuffitus poſſunt fieri ex ſuaveolentibus, & in vterum immitti. ℞. *ladani* ʒ. ij. *ſtyracis calamit. benzoës* an. ʒ. ß. *moſchi ambræ* an. gr. vj. F. puluis, vel trochiſci. Vel fiant peſſi fœtum prouocantes, vt ℞. *galbani aceto diſſol.* ℥. j. *myrrhæ* ʒ. ij. *croci* ʒ. j. Cum *ol. irino*. Miſc. F. peſſus. Vel ℞. *mercurialis q. ſ. ſem. nigellæ, radic. cyclam.* an. ʒ. j. Cum linteo F. ſacculus pro peſſario. Vnguenta quoque, ſi vmbilico, pectini & pudendo illinantur, fœtum promouent. Vt ℞. *ol. cheirini* ℥. ij. *ſucci ſabinæ* ℥. i. *porri, mercurial.* an. ℥. ß. Coq. ad ſuccorum conſumptionem, adde *galbani aceto diſſol.* ℥. ß. *myrrhæ* ʒ. ii. *ſtyrac. liquid.* ʒ. i. *rad. ariſtol. rot. cyclamin. cynam.* an. ʒ. ß. *croci* ℈. i. *ceræ q. ſ.* F. Vnguentum. Vel paretur tale cataplaſma: ℞. *radic. bryon. ariſtol. rot.* an. ℥. i. *artemiſ. pulegij, ſabinæ, rutæ* an. M. i. Pulueriſentur, adde *farinæ lupinorum* ℥. ii. & *Coq.* pro Cataplaſmate.

Sternutatoria.

Sternutoria præterea partum promouent, de quo Hippocrates, 5. *aphor.* 35. *Mulieri hyſtericæ aut difficulter parienti ſternutamentum prodeſt.*

Amuleta.

Amuleta quoque ad partum promouendum vulgò à fœminis vſurpari ſolent, *Exuuiæ* nimirum *ſerpentum*, quibus parturientem cingunt, *lapis aëtites*, cuius vim clariſſimi quique Medici obſeruarunt, ac de eo Leu. Lemnius, *de occult. nat. mirac. lib. 4. c. 12.* ſcribit, eius vim vſu quotidiano in Gallia probatam eſſe, vt ſcilicet ſupra quidem alligatus fœtum retineat, ad femora verò, attrahat, partumque facilem & expeditum reddat. Refertque, heroinam quandam, cùm tot geſtandi vteri decurſu, hoc à collo geſtamine commoda valetudine vſa eſſet, partuque inſtante id adimere atque à pectore amouere neglexiſſet, ſenſit illa pariendi difficultatem, infantemque tardiùs deſilire; ſed detracto de collo Aëtite, eoque admoto femori interna parte non procul à pube, leuem placidumque partum conſecuta eſt. Imo tantam occultamque vim habet Aëtites, vt non ſolùm fœtum, ſed & vterum ad ſe trahat, ſcribitque Fr. Valleriola, *lib. 1. obſeru.* 10. cum muliercula Valentinæ cuidam mulieri difficili partu laboranti lapidem Aëtitem magnum cruri alligaſſent, & edito partu propter imprudentiam & obliuionem lapidem à crure non amouiſſent, poſt paucas horas, prodeunte matrice, mortem miſeræ illatam fuiſſe. Promouent & partum *corallia, iaſpis, radix polygoni, coriandrum viride*, quæ coxæ aut plantis pedum alligantur. Atque iſta remedia in omni partu difficili locum habent.

Vires vt reficiendæ.

Cauſſas verò in ſpecie quod attinet, ſi vires, quibus in hoc labore maximè opus eſt, deficiunt, omnibus modis reficiendæ, & propterea Vinum odoratum vel panis recens vino madidus naribus admouendus, aut vinum cum nuce moſchata & caryophyllis. Vtilis hic eſt confectio alchermes, quæ & cor confortat, & languentem facultatem excitat: in qua ſi quis lapidem Lazuli & moſchum ac ambram reformidet, poteſt eorum doſis minui. Vel dentur ſpec. diamoſch. vel diamarg. cal. ʒ. i. ex vino.

Gemini in partu vrgendi.

Si verò ratione fœtus partus difficilis eſt, & quidem ſi gemini adſint, ita manibus obſtetrix eos regere debet, ne in exitu vnus alterum impediat, & propterea eum, qui exitui propior eſt, promouere, alterum verò retrudere, donec prior exierit. Si fœtus ſit magnus nimis, vias laxantibus & lubricantibus, de quibus mox dicetur, vtendum.

Via vt accommodanda.

Si viarum vitio partus difficilis contingat, eæque

minus lubricæ ſint, quod aqua nimis citò effluxerit, oleis & decoctis emollientibus laxandæ: ſi via anguſta ſit, itidem emollientibus laxanda, ol. amygd. de pinguedine gallinæ, anatis: quibus mucilag ſem. lini; cydonior. ſem. althææ, addere licet.

Si tumor aliquis difficilis partus cauſa ſit, partes genitales leniter & blande tractare conuenit, vt citra inſignem dolorem fœtui cedant, ideoque oleis & linimentis modò enumeratis inungendæ ſunt.

Si ob oſſium figuram vel ſitum minus conuenientem, vel etiam pinguedinem nimiam partus difficultas accidat, præcipua partum faciliorem reddendi ratio in conuenientc parturientis ſitu conſiſtit, quem obſtetrix ipſi monſtrare debet, vel ipſa etiam facilè animaduertit. Si feces in aluo duræ ſint, clyſtere vel glande eliciendæ.

Si medicamenta non ſufficiant, interdum ad manus operam deueniendum. Itaque ſi membrana ſolidior fœtum retineat, eam digitis oleo dulci inunctis rumpere obſtetrix debet, vel diſcindere, vt Aëtius, *tetrab. 4. cap. 23.* docet. Si verò membrana quidem rupta ſit, fœtus tamen non prodeat, obſtetrix omni modo laborare debet, vt fœtum viuum ſine damno, quantum fieri poteſt, extrahat.

Fœtus ſemianimis in lucem prodiens vt tractandus.

Et cum in partu difficili interdum fœdus tandem quaſi ſemianimis in lucem prodeat, diligens eius cura habenda, ne plane emoriatur. Ideoque diligentes obſtetrices ſpiritum ipſi per vtrumque os, ore & penna inflare ſolent, aromata mandere, & halitum adſpirare & inſpirare. Melle os perungatur. Linguæ inſtillettur guttula aquæ vitæ, eademque pulſus & narium foramina perungantur, lauetur fœtus vino, lacte vel cereuiſia; capiti imponatur ſacculus ex nuce moſchata, macere, caryophyllis, cinamomo, vino maluatico madidus; funiculus vmbilici foueatur maluatico vel vino, aqua, vel cereuiſia calida. Poſt ſectum vmbilicum ℞. *maluatici & aq. vitæ* part æq. calefiant, & in iis diſſolu. *ol. nuc. moſchat.* Deinde pannus lineus iis imbuatur, eoque vmbilicus inuoluatur. Pauperiores ſemen cymini coquere poſſunt in cereuiſia, & eodem modo pannum lineum ea imbuere & vmbilico imponere.

Diæta.

Diæta.

Vbi partum inſtare fœminæ ſenſerint, verſentur in aëre temperato, cibis aſtringentibus abſtineant, contra vtantur cibis facilis coctionis & boni ſucci, iiſque in pauca quantitate, ſed frequenter exhibitis, iuſculis gallinarum, & conſummatis dictis, caricis, dactylis, vuis paſſis. Moderatè moueantur, non multùm vigilent, balneis laxantibus è decocto maluæ, althææ, ſem. fœnugræci vtantur, & loca genitalia ol. lil. alb. amygd. inungant. Animi affectus nimios vitent.

In ipſo partu aër in cubiculo parturientis ſit temperatus. Omnis fœtor amoueatur. Si partus iis diutius protrahatur, oua ſorbilia & panis vino malidus exhibendus, nuces conditæ, caro citri & cortices citri.

CAPVT V.

De partu vitioſo ſeu difficili præternaturali.

Partus vitioſus ſeu difficilis præternaturalis.

PEculiaris verò partus difficilis differentia eſt, cum fœtus non eo ſitu & figura, qua naturaliter & frequenter edi ſolet, ſed alia prodit, quæ in ſpecie. *Partus vitioſus ſeu difficilis præternaturalis* appellari poteſt. Partus autem huius vitioſi & præternaturalis multi modi ſunt. Cum enim partus naturalis fiat cum infans capite primùm exit, manibus & cruribus ſurſum protenſis: quocunque etiam modo

A aliter infans prodit, partus is vitioſus eſt. Potiſſimum tamen tres modi ſunt. Nam exire conatur infans vel pedibus, vel manibus, vel obliquus. Idque rurſum variis modis. Dum enim manibus vel pedibus primùm exire tentat, prodit vel vtroque pede, idque rurſum vel manibus ad femora applicatis, qui I. modus eſt: vel brachiis & genubus extenſis ad latera & diſtortis, qui II. modus eſt: vel manibus ſurſum extenſis, qui III. modus eſt: vel vno pede, & rurſum manibus ad femora applicatis, qui IV. modus eſt: vel brachiis ſurſum extenſis, qui modus V. vel in genua, qui eſt modus VI. vel vtraque manu, qui eſt VII. modus: vel vna manu, qui VIII. modus: vel manu & pede vtroque, qui modus IX. Obliquè dum egredi conatur, rurſum varii modi ſunt. Vel

B enim natibus primùm exire tentat, brachiis ſurſum protenſis, qui modus X. eſt: vel ſupinus dorſo orificio vteri obuoluitur, brachiis & cruribus ſurſum extenſis, qui modus XI. eſt: vel humeris ad orificium vteri tendit, brachiis & cruribus itidem ſurſum extenſis, qui modus XII. vel pronus ventre orificio vteri obuiat, manibus & pedibus ſurſum verſus dorſum reflexis, qui modus XIII. eſt. Ac vt geminos addamus, vel vterque gemellus in caput prodit, qui modus XIV. eſt: vel vterque in pedes, qui modus XV. eſt, vel alter in caput, alter in pedes, qui modus XVI. eſt.

Videatur ſchema.

C Verùm proculdubio multò plures adhuc figuræ vitioſi partus ſunt, cum rectum quidem ſit ſimplex, vitioſum multiplex, eæque ſæpe obſtetricibus occurrant. Talis figura eſt, quam deſcripſit & depinxit Gu. Fabritius, *cent. 4. obſeru. 57.* Fœtus is in tranſuerſum ſitus erat, & ita quidem, vt caput ſiniſtro, pedes verò dextro hypochondrio ita inſiſterent, vt in vtroque latere prominentia non obſcura obſeruari poſſet. Spina dorſi autem fœtus verſus vteri orificium vergebat. Brachium dextrum extra orificium propendebat, ſiniſtrum verò, vti quoque crus dextrum (quod verſus caput reflexum) mediantibus vaſis vmbilicalibus (qui truncum corporis bis circumdederunt) trunco corporis ita alligabantur, vt ab initio fœtus ad exitum minus commodè ſeſe parare poſſet, ſed omnia inuerſo ordine acciderent. Itaque cùm fœtus, qui & maturus & ro-

D buſtus erat, maximo impetu ſeſe moueret, ſiniſtro pede corpus vteri verſus dextrum latus dilacerauit, vt pes extra vterum immineret. Hinc cum iam ſeptem dies in partu laboraſſet, expultrix vteri plane & ſubitò quieuit, & parturientium dolores ac conatus ceſſarunt, atque ipſa expirauit.

Fœtus per vmbilicum manum exerens.

Sed præter hos & alij modi ſunt partus vitioſi rariores, ſeu rara quædam, quæ circa partum fiunt. Lutetiæ cuidam mulieri grauidæ fœtus exertam manum per vmbilicum fuiſſe, & quindecim dies ad partum ſic ſtetiſſe, ſaluaque matre euaſiſſe viuum & vitalem, Hollerius *in terrara. num. 8.* refert. Quæ res cum plane mira ſit, non ſine cauſa optat Rouſſetus, *de partu cæſ. ſect. 4. hiſt. 5.* Hollerium addidiſſe, quomodo poſtea enixa ſit illa grauida. &

E per quam viam, & an poſtea iterum vterum geſtarit. Huic quid ſimile Ion. Schenkius, ex relatione D. Tobiæ Cneulini, recenſet, dum ſcribit, Auguſtani Tinctoris vxorem omphalocelem ex partu contraxiſſe; & licet duodecim liberorum mater facta fuerit, ſatis tamen commodè habuiſſe, quod faſcia ad ruptionem idonea vteretur. Accidiſſe verò, vt in partu fœtus ſubito ſurſum ad omphalocelem abriperetur, inibique hæreret, turgente & expanſo in tantùm vmbilico, vt ad tactum fœtus membra exactè dignoſci poſſent, non ſine matris & fœtus vitæ periculo. Factum tandem fuiſſe, vt peritiſſimæ

fœminæ manu in vterum immiſſa fœtus ſingulari dexteritate ab vmbilico ad locellos reuocaretur, & filius viuus & vitalis ederetur.

Cauſſa.

Cauſſæ. Hippocrates, *in lib. de nat. puer.* duas huius partus vitioſi cauſſas refert, vteri ſcilicet amplitudinem, & mulieris tempore partus ob acerbos dolores inordinatum motum, cùm nimirum modò ſurgit, modò decumbit, modo in vnam, modo in alteram partem, & huc atque iſtuc ſeſe iactat. Hiſce enim motibus inordinatis fœtus à ſitu illo naturali facilè dimouetur. Quibus addi poteſt membranarum fœtum inuoluentium craſſities. Has enim cùm capite rumpere non poteſt infans, manibus & pedibus id tentans, modò in hanc, modò in illam partem mouetur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Qua figura autem prodeat fœtus, & quæ pars primò orificio vteri offeratur, rectiſſimè obſtetrix explorare & deprehendere poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnes iſtæ fœtus exitum quærentis figuræ præternaturales, non ſolùm difficiles ſunt, ſed & periculoſæ, vt interdum mater, interdum fœtus, interdum & mater & fœtus pereat.

2. Minus tamen periculi eſt, cùm infans in pedes, præcipue vtrumque, exit. Latini hoc modo Agrippæ. natos Agrippas appellant.

Curatio.

Curatio. Si fœtus non recto ſitu prodit, obſtetrix manu oleo inuncta, vnguibus præciſis, partim adducendo, partim retropellendo, partim in rectum agendo, prout opus, fœtum dirigere, & in meliorem ac naturalem ſitum conformare debet; & omnis labor eò dirigendus, vt fœtus in cauitatem vteri reducatur. Non rarò enim accidit vt, poſtea proprio & naturali exeundi conatu ſua ſponte naturalem figuram nanciſcatur.

Quod ſi non fiat, & prima figura ac in ambos pedes manibus ad femora applicatis prodeat, commodiſſimum quidem foret, ſi poſſet in vterum retrudi, vt in caput prodeat. Verùm cùm metuendum ſit, ne ſi hoc tentetur, aliam vitioſiorem figuram acquirat, non facilè iſta figura mutanda, cùm vix fieri poſſit, vt pedes ſurſum retrudantur, quò fœtus in caput exeat, ſed obſtetrix oleo manibus inunctis vias lubricare, & brachia infantis prehendere, ne ſurſum protendantur, debet, & ſi propter magnitudinem, quam augent porrecta ad latera brachia, difficulter prodeat, os & ceruix vteri inungendus, exituſque adiuuandus; in quem finem etiam ſternutatorium naribus admouere vtile eſt.

Quod ſi II. Fgura, in pedes ſcilicet, ſed pedibus, genubus & manibus diſtortis prodeat, parturiens à ſella ad lectum deducatur, & niſi infans ad naturalem ſitum redeat, vterus comprimatur & grauida aliquoties circumuoluatur, donec infans ad commodiorem ſitum perueniat.

Quod ſi III. Figura, in vtrumque pedem, manibus ſurſum extenſis exitum quærat infans, periculoſus partus eſt, & brachia facilè læduntur. Itaque vt partus hoc modo fiat, obſtetrix permittere non debet, niſi infans nimis paruus ſit, & os vteri amplum, vt ſine damno facilè exitum habere poſſit. Ergo grauida in lectum ſupina capite demiſſo, & natibus altioribus, collocanda, quod commodè fiet ſi ſupinæ molle aliquid ſub coxas ſubſternatur, & ſub lecti pedes, quo altiores ſint hi, à pedibus aliquid ſupponatur, & ceruical nullum ſit ſub capite. Et tum ventrem ſurſum ſtringendo, tum infantem retrudendo, is in vterum repellendus, vt commodiorem figuram nanciſcatur. Cùm verò retruſus fuerit

A fœtus, atque hinc & hinc obuoluitur, vt ſecundùm naturam conſtituatur, quicquid ſub lecti pedes & ſub coxas poſitum eſt, ſubtrahatur. Imprimis danda opera, vt facies infantis dorſo matris obuertatur: id quod in omni partu præternaturali obſeruandum.

Si verò IV. Figura, vno nimirum pede, altero retracto & manibus ad femora applicatis, infans prodeat, parturiens eodem modo in lecto collocetur, ſeſeque voluteт aliquoties, vt infans naturalem ſitum acquirat. Quòd ſi non fiat, ſed pes alter quoque orificio vteri offeratur, is comprehendendus & partus eo modo, quo in I. figura promouendus.

Si autem V. Figura, vno pede ori vteri oblato infans prodeat, nullo modo iſta partus figura permittenda, ſed ad meliorem redigenda, vt III. figura dictum.

B Quod ſi VI. Figura in genua prodeat infans, manibus ad femora demiſſis, vtrumque genu ſurſum impellendum, donec ſitum figuræ I. acquirat, & ſic vt in figura I. partus promouendus. Aut ſi id tutum non videtur, parturiens in lectum collocanda, & volutanda, donec infans naturalem ſitum acquirat.

Si VII. Figura in manus ambas prodeat infans, humeris apprehendendus, atque eo vſque intro reducendus, donec manus lateribus applicet. Et ne ad priorem partus figuram redeat, ab obſtetrice brachia ad latus deducenda. Quod niſi ſucceſſerit, ad lectum deducenda grauida, vt in eo infans naturalem ſitum acquirat. Quem ſi nullo modo adipiſci licet, partus omnino periculoſus eſt, niſi infans plane paruus ſi & vteri os amplum. Vt tamen tum facilius prodeat infans, os vteri oleis idoneis C laxandum, vterus comprimendus, & brachia, quantum fieri poteſt, coniungenda.

Si VIII. Figura, vna ſcilicet manu, pedibus in vterum porrectis ſeſe offerat infans, non extrahere eum conandum; cùm magis hoc modo infans firmaretur, & membrum vel luxaretur, vel abrumperetur, ſed parturiens ad lectum deducenda, & tum ventrem ſurſum ſtringendo, tum infantem ſurſum pellendo, in vterum is retrudendus, vt naturalem ſitum acquirat: quod ſi ſponte non fiat, inſerta manu eminens brachium ad latus componendum, vt ita naturalem ſitum infans nanciſcatur.

Si IX. Figura, manibus & pedibus iunctis ſimul prodire conetur infans, obſtetrix operam det, vt D pedes ſurſum protrudat, brachia lateribus applicet, caputque infantis apprehendat, & ita ad naturalem partum diſponat.

Si X. Figura, natibus ori vteri obuerſis, ad partum veniat infans, obſtetrix manu anum ſurſum protrudere debet, & caput ad os conuertere, & ita ad naturalem partus figuram dirigere. Idque maturè faciendum, ne in vitioſiorem aliquam figuram infans veniat. Quod ſi obſtetrix obtinere non poſſit, parturiens ad lectum deducenda, vt infans in meliorem ſitum conuertatur.

Si XI. Figura, tranſuerſus ſcilicet & ſupinus, vel etiam in latus alterum inclinans infans prodeat, eodem modo, vt in priore figura, nates ſubleuandæ E ſunt, caputque ad os vteri dirigendum. Quod ſi non fiat, mater in lectum componenda & voluenda, donec fœtus ad meliorem figuram veniat.

Si XII. Figura, humero nimirum ori vteri obuerſo exire conetur infans, porrectis ſurſum pedibus ac manibus, non ita difficulter in naturalem figuram dirigitur, humeros ſcilicet ſubmouendo, & ſurſum pellendo, vt caput ori vteri obuertatur.

Si XIII. Figura, ventrem & pectus ori vteri obuertat infans, manibus & pedibus retrò coniectis & ſurſum verſis, periculoſiſſimus partus eſt. Quapropter obſtetrix inſerta manu brachia primùm in-

fantis apprehendat, hinc caput, idque orificio vteri obuertat, brachia verò ſubmoueat, & ad latera dirigat. Quod ſi obtineri non poſſit, etiam in hoc caſu parturiens ad lectum deducenda, vt ſe voluter, vel etiam pedibus comprehendenda, atque concutienda, vt infans in aliam figuram ſtatuatur, vt enim motu & agitatione partus naturalis in vitioſam figuram inuerti poteſt: ita idem motus & agitatio figuram non naturalem in naturalem mutare valet.

Si XIV. Figura Gemelli prodeant, & quidem capitibus ſimul ad orificium vteri conuerſis, obſtetricis officium eſt, alterum, qui ori vteri propior eſt, excipere, alterum verò, dum prior prodit, non planè dimittere, ne in vterum regrediens figuram aliquam vitioſam acquirat, ſed priore nato, & ipſe poſtea ſtatim prodeat.

Si XV. Figura Gemelli pedibus vtrinque ori vteri obuerſis prodeant, periculoſus partus eſt. Quapropter obſtetrix det operam, vt alterius brachium apprehendat, corpuſque inuertat, vt caput ori obuertatur, idque poſtea in altero etiam faciendum. Quod ſi obtineri non poſſit, mulier in lectum deducenda, & danda opera, vt agitatione corporis gemelli in meliorem figuram reducantur.

Si XVI. figura Gemelli prodeant, alter in caput, alter in pedes conuerſus, obſtetrix eum, qui capite ad os vteri conuerſus eſt, naturalemque figuram habet, primò extrahere & excipere debet: alterum verò in vterum ſubmoueat & in naturalem figuram reſtituat; vel quod tutius, vt de I. Figura dictum, pedibus cum obſtetrix prehendere debet, & conari, vt eum extrahat.

Videatur Schema pag. 641.

CAPVT VI.

De Partu Tardo.

Partus tardus.

CIrca partum nec hoc prætereundum, quoſdam tardiùs quàm naturaliter ſolet, naſci. Cardan. *lib. 1. tract. 3. contrad.* 8. Patrem ſuum prædicaſſe ſcribit, ſe decimo tertio menſe natum. E Plinio, *lib. 7. cap. 5.* & Auicenna, *lib. 9. de animalibus* conſtat, quoſdam poſt menſes quatuordecim peperiſſe. Et Alex. Benedictus, *de crand. morb. lib. 25. cap. 23.* refert, ſe accepiſſe, quandam quatuordecim menſibus partum tuliſſe. Et Maſſa, *epiſt. 29. tom. 2.* ſcribit, nobiliſſimam quandam matronam Venetiis ex coniuge ſeptuagenario concepiſſe, & tandem quinto decimo menſe puellam peperiſſe, orbatam oculis, & truncatam manibus, quæ vixit quinque menſibus. Et ſupra, *cap. 1.* relata eſt hiſtoria nobiliſſimæ cuiuſdam fæminæ in Gallia, quæ duos fœtus, vnum decimo octauo, alterum vigeſimo menſe peperit. Et Paſchalis Gallus, *in ſua Bibliotheca medica*, narrat, Renatum Thomeau Med. D. edidiſſe miraculoſam hiſtoriam fœtus in vtero viginti tres menſes geſtati, apud Turonenſes. Atq; ex Alberto Crantzio referunt, quod ex Duce Baruch Vandale vxor conceperit, & biennio prægnans fuerit, & pepererit infantem gradientem & loquentem. Et Auentinus, *lib. 5. Annal. Boior.* ſcribit, fœminam biennio vterum ferentem marem loquentem enixam eſſe. Mercurialis denique, *conſil. 85. ad Illuſtriſſ. & Generoſiſſ. Dn. Chriſtoph. à Volckenſtein* ſcribit: Nunquam, *inquit*, aut viſum aut ſcriptum eſt, (quantum tum ipſe recordor) mulierem vllam fœtum viuum quatuor annis ventre geſtaſſe, quemadmodum hæc à te mihi propoſita mulier, quam ſcribunt anno 15. enixam marem, mox primo coniuge orbatam, cum ſecundo ac tertio 16. annis ſterilem manſiſſe, donec tandem quarto nupta concepit fœtum, quem ipſa omnino affirmat, ſe iam quarto anno exacto viuum geſtare, non modò abſque vlla inſigni moleſtia, verùm etiam eum ſummo valetudinis lucro, nempe quæ prius innumeris pene malis tentaretur, nunc verò à cunctis libera ſit. Sed hæc rara & pene miraculoſa ſunt. Acciduntque proculdubio ob ſemen debile, vterique calorem languidum, quibus de cauſſis & fœtus tardiùs abſoluitur, & expultrix languet. Non eſt autem in Medici poteſtate talia corrigere, ſed Naturæ omnia permittere.

CAPVT VII.

De Partu nullo, & Fœtu in vtero mortuo.

Partus nullus.

TAandem in partu & hoc contingit, vt quidem tempore legitimo pariendi conatus ſeſe manifeſtent, doloreſque grauidam apprehendant, & aqua, vt fieri ſolet, effluat; poſtea tamen omnes illi dolores & conatus euaneſcant, nec vnquam redeant, aut ſi aliqui redeant, fœtus tamen non excludatur, atque ita partus nullus accidat, ſed infans intra matrem relinquatur.

Differentiæ

Accidit autem hoc quatuor modis. Vel enim fœtus & mater moriuntur, vel mater viua manet, & fœtus moritur: vel mater viuit, & fœtus viuit, in lucem tamen edi non poteſt: vel mater moritur, & viuus fœtus in vtero relinquitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Matris virium.

Eædem ferè cauſſæ, ob quas partus fit difficilis, ſi maiores ſint, faciunt, vt infans planè excludi non poſſit, partuſque nullus fiat. Etenim cùm primò conatus matris validus, eiuſque robur ad ſuſtinendos partus labores requiratur, ſi vires matris non ſolùm quacunque de cauſſa ſint imbecilles, ſed & deficiant, & dolores partus euaneſcant, vel etſi vrgeant, à fœmina tamen ſuſtineri non poſſint, conatuſque excludendi deficiat, partus nullus fit, & ſæpe mater vel infans, vel mater & infans hiſce laboribus ſuccumbunt & moriuntur.

Fœtus.

Deinde cùm infans validus, fortiterque ſeſe mouens partum faciliorem reddat, ſi infans ſit imbecillis plane, vel etiam moriatur, partus nullus fit. Si quoque fœtus magnus nimis ſit, & mater tenella, accidit interdum, vt non ſolùm partus difficilis fiat, ſed & mater in partu ſuccumbat, & vel mater vel fœtus, vel vterque de vita periclitetur & moriatur. Quod etiam accidit, ſi gemini ſint, aut plures fœtus, qui vna exitum quærunt, aut mola carnea ſit coniuncta, aut monſtrum, uel ſi adeo foetus intumuerit, vt ipſi per conſuetam viam exitus non detur. Imprimis verò non tantùm partus difficilis fit, ſed & raro nullus, ſi infans figura non conueniente, de qua *capite præcedente* dictum, prodeat. Cùm enim hoc modo in orificio hæreat infans, & omnem matris conatum eludat, neque etiam ab obſtetrice vel Cheirurgo in meliorem figuram diſponi poſſit: fit, vt in iſtis conatibus variiſque motibus & compreſſionibus non ſolùm mater ſuccumbat, ſed & foetus interdum moriatur.

Viarum.

Tertio, ſi viæ, per quas foetus tranſire debet, vel obconformationem, vel ratione ætatis nimis anguſtæ ſint, non ſolùm difficilis, ſed & nullus partus fieri poteſt. Imprimis vero hoc accidit, cum pubis oſſa, quæ ob laxam cartilaginem, qua conglutinantur, nonnihil in partu, præcipue difficiliore, cedere ſolent, foetui nullo modo cedunt, aut cum oſſa coccygis nullo modo retrorſum cedunt, & lumbi in muliere breues ſunt, & foetui exitus non patet.

Et quidem ſi fœtus ſit fortis, aut partum promouentia fortiora exhibeantur, via verò non ſatis pateat, accidiſſe interdum compertum eſt, vt fœtus vterum perruperit. Ita refert Guil. Fabricius, *cent.* 1. *obſeru.* 64. ſe anno 1593. 21. Aprilis, Coloniæ, præſentibus Clariſſ. & Doctiſſ. Ioanne Slotano, & Henrico Palantio M. D. D. diſſecuiſſe orificis vxorem, habitantem in platea, quæ appellatur longa ex partu mortuam. Comperta eſt matrix erumpente infante lacerata, eiuſque caput in læuam ventris capacitatem dimiſſum; eademque matrix, pars neruoſa circa infantis collum contracta, quæ ipſum proculdubio ſuffocarat. Mater totos vndecim dies parturiens fuerat: obſtetricibus Fabritioque tandem ipſo pridie ante obitum fruſtra adhibitis: quum multò ante mortuus eſſet infans, in vtero ſolo extante læuo brachio, quod propendebat. Et ibid. *obſeru.* 67. ſcribit, honeſtam quandam matronam, Luſtriæ ad marginem Lemani lacus, totos ſex dies parturientem fuiſſe. Ipſo tandem aduocato, eam in agone mortis comperiſſe; ea ipſa etiam nocte è vita diſceſſiſſe. Sequenti die ſe corpus aperuiſſe, vterumque dilaceratum, & caput infantuli in ventris capacitatem dimiſſum inueniſſe. Huius autem difficultatis pariendi cauſam fuiſſe ſcribit ſcirrhum, qui magnitudinem capitis infantuli propemodum æquauit. Hanc igitur ſcirrhum obſtitiſſe, quo minus vterus tempore prægnationis ſeſe ſatis extendere, & parturientis violentam motum fœtus ſuſtinere potuerit.

Aliis tamen etiam de cauſſis fœtus in vtero emori ſolet nimirum ob alimenti defectum vel prauitatem, ob quam morbum aliquem in vtero contrahit, vel copiam, à qua ſuffocatur, vel cùm caſu, percuſſione illi vis infertur, aut iiſdem cauſſis, vt & ſaltu, tuſſi, ſternutatione, acetabula, per quæ alimentum ipſi defertur, ſoluuntur, aut cum ex animi pathematibus nimiis damnum percipit, aut ex medicamentis fœtum necare valentibus læditur, vt ex morbis ſeu acutis ſeu longis, quæ matrem infeſtant. Matris enim morbi fœtui communicari ſolent, quibus non ſolum læditur & debilitatur, ſed ſæpe planè moritur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Siue autem mater moriatur, ſiue viuat, omnino diligenter inquirendum, an fœtus adhuc viuat, vel mortuus ſit, ne ſi viuat, in vtero matris, tanquam in ſepulchro, ſine neceſſaria ope relinquatur. Etenim ſi mater viuat, & foetus mortuus ſit danda, opera vt quamprimum expellatur vel extrahatur, ne putreſcens matri damnum afferat. Si verò mater mortua ſit, & foetus viuat, foetus eximendus, antequam mater ſepeliatur, qua de cauſſa in ſepultura non properandum, cùm quæ pro mortuis habentur, interdum reuiuiſcere poſſint.

Fœtus mortui ſigna.

Cognoſcitur autem foetus in vtero mortuus, quod mater & obſtetrix motum illius amplius non percipiunt, etiamſi roborantia, quibus alias vis eius languida excitari ſolet, adhibeantur: quando ſe de latere in latus conuertit, foetum ex vna parte in alteram inſtar lapidis dilabi percipit, facies & imprimis labra pallent, & partes extremæ liuidæ ac frigidæ apparent, vteri regio & ceruix frigida deprehenditur, mammæ, quæ antea turgebant, flacceſſere incipiunt, & temporis progreſſu anhelitus fit foetidus, aqua & ſanies foetida ex vtero effluit, febres accenduntur, & horror febrilis accidit, animi deliquia, ſtomachi & capitis dolores, interdum & conuulſiones accedunt. Si etiam ante foetum ſecundina excludatur, foetus in vtero mortui ſignum eſt; cùm vaſis vmbilicalibus, quæ ſpiritus & nutrimentum afferebant, ipſi ſpiritus & nutrimentum denegentur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si fœtus ex vtero edi non poſſit, periculoſiſſimum eſt, & periclitantur cùm mater tum infans: & quidem interdum fœtus moritur, mater verò manet: interdum mater moritur, & infans ſaluus ſupereſt: interdum mater & fœtus moriuntur: interdum & fœtus viuus manet, atque vterque ſeruatur Chirurgica extractione, de qua poſtea dicetur.

2. Niſi fœtus mortuus quamprimùm excernatur, putreſcens in vitæ periculum matrem conicit.

3. Quò peiora & plura fœtu mortuo in vtero matres apprehendunt Symptomata, eo magis periclitantur, vtpote ſi conuellantur, ſi tremant, ſi lethargo & ſomno graui corripiantur, ſi pulſus ſit debilis. Si verò nihil tale patiuntur, ipſas ſeruari poſſe, ſpes eſt.

Variæ hiſtoriæ fœtus mortui.

4. Et quidem plerumque grauidæ ex fœtu morbos varios & mirandas affectiones patiuntur, tandemque moriuntur, cuius rei exſtant variæ hiſtoriæ. Fr. Rouſſetus, *de partu Cæſar. ſect.* 4. *cap.* 2. ſcribit, fæminam quandam Aurelianenſem, cùm menſtruorum ſuppreſſione & quartana laboraret, nec ſe grauidam eſſe ſuſpicaretur, ſed ſcirrho ſe laborare putaret, tamen fœtum in vtero geſſiſſe, qui poſtea mortuus, nullis partus ſignis conſpicuis, in vtero computruerit, vt tandem oſſa tractu temporis denudarentur, & vterum poſteriora verſus perforarent, ita vt ſenſim per aluum vna cum excrementis oſſa fuerint excreta, & inter cætera os tibiæ integrum fuerit reiectum: cum quo malo cùm diu conflictata eſſet, interiit. Idem, *eodem in loco*, refert, quandam Catharinam de Fiefs, cum ſecunndas contraxiſſet nuptias, eodem tempore in morbum incidiſſe, & grauidam redditam fuiſſe. Cum verò ſe vtero geſtare non ſuſpicaretur, Lutetiæ infinitis remediis, & quidem diaeta ſudorifica (auxilium aduerſus morbum quærens) via eſt: etſi non deeſſent ex obſtetricibus Reginæ aliquæ, quæ grauidam ipſam pronunciarent, eò quod ſymptomata ea, quæ vtero gerentibus accidere ſolent, in ipſa obſeruarent, idque à tempore ſuppreſſorum menſtruorum, donec etiam lac in mammis obſeruabatur, & vſque ad nonum menſem: quo tempore omnia illa ſymptomata deſiere, vna cum motu ipſius fœtus. Dein dolores partus irriti tum ſuperuenere, & ſtatim poſt omnia ſigna fœtus emortui obſeruare licuit, attamen horum omnium ſignorum ratio non habebatur. Quare cum Lutetia domum rediiſſet, adhuc fœtum mortuum vtero geſtauit, idque quindecim menſium ſpatio à die ipſius interitus ſupputatione facta, præter anteactos nouem menſes, quibus in vtero materno vixerat. Sic partes molliores putrefactæ per inferiora eiiciebantur, quæ non abſque ratione aliqua) per Dominum Ponetum, Medicum Melodunenſem doctiſſimum, pro ſanie ex vteri vlcere promanente habebatur: quemadmodum oſſa, quæ remanſerant, ſcirrhum lienis eſſe cenſebat. Tandem exſtincta cum eſſet 5. Non. Octob. Anni 1570. à Luca Campano & Iacobo Dazier, Tonſoribus Millienſibus, præſentibus Dominis de Vertau, & la Gainiere, plurimiſque aliis aperta fuit. Quare copioſa adhuc ſanies in abdomine reperta abſque vtero, & foetus oſſa aliqua iam putrida, aliqua verò integra erant: & inter hæc oſſa vnum ex oſſibus clauiculæ iam liuidum peritonæum & abdominis muſculos iam perforarat, ita vt ſola cutis integra remanſerit, qui in latere ſiniſtro forinſecus conſpiciebatur, quod iampridē pro ſplenis ſcirrho habebatur.

Fœtus putrefactus in vtero.

5. Contra obſeruatum, fæminas quaſdam foetum mortuum ſine omni ferè incommodo aliquandiu in vtero retinuiſſe. Ita refert Guil. Febric. *cent.* 2. *obſer.* 50. & 51. foetum mortuum tribus menſibus,

nullis ſuperuenientibus ſymptomatibus, in vtero materno retentum, & octauo demum menſe extractum fuiſſe, vix ſpithamæ & dimidiæ longitudine, cum vaſis vmbilicalibus vix ſpithamæ longitudine. Et aliam quamdam circa menſis octaui finem filium peperiſſe, qui longitudinem ſpithamæ cum dimidia non excellerit, & corpore extenuatus, cuteque & muſculis rugoſis exſiccatus fuerit, vt figuram ſceleti planè referret, quem adſtantes per menſes tres aut circiter fuiſſe iudicarunt. Cur autem fœtus hic vterque non putridus aut fœtidus fuerit, cauſſam eſſe puto, quod vterque defectu alimenti tabe confectus interierit, atque ita facilè putredini obnoxius eſſe non potuerit.

Fœtus mortuus in vtero detentus, alio concepto ac genito.

6. Obſeruatum ex fœtu in vtero mortuo nonullas quidem varia mala paſſas fuiſſe, verum non ſolum ſuperſtites manſiſſe, ſed & iterum concepiſſe, imò quod mirandum, nonnullas fœtum mortuum vel fœtus mortui ſceleton in vtero adhuc gerentes concepiſſe, & peperiſſe. Albucaſis, *libro 2. Cheirurgor. capite 76.* ſcribit: Vidi mulierem fœtum mortuum vtero etiamnum gerentem, nihilominus denuo impregnatam: eundemque fœtum ex ſecundo conceptu genitum mortuum: huic multo tempore poſt apoſtema in vmbilico obortum & inflatum ſuppuratum eſt. Vocatus itaque ad curationem diu eiuſdem medicationi inſtiti, neque tamen ad conſolidationem vlcus deduci potuit. Itaque emplaſtra vehementer attrahentia adhibui, quorum beneficio paucis poſt diebus oſſicula prodierunt. Admiratione igitur ductus, cum ventrem oſſibus carere ſcirem, rem diligentius & multifariam expendi, deprehendique, oſſicula illa non niſi ex fœtuum mortuorum cadauerulis proueniſſe. Cauſſa itaque morbi certò cognita, medendique ratione inuenta, oſſicula plurima per interualla ex apoſtemate eduxi: muliere indies melius habente, quæ poſtmodum diu adhuc ſuperuixit: vlcus verò ſubinde nonnihil putrilaginis ex ſeſe remiſit.

Fœtus in vtero putrefactus per abdomen excluſus.

Alexand. Benedictus, *de curand. morb. lib. 25. cap. 33.* refert, Venetæ cuidam matronæ, cum partum legitimum excluſiſſet, alterum intra vterum incluſum manſiſſe mortuum, qui in magnis puerperæ difficultatibus tabefactus fluore quodam profluxit ex naturalibus oris, demum ortis in ventre tribus fiſtulis, ex vna, quæ omnium maxima erat integra infantis caluaria extracta eſt, cunctis mirantibus, deinde ſingulis diebus reliqua oſſa dempta ſunt, vnde mirabili naturæ opere ſanitati reſtituta eſt.

Achilles Petrus Gaſſarus, *in epiſt. ad D. Matth. Cornacem*, ſcribit, in comitatu Feldkirchenſi mulierculam quandam verè impregnatam ad decimum vſque menſem ſatis incolumem vixiſſe. Quæ tandem partus tempore negligentius tractata ab adſtantibus ad ſyncopas crebras adacta eſt, vt non ſolùm fœtus inſciis illis ſuffocatus fuerit, ſed & mater de vita periclitarit. Pro deſperata igitur ab omnibus habita, nullo medicamento adhibito, ſolum offulis ac gallinarum iuſculis per interualla refocillata fuit. Et ſic miſera illa per reliquum puerperij ſpatium vtcunque curata, paulatim dolores remittere, menſtruorum tamen fluxum perſeuerare ſenſit, & ſine omni auxilio medicamenti alicuius, per Dei gratiam, indies magis ac magis melius habere cœpit: donec & muliebre profluuium ceſſarit, & dolores magna ex parte euanuerint quoque, adeo vt illa domeſticis negotiis qualicunque valetudine præeſſe ſategerit; ac decreſcente inſuper nonnihil vteri mole cuncta ſibi proſpera ad annum ferè integrum promiſerit. Quo tamen non planè euoluto, tumor quidam particularum in ſiniſtra inferioris ventris parte, paulò ſupra inguina apparere de nouo cœpit: qui dum quotidie augeri, & demum etiam dolorem apoſtematoſum cum cutis liuore ſuperinducere pergeret; ibi mulier de fœtu amplius non ſollicita, Cheirurgi auxilium inuocauit. Is vigentibus tum accidentibus, quæ generationem puris concomitari ſolent, tum ingenti neceſſitate abſceſſum illum iam ad humani capitis magnitudinem excreſcentem omnino detumefacta aluo, decuſſatim nouacula, vt in fungorum apertione vſus obtinet, diſcidit: quo facto, tanta fœtidiſſimæ virulentiæ copia effluxiſſe fertur, vt præſentium nullus, nedum ægrota mulier, aut ipſemet Cheirurgus facilè ſufferre potuerit. Nihilominus tamen vlcus illud ſordidiſſimum Cheirurgus mundificare & abſtergere pro more non deſtitit: quouſque intra pauculos dies ſemiputrida quoque ac corroſa oſſicula vna cum pure exire cœperunt. Quæ cum is, remittentibus indies tum dolore, tum fœtore, vndenam in ventrem, concauitatem nimirum exoſſem perueniſſent, ſtupidus miraretur: ex tandem erumpentibus integris tibiarum oſſibus, poſterioribúſque caluariæ fragmentis, manifeſtè deprehendit, ea ipſa reliquias eſſe fœtus illius, quem mulier ea ante annum peperiſſe debebat. Vnde vehementiore admiratione captus, decoctiones, loturas, & vnguenta, qua potuit, ſolertia, pro vlceris profundiſſimi mundificatione exſiccationeque ſemper adhibuit, donec illud, fœmina nihil vltra conquerente, per ſeſe ad conſolidationem properare animaduertit. Ibi cicatriſationi, quam vocant, inuigilans, mulierem eam omnino perſanauit. Quæ poſthac plures ſuperſtes fuit annos, ac redeuntibus in ordinem naturalem menſtruis purgationibus, feliciter quoque poſtea puerum viuum enixa eſſe fertur.

Et Rouſſetus, *de partu cæſar. ſect. 4. cap. 4. hiſt. 6.* In ſuburbiis Sullianis ad Ligerim, Margaritam Preuoſt, Petri Doreti molitoris vxorem, cum manifeſtò grauida eſſet, & tamen tempore partus eniti non potuiſſet, in grauiſſimum incidiſſe morbum ſcribit, vt tandem venter adeo extenderetur propter foetum & ipſius tunicas putreſcentes, vt præter totius abdominis tumorem, octauo nonoue menſe circa regionem vmbilici peculiaris tumor valdè elatus obortus ſit, ſimilis abſceſſui molli rubro, vt iam ad apertionem maturus videretur. Quare abſceſſus hic anno 1550. die natiuitatis Chriſti, ab Ithierio Gallometo, eius loci Chierurgo, cauterio actuali apertus fuit, qui puris incredibilem quantitatem ſcutellis exemit: altero verò die, cùm vulneris rationem eſſet habiturus, qualeſnam eſſent pili, qui circa vulnus conſpiciebantur, inquirere voluit, quare foetus caput iam putreſcens eſſe reperit, quod cum per vulnus dilatatum extraxit cum reliqua cadaueris parte, quod filiam fuiſſe agnitum: attamen breui temporis ſpatio conualuit. Hanc poſt mortem Doreti mariti rurſus alteri nupſiſſe, & circiter annos adhuc viginti ſeptem, corpore ſano, ſuperuixiſſe, & demum anno 1577. diarrhœa periiſſe refert. Verùm ipſa vt nec prius, ita nec poſtmodum vtero geſtauit.

Idem, *ibid.* refert, Illuſtriſſimam Principiſſam ex Bourbonia ſtirpe, vidiſſe iuuenculam ægrotam, pallidam, proſtratis viribus, tumentem, tantiſque doloribus diuexatam, ita vt nec quis morbus eſſet, noſceretur, nec ſpes vlla ſatis ſupereſſet. Quare miſericordia mota Princeps, eam obſtetricibus inſpiciendam tradidiſſe, quæ etiam rem vti ſe habebat, patefecerunt: ægrotam nimirum, quæ virgo cenſebatur, foetum adultum, & à longo tempore mortuum ac putridum vtero geſtare, ita vt oſſa

vtero perforato, ad latus vmbilici conſpicerentur: ex quo loco Principe præſente oſſa aliquot extracta fuiſſe, copioſiſſimè fœtidiſſimo pure emanante, ſcribit, & breui tempore mulierem illam fuiſſe affectu illo percuratam.

Et Maurit. Cordæus, *comm. 1. ad lib. 1. Hippocrat. de morb. mul. text. 11.* ſcribit: Mulierem quandam ruſticam fœtum octimeſtrem gerentem, dum ad forum vrbis Sacri cæſaris mandaſſet ſe viæ, è ferocienti equo excuſſam fuiſſe & in ſaxum prægrande, hoc eſt, eius angulum, ad vmbilici regionem impegiſſe, & à caſu illo integrum diem obmutuiſſe, ſenſu motuque priuatam. Perendie prehendiſſe eam acutam febrim, & comitatam quidem ſæuioribus ſymptomatibus. Namque animo liquiſſe, vomuiſſe, deliraſſe. Repurgata illa itaque ex præſcripto Medicorum aliquoties, ac iterata ſanguinis detractione, & cæteris ſumtis & admotis, quæ febrilem æſtum infringerent, & ſanguinis intus latentis vim pernicioſam retunderent trigeſimo poſtea die, remiſſioribus ſymptomatis quibuſque ſecundum vmbilicum tumorem quendam, magnitudinis vt minimum manus concluſæ, ſeſe prodiiſſe, eoque rupto, fœdam ſaniem, virulentamque, vnà cum tabo primùm exiiſſe, purulentis particulis carnis ſequentibus, poſtremóque fœtus ipſius oſſa fruſtillatim effluxiſſe. Decimo tandem ab hinc menſe, vlcere concluſo, perductoque ad cicatricem, mulierem conualuiſſe.

Similem hiſtoriam ex relatione D. Felicis Plateri, Doct. Caſp. Bauhinus, *in appendice ad Rouſſetum,* recenſet de Concubina cuiuſdam Sacerdotis in Zupffingen, Heluetiæ pago, Barbara Fhirera nominata, quæ cum tertiò grauida & partui vicina eſſet, per octiduum pariendi conatus cum maximis vteri cruciatibus perſenſit, neque tamen peperit, ſed exacto illo tempore, ceſſantibus conatibus, quamuis diu poſtea ægra permaneret, tandem in ventre illius, paulò ſupra vmbilicum, veſica quædam nucis iuglandis magnitudine erupit, quæ cum illi maximos dolores per triduum cauſſaret, tandem ipſa admodum rogante, à muliere quadam ſubula pertuſa, & diſrupta fuit. Qua adaperta, admodumque propter ventris tumorem dilatata, mox faſciculus fœtum continens apparuit, qui poſtquam à Cheirurgo, Ioanne Burgiſio, Bremgartenſi, deliberatione primùm diligenti cum obſtetricibus habita, approbantibus ſingulis, parte aliqua diſſectus eſſet, fœtus cubitus prominens in conſpectum ſe dedit, quem cùm forcipe ad id parata arripuiſſet, integrum fœtum, ſed ſemiputridum, artificioſè per foramen illud extraxit, nihil tunc grauius paſſa matre, niſi quod animo, cum fœtus extraheretur, parumper defecerat. Dein alio adhibito Cheirurgo Brugenſi, candela cerea accenſa, & foramini nonnihil indita, poſtea etiam manibus in abdominis cauitatem immiſſis, anne quid reſtaret, diligenter explorarunt, & cùm nihil ſupereſſe deprehendiſſent, vulnus emplaſtris, ligaturiſque curando, trium ſeptimanarum ſpatio integrè conſolidarunt. Mulierque à partu rectè & decenter, vti alias fieri ſolet, purgata, ab anno 1582. quo hæc facta ſunt, ad anni 1584. diem 24. Auguſti, quo exſtincta primùm eſt, adhuc vixit, miſerè tamen afflicta, quod ventrem faſciis inuolutum & ſuſpenſum ab eo tempore, quo hæc paſſa fuit, geſtare deinceps coacta fuerit.

Fœtus putrefactus in vtero, & eius oſſa per anum excreta.

Io. Langius, *tom. 2. epiſt. 39.* ſcribit, fæminam quandam cum fœtum viuum vtero geſtaret, & tempus partus appeteret, vbera eius prius turgida lactis aquoſi rore maduiſſe, ac decreuiſſe nec puerum in vtero ſubſiliiſſe, quæ ſigna fœtum mortuum teſtabantur. Tandem fœtus in matrice computruit. A Cuius de cruribus & cerebello oſſa denigrata, & carie obſita, cum mulier ob inteſtini exulcerationem alui profluuio laboraret, tandem anno decimo, non per vuluæ oſtium, ſed per anum ea excreuit. Mulier tamen diu adhuc ſuperſtes manſit.

Similes fœtus mortui per aluum excreti hiſtorias recenſent Marſilius Cagnatus, *variar. obſeru. lib. 4. cap. 2.*

Marcellus Donatus, *de hiſtor. medic. mirabil. libro 4. capite 22.* cum lotio etiam fœtus mortui digitorum articulos excreuiſſe fæminam, maiora verò oſſa, tibiam, radium, coſtas, per poſticum cum excrementis emiſiſſe, tandemque ſecundo à parturitione anno, maximos antea B perpeſſam labores, caluariam totam cum cubito, coſtis & aliis oſſibus eieciſſe, conualuiſſe tamen, etſi toto biennio ſanioſo profluuio comprimeretur, atque ab omni accidente liberam euaſiſſe.

Ægidius de Hertoghe, *epiſtola ad Matthiam Cornacem,* refert fæminam quandam annis duodecim vtero geſtaſſe fœtum mortuum, vel potius ſceleton fœtus mortui, ita manifeſtè, vt tactu vnicuique id explorare obuium fuerit. Cum enim Anno Chriſti 1549. menſe Martio concepiſſet, & omnia ſigna felicis impraegnationis adeſſent, fœtum inſuper à quarto menſe ſentiret valentem & ſtrenuè ſeſe mouentem, vſque ad feſtum D. Andreæ ſacrum, ſuperuenirentque tum dolores partus vehementes, vte- C rus quoque mirum in modum prominerct, vberaque lacte copioſo turgerent, nullum tamen partus breui futuri ſignum obſeruare potuit obſtetrix, præter dolores illos, qui toto biduo increbeſcebant, & totis poſtea quadraginta diebus, die & nocte illam ſæpiſſimè affligebant neque etiam ab vtero aliquid interea effluxiſſe obſeruatum eſt. Fœtus interim vehementiſſimè mouebatur, lac è mammis effluebat, ſed illud acrius, vt etiam partes vicinas exulceraret. Quadrageſimo demum ſecundo & quarto dolorum die fœtus tam valdè amplius moueri deſtitit, tandem conatu vehementiſſimo ita fœtus mouebatur, vt inde tranſuerſum in vtero reuolutum mater narraret. Poſt verò dies quatuor vel ſex, cruenta quædam & nigra per aluum deiicere D coepit, ſingulis diebus ad ſex libras. Cumque antea nullus in vtero colliſionis oſſium ſenſus voluntarius perciperetur; hic tandem putans miſella ſe ab omnibus ærumnis liberam, vnicuique tangenti vterum ſeſe prodere coepit: vt etiam illam non lateat oſſium foetus mortui ſitus, quippe cum digito monſtret hîc caput, illic coſtas, hîc humeros, illic femora contineri. Quod ego (verba ſunt Ægid. de Hertoghe) & alij complures, me monitore, deprehenderunt. Cadauer iſtud ſeu Sceleton in vtero matris iacet tranſuerſim, capite cruribus introrſum, dorſo verò extrorſum prominente. Sub ilio dextro caput reconditur, quod cum profundius, quàm matris ſpinam dorſi reſpiciat, non ſine ratione tactus noſtri iudicium refugit: ibi tamen oſſis humeri ca- E put ſuperius contineri manifeſto conſtat. Sub illo ſiniſtro ſunt crura & pedes: ſed introrſum reflexi, vt attingi minimè poſſint. Coniectura tamen artificiali & Anatomica ita eſſe, iudicare non eſſe difficile: cum ex ſitu reliquo corporis, tum quia ibi os femoris apertiſſimè deprehendatur. In medio ventre dorſum euidentiſſimè cognoſcitur, vertebræque omnes facillimè diſtinguuntur: coſtæ quoque maiori ex parte tam ſuperiores quam inferiores dinumerantur: turget venter maternus tumore oblongo, qui in pudendum definit: eleuat totam illam molem ſurſum, eandemque pro animi arbitrio deprimit, non ſine aſſiſtentium ſumma admiratione. Oſſa verò ſic

ſic ſatis induruiſſe ſentiuntur, ita vt validiori compreſſioni difficulter cedere videantur. Venter maternus interea, dum attrectatur, nullo dolore angitur, niſi id plus, quàm par eſt, fiat diutius. Valet ſic ſatis illa mulier, omniaque ſua munia tam domi, quam in agris vna cum marito ſuo optimè peragit: hilaris eſt, prudens mater familias, & vt cunque faceta, annum nunc temporis agens quadrageſimum quintum; corpore gracili, nec habitu illaudabili. Menſes, cùm annis quatuor eſſent detenti, potiunculis nonnullis illos promouentibus vſa, rurſum manare cœperunt in hunc vſque diem. At menſibus ſingulis, cum terminus eorum inſtat, venter inferior intumeſcit, illamque dolores inuadunt vehementiſſimi, haud aliter quàm ſi nunc eſſet enixura: nec antea ceſſant, niſi menſes omnino eruperint.

Mirum verò planè hoc, & penè incredibile, niſi teſtes fide dignos citaret, quod Marcellus Donatus refert, dum, *de hiſtoria medic. mirab. lib. 4. cap. 22.* ſcribit, quod anno Domini 1540. menſe Martio, in Caſtro Pomponij, ditionis Dominorum de Gonzaga, non longè à Pado flumine ſito, mulier quædam nomine Ludouica, cum antea vtero fœtum demortuũ geſtaſſet, iamque per vuluam corporis molliores partes putrefactæ profluxiſſent, intro oſſiculis corporis derelictis, cum rectè tamen valeret, iterum conceperit at cum male admodum haberet, iamque in vitæ diſcrimen manifeſtiſſimum traheretur, fortè adueniſſe cheirurgum quendam, ex iis, qui per villas percurrentes peregrinantur, cui nomen Chriſtophorus, Bainus qui mulieris caſu audito, reque peroptimè ab adſtantibus explicata, mulierem ſanitati reſtituere promiſit, dummodo illam ac mortuam manibus ipſius ſubiicerent, nummoſque 10. aureos, ſi ſanaret, perſoluerent.

Quid fit? pactum recipiunt cognati pauperes, opem ferentibus & ſpondentibus ditioribus illius loci quibuſdam. Homo literarum imperitus, audax tamen, deligata muliere, opus aggreditur; diſſectiſque per longum ipſius abdominis muſculis, peritonæo, vtero demum ipſo, ſceleton mortui pueri extrahit, ablutoque vtero vino calente aromatibus quibuſdam permixto ſutura vulneris labia conglutinat, candentique ferro partem inconſutam vrit. Mirandum dictu, ſanata mulier, ſtato tempore alterum fœtum peperit, non ſolum viuum, ſed nulla ex parte labefactatum, & poſtmodum non ſemel, ſed quater concepit, vtero, geſſit, & feliciter enixa eſt. Teſtes affert huius rei mirabilis idem Marcellus Donatus, D. Io. Babtiſtam Zorzonum, & Alexand. Begher, D. Frider. de Felinis, & D. Leonellum Zorzonum, & Ant. Maiochum ſeu Mazzochinum, alioſque complures, qui interfuere omni operationi.

Quam rem mirabilem confirmat alia hiſtoria, quam ex relatione D. Oſvvaldi Gabelchoueri, Schenckius, *in obſeru.* affert, qui ad Schenckium ſcribit: In oppido Sindelfingen, trium circiter horarum itinere hinc diſſito, mirabile quid animaduerti. Viuit ibi fœmina, 30. annorum, vel minor, vel non multo maior ea cum partui propinqua, ſex nimirum vel ſeptem ſeptimanis ante exſpectatam partus horam, fallente glacie, ſupina dorſum muro illiſiſſet, nihil amplius ſenſit vitale in fœtu, quem geſtabat vtero, neque tunc neque deinceps. Ventris moles eadem, niſi quod aliquandiu poſt lapſum increuit, ac deinceps iterum decreuit, ſed non ex toto. Sed neque mortuum edidit fœtum; nec menſes, vel qualia in puerperio expurgari ſolent, ex eo tempore vidit. Interim tamen (nam Anno 1590. lapſa eſt) bis vel ter concepit, toties vitales edidit fœtus, poſt partum tamen adhuc ſemper diſtentio ventris manet: itavt in ea ſit omnino ſententia, habere ſe adhuc in vtero fœtum illum mortuum. Quod quamuis contrarium ex toto ſit, fœtum in vtero mortuum non putreſcere, Fœtu in vtero hærente mortuo, alterum concipi, ac tandem in vtero foueri, donec iuſto tempore in lucem edi poſſit: quia tamen poſt lapſum illum aduſque primi infantis à lapſu partum, nihil ex vtero neque humoris neque ſolidæ ſubſtantiæ, vel oſſeæ, vel carneæ excluſum ſit, fit propemodum, vt credam, non computruiſſe quidem, ſed in ſcirrhoſam quaſi aut oſſeam ſubſtantiam infantem illum, & quaſi contabuiſſe.

Curatio.

Si ergo partus nullus fiat, & fœtus viuus adhuc ſit, vel obſtetricis aut Cheirurgi opera extrahendus, vt *capite præced. de partu difficili* dictum: vel abdomine & vtero ſecto eximendus, de quo, *cap. ſeq.* dicetur. Si verò mortuus ſit, danda opera, vt antequam putreſcere incipiat, ex vtero vel expellatur, vel extrahatur. Quanquam enim, vt ex hiſtoriis modò allatis patet natura quandoque ſpontè fœtum corruptum expellit, & varias vias quærit: tamen id non fit ſine matris damno & periculo. Ideoque tutius eſt, operam dare, vt fœtus mortuus, antequam corrumpatur, ex vtero tollatur. Fit autem hoc duobus modis. Vel enim medicamentis expellitur, vel manuum & Cheirurgi opera extrahitur.

Medicamenta, quæ fœtum mortuum expellunt, facultatem quidem expultricem etiam irritant, vt illa, quæ in partu difficili exhibentur, ſed fortius & potentius, cum infantis motus iam ceſſat; ſine periculo tamen, cum infans tam amplius non viuat, exhiberi poſſunt. Talia ſunt *ſabina*, *dictamnus Creticus*, *mercurialis*, *ariſtol. rot. radix ireos*, *gentiana myrrha*, *caſtoreum*, *borrax*; Magna hîc etiam *olei ligni Heraclei* vis eſt, ſi ad gutt. xv. vel xx. in vino maluatico vel conueniente aqua exhibeatur. Vt ℞. *ſabinæ, ariſtol. rot. trochiſc. d. myrrh. caſtor.* an. ʒ. j. *cinam.* ℥. ß. *croci* ℈. j. Doſis ʒ. j. cum aq. Sabin. Vel ℞. *boracis, dict. Cretici, ſabinæ*, an. ʒ. j. *myrrhæ*, *radic. aſari, cinam. croci* an. ʒ. ß. F. puluis. Doſis ʒ. j. Medicamenta fœtum mortuũ expellentia

Vt autem iſta medicamenta facilius effectum ſuum edant, antequam propinentur, fœmina in balneo ex emollientibus deſidere poteſt, vel partes circa vterum inungere ol. lil. alborum, amygd. dulcium, chamæmelino, adipe gallinæ, anſerino. Neque inutile fuerit, ſi vires ferant, etiam purgantia medicamenta exhibere, quæ & vitioſos humores, qui in hoc fœminarum ſtatu facilè colliguntur, euacuant, & conſequenter fœtum propellunt. Externa quoque ad foetum mortuum eiiciendum vſurpanda. Fiat nimirum fœtus ex *mercuriali*, *dictamno cretico, thymo cretico*, *radice ireos*, *cucumeris agreſtis*, *fl. chamæmeli*, *ſtœchad. geniſtæ*. Poſt eius vſum, hypogaſtrium, & pubis regio, ac lumbi inungantur vnguento de artanita. Vel ℞. *colocynthidis*, *agarici*, *ariſtoloch. rotund.* an. ℥. j. F. puluis ſubtilis adde *ammoniaci vino diſſol. fellis tauri* an. ʒ. ij. *ol. cheirini q. ſ.* F. vnguentum. Vel ℞. *Rad. cyclamin. ireos*, *ariſtol. rot. cucumer. ſylueſtr.* an. ʒ. ij. *nitri myrrhæ* an. ʒ. j. *farinæ lupinor.* ʒ. vj. *opopanac.* ℥. ß. *ol. cheirini q. ſ.* F. Empl. vel potius Cataplaſma. Vel ℞. *adipis leporini*, *vulpini*, *part. æqual. cancrum viuum*, *lumbricos viuos*, & omnia in mortario contundantur, ac in ſartagine frigantur, & inducantur alutæ, ac vuluæ applicentur. Vel F. Peſſus talis: Vel ℞. *radic. ariſtol. rot. ireos, ellebor. nigr. colocynth. myrrhæ* an. ℥. j. pulueriſentur, adde *ammoniaci vino ſol. fellis taurini* an. ℥. ij. M. F. Peſſus. Vel ℞. *galbani*, *opopanacis*, *benzoes* an. ʒ. j *ol. irini q. ſ.* F. Vnguent. pro peſſus inungatur. Vel ſuffitus ex vngula aſinæ combuſta, vel galbano, caſtoreo F. & per tubulum fumus vtero excipiatur.

Quod ſi fruſtra medicamentis in fœtu mortuo

extrahendo laboratum fuerit, ad Cheirurgiam accedendum. Miſerandam illam operationem, quæ, vt ſupra, è Plinio, *lib. 7. cap. 7.* diximus, quàm friuola ſit animalium ſuperbiſſimi origo quamque miſerrima fæminarum, non rarò ſuperbarum, conditio, docet, dum non ſolùm cum dolore pariunt, ſed & in partu de vita ſæpe periclitantur, & fœtui intra viſcera ſua mortuo, niſi miſerabiliter extrahatur, ſepulchrum præbent. Non tamen operatio talis tentanda, niſi ſeruari poſſe mulierem conſtet; deploratæ verò relinquendæ, ne quæ alias morituræ fuerant, à Cheirurgo occiſæ dicantur. Quæ verò ſeruari poſſint quæ non, ſupra, *Prognoſtico* 3. dictum.

Fit autem illa operatio duobus modis, vel ſola manu, vel inſtrumentis.

Per Cheirurgica inſtrumenta fœtus extractio.

Per inſtrumenta fœtum mortuum extrahendi modum, prolixè deſcribit Paulus Ægineta, *lib. 6. de re med. cap.* 74. & Aëtius, *tetr. 4. ſerm. 4, cap.* 23. Atque Arelatenſibus mulieribus, quibus malum hoc frequẽs eſt ſæpe feliciter fœtus mortuos hoc modo extrahi, Valleriola, *lib. 5. obſeru.* 2. docet. Operationem autem integram è P. Ægineta proponere libet, cùm in recentioribus, qui tamen eum ex P. Ægineta & Aëtio mutuati ſunt, raro integer exſtet. Reclinata in lecto, *inquit*, ſupina muliere & magis vt deorſum vergat, mulieres aut miniſtræ quædam crura eleuata vtrinque teneant: ſi hæ non adſint per vincula quædam thoracem mulieris ad lectum deligato, vt ne dum attrahitur fœtus, corpus ipſius ſequens, tractus vigorem exſoluat. Deinde pudendi alis per miniſtrum diductis, ſiniſtram manum contractam, cum robuſtis ac conſtrictis digitis, pinguefactam in vteri oſculum demittito, ac ipſum dilatato, & infuſo in ipſum oleo laxius reddito, & vbi commodè vncus infigi poſſit quærito. Commodi autem ſunt loci ad vncum infigendum, in his, qui in caput deferuntur, oculi, occiput, os ad palatum, mentum, clauiculæ, & circa coſtas ac præcordia loci: in his verò, qui in pedes deferuntur, oſſa ſupra pubem & coſtarum intermedia ſpacia, & rurſus clauiculæ: & poſtea detentum dextra manu vncum, & flexuram ipſius inter digitos occultatam, per ſiniſtram manum leniter inducito, & in quodam ex relatis locis infigito vſque ad inanem locum, & alterum huic oppoſitum, quo equalis & non ad alteram partem vergens attractio fiat. deinde æqualiter trahito, non ſolùm in directum, ſed etiam in latera, velut in dentium extractione fieri ſolet, & interim tenſionem ne remittito: poſtea immiſſo indice digito pinguefacto, aut etiam pluribus, inter vteri oſculum & impactum corpus, velut ſi excories, in orbem circumducito. Sequente vero pro ratione vnco, ipſum in vlteriores partes transferre oportebit, atque ſic facere vſque ad perfectam fœtus extractionem. At ſi manus fœtus præmiſſa ſit, & impacta retrudi non poſſit, obuoluto panniculo, vt ne ob lubricitatem elabatur aliquantulum attrahere illam oportet, & vbi prodierit totam de humero reſecare. Idem etiam faciendum eſt, ſi ambæ manus promineant. Similiter etiam pedes prominentes, reliquo corpore non ſubſequente, ab inguinibus reſecare oportet, & poſtea conari, vt reliquum corpus dirigatur: Si verò ex eo, quod maius eſt caput, obſtructio fiat, ſi quidem hydrocephalus eſt fœtus, ſpathula polypis deſtinata, aut acicula, aut aculeato cultello, inter digitos occultato, caluaria diuidatur; quò aqua euacuata conſidat. Si verò naturaliter ita amplum caput habet, diuiſam ſimiliter caluariam per forcipem dentibus aut oſſibus extrahendis commodam contundimus, & ſi ſupereminent oſſa, ipſa eximimus. At verò ſi protracto capite, circa thoracem obſtructio fiat, eodem inſtrumento loci circa clauiculas vſque ad inanem locum diuidantur, quò humore euacuato thorax concidat. Si verò non concidat facta diſſectione clauiculas ipſas auferre oportet: tunc enim thorax concidet. Si verò imus venter inflatus fuerit, mortuo fœtu, aut hydrope affecto, eadem ratione humor euacuetur vna cum ipſis inteſtinis. In iis verò, qui in pedes deferuntur, inclinatio facilè ad oſculum vteri dirigitur. Quod ſi circa thoracem aut abdomen impactus fœtus hæreat, panniculo obuoluto attrahatur, & eodem modò facta diuiſione, ea, quæ continentur, euacuentur. At ſi reliquis ablatis, caput recurrens detineatur, ſiniſtram manum immitto. & ſi quidem diſparatum fuerit vteri oſculum, manum in profundum demittito, & repertum caput digitis ad oſculum deuoluito, deinde vnco vno atque altero infixo attrahito: ſi vero concluſum ſit vteri oſculum ob inflammationem, nulla vis inferatur, ſed pinguibus ac largis infuſis vtendum eſt, inſeſſibus item ac irrigationibus & cataplaſmatis, quò diſparato oſculo educatur, velut dictum eſt. Porrò qui in obliquum prodeunt fœtus, ſi quidem dirigantur prædictis modis vtendum eſt: ſin minus, totus fœtus, intus diſſecetur, & particulatim educatur: diligenti animaduerſione habita, ne qua particula intus latens relinquatur. Poſt Cheirurgiam, curationibus ad vteri inflammationes vtendum eſt. Si verò etiam ſanguinis eruptio fiat, etiam huius curationem habeas. *Hactenus P. Ægineta.*

Manuum ſolum opera fœtus mortui extractio.

Poteſt tamen etiam ſine inſtrumentis Cheirurgicis ſola manuum opera & Cheirurgi ſolertia fœtus mortuus ex vtero matris extrahi. Modum ſibi vſitatum deſcripſit Carol. Stephanus, *lib. 3. cap. 2. de diſſect. part. corp. human.* Poſtquam fœtum mortuum eſſe cognouimus, cogitamus, *inquit*, de poſitione optima mulieris: eaque ita deliganda & conſtringenda, vt inter operandum nihil periculi ſubiret, nobis quoque nihil obſtare poſſet, quo minus fœtum diligenter extraheremus. Adducimus ſedentem matrem ferè vſque ad imam lecti ſpondam: tibias eius aliquantulum incuruamus, crura diducimus: faſciam latam, eamque longam ac validam, minimè duram, à medio comprehendentes, ſub planta media pedis parturientis componimus: deinde efficimus, vt alia faſciæ pars in dextrum tibiæ latus, alia in ſiniſtrum per pedion ex oppoſito inclinet, atque ita tandem vincula ſub poplite deuoluimus: illic crucem rurſus aliam efficimus, cuius extremitates adhuc ſibi inuicem ſuperuectæ per cruris medium rurſus tertiam crucem efficerent: tum ipſa extrema ſimul ad ceruicem per pectus ita deducimus vt leuiter crus & tibiam inflexam continerent, à ceruice ad aliam corporis partem extrema prædicti vinculi penè deflectentes, atque ad crus alterius lateris exporrigentes: in eo ligamenta ducimus ex oppoſito in crurem, veluti in altero crure factum fuerat, deinde ad poplitem iterum aliam crurem imponimus, & rurſum tertiam circa pedion: quomodo in alio latere iam feceramus; quodque extremum vinculi ad internam tibiam ſpectabat, id ſub planta ſic inflectimus, vt ad extremum eiuſdem tibiæ latus deuolutum cum alio extremo conſtringeretur, ne vel inter operandum diſſolui poſſet, vel ipſam mulierem in motibus incompoſitis aliquo pacto offenderet. Id vbi factum fuit, reclinamus mulierem ſupinam: ſtatuimus adiutores duos, qui crura diducta & firma continerent: præter alios tamen qui corpus mulieris reclinatum ita cohiberent, ne præ dolore vehementius ſubſultaret. Miniſtros autem huiuſmodi delegimus ex iis, quos facilè agnoſcebamus infracto & audaci eſſe animo, quique ab opere haud ita citò ceſſarẽt, nõ etiã lachrymis

aut vocum pietate, aut rei ipſius crudelitate præter æquum mouerentur. Linteo calido, in multos ſinus conduplicato, vtramque crurum mulieris regionem operimus, ne ſpectantibus dolor aut pietas concitaretur ex opere: ſub eo etiam linteo manus vſque ad mediam ferè vlnam occuluimus, ne res ex ſe plane impia adſtantium affectus plus æquè concitaret, animoſque percuteret. Siniſtra manum per pudendum intro demittimus, digitis ſibi inuicem incubantibus, & ad internam manum arctiſſimè compreſſis. Sentimus per collum vteri fœtum in caput deuolutum: vix autem exilire potuiſſe, propter anguſtiam, quæ eſſet in collo matricis infimo, iuxta pudenda, tum aliam manum ſecundum palmam ſiniſtræ concauam ſenſim intro dimittimus: cumque iam ſe inuicem conſtringerent manus, fœtuique proximæ eſſent: tum vtramque in pugnam claudimus, quo robuſtior fieret totius brachij vis in diducenda parte & præmunienda fœtui via. Pugnis factis, totis viribus ad diductionem vtimur, mediis digitorum vtriuſque manus articulis ſibi inuicem concurrentibus inter diducendum: vt noſtra brachia in eiuſmodi motu plus viderentur foras operari, quàm intus manus. Vbi ſentimus iuſtam viam præparatam, tum nos dextram manum leuiter extrahimus, ſiniſtra partem fœtus, quæ magis ſeſe offerebat (ſiquidem iuſta nobis viſa fuit) comprehendentes: erat autem caput. Nam ſi ex pedibus alterum ſenſiſſemus, nunquam is corripiendus erat, vt à pede totum corpus extraheretur: ſi manuum, intro etiam erat propellenda, donec caput ſeſe offerret: nunquam enim tuta eſſet fœtus extractio à primis manibus aut pedibus. Si duplicatus ſeſe obtuliſſet fœtus, hoc eſt, ventre, vel natibus, vel humeris ad exitum præparatis: commodius fuiſſet, leuiter partem prominentem intrò repuliſſe, fœtumque ad caput, quantum fieri potuiſſet, deuoluiſſe, quàm ita extraxiſſe: nunquam enim ſine maxima parturientis noxa fieri id poteſt, quanquam aliquando fiat. Sed ad rem. Caput ſubtus corripimus, manu ſemper infra reſidente, nunquam autem ſupra; leuiter id extrahimus, donec altera manus adiutrix priori data eſſet. Sed & ſiniſtram, quæ intus erat, vſque ad vmbilicum fœtus, iterum ſurſum duximus: eum enim inculpatum imprimis obſeruare neceſſum fuit, propter ſecundinam: quam intus reliquiſſe lethale foret. Ipſum itaque inter duos digitos aut continuimus, aut molliter iis circumuoluimus. Eoque pacto puer extinctus vnà cum ſuo chorio nullo negotio tandem extractus eſt, tam ſi viſus nobis fuiſſet fœtus maior aut tumidior, quàm qui maxima difficultate foras exiret, neque viuentem matrem poſſe permittere: cum præcipua diligentia ſit in vmbilico adhibenda, tum vmbilicum excepiſſe, ac deiunxiſſe tutius fuiſſet, ſitumque extra vterum depuliſſe, ne ſecundina intro concluderetur: deinde verò per ventrem & pectus incidendus erat fœtus, viſcera eius eximenda, quo gracilior fieret: poſtea autem vmbilico partes ad extractionem faciliores excipiendæ, atque id altero genu noſtro ad lecti ſpondam inclinato, diligenter extrahendus, quando ita ſola manus præſtare non potuiſſet. Fœtu quouis depulſo, nunquam vmbilicus eſt relinquendus, donec integra ſecundina ſubſequatur. *Hæc Carolus Stephanus.*

Modum hunc ferè ſecutus eſt Ioh. Bauhinus, vt hiſtoria fratri Caſp. Bauhino communicata, & obſeruationibus Schenkij inſerta teſtatur. Eſt autem talis: Anno 1587. Octobris 26. cum eſſem in Illuſtriſſimi Principis mei arce Horburg, quæ iuxta Colmariam eſt, vocatus fui à cœna, poſt horam ſeptimam ad iunioris mei Principis Ludouici prius nu-

A tricem Barbaram nomine, quæ doloribus partus diuexabatur. Hæc enim cum partui foret proxima, ſupputationumque dies præteriiſſent, 23. huius menſis per ſcalas ſupra dorſū delapſa, vt fere in lipothymiam inciderit, die 25. ante prandium partus dolores perſentire cœpit: 26. verò auctis doloribus & ruptis inuolucris, aquæ effuſæ, quo tempore vixiſſe adhuc fœtum, mulieres adſtantes aſſerebant, quod ex motu apparente collegerunt. Dum verò aſtui, licet 17. vſque ad 12. noctis adſtiterim, nullum motum ſentire potui: dolores tamen & conatus crebros non fortes & irritos pertulit. Sacculos ex lino in aqua coctos applicare iuſſi, & continuò pubi admoueri, idque ad partes emolliendas, & tumorem impediendum: ipſa verò aliquando ſellæ inſidebat, interdum B ſtabat. Obſtetrices bonum fœtus ſitum aſſerebant, caput & capillos ſe ſentire, ſæpius à me interrogatæ, aſſerebant. Ego tandem videns illam fruſtra niti, & torqueri, iubeo in lectum recumbere, diſcedo, rediturus cum vocarent. Vocor poſt quartam: dolores non aderant magni: de dolore tantum lumborum conquerebatur, ex dolore delirabat. Obſtetrici iniungo, vt humectatam manum in decocto lini & inunctam butyro, pudendo inſerat, & ſcrutetur, quo in ſtatu ſit fœtus, & an aliquid mutatum: reſpondet, eſſe in eodem, quo præcedente fuerat die, ſtatu: ego tandem præparata manu, vti obſtetrix, eam admoui, comperio tumorem ferè extra collum vteri, qui tangendo reſiſtit, digitos molli- C ter ſupra tumorem ducendo, nullos ſentio pilos. Hinc malum conicio ſitum fœtus, intrudo manum, vt perquiram: comperio partem mobilem in tumore: dubius hæreo, quæ ſit pars: paulò penitius perquirens, rumpitur ex improuiſo tunica amnios, & profluit aliquid liquoris: ad tactum apparet manus & vaſa vmbilicalia: indico obſtetricibus, eas deceptas eo tumore, & vt iterum admoueant manum, ſed nihil trahant educantue, mihi alia ratione procedendum. Quare iubeo ipſam ſupra marginem lecti ſedere, & dein per tranſuerſum in dorſum recumbere: pedes ſupra ſcamnum lecto admotum firmare: qui per duos tenerentur: ſupra corpus relinquo culcitram, ſuperinduco linteum, vt nullæ partes apparerent, nec etiam quæ ego manibus, vel D obſtetrix ageremus, quo honeſtius omnia tractarentur. His ita peractis, profundè in vterum protruſa manu ad mediam ferè vlnam, perquiſiui pedes alternatim, modò dextra, modò ſiniſtra manu vtens: ſatis commodè pedem vnum reperio, paulatim attraho, alterum perquiro: non poſſum inuenire, tandem faſcia ligo pedem in ipſo collo vteri: iubeo obſtetricem paulatim trahere, dum iterum intrudam manum & perquiram alterum pedem, ducens manum ſecundum crus fœtus: peruenio ad podicem fœtus, intruſo digito in podicem, traho paulatim, iterum perquiro pedem, ſed fruſtra tandem paulò fortiùs podicem dextra manu traho, & ſiniſtra ligamentum pedi annexum, res nonnihil ſuccedit: poſtea inuenio pedem, quo reperto, victoriam cano, attraho paulatim, eo educto, vtrumque pedem E obſtetrici trado: iubeo vt lente trahat, ego manu dextra vterum dilato, & ſurſum rugas repello: tandem ſequitur abdomen cum dorſo, hæret deinde circa humeros, alterum brachium perquiro & educo: iubeo obſtetricem continuò modeſtè trahere: manu impedio, ne vterus ad collum pueri claudatur, quod fieret, niſi manus impediret, manum in os pueri intrudo & paulatim caput attraho. Extracto toto fœtu, ſubitò, ne claudatur vterus, quod in momento fit, magno cum periculo, intromiſſa manu ad medium ferè cubitum, paulatim ſecundinam perquiro, ac ſine vi, ne inuertatur vterus, vt ſuc-

niſſe opera malarum obſtetricum vidi) eam leuiter integram educo, ſanguinem etiam grumoſum, manu ducta per totam vteri capacitatem, extraho: ſubitò retraho manum, & vt comprimat crura iubeo, paulatim ſupra lectum retrahendam curo: pudendis & abdomini cum ſacculis appono panem coctum in vino & aqua: à ſomnio impedio, & à vini potu, ac quietem iniungo, paulo poſt aliquid iuſculi curo exhibendum, interdico ne nimiùm calefaciant hypocauſtum. Operatio hæc feliciter fuit peracta intra horæ ſemis ſpatium. Deo Opt. Max. ſit laus. *Hæc Ioannes Bauhinus.*

Cùm autem in talibus operationibus vires valdè deiiciantur, eæ reficiendæ ſunt, doloreſque mulcendi, & partes laceratæ fouendæ, & omnia, quæ accidere poſſunt, ſymptomata præcauenda. Nimirum, vt aliàs etiam, puerperæ à frigido aëre defendendæ, & in lecto diutius detinendæ, ne vterus ab eo lædatur, & tormina, ſuffocatio vterina, & alia ſymptomata excitentur. Exhibenda verò iuſcula gallinarum, oua vinum odoratum cum pane, vel iuſcula ex cereuiſia, modò febris non adſit; ſpecies diamargar. frigidi, diambræ, el. de gemmis, cum vino & aq. borraginis.

Vt dolor mitigetur, parteſque roborentur, fouendæ decocto artemiſiæ, maluæ, roriſmarini, abſinthij, myrti hyperici, & poſtea illinendæ vnguento Comitiſſæ, vel ſequenti: ℞. *ol. myrtini, amygd. dulc. hyperici* an. ℥. ß. *ſpermat. ceti* ʒ. ij. *ſeui hircini vel ceruini* ℥. j. *ceræ q. ſ.* F. Vnguentum. Vel ℞. *ceræ* ℥. iv. *ſpermat. ceti* ℥. Liquefiant ſuper igne, & vbi ab igne fuerint remota, tela cannabina ventri magnitudine reſpondens ei immergatur, quæ ventri imponatur. Verùm in noſtris regionibus nunquam, aut certè rariſſimè, fœminæ tales operationes admittunt, ſed potius rem omnem Deo & Naturæ committunt.

CAPVT VIII.

De Partu Cæſareo.

Partus Cæſareus.

Tandem vnus adhuc ſupereſt modus fœtum ex vtero extrahendi, qui fit ſectione abdominis & vteri. Fit autem in tribus caſibus. Primus eſt, cum fœtus mortuus eſt, & mater viuit. Secundus, cum mater mortua eſt, & fœtus viuit. Tertius, cum mater & fœtus viuit: & qui in hiſce duobus vltimis modis viui eduntur, Cæſares, quod ex vtero exciſi ſint, nominantur, ipſaque illa actio, partus Cæſareus.

Fœtus mortui ſectione vteri extractio.

Fœtus mortui gratia rarò ſectio iſta inſtituitur, ſed is vel medicamentis expellitur, vel Cheirurgia extrahitur, aut Naturæ opus relinquitur, qui eum particulatim expellit. Hiſtoriam tamen geſtationis in vtero fœtus mortui per annos quatuor, & tandem ſecto abdomine & vtero membratim extracti ſalua matre & fœcunda manente, Matthias Cornax, *Enchiridio ſuo conſultat. Med.* ſubiunxit, quæ *pag.* 188. *ibi* exſtat, cuius ſumma hæc eſt. Anno 1545. cuiuſdam ciuis Viennenſis Georgij Wvltzer, hoſpitis ad ædes rubri cancri, vxor Margareta nomine, anno ætatis 25. concepit, & cum partus tempus adeſſet, in ipſo pariendi conatu fragor quidam in ea increpuit ſonorus, à quo viuacitas infantis amplius deprehendi non potuit, ipſaque grauida inde ægrotare cœpit, etſi lac copiosè afflueret, & indies pariendi ſpes minor facta. Mulier ita multas ſeptimanas decubuit, ventris tumore, duritie, & fluxu, qui ſuperuenerat, nihil remittentibus, & omnis generis auxilia, ſed fruſtra vſurpauit, & ita ad annum Domini 1549. ſemiuiua perdurauit, fluxu putrilaginoſo per locum muliebrem toto quadriennio durante. Anno tamen 1548. ad vmbilicum foramen apertum eſt, è quo multum ſanioſi fœtidique mucoris profluxit, poſt aliquot menſes verò, adhibitis emplaſtris, locus apertionis coaluit. Anno verò 1549. menſe Iunio, natura nouam viam, non procul à priore, aperuit, per quam collecta putrida materia multa effluxit, qui fluxus menſes aliquot durauit, & foramine conſpectui & tactui os quoddam ſeſe exhibuit. Cùm dolorum fœtoriſque grauitas indies accreſceret, & crebra animi deliquia acciderent, viderenturque omnia ad interitum ſpectare, vocati ſunt tres Cheirurgi, & duo Medici, & inter eos ipſe Matthias Cornax Regis Romanorum Medicus, à quibus decretum, abdomen ſectione aperiendum eſſe. Anno itaque Domini 1549. decimo Nouembris hora 12. pomerid. ſectio hoc modo peracta eſt. Sectio à loco, quem paulò ſupra vmbilicum, in dextro latere, natura ipſa primò aperuerat, inchoata eſt, & recte deorſum per tractum muſculi recti abdominis, longitudine plus minus octo vnciarum, hoc eſt, ſemipedis antiqui & duorum pollicum continuata: qua facta propter neceſſitatem & incredibilem fœtorem ſubitò contentum in vtero à Cheirurgis vndique liberatum eſt & exemptum fruſtillatim fœtus maſculi iamdudum emortui & ſemiputridi corpus, cuius caput totum confractum & cranij oſſa diſperſa erant. Abſoluta ſectione, quam ſine animi deliquio pertulit, omnia Dei benignitate feliciter ſucceſſerunt, & ſine vlla ſutura vulnus coaluit, & omnino conſolidatum fuit, ac iterum menſes bono ordine & modo fluere cœperunt. Et quod mirum, fœmina iſta iterum concepit, puerumque geſtauit bene valentem, vſque ad ſecundum diem menſis Iunij, Anni Domini 1551. quæ dies cum illuceſceret, & infans robuſtus ſtrenuè palpitaret, mater verò ſtrenue in edendo fœtu laboraret, vocati iterum Cheirurgi, qui prius eam ſecuerant & D. Matthias Cornax, qui cùm matrem omnibus viribus deſtitutam, cicatricem denique veterem per rimam longam quaſi hiſcere, omneſque fœminæ conatus fruſtraneos eſſe viderunt, ventrem, vt prius, ferro ſecandum eſſe ſuaſerunt. Verùm cùm mater eius, & fœminæ præſentes adſentiri nollent, hora noctis decima, cum fruſtra diu & ſtrenuè luctata eſſet, viribus omnibus exhauſtis & cruciatibus oppreſſa, animam exhalauit. Quod cum factum eſſet, ſubitò Cheirurgus vocatus, ſtatim infantem perfectum, maſculum, omnibus numeris abſolutum, ſed mortuum exemit.

Similem Hiſtoriam D. Philippus Hechſtetterus, *obſeru. dec. 6. caſ. 3. in Scholio*, refert, quæ ſic ſe habet. Vlmani Fabri incolæ Leimheimenſi in Marchionatu Burgauienſi vxor, nomine Barbara, grauida, ſic Deo benedicente, facta nonum compleuit menſem, eo dolores parturientis ſenſit (fuit is 27. Martij Anni 1623.) ſed inualidos, nec labor parturientis, nec diligentia obſtetricantis quicquam promouit, manſit in vtero, quod enitendum erat. Nec ardentes preces, nec ſuſpiria lacrymis conſperſa Deum expugnarunt, niſi quod animam fœtus ad ſe vocarit. Cadauer vterum in tumorem ſuſtulit, & abdomen turgeſcere fecit iacens in cauo tranſuerſim. Octo tranſierunt ſeptimanæ, in quibus nil conaminis in excludendo moleſtum ſenſerit, nec dolores, nec parturientium nixum. Vires matris interim labefactatæ à fœtu putrido, & fœtente hecticum corpus dederunt, ac ſi oſſa incluſa cuti eſſent. Adflicta ſingultientibus votis mortem inclamauit, & ardenter efflagitauit. Conclamatis ſic & deploratis iam omnibus, miſericordia Dei eam reſpexit, & Marchioniſſam Burgauienſem mouit, vt eius mi-

ſerta in hoſpitale reciperet Guntzburgi, vt ibi excideretur putridum, quod matri necem minitaret. Duo igitur Cheirurgi, conſilio ſubminiſtrante Excellentiſſimo Dn. Adamo Heoich. Medico Clariſſimo Illuſtriſſimæ Principis viduæ Matrimoniſæ in Guntzburg, ventrem intra vmbilicum tranſuerſim ad pubem verſus aperuerunt, in qua regione iam ſigna apertionis in ventre à putredine conſpiciebantur. Infans putridus & ſolùm oſſibus ac caluaria cognoſcendus exemptus fuit, locus vulneratus mundatus, conſutus & conuenientibus medicamentis tractatus & iamiam curatus, niſi quod ad conſolidandum reliquum, opus habeat potius emplaſtris cicatrizantibus, quàm manu medica.

Fœtus viui è mortua matre ſectione extractio.

Secundò, interdum mortua matre fœtus viui ex vtero materno ſecto extracti, & inde Cæſares ac Cæſones dicti ſunt. Ita enecta parente Scipionem Africanum priorem natum fuiſſe, primumque Cæſarem, à cæſo matris vtero dictum: ſimilique modo natum & Manlium, qui Carthaginem cum exercitu intrauit, Plinius, *lib.* 7. *nat. hiſt. cap.* 9. & alij referunt. Anno Domini 959. Bucardum Comitem de Lintzgovv, Buchorn, & Monteforti, poſt Abbatem Sangallenſem, vulgò Ingenitum dictum fuiſſe, eo quod ex mortuæ matris vtero exiectus eſſet: & Gebhardum Vlrici Comitis de Bregentz F. ex matris vtero exſectum, Conſtantienſem Epiſcopum factum eſſe, anno 1001. & monaſterium Petershuſium ac templum Crucis ... extruxiſſe, è Bruſchio Io. Schenk. *lib.* 4. *obſeru.* refert. In annalibus Hiſpaniæ legi ſcribit Rod. à Caſtro, *lib.* 4. *de morb. mulier. cap.* 3. Regem Nauarræ Sanctium, matre è Saracenis inter venandum trucidata, per vulnus in ventre acceptum exertam manum oſtẽtantem, à ſuperueniente nobili Geuarra extractum, & clanculum enutritum fuiſſe, eumq; poſtea de Principis electione diſceptantibus proceribus obtruſiſſe, controuerſiaſque ſedaſſe. Cornelius Gemma, *Cyclognomo. lib.* 2 *cap.* 6. ſe iam ſextò vitalem fœtum ex mortua matre exſecuiſſe ſcribit. Et hor. Augenius, *lib.* 5. *ep.* 2. *c.* 11. Villicam quandam, quæ grauida nono menſe ventriculi exulceratione laboraſſet, & viginti diebus ſine cibo potuque permanſiſſet, tandem mortuam eſſe, atque ex eius diſſecto vtero puerum viuum ſe extraxiſſe refert, qui Fortunatus ad fontem S. Baptiſmatis vocatus fuit. Carol. Stephanus, *lib.* 3. *de diſſect. part. corp. hum. cap.* 1. ſe ſectionem hanc aliquoties adminiſtraſſe, & ex matre mortua fœtus viuos extraxiſſe ſcribit.

An fœtus in vtero, matre mortua aliquãdiu viuere poſſit.

Monet quidem Roderic. à Caſtro, *de morb. mulier. lib.* 4. *cap.* 3. infantem ſuperuiuere non poſſe in vtero, mortua matre, niſi in eodem ictu temporis, quo anima ex matris corpore migrauit; ab vtero extrahatur, aut paulò antè dum in agone puerpera eſt, præſentibus adhuc ſpiritibus vitalibus; idque ideo, quia vita & motu puerperæ ceſſante, ceſſet quoque infantis vita. Verùm vix poſſibile eſt, vt ictu temporis vno operatio iſta perficiatur, neque ſemper conſtat, quo momento anima è corpore emigret; neque ſemper, dum adhuc in agone mater eſt, ſectio iſta admittitur. Ratioque quam adducit, falſa eſt, quod ceſſante vita matris, ceſſet etiam vita infantis. Habet enim infans ſuam animam, & ſi tempus legitimum partus adſit, atque omnia corporis organa iam perfecta & abſoluta habeat, ſine matris beneficio viuere poteſt, mortua matre, eodem modo, vt in lucem editus ſine matris adminiculo viuit. Ne tamen in vtero ſuffocetur, danda opera. Ideoque Carol. Stephanus monet, vt matre in agone conſtituta, aliqua re inter dentes interpoſita apertum morientis os ſeruetur, & obſtetrix nunquam ab oſtio vuluæ manum dimoueat, & incurua ac diducta

A mulieris femora, quanta poterit, diligentia contineat, donec Chirurgica manu fœtus exſectus, & extractus fuerit. Infantem autem matre mortua in vtero eius adhuc viuere, ex motu eius & ſubſultatione q. cognoſcitur.

Fœtus viui è mortua.

Modum autem, quem in extrahendo fœtu viuo, è mortua matre obſeruauit Carolus Stephanus, *alleg. loc.* ita deſcribit: Lineam, *inquit*, cultro raſorio leuiter duximus per ſiniſtrum mulieris hypochôndrium circa vteri extuberationem: haud ita profunde tamen, ſed tantùm vſque ad peritonæum; cauendum enim erat, ne quid inteſtinorum aut attactum aut vitiatum eſſet, ſi fortè vna peritonæum inciſum fuiſſet. Rurſus ita admouemus nouaculam, vt ſumma
B tantùm cuſpide peritonæum incidatur, ad digitos ſiniſtræ manus intromittendos. Eo facto digitos per rimam peritonæi intro demiſimus, iiſque incuruatis peritonæum ſurſum aliquantulum ereximus: altera deinde manu (nempe dextra) nouaculam admouimus in eam peritonæi portionem, quæ digitis intermediis continebatur, leuiterque conſecuimus id à peritonæo elatum, quod inter digitos comprehenſum fuerat, ſecundum vulneris longitudinem. Iam tum liberè totam manum intrò demiſimus vſque ad matricem, inteſtina paulatim ſurſum attollentes, ne quando delaberentur; eademque manu vulneris labrum ſuperius diducentes, quo facilius veniret in conſpectum vteri tumor. Hîc non ſegnes fuimus, ſed ſiniſtra manu intus relicta, & vulneris
C labrum apertum continente, dextram ad conſectionem aptauimus, ad vnius tantùm digiti ſpiſſitudinem imprimentes nouaculam in tumorem vteri, eumque pro vulneris longitudine, quanta fieri potuit diligentia conſecantes: haud tamen ita temerè, vt prima ſectione matrix ad integrum conſecta videretur: incerta eſt enim, & varia matricum ſpiſſitudo, quemadmodum Galenus optimè cenſuit. Itaque ſenſim iterum atque iterum demiſſa nouacula, leuiſſimè tandem diſſecuimus vterum, quouſque ad ſecundinam ventum eſſet: eam verò facilè cognouimus ex venarum confuſa multitudine ſanguinem veluti expreſſum eructante: quod agnoſcendi chorij indicium tibi ſit omnium certiſſimum. Tum demum nouaculã reliquimus: iam ab obſtetrice certiores facti, defluxiſſe aquoſa excrementa, quibus
D innatare ſoleret fœtus: muliere nondum extincta. Alioqui niſi id & ſignis & verbis compertum nobis fideliter fuiſſet, tum excrementa defluxiſſe, tum matrem iam pridem è dolore laboraſſe: nondum quidem nouaculam reliquiſſemus; ſed etiam ſecundinam penetrare tutius fuiſſet, & ſumma nouaculæ cuſpide ipſam incidere ad excrementorum effuſionem: retenta enim huiuſmodi excrementa integram adhuc ſecundinam eſſe indicant, quod præcipuè fieri ſolet, immaturo adhuc partu. Itaque poſt factum in ſecundina foramen nouaculæ
E cuſpide, tum vtriuſque manus digiti intromittendi ſunt ad eam lacerandam. Nos autem & ſignis ipſis, & verbis agnoſcentes effluxiſſe excrementa, & ſecundinam abruptam, tum quidem dextram manum ſecundùm vteri altitudinem in profundum ſenſim demerſimus, vt extenſis digitis, integrum fœtum comprehenderemus: ſiniſtra matricis conſectæ labia ſurſum attollendo, ne fortè impediretur ab inteſtinis, atque in ſeſe concideret. Vbi fœtum ſub manu ſenſimus, tum ita leuiter ipſum conuertimus, vt eius ſpina toti noſtræ palmæ incumberet, atque extenſæ manui & brachio inſideret. Nam primum cauendum eſſe duximus, ne vel à thorace, vel ventre aut pede, aut brachio, aut etiam capite comprehenderemus; id enim ſine periculo vix fieri potuiſſe credidimus. Sed quandocaput infra deuolutum

A ſenſimus, tum manu ſecundum ſpinam protenſa, curauimus extremos digitos ad humeros paululum incuruare, quo facilior fieret apprehenſio. At ſi ſurſum caput repeliſſemus, tum quidem extremi digiti ſub natibus & oſſe ſacro confirmandi fuiſſent. Itaque manum paulatim ſurſum attulimus, ita vt totum brachium in mulieris ventrem extremum leuiter incumberet, eumque modicè comprimeret: Eum quando compreſſimus, ſiniſtræ manum dextræ adiutricem dedimus: & altera fœtum oſtendente atque erigente, altera ſenſim extrahente, fecimus vt in ventrem mulieris ſupinus fœtus depelleretur. Voluimus autem confeſtim experiri, viueret necne, cùm propter imbecillitatem ac laborem nullum artuum promoueret, neque ſpiritum. Id verò facilè cognouimus, primis digitis fœtus vmbilicum prominentem iuxta ventrem molliſſimè attrectantes: & modicè B per aliquod ſpatium comprimentes, ſenſimus pulſantem arteriam in vmbilico, etſi circa parietalium oſſium fines, in eo, quem vocant fonticulum, nihil attolli aut moueri videretur: nec digito admoto lingua calorem aliquem præ ſe ferret. Cum primùm percepimus arteriæ pulſum, in vmbilico confeſtim creato filo, quod nobis erat in promptu, primùm ſtrictè ligauimus ad trium digitorum longitudinem ab ipſo ventre, dein iterum atque iterum etiam aliis locis conſtrinximus, extremos nodos ſemper ſtrictiores efficientes. Scies quid poſtea acciderit: vix conſummata hora integra, cœpit puer oculos aperire, os diducere, de fonticulo pulſare, artus etiam leuiter extendere: denique vocem atque eiulatum emittere. *Hæc Carolus Stephanus.*

Viui fœtus è viua matre ſectione extractio.

C Tertius caſus eſt, cum fœtus viuus è viua matre ſectione extrahitur. Id quod faciendum, cum partum aliàs nullum ſecuturum ob cauſſas *capite præcedente*, propoſitas, certum eſt. Tum enim ne vel mater, vel infans, vel mater & infans ſimul de vita periclitetur, ad hoc extremum auxilium accedendum eſt.

Poſſe autem hanc operationem ſalua manente matre & fœtu adminiſtrari, multæ hiſtoriæ docent, quarum plurimas peculiari libello, *de fœtus viui ex matre viua ſine alterutrius vitæ periculo cæſura*, Fr. Rouſſetus collegit, in cuius *ſectione prima* neceſſitatem huius operationis oſtendit; quod ſcilicet, ſi ob cauſſas, *cap. præced.* enumeratas nullus fieri poteſt partus, hoc modo fœtus viuus ſeruari poteſt, qui aliàs in vtero materno ſuffocaretur, & ipſa mater ſeruatur incolumis, cui aliàs etiam moriendum eſſet, & ita quidem, vt impoſterum quoque vtero geſtando apta futura ſit.

D Deinde poſſibilitatem huius operationis probat hiſtoriis variis, primò quatuor ab aliis relatis, quarum prima eſt de muliere quadam, quæ ſexies, cum aliter parere non poſſet, ſectione eiuſmodi fœtus viuentes ſemper eſt enixa, ſeptimò verò grauida, cùm Cheirurgus, qui priores ſectiones obierat, mortuus eſſet, nec alius eſſet, qui ipſi obueniret, mortua eſt; ſecunda, de alia, cui tres infantes viui è latere extracti: tertia de Ioanne Maraſio Cheirurgo, qui è propriæ coniugis latere inciſo filium extraxit: quarta ſimilem caſum recenſet: Sex verò hiſtoriis à ſe ipſo viſis & notatis, quarum prima eſt de quadam E muliere, in cuius latere cicatricem, & factæ ſuturæ conſpicua puncta, quæ poſt apertionem abdominis manſerant, vidit, quæ tamen amplius non concepit, etſi ipſa & maritus iuuenes eſſent: Secunda, de alia, cui ipſe ſectionem ſuaſit, & cùm ſecaretur adfuit, quæ poſtea rurſum concepit & peperit, hernioſa tamen manſit; tertia, de quadam, è qua ſectione fœtus mortuus extractus fuit, quæ poſtea aliquoties peperit; quarta, de quadam, quæ primò grauida feliciter ſecta fuit, & poſtea iterum concepit,

A ſed cum nec tum parere poſſet, & Cheirurgus prior mortuus eſſet, alij verò idem audere nollent, mater vnà cum prole miſerè periit, quinta, de alia, quæ feliciſſimè fuit inciſa, & poſtea rurſum grauida reddita, naturali modo iterum enixa eſt: Sexta, de quadam, cui fœtus mortuus ſectione extractus fuit, quæ cum conualuiſſet ſeptimanis quinque poſt rurſum menſtruas purgationes habuit, ſtatimque poſt concepit & peperit.

Sectione verò *ſecunda* eiuſdem operationis poſſibilitatem rationibus probat: dum docet, & muſculos abdominis, & peritonæum, & vterum poſſe abſque periculo vitæ incidi.

Sectione verò *tertia* id, quod rationibus probauerat, exemplis & hiſtoriis confirmat, variaſque hiſtorias adducit, quibus probat, vulnera muſculo- B rum epigaſtrij, peritonæi, & vteri fuiſſe ſanata.

Sectione quarta caſus longè periculoſiores, quàm eſt ſectio Cæſarea, qui vtero accidere, qui tamen ſui reſpectu non fuerint lethales, proponit, quos in quinque claſſes diſponit. In prima claſſe agit de mulieribus, quæ ſeipſis ignorantibus vtero geſtarunt, in quibus fœtus mortuus ac putridus cauſſa fuit, vt & vterus in corpore putreſceret, ita vt temporis progreſſu interierint, quæ tamen ſuperuixiſſent, ſi malo cognito, tempeſtiuè ſectione hac ipſis auxilium latum fuiſſet. In altera de mulieribus, quarum aliquæ puerperæ fuere, aliquæ verò non, quæ apoſtemate vteri laborantes apertæ fuere, non ſectione Cæſarea, ſed cauterio actuali abdomini impreſſo, quæ tamen non modò non mortuæ, ſed nec C facultate concipiendi priuatæ fuere: quæ tamen operatio, quam ſit Cæſarea ſectio longè periculoſior. In tertia de morbis vteri, circa interiorem partem fundi ipſius putrefacti, & quidē tanto cum vlcere, vt fœtus mortui è capacitate vteri ad inteſtina fuerint prolapſi, & inde per epigaſtrium extracti, (quo loci magnum ſolùm apoſtema eſſe ſuſpicio erat) abſque tamen matris internecione, aut poſtmodum vtero geſtandi facultate ablata, vtero naturæ beneficio conſolidato. In quarta claſſe recenſet hiſtorias mulierum, quibus vterus prolapſus & putridus, abſque vitæ periculo, totus, & quidem ſectione, vſtione, aut ligaturis ablatus fuit. In quinta itidem hiſtorias mulierum, quibus vterus valde abſumptus D & putridus, tandem ſponte, abſque tamen morte aut morbo ſubſequente, excidit, proponit.

Quinta ſectione idem eorum, qui bruta caſtrare ſolent, exemplo confirmat.

Sexta ſectione probat, ſectione hac fœcunditatem fœminis non auferri, ſed vbi poſt ſectionem conualuerint, iterum concipere poſſe. Eandem Rouſſeti ſententiam aliis etiam hiſtoriis confirmat Caſparus Bauhinus, *in appendice eius libelli*, inter quas notabilis prima eſt, quæ hoc modo refertur. Cum circa annum ſalutis 1500. Eliſabetha Aleſpachin, Iacobi Nufer ὀρχετόμου, in pago *Siegershauſen*, (præfecturæ Gotthebanæ in Turgauia, parochiæ Altishuuilanæ) vxor primò vtero geſtaret, & iam do- E loribus partus per aliquot dies diuexaretur, ad ſe obſtetrices tredecim, & aliquot lithotomos vocauit, à quibus, fruſtra tamen, opem ſperabat, cùm nec fœtus excludi, nec etiam dolores mitigari poſſent. Quare iam deſperata ſalute maritus vxori conſilium ſuum communicat: quod ſi conſentiret, velle ſe, quòd ſperaret, annuente Dominino fœlicem ſucceſſum, in ipſa ſuam experiri induſtriam. Annuente ergo ipſa ad Archipræſidem Frauenfeldenſem abiit, rem, vti ſe habebat, expoſuit, conatum aperuit, licentiamque ſibi dari rogauit. Re intellecta, Archipræſes primùm quidem difficiliorem ſe exhibuit: dein verò fiduciæ mariti confidens, annuit. Quare

licentia impetrata, domum redit, obſtetrices alloquitur, & hortatur, vt quæ cordatiores, ſibi & vxori in hypocauſto aſſiſtant, timidiores verò ex conclaui recedant; nominem enim ſe aliquid, quo benedicente Domino, ſalutem vxoris ſperaret. Obſtetrices ergo, conſilio magna cum admiratione intellecto, ex ipſis vndecim ex conclaui receſſere: duæ cordatiores cum Lithotomis muneri parturienti adſtitere. Quare maritus implorato prius diuino auxilio, & Ianua diligenter clauſa, vxorem menſæ imponit, abdomini vulnus (non ſecus, quàm alicui porco) infligit. Verùm primo ſtatim ictu ita feliciter abdomen aperuit, vt ſubitò infans abſque vlla læſione extractus fuerit. Cum iam vndecim obſtetrices, quæ præ foribus ſtabant, infantis vagitum audirent, intrare, ſed fruſtra expetebant: non enim intromiſſæ fuere, antequam fœtus mundatus, vulnuſque Veterinario more conſutum foret, quod poſtmodum abſque vllo ſuperueniente ſymptomate feliciter coaluit. Eadem enim poſt hancce *τομήν* ſecundò gemellos enixa eſt: quorum vnus Ioannes Nufer nomine, pagi *Sigershauſen* Præfectus, annum iam agens ſexageſimum, anno milleſimo quingenteſimo octuageſimo tertio, adhuc in viuis fuit. Poſt hos gemellos quatuor alios liberos enixa eſt. Exſectus verò infans primùm anno ſalutis milleſimo quinquageſimo ſeptuag. ſeptimo diem ſuum clauſit. Reliquæ eiuſmodi hiſtoriæ, vt & aliquot vteri exſecti exempla, viua manente matre, ibi videantur.

Partus Cæſareus cum hernia vterina.

Nec hic prætereunda partus Cæſarei cum hernia vterina coniuncti hiſtoria, quæ hic Vvittebergæ accidit, & ſupra, *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 16. integrè deſcripta exſtat.

Sectionis huius adminiſtrandæ ratio.

Tandem Rouſſetus Cheirurgus, qua ratione hæc ſectio inſtitui poſſit, inſtruit hoc modo: Primo, inquit, tibi conſiderandum erit, aliquane ſit ſpes alio faciliori modo fœtum nanciſcendi. Dein, ſitne mulier robuſta, & an ſigna lethalia adſint: præcipuè autem an non nimium ab obſtetricibus, aut ob ſummos & violentos in partu conatus læſa fuerit, aut quorundam tonſorum carnificina crudeliter dilacerata, quod frequentius ab ipſis, quàm à matronis fieri ſolet. Si enim eam tum mori contingeret, cauſſa mortis ſectioni tuæ, non autem ipſorum erratis adſcriberetur. Sic, poſtquam, inuocato tamen prius nomine diuino, aliquis, qui tibi ad id commodius viſus fuerit, iuſſu tuo, mulieri animum addiderit: & vt primò Deo bene confidat, dein etiam de tuo auxilio rectè ſperet, admonuerit: conueniet te inſtrumenta hæc pauca habere, ad hoc opus peragendum neceſſaria: ita tamen, vt hæc inſtrumenta ab ipſa non conſpiciantur. Nouaculam nimirum acutam, nouaculam rotundæ aut gibboſæ cuſpidis, acum cuſpide triangulari filo inſtructam, ſpongiam mollem, pannum lineum mollem, veterem, complicatum, conſutum & iam imbutum decocto calido, de quo in ſequentibus agetur, vel alio ſimili decocto, quo dein bene expreſſo melius, quàm ſpongia, vteri tam ad ſanguinem imbibendum & exſiccandum, quàm ad labia ipſius vulneris fotu adſtringente, & calore ſuo ac olando fouenda. Præterea etiam linteamina ſint in promptu, quæ ipſi mulieri ſubſternantur, & circumponantur, quo ſanguis, qui promanabit, tegatur, cuius etiam parua quantitas magnam profuſionem oſtentat, & tam mulieri patienti, quàm adſtantibus terrorem incutit. Adſint etiam faſciæ, linamenta, ſplenia, ſtupæ bene pexæ, puluilli, vſitatis medicamentis adſtringentibus imbuti; quæ omnia in primo poſt ſectionem apparatu ſeparatim habere oportet, aut eadem ſi tibi ita videatur, coniunges. Poſtmodum vbi te monitore, vrinam, ſi fieri poterit, reddiderit, quo veſica vacua deorſum concidat, & inanis impetrat, quamuis ea locum ſectionis non attingat, ſituanda eſt, ſi vires valeant, ſupra lecti extimam partem in dorſum inuerſa & inflexa, ita vt tibiæ aliquantum pendeant, ſed firmiter coniunctæ ſint crura, ipſa verò brachiis à famulis robuſtis & animoſis ſuſtineatur. Aut ſi vires ſint proſtratæ, ſemidecumbens commenda, hic enim ſitus à ſyncope præſeruat, quod in ſectione veteri eorum, qui lipothymias obnoxij ſunt, obſeruare oportuit, ita tamen, vt verſus pedes aliquantum propendeat, tibiæ verò æqualiter ſint extenſæ. Tum vnum aut alterum, quod voles, latus eliges: hoc enim in idem recidit, vt ex ſupra citatis hiſtoriis colligere licuit. Attamen ſi ſpatiis aut ſplenis aliqua durities adſit, conſultius videtur hic, ſi oppoſitum latus incidatur, idque variis de cauſſis, de quibus alibi acturi ſumus.

Si verò hernia ſit in latere eo, quod incidere eſt animus, & quod cenſeatur inteſtinum ibi, plerumque inter peritonæum & vterum non hærere, difficulter cerni ibi eſſe poteſt, quia vterus in muliere valde grauida prius, quàm inteſtinum ſe offert, tum ibi ſectio fieri poterit; eo enim citius, quàm in oppoſitum latus vterus decumbit. Hac ratione fiet, vt poſtmodũ ægrota non ex vtroq; latere ſit herniola. Et licet inteſtinum ſe ibi offerret, quod tamen fieri non poteſt, nil idcirco mali eſſet, modo in ipſum nouacula non adigatur, ne ipſum lædatur. Olim enim in curatione herniæ magna ſupra rupturam incisio, abſque tamen noxa, fiebat, vt & Celſus & Ægineta teſtantur.

Hoc facto, optimo atramento locum incidendam notabis, linea oblonga & recta per abdominis longitudinem ducta, cuius exſiccatio expectanda, ne rurſus deleatur, quo recto tramite abdomen ſecetur. Fiat autem ſectio inter vmbilicum & ilia tribus vel quatuor digitis ab inguine pecten verſus, & id ſecundum recti muſculi longitudinem, cauendo tamen; ne vel caput, vel cauda ipſius muſculi lædatur. Notandum autem hoc loco, quod ſi ſectio paulò altiori in loco potius, quàm nimis infernè fiat, eam meliorem & tutiorem ratione hæmorrhagiæ fore: minus etiam moleſtam, ſi hernia remaneat: ad hæc minus etiam doloris cauſabit. Sed & eodem atramento, in quatuor aut quinque æqualiter diſtantibus locis, quatuor aut quinque paruas lineas tranſuerſales acuminatas, ſuper lineam primam per abdominis longitudinem ductam, notare oportebit, & vt exſiccetur, curandum: ſupra quas puncta ſuturæ ſibi inuicem rectè reſpondentia locanda, quo recta fiat gaſtroraphia.

His peractis, ſectio ipſius cutis ſupra lineam dextrè adhibenda, ad pinguedinem vſque, ſed cautè nouaculam adigendo: cuius vulneris longitudo erit circiter dimidij pedis, plus minusve, prout mulier magno paruove corpore fuerit, poſtea eodem prioris ſectionis tramite, prudenter, & quantum conuenit longitudinem, muſculi ipſius [illegible] incidendi, & etiam peritonæum. Sed cautè, vt quem, peritonæum ſecandum erit: ſub eo enim ſtatim vteri corpus tum prætumidum ſe offert, ipſis inteſtinis, quæ abſcondita ſubiacent, [illegible]. Tum, implorato diuino auxilio, vterus incidendus erit, ita tamen vt alta non fiat ſectio, ne fœtus, [illegible] tur vita, lædatur: ſi enim [illegible], tum [illegible] nia peragi poſſent, cauendo [illegible] ter lædatur. Incipienda erit ſectio in ſummo ipſius vteri, & deorſum inter latus & anteriorem partem ducenda, quo iis locis, vbi ſunt epididimi, vaſa ſpermatica, & teſticuli muliebres, caueatur.

Quod vt tutius fiat, conſultum erit, tum ad manus habere nouaculam alteram, dorſo craſſiore, acie

acutiſſima:ita tamen vt ipſius acuminis principium globulo plumbeo aut buxeo muniatur (ad inſtar cultri eius, quo vtuntur ij, qui omaſa præparant, & inteſtina repurgant) ne acumine infans, dum ſe in vtero mouet, aliove pacto, lædatur.

Poſt fœtus & ſecundinæ extractionem, linteamine tenui, molli, blando & veteri, octies vel decies breuiuſculè complicato, & ſequẽti decocto imbuto (quo loco ſpongia vti licebit) diligenter & blandè is, qui aderit ſangvis, abſtergendus eſt, ita tamen vt blando calore foueatur, quo duabus ſatisfaciamus Indicationibus, & quidem contrariis, idque eodem tempore, habita ratione breuitatis temporis, quo id fieri debet. Decoctio ſit talis: ℞. *herb. artemiſ. abſinthij, agrimon. betonicæ, althaæ, flor. malnæ arboreſcentis* (quam Roſam tranſmarinam aliqui vocant) ſi reperiatur; *fol. aut flor. granatorum, roſ. ſylueſtrium odoratar. roſ. rub. exſiccatar.* an M. j. *rad. ariſtol. longæ & rotundæ, cyperi, ſchœnanti* an. *circiter* ℥. ß. F. omnium decoctio vſque ad tertiæ partis conſumptionem, in vini craſſi rubri & auſteri ℔. vj. (ſunt duæ pintæ Pariſienſes) dein coletur: colaturæ addatur aq. fabrorum hemina, id eſt,) quartarij duo (eſt dimidia cheopina Pariſienſis & rurſus vna bulliant. In hoc decocto temperati caloris linteamen complicatum, eo modo, vt dictum fuit, intingatur, & exprimatur: hoc eadem opera & ſaniem abſterget, partem læſam fouebit, ſanguinis fluxum ſiſtet, partem defatigatam corroborabit, & lochia, quæ fluere debent, commouebit.

Sed hoc loco ſtudioſè dictum illud, Feſtina lente, obſeruandum. Hæc vbi ratione vteri peregeris, & eum blandè in locum conuenientem, abſque tamen ſutura, repoſueris. (vteri enim in ſeipſum contractio, quàm ſutura melior) tum ſtatim gaſtroraphia adhibenda (id autem feſtinanter fieri non debet) vulneri ipſius abdominis, ne frigore interior afficiãtur, obſeruantes, & aptè vulneris labra committenda ſecundum lineas decuſſatas, vt iamdictum fuit. Quæ quidem res & ſecundi alicuius operam requirit, qui inteſtina, quæ tum iuxta vulnus, quod conſuitu, occurrunt, intro trudat, ne ipſa vel acu lædantur, aut inter puncta ſuturæ occludantur, dum locum eum, quem prius vterus iam retractus obtinuerat, occupant. Nec etiam nimis cunctanter res agenda, vti prædictum, vel in curioſa gaſtroraphia adminiſtranda, vel aliquid cum ægrotæ periculo experiundo, ne totum opus corrumpatur: ſiquidem experientia compertum, quod in iis, quæ inciſæ omnium optimè conualuere, nil aliud quàm cutis, & quidem paucis punctis conſuta fuit, nec tamen propter herniam, quamuis valde magna foret, aliquid moleſtiæ pertulerunt. Nam, (vt eſt in prouerbio A Gallico) melius eſt, infantem mucoſum relinquere, quàm naſum omnino auellere.

Poſt ſuturam abdominis, reliqua, quæ in aliis etiam recentibua vulneribus fieri ſolent, erunt adminiſtranda, vſque ad cicatricis generationem: frigus tamen ſummè cauendum: Fiet autem id per vnguenta, cataplaſmata, emplaſtra, fotus, puluillos, ſtupas bene pexas, pro ratione temporis, & indicationibus conuenientibus.

Ratione autem vteri duo potiſſimùm conuenient: Peſſaria nimirum, & iniectiones in vterum. Peſſaria erunt effigiata in formam penicilli, pollicis craſſitie, aut paulo minores, & ſatis longa, quò vſque in concauitatem vteri abſque offenſa indi poſſint. Parabitur autem peſſarium ex linteo, aut ex candela cerea perforata in modum penicilli fiſtulati (quas Tentas cannuleas vocant) linteo aut bombace obducto, butyro recenti, pinguedine gallinæ, B oleo roſato, vitello oui iuncto: quod ſæpius extrahendum, & rurſus intrudendum erit. Proderit tale peſſarium, tum ratione longitudinis, tum etiam ratione perforationis, quo ſaniei pateat tranſitus: dein etiam vt collum & os vteri muniat, ne ſaniei acrimonia afficiantur: Hippocratis conſilium imitantes, ſi modò communem interpretationem ſequi velimus: Si vterus inter coxas iacens ſuppuretur, neceſſarium eſt immotum fieri. Quod ſi ſæpius id extrahamus, non impediet, quò minus puri, humori pituitoſo, aut grumis ipſius ſanguinis detur exitus, ſed potius ea ſecum ducet. In eundem vſum clyſteres vterini conuenient, qui ipſum fouebunt, abluent, abſtergent, roborabunt & conſolidabunt: quæ parabuntur ex decocto artemiſiæ, agrimoniæ, C abſinthij, althææ, plantaginis, roſ. rubrarum: florib. aut foliis maluæ arboreſcentis, nepetæ, radic. ariſtol. ſalſæ pariliæ, cyperi, ſchœnanti, quæ omnia decoq. in aq. chalybeata, addendo parum vini craſſi auſteri, & opti hydromelitis aliquid. Horum nil aut parum in ſuprà citatis hiſtoriis obſeruatum fuit, quæ nihilominus tamen rectè, & citò curatæ fuere. Quare ſi prædicta omnia reperire non liceat, non tamen ob abſentiam(vt eſt in vulgari prouerbio) vnius Monachi Abbatis electio intermittenda.

Victus ratio ſit ex cibis euchymis, & ſit, quoad vires concedent, tenuis. Mulieres enim modò enixas, & tali pacto exercitatas corroborare conuenit: at in vulneribus & apoſtematib. interiorib. exquiſita victus ratio requiritur: quare mediũ ſeruare oportet. Diæta.

Quod ſi aluus non reſpondeat, clyſterib. ex ſacch. rubr. diapruno ſimplici, butyro recenti, oleo roſato, cum iure gallinæ pinguis, abſq; herbis & ſale paratis, vti oportet. Reliqua pro iudicio Cheirur. & prudentis Med. qui fortè aderit, fient. *Hæc F. Rouſſetus.*

LIBER QVARTVS

PARS II.

SECTIO VII.

De Regimine puerperarum, & affectionibus præter naturam quæ poſt partum iis accidunt.

CAPVT I.

De Regimine puerperarum.

Regimen puerperarum.

VBI fæmina fœtum edidit, ſtatim danda opera, vt ſecundina ſubſequatur, & extrahatur, quod in naturali partu etiam ſine difficultate fieri ſolet. Interdum tamen ſubſiſtit, de quo *cap. ſequent.* dicetur. Vbi verò & fœtus in lucem editus, & ſecundina extracta eſt, puerpera in lectum componenda, eiuſque vires, quæ in partus laboribus deiectæ ſunt, cibis idoneis & quiete, quæ ipſis vulgò, & quidem Sacrarum literarum autoritate rectè conceditur, reficiendæ, neque ante finem ſex ſeptimanarum facilè ad labores conſuetos admittendæ. Equidem obſeruatum, fæminas quaſdam, nulla puerperij habita ratione, ad conſueta opera reuertiſſe: Ac Cælius Rhodiginus, *lib. 18. antiq. lect. cap. 22.* & alij ex Poſſidonio referunt, virum quendam Maſſilienſem mercede conduxiſſe viros & mulieres, qui agrum ſuum foderent. Ex his vna cœpit ſentire dolores partus: relicto ergò opere, abiit paulliſper extra agrum, emiſſoque fœtu, rediit ad laborem, ne mercedi quid decerperetur: & cum Dominus agri videret, quod penſum difficulter ſolueret laboris neſciens quid ei accidiſſet, interrogauit, quid illi eſſet; cognita cauſſa numerauit illi pretium, iuſſitque abire. Illa autem ſumpto puero, lauit ipſum aqua fontis, & inuolutum panniculis incolumem domum portauit. Non abſimile quiddam hîc Vvittebergæ accidiſſe memini. Fæminam quandam ad portam Elyſtriæ in aliena domo noctu ſubitò pariendi conatus apprehenderunt, & feliciter ea infantem peperit. Cum verò, quæ ad puerperium neceſſaria ſunt, in illa domo non haberet, ſed domi ſuæ, quæ erat in platea presſbyterorum, ea apparaſſet, ipſa infantem modò editum ſuccinctorio excepit, & pedes rectà domum, ad quam vix intra horæ quadrantem peruenire potuit, portauit, & ibi puerperium ſalua peregit. Verùm rara iſta ſunt, neque facilè in exemplum trahenda, ſed omnino bona & peculiari diæta puerperæ opus habent.

Qualis aër puerperis conueniat.

Aër, in quo degit puerpera, ſit temperatus, & ad calidum potius, quàm frigidum declinans, & omnino ſtudio è caueat puerpera, ne frigidum aërem, præcipue in vterum, immittat, cùm is; vt ſemper, ita in puerperis imprimis, vtero inimicus ſit, & lochiorum retentionem, atque hinc tormina & dolores, vteri inflammationes, & alia mala excitet. Omnia etiam odorata remouenda, ne ſuffocatio vteri excitetur. Si partus laborioſus fuerit, venter & latera purperæ ol. amygdal. dulc. lil. albor. cum A pauco vino calente miſtis inungantur.

Cibus.

Cibi ſint boni ſucci ac facilis coctionis, iuſcula ſcilicet gallinarum, & carnes cum pane albo, panatellæ, & in noſtris regionibus iuſcula è pane & cereuiſia butyro recenti condita, oua ſorbilia: quo victu primis duobus vel tribus diebus contentæ eſſe poſſunt. Poſtea carnes pullorum, gallinarum, caponum, hœdina, vitulina concedi poteſt.

Potus.

Potus ſit vinum tenue, modo febris non adſit, ſi febris adſit, aqua cocta, cum modico cinamomi vel ſemine coriandri. In noſtris regionibus commodiſſimus potus eſt cereuiſia. Potus autem primis diebus non valde frigidus exhibeatur, cùm tormina facilè excitet, ſed quodammodo tepidus. In cibo autem & potu mediocritas obſeruanda, nec à magna euacuatione ſtatim ad plenum victum propetandum, nec mehercules impetuis concedendum. B vt ſubitò cibo & potu nimio puerperas impleant & farciant, cum vires deiectæ magnam cibi copiam coquere non poſſint. Poſtea verò ſenſim alimenta augenda.

Arceatur omnis ſtrepitus & clamor, ne quies puerperarum turbetur & ſpiritus agitentur. Imo ipſæ puerperæ non multum, præcipue alta voce, loquantur, ne humores & ſpiritus ad partes ſuperiores moueantur, & purgatio poſt partum impediatur. Poſt vel circa vigeſimum diem, & poſtquam purgatio lochiorum peracta eſt, vt iterum è lecto ſurgant, ipſis concedatur: aliàs enim, & ſi nimis citò è lecto ſurgant, venter flatibus repletur, & tormina excitantur. Ad vires tamen puerperæ hic reſpiciendum: aliæ enim ſine damno citius è lecto ſurgunt, aliæ ob C virium debilitatem diutius in eo morari coguntur.

Affectus animi nimij, terror, mœror, ira, riſus & gaudium nimium vitandi; cùm humores agitent. & vt in partem aliquam decumbant, facilè in cauſſa eſſe poſſint.

Vt iis, quæ infantes ſuos lactare nolunt, vel non poſſunt, purgationes poſt partum copioſius fluant, ſanguiniſque impetus à mammis auertatur, danda opera; qua de cauſſa etiam repellentia ſub axillis adhibenda; vnguentum ſcilicet roſaceum, aut cerotum ſantalinum aceto diſſolutum, & ipſis mammis cataplaſma è farina fabar. orobi, cum oxymelite miſtis imponendum, aut mammæ fouendæ decocto. fol. menthæ, anethi, apij, vel folia contuſa ei imponenda.

Antequam puerpera iterum domo egreditur, & ſeſe ad conſueta munia accingit, balneo vtatur, vt

ſordes illæ, quas in puerperio contraxit, abluantur, & totius corporis partes roborentur. In balnei aqua coqui poſſunt radices lil. alborum, helenij, fol. artemiſ. agrimoniæ, borrag. roriſmarini, fl. chamæmeli, ſtœchad. ſemen lini, fœnigræci, cortic. citri. Noſtræ mulieres puerperas in balneo emulſione ſeminum cannabis abſtergere ſolent.

Poſt balneum, vt fœmina ad conceptum iterum diſponatur, nonnulli per biduum ſuffitu è thure, ſantal. citr. cortic. citri granis Kermes, nuce moſch. cinam. garyophyllis pulueriſatis & prunis iniectis vti ſolent, quem in ſella perforata, aut ex iiſdem in vino decoctis vaporem vtero excipiunt.

Atque ſi his hoc modo adminiſtratis omnia rectè procedant, nihil aliud agendum: Si verò quod præter naturam ſuperueniat, ei, vt in ſequentibus dicetur, ſubueniendum.

CAPVT II.

De Secundina & Mola poſt partum retenta.

Secundinæ retentæ. POſtquam fœtus in lucem prodiit, danda opera, vt membranæ illæ, quibus fœtus in vtero incluſus & inuolutus fuit, Secundinæ, Secundæ, & Græcis ὕστερα dictæ, quod ſecundum ab vtero fœtui ſint receptaculum, vel quod ſecundæ à fœtu prodeant, ſubſequantur, quod ſine magno conatu fit, ſi omnia in partu proſperè & rectè ſuccedant, cùm ab vmbilico infantis pendeant, & vmbilicus poſtremo exeat in partu.

Interdum tamen poſt partum hærent Secundinæ, ac ſubſiſtunt, & ſæpe non minores labores puerperæ afferunt, quàm ipſe fœtus. Cum autem ſubſiſtit ſecundina, vel fundo vteri adhæret, vel ſi ab eo liberat, alij parti inſtar pilæ connectitur. Et quidem cùm ſecundina detinetur, vel os vteri clauſum eſt, vel patet.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Retinentur Secundinæ, vel quia nimis craſſæ & tenaces, ac firmiter vteri lateribus cohærent, vel quia propter diuturnum partus laborem intumeſcũt, vel, vt Hippocrates, *lib. 1. de morb. mul.* habet, ſi per vim infantiſque conatum ruptus fuerit vmbilicus, vel imperita obſtetrix vmbilicum præcidit, antequam ſecundina ex vtero egreſſa fuerit, aut vmbilico abſciſſo eum ſiniſtra manu non firmiter tenuerit: tum enim Secundinam lubricam vteri facilè ſurſum trahunt. Tutiſſimum ergo eſt, ſecundinas ab vmbilico non reſecare, donec ſimul exeant. Ideoque vt abſque violentia & ſine ruptura vmbilici extrahantur, laborandum. Idque vt facilius fiat, etiam ſternutatio de conſilio Hippocratis excitanda. Si tamen nullo modo extractio ſecundinæ ſuccedat, ſectio vmbilici etiam non nimis diu differenda, ne infanti aliquod damnum & periculum attrahatur. Vbi tamen vmbilicus abſcinditur, partem ſecundinæ cohærentem filo ligare & puerperæ femori alligare; vel manu obſtetricis retinere conuenit, ne in fundum vteri Secundina retrahatur. Idem accidit, ſi aër frigidus in cauitatem vteri admittitur, vel propter odores vterus ſenſim contrahitur, vel puerpera terrore vel timore concutitur, vel propter impatientiam non in eo ſitu permanet, aut eos conatus non præſtat, qui ad ſecundinam excludendam ſunt neceſſarij.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Secundam in vtero relictam eſſe, obſtetricem latere non poteſt. Cauſſæ etiam, ob quas retentæ ſunt, facilè pateſiunt. Accedunt poſtea alia ſymptomata, & vt Hippocr. *1. de morb. mulier.* ſcribit, purgatio minùs, quàm opus, procedit, & venter durus fit, &

A magnus, ac febris acuta & dolor per totum corpus, & ventris maximè partem eam, quæ eſt infra vmbilicum, & grauitas fit in vtero, & tormina, veluti fœtus inſit. Quibus poſtea, vbi ſecundina putreſcere incipit, febris accedit, fœtor per illa loca erumpit, & ex vaporibus tetris adſcendentibus nauſea, difficultas ſpirandi, & ſuffocatio, lipothymia, conuulſiones oriuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Cum ergo tot grauia ſymptomata ex Secundarum retentione accidere poſſint, patet hinc, non leue malum eſſe, ſed ex eo puerperæ multum periculi impendere, imò ſæpe ea de cauſſa eam mori. 2. Salutis autem maior ſpes eſt, ſi, cum Secundina expelli vel extrahi non poteſt, copioſa ſanies ex vtero
B effluit. Tunc enim ſpes eſt, ſecundas putrefactas vel conſumptas ſexageſimo die elapſuras.

Curatio.

Curatio. Vt ergo Secundina retenta ex vtero quamprimum tollatur, danda opera: & propterea leniter manibus obſtetricibus trahenda, ſed non rectà, ne ſimul vterus ſede ſua moueatur & excidat, ſed in orbem quaſi agendo. Et vt conatus accedat, ſternutatoria vſurpanda, & ſternutatio promouenda, qua ſecundina excutiatur.

Deinde graueolentia è plumis perdicis & vngulis capræ accenſis, ac ſimilia, quæ in ſuffocatione vteri vſurpari ſolent, naribus admouenda, quæ ſpiritus in vtero deorſum quaſi fugant.

Secundinam expellentia. Quod ſi nec hoc modo eiiciatur Secundina, medicamenta Secundinam expellentia vſurpanda, quæ
C eadem ferè ſunt cum medicamentis fœtum mortuum expellentibus. Inter quæ vtilis eſt imprimis *dictamnus Creticus & ol. ligni Heraclei, ſecundina præparata*, de quibus ſupra. Vel ℞. *artemiſ. rubra* M. j. Coq. in *vino Rhenano*, & cum hauſtu propinetur illud *flauum ex fl. lil. alborum.* Vel ℞. *maioran. cherefol. puleg.* an. M. j. *ſabinæ* M. ß. *ſem. fœnic. aniſi* an. ʒ. ß. *radic. leuiſtici, petroſelini* an. ʒ. iij. Coq. in aq. pro hauſtibus duobus. Vel ℞. *ſabinæ artemiſ. puleg.* an. M. j. Coq. in aq. communi ad conſumt. mediet. Col. ℞. ℔. ß. Adde calenti ℔. j. *vini odorati, cinam. pulueriſ.* ℥. j. Stent in vaſe clauſo, poſtea colentur. Detur ſexta pars pro hauſtu manè & veſperi. Vel ℞. *dictamni Cretici, trochiſc. de myrrha, boracis* an. ʒ. ß. *croci, caſtorei* an. ℈. j.
D F. Puluis. Vel ℞. *ariſtol. rot.* ℈. ij. *myrrha* ℈. j. F. Puluis. Detur ex vino. Vel ℞. *radic. dictam. albi* ʒ. ß. *cinam.* ℈. j. *ſem. violar.* ℈. ß. F. puluis. Commendatur & teſticulorum equorum fruſtillatim inciſorum, & in furno exciccatorum puluis, quantum tribus digitis eius capi poteſt, bis vel ter cum liquore conueniente exhibitus. Vtilis eſt & ſuccus è foliis leuiſtici recentibus expreſſus, & cum vino Rhenano exhibitus. Vt & Caſtoreum cum vino vel cereuiſia propinatum. Nonnulli iubent puerperam ter vel quater cæpam morſu comprimere, & ſuccum deglutire, ac poſtea vini calidi hauſtum ſuper-
E bibere. Peſſi fiant ex *artemiſia, mercuriali, ſaluia, iride* pulueriſatis, & cum *ol. cheirino* miſtis. Vel ℞. *ariſtol. rot. ſabinæ, bryonia*, partes æqual. & *felle bubulo ac melle* excipiantur. F. Peſſi. Fortiores fiunt ex *decocto vel ſucco cucumeris aſinini, colocynthidis, ſtaphide agria, elleboro, melle, ac felle taurino.* Suffitus fiant ex *caſſia, nardo, artem. ſabina, pulegio, dictam.* Vel ℞. *myrrh. caſtor. galbani* an. ʒ. ß. *opopanacis, cinam.* an. ʒ. j. Cum melle F. Trochiſci, qui carbonibus iniiciantur. Vel foueatur venter decocto modò dictarum plantarum. Vel ℞. *farinæ lupinor.* ℥. j. *pulu. abſinth.* ℥. ß. *myrrhæ, rutæ* an. ʒ. iij. Cum *felle taurino & melle.* Miſce in formam Cataplaſmatis.

Quod ſi nec hoc modo Secundina excidat, Clyſter. vterinus iniiciendus ex *decocto ſaluiæ, artemiſ. mercurial. calaminthæ, pulegij*.

Tandem ſi nec manus opera, nec medicamentis expelli Secundina poſſit, medicamenta ſuppurantia in vterum iniicienda ſunt, vt in pus mutata particulatim effluat. Ne tamen aliquid incommodi inde excitetur, & vterus exulceretur, detergentia iniicienda, vel per interualla iniicienda: Et dum ea iniiciuntur, ſimul medicamenta Secundinam expellentia exhibenda. Vt ℞. *Rad. maluæ, lil. albor.* an. ℥. j. *ariſtol. rot. ireos* an. ʒ. ij. *fl. chamæmel.* M. ß. *ſem. lini, fœnigr.* an. ʒ. ß. Coq. in *aq. ſ.* Col. ℞ ℥. iv. *ol. amygd. d.* ℥ j. *vnguenti Baſilici* ℥ ß. *Aegyptiac.* Drach. 1. M.

De Mola poſt partum relicta.

Mola poſt partum relicta.

Interdum mola cum fœtu coniungitur, & poſt partum atque Infantem in lucem editum in vtero relinquitur, quod cognoſcitur non ſolum è ſignis molæ ſupra, *ſect.* 1. *capite* 8. propoſitis ſed quod etiam fœmina poſt partum non leuatur, & dolores circa vmbilicum, in dorſo, in inguinibus remanent, ac grumoſus ſanguis effluit multus, ab euacuatione tamen illa puerpera non leuatur, ſed tormina, anxietas remanet, venter intumeſcit, doloreſque quaſi partus per interualla recurrunt. Qua ratione autem mola talis tolli poſſit, ſupra, *allegato loco* dictum.

CAPVT III.

De Purgatione poſt partum imminuta vel retenta.

Lochia.

CVm ſanguis, qui toto geſtationis tempore in vaſis circa vterum retinetur, in fœtus nutrimentum non totus, ſed melior ſaltem abſumatur, contra deterior retineatur, & præterea quoque vitioſi humores multi, qui aliàs ſingulis menſibus cum ſanguine, dum fœmina non eſt grauida, euacuari ſolent in iiſdem vaſis cumulentur: poſt partum natura ſanguinem illum, collectoſque alios humores euacuat, qui ſanguis λόχια, & euacuatio illa λοχεία aut λοχικὰ καθαρσις, vulgo purgatio poſt partum, & puerperia nominatur.

Hoc loco autem notandum, differre apud Hippocratem λοχεῖα & λοχεῖαι. Λοχεῖα enim & λόχια (vtroque enim modo ſcribitur) ipſa illa poſt partum purgamenta ſeu materiam, & humorem, qui euacuatur, ſignificat; ἡ λοχεία verò, aut λοχεῖα eſt κάθαρσις, ſeu euacuatio & effluxus illius materiæ, vt ex Hippocrat. 1. *de mulieb. in initio*, apparet.

quantitas & tempus purgationis poſt partū.

Purgatio autem iſta, ob cauſſas modò dictas, non eodem modo ſeſe habet. Si enim mulier ſana ſit, ſanguis effluit, quaſi in modo mactata victima, itaque citò concreſcit, vt Hippocrates, 1. *de muliebr.* docet, id eſt, integer, ſincerus, floridus & roſei coloris. Si verò mulier integra valetudine non fruatur, & cacochymica ſit, ſanguis iſte nunc aquoſus, nunc bilioſus, nunc melancholicus eſt, neque in omnibus fluit eadem quantitate, nec in omnibus eodem tempore durat. Hippocrates, *in initio libro de morb. mul.* ſcribit, quod defluant hæ purgationes in ſanis ad menſuram heminæ vnius & ſemis, plus minuſue, quæ quantitas indies minuatur, donec perfectè euacuata fuerint. Et durare iſtum fluxum, ſi marem pepererit, ad ſummum diebus viginti vel ad ſummum triginta; Si verò fœmellam pepererit, diebus triginta, ad ſummum quadraginta duobus diebus. Verum cum iſta varientur ex regionum diuerſitate & fœminei corporis conſtitutione, alimento, vitæ genere, cùm raro in vna fœmina eadem concurrant, mirum etiam non eſt, aliàs copioſius, alias parcius, alias longiore, alias breuiore tempore euacuari. Et in noſtris regionibus ſæpe mulieres, quæ exercitiis magis deditæ ſunt, & minore copia, & breuiore tempore purgantur, & nonnullæ ad octauum ſaltem, pleræque ad dies quindecim, neque eæ continuo, ſed vnius vel alterius diei ſpatio interpoſito. In aliis vero regionibus, & præcipuè eæ, quæ otio deditæ ſunt, copioſius & diutius purgantur. Purgatio autem iſta ſanguinis vel imminuitur & nimis parca eſt, vel planè ſupprimitur, vel modum & quantitatem conſuetam excedit.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Imminutionem & ſuppreſſionem Lochiorum, de qua hoc capite agemus, quod attinet, fit ea, cum vaſa per quæ euacuari debet ſanguis, vel anguſtiora redduntur aut planè clauduntur, vel ſanguis alio retrahitur & auocatur. Prius fit, cum ſanguis eſt craſſior, qui ipſe ſibi viam quaſi obſtruit, aut vteri vaſa ob vitioſum vteri ſitum comprimuntur, aut frigidus aër in vterum immittitur, qui orificia vaſorum conſtringit, quod fit, ſi conclaue, in quo fœmina parit, ſit frigidius, aut pedes refrigerantur, aut potus frigidus hauritur. Poſterius vero accidit potiſſimum à perturbationibus animi, terrore, metu & ſimilibus; vel ſi ſanguis cum impetu ad mammas ruit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Etſi quantum cuilibet fœminæ ſanguinis poſt partum euacuari debeat, definire ſit difficillimum: tamen non ita difficulter cognoſcitur, an nimis parcè ſanguis euacuetur: Si vero planè ſupprimatur, id nullo modo latere poteſt. Accedunt poſtea & alia ſymptomata, quæ ex ſanguinis imminuta euacuatione, vel ſuppreſſione ortum habent: venter nimirum intumeſcit, dolor imum ventrem ac lumbos & inguina occupat, & ſæpe ad manus & crura extenditur, rigor & febris ſubſequitur, animique deliquia, pulſus debilis, celer & inequalis, in vrinis quid fuliginoſum apparet, vterus interdum inde inflammatur; quod ſi non accidit, graueolentia, liuida, nigra, grumoſa excernuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Ex quibus apparet, rem periculo non carere, ſi lochia diminutè euacuentur, aut planè ſupprimantur. Etenim ſi menſium ſuppreſſio omnis mala eſt: multo deterior eſt eius euacuationis, quæ poſt partum fit, ſuppreſſio. Cum enim in non grauidis ſanguis ferè ſolum copia peccans per vterum euacuetur in grauidis, quod optimum eſt, in nutrimentum & augmentum fœtus abſumitur quod vero deterius eſt. relinquitur, & ipſa mora peius euadit, & ferè atræ bilis naturam induit, ac propterea, ſi in corpore retinetur multorum malorum cauſſa eſt, vt Galenus, 1. *epid. com.* 3. *t.* 21. & 3. *epid. com.* 3. *t.* 73. docet.

2. Accidunt enim modo enumerata ſymptomata, & præcipuè febres, cuius hiſtoria eſt apud Hippocratē, *modo alleg. loc. 3. epid. cō. 3. t. 73.* de fœmina in Thaſo, quæ poſtquam in partu purgata non fuit, in febrem incidit, quæ ibi videatur. Accedunt præterea melancholia, ſanguinis ſputum, vomitus, alui fluxus, inflammationes hepatis, pleuritis angina, phrenitis, mania, paraplexia, hydrops, quæ tandem ipſam mortem fœminæ afferre poſſunt.

3. Si tamen ſudor copioſus erumpat, vel ex vtero liuida, nigra, graueolentia effluere incipiant, ab iſto periculo fœminam liberare valent. Ex corrupto tamen & putrido ſanguine vlcera, niſi id præcaueatur in vtero excitari poſſunt.

Curatio.

Quapropter non cunctandum, ſed antequam C: ane.

graue aliquod malum fœminam apprehendat, auxilium ferendum eſt. Si enim talia grauia mala accidant, vix vllas poſtea auxiliis amplius locus eſt. Itaque ſi ſanguinis copia adſit, & ſanguis ad alias partes ruat, vt ad vterum conuertatur & reuellatur, danda opera; quod fiet frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & ſcarificationibus in inferioribus partibus adhibitis; quæ ſi non ſufficiant, vena in pede aperienda, quæ & ſanguinem verſus vterum reuocat, ciuſque plenitudinem, quæ periculum aliquod minatur, minuit. Imò ſi iſta euacuatio planè ſupprimatur, neceſſarium eſt, vt ſtatim venæ ſectio inſtituatur: reliqua tamen reuulſoria medicamenta non negligantur.

Vias aperientia.

Poſtea vſurpentur ea, quæ vias laxant & reſerant, tum externa, tum interna. Inungatur regio vteri, imò totus venter, *ol. lil. albor. amygdal. d. ſeſamino vnguento dialthææ, pinguedine gallinæ*, quibus addi poſſunt *crocus, oleum angelicæ, ſpicæ, cinamomi*; vel foueatur venter decocto plantarum ſupra, *part. 2. caput 3. de menſium ſuppreſſione*, propoſitarum Vt ℞. *Radic. liliorum albor. ariſtoloch. rot. longæ, bryon. angelicæ*, an. ℥. ß. *mercurial. artemiſ. puleg. ſabinæ, calaminthæ*, an. M. j. *fl. tanaceti, chamæmeli, ſambuci*, an. M. ß. *ſem. lini, fœnugr.* an. ʒ. ij. Incidantur & contundantur craſſo modo, ac ſacculo infundantur, qui in aqua calida coctus ventri inferiori & pudendis imponatur. Neque inutile fuerit, clyſteres emollientes & laxantes inijcere, & ſi iam dies aliquot à partu præterierint, purgationem ex Rhabarb. agarico vel fol. Senæ exhibere, quò & viæ laxentur, & humores commoueantur. Vt ℞. *Rad. lil. alb. althææ* an. ℥. ß. *ariſtol. rot. longæ* an. ʒ. ij. *fol. parietar. mercurial. althææ* an. M. j. *calaminthæ, fl. chamæmel. ſambuci* an. p. ij. *ſem. lini fœnugræci* an. ʒ. ii. Coq. *in aq. ſ.* Col. ℞. ℥. x. *ol. aneth. lil. alb.* an. ʒ. *j. hieræ ſ.* ʒ. ß. *vng. de artanita* ʒ. i. M. F. clyſter. Peſſi quoque menſes prouocantes vtero indi poſſunt.

Sanguinem fundentia.

Exhibeantur ſanguinem fundentia & attenuantia, vt ſuccus borrag. & petroſelini cum vino, vel decoctum radic. graminis, petroſel. pimpinellæ. Vt ℞. *radic. aperient.* an. ʒ. ii *betonic. capill.* ♀. *endiu. ſchœnanthi* an. p. ii. *ſem. aniſi fœniculi*, an. ℈. i. *cicer. rubr.* cochl. i. Coq. ad reman. ℔. *j.* ß. Adde *aq. cinam.* ʒ. ii. *Sir. de quinque radic.* ℥. iii. Dentur ℥. iii. Hippocrates, 1. *de mulieb.* Eryſimum primò leuiter tundere, vt quod impurum ſuperficialiter adhæreſcit, excutiatur, deinde ita expurgatum accuratius terere iubet, & aqua diſſolutum, ſaléque & oleo conditum, leniter etiam adſperſa farina exhibere mandat. Plura huius generis exſtant ſupra, *p. 1. ſ. 2. c. 6. de anguſtia vaſorum vteri, & part. 2. ſect. 2. cap. 3. de menſium ſuppreſſione.*

Si ſanguis totus ad mammas ruat, conſiderandum, an ipſa mater ſit infantem lactatura, vel nutrici eum traditura. Si enim ipſa Infantem lactabit, non ſtatim ſanguinis motus impediendus ſed impetus naturæ prius perpendendus, & videndum, an mammis repletis, ſanguis ad vterum ſit reuerſurus. Quod ſi non fiat, neceſſaria auxilia vſurpanda. Si ad aliam verò partem ſanguis ruat, reuulſionibus antea dictis inſtitutis, eius habenda ratio, vt *in ſequentibus* dicetur.

CAPVT IV.

De nimio ſanguinis poſt partum fluxu.

Nimius ſanguinis poſt partum fluxus.

Interdum contra nimia ſanguinis copia, & cum impetu, poſt partum effluit. Cum autem ſecundum A naturarum diuerſitatem in aliis fæminis copioſus ſanguis fluere ſoleat, neque copia in genere ita facilè definiri poſſit, ad vires reſpiciendum, iſque pro nimiò habendus, qui vires proſternit ac deiicit.

Cauſſa.

Cauſſæ.

Immodici autem huius ſanguinis effluxus cauſſa eſt ſanguinis copia, quæ nouem menſium ſpatio in vtero collecta fuit, eiuſdem tenuitas & acrimonia, naturam ad excretionem ſtimulans, & imprimis vaſorum apertio, quæ fit in partu difficili, vel cū ſecundinæ violentius auelluntur & extrahuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem ſanguinis nimius fluxus, ſi is grumoſus effluat, &, vt dictum, imprimis ex viribus, B quæ ſpiritibus exhauſtis deiiciuntur; quibus accedit cibi faſtidium, dolor in hypochondriis cum ventris torſione, pulſus debilis & frequens, viſus obtenebratio, aurium tinnitus, ac tandem animi deliquium aut conuulſio.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. E quibus facilè colligere eſt, fluxum hunc periculo non vacare, & imprimis ſi diutius perſiſtat, cum valdè vires deiiciat.

2. Imprimis verò periculoſus eſt iſte ſanguinis fluxus, ſi conuulſio, vel animi deliquium accedat. Quò etiam Hippocratis illud, 5. *aphor.* 55. accommodari poteſt. *Si muliebri profluuio conuulſio aut animi defectus ſuperueniat, malum.* Cum enim omne animi deliquium per ſe malum ſit, imprimis malum in hoc C affectu, cum ſubitam mortem interdum minetur Quapropter fæminarum tum diligentius habenda eſt ratio, & pulſus ipſarum frequenter adſtantibus mulieribus explorandus, ne dum ſomnum ſimulant, mors ipſas occupet.

3. Sanguinis fluxus nimius poſt abortum plerumque periculoſior eſt, quam poſt legitimum partum.

Indicationes & Curatio.

Sanguinis quidem fluxus nimius, vt ſiſtatur, indicat. Cautè tamen hîc agendum, & vires quid tolerent, diligenter perpendendum, neque nimis ſubitò fluxus hic ſiſtendus, cum definita quantitas ſanguinis euacuandi ita facilè definiri non poſſit, & ſi id, quod expelli adhuc debet, in vtero retineatur, vel ad alias partes ruat, inflammationes ac alia grauia mala D inde excitari poſſunt. Primò ergo, & dum fluxus non ſupra modum nimius eſt, victus ratione & leuioribus auxiliis, præcipuè reuulſoriis, fluxus moderandus, & viæ laxæ firmandæ ac roborandæ. Quapropter exhibendæ carnes gallinarum aſſæ vino granatorum adſperſæ, cibi ex amylo & amygdalis, oryza, cydonia, conſerua roſ. rubr. Detur vinum rubrum aqua ferrata, vel in qua maſtich. ebullierit, dilutum Brachia, manus & digiti ligentur (noſtræ fœminæ ſerico rubro vtuntur) & fricentur. Vtile etiam eſt, manus linteo vino calido madido inuoluere. Venter inungatur ol. roſar. & myrtillorum. Cucurbitulæ ſub mammis, & vtrique hypochondrio, ſine ſcarificatione applicentur. Epatis regioni cataplaſma è roſ. rubris, bolo Armeno, & aq. roſac. E apponatur.

Quod ſi fluxus planè nimius ſit, vireſque deiiciat, ad fortiora auxilia accedendum. Vtile eſt in eiuſmodi ſanguinis profuſionibus cibum copioſius paulò exhibere, non tamen vna vice, ſed frequenter potius; cùm hoc modo calor & ſpiritus, qui expulſionem in vtero adiuuant, ab vtero ad ventriculum auocentur, & vires deiectæ inſtaurentur.

Sanguinis fluxum ſiſtentia.

Simul exhibenda adſtringentia & ſanguinem ſiſtentia, vt *Sirupus de roſis ſiccis, myrtinus, de portulaca, corall. de ſymphyt. Conſ. roſ. rubr. rad. tormentill. corallia, & eorum magiſterium, bol. Armen. C. C. trochiſci de charabe*, cum *aq. frager. portulacæ, tormentillæ,*

mentillæ, plantaginis. Vt ℞. *Conſ. roſ. rubr. antiq.* ℥.ij. *tormentillæ* ℥.j. *diacydonij ſine ſpecieb.* ℥.ß. *boli Armeni, coralliorum rubr. præp.* an. ʒ.ß. *Cum Syr. ribes & coralliorum.* F. Electuar. Vel ℞. *magiſter. coralliorum.* ʒ.j. *radic. tormentill. boli Armeni, C. C. V. præp.* an. ℈.j. F. pulu. Extra regio vteri vnguento Comitiſſæ, vel aliis adſtringentibus oleis & vnguentis illinenda. Fomenta quoque ex adſtringentibus ventri adhiberi poſſunt. Et ſuffitus vtero excipiatur è thure, maſtiche, roſ. rubr. tragac. vngula equi.

Quod ſi medicamenta nihil ſuuerint, nulloque modo ſiſti fluxus poſſit, vtiliſſimum eſt, venam in cubito aperire, & per vices aliquid ſanguinis extrahere.

Si ſanguis in vtero in grumos concreſcat, ibique ſubſiſtens dolorem & tenſionem excitet, metuendúmque ſit, ne putreſcens vapores tetros ad cor & cerebrum emittat, febrémque excitet, danda opera, vt maturè educatur. Ideóque puerpera, ſi vires ferant, nonnihil deambulare, vel erecta aliquandiu ſedere debet: quod ſi non ſufficiat, decocto hordei tepido, cum pauco oxymelite vel melle roſaceo in vterum iniecto is diſſoluendus. Cautè tamen hic agendum, ne dum grumos ſanguinis diſſoluere & educere volumus, nouus ſanguinis fluxus concitetur. Plura eiuſmodi medicamenta videantur ſupra, *ſect. 2. cap. 6. de nimio menſium fluxu.*

CAPVT V.

De doloribus poſt partum, & ventris torminibus.

Dolor poſt partum.

DE Dolore vterino ſupra, *ſect. 1. cap. 3.* in genere dictum. Tria verò dolorum genera non confundenda, quod à pleriſque fit, poſt partum fœminas infeſtare ſolent. Vnus peculiaris puerperis, & qui in ſpecie poſt partum dolor appellatur, Germanis *die Nachvvehe*, illi, qui in partu accidit, ſimilis, vbi aliquis q. expellendi fœtum conatus grauidas circa imum ventrem adhuc cruciat. Secundus, qui ab vteri inflammatione accidit, de quo ſupra, *de vteri inflammatione, & dolore vteri* in genere dictum. Tertius, qui non in vtero eſt, ſed in ventre, & propriè tormina ventris nominatur.

Primi generis dolor ſæpè non ſolùm aliquot horis, ſed & diebus aliquot puerperas excruciat, & perindè ſe habet, ac ſi alterum fœtum excludere vellent, habetque ſeſe ferè ſicut teneſmus in inteſtino recto, & cum fœminæ illum pariendi conatum dolores, *die Vvehe*, appellent, etiam, vt modò dictum, hunc dolorem poſt partum, *die Nachvvehe* nominant.

Tormina ventris.

Ab his doloribus differunt tormina ventris, quæ non ipſum vteri corpus & fundum occupant, ſed à membranis vaſiſque, quibus vterus ſuſpenſus hæret, proueniunt, & in latera ac ventrem extenduntur.

Cauſſæ doloris poſt partum.

Oriuntur autem hi dolores, cum pariendi ille conatus quaſi continuatur. Quod accidit, cum aliquid eſt, quod vteri fundum ad excretionem ſtimulat. Sunt autem cauſſæ hæ ferè tres. prima eſt aër externus admiſſus. Cum enim extra partum orificium vteri internum exactè clauſum ſit, aer in eum facilè penetrare non poteſt. Cum verò in partu valdè dilatetur, neque ita exactè ſtatim claudatur, niſi ab obſtetrice muniatur, vterum, præſertim ſi frigidior ſit, offendit, atque hunc dolorem excitat. Deinde idem fit, ſi ſanguinis grumi in vtero contineantur. Ad hunc enim expellendum cum natura inſurgit, hi dolores excitantur. Tandem euenit, ſi ſanguis acrior & mordacior vtero adhæreat, eúmque ad excretionem ſtimulet. Tormina verò illa ventris ſimilia ſũt illis doloribus, qui aliàs ante menſium eruptionem, A aut in menſium ſuppreſſione accidere ſolent, & proueniunt à ſanguine copioſo, craſſo, vel etiam aeri, qui vaſa vteri, præſertim ſi non ſatis pateant, diſtendendo, irritandoque vicinas membranas, & per eas hypochondria & ventrem, qui per membranas conſenſum habet, in conſenſum trahit. Cum n. venæ in totis nouẽ menſib. ab iſta sãguinis excretione ceſſarint, & ſanguis interea craſſius ac feculentius euaſerit, dũ per anguſta loca tranſit, dolores parit. Vnde etiã dolores per interualla recurrunt, & paulò ante ſanguinis eruptionem fœminas infeſtant, ſanguine verò excreto ceſſant, donec iterũ alius egredi conatur.

Signa Diagnoſtica.

Puerperæ ipſæ dolores hos facilè diſcernere poſB ſunt. Etenim dolores illi poſt partum in ſpecie ita dicti in ipſo vtero ſunt, & vt veri dolores partus ſe habent; ſuntque partus dolores q. continuati. Reliqui verò dolores & tormina ventris dicta non ſunt in vtero, ſed circa vterum, & ad hypochondria & ventrem vſque extenduntur.

Cauſſæ quoque non difficulter cognoſcuntur. An nimirum aer frigidior in vterum admiſſus ſit, ex iis, quæ circa ægram acta ſunt, deprehenditur. Sanguis grumoſus ipſe, dum euacuatur, ſeſe prodit, & eo euacuato dolores aliquantum ceſſant. Sanguis acrior ex eius tenuitate & colore cognoſcitur.

Prognoſticum.

Dolores hi, præcipuè poſt partum propriè dicti, C puerperis valdè moleſti ſunt, & ſæpè nõ minus eas, quàm partus dolores, excruciant, & vires valde deiiciunt, ac propterea tollendi vel mitigandi ſunt.

Curatio.

Vt verò in omni dolore danda opera, vt cauſſa, quæ dolorem parit, tollatur, qua ablata dolor ſpontè ceſſat, aut ſi id ſtatim fieri non poſſit, dolor leniatur: id etiam in hoc dolore præſtandum. Et quidem id efficiendi in vtroque dolorum genere ferè eadem ratio eſt. Danda nimirum opera, vt quod vterũ moleſtat atque irritat, extenuetur, & ad euacuationem aptum reddatur. Vtilis hic ſunt ſpecies diacymini & diagalangæ. Vel ℞. *cinam.* ʒ.i. *croci* ℈.i. *ſpec. diacymin. diagalang. zedoar.* an. ʒ.ß. F. D pulu. Detur ʒ.i. cum aq. pulegij & pauxillo cinamomo. Vel ℞. *cymini ſpir. vini humectati & rursũ exſiccati* ʒ.i. *ſem. ammeos, zinzib.* an. ʒ.ß. *cinam.* ℈.i. *caſtorei* ℈.ß. F. pulu. Vel ℞. *zedoar. rad. imperatoriæ*, an. ʒ.i.ß. *ſem. cymini* ʒ.i. *cinam.* ʒ.ß. *croci* ℈.ß. F. pulu. Vel ℞. *radic. imperat, zedoar.* an. ʒ.i. *ſchænanthi* ʒ.ii. *cinam. nuc. moſch.* an. ʒ.i. *ſem. carui, cymini*, an. ʒ.ß. Infundantur in aq. pulegij vel vino maluatico, & hauſtus exhibeatur. Si, quod interdum accidit, deliquia animi accedant, cordialia addi poſſunt. Vt ℞. *ſpec. diacimini* ʒ.i. *diamarg. frig. cortic. citri, zedoar.* an. ʒ.ß. F. pulu. Si verò fœmina ſit bilioſa, & humor tenuis atque acris, curatur ferè, vt dolor colicus ex bile. Vt ℞. *Syr. viol. borrag.* an. ℥.i. *mucilag. ſem. cydon. aq. viol. extr.* ℥.ß. *aq. borrag. ſcorzoneræ*, an. ℥.ij. E Miſce pro duobus hauſtibus. Vel ℞. *ol. amygd. d.* ℥.ij. *ſyr. viol.* ℥.i. *aq. borrag.* ℥.ß. M. Externa quoque medicamenta humores extenuantia & vias laxantia adhibeantur, quæ vna opera dolorem ſedant. Fotus vẽtris *ex beton. artemiſ. matricar. meliſſæ. puleg. fol. lauri, calaminth. fl. cheiri, ſem. cumini, carui, dauci*, quæ vel ſacculo includi, iíque vino coctus ventri imponi, vel decoctum cum vino factũ ſpongia aut linteo duplicato ventri imponi poteſt. Vel fiat cataplaſma è radic. lil. alb. & cœpis coctis, cum farina ſem. lini pulu. ſeminis cumini, addito oleo lil. alborum. Vel ℞. *farinæ fabar. ſeminis lini, fœnigræc.* an. ℥.i. *pul. fl. chamæmel. ſem. cumini* an. ℥.ß. Coq. & cum *ol. lil. albor.* F. Cataplaſmata.

Vel, ℞. *ol. lil. alb.* ℥. ij. *cheirini* ℥. j. *vitell. ouor. num.* vi. *pulu. ſem. cumini q. ſ.* F. Cataplaſma. Vel ℞. *butyri rec. adips gallin.* an. ℥. j. *medullæ ceruinæ. ol. cheirin. lil. alb.* an. ℥. ß. *pulu. myrrh. caſtor.* an. ℈. j. *ceræ parum.* F. Vnguentum. Vel ℞. *ceræ nouæ* ℥. iij. *ſpermat. ceti* ʒ. j. *terebinth. Venetæ, aq. artemiſ. lotæ* ℥. ij. *ol. amygd. dulc. cheirini*, an. ℥. j. *maſtich.* ℥. ß. *pingued. cerui* ℥. iij. Liquefiant in vaſe, & linteum ei immergatur, quod toti ventri applicetur. Poſſunt etiam ex decoctis plantarum per fomenta propoſita ſuffitus fieri atque vtero excipi.

CAPVT VI.

De Ruptura vuluæ ad anum, vteri prolapſu, inflammatione, vlceribus, ſuffocatione, ac procidentia ani.

AFfectus hi omnes equidem partum interdum ſequi ſolent; & proinde hoc loco de iis tractandum videtur: quia tamen de iis iam ſuo loco dictum, eorum ſaltem hîc mentionem faciemus, ne aliquis hiatus ſit.

Rupturæ pudendi & perinæi. Interdum nimirum in partu difficili, & imprimis ſi fœtus ſit magnus, puerpera verò tenella & iuuencula, vulua vſque ad anum rumpi ſolet, vt anus & vulua vnum foramen & meatus fiant, de quo ſupra, *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 1. dictum.

Vteri procidentia. Interdum à violenta fœtus vel ſecundinæ extractione vteri ligamenta diſtenduntur, vt vterus procidat. Verùm cùm hoc malum manifeſtum, & curatio non ſit alia, quàm quæ ſupra, *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 15. propoſita eſt, nihil hîc addimus. Hoc ſaltem monemus, dandam operam eſſe, vt potius quiete, ægra ſupina, pedibus ad ventrem attractis, iacente, & faſciis vel ſuauolentibus naribus, & fœtidis pudendo admotis, quàm medicamentis nimis adſtringentibus, vterus in ſitu retineatur, ne lochiorum fluxus impediatur. Vbi verò ille præteriit, poſtea ad vterum retinendum & firmandum tutò adſtringentia adhibeantur.

Vteri inflammatio. Nonnunquam accidit, vt ex partu laborioſo, & vteri orificij, dum fœtus tranſit, compreſſione, aut ſecundinæ extractione violentiore ac vteri laceratione, inflammatio vteri excitetur, de qua ſupra, *part.* 1. *cap.* 2. *ſect.* 11. dictum. Hoc ſaltem monemus, hîc quoque cauendum eſſe, ne nimio refrigerantium vſu lochiorum fluxus impediatur.

Vteri vlcera. Et niſi inflammationi maturè ſuccurratur, in vlcera interdum abire ſolet. Verùm etiam ſupra, *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 18 de his actum, quæ hic repetenda non cenſeo. Hoc tantum addo, cùm lochia fluentia vlceris conſolidationem impediant, lochia verò, ſi adſtringentibus adhibitis ſupprimantur, plurima incommoda & pericula inde emergant, vt ſupra dictum, tutius eſſe, lochiorum horum fluxum permittere, & vlceris curam aliquandiu poſtponere. Raro tamen, dum fluunt menſtrua, vlcus excitatur.

Vteri ſuffocatio. Poſt partum non rarò quoque ſuffocatio vteri contingit, ex vaporibus illis, qui ex colluuie lochiorum vitioſorum attolluntur, qua ſæpe fœminæ in vitæ periculum coniiciuntur. Verùm de hac affectione etiam ſupra, *part.* 2. *ſect.* 3. *cap.* 4. dictum. Fœminæ ad malum hoc præcauendum faſcia ventrem inferiorem in hypochondriis ad vaporum adſcenſum prohibendum conſtringere ſolent. Aliquæ in hunc finem vtuntur cingulo è corio humano vel ceruino. Crura quoque fricanda & liganda ſunt, iiſque cucurbitulæ ſine ſcarificatione imponendæ. Naribus fœtida admouenda, caſtoreum, pennæ perdicum accenſæ, ruta. Pudendis verò ſuauolentia admoueantur. ℞. *ol. lil. alb.* ℥. i. *croci* gr. vi. *moſchi* gr. iii. Miſceantur & ex linteo peſſus F. qui hoc oleo illinatur, & ceruici vteri, filo alligato, immittatur. Vel ventri hic ſacculus imponatur: ℞. *meliſſæ, matricar. ſummit. anethi, pulegij, fl. chamæmeli* an. M. i. Indantur ſacculo, Coq. in cereuiſ. & ventri imponantur.

Ani procidentia. Præterea ex magno illo fœtum excernendi & extrudendi conatu interdum accidit, vt anus vnà extrudatur & procidat. Verùm non alia eam curandi ratio eſt, quàm quæ *lib.* 3. *part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 7. propoſita eſt, quæ ibi videatur.

CAPVT VII.

De Vigiliis, deliriis variis, & Epilepſia puerperarum.

EX vaporibus, qui ex commotione illa ſanguinis & humorum à partu, & dum lochia fluunt, attolluntur, in capite varia ſymptomata, præcipuè ſi febris accedat, aut lochia non rectè fluant, excitantur, nimirum vigiliæ, delirium ſimplex, melancholia, phrenitis, mania, epilepſia, de quorum affectuum natura, *lib.* 1. dictum eſt. Refert Amatus Luſitanus, fœminam quandam, quamuis aliàs optimè valeret, poſt partum illico melancholia correptam fuiſſe, & menſis ſpatio inſanam manſiſſe, poſtea tamen paucis adhibitis remediis conualuiſſe. Franciſcus Hildeſius meminit alterius fœminæ, vt *in obſeru. Schenck.* habetur, quæ poſt inflammationem mammillæ in melancholiam incidit, vt fingeret, ſe eſſe mortuam; nihilominus aliquando cibum ſumſit, & infantem vberibus admonuit; Admonita autem, vt hoc vel illud faceret, ſemper reſpondit, ſe libenter facturam, modò non eſſet mortua. Et *ibid.* D. Ioan. Heſſi obſeruatio recenſetur, de quadam fœmina, quæ quarto anno à celebratis nuptiis peperit filiam, & quarto die à partu cœpit conqueri de vigiliis & melancholicis inſomniis, paulò poſt facta eſt maniaca, ita vt vinculis eam oportuerit contineri, quæ tamen poſtea curata eſt. Sequenti anno & tertio feliciter peperit, & non delirauit: quarto anno, cùm rurſum pareret, denuo incidit in eadem ſymptomata, & facta eſt planè maniaca. Noui ipſe fœminam, quæ aliàs ad melancholiam diſpoſita eſt, quæ à primo partu melancholico delirio correpta, & tentationibus variis afflicta eſt, quod delirium aliquot ſeptimanis durauit, poſt puerperium tamen ceſſauit. Interdum quoque ex vaporibus prauis ab vtero ad caput adſcendentibus epilepſia excitantur. Curatio autem iſtorum affectuum ex iis, quæ ſupra primo libro dicta ſunt, patet. Imprimis danda opera, vt humores à capite ad inferiora reuellantur, & lochiorum euacuatio recta fiat. Hæc enim ſi rectè fluant, vitioſique illi humores, à quibus illi praui vapores, qui caput lædunt, attolluntur, euacuentur, ſymptomata iſta ſponte ceſſant.

Vigiliæ. Delirium. Mania. Epilepſia.

CAPVT VIII.

De vteri, Ventris & pedum tumore à partu.

Ventris tumor. INterdum puerperis venter ac pedes à partu intumeſcunt. Et quidem vteri ac ventris tumor plerumque accidit à frigore in vterum incautè immiſſo, & interdum tantus excitatur, vt in maiorem molem is aſſurgat, quàm poſtremo grauidita-

tis tempore. Itaque cobſobrinæ cuidam ſuæ acci-diſſe refert Mauritius Cordæus, *comm. 3. ad libr. 1. de mulieb. Hippocr.* Hæc enim cùm horis duabus tantùm à partu rixas apud ſe audiret, quas verbo & clamore non poſſet componere, confeſtim ſurrexit è lecto, & aliquantiſper ad cœnaculi gradus conſi-ſtens & clamitans, quiddam frigoris in ſinum pu-doris ſubire perſenſit & exhorruit. Hinc vterus cœ-pit tumere & ita diſtendi, vt obſtetrices & matro-næ affirmarent, ventrem ſuperiore multò grandio-rem euaſiſſe. Curata autem fuit à Medicis fotu hy-ſterico & admota pelle recens mactatæ ouis, vna-que vino meraciori. Præterea tumores hi oriuntur, ſi fœminæ, dum grauidæ eſſent, minus accurata victus ratione vſæ ſunt, aut dum à partu non ſatis purgantur, aut poſt partum nimio potu vtuntur. Tunc enim humores vitioſi, præcipuè ſi in flatus reſoluantur, vterum & abdomen attollunt, ex iiſ-dem etiam ad crura deſcendentibus crurum tumor excitatur.

Curatur autem hoc malum, ſi ortum habeat ab vtero, fomentis vterum calefacientibus. Si à vitio-ſis humoribus, bona diæta & pauciore potu, & poſtquam lochia fluere ceſſarint, conueniente cor-poris euacuatione, tandemque fomentis humores illos & flatus diſcutientibus. Vt ℞ *fol. caulium, chamamel.* an. q. ſ. Coq. in vino, quo partes fo-ueantur. Vel ℞. *farinæ fabar. hordei* an. ℥.ij. *pulu. fl. chamæmel.* ℥.j. Cum decocto artemiſ. F. Cata-plaſma. Vel ℞. *abſinthij, abrotani, artemiſ. fl. cha-mæmel. betonicæ* an. M. ij. Coq. pro fomento pe-dum. Reliqua petantur è *parte 1. ſect. 1. c. 10. & 11.*

CAPVT IX.

De Vomitu, fluxu alui, aluo duriore, & vrinæ incontinentia puerperarum.

Vomitus. QVandoque & vomitus grauidis moleſtus eſt, quo nunc cibos inconcoctos & indigeſtos, nunc humores vitioſos, nunc etiam ſanguinem eii-ciunt, cuius Hippocrates, 1. *de morb. mulier.* men-tionem facit. Cibi crudi & indigeſti reiiciuntur, ob ventriculi debilitatem, qui vt aliàs ob vteri con-ſenſum affici ſolet, ita & poſt partum, cum omnes, qui in eo ſunt humores agitantur, affici poteſt. Vi-tioſi deinde humores, ſi in locis ventriculo vicinis cumulati ſint, facilè poſt partum, quo omnes ferè humores in corpore commouentur, ad ventriculum confluunt. Sanguinem verò vomunt, dum puer-peria non rectè fluunt. Si enim menſtrua, vt ex 5. *aphor.* 32. colligere eſt, ſuppreſſa per vomitum re-iici poſſunt; etiam puerperia ſuppreſſa eodem mo-do reiiciuntur. Dum enim ſanguini exitus non pa-tet, ad venas maiores ac epar recurrit, & in cauo eius venas ſeu copia ſeu acrimonia aperit, vnde in ventriculum effunditur. Poteſt tamen etiam fie-ri, vt ex pariendi conatu & partu laborioſo vena aliqua eo loci rumpatur.

Vomitus autem, vt Hippocrates, *lib. de nat. mu-lier.* ſcribit, vtcunque puerperis ſuperueniat, graue & periculoſum malum eſt. Quippe ſi alimentum excernatur, deficient ad puerperij purgationem vi-res, & puerpera indies labeſcet magis, & lacti dee-rit commoda materia. Si verò reliqui humores expurgentur, vereri oportet, ne præ nimia eorum turbatione & agitatione febris ſubſequatur. Si ve-rò ſanguis erumpat, & rupta vel aperta epatis ve-na fuerit, metuendum eſt, ne epar valdè refrigere-tur, & hydrops ſubſequatur. Et cuiuſcunque etiam generis ſit per vomitum euacuatio, lochiorum flu-xum ſiſtere poteſt. Itaque vomitus in puerperis, quicquid etiam eo reiiciatur, ſtatim ſiſtendus eſt, ne huic motui natura aſſueſcat, & à lochiorum purgatione deſiſtat. Si ergo cibus vomitu reiiciatur, bona victus ratio præſcribenda, cibique facilis coctionis præbendi, atque ea copia, quæ ventri-culum onerare non poſſit, ventriculúſque ſimul ro-borandus, eiúſque coctio & retentrix adiuuanda, de qua re libro tertio, *de ſymptomatibus ventriculi*, dictum. Si verò vitioſi humores reiiciantur, equi-dem nec is vomitus permittendus: non tamen tam citò ſiſtendus, ac qui eſt à cibo vel ſanguine: dan-da verò opera, vt lenibus medicamentis illi abſter-gantur, ipſiſque via ad aluum monſtretur. Si verò ſanguis vomitu eiiciatur, reuellendus ad inferio-ra, frictione earum partium & cucurbitulis adhibi-tis, vel etiam ſectione venæ in poplite aut talo, ſi-múlque lochia prouocanda. Cum verò venæ hic in epate patefactæ ſint, medicamenta puerperia & menſes mouentia exhibere non licet; extra tamen, quæ menſes prouocant, applicari poſſunt. Exhi-benda verò ſunt ea, quæ vim emplaſticam & con-ſolidandi habent. Hippocrates puerperam talem aqua calida lauat, proculdubio ad temperandum ſanguinem, & vteri venas, vt per eas ſanguis ef-fundatur, dilatandas. Poſtea ad dolorem leniendum, & ſi quid in epate ruptum vel apertum ſit, lac aſi-ninum quinque vel ſeptem diebus ieiunæ mulieri, poſtea vaccæ nigræ, veſperi verò ſeſamum tritum exhibet. Cibo autem interea omnis generis procul-dubio interdixiſſe Hippocratem, vero conſenta-neum eſt, ne vel lac corrumpatur, vel venæ nimis repletæ ſanguinem faciliùs fundant.

Eodem modo interdum alui fluxus puerperis mo-leſtus eſt, earumque, laboribus partus antea debi-bilitatarum, præcipuè ſi puerperiorum fluxus, ſi que copioſius, accedat, vires deiicit, periculúmque mi-natur, & ſi fluxus diu duret, interdum in dyſente-riam aut teneſmum abit. Alui fluxus.

Periculoſum tamen etiam eſt, hunc fluxum ſta-tim ſiſtere; cum medicamenta, quæ eum ſiſtunt, ſimul lochia ſiſtere poſſint, nec aliàs alui fluxus, quibus totū corpus euacuatur, ſtatim ſiſtere vtile ſit.

Itaque ſi ex cibo non bene cocto fluxus alui fiat, bona diæta puerperæ præſcribenda, ventriculúſque roborandus externis medicamentis. Si verò inter-na quoque adhibere liceat, ita comparata ſint opor-tet, vt ventriculum iuuent, vtero non noceant. Si verò alij humores per aluum euacuentur, viden-dum, qui hic vires ferant. Si enim fœmina fluxum hunc bene toleret, nec vires deiiciantur, naturæ negotium, donec lochiorum fluxus ſubſtiterit, per-mittendum. Deinde medicamenta abſtergentia, decoctum hordei, Syr. & mel roſar. exhibenda; clyſteres etiam humorum acrimoniam temperan-tes, eoſque abſtergentes iniiciendi. Quæ ſi non ſuf-fecerint, poſtea purgantia lenia, quæ ſimul adſtrin-gunt, vt Syrup. roſ. ſolut. pulpa tamarind. rha-barb. exhibenda. Tandem quoque adſtringentia, ex roſis, plantag. tormentill. cydoniis, coralliis, & aliis, quæ ſupra, *lib. 3. part. 2. ſect. 2. cap. 6. de alui fluxu*, ſunt propoſita, quæ hic repetere, opus non eſt. Eadem quoque extra ventri adhibenda. Inter cibos ſint cydonia, pyra, prima menſa ſumta, pul-tes & cibi parati ex amylo, amygdalis, oryza.

Quod ſi fluxum alui non bene ferant puerperæ, neque is aliquid ei conferat, perpendendum, an lo-chia rectè fluant. Si rectè fluant puerperia, bonis ſaltem alimentis & diæta ægra ſuſtinenda, donec al-ter fluxuum ſponte ceſſet. Si verò puerpeia non rectè fluant, & indicium ſit eos humores, qui per aluum euacuari debebant, per aluum excerni

tutiſſimum eſt, cauſſa fluxus illius ſuppreſſi tollere, & nulla medicamenta adſtringentia, ſed potius menſes mouentia vnguenta, peſſus, euaporationes adhibere. Quod ſi puerperia omnino ſupprimantur, aluus non ſupprimenda eſt, prius tamen humoribus rhabarbaro vel ſimilibus euacuatis, adſtringentibus tamen non intus, ſed extra adhibitis, & menſes mouentibus exhibitis.

Alui obſtructio.

Contra ſæpe aluus ſupprimitur puerperis. Quod ſi accidat, aluus primò ſaltem glandibus lenibus, ex ficu, lardo, ſapone albo, vel ſimilibus paratis, ſollicitanda. Vbi dies quatuor vel quinque præterierint, clyſteres iniiciantur, ex mercuriali, malua, parietar. ſem. lini, cum ol. communi aut amygd. dulc. parato. Quæ ſi non ſufficiant, tandem caſſia vel manna exhibenda.

Vrinæ incontinentia.

Interdum quoque poſt laborioſum & difficilem partum vrinæ incontinentia accidere ſolet puerperis, ad quam curandam vſurpandum balneum, in quo fol. betonic. ſaluiæ, lauri, roriſmar. puleg. origan. fl. ſtœchad. Arabic. cocta ſint. A balneo verò pubes inungenda ſeq. vnguento: ℞. *catellos pingues*, qui in *ol. lumbricor. lil. alb. & vulpino* ad carnis ab oſſibus ſeparationem coquantur: Pinguedo colligatur, cui adde *thuris, ſtyrac. calamit. benzoës, opopanac. macis* an. ʒ. j. *ol. nuc. moſch. expreſſ.* ʒ. ß. *pingued. anſeris, ceræ* an. *q. ſ.* F. Vnguentum. Vel vſurpentur vnguentum citrinum & roſaceum miſta.

CAPVT X.

De Rugis ventris poſt partum ac pudendi dilatatione emendanda.

Rugæ ventris.

CVm cutis abdominis in grauidis omnibus, maximè tamen iis, quæ fœtus grandiores ferunt, valdè extendatur, & quaſi in fiſſuras ſcindatur, vbi poſtea fœtu edito vterus in ſe contrahitur, etiam abdomen ſubſidet, atque inde rugæ in ventre manent. Quæ etſi valetudini nihil obſint: tamen quia deformitatem quandam pariunt, fæminæ eas tum præcauere, tum genitas abolere conantur. Vt eas præcaueant, ſtatim poſt quartum geſtationis menſem, linteum oleo amygdalar. dulc. aut ſeſamino, aut lil. alb. madidum imponere ſolent, vt cutis mollior & laxior fiat, ac faciliùs & ſine ſciſſuris extendatur.

Si verò rugæ iam à partu contractæ ſint, vt illæ aboleantur, & venter in priſtinum ſtatum reducatur, & cutis extenſa craſſior reddatur, vnguento ex ſucco radic. lil. alb. melle & cera parato venter illinatur. Vel ℞. *pingued. veruecis recent. ſeui hircini, ol. amygd. d.* an. ℥ j. *ſpermat. ceti* ʒ. ij. *ceræ q. ſ.* F. vnguent. Poſt puerperiorum fluxum etiam adſtringentia nonnihil, vt ol. maſtich. roſar. addi poſſunt. Vel ℞. *farin. hordei, fabar. oryzæ* an. ℥. ij. Coq. in *aq. roſ. & lilior.* Adde *amygdal. dulc. contuſar.* ℥. j. ß. *ol. maſt.* ʒ. ij. F. Cataplaſma. Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 112. plura huius generis habet, atque inter cætera hoc commendat. ℞. *narciſſi bulbos cortice detracto, concidito & in vmbra ſiccato, & de his ſume* ʒ. viij. *radic. ſtruthij contuſæ, farinæ ptiſanæ, fabar.* an. ʒ. x. *rad. bryon. ari, cucum. ſylueſtr. coſti an. trientem.*

Terito & cribrato ac ventri per erui farinam deterſo inſpergito, & rurſus affricando detergito. Nam & rugas, & rimas generari non ſinit, & genitas tollit, maculas etiam in quauis corporis ſuperficie extrahit. In puerperis igitur ventrem oleo antea probè confricato, & poſtea chartam medicamento

A conſperſam adhibito, & faſcia deligata, ac poſt quartum diem exſoluito. Deinde totum corpus in balneo detergito, & omnes nigredines ac rugas abolebis.

Ex partu etiam, præcipuè ſi fœtus ſit grandior, & partus frequentior, ceruix vteri & pudendi orificium nimis dilatari ſolet, ita quidem, vt & ſterilitas & procidentia vteri inde prouenire poſſint. Quod vitium quomodo emendandum ſit, dictum, *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 1. In mammis quoque & circa lactationem non pauci morbi & ſymptomata puerperis accidere ſolent. Verùm de iis agetur *parte ſequent. & vlt.* huius libri.

Virginalis adſtrictio comparanda.

B

CAPVT XI.

De Febribus & morbis acutis puerperarum.

Febris lactis.

TAndem etiam febres, eæque plerumque continuæ, puerperas inuadere ſolent. Et primò pleraſque puerperas inuadit febris, quam Lactis fæminæ appellant, quæ circa tertium vel quartum diem accidere ſolet, cum lac in mammis generari copioſius incipit, ortúmque habet ex ſanguinis ab vtero ad mammas conuerſione & motu atque agitatione. Eſt autem ea febris ex ephemeris plurium dierum, & periculo vacat, atque poſt triduum vel

C quatriduum, circa diem nonum ſcilicet, ſudore ſoluitur; modò puerperæ bonam diætam obſeruent, nec frigidum aerem, quo ſudor prohibeatur & impediatur, admittant, detúrque opera, ne lac copioſius effluens in mammis coaguletur vel putreſcat. Inde enim febres ſymptomaticæ oriri ſolent.

Notandum hic, cum hæc febris circa quartum incipiat, & ad nonum ferè duret, quod fæminæ ſæpe omnes febres, quæ eo temporis ſpatio oriuntur, pro febribus lactis habent, etſi ſint continuæ putridæ, atque ita dum nihil auxilij adhibent, puerperas in periculum coniiciunt. Quem errorem ne & Medicus erret, diligenter ſigna omnia, de quibus poſtea, perpendat.

Vnde febris computatio in puerperis fieri debeat.

D Deinde febres putridæ continuæ ſæpe puerperas, & quidem, vt mox dicetur, è variis cauſſis inuadere ſolent. De quibus antequam dicamus, quæſtio hic expedienda, an febris, quæ puerperis accidit, initium computandum ſit ab ipſo partu, an verò à principio febris. Quia verò de hac quæſtione pluribus, *in Inſtitut. lib.* 5. *part.* 3. *cap.* 11. dictum, paucis rem expediemus, & veritati conſentaneum putamus ſtatuere, ſi febris paulò poſt partum, & quidem purgatione poſt partum rectè ſeſe habente, nullaque alia cauſſa accedente oriatur, ab ipſo partu computationem faciendam, & cauſſam in humorum vitioſum apparatum referendam, qui partus laboribus motus & agitatus ac incenſus putredinem concepit, atque ita in actum erupit. Etenim ſi aliæ cauſſæ euidentes, labores, dolores, & ſimiles hu-

E mores accendere, & in iis putredinem excitare valent, cur & partus labores idem non poſſint? Et licet febris ſtatim primo die à partu ſymptomatibus vehementioribus ſe non prodit: tamen humores ex partus labore iam incaluerunt, & putredinis initia adſunt, quæ poſtea ſeſe magis prodit. Eodem modo ſi ſtatim à partu puerperia ſeu lochia ſubſiſtant, meritò ab ipſo partu febris initium computandum, cùm febris cauſſa tum iam præſens ſit, & proculdubio putredinis humorum initia adſint. Si verò purgatio poſt partum primò rectè ſeſe habeat, poſtea verò ob cauſſam aliquam ſupprimatur, computatio facienda, & initium febris conſtituendum dies ille, quo lochia ſupprimi cœperunt. Idem faciendum, ſi

poſt ſextum, ſeptimum, octauum diem, aut longiore poſt partum interuallo febris oriatur. Neque enim credibile eſt, tamdiu febrem latere poſſe, vt ſe non prodat, aut eum, qui in partu factus eſt, motum tamdiu ſeſe extendere poſſe, ſed vero ſimile eſt, motum illum interea quieuiſſe, aliam verò cauſſam, quæ febrem excitaret, acceſſiſſe.

Cauſſæ.

Cauſſæ febrium poſt partum.

Febres autem illæ omnes è duabus cauſſis proueniunt, vel à lochiorum ſuppreſſione aut imminuta purgatione, vel ab humorum vitioſo apparatu, tempore geſtationis cumulato & in partu agitato. Nonnulli quidem etiam nimiam lochiorum purgationem addunt. Sed ea cauſſa vix ſola febrim excitat, ſed latentem cacochymiam arguit. Sicut & febris, quæ poſt longius interuallum poſt partum excitatur, procul dubio etiam à vitioſo humorum apparatu, & latente cacochymia aliqua de cauſſa eam mouente & ad putredinem diſponente prouenit. Lochia enim quod attinet, ſi ea ſupprimantur, aut non ſatis copioſè euacuentur, aut poſtea ſupprimantur; ſanguis ille, & vitioſi humores, qui plerique tempore geſtationis ſimul cumulati ſunt, ad venas maiores, & epar regurgitant, aut in vteri venis ſubſiſtentes putredinem concipiunt, ſæpe quoque harum partium inflammationem excitant, atque ita febrem pariunt, etiam in iis fœminis, quæ ſanæ ſunt aliàs, & non cacochymicæ. Eius rei hiſtorias habet Hippocrates, 1. *epid. com.* 2. *t.* 21. & 3. *epid. com.* 3. *t.* 75. ſuppeditatque ſimiles quotidiana experientia. Si verò puerperij purgationes ſatis quidem rectè fluant, vitioſus verò humorum apparatus in corpore adſit, ex partus laboribus & doloribus ille agitatur, ac facile calorem & putredinem concipit, febremque excitat, quod etiam à diætę erroribus in puerperis accidere poteſt. Cùm enim, vt dictum, febres illæ, quæ cum lacte oriri ſolent, ſudoribus aut certè διαφορήσει largiore finiantur: ſi puerpera frigidum aërem admittat, & ſudorem illum vel διαφόρησιν impediat, facilè fieri poteſt, vt febris illa per ſe ſalutaris, & quæ paucis diebus ceſſatura erat, in putridam periculoſam mutetur. Talium febrium hiſtorias habet Hippocrates, 1. *epid. com.* 3. *t.* 22. 28. 3. & *epid. com.* 2. *t.* 7. 8. 9. & quotidie in praxi ſimiles occurrunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Febres illæ lactis eo cognoſcuntur, quod ferè circa quartum diem inuadunt, mammæ lacte repleri incipiunt, ſcapularumque ac dorſi grauitas percipitur, & puerperia rectè fluunt. Si verò puerperia non rectè fluant, vel ſupprimantur, ab iis prouenire febrem indicio eſt. Et quidem ſi in vtero humores putreſcant, fœtida & ſanioſa per vterum deiiciuntur, ac venter inflatur, & ad contactum dolet. Si verò nec à lacte febris ſit, & lochia ſeſe rectè habeant, à vitioſo humorum apparatu febrim pendere argumento eſt. Idem indicatur, ſi partus laborioſus præceſſerit; ſi puerpera ſit primipara, corpus habeat cacochymicum, & dum grauida eſſet, diæta minus recta vſa eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Febris lactis dicta periculo vacat, & ſpontè plerumque poſt quartum diem ceſſat.

2. Quæ verò à lochiorum ſuppreſſione prouenit, valdè periculoſa eſt, & humores in vtero putreſcentes grauiſſima ſymptomata inducunt, & puerperæ plerumque moriuntur. Si tamen fluxus alui ſuperuenerit, ac nigra & fœtida per vterum deiiciantur, melius habent, & euadunt.

3. Quæ verò ex humorum vitioſo apparatu proueniunt, ea pericula coniuncta habent, quæ aliàs febres eiuſmodi continuæ putridæ ſolent, de quo ſuo loco de febribus dictum. In puerperis tamen perículoſiores ſunt, & indicant magnam adeſſe vitioſorum humorum copiam, quam natura per lochia expurgare non poſſit; & cum vires puerperarum ex partus laboribus ſint deiectæ, febres tales eas ampliùs deiiciunt, & naturam ab opere ſuo diſtrahunt, lochiorum fluxum facilè turbant, & vt vel ſupprimantur, vel parciùs fiat, faciunt; lactis quoque generationem impediunt.

Indicationes & Curatio.

Curatio.

Si febris ex lactis generatione ſit, totum negotium naturæ committendum, & ægra ſaltem bona diæta regenda, atque opera danda, vt διαφορήσεις & ſudores, quibus hæc febris ſolet terminari, nulla cauſſa impediantur, ſed rectè ſeſe habeant.

Si verò ex lochiorum ſuppreſſione vel imminutione febris proueniat, præcipua cura eſſe debet, vt eorum fluxus copioſior procuretur, aut ſi id obtineri non poſſit, vel antequam id fieri poſſit, febris incrementum ſumat, alia euacuatione defectus ſupplendus, & proinde vel venæ ſectione ſanguis euacuandus, vel vitioſi humores purgatione tollendi; interim tamen nec ipſa febris planè negligenda, ſed vt putredo tollatur opera danda.

Sin autem ex vitioſo humorum apparatu febris proueniat, videndum, an puerperiorum fluxus ei tollendo ſufficiat, quod ſi lochiorum fluxus cauſſæ febris tollendæ par non ſit, vel venæ ſectione, vel purgatione id, quod illi non poteſt, ſupplendum. Si verò rectè fœmina poſt partum purgetur, euacuationem illam nec inhibere, nec mouere, nec ei contrariam inſtituere, aut naturam aliis euacuationibus diſtrahere licet. Quapropter primò negotium naturæ committendum, & videndum, an purgatio illa ſufficiens fuerit; quod ſi talis ſit, & mitior, febris fiat medico acquieſcendum eſt, & ſaltem bona diæta puerpera regenda; ſi verò affectus grauior ſit, aliam adhuc purgationem inſtituere non abs re fuerit; ſi verò puerperij purgatio & non ſit ſufficiens, vel purgationem per vterum promouere, & copioſiorem reddere, vel aliam ſubſtituere oportet. Neque tamen hic etiam febris planè negligenda, ſed idoneis alterantibus putredo ſiſtenda.

Scopi in curandis febribus putridis puerperarum.

Itaque præter diætam rectam curatio febrium putridarum & acutarum in puerperis abſoluitur, venæ ſectione, purgatione, lochiorum, ſi non ſatis fluant, prouocatione, & alteratione ac putredinis inhibitione. Et primò quidem venæ ſectionem quod attinet, etſi fœminæ eam in puerperis admittere plerumque formident: tamen ſi ſcopi venæ ſectionem indicantes adſint, vireſque eam permittant, & imprimis ſi lochia non ſatis fluant, nullo modo omittenda. Si verò ſatis copioſè ſanguis per vterum effluat, naturæ totum negotium committere tutiſſimum eſt. Et quidem commodiſſimè in pede vena aperitur, cum fluxum lochiorum promoueat; aut ſi venam aperire non liceat, cucurbitulæ cum ſcarificatione femoribus & cruribus apponendæ ſunt, quamdiu ſcilicet adhuc ſanguis fluit, aut tempus, quo fluere ſolet, nondum præterlapſum eſt. Si verò tempus, quo Natura fluxum illum ſanguinis poſt partum abſoluere ſolet, iam præterierit, non video, quid obſtet, cur non, ſi febris natura id requirat, & vires fœminæ permittant, etiam in cubito vena aperiri poſſit; cum ea copioſius ſanguinem euacuet, quàm vena in pede, neque metuendum ſit, quod venæ illa ſectio naturalem per vterum purgationem impedire poſſit, cum tempus ei deſtinatum iam elapſum ſit. Si verò partis alicuius priuatæ inflammatio coniungatur, quid faciendum ſit, poſtea de pleuritide dicetur.

De purgatione verò res longè difficilior eſt. Equi-

dem nonnulli Medici purgantibus in puerperis vtẽdum cenſent. Ita Valer. *lib. 5. obſeru.* 10. puerpera pleuritide laboranti poſt ſeptimum diem purgans medicamentum ex agarico in melle roſ. infuſo, & manna ac ſyr. roſ. exhibuit. Mercatus etiam, *lib. 4. de morb. mulier. cap.* 11. docet, ſi purgatio per vterum non ſit ſufficiens, purgante medicamento vitioſos humores euacuandos eſſe, vt natura parte oneris leuata, reliquos faciliùs expellat, idque faciendum eſſe, etiamſi aliquid per vterum fluat, modò ſanguis non ſit; meliúſque eſſe ſtatuit, ſubitò cauſſam deponere, quantum affectui ſufficiat quàm parca euacuatione à natura facta contentos auxilium differre, donec ex toto natura ſuccumbat, & nihil illud ampliùs proſit. Verùm enim verò omninò hic magna cautione opus eſt. Neque n. primò negligendus eſt *aph.* 24. *ſect.* 1. qui præcipit; in acutis raro, & non niſi per initia purgandum eſſe, idque cum magna præcautione; qui omnino etiam in puerperarum febribus acutis locum habet. Imò in puerperis multò magis is obſeruandus, quàm in aliis; cùm non ſolùm à partu debiles ſint, ipſiſque vires deficiant, ſed & purgantia medicamenta lochiorum fluxu facilè impedire poſſint, quod non fit ſine damno, cùm nulla ferè euacuatio, præter eam, quæ ex vtero fit, puerperis ſit vtilis. Si tamen iam ſanguinis fluxus ceſſarit, & aliquid vitioſi humoris natura per vterum expurgare conetur, id tamen non ſit ſufficiens, indicio eſt, naturam vitioſum humorem à bonis ſeparare, eorúmque euacuationem moliri. Itaque tum, ſi febris id permittat, lenibus purgantibus commodè adiuuetur, & medicamenta lenia ex caſſia, manna ſyrupo roſ. ſolut. rhabarb. foliis ſenæ exhibere licet.

Alterantia verò medicamenta rarò exhiberi poſſunt, modò talia ſint, quæ fluxum puerperiorum non inhibeant, qualia ſunt, quæ fiunt *è cichor. endiu. borrag. capil. Ven. aqua hordei*, quæ menſes non retinet, *ſuccus granatorum dulcium.*

Et omnino vt in reliquis corporibus reliqua curatio inſtituenda, ſaltem vt nimis frigidorum & acidorum vſus vitetur. Quandiu enim ſanguinis & aliorum humorum per vterum euacuatio procedit, aut procedere debet, ea nimis frigidorum vſu non turbanda, quin potiùs moderatè attenuantia & humores ad euacuationem præparantia admiſcenda, niſi conſtet ex nimio calore & ſiccitate humores adurente & incraſſante puerperiorum purgationem impediri. Acida verò vtero ſunt inimica, & præcipuè eas, quæ nuper pepererunt offendunt.

Diæta.

Victus ſit tenuis, præcipuè primis puerperij diebus, ex ptiſana hordeacea, iure pulli, & ſimilibus.

Febres Comitatæ puerperarum.

Corripiuntur & aliis febribus puerperæ, quas vulgò ſymptomaticas vocant; cum tamen rectiùs Comitatæ dicendæ ſint, in quibus alicuius priuatæ partis inflammatio, pleuræ puta, faucium, epatis, febri putridæ continuæ coniungitur. Neque enim hæ febres ab inflammatione dictarum partium excitantur: ſed cum febris oritur, pars materiæ vitioſæ ad partem aliquam priuatam detruditur, ibique inflammationem excitat, atque ita febri illa inflammatio adiungitur, non verò febris inflammationem ſequitur. Habentque hæ febres illas cauſſas, quæ modò enumeratæ ſunt.

Pleuritis.

Inter inflammationes iſtas primò eſt Pleuritis, quæ oritur, dum vel ex lochiis ſuppreſſis, vel ex vitioſo humorum apparatu è partus laboribus febris excitatur, & materiæ febrilis pars aliqua ad pleuram detruditur. Fit autem hoc præcipuè, cum puerpera ſeſe frigido aeri in cautè obiicit. Malum autem hoc per ſe patet, & è ſuis ſignis ſuo loco *de pleuri-*

A *tide* propoſitis cognoſcitur. Periculoſum autem hoc malum eſt, cum non ſolùm febri aliàs in puerperis periculoſæ coniungatur, ſed & curationem difficilem habeat.

Venæſectio in pleuritide puerperarum.

Et quidem in curatione, imprimis de venæ ſectione, inter Medicos magna controuerſia eſt, quæ quæſtio omnino hoc loco expedienda.

QVÆSTIO.

Quæ Venæ in puerperis pleuritide laborantibus aperiendæ ſint.

Quæ vena aperienda?

Diſſentiunt de hoc valde Medici. Alij enim in
B ea ſunt ſententia, perpetuò venas in poplite vel talo aperiendas eſſe. Nam, vt Maſſarias hac de re loquitur, cum Galenus dicat, ac fateantur, omnes, congruam menſium fluxionem eſſe veluti clauum nauis, præcipuamque, & fortè ſolam rationem, qua puerperæ poſſunt à pleriſque malis & periculis curari & præſeruari; ex altera verò parte Galenus doceat, *libr. de ſang. miſſ. cap.* 11. ſectionem venæ ſuperioris muliebres purgationes reuellere: hinc manifeſtum videtur, venas in cruribus perpetuò eſſe incidendas, vt quæ valeant trahere ad vterum ac menſtruam purgationem iuuare; contra verò, quæ in cubito aperitur, reuellere ab vtero menſtruam purgationem, eamque impedire, & proinde multa pericula ſecum afferre.

C Alij contra etiam in brachio venam aperiendam cenſent, idque ob Indicationes, quas inflammatio ipſa, & hinc pendens periculum ſuppeditant. Verùm alij aliter. Franc. Valleriola. *lib. 5. obſeru.* 10. cum conſenſu Collegæ ſui, puerperæ pleuritide laboranti, quarto à partu die internam dextri brachij venam aperuit, nulla facta mentione venæ in talo. Mercatus verò, *lib. 4. de morb. mulier. cap.* 10. ſuadet, vt in tali caſu primò bis vel ter vena in talo aperiatur; poſtea verò, ſi affectus non cedat, cùm iam ſanguine miſſo ex talo ſatisfactum ſit puerperio, ad brachij venas deueniatur. Et in genere docet, in omnibus inflammationibus partium ſuperiorum, ſi ſanguine ab inferioribus partibus ſufficienter miſſo, affectionem adhuc creſcere contingat, ſanguinem ex viciniore parte eſſe mittendum, etiamſi puerperium fluat. Nullo enim alio modo citius præcaueri poſſe ſuffocationis periculum in pleuritide, difficili reſpiratione, vel angina, quàm ex vicinioribus ſanguine miſſo. Vt tamen interim euocentur menſes, per frictiones, ligaturas, & cucurbitulas inferioribus partibus adhibitas, quibus ruentis ſurſum ſanguinis impetus retrahatur.

Varandæus adhuc aliter diſtinguit, ſtatuitque ſi lochia pleuritide præſente effluant immodicè, quãprimum venam ſecandam eſſe in brachio lateris dolentis, ſanguinemque mittendum eſſe per epicraſin, & iteratis vicibus; vt vires conſeruentur, ſimúlq; vacuatio iſta immodica ſiſtatur. Si verò ſuppreſſa
E ſit lochiorum purgatio per initia melius eſſe cenſet, venam poplitis aut malleoli κατ' ἴξιν aperire, cucurbitulas & frictiones inferioribus partibus adhibere, & reliqua præſtare, quæ neceſſaria ſunt ad deducendum ſanguinem verſus vterum, vt fluxus lochiorum reuocetur. Quibus præſtitis, ſi adhuc perſeueret affectus, vel augeri videatur, ſtatim brachij eiuſdem lateris venam aperiendam eſſe; cùm morbi pertinacia ſignificet, fluxionem aliunde, quàm ab vtero pendere, aut ita concluſam eſſe materiam, vt verſus vteri vias reuelli nequeat. Si verò lochia rectè fluant, diſtinctione vtitur. Si pleuritis oborta ſit iam fluentibus menſibus; ſtatim aperiendam venam in brachio eiuſdem lateris putat, vt

occurratur ſæuiſſimo morbo, cuius generatio & augmentum non potuerit impediri ab illa vacuatione præſente, ſed omnem naturæ conatum ſuperarit. Si vero pleuritis præceſſerit, aut ſimul inceperit cum iſto fluxu, expectandum eſſe aliquantiſper exiſtimat, vt videatur, vtrum ab iſta euacuatione pleuritis adfectus imminui poſſit. Nam ſi dolor & difficultas ſpirandi, quantumcumque fluat materia, augeatur, non eſſe cunctandum ſtatuit in ſecanda vena proximi cubiti, quæ citò & confertim cauſſam morbificam morbi reuellere poſſit.

Ex hac difficili controuerſia vt nos expediamus, primò, quod ſæpe dictum, hoc tenendum, febrem hanc non eſſe ſymptomaticam propriè dictam, qualis ex bubonibus & ſimilibus inflammationibus interdum excitari ſolet, ſed comitatam, quæ nimirum primaria eſt, comitem tamen & ſociam habet inflammationem, dum natura partem materiæ, quæ febrem excitat, ad pleuram, vel etiam ad aliam partem detrudit.

Secundò naturam hic errare & vitioſam euacuationem inſtituere, dum humorem vitioſum, quem per vterum expellere debebat, ad pleuram vel aliam partem ſuperiorem deponit.

Tertiò ea de cauſſa nullo modo naturæ hunc motum vitioſum adiuuandum eſſe; id quod fieret, ſi vena ſtatim in brachio eiuſdem lateris aperiretur: ſed potius ſanguinis ad vterum, per quem in puerperis Natura rectè agens eum euacuat, motum adiuuandum vel concitandum, vena in talo vel poplite aperta. Neque, quem caſum ponit Varandæus, facilè fieri poteſt, vt fluxus lochiorum nimius cum pleuritide coniungatur; cùm ſi ſufficiente quantitate fieret hæc euacuatio, ad pleuram ſanguis non rueret. Sit tamen, vt hoc accidat: tamen impetus ſanguinis & humorum proculdubio tum copioſorum non ad ſuperiora conuertendus. Multò minus, ſi, cùm lochia naturaliter fluere videntur, pleuritis excitetur, vel ſtatim in brachio eiuſdem lateris vena aperienda, vel exſpectandum & videndum, an ab iſta euacuatione pleuritis minui poſſit; quod itidem vult Varandæus. Etenim iuſtam euacuationis huius menſuram definire non ita facilè eſt, eaque non niſi ex tolerantia fœminæ æſtimari poteſt. Itaque etſi ſic ſatis copioſè ſanguis poſt partum fluere videatur: ſi tamen pleuritis accedat, argumento eſt, Naturam non ſufficienter, neque omnes, quos debet, humores per vterum expellere, ſed partem eorum vitioſo conatu ad pleuram vel aliam partem depellere. Ideoque vt ab iſtis conatibus natura auocetur, nullo modo in brachio vena aperienda, quo modo conatus iſte adiuuaretur, ſed in crure vena aperienda, vt totus Naturæ, quod vitioſum & moleſtum eſt, expellere conantis impetus ad vterum conuertatur, & Natura ad partes ſuperiores ſanguinem mouere deſiſtat; neque etiam an ſubſecutura lochiorum euacuatio vitioſum illum motum naturæ emendare & reuocare poſſit, exſpectandum, ſed ſtatim Natura ſuo ab inſtituto auocanda, nec Naturæ vitioſè agenti res committenda, ne dum Medicus otioſus ſpectator eſt, illa in inſtituto ſuo pergat, & ita malum augeatur.

Quartò, ſi poſt venam in talo, quod commodiſſimè fit κατ' ἴξιν, apertam, pleuritis nihil minuatur, ſed dolor & difficultas ſpirandi perſeueret, vel etiam augeatur, non, quod vult Maſſarias, in venarum in crure ſectione perſiſtendum; cùm illæ nihil aliud, quàm reuellere, nullo verò modo ex parte affecta

A deriuare queant, quod tamen in morbo periculoſo, vt fiat, neceſſarium eſt. Si enim vena in crure ſecta pleuritis non minuatur, vel etiam augeatur, indicio eſt, materiam ita iam parti affectæ inhærere, vt verſus vterum amplius reuelli non queat. Ideoque vena tum in brachio eiuſdem lateris aperienda, vt ſanguis è loco affecto vicinisque partibus euacuetur & deriuetur; quod niſi fiat, ægra in vitæ periculum conijcitur. Neque metuendum, vt hoc modo natura à motu ordinario verſus vterum auocetur; cùm ei incommodo per venam in crure apertam iam obuiam itum ſit: & ſi aliquid omnino periculi metuatur, frictionibus & cucurbitulis cruribus appoſitis dum vena ſecatur, id præcaueri poſſit; interdum
B etiam tempus illius euacuationis maxima ex parte iam præterierit; interea verò, vbi Natura planè vitioſè agit, vix motus, quem omiſit, reuocari poſſit, & propterea vices eius venæ in crure apertæ ſuppleuerit, vt poſtea ſine periculo parti affectæ & pleuritidi, vena propiore aperta, ſuccurri poſſit. Neque id Galeni loca allegata prohibent; cùm ea ſaltem de vteri affectibus ſine aliarum partium inflammationibus, non verò de vteribus cum aliarum partium inflammationibus coniunctis loquantur. *Hæc de venæ ſectione.*

Poſſunt tamen etiam clyſteres iniici, qui motum humorum verſus ſuperiora reuocent ad inferiora, ſimúlque vteri vias laxent, vt per eas faciliùs ſanguis euacuetur. Vt ℞. *mercurialis, parietar. mal-*
C *ue, althææ, fol. caulium rubr.* an. M j. *ſi. chamemel.* M ß. *ſem. lini, fœnugr.* an. ℥ ß. Coq. in aq. ſ. Col. ℞. ℔ j. *el. lenitiu.* ſ. ℥ j. *diacathol. vel ſl. caſſiæ* ℥ ß. *ol. violar.* ℥ ij. M. F. Clyſter. Si febris nonnihil remittat, & tempus fluxus puerperij ferè præterierit, lene aliquod purgans exhiberi poteſt.

Reliqua curatio, vt in quauis alia pleuritide inſtituenda, hoc tamen ſemper obſeruato, ne, dum lochia adhuc fluunt, vllo medicamentorum genere eorum fluxus impediatur & ſiſtatur. Medicamenta autem ad hanc rem idonea *lib. 2. de pleuritid.* ſunt propoſita, quæ hic repetere opus non eſt.

Angina quandoque etiam puerperæ corripiuntur, Angina.
D dum, vt in pleuritide ad latus, hic ad fauces pars materiæ vitioſæ ruit. Quod malùm periculoſum eſt, cùm non ſolùm vitioſum materiæ motum indicet, ſed & eum augeat. Dum enim reſpiratio impeditur, thoraxque vehementer & velociter dilatatur, motus ſanguinis verſus vterum impeditur, isque verſus ſuperiora trahitur.

Curandi ratio, & reliqua, quæ de Angina dici poſſunt, *lib. 2. cap. de Angina*, propoſita ſunt. Venæ ſectionem quod attinet, ea omnino eo modo peragenda, qui modò de pleuritide propoſitus. Reliqua vero peragenda, vt in angina fieri ſolet.

Tandem ſi epar iiſdem de cauſſis inflammetur, venæ ſectio eodem modo, vt in pleuritide, inſtituenda. Epatis inflammatio.
Non tamen hic venæ ſectio in brachio tam neceſſaria eſt, quàm in pleuritide, cùm epar brachiis non
E ſit tam propinquum vt pleura & thorax, ſed exortui venæ cauæ venarum in crura diuaricatio tam propinqua ferè ſit, ac venarum ſuperiorum in brachia diſtributio.

Reliqua quoque curatio, vt *lib. 3. de inflammatione epatis*, propoſita eſt, inſtituenda. Hoc ſaltem obſeruandum, ne nimis refrigerantia & adſtringentia adhibeantur, ſed quæ ... partium ſunt exhibeantur, ne lochiorum fluxus impediatur, ſed potius adiuuetur.

LIBER QVARTVS.

PARS III.

De Mammarum præter naturam affectionibus.

PROOEMIVM.

A*LTERVM corporis humani membrum, quo Fœmina à viro differt, Mammæ ſunt. Etſi enim in viris quibuſdam pinguibus vel effœminatis etiam pars ea, quæ mammis in fœminis reſpondet, valdè augeatur, tamen nec figura, nec ſubſtantia fœminarum mammis ſimilis eſt, ſed vt Ariſtoteles,* 1. de hiſtor. animal. cap. 12. *ſcribit, caro viris ſpiſſa eſt, mulieribus fungoſa & foraminulenta. Et propterea lac in iis non generatur. Etſi enim Ioan. Alexand. Benedict.* l. 3. anat. cap. 4. *Cardanus,* lib. 12. de ſubtilit. *Veſalius,* lib 5. de corp. hum. fabric. cap. 13. *& alij referant, viros quoſdam in mammis lac habuiſſe: tamen id rarum eſt, & contra communem naturæ ordinem, quo fœminæ ſaltem liberos, quibus in vtero ad formationem & incrementum ſanguinem ſuppeditarunt, ſimili & familiari ſucco, qui in mammis earum generetur, aliquandiu nutriant, donec cibos ſolidiores concoquere poſſint. Vnde Phauorinus, Philoſophus, apud* Gellium, lib. 12. cap. 1. *mammas fontem ſanctiſſimum corporis, generis humani educatorem, eleganter nominat. Conciliant equidem mammæ elegantes fœminis etiam decorem & pulcritudinem, quæ ad amorem maſculos inuitat, & inuictos interdum vincit, ſicut Galenus,* lib. 4. de Hippocratis & Plat. decretis cap 6. *ex Euripide de Menelao ſcribit, quod, cum ſtricto enſe in Helenam, quaſi eam occiſurus, feretur, vbi eam viderit, ſtupore adeo, ob pulcritudinem eius, correptus ſit, vt ne tenere quidem gladium amplius potuerit, ſed abiecerit, imò eam exóſculatus ſit. Ita enim,* in Andromache, *apud Euripidem, Peleus Meneleum obiurgat:*

——ὡς ἐσεῖδες μαστὸν, ἐκβαλὼν ξίφος,
φίλημ' ἐδέξω, προδότιν αἰκάλλων κύνα.

Vbi papillas eius aſpexti, ſtatim
Tibi coruſcus gládius è manu excidit,
Et proditricis oſculum excepſti canis.

Verùm præcipuus finis, ob quem mammæ fœminis datæ ſunt, eſt lactis pro fœtu edito alendo generatio.

Multis autem morbis etiam mammæ ſunt obnoxiæ, & iis, ac præcipuè circa lactis generationem, multa accidunt ſymptomata. Interdum enim mammæ planè deficiunt, ac viriles ſaltem ſunt, contra obſeruatum, fœminam quadrigeminas mammas habuiſſe, interdum nimis flaccidæ & graciles, contra interdum nimis magnæ ſunt. Tumoribus variis corripiuntur, venæ earum nonnunquam obſtruuntur, morbo pilari dicto laborant, vermiculi & lapides in iis generantur, papillæ interdum deficiunt, interdum duplices ſunt, interdum non patent, interdum ſcinduntur, & finduntur.

Symptomata verò, quæ circa lactis generationem accidunt, varia ſunt, Lactis defectus, Lac nimis copioſum, Lac vitioſum, Lactis concretio, Lactis per aliena loca excretio, Res alienæ per mammas excretæ, vt ſanguis & pus. Præter hæc & dolor mammis accidit: de quibus omnibus iam ordine agemus.

SECTIO I.

De Morbis Mammarum.

CAPVT I.

De Mammarum numero & magnitudine vitioſâ.

Mammæ geminæ.

MAmmæ in fœminis geminæ ſunt; Hinc ſororiari puellarum mammæ dicuntur, cùm primùm intumeſcunt, quod non ſingulæ, ſed ſicut geminæ ſorores ſimul naſcuntur.

Mammæ mulierum viriles.

Obſeruatum tamen eſt, fœminas quaſdam nullas fœmininas mammas, ſed ſaltem viriles habuiſſe. Ita Cardanus ſcribit, *de rer. variet. lib. 8. cap. 43.* Mulierem in Vvormatia, Vangionum vrbe, fuiſſe virilibus mammis, quæ tamen adeo prolifica erat, vt etiam quandoque vno partu geminos ederet.

Mammæ quadrigeminæ.

Contra refert Cabrolius, *obſerv. 7.* quandam Iſabellam quatuor habuiſſe mammas, vtrinque geminas, omnes lac fundentes.

Magnitudo mammarũ.

Conuenientem etiam figuram, globoſam nimirum & nonnihil faſtigiatam in papillam teretem & mediocriter craſſam deſinentem mammæ, & conſtitutionem inter mollitiem & duritiem quaſi mediam, magnitudinemque decentem habere debent, quæ omnia ſi concurrant, & ſecundum naturam ſeſe habent, non ſaltem elegans pulchritudo inde emergit, ſed & mammæ tales ad lac bonum generandum aptiſſimæ ſunt; cùm calorem moderatum & optimam conformationem habeant. Nonnulli quidem mammas maiores laudant, quod lac copioſius in iis generetur. Verùm præſtat, etiam mediocrem, quàm nimiam lactis copiam generari, cùm nimis copioſum ſi retineatur, facilè in mammis corrumpatur, atque hinc magnæ mammæ inflammationibus & cancro magis ſunt obnoxiæ. Præterea cùm laxæ & humidæ ſint mammæ maiores, etiam calorem temperatum non habent.

Mammæ nimis magnæ.

A mediocritate autem illa interdum mammæ deſciſcunt, magnitudine immodica & gracilitate, vt & flacciditate. Nonnunquam enim in magnam & nimiam molem excreſcunt. Incredibile quidem ferè videtur, quod Iuuenalis ſcribit:

Quis tumidum guttur miratur in Alpibus? aut quis
In Meroë craſſo maiorem infante papillam?
Nempe quod hic illis natura non omnibus vna.

Qui tamen Indiam Orientalem deſcribunt, referunt, in Inſula Arnabonis mulieres mammas adeo longas habere, vt eas poſſint in terga reflectere. Et Galenus, *lib. de differ. morb. cap. 9.* ſcribit, mammas interdum immodicè excreſcere. Et I. C. Scaliger, *exerc. 159. ſect. 2.* narrat, ſe vidiſſe iuuenculæ virginis mammas tam vaſtas, vt brachiorum latera, & ventris ſuperiorem partem occuparent.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Magnitudo autem iſta proximè equidem dependet à boni alimenti ſeu ſanguinis copia, caloriſque cùm attrahentis tum coquentis robore. Verùm primaria cauſſa proculdubio eſt viarum amplitudo, & A partium illarum in mammis fungoſarum laxitas, quæ ex prima conformatione ortum habet. Confert tamen etiam aliquid hîc epatis robur, multùm ſanguinem generantis, & ciborum boni & multi ſucci vſus copioſior, otium, ſomnus multus, & menſium fluxus mediocris vel parcior: ſicut & frequens mammarum contrectatio, qua calor & ſanguis copioſior ad eas attrahitur.

Curatio.

Curatio.

Facilius verò incrementum nimium mammarum in virginibus prohibetur, quàm magnitudo nimia iam præſens emendatur. Perficitur autem hoc rectâ diæta obſeruata, & medicamentis topicis adhibitis, quæ partim nutrimentum copioſius affluens refrigerando & adſtringendo repellunt, viaſque, per quas ſanguis affluit, adſtringunt; partim etiam abB ſumunt & exſiccant.

Vt ℞. *fol. myrti, equiſeti, plantag. menthæ, flor. roſ. rubr.* an. M. j. *balauſtior.* p. ij. Coq. in vino rubro & pauco aceto; & in decocto ſpongia vel linteum madefiat, mammiſque apponatur, & admotum, donec ſiccetur, relinquatur. Vel linteum *aq. plantag. roſar. menthæ, è nucibus pini, cicutæ* imbutum, eodem modo imponatur. Vel folia cicutæ contuſa per ſe vel cum pauco aceto Cataplaſmatis modo imponantur. Vel ℞. *pulu. rad. conſolid.* ʒ. ij. *balauſtior. fl. roſ. thuris. maſtiches* an. ℥ ß. *farinæ hordei, rubricæ fabrilis* an. ℥. j. ß. Cum *aq. roſ. albumine oui conquaſſato, & pauco aceto.* Fiat Cataplaſma. Vel ℞. *ceruſſæ* ℥. ß. *alabaſtri prep. boli Armeni* an. ʒ. ij. *boracis* ʒ. ß. *camphoræ* ℈. j. C *mucilag. tragacanth. aq. roſ. factæ* ℥. ß. *ol. myrtini q. ſ.* F. Vnguentum. Vel duæ cotes aceto madefactæ mutuo atterantur, & tritura per ſe vel cum ol. roſ. mixta illinatur. Vel lutum illud, quod in lapidibus molaribus reperitur, cum ſucco plantag. & ol. roſar. miſtum imponatur. Atque talia non ſolùm mammis, ſed & ſub axillis imponi poſſunt, vt vaſa eò loci conſtringantur, & ſanguinis ad mammas copioſior affluxus prohibeatur.

Cicuta, hyoſcyamus & ſimilia narcotica cautè & nullo modo iis adhibenda, quæ olim liberos ſuos ſuo lacte nutrituræ ſunt. Calorem enim natiuum in mammis debilitant, & vim [illegible] extinguunt.

D Atque hæc adſtringentia commodiùs in iuuenculis vſurpantur. In mulieribus verò, quibus propter ablactationem nimis increuerunt mammæ, exſiccantia & diſcutientia commodiora ſunt, quibus excrementitia humiditas, quæ relicta eſt, abſumitur & diſcutitur. Vt ℞. *farinæ fabar. orobi* an. ℥. ij. ß. *pulu. rad. conſolid.* ℥. ß. *fol. menthæ* ℥ ß. *abſinth. fl. chamæmel. roſ.* an. ʒ. ij. Coq. & addantur, *ol. maſtichini* ℥ ij. F. Cataplaſma.

Mammæ gracilitas.

Contrà gracilitas mammarum prouenit ab omnibus cauſſis, ob quas ſanguinis ad mammas affluxus...

xus prohibetur, imminuitur, intercipitur, reuellitur, vel alio mouetur, aut cum à mammis ſanguis non attrahitur. Fit hoc cum ſanguinis ſufficiens copia in toto deeſt, ob temperamentum epatis ſiccius, inediam, laborem nimium, euacuationes nimias, vigilias, febres, & alios morbos, qui ſanguinem in toto corpore abſumunt. Intercipit ſanguinem anguſtia venarum in mammis, de qua poſtea. Repellunt ſanguinem non ſolùm adſtringentia medicamenta admota, ſed & veſtes arctiores. Reuellunt cucurbitulæ partibus inferioribus ſæpius adhibitæ. Non attrahitur ſanguis, ob calorem mammarum debilem. Tandem etiam mammæ imminuntur & quaſi contabeſcunt ex frequentiore infantium lactatione, qua humidum radicale mammarum planè abſumitur.

Plus autem incommodi habet mammarum gracilitas, quàm magnitudo nimia; cùm ad generationem lactis mammas ineptas reddat: curatu quoque difficilis eſt.

Emendatur verò gracilitas mammarum, primò ſi ſanguinis ſufficiens copia in corpore deſit, cibi boni ſucci copioſius paulò exhibendi, & vinum album propinandum. Deinde cauſſæ omnes intercipientes, repellentes, aliò auertentes amouendæ, & contra vt venæ in mammis aperiantur, calor in mammis excitetur, vt ſanguis ab eis commodiùs attrahatur, fomenta ex aqua tepida, in qua herbæ emollientes coctæ ſint, vel ex vino albo fiant, & poſtea illinantur mammæ ol. amygdal. dulc. vel de nuce Indica. Frictiones etiam frequentes vtiles ſunt. Hæc ſi non ſufficiant, lenes dropaces imponi poſſunt.

Mammarũ mollities & flacciditas. Cognatum gracilitati malum eſt earum mollities & flacciditas, Cùm enim non ſatis augentur, & præcipuè ſi antea lacte diſtentæ fuerunt, aut licet alimentum ſatis affluat, ipſarum tamen ſubſtantia nimis mollis & laxa eſt, molles, flaccidæ & pendulæ fiunt. Quæ res cùm turpitudinem quandam pariat, emendatur, ſi alimentum, quod deeſt, copioſius attrahatur, & poſtea adſtringentibus adhibitis laxitas mammarum emendetur: quod quomodo præſtandum ſit, ex modò iam dictis patet.

CAPVT II.

De mammarum ex lacte tumore.

Tumor mammarũ ex lacte. NOn ſolùm autem mammæ in maiorem molem attolluntur, cum ex naturali alimento in omnem dimenſionem nimium augentur, vt *cap. praced.* dictum, ſed etiam præter naturam varia tumorum genera patiuntur. Et primò quidẽ mammæ tument, cùm venæ illæ lactiferæ lacte nimiùm replentur & diſtenduntur, tumorque hic interdum totam mammam, interdum partem eius occupat, prout venæ illæ, quæ lac deferunt, omnes, vel aliquæ lacte nimiùm replentur. Dolent autem ex diſtenſione iſta mammæ, & interdum etiam rubent. Aliquando etiam lac concreſcit & induratur, vnde mammarum durus tumor oritur.

Cauſſa.

Cauſſæ. Tumoris huius cauſſa eſt lactis redundantia, in ductibus illis lac deferentibus. Lactis autem redundantiæ cauſſa eſt, vel nimia ſanguinis, vnde lac generatur, affluentis copia, de quo infra, *ſect. 2. cap. 2.* vel lactis retentio, quod poſt partum iis accidit, quæ ipſæ non lactant; deinde iis quæ lactant, dum infans totum lac exſurgere non valet; Tertiò, dum infantes ablactantur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumor hic facilè cognoſcitur. Mammæ enim ex lactis copia ſine inflammatione diſtenduntur, dolent, & interdum etiam rubent.

Prognoſtica.

1. Tumor hic plerumque ſpontè ceſſat, vt remediis opus non habeat.

2. Interdum tamen, niſi id præcaueatur, in inflammationem mutari ſolent: interdum quoque, dum lac induratur, tumor durus inde oritur.

Curatio.

Curatur verò hic tumor, ſi prouentus lactis nimius præcaueatur, de quo infra, *ſect. 2. cap. 2.* dicetur, vel genitum educatur, aut abſumatur. Educitur lac in puerperis, quæ lactant, ore infantis; quod ſi vnus non ſufficiat, plures adhibeantur. Solent & noſtræ mulieres catellos adhibere.

Vel ab ipſa matre exſurgatur vitro iſto & inſtrumento ſuctorio, quo præcipuè opus eſt, vbi papillæ non ſatis patent, vel non ſatis exſeruntur. Extrahuntur enim & patentiores iſto inſtrumento fiunt.

Quia verò in iis, quæ lactare non volunt, vt & poſt ablactationem, non commodum eſt, nouum lac ſemper affluere, affluxus inhibendus, & lac abſumendum & exſiccandum eſt. Affluxus inhibetur, epithemate ex *aq. roſar. aceto roſaceo & alumine* parato.

Reſoluunt & abſumunt lac, *mentha*, *calamintha*, *apium ſeu petroſelinum vulgare*, *vitex*, *coriandrum*, *braſſica rubra*, *bryonia*, quæ herbæ virides contuſæ imponantur. Vel imponatur Cataplaſma è *farina hordei, fabar. lentium, orobi, lupinorum, flor. chamameli, abſinthij, mentha, rad. althaa.* Vt ℞. *farina hordei, fabar. lentium* an. ℥. ij. *puluer. rad. althaa, flor. chamamel. mentha* an. Vnc. ß. *ſem. viticis* Scrup. ij. Coq. in vino, & addatur pauxillum *aceti* atque *olei anethini* ℥. ij. Fiat Cataplaſma. Vel ℞. *farina fabar. lentium* an. ℥. ij. *ol. roſac. aceti roſac.* an. q. ſ. Miſc. in formam Cataplaſmatis, quod tepidum mammis imponatur. Vel ℞. *mentha, fl. chamamel.* an. M. j. *gallarum, ſem. cumini* an. Vnc. j. Conciſa & contuſa coquantur in *aceto* ac colentur. Colatura pannus lineus duplicatus imbuatur, & tepidè mammis applicetur. Vel ℞. *panis ſecalini* q. v. Adde *Salis* part. ß. Contundantur, & affunde aquam feruentem, vt F. inſtar pultis, quæ panno illita mammis imponatur, vt tamen per medium panni foramen papilla exſeratur. Ita enim lac partim effluet, partim abſumetur. Vel ℞. *ſuccum ruta*, miſce cum *fermento* & impone. Vel *lenticula* cocta inſtar Cataplaſmatis imponatur. Vel ℞. *cera & aq. mentha q. ſ.* Super igne miſceantur, & pannus lineus immergatur, qui extenſus toti mammæ imponatur. Vulgo fœminæ, ne lac copioſum in mammis coaguletur, ſcopis illis è ſeta porcina mammas molliter fricare ſolent.

CAPVT III.

De Inflammatione & Eryſipelate mammarum.

POſtea etiam mammæ Inflammatione, tumore ſcilicet calido, ſæpe corripiuntur, idque præcipuè lactantibus accidit.

Cauſſa.

Cauſſæ. Cùm omnium inflammationum cauſſa proxima & continens ſit ſanguis, idem etiam meritò in mammis eundem tumorem proculdubio excitat. Quanquam enim & lactis copia ad inflammatio-

nem mammarum faciat: tamen non proxima inflammationis cauſſa eſt, ſed quatenus vel copia, vel dum incaleſcit & corrumpitur, calorem & dolorem parit, ob quem ſanguis copioſius ad mammas confluit, & in venis capillaribus hærens, imò extra ipſas in laxam mammarum ſubſtantiam elapſus ibi incaleſcit, & putreſcit, atque ità inflammationem excitat, de quo poſtea, *in quæſtione*, dicetur. Aliis tamen quoque de cauſſis ſanguis ad mammas confluere poteſt, ſi nimirum lochia vel menſes ſupprimantur; vel percuſſione aut lapſu; vel nimia veſtium ſtrictura mammæ lædantur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Vt in aliis partibus, ita etiam in mammis inflammatio facilè cognoſcitur ex tumore duro, rubro, calido dolente, cui febris plerumque coniungitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Equidem inflammationes reſpectu aliorum tumorum calidiorum per ſe minùs periculoſæ ſunt: partiùm tamen affectarum ratione ſæpe periculoſæ euadunt; & propterea quia mammæ ſunt laxæ, multis glandulis præditæ, caloremque debilem, facilè inflammationes mammarum in ſcirrhos & cancros degenerant.

2. Eſt quidem apud Hippocratem, 5. *aphor.* 40. hic aphoriſmus: *Quibus in mammis ſanguis colligitur, furorem ſignificat.* Verùm non loquitur Hippocrates eò loco de inflammatione mammarum, ſed cum ſanguis adeo feruidus ad mammas fertur, vt ab iis in lac mutari non poſſit; ſed immutatus è mammis effluat.

Indicationes & Curatio.

Indicationes & Curatio.

Quas inflammationes in genere indicationes ſuppeditent, ſæpius dictum, & ſecundùm eas mammarum inflammatio curanda; Nimirum ſanguinis ad eas affluxus prohibendus, & is, qui iam affluxit, tollendus.

Venæſectio.

Primò ergo ſi ſanguinis ea ſit in corpore copia, vt metuamus, affluxu eius inflammationem augeri poſſe, ſanguis mittendus. Et quidem ſi à menſtruorum vel lochiorum ſuppreſſione, aut imminuto fluxu proueniat inflammatio; primò in talo vena aperienda, vel crura ſcarificanda, & poſtea, ſi opus ſit, vena in cubito aperienda. Si verò vterus ſanguinem non ſuppeditet, vena ſtatim in cubito aperiri poteſt.

Purgatio.

Et cùm ſæpe accidat, vt vitioſi humores affluentes ad mammas ſanguinis affluxui & inflammationi occaſionem præbeant, lenia purgantia exhibenda ſunt.

Alterantia.

Et ſi ſanguis ſit calidior, aut humores calidos admixtos habeat, qui ſanguinis motum adiuuent, refrigerantia, quæ motum vel impetum ſanguinis nonnihil compeſcunt exhibenda, è lactuca, endiuia, portulaca, plantagine, nymphæa & ſimilibus.

Repellentia.

Poſtea repellentia applicanda, ſed ea minus valida & minùs frigida, ne cordi vicino noceant. Imponatur ergo ſæpius mammis linteum poſca madidum, vel poſca oleò roſaceo miſceatur, & linteum ea imbutum mammis applicetur. Vel ℞. *Fol. lactucæ, portulac.* an. M. j. *fl. roſ. rubr.* M. ß. Coq. in aq. Col. ℞. ℔. j. *aceti* ℥. ij. M. pro epithemate: Vel ℞. *aceti* ℔. ij. Vbi ad ignem ebullierit inſperge ei *boli Armeni* ʒ ij. *lithargyri* ℥. j. Poſtea adde *aquam*, in qua antea alumen coctum ſit, & miſc. in qua linteola madefiant, & mammis imponantur, papilla tamen nuda manente. Vel ℞. *Succi lactuc. portulac. ſolani* an. ℥. i. ß. *ol. roſac.* ℥. ij. *chamæmel. aceti* an. ℥. j. Miſc. Folia quoque lactucæ ol. roſaceo & aceto madida imponere vtile eſt. Vel ℞. *fol. ſolani, lactuc.* an. M. j. Coq. ad mollitiem & contundantur. Contuſis adde *Farinæ hordei* ℥. ij. *pulu. fl. chamæmel.* ℥. ß. *oxymel. ſ. ol. roſ.* an. ℥. j. F. Cataplaſma. Vbi principium inflammationis præterierit, diſcutientia repellantibus addenda. Vt ℞. *Medullæ panis albi farinæ hordei* an. ℥. i. ß. *fabar. fœnigr.* an. ℥. ß. *puln. fl. roſ. chamæm.* an. ʒ. ij. Coq. & add. *aceti roſac.* ℥. i. *ol. roſac. chamæmel.* an. ℥. j. Fiat Cataplaſma. Tandem ſola diſcutientia adhibeantur. Vt ℞. *Farinæ fabar. lupinor. ſem. lini, fœnigr. puln. flor. chamæmel.* an. ℥. i. Coq. & addantur *ol. chamæmel.* ℥. ij. F. Cataplaſma. Atque hoc modo ſi materia diſcutiatur, & tumor minuatur, bene eſt. Quod ſi non fiat, alterutrum metuendum, vt vel materia induretur, vel vt ſuppuretur.

Emollientia & attenuantia.

Induratio omnino periculoſa eſt, cùm ſi materia induretur, inde ſcirrhi curatu difficiles & interdum cancri oriantur. Ideoque emollientia & attenuantia vſurpanda. Vt ℞. *Fol. maluæ* M. j. Coq. ad mollitiem. Adde *farinæ ſem. lini, puln. rad. althææ, fl. chamæmeli* an. ℥. j. Coq. & adde *ol. ſeſamini* ℥. j. F. Cataplaſma. Vel ſtercus caninum cum terebinthina miſtum imponatur; aut lumbrici terreſtres in ol. amygd. d. macerentur, oleumque imponatur. Vel ℞. *medullæ crurum vituli* ℥. ij. *œſypi* ℥. j. *croci* ℈. iv. *cumini* ℈. ij. *vitell. oui* i. Miſc. Vel ℞. *farinæ ſem. lini, fœnugr.* Coq. in *oxymel.* Fiat Cataplaſma.

Suppurantia.

Si verò ad ſuppurationem tendat inflammatio, id quod ex tumoris duritie, calore & dolore magno & pulſatili cognoſcitur, danda opera, vt naturæ conatus adiuuetur, & materia quamprimùm in pus mutetur. Imponatur itaque Emplaſtrum diachylon ſ. ſeu ſequens Cataplaſma: ℞. *fol. maluæ, althææ* an. M. ß. Coq. ad mollitiem, & minutim contundantur. Adde *puln. rad. althææ* ℥. ij. *farinæ ſem. lini, fœnigr.* an. ℥. i. *fermenti* ℥. ß. Miſc. & adde *vnguent. dialthææ* ℥. ij. F. Cataplaſma. Vel panis triticeus in lacte coctus cum pauxillo croci imponatur. Vel ℞. *fol. maluæ* M. i. *violar.* M. ß. *ficuum num.* v. Coq. ad mollitiem & contundantur. Adde *puln. rad. althææ, farinæ tritici, ſem. lini, fœnigr.* an ℥. i. *vitell. ouor. num.* iij. *croci* ℈. i. Miſc. F. Cataplaſma.

Apertio tumoris.

Vbi pus iam generatum eſt, quod cognoſcitur ex febris, caloris, doloris, pulſúſque in mamma remiſſione, & tumoris in acumen quoddam, ſub quo inundatio percipitur, eleuatione, rectiſſimè fit, ſi pus quamprimùm effundatur. Si ergo natura ſpontè rumpat abſceſſum, bene eſt; ſi non, commodiſſimum eſt: vt ſcalpello aperiatur. Quia tamen ferrum & ſectionem fœminæ ſæpe abhorrent, Cataplaſmatis vel emplaſtris maturantibus aliquid acre addi poteſt, præcipuè eò loco, quò tumor in altum attollitur. Vtiles ſunt hic conchæ vſtæ, quarum cinis cataplaſmatis vel emplaſtris eo loco inſpergatur, qui parti magis acuminatæ imponitur. Dū autem ferro aperitur, obſeruandum, vt loco decliuiore abſceſſus aperiatur, vt puri commodior exitus detur. Apertus abſceſſus mundandus eſt, vt ex abſceſſuum curatione generali patet. In mammis tamen ſumma diligentia in mundando abſceſſu adhibenda, cùm ſubſtantia ipſarum ſit ſpongioſa & cauernoſa. Vt ℞. *terebinth. mellis roſati, ol. roſ.* an. ℥. ß. M. Poteſt etiam aliquid myrrhæ addi. Difficulter verò integrè vlcus curatur, niſi & mammæ alterius ſanæ lac exſiccetur. Cum enim ſanguis copioſior in mammam ſanam ad lactis generationem affluit, ſimul etiam ad ægram mammam confluit.

QVÆSTIO.

An à ſolo ſanguine, an verò etiam à lacte inflammatio mammarum fiat?

Conſtans Galeni, 2. *ad Glauc. cap.* 1. & *de tumorib. cap.* 2. atque omnium Medicorum eſt ſententia, inflammationem eſſe tumorem calidum à ſanguine ortum, & propterea omnino rectè ſtatuitur, etiam mammarum inflammationem à ſanguine fieri, non verò à ſolo lacte. Nonnulli quidem contrarium ſtatuunt, atque inter eos eſt Mercurialis, qui, *lib.* 3. *de morb. mulier. cap.* 6. ſtatuit, inflammationes mammarum duas cauſſas habere immediatas, copiam ſanguinis & copiam lactis. B Cum verò, vt modò dictum, certum ſit, ex Galeni & omnium Medicorum ſententia, inflammationem eſſe ſolius ſanguinis ſobolem, ſeu tumorem à ſanguine, prætereaipſe inter ſigna inflammationis mammarum ruborem referat: reſpondet quidem ad primum dupliciter: Primò, quod inflammatio interdum ſit nomen commune ad omnia apoſtemata calida; interdum ſit peculiare nomen tumoris ſanguinei: Secundò, quod inflammatio ex lacte ſit vera inflammatio; quia lac nihil aliud eſt, quàm ſanguis dealbatus. Ad alterum verò, non mirum eſſe, quod in tumore ex lacte etiam candidiſſimo ſubſequatur rubor, quandoquidem propter C dolorem partis ſit continua ſanguinis attractio, qui diſperſus per ſuperficiem mammarum neceſſariò illas coloret colore rubro.

Verùm fruſtra Mercurialis in ſua opinione ſaluanda (in qua tamen ſibi ipſi non conſtat, dummodò ſtatuit, inflammationem mammarum eſſe inflammationem minùs propriè dictam, modò concedit eſſe veram inflammationem, cùm tamen vnum ſaltem verum eſſe poſſit) laborat. Primò enim, quod dicit inflammationem accipi interdum pro omni apoſtemate, (rectiùs dixiſſet tumore) interdum in ſpecie pro tumore à ſanguine, ſine probatorum Medicorum autoritate id profert. Equidem verum eſt, φλεγμονῆς vocem ab Hippocrate & antiquis Medicis, vſque ad Eraſiſtrati tem- D pora, ἀπὸ τῆς φλογώσεως, generaliter pro omni ardore, etiam citra tumorem, vſurpatam fuiſſe, & antiquo illo tempore tumores, quos hodie φλεγμονὰς ſeu inflammationes dicimus, non φλεγμονάς, ſed compoſito nomine σκληρὰ καὶ ἐπώδυνα οἰδήματα, id eſt, duros & dolorificos tumores nominatos; Deinde ab Eraſiſtrati tempore tumores duros à ſanguine, quibus rubor & pulſus accidit, φλεγμονὰς & inflammationes dictos fuiſſe, paſſim è Galeno patet. Verùm dum de inflammatione mammarum loquimur, non de φλογώσει ſeu ardore ſaltem aliquo in genere agimus, ſed, vt ipſe Mercurialis inflammationem mammarum definit, tumorem durum, ca- E lidum, cum dolore pulſatili & cum renitentia accipiunt. Et talis φλεγμονὴ ſeu inflammatio propriè dicta ſaltem à ſanguine prouenit, & ad eam producendam ſolum lac non ſufficit. Neque enim lac eſt ſanguis tantum dealbatus, & lactis generatio in mammis non eſt ſaltem quædam alteratio & qualitatum mutatio, ſed mutatio ſubſtantialis. Et cum diffiteri non poſſit Mercurialis, ruborem in inflammatione mammarum eſſe à ſanguine, in omni verò inflammatione mammarum adſit rubor, cur non etiam concedat, omnem inflammationem mammarum eſſe à ſanguine?

Hoc tamen concedimus, vt in aliis partibus inflammationes rarò puræ ſunt, ſed alij humores plerumque admiſcentur; ita in mammis, vbi ſan- A guis calore & dolore attractus, vel etiam ſponte irruens putreſcere incipit, etiam vnà lac putreſcere poſſe.

Eryſipelas mammarum.

Frequenter quoque accidit, vt fœminæ, ſiue lactent, ſiue non, ex terrore vel ira, Eryſipelate, vulgò Roſa, in mammis corripiantur. Verùm cùm mammæ ſubſtantiam laxam habeant, ſanguiſque ad lactis generationem ad eas confluere ſoleat, rarò eryſipelas tale purum manet, ſed ſtatim phlegmonodes euadit, aut potius phlegmone eryſipelatodes oritur. Quod propterea etiam, vbi dies aliquot præterierint, curandum, vt inflammationes mammarum, de quibus modò dictum. *Eryſipela mammarum.*

In principio verò & primo morbi inſultu curatio B inſtituenda; qualis Roſæ ſeu Eryſipelati competit, & nullo modo parti affectæ refrigerantia, adſtringentia, repellentia, vel pinguia imponenda. Itaque vt, *de febribus lib.* 2. *cap.* 16. dictum, ſtatim in principio medicamenta ſudorifera è C. C. terra ſigillata, carduobened. & aq. ſambuci, quæ noſtris ferè vſitata eſt, vſurpanda, vt ſubtilior illa pars ſanguinis, quæ φλόγωσιν concepit, & ardorem hunc excitat, diſcutiatur. Extra verò non refrigerantia & adſtringentia vſurpanda, ſed reſoluentia. Vulgò pannum lineum vel cannabinum, aut ſindonem rubram, vel pannum laneum ſcarlatum, aut farinam hordei imponunt. Humectare enim C partes Roſa laborantes noſtris religio eſt. Commodè tamen pannus lineus aq. ſambuci madefieri poteſt, & iterum exprimi fortiter & tepidus imponi.

Vel ℞. *lixiuij è cineribus ſarmentorum vitis, vel* alius ligni, ℔. j. *ol. communis*, vel quod commodius, *ſambuci* ℥. iij. Senſim lixiuium oleo infundatur, & agitetur, donec lactis inſtar albeſcat. Madefiant iſta miſtura panni linei, exprimantur, & in aëre parum ſaltem, ne valdè madeant, exſiccentur, & imponantur. Vbi dies aliquot præterierint, nec rubor iſte diſcutiatur, poſtea curatio, vt *de Inflammatione* dictum, inſtituenda.

CAPVT IV.

De Oedemate mammarum.

PRæter inflammationem & alij tumores mammas corripere ſolent. Eſt enim mammarum ſubſtantia laxa, ſpongioſa & glanduloſa, atque omnis generis humores affluentes facilè recipit. Nonnulli & flatuoſo tumore eas corripi ſtatuunt. Verùm vix puto, exemplis & obſeruationibus demonſtrari poſſe, mammas ſine humore, quem facilè recipiunt, ſolo ſtatu turgeſcere; cùm nec locus flatibus generandis conueniens ſit, nec aliunde eum recipere poſſint.

Oedemate verò ſeu tumore pituitoſo interdum corripiuntur. Vt enim in fœminis cachecticis, & febre alba dicta laborantibus, aliæ partes tumore frigido & albo corripiuntur, vt impreſſum digiti veſtigium aliquandiu in iis remaneat: ita idem in mammis, parte laxa & ſpongioſa, fieri poteſt. *Oedemata mammarum.*

Cauſſæ.

Colligitur autem hic humor pituitoſus in iis præcipuè, quibus menſtrua ſupprimuntur, & humores pituitoſi & ſeroſi in corpore abundant, qui à mammis facilè admittitur. Rarum eſt, vt in ipſis mammis à calore earum debili generetur. *Cauſſæ.*

Signa Diagnoſtica.

Tumor iſte eſt mollis, laxus, & ferè ſine dolore, quibus accidentibus facilè ab aliis tumoribus *Signa diagnoſtica.* diſcernitur;

diſcernitur; dolorque & tumor plerumque, vbi menſtrui fluxus tempus inſtat, nonnihil augeri ſolet, qui vbi fluxus tempus præterit, iterum minuitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Tumor hic mitior eſt, quàm inflammatio, & ex ſe parum periculi affert. Quia tamen à cachexia totius corporis & grauiore vteri affectu pendet, ſæpe vitæ periculum minatur.

2. Rarius verò in ſuppurationem, ſed plerumque per reſolutionem terminatur. Interdum etiam, parte ſubtiliore diſcuſſa & craſſiore relicta, induratur.

Curatio.

Curatio. Imprimis hic calefaciente & ſiccante diæta opus eſt, in qua tota penè curationis ſpes ſita eſt. Poſtea ſi cachexia vel menſtruorum obſtructio adſit, curatio ad iſtos affectus dirigenda, de qua ſuo loco dictum. Niſi enim iſta vitia corporis tollantur, in mammarum tumore hoc curando fruſtra laboratur; cùm quotidie eiuſmodi humor iterum in mammas affluat.

Vbi toti corpori conueniente diæta & vniuerſalibus medicamentis proſpectum fuerit, topica reſoluentia ac diſcutientia ſimúlque partem nonnihil roborantia vſurpanda. Cauendum tamen, ne nimis calefacientia & reſoluentia fortiora adhibeantur: Siquidem topica calidiora ſanguinem ad mammas, vt partem fungoſam, & aliàs eò ad lactis generationem affluere ſolitum, facilè attrahunt, qui pituitæ permixtus, diuturnis & periculoſis tumoribus materiam præbet; fortia verò reſoluentia ſubtiliores partes diſcutiunt, & craſſiores relinquunt, vnde ſcirrhi generantur.

Itaque conueniunt fomenta è *lixiuio confecto è cinere vitis vel caulium, & ſulphure, vel decocto hyſſopi ſaluiæ, origani, fl. chamæmeli.* Poſt fomentationem mammæ inungantur *ol. chamæmel. lil. albor. laurino*, vel cataplaſma imponatur ex *farina fabarum, orobi, puluere fl. chamæmeli, & ſem. cumini.* Vel ℞. *farinæ hordei* ℥. iv. *ſem. lini, anethi, fœnugr. fl. chamæmel.* an. ℥. ß. *rad. althææ* ℥. j. *ol. chamæmel. anethini* an. q. ſ. F. Cataplaſma. Vel imponatur *emplaſtrum diachylum magnum, de meliloto, de tartar. de baccis lauri.*

Si tumor, quod tamen rarò fit, ad ſuppurationem tendat, ea ad adiuuanda, iis medicamentis, quæ *cap. 3.* ſunt propoſita, quibus in hoc tumore fortiora quædam addenda, *caricæ, radic. lil. alb. bryoniæ, diachylum ireatum*, & ſimilia.

CAPVT V.

De Scirrho mammarum.

Scirrhus mammarum. NOnnunquam & Scirrhi, id eſt, tumores duri & doloris expertes in mammis oriuntur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Generantur verò, cum poſt inflammationes, vel tumores pituitoſos, quod craſſum eſt relinquitur, ſubtili diſcuſſo, vel vbi humor melancholicus propriè dictus, non atra bilis, in venis cumulatus ad mammas confluit, atque in earum ſubſtantia laxa & porroſa colligitur; id quod præcipuè accidit, cum lienis conſtitutio ad humorem melancholicum cumulandum apta eſt, & menſtrua, cum quibus euacuari deberet, minùs rectè fluunt.

Atque ita duæ cauſſæ ſunt ſcirrhi, pituita, non tamen illa tenuis & aquoſa, ſed craſſa, glutinoſa & viſcoſa, exſiccata; & humor melancholicus. Etſi enim etiam poſt phlegmonas ſcirrhus oritur, tamen illud, quod poſt inflammationem relinquitur, vel craſſa ſanguinis pars, eſt quæ ad melancholiam refertur, vel pituita craſſa. Et quidem fieri poteſt, vt alteruter humor ſcirrhum generet, interdum vterque miſceatur. Interdum & alij humores miſcentur. Atque hinc diuiditur ſcirrhus in purum ſeu legitimum, & nothum ſeu illegitimum. Purus eſt, qui ex pituita, vel melancholia, vel vtraque miſta ortum habet. Nothus verò, qui alium humorem, ſanguinem, bilem, vel atram bilem admiſtam habet. Nonnulli equidem illum, in quo partes tenuiores omnes nondum ſunt abſumtæ, illegitimum, cùm verò omnes partes tenuiores abſumtæ ſunt, legitimum appellant: Sed commodiùs ille inchoans & imperfectus, hic perfectus & confirmatus ſcirrhus nominatur. Scirrhus legitimus. Illegitimus.

Mercatus equidem, *de morb. mulier. lib. 1. cap.* 17. nouum tumoris genus inter ſcirrhum & cancrum medium ſe inueniſſe putat, quod Hiſpani Zaratones nominent, atque à cancro differre dicit, quod cancer ſit tumor durus & inæqualis, venas habens in circuitu turgidas, lucescens, colore magis, quàm inflammationes, nigricans, calidus, ſubitò accreſcens & dolore magno affligens; cum hic tumor nec maximum dolorem habeat, nec inflammationem, nec ſemper, ſed ex aliqua occaſione aut imminentibus menſibus, curationem etiam facilius admittat, quàm cancer: Nec etiam ſcirrhum eſſe ſtatuit, cùm ſcirrhus omnino dolore careat, aut illegitimus dolorem exiguum habeat, & quidem ea ſaltem in parte, qua tumor viget, cùm iſte tumor per interualla etiam vicinas partes affligat.

Verùm enimuerò fruſtra videntur hic entia multiplicari. Etenim ſi omnia diligenter perpendamus, tumor hic, quem vt peculiarem, & inter ſcirrhum & cancrum medium, deſcribit Mercatus, nihil aliud eſt, quàm ſcirrhus illegitimus, qui alium humorem nouiter affluentem, vel ex ſanguinis aut bilis, quæ aderat permiſta, mutatione genitum admiſtum habet, & iam, quod concedo, in Cancrum degenerare incipit. Habet enim ſcirrhus illegitimus ſuos etiam gradus: ſiquidem humor, qui admiſcetur, præcipuè bilis & ſanguis, vel ſuam naturam retinet, vel iam atræ bilis naturam induit, & tunc in cancrum degenerare incipit; & propterea non mirum eſt, ſi etiam alia ſymptomata ſeſe prodant.

Quandiu tamen humor pituitoſus, vel melancholicus præualet, etſi humores adufti admiſceantur, rectè ſcirrhus, ſed in cancrum iam abiens nominatur: vbi verò tota vel maxima tumoris materia in atram bilem mutata eſt, non amplius ſcirrhus, ſed cancer dicitur.

Signa Diagnoſtica.

Scirrhus ſi ſit legitimus, durus eſt, ſine dolore ferè, inæqualis. Et duo præcipuè eius ſigna ſunt, durities & doloris priuatio, ſi ſcirrhus ſit legitimus & perfectus ac confirmatus. Color nunc albicans eſt, nunc ex albo ſubliuidus & niger, pro tumoris ratione. Signa.

Si verò non ſit legitimus, nec perfectus, alia ſigna accedunt, calor & dolor, quæ quò minora ſunt, ſcirrhum adhuc ſuam naturam retinere docent. Si verò calor & dolor augeantur, in cancrum iam abire indicant, atque tum etiam venæ in ambitu liueſcere atque intumeſcere incipiunt.

Prognoſtica.

1. Curatio verò difficilis eſt, & imprimis ſi ſcirrhus omnis ſenſus expers ſit. Prognoſtica.

2. Et quidem quò maior & durior eſt, eò difficilius curatur, & cui pili ſuperaccreſcunt, insanabilis eſt.

3. Et licet aliqua curationis ſpes ſuperſit; ea tamen non, niſi longo tempore, perfici poteſt; cùm materiam craſſam & frigidam ſemel induratam emollire difficillimum ſit.

4. Nec periculo caret; cùm facilè in cancrũ abeat.

Curatio.

Cùm ſcirrhus duplex ſit, legitimus & illegitimus, curandi etiam ratio ſecundùm hanc differentiam nonnihil variat.

Legitimum ſcirrhum curandi ratio in eo conſiſtit, vt in vniuerſalibus, quibus opus eſt, præmiſſis, & cauſſis in toto, vel vtero, quæ ad generationem huius tumoris facere poſſunt, amotis, ac diæta, quæ ſcirrhorũ curationi conuenit, de qua *de tumoribus in genere* dicitur, præſcripta, humor qui proxima & continens huius tumoris cauſſa eſt, emolliatur, attenuetur, & diſcutiatur. Raro ad ſuppurationem ſcirrhus venit, neque eam tentare commodum aut tutum eſt, vt mox dicetur. Duo enim in vſu horum medicamentorum obſeruanda; Primum eſt, ne nimio calefacientium & attenuantium vſu partes tenuiores diſcutiantur, & craſſæ relinquantur, eæque duritiem lapideam acquirant, & ita malum incurabile reddatur. Alterum eſt, ne humectantium & emollientium vſu, præcipuè ſi mixta ſit materia, quaſi fermentetur, & ex ſcirrho Cancer generetur. Ideoque quæ hic adhibentur emollientia, calida ſint, & ferè in ſecundo, in paſſiuis temperata, vt neque ſiccent, neque humectent, quæ eo ipſo à maturantibus differunt, quod hæc humidiora ſunt. Et iſta cautione magis opus eſt in ſcirrho à melancholia orto, quàm à pituita; cùm, qui à melancholia eſt ſcirrhus, facilius in cancrum abeat, quàm qui à pituita genitus eſt. Itaque tutiſſimum eſt Antiquorum conſilium, qui ſuadent, vt nullum vel ſiccans, vel humectans medicamentum ſolùm vſurpetur, ſed vel alternis vicibus humectantia & emollientia cum digerentibus vſurpentur, vel emollientia cum digerentibus miſceantur.

Emollientia autem *in Inſtitutionibus lib. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 6.* & alibi ſunt propoſita. Itaque mamma ſcirrho laborans foueatur *decocto maluæ, althææ, ſem. lini, fœnigræci, brancæ vrſinæ & fl. chamæmeli.* Poſtea inungatur *ol. amygd. d. chamæmelino, pingued. gallinæ, medulla crurum vituli, vnguento dialthææ.* Vel imponatur ſequens Cataplaſma. ℞. *fol. althææ, maluæ, brancæ vrſinæ, ſummit. fœnic.* an. M. j. Coq. ad mollitiem. Contundantur, & per ſetaceum traiiciantur. Poſtea adde *farinæ hordei, fabar. ſem. lini, pulu. radic. althææ, fl. chamæmeli* an. ℥. j. F. Cataplaſma. Vel imponatur *emplaſtrum diachylum magnum, de ranis Vigonis.* Vel mamma foueatur *decocto althææ, brancæ vrſin. ſem. fœnigr. lini*, & ſimilium; Deinde ſuffitus inſtituatur ex vino (acetum enim, quod aliàs in ſcirrhis emolliendis vtile eſt, in mammis ita commodum non eſt) fuſo ſuper lapide pyrite, aut molari candente. Et poſtea imponatur *emplaſtrum ex ammoniaco & aceto vino diſſolutis.* Vel vſurpetur tale Emplaſtrum. ℞. *mucilag. radic. althææ, ſem. fœnigr.* an. ℥. j. *caricar. ping.* ℥. iij. *ol. lil. albor. chamæmel. lini*, an. ℥. j. *pingued. gallin. anſeris. porci, ſeui caprini, terebinthinæ, lithargyri* an. ℥. iv. Coq. omnia ad conſumtionem mucilaginum, & cum *ceræ* q. ſ. F. Emplaſtrum, addendo *ammoniaci, galbani, aceto ſolutor.* an. ʒ. iij. *pulu. radic. ireos* ℈. ij. M.

Scirrhi ſuſpecti & in cancrum degenerantis curatio.

Si verò Scirrhus notus ſit & illegitimus, metuendúmque, ne in cancrum abeat, corporis vniuerſalis euacuatio per venæ ſectionem, vel purgationem, provt opus, & in cancro incipiente fieri ſolet, præmittenda, & ſi quæ in viſceribus ſit diſpoſitio, quæ humorem atrum generat, ea quoque conueniente modo tollenda.

Topica.

Topica quod attinet, in ſcirrho legitimo eiuſdem nullis repellentibus opus eſt: at cùm in illegitimo dolor quidam adſit, qui affluxum humorum concitare valet, emollientibus exſiccantia quædam, addenda, quæ influxum humorum prohibeant.

Vſurpanda nimirum *ol. roſ. ſuccus plantag.* & ſi calor aliquis adſit, ea in mortario plumbeo agitari poſſunt, ad coloris mutationem. Vel ℞. *ol. roſac.* ℥. iij. *ſeui caprini, ſucci ſolani*, an. ℥. j. Agitentur in mortario plumbeo ad coloris mutationem. Deinde adde *ceruſſæ, lithargyri* an. ℥. iij. *ceræ q. ſ.* Iterum agitentur. F. Vnguentum.

Vng. è ranis.

Vel vſurpetur Vnguentum è ranis, quod hoc modo paratur. ℞. *ranas virides in aquis puris degentes q. v.* addito *butyro* in olla perforata per deſcenſum, vt moris, oleum inde deſtilletur. Ranas poſtea comburito, & cinerem cum oleo miſceto, & addito pauxillo *Ceræ* q. ſ. F. Linimentum. Et ſi dolor augeatur, vt Cancri iam imminentis periculum inſtet, commodiſſimè inunguntur mammæ linimento parato *ex ſucco ſolani* tamdiu in mortario agitati, vt formam linimenti acquirat.

Cheirurgica curatio.

Si hiſce medicamentis non cedat, & omnino metus ſit, ſcirrhum in Cancrum abiturum, nonnulli cauſticis medicamentis, alij ſectione vtuntur. Priores exili cauterio ignito foramen in parte efficiunt, & huic Mercurij ſublimati granum indunt, digeſtiuum imponunt, hinc vnguentum Ægyptiacum, aut puluerem Ioan. Vigonis adhibẽt.

Sectio non facilè inſtituenda, niſi tumor in ſummitate mammæ conſiſtat, vt ſine vitæ periculo eximi queat. Vbi ſectionem inſtituere commodum eſt, ægra rectè collocata, tumor verſus ſumma mammæ manu ſiniſtra Cheirurgi detrudendus eſt: Dextra verò cutis nouacula acutiſſima ſecundum longitudinem incidenda, & caro ab vtraque tumoris parte ſeparanda, & poſtea tumor ſeparatus à carne acu filoque transfigendus & à miniſtro tenendus, ab ipſo verò Cheirurgo ad radicem penitus abſcindendus, ſanguis ſiſtendus, & poſtea vulnus debito modo curandum.

CAPVT VI.

De Mammarum glandulis tumentibus, ſcrofulis, & ſtrumis.

Glandulæ induratæ, & ſtrumæ mammarum.

Mammas multis glandulis conſtare notiſſimum eſt. Hæ interdum ex humoribus affluentibus intumeſcunt. Interdum tamen, vt Mercato placet, ipſæ glandulæ non intumeſcunt, ſed in mammis nouus tumor glanduloſus, quem ſtrumam vel ſcrofulam appellant, gignitur. Verùm hanc differentiam alii non ita attendunt, nec glandularum tumorem à ſcrofulis & ſtrumis diſtinguunt, Galenúſque ipſe, 14. *method. med. cap.* 11. ſtrumas dicit eſſe ſcirrhoſum glandularum tumorem. Platerus tamen ſcrofulas à ſtrumis diſtinguit, quod ſcrofulæ plures ſint & minores, ſtrumæ verò pauciores & longè maiores. Verùm cauſſa & curandi ratio eadem eſt. Celſo, *lib. 5. cap.* 28. rarum eſſe videtur in mammis ſtrumas reperiri, dum ſcribit: *In mammis quoque fœminarum ſtrumas ſe reperiſſe, Cheirurgicus Meges autor eſt.* Verùm nec magnum, nec rarum hoc putat eſſe Braſauolus, *in comment. ad aphor. 26. lib. 7. Hippocratis*, & ſe non ſolùm in mulierum, ſed & virorum mammis ſtrumas vidiſſe refert.

Cauſſa.

Scrofulas autem & ſtrumas vulgò ab humore

craſſo prouenire putant, ſiue is ſit pituitoſus, ſiue melancholicus, ſiue ex pituitoſo & melancholico mixtus. Placerus tamen monet, non ſolùm ex pituita & melancholia ſtrumas prouenire, aliàs tamen non durarent, ſed putredini & corruptioni ſubiicerentur, & in pus mutarentur. Ipſe verò ſtatuit, eas à craſſiore ſucco, quo iſtæ partes nutriuntur, ſi copioſius affluat, prouenire. Celſus, *loco allegato*, ſtrumas tumorem eſſe ſcribit, in quo ſubter concretæ quædam ex pure & ſanguine quaſi glandulæ oriuntur. Et reuera tales ſtrumæ in fœminarum mammis interdum reperiuntur, cum dolore coniuncti, qui cancros referunt, & in cancros mutari videntur, cùm tamen ſæpe diu atque aliquot annis durent, nec in cancrum abeant. Quæcunque autem horum tumorum cauſſa ſit, ſuppeditatur ea à menſibus ſuppreſſis, vel non rectè fluentibus, vbi humores craſſi, qui cum menſtruo ſanguine euacuari debent, ad mammas regurgitant. Magnum enim eſſe mammarum cum vtero conſenſum, & mutuum ſanguinis & humorum hinc inde confluxum, ſæpius dictum.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Facilè autem hoc tumorum genus innoteſcit, cùm glandulæ grandiores fiant, & quæ antea latebant, nec tactu facilè deprehendebantur, iam tactui obuiæ ſunt, & tumores parui multi deprehenduntur, & hinc inde mouentur. Interdum tamen vnus tumor maior atque immobilis eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnes tales glandularum tumores & ſcrofulæ difficiles curatu ſunt; cùm à materia craſſa & terreſtri oriantur, quæ nec facilè diſcutitur, nec emollitur.

2. Curantur autem faciliùs in mammis iſti tumores, ſi ſint cuti propiores; ſi verò profundiores & coſtis propiores, difficiliùs curantur.

Curatio.

Curatio. Materia autem, quæ continens tumoris cauſſa eſt, tollitur, dum vel inſenſibiliter abſumitur, & diſcutitur, vel in pus mutatur, vel exſcinditur.

Emollientia & reſoluentia. Vniuerſalibus ergò purgationibus præmiſſis, emollientia & diſcutientia vſurpanda, ſed fortiora, quàm ferè in ſcirrho curando ſunt propoſita. Vt ℞. *radic. iridis* ℥. iij. Coq. in *oxymel. dilutiore*. Terantur. Adde *terebinth. vnguenti dialthææ* an. ℥. iij. *mucilaginis ſem. fœnigræci* ℥. j. Miſce. Vel ℞. *radic. althææ* ℥. ij. *bryon.* ℥. j. *ireos* ℥. ß. Coq. in *vino albo* ad mollitiem, & contundantur, ac per ſetaceum traiiciantur. Adde *ammoniaci aceto ſolut. bdellij vino ſol.* an. ℥. j. *picis naual. ceræ* an. q. ſ. Fiat Emplaſt.

Suppuranda. Quod ſi tumor diſcuti non poſſit, ad maturationem & ſuppurationem, vel etiam ſectionem, vel cauſtica veniendum, de quibus *de tumoribus in genere* agitur; ſupra etiam *lib. 2. part. 1. cap. 25.* ſatis dictum, quæ ſtrumis mammarum facilè applicari poſſint, nec ea hic repetere opus eſt.

Verùm cùm non ſemper tutum ſit, vel in ſcirrho, vel in ſtrumis mammarum, maturationem hanc tentare, cùm facilè fieri poſſit, vt in maturantibus materia corrumpatur, & tumor in cancrum abeat; ſectionem quoque fœminæ rarò ferant; & præterea tales tumores, ſine inſigni incommodo multos annos durent, neque hoc loco oculis, vt in gutture, pateant: præſtat plerumque tales tumores intactos relinquere, quàm valdè moleſtæ & periculoſæ curationi fœminas ſubiicere. Et ipſæ fœminæ plerumque malunt cum aliquo incommodo & leuiore moleſtia vitam trahere, quàm grauiores curationis moleſtias & cruciatus ſuſtinere.

CAPVT VII.

De Cancro Mammarum.

Cancer mammarum. QVid Cancer ſit, & à quibus cauſſis ortum habeat, in genere & prolixè explicare huius loci non eſt, ſed ad doctrinam de tumoribus in genere pertinet. Hoc autem hoc loco explicandum videtur, quid Cancer occultus ſit, cùm Hippocrates, *6. aphor. 38.* ſcribat: *Quibus occulti cancri adſunt, non curare melius. Curati enim citius intereunt; Non curati verò longius vitam trahunt*: & an iſte aphoriſmus etiam de mammarum cancro accipi poſſit. **Cancer occultus quid.** Galenus, *in comment.* occultos Cancros dici ait, vel qui ſunt ſine vlceratione, atque hoc modo etiam in mammis occultus cancer eſſe poſſet; vel latentes, id eſt, qui ſunt in alto corpore, atque hac ſignificatione mammarum cancri occulti eſſe non poſſunt. Aëtius, *tetrabib. 4. ſerm. 4. cap. 43.* ſcribit, quod qui ſine vlcere ſunt, ab omnibus ferè veteribus occulti appellentur: Philoxenus tamen cancrum occultum priuatim nominarit, qui in vtero ac inteſtinis eſſet. Philotheus occultos nominat, qui fiunt in profundo. Brataſolus, *in comment. in loc. alleg.* profundos appellat, qui non ſunt in ſuperficie, occultos, verò, qui occultas partes occupant, vt iecur, ventriculum, vterum, vel qui in cute & ſuperficie parum quid habent, intus verò profundas iecere radices. Mercatus, *lib. 1. de morb. mulier. cap. 17.* ſtatuit, per occultos cancros Hippocratem intellexiſſe vlceratos, vbicunque ſint, & non exulceratos, ſi in recondita corporis ſede ſint. Rodericus à Caſtro, *de morb. mulier. lib. 1. cap. 22.* Mercatum reprehendit, quod vlceratum cancrum duntaxat, vbicunque ſit, occultum dicat, inde ſumta ratione, quod curationem non admittat; cùm Hippocrates, non quia non curationem admittat, occultum vocet, ſed quia occultus eſt, curationem non admittere dixerit. Ipſe verò cum Matthæo de gradibus, & Dino Florentino non vlceratum cancrum illum duntaxat, qui in interioribus partibus latet, aut qui, etſi oculis ſit manifeſtus, radices tamen in abditis corporis partibus occultas habet, ſiue exulceratus ſit ſiue non, occultum appellandum cenſet.

Verùm enimuerò quid Hippocrates, imò omnes Antiqui Medici, vno excepto Philoxeno, per occultos cancros intellexerint, clarè docet, *loco allegato*, Aëtius, nimirum eos, qui ſunt ſine vlcere, & extra vlceribus in cute ſe nondum produnt. Non verò eos cancros occultos nominaſſe, qui in penitioribus & profundis ſunt corporis partibus, vel ex eo patet, quod ij omnes ſunt incurabiles, imò curari non poſſunt, & propterea Hippocratis breuitate indignum fuiſſet, de re inutili & omnibus nota ſuperfluum aphoriſmum ponere. Itaque de iis cancris loquitur Hippocrates, qui in propatulo ſunt, & curari quidem poſſunt, curati tamen deteriores euadunt. Et tales ſunt cancri omnes non exulcerati. Hi enim topicis medicamentis non ſunt irritandi, & ſi non irritentur, & tantum bona diæta obſeruetur, & per interualla humoris melancholici purgationes inſtituantur, ægræ, præſertim ſi ſit in mammis cancer, diu ſine inſigni incommodo viuere poſſunt. Ita ipſe Galenus, *in comment. aphor. 47. ſect. 6.* ſcribit, ſe mulierem quandam, quæ cancroſum in mamma tumorem habebat, quot annis vere ineunte vacuantem ſanaſſe, ſubinde forti pharmaco melanagogo viam: quam quidem purgationem ſi quando prætermiſiſſet, dolorem profundum illam percepiſſe, atque

ita illico è ſe accerſito purgari petiiſſe. Et Amatus A Luſitanus, *cent.* 3. *curat.* 51. refert, ſe nouiſſe nonnullas mulieres, cancros in mammis habentes, quæ ſolo bono vitæ ordine abſque vllo medicamentorum topicorum iuuamento, per longum vixerint tempus, ita incolumes, proſperæ ac ſanæ, ac ſi nullum paterentur morbum. Idem cõfirmat Guilielmus Fabricius, *centur.* 3. *obſeruat.* 87. docetque aliquot obſeruationibus, fœminas quaſdam cancros non exulceratos in mammis habentes à curatione eiuſdam abſtinuiſſe, & ita multos annos, etiam 40. ſine inſigni dolore & incommodo vixiſſe. Contra verò, vt *ibidem* exemplo docet idem Fabricius, ſi cancer cum quo diu viuere potuiſſet fœmina irritetur emollientibus & pus mouentibus, vel aliis medicamentis, ita vt cancer exulceretur, cum B breui, & ſæpe ſemeſtri ſpatio ægras interimere. Atque id ipſum *allegat. aphoriſm.* Hippocrates docuit.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Oritur verò is tumor in mammis frequenter, quia fungoſæ & laxæ ſunt, & imprimis apud fœminas ortum habet ex vtero, ob illum, qui eſt inter vteri & mammarum vaſa conſenſum, dum vitioſi humores, qui per vterum cum ſanguine menſtruo euacuari ſolent, ad mammas regurgitant. Acciditque hoc præcipuè in iis fœminis, vt eius rei aliquot exempla obſeruaui, quæ calidioris & ſiccioris corporis conſtitutionis ſunt, ſanguinemque adu- C ſtum habent, & hypochondriacæ affectioni ſunt obnoxiæ; & imprimis vbi menſes ſubſiſtunt, vel fluere deſinunt. Tum enim humores illi aduſti, qui per vterum euacuari ſolebant, ad mammas confluunt, & hoc tumoris genus excitant. Oritur autem cancer, dum vel per ſe nullo alio tumore præcedente oritur, vel dum alij tumores in eum degenerant.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Per ſe incipiens cancer non ita facilè cognoſcitur. Initio enim eſt tuberculum vix ciceris aut fabæ magnitudinem ſuperans, paulatim verò poſtea augetur, & in maiorem molem attollitur, & radices longè extendit, venaſque quaſi varicoſas, liuidaſque circumcirca habet. Vbi verò exeſa cute D iam exulceratur; vlcus eſt fœtidum ac ſordidum, labra ſunt dura, ſanieſque inde tenuis & nigra emanat, quæ diu ſæpe ſubſiſtit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vt omnes cancri curatu difficiles ſunt, imò rarò & vix vnquam curantur: ita etiam mammarum cancri curatu difficillimi ſunt.

2. Eſtque etiam in mammis verus allegatus antea *aphoriſ. Hippocratis* 38. *ſect.* 6. *Quibus occulti cancri adſunt, non curare melius. Curati enim citius interimunt, non curati verò longiore tempore durant.* Cuius rei quidem rei cauſſa eſt; quod humor E ater, à quo oritur, peſſimus & pertinaciſſimus eſt, & peculiarem malignitatem coniunctam habet, cuius contrarium & ſpecificum remedium cum non ſatis cognitum ſit funditus extirpari, eiuſque malitia infringi non poteſt. Interim ſi vulgaria, quæ duris tumoribus adhiberi ſolent, emollientia remedia adhibentur, imprimis pus mouentia, deterior medicando fit cancer. Fermentatur enim quaſi & exaltatur; ac malignior redditur humor, ita vt tandem partem erodat, & exulceret. Emollientibus medicamentis ſimul vaſa laxantur, & dilatantur, vnde & facilior humorum confluxus fit, & humor corruptus in vicinas partes diſpergitur, reliquóſque humores inſtar fermenti inficit & corrumpit.

Curatio.

Cancer ergo occultus nondum exulceratus valentioribus remediis non tentandus, ſed ex conſilio Hippocratis relinquendus. Interim cum Galeno, vt ſupra dictum, ſanguinem mittere, ſi opus ſit, & humorem melancholicum ſæpius euacuare, de quo ſæpius alibi dictum, commodiſſimum eſt. Hoc enim modo incrementum cancri prohibetur, & vt fœmina ſine inſigni dolore atque incommodo vitam diu producere poſſit, præſtatur. Curatio cancri occulti & non exulcerati.

Topica verò adhibenda, non quæ partem putrefacere & irritare poſſunt, ſed quæ vel per experientiam, vel Indicationem dolorem lenire, & incrementum cancri prohibere, compertum eſt. Talia ſunt ſuccus & aqua *ſolani*, *cochlearum carnes elixæ*, *ranarum viridium oleum per deſcenſum* paratum, & cum *cinere earundem ranarum* in formam vnguenti miſtum. *Cancri contuſi* & cum *aq. cardui bened.* mixti & impoſiti, medicamenta è *plumbo* parata. Vt ℞. *olei roſac.* ℥.ij. *ſucci è fructu ſolani* ℥.j.ß. *ceruſſæ lotæ*, *ſacch. Saturn.* an. ʒ.j. *pompholygos* ℥.ß. Ducantur in mortario plumbeo tamdiu, donec colorem mutent, & nigredinem ac craſſitiem aliquam acquirant. Imprimis hic vtile eſt *Geranium Robertianum*, ob id Cancroſanum dictum, vt & *acrimonia*, *perſicaria*, *card. benedictus*, quæ herbæ vel contuſæ, vel earum aquæ mammis apponantur. Habent & hic locum medicamenta interna, vt *cineres cancrorum combuſtorum*, *magiſterium oculorum* ♋ *in aq. perſicariæ exhibitum*, *& puluis è cinere cancrorum vſtorum*, *& cortice interiore viridi ligni fraxini* paratus; *Geranium* item *Robertianum* ſumtum.

Auicennas iubet mitiores cancros, & qui in ſuperficie ſunt poſiti, radicitus exſcindere, & facta exciſione ſanguinem circumquaque exprimere, poſteaque locum cauterio inurere, vt vſtione reliquiæ abſumantur, membrum roboretur, & hæmorrhagia prohibeatur. Modum autem eum exſcindendi clariſſimè tradit Fr. Arcæus, *lib.* 2. *de curand. vulnerib. cap.* 3. quem eius verbis hic adſcribere libet. Cum *inquit*, Cancrum exſcindere volumus, ipſum imprimis affectum corpus purgatione præparaſſe oportuerit Syrupis per quatuor aut quinque dies exhibitis, quorum ad atram, aut ad aduſtam bilem concoquendam probata natura ſit (ex his enim humoribus malum hoc enaſcitur ac coaleſcit) deinde purgatio eſt adhibenda, quæ cum affectione & hominis natura optimè conuenire iudicabitur. Tertia à purgatione die, ſecunda aut tertia hora à prandio, duorum ouorum vitelli vnà cum albo probè agitata ſumto; addito ſi placuerit roſaceo modico. Præſtò etiam erit magna lichinorum copia, ex tenuiſſima lini ſtupa comparatorum: præterea & puluiſculi cum vitta, quinque digitos læta, & gauſapis quoque bona pars paretur, atque etiam acus vulneribus conſuendis idonea, cum ſatis tenaci filo, eodemque duplo. Ipſe verò homo aut in puluinis, aut in culcitra reſupinus collocetur: vtrinque autem duo alij homines ſint, qui illius brachia firmiter contineant, ne ipſe ſibi contranitendo impedimento eſſe poſſit, dum curatur. Cheirurgus verò immineat, hominiſque crura ſuis ipſe cruribus contineat, genibus ſupra culcitram ipſam flexis & firmis: homo autem ſuperiori à cingulo parte nudus eſto: linteum autem vtrinque ſit, quo ſanguis defluat. Cancer autem ipſe manu apprehendatur, qui ſi contra ipſius mammæ papillam erit, ſapienter eſt deuertendus, ne ipſa pereat exciſa, quod ſi verſus axillam fuerit, diuertendus etiam eſt, ne quid ex iis muſculis, qui ex axilla oriuntur, lædatur. Vbi ve- Sectio.

tò ita rectè constitutus fuerit, manúsque ſiniſtra firmiter comprehenſus, tandem cutis acutiſſima nouacula aperiatur, quantus cancer ipſe ſit: apertio autem in longitudinem fiat, deinde ex altero cancri latere caro commota abſcindatur & ſeparetur, ita tamen vt cancer non feriatur, quod ſi ſanguis erumpat, globulo ex bombyce facto locus opplendus eſt: quem, ſi id fieri conueniat, alter eorum, qui brachia continet, digito comprimat, atque ex altero etiam latere carnem à cancro ſeparet. Hæc autem operatio celerrimam Cheirurgi poſtulat expeditionem, cum ſumma tamen diligentia ac ſedulitate atque maturitate coniunctam, ne quid temerè peccatum ſit. Vbi autem vtrinque cancer detectus, à carneque ſeparatus ſit, acu filoque medius transfigitur, filúmque ipſum alteri filo innodatum, alicui eorum, qui adſunt, committatur: à quo contentè ſublata manu tenendum eſt, atque hinc & hinc contra eam partem, qua Cheirurgus ſecat, diuertendum. Vbi verò ex vtroque latere probè fuerit à cæteri carne cancer ſeparatus, inferiori ex parte penitus eſt abſcindendus, idque quàm fieri poſſit expeditiſſimè, digitis admotis, vt totus cancer abſcindi ſentiatur, nihilque ex eo penitus relinqui: hoc verò commodiſſimè fieri ſolet gladiolo, illo quo Italici Cheirurgi ad tumores aperiendos vtuntur, cuius figura ſcarificatorio gladiolo perſimilis eſt, aciem autem vtrinque acutam habet; vtendum autem curua acie, cuſpidéque acutiſſima: namque illa pars commodiùs ea, quæ inferiora ſunt, reſecat, idque nullo erumpentis ſanguinis, aut alterius rei nocumento fit: adeo autem celerem operationem eſſe volumus, vt plus in traiiciendo cancro filóque colligando, quàm in eodem penitus eruendo moræ ſit: namque huiuſmodi abſciſſiones fœminis plerumque contingunt, quibus natura debilior, animúſque magis deiectus, quàm viris eſt. Cum abſciſſum extractúmque penitus fuerit, ne quid ex eo intus relinqui ſit, diligenter eſt peruidendum: adeo autem durum eſt, vt metuendum hoc rarò ſit. Hæc vbi expedita fuerint, ſanguis omnis, qui ex vulnere fluit, diligenter abſtergatur, ac mox lichinii ouo intincti indantur; ita tamen, ne nimium compreſſi dolorem augeant: neque enim totus locus opplendus denſa nimis lichinorum inculcatione eſt. Imponendæ autem ſtupæ eodem ouo intinctæ, puluillique & vitta ſunt adhibenda. Poſtero verò die eadem hora digeſtiuo curabitur, aut balſamo illo noſtro, cuius magna ad concoquendum, mundandum, carnemque inducendam efficientia; id pluma leuiter vngendo fit additis etiam filis ſiccis, non tamen nimium compreſſis, vt caro ipſa paulatim coaleſcat & ſe ſe committat: circa ipſum verò vulnus, ſuperque ac circa mammam defenſiuum addi oportuerit, ex roſaceo, cera, & bolo Armeno confectum. Eius autem quod diximus, balſami vſu, quàm citiſſimè emundabitur vulnus, caróque inducetur, atque ſanabitur. Super balſamum autem emplaſtrum baſilicon lino extenſum imponimus. Tandem vbi ſatis iam inductæ carnis erit, cicatrix filis ſiccis, impoſitóque baſilico, aut leonato dicto emplaſtro procurabitur: aut ex gummi elemi emplaſtro compoſito: quodcunque autem ſit, ſæpius per diem abſtergendum. *Hæc A. cæus.*

Vlcerati cancri curatio. Vlceratum cancrum etſi nonnulli planè non aggrediendum exiſtimant: tamen inhumanum eſt, etiam in tali morbo ægrum ſine auxilio relinquere. Fr. Arcæus, *loc. allegato* exulceratis cancris nullam aliam, niſi palliatiuam curam deberi ſcribit. Verùm noſtri ſeculi obſeruationes docent, cancros quoque exulceratos ſectione feliciter ſublatos fuiſ-

A ſe, idque ſe feliciter præſtitiſſe, aliquot hiſtoriis probat Guil. Fabricius, *cent. 3. obſeru. 87.* Itaque rectè duplex à Medicis cancros exulceratos curandi ratio traditur: vna vera, quæ ad ipſius cancri remotionem tendit, altera palliatiua, vt loquuntur, qua cancro q. blanditur, cúmque lenit, vt ægra cum minore moleſtia vitam tranſigat.

Vera cancros vlceratos curandi ratio primò ſectione perficitur. Neque de ea, ſed ſaltem medicamentis, accipiendus eſt aphoriſmus allegatus Hippocratis; cum experientia conſtet, cancros etiam exulceratos, qui in ſumma aliqua corporis parte conſiſtunt, ſectione curatos fuiſſe, vt modo ex Guil. Fabricio dictum. Modus autem cancrum Vera.

B exulceratum excindendi idem eſt, qui antea propoſitus fuit. Si tamen cancer nimis magnus ſit, & vaſa maiora ac profundiora, ſola ſectio non ſufficit, ſed & vſtio præterea adhibenda, quæ & reliquias materiæ malignæ abſumit, & hæmorrhagiam nimiam ſiſtit. Vlcere mundato, hoc medicamentum infundi poteſt: ℞. *herbæ Roberti, verbaſci, ſcabioſæ, caprifol. anethi, oleſi humani, an. part. æqual.* Omnia in cinerem comburantur, cuiusque ℥. iij. cum *aq. ſolani* ℥. vj. in mortario plumbeo miſceantur, & miſturæ aliquid vlceri immittatur.

Poſt cancri tamen per ſectionem extirpationem, ne recidiua fiat, ſæpius medicamenta atram bilem purgantia exhibenda, & hæmorrhoides, ſi fieri poſſit, ac menſes prouocandi. Simul quoque medi-

C camenta interna reliquias cancri abſumentia & malignitati reſiſtentia exhibenda: *Theriaca* nimirum, *Mithridatium, cum borraginis & acetoſæ ſucco vel aqua, ius cancrorum fluuiatilium ex lacte aſinino.* Anton. Chalmetæus in omni cancro hanc aquam commendat, qua etiam nouem diebus ante exciſionem vtitur. ℞. *radic. tapſi barbati, ſcrofulariæ* an. ℥. ij. *filipendul. ceterach, herbæ Roberti, agrimoniæ, tormentill. ſcabioſ. caryophyllatæ, linariæ* an. M. j. *ſem. vrticæ* ʒ. iij. *flor. ſambuci, roriſmar.* an. p. j. F.

Decoctio, quæ ſaccharo dulcoretur, cuius decocti altera parte pars affecta quoq; foueri & ablui, & magna poſtea forma Cataplaſmatis apponi poteſt.

Deinde tentata; imò etiam perfecta quandoque

D fuit vera cura medicamentis quibuſdam. Ita ſcribit Mauritius Cordæus, *in libr. 1. Hippocr. de mulierib. comm. 7.* Nobili cuidam mulieri propè caſtellum Neuuenum degenti, totam partem dextram faciei cancro eoque vlceroſo diutiſſimè obſeſſam fuiſſe, magnis doloribus comitantibus. A Medicis itaque fruſtra petitis auxiliis, cùm Gallis & Italis, tum etiam Germanis & Hiſpanis, exterisque aliis quibuſque, vulgaris cuiuſdam Barbitonſoris remedio hoc ſequente ſanatam illam fuiſſe: Pullos illa gallinaceos in partes tenues concidit & latas, quas ſæpiſſimè commutando interdiu admouit parti affectæ. A quo vnico tandem præſtante remedio, reliquis quibus ſibi tentatis fruſtra, curationem recipiens, priſtinam valetudinem recuperauit.

E Circumfertur etiam & commendatur pulueris cuiuſdam Antonij Fuchſij, Itali, vt refert Rodericus à Caſtro, qui eo multos cancros per Germaniam, Poloniam, Angliam, non ſine admiratione, curauit, atque inde non exiguum lucrum fecit, atque ob id Medicus Cancrorum vulgo nominatus fuit. Putat tamen Roder. à Caſtro, *de morb. mulier. lib. 1. cap. 21.* tumores illos, quos curauerit, non fuiſſe cancros, ſed ſcirrhos exulceratos, quos Zaratan Hiſpanis dici ſcribit. Verum ex[illegible], ſi ſcirrhi illi noſtri degenerent, & deteriores fiant, parum à cancris differre. Et cum tam celebris fuerit iſte Fuchſius ob morbi huius curationem procul dubio Antonij Fuchſij cancri cura.

nouerunt ægri, qui ſe eius curæ commiſerunt, an cãcro vel alio tumore laborauerint. Puluis autẽ ille, quem Cancro impoſuit, & benedictum appellat, hic eſt: ℞. *Sandarac.æ Græcor. ſeu arſenici albi calcinoſi vulgò dicti, non ſplendidi q. vitrum, non rubei, ſed albi*, (quod non ita malignum eſt) ℥. j. Subtiliſſimè pulueriſetur, per dies 15. de die tertio in tertium affundatur *Aq. Vitæ*, vt cooperiat puluerem, poſt triduum *Aq. Vitæ* abiiciatur, & noua affundatur, ac miſceantur. Deinde ℞. *radic. dracunculi maior. menſe Iulio vel Aug. collectæ, & in taleolas ſciſſæ ac in loco ventis perflatili exſiccatæ* ℥. ij. Tertio ℞. *fuliginis camini ſplendidi, non arenoſi, aut nimis fœdati* ʒ. iij.

Redigantur omnia in ſubtiliſſimum puluerem ſuper lapide marmoreo, & ſeruentur in vaſe bene clauſo vitreo, ne humiditatem recipiat, & longo tempore durabit, imò diuturnitate temporis melior redditur. Ante annum verò ad vſum non erit ita commodus. Refert autem Rodericus à Caſtro, *loco alleg. cap.* 23. Fuchſium hunc, poſtquam hunc ſuum puluerem inſperſiſſet, ſi intra triduum tumor non exacerbabatur, ſed in melius tendebat, ſanari poſſe prædixiſſe, cùm proculdubio coniiceret, radices non admodum altè eſſe infixas, nec humorem valdè aduſtum: atque tum in vſu pulueris ad 30. diem perſtitiſſe, quo termino, vt referebat, radices extinctæ per ſe cadebant, ac ſi quid adhuc adhæreret, ſcapello præſcindebat.

Puluerem autem hunc ita applicauit. Manè ipſe ieiunus ſputum ſuper bombacem appoſuit: ſi cancer exulceratus, abſterſo prius vulnere ab omni ſaniei virulentia, aſperſit puluerem, vt totus cancer tegeretur, & cum illa ſupra ſcripta bombace texit, & cum ſputo circumcirca liniuit, vt adhæreret. Cum adhæret, nunquam cadit, niſi vnà ſecum radices tollat. Solet vt plurimùm inferre dolorem, non continuum, ſed interpolatum, quando humor acris & mordax non poteſt purgari per vlcus. Et aliquando fit magnus tumor, quando ille acris humor purgatur per vlcus: eo tempore neque remouendum medicamentum, neque aliud ſupra apponendum, ſed circumcirca roſaceum oleum illinendum, & poſtea dimittendum, vſque dum per ſe cadat. Poſtéa purgandum, ſicut alia vlcera. Ipſe Fuchſius vſus eſt puluere incarnatiuo & mundificatiuo hoc ℞. *thuris, ſarcocoll. maſtich. myrrhæ, aloës, mumiæ, ariſtol. rot.* an. ʒ. ij. ☿ rij *præcipit.* ʒ. j. ß. F. puluis ſubtilis. In diuitibus vſus eſt *præcipitato facto cum Auro amalgamato*, cum ſeq. vnguento: ℞. *lytharg. auri* ℥. iij. *mumiæ* ℥. i. ß. Subtiliter pulueriſentur, & *cum ol. roſac. & aceto roſac.* miſc. in mortario plumbeo, F. Vnguentum. Digeſtiui loco ſolùm vſus eſt *Vng. ex terebinth. & vitello oui.*

Semper autem animaduertendum, ne aliquæ radices remaneant, & ſi remanſerint, iterum puluis imponendus. Exſtat aliquando, tum adſunt radices varicoſæ, vnus cancer ſuper alterum, aliquando q. ſtrumæ, tum oportet reiterare puluerem, vſque dum omnes ſtrumæ euellantur. Et iſti cancri difficilis ſunt curationis, cùm ſunt in thoracis partibus, quia inter thoracem radices habent. Idem ſcribit, Cancrum incipientem & nondum exulceratum ſe curaſſe Emplaſtro ex ammoniaco aceto diſſoluto.

Cancri exulcerati curatio palliatiua.

Curationem cancri palliatiuam quod attinet, de ea Galenus, *ſuper alleg. aphor.* ſcribit; Quod ſi adeſt exulceratio, eſt neceſſarium, vt ſi non aliud agamus, ſaltem ſaniem abluamus, humido aliquo vtentes, non quocunque, ſed vel per experientiam, vel per indicationem inuento, quod neque putrefacere, neque immutare partem patientem ſit natura aptum. Itaque ſaltem danda opera, ne cancer augeatur, dolórque eius leniatur, vt ſine minore cruciatu & moleſtia ægra vitam protrahere poſſit. Talia medicamenta ſunt, quæ nec putrefaciunt, nec mordicant partem, ſed moderatè ſiccant, & refrigerant, qualia ſunt ſupra propoſita, inter quæ imprimis plumbum commendatur, & lamina plumbea maximè cancris impoſita præſtat. Inter compoſita commendatur imprimis à Guil. Fabricio hæc aqua, qua fouendus & abluendus eſt locus. ℞. *rad. ſcrofular. herbæ Roberti* an. M. j. *arnogloſſi, ſolani, bugloſſi, borrag. portulacæ, euphrag. beton.* an. M. ß. *ranar. aquatil. album. ouor. conquaſſator. no.* ij. *ſym. cydon. fœnigr. contuſi aliquantum*, an. ℥. i. *aq. roſ. euphrag.* an. ℔. j. Deſtill. in Alemb. plumbeo. Cui non abſimilis eſt, quam habet Chalmetæus: ℞. *ſucci ſolani, ſemperviui, acetoſ. ſcabioſ. caprifol. tapſi barbati, ſcrofular. filipendul. plantag. linar. agrimon.* an. ℔. ß. *agreſtæ* ℔. j. *carnis cancr. fluuiatil.* ℔. ß. *album ouor.* vi. *alumin.* ℥. iij. *camphoræ* ʒ. j. Deſtill. in alemb. plumbeo. Alii hunc puluerem magna vtilitate etiam in vera cura cancro aq. ſcrofular. prius abluto inſpergi iubent. ℞. *ſophiæ Cheirurg.* ℥. ii. *ſcrofulax.* ʒ. x. *ſaniculæ* ℥. i. *cortic. rad. mali cydon.* ʒ. vi. *carduiben.* ℥. ß. F. puluis. Cum cibis verò ſeq. puluis exhiberi poteſt: ℞. *Sophiæ cheirurgor. anagall. phœniceæ, ſcrofular. cydon. exſiccator.* an. ℥. i. F. puluis. Linimentum vel etiam vnguentum tale fieri poteſt. ℞. *Ceruſſæ lotæ, plumbi vſti loti* an. ℥. ß. *lithargyri, tutiæ præp.* an. ʒ. iii. *ſucci ſolani, ſcabioſ. tapſi barbati* an. ℥. i. *ol. roſ. de ranis, ceræ an. q. ſ.* Vel *fol. vrticæ recent.* contuſa imponantur; aut ex vrtica ſuccus exprimatur & cum pompholyge mixtus applicetur. Vel ℞. *ol. roſ.* ℥. iii. *ſucci ſolani* ℥. ii. *vrticæ* ℥. i *ſacchari* ♄ ℥. ß. Agitentur in mortario plumbeo piſtillo ligneo donec nigreſcant. F. Vnguentum in mortario plumbeo. Probatiſſimum ſibi hoc ſemper fuiſſe Fr. Arcæus ſcribit: ℞. *ol. roſac. omphacini*, an. ℔. ß. *ſebi hircini, vitulini, vng. roſati, populeon.* an. ℥. ij. *ſucci ſolatri, plantagin. acetoſ.* an. ℥. i. ß. *vini granator.* ℥. ii. ß. Bulliant omnia lento igne vſque ad conſumtionem ſuccorum & vini: poſtea colentur: addantur *ceruſſæ* ℥. ii. ß. *lithargyri* ℥. v. *plumbi vſti* ♁ an. ʒ. x. *tutiæ Alexandr.* ℥. i. ß. *camphoræ ſ. a. trituratæ* ʒ. i. *ceræ albæ q. ſ.* Fiat vnguentum molle, videlicet, liquefacta cera cum oleis, & in colatura ponantur reliqua mineralia, ducendo corpus ipſum vnguenti per horas duas cum piſtillo in mortario plumbeo, atque hoc optimum omnium in hoc genere medicamentorum eſt.

Nullo verò modo cancri aliorum vlcerum more tractandi. Cùm enim fœmina quædam magnæ familiæ mammæ cancro laborans ſe cuidam cheirurgo commiſiſſet, atque ille emollientibus, calefacientibus, & attrahentibus mali curationem eſſet adortus; ita malum vires ſumſiſſe, vt breui ægram interemerit, autor eſt Paræus, *lib. 6. cap.* 30. Fernelius verò, *method. med. lib.* 16 *c.* 18. refert, arſenicum & mercurium ſublimatum mammæ cancro ac id hauſiſſet. Horis enim circiter tribus ab inſperſo puluere vehementi rigore concuſſa, vomitione mox tentari, & crebris animi defectibus corripi cœpit, cum pulſu languido, quæ dein ſenſim aucta ægram iugularunt. Et Guil. Fabricius, *alleg. loco*, narrat, cum quidam Cheirurgus vnguent. Ægyptiacum, quod cancroſis vlceribus eſt aduerſiſſimum, cancro adhibuiſſet, ſumma malignitas celeriter excitata eſt, vicináſque partes ſanas celeriter inuaſit, & maximo cum cruciatu & dolore eroſit.

CAPVT VIII.

De Vlceribus & fiſtulis mammarum.

Vlcera mammarum.

VLcera quoque interdum poſt abſceſſus in mammis relinquuntur, de quorum cauſſis, vt & ſignis in genere vt agamus, cùm viſui pateant, opus eſſe non puto. Curationem quod attinet, primo vniuerſales euacuationes, prout opus, inſtituendæ ſunt. Deinde notandum, non ſatis feliciter, nec facilè curari talia vlcera poſſe, ſi fœmina ſit puerpera, vel lactans, antequam lac abſumatur, & motus ſanguinis ad mammas ſiſtatur. Cùm enim nullum vlcus, niſi ſordibus careat, & ſiccetur, curari poſſit, quandiu hic humorum affluxus fit, curatio non rectè procedit.

Tertiò cùm mammæ ſic affectæ plerumque ſint pendulæ, faſcia apta de collo ſuſpenſa ſuſtinendæ, ne nimius humorum affluxus fiat. Tandem etiam brachium eius lateris non mouendum, ne affluxus humorum concitetur. Hiſce obſeruatis vlcus conuenientibus medicamentis abſtergendum & mundandum: quale eſt, quod paratur è *rad. rhapontici, zedoar. & foliis agrim.* in vino albo coctis. Et vt ſanies commodè effluere poſſit, nec retineatur, cannula plumbea breuior vlceri indenda. Vlcere mundato conſolidandum eſt, id quod efficit vinum adſtringens infuſum, in quo *nuces cupreſſi, folia ſumach, & agrimoniæ* cocta ſint. Vel ℞. *Vini potentis adſtringentis* ſextar. vj. *Rhois obſonior. nuc. cupreſſ.* an. ℥. iv. *gallar. omphacin.* ℥. ij. Coq. agitando radice cupreſſi ad dimid. part. conſumtionem. Poſtea coletur & exprimatur, expreſſúmque coquatur ad mellis ferè conſiſtentiam & ſeruetur vſui in vaſe vitreo. Reliqua ex aliarum partium vlcerum curatione patent. Si propter diuturnitatem labia vlceris duriora fieri, & callum contrahere incipiant; atque ita fiſtula metuenda ſit, maturè malo huic obuiam eundum, & propterea orificium vlceris ampliandum, & callus incipiens conuenientibus medicamentis, quæ alibi propoſita ſunt, detrahendus, & poſtea ordinaria vlceris cura continuanda & abſoluenda.

Fiſtulæ.

CAPVT IX.

De Vaſorum in mammis anguſtia.

Vaſa mammarum.

CVm mammarum officium ſit, lac generare, neceſſariò vias & vaſa habere debent, quibus non ſolùm alimentum pro ipſarum nutritione, ſed & ſanguis ad lactis generationem aduehatur. Præter ergo externas venas, quæ à ramo axillari oriuntur, & thoracicæ ſuperiores vocantur; ac cutem mammarum, ſub qua excurrunt, nutriunt, & à ramo axillari ortum habent, etiam internas habent, quæ à ſubclauiis proficiſcuntur, & Mammariæ vocantur; & ſanguinem quidem ad mammarum ſubſtantiam alendam, in primis tamen ad lac generandum aduehunt. Arterias etiam mammarias habent, ſimiliter à ramis ſubclauiis natas, quæ ſanguinem arterioſum ſubminiſtrant. Sanguis hic cùm venoſus, tum arterioſus, vbi venas omnes impleuit, à glandulis, quæ plurimæ per mammas ſparſæ ſunt, in lac mutatur, quod poſtea in vaſa quædam candida, q. canales quoſdam, qui propterea venæ lactiferæ vel canales lactiferi appellari poſſunt, recipitur, & tanquam in penuario aſſeruatur, donec per papillam, in quam canales hi omnes deſinunt, ab infante exſugatur.

Vt ergo & ſanguis ad lac generandum neceſſarius aduehatur, & lac è mammis ab infante commodè exſugi poſſit, hæc vaſa & canales hi omnes patere debent. Quod ſi non fiat, & quocunque modo vel anguſtiores fiant, vel planè occludantur, vel etiam papilla non ſit perforata, vt mox, & infra, *cap. 11.* dicetur, vel lactis generatio, vel lactatio impeditur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Accidit autem hoc, dum vaſa hæc vel ab humoribus craſſis obſtruuntur. Vt enim craſſities ſanguinis vel craſſi humores ſanguini admixti vaſa vteri obſtruunt, & ſuppreſſionis menſium cauſſæ ſunt: ita ab eadem cauſſa vaſa in mammis obſtrui poſſunt. Deinde anguſtiores hi meatus fiunt, vel etiam planè abolentur, ob tumores duros in mammis, à quibus vaſa hæc vel comprimuntur, vel obturantur. Tertiò vbi poſt vlcera, relicto callo, planè coaleſcunt.

Pertinet huc & meatus in papillis defectus, cum papilla non eſt perforata, vt lac tranſire non poſſit: quod vel à prima conformatione accidit, vbi poſt vlcera cicatrices relinquuntur.

Signa.

Signa.

Quod vaſa, quibus ſanguis ad mammas defertur, non pateant, cognoſcitur ex lactis defectu, & mammarum gracilitate. Si verò mammæ ſatis lacte turgeant, exſugi tamen non poſſit, vel in papillis vitium eſt, quod viſu dignoſcitur, vel ſi lac abſit, in venis lactiferis. An verò obſtructio vel tumor aut vlcus adſit vel adfuerit, circumſtantiis omnibus penſitatis, etiam non difficulter innoteſcit.

Prognoſtica.

1. Obſtructio humoribus attenuatis tolli poteſt. Quæ à tumoribus externis eſt compreſſio, corrigi poteſt, ſi tumores tolli poſſint. Si verò à ſcirrhoſis tumoribus adſit obturatio, vel poſt vlcera coalitus, inemendabile vitium eſt.

2. Ita etiam ſi papillæ vel à primo ortu non perforatæ ſint, vel poſt vlcera occalluerint, incurabile malum eſt.

Curatio.

Curatio

Si obſtructio à ſanguinis vel humorum craſſitie adſit, attenuandi ij ſunt. Vſurpanda verò ea medicamenta, quæ cum mammis conuenientiam habent, ſanguinemque attenuando, fluidúmque reddendo, & ad mammas deducendo lac generare dicuntur: qualia ſunt *fœniculum, anethum, petroſelinum, aniſum, ciceta, ſemen erucæ.* Fortiùs aperiunt *lumbrici terreſtres.*

Externa quoque, quæ humores attenuant, mammis imponere vtile eſt, fomenta ſcilicet & cataplaſmata ex *fœniculo, petroſelino, mentha viridibus.* Frictio etiam crebra papillarum venas lactiferas aperit.

Si tumores aliqui adſint, ij quoque conueniente modo tollendi.

CAPVT X.

De rebus alienis in mammis genitis.

SEcundum naturam equidem nihil in mammis generari debet, quàm Lac. Interdum tamen accidit, vt præter naturam in iis pili generentur vel reperiantur lapides item & vermes.

Primò enim pilos in mammis reperiri, & cum lacte excerni, apud Medicos dubium non eſt, & ſæpe id obſeruatum, appellaturque ab iis hoc vitium morbus pilaris, cuius quoque Ariſtoteles, *lib. 7. de hiſtoria animal. cap. 11.* mentionem facit. Ve-

Pili in mammis.

rũm de cauſſa eius diſſentiunt autores. Ariſtoteles, *alleg. loc.* ſtatuit, ſi pilus poculo hauſtus ſit, dolorem moueri in mammis, qui non ſedetur, donec pilus vel preſſus exeat ſponte, vel cum lacte exſugatur. Ariſtotelis ſententiam ſequitur Alſaharauius, *tract.* 14. *pract. cap.* 2. qui viſum fuiſſe ſibi ſcribit, pilum fuiſſe è mammis excretum, & apud ſe non fuiſſe dubium, fuiſſe pilum hominis, & hoc notum eſſe mulieribus. Aſſentitur quoque Ariſtoteli Hieron. Cardanus, *lib. 8. de rer. varietate, cap.* 44. qui concedit, veros pilos lactationis tempore ad mammas peruenire poſſe, quoniam attractrix virtus in eis tunc valida vrgeat. Et Thomas à Veiga, *comm. ad lib. 6. cap. 3. de loc. aff. Gall.* non abſurdum eſſe putat, vel epotum, vel cum cibo ſumtum pilum ob ſanguinis ad vbera confluxum & partis laxitatem eò fluere.

Recentiores verò plerique ab Ariſtotele diſſentiunt. Veſalius, *lib. 5. de corp. hum. fabric. cap.* 12. nulli dubium eſſe putat, pilum nequaquam per tot angiportus tenueſque anfractus ab ore ad mammillas duci poſſe; etiamſi mammillæ illum forte, cum in ipſorum conſiſteret venis, amplexuræ eſſent. Non eſſe tamen etiam ex parte abſonum, quid pilis ſimile in mammillis, quemadmodum in renibus, vrinariiſque meatibus progigni poſſe. Mercurialis, *lib. 5. variar. lection. cap.* 4. ſcribit, ſe patrocinari hac in re Ariſtoteli non poſſe. Puerile enim eſſe, cogitare, quod pilus hauſtus ventriculum, meſaraicas, iecur, atque à iecore venas ipſas non mutatus pertranſire, & ad mammarum cauernas per mille anfractus peruenire queat. Ipſe verò ſtatuit, ſi quid eiuſmodi è mammis educatur, eſſe fibras ſanguini à natura impoſitas.

Vt meam ſententiam aperiam, longi & multi anfractus, per quos pilus hauſtus ad mammas peruenire deberet, vt Ariſtoteli non adſentiar, me non mouent; cùm etiam acus deglutitæ per vrinam redditæ ſint, vt Langius, *lib. 1. Epiſt.* 40. duas eius rei hiſtorias affert, quas etiam *lib. 3. part. 4. cap.* 1. allegauimus, & acus deglutita à puero ſex annorum poſt decimum octauum annum, ætatis ſcilicet 24. tandem in crure apparuerit, vt Rodericus à Caſtro, *de morb. mul. lib. 4. cap. 26. in ſcholio*, refert. Pilos etiam in tot coctionibus immutatos manere, impoſſibile non eſt, cùm ſint durioris ſubſtantiæ. Hoc potius me mouet, cùm pili facilè aliis excrementis adhæreant, cur non cum fecibus alui, vel cum vrina exeant, ſed per tot anfractus vſque ad mammas protrudantur. Itaque in mammis hos pilos generari ſtatuo. Quid autem ſint, iterum dubium Mercurialis, vt dictum, fibras ſanguinis eſſe putat. Verùm fibræ ſanguinis à ſanguine non ſeparantur, ſed totus, qui ad mammas affluit, ſanguis in lac mutatur. Alij magis probabiliter ſtatuunt, vt in aliis corporis partibus pili generantur, & ex iis excernuntur, ſicut pilos cum vrina excretos fuiſſe, *lib 3. part. 8. ſect. 2. cap.* 8. dictum: ita etiam impoſſibile non eſſe, in mammis idem fieri poſſe, & ſi tales pili excernantur, ij longiores ſunt. Verùm cum, vt Alſaharauius ſcribit, in morbo pilari in mammilla ſit rubedo, & quod Ariſtoteles etiam habet, fortis dolor, febriſque & dolor capitis; & talia ſymptomata pilus ibi generatus, qui facilè exitum habere poſſet, excitare non queat: maximè verò conſentaneum eſſe puto, plerunque ex ſanguine putreſcente vermiculum talem, qui pili ſpeciem præ ſe ferat, generari; cùm & in aliis corporis partibus idem accidat, ſicut in dorſo tales vermes generari, *lib. 2. part. 2. cap.* 24. & in vmbilico ſimiliter *lib. 3. part. 10. cap.* 4. dictum eſt. Et probabiliorem reddit hanc ſententiam illud, quod aliàs etiam obſeruatum eſt, vermiculos in mammis natos eſſe, ſicut ſcribit Bald. Ronſſæus, *miſcell. epiſt.* 10. ſe nouiſſe mulierem, quæ cum grauiſſimis vberum doloribus exagitaretur, ei dolor non prius deſierit, quàm apertis vomicis vtrinque vermes proſilierint. Pilos autem hos in mammis cancros fluuiatiles illitos, vel marinos, vel muricum carnes appoſitas tollere, Plinius, *lib. 32. cap.* 10. ſcribit.

Vermes in mammis.

Lapides tandem quandoque in mammis concreſcunt, vt auctor eſt Leuinus Lemnius, *de occult. nat. mirac. cap.* 12.

Lapides in mammis.

CAPVT XI.

De Morbis papillarum.

SVos etiam & peculiares morbos papillæ habent. Primò enim interdum papilla vna vel vtraque deficit, idque vel à primo ortu, vel poſt vlcera, quibus abſumuntur, quod malum lactationem impedit, & incurabile eſt; cùm papilla, quæ vel à prima conformatione deeſt, vel vlcere abſumta eſt, nullo modo reſtitui poſſit.

Papillarum morbi. Defectus papillarũ.

Interdum verò papillæ non planè deſunt, ſed latent & minus exſeruntur, ita vt ab infante labiis apprehendi & ſugi non poſſint, quod vitium etiam lactationi obeſt.

Papillæ latentes.

Emendatur autem commodiſſimè, ſi vitro & inſtrumento ſuctorio extrahantur, & poſtea vbi pauliſper ſeſe exſerunt, catellis ſugendæ præbeantur. Amatus Luſitanus, *curat. medic. cent. 5. curatione* 31. Nobilem Venetam, quæ mammillarum papillas intus abſconditas, contractaſque habuit, vt lac nec pueri ore, nec artificio alio euocari potuerit, ſic curauit: Vitream phialam, oris non admodum latam circumferentiam habentem, feruente aqua impleri iuſſit, ac illicò ab ea aquam totam deponi, cuius phialæ ſic calentis os ad papillam admouit, qua attractione papillæ formatæ & elongatæ manſerunt. lactis autem non parua quantitas in phialam ipſam extracta fuit. Fœminæ etiam cupulas glandium, aut teſtas auellanarum dimidias reſina laricea repletas imponere ſolent.

Præterea papillarum ille meatus, per quem lac ſugitur, interdum deeſt, & papillæ non perforatæ ſunt: quod fit, vel à prima conformatione, vel vbi callus poſt vlcus relinquitur, qui meatum illum concludit; quod vitium etiam lactationem impedit, & incurabile eſt. Si tamen meatus ille anguſtior quidem ſit, aliquo modo tamen pateat, crebrà ſuctione facta, vel ab infante, vel fœmina, vel à catello, vel inſtrumenti ſuctorij beneficio, patentior reddi poteſt.

Papillæ non perforatæ.

Mulierem quoque, quæ in altera mamma duplicem papillam lac reddentem habebat, vidit Hollerius, vt refert, *inter rara num.* 6.

Papilla duplex.

Frequentiſſimum verò malum eſt fiſſura ſeu ſciſſura papillarum, quæ acerbiſſimum dolorem lactantibus parit, ob quem ſuſtinere non poſſunt, vt mammæ ſugantur.

Fiſſura papillarum.

Ortum autem habet à ſuctione, ſi infantes durius & fortius papillam, ſi ea tenuior ſit, prehendant; præcipuè ſi ſeroſi & bilioſi humores adſint, qui cum lacte affluentes papillas erodunt. Neque enim crediderim, vt in aliis partibus, labiis, manibus, pedibus, fiſſuræ fiunt à ſola ſiccitate, ita etiam in papillis idem fieri poſſe; ſed accedit quædam excoriatio à ſuctione fortiore. Malum autem hoc non ſolùm moleſtum & cum acerbiſſimo dolore coniunctum eſt; ſed & ſi diutius durat, in praua vlcera degenerat, & fœminas ad lactationem planè ineptas reddit.

Cauſſæ.

Præſeruatio.

Præcauetur verò, ſi vltimis tribus geſtationis menſibus, è cera pura calices duo, inſtar calicum ſeu cupularum glandium, aut digitalium, vt nominant, fomentur, tantæ magnitudinis, vt papillas tegere poſſint; in ſinguios verò calices reſina abietis infundatur, & calices papillis apponantur, & ne decidant, thorace lineo ad id parato retineantur, ne ſeu de die ſeu noctu decidant. Vbi verò reſina abſumta eſt, noua infundenda. Interdum tamen vnum ſaltem menſem calices hos geſtare ſufficit.

Vt autem fiſſuræ ſanentur, varia vnguenta adhiberi ſolent. Illinantur nimirum papillæ *oleo ceræ*, vel *calix cereus oleo myrtino* repletus imponatur, vel illinatur papilla *Vnguent. de plumbo*, vel *de tutia recenti*. Vel ℞. *ſeui hircini* Vnc. ß. *terebinth.* Vnc. iij. Miſc. Vel ℞. *tutiæ prepar.* Scrup. i. *aluminis* ʒ. ß. *camphoræ* gr. vi. Miſc. cum *pingued. capi* & *Vnguent. roſaceo*. Vel ℞. *Vng. pomati* Vnc. j. ß. *maſtich.* Scrup. i. *tragacanth. puluer. roſ. rubr.* an. Scrup. ß. Miſc. Vel ℞. *tutiæ prep.* q. v. Miſc. cum *ol. roſ.* & *lil. albor.* in formam linimenti. Vel ℞. *Vnguent. popul. de plumbo, pomati* an. Vnc. ß *tutiæ*, *boli Armeni* an. Scrup. ß. Miſc. Vel ℞. *Vitell. ouor.* ij. *ceræ*, *tutiæ prepar. ol. roſ.* an. parum. Miſc. Vel *cancros viuos* contunde, [illegible] exprime, & cum *coagulo vitulino* & *flore lactis* ſuper igne miſc. Fiat vnguent. Vel ℞. *mucilag. ſem. cydon. pſyllij*, *aq. roſ. extr.* an. ℥. i. *tutiæ prep. ceruſſæ*, *maſtic.* an. ʒ. ß. *ol. roſ.* ℥. ß. Miſc. in mortario plumbeo. F. Vnguent. Vel ℞. *mucilag. ſem. cydon. aq. roſ. extr. ol. amygd. dulc.* an. ℥. ß. *ouor.* ʒ ij. *vitell. ouor. coct.* num. i. *crem. lactis* q. ſ. F. Linimentum. Notandum tamen hic, ne Infans mammæ admoueatur, niſi prius vnguenta illita abſterſa, & papillæ vino albo, aut aqua roſ. ablutæ fuerint.

Cum verò fiſſuræ iſtæ non ſtatim ſanentur, interim verò matres ſuctionem ob acerbiſſimum dolorem ferre non poſſint, ne lacte mammæ nimium repleantur, illudque intus coaguletur, hoc artificio præſtari poterit, vt lac innocenter exſugatur, ſi nimirum calix argenteus vel ſtanneus, ſuperiore parte perforatus, mammæ reſpondens paretur, illeque papilla vberis recens mactatæ vaccæ tegatur, & infanti papilla illa vaccina ſugenda præbeatur. Ita enim papillam fiſſam & dolentem nec tangit labiis infans, interim tamen lac exſugit.

[illegible] ſis.

LIBER QVARTVS.

PARS III.

SECTIO II.

De Symptomatibus mammarum.

POSTQVAM morbos omnes, qui mammas fœminarum infeſtare ſolent, abſoluimus: reſtat tandem, vt de Symptomatibus, quæ iis accidunt, dicamus. Cùm autem mammarum proprium officium ſit, lac generare, illúdque ſugendum infanti præbere, hæc Symptomata hîc explicanda occurrunt: Lactis & lactationis defectus, lactis abundantia, lactis vitia & concretio, lactis per aliena loca excretio, rerum alienarum per mammas euacuatio, coloris papillarum mutatio, & denique commune cum aliis partibus ſymptoma, dolor mammarum. De quibus ordine dicemus.

CAPVT I.

De Lactis & Lactationis defectu.

Lactationis defectus.

PRimo interdum accidit, vt matres & nutrices, etſi velint, infantes lactare non poſſint. Fit autem hoc & lactatio deficit, vel quia papillæ ſeſe non rectè habent; quod fit, cum aut deſunt planè, aut non ſatis exſeruntur, aut non ſunt perforatæ, aut finduntur, vt propter dolorem ſuctionem perferre non poſſint: vel venæ lactis in mammis non patent; de quibus vitiis modò *ſect. praeced.* dictum: vel quia lac deficit.

Cauſſæ.

Lactis defectus.

Lac autem deficit, aut paucum eſt, vel quia ſanguis, è quo generari debet, deficit, vel quia vis γαλακτοποιητικὴ in mammis ſeſe non rectè habet. Prius accidit, cum ſanguis in toto corpore deeſt; id quod fit, dum vel vitio partium generationi ſanguinis dicatarum, imprimis epatis, non generatur: vel abſumitur à febrili calore, aut aliorum morborum ratione, item ob ieiunia, quod ſæpe accidit, dum grauidæ aut puerperæ ciborum faſtidio laborant, parúmque cibi, eumque non bene nutrientem aſſumunt; ob vigilias, curas, labores nimios, nimias euacuationes, ſudores, alui fluxum diuturnum, & imprimis dum euacuatur, quod fit in nimia poſt partum purgatione, aut menſium, quo tempore ſubſiſtere debebant, fluxu, aut hæmorrhagia narium: vel etſi ſanguis adſit, is tamen craſſior ſit, vt ad mammarum venas penetrare non poſſit; aut venæ in mammis non pateant, ſeu propter obſtructiones ſeu callos & cicatrices poſt vlcera, ſcirrhos, medicamenta, & alias anguſtiæ cauſſas. Poſterius euenit, cum etſi ſanguis non deſit in corpore, vis tamen & calor, natiuus mammarum debilis eſt, vt ſanguinem neque attrahat ſufficienter, neque enim coquat & in lac mutet; quod vitium quibuſdam fœminis à primo ortu accidit, ſicut Hippocrates ſcribit, matres quædam quamuis ſæpe pariant, omnino lacte deſtitui naturaliter, id eſt, inſito vitio; aliis verò poſt morbos,

A vt tumores varios, contrahitur, vel etiam à cauſſis externis prouenit, dum nimirum fœminæ pulcritudini ſtudent, & vel Virgines, dum mammæ augeri incipiunt, vel grauidæ circa quintum geſtationis menſem, ne mammæ nimis augeantur, remedia refrigerantia & adſtringentia vel etiam narcotica mammis adhibeant, quo non ſolùm vaſa, quibus ſanguis ad mammas attrahitur & confluit, conſtringuntur, ſed & calor natiuus mammarum debilitatur, atque ita vis attractrix & coctrix earum læditur; quibus nonnulli addunt etiam infantis debilitatem. Gum enim ſuctio fortis multum faciat ad ſanguinis attractionem, ſi infans debilis ſit, & fortiter non ſugat, non ſufficiens fit ſanguinis ad mammas attractio. Poteſt denique fieri, vt animi pathe-

B mata, mœror, terror, dolor & ſimiles affectus ſanguinis ad mammas affluxum prohibeant.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectus ipſe per ſe manifeſtus eſt, & mammæ flaccidæ ſunt ac non turgent, & nihil, vel non ſufficiens lactis copia inde exſugitur.

Cauſſarum verò ſigna quod attinet, ſi aliquod vitium ſit in viſceribus naturalibus, & imprimis in epate; ſi ſanguis vel calore febrili, vel alio morbo, vel ob cauſſas euidentes, vel nimias euacuationes ſanguiniſque fluxum abſumtus ſit, id facilè quoque innoteſcit. Si verò ſanguis adſit, ſed is craſſior ſit, cognoſcitur id ex lactis craſſitie, & habitu

C corporis pituitoſo aut melancholico. Vitium verò in mammis eſſe, idque natiuum, docet id, quod ſemper & quoties pepererunt, fœminæ lac non generant, mammæque ſunt natura nimis paruæ, rugoſæ & contractæ. Si morbi aliqui præceſſerunt, qui mammarum calorem ac conſtitutionem naturalem lædere potuerint, vel medicamenta ad incrementum mammarum prohibendum mammis impoſita fuerint, id ex ipſa fœmina cognoſcendum. Si infans debilis lac non ſugat, prius ſufficiens lactis co-

pia adfuit, quæ poſtea imminuitur, & infantis debilitatis ſigna alia adiunt. Si etiam aliqua perturbatio ſubitúſque caſus præceſſerit, & id fœminæ atque adſtantes patefacient.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Ipſe quidem lactis defectus matri vel nutrici vix aliquid damni adfert: à cauſſis tamen, à quibus ille prouenit, periclitari poteſt; quæ, vt morbi & aliæ nimiæ euacuationes, cum vires noſtras deiiciant, nec ſubitò tolli poſſint, à lactatione mater vel nutrix deſiſtere debet. Si verò cauſſæ non ſint vehementes & reſtitutionis ſpes ſit; ea tentari debet, & lactatio interim continuanda.

2. Ipſi verò infanti non parum lactis matris vel nutricis defectus nocet. Cum enim ſufficiens alimentum non habeat, non rectè nutritur & augetur; & quia non ſat alimenti inuenit, plorat, vigilat, atque inde marceſcit: aut ſi ob defectus lactis nutrix alia quærenda ſit, nec id ſatis commodum eſt.

Curatio.

Curatio. Cauſſæ primò omnes, quæ ad lactis defectum faciunt, quantum fieri poteſt, tollendæ ſunt. Deinde opera danda, vt lac copioſius generetur. Faciunt autem ad lactis generationem alimenta & medicamenta. Alimenta ad ſanguinis generationem faciunt, & proinde debent eſſe boni & multi ſucci, ac facilis coctionis.

Lac generantia. Medicamenta, quæ id præſtant, lac generantia dicuntur. Etſi verò, vt *in Inſtitutionibus lib. 5. part. 1. ſect. 1. cap. 9.* dictum, omnia medicamenta, quæ quocunque modo aliquid, quod lactis generationem impedit, tollunt, lac generantia dici poſſunt: tamen in ſpecie talia dicuntur, quæ vt ſanguis in corpore genitus ad mammas feratur, & ex illo in iis lac generetur, faciunt, & obſtructiones vaſorum in mammis, ſi quæ adſint, aperiunt, ſanguinemque attenuant, & vt liberius ad mammas fluere poſſit, faciunt; & proculdubiò quoque aliquam cum mammis cognationem habent. Cum enim aliæ partes omnes habeant medicamenta ſibi peculiariter cognata, mammis eadem deneganda non videntur. Talia autem ſunt è genere moderatè calefacientium & attenuantium, non verò ſiccantium.

Diæta ad lac generandum neceſſaria. Vt ergo lac deficiens inſtauretur, primò diæta optima opus. Aer ſit temperatus, & potius ad frigidum, quàm calidum declinet. Cibi ſint boni & multi ſucci, ac facilis coctionis, alibi expoſiti. Eaſdem ergo conditiones habeant carnes & piſces. Vbera animalium lactantium, oua ſorbilia, lac, conueniunt. Vtiles ſunt etiam pultes, & cibi ex farina tritici, hordei, lacte, ouorum vitellis, ex amygdalis, pineis, ſacchato, oryza, butyro, caſeo recenti; proſunt item piſtacia, panis martius, vuæ paſſæ, decoctum cicerum. In quibus tamen omnibus temperamenti varij & conſuetudinis habenda ratio. Ditioribus & delicatioribus iuſcula conſummata è ſuccis carnium & vitellis ouorum parari poſſunt. Lac etiam copioſum confectio ſeu edulium ex ſem. lini & melle, vel ſemine ſeſami & melle paratum, vel ptiſana cum fœniculo & aniſo cocta gignit. Panis ſit recens, ex bona farina, & rectè fermentatus, cui momentum ſem. fœniculi vel ammi addi poteſt. Potus ſit vinum dulce album. In noſtris regionibus commodiſſimus potus eſt cereuiſia pura bene defecata, non tenuis nimis, imprimis triticea, quæ, ſi calefiat & butyro condiantur, ac panis addatur, lac copioſum generat. Animi pathemata, mœror, cura, ira vitanda ſunt. Vigiliæ, corporis exercitia nimia, & euacuationes omnes vitandæ. Frictiones tamen mammarum duabus vel tribus horis poſt cibum factæ, vtiles ſunt; vt & partium ſuperiorum.

Lac generantia. Lac autem generantia ſunt *folia, radices & ſemen fœnic.* omnia viridia adhuc & recentia, quod & de aliis obſeruandum: ſiccata enim iam nimis ſiccant, ſcribitque Galenus, *lib. 5. de ſimplic. med. fac. cap. 21.* Quæ calefaciunt, nullamque inſignem adiunctam habent ſiccitatem, lactis procreatricem facultatē habent. Verùm ea numero ſunt per quam pauca. Nec n. facilè inuentu eſt, quod propoſitam intemperie ſortitum ſit mediocritatem: cæterum infinita ſunt, & multitudine incomprehenſa, quæ lac lædunt. Etenim quæcunque plus, quàm expediat, calefaciunt, quæque deſiccant aut refrigerant, partim qualitatem ipſum ſanguinem vitiantia, partim ipſum minorem reddentia, lac prouenire prohibent. Itaque ſiccantia omnia in defectu lactis vitanda. Lac etiam augent *apij ſeu petroſelini radices, anethum, ocymum, ſemen aniſi, erucæ.* Commendantur & *lumbrici terreſtres* vino albo & ſucco fœniculi prius loti, & in furno ſiccati, vel in olla combuſti, quorum ʒ. j. vel ʒ. ij. ex vino albo diebus aliquot horis matutinis exhibentur.

Galactites. Lac ☽. Ad lac etiam generandum prodeſſe creditur *Cryſtallus preparatus, lapis Galactites,* & qui *Lac Lunæ* dicitur, & in montibus Helueticis reperitur, ʒ. j. pondere exhibitus, de quo videatur Anſelmus Boetius, *de lapid. & gemm. lib. 2. cap. 229.* Amatus Luſitanus, *cent. 4. curat. 92.* ſcribit, Anconitanas mulieres hyppocampum piſciculum in puluerem redactum & vino exceptum ad lac prouocandum bibere, atque id votis optimè reſpondere. Compoſita quod attinet, talia præparentur. Vt ℞. *fol. rec. fœniculi, petroſelini*, an. M. j. *hordei* p. ii. *cicer. rubr.* ℥. ß. Coq. & *ſacch.* dulcorentur: vel ebulliant in iuſculo carnis bubulæ vel gallinæ. Vel ℞. *lumbricor. præp.* ℥. ß. *vel rad. fœnic. rec.* ʒ. vj. *hordei* p. ij. Coq. in brodio carnis, & colentur. Vel ℞. *ſem. fœnic.* ʒ. vi. *aniſi* ʒ. j. ß. *erucæ* ʒ. ß. Detur ʒ. j. vel ʒ. ij. cum iuſculo carnis bubulæ vel gallinæ. Vel ℞. *ſem. aniſi, fœniculi*, an. ʒ. ij. *lumbricor. præp.* ℥ j. *ſacch.* ʒ. vj. F. puluis. Vel ℞. *ſem. aniſi, fœnic. ſeſeleos*, an. ʒ. ß. *cryſtalli præp.* ℈. j. *ſacch.* ad pondus omnium. Detur ex vino pro duab. doſibus. Vel. ℞. *vber vaccæ*, teſſulatim conciņdatur, & in furno ſiccetur, ac pulueriſetur. Huius pulueris. ℞. ℔. ß. *ſem. aniſi, fœnic.* an. ℥. j. *cymini*, ℥. ij. *ſacchar.* ℥. iv. F. puluis. Extra etiam quædam ad vaſa aperienda & ſanguinem attrahendum adhiberi poſſunt. Vtilia ſunt fomenta calida, è decocto *fœniculi & apij, mentha* item contuſa mammis appoſita, vel Cataplaſma ex *farina hordei & fermento* parata. Vel tale. ℞. *fol. fœnic. petroſel. rec.* an. M. j. Coq. & contundantur. Adde *farinæ hordei* ℥. ß. *ſem. nigell.* ʒ. j. *ſtyrac. calamit.* ʒ. ij. *ol. lilior. alb.* ℥. ij. F. Cataplaſma.

Imò dropaces & Sinapiſmi adhiberi poſſunt, ſed non diu, & vix per horæ quadrantem in mammis relinquendi, verùm potius ſæpius per interualla repetendi.

CAPVT II.

De Lactis redundantia.

Lactis redundantia. Contrarius affectus eſt lactis nimia copia & redundantia, quam Dioſcorides, *lib. 2. cap. 98.* πεpγάνωσιν nominat, cum lac ita in mammis abundat, vt inde eæ turgeant & intumeſcant, imò doleant; vel etiam ipſum è mammis ſine ſuctione ſponte effluat.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Prouenit autem nimia lactis copia vel ſtatim poſt

partum, cum ſanguinis nimia copia ad mammas confluit; vel poſtea colligitur, cum matres ipſæ infantem lactare nolunt, aut poſtea ablactant, aut licet infans mammas ſugat, omne tamen lac, ob copiam noui ſemper ſuccedentis, exſurgere non poteſt. Copia autem illa lactis continuò ſuccedentis à ſanguinis copia prouenit, concurrente optima mammarum conſtitutione, & vi γαλακτοποιητικῇ in iis forti.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectus ipſe per ſe patet. An verò ex lactis retentione, an verò eius copioſa generatione proueniat, ipſa fœmina facilè docere poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si quædam lactis portio effluat, minus periculi lactis abundantia affert, ſed hoc modo omne ferè illud præcauetur.

2. Si verò retineatur, nec etiam ab infante exſugi poſſit, multa mala parere poteſt, mammarum tumores, inflammationem, dolorem, lactis concretionem & corruptionem.

3. Imò ipſis infantibus lactis illa redundantia incommoda eſt; cum ſi mammæ nimium turgeant, papilla ita commodè ab iis apprehendi, & affluentis lactis impetus ſuſtineri non poſſit. Præterea Ariſtoteles, 7. *de hiſtor. animal. cap.* 12. ſcribit, Infantes plurimos conuulſione corripi, & præcipuè corpulentiores, & lacte vtentes copioſiore, craſſioreque; quem Ariſtotelis aphoriſmum à Galeno prætermiſſum eſſe miratur Rabbi Moyſes, *ſect. 9. aph.* 120. atque ipſe eum in hunc modum citat: Spaſmus etiam infantibus accidit, non ex vitio lactis, ſed ex nimia eius, potiſſimum ſi pingue eſt, copia. Accidit autem hæc conuulſio non ſolùm, quia in ventriculo infantium corrumpitur, ſed etiam quia neruoſum genus percellit, & q. inebriat, de quo *de morb. Infant. part. 2. cap. 7. de Siriaſi*, dicetur.

Curatio.

Curatio.

Primus lactis adfluxus non facilè inhibendus eſt; cum poſtea ſponte ſubſiſtat. Vbi verò poſtea lac ſuperfluum, & copioſius, quàm infans ſugere poſſit, generatur, aut vbi eo pro nutriendo fœtu ampliùs opus non eſt, lactis prouentus inhibendus. Id quod fit, iis, quæ ſanguinem generando lacti neceſſarium mammis ſubtrahunt, vel generationem lactis impediunt, ipſumque abſumunt, occulta imprimis qualitate.

Sanguinis ſubtractio.

Sanguis ſubtrahitur commodiſſimè diæta tenuiore, & iis cibis, qui parum alimenti ſuppeditant, hordeo, oleribus, potu aquæ vel cereuiſiæ tenuioris, motu & exercitio corporis validiore, vigiliis. Si nimia adſit ſanguinis copia, is etiam imminui poteſt, vel venæ ſectione, vel cucurbitulis ſcarificatis. Repelli quoque poteſt ſanguis medicamentis repellentibus, ad venas illas, quæ ab axillari ad mammas deſcendunt, non ipſis mammis, ſed ſupra mammas verſus brachia appoſitis. Sunt autem illa paſſim nota, & parantur ex adſtringentibus, è quibus defenſiua parari ſolent.

Repulſ.

Lac abſumentia.

Lactis autem generationem prohibent, genitumque reſoluunt, & abſumunt, *mentha*, *calamintha*, *apium*, *vitex*, *coriandrum*, *cicuta*, quæ vt mammarum incrementum prohibet, ita etiam lac exſtinguit, vt Dioſcorides, *lib.* 4. *cap.* 74. docet, non vi refrigerante, ſed diſcutiente, qualem ipſi ineſſe, adeo vt etiam duros tumores diſſoluat, vt monet Platerus.

Simplicia.

Verum de mentha & apio dubium videtur. Mercurialis enim & Platerus, vt & alij quidam Practici, mentham & apium fomenti & cataplaſmatis loco ad ſanguinem ad mammas trahendum: Iidem iiſdem ad lac exſiccandum & abſumendum vtun-

A tur. Antiquos ſi conſulamus, Dioſcorides, *lib. 3. c.* 38. de mentha, ſcribit, quod mammas, ſi tendantur, aut lacte turgeant, compeſcat. Et quod lac coire denſarique in caſeum non poſſit, ſi folia potionibus lactis immergantur. De apio verò ſcribit, *ibid. cap.* 64. quod mammarum duritiem ex lacte concretam reprimat. Recentiores quoque Botanici mentham commendant, ad duras mammas, cum nutrices infantes ablactant, ne lac coaguletur. Eodem modo *apium hortenſe*, ſeu *petroſelinum vulgare* poſt ablactatos infantes mammis imponi iubent, ad lac diſſipandum, eiuſque concretionem inhibendum. Ideo cauſſam non video, cur Platerus ſcripſerit, mentham contuſam mammis impoſitam lac allicere.
B Niſi forſan eo fine adhibeatur, cum pituitoſus & craſſus ſanguis venas in mammis obſtruit, qui hac ratione attenuatur.

Compoſita.

Ex ſimplicibus verò modo propoſitis talia compoſita parari poſſunt. ℞. *fol. apij*, *maluæ*, *menthæ*, an. M. j. *ſem. cumini*, *fœnigr.* an. ℥. ß. *fl. chamæm. melil.* an. p. j. Coq. in Aq. pro fomento. Sub finem aliquid *vini* adde. Vel ex iis ad mollitiem coctis & contuſis, addita *farina fabarum & oxymelite* vel *oxycrato* F. Cataplaſma. Vel ℞. *ſem. cymini q. v.* Coq. in *aceto*. In decocto madefiat ſpongia recens, & mammis arctè imponatur. Vel ℞. *ſem. agni caſti*, *pſyllij*, *cymini*, an. ʒ. ij. *alumin. ſciſſil.* ʒ. ij. Coq. in *oxycrato* ad conſumtionem tertiæ partis, & decocto mammæ foueantur. ℞. *ſucci menthæ*, *ſaluiæ*, *pe-*
C *troſelini* an. q. v. Atque in eo pannus maceretur, & mammis imponatur. Vel ℞. *farinæ lentium*, *lupinor.* an. ℥. iij. *ſem. cymini* ʒ. ij. *fol. menthæ* ℥. ß. F. Cataplaſma. Vel ℞. *menthæ ſiccæ* M. ij. *petroſelini abſinthij* an. M. j. Coq. in *poſca* ac contundantur. Deinde adde *farinæ orobi*, *lupinor.* an. ℥. iij. F. Cataplaſma. Qui lactare nolunt, foueant primò mammas hoc decocto: ℞. *fol. maluæ*, *lauri*, *fœnic. apij*, *petroſelini*, *menthæ*, an. M. ß. Fiat decoctum, quo mammæ foueantur. A fotu mammæ *ol. omphacino* illinantur. Tandem ℞. *terebinth. vino & aq. roſ. lota* ℥. iij. *ouor.* num. iij. *croci* ℈. j. *ceræ q. ſ.* F. emplaſt. quod ſuper linteo extenſum, & in medio perforatum, vt papillæ exſeri poſſint, imponendum. Atque hæc cura ſingulis diebus manè & ante cœnam
D repetenda, atque ſi opus ſit, ante emplaſtri impoſitionem lac exprimendum, vel exſugendum.

Ad affluxum etiam ſanguinis prohibendum adſtringentia ſupra mammas verſis ab axillis ad eas deſcendentibus imponi poſſunt, parata ex *ol. myrtino*, *roſaceo*, *aceto*, *bolo Armeno*, *foliis plantag.* in formam linimenti redactis. Vel ſpongia oxycrato madida mammis imponatur; vel cataplaſma ex *farina lentium & ſem. cumini* cum *ol. roſaceo*.

Cautio in refrig. & adſtring. adhibẽdis.

Talia tamen refrigerantia & adſtringentia diu continuare tutum non eſt; cùm eorum vſu lac in mammis facilè coaguletur. Tutius eſt, exſiccantia & diſcutientia antea propoſita vſurpare.

Si tamen metus ſit, ne mammæ ob nimium lactis
E adfluxum inflammentur, omnino repellentibus opus eſt. Itaque *folia lactucæ*, *nymphææ*, *papaueris*, *ſemperuiui*, vel cataplaſmata ex his parata mammis imponenda. Vel ℞. *terebinth. aq. menthæ lota* ℥. ij *pulu. ſem. cumini*, *radic. ireos*, *menthæ* an. ʒ. j. ß. *croci* ℈. j. *ceræ q. ſ.* Fiat Ceratum molle. *Crocus & Cuminum* collo appenſa, vt mammas attingant, etiam lac abſumere creduntur. Si nihil lactis ſponte è mammis effluat, neque etiam medicamenta id abſumere valeant, magnaque ſanguinis copia adſit, & matres infantes lactare velint, ne inflammatio mammarum excitetur, vel lac coaguletur, aut corrumpatur, per interualla ore fœminæ alicuius leniter exſugendum, non verò violenter, ne plus

attrahatur,

attrahatur, interim medicamenta continuanda. Vbi verò dolor magnus, & metus inflammationis non eſt, & mater infantem amplius lactare nolit, vel penitus ablactare velit, omnino à ſuctione abſtinendum. Aliàs enim quo plus lactis exugitur, eo plus affluit.

CAPVT III.

De Lactis vitiis & coagulatione.

ETſi vero lac quantitate moderatum ſit: tamen præterea in ſubſtantiæ ſuo modo ſeſe recte habere, nec nimis craſſum, aut nimis tenue eſſe debet: in qualitatibus eſſe dulce, non acre, ſalſum, aut alterius ſaporis ingrati particeps, non nimis calidum, aut aliarum exceſſum qualitatum habere, vt *part. 1. cap. 2. de morb. infantium*, dicetur. Degenerat tamen non rarò ab iſtis boni lactis conditionibus lac, & vitioſum euadit: quod quibus modis fiat, & quomodo lac vitioſum emendandum ſit, de eo dicetur, *ibid. cap. 3.* cùm vitia illa lactis potius infanti, quàm matri aut nutrici noceant. Propterea etiam hoc loco de vitiis lactis nihil dicemus, ſed tantum de lactis coagulatione agemus.

Lactis coagulatio. Duos autem autores plerique lactis concretionis modos ponunt, vnum appellant θρόμβωσιν, ſeu grumefactionem, id eſt, lactis in grumos concretionem; alterum τύρωσιν, ſeu caſeationem, vbi lac in caſeum quaſi coagulatur. Et grumefactionem quidem fieri dicunt, cum omnes lactis partes, butyroſa, caſeoſa, & ſeroſa ſimul concreſcunt. Caſeationem vero, cum butyroſa ſaltem & caſeoſa pars concreſcunt; ſeroſa vero exhalat & ſeparatur.

Cauſſæ. Verùm de cauſſis valde diſſentiunt. Et primo grumefactionem quod attinet, ſtatuunt Donatus Anton. ab Altomari, *de med. hum. corp mal. cap. 58.* & Mercatus, *lib. 4. de morb mul. cap. 19.* eam non poſſe fieri, niſi à frigido, idque ea de cauſſa, quod lac in grumos non aliter conuertatur, quàm ſanguis: Sanguis vero in grumos non abeat, niſi vbi extra vaſa ſua elapſus calore ſuo deſtituitur. Eodem modo etiam in mammis deficiente earum calore lac in grumos abire ſtatuit, præſertim ſi è vaſis ſuis in ſpongioſa mammarum ſpatia elabatur. Caſeationem vero fieri docet ex immodica mammarum caliditate, exſiccata ac per halitum digeſta parte eius tenui, & ſeroſa ac craſſa relicta. Atque ea ipſa de cauſſa Paulum Æginetam, *lib. 3. cap. 35.* & Aetium, *tetrab. 4. ſerm. 4. cap. 34 & 35.* diuerſam inſtituiſſe horum affectuum curationem, & alia medicamenta pro lactis caſeatione, alia pro eiuſdem in grumos conuerſione ordinaſſe. Mercurialis, *lib. 3. de morb. mul. cap. 5.* lac coagulari tam à cauſſa frigida, quàm calida ſtatuit.

Verùm enimuero vix probabile videtur, duas eiuſmodi lactis concretiones dari, ſed vnicam ſaltem eſſe puto. Neque enim ſerum coagulatur: & vbi etiam extra corpus lac coagulatur, ſeroſa pars ſeparatur. Præterea non rectè ſupponitur, eodem modo lac in grumos conuerti, ſicut ſanguis in grumos conuertitur. Sanguis enim fibras habet, quibus concreſcit, quæ ſi eximantur, amplius non concreſcit, quibus lac deſtituitur, & nihilominus vbi ſanguis è vaſis ſuis excidit, & in externo frigore adſeruatur, ſerum à reliqua eius parte ſegregatur.

Deinde ipſam caſeationem lactis, quam appellant, quod attinet, longe alia ratio mihi videtur caſeationis lactis, quæ fit à coagulo, quàm quæ fit in mammis. Coagulum enim nihil aliud eſt, quàm fermentum quoddam, ſeu lac in ventriculo lactantium animalium fermentatum, quod poſtea lacti additum

A facit, vt & ipſum fermentari incipiat. Vt enim maſſa ſeu paſta cruda panis, ſi adſeruetur, acorem quendam contrahit, & fermentum euadit, quo poſtea farina alia fermentatur: ita etiam in ventriculis animalium lac coagulatur, quod poſtea aliud lactum & illud coagulat. Idem facit acetum vel vinum lacti infuſum: imo antiqui lacte ficulneo, quod non eſt frigidum, ſed calidum & acre, lac coagulabant. Quæ omnia non quatenus frigida, ſed quatenus ſpiritum quendam fermentantem in ſe continent, faciunt, vt & ipſum lac fermentari incipiat, qua fermentatione partes homogeneæ congregantur, & ab heterogeneis ſeparantur. An vero hoc in ipſis mammis, vbi lac non in quodam ſpatio ſeu cauitate hæret, ſed in B ſuis vaſis & glandulis continetur, fieri poſſit, dubito. Mihi probabile videtur, ſi lac diutius in mammis detineatur, partes ſubtiliores & tenuiores ſenſim exhalare, craſſiores relinqui, & inde præcipuè glandulas mammarum indurari, & ſatis duros tumores inde fieri poſſe, cum lactis pars caſeoſa aliàs ad indurationem valde apta ſit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hoc malum, quod lac copioſum adeſt, & in mammis retentum fuit, vnde illæ tument, finduntur, & dolent, atque hinc inde dura quædam tubercula apparent.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Si lac concretum in mammis diu hæreat, dolorq; qui excitatur, continuetur, faciliè fieri poteſt, vt inde ſanguinis adfluxus concitetur, atque inflamma- C tio, & ex inflammatione abſceſſus atque vlcus mammarum oriatur.

Curatio.

Curatio. Curatio ferè eadem eſt, quæ ſcirrhi incipientis. Danda nimirum opera eſt, vt concretio lactis, quæ nondum facta eſt, inhibeatur; id verò quod concretum eſt, diſſoluatur. Ad lactis concretionem prohibendam ℞. *Puln. fol menthæ, ſem. coriandri* an. ʒ. ij. *ol. anethini* ℥. j. *ceræ q. ſ.* F. Linimentum. Vel ℞. *ol. menthæ, chamæmel. aneth. rutac*, an. ℥. j. Miſce. Ad reſoluendum autem lac concretum, exhibeantur, quæ lac concretum diſſoluunt, vt *ſemen fœniculi, cumini, apij, agni caſti, radic. fœniculi, eryngij, ſaluia, mentha, crocus, myrrha, coagulum leporis* ʒ. j. pondere ex malvatico exhibitum. Vt D ℞. *rad. fœnic. eryngij*, an. ℥. j. *fol. malua*, M. j. *fœniculi virid.* M. ß. *ſem. aniſi* ʒ. j. Coq. in ſ. q. aq. pro ℔. j. Col. adde *ſir. de duob. radic. oxymel. ſ.* an. ℥. ij Miſce. Extra vero mammæ foueantur *decocto fol. fœniculi, anethi, abrotani, fl. chamæmel. meliloti, ſem. lini, fœnigræci.* Vel *petroſelinum* ſeu *apium hortenſe* tritum mammis imponatur; aut *mentha* cum butyro caprillo contuſa. Vel ℞. *ſem. nigellæ* q. v. *micæ panis*, q. ſ. Cum cereuiſia miſce, & forma cataplaſmatis impone. Vel ℞. *fol. maluæ & caulium coctorum & per ſetaceum traiectorum* an. E ℥. j. *farinæ lentium*, ℥. j. *ſem. lini, fœnig. fabar.* an ℥. ß. *pingued. gallinæ, ol. lil. albor.* an. q. ſ. F. Cataplaſma. Si tumor ſit durior, *acetum* addi poteſt. Vt ℞. *fol. menthæ, braſſicæ, furfurum* an. M. j. Coq. in aceto, & imponantur. Vel ℞. *ſucci apij, fœnigr. caulium*, an. ℥. j. *aceti* ʒ. vj. *croci* ʒ. j. Miſce. Vel ℞. *fol. apij, anethi, caulium* an. M. j. Coq. ad mollitiem & contundantur. Poſtea adde *puln. myrrhæ, ireos* an. ʒ. ij. *croci* ʒ. j. *ol. rutæ* ℥. j *aceti* ℥. j. ß. Miſce F. Cataplaſma. Vel ℞. *Farinæ lentium, hordei* an. ℥. j. *ſem. lini fœnigr.* an ℥ ß *pulu. ſem. cumini* ʒ. ij. *rutæ, croci* an. ʒ. j Coq. in *aceti q. ſ.* Poſtea adde *mellis q. ſ.* F. Cataplaſma.

CAPVT IV.

De Lactis per aliena loca excretione.

Lac cum vrina excretum.

LAc vt in mammis generatur, ita etiam per earum papillas ab infantibus exſugitur, imò aliquando ſi copioſius ſit, effluit. Refert tamen Ioann. Schenxius, *ex obſeru.* D. Capellæ, fœminam quandam lactis dimidium cyathum cum vrina emmxiſſe. Et Andr. Laurentius, *lib. 7. anat. quæſt.* 11. ſcribit ſe vidiſſe puerperas quàm plurimas per vterum & veſicam maximam lactis copiam excreuiſſe. Per quas autem vias lac ad vterum feratur, dubium eſt. Plerique id per conſenſum illum vteri & mammarum per venas mammarias & epigaſtricas fieri do-

Per quas vias.

B cent. Aliud tamen placet And. Laurentio, dum *lib.* 8. *anat. quæſt.* 11. ſcribit: *Volunt fere omnes Anatomici, epigaſtricæ adſcendentis ramulos cum mammariæ deſcendentis riuulis coire, fierique harum venarum anaſtomoſes. Ego, vt iam lib. 6. indicaui, harum venarum coitum non nego, ſed patentiores & breuiores communionis huius vias inuenio. Epigaſtrica enim vena per vterum non ſpargitur, ſæpiuſque à ramo crurali oritur. Mammaria item, quam vocant, per interiorem ſterni partem excurrit, triangularem muſculum alitura, neque ad mammas ramulos, niſi forte capillares, diffundit. Exiſtimo itaque per hypogaſtricam & ſpermaticam, quæ peculiares ſunt vteri venæ, refluere ad truncum cauæ ſanguinem, lac, cæteroſque humores; à trunco mox in axillarem;*

C *à qua thoracicæ duæ inſignes exortæ, pectorales muſculos & glandoſum mammarum corpus irrigant. Contra à thoracicis refluere lac ad axillarem, ab hac in cauæ truncum, à quo per ſpermaticum ramum in vterum per hypogaſtricum nunc in vterum, nunc in veſicam feratur: vnde plerumque lacteæ funduntur vrinæ poſt partum. Eſt etiam lactis per vrinas expurgationi locus breuiorque ductus per emulgentes ramos.*

Verùm dubito, an iſta, quam proponit Laurentius, via ſit breuior ab vtero ad mammam, & à mammis ad vterum; cum ex eius ſententia neceſſarium ſit, lac primùm in axillarem venam fluere, ab hac in truncum venæ cauæ: imprimis cum experientia

D teſtetur, communicationem iſtam mammarum & vteri fieri per mammariam internam, atque obſeruarit & viderit CL. Io. Riolanus, vt *lib.* 5. *anthropograph. cap.* 3 teſtatur, in puerpera recens enixa, mammariam internam & epigaſtricam craſſitie calamo ſcriptorio pares fuiſſe: imò interdum minimi digiti craſſitiem adæquent, vt Andr. Spigelius, *lib.* 9. *de hum. corp. fab. cap.* 2. refert. Et licet verum, epigaſtricas venas non per vterum ſpargi, ſed hypogaſtricas: quia tamen epigaſtricæ venæ ab eodem ramo oriuntur, à quo hypogaſtricæ, breuior longè via eſt ex mammariis in epigaſtricas, ex epi-

E gaſtriis in hypogaſtricas, atque ex his in vterum, & contra, quàm à mammaria ad thoracicam, ab hac in hypogaſtricam, & ab hac in vterum, ac contra.

CAPVT V.

De rebus alienis per mammas excretis.

Pus è mammis effluens.

VT in mammis nihil aliud, quàm lac, ſecundum naturam generatur: ita etiam nihil aliud ex iiſdem excerni debet. Accidit tamen, vt res aliæ præter naturam interdum per mammas excernantur.

Primò, in vlceribus pus per mammas effluit, &

A quidem in diuturnis vlceribus ſatis diu, qui fluxus poſtea ſanato vlcere ceſſat. Et ex obſeruationibus D. Iohan. Bauhini Schenkius, *lib.* 2. refert, moniali cuidã, pus per mammillas ab aliquot annis fluxiſſe. Verùm cum eadem fuerit vteri albis fluoribus obnoxia, proculdubio non verum pus fuit, ſed illa ipſa materia, quæ antea per vterum euacuabatur.

Sanguis menſtruus.

Deinde obſeruatum, ſanguinem menſtruum ſtatis periodis per mammas euacuatum fuiſſe. Ita autor eſt Amatus Luſitanus, *cent.* 2. *cur.* 21. Mulieri cuidam nobili, cum puerum lactaret, & menſes longo tempore ſuppreſſos haberet, per mammas ſanguinem illi effluere cœpiſſe copioſiſſimum, à quo præter fluxionis tædium, nullum capitis dolorem aut noxam percipiebat. Facta tandem ex ſaphena pedis ſanguinis copioſa extractione, ſanguinem illi-

B co retractum fuiſſe, & mulierem ab hac fœda affectione liberatam fuiſſe.

Dalechampius *in annotat. ad cap.* 15. *lib.* 26. *Plinij*, refert, nobili cuidam fœminæ, ſtato temporis interuallo, ſanguinem è ſiniſtra mamma fluere guttatim ſolitum, quem cum Medicus imprudenter adſtringentibus remediis inhibuiſſet, ac retinuiſſet, enatum inde cancrum, eoque illam periiſſe.

Et Mauritius Cordæus, *comm. 6. in lib.* 1. *Hippocratis de muliebr.* ex D. Fabri relatione hæc habet: Viſa eſt mulier, anno 1569. Caſtelloduni ad ſuperiorem portam habitans, cui menſtrua per mammæ ſiniſtræ papillam menſibus ſingulis tanta copia profluebant, vt quatuor vel quinque lintea vel mantilia imbubinaret inquinaretque ſordidiſſi-

C mè. Eandem hiſtoriam Ambr. Paræus, *lib.* 23. *cap.* 52. refert. Idem Luſitanus, *cent.* 7. *obſeru.* 48. narrat, Mulieri cuidam, quæ iam ter pepererat, & quartò vterum geſtaret, & propè partum ageret, ex mamma dextra ſanguinem multum fluxiſſe, reliquam læuam lacte nouo, coloſtro dicto, plenam fuiſſe, & poſtea puerum feliciter peperiſſe, & ſaluam fuiſſe.

Et And. Laurentius *in Anatom.* ſcribit ſe vidiſſe mulieres quaſdam, ſuppreſſis menſibus, ſanguinem ſtatis periodis, certiſque circuitibus per mammarum papillas profudiſſe.

De ſanguinis ad mammas confluxu, ſcribit Hippocrates, 5. *aphoriſ.* 40. *Quibuſcunque mulieribus*

D *ſanguis ad mammas colligitur, furorem ſignificat.* Scribit tamen Amat. Luſitanus, *allegato loco*, ſe in duabus nobilibus fœminis, altera Luſitana, altera Itala, ſanguinem per mammillarum papillas effluere, obſeruaſſe, quarum tamen neutra in furorem aut inſaniam deuenit, ſed potius ſanguine ex ſaphena illico miſſo reſtituta fuit. Verùm exiſtimo, Hippocratem hoc aphoriſmo non loqui de menſtruorum ſuppreſſorum per mammas euacuatione, ſed eo affectu, cum, vt Galenus *in comm.* habet, plurimus ſanguis feruens per totum corpus vagatur, & caput præcipuè petit, vnde inſania oritur. Cuius cum aliqua pars ad mammas conuertitur, vt loquitur Hippocrates, & per eas non euacuatur, ſed ibi dolorem

E vel inflammationem excitat tum ſanguinis ad mammas conuerſio futuræ inſaniæ indicium eſt.

Curatur autem affectus iſte commodiſſimè, ſi ſaphena in pede aperiatur, atque ita ſanguinis impetus, qui præter naturam verſus ſuperiora eſt, ad vterum & partes inferiores reuocetur, vt obſeruationes ex Amato Luſitano modò allatæ docent.

Pilos quoque interdum ex mammis excerni, ſupra, *ſect.* 1. *cap.* 10. dictum eſt.

Pili.

CAPVT VI.

De colore papillarum mutato, & mammarum dolore.

Papillarū color. PApillæ in virginibus naturaliter inſtar fragi rubent, adeo vt nonnulli ſtatuant, colorem illum mutatum, ob vteri cum mammis conſenſum, virginitatis amiſſæ ſignum eſſe. Sed falsò. Equidem in lactantibus liuent, nigricant in ſenibus: tamen cum & in mulieribus, quæ Venerem expertæ ſunt ſæpe iſte color remaneat: & ex morbo etiam mutari poſſit: coloris iſta mutatio, pro ſigno virginitatis amiſſæ haberi non poteſt. De quo ſcribit Hippocrates, 6. *epid. ſect.* 5. *Si mammarum papillæ, & quod rubet in illis, palleſcat, morboſum vas eſt.* Nomine autem τῦ ἄγγεος, ſeu vaſis, vterum intelligit. Cum enim vteri, vt dictum aliquoties, & mammarum maximus conſenſus ſit, ſi vterus ſeſe non bene habeat, etiam mammæ compati, & color iſte papillarum rubeus mutari poteſt, idque æque in virginibus ac mulieribus accidere poteſt.

Tandem vt in aliis partibus ſenſu tactus præditis, ita etiam in mammis dolor quandoque excitatur. Ortum verò, vt in aliis partibus omnibus, ille habet à ſolutione continui: quæ fit à tenſione in mammarum à lactis abundantis diſtenſione & inflammatione; vel eroſione & vellicatione ab acribus humoribus in cancro & aliis vlceribus. Dolor mammarū.

A qua verò harum cauſſarum ortum habeat, facilè ex ipſis affectibus cognoſcitur. Et quidem qui à lactis copia prouenit, mitiſſimus eſt; grauior qui ab inflammatione; grauiſſimus, qui à cancro.

Tollitur verò commodiſſimè, cauſſis hiſce, & morbis, à quibus pendet, ſublatis, de quo ante dictum. Interim tamen licet ad dolorem à tenſione ex lacte & inflammatione vſurpare anodyna, ex *lactuca, chamæmelo, panis medulla* cum *ol. roſar.* & alia, quæ in partium externarum dolore cum inflammatione vſurpari ſolent. In cancro verò ex *aqua ſolani.* Vel ℞. *nucleor. Perſicor.* q. v. Contundantur, infundantur in *Aq. frig. ſ.* vel *lactucæ* horis iv. Poſtea colentur, & colatura linteolum madefiat, & mammæ dolenti imponatur, idque ſæpius repetatur. Vel imponatur *anagallis* viridis contuſa.

Atque hæc de Morbis & Symptomatibus, quibus Mulieres obnoxiæ ſunt, dicta ſunto: quæ vt in plurimarum commodum & ſanitatem cedant, Deus faxit.

DE INFANTIVM CVRATIONE TRACTATVS,

AVTORE

DANIELE SENNERTO, DOCTORE.

Libro tertio Practicæ adiectus.

PROOEMIVM.

AETATIBVS *etiam ſui peculiares morbi ſunt, vt Hippocrates*, 3. aphor. 24. & ſeqq. *docet*; & Galenus, 1. epid. comm 1. aphor. 1. *explicat, immutantur morborum ſpecies primò per anni tempora, quia ſingulis anni temporibus varij fiunt humores; ſecundò per naturas & ætates, quia pro naturis & ætatibus alia dantur temperamenta, & humorum exſuperantiæ diſſident, pro quarum reſpectu morborum differentiæ commutantur. Imprimis verò infantes multi morbi infeſtare ſolent, qui etiam vulgo Infantium morbi nominantur. Cum quibus tamen ita comparatum eſt, vt pauci omnino tali natura prædıti ſint, vt infantibus proprij ſint, & ſolis accidant. Quapropter etiam factum puto, vt Antiqui eos ſeorſim non explicauerint, ſed inter alios morbos eos recenſuerint: vt Mercurialis ſine cauſſa Medicos antiquos, & Maiores noſtros accuſare videatur, quod partem hanc de Morbis infantium ieiunè, imò imprudenter & frigidè tractauerint; & Ranchinus parum prudenter ſcripſerit, maiores noſtros miſerè de morbis puerorum tractaſſe, vt ferè ſepulta iacuerit partis iſtius theoria & praxis, & tantam fuiſſe Græcorum, Latinorum & Arabum negligentiam, vt tam præclaram, tamque neceſſariam Medicinæ Practicæ partem poſteritati tractandam reliquerint. Iniuria adfici Antiquos, vel id docet, quod Mercurialis & alii, qui de hac materia ſcripſerunt, ſingulis pene capitibus, Græcos, Latinos & Arabes allegant. Annon enim de variolis & morbillis ſcripſerunt Arabes? Annon de hydrocephale paſſim Græci & Arabes? Annon de Achoribus, fauis, tinea, epilepſia, dentitione, balbutie, ranula ſub*

lingua, aphthis, exomphalo, ani procidentia, lumbricis, & aliis plurimis iidem Græci, Latini & Arabes? Illi ipſi potius accuſandi videntur, quod multos morbos in ſuos libros congeſſerunt, qui adultis non minus familiares ſunt, quàm infantibus; & in morbis & ſymptomatibus infantium omnia, quæ de natura & cauſſis eorum dici poſſunt, afferunt, cum tamen ſæpe paucæ cauſſæ ſint, quas enumerant, quæ in infantibus locum habent. Nos dabimus operam, vt eas præcipuè infantium præter naturam adfectus tractemus, qui infantibus vel ſolis competunt, vel magis familiares ſunt, quales recenſet Hippocrates, dum 3. aphor. 24 ſcribit: Paruis & nuper natis puerulis fiunt oris vlcera, vomitiones, tuſſes, vigiliæ, pauores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates; & aphor. 25. Aduentante dentitionis tempore, gingiuarum pruritus, febres, conuulſiones, alui profluuia, maximè cum caninos edunt, & iis præſertim qui aluo ſunt dura; & aphor. 26. Ipſis verò grandiuſculis tonſillarum inflammationes, vertebrarum in occipitio introrſum luxationes, anhelationes, calculi, lumbrici rotundi, aſcarides, verrucæ penſiles, ſatyriaſmi, ſtranguria, ſtrumæ, & alia tubercula, præcipuè verò ante dicta. De quibus, & aliis quibuſdam iam agemus, vtpote quod quidam ſolis infantibus competunt, vt dentitio, & quæ eam comitantur ſymptomata, cruſta lactea, & Achores: quidam infantibus maximè ſunt familiares, & iis frequentius accidunt, quàm aliis ætatibus, quales ſunt variolæ, morbilli. Infeſtant autem hi adfectus præter naturam infantes frequentius, quia iſta ætate diſpoſitiones peculiares, adfectuum iſtorum cauſſæ, magis vigent & præſentes ſunt, vt in ſpecie poſtea patebit, quæ poſtea in pubertate & aliis ætatibus euaneſcunt & ceſſant. Et licet quidam ex iſtis adfectibus, quos proponemus, etiam aliis ætatibus conueniunt: tamen in iis hac ætate curandis peculiari prudentia opus eſt, cùm infantes non omnia medicamenta, quæ adulti ferre poſſunt. Et quia non ſolùm peculiarem curandi rationem infantes requirunt, ſed & aliam longè diætam, quàm adultiores, etiam de diæta infantium agemus. Atque ita tractatus iſte duabus partibus abſoluetur, in quarum prima de diæta infantium, in altera de adfectibus præter naturam eorundem dicetur. In theoria tamen horum adfectuum penè omnia, quæ de natura eorum dici poſſunt, vt libris ſuperioribus propoſita, omittemus; cauſſas quoque eas ſaltem recenſebimus, quæ infantibus propriæ ſunt.

PARS PRIMA.

De Diæta & Regimine Infantium.

CAPVT I.

De Nutricis electione & Diæta.

DIÆTA infantium à Diæta adultorum multùm diſcrepat. Et primò alimentum quod attinet, cum infantes dentibus, ad ciborum maſticationem idoneis, non inſtructi ſint, neque etiam cibos crudiores concoquere poſſint, vtpote quod in vtero materno ſolo matris ſanguine nutriti ſunt, Creator rerum ſapientiſſimus infantibus de peculiari nutrimento proſpexit, mammaſque fœminis dedit, in quibus ſanguis ille, qui infantem in vtero nutriuit, edito eodem in luce in lac conuertitur, quem infans progenitus, naturæ inſtinctu, ſtatim è mammis ſugit; quas propterea Phauorinus apud Gellium, *libro duodecimo, capite primo*, fontem ſanctiſſimum corporis generis humani educatorem nominat. Itaque dum de Infantis regimine & diæta agitur, prima cura de Nutrice eſſe debet, quæ infantem in lucem editum nutriat. Cenſemus autem lac maternum infanti commodiſſimum eſſe alimentum, vtpote quod ex eodem ſanguine generatur, è quo infans in vtero formatus, & nutritus eſt, de quo poſtea in quæſtione dicetur.

Quale alimentum infantibus commodiſſimum.

Quia tamen interdum ob matris debilitatem & morbum aliquem, neceſſariò alia nutrix adhibenda, eligenda, quæ primò ſit ſana, nec morbo aliquo detineatur, boni corporis habitus, colore potius roſeo, qui optimi temperamenti ſignum eſt, quàm fuſco, & cum matris conſtitutione corporis conueniat; niſi forſan mater & infans non ſint bonæ conſtitutionis, vt eam corrigere, & in meliorem deflectere opus ſit; non ſit luſca, ne infans eidem vitio adſueſcat. Secundò, ſit ætatis vegetæ; ab anno vigeſimo ad trigeſimum. Tertiò, ſit bene morata, animo tranquillo, non iracunda, non melancholica, non ſtolida, non ſalax, non ebrioſa. Quartò, non ſit primipara, ſi haberi poteſt, lacque nec nimis recens, nec nimis vetus habeat, & propterea à partu non vltra decimum menſem abſit. Quintò mammas mediocres & bene conformatas, non laxas, non pendulas habeat, papillas elegantes & quas infans in ſugendo bene capere poſſit.

Qualis nutrix eligenda.

Vtatur autem nutrix bona diæta. Aërem intemperatum, ſeu frigidum, ſeu calidum, vitet. Mundiciei ſtudeat, corpus ab omnibus ſordibus crebrò mundet, veſteſque puras habeat. Cibis vtatur boni ſucci & facilis coctionis. Equidem commodum eſt, vt ſi mater, quæ eſt in re lauta, & ſuis vberibus prolem ſuam alit, ſaltem carne veruecina, hœdina, vitulina, pullis gallinaceis, gallinis & caponibus, perdicibus, turdis ouis, & ſimilibus veſcatur: Verùm cum ſæpiſſime nutrices tenuioris fortunæ cibis delicatis non adſuetæ accerſantur, eæ à victu conſueto non nimis ſubitò tranſeant, & quæ cibis minùs delicatis adſueta eſt, non nimis auidè lautiorem

Diæta nutricis.

A ſumat ſed paulatim ei adſueſcat; à cibis tamen valdè intemperatis, vitioſi ſucci, nimis ſalſis, aut aromatibus valde conditis ſemper abſtineat. Non etiam nimio cibo ſe oneret, ſed famem cibus, ſitim potus expectet, ſaturitatem verò nimiam caueat. Vini in adſuetis vſus ſit moderatus, cùm copioſius ſumptum lac nimis calefaciat. In noſtris regionibus cereuiſia potus conuenientior eſt. Vigilias immoderatas, quantum fieri poteſt, nutrix vitet, & ſi interdum, dum infantes inquieti ſunt, noctu vigilare oporteat, det operam, vt ſomnio matutino id compenſet. Vitam non plane otioſam & deſidem agat, ſed mediocribus laboribus exerceatur. Animi pathemata nimia vitet, neque domeſtici occaſionem iraſcendi vel mœrendi nutrici temerè præbeant; cum ex eiuſmodi animi adfectibus lac corrumpatur, indeque infantes in grauiſſimos morbos conijciant. A Venere nutrices toto lactationis tempore abſtineant; cum coitus lac corrumpat, ipſique malas qualitates imprimat, & ſi concipiat nutrix, B infanti qui alitur, id noxium ſit, cum & lac imminuatur, & alienis qualitatibus inficiatur. Aluus ne laxa ſit, nec adſtricta. Si propter victum liberaliorem, aut alia de cauſſa vitioſi aliquid humoris in nutrice cumulatum eſſe ſuſpicio ſit, leui aliquo purgante nutrix euacuanda, quæ eo die, aut certe maxima diei parte, à lactatione abſtineat; niſi ſaltem eadem opera infans purgandus ſit.

QVÆSTIO.

An commodius Infans lacte materno, an verò Nutricis alienæ alatur?

Infantem commodiſſimè ali lacte materno, modò dictum eſt. Generatur enim illud ex illo ipſo ſanguine, è quo infans in vtero materno formatus & C nutritus eſt, & proinde naturæ infantis maximè cognatum alimentum eſt. Nutricis verò lac, quanquam etiam lac ſit, & quidem humanum: tamen omnino in hoc non minor eſt differentia, quàm conſtitutionis corporis ac temperamenti matris & nutricis, & nullius nutricis lac tantam habet conuenientiam cum corpore infantis, quàm lac maternum, quod è ſanguine generatur, è quo infans antea formatus, & in vtero nutritus eſt. Et licet vitulum hoc vel illo lacte vaccino alere perinde foret: tamen in homine hoc non parum refert, qui non vt vitulus ad paſtum ſolum, ſed longè in nobiliorem finem & diuiniora opera educatur. Ideoque nonnulli eas matres reprehendunt, quæ alienis nutricibus infantes ſuos nutriendos tradunt. Ita Phauorinus Philoſophus, vt A. Gellius, *lib. duodecimo*

An commodius lacte materno, an nutricum, alantur infantes.

cap. 1. refert, cum audiſſet à matre nobilis cuiuſdam puerperæ, parcendum eſſe ei, & adhibendas puero nutrices, ne ad dolores, quos in enitendo tuliſſet, munus quoque nutricationis graue ac difficile accederet, dixiſſe; Oro te mulier, ſine eam totam integram eſſe filij ſui matrem. Quod enim eſt hoc contra naturam imperfectum ac dimidiatum matris genus, peperiſſe ac ſtatim à ſe abieciſſe; aluiſſe in vtero ſuo ſanguine ſuo, neſcio quid, quod non viderit, non alere nunc ſuo lacte, quod videat iam viuentem iam hominem, iam matris officia implorantem? Et Scipionem Africanum dixiſſe ferunt; Ego magis mihi iudico eſſe matrem, quæ etſi non me peperit, per biennium me nutriuit, quàm quæ me peperit, & poſtea dereliquit. Præterea cum parentes pij & probi liberos ſuos non ſolùm facie & forma corporis, ſed & ingenio ac moribus ſibi ſimiles fieri cupiant, id conſequentur felicius, ſi mater ſuo lacte infantem alat, quàm ſi nutrici lactandum tradat. Licet enim nutrimentum facultati naturali proximè inſeruiat; non animali, atque ita ad ingenium formandum, quale etiam lac infans ſugat, non multum facere videatur: tamen cum ex chylo ſanguis, è ſanguine ſpiritus generentur, & certum ſit quod mores ſequantur temperamentum corporis, ad hoc verò conciliandum lac non parum faciat: cum ipſo lacte nutricis mores imbibuntur, qui plerumque minus probati ſunt. Mercenariæ enim illæ nutrices, quæ etiam ad nobilium liberos lactandos conducuntur, ruſticæ plerumque ſunt, aut certe de vulgo hominum, moribuſque parum politis & probatis præditæ, imò ſæpiſſime meretrices. Graui oratione apud Gellium, *loco allegato*, id perſequitur Phauorinus: Quæ, malûm, *inquit*, ratio eſt, nobilitatem iſtam nati modò hominis corpuſque & animum benignè ingenitis primordiis inchoatum, inſitiuo degenerique alimento lactis alieni corrumpi? præſertim ſi iſta, quæ ad præbendum lac adhibetur, aut ſeruilis, & vt plerumque fieri ſolet (de more ſui temporis & gentis loquitur) externæ atque Barbaræ nationis, ſi improba, ſi informis, ſi impudica, ſi temulenta eſt. Nam plerumque ſine diſcrimine, quæcunque id temporis lactens eſt, adhiberi ſolet. Patiemur igitur infantem noſtrum pernicioſo contagio infici, & ſpiritum ducere in animum atque in corpus ſuum ex corpore & animo deterrimo? Id hercle ipſum eſt, quod ſæpe numero miramur quoſdam pudicarum mulierum liberos parentum ſuorum neque corporibus neque animis ſimiles exſiſtere. Hinc immiſericordiam Dido exprobratura Æneæ, 4. *Æneid. apud Virgil.* ait: *Hircanæque admorunt vbera Tygres*; quod ex Græco deſumptum, λεαίνας μαστὸν ἐθήλαζε, *Leæna vbera ſuxit.* Inſuper matrũ amor maior eſt in liberos, quàm nutricum, quæ mercedis tantum cauſſa hoc officium præſtant, & proinde eorum curam negligentius habent, & neque detrimenti quicquam cauent, omneſque moleſtias, quas lactatio coniunctas habet, patienter ſuſtinent, modo infanti bene ſit, quod nutrices illæ mercenariæ non faciunt, & ſi à matribus de ſuo officio & infantis ſalute moneantur, monendo deteriores fiunt. Quæ nutricum improbitas & negligentia adeo nota eſt, vt Græcis occaſionem prouerbij dederit, quod exſtat apud Ariſtophanem, *in milit.* καθάπερ αἱ τίτθαι σιτίζεις κακῶς, *quemadmodum nutrices paſcis male.* Tandem accidit ſæpiſſimè, vt infantes ob illam continuam conuerſationem, & acceptiſſimum ac gratiſſimum lactationis officium, nutrices plus ament, quàm matres, & vt Phauorinus apud Gellium, *loc. alleg.* ait, ipſius infantis affectio animi, amoris, conſuetudinis, in ea ſolùm vnde alitur, occupetur, & proinde, prout in expoſitis vſu venit, matris, quæ genuit, neque ſenſum vllum, neque deſiderium capiat. Et fruſtra mammas ac lac Natura matri dediſſet, ſi ullo infans non alendus eſſet, neque ſolùm pauperum indigentiis occurrere, ſed omnium omnino infantium neceſſitati Creator optimus prouidere voluit.

Alij contra nutricibus tradendos eſſe infantes exiſtimant, hiſce de cauſſis: Primò, quòd ſæpe matres non ſint optimo temperamento præditæ, ſed morboſæ, quædam etiam non bene moratæ, quam vitioſam diſpoſitionem, cùm infantes à matribus acceperint, non augendam eſſe lacte matris vitioſo, ſed potius corrigendam lacte nutricis meliori temperamento præditæ. Secundò, ad dolores & labores, quos in pariendo tuliſſet mater, onus lactationis & nutritionis graue ac difficile addendum non cenſent, idque præcipuè faciendum eſſe in iis, quæ ſunt teneriori corpore. Delicatiores enim & molliores fœminas, tantam & tam longam fœtum lacte nutriendi moleſtiam ferre non poſſe. Tertiò putant, quod recta diæta facilius nutrici, quàm delicatæ matri imperari poſsit. Quartò, ea de cauſſa quoque nutricum potius lacte, quàm matrum, alendos cenſent infantes, quod animi adfectib. magis obnoxiæ ſint matres, quã nutrices, & facilè perturbẽtur, ſi malè habeãt infantes, vnde lac corrumpatur, & in morbos infantes coniiciantur. Quintò, quod matres Venere vtantur, atque inde vel imprægnentur, vel menſes patiantur, vnde lac & imminuitur & vitiatur. Sextò, quòd lac primis diebus tenuius & aquoſius eſt: ideo, quia ſanguis primis diebus nondum adſuetus eſt ad mammas adfluere, neque etiam mammæ in elaboratione lactis adhuc exercitatæ ſunt. Ideoque putant, commodius eſſe, infantem lacte nutricis ali, quæ habeat lac minus ſeroſum & aquoſum. Septimo, labem per contagium lacti accedere primis diebus putant, ex lochiis impuriſsimis & venenatis, nonimeſtri ſpatio detentis. Tandem ea quoque procuidubio cauſſa eſt, quod matres plurimæ ſuis mammis alere infantes nolunt, ne pulchritudo corporis, quæ ex mammis eſt, corrumpatur.

Verùm enimuero prior ſententia verior eſt, ob rationes pro ea allatas. Inter rationes vero pro contraria opinione adductas, prima ſaltem attendenda eſt. Si nimirum mater nimis debilis ſit, aut morbo aliquo corripiatur, aut corpus νοσερὸν habeat, aut inſigniter malè morata ſit. Tum enim, commodiore nutrice adhibita, vitia illa animi & corporis emendare licet. Reliquæ vero rationes non magni momenti ſunt. Nam ſecundo, etſi mater ſit tenella & delicata: tamen qui vires dedit ad concipiendum, fœtum geſtandum, & pariendum, idem & ad lactandum vires dabit, ac teſtatur experientia, ſæpe etiam tenellas fœminas prolem ſuam optimè ſuo lacte nutrire. Tertio matres honeſtæ longe obſequentiores ſunt maritis & Medicis, ac diætæ, ſalutis prolis gratia, quam impenſe amant, obſeruantiores, quàm mercenariæ nutrices. Quarto, teſtatur experientia, nutrices mercenarias plerumque affectibus malis duci & moueri, & cum familia rixas alere, facilique de cauſa ira commoueri, inde infantes ſæpe in periculum graue coniicere. Quinto, Venerem quod attinet, matres ſalutis liberorum amantes, etiam hac in parte, quid ſui officij ſit norunt, Venere abſtineant; cum honeſtis matronis ſæpe longiori tempore, ob itinera, vel morbos maritorum, debito coniugali carendum ſit. Sexto, nil etiam ex lacte primis diebus ſeroſiore incommodi infantes percipiunt, vt ipſa experientia teſtatur: & ſi hanc ob cauſſam materno lacte alendi non eſſent infantes, omnes omnino nu-

tricibus tradendi eſſent. Et ſi quid incommodi habet hoc lac ſeroſius, facilè alieno lacte adhibito per paucos dies curari poſſit. Cenſet tamen Adr. Spigelius, lac illud ſeroſius primis diebus nullum habere incommodum, ſed naturam eo ipſo ſaluti infantis proſpexiſſe, vt ſcilicet iſto lacte ſeroſiore feculenti humores, in ventriculo & inteſtinis infantium, in vtero materno collecti, abſtergerentur. Septimò, nil quoque periculi ex lochiis, quibus primis diebus lac inſici putant, metuendum. Etenim quicquid vitioſum eſt, per vterum euacuatur, puriſſima verò ſanguinis pars ad mammas, ad lactis generationem, mittitur. Et omnino, ſi aliquid valeret hæc ratio, ſaltem primis diebus, quibus lochia fluunt, nutricibus tradendi eſſent infantes, non toto lactationis tempore. Tandem, quod pulcritudinem illam corporis & mammarum, quæ lactatione corrumpatur, attinet, de eo Phauorinus, *loc. alleg.* apud Gellium egregiè: An putas naturam fœminis mammarum vbera quaſi quoſdam næuulos venuſtiores, non liberorum alendorum, ſed ornandi pectoris cauſſa dediſſe? Sic enim pleræque iſtæ prodigioſæ mulieres fontem illum ſanctiſſimum corporis, generis humani educatorem, arefacere ac extinguere, cum periculo quoque auerſi corruptique lactis, laborant, tanquam pulchritudinis inſignia ſibi deuenuſtet.

CAPVT II.

De Lactis boni conditionibus.

SIue autem mater ſiue nutrix aliena infantem alat, lac bonum eſſe debet. Sumuntur autem lactis boni notæ primò à ſubſtantiæ modo. Bonum enim lac nec nimis craſſum, nec nimis tenue eſſe, ſed mediam conſiſtentiam habere debet. Nam craſſum facilè in ventriculo infantis non coquitur: tenue verò ex cruditate prouenit, & ſeroſum humorem copioſum admixtum habet. Conſiſtentia verò lactis cognoſcitur, ſi ex Aëtij ſententia pilus ei immergatur. Nam ſi lac bonæ conſiſtentiæ ſit, æqualiter pilo adhæret: ſi verò nimis tenue ſit, planè defluit. Vulgò bonæ conſiſtentiæ lac putatur, ſi patinæ, vngui vel ſpeculo inſtillatum ſubſiſtat, & nec ſtatim defluat, nec reclinatum immotum hæreat: ſi quidem ſi ſtatim inſtar aquæ diffluat, nimis tenue & ſeroſum eſt: ſi verò mota & reclinata patina, vngue vel ſpeculo immotum hæreat, nimis craſſum & viſcidum eſt.

Lac bonum vnde cognoſcatu.

Secundò lac ſit boni coloris, album nimirum & eius coloris, qui inde lacteus appellatur. Ab hoc colore quo magis recedit lactis color, eo deterius eſt, & vel cruditatis, vel aduſtionis, vel humoris vitioſi admixti indicium eſt.

Tertiò, ſapor ſit dulcis & gratus, qualis lacti proprius eſt, & non facilè in alia re inuenitur. Si verò lac inſipidum ſit, cruditatem arguit: ſi acidiuſculum, intemperiem frigidam: ſi ſalſum, acre, amarum, intemperiem calidam, vitioſoſque humores admixtos habet.

Quartò, ſit boni & ſuauis odoris, nihilque acre, virosum, nidoroſum, acidum exſpiret. Tale enim quod ſi lac reſerat, facilè in ventriculo infantis corrumpitur.

CAPVT III.

De vitiis lactis emendandis.

CVm verò non rarò accidat, vt cùm matrum, tum nutricum lac ab ea, quam deſcripſimus, bonitate deflectat, nec tamen ſemper nutricem, ſeu mater, ſeu aliena ſit mutare liceat, aut commodum ſit: qua ratione lactis illa vitia emendari poſſint, dicendum. Sunt autem ea varia: de copia aut paucitate hic nihil dicemus, cum de eo vbi de mammarum, quorum munus eſt lac generare, ſymptomatibus egimus, *lib. 4. part. 3. ſect. 1.* dictum eſt. Hic ſaltem de lacte tenui, craſſo & alienis qualitatibus prædito emendando agemus.

De Lacte tenui & aquoſo.

Lac iuſto tenuius euadit, ob ſeri & aquoſæ humiditatis copiam nimiam, quæ ſanguini, è quo lac generatur, permiſcetur. Copia autem nimia ſeri colligitur, vel ob errores in victu commiſſos, vel ob coctionis, præcipuè in epate, debilitatem, vel etiam ob mammarum intemperiem, imprimis frigidam & humidam.

Lac tenue & aquoſum.

Lac ſeroſius quomodo cognoſcendum ſit, *preced. cap.* dictum, cui hoc addendum, ſi lac coagulari permittatur, facilè patebit, an ſeri nimia copia adſit. Cauſſæ etiam modò enumeratæ è ſignis ſuo loco propoſitis innoteſcunt.

Signa lactis tenuis.

Tenuius autem & ſeroſius minus nutrit, vnde infantes emaciantur, ſæpe quoque in diarrhœam ea de cauſſa incidunt: vel ſi lac acrius ſit, appetitus deiicitur, & puſtulæ in corpore excitantur.

Progn. ſis.

Vt verò lac craſſius fiat, cibis ſiccantibus & calefacientibus vtendum, pane bene cocto, aniſo & fœniculo condito, carnibus aſſis, oryza, amygdalis: piſces, olera, fructus horarij vitandi, neque etiam iuſcula multa ſumenda. Potus ſit vinum vel cereuiſia bona. Nutrix vtatur exercitio frequentiori, qua diætæ ratione ſi nondum illud vitium corrigatur, lenis humoris ſeroſi purgatio inſtituenda, ad quam rem *ſir. roſ. ſolutiuus*, & *mechoacanna* vtilia ſunt, ac ſi ſerum ſit bilioſum, etiam *rhabarbarum*. Tandem quoque ſudores vel Laconico, vel medicamentis prouocandi, vt ſuperfluæ humiditates in corpore abſumantur. Si tamen ob epatis vel alterius viſceris vitium humores ſeroſi in corpore cumulentur, id emendandum, & bona in corpore coctio procuranda. Si mammæ ſint frigidæ & humidæ calefacientibus & ſiccantibus ea intemperies corrigenda.

Curatio.

De Lacte craſſo.

Contrarium vitium eſt lactis craſſities nimia. Contrahitur autem illud vel propter cibum aut potum craſſæ ſubſtantiæ vel propter mammarum temperamentum calidius & ſiccius, quo tenuiores partes ſanguinis abſumuntur & aduruntur.

Lac craſſum.

Cognoſcitur lac craſſius, vt *cap. preced.* dictum, ſicut & poſt lactis emulſi concretionem, ſi parum ſeri habet.

Signa.

Solet verò lac craſſum plura ſecum trahere incommoda. Nam & difficilius coquitur, & facilè in ventriculo coagulatur, vnde varij morbi & ſymptomata in infantibus excitantur.

Prognoſtica.

Emendatur autem nimia lactis craſſities cibis boni ſucci & faciliis coctionis, quales ſunt carnes pullorum, vitulina, hœdina: à bubulis verò piſcibus & ſimilibus, vt & caſeo abſtineat. Quæ ſi non ſufficiant, medicamenta moderatè calefacientia & humectantia, ac ſimul attenuantia exhibeantur, vt *ſerum lactis recens hyſſopus, cichoreum*, & ſi vitioſi aliqui craſſi humores ſanguini permixti ſint, ij euacuentur.

Curatio.

Lac ſi ſit craſſius, interdum planè induratur. Et quidem ſi ſecundum omnes partes, butyroſam, caſeoſam & ſeroſam concreſcat τρόμβωσις ſeu grumefactio dicitur: Si verò ſaltem ſecundum partem butyroſam & caſeoſam, τύρωσις, caſeatio, nominatur. Verùm cum hoc vitium potius matribus & nutricib. damnum afferat, quàm infantibus, niſi quod ipſis lac alimentum ſubtrahitur: de hac lactis concretione ſupra, *lib.* 4. *part.* 3. dictum.

Lactis acrimonia, ſapor, odor &c. vitioſus.

De Lactis acrimonia, ſapore, odore, colore vitioſo.

Vitia iſta omnia lac contrahit vel à prauæ diætæ ratione, vel ex morbis & intemperiebus, quibus viſcera matris aut nutricis laborant. Nihil enim eſt in nobis, quod omnis generis impreſſiones & mutationes facilius ſuſcipiat, quàm lac, quod vel brutorum lac docet, quod pro paſcuorum ratione varium colorem, odorem, ſaporem contrahit. Quapropter ſi mater vel nutrix porrò, cœpis, frixis, ſalſis, acidis, cibis nimis aromatibus conditis, oleribus, raphano & ſimilibus veſcatur, ſi ira vel aliis animi affectibus perturbetur, ſi libidine tentetur, ſi nimium vigilet, varias mutationes lac inde ſuſcipit. Deinde ſi viſcera matris aut nutricis ſint intemperata, atque inde cacochymia cumuletur, ex ſanguine vitioſo lac bonum generari non poteſt, ſed pro cacochymiæ ratione lac varia vitia contrahit, & nunc bilioſum atque acre eſt, nunc ſalſum, nunc humoris atri & melancholici particeps. Huc pertinent mammarum morbi. Nam ſi ex intemperie aliqua, inflammatione, apoſtematibus laborent, bonum lac generare non poſſunt.

Signa.

Cognoſcuntur iſta vitia, vel ex ipſo lacte, vel matre, vel ex infante. Ex lacte quidem, ſi linteum candidiſſimum in eo immergatur & in vmbra ſiccetur. Tunc enim ex colore vitium lactis patefit; cùm ſi lac ſit bilioſum, linteū flaueſcat: ſi melancholicum, nigreſcat quodammodo. Guſtu quoque acrimonia, amaritudo, ſalſedo deprehenditur: imò etiam ſi odorem grauem lac ſpiret, vitioſum eſt. E nutrice, quod cacochymiæ alicuius in ipſa adſint. Ex infante, quod plorat, tormina ventris habet, non bene nutritur, vlcuſcula & apthas in ore habet, per aluum liquida viridia vel flaua deiicit.

Prognoſticum.

Lac autem eiuſmodi infantes in periculoſos morbos conicere ſolet. Ex eius enim vſu tormina ventris & alui fluxus concitantur, vigiliæ, macies, aphthę oriuntur, ſæpe quoque epilepſia excitatur.

Curatio.

Emendatur vero lac eiuſmodi, ſi ſanguinis è quo generatur, vitium corrigatur. Ad quod emendandum plurimum valet bona victus ratio, ſi nimirum nutrix vtatur cibis optimi ſucci, qui cacochymiam optime corrigunt; ſi det etiam operam, vt cibos bene coquat; contra abſtineat ab omnibus, quæ lac corrumpere & vitiare poſſunt, acribus, ſallis, cibis praui ſucci, vitet iram, & alios animi affectus vehementiores, Venerem. Vini quoque boni & odorati vſus moderatus in aſſuetis lactis odorem vitioſum corrigit.

Si diæta ad vitium ſanguinis corrigendum non ſufficit, medicamentis vtendum, quæ contrarias humori peccanti qualitates habent. Tandem etiam ſi nec victus ratio, nec alterantia medicamenta vitium lactis emendare poſſint, lenioribus medicamentis, quoties opus repetitis, pro humoris peccantis & cacochymiæ ratione, *ſirupo roſ. ſolutiuo* & *rhabarbaro*, ſi cacochymia ſit bilioſa: *agarico*, ſi pituitoſa: *foliis ſenæ*, ſi melancholica. Eo tamen die, quo purgatur nutrix, mammam infanti non præbeat, donec purgatio abſoluta ſit; niſi forſan vna opera ipſum infantem etiam purgare nonnihil neceſſarium. Lac enim purgantium vires facilè induit.

Denique ſi mammæ aliquo morbo laborent; is conuenienti modo curandus, de quo ſuo loco.

CAPVT IV.

De Diæta & Regimine infantium recens natorum.

VT autem in ſpecie de diæta & regimine Infantium agamus, poſtquam infantis vmbilicus abſciſſus, ligatus & compoſitus, atque ipſe infans lotus, ſtatim conſtitutio eius inquirenda & perluſtranda. Ideoque primo conſiderandum, an mater toto geſtationis tempore, ſatis ſana & incolumis vixerit. Id enim ſani quoque infantis indicium eſt: imprimis ſi & pater ſanæ conſtitutionis fuerit. Deinde videndum, quali colore præditus ſit infans nuper natus. Optimus autem infantis recens nati color eſt ſubruber per totum corpus. Is enim indies paulatim in floridum mutatur. Qui vero primùm editi colore ſunt florido, aut dilutiore & albido, ij plerumque parum bono temperamento ſunt præditi & frigidiores, minuſque vegeti, nec viuaces. Tertio vagitus & ploratus recens nati infantis debet eſſe clamoſus & clarus, qui ſpiritalium membrorum thoraciſque validi & robuſti ac ſpirituum copioſorum eſt indicium. Si vero ſubmiſsè plorant, eos vitale robur imbecille, ac ſpiritus, pectoriſque muſculos mouentis facultatis debilitatem habere ſignificatur. Quarto, conſiderandum, an omnium partium magnitudo, numerus, figura, meatus, ſitus, cum aliis connexio ſeſe recte habeat. Itaque obſtetrix illum blandè contrectet, atque exploret, an quid aliqua in parte ſit malè conformatum, vt illud poſtea, quantum fieri poteſt, melius fingi & corrigi poſſit, brachia & crura ſæpius extendat & contrahat, vt ſi quid muci vel ſordium iis adhæreat, abſtergatur & diſſipetur; palpebrarum, aurium, narium, podicis, vuluæ, penis ductus meatus & orificia exploret, an rectè pateant, in digitorum in manibus & pedibus interſtitia inquirat, ne quid præter naturam cohæreat; digitum in os immittat, & à ſordibus fauces & linguam mundet, & an vinculum linguæ ſeſe habeat, exploret. Hinc faſciis & linteolis mollibus infans inuoluēdus, & in cunas reponendus. Galenus, 1. *de tuend. ſanit. cap.* 7. antequam faſciis infans deligetur, totum prius corpus ſale modico conſpergendum cenſet, quo cutis eius denſior ſolidiorque iis, quæ intus ſunt, partibus reddatur. In vtero enim æque cum reliquis mollem fuiſſe. Verùm metuendum eſt, ne ſal mordacitate ſua pruritum excitet, & alia incommoda infanti afferat. Ideoque hic mos à paucis poſtea retentus, ſucceſſitque in eius locum apud multos infantes recens natos vino abluendi conſuetudo, nec ratio quam affert Galenus, vero conſentanea eſt; ſiquidem cutis in vtero iam peculiarem conſtitutionem ab internis partibus differentem obtinet neque cutem denſare, & tranſpirationem prohibere tutum eſt, vt ipe Galenus *cap.* 10. monet. Multò minus Barbarorum quorundam & inter eos Germanorum quondam mos imitandus, cuius Galenus, *loc. alleg.* mentionem facit, qui infantes adhuc ab vtero calentes proximo flumini immergebant, vt validiores ſolidioreſque redderentur, & vt infantium, quos ad bellum præcipuè educare ſolebant, robur & vires explorarent; cum proculdubio hanc in aquam frigidam immerſionem non niſi robuſtiores tulerint, teneriores verò & imbecilliores exſtincti fuerint, de quo Virgilius:

Signa infantis ſani.

Durum à ſtirpe genus natos ad flumina primùm
Deferimus, ſæuoque gelu duramus & vndis

Sit enim ſane, vt Iul. Alexandrinus, *ſalub. lib. 27. cap. 3.* ſcribit, vt cum nationes iſtæ barbaræ animaduerterent, quàm à naſcendi ſtatim initio inter aduerſiſſima quæque & incommodorum cuiuſ aſſiduos, vita per bella & rapinas, ærumnaſque omnes, dies & noctes, nubilo, ſereno, ventoſo, quieto à ventis, tempeſtuoſo ac furente, pacatoue cœlo, nullo diſcrimine ducenda fuerit, durandorum ſibi natorum aduerſus iſtas iniurias, in amnes à partu ſtatim immerſionem ſibi commodam eſſe exiſtimarint, ſatiuſque eſſe duxerint, vt vitæ in eo aleam ſubirent nati, à quo vel ingens expectanda eſſet atque incomparabilis ex ſucceſſu reliquo omni tempore vtilitas, quàm eos ad ærumnoſam vitam reſeruare: tamen barbarum & efferum hunc morem & inhumanam potius conſuetudinem fuiſſe nemo negare poteſt, quàm ipſi barbari poſtea etiam abrogarunt, quaque ipſi ſine reliquæ vitæ damno carere potuiſſent, cùm aliàs, etiamſi non in aquam modo natos immerſiſſent, ita parum delicatè eos tractarint & educarint, vt prima educatio vitæ totius fuerit rudimentum, omnibuſque iniuriis ferendis faciliè percommoda.

Antequam verò infanti mamma præbeatur, *mellis* aliquid vel *ol. amyg. dulc. recentis*, vel *diamygdalatum*, ſeu *miſtura ex ol. amygd. d. recenti*, & *ſaccharo* confecta lingenda præbeatur, vt ſi quæ ſordes & excrementa in vtero collecta in ventriculo & aluo infantis hæreant, abſtergantur. Solet enim in vtero materno in ventriculo & inteſtinis infantis materia quædam nigra & picea quaſi colligi, quæ primò ſtatim euacuari ſolet, quod niſi fiat, epilepſia concitari poteſt. Imò cenſent nonnulli, integro primo triduo diamygdalato iſto vel ſimili materia infantes nutriendos eſſe. Alij etiam putant, cùm lac primis diebus minus purum ſit, aliam nutricem interim adhibendam eſſe, donec lac purius fiat. Quod vt non improbamus; ita lactis conditio eſt inſpicienda, cùm in aliis matribus citius, in aliis tardius lac purum fiat. Si enim valde impurum ſit, præſtat aliam nutricem adhibere, donec purius reddatur. Seroſius non nocere putat Adr. Spigelius, vt ſupra dictum, ſed potius prodeſſe, ad abſtergendum iſtud nigrum excrementum.

Infans quoque ab omni externa iniuria muniendus, & in aëre mediocriter calido ſeruandus. Si tamen temperamento optimo præditus non ſit, aër non nihil ad contrariam qualitatem inclinet. Temporum tamen anni etiam habenda ratio, vt ſcilicet hyeme in aëre calidiore, æſtate frigidiore degant. Iaceat infans in cunis, in loco non nimis luminoſo, ne è tenebris vteri materni egreſſus, lumine nimio offendatur. Lumen ſiue Solis ſiue candelarum accenſarum ita ipſi obiiciatur, vt rectis oculis id aſpicere poſſit, non verò ſurſum vel ad latus retortis aut contortis oculis id excipiat: Ideoque non retrò ad caput eius candela ponatur, vel ſolis lumen admittatur, ne dum oculis in cunis lucem perquirit, nec corpus aut ceruicem eò flectere poteſt, quocunque poteſt modo aut limis, aut tranſuerſis, aut retortis aut diſtortis oculis lumen adſpectare conatur, teneros muſculorum oculos mouentium tendines in eam conſuetudinem adducat, vt natura habitum inemendabilem inde contrahat, & ſtrabus infans fiat. Quod quamprimùm animaduertitur, imò ſi quid vitij huiuſmodi ab ortu habeat, in quam partem ſeſe præter naturam flexerit oculus, eius partis ex aduerſum ſtatuatur lumen diurnum nocturnumque, vel res ſplendidiores; vt pictæ tabulæ, aut olæa coloratiora ea parte oculis obiiciantur, vt in contrarium oculos moueat infans. Qua de cauſſa etiam conopæum vel aliud velum in cunis ſupra caput infantis extendi ſolet vulgò, vt hoc modo lumen nimium excludatur, & vagus oculorum motus inhibeatur, ac viſus in rectum dirigatur.

Cauendum quoque ſtudioſè, ne terreatur infans. Nunquam etiam is, ſeu vigilans, ſeu dormiens, ſolus relinquatur, ne vel ab animalibus venenatis, vel externis aliis iniuriis, quas à ſe depellere non poteſt, lædatur: ſicut compertum habetur, ſcorpiones, ſerpentes, lacertas in ore infantium irrepſiſſe, vel eos alio modo læſiſſe, vel feles iis incubantes eos ſuffocaſſe. Dormiat & cubet infans in cunis, non apud matrem vel nutricem in lecto, donec ipſe manibus & pedibus ſolutis, ad motum iam aptior ſit, ne, quod ſæpe compertum, manibus & pedibus faſciis ligatus & inuolutus, vel lecto, vel ab incumbente per ſomnum matre aut nutrice ſuffocetur. Cunæ verò in quibus cubant infantes, ſunt duplices, aliæ in ſemicircularibus ſubditis pedibus in pauimento vel tabulato agitantur: aliæ ſunt penſiles. Hæ commodiores; cum ſine grauiore concuſſione, ſeu manuum agitatione, vel faſciarum attractione moueantur, nec infans ex iis facilè excutiantur: illæ verò cum maiore agitatione & concuſſione mouentur, & interdum infantes ex iis excutiuntur. Si tamen ploratus infantis ſedari aut ſomnus leuiuſcula penſilium cunarum agitatione conciliari non poſſit, harum fortiori agitatione interdum opus eſt. Quæ res ipſa oſtendit, nullam omnino ætatem eſſe, cui torpor & quies nimia grata ſit, ſed omnes moderatis exercitiis delectari, & propterea infantes, cum ipſi nondum moueri & exerceri poſſint, aliena ope, qua mouentur, gaudent.

Somno plus indulgeant infantes, quàm vigiliis, vt concoctiones meliùs perficiantur, neque vigiliis ſpiritus diſſipentur: vnde ſi vigiliæ vigeant, cantionibus, cunarum agitatione, geſtatione in vlnis, & frequenti mammarum exhibitione ſomnus conciliandus: qua in re tamen cauendum, ne nimia copia lactis, quam concoquere non poſſit, ventriculus infantis oneretur.

Recens natus infans ſingulis diebus ſemel balneo aquæ dulcis tepidæ abluendus, ſimulque corpus infantis moderatè fricandum. Frictiones enim eiuſmodi coctionem & diſtributionem alimenti adiuuant, exercitiique, mollitiem nondum obire poſſunt, loco eſt, omniaque membra roborat, & firmiora reddit. Et ad fricandum nonnulli oleo dulci vtendum cenſent, cui quidam etiam ſalis triti pauxillum addunt, quod tamen in noſtris regionibus vſitatum non eſt.

A Balneo infans faſciis linteis inuoluendus, ne manus & pedes liberè mouere, & oſſa quæ flexibilia adhuc ſunt, diſtorquere, & figuram prauam eis conciliare poſſit. Poſt menſes quatuor manus & brachia ſolui, & faſciis liberari poſſunt. Totus autem thorax & venter, etiam vltra annum, linteis inuoluendus, ad fouendum calorem, & partes iſtas, tuendas. Aliàs etiam quoties expergiſcitur infans à ſordibus excrementorum alui & vrinæ mundandus, ne ex iis pruritus, dolor, & excoriatio aliqua contrahatur.

Curandum quoque vt aluus libera & mollis ſit: quod facilè fiet, ſi lac bonum ſit & conuenienti quantitate præbeatur: quod ſi aluus durior ſit, oleis, pinguedinibus & linimentis emollientibus venter inferior infra vmbilicum illinendus, vel etiam clyſter emolliens iniiciendus.

Ploratus quidem & vagitus mediocris ad cerebrum euacuandum, pulmones dilatandos & euacuandos, caloremque natiuum excitandum faciunt: verùm immodicæ fluxiones in oculos, catarrhos,

herniaſque excitare ſolent. Minùs quoque nocent poratus ante lactationem, & lacte planè concocto: plus verò poſt lac ſuctum; cùm concoctionem impediant. Et cùm infantes non ſine cauſſa plorent, ſed laceſſiti à re aliqua moleſta, prudens mater vel nutrix diligenter inquirat, quænam cauſſa ploratus ſit, vt ea amota quies & ſomnus infanti concilietur. Videndum nimirum, an inuolucra ſordida ſint; cum infantes munditiem ament, nec inuolucris fecibus alui vel vrina conſpurcatis & ſordidis placidè dormiant: an faſciæ nimis ſtrictæ ſint, linteamina dura, aſpera, vel contorta, vel acus, aut pungens aliqua res ſimul inuoluta: an verò tormina ventris adſint.

Qualis cibus infantibus præbendus.

Alimentum quod attinet, primis aliquot menſibus ſaltem lac ſugendum præbeatur, idque toties. quoties illud poſtulant, modò non vomitu, vel alui fluxu laborent, ventriculuſque copia lactis non oneretur. In lactando autem infante hoc obſeruetur, vt ei nunc dextra, nunc ſiniſtra mamma præbeatur, præcipuè cum infanti iam manus à faſciis ſolutæ & liberæ permittuntur, ne ſi ſiniſtræ ſolùm admoueatur, dextramque ita manum ſinu & brachiis nutricis oppreſſam habeat, ſiniſtram verò liberè moueat; è conſuetudine hac ſolùm ſiniſtra manu vti incipiat. Poſt menſes verò aliquot etiam pulmenta ex farina triticea infanti præbeantur, quæ cum ſint nimis humida & viſcida, & propterea tormina & obſtructiones pariant, vermeſque & calculos generent in olla fictili noua in clibanum immittenda, & euſque ferè ibi relinquenda, donec panis, qui ſimul immiſſus eſt, coctus ſit. Ita enim viſciditatem illam deponit. Vel quod commodius eſt, parentur pultes ex medulla panis triticei, imprimis aqua macerata aut lota, cum aqua aut lacte parata. Vegetiores infantes maturè iis aſſueſcere poſſunt. Poſt pulmenta autem ſumta per horam ferè à lacte abſtineat infans, ne lac cum pulte diutius in ventriculo detentum corrumpatur. Atque talis diæta vſque ad dentitionem, obſeruanda.

CAPVT V.

De Diæta Infantis à dentitione vſque ad ablactationem.

ANtequam infanti dentes erumpunt, non conuenit, ipſi ſolidiores cibos dare: cùm eos maſticare non poſſit. Poſtquam verò dentes eruperint, ipſum ſenſim ſolidiori cibo adſueſcere, lac tamen non denegare conuenit: & proinde panis à nutrice nonnihil maſticatus, hinc legumina cocta, & carnes item maſticatæ interdum ori infantis indendæ: duriora autem quæ ſunt, ea exhibenda non ſunt. In hac tamen alimenti miſtione id cauendum, ne dum lac eſt in ventriculo, aliquid acetoſum, auſterum, vel alium qualitatis exceſſum habens, ob quem lac in ventriculo coagulari vel corrumpi poſſit, exhibeatur.

Deinde cùm Infans iam membris firmior ſit, & manibus ac pedibus iam vti, ac repere & ambulare incipit, bonum indicium eſt, & caloris inſiti fortioris ac vegetatioris conſtitutionis argumentum, ſi infans crebrò ſeſe loco moueat, nec quietus planè ſedeat. Qui verò quieti & quaſi torpidi ſedent, minùs alacres & viuatiores ſunt. Non tamen nimis maturè ad motus tales infans admittendus; multò minus, quod interdum imperitæ nutrices faciunt, vt pedibus nimis maturè inſiſtat, cogendus, vnde crura adhuc mollia diſtorquentur & curua fiunt, infanteſque vari, vacij, vel valgi euadunt. Cum autem pedibus iam firmiter innititur, faſcia molli cingulo connexa à nutrice ſemipendulus ducendus infans. Deinde vt ſolus ambulationi adſueſcat, paruo curriculo, quem ipſe protrudere, ſimulque cum curriculo ambulare, nec tamen cadere poſſit, includendus, quales paſſim apud matresfamilias videntur, quatuor infra ſubditis rotulis ſic compoſiti, vt quoquo verſum ſeſe egerit infans ei mobilus, facilè ſequatur. Hoc enim tanquam ludicro exercitio, nunquam fallente pede, aut labente greſſu, ſenſim infans ambulationi adſueſcit, & formare ac figere pedes, & gradus ſiſtere incipit. Vbi verò iam ipſe ſine adminiculo ambulare incipit, cùm vix fieri poſſit, quin aliquando cadat ſolus non relinquendus, & vt periculum omne præcaueatur, circulus quidam rotundus frontem ambiens, duos alios ſemicirculos, forma crucis in vertice capitis ſeſe interſecantes annexos habens, ex lineo panno vel pelle aliqua molli, lana bombycina, vel pilis capreoli infarctos, veluti corona capiti imponendus, qui ſi infans forſan labatur, præcauet, ne alicubi caput in res obuias duras impingat.

Balneum quod attinet, equidem infans recens natus ſingulis diebus lauandus eſt; poſt tertium tamen menſem vſque ad ſeptimum alternis diebus eum lauare ſufficit: à ſeptimo verò menſe vſque dum à lacte remouetur, ſingulis ſeptimanis bis lauare ſufficit. Nec hoc circa regimen infantium hoc loco prætereundum, cùm ſæpe hac ætate infantes ſiniſtra manu agiliores fiant, eamque vſu roborent, contra dextram torpeſcere ſinant, faſciatione & obligatione ſiniſtræ manus id præcauendum, & dextra manus ipſis libera, relinquenda, vt ea frequentiore vſu roboretur & agilior fiat.

CAPVT VI.

De Infantis ablactatione.

Ablactatio infantis.

INfans à lacte remouendus non eſt, antequam ferè perfectum dentium numerum habeat. Etenim ſi citiùs ablactetur, cibos ſolidiores ob dentium defectum maſticare non poterit: quod cum in adultis incommodum ſit, difficilis in ventriculo coctio fiat, ſi cibus in ore maſticatione non præparatus ingeratur, multò magis in infantibus id accidit. Præterea cùm infans in dentitione, & maximè cum caninos edit, febres, gingiuarum dolorem & alia ſymptomata pati ſoleat, periculum eſt, ne ablactatio malum iſtud augeat.

Tempus Ablactandi.

Tempus ablactandi infantes non ſemper idem eſt. Quidnam enim ſunt vegetiores, qui citius ablactari poſſint: alij debiliores, qui diutius lactandi. Interdum quoque matris vel nutricis cauſſa, ſi conceperint, vel non ſatis rectè valeant, citiùs quàm fieri deberet, ablactatio inſtituenda. Ideoque alij menſe duodecimo, alij decimo quinto ablactantur. Commodiſſimum tamen eſt, vt ad ſequiannum, vel etiam biennium infans lactetur; & commodius eſt, diutiùs paulò infantes lacte nutrire, quàm nimis citò ablactare. Conuenientiſſimo enim hoc alimento partes roboratæ per omnes poſtea ætates huius benigni alimenti beneficium ſentiunt.

Quocunque autem tempore ablactatio fiat, non ſubitò alieni cibi infanti offerendi ſunt, ſed, dum adhuc lactatur, ſenſim iis adſueſcat; cùm omnis ſubita mutatio ſit periculoſa, & cibus etiam bonus, quibus non adſueuit, homo malè ferat. Ideoque pulmenta ex medulla panis loti, iuſcula è carne gallinarum, vel bubula cocta cum pane triticeo exhibenda.

hibenda. Vbi parùm à tempore ablactationis abeſt infans, etiam legumina & carnes animalium faciles coctu & boni ſucci, à matre vel nutrice ſemimanſæ, infantibus exhibendæ. A

Commodius verò fit ablactatio vere & autumno, quàm æſtate vel hyeme, ne alterationi corporis, quæ ex nouo cibo fit, alia quæ ex ambientis aëris calore vel frigore fit, alteratio accedat, infanſque lædatur. Noſtræ quoque fœminæ, nec ſine ratione, commodius eſſe exiſtimant, infantem creſcente, quàm decreſcente Luna ablactare.

Et quia interdum accidit, vt infantes mammam nullo modo relinquere velint, papillæ ſucco abſinthij recenti, vel ſeq. linimento illinendæ ſunt: ℞. *Mellis* ʒ. ij. *aloës* ʒ. ß. *ſucci abſinth.* ʒ. j. M. Vſus tamen horum non ſit nimius, ne labia & gingiuæ infantium ab iis inflammentur, aut ventriculus læ- B datur. Et quia interdum quidam infantes mel & dulcia abhorrent, iis papillis illitis infantes ablactari poſſunt. Commodiſſimum verò eſt ſi matres & nutrices è conſpectu infantium ſeſe ſubtrahant. Si enim eas non videant, mammam quoque earum non ita appetunt.

Diæta ablactatorum infantium.

Vbi ablactatus eſt infans, non ſtatim cibi ſolidiores, ſed ij, quibus dum adhuc lactaretur, ſenſim aſſueſaciendos diximus, ei exhibendi, pulmenta nimirum è pane triticeo ſoto, iuſcula carnium, ipſæque carnes animalium teneriores & coctu faciliores, vt & legumina quædam. In noſtris regionibus infantibus commodè dantur iuſcula è cereuiſia cum pane cocta & butyro condita, quæ ſatis bene nutriunt. Vinum infantibus non præbendum; in noſtris verò regionibus commodè ipſis cereuiſia exhibetur.

CAPVT VII.

De Diæta infantium poſt ablactationem.

Diæta infantium poſt ablactationem.

Reliquam verò infantium vſque ad primum ſeptennium diætam quod attinet, omnino ea adhuc ab adultorum differt: cum infantes adhuc imbecilles ſint, ac corpore tenello, nec diætæ errores facilè ferre poſſint. Sæpius cibus iſta ætate porrigendus, & tantum, quantum non ſolum nutrimentum corporis, ſed & augmentum requirit: & vt rectè Hippoc. 1. *aph.* 13. ſcribit: ieiunium minimè omnium pueri ferunt, atque inter eos ij maximè, qui acriori & viuidiori ingenio. Animi affectus quod attinet, danda opera, ne infantes ita vehementer commoueantur, neque triſtitia afficiantur, nec que in timorem incidant; cùm eiuſmodi animi paſſiones vehementes fortes in corpus impreſſiones faciant, vnde epilepſia & alia mala excitantur. Quia tamen malitia innata eſt infantibus, & ad praua ij promtiores ſunt, quàm ad bona & recta, non etiam nimis iis indulgendum, ſed à teneris omnes illæ animi facultates & affectus omnes ita moderandi, vt rationi, ceu dominæ, obediant, & hac ipſa ætate ſedandorum deinceps omni ætate animi affectuum actionumque ad rationis normam ac præſcriptum edendarum fundamenta iacienda. Cùm enim Leonum & vrſorum catuli ita manſuefieri poſſint & cicurari, vt rectoris etiam nutui planè obediant, quod ab adultis poſtea nunquam obtinetur: quidni in homine quoque vis ea animi, cui affectus inſident, ita aſſuefieri poſſit, vt rationis ductum ſequatur, aut ſi ab ea deflexerit, ſtatim ad eam recurrat, eiuſque iuſſa audiat? Non tamen omnium affectuum indicia primis ſtatim annis ſeſe detegunt & patefaciunt, ſed imprimis iræ ſigna, quæ tum aliis modis, tum ploratu imprimis ſeſe prodit. Itaque danda opera, vt pullulantes ſubinde animoſitatis atque iræ affectus reprimantur, & qui prima ætate nec iuſſa nec monitus audiebant & admittebant, iam monita accipere, imperata facere, minas intelligere & formidare aſſueſcant & ſubinde luxuriantes è prauo ſemine affectus in prima herba ſuffocentur, & ita ad vitæ munia obeunda poſtea à teneris informentur. Ad animi affectus temperandos & ludi faciunt, ludique infantibus, cùm ea ætas ſeriò agere nihil poſſit, concedendi, ſed tales, qui corpori damnum nullum afferant. Motus corporis tales ſint, quales anni ſinguli ferre poſſint, neque in otio & torpore educandi ſunt. Cum enim copioſiore alimento opus habeant, vt modò dictum, niſi motus aliquis accedat, alimentum non bene in omne corpus diſtribuitur, & calor natiuus obruitur. Sæpius adhuc hac ætate lauandi ſunt. Qui cum iis conuerſantur, ſedulò cauere debent, ne quid blaſphemum, maledicum, ſcurrile & impudicum vel dicant vel agant, quod infantes in exemplum trahere poſſint. Circa ſextum annum ætatis iam litteras diſcere incipiant, magiſtroque tradantur, qui ad ſequentes vitæ periodos eos præparet.

PARS SECVNDA.

De morbis & Symptomatibus Infantium.

CAPVT I.

De Infantium morbis in genere.

QVÆCVNQVE autem diligentia in infantum diæta rectè inſtituenda adhibeatur, rarò tamen fit, vt non aliquid præter naturam patiantur. Etenim cum totis nouem menſibus ſanguis ſingulis menſibus euacuari ſolitus; ac prætereà vitioſi humores, qui interdum cum eo euacuari ſolent, in vtero retineantur & cumulentur, facilè fieri poteſt, vt labes illa in fœtum deriuetur; Inſuper cum matres non omnes æque ſanæ ſint; & præterea multi graues ſæpe in diæta errores committantur, omne vitium illud vnà cum alimento fœtui communicatur, quæ omnia etſi non ſemper in vtero morbos in infantibus pariunt, (quod tamen etiam nonnunquam fit) tamen poſtea in lucem editis cauſſæ iſtæ in vtero collectæ ſeſe exſerunt, & varios morbos ac ſymptomata excitant. Accedunt poſtea & aliæ cauſſæ externæ & euidentes, quæ cum aliàs mouendo, tum ipſæ per ſe morbos pariunt. Primò nimirum ipſi partus labores, in quibus & ipſe infans, dum comprimitur, ſæpe non ſine vi, ex vtero extruditur vel extrahitur, læditur. Deinde vmbilici abſciſſio & ligatura, è qua, antequam conſolideſcat, etiam aliqua moleſtia & dolor accidit, imò interdum inflammatio quoque. Tertiò loci mutatio. Dum enim antea matris vtero & peculiaribus inuolucris, carne, membranis, & humoribus, omnibus, tepidis, mollibus vel liquidis, infans ambiebatur & tegebatur, iam aëri, cui non aſſueuit, obiicitur, & linteis ſiccis atque aſperiuſculis inuoluitur. Quartò, qui antea matris ſanguine, eoque puriſſimo, quem natura eligit, alebatur, nullo labore ventriculi accedente, iam nouo cibo, lacte nimirum vel matris vel nutricis, quod non ſemper æque probum, imò pultibus ſæpe alitur, vnde morbi matrum & nutricum in infantes deriuantur, & cibi iam in ipſo ventriculo prius coquendi ſunt, & poſtea in epate in ſanguinem mutandi, qui omnibus partibus alimentum præbeat, à quibus concoctionibus varij errores accidere poſſunt. Tandem ipſa intemperies infantium calida & humida putredini & inde variis morbis eſt obnoxia. Et licet calor in infantibus ſatis ſit copioſus & vegetus: tamen ſæpe excrementorum copia obruitur.

Differentiæ Sunt autem morbi & ſymptomata infantium plurima. Nonnulli quidem iis cum adultis communes ſunt, quibus tractandis quidam libros ſuos de infantium morbis augent. Verùm eos omnes hic, quantum fieri poterit, prætermittemus, & eos ſaltem, qui infantibus vel proprij vel magis familiares ſunt, proponemus, in quibus recenſendis autores etiam variant. Hippocrates ſecundum ætates eos diuidit, vt ſupra *in prœmio* diximus, dum 3. *aphor.* 24. ita ſcribit: *Paruis & nuper natis pueris fiunt oris vlcera, vomitiones, tuſſes, vigiliæ, pauores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates.* Et *ibid. aphor.* 25. *Aduentante dentitionis tempore, gingi-*A *uarum pruritus, febres, conuulſiones, alui profluuia, maxime cum caninos edunt, & iis præſertim, qui craſſiſſimi ſunt, & qui aluo ſunt dura.* Et *ibidem, aphor.* 26. *Ipſis vero grandiuſculis tonſillarum inflammationes, vertebræ in occipitio introrſum luxationes, anhelationes, calculi, lumbrici rotundi, aſcarides, verrucæ penſiles, ſatyriaſmi, ſtranguria, ſtrumæ, & alia tubercula, præcipuè verò antedicta.* Et quidem verum eſt, quoſdam ex his certis infantium temporibus proprios eſſe, vt vmbilici inflammationem nuper editis; quoſdam temporis progreſſu fieri, vt dentitionem & calculos: pleriqne tamen toti infantiæ communes ſunt. Neque enim vigiliæ, pauores, tuſſes, ſolùm nuper natis, ſed & poſt accidunt: Conuulſiones, febres, non ſolùm circa dentitionem, ſed & nuper natis, & poſt contingunt. Et ſunt præterea alij morbi, qui quoque infantes infeſtant, vt variolæ, morbilli, cruſta lactea, faui & achores, ranula ſub lingua, vinculi linguæ breuitas, intertrigo & alij. Quapropter practicos B pleroſque ſecuti à capite ad calcem morbos & ſymptomata iſta, quæ infantibus ſeu propria, ſeu magis familiaria ſunt, proponemus.

Etſi verò nonnulli exiſtimant, infantium morbos ſolùm naturæ & mulieribus, quæ infantes tractant, committendos eſſe: tamen & hic Medico ſuæ partes ſunt. Equidem quidam morbi difficulter in infantibus cognoſcuntur: cùm infantes nec voce nec alio indicio partem affectam & morbum, & ſymptomata monſtrare poſſint: ϛοχασμῷ tamen erudito non rarò & hi cognoſcuntur, quædam verò morbi & ſymptomata per ſe manifeſta ſunt. Etſi quoque non omnia medicamenta admittant infantes, neque omnia auxilia vires eorum imbecilliores ferant: dantur tamen auxilia, quæ ipſis infantibus commodè adhiberi poſſunt, & ea ipſa de cauſſa peculiari prudentia opus eſt in medicamentis infantibus præſcribendis, atque ideo de infantium morbis C curandis peculiariter tractare opus eſt.

In curatione autem infantium præcipue auxiliorum & medicamentorum habenda eſt ratio; neque enim infantes ob corporis debilitatem fortia medicamenta & auxilia ferunt. Sanguinis miſſionem certè non ſuſtinent. Nam etſi Rhaſes, *libro de peſte, capite quarto*, poſt quintum ætatis menſem pueris poſſe cucurbitulas apponi ſtatuit: tamen nemo hodie in tam tenella ætate id audet. Imò nec Auicennæ conſilium, qui *quarta primi, doctrina quinta, capite vigeſimo primo*, poſt annum cucurbitulas pueris apponi permittit, facilè quiſquam hodie præcipue in noſtris regionibus, ſequitur. Et ſi purgatione opus eſt, fortia purgantia non ferunt infantes, ſed vel glandes ano indendi, vel clyſteres iniiciendi. Exempli gratia: ℞. *Fol. viol. maluæ* an. M. j. *flor. chamæmel. viol.* an. P. j. Coq. in ſ. q. *Aq. ſ.* Col. ℞. ℥ iv. vel v. pro ratione ætatis, & adde *Syrup. vel mellis roſ. ſol.* ℥ ß. ℥. vj.

vel ℥.j. *ol.violar.* ℥ß. F. Clyſter. Vel ℞. *Seri lactis caprin. q.ſ.* Adde *Sir. de cichoreo cum rhabarbar.* vel *mellis aut ſirup.roſ.* vel *viol.ſolutiu.* ʒ.vj. *ol.viol.* ℥ß F. Clyſter.

Si aliis purgantibus opus eſt, matri vel nutrici cō-modiſſimè exhibentur. Vis enim purgantium per lac in infantes deriuatur. De quo Hippocrates, 6 *epid.c.* 6. *tract.* 35. *Mulier, capra, elaterium aut cucumerem ſylueſtrem edentes, pueris purgatio.* Neque vt Galenus *in comm.* addit, elaterium ſolùm, quod cucumeris ſylueſtris ſuccus eſt, quemadmodum & ipſum cucumerem veſcentem lac puerum lactantium purgatorium gignunt, verùm ſi quod aliud etiam medicamē-tum purgatorium ſumſerint. Et quidem tutius eſt, vt fortiora talia capræ comedant, & caprarum lac ipſis matribus & nutricibus exhibeatur. Ita enim efferatior vis medicamenti purgantis, in tot alterationibus & mutationibus, quæ & in capra & in nutrice fiunt, refringitur. Ipſi verò matri mitiora purgantia exhibere tutius eſt. Ipſi tamen etiam infanti lenitiua pro ratione ætatis exhibere licet, vt *Sir. & mel. roſ. & viol. ſolut. Sir. de cichor. cum rhabarbar. de fol. ſen. & manna, caſſ. paſſul. laxat.* Et cum talia medicamenta non ſemper promptè ſumant, puluis mechoacannæ, ac pauxillum cinamomi vel zingib. iuſculis inſpergi poteſt. Purgantia v. ex ☿ & ♀, quacunque etiam ratione ab Empiricis commendentur, infantibus non exhibenda. Et memini aliquot infantes, ☿ *vitæ*, & *croco metallor.* temerè exhibitis, necatos fuiſſe. Imò nec alterantia fortiora ipſis exhibenda. Vetula hîc quædam, non ante annos multos, infanti recens nato epilepſia laboranti gutt. ij. vel iij. ol. ſuccini exhibuit, vnde tantus in corpore infantis ardor excitatus eſt, vt tota cuticula, quaſi feruida aqua combuſtus fuiſſet infans, abſceſſerit, & infans paulò poſt mortuus ſit.

CAPVT II.

De Febribus Infantium, & Variolis ac Morbillis.

Febres infantium.

VT autem in ſpecie de his dicamus, ſunt Infantium morbi alij vniuerſales, alij particulares. Vniuerſales quod attinet, ex iis præcipuè ſunt febres & quæ interdum iis coniunguntur Variolæ & Morbilli. Sunt vero febres, quæ infantes inuadunt, vel ſporadicæ & priuatæ, vel epidemiæ. Febres illæ priuatæ ex variis cauſſis oriuntur. Primo enim Febres omnis generis, quæ adultis accidere ſolent, etiam eos ex iiſdem cauſſis corripere poſſunt; Teſtaturque ipſa experientia, febribus continuis & intermittentibus omnis generis, tertianis, quartanis, non ſaltem adoleſcentiæ propiores, ſed etiam tenellos adhuc infantes corripi, ſicut anno 1616. cum autumno quartanæ hîc frequentes valdè eſſent, etiam infantes tres menſes nati quartana correpti ſunt. Verùm de hoc febris genere, cùm infantibus cum adultis id commune ſit, hic non agam, neque rectè inter morbos infantium febres recenſentur: & ſi inter morbos infantium hæ febres numerari deberent, multi quoque alij morbi, qui infantibus cum adultis communes ſunt, hic addendi eſſent. Et propterea Mercurialis, *l. 2. c. 1. de morbis*, non rectè inter morbos puerorum de hiſce febribus tractat. Et quanquam plures cauſſas, cur in infantibus febres accidere poſſint, affert: tamen ipſis cum adultis vel ſunt communes, vel falſæ, vt poto quod corpora puerorum ſint denſa; cum contrà omni Medicorum conſenſu conſtet, eſſe laxa & mollia; & quod Galenus dicat, 3 *aph.* 25. propter ætatem puerilem febres fieri. Corrupta enim exemplaria ſunt, in quibus legitur, *febricitant pueri propter ætatem*; cùm in emendatioribus legatur, *febricitant ætate propter dolores, vigilias, & inflammationes.* Duo vero alia febrium genera infantibus propria ſunt: Primo enim infantes, & frequentiſſimè quidem, febre corripiuntur, ob lac corruptum: quoniam vbi hoc putreſcit & bileſcit, reliquos etiam humores accendit, vnde tandem calore acceſo cordi communicato febris oritur. Deinde infantes febribus corripiuntur, vbi dentes ipſis erūpunt. Nam, vt loco ante allegato, 3. *aph.* 25. dictum, febricitant infantes propter dolores, vigilias, inflammationes. Et enim dum dentes ipſis erumpunt, dolor & pruriginoſus & pungitiuus in infantium ore excitatur, nonnunquam & gingiuæ inflammantur, vnde vigiliæ oriuntur, quæ cauſſæ omnes humores calefaciendi, exſiccandi, inflammandique, atque ita febres pariendi vim habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Febres eæ primariæ iiſdem ſignis, quibus in adultis cognoſcuntur. Febres autem, quæ ex lacte corrupto fiunt, ex eo cognoſcuntur, quod tunc dentes nulli erūpant, lactiſque corrupti ſigna adſint, ventris tormina, alui deiectiones crebræ, flauæ vel virides. Febres autem ex dentitione, dentitionis ſignis manifeſtantur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Febres illæ plerumque periculo vacant; cùm cauſſa ſublata ſponte ceſſent. Si tamen lactis corruptio diu duret, interdum infantes in vitæ periculum coniiciuntur.

2. Quibus in dentitione febris acuta accidit, ij rarò conuulſionibus tentantur. Hippocrates, *de dentitione.*

3. Interdum tamen fluxiones alui & vigiliæ accedunt, quæ infantes iugulant.

Curatio.

Curatio.

Si febris ſit à lacte corrupto, cùm tales febres plerumque ſint biliosæ, frigidis ac humidis vitium illud corrigendum, & propterea alimenta talia matri ſiue nutrici exhibenda, lactuca, endiuia, acetoſa, emulſio ſem. 4. frigid. maior. ptiſana hordeacea; Vino verò matres & nutrices, dum infantes, quos lactant febricitant, abſtineant. Ipſa etiam nutrix *manna, caſſia, el. lenit. ſ. Diacathol.* & *Sirupo ſolut.* leniter purganda.

Poſſunt & alterantia ipſis infantibus exhiberi, vt *ſuccus & ſir. viol. ſirupus acetoſ. citri, violar. Aqua cichorij, endiu. violar. ſaccharo dulcorata.*

Extra verò ſpina vnguento è *mucilagine ſem. cydonior. & pſyllij*, cum *ol. viol.* & modico. *cera* parato, inungatur, Aut emplaſtrum ex *ſemperuiuo, plantagine, ſolano, ruta, farina hordei & albumine oui*, ventriculo imponatur. Et omnino vtile eſt, vbi lac corrumpitur, ac bileſcit, refrigerantia & adſtringentia ventriculo imponere, vt lactis corruptio præcaueatur, & bona fiat concoctio. Vt ℞. *Ol. roſar. maſtichin.* an. ℥.ß. *ſantal. rubr. corallior.* an. ℈ j. *ceræ parum.* Miſc. Si verò à dentitione febris ſit danda opera vt dentium eruptio facilis ſit, & dolores, qui dentitione accidunt, leniantur, de quo infra, *cap.* 14. *de dentitione*, dicetur. Alterantia quoque, quæ de febre ex lacte corrupto modò ſunt propoſita, & hic locum habent, & vtilia ſunt.

De Variolis & Morbillis

Variolæ & Morbilli.

Interdum verò febres epidemiæ graſſantur, quæ infantes præcipuè corripiunt, quarum criſis fit per variolas & morbillos. Egi autem de hoc febris genere pluribus, *lib. 4. de febrib. cap.* 12. quæ ibi videantur. Pauca ſaltem hic addam. Primò cauſſam quod attinet grauiſſima eſt de ea apud Medicos controuerſia, & plures ſunt ea de re auctorum opiniones, duæ tamen præcipuæ, vna Arabum & eorum, qui ſtatuunt, variolas & morbillos ex reliquiis menſtruæ impuritatis in vtero contractæ oriri. Altera Fernelij qui docet, ex peculiari malignitate aëris, corpora teneriora infantium afficientis; variolas & mor-

billos generari. Rationes pro vtraque ſententia *loc. alleg.* videantur. Verum commodiſſimum videtur, vt ibidem diximus, ſententias iſtas coniũgere & ſtatuere in corporibus infantium vitioſam aliquam diſpoſitionem in vtero contractam latere, quæ ab aëre externo maligno, vel contagio in actum deducta, ebullitionem quandam humorum & febrim excitet, cuius criſis fiat per variolarum & morbillorum eruptionem, quæ propterea etiam, vbi eruperint, ceſſet. Aut ſi quis adhuc magis in Fernelii partes inclinare velit, ſtatuere poſſet, quod aër malignus & contagium pro malignitatis peculiari differentia, nunc has, nunc illas in humoribus corruptiones inducat, & nunc dyſenteria nunc bubones, nunc carbunculi oriantur: ita hanc etiam humorum corruptionem inducere, è qua variolæ vel morbilli oriantur, præcipuè in infantibus, quorum ſanguis calidior longè & humidior eſt, & lõgè aliter diſpoſitus, quàm adultiorum, & propterea etiam vbi à maligno aëre vel contagio inficitur, aliam quàm in adultis corruptionem induit. Vnde etiam pro aëris conſtitutione varia, nunc mitiores, nunc peiores ſunt variolæ & morbilli: quod non fieret, ſi ſaltem ab interna in vtero contracta diſpoſitione ortum haberent. Interdum quoque penè peſtilentes ſunt, & compertum eſt, tantam in variolis fuiſſe humorum corruptionem, vt ſub cruſtis vermes reperti fuerint; Præterea non ſolum carnoſas partes, vt Paræus, *l.19.c.1.* adnotauit, ſed & oſſa arroſerint & corruperint, inſtar luis Venereæ, atque arroſis & labefactatis cubiti, carpi, genuum & pedum dearticulationibus mouendi facultatem ademerint, imò etiam in ipſa interna viſcera ſæuierint, vt in diſſectione morbo hoc exſtinctorum obſeruatum, & eas in iis impreſſiones reliquerint, è quibus poſtea dyſenteria, phthiſis, hydrops ſecuta ſint. Contagioſæ verò penè ſemper ſunt infantibus. Etſi enim plurimi infantes variolis & morbillis corripiuntur, ad quos contagiũ non peruenit, ex ſola aëris conſtitutione maligna: tamen infantes cum aliis infantibus variolis & morbillis laborantibus ſine periculo non conuerſantur, ſed μιάσματα ab iis hauriũt, & eodem morbo corripiũtur.

Deinde & hoc notandum, duo interdum genera febrium accidere in Variolis. Etenim in Morbillis vbi ſufficienter ij eruperint, vt & in variolis ſi paucæ & benignæ ſint, ſolet febris planè euaneſcere. In variolis verò ſi ſint copioſæ & prauæ, vbi ſuppurare incipiunt, cùm tota cutis ſæpè intumeſcat & quaſi inflãmetur, ſolet noua febris, etſi prior ferè euanuerit, accendi, quæ interdum periculoſior eſt, quam prior, & quæ non prius ceſſat, donec variolæ maturatæ ſint, & exſiccari incipiant.

Præſeruatio à variolis & morbillis.

Tandem etiam de præſeruatione aliquid addendum, an nimirum tutum ſit, à variolis infantes defendere. Vbi notandum, præſeruationem inſtitui poſſe, vel dum infans nondum febricitat, metus tamen eſt, cùm alij infantes plurimi hoc morbo laborent, ne & ipſe variolis corripiatur; vel dum infans febricitare iam incipit. Prior præſeruatio inſtitui poteſt, vel mutatione aëris, vel medicamentis adhibitis. Aërem mutare commodum eſt, cum variolæ ſunt malignæ, & plurimi infantes moriuntur. Si verò variolæ ſint benignæ, & plerique omnes euadant, non neceſſarium eſt aërem mutare; cùm nihilominus alio tempore, ac forsã periculoſiori, idem morbus, vt omnibus fere neceſſarius, iis ſuſtinendus ſit. Non inutile tamen tunc eſt, pro ratione ætatis & corporis conſtitutione, infantes leniter purgare, vt cacochimia & vitioſi humores, qui malum exaſperant, & febrem deteriorem reddunt, ſubtrahantur. Deinde alexipharmaca mitiora & contra malignitatem pugnantia exhibere, quæ naturam roborant, vt poſtea in expellendis variolis & morbillis fortior ſit Si verò iam febris præſens ſit, amplius præſeruatio locum non habet; ſed tunc danda opera, vt variolæ, vt & morbilli, maturè erumpant, qua de cauſſa expellentia exhibenda, de quibus *loc. alleg.* dictum. Interim vtile eſt, partes quaſdam priuatas, vt oculos & fauces, vt itidem *eod. loco* dictum, à variolis & morbillis defendere. Narrauit mihi Illuſtriſſ. quædam Principiſſa in Aula paterna vſitatum fuiſſe, vt virginibus, quas variolæ inuadebant, tota facies linteo aqua roſar. madido obtegeretur. Qua re equidem deformitas, quæ ex cicatricibus variolarum oriri ſolet, præcaueri poteſt. Verùm dubito an ſemper tutum ſit eiuſmodi remedium, & an illam, quæ per faciem eruptura erat, materiam, natura ad partes ignobiliores ſit detruſura. Quod niſi fiat & variolæ ſint multæ, facilè fieri poterit, vt in capite retenta cerebrum occupet, & delirium, phrenitidem, & alia mala excitet.

CAPVT III.

De Cruſta lactea, achoribus & fauis.

PArticulares verò corporis humani partium affectus, qui infantibus proprij vel familiares ſunt, quod attinet, primò, ſi à capite ad calcem progredi libet, occurrunt cruſta lactea, achores & faui, quæ omnia ſunt vlcera & tubercula capitis imprimis, quæ infantibus tempore lactationis accidunt, è quibus perpetuò ſanioſum & purulentum quid emanat, quæ Græcis ἀχῶρες & κηρία ſeu fauos nominant. Vulgò eadem cruſta lactea, ſeu lactumina, Germanicè *der Anſprung* nominantur. Nonnulli, neque planè ſine cauſſa, cruſtam lacteam ab achoribus diſtinguunt, & illam plerumque infantibus in principio lactationis accidere; achores etiam in adultioribus oriri notant. Neque res eſt de nihilo, & omnino cruſta lactea magis albicat, achores verò alium colorem habent. Cruſta lactea quoque non ſolum occupat faciem, ſed & vniuerſam corporis cutem fere inquinat; cum achores ſaltem ſint in capite. Quia tamen cauſſæ non multùm diſcrepant, & curandi ratio quoque eadem eſt, hoc capite iſtos affectus coniungemus, & definimus cruſtam lacteam, fauos & achores, quod ſint vlcera ſeu vlceroſa tubercula, in capite præcipuè ſed & interdum in reliquo corpore, in quibus apparent foramina, è quibus ſanioſum quid continuò effluit.

Cruſta lactea.

Cruſta lactea, faui & achores quid?

Cauſſa.

Cauſſæ.

Oriuntur autem hæc vlcuſcula ex humoribus excrementitiis, ſeroſis & acribus, ſeu, vt Galenus, *1. de compoſ. med. ſec. loc. cap.* 8. ſcribit, generantur ex humore miſto, qui partim tenues, ſeroſaſque & mordaces partes, partim vero craſſum ſuccum ſecum habet, & omnino ſalſum & nitroſum quid in ſe continet. Hinc & color horum vlcerum nunc albus, nunc flauus, nunc ruber, nunc nigricans eſt ſemper tamen ſalſus & mordax, vnde pruritum excitat, & ad ſcalpendum infantes inuitat. Colliguntur vero iſti humores partim in vtero, ob impuritatem ſanguinis materni, quo aluntur infantes, partim lactis vitio, quo à matre vel nutrice nutriuntur; poſtea vero à natura in ambitum corporis detruduntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectus hic ſub aſpectum venit & vulgo quoque notus eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Equidem talia vlcera plerumque in infantibus ad ſecundam valetudinem facere creduntur: nec ſine cauſſa; cùm natura vitioſos humores è

partibus interioribus ad ambitum corporis expellat, & propterea ſi euaneſcant, infantes in febres & alios morbos incidant.

2. Et Hippocrates, *lib. de ſacro morbo*, ſcriptum reliquit, infantes, ſi ipſis vlcera in capitibus vel circa aures, vel in facie, vel in reliquo corpore excitentur, liberari ab epilepſia; quod etiam annotauit Auicennas, *prima tertij tract. 5. cap. 8.*

3. Sanantur verò plerumque ſponte ætatis progreſſu hæc vlcera.

4. Si tamen nimis diu durant, ſequitur tinea, capillorum defluuium, & alopecia, & metuendum, ne tales exulcerationes vſque ad cranium, imò cranium penetrent, ſi materia nimis praua ſit; & obſeruatum cranium ita hiſce vlceribus corruptum fuiſſe, vt exciderit, & menynges cerebri conſpici potuerint.

Curatio.

Curatio. Ideoque ſi nihil mali metuendum ſit, præſertim quando faciem non deformant, nec oculos lædunt, relinquenda iſta vlcera, imo danda opera, vt materia reliqua expellatur, & ſi forſan vlcera talia euaneſcant, atque infans malè inde habeat, expellentia *è fumar. ſcabioſ. carduobened. C. C.* & ſimilia exhibenda. Refrigerantia & adſtringentia quæ materiam retro pellunt, non vſurpanda. Interim nutrix bonam diætam obſeruet, & à ſalſis, acribus, & omnibus, quæ vitioſos ſuccos generare poſſunt, cibis, cæpis, porro, raphano, leguminibus carne ſalita & ſiminibus abſtineat; & ſi corpus habet impurum, humores vitioſos conuenienti medicamento euacuet. Hoc enim niſi fiat, omne illud vitium cum lacte in infantes deriuatur, & malum augetur. Si verò humores vitioſi euacuentur, citius cruſta decidit, & non renaſcitur. Quapropter altereutur & præparentur humores medicamentis è *borrag. bugloſſo, fumar. cichor. lupulo, radic. polypodij, oxylapathi*; Poſtea verò purgentur *foliis ſenæ, epithymo, rhabarb. helleb. nigr. el. diacathol. triphera Perſic.* & ſimilibus. Exhibeantur denique quæ viſcera roborare, & reliquos humores temperare poſſint & expellere, vt ℞. *Conſeru. borrag. bugloſſ. violar. fumar. cichor.* an. ℥. j. *rad. condit. cichorii, cortic. citri condit.* an. ℥. ß. *ſpec. diarrhod. abb. diamarga. frig. C. C. præp.* an ℈. j. Cum *Sir. tunicis* F. Electuar. Vel ℞ *C. C. præp.* ʒ. ij. *magiſter. corall.* ʒ. j. *ſpec. diamargar. frig.* ʒ ß. F. puluis, cuius ʒ. ß. aut ʒ j. ſingulis diebus nutrici exhibeatur. Ex iiſdem medicamentis etiam ipſis infantibus quædam exhiberi poſſunt, vt *ſir. de borrag. fumar. polypodio, lupulo*; Ipſumque corpus etiam, pro ætatis ratione euacuari clyſteribus, vel *manna*, vel *paſſul. laxatiuis, ſirupo de fumaria compoſito, de fol. ſenæ.* Si verò affectus iam diu durauerit, & metus ſit, ne putredo inſignis ſub cruſta excitetur, & vlcera hæc in tineam degenerent, aut caro & cranium erodatur; ad topica accedendum; & primò caput lauandum *decocto maluæ & hordei*, vel *decocto radic. oxylapathi fol. maluæ chelidon. maior. abſinth. ſem. fœnugr. cicerum, lupinor. f. barum.* Si fortiùs abſtergere volumus, in vino plantæ decoqui poſſunt. Vel lotio fiat *decocto radic. althææ* facto cum *vrina infantis* vel ſola vel *aq. hordei* admiſta. Poſtea inungatur locus *ol. roſac. amygd. amar.* & modico *lythargyri*. Vel ℞. *Cineris myrtillor. corric. auellan.* an. ʒ j. *tutiæ* ʒ. j. ß. *butyri antiq. aq. roſ. loti* ℥. j Miſc. Vel ℞ *Succi betæ, chelidon. mai.* an. ʒ. j. *axung. porcin.* ℥ ij. *ſulphuris* ʒ. j. M. Vel ℞. *Lytharg. ol. roſ. nutrici* ℥. j. *ceruſſæ* ʒ ß *aloes thuris* an. ʒ. j. ß. *myrrh.* ʒ. j *ol. roſac. rutæ.* an. q. ſ. Miſc. in mortario. Fortius eſt hoc: ℞ *Pulu. roſ. rubr. radio. bryon fimi columbin. virid. æris ſulphuris* an ʒ. ij. *ol. iuniperini, cheirin.* an. q. ſ. M. in mortario; quo

A alternis diebus locus vngetur. Vel ℞. *Ceruſſæ, lythargyr.* an. ʒ. ij. *balauſt. agaric.* an. ʒ j. Cum *ol. roſ.* & *aceti modico*, F. Vnguentum. Vel Sapone Anglico aut Belgico liquidæ ſubſtantiæ locus affectus fricetur & illinatur & poſtea conuenienti decocto abluatur. Efficax eſt & hoc ℞. *Lythar.* ℔. j. *acet. diſtill. acris q. ſ.* Coq. in vaſe orichalceo horis duabus, colatura infundatur in cucurbitam vitream capacem, & affundatur paulatim *ol. tart. per deliq. q. ſ.* Puluis, qui præcipitatur, achoribus inſpergatur. Si cranium ab vlceribus læſum ſit, primo cruſta detrahenda & emollienda *malua & violaria* in butyro maiali decocta, vel axungia; poſtea eluenda & exſiccanda vlcera lixiuio è cineribus vitis, fagi, fraxini, addito butyro. Vbi cranium apparet adhibendum *mel roſarum*, cui *ſpir. vini* aliquid additum ſit, po-

B ſtea eidem *puluis radic. ariſtoloch. & balſamus Peruianus*, vel *terebinthina aq. Nicotian. cocta* addi poteſt Plura medicamenta videantur apud Galenum, *1. de compoſ. med. ſec. loc. cap. 8.*

CAPVT IV.

De Tinea.

Tinea. SI achores & faui diu durent, aut tarde nimis vel malè curentur, in Tineam, vlcera nimium capitis cruſtoſa, cutem eius erodentia, & fœtida,

C tranſeunt, vt *cap. praced.* dictum; & propterea iſte affectus merito inter morbos infantium, ſed paullò adultiorum refertur. Etſi enim adulti quandoque hoc morbo laborant: tamen rudimenta eius & initia in infantia contraxerunt. Dicitur autem tinea à vermiculis illis veſtes erodentibus; quia vlcera iſta cutem capitis inſtar tineæ erodunt & corrumpunt. Quo nomine à Græcis hic affectus appellatus fuerit, vix patet. Hunc verò nomine ab iis eum appellatum non fuiſſe, certum: proculdubio verò ſub achoribus & iſta vlcera comprehenderunt. Arabibus verò quibus lactea cruſta & achores Sahafati humidum dicitur, Tinea Sahafati ſiccum nominatur. Differunt tamen non parum cruſta lactea, faui, & achores à tinea, cùm illi ſint vlcera humida, è quibus perpetuo aliquid ſaniei emanat: hæc cru-

D ſtacea, & ſicca; & illi interdum non ſolum caput, ſed & alias corporis partes occupant, hæc ſaltem ſit in capite.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa proxima eſt humor ſalſus & acris, ſed iam ad melancholiam & atrum degenerans, qui quidem primò ex ſanguine materno, quo infans nutritus eſt, vel vitioſo matris lacte ortum habuit, vt *de achoribus* dictum; poſtea verò temporis progreſſu & morbi diuturnitate ac ægri negligentia, quod ſæpe fit in pauperibus, in atrum degenerat. Per contagium quoque facile transfertur hoc malum in infantibus, dum capitis tegumenta, quibus tinea laborantes vſi ſunt, capiti ſuo infantes imponunt.

Differentiæ.

E Cùm autem humoris, qui tineam excitat, non ſemper eadem ſit ratio, inde quoque tineæ quædam Differentiæ differentiæ conſtituuntur. Alia enim eſt furfuracea, quæ ſquamas, dum ſcalpitur, furfuribus ſimiles emittit; alia viſcoſa, in qua cruſta remota apparent rubeæ, viuæque carnis particulæ, quæ ficuum grana interiora repræſentant. Alia quoque pro humoris maiori vel minori prauitate mitior, alia malignior eſt. Eſt quoque alia recens, alia diuturna & vetus.

Signa Diagnoſtica.

Viſui ipſi hoc malum patet, & vulgo quoque notū signa.

eſt. Apparent enim in capite vlcera quædam cruſtacea & arida, modò viridia, modò crocea, modò cinerea, è quibus parum aut nihil ſaniei effluit, & quod emanat, fœtidum eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnis Tinea difficilis eſt curationis. Curatur tamen facilior recens, & quæ ex humore flauo, ac nonnihil adhuc humida eſt.

2. Antiqua verò, & quæ planè ſicca & cinerea vel nigra eſt, contumax eſt, & curatu difficillima.

3. Etſi infantes adhuc tinea corripit, vix curari poteſt, antequam infans ad eam ætatem perueniat, quæ & medicamenta illa, quæ malum hoc requirit, & ipſas curationum moleſtias perferre poſſit.

4. Quanquam verò curatur tinea, rarò tamen in loco affecto naſcuntur pili, & imprimis ſi cutis dura & quaſi teſtacea euaſerit, & ad frictionem non rubeat. Si verò cutis adhuc ſit mollior, & poſt frictionem rubere incipiat, caloris vegeti adhuc indicium eſt, & ſpes, pilos adhuc renatum iri, etſi difficulter id accidat.

Curatio.

Curatio. Quam reliqua vlcera indicationem habent, eam & iſta, nimirum magnitudo imminuta medicamenta carnem inſtaurantia indicat, ſoluta vnitas conglutinantia requirit. Verùm iſtis Indicatis ſatisfieri non poteſt, niſi humor erodens tollatur, id quod fit medicamentis detergentibus, & quidem fortioribus vt malum radicitus tollatur: quod fieri non poteſt, niſi cruſta prius detrahatur, quod præſtatur non ſolùm detergentibus, ſed & quodammodo erodentibus. Quia tamen ipſi humores ſunt ſicci & aduſti; & cutis ipſa inde ſiccatur & denſatur, etiam humectantibus opus eſt, & quæ poros cutis laxant & aperiunt.

Quoniam autem infantes tenelli iſta medicamenta non ferunt, ne malum radices agat, interim *caulium* vel *betæ folia* butyro vel pingued. porcin. illita vlceribus imponenda ſunt, quæ emolliunt & ſaniei exitum parant. Vel ℞. *Succi fumar. caulium, oxylapath. helen.* an. ℥. j. ß. *lythargyr.* ℥. ß. *axung. porcin. ol. rut.* an. q. ſ. *ceræ* q. ſ. F. Vng. molle Vel ℞. *Cortic. viridium iugland. vſt. q ſ. terebinth. parum*, & cum *ol. onor.* M. F. Linimentum. Vbi autem etiam fuerit ætas, & medicamenta fortiora, & curationis moleſtiam ferre poſſit infans, primò corpus vniuerſum, quantum opus eſt, euacuandum, *ſena, rhabarb. agarico*, & ſimilibus, deinde cruſta detrahenda validiſſime detergentibus. Vt ℞. *Sulphur.* ʒ. ij. *ſinapis* ʒ ß. *ſtapæidis agriæ, rac. bryon.* an. ʒ. j. *aceti acerr* ℥. j. *tereb. el.* ℥. ß. *ping. vrſi* q. ſ. F. Linimentum. Vel ℞. *Naſturtium*, teratur & frigatur cum *axung. porc.* & capiti inſtar cataplaſmatis imponatur, quod horis 24. vt cruſta decidat, facit, & ſi continuatur, malum totum ſanat.

Cruſta ablata & ipſi pili cum radicibus euellendi; cùm iis materia illa magis adhæreat; quod fit vel volſellis, vel pſilothris, ſeu medicamenthis capillos tollentibus. Vulgò vtuntur pileolo pice nauali inducto, quem toti capiti ſeu loco, quem tinea obſedit imponunt, & aliquot diebus hærere ſinunt, poſtea eo detracto vna pilos extrahunt. Vel caput tonſum melle illinatur & puluis reſinæ eidem inſpergatur, & placenta ſeu cataplaſma è farina triticea applicetur, qui exactis octo diebus, vbi amouetur, pilos ſimul euellit. Vel ℞. *Amyli aut farinæ triticeæ* ℥. ij. *reſinæ* ℥. ß. Coq. in aq. ad formam pultis Poſtea inducatur linteo denſiori, quod in partes aliquot diſcindatur, quæ tineæ imponantur, & diem ac noctem hærere permittantur: poſtea iterum auellantur. Poſtea emollientia, quæ intemperiem cutis ſiccam corrigunt, poros aperiunt, atque excrementa in cute altius hærentia euocant & diſcutiunt vſurpanda. Vt ℞. *Rad. althææ, oxylapath. lil. alb.* an. ℥. j. *maluæ. fumar. ſalu.* an. M. ij. Coq. in lixiuio, aceto pauco adiecto, & ſingulis dieb. bis caput abluatur. Hinc ℞. *Rad. oſtratij ſulphur.* an. ℥. ß. *ol. onor.* ℥. ij. *pingued. porci q. ſ.* M. Poſtea ℞. *Rad. brion. oxylapath. helenij* an. ℥. j. *fol. fumar. chelid. mai. ſcabioſ.* an. M. ij. *fl. chamæm. melilot.* an. M. i. Coq. in lixiuio, & caput bis de die lauetur vel foueatur. Mox panno aſpero vel *ol. de ſtaphid. agr.* vel *raphano*, aut *ſucco cepar.* caput fricetur ad rubedinem vſque, vt humores vitioſi altius latentes euocentur, & ad externa trahantur. Vel ℞. *Succi borrag. ſcabioſ. fumar. oxylapath.* an. ℥. iij. *ol. antiq.* ℔. j. Coquantur ad ſuccor. conſumt. poſtea iniice *picis liquid. q. ſ.* Miſc. Vel ℞. *Salis, fulig. ol. oliuar. picis liquid.* an. q. ſ. Miſc. Vel ℞. *Cineris capill. hom.* ℥. ß. *fecis olei ſem. lini* ℥. iv. *mell. deſpumat.* ℥. iij. *myrrh.* ℥. ß. Miſc. Vel ℞. *Succi fumar. ſcabioſ. lapathi acuti, helenij* an. ℥. j. *ol. antiq.* ℥. iij. Coq. ad ſuccor. conſumt. Poſtea inſpergatur hic puluis: ℞. *Ellebori vtriuſque, ſulphur. vitriol. calcis viuæ alum. gallar.* an. ʒ. ß. *virid. æris* ʒ. ij. Tandem adde *picis liquid. ceræ* an. q. ſ. F. Cerotum. Vel ℞. *Nitri* ℥. j. *oxymell. ſ.* ℥. j. ß. Miſc. Vel ℞. *Sulphur. vini* ℥. j. *elleb. albi, ſtaphid. agr.* an. ʒ. ii. *axung. porcin.* q. ſ. Miſc. Vel ℞. *alumin. vſti, vitriol.* an. ℥. j. ß. *ariſtol. rot. ærugin.* an. ʒ. ii. *picis naualis* ʒ. j. *axung. equi* ℥. j. ß. *butyri antiq.* ℔. ß. Miſc. Aliqui etiam arſenico, auripigm. mercur. viuo & ſimilibus vſi ſunt. Verùm cum locus affectus cerebro proximus ſit, vix talia vſurpanda, ne venenata qualitas cerebro communicetur, è qua poſtea vel mors attrahatur. Refert enim Valeſcus de Taranta, *lib. 7. cap. 35.* cum miles, quidam feciſſet vnguentum ex iſtis nepoti ſuo tinea laboranti & capiti raſo ſub noctem impoſuiſſet, manè illum mortuum in lecto repertum fuiſſe. Argentum tamen viuum tutius, quam arſenicum adhiberi, & propterea ſaliua hominis ieiuni extinctum, medicamentis modò propoſitis admiſceri poteſt.

Diæta.

Victus ratio ſit eadem, quæ in achoribus, abſtinendumque è cibis ſalſis, acribus, alliis, cepis, piſis, braſſica, carne ſuilla, & aliis prauum ſuccum gignentibus. Diæta.

CAPVT V.

De Phthiriaſi.

Equidem & in adultis, ſi in ſordibus viuant, nec veſtes mutent, ac ſæpius mundent, pediculi generantur, ſed præcipuè in veſtibus: Infãtibus tamẽ familiare malũ eſt, quod nec nobiliũ liberis parcit, Phthiriaſis, cùm pediculi in infantium capitibus, qua parte pili naſcuntur, generantur. Quod malum propterea inter morbos infantiũ omittendũ non eſt. Et proinde hic de pediculis in infantiũ capite ſaltem agemus, vbi tamen generalia quædam de pediculis inſpergemus. Phthiriaſis.

Non autem hic operosè diſputabimus, an pediculi in capitibus infantium ſint morbi in numero, nimirum ſubſtantia toto genere præter naturam capiti addita, quæ ſecundum naturam nullo modo adeſſe debebat, ſicut lumbrici in inteſtinis, & calculi in veſica inter morbos in numero à Galeno referuntur; an vero ſint ſymptomata in excremento mutato, quatenus ſcilicet excrementorum capitis ſoboles ſunt, & à cute capitis prodeunt; an verò cauſſa morbifica, quatenus ſolutionem continui & dolorem imo ſolutam vnitatem rodendo inducunt: cùm quæ-

ſtio illa ſit Logica, vt Galenus appellat, & ad vſum artis parum faciat, ac hoc loco meritò omitti poſſit. Hoc conſideratione dignum eſt, cùm pediculi ſint animalcula quædam, quæ cùm alibi ex ſordibus veſtium, tum præcipuè in infantibus ex excrementis capitis naſcuntur, quænam ſit eorum generatio, & quæ materia, ac cauſſa efficiens.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Materiam pediculorum quod attinet, ſcribit de ea Ariſtoteles, 5. *de hiſtor. animal. cap.* 31. quod fiant ex carne, cum multa humiditas in ea abundat, & cùm emerſuri ſint, fiant puſtulæ quædam, ſine pure, exiguæ, quæ ſi pungantur, pediculi exeant; quo loco per carnem cutem intelligit Ariſtoteles, id quod Antiquis vſitatum fuit, vt ex Galeno, *lib.* 5. *de ſimplic. med. fac. cap.* 4. patet. Neque etiam cùm dicit *ex carne*, ſimpliciter materiam, quam paulò poſt multam humiditatem in corpore eſſe dicit, deſcribit, ſed locum ſimul generationis innuit. Si enim ex carne corrupta pediculi naſcerentur, in ſordidis vlceribus & cadaueribus id potius fieret, in quibus tamen vermes quidem gignuntur, nunquam verò pediculi. Galenus verò, 1. *de compoſ. med. ſ. loc. cap.* 7. pediculorum generationem aceruatim quibuſdam fieri ſtatuit, ex multis humoribus calidis, ſed non ad tantam caliditatem progreſſis, ad quam perueniunt acres ichores. Eodem modo ſcribit Aëtius, *tetrab* 2. *ſerm.* 2. *cap.* 67. pediculorum generationem quibuſdam aceruatim in capite contingere, multis humoribus moderatè calidis in profundo cutis collectis. Quod etiam docet Auicennas, 7. *quarti tr.* 3. *cap.* 1. atque alij Arabes, qui ſcribunt, pediculos oriri ab humiditate, cum aliquali caliditate, & benigna quadam putredine. Atque ita Græci & Arabes, ac recentiores quoque Medici conſentiunt, materiam pediculorum eſſe humorem excrementitium, & quidem præternaturalem, ita diſpoſitum, vt ſit calidus moderatè, actu verò & poteſtate humidus, inter craſſum & tenuem medius, & potius ad ichorem, quàm ad craſſum vergens, putreſcens, non tamen excellenti putredine, ſed miti & moderata.

Theophraſtus equidem, *lib.* 2. *de cauſſ. plant. cap.* 12. ſanguinem materiam pediculorum eſſe ſcribit, quem propterea nonnulli variè impugnant. Verũ cùm corruptum ſanguinem intelligat, non aliud procuidubio accipit, quàm excrementitiam quandam ſanguinis & imprimis pituitoſi, aut alimenti in tertia coctione partem.

Putredo non proxima pediculorũ cauſſa eſt. Verum enim vero etſi hoc modo materiæ, è qua pediculi generantur, diſpoſitio per manifeſtas qualitates & putredinem deſcribatur: tamen hoc animum veritatis auidum non ſatiat. Nam putredo ſola nullam ſpeciem producere poteſt, & ſi quid omnino ad generationem facit, non facit id quatenus putredo, ſed quatenus cum ea eſt calor quidam benignus, à quo vis ſeminans excitatur. Præter qualitates enim primas occultum, quid, & ſeminalis quædam vis in materia latet, quæ ad certam ſpeciem producendam diſpoſita eſt. Vnde ex materia, è qua pediculi generantur, non pulices, non vermes fiunt, ſed hæc animalis ſpecies: ſicut in plantis idem fit, vbi è qualibet plantæ ſpecie, dum corrumpitur, peculiaria animalia fiunt. De quo Scaliger, *exerc.* 59. ſcribit: Plantæ gignunt in ſeipſis animalia, non putrefactione, ſed quædam quaſi ſemina fouentes ad generationem. Et *exerc* 190. Animalia, *inquit*, non in plantis putridis, ſed tanquam ſucceſſiuis operis ſoboles naſcuntur; de qua re pluribus, *de conſ. & diff. Chym. cum Gal. cap* 11. dictum.

Vnde & cum cauſſa efficiens pediculorum inquiritur, non in calore putredinali ſolum acquieſcendum, A ſed vt, *loc. alleg.* monſtraui, vis quædam ſeminalis, quæ huius operis cauſſa ſit, indaganda & agnoſcenda, quæ etſi vulgo negligitur, non tamen naturæ ſcrutatores diligentiores latet. Laudo hic proinde Viri Doctiſſimi, Ioh. Thomæ Minadoi, quondam in Patauino Gymnaſio Profeſſoris, accurratum iudicium, qui, *de humani corporis turpidinibus lib* 2. *cap.* 9. quo de Phthiriaſi agit, hoc modo ſcribit: Hoc loco, *inquit*, cœcutit animus humanus, ac tanquam noctycoracis oculus caligat ad lumen huiuſce & ſimilis cognitionis. *Et mox*, cùm eorum ſententiam, qui ſaltem calorem cauſſam efficientem ponunt, recenſuiſſet, addit: Ex altera verò parte cum formæ introductio totiuſque animalis elaboratio B non ſimplicem vnius caloris actionem ſequi videatur poſſe, ſed ex profunda quadam actione cuiuſdam opificis cum diſcurſu & prudentia operantis pendere, mens vlterius præter calorem aliud quoddam agens cogitur inquirere, quod cum conſilio & delectu ſingula in animalis fabrica diſponat & moderetur. Neque enim vnicus calor aliquando dedit brachio, oculis, cæteriſque membris, ſuam vnicuique formationem ac ſtaturam condere, neque alicuius præceptoris diſciplina vti conſueuit, ſed eadem ſemper agens ratione, ad varia ſe conuertit, ad varias formationes ſe comparat, prout conditor & architectator omnium partium illum dirigit atque permouet. Neque ſolum perfectorum animalium generationem virtuti ſuperiori acceptam C fert Minadous, ſed & pediculorum. Etſi enim Galenus ad cimicum, pediculorum, pulicum, ſimiliumque animalculorum generationem conuerſus, vix, imò ne vix quidem auſit illorum generationem formationemque huic diuinæ formatrici virtuti adſcribere, haud intelligens, quonam pacto tam præſtans, & tam nobile agens ad vilia hæc opera ſine ſuæ maieſtatis læſione queat deſcendere: tamen ſatius eſſe putat, ſtatuere, etiam horum animalculorum generationi eandem mentem, quæ grandioribus animalibus gignendis præeſt, præficere, eamque communi quadam prouidentia etiam minimarum rerum moderatricem conſtituere, neque æquum eſſe putare, eam nouercæ ritu, rerum facto delectu, has quidem contemnere, ſoli fortunæ D aut caſui relinquendo, has verò, vt ſibi proprias, conſectari; cum tamen illarum nulla ſine opificis prouidentia atque conſilio ad finem deduci, recteque abſolui queat.

Atque hæc ita ſeſe habere, nec pediculorum generationem ſimpliciter æquiuocam eſſe, vel illud euincit, quod pediculi generant, & ſeſe propagant. Cum enim pediculi, qui ex humore excrementitio fiunt, ſint eiuſdem ſpeciei cum iis, qui poſtea propagatione naſcuntur, vt omnia, quæ formæ ſpecificæ identitatem monſtrare ſolent corporis nimirum conformatio, vis generandi, & omnes actiones, id docent: omnino ſtatuendum eſt, & illos, qui ex humore excrementitio nati ſunt, à vi ſeminali proueniſſe. Etſi verò Ariſtoteles, 5. *de hiſt. animal.* E *cap.* 31. ſcribit, pediculos quidem per coitum generare lendes, ex lendibus verò præterea nihil naſci poſſe: tamen contrarium experientia docet, qua conſtat, non ſolùm pediculos ſeſe copioſiſſimè multiplicare, ſed & per lendes id fieri. Sunt enim pediculi animalia ſuo modo oui para, & per coitum lendes, inſtar ouorum, producunt, è quibus pediculi poſtea fiunt: quod ex eo patet, quod niſi lendes frequenter pectine vel ſcopis ſetaceis detrahãtur, magna pediculorum multitudo excreſcit, & quod poſtquam è lendibus pediculi ſunt excluſi, ſpolia capillis hærentia, crepitum amplius, ſi digitis comprimantur, vt antea excluſionem [illegible], non edunt.

Finis pediculorum. Idem finis conſideratio perſuadet. Etſi enim finalis cauſſa pediculorum apud Medicos non detur cum pediculi res præter naturam ſint: tamen cum in natura nihil fruſtra fiat, etiam à Phyſico horum finis perpendendus. De eo verò alij aliter ſentiunt. Meritò I. C. Scaliger, *exerc.* 260. *ſect.* 1. eos irridet, qui pulices (eadem animalculorum eiuſmodi aliorum ratio eſt,) hominis cauſſa creatos dicunt, aut ad inutilem eius ſanguinem ſugendum aut qui cimicem à natura ablegatum dicunt, vt noctu ex importuno ſomno excitet nos ad preces cœlitibus fundendas. Rectè verò Auicennam ſcripſiſſe, melius eſſe gigni pediculos, quàm materiam putrem intra permanere, Viri doctiſſimi, qui & in pediculi ſtructura mirum artificium agnoſcunt, cenſent. Si enim omnium rerum opificem primum ſpectemus, is, vt ſuam infinitam ſapientiam & omnipotentiam proderet, maluit viuentia, quam corruptam & putrem vitaque carentem materiam in natura multiplicari. Itaque Creatori ſapientiſſimo hoc placuit, vt viuentium perfectorum corpora, dum corrumpuntur, non ſimpliciter in putridam materiam abeant, ſed in animalia ignobiliora. Hinc ex animalium partibus, excrementis, ex plantis, & plantarum fructibus, varia animalculorum genera prodeunt, & quidem è determinatis determinata. Idem ſenſit & docuit I. C. Scaliger, qui *alleg. loco* ita ſcribit: Homo propter Deum; propter hominem Mundus factus eſt. Et *mox*: Animalium princeps homo. Non erat autem homo futurus princeps, niſi talis; quippe in medio. Non poteſt eſſe medius, niſi inter extrema. Igitur extrema facta ſunt, vt eſſet medius. Propter medium igitur facta ſunt. Extremorum autem & eorum, quæ medium inter & extrema ſita ſunt, ſi deeſſet aliquid, daretur in formis vacuum. Quod longè maius eſſet flagitium in natura, quàm vacuum in quantitate ſine corpore. Quid enim abſurdius, quàm medium ſine extremis. Quod iam olim eum docuit Auguſtinus, *de ciuit. Dei lib.* 12. *cap.* 4. Vitia, *inquit*, pecorum, & arborum, aliarumque rerum mutabilium atque mortalium, vel intellectu, vel ſenſu vel vita omnino carentium, quibus eorum diſſolubilis natura corrumpitur, damnabilia putare ridiculum eſt: Cum iſtæ creaturæ eum modum nutu Creatoris acceperint, vt cedendo & ſuccedendo peragant infimam pulcritudinem temporum, in genere ſuo iſtius mundi partibus congruentem. Et *mox*: Cuius ordinis decus propterea nos non delectat, quoniam parti eius pro conditione noſtræ mortalitatis intexti, vniuerſum, cui particulæ, quæ nos offendunt, ſatis aptæ, decenterque conueniunt, ſentire non poſſumus. Et *iterum*: Non ex commodo vel incommodo noſtro, ſed per ſeipſum conſiderata natura dat artifici ſuo gloriam. Viuentia nimirum nobiliorem corporis gradum conſtituunt, quàm miſta ſimpliciter.

Cauſſa adiuuans. Etſi vero vis ſeminalis in materia idonea latens pediculorum, vt & aliorum huiuſmodi animalculorum, primaria cauſſa efficiens eſt: calor tamen eſt cauſſa adiuuans, qui ſeminalem vim excitat, & in actum deducit. Iſque licet ſit in materia excrementitia, & ſæpe quoque putrida: tamen non hoc præſtat, quatenus in materia putrida eſt, ſed quatenus adhuc benignus, & aliquomodo naturalis. Et ſæpe ad putredinem confugitur, vbi non opus erat; neque quod excrementitium, ſtatim putridum: & in materia excrementitia latere poteſt calor aliquis, qui vim generantem & formatricem latentem excitare poteſt. Et licet aliqua adſit putredo: tamen non tanta eſt, vt caloris illius benigni, & virtutis latentis actionem impedire poſſit. Atque hinc accidit, vt ætas prima & ſexus fœmineus, in quibus humida & calida excrementa multa cumulantur, ad generationem pediculorum magis proni ſint.

Ad generationem verò excrementorum faciunt etiam cibi quidam, & ficus imprimis, quas Galenus, 2. *de aliment. fac.* P. Ægineta, Oribaſius, Auicennas, & Arabes omnes, ad pediculorum generationem facere ſtatuunt. Confirmatque id experientia, nec diſſentit ratio. Suppeditant enim ſuccum pinguem, natura ſua ad cutem vergentem, ibique viſciditate hærentem, qui actione caloris partim cutis, partim ipſius materiæ, in pediculos conuertitur. Idem ciborum promiſcuorum & variorum vſus, ſordidum purgatio & abſterſio, quæ per lotiones balnea & pectinationem frequentem fieri debet, omiſſa. Sunt præterea & aliæ cauſſæ, quæ ad pediculorum generationem faciunt, vt ſordes veſtium & corporis mundatio neglecta, veſtes ex lana vel pellibus ouium morbidarum, aut à lupis laceratarum confectæ. Verum hæc ad doctrinam de pediculis in genere pertinent.

Locum generationis pediculorum quod attinet; generantur equidem & multiplicantur in veſtibus, & ex vno vel altero pediculo in veſte generato, vel aliunde communicato, magna pediculorum copia naſci poteſt, vt & in tota corporis cute. Cum tamen hic ſaltem de pediculis inter morbos infantium agamus, commodiſſimus iis locus eſt cutis capitis, ratione pilorum, quibus excrementa capitis adhærent, & in quibus tanquam ſylua morantur, præcipuè ſi achores & faui accedant, & capita infantium non ſæpe mundentur. Ariſtoteles etiam, *loc. alleg.* ex carne, id eſt, cute, pediculos emergere, & primò puſtulas quaſdam in ea ſine pure generari ſcribit, quas ſi pungas, pediculi exeant. Verum raro hoc fit: ſed frequentiſſimè in ipſa cutis ſuperficie, & inter pilos generantur. *Locus.*

Signa.

De Signis diagnoſticis aliquid addere opus non eſt. *Signa.*

Prognoſtica quod attinet 1. Pedilare malum turpe, tædioſum & moleſtum eſt, ob pruritum; quem excitat. Etſi in toto corpore naſcantur pediculi, (vt hoc inſeramus) periculoſum malum eſt, atque aliquos ea fœditate obiiſſe proditum, vt Alemanem Poëtam, & Pherecidem Syrium, vt *alleg. loc.* Ariſtoteles, refert, vt & alios vt ex hiſtoricis notum. Q. Sereni verſus hac de re hi ſunt: *Prognoſticum.*

Sed quis non paueat Pherecidis fata Tragœdi,
Qui nimio ſudore fluens, animalia tetra
Eduxit, turpi miſerum quæ morte tulerunt.
Sylla quoque infœlix tali languore pereſus
Corruit, & fœdo ſe vidit ab agmine vinci.

2. Idem Ariſtoteles, *eod. in loco*, ſcribit, minùs laborare eorum capita, quibus pediculus in capillo eſt.

3. Pediculi morituros deſerere ſolent, & agminatim excurrere: quod proculdubio accidit, quod humida, tepida ac blanda exhalatione, quæ ad eorum generationem & conſeruationem facit, deſtituuntur, & contra prauis vaporibus in morituris offenduntur.

Præcautio à Pediculis.

Vt iam de pediculis in toto corpore præcauendis non dicamus, quæ bona victus ratione, corporis purgatione, veſtimentorum crebra mutatione, & corporis lotione conſtat: in infantibus præcauetur, ne pediculi generentur, bona diæta, & abſtinentia à cibis praui ſucci, imprimis à ficubus, corporis conueniente, quam quidem ætas fert, purgatione, & præcipuè capitis crebra pectinatione ac lotione. Imprimis autem ea medicamenta admiſceri poſſunt, quæ materiam, è qua pediculi generari ſolent, ita diſponunt, vt amplius ad eorum generatio- *Præſeruatio pediculorum.*

ream apta non ſit. Quod equidem frigida & ſicca, quæ vitæ, quæ in calido & humido conſiſtit, ſunt inimica præſtare poſſent. Verùm cum pleraque talia ſint adſtringentia, tuta non ſunt, cum materiam illam vitioſam in capite detineant. Medicamenta, quæ calida & ſicca ac tenuium partium ſunt, & materiam ex alto euocant, ſimulque nimiam in ea humiditatem abſumunt, commodiora ſunt. Qualia mox de pediculorum generatorum curatione proponentur.

Curatio.

Curatio. Si pediculi autem iam geniti ſint, tolluntur vniuerſalibus, ſi opus ſit, præmiſſis, medicamentis externis, quæ partim materiam, quæ pediculos genitos fouet, & plures ſuppeditat, abſtergunt, partim ipſos pediculos enecant. Sunt autem talia medicamenta alia mitiora, quæ, vt dixi, ſunt calida & ſicca, tenuium partium & ex alto trahentia, & plerumque etiam amara. Qualia ſunt *ſtaphiſagria*, quæ inde pedicularis appellatur, *abſinthium, ſcordium, ruta, fol. pini, cupreſſi, rad. helenij, ariſtol. longæ, lupini, ſemen vrticæ, elleborus niger, colocynthis, ſulphur. fel. taurinum & hircinum, ſapo, aqua marina & ſalſa, lixiuium*: è quibus lotiones & linimenta parari poſſunt. Vt ℞. *Ariſt. long. lupin. fol. pini, cupreſſi, partes æqual.* Coq. pro lotione capitis. Vel ℞. *Rad. helenij* ℥. ij. *bryon.* ℥. ß. *betæ, mercurialis, ſaponariæ*, an. M. j. *lupinor.* ℥. j. *nitri* ℥. ß. Coq. pro lotione capitis. Ad lauandum autem ſapo aliquis odoratus adhiberi poteſt. Vt ℞. *Saponis Veneti* ℥. vj. *pulu. cinamom.* ℥. ß. *ol. aniſi* ʒ. j. *moſchi*, gr. v. F. Pila. Poſt lotionem caput illinatur tali Vnguento: ℞. *Pulu. ſtaphid. agriæ* ʒ. iij. *farin. lupinor.* ℥. ß. *agaric. alb.* ʒ. iij. *ſulph. viui* ʒ. ij. *fell. taurini* ℥. ß. *ol. abſinth. q. ſ.* F. Linimentum. Vel ℞. *Staphid. agriæ* ℥. j. *abſinth. rutæ* an. ℥. ß. *ſulphur. nitri* an. ʒ. ij. F. Puluis, & cum *ol. laurino*, F. Vnguentum. Fortiora ſunt *elleborus albus* & *argentum viuum ſaliua extinctum*. Nonnulli & *arſenicum* vſurpant, quod tamen ſine periculo fieri non poteſt. Vt ℞. *Sem. ſtaphid. agr.* ℥. j. *elleb. albi* ʒ. iii. *argenti viui ſaliua extincti* ʒ. ii. *pingued. porci, ol. laurini* an. q. ſ. F. Vngu. Verum in infantibus tenerioribus nec argenti viui vſus ſatis tutus; cùm grauia ſymptomata excitare poſſit: & ſunt alia medicamenta benigniora, quæ huic malo tollendo ſunt paria.

CAPVT VI.

De Hydrocephalo & capitis inflatione.

Hydrocephalus. EQuidem Hydrocephalo, qui tumor capitis totius aquoſus eſt, quandoque etiam adulti corripiuntur, cuius rei hiſtorias duas annotauit Carolus Piſo, *de morbis à colluuie ſeroſa, obſeruat.* 1. & 2. vnam Guiliel. Fabricius *Centur.* 3. *obſeruat.* 19. Verùm frequentius accidit hoc malum infantibus, quorum capita molliora ſunt, vt in omnem dimenſionem extendi poſſint. Imò obſeruauit Epiphanius Ferdinandus, *hiſtor. medic.* 21. etiam in vtero matris infantem hydrocephalo laboraſſe. In lucem vero editos infantes plurimos hydrocephalo laboraſſe obſeruatum eſt. Rhaſes, *de morb. infant. cap.* 3. ſcribit, ſe vidiſſe puerum, cuius caput adeo augmentabatur in longitudine & latitudine, vt corpus eius id ferre non poſſet. Et Albucaſis, *lib.* 2. *Cheirurg. cap.* 1. refert ſibi viſum puerum, cui caput indies ob aquoſum humorem contentum grandeſceret, tandemque in tantum tumorem ſublatum, vt ipſum nec ſtans, nec ſedens ceruice ſuſtinere poſſet, adeo vt paucis diebus interiret. Paræus etiam, *lib.* 7. *cap.* 1 ſe quatuor pueros hoc morbo laborantes vidiſſe, & curaſſe ſcribit. Verùm de Hydrocephalo ſatis egimus, *lib.* 1. *pract. part.* 1. *cap.* 28. qui locus ibi videatur. Quia verò pleraque ibi dicta hydrocephalo ex aqua extra cranium collectâ ortum habenti conueniunt, quædam de hydrocephalo ab aqua intra cranium collecta addemus; etſi & medicamenta ibi propoſita hic conuenire poſſunt. Generatur enim, vt ibi dictum, etiam hydrops capitis ab aqua intra cranium collecta. Imò, vt Veſalius, *lib.* 1. *cap.* 6. *de fabric. hum. corp.* refert, quandoque ab aqua intra ventriculos cerebri contenta. Id quod accidit, ſi infans in vtero matris talem ſitum habeat, vt caput dependeat, vnde aqua facilè eò defluit, vel ob ipſius cerebri humidam intemperiem. — Cauſſa.

Signa. Et tum tumor non adeo magnus eſt, ac magis durus, quàm vbi aqua eſt extra cranium.

Prognoſticum. Curatur verò longè difficilius, quàm vbi aqua extra cranium colligitur, & plerumque morbus lethalis eſt.

Curatio. Indicatio vero & hic eſt, aquas illas euacuandi & exſiccandi. Fit vero hoc medicamentis, *alleg. loc.* propoſitis, quæ tamen non ſolùm extra cutem capitis, ſed & auribus & naribus applicanda ſunt. Vt ℞. *Cochlear. in teſtis* N. xxx. *maioran. artemiſ.* an. M. j. Contund. Adde *Camphoræ* ℈. j. *croci* ʒ. ß. Cum *oleo chamamelino* F. Cataplaſma. Et alia ibi propoſita imponatur. Naribus verò ſequens aqua immittatur. ℞. *Nucis moſchatæ caryoph. cubeb.* an ℈. j. *calami aromat. vulg. cortic. thuris* an. ʒ. ß. *aq. maioran.* ℥. iii. Miſc. & naribus liquor immittatur; vel *Balſamum maioranæ, caryophyll. nuc. moſchat. cum moſcho & ambra* naribus illinatur. Auribus olea calida immittantur. Quod ſi hoc modo aqua intra dies 20. non abſumatur & reſoluatur, inciſio tentanda, & cranium aperiendum, & aqua extrahenda, ſed paulatim & partitis vicibus, ne vires infantis deiiciantur. Cauendum quoque ne aër frigidus cerebrum lædat.

Capitis inflatio. Faciunt & alterius tumoris capitis mentionem autores, quem κεφαλῆς ἐμφύσημα, capitis inflationem nominant, qui à flatu ſub cute capitis, vel etiam membranis cerebri contento, caputque diſtendente, & in maiorem molem attollente generetur. Verùm vix ſolus flatus ſine aqua, in parte hac corporis frigidiore, tanta copia colligi poteſt, vt tale quid efficiat: ſed ſi aqua ibi colligatur, aliquid eius in flatus reſolui poſſe, impoſſibile non eſt. Quod ſi accidat, rarefacientia & diſcutientia, qualia *allegat. loc.* propoſita, vſurpanda, & capiti imponenda, ex *chamamelo, rutæ, origano, ſem. cumini, aniſi*, & ſimilibus.

CAPVT VII.

De Siriaſi.

Siriaſis. INter morbos infantium & is recenſetur, qui Græcis Σιρίασις, proculdubio à σειρὸς, quæ vox Græcis foueam, ſeu foſſam, aut cauum corpus, in quo ſemina feruntur, ſignificat. Plinius, *lib.* 20. *cap.* 3. ardorem capitis nominat. Aëtius autem, *tetrab.* 1. *ſerm.* 4. *cap.* 13. ſcribit, eſſe affectionem, quæ cum febre accidat, & quidem inflammationem cerebri & membranarum, adeo, vt ſyncipitis & oculorum cauitas conſequatur.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſam huius mali proximam alii pituitam, alii bilem eſſe ſtatuunt. Verùm cum inflammatio ſit, à pituitoſa ſimpliciter materia eſſe non poteſt neq; etiam bilis ſola in infantibus facilè, præcipuè in

cerebro, colligitur. Vero conſentaneum eſt, eſſe ſanguinem pituitoſum putreſcentem, qui dum putredine incaleſcit, bilioſus quodammodo euadit.

Cauſſæ verò remotæ ſunt, aër calidior & æſtuans, vt & lac calidius ac ſpirituoſius. Quod ſi cui mirum videatur, is ſciat, lac quoque ſpiritum calidum, imò inebriandi vim in ſe continentem habere. Docuit iam olim id Lucretius, *l. 1.* qui fœtus teneros caprarum dementari à lacte mero ſcribit, his verſibus:

——— Et eandem lacteus humor
Vberibus manat diſtentis; hinc noua proles
Artubus infirmis teneras laſciua per herbas
Ludit, lacte mero mentes perculſa nouellas.

Et I. C. Scaliger, *exerc.* 87. autor eſt, Tartaros lactis tenuiſſimas partes ignis vi ſublatas, atque à craſſioribus exemptas, quod ſublimari dicitur, in vſu habere, præſentiſſima facultate ad inebriandum. Et probabile hoc videtur, cum lac butyrum multum quod pingue & oleoſum eſt, in ſe contineat. Dixi verò alibi, pinguia & oleoſa omnia ſpiritus Chymicis dictos ſuppeditare, & olea à ſpiritibus vix aliter, quam ſubſtantię modo differre. Mirum ergo non eſt, ſi matres aut nutrices potu ſpirituoſiore, vino nimirum, vel cereuiſia fortiori copioſius vtantur, lac ſpirituoſum inde generari, quod infantes lactentes inebriare quaſi & dementare, & hinc cerebri ac membranarum eius inflammationem inducere poſſit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur hic morbus ex ſyncipitis calore eiuſque & oculorum cauitate, rubedine faciei, febre ardente & pallore, corporis ſiccitate, proſtrato appetitu & vigiliis. Et quidem cauitates ſyncipitis, è qua hic affectus nomen habet, *das Blat ſchieſſen oder fallen* appellant Germani. Oſſa enim ſyncipitis parte ſuperiore, vbi ſutura coronalis & ſagittalis coëunt non dura ſunt, ſed membranacea quaſi, & omnium poſtremò indurantur. Quod os ſeu membrana potius inſtar folij, vnde Germani *das Blat* nominant, in infantibus interdum ſubſidet, & foueam quaſi conſtituit, proculdubio quod cerebrum præter naturam ſubſidet.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Morbus hic periculoſus eſt, & pro lethali etiam vulgò à fœminis habetur, ſi infanti quocunque morbo laboranti, os hoc ſeu membrana ſubſideat, & foueam efformet.

2. Et quidem plerumque intra triduum infantes perire ſolent; & huc pleriq; *aph. 50. ſect. 7. Hippocratis* applicant: *Quibus cerebrum ſideratum eſt, intra tres dies intereunt; ſi verò hos ſuperauerint, ſani fiunt.*

Curatio.

Curatio.

Quia adeſt intẽperies calida cum materia, intẽperies calida refrigerationem indicat; humor verò, qui affluxit diſcuſſionem. Nec tamen plus materiæ affluat vtile eſt, vt aluus ſubducatur. Quod commodiſſimè fit clyſtere, vel exhibito *ſir. roſ. vel viol. ſolutiuo.*

Refrigerantia quod attinet, poſſunt ea parari è *ſucco & aqua lactucæ, cucurbitæ, melonum*, vel cucurbita recens in laminas conſciſſa imponi poteſt. De quorum tamen vſu monendum, ea quidem quodammodo actu frigida imponenda eſſe, & quoties incaluerunt renouanda: ſimul tamen cauendum, ne cerebrum, quod proximè ſubeſt, & non niſi cute & membranis tectum eſt, nimio refrigerantium vſu lędatur, & contrarius affectus infantique mors inducatur. Tutius *oleo roſaceo* locus inungitur. Vel ℞. *Olei roſacei* ℥. ß. *vng. populei* ℥. ij. *album. oui* j. *emulſ. ſem. papau. aq. roſ. factæ* ʒ ij. Miſce. Vbi fluxio præterierit, & inflammatio ſedata eſt, diſcutientia è chamemelo, anetho, & ſimilibus paranda. Vt ℞. *Ol. chamæmelin.* ℥. j. ß. *anethini* ℥. ß. *vitell. oui* j. Miſc. Vel ℞. *Summitat. anethi* M. ß. *fl. chamamel.* p. i. Coq. in aq. Adde *ol. chamæmel.* ℥. j. Miſc. Vel *aqua chamameli & anethi* imponatur.

Diæta.

Diæta.

Imprimis verò bona Diæta Nutricis opus eſt, qua lactis caliditas temperetur. Vtatur ergo ea cibis refrigerantibus, ptiſana hordeacea, emulſione ſem. frig. mai. papaueris, lactuc. endiuiæ. Vino planè abſtineat, vt & cereuiſia potenti, & vel aquam vel cereuiſiam tenuem bibat. Degat cum infanti in aëre frigidiore, corporis & animi motus nimios, imprimis iram, caueat.

CAPVT VIII.

De Pauore in ſomno.

De Pauore in ſomno.

Vt verò iam ad ſymptomata facultatis animalis accedamus, in ſenſu communi & imaginatione duo accidunt ſymptomata, pauor in ſomno, & vigiliæ nimiæ. Et primò pauorem in ſomno quod attinet, eſt ille nihil aliud, quàm ſomnus perturbatus, & cum ſomniis terribilibus, de quo eſt *aphor. Hippocratis 24. lib. 3. Paruis & nuper natis puerilis accidunt pauores inter dormiendum.* Equidem Ariſtoteles, 4. *de hiſt. an. cap.* 10. negat, infantes ante quartum ætatis annum ſomniare, & poſt quartum etiam annum paucis ipſis ſomnia contingere. Verùm cum experientia aliud doceat, & infantes ſomniare ex riſu & pauore in ſomno latis pateat, locus iſte Ariſtotelis non aliter accipiendus eſt, quàm vt ipſe Ariſtoteles, 7. *de hiſt. animal. cap.* 10. ſeſe explicat, dum ſcribit, ſomniare infantes, ſed ſerò meminiſſe imaginum. Et reuera proculdubiò, ſomnia non adeo clara habent infantes; ideoque etiam hic affectus ferè incubo in adultis reſpondet. *Cauſſa.*

Cauſſæ.

Cauſſa proxima ſunt vapores impuri & tetri, qui ſpiritibus animalibus miſcentur, eoſque turbant, & phantaſmata terribilia imaginationi obiiciunt. Ortum autem habent vapores illi ex ventriculo, & deprauata coctione: Ideoque hic affectus iis infantibus præcipuè accidit, qui lac auidius ſugunt, & voraciores ſunt, & ita plus alimenti adſumunt, quàm ventriculus concoquere poſſit, vnde id corrumpitur, & vapores, qui cerebrum petunt, & ſpiritus animales turbant, eleuantur. Non abſurdum tamen putauerim, ſtatuere, hos vapores non ſolùm per œſophagum, ſed & per venas ad caput adſcendere. Vt enim in incubo, qui ex nimia cibi copia ſanguinem flatibus craſſis plenum ſuppeditantis generantur, vapores craſſi per vaſa ad cerebrum aſcendunt, & affectionem eam inducunt: ita ſi infantes cibo nimio ventriculum repleuerint, ſanguis etiam inde vaporibus craſſis plenus generari poteſt, iique ad cerebrum eleuati affectum hunc excitant. Ideoque non ſolum in ventriculo oriuntur hi pauores, ſed & in febribus, variolis & morbillis infantibus accidunt. Galenus, 3. *aphor.* 24. alio modo pauores fieri ſtatuit, dum docet, eos accidere, cum multi & vitioſi humores os ventriculi, quod ſenſu exquiſito præditum eſt, grauant & mordent, qui morſus, vt alii id porrò explicant, cerebrum in conſenſum trahat, & exagitet, è quo cerebri motu fiat concuſſio, & ex concuſſione pauor ille. Quandoque & à vermibus prouenit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectus ipſe ab adſtantibus facilè agnoſcitur; cùm infantes in ſomno plorent, vel gemant, & concutiantur, ac ſubito exterrefacti in clamorem erumpant. Ex ore plerumque ſimul calidus vapor iſque fœtidus exhalat.

Prognoſtica.

Progno-ſtica. A Malum non contemnendum eſt, cùm ſæpe epilepſiæ ſit prodromus, & in eam, ſi ſæpius reuertatur, mutetur.

Curatio.

Curatio. Quapropter opera danda, vt malo huic maturè ſuccurratur. Id quod fit, ſi humores vitioſi è ventriculo tollantur, & ne ibi porrò corrumpantur, detur opera. Præſtatur hoc, ſi nutrix ipſa ſit ſana, & cibis boni ſucci moderatè vtatur; à prauis vero cibis omnibus abſtineat, vt ita lac, quod infans ſugit, ſit probum, non vitioſum, de quo ſupra, *parte* 1. dictum: Infans etiam parcius lactetur, & de alimento eius aliquid detrahatur; ne nimia eius copia ventriculus grauetur. Neque infans poſt lac vel cibum ſumptum ad ſomnum ſtatim componendus eſt, B ſed aliquandiu geſtandus, vt cibus ad ventriculi fundum deſcendat & ſubſideat, ac facilius coquatur; atque vt corruptus cibus è ventriculo tollatur, vomitu ciendo, infanti *ol. amygd. dulc.* exhibeatur, vel *mellis roſati ſolutiui* cochlear vnum atque alterum, quod humores illos vitioſos abſtergit, & ad aluum promouet. Cauſſa morbi ſublata ventriculus roborandus; quod fit commodè *magiſterio coralliorum*, quibus ſpecies diaphris & confectiones de hyacyntho addi, & cum lacte exhiberi poſſunt. Vel ℞. *Magiſt. corallior.* ʒ. j. *ſpec. diapliris* ℈. j. *ſacchari in aq. roſ. diſſol.* ℥ j. F. rotulæ. Extra vero ventriculus *oleo abſinthij*, *menthæ*, *nardino*, *maſtichino nuc. moſchatæ* inungatur. Ante ſomnum autem rotulam j. diamoſchi d. lacte ſolutam C infanti exhibere vtile eſt. Si à febre ſit hoc ſymptoma, illi occurrendum, vt ſupra dictum. Si à vermibus, iis conuenientia remedia opponenda, de quibus infra. Nonnulli hic & amuleta quædam vſurpant, ac de collo infantium ſuſpendunt *corallia*, *dentem lupi*, *cornua ſcarabæi Lucanici*, quem volantem ceruum nominant.

CAPVT IX.

De vigiliis nimiis.

Vigiliæ nimiæ. Fœtus quandiu eſt in vtero, perpetuo fere ſomno detinetur, vt Ariſtoteles, 5. *de gen. an. cap.* 1. habet, vterum quoque egreſſus, initio, ſi bene ſe habet, maximam partem dormit, cum cerebrum habeat adhuc humidiſſimum, & multis humiditatibus abundet. Cum ergo multum vigilare incipit infans, & neque cunarum motu, neque cantu, neque mamma exhibita, neque vllo alio modo ipſi ſomnus conciliari poteſt, morboſæ & præter naturam conſtitutionis indicium eſt.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Quæ autem vigiliarum nimiarum cauſſa ſit in adultis, dictum eſt, *lib. 1. part. 2. cap.* 1. E cauſſis ibidem enumeratis in infantibus præcipue locum habent, lactis vitium & eius in ventriculo corruptio, è quo vapores acres continuo ad cerebrum adſcendunt, ſpiritusque animales agitant, nec eos quieſcere permittunt. Cum vero *cap. præc. l.* dictum ſit, ex cibi in ventriculo infantium corruptione etiam pauorem illum in ſomnis accidere, quæritur, quæ cauſſa ſit, quod ex cibi corruptione modo pauores in ſomnis, modo vigiliæ excitantur. Mercurialis cauſſam eſſe putat, quod vbi à cocto cibo non feruntur vapores, ſed triſtitiæ phantaſmata, quæ ſolam imaginationem percellunt, efficiantur inſomnia terrifica; vbi vero vapores efferuntur, atque illi acres, ſomnus impediatur atque vigiliæ excitentur. Verùm nulla phantaſmata triſtitia à corrupto A cibo in caput feruntur, ſed phantaſmata in cerebro à facultate imaginatrice formantur: quod autem triſtia ſint, accidit, vel quia cerebrum per conſenſum à ventriculo vellicatur, vel, vt maximè probabile, quia vapores tetri ſpiritus animales inquinant, & vt triſtitia phantaſmata formentur, faciunt, qui vapores vbi non ſunt acres, ſed potius craſſi, non vigilias, ſed pauorem in ſomno excitant. Si verò vapores illi acres ſunt, continuo ſpiritus agitant, atque ita vigilias nimias excitant. Poſſunt tamen ob vapores acres ſomnum in infantibus turbantes etiam è venis & arteriis in caput ferri, in febribus. Præterea etiam dolorificæ affectiones in infantibus vigilias pariunt.

Signa Diagnoſtica.

B Affectus ipſe per ſe manifeſtus eſt, & infantes nullo modo ad ſomnum deduci poſſunt, ſed continuò plorant. Signa.

Prognoſtica.

1. Periculoſus verò affectus eſt, non ſolùm quia in genere ſomnus & vigiliæ, ſi modum excellerint, malæ ſunt; verùm imprimis, quia hic affectus ab infantium natura, qui plurimùm dormire ſolent, alienus eſt. Prognoſtica.

2. Vigiliis enim nimiis in iis humores accenduntur, & exſiccantur, vnde facilè conuulſiui motus, febres, catarrhi, & alia mala in infantibus excitari poſſunt.

Curatio.

Si vapores illi acres, qui ſomnum turbant, & vigilias excitant, à lactis vitio & eius corruptione proueniunt, vt lactis vitium modo, qui *parte* 1. propoſitus eſt, tollatur, & humores illi ex lacte corrupto C nati, tollantur, neceſſe eſt, & corruptio cibi porro præcaueatur, de quo *cap. præced.* dictum eſt. Curatio.

Si febris vel dolorifica aliqua affectio adſit, ea tollenda, & lintea ac lectiſternia munda iis ſubſternenda, ſcribitque Galenus, *lib. 1. de tuend. ſanitat. cap.* 8. cum puellus quidam totum diem iratus fuiſſet, plorasſetque, ac immodicè ſe & inordinate iactaſſet, & neque papilla in os immiſſa, neque vlnarum agitatu, nec vllo alio modo ad ſomnum componi potuiſſet, ſe deprehendiſſe, tum lectum, tum inuolucra & veſtes ſordidas, ipſumque puellum immundum atque illotum, & propterea lauare ac detergere & inuolucra ac veſtes mundas præbere iuſſiſſe: quibus peractis illico dormiuit puellus non D ſolùm ſuauiſſimum, ſed & longiſſimum ſomnum.

Medicamenta vero ſomnum conciliantia non ita tutò infantibus exhibentur; cum eorum ingenia ſtupida reddant. Solent quidem interdum nutrices, ne infantes vigilantes ipſis noctu moleſti ſint, & vt ipſæ ſomno commodiùs indulgere poſſint, ſub noctem infantibus ſirupum de papauere exhibere: Verùm hoc valde noxium eſt infantibus, & plerumque ingenia ſtupida reddit. Multo minus vero fortiora hypnotica infantibus exhibeantur. Nutricibus potius medicamenta ſomnum conciliantia propinanda, ſed & ea moderata, vt *amygdalæ dulces*, *lactuca*, *ſemen papau. albi*.

E Externa quod attinet, lotio pedum inſtituenda, è *decocto ſummit. anethi*, *fl. chamameli*, *fol. maluæ*, *ſalicis*, *vitis*, *capitum papaueris*. Et vtiliſſimum eſt, vt plantæ pedum medulla oſſium ceruinorum inungantur. Capiti vero fortiora refrigerantia, vel narcotica non applicanda; cum debile & humidum infantium cerebrum ab iis facilè offendatur. Tutiſſimum eſt *oleum anethinum recens*, quo tempora illinantur, vel inungantur eadem *oleo roſaceo* cum pauxillo *oleo nuc. moſch. expreſſo miſto*. Vel imponatur cataplaſma ex *ſem. papau. albi* cum *lacte muliebri*, *vel aqua roſar. aut ſolani* & momento *croci*. Naribus etiam infantes oleum violarum cum pauco ſucco lactucæ mixtum illinatur.

Si ſiccitas cerebri adſit, linteum, quod ſemicirculo ligneo inſtar veli infantium capiti obtendi ſolet, aqua frigida, vel violar. aut lactucæ madefieri, iterumque expreſſum ſupra caput infantis expandi poteſt.

CAPVT X.

De Epilepſia & Conuulſione.

Epilepſia.

NOn rarò quoque Epilepſia & conuulſionibus laborant infantes; de quo ſymptomatum genere cum ſatis *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 31. dictum ſit, hic actum agere nolo: pauca ſaltem addam. Frequentiſſimè autem Epilepſia infantibus accidit, & propterea, vt *alleg. loco* dictum, ab Hippocrate παιδίον νόσημα: morbus puerilis, & ab Arabibus mater puerorum vocatur. Accidit verò infantibus vel per conſenſum partium inferiorum, præcipuè ventriculi & inteſtinorum, cum lac in ventriculo corrumpitur, aut prauam qualitatem habet, id quod ſæpe euenit, cùm nutrices malè moratæ, iræ, & animi affectibus nimis indulgent, & poſtea ſtatim mammam infantibus præbent, aut vermes in inteſtinis hærent, aut potius, quod in variolis, morbillis, & aliis febribus euenit, cum ex humoribus vitioſis praui vapores eleuantur, & cerebri membranas vellicant; vel per primarium cerebri affectum, cùm humores diſpoſitionem epilepticam habentes in cerebro generantur; idque accidit vel ob hæreditariam diſpoſitionem, quæ à parentibus communicatur, vel ob temperiem & alimentum vitioſum, ad quam rem non parum facit vini potentioris copioſius à nutricibus hauſti vſus. Dolores quoque dentium vehementes, cerebro in conſenſum tracto, conuulſiones excitare poſſunt. Excitatur præterea epilepſia à terrore ſubito, ſi infantes eo percellantur. Nonnulli quidē epilepſiā in infantib. à pituitoſo humore prouenire ſtatuunt. Verùm ſi hoc ita ſe haberet, cur non ſenes, quorū cerebrū maximè eſt pituitoſum, epilepſia, & contra infantes æque ac ſenes apoplexia laborarent; quod tamen non accidit? Monſtratum verò fuit, *loco alleg.* Epilepſiam nullo modo à pituita prouenire, ſed potius ab occulta & acri, cerebrique mēbranas peculiariter infeſtāte qualitate, quod omnino in infantibus quoque locum habet. Sit enim ſanè, vt infantes multam pituitam in capite cumulent, vnde catarrhi ſuffocatiui, vel alia mala oriuntur: epilepſiam tamen non excitat, niſi διάθεσις epileptica concurrat. Et humorem illum, qui epilepſiam excitat, non ſimpliciter eſſe pituitoſum, ſed corruptum, acrem, & prauum; fœda illa vlcera & tubercula, quæ infantibus interdum in capite oriuntur, id ſatis docent. Hæc enim vlcera & tubercula ſi euaneſcant in infantibus non ſolum epilepſiæ, ſed & mortis ſæpe cauſſa exiſtunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Ipſe affectus manifeſtiſſimus eſt. An verò à lacte vitioſo aut corrupto, vel à vermibus, imminentibus variolis, morbillis, vel aliis febribus, vel dentitione proueniant, è ſignis horum adfectuum ſuo loco propoſitis patet. An etiam terror cauſſa ſit, adſtantes docebunt. Quæ omnia ſi abſint, à primario cerebri affectu malum prouenire, credibile eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Eſt autem epilepſia non ſolum in omni ætate morbus adeo horridus & fœdus, vt Aretæus ſcribit, vt ſi ſe mutuo in acceſſionibus ſpectantes ægroti, quæcunque patiuntur cernerent, non vltra vitam ducere vellent, ſed & infantibus periculoſum malum, & ſi infantes admodum paruos, & mox in prima ætate corripiat frequenter, rarò euadunt.

2. Si autem iam adultiores & per longiora interualla ac certas periodos inuadat epilepſia, ætatis mutatione euaneſcit, & curatur, de quo Hippocrates, 5. *aphor.* 7. Qui morbo comitiali corripiuntur, ante pubertatem curantur: Poſt annum autem vigeſimum vel vigeſimum quintum, ferè vſque ad mortem comitatur. Et Celſus, *lib.* 3. *cap.* 24. ſæpe morbum hunc, ſi remedia non ſuſtulerunt, in pueris Veneris, in puellis menſtruorum interuentu tolli ſcribit.

3. Epilepſia & motus conuulſiui, qui infantes non rarò in variolarum & morbillorum principio inuadunt, ex ſe quidem nihil periculi habent, & modò variolæ ac morbilli erumpant, nunquam amplius nec adultos epilepſia infeſtat. Si tamen natura in expellendo ſuccumbat, ſæpe infantes moriuntur, non epilepſiæ, primarij morbi cauſſa.

Curatio.

Curatio.

Curatio autem tam extra paroxyſmum ſeu præſeruatio, quàm in paroxyſmo *alleg. loc.* propoſita eſt. Vt quædam addamus, præcauetur, epilepſia, ſi infanti, quàm primùm in lucem editus eſt, puluis hic cum lacte exhibeatur. ℞. *rad. pœoniæ maris decreſc. Luna collectæ* ℈. j. *magiſt. corall.* ℈. ß. *fol. auri dimidium.* F. puluis. Efficax eſt & hic puluis. ℞. *Margarit. præparat. magiſt. corallior. rubr.* an. ʒ. ß. *viſci q.* ʒ. ij. *ſuccini albi* ʒ. j. *fol. auri* num. vj. *ſacch. ad pondus omnium.* F. puluis. Vel ℞. *Rad. pœoniæ* ʒ. j. *ſem. pœoniæ, viſci q. vngulæ alcis, cranij hom. præp. ſuccini præp.* an. ℈. j. *moſchi* gr. ij. F. puluis.

Italis, & Florentinis præcipuè, quibus hoc malum familiare eſt, pueros recens natos ferro candente, aut particula ligni igniti adurere ſolent, vbi ſumma vertebra capiti coniungitur, vel candelæ cereæ accenſæ guttam vnam vel alteram feruentem in eundem locum deſtillare moris eſſe, præcauendi epilepſiæ gratia, *alleg. loc. lib.* 1. dictum ea proculdubio de cauſſa, vt cerebrum hoc modo exſiccetur, & per dolorem humor, qui ad cerebrum fluxit, vel fluxurus eſt, ad occiput trahatur & deriuetur, imprimis ſi fonticulus eſt ex vſtione excitetur, per quem continuò, quicquid in cerebro colligitur, euacuetur. Et ſcripſit iam olim Celſus, *lib.* 3. *cap.* 23. ferro candente in occipitio & infra, qua ſumma vertebra capiti committitur, adurere duobus locis, vltimum epilepſiæ eſſe remedium. Verùm enimuero non ſatis tutò in molliſſimis & tenellis infantium corporibus tam generoſum auxilium adhibetur; & omnino hic obſeruandum P. Æginetæ conſilium, *lib.* 3. *cap.* 13. ſcribentis, ſi infans adhuc fuerit, qui epilepſia corripitur, nihil curioſè eſſe tentandum. Si enim tenera infantium corpora nec purgationem, nec venæ ſectionem ferunt, quomodo igne tolerabunt; cum hoc remedium in infantibus continuos dolores vigiliaſque excitet, atque ita eorum vires deiiciat. Et ſit ſane, vt in quibuſdam locis, vbi epilepſia per primarium cerebri affectum familiaris eſt, iſtud auxilij genus locum habeat: tamen in epilepſia, quæ per conſenſum partium inferiorū, quæ ſæpe infantibus accidit, nihil prodeſſe poterit cum auram illam malignam, quæ ex inferioribus aſcendit, à cerebro auertere non poſſit. Verùm de quæſt. iſta prolixè tractat Ioh. Baptiſta Syluaticus, *controu.* 87. qui videatur.

Mater imprimis, vt & nutrix, bonam diætam ſeruet, nec aliquid in cibo ſumat, quod morbum infanti conciliare poſſit, de quo *part.* 1. *de nutricis diæta*, dictum. Si infans epilepſiæ obnoxius lac ventriculum nimis repleuiſſe animaduertatur, vt id vomitu reiiciatur, danda opera, quod fit, ſi lingua infantis comprimatur, vel penna ol. amygd. d. vel oliu.

olii. illita in fauces intrudatur, quando ſcilicet ea ratione quidam paroxyſmus tollitur, ſi nata in ventriculo à lacte repletione.

Si à vermibus ſit epilepſia, remedia contra vermes *lib. 3. part. 2. ſect. 1. cap. 5.* tradita, & quorum etiam poſtea mentio fiet, vſurpanda, quæ eos enecent, & exturbent, quibus radices pæoniæ, & alia contra epilepſiam remedia addere licet.

Si cum febre coniungatur epilepſia, eam nonnulli fieri ſtatuunt, quia calore abſumatur cerebrum & quaſi colliqueſcat, atque inde infans moriatur. Verùm cùm infantes in febribus ſtatim in principio interdum epilepſia, corripiantur, cauſſa hæc locum non habet: Vero magis conſentaneum eſt, Epilepſiam hanc fieri à vapore maligno, ab humore febrim excitante eleuato. Et cum propterea epilepſia ſuperueniens prauitatem materiæ arguat, non mirum eſt, infantes plerumque tum mori. In curatione autem epilepſiæ talis, non ſimpliciter ad epilepſiam reſpiciendum, ſed ſimul ad febrem, nec nimis calida contra epilepſiam exhibenda, ſed quæ temperata ſunt, vt corallia, ſmaragdus, vngula alcis, & ſimilia. In paroxyſmo exhibeantur aquæ epilepticæ, ac ſeruix & ſynciput iiſdem, vt aq. lauendulæ & ol. ſuccini fricetur, collo infantis etiam radix pæoniæ, vngula alcis, ſmaragdus appendatur, aut in vola infantis complicato pugno retinenda dentur.

De Conuulſione.

Conuulſio. Qua ratione autem conuulſio & conuulſiui motus differant: *lib. 1. part. 2. cap. 28.* dictum. Ad conuulſiuos motus pertinet epilepſia, de qua modò dictum. In epilepſia nimirum cerebrum magis afficitur, & propterea omnes totius corporis partes conuelluntur, & ſimul omnes ſenſus interni & externi abolentur; Motus tamen ille deprauatus non ita diu durat, cùm cerebrum id, quod moleſtum eſt, omni conatu excutiat. In conuulſione verò cum materia circa ſpinalem medullam & in muſculorum exortu conſiſtat, omnes partes ita non concutiuntur, neque animales actiones cæteræ læduntur. Malum tamen hoc pertinax eſt. Habet autem ortum ab iiſdem cauſſis, quæ *lib. 1. part. 2. cap. 28. & 31. de epilepſ. & conuulſ.* propoſitæ. Nonnulli quidem multa dubia hic proponunt: verùm cùm ea omnia ex hypotheſi oriantur, nimirum conuulſionem fieri vel à repletione, vel ab inanitione; de eo verò quid ſentiendum ſit, *lib. 1. part. 2. cap. 28 qu. 1.* dictum ſit: hic nihil ampliùs addimus. Hæret verò illa materia plerumque in ſpinali medulla, & quidem pertinaciter. Et propterea malum periculoſum eſt, & infantes plerumque moriuntur.

Medicamenta ad hunc affectum vtilia, *alleg. loco* ſunt propoſita. Infantium corpora, & præcipuè ſpina dorſi lauanda eſt *decocto radic. althaæ, lil. albor. pæoniæ, fl. chamæmeli.* Hinc linimento aliquo illinenda, parato *ex pingued. human. anſer. ol. lumbricor. irino, lilior. alb. vulpino, terebint. maſtichino, ſtyrac. calamit.* & ſimilibus. Paulus Ægineta *heliotropium* herbam aqua coctam pueris conuulſione laborantibus prodeſſe ſcribit, ſi ea lauentur.

CAPVT XI.

De Strabiſmo.

Strabiſmus. AD actiones animales læſas pertinet Strabiſmus, quo infantes nuper nati etiam corripiuntur. Eſtque hoc malum vel natiuum, ex vitioſa oculorum conformatione; vel ex conſuetudine contrahitur, dum infantes in cunis capite [illegible] candelæ accenſæ aduerſo, vel ad [illegible], [illegible] que ita oculos continuo luci obuertunt, quo [illegible] infantes collocant, diſtorſionem hanc oculorum efficiunt. Vel etiam à morbo excitatur, dum poſt frequentem epilepſiam, conuulſis & contractis oculorum muſculis, ſitus hic oculorum vitioſus contrahitur.

Prognoſtica.

Si ſit à primo ortus Strabiſmus in infantibus, vix curatur; vt etiam ille, qui epilepſiam frequentem & mortem ſequitur. Si verò ſit à mala conſuetudine, curationem ſuſcipit, dummodo recens malum ſit, inueteratum enim non curatur.

Curatio.

Curatur autem, ſi lucerna in partem oppoſitam, quo oculi præter naturam declinant, ponatur; vel aulæa picta & variegata ſimili modo oculis obuciantur, vt infans fixo obtutu eam adſpiciens, in contrarium oculos flectat. Idque tamdiu faciendum, donec aſſiduo eiuſmodi oculi in contrarium motu is in naturalem ſtatum & ſitum formetur. Poteſt quoque larua vel cappa faciei infantis obduci, & foramina oculis oppoſita ita diſponi, vt infans in partem oppoſitam ei, quo oculos præter naturam vergunt, eos dirigere & mouere cogatur. Vide *lib. 1. part. 3. ſect. 2. cap. 23.*

CAPVT XII.

De Aurium dolore, inflammatione, humiditate, vlceribus & vermibus.

INter morbos pueriles, Hippocrates, *3. aph. 24.* etiam ὤτων ὑγρότητας, aurium humiditates, nominat. Cum enim cerebrum infantium ſit valdè humidum, ſuperfluæ humiditatis pars quædam interdum per aures euacuatur. Sed rarò hoc ſit ſine inflammatione. Plerumque enim ſi humores ſuperflui copioſè ad aures confluant, inflammatio inde excitatur, cui grauis dolor coniungitur, quæ cum in infantium corpore humido non diſcutiatur, ſed in pus mutetur, ſit, vt poſtea [illegible], pus & ſanies effluat. Interdum & vermiculi in auribus naſcuntur quæ affectio aurium verminatio, & aures verminoſæ appellantur.

De aurium autem inflammatione, vermibus, & dolore in genere dictum; *lib. 1. part. 3. ſect. 3. cap. 2. 4. 8.* quæ ibi videantur. Hoc loco ſaltem quædam, quæ infantibus propria ſunt, afferemus.

Cauſſæ.

Eſt in infantibus, vt dixi, maximè humidum cerebrum, & excrementa multa cumulat, quæ natura rectè agens per palatum & nares euacuat. Vbi verò eorum nimia copia colligitur, quandoque per aures confluentia dolorem, dolor ſanguinis affluxum excitat, vnde poſtea inflammatio oritur, quæ vbi in pus mutatur, ſanies ex ea effluit, & natura poſtea huic viæ aſſueſcit, & omnia, quæ in cerebro colliguntur, excrementa per hanc viam deinde euacuat.

Signa Diagnoſtica.

In infantibus humiditatum ex auribus effluxus non difficulter cognoſcitur, cum ſenſibus pateat. Dolor verò & inflammatio non ita facilè cognoſcitur; cum infantes ipſi, quid mali patiantur, narrare non poſſint: ſed colligitur hoc malum ex eo, quod infantes plorant & inquieti ſunt, quodque, dum aures contrectantur, clamant, & tactum auerſantur. Rubedo quoque & calor circa aures percipitur.

Prognoſtica.

1. Malum hoc non negligendum. Dolor enim ip-

cui plerumque coniungitur, cùm adultos, vt Hippocrates, 3. *prognoſt. t.* 16. ſcribit, die ſeptimo iugulare poſſit, multò magis poteſt idem in infantibus præſtare, in quibus vigilias, epilepſiam, & tandem mortem adfert.

2. Præterea, quia puerorum aures ſunt humidiores, ſi ſordibus his ſcateant, vermes in iis generantur.

3. Inſuper ex continuo humorum adfluxu & ſordibus vlceris latius ſerpentis tandem aurium oſſa, & præcipuè ſpongioſa & cauernoſa illa, corrumpuntur & carioſa euadunt, & niſi temporis progreſſu vlcus ſanetur, incurabilis ſurditas inde oritur.

Curatio.

Curatio. Itaque maturè curatio inſtituenda. Ac primò quidem ſi dolor adſit grauior, ſtatim is eſt ſedandus, modo, qui *alleg. loco cap.* 8. propoſitus eſt. Fortiora tamen, tenellorum infantium corporibus non conueniunt. Sufficit hîc lacte tepido aures fouere, vel *oleo roſ. violar.* vel *decocto capitum papaueris*; aut *oui albumen cum lacte aut* pauxillo *croci* auribus indere.

Ad ipſas verò aurium humiditates abſtergendas vtile eſt *mel. roſaceum*, & *aq. mellis*, quæ per turundam auri indantur. Quæ ſi non ſufficiant, alumen vino dilutum, molli lana exceptum auri indatur. Vtilis etiam hîc eſt *radix ireos, myrrha, crocus*. Vel *nitrum, alumen & crocus cum vino & melle* miſceantur, & lana excepta auribus indantur. Vel ℞. *Mellis virginei* ℥. ß. *vini rubri* ℥. ij. *aluminis, croci, nitri* an. ʒ. j. M. ſuper igne. Vel *oleum ex ſem. cannabis* recens expreſſum cum pauxillo vino mixtum inſtilletur.

CAPVT XIII.

De Aphthis, veſiculis gingiuarum, & inflammatione tonſillarum.

Aphthæ. ORiuntur in ore infantium ſæpe vlcera quædam, quæ Aphthæ vocantur, ortúmque habent ex lacte vitioſo, vel in infantium ventriculo corrupto. Cùm enim partes oris internæ in infantibus ſint molles ac teneræ, nec in vtero vlli cibo adſuetæ, ſi lac non ſit planè dulce, ſed acre ac vitioſum, facilè ab eo exulcerantur. Idem accidit, ſi ex lacte in ventriculo corrupto vapores acres adſcendant, idque eo facilius, cùm tunica, quæ fauces inueſtit, œſophago communis ſit, & facilè vitia ventriculi per eam faucibus communicentur. Verùm cum quæ de aphthis dici poſſunt, omnia ferè *lib.* 2. *part.* 1. *cap.* 18. propoſita ſint, eorum ſaltem hîc mentionem facere volui, reliqua inde petantur.

Veſiculæ gingiuarum. Cognatæ ſunt aphthis, vel ferè eædem cum aphthis, veſiculæ, quæ in gingiuis infantium interdum oriuntur, habentque etiam ortum ex lacte corrupto vel vitioſo, atque eadem etiam eas curandi ratio eſt. ℞. *Lentium excortic. q. v.* Pulueriſentur & maſticentur, & gingiuis illinantur. Vel ℞. *Farinæ milij* ℥. ß. *aq. roſ. ol. omphac.* an. q. ſ. Fiat Linimentum.

Inflammationes tonſillarum. Inter puerorum morbos Hippocrates, 3. *aphor.* 26. & tonſillarum inflammationes recenſet, de quibus quidem in genere, *lib.* 2. *part.* 1. *cap.* 22. actum, pauca tamen hîc addam. Παρίσθμια tonſillæ dicuntur, & propriè locum affectum ſignificant: *alleg. tamen loco* Hippocrates pro ipſo affectu accipit, ſeu tonſillarum inflammatione. Equidem & infantibus, vt Hippocrates, *de dentib.* ſcribit, dum dentium tonſillæ inflammantur & exulcerantur: idem tamen, *alleg. aphor.* πρεσβυτέροισι, pueris iam grandiuſculis, id eſt, vt Galenus, *in comm.* explicat, ab vndecimo ad decimum tertium annum progredientibus, n alium hoc familiare eſſe ſcribit: quia tum vis expultrix fortior ſit, quàm fuit in prima infantia, & partes iſtæ, iam non ampliùs ita molles maneant, ſed humorem adfluentem faciliùs retineant, cùm antea, cum molliores erant, eum facilè tranſudare, & in fauces defluere paterentur.

Curatio ex *alleg. loco* patet. Danda nimirum opera, vt aluus laxior ſit; &, ſi opus ſit, clyſtere mouenda. Poſtea in principio repellentia adhibenda, deinde reſoluentia admiſcenda, tandem ſola ferè vſurpanda. Quæ commodiſſimè in adultis forma gargariſmi, & collutione oris vſurpantur. Verùm cum infantes minus adulti talia commodè vſurpare non poſſint, locus affectus illinendus *melle, roſaceo, ſyr. de roſis ſiccis, myrtino. granator. diamoro, robnucum*, pro vt morbi ſtatus poſtulat. Extra verò collum infantis illinendum oleo amygd. d. chamæmelino, hyperici. Reliqua *alleg. loco* videantur.

CAPVT XIV.

De Dentitione.

Dentitio. INter omnes morbos & Symptomata, quæ infantibus accidere ſolent, maximè ipſis propria eſt Dentitio. Sunt enim quidem multi alij morbi ipſis familiares, pauci tamen neceſſarij. Vnicam dentitionem neceſſariò omnes infantes ferre neceſſe eſt. Etſi verò dentitio naturæ opus ſit: tamen propter morbos & ſymptomata varia, quæ ipſi coniungi ſolent, inter morbos infantium recenſetur, vbi quidem non tam de ipſa dentitione, quàm de difficili dentitione agitur. Dentibus equidem infantes, dum in lucem eduntur, iam præditi ſunt: latent tamen ij in ſuis alueolis, ſed gingiuis teguntur, ac poſtea ſuo tempore erumpunt. Obſeruatum tamen interdum, infantes cum dentibus eminentibus ortos fuiſſe. Sic refert Plinius, *nat. hiſt. lib.* 7. *cap.* 16. Marcum Curium & Papirium cum dentibus natos fuiſſe, & eam ob cauſſam Curium Dentati nomen meruiſſe: Valeriam quoque Romæ cum dentibus natam Regum temporibus, Sueſſam Pometiam, illa ætate florentiſſimam vrbem, deportatam eſſe, reſponſo aruſpicum vaticinante, exitio ciuitati, in quam delata eſſet, futurum. Narrat quoque Balduin. Ronſſæus, *de vita hum. primord. cap. de dentit.* Anno 1564. Goudæ ſe puellam vidiſſe, quæ cum ordiretur lucem, duos inciſores dentes in maxilla inferiore haberet.

Tempus dentionis. Prodeunt autem & erumpunt dentes circa ſeptimum menſem, & quidem primò Inciſorii, quos aliquo temporis interuallo ſequuntur Canini dicti, tandem Molares. Etſi verò, vt modò dictum, dentium eruptio, quæ Græcis ὀδοντίασις, Latinis dentitio appellatur, naturæ opus eſt, quæ ipſos propellit: tamen præternaturales affectiones, quæ ex ſolutione illa continui gingiuarum accidunt, plures coniunguntur. Et infantes primò magnum pruritum in gingiuis ſentiunt; poſtea quaſi aculeo gingiuæ, dum aculeatis illis oſſibus perforantur, punguntur, vnde vehementiſſimus dolor, vigiliæ, inflammationes gingiuarum, febres, alui profluuia, conuulſiones excitantur; Idque maximè accidit, cùm caninos edunt, qui vulgò ab oculis nominantur, vnde in prouerbio dici ſolet; Parentes de liberis gaudere non poſſe, donec dentes ab oculis editi ſint. Fit quidem & alia dentitio circa annum ſeptimum, dum lactis dicti dentes decidunt; aliique firmiores & duriores erumpunt, ſed cùm tum gingiuæ antea perforatæ ſint, id ſine dolore accidit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Etſi ipſi infantes nondum ſermone dolorem, qui in dentitione accidit, indicare poſſunt: tamen dentitio cognoſcitur, primo ex ipſo tempore, quo dentes erumpere ſolent, quod eſt circa initium ſeptimi menſis; deinde quod infantes frequenter digitos ad dolorem demulcendum in os inferunt; tertio, quod matres vel nutrices papillas fortius ſtringi, quàm antea, percipiunt; quarto eo loco, vbi dentes erumpere conantur, gingiua albicat. Tandem interdum varia mala accidunt, dolor, vigiliæ, alui profluuium, febres, conuulſiones. Et quidem febres illæ ſymptomaticæ, quæ dentitionem ſequuntur, oriuntur ob dolorem, vigilias, gingiuarumque inflammationes; ac dum humores accenduntur, biliofi & fluxiles ſunt, diarrhœa ſequitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Grauis, imò ſæpe periculoſa eſt dentitio in infantibus, ob morbos & ſymptomata, quæ coniungi & ſuperuenire modo diximus, ita vt non pauci febribus aut conuulſione ſuperueniente moriantur: & eo maius periculum eſt, quò difficilius, & longiore tempore dentes erumpunt.

2. Quibus cum dentes erumpunt, aluus crebrò demittit, minùs conuulſione tentantur, quàm quibus raro aluus ſubducitur. Hippocrates, *lib. de dentit.*

3. Quibus in dentitione febris acuta accidit, ij raro conuulſionibus tentantur. *Ibid.* Quia febre materia, quæ conuulſionem facere poterat, abſumitur.

4. Qui in dentitione bene habito corpore permanent, & graui ſomno premuntur, periculum eſt, ne eos conuulſio prehendat. *Ibid.*

5. Quibus hyeme dentes erumpunt, ſi cætera ſimiliter habeant, ij facilius euadunt. *Ibid.* Et quibus dentientibus hyems ſuperuenit, ij ſi diligenter curentur, facilius ferunt. Rhaſes tamen, *in continent.* ſcribit, dentitionem, quæ fit vere, eſſe minus moleſtam. Verùm proculdubio ad diuerſa reſpexerunt autores hi. Hippocrates quidem ad ipſum virtutis robur, quod hyeme, ob caloris natiui vigorem, maius eſt, & ita facilius dentes protrudit, ſi cætera omnia rectè ſeſe habeant, & infantes ab externis actis iniuriis defendantur. Rhaſes contra ad laxitatem gingiuarum, quæ vere & æſtate maior eſt.

6. Non omnes dentibus erumpentibus conuulſione tentati moriuntur, plerique etiam ſeruantur. *Ibid.*

7. Dum infantes caninos dentes adunt, peius habent, ac grauius laborant, quia illi acutiores & grauiores dolores infantibus inferunt.

Curatio.

Curatio. Qua ratione autem, vt dentitio facilior fiat, curari poſſit, ſupra, *alleg. loco*, dictum. Vt quædam addamus, cum difficilius dentitio proueniat à denſitate & craſſitie gingiuarum, danda opera, vt laxentur & emolliantur gingiuarum, vt facilius dẽtes erumpere poſſint, quod emollientia præſtant, deinde vt dolor & inflammatio, ſi quæ adſit, leniatur, quod refrigerantia præſtant, quæ tamen ſola, ne gingiuas adſtringant, vſurpari non debent, ſed emollientibus admiſceri. Fricentur ergo gingiuæ digito *melle* illito, vel *melle cum butyro* mixto, aut *candela ex cera virginea* infanti maſticanda detur. Ita enim gingiuæ laxantur, ac primùs leniuntur. Vel inungantur gingiuæ *mucilagine ſemin. cydon. aq. malue* parata; vel cerebro leporino. Extra quoque foueantur maxillæ decocto althææ, flor. chamæmeli, anethi. Vel *ſucco maluæ & butyro ſ. ſ.* aut *melle paſſulato & butyro ſ. ſ.* Vel *mucilag. ſem. cydon. & althææ*, cum *vitellis oui* mixta. Si inflammatio gingiuarum

A adſit, frigida, vt *ſuccus ſolani, lactucæ*, addantur. Maxillæ quoque emollientibus foueri poſſunt, & ſi dolor ſit vehementior, *ſucco ſolani* cum *ol. roſ.* inungantur. Nutrix ipſa, cum infantes dentiunt, bonam diætam obſeruet, victúſque ſit temperatus, & potius ad frigidum, quàm calidum declinet. Etſi enim ratione ipſius dentitionis calida diæta nutricibus imperanda videtur; cum Ariſtoteles, 7. *de hiſt. an. cap. 10. & 5. de gen. animal. cap. 8.* ſcribat; Qui calidiore lacte vecuntur pueri, iis properat ortus dentium; tamen de tempore ſaltem dentitionis Ariſtoteles loquitur, in ipſa dentitione vero victus frigidior commodior eſt ob febrem, quæ hoc modo vel minuitur, vel præcauetur. Vtatur itaque nutrix

B ſorbitionibus ex *hordeo*, vel *auena* paratis, cuis ſorbilibus, prunis, lactuca, endiuia, à ſalſis vero, acribus & mordacibus abſtineat; vt & vino. Reliqua videantur *loco allegato*.

CAPVT XV.

De Vinculo linguæ ſoluendo, & ranula ſub lingua.

Accidit quoque non rarò, vt in infantibus à primo ortu lingua vinculo ſuo arctius adſtringatur, vt ſatis extendi, & libere exeri non poſſit. Linguæ retractio. Interdum etiam eo loci, vbi linguæ frenum eſt, tumor mollis & albus apparet, quem *ranulam* appel-

C lant. De quibus vitiis cum *lib. 1. part. 3 ſect. 5. cap. 4. & 5.* actum ſit, ea, quæ ibi dicta, hic repetere nolo. pauca ſaltem addo. Linguæ adſtrictio ſeu linguæ ligatio Chirurgia commodiſſimè curatur. Solent quidem interdum obſtetrices ſtatim edito infante, vel vnguibus rumpere, vel nummi acie diſſecare hoc vinculum: ſed ſæpe hoc ſine neceſſitate agunt, & in operando errant. Commodius ergo Chirurgo perito res committitur. Quia tamen operam hanc infantes non facilè admittunt, & facile fieri poteſt, vt ſectio iſta vlterius, quàm par eſt, fiat, aut etſi ea rectè facta ſit, labia vulneris non ſtatim coëant, linimentum hoc commodè adhibetur: ℞ *Farina hordei* ℥ ß. Mel. cum *melis deſpumati* q. ſ. & lento calore humiditas omnis exhalet, vt in

D puluerem redigi poſſit. Poſtea ℞. *vitell. ouor. ad duritiem coctor. & va'e clauſo in furno exſiccatorum, vt in puluerem redigi poſſint* ℥. j. *thuris*, *maſtiches* an. ℈. j. *alumin. vſt.* ℈. vj. Puluerizentur omnia, & cum *melle roſac.* F. Linimentum.

Ranulam verò ſub lingua quod attinet, ſunt ſub lingua venæ ſatis conſpicuæ & ampiæ, quæ interdum ſanguine vitioſe replentur. In his ergo ſi in infantibus humor pituitoſus colligatur, atque ex iis tranſſudet, & intra carnis meatus ibi hæreat, ex eo & ſanguine tumor hic q. fungus in arboribus generatur. Cum v. ſi diu duret, & incrementum ſumat, balbutiem inducere, & vocem intercipere poſſit, maturè ei occurrendum. Quapropter medicamen- Ranula ſub lingua.

E tis *alleg. loc.* propoſitis, vt *ſale armeniaco*, vel *ſale & thure* mixtis, item *puluere ſaluiæ* aut *origani* cum *mell. roſ* mixto, quibus ſpirit. vitriol. gutta vna atque altera addi poteſt, tumor abſtergendus. Vel ℞. *Oſſ. ſepiæ, ſalis gemmæ, piper.* an ℥ j. *ſpongiæ uſtæ* ʒ. iij. F. puluis, quo tumor fricetur, vel cum melle linimentum, quo tumor illinatur. Sub mento verò emplaſtrum apponi poteſt, paratum ex *ſterc. anſerin. & mellis* partibus æqualibus, in vino ad vini conſumtionem coctis.

CAPVT XVI.

De Catharro, tuſſi, & difficili reſpiratione.

Catarrhus. EQuidem de catharro *lib. 1. part. 2. cap. 34.* de tuſſi *lib. 2. part. 3. cap. 5.* & difficili reſpiratione *cap. 1.* actum fuit. Quia tamen inter infantium morbos ab Hippocrate, 3. *aphor.* 24. tuſſes, & *ibid. aphor.* 26. aſthmata ſeu anhelationes nominantur, iſta ſymptomata hic prætermittenda non ſunt. Quia verò aliqui à catharro ortum habent, de iis coniunctim hoc capite aliquid breuiter dicemus.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Ortum autem habent catarrhi in infantibus à naturali eorum conſtitutione, ſeu humidiſſima cerebri temperie, ob quam facilè in eo multa excrementa cumulantur. Accedit his ἀδδηφαγία infantium, cum lactis copia nimia ventriculum onerat, vnde vapores multi in caput adſcendunt, cerebrúmque replent. Cerebrum ergo ſi excrementitiis humoribus repleatur, & vel ab externo aere frigido, cui in vtero infantes non ſunt adſueti, vel à caliditate, dum nimis calidè lauantur, aut pluribus calidis tegumentis eorum capita inuoluuntur, materia in capite funditur & agitatur, ad nares, aut ad fauces, aut etiam pulmones copioſiùs deſcendit. Excrementitij ergo hi humores, ſi per nares euacuari non poſſint, in aſperam arteriam delabuntur, & tuſſim excitant. Si itidem in pulmonum bronchia deſcendant, difficilis reſpiratio, ſeu anhelitus difficultas, quam Hippocrates, *alleg. aphor.* aſthma appellat, excitatur. Cæterùm cum infantes ſæpe ex ἀδδηφαγίας in primis viis multos crudos humores cumulent, & hypochondria inflata, ac tumida habeant, accidere quoque poſſe puto, vt, ſicut *lib. 2. part. 3. cap.* 2. dictum, crudi humores per epar, ſeu ex cruditate & craſſo chylo in epate genitus ſanguis pituitoſus, per venam arterioſam in pulmones effundatur, & bronchia pulmonis comprimens reſpirationem difficilem ſeu aſthma excitet.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Ipſa hæc ſymptomata facilè cognoſcuntur. An verò humor ſit frigidus vel calidus, deprehenditur ex eo, quod ſi humor eſt calidus, catarrhus eſt tenuior, ſæpius infantes ſternutant, facies eſt floridior, fauceſque rubent, & ex ore infantium vapor calidus exhalat, quem & nutrices in papillis percipiunt. Si verò humor ſit frigidior, craſſior eſt, infanteſque non ſternutant, nec rubedo in facie aut faucibus, nec calor in ore deprehenditur. An verò difficultas reſpirationis ſit ex materia à capite deſcendente, an verò ex ſanguine pituitoſo, è venis ad pulmones adſcendente, cognoſcitur ex eo, quod ſi à capite deſcendit, catarrhus & ſimul tuſſis adeſt, & inter reſpirandum ſtertor quidam ac ſonus percipitur, dum aer non liberè, ſed per obſtructa pulmonis bronchia tranſit. Si verò ſit ab humore pituitoſo ex hypochondriis adſcendente, catarrhus & tuſſis abeſt, & hypochondria ſunt inflata ac tumida.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Catarrhi hi, & inde ſequens tuſſis, ac difficilis reſpiratio, in infantibus non negligenda ſunt; cùm tuſſes non ſolùm vigilias & vomitus frequentes excitare, ſed & herniam inducere, imò catarrhi ſuffocationem & mortem adferre poſſint.

2. Non autem ita facilè curantur; cùm in infantibus non omnis generis remedia adhiberi poſsint, neque iidem materiam expectorare atque exſpuere valeant.

A *Curatio.*

Curatio. Quas Indicationes catarrhus, tuſſis, & difficilis reſpiratio ſuppeditet, *allegatis loc.* dictum. Verùm cum non omnia remedia ibi propoſita infantibus adhiberi poſsint, vt mirer, nonnullos pilulas & bolos infantibus præſcribere; ſaltem quædam infantibus vtilia & commoda adferemus. Danda autem imprimis opera, vt intemperies, quæ materiam ſuppeditat, emendetur, & humoris ad pectus adfluxus impediatur. Et cum infantes multa medicamenta nec ſumere, nec ferre valeant, & natura ipſa plerumque ſine medicamentorum ope humorum catarrhi cauſſam concoquere, atque ita catarrhum ſiſtere ſoleat, modò recta diætæ ratio obſeruetur, B imprimis danda opera, vt nec infans, nec nutrix in diæta quicquam peccet, & proinde infans nec lacte, nec alio cibo ventriculum repleat, ſed ei potius aliquid à cibo ſubtrahatur. Nutrix verò ab acribus, ſalſis, acidis, & omnibus, quæ vapores ad caput multos mittunt, abſtineat. Commodum quoque fuerit, nutrici decoctum aliquod pectorale exhibere. Vt ℞. *Ficuum, iniubar.* an. num. x. *ſebeſten.* num. xxx. *paſſul. enucl.* ʒ. x. *glycyrrh.* ʒ. ij. *capill.* ♀. *hyſſopi, violar.* an. ℥. ß. Coq. in ℔. iij. aquæ, ad tertiæ part. conſumptionem. Medicamenta quod attinet, vt aluus laxa ſeruetur, curandum, eamque *melle*, vel *ſyr. roſ. ſolutiuo, caſſia, manna, vel clyſterib.* ſollicitare, vtile fuerit. Commodè quoque C exhibetur cochlear. j. *ol. amygd. dulc. rec. expreſſi,* cum *ſacchar o cando* mixti, quod non ſolùm ventrem laxat, ſed & tuſsim ſedat. Vel lingua compreſſa vomitus prouocetur. Imprimis verò alui laxatione opus eſt, ſi difficultas ſpirandi à repletione ventriculi & hypochondriorum proueniat, & tum etiam lini ſemen cum melle & momento ſem. cumini exhibere conuenit. Poſtea exhibeatur *ſuccus fœniculi* cum lacte, vel *ſyr. iniubinus, capill.* ♀. & ſi materia ſit craſsior, *de hyſſopo & praſſio.* Vel *emulſio amygd. d. & pinearum* cum aq. ſcabioſæ, vel alia conueniente facta, & ſaccharo cando dulcorata exhibeatur. Vel eclegma aliquod ex *ſpec. diaireos ſ. diatragac. frigidi, ſaccharo penidio, cum ſyr.* D *iniubino* paretur; vel ex *melle, oleo amygd. dulc. & ſucco glycyrrhyzæ ac fœniculi.* Vtile eſt & *ſemen goſſypij*, bombacis vulgo vocant, excorticatum, cum vitello oui & ol. amygd. d. ac ſaccharo penidio mixtum, pro linctu datum. Grandiuſculis iam *rotulæ ex ſpec. diaireos ſ. diatragac. frig. cum extr. glycyrrh.* & vna vel altera gutta *ol. fœniculi* dari poſſunt. Si tamen catarrhus ſit calidior, emulſio ſem. 4. frig. maj. cum aq. maluæ parari, eique ſpec. diatrag. frig. addi poſſunt. Extra verò ad exiccandam materiam catarrhoſam, ſtupa cannabina ſuper prunis calefacta, & puluere roſ. rubr. ac thuris conſperſa imponatur. Pedes quoque infantium lauare aqua, vel apud nos cereuiſia, in qua herbæ cephalicæ coctæ ſint, & poſtea plantas, pedum pinguedine lucij, vel ſeuo hircino aut ceruino, vel ol. E laurino aut coſtino inungere vtile eſt. Et quia interdum catarrhi ad fauces & aſperam arteriam delabuntur, quod nares in infantibus obſtructæ ſint, ſi id accidat, nares ſupremæ inungantur *butyro ſ. ſ.* vel *ol. amygd. d.* aut *amararũ*, provt opus, aliquoties de die. Vel ℞. *Succi betæ, maioranæ* an. ʒ. ij. *alſines* ℥. ß. *ol. amygd. d.* ℥. j. Miſc. & nares eo inungantur. Vel naribus *butyrum ſ. ſ.* piſi magnitudine indatur. Vel naribus *ocymum caryoph.* aut *maioranæ* admoueatur, vt ſternutatio excitetur, & materia, quæ per aſperam arteriam defluit, per nares excernatur. Tandem nonnulli ad reſpirationem faciliorem reddendam pectus butyro ſ. ſ. vel pingued. gallinæ, vel ol. chamæmel. aut amygd. d. illinunt.

CAPVT XVII.

De Singultu.

Singultus. DE Singultu actum in genere *lib. 3. part. 1. ſect. 2. cap. 10.* Singultus autem accidit infantibus ex alimenti in ventriculo corruptione, aut ventriculi à lacte repletione, aut ventriculi ab externa aëris refrigeratione. A quibus cauſſis omnibus, cum expultrix facultas ventriculi in infantibus offendatur & irritetur ad id, quod ſibi moleſtum eſt, expellendum, hunc motum conuulſioni ſimilem inſtituit. Aliæ ſingultus cauſſæ, quæ à nonnullis hic plures recenſentur, & alleg. loco fuerunt propoſitæ, in infantibus plerumque vix locum habet.

Cauſſæ.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus ipſe per ſe manifeſtus eſt. Quod verò infans ventriculum lacte nimis repleuerit, cognoſcitur ex nutrice, ventriculi tumore, & quod ſingultum talem vomitus ſequi ſolet. Si ex lactis corruptione fit ſingultus, cognoſcitur è ſuis ſignis; quod nutrices lac vitioſum habent, infantes dolent ac plorant, feceſque alui etiam corrupti lactis indicium exhibent.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Singultus in infantibus plerumque nihil periculi habet, & cauſſa ſublata ceſſat.

2. Si tamen cauſſa ſit tantæ vehementiæ, vt reliquo neruoſo generi communicetur, & ita epilepſia, vel aliæ conuulſiones aut conuulſiui motus coniungantur, plerúmque lethale eſt.

Curatio.

Curatio. Si ab alimenti corruptione proueniat ſingultus, commodiſſimum eſt, vt cibus vomitu reiiciatur, & propterea ad eum ciendum, lingua digito comprimatur, vel penna oleo illita fauces illiniantur, & poſtea ventriculus calefacientibus roboretur, ac de lacte & cibo aliquid ſubtrahatur. Si ex lactis corruptione & vitio fiat ſingultus, lactis vitia, vt ſuo loco dictum, emendanda, & lac corruptum *ſyr. vel melle roſ. ſolutiuo* ex ventriculo abſtergendum. Poſtea infanti *conſerua roſ. rubr.* cum *pulu. corall. vel bolo Arm.* exhibeantur. Si à refrigeratione ſit ſingultus, ventriculus cùm internis tùm externis medicamentis calefaciendus. Exhibeatur infanti *ſyr. de menta, de betonica*: foueatur ventriculus *decocto fol. menthæ, origani, abſinthij, radic. cyperi*, & poſtea inungatur *ol. menthæ, maſtichino, anethino*, vel imponatur *cataplaſma ex mentha & ſem. anethi* trito, cum *ol. maſtichino*. Vel *maſtiche & thus* cum *album oui*, orificio ventriculi imponatur. Vel ℞. *Maſtich.* ℥ j. *thuris, ſem. anethi* an. ʒ. ij. *cumini* ʒ. j. Puluerizentur & cum *ſucco menthæ* mixta, ac ſtupa cannabina excepta ventriculo imponantur. Eſt & alius adfectus ſingultui cognatus, quem Mercurialis etiam ad ſingultum refert, qui infantibus plorantibus accidit, vbi cum inſigni ſonitu, & ſingultu quaſi plorant, ita, vt ipſis etiam interdum vox intercipiatur. Cauſſam autem huius affectus, qui inter plorandum infantibus accidit, Mercurialis eſſe putat, quod pueri vehementes animi paſſiones habent, præſertim verò iram & voluptatem. Vbi verò vehemens fit paſſio, vehemens quoque in corde fit agitatio, atque vbi magna facta eſt agitatio, ſpiritus magno impetu emittitur, qui cum confertim exire nequeat, intercipitur, atque interceptus quaſi ſubſultans, dum egredi vult, ſingultum edit.

Verùm enimverò affectus iſte propriè ſingultus non eſt, neque in ventriculo accidit, ſed ſi cui ap-

A pellare libeat ſingultum ille eſt, cuius Ariſtoteles, *ſect. 33. problem. 1.* mentionem facit, & à pulmone prouenire dicit. Et de hoc ſingultu vera eſſe poteſt ſententia Plateri, quam, *tract. 1. Prax.* habet, vbi diaphragmati ſingultum tribuit. Verùm non oritur ventriculo primariò affecto, & diaphragmate contracto, ſed, vt Mercurialis rectè ſcribit, ab animi adfectibus, ira ſcilicet, & dolore, in quibus cum magna fit ſpirituum agitatio, illi non, vt vult Mercurialis, dum magno impetu & confertim exire conantur, intercipiuntur, ſed quia à corde vicino ad diaphragma ruunt, vnde eius conuulſio quædam quaſi accidit, à qua cùm eius motus impediatur, reſpiratio interdum ceſſat, & ſpiritus in infanti-
B bus planè intercipitur, interdum vocem clangoſam, ſpiritu ſubitò erumpente, edunt. Ceſſante verò animi adfectu, etiam hoc ſymptoma ceſſat. Matres tamen, dum ſpiritus intercipitur, manu dorſum infantis percutere ſolent, proculdubio vt ſpiritus vel vapor ille, qui motum diaphragmatis & reſpirationem impediuit, diſſipetur.

CAPVT XVIII.

De Vomitu.

C DE Vomitu in genere actum fuit, *lib. 3. part. 1. ſect. 2. cap. 12.* In infantibus is fit, vel à copia lactis, quod auidè ſuxerunt, quæ frequentiſſima ferè cauſſa eſt vomitus in infantibus: vel eius prauitate, vel ob vermes, à quibus praui humores in ventriculum regurgitant. Poteſt quidem & à pituita à capite in ventriculum delabente vomitus excitari, ſed rarius hoc fit in infantibus. Facit tamen in infantibus ad vomitum frequentiorem & ventriculi debilitas, quæ ab eius humiditate & laxitate prouenit. Vt enim ſiccitas maximè facit ad retinendum: ita laxitas retentioni obeſt, vnde accidit, vt in infantibus ventriculus à copia lactis facilè offendatur, & ad vomitum concitetur. Vomitus. Cauſſæ.

Signa Diagnoſtica.

D Si à copia lactis fit vomitus, id nutrix facilè patefaciet, & poſt vomitum infantes melius habent. Si ex corruptione lactis oriatur, id ex eius, quod vomitu reiicitur, qualitate cognoſcitur, eſtque flauum, viride, vel alterius vitioſi coloris, odoremque prauum habet, ipſumque lac nutricis non ſatis bonum eſt. Vermes ſuis ſignis cognoſcuntur. Signa.

Prognoſtica.

1. Vomitus in infantibus plerumque nihil periculi coniunctum habet, eſtque vulgata quidem inter fœminas ſententia, eos infantes eſſe viuaciores, qui à primo ortu interdum vomunt. Neque ratione caret hæc opinio. Cum enim infantes nuper nati aliquid vitioſi humoris in vtero collecti in ventriculo habeant, ac nouo alimento non ſint adſueti,
E præterea ipſorum ventriculus laxus, humidus ac debilis ſit: facilè fieri poteſt, vt ex lacte, quod ſæpe infantes nimis auidè, ſugunt, cruditas in ventriculo generetur, vel lac corrumpatur. Itaque ſi collecti vitioſi humores vomitu reiiciantur, commodius ac ſalubrius eſt, quàm ſi retineantur, & in penitiores corporis partes diſtribuantur. Prognoſtica.

2. Si à copia lactis ſit vomitus, minus habet periculi, & plerumque poſt vomitum infantes melius habere ſolent.

3. Si verò à corruptione lactis ſit, peior eſt; cùm interdum alia ſymptomata attrahere ſoleat.

4. Si vomitus diu duret, periculoſum eſt, cùm atrophiæ, imò tandem mortis cauſſa eſſe poſſit.

5. Si albæ & pituitoſa reiiciantur, tertius eſt, quidam à [illegible], vel [illegible], aut oblonga. A

Curatio.

Curatio. Si à copia lactis ſit vomitus, infans non ſæpe lactetur, & de lacte ei aliquid ſubtrahatur.

Si à lactis corruptione ſit vomitus, lactis vitium emendetur, vt ſupra dictum, & quod corruptum eſt, abſtergatur *ſyr.* vel *melle roſ. ſolutiuo.* Vt tamen ventriculus [illegible], qui humidus & laxus eſt, roboretur, *Syrupus menthæ, cydon. ſyr.* exhibeatur. Vel ℞. *Ligni aloes, corall. maſtich.* an. ʒ. ß. *galangæ* ℈. ß. Cum *ſyr. cydon.* Miſc. in formã linctus. Vel puluis cum lacte materno aut nutricis exhibeatur. Si humor ſit acris & calidus, exhibeatur *ſyr. granator. ribes, corallorum.* Extra imponatur ventriculo *empl. de cruſta panis, cerotum ſtomachale*, vel cruſta panis vino maluatico madida. Vel ℞. *Ol. maſtich. cydon. menthæ, abſinth.* an. ℥. ß. *nuc. moſch. expr.* ʒ. ß. *pulueris caryophyllor.* ℈ j. Miſc. Vel ℞. *Ol. nuc. moſch. expr.* ʒ. j. *deſtill. maſtich.* ʒ. ß. *menthæ* gutt. iij. Miſc. Vel ℞. *Fl. roſ. rubr.* M. ß. *menthæ* p. j. *rad. cyperi, granor. myrti* an. ʒ. ij. Coq. in vino rubro, quo ſpongia imbuatur, & ventriculo imponatur. Vel ℞. *Micam panis albi toſti, & aceto madefactam, vitellos ouor. ad duritiem coctor.* num. ij. Adde *maſtich. thuris, gummi arab.* an. q. ſ. Cum *ſucco menthæ.* F. Emplaſtrum. Vel ℞. *Maſtich. thuris, fl. roſ. rubr.* an. ʒ. ij. *caryophyll.* ℈. j. Cum *ſucco* vel *aq. menthæ* F. Cataplaſma. Si lac calidius ſit, ventriculus inungatur *ol. roſ. myrtino, cydon.* Vel ℞. *Ol. roſ. myrtini* an. ℥. j. *aceti* ʒ. ij. *puluer. corall. ſantal. omn.* an. ʒ. ß. M. Vel ℞. *Maſtich. ſ. roſ. rubr.* an. ʒ. ij. *balauſt.* ʒ. j. *panis toſti & acet. roſac. madefacti iterumque expreſſi* ℥. j. ß. *ol. roſ.* q. ſ. F. Cataplaſma. A proprietate occulta *corallium* prodeſt, & propterea infantium collo ad vomitum prohibendum appenditur. B C

CAPVT XIX.

De Torminibus ventris.

Tormina ventris. Frequentiſſimum quoque, quo infantes laborant, malum ſunt ventris dolores & tormina, quæ nunc ſola, nunc cum alui fluxibus varijs infantibus moleſta ſunt. D

Cauſæ.

Cauſæ. Tormina in infantibus ferè ſolùm à lacte proueniunt, & quidem dum ex eo vel flatus, vel humores acres generantur. Si enim copia lactis in infantibus ventriculum oneret, cruditates & flatus inde proueniunt, quod etiam accidit, ſi nutrices cibis, qui flatus generare ſolent, vtantur, aut ſi venter infantum ab aere frigido lædatur. Si verò lac in ventriculo corrumpatur, vbi ad inteſtina deſcendit, ea vellicat ac mordicat, & dolorem in iis excitat. Idem faciunt & vermes in inteſtinis hærentes. E

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcuntur tormina ventris & dolor in infantibus, quod infantes ſunt inquieti, & continuò plorant, mammas auerſantur, nunc huc, nunc illuc ſe iactant. Si à flatu ſit dolor, interdum remittit, interdum acerbatur, venter inflatur, ructus & ventris crepitus eduntur. Si ſit ab humore, dolor ferè continuus eſt, & quidem ſi à pituitoſo & viſcido, aluus ferè obſtruitur, & feces mucoſæ ſunt. Si verò à lacte corrupto & bilioſis ac acribus humoribus ſit dolor, fluxus alui plerumque coniungitur, & quæ excernuntur, ſunt crocea vel viridia. Si à vermibus ſint dolores, ſigna cruditatis, flatuum, vel corrupti lactis abſunt, ſigna verò vermium adſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Dolores hi, ſi diu durent, vires deiiciunt, & interdum conuulſiones ac epilepſiam excitant.

2. Sunt verò grauiores, qui à lacte corrupto & acribus humoribus proueniunt. Periculoſi quoque qui à vermibus.

Curatio.

Curatio. Si à flatibus & crudis humoribus hæc tormina ortum habeant, & aluus obſtructa ſit, commodiſſimum eſt, vt Clyſter iniciatur. Vt ℞. *Parietar. fl. chamæm.* an. M. ß. Coq. in brodio carnis. Colaturæ ℞. ℥. iij. vel iv. *mellis roſati colati* ℥. j. *vitell. oui dimid.* F. Clyſter, qui etiam infanti menſem vnum vel duos nato tutò inici poteſt. Vel infanti *ol. amygd. dulc. recens* expreſſum (cui abſterſionis & ſaporis gratia aliquid ſacchari addi poteſt) hora vna ante cibum exhibeatur, quod & aluum laxat, & dolorem lenit. Ioan. Heurnius, *meth. ad prax. lib. 2. cap. 16.* ſcribit, ſe vſu compertiſſe, à *ſeminis aniſi.* ℈. j. craſsè comminuto, iam recens natos puerulos commodiſſimè à viridi bile, & fœda pituita purgari, ſi cùm pultem ſaccharatam ſumunt, primò cochleari indatur, ac illis exhibeatur: clamoſos quoque ventris dolores illud ſedare. Extra quæ leniter calefaciunt, attenuant, diſſipant, & laxant, atque ita ſimul anodyna ſunt vſurpanda. Ea propter *oleo anethino* venter infantis largiter inungendus. Vel *parietaria* contuſa, & *ol. commun.* [illegible] *chamæmel.* mixta, ventri imponatur; vel fomentum ex *parietaria* vel *fl. chamæmel.* paretur. Vel ℞. *Flor. chamæmel. ſummit. anethi* an. M. j. *ſem. lini, fœnigr.* an. ℥. ß. Coq. in vino, quo bis die ante cibum venter foueatur. Si verò à lacte corrupto & humoribus acribus ſit dolor, abſtergentia vtilia ſunt. Exhibendus ergo *ſyr. roſ. ſolutiuus*, vel *mel roſ. ſolutiuum*, vel *ſyr. de cichor. cum rhabarb.* vel clyſter ex *furfurum & parietar. decocto*, ac *ſyr. roſ. ſol.* iniciatur. Vel ℞. *Decocti hordei* ℥. iij. vel iv. *ol. anethini* ℥. j. vel j. ß. *vitell. oui* j. F. Clyſter. Extra verò *ol. roſaceum*, cum *anethino* & *chamæmel.* mixtum adhibeatur.

CAPVT XX.

De Ventris & hypochondriorum inflatione.

Ventris & hypochondriorum inflatio. Cauſſæ. Non rarò accidit, vt infantibus hypochondria & venter ſub coſtis nothis intumeſcat, & quaſi infletur, vulgò appellatur *das Herzgeſpan.* Ortum autem habet hæc hypochondriorum inflatio ab ἀδηφαγίᾳ infantium, dum plus lactis ſugunt, vel alterius cibi ſumunt, quàm rectè concoquere poſſunt, vnde crudi humores & flatus in ventriculo, & locis vicinis cumulantur, vnde is & hypochondria inflantur & intumeſcunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur hæc affectio, quod ventriculus & hypochondria ſunt dura & inflata quaſi, & infantes anguſtiam & oris ventriculi compreſſionem habent, ac Cardiacam quaſi patiuntur, & difficili reſpiratione laborant.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Malum hoc non difficulter curatur, modò recta diætæ ratio obſeruetur.

Curatio.

Curatio. Itaque à cibo aliquid infanti ſubtrahendum, vt cruditates concoquantur, nec lac ipſis, vel cibus alius præbendus, donec prior concoctus ſit. Deinde vtile eſt, vt crudi humores euacuentur, quod commodiſſimè fit *melle roſ. ſol.* exhibito. Vulgò fœminæ noſtrates decoctum vel aquam cardiacæ,

aut auriculæ muris, vſurpare ſolent. Et quidem Cardiacam quod attinet, rectè hoc fit, quia nomen hoc accepit, non quod cordi, ſed ventriculi orificio, quod antiquis Græcis, teſte Galeno, 2. *meth. med. cap.* 2. καρδία nominatur, compreſſioni & anguſtiæ, atque anxietati exinde excitatæ, de qua *lib.* 3 *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 15. actum, medeatur. Obſtructiones enim aperit, & pituitam detergit. Auricula verò muris quomodo commodè in hoc affectu adhiberi poſſit, non video; imò ne cum damno eius decoctum infantibus exhibeatur, metuo, ne inadſtringat, & obſtruat, & propterea ruptæ vaſorum ac ſanguinis ſputo ac fluxui inde orto vtilis ſit. Exhibetur quoque commodè infantibus *puluis ex rad. pæoniæ, ireos, ſem. cumini, ſeſami*: vel ex puluere cum *melle* aut *ol. amygd. dulc.* aut *ſacch.* F. Linctus. Hypochondria verò extra foueantur *decocto cardiacæ, flor. chamæmeli, ſem. cumini*: vel cataplaſma ex his paratum imponatur. Aut hypochondriis inungantur *ol. chamæmel., rutaceo, laurino.*

CAPVT XXI.

De alui fluxu.

Diarrhœa. Cauſæ.

DIarrhœa quoque & alui profluuium ſatis familiare malum eſt infantibus. Idque primò accidit dentitionis tempore, vt Hippocrates, 3. *aphor.* 25. ſcribit. Et quidem ob coctionem turbatam, & alimenti corruptionem. Accedit enim plerumque febris dentitioni, atque ita calore præternaturali coctio læditur. Deinde vigiliis nimiis, quas parit dolor, coctio turbatur, quæ alias ſomno adiuuari ſolet. Tertiò doloribus calor ad coctionem alimenti neceſſarius à ventriculo auocatur, atque ita coctio turbatur. Quartò calor febrilis humores agitare & fundere ſolet, qui ad aluum ruentes, fluxum eius excitant. Tandem etiam ob febrim, quæ dentitioni coniungitur, infantes plus ſugunt, vel bibunt, quàm par eſt: imò ipſæ nutrices plerumque, ſed malè, vt infantes plorantes placent, eoſque ad ſomnum diſponant, ſæpius, quàm par eſt, iis mammam præbent: atque ita dum cibus & potus ille non rectè coquitur, crudus vel corruptus per aluum ſæpius eiicitur. Mercurialis, *de morb. puer. lib.* 2. *cap* 25. aliam adhuc cauſam fluxus alui, qui in infantibus dentitionis tempore accidit, addit, dum ſcribit; dentitionis tempore in gingiuis à dolore calorem præternaturalem excitari, à quo attrahantur humores ad eas partes, qui ibi putres, ſalſi & acres redditi, nec non ad ſtomachum deinceps, & inteſtina præcipitati, mirificè expultricem facultatem excitent, & conſequenter alui fluxum inducant. Aliis hoc probabile non videtur. Primò, quia humores illi attracti non morantur in ore aut gingiuis, ſed vel ad thoracem, vel ventriculum delabuntur. Secundò, quia dentes & gingiuæ à lactis continuo vſu leniuntur & temperantur. Tertiò, quia in partis humidiſſimis tantus calor eſſe non poſſit, qui acrimoniam & ſalſedinem illam poſſit producere. Quartò, quia ſi humores illi tam acres & ſalſi eſſent, vlcera generarent in ore. Verum etſi Mercurialis ſententia ſimpliciter accepta, locum vix habere poſſit, neque ſit credibile, in ipſo infantium ore humores ita acres, ſalſos, imò putres reddi poſſe, vt in ventriculo & inteſtinis facultatem expultricem excitare, & hinc alui fluxum inducere poſſint: tamen cùm in ipſo ore cibi aliquam alterationem accipiant; in infantibus verò in dentitione gingiuæ valdè alterentur, imò ſæpe inflammentur, vt etiam calidum exſpirent infantes dentientes; lac verò facilè mutetur, & cum [illegible] impoſſibile videtur, vt lac, quod [illegible] infantes, aut etiam alii cibi, quos aſſumunt, in ore aliquam, eamque prauam alterationem [illegible], atque ob eam poſtea facilè in ventriculo corrumpantur, & corrupti expultricem facultatem inteſtinorum & ventriculi ſtimulent.

Interdum tamen extra dentitionis tempus infantes alui profluuio corripiuntur, cum vel ventriculus & inteſtina ab externo aëre refrigerantur, & propterea coctionem alimenti non rectè perficiunt: vel etſi ventriculus ſeſe bene habeat; ſi tamen à copia cibi aut potus oneratur, vnde cruditates, & cibi corruptio ſequitur, [illegible] & non ſatis cocti, aut corrupti cibi ſi non vomitu reiiciuntur, per aluum excernuntur, eumque ad [illegible] inſtigant. [illegible] fit vel ob lactis & alimenti prauitatem, ob quam vitioſus chylus in ventriculo generatur, qui naturam ad excretionem crebrò ſtimulat. [illegible] lactis [illegible] alui profluuium excitare poteſt, ob quam [illegible], quæ ſiccitate maximè gaudet, [illegible] expulſtrix [illegible]. Humiditas autem [illegible] ob humores [illegible] in ventriculo, & ex ventriculo in inteſtina delabentes. [illegible] copia, ſiue prauitate, ſiue humores à capite deſtillent, ventriculus & inteſtina interdum ſeſe rectè initio habent, à cauſarum tamen iſtarum vi & continuatione tandem intemperiem contrahunt, ob quam cibi vel crudi & inconcocti, vel corrupti per aluum crebrò excernuntur.

Signa Diagnoſtica.

Ipſe fluxus per ſe patet. An verò ex dentitione, an verò alia de cauſa accidat, ex ſignis dentitionis, quæ ſupra propoſui, præſentibus vel abſentibus colligi poteſt. Si ex intemperie ventriculi vel inteſtinorum fluxus alui ortum habeat, cognoſcitur [illegible], quod ſigna aliarum cauſſarum abſunt, & cauſæ aliquæ externæ, quæ intemperiem frigidam vel humidam, ventriculo vel inteſtinis imprimere potuerint, præceſſerunt. Si ab humore à capite deſtillante fluxus fiat, ex ipſis cauſis [illegible] præſentibus cognoſcitur, feceſque ſunt ſpumoſæ. Qualis etiam ſit materia, quæ excernitur, facilè cognoſcitur. Si enim ſint humores crudi, cibi non concocti excernuntur, [illegible] adſunt, & excrementa ſunt pituitoſa & alba. Si verò humores ſint calidi, ac cibi corrupti, quæ excernuntur ſunt flaua, vel viridia, [illegible], & termina ventris maiora adſunt.

Prognoſtica.

1. Quod Celſus in genere de fluxu alui docet, vna die fluere aluum, atque etiam pluribus, [illegible] pro valetudine eſſe, [illegible] abſit, [illegible] ſeptimum diem [illegible], id etiam in [illegible] verum eſt. Et propterea fluxus alui in infantibus, ſi eum bene ferant, non ſtatim ſiſtendus, [illegible] humores in ventriculo corrupti per eum [illegible] euacuentur, qui ſi detineantur, grauia mala excitare ſolent.

2. Vnde etiam Hippocrates, *lib. de dentit.* [illegible]: Quibus cum dentes erumpunt, aluus ſæpius deiicitur, minus conuulſione [illegible].

3. Si tamen infantes fluxum non bene ferant, & ad oblatos cibos ſeſe malè habeant, viresque [illegible], fluxus nimis diuturnus ſit, & atrophia [illegible] infantes corripiat, omnino ſiſtendus.

4. Periculoſus etiam eſt alui fluxus in infantibus, ſi per febres acutas accidat, vt & ſi [illegible].

Curatio.

In curatione autem primò attendendum, [illegible]

ſans adhuc lac ſugat, nec ne; deinde an dentes erumpant, vel non. Si enim lac adhuc ſugat, cura non ſaltem ad infantem, ſed & ad matrem aut nutricem dirigenda, & præcipuè videndum, an lac bonum ſit, nec ne. Si enim lac vitioſum ſit, eius vitium corrigendum, aut ſi id ſtatim fieri non poſſit, nutrix mutanda. Ipſi quoque cibi ſubadſtringentes exhibendi. Abſtineant verò nutrices à fructibus, & cibis crudis, ac difficilis coctionis. Si verò infans ampliuslac non ſugit, cura ſaltem ad infantem dirigenda. Siue autem lac ſugat infans ſiue non, humores vitioſi, qui euacuantur, non in tempeſtiuè ſupprimendi. Imprimis in dentitione non facilè aluus ſiſtenda; cùm ab iis, quæ lædere potuerint, corpus expurgetur, quæ retenta febrem augere, & alia mala inducere poſſint, ſed naturæ negotium committendum; imprimis ſi fluxus ſit non adeo copioſus, & infantes eum bene ferant: aliàs cauſſæ, vnde fluxus pendet, tollendæ, humoreſque ſimul abſtergendi iis medicamentis, quæ adſtrictionem poſt ſe relinquunt, vt *ſyr.* vel *melle roſ. ſolutiuo, conſerua roſ. cum manna* parata quæ in *Inſtit. lib. 5. part. 3. ſect. 3. c.* 10. eſt deſcripta. Vel inijciatur talis clyſter. ℞. *Decocti ſem. milij, myrobalan. omnium*, an. ℥. ij. vel iij. *ſyr. roſ. ſimplicis infuſ.* ℥. i. vel ii Fiat Clyſter. Vbi humores ſunt abſterſi, ſi cauſſa ſit calida, exhibeatur *ſyr. de roſis ſiccis, cydonior. myrtinus, corall. ribes*; vel detur *puluis ex margaritis, coralliis, maſtiche, C. C. flor. roſ. rubrarum.* Vel *puluis myrtill.* cum momento *ſang. drac.* exhibeatur. Vel *ſemen oxylapathi* cum *vitello oui* ſuper igne ſubige & exhibe. Vel ℞. *Fl. verbaſci, roſ. rubr.* an. p. j *rad. conſolid. maj. tormentill.* an. ʒ. i. Coq. Colaturæ ℞. ℥. iij. *ſyr. ribes* ℥. j. Miſc. Vel ℞. *Nuc. moſchat. maſtich.* an. ℈. j. Exhib. cum *ſucco cydonior.* miſta. Extra verò venter inungatur *ol. myrtino, roſ. maſtich.* Vt ℞. *Ol. myrtini* ℥ j. *maſtichini, roſar.* an. ʒ. ß. *ceræ parum.* Miſc. Vel venter foueatur *decocto fl. roſ. rubr. verbaſci, plantag. cum vino rubro* parato. Vel ℞ *Fl. roſ. rubr.* ℥. j. *myrtillor. maſtich.* an. ʒ. ij. *ol. myrtini q. ſ. ceræ parum.* F. Vnguentum. Vel ℞. *Fl. roſ. rubr. verbaſci* an. M. j. *rad. cyperi* ʒ. ij. *maſtich.* ℥. ß. Cum linteo albo F. ſacculus, qui coq. in vino rubro adſtringente, & ventri imponatur. Vel ℞. *Cydonior. in vino rubr. coctor. & per ſetaceum traiectorum* ℥. iv. *panis toſti aceto adſperſi* ℥ j. ß. *ol. maſtich. q. ſ.* F. Cataplaſma. Vel ℞. *Farinæ hordei* ℥ ij. *pulu. fl. roſ. rubr.* ℥. j. *ſang. drac. balauſtior. maſtich. thuris* an. ʒ. ij. Cum modico aceti roſacei & oui albumine. F. Cataplaſma. Vel imponatur ventri *emplaſtrum de cruſta panis*, aut *Cerotum ſtomachale.* Vel ℞. *Rad. conſolid. maj.* ℥. j. *fol. plantag. verbaſci* an. M. iij. *fl. roſ. rubr.* M. i. *balauſtior.* ʒ. ß. Coq. in aqua pro inſeſſu. Si verò cauſſa ſit frigida, & alba deiiciantur, exhibeatur *ſyr. maſtichinus, cydonior. cum aq. menthæ. Coagulum* quoque *hœdi* vel *leporis* ℈. ß. pondere exhibitum à pleriſque commendatur. Eo tamen die infans à lacte abſtineat, ne hauſtum in ventriculo coaguletur, ſed pulmentis interim vtatur, è pane albo vel ſimilagine in aqua coctis. Extra medicamenta ex *mentha, abſinth. maſtiche, cumino*, vſurpentur. Vt ℞. *Anthera roſar.* ℥. j. *ſem. cumini, aniſi* an. ʒ. ij. Cum *ol. maſtich.* & *abſinth.* & pauca *cera* F. Vnguentum. Vel ℞. *Ol. nardini, maſtich. menthæ* an. ℥ ß. *pulu. corallior.* ʒ. ß. *ol. nucis moſch. expr.* ℈. ij. *ceræ q. ſ.* F. Vnguent. Vel *mentha* vino decocta ventri imponatur, aut cruſta panis aqua menthæ madida. Vel ſacculus ex *mentha abſinth. roſ. rubris, maſtiche, nuce moſchata, caryophyllis* ventri imponatur. Plura hac de re videantur *lib. 3. part. 2. ſect. 2. cap. 5. & 6.* quibus *de lienteria & diarrhœa*

A agitur, & varia medicamenta proponuntur, quæ facilè etiam infantibus accommodari poſſunt.

CAPVT XXII.

De alui adſtrictione.

Alui adſtrictio.

CONtra ſæpe accidit, vt infantibus aluus adſtringatur, aut tardior ſit, de quo ſymptomate in genere, *lib. 3. part. 2. ſect. 2. cap. 4.* dictum, vbi cauſſæ omnes, ob quas aluus obſtrui poteſt, expoſitæ ſunt. Infantes quod attinet, eſt in iis aluus tardior, vel adſtringitur, primò ob intemperiem inteB ſtinorum frigidam vel ſiccam, quæ nonnullis infantibus à primo ortu accidit: Deinde ob viſcidos, & pituitoſos humores, quibus feces alui obuoluuntur, atque inteſtinis tenacius adhærent, & propterea difficulter excernuntur. Fit autem hoc præcipuè ob lactis vitium, quo infantes aluntur, & ex quo pituitoſi & viſcidi humores in ventriculo generantur: quod accidit, ob debilitatem ventriculi, & cùm matres vel nutrices cibis craſſis, viſcidis & adſtringentibus vtuntur, ac nimis parcè bibunt. Nam vt ipſi infantes talibus cibis veſcantur, rarò accidit, & non niſi in adultioribus. Poteſt tamen etiam ad alui ſiccitatem & ſuppreſſionem in infantibus facere epatis, lienis, aut renum calida intemC peries, ob quam feces alui exſiccantur. Tandem etiam hoc accidit, ſi quacunque de cauſſa bilis è veſicula fellis, quæ inteſtina ad excretionem ſtimulat, ad ea non confluat. Cauſſæ.

Signa Diagnoſtica.

Ipſum vitium per ſe manifeſtum eſt: quæ autem cauſſæ ſint alui tardioris, vel ſuppreſſæ, diligenter inquirendum. Si ſiccitas naturalis inteſtinorum mali cauſſa ſit, aluus ferè ſemper tarda eſt, quæcunque etiam diligentia in ea mouenda adhibeatur, & aliarum cauſſarum ſigna adſint. Si pituita viſcida & craſſa cauſſa ſit, feces, cum excernuntur, ea obuolutæ adparent. Si error aliquis in diæta & victu matris vel nutricis commiſſus ſit, ex iis cognoſcitur. Signa.

D Si viſceris alicuius vicini intemperies calida & ſicca adſit, ex eorum ſignis patet. Si bilis, quæ inteſtina ad excretionem irritat, ad inteſtina non fluat, feces alui non ſunt tinctæ, ſed albæ vel cineritiæ, & in infantibus corporis color fit flauus.

Prognoſtica.

1. Quibus aluus natura adſtrictior eſt, equidem interdum ſatis commodè & ſani viuunt; cum natura illud aquoſum fecibus permixtum euacuare, vel inſenſibiliter diſcutere ſoleat. Prognoſtica

2. Rarò tamen fit, vt infantes, quibus aluus adſtrictior eſt, ſatis ſani viuant, & tutius ſemper eſt, in iuuenibus aluum laxiorem eſſe, quàm ſuppreſſam, 2. *aphor.* 53. Nam ſi aluus ſupprimitur, vapores ex alui fecibus in totum corpus diſtribui, & tormina E ventris, dolor capitis, & alia mala inde excitari poſſunt.

Curatio.

Curatio alui ſuppreſſæ in infantibus duobus modis perficitur, primò, ſi cauſſæ, ob quas aluus ſupprimi ſolet, tollantur, deinde, ſi aluus ſuppreſſa laxetur. Primò ergo danda opera, vt cauſſæ omnes, quæ alui adſtrictionem iſtam inducere poſſunt, tollãtur. Si nimirum inteſtinorum intemperies adſit frigida vel ſicca, crebrò infantes lauandi, & quidem in intemperie frigida in balneo herbæ calefacientes ſtomachicæ, in ſicca verò humectantes, *malua, althaa, parietaria, branca vrſina*, coquendæ, & venter, ſi adſit intemperies frigida, calefacientibus, Curatio.

ſi ſicca humectantibus, vt *oleo lil. albor. vnguento dialthææ, pingued. gallinæ butyro ſ. ſ.* & ſimilibus inungendus. Deinde ſi mater vel nutrix iis cibis via ſit, quæ aluum adſtringere poſſunt, vt *cydoniis, meſpilis, pyris, ſorbis, berberis, ribes, fabis*, & ſimilibus, ab iis omnibus impoſterum abſtineant, & contra cibis, quæ aluum emolliunt, vtatur, vt *malua, paſſulis, prunis, iure caulium*, & ſimilibus. Si infans iam grandiuſculus ſit, & aliis etiam cibis, quàm lacte, vtatur, ab omnibus adſtringentibus abſtineat, & emollientibus vtatur: & *caulium* ſeu *braſſicæ rubræ ſuccus* vel *decoctum* cum modico ſale aut melle exhibitum, aluum in infantibus laxare poteſt. Si pituita viſcida & tenax inteſtinis adhæreat, & feces ea obuoluantur, incidentia & abſtergentia vſurpanda, vt *mel. roſatum ſolutiuum, ſyr. de praſſio*, & ſimilia. Si viſcus aliquod vicinum calidum & ſiccum ſit, eius intemperies corrigenda *ſyr. viol. cichor. decocto hordei, emulſione ſem. frig. maj.* & ſimilibus. Si bilis ex veſicula fellis ad inteſtina non perueniat, meatus bilarij obſtructi aperiendi, *decocto rad. graminis, fœniculi, aſparagi, capill.* ♀, & ſimilibus. Cum verò non ſemper exſpectare liceat, donec cauſſæ omnes ſublatæ ſint, ſed ad ſymptomata præcauenda maturè aluus aperienda ſit; præſtari id poteſt externis & internis medicamentis. Inter externa ſunt glandes ſeu ſuppoſitoria dicta, quæ fiunt ex melle & ſale, vel melle crudo linteolo indito; lardo, ſapone, radice maluæ, butyro illita. Vel ℞. *Stercoris muris* ʒ. ß. & *adipi hircino* miſc. ac F. ſuppoſitorium. Verùm non nimis frequenti horum vſu natura ad glandes eiuſmodi adſuefacienda. Aliàs enim, niſi ſollicitata, aluus officium non facit, & poſtea iterum ſtatim ſupprimitur. Præſtat ergo Clyſteres & alia externa vſurpare, quæ ſimul cauſſam morbi tollere, & ſiccitatem inteſtinorum emendare, aut pituitam viſcidam incidere aut abſtergere poſſunt, prout neceſſarium eſt. Vt ℞. *Ol. commun.* ℥. iij. vel iv. *ſacchari rubri* ʒ. ij. vel iij. *vitell. oui* j. *ſalis* g. ij. F. Clyſter. Vel ℞. *Rad. althææ* ℥. ß. *maluæ, parietariæ*, an. M. ß. *fl. chamæmeli* p. j. *ſem. lini, fœnigr.* an. ʒ. j. Coq. in aq. ſ. In colaturæ ℥. iij. v. vj. pro ætatis ratione, diſſolue *fl. caſſiæ* ʒ. ij. iij. vel ℥. ß. *ol. commun.* ℥. j. vel ℥. j. ß. *vitell. oui* j. F. Clyſter. Extra vmbilico infantis quæ aluum laxant, epomphalia dicta, imponi poſſunt. Nimirum butyrum vel ol. amygd. d. aut ſola, aut cum vno atque altero grano ſcamnoneæ aut colocynthidis. Vel *adeps gallinæ cum felle bubulo*, aut *ſucco cyclaminis*. Vel ℞. *Aloës* ʒ. ij. *fellis tauri* ʒ. j. *ſcamm.* ℈. j. *butyri ſ. ſ. q. ſ.* F. Vng. quo teſta nucis iuglandis impleatur, & vmbilico infantis adponatur. Imò totus venter inungatur. Vnguento aliquo emolliente. Vt ℞. *Butyri rec. ſ. ſ. pingued. gallin. anſer.* an. ℥. ß. *ol. amygd. d. lini* an. ʒ. iij. *medullæ vituli, vngu. dialthææ* an. ʒ. ij. *ceræ parum.* Miſce. Vel ℞. *Fol. maluæ, althææ* an. M. j. *ſem. lini, fœnigr.* an. ℥. ß. *ficuum* num. vj. Coq. in aq. & contund. ac per ſetaceum traiiciantur. Contuſis adde *butyri ſ. ſ. adip. gallin.* an. ℥. j. *vngu. dialth.* ℥. ß. *croci* ℈. j. Miſce. F. Cataplaſ. quod ventri imponatur. Si fortius laxare libet, aloe, & alia purgantia addantur. Vel ex *farina volatili* & *ſucco ebuli* F. Cataplaſma, quod ventri imponatur, vt ventriculum non tangat; quod in aliis etiam medicamentis & cataplaſmatis, quæ vim purgandi habent, obſeruandum.

Grandioribus iam *terebinthina Cypria*, ciceris magnitudine, vel ℈. j. aut ʒ. ß. exhiberi poteſt; vel decoctum braſſicæ rubræ cum melle, vel *ſyrupus violar. roſar.* aut *mel roſar. & ſolutiuum*, vel *paſſulæ laxatiuæ*, vel *caſſia*, à ʒ. ij. ad ℥. vj. vel *manna*, quæ commodè in lacte diſſoluitur, aut pulmentis admiſcetur. Vel hoc: ℞. *Carnis caricar. pingu. paſſul. enucl.* an. ʒ. ij. *iuiubar.* num. vij. *fl. caſſ.* ℥. ß. *elect. diaſebeſt. ſolutiu. diaprunis ſol.* an. ʒ. ij. Cum *ſyr. conſeru. myrobalan. chebulor.* F. Electuar. Doſis ʒ. j. Iunioribus verò lac cum ſaccharo exhibeatur, vel mel lingendum detur. Poſſunt & nutrici medicamenta purgantia, ſed leniora, & ætati ac conſtitutioni infantis conuenientia adhiberi.

CAPVT XXIII

De Lumbricis

CVm de Lumbricis ſatis, *lib. 3. part. 2. ſect. 2. cap. 5.* dictum ſit: hic ſaltem quædam, quæ infantibus propria ſunt, proponemus. [Lumbricis.]

Naſcuntur autem præcipuè vermes in infantium inteſtinis, ita quidem, vt obſeruatum ſit, in ipſo matris vtero lumbricos in inteſtinis infantium ex materia feculenta genitos, & ab editis paulò poſt excretos fuiſſe, vt annotauit Autor, *lib. 4. de morbis*. In infantibus verò in lucem editis generantur ob eorum ἀδδηφαγίαν, & lactis cum aliis cibis confuſionem, & corporis conſtitutionem calidam & humidam, quæ ad talia producenda commodiſſima eſt. [Cauſſa.] Faciunt etiam ad vermium in infantibus generationem dulcia, quibus infantes magis, quàm adulti delectantur. Dulcia enim etſi in adultis facilè bileſcunt: tamen quia infantium temperamentum eſt humidum, in iis dulcia, calidam & humidam intemperiem acquirunt, quæ putredini & vermium generationi maximè obnoxia eſt. Imprimis verò faciunt ad vermium generationem in infantibus fructus horarij, quibus infantes auide veſcuntur, quæ talia excrementa ſuppeditant, præcipuè in corporibus humidis, in quibus faciliùs vermes generantur. Reliqua de cauſſa & generatione lumbricorum, videantur *loco alleg.*

Cùm autem tres ſint lumbricorum ſpecies, vt *ibid.* dictum, alij teretes ſeu rotundi & longi, lumbricis terreſtribus ſimiles; alij lati, inſtar faſciæ, geniculis & nodis q. quibuſdam diſtincti; alii parui, aſcarides dicti, vermiculis, qui in caſeo & carnibus naſcuntur, ſimiles: primi illi frequentiſſimè in infantibus naſcuntur, Germanis *die Spulvvuerme.*

Signa Diagnoſtica.

Si vermes per aluum vel vomitum eiiciantur, aliis ſignis opus non eſt. [Signa.] Verùm quia ſæpe, antequam excernantur, diu latent, nec infantes etiam, quid mali patiantur, ſatis vel intelligunt, vel indicare poſſunt, ſignis opus eſt, quibus vermes in inteſtinis latentes cognoſcantur. Et primò quidem in genere, vbi lumbrici in inteſtinis latent, os ſaliua abundat, ac ſæpe humore quodam perfunditur, fœtor quidam peculiaris ex ore exhalans percipitur. Inſomnia terribilia infantes exercent, id quod ex variis geſtibus in ſomno percipitur; ſtrident præter ſolitum dentibus in ſomno, ſomnus eſt interruptus, linguam exſerunt, nares ſæpiſſime ſcalpunt, maſticare videntur: tuſſis adeſt ſicca, interdum nauſea, vomitus, ſingultus accidit, nimius adeſt appetitus, & contra appetitus interdum planè deiicitur, ſitis quoque plerumque infantes lumbricis laborantes vexat. Venter inflatur atque intumeſcit: aluus interdum ſupprimitur; plerumque tamen laxa & fluida eſt, vrinæ plerumque ſunt perturbatæ & albæ; tormina ventris adſunt, & imprimis vbi venter vacuus eſt, & alimentum vermibus deeſt; leniora verò eadem ſunt, vbi alimentum abundat. Reliquum corpus extenuatur, ob alimenti, quod lumbrici abſumunt, defectum. Suda-

rem frigidum ſæpe ſudant infantes, in facie color rubei apparet, mox iterum palleſcunt. Interdum conuulſiuis motibus corripiuntur. Febres quoque ſæpe accedunt, eæque ſatis prauæ, colluuie illa excrementorum circa vermes putreſcente. Iſta tamen ſigna, quæ plerique omnibus communia eſſe dicunt, magis longis & teretibus, quàm latis lumbricis vel aſcaridibus competunt, habentque illi alia ſigna.

Qui enim lato lumbrico laborant, cibi appetitum nimium habent, & niſi is offeratur, dolorem & morſum in ventre percipiunt, vt aliquando lipothymia corripiantur, niſi ſtatim is offeratur. Aliàs tormina in lato lumbrico ſunt mitiora. Ignauior enim eſt lumbricus latus, & inteſtinis adhæreſcit, nec facilè de loco in locum mouetur. Corpus valde extenuatur, & imbecillum redditur, ac alia quædam ſigna interdum ex modò recenſitis adſunt. Hoc verò certiſſimum Signum eſt, ſi cum alui excrementis corpuſcula quædam cucurbitæ ſeminibus ſimilia excernantur.

In aſcaridibus vehemens pruritus in ano adeſt, & aſſidua ad egerendum irritatio. Hærent enim in inteſtino recto, idque continuò vellicant; excrementa ſunt veluti iumentorum, & malè olent.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Equidem infantes ſæpe ſatis diu lumbricis laborant, ſine inſigni aliquo detrimento: ſæpe tamen grauiora, quæ modò enumerauimus, ſymptomata inducuntur.

2. Minùs noxij è lumbricis ſunt aſcarides, cum ſint parui, & hæreant in inteſtino recto, loco à partibus nobilioribus remotiore, & per quem non ita difficulter excernuntur. Aliquando tamen vlcera in inteſtino recto excitant.

3. Lati quidem lumbrici difficillimè curantur, imò ſæpe homini conſeneſcunt: grauia tamen ſymptomata vel mortem non facilè inferunt.

4. Longi & rotundi maximè noxij ſunt, & varia interdum ſymptomata inducunt, compertúmque eſt, lumbricos tales non ſolùm inteſtina, ſed & abdomen perforaſſe.

5. Melius autem eſt, ſi lumbrici hi graciles & extenuati exeant, quàm ſi craſſi, magni, & q. ſanguine repleti ſint. Si enim graciles ſint, indicio eſt, materiam, qua aluntur & fouentur, non ita copioſam adeſſe; contrarium ſi accidat, argumento eſt, abundare in corpore multos tales humores excrementitios, à quibus incrementum tantum ſumſerint.

6. Melius eſt, ſi lumbrici ſint pauci, quàm ſi multi.

7. Melius etiam eſt, ſi lumbrici ſint albi; peius, ſi flaui, liuidi, rubri, nigricantes.

8. Simplici figura lumbrici mitiores ſunt; deteriores, qui ſerpentinam, vel aliam prodigioſam figuram habent.

9. Melius eſt per aluum, quàm per os vermes exire; peſſimum verò, ſi partes alias perforent, & per eas exitum quærant.

10. Lumbrici cum febre magis pernicioſi ſunt, quàm qui ſunt ſine febri.

11. Si conuulſio cum ſtridore dentium atque obmuteſcentia accidat, periculoſum eſt.

12. Si vermes mortui non vi remediorum aut defectu alimenti eiiciantur, ſed cauſſa materiæ morbificæ enecati fuerint, periculoſum eſt, non quia non ſit bonum vermes reiici, ſed quia prauitatem cauſſæ morbificæ arguit.

Reliqua prognoſtica videantur *loco allegato*.

Præſeruatio.

Præſeruatio lumbricorum. Tutius eſt, præſtare, ne lumbrici in infantibus generentur, quàm vt generati enecentur & expellantur. Præcauetur autem generatio lumbricorum

A diæta & medicamentis. Diæta ſit talis, vt nullo modo ad generationem vermium faciat, ſed eam potius impediat, & imprimis victus ratio talis eſſe debet. Itaque exhibendi cibi boni ſucci, iique condiendi interdum ſucco granatorum, aurantiorum, citri. Vitanda verò dulcia, pinguia & viſcida, imprimis lactis & piſcium multus eſus, vt & fructus horarij & ficus. Potus in adſuetis, quod tamen rarò commodum, ſit vinum tenue, vel aq. graminis & acetoſæ dilutum. Vinum enim lumbricis aduerſum eſt; aut cereuiſia pura. Potui raſuram cornu cerui, vel C. C. præparatum, vt & iuſculis ac medicamentis admiſcere vtile eſt.

Medicamenta verò quod attinet, imprimis danda B opera, vt materia, quæ generationi vermium apta eſt non detineatur, ſed euacuetur, atque exſiccetur, & ad generationem vermium inepta reddatur. Itaque danda opera, vt aluus laxa ſit, & materia, è qua forſan vermes generari poſſent, ſenſim euacuetur. Hic nonnulli quidem aloën, hi etiam picram, rhabarbarum, infantibus forma pilul. & boli exhibenda præſcribunt, ſed quomodo infantibus talia propinari poſſint, ipſi viderint: noſtris talia fruſtra præſcribuntur; niſi adultiores iam ſint. Violenter etiam infundi vix commodè poſſunt, vt mox dicetur. Commodius eſt, ſi infantibus clyſteres iniiciantur, vel ſingulis diebus ante cibum *decoctum ſebeſten* exhibeatur, vel *rotulæ diaturbith. cum rhabarb.* aut aliæ conuenientes, aut *elect. diaſebeſten*, aut C ſyrupus aliquis ex decocto plantarum vermes necantium, cum fol. ſenæ, agarico & pauxillo rhabarbaro.

Inter medicamenta autem, quæ materiam exſiccant, ac generationi vermium reſiſtunt, commodiſſima quidem ſunt amara, vt *abſinthium, ſcordium*, & ſimilia. Verùm quia iſta infantes non facilè adſumunt, alia quæ minùs ingrata ſunt, infantibus interdum exhibenda, vt *decoct. radic. graminis, auriculæ muris, ſuccus limonum, citri.* Interdum etiam gutta j. aut ij. *ſpiritus vitriol.* in conuenienti liquore propinari poteſt.

Curatio.

D Si autem vermes iam geniti ſint, & de eo certis ſignis conſtet, danda opera eſt, vt ij expellantur. Medicamenta autem quæ id præſtant, *alleg. loc.* ſunt propoſita; quædam hic ſaltem eligimus, quæ infantibus commodè exhiberi poſſunt. Etſi enim nonnulli, ex Antiquis etiam, vt ex P. Ægineta, *lib. 4. de re med. cap.* 57. videre eſt, ſuadent, ſi infantes medicamenta auerſentur, ea vi, dentibus diductis, cochleari argenteo fiſtulato in os vſque ad fauces immiſſo, infundenda eſſe, vt, velint nolint, tales potiones hauriant: tamen talia faciliùs præcipiuntur, quàm expediuntur, & quilibet, qui talia tentare velit, facilè experietur, qua cum difficultate & periculo talia tententur: & talia medicamenta vi infuſa facilè vomitu ab iis iterum reiiciuntur. Curatio.

E Inter medicamenta autem, quæ infantibus commodè exhiberi poſſunt, vtilis eſt imprimis *corallina, ſemen ſantonici, radices dictamni albi, C. C. aqua & decoctum radic. graminis.* Poteſt & *mercurius dulcis* locum habere, ſi cautè exhibeatur, eius nimirum ʒ. viij. in aq. graminis per noctem infundantur, &, abiecta poſtea mercurij ſubſtantia, aqua exhibeatur. Pulueres autem tales paſſim occurrunt, qui infantibus cum lacte vel aq. gramin. vel decocto ſebeſten à ℈. j. ad ℈. ij. exhibentur. Et quia aliàs infantes facilè epilepſiæ obnoxii ſunt, & ex ipſis vermibus quoque epilepſia generari poteſt, commodè iis pulueribus medicamenta contra epilepſiam admiſcenda.

Vt ℞. *Sem. ſantoniſi* ʒ. ii. *corallina, C. C. præp.*

an. ʒ. j. *rad. pæon. dictamni albi, magiſter. corallior.* an. ℈. j. F. Puluis. Vel ℞. *Sem. ſantonici, corallinæ*, an. ʒ. j. ß. *rad. dictamni albi, tormentill.* an. ʒ. ß. F. puluis. Vel exhibeatur *eſſentia fl. perſicorum*, aut *decoctum* vel *aq. filicis*, ab ℥. ß. ad ℥. j. vel puluis eiuſdem à ℈. ß. ad ʒ. ß. Conſiderandum tamen hic, an febris vermibus coniungatur. Nam ſi febris adſit, frigidis magis vtendum, & ea addenda, quæ malignitati repugnant, vt *ſuccus limonum, granator. aurantior. acetum, C. C. bezoar. confectio de hyacintho*. Vel talis potiuncula exhibeatur. ℞. *Aq. gramin.* ℥. iv. *ſyr. acetoſ. citri* ℥. j. *violar.* ℥. ß. *ſpir. vitriol.* gutt. ij. vel iij. Miſc. Exhibeatur cochlear. j. vel alterum.

Deinde & hoc obſeruandum, medicamenta vermes necantia, præcipuè amara, per os exhibenda eſſe, dulcia verò in aluum iniicienda. Ita enim dum amara & ſibi aduerſa medicamenta auerſantur lumbrici, verſus inferiora deſcendunt, & dulcibus eodem alliciuntur, atque ita facilius è ventre exturbantur. Itaque dum vermes necantia medicamenta exhibentur, clyſter ex lacte infundatur. Vel ℞. *Paſſulas* num. x. *caricas* num. vij. Coq. in aq. ſ. Colat. ℞. ℥. iv. vel vj. in quibus diſſolue *ſacchari* ℥. j. vel ℥. j. ß. Fiat Clyſter. Notandum & hoc, non vni ſaltem medicamento inſiſtendum eſſe; cùm vni facilè adſueſcant vermes, neque eo abigantur. Extra verò ventri, præcipuè circa vmbilicum, adhibenda medicamenta parata ex iis, quæ vermes enecant. Ideoque vtilia ſunt *folia perſici* trita & vmbilico impoſita, vel *folia perſici, abſinthium, & lupini*, pari pondere coquantur, & ventri imponantur. Vel cuminum cum felle taurino miſtum ventri adplicetur. Vel cataplaſma ex *abſinth. hyperico & felle taurino* factum. Vel ℞. *pulu. abſinth. nigellæ, centaur. minor. ſem. ſanton. farinæ lupinor.* an. ℥. ß. *ol. abſinth. q. ſ. ceræ* ℥. ß. Miſc. ſuper igne F. Vnguent. quo venter inungatur. Vel ℞. *Pulu. ſem. nigellæ, abſinth.* an. ʒ. ij. *farinæ lupin.* ℥. ij. *ſucci rutæ* ℥. j. ß. *abſinth.* ℥. iv. Vel ſi ſucci deſint, *ol. rutac. & abſinth.* F. Cataplaſma, quod palmi magnitudine vmbilico imponatur. Vel ℞. *Theriacæ* ℥. ß. Diſſolu. in *ſucco abſinth.* & ventri illinatur. Vel ℞. *Farinæ lupin.* ℥. iv. *pulu. aloës, myrrhæ, tanaceti, ſem. ſantonici* an. ʒ. ij. *aceti ſcordij*, ℥. ij. *fellis bouis* ℥. ß. *ſucci vel ol. abſinth. q. ſ.* F. Cataplaſma. Vel tale balneum paretur: ℞. *Fol. perſicor. abſinth.* an. q. ſ. Coq. in aqua, cui infans ad vmbilicum vſque inſideat. Si tamen febris adſit, temperatiora adhibeantur. Vt ℞. *Succi portulacæ, fol. perſicor.* an. ℥. iij. *aceti* ℥. j. *farinæ lupinor. q. ſ.* Fiat Cataplaſma. Reliqua vid. *allegato loco*.

CAPVT XXIV.

De Hernia.

Hernia. DE Hernia egimus, *lib. 3. part. 2. ſect. 1. cap. 6.* & propterea hic ſaltem quædam infantibus peculiaria adferemus.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Corripiuntur autem pueri hernia, ex inteſtinorum tenuium in ſcrotum, laxato vel rupto peritonæo, delapſu. Laxatur autem vel rumpitur peritonæum fletu nimio, tuſſi, & nimio egerendi aluum, ſi is adſtrictior ſit, conatu; in adultioribus verò pueris etiam motu aliquo corporis nimio, præcipuè qui fit diuaricatis cruribus, aut lapſu. Peritonæum enim in infantibus adhuc eſt minùs ſolidum. Quapropter ſi cauſſa aliqua, qua diſtenditur vehe-[A]menter, accedat, facilè nimis laxari, aut etiam rumpi poteſt. Alius tamen etiam tumor ſcroto infantium recens natorum ſæpè accidit, qui a herniis vulgò quoque refertur, in quo peritonæum ſaluum eſt, humor verò aquoſus in abdomine abundans in ſcrotum deſcendit, eque in tumorem attollit.

Signa Diagnoſtica.

Ipſe quidem tumor ſcroti, ſeu hernia, per ſe manifeſta eſt. Hoc verò diligenter conſiderandum, an tumoris ſit ex inteſtinorum in ſcrotum prolapſu, an verò ſaltem ex aquoſo humore eò defluente. Diſcernitur autem hoc, quod in enterocele tumor plerumque eſt in vna parte ſcroti, (rarò enim [B] in vtroque latere in infantibus peritonæum rumpitur) dextra vel ſiniſtra; & inteſtina prolapſa tactu percipi poſſunt. Præterea foramen illud, per quod inteſtina dilabuntur, digito explorari poteſt. Tumor verò ſcroti aquoſus plerumque eſt in vtroque latere. Scrotum etiam eſt magis inflatum, quàm in enterocele, neque foramen vllum in peritonæo deprehendi poteſt, neque cauſſa vlla, quæ enterocelen introducere potuerit, præceſſit: ſed potius cruditatis ſigna adſunt. *Signa.*

Prognoſtica.

1. Enterocele in infantibus faciliùs curatur, quàm in adultis; cùm peritonæum adhuc ſit mollius, & faciliùs vniri poſſit. *Prognoſtica.*

[C] 2. Nonnulli quidem omnem herniam aquoſam deteriorem eſſe enterocele ſtatuunt; ſed in infantibus id falſum eſt. Teſtatur enim experientia, facilè diſcutientibus adhibitis herniam iſtam aquoſam curari, imò ſæpe ætatis progreſſu ſponte euaneſcere, humoribus abſumtis.

Curatio.

In hernia inteſtinali danda imprimis eſt opera, vt aluus ſit laxa in infantibus, & ne nimia ciborum copia venter valdè repleatur, infans non multùm ploret, & ſi iam adultior ſit, ab omni motu vehementi abſtineat. Deinde infante in dorſum reclinato, inteſtina molliter reponenda ſunt, & emplaſtrum vel cataplaſma conueniens applicandum, [D] qualia *alleg. loco* ſunt propoſita, & ſubligaculo alligandus & conſtringendus. Vel ℞. *Arnogloſſæ, ſaniculæ* an. ℥. ß. *farinæ lentium, lupinor. fl. roſ. rubr.* an. ʒ. ij. *thuris* ʒ. j. *alumin.* ʒ. ß. Fiat puluis, cuius ſume q. ſ. & cum *albumine oui conquaſſato* F. Cataplaſma, quod loco adfecto imponatur. Vel ℞. *Thuris nuc. cupreſſi, aloes, acaciæ* an. ʒ. ij. *myrrhæ* ʒ. j. F. puluis, qui excipiatur *ichthyocollæ glutine*, & forma emplaſtri imponatur. Vel ℞. *Nuc. cupreſſ.* ʒ. ij. *balauſtior. pulu. rad. conſolid. maj. perfoliatæ, ſaniculæ, herniariæ* an. ʒ. j. *bdellij* ʒ. j. ß. *boli Armeni* ʒ. ij. *ſang. dracon.* ℈. iv. *picis Græcæ* ℥. j. *reſinæ pini* ʒ. vj. Cum *terebinth. cera & ol. ouor.* F. Ceratum. Simplex, ſed vtile, emplaſtrum eſt, ſi gummi elemi in aceto maceretur, donec acetum in ſuperficie q. cremore obducatur, & poſtea adfuſis aliquot ol. ouor. guttis, igne lento ad [E] Ceroti conſiſtentiam coquatur. Vel ℞. *Fol. herniariæ, perfoliatæ, & rad. conſolid. maj. recent.* Contundantur minutim & addita *cera noua* parte tertia F. emplaſtrum, quod loco adfecto imponatur. Vel ℞. *Radic. conſolid. maj. mundatas*, conterantur, & calefactæ linteo albo inducantur, atque emplaſtri modo loco adfecto imponantur, & poſt horas duodecim aliud imponatur. Simul etiam quædam medicamenta interna exhibeantur, quæ glutinationem adiuuare poſſunt. Vt ℞. *Saniculæ, arnogloſſi* an. M. ß. *agrimon.* M. j. *rad. conſolid. maj.* ℥. ß. Coq. in vaſe duplici in *aqua* ℔. j. Colatura dulcoretur *ſaccharo*, quæ ſæpe calidè infanti propine-

2. Vtiliſſima eſt *auricula muris*, cuius Maio colle-ctæ puluis ſingulis diebus infantibus cum potu vel cum aliis cibis præbeatur. Idem præſtat *puluis lunariæ minoris*, ex vino rubro, vel decocto conſolidæ exhibitus. *Perfoliata* etiam, ſeu forma pulueris ſeu decocti propinata, hernias ſanat. Idem præſtat *herniaria*. Vel *conſolidæ mai. radices* aqua herniariæ, vt moris eſt, maceratæ, condiantur, & cum eadem aqua, in qua maceratæ ſunt radices, ſyrupus pro conſeruatione radicum coquatur, & cùm ſyrupus, tum ipſa radix condita exhibeatur.

Si ab humore aquoſo ſit ſcroti tumor in infantibus, ea medicamenta ſcroto adhibenda, quæ humorem illum diſcutiunt & abſumunt. Inungatur propterea ſcrotum *ol. ſambuci, laurino, rutacco*, vel cataplaſma ex *farina fabar. ſem. lini, fœnigr. pulueris chamameli, ſambuci, ſem. cumini*, imponatur.

CAPVT XXV.

De Vmbilici prominentia.

Vmbilici prominentia. CONgeneum herniæ malum eſt vmbilici prominentia, cum infantibus vmbilicus in tumorem ſine inflammatione attollitur, & magis, quam par eſt, prominet.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Accidit autem hoc cum vmbilicus rectè non ligatur, & pars eius maior, quam debebat, relicta eſt, quæ in altum attollitur, & protuberat ac prominet; vel cum peritonæum laxatum eſt, & propterea eo loci vmbilicus nimium diſtenditur, & in eum humores aquoſi vel flatus ſeſe inſinuant: quod fit à fletu nimio infantium aut tuſſi; vel cum peritonæum iiſdem de cauſſis rumpitur; vel cum vmbilicus exulceratur, & inteſtina in vmbilicum prolabuntur, quod malum propriè exomphalon & omphalocele appellatur. Cauſſæ plures ab aliis autoribus ſolent recenſeri, quæ quidem in adultis, ſed non in infantibus, de quibus iam agimus, locum habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Tumor vmbilici manifeſtus eſt. Diſcernendus verò eſt ab inflammatione, hoc modo: In inflammatione durities eſt: in vmbilico verò procidenti vel prominente tactui cedit vmbilicus. Deinde in inflammatione calor & rubor apparet, qui non percipiuntur in vmbilici prominentia, in qua color cutis non mutatur, nec diuerſus eſt color à reliqua cute. Præterea in inflammatione vmbilici pulſus & dolor adeſt, qui in vmbilici prominentia non percipitur, niſi inteſtina valdè prolapſa ſint. Tandem etiam inflammatio citò finitur, cùm ſit tumor calidus: vmbilici prominentia diu durare poteſt.

Cauſſas verò quod attinet, ſi vmbilicus non rectè ſit præciſus, facilè id ex eius quantitate apparet. Si laxatio ſit ſaltem peritonæi, non ruptio, non ita multùm prominet vmbilicus, & ferè tumor æqualis ſemper manet, nec in clamore vel fletu incrementum maius ſumit; ſi verò ruptum ſit planè peritonæum, tumor ſæpe variatur, & dum infans ſupinus iacet tumor vix percipitur, cùm inteſtina in ſuum locum relabantur: contra dum ambulat, vel ſedet, incrementum ſumit, & imprimis dum flet, clamat, vel lauatur. Vlcus quoque vmbilici per ſe manifeſtum eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si obſtetrix vmbilicum non rectè præcidat, ſed longiorem, quàm par eſt, relinquat, malum incurabile eſt; magis tamen moleſtum, quàm periculoſum.

A 2. Si verò vmbilicus in peritonæum parum extenſo, pro-[illegible] vel extenſum nimis, vel ruptum, vel exulceratum, quo recentius malum, eo facilius curatur. Si verò protrahatur, difficulter curatur, & ſæpe incurabile euadit.

3. In omnibus in infantia curetur, poteſt in adulta ætate, ſi inteſtina prolapſa inflammentur, ileum lethalem inducere.

Curatio.

Si peritonæum ſaltem relaxatum ſit, adſtringendum ac roborandum: ſi ruptum, vniendum & conſolidandum. Et ſi cauſſæ, quæ peritonæum extendere, laxare, vel rumpere poſſunt, adſint, eæ omnes amouendæ. Danda itaque opera, vt quantum B fieri poteſt, infans à fletu & eiulatu ad quietem & ſomnum traducatur: ſi tuſſis adſit, ea ſedetur, aliique omnes motus vehementes vitentur. Balnea etiam non conueniunt, cùm vmbilicum laxent. A cibis flatulentis abſtinendum cùm nutrici, tum infanti. Aluus vt ſit laxa, danda opera, ne vehementi in excernendo conatu opus ſit. Curatio.

Deinde ſi peritonæum nimis dilatatum ſit, flatúſque vmbilicum extendant, è *pulueris ſem. cumini, bacc. lauri, & farin. lupinor.* part. æqual. cum vino rubro fiat cataplaſma, & vmbilico imponatur. Aut fiat ſacculus ex ſem. cumini & ſpica Celtica, ac in vino rubro coquatur, & vmbilico imponatur. Poſtea vmbilico adſtringentia imponantur, & puluillo ſuperpoſito vmbilicus faſcia contineatur, ne amplius diſtendi poſſit. C

Si verò peritonæum ruptum ſit, inteſtinis prius in locum repoſitis, medicamenta, quæ *cap. præced.* in hernia inteſtinali ſunt propoſita, vmbilico imponenda, & puluillo ſuperpoſito faſcia vmbilicus arctè ligandus, ne inteſtina iterum procidere poſſint. Vtilis eſt hic plantago, & muſcus, qui in pruno ſylueſtri naſcitur, ſi in vino rubro coquatur & vmbilico imponatur. Foreſtus in recenti exomphalo infantium nuper natorum quatuor rotulas ad formam ſtufari ſeu nummi parui rotundas è corio conficit, eaſque oxycroceo obducit, & ſindone rubrá cooperit, & ita vnam rotulam vmbilico im-D ponit, nec ante quartum vel quintum diem amouet, poſtea aliam imponit. Vel mentha cum albumine oui contrita vmbilico imponatur. Vel ℞. *Puluerum cupreſſ. thuris, myrrhæ, maſtich. ſarcocollæ, alumin. ichthyocollæ* an. ʒ. j. *album ouor. q. ſ.* Fiat Cataplaſma. Exhibeantur etiam medicamenta ad hernias vtilia, vt *radic. ſymphiti* ℈. j. infanti detur. Vel ℞. *Rad. conſolid. mai. corall. rubr. maſtich. burſæ paſtoris* an ʒ. j. F. Puluis. Nonnulli etiam puluerem rad. ſcrofulariæ cum lacte exhibent. Si vmbilicus ſit exulceratus. curatio, vt *ſeq. cap.* dicetur, inſtituenda, vmbilicoque imponendum ol. roſaceum, in quo ceruſſa lota contrita ſit, vel emplaſtrum gryſeum dictum. Reliqua, quæ adultis competunt, petantur, vt dictum, è *cap. de hernia in-*E *teſtinali, & l. 3. part. 10. cap. 2. de hernia vmbilicali.*

CAPVT XXVI.

De Vmbilici inflammatione.

INterdum inflammatur vmbilicus in infantibus, atque id præcipuè accidit poſt vmbilici abſciſſionem. Dum enim ex dolore, præſertim ſi ligatura non rectè facta ſit, & læſione ab aere externo, ſanguis eò concurrit inflammationem excitat. Vmbilici inflammatio.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur inflammatio vmbilici ex tumore cum duritie, rubore, calore & pulſu. Signa.

Prognoſtica.

Prognostica.

Prognostica.

1. Si malo huic ſtatim occurratur, non ita difficulter curatur.

2. Si verò non rectè tractetur, febris, ob quam infans periclitatur, accidere ſolet.

3. Si inflammatio in abſceſſum mutetur, iſque rumpatur, inteſtina procidunt, ac ſæpe infans moritur.

4. Si verò malum protrahatur, interdum contingit, vt occaſione inflammationis natura, quæ in vtero per hunc locum humorem ſeroſum euacuare ſolebat, eius officii nondum oblita, iterum ad hunc locum eundem tranſmittat, atque ita curationem difficilem reddat.

Curatio.

Curatio.

Vt in aliis inflammationibus; ita & hic dolor leniendus, affluxus ſanguinis reprimendus, & quod influxit, diſcutiendum.

Ad dolorem leniendum fiat tale Cataplaſma: ℞. *Maluæ coct. & contuſ.* ℥. j. *farin. hordei* ℥. ß. *lupiner. farigr.* an. ʒ. ij. *ol. roſ. q. ſ.* F. Cataplaſma. Vel ℞. *Spicæ Celtic.* ℥. ß. *terebinth.* ℥. iij. Cum *ol. amygd. d.* vel *ſeſamino* F. Vnguentum. Ad ſanguinem repellendum ſequens adhibeatur. ℞. *Pulu. thuris* ʒ. j. *acaciæ, pſyllij* an. ʒ. ß. Cum *albumine oui* F. Cataplaſma, quod vmbilico imponatur.

Suppuratio, quantum fieri poteſt, prohibenda. Si tamen ad ſuppurationem & inflammationem perueniat. ℞. *terebinth.* ℥ ß. *vitell. oui* j. *ol. roſac.* ℥. ij. Miſce. Vel vnguentum ex ceruſſa, lithargyro, terebinthina & ol. ſeſamino adhibeatur.

CAPVT XXVII.

De ani procidentia.

Ani procidentia.

COntingit interdum etiam, vt infantibus anus procidat, quod fit ob muſculi, qui eum claudit, laxitatem. Prouenit autem hæc vel à nimia eius humiditate & emollitione, quæ alui fluxum frequentiſſimè ſequitur, vel ob nimium egerendi conatum, qui in teneſmo, & aluo dura accidit, quo anus protruditur extra, reuerti verò in ſuum locum non poteſt. Idque eò facilius in infantibus accidit, quia ipſorum corpora ſunt humidiora & molliora, & muſculi adhuc laxi & languidi. Aliæ verò cauſſæ, quæ ab aliis autoribus proponuntur, in infantibus vix locum habent.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectus ipſe per ſe manifeſtus eſt. An verò proueniat à nimia humiditate, & humoribus ad aluum cõfluentibus, an vero ex egerendi conatu nimio, facilè ab adſtantibus cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si à nimio egerendi conatu ſit ani procidentia, non ita difficulter curatur; modo maturè auxilium adhibeatur. Quò enim diutius anus extra locum ſuum fuerit, eò magis alteratur, ac poſtea difficilius reponitur.

2. Si verò ſit à nimia humiditate, difficulter curatur, & præcipuè ſi fluxus alui ei coniungatur. Perfectè enim malum vix curari poteſt, antequam fluxus alui ceſſat. Præterea medicamenta neceſſaria non facilè detinentur, ſed à fecibus alui eorum actio impeditur.

Curatio.

Curatio.

Curatio tota in ani repoſitione, & repoſiti in ſuo loco retentione conſiſtit. Itaque ſtatim anus in ſuum locum reponendus. Quod ſi à tumore eius facilè fieri non poſſit, *decocto maluæ & althææ* fouendus, & *oleo liliorum albor.* inungendus. Aut infans in balneo ex iiſdem herbis parato inſideat. Deinde vt inteſtina repoſita in ſuo loco maneant, medicamentis adſtringentibus præſtandum. Vt ℞. *Ro ſarum rubr. balauſt. nuc. cupreſſ. cortic. granat.* an. ℥. ß. *ſumach, thuris, maſtich.* an. ʒ. ij. Coq. in vino auſtero, & ſpongia decocto hoc madida anus foueatur. Abſoluta fomentatione puluis ex illis medicamentis paratus inſpergatur: Vt ℞. *Fl. roſ. rubr. balauſt.* an. ʒ. ß. *thuris, maſtich. myrrh.* an. ℈. j. F. puluis, qui goſſipio exceptus ano imponatur. Aut ex iiſdem ſuffitus fiat, qui cum ita commodè ab infantibus ano excipiatur, linteis mundis aq. aluminoſa antea madefactis fumus excipiendus, & lintea ano imponenda. Ne quoque anus, vbi repoſitus fuerit, iterum elabatur, infantes cruribus coniunctis iaceant, & ſi teneri adhuc ſint, crura eorum faſciis colliganda ſunt. Abſtinendum à balneis, quæ laxare poſſunt. Plura de hac materia videantur, *libr. 3. part. 2. ſect. 1. cap. 6.*

CAPVT XXVIII.

De Calculo Veſicæ.

Calculus veſicæ.

FRequenter etiam in veſica calculus in infantibus generatur, rariſſimè vero in renibus: ſicut contra ſenes frequentius calculo renum laborant.

Cauſſa.

Cauſſa.

Qua ratione calculi generentur in corpore humano, in genere, *lib. 3. part 3. ſect. 1 cap 6. & part. 8. ſect. 1 cap. 1* dictum, quæ hic repetenda non cenſeo. In infantibus calculus in veſica præcipuè, vt Hippocrates, *lib 4. de morbis*, docet, generatur ex lacte, quod infantes ſugunt, quod ſi ſit impurum, non ſolum lapides, ſed & alij morbi ex eo naſcuntur. non tamen quoduis impurum lac calculo materiam præbet, ſed illud, quod ex cibis craſſis, viſcidis, & aliis materiam calculi producendi aptis generatur; & præcipuè ſi infans illud nimis auidè ſugat, ventriculumque eo oneret, vt inde cruditates generentur. Quod vero lac præſtare poteſt, idem pulmenta ex farina triticea cruda cum lacte cocta poſſunt, quæ præſentiſſima ſunt calculi in infantibus materia. Quia tamen videmus multos infantes tali lacte, & talibus pulmentis veſci, nec tamen omnes calculo corripi, aliæ cauſſæ addendæ ſunt. Primò nimirum epatis & ventriculi debilitas aliqua, ob quam aſſumtum alimentum non rectè coquitur, & inutilia non ſeparantur, ſed multum ſucci illius terreſtris, & lapideſcentis in chylo relinquitur.

Deinde renum intemperies calidior, ob quam chylus ille, imprimis per vias patentes, attrahitur, & attractus ad veſicam, præcipuè ſi ea hæreditariam ad calculum diſpoſitionem habeat, peruenit, in ea, vt debet, non alteratur, nec terreſtris ac craſſa pars æquè ac liquida humori exactè permiſcetur vnde vrinæ turbidæ & craſſæ fiunt, quæ propterea etiam albæ minguntur, & interdum ardorem vrinæ excitant. E qua vrina non exactè mixta ſubinde aliquid terreſtre & craſſum ſubſidet, ac veſicæ adhæret. Quamprimum vero aliquod calculi rudimentum in veſica cogitur, circa id poſtea indies noua materia conglobatur & concreſcit. Sæpius autem in pueris, quàm in puellis calculus veſicæ generatur: quia meatus vrinarius in fœminis breuior & patentior, quam in maribus & propterea materia, quæ calculum producere poterat, facilius in fœminis excernitur.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur calculus veſicæ in infantibus, quod ſæpè vrinam cum dolore emittunt, eamque guttatim

ſæpe excernunt, imò ſæpè vrina planè ſupprimitur. Vrina verò, quæ excernitur, eſt nunc limpida inſtar aquæ, nunc alba, inſtar lactis, vel ſeri lactis; interdum & ſanguinis aliquid cum vrina emmingitur, & ſabulum in vrina apparet. Præterea infantes pruritum in membro virili percipiunt, vnde frequentiſſimè manu id tangunt & ſcalpunt: Virga tandem ſubinde ipſis arrigitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Malum non contemnendum eſt calculus in veſica infantium. Etſi enim infantes non ſubitò iugulat: tamen, ſi non ſtatim curatur, indies incrementum ſumit, & poſtea non niſi ſectione, & calculi extractione curatur.

2. Neque tamen ipſa ſectio periculo vacat, ſed ſi lapides ſint grandiores, cùm infantes, cùm adulti moriuntur.

Curatio.

Curatio.

Si ex vrinæ difficultate & aliis ſignis appareat, puerum ad calculum diſpoſitum eſſe, danda diligens opera, vt eius generatio præcaueatur. Itaque ventriculus alimento nimio non replendus, & ab omnibus cibis craſſis, viſcidis, & ad calculi generationem facientibus, cùm nutrici tum infanti abſtinendum. Aluus ſemper laxa ſit. Simul verò medicamentis cùm internis, tum externis calculi generatio prohibenda. Itaque balneum parandum infanti ex decocto maluæ, althææ, parietariæ, petroſelini, anethi, ſem. lini, fœnigræci. Poſt balneum loca circa veſicam inungenda vnguento dialthææ; ol. lil. alb. ſcorpionum; & imponendum poſtea cataplaſma ex parietaria viridi, cum ol. lil. alb. vel chamæm. cocto. Exhibeatur verò infanti ℈. j. vel ij. puluer. vel magiſter. ocul. canc. ſuccini albi, ſang. hirci præp. cum aq. petroſelini; vel gutt. ij. ſpiritus vitrioli; aut iv. vel v. ol. oculorum cancr. cum eadem aqua. Vel aqua petroſelini, eryngij, lappæ maioris, ſaxifrag. propinetur. Vtile etiam eſt interdum terebinth. Cypriæ ʒ. ß. exhibere. Plura videantur *loc. alleg. l. 3. Pract. de calculo veſicæ.*

CAPVT XXIX.

De difficultate & retentione Vrinæ.

QVandoque etiam infantes vrinam cum difficultate & dolore reddunt, & ſæpe guttatim; quandoque etiam vrina ipſis planè ſupprimitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſæ harum affectionum plures in adultis eſſe poſſunt, quæ *lib. 3. part. 8. ſect. 2. cap. 2. de ſuppreſſ. Vrinæ, cap. 4. de ſtranguria, & cap. 5. de dyſuria* ſunt propoſitæ. Verùm in infantibus duæ præcipuè cauſſæ ſunt: nimirum humor ille craſſus, è quo calculus generari ſolet, qui ſtranguriam vel dyſuriam inducit; Deinde calculus, qui ſuppreſſionem vrinæ excitat. Cauſſæ autem, è quibus ille humor craſſus generatur, *cap. præced. de calculo*, ſunt propoſitæ, nimirum lac craſſum & viſcidum, pulmenta ex farina tritici & lacte, caſeus.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Ipſa vrinæ retentio per ſe patet. Si verò vrinæ difficultas adſit, cognoſcitur, quod guttatim & cum fletu infantium redditur, atque ipſa vrina eſt craſſa, turbida & lutulenta. Si calculus adſit, is per catheterem explorari poteſt, eóque ab orificio veſicæ remoto, vrina rurſus profluit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Satis graue & periculoſum hoc malum eſt. Etenim ſi ſit à materia craſſa, niſi ea maturè tollatur, in calculum degenerat.

2. Si verò ab ipſo calculo ſit vrinæ ſuppreſſio, eadem pericula habet cōmemorata, quæ calculus veſicæ.

3. Et ipſa vrinæ ſuppreſſio per ſe periculoſa eſt, præcipuè in pueris; cùm nulla excretio naturalis ſine periculo in infantibus ſupprimatur.

Curatio.

Curatio.

Curatio ergo maturè inſtituenda. Eſt verò eadem ferè curandi ratio, quæ de calculo modò propoſita eſt. Cauſſa nimirum ſeu difficultatis ſeu ſuppreſſionis vrinæ tollenda, quæ cum fuerit humor craſſus, imprimis danda opera, vt cùm nutrix, tum infans, iis alimentis vtatur, quæ ad humoris calculo generando apti productionem non faciunt. Deinde exhibenda medicamenta humores illos è primis viis euacuantia, qualia ſunt *mel. roſarum ſolutiuum, flores caſſiæ, terebinthina.* Poſtea balnea, fomentationes & vnctiones fiant, ex iiſdem medicamentis, quæ *cap. præced.* ſunt propoſita. Exhibeantur quoque medicamenta, quæ *cap. eod.* ſunt tradita. Eadem enim & humores illos, qui calculum generare poſſunt, expellere valent. Vtilis eſt & *aq. graminis marini, ononidis, filipendulæ, decoctum cicerum.* Vel ℞. *Sang. leporis* j. *rad. ſaxifrag.* ℥. vj. Comburantur in fictili nouo. Pulueris huius ℈ j. vel ʒ. ß. cum vino albo vel aq. conueniente detur.

Si lapis veſicæ orificium obſtruat, ex eo amouendus; quod fit vel infante ſupino collocato, & cruribus concuſſo, vel cathetere immiſſo; poſtea curatio ad calculum dirigenda. Plura videantur locis allegatis.

CAPVT XXX.

De Vrinæ incontinentia.

Vrinæ incontinentia.

QVia infantes in prima ætate, dum in cunis iacent, neque dum quid turpe vel decorum ſit, intelligant, vrinam in inuolucra & faſcias emittunt, adiueſcunt, interdum huic rei, vt poſtea adultiores etiam in ſomno vrinam in lectum emittant. Sunt præterea nonnulli, qui inuiti non ſolùm in ſomno, ſed omni tempore vrinam reddunt.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Ab illa enim conſuetudine muſculus orificio veſicæ claudendo dicatus ita diſponitur, vt non pro voluntatis arbitrio vrinam retineat, ſed quamprimùm ab aliqua eius copia ſtimulatur, eam, nulla loci & temporis ratione habita, emittat. Interdum tamen eiuſdem ſphincteris adeſt imbecillitas, dependens à frigida & humida eius intēperie, contracta à craſſorum & frigidorum humorum abundantia, quorum in puerili ætate magna eſt copia, vel ab obſtructione & compreſſione neruorum ad ſphincterem tendentium ab eadem cauſſa dependente. Nonnunquam & calculus veſicæ eumdem ſphincterem lædit, vt veſicam claudere, & vrinam continere non poſſit. Aliæ cauſſæ, quæ ab autoribus recenſentur paſſim, in infantibus locum non habent, v. g. aer frigidus, potus aquæ gelidæ. Neque enim infantibus vnquam gelida aqua propinatur, neque ita aeri frigido exponuntur, vt ſphincter veſicæ ita ab eo refrigerari poſſit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Affectum hunc in tenellis infantibus cognoſcere non ita facilè eſt, cùm etſi aliquid morboſi adſit, id ætati tribuatur. Vbi verò infantes iam in ea ætate ſunt, vt ipſi agnoſcere poſſint, non conuenire, vt vrina in lectum emittatur, idque nihilominus ab iis fiat, vitioſum hoc eſſe cuiuis patet. Neque etiam difficulter innoteſcit, an ſaltem ex conſuetudine id fiat, an verò inuitis accidat; ſicut &, ſi calculus

adſit, is ſuis ſignis facilè deprehenditur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Si ſaltem à praua conſuetudine ſit hic adfectus contractus, plerumque ſponte ætatis progreſſu corrigitur, cùm infantes iam adultiores facti verecundiæ & pudoris rationem habere diſcunt, & propterea, ne inter dormiendum tale quid committant, magis ſolliciti ſunt.

2. Si verò à conſuetudine in habitum abeat, vel morboſi aliquid accedat, & adultiores facti largius bibant, ſæpe ad mortem vſque hoc vitium ipſos comitatur.

3. Contra ſi conſuetudo illa quocunque modo aboleatur, ipſa cauſſa non ita difficulter tolli poteſt; cùm ætatis progreſſu illa intemperies corrigatur, & corpus infantis indies ſiccius euadat.

4. Si à calculo ſit iſte adfectus, non tolli poteſt; niſi calculo ſublato.

Curatio.

Curatio. Si ſaltem à mala conſuetudine ſit iſte affectus, adhortatione, minis, & quibus fieri poteſt modis, infantes eò adducendi, vt pudoris habere rationem diſcant, & ſolliciti de reddenda vrina dormiant. Si verò ſit ab intemperie frigida & humida, ea per contraria alteranda, ac humor pituitoſus abſumendus & exſiccandus. Itaque victus nutricis ratio ad calidum & ſiccum vergat, cibique eius condiantur ſaluia, hyſſopo, maiorana, fœniculo, ſatureia. Infans non multùm bibat, eiuſque aluus vt laxa ſit, detur opera.

Extra regiò circa veſicam inungatur exſiccantibus, *ol. coſtino, irino* & ſimilibus. Vel paretur balneum ex *ſulphure, nitro, & fol. quercus*; niſi thermæ naturales ſulphureæ & aluminoſæ habeantur. Exhibeatur verò ſeq. puluis: ℞. *Veſicæ porci*, vel *apri*, vel *ouis toſtæ, teſticulor. lepor. toſtorum, gutturis galli toſti* an. ℥. ß. *glandium* ℈. ij. *fol. nepetæ, macis* an. ℈. j. F. puluis. Detur ℈. j. vel ℥. ß. cum *aq. fol. quercus*. Plura huiuſmodi medicamenta propoſita ſunt, *lib. 3. part. 8. ſect. 2. cap. 6.* quæ ibi videantur.

CAPVT XXXI.

De Intertrigine.

Intertrigo. FRequenter quoque euenit, vt infantibus cuticula in coxis à vera cute ſeparetur & quaſi abradatur, atque dolor eò loci excitetur, qui infantes inſomnes atque inquietos reddit, quod malum *Intertrigo* nominatur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Accidit autem infantibus hoc loco Intertrigo ab vrinæ acrimonia, ſi linteamina, quibus inuoluuntur infantes, non crebrò mutentur. Etſi verò à nonnullis etiam cauſſæ externæ recenſentur: tamen in infantibus locum non habent, & ſi infantes ſæpius mundentur, vix Intertriginem patiuntur. Ii tamen, qui vrinam habent acriorem, huic malo magis ſunt obnoxij; vt & qui corpulentiores ſunt; cùm ſordes in coxis, ob corpulentiam quaſi corrugatis, iis facilius adhæreſcant.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Malum ipſum per ſe manifeſtum eſt, & abraſa cuticula cutis viua & nuda ac rubra conſpicitur.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Malum equidem curatu non difficile eſt: interim tamen, quia dolorem excitat, vigilias parit, & niſi curetur, exulcerationem ea in parte excitare valet.

Curatio.

Curatio. Non curatur autem hoc malum, niſi cauſſa tollatur. Et proinde linteamina, quibus infans inuoluitur, ſæpius mutanda ſunt, ne ſi vrina madeant & ſordida ſint, malum augeant. Infantes ipſi ſæpe lauandi, & abſtergendi ſunt; & commodum eſt, ſi in aqua balnei althæa, malua, parietaria, roſæ ſiue flores coquantur. Poſt balneum *nihili album* vel pompholygem albam linteamini raro in forma noduli includere, & per eius alliſionem locum affectum conſpergere noſtræ fœminæ ſolent. Vel puluis ſubtiliſſimus ex *ſpuma argenti, anthera & fl. roſ. alumine vſto* ac *thure* paratus inſpergatur. Vel locus *vnguento de lythargyro, albo, diapompholygos* illinatur.

CAPVT XXXII.

De Macie & Faſcinatione.

Macies Faſcinat. ETſi macies ad morbos vniuerſales infantium, de quibus ſuprà egimus, referri potuiſſet: malumus tamen hoc loco iſto affectu Tractatum hunc concludere. Equidem & adulti ſæpe contabeſcunt: verùm id plerumque fit ob febres, phthiſin, & alios morbos manifeſtos. Infantibus verò peculiariter ſæpe accidit, vt ſine cauſſa aliqua ſatis nota contabeſcant, & licet comedant, tamen inde non rectè nutriantur, nec augeantur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Itaque etſi cauſſæ maciei & extenuationis corporis plures ſint in adultis; hoc loco tamen ſaltem eas proponemus, quæ infantibus peculiares ſunt. Primò autem hic occurrit lactis vitium, ſi nimirum illud vel deſit, aut non copioſum ſatis ſit, vel ſit vitioſum, & non temperatum, ſed calidum & ſiccum, vitioſiſque humoribus inquinatum, à quo idoneus corpori alendo ſanguis non generatur. Vnde videmus ſæpe infantes, dum ab iſta nutrice aluntur, pæne contabeſcere, dum verò alteri admouentur, bene nutriri & augeri. Lactis vitium.

Secunda maciei in infantibus cauſſa ſunt lumbrici, cùm enim chylus in ſanguinem, qui totius corporis alimentum eſt, mutandus, & per inteſtina tranſeat, ſi ii inteſtinis lumbrici ſtabulentur, eum pro ſuo alimento ij attrahunt, atque ita ſanguini generando materia, toti verò corpori nutrimentum ſubtrahitur, vnde macies ſequitur.

Tertiò, etſi ſanguis generetur, & ad totum corpus nutriendum per venas tranſmittatur: tamen ſi in ambitu corporis à vermibus in dorſo, brachiis & cruribus, & omnibus ferè partibus externis generatis abſumatur, & ab iis nutritio impediatur, itidem infantes emaciantur. Egimus autem de hiſce vermibus, *lib. 2. part. 2. cap. 24.* appellanturque vulgò à Germanis *die Miteſſer, oder Zehrwürme*, quod alimentum infantium abſumant, vnde etſi ſatis comedant, atque aliàs bene valeant, non nutriuntur, ſed penè contabeſcunt. Suntque vermes hi ſubtiliſſimi, & in muſculoſis dorſi, brachiorum & crurum partibus generantur, & intus in iis & cute hærent, nunquam autem toti prorepunt, ſed poſt frictiones in balneis tantùm capita, inſtar pilorum nigrorum, exſerunt, & ad occurſum aëris frigidiuſculi ea retrahunt. Generantur autem ex materia viſcoſa & vermium generationi apta, in venis capillaribus concluſa, & ob prohibitam tranſpirationem in hoc vermium genus mutata. Vermes dorſi.

Faſcinatio Quartò, antiqua eſt opinio vulgi, faſcinatione infantes contabeſcere poſſe, eoſque, qui bene valentes ab aliquo conſpectu ſubitò malè valere, imò interdum contabeſcere incipiunt, Faſcinatos, & illam, quæ adſpectu præcipuè fieri creditur, lato-

nem, Faſcinationem nominant, vocabulo à Græco βασκαίνειν, quod inuidere ſignificat, deducto. Et quidem non ſolùm infantibus, ſed & brutorum fœtibus teneris, gallinis, agnis, equis, idem accidere poſſe opinantur; vnde illa Virgilij:

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos:

Et.

--- Baccare frontem

Cingite, ne Vati noceat mala lingua futuro:

& paſſim ſimilia occurrunt. Et quidem pluribus modis faſcinationem talem fieri poſſe creditur. Primò viſu, de quo allegatus modo Virgilij verſus:

Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

Et iam olim vulgi iſta fuit opinio, viſu infantes faſcinari poſſe, non ſolùm ab inimicis, inuidis, vel ſagis, ſed & ab amicis, & familiaribus, imò parentibus. De quo Plutarchus, 5. *ſympoſ. cap.* 7. Haud ſane ignoras, *inquit*, quod & amicis, & familiaribus, & parentibus, nonnulli oculum faſcinantem eſſe exiſtimant, vſque adeo, vt mulieres non oſtendant illis pueros, nec diutius ab iſtiuſmodi hominibus inſpectari ſinant. Imò hominem ſibiipſi viſu nocere poſſe exiſtimatum fuiſſe, fabula Narciſſi in aqua ſe adſpicientis, vt & Euthelydæ, apud Plutarchum, *loco alleg.* qui cum ſibi pulcer viſus eſſet, propria ſpecie in fonte captus, in morbum incidit, & habitum bonum vna cum pulcritudine amiſit, docet. Deinde idem halitu fieri poſſe traditur: tertiò contactu: quartò ſermone, de quo antea allegatum illud Virgilij:

------ Baccare frontem.

Cingite, ne Vati noceat mala lingua futuro.

Neque ſolùm malam linguam infantibus nocere poſſe, ſed laudationem amicorum vulgò creditur: quod vt præcaueatur, iam olim, dum rem aliquam laudarent, in vſu fuit, addere; Græcis ἀβασκάντως, Latinis, præfiſcine, quaſi præter faſcinum, ſeu ne faſcineris, hæc dixero; vt noſtris mulieribus, dum vel infantes, vel brutorum fœtus teneros laudant, vſitatum eſt addere, Deus te tueatur, id eſt, Deus auertat, ne laudatione iſta faſcineris, vel iſta laus tibi noceat.

An detur faſcinatio. De qua re quid ſentiendum ſit, vt breuiter dicam, primò viſum quod attinet, viſu quatenus viſus, infantes faſcinari, iiſque aliquid damni inferri non poſſe, certum eſſe puto; cùm viſus ſit actio immanens, & abſoluatur per receptionem ſpecierum viſibilium in oculum, atque in oculo terminetur, & opinio eorum, qui emiſſione ſpirituum opticorum viſionem fieri dicunt, paſſim ſolidè refutata ſit.

Ideóque ſecundò quod de viſu dicitur, de halitu aut vapore potius, ſeu ἀπορροίαις & occultis illis effluuiis accipiendum eſt, quæ dari & è corporibus fieri, vel inde patet, quod canes odoratu veſtigia feræ vel heri agnoſcunt, obiectúmque tale, quod ab hero vel fera abſente relictum eſt, percipiunt; & quod nonnulli felis, etiam ciſtæ incluſæ, præſentiam in eodem conclaui ferre non poſſunt, & animo linquuntur, niſi ea amoueatur. Imò è peſtilenti contagio dari talia effluuia, paſſim multi cum ſuo damno experiuntur. Et quidem talia effluuia etſi è toto corpore (quamuis ſenſibus hominis non percipiantur) effluunt: tamen interdum præcipuè ex oculis egrediuntur. Hinc opthalmia laborantes ſi quis attentiùs adſpiciat, & ipſe ophthalmia corripitur; de quo illud Poëtæ:

Dum ſpectant oculi læſos, læduntur & ipſi.

Multaque corporibus tranſitione nocent.

Et mulieres menſtruo laborantes ſæpe, ſi ſpecula lucidiſſima inſpiciant, ea inquinant & contaminant, vt Ariſtoteles, *lib. de inſomn. cap.* 2. ſcribit, & ipſa experientia teſtatur. Itaque ſi corpus aliquod ſit malè conſtitutum, qualia ſagæ & aliæ anus inuidiæ erga alios laborantes habent, & omnino, ſi vitioſa ſit corporis conſtitutio, non eſt impoſſibile, tales vitioſa ἀπορροίας & μιάσματα ex eo & præcipuè oculis, effluere poſſe, quæ infantibus noxiæ ſint. Quæ autem ſit illa vitioſa corporis conſtitutio, è qua talia effluuia, quæ aliis corporibus nocent tranſitione, exſpirant, explicare in mentis humanæ hac caligine impoſſibile eſt; interim effectus docet, rem ita ſe habere. Et ſi nihil aliud, vnicum peſtilens contagium ſatis docet, quanta & quàm miranda effluxionum harum ſit potentia. Neque enim ad putredinem vel manifeſtas qualitates hic recurri poteſt; cùm vltra manifeſtarum qualitatum vires hæc effluuia agant, & in multis eæ reperiantur, quæ nihil tale præſtant. Plinius, *lib.* 7. *cap.* 12. ex Iſigono & Nyphodoro refert, in Africa eſſe familias quaſdam effaſcinantium, quarum laudatione (proculdubio non voce, ſed halitu) intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes, & alibi etiam eiuſdem generis eſſe ibidem tradit.

Afficiuntur autem hoc modo infantes faciliùs, quàm adulti, quod eorum corpora ſunt tenera & talia, quæ à talium cauſſarum potentia facilius, quàm duriora offenduntur; rariora etiam, & in quæ talia μιάσματα ſeſe facilius penetrant.

Quod ſi per tales effluxus corpora infantium lædi poſſunt, faciliùs id fiet, ſi à corporibus talibus tangantur. Vt enim contactu ſcabies, ſcorbutus, lues Venerea, lepra, & alij morbi communicantur: ita etiam contactu talium corporum malè diſpoſitorum μιάσματα & inquinamenta infantium corporibus communicari poſſunt.

Tandem vocem quod attinet, vox, quatenus vox, lædere non poteſt, & ridicula eſt, imò ſuperſtitioſa illa opinio, quæ omnes Nationes ferè perſuaſit, laudando infantibus noceri poſſe, & propterea ad præcauendum & auerruncandum faſcinum, bona comprecatione opus eſſe: Nulla enim vocis ad talia efficienda potentia. Si quid omnino damni voce infertur, id ex halitu prauo, exſpirando è corporibus talibus quaſi venenatis emiſſo, prouenit. Vt tamen infans tunc lædatur, morbidam illam ἀπορροίαν & exhalationem infantem tangere neceſſe eſt. Cùm verò ij homines, qui infantes laudando lædere creduntur, optima corporis conſtitutione plerumque ſint prædíti, & nihil tale ex iis exhalet; præterea eo ſæpe interuallo ab infante diſtent, vt nullus halitus ab eorum ore ad infantem pertingere poſſit: nullo modo infantem quantumcuuque etiam laudent, voce lædere poſſunt.

Quæ omnia ſi diligenter perpendantur, nulla, qualis quidem vulgò putatur, datur infantum faſcinatio, quæ nimirum viſu ſaltem, vel voce, quatenus talis, fiat: ſed vt morboſi affectus per μιάσματα quædam & παρὰ ἀπορροίας, ac morboſa effluuia, è corporibus ægrotis in alia transferuntur: ita in corporibus non quidem ægris, ſed malè diſpoſitis, & quaſi venenatis, eiuſmodi μιάσματα naſcuntur, quæ in corpora tenella infantium transfuſa, ea lædunt, & vt Poëta loquitur, iis tranſitione nocent; vt ita homines tali vitioſa corporis conſtitutione prædíti, potius venefici, quàm faſcinatores dici debeant. Si quis tamen actionem iſtam faſcinationem appellare velit, per me licet. Et ita dum vulgi iſta opinio meritò pro ſuperſtitioſa habetur, res ipſa proculdúbio, & illa actio occulta non planè damnanda. Nam quod nonnulli, ſi quid tale accidat, in timorem ſuperſtitioſum referunt, quem quis concipiat ex adſpectu ſagæ, vel alterius inuidi aut maleuoli, id in infantibus locum habere non poteſt; cùm ij homines nondum, quales ſint, agnoſcant.

Quod verò Valleſius, *de ſacra Philoſoph. cap.* 68. ſcribit, non verìſimile eſſe, poſſe cuiquam homini ſecundum naturam eſſe vim alteri homini venenoſam; nam vt animal animali ſit venenoſum, facere naturæ diſſidium & contrarietatem: ita viperam homini, & hominem viperæ habere ſaliuam venenoſam, ſed neque viperam viperæ, neque hominem homini adeo habere aduerſam naturam: Id ita ſimpliciter verum non eſt. Verum quidem hoc eſt, ſecundum naturam, & dum omnia naturaliter ſeſe habent, id fieri non poſſe, at præter naturam in animali aliquid naſci poſſe, quod alteri indiuiduo eiuſdem ſpeciei noceat, omnes morbi contagioſi, & venenum quod in rabido cane generatur, docet, quod æquè canibus, quàm aliis animalibus noxium eſt.

B Id ipſum verò non ſolùm in corporibus ægris, ſed & aliàs malè diſpoſitis, etſi ad ſpeciem ſic ſatis ſana eſſe videantur, fieri non impoſſibile eſt, & venenum in corpore aliquo generari vel cumulare poſſe, ita vt corpori, in quo eſt, non noceat, aliis verò noceat, multa exempla docent. Nota eſt hiſtoria puellæ veneno nutritæ, Alexandro M. ad eum perdendum miſſæ, & Plutarchus, *loco allegato*, refert ex Philarcho, circa Pontum habitare, quos olim Thybes appellabant, qui non tantùm pueris, ſed etiam viris perniciosi fuerint. Tabe cetere enim & ægrotare, qui aſpectum eorum, & halitum ac ſermonem exciperent. Et refert I. C. Scaliger, *exercitat.* 175. *ſect.* 1. ab Indo Cambajæ Regulo filium veneno educatum, qui adultus venenoſus adeo factus eſt, vt muſcæ, quæ ſolo ſuctu cutem modo perſtringerent, interirent.

C Quem ipſum proculdubio hominibus etiam nocere potuiſſe, id probat, quod de Poro Indorum Rege narratur, qui ſerpentibus & venenis quotidie veſcebatur, & indè adeo venenoſus factus eſt, vt cæteros homines, vel tactu, vel halitu, vel ſcreatu perimeret. Et memini in hiſtoria Indica de alio etiam Rege ſimile legiſſe, qui adeo venenoſus fuit, vt quos morte mulctare vellet, in eos accerſitos exſpueret, atque hoc modo eos interimeret. Hæc enim omnia monſtrant, in homine, etiam ad

D ſpeciem ſano, tam venenatos humores generari poſſe, vt eorum [illegible] & excrementa aliis hominibus nocere poſſint.

Si quis tamen cum Baſilio Magno, *in homil. de inuidia*, interdum ad ſupernaturalem cauſſam confugere, & ſtatuere velit, ſagas & maleficos non per ſe infantes lædere, ſed dæmonem id præſtare, ſimilque ſagas [illegible], ab ipſis hoc faſcinatum eſſe, cum eo [illegible]. Nefarij enim & ſcelerati illi homines pactum cum diabolo ineunt, vt quos inuidè, iratè, vel iracundè aſpexerint, iis nocere poſſint: quod tamen non ipſi, ſed, permittente Deo, dæmon præſtat.

Talis proculdubio fuit ille, de quo Hieron. Vida, *lib.* 2. *bombyc.* ſcribit:

Quandoquidem memini Thuſci alta in rupe Viterbi
Ipſe ſenem vidiſſe ferum, cui dura rigebant

E *Ora, grauesque oculi, ſuffecti ſanguine circum,*
Fronsque obſcœna ſitu, riguique in vertice cani:
Ille truci (ſcelus!) obtutu genus omne necabat
Reptantum, teneras animas paruaque volantes:
Quin etiam ſi quando hortos ingreſſus, vbi annus
Exſuit expleto turpem nouus orbe ſenectam,
Floribus & paſſim per agros incanuit arbor,
Ille hortis ſtragem dedit, arboribusque ruinam,
Spemque anni agricolæ mœſti fleuere caducam.
Nam quocunque aciem horribilem intendiſſet, ibi omnes
Cernere erat ſubitò adflatos langueſcere flores.

A Addimus tandem & hoc, cum habitus, qui ad ſummum gradum peruenit, periculoſus ſit, vt Hippocrates docet, & qui nitidiores ſunt, ſuſpecta [illegible] habere debeant, vt Celſus monet: ſæpe accidit, vt infantes, cum ad ſummum ſanitatis & pulchritudinis peruenerunt, in morbum ſubitò illabantur: cuius rei cauſſam cùm vulgus non intelligat, in faſcinationem id refert.

Signa Diagnoſtica.

Infantes ſi contabeſcant, intuentium oculis id patet. Cauſſarum verò ſigna quod attinet, ſi ex febre vel alio morbo adultis communi extenuentur infantes & contabeſcant, tales cauſſæ etiam facilè cognoſcuntur, nec latere poſſunt. Si verò tales cauſſæ omnes abſint, primò diligenter inquirendum, quale ſit lac nutricis. Si enim lac ſit nimis paucum, vbera ſint flaccida & lacte deſtituta, infantes mammam auidè arripiant, in lactis defectum macies illa referenda. Si verò lac adſit, ac ſit vitioſum, de eius notis, *part.* 1. dictum, atque imprimis ſi lac calidum ac ſiccum & bilioſum, ex ipſa nutricis conſtitutione, & lactis conſiſtentia ac colore, vitium lactis cognoſcitur, & tunc in lactis vitium cauſſa meritò referenda. Si lac accuſari non poſſit, videndum an vermes ſint in inteſtinis, de quorum ſignis ſuo loco dictum.

Si nec vermium in inteſtinis latentium ſigna adſint, de vermibus illis cutaneis inquirendum, quos vulgò ita agnoſcere ſtudent. Infantes, quos ſuſpicantur hiſce vermibus laborare, in balneum inſerunt, & externas corporis partes, ac præcipue dorſum, manibus, plerumque melle cum pane mixtò adhibito, fricant. Ita enim quaſi capilli quidam cinerecei aut nigri è cute erumpunt.

Si verò nulla cauſſa ſiue externa ſiue interna adſit, nec ex parte matris vel infantis, aliquid quod infanti nocere poſſit, commiſſum ſit, vermium ſigna adſint, nec remedia aliquid proſint, de faſcinatione aut potius læſione propter halitum, aut [illegible] venenoſam ſuſpicio [illegible] poteſt. Quapropter inquirendum, quæ fœminæ infantem tractarint, vel cum eo conuerſatæ fuerint.

Prognoſtica.

1. Si ob lactis defectum vel vitium infans extenuetur, malum facilè curatur, alia nutrice adhibita. Prognoſtica.

2. Quid lumbrici in inteſtinis periculi habeant, antea *lib.* 3 *part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 5. dictum.

3. Macies ex cutaneis illis vermiculis non difficulter curatur.

4. Si a ſaga, vel malefico aut venenoſo homine [illegible] & occultam impreſſionem, inducta ſit macies, non ita facilè curatur; cum illius occultæ qualitatis & malignitatis natura lateat, & propterea contraria medicamenta ei facilè opponi non poſſint.

Curatio.

Qua ratione lactis defectus corrigendus, aut vitium lactis emendandum, de eo ſuo loco dictum, nec id hic repetere opus eſt. Quod ſi vitium emendari non poſſit, nutrix mutetur, & alia eligatur, quæ lac vel copioſius, vel melius, prout opus eſt, habeat. Lumbrici vt necandi & expellendi ſint, *alibi* [illegible] dictum. Curatio.

E Si à vermibus illis in dorſo, brachiis & cruribus agentibus ſit macies, infantes vel lauandi in balneo, in quo micæ panis, (commodum eſt, ſi mel ſaltem admiſceatur) coniectæ ſint; vel partes muſculoſæ, in balneo linimento ex farina [illegible], vel mica panis [illegible] & melle confecto [illegible] & [illegible]. Vel ℞. *Rad. viræ albæ* M. [illegible] *quercus*, & decocto [illegible] lauentur. Vbi tum vermiculi capita inſtar papauer[illegible] [illegible],

cula vel cruſta panis ea abradenda, & detruncanda. A
Idque aliquoties per dierum internalla repetendum. Ad faſcinationem multa equidem remedia paſſim circumferuntur, & multa contra faſcinationem vulgò fiunt, quæ tamen pleraque ſunt ſuperſtitioſa. Antiquum eſt, vt ſupra etiam dictum, cùm quis quem laudat, addere, ἀβασκάντως, vel præfiſcine dixero: & noſtris fœminis vſitatum eſt, ei, qui laudatur, bene precari: quod etſi per ſe bonum ſit, quia tamen ea opinio accedit, niſi benedictio iſta accedat, laudationem ei, qui laudatur, damno futuram, id ſuperſtitioſum eſt. Apud nonnullas Nationes ad præcauendam faſcinationem medium digitum oſtendere ſolent; alij exſpuere, quod ex Plinio ſumtum, qui, *lib. 28. cap.* 4 repercuti faſcinationes deſpuitione affirmat. Ariſtoteles, *ſect.* 20. *probl.* 35. diſputat, quam ob cauſſam ruta faſcina- B
tionis remedium ſit. Dioſcorides, *lib.* 3. *cap.* 89. alyſſum commendat, ſcribitque, ſi appendatur in domo, vbi ſunt infantes, arcere effaſcinationes omnes. Plinius, *lib. 26. cap.* 10. radicem orchidis fœminæ faſcinis vtilem eſſe ſcribit. Idem, *lib. 13. cap.* 8. oſſicula quædam palmarum; & *lib.* 28. *cap.* 8. corium frontis Hyænæ contra faſcinationem commendat. Noſtrates fœminæ cunis infantium *conyzam cœruleam*, quam inde *Beruffkrant* nominant, contra faſcinum imponere ſolent. Aliis ſuffitus ex *thure, ligno aloës, radicib. cyperi, caryophyllis, cinamomo*, in vſu eſt. Q. Serenus Sammonicus, *cap. Infantibus ſtridentibus, vel ſtrige inquietatis*, allium collo appenſum laudat, dum ſcribit:

Præterea ſi fortè premit ſtrix atra puellos,
Viroſa emulgens exſertis vbera labris,
Allia præcepit Titini ſententia necti.

Vel vt alij legunt,

Alia præcepit tundi ſententia Vecti,
Qui veteres claras expreſſit more togatas.

Alij *ſuccinum* & *corallium* collo infantium appendi iubent. Et quidem medicamenta quod attinet, impoſſibile non eſt, plantis & gemmis tales vires ineſſe poſſe, vt occultis illis inquinamentis, quæ à maleficis corporibus effluunt, reſiſtant; ſicut *radix bryoniæ* & *vngula alcis* appenſa contra epilepſiam proſunt, & contra alios morbos alia amuleta dantur. Verùm cum illæ occultæ qualitates ignotæ ſint, de talibus aliquid certi ſtatuere difficile eſt. Et propterea experientia, omni ſuperſtitione ſemota conſulenda.

Miſſis itaque talibus: ſaltem quædam vulgaria & nota contra maciem infantium remedia addemus. Quæ viſcerum internorum vitia corrigant, huc adferre opus non eſt; cùm alibi ſint expoſita. Si verò macies oriatur ab intemperie ſicca totius corporis; nullum efficacius datur remedium, quàm frequens *balnei* humectantis vſus, quod paratur ex *aqua dulci*, in qua *malua*, *althæa*, *branca vrſina*, *caput caſtrati*, & ſimilia cocta ſint. Poſt balneum inungatur corpus *ol. dulci*, vel *amygdal. dulcium*. Si ſiccitati caliditas adiungatur, balneo, *lactuca*, *endiuia*, *violaria*, *papaueris capita* addi poſſunt, & vnguentis *ol. roſ.* & *violarum*. Si frigiditas coniungatur, calida admiſcenda ſunt, vt *fl. chamæmeli*, *meliloti*, *ol. anethinum*, *chamæmelinum*.

CONCLVSIO.

ACCIPE *ita*, Lector beneuole, *etiam Librum quartum Practicæ Medicinæ, de Morbis Mulierum, cum adiecto Tractatu de morbis Infantium. Qui ſi forſan tuæ exſpectationi vndiquaque non reſpondebit, eum nec meo voto planè reſpondere, ſcito. Natus enim eſt non ſolùm inter iſtos publicos bellorum tumultus, qui è fortiſſimi etiam cuiuſque animo omnes ſerias cogitationes excutere poſſint, ſed & inter priuatas calamitates plurimas, quæ vt hîc recenſeantur, opus non eſt, amicis verò & familiaribus non ignota ſunt. Si quid ergo quod Tibi gratum & vtile eſſe poterit, in eo reperies, Deo Opt. Max. omnis ſapientiæ Autori, acceptum feras: ſi quid ſecus, id homini adſcribas, velim. Potuiſſem equidem eum aliquandiu adhuc premere, & commodiora illum expoliendi tempora exſpectare: ſed quis ea nobis polliceri auſit? aut quis mane nouit, quid veſper allaturus ſit? Præterea vitæ ſumma breuis, quam mihi ſupereſſe ætas ipſa iam monet, ſpes me vetat inchoare longas. Et ſunt adhuc alia, quæ partim promiſſa, partim non promiſſa abſoluenda reſtant. Quæ quidem omnia me perfecturum polliceri non poſſum: faciem tamen, quamdiu Deus mihi vitam & ſanitatem benignè conceſſerit, ne vnquam otioſus fuiſſe videar.*

INFERIOR SVM OMNIBVS BENEFICIIS TVIS DOMINE,

TIBI GRATIARVM ACTIO, LAVS ET GLORIA INFINITIS SECVLIS.

PRACTICAE

MEDICINÆ

LIBER QVINTVS.

QVI EST

De Tumoribus, Cutaneis vitiis, Fracturis; De Vlceribus; Vulneribus; & Luxationibus;

AVCTORE DANIELE SENNERTO D. ET Medicinæ in Academia VVitebergenſi Profeſſor publ.

SERENISS. ATQVE ILLVSTRISS. PRINCIPI AC D.

D. CHRISTIANO V.

REGNORVM DANIAE,

NORVVEGIÆ, GOTHORVM, VVANDALO-rúmque Electo Principi, Duci Sleſvvici, Holſatiæ, Stormariæ, Dithmarſiæ; Comiti in Oldenburg & Delmenhorſt, &c.

Domino meo Clementiſſimo.

CHeirurgiam, Sereniſſime atque Illuſtriſſime Princeps, Domine clementiſſime, *Artis Medicæ partem eſſe nobiliſsimam, & reliquis nullo modo poſtponendam, quicunque eius neceſsitatem & antiquitatem accuratè perpenderit, facilè perſpiciet. Etenim victus ratione ea, quam Natura & ſua cuique fortuna ſuppeditat, pleriique contenti viuunt, & non niſi ii, qui in lautiore re ſunt, ea de cauſſa Medicos conſulunt. Multi quoque morboſum humorum apparatum diu in corpore circumferunt, neque tamen de eo tollendo, & morbis, qui inde oriri poſſunt, præcauendis ſolliciti ſunt. Imo multi febribus aliiſque morbis correpti Medicos non conſulunt, nec eorum opem & auxilium implorant, ſed totum negotium Naturæ committunt, & vel eius ſolius ope conualeſcunt, vel vi morbi moriuntur. At ſi cui crus vel brachium fractum fuerit, ſi quis vulnus paulo grauius acceperit, mox Cheirurgi, cuiuſque etiam conditionis & notæ is ſit, opem implorat, & ab eo ſalutem & ſanitatem ſperat. Vnde & ob ipſam neceſsitatem factum, vt hæc Medicinæ pars omnium primò exculta fuerit, & Antiquiſsimi Medici, quorum quidem memoria ad nos peruenit, Cheirurgiæ imprimis nomine claruerint, Æſculapius, Podalirius, Machaon, atque poſt hos Hippocrates Cous. Qui etſi de omnibus Medicinæ partibus multa præclare ſcripſerit, adeò vt Princeps Medicorum nominari meruerit: tamen in Cheirurgia præcipue excelluit, & de ea præ reliquis diligentiſsimè ſcripſit, ita vt cum in aliis nimis plerumque breuis & conciſus ſit, ordinem ſæpe ſuſque déque habeat: non rarò minus perſpicuus ſit: in Cheirurgicis conſcribendis, vt ex libris eius de officina Medici, (quem ita inſcripſit, etſi in eo nihil niſi Cheirurgica tractet) de fracturis, de articulis, de capitis vulneribus apparet, accuratiſsimus & ordinis obſeruantiſsimus eſt, nulliſque verbis parcit, vt omnia clarè & perſpicuè tradat. Quem poſtea ſecuti ſunt omnium ſeculorum Medici clariſsimi, Galenus, Aëtius, P. Æginetа, C. Celſus, Auicennas, & alij, qui Cheirurgicam Medicinæ partem æquè, vt aliàs, non ſolùm ſcriptis accuratè tractarunt, ſed & ægris in iis affectibus, qui Cheirurgia imprimis curantur, operam ipſi præſtiterunt.*

Neſcio verò quo fato infelici factum, vt cùm ſuperioribus ſeculis ferè omnes bonæ literæ barbarie conſpurcarentur, etiam Medicina hoc damni paſſa ſit, vt Cheirurgia à Medicina reliqua ſepararetur, atque alij dicerentur Phyſici, alij Cheirurgi. Hinc enim adeo accidit, vt cum Medici Cheirurgiam negligerent, & à ſe amandarent, barbitonſores, balneatores, aliique operarii Cheirurgiæ poſſeſsionem à Medicis derelictam inuaſerint, homines plerique omnis Medicinæ ignariſsimi, qui neque eorum, quæ agunt, cauſſas reddere, neque medicamenta inuenire, neque corpora & affectus diſtinguere norunt, ſed eundem calceum ferè omnibus pedibus adaptare conantur: imò quod caput rei eſt, qui corporis humani ſtructuram, quantum quidem Cheirurgo imprimis neceſſaria eſt, partiúmque ſitum & conformationem penitus ignorant, & ex Anatomia nunquam didicerunt. Acceſsit poſtea & aliud incommodum. Cùm enim intelligerent, ſine reliquarum Medicinæ partium ſubſidio Cheirurgum ſuum ſcopum adſequi non poſſe, & animaduerterent;

etiam ad externos corporis affectus manuum operam ſemper non ſufficere, ſed internis quoque medicamentis ſæpiſſimè opus eſſe: falcem in alienam meſſem multi immiſerunt, & cum purgantia, tum alia interna medicamenta exhibere temerario auſu aggreſſi ſunt; etſi nec corporis ægri ſtatum, nec medicamentorum vim & facultatem, nec curandi methodum intelligerent. Quæ res quanto cum ægrorum periculo & damno coniuncta ſit, nemo non intelligit. Interim, vt conſuetudo eſt peſſimus tyrannus, iſte mos in pleriſque regionibus, præcipuè noſtra Germania, ita inualuit, vt aliæ Medicorum, aliæ Cheirurgorum partes maneant, imò qui Cheirurgiam hodie exercent, iniuria ſe affici querantur, ſi iſtud officium Medici ad ſe retrahere conentur. Agnouerunt tamen iam ſuperioribus ſeculis, cùm Medicina cum reliquis bonis literis in lucem è tenebris, quibus obruta erat, protracta eſt, diuortii huius iniquitatem Medici quique doctiſſimi, & propterea ex iis quidam ipſam Cheirurgiam tractare aggreſſi ſunt, quidam verò ſcriptis eruditiſſimis excoluerunt. Quod & noſtra memoria à clariſſimis Medicis factitatum. Et omnino omnibus, qui Medicinæ ſolidam cognitionem ſibi comparare volunt, incumbit, vt & hanc Medicinæ partem diligenter cognoſcere, vt ſi non ipſi manus ægris admouere velint, aut ob inueteratam conſuetudinem non poſſint, nihilominus Cheirurgorum vulgarium actiones dirigere, eorúmque errores, vbi occurrunt, corrigere queant.

Quæ res ipſa fecit, vt cùm ſuperiores quatuor libros Medicinæ Practicæ abſoluiſſem, & hunc quintum, qui ea maxima ex parte, quæ Cheirurgorum ſunt, tractat, neceſſariò addendum putarem. Qui cùm iam in publicum prodeat, eique, pro more huius ſeculi, Patronus quærendus ſit, eum Seren. & Illuſtr. T. Celſ. nomini, non leuibus cauſſis motus, inſcribendum exiſtimaui. Etenim quantus Seren. Reg. Maieſt. Dn. Parentis, & Seren. ac Illuſtr. Celſit. Tuæ erga bonas literas, atque imprimis artem medicam, ſit amor & incredibilis beneuolentia, omnibus notiſſimum eſt, & teſtis eſt eius rei locuples Vir Cl. Dn. Henningus Arniſæus, *Philoſophus & Medicus excellentiſſimus, amicus meus ſingularis. Et Sereniſſ. & Illuſtriſſ. T. Celſitud. eandem beneuolentiam ipſe non ita pridem in Sereniſſ. Elect. Saxon. Viduæ Aula, quæ Lichtenburgi eſt, ſatis ſuperque perſpexi & expertus ſum. Quam propterea, pro mea virili, etiam ad poſteritatem huius libri dedicatione commendandam putaui. Deinde cùm ſcripta mea omnia in hac Elector. Saxon. ad Albim Academia nata iure quodam Sereniſſ. Saxon. Elector. Domui deberi, eique ſacra eſſe agnoſcam, ea me ad aliam aram (quod apud Antiquos nefas putabatur) transferre non exiſtimaui, ſi Sereniſſ. & Illuſtr. T. Celſitud. cui tam arcta cum Sereniſſ. Elector. Saxon. familia neceſſitudo & cognatio intercedit, hunc librum offerrem. Accipe ergo,* Sereniſſ. & Illuſtriſſime Princeps, *hoc quicquid laboris & operis eſt, eo vultu, quo aliàs bonarum literarum cultores, & Sereniſſ. Elect. Saxon. Domui addictos ſoles, mihique & meis conatibus clementiſſimè faue. Deus verò ter Opt. Max. Sereniſſ. & Illuſtriſſ. T. Celſitud. ſaluam, florentem, & felicem vndique præſtet.* Witteberga, *Calend. Maii, Anno Chriſti M. DC. XXXIV.*

Sereniſſ. atque Illuſtriſſ.
Tuæ Celſitud.

Subiectiſſimus

DANIEL SENNERTVS D.
Fac. Medic. ib. Profeſſ. & Senior, ac
Sereniſſ. Elect. Saxon. Medicus.

LIBER QVINTVS.
PARS I.
DE TVMORIBVS.

CAPVT I.

De Tumorum Natura, Cauſſis, & Differentiis.

Tumoris nomina. QVi Tumor, tuber, & tuberculum Latinis dicitur morbus, iis Græcis ὄγκος appellatur; Hippocrati & antiquis Græcis Medicis

Oedema. etiam οἴδημα nominatur. Etſi enim Recentioribus Medicis iam Galeni quoque tempore οἰδήματα ſint tumores molles, & qui, dum premuntur, dolore vacant, quos Antiqui cum adiectione οἰδήματα μαλθακὰ & ἀνώδυνα, id eſt, tumores molles & non dolentes, appellabant: vox tamẽ οἴδημα δὲ Hippocrati & Antiquiorib. Medicis in genere omnem omnino præter naturam Tumorem ſignificat, vt à Galeno annotatum

Phyma. eſt, *in 1. prognoſt. text. 29. 4. aph. 34. 5. aph. 65. & 66. & alibi paſſim.* φῦμα etiam interdũ nomen generale eſt, ſignificátque omnem in genere Tumorem, ſponte tamen & ſine cauſſa externa, præcipuè in externam corporis partem, erumpentem, ſicut planta è terra erumpit; vt videre eſt apud Galenum, *6. epid. comm. 1. cap. 23.* In recentiorum

Tumores an rectè apoſtemata appellentur. Latinorum, eorúmque, quos Barbaros vulgò nominant, libris, nomine Apoſtematis omnes omnino tumores comprehenduntur. Imò ex Recentioribus quidam, quibus Græca lingua forſan non

Apoſtema quid? ſatis cognita eſt, eos valdè decipi ſcribunt, qui aliquam inter nomen Tumoris & Apoſtematis differentiam eſſe ſtatuunt; quod tamen cum autoritate omnium antiquorum Medicorum & Græcæ linguæ vſu pugnat. Græcis enim Medicis ἀπόστημα ſolùm is tumor eſt, qui ſuppuratur, vt infra, *cap. 3.* dicetur, & Latinis *Abſceſſus* & *Vomica* dicitur, Recentioribúſque ac Barbaris, ſumto ex interprete Auicennæ vocabulo, *Exitura.* Omnes autem tumores ad ſuppurationem non perueniunt, vt eriſypelas plerumque, herpes, & phlegmone ſæpe, tumoréſque alij.

Neque tamen iſta nominum confuſio Arabibus attribuenda, ſed Barbaris eorum interpretibus, qui Arabum vocabula non idoneis vocabulis expreſſerunt. Arabes n. non minùs, quàm Græci, Tumores & Apoſtemata nomine diſtinxerunt, & tumores in genere Bothor, Apoſtema Dubellet & Dubellatum nominarunt. Ideóque de vocabuli cuiuſque ſignificatione eius linguæ autores conſulendi ſunt, non alterius; ſeu, vt Galen. in *libell. ad Traſibul. an ars tuendæ ſan. ad Medicinam ſpectet, cap. 32.* docet, ſi Aſſyriorum linguæ vocabulum ſit, ab ipſis res dicenda eſt, cui nomen illud indiderunt, ſiue ſit Perſarum lingua, aut Indorum, aut Arabum, aut Æthiopum, aut omnino aliorum quorumdam, illos percunctari oportet.

Quid autem Tumor ſit, iam diſpiciemus, vbi hoc prius monuerimus, nos de Tumoribus p. n. & qui e morborum genere ſunt, præcipuè hic acturos. Non enim omnis tumor & partis vltra naturalem habitũ incrementum; Tumor p. n. eſt. Nam quamuis obeſi quidam vltra naturalem habitum in latum & profundum augentur: tamen cùm nondum in iis eſt aliqua actionis læſio, ob quam demũ aliquid p. n. affici dicitur, etiam p. n. ſe non habent, ſed ſolùm non naturaliter, ἀφύσως, & ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν, vt ait Galenus. Hæc n. vt idem Galen. *de tumorib. p. n. c. 1.* ſcribit, eſt inter ea corpora, quæ ſecundum naturam ſe habent, & ea, quæ ſe habent p. n. media quædam conſtitutio. Sic etſi quoque aliqua pars augeatur vltra naturalem habitum, ita tamen, vt eius actiones non lædantur, nullúſque doloris ſenſus adſit: tum etiam tumor ille non eſt præter naturam, nondúmque morbus appellatur, ſed potius ſymptoma. Vnde Galenus quoque ſuum librum de tumoribus, non ſimpliciter, ſed de tumoribus præter naturam inſcripſit. Longè verò minùs mammæ lacte turgidæ & majores, quàm in non lactantibus eſſe ſolent, & venter inferior tempore geſtationis in grauidis in maiorem molem excreſcens morbo laborare dicuntur; cùm iſta ſecundum naturam & naturæ leges fiant. (Tumor — Non eſt tumor omnis morbus.)

Quid v. tumor ſit, & ad quod morbi genus pertineat, non adeo liquidum eſt. Alii n. alias definitiones aſſerunt, quas hic coaceruare opus non eſt, & Galenus ipſe non ſemper idem docere videtur. Nã 13. *meth. med. c. 1.* tumorem morbum eſſe dicit, in quo partes à naturali habitu in quantitate receſſerunt. Et 1. *de cauſſ. ſympt. c. 2.* tumores ad morbos organicos refert, dum ſcribit, φλεγμονὰς ſeu inflammationes, & ſcirrhos, & abſceſſus, & id genus alios morbos inſtrumentalium eſſe partiũ. De *differ.* verò *morbor. c. 13. & de cauſſ. morb. c. 6.* inter intemperies, & ſimilarium partium morbos tumores recenſet. Recentiores etiam opinionibus diſſident. Fallopius Galeni ſententiam in 13. *m. m. c. 1.* ſequitur, & tumorés ad morbos inſtrumentales, nimirum magnitudinem p. n. auctam, refert; Hieron. Capiuaccius, in *cap. de phrenitide,* omnem tumorem eſſe neceſſariò morbum in intemperie, non autem neceſſariò in mala compoſitione ſcribit: quam opinionem ſequitur Hieron. Fabric. ab Aquap. Alii, inter quos Euſtach. Rudius, ſtatuunt, tumorem eſſe vitium ex aucta magnitudine & intemperie compoſitum, auctámque magnitudinem cum intemperie eſſe cuiuſlibet tumoris formam; ſtatuitque Rudius, eos ſolùm tumores propriè dici, qui in partibus ex materiæ p. n. affluxu fiunt: tumores v. qui in laxa-

(Tumor quid?)

tionibus, inteſtinorum in ſcrotum prolapſi, & aneuriſmate fiunt, propriè dictos tumores non eſſe.

Tumoris definitio.

Verùm ſi rem accuratius perpendamus, ſignificationemque vocabuli Tumoris & ὄγκος conſideremus, & tumoris eſſentiam per ſe contemplari velimus, Tumorem, quatenus tumor eſt, rectè cum Galeno definimus, quod ſit *morbus, in quo corporis noſtri partes, à naturali ſtatu magnitudine aucta recedunt.* Ὄγκον enim Græci τὴν εἰς μῆκος, καὶ πλάτος, καὶ βάθος διάστασιν nominant, vt *de tumorib. cap.* 1. ſcribit Galenus, vt certè abſurdum ſit, ſtatuere tumorem ſine magnitudine aucta, id eſt, ſine tumore. Etſi enim verum ſit quod modo monuimus, & quod Galenus, quoque *de diff. morb. cap.* 12. annotauit, tumorem, ſi tantus non ſit, vt ex eo membrum affectum operationum aliquam læſionem pariatur, ſymptoma eſſe, eumque p. n. affectum potius per intemperiem præſentem, quæ lędit actionem, quàm per tumorem, qui non lædit actiones, definiendum eſſe: tamen propterea non ſequitur, quod etiam tumor, qui morbus eſt, quique actiones lædit, potius per intemperiem, quàm magnitudinem auctam, definiendus ſit. Imò ſæpe numero tumores cum vel à carnoſa, vel ab oſſea & dura ſubſtantia, vel flatuoſo ſpiritu, qui nec frigidus, nec calidus valde ſit, producuntur, ſine intemperie ſunt. Interim tamen alios morbos auctæ magnitudini, quæ tumoris eſſentiam conſtituit, contingi poſſe, non negamus, qui tamen non ſunt de eius eſſentia. Etenim ſi materia, quæ tumores efficit, calore, frigore, ſiccitate, aut humiditate excedat, illam intemperiem parti affectæ communicat, vnde etiam morbus intemperiei tum concurrit. Si prætereà materia calidè vel rodendo, vel diſtendendo continuum ſoluat, vnitatis quoque ſolutio accedit. Interdum & figura corrumpitur; interdum & cauitates, canales ac meatus comprimuntur, vel obſtruuntur ob multitudinem materiæ quæ cum plerumque tumori coniungantur, etiam in differentia & curatione tumorum non ſolùm de quantitate aucta, ſed etiam de reliquis morbis concurrentibus agitur. Interim ratum manet, tumorem, quatenus tumor, eſſe morbum in aucta p. n. magnitudine, qui ex re p. n. parti adiecta ortum habet. Nec alicuius momenti eſt, quod Rudius hic obiicit, quod in tumoribus, qui ab humorib. & qui à partium prominentia & procidentia ac ſimilib. cauſſis fiant, ſit penes cauſſam efficientem, proximam & continentem differentia; & quod ab hac artificioſæ & vtiles indicationes ſumantur, non verò ab aucta magnitudine. Etenim licet in cauſſa continente ſpeciali differant, quòd ea ſit nunc humor, nunc os, nunc inteſtinum: tamen in generali conueniunt, quæ eſt res p. n. parti adiecta, eamque in tumorem attollens. Et in omni tumore, ab hac, vt in omnib. morbis, qui à cauſſa continente pendent, nulla ſumitur vtilis indicatio, etiam in tumoribus qui ab humorum influxu pendent. Generalis enim Indicatio, ſed inutilis, eſt, humorem attollit, eſſe remouendum: quomodo verò hoc fieri debeat, id iam artificioſum eſt. Interim quod tumores ex humoribus orti inter compoſitos morbos ex magnitudine aucta & intemperie cum materia & figura vitiata referri poſſint, non negabo: id tamen non omnibus tumoribus competit. Vnde proculdubio etiam factum, vt Galenus tumores modò inter morbos partium ſimilarium, vt *de differ. morb. cap.* 12. modò inter morbos organicos, vt 13. *meth. cap.* 1. retulerit.

Neque diffitendum, autores interdum dum tumorum p. n. faciunt mentionem, non tumores in genere accipere, quales etiam ſunt, quos inteſtinum prolapſum vel oſſea ſubſtantia prominens excitare poteſt, ſed eos in ſpecie, qui ab adfluxu humorum fiunt, qui omnino ſunt morbi compoſiti ex magnitudine aucta, intemperie, figura vitioſa, & plerumque etiam ſoluta vnitate.

Cauſſa.

Cauſſa continens tumoris, in genere accepti, eſt aliquid præter naturam parti adiectum, quod eam eleuat, diſtendit, in maiorem magnitudinem attollit.

Differentiæ.

Hæc autem materia cùm triplex ſit nimirum humor flatus, & ſubſtantia ſolida, præcipua etiam differentia tumorum à cauſſa continente ſumitur. Sunt quidem & aliæ tumorum differentiæ, vt alii ſint magni, alii parui, alii externi, alii interni, alii recentes, alii antiqui: Verum hæ ſunt accidentales differentiæ, & aliquam quidem mutationem adferunt, & conditionem mutant, ſpeciem verò non variant. Differentiæ autem, quæ ſpeciem conſtituunt, ſumuntur à materia & cauſſa continente, quæ triplex eſt, vt dictum. Primum enim tumores ex humoribus ortum habent, verùm nullam peculiarem appellationem obtinent, ſed generali ſaltem tumoris nomine comprehenduntur; imò vt dictum, à nonnullis ſolùm Tumores appellantur. Secundò, flatus in aliqua parte concluſi eam diſtendunt, & in tumorem attollunt, quos tumores Græci ἐμφυσήματα, Latini Inflationes appellant. Tertio equidem interdum carneum quaſi, aut membranaceum, aut oſſeum, aut ſimile quid parti alicui adnaſcitur, tumoremque excitat: verùm cum eædem ſubſtantiæ ex humoribus ortum habeant, hoc tumorum genus cum primo coniungemus. Denique & ipſæ ſolidæ corporis partes tumores efficiunt, cùm locum mutant, & ſitum, atque in aliquam partem prolabuntur, eamque diſtendunt & attollunt, qui & ipſi nullam peculiarem appellationem habent.

Sunt tamen & aliæ differentiæ. A qualitate materiæ contentæ alii dicuntur calidi, alii frigidi; alii humidi, alii ſicci; alii molles & laxi, alii duri. A magnitudine, qui maiores ſunt, ſimpliciter generis nomine tumores appellantur; qui parui, tubercula. A ſitu, quod alii ſunt interni, alii externi, & hi vel altiores & profundiores, vel ſuperficiales. A figura quidam lati, alii acuminati.

Omnes autem iſtas tumorum differentias nominibus & numero comprehendere facile non eſt. Galenus *in fine libri de tumoribus*, nullam tumorum præter naturalium ſpeciem, quæ ibi dicta non ſit, ſe reliquiſſe ſcribit, & collegit ex eo libro Ioh. Philippus Ingraſſias, *de tumoribus tractat.* 1. *capite* 1. *comm.* 2. *p.* 77. ſexaginta & vnum tumores, quos hoc ordine recenset: 1. *Corpulentia.* 2. *Phlegmon.* 3. *Abceſſus calidus* 4. *Sinus.* 5. *Fiſtula.* 6. *Abſceſſus ex ſolidis humidiſque corporibus.* 7. *Atheroma.* 8. *Steatoma* 9. *Meliceris.* 10. *Anthrax.* 11. *Cancer.* 12. *Gangræna.* 13. *Sphacelos.* 14. *Eryſipelas.* 15. *Herpes ſimpliciter.* 16. *Herpes eſthiomenos.* 17. *Herpes miliaris.* 18. *Scirrhus.* 19. *Ecchymoſis.* 20. *Aneuriſma.* 21. *Oedema* 22. *Phagedena.* 23. *Vlcus Chironium* ſeu *Telephium.* 24. *Scabies.* 25. *Lepra.* 26. *Elephantiaſis.* 27. *Exoſtoſis.* 28. *Satyriaſmus* ſeu *Priapiſmus.* 29. *Achor* 30. *Cerion.* 31. *Myrmecia.* 32. *Acrochordon.* 33. *Pſydracion* 34. *Epinyctis.* 35. *Dothien.* 36. *Phyma.* 37. *Bubon.* 38. *Phygetlon.* 39. *Struma.* 40. *Sarcocele.* 41. *Hydrocele.* 42. *Epiplocele.* 43. *Enterocele.* 44. *Entercepiplocele.* 45. *Cirſocele.* 46. *Varices.* 47. *Bubonocele.* 48. *Exomphalos.* 49. *Aſcites.* 50. *Tympanites.* 51. *Anaſarca.* 52. *Epulis.* 53. *Parulis.* 54. *Thymos.* 55. *Vua.* 56. *Pariſthmia.* 57. *Antiades.* 58. *Polypus.* 59. *Encanthis.* 60. *Vnguis.* 61. *Staphyloma.* Ipſe v. Ingraſſias numero hoc non cõtentus, adhuc centum ſexaginta quinq; addit, nimirum qui capiti ſũt proprii 27. quos *pag.* 301. hoc modo recẽſet: 1. *Ecxeſma.* 2. Elcydriõ, ſiue *Papilla.* 3. *Sycõ*, id eſt, ficus, ſeu ficoſũ exãthema. 4. *Exãthema*, id eſt, vlceroſa efflorẽſcẽtia. 5. *Ganglion.*

Tumorum numerus & nomina ſecundum Galenum.

Tumorum numerus & nomina ſecundum Ingraſſiam. Tumores capitis 27.

5. *Ganglion.* 6. *Hydrocephalus.* 7. *Siriaſis.* 8. *Phrenitis.* 9. *Lethargus.* 10. *Typhomania*, ſeu *agrypnon coma.* 11. *Catochus Pauli.* 12. *Catalepſis* ſeu *catoche.* 13. *Carus.* 14. *Apoplexia.* 15. *Rhia alſabian.* 16. *Sibare.* 17. *Fatera.* 18. *Sekakilos.* 19. *Teſtudo.* 20. *Talpa.* 21. *Topinaria.* 22. *Lactumen.* 23. *Cornu.* 24. *Alopecia.* 25. *Ophiaſis.* 26. *Pityriaſis* 27. *Phthiriaſis.* Oculis & partibus eius proprios ſexaginta tres, quos hoc ordine pag 351. enumerat: 28. *Proptoſis* Galeni, ſiue *epieſmos* Pauli. 29 *Taraxaſis.* 30. *Ophthalmia.* 31. *Epiphora*, Introductorij. 32. *Chemoſis.* 33. *Xerophthalmia.* 34. *Sclerophthalmia.* 35. *Scirophthalmia.* 36. *Phlyctæna.* 37. *Bothrion.* 38. *Cœloma.* 39. *Aigemon.* 40. *Epicauma.* 41. *Encauma.* 42. *Myocephalos.* 43. *Melon.* 44. *Clauus* Pauli & Aëtij 45. *Clauus* Introductorij & Celſi 46. *Hypopyon.* 47 *Onyx*, id eſt, vnguis. 48. *Hypoſphagma.* 49. *Achlys* Aëtij. 50. *Nephelion.* Aëtij. 51. *Vla*, ſeu *Nephelion.* 52. *Leucoma.* 53. *Sebel.* 54. *Bothor.* Auicennæ. 55. *Hymenepanaſtaſis.* 56. *Nyctalopia.* 57. *Anthracoſis.* 58. *Carcinoma.* 59. *Synchyſis.* 60. *Mydriaſis.* 61. *Proptoſis* Pauli. 62. *Ptiloſis.* 63. *Madaroſis*, ſeu *Milphoſis.* 64. *Pladarotes.* 65. *Emphyſema.* 66. *Symphyſis*, ſiue *Ancyloſis.* 67. *Ectropion.* 68. *Lagophthalmos.* 69. *Trachoma.* 70 *Sycoſis.* 71. *Tyloſis.* 72. *Daſima.* 73. *Pachytes.* 74. *Barytes.* 75. *Hydatis.* 76. *Pſorophthalmia.* 77. *Crite.* 78. *Chalazion.* 79. *Poriaſis.* 80. *Lithiaſis.* 81. *Alantifac.* 82. *Sude.* Auic. 83. *Sarcoſis.* 84. *Lupia* 85. *Mydeſis.* 86. *Puſtula* Auenzoaris 87. *Scleriaſis.* 88. *Anchylops* 89. *Ægylops.* 90. *Epinyctis* Plinij. Et tandem alios in aliis partibus nonaginta ſeptem, quos hoc ordine recenſet: 91. *Auritus.* 92. *Parotis.* 93. *Pherea* 94. *Ozæna.* 95. *Sarcoma.* 96. *Thelul* Albuc. 97. *Albarbian* Auic. 98. *Chaiſum* Arabum. 99. *Hæmorrhoides* Arabum. 100. *Batrachos.* 101. *Gloſſomegethos.* 102. *Ancylogloſſũ.* 103. *Aphtæ* 104. *Cynanche.* 105. *Paracynanche.* 106. *Synanche.* 107 *Paraſynanche.* 108. *Gongrona* 109. *Folium.* 110. *Bronchocele.* 111. *Albadal.* 112. *Dionyſisci.* 113. *Hypopion* 114. *Ionthi*, ſeu *vari.* 115 *Mentagra.* 116. *Ephelis.* 117. *Ignis ſyluaticus.* 118 *Noli me tangere.* 119. *Bothriaga.* 120. *Gutta roſacea.* 121. *Sparganoſis.* 122. *Chondrioſis.* 123. *Trichiaſis.* 124. *Gynæcomaſton.* 125. *Pleuritis.* 126. *Peripneumonia.* 127. *Phthoë* 128. *Alchabalep.* 129. *Napta.* 130. *Cyphoſis*, ſeu *Cyrtoſis*, & *hyboſis.* 131. *Lordoſis* 132. *Scolioſis.* 133. *Cœliacus.* 134. *Auris*, Raſis. 135. *Colica.* 136. *Ileos* 137 *Condiloma.* 138. *Hæmorrhoides.* 139. *Mariſca* 140 *Hepaticus.* 141. *Cachexia.* 142. *Altherel*, Bellunenſis. 143. *Thebegi.* 144. *Altherbel*, Bellunenſis. 145. *Splenicus*, Aureliani. 146. *Nephritis.* 147. *Lithiaſis.* 148 *Satyriaſmus.* Pauli 149. *Cercoſis.* 150. *Mola.* 151. *Nymphemegetho.* 152. κίων, Hippocr. 153. *Scliroma*, Pauli. 154. *Arthritis.* 155. *Podagra.* 156. *Cheragra* 157. *Iſchias.* 158. *Lupia.* Guidonis. 159. *Tophi.* 160. *Cornua*, Auic. 161. *Ancyloſis*, ſeu *Ancyla.* 162. *Paronychia* 163. *Pterigion.* Celſi. 164. *Condyli.* 165. *Perniones.* 166. *Gemurſa*, Plinij 167. *Dentes muris* Bellunenſis. 168. *Alliathan.* 169. *Lupus.* 170. *Dactilia.* Haliab. 171. *Malum mortuum.* 172. *Terminthos.* 173. *Emphyſema.* 174. *Phlyctena.* 175. *Turmuſios*, Auic. 176. *Impetigo* 177. *Eſſere.* 178. *Palmos.* 179. *Clauus.* 180. *Calli.* 181 *Ægritudo bouina*, Abenz. & Albuc. 182. *Dracontium.* 183. *Syrones*, ſeu *Pidicelli*, Guid. & Archilatæ 184. *Variolæ.* 185. *Morbilli.* 186. *Rubeola.* 187. *Cryſtalli.* 188. *Exanthemata.* 189. *Ecthymata*, Fernel. 190. *Hidroa*, ſeu *Sudamina.* 191. *Epinictis*, Romanarum, 192. *Bothorlenes.* 193. *Ganglia.* 194 *Sepi.* Hippocr. 195. *Spina ventoſa.* 196. *Bubaſticon vicus.* 197. *Hyperſarcon.* 198. *Cacoethe.* 199. *Sipedon* 200. *Nome.* 201. *Therioma.* 202. *Herpes eſthiomenos*, Celſi. 203. *Herpes eſthiomenos*, Auic. 204. *Thymion*, Celſi. 205. *Ignis ſacer*, Celſi. 206. *Certõ*, Pauli. 207. *Paratrimmata.* 208. *Aporſimata* 209. *Zerma* 210. *Racula.* 211. *Spina.* 212. *Morſus diaboli* 213. *Paturſa*, id eſt, *morbus Gallicus.* 214. *Scopuli.* 215. *Tincoſati.* 216. *Pinitæ.* 217. *Spili.* 218. *Tuſius* Auic. 219. *Eparma*, Hippocrat. 220. *Roſboth.* 221. *Cunus*, Rhaſis 222. *Albothir.* Albucaſis. 223. *Nakir*, Alb. 224. *Alchalan*, Abenz, 225. *Arcella* Abenz. 226. *Roſulæ ſataritiæ.* Vt ita numerus omnium tumorum quos recenſet Io. Philippus Ingraſſias, ſit 226.

Tumores oculorum & eorum partium 63.

Verùm ſine cauſſa hoc modo multiplicantur entia. Neque n. omnes affectus, qui hîc ſub tumoribus recenſentur, tumores ſunt, atque vnus & idem tumor interdum ſub variis nominibus repetitur; neque cum reliquos tomos de tumoribus non abſoluerit. Ingraſſias, facilè patet, quos tumores nonnulli nominibus intelligat. Certè, vt de vno atque altero ſaltem, exempli gratia, dicamus, inter tumores, ſinus & fiſtulas, vlcus Chironium, & vlcera alia recenſet. Quis vero inter tumores propriè dictos lethargum, typhomaniam, catocham, catalepſin, carum, apoplexiam, lordoſin, cœliacam affectionem, colicam, affectum epaticum, ſplenicum, & ſimiles alios affectus, qui vel ad ſymptomata, vel aliorum morborum ſpecies potius, quàm tumores pertinent, numerare auſit? Imo tumores multi, qui in hoc catalogo recenſentur, non peculiares tumorum ſpecies ſunt, ſed ſpecierum ſecundum partes affectas differentiæ.

Ideóque duas præcipuè differentias tumorum attendendas cenſemus, vnam, quæ fit à cauſſarum varietate, alteram, quæ fit partium affectarum ratione. Cauſſam tumoris continentem triplicem eſſe diximus, humorem, flatus, & ſubſtantiam ſolidam. Humores rurſum varii ſunt, ſanguis, pituita, melancholia, humor ater, aqueus, ſeroſus, variique ichores; item mixti humores, & materia, in quam alii humores degenerant, ac humores maligni.

Differentiæ tumorum.

Cauſſa continens.

Ex ſanguine oritur *nimia corpulentia* ſeu πολυσαρκία, & *Inflammatio.* Ad inflammationem etiam referunt *Gangrænam* & *Sphacelum*, quod Inflammatio interdum in ea degeneret. Verùm cùm Gangræna & Sphacelus ſæpe ſine inflammatione ex aliis cauſſis oriantur, neque tumorem ſemper coniunctum habeant, & vlceribus magis cognata ſint, aut in ea degenerent, de iis poſtea *de Vlceribus*, dicemus. Rectius ad Inflammationem refertur *Eryſipelas* ſeu *Roſa* vulgò dicta, *Bubo*, *Furunculus*, *Phyma*, *Phygetlon*, *Parotis*, *Carbunculus*, *Paronychia*, *Perniones*, *Ecchymoſis*, vt poſtea ex ſpeciali horum affectuum explicatione patebit.

A bile oriuntur, *Herpes*, eiuſque differentiæ.

Ab humore pituitoſo prouenit *Oedema.*

Ab humore melancholico, *Scirrhus.*

Ab atra bile, *Cancer.*

Ab humore aquoſo, *Hydrocephalus*, *Hernia aquoſa.*

Verum ſeroſi humoris & ichorum, è quibus varia tubercula oriuntur, magna eſt differentia, ac ſæpe ſeroſi, ſalſi, ac bilioſi humores cum aliis miſcentur, atque inde oriuntur varia exanthemata, *Pſydracia*, *Vari*, *Sudamina*, *Epinictides* & *Terminthi* *Eſſere* Arabum, *Elcydria*, *Scabies*, *Lepra* Græcorum *Vitiligo*, *Impetigo* & Lichen, *Cruſta lactea*, *Achores*, *Faui*, *Tinea*, & cætera.

Tandem ab humoribus quidem etiam prouenit peculiare tumorum genus, ab iis tamen, quos hactenus commemorauimus dupliciter differens. Primo quidem, quod non ex vno humore prouenit, ſed à pluribus, pituita ſcilicet, ſed quæ alios humores, melancholiam vel bilem, admixtos habeat, ita tamen, vt coniuncta cauſſa non amplius humor ſit, ſed alia materia ex humoribus genita. Deinde, quod materia illa peculiari membranæ includitur. Eiuſmodi tumores ſunt

Struma & *Scrofulæ*, *Bronchocele*, *Ganglia*, *Nodi*, *Meliceris*, *Atheromata*, *Steatomata*, *Teſtudo*, *Talpa*, & *Natta*.

Ex humoribus etiam, ſed in aliam materiam degenerantibus generantur *Polypus*, *ranula ſub lingua hernia carnoſa*, *verrucæ*, *cornua*, *fungi*, & his ſimilia. Sunt præterea & tumores à malignis humoribus ortum habentes, vt *Variolæ*, *morbilli*, *Lepra* Arabum ſeu *Elephantiaſis* Græcorum, *Tumores Venerei* varij, *Bubones & Carbunculi peſtilentes*.

A flatu ſunt *Emphyſemata* ſeu *Inflationes*, & *tumores flatulenti* quicunque.

A partibus ſolidis alio procumbentibus fiunt *Herniæ in ſcroto & vmbilico*, cùm inteſtina eò procidunt *Epiplocele*. Pertinet huc & *Aneuriſma* tumor ex dilatata arteria ortum habens, vt & *Varix* tumor ex dilatata vena.

Ab oſſibus fit *Exoſtoſis*, & ex vertebris dorſi prominentibus *gibboſitas*; ſicut & in aliis partibus tumores fiunt, cùm oſſa luxata vel fracta eò excidunt.

Accipiunt autem iſti tumores varia nomina pro partium affectarũ ratione, de quibus ſuo loco dictũ.

De multis tamen tumoribus hoc notandum, iis equidem multos vulgò apud multas Nationes affligi, & vulgò etiam eos curari: quæ tamen nomina Germanica, Italica, Gallica, Hiſpanica, aliarumque nationum alia, quibus nominibus Græcorum, Latinorum, & Arabum reſpondeant, non ſemper conſtare; quæ res Medicinæ ſtudioſum in autorum lectione non parum moratur. Conqueſtus eſt hac de re etiam Io. Philippus Ingraſſias, qui in conferendis & explicandis Græcorum, Latinorum, & Arabum nominibus plurimum laborauit, dum in hunc modum, *de tumoribus tract.* 1. *capite* 1. ſcribit: Non vehementer admirari, ſimul ac non dolere nequeo, maximam noſtri ſeculi infelicitatem, in quo variis & innumeris ferè morborum ſpeciebus continuò vexamur, præſertimque ob deprauatam victus rationem, huiuſmodi tumore (de dothiene ſeu furunculo loquitur) indies affligimur, adeo, vt notiſſimus proculdubio affectus ſit; nomen tamen eius, non ſecus atque epinyctis & pſydracion, plurimis adhuc in ambiguo ſit, vt inde morbi proprium caput, & curationis methodum apud Latinos atque ipſos etiam Latinè loquentes Græcos aut Arabes inuenire difficilimum nobis fiat.

De ſignis Diagnoſticis, Prognoſticis, Indicationibus, & Curatione tumorum in genere, ſolent nonnulli non pauca adferre. Verùm pauca planè ſunt, quæ de tumoribus hoc modo in genere conſideratis dici poſſunt, ſed plerumque ſpeciebus certis conueniunt. De quibus omnibus poſtea ordine & in ſpecie dicemus.

CAPVT II.

De Tumoribus ab humoribus ortis in genere.

Tumores ab humoribus nati.

FRequentiſſimum autem tumorum genus eſt, quod humores efficiunt. Qua de cauſſa de eo primò agemus. Huius proxima cauſſa eſt humor, partem p. n. in maiorem molem attollens. Qui cum plerumque aliquem qualitatum exceſſum habeat, & vel calidus, vel frigidus, vel humidus, vel ſiccus ſit, illam qualitatem parti affectæ communicat, quæ cum à membri patientis temperie differat, inæqualem in eo temperiem excitat; atque ita tumori intemperies coniungitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Humorum autem, qui tumores efficiunt, magna eſt diuerſitas. Nam & naturales & præter naturales humores, quorum differentiæ ſuo loco ſunt explicatæ tumores excitant, quò etiam pertinet materia ſeroſa & aquoſa, pus, ſanies, & alia omnia, in quæ humores degenerant, & in tumoribus reperiuntur, atque è partium corporis numero non ſunt, quorum magna eſt varietas. Galenus *lib.* 2. *ad Glauc. cap.* 7. ſcribit, & lapidibus, & arenis, & teſtis, & lignis ab arboribus, & limo, & ſorditiei balnei, feci & amurcæ, & multis aliis talibus ſimilia in abſceſſibus corpora contineri, deprehenſum fuiſſe: & 14. *meth. med. cap.* 12. vnguium, pilorum, oſſium, teſtarum, lapidum ſimilia inuenta eſſe docet. Vermes etiam in tumoribus reperiri teſtatur experientia, viditque tales tumores Fallopius & alii, atque ipſe tales non ſemel vidi. Nicolaus Remigius, *lib.* 3. *dæmonolatriæ capite* 1. ſcribit, ſuis oculis ſe vidiſſe globum, quales in textrinis videre eſt, qui ex vomica, in ſura cuiusdam inciſa, exemtus fuerat. Et VVierus, *de præſtig. dæmon. cap.* 13. ex vomica in ſiniſtro latere ſupra lienem, cultrum ferreum exemtum fuiſſe cum magna puris copia, in quadam puella, refert. Quale quid etiam Langius, *lib.* 1. *epiſtol.* 38. annotauit. Tale quid ſi accidat, vulgus mox veneficiis & incantationibus id adſcribere ſolet. Verùm non opus eſt, in omnibus, quæ præter pus ex abſceſſibus euacuantur, ſtatim ad tales cauſſas confugere, & inter cauſſas præter naturales tumorum recenſere; cùm multa ex his ex humoribus modo enumeratis generentur. Cùm enim experientia conſtet, in corpore humano pluribus in locis ex humoribus excrementitiis lapillos, tophos, pilos, aut his ſimilia, ac varia vermium genera procreari, & extra corpus humanum etiam mira vermium & aliorum animalculorum genera ex aliorum corruptione produci mirum non eſt, in tumoribus materiam, præcipuè ſi ea praua ſit, & diutius concluſa ibi detineatur, putredine varias mutationes ſubire. Si tamen talia in vomicis & tumoribus reperiantur, quæ à natura in corpore humano, aut ſolius naturæ ope, arte non concurrente, generari non poſſunt, vt ſunt metallica, acus, cultri, claui ferrei: illa iam ad naturales cauſſas referri non poſſunt, ſed dæmonum præſtigiis, aſtutiæ & poteſtati accepta ferenda ſunt. Quomodo autem talia in corpore ſeu procreentur, ſeu ei inſinuentur huius loci non eſt diſputare: Reliquas cauſſas tumorum ab humoribus ortorum pertexemus.

In abſceſſibus repertorũ varietas.

Cauſſas itaque remotas, cuiuscunque ſint generis, quod attinet, facilè ex cognoſcuntur, ſi modum generationis tumorum inquiramus, & videamus, vndenam, & qua ratione humor ille, qui cauſſæ continentis rationem obtinet, in partem affectam veniat. Humor autem proxima tumoris cauſſa in parte vel ſenſim & paulatim congeritur, vel in partem ἀθρόως & confertim influit. Congeritur ſenſim materia primò & præcipuè ob membri aliquod vitium, cùm nimirum vel vis concoctrix eſt debilis, quæ nutrimentum, vt par eſt, non poteſt elaborare, & plura, quam debebat, excrementa generat, vel cùm facultas expultrix excrementa omnia, vt debet, non eiicit: id quod accidit, vel quia ipſa debilis eſt, vel quia viæ, per quas excrementa eiicere debet, non ſatis patent. Deinde etiam congeritur humor in partibus, cum ipſum alimentum vitioſum eſt, ex quo nempe vel tanta excrementorum copia generatur, vt ea omnia facultas expultrix eiicere non poſſit, vel ita craſſa, vt natura ea facilè expellere nequeat. A quibus autem cauſſis hæ cauſſæ dependeant, ſuo loco explicatum, nec opus eſt, id prolixè repetere. Vt pauciſſimis rem complectar, imbecillitas facultatum à partium intemperie & calore natiuo debilitato dependet. Meatus ob-

Tumorum generatio.

Per congeſtionem.

ſtituuntur à materia multa & craſſa; à frigoris vi autem condenſantur. Cibi mali ſucci multa excrementa ſuppeditant: qui autem tales ſint, à Galeno, *in l. de cibis boni & mali ſucci*, explicatum.

Fluit autem humor ad partem aliquam (quæ frequentior tumorum cauſſa eſt) vel ab ipſa parte attractus vel aliunde in eam immiſſus. Attractio primo

Attractione fit à calore, genito vel motu nimio, vel à calore Solis & radiis Solaribus, ab igne, & acri medicamento. Ab his enim cauſſis calefactæ partes, ex reliquo corpore humores ad ſe trahunt, etſi in reliquo corpore non ſit aliqua humorum abundantia: Quamuis ſi humores in corpore abundent, eò maior illorum copia attrahatur.

Deinde etiam dolor ſatis frequenter tumores, attrahendo humores ad partem dolentem, excitat. Attrahit autem dolor non per ſe, ſed per aliud & vulgò ob tres cauſſas attrahere ſtatuitur. I. Quod natura, dum tentat parti dolenti ſubuenire, copioſè & cum maiori conatu, ad partem dolentem ſanguinem & ſpiritus mittit, atque ita partes nimium replet. II. Pars dolens à copia ſanguinis & ſpirituum à natura tranſmiſſorum incaleſcit, vnde poſtea ob calorem magis attrahit. III. Dolor debilitat membra. Membra autem debilitata, ſi non attrahunt, tamen potentiſſimè recipiunt, & non reſiſtunt hinc inde confluenti materiæ.

Tranſmiſſione. Secundo per defluxum fit tumor, dum humores in partem aliquam, etſi ab ea non attrahantur, tranſmittuntur. Cum enim omnis pars non ſolùm habeat facultatem familiaria attrahendi, ſed etiam ſuperflua & moleſta expellendi, à copia vel qualitate excrementorum & humorum ſtimulata, ac laceſſita, ea, quæ vtilia non ſunt, aut etiam moleſta, ad aliquam aliam partem expellit, & deponit. In qua ſi non digeratur, aut tranſpiratione euacuetur, rurſum ad alias compellitur, donec tandem ad aliquam debiliorem perueniat, quæ expellere tranſmiſſos humores non poteſt, in qua illi relicti tumorem efficiunt. Nam ad hoc, vt tumor per tranſmiſſionem, aut tranſmiſſa aliunde materia excitetur, requiritur & pars quæ mittit, & quæ recipit, & viæ per quas fluunt humores. Tranſmittunt partes, quando facultas valida, à qualitate vel copia materiæ ad expulſionem irritatur. Etenim niſi facultas irritaretur, ad expellendum ſe non accingeret, & niſi valida eſſe, expellere non poſſet. Quod etiam faciunt cauſſæ externæ fluxionem concitantes, calor nimirum humores diſſoluens & fundens, ac frigus conſtringendo partes eas comprimens.

Hiſce tamen duabus fluxionis cauſſis addi poteſt tertia, ipſius humoris [illegible] & impetus, ſicut videmus in hydropicis aquam pondere ſuo in pedes & ſcrotum deſcendere, qui motus etiam tempore nocturno ceſſare ſolet, quod non fieret, ſi à natura humor expelleretur.

Partes recipientes. Recipiunt autem humores aliunde affluentes partes imbecilles, & ad recipiendas fluxiones procliues. Semper enim fortiora membra ad debiliora ſuperfluum amandant. Debiliora autem membra hîc putantur, quæ vel in prima conformatione vitium aliquod contraxerunt, aut poſtea læſa ſunt, aliquam præter naturam conſtitutionem contraxerunt, aut à natura debilia facta ſunt, & ita creata ac comparata, vt excrementa aliarum partium facilè recipiant, vt ſunt cutis, & partes laxæ ac raræ. Natura enim, vt principes & nobiles partes à morbis tueretur, conſtituit in corpore humano partes aliquas debiliores, in quas partes principes humoribus oppreſſæ & grauatæ illud, quod ſuperfluum & moleſtum eſt, deponere poſſint, quales ſunt cutis & partes glandulofæ. Hinc cor ad axillas, cerebrum poſt aures, & epar ad inguina humores prauos demittit. Procliues autem ad recipiendum ſunt, quæ cum parte mittente connectuntur, viaſque, per quas humores recipiunt, patentes habent, quibus [illegible] expediant, vel venulas, vel anguſtias [illegible], aut quæ talem ſitum habent, vt mittentibus ſubiaceant, & humorum ad eas procliuis ex mittentibus ſit decubitus.

Vias, per quas fluxio fit, quod attinet, ſunt eæ vel occultæ, vel patentes. Nam cum totum corpus ſit [illegible] & conſpirabile, ex vna parte in aliam per occultos meatus fluunt. Ita ſerum in phlegmone collectum per occultos meatus in ſcrotum & crura deſcendit, parteſque has in tumorem attollit; id quod etiam ſæpe fit in aliis partibus. Nonnunquam humores intra cranium & cutem capitis collecti ſub cute in partes inferiores deſcendunt, rarò tamen inde tumores fiunt. Frequentiſſime autē humores, qui tumores excitant, per patentes vias, venas & arterias fluunt.

Sed vt ad differentias tumorum ab humoribus ortorum accedamus, etſi plures ſunt accidentales differentiæ, eæ tamen, per quas tumores ab humoribus orti vere inter ſe diſtinguuntur, à cauſſis continentibus ſeu humoris tumorem efficientis varietate ſumuntur. Sunt autem humores varij, Sanguis, bilis, pituita, melancholia, atra bilis, ſerum. E quibus etiam varia tumorum genera excitantur. Et quidem nunc humor aliquis tumorem excitat, ſimplex & ſincerus eſt, vnde etiam tumor purus excitatur; nunc vero plures humores ad vnum tumorem conſtituendum concurrunt, atque inde fiunt nothi tumores.

Signa Diagnoſtica.

An tumor ex partis alicuius prolapſu fiat facilè cognoſcitur. Quæ cauſſa ſi abſit, ab humoris affluxu eum fieri concludendum.

An vero tumor per congeſtionem, an vero per fluxionem ortus ſit, diſcernitur hoc modo, quod qui per congeſtionem fiunt, longiore temporis tractu & paulatim generantur, neque adeo magnum ſpatium occupant, neque vlla fluxionis cauſſa aut ſignum præceſſit. Si vero per fluxionem generetur tumor, contraria ſigna adſunt. Et quidem ſi in parte affecta nullus dolor vel calor præceſſerit, indicat, fluxionem per tranſmiſſionem, non attractionem factam eſſe; ſicut contra, per attractionem tumorem factum fuiſſe, dolor vel calor partis affectæ præcedens arguit.

Signa temporum quod attinet, principium adeſt, cum pars incipit diſtendi. Incrementum, cum pars iam in notabilem tumorem attollitur, & ſymptomata, quæ vnum quodque tumoris genus comitantur, manifeſte augentur. Status eſt, cum tumor & ſymptomata omnia ſunt maxima. Declinatio eſt, cum & moles tumoris, & ſymptomata minuuntur.

Prognoſtica.

1. Quantum ad Prognoſtica tumorum in genere, ratione loci affecti, tumores interni periculoſiores ſunt externis, & magis vel minus lethales pro partis affectæ præſtantia & vſu.

2. Quanto tumor maior eſt, & intemperies coniuncta maior, & humor tumorem excitans peior, eò tumor curatu difficilior & periculoſior eſt. Quanto vero humor tumorem generans mitior & benignior eſt, eò tumor minus periculoſus eſt, & curatu facilior. Omnium vero facillimè flatus ex ſe diſcutitur.

3. Omnes autem tumores ex humoribus orti, niſi retrocedant & delitefcant, ſeu ſponte ſeu medicamentorum ope, quatuor modis terminantur, vt Galenus, *libro de inæquali temperie*, docet. Scilicet vel per diſcuſſionem, quæ fit per [illegible], hoc eſt, inſenſibilem tranſpirationem, vel per [illegible]

nem, dum humor tumorem efficiens in pus mutatur, vel corruptione, dum partis affectæ temperies calorque innatus à prauitate materiæ vincitur & corrumpitur; vel induratione, dum materia tumorem efficiens induratur.

Signa reſolutionis tumoris.

Reſolutionis ſignum eſt, membri leuitas, & pulſatio moleſta ceſſans.

Suppurationis.

Signa ſuppurationis inſtantis ſunt, dolor & palpitatio in parte, & febris accedens vel etiam præſentis incrementum, iuxta Hippocratem, 2. *aph.* 47. *Dum pus fit, febres fiunt.* Dum autem pus iam confectum eſt, pars leuior quodammodo fit, calor imminuitur, dolor ſedatur, & tumoris aliqua pars eminere & in mucronem faſtigiari & eleuari incipit, mucroniſque illius color iam albeſcere, & pars ſi digito tangatur, mollior, ac pus ſub digito fluctuans percipitur. Sæpe tamen accidit, vt pus ob loci profunditatem, vel partis craſſitiem lateat, & non facilè agnoſcatur, vt Hippocrates, 6. *aphor.* 41. monet.

Corruptionis. Indurationis.

Inſtantis corruptionis ſigna ſunt, liuor vel nigredo partis. Indurationis ſignum eſt, tumoris imminutio, duritiei verò eius augmentum. Reproceſſionis vero & decreſcentiæ ſignum eſt, ſubita tumoris imminutio, quæ ſi ab interna cauſſa fiat, perpetuò mala eſt, niſi materia retrocedens per conuenientem viam euacuetur. Ad retroceſſionem materiæ febris excitatur, ſi antea non adfuit, aut ſi ante adfuit, augetur, & alia praua ſymptomata ex materiæ in corpore retentione oriuntur.

Optimus autem ſolutionis tumorum modus eſt, qui fit per reſolutionem: poſt hunc is, qui fit per ſuppurationem. Malum autem eſt, tumores indurari: peſſimum verò ipſam partem corrumpi.

Curatio.

Curatio.

Ipſa tumoris natura, quæ eſt aucta magnitudo, nullam vtilem indicationem ſuppeditat, ſed ſumitur ea à cauſſa continente. Hac enim remota tumor illico euaneſcit. Si intemperies coniuncta ſit: calidos tumores refrigerare, frigidos calefacere, humidos exſiccare, ſiccos humectare conuenit. In alteratione autem hac partium natura, earumque temperies, actio, vſus, figura, ſitus, & ſenſus conſideranda ſunt, quæ alterationis menſuram præſcribunt, de quo alibi dictum, *in Inſtitut. lib.* 5 *part.* 2. *ſect.* 2. *c.* 1.

Cauſſa tumoris quo modo tollenda.

In cauſſæ verò amotione ſpectandum, an tumor iam factus ſit, & non amplius fiat & augeatur: an verò adhuc incrementum ſumat. Si enim tumor iam totus factus ſit, ſolùm ad cauſſam continentem reſpiciendum, eamque amouere ſufficit. Si verò tumor adhuc in fieri ſit, etiam ad cauſſam antecedentē, aliaſque remotiones reſpiciendum, eæque amouendæ. Idque præcipue faciendum, vbi tumor ex affluxu humorum generatur. In hoc enim tumoris genere fluxio ipſa inhibenda eſt, omneſque eius cauſſæ tollendæ.

Fluxionis ablatio.

Tollitur autem fluxio, ſi fluens humor vel euacuetur ſanguinis detractione aut purgatione: vel aliò auertatur: quod fit vel ad contraria reuellendo, humorum motum in via intercipiendo, à parte affecta repellendo, ad vicina deriuando. Fluctionis autem cauſſæ tolluntur, ſi omnia ea, quæ vel ad tranſmiſſionem, vel attractionem, quibus modis fit fluxio) faciunt, tollantur. Ad tranſmiſſionem faciunt, cùm vel totum, vel pars aliqua, vel copia, vel qualitate humorum, vel vtraque ſtimulata, id quod moleſtum eſt, ad aliam partem debiliorem vel procliuiorem pellit. Ideoque quod moleſtum eſt toti vel alicui parti, venæ ſectione vel purgatione, vel vtroque modo tollere conuenit, & partem vitioſos humores generantem vel colligentem roborare, & ab obſtructionibus liberare decet. Attractio

A fit ratione doloris vel caloris, quapropter dolorem amouere & calorem refrigerando temperare oportet. Si verò paulatim materia tumoris congeratur, cauſſa congeſtionis, ſiue ſit intemperies, ſiue aliud partis vitium, amouenda. Quæ omnia poſtea in ſpeciali de tumoribus doctrina clariora fient.

Humoris è tumore ablatio.

Quod autem iam factum eſt tumoris, tollitur humoris, qui tumorem excitat, è parte affecta ablatione. Tollitur autem è parte affecta humor, vel eius in aliam partem tranſlatione, vel è corpore euacuatione. Transfertur in aliam partem, vel adſtringentibus & repellentibus, vel comprimentibus & partem conſtringentibus, vel tractione ad alias partes, quæ fit dolore, calore, ratione vacui.

Repulſio.

Repellentia tamen, vt alibi dictum, ſolùm habent locum in materia, quæ parti nondum impacta eſt, ſed in eius B vaſis ſeu maioribus ſeu minoribus, vel etiam extra ea in partis ſpatiis adhuc fluctuat, & quæ non craſſa ac lenta nimis eſt, vt repellentibus reſiſtere poſſit. Si vero materia adeo impacta iam eſt, in parte, vt repellli ex ea non poſſit, vel etiam non tutum ſit eam repellere, de quo *in Inſtit. lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 8. dictum, repulſo locum non habet. E corpore euacuatur materia vel ſenſibiliter, è parte nimirum ſenſibiliter effuſa, vel inſenſibiliter, materia per poros diſcuſſa.

Diſcuſſio.

Si materia non ſit admodum multa, & pars ſuperpoſita rarior, ipſaque materia non adeo craſſa, inſenſibiliter eſt diſcutienda. Si tamen materia diſcutienda durior, prior emollienda, vt commodius per poros cutis diſcuti poſſit.

Effuſio.

Si verò materia in tuC more contenta copioſior ſit, craſſior & pars ſuperiacens denſior, ſenſibiliter potius tumore aperto euacuanda.

Verùm cùm iſta omnia maximè conſpicua ſint in Inflammationib. quæ de tumorum ex affluxu humorum ortu in genere dici poſſe videbantur, de inflammationis curatione poſtea proponemus. Saltē hoc loco in genere aliquid de abſceſſib. dicemus.

CAPVT III.

De abſceſſibus.

SÆpe enim accidit, vt materia tumoris cauſſa inſenſibiliter diſcuti non poſſit, ſed in aliam materiam mutetur, eaque in peculiari loco coaceruetur. D Quod etſi frequentiſsimè in inflammationibus accidat, alij tamen tumores etiam non pauci temporis progreſſu in abſceſſus mutantur. Quamvis enim pus ſolùm ex ſanguine fiat, vt *capite* 5 *de Imflammatione* dicetur: tamen ſi etiam in alijs tumoribus materia inflammationis cauſſa inſenſibiliter diſcuti non poſſit, à natura, quæ nunquam eſt otioſa, præcipuè adjuta à calore medicamentorum, & præſertim ſi pars aliqua ſanguinis admiſta ſit, in quiddam puri ſimile, idque pro natura humoris variè progreſſu temporis mutatur, quod vbi à partibus continentibus omnino ſecernitur, & in cauitate partis colligitur, propriè, vt *in initio cap.* 1. dictum.

Apoſtema. Abſceſſus.

Apoſtema appellatur. Equidem vulgò Apoſtematis & abſceſſus nomen pro E omni tumore vſurpantur: ſed malè, vt ſuprà *cap.* 1. dictum. Ἀπόστημα enim & abceſſus ab abſcedendo nomen habent, quod partes continentes, quæ ſe antea contingebant, à ſe inuicem abſcedant, & cauitatem efforment, in qua pus colligitur.

Abſceſſus quid? Suppuratio. Dubellet.

Eſtque abſceſſus puris ſeu materiæ purulentæ in partis alicuius cauitate collectio. Plin. apoſtemata ſuppurationes nominat, *lib.* 20. *c.* 3. Auicenn. dubellet, vel al dubellet vocat.

Abſceſſuū differentiæ

Maturātur a. Tumores alij citius, alij tardius. Qui ex bono ſanguine, atque in parte carnoſa fiunt, facilè maturantur: qui verò ex humoribus aliis, quique

A prope articulos, & in partibus neruoſis ac debilibus, & calorem natiuum exiguum habentibus conſiſtunt, difficulter maturantur. Materiæ etiam, quæ in abſceſſu colligitur, pro humorum varietate magna eſt varietas. Ex ſanguine bono laudabile pus generatur; ex aliis humoribus puri quid ſimile, viride, flauum, vel alterius coloris, acre, fœtidum. Natura enim materiam p. n. ſi diſcuti non poſſit, à partibus continentibus ſeparat, eamque ab aliis partibus ſecretam in vnum locum colligit, &, quantum quidem ſubiectæ materiæ natura admittit, elaborat.

Et omnino materiæ, quæ in abſceſſibus reperitur, magna eſt varietas. Non enim ſolùm pus in iis reperitur, ſed & interdum pulti, melli, ſebo ſimiles materiæ, nunc vini fecem, nunc olei amurcam, nunc melleum mucoſumque, eumq; ſæpe ita fœtentem, B vt odorē nemo ferre poſſit, nunc pilos, nunc vngues, oſſa, lapides, vermes, ligna, carbones, teſtas referens, vt ſupra etiam, *in initio cap. 2.* diximus. Imò interdū vermes & animalcula in abſceſſibus reperiuntur, atque Philoxenus, referente Aëtio, *tetrab.* 4. *ſer.* 3. *cap.* 7. ſe aliquando reperiſſe animalia in tumore culicibus, aut muſcis paruis ſimilia, ſcripſit. Et omnino in vermes & alias res varios humores in corpore mutari poſſe, notiſſimum eſt. Si verò carbones, ligna, teſtæ, vel alia, in quæ humores abire non poſſunt, & præcipuè quæ artificium referunt, reperiuntur, procul dubio hoc veneficiis adſcribendum. Eſt de differentia abſceſſuum, vt Galenus, 14. *meth. med. cap.* 12. docet, & hoc notandum, quod materia, in quam humor tumorem efficiens mutatus eſt, C nunc in cauitate tumoris fluctuat, & in ſinum collecta eſt; nunc peculiari membranæ & folliculo includitur, vt de melíceride, atheromate, & ſteatomate dicetur. Etſi nonnulli fuerunt, vt ex Paulo Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 36. videre eſt, qui propriè ſolùm abſceſſus vocari putabant, qui inflammati ſunt & doloroſi, acremque & euidentem humorem continent, & non in propria pellicula aut tunica continentur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcitur autem humoris tumorem efficientis in pus mutatio, facilè in inflammatione. Dantur tamen & in aliis tumoribus ſigna, quæ monſtrare poſſunt, an illi in abſceſſum mutentur. Nimirum dum tumor in abſceſſum mutatur; nihil is imminuitur, ſed in parte pulſatio maior percipitur, calor, D dolor, & alia ſymptomata intenduntur, vnde Hippocrates, 2. *aph.* 47. ſcribit, dum pus fit, dolores ac febres vigere. Præterea pars tumoris aliqua acuminari incipit, materia exitum quærente, & partem in tumorem attollente.

Vbi vero humor in pus vel materiam puri ſimilem mutatus eſt, febris & dolor remittit, tumor nonnihil circumcirca imminuitur, & tenſio ac durities remittit, ægerque aliquam alleuationem ſentit, calorque in tumoribus calidis remittit & imminuitur, cùm materia in vnam partem iam collecta E ſit: Et tumor ipſe ea in parte, vbi materia collecta eſt, in mucronem attollitur. Tandemque ſi locus digito comprimatur, mollities in parte, & ſubiectæ materiæ fluctuatio percipitur. Qua in re tamen ne fallamur, cautione opus eſt. Interdum enim fluctuatio nulla percipitur, vbi ſcilicet materia eſt valde craſſa, vel in parte profunda. De quo Hippocrates, 6. *aph.* 41. *Quibus ſuppuratio in corpore exſiſtens non innoteſcit, iis ob craſſitudinem puris aut loci non innoteſcit.* Interdum verò fluctuationi quid ſimile percipitur, etſi pus nullum ſubſit, quod accidit circa genua & alios articulos, vbi caro ſub cute non ſubeſt.

Indicationes & curatio.

Indicationes & Curatio.

Dum pus gignitur, calor partis pus coquens, medicamentis calorem partis augentibus ſeu maturantibus augendus eſt, & ita puris generatio adiuuanda & acceleranda, & dolor, qui tum adeſt, mitigandus. Cùm verò pus aut quiddam puri ſimile generatum eſt, cum id ſit toto genere p. n. nec parti aſſimilari poſſit, è corpore tollendum eſt, quod commodiſſimè fit abſceſſus apertione, ſiue is ſponte rumpatur, ſiue arte aperiatur. Rariſſimè verò, & cum ea planè tenuis eſt, materia in abſceſſu contenta diſcutitur.

Dolorem tollunt, partiſque dolorem mitigant ἀνώδυνα & χαλαστικὰ dicta, *lac, butyrum, oleum, adeps, ſuillus, gallinaceus, vnguentum dialthææ, emplaſtrum diachylon ſimplex.*

Pus mouentia.

Maturantium & pus mouentium qualis natura B ſit, *in inſtit. lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 9. dictum. Talia ſunt, *hydraleum, oleum temperatum, farina triticea, & panis triticeus; adeps vitulinus, ſuillus gallinaceus, anſerinus, pix, reſina cera oleo ſubacta & miſta, vnguentum tetrapharmacum ex cera, reſina, pice, & adipe conſtans.* Et adeps quidem in mollioribus corporibus ſuillus, in durioribus taurinus recipiendus. Obſeruandum enim hoc de maturantibus, quod naturæ corporis, cui applicantur, ſimillima eſſe debent. Ideoque in pueris & fœminis, & omnibus corporibus mollioribus humidiora requiruntur: in duris corporibus minus humida locum habent. Quod etiam intelligendum eſt de natura tumoris. Modicè calefacientia & humectantia, ſed temperata, in inflammationibus quidem commo- C diſſimè vſurpantur, quia tamen & alij tumores frigidiores, etſi tardius maturantur, & materia eorum craſſa, ſi non in pus laudabile, tamen in materiam puri cognatam, mutatur; calor partis, etſi temperatis maturantibus adiuuetur, materiam frigidam maturare non poteſt, medicamenta paulò calidiora addenda ſunt. Quod & in partibus natura ſua frigidis & ætate ſenili obſeruandum. Vnde medicamenta pus mouentia duûm generum conſtituuntur. Primi generis ſunt temperatè calida, & viſcida, quibus in tumoribus calidis vtendum, eaque propriè pus mouentia dicuntur; qualia ſunt ante enumerata, *hydrelæum, ol. dulce, farina tritici, lac, medulla panis triticei, pinguedo ſuilla, butyrum recens, cera cum duplo olei miſta, malua & althæa cum oleo cocta, mucilag. ſeminis lini, fœnigræci, maluæ, althææ.* Com- D poſitum ſi quis expetat, tale fieri poteſt.

Maturantium differentia.

℞. *pulu. rad. althææ, fol. maluæ, ana* Vnc. j. *farinæ tritici* Vnc. j. ß. *ſem. fœnigræci, lini ana* Vnc. ß. *croci* Drach. ß. Coquantur in *decocto caricar.* vel *lacte.* Adde *pingued. ſuillæ, vnguen. dialthææ ana* Vnc. j.

Fiat Cataplaſma.

Secundi generis ſunt paulò calidiora, quibus vtendum in tumoribus frigidis & naturis ac partibus frigidioribus. Talia ſunt, *Terebinthina, lacryma abietina, laricea, pinea, caricæ, paſſulæ, ſem. fœ-* E *nigræci, lini, cepa ſub prunis cocta, fermentum, ol. chamæmelinum, lil. albor. pinguedo gallinæ veteris butyrum vetus bdellium, galbanum, ammoniacum.*

E quibus tale cataplaſma fieri poteſt. ℞. *pulu. rad. altææ, farinæ tritici, ſem lini, fœnigræci, caricar. contuſar. ana* Vnc. ij. *fermenti* Vnc. ß *pulu. fl. chamæmel.* Drach. ij. Coq. in *aq. ſ.* Adde *pingued. gallin. vet. ol. chamæmel. ana* Vnc. j. ß. F. cataplaſma. Vel ℞. *foliorum altææ. radicum liliorum alborum, althææ ana* Vnc. j. ſem. *cepar.* Vnc. j.

Coq. ad mollitiem, contundantur & per ſetaceum traiiciantur.

Adde *farinæ tritici, ſeminum lini, fermenti*

ana. Vnc. j. *terebinthinæ* Vnc. ß. *croci* Drach. ß. *ol. chamæmel. pingued. gallinæ ana q. ſ.* F. Cataplaſma.

Vſualia ſunt, *emplaſtrum de meliloto*, *diachylon magnum cum gummatibus.*

Vbi pus confectum eſt, aut materia tumoris in humorem puri ſimilem mutata, ea è corpore euacuanda eſt: quod cum dupliciter fieri poſſit, vel ſenſibiliter, vel inſenſibiliter, ſeu per inſenſibilem digeſtionem, optimum quidem eſſet, præcipue in facie, ne cicatrix ex apertione remaneat, materiam inſenſibiliter diſcutere, in quem finem medicamenta quædam à Galeno, 6. *de compoſ. med. ſec. gen. c.* 14. 15. *&* 16. deſcripta ſunt, quæ ibi videantur. Verùm rarò hoc accidit, metuendumque, ne ſi magna ſit puris copia, aliquid relinquatur & induretur, aut ſi pus acre ſit, mora & calefacientium applicatione acrius reddatur, partemque affectam & vicinas lædat: ideo tutiſſimum plerumque eſt, apoſtema, niſi maturè ſponte aperiatur, aperire. (*Puris euacuatio.*)

Aperiendus autem abſceſſus loco eminentiſſimo, quo cutis tenuior eſſe ſolet: loco tamen decliui, vt puri exitus facilior pateat. Apertio autem fit vel medicamento cauſtico, vel ferro. Verùm plerumque tutius eſt, ferro aperire, quàm medicamento cauſtico. Medicamento enim cura protrahitur, calor & dolor in parte excitatur, partiſque temperies, quæ antea ex morbo debilis eſt, euertitur, vnde ſæpe praua ſymptomata excitantur. Interdum tamen exempli gratia, in tumore aquoſo teſtium, vbi ferro ad locum, in quo materia vitioſa continetur, facilè penetrari non poteſt, cauterio potentiali vtendum. Via enim cauterio potentiali aperta, poſtea quantum libet, vt ad profundiora penetret, dilatari poteſt. (*Apoſtematum apertio.*)

Apertio quæ ferro fit, fit vel ferro ignito, vel ferro non ignito incidente. Ferro ignito rarò vtimur, & non niſi in tumoribus frigidis; & dum abſceſſus eſt in partibus, in quibus multæ vel magnæ ſunt venæ & arteriæ, vt hæmorrhagia præcaueatur. Frequentiſſimè verò & commodiſſimè ferro incidente. Cùm autem ex abſceſſus apertione interdum dolor, ſanguinis effluxus, & ex copioſa materiæ euacuatione, vt & timore & dolore, animi deliquium excitetur, danda opera, vt ſectio quàm citiſſimè & cum minimo dolore perficiatur. Si hæmorragia metuatur, ſanguinem ſiſtentia medicamenta ex thure, aloë, oui, albumine, bolo Armeno, balauſtiis, ſanguine draconis, & ſimilibus in promptu habere oportet. Ad animi deliquium præcauendum, præſertim in pueribus, mulieribus, & aliis timidioribus, medicamenta contra animi deliquium vſitata in promptu habenda ſunt. Vt autem rectè ſectio fiat, partis conditio, venarumque & arteriarum ac neruorum ſitus, vt & muſculorum natura Cheirurgo ex anatomia cognita eſſe debent, ne venæ & arteriæ temerè incidantur, & hæmorrhagia excitetur, vel neruis læſis aut inciſis dolor oboriatur, aut membri ſenſus tollatur, aut muſculis læſis partis motus aboleatur. Imò & fibrarum in muſculis habenda ratio, & ſecundum earum ductum ſectio inſtituenda, non verò tranſuerſim, quæ ſectio partis actionem lædit. Attendendum quoque quanta ſectio ſit facienda. Si enim minor fiat, pus, præſertim craſſius & grumoſum, non exit, ſed compreſſione opus eſt, quæ & dolorem excitat, & calloſitatem in parte, quæ fiſtulæ cauſſa eſſe poteſt, parit. Si verò ſectio nimis magna fiat, cicatrix magna & turpis relinquitur; Deinde aër ambiens ingrediens partem alterat. Ideoque tanta ſectio fiat, quæ puri educendo ſufficiat. Et licet ſectio paulò minor fiat, turunda tamen immiſſa foramen facilè dilatari poteſt. (*Quot modis fiat.*) (*Sectio quo modo inſtituenda.*)

A teſt. Ad inciſionem adhibentur vel nouacula, vel gladiolus myrteus, vtrinque acutus, quo Itali & Galli venas ſecant, vel etiam phlebotomus, quo Germani vtuntur, vel Syringotomos, recuruum inſtrumentum & ſolùm in interna ſeu concaua parte incidens.

Facta inciſione, ſi ſanies ſit pauca, vt facilius exeat, pars digitis comprimenda. Si verò ſit multa, ſenſim extrahenda, ne ſi confertim euacuetur, multi ſpiritus ſimul exhalent, & animi deliquium ſequatur. (*Puris euacuatio.*)

Poſt inciſionem & puris euacuationem commodum eſt, mannam thuris prima die imponere. Secunda die digeſtiuum aliquod imponere, vt ſi quid adhuc coquendum reſtet, coquatur. Quod ſi ſordes aliquæ adſint, quæ carnis generationem impediunt, eæ abſtergendæ. Vt ℞ B *terebinthinæ* ℥. j. *mel. roſ.* ℥. ß. *farinæ hordei parum.* Miſce. Si vlcus ſit ſordidius, fortioribus, vt *vnguento Apoſtolorum* vtendum, Tandem Sarcotica vſurpanda, & vlcus cicatrice claudendum.

Notandum hoc loco, interdum abſceſſus non ſolùm ſub muſculis externis, ſed & profundioribus, imò interioribus diu latere. De abſceſſibus muſculorum abdominis dictum, *lib.* 3. *part.* 10. *cap.* 7. De abſceſſibus in pſoa muſculo duas hiſtorias refert Guilhelmus Fabricius, *cent.* 1. *obſeru.* 63. narratque primò, quandam matronam decubuiſſe cum acutiſſimis doloribus circa lumbos, febre, lipothymia, & vrinæ difficultate. Et cum ex doloris ſpecie, aliiſque indiciis cognoſceretur, apoſtema eſſe internum C (exterius enim nihil apparebat, nec tactu quicquam apprehendi poterat) & quidem ſub pſoa muſculo, ægræque vitæ periculum prædiceretur, niſi aperto abſceſſu humor efflueret, ipſaque & amici conſentirent, ad ſpinæ dorſi latus cutis & muſculi exteriores ad pſoam vſque nouacula inciſi ſunt, effluxitque humor purulentus & fœtidus, ipſaque medicamentis mundificantibus & abſtergentibus ad menſes aliquot adhibitis conualuit. Altera hiſtoria, quam deſcribit, hæc eſt: Anno 1585. iuuenis quidam annorum ferè 27. dum ex Cinecij montis faſtigio ad radices deſcendit, in ſemita admodum procliui, ſibi minùs proſpiciens, repentino impetu cecidit ſupinus. Et quod ad mali cumulum acceſſit, enſis eius D capulus ſub coſtis nothis & rene ſiniſtro interceptus, lumbos non leuiter contudit. Poſt caſum primis diebus paucos, poſteris remiſſos dolores in lumborum parte ſiniſtra ſenſit, qui ſenſim incrementum ſumſerunt, ita vt tandem acerbiſſimi euaderent. Hinc vigiliæ aſſiduæ, appetentia deiecta, quum interim nec ſitis magna, nec febris admodum ſenſibilis, hominem affligerent: nec etiam in affecta parte liuor, aut tumor, aut macula extrinſecus omnino appareret: ſed plana omnia, & à ſitu naturali, coloreue nullatenus diſcrepantia. Sed quod rei ipſius euentus poſtea perſpicuè docuit, ingens humorum vis ex vniuerſo corpore ad muſculum pſoam ſeceſſerat. Primò autem à quodam Medico pro Nephritico tra-E ctatus fuit, ſed perperam. Cum verò nulla nephritidis ſigna apparerent, nec curatio illa ſuccederet, ad Ioannem Griffonium ductus eſt. Qui confeſtim totum quod erat morbi & mali cognouit, & perniciem ex pure intus concluſo imminentem iuueni prædixit, idque euacuandum eſſe cenſuit. Cuius voluntati conſentiens iuuenis curæ ſe commiſit. Hic verò quamprimum curauit, vt materia, quæ vniuerſam lumborum regionem occupabat, in vnum eius locum, adhibitis medicamentis, potenter ex alto trahentibus, conuocaretur: vbi ſcilicet & præcipua vaſa pauca eſſent, & motus inſtrumenta minus inter operandum lædi poſſent. Quod poſtquam ſtilo (*Abſceſſuũ latentium hiſtoriæ.*)

argenteo partem identidem pertentans, ex doloris ſenſu aſſecutum ſe eſſe vidit, illico ad latus ſiniſtrum, quartæ lumborum vertebræ, nouacula ignita vulnus inflixit: profundum certò quantum digiti indicis longitudo ex vola prominet, ſicuti ex penicillo poſtmodum iniecto licuit conijcere. Tum nihilominus duobus digitis in illud idem vulnus intromiſſis, quò patentior fieret exitus, pus ex eo copioſum effluxit. Poſito verò vacuationis iuxta artis præcepta modo, Chirurgus ægroto penicillum, ſeu turundam argenteam imperauit, qua vnguentis mundificantibus & detergentibus illita, ad aliquot menſes vteretur. Et ſic vulneris labra ſponte coaluerunt, & perfectam ſanitatem iuuenis recuperauit.

Humoris ex abſceſſu in alias partes decubitus.

Notabile & hoc, abſceſſus alicubi latentes non apertos, aliam viam interdum quærere & aliò effundi. Ita refert prædictus Guil. Fabritius, *cent. 1. obſeru. 81.* Trimeſtrem puerum abſceſſu circa humerum dextrum laboraſſe. Parentibus verò incifionem non admittentibus paulatim tumorem imminutum fuiſſe. Inciſo verò tandem eo aliquantum puris effluxiſſe, paulatim verò magis ſubſediſſe tumorem, defluente ſenſim in imum ventrem & genitalia humore, à quo exſtincto calore natiuo gangrænam enatam, & paucos poſt dies ſphacelum, indeque mortem ſecutam fuiſſe.

Atque hæc de tumoribus ex humoribus ortis in genere dicta ſint. Iam in ſpecie de iis dicendum. Primo autem loco occurrunt tumores ex ſanguine orti, atque inter eos Corpulentia nimia.

CAPVT IV.

De Corpulentia nimia.

EQuidem Galenus, *lib. de tumoribus cap. 1.* obeſos ſe habere ſcribit, οὐ παρὰ τὴν φύσιν, ſed οὐ φύσει & ὑπὲρ τὸ κατὰ φύσιν; addit tamen *ibidem*, quod exceſſus diſpoſitionum, quæ non naturâ ſunt, præter naturam ſunt: læſio verò actionis eſt terminus exceſſus eorum. Ideoque cùm corporis moles interdum ad tantam molem excreſcat, vt actiones lædat, non ſine cauſſa *lib. de differ. morb. cap. 9.* nimiam corpulentiam ad morbos magnitudinis auctæ refert. Refert enim Galenus, *allegato cap. 9. lib. de diff. morb.* cuidam Nicomacho Smyrnæo ad tantam molem corpus increuiſſe, vt loco moueri non poſſet. Noſtra quoque memoria vel ex picturis publicis, nota eſt reſtiarij Argentoratenſis vxor, quæ anno 1613. ipſa triginta ſex annos nata, libras 480. pendebat. Et vidi hiſce diebus virum hic, qui plures, quàm 400. libras pendebat, in publicum tamen prodibat, in quo verò natura per vmbilicum quandam ſeroſi humoris euacuationem tentare incipiebat. Id quod aliis quoque accidiſſe compertum eſt, quibus corpus ita auctum eſt, vt nec moueri, nec reſpirare liberè potuerint. In talibus autem non omnes partes corporis æqualiter augentur, vt in iis qui creſcunt, & naturaliter augentur, ſed tantùm caro & pinguedo nimium increſcunt.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Coniuncta ergo tumoris huius totius corporis cauſſa eſt caro & adeps. Et quidem nunc plus adeps, nunc caro augetur: interdum æqualiter vtrumque augetur. Antecedens autem ſanguinis pinguis & boni nimia copia. Atque ea de cauſſa hic tumor ad ſanguineos tumores refertur. Longe tamen alia eſt eius ratio, quàm aliorum tumorum ex ſanguine oriundorum. Tumor enim ſanguineorum continens cauſſa eſt ſanguis, huius verò tumoris continens cauſſa eſt adeps & caro: antecedens verò ſanguis. Reliqui tumores ſanguinei propriè dicti oriuntur è ſanguine è vaſis in aliena loca elapſo, quod in nimia corpulentia non accidit in qua ſanguis non excidit in loca aliena, ſed corpori apponitur.

Quæ autem cauſſæ ſint, vt multa caro & pinguedo generetur, facilè inuenietur, ſi cauſſas generationis carnis & adipis conſideremus. Generatur autem caro in iis, qui ſunt εὔσαρκοι, ſi & materia carnis ſuppetat, & virtus carnem generans ſeſe benè habeant. Materiam carni præbet multa boni ſanguinis copia, ad quam producendam faciunt cibi boni & multi ſucci, & iecoris temperamentum bonum, calidum ſcilicet & humidum. Vt verò ex multo ſanguine multa caro generetur, facit habitus corporis ſeu partium in corpore muſculoſarum temperamentum bonum, calidum & humidum. Facit huc & otiũ in quo non multum ſanguinis abſumitur, vt & conſuetæ ſanguinis euacuationes, præſertim in mulieribus, ſuppreſſæ. De adipis generatione variæ apud Medicos occurrunt controuerſiæ, quas examinare huius loci non eſt. Breuiter dicimus, adipem ſeu pinguedinem generari ex vnctuoſa & oleaginoſa ſanguinis parte, extra venas & arterias in partes membranoſas excidente, & à membranarum virtute, & calore minus vehementi cocta. Copioſus verò adeps vt generetur, imprimis facit epar, quod ſi ob temperamenti benignitatem non multum terrei & frigidi, neque multum bilioſi & calidi ſucci generet, ſed ſanguinem dulcem, pinguem & oleaginoſum producat, eoque venas & arterias compleat, iſque ſanguis in habitu corporis non abſumatur, ſed is frigidior & humidior ſit, ſanguis ibi in adipem mutatur. Quo facit otium ac intermiſſa exercitia, retentæ conſuetæ euacuationes, alimenta calore temperata & humida, & omnino omnia, quæ ſiue extra ſiue intra ad copioſi & temperati ſanguinis generationem facere, feruoremque ſanguinis, viſcerum & habitus corporis remittere ac temperare poſſunt. Vnde Galenus ſcriptum reliquit, corpora vergentia ad frigidum & humidum pinguia reddi. Cum quo congruit quod Proſper Alpinus, *de medic. Ægypt. cap. 9.* ſcribit, quod corpora Ægyptiorum ſint calida & ſicca, cum ſub calidiſſimo & ſicco cœlo habitent: quia vero caliditatem & ſiccitatem minuunt aſſiduo potu aquæ, ciborumque refrigerantem facultatem habentium, vt & aſſiduo vſu balneorum ex aqua dulci paratorum, maximè pinguia euadant, adeo quidem, vt nuſquam gentium viderit in tanto numero ita præpingues viros, quales Cayri obſeruauit. Refert enim plurimos adeo pingues eſſe, vt mammas habeant longè mulierum maximis mammis maiores & craſſiores. Et temperamentum calidius epatis ad pinguedinem multum facere, alia etiam docent. Noui enim Nobilem, qui poſtquam febri maligna laboraſſet, ita obeſus euaſit, vt vix loco mouere ſe poſſit, & mole corporis viro illo, cuius antea mentionem feci, non cedit.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Ipſa vero corpulentia in oculos occurrit. An vero ſaltem deformitatem aliquam pariat, & ſymptoma ſit, an vero morbus, actiones læſæ docebunt, de quibus iam dicemus.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quæ incommoda ſecum habeat nimia corpulentia, verbis Auicennæ proponere libet. Ita autem ille *ſeptima quarti, tract. 4. cap. 5. Pinguedo ſuperflua eſt impediens corpus à motu & deambulatione ac operatione, coarctans venas coarctatione conſtringente eas: quare oppilat ſpiritui vias ſuas, quamobrem exſtinguitur multoties: & ſimiliter non peruenit ad eos ſpiraculum aëris. Quare corrumpitur propter illud complexio ſpiritus: & ſunt in timore,*

quod expellatur ſanguis eorum iterum ad locum conſtrictum. Quare fortaſſis findetur vena ſubitò ſciſſione pernitioſa. Et in huiuſmodi quidem diſpoſitione, quæ eſt ante eam, accidunt conſtrictio anhelitus, & pulſus cordis. Et iſti quidem expoſiti ſunt morti repentinæ. Et ad ſummum mors ſuper vltimatos in pinguedine feſtinat. & propriè illos qui impinguantur in prima ætate: ipſi enim minores habent venas & conſtrictas. Et ſunt expoſiti apoplexiæ, & paralyſi, & pulſui cordis, & diarrhææ propter humiditatem ipſorum, & malitiæ anhelitus & ſyncopi, & febribus malis, & non tolerant famem, neque ſitim, cauſſa conſtrictionis meatuum ſpiritus, & vehementiæ frigoris complexionis, & paucitatis ſanguinis, & multitudinis phlegmatis. Et ſimiliter iſti non ſunt generantes, neque producentes embryonem. Et ſperma ipſorum eſt paucum (quod ſcilicet concoctum ſit, ob caloris imbecillitatem, multum verò propter humiditatem eſſe poteſt: aquoſum nihilominus, Galeni etiam documento, ac tenue & infœcundum, vel fœminarum generatiuum.) Et ſimiliter quæ de mulieribus ſunt pingues, non concipiunt. Et cum concipiunt, abortiunt. Et earum appetitus (naturalis videlicet) eſt debilis. Hæc Auicenna.

2. Curatio equidem huius affectus ſperari poteſt: tardè tamen procedit, neque breui tempore perficitur, & ægrum obedientem requirit.

Curatio.

Curatio.

Tumoris huius curatio in ablatione cauſſarum, quæ eſt nimia carnis & adipis copia, conſiſtit. Caro autem & adeps copioſus tollitur, ſi id, quod iam generatum eſt, abſumatur, & ne amplius multiplicetur, prohibeatur: Id quod fit, ſi caueatur, ne ſanguis nimis copioſus generetur, aut qui iam generatus eſt, & ipſe abſumatur. Vtrumque præſtant exſiccantia calida. Cùm enim epar, ſi remiſſum & temperatum calorem habeat, magnam ſanguinis dulcis & oleaginoſi copiam generet, & ita adipi multo & carni copioſæ materiam ſuppeditet: ſi temperata epatis conſtitutio mutetur, eparque calidius & ſiccius reddatur, pro ſanguine laudabili pingui & oleoſo, ſanguinem calidum & bilioſum, vel ſeroſum aquoſumque generat. Itaque calida ac ſicca medicamenta & ſanguinis copioſi atque oleaginoſi generationem prohibent, & adipem generatum abſumunt. Ad carnem verò abſumendam vtiliora ſunt medicamenta, in quibus ſiccitas præualet; caliditas verò mediocritatem ſeruat. Ideoque in hoc affectu curando attendendum, an caro, an verò adeps præualeat, & ita idonea medicamenta eligenda, & iis, qui verè carnoſi ſunt, qualis fuit athletarum habitus, non calefacientia, ſed merè ſiccantia & attenuantia medicamenta præſcribenda; qualia ſunt, venæ ſectio, purgatio, inedia, frictiones. In pinguibus verò calefacientia etiam rectè adhibentur, in quibus tamen adhibendis cauendum, ne nimia calefactione alius morbus excitetur.

Itaque cùm ſanguis & carni & adipi copioſo materiam præbeat, is euacuandus & imminuendus. Et quidem in carnoſis liberalius ſanguinem euacuare licet, modò euacuatio ad extremum non perueniat, vt monet Hippocrates, 1. *aph.* 3. In pinguibus autem euacuatio ſanguinis parcior ſit: cùm pingues in frigidos morbos ſint propenſi. Cucurbitulæ quoque & cum ſcarificatione & ſine ſcarificatione vtriſque vtiles ſunt. Imprimis conueniunt aſperæ frictiones totius corporis. Plinius, *lib.* 11. *cap.* 37. ſcribit, L. Apronij conſularis viri filio detractos adipes, leuatumque corpus immobile onere. Verùm remedium hoc ſæuum nemo facilè admittet. Vtiles ſunt thermæ exſiccantes & potæ & pro balneo adhibitæ. Conueniunt purgationes frequentes ex aloë,

Adeps è corpore obeſo extractus.

cui myrrha & nitrum addi poteſt, ideoque pilulæ de tribus vtiles. Vt & amara & calida exhibita, *abſinthium, myrrha, thus, ruta, oxymel ſ. & compoſitum, ſcilliticum, Sirupus de duabus & quinque radicibus*, & diuretica omnia. Quapropter *radices aſparagi, fœniculi, petroſelini*, & ſimiles in frequenti vſu eſſe debent. Laudatur hic puluis. ℞. *Salis nitri* ℈. j. *alumin.* ʒ. ij. *myrrhæ, thuris, cortic. ligni guaiaci, radic. ſarſaparillæ* an. ℈. ij. F. pul. cuius Drach. ß. manè ad duos menſes exhibeatur. Efficax eſt etiam *Sal. ex viperis.*

Diæta.

Diæta.

Diætam quod attinet, cibi & potus ſint, qui aluum lubricam reddunt, facilè coquuntur, ſed alimentum exiguum præbent. Vinum ſit tenue. Ieiunium & à cibo abſtinentia frequentior & tenuis diæta plurimùm ad corpulentiam minuendam facit, exercitationes ſint frequentes, ſcribitque Galenus 14. *meth. med. cap.* 15. vbi ex profeſſo de obeſitate & corpulentia curanda agit, ſe virum quendam circiter 40. annos natum oppidoque obeſum curaſſe, tum antidoto, quæ aduerſus articulares morbos eſt compoſita, tum ſale theriacæ, ipſaque theriaca, ac reliquo extenuante victu & pro exercitio curſu veloci. Præparaſſe autem hominem ad curſum perfricando parum linteis aſperis, quoad cutis ruberet, deinde ſtatim cum oleo, quod in ſe digerens aliquod medicamentum habebat, inunxiſſe, quo etiam poſt curſum rurſus vtebatur.

CAPVT V.

De Inflammatione.

Inflammatio.

SEd vt ad tumores propriè dictos ex ſanguine veniamus, frequentiſſimi ij ſunt tumores, vtpote qui non ſolùm ex ſe oriuntur, ſed & pluribus aliis morbis, vt vulneribus, fracturis, luxationibus, ſuperuenire ſolent. Atque appellatur hic ex ſanguine tumor Græcis φλεγμονὴ, Latinis Inflammatio. Aliter vero vocabulum φλεγμονῆς antiqui Medici, aliter Recentiores vſurparunt. Hippocrati enim, & omnibus ante Eraſiſtratum Medicis φλεγμονὴ omnes φλεγμόνας, ſeu omnem magnum & naturæ modum excedentem calorem, etiam citra materiæ affluxum & tumorem, ſignificauit. Poſt Eraſiſtrati vero tempora φλεγμονὴ conſueuit dici ſolùm de illis tumoribus, in quibus non tantum calor flammeus, verùm etiam renitentia & pulſus cum rubore eſt, quos Hippocrates in ſpecie οἰδήματα σκληρὰ καὶ ἐπώδυνα appellabat, vt annotauit Galenus, *l.* 2. *de diff. reſpir. cap.* 7. *lib.* 3. *c.* 5. 5. *aph.* 65. 4. *de vict. rat. in ac. t.* 21. *comm.* 3. *in lib. Hippoc. de fractur. text.* 5. & alibi.

Subiectum inflammationis.

Vt autem quid ſit Inflammatio, & quomodo definienda, pateſiat, ſubiectum & cauſſam eius primo perpendemus. Forma enim per ſe patet. Subiectum Galenus, *lib. de tumoribus cap.* 2. exprimit per μόρια σαρκώδη partes carnoſas. Dicit enim phlegmones vocabulum vſurpari de partibus quæ in maiore tumore ſunt, carnoſis, intentis, renitentibus, pulſanti dolore dolentibus, & rubentibus.

An ſola caro inflammetur.

Quæ res tamen aliquam dubitationem habere videtur. Nam & membranoſis partibus accidit phlegmone, vt in pleuritide membrana coſtas ſuccingens inflammatur; in phrenitide, membranæ cerebri; ita veſicæ & oculorum membranæ in ophthalmia inflammationem patiuntur. Nec ſolùm præter carnem membranoſæ, ſed glanduloſæ partes inflammantur, & ob influentem ſanguinem intumeſcunt. Denique non ſolùm muſculoſa caro, ſed & reliquorum viſcerum parenchymata, quæ diuerſam

carnem à muſculoſa habent inflammatione corripiuntur, vt in epatis, lienis, cerebri, & aliorum viſcerum inflammationibus patet. Quod ipſum etiam Galenus non præteriit, dum, *ſub finem alleg. cap.* ſcribit; quin & procedente tempore ipſa cutis aliquid de fluore accipit, vt valorum tunicæ quoque; ſic quoque & ipſæ in inflammata parte membranæ; quin & ipſi nerui & tendines tempore procedente ipſius inflammationis participes fiunt.

Verùm vt ex his nos expediamus, ſciendum, per σαρκώδη μόρια, non tantùm intelligendam eſſe muſculorum carnem, quæ propriiſſimè eſt caro, ſed etiam viſcerum carnes, quæ parenchymata appellantur. Quin & ſub carnoſæ partis nomine comprehenduntur glanduloſæ partes, imò etiam membranoſæ. Nam & his ſua caro eſt, vt hac de re ſcribit Galenus, *meth. med. cap. 11. In ſingulis*, inquit, *primarum ſimplicium partium, alia portio, ſubſtantiæ earum eſt veluti fibroſa: alia membranoſa, alia carnoſa. Sic ex gr. cum vena vnam tunicam habet, & eam tenuem, licet fibrarum in ea inuenire multas, quæ ſint araneoſis quibuſdam interſita contextibus, quibus vtriſque ipſa propria venarum ſubſtantia adnaſcitur. Hac alia in aliis corporis partibus habetur, nec vllum commune nomen eſt nacta. Cæterùm docendi cauſſa nihil vetat eam carnoſam ſubſtantiam voces, vel certè huius particulæ quandam carnem, quæ in ventriculo quidem ſit alia, alia in epate ſimiliter in arteria & muſculo.* Hactenus Galenus. Quapropter quamcunque carnis ſubſtantiam quæ habet venas & arterias, quæ ſanguinem inflammationis cauſſam continent & conuehunt, ac oſſibus quæ venas in ſe non recipiunt, hoc modo opponuntur ſubiecta inflammationis eſſe ſtatuimus. Equidem caro præcipuum inflammationis ſubiectum eſt: Si tamen ſanguis & in vicinas partes ſeſe diffundat, & ex in conſenſum trahuntur, ſimulque inflammari dicuntur, de quo Galenus, *de tumoribus cap. 2.* dum ſcribit: *Quod omnis caro, cuius iam maximeque affectio eſt inflammatio, repleri fluore ſanguineo videatur, & color & tumor ipſe oſtendit. Quare & humida omnis & madeſcens vt lana & ſpongia, apparet. Huius rei teſtis eſt, quæ effluit, ſanies, cum inflammatio oſtiolum habet. Iure autem arbitror, & ipſa cutis vnà cum tumoribus eorum quæ ſubiacent, attollitur & circumtenditur. Et interpoſito tempore & ipſa de fluore aliquid accipit, vt vaſorum tunicæ quoque, ſic quoque & ipſæ in inflammata parte ſunt membranæ: quin etiam ipſi nerui & tendines tempore procedente ipſius inflammationis participent: interdum tamen vulneratis ipſis aut aliter affectis, ex illis ipſis primum ipſum malum incipit. Vniuerſaliter verò nihil inflammatæ parti, ſecundum naturam exactè ſe habere perſeuerat, cum mora inflammationi eſt, ſed omnia cum carne de fluore fruuntur, vt nonnunquam ipſa quoque oſſa attingat, quemadmodum ex ipſis promouetur interdum primò affectis.* Et 6. *meth. med. c. 5.* ſcribit: *Nec ſanè miror, ſi phlegmonis quiddam ſimile etiam ipſis fractis oſſibus ad portionem accedat.* Quod & Auicennas docuit, *ſecunda primi, doctrina prima, c. 5.* dum ſcribit: *Tumores membris accidunt mollibus. Et eſt, cùm oſſibus etiam accidit res, quæ tumori aſſimulatur, per quam eius ingroſſatur magnitudo, & eius augmentatur humiditas.* Rationemque addit: *Neque eſt mirum aut extraneum, quod recipiens augmentum additionemue cum nutrimento recipiat eam, ſcilicet additionem, cum ſuperfluitate, cùm in ipſum penetrauerit, aut in ipſo acciderit.* Et in ſpecie de dentibus ſcribit Galenus, *5. de compoſ. med. ſec. loca, cap. 8.* quod in dentibus redundantiam conſimilem in iis affectionem excitare poteſt, qualis eſt circa partes carnoſas inflammatio. Imo oſſa non ſolùm à ſuperfluo alimento craſſeſcere poſſunt, ſed & aliud os ipſis adnaſci poteſt. De qua re Abenzoar, *ſecundo theiſir, tr. 6. cap. 2. Et ingroſſantur*, inquit, *quandoque oſſa in ſua ſuperficie ab humoribus mordicatiuis, qui infunduntur in ipſis oſſibus, aut à ſanie groſſa quæ tranſit ſuper ipſa: vnde concauantur, & corroduntur, & ingroſſantur.* Iterumque latius deinceps: *Ingroſſantur quandoque oſſa præter naturam propter groſſum regimen inordinatum ſubitò factum, & non ſucceſſiue. Etiam audiui dici à patre meo, quod cuidam viro vidit naſci in dorſo ſuo os, ad ſimilitudinem vnius cornu: quod erat minoris duritiei oſſis naturalis; & ipſe pater meus purgauit humores groſſos in ipſo: & poſtea poſuit medicinas exſiccatiuas ſuper os: ita quod cecidit dictum os: ſicut cadunt cornua cerui in vere. Et mihi etiam fuit ortum os vnum ſuper dorſum, magnum mihi inferens dolorem: & purgaui me ab humoribus groſſis, & poſui ſuper ipſum reſolutiua.*

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſam quod attinet, eam non modò multitudini hominum, ſed ne ipſis Medicis omnibus cognitam eſſe, ſcribit Galenus. Etſi verò vt opinor, inter omnes Medicos iam conueniat, ſanguinem eſſe cauſſam inflammationis, tamen ne, quod idem Galenus, *alleg. loco*, ſcribit, id, quod nobis videtur, ſimpliciter enunciare videamur, non facta aliqua inquiſitione, etiam hic cauſſam inflammationis inueſtigabimus hoc modo. Tumor in nulla vnquam corporis parte fieret, niſi vel eius ſubſtantia, à calore quaſi efferueſcens, fundatur, aut foris aliqua noua ſubſtantia accedat. Duæ enim omnino ſunt cauſſæ molis ac quantitatis in re aliqua auctæ. Vel enim humidum à calore, ſeu interno, ſeu externo in aëream ſubſtantiam reſoluitur, quæ longè maius ſpatium requirit, quàm antea, vt vulgo notum eſt; vel foris & extrinſecus noua ei ſubſtantia adiicitur. Harum itaque duarum cauſſarum alteram adeſſe neceſſe eſt, quando in phlegmone pars in maiorem molem attollitur. Non autem efferueſcentiam & fuſionem humidi cauſſam eſſe, ex eo patet, quia omne, quod funditur, & in ſpiritus conuertitur, refrigeratum priorem quantitatem aſſumit, & tumorem deponit, vt experientia conſtat. Partes autem inflammatæ etiamſi vehementiſſimè refrigerentur, tamen ad priſtinum ſtatum non redeunt, neque tumorem deponunt. Deinde ſi ob fuſionē partis & eius in ſpiritus conuerſionem tumor in inflammata parte fieret, appareret ſpiritus parte inciſa, quod tamen non fit; cum potius ſanguis effundatur, & totus locus ſanguine plenus conſpiciatur. Relinquitur ergo, ſubſtantiæ nouæ acceſſionem eſſe cauſſam phlegmones. Subſtantiam autem illam ſanguinem eſſe, inde patet, quod phlegmone intus & extra valde rubet. Color autem rubeus proprius & inſeparabilis eſt ſanguinis, nihilque in corpore rubet præter ſanguinem & carnem, quæ tamen caro phlegmones cauſſa nullo modo eſſe poteſt. *Cauſſa proxima inflammationis eſt ſanguis.* Nam ſi carnis incrementum eſſet cauſſa inflammationis, tumor quidem fieret, ſed tamen calor internus ſalubris permaneret, neque priſtinam naturam euariaret; cum in nulla re, quæ ſecundum ſubſtantiam augetur, calor intendatur, incrementumque ſubſtantiæ & quantitatis diuerſum ſit à qualitatum mutatione. Sed hoc non fit in phlegmone, in qua color mutatur & intenditur, qui proinde indicium eſt, qualis ſubſtantiæ, non quantæ ſolùm. Præterea quod ſanguis ſit cauſſa phlegmones, vel ex hoc indicio manifeſtum euadit, quod locus in maximis inflammationibus,

cum non-nunquam iam accedunt vlceribus, circumcirca [illegible] apparet; quod certè non fieret, ſi ſanguis non eſſet cauſſa inflammationis. Inſuper quod inflammationis cauſſa ſit ſanguis, generatio quoque inflammationis, quæ vulneribus accidit, indicat. Nam in recentibus vulneribus ſanguis effluit, qui poſtea compreſſus vel manu vel ligaturis, vel medicamentis ſanguinem ſiſtentibus, vel ſpontè ſuppreſſus, in oris diſſectorum vaſorum retinetur, cogitur & concreſcit, non ſecus ac grumus, atque ibi congeſtione affluentis ſanguinis partem in tumorem attollit, inflammationemque parit.

Inflammatio quid.

Cùm itaque cauſſa coniuncta inflammationis ſit ſanguis præter naturam influens, facilè colligere eſt, inflammationem eſſe tumorem p. n. partium carnoſarum (vt Gal. *loc. alleg.* nomen carnis accipit) à ſanguine præter naturam affluente ortum, & proinde calidum, rubentem, tenſum, & renitentiam habentẽ, dolentem ac pulſantem.

Inflammationis generationis modus.

Verum vt nihil obſcuritatis circa naturam inflammationis relinquatur, etiam generationis phlegmones modum addemus. Deſcripſit autem illum Galenus, *lib. de inæq. intemp. cap.* [illegible] [illegible] replentur ac diſtenduntur ab iis humoribus, [illegible] donec ad minimas ſit peruentum. In his vero valenter impacta fluxio [illegible] nec amplius contineri poteſt, partim per tunicas quaſi colata & tranſſudans foras [illegible], tum vero omnia ſpatia vacua, quæ inter prima ſunt corpora, fluxione implentur. Sic omnia ab humore, omnique ex parte [illegible] ac perfunduntur. Et ſimul nerui, ligamenta, membranæ, caro ipſa, atque ante hæc venæ & arteriæ. Cum enim ad quamlibet partem venæ & arteriæ tendant, per quas nutrimentum & ſpiritum vitalem accipiunt, quamdiu ſanguis iuſtâ copia affluit, & in illis ſuis receptaculis continetur, pars nullam inflammationem patitur, ſed tum demum, quando ſanguis ἀθρόως confertimque in partem [illegible] per venas & arterias effunditur. [illegible] phlegmone ab aliis fluxionibus, quibus materia extra venas in totam ſubſtantiam [illegible] diffunditur, eamque diſtendit & dilatat. In phlegmone enim etſi omnes partes ſanguine [illegible] ordo quidam ſeruatur, vt aliæ partes prius, aliæ poſterius fluxionem recipiant, donec tandem omnes [illegible] repleantur & diſtendantur. [illegible] ex natura & diſtributione vaſorum [illegible] continentium dependet. Cùm enim venæ & arteriæ, dum primum ingrediuntur, ſemper ſint maiores, quo vero profundius in [illegible] diſtribuuntur, ſint minores, nondum adeſt inflammatio, niſi ſanguis in minutiſſimas venas effundatur, atque ex iis excidat. Quod vel exemplo minutiſſimarum venarum, quæ in tunicam oculi adnatam ſeu coniunctiuam dictam tendunt, patet. Hæ quidem ſemper oculo ſanguinem ad nutriendum aduehunt: tamen dum oculus bene ſe habet, ita ſunt exiles, vt ſub aſpectum non veniant. Quamprimum autem oculus inflammatur & venæ illæ præter naturam ſanguine replentur, tum ſe produnt, & conſpicuæ fiunt; quod etiam in aliis inflammationibus omnibus fieri, verò conſentaneum eſt. Sed nondum adeſt inflammatio, etiamſi venæ minores etiam repleantur, niſi tandem ſanguis in reliquam partium ſubſtantiam per eas effundatur; quod fit duplici modo. Nam primo per minutiſſima venarum orificia, quibus in circumpoſitam partis ſubſtantiam venæ quaſi hiant, vt ſanguis per eas ad nutritionem excidere poſſit, ſanguis effunditur. Deinde etiam per tunicas venarum tranſſudat. Sunt etenim tunicæ venarum etiam ſuis poris præditæ, per quas ſi non ipſe ſanguis, certè ſeroſitas & tenuior eius pars excidat.

Ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, diſtinctio cauſſæ coniunctæ & antecedentis in inflammatione apparet. Sanguis enim, qui phlegmones cauſſa dicitur, duplici ratione vim & naturam cauſſæ induit. Vel enim eſt cauſſa proxima continens & coniuncta, de qua hactenus actum eſt, quatenus nimirum iam in partem influxit, & ei impactus eſt, eandemque actu in tumorem attollit, vel eſt cauſſa **antecedens**, quatenus nimirum in corpore abundans influere, & influxu partem in tumorem attollere poteſt. Quæ quidem cauſſa antecedens in inflammatione, vt & aliis tumoribus, rurſum dupliciter conſideratur: vel nimirum reſpectu morbi ſimpliciter futuri, quam excitare poteſt, etſi nondum in corpore præſens ſit. Ita plethora ſæpe in corpore præſens eſt, etſi non ſtatim ſequatur inflammatio. Vel conſideratur vt antecedens iam affectum actu exiſtentem cùm nimirum iã fluit ſanguis ad excitandum & agendum humorem. Quæ quidem rectius, quam prior, antecedens cauſſa nominatur; cum hæc iam præſentem effectum, illa ſolum futurum reſpiciat. Antecedens autem hæc cauſſa vt ad locum affectum confluat, ab aliis mouetur, dũ vel aliunde tranſmittitur, vel ab ipſa parte attrahitur, iis de cauſſis, quæ iam ſunt explicatæ.

Cauſſa inflammationis antecedens.

Cauſſæ verò procatarcticæ remotiores & primitiuæ ſunt, quæ vel ad ſanguinis copioſi generationem faciunt, vt ſunt cibi boni & multi ſucci, vita otioſa, & ſimilia; vel ſanguinem acriorem reddunt, vt calefacientia omnia, acria alimenta, ira, vigiliæ, motus & exercitium nimium; vel ſanguinem ad partem affectam concitant & mouent, vt partis calor nimius, dolor ex vulnere, lapſu, contuſione, fractura, luxatione, & ſimilibus cauſſis, vel partis affectæ imbecillitas cum aliarum partium tranſmittentium robore. Nunquam tamen inflammatio per congeſtionem paulatim factam generatur, ſed per ſanguinis ſubitum affluxum. Etſi enim fieri poſſit, vt in parte aliqua humor aliquis ſenſim colligatur, qui poſtea cumulatus in parte dolorem excitare incipiat: tamen non prius inflammatio excitatur, antequam dolor facit, vt ſanguis copioſior ſubitò affluat.

Cauſſæ remotæ.

Hic tamen notandum, etſi ſanguis inflammationis cauſſa & continens & antecedens eſt, vt tamen ad partem affectam moueatur, in iis inflammationibus quæ ſine cauſſa euidente, vt vulneribus, contuſionibus & ſimilibus excitantur, cacochymiam, & præcipuè humores acres & bilioſos primã cauſſam eſſe. Vbi enim ab humoribus talibus natura vellicatur, eos tamen è corpore expellere planè non poteſt, vt partes principes ab iis liberet, ad externas eos detrudere conatur. Quod cùm præſtare non poſſit, niſi ſanguine quaſi vehiculo vtatur, & ipſe humor acris in parte in quam detruditur dolorem excitet, fit ſanguinis ad illam partem confluxus, & ex eo inflammatio. Atque hoc modo pleuritis, peripneumonia, angina, phrenitis, aurium & gingiuarum inflammatio, bubones, & carbunculi excitantur.

Differentiæ.

Differentiæ inflammationis præcipuæ ſumuntur à varietate cauſſæ continentis, atque ob ſanguinis, qui eam excitat differentiam. Phlegmone enim alia eſt vera ſeu legitima, alia non vera ſeu notha. Vera & legitima eſt, quæ excitatur à ſanguine bono, & ſecundum naturam ſe habente, ſaltem copioſiore: atque hæc abſolutè & ſimpliciter phlegmone appellatur. Spuria autem phlegmone eſt, quæ ortum habet à ſanguine non bono, neque ſecundum naturam ſe habente, quæ quidem fit dupliciter, ſi enim ſanguis naturam ſuam non amittit, nec ſubſtantiam mutat, ſed alios tantum humores admiſtos habet, tunc tres nothæ inflammationis oriuntur ſpecies.

Differentiæ.

Nimirum ſi bilis ſanguini inflammationem parienti ſit admixta, appellatur φλεγμονὴ ἐρυσιπελατώδης: ſi pituita, φλεγμονὴ οἰδηματώδης: ſi melancholia, φλεγμονὴ σκιῤῥώδης. Si verò ſanguis ſubſtantiam mutet, nullum tumoris ſanguinei genus excitat. Nam ſanguis, vt hac de re ſcribit Galenus, *l.2. de differ. febr. cap. 9.* ſi ſupra modum aſſetur, pars eius ſubtilior ac pinguior in flauam bilem conuertitur, quæ autem craſſior, in atram.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Signa inflammationis, vt ex definitione colligere eſt, ſunt calor, dolor, tumor & tenſio, renitentia, rubor, pulſus. Primò calor adeſt, tantus in hoc genere tumoris, vt etiam nomen ab eo acceperit, & excitatur quidem neceſſariò pluribus de cauſſis. Nam

1. primum ſanguis, qui copia ſua phlegmonem excitat, calidus eſt, & illam ſuam caliditatem etiam parti affectæ communicat. Deinde cum à copia ſanguinis & interdum etiam aliqua craſſitie omnes pori ita repleantur & obſtruantur, vt calidæ exhalationes non ſatis emitti & calor ventilari, vt par eſt, non poſſit, retentis illis exhalationibus & fuliginibus calor augetur. Quibus quoque tertia cauſſa accedit, putredo nimirum. Nam ſanguis in parte inflammata contentus tandem putredinem concipit, à qua, vt in aliis etiam rebus, calor excitatur, & parti inflammatæ communicatur. Atque calor nunc maior, nunc minor eſt, pro cauſſarum illarum magnitudine & incremento.

2. Secundum ſignum eſt dolor. Cùm enim duæ euidentes ſint doloris cauſſæ: Intemperies & ſolutio continui, vtraque locum habet in inflammationibus. Caliditas quidem inſignis per ſuam intemperiem primò dolorem excitat: copia verò ſanguinis partem replendo ac diſtendendo continuum ſoluit, & continuitatem ſoluendo doloris huius cauſſa eſt. Atque dolor, qui excitatur, varius eſt, diſtendens, diuellens, premens, grauans, pro varietate affectarum partium, præcipuè autem dolor pulſans adeſt, qui etiam propterea inter ſigna propria phlegmones peculiariter recenſetur, de quo poſtea.

3. Tertio adeſt tenſio. Cum enim copia ſanguinis non ſolum venas & arterias, ſed etiam totam partis ſubſtantiam repleat, omnia diſtenduntur, præſertim cutis, quæ neceſſario, vt partibus reliquis omnibus circumiecta & membranoſam ſubſtantiam habens tenſionem & dolorem illum tenſiuum percipit.

4. Quartò renitentia ſeu ἀντιτυπία eandem illam repletionem & tenſionem ſequitur. Etſi enim pars inflammata ſua natura dura non ſit: tamen à copia ſanguinis ita repletur & diſtenditur, vt tangenti iam non cedat, ſed reſiſtat & renitatur, atque ad tactum dura appareat.

5. Quintò rubent partes inflammatæ, colorem nunc ſanguine communicante. Nihil enim in corpore humano rubet, præter ſanguinem & carnem.

6. Sextò denique in partibus inflammatis percipitur pulſus, ſeu dolor pulſatorius; cum nimirum cum dolore & ſingulari moleſtia percipitur pulſus arteriæ in parte inflammata, qui, cùm pars ſana eſſet, non percipiebatur. Vnde, vt ſcribit Galenus, *6. de loc. aff. cap. 7.* non omnibus partibus accidit dolor pulſatorius, ſed his ſaltem, quæ arterias habent notatu dignas, & partem ſenſu præditam, & vbi ad notabilem magnitudinem inflammatio attollitur. Dolor autem iſte pulſatorius inde accidit, quod quando arteriæ attolluntur ac diſtenduntur, partes inflammatæ arteriæ ſeſe diſtendenti ob copiam ſanguinis non liberum locum relinquunt, ſed ab arteria ſeſe attollente diſtenduntur, quæ diſtenſio dolorem excitat. Atq; hic dolor pulſatorius tummaximè ſentitur, cum inflammatio ad ſuppurationem tendit. Tunc enim ſanguis quaſi ebullit & efferueſcit. Vnde etiam maius ſpatium occupat, partemque magis diſtendit, à qua poſtea arteria in diaſtole comprimitur, & ipſa rurſum vicinas & circumiacentes partes comprimit.

Dolor pulſatorius quomodo fiat.

Prognoſtica.

Prognoſtica Inflammationis terminatio. quod triplex.

In Inflammatione duo imprimis præſagire oportet Euentum ſiue terminationem eius, & tempus terminationis. Euentus autem bonus eſt, quando natura vincit materiem inflammationem parientem; quod accidit, quando tumor vel reſoluitur, & materia inſenſibiliter exhalat, qui optimus ſolutionis inflammationis modus eſt; vel quando materia in pus mutatur, & ſuppuratur: aut euentus malus eſt, vel potius peſſimus, quando natura non vincit materiam, quod euenit, quando inflammatio, ſi eſt externa, euaneſcit, & ad partes internas retrocedit, vel ſuperato & extincto calore naturali membrorum putreſcit, & gangræna corripitur, adeo vt niſi mox præcidatur toti corpori labes & interitus immineat: aut neuter euentus ſequitur, vel vt nonnulli appellant, abſolutè malus, quando tumor induratur, & reſolutis ac diſcuſſis partibus tenuioribus, craſſioribusque relictis, inflammatio in ſcirrhum degenerat. Quid autem horum ſperandum aut expectandum ſit, ex collatione roboris naturæ cum materia morbifica colligi poteſt. Nam ſi materia non ſit adeò multa, non craſſa non loco nimis profundo ſita, non ſub craſſa & denſa cute concluſa; ſi corpus non eſt impurum, & natura fortis eſt: reſolutio, & per inſenſibilem tranſpirationem euacuatio ſperari poteſt. Si verò materia eſt copioſior, & craſſior, loco profundiore contenta & ſub cute denſiore concluſa, ſuppuratio eſt expectanda. Materiam ad interiora retrocedere indicium eſt, cum tumorem imminui videmus, etſi nulla repellentia fuerint adhibita. Extinctionem caloris imminere indicatur, cum calor, rubor, dolor, pulſus imminuitur, nihilominus remanente tumore, de quo plura poſtea, vbi de gangræna agetur. In ſcirrhum denique tunc abit plerumque inflammatio, quando materia eſt nimis viſcoſa & dura, & calor naturalis fortis, vel mox in principio nimis fortia diſcutientia adhibentur, quæ tenuiores partes diſcutiunt, & craſſas relinquunt.

Tempora inflammationis.

Tempus euentus vt cognoſcatur, tempora inflammationis vt nota ſint, oportet, atque eadem etiam propter curationem diligenter ſunt cognoſcenda. Niſi enim tempora inflammationis habeantur cognita, facilè peccari poteſt, dum non debita cuique tempori adhibentur remedia. Habent autem inflammationes vt alij tumores ac morbi quatuor tempora, principium, augmentum, ſtatum, & declinationem. Principium eſt, cum implentur partes ſanguine, & tumor, dolor, ac tenſio adhuc exigua eſt. Quando verò pars iam in maiorem molem attollitur, atque ita tumor, dolor, ac tenſio augetur, augmentum eſt.

Status eſt, quando tumor, tenſio, dolor, ac omnia ſymptomata ſunt vehementiſſima. Declinatio denique eſt, cùm materia tumorem efficiens imminuitur, & dolor, calor & alia ſymptomata remittunt, vel materia in pus mutatur.

Verum hæc tempora alias longiora ſunt, alias breuiora, & inflammationes aliàs citius, aliàs tardius terminantur. Nam vt Galenus docet, *6. aph. 49.* breuiore tempore digeritur, quod tenuioris eſt ſubſtantiæ; longiore, quod craſſæ vel lentæ, multoque longius tempus requirit, quod craſſum & viſcidum fuerit. Et quæ carnoſas partes obtinet inflammatio, acuto ſi termino, qui dies 14. eſt, ſubnectitur. Mollior enim & rarior eſt carnis ſubſtantia. Ligamentorum autem, tendinum & neruorum ſubſtantia, cù ſit denſior & durior

atque ita difficilius fluxionem recipiat, eadem de cauſſa etiam eam difficilius dimittit, & inflammatio in iis longiore tempore ad ſtatum peruenit, tardiuſque curatur; vltra dies tamen quadraginta non prorogabitur curatio, ſi & Medicus omnia rectè agit, & æger obtemperat.

Indicationes & curatio.

Indicationes & curatio.

Cùm Inflammationis cauſſa continens ſit ſanguis, qui p. n. in partem affluxit, curatur, ſi ſanguis ille ex parte affecta remoueatur, & ne amplius ad partem affectam confluat, caueatur, atque ita cauſſa cum continens, tùm antecedentes tollatur. Cùm enim morbus remoueri non poſſit, niſi cauſſa eius ſublatâ; & cauſſæ eo ordine tollendæ ſint, quo ſeſe conſequuntur, fluxio primò tollenda eſt. Tollitur autem fluxio, ſi curetur, ne ſanguis in corpore abundet, & qui abundat ad partem affectam non confluat; quod effectum datur commodiſſimè Venæ ſectione. Venæ enim ſectione & abundantis ſanguinis copia imminuitur, & idem à loco affecto reuellitur; vnde magna vtilitas eſt Venæ ſectionis in inflammatione, vt nunquam ferè omittenda ſit, ſi vires permittant. Et vix tutò alia remedia hîc applicantur, niſi præmittatur Venæ ſectio, & ſanguinis copia imminuatur. Et enim ſi repellentia adhibeamus corpore adhuc pleno, metuendum eſt, vt materia ab aliis partibus recipi non poſſit, & ne ad partem aliquam confluat. Digerentia verò vt potè calida, ſi corpore adhuc pleno adhibentur, metuendum eſt, ne plus materiæ attrahatur, quàm diſcutiatur.

Fluxionis Curatio.

Venæ ſectionis in inflãmatione vtilitas.

Purgatio.

Etſi quoque cacochymia non eſt cauſſa inflammationis: tamen cum raro aliquod corpus reperiatur, quod omnis cacochymiæ ſit expers, purgationem inſtituere non inutile eſt, qua præmiſſa medicamenta poſtea alia etiam commodiùs adhibentur. Et monuimus ſupra, etſi inflammationes à ſanguine præcipuè ortum habeant, occaſionem tamen ſæpiſſime præbere humores vitioſos & cacochymiam, & quidem imprimis humores calidos. Ab iis enim ſi natura vellicetur, & ſtimuletur, eoſque è corpore expellere non poſſit, in alias partes deponere conatur: cùm verò id præſtare non poſſit, niſi ſimul ſanguinem eò mittat, & humore acri ad partem aliquam tranſmiſſo dolor excitetur, confluxus ſanguinis ad partem illam, in quam natura humorem vitioſum deponere conatur, excitatur, atque ita inflammatio generatur. Et hinc ex cacochymia excitatur ſæpè pleuritis, peripneumonia, angina, phrenitis.

Deinde etiam ſanguis ſubtrahitur, & non copioſior generatur, ſi cibus non exhibeatur, qui vel copia ſua vel ſubſtantia nimis nutrit, & ad ſanguinis copioſioris generationem facit. Quapropter æger à Vino abſtineat, ac tenui diæta vtatur, quæ & ſanguinis multi generationem prohibet, & ſi copioſius ſit, eum paulatim minuit.

Ne autem ſanguis ad partem affectam confluat, præcauebitur, ſi ea, quæ pro motu ipſi ſunt neceſſaria ipſi adimamus, & tenuitatem eius atque mobilitatem nimiam corrigamus, viaſque per quas moueri debet, conſtringamus, & eum à parte affecta retrahamus & reuellamus. Sanguis itaque, ne ad partem affectam confluat, alterandus, repellendus, intercipiendus & deriuandus eſt.

Alteratio ſanguinis.

Alteratio ſanguinis eſt neceſſaria, vt is ſi nimis ſit calidus, tenuis & mobilis, refrigeretur, incraſſetur, & ad motum ineptior reddatur; quam etiam plerumque adhibere conuenit ob febrem, quæ ferè phlegmonem comitatur, aut Epatis caliditatem. Rarum enim eſt, vt ii quos inflammatio alicuius partis infeſtat, febrem non ſentiant. Quapropter vtendum medicamentis *è cichoreo*, *endiuia*, *violis*, *lactuca*, *acetoſa*, *hordeo*, *ſeminibus frig. maior. ſucco citri*, A *granator.* & ſimilibus Et ſi ſanguis ſit tenuior & calidior, etiam ea quæ adſtringendi vim aliquam habent, vt ſunt *roſæ*, *portulaca*, *plantago*, & ſimilia addenda. Videndum tamen ne venæ ſint anguſtæ, aut obſtructiones in viſceribus, ne adſtringentium vſu obſtructiones gignantur, vel augeantur.

Non ſolum autem ſanguinem alterantia contraria ſunt adhibenda, ſed & amouenda & omittenda ſimilia & quæ eas, quas iam abeſſe decebat, qualitates inducunt vel augent. Aër nimirum calidus vitandus crapula fugienda, & vinum non bibendum, aut ὀλιγοφόρον propinandum; motus validus omittendus, & quieti potius indulgendum, ab ira & Venere abſtinendum.

Reuulſio

B Reuulſio deinde inſtituenda, humorque in contrarium eſt auertendus, id eſt, efficiendum, vt humori contrarius motus concilietur, & ad partum ei, ad quam vergit, contrariam moueatur, atque ita in partem affectam non confluat. Humoris enim in partem aliquam influentis in contrariam auerſionem ſeu tractionem reuulſionem eſſe, meritò pro confeſſo, & ab Hippocrate conſtituto principio accipimus. Nam, vt ait Galenus, *l. 5. meth. med. cap. 3.* hoc Hippocratis inuentum eſt, reuulſionem fieri ad contraria. Etſi autem quid contrarii nomine intelligendum ſit multum diſputetur à Medicis; tamen planam & expeditam eſſe Galeni ſententiam exiſtimamus, ſi ea, quæ paſſim hac de re tradit, colligamus, & quæ in reuulſione conditiones requirantur, vi- C deamus. Per contrarium autem à Galeno nihil aliud intelligi, quàm partes contrarias, & quidem à parte affecta diſſitas ac remotas, paſſim ex eius ſcriptis patet. Ita enim 4. *meth. med. cap. 6.* ſcribit: *Si perpetuum eſt, quod ab eo didicimus, incipientem fluxionem ad contraria trahendam eſſe, fixam verò iam in laborante particulâ vacuandum, vel ab ipſâ particulâ, quæ affligitur, vel à maximè vicinâ: in promtu nobis & de ſanguinis detractione colligere nunc eſt quod in principio hæc à longinquo: poſtea ab ipſis affectis partibus ſit molienda.* Et quam remotionem, ac quam longitudinem intelligat, 5. *method. med. cap.* 3. explicat; *Reuulſio*, inquit, *in iis, quæ ſupra ſunt omnibus, deorſum ſemper agitur, ſurſum in his, quæ ſunt infra. Præterea à dextris ad ſiniſtra, ſimili-* D *ter ab his rurſum ad illa; ſimiliter ex iis, quæ intus habentur, ad ea, quæ foris ſunt: contraque ab his ad illa.* Cùm enim reuulſionis ſcopus ſit, non humores illos euacuare, qui iam in affecta parte continentur, ſed influentes potius, & partem mittentem potius, quam recipientem reſpiciat: hoc certè in omni reuulſione requiritur, vt motum fluenti contrarium concilict, ita vt ad partem affectam amplius non moueatur: & proinde neque ex parte affecta, neque ex proxima fieri poteſt, ſed potius ex oppoſitis, & quantum quidem fieri poteſt, ab affecta parte remotiſſimis vnde etiam contrarietatem hic non quæuis oppoſitio conſtituit, neque quæuis oppoſitio in reuulſione locum habet, ſed illa ſolum quæ *alleg. cap.* E 3. *l. 5. meth. med.* Galenus recenſet, ſurſum ſcil. & deorſum, à dextris ad ſiniſtra, ab his, quæ ſunt intus, ad ea, quæ ſunt extra & contra. Si tamen exigua ſolum adeſt diſtantia, commodè reuellere non poſſumus, à partibus interioribus ad exteriora, ſed ſolum tum vbi maior eſt diſtantia. Oppoſitio verò quæ eſt ante & retrò, ſeu ſecundum partes anteriores & poſteriores, in reuulſione hac quæ ſimpliciter & abſolutè reuulſio dicitur, locum non habet. Neque enim ſi aliquis affectus ſit in poſteriore parte capitis, mox frontis venæ pro reuulſione aperiendæ, cum id præſente plethora & fluentibus adhuc humoribus ſine inſigni periculo fieri non poſſit. Verum plura de re-

Cõtrarietas in reuulſione

de reuulſione, *lib. 5. Inſtit. part. 2. ſect. 1. c. 18.* dictū.

Reuulſio quotuplex.

Vt breuibus ea, quæ ibi dicta ſunt, & dici poſſunt, contrahamus, notandum primò reuulſionem eſſe duplicem, vnam quæ fit cum humoris euacuatione, qualis eſt, quæ fit per venæ ſectionem & cucurbitulas ſcarificatas; aliam, quæ fit ſine humoris euacuatione, qualis eſt, quæ fit per frictiones, ligaturas, cucurbitulas non ſcarificatas. Hæc non niſi ad remotiſſima fieri poteſt: cum ſi in partibus propinquis inſtituatur, humor, qui ſaltem mouetur, & non euacuatur, facilè ad partem affectā ruere poſſit. Et ideò hæc etiam locum habet in inflammatione, quæ ſenſibilem & ſubitam ſanguinis euacuationem requirit.

Reuulſio per venæ ſectionem.

Deinde reuulſionem, quæ fit per venæſectionem quod attinet, hoc ſaltem notandum, quo obſeruato, multæ intricatæ hac de re controuerſiæ decidi poſſunt, nimirum dandam eſſe operam, vt ſanguini contrarius motus concilietur, & quantum fieri poteſt, ad fontem, vnde fluit, attrahatur. Et cùm ſanguinis fons ſit Epar, & maxima ſanguinis copiā in venā cauā circa Epar contineatur, laborandum, vt ſanguis, qui ad partem inflammatam fluit, verſus fontem retrahatur, imò ſi fieri poſſit, in partem etiam oppoſitam, ita tamen, vt ſanguis, qui fluit, retrahatur. Ideóque in omni reuulſione id agendum, vt ſanguini talis motus concitetur, per quem non ad partem affectam concitetur, ſed potius à parte affectā retrahatur. Quomodo autem hoc in qualibet parte fieri poſſit, hic exponere prolixum foret, dictumque ea de re eſt alibi in particularibus affectibus.

Atque ex his, vt opinor, quā ratione inſtituenda ſit reuulſio in inflammationibus, ſatis patet, vt de recta adminiſtratione multa addere opus non ſit.

Reuulſio quando inſtituenda.

Cùm enim reuulſio competat humoribus fluentibus, non iis, qui iam fluxerant, & in parte affecta ſubſiſtunt, in principio inſtituendam eſſe manifeſtum eſt. Hoc tamen non ita accipiendum eſt, quaſi in cuiuſcunque inflammationis principio reuellendum ſit,

quibus modis.

nam ſi non magna adeſt ſanguinis copia, aut eius impetus non eſt magnus, repellentia & deriuantia ſufficiunt. Tum ſolùm autem eſt adhibenda, cum ſanguis eſt copioſius, eiuſque ruentis maior impetus, & pro maiore vel minore vehementia motus ac copia ſanguinis, etiam fortiora vel minus fortia auxilia reuulſoria adhibenda ſunt. Maior autem eſt illa reuulſio, quæ fit cum effuſione materiæ, quàm quæ ſine ea fit. Inter omnia autem eſt efficaciſſimum remedium reuulſorium venæſectio, quæ ipſa nunc efficacius; nunc debilius reuellit, prout maiores vel minores venæ aperiuntur. Maiores aperiendæ ſunt, dum maiori cum impetu ſanguis fluit; Minores, cùm minore impetu. Auxilia enim cum præcipiti motu materiæ celeritate contendere oportet. Vnde rectè ſcribit Fernelius, *lib. 2. meth. med. cap. 7.* capitis ex plenitudine affectus, cùm interiores, tùm exteriores, reuellit ſecta cubiti humeraria vena, dextros quidem dextra, ſiniſtros, ſiniſtra. At ſi ſegnius & ignauius id agendum erit, vt cum anteuertere ac morbos futuros præcauere conſilium eſt, ſecabitur, quæ directè iam pollicem & indicem manus contendit, niſi fortaſſis aliunde quàm ab humeraria ducat originem. Ex his verò quæ inter clauiculas & renes poſita ſunt, reuellit ſecta interior celerius, & maiori vi in cubito. Tardius verò & ſegnius in manus ramo, qui inter annularem & minimum digitum porrigitur.

Repulſio.

Repulſio ſubſequi ſolet reuulſionem. Auxiliantur enim quaſi ſibi mutuò reuulſio & repulſio, vnde vtrumque remedium in magnis inflāmationibus adhiberi debet præcedat tamen reuulſio. Nam repellentia corpore adhuc pleno tutò adhiberi non poſsūt, cum vaſa adhuc plena locum humori repulſo vix concedant; ſi verò præmittatur reuulſio, vbi ea opus eſt, repellentia poſtea tutius adhibentur. Repellētia n. & humorem influentem alio propellunt, eumque adituum in partem laborantem non permittunt, & eum qui recens influxit, & in vaſis capillaribus hæret, reprimunt, partémque affectam ſanguinis copia ita liberant. Etſi verò euidens eſt repellentium vtilitas, vt incipientes fluxiones ſolo repellentium vſu ſiſtantur, & pars, quæ in tumorē attolli incipiebat, iterum detumeſcat; tamen ſēper ea adhibere non licet. Etenim vt hoc iam non repetamus, corpore pleno reuulſionē nihil prodeſſe, verum etiam cum periculo tentari, nō adhibere licet repellentia, cum maius incommodum ex repulſione ſanguinis, quàm ex inflammatione metuēdum eſt, quod fit 1. ſi humor ſit malignus, venenatus & peſtilens, quem quidē ſi natura ab interioribus ad exteriora propellat, non decet eum ruſum ad interiora propellere, ne ad partes interiores retrocedat, maioremque morbum efficiat, & hominem iugulet.

Quæ [illegible] repellentia [illegible] [illegible].

Quod idem etiam eſt obſeruandum in alio humore quocunque, quem natura rectè agēs per criſin in aliquam partem reiicit. Natura enim dum rectè agit in motu ſuo impedienda non eſt. 2. Repellentia non tutò adhibentur in partibus ignobilibus, iiſque quas natura, vt partium nobilium ſuperfluitates exciperent, condidit, ad quas interdum humores, quibus nobiliores partes grauantur, deponere ſolet, vt ſunt glandulæ in inguinibus, ſub axillis, poſt aures. Iis n. partibus ſi adhibeantur repellentia, metus eſt, ne materia ad nobiliores & principes partes recurrat. 3. Sūt porrò & alia loca, aliæque partes, quibus commodè non adhibentur repellentia, vt quæ partibus nobilibus nimis propinquæ ſunt & vicinæ. Idem enim metuendum eſt, ne materia repulſa partem nobilem occupet, maiúſque malum creet. 4. Aut quæ loco nimis profundo ſita ſunt. Neque enim ad tales partes repellentium vis pertingit, ſed potiùs repellentium vſu eæ magis replentur. Nam dum per repellentia partes exteriores contrahuntur & ex iis humores intrò pelluntur, in partem affectam quaſi truduntur, quæ inde magis repletur.

Quo tem[illegible] [illegible] repellentia.

Quo autem tempore adhibenda ſint repellentia, facilè patet. Nimirum cùm repulſionis hic ſit finis, vt humor, qui influit, aditu prohibeatur & reiiciatur, in principio, dum adhuc fluit materia, rectiſſimè adhibentur. Hoc tamen ſemper obſeruandum, vt antè etiam dictum, ne corpus plenum ſit. Si enim corpus adhuc plenum eſt, repellentia tutò non adhibentur, cum ſanguis liberum retrocedendi locum nō habeat, & vel in partem magis impingatur, vel in nobiliorem aliquam irruat, maiúſque periculum creet. Cùm verò & in augmento adhuc nonnihil ſanguinis fluat, etiam tùm adhiberi poſſunt repellentia, ſed non ſola, vnde iis aliquid ex digerentibus miſcendum eſt, vt ſimul etiam aliquid à calore attenuetur, & in halitus conuertatur.

Repellentia cum digerentibus quomodo miſcenda.

Qua ratione autem miſcenda ſint repellentia cum digerentibus, docet Galen. 6. *de compoſ. med. ſ. loco cap. 1.* Quemadmodum, inquit, in principio commoda ſunt pharmaca id quod influit repellentia, ſic poſt principium, neque ad finem pharmaco eſt opus ex vtriſque mixto, repellenti videlicet & diſcutiente facultate prædito, ac primo quidem tempore aſtringens præcellere oportet, ad finem verò diſcutiens. Interpoſito verò tempore æquales vtrinque partes eſſe oportet. Cum autem alibi Galenus diuerſum nonnihil ſentire videatur, vt dubitari poſſit, an in principio digerentia etiam ſint admiſcenda, an ſolis repellentibus vtendum, & an in ſtatu ſola digerentia applicanda, an verò repellentia admiſcenda, rectè hæc accipienda ſunt. Et quidem ita. Cum enim temporum inflammationis quodque ſuſum initia ſiueque quaſi tempora & ſpacia diuidi poſſit, ſint

præcedentis participat naturam principii ſequentis, A & cum eo ferè conuenit. Hinc in primo ferè inflammationis principio, ſeu ea principii parte, quæ ab augmento adhuc longius diſtat, ſolis repellentibus vtendum. Vergente autem ad augmentum principio ſeu ea principij parte, quæ iam progreſſa, augmento propinqua eſt, admiſcere digerentia vtile eſt. In augmento & principio ſtatus æqualiter ferè miſcenda ſunt digerentia & repellentia. Etſi enim ſanguis ampliùs non fluat; tamen cùm non adeo ſit impactus, aliquid eius adhuc repelli poteſt. In medio poſtea ſtatus digerentia præpollere debent: In fine ſtatus eadem ſola adhibenda, quod ipſum quoque tandem in inflammationis declinatione faciendum.

Repellentia qualia. Porro vt ad ipſam materiam medicam accedamus, B repellentia omnia ſunt frigida, vt eſt apud Galenum *l. 5. de ſimpl. med. fac. cap.* 17. Vt enim calidum attrahit, ſic frigidum à ſe repellit. Sed vt calidum non per ſe eſt principium motus localis, ſeu attractionis, ſed per accidens, quatenus nimirum humidum in vapores reſoluit in cuius poſtea locum, ne vacuum relinquatur, vicina ſuccedunt, ita etiam frigus per ſe non repellit, ſed per accidens quatenus nimirum conſtringit, quo motu conſtrictionis craſſiores partes coëunt, tenuiores exprimuntur. Frigus autem illud interdum adiunctam habet humiditatem, interdum ſiccitatem. Vnde etiam duo ſunt repellentium genera: Vnum humidum & frigidum ſeu aqueum: quotuplicia. Alterum frigidum & ſiccum terrenumque, & vt Galenus, *l. alleg.* loquitur, partium craſſitiem coniunctam habet. Quæ è genere poſteriore ſunt, cùm præter frigiditatem etiam vim adſtringendi habeant, fortius & duplici vi, tùm frigiditate, tum adſtringente facultate repellunt. Mitiora ſunt autem illa frigida & humida, quæ propterea humores tenues ſolùm in ſuperficie poſitos, & minus copioſos repellere poſſunt atque commode adhibentur, cum calor & dolor vrgent. Non ſolum enim prohibent humoris influxum, ſed & calorem temperant, & laxando dolorem nonnihil mulcent. Repellentia autem cum adſtrictione in aliis caſibus competunt; & præcipuè, ſi ob debilitatem partium ſit fluxio, ac dolor non nimis vrget, D Roborant enim partem recipientem, ne humorem influentem recipiat, & eum, qui influxit, repellunt. Proſunt quoque ſi vaſa per quæ ſanguis fluit, ſint ampla; ſicut cum eadem ſunt exigua & anguſta, mitiora ſufficiunt. E priorum genere ſunt: *Sempervivum, vmbilicus Veneris, lactuca, portulaca, intybum, ſolanum, ſuccus cucurbitæ, lens paluſtris, pſyllium, nymphæa, atriplex, violæ*, & omnia frigida, quæ humore aqueo imbuta ſunt. Sed inter hæc ipſa tamen etiam quidam gradus ſunt, & maiorem alia, alia minorem habent efficaciam. Vmbilicus ♀, pſyllium, minus repellunt quam lactuca, ſemperuiuum, portulaca, ſolanum

Repellentia cum adſtrictione ſunt *roſarum flores & capita, folia rubi, vitis, ſantalum, meſpila, ſorbi fructus, pyra ſylueſtria, mala cydonia, myrti folia & fructus, balauſtia, thus, malicorium, acacia, bolus Armenus, terra ſigill. ſang. dracon. nuces cupreſſi* E *& folia, quercus fol. gall. immatur. ceruſſ. litharg. corall.*

Ex his poſtea varia componuntur medicamenta, pro diuerſitate morbi & circumſtantiarum. Ex plantis enim vel ipſa folia cruda imponuntur, vel ſi ob aſperitatem id commodum non eſt, in aqua coquuntur, qua lintea vel ſpongiæ imbuuntur & imponuntur. Vel ſuccus exprimitur, & eodem modo applicatur. Galenus, oxycrato ſpongiam imbuit, eamque parti applicat. In eundem vſum conuenit *oleum roſ. myrtinorum vnguentum roſat. cerot. infrigid. Gal.* A *ſantalinor.* Vtile eſt ac in frequenti vſu Chirurgis & hoc quod

℞. *Album. ouor. & aq. roſ. part. æq.* quæ conquaſſantur & commiſcentur diligenter, iiſque ſtuppæ vel panni linei imbuuntur, & parti imponuntur.

Vel ℞. *Farin. hordei*, quæ coq. in † *& ſucco plantag.* ac parti laboranti imponitur. Galen. 2. *ad Glauc. cap.* 2. cataplaſma commendat. ex *ſemperuiuo, cortic. malor. punicor.* cum Vino decoctis, & *Rhu* vel *Sumach* & farina hord. compoſitum. Hoc enim vt Galenus ait, in talibus optimum eſt, atque ad omnia ferè, quæ intendimus, efficax. Repellit enim quod influit, atque id, quod continetur, exiccat & membra circumſtantia roborat.

Poteſt autem ita componi:

B ℞. *ſemperuiui* ℥. iij. *farin. hord.* ℥. ij. *malicorii* ℥. j. *ſumach.* ℈. x.

Contuſis contundend. coq. in vino pro Cataplaſmate. Galenus etiam vtitur Emplaſtro diachalcith. cum ol. roſar. aut myrtino diſſoluto. Sunt & hæc commoda;

℞. *Plantag. roſar. lactuc. portulac. ana* M. i. Coq. in aq. cui parum aceti permiſtum ſit & addatur *farina hordei.*

Vel ℞. *ſucci ſemperuiui, plantagin. potulac. ana* ℥. j. ß. *farin. hord.* ℥. j. † ℥. ß. *ol. roſ. q. ſ.* Coq. in formam pultis.

Vel ℞ *malicor. ſantali rubr. ana* ℥. ß. *boli armeni* Vnc. ij. *farin. hord.* Vnc. j. *ſucci ſemperuiui* Vnc. i. ß. *ol. roſar. mirtini ana quantum ſufficit.* F. Ca- C taplaſma.

Vbi maiore repulſione opus eſt, & pars fert, paulò fortiora vſurpanda.

Vt ℞. *boli armen. ſanguinis draconis ana* Drach. i. *rad. conſolid. mai.* Vnc. ß. *farin. hord.* Vnc. iii. F. pulu. qui cum opus eſt cum aq. vel †, vel aq. roſ. & alb. oui in formam Cataplaſm. redigitur & apponitur.

Intercipientia quæ & defenſiua vulgò nominantur, eadem ſunt cum repellentibus, ſaltem loco, cui applicantur, differunt. Intercipientia & defenſiua. Nam repellentia ipſi loco inflammato applicantur, intercipientia verò & D defenſiua partibus & viis per quas humor ad partem affectam confluit, vt in itinere intercipiatur ipſique via, ne ad partem laborantem pertingere poſſit, intercludatur. Et quidem applicantur commodiſſimè locis ex carnibus, atque iis in quibus vaſa magis patent, & conſpicua ſunt, vt in articulis & ſupra articulos. Veluti ſi inflammatio ſit in manu ad carpum applicantur, ſi inter carpum & cubitum, ſupra cubitum, ſi in humero ad ſummum humerum; ſi in pede, ſupra malleolum; ſi in tibia, ſupra genu.

Sunt autem intercipientia omnia frigida, ſicca, Qualia. & adſtringendi facultate prædita, inter quæ tamen cùm non exigua ſit differentia, vt de repellentibus modò dictum eſt, mitioribus vtendum eſt in corporibus tenerioribus, vbi fluxio non eſt magna, venæ anguſtiores, tempus hybernum. Valentiora autem vſurpanda in corporibus durioribus, E fluxione maiore, vaſis amplioribus, tempore æſtiuo. Adhibentur verò medicamenta intercipientia variis modis. Nam vel ſucci, vt cydonior. granator. plantag. ſemperuiui, rubi; vel decocta ſantalor balauſtior. myrtillor. ſumach, roſar. vel aq. roſ. plantag. ſemperuiui; vel † & oxycratum, vſurpantur, iiſque lintea imbuuntur & articulis partibuſque intermediis applicantur, vel adſtringentia pulueriſata & liquidis miſta adhibentur. Vulgare defenſiuum eſt quod

℞. *boli Armeni ſanguinis draconis terræ ſigillatæ ſantal. omnium ana* Vnc. i. *ol. roſar. myrtin. ana q. ſ.*

ceræ parum, aceti roſ. Vnc. j. Miſc. & coqu. ad aceti conſumt. Meritò tamen in his oleum ſuſpectum habetur, vt & cera. Nam pingui & vnctuoſa ſua ſubſtantia partes emolliunt, & ſi diu inhærent quoque calefaciunt. Ideoque tutius eſt, pulueres tales ſolùm cum aq. roſ. vel oxycrato, & ſi fortius adſtringere velimus, cum albumine oui conquaſſato mixta applicare. Ita enim tenacius parti adhæreſcunt, eamque conſtringunt.

Vt ℞. *boli Arm. ſang. drac. ana* Vnc. i. *flor. roſ. rubr. balauſt. myrtillor. ſantal. rubr. cortic. granatorum ana* Vnc. Sem. Fiant puluis, qui poſtea cum *alborum oui & aqua roſarum* vel † q. ſ. miſceatur.

Deriuatio. Deriuationem denique etiam h. l. adhibere poſſumus, quæ ſanguinem illum reſpicit, qui in partem quidẽ iam influxit, nondũ tamen extra venas in partis ſpacia effuſus eſt, ſed adhuc in venis fluctuat. Neque enim ſanguis, qui iam parti impactus eſt, aut iam concoqui, aut in pus mutari incipit, deriuari poteſt, cum & craſſior iam euaſerit, & ad locum in quo non facilè refluere poſſit, conſiſtat, atque ita ad motum ineptior ſit, & à natura ad concoctionem auidius retineatur. E quo facilè patet, quo tempore inſtituenda ſit deriuatio, nimirum in principio quidem inflammationis non tamen mox in primo morbi inſultu, ſed verſus augmentum iam vergente principio, quando ſcilicet reuulſione & euacuatione iam adhibita & præmiſſa, ſanguis amplius non adeo copioſus eſt, nondum tamen partibus tenaciter inhæret, ſed adhuc fluxilis eſt. Quare & illud, quod ſparſim vſurpatur, conſiſtente inflammatione deriuationem adhibendam eſſe, id non de ipſo ſtatu aut declinatione morbi accipiendum eſt, ſed potius de poſteriore principii parte.

Quomodo. Atque in deriuatione illa venarum cum parte affecta communitas, cuius ſupra mentio facta, maximè obſeruanda eſt. Si enim ſanguis, qui in venis partis affectæ eſt, deriuatione ad vicina trahi debet, omnino talis eligenda eſt Vena quæ ad partem affectam pertingat, quæ ſi aperiatur claram & euidentem vtilitatem affert. Modum autem quem in miſſione ſanguinis pro deriuatione ſeruare debemus, tradit Hippocrat. 7. *de vict. rat. in acut. t.* 10. eouſque *inquit*, ſanguis eſt auferendus, donec rubicundior & flauior multum, vel pro rubeo liuidus fluxerit. Quicquid enim vt Galenus docet ibid. ſanguinis in phlegmone continetur, id caloris abundantia in colore permutatur reliquum autem in omnibus partibus ſimile permanet. Eam ob cauſſam ſanguine, qui in totum corpus ſpargitur, pituitoſo exiſtente, rubicundior ſanè erit, qui in eo, quod phlegmone obſidetur, latere, continetur. Quod ſi ſanguis in totum corpus diffuſus rubicundior fuerit, is procul dubio qui ad phlegmonem eſt aduſtus affatusque, in nigrum mutabitur. Coloris itaque mutatio ex parte affecta ſanguinis tranſlationem ſignificat, quæ tamen ob virium imbecillitatem ſemper expectari non poteſt.

Atque his modis humores, qui ad generationem phlegmones confluunt, à parte affecta remoueri poſſunt. Ex quibus tamen repellentia & deriuantia etiam ad humoris, qui in partem affectam confluxit, amotionem nonnihil faciunt. Nam repellentia, etſi imprimis humorem, qui influit, & adhuc in venis partis continetur, reprimunt; tamen & eum, qui recens extra venas illas elapſus eſt, & nondum impactus rurſum in venas retrudere, & ex parte reiicere poſſunt. Neque enim impoſſibile eſt, humores è venis elapſos, in eaſdem remeare, ſicut id multa tumorum in cute genera docent, qui interdum in aëre frigido ſubito euaneſcunt. Deriuatio itidem etſi humores extra venas elapſos vix reuocat, tamen ſanguinem, qui in partis inflammatæ venis fluctuat, ad partes vicinas trahere & per eas euacuare poteſt.

Euacuatio. Cùm tamen rarò ſolo repellentium & deriuantium vſu tota materia ex parte inflammata euacuetur, ſed poſt eorum vſum plerumque aliquid relinquatur, aliis modis id euacuandum. Euacuatur autem dupliciter: vel inſenſibiliter, & per ἀδήλως διαπνοὴν, vel ſenſibiliter & manifeſtè. Inſenſibiliter euacuatur materia per medicamenta diaphoretica, digerentia, diſcutientia, & reſoluentia dicta. Senſibiliter per ſcarificationem & partis, pure generato, apertionem. De priore modo prius agemus & de diſcutientibus dicemus.

Diſcut. Cùm autem reſolutio vel diſcuſſio nihil aliud ſit, quàm euacuatio humoris per inſenſibilem tranſpirationem, hinc facilè manifeſtum euadit, illud quod debet diſcuti, debere eſſe tenue, non craſſum nimis; cutem ipſam non nimis denſam. Nam ſi materia nimis craſſa ſit, in vapores facilè reſolui non poteſt. Sin autem cutis nimis denſa ſit, ſicut etiam ſi materia nimis profundo loco hæreat, nec viam exeundi facilè inuenit nec medicamenta niſi fortia eò penetrant.

Digerentia. Porrò medicamenta digerentia cum omnia ſint calida vt paulò poſt dicemus, mox in principio quidem inflammationis non ſunt adhibenda, ſed tum potius vtendum repellentibus, ob cauſſas ſupra dictas. Vergente autem verſus augmentum inflammatione, aliquid digerentium repellentibus admiſcendum eſt. Atque ita ſemper quantitas diſcutientium augenda eſt, donec tandem in declinatione ſola adhibeantur. Sunt verò omnia digerentia ſeu diaphoretica calida. Reſolui enim, attenuari, & in halitus conuerti non poteſt humor, niſi à calore. Magna autem calidorum eſt differentia. Alia enim ſolum rarefaciunt, aut vaſorum orificia aperiunt, alia humores incidunt, alia attrahunt: alia etiam vrunt. A quibus omnibus differunt διαφορητικὰ medicamenta, & hanc peculiarem vim habent humores reſoluendi & in vapores conuertendi, quæ facultas non ita facilè per cauſſas deſcribi poteſt, ſed potius experientia & effectu deprehenditur. Et quod ratione definiri non poteſt, id experientia & vſu ſuppletur. Etſi autem omnia medicamenta διαφορητικὰ ſunt calida, & à certo mixtionis λόγῳ hanc vim obtinent, tamen inter ea alia ſunt fortiora, alia debiliora. Mitiora ſunt *chamæmelum, melilotus, radices althææ, ſeminum lini, fœnigræci, farina lupinor. orobi, cicerum, panis fermentatus, adeps anſerinus, oleum vetus.* Fortiora ſunt, *anethum, origanum, thymus, pulegium, hyſſopus, calamintha, marrubium, radix ireos, ruta, ſaluia, ſemen aniſi, fœniculi, carui, flores ſambuci, ammoniacum, bdellium, galbanum adeps taurinus, œſypus, oleum rutaceum, laurinum.* Validiſſima ſunt: *Nitrum & Spuma Nitri, Sulphur, calx,* & ſimilia.

Leuioribus vtimur, cum materia eſt in loco minus profundo pars affecta & ipſum corpus eſt mollius ac laxius, inflammatio exigua: ſi verò maior ſit inflammatio, & materia loco profundiore ſita ipſum corpus durius & denſius, fortiora ſunt adhibenda. Cautè tamen fortioribus diſcutientibus vtendum eſt, ne per ea, diſcuſſis & reſolutis tenuioribus humorum partibus, ac craſſioribus relictis, tumor induretur, ac malum inſanabile efficiatur, quod commodiſſimè præcauebitur, ſi fortiter diſcutientibus etiam humectantia & emollientia admiſceantur. Cauendum etiã eſt, ne diſcutientia ſint mordacia, ne mordicatione dolorem excitent & fluxionem augeant.

Componuntur autem ex materia illa medicamentorum iam enumerata variæ remediorum formulæ. In fine principij inflammationis & augmento talia conueniunt.

℞. *farin. hord.* Vnc. ii. *ſem. lini*, Vnc. i. *pulu. flor. chamamel.* Vnc. ß. Coq. in aceto, & adde *ol. roſac. chamam. ping. gallinæ ana q. ſ.* F. Cataplaſma.

Vel ℞. *maluæ parietar. plantag. ana* M. i. Coqu. in aq. cui pauxillum aceti ſit admixtum, & minutim contundantur.

Contuſis adde *farin. hord.* Vnc. ii. *ſem. fænigræc.* Vnc. i. ß. *ol. roſ. chamam. ana q. ſ.* F. Cataplaſma.

Cataplaſma ad prohibendas vulnerum & alias Inflammationes vtiliſſimum.

℞. *pulu. flor. chamam. roſar. rubr. abſinth. farinæ hordei part æqual.* Coq. in *aq. pura.* F. Cataplaſma.

Vel ℞. *pulu. flor. chamamel. roſar. rubr. abſinth. farinæ hordei ana* Vnc. iii. Coqu. in *aq. communi* addatur *ol. roſar.* Vnc. i. Sem. F. Cataplaſma.

In ſtatu. In ſtatu talia poſſunt adhiberi.

℞. *flor. chamamel. meliloti folior. maluæ ana* M. ß. *roſ. rubr.* M. ii. Coq. in vino auſtero & adde *farinæ fænigraci* Vnc. i. *ol. chamamel. quantum ſ.* F. Catapl.

Vel ℞. *radic. lil. albor.* Vnc. i. *flor. chamamel. melilot. ana* M. i. *roſar. rubr. ſummitat. anethi ana* M. ß.

Coq. in *aq ſimpl.* & contundantur minutim, addaturque *farin. ſem. milii fænigræc. hordei ana* Vnc. i. *croci* Drach. ß. *ol. chamameli q. ſ.* F. Cataplaſma.

Vel ℞. *medul. panis triticei* Vnc. vi. Coq. in *aq. ſ.* & adſpergatur ſubinde *pulu. flor. chamameli, meliloti ana* Vnc. ß. *roſ. rubr.* Drach ii *croci* Drach. ß. F. Cataplaſma. In declinatione denique talia vſurpanda. In declinatione.

℞. *rad. alth.* Vnc. i. *fol. malu. origani flor. chamamel. meliloti ana* M. ß. *ſem. lini fænigrac. anethi ana* Drach. ii. Coqu. in aq. ſ. q. & F. Fotus cum ſpongia.

Vel ℞. *pulu. flor. chamam. ſambuci meliloti ana* Vnc. ß. *ſem. anethi* Drach. ii. *farin. ſem. lini, fænigr. fabar. ana* Vnc. i. *ol. anethini, chamamel. ana q. ſ.* F. Catapl.

Hoc tandem de digerentibus eſt notandum, ſi materia ſit craſſior, vt digerentia officio ſuo ſatisfacere non poſſint: danda eſt opera, vt materia apta ad diſcuſſionem & διαφόρησιν reddatur, quod fit per emollientia. Itáque tùm, quod antè etiam monuimus, non ſolùm abſtinendum à valdè calefacientib. & ſiccantibus, cùm humidum, quod eſt in tumore, diſcutiant & abſumant, materiam indurent, atque ita incurabile malum reddant: ſed etiam adhibenda malactica, quæ moderatè calefaciunt, ſimúlque non validè exiccant, verùm potius humectant, qualia medicamenta inter ipſa digerentia antè enumerata inuenire eſt, vt eſt *adeps gallinaceus, anſerinus, rad. altheæ, & lilior. albor. maluæ ſem. lini, fænigr. bdellium, ammoniacum*, & ſimilia, quæ omnia in materia craſſiore commodiſſimè adhibentur vt de emollientibus ſuo loco dicetur. Atque hoc modo materia in inflammatione contenta per inſenſibilem tranſpirationem remouetur.

Senſibiliter autem effundi diximus vel per ſcarificationem, vel per partis apertionem, poſtquam pus generatum eſt. Quantum quidem ſcarificationem attinet, eam adhibendam cenſet Galenus, *cap. 95. art. parua*, dum ſcribit: *Maximè verò euacuabis ſi in ſpatiis intermediis aliquid contineri animaduertas, & ſcarificationis auxilio, & medicamentorum quæ vim habent diſſoluendi.* Et *cap. 2. de tumor.* ſcribit: *Inuentum eſt à Medicis, tùm non modò calefacientibus diſcutere, ſed etiam aliquid ipſius ſanguinis ſenſibiliter euacuare, ſcarificationibus in cute factis.* Verùm ſciendum, hîc diligenter attendendum eſſe, an materia in pus mutari poſſit, nec ne. Si enim ſuppuratio ſperanda eſt, ſcarificationes locum non habent. Si verò materia in pus non mutetur, nec tamen etiam ſpes ſit, medicamentis planè eam diſcuti poſſe, ſcarificationes & cucurbitulæ adhiberi poſſunt. Sunt enim ſcarificationes & cucurbitulæ efficax planè remedium ad ea euacuanda, quæ in alto hærent, & quæ iam in ſcirrhum abitura videntur. Nullo modo ergò inter initia ſunt adhibendæ, ſed demum poſtquam corpus euacuatum fuerit, & phlegmone iam ſubſtiterit, ita vt ampliùs metuendum non ſit, dolore illo qui ex ſcarificatione oritur, nouam fluxionem excitari poſſe; Et tùm ſolùm, cùm illud, quod poſt reliquorum auxiliorum vſum supereſt, extrahere animus eſt. In iis tamen ſolùm partibus locum habet ſcarificatio quæ aliàs ſcarificationem ferunt. Nam ſi inflammatio in parte fuerit, cui aliàs ſcarificatio adhiberi non poteſt, nemo tam temerarius eſt, vt poſt phlegmonem pro euacuatione reliquæ materiæ ipſi cucurbitulas & ſcarificationes adhibere auſit. Sed rarò in hunc vſum adhibentur ſcarificationes.

Tutiſſima autem & maximè vulgata eſt inflammationis curatio, vt materia, quæ affluxit, diſcutiatur medicamentis anteà propoſitis: Quod ſi obtineri non poſſit, ad alteram phlegmonem curandi curationem accedendum, quæ eſt per ſuppurationem. Suppuratio.

Atque hæc omnia de pura phlegmone dicta ſunt Si verò inflammatio pura non ſit, ſed vel ad Eryſipelatis vel Oedematis, vel Scirrhi naturam declinet, medicamenta his tumoribus conuenientia miſcenda, e. tamen lege, vt ea quæ phlegmonem reſpiciunt, præualeant.

Curatio Inflammationis in abſceſſum degenerantis.

Si itaque nulla ſpes eſt, inflammationem planè per auxilia hactenus propoſita curari poſſe; quod apparet ex ſignis inflammationis intenſioribus, vt dolore magno, qui indies intenditur, pulſatione & tenſione inſigni: tum iam danda eſt opera vt materia inflammationis cauſſa quamprimum concoquatur. & in pus mutetur. Neque enim materia nondum concocta, & nondum in pus mutata, rectè euacuari poteſt, & ſi quis partem inflammatam, antequam pus confectum ſit, aperiat, nihil inde educet, malumque potius augebit. Si verò pure iam elaborato pars illa aperiatur, commodiſſimè illud quod in parte inflammata ſuperfluum eſt, euacuari poteſt. Materia igitur primùm concoquenda eſt, & à calore natiuo, quantum fieri poteſt, elaboranda. Etſi enim illa materia, quæ in phlegmone continetur, nunquam ita coqui & elaborari poteſt, vt naturæ vtilis & ad alendum partes, apta fiat. Tamen cum quædam ſint in ea qualitates, quæ naturæ moleſtæ ſunt extolli, ac quædam æquabilitas & moderatio qualitatum inſtitui, & humorum corruptorum à bonis & iis quæ corpori alendo idonei ſunt, & ſeparatio fieri poteſt. Quæ elaboratio humoris hîc concoctio & ſuppuratio nominatur. Et cùm quod eſt ſuperfluum & corruptum in parte inflammata ab vtili & bono eſt ſeparatum, & qualitates vitioſæ iam ſunt emendatæ, atque ipſa ſanguinis propria ſubſtantia in materiem albam æqualem & læuem fuerit mutata, & in peculiarem locum collecta, vt iam

Abſceſſus generatio. Suppuratio.

ſine omni difficultate parte aperta poſſit euacuari, tùm pus iam concoctum dicitur, & puris illa in vnum locum collectio, ἀπόστημα, Latinis abſceſſus nominatur, vt ſupra cap. 1. dictum. Eſt autem coctio illa in corpore humano ſolius naturæ opus, quæ caloris natiui beneficio humores coquit, elaborat, & ad eam, quam recipere debent, perfectionem deducit, qui quidem calor ſi ſit fortis, pus bonum elaboratur, quod, vt eſt 1. progn. t. 42. eſt candidum, æquale, læue, & minimè fœtidum. Si verò debilis, contrario modo ſe habet. Medici itaque officium eſt, fouere ſeu conſeruare & augere calorem natiuum in partibus inflammatis, vt eò faciliùs ſuccedat puris elaboratio. Augetur atque conſeruatur calor, ſi primò eius efflauium prohibeatur, & caueatur, ne qui in partibus exterioribus eſt imbecillior, ab ambiente aëre diſſipetur. Deinde ſi medicamenta calori natiuo ſimilia parti affectæ applicentur, vnde medicamenta, quæ pus mouere debent, talia ſint oportet, qualis eſt calor natiuus in parte, cui applicantur. Et proinde cùm natura noſtra humida ſit & calida, eiuſmodi quoque medicamenta eſſe debent, calida ſcilicet & humida. Deinde ſint Emplaſtica, id eſt, lentorem quendam habeant, vt poros cutis opplere & halituoſi illius caloris efflauium prohibere poſſint. Nam detergentia aut fortiùs calefacientia medicamenta, vt ſunt Cataplaſmata ex *farina fabar. fœnigr. cicer. lupinor.* cum halitus difflare permittant, exſiccant quidem, ſed pus non mouent.

℞. *Radic. althææ* ℥. iij. *fol. maluæ, brancæ vrſinæ* an. M. j. Coctis & contuſis, adde, *axung. porcinæ q. ſ.* M.

Vel ℞. *rad. althææ, lil. albor.* an. ℥. ij. *fol. maluæ* M. ij. *caricar. ping.* num. x. Coctis & contuſis, adde *farinæ tritici* ℥. ij. *ſem. lini* Vnc. ß. M. & per cribrum tranſmittantur.

Poſtea adde *adipis ſuillæ, butyri vel olei lilior. albor. q. ſ.* F. Cataplaſ.

Vel ℞. *Rad. alth. cepar. lilior. albor.* an. Vnc. ij. *farinæ tritici* Vnc. j. *ſem. lini* Drach. vj. *terebinth.* Vnc. ß. *croci* Scrup. j. *pingued. gallinæ, olei chamæm.* an. *q. ſ.* F. Catapl.

Puris confectis ſigna

Pus vbi confectum fuerit, danda opera, vt quamprimùm euacuetur. Conſtare autem prius debet, vtrum pus iam confectum ſit. Etſi v. ſupra, *cap. 3.* de Abſceſſibus ea de re in genere dictum ſit: tamen ea, quæ Inflammationi maximè propria ſunt, hic repetenda videntur. Optimum verò ſignum à tactu ſumitur. Atque primò ſi pars mollis percipitur, dum premitur, & fluctuatio quædam in ea ſentitur, ſi nimirum duo duarum manuum digiti aut index & medius vnius manus tumori applicentur, ita tamen, vt ſeſe non contingant, ſed aliquantum diſtent, alterque digitus tumorem premat, alter non: tùm enim fluctuatio & motus quidam materiæ, quæ de loco in locum propellitur ſub altero digito quieto percipitur. Hic tamen cautione opus eſt, ne fallamur, & vel pure confecto, nullum pus ſubeſſe putemus, vel partem, etſi pus nullum ſubſit, aperiamus. Etenim apparet in quibuſdam partibus fluctuatio etiam dum ſanæ ſunt, vt ſunt loca circa genua. Contra interdum pus confectum ſui indicia non exhibet. De quo etiam Hippocr. 6. *aphor. 41. Quibus in corpore pus nullam dat ſui ſignificationem, ob craſſitudinem ſui aut loci non ſe prodit.* Nimirum pus interdum deliteſcit, nec ſe prodit vel ob loci denſitatem duritiemuè, aut profunditatem, vt cum abſceſſus eſt intra muſculos ventris, cruriſvè, aut articulos magnos latet; ſicut & in calcaneo, & planta pedis, ob craſſitiem cutis: Vel quia pus nimis craſſum eſt, qua ratione nec ad ſuperficiem propelli poteſt, nec compreſſioni digitorum cedit & fluctuat.

Sunt deinde & alia puris geniti & latentis ſigna. Secundò nimirum locus ad albedinem ſe inclinat, vbi pus iam confectum eſt, cum antè quàm pus conficeretur, rubicundior eſſet. Tertiò, Signa, quæ pus fieri arguebant, remittuntur & calor, dolor, tenſio & pulſatio minuuntur; de quo etiam Hippocrates, 6. *aph. 47. dum pus fit, dolores ac febres magis accidunt, quàm confecto.* Coctione enim facta, aliquid materiæ & vaporum eſt reſolutum, & materia in pus mutata in vnum locum collecta, vnde etiam tenſio amplius non tanta eſt, & reliqua quoque ſymptomata remittunt. Quartò, in eminentiam & mucronem quaſi tumor propendet, etenim natura pus elaboratum in vnum locum cogit, & quantum poteſt ad exteriora, & locum, per quem effundatur, protrudit.

Ex his itaque ſi animaduertamus, pus iam confectum eſſe, danda, vt diximus, opera, vt ex parte affecta quàmprimùm euacuetur. Nam ſi pus diutiùs detineatur, membri temperiem euertit, partes vicinas corrumpit, vlcuſque ſinuoſum euadit, vel in fiſtulam degenerat, quod præcipuè contingere ſolet, cùm materia eſt acris & maligna, vel ad articulos, ad anum, & ſimiles partes eſt inflammatio.

Modus autem euacuandi, vt ſupra etiam *cap. 3. de abſceſſu in genere* dictum, eſt duplex: Vel per partis apertionem, vel per inſenſibilem tranſpirationem. Et vulgò quidem plerumque ſtatim aperitur Vomica, & quidem ſatis commodè. Galenus tamen 3. *meth. med. cap. 15.* non protinus ad apertionem progreditur, ſed prius exhalationem & inſenſibilem diſcuſſionem molitur. Et præcipuè hoc fit in ſtrumis & partibus glanduloſis. Nam ſi tales partes aperiantur, & ab ambiente aere alterentur, vlcera difficilis curationis & diuturna inde fieri ſolent. Verùm hic magna cautione opus eſt. Nam cùm reſolutio & diſcuſſio puris hæc rariùs contingat, & non niſi longiore tempore, ac metuendum ſit, ne interea partes vicinas corrumpat, ſinumque efficiat omnes circumſtantiæ diligenter perpendendæ ſunt. Etenim ſi pus fuerit bonum & laudabile, tenuius, non multum, in loco non profundo, ſed in ſuperficie, ſi cutis ſit mollior & rarior, diſcuſſionem forſan ſperare licet. Si autem contrario modo ſeſe res habeat, & pus non ſit bonum, craſſum, loco profundiore hærens, cutis ſit denſior, reſolutionem tentare, & differre apertionem non caret periculo. Vbi autem ſpes reſolutionis datur, valentioribus digerentibus ad hanc diſcuſſionem eſt vtendum. Tale eſt medicamentum quod Paulus Ægineta, *lib. 4. cap. 18.* habet, quod concoctos iam abſceſſus exprimit, non concoctos penitus diſcutit.

Puris ex abſceſſu [illegible]

℞. *Lapid. pyritæ, ammoniaci* an. Vnc. j ß. *farinæ fabar.* ℈. vi.

Excipiantur *reſina liquida*, pellique liquidum medicamentum inducatur, & non auferatur, donec ſponte ſua decidat. Vtile eſt & hoc: ℞. *Ammoniaci* ℥. ij. *galbani* ℥. ß *lithargyri* ℥ iij. *ol. antiq. q. ſ.* F. Linimentum.

Quod ſi, quod & rariùs accidit, pus inſenſibiliter diſcuti non poteſt, ſenſibiliter effundendum & euacuandum eſt, aperto abſceſſu. Rumpitur autem abſceſſus vel per ſe, vel arte aperitur. Per ſe aperitur abſceſſus, dum expectamus, donec pus ipſam cutem erodat; quod facere licet, ſi tumor non ſit adeo magnus, in primis verò ſi in ſumma cute ſit.

Abſceſſus apertio

quando facienda.

& carne, & ſubcute non adeo denſâ. Verùm tutum non eſt, ſemper apertionem ſpontaneam expectare. Nam, vt Galenus, 2. *ad Glauc. cap. 6.* hac de re ſcribit, Vbi tumores, qui ad abſceſſum veniunt, tardiùs ſecti fuerint, aut ob medicantium imperitiam, aut eorum, quibus medela adhibetur timiditatem, qui ſecari non patiuntur, ſed expectant, vt longiore tempore cutis erodatur; contingit ſæpius vniuerſam cutem à pure circa abſceſſum aggregato valdè extenuari, inſtar τρύχους, id eſt, laceræ veſtis. Vnde & illi nomen ῥακώδης, id eſt, lacerοſum, inditum à Medicis: idque ſi accidat, cutis hoc modo attenuata, difficulter poſtea cum parte ſubiectâ conglutinatur. Inprimis autem non differenda apertio, & expectanda ſpontanea puris eruptio, ſi caro & cutis ſit craſſior, & ſi in illa parte nerui, venæ, & tendines. Tùm enim quàmprimùm aperiendus eſt abſceſſus, ac, ſi differatur apertio, pus corrumpat & corrodat neruos ac tendines, præcipuè ſi abſceſſus ſit circa articulos. Imò in quibuſdam locis, vt circa anum, ſuturas, vix vltima puris perfectio expectanda, ne partes profundiores putreſiant, & inde vlcus fiſtuloſum aut diuturnum generetur. Si itaque cutis craſſo & puris illa eruptio ſpontanea non poteſt expectari, aperiendus eſt abſceſſus, & quidem loco tenuiore & eminentiore. Illic enim cutis tenuiſſima eſt: ſimul etiam loco decliuiori & inferiori eſt aperiendus, vt pus faciliùs egredi poſſit. Aperitur autem vel ferro, vel medicamentis. Ferro aperitur vel igneo vel ſecante. Ferro igneo rariſſimè vtimur, & non niſi vbi maxima vrget neceſſitas, vt ſi tumor ſit in partibus venoſis & arterioſis. Ibi enim ferro candente hæmorrhagia prohibetur. Frequentiſſimè verò ſecante aperitur, quod acutiſſimum eſſe debet, vt ſine dolore intenſiori perficiatur ſectio, & ſi fieri poteſt, ægroto non aduertente. Videndum autem ſemper vt quàm minimæ fiant ſectiones, ita tamen paruæ, vt neceſſitati ſuccurrant, & per vulnus pus patentem exeundi viam habeat. Nam ſi minus ſit vulnus, quàm vt pus rectè exire poſſit, tùm partem comprimere opus eſt, ex quâ compreſſione dolor excitatur, & calloſum fit vlcus, vnde fiſtula oriri poteſt. Si verò maius ſit vlnus, & cicatrix ſit maior ac turpior, & partes ſubiectæ ab ambiente alterantur, & pars interdum imbecillior redditur. Celſus, *lib. 7. cap. 2.* iubet ſectionem fieri ad ſimilitudinem myrti, folii, id eſt, ſimplex ſectio eſt facienda, ſed ita longa, vt labiis dilatatis vulnus referat ſimilitudinem folii myrtini. Interdum vnica ſectio non ſufficit, ſed maiores ſinus, vt Celſus, *ibid.* docet, interdum duabus aut pluribus lineis incidendi ſunt. Eſt & hoc obſeruandum, vt ſectio fiat ſecundum fibras, ſeu villos muſculorum. Procedunt autem fibræ plerúmque ſecundum longitudinem corporis, niſi in quibuſdam locis, vt in fronte. Faciendum autem hoc eſt, ne motum & actionem membri lædamus, quod tamen obſeruare opus non eſt, ſi tumor ſit in ſuperficie, & ſubcutaneus, ſed tùm ſolùm, cum pus hæret in ipsâ muſculi ſubſtantia. Imprimis verò obſeruandum eſt, vt fugiamus neruos, ſicut & venas & arterias. Inſtrumenta, quibus vtimur pro apertione abſceſſuum, plura ſunt; Eſt primò nouacula, deinde gladiolus myrtinus, quem vulgò Lancettam vocant; tertiò gladiolus oliuarii figurâ: quartò etiam aperiunt noſtrates abſceſſus ſcalpello, vel phlebotomo. Pro ratione autem circumſtantiarum hæc inſtrumenta varient neceſſe eſt. Nam ſi abſceſſus fuerit loco profundiore, & cutis ſit craſſior, etiam profundiore ſectione opus eſt. Si autem fuerit ſubcutaneus, ſectione profunda non eget.

Sed quia multi non admittunt ſectionem, ideo medicamenta adhibemus, quibus abſceſſus aperitur. Sunt autem medicamenta illa non eiuſdem generis, alia ſunt debiliora, alia fortiora. Fortioribus non temerè vtendum eſt. Nam & morbum prolongant, & malam intemperiem in parte inducunt, & alia ſymptomata mala gignere poſſunt. Mitiora itaque primò adhibenda, quæ potiùs maturant, & materiam ad ſummitatem tumoris trahunt, ſimúlque cutem ibi ſubtiliorem & teneriorem reddunt, quàm verè erodunt & cutem rumpunt. Talia ſunt:

℞. *Rad. althææ, lilior. albor.* an. ℥ j. *allij, cæparum ſub cineribus coctarum, farinæ ſem. fænigr. caricar. ping.* an. ℈. ij. *maſſæ Panis bene fermentati non cocti* ℈. j. ß. *ol. lilior. alb. butyri, pingued. porci.* ana *q. ſ.* F. Cataplaſma.

Vel ℞. *cæpar. allij, rad. althææ part. æq.* Coq. ad mollitiem, contuſis adde *farinæ fænigraci.* part. j. *pingued. porci veteris q. ſ.* Miſc. Fortius eſt, quod ℞. *fermenti acris* ℥. ß. *cæparum ſub prunis coctarum* ℥. j. *ſtercoris columbini* ℈. j. *ſaponis nigri, pingued. ſuillæ* an. *q. ſ.* Miſc. Idem præſtat Emplaſtrum *Diachylon* miſtum cum *ſemine ſinapis, ficubus & ſale.*

Talia autem medicamenta præcipuè ea parte, qua abſceſſus acuminatus eſt, apponuntur, & circumcirca apponitur aliquid ex maturantibus ſimpliciter, vt diachylon, in finem hunc in medio perforatum. Fortiſſima ſunt, quæ cauteria potentialia vocantur, qualia deſcripſimus in Inſtitutionibus; inter quæ vt efficaciſſimum, ita tutiſſimum eſt, quod paratur è lixiuio, è quo ſapo paratur, de quo in Inſtitutionibus. Cauterii autem talis ſumitur particula ad quantitatem dimidii ciceris, & parti hoc modo applicatur: Sume telam Emplaſticam cuti bene adhærentem, in medio eius exſcinde paruum foramen, adhuc anguſtius, quàm volumus eſſe cauterium. Hinc ſume cauterium & ſputo madefactum applica cuti per foramen exciſum patenti, & poſtea aliud Emplaſtrum ſuperpone. Poſt horas duas aut tres cauterium cum Emplaſtro amoue, quo remoto pars apparet nigra, mollis, & ſine ſenſu. Pars hæc exuſta vt tollatur, illinatur butyro ſine ſale, vel pinguedine porcina, aut aliquo è digeſtiuis. Quod ſi foramen ſatis amplum non ſit, facilè dilatari poteſt, ſi nimirum vel ſpongiola, vel radix gentianæ, vel rapi exiccati indatur. Hæc enim imbuta humiditate dilatantur, & foramen extendunt, atque amplius reddunt. Spongiola ita paratur: ſpongia imbuitur albumine oui conquaſſato bis vel ter, deindè arctè colligatur vndique & in vmbra ſiccatur: exiccatæ particula ſumitur, & in vlcus imponitur. Verùm quia eſchara vix intra aliquot dies decidit, & tàm diu pus niſi ſtatim ſub cute hæreat, in abſceſſu detineatur, tutius longè eſt ferro abſceſſum aperire.

Aperto iam quocúnque modo abſceſſu pus eſt euacuandum, ſed non ſemper totum vna vice. Nam ſi abſceſſus ſit magnus, qui multum puris contineat, apud arterias & venas, totum pus vna vice euacuare non licet, ne ſimul multi ſpiritus euacuentur & diſſipentur, atque ita æger animo deficiat, & debilitetur, ſed paulatim potiùs pus eſt emittendum, præcipuè ſi æger ſit debilis, mulier prægnans, puer, aut ſenex. Euacuato pure ſi in circumferentia vel dolor adſit, vel reliquiæ materiæ non ſuppuratæ apparuerint, ipſúmque pus non ſit bene maturum; dolor eſt leniendus, & imprimis reliquiæ materiæ in pus ſunt conuertendæ, medicamento aliquo concoquente, quod vulgò digeſtiuum vocant. Tale eſt, quod fit ex *ol. roſ. & vitellis ouorum*: dolorem enim lenit, & puris generationem adiuuat.

Vel ℞. *Terebinth.* ℥ j. *vitell. oui* num. j. *mirrhæ, thuris* ℈. j. *ol. roſ.* ℈. iij. Miſc. Vtile eſt & Empla-

illorum *diachylum ſimplex.* Hoc cùm iam peractum A eſt, & apparente iam coctione, ad ea, quæ expurgant deueniendum eſt. Neque enim caro generari, neque conglutinatio fieri poteſt, niſi pars antea mundetur: Vnde ℞. *Terebinth. claræ* ℥. j. *mellis roſ.* ℈. vj. *oui vitellum vnum.* Parùm coquantur & poſtea adde *croci* ℥. j. *farinæ hordei parùm.* Si maiore mundificatione opus ſit, poteſt addi *ſuccus Apij.*

Vt ℞. *mellis crudi, farinæ hordei* an. ℥. i. *ſucci apij* ℥. ß. *croci* ʒ. ß. Miſc. Si adhuc maiori mundificatio opus eſt, poteſt aliquid de *Vnguento Ægyptiaco* addi. Vtile eſt & *centaurium minus, & Ariſtolochia rotunda.* Vt ℞. *ſucci centaur. minor.* ℥. ij. *apij* ℥. j. *mellis* ℥. iij. Bulliant ſimul, poſtea adde *farinæ hordei & orobi* an. ℈. vi. Subtractis ab igne, B adde *terebinth.* ℥. i. *puln. rad. iridis* ℈. i. Miſc.

Mundato abſceſſu carnem generantia adhibenda: Qualia autem ſint illa medicamenta, prolixè docet Galenus, 3. *meth. med. cap.* 2. 3. 4. & *in Inſtit.* dictum. Exempli gratia: ℞. *thuris, maſtich.* an. ℥. ß. *colophon.* ℥. ij. *olei roſ. mellis* an. *q. ſ.* Miſceantur. Vel ℞. *Conſolidæ maior.* M. j. *betonicæ, hyperici, caudæ equinæ,* an. M. ß. Coq. in vino & contundantur. E contuſis exprime ſuccum. Adde *thuris, maſtichis* an. ℥. i. ß. *ſang. dracon.* ℥. i. *mellis, terebinth.* an. *q. ſ.* Coq. ad ſuccorum conſumtionem. F. Vnguentum.

Vel ℞. *myrrhi aloës, ſarcocollæ* an. ℥. j. *mellis* C ℈. vi. *vini albi q. ſ.* Coq. ad ſpiſſitudinem.

Vbi vlcus fuerit carne repletum, epulotica ſunt adhibenda, de quibus etiam *in Inſtit.* dictum, vt eſt *Emplaſtrum Diapalma*, ſeu *Diacalcithyos*, de *Minio Vigonis*, & alia, quæ paſſim ſunt nota.

CAPVT VI.

De Sinibus.

Sinus. Accidit verò non rarò, vt quamuis pus ex abſceſſu effundatur, is iterum tamen repleatur, vnde cutis adiacens carni ſubiectæ non coaleſcit, glutinatúrque, ſed cauitas quædam relinquitur, D tandémque cutē cum ſubiectis corporibus agglutinandi difficultas quædam ſuboritur, quem affectum Græci κόλπον, Latini Sinum appellant, cum nimirum abſceſſus & vlceris initium ſatis anguſtum apparet, profunditas verò ſe in latitudinem diffundit.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Sunt autem ſinuum cauſſæ plerumque abſceſſus, ſeu tumores ſuppurati, tardiùs aperti, aut non benè mundati. Pus enim ſi diutiùs in profundo detineatur, acrem & erodentem quandam qualitatem acquirit, & cuniculos quaſi molitur, atque ad affectam hoc modo partem ex vicinis, imò vniuerſo corpore excrementa, & qui ſuperabundant, humores confluunt, vndè poſtea tales ſinus difficulter conglutinari & carne repleri poſſunt.

Differentiæ. Eſt verò ſinuum magna diuerſitas, non ſolùm enim dimenſione quantitatis differunt, vt alius ſit minor & breuior, alius verò profundior aut latior; aut figura, quod alius ſit rectus, alius flexuoſus, huius illiuſve figuræ, ſed imprimis ſitus & poſitionis modo, quod ea differentia curationem non parùm variat. Qui enim ſurſum tendit, meliorem curationis ſpem præbet, cùm per eius orificium pus facilè effluere & euacuari poſſit. Qui verò deorſum tendit, pus diutiùs retinet, quod retentum partes amplius corrumpit & erodit. Quare talis ſinus non curatur, niſi ex aduerſo aperiatur, vt pus liberè effluere poſſit. Ne verò hæ differentiæ Medicum lateant, A ſed vt ſciatur, quo vergat ſinus, & quantus ſit, explorandus eſt curandus, ſiue ſpecillis argenteis aut ferreis, item cereis candelis, aut ſimilibus in profunditatem ſinus blandè immiſſis. Danda verò opera, vt ſinus quamprimùm curetur. Niſi enim celeriter curetur, callum contrahit, & durus efficitur ſpatio temporis, nec poſtea curam facilem ſuſcipit.

Quid tamen ſperandum ſit, indicant ipſius partis affectæ qualitates, & imprimus materia, quæ è ſinu effluit. Si enim ea ſit multa, non cocta, in ſinu dolor percipiatur, aut tumor appareat, nondum ſanationis ſpes abeſt. Si verò pus ſit paucum, bonum, album, abſit dolor, & totus locus ſit æqualis; carnis iam impleri ſinum argumento eſt. Prognoſis.

Curatio.

B Curationem quod attinet, cauſſa ſinus cùm ſit cauitas & vnitas ſoluta: Vnitas ſoluta vnitionem indicat, cauitas verò repletionem. Vniri vero ea quæ diſſident, non poſſunt, niſi priùs cauum repleatur. Quapropter priùs cauitas replenda. Verùm neque cauitas carne repleri poteſt, niſi partis temperies ſeſe rectè habeat, & ab omnibus ſordibus liber ac mundus ſit ſinus. Itaque primò danda eſt opera, vt ſi aliqua intemperies adſit, illa remoueatur, & ſinus probè expurgetur. Ac proinde niſi vel orificium ſinus deorſum ſpectet, vel membrum ita locari poſſit, vt ſanies liberè effluere queat, ante omnia puri exitus patefaciendus. Si orificium abſceſſus verſus inferiora patet, pus habet liberum exitum, taliſque ſinus mundificantibus adhibitis facilè ſanatur. Si verò orificium eſt in loco ſuperiore, neceſſum eſt, vt puri liberum exitum moliamur. Curatio.

Quod fieri poteſt, duplici modo, vel tota cauitate diſſecta, vel in parte inferiore ſaltem orificio aperto. Vtilius equidem eſt totum ſinum aperire; cùm ita faciliùs purgari & ſanari vlcus poſſit. Sed cùm id ſemper facere non liceat, cùm nimirum ſinus magnus eſt, & pars ſine periculo tota diſſecari non poteſt, interdum in imo ſaltem ſinum aperimus. Quo facto, ſinúque aperto, diligenter is expurgandus & exiccandus eſt, ne quid puris relinquatur. Nam ſi quid relinquitur, inde fiſtulæ & recidiuæ oriri ſolent. Ac quamuis conglutinari videantur partes, tamen non rectè cohærent, ſed poſtea iterum abſcedunt. Ad puris autem euacuationem non parum faciunt faſciæ & puluini, ſi ius pars arctè à ſuperiore ſinus parte verſus eius orificium comprimatur & conſtringatur. Medicamenta autem in hunc vſum accommodata ſunt: aqua decoctionis hordei, Mellicratum, quod ſatis purgat, ita vt eum ſinum, cuius orificium loco inferiore eſt, ad glutinationem aptum ſolùm reddere poſſit; mulſum, quod ſimul roborat & purgat, *reſina terebinthina, mel roſatum, farina hordeacea, fabacea, orobi, lupinorum, lixiuium, ſpir. vini, aquæ thermarum, aq. aluminis, oxymel, Vnguentum Ægyptiacum,* quæ fortiora ſunt, & in vlceribus ſordidioribus ſaltem adhibenda.

E Ex his varia poſſunt fieri compoſita, vt ℞. *mellis roſ. col.* ℈. vi *farin. hord. q. ſ.* ad inſpiſſationem. Vel ℞. *mellis roſ. col.* ℈. vi. *terebinth. claræ* ℥. j *ſucci apij, abſinth.* an. ℥. ß ſimul coquantur. Deinde adde *farin. fabar. hord. lupinor.* an. *q. ſ.* Miſc.

Cùm verò ſinus interdum ſint plures, aut maior eorum ſit profunditas, vt eos planè aperire non ſit poſſibile, nec etiam vnguenta per totam eorum cauitatem penetrare poſſint, tùm præcipuè liquida abſtergentia magis probantur, vtpote, quæ ſe in omnes ſinus partes inſinuare poſſunt: & talia medicamenta injicienda ſunt per ſyphonem aut fiſtulam, atque iniecto medicamento orificium concerpto linteamine, aut lana bombycina aliquandiu obſtruendum erit, ne medicamentum mox refluat, vt

℞. *hord. integri* P. ij. *centaur. min. abſinth. an.* P. ij. Coq. in melicrato. F. iniectio.

Vel ℞. *aq. decoct. hordei, melicrati*, an. ℥ ij. *vnguenti Ægyptiac.* ℥. ß. Miſc. & iniiciantur.

His itaque medicamentis ſi vlcus fuerit purgatum, medicamenta carnem producentia ſunt adhibenda. Quanquam enim ipſa natura carnem generat: ars tamen medicamentis eatenus ei ſubuenit, quatenus excrementa, quæ ei impedimento ſunt, ſubmouet. Nam partem quamlibet etiam ſanam duplex excrementum generare & extra corpus propellere notum eſt: Vnum tenuius, quod plerumque per inſenſibilem tranſpirationem expirat, nonnunquam etiam per ſudorem euacuatur: Alterum craſſius, quod extrinſecus corpori adnaſceſcit, & ſordium nomine appellatur. Hæc excrementa cùm in parte læſa, vtpote imbecilla à natura extra vlcus propelli non poſſint, in vlcere hærent, & craſſum excrementum vlcus ſordidum reddit, tenue v. humidum. Quæ excrementa cum natura in generatione carnis impedimento ſint, tollenda ſunt, ſordes nimirum illæ detergendæ, humiditas atque exiccanda eſt.

Medicamenta autem quæ hoc præſtant, σαρκωτικὰ ſeu carnem generantia appellantur, non quod ipſa reuera carnem generent, quod ſolius naturæ opus eſt, ſed quod, vt diximus, impedimenta tollant, & naturæ ſanguinem talem ſufficiant, è quo bona caro generari poſſit. Sunt verò talia ſicca, ſed non nimiæ ſiccitatis, verùm talis, quæ modicè partis affectæ temperiem excedat. Cùm autem non ſit idem modus ſiccitatis in omnibus corporibus & membris, etiam non eadem materia eſt vtilis ad carnem gignendam in omnibus corporibus & membris, ſed quæ ſicciora ſunt corpora & membra, ſiccioribus egent medicamentis; quæ verò humidiora ſunt, minus ſiccantibus indigent. Mitiora ſunt thus, farina hordei, fabarum: fortiora, farina orobi, radix ireos, ariſtolochiæ, myrrha, tutia pompholyx, & ſimilia. E quibus compoſita in rem præſentem parare licet. Vt ℞. *terebinth.* ℥. ij. *thuris, maſtich. colophon.* an. ℥. ß. *ceræ, ol. roſ.* an. *q. ſ.* Fiat Vnguentum. Fortius eſt, quod ℞. *Ariſtoloch. rotund. iridis, conſolid.* (*major.*) an. ℈. ij. *maſtich. thuris, myrrh. aloes* an. ℈. j. *mellis, terebinth.* an. *q. ſ.* Miſc.

Si corpus ſiccius ſit, & dura caro generanda ſit, ipſúmque vlcus pateat, etiam forma ſicca poſſumus adhibere medicamenta, & pulueres ſarcoticos conficere, qui inſperguntur. Vt ℞. *thuris maſtich. colophon. part. æq.* F. pulu. Vel ℞. *Aloes, thuris, ſarcocoll. ſang. dracon.* an. *q. v.* F. puluis.

Si verò ſinus non pateat, ſarcotica liquida per ſiphonem eodem modo, quo mundificantia, injicienda ſunt, & clauſo orificio in ſinu aliquandiu linquenda; In quem finem poteſt iniici vinum auſterum, in quo thus coctum ſit, vel decoctum ex Ariſtol. ſymphyto, cauda equina, roſis & ſimilibus, cum vino, cui addi poſſunt thus, myrrha, aloë.

E An autem ex his medicamentis partes ſinus profundæ coaluerint, & bene glutinatæ ſint, indicat illud, quod effluit; quod ſi eſt paucum, benè coctum, atque præterea in ipſo ſinu dolor non percipitur, glutinationem fieri indicio eſt. Si autem quarta aut etiam ſeptima dies tranſierit, & nihilominus humor crudus ex vlcere manat, ſignum eſt, ſinum nondum coaleſcere, neque carnem generari, ac proinde tunc medicamenta fortius exiccantia, ſine mordicatione tamen, adhibenda ſunt. Vbi iam quodam modo eſt repletus ſinus, aliquid ex glutinantibus eſt adhibendum, quod teneram carnem quæ genita eſt, blandè ac ſine acrimonia cogat,

A qualia ſunt, quæ à Græcis ἔναιμα dicuntur, quaſi diuiſas partes coniungant, ac recentia vulnera curent, qualia plurima deſcripſit Galenus, *lib. 2. de compoſ. med. ſec. gen. cap. 21. & 22.*

Poſtquam medicamentum glutinans fuerit appoſitum, iubet Galenus ſpongiam nouam quàm molliſſimam ex mulſo vel vino circumjicere, quam alii vtiam decocto cortic. granator. roſ. & ſimilium, imbuunt, vt nimirum exiccet, manentémque è ſinu ſaniem excipiat, quæ alioquin partem facilè erodere, aut pruritum excitare poſſet, atque alligatio incipiat à fundo ſinus, & tendat verſus orificium. Sed & faſciarum circumuolutiones circa fundum magis arctè conſtringantur, ſine dolore tamen, B paulatim verò laxentur vſque ad os ſinus, in quo ipſo medicamentum laxo modo ſit alligatum, nec orificium arctè obturet, ſed puri exitum relinquat, in quem finem etiam emplaſtrum, quod imponitur, eo loco forcipe diſſectum ſit.

Atque hæc ratio ſinus & vlcera ſinuoſa curandi eſt ſecundum Antiquos; & quidem ſatis commoda, & vtilis. Aliam tamen longè faciliorem & breuiorem in Apoſtematibus recens apertis ſe excogitaſſe ſcripſit Franciſcus Arcæus, *l. 2. de curat. vuln. cap. 7.* quo tertio aut ad ſummum quarto die omnis illa apoſtematum cauitas commiſſa atque conglutinata curetur, nihilque hians relinquatur, præter apertionem, quæ ante facta eſt, quo pus deflue- C rét atque exprimeretur, idque nullo aut ægrotantis periculo, aut labore, aut alia difficultate. Curandi autem ratio talis eſt. Si tumor aut apoſtema ſit magnum, primò optimè aperiatur, ita vt minor digitus orificio indi poſſit, atque omne pus, quod intus continetur, effluere permittatur, atque ipſo loco leniter, compreſſo etiam expellatur. Pure expulſo & euacuato rotunda os ſinus obturetur, atque puluillo impoſito atque obligato vſque in poſterum diem relinquatur. Poſtero die, ligatura ſoluta, vlcus ab omni pure, ſi quod ſubeſt, diligenter mundetur. Deinde fiſtula ſeu cannula plumbea orificio indatur, quæ tanta ſit, quantum eſt ipſum orificium, atque ad cauitatem pertingat, non autem vl- D terius adigatur. Super hoc emplaſtrum baſilicum linteo extenſum imponi poteſt, quo fiſtula etiam contineatur, ne excidat, foramine tamen ad ipſum fiſtulæ ſeu cannulæ plumbeæ orificium relicto. Poſtea ex vtroque cauitatis latere ſinguli puluilli triangulares ponantur, ita vt totum cauitatis ſpatium vtróque puluillo repleatur. Sinus verò orificium, qua plumbea fiſtula eſt, liberum relinquatur, neque puluillis obturetur, neque ligatione occupetur, vt omne pus, quod ſubeſt, expurgari poſſit, poſtea faſcia locus, quem puluilli tegunt, ſine dolore conſtringatur, ita quidem vt ligatura incipiat à fundo & tendat verſus orificium, quo omne pus, quod intus eſt, verſus orificium adigatur, atque per illud exprimatur. Hoc modo ſinus obligatus relinquitur in ſequentem diem, quo ligatura ſoluta, quantum caui relictum ſit, explorandum eſt, vt cognoſcatur, an omnia loca puluilli attigerint. Quæ enim puluillis ſubiecta fuerunt, omnia conglutinata reperientur. Quod vbi inuentum eſt, rurſus puluilli eodem modo, quo antea iacebant, ligabuntur, atque in poſterum diem relinquentur. Quod ſi nonnihil humoris aut puris aliquo in loco relictum videatur, id puluillis per faſciam vt antea exprimendum, quo ſimul locus hians coaleſcit. Hoc modo vbi partes coaluerint, puluilli amoueantur, atque vlceri linteum, cui Leoninum emplaſtrum Autoris aut ſimile ſit inductum, (*diapalma*) imponendum eſt, atque ſingulis diebus ſexies aut decies abſtergendum, Circa hunc tamen medendi ſitus &

cauitates curandi primò notandum, ipſum feliciſſimè ſuccedere ſolùm in apoſtematibus recens apertis. Nam antiquos ſinus, qui intus non bene ſeſe habent, & ferè ad calloſa vlcera & fiſtulas declinant, priore modo meliùs & tutiùs curare licet. Deinde & hoc obſeruandum eſt, videndum eſſe, an reliquiæ materiæ incoctæ, per partem ſparſæ ſuperſint, quod ex apparente aliquo tumore cognoſcitur, vt & robore. Aliàs enim & quandiu aliquid p.n. in parte hæret, glutinatio ſperari non poteſt. Pus quoque ipſum optimè ſit expurgatum. Tertiò & hoc attendendum, an locus ſatis commodè faſciis obuolui poſſit, vt & puluilli arctè cohæreant, atque ita partes diſſitas comprimant, & pus exprimant. Si enim faſciæ hient, nec puluilli, vt debent partem comprimant, nec pus exprimitur, nec pars coaleſcit.

CAPVT VII.

De Eryſipelate, ſeu Roſa.

Eryſipelas. OMnino inter Tumores ſanguineos referendus eſt Tumor, quem Græci ἐρυσίπελας, Noſtrates, vulgò Roſam, à colore roſeo, appellant. Latini, præter Celſum, qui Eryſipelatis nomen retinet, Ignem ſacrum nominant, de quo Lucretius. *lib. 6.*

Et ſimul vlceribus quaſi inuſtis omne rubere
Corpus, vt eſt, per membra ſacer cum diditur ignis.

Vulgò à Medicis hic tumor ad bilioſos refertur. Verùm non ſine cauſſa dubitatur, à quo humore ortum habeat. Nam Galenus ipſe non ſemper idem ſtatuere videtur. Expreſsè n. ſcribit, 2. *ad Glauc. c.* 1. tenuiſſimum feruentémque ſanguinem, aut bilem cum ſanguine, calidiorem vtrúmque quàm oporteat, exquiſiti eryſipelatis cauſſam eſſe, puram bilem verò non huius, ſed herpetis cauſſam eſſe ſtatuit. Et, *de tumorib. cap. 9.* ſcribit, cum bilioſus fluor, qui exactus quidem eſt, excitatur, cutémque exulcerat, herpetem fieri; cùm vero aquoſa ſanie, ſanguinéque miſtus, minùs acer eſt, magiſque in tumorem partem attollit, quàm vlcerat, Eryſipelas excitari. Contrà, *lib. de atra bile, cap. 5. 14. meth. med. cap. 1. 2. 3. 17. 2. de differ. febr. cap. 5. de curan. rat. per ſang. miſſ. c. 8.* & aliis pluribus locis, bilem huius tumoris cauſſam eſſe ſtatuit; quam poſteriorem ſententiam plerique ſequuntur.

Verùm ſi autoritates ſeponamus, & rem ipſam ſpectemus, & Eryſipelatis nomen ei tumori tribuamus, qui noſtris vulgatiſſimus, & quæ quotidie circa ægros in morbo tam vulgari fiunt videamus, omnino Galeni ſententiam, quam 2. *ad Glauc. cap. 1.* & *de tumorib. cap. 9.* propoſuit, veriorem eſſe putamus.

Ipſe enim color partis affectæ, qui roſeus omnino eſt, ſanguinem potiùs quàm bilem cauſſam eſſe huius tumoris docet. E Et licet tumor iſte nonnunquam ex rubro flaueſcat, id tamen non de omni Eryſipelate verùm eſt, ſed de quadam eius differentia. Præterea humor, qui hunc tumorem excitat, non tam acris eſt, ac bilis, & propterea nec exulcerat, nec calorem aut dolorem adeo vehementem infert. Sanguis tamen qui hunc tumorem excitat, tenuiſſimus & calidiſſimus eſt, qui vulgò bilioſus appellatur; id quod Galenus etiam, 2. *ad Glauc. cap. 1.* docuit, dum ſcribit, bilem ſolam, quando ſecreta eſt, & in aliquo membro conſiſtit, Herpetem excitare Si verò ex ſanguine & flaua bile calidioribus, quàm oporteat, miſta fluxio fuerit, vel ex ſanguine ſic ferueſcente & tenuiſſimo ſecundum ſubſtantiam, Ery-

A ſipelas vocatur. Etſi verò aliis in locis plurimis Galenus Eryſipelas à bile fieri ſtatuat: tamen quid per bilem intelligat, allegato loco ſatis declarauit. Et ſi experientiam & quæ circa ægros fiunt, conſulamus, nil niſi illam bilem naturalem alimentarem, quam dicunt, id eſt, ſanguinis calidiſſimam & tenuiſſimam partem, ſed efferueſcentem iam & bili proximam intelligere potuit. Quamcunque verò bilem huius tumoris cauſſam conſtituere velis, ſeu flauã, ſeu pallidam, ſeu æruginoſam, ſeu porraceam, non cum iis, quæ in hoc tumore accidunt, conuenient. Præterea prauam qualitatem & peculiarem corruptionem hic humor coniunctam habet, & antequam erumpit, ſummas anguſtias excitat, & tales

B ferè, quales peſtis inuadens parere ſolet, & propterea quoque ad expulſionem alexipharmaca, vt in peſte, exhibentur.

Poſſunt tamen Galeni, aliorúmque autorum è bile flaua hunc tumorem oriri dicentium verba in meliorem ſenſum trahi, ſi dicatur, per bilem, intelligi naturalem illam ſanguinis partem tenuiorem & calidiorem, quæ bilis vulgò, rectiùs ſanguis bilioſus nominatur, quæ vbi efferueſcere incipit, hoc tumoris genus excitat. Et non rarò ſubtiliſſimi & calidiſſimi ſeri pars aliqua (quam ſi ſerum bilioſum dicere volueris, non repugno) admiſcetur, & tum fieri Eryſipelas exulceratum, ſed ſuperficialiter ſaltem, ſicut ſæpe in facie accidere ſolet, & veſiculæ aquoſo humore plenæ exoriuntur, & cuticula ſal-

C tem abſcedit. Si verò ipſa cutis, quod interdum in cruribus accidit, ſimul exulceretur, humores aduſti admiſti ſunt, idque Eryſipelas non eſt purum.

Verùm de hoc tumore quantum ſatis, *lib. 2. de febr. c.* 16. dictum quæ hic repetenda non cenſemus; cùm ibi videri poſſint; hoc ſaltem repeto, morbum primarium febrem eſſe. Neque Eryſipelas ſeu Roſa, niſi cum febre, inuadit, quæ ſæpe vno atque altero die antequam erumpit, ægrum affligere ſolet. Soluitur autem iſta febris criticè per hunc tumorem; & proinde ſæpe in glandulis ſub alis, vel in inguinibus dolor aut tumor aliquis percipitur, donec tandem natura materiam ad extremam aliquam

D corporis partem depulerit: tunc enim febris ſolet ceſſare, etſi tumor aliquãdiu in parte affecta hæreat.

De curatione etiam hoc notandum, eam omnino, vt *loc. alleg.* traditum, perficiendam, dandamque operam, vt humor eius continens cauſſa euocetur, non retineatur, cùm retentus maiora mala inducere ſoleat, quod vel exemplo illius ruſtici, apud Guil. Fabric. *Cent. 11. obſ. 82.* patet, qui cum eryſipelate in ſiniſtra manu laboraret, & ex tonſoris conſilio per aliquot dies manum & brachium oleo roſ. inungeret, dolor, inflammatio, aliaque ſymptomata magis magiſque aucta ſunt, ita vt tandem gangræna correpta ſit tota manus.

CAPVT VIII.

De Bubone.

AD inflammationes & Bubo pertinet. *Eſt* enim Bubo, vt Galenus, *de differ. febr. c. 5. & 2. ad Glauc. c.* 1. habet, *inflammatio glandularum in inguinibus.* Cùm enim glandulæ à natura factæ ſint, vt ad eas ſuperflui humores à partibus principibus expellantur: ſi ii confertim, & cum iis ſanguis, ad partes glanduloſas detrudantur, inflammatio excitatur, id quod in inguinibus præcipuè, interdum & ſub axillis, ac poſt aures accidit, quæ poſt aures inflammationes Parotides nominantur. Bubo.

Cùm autem humores, qui naturam ad expulſio-

nem ſtimulant, varij ſint, variæ etiam inde oriuntur bubonum differentiæ. Aliquando enim humores ſimpliciter vitioſi ſunt, nullámque malignitatem coniunctam habent, & ex ea oriuntur Bubones non maligni; aliquando verò materia maligna eſt, & tunc Bubo malignus excitatur, qui rurſus pro materiæ malignæ varietate eſt peſtilens vel Venereus. Verùm cùm de peſtilenti *in lib. de febribus* dictum ſit, Venereus autem ad tractatum de lue Venerea pertineat; in genere ſaltem de Bubone dicemus.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Ortum autem habet omnis Bubo à ſanguine p. n. in glandulas in inguinibus vel aliis effuſo, qui tamen ſemper aliquem humorem vitioſum, qualiſcunque etiam ille ſit, qui naturam ad excretionem ſtimulat, coniunctum habet. Vnde etiam cauſſæ antecedentes, imò & externæ, quæ ad generationem humoris illius faciunt, variæ ſunt. Partium principum tamen robur fere ſemper coniungitur, quæ quod ſibi moleſtum eſt, ad partes has ignobiles & emunctoria expellunt.

Hieron. Fabricius ab Aquapendente ſtatuit, Bubones quoſdam oriri ſaltem à ſanguinis copia, & per viam expulſionis, quoſdam à ſanguine vitioſo fieri, & alios morbos ſequi, & excitari per modum criſeos.

Verùm enimverò non puto, quod à ſola ſanguinis copia bubo excitetur, ſed ſemper vitioſos humores, qui naturam ad expulſionem ſtimulant, coniunctos habeat. Hoc tamen verum eſt, quod Bubo nunc alium morbum ſequitur, & per criſin ſeu perfectam ſeu imperfectam excitatur, interdum nullo alio morbo præcedente. Etſi verò per criſin ſolùm ii tumores propriè fieri dicuntur, qui alios morbos ſequuntur: tamen & ii, qui ſine aliis morbis oriuntur, à natura prauos & moleſtos humores expellente, excitantur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur Bubo quod in inguinibus vel ſub axillis tumor cum renitentia, rubore, dolore apparet, & plerumque febris leuior accedit. Et quidem ſi per criſin accidit Bubo, febris vel alius morbus præceſſit, qui erumpente bubone leuatur, ſignaque bonæ criſis præceſſerunt, quæ ſi abſint pro ſymptomatico habendus. Et quidem ſi nulla ſigna peſtilẽtiæ vel luis venereæ adſint, bubo eſt ſimplex, & non malignus ac contagioſus. Si verò peſtilentiæ ſigna coniungantur, bubo pro maligno & contagioſo habendus, bubonéſque graſſante peſtilentia ſemper ſuſpecti ſunt. Eodem modo, ſi æger lue Venerea infectus ſit, bubo etiam pro venereo, maligno & contagioſo habendus.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Bubones non maligni & non contagioſi periculoſi non ſunt: cùm ſint in partibus externis, & fiant à natura vitioſum ſanguinem ad partes imbecilles & ignobiles expellente: & præcipuè ſi ſtatim ſuppurentur, & aperiantur.

2. Si verò diu protrahantur & tardiùs maturentur, periculo non vacant, cùm in fiſtulas periculoſas facilè habeant.

3. Bubones qui ſub axillis excitantur, citiùs maturantur, cùm à ſanguine calidiore, vtpote quem vaſa cordi vicina extrudunt, oriantur, & pars illa ob cordis viciñitatem, plus caloris, qui ad maturatiõnem neceſſarius eſt, habeat.

4. Bubones verò qui oriuntur in inguinibus tardiùs ſuppurantur, cùm à ſanguine minùs calido & craſſiore excitentur, & ſint in loco à corde remotiore, minúſque frigido.

5. Omnium tardiſſimè maturantur bubones poſt aures, vtpote qui oriuntur à materia frigidiore, & ſunt in loco frigidiore.

6. Quid de bubonibus peſtiferis & Venereis ſentiendum ſit, ſuo loco dicitur.

Curatio.

Curatio. Cum bubo non peſtilens non Venereus excitetur, Natura id quod ſibi moleſtum eſt, ad partes externas ignobiliores expellẽte, nullo modo conatus naturæ impediendus, & materia ad interiora repellenda. Et imprimis perpendendum, an Natura per criſin, & quidem perfectam, Bubonem excitauerit, & æger inde morbo liberetur, & ſigna bonæ criſis adſint, tunc ſecundum præceptum Hippocratis, *1. aph. 20.* nihil mouendum, ſed naturæ negotium cõmittendum, & opera danda, vt bubo vel diſcutiatur, vel quam citiſſime maturetur. Si verò quidem bubo ſit criticus, criſis tamen imperfecta, humor amplius ad locum affectum attrahendus vel cucurbitulis appoſitis, vel medicamentis è fermento, ſapone nigro, axungia veteri, reſina pini, diachylo cum gumm. & ſimilibus.

Si verò nullo alio morbo præcedente excitetur bubo, nec tunc, vt dictum, naturæ motus impediendus: Copia tamen ſanguinis ſecta vena imminuenda, quæ tamen inſtituenda, vt motus naturæ ad partem affectam potius adiuuetur, quàm impediatur. Si quoque vitioſi humores, quod ferè accidit, cum ſanguine ſint coniuncti, ii euacuandi.

Reliqua curatio in bubonibus hiſce omnibus, qui maligni & contagioſi non ſunt, vt in inflammationibus aliis inſtituenda. Hoc tamen notandum, primò, quod digerentia, quæ adhibentur, debeant eſſe fortiora, quàm in aliis inflãmationibus cùm glandulæ ſint partes frigidiores, ignobiliores, & exquiſitum ſenſum non habeant. Vt fiat Cataplaſma è farina hordei & lupinorum cum melle.

Vel ℞. *rad. lil. alb. althææ, cucum. aſinin.* an. ℥. j. *fol. parietariæ, petroſelini*, an. ℥. j. ß.

Coque in vino ad mollitiem & contundantur. Contuſis & per ſetaceum traiectis adde *farinæ lupinor.* ℥. ij. *ol. chamæmel. lil. alb.* an. *q. ſ.* Fiat Cataplaſma.

Si humor non digeratur, in pus mutandus, & bubo maturandus. Id quod plerumque tutiſſimum eſt. Niſi enim hoc fiat, quod ſæpe obſeruaui, poſt temporis aliquod interuallum, nouus bubo, vel in eadem, vel in alia parte exoriri ſolet. Maturantia autem ea, quæ in inflammatione ſunt propoſita, vſurpanda.

Pure genito tumor incidendus, vt pus citiſſimè euacuetur, & quidem in inguine per tranſuerſum ſectio inſtituenda, cùm hoc modo tumore purgato cutis faciliùs coeat, quæ dum femur flectitur, cutis vnitur.

Euacuato pure vlcus mundandum, caro gignenda, & tandem vlcus cicatrice claudendum.

De curatione Bubonis peſtilentis & Gallici ſuo loco dicitur.

CAPVT IX.

De Furunculo.

INflammationi cognatum eſt tumoris genus, quod Furunculus, Græcis δοθιὴν vel δοθιῆλ, Germanis *Blutſchwer* dicitur, nimirum, vt Celſus, *l. 5. c. 28.* definit, Tuberculum acutum cum inflammatione & dolore, maximéque vbi iam in pus vertitur. Oriturque à ſanguine craſſo & vitioſo, vt Galen. *5. de cõp. med. ſ. loc.* docet, nõ tam è ita exuſto & cor- Furunculus. Cauſſæ.

rupto, vt in Carbunculo, quem natura à reliquo ſecernens, tanquam infenſum & inutilem in ſumma corporis propellit. Atque ita Furunculus oritur in cute & carnoſis partibus cuti ſubiectis. Raro vero ſolitarius erumpit, ſed plerumque plures ſimul.

Eſt autem Furunculorum quædam differentia. Quidam enim mites ſunt, qui ſolam cutem occupant; alii maligni, qui altius deſcendunt, ſeu vt Paulus Æginetа, *libro* 4. *cap.* 25, ſcribit, Furunculorum alius eſt clemens alius maleficus. Clemens quidem, cùm in ſola cute coierit; maleficens autem curatuque difficilis, cùm altius radicibus actis in cutem erumpit. Interdum furunculi ſunt ſporadici, interdum etiam Epidemii.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Signa furunculi ſunt: Exigua ab initio inflammatio & puſtula ſenſim excreſcens & in acutum tendens, lumbini vui magnitudinem non excedens, cum dolore & rubore vbi ad ſtatum peruenit, quod circa octauum, nonum, vel decimum diem accidit. Differtq; furunculus ab inflammatione paruitate, & materia quæ in phlegmone eſt bonus ſanguis, in furunculo verò, craſſus & vitioſus: à carbunculo verò, quod in carbunculo materia peior & magis adulta eſt, & propterea ad ſuppurationem non peruenit, cum furunculus ad ſuppurationem perueniat.

Si ſunt furunculi Epidemii & peſtilentes, ſunt nigri & virides, adeſtque febris maligna & alia praua ſymptomata.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. In furunculo, vt Celſus, *lib.* 5. *cap.* 28. ſcribit periculum nullum eſt, etiamſi nulla curatio adhibeatur. Matureſcit enim per ſe atque erumpit. Sed dolor efficit, vt potior Medicina ſit, quæ maturius liberet.

2. Ex tuberculis ſalubriora ſunt, ac minus verenda, quæ extra extuberant, & acutè ſunt faſtigiata, atque æqualiter matureſcunt, non dura, neque bifida, ſeu deorſum vergentia. Hippocrates, 6. *epid. ſect.* 1.

Curatio.

Curatio. Danda opera, vt materia furunculi cauſſa, quamprimum in pus mutetur, ad quam rem vtilia ſunt medicamenta de Inflammatione propoſita. Mutat autem materia in pus *triticum* maſticatum & impoſitum, *vuæ paſſæ*, & *ficus* contuſæ & impoſitæ, *diachylum ſimplex.*

Vel ℞. *farinæ ſem. lini, puls. rad. althææ ana* ℥. ß. *caricar. ping.* num. iiij. *paſſul. exacin.* ℥. i. Coq. & adde *butyri ſine ſale rec.* ℥. ij. F. Cataplaſma. Vel ſi dolor ſit vehementior.

℞. *radic. lil. alb.* ℥. i. *fol. malu. viol. ana* M. i. Coq. ad mollitiem, & per ſetaceum traiiciantur; Adde *farinæ hordei, tritici, ſem. lini ana* ℥. ß. *vitell. ouor.* ii. *pingued. galli, butyri rec. ana* Vnc. i. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *terebinth. medullæ ceruinæ, adipis vitulini, anſerini, ceræ, butyri rec. mell. opt. ol. roſ. ana* ℥. ß. Miſc.

Tumor hic vbi maturatus fuerit, niſi ſponte rumpatur, aperiendus. Apertus mundificandus.

℞. *ſucci apii* ℥. ß. *farinæ hordei* ℈. ii. *thuris* ℈. j. ß. *terebinth.* ℥. j. *vitell.* j. *mell. roſ. q. ſ.* Miſc. in formam linimenti.

Poſtquam mundatus fuerit, carne replendus, & cicatrice claudendus, vt in abſceſſibus aliis fieri ſolet.

CAPVT X.

De Phymate.

Phyma. AD inflammationem pertinet & Phyma, quod, vt Galenus, 2. *ad Glauc. cap.* 1. & *lib.* 5. *meth. med. cap.* 3. docet, eſt tumor glandularum, qui ſtatim augetur, & ad ſuppurationem feſtinat.

Locus affectus ſunt glandulæ.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa ſeu humor Phyma excitans eſt ſanguis, non purus, ſed pituitoſus, ideoque inflammatio minus magna eſt, & tumor hic ad Inflammationem ἰδιοπαθῶς pertinet, oriturque frequentius in pueris, raro in B iuuenibus, rarius in adultis.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Cognoſcitur ex tumore rotundo, ac multum eleuato, parum rubente & ferè doloris experte in parte glandulоſa.

Prognoſticon.

Prognoſticon. 1. Tumoris hoc genus periculo vacat, citò augetur, & plerumque abſque medicamentorum ope ſuppuratur & ſanatur.

2. Facilius curatur in pueris: difficilius in iuuenibus & adultis.

Curatio.

Curatio. Danda opera, vt quamprimum ſuppuretur. Ideo- C que naturæ conatus adiuuandus, medicamentis maturantibus impoſitis, de quibus, *de Inflammatione & Furunculo*, dictum: quæ tamen hic in parte & cauſſa frigidiore paulò fortiora eſſe debent. Vtile eſt *triticum* manſum & impoſitum: vt & *vuæ paſſæ* acinis exemtis. *Diachylum* item *ſimplex*, & *cum gummis.*

Vt ℞. *pulu. rad. althææ, farinæ tritici, lupinor ana* ℥. j. *caricar. ping.* num. vi. *fermenti* ℥. ß. Coq. & add. *cæpam. ſub. cinerib. coct.* num. i. *ol. lil. alb. q. ſ.* F. Cataplaſma.

Vel ℞. *terebinth. propoleos mell. ana* ℥. i. *ammoniaci aceto diſſolut.* ℥. ß. *ol. lilior. albor. q. ſ.* F. Vnguentum.

Suppuratum Phyma equidem nonnulli non ſtatim incidendum ſed prius tentandum putant, an diſcu- D tientibus materia diſſipari poſſit, ideoque Galenus, 8 *de ſimp. med. facult* abrotanum commendat, parietariam vrticam, radices althææ, & ammoniacum melle emollitum: ſed rarò hoc accidit. Ideoque tutiſſimum eſt, niſi ſponte rumpatur, vt arte aperiatur, ne materia diutius detenta periculum aliquod afferat.

CAPVT XI.

De phygethlo.

Phygethlon. IN iiſdem partibus corporis glandulоſis aliud etiam tumoris genus excitatur, quod φύγεθλον Græci, E Latini Panum, vel potius vt Celſus, *lib.* 5. *cap.* 28. Panem, à ſimilitudine figuræ nominant. Verùm cauſſa hic calidior eſt, & vt Phyma à ſanguine pituitoſo, ita Phygethlon ſiue Panis à ſanguine bilioſo ortum habet, vt Gal 2. *ad Glauc. c.* 1. docet. Fit autem ferè hic tumor poſt febres, aut poſt dolores alicuius partis, maximeque eos, qui ventrem infeſtarunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Phygethli ſigna ſunt tumor, duricies, calor, diſtenſio, & dolor maior, quàm pro tumoris magnitudine. Interdum & febris accedit. Interdum tamen

[illegible] extra nihil percipitur, vbi [illegible] in [illegible] delitescit, sed punctiones saltem [illegible] percipiuntur. Tandè hoc tumoris genus [illegible] neque rectè in pus convertitur.

Prognostica.

Prognostica. 1. Phygethlon quod de subito durius non est, & quamuis non rubet, colorisque tamen [illegible] est, melius est. Celsus, *lib. 5. cap. 28.*

2. Parus qui fit ex vlcere, dolore, vel collisione, vel ex aliqua caussa externa, periculosus [illegible]. At qui febribus superueniunt, sicut præcipuè tempore pestilenti fieri solet, siue in femoribus, siue sub alis, aliove loco proueniat, pessimus & periculosissimus est. P. Ægineta, *lib. 4. c. 22.*

Curatio.

Curatio. Si Phygethlon ex vlcere, dolore, contusione, vel alia de caussa procatarctica excitetur, [illegible] admodum aliæ inflammationes, refrigerantibus & repellentibus eius incrementum [illegible]. Si verò in febribus, vel aliàs ex [illegible] humoribus [illegible] excitetur, repellentia locum non [illegible], sed [illegible] attrahentia & resoluentia vsurpanda, & si materia durior est, emollientia addenda, vt *althæa, malua, atriplex, alsine parietaria, radice* [illegible].

Si materia discuti non possit, [illegible] & in pus mutetur, deinde opera medicum [illegible], quæ hactenus proposita sunt. Tandemque, vbi sponte [illegible] natur, abscessus rumpendus & aperiendus.

CAPVT XII.

De Parotide.

Parotis. AD glandularum Inflammationes pertinet & παρωτίς, tumor ita dictus ἀπὸ τοῦ παρὰ τὸ οὖς, quòd fit iuxta aures. Hippocrates, *6. epid. comm.* [illegible] & alibi, [illegible] nominat. Est enim Parotis glandularum iuxta aures inflammatio.

Caussa.

Caussæ. Cùm verò Parotis sit inflammatio eius proximam & continentem caussam sanguinem esse necesse est. Is tamen rarò purus est, sed bilis, vel pituita, vel melancholia, imò sæpe maligni & pestilentes humores admiscentur, vnde malignæ & pestilentes parotides oriuntur. Et rarissimum est, vt sanguis solum copia peccans naturam stimulet, vt talem excretionem instituat, sed accidit à vitiosis & prauis humoribus, à quibus natura irritata, cum sanguine tales humores ad externa loca detrudere solet. Vt enim in hæmorrhagiis criticis non sanguis principaliter peccat, sed vitiosi humores; quos cum sine sanguine expellere facilè natura non possit, hanc sanguinis excretionem instituit: ita etiam vt vitiosos humores à principibus partibus ad ignobiliores auertat, sanguine vehiculi loco vtitur. Humores autem hi vel à toto corpore, vel à cerebro fluxionis [illegible] [illegible]. Et quidem non solum ex humoribus vitiosis in corpore genitis, sed & venenis haustis parotides accidere possunt; id quod hîc VVittebergæ factum memini. Cùm enim ancilla quædam pisces coctura, ex vase in quod glis inciderat, & in aqua suffocatus fuerat, aquam imprudens hausisset, ac in ea pisces coxisset. Studiosi, ni fallor, decem, cùm hos [illegible] ægrotare cœperant & aliquot ex iis mortui [illegible]. Ex iis qui conualuerunt, duobus etiam parotides post aures eruperunt.

Differentiæ.

Differentiæ. Parotidum differentiæ præcipuæ sumuntur à materia, & generationis modo. A materia, quod sanguis qui parotidem excitat, vel biliosus, vel pituitosus, vel melancholicus est, vel etiam malignus & pestilens, [illegible] ad [illegible]. A generationis modo, quod aliæ extra febres, seu vt Celsus, *lib. 6. cap. 16.* loquitur, aliæ in secunda valetudine oriuntur, natura validè aliquos humores, seu ex toto corpore, seu ex capite præcipuè ad ea loca detrudente, aliæ verò per febres, & quidem vel longas, vel acutas easque benignas, aut malignas vel pestilentes. Et fit hoc in statu aut declinatione, natura [illegible] humorem eiusdem febris caussam ad loca hæc [illegible] expellente, vel in principio aut augmento [illegible] symptomaticè.

Signa diagnostica.

Signa Diagnostica. Cognoscuntur Parotides ex loco affecto, & tumore, dolore, ac plerumque rubore, qui post aures apparet. Quis verò humor sanguini admisceatur, ex [illegible] signis alibi propositis cognoscitur. Si humor adsit malignus, aut pestilens, febris talis coniungitur. Si à capite solùm transmittatur, nulla in toto corpore cacochymiæ signa adsunt, & dolor capitis præcessit, qui erumpente Parotide euanescit vel minuitur. An criticè vel symptomaticè erumpat, tempus morbi & signa crisis præsentia vel absentia docebunt.

Prognostica.

Prognostica. 1. Parotides, quæ sine febre oriuntur, minùs malignæ sunt, & minus periculi habent, quàm quæ sunt cum febre.

2. Minus etiam periculosæ sunt, quæ febres longas sequuntur, quàm quæ acutas, & præcipuè in malignis & pestilentibus accidunt.

3. Salutares quoque sunt & curatu faciliores, ægrosque à periculo liberant, quæ criticè erumpunt. Quæ tamen in fine morbi post alias euacuationes, sine symptomatum remissione, & cum virium debilitate accidunt, periculosæ & perniciosæ sunt.

4. Quæ verò symptomaticè erumpunt, & ex cruda atque in primis rebelli materia ortum habent, pertinaces & mali moris sunt, ac Naturæ & Medico multum negotii facessunt, ægrumque in maxima pericula coniiciunt. Sunt enim in loco cerebro propinquo, è quo & humores & vapores cerebro & eius membranis communicari possunt; vnde earum partium inflammatio & delirium excitari potest.

5. Parotides, quæ iudicationis tempore genitæ non suppurauerint, sed priusquam suppurarentur, euanescunt, reuertuntur, augescunt, & iudicantur secundum reuersionis rationem, quemadmodum febrium reuersiones in similem circuitum. Spes autem est, & in ipsis articulis aliquos futuros abscessus. 6. *epid. comm. 4. t. 1.*

Curatio.

Curatio. In curatione Parotidum imprimis spectandum, an sint criticæ vel symptomaticæ, & cuius generis sit humor, è quo fiunt. Si criticè erumpat Parotis, morbusque inde tollatur vel minuatur, Naturæ negotium totum committendum, ex præcepto Hippocratis, *1. aphor. 20.* nihilque aliud tum agendum, quàm vt dolorem lenientia, *in cap. de Inflammatione*, proposita, imponantur, quæ eadem opera quoque suppurationem adiuuare possunt. In Parotidibus verò seu criticis seu symptomaticis, siue materia sit multa siue pauca, siue benigna siue maligna, repellentia nullum locum habent, vt Galenus, *3. de comp. med. s. loc. capite 2.* docet; ne materia à loco ignobiliori ad nobiliorem, & præcipuè cerebrum vicinum repellatur. Imò si tumor non satis erumpat, & humor, qui morbi ratione ad partem affectam non satis copiosè à natura protrudatur, attrahentia leniora, vt *ol. chamæmel. irinum, anethinum, de meliloto*, vsurpanda. Fortiora verò cautè adhibenda, ne dolor augeatur viresque deiiciantur.

Hinc videndum, an natura resolutionem & discussionem

diſcuſſionem moliatur quæ medicamentis diſcutientibus adiuuanda; an verò ad ſuppurationem, quod ferè commodius eſt, tendat, quæ & ipſa medicamentis coctionem promouentibus adiuuanda. Vtriuſque autem generis medicamenta, *ſupra; capite 5. de Inflammatione & cap. 8. de Bubone*, ſunt propoſita.

Suppuratione facta abſceſſus aperiendus, &, vt ſuo loco dictum, curandus.

In Parotidibus ſymptomaticis naturæ conatus, qui deficit, adiuuandus & promouendus, & cauſſæ antecedentis copia, ſi adſit, minuenda. Si enim vel ſanguinis & vitioſorum humorum copia adſit, non metuendum, vt natura ab opere & expulſione auertatur, ſed ea oneris parte leuata, poſtea facilius id, quod debet, expellit.

Si tamen cauſſæ antecedentis euacuatione præmiſſa, nondum ſatis, vt debet, expellat, cucurbitulis applicatis, vel aliis attrahentibus expulſio adiuuanda.

Hinc vel materiæ diſcuſſio, vel quod plerumque commodius eſt, in pus mutatio procuranda, medicamentis, quæ *cap. 8. de Bubone* ſunt propoſita. Vbi tamen materiæ conditio attendenda, & ſi frigidior ac craſſior ſit, diſcutientia calidiora & fortiora vſurpanda, & ſi metus ſit, ne materia induretur, emollientia quoque vſurpanda.

Poſt emollitionem, & ſi alias etiam materia ad ſuppurationem tendat, ſuppuratio promouenda, abſceſſus aperiendus, &, vt iam ſæpius dictum, curandus.

Non verò expectandum vt ſponte tumor iſte rumpatur; cùm pus diu retentum grauia ſæpe ſymptomata accerſere ſoleat: obſeruauitque Guil. Fabricius, *cent. 1. obſ. 39.* quod in puella quadam cùm parotide laboraret, nec tamen lecto decumberet, & ſine febre eſſet, & etiam circa decimum quartum morbi diem abſceſſus ad pugni magnitudinem excreuit, qui cum non fuiſſet apertus, puella febre, lipothymia, nauſea, vigiliis, dolore dorſi & renum correpta fuit, & licet poſtea abſceſſus ſponte rumperetur, cùm tamen nihil aut parum puris efflueret, ſed viam deorſum quæſiuiſſet, ipſa è vita deceſſit.

CAPVT XIII.

De Carbunculo.

Carbunculus.

IN flammationi affinis eſt, & proinde poſt inflammationem à pleriſque recenſetur Carbunculus, vtpote qui à ſanguine aduſto & corrupto originem habet. Tumor autem hic variis appellatur nominibus. Græcis dicitur ἄνθραξ, Latinis Carbo & Carbunculus, Auicennæ Pruna & Ignis Perſicus; quibus vocibus etſi diuerſi tumores ſignificari nonnulli credant, & peculiaribus capitibus, de Pruna & Igne Perſico, de Carbunculo, de Anthrace egerint: tamen reuera iis omnibus vnicum tumoris genus ſignificatur; quod enim Græcis eſt ἄνθραξ, Latinis eſt Carbo & Carbunculus. Niſi quis hoc diſcrimen ex Auicenna ponere velit, quod qui ſine puſtulis atque humiditate incipit Carbunculus, Pruna; qui verò cum puſtulis veſiculiſque, atque effluente humiditate incipit, Ignis Perſicus dicatur.

Atque hoc nomine appellatur hic tumor, quia cruſtam habet, quæ inſtar carbonis nigra eſt, qua de cauſſa etiam Pruna dicitur quod caro nigra fit, & quaſi à pruna aduſta ignis præterea, quod ab igne quaſi partes comburantur. Quæ autem Celſus & Plinius de Carbunculo ſcripta reliquerunt, vix Carbunculo in genere ita dicto quadrare videntur, ſed ſpeciei alicui, & forſan epidemio alicui & nouo morbo. Celſus enim, *lib. 5. cap. 28.* ſcribit: *Ab his quæ extrinſecus incidunt, ad ea veniendum eſt, quæ interius corrupta aliqua corporum parte naſcuntur. Ex quibus non aliud carbunculo peius. Eius hæ notæ ſunt. Rubor eſt, ſuperque eum non nimium puſtulæ eminent, maximè nigræ, interdum ſublividæ, aut pallidæ. In his ſanies eſſe videtur, infra color niger eſt: ipſum corpus aridum, & durius quàm naturaliter oportet. Circa quem quaſi cruſta eſt, eaque inflammatione cingitur neque in eo loco leuari cutis poteſt, ſed inferiori carni quaſi affixa eſt. Somnus vrget, nonnunquam horror aut febris oritur, aut vtrumque. Idque vitium ſubtractis quaſi quibuſdam radicibus ſerpit, interdum celerius, interdum tardius: ſupra quoque procedens inalbeſcit, dein liuidum fit, circumque exiguæ puſtulæ oriuntur. Et ſi circa ſtomachum faucesque incidit, ſubito ſpiritum ſæpe elidit.* Plinius verò, *lib. 26. c. 1.* quo de nouis omnique æuo priore incognitis morbis agit, ſcribit: *L. Paulo, Q. Marcio Cenſoribus, primum in Italiam carbunculum veniſſe, Annalibus conſcriptum eſt, peculiare Narbonenſis prouinciæ malum: quo duo Conſulares obiere condentibus hæc nobis eodem anno, Iulius Rufus, & Q. Lecanius Baſſus, ille Medicorum inſcitia ſectus; hic verò pollice lævæ manus euulſo acu ab ſemetipſo, tam paruo vulnere vt vix cerni poſſet. Naſcitur in occultiſſimis corporum partibus, & plerumque ſub lingua, duritia rubens varicis modo, ſed nigricans capite, alias liuida, corpus intendens, neque intumeſcens, ſine dolore, ſine prurigine, ſine alio quàm ſomni indicio, quo grauatos in triduo aufert, aliquando & horrorem afferens, circaque puſtulas paruas, rarius febrem; ſtomachum faucesque cum inuaſit, ocyſſimè exanimat.* Quæ qui perpendit, facilè alium, aut certè quid peculiare à vulgari Carbunculo habentem morbum, & in gangrænam ac ſphacelum deſinentem deſcribi animaduertet.

Internos & antea incognitos morbos enim expreſſè refert Plinius & in occultiſſimis corporis partibus plerumque ſub lingua oriri ſcribit, ſine dolore, ſine prurigine, ſine alio ſymptomate quàm ſomno, quo grauati intra triduum exanimentur, nullo tumore exiſtente. Celſus verò nonnunquam etiam ſine febri oriri & circa ſtomachum ac fauces incidere ſcribit: cum vulgares carbunculi in extimis corporis partibus oriantur, grauem dolorem coniunctum habeant, & ſine febre non inuadant & locus affectus manifeſtè intumeſcit.

Sed vt ad *Carbunculum* vulgò inter tumores notum redeamus, ille *eſt tumor ex ſanguine aduſto ferventiſſimo, qui partem corrumpit, ortum habens.* Carbunculus quid.

Cauſſæ.

Continens cauſſa carbunculi, adſtipulante etiam Galeno, *in lib. de tumorib. cap. 6. & 2. ad Glaucon. cap. 1. & 14. meth. med. cap. 10.* eſt ſanguis calidus, feruens, & craſſus: quem *in libro de atra bile, cap. 4. & 5.* atram bilem eſſe dicit. Nimirum, vt ex *lib. 2. de differ. feb. cap. 19.* videre eſt, oritur Carbunculus ex ſanguine feruente craſſo putreſcente, & in naturam atræ bilis degenerante, aut atram bilem admixtam, & plerumque malignitatem coniunctam habente. Hic tumor etſi paulatim in corpore generari, & prauam illam naturam inducere poſſit: tamen vbi gradum prauitatis & malignitatis illius adeptus eſt, à natura ab interioribus ad exteriora & membris nobilioribus ad ignobiliora ſubitò propellitur. Quod etiam accidit, vbi ab externo contagio ſanguis inficitur & corrumpitur, vnde nunquam excitatur Carbunculus per congeſtionem, ſed ſemper defluxu ἀθρόως facto generatur. Et Cauſſæ.

propterea meritò Inflammationibus ſubjicitur, & ἐγγὺς τῆς φλεγμονῆς, inflammationi propinquus eſſe dicitur. Neque enim ſolùm ex atra bile, vt Cancer, generatur, ſed fit ex ſanguine aduſto in atram bilem abeunte, vel atram bilem admixtam habente.

Generatur autem iſte aduſtus ſanguis ex praua victus ratione cibiſque prauis ſanguini toti materiam præbentibus. Ad quam rem etiam facit externa aëris conſtitutio humores adurens corrumpens, & imprimis occulta & maligna eius conſtitutio humores deprauans, ac vix datur Carbunculus, qui omni malignitate careat.

Differentiæ.

Differentiæ.

Quia tamen malignitas hæc nunc maior, nunc minor eſt, & carbunculi alii in peſtilenti aëris conſtitutione plurimos inuadunt, alii etiam ſparſim ſine peſtilenti conſtitutione ægros corripiunt, diſtinguuntur carbunculi in peſtilentes & non peſtilentes. Deinde alij oriuntur cum puſtula vel puſtulis, quales ab igne excitantur, quibus ruptis ſubiectum eſt vlcus cruſtoſum, atque ita plerumque accidit, & tales in ſpecie ab Auicenna Pruna aut ignis Perſicus vocantur. Alij ſine puſtulis oriuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Incipit, vt dictum, Carbunculus plerùmque à puſtula exigua; interdum verò non ſolùm vna maiuſcula puſtula erumpit, ſed multæ exiles, veluti milij ſemina, crebræ in particula reſidentes, quibus perruptis vlcus cruſtoſum fit, quale à candente ferro excitatur. Antequam autem puſtulæ erumpunt, pruritus in parte ſentitur, mox puſtula aut puſtulæ oriuntur. Interdum tamen citra omnem puſtulam incipit carbunculus, & vlcus cruſtoſum excitatur, cruſta modò nigricante, modò colorem cinereum præ ſe ferente: mox breui inſtar bubonum excreſcit, in rotundum, & acutum cum ingente calore, ardore & dolore, quæ præſertim circa veſperam exaſperantur, ægrúmque adeò vexant, vt vix manum continere poſſit, quin partem fricet, ex qua fricatione poſtea puſtulæ plures oriuntur. Caro circumpoſita efferueſcit, caloremque habet, & maximam φλόγωσιν concipit, colorem etiam obtinet quam in Eryſipelate & phlegmone nigriorem, veluti ſi cum rubro aliquid nigri permiſtum ſit. Accedunt deinde & alia ſymptomata, febris nimirum, quæ vt Galenus etiam, 14. *meth. med. cap.* 10. teſtatur, magis infeſtat eos, qui carbunculo corripiuntur, quàm qui phlegmone e eryſipelatode laborant, nauſea, vomitus, appetitus deiectio, tremor ac palpitatio cordis, frequentia animi deliquia, deliria, quæ omnia eò magis infeſtant, quò malignior materia eſt

Eſt n. carbunculorum quædam differentia, non ſolùm quod ſanguini illi aduſto, qui eſt cauſſa coniuncta carbunculi, modò hic modò ille humor admiſcetur: ſed imprimis quod alius carbunculus eſt peſtilens, alius non peſtilens. Nam licet omnis carbunculus ſit malignus, ob materiam feruentem, aduſtam & putreſcentem, quæ carnem corrumpendi vim habet, & in meliorem & benigniorem naturam aliquam reuerti & pene ſuppurari non poteſt: Tamen non omnis eſt peſtilens, neque omnis aduentitiam habet malignitatem, ſed interdum tantùm præter natiuam malignitatem carbunculi etiam alia à communi aëris ſtatu aut contagio accedit malignitas. Diſcernitur autem carbunculus peſtilens à non peſtilenti, primò peſtilente aëris conſtitutione præſente. Vix enim poſſibile eſt, vt vigente peſtilente conſtitutione oriatur carbunculus, qui non ipſe ſit peſtilens. Deinde omnia ſymptomata & ſigna, quæ carbunculo apparent, & frequentiora & grauiora ſunt in peſtilente carbunculo, quàm in non peſtilente. Nam & febris, quæ carbunculo adiungitur, peſtilentem naturam refert, & licet extra mitior, quàm in non peſtilente apparet, imo interdum vix percipitur: tamen intus magis vrit & longè eſt perniciοſior: color floridus faciei mutatur, lingua nigricat & ſicca eſt, excrementa alui ſunt liquida & bilioſa, appetitus dejicitur: adeſt nauſea, vomitúſque peſſimorum humorum: difficultas ſpirandi, anhelitus fœtor, ſudor eſt multus, tepidus vel frigidus. Somnus interdum planè profundus eſt, interdum vigiliæ infeſtant: deliria comitantur, animi deliquia & ſyncope. Quapropter etiam ab alio Carbunculo plus imminet periculi, ab alio minus. Etſi non omnis carbunculus ſit pernitioſus. Tamen vt teſtatur Galenus, 3. *Epid. comm.* 3. *t.* 12. pernitioſiſſimus eſt peſtilens, ſeu is, qui vltra priuata malignitatem eam quoque quam ſtatus affert, adiunctam habent, & pernicioſis illis ſymptomatibus eſt ſtipatus. Quæ ſi plurimùm remittunt, ſalutis aliqua ſpes ſupereſt; ſi verò indies magis intenduntur, & vehementiora fiunt, nihil ſalutis ſperandum eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quo nigrior eſt carbunculus, eò pejor, vtpote qui à ſanguine maximè corrupto productus eſt. Huic proximè ſuccedit liuidus & flaueſcens. Minùs maligni & formidandi ſunt, qui colorem rubicundum habent, in quibus nimirum ſanguis ſuam naturam nondum planè exuit, ſed adhuc aliquid natiui caloris & coloris retinuit.

2. Sunt etiam illi Carbunculi minùs pernitioſi, qui ſunt parui, quàm qui ſunt magni, & ex parua puſtula ſubitò ingentem magnitudinem acquirunt.

3. Sicut & illi qui ſoli ſunt, quàm qui alios Carbunculos coniunctos habent.

4. Exitioſi valdè ſunt illi, qui vbi erubuerunt, mox iterum euaneſcunt. Materia enim tranſlata ad partes interiores interitum affert.

5. Conſiderandum & hoc nonnulli cenſent, an peſtilens carbunculus ante febrem oriatur, an verò præcedente febre peſtilentiali demum erumpat. Eum enim qui ante febrem peſtilentem erumpit, tutiorem eſſe exiſtimant, modò nulla ſymptomata ſuperueniant, vtpote, qui indicio ſit, naturam eſſe fortem, & peſtilens venenum ante febrem propellere, quam cor occupare potuerit. Illum autem qui poſt peſtilentem febrem demum erumpit, eſſe periculoſiorem, vtpote qui occupato corde à veneno & humoribus prauis in vniuerſum corpus ſeſe iam diffundentibus oriatur.

6. Locus quoque plus vel minus periculi metuere iubet. Mali enim habentur, qui in emunctoriis, & propè membra nobilia & præcipua hærent. Imprimis autem hic vires ſpectandæ, & videndum an ſint fortes vel debiles. Debilis enim virtus à paruo etiam morbo proſterni poteſt: Contra robuſtior magnum quoque morbum non raró vincit.

Indicationes.

Indicationes.

Aliæ ſunt Indicationes in Carbunculo peſtilenti, aliæ in non peſtilenti. In Carbone non peſtilenti feruor ſanguinis in toto eſt reſtinguendus, ſimúlque cor contra malignitatem, quam raró abeſſe diximus, muniendum. Reliqua curatio ad ipſum carbunculum dirigenda. In carbunculo verò peſtilenti magis venenata ac peſtilens qualitas vrget, quam feruor ſanguinis. Neque tamen & iſte negligendus.

Curatio.

Curatio.

Curationem ergo Carbunculi quod attinet, in ea duo ſpectanda, ad cauſſam antecedentem, ſeu feruentem atque corruptum ſanguinem, qui in

nuam, & propter nimium dolorem lipothymiam interdum habet comitem.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Pro humoris benignitate malum nunc mitius nunc deterius eſt. Si enim materia ſit benignior, ſymptomata ſunt minus vehementiora.

2. Contra ſi materia ſit maligna malum periculoſum eſt, quod tamen ligamenta, & neruos vicinos corrumpit, ita ſæpe, vt extremus articulus cum oſſe abſcedat interdum totus digitus corrumpatur.

Curatio.

Curatio. Vt de cauſſa, ita & curatione ſuperſtitioſas opiniones vulgus habet. Putat enim ſi quis tempore verno ranarum ouis ſeu ſpermate dicto contrito manus madefecerit, & ſponte ſiccari ſiuerit, manuque poſtea digitum hac inflammatione laborantem comprehendat, inflammationem ſedari. Nonnulli talpam viuam ſingulis annis manu comprehendunt, & conceptis quibuſdam verbis pronunciatis talpam comprimendo occidunt, eoque anno omnes iſtos vermes ſe occidere poſſe iactitant.

Verum vt hæc omittamus, legitima curatio perficitur ſi generali humorum euacuatione per venæſectionem & purgationem, prout opus, præmiſſa, primò dolorem lenientia & feruorem humorum mitigantia, ſuppurationemque adiuuantia parti affectæ imponantur.

Repellentia vero & adſtringentia parti affectæ imponenda non ſunt, ne humor in partem impingatur dolor augeatur, & nerui atque os corrumpantur. Si tamen affluxus nimius ſit, repellentia parti ſuperiori propius imponantur.

In principio ergo imponendum ſequens Cataplaſma.

℞. *farinæ hordei, fabar.* an. Vnc. i. *camphoræ* Scrup. i. *mucilag. ſem. pſyllii q. ſ.* Miſc. omnia cum *aceto* ſuper igne. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *ſucci ſolani, plantagin. vmbilici Veneris* an. Vnc. ß. *mucilag. ſem. pſyllii aq. ſolani extracti* Drach. iii *boli Armeni* Drach. ß. *camphoræ* gr. v. *ol. roſac. myrtini* an. Vnc. Sem. Miſc.

Vel ℞. *mucilag. ſem. pſyllii ſucco vel aq. plantag. extr.* Vnc. ii. *boli Armen.* Drach. i. *aceti* Vnc. ß. Miſc. Vel albumen oui cum ol. viol. mixtum imponatur.

Commendantur etiam vermiculi illi qui in medio echino plantæ dipſaci reperiuntur, ſi viui vnguibus affectis circumligentur.

Vbi ad ſuppurationem tendit materia:

℞. *farinæ ſem. fœnigræci, lini* an. ℥ ß *vitell. oui* i. *butyri rec.* ℥. i. *pingued. gallinæ* ℈. iii. Miſc. ſ. igne F. Vnguentum.

Vel ℞. *mucilag. ſem. pſyllii* Vnc. i. *farinæ ſem. lini, fœnigræci*, an. Drach. iii. *vitell. oui* i. *croci* Scrup. i. *pingued. gallinæ, butyri rec.* an. Vnc. i. Miſc. F. Cataplaſma.

Pure genito abſceſſus aperiendus, & pus, quod raro bonum, ſed ſanioſum eſt, educendum. Pure euacuato tale abſtergens & incarnans vſurpandum.

℞. *aloes epaticæ* ℈. iii. *myrrhæ, thuris, ſarcocollæ* an. ℈. i. *terebinth. claræ* ℥. ß. *mellis roſ. col.* ℈. ij. Miſc.

Gulhelmus Fabricius, *cent. 1. obſ. Cheirurg. obſ. 97.* non expectat inflammationem, aut notabilem tumefactionem, & ſuppurationem, ſed in muliere quæ dolore acerbiſſimo in extremitate digiti, cum febre, lipothymia, nauſea aliiſque ſymptomatibus laborauit, curationem ſic inſtituit. Primo digitum lacte vaccino in quo flores chamæmeli, meliloti, ſemen fœnigræci & cydoniorum incocti fuere, aliquantulum fomentauit. Deinde ſuperficiem cutis paulatim diſſecuit. Abraſa cute maculæ quædam rubicundæ apparuere: quibus acie cultelli inciſis, guttulam vnam aut alteram aquæ rufæ ſub cute inuenit. Illa vacuata, linteum madefactum aqua vitæ, vbi nonnihil theriacæ diſſolutum erat, applicuit. His ſtatim ſedatus eſt dolor; atque hoc vnico remedio altero die ſanatus fuit digitus.

In alia quoque matrona, quæ triduo propter paronychiæ doloris vehementiam dormire non poterat, abraſa cute maculam lentis magnitudinis () in apice digiti ſub cute inuenit, in qua vix guttula vna ichoris contenta fuit. Inciſa macula applicatoque ipſi digito goſſipio intincto aquæ vitæ, in qua diſſoluta fuerat theriaca, manu vero & carpo linteo reduplicato ac imbuto poſca, ſtatim ceſſauit dolor: ita vt poſtero die pleniſſimè ſanatus fuerit digitus. Addit autem idem, ſtatim ab initio inciſionem hanc fieri debere, alias ex concurſu humorum inflammationem & tumorem excitari, atque ſubiectam carnem, imo etiam oſſa erodi. Eſt enim cutis ea in parte admodum denſa, ita vt materia paronychiæ, quæ per ſe maligna, eſt, quum nullo modo exhalare poſſit, maiorem acrimoniam & venenoſitatem acquirat, digitus quoque, imo tota manus, propter doloris vehementiam inflatur, parumque prodeſt medio hæc, niſi prius materia cocta & in pus conuerſa fuerint.

CAPVT XV.

De Pernionibus.

Per- Datur & peculiare genus Inflammationis, quod Perniones nominant, Græci χίμετλα & χίμεθλα ἀπὸ τοῦ χειμῶνος ſeu hieme dicitur, eſtque Inflammationis genus, quod tempore hiberno in calcaneis, digitisque pedum ac manuum oritur. Vidi etiam Nobilem virum, qui tale Inflammationis genus in extremitate naſi haberet.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Oritur quidem hoc Inflammationis genus à frigore hiberno, dum non ſolum ab eo pars debilior & ad recipiendum aptior redditur, ſed & à dolore ſanguinis ad partem fit attractio.

Hoc tamen conſideratione dignum eſt, qui fiat, vt qui partium extremarum tempore hiberno refrigerationem inſignem paſſus ſit, æſtate quidem bene habeat, tempore hiberno vero annis aliquot, & donec malum penitus ſit victum, inſignem pruritum dolorem & tumorem in parte refrigerata ſentiat: & quamuis tempore æſtiuo nihil mali ſentiat, ſtatim ſub initium hiemis malum recrudeſcat, & pruritus in parte affecta percipiatur: quod fortem aliquam impreſſionem in parte relictam eſſe arguit. Neque enim qui valde refrigerantur, nudam ſaltem alterationem patiuntur, ſed aliquid ſubſtantiale parti affectæ communicatur, quod vel illud docet, quod poma & oua congelata, ſi aquæ frigidæ immittantur, gelu ex iis extrahitur, vt tanquam cruſta extra adhæreat, & poma ac oua ad naturalem ſtatum redeunt: contrà verò ſi in aquam calidam conijciantur, flacceſcunt, nigra euadunt, & corrumpuntur: quod tamen nullo modo fieri deberet, ſi nuda eſſet alteratio. Itaque ex dolore partem affligente, ſanguis ad partem affectam trahitur, qui inflammationem excitat.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Præceſſit extremarum corporis partium aduerſus aëris externi iniurias minus cauta tutatio & inde refrigeratio, adeſt pruritus & dolor qui non ſolum ſemel & poſtquam æger ab externo aëre refrigerationem paſſus eſt, percipitur, ſed licet tempore æſtiuo & autumnali ceſſet, circa initium tamen hiemis reuertitur: pars rubet, & intumeſcit. Nonnunquam etiam exulceratur.

Prognoſticum.

Progreſſio. Tumor hic equidem periculum nullum adfert: tamen niſi ſtatim curetur, malum diuturnum efficitur, adeoque hic pluribus annis ægro moleſtus eſt, parsque interdum exulcerari ſolet.

Præſeruatio.

Præſeruatio. Ne partes ab externo frigore lædantur, neceſſarium eſt, vt tempore hiberno ab eius iniuriis bene muniantur. Et quidem ne pedes lædantur, vtile eſt tibi alias ſeu ſoccos lineos ſpiritu vini, præſertim ea parte qua pedes tegunt, humectatos inducere. Cùm verò non omnes partes à frigore tectis muniri poſſint ne tamen poſtquam in aëre frigido verſatus eſt homo aliquid damni patiatur, partes refrigeratæ, non primò qualitate contraria alterandæ ſunt, ſed potius, vt cauſſa, quæ ſeſe parti inſinuauit, tollatur, danda opera. Ideoque quod vulgo etiam in regionibus ſeptemtrionalibus notum, & annotauit Guiliel. Fabricius, *de gangrana & ſphacelo capite* 10. pars refrigerata non igni admouenda, aut calida ei imponenda hoc enim ſi fiat, frigore, aut potius atomis frigidis, in parte retentis, & ad penitiora partis affectæ detruſis ſæuiſſimus dolor oritur, imò interdum gangræna excitatur: Sed pars refrigerata nive perfricanda, vt à ſimili frigus vel frigidum e parte affecta extrahatur; eodem modo ſicut poma vel oua congelata in aquam frigidiſſimam coniecta reſtituuntur ſuæ naturæ, extracto gelu extra putamina adhærente. Vnde Septemtrionalium regionum incolæ, vbi iter fecerunt, non ingrediuntur hypocauſtum, aut ad ignem accedunt, niſi prius manus, naſum, & extremas auriculas niue bene perfricuerint, aut pedes prope congelatos aquæ frigidæ aut niui immerſerint. Refertque, *allegato loco*, Fabricius, ſibi virum nobilem fide dignum narraſſe, ſe cùm eas regiones peragraret, incidiſſe aliquando in viatorem ſecundum viam frigore rigidum & pæne mortuum, quem plauſtro ſuo impoſitum cùm deduxiſſet in diuerſorium, hoſpitem illico demeriſſe eum in aquam frigidam, quo facto vndiquaque ita erupit gelu, vt ipſius corpus glacie ceu ferreo thorace contectum conſpiceretur: Tum ipſi propinatum fuiſſe cyathum hydromelitis, adduo puluere cinnamomi, gariophyllorum, macis; vnde ſudor in lecto prouocatus eſt, & æger ad ſe rediit.

Curatio.

Curatio. Vbi iam congelatio illa ſedata, & frigus maxima ex parte extractum, vel ſponte exhalauit, quod ex dolore pungente ſedato cognoſcitur, pars fouenda lacte dulci tepido, in quo roſmarinus, origanum, ſaluia, folia rutæ, baccæ lauri coctæ ſunt. Vtiliſſimum eſt, quod remedium etiam vulgo notum, ſi pedes vel manus immergantur, aquæ calidæ in qua rapa, præcipuè frigore ante congelata, cocta fuerunt.

Vel ℞. *vini albi* ℔. i. *aluminis* Vnc. i. Bulliant cum vino, & cum eo pars abluatur. Vtile eſt & decoctum lupinorum: poſtea pars melle in quo Æris vinum coctum ſit, illinatur.

Efficax eſt & hoc: ℞. *ol. laurini* ℥. ii. *mellis* ℥. i. *terebinth.* ℥. ß. Miſce.

Vel ℞. *terebinth. butyri ſ. ſale macis an. q. v.* Miſc. Vel *oleo de cera* pars illinatur.

Si pars iam exulcerata ſit, vtile eſt alumen cum æquali portione thuris contritum, vino adiecto: vel ol. roſ. in rapo vel radice raphani excauata coctio & expreſſo.

Vel fiat vnguentum ex *cancris fluuiatilibus* combuſtis cum *melle & oleo roſarum.*

Vel ℞. *rutæ, medullæ tauri, vnguenti roſac.* an. *q. ſ.* Miſc.

Vel ℞. *ceræ, pingued. ſuill.* an. ℥. i. *litharg. argent. ve*

A *plumb. vſt.* Drach. x. *cortic. pini* Vnc. ii. *mannæ thuris* Vnc. i. *ol. roſac. q. ſ.* F. Vnguentum.

CAPVT XVI.

De Ecchymomate.

Ecchymoma ſeu Ecchymoſis. Effunditur etiam interdum ſanguis integra cute in ſpacia partium, vnde affectus oritur, qui ἐκχύμωμα ſeu ἐκχύμωσις appellatur, Latini, *Effuſionem*, *Suffuſionem*, *Suggillationem* verterunt. Eſt enim ἐκχύμωσις nihil aliud quam χυμῶν ἔκχυσις, hoc eſt, humorum, id eſt, ſanguinis in ſpacia vicina, Ecchymoſis quid?

B ob vaſorum apertionem effuſio, ſi nimirum cute integra ῥήξει ἐκχυθῶσι venæ ſuccum quem continent, id eſt, ſanguinem effundant, vt Galenus *2. de fract. comm. 6.* loquitur, & vel ora vaſorum dehiſcant, quod fit in ἀναστομώσει, vel per tunicas vaſorum rarefactas ſanguis quaſi exſudet, & tranſcolatur: quod Græci διαπήδησιν nominant, vel ex contuſione vaſa ſoluantur, quod fit ſi quis ex alto cadat, aut rei alicuius grauioris pondere opprimatur, aut claua lapide, ſtipite percutiatur; vel ex motu aliquo & tenſione violentiore vas rumpatur Tum cute integra, in ſpacia vicina ſanguis effunditur, vnde color, qui in parte eſt, mutatur, & principio quidem rubens apparet, poſt fit liuidus, hinc flaueſcens, viridis, nigricans. Vnde Galenus,

C *libro de tumoribus præter natur. cap.* 10. & 10. *de ſimp. med. fac. capite* 9. duas ἐκχυμώσεως ſpecies conſtituit, vnam, quam nomine generis ἐκχυμώματα appellat, cum pars medium colorem inter rubrum & nigrum obtinet, quæ propriè πελιδνὰ, hoc eſt, liuida, & affectus Liuor appellari poteſt: alteram μελασμάτα, h. e. nigrores appellat, quæ ſenibus præcipuè, quoties eorum venæ contuſæ, vel alia de cauſſa reſeratæ ſunt, familiares ſunt, & ex leui occaſione accidunt, ſicut contra πελιδνὰ & liuores pueris, mulieribuſque, & colorem candidum habentibus accidunt.

Etſi verò ſæpius & plerumque pars in tumorem non attollitur, ſed ita ſanguis effuſus in ſpacia partium ſeſe inſinuat, vt nullus tumor appareat tamen interdum

D pars intumeſcit, ſi copia eſt ſi ſanguinis maior ſit, quod aliquando etiam poſt venæ ſectionem accidere ſolet ſi nimirum vena tota pertundatur, vel vulnus quod in cute eſt, claudatur, illud verò quod in ipſa vena eſt, apertum relinquatur. Hinc enim per vulnus illud, quod in vena eſt, ſanguis effunditur, cui cùm clauſa plaga in cute exitus non pateat, ſub cute ſæpe in totum brachium effunditur, & interdum tumorem quoque aliquem excitat, ſemper verò colore rubeo ex liuido cutem tingit.

Diuerſus verò affectus eſt, & diuerſo modo oritur ἐγχύμωσις, cum ſanguis non extra venas effunditur, ſed ob ſpirituum ſanguiniſque molem venæ & arteriæ quæ in cutem deſinunt, ſanguine replentur, atque inde corpus coloratum redditur, vt apparet ex Hippocra- Ἐγχύμωσις.

E te, 2. *epid. ſect.* 4 *in fine*, vbi ſcribit: ἐπιμελείην ὀξυθυμίης ἐμποιέειν καὶ χρώματος διαλείψιος ἕνεκα, καὶ ἐγχυμώσιος h. e. *diligentia adhibenda, vt animi excandeſcentia inducatur, & coloris reparandi & ſanguinis infundendi.*

Et quidem quocunque in loco fiat ſanguinis talis effuſio, in genere ἐκχύμωσις nominari poteſt: pro affectarum tamen partium diuerſitate Paulus Ægineta, *libro* 4 *cap.* 30. tres ſpecies, quæ peculiaribus nominibus appellentur conſtituit. Prima eſt, τὰ καλούμενα ὑπώπια, quæ Hippocrati ſunt ὑποσφάγματα quaſi ſub ocularia, id eſt, liuores ſub oculis. Dicitur a. ὑπώπιον ἀπὸ τοῦ ὠπὸς,

ab oculo, quod ſit ſub oculis, aliuſque eſt affectus quam ὑπόπυον per o & υ, à pure, quod πύον Græcis, quod ſit puris ſub cornea collectio. Secunda ſpecies eſt ὑπόσφαγμα quam nonnulli in ſpecie ſuggillationem vocant, ſanguinis nimirum in annatam vel corneam oculi effuſio, de qua *libro* 1. *practic. part.* 1. *ſectione* 2. *capite* 32. dictum. Tertia ſpecies eſt, quæ contuſis vnguibus fit, quam ὑπώνυχον appellat, Latinè Subunguium appellari poſſet.

Contuſio. Interdum cum ἐκχυμώματι & contuſio coniungitur; imo interdum tanta ſanguinis copia effunditur, vt ſub cute & muſculis collecta ſinum quemdam efficiat, partemque in tumorem attollat. Dolor quoque pro partis ratione interdum coniungitur, vnde accidit, vt plus ſanguinis affluat, atque inflammatio, & tandem gangræna excitetur. Notabilis huius hiſtoria habetur apud Io. Philippum Ingraſſiam *in Iatropologia.* Cum enim anno 1537. 8. Cal. Quintil. in Hippomachia ſeu haſtiludio, Marchio Terræ nouæ cum Barone Volaterrano concurreret, accidit, vt armatum genu Marchionis, inermem Baronis tibiam ingenti equorum impetu ita percuteret, vt illius contuſio inſignis fieret, è qua æger poſt triduum mortuus eſt. Ob quam inopinatam mortem in iudicium Medici vocati quaſi curationem minus rectè egiſſent. Pro quibus Apologiæ lib. duos Iatropologiæ nomine conſcripſit Io. Philippus Ingraſſias. Alia etiam hiſtoria, quæ docet, quam periculoſæ ſint contuſiones, & quam facilè in gangrænam degenerent, extat apud Guil. Fabricium, *cent.* 2. *obſ.* 83. quæ ibi videatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa Suffuſiones & hæc ſuggillata facilè cognoſcuntur. Nam & ipſe color & Tumor, ſi quis adeſt, ſub cenſum cadit. Cauſſæ ex iis, quæ præceſſerunt, & præſentia ſunt, cognoſcuntur. Etenim ſi externa aliqua aliqua cauſſa, ictus, lapſus & ſimiles præceſſerunt; ex ægri relatione id Medicus percipit. Si verò nihil horum acciderit, ipſum ſanguinem in corpore conſiderabimus, & qua ratione is peccet, perpendemus.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Quanquam verò ἐκχυμώματα ſint plerumque ſine omni periculo; & ſanguis, qui adhuc tenuis, facilè diſcutitur: tamen ſi hoc non fiat, & ſanguis diutius in parte affecta extra vaſa ſua detineatur, periculo non vacat; cùm & ipſius partis affectæ corruptio, & totius corporis damnum ſic excitari poſſit. Sanguis enim concretus, niſi mox inſenſibiliter diſcutiatur vel in pus mutetur, quod neceſſario fit, vbi caro ſimul valdè contuſa eſt, atque hinc pars mollis adhuc manet, vel putreſcit & corrumpitur, atque gangrænam parit, & ægro non rarò Interitum affert.

2. Periculum autem hoc imminet cum pars affecta non manet amplius viridis aut liuida, ſed inflammatur & fit rubicunda, durior, ac tenſa. Cuius rei inſignis hiſtoria antea ex Ingraſſia relata fuit.

Curatio.

Curatio. Quantum itaque Curationem attinet, Imprimis agemus de curatione illius Ecchymomatis, quod contuſionem ſequitur. Nam & illud frequentius accidit, & huius curationem qui nouit, etiam ſat Medicamentorum habebit, quibus reliqua curet; cùm medicamenta diſcutientia, quæ hic proponentur, etiam in reliquis locum habeant. Primò itaque ſi contuſio ſit magna, danda, diligenter opera, vt ſanguinis ad locum affluxus præcaueatur, ne inde Inflammatio excitetur: Id optimè fit per Venæ ſectionem, qua de cauſſa Galenus iubet, vt in caſu ex alto, & in percuſſionibus vena aperiatur, atque

A etiamſi ſanguis non valdè abundet, vena aperta detrahatur, ne inflammatio excitetur, vnde praua ſymptomata, & ſæpe mors, originem habent. Et quidem mox inſtituenda eſt Venæſectio, ſimul circumquaque circa partem defenſiua & repellentia adhibenda, quæ ſanguinis in partem affectam influxum prohibeant, qualia conficiuntur ex *bolo armeno*, *terra ſigillata ſang. dracon. roſis*, *myrtillis*, *nucibus cupreſſi*, *gallis*, *balauſtiis*, *rad. conſol. minor.* & ſimilibus.

Vt ℞. *boli arm. terræ ſigill.* an. ℥. 1. ß. *cretæ* ℥. Sem. Coq. in aceto. Poſtea

℞. *pulu. roſ. rubr. rad. conſolid. farin. volatill.* an. ℥ Sem. Cum ol. myrtillor. F. Cataplaſma.

Vel ſaltem quod in communi vſu eſt album. oui cum aq. roſ. conquaſſatum, cum ſtuppis, præcipuè cannabis, loco affecto applicetur.

B Vel ℞. *alb. ouor.* num. iv. *ol. myrtin. roſar.* an. Vnc. i. *boli armen. ſang. dracon.* an. Vnc. Sem. *nucis cupreſſi* ℈ ii. *aceti parum.* Miſc.

Atque hic notandum, ne multa humida & viſcoſa adhibeantur, per talia enim humida ſanguis extra venas elapſus facilè putreſcit, vnde poſtea praua ſymptomata oriri ſolent.

Verùm enim verò cùm ex lapſu ab alto, percuſſione & ſimilibus non ſolum ſub cute & exterioribus ſanguis colligatur, ſed ſæpe eodem modo, vt in ambitu corporis, ex vaſis reſeratis aut ruptis, in interiora ſanguis effundatur, qui ibi in grumos concreſcit & corrumpitur atque Inflammationes & prauas febres, mala ſymptomata & non rarò mortem inferre ſolet: danda opera, vt eius concretio impediatur, is diſſoluatur, & per aluum, vrinam, vel ſudores euacuetur, & quidem maturè. Nam vbi ſanguis putredinem conceperit, non ita facilè, & non niſi exquiſitiſſimis remediis malum curatur. Quapropter quamprimum adeſt ſuſpicio, de ſanguine extra venas ad interiora elapſo, qui per externa diſcuti non poteſt, ſequentibus vtendum; *Rhabarbaro*, *raphontico*, *terra ſigill. ſpermat. ceti oculis* ♋, *mumia*, *coralliis rubris*, *C. C. rubia tinctorum*, cum *aq. cherefol. card. mar. hyperic. fumar. alkekeng. cardiub. ſcabioſ. ſyrup. acetoſ. citri*, *aceto*, & ſimilibus, quæ ex ſeqq. formulis patebit.

℞. *Rhabarb. terræ ſigill. boli armeni*, *mumia* an. ℈. i F. inde puluis, de quo datur vna vice ℈. i. cum *aq. cherefol.* vel *burſæ paſtoris.*

D Vel ℞. *terræ ſigill. oculor.* ♋ an. Scrup. i. *ſpermat. ceti*, *ſanguinis hirci præp. rad. angelic. vincetoxic. rhabarbari el.* an. ʒ. Sem. *ſem. carduib.* gr. vii. *caryophyll.* gr. iii. F. pulu. pro duabus doſibus cum ſeqq. aquis propinandus.

℞. *Aquæ infuſioni. lauendul.* ℥ i. *cherefol. hyperici frago.* an. ℥. i. Sem. *aceti vini* ℥. Sem. M. pro duabus doſibus.

Vel ℞. *terra ſigill. rubia tinctorum mumia*, *ſymphyti*, *rhabarb.* an. Scrup. i. m. F. puluis.

Vel ℞. *rhabarb. rad. rubiæ tinctor. mumie*, *ocul.* ♋ *ſem. cardui Mariæ*, *rad. ariſtol. rotund.* an. ℈ i. miſc. F. puluis detur vna vice ℈ i. cum Sirupo acetoſ.

Commendatur & à quibuſdam *aqua nucum.*

Vulgò exhibent *ſpermat. ceti* ʒ. i. diſſolut. in aceto

E aut conueniente aqua.

Sunt quoque apud nonnullos in vſu & quidem felici cum ſucceſſu Vnguenta, quæ etiam intra corpus aſſumuntur, atque id circo potabilia nominantur, vt *Vnguent. rubrum potabile Auguſtanor.*

Vel ℞. *ſaniculæ viridis* ℥ iv. *fol. betonic. ſem. fœniculi*, *baccar. iuniperi immatur.* an. ℥. iii. *rad. helenij ſymphyti maioris*, *rutæ*, *hederæ terreſtris*, *roriſmar. radic. raphontici* an. Vnc. ii. Conciſa terantur cum *butyri recent.* ℔. iii. Stent ad Solem diebus 8. Poſtea

affunde *aqu. ſaniculæ cyathum* i. Coqu. ad aqu. & ſeccor. conſumptionem, hinc butyrum ſeccrs imbutum exprimatur & ad vſum ſeruetur. Doſis ℥. ß. bis quotidie cum cereuiſia calida ſumenda, eoque foris locus affectus inungi poteſt, ſed non mox in principio.

Vel ℞. *herb. abſinth. abrotani* an. M. ii. *alchimillæ, artemiſ. conſolidæ aur. min. ſal. min. chamædr. centaur. min. cruciatæ, fœniculi, fragar. fœnigr. hederæ terreſtris, hyſſopi, lauend. millefol. maioranæ, meliſſæ, prunellæ, pulegii, pyrolæ, pimpinellæ, roriſmar. ſaluiæ ſanicul. ſatureiæ, ſpicanardi, veronicæ, veruenæ* an. M. i. *rad. althææ, garyophyllat. conſol. mai. angelicæ, pimpinellæ, tormentillæ* an. Vnc. j. Herbas & radices virides collectas M. Maio aut Iunio, coq. in *butyri maial.* ℔. vi. adde *Vini q. ſ.* Bulliant ſimul ad perfectam coctionem, calentione addurantur, addendo *ol. laur. rec.* Vnc. iv. *ſpermat. ceti* ℔. ß. F. Vnguentum viridis coloris. Doſ. Vnc. i. ex aceto aut cereu. ſ. quod etiam vulneribus extra poteſt adhiberi.

Vel ℞. *rad. tormentill. dictamn. ſanicul. conſol. maior. conſol. ſarracen.* an. Vnc. ii. *caſtorei* Vnc. i. (quod tamen ob ſaporem ingratum po eſt omitti) *rubiæ tinctor.* Vnc. iii. *butyri maial.* ℔. iij. *vini rubri q. ſ.* Miſc. & coq. ad conſumt. vini. F. Vnguentum. Cui adde *ſpermat. ceti* ℥. i.

Topica.

Quantum ad Topica, initio adſtringentium aliquid diſcutientibus permiſcendum eſt. Cùm enim tunicæ venarum è quibus ſanguis effuſus eſt, contuſæ nonnihil ſint conſtringi aliquantulum & condenſari debent, ne noua materia ob dolorem attractam inundatur: cùm ſi ſola digerentia adhiberentur in principio, non ſolum ſanguinem, qui extra vaſa effuſus eſt, diſcuterent, ſed etiam ſanguinem, qui in contuſis venulis eſt, attraherent. Poſtea vt contuſæ venulæ ad ſtatum naturalem redeant, ſola digerentia vſurpanda. in hunc vſum nonnulli, quod præcipuè verberatis optimum eſt remedium, ægrum inuoluunt pelli arietis recenter detractæ, & adhuc calenti, conſperſæ ⊖le, *baccis myrti, pulu. naſturtii*; aut ſi deſit pellis, inungatur æger *ol. roſar. myrtin. lumbricor.* quibus admiſceantur *puluis roſar. rubr.* aut *baccar. myrti.* Sequenti die tale Linimentum adhiberi poteſt.

℞. *Vnguenti dialthææ* Vnc. iii. *ol. lumbricor. chamæm. anethini*, an. Vnc. i. *terebinth.* Vnc. ii. *far. fœnigr pulu. roſar. rubr. myrtillor.* an. Vnc. Sem. *croci* Scrup. i. F. Liniment. aut cum ſ. q. ceræ F. Vnguentum.

Si particularis aliqua ſit contuſio, tale linimentum in principio illiniri poteſt:

℞. *ol. roſ. myrt. chamæm.* an. Vnc. i. *ouor. album.* num. i. *pulu. myrtill. roſ.* an. Drach. ii. Miſc. Poſtea tertia die pars affecta fomentatur *decocto chamæmel. abſinth. cumini.*

Poteſt etiam proximè propoſitum Linimentum adhiberi. Efficaciſſima autem eſt in curandis ſuggillatis *radix ſigilli Salomonis*, quæ vel recens, vel tempore hiberno vino macerata & contuſa cataplaſmatis forma appoſita vnica ſæpe nocte ſuggillationem tollit, adeo, vt parti affectæ natiuus color redeat.

Vel ℞. *rad. conſolid. vtriuſque* an. Vnc. iii. *flor. chamæmel. melilot.* an. P. ii. *farin. hord. fœnigr. fabar.* an. Vnc. i. *pulu abſinth.* Vnc. ß. *ſem. cumini* Drach. i. *croci* Scrup. Sem. Miſc. F. coctura Cataplaſmata.

Commendatur etiam *nux rancida* contuſa *ſem. raphani* cum *caricis*, *ſinapi* cum *aceto*, *ruta* cum *melle*.

Vel ℞. *rad. viridarii* Vnc. i. Sem. *ſigill. Salomonis* Vnc. iv. Radicibus contuſis affunde *aq. flor. ſambuci, lil. albor. ſi. fabar.* ar. Vnc. iv. *aceti vini* Vnc. ii. *alum.* Drach. vi. *fellis taurini* i. num.

Stent in digeſtione octauis circulus, & quotidie agitentur.

In hac aqua panni lintei madefiant, & parti affectæ imponantur.

Vel ℞. *ſang. columb. cumini, chamæmel.* an. Drach. i. *farinæ fœnigr.* Drach. ß. *ſpicanardi celticæ* Scrup. i. *vini maluatici q. ſ.* F. Linimentum.

In ſpecie in tumore ac liuore poſt venæſectionem commodè adhibetur *ol. rutac.* & loco affecto impoſita *folia rutæ* in oleo communi cocta.

Quod ſi his medicamentis non cedat malum, neque ſanguis extra vaſa elapſus iis diſcuti poſſit, cucurbitulæ, ſi locus ferat, ſunt adhibendæ, quæ efficaciſſimum ſunt remedium ad extrahendum quicquid altiori loco continetur, & quidem ſi opus eſt, ſcarificationes adhibendæ, vt manifeſtè aliquid ſanguinis effundatur.

Verùm ſi his omnibus non poſſit fieri reſolutio, ſanguinis & ſuppurationis notæ adſint, vt pote cùm locus nonnihil intumeſcit, ad tactum apparet mollis, dolor quidam pulſatilis & rubedo circum incipiat apparere, iuuanda eſt ex vulgata Chirurgorum doctrina & promouenda ſuppuratio. Facta ſuppuratione vlcus purgandum & detergendum, carne implendum, & tandem cicatrice claudendum. In ſuppurantium tamen vſu cautio adhibenda, & ex iis non niſi moderata adhibenda. Facilè enim ſi hac in re quid peccetur, vlcus ſordidum & putredo in parte excitari poteſt. Hoc itaque cùm animaduerterent recentiores quidam Chirurgi, admonent, vt cum animaduertimus contuſionem in apoſtema mutari, non expectetur perfecta ſuppuratio. Nam ſi pus quod ex ſanguine concreto generatur, detineatur diutius in loco affecto, multa mala, vt febres, dolores, & ingentem putredinem excitare, parteſque vicinas, neruos & oſſa corrumpere poteſt, vnde poſtea vlcera κακοήθη & fiſtulæ non raro originem ſumunt. Neque etiam admittunt illa emollientia & ſuppurantia Emplaſtra & Cataplaſmata; cùm iis facilè putredo, & alia, quæ inde oriuntur mala, in parte excitari poſſint. Sed ſuadent potius, vt talis locus, in quo ſanguis concretus, qui iam apoſtema excitat, continetur, ſcalpello aperiatur, & in vulnus turunda Ægyptiaco vnguento inuncta indatur, locuſque totus conueniente aliquo Emplaſtro, quod calorem natiuum conſeruet, & à putredine defendat, muniatur. Imprimis verò hoc obſeruandum cenſent, ſi in lateribus, ventre, aut dorſo contuſio facta ſit. Tum enim diligenter attendendum, an tertio, quarto aut quinto die in loco, in quo contuſio facta eſt, tumor cum dolore oriatur, & indies augeatur, ac dolor pulſatilis excitetur, ægerque tactum eius loci non bene ferat, in circumferentia rubedo aliena appareat reſpiratio fiat difficilis, calorque aliquis in corpore ſe prodat. Nam quando hæc apparent, licet nullus in partibus externis appareat liuor, pus colligi & apoſtema excitari indicio eſt. Quapropter ne pus ad interiora ſeſe conuertat, cuniculos agat, & partes interiores erodat, ægroque hoc modo mortem aut diuturnos morbos accerſat, locus maturè aperiendus eſt: aperto ſiquidem loco facilè pus effluit. Vulnus poſtea, vt dictum eſt, tractetur, non neglecta venæ ſectione, & potionibus vulnerariis. Emollientibus v. & ſuppurantibus vix aliquid profici cenſent.

Quod ſi contuſio magna ſit, aut in cura aliquid peccatum ſit, ac locus liuidus & emortuus, ob caloris natiui ſuffocationem, fieri incipiat, vt gangræna & σφάκελος metuenda ſit, imprimis adhibenda

Morbi enim qui ab aliis morbis ſimpliciter pendent, nullam peculiarem curationem requirunt, ſed iis ablatis & ipſi tolluntur.

Generatur autem iſte humor, qui œdematis cauſſa, anguiſtificationis vitio, de quo *lib. 3. Tract. part. 3. ſect. 2. cap. 1.* dictum.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur Oedema hoc modo: Tumor eſt mollis, laxus, & ſi digito prematur, facile cedit, ac fouea & veſtigium digiti relinquitur. Pituita enim humida, partem emollit & laxat, & craſſior eſt & ad motum ineptior: Eſt ſine dolore, aut certè cum exiguo. Nam pituita partem laxat, nec vnitatem ſoluendo dolorem excitat. Color eſt ſubalbidus: Abeſt calor, nec vlla vt in aliis tumoribus percipitur pulſatio: Quibus ſignis Oedema ab aliis Tumoribus diſcernere facile eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Oedema per ſe periculoſus morbus non eſt, neque enim ipſe morbus magnus, neque cauſſa praua, nec aliquod ſymptoma malum coniunctum eſt. Etſi quod ſæpe ægris œdemate laborantibus ſit periculum, vt accidit in phthiſi, cachexia & hydrope, id euenit non ob œdema, ſed ob morbos illos, quos ſequitur Oedema. Quapropter diſtinguendum eſt, an Oedema ex ſe oriatur, an verò alios morbos ſubſequatur: quandoquidem quod partium nutritioni deſignatarum inſignia vitia ſequitur, periculo non caret. Etſi enim poſt longos morbos non rarò pedes ſine periculo intumeſcant, ex collectis per morbum cruditatibus; tamen ſi ob refrigerationem, aut aliud epatis vitium accidant talia Oedemata, periculoſa ſunt, & ob cauſſas illas à quibus pendent, mortem minantur. Si autem nihil tale cum Oedemate coniunctum ſit, omne etiam periculum abeſt.

2. Etſi verò œdema periculoſus morbus non eſt: tamen eſt diuturnus; materia enim eſt frigidior, quæ non niſi tempore diuturniori vincitur.

Terminatur verò per reſolutionem, niſi, interdum quæ accidit, materia induretur.

Curatio.

Curatio. Quantum ad curationem, primò conſiderandum, vt modò dictum, an alium aliquem partium nobiliorum morbum ſequatur Oedema. Hoc enim ſi accidat, præcipuè curandum, vt morbus ille, à quo dependet, tollatur: cùm curari, niſi hoc ſublato, non poſſit, & ſublato morbo illo primario, ſponte euaneſcat. Si tamen quid moleſtiæ afferat Oedema, fricare partem oleo cum ſale miſto vtile eſt, aut fouere ſpongia vino, in quo abſinth. coctum ſit, imbuta. Si verò ſine alio morbo oriatur Oedema, primò cauſſa, à qua materia illa ſuppeditatur, tollenda. Initio itaque victus ratio inſtituenda talis, quæ non facit ad pituitæ generationem, ſed quæ potiùs eam abſumit. Aër nimirum, in quo æger verſatur, ſit ſiccus. Cibus autem & potus attenuandi & ſiccandi vim habeat. Sit ergo æger in cibo & potu parcus, vt calor naturalis non obruatur, & eo debilitato cruditates generentur, ſed potiùs vt cruditates illas calor abſumere & rectius elaborare poſſit. Panis ſit bene coctus & fermentatus: à pane verò non fermentato æger abſtineat, olera & iuſcula ſint rariora. Non conueniunt piſces, niſi ſaxatiles, & qui carnem ſolidiorem habent, qui & ipſi, ſicut & alij cibi aromatibus & herbis ſiccantibus condiantur. Danda opera vt aluus quotidie ſuum officium faciat, quod niſi fiat, aliquid de aloë ante cibum aſſumere vtile eſt, quæ aluum linit, ac humiditates abſumit & exſiccat. Ante cibum, ſi ſine partis affectæ damno fieri poteſt, æger ſe exerceat, vt humiditates ſuperfluæ abſumantur,

A & calor natiuus excitetur. Somnus tandem ſit nocturnus, & quidem breuior.

Secundò, Venæſectio in legitimo Oedemate locum non habet: nullo enim modo ſanguis hîc peccat, ſed pituita. Humores verò frigidi & crudi in corpore concoquendi & euacuandi ſunt. Digerenda primò materia & coquenda calefacientibus & ſiccantibus, qualia alibi paſſim de humoris pituitoſi præparatione proponuntur; e quibus commodiſſime aliquod hydromel aut oxymel confici poteſt. Si tamen humor ſaltem ſcroſus ſit, coctione opus non eſt.

Euacuanda poſtea eſt materia medicamentis pituitam educentibus, quæ alibi ſunt propoſita.
B Quod ipſam partem affectam attinet, pituitoſus humor qui in eam confluxit, euacuari debet; quod fit per repellentia & digerentia ſeu diſcutientia. Repellentia tamen ſi vſurpantur, non tàm adhibentur ad humorem retro pellendum, quàm ad partem confirmandam, & exiccandam ac abſumendam materiam, quibus etiam aliquid ex iis, quæ diſcutiendi vim habent, meritò additur. In hunc finem vtitur Galen. ſpongia noua, aut ſi noua deſit, alia nitro & lixiuio abluta, & poſca, id eſt, mixtura aceto & aqua, imbuta. Poteſt etiam pro ſpongia ſtuppa cannabis vſurpari. Quod medicamentum ſi non ſatisfaciat, aceti quantitas augeri poteſt, & parum aluminis admiſceri. Quod ſi & ipſum finem non aſſequatur, ad fortiora progrediendum.
C

Vt ℞. *flor. roſ. rubr. chamamel. fol. myrti, abſinth.* an. M. ß. *balauſt. nuc. cupreſſ.* an. M. j. *alumin. ſalis commun.* an. ℥. j. ß. Coq. in aceto & aq. vel lixiu. & per ſpongiam, linteum aut ſtuppam applicetur.

Vel ℞. *fol. ſalicis, myrti, abſinth. flor. chamamel. hyperici*, an. M. ß. Coq. omnia in lixiuio, vſque ad eius conſumt. poſtea contundantur & addatur *ol. myrtin. roſac. abſinth.* an. ℥. j. *ſalis* M. ß. *nitri* ℥ j. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *nuc. cupreſſ. balauſt.* an. M. ß. *flor. chamamel. roſ. rubr. fol. abſinth.* an. M. ß. *farina hordei, lupin.* an. ℥. ß *alumin.* ℈. iij. *aloes, myrrh.* an.
D ℈. j. *croci* ʒ. j. Coq. in aq. & acet. ſ. q. F. Catapl. Poſtea in ſtatu ad diſcutienda & exſiccantia veniendum. In hunc vſum commendatur *aqu. calcis* aut lixiu. ex cineribus vitis per ſpongiam applicatum.

Vel ℞. *rad. althea* M. j. *flor. chamam. meliloti*, an. M. ß. Coq. in vin. & aceto. Poſtea adde *adip. porcin.* ℥. ij. *ol. veteris* ℥. ß. *ſpuma argenti* ℥. j. M. ad form. Catapl.

Efficax quoque eſt medicamentum, quod ex *ruta*, *melle* & *ſale* conficitur.

Vel ℞. *Aëris* ℥. j. *ſtercor. columb.* ℈. x. *farin. fabar.* ℥. j. ß. *lupin.* ℥. j. *mellis* ℥. j. ß. Cum *decocto flor. chamamel.* F. Catapl.

Vel ℞. *Aeris, myrrh. ſalis* an. ℥. j. *ol. veteris aceti* an. *q. ſ.* F. Linimentum.

E Vel ℞. *rad. bryon.* ℥. ij. *abſinth. branc. vrſur. chamamel. melilot.* an. M. ß. Coq. in aq. mellis, & contuſis ac cribratis addatur *pulu. roſar. rubr. farin. fabar. lupinor.* an. ℥. ß. *ol. vet. q. ſ.* F. Catapl.

Vel ℞. *rad. aſphodel. cucum. aſinin. lil. albor. fl. chamamel.* an. M. j. Coq. ad mollitiem, adde *fermenti, ferri, calcis lota, æris* an. ℥. j. *thuris* ℈. vj. *pingued. cerui, medulla cruſtum boum* an. ℈. x. F. Catapl.

Commendatur etiam *ſtercus bubuium*. Emollit enim & reſoluit: E quo cum *ære, thure, melle, aceto*, ac *decocto braſſica* poteſt fieri Catapl.

In qua omnium medicamentorum applicatione

obſeruare vtile eſt, vt antequam emplaſtra ſeu vnguenta & linimenta applicantur, prius pars calefiat, frictionibus & fotibus; aliàs enim medicamenta non facilè in actum deducuntur ob partis frigiditatem. Frictiones fiant linteis calidis. Fotus è *decoct. flor. chamæmel. mellilot. fol. betonic. ſalu. roriſmar. lauendul. origan. abſinth.* & ſimilium. Fotu enim & frictionibus calor cum ſanguine ad partem reuocatur, & excrementa ac ſuperflui humores nonnihil diſcutiuntur.

Quod ſi Oedema indureſcere & in ſcirrhum abire videatur, emollientia ſimul vſurpanda. In hunc vſum adhibetur *acetum*, in quo pyrites aut lapis molaris ignitus extinctus ſit, & poſtea oleo veteri, in *quo radix cucum. aſinini* & *althææ* cocta ſit pars inungitur.

Vel ℞. *mucilag. rad. althææ, ſem. lini, fœnigræc. pingued. anſerin. medullæ crur. vituli, rad. ireos, flor. chamæmel.* an. ℥. ij. *ſtyrac. liquid. myrrhæ, thuris, ol. chamæmel.* an. ℥ j. *ceræ q. ſ.* F. Emplaſtr. Sed de his agetur, vbi de Scirrho dicemus.

Etſi verò frequentiſſimè per reſolutionem diſcutitur Oedema: interdum tamen, vt ex Hippoc. 1. *Prognoſt. text. 27*, patet, ad ſuppurationem venit, ſed rariùs. Nimirum ſi in loco calidiore ſit, aut alius humor admiſtus ſit, vt in Oedemate phlegmonode accidit; quod ſi eueniat, dolor, & pulſatio in parte vicina percipitur. Tunc igitur ſuppuratio promouenda per medicamenta emplaſtica, qualia ſunt *diachylon ſimplex*, & alia *ex rad. althææ, maluæ, ſemine lini, fœnigræc. cum adipe gallinæ* aut ſimilibus compoſita.

Vt ℞. *brancæ vrſin. althææ cum toto, rad. lil. alb.* an. M. j. Coq. in *decoct. caulium*, & contuſis, adde *farinæ ſem. lini, fœnigræci* an. ℥. ij. *axung. porcin. adip. gallinae.* an. ℥. iij. *croci* ℈. ß. F. Cataplaſma.

Cocta & ſuppurata materia vix expectanda ſpontanea curatio; cùm tardius hoc fiet. Quapropter aperiatur locus vel ferro, vel cauterio potentiali, poſtea expurgetur abſceſſus *terebinthina*, *thure*, *melle*, *ſucco abſinth. melle roſato*: Cauitas porrò impleatur *vnguento baſilico*, *aureo*, *de beton.* & ſimilibus, tandemque cicatrix inducatur.

CAPVT XIX.

De Scirrho.

Scirrhus.

CVm de tumoribus ex ſanguine, bile, & pituita ortis egerimus, & reſtet agendum de tumoribus ex melancholia & atra bile oriundis; Scirrhus verò & ex melancholia & ex pituita creatur, proximum eſt, vt iam de Scirrho agamus. Eſt autem Scirrhus tumor durus ſine dolore & ſenſu, aut certè cum exiguo, ex humore craſſo, viſcido, lento, frigidóque, qualis eſt melancholicus humor & pituita, partibus infixa ortus. Duo enim ſunt humores, melancholicus & pituita, è quibus vel ſeorſim ſingulis vel mixtis Scirrhi oriuntur vt vulgò ſtatuitur. Intelligitur autem hic per melancholiam non ille humor ater, qui ſeu ex humore melancholico naturali aduſto, ſeu ex bile flaua aduſta oritur, ſed melancholia naturalis, & propriè dictus humor melancholicus, craſſa nimirum & feculentior ſanguinis pars, vel etiam excrementum melancholicum naturale, vel etiam humor craſſus ex inflammatione indurata ortus, quem ſi quis velit præternaturalem appellare, non repugno. Per pituitam verò non accipitur naturalis illa pituita, ſeu humor pituitoſus, qui eſt humidus & tenuis, ex quo fit Oedema, ſed pituita craſſa exiccata, glutinoſa & viſcida. Ex vtroque hoc humore diutiùs in parte retento, vbi receſſerint partes tenuiores & craſſæ relictæ fuerint, generatur Scirrhus. Etſi verò humor aliquis craſſus ad partem aliquam confluere poſſit: tamen tùm craſſus & glutinoſus, vt mox ſcirrhum conſtituat, non facilè ad partem aliquam confluit, ſed talis paulatim euadit in ipſo loco affecto, vbi, tenuioribus humoris partibus abſumtis, craſſiores relinquuntur. Vnde maxima ex parte alios tumores, putà inflammationes, eryſipelata, œdemata, ſcirrhi conſequuntur, cùm illi non ſatis rectè curantur, & intempeſtiuè aut nimium tenuiores partis per calefacientia diſſipantur, vel per repellentia aut aſtringentia reprimuntur, vt craſſiores partes ſolùm relinquantur, quæ vlterius incraſſatæ, durum hunc ac ſine dolore ac ſenſu tumorem conſtituunt. E quibus facilè colligitur, tumorem hunc non ſubitò generari, ſed paulatim.

A vulgata tamen hac ſententia diſſentit Platerus, & non ex humoribus excrementitiis, ſed ex ſucco alimentario, verùm craſſiori, quàm carni nutriendæ conueniebat, indurato ſcirrhum fieri ſtatuit, cui tamen interdum alius humor adiungatur. Indurationem autem hanc vti variis de cauſſis, ita & ab inflammatione fieri, non quod ſanguis non diſcuſſus aut ſuppuratus ſic induretur, vel frigidorum nimia applicatione condenſetur, ſed quod à calore vehementiore inflammationis ſanguine diſcuſſo ſuccus partis illius quæ inflammata erat, incraſſetur induretúrque.

Eſt autem Scirrhus duplex, legitimus & non legitimus: quæ diſtinctio, vt Fallopius monet, non ſumitur ex diuerſitate materiæ & cauſſæ continentis, ſed ex materiæ diuerſis accidentibus & proprietatibus. Antequam enim omnes partes tenuiores ſunt diſcuſſæ aut abſumtæ, ſcirrhus non abſolutus eſt, neque tunc omnia ſenſu carent, neque perfecta adeſt durities. Si verò tenuioribus partibus omnibus aſſumptis ſolùm craſſiora reſtent, eæque inſtar lapidis ferè indurnerint, & pars non ſolùm omnis doloris, ſed etiam omnis ſenſus expers ſit: tum iam abſolutus & perfectus Scirrhus eſt. Sed forſan nihil prohibet, nondum abſolutum ſcirrhum etiam non purum & nothum appellare, aut ſi minus hoc placet, poteſt porrò diuidi ſcirrhus in purum ac verum, ac impurum & ſpurium, purúſque nominari, qui ex ſola melancholia aut pituita craſſa ortum habet; impurus autem ac nothus, qui alium humorem admiſtum habet, vnde appellatur ſcirrhus phlegmonodes, aut ſcirrhus cancroſus. Afferunt quidam & aliam ſcirrhi differentiam, ex partibus in quibus hæret. Etſi enim Scirrhus in pleriſque partibus nullam peculiarem habet appellationem, ſed ſaltem adiuncto partis affecti nomine definitur, vt Scirrhus, Epatis, Lienis: tamen in quibuſdam partibus propriam appellationem habet. In neruis enim appellatur ganglion, in glandulis Struma, in articulis porus, de quibus ſuo loco.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur Scirrhus ex duobus præcipuè ſignis, duritie nimirum & doloris priuatione: quibus & hoc accedit, quod, quando premitur, ſenſu caret, & tunc planè abſolutus & confirmatus eſt ſcirrhus. Non verò mirum eſt, non ſentire partem ſcirrho affectam, aut certè exiguum ſenſum in ſcirrho eſſe. Nam & influxus ſpirituum naturalium ob materiam impactam & infixam prohibetur, & ipſa membri temperies ita eſt mutata, vt pars planè ſtupeat. Addunt alij & alia ſigna: colorem nigricantem & liuidum, qui tamen ſolùm ſcirrhi ex humore melancholico orti ſignum eſt; tactu etiam

Signa.

percipitur

percipitur temperies valdè frigida, ad humorem craſſum & frigidum.

Differentiæ.

Differentiæ. Differentiæ deſumuntur ex ſenſu hebeti & nullo. Si enim nullus adſit ſenſus, legitimus & abſolutus iam ſcirrhus eſt: Si verò aliquis adhuc ſenſus ſuperſit, non legitimus. Addunt & quidam, quod in legitimo ſcirrho pili ſupra partem creſcant. An ex pituita vel melancholia ortum habeat, diſcernit color, qui in pituita ſubalbidus, hic nigricans & liuidus eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Euentum quod attinet, ſcirrhus, qui planè omni ſenſu deſtituitur, non curatur.

2. Scirrhus verò, qui omni ſenſu non deſtituitur, etſi incurabilis non ſit omninò, præcipuè ſi ab initio commoda remedia adhibeantur: tamen ita facilè non curatur, præſertim ſi in parte aliqua nobiliore, vt Epate vel etiam liene hæreat: cum epar & lien tam fortia medicamenta, qualia ad ſcirrhum perfectè induratum requiruntur, vix ſuſtineant, debilia autem parum proficiant.

3. Si aliqua in ſcirrho curationis ſpes ſit, illa tamen niſi longo tempore perfici poteſt. Materiam enim craſſam, frigidam & duram emollire non ita facilè eſt, & non niſi paulatim & longiorem tempore hoc fieri poteſt.

4. Duplici autem via curantur ſcirrhi, vel per reſolutionem & diſcuſſionem, vel per maturationem & ſuppurationem. Suppurantur ſcirrhi rariùs, & quidem cum periculo. Facilè enim, dum ſuppurantur, in cancros, præcipuè qui ab humore melancholico fiunt, abeunt.

Curatio.

Curatio. Quantum itaque curam attinet, etſi tumor iam planè factus ſit, & maximè in curatione cauſſæ continentis ſit habenda ratio, dandaque opera, vt per topica illa amoueatur: tamen etiam antecedens planè non negligenda eſt, & prouidendum, ne malum noua materia ſuppeditata augeatur & protrahatur.

Quapropter primò vitanda omnia, quæ ſanguinem craſſum generant, & tales cibi eligendi ſunt qui faciles coctu ſunt, & bonum nutrimentum ſuppeditant, quique ad humidum declinant.

Secundò humores ſeu pituitoſi ſeu melancholici, priùs tamen præparati, conuenientibus medicamentis euacuandi ſunt, de quibus alibi dictum.

Tertiò verò atque præcipuè laborandum, vt cauſſa continens & materia, quæ ſcirrhum facit, tollatur. Eſt autem repellentibus hic nullus locus. Cum enim materia ſit craſſa & frigida, repellentibus non cedit, ſed eorum vſu ampliùs incraſſatur, partique quaſi impingitur. Neque etiam conueniunt medicamenta quæ valdè calefaciunt & ſiccant; ſiquidem per hæc materia magis tantùm induratur: Sed medicamenta, quæ commodè adhibentur, ſunt, quæ vim habent emolliendi, quod induratum eſt, & quæ poſtea illud, quod emollitum eſt, diſcutiunt. Malactica nimirum medicamenta ſunt applicanda, quæ calidum temperamentum habent, mediocriter tamen, non valdè exiccantia, ſed nec manifeſtè humectantia, verùm quæ mediam quandam quaſi naturam inter humectantia & ſiccantia obtinent, & induratæ ſubſtantiæ veluti quandam fuſionem moliuntur. Talia ſunt, *ol. amygd. dulc. ol. chamæmel. lil. alb. adeps gallinaceus, anſerinus, ſuillus, medulla vitulina, ceruina, mucilag. radic. althææ, ſemen lini, fœnigr.* vt & ipſa *althæa; malua, ſemen lini, fœnigr. radix lil. alb. branca vrſina, caricæ cera.* Quibus fortiora ſunt, *adeps vrſinus, ol. vetus, bdellium, ſtyrax liquida, pix liquida, reſinæ pingues, ammoniacum, galbanum.* Videndum autem quando mitiora, aut quando fortiora vti apponenda ſint. In recenti ſcirrho mitioribus vtendum eſt: In inueterato verò & indurato valentiora vim pandunt. Deinde ipſum quoque corpus & pars affecta conſideranda. Corporis enim duro fortiora medicamenta applicanda: teneris & mollioribus mitiora conueniunt. Pars ſi ſit durior & denſior, vt ſi ſcirrhus ſit in tendine aut ligamento, valentioribus vtendum eſt. In genere verò hoc tenendum, vt cautè Scirrhos tractemus. Nam ſi plus æquo reſoluentia adhibeamus, vt iam ante quoque dictum eſt, in lapideam planè duritiem abit Scirrhus. Si verò in emolliendo nimii ſimus, metus eſt, ne ſcirrhus in cancrum degeneret. Quapropter tutum eſt, antiquorũ hac in re conſiliũ ſequi, vt nullum vel tantum ſiccandi, vel tantùm humectandi vim habens medicamentum ſolùm vſurpemus; ſed vel alternis vicibus emollientia & diſcutientia adhibeamus, vel emollientia cum digerentib. miſceamus. In hunc vſum Galen. laudat fotum ex aceto per lapidem ignitum hoc modo. Foueatur pars decocto althææ, maluæ, brancæ vrſinæ, ſem. fœnigr. lini & ſimil. emollientium. Poſtea ignitur pyrites, vel lapidis molaris fruſtum, & ignitum in acetum inijciatur, vel acetum lapidi illi ignito infundatur, & vapor aceti inde eleuatus à parte affecta excipiatur. Deinde iterum emollientia adhibeantur: quæ medicamenta pluribus vicibus repeti debent. Hac ratione deſperati ferè ſcirrhi curantur. Si autem tædioſum ſit per vices medicamentis hiſce vti, miſceantur illa. Hoc enim modo eodem tempore & ſimul emollitur tumor, & quod mollitum eſt, per halitum diſcutitur. In quem vſum ex ſupra memoratis ſimplicibus varia componi poſſunt medicamenta.

Vt ℞. *butyr. ſine ſale; colophon. ceræ* an. *q. liber.* Miſc. Vel ℞. *farinæ fœnigr. ſem. lini, rad. althææ, puln. rad. alth.* an. ℥. j. Coq. poſtea adde *butyr. rec.* ℥. j. ß. *ſtyrac. liquid. bdellij, ammoniac. aceto ſolutorum* an. ℥. ß. Miſc.

Vel ℞. *rad. althææ. lil. alb. coctarum contuſar.* an. ℥. iij. *caricarum pinguium coctarum* vj. *ammoniac. bdell. aceto ſolutor.* an. ℥. j. *ſtyrac. liquid.* ℥ ß. *adip. anſerin. gallinac. medull. crurum vitul.* an. ℥. iij. *ol. lil. alb. chamæmel. ceræ* an. *q. ſ.* F. Emplaſt.

Vel ℞. *farinæ fabar. ſem. fœnigræc. lini* an. ℈. vi. *radic. althææ* ℥. j *picis* ℈. v. *adip. anſer.* an. *q. ſ.* F. Emplaſt.

Vel ℞. *mucilag. rad. althææ, fœnigr.* an. ℥. j. *caricar. ping.* ℥. iij. *ol. lil. alb. chamæmel. lini*, an. ℥. j. *pingued. gallin. anſ. porci, ſeui caprin. terebinth. litargyri auri* an. ℥. iiij. Coq. omnia vſque ad conſumt. humidit. & cum ceræ ſ. q. addendo *ammoniaci, galban. aceto ſolutor.* an. ℈. iij. *radic. ireos tritæ* ℈. ij. F. Emplaſt.

Vel ℞. *ammon. bdell. galban. opopanac. ſtyrac. liquid. aceto ſolutor.* an. ℥. j. *lithargyri auri* Drach. x. Bulliant in aceto. Poſtea adde *pyrethri, ſulphuris viui* an. ℥. ß. *ol. lil. alb. ceræ* an. *q. ſ.* Fiat Emplaſtrum.

Verùm in adminiſtrandis hiſce medicamentis ſemper attendendum, an à pituita, an verò ab humore melancholico ortus ſit Scirrhus. Nam ſi ab humore melancholico ortum habeat, cautiùs tractandus eſt, quàm ſi à pituita ſit progenitus, ne in cancrum abeat, & præcipuè ſi ad ſuppurationem ſpectat, cauendum, ne calidis medicamentis nimium inſiſtatur.

CAPVT XX.

De Cancro.

Cancer. EX humore aduſto ſeu atra bile Cancer, Græcis καρκίνος & καρκίνωμα, generatur, ita dictus, quoniam ſimilitudine cancrum aquatilem referat. Celſus tamen inter καρκίνωμα & Cancrum diſcernere videtur. *Libro* enim 5. *cap.* 28. morbum, de quo hoc capite agimus, ſolùm καρκίνωμα appellat. *Eodem* vero *libro*, *cap.* 26. Cancri nomen pro genere ad quædam ſerpentia vlcera ponit, ſub quo & Eryſipelas vlceratum, & gangrænam & ſphacelum comprehendit. Alij tamen Medici omnes καρκινώματι & cancri vocabulis pro Synonymis vtuntur. Eſt enim Cancer tumor p. n. à bile atra ortum habens, rotundus, colore liuidus, aut ſubniger, dolens, qui venis circumcirca turgidis, atque repletis pedes cancri refert.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa Cancri eſt atra bilis, in quam vel flaua bilis, vel humor melancholicus degenerauit propter vſtionem. Nam humor melancholicus, cùm adhuc naturalis eſt & nondum vſtus, non cancrum efficit, ſed alteram Scirrhi ſpeciem: verùm ab atra bile & aduſta ſolùm, quæ in venis hæret, nec ob craſſitiem penetrare poteſt, in exiles illos meatus, ſicut humor melancholicus, qui Scirrhum efficit, Cancer excitatur. Eſt vero huius atræ bilis quædam differentia. Mitior enim alia eſt, ſeu minùs calida & acris; alia verò acrior, & calidior. Quæ mitior eſt, Cancrum latentem & non exulceratum efficit: Quæ verò calidior & acrior eſt, cancrum exulceratum excitat. Acrior autem eſt bilis atra, prout magis aduritur, vel ex humore acriore oritur. Vnde quæ ex flaua bile aduſta proficiſcitur, pejor eſt quàm quæ ex humore melancholico. Et quo diutiùs in loco affecto ſubſiſtit, ac magis putreſcit, & aduritur, eo deterior redditur. Hinc quoque humor melancholicus naturalis, qui primò Scirrhum excitat, ſi diu in parte hæreat, ac tum imprimis ſi minus cautè medicamentis calefacientib. & humectantibus tractetur, poſtea cancrum excitat. Siue autem ſine vlcere ſit cancer, ſitque bilis atra mitior, ſiue exulceratus, & cauſſa acrior, febre tamen per ſe (nã ex accidente ſuperuenire poteſt) caret. Interim tote cancer Tumor calidus eſt. Quanquam enim nõnulli dubitant, an Cancer inter calidos vel frigidos tumores referendus ſit, vt & an bilis atra ſit calidus vel frigidus humor; & ab Arabibus Cancer inter humores frigidos recenſeatur, atque eò inclinare videatur Galenus, *libr. de atra bile, cap.* 4. & 2. *ad Glauc. cap.* 10. tamen rectiſſimè cum Galeno, *lib. de Tumorib. cap.* 8. 10. 11. inter tumores calidos refertur, cùm non ex humore melancholico frigido & ſicco, ſed ex atra bile calida & ſicca ortum habeat.

Quanquam enim melancholicus humor primam hinc tamen occaſionem præbere poteſt: tamen ex eo non fit cancer, niſi humor melancholicus in atram bilem degeneret & abeat, ſiue hoc fiat in vaſis, ſiue in parte affecta, ſicut interdum Scirrhum, qui ab humore melancholico prodeceit, in Cancrum abire poſſe, modo diximus. Atque hæc coniuncta Cancri cauſſa eſt. Atra nimirum bilis, humor calidus & ſiccus, acer, ſalſus, cuncta corrodens & corrumpens, ex feruore aliorum humorum, ceſſante iam feruore, aut ſaltem non adeo vigente, vt febrem, ſicut in phlegmone & eryſipelate fieri ſolet, excitaret, genitus.

Generatur autem etiam aliis de cauſſis. Interdum enim calidior intemperies humorem adurit, & atram bilem generat: Interdum cibi & alimenta ad talem humorem generandum idonea, in crebro & longiore vſu bilis atræ cauſſa fiunt: interdum ipſe Lien imbecillior, & quicquid de melancholico generato humore ad ſe minimè trahere potens, humorem hunc in corpore relinquit, qui in corpore detentus aduritur. Idem quoque accidit, ſi vel menſes ſupprimantur, vel hæmorrhoides obſtruantur.

Naſcitur quidem cancer in omnibus partibus externis & internis, præcipuè tamen, vt habet Celſus, *l.* 5. *c.* 28. in partib. ſuperiorib. circa faciem, nares, aures, labia, mammas fœminarum, quæ imprimis ob laxitatem humorem illum facilè recipiunt, & ob conſenſum quem cum vtero habent, illos humores vitioſos qui per vterum expurgari debebant promtè admittunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Inter initia cancer adeò facilè non cognoſcitur, cùm primò vix ciceris aut fabæ magnitudinem æquet, poſtea verò vbi incrementum ſumſit, & in maiorem molem attollitur, tàm euidentia & grauia ſigna ac ſymptomata habet, vt à quolibet facilè agnoſci poſſit. Eſt enim Tumor hic durus, colorem habet plumbeum vel liuidum, ſeu nigricantem, aliàs tamen magis, aliàs minùs pro diuerſitate materiæ. Adeſt dolor, qui quidem etſi aliàs ſit maior, aliàs minor, numquam tamen in cancro planè abeſt. Adeſt caliditas, pulſatio, & circumcirca in orbem quaſi venas nigro ſanguine diſtentas & turgidas habet. Etſi verò cum cancro aliquam cognationem habet ſcirrhus ab humore melancholico ortus, tamen per ſigna facilè ab eo diſcerni poteſt. Nam cancer habet dolorem coniunctum, & pulſationem cum aliqua caliditate, ac plerúmque ex ſe incipit, ſubitóque incrementum ſumit, ita vt ex minima quantitate in maximam molem excreſcat, humórque maxima ex parte in venis reſidet, quæ refertæ pedes & brachia cancri referunt. In ſcirrho verò dolor nullus apparet, & vt plurimum ex aliorum tumorum permutatione originem habet Scirrhus, humórque qui Scirrhum efficit, non in venis præcipuè, ſed in ſpatiis & poris partium reſidet, vnde etiam venæ non amplæ ſunt & turgidæ, & tardius quam cancer incrementum ſumit. Vlceratus autem ſi ſit iam cancer, vlcus eſt fœtidum & ſordidum, labia ſunt tumida, craſſa & liuida.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. In genere Cancer omnis eſt morbus grauis & periculoſus qui rarò curatur. Cauſſa enim eius nimis craſſa, pertinax & maligna eſt, & non rarò etiam profundas venas occupauit, vt nec purgatione corporis, nec repellentibus, nec diſcutientibus, nec ſectione, nec vſtione tolli poſſit; ſed remedia mitiora contemnat, fortioribus exaſperetur.

2. Quibus occulti cancri adſunt, non curare melius: curati enim citiùs intereunt; non curati verò longiori tempore viuunt. Hippoc. 6. *aph.* 30. Nam cancri antea non exulcerati, medicamentis facilè exulcerari poſſunt.

3. Quibus item ſunt cancri in cauitate corporis, aut palato, ſede, vtero, ſi ſecentur aut vrantur, vlcera cicatrice induci non poſſunt. Sed homines affligenti curatione vſque ad mortem excarnificantur, qui citra curationem longiore tempore & commodiori moleſtia vitam tranſegiſſent, vt habet Galen. *ibid.*

4. Eos itaque tantùm, qui in ſumma corporis parte ſunt, aggredi licet, & quidem tutius inter initia, cum exigui adhuc ſunt, medicamẽtis curari poſſunt: Cum verò iam magni euaſerunt, ſine ma-

nus opera non curatur, & quidem ſolùm, ſi in talibus partibus quæ reſecare & exurere cum radicibus, id eſt, venis illis ſanguine aduſto plenis, poſſis hæreant.

5. Cum enim magnam partem occupauerit Cancer, aut hæreat in parte nobiliore vel alia, quæ commodè exſcindi vel exuri non poteſt, incurabilis eſt.

6. Imò in vniuerſum plerùmque exiſtimant, Cancrum confirmatum & exulceratum nullum curari poſſe. Et obſeruatum eſt ſæpius, quamuis exciſi & aliquando curati fuerint cancri in exterioribus, eoſdem tamen poſtea rediiſſe in eadem vel etiam in aliis partibus, vt Cancro in mammis curato, alium in vtero ſubortum fuiſſe. Satius igitur fuerit, cancros iam inueteratos & majores eatenus curare, vt eorum augmentum prohibeatur.

Curatio.

Curatio

Curationem itaque Cancri non exulcerati quod attinet, primò ante omnia, (quod quidem omnibus Cancris competit) danda diligens opera, ne atra bilis generetur, & quæ in corpore eſt, euacuetur. Non generatur atra bilis & humor melancholicus, ſi æger iis cibis abſtineat, qui humori atro naturam præbere poſſunt: Vt ſunt omnia craſſa, feculenta, ſalſa, amara, vt ſunt caſeus vetus, carnes craſſæ, vetuſtæ, ſalſæ, aut fumo induratæ, allium, cepæ, ſinapi piper, & alia aromata; atque alia etiam vitet, quæ ad humoris atri generationem faciunt, vt ſunt triſtitia, mœror, vigiliæ & ſimilia. Quin potiùs vtatur æger victu modicè humectante & refrigerante, vt ptiſana hordeacea, lactuca, malua, borragine, cichorio, quat. ſem. frigid. carne vitulina, veruecina, hœdina, pullis gallinarum, ouis ſorbilibus, piſcibus ſaxatilibus, ſero lactis caprini.

Deinde ſi quis etiam in corpore generatus eſt humor aduſtus, euacuetur. Sanguis igitur primùm, ſi opus, mittendus eſt, & vena aperienda. In fœminis conuenientiſſima eſt menſium prouocatio: in viris hæmorrhoides aperiantur, ſi fieri poſſit. Poſtea expurgetur corpus medicamentis atrum humorem euacuantibus, inter quæ præcipuè commendatur *epithymum, veratrum nigrum, fumaria*. & quæ inde fiunt compoſita *pil. de fumar. confectio Hamech.* Vt autem feliciùs ſuccedat purgatio, humor ille craſſus prius præparandus, imò cùm vnica vice totus euacuari nequeat, ſæpius per vices ſunt repetenda purgantia & præparantia. Conueniunt autem huic affectui. *Syr. de pomis, de fumar. de ſucco borrag. bugloſſ. de lupulo*, aut aliis hiſce ſimilibus medicamentis. Neque etiam inutile eſt, cor & epar roborare, & ſi qua eis intemperies inducta eſt, eam emendare, per medicamenta ex *borrag. bugloſſ. roſis, citro, ſantalis, coralliis, margarit. gemmis*, aliiſque ex hiſce confectis medicamentis.

Iam ad ipſam partem affectam accedendum eſt. & 1. per Topica, materia quæ influxit, repellenda nonnihil, & diſcutienda; parſque confirmanda eſt, atque medicamenta, quæ reprimendi, roborandi, & diſcutiendi vim habent, applicanda ſunt: Hac enim ratione, id quod generatum eſt cancri, tollitur, & prohibetur augmentum eiuſdem. Habeant autē illa medicamenta vires mediocres, & non ſint mordacia. Nam nimis imbecilla ſi ſint medicamenta, nihil opis afferunt: valentiora tenuiores quidem partes vel reprimunt vel diſcutiunt, craſſas verò non ſolùm relinquunt, ſed etiam ad diſcutiendum poſtea ineptiores reddunt. Conueniunt in hunc vſum *decoctum* aut *ſuccus Solani*, omniumque ſpecierum *intybi*. Imprimis verò commendant cochlearum carnes elixæ, cancri fluuiatiles, præcipuè verò ranæ virides; è quibus oleum præſtantiſſimū, ad dolorem leniendum, cancrumque ſanandum hoc modo per deſcenſum deſtillatur: ℞. *ranas virides* in arund. vel aquis puris degentes, earum ora thyro repleantur, & poſtea mittantur in ollam fictilem vitreatam in fundo multis foraminibus pertuſam. Ea olla alteri ollæ terræ infoſſæ & incluſæ imponatur, atq; tam quæ habet operculum, quam quæ alteri ollæ inſidet, diligenter oblinatur, ne quid exhalet. Poſtea ignis circa ollam in orbem accendatur, & oleum in inferiorem ollam deſtillabit, quod colligendum & cum pulu. ranarum ad vnguentum conficiendum miſceri poteſt. Alii ex cineribus cancrorum cum ſem. coriandri & ol. roſ. vnguentum conficiunt. Valent & metallica hic pleraque lota & non mordicantia, vt *plumbum, cuſtia ſeu pompholix, lithargyrum, ceruſſa,* ♄ *nium*. Plumbum ſummè ab omnibus commendatur quocunque etiam modo adminiſtretur: Vnde omnia medicamenta, quæ Cancro applicanda ſunt, commodiſſimè conficiuntur in mortario plumbeo, cum piſtillo plumbeo, de quo conſulatur Galen. *lib. 9. de ſimpl. fac. c. de plumbo*. Commodè itaque adhibetur, *vnguentum de plumbo*, quod fit ſi duæ tabulæ plumbeæ quibus ol. roſ. illitum ſit, tàm diu conterantur, donec oleum nigreſcat, & linimenti conſiſtentiam acquirat; aut ſi mortario plumbeo ol. roſac. piſtillo plumbeo tàm diu ducatur, donec ſimiliter nigreſcat & craſſeſcat.

Vel ℞. *ol. roſac.* ℥. ij. *ſucci fruct. ſolani* ℥. ß. *ceruſſæ lotæ, plumbi vſti & loti* an. ℈. j. *lithargyri, thuris, pompholyg.* an. ℈. ß. *ceræ albæ q. ſ.* F. Vngu.

Vel ℞. *terræ ſigill. boli armen. ceruſſæ* an. ℥. ß. *tutiæ præp.* ℈. ij. *puln. ranar. virid.* ℈. iij *lithargyri* ℈. j. ß. *ol. roſ.* ℥. j. ß. *e ranis* ℥. j. *aceti* ℈. vi *ceræ q. ſ.* Diu agitentur in mortario plumbeo & F. Vng.

Atque hæc tutior curandi cancros occultos & nondum exulceratos ratio eſt. Quanquam autem Auicenn. minores cancros, & qui apprehendi poſſent; radicitus exſcindere, & facta exciſione craſſiorem ſanguinem circumquaque exprimere, poſteaque locum cauterio inurere iubeat, vt vſtione reliquiæ abſumantur, membrum roboretur, ac hæmorrhagia prohibeatur: tamen periculo ea curatio non caret, & meminiſſe oportet, *aph. 30. lib. 6. ſupra alleg.* Cancer enim imprimis maior ſi totus exſcindatur, ſtatim magnæ hæmorrhagiæ inciſis venis & arteriis ſequuntur, quæ ſi laqueo intercipiantur, dolor in aliis partibus inſignis excitabitur; ſi adurantur, etiam non fiet ſine incommodo; & nihilominus periculum eſt, ne reuertatur.

Cancri exulcerati curatio.

Vlceratum verò Cancrum etſi non attingendum plurimi exiſtimant: tamen cùm inhumanum ſit ægrum etiam in tali morbo auxilio deſtituere, duplex à Medicis traditur curandi cancros exulceratos ratio, vna vera, quæ ad ipſius cancri remotionem tendit, alia ſaltem palliatiua vt loquuntur, quæ cancro quaſi blanditur, eumque lenit, vt æger cum minore moleſtia vitam tranſigat. Vera curatio perficitur vel inciſione, vel vſtione, vel adurentibus medicamentis, quæ quidem adhibentur potiſſimum, ſi cancer non ſit ita magnus, vel in iis partibus, vt ſine periculo exſcindi aut aduri poſſit. Amputandus autem eſt cācer ad viuum vſque, vt quicquid vitioſum eſt, tollatur, neque vllius contagij metus relinquatur. Atque interdum ſola ſectio ſufficit, eaque totus cancer radicitus extirpari poteſt. Facta amputatione ſanguis non antea ſupprimendus, quam conſtet, omnem illum vitioſum & corruptum è venis effluxiſſe: poſtea linamenta ſicca parti inciſæ apponenda, vlcuſque concoquendum, mundificandum, carne replendum, & cicatrice claudendum eſt. Aliquando verò ſi Cancer ſit nimis magnus, &

maiora quoque & profundiora vaſa atra bilis occupauerit, ſola ſectio non ſufficit, ſed vſtio præterea eſt adhibenda. Primò itaque cute illa detracta, ipſa pars cancroſa cum omnibus venis nigricantibus, quantum quidem fieri poteſt, eximenda eſt, ſanguis itidem pro virium ratione non mox ſupprimendus, ſed etiam exprimendus, vt bilis atra tota ex venis effluat: Poſtea locus ferro candente adurendus, vt hæmorrhagia ſiſtatur, & reliquiæ materiæ malignæ abſumantur. Tandem ea, quæ cruſtam tollunt, vlcus mundant, carnem generant, cicatricem inducunt, ſunt adhibenda. Alij verò, ne ob hæmorrhagiam æger periclitetur, aut cum ſanguine vitam effundat, & ne fluxione ſanguinis in operatione Chirurgus impediatur non ſimiliter totum Cancrum amputant, & poſtea totum demum adurunt, ſed primò aliquam ipſius partem exſcindunt, & ſanguine, quantum ſatis elapſo, eam partem adurunt, deinde iterum aliquam partem amputant, eámque rurſum adurunt, atque hoc modo per vices repetita ſectione & vſtione totam partem cancro affectam tollunt. Exuri quoque poteſt Cancer medicamentis cauſticis, inter quæ commendatur Arſenicum ſublimatum: ſed locorum circumſtantiarum ſpecialiter habenda eſt ratio, neque arſenicum crudum ita ſine periculo adhibetur. Tutius eſt arſenicum, quod cum ☽ funditur & figitur.

Cum autem de recidiua, metus imprimis Medicis ſit, repetenda ſæpius medicamenta quæ atram bilem euacuant & hæmorrhoides ac menſes euocandi vim habent, in quorum defectu nonnulli fonticulos excitant. Non ſolùm verò medicamenta atram bilem præparantia & purgantia exhiberi poſſunt, ſed ea quoque, quæ venenis aduerſantur, totiúſque ſubſtantiæ ratione prodeſſe creduntur, & antidotorum rationem obtinent. Hinc exhibetur *theriaca* & *mithridatium* cum *borrag. cichor* & *acetoſæ ſucco vel ſyrupo, ius cancrorum fluuiatilium ex lacte aſinino, antidotus de ſanguinibus*.

Antonius Chalmetæus in omni cancro hanc aqu. commendat; quam etiam 9. diebus ante exciſionem vtitur.

℞. *tapſi barbati, rad. ſcrofular.* an. ℥. ij *filipendul. cetærach. herbæ Rob. agrimon. tormentill. ſcabioſ. caryophyllatæ, linariæ* an. M. j. *ſem. vrticæ* ℈. iij. *flor. ſambuci, roriſmar.* an. P. j. F. decoctio, quæ ſaccharo dulcoretur, cuius decocti altera parte pars affecta quoque foueri & ablui, & magna poſtea forma cataplaſmatis apponi poteſt.

Altera curandi cancrum ratio eſt, quæ fit per curam fucatam aut palliatiuam, qua ſaltem datur opera, ne is augeatur, dolórque eius leniatur, vt ſine minore cruciatu & moleſtia æger vitam protrahere poſſit. Talia medicamenta ſunt, quæ non putrefaciunt, nec mordicant partem, ſed moderatè ſiccant, & refrigerant, qualia ſupra ſunt propoſita, & videri etiam plura poſſunt, *lib. 4. pract. part. 3. ſect. 1. cap. 7.*

Lupus, & Noli me tangere.

Lupus. Noli me tangere.

Ad cancrum referendi, aut certè cancro ſubiungendi ſunt tumores ſeu vlcera, quæ vulgò *Noli me tangere* & *Lupum* nominant.

Cancrum verum nonnulli in tres ſpecies diuidunt, in Cancrum abſolutè ita in ſpecie à Græcis & Romanis dictum & vulgò notum, in Noli me tangere, & Lupum. Et Noli me tangere quidem nominant, cùm in facie, præſertim ſupra mentum, circa os & naſum oritur tumor vel vlcus exulcerati canceri ſpeciem referens, lentè initio creſcens, quod, vt Theodoricus inquit, quaſi puſtula parua toto anno manet, qui aliàs minus ſerpit, quàm Cancer; & Rogerius, *cap. 5.* ſcribit, Cancrum plus concedere vt o dic. quàm Noli me tangere nimio mente. Ita autem dicitur, vel quod non debeat fricari, cùm quo plus manu tangitur & fricatur, eo deterius redditur, vel quia contagioſum malum eſt, vel quia remediis exaſperatur potiùs, quàm mitigatur, & in ſanas partes ſerpit.

Lupum verò appellant, ſi in tibiis & cruribus ſit. In reliquis verò corporis partibus etſi eiuſdem ſit prauitatis, Lupum abſolutè nominari non cenſent. In medio tamen corporis naſcentem, alij cingulum vocant, vt ait Guido, *ſerm. 7. tract. 4. ſumm. 1. cap. 24.* Ob vehementem autem eroſionem & exeſionem ita appellatur. Vulgus inde etiam nominari exiſtimat, quoniam videlicet carnem gallinarum, imò & alias carnes inſtar famelici Lupi abſumat. Fatuitatem quidem appellat hanc opinionem Ioan. Philippus Ingraſſias. Verùm tale quid fieri à multis refertur, & confirmat id hiſtoria quam habet Mauritius Cordæus, *in lib. 1. Hippocr. de mulieb. comm. 7. Nobili*, inquit, *cuidam & electæ mulieri prope Caſtellum Neuneum degenti tota pars faciei dextra cancro eóque exulcerato obſeſſa fuit diutiſſime, & ſæuis exagitata cruciatibus. A Medicis fruſtra petitis auxiliis, tum Gallis & Italis, tum etiam Germanis & Hiſpanis, exteriſque aliis quibuſque vulgaris cuiuſdam barbi tonſoris remedio hoc ſequenti & euporiſto ſanata fuit. Pullos illa gallinaceos in partes tenues concidebat & latas, quas ſæpiuſculè commutanda interdiu admouebat parti affectæ. Ab hoc vnico tandem remedio ſanitatem priſtinam recuperauit.*

Manardus, *lib. 7. cap. 1.* Lupum & Noli me tangere ad Phagedænas refert.

CAPVT XXI.

De Tumore aquoſo.

Tumor aquoſus.

ORiuntur etiam ab humore aquoſo & ſeroſo varia tumorum genera, & ab eo, nunc totum corpus, nunc certæ partes intumeſcunt, cuius generis Hydrops, Hydrocephalus, Hydrops pulmonis & pectoris, Hydromphalus, Hydrocele. Hydrops vteri; de quibus cùm ſuis locis iam actum ſit: hic ſaltē in genere quædam de tumore aquoſo dicemus.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſa nimirum proxima tumorum aquoſorum, eſt aquoſi vel ſeroſi humoris in parte aliqua collectio. Quibus autem de cauſſis aquoſi & ſeroſi humores colligantur, de hydrope dictum. Colligitur verò humor aquoſus & ſeroſus in parte aliqua laxa, vel cauitatem habente.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Tumores aquoſi ſunt molles, laxi, ſine dolore. Si premuntur, prementis digiti veſtigium non remanet, & ſi ad lucem vel candelam eos ſpectare detur, pellucidi ferè apparent.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Ipſi tumores aquoſi periculoſi non ſunt, qui à nullo viſcerum vitio fouentur.

2. Qui verò à lienis vel epatis vitio ortum habent, etſi per ſe periculoſi non ſunt, viſcerum tamen malè affectorum ratione periculum minantur.

3. Etſi tumores aquoſi periculoſi non ſunt: tamen difficulter curantur, cùm humor coctionem non recipiat, & tardiùs diſcutiatur.

Curatio.

Curatio.

Vt curatio rectè perficiatur, humor aquoſus, qui tumorem fouet, euacuandus, & ne in corpore generetur, cauendum, ipſe verò humor, qui in parte affecta, eſt euacuandus.

Primò ergo aquoſi & ſeroſi humores per aluum, A vrinam, & ſudores euacuandi, præſtandúmque, vt διαφόρησις & inſenſibilis tranſpiratio libera ſit.

Secundò, ſi quod vitium viſceris alicuius coctioni deſtinati adſit, à quo aquoſius humor ſuppeditatur, illud corrigendum, de quo ſuo loco dictum.

Tertiò, materia aquoſa, proxima & continens tumoris cauſſa euacuanda; quod perficitur vel inſenſibiliter, reſoluentibus & digerentibus atque exſiccantibus, vel ſenſibiliter, tumoris apertione & materiæ effuſione. Diſcutiunt, reſoluunt & exſiccant aquoſos humores, *ruta*, *ebulus*, *ſambucus*, *chamæmelum*, *anethum*, *rad. iridis*, *ariſtolochiæ*, *baccæ lauri*, *farina fabarum*, *orobi*, *cineres*, *ſal*, *ſulphur*, *ammoniacum*, *bdellium*. B

Vt ℞. *fol. rutæ*, *ſambuci*, *ebuli*, *flor. chamæmeli* an. M. j. *baccar. lauri* ℥. ij. Coq. in lixiuio & vino pro fomento.

Poſtea ℞. *ſalis nitri* ℥. ß. *ſulphuris* ℈. iij. *pulu. bacc. lauri* ℥. j. *ammoniaci* ℥. ß. *ol. rutacei*, *ceræ* an. *q. ſ.* F. Linimentum.

Si verò materia diſcuti non poſſit, tumor aperiatur, & ea effundatur.

Diæta.

Diæta. Diæta talis inſtituatur, quæ aquoſis humoribus nullo modo materiam ſuppeditat, & ad cauſſas collectionis humoris aquoſi comparata ſit, de quo ſuo loco dictum.

CAPVT XXII.

De Exanthematibus, Ecthymatibus, Papulis, Puſtulis, Phlyctænis, & Eczeſmatis.

VErùm rarò vnus humor tumorem aliquem excitat, ſed plerumque plures humores mixti, & inprimis biliosi, ſalſi & ſeroſi humores mixti, interdum & atra bilis, varia tuberculorum genera excitant, de quibus iam dicemus, vbi in nominibus explicandis, non parua occurrit difficultas. Ἐξανθήματα primò & ἐξανθήσεις, quaſi efflorescentiæ, dicuntur, quod florum inſtar in cute erumpunt. D Hippocrates, 3. *epid. comm.* 3. *text.* 51 etiam ἐκθύματα

Exanthemata. nominat, παρὰ τὸ ἐκθύειν, ὅπερ ἐστὶν ἐξορμᾶν, quod impetuosè erumpunt, vt Galenus, *in comm.* explicat. Plinius, *lib.* 24. *cap.* 4. & *lib.* 26. *cap.* 11. Eruptiones nominat. Videtur autem Exanthematum nomen generale eſſe, vt, quicquid ſponte in cute erumpit, comprehendat, nec certa tuberculorum ſpecies eſt, vnde etiam nominantur exanthemata ſublimia, lata, rubra, rotunda, parua, exanthemata ſudorum, ἱδρώτων, 3. *aphor.* 20. Exanthematum vocabulo, an Latinum aliquod generale reſpondeat, dubito. Occurrit quidem papularum & puſtularum nomen: verùm cùm Exanthematum genus duplex ſit, vnum, quod colorem cutis ſaltem mu- E tat, vt fit in febribus petechialibus, alterum in quo tubercula quædam in cute erumpunt, puſtularum & papularum nomen non vtrique ſed poſteriori ſaltem generi congruere videtur, & papulæ ac puſtulæ ſaltem tubercula ſignificant, in quibus humor aliquis continetur. Papularum tamen nomen ſpecialius, nec eodem modo à Celſo & Plinio vſurpatum videtur. Plinio quidem, Exanthemata calidiora, & quæ ſublimius in acumen eleuantur, papulæ vocantur; quarum tamen cùm ſint variæ differentiæ, rubræ, feruentes, nigræ, papulæ ſudorum, nomen hoc ſatis generale eſſe videtur. Celſo verò papulæ nomen ſpeciale eſt, & Græcorum Lichenes, Latinorum Impetiginem ſignificat. Scribit enim, *lib.* 5. *c.* 28. Papulas per minimas puſtulas cutem

A exaſperare, rodere, & eadem ſerpere, atque vbi vitium rotundum incipit, ita in orbem procedere: quæ minùs rotunda, difficilius ſaneſcere, & niſi ſublata eſt, in Impetiginem verti. Duas enim, vt Græci, Lichenum ſpecies conſtituit, vnam ἀγρίαν, id eſt, feram, alteram mitiorem; feram papulam ieiuna ſaliua defricatam ſaneſcere: quæ omnia Græcorum Lichenibus competunt.

Generale etiam videtur ἐξανθημάτων nomen. Etſi nonnulli hydroa ſeu ſudamina ſolùm per ἐξανθήματα intelligant, alij capiti tantùm tribuant: tamen procul dubio eſt generale nomen, & puſtulam vel papulam feruentem, vt nomen indicat, ſignificat.

De Phlyctænis.

B Sed vt de his in ſpecie agamus, primò occurrunt Phlyctænæ. Phlyctænæ. Dicuntur autem φλύκταιναι, φλυκτίδες, φλυζάκια, & φλύσεις, ἀπὸ τοῦ φλύειν vel φλύζειν, quod bullire & feruere eſt, puſtulæ & veſiculæ quaſi à feruentibus & acerrimis humoribus excitatæ, iis, quæ ab igne vel feruente aqua excitantur, ſimiles. Ab aliis etiam Ignis ſiluestris appellantur. Arabes Sahafati nominant. Et quidem paſſim in cute, ſeu potius epidermide, tales puſtulæ & veſiculæ nonnunquam priuatim in oculi cornea tunica erumpunt, de quibus *lib.* 1. *Pract. part.* 3. *ſ.* 2. *cap.* 17. dictum. Sæpe in cruribus oriuntur, infantibus interdum in toto corpore erumpunt, rarò viris.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Proueniunt Phlyctænæ à bilioſo & feruido humore, cum ſalſo & ſeroſo mixto. Quibus autem de cauſſis tales humores generentur, alibi dictum. Nonnunquam & mulieribus accidunt, ob ſanguinem menſtruum retentum & corruptum. Ad cutem autem euocantur iſti humores, cùm quis repente à frigore ad ignem acceſſerit, vel calido balneo ſe commiſerit, & contra vbi ab æſtu, à frigore externo cutis pori conſtricti fuerint.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Veſicæ iis ſimiles, quæ ab igne vel aqua feruida excitantur, ſubitò erumpunt, & quando rumpuntur, ſubflauus humor paulatim effluit, cruſtulæ obdu- D reſcunt, tum decidunt. Ob humoris acrimoniam & feruorem pruritum in cute excitant.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Phlyctænæ, vt Aëtius, *tetrabibl.* 4. *ſer.* 2. *c.* 63. ſcribit, biduum aliquando vel triduum durant.

2. Phlyctænæ niſi rectè curentur, aliquando in herpetem degenerant.

Curatio.

Curatio. Si vitioſi humores tales in corpore abundent, eâ primò victus ratio inſtituenda, quæ tales humores non augeat, ſed potiùs cacochymiam iſtam corrigat. Deinde humores vitioſi conuenientibus medicamentis euacuandi ſunt.

Topica verò quod attinet, foueantur primò Phlyctænæ *decocto lentium*, *myrti*, *& malicorii*.

E Vel ℞. *mucilag. ſem. pſyllij aq. roſ. extr.* ℥. vj. *ſucci portulacæ*, *ſolani* an. ℥. ij. Miſc. & locus affectus eo inungatur. Si non ſponte ſua rumpantur, & grauiorem dolorem inferant, acu perforandæ, puſtulæque exprimendæ, & vlceri imponatur hoc Cataplaſma. ℞. *farinæ hordei*, *lentium*, *fabar. pulu. cortic. granator.* an. ℥. j. Cum *ol. roſ. q. ſ.* F. Catapl.

Vel ℞. *fol. plantag. maluæ*, *myrti*, an. M. j. Coq. ad mollitiem & per ſetaceum trajiciantur. Adde *farin. hord. lentium*, *micæ panis albi*, an. *q. ſ.* F. Catap.

Vel linimentum ex *adipe anſerino* cum *ſpuma argenti* in mortario plumbeo factum imponatur.

Vel ℞. *ſucci rad. oxylapathi*, *ſcabioſæ*, an. ℥. ij. *ol. roſac.* Vnc. iiij. *adipis porci veteris* Vnc. vj. Coquantur ad ſuccorum conſumtionem. Poſtea adde *lithargyri auri* Vnc. j. *ferruini* Drch. vj.

...*liminbinæ* ℥. ß. Agitentur in mortario plumbeo. A F. Linimentum.

Vel ℞. *lithargyrij, fermini, pulu. myrti* an. ℥. j. tere cum *aceto* & adiecto *ol. roſ. q. ſ.* F. Vnguentum.

Plura vide apud Aëtium, *tetrab.* 1. *ſerm.* 4. *c.* 21.

CAPVT XXIII.

De Varis.

Vari. PSydraciis cognata tubercula ſunt Vari, Græcis ἴονθοι dicta, quoniam ſcilicet inſtar ἰόνθου, id eſt, fimi dehoneſtamenta ſint faciei, eámque conſpurcent. Galenus, 2. *meth. med. cap.* 2. inter ea nomina recenſet, quæ nec locum affectum repræſentant, B neque cauſſam, quæ eas efficit Ἄκνη etiam ſiue ἄκνα à quibuſdam, teſte Aëtio, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 13. nominantur, quamquam Hermolaus, *in gloſſemat. in Plinium*, legit ἀκμὰς, vt ſic affectus huiuſmodi vulgò à Græcis nominetur, quoniam maximè vigente ætate fieri conſueuerit. Celſus, *lib.* 6. *cap.* 5. ſcribit: *Pæne ineptiæ ſunt, curare varos, & lenticulas, & ephelidas. Sed vari lenticulæque vulgo notiſunt; eripi tamen fœminis cura cultus ſui non poteſt.* Galeno 5 *de comp. med. ſ. loc. cap.* 3. & *lib. de remed. fac. parabilib. cap.* 51. Ionthos eſt tumor durus & paruus in faciei cute, à craſſo ſucco congregatus. Qui quoniam ſeroſæ humiditatis expers omnino eſt, idcirco pruriginoſus non eſt, neque ad ſui C ſcalptionem ſtimulans.

Humor hic plerumque alimentarius eſt, poris cutis ſeſe inſinuans. Non rarò tamen humor excrementitius & atrabilarius ſanguis admiſcetur.

Signa Diagnoſtica.

Tumorem hunc vulgo notum eſſe, ex Celſo antea diximus.

Prognoſtica.

1. Nihil periculi habet, vt pro ineptiis putet Celſus, hunc tumorem curare velle.

2. Qui vari ex ſolo craſſiore alimento oriuntur, ſtabiles ſunt. Si v. humor excrementitius iis admiſceatur, ichorem tubercula profundunt, & ſuppurata in vlcera abeant.

3. Si rubor ſit intenſus in facie cum puſtulis, ma- D lum curatu difficile eſt, & pæne impoſſibile: & liceat puſtulæ remoueantur medicamentis fortibus, rubedo tamen manet, & magis intenditur.

4. Quando rubedo coniuncta eſt cum inflatione faciei & raucedine vocis, lepræ imminentis ſignum eſt.

Curatio.

Curantur hæc tubercula emollientibus, diſcutientibus, &, niſi cedant, etiam erodentibus.

Vt ℞. *farinæ lupinor. orobi* an. ℥. j. *ſem. maluæ excortic. rad. ireos* an. ℈. ij. *ſalis ammoniaci* ℈. j.

Cum *mucilag. gummi tragacanthæ* F. Trochiſci, qui tempore vſus in lacte diſſoluantur. E

Vel ℞. *mellis, aceti acerr.* an. ℥. i. ß. Miſc.

Vel ℞. *lithargyri auri* ℈. iij *terebinth.* ℥. ß. *ol. communis q. ſ.* Miſc.

Vel *amygdalis amaris* tritis & cum aceto mixtis, facies veſperi illinatur, & manè lacte abluatur.

Si duriores ſint vari, ℞. *Saponis nigri* ℥ ß. *ammoniaci, thuris*, an. ℈. i. ß. Diſſoluantur in aqua, vt cerati craſſitudinem acquirant.

Vel ℞. *ſucci oxylapathi* ℥. ij. *aceti ſcillitici* ℥. ß. *gummi aluminis.* ℈. ß. Miſc.

Vel ℞. *rad. oxylapathi, helenij inciſar.* an. ℥. i. *fol. hyſſopi, pulegij* an. Vnc. ß. Coq. in *aceto* ad mollitiem & contundantur minutim. Adde *ſaponis* A *mollis* Vnc. ß. *ammoniaci aceto diſſol.* Drach. ij. *myrrhæ, thuris boracis* an. ℈. ß.

CAPVT XXIV.

De Sudaminibus, & Sironibus.

SVdamina, Græcis ἱδρῶα, ſunt exanthemata in ſumma cute corporis hærentia, granis milii ſimilia, quæ ἑλκώδως cutem exaſperant. Nonnulli ἐκζέσματα quoque nominari putant. A Plinio, *lib.* 23. *cap.* 4. papulæ ſudorum appellantur. Rhaſes & Auicenna aſef vel cum articulo alaſef ſiue haſef & alhaſef nominant. Affectus familiaris eſt pueris & iuue- B nibus, præſertim temperamento calidioribus, qui æſtatis tempore nimis mouentur & exercentur, in collo, ſcapulis, pectore, brachiis, & femoribus frequentius tamen circa pudenda & anum accidens, vnde Hippocrates, 3. *aphor.* 21. eum inter morbos æſtiuos refert. Sudamina.

Cauſſæ.

Ortum autem habent Sudamina à ſudoribus multis bilioſis & mordacibus, qui cutem mordent, ſcabram reddunt, vlceroſè exaſperant, & in ea pruritum excitant. Oriuntúrque inprimis æſtate calida & humida, poſt vſum calidorum & acriorum, labores maiores, ab habitatione in loco calido & humido vento minus perflabili, ſudoribus nimiis, ſordibus & immunditie veſtium. Cauſſæ.

Signa Diagnoſtica.

Tubercula hæc manifeſta ſunt. In cute enim aſperitas & puſtulæ pruriginoſæ apparent. Signa diagnoſtica.

Prognoſticum.

Affectus periculoſus non eſt: ſed plerumque naturæ ope ſine medicamentorum auxilio curatur. Prognoſticum.

Curatio.

Veſtes idcirco adhibeantur mundæ, crebróque mutentur. Curatio.

Si affectus ſit mitior, ſolius *aq. roſar.* aut *plantaginis*, quibus tamen *Camphoræ* granum vnum aut alterum addi poteſt, lotione curatur.

Si verò grauior ſit, & bilioſi humores in corpore abundent, ij alterandi & euacuandi.

Poſtea balneo hoc vtendum.

℞. *Rad. oxylapathi, lil. alb.* an. ℔. ß. *bryoniæ*, Vnc. ij. *herbæ maluæ, violar. althææ, parietariæ, brancæ vrſinæ*, an. *faſcicul. j fumariæ* M. iij. *flor. nymphææ, roſ. rubr. fabar.* an. M. j. *furfur.* ℔. ij. Coq. in aq. dulci pro balneo.

Poſt balneum, ſi opus ſit, adhibeatur hoc vnguentum.

℞. *ol. violar. roſar. nymphææ* an. ℔. ß. *ſucci limon.* Vnc. iij. *lithargyrij* Vnc. j. *ceruſſæ* Vnc. ß. *camphoræ* Drach. j. Agitentur in mortario. F. Linimentum.

Pertinent huc & illæ puſtulæ, Germanis *Seuren* dictæ, quæ in vola manus, & plantis pedum oriuntur, in quibus minutiſſimum quoddam vermiculorum ſeu pediculorum genus ſub cuticula latet, quod *Sirones* vel *Chirones* nominant. Naſcitur autem in hiſce locis potiſſimum, quod ichores craſſiores in ſcabie ſub cute eò loci craſſiore detinentur. Sirones.

Cognoſcitur vermiculos hoſce in puſtulis latere, quod maior pruritus quàm aliàs in hiſce locis percipitur. Signa.

Effodiuntur Chirones plerumque acu. Hinc ne renaſcantur, locus vino vel aceto, in quo *Sal, alumen*, vel *nitrum* diſſolutum ſit, abluitur; vel lixiuio facto ex cineribus ramorum geniſtæ aut quercus.

Poſt ablationem & exſiccationem oblinatur hoc vnguento.

℞. *lapathi acuti, ſcabioſæ, abſinthij, tanaceti, fol perſicorum, fraxini, hyoſcyami, nucis iugland.* an. M j. Contendantur omnia, & cum ſuccis iſtis ſumantur *axungia veteris porcinæ* ℔. ij. bulliant omnia ad conſumtionem ſuccorum.

Poſtea adde *picis naualis* ℔. j. ß. Coletur totum per pannum. Deinde

℞. *myrrhæ thuris, maſtichis* an. ℥. ii. puluериſentur ſubtiliter, & imponantur colaturæ, & moueantur cum ſpatula donec modum vnguenti acquirant, Et quando cum eo operari volueris, tunc ℥. vj. vnguenti poteſt addi ℥. i. *argenti vini* extincti cum ſaliua, aut cum albumine oui agitati. Et intra quindenam diem omnem talem ſcabiem ſeu citones cum pruritu curabis.

CAPVT XXV.

De Epinyctibus & Terminthis.

Epinyctides.

EΠινυκτὶς ita dicitur, ὅτι νύκτωρ γίνεται, id eſt, quoniam noctu oritur, vt Galenus, 2. *meth. med. c.* 2. & Celſus, *lib.* 5. *cap.* 28. tradit. Paulus tamen Ægineta, *lib.* 4. *cap* 9. & Aëtius, *tetrabib* 4. *ſerm.* 2. *cap.* 61. non quod noctu oboriatur, ſed quoniam noctu vehementius hominem excruciet, ſic dici exiſtimant. Verùm vtraque ratio ſimul conſtare poteſt & tuberculum hoc noctu naſci, & noctu hominem excruciare. Paulus Ægineta ergo & Aëtius, *loco alleg.* definiunt Epinyctides, quod ſint vlcuſcula ſuâ ſponte erumpentia φλυκταινώδη, h. e. phlyctænis bullisue ſimilia, ſub rubra, quibus diruptis cruenta ſanies defluit. De die non magno pere excruciant, per noctem, verò grauius magis, quam pro ratione vlceris dolore torquent. Etſi v. Paulus & Aëtius per vlcuſcula Epinyctides definiunt: tamen proculdubio puſtulas in vlcuſcula abeuntes intelligunt. Neque ſolùm ex bilioſa & cruenta ſanie, ſed & aliis humoribus generantur. Ideoque Plinius, *lib.* 20. *cap.* 6. puſtulas liuentes & noctu inquietantes appellat. Celſus verò, *loco alleg.* clariſſimè eas deſcribit, inquiens: *Peſſima puſtula eſt, quæ* ἐπινυκτὶς *vocatur. Ea colore vel ſublivida, vel alba eſſe conſueuit. Circa hanc autem vehemens inflammatio eſt, reperitur intus exulceratio mucoſa. Color eſt humori ſuo ſimilis. Dolor ex ea ſupra magnitudinem eius eſt, neque enim ea faba maior eſt. Atque hæc quoque oritur in eminentibus partibus, & ferè noctu. Vnde nomen quoque à Græcis ei* ἐπινυκτὶς *impoſitum eſt.*

Nonnulli Epinyctides Eſſere Arabum eſſe putant: ſed falluntur, vt ex *capite ſeq.* patebit. Eſſere enim niſi ſculpatur valde, nullum humorem effundit.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſæ huius tumoris ſunt ſalſus & ſeroſus humor & pituita, cui modo ſanguinis & bilioſi ichoris aliquid, modò bilis atræ admiſcetur. Vnde etiam color non vniusmodi eſt; & ob pituitam admiſtam puſtula aperta mucoſa intus exulceratio reperitur. Et omnino humor ferè talis eſt, qualis carbunculi cauſſa, niſi quod nulla malignitas adeſt; neque etiam tumor tantus, quantus carbunculo. Neque enim, vt ex Celſo dictum, faba maior. Quod verò noctu magis exacerbatur, cauſſa eſt humor ater, qui noctu magis moueri ſolet, & frigus nocturnum, quod poros cutis adſtringit.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Notas huius tumoris addere non eſt opus; cum ex deſcriptione Celſi modo propoſita ſatis cognoſci poſſit,

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Periculoſa quidem non ſunt illa tubercula, robur que virtutis expellentis ſignificant: moleſta tamen ſunt ob dolorem, noctuque inquietudinem pariunt & aduſtum ac vitioſum ſuccum in corpore redundare ſignificant.

Curatio.

Curatio.

Ideoque vitioſus humor euacuandus; & ſi ſanguis abundet, vena ſecanda. Simul etiam talis victus ratio inſtituenda, quæ aduſtum humorem non generet.

Topica quod attinet, tale balneum vel lotio inſtitui poteſt.

℞. *maluæ violar. parietariæ, brancæ vrſinæ*, an. M. iij. *ſolani* M. i. *ſem. althææ*, 4 *frig. mai. contuſ.* an. ℥. j. Coq. in aq. dulci pro Balneo.

Paulus & Aëtius laſerpitii liquorem aqua ſalſa commendant, cum abſque roſione ſiccet; vt & *cicutæ* vel *hyoſcyami* folia cum melle trita. *Coriandrum* item viride & *ſolanum*, trita & mixta, vel *oleæ ſilueſtris* folia trita.

Vlceribus ex puſtulis natis conuenit ſequens medicamentum.

℞. *ceruſſæ* ℥. ß. *lithargyri* ℥. i. ß *ſem. fœnigraci* ℥. ii. *roſar.* ℈. ij. *ſucci endiuiæ q. ſ.*

Miſceantur donec mellis vel linimenti craſſitiem acquirant. Ab acribus verò, aciais & ſalſis abſtinendum.

Terminthus.

Terminthus.

Nonnulli ad Epinyctydes & *Terminthum* referunt. Verum quid propriè Terminthos antiquorum fuerit, vix ſatis conſtat, niſi quantum ex Galeno habetur, qui 6. *epid. comm.* 3. *text.* 37. ſcribit: Terminthorum nomen nigras quaſdam puſtulas in cruribus maximè orientes, à figura coloris, magnitudiniſque ſimilitudine, quam cum Terminthorum, id eſt, ciceorum fructu, (vt vulgò vertunt, ſeu vt alii, & rectius, terebinthi fructu) habent, deriuatum, ſignificare.

CAPVT XXVI.

De Eſſere.

Eſſere.

TVmoris etiam genus eſt, in Græcorum & Latinorum ſcriptis non obuium, ſed ab Arabibus propoſitum, noſtris, tamen regionibus etiam non infrequens, quod *Eſſere, Sora* & *Sare* nominant, cùm ſcilicet tubercula parua, ad rubrum vergentia durиuſcula, cum inſigni pruritu ſubitò vniuerſum corpus occupant, non ſecus ac ſi ab apibus, vel veſpis, vel culicibus, homo demorſus, aut vrticis percuſſus eſſet; non ita tamen poſt longum tempus iterum euaneſcunt, nulloque ichore vel alia humiditate affluente cutis priſtinam læuitatem & colorem recuperat. Nonnulli quidem tuberculorum hoc genus ad Epinyctides Græcorum referunt: verùm malè Diuerſi enim omnino tumores ſunt Epinyctides & Eſſere, cùm Epinyctides humorem ex ſe effundant, quod non faciunt Eſſere, quæ ſine omni emanante humore euaneſcunt. Præterea Epinyctides, vnde & nomē habent noctu potiſſimū affligunt: Eſſere verò noctu erumpunt, ſed plerumque de die. Curatio quoque illorum diuerſa eſt.

An Græcis hoc tumoris genus cognitum fuerit, dubium; cum nullum huius tumoris proprium genus in eorum ſcriptis occurrat: niſi quis forſan ad exanthemata vlceris expertia id referre velit.

Serapio, *ſ breuiarij*, *cap.* 8. duplex huius tumoris

genus conſtituit, pro cauſſarum ratione differens. Vnum ex ſanguine bilioſa deducit; alterum ex phlegmate ſalſo nitroſo, ſed rarius, Alij, cùm nulla humiditas affluat, ab habitu vel vapore ſanguinis feruidi, vel bilioſorum & ſalſorum humorum mistione hoc tumorum genus oriri ſtatuunt.

Cauſſæ.

Cauſæ. Cui feroſorum humorum natura nota eſt, ille non negauerit, à feroſis humoribus talia tubercula excitari poſſe, vtpote qui acres & valde mobiles ſunt & facilè etiam euaneſcunt ac diſcutiunt. Quod confirmat & illud, quod venæ ſectione, quæ potiſſimum efferueſcentiã feroſæ partis in ſanguine coercet, hoc malum inprimis tollitur. Eſſe tamen huius feroſi humoris non vnam differentiam, ſed nunc ſerum hoc eſſe mitius, nunc acrius & feruidius, nunc tenuius, nũc craſſius, pruritus, qui nunc maior nunc minor eſt docet; ſicut & illud, quod ſæpe obſeruaui tubercula hæc, dum ægri in calido loco ſunt, tunc emergere, & dum frigido aëri ſeſe exponunt, euaneſcere; nunc contra in frigido emergere, & in calido euaneſcere: quorum prius ideo accidere videtur, quod humor valde tenuis & mobilis eſt, & ab ambiente aëre frigido ſtatim intropellitur; poſterius verò quod humor ita mobilis & tenuis non eſt, ſed paulo craſſior qui propterea in aëre frigido tranſpirare non poteſt, in calidiore verò tranſpirat.

Generatur verò iſte feroſus & tenuis humor plerumque vitio epatis, quod ab aliqua cauſſa p. n. ad humorem hunc generandum diſpoſitum eſt. Efferueſcit autem iſte humor à cauſſis procatarcticis, quæ ſanguinem agitant. Hieme etiam & frigidis regionibus magis quàm calidis accidit.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Ex notis ſupra nominatis facilè cognoſcitur. Nimirum interdum vlceroſa laſſitudo præcedit, tum puſtulæ pruriginoſæ toto corpore erumpunt, ac ſi homo ab apibus punctus vel vrticis percuſſus eſſet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Tubercula hæc breui temporis ſpacio, etiam nulla cura adhibita, ſponte euaneſcunt, & non ſuppurantur, nullaque humiditas ex iis effluit. Et ſi id accidat interdum, id potius ratione ſcalpturæ, ac ob vehementem pruritum, qui ægris moleſtus eſt, quàm tumoris accidit.

2. Interdum Eſſere febres bilioſas antecedunt, & propterea ii, qui hiſce tuberculis frequẽtius moleſtãtur curationem negligere non debent, ne in febres, & grauius malum incidant.

Curatio.

Curatio. Topica vt adhibeantur plerumque opus non eſt, ſed ſi feruor ſanguinis & humorum venæ ſectione & alterantium exhibitione compeſcatur, tubercula euaneſcunt, & læuitas ac color naturalis cuti redit. Primò nimirum vena aperienda, & tantum ſanguinis detrahendum, quantum corporis conditio poſtulat. Poſtea, ſi opus ſit, bilioſus & feroſus humor detrahendus *tamarindis, myrobalanis, rhabarbaro*. Poſtea exhibeatur *ſuccus & ſirupus granatorum, ribes, de agreſta, ſerum lactis*, cum *emulſione ſem. 4. frigidorum*, & ſimilibus, *lac acidum*. Vtile etiam eſt ægrum in balneo aquæ tepidæ immittere.

Diæta etiam ſit refrigerans & humectans.

CAPVT XXVII.

De Scabie.

Scabies. EX materia aduſta etiam Scabies oritur, vt & Pruritus, qui ſcabiei & ſimilium affectuum veluti præludium quoddam eſt. Scabies autem Latinis, Græcis ψώρα, notus ſatis affectus eſt, in quo non ſolum aliqua corporis turpitudo & deformitas adeſt, ſed etiam cutis intemperies cum tumore & exulceratione, vnde etiam cutis actiones læduntur. Inprimis verò in ſcabie ſumma cutis afficitur, atque ex ea, vt eſt apud Galenum, *4. aph.* 17. tale quid adiicitur, qualis ſerpentum ſenecta. Vnde à pruritu etiam differt: in pruritu enim tantum cutis, in qua ſcalpentibus nihil decidit, eſt aſperitas; in Scabie verò non ſolum eſt cutis aſperitas, verùm etiam intemperies cum tumore, à qua ſcalpendo promtè corpora furfuracea ſeparantur, & cum iis ichores etiam varii, & excrementa ſanioſa.

Cauſſæ

Cauſſæ. Quæ autem ſit cauſſa Scabiei, autores non planè conuenire videntur. Galen. *de tumorib. cap.* 13. ita ſcribit: *Scabies quoque & Lepra melancholici affectus ſunt*; & 7. *aph.* 40. melancholicos affectus eſſe cancros, elephantiaſes, lepras & pſoras; quod aliis quoque in locis docuit. Auicennas verò 7. *quarti tr.* 3. *cap.* 6 ſcribit: materiam ſcabiei eſſe ſanguinem cui admiſcetur bilis, quæ conuerſa eſt in melancholiam, aut phlegma ſalſum; cui etiam alii Arabes conſentiunt. Verùm enim verò etſi humor in ſcabie non ſemper ſit idem: tamen in omni aliquid humoris aduſti & melancholici calidi & ſicci admiſtum eſt. Præterea ſcabies alia eſt humida, alia ſicca. Humida, in qua materia humida & ſanioſa ſimul effluit: ſicca verò in qua parum vel nihil eiuſmodi materiæ emittitur. Atque de hac locutus videtur eſſe Galenus vtpote in qua humor ille melancholicus magis exſuperat Auicennas verò & reliqui Arabes de omni ſcabie. Etſi verò ſcabiei cauſſa proxima ſit humor acris & ſalſus: non tamen planè abſurdè Auicennas materiam ſcabiei ſanguinem eſſe dixit. Cùm enim ſcabies vniuerſalis corporis affectus ſit, non facilè ab alio humore proficiſci poteſt, niſi ſanguis etiam admiſceatur, ſed tamen ſanguis non poteſt eſſe ſimpliciter cauſſa ſcabiei, quam diu nimirum ſuam benignam & temperatam naturam obtinet; ſi quidem benignus ac bonus dum eſt, non pruritum, nedum vlceroſos tumores excitare poteſt. Quapropter ſanguinem corrumpi, alioſque ipſi humores, qui mordaces & acres ſint, ſi ſcabiem gignere debet, ipſi admiſceri oportet. Bilis quidem flaua acris eſt & mordax, ſed vix ea copia affluit, aut tam craſſa eſt, vt tales tumores excitare poſſit. Atra verò bilis & pituita ſalſa, ad ſcabiem producendam commodiſſimi humores ſunt. Ii enim cum craſſi, calidi & ſicci, ac mordaces ſint, ſi ad cutem protrudantur in ea hærent, atque calidam & ſiccam intemperiem, pruriginem, tumorem atque exulcerationem excitant.

Cauſſas autem primitiuas quod attinet, inprimis ad humores illos ſalſos, mordaces & acres gignendos, efficax eſt victus ratio, cibi nimirum praui, ſalſi, acres, & qui facilè corrumpuntur: hinc pauperes, qui prauis illis cibis vtuntur, frequentius ſcabie infeſtantur, vt & pueri ac in prima ætate conſtituti, vtpote qui in victu ſunt in continentiores; vnde plura excrementa colligunt, quæ in ambitu corporis retenta corrumpuntur, atque acrimoniam acquirunt. Facilius autem ex cibis prauis gignuntur illi acres & ſalſi humores, ſi intemperies Epatis ſit calida & ſicca. Huc quoque pertinet corporis immunditics, & negligentia in mundando corpore ſi nimirum ſordes à cute non abluuntur, aut veſtes non mutantur, vnde ſordes in ſuperficie corporis hærentes, exitum non ita liberum excrementis permittunt & acrimoniam acquirunt, alioſque humores corrumpunt. Oritur quoque ſcabies interdum poſt criſin, poſt morbos tùm acutos, tùm diuturnos,

vbi ſcilicet natura humores prauos, quos alio modo euacuare & diſcutere non poteſt, ad cutem propellit. Contagium denique inter præcipuas ſcabiei cauſſas numeratur, quam cauſſam etiam Galen. agnouit, *lib. 1. de diff. febr. cap. 2. 4. de differ. pulſ. cap. 1.* In ſuperficie enim cutis ſcabioſorum quædam viſcida & tenax humiditas colligitur, quæ per veſtes aut alio modo corpori cõmunicata, humores in eo ſimili modo corrũpit & ſimilem affectionem producit, in his præcipuè corporibus quæ ad ſcabiem iam ſunt diſpoſita. Et quidem ſcabies humida magis contagioſa eſt, vtpote in qua plus talis humiditatis viſcidæ generatur.

Differentiæ.

Differentiæ. Differentias ſcabiei aliqui plures recenſent, vtpote quod alia ſit recens, alia inueterata, alia totum corpus occupet, alia ſaltem manus & crura: ſed præcipua eſt quæ ab humorum differentia petitur, quod aliqua ex humore atro & melancholico oritur, & ſicca appellatur, in qua etſi alii humores concurrunt, humoris tamen illius maxima pars eſt, vnde ex partibus hac ſcabie laborantibus, vel nihil excernitur, vel ſi quid excernitur, eſt craſſum, ſiccum, & vlcera ac veſtigia vlcerum ſunt liuida & nigra: alia eſt humida, in qua abundat pituita ſalſa, è qua nimirum ſanies humida multa, ſubtilis, acris, aut etiam craſſa, copioſius emanat.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Scabies notus affectus eſt, facileque agnoſcitur, vt & eius differentiæ, præcipuè ex iis, quæ modò dicta ſunt. Quæ tamen ſigna nonnihil mutantur, prout maior vel minor aduſtio eſt aliorum humorum.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Etſi verò ſcabies ob turpitudinem & deformitatem magis moleſta eſt, quam ob aliud quod immineat periculum, & in ætate iuuenili ſæpe ab aliis morbis præſeruat, vel etiam alios morbos ſanat: tamen ſemper tuta non eſt. Si enim diuturnior ſit in lepram migrare poteſt, & in ſenibus contumax eſt ac curatu difficilis.

2. [illegible] inter ſpecies curatur difficilius ſicca quàm hum[illegible] Quæcunque itaque ſit, negligenda non eſt ſed [illegible] moda curatione, vel ob deformitatem ſaltem, to[illegible]a.

Curatio.

Curatio. Principiò autem recta victus ratio habenda eſt, & à cibis humores aduſtos & ſalſos generantibus abſtinendum, vt ſunt ſalſa, acria, amara, olea & oleaginoſa. Contra verò cibi boni ſucci aſſumendi ſunt. In genere autem hoc obſeruandum, conuenientius eſſe, vt cibi, qui ſcabioſis exhibentur potius elixi ſint, quàm aſſi aut frixi. Aſſa enim & frixa præcipuè acriorem humorem & ſicciorem generant.

Poſtea humorum acrimonia temperanda, & præcipuè Epatis intemperies ad naturalem ſtatum reducenda, humoreſque ſalſi & acres euacuandi. Principio itaque primæ viæ, leui aliquo medicamento ſunt euacuandæ. E. g.

℞. *Elect. diacathol.* ℥. ß. *pulu. ſenæ prepar.* ℈. ß. cum *ſacchare* F. Bolus.

Si adſit aliqua ſanguinis copia & humores paulò calidiores ſint, etiã non inutile fuerit venam in cubito aperire. Solet enim natura humores vitioſos è maioribus illis venis internis ad ramos externos & ſubcutaneos expellere, qui inibi vena aperta cum ſanguine euacuantur.

Poſtea in ſcabie humida ex pituita ſalſa præparantia exhibenda ex *cichorio*, *agrimonia*, *lupulo*, *capill.* ♀: Purgantia ex *agarico*, *rhabarb. fol. ſenæ*; In ſicca, præparantia ex *fumaria, borag. bugloſſo, violis*:

A Purgantia ex *epithymo*, *polipodio*, *ſena*, *helleboro nigro*: vnde variæ in rem præſentem formulæ concinnari poſſunt.

℞. *rad. cichor.* ℥. i. *polypodii*, *lapathi acut. cortic. inter. frangulæ* an ℥. ß. *ligni ſaſſafras*, *glycyrrhizæ raſæ* an. ℈. ii. *fumar. acetoſ. agrimon. ſcabioſ.* an. M. i. *epithymi*, *fl. borrag. bugloſſ.* an. M. i. ß. *paſſular.* ℥ ß. Coq. in ſ. q. aq. commun. vel etiam ſeri lactis pro ℔. ii.

Colaturæ clarificatæ adde Sir. *de endiu. de cichor. cum rhabarb.* an. ℥ ß. *aceti ſambuc.* ℥ ii. Miſc. dentur ſingulis dieb. ℥. iv. vel v.

Vel ℞. *rad. cichor.* ℈. vi *glycyrrhizæ* ℈. iii *fumariæ* M. ii *endiu.* M. i. *flor. borrag. viol. bugloſſ.* an. M. ß. *ſem. melon. endiu.* an. ℈. i. *fol. ſenæ* ℥. i. *cortic. myrobal. citr. Ind.* an. ℥. ß. *polypodij q.* ℈. v. B *agarici albiſſ.* ℈. iii. *rhabarb. el.* ℈. ii. *ſpicæ* ʒ. i. *cinam. zinzib.* an. ℈. ß. Coq. in ſ. q. *aq. ſcabioſ. & fumar.* pro ℔. ii. per noctem ſtent: poſtea colentur & clarificentur atque aromatiſentur. *ligni aloes ſantal. rubr.* an. ʒ. i. Doſis ℥. iv. vel v.

Vel ℞. *decocti ſenæ* ℥. ix. *ſir. de fumar. de epithym. de cichor. cum rhabarb.* an. ℥. ii. Miſce, aromatiſetur cum *cinnamom.* & *ſpec. diar. abb.* ℈. ß. Doſis ℥. iv. vel v.

Vel ℞. *fumar.* M. i. *flor. 4. cordial.* an. p. i. *epithymi* ℈. ß. *glycyrrh. raſæ* ℈. ii. *fol. ſen. el.* ℈. iii. *ellebor. nigri* ʒ. i. *polypod. q.* ℈. iii. *paſſul. enucl.* ℈. ii. *ſem. aniſi* ʒ. i. Coq. pro Vnc. iv. in colatura infunde *rhabarb. el.* ʒ. i. *cinamom.* ʒ. ß. *ſpicæ*, *ſchœnanthi* an. gr. iii. Colaturæ expreſſæ adde *ſir. de fumar. byzant. ſimp.* an. ℈. iii. F. hauſtus, qui toties repetatur, quoties opus fuerit. C

Si vlteriori purgatione opus fuerit, fortiora exhibeantur purgantia.

Vt ℞. *confect. hameck.* ℈. iii. *elect. roſ. Meſues* ℈. i. ß. F. Bolus. Vel diſſolu. in aq. vel *decoct. fumar.* ℥. iii., & addatur *ſirupi de epithym. & de fumaria* ℥. i. Miſc.

Poſt alias præparationes & purgationes vtilis eſt infuſo ellebori nigri hoc modo parati.

℞. *rad. cichor. polypod. querni* an. Drach. i. ß. *fumariæ* M. ß. *flor. borrag. bugloſſ. cichor.* an. p. i. *epithymi*, *paſſular.* an. Drach. ii. Coq. pro Vnc. v. In colatura infunde per noctem *hellebori nigri veri* ℈. i. ß. *cinamom.* ʒ. i. *ſem. dauci*, *aniſi* an. ʒ. Sem. D *caryophyll.* gr. v. Colaturæ expreſſæ adde *ſir. de fumar. de cichor. cum rhabarb.* an. ℈. iii. Aromatiſetur. cum *ſpec. diarrhod. abbat.* ʒ. i.

Inprimis verò valde vtile eſt *ſerum lactis* præſertim *caprini*, quod quidem in ſcabie humida primò exhiberi poteſt cum Vnc. i. *ſucci roſ.* vt ſimul purget, deinde per iv. aut v. dies ſaltem alteret. Si ſicca ſit ſcabies, addi poterunt ℥. ii. vel iii *ſucci fumar.* vel etiam ℥. ii. *emulſionis ſem. melonum*, qua ratione efficaciſſimum ad ſcabiem & pruritum eſt medicamentum.

Vel etiam poterit hoc modo ſerum lactis parari.

℞. *ſeri lactis caprin.* ℔. ii. *myrobalan. contuſior.* ℥. i *epithymi* ℈. Sem. Infundantur per noctem. Manè colaturæ ℥. i. aſſumatur.

E Vel ℞. *rad. cichor. fumar acetoſ. cimarum lupuli, agrimon. recent.* an. M. i. *abſinth. roriſmar.* an. p. i. Coqu. in ſ. q. lactis caprini recens mulcti ad part. quart. abſumtionem.

Poſtea inſtillentur *aceti ſambuc.* coch. ii. vel iii. vbi lac concreuerit, ſerum purius & ſincerius ſumatur manè per ſe, vel cum *ſirup. de cichor. cum rhabarbaro.*

Vbi corpus ſatis purgatum fuerit ſudorem prouocantibus opus eſt.

℞. *Theriacæ*, *mithridat.* an. ʒ. i. *ſucci fumar.*

ripiſſati ʒ. ß. *ſir. de ſucco acetoſ.* ℈. j. Diſſolv. in A *aq. fumar.* & manè ſumantur, & in lecto ſudor prouocetur. In hunc vſum ſola *fumaria* potent vſurpari, vt & *pimpinella*, *aquileg. ſcabioſ.* Quod ſi ſcabies ſit contumacior, etiam *decoctio ſarſaparillæ* vti poſſumus, quibus tamen commodè aq. vel *ſir. fumar.* admiſcetur.

Hæc vbi vſurpata fuerint, ad Topica accedendum Inprimis hîc commodus eſt vſus balneorum tùm dulcium, tùm mineralium ac calidorum, inter quas præcipuè Æreæ commendantur: quorum tamen vſus continuus cùm ſiccet, hac ratione interdum in ſcabie ſicca vtile eſt, per vices vſurpare dulcia & ſulphurea, ita vt bis dulcia vſurpentur, quater autem Ærea. Talium enim balneorum & ſolo ſeri lactis vſu etiam contumax ſcabies curatur. Sed cum B non vbique iſta balnea mineralia reperiantur, alia pro iis ſubſtituere licet, quæ facultatem digerendi, detergendi, & poros cutis extergendi atque purgandi vim habent, quæ ſi refrigerantibus, & dolorem ac pruritum mitigantibus admiſceantur, polychreſtum medicamentum efficitur.

Vt ℞. *alumin.* ℥. j. ß. *Æris* ℥. ii. ⊕ ℥ i *Salis* M. i. F. pulu. qui in aquæ calentis ſuperficie iniiciatur.

Vel ℞. *Salis commun.* ℔. Sem. *alum.* ℥. iii. ⊕i ℥. iiii. *ferri*, *Ferri*, an. Vnc. ii. Contuſa coniiciantur in balneum.

In balneo etiam coqui poteſt *malua, fumaria, ſcabioſa, artemiſ. beta, radix oxylapathi*, & in ſacculo C ſuſpendi *farina fabar. furfures.*

Poteſt & tale balneum parari:

℞. *rad. & fol. lapathi acuti*, M. iii. *enulæ* ℥. iii. *bryoniæ* ℔. Sem. *maluæ, ſcabioſ. fumar. chelidon. ſaponar. ana* M. i. *hordei integri*, *lupinor. fabar. ana* ℔. Sem. *furfur.* ℔. i. *flor. chamæmel.* M. iii. Coq. pro balneo.

In eundem etiam vſum linimenta & vnguenta parantur, quorum magnus numerus paſſim apud autores occurrit. Componuntur ex detergentibus, vt dixi, & cutem purgantibus, qualia ſunt *nitrum*, *Iris*, *amygdalæ amaræ*, *abrotanum*, *elleborus*, *radix bryoniæ*, *lil. alborum*, *farina fabar. orobi lupinor. terebinthina*, *Æris*, *ferrum*. His admiſcentur Anodina, quæ pruritum & dolorem, qui ex aliis medicamentis D excitatur, mitigant, vt *ol. roſac. anethin. chamæmel. pinguedo gallin. anſer. vitulin. butyrum recens*, *axungia porci*. Addenda quoque, quæ cutis intemperiem corrigunt, vt ſunt *ſuccus acetoſæ*, *lac ſem. melonum*. Tenuium quoque partium medicamenta admiſcenda, vt *acetum*, *ſuccus limonum*.

Ex quibus omnibus & ſimilibus, prout res poſtulat, varia componuntur medicamenta, pro ratione corporis affecti. Neque enim vnico medicamento facilè omne genus ſcabiei curari poteſt, & qui hoc tentant, vel negligentiæ, vel inſcitiæ accuſandi ſunt. Mitiora enim in ſcabie mitiori, in pueris, fœminis, delicatis & mollioribus conueniunt: in aliis fortiora. E Alia etiam humida, alia ſicca ſcabies poſtulat.

Mitius eſt hoc:

℞. *lytharg. aceto roſ. prius diluti*, *rad. lil. alb.* an. ℈. ii. *ol. roſ.* ℥. ij. *farin. fabar.* ℥. i. *ſucci limon.* ℈. ii. *camphor.* gr. iv.

Puluériſanda ſubtiliſſ. pulueriſentur, & cum reliquis in formam linimenti miſceantur.

Vel ℞. *ſucci lapathi acuti*, *elenii*, an. ℥. i. *limon.* ℈. vi. *terebinthin.* ℥. i. *lytharg.* ℥ Sem. *ceruſſæ* ℈. ij. *ſalis commun.* Drach. Sem. *ol. roſ. q. ſ.* F. Linimentum.

Vel ℞. *axung. porcin.* ℥. i. Sem. *ol. roſ.* ℥. i. *terebinthinæ* ℥. Sem. *ol. Ferri, è vitell. ouor.* an. Drach. i. *pulu. thuris* ℈. ii. *ſalis commun.* Scrup. i. M. diligenter.

A Vel ℞. *butyr. rec. terebinth.* an. Vnc. iv. *ol. roſ. myrtin.* an. Vnc. i. *ouor. vitell.* num. ii. *ceruſſ.* ℥ i. *ſalis* ℈. ii. Miſc.

Vel ℞. *ſucci lapathi acuti. elenii*, an. ℥. i. Sem. *aceti* Vnc. Sem. *ol. roſar. ceræ* an. *q. ſ.* F. Vnguentum

Vel ℞. *tereb. lota aq. roſar.* ℥. Sem. *ſucci aurantior. acetoſ.* ℈. iii. *oui vitell.* i. *butyri* ℈. ii. *ol. roſ. q. ſ.* F. Linimentum.

Vel ℞. *tereb. lota in aq. ſcabioſ.* ℥. i. *ol. roſac.* ℥. Sem. *butyri rec. axung. porcin.* an. ℈ ii. *ſalis* ℈. Sem. *litharg.* ℈. i. *vitell. ouor.* ij. *ſucci limon.* ℈. vi. *ceræ q. ſ.* F. Vnguentum.

Vel ℞. *ſucci lapath. acuti* ℥. i. *terebinth. ſtyrac. liquid.* an. ℈. i. Sem. *rad. helenii* ℈. ii. *thuris* ℈. i. *oui* B *vitell.* j. *ſalis* ℈. j. *aceti* ℈. j. Sem. *axung. porcin. ol. roſ.* an. ℥. Sem. *ceræ q. ſ.* F. Vnguentum molle.

Vel ℞. *lytharg.* ℥. ß. *ceruſſæ* ℈. ii. *maſtich. thuris.* an. ℈. i. *ſucci ex aurantio pomo cum cortice inciſo expreſſ.* ℥ i. *ol. roſ. q. ſ.* Ducatur in mortario plumbeo. F. Vnguentum.

Pro diuitibus & delicatioribus ſolent componi *Vnguenta è pomis*, quæ Pomadas vel Pomata vocant, V. g.

℞. *cinam. caryophyll.* an. ℈. iii. *flor. lauendul.* ʒ. ii. *nucis moſchatæ* ℈. ii. *ſtyrac. calamitæ* ℈. i. *benzoes* ℈. v. *camphor.* ʒ. i. *pomorum odoratorum* ℔. i. ß. *aq. roſ.* tantundem *vini* ℥. iv. *axung. porcinæ rec.* ℔. i. Coq. C omnia & colentur, poſtea adde *moſchi* ʒ. Sem. F. Linimentum.

Fortiora in adultioribus & confirmata ſcabie neceſſaria ſunt.

Vt ℞. *ſucci lapati acuti* ℥. i. *Æris citrini* ℈. ii. ⊕*ri* ℈. ii. *ſtyraci liquid. farinæ lupinor.* an. ℈. ii. Sem. *ol. roſ. q. ſ. ceræ parum* F. Vnguentum.

Vel ℞ *Æris* ℥. Sem. ⊕*ri* ℈. i. *ol. roſ. nucum* an. ℥. i. *ſucci limon.* ℈. ii. Miſce.

Vel ℞. *rad. enulæ lapathi acut.* an. ℥. i. Coq. in *aceto*, & per cribrum traiiciantur. Adde *Æris viui* ℈. i. ⊖*lis commun.* ℈. Sem. *ſucci limon.* ℈. vi. *vnguenti albi Rhaſis*, *vnguenti citrini* an. Vnc. Sem. *ol. ferri*, *roſac. ana q. ſ. ceræ parum.* F. Vnguentum.

D Vel ℞. *vini boni odorati* ℔. i. ß. *Æris* ℈. iii. *thuris* ℈. ii. ⊖*lis* ℈. i. ß. *pingued. porci* ℥. iiii. *ceræ* Vnc. i. Sem.

Bulliant ſimul ad tert. partis conſumtionem; ſub finem adde *ſtyrac. liquid.* ℈. j. ß. Miſc.

℞. *rad. pimpinellæ lapathi acuti*, *helenij* an. ℥. Sem.

Infundantur in *aq. fumar.* & poſtea coquantur. Colaturæ fortiter expreſſæ adde *terebinthinæ* ℥. iii. *ol. roſ.* ℥. ii. Bulliant ad conſumtionem medietatis. Deinde adde *Æris* ℥. Sem. *alumin.* ℈. ii. ⊖*lis gemmæ*, ⊕*ri*, an. ℈. Sem. *ol. ouor. ceræ* an. q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ℞. *butyri ſine ſale* ℥. iv. *terebinthin.* ℥. i. Sem. *Æris* ℈. ii. ⊖*lis* ℈. Sem. *vitell. ou.* j. Miſc.

E Vel ℞. *tereb.* ℥. iv. *Æris citrini* ℥. Sem. *rad. pimpinell. helenij*, *lapid. calaminar.* an. ℈. Sem. ⊖*lis gemmæ* ℈. iii. *litharg. ceruſſæ* an. ℈. ii. *ouor. vitell.* ij. *alum.* ℈. i. *aceti vini* parum. *ol. roſ.* q. ſuffic. F. Vnguentum.

Nonnulli etiam ☿ viuum & ♎um. vnguentis & linimentis contra ſcabiem admiſcent. Verum cum inde periculum ægro conciliari poſſit, conſultius eſt, in ſcabie, quæ aliis medicamentis curari poteſt, ab argento viuo & ſublimato, quantum poſſibile, abſtinere.

Interdum & manuum vngendarum cauſſa globuli, ſapones, & ſmegmata parari poſſunt. Exempli gratia.

℞. *pulu. rad. Ireos* ℥. Sem. *helenij* ℈. ii. *fecu-*

b yon. gerſæ ſerpentariæ an. ℈. j. *tharis electi* ℈. ij. *ol. ferri* ℈. iij. *ſtyrac. liquid.* ℈. ij. *farin. lupinor.* ℥. ß. *ſucci lapathi acuti* ℥. iij. *ſapon. Veneti in aq. roſ. & fumar. diſſolut.* q. ſ. *moſchi*, ſi libet, ʒ. ß. vel plus; Miſc. F. Maſſa. & ex eo globuli qui inuoluantur bombace.

♃. *Aq. deſtillat. oxylapat.* ℔. j *ſucci plantag.* ℥. ij. *aq. roſ.* ℥. j. ß. *ſucci limonum* ℥. j. *lithargyrij* ℥. iij. *ceruſſæ* ℈. ij. ☿ *ſublimati* ℈. vi. ⊖ *comman.* ℈. ij. *Æris viui* ℈. i. ß.

Pulueriſanda puluerizentur & cum aquis miſceantur. Stent in infuſ. horis xxiv. poſtea deſtillentur.

Aliud in omni ſcabie expertum. ♃. *rad. oxylapathi virid. helenii virid.* an. ℔. ß. *ping. porci* ℥. iij. Contund. in mortario, & ad lentum ignem parum ebulliant, poſtea exprimantur fortiter, & F. Vnguentum.

B

De malo mortuo.

Malum mortuum. Peculiaris ſcabiei generis nonnulli Medici mentionem faciunt, quod *malum mortuum* appellant, quia corpus nigrum & quaſi mortificatum apparet; quæ eſt ſcabies cum liuore & nigredine, ac puſtulis cruſtoſis, nigris, fœdis, ſine ſanie, & ſine ſenſu ac dolore, in coxis & tibiis præſertim ex melancholia naturali exuſta ortum habens, & proinde vſum ciborum melancholicorum, lienis obſtructionem, retentionem hæmorrhoidum ſequitur, & proculdubio ſcorbutica malignitate non caret. Eſtque malum, vt affectus melancholici omnes, ſatis diuturnum, & curatu difficile.

C Curatur autem humorem melancholicum præparando, & conueniente modo purgando, ac vitium lienis, à quo pendet, corrigendo, de quo ſæpius, vt *de ſcorbuto*, & paſſim alibi diximus. Corpore euacuato continuentur medicamenta humorem melancholicum temperantia, quibus & antiſcorbutica medicamenta addenda.

Deinde lauetur corpus hoc balneo parato ex *radicibus polypodij, oxylapathi, helenij, ireos, cortic. ſambuci, ebuli, abſinthio, fumaria, parietaria, malua.* Sub ingreſſum balnei detur, *conſerua fumariæ*, vel *ſyrupus* aut *aqua fumariæ* cum *theriaca*.

D Poſtea inungatur locus affectus *vnguento diapompholygos*; vel tali: ♃. *ſucci fumariæ, oxylapathi, chelidonii, cochleariæ, naſturtii aquatici* an. ℥. j. *pingued. porci antiq.* ℥. iii. Coq. ad ſuccorum conſumtionem. Adde *ſulphur viui* ℥. ß. *ol. nucum* ℥. j. *vng. diapompholygos* ℥. j. ß *tharis* ℈. ii. *terebinth.* ℥ ß. Miſc. in mortario plumbeo. F. Vnguentum.

CAPVT XXVIII

De Lepra Græcorum.

Lepra. LEpra ἀπὸ τῶν λεπίδων à ſquammis denominata, ſummus quidam Pſoræ ſeu ſcabiei gradus eſt. Mox autem in principio, ne quis Autorum lectione turbetur, obſeruandum, nos hîc de Græcorum Lepra, non de Arabum loqui. Quem autem Arabes Lepram nominant, ille Græcorũ eſt Elephantiaſis, de qua cap. ſeq. qui nil aliud eſt, quã vniuerſalis totius corporis Cancer, vt ex deſcriptione, quæ apud Auicenn. *tertia quarti, tr. 3. c. 1.* manifeſtum eſt, dum inquit: Lepra eſt morbus ortum habens ex bile atra per totum corpus ſparſa, vnde intemperies partium, forma & figura, & tandem etiam ipſa continuitas corrumpitur, & eſt cancer communis corpori toti.

E

Albaras nigra. Græcorum v. lepram nominant Arabes Albaras nigram, vt ex eodem Auicenn. *ſeptima quarti tr. 2. cap. 9.* apparet. Albaras nigra, inquit, eſt illud, quod etiam Impetigo excoriatiua, & eſt ſcabioſitas accedens cuti, aſpera, vehemens, & facit ſquamas, ſicut ſquamas piſcium, cum pruritu, atque eſt cum humore melancholico, & eſt de antecedentibus Lepram: quibus verbis manifeſtè Græcorum lepra deſcribitur. Eſt nimirum Lepra Græc. ſcabies in ſummo gradu, & à ſcabie ſolum affectus vehementia differt. Vnde etiam P. Ægineta vno eodemque cap. (*lib. 4. cap. 2.*) de ſcabie & lepra agit. Auicennas autem, quem & nos ſequimur, peculiaribus capitibus de his agit, de ſcabie nimirum *ſeptima quarti, tr. 3. cap. 6.* de lepra Græcorum autem *loc. alleg.* agit.

Maiorn. in lepra eſt humorum corruptio & intemperies, quam in ſcabie, & in ſcabie ſolùm quædam corpora furfuracea decidunt, in lepra autẽ velut ſquammæ piſcium, ita vt à pruritu per ſcabiem ad lepram fiat tranſitus. Nam pruritus eſt leuis quædam cutis aſperitas, in qua, niſi fortè violentius ſcalpatur, nihil ex cute decidit: In ſcabie poſtea iam humor euidentior eſt, & ſcalpentibus furfuracea quædam corpuſcula decidunt. In lepra maior tumor eſt, & non amplius furfuracea corpuſcula, ſed ſquamoſa, ſeu ſcalpentibus, ſeu non ſcalpentibus decidunt. Etenim in ſcabie materia eſt tenuior, & ſummam ſaltem cutem depopulatur: deinde in lepra materia craſſior eſt, & non ſolùm ſummam ſuperficiem, ſed etiam profundiora cutis depaſcitur.

Impetigo Celſ. Græcorum hanc Lepram proculdubio ſub Impetiginis nomine propoſuit Celſus, *lib. 5. cap. 28.* non verò Lichenem Græcorum, quæ aliis Impetigo dicitur, intellexit, dum ita ſcribit: *Impetiginis vero ſpecies ſunt quatuor. Minimè mala eſt, quæ ſimilitudine ſcabiem repræſentat. Nam & rubet, & durior eſt, & exulcerata eſt, & roditur. Diſtat autem ea, quia magis exulcerata eſt, & variis ſimiles puſtulas habet: videnturque eſſe in ea quaſi bullulæ quædam, ex quibus interpoſito tempore ſquamulæ reſoluuntur, certioribuſque hoc temporibus reuertitur. Alterum genus peius eſt, ſimile papulæ ferè, ſed aſperius, rubicundiuſque, figuras varias habens. Squamulæ ex ſumma cute deſcendunt, roſio maior eſt, celerius & latius procedit, certioribuſque etiam, nonnunquam prior, temporibus & fit, & deſinit, Rubrica cognominatur. Tertia etiamnum deterior, eſt, nam & craſſior eſt, & durior, & magis tumet, in ſumma cute finditur, & vehementius rodit. Ipſa quoque ſquamoſa, ſed nigra procedit, & late & tarde eminens ſerpit. In temporibus aut oritur, aut deſinit, neque ex toto tollitur, Nigra cognomen eſt. Quartum genus eſt, quod curationem omnino non recipit, diſtans colore: nam ſubalbidum eſt, & recenti cicatrici ſimile, ſquamulaſque habet pallidas: quaſdam ſubalbidas, quaſdam lenticulæ ſimiles: quibus demtis, nonnunquam profluit ſanguis. Alioqui vero humor eius albidus eſt, cutis dura atque fiſſa eſt, proceditque latius. Hæc verò omnia maximè genera oriuntur in pedibus, & manibus, atque vngues quoque infeſtant. Medicamentum non aliud valentius eſt, quàm quod ad ſcabiem quoque pertinere, ſub authore Protarcho retuli. Serapion autem nitri P. ij. Sulphuris P. iiij exceptebat reſina copioſa, eoque vtebatur.* Hæc Celſus.

Neque enim vllus autor ſeu Græcus ſeu Latinus, tot genera Lichenum conſtituit: quæ tamen facile in Lepra Græcorum inueniuntur, neque vllum caput in Celſo occurrit, in quo de Lepra tractet, quæ tamen incognita ipſi, Hippocratis ſtudioſiſſimo, eſſe non potuit. Præterea Impetigo, etiam leuiſſima ſcabie peior, à Celſo ponitur: inſuper cuncta Impetiginis genera ſquammas emittere Celſus ſcribit, quod Lepræ Græcorum maximè proprium eſt, & nomen etiam ἀπὸ τῶν λεπίδων, id eſt, ſquamminis accedit-

[illegible] contra Lichen. Græcorum ſquammas nemo tribuerit.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa huius mali eſt atra bilis. Quanquam enim antiqui quidam etiam à pituita ſalſa Lepram oriri dixerint: tamen id non ita intelligendum eſt, quaſi à ſola pituita ſalſa Lepra oriatur, & excitari poſſit, ſed cum interdum ſalſa pituita atræ bili admiſcetur. Ad Lepræ itaque generationem faciunt quæcunque atram bilem generant, & coacervant. Quæ iam ex priori de ſcabie doctrina nota ſunt; vt victus incommodus, temperamentum ſiccum, ſuppreſſæ hæmorrhoides aut menſtrua, [illegible], qui diu fluxere, prohibiti, febris quartana. Denique etiam ad Lepram eodem modo vt ad ſcabiem facit contagium. Etſi nonnulli Lepram contagioſam eſſe negant: tamen [illegible] cauſſa evidens facere videntur. Si enim ſcabies contagioſa [illegible] Lepra, quæ peſſima ſcabies eſt, & quidem ſcabiei exceſſus, contagioſior erit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcitur facilè Lepra, cum eadem ſigna, quæ ſcabies, habeat. Hoc ſaltem peculiare obtinet, quod ſquammas emittit. Sunt eſt fœtidus, & malum minùs remediis cedit. [illegible] aſpera, arida & ſicca, adeſt pruritus, & [illegible] ſcalpentibus ſeu non ſcalpentibus [illegible] corpora ſquammas piſcium referentia decidunt.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Eſt autem difficile & contumax malum. Et niſi ipſi maturè obuiam eatur in Lepram Arabum ſeu Elephantiaſin degenerat; ſi nimirum atra bilis ita coaceruetur in corpore, vt iam non ſolum exteriores partes, ſed etiam interiores occupet.

Curatio.

Curatio. Curationem quod attinet, cùm Lepra ſumma ſit ſcabies, eadem etiam, quæ ſcabies, medicamenta poſtulat; fortiora ſaltem. Quapropter Diæta rectè inſtituta euacuandum corpus, vt dictum, Epatis intemperies corrigenda, & materia cutem obſidens, digerentibus ac detergentibus medicamentis tollenda. Imprimis hic vtile eſt ſudores prouocare decocto ſarſæparillæ aut ligni Guaiaci. Galenus ad detergendum imprimis commendat, *lib. 6. de ſimpl. medic. fac.* balanum myrepſicam, quæ cùm validam adſtringendi vim habeat, ſi aceto commiſceatur, vi adſtringente depoſita, egregiè munus detergendi & altius penetrandi in cutaneis affectibus præſtabit. Sulphur etiam hic commodum eſt, ob vim detergendi. Reliqua ex priore de ſcabie doctrina patent, & dicentur plura, quæ etiam huc accommodari poſſunt, infra, *cap.* 42. de Elephantiaſi.

CAPVT XXIX.

De Vitiligine, ſeu Leuca & Alpho.

CVm capite præcedente Græcorum Lepram, Albaras nigram ab Arabibus appellari diximus, duas verò Albaras Arabes nominent, vnam albam, alteram nigram; & Albaras alba Arabum ſit λευκὴ Græcorum, λευκὴ verò Vitiliginis ſpecies: Lepræ Græcorum Vitiliginem ſubiicere placet.

Vitiligo. Diſputant equidem nonnulli operosè, an Leuce & Alphus, & ſimilia quæ proponemus poſthac vitia, ad morbos, an verò ad ſymptomata pertineant, & varia loca ex Galeno conquirunt, in quibus nunc hoc nunc illud aſſerere videtur. Verùm cùm nobis hoc libro propoſitum ſit, & de morbis & de ſymptomatibus partium externarum agere, de eo ſcrupuloſè non diſputabimus. Hæc enim, ſiue ſimilaris, ſiue receſſus à ſtatu naturali, ſiue ſit in ſimilari parte, ſiue in organica conſiſtat, tantus ſit, vt actionem nullam lædat, non morbum ſed ſymptoma eſſe, quo & colores mutati cutis referuntur. Etſi vero in prioribus libris partium morbos & ſymptomata ſeorſim propoſuimus: hic tamen id eodem modo fieri non potuit, cum interdum idem affectus pro receſſus à ſtatu naturali magnitudine modò morbus ſit, modò ſymptoma.

Vitiliginis autem vocabulo, vndecunque etiam deductum ſit, nullum genericum reſpondens Græcum habetur, ſed ſub ſe tres affectus complectitur, λεύκην ſeu Leucam, alphum vtrumque, album ſcilicet & nigrum. Ita enim ſcribit Celſus, *lib. 5. cap. 28. in fine: Vitiliginis tres ſpecies ſunt.* Ἀλφὸς, *vbi color albus eſt, ferè ſubaſper, & non continuus, vt quædam quaſi guttæ diſperſæ eſſe videantur. Interdum etiam latius, & cum quibuſdam intermiſſionibus ſerpit.* Μέλας *colore ab hoc differt, quia niger eſt, & vmbræ ſimilis. Cætera eadem ſunt.* Λευκὴ *habet quiddam ſimile alpho, ſed magis albida eſt, & altius deſcendit, in eáque albi pili ſunt, & lanugini ſimiles. Omnia hæc ſerpunt, ſed in aliis celerius, in aliis tardius.* Galenus verò, vt dictum, nullum commune nomen habet, quo Leucam & alphum complectatur, ſed vt diuerſos affectus proponit, 2. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2.

Apud Arabes occurrit vocabulum Albaras, quam illi in albam & nigram diuidunt, non vt morbum eumdem in ſuas ſpecies, ſed vt vocem in ſua ſignificata. Sunt enim diuerſi affectus, & Albaras nigra nihil aliud eſt, quàm Lepra Græcorum, & Celſi Impetigo. Alba verò Græcorum λευκὴ; quam appellationem & Celſus retinet, & Vitiliginis ſpeciem conſtituit. Sicut & Plinius Vitiliginis albæ mentionem facit, *lib.* 18. *cap.* 15. & *lib.* 31. *cap.* 10. nigræ verò, *lib.* 22. *cap.* 25. Nullum enim, quod ſpeciebus Vitiliginis, Leucæ & alpho reſpondeat nomen apud Latinos occurrit.

Λευκὴν nimirum, vt Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. ſcribit, Medici ita nominarunt, ἀπὸ τῆς χροιᾶς τὴν ὀνομασίαν θέμενοι, à colore nomen imponentes. Qualem enim locuſtæ carnem habent, feréque omnes oſtreæ, talem habent etiam, qui Leuca fœdantur. Ἀλφοὶ [illegible] ἀλλάσσειν, quod eſt immutare, quoniam ſcilicet cutis color immutatur, dicuntur: non tamen totius, ſed ſparſim magnæ maculæ per cutem, plerumque in corpore, oriuntur. Eorum verò generatio, vt Galenus *ibid.* docet, ſimilis eſt generis, nimirum ex vitioſo nutrimento. Non tamen ſub iis tota caro vitiatur, ſed in ſumma cutis ſuperficie [illegible] λεπίδες τινὲς ἐπιπάγνυνται, id eſt, veluti ſquammulæ quædam ſuperfiguntur, & quidem alphi albi ex pituitoſo, nigri ex melancholico ſucco oriuntur. Non tamen veræ ſquammæ ſunt, ſed aſperitas quædam cum colore mutato in cute percipitur. In hoc enim differt Alphus niger à lepra ſeu Arabum Albaras nigra, quod in Albaras nigra ſunt excoriatio & ſquammæ, quæ in Alpho nigro non ſunt.

Morphæa. Alphus etiam appellatur Morphæa, procul dubio à μορφῇ; quod ſcilicet cutis color in album & nigrum mutetur. Celſus Græcorum appellationes in diſtinguendis vitiliginis ſpeciebus vſurpauit, & primam ſpeciem Leucem ſeu Leucam nominauit: album verò ſimpliciter alphum appellauit, nigrum verò μέλανα.

Mutatio autem hæc coloris tam in leuca, quàm in alpho interdum non ſolùm in cute conſiſtit, ſed & ad pilos extenditur; & vt Celſus, *loco alleg.* ſcribit, in leuca albi pili ſunt & lanugini ſimiles: & alphi

phi candidi etiam cùm inueteraſcunt, vt Paulus, *lib. 4. cap. 6.* ſcribit, pilos albos producunt, nigri nigros. Scribitque Ioan. Philippus Ingraſſias, *tract. 1. de tumoribus, cap. 1.* ſe non ſemel vidiſſe, canos etiam ſenes, aliquam vel barbæ, vel ſupercilioruм partem (vbi ſcilicet inueteratus melas ater-ue alphus exſtiterit) nigram habuiſſe, vt & iuuenibus ex toto nigris, quampiam nihilominus partem leuca, vt inueterato alpho, affectam candeſcere.

Ex his quæ hactenus dicta ſunt patet, ob colorem quidem cognatos eſſe affectus leucam & alphum, aliàs tamen non parum differre; cum leuca non ſolùm cutis, ſed & carnis in colore, imò ſubſtantia, ſit mutatio: in alpho verò cutis aut cuticula potius ſaltem in colore mutetur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. De Leucæ enim generatione, Galenus, *3. de ſympt. cauſſ. cap. 2.* ſcribit: Cùm caro longo tempore pituitoſo ſimul ac glutinoſo ſanguine nutritur, caro quidem adhuc manet, mutatur tamen eius forma & in alteram ſpeciem vertitur, fitque media quædam inter ſanguineam ex ſanguineque carnem. Vbi autem talis eſt reddita, accidit ei, vt de cætero allatum ſibi nutrimentum non magis vel tentet in rubram carnis ſpeciem mutare, quàm polypodes & locuſtæ. Ita fit, vt tam alba tum pituitoſa è toto quàm citiſſimè euadat; cùm nec ipſa poſſit nutrimentum ad ruborem vertere, & ſimul pituitoſum illud affluat. Ergo qualem ab initio locuſtæ carnem habent, feréque omnes oſtreæ, talem ex tranſmutatione habent, qui leuca fœdantur. Ita enim carnis vitium nominant à calore nomen imponentes, ſicut nigræ & calloſæ carni ab elephante nomen ferunt.

De alphorum verò generatione mox ſubiungit Galenus, quod eorum generatio cum prædictis vitiis ſimilis ſit generis: non tamen ſub iis tota caro vitietur, ſed in ſummo corpore veluti ſquammæ quæpiam infigantur.

Alphus autem duplex, albus, qui à pituita fit, & Arabibus Morphæa alba dicitur; & niger, qui ab humore melancholico generatur, & morphæa nigra appellatur. Nonnulli tamen alios quoque colores conſtituunt, & cutem quandoque ad citrinum, quandoque ad rubrum, pro diuerſitate corrupti humoris, mutari dicunt. Et omnino id non de nihilo eſt. Cutis enim non rarò ad album ſolum vel nigrum, ſed ſæpe etiam ad citrinum colorē mutatur.

Cauſſæ antecedentes horum vitiorum ſunt humores eiuſdem generis in venis cumulati, & à natura ad ambitum corporis protruſi. Proueniunt verò iſti humores ex ſanguificationis vitio, quod fit ſeu ob victus prauam rationem, ſeu epatis aliquem morbum. Ad alphum tamen nigrum inprimis lienis vitium concurrit. Corripiuntur autem hoc malo frequentius viri, quàm fœminæ. In fœminis enim cum menſtrua purgatione eiuſmodi vitioſi humores euacuari ſolent. Minùs etiam pueri hoc malo infeſtantur, cùm corpora eorum calida & humida ſint, & proinde ad talium humorum generationem minus apta, ac rara, & inſenſibili tranſpirationi maximè idonea.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Vitia iſta ex coloris cutis mutatione cognoſcuntur. Et quidem nigri alphi ſigna ſunt manifeſta, cùm maculæ nigricantes latæ quaſi ſquamnoſæ hinc inde per cutem ſpargantur. Quia verò in leuca & alpho albo vtrobique color albus eſt, ſignis diſtinguenda ſunt hæc duo vitia. In alpho pili in loco affecto naturalem colorem retinent; in leuca verò albi, lanugini ſimiles exoriuntur. In Leuca etiam

A cutis eſt magis depreſſa. Præterea in alphis ſi cutis acu pungatur, ſanguis exit: in leuca autem ferè non ſanguis exit: ſed humor aqueus & albus effluit. Tandem etiam in alpho maculæ non ſunt continuæ, ſed diſiunctæ; in leuca verò continuæ, ob æquale ſubiectæ cutis & carnis vitium.

Prognoſtica.

1. Vitiligo equidem periculum vitæ nullum infert: turpis tamen eſt affectio. Prognoſtica.

2. Si ab epatis vel lienis vitio foueatur, curatu difficilius malum eſt.

3. Leuca difficilior curatu eſt, quàm alphus: & antiquior etiam alphus facilius curatur, quàm recens leuce.

B 4. Leuca, quæ, dum fricatur, non rubeſcit, & ſi pungatur, ſanguinem non emittit, incurabilis eſt.

5. Incurabilis quoque eſt, quæ magnum locum occupat, diuturna eſt, & in ſingulas horas incrementum ſumit. Omne enim alimentum, quod affluit, corrumpitur.

6. Contra quæ adhuc aliquem ruborem habet, & exigua eſt, ſanabilis eſt.

7. Leuca, quæ in manu aut pede eſt, eſt difficilis curationis.

8. Alphus albus facilius curatur, quàm niger. Et omnino, quò color à colore corporis naturali magis recedit, cò malum curatu difficilius eſt.

Curatio.

C Malum hoc curatur, ſi humor, qui ipſum excitat, abſumatur, præſtetúrque, ne ſimilis humor ad cutem effluat; quod fit, ſi & qui præſens eſt in corpore euacuetur, curéturque, ne nouus generetur. Curatio.

In Leuce & alpho albo venæſectione opus non eſt. Neque enim ſanguis, ſed frigidi & craſſi humores abundant: qui calefacientibus, incidentibus, & abſtergentibus medicamentis ex *hyſſopo, betonica, radicib. aperientibus, ſtœchade,* & id genus aliis paratis præparandi, poſtea medicamentis pituitam euacuantibus, *agarico, mechoacanna, turbith, colocynthide,* & ſimilibus euacuandi. Auicennas etiā vtitur vomitoriis & diureticis. Tandémque ad abſumendos humores frigidos & crudos theriaca adhibeatur.

D

Antequam Topica in Leuce applicentur, locus pannis aſperis prius fricandus, vt medicamenta rectius penetrare poſſint. Topica ipſa ita comparata ſint, vt abſtergant, diſcutiant, & ſanguinem ad partem affectam trahant, qualia ſunt rubificantia, quæ in alpho ſunt commoda; fortiora & veſicantia, & quaſi cauſtica requiruntur in Leuce.

Abſtergunt *lupini, ſemen orobi, radix gentianæ, fabæ, ficus, amygdalæ amaræ, radix aſphodeli, alyſſum, nigella, ſulphur, pyrethrum, radix cucumer. aſinini, bryoniæ.*

Sanguinem attrahunt, rubificant, atque etiam veſicas excitant, *ſem. ſinapi, erucæ, thlaſpios, nitrum, euphorbium, cantharides, radix dracunculi,* & alia alibi explicata.

E Ex his varia fiunt compoſita. ℞. *Rad. lapathi acuti, cucum. aſinini* an. ℥. j. *chelidon. maj. fumariæ* an. M. j. Coq. in aqua & parte tertia aceti. Decocto locus abluatur. Poſtea illinatur hoc vnguento. ℞. *ſucci chelidon. mai. lapathi, acuti, fumar. ſcabioſ.* an. ℥. j. ß. *pulu. ſinapi* ℥. j. *adipis gallinæ* q. ſ. F. Vnguentum.

Veſicatoria ſiue ex ſinapi, ſiue ex cantharidibus, ſiue aliis, in alpho tamdiu ſaltem in parte detineantur, donec mordicatio aliqua percipiatur. In Leuce verò eouſque dum cuticula abſcedat, & veſicæ excitentur.

In alpho nigro in balneo locus illinatur pulue-

[illegible] ſperm. aq. interim ampullis n. ſic. & tan- [illegible] exerceatur, donec nondum [illegible] m pecie- [illegible] vel pulueris lenem. ſine [illegible] in aqua [illegible] diſſoluto miſceatur, & partu illinatur.

Vel ℞. *ſaponis albi* ℔. j. Radatur & ſiccetur vt poſſit in puluerem redigi. Addantur *farinæ fabarum, lupinor.* an. ℥. iij. *ſem. ſinapi* ℥ j. *medullæ panis albi* ℥. j. ß. Cum *ſucco lapathi acuti* miſceantur.

Imprimis verò bona victus ratione opus eſt, vt ſanguinis vitium emendetur. Vtendum ergo cibis boni ſucci. Abſtinendum verò à ſalſis, fumo induratis, acidis, craſſis, viſcidis. Quotidie locus affectus manè fricetur, vel linteo aſpero, vel manibus ol. amygd. amar. madidis.

CAPVT XXX.

De Impetigine & Lichene.

IMpetiginem Celſi nihil aliud eſſe, quàm Græcorum Lepram, *ſupra cap.* 28. dictum. Impetigo verò apud Plinium, Latinoſque alios, & de qua hoc capite agere propoſitum eſt, Græcorum Lichen eſt.

Mentagra. Ad Lichenas pertinet & Mentagra dicta, de qua Plinius, *lib.* 26. *c.* 1. *Senſit & facies hominum nouos, omnique æuo priore incognitos, non Italia modò, verùm etiam vniuerſa propè Europa, morbos: tunc quoque nec tota Italia, nec per Illyricum Galliaſue aut Hiſpanias magnoperè vagatos, aut alibi, quàm Romæ circáque, ſine dolore quidem illos, ac ſine pernicie vitæ: ſed tanta fœditate, vt quæcunque mors præferenda eſſet. Grauiſſimum ex his Lichenas appellauere, Græco nomine; Latinè, quoniam à mento ferè oriebatur, ioculari primùm laſciuia (vt eſt procax natura multorum in miſeriis alienis) mox & vſurpato vocabulo Mentagram, occupantem in multis totos vtique vultus, oculis tantum immunibus, deſcendentem verò & in colla pectúſque ac manus, fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud maiores patréſque noſtros. Et primùm Tiberij Claudij Cæſaris principatu medio irrepſit in Italiam, quodam Peruſino equite Romano Quæſtorio ſcriba, cùm in Aſia apparuiſſet, inde contaginem eius importante. Nec ſenſere id malum fœminæ, aut ſeruitia plebſque humilis, aut media, ſed proceres veloci tranſitu oſculi maximè, fœdiore multorum, qui perpeti medicinam tolerauerant cicatrice, quàm morbo. Cauſticis námque curabatur, ni vſque in oſſa corpus exuſtum eſſet, rebellante tædio. Aduenerúntque ex Ægypto genitrice talium vitiorum Medici, hanc ſolam operam afferentes, magna ſua præda. Siquidem certum eſt, Manilium Cornutum, ex Prætoriis legatum Aquitanicæ prouinciæ, HS. CC. elocaſſe in eo morbo curandum ſeſe.* Hæc Plinius.

Reprehendunt equidem nonnulli Plinium, ſtatim, neque etiam multis antequam Claudius imperaret annis lichenas fuiſſe Græcis notas: cùm Hippocrates, 3. *aph.* 20. & 2. *de morb. mulier.* lichenum mentionem faciat, & veriſimile ſit, id malum etiam Italiam vexaſſe: cùm & Gal. 5. *de compoſ. med. ſec. loca, c.* 7. lichenum in mento mentionem faciat, neque tamen aliquid de exortu eorum ſub Claudio meminerit, & plerique autores, è quibus pharmaca contra hunc morbum citat, ante Claudium vixerint. Verùm ſciendum, duplicem eſſe Lichenem, vnum cuius Hippocrates aliique Græci ante Claudium Imperatorem mentionem faciunt, quemque Plinius & Latini omnes, excepto Celſo, Impetiginem nominant; alterum ante Claudij tempora incognitum, quem alij λειχῆνα ἀγρίαν, lichenem feram, plerique Mentagram nomen ferunt. Quam etſi Galenus & Plinius obiiciſſe videntur, *lib.* 20 *cap.* 1 & 9 & *lib.* 22. *c.* 25. & *lib.* 23. *c.* 7 & alibi, & lichenes ſecundum antiquos Græcos licheni natos, Impetiginem; nouum v. hoc genus Lichenas appellaſſe, ne vitioſæ nomen clatura compoſitionem, Mentagræ ſibi, cum vulgo vſurparet. Et poſteriorem hanc lichenis ſpeciem contagioſam & epidemiam fuiſſe, ſatis innuere videtur Galenus, cum 5. *de compoſ. med. ſec. loca, c.* 7. ex curatione lichenum Pamphilum Romæ plurima lucratum eſſe, cùm in vrbe Mentagra appellatus morbus inualeſceret. Vtrumque genus huius morbi, Celſus, *lib.* 5 *cap.* 28. papularum nomine complexus videtur, cum ſcribit: *Papularum duo ſunt genera; altera eſt, in qua per minimas puſtulas cutis exaſperatur, & rubet, leniterque roditur, medium habet pauxillo leuius, tarde ſerpit, idque vitium maxime rotundum incipit, eadem ratione in orbem procedit. Altera autem eſt, quam ἀγρίαν, id eſt, feram Græci appellant. In qua ſimiliter quidem, ſed magis cutis exaſperatur, vlceratúrque, ac vehementius roditur ac rubet. Interdum & pilos remittit.* Hæc Celſus; quæ omnia cum iis, quæ Galenus, 5. *de compoſ. med. ſ. loc. c.* 7. Paulus, lib. 4. *c.* 3. Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *c.* 16. de Lichenibus ſcribunt, conueniunt.

Eſt vero Lichen ſeu impetigo cutis aſperitas cum puſtulis ſiccis, & magno pruritu, ad vicina ſerpens & ſe extendens. Lichen quid ſit.

Cauſſa.

Cauſſa eſt ſeroſus, tenuis & acris ſuccus, cum craſſiore humore mixtus. Generatur autem hic humor vel à praua victus ratione, & ſalſis atque acribus cibis, aut etiam ab aeris ambientis calore; qui poſtea ad ambitum corporis protruſus eam exaſperat, & ſuperficialiter quaſi exulcerat. Idque inprimis verno tempore accidit, vnde Hippocrates, 3. *aph.* 20. Lichenas inter vernos morbos numerat. Nonnunquam etiam hieme accidit, ſi ab aere pori cutis conſtipentur, & acres ſalſique humores in ea detineantur. Poteſt tamen etiam ex contagio vitium hoc contrahi. Cauſſæ.

Differentiæ.

Eſt autem duplex Impetiginis genus, vt ſupra ex Celſo dictum, vnum mitius, in quo minùs & per minimas puſtulas cutis exaſperatur, habetque medium paulò leuius, tardeque ſerpit. Alterum, quod ἀγρίαν, id eſt ferum, Græci appellant, in quo cutis magis exaſperatur & exulceratur. Differentiæ.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur Impetigo, quod cutis dura, ſicca, aſpera, & quaſi ſquammoſa redditur, adeſt pruritus, & malum indies latius ſerpit, & ab exiguo initio ſeſe latius diffundit. Signa.

Prognoſtica.

1. Affectus periculoſus non eſt, & recens ac mitis curatu facilis. Prognoſticæ.

2. Quæ verò fera eſt & ab humore pejore oritur Impetigo, difficiliùs curatur, & in lepram tranſire poteſt.

Curatio.

Victus ratio talis inſtituenda, quæ humores tales vitioſos, ſalſos & acres non cumulet. Curatio.

Deinde ſi indicio ſit, plures eiuſmodi vitioſos humores in corpore abundare, conuenientibus medicamentis alterandi & euacuandi ſunt.

Topica quod attinet, mitem & recentem Impetiginem ſanat ſaliua ieiuni hominis illita, vt & liquor, qui ex viridibus lignis, dum vruntur, exſudat, parietariæ item folia, aut *radix oxylapathi* cum aceto trita: vt & *gummi prunorum* illitum; vtile eſt & *oleum ouorum*, & *ol. tartar. per deliq.* paratum, præſertim aliis miſtum.

Vt ℞. *ol. roſac.* Vnc. i. *terebinth. aq. roſ. lote* Vnc. iii. *ol. e vitell. onor.* Drach. vi. *tartari per deliq. parat.* ℈. ii. Miſc.

Vel ℞. *vng. diapompholyges* ℥. i. *albi camphorati* ℥. ß. *ol. tart. per deliq.* ℈. ii. Miſc.

Vel ℞. *ol. ceræ* ℥. j. *ouor.* ℈. iii. *tartari per deliq.* Drach. ii. Miſc.

Vel ℞. *thuris, ammoniaci* an. ℥. ß. *ol. de vitell. ouor.* ℥. ii. *ceræ* ℥. ß. Miſc.

℞. *ſulphuris viui* Vnc. i. *thuris, myrrhæ* an. Drach. ii. *camphoræ* Drach. i. Singulis ſubtiliſſimè tritis adde *boracis* Scrup. i. *aquæ roſarum* ℔. ii. Deſtillentur.

Vel ℞. *farinæ cicer.* Vnc. i. *aluminis* Vnc. Sem. *mellis* q. ſ. F. Vnguentum.

℞. *rad. raphani excauat.* q. v.

Impleantur ſale, ſinapi, & vino. Stent per noctem. Liquore Lichenæ illinantur.

Vel ℞. *cretæ puluerif.* & miſceatur cum *ſucco ſempervini* ad modum Linimenti, quo locus affectus inungatur.

Si vero Impetigo fera, contumax & diuturna ſit, valentius abſtergentibus opus eſt. Efficax hic eſt liquor ex oleo tartari per deliq. & argent. viuo deſtillatus.

Vt ℞. *ol. tart. per deliq.* ℔. ß. ☿ *viui* Vnc. ii. Deſtilla per Retortam. Prodibit primo ☿, poſtea aqua ad lichenas contumaces vtilis.

Vel ℞. *terebinth. aq. roſ. lote* Vnc. i. *ol. roſacei* Vnc. Sem. *pingued. porci* Drach. iii. *ſulfuris viui* Drach. ii. ☽ Drach. i. Sem. *alumin. ſacch. ſalis foſſil.* an. Drach. i. *ſem. ſtaphid. agriæ, lithargyrii,* an. Scrup. i. *vitell. ouor.* num. ii. *ceræ* quantum ſufficit. F. Vnguentum.

Vel ℞. *farinæ lolii* Vnc. i. *ſem. ſtaphid. agriæ* Drach. ii. *ſpumæ argenti* Drach. vi. *ceruſſæ* Drach. ii. *plumbi vſti*, ♀ an. Drach. i. Sem. *pingued. ſtellæ* Vnc. i. *ſucci ſcabioſæ, limonum* an. Drach. vi. ☿ *viui, ping. ſuillæ exſtincti* Vnc. Sem. *ol. vitell. ouor. tartari per deliquium* an. Vnc. ß. Miſc. F. Linimentum.

Vel ℞. *fol. ſalicum, malue, lappæ, hederæ arboreæ* an. M. i.

Coq. in vino rubro. Decocto locus lauetur, & poſt lotionem folium lappæ imponatur.

Vnguentum à Valeſco & Guidone commendatum.

℞. *ſem. iuniperi conquaſſati*, Vnc. i. Coq. Colaturæ adde *axung. porcinæ* Vnc. vi. *terebinthinæ* Vnc. i. Diſſoluantur omnia ſuper igne. Ab igne remota vbi refrigerata fuerint, aquoſitas effundatur & reſiduum in mortario diligenter agitetur, addendo *ſulphuris viui* Vnc. i. F. Vnguentum.

Quod ſi malum his medicamentis nondum cedat, ſed pars calloſa euadat, excoriatiuis vtendum, qualia Pamphilus Romæ olim vſurpauit, de quibus & aliis ad Impetiginem medicamentis videatur Galenus, 5. *de compoſ. med. ſec. loc. cap.* 7. Aëtius, *tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *cap.* 16.

CAPVT XXXI.

De Gutta roſacea.

Gutta roſacea. COgnatus tumor eſt, quem Recentiores Guttam roſaceam, alii guttam roſeam, Arabes albedſamen vel alguaſen, alii etiam albuttizaga nominant (Germani appellant, *ein fruricht vnd kupffern Angeſicht*, quod facies cupro ſeu æri cyprio pelito colore ſimilis ſit) quæ eſt rubedo maculoſa, ſeu potius rubor cum tuberculis [illegible] malæ, naſus & facies [illegible], ac ſi guttis roſeis conſperſa eſſet. [illegible] ita tubercula interdum incrementum, vt facies inæqualis & [illegible] euadat, & natus valde augetur. [illegible] non procul à Dreſda, [illegible] malus ita incrementum [illegible], vt [illegible] legendo impediret, [illegible] ipſum eo [illegible], vt anno 1629. particulas [illegible] de naſo ſibi amputari curaret.

Nicolaus Florentinus, *ſerm.* 7. *tr.* 6. *ſumm.* [illegible] *cap.* [illegible] tres huius mali differentias conſtituit. *Aliquando enim*, inquit, *rubedo præter naturam abſque puſtulis, veſicis, vel vlceribus adeſt, & vocatur abſolutè rubra facies; & quandoque eſt cum puſtulis vel veſicis, & vocatur rubedo puſtuloſa vel veſiculoſa; & quandoque eſt cum vlcere, & vocatur rubedo vlceroſa.* Et vltima differentia non multum videtur differre ab affectu, quem *Noli me tangere* vocant, quem deſcribunt, quod in facie, præſertim [illegible] mentum, circa os & naſum oriatur, atque ita dici putant, quia ex remediis, etiam quæ congrua videntur, irritetur potius, quam mitigetur, ac in [illegible] partes depaſcendo feratur. [illegible] eodemque capite de *gutta roſacea* & *Noli me tangere* agant. Eſt tamen & alius affectus, quem etiam *Noli me tangere* vulgo appellant. De quo ſupra *cap.* 20. dictum.

Cauſa.

Cauſa. Cauſam agnoſcit hic affectus ſanguinem feruidum eumque craſſum, vitio epatis, quod [illegible] talem producit, genitum, qui ad faciem potiſſimum delatus, vt alias, quemadmodum in Erubeſcentia, facilè ad faciem defertur, & [illegible], cum ob craſſitiem nec remeare, nec diſcuti poſſit, eo loci hæret & primò colorem faciei rubicundum, poſt etiam, ſi malum ſit diuturnius, rubras puſtulas generat. Intemperies autem illa nonnullis [illegible] obtingit, qui quamuis [illegible], [illegible] tamen hunc affectum patiuntur. [illegible] hunc contrahunt, qui poculis & [illegible] ſunt, & quidem non ſolum vini, ſed & [illegible] potatores: noui que Studioſum qui [illegible] laborabat, & faciem fœdiſſimam habebat, in Italiam & Galliam poſtea profectus, vbi cereuiſiæ copia nulla eſt, domum [illegible] habuit. Eſt enim cereuiſia vino craſſior, & propterea etiam craſſiorem ſanguinem ſuppeditat.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Difficultèr hoc malum curatur, & præſertim ſi facies ſit puſtuloſa, & quaſi exulcerata, ac plerumque hominem ad mortem vſque comitatur.

Curatio.

Curatio. Non autem curatur, niſi epatis & ſanguinis vitio ſublato. Quamuis n. cauſa continens huius mali in facie diſcutiatur: tamen noua ſubinde materia ſuppeditatur. Itaque non ſolum ſanguis, humorque bilioſus, qui plerumque admiſcetur, euacuandus, & cucurbitulæ cum ſcarificatione ſæpius [illegible] adhibendæ, ſed imprimis ſanguinis & epatis feruor temperandus, eius obſtructiones aperiendæ, de quo *lib.* 3. *Pract. part.* 6. *ſect.* 1. *cap.* 1. *de epatis intemperie calida*, & *ibid. cap.* 2. *de epatis obſtructione*, [illegible]. Imprimis hic medicamenta e [illegible] & [illegible] ac cichoracis parata vtilia ſunt.

Topica quod attinet, vbi facies [illegible] rubet, nondum v. puſtulis inquinata eſt, ſint refrigerantia; vbi v. puſtulæ accedunt, etiam diſcutientia.

Adhibentur vero forma aquarum & liquorum vel linimentorum & vnguentorum. [illegible] *limon* ℥ iii. *ſl. ſambuc.* [illegible] ℥ [illegible] *tart.* [illegible] ℥ i. ß. *c in. alb.* [illegible] ℈ [illegible]

Q Qq [illegible]

Stent in vitro in infuſione dictis x. poſtea deſtillentur.

℞. *farinæ tritici* q. v. *lactis caprini* lb. ii. F. maſſa, è qua coquatur panis in furno, qui iterum maceretur in lacte caprino horis 12. Poſtea adde *album. ouor.* num. xx. *camphoræ* ℥. i. *aluminis vſti* ℥. ii. Deſtillentur. F. Aqua.

Vel ℞. *fragorum* lb. i. *lactis caprini* lb. ii. *album. ouor.* num. xx. *ſem. cydonior.* ℥. ii. *camphoræ* ℈. ii. *aluminis Sulphuris* an. ℥. ß. Miſc. Deſtillentur.

Vtile eſt & *lac Virginis* è parte vna lithargyri, & tribus aceti paratum.

Efficacius eſt hoc:

℞. *lithargyri* ℥. ß. *aceti* ℥. iv. Bulliant vſque ad tertiæ partis conſumtionem. Et in alia olla bulliant *ſalis, aluminis* an. ℈. ß. *thuris* ʒ. i. *aquæ roſ.* lb ß. Miſce liquorem vtrumque, & per linteolum cola, & vſui ſerua.

B Vel ℞. *Sulfuris* ℈. ii. *ſalis communis, camphoræ* an. Drach. Sem. *ceruſſæ. lithargyri argenti* an. Drach. ii.

Puluerſata miſce diligenter cum *aq. flor. fabar. roſar. lilior. alborum ſigillis Salomonis* an. Vnc. ii. Miſce.

Vel ℞. *camphoræ* ℈. i. Affunde ſenſim in mortario agitando *ol. amygd. dulc.* Drach. iii. Poſtea affunde *ol. tartari per deliq.* ℈. ii. Deinde adde *vitell. ouor.* i. Miſc. Hinc adde *ſacch. ſaturni* Drach. ß. Miſce diligenter. Tandem ſenſim affunde *aq. flor. fabarum, liliorum alborum fragor. ſine vino* an. ℥. ii. Miſc.

C Vel ℞. *litthargyri* Vnc. i. *alumin.* Drach. i. *boracis* Drach. iii *ceruſſæ* Vnc. ß. *aceti* Vnc. ii. *aq. roſ. plantag.* an. Vnc. iv. Bulliant ad tertiæ partis conſumtionem. Colentur. Colaturæ adde parum *ſucci limon.*, & mixtura hac veſperi facies illinatur.

Vel ℞. *nucleor. Perſicor. excortic. amygd. amarar. excort.* an. num. vi.

Contunde in mortario cum pauco lacte, & inde lacteus ſuccus exprimatur cui adde *alumen vſtum* quantitate nucis. Poſtea accipe *argentum viuum* piſi minoris magnitudine, quod cum ſaliua agitando, donec nigreſcat & quaſi mortificetur ducatur, idque priori liquori permiſce diligenter, quo ſub introitum lecti facies illinatur, & mane *aqua roſar.* vel *fl. fabarum* abluatur.

D Vel ℞. *tartari albiſſ. aluminis, nitri* an. part. iv. *ſulphuris* part. i. Contrita calcinentur, & in cella per deliquium inde oleum fiat.

Vel ℞. *nucleor. Perſicor. excort.* ℥. iv. *ſem. cucurbit. excort.* ℥. ii. Contundantur & inde oleum exprimatur, quo facies mane & veſperi inungatur, & poſtea *aq. fl. fabar.* & *ſigill. Salomonis* abluatur.

Vel ℞. *camphoræ. lithargyri. aluminis vſti*, an. ℈. ß. *ſulfuris viui* ℈. i. ß. *vitrioli albi, thuris* an. ℈. i. Puluerifentur & cum *aq. roſ.* & *fl. fabarum* diligenter miſceantur.

Vel ℞. *ſulfuris viui* ℥. i. *thuris el.* ℈. ii. *myrrhæ* ℈. ii. *camphoræ* ℈. i. *ceruſſæ* ℈. ß. Puluerifentur omnia ſubtiliſſimè, & affundatur *aq. roſar.* lb ii. & miſceantur, ac liquore iſto ſub introitum lecti facies illinatur & manè *aqua infuſionis furfurum* abluatur.

E Vel ℞. *ol. tartari* ℈. i. *ſulphuris* ℈. ii. *camphoræ* ℈. ß. *ceruſſæ, lithargyri* an. ℥. ß. *aq. roſ.* q. ſ. Stent in vitro clauſo ad Solem.

Vel ℞. *ouum integrum* & impone quatriduo aceto fortiſſimo, donec cortex emolliatur. Poſtea albumen exime, & adde *thuris, maſtichis ceruſſæ*, an. ℈. i. Miſc.

A

CAPVT XXXII.

De Cruſta lactea, Achoribus, Fauis, Tinea, Ficu, Helcydria, Pſydraciis, & Phthiriaſi.

EX humoribus miſtis generantur & tumores ac vlcera in infantibus, eorumque caput inprimis occupantia, de quibus. *lib. 4. pract. part. 2, cap. 3. 4. 5.* inter morbos infantium actum, quæ hic repetenda non cenſeo. Pauca ſaltem quædam monebo. Primum eſt, quod hic propoſiti, & quos proximè explicauimus, affectus quidem à plerisque ad tumores referuntur: quia tamen vlcus coniunctum eſt, imo vlcus magis morbi rationem habere videtur, quam tumor, qui exiguus plane eſt, æquè commodè ad vlcera referri poſſent. Verùm cœptum filum ſecundum autorum plerorumque ductum continuabimus. Deinde affectus propoſitos quod attinet, quid cruſta lactea achores, faui, & Tinea ſint, *alleg. loco* dictum: helcydria, pſydracia, & alia capitis exanthemata à Galeno, *1. de compoſ. med. ſ. loc. cap. vlt.* ſimul tractantur: à reliquis vero Græcis diuerſis capitibus traduntur. Halyabbas omnes Tineæ nomine complecti videtur, dum *Theorica lib. 8. cap. 18.* ſcribit: *Tinea autem vlcera ſunt parua, quæ capiti accidunt: quibus eſt veſica, quæ ſpecies habet multas Prima eſt, quæ fauoſa vocatur, & ex phlegmate fit ſalſo: cuius ſignum eſt quoniam vlcus eſt quo capitis cutis perforatur foraminibus ſubtilib⁹, in quo humiditas eſt fauo ſimilis. Secunda ficoſa & rotunda & dura: cuius in ſuperioribus rubor eſt, & in concauitate quiddam granis ſimile ficuum. Eſt & tertia, quæ vocatur ameda: & ſunt vlcera cum quibus in capite multa ſunt ſubtilia foramina, minora ſunt foraminibus, quæ in fauoſa ſunt, & ab his humiditas aquæ carni ſimilis egreditur. Eſt & quarta quoque ſpecies puſtulæ ſed parua rubea: figura quarum vberibus ſimilis eſt mammillarum, à quibus humiditas fluit aquoſitati ſimilis ſanguinis. Quinta etiam eius eſt ſpecies ſicca & colore alba, lupino ſimilis, à qua quaſi cortices & ſquamæ fluunt albæ.* Vbi quatuor humidas & quintam ſiccam tineæ ſpeciem conſtituit, & ſub humidis non ſolum achores & fauos, ſed & papulas ac ficus comprehendit. Papulæ autem dicuntur puſtulæ paruæ, à quibus humiditas effluit aqueo ſanguini ſimilis, ſic dictæ à figura, quia papillis mammarum ſimiles ſunt. Appellantur & ἰονθώρια. Etſi enim nomen hoc in genere vlcuſculum ſignificat: tamen puſtulis vlceroſis in capite in ſpecie hoc nomen tribuit Galenus, *1. de compoſ. medic. ſec. loca, cap. vlt.* & quidem adhuc ſpecialius papillis dictis id tribuit Alexander, *lib. 1. cap. 7.* Paulus Ægineta, *lib. 3. cap. 3.* Aëtius, *tetrab. 2. ſerm. 2. cap. 70.* Celſus etiam vlcuſculi nomine in ſpecie achores & fauos intelligere videtur, dum, *libr. 5. cap. 28 tit. de puſtularum generib. & ear. curat. pag. 457.* ſcribit: *Ex puſtulis vero nonnunquam etiam vlcuſcula ſunt aut aridiora, aut humidiora; & modò tantum cum prurigine, modò etiam cum inflammatione, aut dolore. Exitque aut pus, aut ſanies, aut vtrumque. Maximè que id euenit in ætate puerili, rarò in medio corpore ſæpe in eminentibus partibus.* Σύκωσις verò ſeu ficus, eſt tumor à fici ſimilitudine ſic dictus, quod in cauitate eius granis ficuum ſimile quid reperitur, rotundus ſubdurus, rubicundus, vlceroſus, à quo aliquando exiguum & glutinoſum quid effluit, in mento & barba maximè erumpens, aliquando & in capillio proueniens. Vnde Celſus *libro 6. capite 3.* duas ſpecies eius conſtituit, dum ſcribit: *Eſt etiam vlcus, quod à fici ſimilitudine* σύκωσις *à Græcis nomin. Caro excreſcit* σύκωσις.

& id quidem generale eſt. Sub eo verò duæ ſpecies ſunt: Alterum vlcus durum & rotundum eſt, alterum humidum & inæquale. Ex duro exiguum quiddam & glutinoſum exit: ex humido plus, & mali odoris. Fit vero vtrumque in his partibus, quæ pilis conteguntur. Sed id quidem quod calloſum eſt, & rotundum, maximè in barba: id verò quod humidum, præcipuè eſt in capillo. Naſcitur & in ano, & tum Latini mariſcam appellant.

Et omnino magna, præcipuè apud Arabes, hic occurrit nominum varietas. Neque ea tamen ſolum, ſed & in cauſſa explicanda diſcrepantia. Galen. *ii. de tumorib. p. n. c. 16.* pituitam ſalſam; *libro* vero *1. de compoſ. med. ſ. loc. c.* 10. humorem mistum ex tenui ſeroſóque ac mordaci, & ex craſſo glutinoſóque etiam ſucco, cum achoris, tum fauis cauſſam eſſe ſtatuit. Paulus Ægineta, *lib. 3. cap. 3.* nitroſam ſalſamque pituitam vtriuſque affectus cauſſam eſſe ſcribit. Alexander, *lib. 1. c. 8.* tres humores poſuit, bilem, pituitam, & humorem melancholicum. Et omnino res eò redit, quod affectus hi ex ſalſa nitroſáque pituita oriuntur, cui nunc bilis, nunc ſanguis, nunc humor melancholicus admiſcetur.

Pſydracia. In ſpecie Pſydracia quod attinet, Autor libri *de med. facilè parabilib. ad Solonem* definit ea, quod ſint paruæ efflorescentiæ factæ in capite, ſimiles veſicis eminentibus in ſuperficie. Quem imitati Alexand. Trallianus, *l. 1. c. 5.* & Paulus Ægineta, *l. 3. c. 3.* Pſydracia inter capitis affectus numerarunt, & Pſydracia hoc modo definiuerunt: ψυδράκια εἰσὶ μικραὶ ἐξοχαὶ φλυκταίναις ὅμοιαι ἐπιπολάζουσαι τῇ ἐπιφανείᾳ, id eſt, *Pſydracia exiguæ quædam eminentiæ ſunt, veſiculis vel puſtulis (Phlyctænis) ſimiles, ſummæ cuti ſuperpoſitæ.* Introductorius tamen Galeni etiam toti corpori tribuit Pſydracia, dum ſcribit *cap. 15. Pſydracion autem communiter dictum eſt, quod circa totum corpus & circa oculi album ſit efflorescentia, in ſummo rubicunda.*

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa huius tuberculi eſt humor ex ſanguine bile & ſalſo nitroſoque humore mixtus.

Signa ex deſcriptionibus traditis facilè ſumi poſſunt: nec periculum minantur Pſydracia.

Curatio.

Curantur ſequ. compoſitionibus, vt Al. Trallianus, *lib. 1. cap. 5.* & P. Ægineta, *lib. 3. c. 3.* docent.

℞. *ſpumæ argenti, ceruſſæ* an. ℥. ß. *alum. ſciſ. rotæ virid.* an. ℈. ij. Cum *aceto* & *oleo* trita illine.

Vel ℞. *rutam & alumen*, Tere cum *melle*, & capiti raſo impone.

CAPVT XXXIII.

De Strumis & Scrofulis.

Struma. EST deinde aliud tumorum genus, quod non ex humore ſimpliciter, in corporis partes externas effuſo ſeu per eas diffuſo excitatur, ſed in quo materia tumoris cauſſa peculiari membrana concluditur, atque humor, qui hoc tumoris genus excitat, in aliam ferè ſubſtantiam mutatur. Inter tumores hos primò ſunt ſtrumæ & ſcrofulæ, & quidem de Strumis in collo, & bronchocele, *lib. 2. Pract. part. 1. cap. 25.* egimus, vbi etiam non pauca in genere aliquid dicendum; quia, vt mox dicetur, non ſolum collum, ſed & alias plures partes occupant.

Etſi verò non incommodè ad ſcirrhum hoc tumorum genus referri poſſit: tamen hoc communi nomine non appellantur, ſed χοιράδες ſeu ſcrofulæ hi tumores dicuntur, à porcis deſumta appellatione, qui frequentius hoc malo corripiuntur. Paulus Ægineta tamen, *lib. 6. cap. 35.* aliam nominis rationem tradit, ἀπὸ τῶν χοιράδων πετρῶν, à chœradibus petris, dum ſcribit: Eſt enim χοιρὰς ſaxum ſub mare nigrum, aſperúmque & aliquantulum eminens, vt porco nanti ſimile videatur. Cui quidem ſcopulo ob tumoris aſperitatem hic morbus aſſimilari potuit. Videntur quidem nonnulli aliquam differentiam conſtituere inter ſcrofulas & ſtrumas, dum ſcribunt, Scrofulas eſſe induratos, & intra membranam aliquam concluſos in glandulis tumores, qui ſi ex carne generarentur, tum eſſent ſtrumæ dicendæ: ſed pleriquè hanc differentiam negligunt. Eſt enim Struma ſcirrhoſus glandularum tumor, vt definit Galen. *14. meth. med. cap. 11.* & quidem peculiari membrana concluſus. Subiectum enim ſtrumarum ſunt glandulæ, & quidem in ceruice & collo frequentiſſimè oriuntur, interdum tamen etiam in axillis & inguinibus. In mammis quoque ſubortas ſtrumas, Meges quidam Chirurgus, cuius Galenus etiam, *lib. 6. meth. med. cap. vlt.* mentionem facit, obſeruauit, vt ſcribit Celſus, *l. 5. c. 28.* Ita & in meſenterio ſtrumas reperiri, *lib. 3. Pract. part. 2. cap. 5.* diximus. Solet in gutture, peculiari nomine Bronchocelen dictum, & herniam gutturalem non ineptè. Eſt is tumor colli grandis & rotundus, inter cutem & aſperam arteriam, in quo caro, modo humor aliquis melli aut adipi ſimilis includitur. Differunt tamen ſcrofulæ ab aliis glandulosis tumoribus, primò quidem numero; quod in ſcrofulis plures glandulæ intumuerunt, & vna ex altera dependet in ſuperficie cutis inſtar vuarum ex eodem racemo dependentium; deinde quia ſcrofulæ profundiores radices habent, quàm alij glandulosi tumores.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Ortum autem habent ſtrumæ ex humore pituitoſo, ſecundum alios etiam melancholico, aut ex pituita & melancholia mixto: vnde ſcrofulis maximè corripiuntur pituitoſi, melancholici, gulosi, qui frigidis ac humidioribus cibis veſci ſunt ſoliti, & aquas frigidas biberunt. Hinc in regionibus quibuſdam, vbi incolæ crudis aquis & niualibus vtuntur, omnes fere ſtrumoſi ſunt. Generantur vero ſtrumæ non ſubitò & confeſtim, ſed paulatim, & primò influit materia ad vnam glandulam, in qua excitatur tumor mollis & laxus; hinc ad aliam, in qua itidem mollis tumor excitatur, qui porrò induratur, donec tandem multæ glandulæ racematim quaſi ex loco affecto dependent.

Aetius, *tetrab. 4. ſerm. 3. cap. 5.* ex Leonida duplicem generationis modum proponit, dum ſcribit: *Strumæ ſunt carnes ſubcrudæ, facilè augeſcentes, in membrana contentæ, & in ſummæ glandulæ inflammatæ, quæ in collo, ſub alis, & inguinib. oriuntur, vbi glandulæ vaſis ſubſtratæ ſunt, vt in aliis quoque iam relatis glandulis. Aliquando etiam, rariùs tamen, ex carne eorundem locorum fiunt, quæ poſtmodum ad ſtrumarum naturam vertitur, & materiæ acceſſione augetur.* Primò enim glandulæ dictarum partium, non ſecus ac aliæ quæuis partes, ſiccata pituita, vel humore melancholico, aut vtroque mixto ad ſcirrhi modum indureſcunt. Interdum verò ipſa glandulæ & carnis ſubſtantia ſiccata indureſcit, quæ tamen humore melancholico vel pituitoſo deinceps imbuta, præter naturam increſcit. Galenus tamen, cum vterque generationis modus in idem ferè incidat, hanc differentiam plerumque negligit, & *lib. de tumorib. p. n. cap. 11.* induratis glandulis affectum Strumam nominari ſcribit.

De cauſſis tamen, *alio eo loco*, monuimus, Platerum ſtatuere, vt ſolam pituitam & humorem melancholicum ad ſtrumas generandas ſufficere;

cùm ex his ſolis ſi eſſent, non tam diuturni eſſent, ſed putredini obnoxii, vel in pus vt alij tumores mutarentur; ſedè ſucco partes has nutriente ortum ſtrumas ducere. Cùm enim glandulæ, quàm aliæ carnes, craſſiore ſucco nutriantur, ſi is quantitate excedat, varios tumores generari. Verùm etiamſi hoc omnino concedendum ſit: tamen impoſſibile non eſt, quin aliquid humoris pituitoſi & melancholici glandularum alimento admiſceatur.

Includitur autem ſtrumarum materia peculiari membranæ, quam facultas formatrix, quæ omnibus partibus viuentibus inſita eſt, producit. Dum enim ab affluente humore ſuperfluo membrana aliqua diſtenditur, vel etiam rumpitur, natura eam extendit, & dilatat, ac nouæ quaſi membranæ ſtructuram aggreditur.

Differentiæ.

Differentiæ.

Diſtinguuntur ſtrumæ à nonnullis in malignas & benignas, vt benignæ ſint, quæ ſunt citra inflammationem & citra dolorem, malignæ autem, quæ inflammationem & dolorem habent, & medicamentis magis exaſperantur. Verum ſciendum, malignas dictas ſtrumas non propriè ſtrumas eſſe, ſed tumorem ex ſtruma & cancro quaſi mixtum, vtpote qui non ſolùm fiat ab humore pituitoſo & melancholico, ſed etiam atram bilem admiſtam habeat. Diſtinguuntur etiam hoc modò, quod aliæ ſtrumæ ſint liberæ, aliæ infiltratæ. Liberæ dicuntur & ſimplices, quæ nulli vaſi ſunt complicatæ & colligatæ: quæ verò vel cum arteria, vel cum vena inſigni aut neruo connectuntur, iiſque implicantur, infiltratæ, aut forſan commodius implicatæ dicuntur.

Reliqua quæ de Strumis dicenda eſſent, allegato loco, *lib. 2. Pract. 1. cap. 25.* propoſita ſunt, quæ ibi videantur.

CAPVT XXXIV.

De Ganglio & Nodis.

Ganglion.

Ganglion Græcis, quam vocem & Latini retinent, à nonnullis inter affectus capitis numeratur. Verùm à Paulo Ægineta, *lib. 4. c. 16. & lib. 6. cap. 39.* & Aëtio *tetrab. 4. ſerm. 3. cap. 9.* pluribus partibus tribuitur, neruoſarúmque partium affectus eſt, atque ab autore definitionum Medicarum definitur; *quod ſit* νεύρου παρὰ φύσιν συστροφὴ σωματοποιημένη, *nerui præter naturam conuolutio ſeu nodus, qui in vnum corpus coaluit.* Eumdem Tumorem Guido, *tractat. 2. doctr. 2. cap. 4.* Lupiam appellare videtur; ſcribitque Tagaultius, *Inſtitut. Cheirurgic. lib. 1. cap. 13.* ex Philagrij curatione apud Aëtium patere, Recentiorum Lupiam, Auicennæ glandulam, & Græcorum Ganglion, eundem omnino affectum eſſe.

Quo nomine autem Germanis appellentur hi tumores, non ſatis planum eſt. Si Græcorum & Recentiorum Ganglij & Lupiæ, vt & glandularum Auicennæ, deſcriptiones & ſigna, imò curationem perpendamus Ganglium eſt is affectus, qui Germanis *Vueruein* appellatur, ita dictus, non quod os ſupra os ſit, ſed quod tumor ſupra os ſit, loco ſcilicet, vbi oſſa tantùm cute teguntur, vel quod oſſis duritiem referat. Platerus tamen non eos tumores, qui ex neruis oriuntur, quóſque paſſim ſub ganglij nomine deſcribunt autores, *Vnerueine* appellat, ſed peculiare tumoris genus, vbi perioſtio abraſo vel exeſo, nouum quaſi os priori adnaſcitur. Tumor verò quem ille ſub Ganglij nomine proponit, qui ſcilicet circa articulos, præcipuè genua, naſcatur, aliàs anguſtiore, aliàs latiore termino, vniuerſum interdum articulum comprehendens, eiúſque motum interdum adeo ſiſtens, vt membrum vel planè non, vel non integrè moueri poſſit, tumor is eſſe videtur, quem Germani appellant *Sliedchvvam*, quod ſcilicet quaſi fungus quidam ſub cute circa articulos, inprimis genu naſcatur qui non ſemper rotundus eſt, ſed ſæpe totum genu ambiat; cum tamen ganglion ſemper ſit tumor rotundus, vt Ambr. Paræus, *lib. 6. cap. 20.* ſcribit.

Vueruein.

Slied ſchvvam

Sed quod ſupra etiam dixi, magna eſt in nominibus confuſio. Ideóque quod Ioan. Tagaultius, *lib. 1. Inſtit. Cheirurg. cap. 2.* monet, res ipſa eſt attendenda, nominibus verò parum fidendum: cùm eadem vox ſæpe apud varios autores variam ac longè diſſidentem habeat ſignificationem.

In pluribus quidem corporis partibus oritur Ganglion, præcipuè tamen in iis, quæ mouentur, ſecundum articulos nempe in manibus & pedibus, iiſque in locis, vbi oſſa tantùm cute veſtita ſunt, & vbi tendinum, ligamentorum, neruorúmque eſt concurſus. Aetius tamen caput & frontem addit, vt & cubitos, in quibus tamen rarius accidat.

Cauſſa.

Cauſſæ.

Ex ictu autem vel labore originem habere docent Paulus & Aetius; quod de cauſſa euidente intelligendum. Verùm quomodo cauſſæ iſtæ euidentes hos tumores producant, non ita planum. Vulgò plerique ex lenta & craſſa pituita, vel melancholia oriri ſtatuunt: ſed rectius ſtatuitur occaſione ictus, extenſionis, aut laboris nimij, à quibus neruus vel tendo nimis extenditur, vel etiam ſecundum membranam quaſi rumpitur, partis neruoſæ nutrimentum exſudare quaſi & circa fibras & neruoſæ partis ſubſtantiam adhæreſcere, & à facultate partium earum formatrice in hanc ſubſtantiam mutari, & peculiari membrana tegi. Quo modo & in oſſibus eorum nutrimentum, ſi perioſtium aperiatur, in oſſeum nodum mutari ſtatuit Platerus. Vt enim in arboribus ſi cortex vulneretur, vel quocunque modo aperiatur, natura alimentum tranſſudans non temerè diffluere ſinit, ſed in nodum mutat: ita etiam ſi membranæ oſſa vel partes neruoſas inueſtientes rumpantur, alimentum natura per viam apertam temerè diffluere non ſinit, ſed tumorem membranæ peculiari incluſum ſub cute inde format.

Ganglium verò quod Platerus deſcribit, non ex vnius nerui vel tendinis vitio, ſed iis in locis vbi tendinum, ligamentorum, neruorúmque concurſus eſt, & præcipuè circa genu accidit, cùm iſtæ partes propter motum nimium valdè exercētur, aut dum vulnera ſanantur. Si enim ſuccus harum partium, tendinum ſcilicet, neruorum, membranarum, ligamentorum, occaſione cauſſarum dictarum ex iis diffluat, ac luxuriare incipiat, earúmque fibris adhæreſcat, in fungoſam talem materiam, quæ ſæpe totum articulum ambit, mutatur, & Germanis inde *der Gliedtſchvvam* nominatur.

Fieri tamen etiam poteſt, vt in partem talem debilem humor vitioſus in corpore abundans influat, & ſucco illi craſſo partes has alente miſceatur, & via aperta vna affluat, ac tumorem augeat.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Tumor iſte naſcitur in partibus, quæ non carne multa, ſed cute tantùm teguntur; ideóque altè non deliteſcit; éſtque nunc durus, nunc mollis, nunc major, nunc minor, interdum oui etiam magnitudinem æquat vel ſuperat, doloris eſt expers; ſi tamen fortius prematur, torporis quendam ſen-

ſum exhibet; ad latera trudi & moueri poteſt, ſed non prorſum & retrorſum.

Ganglium, quod Platerus deſcribit, eſt tumor, plerumque in genu, mollis, ſine dolore, & colore alieno, à paruis initiis increſcens, qui interdum ita incrementum ſumit, vt totum articulum comprehendat, vnde accidit, vt æger ſtare aut rectè incedere non poſſit, nec in inceſſu terram attingere vel ſaltem extremis digitis poſſit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Morbus hic diuturnus eſt, & ſæpe multos annos durat, ægróſque vſque ad mortem comitatur.

2. Qui in iuncturis ſunt articuli, membri totius motum impediunt.

3. Ganglium etiam circa articulum, niſi medicamentis tolli poſſit, incurabile eſt. Sectionem enim non admittit; cùm facilè fieri poſſit, vt ſectione neruus, tendo, vel ligamentum lædatur.

Curatio.

Curatio. Vniuerſalibus præmiſſis, vt tumor emolliatur & diſcutiatur, aut ſi hoc fieri non poſſit, ſuppuretur, aut excindatur, opus eſt. Ergo ſi Ganglium vel Nodus ſit recens, & folliculus, cui includitur, adhuc ſit tener, danda opera primùm, vt cyſtis rumpatur. Ideóque manu fricandus tumor, dum incaleſcat & mollior fiat, poſtea lamina aliqua, vel alia re ſolida comprimatur, tamdiu vt cyſtis rumpatur, & materia in ea incluſa diſpergatur. Hinc lamina plumbea loco affecto imponatur, & faſcia arctiſſimè conſtringatur, nec ante diem decimam amoueatur. Alij ammoniacum diſſolutum forma empiaſtri primùm illinunt, poſtea laminam plumbeam applicant. Oribaſius hoc vſus eſt:

℞. *Ceruſſæ, reſinæ piceæ, olei veteris, ammoniaci, galbani* an. ℥ j. *ceræ* ℥. iiij. Miſc.

Vel ℞. *Aloës, myrrhæ*, an. ℈. vii *lithargyri auri* ℥. j. *ladani* ʒ. ß. *ammoniaci, adipis vitulini, vulpini* an. ℈. vi. *ol. lil. alb* ℥. ij. *ceræ* q. ſ. F. Emplaſt.

Vel ℞. *calcis viuæ, adipis anſerin.* an. ℥. j. *ammoniaci* ʒ. ß. *terebinthinæ* ʒ. j. Miſc.

Vel ℞. *empl. oxycrocei* ʒ. j. *mucilag. ſem. althææ, fœnigræci* an. ʒ. ß. *galbani, ſagapeni, ammoniaci aceto diſſol.* an. ℈. iij. *reſinæ* ℈. vi. *ceræ alb.* ℥. ß. Miſc. F. Emplaſt.

℞. *gummi ammoniaci, bdellij, galbani aceto diſſol.* an. ʒ. i. ß. *ol. lil. alb. chamæmel. laurini, ſpir. vini* an. ʒ. ß. *puln. rad. ireos, ſulphuris viui* an. ℈. ß Miſc. F. Empiaſtrum.

Si hiſce medicamentis non cedant Ganglia, ad ſuppurantia accedendum.

Vt ℞. *rad. lil. alb. althææ*, an. ℥. i. ß. *filicis*, ℥. j. *caricar. ping.* num. x. *rad. ſcillæ* ʒ. j. *fl. meliloti, ſambuci* an. p. j. Coq. in *iure pedum veruecis* addito aceti aliqua quantitate. Poſtea contundantur & per ſetaceum traijciantur, & addatur *farinæ tritici, lupinorum* an. ʒ. i. ß. *axung. ſuillæ veteris, anatis, anſeris* an. ℥ ij. *fecis ol. lil. alb.* ʒ. iij. F. Cataplaſma.

Sectio. Poſſunt & ſectione tolli ganglia & nodi, ſed non niſi ij, qui in capite, fronte aliiſque locis extra articulos conſiſtunt: qui verò in articulis conſiſtunt, non tutò ſecantur, cùm metus ſit, ne partes ſubiectæ neruoſæ lædantur, & membri motus tollatur. Sicut nec ea ganglia ſecare licet, quæ circa iugulares venas ſunt, ob hæmorrhagiæ metum. Modus autem ſectionis hic eſt. Primò paruum vulnus in cute ad cyſtin vſque faciendum, per quod ſpecillum digitum craſſum in extremo rotundum in medio cauum, inter cutem & cyſtin immittendum, & ad ganglij vſque radicem circumducendum, hinc ſuper eo cutis decuſſatim quantum ſatis incidenda, & à cyſti ab angulis verſus radicem diducenda; & ſi quæ hæmorrhagia ex vaſis craſſioribus circa radicem ſectis ſuboriatur, conueniente modo ſiſtenda; hinc tumor totus cum membrana extrahendus, nihilque eius relinquendum, aut ſi quid relictum fuerit, cauſticis medicamentis abſumendum.

Nodi calloſi ſeu oſſei Platero in ſpecie nodi dicti difficulter curantur, & nunquam etiam, ſi inueterati & indurati ſunt. Qui vero adhuc recentes ſunt, emollientibus modò propoſitis curantur. Vtilia autem hic ſunt Cataplaſmata parata ex *rad. & fol. mandragoræ, foliis cicutæ, hyoſcyami, vrticæ mortuæ*, coctis in aceto & cum axungiis emollientibus mixtis.

Si nodi iſti verſus articulos tendant, eorumque motum impediant, & ſint in locis nudis & oſſibus ſaltem tectis, cutis aperienda, & ferro acuto nodus continuato ictu ab oſſe abſcindendus, vulnúſque conueniente modo curandum.

Ganglia in ſpecie ita dicta, ſeu fungoſi illi tumores, qui circa articulos, imprimis genua oboriuntur, idque totum interdum comprehendunt, eiuſque motum impediunt, difficilius ſunt curationis. Sectio enim, cùm citra læſionem tendinum, ligamentorum & neruorum fieri non poſſit, locum hic non habet. Ideoque tentandum, vt emollientibus & digerentibus diſcutiantur: cauendum tamen ſemper, ne ſuppuratio aliqua ſequatur, quæ in hiſce in locis incurabilia vlcera, à quibus neruoſæ partes circa articulos corrumpuntur, excitare ſolet.

Vtilia hic quoque ſunt medicamenta antea propoſita. Vel paretur fomentatio ex *radic. althææ, lil. albor. bryoniæ, cucumeris aſinini, cyclaminis, foliis maluæ, althææ, vrticæ mortuæ, hyoſcyami, chamæpityos, ſaluiæ, primulæ veris, fl. chamæmeli, ſambuci, cheiri, meliloti, ſemin. lini, fœnigræci, bacci lauri.*

Vel ℞. *nucleor. nuc. iuglandum* ℥. iii. *farinæ lupinor.* ℥ i. ß. *pulu. rad. ireos, lumbricor.* an. ℥. i. *mellis* q. ſ. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *picis naualis* ℥. ij. diſſolue in *ol. lumbricor. irin.* an. ℥. i. ß. Adde *ladani, maſtiches* an. ℈ ij. *bdellij, ſtyracis calamitæ*, an. ℈. j. *pulu. lumbricor. terreſtr.* ℈. ß. Miſc.

Vtile eſt & empiaſtrum diaſulphur Rulandi: imprimis vero thermæ naturales ſulphureæ.

CAPVT XXXV.

De Meliceride, Atheromate, & Steatomate.

HOc peculiare habet hoc tumorum genus, quod materia, quæ in iis continetur, peculiari tunica aut folliculo clauditur. Accipiunt autem nomen à materia contenta. Si enim materia, quæ intus concluditur, ſit melli ſimilis, Meliceris, (Latini melliſauium dicere poſſent,) ſi pulti frumentaceæ, quæ ἀθήρα dicitur, Atheroma; ſi ſebo, Steatoma appellatur. Meliceris enim, vt ex Galeno, 14. *meth. med. cap.* 6. Aëtio, *tetrab.* 4. *ſerm.* 3. *cap.* 7. Paulo Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 36. & Celſo, *lib.* 7. *cap.* 6. patet, eſt tumor citra dolorem, materiam melli ſimilem pellicula neruoſa concluſam continens. Atheroma verò eſt tumor concolor citra dolorem, in tunica neruoſa humorem pulticulæ ſimilem continens. Steatoma verò eſt tumor itidem membrana peculiari humorem ſebo ſimilem continens.

Meliceris quid ſit?

Atheroma quid ſit?

Steatoma quid ſit?

De meliceride autem notandum hic, alium morbum eſſe à melicieria, cuius mentionem facit Aëtius, *lib.* 5. *cap.* 28. μελικηρία enim, vt ipſe Celſus habet, eſt vlceris genus, quod à faui ſimilitudine ita dicitur, aliis etiam κηρίον Fauus appellatur, quem *de morbis infantium, part.* 2. *cap.* 5. explicauimus eſtque vlcus foraminulentum, capiti præcipuè pecu-

hæc, è foraminibus ſaniem melli ſimilem fundens, a pituita ſalſa ſeu nitroſa ortum habens: μελικηρὶς vero de qua hic agimus, abſque omni foramine, in quacunque parte corporis contingat, intus ſub membrana neruea ſubſtantiam melli ſimilem continet.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Omnes autem hi tumores ad pituitoſos referuntur, ac à pituitoſo humore, qui lentè temporis progreſſu in materiam nunc melli, nunc pulti, nunc ſebo ſimilem mutatur, excitari vulgò dicuntur.

Platerus peculiarem, vt etiam, *lib.* 2. *Pract. part.* 1. *cap.* 25 *de ſtrumis*, diximus, de cauſſis horum tumorum opinionem habet. Non enim ex his morbus excrementitias tales humores generari putat, (ex eiuſmodi enim excrementis ſi tale quid naſceretur, non tam ſtabile, ſed putredini & corruptioni obnoxium futurum exiſtimat) ſed ex ſucco alimentari ſeu nutriendæ parti dicato. Si enim humor craſſior ſit, quam nutriendæ parti carneæ conueniebat, tumores duriores, quàm Sarcomata exiſtunt, interdum prodigioſi, & quidem ſi is admodum craſſus ſit, Scirrhum generari. Sin vero tumor non adeo durus ſit, tandem in abſceſſum deſinere, in quo diuerſa materia, pro ſucci huius, qui tumorem hunc genuit diuerſitate & mixtione cum aliis humoribus, generetur; qui tamen non, vt alij abſceſſus à ſanguine geniti, ſuppuretur, & in pus conuertatur, ſed in aliam ſubſtantiam propriæ incluſam veſiculæ. Atque hoc modo melicerides, atheromata, & ſteatomata generari ſcribit. Addit vero, ad generationem talium tumorum id non minimum facere, ſi ſucco, qui carnem nutrire debet, nutrimenti alterius partis, quæ craſſo admodum ſucco ali debuit, portio ab ea abſcedens, in carnoſas ſedes cum illarum nutrimento delata, talem durities in illis gignat. Quod eo etiam probare conatur, quod in eiuſmodi abſceſſibus ex iis tumoribus genitis aliquid aliarum partium ſubſtantiæ ſimile inueniatur, nunc pilum, nunc vnguem, nunc os, nunc glandulam referens, quæ vix ex alio, quàm ex ſucco naſci partes vel in cute vel carne vicinis nutrimento huc cum proprio carnis nutrimento delato naſci potuiſſent. Ex eodem prouenire putat, ſi quid in abſceſſu reperiatur quod ſanium, pultem, vel mel referat. Illud enim prouenire ex pingui tenue ſanguinis parte, quæ pinguedinem efficit: illud vero ex ſucco carneo, nondum in pus mutato, ſed in talem tenacem humorem maturatione vi caloris excoctum fuiſſe; qui ſi vlterius exſiccatur, ſuccuſque ille magis terreus ſit, aliud quid, vt carbones, calculos ſimiliaque referat. Hæc ſi propriæ membranæ incluſa ſint, illa quoque à membranoſo ſucco hinc prouenienter naſci cenſet.

Verum circa hanc opinionem quædam notanda ſunt. Primo enim non dum hinc cauſſa patet, cur non in omnibus corporibus, neque in omnibus partibus ex ſucco, quo nutriuntur, tales tumores fiant. Deinde que cauſſa reddenda, cur humor ille à partibus effluat, atque inde ſub cute tumor excitetur. Etiam vſu pateo, quod membrana, quæ quamlibet partem tegit & ambit, à cauſſa ſiue externa & violenta, ſiue interna, ſeu rumpitur, ſeu eroditur & exulceratur, (quod in generatione nodorum in oſſibus in perioſtio fieri concedit Platerus) vt ita via aperta alimentum ſeu ſuccus nutriens effluens non amplius in parte affecta ſiſtatur & concludatur, ſed per viam apertā exſudet. Quod tamen natura, quæ nunquam otioſa eſt, temerè fieri non permittit, ſed ipſam membranam vlterius extendere, effluentemque ſuccum concludere incipit; ſicut in arboribus fieri videmus, vbi cortice externo læſo, ſimili planè modo nodus formatur. Deinde ſuccus; qui materiam tumori præbet, propriè parti alendæ dicatum eſſe facilè conce-di, quin tamen progreſſu temporis vitioſi humores commiſceantur, ipſe Platerus negare non poteſt. Nec opus eſt, vt ſtatim in pus mutetur, cum vitioſi humores aliquando diu ſine corruptione & in pus mutatione diu ſuam naturam ſeruare poſſint, vt in cachexia & ſcabie ac ſimilibus cutaneis affectibus patet. An vero diuerſa illa materia, quæ in tumoribus talibus reperitur, à partium vicinarum, pilorum, vnguium, oſſium, proprio alimento in alienum locum confluente, & cum proprio partis affectæ alimento ſeſe miſcente ortum habeat, valdè dubito. Neque enim ad pilorum vnguium, oſſium, & ſimilium formationem ſufficit materia, ſed inprimis facultas formatrix neceſſaria eſt, quæ in parte carnoſa carnem, in membranoſa membranam, non oſſa format, & ſuæ cuique parti peculiaris eſt: quæ ſi finem ſuum ob materiæ ineptitudinem aſſequi non poſſit, ſimile quid format, & in parte carnoſa carni, in membranoſa membranæ quid ſimile efficit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Omnia hæc tubercula à paruulo incipiunt, & diu ac paulatim excreſcunt, ac tunicula ſuæ includuntur. Et Meliceris quidem figura rotundior eſt, magiſque extenditur; & ad digitorum compreſſionem, ob tenuiorem humoris craſſitiem, celerius cedit, & amotis digitis pari celeritate reuertitur. Etſi enim P. Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 36. ſcribit, quod meliceris tangentibus veluti corpus quoddam laxum cedat, & tardè quidem diffundatur, citò autem rurſus colligatur: tamen procul dubio textus deprauatus eſt, aliquidque ſcribentium incuria omiſſum, quod ex eo apparet, quod ſigna atheromatis planè omittit. Proculdubio igitur ita legendum, & omiſſa ex Aëtio ſupplenda. Steatoma aliis durius eſt, & ad tactum renititur, fundámque ſolidius habet. Atheroma autem tangentibus velut corpus quoddam laxum cedit, & tardè reuertitur. Meliceris autem celeriter cedit, citò autem rurſum colligitur. Et licet Steatoma durum ſit: tamen à ſtruma differt, quod non ita, vt ſtruma, durum eſt, neque ſicut ſtruma inæqualem ſuperficiem habet.

Quid vero intus habeant hi tumores, vt coniectura præſagiri poteſt, ita certò cognoſci, niſi cum eiecti fuerint, non poteſt. Celſus, *lib.* 6. *cap.* 7.

Prognoſtica.

1. Periculum quidem coniunctum non habent hi tumores; ſæpe tamen diu durant, & ſine noxa circumferuntur ac negliguntur.

2. Sæpe ſponte tamen in abſceſſum deſinunt. Quod ſi non fiat, non tam difficulter, vt ſcrofulæ & ſtrumæ, curantur.

3. Qui ſunt eleuati, & ad motum contactumque expoſiti, facilè curabiles ſunt. Qui vero profundius inſerti ſunt, & ad motum non expoſiti, difficilius curantur, & in Chirurgiæ aggreſſione ſummam diligentiam expetunt, propter imminentes ſanguinis eruptiones; ac neruorum puncturas. Plerique enim Chirurg. ob imperitiam ſubſtratos neruos cum tumoribus eiuſmodi reſcindunt. Prognoſtica.

Curatio.

Curatio. Etſi tumores hi nominibus differant, & peculiarem ſinguli materiam contineant: tamen eamdem ferè curandi rationem habent. Vniuerſalibus nimirum præmiſſis & corpore à vitioſo humore expurgato, materia tumoris cauſſa vna cùm tunica tollenda: quod fit, ſi materia vel diſcutiatur, vel ſi ... fieri non poſſit, ſuppuretur, vel exſcindatur. In meliceride triplex hoc remedij g... locum habet; atheroma diſcutientibus & ... bus curatur, ac ferè ſectione opus non ...

Vt ℞ *ladani, bdellij, galbani, ær* ...

peleos terebinth. partes æquales. Miſc.

Vtile eſt & emplaſtrum ex *ammoniaco, pyrethro*, & *oleo ſuccini* factum, quo ruptum vidi tumorem talem in maxilla, atque filamenta alba longa, qualia in cancris interdum reperiuntur, extracta fuiſſe.

Calx viua quoque cum axungia vel oleo mixta vtilis eſt.

Vel ℞. *picis naualis* Vnc. i. *ammoniaci*, *ſulphuris* an. Vnc. Sem. Miſc. Vel ex *radic. ciclaminis* & *axungia ſuilla* ac momento Sulphuris. F. Emplaſtrum.

Si ſponte non aperiatur tumor, ſectio inſtituenda, ita vt cyſtis, ſeu melliceam, ſeu pultaceam, ſeu adipoſam, ſeu quamcumque aliam ſubſtantiam continens, eximatur & tollatur. Cutis autem non tranſuerſim, ſed recta vel ſitu obliquè ad folii myrti figuram ſecanda, & membrana humorem continens à cute & ſubiecta parte liberanda, cauendo (quod fiet, ſi vna primùm cutis non diſſecetur) ne membrana illa ſeu cyſtis lædatur, humorque, qui in ea continetur, diffluens, operationem impediat, eiuſque vel humoris aliquid, relinquatur. Etſi hoc accidat, & aliquid remanſerit: cathæreticis abſumendum. Si enim aliquid de tunica illa relinquatur, tumor regeneratur.

Si in capite huiuſmodi tumores fuerint, folliculo exemto pericranium ſecetur, & caluaria abradatur ne vlla radix tumori nouo generando idonea relinquatur. Si ſectionem æger admittere nolit, aut ob venas vel arterias vicinas commodè fieri non poſſit, medicamentis cauſticis cutis perrumpenda. Folliculo exemto vlcus conſolidandum, & ſi plus æquo laxa ac extenſa cutis fuerit, vt commodè coire non poſſit, ſuperfluum abſcindendum.

CAPVT XXXVI.

De Teſtudine, Talpa ſeu Topinaria, & Natta.

Pertinent huc & tumores, qui quidem ad melicerides, atheromata, & Steatomata referuntur: qui verò priuatim capiti accidunt, peculiaria iis impoſita ſunt nomina, quæ tamen apud Antiquos Græcos vel Latinos non extant, ſed à Recentioribus Barbaro-Latinis excogitata ſunt, puta Teſtudo, Talpa, ſeu Topinaria, Natta.

Teſtudo quid ſit. Teſtudo ſcilicet eſt tumor magnus mollis, vel non valde durus, in capite, latiore forma in modum teſtudinis, à cuius ſimilitudine accipit nomen, vel caſtaneæ in principio, poſtea verò in formam oui exceſcens, in quo mollis materia, tunica quadam obducta, continetur, (vnde ab auctoribus ad meliceridas refertur) quæ caluariæ ita inhæret, ut ipſam plerumque vitiet, ipſique cariem inducat.

Talpa. Cognatus huic tumor eſt Talpa, ita dictus, quod ſicut talpa ſub terra deambulat, ita hic ſub cute cranium depaſcit. Nonnulli ex illis Latino-Barbaris teſtudinis nomine hunc tumorem comprehendunt, nec de talpa peculiarem mentionem faciunt. Alii verò de eo peculiariter tractant, & Vigo *lib. 2. tract. 3. cap. 1.* expreſſè Talpam à Teſtudine diſtinguit: & materia etiam differunt, quæ in Talpa eſt craſſior quàm in Teſtudine. Igitur ſicut Teſtudinem ad Meliceridem referri poſſe diximus, ita Talpa ad Atheromata referri poteſt. Nonnulli Topinariam appellant. Alii tamen Topinariam affectum diuerſum & pueris familiarem eſſe dicunt, qui fiat ex phlegmate dulci, quod declaret viſcoſitas ſaniei & albedo eius, aliquando ex phlegmate miſto cum ſanguine, quod declaret color, qui non rubeus, & cito ad maturitatem deuenit, aliquando verò ex melancholia, vel cholera, vt hæc de re ſcribit Guilielmus Placentinus, *lib. 1. Chirurg. cap. 1.* [illegible] Philippus Ingraſſias, *de tumoribus tract. 1. cap. 1.* hunc tumorem ad Hydrocephalum [illegible] reducere ſolum cenſet. Verum cum Hydrocephalus [illegible] ex aqua, nec ſanguinem admixtum habeat, nec ſuppuretur, id concedi non poteſt.

Natta. Tandem eſt alius tumor, quem Natam, Nattam & Naptam appellant, magnus, & mollis, ſine dolore & colore, in dorſo præcipuè exereſcens, quandoque tamen in humero & aliis partibus erumpens, à tenui quidem radice pendens, ita tamen incrementum ſumens, vt aliquot libras pendat, & melonis vel cucurbitæ quantitatem æquet; qui cum non ſemper eaſdem figuras habet, ideo etiam diuerſis nominibus ab auctoribus appellatur. Materia quidem in eo interdum videtur carnoſa, ſed non verè caro eſt, verùm adipi ſimilis, ideoque ad Steatomata referri poteſt.

Cauſæ. Cauſæ.

Cauſam horum tumorum ad pituitam ſalſam, vel cum bile mixtam referunt. Verum cum ad Meliceridas, Atheromata, & Steatomata hi tumores referantur, commodè etiam ſtatuitur, eos eandem cauſam quam diſti tumores habent, habere: ſaltem hic copia materiæ maior eſt, vnde etiam tumores maiores ſunt.

Signa Diagnoſtica. Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur hi tumores facilè ex deſcriptionibus ſupra traditis. Sunt enim tumores molles, vel non valde duri, lati & magni, peculiari tunica concluſi.

Prognoſtica. Prognoſtica.

1. Si in capite ſunt huiuſmodi tumores periculoſi ſunt, ob cranii vicinitatem, cum cranium corrodant & corrumpant, præcipuè circa ſuturas.

2. Si magna adſit cranii corruptio, ſatius eſt, ſinere talem tumorem, quàm curare.

3. Qui abſque cranii corruptione ſunt, tutius curantur.

4. Vt in tumoribus *proximo capite* explicatis ita & in his, niſi tota tunica cum humore extrahatur, perfecta ſanitas ſperari non poteſt; cum ſi aliquid relinquatur, inde nouus tumor pullulat.

Curatio. Cura.

Vniuerſalibus præmiſſis & corpore euacuato, materia tumorem conſtituens tollenda: quod fit digerentibus & reſoluentibus medicamentis, vel ſuppurantibus, vel Chirurgia.

Si tumor ergo ſit ſine vlcere & oſſis corruptione, diſcutientia adhibeantur. Diſcutientia autem talia ſunt, quæ in ſcrofulis & tumoribus vſurpari ſolent. Sed raro diſcutientibus hi tumores curantur. Si diſcutientibus tumores hi tolli non poſſint, maturantia & ſuppurantia adhibenda, qualia *præcedente capite* ſunt propoſita.

Vel ℞. *cepar. ſub. cinerib. coctar. viell. cuer. ad durtiem coctar.* an. num. iii. *axung. porcinæ*, vel *butyri ſ. ſale.* ℔. ß. *rad. althææ ad mollitiem coctar.* & *m. ratum cantuſar.* ℥. i. Miſc. F. Cataplaſma.

Perfecta tamen putrefactio non eſt expectanda cum pus facilè acredinem & malignitatem augeat ac cranium corrodat. Itaque quamprimum aliqua ſuppurationis ſigna adſunt, tumor mature aperiendus Incilione vel ſimplex vel forma crucis facienda, pro tumoris magnitudine. Pure euacuato vlcus detergendum conſenientibus medicamentis exempli gratia tali:

℞. *farinæ hordei* Vnc. ii. *myrrhæ* Vnc. ß. *ſarcocollæ* Vnc. i. *mellis* q. ſ. Miſc.

Mundatum vlcus carne impleatur & conſolidandum.

Si os corruptum ſit, radendum, &, vt in carie oſſium fieri debet, curandum.

Curatio verò per Cheirurgiam eodem modo inſtituenda, vt *capite præced.* dictum.

CAPVT XXXVII.

De Verrucis.

SVnt deinde & alii tumores, qui non ex humoribus, ſed ex ſolida ſubſtantia ortum habere dicuntur. Verùm cùm iidem vel ex parte nutriente ſucco vitioſo & luxuriante, vel humoribus excrementitiis iis admixtis ortum habeant, hoc tumorum genus iiis, qui modo explicati ſunt ſubiungemus.

Verrucæ. Et primò quidem oriuntur quidam praui tumores inſtar monticulorum in cute, qui Verrucæ ſeu porri dicuntur Latinis enim Verruca propriè eſt editior montis pars; & vt Gellius, *lib.* 3. *cap.* 7. Catonis dictum interpretatur, aſpera ſunt & verrucoſa loca dicuntur, quæ inæqualia ſunt & diuerſas partes eminentes habent. A variis autem formis Verrucæ eæ diuerſas ſortiuntur appellationes. Alia enim dicitur *Seſſilis*, Græcis μυρμηκία, Latinis formica, quæ altioribus radicibus fixa eſt, infra lata, ſupra tenuis, minuſque ex cute ſeſe exſerit, & ſtabilis eſt, nec, vt aliæ, mobilis Ita verò appellatam cenſent vel à colore ſubatro, qualis eſt in formicis, vel quod, dum ſtringitur, ſenſum exhibeat morſibus formicarum ſimilem; naſciturque plerumque in manibus aut etiam pedibus, nec eſt ſine dolore: In hac quandoque plures vna & altera, imprimis in facie, apparet. Alia dicitur *penſilis*, quod exiguo quaſi pediculo vel de chorda dependeat, vnde Græcis ἀκροχορδὼν dicitur, baſin exiguam habet, longum & grande caput. Hæc, ſi non ſit eiuſdem coloris, ſed thymi florem referat minorque ſit & magis inæqualis, ac parua, Thymum appellant. Si verò maiores ſint hæ verrucæ, à ſimilitudine, quam habent cum ficus fructu, Fices appellantur.

Verruca ſeſſilis.

Verruca penſilis.

Referri huc etiam poſſent Condylomata, & criſtæ ani, de quibus *l.* 3. *Pract. part.* 2. *ſ.* 1 *c.* 10. *de morbis inteſtini recti*, dictum.

Clauus pedum? Eſt & aliud genus verrucæ, ſeſſili ſimile, quod Clauum appellant, Græc. ἧλον. Sunt illæ verrucæ albæ, rotundæ, clauorum capiti ſimiles, atque in digitis plantiſque pedum plerumque oriuntur, vt moleſtiam ac dolorem inter progrediendum excitent. Hoc Verrucæ genus, quia in ambitus illius cutis concoloris centro fuſcam aut nigram maculam habet; pupillæ inſtar, ac ob id oculo picæ ſimilis eſt, à Germanis *Elſterauge*, quaſi picæ oculus, nominatur.

Naſcuntur autem Verrucæ in diuerſis corporis partibus: frequentius tamen in manibus & pedibus, & plerumque plures ſimul.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Oriuntur autem omnes, ſecundum vulgatam doctrinam, ex materia craſſa melancholica & pituitoſa, quam cum natura non poſſit diſcutere, ex ea hoc genus tumorum format.

Platerus verò, vt cognatos tumores, ita & verrucas ex ſucco cuti & cuticulæ alendo deſtinato gigni ſtatuit, hoc modo. Vt in illorum ſubſtantia conſiſtens adhuc duritiés calloſas & cicatrices gignit: ſic in poro in cutis vnum pluréſue portio illius irrumpens cuti inhærens, radicibuſque adnaſcens, excreſcenſque, portiunculam exiguam porum adimplentem duram ac calloſam generat, quæ nunc extra porum eleuatur, in verruca penſili alias in eo permanet, in verruca ſeſſili, vti & clauo in pedibus. Quod autem ſuccus ille in poros ſe ingerat, illorum dilatatio & amplitudo cauſſa eſſe poteſt: quod vti à variis cauſſis prodit, ita in pedibus cute vno loco validius preſſa, poroque ſic ampliato, clauus facile gignitur. In manibus quoque cum plerumque ſe verrucæ offerant, ab externis iniuriis hoc prodire credibile eſſe ſtatuit.

Ex contagio etiam eas oriri ſtatuunt nonnulli, vt ſi ex reſecta verruca ſanguis cadat in aliam partem, in ea generetur Verruca, & ſi quis linteo fuerit vſus, ergo ſanguis qui ex verrucis effluxit, collectus & detentus eſt, in eo ſuccreſcere verrucas.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Verrucæ è deſcriptionibus traditis facilè cognoſcuntur; vt & earum differentiæ, vt peculiaria ſigna tradere opus non ſit; vulgoque ſatis noti tumores ſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Verrucæ ſæpè ſua ſponte deſinunt, ſine vllius medicamenti ope.

2. Myrmeciæ & claui tamen ſine curatione vix vnquam deſinunt.

3. Acrochordones faciliores ſunt curatu; cum radices exiliores habeant: reliquæ autem cum latiore radice in tantum fortiora & efficaciora medicamenta requirunt.

4. Acrochordon ſi exciſa eſt, nullam radiculam relinquit, ideoque ne renaſcitur quidem. Thymo Clauoque exciſis ſubter rotunda radicula naſcitur, quæ penitus deſcendit ad carnem, eaque relicta radice rurſus oritur. Myrmeciæ latiſſimis radicibus inhærent, ideoque ne excindi quidem ſine exulceratione magna poſſunt. Celſus *lib.* 5. *cap.* 28.

Curatio.

Curatio. Tolluntur autem Verrucæ vel medicamentis, vel Cheirurgia. Medicamenta vel occulta proprietate quadam hoc præſtant, vel ipſarum alimentum exſiccant, vt verrucæ poſtea mareſcant & euaneſcant.

Fallopius commendat *folia ſalicis* aut ſuccum eorum. Si verò deſint viridia ſalicis folia, vtitur puluere foliorum ſalicis cum aceto ſimplici, vel ſcillitico miſto. Vtuntur etiam *ſcrofularia*, *radice dracunculi*, *ari*, *cyclaminis*. Commendant quoque *radices chelidonii* recentes, quarum ſucco verrucas illinunt. Alii verrucas primò aliquoties feſtuca adurunt, & poſtea naſturtium & ſinapi applicant. Portulaca etiam aliqui à proprietate tolli verrucas exiſtimant. Tolluntur & Verrucæ; ſi cum *nigella* & *vrina* fricentur; ſi lauentur liquore ex foliis verbaſci collecto & cum floribus appoſito: decocto ex *ſinapi*, *ſulphure*, & *ſale* facto cum aceto: ſi *folia ſabinæ* in vino macerata per dies tres continuos imponantur: ſi *herba Roberti*, *ruta* & *millefolium* ſimul trita applicentur. Vtile eſt & *cichorium verrucarium*, quod inde nomen accepit, item ſuccus lacteus è caulibus dentis leonis, vt & aliarum plantarum intybacearum: *Aqua è ſarmentis vitium*, dum vruntur, exſudans: *farina cicerum*.

Efficaciſſimum etiam eſt, ad verrucas & clauos in pedibus, hoc emplaſtrum.

℞. *picis naual.* Vnc. i. *galban. acet. diſſ.* Vnc. Sem. *ſal. ammor.* Scrup. 1. *empl. diachyll. magni* ℨ. i. ß. Miſc. F. Empl.

Verum ſi talia non iuuent, ad fortiora, & quæ vim cauſticam habent, imo ipſum ignem actualem, eſt accedendum. Cautè tamen cauſtica adhibenda, inprimis in locis neruoſis, & ita, vt ſolam verrucam attingant. Ideoque prius pars circum circa cera vel emplaſtro aliquo munienda.

In hunc finem adhibetur lac ficus & tithymali, & quidem lac tithymali efficax eſſe in ſcapio compertum habere ſcribit Valeſcus de Taranta. Calx viua cum ſapone miſta etiam vtilis eſt; quod medicamentum efficacius erit, ſi vitriolum calcinatum vel viride æris addatur, vel cauterium ex lixiuio ſaponis paratum.

Vt ℞. *Albumen oui coctione indurat. viridis æris, aluminis*, an. ℈. j. Miſce.

Vel *allium viride* recens contuſum verrucæ applicetur, & ſupra pileolus ex cera imponatur, & faſcia inuoluatur.

Vel ℞. *Auripigmentum*, & miſceatur cum oxymelite vel lacte tithymalli atque apponatur verrucæ. Vtile etiam eſt *ol. vitrioli & ſulphuris*. Et ol. quidem vitriol. miris modis hic commendat Ioan. Andreas à Cruce, atque hoc modo applicat: Cultellum exiguum ex ligno aloës aut ſimili parat, & in ol. vitrioli intingit, atque verrucam eo modo liberat, quo aliàs per ſcalpellum ferreum liberatur.

Cheirurgia, qua verrucæ tolluntur, deſcribitur à Galeno, 14. *method. med. cap.* 17. Paulo Ægineta, *lib. 6. cap.* 87. Rhaſe, *lib. diuiſion. cap.* 124. Fit autem ea vel extractione, vel exciſione, vel aduſtione. Extrahuntur aut euelluntur vel penna, cuius circulus par ſit verrucæ, qua vndique ſtringitur verruca, & poſtea circumagitur, atque ita cum radice euellitur. Idem fiſtula argentea præſtare poteſt. Quidam ſuctu ac dentibus Romæ eas euellebat, vt Galen. *loc. alleg.* docet.

Exſcinduntur vel vinculo, penſiles ſcilicet verrucæ, filo nimirum ſerico, aut alio forti, aut ſeta equina, arctius ſubinde vinculum conſtringendo, donec verrucæ excidant. Et ſi aliqua radix remanſerit, cauterio abſumenda: vel ferro ſeu ſcalpello idoneo, ita, vt verruca circum circa prius ſcarificetur, & poſtea acuto ſcalpello vel phlebotomo radicitus exſcindatur.

Acta aduruntur vel bacillo betulæ accenſo, vel ſtilo ferreo candente per canalem, ne partes vicinæ lædantur, applicato. Vel ſi lamina ferrea ad magnitudinem verrucæ perforata verrucæ ita applicetur, vt ſola verruca per foramen appareat, & poſtea candente ferro, vel ignis flamma aduratur. Aduſtione facta eſchara tollenda, & vlcus conuenienti modo ſanandum. Fallopius, ſi alia non ſint ſatis efficacia, vrit verrucam ſulphure hoc modo. Accipit mediam teſtam nucis iuglandis, & eam ad magnitudinem verrucæ perforat, atque parti, in qua eſt verruca, parte conuexa applicat, ita vt arctè verrucam comprehendat & verruca per foramen in cauitatem teſtæ promineat. Poſtea ſulphur in teſtæ cauum imponit, atque incendit; quo liquato atque accenſo verruca tantum adurenda eſt, quantum æger ferre poteſt; atque ſi vna vice tolli tota non poteſt, ter vel quater repetenda eſt aduſtio. Vbi locus fuerit ſanatus, foliis ſalicis per aliquot dies fricandus & tegendus, ne reuiuiſcat verruca.

De Thymis, & criſtis ant dictum eſt, *lib. 3. Pract. part. 2. ſect. 1. cap.* 10.

CAPVT XXXVIII.

De Cornibus.

Cornua.

PLurimi ad verrucas etiam referunt Cornua, eáque ſtatuunt eſſe verrucarum quoddam genus oblongum & inſtar cornu recuruum. Verùm longè latius ab Arabibus, & poſterioribus Medicis, nomen hoc extenditur. Auicennas, *ſeptima quarti, tract. 3. cap.* 14. de cornibus ita ſcribit: *Cornua ſunt additiones ſpiſſæ, curuæ, naſcentes ſuper iuncturas in extremitatibus, propter vehementiam operationis; & cura eorum eſt inciſio, vt remoueatur ex eis illud, quod non dolet; deinde adminiſtrentur ſuper reſiduum medicinæ vehementer acutæ, ex medicinis verrucarum, donec cadat: deinde conſequatur butyrum coctum.*

Auenzoar, *lib. 2. cap.* 5. hæc habet: *Audiui dici à patre meo, quod cuidam viro vidit naſci in dorſo ſuo os ad ſimilitudinem vnius cornu, quod erat minoris duritiei oſſis naturalis. Et ipſe pater meus purgauit humores groſſos in ipſo, & poſtea poſuit medicinas exſiccatiuas ſuper os, ita quod cecidit dictum os, ſicut cadunt cornua cerui in vere. Et mihi etiam fuit ortum os vnum ſuper dorſum, magnum mihi inferens dolorem: & purgaui me ab humoribus groſſis, & poſui ſuper ipſum reſolutiua, ita quod reſolutum fuit pro maiori parte, & illud modicum, quod remanſit, non impediuit me in aliquo in operationibus naturalibus exercendis. Ergo vbicunque inueneris ſimile, facias ſicut dixi. Et cum purgas iſtos, noli ipſos purgare ſolùm cum virtutibus medicinarum, ſed cum ipſis medicinis propriis. Et de melioribus mineris ad purgandum hos, eſt lapis Lazuli, ſed in magnete eſt abſque dubio magnum iuuamentum in hoc, ſed ego ipſum non ſum operatus, quia ſufficit mihi lapis Lazuli, & ego commendo opera eius.*

Ex Recentioribus verò quidam inter affectus capitis cornua enarrant, de quo Lanfrancus, *tract. 3. doct. 2. cap.* 3. ſcribit: *Vidi quoque cranei manifeſtas eminentias, ſicut cornua. Nam vidi hominem, qui ad me venit pro conſilio, qui habebat in capite ſeptem eminentias, vnam alia maiorem, & diuerſis in locis. Quarum aliqua erat ita magna, & acuta, ſicut cornu capreoli, vel longitudinis pollicis, & multum lædebat cutem. Et miratus fui quomodo cutis non fuerat vlcerata. Quum ergo vidi, quod habebant à craneo ſuam originem, & radicem, non me volui de cura intromittere, ſed ægro conſului, ne ſe poneret in manu alicuius, propter curam quæ iam mihi impoſſibilis videbatur.* Ioan. Philippus Ingraſſias verò *de tumorib. tract. 1. cap.* 1. refert, ſe vidiſſe Panormi nobilem quandam puellam virginem, quamplurimis recuruis, ſimúlque in ſummo exacutis excreſcentiis cornuum vitulorum inſtar, in omnibus ferè artubus, præcipuèque manuum cubiti, & genuum correptam, etiam in capite & fronte. *Verùm tamen,* inquit, *non ſub cute, ſed ſuper ipſa oborti erant tumores illi, & quidem nouo quodam generationis ordine. Etenim velut lapidis generatio contingit in veſica, vt ſcilicet alia paulatim, atque alia ſuper aliam velut tunica adueniente, in magnitudinem increſcat: Ita & in illis aſpeximus plurimas veluti oſſeas cruſtas, ſibi inuicem inhærentes, non ſecus etiam, ac ſi auellanarum cortices dimidios, alterum alteri ſuperimponas; minorem tamen maioris, vt in acutum, Pyramidiſque effigiem coniungantur. Tacti autem circa baſin maximopere dolebant, & in tantum firmiſſime, ac ſumma duritie inhærebant: vt nemine Medicorum aliquo remediorum genere ſuccurrere valente, ad nos tandem, poſt multos iam ſui morbi atque ortus horum annos, conſanguinei venerint. Continuò enim & magnitudine & aliis nouis enaſcentibus numero etiam augebantur. Quam Dei opt. max. gratia pauciſſimis diebus ad ſanitatem reduximus, priſtinámque pulchritudinem. Cum tamen turpiſſima euaſerit, dæmonium potius, quàm hominem præ ſe ferens; vſque adeo vt parentes libentius mortem quàm vitam illi optarint.*

Iulius Cæſar Scaliger, *Exercit.* 199. *ſect.* 5. ſcribit: *Cornua hominibus [illegible] naſci, ægritudo eſt, non*

monſtrum, de quo Principi Aloali, atque maximo viro Alexandro narrantibus, equidem propter eorum auctoritatem adducebar, vt crederem, donec vnum vidimus in dorſo remigis cuiuſdam, qui in Ligurum trireme diu fuerat.

Alexander Benedictus, *anat. lib.* 1. *cap.* 14. narrat, ſe vidiſſe in Creta, vulnerato ſagitta genu, cornua nigrum rupicapræ capiti ſimillimum produſſe, materiamque, quæ in oſſis ſubſtantiam conuerti debuiſſet, in corneam naturam aëris afflatu facilè conuerſam fuiſſe, concinneque gummi modo indureſcentem.

Et Fallopius, *de partibus ſimilaribus, cap.* 7. ſcribit, interdum quaſi cornu in integris oſſibus, non in fractis naſci, quod quidem cornu excreſcat extra carnem & cutem, idque ſe vidiſſe Patauij in femore cuiuſdam nobilis, ex cuius crure excreuit quaſi paſſillus longus.

Nodi. Huc pertinent procul dubio Nodi Plateri, dè quibus *ſupra cap.* 34. dictum, qui ſunt tumores duriſſimi, firmiter oſſibus ſubiectis inſiſtentes, qui ab illis loco moueri non poſſunt, quaſi nouum os priori acceſſiſſet: quales tumores circa tempora & frontem, tibiarúmque longitudinem in nudis illis regionibus naſcuntur. Incipiuntque hi tumores alias per ſe, alias morbi alicuius comites ſunt, vt luis Venereæ, & Cephalææ cuiuſdam.

Curatio. Cornua hæc & nodi difficulter curantur, & toto vitæ tempore ſæpe durant. Si tamen prope articulos ſint, eorumque motum impediant, aut premendo continuum dolorem efficiant, abſcindenda ſunt, quod tutius fit, cum in nudis oſſibus tota cute obductis conſiſtunt. Cutis primò aperienda, & cornu ſeu nodus denudandus, poſtea ferro acuto ab oſſe abſcindendus, & vulnus conuenientè modo curandum.

CAPVT XXXIX.

De Fungis.

Fungi. QVem Latini Fungum appellant, Arabes Faſer & Fatera nominant, & inter tumores cerebri retulerunt. Galenus obiter eius mentionem facit, dum ita *lib.* 1. *de loc. affect. cap.* 1. ſcribit: *Iam vero ex his etiam, quæ adnaſcuntur rebus affectæ ſedis notæ petuntur. Quippe res adhærentes eſſentiæ proprietatem obtinent, quemadmodum fungi* (μύκητα Græci vocant) *ſi fracto capite meninx fuerit affecta.* Facit quoque eius mentionem Auicenna, 3. *quarti, tract.* 3. *cap.* 1. dum inquit: *Et quando frangitur cranium, & egreditur velamen, & fit apoſtema, quod nominatur Fatera.* Et egimus de hoc tumore, *lib.* 1. *Pract. part.* 1. *cap.* 25. Verùm, vt ad Clariſſ. Guilhelmum Fabricium aliquando ſcripſimus, vt ex *Centur.* 2. *obſeruat. eiuſdem, obſ.* 35. videre eſt, ex membranis cerebri equidem frequentiſſimè, attamen etiam in aliis partibus hoc tumoris genus naſcitur, vt hiſtoriæ

Historia. duæ à me ibi adductæ teſtantur. Prior hæc eſt. Puer quidem annos natus circiter decem, ex ſaltu pedem ſiniſtrum ad terram vehementius alliſit, atque in planta è regione minimi digiti, læſit. Hinc tumor primò ſupra malleolum externum conſpectus fuit, qui à ruſtico quodam imperito (forſan luxationis alienius reponendæ gratiæ adhibito) poſtea deorſum pulſus fuit. Hinc tumor paulatim incrementum ſumſit, ita vt totum pedium prehenderet, cutémque inſigniter diſtenderet, & pedes digitorum magno interuallo ob tumorem interiectum diſtarent. Cutis tamen colore ſanæ parti planè fuit ſimilis. Tentata, vt fieri ſolet, à variis varia, ſed omnia fruſtrà. Tandem ad Cheirurgum peruentum: qui cùm ſuppurationem, ob inſignem loci mollitiem, factam eſſe crederet, & dolores increſcerent, aperuit locũ. Parum ſanguinis, puris vero nihil effluxit: mox vero proſilijt quaſi pinguedo quædam, quæ vulnus claudebat. Sequentibus diebus fungi nigro ſeroſo ſanguine plenæ, copioſius erumpere cœperunt: & in planta pedes verſus digitum minorem vna nocte quaſi [illegible] incidit tanta, quæ dimidium talerum æquaret. Aperta illa, nihil tamen putridi decidit, & nihil mortuæ carnis ſeparari potuit, ſed fuit caro quaſi ſpongia aduſta, cruenta, ſanguine turgens & ſtillans. Cœperunt & aliis in locis, ad latera, & ſupra talos fungi ſe efferre, fœdo & horrendo aſpectu, vt pars illa pedis magnitudinem capitis pueri ſuperaret. Tandem ad ſectionem peruentum, & pedium vſque ad os nauiculare & calcis præciſum eſt. Quod abſciſſum fuit, caro erat tota fungoſa, partim putrida & corrupta, partim coagulata, denſa, & viſcidæ pinguedini poroſæ ſimilis, pondere ferè libr. iiij. Verùm ſequentibus diebus ſpongioſa caro iterum magna vi prorupit, & quantum interdiu auferebatur, tantum noctu iterum ſuccreuit. Denique tumor magnus ad ſiniſtrum inguen, loco, quo glandulæ ſunt, in femore exortus eſt, ſpecie planè ſimilis ei, qui in pedio ab initio conſpiciebatur, qui & ipſe poſtea ſua ſponte ruptus eſt, ex quo magna ſpongioſæ carnis copia excreuit. Non ita multo poſt puer vitam cum morte commutauit.

Altera hiſtoria hæc eſt. Puer duodecim annos natus dentium dolore vehementer laborauit. Deuentum tandem ad extractionem: extractus eſt vnus ex dentibus ſuperioribus. Oritur poſtea tuberculum in palato prope illum dentem, magnitudine nuclei pruni. Iſtic cum eſſet molle, nec ſponte aperiretur, pus ſubeſſe credebatur: apertus fuit, nihil, niſi aliquot guttæ ſanguinis, effluxit. Poſtea verò caro ſpongioſa, nigricans prorupit, quæ vſque adeò increuit, vt non ſolùm per os promineret, ſed & per nares excreſceret, pueroque tandem mortem afferret.

Fungi quoque, ex gurgulione enati, qui totum palatum impleret, & ad anteriores dentes ferè pertingeret, hiſtoriam refert Guiliel. Fabricius, *Centur.* 2. *obſeruat.* 19. Et alius *ſeq. obſeru.* meminit, qui ex gurgulione ortus, oui gallinacei magnitudinem æquauit, & foramina narium in palatum deſinentia adeo oppleuit, vt difficulter æger ſpirare & verba diſtinctè proferre potuerit.

Adhuc alium etiam ex aure pullulantem vidit & curauit Guilielmus Fabricius, *Cent.* 3. *obſeru.* 1. Et de alio fungo ex ipſo centro vmbilici nato tractat. *Cent.* 5. *obſeru.* 62. Hoc tumoris genus ad Nactas ſeu Naptas referendas cenſet Guilielmus Fabricius, *Cent.* 3. *obſer.* 36. Verùm quid Naptæ ſint, ſupra *cap.* 36. dictum. Et licet fungoſi quid in Nattà dicto tumore contineatur, & in genere hi tumores fungoſi nominari poſſint: tamen cute illud tegitur; fungi verò propriè dicti, de quibus iam agimus, extra cutem nudi prominent, & creſcunt. Idcóque etiam integris membranis cerebri non naſcuntur, ſed iis vulneratis, contuſis & læſis.

Subiectum horum tumorum eſt membrana aliquo modo læſa ſeu vulnerata ſeu contuſa.

Cauſſæ.

De Cauſſa & modo generationis Fungorum ſcribit Ioan. Philippus Ingraſſias, quod fieri ſoleat hic fungus non ſecus ac in lucernis, hiemali præſertim tempore, fungus in ellychnij vertice oboriri ſolet, futuræque pluuiæ, vel mulierculis, præſagium; quemadmodum Virgilius, 1. *Georg.* & Plinius quoque *lib.* 18. *in fine*, teſtantur. Etenim cum aer humidus Cauſſæ.

humidus eſſe cœperit, fauilla, quæ cum fumo ſolet egredi, prohibita, ob aëris craſſitatem in lucernis reſidet, & quaſdam velut fungorum imagines imitatur. Ita igitur in diſcooperta reuelatáque cerebri membrana quædam prius ſubſtantia goſſipinæ lanuginis imaginem repræſentat. Deinde verò per halitum diſcuſſi vapores fumique, ob aëris frigiditatem in ea ſubſtantia conglobati, paulatim ab interiori calore deuruntur ſiccantúrque, donec fungo quoque ſimilis ſubſtantia appareat, alteratam eſſe ab aere membranam ſignificans.

Verùm enimverò concedendum equidem eſt, ab humore ſuperfluo per læſas membranas quaſi exſudante huiuſmodi fungos generari, ſed quod materia ea ibi ab aeris frigiditate ſaltem detineatur, & à calore ſimpliciter exſiccetur, falſum eſt. Neque enim tam ſubitò hoc modo fungi generari & incrementum ſumere poſſent. Sed à facultate formatrice partium, humorem extillantem in carnem molem, quæ fungi inſtar eſt in arboribus mutari, naturámque, quæ nunquam otioſa eſt, humores affluentes, quos ob eorum copiam & ineptitudinem ac partis debilitatem, in eius alimentum ac ſubſtantiam conuertere nequit, in hanc ſubſtantiam mutare & formare, vero conſentaneum eſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Facilè cognoſcitur hoc tumoris genus. Ex læſa enim & contuſa ſeu vulnerata membrana caro mollis, fungoſa & pallida, cute non tecta, expullulat, & ſubitò incrementum magnum ſumit.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Malum hoc periculoſum eſt, & curatu difficile, ac niſi rectè tractetur, facilè in cancri naturam abit.

Curatio.

Curatio. Vniuerſalibus præmiſſis, quæ huius loci explicare non eſt, fungus ipſe tollendus, quod fit, vel medicamentis exſiccantibus, atque erodentibus, vel exciſione.

Medicamenta exſiccantia tutiora ſunt, quàm erodentia: cùm erodentibus materia facilè exaſperetur, & cancri naturam induat. Parantur autem talia ex radicibus ariſtolochiæ rotundæ, Iridis Florentinæ, angelicæ, acori veri, fol. ſabinæ, cardui bened. roriſmarini, plantagin. equiſeti, geranii, fl. roſ. rubr. maſtiche, thure, myrrha, tutia præpar. plumbo vſto, ſacch. ♄, lapide calaminari, cineribus ranarum & cancrorum.

Exſcinduntur autem vel ligatura, quæ fit filo ſerico aut alio forti, vel ferro. Vbi fungus vel ligatura vel ferro ſublatus, pulueres ex enumeratis medicamentis inſpergendi ſunt. Vide de hiſce operationibus Guilhelmum Fabricium, *locis alleg.* nimirum *Centur.* 3. *obſeru.* 1. & *Cent.* 5. *obſ.* 62.

CAPVT XL.

De Tumoribus malignis & venenatis, ac in ſpecie de Elephantiaſi.

ESt tandem tumorum ab humoribus oriundorum genus quoddam, quod malignitatem coniunctam habet. Inter quos primò occurrunt variolæ & morbilli. Verùm cùm de iis actum ſit, *de febrib. lib.* 4. *cap.* 12. hic nihil addimus, ſed Lectorem eò remittimus. Deinde Bubones & Carbunculi peſtilentes; de quibus cùm itidem *loco allegato, cap.* 6. actum ſit, hoc loco eo labore ſuperſedere poſſumus. Pertinent tertiùm huc tumores Venerei, de quibus ſuo loco inter morbos malignos agetur. Tandem Elephantiaſis, de qua ſolùm hoc loco agemus.

Quam Arabes Lepram vocant, Græcis Elephantiaſin nominari, *ſupra, capite* 28. dictum eſt. Appellatur autem Ἐλέφας, Ἐλεφαντίασις & Elephantia ab Elephante; ob ſimilitudinem, quam hic morbus habet cum Elephante, nimirum, vt nonnulli putant, quod eo morbo laborantes, magni, vt Elephantes, fiant; quæ inepta eſt notatio, cùm Elephantiaſi non maiores fiant (niſi quis non ad magnitudinem corporis Elephantiaſi laborantium, ſed morbi magnitudinem reſpiciat, quod ſcilicet ſicut inter quadrupeda maximum animal elephas eſt: ita inter morbos hic maximus & ferè inuictiſſimus exiſtit. De qua re Macer, *de virib. herbar, cap.* 15. ait: Elephantiaſis.

Eſt lepræ ſpecies, Elephantiaſiſque vocatur,
Quæ cunctis morbis maior ſic eſſe videtur,
Vt maior cunctis Elephas animantibus exſtat:)

vel quod malum in crura ſerpens, efficiat ea Elephantis ritu ferè rigida & æqualia: vel quod inter alios morbos vehemens ac validus ſit, velut Elephas: vel, quæ commodiſſima videtur explicatio, quod membra & cutis hoc morbo laborantium tumida, ſcabra, rugoſa, tuberoſa, & inæqualis, vt Elephantum, reddatur. Galenus, *de tumorib. cap.* 14. malum hoc, cùm incipit, etiam σατυριασμὸν nominari ſcribit, eò quod hoc morbo affectorum facies ſimilis reddatur Satyrorum dictorum faciei. Nam labia Elephantiaſi laborantium fiunt craſſa, naſúſque tumet, atque ideo depreſſus apparet, aures tabeſcunt, maxillæ rubore perfunduntur, in fronte hinc inde tumores quaſi quædam cornua appareant; quanquam alij ea etiam de cauſſa σατυριασμὸν hoc malum nominari cenſeant, quod in ortu huius mali ægri Satyrorum more ſunt valde libidinoſi. Aliam tamen & diuerſam ſimilitudinis rationem ex Archigene refert Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 120. quoniam videlicet malæ faciei iiſdem cum rubore attolluntur, & muſculis maxillaribus veluti conuulſionem patientibus mentum ipſum dilatatur; quemadmodum etiam ridentibus euenire ſolet, ſimilitudine quadam ad picturas Satyrorum, quos ἀπὸ τοῦ σκιρτᾶν Cœlius Rhodiginus, *Antiq. lect. lib.* 19. *cap.* 25. ita nominatos putat, quod ore hiante labiiſque diductis inſtar ridentium cantent & ludant. Nonnulli & tertiam appellationis huius cauſſam afferunt, nimirum quod Elephantiaſi laborantes Satyris in Venerem propenſione & libidine ſimiles ſint.

Λεοντίασις etiam appellatur, vel quod, vt Leo, inuictum hoc malum ſit, vel quod, vt eſt apud Aëtium, *tetrab.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 30. frons ægrorum cum tumore quodam laxior reddatur, ad ſimilitudinem pellis flexilis ſuperciliorum Leonis; vel quia hoc morbo affectorum anima ſpiritusve non ſecus ac leonum anhelitus, quemadmodum & excrementa, fœteant; vel quoniam hoc morbo laborantes turpiſſimam & terribilem faciem habeant, vt leonum inſtar terrorem ex improuiſo aſpicientibus incutiant. Noſtris appellatur hoc malum diui Lazari, quod Elephantiaci ita vlceribus ſcateant, ſicut Lazarus ille mendicus, cuius in hiſtoria Euangelica, *Luc.* 16. *cap.* fit mentio, vlceribus plenus fuit.

Graue autem hoc malum eſt, & veluti vniuerſalis ac totius corporis Cancer, vnde plura morborum genera complectitur. Adeſt enim primò magnitudo aucta, & tumor hinc inde in corpore, præcipuè in partibus externis, quarum etiam pulchritudo & figura hinc corrumpitur; adeſt etiam calida & ſicca intemperies, partes exulcerantur, & corrumpuntur, vt tandem decidant. Totam huius

mali ideam Celſus, *lib* 3. *cap.* 15. deſcribit ita: *Totum*, inquit, *corpus afficitur, ita vt oſſa quoque vitiari dicantur. Summæ partes corporis crebras maculas, crebróſque tumores habent. Rubor harum paulatim in atrum colorem conuertitur: Summa cutis inæqualiter craſſa, tenuis, dura, molliſque, quaſi ſquamis quibuſdam exaſperata, corpus emarceſſit, os, ſuræ, pedes intumeſcunt. Vbi vetus eſt morbus, digiti in manibus pedibúſque ſub tumore conduntur, febricula oritur, quæ facilè tot malis obrutum hominem conſumit.* A

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa continens eſt atra bilis, eíque malignitatis non expers, in totum corpus diffuſa. Diſputant autem de humoris huius atri generatione autores prolixè, & in varias ſententias abeunt. In eo B quidem omnes conſentiunt, ex aliorum humorum aduſtione hunc humorem generari; in eo verò diſſentiunt, ex quorum humorum aduſtione fiat. Auicennas, *tertia quarti, tract.* 3, *cap.* 1. omnes complexus videtur, dum quinque ſpecies huius humoris ponit. Prima eſt, quæ ex ſanguinis combuſtione fit; Secunda, quæ ex humore melancholico: Tertia, quæ à bilis amaræ aduſtione: quarta, quæ ex pituita combuſta fit: quinta, quæ ex chyli, craſſa, calida, & ad exuſtionem apta parte fiat, vt ex ſalſis carnibus, piſcibus, & ſimilibus. Verùm etſi negandum non ſit; aduſtionem humorum hic adeſſe, & ſalſos humores huius mali cauſſam eſſe: tamen cùm plurimi alij tumores & vlcera ex aduſtis humoribus C fiant: omnino ſpecifica hic cauſſa quærenda, quæ tamen explicari facilè non poteſt, ſed in occulta malignitate conſiſtit. Humor atris per omnes venas diffunditur, & ſine putredine febris inductiua per totum corpus diſpergitur & alimento miſcetur.

Ad huius autem humoris generationem, multa ſunt, quæ faciunt. Nonnulli à primo ortu morbi huius ſeminaria contrahunt, qui vel ex Elephantiacis parentibus nati ſunt, vel conceptu fluentibus menſibus vitioſis & corruptis, atque ad atram bilem declinantibus. Deinde etiam membrorum nutritioni dicatorum, putà Epatis & Lienis intemperies calida & ſicca, vnde ſanguis & humores adurun- D tur, inter mali huius cauſſas meritò numeratur. Præterea etiam facit huc vſus frequentior ciborum ſalſorum, acrium, craſſorum; aër itidem calidus & ſiccus, aut craſſus & nebuloſus: vnde in aliis regionibus frequentius hoc malum eſt, in aliis rarius. Scribit quidem Lucretius *lib.* 6.

Eſt Elephas morbus, qui propter flumina Nili
gignitur Ægypto in media, neque præterea vſquam:

verùm etſi frequentior ſit hic morbus eò loci, vt etiam Galenus, *lib.* 2. *ad Glauc. cap.* 10. teſtatur, dum ſcribit, in Alexandria, ob regionis feruorem, & victum incommodum incolarum, vt qui edant farinam elixatam, & lentem, & cochleas, & plura ſalſa, & carnes aſininas, & alia quædam, quæ craſſum melancholicum humorem generant, plures E Elephantiaco morbo corripi: tamen etiam in aliis regionibus reperitur. In Germania in quibuſdam regionibus frequentes ſunt Elephantiaci; in Hiſpania verò & Africa frequentiores; In Narbonenſi Gallia & Aquitania plures reperiuntur, quàm in reliqua Gallia. Plinius, *lib.* 27. *cap.* 1. ſcribit, Elephantiaſin ante Pompeji tempora non accidiſſe in Italia. Conſuetudo quoque & conuerſatio cum Elephantiacis huc pertinet. Inquinatur enim aër, qui inſpiratione attrahitur, ex membrorum fœtore & vitiata ſpiritus exhalatione. Vnde homines meritò auerſantur hoc malo laborantes, & ipſi etiam neceſſarij & domeſtici, ægrorum conuerſationem deuitant, eadémque de cauſſa ex conſortio hominum ſeparantur, & ad loca aprica, in quibus & ipſi commodius & ſine aliorum periculo viuant, amandantur. Inprimis autem contagioſius eſt coitus cum leproſo aut leproſa, aut cum ea, quæ antea cum leproſo rem habuit. Ad eaſdem cauſſas pertinet etiam melancholicarum excretionum retentio, vt menſium, hæmorrhoidum ſuppreſſio, vlcerum diuturniorum exiccatio. Humor enim talis, ſi diu in corpore detineatur, indies pejor euadit, tandémque malignitatem hanc acquirit; & in corpore retentus in venas reſtagnat, ſanguiniſque maſſam inficit. Apprehendit præterea hoc malum frequentius viros quàm fœminas, atque inter hos illos magis, qui craſſum ac viſcoſum, ad atram bilem tendentem ſanguinem habent, & qui victu craſſo atque inordinato vtuntur.

Signa Diagnoſtica.

Quantum autem ſigna attinet huius mali, etſi aliqua ex Celſo antè enumerata ſint: Integram tamen ſignorum & Symptomatum hiſtoriam enumerare vtile eſt. Itáque vbi imminet hoc malum, adeſt ſegnities, ſpiratio tarda & difficilis, motus difficilis, aſſidua alui conſtrictio, vrinæ veluti iumentorum lotia, reſpiratio tarda, fœtida, raucitas in-ſuper. Vbi malum iam ad cutem progreſſum fuerit, calor natiuus & floridus in facie mutatur, rubræ ſubliuidæque puſtulæ oriuntur, malæ craſſiores fiunt & mentum, ſub lingua venæ varicoſæ fiunt ac nigreſcunt, pili defluunt, adeſt ſitis ingens, oriſque ſiccitas diurna & nocturna. Signa.

Sunt autem, vt aliorum morborum, ita etiam huius mali quædam tempora: Principium, cum vitioſus humor & malignitas adhuc viſcera obſidet; Incrementum, quando malum iam foris ſe prodit, & ſymptomata indies augentur; Status, cùm membra exulcerantur, & iam tota ſymptomatum ſyndrome apparet, quam mox ſubiungemus. Primò oculi apparent exactè rotundi, & obtutus eorum fixus eſt ac immobilis, quod accidit ob adipis conſumptionem & muſculorum extenuationem, palpebræ & aures contrahuntur; ſupercilia decidunt, naſus intumeſcit extra, & ſimus redditur, ob humoris affluxum, & intus conſtringitur, vnde meatus comprimitur & reſpiratio impeditur, vt quaſi per nares loqui videantur; color faciei eſt liuidus, aſpectus terribilis; tubercula & puſtulæ rubræ apparent ſub ſuperciliis, circa aures, variiſque in facie locis, nodique inſtar granorum duri ac rotundi; labra fiunt craſſa, oſſa iuxta aures prominent, pili capitis decidunt, & ſi euelluntur, pars albæ cutis ſimul euellitur, quod certiſſimum eſt lepræ ſignum. Prodit & ſe hoc malum in aliis partibus: venæ ſub lingua intumeſcunt & nigricant, ac glandulæ linguæ circumjacentes tumores rotundos habent, inſtar ſcrofularum quæ ſuibus accidunt. Anhelitus fœtet, vox eſt rauca, clangoſa & obſcura, ob pulmones & partes reſpirationi inſeruientes, craſſis & aduſtis humoribus obſitas, & arteriæ ſiccitatem atque aſperitatem. In manibus muſculi extenuantur, præcipuè inter pollicem & indicem, cum illi muſculi naturaliter in montoſum ac manifeſtum tumorem attollantur, ipſorum depreſſio ac emaciatio, quæ fit ob alimenti defectum, in ipſis manifeſtior eſt. Vngues finduntur: Stupor adeſt & ἀναισθησία in tibiis & pedum ſuris, ita vt quamuis acubus ibi pungantur, non ſentiant, ob materiam vitioſam partem opplentem & ſpirituum acceſſum prohibentem. Idem incidum etiam in digitis manuum & pedum euenit, in quibus etiam frigiditas, ſenſúſque priuatio quædam percipitur: interdum etiam ille ſtupor & dormitatio, vti appellant, toti cuti, inter iſtos digitos, vſque ad brachium

accidit, & à pede ſe extendit vſque ad genua & coxas imò per vniuerſum corpus ſenſus in Elephantiacis imminuitur. Nerui enim & poti omnes à craſſitie humorum obſtructi & occluſi ſpiritui animali tranſitum non concedunt. Sub cute in quibuſdam locis ſentitur formicatio, ac ſi vrtice afficarentur, ac titillationes, quaſi vermes ibi reperent, ob fumos & vapores aduſtos ſub cute aſcendentes. Cutis ipſa tota eſt vnctuoſa, vt aqua ei affuſa vix hæreat, ob adipis ſub cute liquationem, & excrementorum pinguium in eam effuſionem. Quibus alii & alia ſigna addunt. Iubent accipere aliquot grana ſalis, & ſuper ſanguinem proiicere, quod ſi ſanguis ſit infectus, ſtatim reſoluitur ſal, ſi non infectus, non reſoluitur. Iubent etiam ſanguinem infundere in aq. limpidiſſimam, ſi inſuper natauerit, corruptus eſt, ſi fundum petat, non eſt corruptus. Alii ſanguinem in panno lineo poſitum abluunt. Si enim dum nigricantia quædam, aſpera, & arenoſa quaſi corpora appareant, arguit Lepram. Verum ſunt & alia ſigna, nihilque ferè incommodi eſt, quod non huic maior coniungatur, in quo nihil fere intus & extra ſanum eſt. Sed tamen præcipuè facies conſideranda, nulluſque facilè leproſus, iudicandus, niſi faciei figura corrumpatur. Et cùm in quibuſdam Rebuſpubl. annua inſtituatur Elephantiacorum examinatio, atque illæ propriæ Medici partes ſint, danda ei opera eſt, & magna cautio adhibenda, ne imprudentia & præcipitato iudicio eos in exilium trudat, qui hoc malo infecti non ſunt, aut eos, qui infecti ſunt, cum ſanis magno periculo conuerſari permittat. Quod adſequetur, ſi ſigna ſupra enumerata omnia in conſpectu habuerit, & quæ propria & inſeparabilia ex iis, quæ vero cum aliis morbis communia ſint, perpenderit. In quorum examinatione diligentem operam præſtitit Franciſcus Valeriola, *in enarrat. med. lib. 6. enarrat. 5.* qui locus videri poteſt.

Non prætereundum hîc & illud, quod habet Marcellus Donatus, *hiſtor. med. memorabil. lib. 1. cap. 4.* è quo quanta ſit ſanguinis corruptio in leproſis, occaſio cogitandi dari poteſt. *Annibal*, inquit, *Pedemontanus; Phrygio, cùm per biennium incurabili lepra vexaretur, pleuritide correptus fuit, cui ſectâ venâ hoc mirandum accidit: Aqua calida vrnæ menſuram excedens, in quam ſanguis ad Vnc. vi. pondus fluxit, cum deſerbuiſſet, haud ſecus ab ipſo denſata eſt, quam ſi aqua lac, ſanguis verò coagulum eſſet, ita vt conſiſtentia coagulato lacti perſimilis videretur, colorem verò proprium referret, cuius ne gutta quidem inconcreta ſeorſim ab alio reperiri potuit.* Cauſſam huius rei refert autor citatus in craſſitiem & lentorem ſanguinis, qui aquæ permiſtus vtriuſque actuali caliditate, diſtributioni in miſtione opitulante, cum deſerbuiſſet, coagulationi occaſionem præbuerit. Idem & hic accidiſſe putat, quod euenit, cùm reſciſſæ pellium partes ad glutinum parandum in aqua coquuntur. Vbi enim refrigetatur illa aqua, ſtatim cogitur, ob ſucci lentorem & viſciditatem; quod etiam accidit in eduliis, quæ ex pedibus animalium parantur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Ex quo patet, malum hoc eſſe grauiſſimum ac difficile, & reuera non niſi incipiens & initio curam recipere, quanquam cum difficultate. Confirmata enim & inueterata Elephantiaſis curationem planè reſpuit. Si enim Cancer, qui particularis ſaltem morbus eſt, curam non recipit, multo minus curationem recipiet Elephantiaſis, qui vniuerſalis totius corporis cancer eſt, vixque vllum repertum eſt remedium, quod mali huius magnitudinem ſuperare poſſit.

2. Morbus nimirum ipſe magnus eſt, magna humorum corruptorum copia, & ſummus in corpore ardor, tantus ſcilicet, vt ſi quis breui temporis ſpacio pomum recens contineat, illud corrugetur & areſcat, ac ſi aliquot dierum æſtu exiccatum fuiſſet. Et ipſa illa malignitas diu iam radices egit. Nam tardius ſe prodit hoc malum, neque ante quam malignitas humorum viſcera obſederit ac corruperit. Virtus contra debilis eſt, vt ex actionibus omnium facultatum læſis ſatis apparet.

3. Quapropter quemadmodum perfectè à malo eiuſque diuturnitate victis fruſtra manus adhibemus: ita abſtinere ab iis, qui eiuſmodi affectione corripi & tentari videntur, plane eſt hominum deſperantium. Humanum enim vt Aëtius, *tetr. 4 ſerm. 1. cap. 121.* ſcribit, & plenum beniuolentiæ ſignum eſt, in extremis malis etiam vſque ad experimenta venire, ad difficultatem affectionis compeſcendam.

Curatio.

Curatio. Curationem quod attinet, in recenti adhuc Elephantiaſi curandâ, ante omnia neceſſarium eſt, vt vitioſi humores è corpore tollantur: quod tamen fruſtra tentabitur, niſi prius etiam diæta talis inſtituatur, qua non plures vitioſi humores colligantur ſed potius vitium, quod eſt in humoribus & corpore, emendetur. Faciunt id refrigerantia & humectantia, contraria nimium intemperiei præter naturam quæ eſt calida & ſicca. Sorbitiones conueniunt, quæ temperari poterunt *acetoſa, bugloſſ. borrag.* quibus etiam, vt & aliis cibis, admiſceri poterit C. C. quod peculiarem vim eam malignitatem oppugnandi habet. Cibi ſint boni ſucci & coctu faciles, carnes elixæ potius, quam aſſæ, aut ſi aſſæ ſint, adhibeantur condimenta, vt & aliàs, ex *acetoſa, l. eruca, ſucco citri, granatorum, aceto roſarum capparibus.* Inprimis commendatur *cremor hordei*, cum *lacte amygd. dulcium.* Vitentur contra ſalſa ac ſale & fumo indurata, frixa, aduſta, aromatica, piſa, fabæ, cœpæ, allium, ſinapi, carnes leporinæ, ceruinæ, bubulæ, ſuillæ, piſces, quæ carnem lentam & viſcoſam habent, & omnia quæ humorem craſſum melancholicum, & aduſtum generant. Et cùm ægri ſubinde ſitiant, à vino verò caliditas & ſiccitas augeatur, vinum merum hîc nocet; à cereuiſia verò plerumque humores craſſi generantur. Ideoque alium potum quibus quotidie ſine incommodo vti poſſint, excogitare neceſſarium eſt. In quo genere primas obtinet pomaceum, ſeu potus è ſucco malorum dulcium maturorum, ac deinde bene defæcatus. Hic enim potus non ſolum Elephantiacis, ſed etiam melancholicis & hypochondriacis, aliiſque quibus iecur & meſenterium morbo cauſſam præbent, vtiliſſimus eſt. Humorem enim melancholicum temperat, eius vapores diſcutit, cor recreat, & lætitiam generat, viſcerumque ſiccitatem temperat, ac bonum alimentum præbet. Alius potus qui omnibus calidis naturis & morbis vtilis eſt, modo ventriculus ferat, hoc modo parari poteſt:

℞. *aq. puræ* ℔. vj. *ſacchari* ℥. vi. *ſ. ſucci limon. aut citri* ℥. iii.

Prout ægri ventriculus, caloris robur, & ſapor exigit, *ſantali citrini* ℈. ii. bulliant parum, poſtea adde *cinam.* ℈. i. Colentur.

Tenuioris fortunæ homines ptiſanam vel hordeum decoctum cum ſemine fœniculi vſurpare poſſint. Efficacior potus eſt talis.

℞. *acetoſæ, calendulæ, vlmariæ* an. P. i. *pimpinell.* Drach. ii. *raſur. eboris* C. C. an. Drach. i. *paſſular. mundatar.* Vnc. ii. *glycyrrh. raſæ* Vnc. i. *hordei* ℔. i.

Coq. in aqu. ℔. viii. ad duarum conſumtion. Colat. condiatur *Sir.* vel *Iullepo violarum.*

Vel ℞. *rad. cichor.* ℥. i. *vuar. paſſar.* ℥. iii. *glycyrr.*

roſ. ℥ ß. *C. C. ſem. fœnic.* an. ℈. i. Coq. in aq. ℔. viii. ad tertias ferè Colatura condiatur *Sir. violaceo.* Deinde prout opus eſt vena ſecetur, corpuſque purgetur, pro ratione circumſtantiarum, V. g.

℞. *Caſſiæ* ℥. i. *elect. diacathol.* ℈. ii. *ſem. fœn.* ʒ. ß. Cum *ſacch.* F. Bolus.

Vel ℞. *El. diacathol.* ℥. ß. *confect. Hamech.* ℈. i. vel ℈. ii. *conſeru. borrag.* ℈. ß. *ſacchar.* q. ſ. F. Bolus.

℞. *Rad. cichor. ſcorzon.* an. ℈. iii. *acetoſ. borrag. bugloſſ. fumar. ſcolopendr.* an. P. i. *flor. cordial.* P. ii. *ſem. 4. frig. maior. fœnic.* an. ℈. ß *fol. ſenæ el.* ℥ ß. *polypod. quern. epithymi* an. ℈. ii. *paſſul. mundatar.* ℥ ß. Coq. in ſ. q. *aq. ſimpl.* In colaturæ ℥. iv. Sem. infundatur *rhabarb.* ℈. i. Sem. *cinamomi* ℈. Sem. Colaturæ expreſſæ adde *ſir. de fumar. borrag.* an. Vnc. Sem. Miſc.

Vel ℞. *rad. cichor. rhabarb. monach. helenii.* an. ℥ Sem. *acetoſæ, fumar. ſcabioſ. bugloſſ. capill.* ♀ an. M. i. *flor. borrag. bugloſſ.* an. M. Sem. *glycyrrhizæ raſæ, paſſul. mundatar.* an. Drach. vi. Coq. in ſuffic. q. aq. ſ.

Colaturæ ℞. ℔. ii. Infundantur in ea *fol. ſenæ polypod. q.* an. ℥. i. *cortic. ellebori nigri* ℥. Sem. *ſem. fœnic. aniſi*, an. ℈. ii. *citri* ℈. i. *epithymi* ℈. v. *cinam.* ℈. i.

Poſtea leniter ebulliant & colentur, & cum ſaccharo dulcorentur, de quo ſumat æger ſingulis vel alternis diebus Vnc. ii. vel iii. cum iure pulli. Vel aliæ præparationes & purgat. inſtituendæ, ex *ſero lactis, fumaria, ſcolopendr. capillis* ♀, *borrag. bugloſſo, violis, cichorio, endiuia, acetoſa, ſcabioſa, thymo, ſcordio, glycyrrhiza, oxylapatho &c.* Ex *epithymo, polypodio, fol. ſenæ, helleboro nigro &c.* Sunt autem purgantia & præparantia ſæpius repetenda neque vnico aut altero digeſtiuo aut purgatione malum tam contumax vincitur.

Sunt autem etiam interea medicamenta vſurpanda cardiaca, & malignitatem extinguentia, vt

℞. *conſ. bugloſſ. borrag. tunicis, viol. nimphææ roſar.* an. ℈. ii. *fol. auri* iii. vel iv. vel etiam prima *C. C. præparat.* ℈. i. *theriacæ opt.* ʒ. iv. *Sir. è pomis vel borrag.* q. ſ. F. Elect.

Vel ℞. *conſ. flor. borrag. bugloſſ. roſar.* an. Vnc. i. Sem. *ſpec. diarhod. abb. theriacæ, opt.* an. Drach. ii.

Cum *Sir. de pomis* F. Elect. de quo æger ſingulis diebus manè ad quantitatem nucis iuglandis ſumat, & ſingulis ſeptimanis bis vel ter, mox aſſumto Electuario, deſcendat in labrum aqu. dulci plenum, in quo ſedeat hora i. Balneum autem ita temperatum ſit, vt neque poſt egreſſum e balneo, nec in ipſo balneo ſudor cieatur. Si enim ſudor moueatur, iam calidius balneum eſſe indicio eſt. Plerique ægros mox ad naturales & minerales aquas amandant. Verùm cùm valdè ſiccent, ſæpe plus nocumenti, maximè in principio morbi, vbi calor & ſiccitas adhuc vigent, inde oritur. Commodius eſt aq. dulcis balneum, quod ſiccitatem temperat, excrementa diſcutit, & cutem lauat. Poſt balneum tali vel ſimili medicamento corpus inungatur.

℞. *ſucci ſolani, ſcabioſ.* an. ℥. i. *rad. lapathi acuti* ℈. vi. *aceti roſ.* ℥. i. *rad. helen. pimpinell.* an. ℥. Sem *ol. roſ.* ℥. iv. *cortic. hellebori nigri in petia ligat.* ℈. iii. Coq. ferè ad ſuccor. conſumt. Poſtea abiecto helleboro nigro.

℞. *butyri rec.* ℥ i. ß. *pingued. viperæ* vel ſi non habeatur, *theriac.* ℥. i. *plumbi vſti* ℥. ß. *lithargyri, ceruſſæ*, an. ℈. ii. *thuris* ℈. i. Sem. *ſtyrac. calamit.* an. ʒ. ii.

Miſc. & cum *ſucco limon.* in mortario plumbeo A piſtillo plumbeo agitentur, donec hi in vnti formam acquirant.

Poſt balneum hoc remedio, quod nonnulli pro ſecreto habent, vtantur. *Milui* depilati, ac abſciſſis ei caput & pedes ac viſceribus exemtis in olla noua comburunt, & de puluere illo aliquid in liquore quodam exhibent, carnes verò in tres partes diuiſas, tribus continuis diebus comedendas exhibent.

Solenander ſe hoc felici ſucceſſu vſum eſſe ſcribit: Accipit duas aut tres *viperas*, aut ſi haberi non poſſint, alios ſerpentes, & viuos diſſecat, atque adiecto hordeo multo in aqu. coquit, donec hordeum crepet. Hordeo illo & ipſa etiam carne ſerpentum pullos gallinaceos multos alit, nullumque aliud iis alimentum præbet, quo vbi aliquot dies nutriti fuerint, implumes euadunt, & tandem rurſum plumis

B veſtiuntur. Hac poſtea carne & iuſculis paulatim ægrum alit. Et vſitatum fuit antiquis remedium, ex viperis. Corpore enim purgato, vere potiſſimum, receperunt viperas, & cauda ac capite abſciſſis, ac cute abiecta, carnes ægris comedendas dederunt. Verum monet Iulius Palmarius, Fernelium quamuis diligentiſſimè ſtuduiſſet, aliquos viperarum vſu reſtituere, nunquam tamen in totâ vita voti compotem factum eſſe. Huius monitu etiam ipſe Palmarius viperas aliter paratas, & ipſam etiam Theriacam exexhibuit, ſed nullo ſucceſſu. Etſi enim per initia prodeſſe videatur hoc remedii genus: tamen ſaltem Elephanticum virus eo in cutem detrudi, atque omnia ſymptomata ſic exaſperari ſcribit vt aucta putredine membratim quaſi dilacerentur. Verum cum an-

C tiqui valdè commendarint vſum viperarum, & eundem etiam recentiores prædicent, hac in re experientia conſulenda.

Antiqui quoque caſtratione loco remedii vſi fuerunt, & multos hoc modo ſanatos eſſe ſcriptum reliquerunt, quod ideo exiſtimat fieri Valeſcus de Tarantâ, quod cum Lepra ſit nimia ſiccitas, per teſtium ablationem corpus humectetur, & quaſi effœminetur, ac humiditas retineatur.

Atque vt hæc concludamus, vna Elephantia, vt ſcribit Palmarius, præ aliis, morbis longis, remediorum varietate & viciſſitudine gaudet. Suntque in hoc affectu, ſi quo in alio, ab omnibus ferè remediis induciæ quædam & intermiſſio ſæpe ægro conceden-

D da, deinde eadem repetenda, & noua addenda; cùm vix vnquam conualeſcat, qui in vnico remedio, quamlibet generoſo, ſpem ſalutis collocat. Iulius Palmarius magnam ſpem ponit in *Hydrargyro*, quod neque viperis, nec Theriaca, neque ferro, neque igne hic minus valere ſcribit. Verùm cùm omnia hic ponere longioris operæ foret, & plura talia idem Palmarius, *lib. de Elephantiaſi*, annotauerit; multa etiam collegerit Aëtius, *tetrab. 4. ſer. 1. cap. 121. & ſeqq.* plura quoque in *Roſa Anglica*, apud Foreſtum, atque alios habeantur, & mira quoque multa de Elephantiaſi collegit Schenckius, *libro 6. obſeruat.* Autores iſtos conſulere licet. Hiſtoriam fœminæ leproſæ, quam auro potabili exuberato ſupra ſphæram exaltato, quod ita vocat; nec reductili, & Antimonio Alexand. Suchtenii curauerit, recenſet

E Petrus Palmarius, *in lapid. Philoſophico dogmaticorum, capite 34.*

CAPVT XLI.

De Tumore flatulento.

ATque ita hactenus Tumores omnes à [illegible] humoribus oriundos explicauimus: proximum [illegible] eſt, vt de tumoribus à flatibus ortis dicamus. Peculiares enim a Flatibus ſeu ſpiritu flatulento tumores oriuntur, quos Græci [illegible] & [illegible], & ἐμφυσήματα, Latini Inflationes appellant. Duplici autem modo, vt Galenus, 4. *de rat. vict. in acut. comm. text.* 21. docet, generatur, collecto ſpiritu flatulento in quibuſdam cauitatibus vel ſenſui expoſitis, vel ratione contemplabilibus. Per cauitates autem ratione contemplabiles, vt idem explicat, 2. *ad Glauc. cap.* 5. intelligit ipſos ſimilarium poros atque interpoſita ſimilaribus ſpatiola.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa proxima & coniuncta huius tumoris eſt flatus, vel ſpiritus flatulentus. Gignitur autem ille a calore debili, vt Galenus, 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 4. ſcribit, imbecilloque. Etenim vt abſolutum frigus vaporem haudquaquam excitat: ſic vehemens calor vaporem diſcutit. Materiam flatibus præbet humor craſſus, pituitoſus, vel melancholicus. Eandem præbent & cibi ac potus flatulenti, aër frigidus, humidus, nebuloſus, vita otioſa, euacuationes ſuppreſſæ. Facit etiam ad flatuum cumulationem partis denſitas, quæ vapores tranſpirare non ſinit.

Differentiæ.

Differentiæ. Sunt autem tumorum flatulentorum plures differentiæ, pro partium affectarum inprimis ratione, dum interdum ſub cute & circa membranas muſculorum flatus colliguntur, interdum in membranis viſcerum, interdum in ipſis viſcerum cauitatibus, ventriculi, vteri, abdominis, ſcroti.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Flatulentus tumor cognoſcitur, quod pars quidem in molem nunc maiorem, nunc minorem attollitur, ſæpe etiam ex diſtenſione dolor excitatur, in partibus tamen nulla grauitas ſentitur; & niſi [illegible] tate aliqua flatus concludatur, vix vno in loco flatus perſiſtit, ſed hinc inde vagatur. Si digito tumor premi poteſt, foueam nullam relinquit, ſed vel prementi digito tumor renititur, vel flatus aliò migrat, & ſi manu percutiatur, ſonitum inſtar tympani edit, & quò maior eſt cauitas, in qua flatus continetur, eò ſonus maior eſt.

Differt Emphyſema ab Oedemate, quod Oedematis cauſſa ſemper in poris & ſpaciis partium ratione contemplabilibus hæret; Emphyſematis verò cauſſa ſæpe in cauitate aliqua colligitur. Et licet interdum etiam flatulentus ille ſpiritus per minima partium interſtitia diſperſus eſt: tamen, vt dictum, œdemata preſſa foueam relinquunt; emphyſemata verò in foueam non concauantur: œdemata quoque, ſi manu percutiantur, ſonum non edunt, quod faciunt Emphyſemata.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Flatulenti tumores ſi ſint parui, & à cauſſa pertinaci non foueantur, periculo carent.

2. Si flatulentus tumor ſit magnus, magnam caloris debilitatem arguit, & materiæ multitudinem: ideoque periculoſior & contumacior eſt.

3. Si flatulenta materia in muſculis detineatur, curatu eſt difficilis; cum in omnes ferè muſculi partes ſpiritus diſpergatur, conſtringatur, & intercludatur ab ambientibus membranis, pluribuſque aliis corpuſculis vſque ad cutem protenſis, vt Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 3. *cap.* 2. ſcribit.

Curatio.

Flatus, qui partem diſtendit, tollendus, & ne generetur, & ad partem confluat, prohibendum: & dolor, ſi quis adſit, mitigandus. Ideoque [illegible] inſtituenda, quæ ad flatuum generationem [illegible]; materia, è qua flatus generatur, euacuanda, & partis, quæ flatum generat, calor roborandus & [illegible], de quo locis, qui mox allegabuntur, pluribus dictum.

Flatus diſcutiunt calida & ſicca, qualia ſunt, *ſemen carui, cumini, aniſi, fœniculi, dauci, milii, baccæ iuniperi, lauri, chamæmelum, anethum, ruta, calamintha, maiorana.*

Vt ℞. *ſem. carui, fœniculi, cumini*, an ℥. j. *rutæ, calaminthæ, fl. chamæmel.* an. M. 1. ß. *ſem. milii* ℥. iij. F. Sacculus vnus vel duo, qui vino calente [illegible], & per vices imponantur.

Vel ℞. *rutæ, betonicæ*, an. M. j. *parietariæ* M. ß. Coq. in [illegible] ad [illegible] & [illegible]. Contuſis adde *puluer. fl. chamæmeli, farinæ* [illegible] an. ℥ ij. Coq. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *ol. rutacei, anethini, chamæmelini* an. ℥. j. *deſtill. carui, fœniculi,* [illegible] an. ʒ. ß. *ceræ parum.* F. Vnguentum.

CAPVT XLII.

De Tumoribus à partibus ſolidis aliò procidentibus vel incumbentibus in genere.

REſtat vltimum tumorum genus, quod partes ſolidæ & vincentes excitant. Hæ enim ſi extra [illegible] alium locum procidant vel incumbant, [illegible] [illegible] ac [illegible] cutem [illegible], & ita tumorem excitant. Faciunt autem hoc primùm oſſa. Etenim ſi hæc vel in luxatione [illegible] ſedibus [illegible] dant, vel ſi fracta ſitum mutent, partem incumbentem in tumorem attollunt. Verùm vt de tumoribus [illegible] aliquid in ſpecie dicatur, opus non eſt. [illegible] à luxatione & fracturis pendent, [illegible] cognoſcuntur, iiſque curatis [illegible].

Pertinet huc etiam gibboſitas, de qua *lib.* 2. *Pract. part.* 2. *cap.* 21. actum.

Peculiaris etiam tumoris ab oſſibus orti fit mentio à Galeno, *lib. de tumoribus, cap.* 14. & 15. & 14. *meth. med. cap.* 17. quem [illegible] nominat, exoſtoſin dicere poſſes, oſſium nimium in temporibus præcipuè & aliis partibus eminentias: quæ cùm ad nodos & [illegible], ſupra, *cap.* 18. propoſitos tumores referri poſſint; de iis vt hoc loco aliquid addatur, opus non eſt.

Deinde à partibus mollibus ſuo loco motis & procidentibus, tumores excitantur. Huc pertinet tumorum genus; quod vuæ procidentia excitat, de quo *lib.* 1. *part.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 25. actum: Hernia inteſtinorum, de qua *lib.* 3. *part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 6. & hernia vmbilicalis, de qua, *ibid. part.* 1. [illegible] *cap.* 2. actum: Vterina procidentia, & hernia, de qua *lib.* 4. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 16. & 17. dictum.

Duo ſaltem adhuc reſtant tumorum genera à partibus vaſculis orta; alterum ab arteriis, alterum à venis; quorum illud Aneurisma, hoc varicum nomine appellatur, quos tum [illegible] duobus capitibus explicabimus, & iis Tractatum de tumoribus concludemus.

CAPVT XLIII.

De Aneuriſmate.

Aneuriſma. ἈΝεύρισμα, ſic dictum non ἀπὸ τοῦ νεύρου, ſed ἀπὸ τοῦ ἀνὰ καὶ εὐρύνειν, quod eſt ſupra dilatare; quod vocabulum & Latini retinent, cùm alio deſtituantur, (quæ enim Arabum interpretes vſurpant, qualia ſunt Hyphoriſma, Emboriſma, Emboriſmus, Aporiſma, à Græco vocabulo corrupto ortum habent,) tumorem eſſe ab arteria p. n. affecta ortum, extra dubium eſt. Quanquam enim Autor definitionum Medicarum Aneuriſma eſſe dicit venoſi vaſculi relaxationem: tamen proculdubio venoſum pro arterioſo tunc ſumitur; cùm notiſſimum ſit, Veteres arterias ſæpe venas appellaſſe.

Quid autem ſit Aneuriſma, & ex qua cauſſa oriatur, non ita planum. Galenus quidem, *de tumorib. cap. 11.* ita de Aneuriſmate ſcribit: *Ore autem in arteria facto, affectio aneuriſma appellatur. Fit autem vulnerata ea, cum ad cicatricem deuenerit, quæ ei adiacet cutis manet verò arteriæ vlcus, ea neque conglutinata, neque ad cicatricem ſimul perducta, neque à carne obſtructa.* Et *5. meth. med. cap. 7.* ſemptum reliquit: *Niſi produita caro prius locum, qui circa præciſam arteriam eſt, impleuerit, ſed locus vacuus aliquis ſuperfuerit, vtique aneuriſma vocatum ſequitur.* Eandem ſententiam Græci alij ſequuntur. Ita enim de aneuriſmate ſcribit Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 3. cap. 10. Aneuriſma in qualibet corporis parte fit, ſed in gutture frequentius, vbi tumorem Bronchocelem appellatum producit. Accidit ſæpiſſimè mulieribus in partu, propter violentam ſpiritus detentionem: ſed & in capite circa arteriarum locos, & in reliquo corpore, vbi arteriæ vulnerantur: ſicut quando imperiti Medici venam cubiti ſecturi, ſimul ſubiectam arteriam diſſecant.* Idem Paulus, *lib. 4. cap. 7.* docet.

Eandem ſententiam à Græcis mutuatus eſt Auicenna, dum *quarta quarti, tract. 2. cap. 16.* ſcribit: *Et quando non deſuper coarctatur locus arteriæ poſt ſolutionem continuitatis eius, & inuenit vacuitatem, peruenit res ad Emboriſmum, quod nominatur mater ſanguinis.* Et poſtea: *Et multoties quidem non incarnatur arteria, & incarnatur illud, quod continet arteriam, & coarctatur ſuper eam. Quare ſanguis non poteſt facere curſum ſuperfluum, imò egreditur ex eo aliquid vſque ad fines cutis, quantitate, quam capit. & quando cum facilitate comprimitur, redit & occultatur, ſicut accidit rupturæ.*

Quam ſententiam poſteriores plerique Medici ſequuntur. Imò Platerus, qui aliàs in examinandis Veterum opinionibus liber eſſe ſolet, ſcribit, non ſolum ex dilatatione arteriæ, clauſa adhuc & integra ea manente; aneuriſma oriri, ſed frequentius, ſi non ſemper, ſi in exterioribus fiat, ab illius apertura manifeſta aliqua procedere. Tunc enim ſanguinem tenuem & ſpirituoſum ex arteria erumpentem ſub cutem eam in tumorum attollere, illicque ſinum ſibi formare, inque arteria eo ferè modo, ſicut naturaliter in ſinus craſſæ cerebri membranæ arteriæ ſeſe exonerare ſolent, hîc præternaturaliter ſanguinem cum ſpiritu in illius diaſtole effundendo, & in ſyſtole rurſum in ſe rapiendo pulſationem hanc in hoc tumore efficere.

Verùm opinionem hanc nunquam probare potui, ideoque eam iam anno 1606. cùm Galeni libellum de tumoribus interpretarer, reieci aliámque propoſui, quam etiam ex prælectionibus illis, tractatui *de Inſpectione vulnerum* inſeruit Clariſſ. Dn. D. Bernardus Sueuus. Etenim ſi ex ſanguinis arterioſi ſub cutem effuſione fieret aneuriſma, certè ſanguis ille in latum & longum & circumcirca ſeſe diffunderet, cutémque alieno colore tingeret: Sicut id fieri videmus in contuſionibus & Venæſectione minus rectè peracta, quando vena vel tota pertunditur, aut vulnus venæ ob ſanguinis impetum non rectè clauditur. Tunc enim ſanguis ſub cute ſæpe ad extremam vſque manum effunditur, & cutis colore rubro, viridi, flauo tingitur. Id quod multò magis arteria aperta fieri deberet; cùm ſanguis arterioſus ſit tenuior, & maiore cum impetu effluat: quod tamen non accidit in aneuriſmate, in quo tumor ille ſuis limitibus, & quaſi in veſica continetur, neque cutis alieno colore tingitur. Deinde ſi ex ſanguine ſub cutem effuſo fieret aneuriſma, progreſſu temporis in loco alieno conſiſtens putreſceret, vt in Ecchymomate fieri ſolet, vt ſupra *cap. 17.* diximus.

Antonius Saporta equidem, *lib. 1. de tumoribus præter naturam cap. 43.* ſoluere has obiectiones conatur, dum ſcribit: *Sanguis ſi omnino ſua propria vaſa relinquat, & in magnum vel ſenſilem ventrem ſe rejiciat ab influentis caloris influxu deſtitutus, neceſſariò putreſcet: ſed in aneuriſmate, quod ab aperta arteria fit, non ita ab illius calore, & à reliquo, qui in ipſa continetur, ſanguine, eſt abalienatus, vt ipſius natiuus calor & color pereat, neque in amplum ventrem eſt expulſus, vt putreſcat. Fouetur enim à vitali ſpiritu in arteria contento, cum ipſius materia adhuc ſit continuus. Nam quamuis diuiſa ſit arteria, & ſanguis tumorem faciens egrediatur, non tamen, continua exiſtente, quæ arteriam tegit, carne & cute, in amplum ſpatium ſemper ſe ita inſinuat, vt putreſcat, & à naturæ legibus deſtituatur.* Verùm hoc modo antiquos ab huiuſce obiectionibus non liberat. Etenim ſi à ſpiritu vitali & calore arteriæ ſanguis, qui effluxit, foueri poteſt, cur non idem etiam fit, ſi vena pertunditur, ſanguiſque, vena nondum conſolidata, effluit? Neque ſolùm ſanguis, vbi in magnam & ſenſilem cauitatem effunditur, putreſcit, ſed etiam vbi ſub cutem effunditur. Præterea, vt diximus, ſanguis iſte arterioſus, non circumcirca, vt venoſus, effunditur, quod tamen multo magis facere deberet, cum ſit tenuior & ſpirituoſior. Neque enim ſufficit, quod Platerus ſcribit, ſanguinem ſub cute ſibi ſinum formare, inſtar eorum, in quos ſe arteriæ in craſſa cerebri mēbrana inſinuant, cutémque ſanguini extra arteriam effuſo eſſe illi loco arteriæ, & ſanguinem citra corruptionem in arteriam remeare poſſe. Etenim ſinus illi à natura facti ſunt, membranisque exactè clauſi, vt nihil omnino ex iis effluere poſſit. Tandem verò ſinum ſanguis arterioſus ſibi nullo modo formare poteſt, ſed vbi ex arteria excidit, vndequaque ſeſe diffundit, & cum ſub cute omnia ſint εὔπορα, facilè, quò via aperta eſt, in vicinas partes erumpit, quod & ſanguinem venoſum, qui craſſior eſt, facere videmus, ſanguiſque ille in alieno loco putreſcit. Quod vel hiſtoria illa, quam Antonius Saporta, *de tumorib. præter natur. lib. 1. cap. 43.* pro aneuriſmate venditat, oſtendit. Neque enim morbus ille, quem deſcribit, aneuriſma fuit, ſed ſanguinis arterioſi ex ruptura arteriæ in vicina loca effuſio, & corruptio. Ita autem ille: *Cùm Ioannes Fabri acutiſſimus & ſedulus Palatij Monſpelienſis Scriba, præcipuam iuuentutis partem in comeſſationibus, frequenti atque intempeſtiuo meracioris vini potu tranſegiſſet, cœpit circiter quinquageſimum ætatis annum ægre reſpirare, & cordis moleſtiſſima palpitatione laborare. Ad huius morbi depulſionem fuere non ſolùm à nobis, ſed & à noſtræ Academiæ præſtantioribus Medicis præſcripta va-*

ria præſidia. Quæ cùm contumax & pernicax morbus, ob perſeuerantem malam victus rationem, prorſus contemneret, deterius habuit, & tranſactis aliquot menſibus, quibus Medicorum conſilio nullo medicamento vſus eſt, (volebant ii curationis partem chronici affectus naturæ committere) cœpit de illius parte, quæ eſt ſub ſiniſtra homoplata, queri. Inſpecta & optime animaduerſa doloris ſede, tumor inſignis mi apparuit, tactu mollis & cum pulſatione, & digitis preſſus totus fere deliteſcens, & his ablatis recurrens. Cùm verò hic morbus iam altas radices egiſſet, eſſétque deploratus, vitam cum morte commutauit. Vt autem & conſtitutionis morbi, & eius cauſſæ certiores eſſemus, tumore tentatam partem diſſecuimus, ex qua ſanguinis copioſius, ſed olidus proſiliit, quo plane euacuato & deterſo, apparuit nobis prima arteria ſub corde ex magna ad caput aſcendente orta, maxime dilatata & dilacerata. Hæc deſcendens intercoſtalium muſculorum regionem perrepſit. In muſculorum ſpaciis coacernatus ſanguis temporis diuturnitate putreſcens, illius loci vertebram & coſtam ita labefactauit, vt carioſa à nobis viſa ſit.

Alius ergo generationis huius tumoris modus quærendus. Autor *libri definit. Medic.* per arteriæ relaxationē Aneuriſma definit. Fernelius quoque, *Patholog. lib. 7. cap. 3.* Aneuriſma arteriæ dilatationem eſſe dicit, ſanguine ſpirituoſo plenam. Verùm modum non explicant. Neque enim credendum eſt, vtráque tunica arteriæ dilatata Aneuriſma fieri, ſed altera ſaltem. Habent enim arteriæ duplicem membranam, vnam externam quæ tenuis, rara, & mollis eſt, rectas fibras plurimas, paucas verò obliquas, tranſuerſas nullas habens; alteram internam, quæ craſſa eſt, denſa ac dura, habens fibras tranſuerſas, rectis & obliquis carens. Ideóque ſi vel extenſione, quod facilè fieri poteſt, cùm ſit durior, tunica interna rumpatur, vel ſectione aperiatur, non facilè, vt durior, coaleſcit, externa verò vt mollior, facilè coaleſcit, & quia mollior eſt, fibriſque obliquis & tranſuerſis caret, à ſanguine & ſpiritu vitali exitum imperioſè quærente extenditur, atque ita hoc tumoris genus excitatur, in quo impetus ſanguinis & ſpiritus vitalis ipſo tactu deprehendi poteſt. Neque quod obijcit Platerus, alicuius momenti eſt; dum ſcribit, ſectione ſola in cute, quæ tumore obducitur, facta, ſanguinem illicò delituiſſe, & mox proſiluiſſe, atque tanta ſæpe copia, vt nullo pacto à quodam amplius ſiſti potuerit, ſed largius, & pæne vniuerſo ſanguine exhauſto, mortem ſubitaneam ægro attulerit. Equidem ſi ex vtriuſque arteriæ tunicæ dilatatione aneuriſma fieri ſtatueremus, aliquid ponderis hæc obiectio haberet. Verùm cùm ex ſolius externæ tunicæ dilatatione, interna ſeu ſectione ſeu ruptura aperta, aneuriſma fieri ſtatuamus, nullo modo concedimus ſub cute tota ſanguinem arterioſum deliteſcere, ſed quia tunica externa ſupra modum extenſa eſt, ita arctè cuti ſimul extenſæ cohæret, atque cum ea coaluit, vt cutem ſine arteriæ tunica externa ſecare ferè impoſſibile ſit.

Aneuriſmatis cauſſa proxima. Atque ita proxima cauſſa Aneuriſmatis eſt arteriæ tunicæ internæ apertio, exterioris verò dilatatio. Aperitur autem frequentiſſime ſectione, dum imperiti Cheirurgi pro vena arteriam, vel cum vena arteriam perforant. Id enim ſi fit, externa tunica faciliùs, vtpote mollior, & venarum tunicis cognata, coaleſcit, interior verò, vt durior, aperta manet, vnde per foramen ſanguis & ſpiritus vitalis erumpere conatur, atque ita externam tunicam diſtendit, & hoc tumoris genus efficit. Idem accidere poteſt, ſi à vehementi ſanguinis arterioſi impetu, vel cauſſa externa violenta, nimiáque arteriæ diſtenſione interna tunica arteriæ rumpatur, externa, quæ ad extenſionem magis apta eſt, ſalua & incolumi.

An verò arteriarum illa pulſatio, cuius mentionem facit Platerus, *de cordis palpitatione*, & de qua ex Fernelio & Ludou. Mercato, *lib. 4. Pract. part. 2. ſect. 3. cap. 9.* egimus, ad aneuriſma referri poſſit, vel debeat, dubito. Cùm enim vtriuſque arteriæ membrana tunc ſit integra, varicibus potius in venis affectus cognatus, quàm aneuriſma eſſe videtur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Agnoſcitur aneuriſma & ab ecchymoſi diſcernitur, quod in aneuriſmate color eſt cuti reliquæ ſimilis, tumórque eſt mollis & laxus, digitorúmque compreſſioni plerumque cedit; ſanguine in arteriam recurrente, vnde mox rurſum effluit. Sentitur etiam pulſus in aneuriſmate. Quanquam Paræus annotat in aneuriſmate interdum, ſi magnum ſit, nec pulſum percipi, nec ſanguinem compreſſum ad interiora redire; quod ipſe etiam in fœmina quadam obſeruaui: motus tamen & ſtrepitus quaſi bullientis aquæ tum percipitur, idque non ſolum cùm digitis premitur, ſed etiam aliàs, & ſibilus ille non ſaltem digitis ſentitur, ſed etiam admota aure, quod fit ob ſpiritus vitalis per anguſta meantis motum. Quæ ſigna omnia non à ſanguinis ſub cutem effuſione, ſed ab arteriæ dilatatione proueniunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Aneuriſmata omnia ſunt difficilis curationis.

2. Ea tamen, quæ minora ſunt, ac recentia, curationem admittunt. Antiqua verò & maiora, cùm ſanguis ille adſtringentibus repelli, & arteria conſolidari non poſſit, atque ita non niſi ſectione curanda ſint, vix vllam curationem recipiunt. Aperto enim tumore, & ſecta, quod neceſſarium eſt, arteria, ſanguis arterioſus cum ſpiritu vitali ἀθρόως & cum magno impetu effluit, vt æger in diſcrimen & mortem præcipitetur. Súntque annotata exempla, vbi ægri inter Cheirurgorum imperitorum manus aperto aneuriſmate exſpirarunt.

3. Neque tumor aneuriſmati coniunctus aliquid periculi inſignis habet, ſed cum eo diu vita produci poteſt. Noui vicinam meam quandam, cui imperitus Cheirurgus, dum venam ſecare deberet, arteriam aperuit, quæ iam vltra trigeſimum annum aneuriſma nucis iuglandis magnitudine in cubiti flexura interna habet, & aliàs ſatis commodè hactenus valet. Itaque præſtat plerumque, leuius hoc incommodum tolerare, quàm periculoſæ curationi ſe ſubiicere.

Curatio.

Curatio. Ergò mox in principio, dum aneuriſma excitari animaduertimus, (neque enim ſubitò fit, ſed ſenſim dilatatio illa exterioris arteriæ tunicæ fit) mox adſtringentia ac repellentia imponenda, vt impetus ſanguinis compeſcatur, & arteriæ foramen apertum claudatur. In quem vſum etiam commodè adhibetur lamina plumbea, quæ repellit, denſat, ac conſtringit arteriam laxatam. Adhibeantur quoque cataplaſmata adſtringentia, & emplaſtrum contra rupturam. Et quia aneuriſma etiam interdum oritur arteria ſecta, danda opera, vt ſi arteria ſeu ſtudio ſeu incuria ſecta fuerit, mox rectè coaleſcat. quod cùm ob ſanguinis arterioſi impetum non ita facilè fiat, vt in venis, ad arteriæ vulnus conglutinandum ſeq. medicamentum valde vtile eſt.

℞ *thuris* part. ij. *aloës* part. j. ß. Miſc.

Cum *albumine oui* conquaſſato, & *pilis leporis* excepta vulneri arteriæ imponantur. Eius generis quoque alia medicamenta parantur, ex *radic. ſym-*

plis, [illegible] maſtiche, thure, malicorio, acacia, hypociſtide, myrto, gallis, aloë, terra ſigill. bolo Armeno, lapide hæmatite, emplaſtro diachalciteos.

Si hoc modo incrementum aneuriſmatis prohiberi non poſſit, nonnulli quidem ſectionem ſuadent, & tumore aperto, arteriam incidendam vinculiſque duobus intercipiendam & diſſecandam inter duo vincula, & vincula non ſoluenda docent, donec natura vulnus carne obduxerit, & iam omnis fluxionis & hæmorrhagiæ metus abſit. Modum autem aneuriſma ſecandi tradit Ægineta, *de re med. lib. 6. cap. 37.* his verbis: *Si ex apertione tumor factus eſt, cutem rectam in longitudinem cum inſcidimus: deinde diſparatis per hamulos labiis, excoriantes, & per apta ad hoc inſtrumenta à membranis repurgantes, arteriam nudabimus, & acus ſub ea trans[illegible]miſſione, & per duo fila deligationes [illegible], ibi prius in [illegible] mediam arteriæ partem [illegible] inciderimus, & quod continetur in ea [illegible], ſuppurante curatione vtemur, donec deligata filorum vincula excidant. Si vero ex arteriæ apertione dilatatio facta eſt, tumorem ipſum, quantum eius fieri poteſt, vna cum cute, digitis prehendere oportet: deinde acum infra apprehenſum tranſcere, quæ duplex filum trahat: & poſt tranſitionem ipſum duplex filum diſſecare, & ſic per duo fila tumorem hac illac deligare. Quod ſi timor ſit, ne fila dilabantur, etiam alia acus tranſmittenda eſt, quæ priorem per [illegible] premat, ſimiliterque duplex filum trahat, & anſa diſſecta, ſic per quatuor fila tumorem deligabimus: ac aperto iuxta medium tumore, poſt excretionem eius, quod in ipſo continetur, cutem amputabimus, eo quod deligatum eſt relicto, & ſplenio vino ac oleo imbuto impoſito, curatione per linamenta vtemur.* Verùm quis non videt, hanc curationem non ſolùm crudelem valde, & quam pauci ferant, ſed & eſſe non ſine periculo, neque [illegible]. Etſi enim ligetur arteria: tamen poſtquam fila ſoluuntur, metus eſt, ne vel hæmorrhagia, vel nouum aneuriſma fiat. Ideoque tutius eſt, tumorem talem vinculis ac medicamentis conſtringere ac comprimere, vt amplius augeri non poſſit.

CAPVT XLIV.

De Varicibus.

Varix. VARIX, Græcis κιρσός, [illegible] Medicorum nomen eſt. Ariſtoteles lib. 3. *de hiſtor. animal. cap. 11. & 19.* [illegible] Plutarchus, *in vita Caii* [illegible] nominant, vt Galenus, *lib.* [illegible] *cap. vlt.* definit, & ex eo tranſcripſit Paulus, *lib. 6. cap. 82.* & Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 2. cap. 48.* [illegible] Varix nominatur, quæ venæ dilatatio eſt. Accidunt autem varices in variis corporis partibus, frequentiſſimè in cruribus, aliquando tamen etiam in temporibus, vt Paulus habet, *loco allegato*; aliquando in ima ventris parte ſub vmbilico, nonnunquam circa teſticulos & ſcrotum, qui tumor in ſpecie [illegible] nominatur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Generantur ex ſanguine melancholico copioſo, quem, vt Galenus, *lib. de atra bile, cap. 4.* [illegible] numero ad eas, quæ ſunt in cruribus, venas tranſmittit, à quo diſtentæ & dilatatæ varices [illegible] dumque, & cutis, quæ huiuſmodi venas attingit, tempore procedente [illegible]. In cruribus autem [illegible] ſanguinem [illegible], qui melancholicus [illegible], incumbens quidem in venas, quæ [illegible] [illegible]

colore tingit, quod accidit, vbi ſanguis melancholicus varices procreant. His namque periculum imminet, ſi quis venas affectas excidere aggrediatur, ne melancholia corripiantur. Hoc enim ſæpius fieri viſum eſt, non modo in varicibus, verùm etiam in hæmorrhoidibus, qui ex eiuſmodi humore conſiſtunt: quemadmodum iis in inſanientibus ſi peruenientibus, ſolutio inſaniæ fieri ſolet, *6. aph. 21.* Vix tamen [illegible] ſanguis ſola copia varices efficit, ſed ſi is copioſus & ſimul craſſus ſit, qui pondere ſuo ad crura vergit. Vnde etiam non ante pubertatem fiunt varices, vt Hippocrates, *in Coacis prænot. verſus finem,* docet; cùm craſſior & melancholicus ſanguis citius in corpore non generetur: viris etiam tantùm, mulieribus rarò varices in cruribus accidere, Plinius, *lib. 11. cap. 45.* ſcribit. Qui etiam calui ſunt, iis varices magni non fiunt; quibus verò caluis exiſtentibus varices ſuperuenerunt, iis rurſus capillati fiunt, *6. aph. 34.* Quod tamen Galenus falſum eſſe ſtatuit, *in comm.* niſi quis forſan appellatam Medicis madaroſin, id eſt, capillorum defluuium, caluitiem nominet. Hæc enim cùm à vitioſis humoribus ortum habeat, vt & ophiaſis & alopecia dicta, ſi ii ipſi praui humores in crura tranſlati varices faciant, ægri capillos recuperare & recipere poſſunt. Nam ſi prius à vitioſis humoribus capillorum corruptis radicibus eorum fiebat iactura, meritò nunc iisdem aliò migrantibus, ad naturalem ſtatum capilli reuertentur.

Cauſſæ remotiores ſunt omnes, quæ ad ſanguinis craſſi & melancholici generationem faciunt, & [illegible] non rectè ſe habens ad varicum generationem facit. Adiuuant tamen fluxionem ad hanc partem, ictus, contuſiones, iter longum pedibus factum, labores, & ſimilia.

Signa Diagnoſtica.

Varices facilè cognoſcuntur, cùm in membrorum, præſertim crurum, ſuperficie, venæ turgentes [illegible] conſpiciuntur, & pars aut liuida aut nigra appareat, & preſſus tumor retrocedat, ſed mox reuertatur. Signa.

Prognoſtica.

1. Varices per ſe nihil periculi afferunt, ſed potius [illegible], præſertim melancholicis, præſeruant & liberant; de quo Hippocrates, *6. aphor. 21.* ſcribit: *Inſanis ſi varices vel hæmorrhoides ſuperuenerint, inſaniæ ſolutio.* Et totum corpus à feculento ſanguine per eas expurgatur. Prognoſtica.

2. Si verò intempeſtiuè curentur, vt Galenus, *de venæſect. aduerſus Eraſiſtratum, cap. 6.* & *lib. de atra bile, cap. 4.* docet, inſania, pleuritis, renum dolor, fluxus hæmorrhoidum, tuſſis, & ſanguinis exſpuitio, apoplexia, cachexia, hydrops, & alij morbi oriuntur.

3. Interdùm varices in Elephantiam Arabum, de qua *cap. ſeq.* dicetur, tranſeunt.

Curatio.

Curatio. Niſi ergo varices ſint maximi, venæ & cutis ob extenſionem extenuata, vt ruptura, ſanguiniſque profuſio & mors metuenda ſit, & niſi inflammentur, & valde doleant, aut vlcus magnum & malignum adſit: nullo modo ſanandi ſunt, ne iis ſanatis grauiora mala accidant: cùm ea ſanare dicantur, quæ hominem omnino liberant, non quæ alium generant affectum priore periculoſiorem; vt Galenus, *6. aphor. 26.* docet.

Itaque ſi curare libeat varices, cum cautione id faciendum: [illegible], corpus purgandum, [illegible], ſi [illegible] affecta ſint, & cauſſam varicibus præbeant, priùs corrigenda. Poſtea adſtringentibus [illegible], & digerentibus medicamentis, [illegible]

faſciiſque & ligaturis, quæ ſanguinem à partibus inferioribus ad ſuperiores detrudant, vtendum.

Hæc ſi non profecerint, Antiqui ad ſectionem accedebant. Caium Marium, qui ſepties Conſul fuit, ſtantem ſibi varices extrahi paſſum eſſe vnum hominem, Oppius autor eſt, vt refert Plinius, *lib. 11. capite 45.* Vnum, inquit, hominem, quia primus, temporeque illo ſolus. Poſt eum verò, & alii quoque ſtantes & abſque vinculis paſſi ſunt. Ita enim Cicero, *2. Tuſculan quæſt.* (verius medium,) : *At verò Caius Marius Ruſticanus vir, ſed planè vir, cum ſecaretur, principio vetuit ſe alligari: nec quiſquam ante Marium ſolutus dicitur eſſe ſectus, cur ergo poſtea alii? valuit auctoritas, videſne igitur opinionis eſſe, non naturæ malum? & tamen fuiſſe acrem morſum doloris, idem Marius oſtendit; crus enim alterum non præbuit; ita & tulit dolorem vt vir, & vt homo, maiorem ferre ſine cauſa neceſſaria noluit. totum igitur in eo eſt, vt tibi imperes.* De eodem in vita Caii Marii Plutarchus ſcribit: *Exemplum eſt, quod cum ex ambobus cruribus laboraret, & plena varicibus haberet, ferretque ægrè animo illorum deformitatem, Medicum, ſibi ad alterum crus adhibuit, & inter medendum nec ſe mouit, nec ſuſpiria emiſit, ſed cum tacitus fixiſque oculis incidendum ſe exhiberet, moras quaſdam dolorum inter incidendum perferre non formidauit. At Medico alterum crus curare volenti minimè adſenſum præbuit, dicens: Noſco remedium iſtis doloribus indignum.* Et forſan hæc ſunt, de quibus Seneca, *lib. 11. epiſt. 72.* inquit: *Ille, qui dum varices exſecandas præberet, legere librum perſeuerauit,* Verum hodie remedium hoc ob deformitatem auertendam nemo facilè admittet. Modum ſectionis docet P. Ægineta, *lib. 6. cap. 82. Lotum hominem,* inquit, *laqueo in ſuperna femoris parte circumdato, ambulare iubemus, repletam autem venam atramento ſcriptorio aut collyrio, ſecundum ſitum ipſius, ad trium aut paulò amplius digitorum longitudinem notamus, & reclinato extentis cruribus homine, alterum laqueum ſupra genu circundamus, & eleuata in faſtigium vena ſcalpello in loco, quem notauimus, ſecamus, non altius, quam per cutem, vt ne venam diuidamus: & labiis ſectionis per hamulos diſtentis, & membranas per incurua ſcalpella ad herniam aquoſam parata excoriatis, nudataque vena, & vndiquaque expaſſa, femoris vincula ſoluimus, & eleuato per excurum hamulum vaſe, acum duplex filum trahentem ſubiicimus, ſinumque fili diſſecamus, & diuiſa in medio vena per venæ ſectorium ſcalpellum ſanguinis quãtum opus eſt euacuamus: deinde vno filo ſuperiorem vaſis partem conſtringimus, & crure in directum extento, manuum expreſſione ſanguinem, qui in crure eſt, euacuamus: & poſtea rurſus infernè vas conſtringimus aut partem venæ inter vincula interpoſitam præſectam auferimus, aut etiam manere permittimus, donec ſua ſponte vna cum vinculis excidat: & linamentis ſiccis inditis, & ſplenio vino ac oleo imbuto impoſito deligamus, ac ductu ſuppuratorio medicamentorum, quæ linamentis excipimur, curamus. Nec me clam eſt, veteres quoſdam vinculis vſos non eſſe, ſed quidam ſtatim nudatum vas excindunt, quidam ex profundo extentum ipſum, cum violentia extrahunt ac abrumpunt. Verùm optimus eſt relatus Cheirurgiæ modus, omniumque ſecuriſſimus. Quin in imo ventre conſiſtentes varices ſimiliter tractamus: itemque eos qui in temporibus conſiſtunt.* Hæc Æginæta.

C. Celſus, *lib. 7. cap. 31.* duplicem Cheirurgia varices curandi rationem docet, dum ſcribit: *Vena omnis, quæ noxia eſt, aut aduſta tabeſcit, aut manu exciditur. Si recta eſt, ſi quamuis tranſuerſa, tamen*
A *ſimplex: ſi modica eſt, melius aduritur. Si curua eſt, & velut in orbes quoſdam implicatur, pluresque inter ſe inuoluntur vtilius eximere eſt. Adurendi ratio hæc eſt: Cutis ſuper inciditur, tum patefacta vena tenui & retuſo ferramento candente modicè premitur, vitaturque, ne plagæ ipſius oræ adurantur, quas reducere hamulis facile eſt. Id interpoſitis ferè quaternis digitis per totum varicem fit, & tum ſuper imponitur medicamentum, quo aduſta ſanantur. At exciditur hoc modo: Cute eadem ratione ſuper venam inciſa, hamulo oræ excipiuntur, ſcalpelloque vndique à corpore vena diducitur, caueturque, ne inter hæc ipſa lædatur: eique retuſus hamulus ſubiicitur, impoſitoque eodem ferè ſpatio, quod ſupra poſitum eſt*
B *in eadem vena idem fit, quæ quò tendat, facile hamulo extento cognoſcitur. Vbi iam idem, quacunque varices ſunt, factum eſt vno loco adducta per hamulum vena præciditur: deinde quà proximus hamulus eſt, attrahitur & euellitur, ibi rurſus abſcinditur. Ac ſic vndique varicibus crure liberato, tum plagarum oræ committuntur, & ſuper emplaſtrum glutinans adiicitur.*

Auicennas, *lib. 3. fen. 27. tr. 2. cap. 18.* ſcindit cutem, donec appareat varix, & quidem ſecundum longitudinem, non verò obliquè, vel ex tranſuerſo. Hinc extrahit totum, qui in ea eſt, ſanguinem; deinde mundificat ſcindendo in longitudine. Aliquando verò extrahit cum acu & incidi ſcribit. Addit etiam
C meliorem eſſe extractionem cum cauterio, quam exciſionem.

Verùm quia varicum per exciſionem curatio non ſolùm aſpera & difficilis eſt, ſed & pleruque propter ſanguinis effluxum, qui operationem impedit, non feliciter ſuccedit: Hieronymus Fabricius ab Aquapendente *de operationib. Cheirurg.* alia ratione, longè meliori, nimirum abſque ipſorum extractione varices curare docet, hoc modo. *Cum tria ſint conſideranda,* inquit, *quæ ad varicem conſtituendum concurrunt, ſanguis fluens, fluxus & venæ dilatatio itaque tria etiam indicantur, fluentem nimirum ſanguinem intercipiendum, fluxum euacuandum, & venam ampliatam adſtringendam eſſe. Ad curſum ſanguinis intercipiendum, in principio & fine vari-*
D *cis vinculum iniicere oportet; quod fit volſella recuruata, aut hamo, aut duobus ſummis digitis vena apprehenſa, & eleuata, inde acu filum trahente per infernam venam tranſmiſſa & alligata, in quam partem inciditur cutis, vt vena appareat, & ligari poſſit, & non inciditur, cum extra eminet. Poſſumus quoque eum modum ad intercipiendum adminiſtrare, quo vtuntur fabri in ſanguine in equis intercipiendo, ad comprimendam venam cum parua lamina ferrea ad venam forcipe adſtricta. Ac vero ad iam fluxum ſanguinem euacuandum Hippocrates docet, quomodo id faciendum ſit,* in libro de vlceribus ad finem, *quo loco præcipit, non eſſe ſecandam varicoſam venam magna fiſſura, ne fiat magnum vlcus propter varicis influxum; ſed varicem ipſum aliàs atque aliàs compungendum eſſe, vbi oportunum eſſe viſum fuerit,*
E *ait Hippocrates, ex quibus compunctionibus ſanguis, qui jam fluxit, & replet euacuatur, idque ſenſim fit, non autem confertim & cum periculo: euacuatur autem, ſi non totus, ſaltem pro maiori parte, ita vt vena etiam aliqua ex parte ſubſideat. Quo facto ad tertium ſcopum deueniendum eſt, qui eſt venæ dilatationem adſtringere. Soleo ego medicamentum conficere ex tragacanthis in vino granatorum aut omphacio maceratis, inde vero puluere addito ex bolo Armena maſtiche, & ſanguine draconis, paribus portionibus, donec liquati ſeu emolliti tragacanthi craſſeſcant, vt*

cera, ita vt manus vela ad candelæ conformationem reducantur: quo facto, imponitur medicamentum per longitudinem varicis, & ſuper id arundinis cortex, qui ſua cauitate medicamenti conuexitati reſpondeat, & medicamentum comprimat, per longitudinem apponitur, & vinculis, aut faſcia anguſta circum crus adſtringitur, ita enim compreſſione tum faſciæ, tum arundinis, & medicamenti adſtrictione adſtricti varicis fuere, vt quaſi contabeſcere videantur. Interdum ſucco hypocyſtidis condenſato fui vſus. Vltimò adhuc mitiori vſus ſum Cheirurgia, præſertim in exiguo varice, ſiquidem dimiſſis vinculis, & Hippocratis tantummodo vſus ſum medicamento propoſito, per longitudinem varicis & portione arundinis deſuper adſtricta: aut ſpongia contorta oblonga craſſitie. quantum varix eſt, filo circumducta, & in ſucco granatorum, aut hypocyſtidis expreſſa, & faſcia anguſta rectè alligata: cui rei benefaciunt quoque fructus immaturi ligni guaiaci contuſi & impoſiti, quæ omnia adſtrictione ſanguinem intercipiunt, & venas adſtringunt, exſiccando vero euacuant. Poſtremò ad præſeruationem caliga vſus ſum ex pelle canina confecta, quæ exactè circum crus adſtringatur & induatur. Hæc Fabricius.

Varicis monſtroſi hiſtoriam & curationem deſcribit Guil. Fabricius, *cent. 4. obſeruat. 85.* quæ talis eſt. Vir quidam robuſtiſſimus laborauit vlcere maligno & inueterato in tibia ſiniſtra, vna cum varice ingentis magnitudinis. Craſſitie enim brachium ad carpum æquauit, & ſpithamam ferè fuit longa: Incepit autem in ipſo poplite, & pedem verſus deſcendendo gyrum, & circumuolutiones duas effecit. Sed quod notandum, quamprimum tibiam in altum eleuauit, protinus retroceſſit ſanguis; in terram vero poſita iterum deſcendit, & quidem in ipſo momento: & ſanguis, in ſumma, fluxit & refluxit, non aliter, ac ſi in tubulo quodam nunc in hanc nunc in illam partem proiectus fuiſſet. Curationem autem ſic aggreſſus eſt. Inſtituta optima victus ratione, aliquoties item expurgato corpore, & vena brachii eiuſdem lateris inciſa, ægroque in ſcamnum collocato, in ipſo poplite cutem blandè ab ipſa vena ſeparauit. Deinde filo duplicato, mediante acu incuruata varicem amplexus eſt, & in inferiore parte varicis eodem modo proceſſit. Sed antequam filum ſtringeret, nodumque faceret, tibiam ex ſcamno in terram collocandam iuſſit: idque eo fine, vt ſanguis pro more deorſum flueret. Tandem filum ex ſuperiore parte varicis primo arctè ſtrinxit, nodumque effecit; poſtea quoque ex inferiore parte. Quo facto, varicem prope nodum ſuperiorem, vt ſanguis in varice, veluti in ſacculo oblongo contentus, effluere poſſet, ſcalpello incidit. Cùm verò copioſior, quam pro magnitudine varicis decebat, efflueret, & locum attente inſpiceret, repertus fuit ductus cæcus, qui ex inferiori parte ligaturæ varicem ingreſſus eſt. Ille cùm filo ligari non potuerit, nonnihil vnguenti eſcharotici ad ipſius oſtium, poſtea puluerem ſuum ſanguinem ſiſtentem cum albumine oui copioſè applicuit, omniaque faſcia oxycrato madida ligauit. & in ſequentem diem vſque reliquit. Demum vulnera aliorum more curauit. Sic penitus vir ille diuino fauore conualuit.

CAPVT XLV.

De Elephantiaſi Arabum.

QValis affectus ſit Elephantiaſis & Elephantia Græcorum, Lepra Arabum, *ſupra cap. 40.* dictum eſt, nimirum quod ſit tumor malignus totius corporis, & quaſi cancer vniuerſalis. Et tractant de illo Auicennas, *lib. 4 fen. 3. tract. 3. cap. 1.* Rhaſes, *lib. 6. ad Almanſor. cap. 35.*

Elephantia Arabum.

Alterius verò Elephantiæ, cuius ne verbo quidem meminerunt Græci, Arabes mentionem paſſim faciunt, quia varicibus cognata ſit, atque ex iis ortum habeat, & tantum pedum tumor ſit. Agunt de hac Auicenna, *lib. 3. fen. 22. tract. 1. cap. 18.* vbi etiam de varicibus tractat: Rhaſes, *ad Almanſ. libr. 9. cap. 93.* Diſſentit tamen ab his, & Græcos ſequitur Haly Abbas, *lib. 8. theoric. cap. 15. & 4. practic. cap. 3.* qui Elephantem dicit eſſe morbum omnia corporis membra corrumpentem & quaſi cancrum vniuerſalem. Verum nec ipſe ſibi conſtat, cùm *lib. 8. theoric. c. 18.* ſcribat: *Viscera, quæ in pedibus & cruribus fiunt, Elephas vocantur. Et Elephanticus morbus apoſtema eſt melancholicum, quod in cruribus fit & pedibus, & eius ſignum eſt, quod pedis figura elephantis pedi ſimilis ſit.* Reliqui omnes ſeorſim de Lepra & Elephantia agunt, & Elephantiam pedum tumorem eſſe dicunt, à ſanguine melancholico & putrido & varicibus ortum, ob quem pedes ægri pedibus elephantis figura & craſſitie ſimiles fiunt. Atque tumoris hoc genus in mendicantibus ſæpe conſpicitur, qui in viis publicis ſtipem petendo victum quærunt.

Signa.

Affectus ipſe ſatis manifeſtus eſt, cùm crura ægrorum ſint tumida, rubicunda, liuida, nigra, vlceribus ſæpe ſcatentia.

Prognoſtica.

Raro vero curatur, non ſolùm quia ægri plerumque tenuioris ſortis vix medicinam adhibent, ſed & quia ex toto corpore humorum melancholicorum copia eo detruditur.

Curatio.

Hic nulla ſanatio ſperari poteſt, niſi humores vitioſi è corpore crebro euacuentur, & vitioſæ viſcerum diſpoſitiones, vnde humores illi praui ſuppeditantur, corrigantur; Et vt ſcribit Auicennas, *loco allegato*, ſumma curationis eſt aſſiduatio curationis Quod qua ratione fieri debeat, hactenus ſæpius explicatum.

Hoc vero vbi factum fuerit, adſtringentibus & ſiccantibus tumoris augmentum prohibendum, & quod factum, reſoluentibus fortibus diſcutiendum,

Si vero malum diuturnum & confirmatum ſit, vix ſalutis aliqua ſpes ſupereſt. Videatur Rhaſes, *9. ad Almanſ. c. 93.*

Antonius Saporta, *de tumoribus p. n. lib. 4. c. 25.* iſta quæ Mauritani de Elephantia dicunt, cuidam tumori manuum, ſed præter eorum mentem, applicat. Neque enim cùm Mauritani de Elephantia loquuntur, vnquam manuum, ſed tantùm pedum mentionem faciunt. Interim negandum non eſt, quod aliquoties obſeruaui, & *lib. 2. Pract. part. 1. cap. 25.* monui, (etſi nondum autorem viderim, qui huius tumoris in ſpecie mentionem faciat) ſæpe manus, reliquo corpore ſaluo, ita intumeſcere, vt digitis preſſæ, œdematis more, foueam relinquant. Quod malum proculdubio ab humoribus frigidis & craſſis ortum habet. Et niſi initio ei occurratur, raro curatur: cum ægri vniuerſales corporis euacuationes, ſine quibus malum non tollitur, plerumque reſpuant, & tædium longioris curationis non perferant.

Vniuerſalibus ergo corporis euacuationibus præmiſſis, & viſceribus, in quibus vitioſi humores generantur, roboratis, fortiora diſcutientia adhibenda ex *chamæmelo, radice iridis, ariſtolochia rotunda, fl. cheiri, ammoniaco, bdellio, opopanace*, & ſimilibus.

CAPVT XLVI.

De Tumoribus particularibus.

Tumores particulares.

FIt & aliorum tumorum apud Medicos paſſim mentio, ſed qui vel ad hactenus enumeratos referri poſſunt, vel inter affectus corporis humani particulares explicati ſunt, vt propterea de iis in ſpecie plura addere opus non ſit. De tumoribus cerebri egimus, *lib. 1. Practicæ, part. 1. cap.* 28. de fungis cerebri, *ibid. cap.* 26. de hydrocephalo, *ibid. cap.* 29. de palpebrarum tumoribus, *ibid. part.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 2. 3. 4. & 5. de ophtalmia, *ibid. cap.* 12. & 13. de vngue oculi, *ibid. cap.* 14. de tunicula annatæ, *ibid. cap.* 15. de puſtulis annatæ & corneæ, *ibid cap.* 17. de cancro corneæ, *ibid. cap.* 19. de ſuggillatione ocul. *ibid. cap.* 22. de encanthide, *ibid. cap.* 31. de aurium inflammatione, *ibid, part.* 3. *ſect.* 3. *cap.* 2. de cancro narium, *ibid. ſect.* 4. *cap.* 2. de polypo, *ibid. cap.* 3. de labiorum tumoribus, *lib.* 2. *Pract. part.* 1. *cap.* 1. & 2. de gingiuarum tumoribus, *ibid. cap.* 16. de oris inflammatione, *ibid. cap.* 18. de gurgulion. inflammatione, *ibid. cap.* 21. de tonſillar. inflammat. *ibid cap.* 22. de angina, *ibid. cap.* 24. de ſtrumis in collo, & hydrope gutturis, *ibid. cap.* 25. de pulmonis inflammat. *ibid. part.* 2. *cap.* 3. de tuberculis pulmonum, *ibid. cap.* 9. de mediaſtini inflammatione, *ibid. cap.* 13. de diaphragmatis tumoribus, *ibid. cap.* 14 de pleuritide, *ibid. cap.* 16. de gibboſitate, *ibid. cap.* 21. de inflammatione ventriculi, *libr.* 3. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 12. de tumoribus frigidis ventriculi *ibid. cap.* 13. de inflammatione inteſtinorum, *ibid. part.* 2. *ſ.* 1. *cap.* 2. de tumoribus inteſtini recti, & in ſpecie de hæmorrhoidibus, condylomatibus, thymis & ficubus, *ibid. cap.* 10. de meſenterii inflammatione, *ibid. part.* 3. *cap.* 4. de tumoribus omenti, *ibid. cap.* 7. & 8. de lienis inflammatione, *ibid. cap.* 5. de ſcirrho lienis, *ibid. cap.* 6. A de inflammatione epatis, *libr.* 3. *ſect.* 1. *cap.* 4. de ſcirrho epatis, *ibid. cap.* 5. de hydrope Aſcite, *ibid. part.* 6. *ſect.* 2. *cap.* 3. de renum inflammatione & tumoribus, *ibid. part.* 7. *ſect.* 1. *cap.* 8. & 9. de inflammatione veſicæ, *ibid. part.* 8. *ſect.* 1. *cap.* 4 de tuberculis in meatu vrinario, *ibid. cap.* 9. de teſtium tumoribus, *ibid. part.* 3. *ſect.* 1. *c.* 3. de hernia, & ſcroti tumoribus, *ibid. c.* 7. de tuberculis & verrucis penis, *ibid. c.* 9. de vmbilici inflammatione, *ibid. part.* 10. *cap.* 3. de muſculorum abdominis inflammatione, *ibid. c.* 9. de puſtulis pudendi muliebr. *lib.* 4. *part.* 1. *ſect.* 1. *c.* 4. de vteri condylomatibus, *ibid. cap.* 5. de pudendi verrucis, *ibid. c.* 6. de cancro vteri, *ibid. c.* 11. de vteri hydrope, *ibid. ſect.* 2. *c.* 11. de tumore vteri à ſanguine, *ibid. c.* 12. de inflam- B matione vteri, *ibid. c.* 13. de vteri ſcirrho, & cancro, *ibid. cap.* 14. de tumoribus teſticulorum in feminis, *ibid. c.* 20. de cruſta lactea, achoribus, & fauis, *tract. de morb. infant. part.* 2. *c.* 3. de tinea *ibid. c.* 4. de phthiriaſi, *ibid. c.* 5. de hydrocephalo, *ibid. cap.* 6. de ſiriaſi, *ibid. cap.* 7. de aphthis, *ibid. cap.* 13.

De tumoribus flatulentis egimus etiam in ſpecie libris prioribus. Nimirum *lib.* 1. *Pract. part.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 2. De inflatione palpebrarum. De inflatione ventriculi, *lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 11. de dolore, colico, *ibid. part.* 2. *ſect.* 2. *cap.* 4. de lienis inflatione, *ibid. part.* 4. *c.* 4. de inflatione epatis, *ibid. part.* 6. *ſect.* 1. *cap.* 3. de tympanite, *ibid. part.* 6. *ſect.* 2. *cap.* 4. de hernia ventoſa, *ibid. part.* 9. *ſect.* C 1. *cap.* 7. de Satyriaſi & Priapiſmo, *ibid. ſect.* 2. *cap.* 3. de vteri inflatione, *lib.* 4. *cap.* 10. de capitis inflatione, *tract. de morb. infant. part.* 2. *cap.* 6.

De tumoribus à partibus mollibus ſuo loco motis ortis, diximus etiam in ſpecie & quidem de vueæ procidentia, *lib.* 1. *part.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 25. de hernia inteſtinorum, *lib.* 3. *part.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 6. de hernia vmbilicali, *ibid. part.* 10. *cap.* 2. de vteri procidentia, & hernia vterina, *lib.* 4. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 16. & 17.

LIBER QVINTVS.

PARS II.

DE VLCERIBVS.

CAPVT I.

De Vlceris natura & differentiis.

ETſi vocabulum ἕλκος, Vlcus, in genere accipitur, pro omni ſolutione continui in parte molli, vt apud Galenum, 13. *meth. med. cap. vlt.* videre eſt, & hoc modo etiam vulnus propriè dictum complectitur; quo modo Celſus, *lib.* 5. *&* 6. ſæpe ſine diſcrimine vulnus & vlcus accipit: tamen propriè & in ſpecie Vlcus dicitur ſolutio continui cum imminuta magnitudine, in parte molli, à materia erodente ortum habens. Differunt nimirum in eo vulnus & vlcus, quod in vulnere ſaltem eſt ſoluta vnitas. nihil verò neceſſariò de parte amiſſum eſt; in vlcere verò ſemper aliquid de parte affecta imminutum & amiſſum eſt, ſi non plus, ſaltem cuticula. Etenim cùm vlcus ſit à cauſſa erodente, fieri non poteſt, quin aliquid à parte auferatur. Etſi enim interdum in vlcere caro aliqua ſuperflua excreſcit: tamen nihilominus cutis, imò ipſa naturalis caro deeſt; & vlcus illud non eſt morbus ſimplex, ſed compoſitus, & cum magnitudine aucta coniunctus. Poſſuntque cum vlcere varij morbi, intemperies, inflammatio, eryſipelas, caro ſupercreſcens, & alij morbi coniungi, qui tamen ad eſſentiam vlceris non pertinent, ſed tolli poſſunt, vlcere manente, cuius eſſentia ſolùm in ſolutione continui cum partis affectæ aliqua diminutione conſiſtit.

Vlcus quid propriè?

Subiectum.

Subiectum vlceris eſt pars mollis ſeu carnoſa, vocabulo carnis latè accepto, quod non ſolùm carnem muſculoſam, ſed eam quoque, qua inteſtina, veſica, & alia viſcera conſtant, comprehendens. Ad differentiam nimirum cariei, quæ eſt in oſſibus.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſa proxima eſt materia quæcunque erodendi vim habet, quæ ſub ſe non ſolum humores acres in corpore genitos comprehendit, ſed & externas cauſſas erodendi vim habentes, qualia ſunt medicamenta & venena erodentia. Nam falſum eſt, quod nonnulli vlcera ſolùm à cauſſis internis oriri ſtatuunt; cùm experientia doceat, eadem ab externis quoque cauſſis excitari. Ita teſte Galeno, 4. *meth. med. cap.* 9. & ipſa experientia notiſſimum certè eſt, ab igne, aqua, oleo, & aliis ſuccis feruidis, in combuſtionibus non vulnera ſed vlcera excitari; quemadmodum & medicamenta ac venena ſeptica & cauſtica vlcera excitant. Sic venenoſi & contagioſi vapores vlcera pariunt, quo modo ſcabies per contagium ſcabiem parit, dum ſcilicet contagium cuti communicatum eam erodit. Eodem modo vapores è pulmonibus phthiſicorum inſpiratione hauſti pulmones exulcerant, & phthiſin per contagium pariunt. Eadem ratione virus & venenum Venereum corpori alicui affricatum vel communicatum illud inficit atque exulcerat. Neque alicuius momenti eſt, quod talia vlcera ad vulnera potius reducere conatur Euſtachius Rudius. Differentiam enim vulnerum & vlcerum hoc modo confundit, cùm vlcera & vulnera in eo non ſolùm differant, quod illa cum ſubſtantiæ amiſſione, hæc ſine eius amiſſione fiant, ſed etiam, quod vulnera à cauſſa incidente, pungente, rumpente, atque contundente fiant, hæc verò à cauſſa erodente, ſiue illa ſit externa, ſiue interna. Id quod manifeſtum eſt in medicamentis ſepticis. (Nam quis vlcus eſſe neget, quod ab efulæ ſucco excitatur?) A quibus non multùm differunt contagium in ſcabie, lue venerea, phthiſi. Quamuis enim, quod obijcit Rudius, talia venena etiam humores inficiendi vim habere non negamus, qui corrupti poſtea vlcera promoueant: tamen ipſi illi contagio vis omnis erodendi deneganda non eſt; quamuis poſtea vbi corruptio humorum in corpore accedit, Vlceris incrementum promouetur.

Differentiæ.

Differentiæ.

Vlcerum differentiæ aliæ ſunt eſſentiales, aliæ accidentales. Eſſentiales ſunt, quæ ab ipſa vlceris forma, ſubiecto, & cauſſa efficiente ſumuntur. Quæ ab vlceris forma ſumuntur, petuntur ab eius figura, magnitudine, & ſimilibus. Alia enim vlcera ſunt magna, alia parua, longa, breuia, lata, angnſta: Alia recta, obliqua, intorta, fiſtuloſa, æqualia, in quibus caro in omnibus partis affectæ partibus æqualiter abſumta eſt; inæqualia, in quibus maior carnis pars in hoc loco, minor in illo eſt ablata. A parte affecta vlcera alia ſunt externa, alia interna, alia ſuperficialia, alia profunda: & quidem in hac vel illa parte. Differentiæ à cauſſis è capite ſequenti, in quo de cauſſis vlcerum dicetur, patebunt.

Accidentales verò vlcerum differentiæ ſunt, quæ ab iis, quæ extra vlceris naturam & conſtitutionem ſunt, deſumuntur; quales ſunt quæ vel ab vlceris ſitu vel tempore ſumuntur, vt quod quædam recentia ſunt, quædam antiqua.

Non immeritò huc referenda & ea differentia, quæ à cauſſis accidentalibus, & quæ vlceribus omnibus communes non ſunt, ſumuntur, vt quod vlcera quædam ſunt cum fluxione coniuncta, quædam affluxu carent; quædam ſunt pura, quædam ſordida. corrodentia, depaſcentia, & ſerpentia. Hæ differentiæ enim à cauſſis pendent. Quò pertinent & differentiæ, quæ ab accidentibus & ſymptomatibus vlcerum ſumuntur, quod ſcilicet alia ſunt doloris

loris expertia, alia cum dolore coniuncta, prurientia, pungentia, vrentia; alia curatu facilia, alia difficilia & rebellia, Græcis [illegible]; alia benigna, alia κακοήθη & maligna. Quo referenda & vlcera Cheironia & Telephia dicta. Præter has tamen differentias, quæ propria vocari poſſunt, aliæ adhuc dantur impropriæ, & vlcerum potius cum aliis morbis complicationes, quàm differentiæ, nominandæ. Quales differentiæ ſunt, quod vlcera quædam cum dolore, intemperie, phlegmone, callo, gangræna, cancro, vermibus, oſſe corrupto coniunguntur.

Atque ex his quidem fontibus vlcerum differentiæ & diſtinctiones petuntur. Verùm cùm nonnulla vlcerum genera è pluribus fontibus petuntur, ne ſine methodo de vlceribus agamus, ſatis commodè hoc ordine de vlceribus doctrina tractari poteſt: Si nimirum primò dicatur de vlcere ſimplici, ſeu in genere conſiderato; Secundò de vlcere cum intemperie; Tertiò, de vlcere cum humorum affluxu; Quartò, de vlcere ſordido; Quintò, de vlcere cum tumoribus; Sextò, de carne excreſcente & luxuriante; Septimò, de vlcere liuido & calloſo; Octauò, de vlcere ſinuoſo & fiſtula; Nonò, de vlcere cum vermibus; Decimò, de vlcere cum oſſium carie, Vndecimò, de vlceribus dyſepulotis, malignis, Telephiis, Cheironiis. Phagedæna; Duodecimò, de dolore cum vlcere; Decimotertiò, de tibiarum & aliarum partium vlceribus. Quibus Decimoquarto addemus de ambuſtionibus, & Decimo quinto de Grangræna & Sphacelo doctrinam.

CAPVT II.

De Vlcere ſimplici.

PRimo ergo loco agemus de vlcere ſimplici, & quas vlcus in genere conſideratum cauſſas habeat, quæque eius ſecundum formam ſuam, cauſſas, & locum affectum ſint differentiæ: quibus ſignis vlcus eiuſque eſſentiales differentiæ cognoſcantur: quid de curatione prædicendum ſit; & quid vlcus in genere indicet, quámque curandi rationem requirat.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſam proximam vlceris eſſe materiam corrodendi vi præditam, ſeu in corpore genitam, ſeu corpori extra aduenientem, capite præcedenti, diximus.

Illa autem vel in corpore generatur, vel extra illi obuenit. Prioris generis ſunt humores quicunque acres & erodendi vi præditi in corpore geniti. Generatur autem iſte humor vel extra partem affectam, vel in ipſa parte affecta. Extra partem affectam generatur humor bilioſus, pituita ſalſa, ſerum ſalſum nitroſum & acre, atra bilis. Hi enim ſi in corpore ſint geniti, & ad partem aliquam confluãt, eam erodere & exulcerare poſſunt. Quibus autem de cauſſis tales humores in corpore generentur, *lib. 2. Inſtitut. de cauſſ. morbor.* & alibi diximus. Fluunt autem ad partem affectam, vel per tranſmiſſionem, vel per attractionem, quorum vtrumque, quibus de cauſſis fiat, ſupra, *part. 1. cap. 5. de Inflammatione*, dictum. Et inprimis ex interno humorum vitio tempore verno vlcera varia, vt & ex intempeſtiuis exercitationibus, oriri ſolent. Si enim, vt Galenus, *3. aph. 20.* ſcribit, tempus vernum impurum corpus ſuſcipiat, tale quiddam vere contingit, quod in exercitationibus fieri videmus. Etenim quamuis ex ſe ſint ſaluberrimæ: attamen ſi hominẽ vel pituita, vel flaua bile, vel atra, vel etiam ipſo ſanguine plenum, volueris ad exercitationem perducere, ei aut comitialem, aut apoplexiam, aut, ſi non hæc, vaſis in pulmone ruptionem, aut acutiſſimam febrem exercitatione efficies. Quibus verò purgationis humorum in profundo latentium loco exercitatio imperata fuerit, ea ad cutem cacochymiam id eſt prauorum humorum copiam euocãs & ſpargens, vlcera & ſcabiem excitat. Nam & hoc innuit Hippocrates, cum dicit, Impurgatũ ſi exerceas, vlcera exorientur. Sic ſanè verno tempore aëris ambientis calor humores fundens euocat ad cutem perſimili exercitationum effectu. Nec verò exercitationem effectis ſolùm, ſed ipſius etiam naturæ operibus ſimilia ſunt veris effecta. Illius ſiquidem partes ſunt, tum occultam illam toto corpore perſpirationem efficere, qua corporis excernuntur ſuperuacanea, cum etiam per morbos variis modis corpus expurgare. Hæc Galenus. In ipſa verò parte acrimoniam acquirunt humores, ob [illegible] intemperiem, & hoc modo cum pus ipſum [illegible] & mora in parte acrius euadit, & quidem eò acrius, quo humor, è quo generatus, acrior eſt, tum ſanguis, qui à parte affecta corrumpitur & putreſcit.

Cauſſæ verò extra corpori aduenientes ſunt medicamenta ſeptica & cauſtica. Imo nec ipſum ignẽ actualem hinc excludo: cùm eſchara reiecta ad vlcera potius, quàm vulnera pertineat. Referendum huc & contagium, quo modo vapores è phthiſicorũ pulmonibus exhalantes ab aliis inſpiratione attracti pulmones exulcerant, phthiſinque excitant, & ſordes atque inquinamenta ſcabioſorum, leproſorum, & lue Venerea laborantium, cum [illegible], eam exulcerant, ac ſimile vitium generant. Non rectè verò inter cauſſas proximas & immediatas refertur illa attritio, quæ fit in intertrigine, & attritione à calceis. Ab attritione enim ſolùm humor attrahitur, qui cutem poſtea erodit, aut veſicam in ea excitat. Quæ autem ſpecialium vlcerum ſpeciales cauſſæ ſint, ſuo loco poſtea dicetur, vbi etiam cuiuſque vlceris cauſſæ explicabuntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vlcera externa viſui & tactui patent, nec ſignis, quibus cognoſcantur, opus habent. Interna verò, cùm ſæpe lateant, cognoſcuntur ſpeculo, ſi ad ea via detur, tactu, vel ab excremẽtis, dolore, actione læſa. Excrementa n. partem affectam indicant, & ſi per quemcunque corporis meatum, ſeu anum ſeu veſicam, ſeu nares, ſeu aures, pus aut ſanies fluat, vel vomitu aut tuſſi & ſputo reiciatur: vlcus aliquod intus latere indicio eſt. In qua autẽ parte lateat, doloris proprietas & ſitus, ac partis læſæ actio docebunt pungens dolor neruoſæ partis læſæ ſignum eſt; pulſans arteriæ. Situs doloris ſimiliter ipſam partem exulceratam manifeſtabit. Si in parte exulcerata ſenſus vel motus læſus fuerit, neruoſæ partis affectæ indicium eſt. Si mordicatio à ſumto cibo ſentiatur, ventriculum exulceratum eſſe, indicatur. Cauſſæ etiam externæ hic ſigna ſuppeditant. Si quis cantharides hauſerit, veſicam exulceratam eſſe; ſi medicamentum, vel quid vrens, vt aquam fortem biberit, fauces & ventriculum exulceratum eſſe, indicio eſt. Vide *Inſtitut. lib. 3. part. 2. cap. 4.*

An vlcus magnum vel paruum, rectum vel obliquum, vel alterius figuræ ſit, vt & reliquæ ſimiles differentiæ, in externis vlceribus viſu & ſpecillo cognoſcuntur. In internis verò facilè cognoſci non poſſunt. An tamen vlcus magnum vel paruum ſit, & puris copia docebit, quæ in magno vlcere maior eſt, in paruo minor.

Cauſſas quod attinet, & quidem internas, ſi ab humorum affluxu vlcus originem habeat, ſigna cacochymiæ vel in toto, vel vitioſæ partis, [illegible].

aut alterius viſceris conſtitutionis aderint. Quæ ſi abſint, & contra intemperies & imbecillitas partis affectæ adſit, in ipſa parte affecta cauſſam vlceris generatam fuiſſe indicio eſt. Qui autem humor vlcus efficiat, an bilis, an pituita ſalſa, an ſeroſus humor, an atra bilis, è cuiuſque vlceris ſignis, & imprimis pure ac ſanie, quæ effluit, vt & colore vlceris ac dolore, punctione, mordicatione patefiet; & docebunt id ſigna ſpecialium vlcerum.

Externæ verò cauſſæ ex relatione ægri cognoſcuntur, qui docebit, an ab acri & erodente medicamento, aut veneno, vel ipſo etiam igne læſus fuerit, an cum aliquo vlceribus contagioſis laborante conuerſatus & ab eo infectus fuerit.

Vlcerum tempora etiam ſua ſigna habent. Dum n. ſanies aquoſa, cruda, & tenuis copioſior primùm effluit, principium eſt, quod & ipſum tamen ſenſu, tactu, & viſu, vt & ex cauſſis vlcerum cum externis tum internis præſentibus, & ſubſequentibus ſymptomatibus, dolore, pruritu deprehenditur. Vbi pus poſtea & ſanies melius coqui incipit, eiuſque copia minuitur, incrementum eſt, In ſtatu pus optimum eſt, & in declinatione maximè minuitur. Eadem tempora tamen etiam ex dolore, pruritu, actionibuſque læſis cognoſcuntur, quæ ſi augeantur, vlcus augeri; ſi remittant, & omnia ad naturalem ſtatum redeant, vlcus imminui & in declinatione eſſe indicant. Quod ipſum & viſus & tactus in partibus externis docebunt. Specialium verò vlcerum ſigna ſuis locis poſtea proponentur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Quid de curatione vlceris ſperandum ſit, ex ipſius vlceris m. gnitudine ac grauitate, & partis affectæ conditione cognoſcitur.

2. Nam ſi vlcus ſaltem cutem occupat, & ſuperficiale eſt, faciliùs & breuiori tempore curatur. Quanto verò profundius eſt, & quo pars, quæ afficitur, cute nobilior eſt, eò difficiliùs curatur.

3. Ob id vlcera, quæ in extremitatibus muſculorum ſunt, periculoſiora ſunt, quàm quæ in muſculorum medio.

4. Hac ipſa de cauſſa periculoſiora ſunt vlcera, quæ in parte nobili ſunt, & ad partem nobilem, vt & neruum, venam, arteriam, pertingunt. Et omnino interiora exterioribus magis periculoſa ſunt.

5. Vlcera, quæ partem principem, aut principi vicinam in conſenſum trahere poſſunt, ſæpe ægro mortem afferunt.

6. Faciliùs curantur vlcera, ad quæ medicamenta, quæ adhibenda ſunt, faciliùs pertingunt, iiſque faciliùs adhærent: Difficiliùs verò curantur, quibus medicamenta rectè applicari non poſſunt, & quibus non facilè adhærent.

7. Difficulter curantur vlcera in partibus, quæ naturaliter multis humiditatibus & excrementis ſcatent.

8 Vt & ea, quæ ſenſum exquiſitum habent, & partes ſenſu exquiſito præditas in conſenſum trahere poſſunt.

9. Sicut & illa, quæ ab aëre externo vel aliis de cauſſis neceſſariò alterantur.

10. Periculoſa etiam & diuturna ſunt vlcera, in quibus oſſium caries metuenda eſt.

11. Vlcus magnum, cæteris paribus, difficiliùs curatur, quàm paruum. In vlcere enim magno multæ partes aëri externo objiciuntur, & ſubiectæ partes, venæ, arteriæ, nerui, magis læduntur. Item anguſta & oblonga vlcera facilè, rotunda difficilius curantur.

12. Si corpus purum ſit, & viſcera præcipua bene conſtituta, ipſaque pars affecta aliàs rectè ſeſe habeat de facili vlceris curatione ſpes eſt. Contrà ſi corpus ſit cacochymicum, viſcera præcipua malè affecta, & pars exulcerata malè affecta, difficilem curationem, & vlcus diuturnum futurum, meritò conijcitur.

13. Hinc vlcera, quæ aliis morbis ſuccedunt, plerumque difficulter curantur, cùm natura vitioſos humores qui in corpore ſunt, ad partem externam depellat & tranſmittat.

14. Vt & quæ ad viriditatem vel nigredinem tendunt; cùm partis affectæ calorem debilem & pæne exſtinctum id ſignificet. Et morituris paulò ante mortem vlcus pallidum, liuens & aridum apparet, propter caloris natiui exſtinctionem.

15. Vbi poſt longum ſaniei prauæ fluxum pus bonum apparere incipit, bonam ſanitatis recuperandæ ſpem præbet, ſignumque eſt, & naturæ robur ſeſe iam colligere, & materiam in melius mutari.

16. Et omnino ipſum pus, quid de vlceris curatione ſperandum ſit, indicium ſuppeditat. Si enim pus, quod quotidie excernitur, bonum ſit, facilis curationis ſpem præbet: Malum verò pus contrarium ſignificat. Pus enim bonum & humorum, è quibus generatur, bonam conditionem, & partis affectæ robur ſignificat. Malum verò contrarium indicat. Pus autem bonum mediæ eſt inter craſſum & tenue conſiſtentiæ, album, læue, æquale, ac quàm minimè fœtidum. Malum vero eſt, quod valde tenue, & fluidum eſt, pallidum, liuidum, feculentum, mali odoris.

17. Sanies & ipſa, quæ humor eſt pure tenuior, & aquoſior, ex vlceribus, vt & vulneribus quandoque effluens, quid de curatione ſperandum ſit, indicat. Sanies enim multa, tenuis nimis, pallida, liuida, nigra, mali odoris, & quæ cutem vicinam erodit, vlcus difficile curatu indicat. Si verò ſanies ſit mediocriter craſſa, non multa, ſubrubra, aut ſubalbida, faciliùs curari vlcus indicat.

18. Si vlcera annua fiant, aut diuturniora, os abſcedere neceſſarium eſt, & cicatrices cauas fieri. Hippocrates, 6. *aph.* 45. Si enim Medicus ex arte curationem vlceris inſtituat, nihilque neceſſarium intermittat, nihilominus vlcus longo tempore non curetur, aut cicatrice obductum recrudeſcat, in oſſe corrupto cauſſam, cur vlcus non ſanetur, eſſe ſignificat: aſſiduus quoque excrementorum in vlcere diuturno generatorum affluxus, os ſubiectum facilè corrumpere poteſt. Ob partes enim diuturno vlcere obſeſſæ intemperiem, & os abſcedens, vlceris cauitas non repleri, nec ſatis carnis excreſcere poteſt, vnde cicatrix caua efficitur.

19. Si vlcus, poſtquam carne impletum eſt, ipſique cicatrix induci debet, recrudeſcit, metus eſt, ne in fiſtulam abeat.

20. Vlcera, quæ ſunt in pedibus & manibus, glandularum ſub axillis vel inguinibus inflammationes & tumores in corporibus plethoricis & cacochymicis accerſere interdum ſolent. Defluxuram enim ad vlcus in manu vel pede materiam, ipſæ etiam laxiores & imbecilles prius recipiunt & imbibunt.

21. Vlcera crurum plerumque difficilia curatu ſunt, imprimis ſi lienis vitio foueantur. Tum enim craſſi & melancholici humores & vlcus affluentes eius curationem impediunt.

22. Vlcera diuturna & inueterata non ſine periculo curantur, niſi corpus diligenter purgetur, & victus ratio bona obſeruetur; cuius rei exemplum habet Guil. Fabricius, *centur.* 3. *obſ.* 39. de quodam viro, cui cùm vlcus inueteratum in crure ſiniſtro ab Empirico [illegible] curatum fuiſſet, poſt menſes aliquot pleuritide in ſiniſtro latere correptus, atque inde mortuus eſt, & morbo durante talia exſpuit, qua-

qualia antea ex vlcere effluere ſolebant. De pure etiam ex vlcere in brachio per vrinam euacuato, videatur Ambroſ. Paræus, *lib. 17. c. 51.*

Reliqua prognoſtica in ſpecialibus vlcerum differentiis tradentur.

Indicationes.

Cùm vlceris eſſentia in ſoluta vnitate, & magnitudine partis affectæ imminutæ conſiſtat: ſoluta vnitas vnionem; id, quod amiſſum & imminutum eſt, ſui inſtaurationem indicat. Vlcus nimirum vt vlcus replendum carne, & vniendum, ac cicatrice claudendum. Quando verò vlcus cum cauſſa coniungitur quæ vel vlcus ab initio excitauit, vel eius, ſine quo non, in curatione rationem obtinet, cauſſa primò remouenda. Partis verò affectæ temperiem, vt & ſanguinem [illegible], benè ſe habere oportet. Si vitium [illegible] corrigendum, de quo poſtea in [illegible] vlcerum differentiis dicetur.

[illegible], quæ vlcus excitauit, [illegible] euacuandis. In omni enim affectu, [illegible] cauſſa [illegible] eſt, à cauſſæ remotione curatio inchoanda. D[illegible], quia in principio ſanguis aliquid extra propria vaſa excidit, [illegible] ſæpe cum eo alii humores [illegible] confluunt, ne quid in [illegible] putreſcat, & inflammationem [illegible], ſanguis [illegible] concoquendus, & in bonum pus mutandus. Vnde etiam Galenus, *libro de totius morbi temporibus, cap.* [illegible] tempore habere ſcribit [illegible] ſeruem, [illegible], & aquoſum [illegible] argumentum [illegible] beneficio [illegible] pus [illegible] & album mutatur. Ac propterea in principio vlceris concoquentibus, quæ vulgo digeſtiua appellant, opus eſt. Sordes præterea, quæ in vlcere generari ſolent, cùm eius curationem impediant, abſtergendæ. Vbi vlcus mundum fuerit, cauitas carne replenda. Tandem vlcus cicatrice claudendum.

Partium tamen affectarum etiam habenda ratio. In vlceribus enim partium externarum, ærugo, æs, vſtum, vitriolum, antimonium, & ſimilia locum habent, quæ non admittuntur in partibus internis. Si etiam pars ita comparata ſit, ut aliis rebus tranſitum præbeat, qualis eſt gula medicamenta ita paranda ſunt, vt parti adhæreant. Partes exquiſito ſenſu præditæ acria medicamenta non ferunt, quæ ea, quæ ſenſum hebetiorem habent, ſuſtinent. De quibus paſſim in vlceribus particularibus dicetur.

Quomodo autem vlcus carne repleatur, docet Galenus, *3. meth. med. cap* 3 Ad carnis nimirum generationem neceſſaria eſt Efficiens, & Materia. Efficiens Natura eſt, quæ vt in toto corpore, ita etiam in ſingulis partibus neceſſarium alimentum attrahit, retinet, concoquit, apponit, aſſimilat. Materia eſt ſanguis purus & ſincerus, qui ex cibo & potu generatur. Verùm quia in omni coctione duplex excrementum generatur, vnum tenuius, quod inſenſibiliter exhalat, vel per ſudorem diſcutitur, alterum craſſius: id etiam in carnis in vlcere generatione accidit, & ſi in parte relinquantur, eam humectabunt & carnis generationem impedient. Ideoque excrementa hæc in vlcere abſtergenda & ſiccanda ſunt. Atque id eſt, quod vulgo ex Galeno, 3. *meth. med. cap.* 4. & 4. *meth. med. c.* 5. ac aliis locis paſſim dicitur, omne vlcus exſiccationem requirere. Et Hippocrates, *in princip. lib. de vlceribus* ſcribit: *Quod ſiccum eſt, ad ſanum; quod madet, ad vitiatum propius accedit.* Et ſic vlceris curatio naturæ opus eſt, quæ ex affluente ſanguine carnem amiſſam inſtaurat, & vlceri repleto cicatricem inducit. Medicus ſaltem impedimenta, quæ naturæ in opere ſuo obſtaculo ſunt, remouet, dum excrementa abſtergit, & exſiccat; & dum hoc facit, carnem generare & cicatricem inducere dicitur.

Curatio.

Principio ergo, ſi corpus ſit plethoricum vel cacochymicum, ſanguinis [illegible], [illegible] pus euacuandum, ne humores ad partem affectam amplius fluant. Simul quoque victus ratio [illegible] inſtituatur, ne praui humores in corpore generentur. Rectum etiam [illegible] inſtituatur, ne vlcus [illegible] afferatur.

Deinde cùm vix fieri queat, quin in [illegible] partis ex venis ſanguinis effuſi & humorum [illegible], vt illud coquatur & in pus mutetur, digerentia [illegible] ſuppurantia medicamenta vſurpanda, quæ [illegible] bus mollioribus mitiora eſſe debent, [illegible] tur ex oleo [illegible] & vitellis oui. [illegible] minus [illegible] ribus ex *terebinthina, oleo* [illegible] *vitell. oui* [illegible] *reſina* [illegible] *pulu. thuris,* [illegible] *lini, tritici,* [illegible] *gallina.*

Deinde [illegible] vſurpanda. Sæpe etiam accidit, vt [illegible] & ſuppurare ſimul & abſtergere poſſint. Vnde [illegible] ſuppurantia cum abſtergentibus, atque [illegible] ſuppurantia [illegible] & ſicciora, quam alias ſolent. In multitum tamen [illegible] principio ſuppurantia, [illegible] debent. [illegible] eſt, [illegible] à principio abſtergentia cum ſuppurantibus miſcere, [illegible] Natura [illegible] [illegible] accingit & excrementa [illegible] propterea abſtergentia [illegible] [illegible], dum [illegible] vt [illegible] vlcus humidum & ſordidum [illegible]. Q[illegible] cauſſa fuit, quod Galenus [illegible] curatione [illegible] fecit. [illegible] diſſimè ſuppurant [illegible] ſtatim [illegible] reſina terebinth[illegible], [illegible] maſtich[illegible], ſucci apii, & ſimilia.

Talia autem medicamenta varie pro varietate corporum conſtitutione parari poſſunt. In corpore [illegible] & humido [illegible].

℞ *ol. roſacei* ℥. i. *terebinth.* ℈. i. *vitell. oui* i. Miſc.

Siccius eſt ſequens.

℞ *ol. maſtich. terebinth.* an. ℥. ß. *oui vitell.* i. Miſc.

A[illegible] fortius.

℞ *reſinæ* [illegible] ℥. i. *ol. roſacei* ℈. vi. *pulu. thuris* Drachm. i. Miſc.

Si maiore abſterſione opus ſit.

℞. *mellis roſac.* ℥. i. *terebinth.* ℥. ß. *ſucci apij* ℥. i. *pulu. thuris, farina hordei*, an. q. 1. Miſc.

Vlcere [illegible] ſarcotica vſurpanda, de quorum facultate, [illegible] *lib.* [illegible] *part.* [illegible] *cap.* [illegible]. Sunt autem triplicis ordinis. In primo ordine eſt *farina hordei,* [illegible], [illegible] *thuris.* In ſecundo ordine eſt *reſina terebinthina,* [illegible], *lancea,* [illegible], *farina lupinorum,* [illegible]. In tertio ordine eſt *farina* [illegible], [illegible], ♀, [illegible].

E compoſitis vnguentum [illegible] *maius & minus Galeni,* [illegible], *aureum,* [illegible], *de maſtiche.* De emplaſtro, quod ex [illegible] & [illegible] præparatur, videatur Galenus, *i. de comp. med. ſ. gen. cap. 6*

Vel ℞. [illegible] ℥. [illegible] *thuris* ℥. i. *maſtich.* ℥. ß. *gummi elemi* ℈. ii. *terebinth.* ℥. i. *colophon.* ℥. ß. *ol.* q. ſ. F. ſ. a. Vnguentum.

Ex his ergo, [illegible] Medicus, quæ cuique corporis conſtitutioni conueniunt: ſiquidem corpus, quo eſt

humidius, minus ſiccantia, & abſtergentia; contra verò ſiccius, valentius ſiccantia requirit.

Frigidioribus quoque anni temporibus paulò calidiora, calidioribus minus calida vſurpanda. Si enim imbecilliora, quàm par eſt, medicamenta applicentur, ſaniei magna copia in vlcere colligitur, & caro mollis ac flaccida generatur. Si verò validiora & nimis ſiccantia adhibeantur, vlcus aridum redditur labia eius rubicunda euadunt, caro conſumitur, ſanguinolenta quandoque excernuntur, & mordicatio quædam in parte percipitur. Si verò pars exulcerata & ſicca redditur, ſicut naturaliter eſſe ſolet, & ex vlcere neque ſanies, neque pus effluat, bonuſque calor in carne appareat, medicamenti ſarcotici commodi ſignum eſt.

Forma medicamenti ipſius etiam hîc attendenda videtur. Vel enim liquida & humida, vel ſicca applicari ſolent. In corporibus duris & ſiccis, & vbi caro durior generanda, pulueres ſarcotici, qui vlceri inſperguntur, commodiſſimi ſunt.

Vt ℞. *Thuris* ℥. ß. *ſang. dracon. colophon.* an. ℈. ii. Fiat puluis.

Vel ℞. *thuris* ℥. Sem. *aloes* ℈. ii. *ſang. dracon. ſarcocolla* an. ℈. i. F. puluis.

Si verò corpora ſint molliora, humidis vtimur. De linimentorum tamen & vnguentorum præparatione obſeruandum, ne nimis ſint mollia. Talia enim à calore partis liquantur, & facilè diffluunt. Ideoque ſi vlcera non ſint profundiora, (in talibus enim, quæ eò penetrare poſſunt, requiruntur) ſed in ſuperficie corporis hæreant, medicamentis craſſiore, conſiſtentia præditis vtendum. Præterea vnguenta nimis humida propter oleoſam naturam emolliunt, & carnem nimis laxam & ſubiectæ diſſimilem, præſertim in corporibus ſiccis, generant.

Vbi vlcus carne repletum fuerit, cicatrice claudendum, cutis ſeu eius loco cicatrix generanda, cuiuſque beneficio continuitas ſoluta vnienda. Vt vero in carne generanda natura eſt opifex, materiam ſanguis ſuppeditat; ita etiam in cute generanda idem accidit. Medicus ſaltem impedimenta per medicamenta remouet. Quod vero vulgo docetur, materiam, ex qua fit cicatrix, eſſe, carnem, quæ ita ope medicamentorum alteranda, & ſiccantium ac adſtringentium vſu denſanda ſit, vt cuti ſimilis euadat; ſi de principali agente intelligatur, falſum eſt. Vt enim vis σαρκοποιητικὴ in carne ſolum carnem generat, & amiſſam inſtaurat: ita ſolum vis cutifica, vt ſic dicam, in cute cutem generat. Vnde nunquam vllius epulotici vſu, vel ſolo ſarcoticorum vſu in medio vlcere cicatrix producitur, ſed ex vicina cute circa vlceris labia oriri incipit, & ſenſim extenditur, donec tandem tota caro cicatrice obtegatur. Hinc etiam vlcera non raro abſque vllo Epuloticorum vſu ad cicatricem perducuntur. Epuloticorum tamen vſu natura adiuuari poteſt. Si enim ſoli naturæ actio hæc permittatur tardè cicatrix generabitur; non, vt Fallopius putat, quod caro, ex qua cicatrix generanda ſit, tam humida ſit, vt à natura partis cutaneæ non poſſit ſiccari, ſed quod vis cutifica in cute vicina non poſſit ſanguinem affluentem, qui eſt humidus, niſi tardè, in cutem, ſubſtantiam ſcilicet ſiccam, mutare, quod facilius præſtabit adiuta à medicamentis epuloticis, quæ vim ſiccandi habent. Qualia autem ſint Epulotica medicamenta, qualeſque facultates habeant, docet Galenus, 3. *meth. med. cap* 4. & 5. & 4. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 1. Dictumque eſt ea de re etiam *in Inſtitutionibus lib.* 5. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 9. Quanto nimirum cutis ſiccior eſt carne, tanto etiam epulotica ſarcoticis ſicciora eſſe debent. In actiuis verò cum calida, tum frigida eſſe poſſunt.

A Sunt autem Epulotica etiam trium generum, mitia mediocria, & fortiora. Mitia ſunt *cadmia lota, cortex thuris, aloe, cyperi radix, plumbum vſtum & lotum.* Compoſita, *vnguentum de lithargyro, de minio de ceruſſa, diapompholygos, ceratum de minio.* Mediocria, *fl. roſ. rubr. balauſtia, galla immatura, malicorium, bolus Armenus, terra Lemnia ac ſigillata, myrobolani, ſanguis draconis, minium plumbum.* E compoſitis, *vnguentum de tutia, diapompholygos, emplaſtrum diapalma, gryſeum, de lapide calaminari.* Fortiora ſunt *chalcitis, ſarcocolla, alumen ſciſſile, æs vſtum æris ſquamma.* E compoſitis ſunt, *vnguentum de tutia, ceratum de bolo Armeno.* In iis verò eligendis, & vlceris conſtitutio, & corporis natura conſideranda. Accidit enim, vt vlcera, quæ cum eſ-

B ſent ſordida, nihil mordicationis à medicamentis percipiebant, poſtea pura reddita ab iis mordeantur. Quapropter tunc, & cùm vlcus plane purum eſt, à valentioribus abſterſoriis ad mitiora deueniendum; ſicut rurſum in ſordidis ad magis abſtergentia tranſeundum, niſi ex mordicatione ſordida facta fuerint. Hoc ipſum enim interdum Medicis imponere ſolet, vt ad abſterſoria valentius ſe conferant; vnde iterum vlcus eroſum & ſordidum apparet, carne medicamento colliquata ipſum fœdante. Nam in prauam ſaniem degenerat caro colliquata. Itaque diligenter perpendere oportet, vtrum vlcus carne, quæ ſubeſt, excla ac colliqueſcente ſordidum euaſerit, an quia medicamentum ſordibus auferendis aptum requirat, impoſitum autem tale non ſit. Indicat autem vlceris

C maior facta cauitas, tum oræ rubentiores calidioresque, cum medicamenti acrimonia ſordidius redditur. Deinde conſiderandum, an conſtitutio corporis ſit mollis & humida, an verò ſicca. Molli enim mitiora; ſicciori fortiora applicanda.

Vſurpanda vero Epulotica, vt Galenus, 13. *meth. med. cap* 5. docet, quando vlcus carne non omnino repletum fuerit, ſed adhuc parum deeſt. Etenim cùm natura nunquam ſit otioſa, ſed etiam tum cum cicatricem producere incipit, ſimul caro adhuc incrementum ſumat, ſi Epulotica tum demum adhiberentur, cum vlcus iam carne planè repletum eſſet, metuendum, ne antequam cicatrix abſoluatur, interim caro adhuc incrementum ſumat, & ita cicatrix emi-

D nentior fiat. Cùm enim cutis neruoſa ſit ſubſtantia, non ita regenerari poteſt, vt caro, ſed loco eius ſimile quid cuti generatur, quod cicatricem appellamus.

Notandum & hoc, medicamenta epulotica, & actu & poteſtate ſiccandi vi prædita eſſe debere; ideoque emplaſtra ad cicatricem inducendam commodiſſima eſſe.

Gabriel Fallopius, *libro de Vlceribus cap.* 13. hoc *vnguentum* proponit, quod *de tutia magiſtrale* nominat, & optimum inter omnia, quæ ipſe viderit, eſſe ſcribit.

℞. *ol. roſac. omphacini* an. Vnc. vi. *myrtin. vnguenti populei*, an. Vnc. iii. *fol. plantag. ſolani hortenſ.* an. M. ii.

Inciſis herbis omnia miſceantur per octo dies, & quotidie agitentur. Hoc facto colentur, & colaturæ

E adde *ceræ* ℥. iv.

Miſce ſuper igne, donec liqueſcat: poſtea baculo miſce, & cum tepidum eſt, adde *lithargyri auri* vel *argenti* Vnc. vi. *ceruſſæ* Vnc. ii. *tutiæ præp.* Drach. ii. *plumbi vſt.* Drach. vi. *æris vſti rubri* Drach. iii. *camphoræ* ℈. ß.

Ducantur in mortario per duas horas.

Puluis Epuloticus.

℞. *Rad. tormentill. biſtortæ, ariſtolochiæ rotundæ, cupularum glandium, teſtarum ouorum combuſt. thuris, ſanguinis draconis* an. ℥. Sem. *lapidis*

calaminaris ℈. j. *lithargyri* ℈. ij. F. Puluis.

Vtile eſt & ſequens Emplaſtrum ſæpiſſimè vſu à me probatum.

℞. *Vnguenti diapompholyges, empl. diapalma, gryſei* an. ℥. j. *gummi elemi* ℈. ij. *ſacch. Saturn.* ʒ. j. *ceræ* parum. F. Emplaſtrum.

CAPVT III.

De Vlcere cum intemperie.

VErùm ſæpe accidit, vt vlcus non ſit ſolitarium & purum, ſed alij p. n. affectus ipſi coniungantur, vnde etiam curatio variatur. Itaque de hiſce vlceribus in ſpecie agendum.

Vlcus cum intemperie. Et primò quidem ſæpe intemperies cum vlcere coniungitur, quod cùm accidit, curatio vlceris impeditur. Cùm enim cauſſa efficiens curationis vlceris ſit natura partis, & materia ſanguis: ſi pars intemperata ſit, neutrum ſeſe rectè habere poteſt; nec vlcus carne impleri, nec cicatrice claudi poteſt, niſi caro ſubiecta naturaliter ſeſe habeat, vt Galenus, 3. *meth. med. cap.* 8. docet.

Quæ autem intemperierum ſint differentiæ, *in Inſtitutionib. lib. 2. part. 1. cap.* 3. dictum, quæ etiam hic locum habent, poteſtque cum vlcere concurrere intemperies calida, frigida, humida, ſicca, calida humida; calida ſicca; frigida humida; frigida ſicca. Et quidem poteſt eſſe intemperies vel cum vel ſine materia. Verùm de intemperie cum materia dicitur capitibus ſequentibus. Hoc itaque de intemperie ſine materia ſaltem agemus.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Talis autem intemperies vel ante vlceris exortum adfuit, vel ipſo vlcerationis tempore excitata fuit. Quæ autem intemperierum ſint cauſſæ, itidem *loco allegato* dictum. Quæ vt vlceribus applicemus; Intemperies calida in vlceribus excitatur ab aere calido, faſciarum & inuolucrorum nimia copia, medicamentis nimis calidis. Frigida contra ab aëre frigido, ſi vlcus faſciis & inuolucris contra externi aëris frigiditatem non ſatis muniatur; vt à medicamentis frigidis. Humidam intemperiem inducunt aër ambiens humidus, vnde in nonnullis locis aer vlceribus valde inimicus eſt, affluxus humorum, de quo capite ſequenti: Siccam aer ſiccus, medicamenta nimis ſiccantia & alimenti penuria. Compoſitarum intemperierum compoſitæ cauſſæ ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Calidæ intemperiei ſigna ſunt, quod cauſſæ calefacientes præceſſerint, & quod non ſolùm labia, ſed & ipſa caro vlceris rubicundior appareat, atque ipſe æger calorem in vlcere percipit, quem plerùmque dolor ſequitur; frigida medicamenta applicata iuuant, calida nocent; vlceris excrementa acria ſunt, & mordicant.

Frigidam intemperiem cauſſæ frigefacientes præceſſerunt, in ea labia vlceris ad albedinem vel liuiditatem deflectunt, & mollia ſunt, atque vlceri calida vtilia, frigida noxia ſunt.

Si intemperies ſit humida, cauſſæ humectantes præceſſerunt, caro mollis, flaccida apparet, & aliquando nimium excreſcit; excrementa vlceris ſunt multa; ſiccantia iuuant, humectantia nocent.

Sicca tandem intemperies ex eo cognoſcitur, quod cauſſæ exſiccantes præceſſerunt, labia vlceris ſicca & ſqualida ac dura apparent; excrementa vlceris ſunt pauca vel nulla. Humectantia ſunt vtilia, ſiccantia nocent.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Cum, vt Galenus, 4. *meth. med. cap.* 1. docet,

A temperatam carnem ſubiectam ad vlcera ſananda prorſus eſſe oporteat, ægrè ſanabilia vlcera euadunt propter partis ſubiectæ intemperiem.

2. Vlcera cum intemperie calida, frigida, humida, non ita difficulter curantur. Vna enim opera, & eodem tempore iiſdémque medicamentis & intemperiei occurrere, & vlcus curare poſſumus.

3. Vlcera verò cum intemperie ſicca curatu ſunt difficillima; quoniam poſthabita vlceris aliquandiu cura, ſoli intemperiei auertendæ Medicum intentum eſſe oportet.

Curatio.

Intemperies alterationem per contraria indicat. Curatio. Curatio tamen ita inſtituenda, vt vlcus, quantum
B fieri poteſt, non negligatur. Si tamen vtrique ſimul ſuccurri non poſſit, ei, quod magis vrget, magis intentum eſſe oportet. Cùm autem intemperies cauſſæ rationem habeat, & ea præſente vlcus curari non poſſit: Intemperies prius tollenda, niſi vna opera intemperies tolli, & vlcus ſanari poſſit. Si intemperies ſit cum materia, etiam vniuerſalibus opus eſt, de quibus *cap. ſeq.* dicetur.

Intemperiem verò ſine materia, de qua hoc capite agimus, quod attinet, & quidem calidam, calida refrigerantia indicat, mitiora vel valentiora, pro exceſſu caloris. Intemperiei calidæ curatio. Et quamuis vlcus ſiccantia medicamenta requirit: quia tamen ipſa caliditas etiam humores abſumendo vlcus ſiccius reddit, mitioribus ſiccantibus vtendum. Eadem tamen ſimul adſtringendi vi prædita ſint, vt fluxio, quam calor facilè excitari ſolet inhibeatur. Præterea cùm calor dolorem parere ſoleat, ſimul vim dolorem mitigandi, aut certè nullam facultatem, quæ dolorem excitet, obtineant, ideoque ſiccandi & abſtergendi facultate careant. Quapropter vtilia ſunt medicamenta ex *ſucco & aqua roſacea, plantaginis, endiuiæ, aceto, ſantalo, bolo Armeno, ſolano, plumbo vſto, cadmia, ſaccharo Saturn. ol. roſaceo, violaceo, terebinthina aq. plantag. ſæpius lota*. Vel adhibeatur *vnguentum roſaceum, refrigerans Galeni, de ceruſſa, de ſolano, ſantalinum, album.*

Vt ℞. *ol. roſac. terebinth. aq. roſ. vel plantagin. ſæpius lota* an. ℥. j. *farinæ hordei*, q. ſ. F. Linimentum.

D Vel ℞. *plumbi vſti pompholyges lotorum* an. ℈. j. ß. *ol. roſac. viol.* an. ℥. i. ß. *ceræ* q. ſ. Fiat Vnguentum.

Medicamenta autem refrigerantia non ſolùm ipſi vlceri, ſed etiam partibus circumjacentibus & vicinis imponi poterunt. Ideóque iis non ſolùm vnguenta dicta illiniri, ſed & faſcia *poſca*, vel *ſucco plantaginis, lactucæ, aut ſolani*, vel *decocto ex myrto, corticibus granatorum, balauſtiorum, ſantalo, plantagine, bolo Armeno*, & ſimilibus cum vino auſtero parato madefacta imponi.

Intemperie calida ablata, vlcus, vt ſolet, ſarcoticis curandum: quæ tamen minùs calida & ſicca eſſe debent, ne calida intemperies reuocetur.

E Frigida vlceris intemperies calefacientia requirit, Frigidæ. qualia ſunt *oleum hyperici, nardinum, irinum, chamamelinum, rutaceum, anethinum, ſirupus & mel roſatum, reſina abietina, laricea, ſpiritus vini, ceratum de betonica*. Et quidem linimenta & vnguenta ex his parata ipſi vlceri imponuntur. Extra verò & partibus vicinis imponantur fomenta ex *decocto ſaluiæ, hyſſopi, abſinthii, origani, rutæ, menthæ, fol. lauri, fl. chamameli*, parata cum vino generoſo; vel eædem inungantur oleis calidis modò dictis, aut *ceratum de betonica* imponatur.

Intemperies ſicca humectantia requirit. Siccæ. Vtilis eſt hic aqua tepida, ſi ea vlcus, vel potiùs vlceris vi-

cinæ partes perfundantur aut fomententur. Quanquam enim Hippocrates, *in lib. de vlceribus*, docet, quod vlcera vniuerſa humectare non oportet, niſi vino, & addat: ſiccum ſano eſſe propius, humidum non ſano; & Galenus, 3. *meth. med. cap.* 4. & 1. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 6. ſcribit, nullum humectans vlceribus conuenire, minimè verò aquam: tamen hæc omnino intelligenda ſunt de vlcere, quatenus vlcus, cui nullo modo humectantia vtilia ſunt. Si verò intemperies ſicca, quæ curationem impedit, vlceri coniungatur, neglecta ad tempus quaſi vlceris curatione, ſiccæ intemperiei occurrendum, donec parti affectæ priſtina intemperies reſtituatur. A

Humida. Humida tandem intemperies ſiccantia indicat. Et quia aliàs vlcus ſiccantia requirit, ſarcotica fortiora, quàm in vlcere ſimplici, vſurpanda: qualia ſunt *radices cyperi*, *marrubium*, *ſpuma argenti*, *plumbum vſtum*, *chalcitis*, *ferri ſquama*, *æris ſquama*, & his ſimilia, è quibus pro intemperiei magnitudine idonea cuique vlceri medicamenta paranda. Quò enim vlcus humidius, eò fortiùs exſiccantia requiruntur: contrà ſi minùs humidum ſit, mitiora exſiccantia adhibenda; quod fit *oleo*, *reſina*, *cera* addita. Quò enim plus horum medicamentis exſiccantibus additur, eò magis vis retunditur: quò minus, eò magis eorum vis integra manet. Lauari verò prius poteſt vlcus ad ſordes detergendas vino, vel poſca, in quibus adſtringentia & ſiccantia, vt *rad. cyperi*, *hypericum*, *abſinthium*, *roſæ*, *betonica*, *ſaluia* cocta ſint: poſtea ex dictis medicamentis aliquid inſpergi, vel ex iis cum oleo & cera vnguentum parari, quod ſine calefactione ſuper linamentum extendi poſſit, Græci ἔμμοτον vocant: atque huic tandem emplaſtrum aliquod durius vel ceratum imponi. Compoſita & emplaſtra habet Galenus, 1. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 13. Modus autem humectationis ſit, vt vbi pars rubeſcere attollique incipit, à perfuſione deſiſtas. Si enim vltra continuetur, quod attractum eſt, diſſipabitur. Modus autem, quo aqua tepida parti applicatur, triplex eſt, fitque fotu, perfuſione, balneo. Fotus fit ſpongia, panno, ſtupa, aut goſſipio. Modúſque hic maximè commodus eſt. Perfuſio autem & balneum ita commodè non adhibentur. Vtilius quoque eſt, ſi hydrelæo tepido pars foueatur, quàm aqua, inprimis tempore hiberno. Etſi enim aqua tepida actuali calore calefaciat: tamen poſt fotum partem refrigerat, ſimúlque calorem diſſipat, quod prohibet oleum admiſtum, lentore ſuo poros cutis obſtruendo. Poſt fotum aliquod Cataplaſma humectandi vi præditum imponatur. B C D

Vt ℞. *fol. maluæ ad mollitiem coctor.* ℥. ß. *farinæ hordei tritici* an. ℈. ij. *amygd. d. contuſar.* ℈. j. ß. *mellis cocti* ℈. j. *croci*, ʒ. ß. *pingued. porci* q. ſ. M. in mortario F. Cataplaſma.

Vel oleo dicta pars foueatur. Vel fiat vnguentum ex *ſucci maluæ* part. j. *olei dulc.* part. ij. *ceræ alb.* q. ſ.

Si verò vlcus ſiccum ſit, & pars atrophia laboret, neque aquæ perfuſio ſufficiat, danda opera primò, vt æger boni & multi ſucci cibis, & qui facilè diſtribuuntur, alatur, vt alimentum parti affectæ abundè ſuppetat; deinde ſi opus ſit, etiam dropacibus & aliis modis ad partem trahatur. E

Intemperie ablata ſarcoticis vtendum, & quidem minus ſiccantibus, ne pars affecta in intemperiem ſiccam relabatur, vt docet Galenus, 4. *meth. med. cap.* 1. Ideóque Sarcoticis pulueribus pinguedines & olea quædam ac cera admiſceri debent.

Vt ℞. *thuris*, *maſtich.* an. ℈. j. *terebinth.* ℥. j. *ol. roſac.* ℥. j. ß. *ceræ* q. ſ. F. vnguentum molle.

CAPVT IV.

De Vlcere cum humorum affluxu.

Vlcus cum affluxu humorum. Verùm rarò intemperies ſola vlceri accidit, ſed plerumque ea intemperies eſt cum materia & humorum affluxu.

Quot autem cauſſæ ſint affluxus humorum, ſuprà, *part.* 1. *cap.* 1. *de tumoribus in genere*, dictum. Nimirum ad partem exulceratam humores confluunt vel à toto corpore, aut à parte aliqua vitioſos humores generante, dum natura, vel copia, vel qualitate humoris, ſtimulata eos expellit, & in partem exulceratam deponit; vel dum pars ob dolorem aut calorem humores attrahit; vel dum ad partem loco inferiore poſitam humores ſua ſponte defluunt, aut aliàs ad partem imbecillem & ignobilem mouentur: quæ omnia quibus modis accidant, *alleg. loco* dictum.

Ex affluxu humorum ad partem vlceratam excrementorum varietas prouenit. Galenus, *in lib. de totius morbi temporibus*, hæc excrementa diuidit in ſaniem & pus. Celſus quoque *lib.* 5. *cap.* 26. præter ſanguinem omnibus notum, etiam ſaniem & pus ex vulneribus & vlceribus exire ſtatuit, ſcribitque, *quod ſanies ſit ſanguine tenuior, variè craſſa, & glutinoſa, & colorata. Pus craſſiſſimum, albiſſimúmque, glutinoſius & ſanguine & ſanie. Exit, inquit, ſanguis ex vulnere recenti, aut iam ſaneſcente. Sanies eſt inter vtrumque tempus. Pus ex vlcere iam ad ſanitatem ſpectante. Rurſus & ſanies & pus quoſdam ſpecies Græcis nominibus diſtinctas habent. Eſt enim quædam ſanies, quæ vel ἰχὼρ, vel meliceria nominatur. Eſt pus, quod ἐλαιῶδες appellatur. Ἰχὼρ tenuis, ſubalbidus, ex malo vlcere exit, maximéque vbi neruo læſo inflammatio ſecuta eſt. Meliceria craſſior & glutinoſior, ſubalbida, mellique albo ſubſimilis fertur. Hæc quoque ex malis vlceribus, vbi nerui circa articulos læſi ſunt, & inter hæc loca maximè ex genibus. ἐλαιῶδες tenue, ſubalbidum, quaſi vnctum colore atque pinguedine, oleo albo non diſſimile, adparet in magnis vlceribus ſaneſcentibus.* Alii tamen aliter his nominibus vtuntur. Si tamen propriè loqui velimus, Pus, Græcis πύον, eſt illud vlceris excrementum, quod ex ſanguine vel carne contuſa aut liquata ortum habet, & apparet in vlceribus aliis excrementis vacantibus, vel iam ab excrementis aliis mundatis. Reliqua excrementa omnia, quæ ab aliis humoribus proueniunt, etſi ichoris ſeu ſaniei nomine comprehendi poſſint: plerique tamen ſaniem & ſordes diſtinguunt, ſaniémque, quam nonnulli virus quoque appellant, excrementa tenuia & aquoſa, ſordes verò excrementa craſſiora nominant; vt ita ex tenui excremento vlcus humidum, ex craſſo ſordidum reddatur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Vlcera cum humorum affluxu cognoſcuntur primò ex tumore, qui non ſolum in labiis, ſed & vicinis partibus apparet. Deinde ex dolore, qui, ſi præcipuè neruoſæ partes afficiuntur, ægro moleſtus eſt. Tertiò, è copia excrementorum, quæ maior, quàm pro magnitudine vlceris eſſe ſolet. Tandem etiam, licet omnia, quæ ad curationem neceſſaria ſunt, adhibeantur, ſanatu difficilia ſunt; cùm humores affluentes curationem impediant.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omnia, vt modò dictum, vlcera cum affluxu humorum difficulter curantur; cùm ex humorum affluxu vlcus humidum reddatur, incrementum capiat, intumeſcat, dolórque excitetur.

2. Quò affluxus humorum maior eſt, & quò A humor, qui affluit, deterior eſt, eò vlcus difficilius curatur.

Curatio.

Curatio. Principio ergo cùm vlcus curari non poſſit, niſi fluxio tollatur, fluxio ipſa eiúſque cauſſæ tollendæ, & proinde ſiue in toto ſiue vitio epatis aut lienis humor vitioſus generetur, eius generatio prohibenda, humórque, qui affluit conuenienti modo præparandus & euacuandus, de qua re alibi ſæpius dictum. Deinde, ne humor ad partem affectam confluat, reuellendus, intercipiendus, repellendus. Inter reuulſiona auxilia inprimis locum habent fonticuli in parte contraria excitati, qui humorem, qui ad partem affectam confluit, alio loco euacuant. Et hi fonticuli ſæpe neceſſarij ſunt in vlceribus diuturnis. Cùm enim natura iam diu adſueuerit humores vitioſos per partem exulceratam euacuare, ſi vlcus planè claudatur, & aliquid humorum vitioſorum cumuletur, facilè fieri poteſt, vt in venas regurgitet, & in nobiliorem aliquam partem ruat, quod fonticulo præcaueri poteſt.

Intercipiunt verò Defenſiua dicta, quæ ſupra partem exulceratam in parte ſana verſus valorum radicem, in locis vbi venæ majores & magis conſpicuæ ſunt, imponuntur, quæ vaſa; per quæ humor affluit, conſtringunt, humorem retrò pellunt; & parantur è ſiccis & adſtringentibus, *bolo Armeno, ſang. draconis, fl. roſ. rubr. balauſtiis, cortic. granat. myrto, alumine cum albumine oui, ol. myrtino, roſaceo, poſca, vino auſtero, aquis adſtringentibus*: è quibus Cataplaſmata vel alia medicamenta parantur.

Ipſi verò parti affectæ repellentia apponenda, vt humores, qui in vaſis partis affectæ adhuc fluctuant, repellantur. Ideóque pars exulcerata vel ei vicinæ abluendæ *aqua aluminoſa, aqua vel decocto plantaginis, roſar. balauſtior. radic. cyperi. pentaphylli*, & ſimilium; vicinæ verò inungendæ *vnguento de bolo*. Medio verò vlceris puluis exſiccans imponendus, è *lithargyro, tutia, plumbo, corallis, bolo Armeno, chalciride, vnguentum album Rhaſis, diapompholyges*. Summa, ſarcotica hic debent eſſe fortiora; quàm in vlcere ſimplici & fluxione non tentato, vt humorem in partis poris hærentem exſiccent, citra mordicationem tamen, ne dolor excitetur.

Vt ℞. *terebinth.* ℥. j. *ſebi taurini* ℥. ß. *plumbi vſti* ℥. j. *tutiæ prep.* ℥. ß. Miſc.

Si tamen materia ſit cruda & mordax, aliquid thuris ad coctionem humoris promouendum addendum.

De forma medicamentorum hoc obſeruandum, ne ſint conſiſtentia humida, non oleoſa & pinguia; cùm partem magis laxent & humectent, vt Galenus, 1. *de compoſ. med. ſec. gen. cap. 6.* & 4. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 1. & 13. docet. Non tamen in eodem medicamentorum genere ſemper perſiſtendum. Sæpe enim accidit, vt quod ſemel atque iterum profuit, poſtea, humore aliquo modo exſiccato, amplius vtile non ſit, ſed mordicationem excitet, atque ideo tum medicamentum mutandum, & mitius adhibendum.

Poſtquam vlcus carne repletum fuerit, epuloticis tandem cicatrix inducenda.

Guido, *tractat. 4. cap. 2.* laminam plumbi tenuem perforatam talibus vlceribus imponit. In laminam enim plumbum redactum refrigerat, & in talibus vlceribus vtile eſt, ſi commoda ligatura accedat, quæ humorem ex parte affecta exprimi, eiúſque in partem exulceratam influxum prohibet.

CAPVT V.

De Vlcere ſordido, putrido, & corroſiuo.

Vlcera humida & cum affluxu humorum plerumque ſordida, Græcis ῥυπαρὰ dicta, fiunt, ſi nimirum illud craſſum & mucoſum excrementum, quod in ſpecie ſordes appellant, effluat; & putrida, ſi idem grauem & cadauerosum odorem expiret. Sordida enim & putrida vlcera, vt Guido, *tract. 4. cap. 3.* ait, ſaltem ſecundum magis & minus differunt. Si enim excrementa vlceris ſimpliciter craſſa & ſordida ſint, ſordidum vlcus dicitur; Si verò etiam putredinem concipiant, vt ſubiectam carnem & partes molliores putreſaciant & corrumpant, vt inde graueolens vapor exſpiret, vlcus putridum dicitur. Vlcus ſordidum.

Cauſſæ.

Cauſſæ huius vlceris proximæ ſunt humores praui, maligni, & calorem extraneum ac humidum, putredinémque concipientes. Et quidem hi vel aliunde ad partem affectam confluunt, vel in ipſa parte tales euadunt, ob partis intemperiem, vel debilitatem, vſum intempeſtiuum humidorum & vnctuoſorum ac emplaſticorum medicamentorum, debiliter exſiccantia adhibita, & omiſſa, quæ requirebantur, ſiccantia. Contra tamen etiam vlcera C redduntur ſordida ob abſtergentia fortiora, quæ ſanam carnem colliquant. Cauſſæ.

Interdum humor tantam acrimoniam acquirit, vt non ſolùm partem exulceratam, ſed & vicinam ſanam erodat, atque indies latius ſerpat, quæ vlcera corroſiua, ſerpentia, & depaſcentia nominantur.

Signa Diagnoſtica.

Vlcera ſordida viſu facilè agnoſcuntur; cùm ſordes quædam copioſæ, viſcidæ in iis appareant, caro flaccida & mollis reddatur, & ſæpe nimis excreſcat. Si putredo accedat, fœtor grauis & cadaueroſus percipitur. Si vlcus corroſiuum & ſerpens ſit, pruritus & dolor percipitur, & vlcus continuò maius euadit. Signa.

D Cauſſarum ſigna quod attinet, ſi à toto corpore vel parte aliqua humores affluant, id è ſignis *capite præcedente* propoſitis apparet. Si pars ſit debilis & intemperata, id etiam è ſuis ſignis cognoſcitur, & viuidus partis color non apparet. Si à medicamento debili vlcus ſordidum factum fuerit, vlcus albidum apparet, & albedo illa ſicut tela quædam totum vlcus ambit. Contra ſi vlcus à fortiore abſtergente ſordidum factum fuerit, vlcus cauum magis efficitur, & rubicundius indies euadit, & pus ſubtile, paucum ac calidum effluit.

Prognoſtica.

1. Si ob ſordium copiam & craſſitiem tranſpiratio impediatur, partis corruptio ſequitur, & ex E ſordido vlcere poſtea depaſcens & putridum euadit. Prognoſtica.

2. Si putredo in vlcere augeatur, tandem gangræna & ſphacelus ſequitur.

Curatio.

In ſordidis & putridis vlceribus primò victus ratione opus eſt, & corpus ab omnibus prauis & vitioſis humoribus purgandum. Ipſis verò detergentia medicamenta adhibenda, qualia ſunt *mulſa, aqua ſalſa*, & quæ parantur ex *ſucco apij, abſinthij, farina hordei, erobi, myrrha, melle roſato*. Inprimis verò *ſpiritus vini* in putridis vlceribus detergendis & mundandis egregiè prodeſt, qui propterea reliquis medicamentis admiſcendus. Curatio.

Vt ℞. *ligni Guaiaci, cortic. eiuſd.* an. ℥. j. *rad.*

ariſtol. long. centaur. min. abſinth. agrimon. an. M. j. *cortic. thuris, myrrhæ* an. ℥. ß. Coq. omnia in ſ. q. *vini.* Col. adde *mellis deſpumati* ℥. iiij. *ſpir. vini* ℥. j. Miſc.

Vel ℞. *rad. ariſtol. longæ* ℥. j. *abſinth. centaur. min. agrimon.* an. M. ß. Coq. in *vino.* Col. adde *farinæ orobi* ℥. ß. *pulu. myrrh.* ℈. ij. *mellis roſ. col.* ℥. ij. *ſpirit. vini* ℥. j. *terebinth.* q. ſ. F. Linimentum.

Si ſaltem ex vnctuoſorum & oleaginoſorum medicamentorum vſu vlcus ſordidum euaſerit, & nulla grauior ſorditiei cauſſa adſit, leniora abſtergentia ſufficiunt. Siccioribus enim medicamentis adhibitis, vlcus facilè mundatur.

Si ex validiorum medicamentorum vſu vlcus ſordidum euaſerit, mitiora & frigidiora imponenda, vt *vnguentum diapompholygos.* Fortiora ſunt *vnguentum Apoſtolorum, Ægyptiacum.*

Vel ℞. *decocti hordei* ℔. j. *mellis roſ. coll.* ℥. ij. Miſc.

Vel ℞. *terebinth. mell. roſ.* an. ℥. ß. *farinæ hord. orobi, myrrhæ* an. ℈. i. *pulu. rad. ireos* ℈. ß. Miſc.

Vel ℞. *ſucci apii, abſinth.* an. ℥. j. *farinæ hordei, orobi* an. ℈ j. *terebinth.* ℥. i. *myrrhæ* ℈. ij. *mellis* ℥. j. Miſc.

Vel ℞. *agrimoniæ, centaur. min.* an. M. ß. Coq. in *vino.* Colaturæ adde *ſucci apii* ℥. ij. *mellis roſ. col.* ℥. i. *farinæ hord. orobi* an. ℈. i. ß. *terebinth. ſpir. vini* ... ℥. ij. Miſce. F. Linimentum.

Si putridum ſit vlcus, abluendum *oxycrato, lixiuio, muria*, ac imponenda medicamenta ex *farina orobi, rad. ariſtoloch. longæ, ſcillæ* in vino coctis & cum *melle* mixtis.

Circum verò vlcus, ſordidum & putridũ *vnguento de bolo Armeno*, vel alio refrigerante inungendum, ne ex calidorum medicamentorum vſu & mordicatione humorum affluxus concitetur.

Si putredo maior fiat, metuendumque ne pars ipſa corrumpatur, medicamenta fortiora, quæ in *capite de gangræna & ſphacelo* proponentur vſurpanda.

Si vlcus corroſiuum ſit, & partes ſanæ etiam corrumpantur & corrodantur, quod corruptum eſt, auferendum, vel inciſione, vel cauterio ſeu actuali ſeu potentiali, donec ad ſanam carnem peruentum ſit, & viuum à corrupto ſeparetur. Verùm dehiſce infra plura de *phagedæna & gangræna ac ſphacelo* dicentur.

CAPVT VI.

De Vlcere cum tumoribus.

Vlcera cum tumore. EX affluxu humorum ad partem vlceratam non ſolùm intemperies generatur, ſed & tumores ſæpe accidunt.

Cauſſa.

Cauſſæ. Nulla vero alia horum tumorum cauſſa eſt, quàm quæ antea *de vlcere cum affluxu humorum*, & ſupra *part.* 1. *de tumoribus*, explicata eſt. Pro diuerſitate autem humorum affluentium varij tumores excitantur, inflammatio, eryſipelas, œdema, cancer. Qui autem humores hos tumores excitent, ſupra, *de tumoribus*, dictum.

Signa.

Signa. Qualis etiam tumor ſit, & quid periculi portendat, ex allegatis locis patet; neque ea, quæ ibi dicta ſunt, hîc repetere opus eſt.

Curatio.

Curatio. Curandi ratio etiam ibi tradita eſt; quæ ita tamen hîc inſtituenda eſt, ne vlcus negligatur. Si ergo vel ſanguinis copia peccet, vel vitioſi humores in corpore abundent; ii primò euacuandi ſunt. Deinde ipſius partis affectæ habenda eſt ratio. Poſtea loco affecto applicanda medicamenta, quæ humorem tumoris cauſſam vel diſcutiant, vel in pus mutent.

Itaque in inflammatione primùm applicandum Cataplaſma ex *malis cydoniis* coctis cum *myrti* puluere, vel ex coctis *lentibus* cum *farina hordei* & *cortic. granator.* ac *roſis rubris.* In augmento addantur *fl. chamæmel. farina fabar.* In ſtatu, *malua, althæa, farina ſem. lini, fœnigræci.*

Vt ℞. *farinæ hordei*, ℥. ij. *pulu. fl. chamæmel.* ℥. j. *farinæ ſem. lini, fœnigr.* an. ℈. vi. F. Cataplaſma.

Si tumor ad ſuperficiem tendat, adiuuanda ſuppuratio cataplaſmate ex *malua, althæa, ſem. lini, fœnigr. tritici*, & aliis maturantibus.

Vt ℞. *maluæ, althææ*, an. M. j. Coq. in aq. ad mollitiem & contundantur. Contuſis adde *farinæ ſem. lini, fœnigræci* an. ℥. j. *tritici* ℥. ß. *pingued. ſuillæ, ol. roſac.* an. ℥ j. Miſc.

Si eryſipelas coniungatur, extra & in vicinis locis ea medicamenta imponenda, quæ de eryſipelate ſupra, *part.* 1. *cap.* 7. propoſuimus. Vtiliter hîc imponitur partibus externis *aq. flor. ſambuci & ſolani.* Hoc ſaltem addimus, interdum accidere, vt in eryſipelate, ſi non rectè curetur, & poros obſtruentia, ne humor difflari poſſit, intempeſtiuè adhibeantur, aut humorum nimius affluxus fiat, puſtulæ interdum, imò maiores veſicæ in parte affecta excitentur, è quibus ruptis ſanies aquoſa effluit, párſque poſtea exulceratur, & niſi rectè tractetur, affectus in diuturna & cacoethe vlcera, præſertim in cruribus, imò in gangrænam ſæpe degenerat. Quod ſi accidat, refrigerantibus, ſiccantibus & adſtringentibus opus eſt.

Vt ℞. *fol. plantag.* M. i. *fl. roſ. rubr.* M. ß. Coq. ad mollitiem & contundantur. Contuſis & per ſetaceum traiectis adde *farinæ hordei* ℥. i. ß. *pulu. balauſtior.* ℥. ß. Cum *ol. roſ.* F. Cataplaſma.

Imprimis hîc vtile eſt *vnguentum diapompholygos*, cui ſi libet aliquid adhuc *ſacch. Saturn.* addere licet.

Si tumor ſit frigidus, tale Cataplaſma imponi poteſt.

℞. *fol. maluæ, althææ*, an. M. j. Coq. in *lixiuio ad mollitiem* & contundantur. Adde *pulu. rad. althææ* ℥. i. *fl. chamæmeli* ℈. x. *ol. lil. albor.* q. ſ. F. Cataplaſma.

Si cancer vlceri accedat, nulla alia cura adhiberi poteſt, quàm quæ de cancro vlcerato tradita eſt.

Reliqua quæ de his dici poſſunt, petantur è *parte* 1. *de tumoribus.*

CAPVT VII.

De Carne in vlceribus excreſcente & luxuriante.

Carnis excreſcentia in vlcerib. NOn rarò accidit, vt in vlceribus caro luxuriet, & nimis, quàm par eſt, excreſcat, quod malum ὑπερσάρκωσις nominatur; quod vbi accidit, impedimento eſt, ne vlcus cicatrice claudi poſſit.

Cauſſæ. Accidit autem hoc vel ob abundantiam ſanguinis ad partem affectam confluentis, vel ob ſarcotica nimis debilia, & minùs, quàm par eſt, exſiccantia, adhibita. Prius ſi accidat, caro ipſa ſeſe rectè habet, & ſaltem copioſior eſt. Ex poſteriore cauſſa ſi proueniat caro nimia, ipſa caro non ſolida, ſed laxa & ſpongioſa eſt.

Curatio. Curationem quod attinet, prius ſi accidat, inedia ægro imperanda, & ſiccantia imponenda. Si ab ſarcoticorum & detergentium nimis debilium vſu caro

luxuriare incipiat, valenter detergentia, cicatricem inducentia, & ſi opus ſit, etiam ſeptica vſurpanda. Talia ſunt *ſpongia vſta*, *ſicca linamenta* impoſita, *cortex thuris*, *galla*, *aloe*, *tutia alumen vſtum*. Et quidem in pedum digitis, quando ex vnguium excreſcentium compreſſione caro luxuriare incipit, vt ſine dolore nec calceos induere, nec incedere homo poſſit, ſolum *alumen vſtum* inſperſum carnem illam tollit. Fortiora ſunt *ærugo*, *chalcitis*, *mercur. præcipitatus & mercurius ſublimatus*. Ideoque vbi minore exſiccatione opus eſt, imponantur linamenta ſicca, vel hoc decocto imbuta.

℞. *gallarum*, *cortic. thuris*, *maſtich* an. ℈. i. *flor. roſ. rubr. balauſtior. rutæ* an. M. Sem. *aluminis* ℈. ii. Coq. in *vino*.

B Vel ℞. *gallar. cortic. granat. ſpongiæ combuſtæ* an. F. puluis inſpergendus.

Inprimis vtilis eſt hæc aqua viridis, quæ carni luxurianti illita, vel per linamenta impoſita, eam ſine dolore tollit, & cicatricem generat.

Aqua viridis. ℞. *aluminis crudi*, *virid. æris* an. ℥. ii. Coq. in *vini* Vnc. xviii. ad quartæ partis conſumtionem. Coletur. Deinde

℞. *camphoræ* Drach i.

Soluatur in *ſpir. vini* Vnc. i. & priori addc. Fortiora hæc ſunt.

℞. *aq. plantag. roſar*, an. ℥. v. *mercurij ſublimati* ℈. i. Bulliant & colentur per linteum craſſius. In colatura madefiant linamenta concerpta, vel pannus lineus, iterumque exſiccetur, & viui ſeruetur.

Vel ℞. *gallar. balauſtior.* an. ℈. i. *ſang. dracon. ceruſſæ*, *æruginis* an. ℈. Sem. *alumin. vſti*, *thuris*, *myrrh*, an. ℈. i. F. luis.

CAPVT VIII.

De Vlcere liuido & calloſo.

Vlcus calloſum. INterdum accidit, vt vlceris labia fiant dura, calloſa, & liuida. Fit autem hoc à nimis ſiccantibus vel aëris externi refrigeratione, vel humorum calidorum affluxu.

Quacunque autem de cauſſa id accidat, vlcus curari non poteſt, nec cicatrice claudi, niſi durities illa tollatur, & pars vlcerata ad naturalem ſtatum reducatur. Itaque ſi durities ſit minor, emollientia & diſcutientia vſurpanda, ex *mucilag. ſem. lini*, *fœnigræci*, *ol. amygd. dulcium lumbricor. pingued. gallinæ*, *anatis*.

Vt ℞. *mucilag. ſem. althææ*, *fœnigr.* an. ℈. ii. *terebinth.* ℥. i. *ol. amygd. d. lil. alb.* an. ℈. iii. *ceræ* q. ſ. F. Vngu. molle. Vtile eſt & *emplaſtrum diachylon ſimplex*.

Si vero durities maior fuerit, & medicamentis emollientibus ac diſcutientibus non cedat, qua ratione curandum ſit tale vlcus, docet Galen. ...dum 4. *meth. med. cap.* 2. ita ſcribit: *Cùm labra t... ...tùm vlceris decolorata duraue pluſculum fuerint, excidenda ea ſunt ad ſanam vſque carnem. Cùm v... ...amplius progreſſus eiuſmodi affectus eſt, deliberatio incidit, excidendum ne omne id ſit, quod præter naturam viſitur, an ſpacio potius curandum. Proculque dubio eſt, ægri animum hoc caſu conſulendum eſſe. Alii enim longiori tempore curari citra ſectionem malunt: aliqui quiduis ſubire, dummodo citius ſanentur, ſunt parati.* Citiſſimè enim imò tutiſſimè talia vlcera ſanantur, ſi caro dura & liuida conueniente inſtrumento vſque ad ſanam exſcindatur. Nam & dolor breuior eſt, nec parti vlla praua qualitas, vt fit erodentibus medicamentis, inducitur. Commode etiam durities eiuſmodi cauterio actuali abſumitur.

A Si vero æger nec inciſionem, nec vſtionem ferre volit, caro dura erodentibus medicamentis abſumenda, quæ alibi ſunt propoſita. Vtilis eſt & *aqua virid.* præced. cap. deſcripta, & puluis *ibidem* traditus. Fortius eſt *oleum vitrioli*.

In partibus tamen neruoſis cautè fortioribus medicamentis vtendum: vicinis verò partibus, ne dolor excitetur, & nouus affluxus fiat, defenſiua medicamenta applicanda.

Si labia vlceris ſint liuida & nigra, ſcarificanda ſunt & ſanguis vitioſus extrahendus: poſtea ſpongia ſicca imponenda, & tandem medicamenta exſiccantia, vt *aqua viridis*, vel *pulnis* capite præcedente deſcriptus, aut ſimile medicamentum.

CAPVT IX.

De Vlceribus ſinuoſis.

SI pus ac ſanies diu in apoſtemate vel abſceſſu contineatur, atque acris ſit, aut ob moram talis euadat cuniculos quaſi agit, & Sinum, Græcis κόλπος dictum, efformat. De ſinibus autem quia ſupra, *parte* 1. *capite* 6. dictum, actum hîc agere opus non eſt. Vlcus ſinuoſum. Pauca ſaltem adhuc monebimus. Primum eſt, non ſolum vlcera ſinuoſa, fieri ſed etiam ſæpe vulneribus vlcera ſinuoſa ſuccedere; quod inprimis Cheirurgorum negligentia accidit, & quidem non raro in cruribus. Si enim in locis eiuſmodi, vbi maiores muſculi ſunt, vulnus non ita deligetur, vt per vulneris orificium pus expellatur, pondere ſuo ſecundum ductum muſculorum deſcendit, & cuniculos agit, inprimis ſi diutius retentum acrius euadat. Atque in tali ſinu, cū pus omne ligatura verſus ſuperius orificium vix pelli poſſit neceſſarium eſt, ſinum in parte inferiore aperire, quo facto & puri exitu parato, talia vulnera poſtea facilè ſanantur.

Ideoque ſecundo notandum, ne vel in vulneribus vel vlceribus fiſtulæ generentur, ligatura expreſſiua vtendum eſſe, quæ ſcilicet à vulneris vel vlceris fundo incipiat, & in eius orificio deſinat, ita tamen, vt quantò propius ad orificium accedit, tantò laxior ſit.

D Tertiò & hoc monendum, cum talia vlcera ſinuoſa plerumque ſordida euadant, vtiliter ſpiritum vini admiſceri, qui maximam vim eiuſmodi vlcera mundandi & detergendi habet. Felicem periculoſi ſinuoſi ceris curationem habet Franciſcus Valleriola, *obſeruat. lib.* 5. *obſeruat.* 1. & aliam *ibid. obſeru.* 7. quæ ibi videatur. Medicamenta tamen (nam ob multas rationes ſectionem inſtituere noluit) quibus vſus eſt, apponere libet. *Primum*, inquit, *poſt vniuerſalia & totius habita ratione ad procurationem vlceris venientes, quoniam & ſordidum, & cauum, & ſinuoſum erat, deterſione & impletione indigebat: at quoniam impleri cauitas nequit, non prius deterſo vlcere, detergendum prius vlcus fuit. Neque enim impleri aut agglutinari vlcus poteſt, niſi purum ſit, vt Galenus ait. Ad mundificandum itaque ichores ac ſordes, quorum onuſtum vlcus erat, variis proceſſimus auxiliis, à debilioribus ad fortiora progreſſi.*

E ℞. *decoctionis hordei integri* ℔. ii. *mellis roſat. col.* Vnc. iiii. *Miſce, fiat iniectio intra vlcus per ſyphonem rectum: abſque mordicatione detergit & eluit vlceris ichores. Verùm cum & craſſa, ſaniei ſordida multa ineſſet, maiore deterſione nobis opus habere viſum eſt. Itaq; hoc altero fortiore vſi ſumus, nempe Ægyptiaco vng. præfato decoct. admixto, adiecta portiuncula aquæ vitæ, nēpe* ℥. ii. *Interdū & poſt dies aliquot, vbi hoc ſecundo decocto vſi eſſemus, nec ſatis pro voto*

deterſio procederet, hac iniectione nobili & efficaci vtendum cenſuimus.

℞. *ligni ſancti ſubtiliſſimè pulueriſati, corticis eiuſd. an.* ℥. ii. *ariſtol. long. centaur. minoris abſinth. agrimon. caudæ equinæ, fol. oleæ, myrti, pimpinellæ, conſolidæ maior.* an. M. i. *cortic. thuris, myrrhæ, ſarcocollæ an.* ℥ [illegible]. *vini rubri odoriferi* ℔. iii. *mellis deſpumati* ℥. iii. *Fiat omnium decoctio: ex cuius colatura fiat iniectio intra vlcus, addendo hora iniectionis aquæ vitæ el.* ℥. i. *pro qualibet vice: vbi id animaduerſione dignum & obſeruatione viſum eſt, aquam vitæ cum præfata decoctione potentiſſimam eſſe & [illegible] in detergendis ſordidis vlceribus ſine mora iisdemque exſiccandis, & ad glutinationem promouendis. Quin ſi cum præfato decocto adiiciatur aquæ vitæ opt. [illegible] & in [illegible] vit. [illegible] M. ß. diſtillentur, mirabilem inuenies liquorem ad vlcera ſordida & [illegible] detergenda atque glutinanda: quod crebro experimento nobis exploratum eſt. Mira namque profectò aquæ vitæ vis eſt in detergendis vlceribus & glutinandis, præſertim neruoſarum partium, vt diuturna obſeruatione nobis eſt comprobatum, [illegible] quæ nihil eſt præſtantius. Cum vero [illegible] vlcere, altera hac iniectione vſi ſumus, cuius eſt vis [illegible] modice detergere, & cariem [illegible] cauitatem implere, [illegible] potest.*

℞. *fol. plantag.* M. ii. *agrimon. herbæ Roberti fol. [illegible] an.* M. i. [illegible] *caudæ equinæ, [illegible] hyperici an.* M. [illegible] *betonicæ* M. i. F. *decoctio in aqua [illegible] addendo vini rubri [illegible] ℔ [illegible] roſ. rubr. fol. myrti, [illegible] an.* P. i. *Decoctionem [illegible] adde farinæ fabar.* ℥. [illegible] *orob.* ℥. ß. [illegible] *ſarcocollæ [illegible] an.* ℥ [illegible] *an.* ℈. v. [illegible] ℥. ß. *mellis roſ. col.* ℥ iii. *Miſce & ex hoc liquore [illegible] intra vlcus, detergit enim commode, & [illegible] ingredientium natura [illegible] Hoc ſequens vnguentum poſt iniectionem intra vlcus [illegible] ac [illegible] commode.*

℞. [illegible] *plantag.* ℥ iv. *agrimon.* ℥ ii. *abſinth.* ℥ [illegible] ℥ [illegible] *ol. roſat. omphacini [illegible]. Coq. ſimul [illegible] ſine adde farinæ fab.* ℥ [illegible] ß *orobi* ℥. i. ß. *thuris, maſtiches, ſarcocollæ, reſinæ [illegible]* ℥. *myrrhæ el. [illegible] Fl. ariſtol. rotund. an.* ℥. ß. *ac abſinth. in vino albo [illegible]* ℥. iii. *mellis deſpumati* ℥ [illegible] *cera q. ſ. f. vnguentum, quo linamenta illita vlceri imponi iubebamus. Puluere item ſarcotico hoc poſt completam vlceris deterſionem intra vlcus feliciter vſi ſumus.*

℞. *aloes el.* ℈ ii. *thuris, cortic. eiuſd. myrrhæ, ſarcocollæ* an. Drach. i. *rad. irid. fl.* Scrup. iv. *F. omnium puluis tenuiſſimus, admouendus cauo vlceri ad impletionem cauitatis. Quin & fotu exſiccando vlceri accommodato, & ad cicatricem inducendam idoneo, poſt præfata vtendum duximus.*

℞. *fol. plantag.* M. ii. *abſinth.* M. ß. *fol. oleæ, lentiſci, ſummit. rubi, an.* M. i. *fol. betonicæ* M. ß. *fl. chamæmel. meliloti, hyperici, ſtœchad. roſ. rubr. anthos, folior. ac gran. myrti ana* M i. F. *decoctio in aq. ſ. a. Adde in fine vini rubr. adſtringent.* ℔. iiii. F. *fomentum parti affectæ ante applicationem apparatuum bis in die. Quin & altero hoc, cum primum non ſatis prodeſſe videretur, vſi ſumus.*

℞. *Centaur. min.* M. i. *roſ. rub.* P. i. ß. *myrrhæ groſſo modo contritæ* Drach. iii. *alumin. rupini*, Vncias i.

Bulliant omnia ſimul in vino rubro craſſo pro fotu cum filtris infuſis & expreſſis, vt decet. Fotum hunc conſequebatur iniectio adſtringens & epulotica.

℞. *fol. plantag. hederæ recent. fl. roſ. rubr.* an. P. i. *granor. myrti conquaſſator.* P. i. ß. *fol. & flores centaurii min.* P. i. *aluminis rupini* ℥. i. *cortic. granator.* ℥. i. ß. *F. omnium decoctio in vino rubro. Coletur. De colatura iniici in vlcus cum ſyphone recto iubebamus, prope iam mundificato vlcere: quæ ſane mundificatio cum præordinatis iniectionibus, tum verò maximè ſequenti vnguento celerrimè omnium perfecta eſt, miram namque in detergendis ab ichoribus & ſorde vlceribus vim habet: conſtat autem his:*

℞. *Succi apii* ℔. ß. *(mirabile eſt in detergendis vlceribus) mellis el.* ℥. iv. *farinæ hordei* ℥. ii. *orobi* ℥. ß. *myrrhæ el.* ℈. ii. *terebinth.* ℥ i. ß.

[illegible] omnia ſimul. F. Vnguentum, quo licinia imbuantur, & in vlceris cauitatibus indantur: optime vlcera & [illegible] purgat. Ad carnem implendam [illegible] hoc [illegible] emplaſtro vſi:

℞. [illegible] ℥. v. *ol. roſati omphacini* ℔. i. ß. [illegible] ℔. ß. *Coq. ſimul lento igne, perpetuo [illegible] agitando, [illegible] odorem [illegible] f. [illegible], ex quo fiat emplaſtrum [illegible] ponendum. In fine [illegible] emplaſtro [illegible] cum [illegible] Sed [illegible] vulnere [illegible] magis profundo [illegible] deterſionem [illegible], quam [illegible] puluis paulo craſſioribus [illegible] ad vlcera [illegible] cauitates [illegible] carnem [illegible] ſubditis carnem [illegible] glutinationem maxime procurat, ſi quid aliud, vt nos experientia docuit.*

CAPVT X.

De Fiſtulis.

A Sinu[illegible] eo differunt, quod [illegible] callum [illegible]. Ideoque poſt vl- Fiſtula.
[illegible] de fiſtulis agemus. Si ſinus non celeriter curetur, pus cuniculos porro agit, pars callum contrahit, [illegible] efficitur, nec ſubiectis agglutinari poteſt: quod malum Fiſtula poſtea dicitur. Eſt enim Fiſtula ſinus [illegible] anguſtus & longus, ſeu vlcus ſinuoſum, anguſtum & calloſum plerumque ac proinde non facilè curam recipiens.

Cauſæ.

Ortum autem habent Fiſtulæ plerumque ex abſceſſibus. Hi enim ſi vel ob corporis impuritatem Cauſæ.
& humorum prauorum copiam, vel Medici imperitiam nimis diu producantur, & non bene curentur, profundiores, pure cuniculos agente, & calloſi euadunt.

Differentiæ.

Porrò Fiſtularum magna eſt diuerſitas. Aliæ enim profundæ ſunt, aliæ minùs; aliæ rectæ, aliæ per Differentiæ.
carnem tranſuerſim tendunt; aliæ ſimplices, aliæ verò ab vno orificio incipientes duplices aut etiam triplices ſunt, ſeu plures ſinus habent; aliæ deſinunt ad os, aliæ ad partem neruoſam, aliæ ad venas vel arterias.

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcuntur autem Fiſtulæ in genere inprimis Signa Diagnoſtica.
ſtylo immiſſo in ſinum, quo & quò tendat, & quam altè pertingat, diſcimus. Simul extracto ſtylo cognoſcimus, an humidior, an verò ſiccior ſit fiſtula. Quod ſi obliqua fuerit, vt ſtylus rectà adigi nequeat, plumbeam virgulam, aut potius ceream candelam,

quæ flecti poſſit, immittemus. Apparet præterea caro, quæ fiſtulam circundat, alba, ſicca, dura & ſine dolore; aut cum dolore paruo, niſi iuxta neruum ſit; pus, quod egreditur, eſt crudum, interdum etiam cum fœtore. An verò vnus, aut plures ſinus tales ſint, ſpecillo explorandum eſt; quod pus etiam, quod emittitur, aliquando teſtatur. Nam ſi pluris, quàm probabile ſit vnico ſinu contineri & generari, effluat, aut ſi, vbi æger ſitum mutauit, pus, quod antea ſubſtiterat, iterum fluere incipiat, plures ſinus adeſſe, altiuſque fiſtulam penetrare indicio eſt. Sed ſi plura ſunt orificia fiſtulæ, per ſtylum non ita facilè explorari poteſt, an ſit vna fiſtula, vel plures: ſed tùm per ſyringam, fiſtulam aut ſiphonem liquor per vnum orificium iniiciendus eſt, qui ſi per orificia omnia effluit, vna fiſtula eſt: Si verò per omnia non redditur, plures fiſtulæ ſunt. Quod color quoque illius, quod effluit, teſtatur. Si enim humiditas, quæ effluit per plura orificia, eiuſdem coloris ſit, vnam fiſtulam adeſſe indicat: Si verò diuerſi coloris ſit, plures arguit. Sed quò pertingant fiſtulæ, & in quam partem deſinant, ita cognoſcitur. Si illud, quod ſtylo tangitur, molle eſt, & pus quod effluit, eſt album & copioſum, in ſolá carne tunc hærere fiſtulam indicat. Si verò ad neruum pertingit, magnus dolor percipitur, cùm exploratur profunditas ſinus, & pus, quod euacuatur, album quidem eſt, ſed tenuius, & in minore copiâ. & actio illius membri, ad quod neruus tendit, difficilior redditur. Si ad os penetret, dolor in exploratione adeſt, & illud, ad quod extremitas ſpeculi tendit, durum eſt, ac renititur. Quod quidem æquale & leue percipitur, ſi os nondum carioſum & corruptum ſit; ſi verò putredo ipſum etiam os aggreſſa fuerit, aſperum & ad tactum inæquale percipitur, ac pus effluens nigricat, & mali odoris eſt. Si verò ad venam vel arteriam pertingat ſinus, & quidem illa non ſit eroſa quaſi fex egreditur. Sanguis n. per poros venæ vel arteriæ tranſudans miſcetur cum humiditate vlceris, atque inde, quod emanat, feculentum apparet. Si verò vena vel arteria fuerit eroſa, ſanguis quandóque erumpit & effluit: Rubicundior, cum ſaltu & titillatione, ſi fuerit ex arteria, craſſior & obſcurior, ſi fuerit ex vena.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Fiſtulæ ſimplices recentes, quæ in carnoſis ſolùm ſunt partibus, non profundæ, in corporibus iuuenilibus & boni habitus, faciliùs curantur; difficiliùs verò, in quibus plures partes ſunt eroſæ, quæ ſunt antiquæ, ſenſu non præditæ, profundæ, flexuoſæ & varios ſinus habentes, membris nobilibus vicinæ, & in corporibus ſenilibus, ac quæ malis humoribus abundant.

2. Sicut & eæ malæ ſunt, ac difficulter curantur, imò ferè inſanabiles ſunt, quæ ad muſculorum capita, venas, arterias, neruos, oſſa, articulos, vertebras dorſi pertingunt; quæ ad ventrum cauitates, vt thoracem, aut abdomen, aut etiam ad viſcera, vt pulmonem, vterum, inteſtina, item in veſicam penetrant. Tales enim fiſtulæ vel medicamenta non ferunt, vel etiam ad eas medicamenta pertingere non poſſunt.

3. Imò quædam fiſtulæ ne curari quidem debent, quæ nimirum antiquæ ſunt, & à partibus nobilibus remotæ, ac per quas humores ſuperflui ac vitioſi expurgari iamdiu conſueuerunt. Tales enim fiſtulæ, cùm homines à multis morbis præſeruent, claudendæ non ſunt; cùm clauſæ multorum morborum fiant cauſſa, vt eſt apud Hippocratem, *lib. 6. Epid. comm. 3. text. 39.* verùm etiam ſi claudantur, rurſus aperiendæ ſunt.

Curatio.

Eſt autem Curatio illarum duplex: Vna vera & perfecta: altera palliatiua [illegible], quam vocant, imperfecta, qua nimirum fit [illegible] exiccatur int[illegible], & extra conſolidatur, manente nihilominus ſinu. Curatio. Quam curam innuiſſe viſus eſt Galenus, *lib. de tumorib. cap. 4.* dum inquit: *Coeunt tamen ſinus ſiccatus à medicamentis, vt habere ſanitatem irreprehenſibilem pars videatur. Siquidem perpetuò quis accurato victu vtens, ſalubre fere & ſuperfluitatibus vacans corpus habet, cohibitus manet ſinus. Superfluitate vero aliqua collecta rurſus repletur, iterùmque fit, qui ab initio fuit abſceſſus: rurſus verò vt conuenit, medicamentis euacuatur, ſicca turque & coërcetur, & ſemper longè faciliora ei hæc omnia ſunt, quàm iis, quæ primò abſcedunt. Neque enim quæ diuelluntur, dolent partes: etenim iam aſſtant, celerrimèque replentur, faciliè ſiaturem [illegible] ſinu.* Atque hanc curationem non omnino [illegible] dam eſſe exiſtimat Hieronym. Fabricius ab Aquapend. ſed interdum bene ſibi ſucceſſiſſe [illegible] etſi non ſemper. Perficitur autem hæc cura purgato primùm corpore & diæta ordinata, poſtea ab[illegible] rundis ac fiſtula & alligata noua ſpongia imbuta liquore validè exiccante, vt aqua [illegible] aluminoſa, aq. calcis & ſimilibus. Hoc enim modo os fiſtulæ coaleſcit, vt ſana videatur fiſtula, quæ quidem interdum opera natiui caloris planè coaleſcit, ſed plerúmque tamdiu ſolùm clauſa manet, quando diu ſuperflui humores in corpore non colliguntur. Poſtquam enim iterum aliquid humoris in ſinu colligitur, fiſtula etiam iterum aperitur.

Vera autem curatio fiſtulæ hoc modo perficitur. Vniuerſalia primò non prætermittenda, ſed diæta rectè inſtituenda, corpúſque ab humoribus ſuperfluis expurgandum, & præcauendum, ne plus humoris affluat. Quo facto, antequam ad topica deueniatur, nonnulli potiones exhibent, quæ partes interiores ſiccent, roborent, & fiſtulam ad conſolidationem præparent ac expurgent. Tales potiones duas deſcripſit Tagaultius:

℞. *agrimon.* p. iij. *plantag.* part. ij. *fol. oliuæ* part. j.

Conciſa & contuſa coq. in vino albo propinetur ſingulis diebus cyathus vnus.

Vel ℞ *oſmundæ* part. iij. *gentianæ* part. ij. *centaur.* part. j. Coq. eodem modo in vino albo quæ potio etiam corrupta oſſa expellit.

Alij hanc commendant potionem: ℞. *ſaniculæ, artemiſ. veronic. conſolidæ Sarracenicæ, pyrolæ* an. ℥. j. *ſabinæ* ℥ j ß *equiſeti* ℥. ß Coq. in vino albo, F. potio, quam ſi efficaciorem reddere velimus, poſſumus inter propinandum ſingulis doſibus miſcere *ocul. cancri prepar.* ʒ. ß.

Nam ſabina & oculi cancror. ad expellenda oſſa, pus, corruptas venas & ſimilia, valdè vtilia ſunt.

Vel ℞. *conſolidæ Sarracenicæ. ſanicul. veronicæ,* an. ℥. j. *rad. tormentill.* ℥. ß. *caryophyllatæ, cardui bened.* an. ℥ j. ß. Coq. in vino.

Poſtea ante omnia danda opera eſt, vt callus remoueatur. Cùm autem medicamentorum pro calli amotione adhibendorum applicationem plerúmque impediat orificij fiſtulæ anguſtia, illud dilatandum eſt: quod fieri poteſt vel igne, vel ferro, vel commodius & abſque dolore per penicillos ex *ſpongia, medulla ſambuci, radicib. gentianæ, ariſtolochiæ, bryoniæ,* vel etiam *rapi* exiccati. Hæc enim in pyramidalem figuram efformata, & parte acuminata in fiſtulam immiſſa, humiditatem fiſtulæ imbibunt, & craſſiora redduntur, atque ita pedetentim orificium abſque dolore dilatant: quæ etiam interdum cùm callus dilatationem impedit,

mitigantur & eliminantur medicamentis, quæ callum auferre apta nata ſunt. Callus enim in orificio præcipuè fiſtulæ externo oritur, in ipſa nimirum cute, vtpote quæ faciliùs dureſcit, & tenuior redditur, quàm caro, quæ mollior eſt, & excrementa illa ac humores affluentes faciliùs recipit. Interdum tamen etiam ipſa caro in cauitate fiſtulæ occalluit. Callus, qui eſt in orificio fiſtulæ, & tactu & oculis patet. An verò in ipſo etiam ſinu ſit callus, ſtylo explorari poteſt. Cùm enim ſtylus immittitur, nullus aut exiguus planè dolor ſentitur, & ſanguis nullus exit, duritieſque quædam percipitur, ſi callus adeſt. Qui ſi abſit, dolor excitatur, ſanguis exit, & durities nulla ſentitur.

Vbicunque autem ſit callus, remouendus eſt: quod fit vel medicamentis, vel ferro, vel igne. Medicamenta autem aliàs mitiora ſunt adhibenda, qualia ſunt emollientia, & digerentia; aliàs fortiora, qualia ſunt detergentia. Aliàs etiam fortiſſima, qualia ſunt cauſtica. In ætate puerili & carne molliore ſola emollientia & digerentia ſufficiunt, quæ illum & parti infarctam ac impactam materiam, quæ callum conſtituunt, diſſipant; quibus aliquid etiam tum abſtergentium admiſcere licet. Talia ſunt *cinis ficuum*, cum *pingued. anſer.* miſtus: decoctio *rad. filicis*, *agrimoniæ*, *fol. oliuæ*, *diachylum magnum*, *vnguentum Apoſtolorum*. Sed plerumque fortioribus opus eſt, quæ detergendo, aut etiam vrendo callum abſumunt. Valentiora ſunt *ſphondylii radix* circumcirca abraſa, *aſphodeli*, *ſerpentariæ*, *bryoniæ*, *decoctum lupinorum*, & imprimis *centaurium minus*. Vtuntur etiam aliqui radice *hellebori nigri*, eamque tribus diebus fiſtulæ imponunt. Verùm de hac monet Antonius Chalmeteus, eam non ſatis tutum eſſe remedium, maximè ſi fiſtula ſit in aliqua thoracis parte. Cùm enim aliquando ſemel tantum fiſtulam in ſpina dorſi propè cordis regionem helleboro impleuiſſet, ægrum in frequentem incidiſſe lypothymiam. Fortiora adhuc ſunt *Vnguentum Ægyptiac.* *vitriolum vſtum*, *præcipitatum*, *ol. ſulphuris*, *trochiſci de minio*, *chalcitis*, *miſy*, *ſory*; è quibus in vſum præſentem compoſita efficere licet.

Expertiſſimum eſſe ſecari ſcribit Celſus, *lib.* 5. quod etiam Paul. Ægineta, *lib.* 4. *cap.* 49. habet: quo loco etiam plura videre licet.

℞. *æruginis* ℈. xij. *ammoniaci* ℈. ij.

Diſſoluatur aceto ammoniacum, eique ærugo miſceatur.

Vel ℞. *lixiuii fortis* ℥. iiij. *decocti lupinor.* ℥. j. *mellis roſ. colat.* ℥. j. ß. *alumin.* ℥. ß. Miſce, cuius vim ſi efficaciorem velimus reddere, ☿ ij præcipitati ℈. ß. addenda.

Vel ℞. *Aceti vini opt.* part. iij. *olei antiquiſſ.* part. ij. *lithargyri* part. j.

Teratur lithargyrum cum aceto in mortario. Poſtea omnia coquantur, donec picis colorem & conſiſtentiam acquirant, ex quo deinde penicilli fieri poſſunt.

Vel ℞. *lithargyri* ℔. ß. Bulliat in aceto & aq. roſ. deinde coletur per filtrum. Poſtea ℞. *tartari calcinati* q. ſ. Diſſolu. in aceto deſtillato. Miſce aquas & F. Lac Virginum.

Vel ℞. *Vnguenti Ægypt.* ℥. ß. *ſublimati* ℈. ß. *lixiuij* ℥. j. *aq. roſ.* ℥. ij. *plantag.* ℥. iiij. Bulliant nonnihil.

Vtilis etiam eſt aqua viridis ſupra deſcripta.

Si tamen horum medicamentorum commodam applicationem, quod plerumque fit, impedit anguſtia & altitudo fiſtulæ, ea vel tota aperienda eſt, vel medicamenta in profundum vſque inijcienda ſunt. Dum animus eſt, aperire fiſtulam, primò ſty-

A lus immittatur, & ſuper ipſum ea aperiatur. Si autem non licet totam fiſtulam aperire, medicamenta inijcienda ſunt; eaque vel liquida, vel ſicca. Liquida inijciuntur per ſiphonem, & diluuntur *lixiuio*, *mulſo*, *aqua marina*, *calcis*, *aquis thermarum*, *aq. vitæ* ſeu *ſpiritu vini*, de quo obiter hoc notandum, eum, ſi aliis conuenientibus medicamentis admiſceatur, valde vtilem eſſe ad detergenda & exiccanda ſordida vlcera, vt eſt videre apud Valeriolam *lib.* 4. *obſeru.* 10. & *lib.* 5. *obſer.* 1. 7. & 8.

Sicca autem in puluerem rediguntur, & calamo ori fiſtulæ admoto inflantur, imprimis ſi fiſtula breuior ſit, & intra carnem: ſi tamen longior ſit, ex parte oppoſita etiam aperiri poteſt, vt vtrinque medicam. immitti poſſit.
B Vbi hoc non eſt prætereundum, de quo in curatione ſinus antea monuimus, dandam eſſe operam, vt orificium fiſtulæ pateat verſus inferiora, vt humores liberius effluere poſſint, aut ſi non patet, eò loci aperiendam eſſe fiſtulam, niſi obſtet inſigne aliquod impedimentum.

Sed cum ſemper medicamentis non cedant fiſtulæ, atque interdum hac in re plus auxilij & commodi afficiat manuum opera, nonnunquam etiam ad ferrum & ignem accedendum. Fiſtulæ apertio. Aperiendus nimirum totus ſinus eſt, quod tamen in illis fiſtulis, quæ ad magnas arterias, vel neruos, vel tendines, vel membranam coſtas ſuccingentem, vel alias partes ſimiles pertingunt, tentare tutum non eſt. Vbi autem id facere licet, ſinu per ſpecillum aut liquorem
C immiſſum explorato, totus, qualis quidem eſt, aperiatur. Aperta fiſtula callus ſeu medicamentis, ſeu acie ſcalpelli aut nouaculæ, vſque ad carnis probæ præſentiam detrahi debet: quod non ſolum ex colore, ſed ex ſanguine etiam & doloris ſenſu percipitur. Iidem calli præduri potiſſimum ferro candente expeditius & minori dolore tolluntur. Veruntamen ignis ita homines terret, vt pauci hoc remedium admittant. Interim autem dum hæc ſeu per medicamenta cauſtica, ſeu per ferrum aut ignem fiunt, circumcirca munienda eſt pars defenſiuo aliquo refrigerante ac repellente, ne dolore excitato fiat inflammatio.

Reſiccata iam atque aduſta fiſtula mitigatorio aliquo medicamento, & quod cruſtam reſoluit atque dejicit, vtendum.
D Si autem fiſtula in os deſinat, in ſectione detectum diligenter abradendum eſt, ſi quid in eo corruptum eſt & nigrum. Et quidem ſaltem in ſuperficie. Nam ſi altius caries os corruperit, terebra ſquama excindenda eſt, niſi ſponte ſecedat: Quod ſi ad medullam vſque penetrarit, forcipe incißorio eximendum eſt, quod corruptum eſt. Si denique os planè corruptum ſit, totum eximendum eſt, quod in paruis quidem oſſibus fieri poteſt, in aliis verò non item. Oſſe iam purgato, poſtea exhibenda ea, quæ dicuntur incarnantia. Quibus ſi fiſtula non cedat, ſignum eſt, nondum omne, quod corruptum erat, ablatum fuiſſe. Profundius itaque aperienda fiſtula, & os diligentius abradendum, ac
E mundandum: quod ſi neque tùm ſanatur fiſtula, procul dubio ea ad profunda corporis penetrat, vt eius terminum inuenire non ſit poſſibile. Naturæ itaque tunc negotium relinquendum eſt: quam tamen etiam medicamentis adiuuare poſſumus, in quem vſum ſequens præſcribit Nicol. Florentinus, quod oſſa fracta & corrupta extrahere, malam carnem erodere, & fiſtulam ſanare dicit.

℞. *Salem toſtum*, *tartarum*, *agaricum*. Pulueriſentur, & puluis melle excipiatur, atque fiſtulæ imponatur.

Ablato iam callo, ſi adhuc quid ſordium reſtet, medicamentis detergentibus & ſarcoticis eſt vtendum. In quem finem *pimpinella*, *virga aurea*, *cen-*

taurium

torium minus, *radix ariſtol.* & ſimilia adhibenda.

℞. *terebinth. ſpiritu vini lotæ*, Vnc. iij. *ſucci apii* ℈. iij. *pimpinellæ* ℥. ß. *mellis roſat. colati*, Vnc. j. ß. Coqu. ad dimid. ſeu ad ſuccorum conſumtionem.

Poſtea adde *ariſtol. rotund.* Drach. j. *farinæ lupinor.* ℈. iij. *myrrhæ* ℈. j. Miſce.

Quod medicamentum vel turundis inungatur, vel alio modo fiſtulis adhibeatur.

Miraculoſa & lectu digna per preces deuotas fiſtulæ curatio exſtat apud Auguſtinum, *libr. 22. de Ciuitat. Dei*, *cap. 8.*

CAPVT XI.

De Vlcere verminoſo.

Vermes vlcerum. NOnnunquam & vermes in vlceribus generantur. Quæ autem cauſſa ſit generationis vermium, *in Inſtitutionibus lib. 2. part. 2. cap. 9.* & *lib. 3. Pract. part. 2. ſect. 1. cap. 5.* dictum: quæ & hic locum habent. Oriuntur enim vermes in vlceribus ſordidis, & quæ non, vt fieri debebant, mundantur, & à pure ac ſanie purgantur; præcipuè æſtate & aëre calido ac humido.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Si vulnus ſit patens, vermes viſui patent. Si verò ob vlceris anguſtiam vermes videri non poſſint, ex aliis tamen ſignis cognoſcuntur, morſu & punctionis ac doloris quodam ac motus ſenſu. Plerumque etiam fœtor quidam in talibus vlceribus percipitur.

Curatio.

Curatio. Curandi ratio in eo conſiſtit, vt vermes tollantur, & putredo vlceris inhibeatur. Si ergo in propatulo ſint vermes, idoneis inſtrumentis extrahendi. Si verò in abſcondito lateant, aut pertinaciter parti adhæreant, necandi ſunt medicamentis, quæ ſimul etiam putredinem & humiditatem nimiam partis tollere poſſunt: quod præſtant medicamenta ex *abſinthio*, *marrubio*, *dictamno*, *filice*, *ſcordio*, *matricaria*, *centaur. min. fol. perſicor. lupinis*, *gentiana*, *felle taurino*, *aloe*, *myrrha* parata.

Vt ℞. *abſinth. centaur. min. marrubii* an. M. ß. Coq. in *aq. ſ.*

Col. ℞ ℔. ß. *mellis* ℥. ij. *aloes* ℈. ij. Miſce.

Vel ℞. *rad. gentian.* Vnc. ß. *elleb. albi* Drach. ij. *dictamni Cretici*, *abſinth. centaur. min.* an. M. ß. Coq. in *aq. ſ.*

Col. ℞ ℥ vi. *elixir. propr.* Drach. ij. Miſce.

Vel ℞ *calcis viuæ* q. ſ. Extinguatur cum *aceto vini*. Poſtea teratur cum *oleo roſac.* vt fiat Cataplaſma.

Vel ℞. *aloës* Drach. ij. *myrrhæ puluerisſ.* Drach. j. *farinæ lupinor.* Drach. ij. *fell. taurini* ℥. ß. *flor. æris* ℈. j. *mellis* q. ſ. F. Linimentum.

Vel ℞. *farinæ lupinor.* ℈. iij. *elixir. prop.* Drach. ij. *fell. tauri* Drach. iij. *mellis* q. ſ. F. Linimentum.

CAPVT XII.

De Vlcere varicoſo.

Vlcus varicoſum. DE Varicibus equidem ſupra, *part. 1. cap. 14.* dictum eſt: Accidit tamen interdum, vt vlcus cum varicibus coniungatur, quod vlcus varicoſum nominant. Quod malum ex ſignis varicis & vlceris facilè cognoſcitur.

Non poteſt autem ſanari vlcus varicoſum, niſi prius varices ſanentur, vt docet Galenus, *4. method. med. cap. 2.* Ideoque ſi tale vlcus aggredi libeat, primùm curatio ad varicem eſt dirigenda. Quæ quomodo perficienda ſit, *allegato loco* dictum. Vlceris autem varicoſi curati hiſtoria exſtat apud Guilhelmum Fabricium, *cent. 4. obſeruat. 85.* quam hiſce verbis refert. *Anno 1589 inquit, cum* Hiſtoria vlceris varicoſi. *ex Gallia ad paternos lares reuerſus eſſem, ad quadragenarium, quemdam, hic in vicinia, virum robuſtiſſimum & optimo corporis habitu præditum, Adolphus Brüch nomine, vocatus fui. Laborabat ille vlcere maligno & inueterato in tibia ſiniſtra, vnà cum varice ingentis magnitudinis: craſſitie enim brachium meum ad carpum æquabat, & ſpithamam ferè erat longa. incipiebat autem in ipſo poplite, & pedem verſus deſcendendo gyrum & circumuolutiones duas efficiebat. Sed quoties æger, quam primum tibiam in altum eleuabat, retrorſus retrocedebat ſanguis; in terram verò poſita tibia, iterum deſcendebat, & quidem in ipſo momento; &, vt verbo dicam, ſanguis fluebat, & refluebat non aliter, ac ſi in tubulo quodam, nunc in hanc, nunc in illam partem proiectus fuiſſet.*

Porrò cùm vlcera varicoſa, niſi prius ablata ſit varice, conſolidari nequeant, curationem ſic aggreſſus ſum. Inſtituta optima victus ratione, aliquoties rite expurgato corpore, & vena brachij eiuſdem lateris inciſa, ægróque in ſcamno collocato, in ipſo poplite cutem blandè ab ipſa vena ſeparaui. Deinde filo reduplicato, mediante acu incuruata varicem circumflectebar: in inferiore parte varicis eodem modo proceſſi. Sed antequam filum ſtringerem, nodúmque facerem, tibiam ex ſcamno in terram collocandam iuſſi: idque in eum finem, vt ſanguis pro more deorſum flueret. Verebar enim, ne ſanguis ille propter fluxum & refluxum ſubtilior factus incommodi aliquid procrearet. Tandem filum ex ſuperiori parte varicis primò arctè ſtrinxi, eódemque effeci poſtea quoque ex inferiori parte. Quo facto, varicem propè ligaturam ſuperiorem, vt ſanguis in varice, veluti in ſacculo oblongo contentus, effluere poſſet, ſcalpello inciſi. Cùm verò copioſior quàm pro magnitudine varicis debebat, effluxeret, & locum attente inſpicerem, repertus fuit ductus cœcus, qui ex inferiori parte ligaturæ varicem ingrediebatur. Ille cum filo ligari non poſſet, nonnihil vnguenti eſcharotici adhibui: ſuperimpoſitum poſtea puluerem noſtrum ad ſanguinem ſiſtendum albumine oui copioſe applicui, omniáque faſcia oxycrato madefacta ligaui, & in ſequentem diem vſque reliqui. Demum vulnera aliorum vulnerum more curaui. Interim quoque circa vlcus nihil, quod neceſſe videbatur, prætermiſi, & corpus per interualla expurgaui. Sic diuino fauore conualuit, & ab eo tempore in hodiernum diem vſque optima ſanitate fruitur, vlcus quinetiam clauſum remanſit. Hæc Fabricius.

CAPVT XIII.

De Vlcere cum oſſis carie.

ACcidit interdum etiam, vt vlceri os corruptum Vlcus cum oſſis carie. ſubſit. Corrumpuntur autem oſſa & cariem contrahunt, vel à cauſſis internis, humorum nimirum excrementitiorum longo ad oſſa affluxu, vel ſaniei prauitate & acrimonia, aut etiam occulta proprietate, ſicut in lue venerea ſæpe accidit, vt oſſa cariofa fiant, cute integra manente. Externæ cauſſæ ſunt aër ambiens, frigidus imprimis, contuſio, inciſio, medicamenta acria.

Signa Diagnoſtica.

Si os in propatulo ſit, corruptio eius facilè patet, Signa. quia, vt Celſus, *lib. 8. cap. 2.* ſcribit, quod vitiatum eſt, primò ferè fit pingue, deinde vel nigrum

vel corroſum. Etſi verò os lateat & in abſcondito ſit: tamen ſignis eius corruptio ſeſe prodit. Etſi fiſtulæ præceſſerint, aut vlcus diuturnum aderant, pa-ris & ſaniei contactu os corrumpitur, de quo Hippocrates, 6. *aphor.* 45. *Si vlcera annua, aut etiam diuturniora fiant, os abſcedere eſt neceſſe, & cicatrices cauas fieri.* Deinde quod vlcera talia ad cicatricem quidem perducuntur, ſed paulò poſt iterum renouantur, cicatrice rupta. Humor etiam & ſanies, quæ ex oſſe corrupto exſudat, cicatricem erodit, & vlcus renouat. Itaque ſi vlcus aliquod ſæpius renouatur, ſemper de oſſe corrupto ſuſpicionem præbet, vt ait Galenus, *6. aphor.* 45. & Paulus Ægineta, *lib.* 4. *cap.* 10. Idque ſæpe videre eſt in dentium carie, è quibus ſanies per foramina oſſis maxillæ exſtillat; & extra in maxilla vlcus excitat: quod etſi ſanetur, tamen poſt temporis aliquod interuallum iterum cicatrix rumpitur. Tale ergo vlcus ſi in maxilla appareat, ſæpiuſque renouetur, dentes inſpiciendi, & ſi aliquis carioſus ſit, extrahendus eſt. Nec enim integrè ſanebitur vlcus, antequam dens, qui vlceri cauſam præbet, extrahatur. Tertio, caro vlceri ſuperpoſita eſt flaccida & mollis. A ſanie enim ab oſſe exſudante emollitur: aliquando etiam ob humorem vitioſum ex oſſe affluentem liuida euadit. 5. *aphor.* 2. Quartò, ſanies ex vlcere effluens copioſior eſt, quam pro vlceris magnitudine, tenuis etiam, fœtida, & praua, Galenus, 3. *de ſanit. t.* 18. & ſi linamentum ſiccum vlceri immittatur, vt ad os vſque pertingat, altero die extractum ſordet. Tandem, ſi ſpecillum in vlcus vſque ad os immittatur, id non glabrum, læue, & durum, ſed inæquale, aſperum ac molle deprehenditur.

An autem caries profunda vel ſuperficialis ſaltem ſit, explorare docet Celſus, *lib.* 8. *cap.* 2. hoc modo: *Si ſpecillum*, inquit, *tenue in foramen demittitur, quod magis vel minus intrando, vel in ſummo cariem eſſe, vel altius deſcendere teſtatur. Nigrities quidem etiam colligi poteſt ex dolore & febre; quæ vbi mediocria ſunt, illa ad ſumma deſcendiſſe non poſſunt: vbi vero magna, altè deſcendiſſe. Certiſſimum tamen in latentibus fit. Nam certum eſt, vbi ſectio nigra eſſe deſiit.* Hæc Celſus.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Omnis oſſium caries curationem vlcerum impedit, nullumque vlcus perfectè ſanari poteſt, cui os corruptum ſubeſt.

2. Propter os ægrotans caro liuida, malum, 5. *aph.* 2. Nam, vt Galenus *in comm.* explicat, non mediocrem oſſium labefactationem, ſed inſignem corruptionem ſignificat.

3. Si iuxta neruoſas partes, vt in manibus & pedibus; vel in iuncturis & magnorum oſſium capitibus, ſit oſſium caries, vel circa medullam capita ac neruos & tendines, non facile curatur: cum operationes Chirurgicæ tuto inſtitui non poſſint.

4. Eodem modo ſe res habet circa magnas arterias & venas.

Curatio.

Curatio.

Præter Indicationes, quas vlcus præbet, caries oſſis indicat, id, quod corruptum eſt, eſſe auferendum. Neque enim quod emortuum eſt, corrigi & emendari poteſt. Nam quod in partibus carnoſis & mollibus eſt Sphacelus, in oſſibus eſt caries.

Vt verò os corruptum tolli poſſit, primò detergendum & denudandum eſt, ſi carne operiatur, vlcere abſciſſo. Sectio tamen, vt modò dictum, ſæpe fieri non poteſt, ob neruos, muſculos, tendines, arterias, & venas maiores. Tum ergo os, quantum fieri poteſt, detegendum eſt, *radice gentianæ* vel *rapi* immiſſa. Caro ſuperiacens etiam cauſtico medicamento ſeu cauterio potentiali abſumi, & os detegi poteſt, eò modo, quo fonticuli excitari ſolent.

Os corruptum vbi detectum fuerit, auferendum, vel chirurgia, vel medicamentis. Chirurgia neceſſario vtendum, quando corruptio oſſis eſt profundior, in ſuperficie, aut quando etiam curationem expetimus, vt in oſſibus thoracis. Natura enim tardè, & vix 35. aut 40. dierum ſpatio oſſa corrupta ſeparat. Alias ſeparatio oſſis corrupti à ſano medicamentis tentari poteſt.

Medicamenta autem, quæ os corruptum à ſano ſeparant, valde ſiccantia eſſe debent, vt humiditates ſuperfluas in oſſe corrupto abſumant, ipſumque os ſanum ſiccent, vt virtus expultrix ab eo, quod vitioſum eſt in eo, ſeparet, & vis oſſifica os ſeu callum generet, qui os corruptum protrudat.

Medicamenta ad oſſa corrupta.

Mitiora ſunt, *rad. peucedani, vitis albæ, ireos, myrrha, aloe, alumen.* Fortiora, *radix ariſtoloch. rot. dracontii, cortex panacis, pini, pumex vſtus, ſcoria æris, chryſocolla, ſpiritus vini.* Fortiſſima, *euphorbium*, quo nullum præſtantius, & quod citius os corruptum tollat, ſe inueniſſe ſcribit Falloppius; *chalcanthum vſtum, cinis ficulneus, calx, aqua fortis, oleum vitrioli, ſulphuris.*

Ex iſtis medicamentis compoſita fiunt, quæ vel forma pulueris, vel cum melle, reſina, cera, vnguento Ægyptiaco, vel alio mixta, forma vnguenti applicantur.

Efficax eſt hic puluis. ℞. *Rad. ariſtoloch. rot. ireos, myrrhæ, aloës, cortic. panacis, terræ Eriſthridis vſtæ, ſcoriæ æris, cortic. pini, partes æqual.* Miſta omnia *melle* excipiantur. Fiat Vnguentum.

Validiſſimus eſt & hic puluis.

℞. *mumiæ, ſarcocollæ* an. Drach. ß. *euphorbij* Drach. j. F. puluis.

Vel ℞. *Rad. ariſtol. rotund. peucedani* an. ℥. ß. *cortic. pini* Drach. ij. *agarici alb. lumbricor. terreſtr. præp.* an. Drach. j. ß. *euphorbii* Drach. j. F. puluis, aut cum *melle roſato* vnguentum.

Vt & hoc oleum. ℞. *Sulphuris citrini* ℔. j.

Ponatur ad ignem lentum, vt liqueſcat, cui adde *terræ vſtæ puluerisſ.* ℔. ß. Miſce diligenter donec ſimul coëant. Poſtea puluerizentur, & ſuper lapidem in locum humidum ponantur, donec liqueſcant. Hoc oleo oſſa corroſa inungantur.

Vel ℞. *Rad. ariſtoloch. long. bryon. peucedani. iridis Fl.* an. ℈. j. *euphorbii* ʒ. j. F. puluis, qui oſſi inſpergatur.

Vel ℞. *pulu. rad. peucedani, ariſtoloch. rot. opopanacis, euphorbii* an. ℈. ß. *terebinth.* ℥. j. ß. *ceræ* ℥. ß. Coq. ad ceroti conſiſtentiam.

Vel ℞. *rad. ariſtol. vtriuſque, bryon. peucedani, iridis Fl.* an. Vnc. ß. *centaur. min. cortic. pini* an. ℈. iij. *aloes* ℈. ij. *ſ. æris* ℈. j. ß. Affunde *ſpir. vini* q. ſ. Extrahatur tinctura.

Si verò tanta ſit oſſis corruptio, vt medicamentis tota tolli non poſſit, Chirurgia opus eſt, & vel abraſione, vel vſtione os corruptum tollendum. Duo autem ad abraſionem hic ſunt inſtrumenta: ſcalprum, & terebra. Scalpro locus eſt, vbi os non ita altè corruptum eſt. Terebra vero vtendum, ſi caries profundius penetret. De raſione Celſus, *l.* 8. *cap.* 2. ſcribit: *Qui radit hæc, audacter imprimere ferramentum debet, vt & agat aliquid, & maturius deſinat. Finis eſt, cùm vel ad album os, vel ad ſolidum ventum eſt. Albo finiri ex nigritie vitium, ſoliditate quadam ex carie manifeſtum eſt. Accedere etiam aliquid cruoris, ſupra dictum eſt. Si quando autem altius deſcenderit, vtrumlibet dubium eſt. In carie quidem expedita cognitio eſt. Specillum tenue in foramen demittitur, quod magis minuſue intrando, vel in ſummo cariem eſſe, vel altius deſ-*

cendiſſe teſtatur. Nigrities colligi quidem poteſt etiam ex dolore & ex febre. Quæ vbi mediocria ſunt, illa altè deſcendiſſe non poteſt. Manifeſtior tamen adacta terebra fit. Nam finis vitii eſt vbi ſcobis nigra eſſe deſiit. Igitur ſi caries altè deſcendit, per terebram vrgenda crebris foraminibus eſt quæ altitudine vitium æquent. Tum in ea foramina demittenda candentia ferramenta ſunt, donec inde ſiccum os ex toto fiat. Simul enim poſthæc & reſoluetur ab inferiore oſſe, quodcunque vitiatum eſt, & is ſinus carne replebitur: & humor aut nullus poſtea feretur, aut mediocris. Sin autem nigrities eſt, aut ſi caries ad alteram quoque partem oſſis tranſit, oportet excidi. Atque idem in carie quoque ad alteram partem oſſis penetrante fieri poteſt. Sed quod totū vitiatum, totum eximendum eſt. Si inferior pars integra eſt, eatenus quod corruptū eſt, excidi debet. Itē ſiue cap. ſiue pectoris os, ſiue coſta carioſa eſt, inutilis vitio eſt, & excidendi neceſſitas eſt. Hæc Celſus.

E quibus patet, Antiquos poſt abraſionem, os etiam aduſiſſe; cùm vſtio præſtantiſſimum ad excrementitias humiditates abſumendas ſit remedium.

In cauterio tamen adhibendo cauendum, ne caro vicina ſimul aduratur. Ideoque per fiſtulas ferreas, quibus caro defendatur, cauteria applicanda, quarum plures in promtu habere oportet, vt poſtquam vna incaluit, alia frigida adhibeatur, vel ſi vna vti libeat, poſtquam incaluit, in aquam frigidam immittenda. Quicquid humoris ex iſto oſſe exſudat, ſpongia vel linteo abſtergendum, ne vicinas partes corrumpat. Poſt vſtionem ad inflammationem prohibendam & dolorem leniendum, primo aqua roſacea cum albumine oui imponenda, hinc oleum roſaceum cum oui vitello, poſtea butyrum cum melle roſaceo. Ipſi verò oſſi aduſto, puluis ex rad. peucedani, ariſtoloch. euphorbii, aut aliud ex antea propoſitis medicamentum imponendum, donec os corruptum ſeparetur & abſcedat.

Poſt corrupti oſſis ablationem puluis aliquis exſiccans, quales ſunt cephalici dicti, inſpergendus: Hinc vlcus carne replendum, & tandem cicatrice claudendum.

CAPVT XIV.

De Vlcere dyſepuloto, cacoethe, Telephio, & Chironio.

Vlcera dyſepulota.

NOminantur quoque paſſim à Medicis Vlcera dyſepulota, cacoëthe, Telephia, Cheironia, & Phagedæna: quæ qualia ſint, hoc & ſequenti capite explicandum. Vlcera δυσεπούλωτα ſeu ægrè ſanabilia in genere omnia dicuntur ea, quæ ægrè ſanationem recipiunt, & cicatrice clauduntur. De quibus rectè curandis Galenus tum quartum librum methodi medendi, tum quartum de compoſitione medicamentorum ſecundum genera conſcripſit. Et quidem id quatuor de cauſſis accidit, vt Galenus, *4. meth. med. cap. 1.* docet. Nam ægrè ſanabilium rebelliumque vlcerum alia propter affluentem humorem talia fiunt. Intemperies autem ipſa rurſus bifariam diducitur, cum alias in qualitate ſola naturæ modum egreſſa ſubdita caro ſit, alias etiam cum neceſſario quodam tumore. Pariter affluxus humorum bifaria diuiditur, nempe in confluentis ſucci tum prauam qualitatem, tum qualitatem. Interim vero miſcentur dictorum affectuum, aut aliqui, aut pariter omnes. Idem Galenus tamen, *6. aphor. 45.* quintam cauſſam addit, dum ſcribit, vlcera longo tempore manere non ſolum propter humorum affluxum, aut propter diſpoſitionem in membro contractam ex humoribus influentibus, verùm etiam ob aliquam paſſionem oſſis eo in loco corrupti. Quamquam n. vlcera, quibus os corruptum ſubeſt, interim curentur, & cicatrice obducantur: tamen ea ſanitas firma nō eſt, ſed vlcus poſtea iterum renouatur; atque id tamdiu accidit, quamdiu os carioſum non ſanatur.

Galenus tamen, *1. de compoſ. med. ſec. gen. cap. 18.* inter vlcera δυσεπούλωτα, ſeu quæ ægrè ad cicatricem producuntur, & κακοήθη ſeu maligna diſtinguit, & dyſepulota ea nominat, quæ ex humorum confluxu vel multorum, vel acrium oriuntur, ſiue eo, quod locus affectus huiuſmodi iam diſpoſitionem habuerit, vt licet bonum ſit, quod influit, tamen ipſum corrumpat: quæ verò dictam diſpoſitionem iam obtinent, cacoëthe ſeu maligna nominat. Vt ita dyſepulota vlcera in genere dicãtur omnia, quæ ægrè quæcumq; etiam de cauſſa ſanantur; nunc verò in ſpecie ea, quæ ſine praua partis affectæ diſpoſitione ex humorum affluxu talia fiunt. Quia vero vlcerum ægrè ſanabilium omnes differentiæ & cauſſæ hactenus expoſitæ ſunt, vt de iis plura addamus, opus non eſt.

Vlcera malig̃na.

Vnam ſaltem vlcerum difficulter ſanabilium cauſſam, quam aliquoties obſeruaui, non prætereundam puto. Non raro accidit, vt in diuturnis vlceribus cutis extenuetur, & panniculus carnoſus ac pinguedo abſumatur, quod ſi fiat, vlcus non ſanatur, cum cutis ſubiectæ carni nullo modo agglutinari poſſit. Cùm enim venæ capillares ad cutim tendentes ſint eroſæ, ſanguinem conſolidationi neceſſarium, ad cutem deferre non poſſunt.

Cognoſcitur hoc, quod cutis non ſolum ad tactum extenuata percipitur, ſed & color in liuidum & obſcurum mutatur, & cutis quaſi areſcit.

Medicamentis vero nihil perficitur, ſed cutis vel cauſtico medicamento erodenda, vel quod aliquoties fieri curaui, vlcus ſecundum longitudinem ferro, quod facilè, aperiendum.

Cheironia & Telephia vlcera quod attinet, χειρώνιον ἕλκος, à Chirone Centauro nomen accepit: Appellationis tamen rationem alii aliam tradiderunt. Zenodotus, vt refert Eraſmus Roterodamus, *Chil. 2. centur. 8. prou. 21.* exiſtimauit, Chironem ictum ab Hercule vulnus immedicabile accepiſſe in pede, vnde & perierit, vt ita immedicabilia vlcera Chironia dicantur. Plinius vero, *lib. 25. c. 6.* & Ouidius, *Faſtor. lib. 5.* non ab Hercule, vt amico, vulneratum Chironem putant: ſed Chironi hoſpicio ab Hercule excepto: fortè ſagittam Herculis in pedem incidiſſe, ipſique vulnus periculoſum & venenatum intuliſſe, & Centaurea, quæ inde à poſteris Cheironium dicta eſt, Chironem ſemetipſum ſanaſſe; atq; cum fuiſſe primum Cheirurgiæ antiquioris Medicinæ partis inventorem, & à manibus manuumq; opere nomen acepiſſe. Vt ita Cheironium ulcus dicatur ulcus contumax & malignū, quod ob contumaciam Chirone aliquod in curando opus habeat, quodq; à Chirone primò curatum ſit.

Cheironia vlcera.

Celſus, *libr. 6. cap. 28.* definit *vlcus Chironium, quod magnum eſt, & habet oras duras, calloſas, tumentes. Exit ſanies, non multa, ſed tenuis. Odor malus, neque in vlcere, neq; in eius tumore eſt. Nulla inflammatio, dolor modicus eſt; nihil ſerpit; ideoque nullum periculum affert, ſed non facilè ſaneſcit. Interdum tenuis cicatrix inducitur, deinde iterum rumpitur, vlcuſque renouatur. Fit maxime in pedibus & cruribus.*

Idem Celſus, cum Telephiorum vlcerum mentionem non fecerit, proculdubio eadem cum Chironiis eſſe putauit. Quod & Paulus facit, dum *lib. 4. cap. 46.* ſcribit. *inueterata, & quæ vix cicatricem recipiunt vlcera, nonnulli Chironia nominarunt, tanquam Chirone ipſo ad ſanitatem indigentia: a|*

Telephia, *propterea quod Telephus in tali vlcere diutius perſeuerarit.* Qui cùm Chironium & Telephium vlcus non in eroſione, verùm in eo, quod malignum & contumax eſt, vt conſeneſcere cum ægro ſoleat, conſiſtere putarint, diſſentiunt à Galeno, qui, 2 *meth. med. cap.* 2. & 14. *meth. c.* 17. phagedænam in eroſione conſiſtere, huiuſque ſpecies Cheironium & Telephium eſſe putauit.

Vbi ſciendum, vt Galenus, 6. *aph.* 45. docet, vlcera, quæ ſemper maiora & deteriora fiunt, omnia Phagædenas Antiquos nominaſſe, quo modo accepta Phagedæna, Chironia & Telephia Phagedænæ ſpecies dici poſſunt: Quidam verò poſteriores ea diſtinguere cogitarunt, propriam ſingulis dantes appellationem, & quædam eorum Chironia nominantes, quædam Telephia, quædam Phagedænas. Vt ita Phagedæna pro vlcere conſideriter accepta, non genus ſit ad Chironia & Telephia vlcera, ſed eroſiuus vlceris quædam determinata ſpecies, à Chironio Telephioque differens; quæ ſcilicet carnem ipſam præter cutem excidit, non adeo tamen maligna vt Chironia, Telephiaue, aut Cancer eſt.

Telephia vlcera.

Telephia nimirum vlcera eadem ſunt cum Chironiis, ita dicta à Telepho, qui tali vlcere longo tempore afflictus eſt. Et quod de Chironiis Galenus, 4. *de comp. med. ſec. gen. c.* 4. ſcripſit, *nominant Chironis vlcera non mediocriter maligna contumaciaue, ſed maximè talia*, id etiam de Telephiis accipiendum.

Cauſſa.

Cauſſa.

Ortum autem habent talia vlcera ab humore melancholico, atræ bilis non nihil admixtum habente.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcuntur talia vlcera, quod labia ſunt malè colorata, & plerumque liuent, ac tument, & licet vlcus leuiſſimè tractetur vel abſtergatur, dolor percipitur, circumiacentes partes tument, vlcuſque non ſolum dilatatur, & non ſolum cutis, ſed & caro ſubiecta eroditur.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Hoc vlcerum genus omne contumax & curatu difficile eſſe, iam antea dictum.

Curatio.

Curatio.

Curationem quod attinet, vniuerſalibus præmiſſis, & humore vitioſo euacuato, ac diæta rectâ ratione inſtituta, vlceri medicamenta applicanda ex frigidis ſiccis, adſtringentibus, & ſimul diſcutientibus compoſita, qualia ſunt *plantago*, *ſolanum*, *ſummitates rubi*, *flor. roſar. nuc. cupreſſ.*, *balauſtii*, *cortic. granator. maſtiche*, *cortex thuris*, *plumbum uſtum*, *lithargyrum*, & ſimilia.

Primò ergo lauetur & foueatur vlcus hoc vel ſimili decocto.

℞. *plantag.* M. i. *flor. roſ. rubr. balauſtior.*, *nucis cupreſſi*, an. ℥. Sem. *baccar. myrti*, *cortic. granator. ſumach.* an. ℈. iii. *aluminis vſti* ℥. Sem. Coq. in *aq.* Colatura vlcus abluatur.

Vel ℞. *ſucci rubi*, *plantag. ſolani*, *virgæ paſtoris* an. ℥. iii. *album. ouor.* num. vi. *aluminis* ℥. iv. Deſtillentur in alembico plumbeo. Aqua vlcus abluatur & foueatur. Partes etiam vicinæ defenſiuo aliquo muniendæ.

Poſt vlceris ablutionem imponatur vnguentum diapompholygos, vnguentum album camphoratum, de minio.

Vel ℞. *tutiæ præp.* ℥. Sem. *plumbi vſti*, *ceruſſæ lotæ* an. ℥. i. Miſceantur in mortario plumbeo, affundendo ſenſim ſuccum vel aquam plantaginis donec fiat maſſa.

Poſtea adde *boli Armeni* ℈. iii. *ol. roſar. ceræ* an. quantum ſufficit. F. Vnguentum.

Plura huiuſmodi medicamenta *capite ſeq.* videantur.

CAPVT XV.

De Phagedæna.

Phagedæna.

Quia etiam, vt dictum, Phagedænæ fit mentio inter vlcera, quid ea ſit, explicandum. Φαγέδαινα, ἀπὸ τοῦ φαγεῖν, ab edendo, dicitur, nomenque hic ſeu tumor ſeu vlcus ab exedendo & erodendo accepit, quod vicinas partes erodat. Et quidem propriè vlcus eſt. Quia tamen vlceris oræ atra bile turgidæ in tumorem attolluntur, à nonnullis etiam ad tumores refertur, & à Galeno, *in lib. de tumorib cap.* 14. eius fit mentio. Nos inter vlcera hic explicabimus. De nomine tamen notandum, id non ſemper eodem ſignificatu accipi. Interdum enim, vt Galenus, 6. *epid. comm.* 3. *t.* 37. teſtatur, Phagædena multorum ciborum appetitum & eſum ſignificat; vnde ab auctore definitionum Medicarum definitur, quod ſit conſtitutio, in qua multum appetentes cibum, ſumentesque immodicum, non id tamen retinent, ſed vbi exceſſerint, rurſus appetunt; quo modo & ab Aureliano, *lib.* 3. *Chronic. cap.* 3. definitur. Vt ita hoc modo accepta Phagedæna nihil ſit aliud, quàm caninus appetitus: & propterea Plinius, *lib.* 20. *c.* 5. & 13. *lib.* 30. *cap.* 9. *lib.* 35. *cap.* 15. diſtinctionis gratia, quando de vlcere loquitur, vlcerum nomen addere, & Phagedænas vlcerum appellare ſolet. Præterea Phagedænæ nomen interdum apum quamdam luem ſignificat, de qua Columella, *lib.* 10. *cap.* 13. Verùm Phagedænam hoc loco de vlcere accipimus, de quo Galenus, *de tumorib. cap.* 14. ait: *Quæcunque ex vlceribus depaſcuntur, atque circumiacentia corpora attingunt, quod ſanum eſt ea continens erodentia, omnia hæc à Græcis φαγεδαινικὰ nuncupantur. Quæ verò ex vtriſque compoſita ſunt, ab vlcere ſcilicet & tumore carnem ambiente, φαγέδαιναι vocantur.* Depaſcitur quin etiam & herpes circum vicinas partes; verum ſolius cutis exulceratio exiſtit: phagedæna verò vnà cum cute, quæ ſubiecta ſunt, attingit.

Nome.

Diuerſus etiam affectus eſt Νομὴ à νέμεσθαι, quod paſcere ſignificat, dicta propterea, quod pergere paſcendo id vitium ab ægris particulis ad eas, quæ integra ſunt, ſoleat, atque harum ſemper aliquid ægris adiicere, atque ita non à ſubſtantia rei indicatæ, ſed ab acceſſorio, quod eſt paſcere, appellatio indita, vt Galenus, 5. *meth. med. cap.* 4. docet. Nome enim putredinem depaſcentem ſignificat, etiamſi vlcus non ſemper ſerpat. Phagedæna verò ab acribus erodentibuſque humoribus eſt, etiam ſine putredine.

Phagedæna quid ſit?

Quid autem Phagedæna ſit, iam dicendum. Eſt autem Phagedæna, in ſpecie & propriè ſic dicta, vlcus, quod depaſcitur & erodit ſubiectam carnem, & quæ circa ſunt, & ex ſanis partibus ſubinde aliquid depopulatur, atque ægris adiicit; vt ex 6. *aphor.* 46. videre eſt, & Galeno, *de tumorib. cap.* 12. Phagedæna nimirum, quam Barbari Vlcus ambulatiuum appellant, vlcus eſt tumidum, profundum, partes vicinas & carnem ſubiectam erodens. Habet enim tumorem circa labia, quo ἀπὸ τῆς νομῆς diſtinguitur, quæ ſine tumore vicina exedit. Quanquam & aliter diſtinguitur à Nome, quod in Phagedæna eroſio fit à maligna qualitate & acrimonia humoris ſolum: in Nome verò ſimul putredo coniuncta eſt. Eſt quoque vlcus profundum, & non ſolùm cutem, verum etiam carnem erodit; qua ratione differt ab Herpete, qui ſolam cutem erodit.

Differentia eius à Nome.

Cauſſæ.

Ortum habet hoc malum ab humore adaſto & bilioſo fere iam in naturam atræ bilis degenerante, vel à bile cum pituita ſalſa, humoréque ſeroſo & acri mixto: qui humor non tam tenuis eſt, vt ille, qui Herpetem afficit, neque tam craſſus, vt ille, qui Cancrum. Proueniunt autem hi humores vel ab aliquo membro præcipuo, calida & ſicca intemperie laborante, vel in ipſa parte affecta calida & ſicca p. n. intemperie prædita aduruntur.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Signa iam explicata ſunt, & ex hoc & anteced. capite colligi poſſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Vlcera hæc difficilis ſunt curationis, vnde & in genere Cacoëthe nominantur.

2. Alia tamen aliis ſunt maligniora; qua de cauſſa neceſſe eſt, in promtu eſſe varia medicamenta viribus differentia. Neque enim vnico medicamento omnia talia vlcera facilè quiſquam curauerit.

3. Exedentia vlcera, cum intemperie epatis calida & ſicca, vel lue venerea coniuncta, difficulter curantur.

4. Depaſcentia vlcera niſi rectè & maturè ſanentur, ſæpe in exulceratum cancrum degenerant.

Curatio.

Curatio. Circa curationem huius vlceris notandum eſt, vt aliàs etiam ſæpe dictum, nihil in eo, vt & in aliis morbis profici, manente adhuc cauſſa. Itaque primo ea victus ratio inſtituenda eſt; quæ tales humores aduſtos non ſolùm non generat, ſed etiam eorum acrimoniam retundit atque corrigit: poſtea humores illo praui è corpore educendi ſunt.

Deinde & hoc obſeruandum, quod annotat Galenus, *alleg. loco, c. 4. lib. 4. de compoſ. med. ſ. gen.* ad Aſclepiadis medicamentum, dum inquit: *Rectè Aſclepiades ad finem ſcripti medicamenti hæc verba adiecit: & hanc triduo ſoluito, fomentiſque mitigato, idémque Emplaſtrum ablutum emollito, rurſúmque imponito. Niſi enim diutius cuti pharmacum adhæſerit, nihil efficit. Quod pleroſque Medicos latuit, arbitrantes, ſi ter de die ſaniem ab vlcere deterſerint, meliusſe facturos iis, qui bis idem faciunt.* Et certè hac in re vulgò ſæpe peccatur, dum plerique exiſtimant, ſe quam optimè ægris conſulere, ſi de die ter aut quater tale vlcus abſterſerint. Verùm cùm medicamentum non agat, niſi à calore natiuo in actum deducatur; atque in malignis & diuturnis vlceribus partes affectæ calor ſit valde debilis, multo tempore eget ad vim medicamenti excitandam. Vnde medicamentum idem loco affecto diutius inhærere debet, neque vbi à calore partis affectæ vix eius vis excitata eſt, vt iam agere incipiat, eius actio interturbanda, & nouum medicamentum applicandum eſt. Qua in re tamen conditio humoris vlcus excitantis conſideranda. Si enim is valde acris ſit, ſæpius abſtergendus, ne vlcerata parti inhærens eam magis corrumpat.

CAPVT XVI.

De Vlcere cum dolore.

NOn ſolùm autem cauſſæ vlcera fouent & augent, ac morbi quidam iis coniunguntur, ſed & dolor vlceribus ſæpe accidit: qui propterea ſtatim leniendus; cùm dolor attrahat, vlcus augeat, ac vt inflammationes & eryſipelata accedant, in cauſſa eſt. De dolore autem in genere, *lib. 1. Practic. part. 3. ſect. 1. cap. 2.* dictum. Vt hic ſaltem de dolore vlcerum agamus, oritur dolor in vlceribus plerumque ab

A humore acri & erodente. Cùm verò, vt *in Inſtitutionib. lib. 5. part. 2. ſect. 3. cap. & loco alleg.* dictum, dolor auferatur, vel tollendo cauſſam, vel dolorem propriè leniendo, vel ſenſum auferendo: vltimus modus non adeo tutus eſt, & non ſine partis detrimento adhibetur, ac non niſi maxima vrgente neceſſitate eo vtendum. Propterea tutiſſimum eſt, cauſſam doloris auferre, aut ſi id non niſi longiore tempore fieri poſſit, & metuendum ſit, ne interea vlcus augeatur & deterius reddatur, anodyna vſurpanda. Quæ qualia ſint, *allegato loco* dictum. Vtilia hic ſunt, *vitellus oui, crocus, terebinthina, ol. roſaceum, abietis rėſina*, è quibus mixtis linimenta fiunt, vlceri imponenda. In ambitu verò vlceris, *pinguedo gallinæ, anſeris, anatis. mucilago ſem. lini, fœnigr. althææ, ol. amygd. dulc. chamæmelinum, anethinum, violarum*, imponenda.

Vel ℞. *maluæ, althææ* an. M. i. Coq. ad mollitiem & contundantur. Contuſis & per ſetaceum traiectis adde *farinæ hordei* ℥. i. *ſem. lini fœnigr.* an. ℥. i. *ol. roſar.* ℥. ii. *chamæmelin. lil. alb.* an. ℥. i. *mucilag. ſem. althææ, aq. fl. ſambuci extr.* ℥. i. ß. *croci* ʒ. i. *vitell. ouor.* ii. F. Cataplaſma.

Vel ℞. *micar. panis albi* ℥ ii. Macerentur lacte. Adde *farinæ hordei, ſem. lini* an. ℥. i. *puiu. fl. chamæmel.* ℥. ß. *ol. roſar.* ℥. i. ß. *nymphææ* ℥. ß. *vitell. oui* i. *croci* ʒ. i. Miſc. F. Cataplaſma.

Si ad cauſſam verò medicamenta accommodare libuerit, cùm frequentiſſimè à calidis & acribus humoribus dolor in vlceribus excitetur, ad eum tollendum adhiberi poſſunt *ſuccus vel aq. deſtill. ſolani, plantag. hyoſcyami, ſemperuiui, oleum roſ. albumen oui cum aq. roſ.* Hinc Cataplaſmata ex *malua, plantagine, ſolano, oleo roſac.* imponi, vel vnguentum ex *albumine oui ol. roſar.* & *lithargyro*, quæ inter ſe in mortario plumbeo trita, & poſtea cum ſucco ſemperuiui ad ſucci conſumtionem exacta: vel oleum integrum cum oleo roſaceo & terebinthina in mortario plumbeo diligenter miſtum; vel vnguentum album camphoratum.

Si ad narcotica accedere neceſſitas vrgeat, oleum papaueris hyoſcyami, mandragoræ cerati ans; vel ſuccus hyoſcyami cum lacte applicari poterunt.

CAPVT XVII.

De Tibiarum, & aliis particularibus Vlceribus.

ATque hæc in genere de vlceribus per compendium dicere voluimus, quæ quis facilè ad priuatarum partium vlcera applicare poterit. Neque opus eſſe putamus, vt de ſingularum partium vlceribus dicamus, cùm de iis in libris ſuperioribus actum ſit, vt mox dicetur. Hoc ergo capite in ſpecie ſaltem de tibiarum vlceribus dicemus. Frequenter enim accidit, vt humores praui, præſertim melancholici, tum pondere ſuo ad crura tendentes, tum à natura eò, vt ad partes extremas, depulſi, vlcera excitent, idque præſertim poſt Eryſipelata crus frequentius infeſtantia accidit, & præſertim in fœminis, vbi procul dubio vteri vitium concurrit: & ſero quibuſdam familiis talia vlcera familiaria eſſe, vt omnes familiæ in ea, etſi aliàs bene habere videantur, vlcera alia diuturna in cruribus habeant. Et omnino maturè hiſce vlceribus occurrendum eſt. Niſi enim ſtatim ſanentur, natura adſueſcit ad has partes vitioſos humores in corpore cumulatos amandare, qui poſtea, ſi vlcus occludatur, & corpus non diligenter & ſæpius purgetur, alios morbos grauiores, præcipuè in ſeneſcentibus excitant. Solent Tibiarum vlcera.

etiam neglecta incrementum ſumere, partes vicinas corrumpere, calloſa fieri, vt ita, ſi iis non maturè ſuccurratur, incurabilia poſtea fiant.

Vt autem vlcera hæc rectè curentur, primò corpus diligenter ab humore vitioſo purgandum, & lienis, quod plerumque ſubeſt, vitium corrigendum, ac purgatio aliquoties repetenda.

Poſtea ipſi vlceri *vnguentum diapompholygos* imponendum, quod in hoc vlcerum genere, ſemper efficaciſſimum deprehendi, eo vſque, donec pus bonum & album appareat.

Deinde hoc Emplaſtrum: ℞. *Vnguenti diapompholyg. empl. diapalma, gryſei* an. ℥. j. *gummi elemi* ℈. ij. *ſacch. Saturn.* ʒ. j. M. in mortario plumbeo.

Quibus duobus medicamentis ſæpe feliciter diuturna crurum vlcera ſanaui.

Vel ℞. *ceruſſæ* ℥. ij. *lithargyri* ℥. j. *ol. roſ.* ℔. j. *ceræ* ℥. ij. In mortario plumbeo diligenter miſceantur. Poſtea adde *tutiæ aq. ſolani præp. thuris, plumbi vſti* an. ℥. i. Iterum in mortario ducantur. F. Vnguentum.

Vel ℞. *ceræ, reſinæ* an. ℥. j *ſeui caſtrati* ℥. ij. *picis naualis, olei*, an. ℥. iij. *maſtich. thuris, myrrhæ* an. ℈. ij. *lithargyri* ℥. j. ß. *ceruſſæ* ℥. ß.

Olea, reſina, cera, & ſebum ſimul liquefiant, & ad iuſtam conſiſtentiam coquantur: poſtea addantur reliqua.

Vel ℞. *ceræ albæ, terebinth. reſinæ*, an. ℥. j. *thuris, maſtich.* an. ℈. ij. *ſtyrac. calamit.* ℈. iij. *gummi elemi* ℈. vi. *ariſtol. rot.* ℈. ij. *ſucci millefol. betonicæ* an. ℥. ß. *ol. roſ.* q. ſ. F. Vnguentum.

Primò a. cera, reſina, terebinthina, & olea ſimul diſſoluantur: poſtea affundantur ſucci, &, cùm infrigidari incipit, pulueres.

Vel ℞. *ol. roſar.* ℥. xij. *ceruſſæ* ℥. iij. *lithargyri* ℥. iiij. ß. *thuris, maſtich.* an. ℈. ß. *ſang. dracon.* ℥. ß. *myrrhæ, ſarcocollæ* an. ℈. ij. Coq. parum vſque ad rubedinem; poſtea ab igne amoueantur, & immergatur linteum antiquum, quod materia emplaſtri imbutum eximatur, & extendatur. F. Sparadrapus.

De reliquarum partium vlceribus, iam in prioribus libris Practicæ actum. Nimirum *Libr. I. part. 3. ſect. 2. cap.* 18. de vlceribus adnatæ, & corneæ tunicæ: *Ibid. ſect. 3. cap.* 3 de vlcere aurium: *Ibid. ſect. 4. cap.* 1. de narium vlceribus. *Libr. II. part. 1. cap.* 3. de labiorum vlceribus: *ibid. cap.* 16. de gingiu. vlceribus: *Ibid. cap.* 18. de oris vlceribus: *ibid. cap.* 21. de gurgulionis exulceratione: *ibid. cap.* 22. de tonſillar. vlceribus: *Part. 2. cap.* 1. de aſperæ arteriæ vlceribus: *ibid. cap.* 12. de pulmonis vlceribus: *ibid. cap.* 18. de fiſtulis thoracis: *Part. 4. cap.* 3. de vlceribus cordis. *Libro III. part. 1. ſect. 1. cap.* 1. de vlceribus œſophagi: *ibid. cap.* 17, de vlceribus ventriculi: *part. 2. ſect. 1. cap.* 9. & 10. de vlceribus inteſtinorum: *part. 3. cap.* 5. de abſceſſibus & vlceribus meſenterij: *ibid. cap.* 7. de vlceribus Pancreatis: *ibid. cap.* 8. de vlceribus omenti: *Part. 4. cap.* 8. de lienis vlceribus: *part. 7. cap.* 8. de vlceribus: *ibid. cap* 9. de vlceribus veſicæ: *part. 7. cap.* 11. de vlceribus renum. *Part. 8. ſect. 1. cap.* 6. de vlceribus veſicæ: *ibid. cap.* 9. de vlceribus meatus *vrinarij*: *Part. 8. cap.* 5. de teſtium vlceribus: *ibid. cap.* 6. de ſcroti vlceribus. *Ibid. cap.* 8. & 10. de penis vlceribus: *Part.* 10. *cap.* 3. de vmbilici vlcere: *ibid. cap.* 7. 11. de abdominis vlceribus. *Lib. IV. part. 1. ſect. 1. cap.* 4. 8. de vlceribus ceruicis Vteri: *ibid. cap.* 10. de fiſtulis colli vteri: *ibid. c.* 11. de cancro vteri: *ibid. cap.* 12. de gangræna & ſphacelo vteri: *ſect. 2. c.* 14. de vteri cancro: *ibid. cap* 19. de vlceribus vteri: *ibid. cap.* 20. de teſtium muliebr. vlceribus: *Part. 3. ſect. 1. cap.* 7. de cancro mammarum: *cap.* 8. de vlceribus & fiſtulis mammarum: *ibid. cap.* 11. de vlceribus papillarum.

CAPVT XVIII.

De Ambuſtionibus.

VLceribus non immeritò ſubiungimus Ambuſtiones, quæ etiam vlcera excitant. Sæpe enim accidit, vt caſu aliquo fortuito, vel aqua, vel oleo feruente, vel metallo liquefacto membra perfundantur, vel in ignem, aquam, vel oleum feruens aliquis incidat. Quod vbi accidit, dolor, veſicæ, exulcerationes excitantur. Ambuſtio.

Sunt enim Ambuſtorum tres gradus ſeu differentiæ. Aliquando enim ardor & dolor ſaltem in parte affecta ab ambuſtione excitatur, & niſi ſtatim remedia adhibeantur, cuticula à vera cute ſeparatur, & abſcedit, ac veſicæ excitantur, in quibus aqua limpida continetur: Aliàs etiam ſtatim & in momento veſica attollitur, ipſaque cutis aduritur, exſiccatur, torretur, & contrahitur, nulla tamen cruſta vel eſchara inducitur. Aliàs verò ipſa cutis, imò interdum ſubiecta caro, aduritur, exſiccatur, & eſchara inducitur, & cutis nigra euadit, ſenſum nonnihil amittit, & poſtquam eſchara decidit, vlcus latis profundum relinquitur. Ignis enim continuum ſoluit, doloremque excitat: & quia partes humidæ in cute vi ignis reſoluuntur, & exſpirare conantur, cuticulæ verò denſitate retinentur, eam attollunt, & veſicam excitant. Interdum verò vi ignis aliquid humidi in parte remanet, vnde cutis contrahitur: aliquando verò humidum partis planè diſſipatur & exſiccatur, eſcharáque inducitur. Id quod accidit pro rerum comburentium varietate. Minùs enim comburit aqua, & quidem magis vel minùs, prout magis vel minùs feruida eſt. Non etiam magnam ambuſtionem efficiunt ſtipulæ, ſtramen, linum, & ſimilia, niſi ambuſtio continuetur. Plus oleum, pinguedines, vernix, pix, mel, cera. Adhuc vehementius comburunt plumbum, ſtannum liquefactum, ferrum & alia metalla ignita, vt & ipſe ignis actualis, pulueris tormentarij, & ignis fulminaris. Quò enim ignis eſt in ſubiecto denſiore, & ita plures eius atomi concurrunt, viſque eius eſt condenſata, & quò diutius actio ignis continuatur, eò maior fit combuſtio. Si verò ignis ſit in ſubiecto rariore, atque ita eius atomi diſperſæ & parum vnitæ, actio quoque eius breuius durat, minor fit ambuſtio. Differentia eius;

Prognoſtica.

De ſignis Diagnoſticis aliquid dicere opus non eſt; cùm ipſa ambuſtio per ſe manifeſta ſit. Gradus etiam eius, & quouſque peruenerit, ex iis, quæ modò dicta ſunt, patent. Prognoſtica.

Prognoſtica quod attinet: 1. Quò leuior eſt ambuſtio, eò faciliùs curatur & minora mala affert: quò verò grauior eſt, eò difficiliùs curatur, & grauiora mala excitat. Sæpe enim partis inflammatio, imò νέκρωσις, humido radicali abſumto, & calore natiuo diſſipato, inde oritur, vlcera difficilia excitantur, partis motus aboletur, ac turpes cicatrices relinquuntur.

2. Ambuſtio à fulmine etiam periculoſa eſt, & plerumque lethalis.

3. Quò corpus purius eſt, eò faciliùs curatur ambuſtio. Si verò ſit vel plethoricorum vel cacochymicum, facilè ex dolore & calore affluxus fit humorum, & inde inflammationes, vlcera putrida, & alia mala excitantur.

4. Ambuſtio etiam nunc magis nunc minùs pe-

riculoſa eſt, pro affectarum partium ratione. Si enim vna pars ſaltem amburatur, minus periculi adeſt, quàm ſi plures, aut totum corpus amburitur. Vbi enim plures partes vel totum corpus ambuſtum eſt, rarò ægri conualeſcunt, ſed vehementia ſymptomatum miſerè moriuntur.

5. Si ambuſtio ita profunda ſit, vt ad maiores venas, arterias, neruos penetret, periculoſa eſt. Cùm enim vaſa exſiccata contrahantur & claudantur, ſanguis ac ſpiritus ad partem affectam confluere non poſſunt, vnde atrophia, gangræna, ſenſus & motus ablatio excitatur.

6. Abdominis combuſtiones difficulter curantur. Cutis enim ibi eſt mollior, & muſculi illi varios ob motus variè extenduntur & contrahuntur.

7. Si ambuſtio ad inteſtina vſque penetret, lethalis eſt.

8. Periculoſa quoque eſt inguinum ambuſtio; cùm loca ea ſint humida & humorum affluxui opportuna.

9. Oculorum combuſtiones quoque periculoſæ ſunt. Quanquam enim leues ſint: tamen vel cæcitatem, vel viſus deprauationem, aut certè imminutionem inducere poſſunt.

10. Si partes capillatæ paulò grauiùs comburantur, glabræ manent, & in cicatrice duriore inducta nulli pili generantur.

Curatio.

Curatio.

Equidem quidam, ex trito illo Medicorum axiomate, contraria contrariorum ſunt remedia, ambuſta refrigeranda, & propterea ambuſtis partibus ſtatim refrigerantia imponenda eſſe cenſent. Verùm ex vulgari, ſed falſa, opinione, ſententia hæc ortum habet, nimirum ambuſtionem eſſe ſaltem alterationem, & qualitatis calidæ inductionem; cùm tamen ipſe ignis eiuſque atomi parti ambuſtæ communicentur, & empyreuma, vt omnes confiteri neceſſe habent, inducatur. Quid enim aliud eſt empyreuma hoc, quod omnes euocandum docent, quàm minimæ ignis particulæ, quæ in partem ambuſtam ſeſe penetrarunt? Et ipſa experientia docuit, frigida ambuſtiones non curare, ſed iis ſummopere, igneis particulis in penitiora retruſis, dolorem augeri, inflammationes, imò gangrænam & ſphacelum excitari; calida verò, quæ empyreuma euocant, prodeſſe, vnde etiam vulgo notum eſt, partes ambuſtas non frigidæ immergendas, ſed potius igni parumper admouendas eſſe. Quod etſi reprehendere videatur Platerus: tamen vſu edoctum vulgus id facit, annotauitque iam olim illud Ariſtoteles, *ſect. 1. probl. 36.* Neque quæ applicantur calida, vt anodyna applicantur; cùm non quæuis anodyna id præſtent, vt mox ex cura patebit, ſed ea ſaltem, quæ empyreuma euocandi vim habent. Attractionem verò facit ſimilitudo, atque ignis externus intrinſecum & iniuſtum à ſe parti ignem foras euocat, vt rectè loquitur Ambroſius Paræus, *lib. 11. cap. 9.*

Prima ergo in ambuſtionis curatione cura ſit, Empyreuma euocare. Eodem nimirum modo, ſicut *parte 1. cap. 15. de Pernionib.* diximus, vt partes refrigeratæ non rectè curantur, ſi igni admoueantur, vel aquæ calidæ immergantur; cùm dolor inde longè intenſiſſimus, imò ſæpè gangræna & ſphacelus excitetur; ſed ſi niue primò fricentur, vel aquæ frigidæ immergantur, frigus extrahatur: ita ſi calidis empyreuma euocetur, quod ſimilitudinis ratione fit, malum hoc tollitur. Quod vt rectè fiat, ſecundum gradus ambuſtionis ſupra propoſitos curatio inſtituenda.

Ambuſtionis leuis curatio.

Primò ergo ſi leuis combuſtio ſit, præcauendum, quantum fieri poteſt, ne puſtulæ oriantur. Id enim ſi fiat, ab omni malo æger iam liberatus eſt. Faciendum autem id maturè, ideóque quicquid medicamenti ad manus eſt, ſtatim vſurpandum, & propterea membrum, ſi ita eius conditio fert, igni parumper admouendum eſt, vel in aquam calidam immergendum, vel ſpongia aut linteo duplicato aqua calida madido fouendum, vt empyreuma ratione ſimilitudinis extrahatur; vel ſtatim linteum vernice tinctum membro ambuſto imponendum; vel linteum lixiuio aut aqua, in qua calx viua exſtincta ſit, madidum. Mox cœpæ in mortario cum ſale contuſæ membro ambuſto imponendæ. Vel hoc vnguentum.

Vel ℞. *cœpæ crudæ* ℥. j. ß. *ſalis, ſaponis Veneti* an. ℥. ß. Miſceantur in mortario, affundendo *ol. roſ.* q. ſ. F. Vnguentum.

B Vel ℞. *ſaponis Veneti* ℥. iij. *cœpæ crudæ* ℥. j. *ſalis* ℈. vj. *ol. ouor.* ℥. ß. *roſac. amygd. dulc.* an. ℥. j. *mucilag. ſem. cydon.* ℥. j. Miſc. F. Vnguentum.

Vel ℞. *corticem viridem ſambuci*, aut *prima ſambuci germina*, contundantur, coquantur in *butyro rec. ſ. ſ.* Colentur.

Vel ℞. *calcem viuam* aq. roſ. ſæpius lotam, & cum *ol. roſ.* F. Linimentum.

Vel ℞. *ol. lini, oliuar.* an. ℥. j. ß. *ſalis*, ℥. ß. *album. ouor.* num. ij. Miſc.

Vel ℞. *butyri Majal. ſ. ſale, ſaponis Veneti, vernicis* an. Miſc.

Vel ℞. *ol. roſar.* ℥. iij. *camphor.* ℈. iij. *album. ouor.* num. iij. Miſc.

Vel ℞. *ſucci cœpar.* ℥. iij. *ol. roſ. butyri rec. ſ. ſa-*
C *le, ping. porci* ℥. j. *calcis lotæ aq. roſ.* ℥. ß. *mucilag. ſem. cydonior. aq. roſ. extr.* ℥. j. *terebinth.* parum. F. Linimentum.

Vel ℞. *cortic. medii viridis ſambuci*, ℥. j. ß. *ſucci germinum primor. ſambuci* ℥. j. *ol. lini, roſac.* an. ℈. vi. *vernicis, ping. porci* an. ℥. i. *ceræ* ℥. j. ß. *thuris pulueriſ.* ℥. j. Coq. in aq. aliquandiu, & cum refrigerata fuerint, pinguedinem collige, & loco vnguenti vſurpa.

E *calce* ſæpius, & vel duodecies, lota, & aqua priore ſemper abiecta, varia Vnguenta ad combuſtionem vtiliſſima fiunt. Miſcetur enim vel cum *butyro ſine ſale*, vel *ol. roſar.* aut *hyperici.* Interdum alia adduntur, vt *mucilago ſem. cydonior. pſyllii, album. oui, cera alba.*

Vtilia ſunt & hæc. ℞. *ſucci cortic. med. ſambuci,*
D ℥. j. ß. *cremoris lactis* ℔. j. Coq. ad conſiſtent. iuſtam. Adde *mucilag. ſem. cydon. aqu. ſolani extr. butyri ſ. ſ. ceruſſæ* an. ℥. ß. Miſc. F. Vnguentum.

Vel ℞. *ol. lini* ℥. iiij. *ceræ nouæ* ℥. ij. *album. ouor.* q. ſ. Miſce ſuper igne. F. Vnguentum.

Ad omnia ambuſta ſananda etiam maximè valet hoc: ℞. *ol. oliuar.* part. j. *album. ouor.* part. ij. Conquaſſentur diligenter & exactè miſceantur, vt F. Vngu. album; quo locus ambuſtus cum pluma gallinæ ſæpius de die illinendus, vſque dum cruſta ſpontè decidat, nec vlla ligatura externa adhibenda.

Ambroſius Paræus in Noſocomio Pariſienſi hoc feliciter vſurpari ſcribit.

℞. *lardi conciſi* ℔. i. Liquefiat in *aq. roſ.* & coletur per linteum rarum. Lauetur quater *aq. plantag.*
E vel altera conueniente. Poſtea add. *vitell. ouor. rec.* num. iij. F. Vnguentum.

Vel ℞. *cancros q. v.* Contunde viuos in mortario.

Poſtea ſume *butyrum recens ſ. ſale*, feruefiat, & deſpumetur. Calefacto iniice cancros contuſos, & coq. donec rufeſcant.

Poſtea coletur, & vnguentum vſui ſeruetur, quod eſt efficaciſſimum.

Omnibonus Ferrarius, *de arte medic. infant. lib. 4. cap. 25.* hoc tanquam ſecretum, & quod ſæpius feliciſſimè expertus ſit, commendat, etſi iam puſtulæ eleuatæ ſint: ℞. *album. ouor.* ij. *ol. roſar.* ℥. ij.

aqu. roſar. Vnc. j. Miſce diligenter.

Poſtea panniculus albus lineus vel ſericus, raræ texturæ, iſto linimento madefactus parti ambuſtæ imponatur, & nunquam auferatur, donec malum ſanatum ſit, ſed quotidie bis aut ter ſaltem linteum iterum illinatur & madefiat. Quarto die elapſo, loco albumin. ouor. vitelli eorum ſumantur, & ita vſus continuetur, donec videatur nouæ cuticulæ regeneratio fieri: Tunc verò forfice paulatim de die in diem, vbi noua cuticula generata ſuit, panniculus abſcindendus, donec totus ablatus ſit: quo ablato nullum veſtigium læſionis apparebit.

Vel ℞. *cortic. medij ſambuci q. v.* Coq. in *oleo oliuarum.* Col. adde *ceruſſæ* part. ij. *plumbi vſti lithargyri* an. part. j. Miſce diligenter in mortario plumbeo.

De omnibus tamen vnguentis hoc notandum, ita comparata eſſe debere, vt tenaciter parti non adhæreant, ſed facilè abſtergi & remoueri poſſint. Neque enim vlcera hæc ferunt, vt fortiter abſtergantur, ſed ferè linteo ſubtiliſſimo parti admoto à pure mundari debent. Si verò vnguenta tenaciter adhæreant, & ægro dolorem, & Medico moleſtiam in abſtergendo pariunt.

Veſicæ & puſtulæ ſi eleuentur, nec tamen malum grauius, non ſtatim aperiendæ. Si enim ſtatim aperiantur, ob cutem denudatam dolor excitatur, & curatio tardius perficitur. Sed tertio demum die, vbi cuticula regenerari incipit, aperiendæ, non verò diutius apertio protrahenda, ne humor contentus acrior fiat, & cutem erodat.

Ambuſtio à puluere tormentario.

Ad primum hunc gradum plerumque pertinet. (Nam ſi ſit maior pulueris tormentarii copia, vehementius læditur) ambuſtio, quæ fit à puluere tormentario, quæ hoc ſæpe peculiare habet, vt grana huius pulueris cuti faciei infixa maneant, & deformitatem pariant. Quod ſi fit, (aliàs enim ſi pars ſaltem à flamma pulueris læſa ſit, nec grana cuti immiſſa & impacta, vt aliæ combuſtiones ſanandæ) ſtatim acu aut alio inſtrumento commodo grana extrahenda. Quod ſi omnia ſtatim extra non poſſint, permittendum, vt puſtulæ eleuentur; ita enim faciliùs reliqua grana extrahentur. Si verò Chirurgus non ſtatim in principio vocetur, & combuſtione iam ſanata maculæ relictæ fuerint, veſicatorium è cantharidibus & fermento imponendum, & veſicæ excitata forcipe incidendæ, puluis eximendus, & locus (quod aliàs etiam in talibus combuſtionibus faciendum) *decocto fænigræci & fl. chamæmeli* à nigredine diligenter abluendus. Poſtea hoc vel ſimili linimento vtendum.

℞. *gummi elemi* ℈ j. Diſſoluatur in *ol. ouor. roſar. lil. alb.* an. ℈. ij. *vng. baſilici* ℈. iij. *butyri ſ. ſale* ℥. j. Miſc.

Guillel. Fabricius, *lib. de Combuſtionib. cap. 6.* etiam *puluere præcipitati* vtitur.

Sed rectè monet Paræus, puluerem pyrium, ita ſæpe in cutem & carnem penetrare, iis non inſigniter læſis, vt nullis remediis, non phœnigmis, non veſicatoriis, non ſcarificatione, non cucurbitulis, aut corniculis eximi, & inde elici queat, adeo vt ſæpe eius impreſſa maneant veſtigia, vt ipſa experientia teſtatur.

Ad dolorem verò léniendum partes vicinæ hoc vnguento illinantur.

℞. *ol. amygd. dulc. roſar. ceræ albæ* an. ℥. j. Liquefiant ſuper igne, & adde *camphoræ* ʒ. j. *mucilag. ſem. cydon.* parum. Miſc.

Ambuſtio à fulmine.

Pertinet huc & ambuſtio, quæ fit à fulmine. Cum verò fulmen malignam & venenatam qualitatem coniunctam habeat, id quod ex tetro odore & ſumma vi nocendi & interficiendi patet, vt & ex eo, quod canes animalium fulmine occiſorum carnes non attingant: ſtatim homini à fulmine tacti pulu. aliquis bezoardic. vel theriaca, vel aqua bezoardica, exhibenda, ſudórque prouocandus. Arteriæ quoque, labia, lingua, nares, inungendæ vino, in quo theriaca diſſoluta ſit, & carpis ac cordi epithema cordiale imponendum: loco verò ambuſto applicanda vnguenta ex *capis, foliis rutæ* & *theriaca.* Exhibendi etiam ſunt ſyrupi, conſeruæ, & pulueres cordiales.

Si eſchara inducta ſit, ea ſcalpello maturè remouenda, & tale vnguentum adhibendum.

℞. *pulu. rad. vincetoxici, angelicæ* an. ʒ. ß. *fol. rutæ, ſcordii* an. ℈. j. *theriacæ* ℈. ij. *ſpir. theriacalis* ℈. iij. *mell. roſac.* ℥ ij. Miſc.

Vlcere mundato puluis hic ſarcoticus inſpergendus.

℞. *rad. angelicæ vincetoxici* an. ʒ. j. *myrrhæ, maſtich. thuris, folior. ſcordii* an. ℥. ß. *aloes ſuccotrinæ* ℈ ij. F. puluis, qui irroretur *ſucco Nicotianæ veræ* & *ſaniculæ*, & F. Trochiſci, qui in vmbra ſiccentur, atque, vbi opus, iterum in puluerem redigantur.

Si qua oſſa etiam fracta ſint, non illa vulgata Cataplaſmata adſtringentia vſurpanda, ne veneni euaporatio impediatur, ſed aliud ex *farina fabar. hordei, lupinor. rad. angelicæ, vincetoxici. fol. rutæ, ſcordii, theriaca.* Idque ſingulis diebus renouandum, donec veneni vis victa & diſcuſſa ſit. Supra verò locum defenſiuum apponendum, ne vapores venenati per vaſa ſurſum ad cor aſcendant.

Secundi gradus combuſtionis curatio.

Si verò combuſtio tam vehemens ſit, vt non ſolum veſicæ excitatæ ſint, ſed & cutis combuſta, exſiccata & contracta ſit, medicamenta empyreumata tantùm extrahentia non ſufficiunt, nec ſolum adhibenda, ſed talia applicanda, quæ cutem exſiccatam emolliunt. Ideóque ſtatim omnes puſtulæ incidendæ, vt humor calidus & acris effluat; hinc ſtatim loco affecto tale vnguentum imponatur.

℞. *vnguenti baſilici* ʒ. j. *ol. roſac. amygd. lil. albor.* an. ℈. iij. *vitell. ouor.* num. iij. Miſc.

Vel ℞. *butyri ſ. ſale rec. pingued. gallinæ rec.* an. ʒ. j. *ceræ nouæ, ol. lil. alb.* an. ʒ. ß. Liquefiant ſuper igne, & admiſce *croci* ʒ. j. *mucilag. ſem. cydonior.* ʒ. j. Miſce.

Vel hoc Fabricij: ℞. *butyri rec. ſ. ſale, aq. roſ. lotæ* ʒ. iij. *ol. violar. de vitell. ouor. amygd. d.* an. ʒ. ß. *farinæ hordei* ʒ. j. ß. *croci* ʒ. j. *mucilag. ſem. cydon.* ℥ j. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

Vel aliud ex antea propoſitis.

Vel ℞. *lithargyri, ceruſſæ, vel minii* q. v.

Ebulliant in aceto. Aceto per filtrum traiecto, adde *ol. viol. vel ouor.* q. ſ. & diligenter miſceantur.

Poſtea ℞. *pulpæ malor. dulc. ſub prunis coct.* ʒ. ij. *farinæ hord. ſem. fænigr.* an. ʒ. ß. Cum *lacte* fiat Cataplaſma; cui adde *croci* ʒ. ß. Miſc.

Supra verò locum ambuſtum tale defenſiuum imponatur.

℞. *pulu. boli Arm. ſang. dracon. balauſt. fl. roſ. rub.* an. ℥ ß. *ol. roſ.* ℥ iij. *ceræ* ʒ. j. ß. *aceti* parum. F. Vnguentum.

Ipſum membrum poſtea faſcia *oxycrato* madida inuoluendum, aut linteum *oxycrato* madidum imponendum, vt dolor leniatur, & influxus humorum prohibeatur. Vulgò *muria* illa *acida*, in qua *braſſica capitata* ſeruatur, vti ſolent.

Tertii gradus ambuſtionis curatio.

Si tandem cutis non ſaltem exſiccata nonnihil, ſed & omne humidum radicale in ea abſumtum, & calidum innatum diſſipatum ſit, imò ipſa caro & venæ, arteriæ, nerui combuſti, vt gangræna partis metuenda ſit; primò puſtulæ & veſicæ omnes incidendæ, & aqua in iis contenta exſiccanda. Poſtea

danda opera, vt eſchara ſtatim primo vel ſecundo die ſeparetur, aut ſi id fieri non poſſit, pluribus in locis ſca[illegible] pellis [illegible], vt humori exitus, medicamentis vero ad partem affectam aditus detur. Statim ergo [illegible] Guil. Fabricii proxime deſcriptum imponendum.

Vel ℞ [illegible] aq. roſ. [illegible], ℥. iij. vngu. [illegible] ℥. [illegible] mucilag. ſem. cydon. aqu. roſ. extr. ol. amygd. d. lil. alb. an. ℥. ß. vitell. [illegible]. Miſc.

Vel ℞. butyri ſ. ſ. ol. roſ. ping. porci an. ℥. i. vitell. ouor. ii. Miſc.

Vel ℞. mucilag. ſem. cydon. aq. pariet. extr. ℥. ii. ol. lil. alb. ℥. i. vitell. ou. n. [illegible] q. ſ. F. Vng. molle.

Supra linteam vero de ſeq. emulſione modicum imponendum.

℞. ſem. cucurbitæ ex cortic. ℥. ii. cydon. ℈. ii. fænigr. ℈. i. aq. [illegible] ℔. [illegible] F. Em[illegible]. Adde ſaponis Veneti albi ℥. ſem. camphoræ ʒ. Sem. Miſc.

Defenſiua hic, præcipue ſi pars iam intumeſcere incipiat non adeo commoda ſunt, præſertim ſi gangræna immineat, cum tranſpirationem prohibeant.

Si gangræna iam incipiat, curatio inſtituenda, vt capite ſeq. dicetur; & ſi quid plane combuſtum maturè ſeparandum, ne putredo partes ſanas corripiat.

Vbi eſchara, & quod combuſtum eſt, ſeparatum fuerit, vlcus mundandum, carne implendum, & cicatrice claudendum, vt hactenus de Vlcerum curatione dictum, & cap. ſequ. dicetur. Cicatricem tamen inducentia non nimis ſicca ſint, ne turpis & rugoſa cicatrix fiat.

Gul. Fabricius ad cicatricem in ambuſtis inducendam his vſus eſt: ℞. empl. palmei ℥. ii. pingued. gallinæ anſer. an. ℥ Sem. Liquefiant ſimul. Deinde admiſce aluminis vſti, plumbi calcinati, lithargyri auri, lapid. calaminar. an. ℈. i. Terantur in mortario plumbeo, addendo mucilag. ſem. cydon. fænigræci an. q. ſ. F. Vnguentum.

Vnguentum alabaſtrinum etiam hoc in caſu ſæpiſſime magno emolumento vſurpaui, cuius hæc eſt deſcriptio: ℞. lapid. alabaſtrit. calcinati, ℥. i. Sem. pumicis albi calcin. ℥. Sem. alumin. vſti ℈. ii. F. omnium tenuiſſimus puluis.

Poſtea ℞. ceræ albæ, ſebi hircini, ol. amygd. dulc. lil. alb. an. ℥. i. vitell. ouor. ℥. Sem. F. Vnguentum, quod emollit, dolorem lenit, & cicatricem pulchram inducit.

Si venæ & arteriæ, vt & nerui, combuſti ſint, ne pars atrophia ob defectum alimenti corripiatur, ſed vaſa contracta aperiantur, ſequenti vnguento illinenda.

℞. ſucci lumbricor. ℥. ii. pingued. human. gallinæ vrſi an. ℥. i. ſpir. vini ℈. ii. Miſce.

Si partes natura diſſitæ combuſtæ ſint, vt palpebræ labia, digiti, ne coaleſcant, ſicca linamenta aut laminæ plumbeæ ſubtiliſſimæ interponendæ.

Tandem etiam partium affectarum habenda eſt ratio in eligendis medicamentis. Faciei enim ambuſtæ non conueniunt medicamenta ex cœpis, ſapone liquida, vt & vernice: cùm facile oculi inde lædi poſſint. Ideoque faciei Vnguentum Omniboni Ferrarii antea propoſitum, vel ex ſapone aliquod ſpiſſius ne diffluat, imponendum.

Vt ℞. ol. roſar. amygd. dulc. an. ℥. Sem. ſaponis Veneti ℥. i. Miſc.

Oculorum combuſtio. Si oculi ſint læſi, ſtatim lac muliebre vel aliud tepidum inſtilletur; aut tale collyrium: ℞. aq. roſ. ℥. iii. plantagin. ℥ i. ſem. cydon. fænigr. an. ℈. i. Stent in loco calido & colentur.

Si combuſtio ſit vehemens & cruſta excitata, cauendum; ne palpebræ retrahantur, quod magnam deformitatem afferret. Ideoque fomentatio per emollientia inſtituenda. Vt ℞. rad. althææ, maluæ an

A ℈. vi. fol. althææ, maluæ, fl. meliloti, [illegible] M. Sem. ſem. fænugr. lini, cydonior. an. [illegible] Sem. Coq. & decocto palpebræ foueantur.

Poſtea inungatur hoc vnguento: ℞. mucilag. ſem. cydon. fænigr. an. ℈. ii. ol. amygd. d. pingued. human. an. ℥. i. gummi elemi ℈. i. Liquefiant ſuper igne, & colentur.

Vel ℞. ol. lil. alb. ouor. an. ℥. Sem. pingued. humanæ ℈. vi. gummi elemi ℈ ii. ceræ nouæ ℥. i. croci ʒ. i. F. Vnguentum.

Sæpius vero cutis vtraque manu extendatur.

Articuli & iuncturæ ſi comburantur, cum ſint partes fere excarnes, neruoſæ, & magno ſenſu præditæ, ne affluxus humorum fiat, & grauius malum excitetur, vniuerſales euacuationes non omittantur. Topica vero non ſint acria, e cœpis, ſapone, & ſimilibus, ſed lenientia & anodyna [illegible], ne
B nerui contrahantur, & [illegible].

Vt ℞. lil. alb. amygd. d. lumbricor. an. ℥. i. pingued. gallinæ human. an. ℥. Sem. vngu. dialthææ ℈. vi. gummi elemi ℈. ii. Miſce. F. Vnguentum.

[illegible] vel [illegible] inſtrumenta [illegible] & ſine dolore membris adaptanda, vt contractio impediatur.

Si vero nerui contracti ſint, & iuncturæ immobiles [illegible], pars affecta primo [illegible] da decocto emolliente, parato e rad. althææ [illegible], lil. alb. fol. althææ, maluæ, [illegible], fl. chamæmeli, hyperici, ſemin. lini, fænigræci.

Poſtea inungatur hoc vnguento: ℞. vngu. dialthææ ℥. pingued. gallinæ human. anſeris an. ℥ Sem.
C ſucci lumbricor. ℥. i. Miſc. Et imponendum empl. [illegible] ſ. & de meliloto.

Simul etiam membrum contractum [illegible] inſtrumentis ſenſim extendendum, quæ depinguntur in Chirurgia Gualth. Ryff, & ap. Guilhelm. Fabricium, in tract. de combuſtis, quæ [illegible].

Si inguina comburantur, cùm ſint loca illa humida, laxa & fluxionibus opportuna, ac ob glandularum vicinitatem facile humores confluant, & gangræna excitetur, medicamenta magis ſicca ſint, quam in aliis partibus. Ideoq; ſi puſtulæ nullæ [illegible], medicamenta ex ſapone, cœpis, & calce viua [illegible]. Puſtulæ vero ſi iam ſint eleuatæ, maturè aperiantur. Poſtea imponatur hoc vnguentum.

℞ vngu. roſacei ℥ i. baſilici ℈. vi. ol. vitell. ouor.
D lil. alb. an. ℥. Sem. myrrhæ, aloes, an. Drach. i. Miſce.

Super vnguentum tota pars tali cooperiatur cataplaſmate: ℞. farinæ hordei, fabar. orobi an. ℥ i. pulu. roſar. ℥. ß. Cum mell. roſ. vel oxymel. ſ. F. Cataplaſma.

Si vero combuſtio magna ſit, & gangræna metuenda, medicamenta, quæ cap. ſeq. [illegible] proponentur, vſurpanda.

Cicatrices etiam turpes ſæpe poſt combuſtionem relinquuntur, ob nimiam ab igne exſiccationem. Quod ſi metuatur, id præcauendum emollientibus [illegible] rationis tempore adhibitis: valde vero ſicca cicatricem inducentia non vſurpanda. [illegible] pars decocto modo de contractura [illegible] propoſito. Poſtea inungenda hoc linimento: ℞. ol. [illegible]
E lil alb. an ℥. ß. pingued. human. gallin. [illegible] an. ℈. ii. ol. myrrhæ ℈. ß. ſucci lumbricor. ℥ ß. Miſc.

Diæta.

Diætæ ſimul recta inſtituatur ratio. Victus ſit refrigerans & humectans, vtaturque æger iuſculis, in quibus endiuia, acetoſa, lactuca, borrago [illegible], contra à calidis acribus, ſalſis abſtineat. Vinum non bibat, ſed aquam hordei, vel ceruiſiam tenuem. Si opus ſit, etiam venæ ſectio & corporis purgatio inſtitui poteſt.

Articulorum combuſtio. [illegible]

Inguinum combuſtio. [illegible]

Cicatrices turpes [illegible]

CAPVT. XIX.

De Gangræna & Sphacelo.

GAngræna equidem & Sphacelus, nec tumores nec vlcera ſunt imò nec morbus Sphacelus eſt, ſed ipſa partis νέκρωσις & mortificatio; gangræna verò intemperies inſignis, ad mortificationem tendens, quæ etiam ſine tumore inuadere poteſt: quia tamen frequentiſſimè tumores ſubſequitur, & præſertim inflammationes, nonnulli inter tumores de gangræna & ſphacelo agunt; alii, quia vbi pars gangræna corripitur, neceſſario vlcus accedit, & poſt ſphacelum B vlcus relinquitur, inter vlcera de gangræna & ſphacelo tractant: quos & nos ſequimur, ac propterea ſub finem tractatus huius de Vlceribus, de gangræna & ſphacelo agere volumus.

Gangrænæ quid ſit?

Eſt autem *Gangræna*, quàm vulgò *den heiſſen Brandt*, & Ignem S. Antonii vel Marcelli nominant, partis imperfecta mortificatio aut corruptio, ad νέκρωσιν ſeu mortificationem tendens, cui niſi celerrimè ſuccurritur, membrum planè emoritur, omnemque ſenſum ac vitam amittit, nihilque, ſeu ſecetur ſeu vratur, percipit; quæ νέκρωσις iam ita perfecta, à Latinis appellatur *Syderatio*, à Græcis σφάκελος, à Germanis *der kalte Brandt*, adeo vt hæc duo mala non niſi magnitudine differant.

Differentia Gāgrænę & Sphaceli.

Nam in ſphacelo pars omni ſenſu & vita deſtituta eſt, planeque emortua: In gangræna verò nondum adeſt perfecta partis corruptio. C Et cùm in gangræna nondum ſit tanta corruptio, neque perfecta mortificatio ſed tantum molliores partes inuadit: ſphacelus verò, vtpote qui eſt perfecta & integra partis corruptio, non ſolùm molliores partes, puta cutem, carnem, venas, arterias, neruos inuadit, ſed & ipſa oſſa intacta non relinquit. In ſphacelo tamen etiam primò molliores partes corrumpuntur, & non ſolùm oſſa, ſed venæ arteriæ ac nerui integri relinquuntur: ſi tamen pars putrida non ſeparetur, fieri non poteſt, quin & partes ſolidiores putredine inficiantur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cùm ergò in gangræna & ſphacelo membri ſit mortificatio, in gangræna quidem incipiens, in D ſphacelo verò perfecta; atque mortificatio partis à deſtructione caloris natiui dependeat, ſicut contra ex huius integritate vita: quicquid calorem natiuum partis deſtruit, illud etiam cauſſa gangrænæ & ſphaceli eſſe poteſt. Calor autem natiuus deſtruitur, cùm vel à contrario corrumpitur, vel ſuffocatur, vel diſſipatur, vel ob defectum alimenti extinguitur. Deſtruitur à contrario vel agente qualitate manifeſta & frigore, vel occulta, vt a veneno. Suffocatur prohibita tranſpiratione. Diſſipatur à maiore calore. Extinguitur, ſi pabulum neceſſarium denegetur, vt ita quinque cauſſæ ſint generationis gangrænæ & ſphaceli. Nimirum frigus nimium, venenata qualitas, prohibita tranſpiratio, calor externus vehemens alimenti & caloris influentis defectus.

E Primò enim videmus non rarò tempore hyberno per niues & glaciem iter facientibus extrema pedum, manuum, aures, nares emori, ob frigoris externi vehementiam: Ita euenit interdum ob medicamenta nimis refrigerantia in phlegmone aut Eryſipelate incautius adhibita partem gangræna aut ſphacelo corripi. Quanquam hunc caſum malim ad tranſpirationem prohibitam referre.

Maxima quoque vis calorem innatum deſtruendi eſt, iis, quæ venenoſa ſunt, & occulta vi corpus noſtrum deſtruunt. Etenim interdum humores in corpore noſtro adeo degenerant, & tantam mali- A gnitatem acquirunt, vt iis partibus, in quas à natura detruduntur, νέκρωσιν inducant, quod videmus fieri in carbunculis. Ita & morſus & ictus venenatorum animalium partes corrumpunt & putrefaciunt. Quod præſtant quoque medicamenta ſeptica, quæ carnem corrumpendi vim habent, non ſatis prudenter adhibita, præcipuè in locis calidis & humidis, vt in emunctoriis, pudendis & ſimilibus locis.

Tertiò, prohibita tranſpiratio etiam gangrænam excitat. Cùm enim calor noſter perpetua ventilatione indigeat, ſi illa denegetur, ſuffocatur à copia vaporum. Hac de cauſſa non raro in magnis inflammationibus, præcipuè in partibus humidis, gangræna accidit, calore natiuo extincto; vt aliàs etiam B videmus exiguam flammam aqua aut oleo copioſiore affuſo extingui, & ſub cucurbitula non perforata aut vaſe quocunque tecto flammam ſuffocari, quæ ſub perforata & vaſe aperto ſeruatur. Idque inprimis accidit, ſi in febribus, præcipuè malignis, cùm impetu humores ad aliquam partem ſeu protrudantur ſeu ruant. Ita memini hîc cuidam ciui febre maligna laboranti, ex humoribus ad ſcrotum protruſis, ſcrotum totum inflammatum & ſphacelo correptum fuiſſe, vt neceſſario totum auferretur, & teſtes nudi propenderent, quia tamen gangræna ſedata poſtea carne ex inguinibus ſuccreſcente iterum tecti ſunt. Inflammationem etiam, quam gangræna ſequitur, excitant interdum vulnera eaque non ſolum magna, ſed C & ſæpe exigua, quæ nullius momenti videntur. Ita refert Henricus ab Heer, *lib. 1. obſeruat. med. rarar. obſeru. 12.* ſe virum ætatis annum quinquageſimum nonum agentem, qui cùm vngues pedum reſecaret, & ad viuum vſque penetraſſet, mox gangræna correptum interire vidiſſe: Et alios duos Illuſtres viros, qui cum callum pedis amputandum curaſſent, gangrenam quam mox excepit mors, incurriſſe. Quod etiam faciunt, medicamenta emplaſtica, in magnis inflammationibus, præcipuè in locis humidis intempeſtiuè applicata, quæ frequēter ſuffocationem caloris natiui inducunt.

Quartò etiam calor præter naturam & extraneus gangrænam inducit, humidum radicale & calorem natiuum abſumendo. Sic interdum poſt magnas D vſtiones gangræna ſequitur.

Denique alimenti, ſanguinis ſcilicet, ſpiritusque influentis, qui ad inſitum fouendum neceſſarius eſt, defectu, oritur Gangræna. Cùm enim calidum innatum perpetuo nutrimento, ceu flamma oleo, indigeat, ſi illud denegetur, marceſcit & extinguitur vt flamma in lucerna deficiente oleo. Atque hoc modo gangræna externis corporis partibus accidit, interdum in atrophia, tabe, & ſimilibus morbis diuturnis corpus extenuantibus. Eadem de cauſſa, ſi maiores articulari non bene reponantur, os laxatum comprimit vicina vaſa, & ſanguinis ac ſpirituum in partes ſubiectas influxum prohibet, Vnde tabes & macies earundem ſequitur, & procedente tempore non raro gangræna. Ita compertum eſt, ex E magno tumore circa venam cauam, qua diuaricata in crura deſcendit, comprimente illam & ſanguinis deſcenſum in crus impediente, gangrænam ortam eſſe. Hoc modo etiam gangræna accidit, ſi pars aliqua nimis arctè & diu vinculis conſtringatur, aut nimis adſtringentia parti alicui imponantur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Cognoſcere gangrænam non difficile eſt. Nam color in parte mutari, & ad nigrum conuerti, caro flacceſcere, pulſus & ſenſus imminui, calor abolere incipit. Quæ ſymptomata, quo magis ad perfectam corruptionem & ſphacelum gangræna tendit,

magis augentur & euidentiora fiunt. In perfecta enim corruptione & ſphacelo vita & ſenſus planè abolita ſunt: nullus percipitur pulſus, pars, ſiue ſecetur, ſiue vratur, non dolet, caro frigida apparet, fit mollis & flacceſcit, vt digitis cedat, dum premitur: quæ tamen poſtea exiccatur, fit nigra, liuida & planè emortua, ac graueolens eſt inſtar cadaueris, cutis, ſi digitis prehendatur, à ſubiecta carne ſeparari videtur. Monet autem hoc loco Ambroſius Paræus, ne Medicus, vbi ex ſignis his gangrænam & ſphacelum deprehendit, ea, quæ agenda ſunt, amplius differat, deceptus motu, qui interdum aliquis in membro etiam emortuo reliquus eſt. Mouentur enim ſphacelo correptæ partes non integri maſculi motu, ſed quia ſaltem maſculi caput adhuc integrum eſt, quod dum mouetur, vnà contractum ſibi tendinem, & caudam ſuam, etſi iam emortuam, trahit.

Atque hæc ſigna, quæ in perfecta corruptione & ſphacelo apparent, in omni eadem ſunt, ex quacunque etiam cauſſa, ſiue ex frigore, ſiue ex venenata qualitate, ſiue prohibita tranſpiratione, ſiue calore extraneo, ſiue alimenti defectu originem traxerit; niſi quod talia ſymptomata in ſphacelo ab occulta cauſſa & venenata orto, delirium, ſyncope, & ſimilia, ſint grauiora. At in gangræna & mortificatione adhuc incipiente, ſignorum & ſymptomatum, prout gangræna ex diuerſis cauſſis ortum habet, notatur diuerſitas. Nam in gangræna, quæ ex frigore oritur, ſubito acutus & pungens dolor oritur, rubor in parte apparet, qui paulò poſt in nigrum colorem mutatur, caloreque, qui in parte erat, extinguitur, ac frigus & ſtupor cum horrore quaſi per quartanas percipitur. Deinde in gangræna, quæ ex venenato & maligno humore in corpore, quem natura ad externa protrudit, proficiſcitur, adeſt febris continua, maximaſque naturæ cum morbo conflictus, vnde ſyncope, delirium, & ſimilia ortum habent, oriturque talis gangræna plerumque in partibus extremis, vt digito magno pedis, cum puſtula quadam ſeu veſica, ſub qua eſt macula nigra, quæ ſæpe ſubitò in tibiam totam & coxam demittatur.

Quæ autem ingentes inflammationes, plerumque ob prohibitam tranſpirationem, ſequitur gangræna, ex eo cognoſcitur, quod color ille floridus, qui ſolet adeſſe in inflammationibus, in pallidum & liuidum mutatur. Dolor ille pulſans, qui antea infeſtabat, ceſſat, ſenſus hebetatur, oriuntur puſtulæ grandiores, plenæ ichore referente carnis loturam. Quæ ferè eadem apparent, vbi à calore extraneo ortum habet gangræna. Si denique ob defectum alimenti aut intemperiem ſiccam gangræna partem corripiat, nullus adeſt dolor, inflammatio, tumórque, ſed potius macies, corpuſque ſtatim refrigeratur, & accidit hæc gangræna plerumque in partibus extremis, vt in tibiis & pedum digitis. Vbi autem puſtulæ tandem exoriuntur, & pars liuida euadit, tum dolores accidunt, & febris excitatur. Si autem ex conſtrictione & ligatura eueniat gangræna, pars tumet & diſtenditur, atque exoriuntur puſtulæ maiores, ichoræ loturæ carnis ſimili plenæ. Sed cauſſas euidentes facilè poſſumus ab ægris percipere.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Gangrænam periculoſum eſſe malum, cuiuis facilè patet. Niſi enim citiſſimè auxilium feratur, in ſphacelum breui degenerat, & pars planè emoritur. Qua de cauſſa nullus hic cunctationi locus eſt, ſed ſtatim ſuppetiæ ferendæ, quod non ita difficulter fieri in vegeto adhuc & iuuenili corpore, vbi ſpiritus vitales adhuc ſunt integri, imprimis vbi muſculi & nerui nondum ſunt læſi.

2. Gangræna autem, quæ fit cum affluxu venenoſorum humorum & occulta qualitate, difficilioris curationis eſt, quàm quæ fit ſine affluxu. Pauci enim à tali gangræna euadunt.

3. Sunt & illæ gangrænæ periculoſiores, quæ in partibus humidis incipiunt. Citius enim calidum innatum à copia humorum in talibus partibus abundante ſuffocatur.

4. Quare de cauſſa etiam gangræna quæ in hydropicis oritur, raro ſanatur, ſed plerumque degenerat in ſphacelum: & quæ à cauſſa antecedente oritur, etiam periculoſior eſt, quàm quæ à primitiua, vtpote in qua viſcera magis afficiuntur.

5. Sphacelus verò longè adhuc periculoſius malum eſt. Nec enim pars ſphacelo correpta in integrum reſtitui poteſt, ſed & tota abſcindenda & à vita ſeparanda eſt. Quod niſi fiat, etiam partes ſanæ vicinæ inficiuntur, & putredo ſanguinem in reliquum corpus ſerpit; vnde præſentiſſima mors imminet, quam præcedunt deliria, vigiliæ, ſyncope, conuulſiones, ructus, ſingultus, totoque corpore frigidus erumpens ſudor. aliique [illegible], alij veluti ſomno oppreſſi moriuntur.

Curatio.

Curatio. Curatio Gangrænæ vt rectè inſtituatur, primò diætæ & cauſſæ antecedentis, ſi adeſt in corpore, habenda eſt ratio, antequam ad topica accedimus. Diætam plerique refrigerantem & ſiccantem præſcribere iubent, quod etſi veriſſimum ſit de gangræna, quæ cum affluxu humorum fit, & magnas inflammationes ſequitur: tamen varianda quoque interdum diæta eſt, pro varietate cauſſarum, vt mox in ſpecie dicetur.

Ita quoque ſanguinis euacuatio & humorum vitioſorum præparatio ac purgatio inſtitui debet, pro ratione humorum peccantium. Hoc generale eſt, vt cordis habeatur ratio, idque contra vapores malignos ex parte putreſcente exhalantes, muniatur. Huic medicamenta cor confortantia ex [illegible] buglоſſ. carduibenedicti. acetoſella, boli Armen. terra ſigillat. lap. Bezoar, citro, [illegible]. Mith. [illegible] dario, ſpec. diamarg. frigid. Electi. de gemmis, confectione de hyacintho, alchermes & ſimilibus exhibenda.

Vt ℞. aq. ſcabioſ. acetoſ. roſ. borrag. carduibened. an. ℥. j. ß. ſyr. acetoſ. citri, granator. an. ℥. j. ſpec. diamarg. frig. boli Armen. terræ ſigill. an. Scrup. j. Miſc. F. potus.

Vel ℞. conſ. roſ. ℥. ij. acetoſ. borrag. tunicis an. ℥. j. cortic. citri condit. rob. ribes an. ℥. ß. margarit. preparat. boli Armen. terræ ſigill. ſpec. cordial. temperat. an ʒ. j. ſyr. acetoſ. citri q. ſ. Miſc.

Topicis quoque extra cor muniatur.

Vt ℞. aq. roſ. ℥. ij. borrag. acetoſ. ℥. j. ß. carbunc. ℥. j. aceti ſcordii ℈. vi. ſpir. roſ. ʒ. j. macis ligni aloes, cortic. citri an. ℈. ß. [illegible] ℥. vi. Miſc. F. Epithema, quod cordis regioni applicetur.

In gangræna etiam plerumque pars ſana muniri debet, & danda opera ſemper, ne putredinem ipſa concipiat. In hunc vſum defenſiua dicta è bolo Armen. & terra ſigill. adhibeantur, quibus propter malignitatem ſcordium [illegible] poteſt.

Vt ℞. boli Arm. ℥. j. terræ ſigill. ℥. ß. C. C. V. preparat. ℈. j. camph. ℈. ß. ceræ ℈. vi. ol. roſ. ℥. iv. aceti roſ. ℥. j. ſucci ſcord. ℥. ß. album. oui j. Miſce. F. Vnguentum.

Vel ℞. boli Armen. terræ ſigill. an. ℥. ß. M. cum aceto ſcordii.

Sequenti Guilhelmus Fabricius frequentius vtitur

℞. *farinæ hordei* ℥.iv. *boli Armen.* ℈.ij. *puluer. gallar. nuc. cupreſſ. cortic. granat.* an. ℈. j. ß. Cum *oxymel. ſimpl.* q.ſ. F. Cataplaſma.

Gangræna à nimia refrigeratione.

Sed vt iam ad ſpecialem curationem veniamus, primo qua ratione gangræna à refrigeratione nimia ortum habens curanda ſit, dicemus. Verùm vt notum fiat, quomodo omnes tractandi ſint, qui nimium refrigerati ſunt, ſiue iam ſit gangræna præſens, ſiue ſaltem immineat, à principio rem breuiter perſequimur.

Refrigeratorum curatio.

Si itaque nimium quis refrigeratus ſit, ita tamen, vt gangræna nondum præſens ſit, neque tum pars ſit liuida & frigida, ſed potius rubor ſit in parte, dolorque vehemens & vrens, tum non mox igni admouendus eſt homo, ſed paulo remotius ab eo collocandus, vt ſenſim ſeſe calor colligat. Quin imò modo pars planè frigore non rigeat, vel nullus amplius ſanguis ſubſit, mox niue fricanda, aut etiam frigida abluenda ſunt membra refrigerata, vnde ſenſim incaleſcere, & pristinum calorem recuperare incipiunt. Quod incolæ regionum ſeptentrionalium in vſu habent, qui homines refrigeratos rigidos & pene emortuos primò aquæ frigidæ ſolent immergere, & manus, pedes, naſum & alia membra refrigerata, antequam hoſpitium ingrediuntur, niue abſtergere & fricare. Et vt ab internis partibus calor fortius ad exteriora ſe pandat, ſinguliſque omne expellatur, vtile eſt ſorbitiones ex vino confectas exhibere & vinum cum Theriaca propinare. Septentrionalium regionum incolæ *Hydromel* cum *pulu. cinnam. caryophyll. zinzib.* & ſimilium aromatum exhibent, vnde ſudor in lecto prouocatur. In quem finem etiam nonnulli lagenas aqua calida plenas corpori extra applicant. Poſtea vt dolor & refrigeratio nonnihil mitigata ſunt, lenes frictiones manibus, ol. chamæmel. amygdal. amarar. anethino inunctis, adhibendæ ſunt, & partes fouendæ lacte dulci, in quo etiam coqui poſſunt folia & baccæ lauri, roſmarinus, chamæmel. ſaluia, origanum, ſtœchas & ſimilia. *Raparum* etiam *decoct.* vtile eſt, & vulgo ad membra refrigeratione dolentia vtuntur decocto rapar. prius frigore congelatorum.

Poſtea ad calidiora accedendum, vt *oleum de lateribus, de terebinth. de cera, ſemen vrticæ, naſturtium.* Si autem non ſolum metus ſit de gangræna, ſed etiam ea iam præſens, membrumque iam corrumpi incipiat, danda opera vt calor in parte conſeruetur, & ab aliis ad eum reuocetur. Vnde hic defenſiuorum vix aliqua vtilitas, ſed potius ſcarificationes adhibendæ, & fouendæ partes calidis medicamentis modo enumeratis, quibus addere poſſumus *ſcabioſam, ſcordium, rad. Vincetoxici*, & ſimilia. Adhibentur etiamque partibus *theriaca. Mithridatium, trochiſci de vipera, Iuxinium*, in quo *ſcordium* ſit coctum, *aquæ theriacales.*

Gangræna ex affluxu humorum malignorum.

Secundo ſi ex affluxu humorum malignorum aut maligna qualitate gangræna originem habeat, diæta refrigerante & ſiccante inſtituta, & cibis citro, limonibus, granatis conditis exhibitis, euacuatis quoque per venæſect. aut medicamenta purgantia, ſi opus ſit, & morbi natura ac vires id ferant, humoribus prauis (fortia tamen hic ſemper cauenda) malignitas depellenda eſt, & ab interiorib. ad exteriora praua materia propulſanda, & talis fere curatio inſtituenda, qualis in malignis febribus ſolet, nimirum exhibenda medicamenta ex *citro, acetoſa, roſis, borragine. ſcordio carduoben. dictamno Cretico, vincetoxico, angelica, theriaca* etiam & *Mithridatio.* Dandaque opera, vt ſudor his medicamentis prouocetur, & venenum à membris nobilioribus ad exteriora propellatur. Quod vt tutius & facilius fiat, per totam quoque materia maligna ad exteriora trahenda.

Vbi etiam ſi venenum extra corpori adhæſerit, vt ab ictu venenatorum animalium, defenſiua adhibenda, ne venenum interius ad partes interiores & nobiliores ſerpat. Si autem materia maligna in corpore genita ſit, nullo modo defenſiua adhibenda ſunt, ſed ſolùm ea ad exteriora euocanda, in quem finem ſcarificationes parti affectæ adhiberi, cucurbitulæ etiam & hirudines applicari poſſunt, atque præterea pars abluenda decoctis ex medicamentis malignitati & putredini reſiſtentibus, vt *abſinthio, rutâ* dictamno, vincetoxico, *angelic.* imprimis *ſcordio*, quod in omni gangræna vtiliſſimum eſt, & à putredine præſeruandi magnam vim habet. Alij ad attrahendum vtuntur *radice raphani, ſemine naſturtii*, & ſimilibus.

Gangræna a morſu venenatorum animalium.

Si verò extra corpori aduenerit venenum, & per ictum, morſum, aut alium contactum in partem affectam transfuſum ſit, medicamenta, quæ fortiter venenum attrahunt, exiccant, & abſumunt, ſunt vſurpanda; In quem finem commodiſſimè cauterium actuale adhibetur. Parte affecta ſeu ſcarificata, ſeu adusta, amplius medicamenta putredini reſiſtentia & *σήψεως* prohibentia; materiámque prauam porrò attrahentia ſunt applicanda, vt Emplaſtrum ex iam enumeratis medicamentis, cui fermentum, allium quod ſub prunis coctum admiſceri poteſt. Tandémque ſedata gangræna, ſi quod ex ſcarificatione aut vſtione vlcus adeſt, medicamentis ex *ſucco apij, melle roſato*, quibus aliquid *ſpiritus vini* addi poteſt, mundificandum, & cætera, quæ vlceri conueniunt, porrò agenda.

Gangræna ab Inflammatione.

Tertio gangræna, quæ magnas inflammationes ſubſequi, & à copia ſanguinis ac humorum partis natiuum calorem ſuffocantium oriri ſolet, curatur hoc modo. Diæta primo tenuis & refrigerans inſtituenda. Sanguis & humores, qui in partem influunt copioſius, venæſectione, ſcarificatione, cucurbitulis, purgantibus, aliiſque commodis remediis, è toto corpore euacuandi, & ne in partem affectam confluant, aliò reuellendi & deriuandi ſunt, circumque partem affectam defenſiuum aliquod applicandum, vt ſupra, *part. 1. cap. 5. de Inflammatione* dictum.

Mox ſanguis & humores, qui in parte corrumpuntur, natiuumque calorem ſuffocant, euacuandi ſunt ex parte affecta, vt cauſſa tollatur, & membro priſtinus calor atque vigor reſtituatur.

Quapropter pars ſtatim, cum periculum in mora ſit, & ſanguis qui iam corrumpi incipit, ob copiam & craſſitiem per medicamenta vix digeri ac diſcuti poſſit, ſcarificanda eſt multis ſectionibus, & iis ſatis profundis, ac ſanguis corruptus ſatis copioſè euacuandus. In magnitudine tamen & profunditate inciſionum reſpiciendum ad ipſius affectus magnitudinem, prout affectus putredini & ſphacelo vicinior fuerit, eæ ſunt moderandæ. Aliqui etiam hirudines admouent, aut cucurbitulas minores, ſi ſanguis ſatis copioſè per ſcarificationes ſolas non euacuatur. Facta inciſione pars abluenda eſt *aqua ſalſa* aut *lixiuio*, cui etiam *lupini* aut *aloë* addi poſſunt, ſimulque coqui, vt ſi qui adhuc hæreat in parte ſanguis craſſior, abluatur, materiæ putridæ reliquiæ euacuentur, & omnino putredini reſiſtatur. In hunc vſum hæc decoctio vſurpari poteſt, qua membrum affectum, quoties noua medicamenta applicantur, abluendum.

℞. *lixiuij fortiſſ. aceti opt.* an. ℔. ij. *ſcordii, abſinth. lupinor. contuſor.* an. M. ß. *rad. ireos, ariſtoloch. rotund. vincetoxic.* an. ℥ ß. Coq. omnia ad tertiæ part. conſumtionem. Colat. adde *aloës, myrrhæ, pulueriſator.* an. ℥. ß.

Rurſum ſemel atque iterum ebulliant. Tandem adde *mellis roſ. colat.* ℥. j. *ſpir. vini opt.* ℥. iij. Miſc.

Vbi

Vbi pars abluta fuerit, imponendum *Vnguentum Ægyptiacum*, quod primas hîc obtinet, & efficaciſſimum eſt ad putredinem tollendam, & ſeparandam carnem mortuam à ſana. Quod ſi maior corruptio ſit, tale, quod etiam malignitati reſiſtit, componit Guilielmus Fabricius:

℞. *ærug.* ℥. iiij. *mellis opt. & cum decocto abſinth. & ſcordij deſpumati* ℔. i. *aceti ſcill.* ℥. vj. *alum. ſal. Arm.* an. ℥. ß. *ſucci rutæ*, *ſcordij*, an. ℥. ij. Coq. ad ſpiſſitudinem. Poſtea adde *theriac. opt. Mithrid.* an. ℥. ß. *camph.* ℈. j. Miſc.

Vtilis eſt & hæc aqua, ſi in ea pannus madefiat, & loco affecto imponatur, quæque in gangræna ſcroti, de qua ſupra dictum, feliciter adhibita fuit:

℞. *vitrioli* ℥. j. *ſummit. querc.* M. j. *thuris* ℥. ß. *camphoræ* ℈. ij. *vini* ℔. ij ß. Coq. ad tertiæ part. conſumtionem. Colentur.

Non ſolùm autem Ægyptiacum vnguentum applicandum eſt, ſed & ſupra vnguentum inſuper Cataplaſma, quod reſoluat, exiccet, & putrefactionem inhibeat, quale Ioan. de Vigo, *tract. 1. lib. 2. cap. 17.* deſcribit, & commendat, quo etiam alii plerique Cheirurgi vtuntur. Atque hæc omnia tepidè ſunt, applicāda, & quidē eò vſque, donec putredo ſedetur.

Quod ſi malum his remediis non cedat, ad valentiora medicamenta accedendum, cauſtica nimirum, vtpote *trochiſcos Andronis, Polydæ, Muſæ, Paſionis*, qui aceto & vino ſoluti parti imponuntur. Multi quidem hîc ante omnia commendant arſenicum: verùm rejicit & improbat illud non ſine cauſſa in curatione gangrænæ Guil. Fabricius, vtpote quod non ſolum vim ſepticam, & putrefaciendi ac carnes quaſi liquandi habet, ſed & grauia inducit ſymptomata, dolorem ingentem, deliria, ſyncopen, & ſimilia, vaporibus malignis partibus principibus communicatis. Tutius eſt cauterium actuale, vtpote quod inhibet putredinem, partem exiccat & roborat, vſurpare.

Commendatur & hoc: ℞. ☿*rium*, ſoluatur in aqua forti, ſoluto adde *ſalis* ♄ & *vngu. roſati camphorati* q. ſ. F. Vnguentum.

℞. ☿*rium*, ſolue in aqua forti, ſolutum præcipita cum *ol. tartari*, præcipitatum ablue. Vel ſolùm ☿rius ſolutus cum aq. fl. Trinitatis miſceatur & panni in eo liquore madefacti imponantur.

Cruſta quocunque modo inducta tollenda eſt iis medicamentis, quæ ſupra, *part. 1. c. 13. de Carbunculo*, fuêre tradita. Neque tamdiu expectandum, donec natura corruptum à ſano planè ſeparet, ſed ſumma pars cruſtæ, vel cultelli vel ſcalpelli acie incidatur ad partem ſanam vſque, vt medicamentis ad penitiora & reliqua corrupta via pateat. Nam ſi expectemus donec ſponte cruſta liberetur fieri poſſet, vt ſub cruſta noua putredo contrahatur. Reliqua deindè cura ordine, vt in vlceribus conuenit, inſtituenda eſt.

Gangræna à calore nimio.

Quartò, à calore nimio ſi eueniat gangræna, frigida diæta præſcripta, & calidis humoribus attemperatis atque euacuatis, ſi à cauſſa interna malum originem trahat, membrum affectum ſcarificandum, & decoctione tali abluendum:

℞. *aq. endiu. acetoſæ, lactucæ, ſolam, aceti* an. ℔. i. *ſir. acetoſ.* ℔. ij. *lupinor.* ℥. ß. *ſcordij* M. ß. *ſalis* ℥. iij. Coq. ad tertiæ partis conſumtionem.

Poſt Ægypt. Vnguentum & dictum modò Catapl. imponendum, & reliqua, quæ modò præſcripta, expedienda ſunt. Vbi tamen hoc obſeruandum, & non niſi maxima vrgente neceſſitate ad cauterium actuale accedendum eſſe, ne vi ignis caliditas extranea, gangrænæ cauſſa, augeatur.

Gangræna ob atrophiam pari[?]tis.

Quintò, ſi deniq; ex alimenti & ſanguinis ac ſpirituum defectu, & primò quidem ob ſiccitatē & atrophiam, denegato neceſſario parti nutrimento, oriatur gangræna, cibi calidi & humidi, concoctu faciles & plurimum ac bonum ſanguinem generantes exhibēdi, & extra quoque corpus vnctionibus ex oleo dulci, aut amygd. dulc. humectandum, atque omnia vitanda, quæ corpus exiccant. Ad ipſam verò partem iam gangræna affectam omnibus modis attrahendum eſt alimentum. Vnde defenſiuis hîc locus non relinquitur; cùm ſanguine ac ſpiritibus ad partem affectam aditum præcludant. Non ſolùm igitur ſupra partem affectam *ſucco lumbric. terreſtrium*, qui ex lumbricis primò aqua, poſtea vino lotis, atque in vas magnum cum copioſo *oleo amygd. d. & viol.* inditis, ac ſuper cineribus calidis calore lento liquatis, & poſtea colatis conficitur, & ad atrophiam atque extenuationem partium ſummè efficax eſt, membra vngenda ſunt, ſed & ipſa pars affecta eo leniter fricāda; cui etiam cucurbitulæ non ſcarificatę apponi debent. Commodiſſimum autem eſt, ſi putredo iam adſit, ea adhibere, quæ ſimiliter & attrahunt, & putredini reſiſtunt, qualia ſunt *aq. ſalſa* cum *ſcordio* cocta, *pix liquida*, cum *farina lupin. orobi, ſcordio, myrrha* & ſimilibus. Quod ſi iam proceſſerit gangræna, ſcarificanda pars eſt, & *Ægyptiacum vnguentum*, atque illud, quod ex pice, & modò enumeratis componitur, apponendum eſt,

Gangrænæ ex interceptione ſanguinis & ſpirituum.

Porrò ſi ex interceptione ſpirituū, vel etiā ſanguinis, gangræna contingat, quæcunque etiam cauſſa ſit, quæ ſanguinem & ſpiritus intercepit, ea protinus tollenda, vt ſi à vinculo ſit illa interceptio illud laxandum & poſtea medicamenta putredini reſiſtentia, & ſimul illud, quod eſt corruptum, diſcutientia ex *farina fabar. orobi, lupinor. aloës, ſcordio, &c.* imponenda. Et ſi iam inualuerit gangræna, locus ſcarificādus, & cætera, quæ in gangrænis requirūtur, agēda. Si adſtringens & repellens medicamentum ſit in cauſſa, illo ſublato, frictionibus, lotionibus, & inunctionibus calor reuocandus. Ita & in gangræna ab aliis cauſſis ſpiritus intercipientibus orta procedendum. Ipſius enim gangrænæ curatio vix quicquam variat, cauſſarum remotio ſaltem diuerſa eſt.

Sphaceli curatio.

Sed ſi malum eò vſque deuenerit, vt iam membrū planè emortuum & ſphacelo correptum ſit, ex quacunque etiam cauſſa ortum habuerit malum, vna curandi eſt ratio. Cùm enim quod planè emortuum eſt in corpore, vitam recuperare non poſſit, & iam rei p. n. planè habeat rationem, vna indicatio eſt, illud è corpore tollendi & amputandi. Quòd ſi fieri ob loci incommoditatem non poſſit, iam deſperata res eſt. Etenim ſunt partes aliæ aliis aptiores, vt abſcindantur, v. gr. digiti, pedes, manus, genitalia, ſine minori pericula abſcindi poſſunt. Verùm ſi in thorace vel ventre malum ſit, exſcindi partes non poſſunt, atque imprimis ſi plures particulæ inficiantur. Nam interdum non totum membrum tollendum eſt, ſed aliquid ſaltem ex eo. Interdum verò membrum planè amputandū eſt, cùm nimirum putredo omnes illius mēbris partes circumcirca corripuit: quod in quibuſdā expeditè & ſine periculo præſtare licet, vt in ſcroto; in aliis difficultate & periculo amputatio non caret, vt in pedibus, brachiis & manibus. Sed qua ratione ea amputatio & corrupti ablatio inſtitui debeat, iam doceamus. Fit autem hoc pluribus modis. Aliqui defenſiuo ſupra partem ſanam prius applicato carnem mortuam propè ſanam multis ſectionibus rectis & obliquis ſcarificant, & quidem ſatis profundè, vſque ad os. Vulneribus poſtea puluerem ex arſenico & ſublimato inſpergunt, vt pars emortua à ſana ſeparetur. Verùm in hac carnis corruptæ extirpandæ ratione, vt nuper etiam monuimus, arſenicum ſuſpectum eſt, & loco eius alia vrentia medicamenta ex cinere ſarmentorum

& calce viua adhibenda. Cruſta facta calpello tollenda, neque expectandum, donec ſpontè ſeparetur. Vt tamen mortuum ſiccetur, & à ſano facilius ſeparetur, Fallopius hunc ſparadrapum applicat;

℞. *aloës, myrrhæ, acaciæ, galliæ, moſch. aliptæ moſch. ſantal. omnium, ligni aloës, cymini, alumin.* an. ℈. j. F. puluis.

Cuius ℞. ℥. j. *picis naualis, reſinæ pini, colophon.* an. ℥. ij. *thuris, maſtiches, ſtyracis liquid.* an. ℥ j. ß. *gummi arabici tragacant.* an. ℥. ß.

Liquentur omnia, in liquata impone linteum, donec omni ex parte medicamento imbuatur. Reliqua poſtea peraguntur vt in aliis vlceribus. Alij cauterio actuali, quod corruptum eſt, adurunt, vſque dum dolor percipitur in parte, & reliqua deinceps, vt artis, peraguntur.

Verùm monet Fallopius, ne, dum multa caro emortua eſt tollenda, vtamur ſolo cauterio actuali, cum maximus ex aduſtione illa excitetur fœtor. Alij ſectione & nouacula amputant corrupta, & poſtea ad euitandam hæmorrhagiam & exiccandas atque abſumendas reliquias etiam cauterium actuale, ſi opus eſt, applicant. Sed hactenus hæc curandi ratio procedit, cùm membrum totum non corruptum, neque etiam os auferendum eſt.

Abſciſſio membri corrupti vbi facienda.

Nam ſi totum membrum ſit corruptum atque amputandum, neque cauterio actuali; neque potentiali, neque nouacula id expediri poteſt, ſed integri membri, nempe pedis, manus amputatione opus eſt. Verùm qua ratione hæc amputatio fieri debeat, non vna eſt autorum ſententia. Celſus, *lib. 7. cap.* 33. ſuadet, vt ſectio fiat inter carnem ſanam & mortuam, ac potius aliquid ex ſano tollatur, quàm de mortuo relinquatur, ne malum, quod relinquitur, ſanum corrumpat. Quam curandi rationem plures ex recentioribus improbant, ob pericula, quæ ſectionem in parte ſana ſequuntur, ſanguinis nimirùm immodicam profuſionem & dolorem ingentem, atque hinc dependentia animi deliquia. Hæc itaque vt vitarent, ſectionem inſtituere iubent in parte corrupta. Fallopius quidem diſtantia vnius digiti à ſana parte nouacula incidit carnem mortuã vſque ad os, quod poſtea ſerra mox tollit, & amplius ferramentis ignitis vaſa magna & carnem vſque ad doloris ſenſum adurit. Hieronymus Fabricius itidem portionem ſanæ carnis, quanta eſt latitudo vnius digiti, relinquit, & nouacula etiam in carne mortua ſectionem inſtituit; & partem poſtea ferramentis adurit eodem modo ad hæmorrhagiam prohibendam & reliquias putredinis abſumendas.

Verùm hoc loco monendum eſt, aliquando adhuc ſerpere putredinem, & partes vicinas inficere, aliquando verò iam putredinem ceſſare, neque in vicina amplius ſerpere, quod vbi fit, circum partem corruptam circulus exactè rubeus, & exquiſiti ſenſus apparet. In caſu poſteriore quidem non incommoda videtur eſſe illa curandi ratio in parte corrupta & mortua. Hoc modo enim pericula illa, quæ comitantur ſectionem in parte viua, ſanguinis profluuium nimirum, dolor & deliquia animi præcauentur, cùm per partem corruptam ſanguis non effluat; atque eadem nullum ſenſum habeat. Si quid autem carnis mortuæ reliquum eſt, id, cum putredo non amplius ſeruit, etiamſi cauteria non adhibeantur, ſpontè poſtea abſcedit, & à natura ſeparatur; idoneis medicamentis adhibitis. Sed ſi adhuc ſerpat putredo, neque dum natura ſpontè ſanum à corrupto ſeparare incipiat, non ſine præſenti periculo in parte corrupta ſolùm inſtituitur ſectio. Nam non rarò in partibus interioribus & imo membri corruptio longè altius & longius penetrat, quàm in cute apparet. Muſculi enim & eorum vaſa in A interioribus partibus, cum ſint calidiora, quàm extra, facilius putredinem concipiunt. Quapropter ſi quis inciſionem adhuc in parte mortua inſtituere velit, cùm multum putredinis relinquat in interioribus, vel ægro mortem relicta putredine, quæ ſemper latius ſerpit, accerſit, vel eundem iterata ſectione temerè cruciat. Neque refert, quod dolor excitatur in parte ſana. Nam vt Celſus ait, *alleg. loco*, non quicquam intereſt, an ſatis tutum ſit præſidium, quod vnicum eſt. Et: extremis morbis extrema ſunt adhibenda remedia. Veruntamen dolor aliquo modo leniri, & ſenſus obſcurari poteſt arctis ligaturis, ſpiritum animalem aliquandiu intercipientibus, vt poſtea dicetur: & vt nouacula acutiſſima ſectio ferè B peragitur, antequam æger id percipiat. Sed nec omnem dolorem cauere illi ipſi poſſunt, qui in parte corrupta ſectionem faciunt. Nam vbi os ſerra reſecatur, tùm dolores acutiſſimi accidunt, perioſtii ſeu membranæ oſſa ambientis cauſſa, quem dolorem ſi quis vitare velit, ea in parte ſerra inciſionem faciat neceſſe eſt, qua ipſa membrana emortua ſit: quod ſi faceret, procul dubio eò loci ipſum etiam os corruptum eſt, & putredo in vaſis & muſculis, quæ facilius putredinem concipiunt, tanta relinqueretur, quæ nec cauterio poſtea extingui poſſet. Neque ipſi cauteres ſine dolore corrupta tollunt, quorum certè plures adhiberi debent, ſi omnis, quæ relicta eſt, caro mortua tolli debet. Cauteres præterea habent etiam hæc incommoda, vt vehementi illo C calore adipem & humores liquefaciant, partes vehementer calefaciant, vnde in ſentientibus partibus inſignis dolor excitatur, & caro plerumque vi ignis ita abſumitur, contrahitur & corrugatur, vt magna pars oſſis nuda emineat, quod non rarò nouam ſectionem requirit. Hæmorrhagia etiam non tantoperè eſt extimeſcenda. Nam ſi vinculis vaſa intercipiantur, vt dicetur, non tàm multùm ſanguinis profluit. Et quamuis copioſius nonnihil ſanguis efflueret, id ex ægri commodo potius, quam incommodo eſſet. Hâc ratione enim ſanguis, qui in vaſis aliquid putredinis fortè concepit, euacuatur, atque hoc modo omne periculum tollitur, & præcauetur, ne putredo latius ſerpat, aut iterum inualeſcat.

D Qua ratione igitur ſectio inſtitui debeat, vt breuiter complectamur, Vniberſalia, ſi malum ferat inducias, prætermittenda, atque imprimis virium habenda eſt ratio. Æger itaque primò ouum ſorbile cum buccella panis toſti vino imbuti aſſumat, & odoramentis ac epithematibus aliiſque medicamentis cordialibus roboretur. Aliqui antequam ſectionem aggrediuntur, medicamentum aliquod narcoticum exhibent ad ſenſum ſopiendum. Quos tamen reprehendit Fallopius, atque leuia ſoporifera nihil prodeſſe exiſtimat, valida autem eſſe periculoſa. Hinc ægro collocato & ab adſtantibus vel vinculis etiam comprehenſo, tractiſque ſurſum verſus ſanam partem muſculis, ſupra illam partem, in E qua ſectio fieri debet, arctiſſimè membrum vinculis conſtringendum. Qua ligatura primò ſanguinis fluxus nimius prohibetur, ſecundò ſenſus partis ſpiritu animali intercluſo, nonnihil ſopitur; tertiò muſculi ſurſum attracti, ſectione peracta & vinculis ſolutis, deorſum iterum deuoluuntur, vt extrema oſſium contegant.

Locus amputationis.

Locum amputationis quod attinet, in digitis manuum pedúmque rectiſſimè in articulo fit ſectio. Nam in articulo, ſi ita fert malum, minore cum periculo fit amputatio, & minore cum dolore. Nerui enim & tendines inciſi ſurſum contrahuntur, carne conteguntur, neque vlla ſequitur conuulſio. Sin autem in pedibus malleolum tranſcen-

dat ſphacelus, paulò infra genu crus abſcindendum, vt ægro tibia lignea commodius poſſit adaptari. Qua de cauſſa in tibia non ſemper proximè partem emortuam amputatio eſt facienda; ſed ſæpè plus etiam de parte ſana amputandum. Si enim multùm de tibia relinquatur, id ægro onerolum eſt, & in motu impedimentum affert. Contra vero in brachio quàm minimum ſanæ partis amputandum, ſed propè locum corruptum ſectio inſtituenda.

Locus igitur conueniens vbi fuerit electus, nouacula acuta vſque ad os ſectio facienda, & ſi fieri poteſt, ipſum etiam perioſtium diſſecandum, ac ſi muſculorum quædam portio aut quid carnis inter duo oſſa lateat, ne poſtea ſectioni, quæ ferram fit, impedimentum afferat, cultro idoneo illa etiam caro diſcindenda. Mox ſerra (niſi ſectio in articulo fiat: cùm enim membrum nouacula ſolùm amputari poteſt,) quanta fieri poteſt celeritate os amputandum. Peracta membri amputatione proximum eſt, vt ſanguinis, vbi ſatis fluxerit, profluuium ſiſtatur. Plerique cauterio vaſa adurunt. Verùm hoc valdè reprehendit Paræus. Nam crudele id eſſe exiſtimat, cùm ſummum dolorem inferat, ſi in viua carne, vt debet, ſectio facta fuerit; & neruoſis partibus praua accidentia ſuperueniunt: cui accedit, quod illa vſtione plurimum ſanæ carnis abſumitur, vnde oſſa denudantur, & caro ac cicatrix cum ſumma difficultate, aut etiam planè non obducitur. Ille igitur aliam viam ſiſtendæ hæmorrhagiæ init, roſtro nimirum coruino vaſa comprehendit, & attrahit, & quàm ſtrictiſſimè ligat. Vaſis conſtrictis ſeu ligatura, ſeu, ſi ita libet, cauterio, ſoluenda vincula, & membro ſtuppæ albumini ouiimbutæ, & puluere ſanguinem ſiſtendi vim habente conſperſæ imponendæ. Plerúmque tamen etiam ſine cauterio & ligatura tali ſanguis hoc modo ſiſti poteſt.

Vt ℞. *farinæ volatilis* ℥. iij. *ſang. dracon. thuris, aloës* an. ℈. ij. *boli Arm. terræ ſigill. gypſi* an. ℈. j. *ranarum aquatilium præparat.* (alij arboreas illas in hunc vſum magis commendant) ℥. j. *pilor. lepor. minutiſſimè inciſor. ſpongiæ raræ torrefactæ* an. ℈. ij. F. puluis.

Poteſt etiam vaſis ſanguinem fundentibus commodè fungus ille, Cheirurgis ad ſanguinem ſiſtendum vſitatus, qui *Crepitus lupi* dicitur, imponi. Alij Emplaſtra ex *ſang. drac. bolo Armen. terra ſigill. farina volatill.* & ſimilibus cum *pice* conficiunt.

Poſtea defenſiuis, qualia ſupra recenſuimus, truncus membri amputati muniendus, quale & ſequens eſt, quod cum ſtuppis ac faſciis oxycrato imbutis applicatur:

℞. *boli Armen. terræ ſigill. ſang. dracon. maſtich. gypſi, ol. roſ. myrtini*, an. ℥. j. *album. ouor.* num. iij. *aceti* q. ſ. F. Vnguentum.

Atque hic primus apparatus eſt, ſeu prima obligatio, quæ ante ſecundum aut tertium diem æſtate, hyeme ante quartum non eſt ſoluenda, niſi quid valdè vrgeat.

Interim membrum collocandum figura media in puluinis, pilis ceruorum, aut farina frumentacea infarctis. Prima ligatura, ſoluta, primóque apparatu ablato, iterum cum albumine ouor. vt antea, puluis ſanguinem ſiſtens eſt applicandus, & oſſium extremitates linamento arido concerpto tegendæ, tandémque digeſtiuo aliquo vulnus obligandum.

Atque hæc cura eoúſque continuanda, donec non amplius quid mali metuendum eſt ab hæmorrhagia, & vulnus iam purulentum euadat. Tum enim his medicamentis relictis, mundificantibus vtendum. Guilielmus Fabricius hoc ex ſucco apij vnguentum commendat, non ſolùm ad gangrænam, verùm etiam ad alia vlcera ſordida & maligna.

℞. *ſucci apij, ſcordij, arnogloſſ. rutæ* an. ℥. ij. *mellis roſ. colati* ℔. j. Coq. ad conſiſtent. Sirupi. Poſtea admiſce *farinæ lupinor. puln. radic. ariſtoloch. rotund. angelicæ, vincetoxici, theriacæ* an. ℥. ß. *aq. vitæ* ℥. j. F. Vnguentum.

Interim danda opera, vt labia vulneris contrahantur, vt poſtea caro oſſa tegat, ipſiſque quaſi puluinaris loco ſit. Paræus & alij decuſſatim ſuunt labra vulneris: Sed commodior videtur futura, quam ſiccam vocant, ſeu per glutinum, quæ hoc modo fit. Linteum conuenientis figuræ & magnitudinis glutino ex medicamentis adſtringentibus, emplaſticis & viſcoſis, vt ſunt *Bolus Armenus, ſanguis draconis, gummi tragac. ſarcocolla, maſtiche, oui album &c.* inducitur.

Vt ℞. *maſtich. ſang. drac. boli Armen. ſarcocollæ, farinæ volatilis* an ℥. ß. *reſinæ pini* ℈. ij. Miſc. cum *album. oui*. Ex hoc linteo fiunt Emplaſtra, quæ vtrinque extremitati vulneris applicentur.

Vbi Emplaſtra ſiccata fuerint, atque cuti tenaciter adhæſerint, anſulas ex filo duplicato vel triplicato, applicamus, iiſque labra contrahimus; quod etiam ſutura rariore fieri poteſt.

Tandem danda opera, vt extrema oſſium, quæ à ferri & aëris contactu læſa fuere, decidant. In quem finem alij ferro candente extremitates eorum (cauendo tamen, ne caro, & aliæ partes ſentientes lædantur) adurunt: alij *Emplaſtro de betonica* vtuntur, & aliis catagmaticis medicamentis. Atque ita 30. vel 40. diem quidquid de oſſe corruptum eſt, abſcedet. Caro ſi luxuriet, aluminis puluere & ſimilibus reprimenda, & tandem cicatrix inducenda. Cùm autem interea dolores ægrum infeſtent, & metuendum ſit, ne conuulſiones ſuperueniant, partis reciſæ truncus, imo certa & tota ſpina inungenda eſt medicamentis, quæ alias neruoſi generis affectibus ſolent applicari, confectis è *ſaluia, roremarino, maiorana, ruta, lauend. anetho, chamæmelo, hyperico, baccis lauri, oleo lumbricor. vulpino, terebinth.* & ſimilibus.

Non prætereunda hic Gangræna ſcorbutica, de qua *lib.* 3. *Pract. part.* 5. *ſect.* 2. *cap.* 4. dictum. Gangræna ſcorbutica. Quæ incipit plerumque circa pedis extremum, cum nigris & purpureis maculis, & lituris quaſi, & hinc paulò poſt vlcus cruſtoſum & gangrænoſum, ſiccum, neque ſaniem, neque pus reddens apparet, digitúſque vnus vel alter pedis emori incipit, & lineæ rubræ, ac purpureæ lituræ ſupra iuncturam pedis, ſecundum tibiæ longitudinem, apparent. Exempla huius morbi aliquot vidi. Differunt autem gangræna hæc & ſphacelus, à gangræna & ſphacelo vulgò noto non paucis. Gangræna enim illa vulgò nota ferè ex cauſſis manifeſtis ortum habet, & è membro tali ſphacelo emortuo fœtidus ac aquoſus humor effluit, membrum molle ac putridum redditur, & grauem ac cadaueroſum de ſe fœtorem emittit, multúmque breui tempore ſerpit, & plerumque hominem citò iugulat. Gangræna verò ſcorbutica ferè ſine cauſſa manifeſta inuadit, lentè ac tardè ſerpit, ac non niſi longo tempore hominem trucidat. Vidi enim Nobilem Virum vltra menſes tres: Pædagogum quemdam verò vltra ſex menſes cum malo hoc vitam protrahentem. Pars hæc gangræna affecta planè ſicca eſt, nihilque effluit, & cùm corrupta ferro aufertur, licet caro rubra offeratur, color tamen ille ruber paulò nigrior eſt, & ſequenti die & ipſa planè emortua deprehenditur; nullus quoque fœtor percipitur. Præterea vbi malum primò vnum ſaltem pedem apprehendit, poſtea abſque omni cauſſa manifeſta, in

ſtro cum in crure & pede maculæ, ac liuidæ rubiæ A vel purpureæ apparere incipiunt, & paulò etiam poſt illius pedis digitus vnus vel alter liuidus redditur, & planè emoritur, tandémque homo plerumque apoplexia, quod Nobili illi accidit, vel epilepſia accedente moritur.

Aliquando tamen ſubitò hoc malum inuadit, quando humores praui, ira, terrore vel ſimili cauſſa agitati, ad digitos pedum, & primò quidem vnum ſaltem, ſubitò & in momento quaſi detruduntur, eodem modo vt Eryſipelas ſeu Roſa exorni ſubitò ſolet: humórque is, cùm prauam qualitatem habeat, vel etiam eam ab aliquo animi affectu acceperit, partem quam occupat, emori facit ſubitò, vnde à nonnullis hæc gangrænæ & ſphaceli ſpecies Syderatio B in ſpecie appellatur, cùm aliàs in genere etiam gangræna Syderatio appellari ſoleat. Occupat autem iſte humor tendines ferè, vnde acerbiſſimi dolores oriuntur, diu noctuque affligentes, qui cùm non ita facilè, vt caro, putreſcant, lentè etiam ſerpit illa gangræna, & ad aſpectum externum interdum vix menſis ſpacio alium articulum occupat, etſi intus ferè omnes pedis tendines iam infecti ſint; duráque hoc malum ſæpe ad anni quadrantem, antequam hominem iugulat, ac rarò curatur, cùm humor ille prauus tendinibus ſeſe penitius inſinuauerit, atque ideo facilè tolli non poſſit. Ita Vir quidam Nobiliſſimus, aliàs corpore cacochymico præditus, ac eryſipelati obnoxius, ex terrore, natura ſubitò vitioſos humores ad digitum pedis minimum detrudente, gangræna correptus eſt, quæ poſtea ſenſim & reliquos digitos, ac ferè totum pedem cum ſummis doloribus apprehendit, vnde poſt tres menſes diem ſuum obiit. C

Eius generis fuit & gangræna, qua quidem ciuis hîc, annos ſupra 30. natus, menſe Ianuario anni 1633. correptus fuit. Conqueſtus eſt is primò de dolore brachii ſiniſtri circa cubitum, quem cùm non magni faceret, dolor ad manum deſcendit, eaque frigido tumore correpta, & tandem ſubitò puniceo colore infecta eſt, vt manifeſta iam mortificationis & gangrænæ apparuerint indicia. Idoneis tamen, de quibus poſtea dicam, medicamentis adhibitis, manui calor & color naturalis reſtitutus eſt, & tumor euanuit, ac tantum in minimi digiti apice cuticula D rugoſa euaſit, qua aperta parum humoris effluxit, & cutis ſubter pallida apparuit, atque ita digiti apex gangræna correptus eſt, quæ tamen & ipſa ſine articuli diminutione curata fuit. In cuius curatione hoc notatione dignum, quod ab eo digito in totam manum exquiſitiſſimi dolores extendebantur, vt nullo modo lecto æger ſe committere auderet, ſed noctu ſedens dormiret. Dum etiam à Cheirurgo digitus tractaretur, tanti dolores aderant, vt ne minimum attractum ferre poſſet. Intumeſcebant præterea pedes, & facies nonnihil tumidior erat.

Nec verò is mirabitur, tumorem aliquem prauum ad membrum aliquod à natura detruſum id ſubitò mortificare poſſe, cui, quæ aliàs in Medicina fiunt, nota fuerint. Certè cauterium potentiale è lixiuio, è quo ſapo paratur, intra vnius vel ad ſum- E mum duarum horarum ſpacium, partem, cui imponitur, mortificat; cùm tamen ſaltem è ſale ligneorum & calcis viuæ paretur. Quid ergo mirum, humorem aliquem ſimilis naturæ, ſalſum, acrem, malignum, à cæteris, quibus diluebatur & temperabatur, vt Hippocrates, *de priſca Medicina*, docet, ſeorſim exiſtentem ſimile quid efficere?

Gangræna ſcorbutica affectorum, quorum exempla recenſui, nemo conualuit, præter illum ciuem, cui gangræna digitum minimum manus ſiniſtræ apprehenderat: quem & ipſum pro ſcorbutico non ſine cauſſa habui. Medicamenta autem quibus ille curatus eſt, hæc ſunt.

℞. *aq. apoplect. ſpir. bacc. iunip.* an. ℥. ij. *abſinth. ceraſor.* an. ℥. ß. *aq. ſaluiæ, lauendulæ* an. ℥. j. Miſce.

Hæc aqua ſæpius præparata, qua pars affecta illita, vel lintea ea madefacta impoſita fuere.

℞. *conſ. cochlear.* ℥. ij. ß. *betonic. ſaluiæ* an. ℥. j. ß. *ſpec. cordial. temp. ſpleref acrb* an. ʒ. j. *rob. iuniper.* ℈. ij. *ſir. de betonic.* ℥. j. F. Elect.

℞. *conſ. cochlear.* ℥. iij. *ſaluiæ* ℥. ij. *ſpec. diaxylo aloës* ℈. i. *cort. citri condit.* ℥. ß. *rob. iunip.* ℈. ij. Cum *ſir. betonicæ* F. Elect.

℞. *ol. è bacc. iunip.* ℥. i. *lumbricor.* ℥. ii. *irini* ℥. j. Miſc.

℞. *eſſent. carduiben. abſinth.* an. ℈. ij. *cochlear.* ʒ. ß. *elix. propr.* ℈. i. *ſpir. naſturt. aq.* ʒ. i. Miſc.

℞. *rad. fœniculi, aſparagi* an. ℥. ß. *pimpinellæ* ℈. ij. *herb. ling. ceruinæ* M. j. *chamædr. chamæpit. cuſcutæ* an. M. ß. *ſem. aniſi fœniculi* an. ℈. ij. *bacc. iunip.* ℈. ii. ß. *flor. bugloſſ. epaticæ* an. p. j. *paſſul. min.* ℥. i. Coq. in *aq. ſ.* ad ℥. vij. Col. adde *ſacch.* ℥. ij. ß.

Rurſum ſemel atque iterum ebulliant ad conſiſtentiam ſirupi liquidi. Adde *aq. cinam.* ℥. ß. Miſc.

℞. *rad. aſparagi, fœniculi* an ℥. ß. *pimpinell. cichor.* an. ℈. ij. ß. *herb. capill.* ♀ *agrimon. ling. ceruinæ, chamædr.* an. M. ß. *ſem. aniſi aquileg.* an. ℈. ii. *fl. borrag. bugloſſ.* an. p. ß. Coq. in *aq. ſ. q.* ad ℔. ß. Col. adde *ſacch. albiſſ.* ℥. ij.

Rurſum ſemel atque iterum ebulliant. F. Sirupus liquidus. Adde *aq. cinamomi* ℥. ß. Miſc.

℞. *trochiſc. de capparib. de rhabarb.* an. ʒ. i. ß. *extr. abſinth. gentian.* an. ʒ. i. *ol. cinamomi* gutt. ij. F. pilulæ.

℞. *trochiſc. de rhabarb. cappar. laccæ* an. ʒ. ij. *extr. abſinth. gentian.* an. ʒ. i. *ceterach.* q. ſ. F. pilul.

℞. *pil. tartarear. cum ſcammon. de rhabarb.* an. ʒ. i. *extr. pil. aggreg.* ʒ. ß. *ol. caryophyll.* gutt. j. Cum *aq. betonicæ* F. pilulæ.

℞. *elixir. propr. cum ſucc.* ℈. i. *eſſent. cochlear.* ℈. ii. *chamædr. ceterach, abſinth.* an ℈. i. Miſc.

℞. *fol. lauri, betonic. ſaluiæ, maioran.* an. M. ij. Dentur in charta pro lotione manus.

℞. *trochiſc. de rhabarb. capparib.* an. ʒ. i. *extr. cichor.* ℈. ß. *centaur. minor. carduibened.* an. ʒ. ß. F. pil. xlv.

℞. *fol. betonicæ, lauri, maioran. ſaluiæ, roriſmar.* an. M. ii. *fl. ſambuci, lauendulæ* an. M. i. *ſtœchad. Arab.* ℥. ß. Coq. in vino pro fomentatione manus.

℞. *empl. neruini* ℥. iii. *ol. ſtillat. ſaluiæ* ʒ. i. *maioran.* ʒ. ß. Miſc. F. Emplaſt.

℞. *elixir propr.* ʒ. ii. *eſſent. cochlear. chamædryos* an. Drach. ii. *extr. helenii, ligni aloës*, an. ʒ. ß. Miſc.

℞. *fol. lauri, betonic.* an. M. ii. *maioran. ſaluiæ, origani* an. M. i. *fl. ſtœchad. Arab.* ℥. ß. Coq. in *vino* pro fomentatione manus.

℞. *rad. aperient.* ℥. ß. *agrimon.* M. ß. *fol. ſenæ el.* ℥. i. *mechoacannæ* ℥. ß. *zinzib.* ℈. i. ß. Coq. in *aq. ſ.* In Col. ℥. iiii. Diſſolue *mannæ* ℥. ß. Iterum coletur. Adde *ſacch.* ℥. i. F. Sirupus.

Fuit & hoc Cataplaſma vſurpatum:

℞. *farinæ fabar.* ℥. i. *pulu. ſcord. rutæ, ſaluiæ, abſinth.* an. ℥. ß. F. Cataplaſma.

Digitus etiam minimus cum annulari ſæpius inunctus fuit *oleo lumbricorum*, quod paratur, ſi lumbrici loti indantur vitro, idque maſſæ panis includatur, qua in furno cocta liquor è lumbricis reſolutis colligitur, & filtratur.

A Ad vlcus verò poſt gangrænam in minimo digito ſanandum hoc vnguentum adhibitum fuit.

℞. *ol. laurini*, *mellis*, *terebinth.* an. ℈. ii. *butyri maial. gummi elemi* an. ℈. i. M.

Alia Cura.

Nobili cuidam, cui calceus pedem attriuerat, puſtula nigra in planta pedis dextri eo loci oborta eſt. Quam cùm negligeret, mox gangræna ſecuta eſt, quæ eo loci carnem Imperialis magnitudine apprehendit. Quod vbi animaduerſum, ſtatim caro affecta ſcarificata, & puſtula forcipe inciſa, & vnguentum Ægyptiacum loco affecto impoſitum fuit. Hinc B defenſiuum Vigonis pedi applicatum, quod hoc modo paratur.

℞. *ol. roſar. omphacini*, *myrtini* an. ℥. iii. *ſucci plantag. ſolani* an. ℥. ii. Coqu. ad ſuccor. conſumt. & colentur. Adde *ceræ albæ* ℥. i. ß. *farinæ lentium*, *fabar. hordei* an. ℥. ß. *ſantal. omn.* an. ℈. ii. Sem. *boli Armen.* ℥. i. *baccar. myrti*, *fol. eiuſd.* an. ℈. i. Miſc. F. Vnguentum.

Quo locus affectus inungatur.

Huic vnguento panni linei ſeq. aqu. madefacti ſuperimpoſiti fuère, & ſæpius repetiti:

℞. *lixiuij tonſorum* lb. iv. *lupinorum craſſiuſculè contritorum* M. iii. Coq. vſque dum lupini molleſcant. Lixiuium coletur, & in col: diſſolu. *croci* ℨ. ii. Miſc.

Scarificatio loci affecti, & vnguenti Ægyptiaci cum defenſiuo appoſitio prima die ter repetita, aqua etiam applicata fuit.

Sequenti die caro corrupta exciſa fuit, & eadem præſidia adhibita.

Tertio die carne putrida in totum amota, ſequens digeſtiuum impoſitum fuit.

℞. *mellis puri* ℥. ii. *farinæ fabar.* ℈. vi. *myrrhæ el.* ℥. ß. *album. ouor.* ii. *croci* gr. vi. Miſce F. Vnguentum.

Vnà etiam adhibitum fuit Emplaſtrum Vigonis tale: ℞. *farinæ fabar. orobi*, *lentium*, *lupinor.* an. ℥. iiii. *ſucci abſinth.* ℈. vi. *ſalis commun.* ℥. ß. *oxymel. ſimpl.* q. ſ. Coq. lento igne, & F. Emplaſtrum. Horum medicamentorum, per aliquod dies vſu continuato, æger perfectè ſanatus fuit.

LIBER QVINTVS.

PARS III.

DE CVTIS, CAPILLORVM, ET VNGVIVM VITIIS.

SECTIO I.

De Cutis vitiis.

CAPVT I.

De cutis colore mutato in genere, & in ſpecie de nigredine à Sole contracta.

NAtura de ſalute corporis humani ſollicita id, quod optimum eſt, ſemper agit, & propterea vitioſos humores, qui in corpore cumulantur, à membris principibus, & vaſis maioribus, ad ambitum corporis expellit; vnde varia tumorum, tuberculorum, & puſtularum, vt & vlcerum genera; ſicut etiam variæ maculæ & coloris mutationes oriuntur. Cùm verò de tumoribus, tuberculis, puſtulis, & vlceribus, parte prima & ſecunda egerimus, & ſimul exanthematum & macularum quarundam mentionem fecerimus, quæ ibi videantur: de iis, quæ reſtant, hac parte agemus, ſimulque de capillorum & vnguium vitiis tractabimus.

Coloris cutis mutationes. Et quidem primò cutis vitia quod attinet, coloris eius mutationes variæ fiunt. Primò vniuerſales & totius corporis, vt in cachexia, ſcorbuto, ictero, febre alba Virginum, de quibus alibi diximus. Deinde particulares, in ſuggillatione, eryſipelate, gutta roſacea, impetigine, lichene, vitiligine; de quibus omnibus, *de tumoribus*, actum eſt; vt Nigredo à Solis adustione contracta, Maculæ grauidis in facie apparentes, vt & Ephelides & Lentigines, quæ ſunt maculæ fuſci coloris, quæ lentes colore & figura referunt. Præterea & Næui ſeu maculæ ab ortu contractæ; de quibus iam dicendum. Et primò quidem inter maculas hic ſe offert is ille, qui Ephelis nominatur. Vbi tamen quod ſupra quoque dictum, monendum, multa tuberculorum & macularum eiuſmodi genera vulgò etiam nota eſſe, quibus tamen nominibus ab Antiquis appellata ſint tales affectus, non ſatis conſtare. Id quod vel ex Celſo apparet, qui, *lib. 6. cap. 5.* ſcribit: *Pæne ineptiæ ſunt, curare Varos, & lenticulas, & ephelidas. Sed eripi tamen fœminis cura cultus ſui non poteſt. Ex his autem quas ſupra poſui, vari, lenticulæque vulgò notæ ſunt: quamuis rarior ea ſpecies eſt, quam* φακὸν *Græci vocant, cùm ſit ea lenticula rubicundior, & inæqualior.* Ἔφηλις *verò à pleriſque ignoratur, quæ nihil eſt, niſi aſperitas quædam, & durities mali coloris. Cætera non niſi in facie, lenticulæ etiam in alia parte nonnunquam naſci ſolent.* Et omnino puto vel mulierculis noſtris etiam hos affectus notos eſſe qui tamen affectus Antiquis Vari, lenticulæ, ephelides fuerint, non ſatis conſtare. Si ἐφηλὶς vel ἔφηλις Galeno, *de ſimpl. med. fac. lib. 7. §. Coſtus*, per η ſcribitur, procul dubio à Sole nomen habet, vt ſint maculæ quædam à ſole contractæ. Verùm Celſus ἔφηλιν (niſi vitium codicis ſit) per ι ſcribit, & aſperitatem ac duritiem mali coloris eſſe ait; quod maculis illis non conuenit. Euſtachius Rudius, *de affectib. part. extern. tract. 2. libr. 2. cap. 4.* Ephelida Græcorum Panum eſſe dicit, & panum quidem quamcunque corporis partem inficere poſſe, præſertim inguina, abdomen, dorſum, collum, & mediam pectoris regionem, vt plurimum tamen ipſam frontem deturpare, ſcribit. Verùm quia Celſus Ephelida inter eos affectus refert, qui non niſi in facie apparent, eas maculas latas, quæ circa inguina, pectus abdomen, dorſum, & collum apparent, eaſque fuſcedine quadam, modò ſubcitrina, modò ſubrubra, modò ad nigrum vergente tingunt, vulgóque notæ ſunt, ad alphum nigrum commodius referri poſſe, ſupra, *part. 1. cap. 29.* diximus. Panum etiam malè Ephelida appellat, & panum ac ephelida eundem affectum eſſe falsò ſtatuit Rudius; cùm ex Celſo, *lib. 5. cap. 18.* Plinio, *libr. 24. cap. 4. & 9.* aliiſque Medicis clarum ſit, panum eſſe Græcorum Phygethlon, & interdum etiam Phymata ſub Pani nomine comprehendi. Verùm & alij quidam, autoritate antiquorum neglecta, maculas illas in facie, præſertim in fœminis, Panos appellant. Hippocrates hoc maculorum genus ἐφήλιν nominari ſcribit, *in libro, de his, qui vterum non gerunt. pag. 245. in codice Fœſii*, dum ait: ὅσαι ἐν γαστρὶ ἔχουσαι ἐφήλιν ἐπὶ τοῦ προσώπου ἴσχουσι, θῆλυ ὡς ἐπιτοπολὺ κύουσι: *Quæ verò gerentes maculam in facie veluti ex Solis adustione habent, eæ femellas plerumque geſtant.* Vbi rectè additur, ὡς ἐπιτοπολὺ; cùm ſæpe obſeruatum, etiam grauidas, quæ maſculos geſtarunt, hiſce maculis in facie fœdatas fuiſſe, vt potius conceptionis in genere, quàm ſexus concepti hæ maculæ ſint indicium; vnde etiam *Reindesflecken* Germani nominant.

Cùm autem duplex Ephelidum genus ſit, vnum à cauſſis externis, alterum ab internis, de hoc ſequenti, de illo verò præſenti capite agemus. Et quidem Ephelidum primum genus eſt notus ille affectus, nigredo ſcilicet illa, quam Germani *Sommervrande* appellant, in facie, manibus, & partibus aliis radiis Solis expoſitis, ab ardore Solis contractus. Et patiuntur hunc affectum tam viri quàm fœminæ, inprimis tamen fœminæ, quæ cutem teneriorem habent; ac præcipuè verno tempore. Nigredo à Sole.

Cùm enim cutis tempore hiberno calori non ſit ita adſueta, ſi tempore verno ſubitò Solis radiis exponatur, quæ antea erat alba, rubeſcere cum nigredine quadam incipit.

Cognoſcitur hic affectus per ſe ex cauſſa quæ prægreſſit. Et non maculis quibuſdam facies conſpergitur, ſed totius color mutatur.

Præſeruatio. Præcauetur autem à Sole aduſtio & Nigredo, ſi à facie vmbraculis & aliis tegumentis radii Solis auertantur, manus verò Chirothecis tegantur; vel facies & manus inungantur albumine oui cum aq. roſ. conquaſſato, vel mucilag. ſem. cydonior. vel pſyllii aqu. roſ. extracta, aut gummi tragacanth. aq. roſ. ſoluto. Vel illinatur facies Emulſione ſem. 4. frigid maiorum. Vel vngatur hoc Vnguento. B

℞. *Vnguenti pomati* ℥. ij. *ceruſſæ in aq. roſ. diſſol.* ℈. j. *maſtiches* ℈. ß. *mucilag. ſem. pſyllij* ℥. j. F. Linimentum.

Atque talibus medicamentis præcipuè opus eſt tempore verno, vbi facies tenera vix ſatis à calore Solis & aëris muniri poteſt.

Curatio. Si autem facies à calore Solis iam ambuſta quaſi & nigredo contracta ſit, natura quidem ſponte, dùm nouam cuticulam in aduſtum locum reponit; hoc vitium temporis progreſſu mutari ſolet, ſi interea facies à radiis Solaribus tegatur. Verùm cùm mora iſta fœminis plerumque tædioſa ſit, medicamentorum opera priſtinum colorem ſibi maturè reſtitui poſtulant. Vulgò fœminæ foliis ceraſi recentibus faciem abſtergere ſolent. Aliæ vtuntur aq. roſ. in qua camphora diſſoluta eſt. Aliæ gummi ceraſorum in aceto diſſolutum cum pauxillo farina auenacea vſurpant. C

Vtiles hic etiam ſunt aquæ fl. fabarum, maluæ, lil. albor. & paratæ ex ſeminibus quatuor frig. maior. cum lacte deſtillatis. Amygdalæ amaræ quoque vtiles ſunt.

Vel ℞. *ſucci plantaginis, ſolani* an. ℥. j. *lithargyri auri, argenti* an. ℈. j. *plumbi vſti* ℥. ß. *tutia prep.* ℈. vi. *camphoræ* ℈. ß. *ol. roſac. ceræ* an. q. ſ. F. Vnguentum.

℞. *rad. lil. alb. ſub cineribus coct.* ℥. ij. *rad. ſerpentariæ, ſigill. Salomon. ſem. melon* an. ℈. ij. *mucilag. ſem. pſyllij* ℥ j. *vng. citrini* ℥. ß. F. ſ. a. Vnguent. D

CAPVT II.

De Ephelidibus in grauidis.

Ephelides grauidar. ALterum genus Ephelidum eſt, quod grauidis inprimis accidit, & ortum habet ex ſanguine menſtruo retento, qui, cùm ex retentione plerumque aliquid vitii contrahat, varia ſymptomata in grauidis excitare ſolet, tum etiam has in facie maculas ex vitioſo humore eò protruſo genitas.

Nonnunquam tamen Virginibus, & fœminis non grauidis, maculæ tales in facie erumpunt, ſi tempore menſtrui fluxus cibos quoſdam colorandi vim, vt loquuntur, habentes, vt radices carottæ & betæ rubræ & ſimiles comedant, quas maculas tales parere experientia docuit. E

Signa Diagnoſtica.

Signa. Ephelides in grauidis cognoſcuntur, quod ſint maculæ fuſcæ, frontem inprimis deturpantes, & in longum ac latum ſeſe extendentes, ſæpéque palmi longitudinem æquantes, omnis aſperitatis expertes.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Ephelides in fœminis conceptionis ſignum ſunt, A vt ſupra ex Hippocrate, *de iis quæ vtero non gerunt*, dictum, & raro curantur, & ſi tollantur, nihilominus recurrunt, & quibuſdam vſque ad partum durant, & poſt partum euaneſcunt; nonnullis etiam poſt partum remanent; nonnullis etiam ante partum, vbi fœtus iam grandior fit, vt alia ſymptomata, quæ grauidas in principio conceptionis infeſtare ſolent, euaneſcunt.

Curatio.

Equidem opus eſſet, vt humores praui, qui antecedens huius affectus cauſſa ſunt, cùm quæ ſolent, euacuarentur; ſed cùm in grauidis iſtas euacuationes inſtituere non liceat, topicis medicamentis contentum eſſe oportet. Vtiles hic ſunt *baccæ lauri*, ſi decorticentur, in puluerem redigantur, & cum melle in formam vnguenti miſceantur, quo facies in balneo illinatur. Curatio. B

Vel ℞. *pulu. bacc. lauri* q. v. & cum *aq. fungorum* in formam pulmenti redigantur, quo facies in balneo illinatur.

Vel ℞. *Camphoræ* ℈. j. *nitri* ℈. ij. Miſc. cum melle, & facies miſtura inungatur.

Vtilis eſt & emulſio ex *ſem. cannabis* facta.

Ad maculas in Virginibus, eo tempore, cùm menſes fluunt, ℞. *ſuccum* ex incisa *radice* ... expreſſum, & eo maculas illine.

CAPVT III. C

De Lentiginibus.

HVc pertinent & Lentigines, quas Germ. *Sommerſproſſen, Sommerflecken*, & *Laubflecke*, à foliorum aridorum colore, nominant, & ſunt maculæ lentes colore referentes, quibus in fœminis præcipuè, facies inprimis, interdum & manus, brachia, & thoracis pars ſuperior aëri expoſita, nunc denſius, nunc rarius, quaſi guttatim, conſperſa eſt, ſine omni dolore & moleſtia, in quibuſdam æſtatis ſolùm tempore apparentes, hieme verò euaneſcentes, in quibuſdam etiam perennantes. Lentigines. D

Cauſſæ

Ortum autem habent ex ſanguine aduſto epidermidem occupante. Et accidit hoc inprimis in corporibus rubeis & temperatura bilioſis, & maximè æſtate, vbi vapor ille ſanguinis magis aduritur. Vnde maculæ iſtæ plerumque tempore hiberno euaneſcunt, æſtate iterum apparent. Erumpunt quoque maximè iis in partibus, quæ aëri externo expoſitæ ſunt, facie, collo, manibus, ſuperiore parte thoracis; quia & cuticula à Sole magis aduritur, & aer ambiens vapores illos aduſtos in cute detinet. Cauſſæ.

Platerus exiſtimat, ſuccum, qui pilos cutaneos alere debebat, ad poros cutis delatum, eos efficere. Hic enim, inquit, illis prius aſſimilatus, colorémque antequam illorum radicibus apponitur nonnihil correſpondens, ſi ab iis vlterius in pororum ambitum aliquouſque diſpergatur, maculas eiuſmodi colorem fuſcum plus minuſue ad pilorum colorem, dum illis aſſimilatur, adipiſcitur, nonnihil inclinantem procreat. Quæ diffuſio huius ſucci in poros, à calore externo nimiùm illum attrahente, poróſque ſimul dilatante, interdum proficiſcitur, ſi tunc ſuccus pilos enutriens non tantùm pilorum radicibus ſe affigat, ſed & vlterius diffuſus, ibique ſubſiſtens maculas illas ſubfuſcas plus minuſue, pro cutis coloris diuerſitate, efficiat. Verùm cùm facies pilis careat, non credibile, ſuccum pilis nutriendis dicatum maculas tales efficere, ſed potius ſanguinis aduſti portio in melancholicum quaſi humorem degenerans ad maculas producendas. Pla- E

terus quoque pororum nimiam à natura laxitatem opitulari exiſtimat, vt illorum cauſſa ſuccus non ſolùm pilos alat, ſed & maculas has producat: verùm malo hic aſſentiri Euſtachio Rudio, qui potius ob denſitatem cutis lentigines oriri putat, & propterea quia genæ aliis partibus rariores ſunt, ideo quamuis ad eas plures aduſti vapores perueniant, non tamen in iis detineri, ſed leniter euaporare, atque ita in iis lentigines non ita copioſas fieri: quia verò frontis cutis eſt denſior, & vapores in ea non facilè recipiuntur, recepti verò magis retinentur, ideo in fronte copioſiores ſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Cognoſcuntur Lentigines facilè, quod ſint maculæ lentis magnitudine, colore fuſco, crebris quaſi guttis diſperſæ, & his familiares, qui rufo ſunt pilo; & faciem, collum, manus, & corporis partes Soli & aeri expoſitas corripiunt.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Lentigines vt nihil periculi habent, ita plerumque hiberno tempore euaneſcunt. In nonnullis tamen corporibus æſtate ſemper redeunt; in quibuſdam etiam perennes ſunt.

Curatio.

Curatio. Galenus ad has maculas laudat *coſtum* cum melle & aqua; vt & *braſſicæ ſemen*. *Amygdalæ* quoque *amaræ* valent; vt & *oleum ouorum*. Efficaciſſima eſt *aqua ſcrofulariæ* è tota planta deſtillata. Item *aqu. è florib. Satyrii maculoſi*, & *oleum tartari per deliquium paratum*.

Vel ℞. *fl. ſambuci, fabar. part. æqual.*

Affunde lac caprinum tepidum. Stent in loco frigido per diem. Poſtea deſtillentur.

Deinde ℞. *farinæ fabar.* q. v. Humectetur cum iſta aqua, & veſperi facies miſtura illa illinatur.

Manè facies abluatur *aq. fl. ſambuci & fabar.* cui aliquid *Camphoræ* in ſpir. vini diſſol. additum ſit.

Vel ℞. *mellis* ℥ iv. *ol. amygd. d.* ℥. j. *pulu. rad. iridis* ℈. ij *boracis* ℥ ß. Miſc. F. Vnguentum.

Valet & *Lac Virgineum* dictum, quod ita paratur. ℞. *lithargyri* ℥. iv. Coq. in *aceti opt.* lb. ij. ad tertiæ partis conſumtionem. Refrigeratum colatur per filtrum. Poſte. ℞. *Salis gemmæ* Drach. ij. Coq. in aq. clara ad tertiæ part. conſumt. Colatur. Tandem ℞. *aquæ huius* part. ij. *aceti prioris* part. j. Miſc.

Vel ℞. *vnguenti citrini recentis* ℥. iij. *amygd. d. dulciſſ. piſtaciorum farinæ fabar.* an. ℈. j. *oſſ. ſepiæ, C. C. farinæ hordei* an. ℈. ij. Incorporentur cum melle & miſceantur.

Vel ℞. *fl. fabar. rec.* q. v. Affunde *lact. caprin.* q. ſ. Stent in infuſ. per diem & noctem.

Poſtea colentur & exprimantur, atque in colaturam noui flores injiciantur, iterúmque per diem & noctem in infuſione ſtent & colentur. Id quinquies repete. Poſtea adde *medullæ panis recentis* q. ſ. vt fiat inſtar pultis, & *lacte caprino* addito deſtill. Aqua iſta facies manè & veſperi abluatur.

Vtilia enim ſunt quædam, quæ *cap. ſeq.* proponentur.

CAPVT IV.

De Coſmetica.

Etſi verò hactenus de variis cutis maculis tollendis *capite præcedente*, diximus: fœminæ tamen pulchritudinis ſtudioſæ hiſce non contentæ ſunt, ſed præterea & nitorem ac pulchritudinem quandam expetunt. Quapropter & de Coſmeticis medicamentis quædam adjiciemus. Sunt autem medicamenta illa duplicia, alia obſoletum, opacum vel nigricantem colorem emendant, cutemque elegantiorem & nitidiorem reddunt; quæ improbanda planè non ſunt, cùm id, quod aeris iniuria, vel alia de cauſſa, pulchritudini deceſſit vel deeſt, reuera homini præſtent, colorémque pulchrum ſtabilem inducant; atque ea propriè Coſmetica dicuntur: alia ſunt palliatiua, quæ Fuci dicuntur, cùm naturali colori albus vel rubicundus acquiſititius obducitur, & appingitur, qui aliquandiu ſaltem durat, & ſpectantium oculos fallit. De prioribus ſaltem medicamentis dicemus. Poſteriora verò vſurpare cùm nec honeſtum nec pium putemus, non attingemus. Nam primum genus quod attinet, id rejiciendum omnino non videtur, cùm nihil fuci inducat, ſed ſaltem naturalem corporis nitorem, quacunque de cauſſa amiſſum, reſtituat. Præcipuè mulieribus id conceditur, quæ cùm Viris prudentia, robore corporis & fortitudine, & aliis quibuſdam, nonnihil inferiores ſint, pro illis, vt Anacreon canit,

Φύσις δίδωσι κάλλος,
Ἀντ' ἀσπίδων ἁπασῶν,
Ἀντ' ἐγχέων ἁπάντων.
Νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον,
Καὶ πῦρ καλή τις οὖσα.
Natura dat illis
Decoram habere formam,
Pro parmulisque cunctis,
Pro lanceiſque cunctis.
Nam flamma cedit illi,
Ferrúmque, ſi quæ pulchra eſt.

Et Plato, *in Phædro*, πάντων ἐκφανέστατον καὶ ἐρασμιώτατον, *pulchritudinem omnium rerum illuſtriſſimam & maximè amabilem* eſſe dicit; & pulchram faciem θεοειδὲς πρόσωπον, diuina quadam forma illuſtrem nominat. Alterum verò à fœminis, præcipuè Chriſtianis, omnino rejiciendum, rectéque ſcribit Cyprianus, *tract. 2. de habitu Virgin. Non virgines*, inquit, *tantùm, aut viduas, ſed & nuptas puto, & omnes fœminas admonendas, quod opus Dei & facturam eius & plaſmam adulterari nullo modo debent, adhibito flauo colore, vel nigro puluere, vel rubore, aut quolibet denique lineamenta natiua corrumpente medicamine.* Et poſt: *Manus Deo inferunt, quando illud, quod ille formauit, reformare & transfigurare contendunt, neſcientes, quia opus Dei eſt omne quod naſcitur, diaboli, quodcúnque mutatur.*

Prioris generis autem medicamenta ferè detergentia ſunt, quæ ſuccum, cuti fuſcum colorem conciliantem, ex ea extergunt, nouúmque, qui nitidum colorem illi conciliet, alliciunt. Quibus interdum & emollientia quædam adduntur, quæ cutem duram, craſſam & aſperam, emolliunt & læuiorem reddunt, & manibus præſertim mollitiem conciliant.

Vtrique ſcopo *lac* ſatisfacit, præcipuè *aſininum & caprinum*: cuius vires cùm non ignoraret Poppæa, Domitii Neronis Imperatoris coniux, inſano luxu ducta, quingentas ſecum per omnia trahebat fœtas aſinas, & balneorum ſolio totum corpus illo lacte macerabat, vt erugaretur, teneſceret, & candidius ſeruaretur, referente Plinio, *lib. 11. cap. 41. & lib. 28. cap. 12.*

Detergunt, *radices ſerpentariæ* ſeù *dracontij maioris ſigill. Salomonis, ſcrofulariæ, cucumeris aſinini, lil. alb. iridis, cyclaminis, flores fabarum, lil. alb. ſambuci, amygd. amaræ, pineæ, ſemin. 4. frig. maj. phaſeoli, oryzæ, farina fabarum, cycerum, lupinorum,*

amylum, albumen ouorum, lac, camphora, ſal. & ol. tartari, thus mirrha, mica panis albi, glans vnguentaria.

E radicibus *Serpentariæ* fit gerſa dicta, quæ nihil aliud eſt, quàm fecula vulgò vocata. Eodem etiam modo è radicibus ſigilli Salomonis & Scrofulariæ fecula ſeu gerſa parari poteſt. E glande vnguentaria ſeu balano myrepſica oleum exprimitur, quod *oleum de been* appellatur.

Ex enumeratis etiam modò ſimplicibus pleriſque fiunt Aquæ deſtillatæ, & varia compoſita.

Vt ℞. *rad. ſigill. Salomon. ſerpentariæ, ſcrofular.* an. ℥. i. ß. *ireos* ℥. i. *fl. fabar.* ℥. ij. *maſtich.* ℥. i. *boracis* ℈. ii. Deſtillentur.

Vel ℞. *medullæ panis triticei* ℔. iij. *album. ouor. conquaſſat.* num. xij. *lactis caprini* ℔. iij. Deſtillentur.

Vel ℞. *oryzæ* ℔. i. Maceretur in *aq. fl. fabar.* donec rumpatur; poſtea adde *maſtichis el.* ℈. vi. *boracis* ℈. ii. Deſtilla.

Vel ℞. *medullæ panis albi* ℔. i. *rad. ſigill. Salomon.* ℔. ß. *lactis caprini* q. ſ. Deſtillentur.

Vel ℞. *fl. ſambuci, fabar.* partes æquales,

Affunde *lac caprinum*, & cola. Stent in loco frigido per octiduum; poſtea deſtillentur. In vſu ℞. *fabas* excorticatas, redigantur in pollinem, & aquæ immergantur, & aqua poſtea facies abluatur, ac per ſe exſiccari ſinatur. Tandem diſſolue *Camphoram* in ſpiritu vini & miſce cum *aq. ſambuci*, & aqua iſta facies abluatur.

Vel ℞. *album. ouor.* num. xxiv. *cinamomi* ℈. ii. *lactis aſinæ vel caprini* ℔. ij. Deſtillentur.

Vtiles ſunt & emulſiones è *ſeminibus quatuor frigidis maiorib. amygdalis amaris, & pineis* paratæ.

Decocta quoque fiunt, quibus facies abluitur, ex *fabis, ciceribus, lupinis, oryza.*

Vel ℞. *rad. lil. alb. ſigill. Salomon. borrag.* an. ℥ i. *maluæ, ſaponariæ, parietariæ, violar.* an. part. [illegible] *fabar. excort.* M. i. *fl. maluæ* M. ß. F. decoctio, qua facies abluatur.

Linimenta præterea & vnguenta vſurpantur, inter quæ ſunt pomacea ſeu Pomata vulgò dicta. *Oleum Talci* hodie in multorum ore eſt, & præcipuè in gynecæis magnatum in vſu. Verùm ad fucos potius pertinere videtur, quàm ad vera Coſmetica; niſi ad abſtergendum adhibeatur, & poſt vſum, quando in publicum prodeundum eſt, abluatur.

Manus dealbantia.

Non ſolùm verò faciei, ſed & manibus fœminæ delicatiores & laboribus non adſuetæ, vt molles & albæ fiant, adhibent medicamenta quædam, parata ex medulla panis albi, farina hordei, cicerum lupinorum, melle, quibus aqua ſubactis, vel cum ſapone molli & melle mixtis manus abluunt.

Vel ℞. *farinæ cicerum, fabar. amygd. dulc.* an. ℥. ii. *rad. iridis Fl.* ℈. ii *mellis aq. roſ.* an. q. ſ. Miſc.

Vtile eſt & hîc *vnguentum pomaceum.* Vel fiat talis ſapo.

℞. *ſaponis Veneti* ℔. i. Diſſoluatur *in aq. roſ.* Adde *pulu. rad. ireos Fl.* ℥. i. *farinæ cicerum* ℥. i. ß. Miſc.

Pleráque etiam alia medicamenta, quæ ad faciem nitidam reddendam modò propoſuimus, & hîc vtilia ſunt.

Plura talia videantur apud Rondeletium, *in tractatu de Fucis.*

De cicatricibus turpibus emendandis.

Cicatrices turpes emendantia.

Ad Coſmeticam non immeritò refertur cicatricum turpium emendatio. Cùm enim ex ſolutione continui vel vulnere vel vlcere facta, ex ſucco cutem nutriente ad partem vniendam ſimile quid cuti generetur, quod cicatricis nomine venit, ea toti quidem cuti ſimilis eſt, ab ea tamen colore, ſæpe etiam figu-

A ra, diſcernitur, quod nunc altior euadit & eminet nunc depreſſa eſt, & foueam quaſi atque ita æqualitatem quandam relinquit, ac deformitatem parit, quæ progreſſu temporis nonnihil immutari ſolet, dum cicatrix cuti ſimilior indies redditur. Quod tamen ſi citius expetatur, medicamentis quibuſdam id præſtari poteſt, qualia ſunt *oleum myrrhæ*, quod fit ſi ex ouo duro vitellus eximatur, & myrrha impleatur, atque in locum humidum ponatur, donec in liquorem abeat; quod & oleum myrrhæ deſtillatum præſtare poteſt. Vtilis eſt & humor, qui ex ouis, dum aſſantur, exſudat, *oleum* item *è vitellis ouorum, pinguedo thymali piſcis*, quem vulgò aſciam vocant, *oleum* expreſſum *è nucleis perſicorum, amygd. amar.* B *ol. de been.* Vel fiat vnguentum ex *borace, camphora, & pingued. humana*; aut ex *lithargyro & oleo roſaceo, ol. amygdal. amar.* cum *melle* mixto; vel fiat vnguentum ex ſucco vel radice cucum. aſinini, & melle, eóque per diem cicatrix inungatur, ſequenti verò die lacte, idque ita per vices fiat.

Vel ℞. *mucilag. ſem. fœnigr. pſyllij* an. ℈. ii. *ol. tartari per deliq.* ℥. ß. *roſac.* ℥. i. *ceruſſæ, boracis,* an ℈. i. M. ſc.

℞. *rad. ſerpentariæ, ſigill. Salomon.* an. ℈. ii. *amygd. amar. nucl. perſicor.* an. ℈. i. *teſtar. ouor. combuſtar.* ℈. ß. *thuris, myrrhæ el.* an. ℈. i. *ſacch. cardi* Drach iii. *mucilag. ſem. fœnigraci* ℥. i. *ol. è vitell. ouor. pingued. hum.* an. q. ſ. miſc. F. Linimentum.

Quod ſi cicatrix nimis profunda ſi medicamentis C emendari non poteſt, vt cuti reliquæ æquetur, ſed ſectione vel medicamento aliquo corrodente cicatrix tollenda, & cauitas, quantum opus, carne replenda, & poſtea noua cicatrix inducenda eſt.

Cicatrices poſt variolas.

Inprimis verò poſt variolas ſæpiſſimè turpes cicatrices in facie relinquuntur, quæ inſignem turpitudinem pariunt, & propterea, vt emendentur, ſæpe Medicorum opera imploratur.

Vtilia verò ſunt ad eas tollendas, medicamenta modò propoſita, vt & illa, quæ hoc ipſo capite antea, ad faciem nitidiorem reddendam, ſunt tradita. Inprimis commendatur ex iis pinguedo thymali ſeu aſciæ piſcis.

A Foreſto feliciter vſurpatum fuit hoc: ℞. *Ol. amygd. dulc.* ℥. i. ß. *lil. alb.* ℥. i. *axungiæ capi, ping. hirci* an. ℥. Sem. *ſarcocollæ* ℈. Sem. *farinæ oryzæ,* D *lupinor.* an. ℈. i. *litbargyri auri* ℈. Sem. *pulu. rad. bryoniæ, ireos* an. ʒ. i. *ſacchari thaberzet.* ℈. i.

Conterenda conterantur in pollinem, & cribro tenuiſſimo excipiantur, & gummi diſſoluta addantur ſi libet, tandem commiſceantur in mortario ſuperinfundendo *aq. roſ. lil. alb. fabar.* an. q. ſ.

Continuò agitando & incorporando, per pannum laneum manibus emulcendo, traiiciantur, & exibit vnguentum molle.

CAPVT V.

De Næuis maternis.

Næui materni.

E ESt & aliud macularum genus, quod cutem defœdare ſolet, idque à prima origine contractum, quódque infans in vtero contraxit, vnde Næui, Maculæ, & Notæ maternæ atque originales nominantur, Germanis *Muttermahl oder Anmahl.* Sunt autem maculæ hæ variæ, coloris nunc rubri, nunc fuci, nunc alterius; huius vel illius figuræ, nunc in hac nunc in illa corporis parte.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Equidem reperiuntur, qui à fortuito humorum concurſu tales maculas in corpore excitari credunt. Verùm talia fortuitè non fiunt, ſed ab imaginatio-

ne matris maculas iſtas pendere, & ab ea fœtum ſignari, vt loquuntur, ipſa experientia docet. Autoritates Philoſophorum & Medicorum varias congerere non eſt neceſſe, neque etiam omnia conformationis vitia, quæ occaſione imaginationis fiunt, hîc recenſere opus eſt. Mulierculis enim notum, infantes nonnullas maculas fragorum vel ceraſorum inſtar, vel rubras inſtar vini rubri vel ignis habere, quod talibus rebus matri oblatis imaginatio tales colores fœtui impreſſerit. Et ipſe noui fœminam, cui grauidæ ſub moro ſtanti, mora aliquot in dorſum inciderunt, vnde infans ex ea natus totidem excreſcentias mororum figuræ ſimiles in dorſo habuit. Qua ratione autem imaginatio id præſtet, pluribus *in tractat. de conſenſu & diſſenſu* B *Chymic. cum Ariſtotel. & Galenic. cap.* 14. & *lib.* 4. *Pract. part.* 2. *ſect.* 4. *cap.* 7. hac de re actum eſt, quæ hic repetere opus eſſe non puto.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Difficulter hoc macularum genus curatur; & quamuis interdum nonnihil obſcurari videatur: tamen ſolet recrudeſcere. Et referunt nonnulli, eas, quæ occaſione ceraſorum, fragorum, vuarum contractæ ſunt, eo tempore, quo fructus iſti matureſcere ſolent, quaſi efflorescere rurſum.

2. Si tamen mox fœtu edito medicamenta adhibeantur, interdum tolluntur.

Curatio.

Curatio.

Vulgò fœminæ ad maculas tollendas vtuntur ſanguine ſecundinæ, & ea adhuc calente maculas C has abſtergunt. Alij etiam poſtea ſanguine menſtruo vtuntur.

Poſſunt tamen & alia medicamenta detergentia, hactenus ad alias faciei maculas tollendas propoſita, hic vſurpari. Alij ſaliuam matris ieiunam adhibent; alij ſæpius ex matris vbere lac inſtillari præcipiunt. Quæ ſi non ſufficiant, ad erodentia & cauſtica quoque medicamenta, vel etiam manualem operationem & abraſionem cuticulæ accedendum. Vtile etiam eſt, ſi mater ſem. ſinapi ſingulis diebus manè maſticet, & eo maculam fricet. Quidam eam partem vmbilici, quæ infantulo poſt vmbilici debitum nexum decidit, adſeruant, hancque D exſiccatam, ac deinde ex aq. herbæ Chriſtophori in e madentem maculæ imponunt, ter in die, tamdiu, donec ea penitus euaneſcat. Commendatur etiam aqua deſtillata è garyophyllata montana, ſi ea infans ex vtero egreſſus lauetur, & maculæ deinceps eadem aqua abluantur.

CAPVT VI.

De Maculis volaticis infantium.

LIbelli Practici Germanici, vt in Gabelchoueri *Practica*, & *Promptuario Medico* Vvitticnij, & aliis videre eſt, faciunt inter morbos pue- E rorum mentionem affectus, quem *den Flug* appellant; quem, quia nunquam vidi, in *tractatu de morbis infantium* præterii. Quia autem nonnulli ſunt, qui eum ſe vidiſſe ſcribunt, eius hoc loco mentionem faciam. Deſcribunt autem, quod ſint maculæ quædam volaticæ, rubræ, vel purpureæ in cute hinc inde ſerpentes, quæ ſi orificium aliquod, os puta, nares, oculos, aures, nates attingant, & eouſque penetrent, malum lethale fieri. Ideóque vt id præcaueatur, recipiunt *aquam roſarum* & pauxillum *croci* admiſcent, atque ea omnia orificia illinunt, & maculas etiam ipſas circumcirca. Saltem verſus pedes corpus non illinunt, vt per pedes maculæ iſtæ euaneſcant. Quæ maculæ, ſi dantur, proculdubio

Der Fluginnger Kinder.

A Eryſipelatis ſpecies ſunt, & propterea non ſolùm iſtud linimentum ad orificia corporis adhibendum, ſed & expulſiua medicamenta, quæ aliàs in Eryſipelate vſurpari ſolent, vſurpanda eſſent.

CAPVT VII.

De Maculis à Germanis Epaticis dictis.

QVod ſæpe monui, nec hic præterire poſſum, multa tuberculorum & macularum genera vulgo etiam paſſim apud omnes Nationes hodie nota eſſe, quæ quibus nominibus à Græcis vel La- B tinis appellata ſint, ignoratur: cum tamen credibile non ſit, apud Antiquos ea non exſtitiſſe. Siquidem cauſſæ iiſdem ſeculis viguerunt.

Vulgo notus eſt affectus, quem Germani *Zeberflecte* nominant, proculdubio, quod ex epate ortum habere credant, maculæ ſcilicet fuſcæ, vel ex flauo nigricantes, latæ, palmi magnitudine, inguina inprimis, & pectus ac dorſum occupantes, imò totum pectus interdum obtegentes, cum cutis quadam leui aſperitate, quæ ſquammas aut furfures quaſi emittit, quæ tamen non vno loco hærent, ſed hinc inde diſſeminantur, & modò euaneſcunt, modò rurſum emergunt. Eas vnicus, quantum memini, clarè deſcribit, Reinerus Solenander, *ſect.* 5. *conſil.* 11. ſed ſine nomine. Platerus etiam earum C mentionem facere videtur, dum ſcribit, dari maculas fuſci coloris, palmæ amplitudine, interdum certis ſedibus corporis, & quidem certis temporibus obortas; certiſque deſinentes. Verùm rem obſcurat, dum cauſſam & curam in Lentigine quærere iubet. Sunt enim Lentigines & hæ maculæ diuerſi affectus, & diuerſas cauſſas habent, vt ex iis, quæ ſupra *cap.* 3. *de Lentiginibus*, dicta ſunt, & hoc capite dicentur, patebit. An ad Vitiliginem & Alphum nigrum, quod ſuſpicor, referri poſſint, penes Lectorem eſto iudicium. Nos rem iſtam hoc capite, ſine nomine Græco vel Latino (Germani- D cum enim, vt ipſæ iſtæ maculæ, vulgo notiſſimum eſt) explicabimus.

Zeberflecte.

Cauſſa.

Cauſſæ.

Cauſſa harum macularum eſt humor ſiccior & melancholicus, cum alimento partium ad cutem delatus, ſeu ſanguis feculentior & craſſior, qui cùm totus aſſimilari non poſſit, id, quod excrementitium eſt, ad cutem detruditur. Etſi verò ab epate ſicciore ſanguis ille feculentior generetur, vnde etiam à Germanis *Zeberflecte*, Epaticæ maculæ, dicuntur: tamen lien proculdubio, cùm & ipſe ſuo modo ſanguificet, non extra culpam eſt. Vnde obſeruaui, poſt maculas iſtas, ſi diu durent, quartanas obortas fuiſſe. Facit etiam ad macularum harum generationem victus ratio & vitæ genus ad ſanguinem ſiccum & feculentum, & humorem melancholicum generandum apta, de qua alibi diximus.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Ipſæ quidem maculæ per ſe nihil periculi coniunctum habent, neque aliquam moleſtiam, aut viſui obuiam deformitatem pariunt, cùm non in facie & manibus, vt lentigines, ſed in locis veſtibus tectis oboriantur.

2. Ratione tamen cauſſæ, à qua pendent, & vitioſæ epatis ac lienis conſtitutionis, alios morbos præſagiunt, & non raro tertianæ & quartanæ febres maculas has ſequuntur.

3. Etſi quoque iſtæ maculæ facilè, vt dicetur, tolli poſſint: tamen niſi vitium ſanguinis & viſcerum, à quibus vitioſus ſanguis generatur, tollatur paulò poſt iterum efflore ſcunt & redeunt.

Curatio.

Curatio. Cùm ergo maculæ iſtæ ſemel ſublatæ, niſi cauſſa, à qua pendent, tollatur, redeant, humor vitioſus ille euacuandus, medicamentis paratis ex *radic. polypodij, cichorii, borrag. ceterach, cuſcuta, capillo ♀, agrimonia, foliis ſena, rhabarbaro, rad. gialapa*: idque aliquoties repetendum. Si opus ſit, etiam vena aperiri poteſt.

Verùm cùm purgantia ſaltem humores, qui in venis collecti ſunt, tollant, eorum verò generationem non præcaueant: inprimis danda opera, vt illa vitioſa epatis & lienis conſtitutio, à qua generatio iſtorum humorum pendet, emendetur: id quod optima victus ratione perficitur, qua ſenſim illa ſicca epatis & lienis conſtitutio in meliorem reſtituitur. Itaque vtendum cibis boni ſucci, carne hœdina, agnina, vitulina, gallinacea, ouis, & ſimilibus, hordeo, tritico, pomis bene maturis, prunis, paſſulis, amygdalis. Vitandi verò craſſi, ſalſi, acres, & mali ſucci cibi, vt carnes fumo induratæ, & ſimiles. Bonorum enim ciborum vſu viſcerum conſtitutione in meliorem ſtatum redacta vitioſi humores amplius non generabuntur, ſed ſanguis bonus & temperatus.

Topica verò quod attinet, manè partes maculis iſtis fœdatas fricare vtile eſt. Inprimis verò ante balnei ingreſſum, *aquam* vel *ſirupum fumariæ* cum pauxillo *theriacæ* ſumere commodum eſt. Poſt ſudorem locus illinatur ſem. ſinapi cum aqua calida in formam pultis redacto, quod tam diu ibi relinquatur, donec in parte feruor & punctio quædam percipiatur, poſtea aqua calida abluatur.

Vel hac maſſa illinatur:

℞. *ſaponis albi* ℔. ß. radatur & ſiccetur. Poſtea adde *ſem. ſinapi* ℥. j. ß. *farinæ fabar. lupinor.* an. ℥. ij. *medullæ panis albi* ℥. j. Cum *ſucco fumariæ* vel *lapathi acutæ* Miſce, & vtere.

CAPVT VIII.

De Pruritu.

ETſi Pruritus cum aliis affectibus pluribus coniungantur, vt ſcabie, impetigine, lepra, & ſimilibus, eorumque ablatione & ipſe tollatur: aliquando tamen ſolus homines vexat, & adeo moleſtus eſt, vt etiam Medici auxilium implorare cogat, de quo hoc capite agemus.

Pruritus. Eſt autem Pruritus dolor, ab excremento tenui & acri inter cuticulam & cutem hærente excitatus. Etſi enim dum pars pruriens ſcalpitur, voluptas quædam percipitur: tamen illa voluptas non ad pruritus naturam pertinet, ſed ſcalpturam ſequitur, dum partes, quæ à materia acri mordebantur, ad ſtatum naturalem & priſtinam æquabilitatem confertim redeunt. Vt enim dolor excitatur à ſubito motu ad ſtatum præternaturalem: ita voluptas percipitur à ſubito motu ad ſtatum naturalem. Ipſe verò pruritus poſt ſcalpturam ceſſat, quod materia, quæ cauſſa doloris erat, euacuatur, & quia ſolutio continui, quæ dolorem excitat, ad ſolutum eſſe & quietem, ſi fortior fiat ſcalptura, deducatur.

Cauſſa.

Cauſſa. Cauſſa nimirum proxima pruritus eſt excrementum ſalſum, mordax, & acre, ſincera ſcilicet aut atra bilis, vel pituita ſalſa. Quod excrementum etſi in ſcabie quoque adſit: in pruritu tamen eſt tenuius, & per minimas particulas ſeſe inſinuat. Hæret autem inter cutem & cuticulam, & propterea acrimonia ſua ſentientes in cute particulas ſtimulat, & ad ſcalpendum irritat. Et quidem vt excrementum iſtud in cute hæreat, facit cùm excrementi natura, quod etſi ſit tenue, tamen lentorem quendam & viſciditatem habet, qua partibus pertinaciùs adhæret; tùm ipſius cutis denſitas, ob quam exhalare non poteſt.

Colligitur autem iſtud excrementum ob epatis caliditatem & ſiccitatem, ciborumque acrium & multorum aromatum vſum. Hinc ſenes, qui præcipuè in iuuentute epar calidius habuerunt, & cibo ac potu calidiore vſi ſunt, in ſenectute pruritum, & tandem ſcabiem ſentiunt. Vide Galenum, 2. *de ſympt. cauſſ. cap. 6.*

Differentiæ.

Differentiæ. Pro humoris autem varietate, & locorum affectorum ratione, quædam pruritus eſt differentia. Prout enim materia magis vel minùs acris eſt, eo maior vel minor ac contumacior pruritus excitatur. Interdum pruritus in cute totius corporis percipitur, interdum in partibus quibuſdam.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Pruritus plerumque ſcabiei futuræ prodromus eſt. Nam ſi pruritus diu duret, materia tandem copioſior colligitur, & putredinem concipiens acrior redditur, cutiſámque erodit, & puſtulas excitat.

2. Quò humor, qui pruritum excitat peior, eò deterius eſt malum. Nimirum qui ex ſanguine aduſto aut bile excitatur pruritus, citius finitur: qui ex ſalſa pituita prouenit, durat diutius: diutiſſimè verò qui à melancholia aduſta ortum habet.

3. Pruritus, in quo magna in ſcalpendo eſt voluptas, malus eſt; quia à bile acri oritur.

4. Pruritus in ſenibus rarò curatur; præſertim decrepitis. Nam cùm ea ætas talibus humoribus ſalſis cumulandis apta ſit, corporis illa diſpoſitio vix mutari & in meliorem ſtatum traduci poteſt. Si tamen diligens cura adhibeatur, quandoque ſanatur; refértque Mercurialis, *de morb. cutan. cap. 3.* Leonellum Pium, octuagenarium, à maximo pruritu beneficio medicamentorum fuiſſe liberatum.

5. Hippocrates, *in Coacis*, pruritum in tabeſcentibus, ſi alui ſuppreſſioni ſuccedat, eſſe lethalem ſcribit. Etenim ob pruritus moleſtiam tabidi neque dormire neque quieſcere poſſunt; vnde coctio nulla fit, mórſque ipſis acceleratur.

Curatio.

Curatio. Pruritus cùm dolor ſit, ipſe, ſi vehementior ſit, & vigilias excitet, viréſque proſternat, mitigationem & anodynum: cauſſa verò, à qua pendet, ſui euacuationem indicat. Et quidem cauſſa proxima, cùm ſit humor ſalſus in cute hærens, is è cute euacuandus. Quia verò cauſſa iſta proxima fouetur ab humore ſimili in venis contento, & is euacuandus. Et cùm is generetur ob prauam & vitioſam viſcerum diſpoſitionem, ea emendanda, atque ita generatio talium humorum præcauenda.

Pruritum tollunt humectantia, quæ materiam illam acrem pruritus cauſſam mitigant. Humores verò excrementitios è cute euacuant detergentia, diſcutientia, emollientia, & rarefacientia. Antecedentem cauſſam tollunt purgantia. Vitioſam viſcerum diſpoſitionem emendant alterantia, & inprimis bona victus ratio.

Itaque primò humor ſalſus, nitroſus, & acris præparandus & euacuandus. Præparant eum medicamenta refrigerandi & humectandi vi prædita, quæque ſimul humorem attenuant: qualia ſunt, cichorium, endiuia, borrago, bugloſſa, fumaria, lupulus, capillus Veneris, rad. aſparagi, polypodij, epithymum, & ex his parati Sirupi, inprimis de lupulo, fumaria, cichorio, byzantinus ſ. capillor. Veneris.

Euacuantur verò humores foliis ſenæ, polypodio, elleboro nigro, rad. gialapa, ſir. de polypodio compoſito, el. diacatholico, confectione Hamech,

extr. ellebori nigri, melanogogo. Formulæ alibi, vt *capite de ſcabie*, ſunt propoſitæ.

Nonnunquam & venæ ſectio, ſi ætas & vires ferunt, inſtituenda. Et quia non rarò accidit, vt vel hæmorrhoides vel menſes detenti malo huic occaſionem præbeant, hæmorrhoides vel menſes prouocare tum vtile eſt.

Ad humorum verò aduſtorum, vt & ipſorum viſcerum feruorem temperandum, nihil vtilius eſt ſero lactis caprini, quod ad libram j. vel etiam ij. aut iij. exhiberi poteſt. Efficacius erit, ſi aliquid ſucci vel ſirupi fumariæ addatur. Inprimis verò ad viſcerum intemperiem corrigendam, & ſanguinis boni generationem facit bona diæta ratio. Aër ſit temperatus, ad frigidum & humidum declinans. Cibus boni ſucci, facilis concoctionis, & qui non facilè corrumpatur, poteſtque alterari borragine, endiuia, inprimis lactuca, quæ præterea & ſomnum conciliat, qui in hoc affectu maximè vtilis eſt. Vitentur verò acria, ſalſa, amara, acida, dulcia, pinguia, præſertim frixa.

Topica, quod attinet, ad ipſum pruritum leniendum ac mitigandum, & humoris acrimoniam temperandam, ac humores etiam nonnihil diſcutiendos, eſt vtiliſſimum aquæ dulcis tepidæ balneum, in quo æger manè ante cibum per dimidiæ vel integræ horæ ſpacium ſedeat: quia ſimul viſcerum calorem & ſiccitatem temperat, poróſque rarefacit. Ad materiam verò potentiùs diſcutiendam vtilia ſunt balnea medicata, ſcilicet ſulphurea; atque vtile fuerit, alternis vicibus vti balneo modò aquæ tepidæ dulcis, modò ſalſæ & ſulphureæ. Ita enim & pruritus mitigabitur, & pori laxabuntur, atque excrementa in cute abſtergentur & euacuabuntur. Ad diſcutiendum verò vſurpari poteſt oleum commune vel amygdal. dulc. cum ſulph. & ſale; item oleum coſtinum. Vel abluatur corpus decocto apij, parietariæ, rad. oxylapathi, ſem. orobi, lupinor. cicerum alborum, furfurum.

Vel ℞. *farinæ lupinor.* ℥. iiij. *ſulphuris* Vnc. ij. Miſce cum *aceto* & corpori illine.

Vel ℞. *lithargyri, ſulphur. terebinth.* an. ℥. j. ß. *ſucci maluæ, parietariæ* an. ℥. j. *ſalis* ℈. i. *ol. communis* q. ſ. Miſc.

Poſt vſum verò talium balneo tepido aquæ dulcis vtendum.

Plura petantur è *part.* 1. *cap.* 27. *de ſcabie*, cùm pleraque medicamenta, quæ ſcabiem, præcipuè ſiccam, curant, etiam in pruritu vtilia ſint.

CAPVT IX

De Malo odore.

Malus odor. TAndem inter affectus cutis non prætereundus videtur malus odor, qui interdum è partibus externis corporis per cutem exſpirare, & cùm adſtantibus, & tùm ipſi homini, cui id accidit, moleſtus eſſe ſolet. Corpus enim humanum, dum ſecundum naturam ſe habet, non olet, neque vllum odorem exſpirat, qui quidem ab homine percipiatur. Nam animal quodcunque odorem aliquem ſui generis exſpirare, docet Theophraſtus, *lib. de odoribus*, & probat id experientia, dum videmus canes heri veſtigia odoris beneficio legere, & feras inueſtigare. Si verò odorem ab aliquo exſpirare percipiatur, id præter naturam eſt. Et quod de Alexandro Magno, *in vita eius*, refert Plutarchus, eum bonum odorem emiſiſſe, id rarum eſt; niſi veſtibus potius id fuerit tribuendum.

Prauos verò & fœtidos odores ſæpe è corpore humano exſpirare non rarò obſeruatur. Loca autem, è quibus fœtor ille exſpirat, ſunt os, alæ, pudenda, & pedes præcipuè. Quod verò aures & nares etiam fœtent interdum, id fit ex eorum vlceribus. Nonnunquam tamen & ex toto corpore eiuſmodi fœtor exhalat. De oris fœtore, *libr. 2. part. 1. cap.* 19. dictum.

Non autem hic in genere, quæ odoris ſit natura, tum etiam qua ratione ſuauis vel ingratus odor generetur, diſputare libet, cùm id ex Phyſicis peti poſſit. Hoc loco ſcire ſufficit, odorem inſuauem & fœtorem ex ſuperflua humiditate putreſcente, vaporémque talem exhalante prouenire.

Alarum fœtor *Hircus* appellatur. Auicennas *ſeptima quinti, tract.* 3. *cap.* 23. ſcribit, quod cauſſam huius fœtoris nonnulli ſtatuerint eſſe reliquias ſeminis, quæ in generatione ſuperfluæ fuerint, & in hunc locum delatæ ſint. Quam ſententiam etſi Auicennas rejicit, & ab aliis huius odoris cauſſa ponitur pororum cutis eo loci adſtrictio, ob quam vapores liberè nequeant tranſpirare & exhalare: tamen conſtrictio pororum non ſufficit; aliàs enim ſenibus eſſet hic affectus magis familiaris. Et non videtur eſſe abſurda iſta ab Auicenna reiecta opinio. Animaduertimus enim hunc affectum virginibus nubilibus, ſi motu incaleſcant, eſſe maximè familiarem. Et omnino teſtes & ſemen talem odorem ſanguini imprimendi vim habere, cognoſci poteſt ex hircis, & caſtratis animalibus. Inprimis tamen hic fœtor iis familiaris eſt, qui corpus habent humidius, quod putredini maximè eſt obnoxium. Licet enim totus ſanguis non putreſcat, circa emunctoria tamen excrementitij vapores facilè putredinem concipere poſſunt. *Hircus.*

Eadem de cauſſa & pudenda nonnullis olent, ob humores excrementitios, qui ab epate venisque ad emunctoria in inguinibus ſita deponuntur, è quibus vapores fœtidi exhalant. *Pudendorum fœtor.*

Fœtent & pedes nonnullis. Cùm enim natura ad extremas haſce partes humores excrementitios detrudere ſoleat, pedes verò veſtibus & calceis tegantur, vt vapores inde exhalantes liberè exſpirare non poſſint, putredinem concipiunt, atque inde iſte fœtor contrahitur. *Pedum fœtor.*

Tandem, ſed rarius, totum corpus (niſi id fiat à ſudore, quod frequentiſſimum eſt) fœtet, & qui toti corpori interdum adſcribitur, potius alarum eſt. De Thaide tamen exſtat epigramma Martialis, *lib.* 6.

Tam malè Thais olet, quàm non Fullonis auari
Teſta vetus, media ſed modò fracta via.
Non ab amore recens hircus, non ora Leonis,
Non detracta cani tranſtyberina cutis,
Pullus abortiuo nec cùm putreſcit in ouo,
Amphora corrupto nec vitiata garo.
Virus vt hoc alio fallax permutet odore,
Depoſita quoties balnea veſte petit:
Pſilothro nitet, aut acida latet oblita creta,
Aut tegitur pingui térque quatérque faba.
Cùm bene ſe tutam per fraudes mille putauit,
Omnia cùm fecit, Thaida Thais olet.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Turpe hoc vitium eſt, & adſtantibus moleſtum, & quod conuerſationi incommodum eſt, ac vxores maritis ſæpe ingratas reddit.

2. Idem tamen etiam corporis nimium humidi, & multa humida excrementa cumulantis indicium eſt; quale in febribus & aliis putredine ortis morbis facilè eſt obnoxium.

Curatio.

Curatio. Curatio vel ipſum fœtorem reſpicit, qui ſuaui odore tegi & palliari poteſt, vel ipſam cauſſam, quæ

vera

vera curatio eſt. Itaque eorum, qui hoc vitium patiuntur, corpus, conueniente modo, venæſectione, ſi opus, & purgatione euacuandum, & nimia eius humiditas exſiccanda. Vtilis inprimis hic eſt *aloë roſata*, quæ corpus ſiccat, & potenter à putredine præſeruat.

Diæta etiam ita comparata ſit, vt ad ſiccum vergat, & putredini reſiſtat. Cibi propterea condiantur *aceto, ſucco citri, aurantiorum, aq. roſar. aceto roſaceo.* Abſtinendum verò à cibis, qui facilè corrumpuntur, quales ſunt *cucumeres, melones, melopepones, ficus*, & ſimiles. Piſcium quoque præſertim mollium, vſus nimius vitandus. Exercitationes corporis etiam non negligantur. Somnus non ſit nimius.

Poſtea animaduertendum, è qua parte fœtor exhalet, & propterea pars ea ſæpius mundanda & abluenda, *decocto hordei, ſcabioſæ, rad. ireos, aloës, myrrhæ, ligni guaiaci, cortic. citri, ſantali, ligni aſpalathi*; & poſtea imponendum ceratum ex *ſtyrace calamita, benzoë, cinamomo, garyophyllis, myrrha, aloë*, cum *reſina* & *ol. lauendulæ* ſubactis.

Cùm verò etiam antequam cauſſa planè tollatur, fœtor ille omnibus moleſtus ſit, ſuaueolentibus obſcurari, deprimi, & quaſi palliari poteſt. Alæ ergo & inguina, prout opus, linimento vel vnguento aliquo ſuaueolente inungi poſſunt, parato ex *rad. irid. Fl. cinamom. ligno aloës, garyophyllis, gallia moſch. ſtyrace calamita, ol. lauendulæ*, vel *balſamo citri, garyophyllorum, cinamomi*, vel pluribus miſtis, addito *moſcho* & *ambra*, ſi libet. Sub alis etiam pila odorata ſeu pomum ambræ geſtari poteſt. Si pedes ſingulis diebus lauentur aqua vel lixiuio, in quo *folia lauri, origani, ſaluiæ, fl. roſar. chamameli, rad. iridis*, cocta ſint, fœtor ille facilè tollitur. Vel abluantur pedes *vino*, in quo *alumen* diſſolutum ſit.

Poſt lotionem etiam διαπάσματα Græcis dicta adhibere licet, quæ vt Plinius, *lib. 13. cap. 2.* ſcribit, ſiccis odoratis conſtant, ſuntque aſpergines medicamenti alicuius ſicci & in puluerem triti, quibus & pedes fricare, & aliquid de iis inter digitos pedum inſpergere licet.

Vt *fol. lauri, origani* an. ℥. j. *fl. roſ. rubr. rad. iridis Fl. cyperi* an. ℥. ß. *farinæ fabar. lupinor.* an. ℥. ij. *ſalis ſiccati* ℥. j. F. puluis.

Eadem ratio eſt, ſi totum corpus fœtidum odorem exſpiret. Tunc enim frequenter balneis ex herbis odoratis modò dictis vtendum Et niſi hic fœtor ſuperari poſſit, veſtimentis odoratis, pilis odoratis, balſamis, & ſimilibus vtendum. Verùm præſtat cauſſam fœtoris tollere, quàm odoribus fœtorem obfuſcare velle; cùm odoramenta, niſi planè fortia, ſeſe fœtori miſceant, eiúſque vehiculum fiant, & ingratum odorem efficiant. Et omnino ille optimè olet, qui nihil olet.

Memorabilis verò hiſtoria fœtoris totius corporis exſtat *in epiſt. Med.* Clariſſimo Dn. D. Gregorij Horſtij, *lib. 2. ſect.* 10. vbi D. Sigiſmundus Snitzerus ad D. Andream Libauium ſcribit, quod virgo quædam Auguſtana, annorum 17. Bambergam in monaſterium S. Sepulchri miſſa fuerit, vt ordini iſti manciparetur. Hanc v. monaſterium vix ingreſſam, fœtorem cæteris monialibus ſummè aduerſum inſtar putreſcentis cadaueris emiſiſſe, ſiue in eodem cum cæteris verſata fuerit contubernio, ſiue in ſua crypta (cellam vulgò vocant) latuerit: hanc enim prætereuntes odoraſſe. Diligenti verò habita inquiſitione, ſe intellexiſſe ſcribit, fœtorem illum non ab oris, ventriculi, vteri, aut alterius corporis partis vitio, manare, ſed eam eſſe vniuerſi corporis ἰδιοσυγκρασίαν Libauius tamen in epiſtola reſponſoria ἰδιοσυγκρασίαν illam non admittit, cùm eius cauſſam reddere ſit ſupra humanum captum; ſed acceſſorium quiddam forinſecus iſtam ſubſtantiæ alterationem induxiſſe, vel talem adſperſiſſe labem putat. Et quidem eam labem in vtero contractam eſſe, ex contaminato ſanguine ſeminéque, & conſtitiſſe & nutritum eſſe intra parentem: vel aliquid paſſum eſſe matris nauſea, & conſternatione affectúque graui, in vtero latitantem embryonem. Præterea putat, conſternatam forſan fuiſſe matrem ſepulchro, ſuperueniſſe vnctioni cadaueris, ſordibus putridis ex aluo decumbentium redditis nauſeam concepiſſe, aut ſimilibus fuiſſe grauiter affectam. Plura videantur in allegata Libauij epiſtola.

Aliud exemplum fœtoris totius corporis habet Libauius, *in ſeq. epiſt.* vbi ſcribit compertum ſibi eſſe, quandam iuuenculam in matrimonio viuentem tempore fluentium menſium ferè peius cloacis olere, maritúmque tunc afflictim degere.

LIBER QVINTVS.

PARS III.

SECTIO II.

DE CAPILLORVM, ET VNGVIVM VITIIS.

CAPVT I.

De Pilorum natura.

POſt cutis vitia meritò capillorum vitia ſubiungimus. Sunt enim pili cuti infixi, nec vllibi extra cutem reperiuntur. Neque pilorum vitia prætereunda ſunt, cùm & ipſi corporis partes ſint, etſi ignobiliores. Cùm enim vngues, vngulas, & cornua in animalibus, & pennas in auibus, partes corporis eſſe nemo facilè negauerit, neque facilè quis dixerit, pauonis caudam & varias auium variè coloratas & figuratas pennas quid excrementitium eſſe: pilos etiam corporis partes eſſe, negandum non eſt. Id quod eorum conformatio, figura varia, coloréſque varij ſatis docent. Probat idem & eorum vſus: vt & morbi, de quibus poſtea dicetur, ac inprimis Plica illa Polonica: & tandem ipſa vis effectrix & conformatrix, quam pili, vt aliæ partes, habent, vt mox dicetur; euidenter id oſtendit. Et licet pili abſciſſi regenerantur, ideo tamen partes non eſſe, negandum non eſt. Nam & vngues, & vngulæ in cancris chelæ, in brutis quibuſdam cornua amittuntur, ac renaſcuntur: imò in homine etiam dentes.

Equidem vulgò docetur, pilos generari, dum à calore corporis noſtri fuliginoſi craſſique vapores è tertia coctione in corporis noſtri partibus eleuantur, & ad poros cutis pelluntur, in quorum anguſtiis dum hæreant, conglutinentur, donec tandem poro repleto alius atque alius vapor ſubiens hunc impellat, quem viciſſim alius atque alius, atque ita è poro extrudatur & pilus formetur, qui poſtea, ſimilibus vaporibus ſuccedentibus, pilum protrudentibus, eiúſque radici ſeſe agglutinantibus, prolongetur.

Pilorum generatio.

Verùm ſi hoc modo pili generarentur, cauſſa reddi non poſſet, cur non in omnibus corporis partibus pili naſcerentur, & in quibus naſcuntur, in aliis copioſiores, in aliis pauciores, & cur alij ſemper augeantur, alij nihil augeantur. In collo & facie nulli pili naturaliter naſcuntur; in capite & genis copioſi, vt & in pudendis, ſub alis in palpebris, & ſupra palpebras. Pili in capite & barba ſemper creſcunt, & prolongatur: qui verò in palpebris ſunt, eandem longitudinem ſeruant, & præterea ſemper recti manent. Deinde cauſſa dari non poſſet, cur viri ſaltem barbam, non verò fœminæ etiam habeant; cùm tamen fœminæ in capite prolixiſſimos ſæpe capillos alant. Præterea pili ex Ariſtotele, 3. *de hiſtor. animal. cap.* 12. diſtinguuntur in congenitos, quales ſunt capitis, ciliorum & ſuperciliorum, & poſtgenitos, qui demum ætatis progreſſu proueniunt: cuius rei ratio dari nulla poſſet, ſi ex vulgata doctrina è vaporibus erumpentibus orirentur.

Alia ergo ortus pilorum cauſſa quærenda eſt, in qua inueſtiganda etiam Galenus curioſus fuit, ita vt hic Dei opt. maximi rerum omnium opificis, quod aliàs rariſſimè facere ſolet, mentionem fecerit, eiúſque hac in re omnipotentiam & ſapientiam examinare, Moiſémque refutare conatus ſit, *vt* 11. *de vſu part. cap.* 14. videre eſt.

Si rem verò diligenter penſitemus, nullo modo concedere poſſumus, quod pili ſaltem fiant ab excrementis vel vaporibus è corpore exhalantibus, & in certis locis hærentibus, ſed à facultate formatrice & pilifica pilos generari ſtatuendum eſt, ob cauſſas modò enumeratas. Et capillos non ſaltem ex fuliginibus quibuſdam, ſed ex materia longè ſolidiore, & vnguibus ac cornibus cognata generari, docet, vel B illud, quod pili non facilè corrumpuntur, ſed poſt mortem etiam diu integri conſeruantur. Cuius rei hiſtoriam refert Gabriel de Zerbis, *in libro anatomia corp. hum. titulo, anatom. capillor. fol.* 105. his verbis: *Nos vidimus & tetigimus Romæ cadauer mulieris in via Appia ex oppoſito viæ, vbi erat ſepultura Ciceronis: & ideo exiſtimatum fuit à pluribus illud eſſe cadauer Tulliolæ, Ciceronis filiæ dilectiſſimæ, ſicut per inſcriptionem potuit intelligi; quod cadauer de tumulo extractum, in quo maxima parte myrrha & demum mumia præſeruatum creditur à corruptione, à temporibus Ciceronis vſque ad Sixtum IV. Pontificem maximum, quod tempus ſubſequenter fuit vſque prope annum milleſimum quingenteſimum: cuius cadaueris inerant capilli conſer*C*uati & ornati in inſula aurea, vt moris erat eo tempore, in ea ætate. Quod quidem cadauer, quod etiam à tota communitate curialium viſum fuit, remotum à loco illo, & Romam delatum, in tribus diebus, remoto conſeruante, putruit, & ad demixtionem elementorum deuenit.* Et omnino ſicut vngues in hominibus, vngulæ & cornua in quadripedibus, pennæ variegatæ & coloratæ in auibus, à facultate formatrice formantur, & ſi decidunt, eodem modo regenerantur: ita & pili à facultate formatrice ſeu pilifica partibus certis à Creatore inſita generantur. Vnde etiam pilorum illa varietas prouenit. Pili enim, vt diximus, in capite & barba indies augentur & prolongantur: non verò ita, qui in palpebris & ſuperciliis ſunt, qui ferè ſemper eandem longitudinem ſeruant. Præterea pili in palpebris ſemper recti ſtant, eorúmque ſi vel longitu-

do augeatur, vel rectitudo incuruetur, viſui incommodum afferunt. Viri habent barbam; fœminæ non habent. Viui nimirum certo Creator eos omnino deſtinauit, itaque facultatem pilificam aliis partibus dedit, aliis non dedit, quæ pilos certa quantitate, figura, & colore format. In hominibus & aliis animantibus ſub pedibus pili nulli ſunt, vni verò lepori ſub pedibus pili ſunt, vt teſtatur Ariſtoteles, 3. *de hiſtor. anim. cap.* 12. Inſuper & iſtud pilos in animalibus à facultate formatrice prouenire arguit, quod vi imaginationis pilorum forma & coloratio mutari poteſt, vt ex hiſtoria Iacobi, *Geneſ.* 30. patet.

Materia pilorum.

Materia pilorum, vt omnium aliarum corporis partium, ſanguis eſt, vt etiam Adrianus Spigelius, *de hum. corp. fabrica, lib.* 5. *cap.* 10. ſtatuit; Id quod vel in plica Polonica apparet, in qua pili ſecti ſanguinem fundunt: ſed is ignobilior. Natura enim boni œconomi, ſuum cuique in familia diſtribuentis, officio fungitur, & nobiliore ſanguinis parte nobiliores corporis partes alit, reliquum in ignobiliores diſtribuit, in vngues ſcilicet & pilos in hominibus, in brutis, in pilos, vngulas, cornua, pennas. De quo etiam *in Inſtitut. lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 2. *c.* 3. dictum. Etſi verò ex ignobiliore ſanguinis parte pili proueniunt, vnctuoſa tamen ea eſt, & ſi cum Chymicis loqui libeat, oleaginoſa, & quaſi ſulphurea, vt ex eorum accenſione apparet, & neſcio quam cum ſemine cognationem habet: vnde ſalaces & laſciui piloſi ſunt; ad Venerem inepti glabri, eunuchi & effœminati barbam non producunt. Qui Venere frequenter vtuntur calui fiunt, contrà eunuchi non calueſcunt.

Pilorum vſus.

E quibus etiam facilè, quis pilorum vſus ſit, colligere licet. Equidem quoſdam ſuos habere vſus certum eſt; cùm pili in capite, eius quaſi naturale tegumentum ſint; pili in palpebris ſuo modo viſioni inſeruiant, atque euulſi vel excidentes viſioni incommodent, capilli capitis & barba, præcipuè in Viris, homini ornamentum præſtet, virumque venerandum quaſi reddat. Verùm cùm pili ſub alis, in pudendis, in cruribus, neque ad tegumentum neque ad ornamentum facta ſint, alium adhuc vſum in procreatione pilorum natura quæſiuit, vt ſcilicet quod eſt ignobilius in ſanguine, in iis generandis abſumeretur; vnde etiam in aliis pili copioſiùs, in aliis parciùs proueniunt, vt & infantes in plerisque partibus pilis nudi ſunt, qui ætatis progreſſu generantur, materia pilorum cumulata.

CAPVT II.

De Pilorum vitiis, & primò de Caluitie & Barbæ defectu.

CVm ergo pili à facultate formatrice ſeu pilifica generentur, habent ſuam naturalem conſtitutionem, quæ in naturali magnitudine & copia, figura, & colore conſiſtit: quam ſi amittant, variis vitiis laborant; quæ ſi morbos appellare libeat, non repugno. Et primum quidem vitium in defectu eſt, qui vel naturalis eſt, & ſecundum ætatem plerisque accidit, vel præter naturam. Prius appellatur *Caluities*; ſecundi generis ſunt *pilorum defluuium*, *Alopecia*, *Ophiaſis*. Equidem in his omnibus vitiis eſt pilorum, qui antea aderant, defluuium atque ita in genere omnia hæc vitia ſub nomine defluuii comprehendi poſſent: verùm vſus obtinuit, vt nomen defluuii pro quadam pilorum decidentiæ ſpecie accipiatur, vt poſtea dicetur.

Primò caluitium quod attinet, quale πάθος eſt in arboribus foliorum decidentia, tale in animalibus caluities, imò & ipſis arboribus: vnde Ariſtoteles, 5. *de gen. animal. c.* 3. ſcribit: *Calui omnium maximè animalium homines aperte efficiuntur. Quod genus affectionis generale quodammodo eſt. Nam & plantarum aliæ ſemper frondent, aliæ frondem amittunt. Et aues, quæ certo tempore ſe abdunt, & latent, pennas amittunt. Qualis affectus caluitium in hominibus eſt, quibus accidit, vt calueſcant. Cum enim paulatim & frondes, & pennæ, & pili defluant, vbi vniuerſim hic affectus euenerit, vocabula accipit hæc, calueſcere, defrondeſcere, depenneſcere.* Et Columella, *de re ruſtica, lib.* 4. *cap.* 33. nouellam caſtaneam muribus & talpis infeſtatam ſæpe calueſcere ait. Eſt autẽ Caluities in homine glabrities ſeu defectus pilorum in ſyncipite, ex defectu alimenti ortum habens. Atque is plerumque ætatis progreſſu naturaliter, nonnullis tamen præter naturam accidit, quod tum præternaturale & vitioſum habetur.

Caluities quid?

Cauſſæ

Cauſſæ.

De cauſſis caluitiei equidem Medici valde diſſentiunt; verùm ſi generationis pilorum in capite modum perpendamus, res non difficilis videtur. Cùm enim materia & alimentum pilis præcipuè à cerebro ſuppeditetur, pilorum equidem huius defluuij proxima cauſſa eſt, alimenti neceſſarij defectus; ille tamen à cerebri conſtitutione prouenit, ſi nimirum illud ſiccius euadat. Id quod Hippocrates docuit, 6. *epid. comm.* 3. *t.* 1. vbi ſcribit: *Cerebri conſumtio & propterea caluitium.* Vbi, vt Galenus, *in comm.* docet, per cerebri cõſumtionem, ea diminutio eius intelligenda, quæ ex ſiccitate in ſeneſcentibus accidit. Si enim cerebrum ſiccius euadat, nihil ſuperflui in eo relinquitur, quod pilis alendis ſufficiat: Idem docet Ariſtoteles, qui 5. *de gener. anim. c.* 3. ſcribit, caluitiem fieri ob inopiam humidi calidi pinguis, id eſt, humidi alimentalis. Excrementitia enim humiditas in ſenibus potius ſuperat, quàm deeſt. Et quidem vt dictũ caluitium naturale plerisque eſt, quia ætatis progreſſu in omnibus cerebrum ſiccius redditur: Nonnullis verò præmaturè caluitium accidit, quibus ex cauſſa aliqua præternaturali vel violenta cerebrum præmaturè exſiccatur; quæ cauſſæ plures eſſe poſſunt. Præcipua inter eas eſt nimius Veneris vſus, qui potenter cerebrum exſiccat. Vnde ante Veneris vſum nemo calueſcit, & Eunuchi caluitium non patiuntur, 6. *aph.* 28. quia ſemen non excernunt, vt & pueri. Fœminæ etiam nunquam aut rarò calueſcunt, (duas tamen mulieres caluas ſe vidiſſe teſtatur Albertus Magnus, *lib.* 19. *de animal. c.* 6.) quia humidiorem corporis cõſtitutionem habent, ideóque & cerebrum in iis tam facilè non exſiccatur, & fœminæ ſemen non ita copioſum, vt mares, emittunt. Exſiccant etiam cerebrum præmaturè vigiliæ nimiæ, ſtudia, curæ.

Quod verò Actuarij ſententiam attinet, qui *lib* 2. *met. cap.* 5. nimiam humiditatem caluitiei cauſſam ponit, eam ſi cum Hippocratis, Galeni, Ariſtotelis ſententia conciliare libeat, commodius explicari non poteſt, quàm ſi dicatur, humiditatis quidem alimentalis defectum caluitiei cauſſam eſſe; excrementitiam tamen humiditatem facere, vt facilius accidat: Eodem modo ſicut arborum folia quidem decidunt, ob alimenti neceſſarij defectum; faciliùs tamen & copioſius decidunt, ſi aduentitia humiditas accedat.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Caluitium equidem per ſe oculis patet. Qua ratione tamen ab aliis pilorum decidentiæ ſpeciebus differat, explicandum. Differt caluitium ab Alopecia & Ophiaſi ſeu Area, quod vitia hæc vaga ſint, neque in certis capitis partibus pili deci-

dunt; caluitium verò ſemper in ſyncipite accidit. A defluuio verò capillorum in ſpecie dicto differt caluitium, quod in defluuio capillorum pili omnes, vel maxima eorum pars, paſſim in vniuerſo capite decidat; in caluitie verò ſaltem in capitis parte anteriore.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Caluitium equidem per ſe nihil periculi adfert, niſi, quod facit, vt caput externis aëris iniuriis faciliùs lædatur, & naturæ noſtræ mortalis ad interitum properantis prodromus & indicium ſit: turpitudinem tamen, præſertim ſi maturiùs accidat, parit, pleriſque ingratam; fertúrque Cajum Iulium Cæſarem Imperatorem, literis & armis clarum, caluitium tam iniquo animo tuliſſe, vt poſt plurima fruſtra pertentata remedia, poſtremò à Senatu obtinuerit perpetuam Laureæ geſtationem: qui ſi hodie viueret, facilè capilitio tegumento ex alienis pilis confecto, quod hodie non paucis in vſu eſt, caluitium tegere poſſet.

2. Caluitium autem ſiue ſenectute ætatis progreſſu, ſiue præmaturè oriatur, curationem non admittit, ſicut nec dentium caſus in adultis, cùm alimentales illius humidi defectus reſtitui nullo modo poſſit.

3. Qui calui ſunt, iis varices magni non fiunt: quibus verò caluis exiſtentibus varices ſuperueniunt, ii rurſus capillati fiunt. 6. *aphor.* 34. Verùm aphoriſmus hîc vel falſus eſt, vt Galenus, *in comment.* docet: cùm nemo ignoret, caluitium eſſe affectionem inſanabilem, falſum etiam eſſe, magnos varices caluis nunquam ſuperuenire, ſicut & varicibus ortis caluitium ceſſare: niſi fortè, vt nonnulli ajunt, appellatam Medicis madaroſin, id eſt capillorum defluuium, caluitium nominet. Hæc enim cùm à vitioſis humoribus ortum habeat, vt & ophiaſis & alopecia dicta, iiſdem ipſis prauis humoribus in crura tranſlatis varices facere, & homo capillos recuperare & recipere poteſt. Nam ſi prius à vitioſis humoribus, capillorum corruptis radicibus, eorum fiebat iactura, meritò nunc iiſdem aliò migrantibus ad naturalem ſtatum capilli reuertentur.

Curatio.

Curatio.

Etſi verò caluities iam facta curari non poſſit: quia tamen & valetudini incommodat caluitium & deformitatem parit, danda opera, vt, quantum fieri poteſt, præcaueatur & retardetur. Quod alia ratione fieri non poteſt, quàm alimenti pilorum, quod deficere incipit, refectione, ad cutem capitis attractione. Ideóque danda opera, vt humidum pingue ac calidum, quo pili nutriuntur, conſeruetur, & ad cutem attrahatur. Quidem etiam moderatè adſtringentia addunt, ſi à calore capitis cutis rarefiat. Verùm cùm ex alimenti defectu caluities oriatur, & ob ſiccitatem aliàs cutis meatus ſubſideant, & conniueant, adſtrictione opus non eſt, ſed ſi adſtringentia adhibeantur, alimentum pilorum affluens reprimeretur.

Quæ autem medicamenta intemperiem capitis & cerebri ſiccitatem corrigant, *l.* 1. *Pract. par.* 1. *c.* 4. propoſita ſunt. Vt verò alimentum ad capillorum radices attrahatur, frictiones medicamentis præmittendæ ſunt, quæ tamen moderatæ eſſe debent, vt alimentum ſolùm attrahant, non diſcutiant. Debent autem calida eſſe & ita attrahentia, cum moderata adſtrictione, quibus alimentum ad capillorum radices attrahatur & detineatur. A Dioſcoride, *lib.* 1, *c.* 110. & Galeno, 7. *de ſimpl. fac.* § *Ciſtus*, commendatur Ladanum, magis tamen ad pilorum defluuium, quàm caluitium: pleríque tamen eo etiam ad caluitium vtuntur, præſertim eius oleo, quod hoc modo parant.

A ℞. *Ladani opt.* in tenuiſſimas partes conciſi ℔. j. Affunde *aq. roſ.* ℥. vi. *ol. amygd. d.* ℥. iiij. Coq. & coletur toties, vt clarum fiat. Vel diſſoluatur *Ladanum* in *ol. maſtichino* & coletur. Vtilis eſt & lotio capitis cum decocto fœnigræci. Plura in hunc vſum medicamenta videantur apud Galenum, 1. *de compoſ. med. ſec. loca*, *cap.* 1. Et in *cap. ſeqq.* plura proponentur.

Diæta.

Inprimis verò ad caluitiei retardationem facit recta diætæ ratio. Cibi nimirum ſint boni alimenti, & pinguis ſucci, faciliſque concoctionis. Abſtinendum verò à ſalſis, acribus, acidis, auſteris, vt & fructibus horariis, qui paucum & fluidum alimentum Diæta.
B præbent. Potus etiam ſit talis, qui bonum ſuccum præbeat. Abſtinendum verò à vino potenti & antiquo exſiccandi vim habente. Venus in hoc affectu maximè nocet. Noxiæ ſunt & vigiliæ, mœror, curæ, & animi ſollicitudo.

De Barbæ defectu.

Barbam Viri ornamentum eſſe, ſupra diximus. Ea ergo ſi in viris deſit, inſignem turpitudinem parit. Deficit autem vel omnino, vt in eunuchis, & quibuſdam, qui corpore planè fœmineo ſunt præditi; vel tardiùs erumpit, aut non ea copia, qua ſolet erumpit. Quæ omnia accidunt, vel ob materiæ defectum, vel ob cutis, è qua erumpere debet, denſitatem, aut aliam conſtitutionem, quæ barbæ or- Barbæ defectus.
C tum impedit.

Cùm autem in Viris barbæ defectus, ea ætate, qua barba prouenire debet, aliquam turpitudinem & formitatem pariat, & qui ætate iam ſunt adultiore, ad autoritatem aliquam conciliandam barbam expetant; non rarò Medicorum opera eo nomine imploratur. Verùm ſucceſſus rarò voto reſpondet, aut certè tardiùs, cùm ſcilicet natura eam ſponte molitur. Vnum tamen atque alterum medicamentum apponere libet: plura ex *ſeqq. cap.* peti poſſunt.

℞. *ol. in quo abrotanum ſit coctum* ℥. ij. *cineris apum vel veſparum* ℈. j. *ſtercoris murium* ʒ. j *mellis* ℥. j. *ladani* ℈. iij. *pingued. vrſi* q. ſ. F. Linimentū.

Vel *artemiſia* in oleo coquatur, & oleo locus il-
D linatur; quod prodeſt ad barbæ tardiùs prouenientis ortum.

Vel ℞. *pulu. ſem. nigellæ* q. v. *ol. onor.* q. ſ. Miſc.

Vel lauetur locus frequenter decocto *abrotani*, *capillor.* ♀. *polytrichi aurei*, *roriſmarini*, *radic. arundinis*. Poſtea illinatur vnguento parato à *ladano*.

Etſi verum eſt, quod quidam exiſtimant, medicamenta hæc, quæ modò enumerauimus, & enumerabimus, non omnia ſaltem manifeſtis qualitatibus, & cauſſas defluuij pilorum tollendo pilos generare, ſed etiam occulta vi capillos producere: talia medicamenta in barba producenda inprimis locum habent, vbi pili barbæ non defluxerint, ſed nondum creuerint.

Vulgò etiam notum eſt, ad barbam citius producendam facere, ſi prima lanugo ſæpius abradatur,
E quò alimentum ad pilorum radices copioſius allicitur.

Ad prouocandam barbam ſequentia etiam medidicamenta commendantur.

℞. *ol. anethini, de ſpica* an. ℥. v. *comar. abrotani* M. ii. *ſcillæ* ℈. iij. *vini opt.* ℥. iij.

Bulliant ad conſumt. vini & vtere.

Vel ℞. *ol. de caryoph. hortenſ. de ſpica odorat.* an ℥. iij. *de roſis* ℥. iv. *caryophyllor.* ℈. j. *ladani* ℈. ij. *vini odorati* ℥. ij.

Bulliant omnia ad conſumt. Vini adde *moſchi* ʒ. j. Miſc.

CAPVT III.

De Pilorum defluuio.

Pilorum defluuium. ETſi, vt antea quoque dictum, omnis capillorum decidentia pilorum defluuium nominari poſſit: tamen vſus obtinuit, vt in ſpecie capillorum defluuium appelletur pilorum in capite decidentia ſparſim facta, ita vt non in vno loco, ſed vel omnes in toto capite, vel plurimi hinc inde decidant.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Cauſſa huius defluuij non eſt vna, ſed plures ſunt, nimirum vel alimenti inopia, vel humorum prauitas, radices pilorū arrodens, vel cutis raritas, pilorum alimentum non admittens. Priores duæ cauſſæ locum habent in phthiſicis, in quibus ſi capilli decidant, id, vt Galenus, *in comm. aphor.* 10. *ſect.* 5. *docet*, fit, quoniam & maximus alimenti defectus eſt, & nonnunquam humorum corruptio. Idem accidit plerumque in febribus malignis, iis inprimis, in quibus cerebro ſimul affecto ægri delirio tentantur. Nam & in his febribus ægri valde extenuantur, & neceſſarium corpori alimentum deeſt, & humores praui capillorum radices erodunt. Ob humoris etiam prauitatem iis, qui Venerea lue laborant, capilli decidunt; quod & nonnullis accidit, qui venenum hauſerunt, fertúrque, ei, qui ſalamandram attingit, pilos decidere. Ob raritatem verò cutis interdum etiam capilli decidunt, quod fœminis, præſertim tempore æſtiuo, accidit. Vnde & iis, qui ex Germania in Italiam vel alias regiones calidas peregrinantur, capilli quandoque defluunt. Ab ambientis enim calore cutis rareſcit, acciditque, vt materia, è qua pili generari debent, ſimul tranſpiret.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Capillorum defluuium in ſpecie ſic dictum, facilè ex pilorum decidentia cognoſcitur. A caluitie verò, Alopecia, & Ophiaſi diſtinguitur, quod in caluitie ſolùm in ſyncipite capilli defluunt, in Alopecia verò & Ophiaſi areatim decidunt: in defluuio verò in vniuerſa corporis regione æqualiter modò plures, modò pauciores, excidunt. Ob quam cauſſam verò decidant, è cauſſis, quæ præceſſerunt, cognoſcitur. Si enim morbus præceſſerit, qui alimentum corporis abſumere aptus natus eſt, ex alimenti inopia pilos decidere credibile eſt. Si verò humores praui & maligni morbum aliquem excitant, etiam à prauitate humorum defluuium capillorum proueniſſe argumento eſt. Si denique cauſſæ cutem rarefacientes præceſſerint, à cutis raritate pilorum defluuium prouenire probabile eſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Inter reliquas decidentiæ capillorum ſpecies, defluuium hoc in ſpecie ita dictum facillimè curatur; niſi cauſſa talis ſit, quæ amoueri non poſſit. Cutis enim aliquam difficulter curabilem diſpoſitionem p. n. nondum contraxit. Itaque capillorum defluuium, quod accidit poſt febres acutas & malignas facilè ſanatur, vbi febre ſanata alimentum corpori iterum ſuppeditatur; & capilli, qui defluxerunt, plerumque etiam ſine medicamentis reſtituuntur.

2. In tabe verò talis alimenti defectus, & tale humorum vitium, nullo modo emendari poteſt. Ideóque capillorum vitium tunc non ſolùm non tollitur, ſed & ægri moriuntur. Ideoque in tabidis capillorum defluuium, inſtantis mortis indicium eſt. 5. *aphor.* 11.

3. Si capilli ex cutis raritate deciderunt, denſantium vſu non difficulter reſtituuntur.

Curatio.

Curatio. Capillorum defluuium curatur, cauſſa à qua pendet, ſublata. Si ergo ex alimenti inopia pili deciderint, indicatur, dandam eſſe operam, vt alimentum ſufficiens in corpore generetur, & generatum ad cutem capitis trahatur. Si ab humoribus prauis ſit defluuium, & ii quidem à toto corpore ſuppeditentur, ſunt euacuandi; ſi verò ſaltem ſint ad capillorum radices, diſcutiendi. Si humor ſit venenatus, vt in lue venerea, veneno illi occurrendum. Si à cutis raritate proueniat capillorum defluuium, cutis denſanda.

Si ergo ex inopia alimenti capillorum defluuium ortum habeat, inprimis laborandum, vt bona victus ratione inſtituta ſanguinis boni ſufficiens copia generetur. Vt is verò ad locum affectum trahatur, inprimis frictiones præſtant. Imò verò ante omnium ferè topicorum vſum capitis frictiones adhibendæ, vt docet Galenus, *lib.* 1. *de compoſ. med. ſec. loca*, *cap.* 2. Frictio enim & alimentum ad caput attrahit, & cutem roborat ac denſat.

Si ex prauitate humorum proueniat defluuium capillorum, præmiſſis, ſi opus, vniuerſalibus purgationibus, caput ſæpiùs fricandum, & diſcutientia adhibenda. Diſcutientia tamen moderata ſint, inprimis ſi alimenti inopia concurrat, ne nimio eorum vſu alimentum quoque diſſipetur & cutis nimium rarefiat. Ideoque & ladanum vnguentis commodè admiſcetur.

Si à cutis raritate dependeat defluuium, cutem denſantia applicanda. Galenus inprimis *ladanum*, *oleum lentiſcinum* & *myrtinum* mixta commendat. Vel ſoluatur *ladanum* in vino & vſurpetur.

Et omnino *ladanum* in omni ferè capillorum defluuio vtiliter adhibetur. Verùm quia craſſioris conſiſtentiæ eſt, vt per ſe inungi non poſſit, in liquido aliquo, vino vel oleo diſſoluendum; & quidem tale oleum eligendum, quod cauſſæ ſatisfaciat.

Verùm cùm vnguenta & olea multis moleſta ſint, nec caput vnguento aut oleo delibutum geſtare placeat, lotiones capitis gratiores ſunt, quæ parantur ex *abrotano*, *capillis* ♀, *polytricho aureo*, *lentiſco*, *roſis*, *roremarino*, *ladano*.

Et quod ſub finem capitis præcedentis monuimus, id hic omnino repetendum, nonnullos, nec ſine cauſſa, ſtatuere, medicamenta quædam facere, vt pili regenerentur, non ſolùm manifeſta qualitate cauſſas pilorum defluuij tollendo, ſed & occulta & peculiari vi ad capillorum generationem faciendo; qualia experientia ſaltem cognita ſunt. Talia ſunt, *herbæ capillares* omnes, *abrotanum*, *radix arundinis*, *lapathi acuti*, *lappæ maioris*, *aſarum ladanum*, *mel*, & aqua inde deſtillata, *apes* contritæ cum alueolis, vel puluis & cineres illarum, vt & *veſparum*, *muſcarum*, *talparum*, *murinm*, *erinacei terreſtris*, *pinguedo vrſi*, *ſerpentis*.

E quibus varia parantur compoſita.

Vt ℞. *cort. rad. arundin. vſtor. cinerum apum* an. ℈ ij. *abrotani combuſti* ℈ j. *ladani* ℈. ij. *mellis* ℥. ß. *ol. amygd. d. pingued. vrſinæ* an. q. ſ. F. Linimentum.

Ad defluuium capillorum poſt morbos hoc vtile eſt.

℞. *capilli* ♀, *abrotani*, *polytrichi aurei* an. M. ß. *fol. myrti*, *roſar. abſinthij* an. p. ij. Coqu. in *ol. comm.* & *vini rubri* ſ. q. ad vini conſumtionem. Colentur & exprimantur.

℞. *olei huius* ℥. iiij. *ladani* ℥. j. *maſtich.* Vnc. ß. Miſce ſ. a.

Vel ℞. *rad. bardanæ* ℥. vi. *capill.* ♀, M. iij. *abrotani* M. j. Affunde *vini albi* q. ſ. Deſtillentur in Veſica. Deſtillato, ſi libet, addatur *aqua mellis*.

Vel coquantur *radices bardanæ* in lixiuio, & eo caput abluatur.

CAPVT IV.

De Alopecia, & Ophiaſi.

Alopecia.

PEculiare capillorum decidentiæ genus eſt, quod ἀλωπεκία & ὀφίασις nominatur. Alopecia quidem, quod vulpibus familiaris ſit hæc pilorum decidentia: Ophiaſis verò à figura, quod partes glabræ & pilis deſtitutæ tortuoſæ inſtar ſerpentum videntur. Vtrique huic affectui commune eſt, quod areatim pili decidunt; vnde etiam in genere hoc malum Area vocatur. Celſúſque eodem capite, de areis, alopecia, & ophiaſi agit. Arearum autem nomen ab areis ruſticis impoſitum. Vt enim illæ certis locis diſtinctæ, & vbi plantis vacuæ ſunt, nudæ ſunt: ita etiam in areis cutis certis locis glabra apparet. Differunt hi affectus ſaltem figura. Nam Alopecia nullam certam figuram habet, ſed, vt Celſus ait, ſub qualibet figura dilatatur: Ophiaſis verò ſerpentis modò tortuosè ſerpit, & modò ab occipitio extenta, vtrinque ad aures vſque ſerpit, latitudine fere duorum digitorum; modò aures prætereuecta ad ipſam vſque frontem ſerpentis inſtar progreditur. Præterea in Ophiaſi maius cauſſæ vitium eſt, vt non ſolùm radices capillorum, ſed & cuticula erodatur, eouſque ſcilicet, quò pilorum radices pertingunt. Atque ita Alopecia & Ophiaſis definiri poſſunt, quod ſint capillorum defluuium areatim factum, à prauo & corrupto humore pilorum radices erodente ortum habens.

Ophiaſis.

Area.

Alopeciæ & Ophiaſis definitio.

Autor libri de medicamentis faciliè parabilibus, Alopeciam & Ophiaſin ad affectiones refert, quæ pilorum colorem vitient. Verùm ſciendum, hoc non proprium eſſe arealis pilorum defluuij, ſed coloris in pilis mutationem, vel Alopeciam & Ophiaſin præcedere, cùm ſcilicet ex vitioſa nutritione pili primùm albi euadunt, poſtea verò decidunt; vel poſt Alopeciam & Ophiaſin colorem pilorum mutari. Vbi enim poſt areas pili renaſcuntur, albi vel flaui naſcuntur; ſicut in equis, poſtquam pili ex vlcere ex attritione nato deciderunt, pili albi renaſci ſolent, quod ob vitioſam nutritionem & cutis imbecillitatem accidit. Monet & hoc Celſus, *lib. 6. cap.* 1. Ophiaſin ad vnum capitis capillum, Alopeciam ad ipſam quoque barbam extendi.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſa vtriuſque mali eſt humor prauus & acris, capillorum radices erodens, cuiuſcunque etiam ille ſit generis. Plerumque tamen fit hoc malum à pituita ſalſa, adusta, vel putrefacta. Vnde Galenus, *de differ. ſympt. cap.* 4. hæc vitia deprauatam capitis cutis nutritionem ſequi ſcribit. Quod autem nunc Alopecia nunc Ophiaſis excitatur, ſeu pili nunc aream rectam, nunc tortuoſam conſtituunt, cauſſa eſt materiæ copia & qualitas. Si enim ſit copioſior & tenuior, in pluribus & maioribus locis æqualiter pilos erodit, ſi paucior & miſta cum craſſo humore, inæqualiter ac tortuosè fit pilorum defluuium, quia humores, cùm ſint inæquales & miſti, non expeditè & rectè fluunt, ſed obliquè ſerpendo pilos erodunt.

Cauſſæ remotiores ſunt epatis & capitis caliditas, & inprimis primæ & ſecundæ coctionis vitium, ob quod ſalſi & acres humores generantur; quod licet omni ætati accidere poſſit, in puerili tamen magis accidit, & tineam, achores, ac fauos ſequitur, ob cauſſas *de morbis infantium* explicatas.

Interdum & externæ ac malignæ cauſſæ ad morbi huius generationem faciunt: inter quas Galenus, *libr. 1. de compoſ. med. ſec. loc. cap. 2.* fungos refert; cùm ad vitioſorum & corruptorum humorum generationem multum faciant. Pertinet huc & venenum Gallicum, quod & ipſum pilorum radices erodit; quod & alia venena præſtare poſſunt.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Qua ratione hæc pilorum decidentia à caluitie & capillorum defluuio differat, iam ante dictum: Alopecia verò ab Ophiaſi ipſa areæ figura cognoſcitur, & quod in Alopecia ſolùm pili decidunt abſque cutis læſione: In Ophiaſi verò non ſolùm capilli decidunt, ſed & cutis excoriatur. Ipſe etiam cutis color mutatur, & in quibuſdam albidior, in quibuſdam pallidior, in quibuſdam nigrior apparet, etſi pungatur, ſanguis ſeroſus exit. De differentia Alopeciæ & Ophiaſis Celſus, *lib. 6. cap.* 4 hæc habet: *Ea area, quæ ἀλωπεκία nominatur ſub qualibet figura dilatatur: fit & in capillo & in barba. Id verò, quod à ſerpentis ſimilitudine ὀφίασις appellatur, incipit ab occipitio, duorum digitorum longitudinem non excedit; ad aures duobus capitibus ſerpit, quibuſdam etiam ad frontem, donec ſe duo capita in priorem partem committant. Illud vitium in qualibet ætate eſt, hoc ferè in infantibus,*

A tinea verò, Alopecia & Ophiaſis differunt, quia in Ophiaſi excoriatio in cute eſt ſuperficialis, & cùm ſanatur, pili renaſcuntur. In tinea verò excoriatio & vlceratio profundior eſt, & ita ſæpe cutis corrumpitur, vt pili non renaſcantur.

Cauſſarum ſigna quod attinet, qualis humor peccet, color cutis oſtendit: qui vt accuratiùs cognoſcatur, capilli, qui reliqui ſunt, abradendi, & cutis leniter fricanda: alia quoque ſigna, quis humor in corpore abundet, docebunt. Pili quoque, qui renaſcuntur, colore, quem habent varium, pro humoris peccantis natura, quis humor mali huius cauſſa ſit, docebunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Alopecia & Ophiaſis etſi periculi multum non afferant, turpitudinem tamen pariant; & apud Romanos ſerui, qui area detinebantur, & potiſſimùm alopecia, viliori precio vendebantur; & noſtra ætate areæ, quia ſuſpicionem luis Venereæ pariunt, pro turpibus habentur.

2. Vtrum autem Ophiaſis, an verò Alopecia, faciliùs vel difficiliùs curetur, autores diſſentiunt. Celſus & Auenzoar faciliùs curari ſcribunt Ophiaſin, quàm Alopeciam. Contrà Alexander, *lib. 1. cap.* 2. & Serapio, *lib. 1. cap.* 1. Alopeciam faciliùs, quàm ophiaſin curari docent. Verùm Celſus de alopecia infantium ferè loqui videtur, quæ ætatis decurſu & mutatione per ſe ſæpe ſanatur. Si verò in adultis vel etiam in eadem ætate per ſe comparentur alopecia & ophiaſis, omnino ophiaſis difficilioris curationis eſſe videtur, vtpote quæ à materia & craſſiore & deteriore ortum habet, & quæ non ſolùm capillorum radices, ſed & ipſam cutem erodit, quod non fit in alopecia.

3. Quò tamen malum vtrumque antiquius eſt, eò difficiliùs curatur; quò recentius, eò faciliùs.

4. Si per frictionem locus rubeſcat, curationis ſpes eſt; & quidem quò citius, eò facilioris: ſi verò non rubeſcat, nulla curationis ſpes ſupereſt.

5. Peius quoque eſt arearum genus, quod denſam cutem & ſubpinguem, & ex toto glabram fecit.

6. Alopecia & ophiaſis à lepra incurabilis eſt; quæ verò eſt à morbo Gallico non curatur, niſi morbo hoc curato.

7. Spes futuræ ſanationis affulget, ſi arearum extremitates capillis reſtantibus finitimæ iterum pilos emittere incipiant. Partes enim ſanis vicina minùs

à naturali ſtatu receſſerunt, ideóque etiam citius ad naturalem ſtatum redeunt, & capillos producere incipiunt.

Curatio.

Curatio. Si humor vitioſus in toto corpore abundet, is primùm euacuandus: aliàs continuò malum fouet. Ita ſi lues venerea coniuncta ſit, ea primùm curanda; cùm areæ, niſi ea ſublata, tolli non poſſint. Sicut etiam viſcerum intemperies, à qua vitioſorum humorum generatio pendet, corrigenda. Cauſſa antecedente ſublata, continens arearum cauſſa tollenda; quod Galenus facit per reprimentia & digerentia. Simul verò danda opera, vt naturalis temperies cuti reſtituatur.

Primò ergo vniuerſum corpus conuenientibus medicamentis pro peccantis humoris natura eſt purgandum. Deinde Galenus ad particularem capitis euacuationem apophlegmatiſmos quoque adhibet, qui alibi explicati ſunt.

Ad materiam verò, quæ adhuc in fluxu eſt, & in principio, dum areæ nondum factæ ſunt, Galenus quoque repellentia vſurpat. Id quod & Auicenna docet, & medicamenta ad Alopeciam etiam moderatè adſtringentia capitis autem roborare debere ſcribit, dum *ſeptima quarti, tract. 1. cap. 6.* inquit: *Et oportet, vt ſit in illis medicinis confortatio, & prohibitio, vt non recipiat caput materiam malignam.* Aliàs, & ſi iam præſens ſit alopecia & ophiaſis, repellentia locum non habent; ſicut nec in ſcabie.

Si verò areæ iam factæ ſint, & materia cuti impacta, digerentibus vtendum. Sint autem illa calida, tenuium partium, & non valde ſicca. Si enim nimis ſiccantia vſurpentur, non ſolùm vitioſi humores, ſed & ipſum pilorum alimentum diſcutitur: Imò cùm intemperies cutis in confirmatis areis ſit calida & ſicca, frigida & humida medicamenta reliquis admiſcenda.

Medicamenta autem iſta, quæ cauſſam proximam huius mali tollunt, μετασυγκριτικὰ nominantur, de quorum apparatu Galenus, *lib. 1. de compoſ. medic. ſec. loc. cap. 2.* & *lib. 14. method. med. c. cap. 12.* agit. Primò nimirum ſi pili corrupti adhuc adſint, ij extrahendi vel volſellis, vel dropaciſmo, vel locus nouacula radatur. Deinde lauetur caput lixiuio, in quo *capill. ♀, polytrichum, abrotanum*, & ſimiles plantæ coctæ ſint. Poſt lotionem locus fricetur linteo neque nimis molli, neque nimis ſicco, donec cutis rubere incipiat. Quod vbi factum, topica adhibeantur. Sunt autem talia medicamenta, *ſinapi, naſturtium, rad. lil. albor.* quæ etiam locis combuſtis depilatos capillos reſtituere feruntur, *ſemen erucæ, nitrum, oleum, laurinum, pix liquida, ſulphur, puluis & cinis abrotani, radix cyclaminis, hellebori, ſem. ſtaphiſagr. ſimus columbinus*, & quæ potentiſſima ſunt, *thapſia atque euphorbium*; quæ ipſa tamen quò ſunt recentiora, eò ſunt acriora, quò vetuſtiora, eò magis acredinem deponunt. Eligenda autem ex his cuique affectui conuenientia, eáque rectè adhibenda. Neque enim modò enumerata medicamenta omnia omnibus areis, & quocunque tempore, modo, ætate conueniunt, ſed cuique ſua, ſuúmque cuique tempus eſt & modus; & incipienti ac paruo malo debilia, inueterato verò fortiora adhibenda; corporibus mollioribus, vt pueris & fœminis debiliora, adultis & viris fortiora applicanda.

Compoſita longa experientia examinata & probata habet Galenus, *lib. 1. de compoſ. med. ſec. loca, cap. 1.* vt Heræ, Critonis, Oreſtini, Orthonis Siculi, Cleopatræ, Archigenis, Aſclepiadis, Dionyſiodori, Sorani, aliorúmque. Galenus ipſe hæc commendat.

A ℞. *fol. arundinis Græcæ vſtor.* ʒ. ß. *erinacei vſti* ℈. j. *muſcerdæ* ℈. ij. Cum *aceto* trita illine.

Vel ℞. *cineris arundinis vſtæ. puluer. capræ vſtor. adianthi, adipis vrſini, picis liquid. cedriæ* partes æquales. Et hoc admirabile vocat.

Vel ℞. *murium domeſticor. vſtor. panniculi linei vſti, dentium equin. vſtor. adipis vrſin. medullæ ceruinæ, cort. arundin.* partes æquales *mellis* q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ℞. *euphorbij, tapſiæ, olei laurini* an. ℈. ij. *ſulph. viui, ellebori vtriuſque* an. ℈. j. Adde *ceræ* ℈. vi.

Quod *oleo laurino* aut *veteri* vel *pice liquida* liquetur, & miſceatur, quod medicamentum omnium fortiſſimum eſt, & inueterato malo conuenit.

B In mitiori malo, ſufficit medicamentum paratum ex *abrotano*, vel *radicibus arundinis vſtis*, *oleo veteri, laurino*, vel *pice liquida* exceptis.

Vel ℞. *ſem. erucæ, naſturtii, nitri*, partes æquales, & cum *oleo laurino* vel *pice liquida* miſceantur.

Eſt & hoc mitius, quod pueris & fœminis conuenit.

℞. *abrotani, cineris radicis & corticis arundinis, thuris*, partes æquales, *adip. vrſini, amygd. amar.* an. q. ſ. F. Linimentum.

Quod ſi fortius expetatur, addatur *ſpuma maris, ſulphur viuum, fel taurinum, ſemen erucæ, nitrum*, vel etiam *thapſia.*

C Vel ℞. *ſinapi, thapſiæ, ſem. naſturtij*, partes æquales. Subtiliter puluériſatis adde *ol. laurini reſinæ*, an. q. ſ. F. ſ. a. ad ignem emplaſtrum.

Et exſtant talia medicamenta paſſim plurima apud Valeſcum de Taranta, Rondeletium, Hollerium, Trincauellium, & alios Practicos.

In vſu etiam fortiorum hoc obſeruandum, vt in principio liquidiora & molliora, & oleorum admixtione, quæ fortiorum vires nonnihil exſoluunt, temperata adhibeantur; & poſt primi medicamenti vſum videatur, quam alterationem in parte affecta effecerit, & prout opus, poſtea eius vehementia vel minuatur vel augeatur. Alteratio autem facta ex eo præcipuè deprehenditur, ſi attendatur, an cutis poſt medicamenti vſum rubicundior ſit facta nec ne, aut an cum leni vel fortiore frictione rubeſ-

D cat. Cauendum enim omnino, ne repetito fortiorum medicamentorum vſu cutis exaratur. De compoſitorum vſu hoc etiam monendum, ſi capilli planè deraſi ſint, conueniunt magis medicamenta forma ſolidiore, qualia ſunt emplaſtra. Si verò non ſint deraſi, liquida, & mollia, qualia ſunt linimenta & vnguenta.

Detinenda autem ſunt topica medicamenta debiliora in capite diu noctuque, vt vim ſuam exerere poſſint. Si verò ſint fortiora, eouſque, dum in cute aliqua alteratio ab iis percipiatur, & dolor aliquis oriri incipiat. Ideóque in vſu fortiorum quotidie locus affectus ſemel atque iterum inſpiciendus & ſi fortiùs locum medicamenta affecerint, ad mi-

E tiora redeundum, & locus adipe anſerino, oleo anethino, vel ſimili anodyno medicamento illinendus. Si enim diutius fortiora detineantur, cutem adurunt. Scribitque Chriſtophorus à Vega, ſe vidiſſe non paucos ex vſu validiorum medicamentorum deductos ad perpetuam caluitiem, & ad mortem vſque manſiſſe imberbes.

Diæta.

Diæta. Plurimum quoque facit ad Alopeciam & Ophiaſin curandam bona diætæ ratio, quæ talis ſit, vt bonus ſanguis generetur, & prauorum humorum prouentus promoueatur. Itaque cibi ſint boni ſucci, qui prauos humores ad benignitatem deducant. Vino æger, antequam corpus purgatum ſit, abſtineat; cum

prauos humores in corpore detentos ſecum in venas rapiat. Vbi verò corpus ſufficienter purgatum fuerit, vinum concedi poteſt temperatum & ſubdulce, cùm bene nutriat, & bonum ſanguinem generet. Aër, in quo verſatur æger ſit, calidus.

CAPVT V.

De Tinea capillorum.

Tinea capillorum. INter affectus, in quibus capilli decidunt, non prætereundus & is, in quo capilli quidem non integri, ſed particulatim & fruſtillatim, à vermiculis quibuſdam eroſi & abſumti decidunt. Pauci quidem autores affectus huius mentionem faciunt: neque is Platero, experientiſſimo aliàs Medico, notus fuiſſe videtur; cùm ſcribit, à vermiculis viſum pænè effugientibus capillos capitis & barbæ radi & findi, aliquos dicere. Eſt tamen affectus vulgo apud nos notus, & mihi ſæpe viſus ac ad curandum oblatus. Germani noſtri *Haarmilben oder Milen* nominãt, quale genus vermiculorũ vix viſu obuiorum, & quos viuere non niſi ex motu cognoſcitur, in caſeis, melle, ſi panis aliquid ei admiſceatur, cera vetuſta, prunis & ceraſis exſiccatis, & aliis rebus naſcuntur. Eſtque procul dubio vermiculorum hæc ſpecies ex eorum genere, quod Ariſtoteles omnium minimum eſſe, & in cera vetuſta & lignis naſci ſcribit, ἀκαρὶ nominat, 5. *de hiſtor animal. c.* 32. Latinum vocabulum cùm nullum aliud ſuppetat, *Tineam* appellare libet, quod ſicut veſtes à tinea, ita & ab his vermiculis capilli, in quibus naſcuntur, erodantur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Vt pediculis & aliorum vermium generibus ſua certa, è qua naſcuntur, materia eſt, neque quoduis è quolibet generatur, quæ non niſi experientia cognoſci poteſt: ita & hoc vermiculorum genus naſcitur, vt diximus, in cera, melle, caſeis vetuſtis, ceraſis & prunis exſiccatis, vt & capillis, & frequenter in barba. Procul dubio autem ab excrementitio quodam humore, qui cum alimento pilorum in capillos penetrat, atque in iis à calore capitis fotus in vermiculos abit, qui poſtea capillis adhærentes, (cùm vnde generati ſunt, inde ali cupiant,) pilos corrodunt, vt fruſtillatim decidant.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Affectus hic per ſe manifeſtus eſt. Pili enim breuiores fiunt & inæquales, dum alij magis, alij minùs decurtantur. Vermiculi hi in extremitatibus eorum hærent, eóſque indies arrodunt, & decurtant; an verò etiam in medio hæreant, viſus conſulendus. Color etiam capillorum, ſi ſint ii nigri, mutatur, & propter vermiculos iſtos adhærentes, quaſi cinereus in quibuſdam locis euadit.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Affectus equidem hic nihil periculi habet: turpitudinem tamen parit, præcipuè in barba, dum pili inæquales, alij breuiores, alij longiores ſunt, & barba ipſa ſordida videtur. Curatu tamen non ita facilis eſt.

Curatio.

Curatio. Ad curationem opus eſt medicamentis, quæ vermiculos iſtos abſtergunt, materiam, vnde generantur, digerunt & diſcutiunt. Neque abs re videtur, vniuerſum corpus purgare: cùm ab humore vitioſo alimento pilorum permixto vermiculi hi oriantur.

℞. *geniſtæ*, ℥. j. *myrrhæ* ℈. ij. *aceti* q. ſ. Coq. parum, & colatura pili illinantur.

Vel ℞. *ſem. vrticæ puluériſ.* Maceretur in aceto, & eo pili madefiant.

Vtile eſt & decoctum *fœnigræci* & *ſcabioſæ* cum A lixiuio paratum. Vt & *ſcilla* cum *foliis myrti* & *ſalniæ* in *oleo* cocta.

Vel ℞. *allij*, *centaurii min.* part. æqual. Coq. in aceto. Adde *fel bubulum*.

Vel ℞. *vrticam maiorem*, coquatur in lixiuio, & eo caput abluatur.

Vel ℞. *abrotani*, *rad. garyophyllatæ*, *abſinth.* Coq. in aceti & aquæ ſ. partib. æqualibus, & cum decocto capilli abluantur.

CAPVT VI.

De Pilorum fiſſura.

B INterdum quoque capilli in capite & barba finduntur, & diuiduntur, vt qui antea ſimplices erãt bifidi appareant. Quod vitium procul dubio accidit ab humore acri capillos in extremitate findente. Cùm autem deformitatem aliquam pariat, emendandum hoc vitium. Quod fit, ſi pars illa, quæ fiſſa eſt abſcindatur, atque ea quæ remanet, circa extremitates felle inungatur; poſtea rurſum decocto herbarum capillarium, abrotani, arundinis, & ſimilium abluatur. *Fiſſura pilorum.*

CAPVT VII.

De Canitie.

C CAnum hominem in ſenectute reddi, naturale eſt: Interdum tamen prǽmaturè & intempeſtiuè canities, etiam nondum ſenibus, imò interdum nec viris, oboritur. Accidit præterea canities ſenſim & lentè. Obſeruatum tamen eſt, quoſdam ſubitò Canos euaſiſſe. Ita refert Scaliger, *Exercit.* 312. hiſtoriam, quæ ſub Franciſco Gonzaga accidit. Is affinem ſuum ſuſpectum coniurationis cùm in turri ad quæſtionem & ſupplicium adſeruari iuſſiſſet, nunciatum eſt manè, totum eum repentè canum factum. Et ex Lemnio, *lib.* 1. *cap.* 2. *de complex*: Adriano Iunio, *comm. de coma*: Lud. Viue, *in ſomnium Scipionis*; Cœlio Rhodigino, *antiqu. lect. lib.* 3. *cap.* 24. & D *lib.* 13. *cap.* 17. Cuſpinianus plures hiſtorias eorum, qui ſubitò ex metu cani facti ſunt, recenſet, ſicut refert. Ioan. Schenckius, *lib.* 1. *obſeru.* Atque de iſta, quæ ante legitimum tempus aduenit, canitie, hoc loco nobis eſt agendum. Hæc enim quia & pulchritudinem naturalem homini eripit, & valetudinis non ſatis rectæ indicium eſt, meritò Medici curæ ſubjicitur. Canitiem, quæ ſeneſcentibus accidit, & naturale ſenectutis decus eſt, fucis & pigmentis tegere & diſſimulare velle, meretricium eſt & luxurioſum. *Canities.*

Cauſſæ.

Naturalem canitiem accidere ex temperamenti corporis, & ſanguinis, qui pilos alit, mutatione, extra dubium eſt. Qui autem fiat, vt hæc in ſanguine & alimento mutatio in iuuentute vel viridi ætate quandoque E eueniat, hic inquirendum. Ariſtoteles, 5. *de gen. animal. c.* 5. alimentum, quod capillos canos producit, cùm non concoquatur, putreſcere, & albam canitiem eſſe ſcribit, quod ſitus carioſus ferè albus eſt. Canitiémque ita ex defectu caloris natiui deducit, qui cùm non poſſit humores concoquere, illi à naturali calore deſerti magis ab externo & alieno calore tententur, atque ita putreſcant; ex qua putredine albi fiant. Ariſtotelis ſententiam ſequi videtur Galenus, qui, *lib.* 2. *de temperam. cap.* 5. docet, pilos albos fieri, quod alimentum, quo nutriuntur, veluti ſitus eſt pituitæ, quæ ſpacio computruit. Et quod Ariſtoteles putredinem appellat, ipſe ſitum, *Cauſſæ.*

quem nos mucorem vel mucidicatem dicimus, (qualis affectio pani in diebus canicularibus accidit, qui inde mucidus appellatur) appellat. Et eam ob cauſſam quoque in temporibus homines magis caneſcere ſcribit, quoniam ſyncipuc ob ſiccitatem pronius eſt ad caluitiem: tempora verò ob humiditatem, & proinde ex putredine, ad ſitus generationem promiora ſunt ad canitiem. In eo ſanè Galeni ſententia ab ea Ariſtotelis diſcrepare videtur, quod Ariſtoteles in genere loquitur, & nullius humoris mentionem facit; Galenus verò ex ſolius pituitæ putredine canitiem prouenire ſcribit. Et omnino tutiùs eſt, hic per pituitam, humorem ſimpliciter crudum, quàm propriè dictam pituitam intelligere, & cruditatem quamdam potius, quàm putredinem propriè dictam canitiei cauſſam eſſe. Nimirum, vt noſtram ſententiam de hac re, de qua alij prolixè diſputant, breuiter proponamus, cùm capilli, vt ſupra dictum, non generentur & alantur ex vaporibus ſeu excrementis vaporum forma eleuatis, ſed vt aliæ partes ex ſanguine: extra dubium eſt, ſanguinem in ſenectute non tam floridum ac temperatum, vt in iuuentute, generari, ſed corpore iam ad mortem properante, eum etiam minùs probum prouenire, quod vel coloris corporis floridi, quæ in ſenibus accidit, mutatio, & marcor ille indicat. Itaque non mirum eſt, cùm ſanguis, qui pilos nutrit, etiam deterior reddatur, capillorum quoque colorem mutari; neque pilos, cùm naturalem ſuam conformationem & nutritionem ad mortem hominis vſque habeant, ex ſitu ſaltem aliquo, qui putreſcentibus rebus accidere ſolet, tale aliquid pati. Præter naturam verò hic color mutatur in Vitiligine & Leuca, procul dubio, quod in iis alimentum non probum, ſed excrementis, præcipuè pituitoſis, repletum pilis ſuppeditatur. In iis verò, qui præmaturè caneſcunt, procul dubio etiam aliquod vitium eſt in humoribus; ſi non in toto, tamen in capite, & cerebri temperie. Neque impoſſibile eſt, eos, qui præmaturè caneſcunt, ob ſemen, aut in teſtibus diſpoſitionem aliquam tale quid pati; & omnino ſemen ac teſtes ad capillorum mutationem aliquid facere, ſupra diximus. Cùm verò affectus animi, præcipuè metus & terror inſignes in humoribus mutationes efficere poſſint, & cerebrum quoque valde afficiant: non mirum eſt, vt breui temporis ſpacio ex illa in humoribus facta mutatione canities producatur. Si enim ex nebula, vel aëre, aut vento vitioſo arbores afflante foliorum color mutatur, & ea exareſcunt, ipſa arbore & partibus aliis ſaluis manentibus, non impoſſibile eſt, capillorum etiam, vt corporis noſtri partium ignobiliſſimarum, colorem ex humore vel ſpiritu eos ſubitò peruadente mutari. Id quod vel illud confirmat, quod Hollerius, *Periſcho* 1. ſcribit, de repentè pilos exalbuiſſe vapore hydrargyri.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Mutatio coloris capillorum in album per ſe patet, nec ſignis opus habet. Et ſi ætate iam inclinante capilli caneſcant, naturale eſt, & mutatio hæc ſenſim & lentè progreſſu ætatis fit. Si verò ante ætatem ſenilem id accidat, etſi ſenſim, præternaturale eſt. Multo verò magis præternaturale eſt, ſi homo ſubitò caneſcat.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Naturalis canities, quæ in ſenectute accidit, emendari non poteſt; ſicut nec ſenilis marcor. Imò nec à Medico tentari debet, vt ſupra dictum: cùm canities ſenibus potius ornamentum, quàm turpitudo ſit.

2. Præternaturalis verò corrigi & debet; cùm affectum aliquem præter naturam & vitioſam, in primis in cerebro, diſpoſitionem ſignificet: & poteſt; cùm ſi illa vitioſa diſpoſitio emendetur, pilorum etiam color mutetur.

3. Canities, quæ à vitiligine eſt, curato illo morbo, etiam emendatur.

Curatio.

Curatio. Canities ſenilis, vt diximus, emendari non poteſt, neque etiam fuco palliandа; & meritò qui id tentat, ridetur. De quo Martialis, *lib.* 5. *Epigram.*

Mentiris iuuenem tinctis, Lentine, capillis,
Tam ſubitò coruus, qui modò cygnus eras.
Non omnes fallis, ſcit te Proſerpina canum,
Perſonam capiti detrahet illa tuo.

Quæ verò à vitiligine & alpho fit canities, morbo illo ſublato tollitur, & præcipuè ſi medicamenta capillos prolongantia adhibeantur. Tum enim nouis pilis è probo alimento ſuccreſcentibus, veteres illi cani abolentur.

Si verò intempeſtiuè & immaturè canities immineat, aut ſubitò inuadat, vt præſeruetur & curetur, danda opera, vt bonus ſanguis in toto corpore & capite proueniat, qui pilis probum alimentum præbeat, ſimúlque vitioſi humores, ſi qui adſint, vacuentur. Nec prætermittatur particularis capitis euacuatio per ſternutatoria & errhina. Poſtea vſurpentur medicamenta calorem natiuum corporis, & inprimis cerebrum, roborantia, de quibus ſuo loco dictum.

Ab Arabibus hæc confectio commendatur.

℞. *myrobalan. nigror. abſque nucleo* ℥. v. *Zingib. ammeos* an. ℈. x. Irrorentur *butyro*. Deinde adde *ſaccharum penidium* ad quantitatem media partis. Detur huius medicamenti ſæpe ℈. j.

Topica quod attinet, Galenus quidem, 1. *de compoſ. med. ſec. loc. cap.* 3. proponit medicamenta calida & tenuium partium, cùm illi propoſitum ſit ſitum illum diſcutere, & ſuperfluas in cute humiditates exſiccare. Verùm niſi ſubinde tale alimentum affluat, quod capillos naturalis coloris iterum generet, talia parum proſunt. Alij ergo ſaltem capillos tingentia & denigrantia medicamenta vſurpant. In qua re tamen, quid honeſtas permittat, attendendum, ſimúlque cauendum, ne cerebro aliquid damni afferatur. Cùm enim medicamenta denigrantia pleraque vim adſtringendi habeant, & ſint frigida, apoplexiam, epilepſiam, ſoporem grauem, catharros, & ſimilia mala inducere poſſunt, idque mulieribus quibuſdam accidiſſe obſeruauit Galenus. — Topica.

Inter talia autem medicamenta præ cæteris laudat Galenus *cadmiam*, vtpote quo medicamento capilli denigrentur, ſitus diſcutiatur, & mala diſpoſitio capitis emendetur. Commendatur & *oleum de coſto, de colocynthide, de nigella, de ſinapi.*

Poſt inunctionem aliquot horis, lauetur caput lixiuio ex cinere fabarum, cortic. nucum, in quo lithargyrum ſit coctum, vel lixiuio, in quo pulpa colocynthidis ſit cocta, quæ ab omnibus commendatur. Laudatur & *oleum oliuarum ſilueſtrium*, *myrobal. omnis generis*, quæ tum ſumtæ, tum extra adhibitæ canitiem retardare feruntur, *galla*, *acacia*, *fœnumgrecum*, *ſemen hyoſcyami*, *ladanum*, *ſuccus corticum nucum iugland. virid. folia & rad. cappar.* cum lacte coctæ, tritæ, & cataplaſmatis forma applicatæ per noctem; *cortex radicis ilicis* ad mollitiem coctus & impoſitus, *ſaluia*, *calcanthum.*

Sunt autem talia medicamenta continuanda, & licet primis diebus non proſint, ab eorum vſu tamen non eſt deſiſtendum, ſed in eo perſeuerandum.

De tincturis eiuſmodi etiam hoc notandum, ſi ſtabiles eſſe cupias, commodum eſſe, vt lotio capitis præmittatur, decoctio eiuſmodi facta, quæ tincturæ ingreſſum dat, & vt firma maneat facit; ſicut

tinctores pannorum nigros pannos tinctori eis primò rubia rubrum colorem, vel iſatide cœruleum inducunt. Pili ergo tingendi prius abluantur lixiuio, in quo alumen rochæ ſolutum ſit. In eligendis etiam medicamentis danda opera, vt talia medicamenta eligantur, quæ odore non ingrata, ſed potius ſuauia ſunt.

Certum & multo vſu probatum eſt hoc.

℞. *Lixiuij* ℔. ß. Coq. in eo *lithargyri auri* ℥. iiij. decocto hoc ſpongia imbuatur, atque eo per quartam horæ partem capilli cani madefiant in loco calido. Mox caput madidum linteo per horam tegatur; poſtea capilli & caput abluatur lixiuio ſimplici non forti. Idque bis in ſeptimana faciendum.

Mercurialis ſequens medicamentum intra menſem, & paucioribus etiam diebus capillos omnes denigrare ſcribit.

℞. *myrobalan. nigror.* ℥. j. *paſſul. nigr.* ℥. ij. *vini nigr. adſtringent.* ℔. iij.

Coq. in duplici vaſe lento igne, ad conſumtionem duarum tertiarum.

Deinde adde *ſucci cortic. nuc. iugland. virid.* ℔. ß. *ſumach*, *acaciæ* an. ℥. j. *garyophyllor.* ℥. j. ß. *moſchi* ʒ. j.

Coq. iterum in duplici vaſe per dimid. diem. Hoc medicamento ſub noctem capilli illinantur, capútque panno nigro tegatur. Manè vero abluatur vino nigro, in quo myrobalani nigræ ebullierint. Scribitque Auicenna, ſi *caryophylli* huiuſmodi medicamentis addantur, eos ſatis ſtrenuè tingere, & prohibere, ne tinctura cerebro noceat.

Vel ℞. *folia vitis & cortic. radicis eiuſd. & parietariam*, Coq. in aqua, deinde adde *alumen*, *gallas*, *& vitriolum*, Miſc.

Vel ℞. *nuces virides* menſe Iunio, eáſque contunde & admiſce *aluminis ſciſſi* ℔. ß. & in olla noua affundantur *olei* ℔. iij. & ſtent in digeſtione diebus 20. Poſtea colentur, & oleo caput illinatur.

Vel ℞. *pomum colocynthydos*, perforetur, & ſemina eximantur, ac repleatur *ol. laurino & ſemine hyoſcyami.* Stent per noctem & oleum exprimatur, quo capilli illinantur.

Vel ℞. *lixiuii menſuras* v. *lithargyri* ℥. ij. *fol. ſaluiæ* M. ij. Coq. ad conſumt. quartæ partis pro lotione capitis.

℞. *tartari* ℥ j. *lithargyri* ℥. ß. *ſucci ſaluiæ* q. ſ.

Miſce in mortario plumbeo, F. Vnguentum, quo cum pectine plumbeo capilli illinantur. Verùm plura addere operæ pretium non eſt, cùm paſſim extent plurima.

Solent autem denigrantia non ſolum ad canitiem tegendam vſurpari; ſed in Germania noſtra à nobilibus quibuſdam virginibus, vt ſeu exoticum & peregrinum quid habere videantur, ſeu à plebejis puellis, quibus capillorum color flauus vel aureus gratus eſt, differant, niger capillorum color expetitur. Sic ſuum cuique pulchrum. Et perinde mihi hæ Virgines facere videntur, ac ille Æthiops, qui in aula Principis cuiuſdam Germani erat, qui ſæpe dum in Gynæceo virginem candidam, ſimulque catellum nigrum videbat, virgini dicebat; non tu pulchra es, ſed canis iſte pulcher eſt; *Gaudet ſit concolor atro*, vt Iul. Cæſar Scaliger ait.

Capillos flauos reddentia.

Rectius aliarum Virginum iudicium eſt, qui colorem flauum ſeu aureum capillorum expetunt. Conciliatur autem flauus capillorum color, ſi capilli abluantur, vel potius ſcopæ ſetaceæ madefiant, aqua vel lixiuio, in quo *flores geniſtæ*, vel *verbaſci lutei*, *ſtœchadis citrinæ*, *chamameli*, *cortex citri*, *rad. curcumæ*, *gentianæ*, infuſa fuerunt. *Lupini* etiam in aqua cocti capillos flauos reddunt; vt & *aqua & oleum mellis*. Vtuntur etiam vulgò ad capillos pectinandos lixiuio è cineribus ſarmentorum vitis, quod efficacius erit, ſi in eo flores ſtœchadis citrinæ vel verbaſci infundantur. Verùm paſſim talia plura extant.

CAPVT VIII.

De Furfuratione & Porrigine.

NEque hic prætereunda vitia, quæ quidem ipſis capillis non accidunt, ſed tamen circa capillos & in cute capillata fiunt, cuiuſmodi ſunt Phthiriaſis, *libr. 4. de Morb. infantium cap. 5.* actum ſit, reſtat, vt de Furfuratione agamus.

Furfuratio.

Furfuratio, Græci [illegible], Latinis etiam Porrigo, affectus eſt, cùm ſcalpentibus furfuribus ſimilia ex capitis cute decidunt, & quidem plerumque cute ea, quæ ſub capillis eſt, interdum etiam è barba & ſuperciliis.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Cauſſa huius affectus ſunt humores ſeroſi & ichores, non ſolùm pituitoſi, ſed & bilioſi, cum humore, qui pilis materiam præbet, ad caput elati, vnde & ſolùm in locis piloſis capitis furfuratio oritur. Materia enim hæc per poros cutis exitum quærente, partes tenuiores diſcutiuntur, craſſiores verò & lentæ in cute & circa pilos hærent, & in materiam furfuribus ſeu ſquamis ſimilem abeunt. Cauſſæ antecedentes ſunt eæ omnes, quæ humores ſeroſos in capite generare poſſunt. Attrahitur autem materia ad caput, in iis præcipuè, qui cerebrum habent calidius.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Ipſe affectus ſe prodit facilè, dum caput ſcalpitur, fricatur, pectinatur. Tunc enim ſquamulæ quædam quaſi furfures decidunt.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Affectus hic nihil periculi coniunctum habet, imò à nonnullis pro ſani cerebri, excrementa à ſe expellentis, indicio habetur: turpitudinem tamen & moleſtiam aliquam parit.

Curatio.

Curatio.

Vitioſi humores ſi in corpore abundent, euacuandi ſunt, & ne rurſus generentur, præcauendum. Ad ipſum verò caput diſcuſſoria & abſterſoria medicamenta adhibenda ſunt. Nonnulli & quædam adſtringentia admiſcent, vt pars affecta roboretur, ne humorem affluentem facilè recipiat. Verùm metuendum, ne tranſpiratio in capite impediatur, & excrementa in eo grauiora mala excitent.

Itaque, vt Galenus, 1. *de compoſ. med. ſec. loca*, *cap. 5.* docet, caput cum *decocto fœnigræci*, *betæ ſucco* ac *nitro* lauandum. Vel caput decocto ex *ſemine melonum*, *farina cicerum*, *lupinorum*, *& fabarum* abſtergendum. Vel lauetur *decocto cicerum & malua* addito *aceto*. Dum caput lauatur, ſaponis loco *amygdalæ amaræ* contritæ vſurpari poſſunt.

Si malum ſit pertinacius, caput primò abluatur modò dictis medicamentis; hinc panno aſpero fricetur, & poſtea hoc vnguento illinatur.

℞. *hyſſopi viridis*, *adip. anatis*, an. ℥. ß. *pulpæ colocynthidis*, *ol. cheirini* an. ℥. j. *thapſiæ* Drach. ij. *ladani* ℥. ij. F. Vnguentum.

Vel caput *decocto betæ & centaurij minor.* lauetur, addito aceto & melle.

Vel ℞. *rad. althææ*, *fol. betæ* an. M. j. *pulpæ colocynthid.* ℥. ß. *nitri* Drach. ij. Coq. in ſ. q. aquæ ad quartæ part. conſumtionem. Sub finem adde *vini* ℔. j.

Poſt ablutionem caput inungatur ſeq. vnguento.

℞. *chalcanth. fellis tauri*, an. Drach. j. ß. *nitri*,

ſulphuris an. Drach. ij. *ol. roſac.* Vnc. ij. Miſce ſuper igne lento, & addita *ceræ* ſ. q. F. Vnguentum molle.

Plura videantur apud Galenum, *loco allegato*, vt & apud Paulum Æginetam, & Alexandr. Trallianum.

CAPVT IX.

De Plica.

Plica Polonica.

TAndem inter capillorum vitia non prætereundum id, quod quidem non in omnibus locis notum, facilè tamen primarium eſt, quod Plica appellatur, quod ſcilicet capilli planè inter ſe complicentur, Polonis *Svvo*ʒ*dzice*, quod Clauum: Roxolanis Koltum, quod paxillum ſignificat, dicitur, vnde quoque à nonnullis Helotis nominatur. Alij vocant morbum cirrorum. Germanis *Bichtel*ʒ*opffe*, quod ſuperſtitioſè crediderint, ab infantibus non baptiſatis (hos enim Antiqui *Bichteln* appellarunt) tales cirros necti: item *Marenflecht*, *Marevvvi*ɛ*tlung*, *Marenlock Schrottlinsʒopffe*, *Iudlezopffe*, quod ab Incubo Iudæi ſpecie necti putentur, appellantur.

Familiaris hic morbus & quaſi endemius inprimis Polonis eſt, ita quidem; vt neceſſitas eos coëgerit, conſilium & auxilium Medicorum Patauinorum implorare. Eius ergo hiſtoriam malo illorum, quàm meis verbis deſcribere. Ita autem D. Laurentius Starnigelius, Academiæ Zamoſcienſis Rector, & Eloquentiæ Profeſſor, ad Academiæ Patauinæ Profeſſores Medicos ſcribit, vlt. d. Octobr. Anni 1599.

EXCELLENTES ET Magnifici Domini, amici cariſſimi & obſeruandiſſimi.

Pro coniunctione ea, quæ nobis in vltima Sarmatia verſantibus, propter optimarum artium commune vinculum cum Excell. & Magnif. D. V. intercedit, nouellæ Zamoſcenſis Academiæ Rector, ſcribendum eſſe duxi, ad Excell. & Magnif. D. V. vetuſtate quidem & præſtantia, nobiliſſimæ Academiæ Patauinæ claros eruditione tamen ac vſu maiores & clariores. Cauſſam autem ſcribendi attulit mihi nouitas apud nos morbi & ſumma eius medendi difficultas. Peto, vt epiſtolam hanc meam & legant beneuolè, & lecta conſilium iudiciùmque ſuum amicè perſcribant; qualem morbum exiſtiment, quæ præcepta dent: cuiuſmodi medicinam faciendam putent eius depellendi. Res ita habet. Inter Vngariam, & Pocutium, prouinciam regni Poloniæ, quæ montibus, ex quibus fluuii complures erumpunt, inter ſe diſtinctæ ſunt, eueniebat, vt pleriſque hominibus vnus & alter cirrus excreſceret, cum vicinis ſibi crinibus, in ſe introrſus implicatus & denſus. Et tum quidem nulla re moleſtus erat. Nunc ſerpere cœpit is morbus, & latè per totum Regnum Poloniæ, magno omnium malo, magnóque cruciatu diuagatur. Infringit oſſa; laxat artus: vertebras earum infeſtat: membra conglobat ac retorquet: gibbos efficit: pediculos fundit, capútque aliis atque aliis ſuccedentibus ita opplet, vt nequaquam purgari poſſit. Si crinni radantur; humor ille & virus in corpus relabitur, & affectos, vt ſupra ſcriptum eſt, torquet: caput, pedes, manus, omnes artus, omnes iuncturas, omnes corporis partes exagitat. Expertum eſt, qui tales faſciculos impli-

A *cæterum peractè inter ſe crinium deraſerint, eos oculis capi: aut defluxibus ad alias partes corporis grauiſſimè torqueri Purgationibus vſi: atqui ſi illi medeare, ægreſcit & exſuperat magis, quod noxios humores nequeat ſuperare purgatio, ſed commotos per totum corpus diſpergat: tanto enim dolore omnium deinceps membrorum hac affecti peſte ardent, vt ad cruciatus acerbitatem nihil poſſit eſſe acrius. Maximam partem fœminas inuadit: viros etiam qui Gallicum in morbum propendent: tum liberos ab his procreatos; qui lue Gallica fuerunt infecti. Eos etiam, qui porriginem capitis, quam vulgus tineam vocat, medicamentis repercutientibus repreſſerunt: præterea fœminas, quæ menſtruis temporibus non ſa-* B *tis purgantur. Quarum quædam, dum in ætate adoleſcentiore fluxum ſanguinis per nares, menſtruo modico, nimis profuſum, identidem habuiſſent, ætate prouectiore, eo fluxu per nares ceſſante, in ipſum morbum cirrorum delapſæ ſunt. Quidam, quanquam perrari, cùm aliquot annis hoc genere morbi cruciati exagitatique fuiſſent, nec caput raſiſſent; vexationémque eius omnem, & pædorem & ſpurcitiem, non ſine ſumma moleſtia, & nauſea penè intolerabili pertuliſſent, tandem virulentis illis cirris decidentibus conualere; maxima tamen pars perit. Quæſita ſunt & tentata varia remediorum genera, ſed nullum eſt ſatis idoneum adhuc repertum: quæſita etiam vis &* C *natura morbi, & cauſſa: ſed ne de hac quidem etiamnum quidquam liquet. Homines agreſtes, Erinacei diſcerpti circumligatione releuari cœperunt; & ad auertendum penitus morbum, ex Erinaceo ipſo eſcam ſibi conficiunt; ſed ne hoc quidem tanti eſt. Lotionem præterea ſibi parant ex decoctione foliorum Vrſi brancæ, qua cum abluunt caput, cirri, de quibus eſt ſupra ſcriptum erumpunt, magnáque vis pediculorum. Cum exhalatione fuliginoſa, ex qua naſcuntur crines, communicat, videtúrque cum tinea affinitatem habere: atque cruciatu oſſium, cum Gallica lue: cum phthiriaſi redundatione vermium: cum arthritide, artuum dolore: cum ſpaſmo, contractione miſerabili membrorum. Vt nihil aliud dicam, Excell. & Magn. D. V. hoc in genere artis eruditi* D *& ſapientes, facilè colligent, quàm neceſſaria ſit hæc deliberatio: & quanto beneficio ampliſſimum Regnum Poloniæ ſibi obſtringent, cum eiuſmodi viroſæ peſti, qua violentiſſime diuexatur, ſolerti ſuo ingenio, remedium præſens inueſtigauerint, inuentúmque literis mandarint. Multi variarum medicinarum primi auctores in perpetuitatis laude viuunt, huius medicinæ ab Excell. & Magn. D. V. inuentæ gloria, veſtra propria erit, vos illuſtrabit, & cum omni conſequentis poſteritatis ætate floreſcet. Expecto humaniſſimum reſponſum; ſed ſi minus, quàm par eſt, neque verbis, quibus opus fuit, morbi vim expreſſi, peto ignoſcant Excell. & Magn. D. V. homini alio artis in genere verſanti. Adumbratio quædam hæc morbi eſt, interiora illius, acri ingenii ſui acie, Excell. & Magnif. D. V. diſpiciant & con-* E *templentur. Bene valere Excell. & Magnif. D. V. opto. Zamoſcii, die vltima menſis Octobris, Anno Domini M. D. XCIX.*

Referunt tamen alij, etiam aliis regionibus hunc morbum eſſe familiarem. Ex obſeruationibus Schenckij enim videre eſt Belgeli & Alſatis hunc etiam morbum notum eſſe. Ita enim Schenckius, *obſ. med. lib. 1. obſ. 13.* ſcribit: *Horridam quandam, impexum, adeoque intricatum capitis atque barbæ capillitium, apud noſtros haud infrequentes, cæterum veteribus cuiuſcunque ætatis [illegible] cognitum obſeruare licet, quod vi Veli prolongatis capillorum tricas & cincinnos mirificè intricatos; vngit:*

ſæpe craſſitie, ex reliquo capitis & barbæ capillitio, ad humeros, pectus, & aliquando ad vmbilicum vſque demiſſos, propendere videas, aſpectu planè horrifico, & Gorgoneum caput præferente. Quos illi magna religione prorſus incultos, nec ferro præſcindere, nec pectine explicare ſuſtinent. Perſuaſi omnino, grauiſſima capitis morborum fomenta, velut apoplexiæ, paralyſeos, maniæ, & cum primis cephalalgiæ, pertinacis, conſimiliumque materiam iiſdem alendis abſumi. Qua ſiue ſuperſtitione, ſiue multa hominum obſeruatione ducti, quiduis potius quàm eorumdem culturam aut præſectionem, velut prorſus infauſtam & letalem admittunt; factiſque de experimento & periculis, ſententiam ſuam mordicus tuentur. Qui ex his elegantiores haberi volunt, tricas huiuſmodi capitis quidem intra pileum, barbæ verò ſubtus pectorale conuolutos prius recondunt, ne conſpiciantur. Alii verò etiam inter congreſſus publicos, nec ſi celare velint, poſſunt nec ſi poſſunt, volunt. Adeo & geſtantium & conſpicientium animis indubitata fide inſedit, vt citra opprobrium aut vituperium, velut rem maximè ad vitam ſuſtinendam neceſſariam, conſpiciendos ſinant. Sed enim quoſdam per vniuerſum vitæ ſuæ curſum eo modo aluiſſe adnotatum eſt: ſperantes ſeſe à difficilimis impendentibúſque ſibi morbis vindicari poſſe. Sunt qui ad eoſdem ſubnatos, nunquam, vbi inuiolatos cuſtodiuiſſent, recidiuam ſe paſſos fuiſſe conſtanter affirment. Vulgus etiam, ſi in tales incidere contingat, ſtatim de occulto aut latente atque difficili aliquo capitis malo eoſdem ſuſpectos habet. Qua in re num ſuperſtitio experientiam, an verò experientia ſuperſtitionem canuiucat, ad iudicium meum nunc non renoco. Ego certè, vt nihil diſſimilem, vt in vulgi ſententiam propendo: ita ſeminarium huiuſmodi morborum, non tam inde argui, quàm ali, atque ne inuadant, hoc modo præueniri poſſe, depilorum generationis cauſſis, euentibus, & curationibus, recepta Medicorum ſententia, doceri poſſe, accedente, quæ ex vulgo conſtat, & quaſi per manus tradita eſt, atteſtatione, ſentio. Europæis aliis innotuiſſe hoc capillorum vitium nondum comperi: vt nec pleriſque Germaniæ partibus omnibus Briſgois, Alſatis, Belgis, nonnulliſque Rheni tractibus quaſi endemium, vt popello noſtro notum eſt ſatis. Ciues hîc ipſe nouimus ſupra triginta, quorum aliqui vel hodie quoque ſuperſunt hoc capillatio inſignes. Vulgus Marenflecht, Marenvvurctung, vnd Schrottlinszopff, *quaſi dicas contorſiones pilorum, vel Incuborum tricas, ſeu cincinnos, vocat, quod putet Incubos & Faunos noctu eoſdem ſugendo tractare. Alij* Marenlock, *hoc eſt, ſcrofarum tricas nominant, quod his ſimiles à ſcrofarum collo enatas & propendentes aliquando obſeruent.*

Quod hiſtorias in ſpecie attinet, duas ipſe recenſet, vnam ex Ioan. Stadlero, Medico, alteram ex Moccio, & quidem propriis illorum verbis. Prima eſt talis. *In memoriam mihi reuocas Nobilem Caſparum ab Hornſtein, Commendatoris Sigiſmundi in Alſatia, & in Burgundia Prouincialis, piè defuncti fratrem, quem cum Commendator ob inpexam, contortam, & inexplicabilem barbam, quam horrificam præ ſe ferebat, aliquando acrius reprehenderet, ſuáque à menſa, virum 50. circiter annos natum, niſi eam præcideret, remouendum minitaretur, non tam menſa priuari, & aula excedere ſe velle liberè tum reſpondit, quàm inexplicabili planéque Gorgonea ſua barba carere velit. Accidit hoc anno Chriſti 1564. cum Friburgo Alſchuſam ob peſtem concederem.* Hæc ex Stadlero.

Altera talis eſt. *Nuper dum temerè quidam huiuſmodi tricas abſecat vetula, tridui decurſu ſupremum clauſit diem. Vſque enim adeo fatale clamitant iis, quibus inconſulto & friuolè læduntur. Licet alii alia quoque obtendant: Scimus enim cui Comitiſſa innotuerat, quæ monſtroſo hoc capillitio donata, ſæpiuſcule ceruicetenus reſciderat.* Hæc ex Moccio. Atque huc vſque Schenkius.

Audiui ego à quodam Duce militum, Vngariæ hoc malum etiam non ignotum eſſe, atque hoc morbi genere non ſolùm homines, ſed & equos laborare, ſéque abduxiſſe ex Hungaria Dreſdam vſque equum, qui talem cirrum ſeu plicam ad pedes vſque pendulam habebat.

Ad Epiſtolam illam Rectoris Academiæ Zamoſcienſis, reſpondet peculiari libro, quem de Plica inſcripſit, Hercules Saxonia. Conſultationem quoque, Patauij 15. Cal. Ianuar. anno 1599. habitam, edidit Ioan. Thomas Minadous, eámque de Helotide inſcripſit. De eadem quoque conſultationem edidit Rodericus à Fonſeca, quæ in 1. *conſult. eiuſd. tom.* 1. eſt: quæ omnia apud autores iſtos videri poterunt. An verò multùm Poloni his Italorum conſiliis adiuti ſint, penes ipſos ſit iudicium. Ingenuam puto confeſſionem Viri Clariſſimi, Domini D. Ioan. Preuotij, Medic. Profeſſoris in Gymnaſio Patauino primarij, quam conſilio, Illuſtr. & Generoſ. Dn. Nicolao Sapieha, Magni Ducatus Lituaniæ ſupremo Vexillifero, & Comiti in Coden &c. dato, quod paulò poſt ſubiungam, ita ſcribit: Veneni huius natura ignoratur, vt verè mihi dixiſſe videatur vir Illuſtriſſimus, ruſticis prædia ſua incolentibus plura comperta eſſe de Plicæ origine, progreſſu, & curatione, quàm autoribus, qui de ea ſcripſerunt, quorum nulli hactenus contigit, Plica laborantem perfectæ ſanitati reſtituiſſe. Patauij plurima certè Profeſſores ibidem Medici tentarunt remedia; ſed omnia fruſtra. Ipſe idem Dn. Comes mihi retulit, quemdam Medicum Patauinum, ſignatura morbi quaſi adductum (qui enim Plica perfecta laborant, quaſi ſerpentes pendulos è capite, & caput Gorgonis quaſi habere videntur) ſibi aliquot viperas comedendas exhibuiſſe, ſed nullo ſucceſſu. Alium Philothrum paraſſe, idque lixiuij loco clam ſibi ſuggerere voluiſſe, ſed monitum à Germano, Medicinæ Studioſo, cui morbus hic planè incognitus non erat, & qui periculum, quod ex pilorum omnium eradicatione ſequuturum fuerat, agnoſcebat, illud reſpuiſſe. Etſi verò perfectam huius morbi cognitionem mihi arrogare non auſim, atque aliàs morborum à cauſſa occulta pendentium perfecta cognitio non detur: tamen quæ ex conuerſatione cum Domino Comite antea nominato, qui eodem morbo laborabat, de eius natura cognoui, & quid de eius cauſſa mihi videatur, breuiter proponam, atque hoc modo iis, qui in regionibus, quibus morbus hic familiaris eſt, viuunt, anſam dabo, vt quæ de hoc morbo cognita habent, in publicum proferant.

Nouus morbus mihi eſſe non videtur. Etſi enim Italiæ & pleriſque Europæ regionibus hactenus ignotus fuerit: tamen nullam video eſſe cauſſam, cur Poloniæ non multis retrò ſeculis familiaris eſſe potuerit; cùm cauſſæ, quæ eum hodie producunt, & tum adeſſe potuerint, Medici verò, qui eam deſcriberent, tum defuerint.

De natura autem eius principiò hoc monendum, morbum hunc nomine tenus quidem à capillorum intricatione notum eſſe: Plicam tamen iſtam ſaltem criticum quaſi quiddam eſſe, ortum ex materiæ vitioſæ è corpore expulſione, & Plicam iſtam nihil periculi ægro afferre, ſæpéque ſine omni damno ad mortem vſque circumferri: id verò, quod maximum ægro periculum minatur, eſt humor ille vitioſus,

tioſus, qui in corpore adhuc hærens, grauiſſima illa ſymptomata, quæ in hiſtoria huius morbi ſupra enumerata ſunt, excitat, quæ poſtea materia ad capillos detruſa ceſſant.

Deinde & hoc hiſtoriæ addendum, in iis, qui eo grauiter laborant, non ſaltem capillos vitiari, ſed & vngues, præcipuè in pedibus, & maximè pollicibus, qui ſcabri, longi & nigri fiunt inſtar cornu hircini, quod in nominato Domino Comite obſeruaui, & aliis idem etiam accidere audiui.

Vitium autem hoc non ſine cauſſa ad morbos refertur, cùm pili è partium numero planè excludendi non ſint. Et quidem inter morbos conformationis; cùm pili nec figuram, quam naturaliter habere debent, retineant, nec ſinguli ſeorſim, vt debebant, exiſtant, ſed inter ſe variè complicentur, & ex multis pilis vnus cirrus fiat. Intemperiem tamen pilorum etiam mutari, negandum non eſt; cùm humor præternaturalis affluat, & pili tales ſecti ſanguinem fundant.

Cauſſas quod attinet, primò quæ de incuborum, infantium non baptizatorum, & aliorum ſpectrorum in texendis hiſce pilis opera vulgò creduntur & traduntur, fabuloſa & ſuperſtitioſa eſſe, quiuis facilè perſpicit. A veneficio, vt alios morbos plurimos, ita & hoc capillorum vitium interdum prouenire poſſe, vel obſeruatio Dn. D. Chriſtophori Rumbaum, ciuis mei, quam in obſeruationibus Io. Schenck. Senioris, *lib.* 7. extare, Hercules Saxonia refert, his Rumbaumi verbis. *Anno* 1590. *vxori viri cuiuſdam, qui ex fecibus cereuiſiæ vinum adustum arte elicere ſolebat, Vratiſlauiæ, dum nimio ſubitoque terrore propter incendium vicinorum ædium puerpera, ex menſium & lochiorum retentione peripneumonia corriperetur, in pulmonis abſceſſum phthiſinque ipſius incuria terminante, dum diu à me fruſtra curaretur: anus quædam empirica acceſſit, ſuámque operam offerens auxilium præſens pollicita eſt. Quam dum ipſa non admitteret, indignabundam diráque comminantem domo excluderet, ſordes capitis, pexis plicatis, compoſitiſque prius pro more capillis ſatis prolixis, aqua calida eaque ſimpliciſſima abluere tentaui: Verùm ad primam aquæ affuſionem, lateris alterius cincinni omnes, quaſi obducti adeo intricati ſunt ſubitò, vt nullo poſtea modo ingenioſè extricari poſſent, donec vitam cum morte commutauit. Atque hoc non niſi faſcino factum opinamur.*

Verùm rarum hoc eſſe puto, & à cauſſa interna vitium hoc prouenire, vel id docet, quod etiam bruta iis in locis eo corripiantur. Qualis autem ille humor ſit, explicatu difficillimum eſt. Plerique ad humorem quemdam viſcidum huius mali cauſſam referunt: Verùm rem non tangunt. In multis enim corporibus & multis regionibus viſcidi humores generantur, qui tamen talem morbum non producunt. Neque enim dolores artuum, conuulſiones, & alia ſymptomata, ſaltem in humorem viſcidum referri poſſunt, neque ratio reddi, cur ſolùm ad capillos materia hæc detrudatur, & non ad alias partes. Quæ autem huius humoris natura ſit, corporis noſtri nutritio, & aliorum morborum generatio, nos aliquo modo docere poterit. Etſi enim omnes partes nutriantur ſanguine: tamen vt diuerſæ plantæ ex eadem terra quælibet ſibi familiare alimentum attrahit, teſte Hippocrate, *lib. de natura human. text.* 31. ita etiam ex eadem maſſa ſanguinis in venis contenta, ſingulæ partes ſibi familiare nutrimentum attrahunt. Accidit præterea, vt ſi ſanguis minùs purus ſit, excrementitium illud magis ad vnam, quàm ad alteram partem feratur. Id quod vel in Arthritide videre eſt, vbi materia illa feroſa, ſalſa, tartarea, aut quomodocunque appellare libeat, magis ad articulos, quàm ad loca carnoſa A fertur. Documentum huius rei etiam præbet lapis oſteocolla, qui in fracturis oſſium commodè exhibetur, quum cum ipſa oſſa attrahant, adeo vt compertum ſit, ex eius nimio vſu callos nimis magnos excreuiſſe. De qua re vide Guil. Fabricium, *cent.* 1. *obſ.* 91. Ideóque exiſtimo, in iis locis, vbi morbus hic endemius eſt, vitium genio loci & aquis ineſſe, quæ in Poloniam ex montibus Vngariæ defluunt (in Bugoia, ſi ei regioni familiare hoc malum eſt, ex Alpibus) quod copioſum pilis nutrimentum ſuppeditat, reliquis verò partibus corporis inutile, imò noxium, quod cum natura expellit ad pilos, reliquum corpus ab omni moleſtia liberatur, pili verò B ſaltem vitioſi fiunt. Atque id in mea ſententia me confirmat, quod Illuſtris Dn. Comes Nicolaus Sapieha mihi retulit, ſibi notum fuiſſe in Polonia ruſticum, qui hoc morbo laborantes balneo curabat, cuius vſu primis ſeptem diebus ægri plane hirſuti toto corpore euadebant, pilis vndique erumpentibus, qui eiuſdem balnei vſu adhuc ſeptem diebus continuato, iterum decidebant, atque ita ægri ſanitatem recuperabant. Et quidem aquarum nonnullarum admirandas vires eſſe, paſſim ex naturalis hiſtoriæ ſcriptoribus patet. Ita in Alpibus Rheticis, Stiria, & Carinthia, aquarum vitio, bronchocelæ & ſtrumæ incolis adnaſcuntur, materia vitioſa ad glandulas in collo, & non in alium locū detruſa.

C Non tamen aërem planè excluſum velim, qui & ipſe magnam in corporibus noſtris alterandis vim habet, facitque vt in hiſce vel illis regionibus & corporibus, hi vel illi humores generentur. Licet is hanc vim non ex ſe, ſed ex vaporibus, qui ex aquis & terra, quam aqua alluit & perluit, attolluntur, accipiat. Atque hac ratione malum hoc non Poloniæ toti, ſed certis eius locis endemium eſt, cùm ibi ſemper graſſetur, neque in alias regiones inde diſſeminetur; nullo verò modo epidemium, vt vult Hercules Saxonia, *Pract. Med. lib.* 10. *de Plica, cap.* 7. quem morbi epidemij & endemij naturam non rectè adiequi & deſcribere, iam *in Inſtit. lib.* 2. *part.* 1. *cap.* 11. dictum.

D Defertur autem ad pilos iſta materia, non forma vaporum, vt nonnulli volunt, ſed cum ipſo ſanguine, qui, vt aliarum partium omnium, ita etiam pilorum nutrimentum eſt, vt ſupra, *cap.* 10. docuimus. Quod vel ex eo patet, quod pili in plica diſſecti ſanguinem fundunt. Quod tamen etiam interdum in vicinis regionibus quidam hoc morbo laborant, id vel à genio illius loci cognato, vel à parentibus prouenire poteſt. Vt enim arthritici arthriticos generant: ita & plica laborantes vitioſam ad eumdem morbum generandum diſpoſitionem, in ſobolem transfundere poſſe, impoſſibile non eſt, docétque id experientia. Filius prædicti Domini Comitis ſexennis primùm, iam plicas aliquot in pilis capitis habebat; idémque etiam aliis accidit.

E Noui militem ſenem, qui plicam in occipitio habebat, & de cauſſa morbi interrogatus (nam Germanus erat è Thuringia ortus) reſpondebat, morbum hunc ſibi hereditarium eſſe, matrem enim ſuam ſeptem plicas duarum vlnarum longitudine ad mortem vſque habuiſſe. Idem referebat, cùm in Vngaria militaſſet, & à Turcis captus fuiſſet, herum, pro more gentis, omnes pilos, & vnà plicam abſcindi curaſſe, indéque ſe cœcum euaſiſſe. Cùm verò per interpretem hero cœcitatis cauſſam expoſuiſſet, & impetraſſet ab eo, vt pilos renaſci fineret, viſum poſtea recuperaſſe.

Signa Diagnoſtica.

Signa addere opus non eſt; cùm illa ſatis ex hiſtoria huius morbi ſupra recenſita pateant. Vt cauſ- Signa.

ſas eorum, quæ in hoc morbo accidunt, paucis reddamus, primò, ſi materia iſta morbo huius, ſiue maligna ſit, ſiue ſimpliciter ad alendas corporis partes reliquas, præter pilos, inutilis, copioſius in venis cumuletur, à natura, cui moleſta eſt, à partibus nobilioribus ad exteriores protruditur, vnde oſſa infringuntur, artus laxantur, caput, pedes, manus, omnéſque artus & iuncturæ dolore infeſtantur, conuulſiones excitantur, & membra contrahuntur. Si verò natura fortior victrix ſit, tandem eam ad capillos, capitis præcipuè, cum quibus materia hæc maximam cognationem habet (ſicut in arthriticis cauſſa arthritidis cum articulis) protrudit, vnde furfures & pediculi in capite copioſè generantur, & ex materiæ nimia copia & luxurie ipſi capilli inter ſe complicantur, vt nulla arte vel labore ſeparari queant, ſecti etiam ſanguinem fundant.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Ipſum malum, niſi materia ad capillos detrudatur, ſatis periculoſum eſt, & grauiſſimi morbi ac ſymptomata, in omnibus pæne partibus, ad quas materia detruditur, excitantur, vt modò dictum.

2. Si verò natura rectè agens & quaſi per criſin materiam hanc ad capillos detrudat, vitium quidem iſtud capillorum excitatur, ab aliis verò malis homo immunis eſt, cùm quidquid vitioſi eiuſmodi materiæ in corpore ſupereſt, natura ad capillos detrudere ſoleat, & multi cum talibus plicis ſatis commodè ad finem vſque vitæ viuunt.

3. Si verò tales plicæ temere præcidantur, cæcitas & alia grauiſſima mala inde excitantur, neque id fabuloſum eſt, ſed ipſa experientia ſæpe id docuit; vt vel militis illius, cuius ſupra *de cauſſis* mentionē feci exemplum docet. Accidit autem hoc, non quod nonnulli volunt, quod plicis iſtis reſectis, caput aëri frigido exponatur: cùm id pileo, vel alio tegumento impoſito facilè præcaueri poſſit: ſed quia locus, in quem natura vitioſos humores protrudere ſolita erat, tollitur, materiæque exitus denegatur, eiúſque euacuatio impeditur. Atque idem accidit hic, quod in vlceribus antiquis. Hæc enim, niſi corpus bene mundetur prius, non ſine periculo ſanantur; ſicut & fonticuli, ſi aliquandiu fluxerint, non ſine periculo occluduntur.

4. Si tamen in corpore vitioſa talis materia nulla amplius reliqua ſit, temporis progreſſu ipſæ plicæ ſponte decidunt; & propterea etiam tali amplius materia non præſente, quod tamen cognoſcere difficile eſt, plicas reſecare liceret.

Curatio.

Curatio. Curationem huius morbi perfectam omnino incognitam eſſe puto. Quod ideo procul dubio accidit, quod in illis Poloniæ locis, quibus morbus iſte endemius eſt, pauci Medici hactenus vixerint, qui ex iis, quæ vulgo de hoc morbo eiúſque curatione nota ſunt, methodum artificioſam conſtituere potuerint. Hoc primò certum eſt, purgationes & venæſectionem parum in hoc prodeſſe, ſed ſæpe nocere. Ita enim Rector Academiæ Zamoſcienſis ad Medicos Patauinos ſcribit: Purgationibus vſitatis ſi huic morbo medeare, ægreſcit & exſuperat magis, quod noxios humores nequeat ſuperare purgatio, ſed commotos per totum corpus diſpergat. Tanto enim dolore omnium deinceps membrorum, hac affecti peſte ardent, vt ad cruciatus acerbitatem nihil poſſit eſſe acrius. Idem confirmat Hercules Saxonia, qui *loco alleg.* ex epiſtola Illuſtriſſimæ cuiuſdam matronæ Polonæ, quæ hoc morbo laborabat, ſcribit, iſtam vena in cubito ſecta confeſtim ſæuiſſimos in eo brachio dolores cum tumore œdematoſo paſſam eſſe: pari quoque ratione in pedibus vena aperta, dolores acerbiſſimos in

A vtroque crure ad malleolos excitatos fuiſſe. Idem, *ibid.* ſcribit, Illuſtrem quendam Capitaneum Polonum, Ioachimum de Ocielno, ſibi retuliſſe, ſe multos vidiſſe cæcos, quoſdam claudos, alios aliter affectos, qui in hos affectus purgationibus in initio adhibitis inciderint. Id quod etiam in ſcorbuto accidit, cuius ſymptomata pleruméque purgantium vſu exaſperantur.

Tutiſſimum ergo fuerit, experientia duce, operam dare, vt materia illa vitioſa quamprimum ad capillos, quo tendit, euocetur. Quam in re ipſa tutiſſimum fuerit, iterum experientiam ſequi, qua conſtat, lotiones è planta, quæ brancæ vrſinæ nomine nota eſt, parata plurimum poſſe.

B An internis medicamentis idem præſtari poſſit, mihi ſanè incognitum eſt. Brancæ tamen vrſinæ mentio in memoriam mihi reuocat potum, qui in patria mea vrbe Vratiſlauia, procul dubio ex Polonia eo delatus, in vſu eſt, & ex branca vrſina paratur; Et vulgo nomine Polonico *Barſtez*, ſeu vt Germani pronunciant *Barſch* appellatur, quo febricitantes, & inprimis helluones poſt pocula heſterna in iuſculis & potu ad ſitim ſedandam vtuntur. Paratur autem hoc modo. Folia brancæ vrſinæ ſiccata coquuntur in aquæ ſ. q. vt decoctum ſaltem colorem flauum non puniceum, contrahat. Decocto fermenti aliquid, vel panis biſcocti ex puluere brancæ vrſinæ cum fermento acido panis ſiliginei parati, additur & in loco tepido aliquot diebus efferueſcere & fermentari permittitur, donec ſaporem

C acidiuſculum contrahat. Potus verò iſte an aliquid ad expellandam materiam in hoc morbo præſtet, experientia conſulenda eſt. Eorum ſ. qui in iſtis locis viuunt, fuerit, medicamenta, quæ vſus profuiſſe docuit, in publicum conferre, vt experientiis collatis tandem methodus hunc morbum curandi conſtitui poſſit.

Cæterùm cum plica nonnulla ſymptomata cum Scorbuto habeat communia, vt ſunt artuum dolores, contractiones, & ſimilia, & vtroque morbo laborauerit Illuſtriſſimus Dn. Comes Nicolaus Sapiehd, hiſtoriam eius morbi hic apponere libet, quæ

D iis, quæ modò de Plica, & *lib.* 3. *Pract. de ſcorbuto*, diximus, lucem aliquam addet.

Hiſtoria morbi Generoſi & Illuſtriſſimi Dn. Nicolai Sapieha, Comitis in Coden, Vexill. feri ſupremi Magni Ducatus Lituaniæ, &c.

Plicam Illuſtr. Dn. Comes, procul dubio in patria, ex cauſſa cum popularibus communi contraxit: ſcorbutum verò ex variis in diæta erroribus, in variis & moleſtis per totam pæne Europam itineribus commiſſis, & hos ſequente Quartana. Cùm enim æſtate, vt ipſe mihi retulit, per montes Pyrenæos è Gallia in Hiſpaniam iter feciſſet, & in eo vinum corruptum & verminoſum ex vtribus bibiſſet, ſe-

E quente autumno in Hiſpania in Quartanam incidit. Cuius longitudinis cùm eſſet impatiens, methodicæ curationis pertæſus, militi cuidam ſe curandum cōmiſit, qui ſumſit aliquot pocula vini Hiſpanici fortiſſimi, & in id puluerem omnis generis aromatum conjecit, vinúmque id ipſi ad ſatietatem, imò pæne ad ebrietatem bibendum præbuit, quo febrem continuam accendit, quæ quidem non diu durauit, & Quartanam ſuſtulit, talem tamen viſceribus & humoribus dyſcraſiam impreſſit, è qua poſtea Scorbutus ortus eſt. Qui cùm ipſum in patria grauiter affligeret, nec tamen, quid morbi eſſet, ſatis intelligeret, Patauium profectus Medicorum clariſſimorum curæ ibi ſe commiſit. Verùm valetudinem

quam ſperauerat, non recuperauit, ideoque in patriam cum ſequenti Conſilio dimiſſus eſt.

CONSILIVM CLAR. ET EXCELL. Dn. D. Ioannis Preuotij, Profeſſoris Medicinæ in Gymnaſio Patauino Primarij.

De morbis, quos multiplices patitur vir Illuſtriſſimus, prolixè agere neque eſt mihi conſilium, cùm à præſtantiſſimis viris fuſiſſima oratione de iis diſceptatum eſſe non neſciam; neque permittit ratio aut meæ valetudinis nondum confirmatæ aut exoptatæ ſalutis à viro Illuſtr. cui auxilia magis, quàm verba, neceſſaria eſſe, non dubito. Perſtringam ergo rem totam breuiſſimè, & quid de ea ſentiã ingenuè eloquar, non vt iudicium meum interponam grauiſſimorum virorum ſententiæ, ſed vt Illuſtriſſimi viri petitioni morem geram, & ſi qua re illius ſalutem adiuuare poſſum, Chriſtiani hominis officio non deſim. Duplex igitur ægritudinum Illuſtr. Dn. male afficere videtur; alterum manifeſtiſſimum à cauſſis vulgo notis & confeſſis pendens, alterum occultum, cuius cauſſæ adhuc obſcuræ, neque ſatis à quoquam explicatæ eſſe videntur. Manifeſtus eſt Catarrhus materiæ craſſæ, tenacis, albæ, ſæpius inſipidæ, rarò mordacis ad oris partes interdum etiam ad ſtomachum defluentis. Præterea dolor eximius infimi ventris per longa interualla repetens cum ventris adſtrictione, & quodam tenſionis ſenſu circa vmbilici, hypochondriique præſertim ſiniſtri, nonnunquam etiam lumborum regionem moleſtæ, qui quidem copioſi flatus, mucoſique excrementi euacuatione deſinere conſueuit. His addenda nephritis, & vigiliæ; hæc quidem ſatis familiaris & frequens, cum plurimas noctes ducat inſomnes, illa verò iam olim valde moleſta, cum vrinæ robore, ardore, & arenularum excretione. Quorũ omnium malorum cauſſas à praua internorum viſcerum conſtitutione, indéque ortis varij generis excrementis deriuari manifeſtum eſt, Cerebrum quippe humidius non ſine aliqua innati caloris imbecillitate, ab ingenti vulnere Pariſiis accepto contracta, plurimum pituitæ progignit, accedente potiſſimum conſenſu viſcerum naturalium, hinc iecoris caliditate ſua multos vapores eleuantis, hinc ventriculi frigidi, & aduentitia humiditate affecti alimentum totius corporis crudiori ſucco inquinantis, caputque replentis, hinc lienis, & meſenterii obſtructi ſurſum effumantis. Itaque pituita in capite congeſta partim ſua copia & pondere viam ſibi ad decliues partes parat, partim expultricis conatu deturbata ad os ſtomachúmque ruit, dentium alueolos laxat, moleſtiámque in deglutiẽdo ſubinde excitat. Eadem in ventriculo magis adaucta ob propriam ipſius intemperiem, infert inappetentiam, & ex agitatione debilique calore inflatus verſa, dolorem inteſtinorum cùm alui ſtypticitate, ob impeditam præcipuè fibrarum tranſuerſarum flatu diſtentarum contractionem, qua ſecum deſcenſus adiuuatur. At feruidior halitus aduſti ſanguinis, & vtriúſque bilis à iecore locíſque obſtructis exſurgens ſomnũ perturbat, nocturno potiſſimum tempore, quo ex ſpirituum & ſanguinis ad interna recurſu maiores fieri contingit euaporationes. Nec mirum, aliquando ſuccendi febrem non modò ephemeram ex doloris vehementia, ſed etiam periodicum tertianæ ſpuriæ naturam referentem; ſiquidem auctis interdum obſtructionibus, copioſa ac difformia excrementa omnis generis ſibi permixta nullo negotio corrumpuntur. Ex hac porrò multiplici colluuie renibus calidioribus communicata, ibique retenta & concreſcere potuerunt arenulæ, tenuiorum partium à valido calore abſumptione, & generari nephriticus dolor, copioſa materia ad vreteres impacta, facilémque ac citum exitum non habente.

Occultarum verò ægritudinem aliæ ſimpliciter ſunt tales, de quarum exiſtentia dubitari poteſt: aliæ ſunt ſolummodo occultæ quo ad eſſentiam & naturam, cum reuocari non debeat in controuerſiam, an Illuſtriſſimus Dominus illis detineatur. Simpliciter occultum eſt veneficium, de quo habet vir Illuſtr. non irrationabiles dubitandi cauſſas; cum in ſuis lectis ſæpe repertas referat admirandas figuras magicas, offeas, cereas, alteriúſque materiæ, ſigna item & characteres, quibus venefici ad hominum perniciem abutuntur, habuerit denique potentiſſimos & iniquiſſimos hoſtes, à quibus propriam ſalutem omni inſidiarum genere oppugnatam fuiſſe non dubitat. Cum itaque veneficio variè immutari poſſe corpora confeſſum ſit, ac iidem frequenter accidant effectus, quos etiam naturales humorum motus in male affecto corpore edere conſueuerunt: fit, vt medici nulla habeant propria ſigna, quibus conſtanter explorare & affirmare poſſint, abeſſe, vel adeſſe veneficium. Quod in caſu Illuſtriſſimi viri omnino fatendum eſt. Neque enim audeat vllus, niſi proteruus & de Philoſophia Chriſtiana male ſentiens, dubitare, an relatæ ſuſpiciones veneficium frequenter comitentur, vt propterea veneficium non adeſſe, nulli euidenti argumento conuinci poſſit. Ac ſi fortaſſe quiſpiam dicat, pertinaciam eſſe hanc dubitationem, cum in varia & ſatis manifeſta humorum vitia referri poſſint omnia, quæ patitur accidentia; ſciat à cauſſa ſupernaturali variè affectos, licet naturales effectus edant, non ita corrigi & compeſci poſſe medicis auxiliis, quemadmodum vitiati, prauúmque impetum à naturali & ſenſibili cauſſa ſumentes corriguntur; vt ſi veneficii cognitio ad proximam morbi cauſſam aſſequendam non valde referat, plurimum tamen faciat ad prædicendam curationis facilitatem, morbíque exitum præſagiendum. Vtinam à viro Illuſtriſſimo abſit hæc infectio, quæ ſane pertinaciſſimam omni ex parte atque impeditiſſimam redderet curationem. Duo verò alia ſunt occulta mala, quibus affici virum Illuſtr. plane affirmo, ſcorbutus, & plica, quorum natura vti abſtruſa eſt, & à nemine hactenus demonſtrata, ita manifeſtiſſima ſunt accidentia. Ac plicam quidem ex capillorum cirris inexplicabilibus (vt alias notas breuitatis ſtudio prætermittam) omnes agnoſcunt & fatentur: cauſſam verò propriam omnino ignorant, licet de communi aliquid probabiliter dicant, quod ad perfectam mali curationem conſtituendam ſatis eſſe non poteſt. Certum eſt, lento aliquo excremento tertiæ coctionis capitis, per ſuturas & poros exſudante capillos conglutinari atque calamiſtrari, quo per capillorum abſciſſionem cohibito, incidente liberiùs aëre in apertos pores, grauiſſima ſubſequantur accidentia: certum quoque eſt, vitio ſartorum, aquarum potu, aut halitibus aëri permixtis longa mora eam labem tandem contrahi, vt propterea ferè ſemper famíliámque Illuſtriſſimo viro notiſſimorum incolis endemium ſit hoc malum: neque dubitari poteſt, eos, qui capite ſunt imbecilliori, citius grauiúſque infici. At illud plane occultum eſſe videtur, cuius generis ſit illud excrementum, quo venenoſo infectum; qua ratione capiti potius, quàm aliis partibus infeſtum, cur tractu temporis ſponte euaneſcat, remediis autem euacuantibus & alexipharmacis non cedat, vnde eximiam illam & plane admirandam conglutinandi vim obtineat. Neque enim in manifeſtas cuiuſuis humoris qualitates primas aut ſecundas referri hæc poſſunt: licet pro maiori aut minori prauorum humorum generatione magis aut minus ſerpere poſſe, atque confirmari luem fatendum ſit. Hoc totum dici poteſt, quòd in

omnibus aliis venenis explicandis vſu venit; eas aquas, earúmque halitus veneno infici hac proprietate donato, quod capiti ſit infeſtius, capillorum radici tenacius infigatur, eos mire vinciat & intorqueat, remediiſque omnibus pertinaciſſimè reſiſtat, ob ignoratam peculiarem eius veneni naturam & generationem, vt verè mihi dixiſſe videatur vir Illuſtr. ruſticis prædia ſua incolentibus plura comperta eſſe de plicæ origine, progreſſu & curatione, quàm autoribus, qui de ea ſcripſerunt, quorum nulli hactenus contigit, plica laborantem perfectæ ſanitati reſtituiſſe. At Scorbutus paulò grauius malum cenſendum eſt, cum in totum ſanguinem ſerpat, eiúſque corruptione inualeſcente inferre tandem poſſit interitum; quem incurata intactáque plica nulli fortaſſe vnquam attulit. Vt meritò ſollicitus ſit de hoc malo vir Illuſtriſſimus ac ſeriò doleat, vix aliquam illius haberi rationem in hac vrbe, vbi ſcorbuto infectus vix aliquando comparuit. Ego licet duos Hollandos, & vnum Anglum ſcorbuto exquiſito affectos partim Venetiis, partim Patauij viderim; nullam mihi adhiberi cupio fidem: ſed ex iis, quæ Foreſtus, Eugalenus, Sennertus de Scorbuto verè & oculata fide innumeriſque hiſtoriis comprobata ſcripſerunt, abſque dubio affirmo Illuſtriſſimum Dominum Scorbuto detineri. Nam ſi labiorum tumorem, & putridarum gingiuarum flacceſcentiam, confirmati ſcorbuti accidentia, excipias, omnia alia adſunt ſcorbuti indicia, nempe multus & diuturnus olim vſus ſalſarum fumoque induratarum carnium, quibus militaris vita in ſeptentrionali tractu valde addicta eſt; adhæc vacillatio dentium cum aliquo gingiuarum pruritu; partium, præcipuè internarum, continua & ingens laſſitudo, ſiniſtri hypochondrij atque meſenterij tenſio, latáque exanthemata, modo ſubliuida, modò rubra, toto corpore hinc inde continuò efflorеſcentia ſine febre, quod pathognomicum ſcorbuti Symptoma eſſe cenſetur. Accedit, virum Illuſtr. abhinc triennium manifeſtè laboraſſe ſcorbuto, & medicum, qui eius præerat curationi, in ſcorbuti cognitione exercitatiſſimum diſcedenti liberè dixiſſe, non contemnendas eſſe ſcorbuti reliquias, quibus opportunè occurrendum eſſet. Cæterum ſcorbuti nomen ideo fortaſſe parui faciunt Italiæ medici, quod dicta omnia accidentia in euidentes neque inſolentibus & olim inauditis nominibus appellatas cauſſas referri poſſe animaduertant. Nam aduſtæ ichoribúſque contaminatæ melancholiæ redundantia (qualem in Illuſtriſſimo viro adeſſe oſtendunt iecoris æſtus, lienis imbecillitas, familiaris hæmorrhoidum fluxus, multuſque ſalſi ac terreni cibi vſus) laſſitudinem parere poteſt, magis autem in partibus internis, ad quas humor ſua grauitate procumbit: adhæc vires infringit, corpuſque eneruat & extenuat alimenti corruptione: viſcera naturalia ſui copia atque craſſitie tendit, obſtruitque: diffuſi ichoris cum ſanguine feruido per mixtionem varias exoriri maculas non eſt mirandum, cum & ſua tenuitate feruidior illa exuſti humoris pars ad ambitum corporis facilè feratur, & irritata internorum viſcerum expultrice facultate per cutem laxam, poroſam, imbecillem haud ægrè expurgetur. Itáque nihil cauſſæ eſſe videtur, cur nouo & inuſitato Scorbuti nomine in rebus notis explicandis abutamur. Verùm quàm multos ægros huiuſmodi ratiocinatio perdiderit, legere eſt apud Scorbuti Scriptores, qui paſſim & vno ore affirmant, nullum ſcorbuto affectum, qui remediis manifeſta qualitate duntaxat agentibus, melancholiámque aduſtam euacuantibus, contemperantibus, viſcerúmque obſtructiones tollentibus, tametſi à Celeberrimis viris adminiſtratis curatus fuerit, perſanatum fuiſſe; eo quod melancholicus ſanguis peculiarem & propè in-

A dicibilem in Scorbuto contrahat corruptionem, quæ propriis Alexipharmacis melăcholiam aduſtam alioquin irritantibus & efferantibus, ſi manifeſtas qualitates ſpectes, expugnari debeat. Nam cochlearia, beccabunga, quædam naſturtii & Sii genera omnia acerrima, quibus ſolis cedit Scorbutus, enim tertium caliditatis gradum attingant, ac deſiccent, vitia melancholiæ aduſtæ, omneſque eius cauſſas vehementer augerent, niſi alexipharmaca qualitate ſcorbuticæ ſanguinis corruptioni aduerſarentur. Atque huius corruptionis comitem eſſe dictam macularum efflorеſcentiam in cute, ex eo colligitur, quod in aliis regionibus meridionalibus, in quib. aduſti humores ſæpe dominătur, tales efflorеſcentiæ non apparent ſine febre.

B Cum itaque Scorbuti vox aliquid vtile deſignet ad curationem, non eſt explodenda tanquam inſolens & inaudita veteribus medicis, quibus æque incognitum fuit plicæ, luis venereæ, & morbillorum nomen. Quod ſi hæc ita ſunt, concipere poteſt vir Illuſtr. aliquam ſpem melioris ſanitatis ratione catarrhi, doloris ventris & vigiliæ, ope remediorum Italicorum: in Plica autem & Scorbuti cura proficere quid poſſit non intelligo. Plicæ remedium eſt incognitũ, & ſcit vir Illuſtr. neminem hactenus vel hîc vel alibi medicorum ope ab hoc malo perfectè liberatum eſſe. Et quod Illuſtr. Vir à Medicis expectare non poteſt, beneficio naturæ fortaſſe conſequetur intra 4. vel 5. annos; cum obſeruatum ſit, adultos vel 14. vel 17. anno plica per ſe de-

C cidente neque amplius renaſcente liberari. Scorbuti verò alexipharmacis caret Italia, in quã illata ægerrime propagantur, & vix in alterum annum conſeruantur. Quid ergo faciendum? Id nempe, vt optima cum ratione inchoatæ curationi, quæ ventriculum poteſt corroborare, caput ſiccare, virulentem plicæ excrementum vtcúnque foràs trahere, ope decocti, & externo aquarum thermalium vſu, nec non calidorum oleorum ad ſtomachum ſtillicidio inſiſtat fere vſque ad Aprilis finem, aut initium Maii, ſi tamdiu vim perferre poterit horum exiccantium medicamentorum: Tum verò curando ſcorbuto incumbat, id eſt, vtatur herbarum aperientium decoctis, admixta alexipharmacorum ea copia, quam indicauerit medicus in hac curatione exercitatus. Omnino curatio Scor-

D buti in eo erit præcipue poſita, vt quæ obſtructiones reſerant, (quorum delectus medici, qui curæ præerit, iudicio relinquendus eſt) aut ſcorbuticis remediis perpetuò contemperentur. Quorum cauſſa proficiſcendum puto ad Septentrionalia loca, & maturè proficiſcendum, vt herbas adhuc vigentes & ſucci plenas reperiat: aiunt enim antiſcorbuticas herbas ſucco magis, quam decocto aut alia ratione opitulari. Medicum noſtra ætate celeberrimum, atque in ſcorbuti cognitione atque curatione exercitatiſſimum, Danielem Sennertum adeat; huius conſilio ſe committat, atque ab eo, poſt Deum, ſalutem periculoſiſſimi mali ſperet. Viuit VVittebergæ, vbi nota & familiaria ſunt ſcorbuti antidota. Quod ſi ante hye-

E mem hydrotico capitali decocto rurſum decreuerit vti ad capitis ventriſque roborationem, & craſſi cuiuſcunque excrementi euocationem, id ſpontaneæ plicæ curationi accelerandæ proficuum fore arbitror. Iecur quantumuis æſtuare videatur, atque valida refrigerantia poſtulare: ſatius eſt tamen æſtiuo tempore victu refrigerante vti, quam medicamentis; ſiquidem languidus & excarnis ventriculus horum vſu nullo negotio exſoluitur, & refrigerantium vſu efferari plicam obſeruatum eſt. Atque hæc ſunt, Illuſtr. Domine, quæ mihi ſcribenda viſa ſunt, vt petitioni tuæ ſatisfacerem. Abſtinui à remediorum cenſu, quod omnia in Italia ſumenda iam prudentiſſime præſcripta & continuè vſurpata, vixque vlla mutatione facta

continuata eſſe ſciam: quæ vero in Saxonia vel alibi ad Scorbuti curationem præſcribentur, explorato ſtatu, in quo Vir Illuſtr. eſſe comperietur poſt itinerum labores, & continuandæ adhuc curationis periculum faciendum, varia ratione accommodanda erunt ad corporis neceſſitatem, viroque expertiſſimo ne inſinuari quidem ſine arrogantia poſſunt. Faxit Deus Opt. Max. vt Illuſtriſſimi Viri vota atque itinera bene fortunent.

Ioannes Preuotius.

Verùm in patriam reuerſus, cùm nullam morbi alleuationem ſentiret, ſed is indies is ingraueſceret, Conſilium Clariſſimi Domini Preuotij ſecutus, litteras ad me 28. die Maji Anno 1628. Codna ſcripſit, ſuumque propoſitum de itinere VVittebergã, valetudinis gratia, ſuſcipiendo, iis mihi aperuit. Cùm verò cognati & amici in tanta corporis imbecillitate iter diſſuaderent, nec viuum huc venturum putarent, iter ad autumnum vſque diſtulit. Verùm cùm morbus indies inualeſceret, tandem viæ ſe accinxit, & menſe Nouembri eiuſdem anni, lectica geſtatus, itinere per Poloniam & Sileſiam circiter centum milliar. Germanic. confecto huc VVittebergam venit, ſed vix ſemiuiuus. Nam cute tantùm & oſſib. hærebat, nec manus aut pedes mouere poterat, imò nec caput. Verùm malo hiſtoriam eius ſtatus & morbi Medici eius domeſtici, quem ſecum ex Italia duxerat, Viri Excellentiſſimi, Dn. *Franciſci Miſtrucii*, Foroiulienſis, Med. Doctoris, verbis, quàm meis, recenſere, qui morbum Domini Comitis hoc modo deſcriptum mihi exhibuit.

Inter præclara illa, quibus olim ſingulari cum admiratione floruit, antiquitas, præclara ſemper & laudabilis ea fuit conſuetudo, Vir Clariſſime, cùm Delphos proficiſceretur, vt de re ancipiti aliquando ab Apollinis Pythii Oraculo toto terrarum orbe celeberrimo reſponſum acciperent. Veterum more Generoſ. ac Illuſtriſſimus Comes. Dominus Nicolaus Sapieha, generalis vexillifer Magni Ducatus Lituaniæ, de propria incolumitate ſollicitus, poſt tot tamquè varia medicamenta experta, poſt tot reſponſa accepta, & in propria patria Polonia, & in Italia, tandem hoc tempore VVittenbergam (non Delphos, ſed alteras mehercule Athenas) confugit, vt Vos iam conſulat, pæne dixerim ſapientiſſima medicinæ oracula; à vobis omnino, ſi humanitus vnquam opem, quam ſtudioſè implorat conſecuturus. Hiſtoriam ego (poſtquam id mihi imponitur) ſummatim profecto, diſtincte tamen recenſebo, & pauca illa, quæ ad malum huiuſmodi profligandum in mentem venient, ea qua decet modeſtia præſcribam, omnia alioquin ad iudicium tuum perſpicaciſſimum referens, tanquam ad lydium lapidem elegantius expolienda.

Principalis affectio, de qua valde ſollicitatur Illuſtriſſimus, tanquam illa quæ bis aut ter mortem præ foribus eſſe denunciauerit, eſt pertinax & crudelis dolor totius ventris inferioris, modò in dextro, modò in ſiniſtro hypochondrio, modò circa vmbilicum perſiſtens. Iam ſeptimus agitur annus, ex quo immanes iſti cruciatus ſuos habent recurſus adeò pertinaces, vt & ægrum & medicum (libere dicam) iam ferè in deſperationem egerint, tantum abeſt, vt hactenus vllo medicamento ceſſerint. Iam annus cum dimidio eſt elapſus, ex quo ego curæ Illuſtriſſimi ſum addictus, in quo tempore, qualiter morbus ſe habuerit, tantummodo dicam, ne fiat inanis repetitio antecedentium, quæ (vti mihi relatum fuit) eundem ferè ſemper ſeruarunt tenorem. In iſto itaque temporis ſpatio ita ferè res ſe habuit. In menſe Iulij ex Italia venimus Cracouiam, vbi Illuſtriſſimus ſtatim curæ cuiuſdam A *Medici ſcorbuti curationem profitentis ſe commiſit, qui poſtpoſito Hippocratis conſilio, quod, ſub cane & ante canem difficiles ſunt medicationes, nullo habito reſpectu, quod Illuſtriſſimus tunc temporis potius indigebat quiete, propter multa ex tam longo itinere perpeſſa incommoda, quam noua medicamentorum agitatione, cepit illi medicamenta ſua, coruſtica exhibere, veluti ſyrupum cochleariæ, ſuccum eiuſdem herbæ, & alia huius ordinis additis pulueribus & potionibus aliquibus purgantibus, in quibus medicamentis, ſine vllo apparente beneficio, per ſex hebdomadas perſeuerauit Medicus iſte. Tandem videns Illuſtriſſimus, quod nihil boni cum illo ageretur, cogitauit de diſceſſu, & ita circa finem Auguſti Lu-* B *blinum venimus; vbi quamprimum immanes iſti cruciatus adorti ſunt illum in toto ventre inferiori, lumborum regionem pertingentes, qui non niſi poſt longas difficultates, & multam eductionem, tum per ſuperiora, vomitus ſpontanei beneficio, tum per inferiora, clyſterium frequenti vſurpatione, materiæ cuiuſdam mucoſæ, albæ, inſipidæ, modò tenuis, amaræ, flauæ, aliquando fuſcæ, & copia flatus intermiſerunt: in quo dolore aluus adeo erat adſtricta, vt nec clyſteria, alioquin purgantia, niſi maxima cum difficultate redderet: vrina pariter rubra maximo conatu excernebatur, cum ingenti dolore circa renes, quæ poſtea miteſcente dolore copioſior fluebat cum inſita excretione arenularum rubearum. Ita ſedato dolore circa* C *finem octobris Lublino venimus Codnam, quæ eſt ciuitas Illuſtriſſimi; ſed non longè poſt noſtrum aduentum redeunt obſtructiones, recrudeſcunt dolores cum frequenti animi deliquio, (veluti & modo illi contigit in itinere,) vt de ſalute penitus deſperaretur; in quibus etſi ſubtus adhibitis mollientibus & ſuperius vſurpatis vacuantibus, aluus recludatur ac excrementa omnis generis, veluti ſupra dictum eſt, eiiciantur aliqua euidenti leuatione, non minori vehementia redit tamen morbus, nouis ſemper ſuccedentibus obſtructionibus, nec huc vſque extirpari potuit, immo in menſe Auguſti proximè præterito, poſt aſſumptum decoctum Chinæ per dies quadraginta circiter, adeo inualuit morbus, ita dolores crudeliter illum torſerunt, vt nec lecto dimoueri, vix loqui, vix* D *ſpiritum trahere poſſet; & in iſto itinere, inter tuſſiendum ter adeo interturbata fuit reſpiratio, vt de ſuffocatione omnino dubitaretur. Sciendũ præterea eſt, quod præter intolerabiles dolores, qui in omnibus ventris partibus ſentiuntur, aliꝗ etiam aliquando in toto dorſo extenduntur, & ad extremos artus, maxime verò ad brachiorum & pedum articulos tranſeunt; immo in iſto itinere tantos ac tales ſenſit dolores circa iſtas partes, poſt ventris inferioris cruciatus, vt antehac nunquam tales paſſus fuerit: nam, veluti & modo potuiſti obſeruare, vir Excellentiſſime, vix ſomnum capere, vix illas loco mouere potuit, ad quos dolores tandem ſequuta eſt paralyſis, non quidem legitima, manuum ac pedum, cum tabe &* E *ſqualore omnium membrorum, vti inſpicienti apparet. Obſeruandum etiam eſt, quod iſti dolores frequentius modo recurrant, quam fecerunt præteritis annis, quibus modo, veluti & antea, occurrebat aliquando: adnectitur pruriginoſa flaueſcentia ac excreſcentia gingiuarum, cum maculis quibuſdam rubris, inſtar morſuum pulicum in corpore præcipue & cruribus apparentibus, quæ [illegible] ad liuorem vergentes, tandem euaneſcunt. Et quamuis dolores ab initio aliquando intermittant, nihil minus [illegible] macies & ingens laſſitudo totius corporis, [illegible] paralyſis & dolor [illegible] cum tanta alui aſtrictione, vt nec tantillum quidem ſpontaneè excernat: [illegible] aloe roſata, & interpoſitis diebus clyſteriis eſt ſti-*

mulanda, quod ſi vel vnica dies intermittatur euacuatio, iam cruciatus emergunt, & mirabile eſt, videre, quantam copiam excrementorum omnis generis, ſed præcipue bilis & phlegmatis mucoſi ſingula die indeficienter beneficio horum medicamentorum excernat: nihilominus tamen morbus obſtinatè perſiſtit. Iſtis purgantibus medicamentis & roborantia adnectimus, vel vti rotulas ex ſpeciebus aromat. roſar. diarrhodonis abbatis, additis corallis & margaritis, confectionem hiacynthi, Alchermes, & alia huius ordinis, nec propterea aliquid hactenus profecimus. Quantum verò ad dubia illa, quæ per litteras tibi enodari ſignificaſti, iſtud habet, Quantum ad hæmorrhagiam illam, quam ante quatuor annos eſt paſſus, non ex vlla vlcerum debilitate, non enim pòſt ipſam iterum forſan conualuiſſet, veluti ſatis commodam duxit valetudinem per annum ferè cum dimidio in Italia; non ex hæmorrhoidum retentione ſimul enim & hæmorrhoides ſuas habebant periodos ſingulo menſe, quæ à medio anno tantummodo omnino intermiſerunt, vnde arte illos debui prouocare ter aut quater; reſtat itaque vt hæmorrhagia iſta ex ſanguinis acredine & tenuitate à capite ſuper calefacto contracta occaſionem habuerit. Quantum ad plicam, quam in capite geſtat, poſt annum ferè ſe manifeſtauit, quàm iſti dolores inciperent, nec eſt hæreditaria, nam nullus ex proſapia ante illum talem habuit affectionem. Quantum ad capitis deſtillationem, illa continua fuit, & adhuc perſeuerat in maxima copia, veluti apparet ex iis, quæ per nares & palatum continuò excernuntur, cuius maxima pars ad ventriculum delabitur, inde ad inteſtina, vnde forſan non leuem ſuſcipiunt fomitem dolores ſupra dicti. Pulſus alioquin ſemper obſcuri cum aliqua frequentia pro intenſione & remiſſione dolorum ſuſcipiunt variationem. Victus ratio vtplurimum, præcipue in paroxyſmo dolorum, ad libitum aſſiſtentium potius, quam medici conſilio fuit inſtituta ex contuſo caponis, ouis ſorbilibus recentibus, ex iuſculis aromatibus conditis. Vinum bibit Italicum bonæ ſubſtantiæ. Appetitum habet adeo deiectum, præcipuè in doloribus, vt vel odor carnium illi pariat nauſeam: ſitim geſtat continuam, propterea ferè ſemper excedit in vini pota. Noctes vt plurimum ducit vigiles, & ſi quid dormit, id totum eſt inquietum, & phantaſmatum plenum. In Italia quomodo fuerit medicamentis tractatus, iam ſcripta vidiſti omnia. Hæc itaque ſunt ſymptomata, quæ ſæuiſſimè affligunt virum hunc Illuſtriſſimum. Ab eis quoad fieri licet vendicari exoptat, & ſi humanitus vnquam auxilium eſt expectandum, non aliunde profectò, quàm abs te in tantis ærumnis exoptat & ſperat; abs te, inquam, Sennerte præſtantiſſime, quem ego inter denſiora difficillimorum morborum dumeta (vt ita dicam) in prouincia iſta Saxonica, tanquam in horto amœniſſimo fragrantiſſimam candidioris medicinæ roſam florere video, & pro virili parte imprimis admiror. Hactenus D. Franciſcus Miſtiuccius.

Atque omnino his malis omnibus, Illuſtriſſ. Dn. Comes tenebatur. Et quidem maximè ipſam affligebat pertinax alui obſtructio, quæ niſi vel clyſteribus, vel medicamentis purgantibus moueretur, planè ſubſiſtebat. Ad aluum mouendam magnam aloës roſatæ copiam ſecum ex Italia attulerat. Verùm cùm eius vſu aluum magis ſiccari ſcirem, eius vſum vt continuaret diſſuaſi. Cùm aluum dejiciebat, pituitam viſcidam & tenacem magna copia egerebat. Simul ventris dolores acerbiſſimi ſæpiſſimè ipſum infeſtabant, qui in dolores articulorum, & hi rurſum in illos terminabantur. Quod ſi doloribus ventris ingruentibus copiosè vomeret, A quod non rarò accidebat, dolores mitiores erant, & citius remittebant. Aderat præterea membrorum omnium paralyſis, vt & linguæ quandoque, vt ſatis commodè loqui non poſſet. Paralyſin tamen, vt dictum articulorum dolores grauiſſimi cum tumore aliquo comitabantur. Per interualla etiam ipſum infeſtabat ſymptoma, quod illum valde terrebat, ſuffocationis & ſtrangulationis cuiuſdam quaſi metus, cuius, *de ſcorbuto cap.* 4. mentionem fecimus, quæ proueniebat à vapore ſtyptico muſculos laryngem mouentes contrahente & quaſi conuellente. In corpore, dorſo præcipuè, maculæ liuidæ apparebant, dentes vacillabant, imò etiam quidam iam exciderant. Conſpiciebatur quoque in B volis manuum perpetua rubedo, procul dubio à caliditate & ſiccitate epatis proueniens, inducta ab intempeſtiuo medicamentorum calefacientium & ſiccantium vſu. Non enim ſolùm decocto Chinæ 40. diebus, ſed & aliis huiuſmodi medicamentis vſus fuerat. Noctes pleraſque totas inſomnes agebat. Aderat febris nullum typum obſeruans, quales ferè ſcorbuticæ eſſe ſolent. Talem cum acciperem hunc ægrum, de ſanitate perfecta recuperanda vix aliquid, imò ne de vita certam ſpem facere potui. Cùm tamen valetudinis gratia tantum iter ſuſcepiſſet, ei, quantum potui, mea opera prodeſſe conatus ſum, atque Dei beneficio & ope, tantum effeci, vt aluus ſuum officium rurſus faceret, feces naturalem conſiſtentiam acquirerent, dolores ven- C tris & articulorum ceſſarent, brachiis quoque & manibus motus reſtitueretur, vt non ſolùm alia iis officia præſtare, ſed & literas ſcribere poſſet. Venter quoque, qui planè extenuatus erat, iterum augeri, imò pingueſcere cœpit.

Reſtabat tamen & pertinaciter perſeuerabat pedum paralyſis, & contractio, quæ nullis medicamentis, vt nec thermarum Teplicenſium vſu, in quas Anno 1629. menſe Iunio delatus eſt, tolli potuit, &, vt mihi videtur, vix vnquam integrè tolletur.

Medicamenta autem, quibus vſus ſum, in hos ſcopos directa fuerunt, vt ſcilicet aluus laxa iterum redderetur, cacochymia ſenſim euacuaretur, vitium humorum & diſpoſitio viſcerum ſcorbutica antiſ- D corbuticis medicamentis emendaretur, & ſymptomata vigentia tollerentur.

Materiam medicam quod attinet, formulas omnes medicamentorum, quæ ſingulis ferè diebus adhibita fuêre, apponere, prolixum nec operæ pretium foret, cùm, ſtantibus iiſdem Indicationibus, eadem medicamenta, formulis tamen non rarò mutatis, ſæpè repetenda in morbo diuturno & contumaci fuerint. Materiam ergo ſaltem medicamentorum Indicationibus reſpondentem è formulis extractam ſubiungemus: quæ tamen nec omnia in omnibus medicamentis, ſed pro re nata & circumſtantiarum ratione, nunc hæc nunc illa adhibita adfuêre. Formulam tamen vnam atque alteram addemus.

E Ad aluum leniendam, quæ niſi irritata vix ſuum officium faciebat, magnam quidem, vt antea dixi, aloës roſatæ copiam ex Italia ſecum adduxerat: verùm cùm eius vſu inteſtina potius exſiccari animaduerterem, eius vſum diſſuaſi. Itaque clyſteribus, quibus valde adſuetus erat, ſæpius, vſus eſt, paratis è *rad. althææ, polypod. q. foliis parietariæ, mercurialis, brancæ vrſinæ, maluæ, althææ, centaurio minore, fl. chamæmeli, ſambuci, ſem. anethi, fœnigræci, lini, cumini, el. diacathol. diacarthamo, bened. laxatiua, hiera ſ. ſir. roſ. ſol. ol. chamæmel. ſambuci, lilior. albor. vitellis ouorum.*

Sirupi verò laxatiui parati fuêre è *radicib. poly-*

pod. q. filicis, cichorij, cortic. tamariſci, rad. cappar. fumar. agrimon. endiuia, chamædry, ceterach, ſem. carthami, paſſulis, fol. ſena, agarico, Zedoaria, galanga, cortic. citri, fl. cordial. manna, cremore tartari, ſacchari ſ. q.

Pilulæ, ex *maſſa pil. Aquapend.* cum *ſpec. diacarthami.*

Ad vitium humorum & diſpoſitionem Scorbuticam emendandam, antiſcorbuticis & aperientibus vſus eſt.

Vt ℞. *aquæ ſcorbuticæ noſtræ*, lib. 3. Practic. deſcriptæ, Vnc. iiij. *cochleariæ, borragin.* an. ℥. j. *conſeru. cochleariæ* ℥. j. ß. *betonicæ* ℥. ß. Stent per noctem. Manè colentur.

Adde *tartari, vitriolati*, vel *miſturæ ſ.* Drach. ß. Miſc.

B Item, ℞. *ſucci rec. expreſſi cochleariæ, beccabungæ, naſturtij aqu.* an. ℔. ij. *rad. cichor. recent. cond.* ℥. vj. *Salis tartari* ℈. ß.

Stent in digeſtione vaſe clauſo diebus aliquot. Poſtea colentur.

Colaturæ adde *ſacch. albi* ℥. iiij. *conſ. borrag. betonicæ, fumariæ* an. ℥. ij.

Stent iterum in digeſtione per diem & noctem. Poſtea colentur.

Item, ℞. *miſturæ ſ.* ℥. j. ß. *rob. iuniperi* Vnc. j. *ſucci cochleariæ, naſturtij aquat. beccabungæ* an. Vnc. vj. *ſpec. diarrhod. abbat.* Drach. ij. *ſir. borraginis, tunicis, acetoſ. citri* an. Vnc. j. ß. *aq. cinamom.* ℥. ß.

C Stent in digeſtione. Poſtea quod clarum eſt effundatur.

Item, ℞. *miſturæ ſ.* ℥. j. ß. *rob. iunip.* Vnc. ij. *extr. calami aromat.* Scrup. j. *croci* Scrup. ß. *conſ. cochlear.* ℥. iij. *fumariæ, acetoſæ*, an. Vnc. j. ß. *ſucci citri rec.* Vnc. iiij. *aq. ſcorbuticæ* ℥. vj. *cochleariæ* ℥. iiij. *cinam.* ℥. ß.

Stent in digeſtione. Poſtea colentur.

Vſus eſt & *pil. è trochiſc. de cappar. extr. cichor. ceterach. gentianæ.*

Item *cremore tartari, tartaro, vitriolato.*

Præſcriptæ fuêre quoque rotulæ, è *ſpec. aromatici roſ. diarrhod. abb. plires archont. extr. ireos, helenij, eryngbij, pulu. bezoardico.*

D Vt & hic puluis. ℞. *ſpec. diaireos* Drach. j. *calami aromat. ſem. naſturtij, erucæ, croci* an. Scrup. j. *cinamom.* Drach. j. *crem. tartari*, Drach. ij. fiat puluis.

Electuaria vſurpauit, parata è *conſerua cochlear. betonicæ, ſaluiæ, cichor. chamædryos, chamæpityos, cortic. citri conditis, rad. condit. ſcorzoneræ, rob. iuniperi, confect. alchermes, ſir. borragin. tunicis, acetoſ. citri.*

Vſurpauit & *vinum cochleariæ*, quod paratur, ſi *cochleariæ viridis* manipuli aliquod minutim contundantur, & affundantur Vini Rhenani libræ aliquot, & ſtent in cella in vitro diebus tribus, & poſtea colentur.

E Item hoc: ℞. *abſinthij* p. iij. *conſeruæ cochleariæ* Vnc. iij. *naſturtij aquat. viridis contuſ.* M. j. *cortic. citri ſiccor.* Drach. vj. Affunde *Vini Rhenani* ℔. iiij.

Stent in vitro diebus aliquot. Poſtea, quod clarum eſt, effundatur.

Tandem cùm à Dn. Ioan. Buttnero, Pharmacopœo Gorlicenſi induſtrio, nactus eſſem *ſpiritum cochleariæ*, quem, vt & ex aliis plantis pleriſque per fermentationem & deſtillationem artificioſè parat, vt plantæ odorem & ſaporem retineat, & vt ſpiritus vini flammam concipiat; æger verò aliorum medicamentorum ferè tædium & nauſeam conceperat, frequentiſſimè & cum commodo eo ſpiritu vſus eſt.

Vt lieni quoque proſpiceretur, qui non parum laborabat, emplaſtrum ad lienem impoſitum fuit.

Dolores ventris & articulorum ferè reciprocè oriebantur; & cùm dolores ventris remitterent, dolores articulorum inchoarent, contra, vbi dolores articulorum ceſſarent, ventris oborirentur: Vtrique auertebantur maxima ex parte, cùm copioſè, quod ſæpiſſimè accidebat, humorem acidum, falſum, amarum, pæne incredibili copia, reijceret.

Ad dolores ventris leniendos præſcripti ſunt clyſteres *ex althæa, chamæmelo, ſem. fœnigr. anethi, lini, ol. amygdal. d. anethino, chamæmel. melle roſac. el. de baccis lauri.* Et fomenta ac cataplaſmata ex iiſdem & ſimilibus ventri impoſita, & *emplaſtrum de baccis lauri.* Vſurpauit & *decoctum fl. chamæmeli* cum *manna & ol. amygdal. dulc.*

Ad dolores articulorum in manibus & pedibus vſurpatæ ſunt fomentationes & cataplaſmata è *rad. althææ, fl. chamæmeli, hyperici, abſinthio, betonicæ, naſturtio aquat. farina ſem. lini, fœnigraci, lumbricis terreſtr. ol. ſambuci, chamæmeli, vnguento dialthææ.*

Vxor generoſa Illuſtr. Dn. Comitis ad dolores eiuſmodi leniendos in Patria in vſu eſſe dicebat cataplaſmata è *radicibus raphani ruſtici* tuſis & coctis, idque aliquoties, cùm ratione non carere, non ſine fructu impoſitum.

Vſurpatæ etiam fuerunt fomentationes è *radicibus helenii, althææ, bryoniæ, fol. lauri, ſaluiæ, roriſmarini, chamæpityos, fl. cheiri, lauendulæ, primulæ veris, ſtœchad. Arab. baccis iuniperis.* Vt & inunctiones, ex *rad. althææ*, & *bryoniæ* ac *lumbricis terreſtrib.* ad mollitiem coctis, addito *ſucco cochleariæ*, & *naſturtii aquatici, vnguento de bdellio, terebinthina, ol. lil. alb. chamæmelino*, vt & vnguento Valeriolæ, quod habetur *lib. 4. obſeruat. 4. eiuſdem*; Vt & hoc:

℞. *ſucci beccabungæ, naſturtii aquat.* an. Vnc. j. ß. *ol. lilior. alb.* an. Vnc. ij. Coquantur ad ſuccor. conſumt. Adde *ol. terebinth.* Vnc. ß. *deſtillati è baccis iuniperis, vngu. è bdellio* an. Vnc. j. *gummi elemi, hederæ* an. Drach. iij. *pingued. human.* ℥. ß. Miſc.

Item vnguentum paratum è *rad. ireos Flor. fol. ſaluiæ, primulæ veris, tanaceti, artemiſiæ, betonicæ, baccis lauri, iuniperi, ſemine erucæ, fl. lauendulæ, ſpicæ*, coctis in *Vino* & *oleo lumbricor. vulpino, rutaceo, ſucco naſturtii aquat.* & colatis, atque additis *ol. deſtill. iuniperi, ſagapeno, bdellio, ſtyrace calamita, gummi elemi, pinguedine vulpina & humana, cera.*

Emplaſtrum etiam *meum neruinum* additum fuit, cuius hæc eſt deſcriptio:

℞. *fol. lauri, betonic. roriſmar. chamæpyt. primul. veris* an. M. j. *fl. lauendulæ* M. ß. *ſummit. hyperici* M. j. *lumbricor. vino lotor.* Vnc. iij. Coquantur in *vino bono.* Colaturæ adde *ol. chamæmel.* Vnc. iij. *irini* Vnc. j. ß. Coquantur ad Vini conſumt.

Deinde adde *terebinth. claræ* Vnc. iij. *ſeui hircini* ℥. j. ß. *gummi elemi* ℥. ij. *tacamahacæ diſſol. picis naual. reſinæ* an. ℥. j.

Iterum coq. Adde *lithargyri* Vnc. iij. *ceræ* q. ſ. F. Emplaſtrum, cui ſub finem adde *ol. terebinth. è baccis iuniper.* an. ℥. i. ß. *roriſmar. ſaluiæ deſtillator.* an. ℈. j. Miſce.

Ad linguæ paralyſin vſurpatæ fuerunt oris collutiones ex *aqua ſaluiæ, roriſmarini, extr. calami aromatici, oxymel. ſcillitico, ol. deſtillat. nuc. moſchatæ.* Inunctiones linguæ ex *theriaca, extr. caſtorei, calami aromat. ol. nuc. moſch. ſaluiæ, ſem. ſinapi.* Trochiſci ex iiſdem etiam parati fuerunt.

Ad gingiuarum vitia & dentium vacillationem præſcripta vnguenta è *fol. aquilegiæ, ſaluiæ, menthæ, nuc. moſch. fl. roſ. rubr. alumine, melle*; collutiones oris ex *decocto radic. filicis, biſtortæ, fol. naſturtij aquat. virid. ſaluiæ, menthæ, aquilegiæ, thymi, aq. ſaluiæ, menthæ, alumine, melle roſato.*

Atque iſtis quidem medicamentis, etſi, vt ſupra dictum, ſcorbuti vitium maxima ex-parte expugnatum ſit, niſi quod pedum paralyſis fixa maneret; Plica tamen antiquum obtinuit, niſi quod vnus pedum vnguis ad meliorem ſtatum rediit.

CAPVT X.

De Vnguium vitiis.

PRimò, cùm vngues naturalem ſuam conſtitutionem, vt aliæ corporis partes, habeant, læues & plani ſint, colorémque habeant ex albo rubentem, & duritiem ac craſſitiem debitam: ſi hæc naturalis eorum conſtitutio mutetur, morboſum eſt.

Vngues inæquales, craſſi, rugoſi.

Vngues inæquales & rugoſi.

Et primò quidem vngues interdum inæquales, craſſi, ac rugoſi euadunt. Quod accidit ex ſucco, quo vngues nutriuntur, copioſiùs affluente. Tum enim non ſolùm elongantur, ſed & craſſi, inæquales & rugoſi euadunt. Id quod accidit, ex validis laboribus, quibus vngues circa radices quaſi commouentur, atque alimentum ita copioſiùs attrahunt.

Vitium hoc facilè emendari non poteſt; niſi cauſſa externa illa ceſſet. Tum enim temporis progreſſu, vnguibus illis craſſis & inæqualibus ſenſim reſectis, alij meliores ſuccedunt.

Vnguium ſcabrities.

Vnguium ſcabrities & Lepra.

Deinde & vngues ſcabri ac malè colorati & craſſi euadunt; quod vitium vnguium ſcabrities & lepra appellatur, in quo vitio & magnitudo & figura ac conformatio eorum vitiatur.

Generatur autem iſtud vitium, ex humoribus vitioſis & excrementitiis alimento vnguium ſeſe permiſcentibus. Sunt autem ii inprimis melancholici, quod vel ipſe vnguium color docet, aut tartarei quiddam habentes, vnde durities illa prouenit.

Vitium hoc oculis patet, & turpitudinem potius, quàm periculi aliquid affert; apprehenſionem tamen, quæ vnguibus fit, lædere poteſt, ſimúlque etiam indicat, vitioſi humoris aliquid in corpore deliteſcere, quod Natura ad vngues detrudit, ſicut iis, qui plica Polonica laborant, vitium hoc etiam accidere diximus.

Curatur autem hoc vitium, ſi, quod emendari non poteſt, abradatur ſenſim, & humor excrementitius diſcutiatur. Recenti vitio *decoctum orobi & lentium* conuenit, vel cataplaſma ex eorum farina paratum: vel ſulphur cum oleo & aceto imponatur. Attriplicem vngues ſine vlcere eximere ſcribit Plinius, *lib. 20. cap. 20.* Chelidonium minus cum pice idem præſtat. Vel imponatur vnguentum aut emplaſtrum factum ex *pice, cera, reſina, maſtiche, colophonia*, vel *paſſuiæ* cum *opoponace* imponantur: Vel *naſturtium* cum *ſemine lini.* Fortiora ſunt *radices & folia ranunculi.*

Vel ℞. *reſinæ* ℥. ß. *terebinth.* ℈. ij. *ceræ nouæ, ſebi hircini* an. ℈. v. *maſtich.* ℈. j. ß. *thuris* ℈. ij. F. Emplaſtrum.

Plura videantur apud Paul. Æginetam, *lib. 3. cap.* 81. Auicennam, 7. *quarti tract. vlt. cap.* 14.

Vnguium calor mutatus

Vnguium color mutatus.

Nonnunquam verò ſolus color vnguium vitiatur, iique liuidi, flaui, nigri euadunt. Quod vitium accidit, non ſolùm ob ſubiectæ carnis coloris mutationem, vt nonnulli exiſtimant, ſed quia ipſorum vnguium alimentum vitioſum & tali colore præditum eſt. Nonnunquam etiam vngues maculis quibuſdam albis exilibus, in iunioribus præcipuè, hinc inde notantur, quæ plerumque circa radicem exortæ, vnà cum vngue creſcente locum mutant, donec tandem cum vngue reſecantur, habéntque ortum à craſſo ſucco alimento ſe permiſcente.

In coriariis quoque ob calcis & lixiuii, & tinctoribus ob tincturarum tractationem frequenter color vnguium naturalis in alienum mutatur, qui ſæpe diu perſeuerat.

Vitium hoc quidem periculum nullum adfert: turpitudinem tamen parit, & hominibus, præſertim fœminis, ingratum & moleſtum eſt.

Vt verò tollatur hoc vitium, humores vitioſi, ſi in toto lateant, euacuandi; deinde ex ipſis vnguibus tollendi. Fiet hoc, ſi vngues ſuccreſcentes frequentiſſimè reſecentur, donec omne illud, quod vitiatum eſt, tollatur. Ipſi verò vngui emplaſtrum, modò *de lepra vnguium* propoſitum imponatur.

Peculiaris verò eſt coloris vnguium mutatio, cùm ex contuſione ſanguis ſub vnguem effunditur, & per vnguem tranſlucens colorem rubrum vel nigricantem, vt in ſuffuſionibus fieri ſolet, parit. Quod ſi accidat, Auicennas vnguem perforare, & ſanguinem ſuffuſum educere iubet. In qua re tamen cautione opus eſt, ne in perforatione cutis ſubiecta neruoſa lædatur, & dolor excitetur. Vngue perforato, vel etiam non perforato, imponatur *dictamnum Creticum* cum piſcium glutine. Vel *emplaſtrum baſilicum*, vel *radix ſigilli Salomonis* contrita. Vel ℞. *ſagapeni* q. v. Miſceatur in mortario cum *oleo nucum*, vt fiat emplaſtrum, & ſupraponatur.

Curuatura vnguium.

Curuatura vnguium.

Curuaturæ vnguium inter vnguium vitia etiam nonnulli mentionem faciunt, & quidem eius, qua in extremitatibus vngues curui & adunci, quaſi, vt in auibus, redduntur, eámque à ſiccitate nimia vnguium ſubſtantiam contrahente deducunt. Verùm rarus hic affectus eſt, neque vbi datur, à ſiccitate prouenit, ſed à vitioſa materia, ob quàm copioſiùs affluentem, vngues ita vitioſi creſcunt; id quod in Plica Polonica accidere diximus. Ideóque eorum alia curandi ratio non eſt, quàm vnguium ſcabrorum & leproſorum.

Hoc non infrequens eſt, præcipuè in pedibus, vt vngues ad latera nimium excreſcant, & ſubiectam cutem perforent, vnde caro eò loci luxuriare incipit, quæ impedimentum & in calceis induendis, & in inceſſu affert. Quod ſi accidat, *alumen vſtum* inſpergendum, quod carnem ſuperfluam tollit; poſtea vnguis qui nimium excreuit, reſecandus.

Fiſſura vnguium.

Vnguium fiſſura

Nonnunquam & ſoluta vnitas vnguibus accidit, vt vel in longum findantur, vel per tranſuerſum, velut in duas laminas diſſecti ſint.

Id quod vel à cauſſis externis, vt vulneribus accidit, vel ab humorum vitio, quod interdum in lue Venerea & lepra euenit.

Si à vulnere ſit fiſſura, vulnus curandum. Vngues tamen ſecti vniri nequeunt, ſed dum creſcunt integer vnguis fiſſo ſuccedere ſolet; modò caueatur, ne qua parte vnguis fiſſus eſt, cute ſubiecta coaleſcat. Hoc n. ſi fiat, nunquam integer vnguis, ſed ſemper bifidus ſucceſcit. Si ab alio morbo & vitioſis humoribus ſit fiſſura, morbus ille curandus, & topica ac vngui ea adhibenda, quæ ſcabritiei conueniunt.

Vnguium caſus.

Vnguium caſus.

Tandem etiam interdum vngues decidere ſolent, digiti extremitate nuda relicta: quod vitium ad morbos in numero meritò refertur; cùm ſine cauſſa vngues à partium numero excludantur, vtpote qui ſuam naturalem conformationem & vſum habeant, & vt aliæ partes nutriantur, totique cohæreant. Cur autem vngues decidant, id primò, & præcipuè ex vitio alimenti prouenit, quod vbi in alienam naturam declinat, ita quidem, vt non ſolùm ſimpliciter vitioſum ſit alimentum, id quod in ſcabritie, & aſperitate vnguium accidere ſolet, ſed vt acre ſimul ſit, ac radices vnguium erodat, eodem modo, quo in Alopecia, ophiaſi, ac pilorum defluuio, pilorum radices erodi ſolent, vngues decidunt. Sic nòn rarò poſt vlcera & vulnera circa radices vnguium decidere ſolent vngues, pure eorum radices erodente. Et vbi vnguium radices à pure eroſi fuerint, etſi vngues ſponte non decidant, tamen ab vngue nouo ſuccreſcente protruduntur. Ita compertum eſt, poſt febres malignas & peſtilentes non ſolùm capillos defluxiſſe, ſed & vngues decidiſſe: id quod & poſt venena ſumta, & in lue Venerea accidiſſe obſeruatum eſt. Deinde idem ex inopia alimenti prouenire poteſt, quomodo iter per niues facientibus & in aqua gelida manus diutius detinentibus vngues decidiſſe compertum eſt, vel conſtipatis manum poris alimentum vnguis aduehentibus, vel calore natiuo eorum exſtincto.

Vitium autem hoc, quod viſui obuium eſt, non ſolùm deformitatem parit, ſed etiam apprehenſionem, cui vngues inſeruiunt, lædit: præterea, cùm vngues digitorum apices contra externas injurias, quaſi muniant, inermes quaſi & externis iniuriis facilè obnoxij hoc modo digiti redduntur. Itáque curationem hoc malum non immeritò poſtulat. Non tamen omnes vngues decidunt reſtitui poſſunt. Etenim ſi à prauo humore tota vnguis radix exeſa ſit, & malum iam diu durauerit, aut ſi propter inopiam alimenti vngues deciderint, vix reſtitui poſſunt. Si verò radix tota eroſa non ſit, & malum recens, curationis ſpes ſupereſt. Tum igitur vngues tegere oportet pileo ex *ladano, ammoniaco, bdellio, & cera* parato.

Reduuia.

Tandem non ipſorum vnguium, ſed cutis vnguibus proximè vitium eſt, quod Latini Reduuiam, Græci παρωνυχίαν nominant, quod iuxta vngues ſit. Longè verò aliud vitium eſt παρωνυχία Græcorum, quàm ille morbus, qui ſuprà, *part. 1. cap.* 14. deſcriptus eſt, atque inter inflammationes numeratur, & Arabibus etiam Paronychia dicitur. Iſta enim Paronychia, vt ibi dictum, grauis & periculoſus morbus eſt: Paronychia verò Græcorum, de qua iam agimus, ſeu Reduuia, leuiſſimus eſt affectus, qui nihil damni affert, & Medici cura pæne indignus videtur; quod patet ex Galeno, qui *comment. 2. de nat. hum. ſub finem*, diſputans, an ille liber ſit Hippocratis, ſcribit, Sabinum & reliquos, qui librum illum rejiciunt, in eo exigua pauxilláque peccata animaduertere, maiora autem & conſideratione digna negligere, ritu illorum prauorum Medicorum, qui cùm παρωνυχίαν ægrotantium conſiderant, magna deinde & difficilia mala per inſcitiam negligunt.

Neque eſt vt quis putet, Paronychiam Græcorum & Arabum eſſe eumdem affectum, & quod Reduuia ſit parua & incipiens Paronychia, qualem Græci deſcribunt, ſine tumore, ſine inflammatione, ſine inſigni dolore, quæ ſpecies quædam ῥαγάδων ſit, & à Græcis deſcribitur. Si verò iam facta ſit, in inflammationem & abſceſſum periculoſum mutari, qualis ab Arabibus deſcribitur, & Panaritium ipſis nominatur. Experientiæ enim hæc non reſpondent. Neque enim Panaritium Arabum à talibus fiſſuris incipit, neque Reduuia & Paronychia Græcorum vnquam in Panaritium mutatur.

Eſt igitur Paronychia ſeu Reduuia leuis quædam cuticulæ ad vnguium radices fiſſura. — Reduuia quid.

Prouenit autem ab humore ſalſo cuticulam eo loci erodente.

Vitium ipſum per ſe patet, neque quid periculi habet coniunctum, niſi quod leui quodam dolore moleſtum eſt, cùm cuticula fiſſa cutis nudetur.

Curatur autem *portulaca, maluæ radice & ſemine, oleo violarum, roſaceo.*

Fiſſuræ manuum.

Fiſſuræ manuum.

Vltimo loco mentionem facere libet fiſſuræ manuum, quæ accidit præcipuè ſub initium hiemis, cùm manus teneriores frigori, cui nondum aſſuetæ ſunt, exponuntur, vnde inprimis circa iuncturas fiſſuras contrahunt; id quod tamen interdum etiam pedibus accidit.

Curantur autem feliciſſimè hoc vnguento.

℞. *lithargyri argenti, myrrhæ, Zingib.* partes æquales.

Puluerisentur ſubtiliſſimè & cum *cera virgineæ, mellis, & ol. commun.* q. ſ. F. Vnguentum, cui odoris gratia *moſchus & ambra* addi poteſt.

LIBER QVINTVS.

PARS IV.

DE VVLNERIBVS.

CAPVT I.

De Vulneris natura, cauſſis, & differentiis.

INter affectus p. n. corporis externos, & qui ſenſibus obuij ſunt, reſtant Vulnera, Fracturæ, & Luxationes; de quibus iam ordine dicemus. Et primò vulnus quod attinet, eſſe ſolutionem continui in parte oſſe & cartilagine molliore, extra dubium eſt, Interdum tamen latè, interdum ſtrictè accipitur. Latiſſimè ſumit Celſus, dum *lib. 5. cap. 6.* ſcribit: *Peius vulnus eſt, quod etiam colliſum, quàm quod totum diſciſſum eſt, adeo, vt acuto quoque quàm retuſo, telo vulnerari commodius ſit.* Latè dum ſolutæ vnitati, factæ à re acuta, tribuitur, & quidem omni, ſiue punctim, ſiue cæſim ea facta ſit, quomodo Galenus, *6. meth. med. cap. 1.* & *ſeqq.* & neruos punctos vulneratos nominat. Strictè, dum à punctura diſtinguitur, vt vulnus ſit ſoluta vnitas in parte molli à re ſecante cæſim facta; punctura verò ſoluta vnitas in parte molli à re ſecante punctim facta. E quo patet, ſolutionem cōtinui in parte molli latius patere, quàm vulnus ſeu cæſim ſeu punctim factum. Poteſt enim in parte molli quoque vnitas ſolui à re non acuta, ſed dura & graui, idque vel cute integra apparente, vel etiam rupta, quod fit in vulneribus à ſclopetorum globulis inflictis. Deinde quoque partis mollis vnitas ſolui poteſt à tenſione, quæ Ruptura in ſpecie in partibus ſimilaribus appellatur, in compoſitis verò ἀπόσπασμα, vbi abruptis ligamentis filamentiſque illis fibroſis, quibus partes inter ſe connectuntur, rumpuntur. E quibus patet, vulnus eſſe ſolutam vnitatem in parte molli à re ſecante & acuta factam.

Vulnus quid.

Si verò, vt rectè Guido, *lib. 2. Cheirurg.* & Fernelius, *lib. 7. meth. medend. cap. 6.* monet, vulnus ſordidum fiat, atque aliquid de vulneratæ partis ſubſtantia à pure erodatur, tunc vulnus in vlcus abit, aut certè vulneri vlcus coniungitur. Impugnat quidem hanc ſententiam Rudius, *lib. de vulneribus, cap. 1.* ſed fruſtra. Neque enim, quod ille ſine ratione putat, abſurdum eſt, vnum morbum in alium mutari, aut vnum alij accedere. Vulnus & vlcus vtrumque eſt ſoluta vnitas in parte molli, ſed vulnus ſola ſectione abſoluitur, vlcus verò fit ab eroſione, & proinde in vlcere aliquid de ſubſtantia partis amittitur. Si ergo in vulnere à parte aliquid de ſubſtantia carnis erodatur & abſumatur, omnino cōcedendum eſt, iam etiam vlcus adeſſe. Quod tamen non ita accipiēdum eſt, quaſi quamprimum quarta die pus in vulnere apparet, vlcus adeſſe dicatur. Pus enim illud prouenit à ſanguine extra venas effuſo, aut alimento in venis capillaribus & ſpatiis partium hærente, neque aliquid tunc de ſubſtantia partis eroſum eſt. Si verò quacunque de cauſſa tanta puris copia colligatur, vt aliquid de ſubſtantia partis erodatur, vlcus adeſſe negari non poteſt; cùm omnia, quæ ad eſſentiam vlceris requiruntur, tum adſint, & tum curatio non amplius vt in vulnere ſimpliciter, ſed vt in vlcere inſtituenda.

Cæterùm cùm vulnus ſit è morborum numero, quæ actiones ab eo lædantur, non ſine cauſſa diſquiritur. Rectè autem reſpondetur, omnes partis actiones & vſus, ad quos deſtinata eſt ea pars, à vulnere lædi, ſiue pars illa eas perficiat, ſeu vt ſimilaris, ſeu vt inſtrumentalis. Actiones organicas à vulnere lædi ſæpiſſimè (ſi nimirum pars motui deſtinata vulneretur) manifeſtum eſt; cùm membrum vulneratum debito modo moueri amplius non poſſit. Vena etiam diſſecta amplius ſanguinem ad partem alendam aduehere non poteſt, nec arteria ſanguinem vitalem & ſpiritus, aut neruus ſpiritus animales.

Temperamentum verò partis equidem proximè & immediatè à vulnere non læditur, mediatè tamen, dum nimirum vaſis diſſectis & ſanguine effuſo ſimul calor partis diſſipatur, & neceſſarius ſanguinis ac ſpiritus & caloris influentis, qui ad partis temperamentum neceſſarius eſt, influxus impeditur. Quibus de cauſſis omnibus partis attractio, coctio, nutritio, & expulſio læditur. Atque hinc accidit, vt partis temperamento mutato, plura, quàm aliàs conſueuerunt, in ea generentur excrementa. Ideo etiam prouenit, vt pus non ſtatim in vulneris principio, ſed poſtea, circa quartum ſcilicet diem, generetur, vbi ſcilicet calor partis diſſipatus iterum reſtituitur.

Vſus quoque in partibus vulneratis læditur. Cutis vulnerata partes ſubiacentes amplius tegere non poteſt, peritonæum diſſectum inteſtina, cornea tunica oculi humores non amplius continet; venæ & arteriæ diſſectæ non amplius ſanguinem, nec nerui ſpiritus animales vehere poſſunt.

Differentiæ.

Differentiæ.

Differentiæ vulnerum aliæ ſunt eſſentiales, aliæ accidentales. Eſſentiales ab ipſa vulneris natura ſumuntur, nimirum à forma, cuius ratione ſecundum figuram alia ſunt recta, alia obliqua, & quidem variæ figuræ ſecundum magnitudinem, alia parua, alia magna, alia profunda, alia ſuperficialia. Quò referri poteſt & illud, quod vulnere inflicto vel aliquid de ſubſtantia partis abſciſſum, vel nihil abſciſſum eſt. Quanquam ſi rem accuratè æſtimare velimus nec hæ ſunt propriæ & eſſentiales differentiæ; cùm non ab ipſa vulneris eſſentia, ſed potius quibuſdam vulnerum accidentibus, vt magnitudine, figura pe-

cantur. A parte affecta, quæ nunc eſt caro muſculoſa, nunc neruus, nunc ligamentum, tendo; nunc hæc vel illa pars afficitur. Et quidem in vna parte multum refert, in qua particula partis vulnus ſit, v. g. an in principio, an in fine, an in medio muſculi ſit vulnus; an in viſcere aliquo parenchyma, vel vaſa in eo ſint vulnerata. A cauſſa, quod vulnus inflictum eſt vel cæſim, quod in ſpecie vulnus appellatur, vel punctim, quod punctura in ſpecie dicitur; vel cum puncturа adeſt inciſio, vel ſimul adeſt inciſio & contuſio, vel omnia hæc tria, inciſio, punctura, & contuſio coniunguntur.

Accidentales verò differentiæ ſunt, quæ ab iis, quæ extra definitionem vulneris ſunt, petuntur. Galenus 3. *meth. med. cap. vlt.* ad tria capita eas redigit, B & eas deſumi docet, vel à generationis modo, quod ſcilicet totum ſit inciſum, vel totum diruptum, vel pars inciſa, pars diſrupta. Secundò, à vulneris ſitu, vbi ſcilicet in vulnere obliquè inflicto altera pars vulneris in conſpectu eſt, altera ſub cute latet. Tertiò à tempore, quod aliud vulnus eſt recens, aliud vetus.

Sunt & accidentales ſeu potius impropriæ quædam, ab iis, quæ vulneri coniunguntur, petitæ differentiæ, quod ſcilicet vulnus eſt venenatum, quod gladio venenato, vel morſu venenati animalis eſt inflictum: quod vulneri Inflammatio vel eryſipelas acceſſit aut fractura vel luxatio coniuncta eſt: vel hæmorrhagia, dolor, aut aliud ſymptoma coniungitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. De cauſſis vulnerum multa dicere opus non eſt. Vulneris cæſim facti cauſſæ ſunt omnia, quæ incidendi vim habent, enſis, vitrum, & ſimilia. Puncturæ, quæcunque acuta ſunt, ſagittæ, acus, dentes animalium. Rumpunt, quæcunque partem mollem diſtendunt, & in partes contrarias diuellunt, vt vehementis ponderis eleuatio vel geſtatio, caſus, percuſſio, vociferatio, & ſimiles. Contundunt, grauia ac dura & retuſa, vt lapis, lignum, plumbum, & inter hæc globi plumbei è ſclopetis emiſſi perforandi vim habent.

CAPVT II.

De Signis Diagnoſticis.

Equidem vulnus ipſum per ſe ſenſibus manifeſtum eſt, nec ſignis, quibus cognoſcatur, opus habet. Verùm etſi qui locus in cute vulneratus ſit ſenſui pateat: tamen ſi vulnus ad interiora penetret, quæ intus partes vulneratæ ſint, ſæpe obſcurum eſt. Id autem cognoſcitur primò ex partium ſitu, deinde actione læſa, & vſu, tertiò ſymptomatibus ſuper-
Signa. uenientibus, quartò excretis. Si enim capitis vulnus profundius ſit inflictum, cerebrum eſſe vulneratum: ſi thorax totus gladio transfoſſus, pulmones vulneratos eſſe indicio eſt, & ita de reliquis partibus. Ad quam rem cognoſcendam partium ſitus ex Anatomia dicendus eſt. Secundò actiones læſæ partem vulneratam monſtrant. Ita vulnere in pube accepto, ſi vrina ſponte profluat, ſphincterem veſicæ læſum eſſe indicat. Videndum tamen hic an actio aliqua per conſenſum alterius partis lædatur. Ideóque alia ſigna coniungenda ſunt. Si vulnere in abdomine accepto, inteſtina procidant, peritonæum diſſectum eſſe argumento eſt.

Excreta quod attinet, ſi chylus externatur per vulnus, ventriculum, vel inteſtina tenuia: ſi feces alui, inteſtina craſſiora: ſi vrina, veſicam vulneratam eſſe ſignum eſt; ſi per vulnus thoracis aër egrediatur, A pulmones vulneratos eſſe ſignificat. An vena vel arteria vulnerata ſit, ſanguinis effluxus indicat; cùm qui ex arteria profluit, ſaliendo effluat, & magis rubicundus ſit.

Ab accidentibus quoque ſuperuenientibus pars vulnerata ſignificatur. Ita dolor vehemens ſtatim ſuperueniens neruum vulneratum eſſe indicat.

CAPVT III.

De Prognoſticis & euentu vulnerum prædicendo.

Antequam Medicus curationem vulneris aggreditur, omnino de Prognoſticis prius ſollicitus eſſe debet. Primò nimirum præcognoſcendum, an vulnus ſanabile ſit, vel inſanabile. Et quidem ſi ſanabile, an facilis an difficilis curationis, & an ægro integra & priſtina ſanitas poſſit reſtitui, an verò tamen alicuius membri actionem læſam ſit paſſurus. Sæpe enim accidit, vt tendine aliquo diſſecto, partis alicui is motus amittatur; cerebro vulnerato memoria aut ratiocinatio lædatur. Præterea an breui, an longo tempore vulnus poſſit ſanari.

Si verò vulnus ſit inſanabile, an lethale ſit, & ad mortem vergat, an verò in vlcus longum ſit degeneraturum.

Tandem etiam mutationes vulneris, ſiue ad bo- C num ſiue ad malum, & quando futuræ, ſunt prædicendæ.

Primò autem diligenter explicandum.

Quæ vulnera ſint lethalia, quæ non.

Etenim magni momenti eſt hæc quæſtio, & Medico diligenter atque accuratè penſitanda ac cognoſcenda. Cùm enim non raro in iudiciis & foro vita nonnullorum ob vulnera aliis inflicta periclitetur, & à iudicibus Medicorum ſententia hac de re requiratur, danda diligens opera, vt Medicus talem ſententiam de Qualitate vulneris ferat, qua innocens non condemnetur, nec reus abſoluatur.

Principio autem tenendum, non omne vulnus, quod mors ſequitur, lethale eſſe dicendum, ſed id ſolùm, quod ſuapte natura mortem adfert. Talia au- D tem vulnera ſunt duplicia. Nam lethale, vt Galenus, 5. *aph.* 2. & 6. *aph.* 18. docet, interdum accipitur de iis, quæ ex neceſſitate, interdum verò de iis, quæ ferè, & vt Hippocrates loquitur, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ſunt lethalia, ac ob quæ, vt Hippocrates per *aphor.* 18. *ſect.* 6. *in Coacis*, limitat vulnerati ἀποθνήσκουσι μάλιστα, moriuntur plerumque ſeu ferè; quomodo lethale Galenus, 5. *aph.* 2. procò, quod periculoſum, ac ſæpe morte terminatur, accipi ſcribit. De priore autem genere inprimis quæritur. Quod enim vulnus in aliis aliquando curatu eſt, id pro ſimpliciter lethali haberi non poteſt. Quando autem pro lethali vel non lethali habendum ſit, poſtea dicetur. Ideóque ſecundò, vulnera ſimpliciter lethalia haberi non poſſunt, vbi ſuperuenientibus grauib. ſymptomatibus (quæ tamen non neceſſario & ſem- E per vulnerib. talibus ſuperueniunt) æger moritur, vt cùm vulneribus articulorum & neruolarum partiū inflammatio, delirium, & alia ſymptomata accidunt, aut ob cacochymiam in corpore latentem febris occaſione vulneris accenditur. Et omnino multa ſæpe incidunt, quæ morbos ſuapte natura ſanabiles inſanabiles reddunt. Sicut nec ea, quorum ſanatio diu protrahitur, quorúmque occaſione tandem accidit, vt æger lenta morte pereat, pro lethalibus ſimpliciter habenda. Id quod accidit vbi pulmone vulnerato vlcus & phthiſis ſubſequuntur, aut thorace vel ventriculo vulnerato, quæ ſæpe

poſt longum temporis ſpatium ægro mortis cauſſæ ſiunt. Cùm enim talia vulnera in aliis ſanata fuiſſe obſeruatum ſit, pro ſimpliciter lethalibus haberi non poſſunt. Sed ea demum vulnera ſimpliciter lethalia ſunt, quæ paucarum horarum vel dierum ſpatio, neceſſariò ægro mortem inferunt, nec vlla arte ſanari poſſunt. Ideóque diſtinguendum inter vulnera lethalia, & inſanabilia. Lethalia enim omnia inſanabilia ſunt, ſed non omnia inſanabilia lethalia. Inſanabilia enim, vt dictum, ea ſiunt, quæ quidem ſanari non poſſunt, nec tamen ægro ſubitò mortis cauſſa ſunt, cùm, etſi non ſanentur, æger tamen non ſolùm multas ſeptimanas, ſed & annos viuere poteſt. Tale vulnus fuit illud, quod deſcribunt Matthias Cornax, *in epiſtola reſponſoria ad D.* B *Ægidium Hertog.* & Iul. Alexandrinus, *in annotat. ad Galeni lib. 6. meth. med. c. 4.* Cùm n. ruſticus quidam in Bohemia, in venatione lato venabulo vulnus in ventriculo accepiſſet, illud conſolidari nō potuit, ſed labia vulneris tractu temporis occalluere, vt vulneratus per multos annos ſuperuixerit, & per inſtrumentum applicatum, quando liberet, ventriculum euacuare potuerit.

Quæ autem vulnera ſimpliciter lethalia ſint, iam diſpiciendum. Cùm verò mors à calidi natiui defectu & extinctione accidat; calor autem natiuus dupliciter extinguatur, vel ſenſim, quod fit in morte naturali, & morbis diuturnis, vt phthiſi, & ſimilibus, vel ſubitò & violenter: poſteriore modo vulnera mortē, vtpote violentā, afferre neceſſe eſt. C

Exſtinguitur autem calor innatus, vel quia ſpiritus vitales diſſipantur, vel quia ſuffocantur. Ergo omnia vulnera, quæ lethalia, & ex neceſſitate mortem violentam inferunt, ſpiritus vitales ſubitò vel ſuffocant, vel diſſipant & corrumpunt. Quia verò cor ſpirituum vitalium & caloris natiui officina eſt, primò cordis vulnera omnium maximè & celerrimè mortem violentam afferre poſſunt. Et quidem, vt Galenus, *5. de loc. affect. cap. 5.* ſcribit, ſi ad ventriculum cordis, ſiniſtrum præcipuè, vulnus penetret, hominem ſtatim interire neceſſe eſt; ſi verò vulnus non ad ventriculum vſque pertingat, ſed in cordis ſubſtantia vulnus conſtiterit, viuere quidem aliquandiu homo poteſt, ſed tamen mori morte hac violenta neceſſe eſt. D

Secundò, hominem mori, neceſſe eſt, ſi in vicinis pulmonibus vas aliquod vulneretur, & ex eo ſanguis copioſus ad cor effundatur, idque obruat, & calorem eius ſuffocet.

Tertiò, omnia vaſorum magnorum vulnera interna, quæ nulla arte occludi poſſunt, quia faciunt, vt ſanguine ſeu ex venis ſeu arteriis copioſè effuſo, ſpiritus ſubitò diſſipentur, hominem citò iugulant.

Quartò, omnia vulnera lethalia ſunt, quæ reſpirationem ſubitò tollunt, cordiſque ventilationem impediūt, & ita vt calor natiuus in corde ſuffocetur, ac vt homo eo ferè modo, quo Apoplectici mori ſolent, moriatur, faciunt. Talia vulnera ſunt primò vulnera cerebri, ſed non omnia, cùm multa vulnera E cerebri non ſint lethalia, vt poſtea dicetur, & *lib. 1. Pract. part. 1. cap. 23.* dictum: Verùm magna & ea, quæ in cauſſa ſunt, vt ſpiritus animales ſubitò diſſipentur, vel ſanguine è vaſis effuſo principium neruorum occludatur, atque ita ſpirituum animalium influxus prohibeatur, vel ex eodem inflammatio cerebri aut febris excitetur. Idque non ſolùm præſtant ipſius cerebri vulnera, ſed & capitis percuſſiones aut contuſiones vehemētes, quibus vaſa cerebri & circa cerebrū rūpuntur, ſanguiſque ex iis ad principium neruorū effunditur, ibique ſubſiſtens influxū ſpirituum animaliū prohibet. Quod & fieri poteſt, ſi ſinus cerebri lædantur, & ex iis ſanguis ad baſin cere-

A bri effundatur; vt & in vulneribus oculorum, ſi tam profundè penetrent, vt vel vaſa cerebri, vel quæ ſunt in baſi vel circa baſin cerebri aperiant, & vt ſanguis ad baſin cerebri effuſus influxum ſpirituum animalium principio neruorum compreſſo, impediat. Etſi enim, ſi ſanguis ſupra cerebrum effundatur, cranio perforato & aperto effundi poſſit: tamen ſi ad baſin effundatur, euacuari non poteſt.

Videtur tamen adhuc alius eſſe modus, quo in cerebrum vel circa cerebrum effuſus ſanguis, mortem intra paucos dies affert, ſi euacuari non poteſt. Cùm enim ſit extra vaſa, ferè circa quintum diem putreſcere incipit, vnde febres, deliria, conuulſiones excitantur, vt homo, vt in phrenitide ferè, moriatur.

B Quod à cerebri vulneribus fit, idem à ſpinali medulla, ſi in parte ſuperiore, & quidem tota diſſecetur, accidit. Tum enim motus partium inferiorum omnium, atque ita thoracis etiam abolетur, ægrique ſuffocantur.

Atque ad hos quatuor modos omnia vulnerum lethalium genera referri poſſe exiſtimo. Ideóque ſi quod vulnus in aliquam corporis interiorem partem penetret, atque inde æger breui temporis ſpatio moriatur, vulnus illud lethale fuiſſe iudicandum eſt, & ſi diligenter inquiratur, ad aliquod horum lethalium vulnerum genus referri poſſe exiſtimo: ſiue vulnus illud facultatem vitalem ipſam immediatè, ſiue alio morbo vel ſymptomate interueniente lædat. Nam vt Nicolaus Boërius, *deciſion. 323. nu.* C *10.* è Felino ſcribit, par eſt, aliquem ex vulnere, & ex infirmitate ab ipſo cauſſata mori. Quod tamen ita accipiendum ſi vulnus morbum illum vel ſymptoma, quod mortis cauſſa eſt, neceſſariò attrahat.

Reliqua verò vulnera, quæ ad horum modorum aliquem referri non poſſunt, non ſimpliciter nec neceſſariò lethalia eſſe puto. Quod vt clarius fit, omnium partium vulnera, quæ lethalia perhibentur, iam in ſpecie perpendere libet.

Septem verò partium vulnera lethalia eſſe cenſet Hippocrates, dum *6. aphoriſm. 18.* ſcribit: Κύστιν διακοπέντι, ἢ ἐγκέφαλον, ἢ καρδίην, ἢ φρένας, ἢ τῶν ἐντέρων τι τῶν λεπτῶν, ἢ κοιλίην, ἢ ἧπαρ, θανατῶδες. *Cui veſica perfecta fuerit, aut* D *cerebrum, aut cor, aut ſeptum tranſuerſum, aut tenue quoddam inteſtinum, aut ventriculus, aut iecur lethale eſt.* Quem tamen aphoriſm. tum imitat, tum ampliat *in Coacis, aph. 509. in Cod. Fœſii*, dū inquit: Ἀποθνήσκουσι μάλιστα ἐκ τῶν τρωμάτων, ἤν τις ἐγκέφαλον τρωθῇ, ἢ ῥαχίτην μυελὸν, ἢ ἧπαρ, ἢ φρένας, ἢ καρδίην, ἢ κύστιν, ἢ φλέβα τῶν παχειῶν, θνήσκει δὲ, κἢν ἐς ἀρτηρίην καὶ πλεύμονα μεγάλαι σφόδρα αἱ πληγαὶ γένωνται, ὥστε τοῦ πλεύμονος πληγέντος ἔλασσον προερχόμενον πνεῦμα κατὰ τὸ στόμα γενέσθαι, ἢ τὸ ἐκπίπτον ἐκ τοῦ τρώματος. θνήσκουσι δὲ καὶ οἱ ἐς τὰ ἐντὸς νεῦρα, ἤν τέ τι τῶν λεπτῶν τιτρώσκωσιν, ἤν τε τῶν παχέων, ἢν ἐπικάρσιος ἡ πληγὴ E γένηται καὶ μεγάλη. εἰ δὲ μικρὴ καὶ εὐθεῖα, περιγίνονται ἔνιοι. ἥκιστα δὲ θνήσκουσιν οἱ τιτρωσκόμενοι ἐν οἷσι ταῦτα μὴ ἔπι τῶν τοῦ στόματος μερῶν, ἢ τοῦ προσώπου. *Ex vulnere ferè mors contingit, ſi cui vulneratum fuerit cerebrum, aut ſpinalis medulla, aut iecur, aut ſeptum tranſuerſum, vel cor, aut veſica, aut quædam grandis vena. Mors quoque ſubit, ſi in arteriam & pulmonem inſignes valde plagæ inflictæ ſunt, ita vt percuſſo pulmone, minor ſit qui per os prodit ſpiritus, quàm qui per vulnus excidit. Intereunt verò, quibus nerui interiores, ſiue tenuis aliquis, ſiue craſſus, vulnus acceperit, ſi plaga tranſuerſa fuerit & magna: quod ſi parua & recta, non-*

Vulnera lethalia ex Hippocrate.

nulli periculo eximuntur. Minimè autem ab his vulneribus mors impendet, quæ in corporis partes, in quibus hæc non ſunt, aut ab his quàm longiſſimè abſunt, infliguntur. Limitat quidem, dum non ſimpliciter talia vulnera lethalia eſſe ſcribit, ſed μάλιστα, *maximè ferè*: Ampliat verò, dum addit medullam ſpinalem, venas, quæ craſſiores ſunt, aſperam arteriam, & pulmonem, ac interiores neruos. Ideoque harum partium vulnera ordine conſiderabimus. Reliquarum enim minimè per ſe lethalia eſſe, extra dubium eſt, idque ipſe Hippocrates, *allegato aph.* 509. *in Coacis*, docet. Celſus, *lib.* 5. *cap.* 26. ſententiam Hippocratis ad hunc modum expreſſit: *Seruari non poteſt, cui baſis cerebri, cui cor, cui ſtomachus, cui iocineris porta, cui in ſpina medulla percuſſa eſt, cuique aut pulmo medius, aut ieiunum, aut tenuius inteſtinum, aut ventriculus, aut renes vulnerati ſunt, cuive circa fauces grandes venæ vel arteriæ præciſæ ſunt. Vix autem ad ſanitatem perueniunt, quibus vlla parte pulmo, aut iocineris craſſum, aut membrana, quæ continet cerebrũ, aut liẽ aut vulua, aut veſica, aut vllum inteſtinum, aut ſeptum tranſuerſum vulneratum eſt. Hi quoque in præcipiti ſunt, in quibus vſque ad grandes, intuſque conditas venas, in alis vel poplitibus mucro deſedit. Periculoſa etiam ſunt vulnera, vbicumque venæ maiores ſunt, quoniam exhaurire hominem profuſione ſanguinis poſſunt. Idque euenit non in alis tantum, atque in poplitibus, ſed etiam in his venis, quæ ad anum teſticuloſque perueniunt. Præter hæc malum vulnus eſt, quocumque in alis, vel fœminibus, vel inanibus locis vel in articulis, vel inter digitos eſt. Item quodcumque muſculum, aut arteriam, aut membranam, aut os, aut cartilaginem læſit.* Quia verò, quod Hippocrates, 6. *aph.* 18. dixit eſſe θανατῶδες, *lethale*, id in *Coacis*, *aph.* 509. per ἀποθνήσκουσι μάλιστα, *moriuntur ferè*, explicat; quæ harum partium vulnera lethalia ſint ſimpliciter, quæ non, videndum.

Cerebri vulnera.

Primò, *Cerebri* vulnera inter lethalia refert Hippocrates, 6. *aph.* 18. In *Coacis* tamen id limitat, & μάλιστα id fieri ſcribit. Neque enim omnia cerebri vulnera lethalia ſunt. Vidit ipſe Galenus vulnera talia curari, 8. *de vſu part.* 10. 6. *aph.* 18. Exempla quoque habentur apud Valleriolam, *lib.* 4. *obſeruat.* 10. *lib.* 5. *obſeru.* 9. *lib.* 6. *obſeruat.* 4. Guil. Fabricium, *cent* 4. *obſeru.* 1. 2. & 3. & longum catalogum Medicorum, qui vulnera cerebri ſanata viderunt, recenſet Ioan. Andr. à Cruce, *de vulnerib. lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 14. *de cerebro ſauciato.* Imò obſeruatum eſt, particula cerebri amiſſa, ægrum nihilominus cõualuiſſe: cuius rei variæ hiſtoriæ annotatæ à Medicis, Anton. Muſa Braſauola, *comm. in Hippocrat. aph.* 18. *ſect.* 6. Nicolao Maſſa, *lib.* 1. *epiſtol.* 11. Fallopio, *de curand. vulnerib. cap.* 45. Franciſco Arcæo, *de curand. vulner. lib.* 1. *cap.* 6. Io. Andrea à Cruce, *lib.* 1. *de vulner. tract* 2. *cap.* 14. Ambroſ. Pareo, *lib.* 9. *cap.* 22. & aliis. quæ pleraque collegit Schenckius, *lib.* 1. *obſ.* 40. & 41. Notatu etiam dignæ ſunt hiſtoriæ de perículoſiſſimis cerebri vulneribus, quæ exſtant apud Cabrolium, *obſeru.* 16. 22. & 34. Henricum Petræum *tom.* 2. *diſput. harmonic. diſp.* 36. *quæſt.* 10. Guil. Fabricium, *paſſim in centuris obſeruationum*, Matthiam Glandorpium, *in ſpec. Cheirurg. c.* 22. *obſeru.* 5. Et ipſe cum Chirurgo curaui fabrum lignarium, qui in oſſe ſiniſtro ad ſuturam coronalem, ſecuris ex alto proiectæ acie vulnus pollicis ferè longitudine in cerebrum penetrans acceperat, ita vt particula cranii effracta ſtatim eximi poſſet, & cerebri portio nucis iuglandis ferè magnitudine propenderet. Conualuit tamen, cerebri illa proportione extra propendente ſenſim abſcendente. Et quod mirum, toto morbi decurſu, nec de dolore capitis, nec de vllo ſymptomate conqueſtus eſt, & ambulare ſine impedimento potuit. Et huius rei exempla paſſim nota ſunt vt plura congerere ſuperuacaneum ſit. Contrà ex vulneribus cerebri plurimos mori, quotidiana teſtatur experientia.

Ad cerebri vulnera pertinent & illa, quæ ſeu ipſi cerebro, ſeu partibus vicinis cranio concluſis, per oculi orbitam infliguntur, vt poſtea dicetur.

Cur autem vulnera cerebri interdum ſint lethalia, interdum non, inquiſitione dignum eſt. Nonnulli cenſent, ea vulnera, quæ in ventriculos non penetrant, non eſſe lethalia, ea verò quæ in cerebri ventriculos pertingunt, eſſe lethalia, idque ob ſpirituum, qui in ventriculis continentur, diſſipationem ſubitam. Ac videtur id ſenſiſſe Galenus, *dum* 6. *aph.* 18. ſcribit, adoleſcentem Smyrnæ in Ionia, accepto in altero ventriculorum anteriorum vulnere, ſuperſtitem fuiſſe, ſed ne ad temporis quidem momentum viuere potuiſſe, ſi vtrumque ſimul cerebri vẽtriculum vulnus violaſſet. Verùm etiam cerebri ventriculis violatis homines ſuperuixiſſe, hiſtoriæ allegatæ docent; nec ratio bona eſt. Neque enim cerebri ventriculis ſpiritus animales generantur & continentur, vt Recentiores ſatis demonſtrarunt; nec cerebri ventriculi ita interſtitiis ſeparati & diſtincti ſunt, vt vno vulnerato, ſpiritus, ſi in ventriculis continerentur, non ex altero quoque exire poſſent.

Sententiam meam vt aperiam, cerebri, etſi ſit pars nobilis, vulnera eſſe lethalia non exiſtimo, quatenus cerebrum lædunt, ſed quatenus ob vulnera cerebri, cordi & facultati vitali, quæ ad vitam vnicè neceſſaria eſt, vis infertur. Cerebrum enim non eſt ſedes & inſtrumentum facultatis vitalis, ſed animalis. Vnde vt teſtatur Braſauolus, *in comm. aph.* 18. *ſect.* 6. & alii, ex vulneribus cerebri ſenſus interiores interdum læduntur, homoque memoriam amittit, & ſtupidus euadit, ſalua manente vita. Si verò ob cerebri vulnera facultas vitalis periclitetur, mortem ſequi neceſſe eſt. Fit autem hoc vbi neruorum principium (vnde Celſus, *alleg. loc.* non ſimpliciter vulnera cerebri eſſe lethalia dixit, ſed cùm baſis cerebri vulnerata eſt) occluditur, ſeu obſtructione, ſeu compreſſione, ſeu diſſectione, atque ita homo denegato ſpirituum animaliũ influxu, apoplecticorum more, moritur; vel membranis cerebri & neruis vellicatis conuulſio excitatur. Nam & ipſa conuulſio, ſi ſit vehemens, grauiſſima ſymptomata, continuos dolores vigilias, lipothymiam & ſyncopen, difficilem reſpirationem, & tandem ſuffocationem excitat, vnde tandem homo iugulatur. Quo modo in capite vulnerati, non quidem primo die ſtatim moriuntur, ſed poſtea, vbi ſanguis è vaſis ſuis effuſus in cerebrum, vel circa cerebrum putreſcere incipit, cerebrique inflammationem, febrem, delirium, conuulſioneſque excitat, atque ita ægrum è medio aufert.

Faciunt autem hoc vulnera, quocumque modo & via cerebro infligantur, ſiue nimirum per cranium, ſiue per oculi orbitam, ſiue alia via ad cerebrum penetrent. Allegatur quidem ex Paræo *lib.* 9. *cap.* 9. hiſtoria Henrici II. Regis Galliæ, qui anno Chriſti 1559. in haſtiludio, à fractæ & diſſultantis lanceæ trunco vulnus ſupra dextrum ſupercilium in cute muſculoſa frontis ad minorem vſque oculi ſiniſtri angulum accepit, multis eiuſdem trunci fruſtulis in oculi ſubſtantiam depactis, oſſibus tamen integris. Verùm cùm oculi orbita integra fuerit, nec vulnus oculi ad cerebrum penetrarit, non ex oculi vulnere, ſed ex commotione cerebri mortuus eſt, quod ipſa cranii apertio demonſtrauit. Cùm enim vndecimo

ab ictu die mortuus eſſet cranio aperto, in parte ictui oppoſita ad mediam occipitis ſuturam, effuſi inter craſſam & tenuem meningem ſanguinis copia reperta eſt, quæ putreſcens & cerebrum corrumpens, procul dubio Regi mortis cauſſa fuit.

Oculi verè lethale vulnus nuper in ciue quodam hic vidi, qui gladio acuto, ad externum dextri oculi angulum, vulnus, ſaluo oculo, per orbitam, quà neruus opticus oculum ingreditur, in cerebrum vſque profundè penetrans accepit, vnde vaſis paſſim diſciſſis, magna ſanguinis copia in cerebrum effuſa eſt, è quo vulnere ipſe apoplecticorum more ſtatim attonitus concidit, & circiter horam nonam poſteà mortuus eſt.

Vulnera ſpinalis medullæ.

Secundò, *ſpinalis medullæ* vulnera quod attinet, cùm ſpinalis medulla, in partibus ſub cerebro ſitis, cerebri vices gerat, & cum cerebro ſubſtantiam & membranas communes habeat: eodem modo, vt cerebri vulnera, ſpinalis medullæ vulnera, lethalia eſſe poſſunt; ſi nimirum ſuperiore parte vulneretur, qua læſa, ſpirituum animalium in totum corpus influxus lædi, & hinc in omnibus capiti ſubiectis partibus, quæ à ſpinali medulla neruos accipiunt, ſenſus & motus tolli, & per conſequens etiam reſpiratio aboleri poteſt. Noui lanium quendam, qui boues mactaturus, eos non ſecuri, quod vulgò fieri ſolet, percutiebat, ſed exiguum cultellum, eo in loco, quo caput vertebris colli coniungitur, in ſpinalem medullam adigebat, vnde bos attonitus quaſi ſtatim concidebat. Faciunt autem hoc præcipuè ea vulnera, quæ tranſuerſim totam ſpinalem medullam diſſecant, atque ita influxum ſpirituum animalium in partes inferiores omnes prohibent, vel vniuerſalem & lethalem corporis conuulſionem pariunt. Qualia vulnera ſunt præcipuè, quæ infliguntur collo parte interiore, qua vertebræ quodammodo ſunt diſiunctæ, neque altè admodum vniuntur, ſed tanquam vinculo quodam mucoſo neruoſoque ad faciliorem motum alligantur; quo fit vt dum vulneratur collum ictu vehementi, medulla ipſa attingi queat. Si verò inferiore loco vulnera ſpinali medullæ infligantur, non neceſſariò ſunt lethalia, & quo diſpoſitiones p. n. plus ſunt in ſpinæ parte inferiore, eo minus noxiæ, vt Galenus, 4. *de loc. affect. cap.* 3. docet. Etſi enim & tum dolor, vigiliæ, inflammationes, & aliæ, quæ mortem ægro afferre poſſunt, ſuperuenire queant: tamen ea vulnera ſimpliciter lethalia non habentur; cùm fieri poſſit, vt talia ſymptomata non ſuperueniant.

Cordis Vulnera.

Tertiò, *Cordis vulnera* inter lethalia recenſentur, & quidem rectè; cùm cordis vulnera omnia neceſſariò vel ſimpliciter ſint lethalia, vt pote quæ caloris natiui officinam & fontem lædunt; idque in confeſſo apud omnes eſſe ſcribit Galenus, 6. *aph.* 18. Et quidem cordis vulnus magnum & profundum, & quod in ventriculos eius penetrat, ſubitò necat; quod verò exiguum, & in cane ſaltem cordis ſubſiſtit, neque ad ventriculos penetrat, non ita multò poſt ægrum tollit. Ventriculis enim apertis ſubita fit ſanguinis arterioſi effuſio, ſpirituumque vitalium diſſipatio; idque inprimis ſiniſtro ventriculo aperto. Si verò vulnus in cordis ſubſtantia ſubſtiterit, neque ad ventriculos penetrauerit, homo quidem totam diem interdum viuere poteſt, mox tamen, vtpote in loco calidiſſimo, & ſanguine ac ſpiritu turgente, inflammatio, & hinc ſyncope ac mors ſequitur. Neque compertum eſt, vnquam quemquam corde vulnerato euaſiſſe. Etſi verò obſeruatum ſit, in corde tumores & vlcera reperiri; tamen iſta cum ſenſim fiant, vita aliquandiu cum iis perſiſtere poteſt, etſi tandem & ipſa homini mortem afferant. Vulnera verò, cùm ſubitò œconomiam cordis turbent, cum iis vita diu perſiſtere non poteſt. Et quamquam Galenus, *de decret. Platon. & Hippoc. cap.* 4. refert, victimas ad aras, corde exiecto, clamaſſe: tamen id tamdiu ſaltem durat, quamdiu ſpiritus vitales in arteriis ſuperſunt, quibus exhauſtis, paulò poſt animal concidit & moritur. Nam vt Ariſtoteles, *libr.* 3. *de part. animal. cap.* 4. ſcribit, cor ſolùm viſcerum atque omnium corporis partium nullum vitium patitur graue; idque rectâ ratione. Cùm enim principium corrumpitur, nihil eſt, quod cæteris, quæ inde pendent, præbere poſſit auxilium. Et inprimis, vt dictum, ſiniſtro cordis ventriculo, qui ſanguinis & ſpiritus vitalis officina eſt, vulnerato, æger mox perit. Si autem dexter ventriculus vulneretur, ægrum aliquandiu vitam protrahere poſſe, hiſtoria mira, attamen vera, in Bibliotheca Academiæ Groningenſis, tabulæ penſili inſcripta, comprobat, vt eam deſcribit Gothofredus Hegenitius, *in Itinerario Friſio-Hollandico, pag.* 16. his verbis.

Nicol. Mulerius, Lectori Sal.

Creditum hactenus fuit, corde vulnerato non poſſe quemquam vel ad vnius horulæ momentum vitam producere. Quam ſententiam ratio firmat & experientia. Cùm enim vita noſtra à ſpirituum incolumitate dependeat, quorum officina fabricaque in ipſo corde ſita eſt, corde vulnerato, ſpirituum generationem impediri, ac prorſus ceſſare neceſſum eſt. Verùm hiſtoriam valde memorabilem hoc loco proponere viſum fuit: hiſtoriam, inquam, militis, qui in corde ſaucius, vitam vltra quindecim dies ſuſtentauit qualis nec in veterum nec in recentiorum Medicorum obſeruationibus nulla nobis hactenus occurrit. Andreas Haeſenanger, Illuſtriſſ. Comitis Vuilhelmi à Naſſauu, Friſiæ, Groningæ, Omlandiæ, &c. Gubernatoris cohorti pretoriæ adſcriptus, vulnus in pectore à commilitione accepit Anno 1607. die 22. Auguſti, ſub veſperam; obiit die 8. Septembr. hora vna poſt exortum Solis, qui erat dies decimus ſextus à vulnere inflicto. Defuncti cadauer pretoris militaris iuſſu, vulneris explorandi gratia, à me & duobus Chirurgis, Caſpare & Luca Hulieno apertum & examinatum fuit præſente & ſpectante Viro Strenuo & Nobiliſſimo Bernardo Hoornchens, ſpectantibus etiam nonnullis aliis imæ ac melioris ſortis militibus. Ecce, aperta pectoris cauitate, euacuataque haud parua materia purulentæ minimè fœtentis copia, deprehendimus admirabundi vulnus in cordis vſque ſinum dextrum penetraſſe, iſtamque cordis partem ferè totam contabuiſſe, ſiniſtra parte manente incolumi, in qua continetur primaria ſpirituum vitalium officina. Huius igitur vnius beneficio vita Andreæ ad decimum ſextum diem conſeruata fuit. Et ne fortè huius narrationis dubia eſſet apud nonnullos fides, eam teſtimonio ſuo manuumque ſuſcriptione muniuerunt Viri nobiliſſimi & ampliſſimi, Bernardus Hoorkens, præſidii vrbani præfectus, & Petrus Pappus, Pretor militaris. Qui etiam hiſtoriæ huius luculentam fecit mentionem, in eruditis ſuis ad diſciplinam militarem commentariis. Actum Groningæ, die 22. Iunii, Anno 1627.

Bernhardus Hoorkens. Atteſtor vt ſupra. Actum 22, Iunii, 1627.

Petr. Pappus von Traizbergk, hiſtoriam hanc veram, & de ea mihi bene conſtare atteſtor.

Ideòque, quod refert D. Matthias Glandorpius,

in ſpec. Cheirurg. cap. 33. de Sanctorio Profeſſore Patauino, quod cor cuniculi inſtrumento acuto perforarit, viuo permanente cuniculo ad multos menſes; id procul dubio de dextro cordis ventriculo accipiendum, accedente eo, quod inſtrumentum ſine dubio non latum, ſed anguſtum & acutum fuit.

Pulmonis Vulnera.

Quartò *Pulmonis vulnera* inter lethalia refert quidem Hippocrates, *loco alleg. in Coacis*, non tamen ſimpliciter omnia pulmonis vulnera lethalia eſſe pronunciat, ſed ipſe limitationem addit, ſi nimirum vulnus ſit magnum, vt pulmone ſauciato minùs ſpiritus per os prodeat, quàm excidat è vulnere. Atque omnia vulnera pulmonis lethalia non eſſe, ſæpe docuit experientia, quâ conſtat, multos per thoracem totum & pulmones fuiſſe pertuſos, & nihilominus conualuiſſe. Et ipſe vidi exemplum in Studioſo quodam, qui anno 1623. menſe Iulio noctu vulnus accepit, gladio anguſto in dextro thoracis latere, circa coſtam tertiam prope axillam in pectus adacto, & è regione prope ſpinam exeunte, ita vt ſpiritum cum ſono magno per vulnus emitteret, qui tamen intra menſis ſpacium conualuit, & nunc etiam, anno 1634. quo hæc ſcribo, bene valet. Imò longè periculoſius pulmonis vulnus curatum fuiſſe refert Guilel. Fabricius, *cent. 2. obſeru. 32.* ex hiſtoria ab Abele Roſcio ſibi communicata, quæ talis. *Erat apud Delphinates in vrbe Calmuntii quidam ſecundum pectus grauiter ſauciatus, vulnere punctim facto, inter pectoris coſtas quintam ac ſextam, non procul ab oſſe ſterno, cui cùm gladius lato mucrone pulmonem ipſum leuiſſimè perfodiſſet, in ſua extractione & exitu, neſcio quomodo in gyrum facto ſecum pulmonis portiunculam per vulnus foras eduxit, quare ſtatim à cunctis adſtantibus morti proximus adiudicatus fuit æger. Interim eMedicus cum Cheirurgo accerſitus iuſſit quamprimùm eam lobi pulmonis partem, quæ foras prominebat prius bene vino lotam in pectus retrudere. Sed eam dum tractaretur leuiter leneſcere animaduertens, amputare fecit ferreo candente inſtrumento. Reliquum vero in pectus benignè retruſit Cheirurgus, dilatatis prius cuneo ad id ex tempore parato ligneo, coſtis. Deinde vulnus ex arte & Medici præſcripto curatum fuit, ſimul externis adhibitis, & intra propinatis quibuſdam pectoralibus ex vulnerariis decoctis per aliquot dies, conualuitque æger, qui deinde in multos annos vitam protraxit pulmonibus ac thorace ſemper ſanis, & ab omni noxa prorſus immunibus. Pulmonum itaque vulnera per ſe incurabilia ſēper vaſa aut lethalia non exiſtere patet; niſi inflammatione vulneris profundum ſit affectum; vel vbi magna aut bronchia læſit, aut prope cor attigit.* Et plures tales hiſtorias è Franciſco Valleriola, *lib. 4. obſeru.* 10. Nicolao Maſſa, Fr. Arcæo, Fallopio, Foreſto collegis Schenckius; *lib. 2. obſeruat.* extantque ſimiles apud Guilhel. Fabricium, *cent. 3. obſeru. 36.* & *cent 1. epiſtol.* 52. & alios; quas omnes recenſere hic prolixum foret. Similem etiam hiſtoriam refert CL. Dn. D. Gregorius Horſtius, *lib. 3. obſer.* 11. his verbis; *Vir nobilis iuuenis Abraham à Schleinitz, Eq. Miſnicus, ſtudiorum gratia nobiſcum Gieſſæ viuens, anno 1613. in feriis Natalitiis ciuis cuiuſdam ædes aggreditur, aliis in ipſa domo conuitiis atque comminationibus huic tumultui occaſionem præbentibus, & per ianuæ rimam acutiori gladio transfoditur, introeunte vulnere non procul à ſterno circa 3. vel 4. coſtam ſuperiorem, eodemque rurſus ſub ſcapula non procul à ſpina exeunte. Vocatus ego circa horam primā noctis, pulſum maximè debilem, reſpirationemq; difficilem adeſſe video, quam ob cauſſam parum ſpei propter grauem pulmonis vaſorumque magnorum læſionem,*

A *ſupereſſe puto. Sed quid fit? vomitu ſponte ſuperuenientie ſymptomata grauia deſinunt, vires ſenſim recolliguntur, nihil ſputi purulenti ſeſe effert, tuſſis etiam, difficiliſque reſpiratio non vrgent, nec admodum calor & ſitis per primam ſeptimanam ægrū afficiebant, vulneribus interim more ſolito tractatis optimè coctis puris copia mediocris quotidie profluebat. His ad menſem ſecundum continuatis, & vulneribus externis perfectè purificatis & conſolidatis, imminens ſuffocatio laborantem perhorruit, ita vt aſthmate quaſi periclitaretur, tuſſi etiam, atrophia & hectica febri plurimum affligitur, donec tandem vomica pulmonum rumperetur, & cum tuſſi 5. vel 6. libræ purulentes materiæ reiicerentur: quo facto, conuenientibus remediis pulmonum exulceratione cura-*
B *ta, tabes, febris hectica, reliquaque ſymptomata remiſerunt, & æger perfectæ ſanitati reſtitutus eſt.*

Ea nimirum pulmonis vulnera lethalia non ſunt, in quibus ſaltem pulmonis ſubſtantia, non verò magna vaſa læſa ſunt, neque adeò magna ſunt, ita vt nec reſpirationem aboleant, nec facultatem vitalem ſubitò proſternant, ſeu inſigni hæmorrhagia ſpiritus diſſipando, ſeu ſanguine in pulmones & cor effuſo, cor ſuffocando. Contra, ſi vulnus pulmonis ſit magnum, & non ſolùm ſubſtantia pulmonis, ſed & magna in eo vaſa, venæ ſcilicet arterioſæ & arteriæ venoſæ inſignes rami vulnerentur, vulnera ea lethalia ſunt, vt pote in quibus ſanguis & ſpiritus
C vitalis profunditur & diſſipatur, vel à copia ſanguinis pulmones & cor opprimuntur, & homo ſuffocatur. Hippocrates, *allegatis loco in Coacis*, aliam adhuc mortis cauſſam addit, quæ tamen tam ſubitò, vt in priore & modò enumerato caſu, hominis interitum non affert, vbi vulnere magno, non quidem vaſa ſanguinem continentia læduntur, ſed aſpera arteria, vt propter vulneris amplitudinem copioſior exſpiratio per vulnus, quàm per os, fiat; tum enim cor ob ſympathiam afficitur, ſpiritus vitales diſſipantur, pulmo & cor ab aëre ambiente alteratur & offenditur. Afferunt quidem mortem & ea vulnera pulmonis, in quibus vel pulmonis ſubſtantia exulcerari incipit, & phthiſis excitatur, vel in quibus ſanguis in thoracis cauitatem effuſus, ibi putreſcere in-
D cipit, & vel febrem, vel empyema excitat. Verùm quia hoc non ſemper nec in omnibus vulneribus pulmonis accidit: neque etiam cùm accidit, ægri neceſſario moriuntur, ideo de cauſſa vulnera ea pulmonis lethalia neceſſario habenda non ſunt. Refert enim Felix Platerus *lib 3. obſeru. p. 690.* quendam à vulnere pulmonis phthiſicum factum, nihilominus curatum fuiſſe & conualuiſſe. *Arcularius quidam*, inquit, *ciuis noſter cùm à famulo in thoracis infima ſede vulnus profundum punctim cultro, factum accepiſſet, fœtidiſſimum pus, cuius tetro odore tota vicinia inficiebatur & pulmonum portiunculas aliquot, in quibus aſperæ arteriæ rami cartilaginei manifeſtè patebant, per vulnus reddidit. Quibus*
E *diu perſeuerantibus, licet penitus contabeſceret, tandem tamen, puris effluxu remittente, vulnus occluſum eſt, ipſeque ſanitati reſtitutus. Tabellarii munus deinceps multos annos obiens, quadraginta annos ſuperuixit incolumis, etſi, vti veriſimile, magna pulmonum parte in vno latere careret.*

Quintò *aſperæ arteriæ vulnera* non lethalia eſſe, ſed ſanari poſſe, vel laryngotomia, de qua *l. 2. Pract. part. 1. c. 24.* dictum, docet. Nimirum ea ſanantur, quæ magna non ſunt, & in quibus men branæ ſaltem, quibus annuli aſperæ arteriæ connectuntur, vulnerantur, cuius rei exempla collegit Schenckius, *libr. 2. obſeruat.* Ipſe quoque bis talia vulnera ſanata vidi. Si verò ipſi annuli cartilaginei vulnerentur,

Aſperæ arteriæ vulnera

ob duritiem pars coaleſcere non poteſt, vt docet Hippocrates, *6. aphor* 19. & 7. *aphor* 28. & Galenus, 5. *meth. med. cap.* 7. Non tamen ſubitam ſed lentam mortem talia vulnera afferunt, dum vel ab aëre per vulnus confertim in pulmones ingrediente pulmones alterantur & debilitantur, vel caruncula aliqua vulneri ſuccreſcit, quæ ſpiritum intercipiendo tandem hominem ſuffocat. Ea verò arteriæ aſperæ vulnera ſaltem ægrum iugulant, in quibus venis & arteriis iugularibus læſis, ſanguis confertim in pulmones irruit, reſpirationem intercipit, atque ita hominem ſuffocat: quod tamen accidit non ob vulnus arteriæ aſperæ, ſed ob vulnus venæ iugularis, vel arteriæ ſoporalis vicinæ.

Diaphragmatis vulnera.

Sextò *diaphragmatis vulnera* inter lethalia refert Hippocrates. Diſtinguit autem Galenus, 5. *meth. med. c.* 9. inter vulnera diaphragmatis, quæ neruoſæ eius parti, & quæ carnoſæ infliguntur, & illa ſtatuit eſſe lethalia, hæc ſanabilia. In 6 *aph.* 18. tamen neruoſæ diapharmatis partis vulnera non ſemper lethalia, ſed magna ſolùm talia eſſe ſcribit. Planè enim grauia tum ſuperueniunt ſymptomata, delirium, reſpiratio difficilis, febris conuulſio, & quod Ariſtoteles etiam, 3. *de partib. animal. cap.* 10. annotauit, riſus Sardonius, vt ridendo ægri moriantur. Cùm enim diaphragma neruos ex tertia & quarta ceruicis vertebra accipiat, hi verò cum ramulis in muſculos, qui maxillas, & labia mouent, propagatis permiſceãtur, ſi, qua parte ad diaphragma perueniunt, fuerint cõuulſi, ſecum ramulos illos muſculorum faciei contrahunt, quibus maxillæ & labia hinc inde præter voluntatis imperium agitata, ſpeciem riſus excitant, qui inter ſigna lethalia, exemplo Tichonis, 5. *epid.* ab Hippocrate refertur.

Neque tamen ipſa diaphragmatis in parte neruoſa etiam vulnera ſemper lethalia ſunt, ita quidem, vt homo eo loci vulneratus ſtatim intereat: etſi integrè ſanari & diu ſuperuiuere iſto modo vulneratos ſit impoſſibile. Notabilem huius rei hiſtoriam, quam etiam *lib.* 2. *Inſtitut. part.* 2. *cap.* 13. & *lib.* 2. *Pract. c.* 15. recenſui, Socer meus, Dn. D. Andreas Schato, p. m. quondam in hac Acad. VVittebergenſi Medicinæ Profeſſor. annotauit; quæ nec hic prætereunda eſt. *Anno* 1582. 20. *Septemb. Studioſus quidam, Heinricus Buſcherbonius, Reualienſis Liuonus, è Saxonia inferiore VVitebergam reuertens, & melancholia laborans, ante portam ſuo ſe gladio confodit. Ex vulnere tamen illo intra menſes duos ſanus euaſit. Verùm anno ſequenti,* 28. *Aprilis, iterum malè habere cœpit, vomuitque ſequentibus diebus crebrò primò aquam, & quicquid aſſumſiſſet cibi, poſtea viridia, tandem die* 2. *Maii planè nigra, magna copia, & poſt vltimum vomitum eodem die* 2. *Maii expirauit. Corpus apertum eſt, deprehenſumque, vulnus per pulmonem & diaphragma penetraſſe, & vt videbatur, transfoſſum erat diaphragma in nerueo circulo. Pulmonis ferè nihil repertum eſt in ſiniſtro latere confeſſo, præter exiguam portiunculam, quæ ſuprà coſtis adnata erat reliquum procul dubio per vulnus cũ pure exierat. Ventriculus totus adſcenderat in ſiniſtrum thoracis latus, & corcum capſula de ſua ſede depulerat in dextrum latus, vbi & viuus ille ac poſt vulnus ſanitati reſtitutus, manu impoſita, cordis pulſationem obſeruari iuſſerat.*

Non abſimilem habet Ambroſ. Paræus, *l.* 9. *c.* 30. cuiuſdam Capitanei, glande è manuario tormento emiſſa, in diaphragmate, ſed parte eius carnoſa vulnerati & transfoſſi, qui octauo demum ab accepto vulnere menſe mortuus eſt, in cuius cadauere aperto animaduerſum fuit, magnam coli inteſtini partem flatu multo turgidam ipſi per diaphragmatis vulnus in thoracem irrepſiſſe.

A

Ventriculi vulnera.

Septimò, *ventriculi vulnera* quod attinet, inter lethalia ſimpliciter, & quæ hominem ſubitò iugulant, plerumque recenſenda non ſunt: cùm paſſim exempla vulnerum ventriculi curatorum extent. Notiſſima eſt, & à Iul. Alexandrino *in cap.* 4. *libr.* 6. *therapeut. meth. Galeni,* & Matthia Cornace, *in epiſtola reſponſor. ad D. Ægid. Hertogh,* recenſita, de ruſtico Bohemo, qui vulnus, & quidem lato venabulo, in ventriculo accepit, qui tamen ſuperuixit, quam ſupra etiam retulimus. Nec ignota eſt hiſtoria alia de ruſtico Bohemo, quam cùm alii, tùm Crollius, *in præfat. Baſil. Chymic.* his verbis annotauit: *Anno* 1602. *Pragæ vidimus in noua vrbe, in quodam Bohemo ruſtico nomine Matthæo, circiter* 36. *annos nato: qui dum per biennium mira & inaudita quadam gutturis dexteritate multoties apud bibulos*

B

iuſtæ magnitudinis ferreum cultrum in guttur ſuum ſatis amplum ceu vaginam, corneo manubrio prius intrudendo, inſtar præſtigiatoris dedita opera occultaret, ſuperbibendo bonum hoc nomine imperatum cereuiſiæ hauſtum, & poſtea eundem iterum pro libitu (ſingulari arte) cuſpide retraheret, neſcio qua ſua infelici & dementi temeritate poſtridie Paſchatos eiuſdem anni, eundem eatenus deglutierit, vt planè in ſtomachum deſcenderet, & ab ipſo nullo amplius artificio retrahi poſſet: & poſtquam ex apprehenſione indubitatæ mortis ſubſecutura quaſi ſemimortuus dictum cultrum ſeptem integras ſeptimanas & duos dies in ſuo ventriculo hoſpitatus eſſet, vſu &

C

adiumento emplaſtrorum attractiuorum è Magnete & aliis, cuſpis eiuſdem, naturali impulſu, iuxta orificium ſtomachi exitum moliri cepit, quo deprehenſo, inſtanter petitum fuit à patiente, (multis tamen propter imminens vitæ periculum factum diſſuadentibus) vt incidendo extraheretur quod tandem precibus, in omnis fortunæ & valetudinis dubia tamen euentum, à primario Regni & Vrbis Cheirurgo Floriano Matthis Brandeburgenſi, die Iouis poſt feſtum Pentecoſtes hora ſeptima matutina impetratum, & feliciter Dei nutu præſtitum fuit. Color exciſi cultri pollices tranſuerſos nouem longi, nunc inter rariora Cæſaris repoſiti (compluribus hominibus tàm in aula Imperatoris, quàm in vrbe incredibilis miraculi inſtar commonſtrati) ita fuit immutatus in

D

ſtomacho, ac ſi per illud tempus inigni iacuiſſet. Ruſticus autem ſpacio paucarum ſeptimanarum adhibitis legitimis ab experto Cheirurgo remediis, ſine vlla vlteriori ægritudine & moleſtia ſemper bene comedens, bibens, & dormiens, vt mihi aliquoties referebat, Dei auxilio, & multorum erga egenum liberalitate, contra determinatam, aphoriſmorum medicorum aſſertionem, priſtinam ſanitatem integram gratis recuperauit, & paulò poſt nuptias celebrauit.

Ea autem ventriculi vulnera præcipuè ſunt lethalia, quæ orificio eius ſuperiori infliguntur; cùm neruos habeat inſignes à ſexta coniugatione cerebri oriundos, & maximum cum cerebro & corde conſenſum obtineat, eoque affecto, facilè lethalia ſymptomata excitari poſſint. Refertque Beniuenius, *de abditis morb. cur. cap.* 110. fullonem quemdam pugno vnico ſtomacho cuiuſdam iuuenis violentius

E

impedito hominem interimiſſe.

Inteſtinorũ tenuium.

Octauo, *Inteſtinorum tenuium vulnera* ab Hippocrate inter lethalia referuntur. Et præcipuè ieiuni inteſtini vulnera inter omnia inteſtinorum vulnera maximè lethalia ſunt, ob vaſorum magnitudinem, & tunicæ illius inteſtini nerueam ferè ſubſtantiam, vnde plerumque magna ſequuntur inteſtinorum tormina & dolores, ſingultus, animique defectus, vt videre eſt ex hiſtoriis, quas habet Valleriola, *lib* 2. *obſeruation.* 8. & 9. Et quidem maximè inſanabilia ſunt tenuium inteſtinorum vul-

nera, ſi per tranſuerſum tota diſſecentur, cùm nullo modo labia inter ſe diſſidentia coniungi & coire poſſint.

Craſſorum verò inteſtinorum vulnera minùs periculoſa ſunt, & præcipuè ſi non ſint magna, & ſæpe talia vulnera curata fuiſſe, paſſim obſeruationes Medicorum exſtant, quas Schenckius *in ſuis obſeruationibus* collegit.

Epatis vulnera.

Nonò, *Epatis vulnera* etiam inter lethalia numerat Hippocrates; quod tamen limitatione indiget. Nam vulnerato epate, & abſciſſa eius parte, hominem ſeruari poſſe, tradit Ægineta, *lib.* 6. *cap.* 28. Et Hiſpanum iuuenem, cui magna epatis portiuncula per ilei dextri vulnus erumpebat, ſanatum fuiſſe, refert Gemma, *Coſmocritic. lib.* 1. *c.* 6 Et Nobilem poſt inflictum circa epatis regionem vulnus, & particula ex eius ſubſtantia abſciſſa & extracta, ſanum euaſiſſe, ſcribit Bertinus, *lib.* 13. *cap.* 7. Idem etiam alij obſeruarunt. Guiliel. Fabricius, *ceni.* 2. *obſeruat.* 34. refert, quod Heluetius quidam triginta annorum ætatis, in conflictu quodam gladio Heluetico è regione hepatis percuſſus fuerit, maximámque vulnus longitudinis ſpithamæ acceperit, eique fruſtum hepatis ablatum fuerit. Qui tamen, quamuis ſæuiſſimis ſuperuenientibus ſymptomatis, Dei beneficio integrè conualuit. Et Matthias Gladorpius, *in ſpecul. Cheirurg. obſeru.* 34. *pag.* 166. habet hiſtoriam iuuenis in epate inſigniter vulnerati, qui tamen conualuit. Ii tamen ſaltem conualeſcunt, quibus ſuperficies tantùm aut ſubſtantia epatis ſine magnorum vaſorum læſione vulnerata eſt. Si enim vas aliquod maius vulneratum ſit, æger non euadit, & ob largam ſanguinis effuſionem, homo, antequam vulnus glutinetur, moritur. Et alij quidem vitam nonnihil protrahunt: alij breui interuallo moriuntur. Nam, vt refert Hippocr. 5. *epidem.* cuidam iaculo percuſſo in epar, ſtatim color cadauerum ſeſe ſparſit, oculi introceſſerunt, difficultas ferendi ac æſtuatio conſecuta eſt, & eadem die vitam cum morte commutauit. Alter puer à mulo in epate percuſſus, quarto die mortuus eſt, qui ſpiritum denſum habuit, nec quicquam intellexit, & febre detentus fuit.

Lienis vulnera.

Decimò, *Lienis vulnera* eodem ferè modo ſeſe habent, vt Epatis. Equidem ſi parenchyma ſaltem lienis, ſine vaſorum læſione, vulneretur, ægri euadere poſſunt. Si verò vaſa lienis vulnerentur, vulnera talia non ſolùm periculoſa, ſed & lethalia ſunt. Cùm enim lien venas, & inprimis arterias copioſas habeat, iis vulneratis ob ſanguinis effuſionem & ſpirituum diſſipationem ægros perire neceſſe eſt.

Veſicæ vulnera.

Vndecimò, *veſicæ vulnera* in catalogo vulnerum lethalium apud Hippocratem reperiuntur. Diſtinctione tamen & hic opus eſt. Nam exiguum vulnus carnis interuentu coaleſcit, vt Galenus, 6. *aph.* 18. & experientia docet. Si verò veſica tota perfoſſa ſit, quod vulnus eſt Hippocrati διακοπὴ, periculoſius eſt. Et quidem id imprimis, quod fundo veſicæ, & parti eius nerueæ infligitur: ob doloris enim acerbitatem, ſuperuenientem inflammationem, & febrem continuam, homo paulò poſt moritur. Quæ verò collo eius, quod carnoſum eſt, infliguntur, ſanabilia ſunt, vt vel litothomia docet. Obſeruatum tamen eſt, etiam veſicam in fundo vulneratam ſanatam fuiſſe, cuius rei exempla habentur *in obſeru.* Schenckij. Neque enim veſica tota neruea eſt, ſed exterior eius membrana carnoſior eſt, vnde Hieron. Fabricius ab Aquap. & Spigelius eam pro muſculo veſicæ conſtrictorio habent. Raro tamen integrè ſanatur tale vulnus veſicæ, etſi æger non moriatur, ſed callo inducto fiſtula manet, per quam vrina excernitur. Diu tamen cum eiuſmodi vulnere homo

A ſuperſtes eſſe poteſt. Ideóque, quod ſuprà quoque dixi, aliud eſt vulnus lethale, aliud inſanabile.

De omnibus tamen viſcerum, quorum hactenus mentionem fecimus, vulneribus hoc obſeruandum, etſi exempla curatorum talium vulnerum aliqua obſeruata ſint: tamen rarò id accidit, & inter ea illa numeranda, de quibus Auerrhoës ait, in curatione morborum interdum miracula fieri. Cùm enim talibus vulnerib. internis idonea medicamenta applicari non poſſint, ſed totum negotium naturæ committendum ſit, ſi ea non planè fortis ſit, vix æger ſanatur, ſed plerumque inflammatione, conuulſionibus, animi deliquiis & eiuſmodi ſymptomatibus ſuperuenientibus moritur. Ideóque rectè Hippocrates, 6. *aph* 18. talia vulnera lethalia eſſe, &, in *Coacis*, μάλιςα, id eſt, maxima ex parte & plerumque ex talibus vulneribus homines mori dixit. Ideóque ſi ex tali vulnere æger paulò poſt moriatur, cauſſa mortis vulneri imputari debet; cùm à Medico multum opis ſperari non poſſit, vt poſtea etiam dicetur.

Venarum grandium vulnera.

Tandem *venarum grandium vulnera* Hippocrates inter lethalia recenſet, & quidem rectè. Per φλέβας autem venas & arterias intelligit; per παχείας, grandes intúsque latentes, quas alibi αἱμοῤῥόους, id eſt, ſanguinem fundentes nominat, quales ſunt, vena caua, magnáque arteria, & earum grandes rami. Tales enim venæ & arteriæ cùm ligatura conſtringi non poſſint, ſanguine & ſpiritibus copioſiùs effuſis, vires ſubitò deiiciuntur, vel ſanguis extra vaſa ſua elapſus, ſi exitum non habet, in corpore detentus in grumos concreſcit, putreſcit, prauámque & malignam naturam induit, febrem gangrænam, & grauiſſima ſymptomata excitat, & tandem mortem affert. Et quidem in arteriis periculum hoc grauiſſimum eſt; cùm ſanguine & ſpiritu vitali effuſo, vires deiiciantur, homóque de vita periclitetur, nec arteriæ ob perpetuum motum & ſubſtantiam duriorem facilè coaleſcant.

Atque hæc ſunt vulnera, quæ Hippocrates lethalia eſſe rectè ſcribit. Quorum tamen, vt dixi, quædam ſunt ſimpliciter vel omnino lethalia, quæ Proſper Farinaceus, *tit. de homicid. quæſt.* 125. *part.* 1. definit, quæ non requirunt curam & conſilium Medicorum, ſed ſunt talia, ex quibus vulneratus ſtatim moritur, id eſt, ob quæ, quamuis omni arte & induſtria à Medico curentur, nihilominus æger ſtatim moritur: Alia non omnino mortalia, vel ad mortem certa, quæ idem Proſper Farinaceus definit, ex quibus vulneratus non ſtatim moritur, & ex quibus quandóque etiam non moritur.

Quæ autem vulnera poſterioris generis lethalia ſint, id eſt, è quibus etſi aliqui interdum conualeſcunt, hic vel ille tamen ex iis reuera mortuus eſſe dici poſſit: ex ſuperioribus, quæ de ſingularum partium vulneribus lethalibus diximus, quidem patet: hoc tamen addendum, ex euentu maximè iudicari, an vulnus aliquod tale actu lethale fuerit. Etſi enim ruſticus aliquis robuſtus, aut homo aliàs exercitè ſanus ex vulnere aliquo conualuerit: tamen non neceſſarium eſt, vt inde ex ſimili vulnere ſenex, puer, fœmina, vel alius debili corpore præditus conualeſcat, ſed etſi ille à ſimili vulnere ſanatus fuerit, hic ex eo neceſſariò mori poteſt. An autem talia vulnera periculoſa in hoc vel illo lethalia fuerint nec ne, ſex coniecturis inueſtigare docet Nicolaus Boërius, *deciſion.* 323. *num.* 11. Prima eſt breuitas temporis, ſi ſcilicet paulò poſt æger moriatur: de quo termino etſi plures ſint opiniones: principalem tamen eſſe dicit, ſi æger intra triduum mortuus fuerit. Alii tamen hunc terminum ad diem quintum vel etiam octauum extendunt. Quod ve-

rò aliqui terminum hunc ad menſem octauum vel annum etiam extendunt: id mihi probabile non videtur; Et tempus etiam reſpexiſſe videtur lex Moſaica, Exod. *cap.* 21. Secunda coniectura eſt, perſeuerantia vomitus & febris & aliorum ſymptomatum ab initio ſignificantium mortem. Et rectè ac ex Medicorum & ipſius Hippocratis ſententia. Habent enim vulnera magna & lethalia decretorios ſuos dies, inſtar morborum acutorum, vt docet Hippocrates, 2. *Prorrh.* in quibus bona vel mala accidere ſolent. Itaque ſi grauia ſymptomata, qualia ſunt, conuulſiones, vomitus, ſingultus, delirium, ſyncope, & ſimilia, quæ aliàs in vulneratis mortem præſagire ſolent, ſtatim ab initio ægrum inuadant, vel die critico ſuperueniant, & poſtea continuò perſeuerent, indicio eſt, ea vulnere neceſſariò inducta fuiſſe, ideóque vulnus omnino lethale fuiſſe. Tertia coniectura eſt, latitudo & profunditas. Equidem vulnus magnum per ſe periculoſius: poteſt tamen magnum non eſſe vulnus, in quo pars nobilis nulla læditur. Quarta coniectura eſt, qualitas inſtrumenti, quo inſtructus quis vulnus intulit, & ex eo animum occidendi habuiſſe conuincitur. Verùm coniectura hæc ad forum Iuridicum, non Medicum pertinet, qui non de animo vulnerantis, ſed ſimpliciter de vulneris qualitate ſunt ſolliciti. Quinta & ſexta eſt, continuus dolor, vnde ſuperueniat conuulſio. Verùm hæ coniecturæ ad ſecundam pertinent. Atque ita an quis ex vulnere periculoſo, & illorum genere, quæ μάλιϛα & ὡς ἐπὶ τὸ πᾶν, id eſt, ferè ſemper ſunt mortalia, mortuus ſit, Medicus ex ſex iſtis propoſitis coniecturis duabus præcipuè vtitur & concludit, quod vulnus illud per ſe fuerit lethale. Primò ex temporis breuitate, quo vulneratus mortuus eſt. Deinde ex ægri ſtatu, qui ſemper, poſtquam vulneratus eſt, in deterius vſque ad mortem vergeret, & ſymptomatibus grauibus ac lethalibus, quæ vel ſtatim, vel die critico, vulneri ſuperuenerunt, & continuò ægrum afflixerunt. Quibus non immeritò tertia addi poteſt, nimirum ſi nihil commiſſum vel omiſſum ſit, quod vulnus lethale reddere potuerit. Ex his enim colligere eſt, & vulneri conditionem talem fuiſſe, vt ægro mortem afferre potuerit, ægérque eam diſpoſitionem habuerit, vt vulneri ſuperando par non fuerit.

Atque hæc & harum partium vulnera meritò lethalia habentur.

Reliquarum partium lethalia non eſſe rectè pronunciat Hippocrates, & docet experientia, maxima interdum & periculoſiſſima vulnera curari, cuiuſmodi hiſtoriæ recenſentur à Valleriola, *lib.* 4. *obſeru.* 10. & paſſim ſimiles in obſeruationibus Guilielmi Fabricij, aliiſque Medicorum ſcriptis exſtant.

Accidit tamen ſæpe, vt vulnera è quibus alij conualeſcunt, nonnullis ſint lethifera, & non pauci ex leuiſſimis etiam vulneribus moriantur; ſcribitque Hippocrates, 2. *Prorrhet.* ex cuiuſuis generis vulneribus mori hominem contingere: cuius rei exempla paſſim occurrunt. De Philæ puero, *lib.* 7. *epid.* ſcribit Hippocrates, quod ex ſola oſſis denudatione in fronte, vno die febre ſuperueniente, & oſſe liuore cõtracto, mortuus fuerit. Idem refert, Theodori cuiuſdam puerum ex oſſis denudatione nullius pæne momenti, vigeſimo tertio die mortuum eſſe: Et magnæ nauis præfectum quendam, cum anchora manus dextræ indicem & os colliſiſſet, inflammatione ac conuulſione ſuperueniente, decimo tertio die vitam cum morte commutaſſe. Telephanem etiam ex Harpeli liberta filium, plaga in pollice pedis accepiſſe, ex qua inflammationem & vehementem dolorem conſecutum fuiſſe, quo remittente, ægrum in conuulſionem incidiſſe, & tertio die mortem obiiſſe. Sic & Æmilium Lepidum, incuſſo pollice limine cubiculi, exſpiraſſe animam ſcribit Plinius, *lib.* 7. *natur. hiſtor. cap.* 53. Cajum Aufidium in Senatum euntem, offenſo duntaxat pede, in Comitio mortem obiiſſe. Petrus Foreſtus, *lib.* 6. *obſeruat. Cheirurg. obſeru.* 50. refert, Conſulem quendam Alemarinum, cùm pedes more ſolito lauaret, & cutello ſcriptorio callum ſub planta pedis abradere ſtuderet & exſcindere, ſe vulneraſſe, & ſtatim ſubſequente ſpaſmo exſtinctum fuiſſe. Sæpe etiam vulneribus gangræna ſuperuenit, eáque lethalia facit. Ita refert Petrus Foreſtus, *obſeruat. Cheirurg. lib.* 6. *obſeru.* 49. quemdam tibiam ad rem duram alliſiſſe, ipſámque cum contuſione & vulnere læſiſſe, quem deinde gangræna ſuper veniens ſuſtulit. Et Guilielmus Fabricius, *obſeruat. cent.* 5. *obſeru.* 2. duo exempla recenſet, vnum de operario quodam, qui ſpina pedem punxit, alterum de fœmina, quæ ſpina apicem indicis dextri vulnerauit, qui ambo gangræna ſuperueniente mortui ſunt. Et Ioan. Matthæus, *in quæſt. Medic. quæſt.* 27. ſcribit, Freudenbergæ, opido ditionis Naſſouicæ, quemdam graſſatorem, in humero haud adeo profundè vulneratum, mortuum fuiſſe: Alium quoque in Comitatu Oldenburgico, in media femoris regione, cultello leuiter vulneratum, confeſtim interiiſſe. Et Lemgouiæ ciuis filium à Studioſo in brachium gladio percuſſum, præter omnium opinionem poſt horam exſpiraſſe. Et Horatius Augenius, 1. *tom. epiſt. lib.* 9. *epiſt.* 2. plures hiſtorias recenſet eorum, qui ex paruo & leui vulnere perierunt. Atque huius rei exempla alibi etiam paſſim nota ſunt.

Accidit autem id ob varias cauſſas, quas etiam Hippocrates, 2. *Prorrhet.* attingit his verbis: *Qui de vulneribus cognoſcere volet, quemadmodum ſingula finient, primum quidem eum hominum ſpecies ſcrutari oportet: tum eas, quæ meliores ſunt ad vulnera, tum quæ deteriores. Deinde ætates noſcere, in quibus ſingula vulnera curatu difficilia exiſtunt: locos item in corporibus perſpectos habere, quantum alij ab aliis differunt: ſed & alia qualia in ſingulis accidunt, tum bona tum mala noſſe oportet. Si quis enim omnia hæc nouerit, is ſane ſciet, etiam quomodo ſingulorum euentus continget. Qui verò non nouerit hæc, non noſſe poterit, quales fines vulnerum erunt.* Nos eas hoc ordine recenſebimus.

Vulnera ſanabilia ex quibus cauſſis fiãt lethalia.

Primò enim, ſi gladius vel telum, aut quodcunque, quo vulnus inflictum eſt, ſit venenatum, leue etiam ad ſpeciem vulnus mortem afferre poteſt.

Secundò, ἰδέα τῶν ἀνθρώπων, vt Hippocrates loquitur, perpendere oportet, qui enim robuſto ſunt corpore & ſani, ij etiam grauiſſima vulnera perferunt, & ab iis ſæpe non magno negotio ſanantur; & licet grauia ſuperueniant ſymptomata, vt morituros putes, tamen præter ſpem & exſpectationem euadunt. Quò pertinet apparatus & corporis diſpoſitio vitioſa, & præſens cacochymia. In tale enim corpus ſi vulnus aliquod incidat, natura irritata, vitioſos humores ad vulnus detrudere ſolet; vnde accedentibus aliis morbis ac ſymptomatibus, vulnus quod in corpore ſano ac purò ſanabile fuerat, lethale euadere poteſt. De quo Galenus, 6. *de loc. affect. cap.* 1. Fingamus, inquit, aliquem ad nos venire, cui tantum cutis acu ſit puncta, hunc hominem, ſi is ſit, cui facilè vulnera ſaneſcunt, etiamſi citra medicamentum, nudóque membro, ad opera conſueta dimittas, nihil ſentiet mali: ſin cui vulnera difficulter ſanantur, quique vel plethoricus ſit, vel vitioſis ſuccis prematur, primùm quidem dolebit, poſt eum tum pulſu particula infeſtabitur, tum phlegmone, & compertum eſt, ex talibus le-

nibus vulneribus conuulſiones, inflammationes, gangrænam, imò mortem ſecutam fuiſſe.

Tertiò, conſideranda eſt ætas, cuius ratione etiam vulnerum euentus variè ſe habet. Quæ enim grauia ac difficilia, imò lethalia ſunt in ſene vel puero, ea in iuuene aliquo non lethalia, imò vix mediocria eſſe poſſunt.

Quartò, vulnus aliàs ſanabile lethale fieri poteſt, ob Cheirurgi defectum, vel eius negligentiam & imperitiam. Ita ob hæmorrhagiam, in defectu Cheirurgi, qui illud obligare debebat, homo de vita periclitari poteſt, etſi vulnus aliàs non fuerit lethale. Sic ſi vulnera cerebri, neruorum, articulorum, imperitè & negligenter tractentur, accedente inflammatione, conuulſione gangræna, & ſimilibus malis, homo iugulari poteſt, etſi vulnus, ſi rectè tractatum fuiſſet, fuerit ſanabile.

Quintò, interdum tam ſubitò grauia accedunt ſymptomata, vt quamuis Medicus & Cheirurgus omnem diligentiam adhibeant, antequam ſedari poſſint, alij morbi & ſymptomata, quibus homo iugulatur, accedant. Ita dolor ſæpe in parte exquiſiti ſenſus vulnerata, humorum affluxum concitat, humorum affluxus inflammationem, inflammatio febrem, gangrænam, & inde mortem. Idque eo facilius accidit, ſi vulnus ſit in parte quidem per ſe ignobili, ſed quæ nobilem facilè in conſenſum trahere poſſit.

Sexto, & aëris conſtitutio, ac loci proprietas, hic peculiarem vim habent. Ita vulnera capitis, quæ in plurimis locis lethalia non ſunt, in aliis lethalia ſunt, quæ tamen alii aliter recenſent. Vidus Vidius *lib. 6. de curat. morb. cap. 20. pag. 249.* ſcribit, Florentiæ vulnera capitis pleriſque eſſe lethalia, cauſſámque in aërem frigidum tenuem refert: Piſis verò & Lugduni paucos ex iis interire, cùm cælum ibi ſit craſſius. Amatus Luſitanus, *centur. 6. curat.* 100. ſcribit, Florentiæ & Bononiæ capitis vulnera eſſe periculoſa, non ita verò in ſaxo Raguſæo. Et Ambroſius Paræus teſtatur, Lutetiæ, quàm Auenioni capitis vulnera eſſe difficiliora.

Septimò, diætæ mala ratio, vulnera non adeo periculoſa lethalia reddere poteſt; ſi nimirum æger vel praui ſucci cibis veſcatur, vel ira commoueatur, terrore conſternatur, rideat immoderatiùs, vtatur Venere. Exempla huius rei, tum apud alios occurrunt, tum quædam recenſet Guiliel. Fabricius, *cent. 1. obſeruat. 22. centur. 3. obſeruat. 75. & cent. 1. epiſtol. 1.*

Atque ad hoc cauſſæ genus, & in ſpecie ad terrorem ſubitum, vel iram vehementem, referenda ſunt illa minima vulnera, ob quæ tamen intra paucas horas multi exſpirarunt. Etſi enim neruis punctis, & conuulſione excitata, homo ſubitò mori poſſit: tamen cùm in his nulla conuulſio, aut ſimile graue ſymptoma apparuerit, credibile eſt, ob iram vehementem, aut terrorem mortuos eſſe; cùm hi animi affectus magnam corpus afficiendi vim habeant. Cuius rei paſſim exempla exſtant. Suidas ſcribit, quemdam natura timidum, audita Herculis fama, ſe abduxiſſe metu in ſpecum; deinde, cùm aliquando proſpectaret, & Herculem forte fortuna prætereuntem videret, exanimatum concidiſſe. Ita Iulia, Pompeji vxor, conſpecta veſte mariti ſanguine maculata, mortua ſubitò fuit. Lentulus quoque inſperato morte Pompeji audito, ſubitò exanimatus eſt, teſte Plutarcho. Nonnulli conſpecto ſuo ſanguine in venæ ſectione vel vulneribus, in animi deliquium incidunt. Et Manlius; *in loc. com. ſub. 5. præcept.* hanc hiſtoriam refert: *Morio*, inquit, *propter exceſſum aliquem commiſſum, ad confictum ſupplicium productus fuit, quaſi capitis ſupplicio afficiendus foret. Adeſt lictor, gladium quidem ſtringens, vt terrorem illi injiceret, bacillo verò ceruicem morionis leuiter percutiens, miſerum hominem exanimatum non ſine ſtupore adſtantium concidere facit.* Et Ioan. Matthæus, *in quæſt. Med. quæſt.* 27. hanc recenſet. *Cùm*, inquit, *in aula Illuſtriſſimi Principis Erneſti Friderici, Marchionis Badenſis, eius Celſitud. cubicularius Ioan. Beckler, iuuenis plethoricus, gladio obtuſo, vt eſſe ſolent, quibus pugiles ſe exercent, ab imberbi adoleſcente, in palpebra inferiore leniter contunderetur, ira & indignatione percitus ægerrimeque ferens, quod à puero & diſcipulo ſuo vinceretur, in grauiſſimam conuulſionem epilepticam incidit, qua quatuor vel quinque horarum ſpatio vitæ finem fecit.* Ipſe etiam memini Studioſum quendam, aliàs ſatis animoſum, cui Cheirurgus, me præſente & iubente, venam aperire debebat, dum is pro more brachium ligaret, & ſcalpellum venæ admouere vellet, in lipothymiam incidiſſe, & de ſella, in qua ſedebat, decidiſſe, antequam ſcalpellum venæ admotum eſſet: cùm tamen neque febre, neque alio morbo, qui ipſi lipothymiam inducere potuiſſet, laboraret.

Octauò tandem & inflammatio ſuperueniens vulnera interna lethalia reddit. Equidem vulnera inflammatio neceſſariò non comitatur: quia tamen in internis, ea, quæ externis, medicamenta adhiberi non poſſunt; ſi pars aliqua interna, præcipuè neruoſior & exquiſiti ſenſus, vulneretur, excitatur dolor, hinc fit humorum affluxus, ex hoc inflammatio, febris, gangræna & alia mala oriuntur, quæ vulneratum intra paucos dies iugulant. Vnde fit, vt vulgus etiam ſeptimum & nonum diem in vulneribus obſeruet, cùm intra hos iſta ſuperuenire, & iſtis diebus maximum periculum ægro afferre ſoleant.

Nonnulli adhuc aliam cauſſam addunt, nimirum ſtellarum influentiam. Ita Franciſc. Valleſius, *in comm. ad text. 94. lib. 5. epid.* cauſſam, cur vulnera leuia etiam interdum fiant lethalia, dicit, eſſe malignum ſiderum adſpectum. Quod & Quercetanus, *in ſclopet. cap. 3.* docet, Ferrariæ & Florentiæ hac de cauſſa vulnera capitis plerumque eſſe lethalia. Verùm cauſſa hæc admitti non poteſt, neque ratio facilè reddi, cur Ferrariæ vulnera capitis ſint lethalia, non verò in vicino Rhodigio aut Bononia.

Atque ex his fundamentis procul dubio etiam Icti pronunciant, quæ vulnera per ſe non lethalia ſint. Nicolaus Boerius, *alleg. loco, num.* 18. ſex coniecturas proponit, ex quibus colligi poſſit, vulnus per ſe lethale non fuiſſe, ſed culpa ſuperuenientc tale factum eſſe. Prima eſt, ſi vulneratus deceſſit poſt longum tempus, ad quod non conſueuere vulnerati vitam præciſè extendere. Secunda eſt, ſi nulla periculoſa ſymptomata adfuerunt in principio, aut ſi quæ adfuerunt, remanſerúntque, æger que ita valuit, & actiones omnes perfecit eo modo, quo non ſolent, qui lethaliter vulnerati ſunt. Nam ſi iam reconualeſcere viſus ſit, & poſtea moriatur, alia cauſſa & culpa mortuum eſſe, credibile eſt. Quæ tamen omnia de vulnere per ſe non lethali intelligenda ſunt. Tertia coniectura eſt, ſi æger non eam vitæ rationem inſtituit, quam vulnerati debent, ſed ſe aeri frigido expoſuit, poculis indulſit, ira cõmotus, vel ſterrore conſternatus, Venere vſus eſt. Quarta eſt, ſi Medici iudicauerint, vulnus nõ eſſe lethale, quib. tanquã expertis in ſua arte credendũ eſt. Quinta eſt, quando vulneratus non adhibuit Medicum, vel Medicum imperitum, quæ paria ſunt.

Quod tamen, vt dictum, de vulnere ſimpliciter non lethali intelligendum. Si enim vulnus per ſe ſit lethale, etſi non vocetur Medicus, tamen inde non licet colligere, quod æger ſanari potuiſſet. Sexta eſt, ſi æger fortis naturæ fuerit. Hac enim bene cuſtodita rarò perit. Vulnera verò non lethalia quod attinet; quando conſtat ac certum eſt, vulnus per ſe non fuiſſe lethale, vulneratus verò moriatur, etiam breui tempore, illum non ex vulnere, ſed alia de cauſſa mortuum eſſe colligitur.

Atque hæc Medicorum de vulneribus lethalibus & non lethalibus doctrina eſt. Alia v. quæſtio eſt apud Ictos, an vulnerans homicidij reus ag☙x condemnari poſſit. Illi enim non ſolùm qualitatem vulneris, vt Medici, ſed & intentionem ac animum vulnerantis, & alias circumſtantias perpendunt, de quibus Ictorum libri conſulantur.

Reliqua prognoſtica.

Etſi verò ex hactenus dictis facilè pateat, quid de cuiuſque vulneris euentu præſagiri poſſit: tamen adhuc quædam addere libet. Quamuis enim vulnera, præter ea, quæ diximus, hominem non ſubitò iugulant: tamen alia aliis periculoſiora, vel curatu faciliora aut difficiliora ſunt. Id quod æſtimandum primò ex ipſa partis ſubſtantia. Partes enim carnoſæ omnium facilimè coaleſcunt, reliquæ, venæ, arteriæ, nerui, tendines, membranæ difficiliùs. Vniuntur tamen & renaſcuntur, ſed tardius. Galenus venas in capite, eaſque ſatis multas & magnas renaſci vidit, 1. *de ſemine, cap.* 13. Arteriam quoque vniri, 5. *meth. med. cap.* 7. Secundò ex partis actione & vſu. Quò enim pars nobiliorem & toti corpori magis neceſſarium vſum & actionem præſtat, eò eius vulnera ſunt periculoſiora. Quæ etiam partes continuò mouentur, difficulter coaleſcunt. Quò etiam pars exquiſitiore ſenſu eſt prædita, eò faciliùs ei vulneratæ dolor, inflammatio, delirium, conuulſio, & alia ſymptomata accidunt. Tertiò, ex ipſa vulneris magnitudine. Quartò, ex iis quæ vulneri accedunt. Nimirum.

Prognoſtica. 1. Quò pars nobilior afficitur, aut quæ nobiliorem in conſenſum trahere poteſt, eò vulnus eſt periculoſius.

2. Vulnera, quæ ſunt in muſculis longè ab articulis & temporibus, faciliùs curantur, quàm ea, quæ ſunt in neruis, tendinibus, partibus membranoſis, & articulis. Neruorum enim & neruoſarum partium vulnera ſunt plerumque periculoſa, cùm ob dolorem, inflammationes conuulſio, & alia grauia ſymptomata iis facilè accidant: & propterea peritum & diligentem Cheirurgum requirunt.

3. Vulnera partium internarum omnia ſunt periculoſiora vulneribus partium externarum.

4. Vulnera magna ſunt periculoſiora paruis, cæteris paribus.

5. Quin etiam, inquit Celſus, *lib. 5. cap.* 26. confert aliquid ætas, & corpus, & vitæ propoſitum, & anni tempus: quia facilius ſaneſcit puer vel adoleſcens, quàm ſenior; valens, quàm infirmus; neque nimis tenuis, neque nimis plenus, quàm ſi alterum ex his eſt; integri habitus, quàm corrupti. Item: facilius ſaneſcit exercitatus, quàm iners, ſobrius & temperans, quàm Vino Venerique deditus.

6. Facilius curantur vulnera tempore verno, quàm hyeme aut æſtate.

7. Vulnus quoque periculoſius eſt, quod contuſionem coniunctam habet. Ideóque acuto telo vulnerari tutius eſt, quàm obtuſo.

8. Tutiſſima & facilimè curatu vulnera ſunt, quæ ſecundum lineam rectam facta ſunt; difficiliùs verò curantur, quæ ſunt obliqua; difficillimè, quæ ſunt orbicularia.

9. Si neruus, aut vena, aut arteria ex toto fuerit inciſa, minus periculum impendet, quàm ſi ex parte ſit inciſa. Modò non ſint venæ & arteriæ notatu dignæ & in profundo corporis ſitæ. Si enim neruus ſit totus præciſus, conuulſionis periculum nullum eſt: quod imminet, ſi neruus ex parte ſaltem incidatur. Ita ſi vena & arteria præcipua ſit tota præciſa, hæmorrhagiæ periculum tollitur, cùm vas contrahatur. Si verò arteria vel vena vulneretur, & non tota diſſecetur, hæmorrhagiæ periculoſæ ſæpe ſuboriuntur. Si tamen inſignis arteria vel vena diſſecetur, pars illa, in quam fertur, caloris penuria laborat, & interdum etiam atrophia corripitur.

10. Vulnera, quæ vltimum acutorum terminum, præcipuè diem quadrageſimum, tranſierunt, per ſe lethalia non ſunt, ſed ſi æger moriatur, ſit id vel ob prauam corporis diſpoſitionem, aut ægri in diæta, aut Medici in curatione errores. Difficulter tamen talia vulnera curantur; cùm cauſſam grauem ſubeſſe indicent, quæ vulneris conglutinationem impedit.

11. Malum vulnus eſt, ex quo aliquid exciſum eſt, & ex quo caro alia parte abſciſſa eſt, alia dependet.

12. *Quibus cum vlceribus tumores conſpicui, ii non admodum conuelluntur, aut inſaniunt: quibus verò repentè euanuerint, ſiquidem poſtica parte factum ſit, conuulſiones & tetani accidunt; ſi verò à fronte, inſania, lateris dolor, acutus, empyema, & dyſenteria ſi rubicundi fuerint tumores.* 5. *aph.* 65. Et *ibid. aph.* 66. *Si magnis vulneribus & prauis tumor non appareat, ingens malum.* Quod Celſus, *lib.* 5. *cap.* 26. ita reddidit: *Nimis verò intumeſcere vulnus periculoſum; nihil intumeſcere, periculoſiſſimum eſt. Illud indicium eſt magna inflammationis, hoc emortui corporis.*

13. Magno vulneri inflammationem ſuperuenire mirum non eſt, quæ propterea terrere non debet, modò non diu duret. Paruo verò vulneri inflammationem ſuperuenire, eámque diu durare, periculoſum, vtpote quæ conuulſionem & deliria excitare ſoleat.

14. Quinto iam die, quanta inflammatio futura eſt, ſe oſtendit. Quo die rurſus detecto vulnere conſiderandus color eſt. Qui ſi liuidus, aut pallidus, aut varius, aut niger eſt, ſcire licet, malum vulnus eſſe, idque quandoque animaduerſum eſt, terrere nos poteſt. Cornelius Celſus, *lib.* 5. *cap.* 26.

15. Conuulſio in vulnere perniciosa. Hippocrates, 5. *aph.* 2.

16. Vomitus quoque bilioſus non voluntarius & non conſuetus, vel ſtatim, vbi quis vulneratus eſt, vel dum inflammatione manet, malum ſignum eſt, quoniam neruoſarum partium vulneratarum indicium eſt.

17. Si vulnus in brachio, manu, vel alia parte tantum ſit, vt ob præciſas venas & arterias amplius epatis & cordis influxum ſuſcipere nullo modo poſſit, pars extrema emoritur, & propterea, ne gangræna ſanæ parti communicetur, maturè abſcindenda.

18. Vulnera, quæ hydropicis & cachecticis accidunt, difficulter ſanantur: quoniam, vt Hippocrates, *de vlceribus*, ait, quod ſiccum eſt, ad ſanum magis accedit, quod humidum, ad vitiatum.

19. Quò vulnus maius eſt, eò plus temporis, cæteris paribus, ad ſanationem requiritur; quò minus, eò breuius, ita quidem, vt quædam 24. horarum, alia plurium dierum ſpatio ſanentur.

20. Vulnus, quod difficulter expurgatur difficiliùs & tardius ſanatur; quoniam id, quod ſanationi impedimento eſt, difficulter tollitur.

21. Vulnus in parte, quæ ad ſuſcipiendum humorum influxum prompta eſt, difficiliùs curatur.

22. Omnia vulnera, quæ alios affectus complicatos habent, difficiliùs curantur. Natura enim à pluribus affectibus plus læditur, & faciliùs ei eſt, vnicum affectum tollere & corrigere, quam plures. Et quidem, quò affectus: qui coniungitur, plus partis temperamentum lædit, eò vulnus difficilius curatur.

23. Extranea omnia in vulnera hærentia, ſi à principio ſtatim extrahi non poſſint, curationem retardant.

24. Habent & vulnera ſuos dies criticos. De quo Hippocrates, *in Coacis prænot.* ait: *Incipere febrem in capitis vulnere quarta die, aut ſeptima, aut vndecima, valde lethale: indicaturque autem plerumque ſi quarta vulneris die inceperit, ad vndecimã ſi ſeptima, ad decimam quartam, aut decimam ſeptimam; ſi vndecima, ad vigeſimam.* Et *lib. de cap. vulnerib.* Vbi commiſſum fuerit erratum in curatione, vt plurimum in hyeme ſuperuenire febrem ante decimam quartam aſſerit, æſtate verò poſt ſeptimam: item aliquos perire aut æſtate ante ſeptimam, hieme verò ante decimam quartam. Et 4. *de popular.* refert, filio Metrophanti capite vulnerato duodecima febrem ſuperueniſſe, & circa vigeſimam quartam mortuum eſſe. Et 5. *popul.* refert, Autonomum ex capitis vulnere mortuum decimo ſexto die: & famulam in l. mila decimo quarto, qui febris octauo die ſuperuenerat: & filiam Nerei ab amica ludente percuſſam læta manu in ſyncipur, quæ tunc vertigine capta eſt, & ſine ſpiritu erat, & cùm domum veniſſet, ſtatim vehementi febre correpta eſt, & capitis dolore ac rubore circa faciem, nona periiſſe, cùm ſeptima die circa aurem dextram pus proceſſiſſet graueolẽs ſubrubrum amplius cyatho. Et filio Philes ex vulnere capitis nona die febrem ſuperueniſſe, & dein mortuum eſſe: & Ariſtippum in ſupernum ventrem violenter & grauiter ictu ſagittæ percuſſum ſeptem diebus mortuum. Et paſſim ex Hippocrate videre eſt, eum etiam in vulneribus dies criticos obſeruaſſe. Equidẽ vulnera, vt vulnera, dies criticos non habẽt, cùm vulnus ſit morbus ſine materia: quatenus verò ipſi aliquid materiæ: quæ coqui debet, accedit, aut quædam humorum turbatio occaſione vulneris contingit, eatenus quiddam criſis etiam habere poteſt. Natura enim & ipſa ſtatis diebus & quod coqui debet coquit, & turbationem humorum ſedat. Ideoque vbi in diebus criticis nulla in peius fit mutatio, ſed omnia rectè procedunt, & ſymptomata, quæ prius aderant, ſedantur, felicis ſanationis ſpem præbet. Si verò contrà hiſce diebus aliquid mali, vt dolor, inflammatio febris ſuper veniat, aut quæ antea aderant, non minuantur, ſed increſcant, vel mortis, vel difficilis ſanationis ſignum ſunt. Et raro omnino motus eiuſmodi in vulneribus ad bonum tendunt; cùm indicium ſit, naturam non potuiſſe motum humorum, qui ex vulnere accidit, ſedare, ſed irritatam humores vel ad partem vulneratam, vel principem aliquam expulſuram. Ideòque vbi motus eiuſmodi in vulnere animaduertitur, potius malum, quàm bonum aliquod præſagiendum eſt. Quapropter dies iſtos Criticos in vulneribus obſeruare vtile eſt, vt per eos vtiles naturæ actiones cognoſcamus, eaſque non impediamus. Abſtinendum diebus ab omnibus, quæ motum aliquem humorum iſtis diebus excitare poſſunt.

CAPVT IV.

De Curatione Vulnerum, & primò de Indicationibus.

SOlutæ vnitatis prima communiſq; Indicatio eſt vnitio; ſeu ſoluta vnitas, partes, quæ ſeiunctæ ſunt, vniendas eſſe indicat, quatenus quidem vulnus ſimplex affectus eſt. Si verò alii affectus, ſeu cauſſæ, ſeu morbi, ſeu ſymptomata coniungantur: tot Indicationes dantur, quot ea ſunt, quæ vulneri coniunguntur, & ita affectum compoſitum conſtituunt. Quæ quidem multa eſſe poſſunt. Aliquando enim telum vel aliud corpus in vulnere hæret, quod quia extraneum eſt, cauſſæ rationem habet, & vt ea quæ è cauſſis internis ſunt toto genere p. n. ſui ablationem indicat.

Si aliquid de carnis ſubſtantia amiſſum ſit, duplex datur Indicatio, ſcilicet, quod diuiſum eſt, vniendum eſt; quod deeſt, regenerandum. Si cutis & caro contuſa ſint, quod contuſum eſt, in pus mutandum, vt abſcedat. Ita etiam de reliquis, qui vulneri coniunguntur, affectibus ſeſe res habet.

Primò autem agemus de ſimplici vulnere, & ſolutione continui, qua telo allata eſt, cui nihil adhuc alterius mali ſuperuenit: quia tamen interdum telum vel aliud peregrinum corpus cum vulnere inflictum in eo hæret, de iis tollendis ſimul agemus.

Vulneris autem ſimplicis, vt diximus, communis Indicatio eſt vnio, vt docet Galenus, *art. med. cap.* 90. & vt idem 3. *meth. med. c.* 4. habet, vulnus ſimplex agglutinari tantùm poſtulat. Eſt autem agglutinatio iſta & vnio ſolius Naturæ opus, huiuſque vnius opera partes vulneratæ, vt & fractæ, diſiunctæ iterum coaleſcunt & conglutinantur. Cùm a. ad id medium quoddam & q. glutem requiratur, vtitur natura ad eam rem ipſa materia, qua partes nutriuntur, ſanguine ſcilicet. Hic enim ad partem nutritionis gratia attractus, & in poris parietum & labiorum vulneris hærens in ſubſtantiam parti vulneratæ ſimilem, carnem ſcilicet, mutatur, atque ita eius beneficio, quæ diſiuncta erant, coaleſcunt, atque ex duobus vnum fit. Perficit autem hoc in carne vis σαρκοποιητικὴ, in cute vis cutifica, & in qualibet parte Natura medium eiuſdem generis ad glutinandum, quod diſiunctum eſt, generat.

Atque hoc quidem opus etſi ſolius Naturæ ſit: Medicus tamen hac in re Naturæ miniſter eſt, ac niſi Medicus naturæ ſubſidio veniat; ipſa in multis fine ſuo fruſtratur, nec conglutinationem moliri poteſt.

Ea autem quæ Medico hac in re agenda ſunt, ad quatuor capita reduxit Galenus, *art. med. cap.* 90. *Coaleſcere facit*, inquit, *ea quæ inuicem diſtant, & priſtinam vnitatem reſtituit ipſa Natura: noſtrum verò opus eſt, applicare extrema diſtantium partium atque in vnum coacta conſeruare, & tertiò hoc cauere, ne quid labiis vulneris incidat, & quartò ipſam partis ſubſtantiam ſalubrem conſeruare.*

Atque ita in vulnerum curatione quatuor à Galeno præcipuè Medici officia recenſentur. Primò videndum, ne quid incidat in partem affectam, quod conglutinationem impedire poſſit. Secundò, vt extrema in vnitate ſoluta iterum rectè coniungantur, & ſibi mutuò applicentur, & extrema coniuncta ſeruentur. Tertiò, vt ipſius partis temperamentum & calor innatus conſeruetur, vt is in agglutinatione Naturæ neceſſarium auxilium præſtet. Quibus non

immeritò. Quartum addimus, ſcilicet vt ſymptomata, quæ ſuperuenire poſſunt, præcaueantur & corrigantur, & omnia, quæ Naturæ in glutinando vel vulnere impedimento eſſe poſſunt, tollantur.

Verum cùm vnitatis ſolutæ magna poſſit eſſe differentia, hi ſcopi non ſemper in omnibus partibus eodem modo perficiuntur. Primò vulnera, de quibus iam agimus quod attinet, ſi quid extraneum, vt grumi ſanguinis, vel pili, vel aliquid ex armorum genere, aut oſſium particulæ, aut aliud quid alienum in vulnere hæreat, illud eximendum & extrahendum eſt. Vnum enim fieri non poſſunt, inter quæ aliquid diuerſi generis intercedit. Et quidem non ſolùm in principio aliena è vulnere extrahenda, ſed etiam poſtea cauendum, ne quid alieni in vulnus incidat.

Vbi iam aliena, ſi quæ affuerint, extracta, labra vulneris committenda & coniungenda ſunt, quod quomodo fieri debeat, mox dicetur.

Coniunctis, quæ diſtabant, partibus, reliquum opus, vt ſcilicet vniantur & coaleſcant, Naturæ eſt. Hæc enim ſola illa conglutinat. Cùm verò natura in glutinando partis temperiê & calore innato eius vtatur, danda opera, vt temperies & calor innatus partis conſeruetur, aut ſi debilitatus ſit, reſtituatur. Materia autem carnis, per quā partes coniunguntur, cum ſanguis ſit: danda opera, vt ſanguis, qui affluit, nec qualitate, nec quantitate peccet. Si enim ſanguis vitioſus eſt, carnem bonam generare non poteſt. Si verò ſit copioſior, caro nimis luxuriat, & multa excrementa generantur: ſi ſit parcior, non ſufficientem materiam ſuppeditat. Cùm verò pars vulnerata tum ex dolore, tum ex vulnere fiat imbecillior neceſſario in parte vulnerata aliqua excremēta & ſanies prouenient: & ſi ſanies in medio adductorum labiorum prouenit, aut etiam locus quiſpiam medius interfuerit, qui ſanie quidem ſit vacuus, ſed aëre plenus, non poteſt vlcus eiuſmodi ſola diſſidentium partium coniunctione conglutinari, ſed vt coëat, carne prius impleri poſtulat. Tum itaque medicamento ſarcotico opus eſt.

Atque ita in curatione vulnerum perficienda laborandum, 1. ne quid extranei in vulnera & inter labia eius hæreat, vel relinquatur.

2. Vt dehiſcentes vulnerum partes coniungantur.

3. Vt coniunctæ ita ſeruentur.

4. Vt inter ſe coaleſcant.

5. Quod præſtare cùm naturæ opus ſit, inprimis requiritur, vt vulneratæ partis temperies & robur conſeruetur.

6. Vt omnia ſymptomata, & quæcunque coalitum impedire poſſunt, tollantur. Atque ita etſi vulnus, quatenus vulnus ſaltem conſideratum, ſimplex affectus eſt, & vnam, ſaltem vnitionem indicare videtur: tamen reuera plures indicationes adſunt, vt modò dictum

CAPVT V.

De Rebus alienis è vulnere eximendis.

PRimò ergo danda opera, ne alieni quid in vulnere ſit, quod eius vnionem & glutinationem impediat. Ideoque primò ſanguis non ſtatim ſupprimendus, & quidquid in venis minoribus diſciſſis, hæret vt effluat permittendum. Ita enim & minùs puris generatur, & putredinis ac inflāmationis periculum auertitur. Quod etiam vulgo notum eſt, qui ex ſimplicibus vulneribus vel ſugendo ſanguinem extrahere vel digito partem vulneratā premendo exprimere ſolet. Deinde quando pili ſunt circa vulnus,

A abradendi, ne intra labia vulneris incidant. Tertiò, ſi arena vel terra vel ſimile quid intra labia vulneris hæreat, vino auſtero abſtergendum. Quartò, ſi grumi ſanguinis ſint in vulnere, cùm vnitionem impediant, dolorem excitent, & putreſcentes febrim pariant, lana vel linteo molli abſtergendi, vel etiam ferreo inſtrumento eximendi. Qua in re tamen vis non adhibenda primo apparatu, neque totus ſanguis concretus ſimul eximendus, inprimis ſi hæmorrhagia metuatur, cùm grumi ſanguinis venarum orificia obſtruant, & ſub iis vaſa coaleſcant; ſed ad ſecundam vel tertiam deligationem id differendum, vbi poſtea naturam ipſam, quæ, quod alienum eſt, expellere incipit, adminiculantem habemus. Quintò, oſſicula etiam fracta,

B ſi in vulnere ſint, eximenda. In prima tamen deligatione non niſi ea, quæ planè libera ſunt, vt ſine vi eximi poſſint: quæ verò adhuc aliis oſſibus adhærent, in iis Naturæ conatus exſpectandus, & videndum, an ea iterum cum reliquo oſſe vnitura, an verò ſeparatura ſit. Sextò, ſi vitium fractum ſit in vulnere, illud eximendum; quod & faciendum, ſi aliud teli vel armorum genus, quo vulnus inflictum eſt, in vulnere hæreat. Antequam verò telorum extractionem tentemus, videndum, an æger telo extracto victurus ſit, necne. Si enim nullæ vitæ ſpes ſuperſit, teli extractio non eſt tentanda, ne Cheirurgus ægro mortem accerſiſſe videatur, & in ipſis Cheirurgi manibus æger exſpiret, quod fit in vulne-

C ribus cordis, cerebri, & quidem baſis eius, venæ cauæ, vel arteriæ magnæ. Obſeruatum enim eſt, tales ægros telo in vulnere relicto, integrum diem adhuc vixiſſe: telo verò extracto ob hæmorrhagiam ſubito exſpiraſſe. Vbi verò ſpes eſt, ægrum ex vulnere conualiturum, vt primùm telum extrahatur, laborādum. Tela enim, vt & globi plumbei, etſi aliquando ſatis diu in corpore hæreant: tamen rariſſimè vulnus integrè, telo in corpore adhuc deliteſcente, ſanatur.

Tela autem rectè extrahere ſatis difficile eſt, oriturque illa difficultas potiſſimum ex loco, in quem illa in corpus immiſſa penetrauerunt. Ideoq; ei qui rectè tela ex corpore extrahere aggredi voluerit, duo ſunt inprimis neceſſaria, ſingularum corporis partium ſubſtantiam & naturam, figuram, ſitum & connexionem per ſpectam habere: Deinde telorum di- *Telorum extractio.*

D uerſitatem ex materia, magnitudine, & figura cognoſcere: & omnino neceſſarium, in telorum extractione cauere, ne venæ, arteriæ, nerui, tendines lacerentur. Turpe enim fuerit & parum artificioſum, vt Ambroſ. Paræus rectè ait, ſi plus manus Cheirurgi, quàm ferrum noceat. Vt autem expeditè tela extrahantur, æger ea figura conſtituantur, quam obtinebat, cùm vulneraretur. Quod ſi fieri non poſſit, iacens ita collocetur, vt quam maximè ad eam figuram accedat.

Eximuntur a. tela duobus modis, vel extractione, vel impulſione, id eſt, vel ea via, qua telum venit, vel ea, qua tendit. Extrahitur per partem, qua im- *Quot modis eximūtur tela.*

E miſſum eſt, vel nulla facta ſectione, vel facta ſectione. Etenim ſi telum non altè penetrauit, ſi vaſa magna & loca neruoſa non tranſiit, & è regione, ſeu qua tendit, os, venas, arterias, aut neruos habuerit, & ſi non metus ſit à magna laceratione: ea via, qua in corpus penetrauit, & quidem ſine ſectione, retrahi poteſt.

Si verò periculum eſt, ac metuendum, ne corpus laceretur, ſi telum eadem via, qua ingreſſum eſt, retrahatur: dilatandum, vulnus vel ſectione, vel etiam ſine ſectione, eo ſcilicet inſtrumento, quod ὑψικαλὶς Celſus, *lib. 7. cap. 5.* nominat, aut roſtro olorino aut ciconiæ, aut aliis dilatatoriis inſtrumen-

cis, quò faciliùs telum retrahatur. Extrahitur autem telum vel manibus, ſi id fieri poteſt, vt cùm exſtat, & ſi in ſola carne infixum eſt; vel volſella, cùm altius hæret, quàm vt manibus apprehendi poſſit, vel aliis inſtrumentis, quæ Græcis βελουλκὰ dicuntur, cuiuſmodi ſunt forcipes longæ denticulatæ, rectæ incuruæ extrema parte latæ, rotundæ: quibus recentiores Cheirurgi varia nomina à figura indiderunt, & roſtrum coruinum, ciconiæ, anatis, anſeris appellarunt quorum figuræ exſtant apud Ambroſium Paræum *lib.* 10. *cap.* 18. & Io. Andream à Cruce.

Si verò teli mucro in membro, maiorem, quàm mediam partem, penetrauit, & ſpatium, per quod telum retrahendum eſt, ſit maius, quàm quod adhuc tranſeundem fuerat, & neque os, neque neruus, neque vena aut arteria id prohibeant: commodius eſt, ea parte, in quam tendebat, ſectione facta, eò telum impellere, atque per vulnus recens factum extrahere. Hoc enim modo faciliùs extrahitur, & vulnus faciliùs ſanatur; cùm vtrinque medicamento locus pateat. Si tamen telum nimis latum ſit, ab altera parte educere non expedit; ne ingenti vulneri ipſi quoque ingens vulnus adiiciamus. Si quoque inter duo oſſa telum iniectum ſit, proxima membra habenis in diuerſas partes diducenda, vt laxius ad euellendum inter oſſa detur ſpatium.

Res alienas è vulneribus extrahentia.

Si verò carni fruſtulum aliquod oſſis vel ſpina, vel feſtuca, vel ſimile quid inhæſerit, quod nec manu, nec inſtrumentis extrahi valeat, medicamentis hac vi præditis id extrahendum. Commendantur in hunc vſum *lacertarum capita* contrita & impoſita à Dioſcoride, *lib.* 2. *c.* 58. *anagallis, dictamnum Cretic. ariſtolochiæ rotundæ radix, anemone, radix narciſſi, gladioli, arundinis, ſagapenum, galbanum, ammoniacum, pix, reſina pini*, & ſimilia emplaſtri forma adhibita.

Commendatur & *emplaſtrum Auicennæ*, quod componitur ex *fermenti, mellis* aut *propoleos* an. ℔ ß. *viſci* q. ℥. iij. *ammoniaci* ℥. ij. *olei antiquiſſ.* ℥. iii. Vt & vnguentum ex *betonica* & *leporis pinguedine*.

Vel ℞. *ceræ nouæ* ℔. j. *colophon. reſinæ flauæ* an. ℥. iiij. *ammoniaci* ℥. ij. *bdellii* ℥. j. *ſuccini citrini* ℥. iij. *ol. è vitell. ouor.* ℥. iiij. *lapid. Magnetis* ℥. v. F. ſ. a. Emplaſtrum.

Vel ℞. *ceræ virgin.* ℥. iv. *terebinth.* ℥. ij. *lap. Magnetis* ℥. j. ß. *fabar. excort.* ℥. j. *axung. lepor.* ℥. ß. F. ſ. a. Emplaſtrum.

Vel ℞. *reſinæ pini* ℥. ij. *picis aridæ* ℥. j. *ammoniaci, ſagapeni, gummi elemi* an. ℥. ß. *rad. ariſtol. rot. dictamni albi* an. ℈. i. ß. *dictamni Cretici* ʒ. iii. *ol. veteris*, vel *fecis ol. lil. alb.* q. ſ. F. Ceratum.

Vel ℞. *olei oliuar.* ℔. i. ß. *ceræ nouæ* ℔. i. Liquefiant ſimul. Adde *lithargyri auri* ℔. i. ß. Coquantur. Poſtea admiſce *galbani, opopanacis*, an. ℥. i. *ammoniaci, bdelli*, an. ℥. ii. (Gummata hæc aceto diſſoluuntur.) Deinde adde *rad. ariſtol. rot. maſtich, myrrhæ, thuris, lapid. calaminaris*, an. ℥. ii. Denuò lento igne coquantur. In fine adde *ol. laurini, terebinthinæ* ana ℥. iiii. Agitando coq. Denique per linteum traiiciantur in aqu. *frigidam*, & malaxando cum *ol. chamæmelino* vel *terebinthina*. F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *cæpas narciſſi* num. ii. *rad. arund.* ℥. i. *gladioli* ℥. ß. *fol. verbaſci*, M. i. *ſtercoris columbini putrefacti* ℥. i. *rad. cucum. agreſt. ariſtol. rot. dictam. alb.* an. ℈. iii. *dictam. Cretici* ℥. ß. *farinæ erui parum, mellis* q. ſ. F. Empl.

Vel ℞. *ceræ, terebinth.* an. ℥. vi. *colophoniæ, picis naualis* an. ℥. i. *ceruſſæ, vitrioli Romani* an. ℥. iv. *lapid. hæmatitæ, magnetis* an. ℈. ii. *maſtich.* ℥. ß. *thuris, camphoræ, mumiæ, ſang. dracon.* an. ℥. i. *ol. iuniper.* ℥. i. ß. *ouor.* ℈. vi. *caryophyllor.* ℈. ii. *hyperici* ℥. ß. *lumbricor.* ℥. i. F. Emplaſtrum.

Plura de telorum extractione videantur apud Celſum, *lib.* 7. *cap.* 5. & Paulum Æginetam, *lib.* 6. *cap.* 38.

Si verò nullo artificio telum, vel quicquid armorum eſt, è vulnere extrahi poſſit, totum negotium Naturæ eſt committendum, quæ ſæpe in hoc genere miracula quaſi patrat, & p. n. corpori immiſſa, per vias qualcunque poteſt, expellit. Cuius rei paſſim hiſtoriæ occurrunt. Hippocrates, 5. *epidem.* cuidam, qui iuxta inguina ſagitta percuſſus fuerat, cuſpidem poſt ſex annos eduxit. Guiliel. Fabricius cuidam cultrum, qui ſpinæ dorſi infixus erat, poſt biennium extraxit, *Cent.* 1. *obſeru.* 62. Simile quid & memorabile ſatis hic VVittebergæ accidit. Cùm enim Studioſus quidam ad naſi radicem internumque dextri oculi angulum cultro vulneraretur, cultri vi fracti dimidia pars digiti ferè longitudine inibi in oſſe infixa inhæſit; quod & cùm nec ipſe, nec Cheirurgus animaduerteret, neque etiam autor vulneris aliquid de fracto cultro ſignificaret, vulnus citò conſolidatum eſt. Accidit tamen, vt poſt anni quadrantem in ſuperiore parte palati ante columellam æger quemdam dolorem perciperet, & poſtea vlcus ibi aperiretur; de cultro tamen latente nec æger nec Cheirurgus quid cogitabant, ſed fortaſſe à carie oſſis vulnerati vlcus illud apertum putabant. Euenit tamen paulò poſt, vt poſt columellam nigri quid promineret, quod laminam oſſis carioſi eſſe putabant. Cùm verò æger conſilii cauſſa ad me accederet, iuſſi, vt Cheirurgus lima, quid eſſet, exploraret, qui mox ferrum id eſſe deprehendit, atque ita cuſpidem cultri prominere animaduerſum eſt. Vlcus verò illud ante columellam procul dubio acies cultri motu ſuo aperuerat. Etſi verò Cheirurgus extractionem tentaret: tamen cùm latiore ſui parte culter adhuc oſſibus inhæreret, extrahi non potuit, ſed naturæ negotium committendum fuit, cuius ope accidit, vt culter indies magis promineret. Tandem cùm cultri cuſpis articuli digiti ferè longitudine in faucibus promineret, motumque aliquem eius, quod antè non factum, (cùm ſenſim ſaltem ipſo non animaduertente quotidie ſeſe demitteret) æger manifeſtè perciperet, atque in magno periculo ſe conſtitutum animaduerteret, ac metueret, ne cuſpide culter in viſcera irrueret, cum Cheirurgo ad me accurrit, & conſilium petit. Subitò verò tum cultri fragmentum, ſuopte motu liberatum ac decidens, à Cheirurgo cuſpide apprehenſum & extractum eſt, parumque, abfuit, quin in gulam delaberetur. Cùm verò oſſe eroſo foramen in parte ſuperiore palati relinqueretur, quod ſermoni impedimentum afferebat, præter medicamenta idonea abſtergentia & exſiccantia, tandem laminam auream, inſtar clypei, quæ in dorſo prominentiam & globum habebat, parari, & ſpongiolam illi alligari curaui, qua per ſpongiam foramini impoſita, & hærente ac foramen claudente, ſatis commodè locutus eſt. Caro tamen poſtea in labiis vulneris, licet tardè, augeri, & foramen anguſtius nonnihil fieri cœpit. Qua lamina inſtructus ipſe hinc abiit. Foramen tamen illud maxima ex parte carne expletum eſſe, ipſumque iam concionatorem, etiam ſine aurea illa lamina, agere, mihi relatum fuit. Et apud Guil. Fabric. *cent* 2. *obſeruat.* 74. Claudius Deodatus vulneris hiſtoriam refert, quod acuto gladio, ſeu pyloro ſeu inteſtinorum tenuium principio (vt Cheirurgi præſentes quidem putarunt: quod tamen

Guil. Fabricius negat, & inteſtinum colum, quo parte ſiniſtra reni annexum eſt, vulneratum fuiſſe exiſtimat) inflictum, & miraculoſè ſanatum fuit. Cùm verò, poſt vulnus cicatrice obductum, æger circa partem affectam dolorem pungitiuum & tumorem perciperet, accidit, vt cùm ſub finem anni expeditis negotiis domum rediturus medio in itinere aluum exonerare cogeretur, inflicti enſis extremum apicem per aluum excluderet.

Verùm cùm nunc rarius ſagittis vulnera infligantur, Cheirurgica etiam ſagittarum extractio hodie raro requiritur: ſed cùm ferè ſclopetorum globis infligantur, maior hodie neceſſitas Cheirurgis incumbit, globulos plumbeos ſclopetis corpori immiſſos extrahendi, de quo pòſtea dicetur.

CAPVT VI.

De Apparatu ad vulnera obliganda neceſſario.

SI in vulnere nihil alieni hæreat, aut quod in eo hæſit, extractum eſt, danda opera, vt labra vulneris coniungãtur. Cùm verò ad id præſtandum quidam apparatus neceſſarius ſit; qui tamen in fracturis etiam curandis maxima ex parte requiritur: primò aliquid in genere de delegatione ex Inſtitutionibus repetemus.

Ad deligationem pertinet Faſciatio, ſpleniorum iniectio ferularum adaptatio, illaqueatio ſeu laquei iniectio, obligatæ partis recta collocatio.

De Faſciatione.

Faſcia. Eſt autem faſcia longum & latum vinculum: faſciatio commoda faſciarum circa membrum curandum circumductio & conuolutio.

De faſciis verò prolixè ſatis egit Galenus, *in libr. de faſciis*, qui hac de re cognoſcendus eſt. Vt pro inſtituti noſtri ratione quædam breuiter dicamus; Faſciæ fiant ex linteis pàrum aliis vſibus ex parte attritis, vt ſint tractabiliores: validis tamen, ne rumpantur. Quanquam enim materia faſciarum triplex eſſe poſſit, linea, lanea membranacea, ſeu corriacea: linearum tamen hodiè ferè tantùm vſus eſt. ſint autem mundæ, leues, molles, quæ neque contuſiones habeant, neque exſtantias.

Faſciarum differentiæ. Sunt autem variæ faſciarum differentiæ, quæ ſumuntur à figura, longitudine, latitudine. Figuræ ratione differunt, quod quædam glomeratæ ſint, longè & æqualiter latæ, & in orbem conuolutæ: aliæ ſciſſæ, quæ vno quidem conſtant linteo, ſed eo vel extremis vel mediis partibus ſciſſo: aliæ aſſutæ, quæ ex faſciis & habenis in varia capita deſinentibus & varias figuras referentibus conſtant. Longitudine faſciæ differunt, quod aliæ ſint longiores, aliæ breuiores ita & latitudine.

Deligationis differentia. Sunt autem deligationis, quæ faſcia fit duæ differentiæ vna ſimplex, altera compoſita, ſiue multiplex. Simplex eſt æqualis vel inequalis. Simplex æqualis eſt tantùm rotunda, quæ membrum affectũ in orbem vndique ſine vlla in partem alterutram declinatione complectitur. Simplex verò inequalis in Aſciam & Simam diuiditur: quæ tamen ſaltem ratione maioris & minoris differunt; quod Aſcia parum à rotunda, declinat, ſima verò multum. Variæ faſciationis multæ ſunt differentiæ, ſumptæ à partium, quæ vinciuntur, vel quorundam animalium, vel aliarum rerum ſimilitudine; de quibus Galen. *lib. de faſc. & comm. 2. in lib. de iis, quæ in Med. fiunt. t. 7.*

Faſciatio quomodo inſtituẽda. Vt autem rectè faſciatio inſtituatur, primò conſiderandum, vnde deligatio incipienda. Aliàs enim

A à parte affecta, alias à loco ſano parti affectæ vicino, aliàs à parte oppoſita deligatio inchoanda. Deinde qua ratione faſcia ſit circumducenda: Aliàs enim faſciatio incipienda ab extremo faſciæ, alias à medio faſciæ. Tertiò videndum, vt faſcia partem neque nimis comprimat, neque nimis laxa ſit. Laxior enim partem non ſatis continet; nimia compreſſione dolorem & inflammationem parit.

Faſciationis vſus. Hæc vt rectè autem peragantur, faſciationis vſus docet. Faſciationis vſus autem duplex eſt, vnus per ſe, alter ex accidente ad ſanationem facit. Per ſe ad ſanationem facit faſciatio, quæ partes diſiunctas adducit, dilatatas contrahit, diſtorta dirigit, membrum conformatum & partes coniunctas continet, humorem influentem repellit, aut qui influxit, exprimit. B In ſinuoſis enim abſceſſibus à fundo inchoatur deligatio, & deſinit ad orificium vlceris. Extenuatæ partes ita obligandæ ſunt, vt partes ſanæ comprimantur, & ſanguis ad extenuatas compellatur, quod fiet, ſi à parte ſana vel oppoſita inceohtur faſciatio, vnde verſus partem attenuatam paululum laxetur. tandem circa partem extenuatam laxiſſimè circumuoluatur. Contra in dilatatis, & vbi influxum humorum reprimere opus eſt, in loco affecto diligatio inchoanda, & conuolutiones primæ duæ aut tres arctiores ſint.

Ex accidente autem inſeruiunt faſciæ, dum, vt medicamenta contineant, quæ curationis gratia applicantur, adhibentur. De hiſce videatur Hippocrates, C *lib. de fract. comm. 1. t. 21. lib 2. de iis, quæ in medicatr. fiunt, t.* 30. 31. 32. 33.

De Splenis.

Splenia. Ad deligationem quoque adhibentur Splenia, quæ ſunt panni linei complicati, à ſplenis figura ſic dicti. Antiquis, quia ex pluma inter duos pannos conſuta parabantur, puluilli nominabantur; dicũtur & puluilli, quod puluinaris formam referant; & plagulæ. Differunt autem ratione figuræ, longitudinis, latitudinis, & craſſitiei. Figura triplex eſt, pro poſitionis ſcilicet eorundem modo. Alias enim parti ſecundum longitudinum rectè, alias obliquè, aliàs tranſuersè imponuntur. Et quidem nunc duplicia, nunc triplicia, nunc quadruplicia, nunc ſingula, nunc plura; pro vſu, quem præſtare debent, ad deligationem firmandam, membra craſſitudine D inæqualia aut partes graciles & concauas æquandas & explendas, vt tota deligatio æqualis euadat; partes item à faſciarum & vinculorum onere defendendas, & ſaniem ichoreſque exprimendos & imbibendos. Et imponuntur nonnunquam ſicca; nonnunquam liquore aliquo, morbo & affectæ parti idoneo, imbuuntur & madefiunt. De quibus vide Hippocratem, 3. *de iis, quæ in Medicatr. fiunt t. 12. 1. de fractur. t. 31. & 3. de fractur. t. 21. & Galenum in comment.*

De Ferulis.

Ferulæ. Ad deligationem nonnunquam & adhibentur ferulæ; aſſulæ ſcilicet leues, quæ oſſibus fractis & luxatis, poſtquam reſtituta fuerunt, adaptari ſolent. E Hippocrates & alii antiqui parabant ex ligneo ferulæ fruticis cortice; vnde & nomen habent. Hodie in defectu ferulæ ex tenuibus ligni aſſulis, vel arborum corticibus, vel conglutinata papyra & corio duriore conficiuntur. Monet tamen hic Guiliel. Fabricius, *cent. 4. obſer. 98.* cortices arborum, inprimis recentes, loco ferularum in fracturis adhibendas non eſſe. Cum enim exſiccantur, circa fracturam contrahi, doloreſque excitare, oſſaque nonnunquam ſuo loco iterum mouere.

Hippocrates requirit ferulas leues, æquales, planas, in extremitate ſimas, id eſt, ex inferiore parte extremitatum leuiter deraſas, vtrinque ſubiecta

faſciatione

faſciatione paulò breuiores, ne partem vltra faſciationem comprimant. Fracturæ autem circumquaque imponuntur, vt non minori, quàm digiti ſpatio, diſtent, & ita adaptantur, ne ferularum fines ſupra prominentia articulorum capita, aut neruos articulis vicinos collocentur, aut cutem nudam attingant, Vide Hippocratem *de iis, quæ in Medicatr. fiunt. t. 11. 1. de fract. t. 40. 2. de fr. text. 5. 7. 11. 64. 69. 71. & Galen. in comm. P. Æginet. lib. 6. c. 99.*

Partibus quoque extremis vulneratis grauiter, aut fractis aut luxatis, præcipuè manibus, nonnunquam capſulæ ex leui ligno ita fabrefactæ, vt membri figuræ reſpondeant, vel ex ferri albis laminis, aut corio duro, cartha conglutinata, adaptantur, vt partes adductas & coniunctas contineant, ne nutent, & rurſum diſſiliant atque excidant.

De Laqueis.

Laquei. Ad deligationem quoque pertinet aqueorum iniectio ſeu illaqueatio. Eſt autem laqueus propriè vinculum ita nexum, vt attractum vel pondere preſſum claudatur. Vſuſque eius eſt ad fracta & luxata extendenda, ad repoſita ſuo loco continenda, ad partes conſtringendas & arctè vinciendas. Differentiæ laqueorum ſunt variæ, nomina ſortitæ vel ab inuentoribus, vel ab vſu, vel alicuius rei ſimilitudine & figura, vel nectendi modo, vel effectu: quæ cum ſine delineatione vix ex ſola deſcriptione percipiantur, conſulatur ea de re libellus *de laqueis*, qui vulgò Oribaſii perhibetur.

De Membri delicati apta collocatione.

Membrum deligatum vt collocandum. Poſtquam membrum affectum ritè deligatum eſt, ſupereſt, vt aptè collocetur. Apta autem collocatio in eo conſiſtit, vt pars eam poſitionem habeat, quæ naturalem eius figuram conſeruat, ſine dolore eſt, & ad morbi curationem apta. Collocabitur autem ita membrum, ſi omnes eius partes, oſſa, muſculi, nerui, venæ, arteriæ eum ſitum habeant, ut neque diſtendantur, neque comprimantur: ſi molliter & æqualiter ſituetur membrum: ſi in cauo vlcere vel vulnere orificium, quantum fieri poteſt, deorſum ſpectet, vt ſanies expurgetur: ſi denique deligationis modus in collatione ſeruetur, & deligatio nec laxetur, nec ſtringatur. Et quidem vt in collocatione fiat apta membri figuratio, ad duo inprimis reſpiciendum, ad articulos & ad muſculos, ut ſcilicet reſpectu articulorum membrum mediam, quam Galenus paſſim appellat, figuram habeat, quæ ſine dolore eſt, in qua ſcilicet & naſcimur, & ſingula membra, cum otiamur, continere conſueuimus, & in qua muſculi nulli agunt, quæque æqualiter diſtat ab extremis articulorum motibus ſeu extenſionibus & inflexionibus: reſpectu verò muſculorum, vt ſcilicet ex vna parte muſculos & eius fibras habeat integras, nec fibræ aut totus muſculus diſtorqueatur.

Collocatio autem fit vel repoſitione, vel ſuſpenſione. Reponitur aptè membrum, quando ſtabilimentis quibuſdam, plumis, velleribus aut pannis mollibus ita fulcitur, vt quietum ſit, & acliuè, æqualiter ac molliter ſemper jaceat, ne vel motu concutiatur, vel fluxione tentetur, aut in ea ſanies & ichor retineatur. Hinc cruri fracto atque deligato canalem extento poplice à coxa ad pedem Hippocrates ſupponit: noſtri Cheirurgi ex ſtramine quædam fulcimenta, aut ex cartha inſtar canalis conuoluta & intus ſtuppa repleta, ac panni linei vtriuſque extremitati inuoluta, applicant, quibus totum membrum firmiter continetur, ne incautè moueri poſſit.

Suſpenditur verò membrum vel ægro iacente, vel ambulare iam incipiente, Etſi enim, dum in lecto jacet æger, ſufficiat, ſi vigilans manum molliter accliuem habeat: tamen ne dormiens eam incautius moueat, faſcia ſuſpenſam habere conuenit. Inprimis verò vbi jam æger ambulare incipit, opus eſt vt brachium tænia quam Celſus mitellam vocat, inuolutum geſtet, cuius capita anguſta collo inijciantur, latitudo verò, qua parte brachium inuoluit, tanta ſit, vt totum continere poſſit, ne vlla eius pars ſit, quæ non æqualiter fulciatur. Atque hic ad manus rectè fulciendas ſæpe opus eſt capſulis illis, quarum modò facta eſt mentio, in quas manus deligata collocatur, & hinc cum capſula faſciæ imponitur.

CAPVT VII.

De Vulneratarum partium faſciatione.

ATque vt hæc vulneribus applicemus, Cheirurgus vulnus obligaturus, primò de ſanguine, ſi copioſiùs fluat, ſiſtendo, ſollicitus ſit. Verùm cùm non omnibus vulneribus hæmorrhagia inſignis accidat, ſed ſolùm, vbi vaſa maiora vulnerata ſunt, de hæmorrhagia ſiſtenda *infra cap. 14.* dicemus. Item ipſam vulnerum faſciationem quod attinet, vulnerum labia, cùm ſint disiuncta, adducenda & coniungenda ſunt, & vbi adducta, coniuncta ſeruanda, quod ſine ſolutione continui fit duobus modis, vel faſciatione, vel glutine aut ſutura per glutinum.

Primò faſciationem quod attinet, ea vulneribus ſecundum longitudinem membri factis, & non admodum profundis conuenit & vbi ſperamus, ſola faſciatione labia coniungi poſſe, non temerè inſtituenda eſt ſutura. Sit autem faſcia linea nec dura nimis nec mollis, cuius latitudo ea eſſe debet, vt ſemel iniecta non vulnus tantùm, ſed etiam vtrinque aliquid ad oras eius comprehendat. Si verò vulnus longius fuerit, melius anguſta & ſtricta faſcia, id eſt trium digitorum, deligatio perficietur. Deligatio autem hæc abſoluitur faſcia duorum capitum vel gemini principii, & in vulneribus non admodum longis medium faſciæ vulneris parti oppoſitæ primùm imponitur, & circumductio ab ea inchoatur, & verſus vulnus ducitur, ac ſupra vulnus ſtringitur; quo modo labia vulneris rectè adducuntur; poſtea ambo faſciæ capita hinc inde obuoluuntur ita vt inferior pars per inferiorem membri partem circumducatur, ſuperior verò per ſuperiorem, vt ab affecta parte humores exprimantur. Ligatura hæc ſupra affectum locum arctior ſit, quàm in partibus vicinis: & ſit nec nimis laxa nec nimis arcta. Si enim nimis laxa eſſet, non contineret adducta vulneris labia: ſi nimis ſtricta, dolorem, affluxum humorum & inflammationem pareret. Terminus ergò adſtrictionis ſit boni ægri tolerantia. Et hyeme ob frigus plures circumuolutiones fieri poſſunt: æſtate pauciores, ne pars propter plures faſciæ circuitus incaleſcat. Nodus longè à vulnere faciendus, vel potius faſciæ capita conſuenda ſunt. Vt autem in magnis vulneribus facilior fiat labiorum adductio, plumaceolis ſeu puluillis vel linea multiplicata, de quibus ſupra dictum, vulgò quadrata adhibent, ſed ex doctrina Auicennæ *quarta quarti tractat. 1. cap. 8.* commodiores ſunt puluilli triangulares, qui bini, vtrinque vnus, apponuntur ita vt amborum latera ſecundum vulneris longitudinem diſpoſitas (quos proinde vulneris longitudinem excedere oportet) ſeſe reſpiciant. Faſcia enim ſuper triangularis puluilli angulum ducta, impellit puluillum vnà cum ſubiecto

Faſciatio.

A A a a

labio ad cantrariam partem, & vt Auicennas loquitur, coarctat ſuper fiſſuram tantum; quod non ita fieret, ſi puluilli iſti quadrati eſſent.

De Sutura vulnerum per glutinum.

Sutura per glutinum. Cum verò in tranſuerſis & longis vulneribus ſola faſciatio ad vulneris labia adducenda & continenda non ſufficiat, ſutura opus eſt. Verùm cum in vulneribus faciei punctura deformitatem pariant, & in aliis longis ac magnis vulneribus ante glutinationem vulneris ſuturæ rumpantur; corpora etiam tenera ſuturam, quæ acu fit, non ferant: quædam glutinatio ſeu ſutura per glutinum inuenta eſt, quæ ſine partis vulneratæ vlla per acum diuiſione & punctura labia vulneris adducit.

Eſt a. apparatus talis. Lintea comparantur valida, æqualia, mollia, quadrangularis vel triangularis vel alterius figuræ, pro vt vulneris ſitus & membri, cui applicari debent, natura requirit, quæ in parte, qua vulnus reſpiciunt, complicentur aut ſuantur ſubtiliter, & fila per latitudinem eorum aliquoties traiiciantur. Linteis iſtis annectuntur anſulæ è filo duplicato vel multiplicato & contorto cera oblito, ea diſtantia, quàm ſuturæ habere ſolent, aut etiam minore. Linteis iſtis inducatur glutinum, è medicamentis adſtringentibus & viſcoſis compoſitum, qualia ſunt albumen oui, bolus Armenus, thus, maſtiche, ſarcocolla, farina volatilis, gypſum tragacantha, corallia, reſina pinguis.

Vt ℞. *Boli armeni ſarcocoll. maſtich. ſang.* ℈. an. ℈. i. *cum alb. oui miſceantur.*

Vel. ℞ *farin. volatinis maſtich.* an. ℈. ß. *bol. armen. coralli or. ſarcocollæ* an. ℈. i. *ſang. drac.* ʒ. ii. M. *cum alb. oui.*

Et ſi metuamus, ne glutinum ſeparetur, quod fit inprimis ob ſaniem è vulneribus effluentem, reſina pini vel piceæ reliquis admiſcenda, quæ humiditatem non admittunt.

Vt ℞. *ſang. dracon. thuris, maſtich. boli armen. reſinæ pini*, an. q. v. cum alb. oui commiſceantur.

Linthea hoc modo glutine inducta & anſulis ſuis inſtructa, duo vtrinque ad latera vulneris, pollicis diſtantia, ita apponenda, vt anſulæ ſibi recta reſpondeant, & tam diu relinquenda donec glutino ſiccato lintea cuti firmiter adhærcant, quod 4. vel 5. horarum ſpatio fieri ſolet. Linteis cuti iam tenaciter inhærentibus, anſulæ ſeu fila mutuò colliganda, & conſtringenda, vt vulneris labia rectè vniantur. Quo modo ſine omni dolore, ſine cicatrice & deformitate, quæ fit ex punctura acus, labia vulneris adducuntur, & longiore temporis ſpatio, quàm ſutura, quæ fit acu, adducta & vnita ſeruantur. Hoc ſaltem incommodi habere videtur hoc ſuturæ genus, quod ante ſex vel ſeptem horas (citius enim non exſiccatur ac firmiter adhæreſcit) nullius vſus eſt. Vnde nonnulli prius ſuturam adhibent, poſtea glutinum, Verùm mora iſta multum damni afferre non poteſt. Et ſi aliquid damni metuatur, pro glutino emplaſtrum parari poteſt, quod ſtatim adhereſcit, quale à Cæſare Magato, *lib.* 1. *de vuln. c.* 59. deſcribitur.

℞. *lacrymæ abietinæ* ℥. iiij. *liquoris vlmini* ℥. iij. *reſinæ pini, picis Græcæ, naualis, ceræ* an. ℥. i. *ammoniaci, maſtich. tacamahacæ* an. ℈. x. *ſarcocollæ, ſang. dracon. gummi iunip. hederæ* an. ℈. vi. *rad. conſolidæ mai. ariſtol. rotund. biſtortæ, tormentillæ* an. Drach. ii.

Gummi, quæ liquari patiuntur, cum portione lacrimæ abietinæ ad ignem liquefiant, deinde reliqua, quæ ad ignem liquari ſolent, ſ. a. liquefacta addantur, & optimè ac diligenter commiſceantur, vt in vnum corpus redigantur. Omnia deinde in alembicum coniicito, ac balnei calore liquorem extrahito;

A cumque exiſtimabis feces omni humore aqueo eſſe exutas, ipſis adhuc præ calore liquefactis pulueres reliquos addito, ac diligenter commiſceto, rurſus deſtillato, donec omnis prorſus humor exierit; dein balneum, detracto igne, refrigerari permittito. Accidit enim, vt materia, quæ in vaſe continetur, in ſolidum veluti ceratum coëat, quod eſt valdè tenax, neque calore humani corporis funditur vt muneris ſui obliuiſcatur.

Sequenti & ego vti ſoleo, quod minori opera parari poteſt.

℞. *boli Arm. maſtich. ſang. dracon. thuris* an. ℈. i. *gummi tacamahacæ.* Drach. ij.

F. puluis, qui piſtillo calido alutæ inducatur, vt F. Emplaſtrum.

Suturam hanc per glutinum applicandi modum B etiam peculiarem habet Cæſar Magatus. Cerati talis partem extendit ſuper linteum ex tela noua tenui, deinde forcipe ex linteo hoc tot partes longitudine digitum æquantes, vel etiam longiores, latitudine verò ligulam adſtrictoriam, in extremitatibus verò paulò latiores, quot puncta requiri in vulnere videntur, vel non multò pauciores, abſcindit, primamque in vulneris medio applicat, ita tamen vt vni ſaltem lateri vulneris dimidia ſui parte adhereat, reliqua libera ſit. Huic è latere, ſed ex oppoſito, aliam applicat, atque ita per vices procedit, vnam in dextra, alteram in ſiniſtra parte applicando: poſtea partes, quæ liberæ ſunt, nec dum cuti adhærent, vnam quidem dextra, alteram ſiniſtra manu apprehendit, & C vtramque verſus oppoſitum labium contrahit, donec labia ad mutuum contactum adducantur. Poſtea vtramque portionem, quam manu continebat, oppoſito labio, cui non adhærebat, applicat, & vt rectè adhæreant omni ex parte curioſè ſtudet, & ſic in reliquis etiam procedit, ita vt inter vnam & alteram tantum ſit interuallum, quantum alias inter puncta intercedere ſolet.

Et omnino exercitatus Cheirurgus, qui emplaſtris talibus cui tenaciter adhærentibus, quorum varia cōponi poſſunt, labia vulnerum coniungere nouit, is ſutura illa cruētē & dolorifica, quæ acu fit, in omnibus ferè vulneribus, etiam in primo apparatu, facilè carere poteſt. Et certè præſtaret, Cheirurgos ad hūc ſuturæ modum aſſueſieri, qui in cruenta illa ſutura D ſæpiſſimè multos errores committunt; dum conſuendo plus doloris excitant, quam quod vulnus fecerat; & craſſioribus acubus vſi, plus ex carne apprehendunt, quàm ſatis erat, & ita ſæpe labra vulneris contorta & cōuoluta relinquunt, ita vt non cutis cuti & caro carni committatur, ſed cutis inter carnem media conſtituatur, & ſi hæc vitare velint, vix ſummo margine cutem apprehendunt, vt vulnus cauum relinquatur, & ſutura paulò poſt diſſoluatur.

De Sutura & Fibulis.

Atque hæ omnes partium carnoſarum & mollium συνθέσεις ſine ipſarum vulneratione fiunt. Et deinde & alia, quæ fit ipſarum continuitatem ſoluenE do. Non ſolùm enim antiqui, ſed & hodie Cheirurgi in vulneribus tranſuerſis & magnis, & omnino in iis, in quibus ſola faſciatio ad oras vulneris adducendas non ſufficit, ſutura & fibulis vtuntur.

Ad ſuturam tribus inſtrumentis opus eſt, acu, filo, & canali extrema ſui parte feneſtrato. Acus ob faciliorē penetrationem requiritur triangularis cuſpide, qualibus pelliones ferè vtuntur, mediocriter craſſa, ne rumpatur, aut difficilius penetret, & cauda parum excauata, ne filum eius tranſitum remoretur. Filum non nulli ex ſerico requirunt: alii tamen reiiciunt, quod cutem facilè rumpat, & ex lino

Ad ſuturam quæ requiruntur. Acus.

Filum.

eoque duplicato ſumunt, vt firmum ſit, & non A rumpatur, idque non nimis tortum, ac cera oblitum, æquale, & conſiſtentia mediocri. Et cum acus per alterum vulneris labrum eſt tranſacta, per alterum etiam traiicienda ſit, ne labrum, quod ſecundo loco acus traiicienda eſt, ſubſequatur, & ab altero nimis diducatur, inſtrumentum extra apponitur, quod cannulam aut canaliculum appellant. Canalis nimirum aurichalceus aut argenteus, in extremo feneſtratus, vt per feneſtram acus tranſeat, & canali obnitenti & oppoſito vulneris labrum innitatur, ne dum acus adigitur, commoueatur, nec ad ſinum & acus protractionem deducatur. Poteſt tamen & ſummis digitis, indice ſcilicet & medio, labium contineri, & cum altero conſui, modo filum expedite tranſeat, B quod fiet, ſi in cauda acus circa foramen ſit excauata, vt dictum, & filum ſecundum craſſitiem proportionem cum acu habeat.

Cannula.

Suturæ primus modus.

Sutura autem hoc modo fit: In medio vulneris acu duplex filum trahente, ſi vulnus ſit magnum, vulneris labia transfiguntur, & facto nodo filum paulo ſupra nodum reſecatur. Deinde in mediis vtrinque ſpatiis alii punctus ſimplici filo fiunt, & facto nodo ſimiliter filum abſcinditur; idque continuandum, donec labia vulneris recte conſuta ſint. Quæ ſutura interſciſſa vocatur, quod poſt ſingulos punctus facto nodo filum abſcinditur. Videndum autem, ne nimis rara, nec nimis crebra ſit ſutura. Nimis enim rara non continet: nimis crebra dolores & inflammationes parit. Itaque tale interuallum inter vnum & alterum punctum relinquatur, vt cutis ducentem quaſi ſubſequatur. Nonnulli ſtatuunt, inter ſingulas ſuturas intercedere debere latitudinem digiti tranſuerſi. Verum raro tot ſuturis opus eſt: neque omnia vulnera eundem numerum ſuturarum requirunt, ſed vt vulnera magis vel minus dehiſcunt, ita crebrioribus & rarioribus opus eſt ſuturis. Comprehendi tamen nonnunquam non cutem ſolum, ſed aliquid etiam ex carne, vbi ſubeſt, vtile eſt, quo ſutura fiat firmior, neque cutem abrumpat. Cauendum tamen ſedulo, ne acu tendines pungantur.

Sutura interſciſſa.

Atque hic modus fere vulgatiſſimus & commodiſſimus eſt, in quo, quod tamen in reliquis etiam locum habere poteſt, illud ſaltem adhuc ex Celſi *lib. 5. c. 26.* monendum, ſuturas ita faciendas eſſe, ne oræ ipſæ quidem inter ſe ex toto ſe contingant, vt ſi quid intus humoris concreuerit, ſit, qua emanet. Vnde Cheirurgi etiam turundas ſeu penicilla, vnguentis conuenientibus illita, immittere ſolent: vt humores, qui in parte vulnerata colligi ſolent, effluere poſſint; deinde vt medicamenta ad fundum vulneris penetrare queant.

Turundarum vſus.

Turundarum quidem vſum in vulneribus arti ullorum & manuum reiicit Felix VVirtzius, *lib. 2. Cheirurg. cap. 11.* Verum non ſine cauſſa iſtam opinionem refutat Guil. Fabricius, *cent. 4. obſeru. 76.* eamque abſurdam & periculoſam eſſe quatuor exemplis docet. Primum eſt ciuis cuiuſdam Colonienſis, cui neglectis turundis vulnus, quod manu acceperat, ſuperficie clauſum fuit, vnde circa quartum diem dolor exortus fuit, quem ſecuta febris, inflammatio, & phlegmone, ita vt variis in locis exulcerata ſit manus, & non niſi magno labore reſtituta fuerit.

Secundum eſt ciuis Lauſannenſis, qui ſcalpello volam manus punxit. Et quia vulnus propter ſui anguſtiam turundis apertum minime retinuit Cheirurgus, grauiſſima ſecuta ſunt ſymptomata, & æger vix poſt diuturnos cruciatus ſanitati reſtitutus fuit.

Tertium eſt ruſticæ cuiuſdam Heldenæ, quæ ſpina ſummum indicem punxit. Cum vero propter cauſſam antea allatam vulneris ſuperficies coaluiſſet, & pus circa partes neruoſas collectum fuiſſet, exortus eſt dolor, inflammatio, atque gangræna, tandemque ſphacelus. Quæ tamen abſciſſio ad metacarpum digito conualuit.

Quartum eſt ruſtici prope Lauſannam, qui malleolo ſpinam ſibi infixit. Morbo autem neglecto, & punctura nimis cito clauſa, exortus eſt dolor, mox iecuta inflammatio & gangræna: tandem ſphacelus totam tibiam inuaſit & occupauit. Cum vero abſciſſionem tibiæ recuſaſſet, intra paucos dies extinctus fuit.

Patet ergo, vulnera anguſta, etiam ſi in partibus neruoſis ſint, turundis tantiſper, donec vulnus fuerit ſatis expurgatum, aperta retinenda eſſe. Cum enim in quolibet vulnere, vt poſtea dicetur, pus colligatur, ſi ei exitus non patet, retinetur, paulatimque incaleſcit, & acre fit, vnde in parte vulnerata, præcipue neruoſa, ſequitur dolor, qui ſanguinem & humores attrahendo grauiſſima ſymptomata excitat.

Monet tamen hic Fabricius, turundas, ea induſtria, vt ad minimum ſuperficiem vulneris, donec reliquæ partes ſauciatæ, veluti caro & nerui, ſatis expurgatæ fuerint, hiantem retineant, adaptandas & fabricandas eſſe, ita tamen, ne partes neruoſas compungant. Quapropter profunditatem vulneris diligenter obſeruandam eſſe, & ne acies turundæ fundum vulneris, præcipue ſi neruus aut neruoſum quid detectum fuerit, comprimat, operam dandam eſſe.

C Anguſtiſſimis autem vulneribus, quia turundam craſſam non excipiunt exilis vero nimis ſit flexibilis hinc & inde reflectatur, & fundum vulneris minime attingat, ſe fruſtum fili aurei aut argenti, pro vulneris profunditate longum, carbaſo inuolutum & vnguento aliquo anodyno & digeſtiuo inunctum ſe imponere ſcribit.

Vbi vulneris labia hoc modo coniuncta fuerint, vulgo, nec male, oui albumen agitatum, ſtupa exceptum, cum ſequente puluere imponere ſolent.

℞. *thuris* part. ii. *ſangu. dracon.* part. i. F. puluis.

Vel ℞ *boli Armeni, terræ ſigill.* an. ℈. vi. *thuris, maſtich. ſarcocollæ* an. ℈. ii. ß. *myrrhæ, aloes*, an. ℈. i. ß. *tragacanth. ſangu. dracon.* an. ℈. i. *farinæ* D *hordei, fabar.* an. ℈. ß.

Fiat puluis, qui cum albumine oui agitato miſceatur, & ſtupa excipiatur, vulnerique imponatur, ſupra quod alia ſtupa ſolo albumine oui madida imponenda. Neque ſine ratione adhibetur hoc medicamentum, cum ſanguinis profluuium ſupprimat, dolores ſedet, & inflammationem prohibeat. Si tamen fluxus ſanguinis nimius, vel affluxus humorum metus non ſit, non eſt opus iſto apparatu; cum ſtupæ & medicamenta iſta tenaciter parti adhæreant, & ſiccata eam contrahant, ac ei moleſtiam pariant, & cum remoueri debent, dolorem faciant.

Etſi vero hæc, quæ diximus, de ſuturis ſufficere poſſunt: libet tamen & alios, qui apud autores occurrunt, ſuturarum modos addere. Nam eſt deinde & alius ſuturæ modus, qui prorſus ea ratione perficitur, qua pelliones pelles conſuere ſolent, vulneratis inteſtinis & venis & arteriis diſſectis accommodatus.

Suturarum modi alii.

E

Eſt adhuc alia ſutura, quæ fit duabus acubus, qua vtitur Celſus, eamque deſcribit, *lib. 7. cap. 16.* quæ ibi videatur.

Fit & Fibularum apud antiquos mentio. Si enim in carne, vt Celſus, *lib. 5. cap. 26* ſcribit, vulnus eſt, hiatque, neque in vnum facile oræ attrahentur, ſutura quidem aliena eſt, imponendæ vero fibulæ ſunt, ἀγκτῆρα, Græci nominant, quæ oras paulum

Fibulæ.

tantùm contrahant, quò minus lata poſtea cicatrix ſit. Et cum nouiſſimus fuerit modus vniendi vulneris oras per fibulas, factum, vt fibularum nec materia nec forma ſatis ab antiquis deſcripta ſit. Guido, quem plurimi ſequuntur, factas fuiſſe fibulas ſcribit è ferreis; quaſi circulis aut ſemicirculis ab vtraque parte recuruis, quorum hami labris vulneris vtrinque infixi ſibi ad amuſſim reſpondeant. Verum cum hoc modo infigere & infixos tenere eiuſmodi hamos in ſentiente carne, & cute nihil aliud fuiſſet, quàm tot aculeos pungentes cum intolerabili dolore ibi ſeruare: non eſt credibile, antiquos per fibulas tale inſtrumentum ferreum cuti infixum ſummos dolores excitans intelligere. Probabilior eſt Gabrielis Fallopii opinio, qui *tractatu de vulneribus in genere, cap.* 11. fibulam docet eſſe futuram illam, quam intercilam ſupra nominauimus, & quæ hodie eſt frequentiſſima, quâ ambo labia vulneris acu filum duplicatum trahente traiiciuntur, & ſuper vulnus tribus in volutionibus ambo fili capita colliguntur, & in nodum nectuntur. Et quanquam apud autores fibulæ aureæ & ferreæ nominantur: tamen ſciendum, fibulæ vocem eſſe generalem, quæ omne inſtrumentum res aliquas coniungens ſignificat. Ita Cæſar, 4. *de bello Gallico*, fibulis tigna coniuncta dicit.

Erat tandem adhuc vna apud antiquos ſuendi vulnera ratio, ſed quæ parum commoda videtur, & propterea in vſu eſſe deſiit, qua tot acus fila trahentes per vulneris labra vtrinque traiiciebant, quod ad vulneris coniunctionem eſſent neceſſariæ, poſtea filum circa vtramque extremitatem acus ſupra vulnus reuoluebant, eo planè pacto, quo mulieres, dum acus ſuas in veſtibus aſſeruare ſolent, fila circa vtramque extremitatem obuoluunt.

Circa vulnerum deligationem & hoc obſeruandum, inquirendum eſſe, an vulnus ſimplex & vnicum ſit, an verò reduplicatum. Interdum enim accidit, vt licet in cute vnum vulnus ſit, in muſculis tamen ſub cute ſint duo vel tria. Hoc enim ſi fiat, & Cheirurgus vnum ſaltem vulnus curet, reliquum, quod latet, negligat, pus in altero colligitur, & dolorem, inflammationem, febrem, aliaque grauia ſymptomata excitat: cuius rei duas hiſtorias annotauit Guil. Fabricius, *cent.* 4. *obſeruat.* 84. *&* 85. Vbi etiam docet, qua ratione ſinus ille latens aperiri poſſit, ac inſtrumenta ad eam rem idonea depicta exhibet.

CAPVT VIII.

De Medicamentis ad vulnera curanda neceſſariis.

ATque hæc Cheirurgi officia ſunt, quæ circa vulnerum curationem preſtare debet: ipſa verò partium vulneratarum vnio & coalitus Naturæ opus eſt, quæ etiam ſepæ, ſine vlla medicamentorum ope, quod præcipuè in vulneribus internis accidit, ea, quæ diſiuncta ſunt, glutinat. Cùm verò Natura ſit efficiens cauſſa conglutinationis, ſanguis materia: duo hæc, vt rectè ſeſe habeant, neceſſe eſt. Primò equidem cùm facultas quidem per ſe non lędatur, fine tamen ſuo fruſtretur, niſi inſtrumentum, quod hîc temperies partis & calor innatus eſt, ſeſe rectè habent: vt pars vulnerata temperiem ſuam naturalem habeat, curandum. Deinde vt ſanguis, in iuſta quantitate affluat, & nec deficiat, nec abundet, & bonus ac purus ſit. Qui enim vitioſus affluit, tantùm abeſt, vt ad glutinandum aptus, ſit vt etiam multa praua ſymptomata excitet. Ideòque ſi impurus ſit, corrigendus, & vitioſi humores euacuandi. Recta quoque victus ratio inſtituenda, & omnes praui ſucci cibi, è quibus vitioſus ſanguis generari poſſit, vitandi. Hæc vbi ita curata ſunt, iam in ſanando vulnere Naturæ duo ſunt officia. Primò, vt pus debitum generet; deinde, vt ea, quæ diſiuncta ſunt, conglutinet. Primò enim, etſi Galenus eius rei expreſſam mentionem non facit, dum de vulneribus curandis in genere agit: tamen Rhaſes, 13. *continentis, cap.* 14. Auicenna, *quarta quarti, tr.* 3. *c.* 2. & Celſus, *lib.* 5. *cap.* 26. pus ex vlcere iam ad ſanitatem ſpectante fluere, primòque pus mouendum, hinc purgandum & implendum, tandemque cicatrice vulnus claudendum docet. Atque felix experientia iſtam curandi rationem approbauit, & medicamenta, quæ eo fine applicantur, Digeſtiua vulgò nominantur. Neque deeſt ratio. Cùm enim è venis minimis in parte vulnerata diſſectis aliquid affluentis pro parte nutrienda ſanguinis effluxerit, & in poris partis hæreat, neque tamen parti apponi poſſit: in pus à natura mutatur. Preterea ipſa vulneratio contuſionem aliquam adiunctam habet, & pars diſſecta ab aëre ambiente alteratur. Itaque quod alteratum eſt, abſcedere & in pus mutari neceſſe eſt. Medicus ergo naturæ hac in re ſuccurrere debet, & medicamenta, quæ puris illam generationem adiuuent, adhibere, quæ vulgò Digeſtiua vocant, poſtea Sarcotica ſeu glutinantia applicare. In praxi tamen hîc diſcrepare videntur autores. Alii enim, digeſtiuis dictis & ſuppurantibus neglectis, ſtatim ſiccantia adhibent, Balſama ſcilicet vel naturalia, vel artificialia, de quibus poſtea dicetur, quibus & vulnus illinunt, & quæ in profundum inſtillant, & per turundas imponunt. Alii pus mouentia, quæ digeſtiua vocant, præmittunt. Videturque Hippocrates ipſe vtramque viam approbaſſe, *dum lib. de vlcerib* ſcribit: *Recentiora vulnera omnia cùm ipſa, tùm circumſitæ partes, minimè inflammatione tentantur, ſi quis quàm citiſſimè ſuppuret, neque pus vulneris oſculo interceptum ſupprimatur: aut ſi quis inhibeat, ne ad pus niſi neceſſarium, idque pauciſſimum deueniat, ſed quàm maximè ſiccet medicamento non moleſto.* Et ipſa experientia docuit, vtramque curandi rationem finem ſuum aſſequi. Non tamen ſine diſcrimine vtraque medicamenta vſurpanda videntur.

Nam cùm digeſtiua illa vulgaria ſint humidiora, ſi incautè & nimis diu adhibeantur materia non ſolum digeri, ſed & putreſcere incipit, & vulnus in vlcus ſordidum degenerat. Etenim cùm Natura & coctionis & carnis generationis autor ſit, & calor natiuus, & temperies partis, eius inſtrumentum, conſeruanda, dandaque opera, vt medicamenta temperiei partis reſpondeant. Et proinde licet prior curandi ratio in partibus carnoſis locum habere poſſit, vt pote quæ ſint humidiores, & in quibus plus ſanguinis in pus mutandi in poris partes hæret, qui vt dolor & inflammatio præcaueatur, quamprimum in pus mutari debet; quod naturæ opus facilè ſicciora medicamenta impedire poſſent: In partibus tamen ſiccioribus, ſicciora illa commodiora videntur, quæ cùm temperamentum partis conſeruent, ipſa etiam neceſſariam puris generationem promouent. Itaque tutiſſimum eſt, non ſemper vni medicamento confidere, ſed pro natura & temperie partis ea componere, & digeſtiua ſarcoticis & glutinantibus miſcere, cùm experientia teſtetur, talia longè felicius, quàm mera ſuppurantia vſurpari, ſicut Fr. Arcæus, Balſamo ſeu vnguendo ſuo, quod mox proponetur, mox inter initia adhibito grauiſſima vulnera ſe feliciſſimè curaſſe ſcribit; cuius vſum & ego feliciter ſępe expertus ſum. Ideòque digeſtiua talia iam ſubiungam, quæ non merè ſuppurantia ſunt.

Digeſtiua ſeu pus mouentia.

Parentur nempe digeſtiua ſeu pus mouentia medicamenta è *vitellis ouorum*, *butyro*, *ol. roſac. maſtichino*, *reſina terebinthina vel abiegna*, *farina tritica*, *thure*, *maſtiche*.

Vt ℞ *terebinth. vino albo lotæ* Vnc. ii. *vitell. oui* j. *farinæ hordei*, *mellis ana* q. ſ. F. Vnguentum.

Vel ℞. *terebinth. vino lotæ*, *butyri maialis ſ. ſale ana* Vnc. i. *thuris*, *maſticæ. ana* q. ſ. Miſc.

Vel ℞. *terebinth*. Vnc. ß. *thuris* Drach. i. *butyri ſ. ſale* Vnc. i. *vitell. oui* j. Miſc.

Vel ℞. *ceræ citrin*. Vnc. i. *ol*. Vnc. iiij. *thuris*, *maſtich*. an. ℈. ii. *butyri ſ. ſale* q. ſ. *vitell. ouor*. ij. Miſc.

Vel ℞. *ol. roſ*. ℥. ß. *terebinth*. ℥. j. *vitell. oui* i. Miſc.

Vbi iam pus bonum apparet, proximum eſt, vt quod vulneratum & diſiunctum eſt, conglutinetur.

Partium vnio quomodo fiat.

Partium autem deſiunctarum in vulneribus vnionem duplici modo fieri, ex Galeno, *artis med. cap.* 91. & 3. *meth. med. cap.* 4. docetur, nimirum vel vnione vera, quæ eſt per medium eiuſdem generis, non alterius ſubſtantiæ. Vnionem priorem appellant κατὰ πρῶτον σκοπὸν, ſecundum primam intentionem; quoniam talis vnio & à Medicis & à Natura intenditur; alteram κατὰ δεύτερον σκοπὸν, ſecundam intentionem ſecundam; quoniam Medicus & Natura cùm non poſſint, quod primariò intendant, aſſequi, agunt, quod poſſunt.

Priore modo coaleſcunt partes molles & caro, duræ verò altero, oſſa ſcilicet & cutis, quorum illa per callum, hæc per cicatricem vniuntur. Ad priorem vnionem requiritur ſubſtantia eiuſdem generis, ac facultas agens fortis, quæ in altera deſunt. In partibus enim carnoſis & mollibus ſanguis copioſus adeſt, calorque in iis eſt fortis, ac propterea ſecui mutatione ſanguis in carnem, qua vulnus coaleſcat, mutari poteſt. In partibus verò ſpermaticis dictis & durioribus, vtpote quarum natura à ſanguine longiùs abeſt, & quarum partium calor eſt debilior, idem non regeneratur, ſed ſimile. Pro cute enim fit cicatrix, cuti quidem quàm ſimillima, ſed ea durior & denſior; pro oſſe callus.

Atque hanc Galeni & vulgatam diſtinctionem etiam ſuo modo ſecutus ſum *lib.* 5. *Inſtit. part.* 2. *cap.* 4. Verùm declaratione quadam omnino opus habere videtur. Nititur autem illa inprimis diuiſione partium in ſpermaticas & ſanguineas, qua ſtatuitur, partes quaſdam ex ſemine, quaſdam ex ſanguine generari. Imò ſunt quidam, inter quos Cæſar Magatus, *lib.* 4. *cap.* 15. qui ſanguinem partium ſpermaticarum immediatum alimentum eſſe negat, ſed neceſſe eſſe ſcribit, ſi ſanguis ſpermaticas partes nutrire debet, vt prius ſemen fiat.

Verùm quæſtionem iſtam, de qua prolixè cùm alii, tum Andr. Laurentius, *lib.* 1. *anatom. cap.* 21. *quæſt.* 7. agit, pluribus hoc loco agitare non libet. Veriorem ſententiam hanc eſſe puto; partium omnium primam in vtero delineationem fieri à facultate formatrice è ſemine, vnde Hippocrates, *libello* περὶ ἀρχῶν, ſcribit, quod genitura in 7. diebus habeat, quæcunque habere debet, πάντα μέλεα, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν τὰς χώρας, καὶ τὰ ὦτα, καὶ τὰ γυῖα καὶ τῶν χειρῶν οἱ δάκτυλοι καὶ τὰ σκέλεα, &c. *omnia membra*, *oculorum regiones*, *aures*, *manus*, *manuum digitos*, *crura*, *pedes*, *pedum digitos*, *pudendum*, *&c*. Cùm vero ſeminis moles ſit exigua, impoſſibile eſt, quod totius corporis moles ex ſemine eam, quam debet, magnitudinem acquirat. Ideòque poſtea partes nutrimentum & incrementum ſumunt ex ſanguine materno in vtero, & poſtea fœtu in lucem edito ex ſanguine augeantur, & ad finem vſque ſanguine nutriantur. Id quod manifeſtè apparet ex eo, quod etiam oſſa, vbi raduntur, ſanguinem, qui ipſorum alimentum eſt, effundunt.

Quod verò nonnulli ſpermaticas dictas partes ſemine nutriri aiunt, falſiſſimum eſt. Quomodo enim ex tantillo ſeminis corpore tanta moles corporis formari, nutriri, & augeri poteſt? Et ſemen nuſquam generatur, niſi in ſuis propriis vaſis. Imo pueri, quorum tamen oſſa nutriuntur & augentur, nullum ſemen generant. Nec ſufficit, quod dicit Laurentius, ſanguinem variè immutatum & diuerſas alterationes paſſum, dealbatum, incraſſatumque, nihil aliud, quàm ſemen eſſe. Falſiſſimum enim hoc eſt. Neque enim, vllibi ſemen, quam in ſuis organis generatur, neque aliæ ſubſtantiæ, etiam ſi aliquo modo ſemini ſimiles ſunt, ſemen ſunt.

Ideoque etſi partes illæ albæ & ſicciores, quas vulgò ſpermaticas vocant, ex ſanguine plures mutationes paſſo generentur & nutriantur: tamen reuera ex ſanguine generantur & nutriuntur. Itaque verum quidem eſt, carnem quæ ad vulneris partis carnoſæ glutinationem generatur, eſſe priori planè ſimilem, vtpote in quam ſanguis facillimè, ob materiæ cognationem, & partium carnoſarum robur mutatur: quod verò cutis & oſſa ac reliquæ partes ſpermaticæ per heterogeneum quid vniantur, non facilè dixerim, ſed ſine abſurditate dici poſſe puto, cicatricem eſſe cutem, & callum os. Etſi enim diuerſitas quædam inter cicatricem, cutem, callum, & os apparet: tamen diuerſæ ſubſtantiæ non ſunt, ſed diſſimilitudo illa inde prouenit, quod ſanguis multis & operoſioribus mutationibus indigeat, vt fiat cutis, neruus, os, quam vt caro fiat, & calor harum partium ſit debilior, quia à vulnere debilitatus fuit. Quapropter facultas formatrix quidem cutem & os generat; ſed non tam bonæ notæ, vt ea ſunt, quæ in prima formatione ſunt generata. Interim etiamſi cicatrix & caro nonnihil à priore cute & oſſe discrepant, alterius tamen generis appellanda non ſunt. Idque etiam ideo, quod caro non niſi à facultate cutifica callus non niſi à oſſifica generatur, & propterea etiam, vt ſupra, *part.* 2. *cap.* 2. dictum, nunquam ex carne cutis ſed ex cute cutis generatur, & quidem ſæpe exigua eius portio, vt in membris abſciſſis videre eſt. Quis enim illud, quo caro in manus amputatæ tegitur, non cutem, ſed quandam diuerſum nominare velit. Et ſi verò partium diſiunctarum coniunctio & conglutinatio ſolius naturæ opus ſit: vt tamen Natura id faciliùs præſtet, Medicus ipſi ſubſidio venit, medicamenta quædam adhibendo, cùm externa, tùm interna. Externa ſunt σαρκωτικὰ ſeu carnem generantia, & κολλητικὰ ſeu glutinantia, de quibus *lib.* 5. *Inſtitut. part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 9. pluribus actum. Etſi verò vt diuerſa, vt eo loco dictum, proponantur: tamen cùm vulneratarum coniunctio carnis medio fiat, idem vbi dictum, medicamentum pro diuerſitate corporum & partium vulneratarum, nunc ſarcoticum, nunc glutinatorium, nunc epuloticum eſſe poteſt.

Sarcotica.

Qua vi autem iſta medicamenta in vulnerum ſanatione proſint, diſpiciendũ. Galenus, 3. *meth. med. cap.* 4. prolixè hac de re agit, docetque, quod in corporis noſtri partibus duo excrementa prouenant, alterum tenuius, quod plerumque per inſenſibilem transpirationem, nonnunquam etiam per ſudorem euacuatur; alterum craſſius, quod extrinſecus corpori adhæreſcit, & ſordium nomine indigitatur. Craſſius itaque ſi in vlcere maneat, illud ſordidum reddere, tenue verò vlcus nimis humidum efficere, & ita naturæ in carnis generatione impedimento eſſe: ac proinde ſordes detergendas & humiditatem exſiccandam eſſe. Atque ita ſarcotica eſſe, quæ moderatè calefaciunt & ſiccant, & ſor-

des citra morſum detergunt, ac nullo modo aſtringant: Sarcoticorumque & glutinantium medicamentorum finem eſſe, nulla inter partes iungendas, niſi humiditatem permittere, vt idem Galen. 2. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 11. docet. Adſtringere non debere, ne id, quod influit, repellant, ſordesque parti affectæ impinguant; non nimis verò ſiccare, ne, quod influit, abſumant, ſed modicè ſaltem, vt, quod affluit, in carnem concreſcat. Et hæc communis ferè eſt de ſarcoticorum & vulnerariorum medicamentorum ſententia.

Recentiores v. quidem vi Balſamica id præſtare ſtatuunt, (vnde & linimenta quædam, quæ ad vulnera ſananda adhibentur, Balſama vulneraria appellant) quæ verò iſta vis ſit, non ſatis explicant: quod ſi rectè explicetur, non ita abſurda hæc opinio B videtur. Nam docet Galenus, aliique Medici paſſim, Cheirurgo maximè in eo laborandum eſſe, vt partis vulneratæ naturalis temperies conſeruetur. Cùm enim vulneratarum partium glutinatio naturæ opus ſit; Natura verò, vt inſtrumento, in hac, vt & in aliis actionibus naturalibus, partis calido natiuo & temperie vtatur: ſi illud rectè ſeſe habeat, & vegetum ac robuſtum ſit, vulneris ſanatio feliciſſimè perficitur, & calidi huius natiui beneficio interdum non nulli ex periculoſiſſimis vulneribus conualeſcunt. Si verò partis temperamentum vitietur, & pars debilior fiat, natura nec alimentum affluens rectè concoquere, nec aſſimilare, nec extrementa ex- C pellere poteſt, vnde ad partem affectam fit humorum confluxus, excrementa in ea cumulantur, & inde multa mala ac ſymptomata attrahuntur. Vnde Hippocrates, *lib. de vlceribus*, ſcribit: *Quod ſiccum eſt ſano; & quod humidum, vitioſo & non ſano propius eſt.* Itaque mihi veriſimile videtur, medicamenta ſarcotica & glutinantia, & in ſumma vulneraria, equidem ſiccare, non tamen iſtam eorum vnicam & primariam operationem eſſe; cùm multa vulnera, modò temperamentum partis ſaluum ſit, etiam ſine talium medicamentorum ope ſanentur, & Natura excrementa, quæ in debita quantitate proueniunt, ſponte expellat. Sed probabile mihi videtur, medicamenta iſta ideo vulneribus ſanandis prodeſſe, quod non ſolùm ſiccent & humiditatem D nimiam in vulnere abſumant, ſed & temperamentum & calidum natiuum partium, quod Recentiores quidam Balſamum vocant, vi ſua cuique parti cognata & familiari, quam iidem Balſamicam nominant, conſeruent. Hinc adeo fit, vt quia partium omnium non eſt idem temperamentum, & calidum natiuum cuique parti proprium, non eadem medicamenta vulneraria omnibus partibus vulneratis ſint vtilia, ſed alia carnoſæ parti, alia neruoſæ vulneratæ conueniant; ſicut gummi elemi omnibus partibus neruoſis, & inde etiam capitis vulneribus eſt vtiliſſimum, vt aliquoties dictum.

Quod vel illud etiam mihi perſuadere videtur, quod in vulneribus, præcipuè articulorum, vbi ſymptomata praua imminentur, Cheirurgi noſtri, qui peritiores ſunt, non ſolum vnguentis & empla- E ſtris contenti ſunt, ſed & ſupra iſta Cataplaſmata felici ſucceſſu imponunt, quæ quia ipſum vulnus non attingunt, excrementa in eo non exſiccare poſſunt, ſed partis temperiem & calorem natiuum ſaltem fouent & conſeruant. Et vidi ſæpe in vulneribus neruorum, in quibus ob partis temperiem debilitatam fit humorum affluxus, & ob alimenti affluentis coctionem imperfectam magna excrementorum copia colligitur, (Germani Cheirurgi appellant *das Gliedwaſſer*) talium cataplaſmatum vſu vulnus ad meliorem ſtatum reductum fuiſſe, & amplius tantam excrementorum copiam non effudiſſe. Paran- A tur autem iſta cataplaſmata è *radic. althææ, farina ſem. lini, fœnigr. fabarum, pulu. fl. chamamæli*, & *meliloti, betonicæ*, & ſimilibus.

Neque tamen ex hoc, quod diximus, medicamentorum vulnerariorum præcipuum officium eſſe, vt calorem natiuum partis conſeruent, & roborent, ſequitur, quod vno medicamento omnium partium vulnera ſanentur. Sed vt Galenus, ratione ſiccitatis, quæ ipſi præcipua eſt, pro vario variarum partium temperamento varia adhibet ſiccantia; ita etiam pro varietate temperamenti partium ſingularium temperies & calor diuerſa requirit medicamenta, ita quidem, vt quod vni parti vtile & commodum eſt, alteri noxium eſſe poſſit, & quod carnoſæ parti vtile eſt, neruoſæ damnum afferre B poſſit. Partes enim carnoſæ multo calore præditæ ſunt, ideoque etſi minùs calidis foueantur, nihilominus ſatis roboris habent: partes verò exſangues calidum debilius habent, ideòque magis calidis fouendæ, imprimis cùm vulnere magis debilitentur. Imò accidere poteſt, vt etſi in qualitatibus primis quædam medicamenta ſimilia videantur, ſubſtantiæ tamen modo, ob quem vires ſuas alia citius amittunt, alia diutius conſeruant, diſcrepent, imò tota ſubſtantia & occulta proprietate differant. Dari autem talia medicamenta, Galenus, 1. *de compoſ. med. ſec. loca, cap.* 1. docet, atque in eos inuehitur, qui talia medicamenta dari negant. C Talium autem medicamentorum ratio facilè reddi non poteſt, ſed experientia docet, alia ad vulnera, & præcipuè harum vel illarum partium aliis eſſe vtiliora, etſi qualitatibus primis non multum diſcrepent. Interim manifeſtas qualitates in talibus medicamentis, quæ à tota ſubſtantia ſimul operantur, non planè eſſe inutiles exiſtimo, ſed ad humiditatis nimiæ in vulnere exſiccationem commodas. Et ſicut dantur medicamenta, quæ totius ſubſtantiæ proprietate certis partibus ſunt accommodata, alia epati, alia cerebro, alia pulmoni: ita etiam non abſurdum eſt, dari medicamenta vulneraria, quæ certis partibus ſunt dicata, alia carni, alia neruis, alia cerebro &c. Et certum eſt atque experientia conſtat gummi elemi omnibus partibus neruoſis vul- D neratis, vt & cerebro, eſſe vtiliſſimum: betonicam capiti. Ita non inutile fuerit & in vulnerariis medicamentis eligendis delectum quendam habere; in qua re & ægri natura perpendenda; cùm experientia doceat, etiam in vulneribus quædam medicamenta quibuſdam naturis eſſe magis vtilia, quædam noxia. Quod quidem ſola experientia inueſtigatur; & quod Galenus, 3. *medic. meth. cap.* 8. de ſiccantibus habet, id de omnibus vulnerariis medicamentis verum eſt, nimirum ad excrementa & ſtatum vulneris reſpiciendum eſſe. Si enim pauciora excrementa in vulnere generantur, & alias vulnus ſeſe bene habet, vtilis hoc & accommodati medicamenti indicium eſt: ſi verò multa excrementa cumulentur in vulnere, medicamenti non accommodati ſignum eſt. Interim manifeſtas medicamentorum qualitates non negligendas, ſed eas etiam E corporis totius partis temperamento idoneas eligendas eſſe putamus; nec in hac re aëris conſtitutionem negligendam, ſed temporibus calidioribus frigidiora, frigidioribus calidiora vſurpanda eſſe.

Medicamenta autem vulneraria & ſarcotica ac glutinantia parantur è *radice conſolidæ maior, biſtortæ, tormentillæ*; folii, *alchimillæ, burſæ paſtoris, virgæ aureæ, balſaminæ, verbenæ, veronicæ, hyperici, millefolii, ſaniculæ, caudæ equinæ, vlmi, plantaginis, betonicæ, cupreſſi, piloſellæ*; flor. *roſar. rubr. hyperici, balauſtiis*; fructibus, *nucibus cupreſſi*;

Medicamenta vulneraria.

gummi, lacrimis, ſuccis, *thure, aloe, maſtiche, lacrima abietina, reſigna terebinthina, pini, laricis, pice arida, liquore follic. vlmi; gummi elemi, junip. hederæ, tragacanthi, tacamahaca, caranne, ſarcocolla ſanguine draconis;* terris *ſigillata, bolo Armeno;* corticibus *thuris;* lapidibus *hæmatite, corallijs.*

E quibus parantur varia compoſita.

Linimenta & vnguenta. — Linimenta & vnguenta. Vtiliſſimum eſt hoc Fr. Arcæi.

℞. *terebinth. claræ, gummi elemi* an. ℥. ß. *ping. caſtrati* ℥. ii. *porcinæ antiquæ* ℥. i. Liquefiant ad ignem. F. Linimentum.

Vel ℞. *reſinæ, ceræ, terebinth. ol. roſ.* an. ℥. ii. *thuris, maſtichis, myrrhæ,* an. ℈. ii. F. Vngu.

Vel ℞. *terebinth.* ℥. ii. *reſinæ albæ, olibani, colophon.* an. ℥. ii. ß. *maſtich.* ℥. i. *croci* ℈. i. *ceræ* ℔. ß. *olei communis* ℔. i. ß. F. ſ. a. Vnguentum.

Vel ℞. *[illegible] alchimillæ, ſaniculæ, conſolidæ Sarracenicæ,* q. v. Ad ignem poſitis adde *pingu. ſuillæ veteris, butyri maial.* an. q. ſ. F. Vnguentum.

Vel. ℞. *reſinæ albæ* ℥. iij. *butyri maial.* ℥. vi. *ſucci alchimillæ* ℥. i. *ſaniculæ pyrolæ* an. ℥. ß. *tragopogi ol. oliuar.* an. ℥. iij.

Succi primò cum oleo coqu. ad conſumpt. humiditatis: deinde adde reſinam, poſtremò butyrum. Denique colentur, & agitentur, donec refrigeſcant.

Vel ℞. *Herb. pyrolæ, [illegible], ſaniculæ veronicæ* an. ℥. i. *hyperici centaur. min.* an. ℈. vi.

Contundantur minutim, & lagenæ vitreæ includantur Adde *ol. oliuar.* ℥. ii. *medullæ bubullæ* ℥. i. *pingued. porcinæ* ℥. iii. *butyri* [illegible] ℥. iij.

Stent in loco calido aut B. M. per 8. dies. Postea coqu. ad conſumptionem humiditatis. Colentur. Hinc adde *terebinth.* ℥. i. *maſtich. thuris, myrrhæ* an. ℥. ß. *aloes epat.* ℥. i. F. Vnguentum.

Vtile eſt & vnguentum Cæſaris Magati tale.

℞. *ol. noſtri ex hyperico* ℔. i. *ceræ* [illegible] *balſami* [illegible] ℥. iij. Liquefiant ſimul in vaſe vitreo [illegible]. Liquefactis adde *Balſami noſtri* ℔. i. *gummi elemi* ℥. iii. *balſami Peruuiani tacamahacæ carannæ* an. ℥. ii. (quæ quidam gummi ſeorſim ſolui debent oleo noſtro de hyperico) *ammoniaci, galbani, itidem diſſolutor.* an. ℥. ß. *myrrhæ, thuris aloes, gummi hederæ* an. ℈. ii. *rad. conſolidæ ariſtoloch biſtortæ, torment.* an. ℈. i. ß *dictamni Cretici* ℈. iij. *ſcordii* ℈. ii. *humanæ pingu. prap.* ℥. ii *pinguid. cygni* ℥. i. Miſc. F. Vngu. Aſſeruitur in vaſe vitreo vel argenteo ſtricti oris.

Balſama. — Olea & Balſama naturalia, vt *de Tolu, de Peru,* & ſimilia: Et artificialia.

Vt ℞. *ol. laurini,* ℥. ii. *maſtich. olibani, ſebi hircini* an. ℥. i. Miſce.

Vel ℞. *antheræ roſ. alb. rubr. lil. alb.* an. q. ſ. Affunde *ol. oliuar.* ad ſufficientiam, & radiis Solis in vitrio bene obturato expone per 14. dies.

Vel ℞. *terebinth. ol. laurini* an. ℥. iiii *ouor. vitel.* ℥ ii. *roſac.* ℔. ß. Miſce & Soli exponantur, vſque dum [illegible] odorem acquirant.

Vel ℞. *terebinth.* ℔. i. *galbani, gummi elemi, hederæ, thuris, maſtich. myrrhæ* an. ℥. ii. *aloes, xyloaloes, galangæ, caryophyllor. cinam. nuc. moſch. cubebar.* an. ℥. i. *aquæ vitæ* ℥. iii. Macerentur ſimul per diem & noctem. Poſtea bis deſtillentur, & oleum illud ſtillatitium tanquam balſamum precioſum aſſeruetur,

Vel ℞. *liquoris veſicarum vlmi depurati & præparati* ℔ i. *mellis opt. depurati* ℥. iii. *ſucc. tormentillæ conſolidæ mai. conſol. mediæ* an. ℥. iiij. Miſce, & coq. lento igne ad ſuccorum conſumptionem; deinde infra ſcriptos puluere adde.

℞. *ſangu. dracon boli Armeni orient. mannæ thuris, equiſeti, maſtich.* an ℈. ii. Miſce & fiat puluis tenuiſſimus quem ſupra dictis adde.

Præparatio liquoris veſicarum vlmi ita fit: Menſe Majo huiuſmodi veſicæ colliguntur, antequam intus vermiculi oriantur, & hoc liquore vitrea phiala [illegible], linteoque obturatur, poſtea facienda fouea in terra, per altitudinem duorum palmorum, vel trium, & fundo foueæ ſal communis per altitudinem [illegible] digitorum ſpergatur, ſuper quem phiala ponenda, dein fouea terra explenda, ita, vt phiala non appareat, & ſic per ſpacium 25. dierum relinquenda, deinde fæces à ſubſtantia clara ſeparandæ, & quod clarum eſt ad vſum ſeruandum, quod etiam per ſe appoſitum glutinat.

Aliud Balſamum.

℞. *thuris, myrrhæ, ſarcocollæ, gummi junip. Arab. hederæ, elemi, maſtich. ſangu. dracon. balſami Peruuiani, tacamahacæ, carannæ* an. ℥. j. ß. *lacrimæ abietinæ, liquoris folliculor. vlmi* an. ℔j. *reſinæ pineæ* ℔. ß. *rad. tormentillæ, biſtortæ, iridis, ariſtol rot. conſolidæ, [illegible] albi* an. ℥. ß. *baccar. iunip. lauri* an. ℈. vj. *ſpir. vini opt.* ℔. iij.

Miſta deſtillentur, & aquam, ſpiritum, ac oleum ſeorſim excipias, quæ omnia ad glutinationem vulnerum faciunt.

Aliud Balſamum.

℞. *olei antiquiſſ.* ℥. iiij *terebinth. Venetæ* ℥. x. ß. *tritici integri* ℥ ii. *[illegible]* ℥. ii. ß. *rad. [illegible], valerianæ* an ℈. x. *puu. [illegible] thuris* ℥. ii. *hypociſtid* ℈ ß. *boli Armeni, ſangu. dracon.* an. ℥. ß. *pulueri. lumbricor. terreſtr.* ℈. ii. *conſolidæ major.* M. j. *equiſeti* M. ß.

Radices & herbæ craſſo modo contundantur, deinde in vas ponantur, & vinum [illegible], & poſtquam ita fuerint [illegible], oleum & frumentum addatur, omniaque ad vini conſumpt. coquantur. Poſtea forti facta expreſſione, addantur pulueres & terebinthina, & iterum parum bulire ſinas, & deinde in vitreo vaſe ad vſum ſerua.

Vel ℞. *terebinth.* ℔. ii. *olei communis* ℔. iii. *laurini* ℥. vi. *cinam.* ℥. ii. *euphorbii, caryophyllor. bacc. lauri gummi hederæ ſagapen. ammoniaci, opopanacis, galbani* an. ℥. i. *thuris, maſtich.* an. ℈. i. Deſtillentur ſimul. Fiat Balſamum pro vulneribus neruorum.

Vel ℞. *terebinth. claræ.* ℔. ii. *olei lini* ℔. i. *reſinæ pini* ℥. ii *thuris, myrrhæ, aloes maſtich ſarcocollæ* an. ℥ iii. *macis, ligni aloes* an. ℥. ii. *croci* ℥. ß.

Ponantur hæc omnia in retortam, deſtillentur primo lentiſſimo igne & exhibita aqua clara: paulo poſt vero ſequetur oleum rubicundum: tum augmenta ignem ſemper magis magiſque intendendo ad finem deſtillationis. Quo facto, ſepara oleum ab aqua, & vtrumque ſeorſim ſerua. Aqua ſucceſſu temporis rubeſcit, & oleum acquirit rubini colorem. Oleum valet vulneribus, præcipuè vero partium neruoſarum, oſſium, venarum: citò enim & ſine dolore conſolidat. Aliud,

℞. **lumbricorum terreſtrium** q. v. indantur vaſi mitello prius ſiluſtris repleto, quo pertranſeundo muſcum à ſordibus purgentur, atque etiam illis ouorum aliquot vitellos ad diuitem cibum & [illegible] veſcantur. Lumbricorum ſic præparatorum poſtea ℞. ℔. i. contundantur in mortario Adde. *ol. roſ.* ℔. i. Coq. Poſtea colentur. Colla[illegible] adde *maſtich myrrhæ,* an. ℈. ii. *rad. ireos, ſarcocollæ* an. ℈. vi. *terebinth. mellis roſati* an. ℥ i. ß. N[illegible].

Vel ℞. *ol. oliuar.* ℔j. *terebinth.* Vnc. iij. *flor. hyperici, verbaſci,* an. q. ſ. vt fiat maſſa. Cui affund. *vini alb. opt.* Menſ. i. ß.

Coq. ad vini conſumpt. Ponantur poſtea ſpecies ad

Solem per menſes duos, vt fiat oleum ſeu balſamum.

Vel ℞. *rad. conſolidæ major.* q. v. Affunde in olla noua *olei oliuar.* ad eminentiam. Coq. & exprime. Succum expreſſum iterum coque, tamdiu vſque dum nulla aquoſitas remaneat. Poſtea.

℞. *hujus olei* part. iii. *ol. terebinth.* part. i. *flor. hyperici, chelidon maj.* an. q. ſ. miſceantur & calefiant, atque indantur lagenæ vitreæ, ponanturque per 40. dies in fimum equinum, & habebis balſamum, quem calidè vulneri inſtillabis.

Vel ℞. *ol. oliuar* ℔. *fl. hyperici, betonicæ, prunellæ, centaurei* an. M. i. Contundantur herbæ & cum oleo vitro includantur, & calore Solis per 40. dies digerantur. Poſtea exprimantur. Expreſſum liquorem viui reſerua.

Sequens oleum ad partium neruoſa maximè in Hiſpania commendari ſcribit Hieron. Fabricius.

℞. *ol. vetuſtiſſ.* ℥ iii. *terebinth. puræ*, ℥ viii. *frumenti integri* ℥ i. ß *ſem hyperici* ℥. ii. *rad. carduiben. valerianæ* an. ℥. i. *thuris pulueriſ.* ℥. ii.

Radices & herbæ craſſo modo contundantur, in ollam ponantur, & tantum vini albi ſuperfundatur, vt omnia in Vino mergantur: & per biduum facta infuſione, oleum & frumentum adiciantur, & coq. omnia ad vini conſumtionem; mox facta forti expreſſione, addatur terebinthina & thus; iterum parum bulliant, ſeruenturque in vaſe vitreo. Modus vtendi talis eſt. Abluto prius vulnere vino albo frigido, ſtatim inungatur totum vulnus oleo prædicto calente: quod ſi hoc fieri commodè nequeat, per ſiphonem intra vulnus immittitur, & confeſtim labia vulneris ad mutuum contractum adducuntur, deligatura, aut ſutura, aut glutino; deinde partes circumſtantes prædicto oleo ſimiliter inunguntur, ſupra vulneris verò labia iam redacta linteum imponitur prædicto oleo madens; & ſupra hoc aliud vino nigro expreſſum, mox alia lintea ſicca, deinde faſcia ſuper ligatur.

Vtile eſt & oleum, quod *oleum Hiſpanæ* appellant, & ſic paratur.

Oleum Hiſpanæ. ℞. *ol. oliuar. antiqui* ℔. iii. *de terebinthina* ℔. ii. *thuris* ℔. i. *valerianæ, hyperici, carduiben.* an. ℔. ß. *myrrhæ el.* ℥. i. *cocci infectorii* ℥. iiii. *reſinæ pini recent.* ℥. iii *Vini maluat.* ℔. iii.

Valeriana colligatur menſe Maio, & abiiciantur radices. Hypericon colligatur menſe Iulio cum flor. & ſeminibus. Herbæ igitur manibus confractæ, & in mortario aliquantulum contuſæ, infundantur in vino maluatico poſito in olla terrea vitro obducta, cuius tertia pars omnibus in ea poſitis vacua permaneat, per quatuor horas, deinde ſuperpone coccum infectorium aliquantulum fractum in mortario vnà cum oleo, & abſque cooperimento bulliant lento igne, donec vinum ferè euanuerit, idque animaduertatur, ne herbæ comburantur. Auferatur poſtea ab igne, & dum adhuc valde calet, ſacculo vino maluatico madefacto exprimantur herbæ. Et vas, in quo facta fuit ebullitio, diligenter abſtergatur, neque enim penitus exſiccetur, nam debet relinqui vinum, quod adhæret, & in eodem rurſus oleum, ad ignem ponatur cum oleo de terebinthina, vel abietina lacrima. Et quando ebullire iam incipit, addatur myrrha tenuiſſimè pulueriſata, & in mortario cum aliquantulo ex oleo in vaſe exſiſtente ad ignem liquefacta. Addatur pariter reſina eodem oleo liquefacta, prius tamen percolata, & thus tenuiſſimè pulueriſatum, omniaque curioſè miſceantur, & vbi parumper bullierint, auferatur vas ab igne, & vbi refrixerint, ſeruetur in vaſe vitreo, nulla facta colatura, & Soli per 15. aut 20. dies exponatur.

A Commendat & Cæſar Magatus *oleum ſuum à Hyperico*, quod ſic ille peroſe paratur. Oleum de Hyperico, Magati.

℞. *ſummit. hyperici* M. iii. *ophiogloſſi conſolidæ major. equiſeti* an. M. i. *vini albi odori & potentis* ℔. v.

Contundantur herbæ, & dicto vino macerentur 24. horis, ore vaſis diligenter obturato: deinde facta expreſſione & colatura, par quantitas earundem herbarum aſſumatur, & fiat altera infuſio, & ſic tertio. Facta poſtrema expreſſione, & colat. adde vino dicto *olei antiqui* ℔. vi. *ſummit. hyperici* M. ii. *ophiogloſſi, herbæ Reginæ vulgo appell. conſolidæ major. carduibened.* an M. i. *rad. dictamni albi, conſolidæ maior. ariſtoloch. rotund. tormentillæ, biſtortæ* an. ℥. ß. *grani tinctorij* ℈. ii. *ſem. hyperici* ℈.

B vi. Miſc. Contuſis contundendis, macerentur balneo calentis aquæ ore vaſis obturato, per 24. horas poſtea bulliant duplici vaſe ad vini conſumt. Deinde facta expreſſione & colatura, ſacculo prius vino albo optimo madefacto, adde oleo *ſummit. hyperici* M. ii. *ophiogloſſi, herba Reginæ, conſolidæ, matriſylua* an. M. i.

Miſce. Contuſis herbis, & facta infuſ. in balneo calentis aquæ per 24. horas poſtea facta expreſſione & col. vt prius, par quantitas dictarum herbarum accipiatur, & fiat altera infuſio, vt ſupra, & ſic tertiò, factaque poſtrema expreſſione & colat. adde oleo *flor. hyperici* M. ii. *betonicæ, pimpinellæ, piloſellæ, Trinitatis* an. M. i.

C Ex his fiant tres infuſ. vt ſupra Facta vltima expreſſione & col. adde oleo *folliculor. hyperici* M. ii. *conſolidæ, centaurei minor. viticellæ, vincæperuincæ* an. M. i.

Et f. pariter tres infuſ. hac ratione; tribus diebus vas, quod vitreum eſſe debet, Soli exponatur, quarto vero die balneo calentis aquæ detineatur, vt ibidem 24. horas moretur, poſtea F. expreſſio & col. & oleo rurſus addantur. *folliculor. hyperici, qui jam. ad maturitatem peruenerint* M. iii. *centaurei minor.* M. i. *fructus Balſaminæ* num. vi. Fiat vt ſupra. Facta poſtrema expreſſione, & col. oleo adde *dictamni Cretici* ℥. i. *rad. dictammi albi conſolidæ maior ariſtolrot. Iridis Illiricæ, arundinum biſtortæ tormentillæ* an. ℈. vi. *grani tinctorii* ℈. ii.

D F. tres infuſiones hac ratione, exponatur vas Soli per dies ſex; poſtea per duos dies in balneo calentis aquæ detineatur, inde fiat expreſſio, & col. & ſic fiat tertio. Tandem facta poſtrema expreſſione & col. adde oleo *ol. ſtillat. de terebinth. de lacrima abietina* an. ℔. ß. *ſem. hyperici* ℥. i. *rad. conſolidæ. ariſtoloch. dictammi albi, tormentillæ, biſtortæ, irrid* an. ℥ ii. *granor. tinctor.* ℥. i. *myrrhæ thuris* an. ℥. ß. *ſarcocollæ. gummi iunip. aloes* an. ℥. ß. *pomor. balſaminæ* num. xii. *balſami Peruuiani* ℥. ii. Poma incidantur, cætera contundantur, & cum oleo

E miſceantur, & vas toto tempore hiberno detineatur ſub fimo equino, inde extrahatur, & facta expreſſione atque colat. vſui ſeruetur in vaſe vitreo, orificio benè obturato.

Balſamum vulnerarium Magati. Balſamum vulnerariũ Magati.

℞. *gummi elemi* ℥. iiij. *gummi tacamahacæ, carannæ. liquoris in veſiculis vlmi contenti* an. ℥. ii. *olei laurini, ſtyrac. liquid. myrrhæ* an. ℥. i. ß. *thuris albi, gummi hederæ* an. ℥. i. *laſeris odorati, ladani, ſtyracis calamitæ pinguis ammoniaci, bdellii, opopanacis, galbani, ſarcocoliæ* an. ℈. vi. *rad. ariſtol. rot. imperatoriæ, angelicæ, dictamni albi, conſolidæ, acori, iridis, tormentillæ, biſtortæ, ſem. hyperici, citri, cortic citri* an. ℥ ß. *cinamomi caryophillorum, nucum myriſticar. macis* an. ℥ i. *maſtick. aloes, ſang. draconis, grani tinctorii* an. ℥. ß. *di-*

ſtamni Cretici ℥. j. *olei glandis vnguentariæ* ℥. iij. *bacc. iunip.* ℥. j. ß. *ceræ* ℥. j. *ex reſina pinea* ℥. j. ß. *terebinth. claræ*, *lacrimæ abietinæ* an. ℔. ß. *aq. ardentis opt.* ℔. vj

Miſce, diligenter liquatis gummis, quæ liquari poſſunt ſeorſim, cum portione terebinthinæ, ceteris verò aridioribus groſſo modo puluerisatis, conjiciantur que omnia in retortam, quæ balneo calentis aquæ per tres dies detineatur, inde luto obducatur, & in æſtuario maneat, donec exſiccatum ſit lutum, poſtea igne cineritio ſ. a. extrahatur oleum; exibit autem primò aqua, quod balſami aquam voco, quæ ſeorſim debet ſeruari, deinde oleum, quod Balſamum dicitur.

Oleum Hyperici. Valde etiam iuuat *oleum hyperici*, quod paratur hoc modo. ℞. *ſummit. hyperici jamjam maturiſcentis* ℥. iii. macerentur in vino odorifero diebus tribus, bulliant deinde in vaſe duplici obturato orificio vaſis. Poſtea exprimantur & recentis hyperici par pondus iniiciatur, iterum maceretur, coq. & exprimatur. Repetatur tertio: ſi vinum minuitur aliquid adde. Poſtea.

℞. *terebinthinæ* ℥. iii. *olei veteris clari* ℥. vi. *croci* Scrup. i.

Coq. in vaſe duplici vſque ad conſumt. vini, poſtea exprime, & à ſedimento purgatum oleum repone ad vſum.

Balſamus D. Minderери. Balſamum ſequens à D. Raimundo Minderero valde commendatur.

℞ *terebinth Cypriæ*, *ol. hiperici* an. q. v.

Liquefiant ſimul. Singulatim etiam liqueſcat *gummi elemi* q. ſ. ad iuſtam conſiſtentiam, & addatur. Quando fere refrigerata fuerint, adde parum *ol. ceræ deſtillati.* Miſc.

In Balſamorum, tamen præcipuè: calidorum, vſu cautione opus eſt, vt etiam monet Guil. Fabricius *cent. 3. obſeru.* 97. non ſolùm, quia vulneris labiis nimis citò conglutinatis, pus, quod poſtea generatur, intus detinetur, & grauia ſymptomata excitat: ſed etiam, quia eius modi Balſama non omnium partium temperamento æquè conueniunt.

Emplaſtra.

Emplaſtra.

Vtile eſt emplaſtrum Fr. Arcæi.

Vt ℞. *ol. roſac. viol. chamameli*, an. ℥. i. *axung. gallinæ*, *medullæ crurum vituli*, an. ℥. ß. *vermium terreſt. vino lotor.* ℥. i. *butyri recent.* ℈. vi. *mucilag. althææ* ℔. ß.

Bulliant omnia ad conſumptionem mucilaginis, deinde colentur. Colaturæ adde *litargyri* ℥. ii. ß. *minii* ℥. iii. Cum *ceræ albæ* q. ſ. F. Cerotum, addendo *terebinth.* ℈. x. *maſtich.* ℥. ß.

Vel ℞. *ſucci rec. betonic. agrimon. ſaniculæ*, *alchimillæ*, *conſolidæ Sarracen.* an. ℥. ß. *ceræ albæ*, *ſebi hircini* an. ℔. ß. *reſinæ opt.* ℔. i. Coq. In fine adde *maſtich.* ℥ i. F Emplaſtrum.

Vel ℞. *ceræ reſinæ*, *picis. vitrioli*, *ceruſſæ*, *thuris albi* an. ℥. iiii. *terebinth.* ℥ vi. *myrrh. rubr. ol. iunip. ouor.* an. ℈. ii. *camphoræ* ℈. i. ß. F. Emplaſt. addendo *ol. roſ.* q. ſ.

Vel ℞. *ceræ nouæ*, *reſinæ* an. ℔. i. *ſebi hircini*, *ping. porci* an. ℥. iii. *terebinth.* ℥. ii. *aceti* ℥. iii. F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *litargyri argent. ol. roſ.* an. ℔. ß. *mucilag. ſem. lini*, *rad. ireos* an. ℥. ii. Coq. ad iuſtam conſiſtentiam. Adde poſtea *thuris maſtich.* an. ℥. i. *ceræ*, *terebinth.* an. ℥. ii. F. Empl.

Vel ℞. *ceræ* ℥. iii. *reſinæ*, *picis* an. ℥ ii. *thuris albi*, *vitrioli ceruſſæ* an. ℥. iv. *ol. è bacc. iunip. ouor.* an. ℥. ii. *camphoræ* ℈. i. ß. *terebinth.* ℔. ß. F. Emplaſtrum. Sequentia ad puncturas maximè: valent.

A ℞. *ol. oliu.* ℥. ii. *reſinæ*, *adip. vrſini*, *ſebi hircini*, *taurini* an. ℥. ß. *pingued. vngulæ bouinæ*, ℥. iii. ß. *butyri maial.* ℥. vi. *litharg. argenti* ℔. i. *ſquamæ æris* ℥. i. ß. *maſtich.* ℥. i. *ceræ nouæ* vel *ol. eiuſd.* ℥. iv. F. ſ. a. Empl.

Maximè etiam commendat, & ad vulnera recentia ſananda, reſque alienas vulneri infixas extrahendas, vt & in vlceribus fœdis & putridis optimum eſſe ſuum Emplaſtrum ſcribit Raimundus, Mindererus, quod vocat *Emplaſtrum Opoteldoch magnum colcotharinum.* Deſcriptio, quæ extat *in tractatu de calcantho*, *cap.* 7. hæc eſt.

℞. *ceræ nouæ mundiſſimæ* ℔. i. *terebinthinæ mundæ*, vel ſi mauis *Cypriæ* aut *Venetæ*, ß. vi. *gummi elemi* ℥. iii. *ol. hyperici*, *myrtini* an. ℥. i. ß.

B Liquefiant ſimul omnia, & poſtquam diffluxerint, adde eis ſequentia. *gummi ammoniaci mundiſſimi*, *galbani*, *opopanacis* an. ℈. iii. *colophiæ* ℈. vi. *mumiæ ſelectæ*, *ſuccini albi pellucidi* an. ℈. ii. *olibani albi*, *maſtich. purificatæ*, *ſang. draconis*, *ſarcocollæ à recrementis purgatæ* an. ℈. i. ß. *aloes epaticæ* ℈. ß. *myrrhæ* ℈. i.

Diſſoluantur gummi in aceto, iunganturque ſimul commodè ac ſecundum artem, agitando ſingula, ac vbi fermè refrixerint, paulatim ac ſtudioſè iniice *lapidis Magnetis præparati* ℈. vi. *croci martis ex arte ſine corroſiuo parati tutiæ præp.* an. ℥. i. *lapid. calaminar. præp.* ℥. v. *litargyri auri* ℥. i. *colcotharis indulcati ſeu terræ vitrioli mortuæ ac dulcificatæ*

C ℥. ii.

Redigantur l. a. in emplaſtrum, quod frigefactum dureſcat, ita vt diſſiliat. Vſus eſt talis: Supra prunas digitis tractandum, vt molleſcat, hinc pars illius in placentæ modum diducatur, illàque vulnus obtegatur, & quotidie bis iterum abſtergatur, malaxetur & rurſus vulneri imponatur. Et ſic vna eius particula aliquot vulnera ſanari poſſunt.

Epuletica. Tandem vulnus cicatrice claudendum. Qua ratione autem cicatrix inducatur, ſupra, *part.* 2. *c.* 2. *ſub finem*, dictum. Cicatricemque etiam inducunt quædam emplaſtra ex modò propoſitis.

Vtilia ſunt & emplaſtra, quæ commendat Fr. Arcæus, *lib.* 2. *cap.* 5, Leoninum & nigrum Leonini hæc eſt deſcriptio.

D ℞. *ceruſſæ* ℥. iii. *ol. roſ.* ℔. ß. *vnguenti baſilici* ℥. i.

Bulliant ſimul lento igne baculo agitando, vſque dum fiat cerotum, qui adde *viridis æris pulueriſ.* ℈. iii.

Bulliant iterum, quo ad colorem flauum aut ſubrubeum. F. Cerotum. Nigri hæc eſt deſcriptio:

℞. *lithargiri* ℔. i. *ol. antiqui*, *aceti fortiſſimi* an. ℔. iii. Miſc. ad ignem F. Empl.

CAPVT IX.

De Cæſaris Magati & Ludouici Septalii curandi vulnera methodo judicium.

E Atque ex his, quæ hactenus diximus, patet, qua ratione vulnera primò obliganda ſint & qui in iis curandis primus ſit apparatus. Quo verò modo porrò tractanda ſunt, jam diſpiciendum. Etenim Antiqui, qui de vulneribus curandis ſcripſerunt, vt & Cheirurgi, qui vulnerà tractarunt, nec in iis, quæ porrò agenda ſint, diſcrepant, vt mox dicetur, ſed omnes eadem ferè via incedunt. Superioribus primùm annis Cæſar Magatus, in Ferrarienſi Gymnaſio Medicinæ Profeſſor, *libris duobus de rara medicatione vulnerum*, quibus diligenter & accuratè omnia, quæ de vulneribus dici poſſunt, perſecutus eſt, nauam, & à nullo hactenus attèn-

catam, & qua feliciſſimè ac citius, quàm ab antiquis & hactenus factum, ea curentur, ſanandi vulnera methodum promittit. Cæſarem Magatum laudat, commendat, & defendit Ludouicus Septalius, *libr. 8. animaduerſ. Medicarum.* Vtrique ob ſtudium artem medicam iuuandi, & ægros à moleſta curatione liberandi, ſua meritò laus debetur. Nec me tamen in publica commoda peccatarum puto, ſi vtriusque opinionem, ſine obtectratione, hoc locò perpendendam propoſuerim.

Primò Cæſar Magatus, *de Vulnerib. libr. 1. cap.* 5. accuſat Galenum, quod Indicationem maximi momenti prætermiſerit, in aliis verò minoris momenti totus occupatus fuerit, ſcribitque, quod Galenus ſolùm de excrementis genitis fuerit ſollicitus, cauſſam verò, vnde illa generantur, deſpexerit; abſumtionem excrementorum deſiderauerit, ſed eorum generationem inhibere neglexerit, nimirum de temperamento & calore partis parum ſollicitus fuerit. Si enim temperamento & robori partis conſulatur, non poſſe colligi excrementa tam copioſa putat, quæ curioſam hanc, imò noxiam diligentiam requirant. Calorem autem foueri & roborari exiſtimat, ſi eius difflationem prohibeamus, eiuſque qualitatem conſeruemus: difflationem autem prohiberi, ſi defectum illius naturalis tegumenti, cutis puta vulneratæ, ſuppleamus, & quidem medicamento, quod qualitate temperamento partis amicum ſit. Ita enim & calorem foueri, & qualitatem ſimili qualitate conſeruari. Atque ex iis tandem concludit, vulnera rariùs, quàm hactenus factum, detegenda ne ſcilicet calor partis ab ambiente aëre lædatur, ſed ſub perpetuo tegumento ſaluus ſeruetur foueatur, & augeatur; & ita nouam vulnera curandi rationem proponit, de qua iam aliquid dicendum. Equidem quæ dixi, ferè totius rei ſumma ſunt: quia tamen Autores modo citati prolixè hac de re agunt, res paulo clariùs explicanda.

Status autem controuerſiæ hic eſt: An præſtet vulnera ſingulis diebus, ſi non bis, ſemel detegere, abſtergere, nouiſque medicamentis impoſitis iterum obligare: an verò vix ſeptimo die ſemel ſaltem id facere. Priorem vulnera curandi rationem Antiqui Medici & Cheirurgi omnes ad hæc vſque tempora ſecuti ſunt. Poſteriorem verò & nouam curandi vulnera rationem ſe primùm Romæ vidiſſe ſcribit Cæſar Magatus, *in Præfat. libr. 1. vuln.* quæ etſi ſuſpecta & parum firmis rationibus niti ſibi videretur, miros tamen euentus quotidie conſpiciens, cœpiſſe ſemetipſum fundamenta & rationes, quibus firmaretur, accuratè perſcrutari. In duobus autem nouam iſtam vulnera curandi rationem à vulgari & communi diſcrepare *ibid.* ſcribit. Primum eſt, vt raro ſoluantur vulnera; alterum, vt turundæ ſeu penicilli ac linamenta ablegentur. De vtroque ſeorſim agemus.

An vulnera crebrò vel raro detegenda ſint.

Vlnera curandi modus Magati & Septalii.

Primò tamen eorum vulnera curandi modum proponemus. Si offeratur vulnus in corpore ſano alioquin & boni habitus, in quo nec ſit vas magnum, nec neruus læſus, ſed in carne ſimplici, & ſanguinis quantum ſatis, effluxerit iubent vulneris labia coniungere & ad mutuum contactum adducere. Labiis vnitis & ad mutuum contactum adductis, vulneri aliquid imponunt, quod & tegumenti loco ſit, & calorem natiuum foueat, & ſimul vim ſiccandi cum aliqua adſtrictione habeat, quo affluens ſanguis pro vulneratæ partis nutritione ab omni ſuperflua humiditate expurgetur, & ad quandam viſciditatem deducatur. In hunc vſum adhibent *reſinam terebinthinam*, vel *abietinam* quibus; ſi ſolidiores ſint, addunt *ceræ* portionem aliquam ad conſiſtentiam aquirandam. *Tacamahacam* quoque in hunc vſum commendant, quam vt melius extendi poſſit, emolliunt *oleo momordicæ*, vel *hyperici* quarta vel quinta parte. Laudant & *Balſamum Peruuianum*, cui, ſi ſolidius ſit, conſiſtentiam dant cera addita. Vtuntur & *ſucco* contento in *folliculis vlmi* inſpiſſato, item *cerato barbaro*, *diapalma*, *de betonica*, cum *tacamahaca*; vel alio emplaſtro parato è ſuccis vel decoctis plantarum vulnerariarum additis *aloë*, *ſarcocolla*, *ſang. dracon.* *reſina terebinthina*, *abiegna* exceptis. Ex his medicamentis aliquid linteo, quod vulneris magnitudini reſpondeat, & aliquid de adiacentibus partibus comprehendat, inducunt, ac vulneri imponunt. Super hoc verò tot lintea duplicata, vel triplicata quod ſatis ſunt ad ſeruandũ calorem naturalem partis, & ad arcendas iniurias aëris ambientis, applicant. Atque hoc modo vulnus obligatũ ante quartũ, quintũ imò ſeptimum diem non ſoluunt; & ſic vnam ſæpe deligationem ad vulnus aliquod curandum ſufficere, interdum bis vel ter deligatione facta ſanari poſſe vulnus, ſcribunt. Vt tamen conſpurcata lintea quandoque detrahantur, mundàque illorum loco imponantur, concedunt; modò id fiat citra vulneris detectionem. Simul etiam caſus quoſdam excipiunt, in quibus hæc curandi ratio ſimpliciter locum non habeat, ſed antiquo modo vtendum ſit, de quibus infra dicemus.

An vulnera crebrò vel raro detegenda ſint.

Atque iſtam nouam curandi rationem antiquæ longè præferunt, & primò eam faciliorem & tutiorem eſſe argumentis quibuſdam & rationibus probare conantur: deinde rationibus quibuſdam antiquum modum impugnant, tertio cauſſas, quibus antiqui ad frequentiorem vulnerum detectionem adducti videntur, infringere nituntur, & quæ contra nouam curandi rationem obiiciuntur, ſoluere tentant: de quibus ordine dicemus.

Et I. quidem vt ſuam iſtam nouam methodum faciliorem & tutiorem, & per quam multò plures, quàm vulgatam illam, ſanentur, probent, primò ad experientiam prouocant, & in ſpecie de vulneribus capitis ſcribit Ludouicus Septalius, quod cum in magno valetudinario Mediolanenſi ſpacio vnius anni plerique ex vulneratis in capite, vulgari modo, frequenti vulnerum ſolutione, turundis, liciniis, frequentioribus terebrationibus & ſcalpturis curati interiiſſent; poſtea noua hac curandi ratione adhibita, vnguento ſcilicet vulneri impoſito, labiis oleo abietino inunctis, & ſolum bis vel ter vulnere detecto, ſemelque tantùm terebratione inſtituta, è quatuordecim in capite vulneratis vnum ſaltem interiiſſe. Et Cæſar Magatus, *lib. 1. cap.* 40 contuſa capitis vulnera cum oſſis introceſſione viginti dierum ſpacio modo illo ſanata fuiſſe ſcribit. Eodem temporis ſpacio vulnus capitis cum membranarum ſectione ſanatum fuiſſe. Vulnus pila plumbea fulmine bellico exploſa capiti inflictum, ſic vt ad penitiores anterioris cerebri partes globulus peruenerit, nec inueniri & educi potuerit, triginta diebus, duobus aut tribus ſolutionibus integrè ſanatum fuiſſe.

Rationes quibus motus Magatus, nouum ſuum curãdi vulnera modum antiquo præferendum eſſe putat.

Deinde his rationibus, quas breuiter proponemus, vtitur Cæſar Magatus, *lib. 1. cap.* 7. Prima eſt, quod iſta noua vulnera curandi ratio ea, quæ ad ſanandum requiruntur, optimè & maxima cum ſecuritate præſtat; calorem ſcilicet innatum, quo natura ad ſuppurationem, carnis generationem, & glutinandum vulnus, vt præcipuo agente, vtitur, quique ob ſanguinis effuſionem & detectum ac vulneratum naturale tegumentum, diſſi-

patus & imbecillior redditus eſt, & ab aëre externo obtunditur, & alteratur, fortior & vegetior redditur, dum in hac noua curandi methodo vulnera tecta ſeruantur. Cùm n. vulnera rarius deteguntur, artificiale iſtud tegumentum naturalis tegumenti, quod cutis eſt, defectum ſupplet, & ita calor natiuus nec difflatur & diſſoluitur, nec ab aëre ambiente alteratur. Et circa hanc rationem miratur Septalius, quod Galenus hanc principalem ſcopum, qui eſt calorem innatum ſeruandi, omiſerit, & impedimentis ſaltem tollendis intentus fuerit.

Secundò ideo nouo hoc modo vulnera feliciſſimè curari exiſtimant, quia eo maximè auertuntur ea, quæ vulnerum ſanationem remorantur & impediunt. Nam cùm inter ea, quæ maximè impediunt vulnerum curationem, ſit humorum confluxus ad partem vulneratam, iſtum, hoc nouo modo maximè præcaueri putant. Cum enim affluxus fiat vel tranſmiſſione, vel attractione ratione doloris aut caloris, vtrumque nouo iſto modo auerti. Etenim ſi rariùs vulnus detegatur, ob tegumentum calorem ſeruari & roborari; neque dolorem concitari, quod in frequenti vulnerum contrectatione & deterſione fieri ſoleat. Iſta enim incommoda omnia in nouo iſto modo effugiuntur, dum pars à conuenienti ſitu non niſi rariſſimè dimouetur, niſi rarò neque ſæpe deligatur; & quod *cap.* 32. addit, ſi quis flatus aut humor partem diſtendat, atque hinc dolor concitetur, celeriter à calore robuſtiore diſcutitur.

Tertiò, ex iis, quæ vulnerum curationi obſtant, eſſe maximè expoſitionem vulneris aëri ambienti, à quo innatus calor alteratur & debilitatur. Hoc autem præcaueri, ſi vulnus rariùs detegatur.

Quartò cùm Hippocrates, *de fractur. ſect.* 3. *t.* 7. eam curationem laudet, ſub qua oſſa minimè abſcedant: id hoc nouo modo fieri, & proinde eum perfectiſſimum eſſe ſtatuit; idque ſuo exemplo probat Magatus, cùm hoc modo capitis vulnera cum inſigni oſſis læſione, vt quilibet magnam oſſis portionem abſceſſuram iudicaret, curauerit, ita vt nihil abſceſſerit.

Quintò ideo hunc nouum curandi modum præferendum putat, quod pauciora ſub eo excrementa, quàm ſub communi & vulgari, generentur; quod experientia manifeſtum eſſe ſcribit.

Sextò & hoc adfert Cæſar Magatus, *lib.* 1. *cap.* 32. quod peregrina corpora, quæ à Chirurgis in principio educi non potuerunt, & naturæ opus requirunt, facilius propellantur; ſi vulnera rarius detegantur idque ideo quod calor naturalis in iſto nouo modo rectiùs ſeruetur foueatur, & augeatur, vt ratione prima dictum.

Septimo & hoc *loco allegato* profert; quod medicamenti primo apparatu adhibiti vis in hoc nouo modo vſque ad perfectam agglutinationem optimè perduret, præſertim ſi ſit eius eſſentiæ, vt non promptè diſſipetur. Neque etiam ab excrementorum miſcella id corrumpi poſſe putat cum effatu digna excrementa non generentur.

II. Rationes quibus mo- reiiciunt antiquam curandi mo- dum Maga- tus & Septa- lius

II. Antiquam curandi vulnera rationem itidem reiiciunt experientia & ratione ducti. Experientia quidam quod, vt antea dictum, ægri pauciores & minùs feliciter ſub antiqua, quàm noua medendi ratione conualeſcunt. Rationes autem has afferunt.

Prima eſt, quod ſub communi & vulgato modo pars vulnerata ambienti aëri exponatur, atque inde calor eius naturalis diſſoluatur, offendatur, ac debilitetur, inde & pars ad affluxum humorum ſuſcipiendum obnoxia reddatur, & coctio in ea minus feliciter perficiatur, atque ita copioſiora excrementa, impedimento naturæ futura, generentur.

Deinde ex frequenti vulneris ſolutione, contrectatione, & motu partis, deterſione, nouorum medicamentorum impoſitione ac deligatione noua dolorem excitari, qui fluxionis cauſſa ſit, inquiunt. Fieri enim minimè poteſt, ait Cæſar Magatus *lib.* 1. *cap.* 32. quin, dum partem tractamus, aliquis excitetur dolor, & quidem eò maior, quò vulnus maius eſt, & in parte exquiſito ſenſu prædita. Partem enim in vulneris ſolutione & noua obligatione à ſitu priore dimouere cogimur. Medicamenta detrahimus, pus abſtergimus medicamenta noua imponimus, vulnus iterum obligamus; quæ operationes omnes ſine dolore perfici non poſſunt.

Tertio obiiciunt, quod, ſi vulnus ſæpiùs ſoluatur, & detegatur, multum caloris & ſpirituum exhalet.

Tandem etiam naturam, quoties ſoluitur & detergitur vulnus, toties interturbari, & à proprio munere diſtrahi exiſtimant.

III. Rationes cur an[illegible] vulnera [illegible] [illegible] & [illegible] reiteratio Mag[illegible]

III. Cauſſas & rationes, ob quas antiquis neceſſarium viſum fuit, & hodie vulgò neceſſarium videtur, vulnera ſæpius detegere & medicamenta noua imponere, hoc modo infringere conatur Cæſar Magatus, *lib.* 1. *c.* 1. & Lud. Septalius, *lib.* 8 *animaduer. med.*

Primo pro vulgata ſententia hoc affertur, quod in cauis vulneribus ſemper duplex excrementi genus, craſſum & tenue generetur, vt ex Galeno, 3. *meth. med. cap.* 9. patet & proinde ſemper habeatur, quod exiccari & abſtergi debet, ac propterea vulnus quotidie ſoluendum ſit, vt pus abſtergi, & noua medicamenta imponi poſſint. Quæ n. primò apponuntur, vires ſuas integras diu ſeruare non poſſunt, cùm à calore partis diſſoluantur, & ab excrementorum permiſtione corrumpantur. Si verò excrementa non exiccentur & expurgentur in vulnere retenta carnis generationem & vulneris conglutinationem impediant, atque acriora euadant, imò ſæpe putredinem concipiant, vnde dolores, inflammationes, abſceſſus, vermes, gangræna prouenire poteſt.

Ad hoc autem ita reſpondent primò quod à pure nihil periculi immineat; cum non neceſſariò in vulneribus magna eius copia generetur, ſed tùm ſolum, vbi ob frequentem eorum detectionem calor natiuus debilitatur. Neque ad ea abſumenda variorum medicamentorum impoſitione opus eſſe dicunt; cùm internarum partium vulnera, epatis, pulmonum, linguæ, & aliarum, in quibus turundas aut linamenta vnguentis illita applicare non licet, à natura nihilominus ſanentur. Et licet admittamus, vt Cæſar Magatus, *lib.* 1. *cap.* 44. ſcribit, quod duo excrementa, tenue ſcillicet & craſſum, in vulnere generentur, ob id tamen crebram vulneris detectionem non eſſe neceſſarium putat. tenue enim excrementum partim per inſenſibilem halitum digeri, partim à calore extra vulnus propelli; craſſum verò à principio adeo eſſe exiguum, vt medicamentis, quæ ipſum detergant, non indigeat: procedente verò tempore cum pure confundi, & à natura cum eo expelli. 2.

Secundò & ea de cauſſa vulneris frequentior detectio neceſſaria cenſetur, quod interdum manuali operatione opus eſt; cùm in cauitate vulneris multa excrementa colligantur, quæ à medicamentis expurgari non poſſunt, ſed manus operatione abſtergenda ſunt.

Id verò negat Cæſar Magatus *cap.* 44. vbi ſtatuit. excrementa in vulnere genita, partim per halitum inſenſibiliter digeri partim ſenſibiliter à natura per vulnus expelli, quando idoneus adeſt effluxus, non autem in cauitate vulneris detineri. 3.

Tertiò ideo vulnera ſæpius detegenda eſſe vulgò ſtatuitur, vt pro vario vulnerum ſtatu varia medica-

menta imponi poſſit; primò ſuppurantia ſeu digeſtiua, deinde abſtergentia, carnem generantia, quandoque carnem ſuperfluam detrahentia, tandem cicatricem inducentia. Quæ omnia cùm vno medicamento perfici non poſſint, ſæpiùs vulnera ſolvenda ſunt, ut cuique vulneris ſtatui convenientia medicamenta imponi poſſint.

Ad hoc argumentum reſpondere conatur Ceſar Magatus, *lib.1.cap.44.* in antiquo quidem curandi modo hoc neceſſarium eſſe, ſed non in nouo, vtpote in quo excrementorum cura pro maiori parte ipſi naturæ committitur: & *cap.* 37. ſcribit, ſe naturæ totum negotium committere, & ſatis eſſe, vt medicamentũ vicem gerat tegumenti, & naturalem calorem foueat ac tueatur, & eandem medicinam poſſe in omnibus vulneribus tegumenti rationem ſubire. Et ſe obſeruaſſe dicit, ſolius digeſtiui vulgaris ope vulnera ſuppurata, expurgata, & carne repleta fuiſſe. Medicamenta autem ſola corpulentia, dum caloris effluxum prohibent, & ab externis iniuriis defendunt, id præſtare putat: non verò multum referre, quæ qualitas corpulentiæ adiuncta fuerit; præſertim cum eligantur plerumque medicamenta, quæ caloris ſint temperati, naturæ noſtræ cognati.

Tandemque concludit Magatus; quolibet medicamento conuenientis corpulentiæ, quod deleterium & corruptiuum non exiſtat, aut adeo acre ac mordax ſit, vt fluxionem concitet, poſſe omnia vulnera caua, quæ ſanabilia ſunt, carne repleri.

Quartò, ideo etiam vulnera frequentius detegenda eſſe cenſetur, vt cognoſcatur, qui effectus appoſiti medicamenti fuerit, & num quantum ſatis exſiccarit, nec ne, & an vulnus humidum, nec ne vt ſiccantia proportione humiditati reſpondeant cùm humidiora vulnera ſiccioribus medicamentis ſint curanda, vt Galenus 3. *med. meth. cap.* 3. docet.

Ad hoc verò reſpondent Cæſar Magatus & Ludouicus Septalius, iſtam ob cauſſam non opus eſſe frequenti vulneris detectione, cùm in iſta noua curandi methodo excrementorum cura non medicamentis ſed naturæ & naturali calori committatur, & in eo ſolùm fouendo laboretur.

Quintò, & ea de cauſſa frequentior vulneris detectio neceſſaria videtur, vt ſtatus vulneris cognoſcatur, & quæ ſuperuenire poſſent ſymptomata præcaueantur, & ea, quorum mentionem facit Hippocrates, 1. *prædict. text.* 18. 5. *aphor.* 65. 66. 67. 6. *aph.* 4. cognoſcantur.

Ad quod reſpondent, iſta omnia aliis modis cognoſci poſſe, ex pruritu, dolore, fœtore, dolore pulſante, febre horrifica, grauitate in parte, vel ſimilibus. Et omnino oculos mentis acutius videre, quàm corporis oculos.

Sextò & ea de cauſſa vulnus ſæpius ſoluendum videtur, vt faſciæ & puluini ac linteamina impoſita mundentur: quod Hippocrates, *lib. de offic. Medic. ſect.* 2. & Galenus *in comment.* præcipit; cùm ſordes eius modi pruritum, dolorem, & inflammationem tandem excitare poſſint.

Ad quod reſpondet Septualius, & faſcias quidem permutari poſſe concedit, modò vulnus non detegatur.

Septimò ea quoque de cauſſa faſciæ & tegumenta vulneris ſæpius mutanda videntur, vt halitus praui in vulnere geniti exhalare poſſint, qui concluſi partem vulneratam male afficiunt, eiuſque temperamentum immutant.

Verùm & ad hoc reſpondet Magatus, non tot & talibus lenteis, neque adeo arctè deligandam eſſe partem vulneratam, vt vapores praui ſupprimantur. Et ſi pus exitum habeat, multomagis vaporoſa excrementa diſſari poſſe. Ac licet retineantur, nunquam tantum afferre damnum, quantum ex vulneris detectione prouenit.

Verùm enim vero vt meam de iſta controuerſia ſententiam aperiam, equidem Virorum Clariſſimorum & cum honoris præfatione nominandorum, Cæſaris Magati & Ludouici Septalii, laudi nihil detractum volo: nodum tamen in ſcirpo mihi quærere, & cauſſis non ſufficientibus moti antiquum ſanandi vulnera modum reprehendere, & nouum commendare videntur. Primò enim ipſi fateri neceſſe habent antiquo iſto curandi modo per tot retrò ſecula multa & grauiſſima vulnera feliciter curata fuiſſe. Deinde nec hoc diffiteri poſſunt, nouum iſtum modum ſolùm locum habere in vulnere ſimplici, vulnerato iam bonique habitus exſiſtente, in quo neque magnum vas ſit inciſum, neque neruus læſus. Id quod & nos admittimus. Talia enim vulnera cùm nihil periculi coniunctum habeant, & à ſola natura etiam ſine medicamentorum ope curari poſſint, non probamus eorum ſeu curioſitatem ſeu intempeſtiuam diligentiam, qui ſine vrgente cauſſa vulnus ſæpius, & quotidie, non ſolùm ſemel, ſed bis vel ter detegunt; & concedimus, ac vvlgo id notum eſt, leuia eius modi vulnera, vellardo, vel ſimili re impoſita, & vix bis deligata, ſponte & à natura ſanari. Contrà verò ipſi agnoſcunt, & fateri neceſſe habent, multa dari vulnera, in quibus curandis talia naturæ impedimenta afferuntur, vt ſi ea à Medico non tollantur, natura ad vulnus vniendum par non ſit, & proinde ſimplex ille apparatus in iis non ſufficiat. Et omnino ſi aliquid in vulnere agendum, quod ſine manuali operatione perfici non poſſit, ſi medicamentum neceſſarium imponendum ſit, & periculum adſit, qui ſtatim ſuccurrendum ſit, ſolutionem vulneris concedunt. Si enim, vt Septalius caſus hos ponit corpus ſit cacochymicum, vel vas aliquod magnum ſectum, aut neruus læſus, ſi caro ſimul ſit contuſa, quæ ſuppuratione opus habeat; ſi vulnus ſit anguſti orificii, neque pus exitum habeat; ſi os aliquod ſit læſum, aut nobilis pars detecta, & proinde manuali operatione opus ſit; ſi multum puris & excrementorum in vulnere generetur, à quibus dolor, partis corruptio, inflammatio, vermium generatio prouenire poſſit; ſi caro luxuriet; ſi dolor vehemens adſit; ſi inflammatio vel gangræna metuatur; ſi oſſiculum vel aliud corpus, quod eximendum eſt, in vulnere hereat: aut, vt caſus hos reſencet Cæſar Magatus *lib.* 1. *cap.* 58. ſi caro nimium excreſcat; ſi hæmorrhagia vrgeat, ſi gangræna & corruptio partis immineat, ſi ingens putredo & ſordities adſit, excrementa multa cumulentur, inflammatio partis immineat, peregrinum corpus in vulnere hæreat, abſceſſus ſuperueniat, dolor adſit, pruritus, fœtor oſſa fracta ſint: in iſtis caſibus omnibus ſimplicem illam deligationem non ſufficere, ſed antiquorum illum operoſiorem apparatum neceſſarium eſſe vltro concedunt.

Examen generale opinionis Magati & Septalii.

Quapropter cùm exceptiones regulam ſuperent, eique derogent, rariſſimè illum nouum curandi vulnera modum ſufficere, & plerumque grauiſſima mala, ſi vulnus demum quarto, quinto, vel ſeptimo die ſoluatur, ſuperuenire poſſe putamus. Ideoque etiamſi libenter concedimus, vulnera citra neceſſitatem non ſæpius detegenda, & aëri ambienti temerè exponanda eſſe: tamen cautio quoque adhibenda, ne ſi tardiùs & rariùs detegantur, mundentur & medicamenta neceſſaria imponantur, damni & periculi aliquid ægro attrahatur. Itaque affirmatur quidem, ſed non probatur, nouam iſtam curandi vulnera rationem antiqua eſſe faciliorem, breuiorem, minùs moleſtam, & tutiorem. Sit enim, quod ſit minùs moleſta,

leſta, breuior & facilior: tutior tamen non ſemper eſt. Quis enim eam tutò in vulneribus illis profundis & anguſtis, quæ pungendo & telo acuto non craſſo inferuntur, adhibere, & vulnus tale, tegumento aliquo ſaltem impoſito, naturæ committere, & ante ſeptimum diem non ſoluere auſit? Equidem naturæ vulneris conglutinationem molientis intentio tum etiam recta eſt; ſed accidere poteſt, vt in ſuperficie vulnus conglutinet, antequam in profundo ſit conglutinatum: vnde in profundo pus colligitur, quod magna pericula affert, & proinde tale vulnus iterum aperiendum ſit, vt experientia ſæpius docuit.

Examen ſpeciale rationum Magati & Septalii.

Verùm vt in ſpecie vtriuſque partis argumenta, conſideremus, primum ea argumenta, quæ Viros Clariſſimos, Cæſar. Magatum, & Ludouicum Septalium in hanc ſententiam adduxerunt, perpendemus.

Primò experientiam quod attinet, habet eandem pro ſe etiam antiquus curandi modus; cùm nemo negare poſſit, infinitos grauiſſimè vulneratos eo curatos fuiſſe. Non tamen impedio, quin quilibet experientiam conſulat, & inquirat, an melius aliquid inuenire poſſit; modo id ſine ægri damno & periculo fiat. Quod verò in ſpecie de vulneribus capitis affert Ludouic. Septalius, & plures in valetudinario Mediolanenſi conualuiſſe, quàm antiquo illo modo, ſcribit, non in ſpecie explicat, qualia hæc vel illa fuerint. Poſſunt enim vulnera capitis alia eſſe lethalia, alia curabilia. Cæſar Magatus verò etſi vulnerum capitis quorum exempla affert, qualitates deſcribit: tamen id non probat, ægros ob nouum illum curandi modum ſanatos fuiſſe, & non conualituros fuiſſe, ſi antiquus modus adhibitus fuiſſet. Ipſe enim rectè ſæpius inculcat & clarè ſcribit; quod vulnera curat, naturam eſſe, non Medicum, aut medicamenta: namque ſi pus mouere oporteat, hoc à natura perfici; ſi caro ſit generanda, & callo oſſa fracta firmanda, hæc eius eſſe opera; ſi agglutinandum, id eam præſtare; ſi excrementa expellenda hoc eſſe eius munus. Et ob robur naturæ ſæpe miracula in vulneribus accedunt, imò quod ipſe *cap.* 37. probat, fortem naturam etiam errores Cheirurgi in curandis vulneribus tolerare & vincere. Et poſſunt procul dubio Cheirurgi, qui antiqua methodo vtuntur, ſimilia exempla producere. Studioſus ille, qui per thoracem, pulmone vulnerato, transfoſſus fuit, cuius *lib. 2 Practic. part. 2. cap. 11.* & ſupra *cap. 3. de pulmonum vuln.* mentionem feci, intra menſis ſpacium curatus fuit; cuius vulneris cura cùm internum fuerit, naturæ potiſſimum, & neque antiquo neque nouo curandi modo adſcribi potuit. Vulnus œſophagi 24. die cicatrice obductum fuiſſe, refert Glandorpius, *in ſpeculo Chirurg obſeru.* 30.

Deinde equidem ipſi facile concedo, crebras iſtas terebrationes, quæ interdum exercitii potius, quàm neceſſitatis cauſſa inſtitui videntur, non ſemper tutas eſſe, & ſæpe ægro plus damni, quàm commodi adferre. Quod verò capitis vulnera, non niſi ante quintum vel ſeptimum diem detegenda ſint, non facilè conceſſerim: cùm talia vulnera partes varias tranſeant, & varia excrementa cumulent, & plerumque ſanguis inter cranium & crebri membranas colligatur, qui propterea maturè euacuandus: qua de cauſſa quoque terebratio & perforatio cranii interdum neceſſaria eſt, ne retentus putreſcat, ac grauia ſymptomata, imò mortem ægro afferat: quod etiam facilè fieri poſſet, ſi tam rarò vulnera iſta ſoluerentur & detegerentur.

Secundò rationes, quas adferunt Ceſar Magatus, & ex eo Ludouic. Septalius, tanti momenti non ſunt, vt propter eas vulgatus vulnera curandi modus reiiciendus ſit. Primò maximè hoc vrgent, & in eo ferè fundamentum iſtius ſententiæ poſitum eſt, calorem partis vulneratæ conſeruandum eſſe & Galenum accuſant, quod maximi momenti Indicationem omiſerit, & in aliis parui momenti rebus, excrementorumque in vulnere generationi intentus fuerit, cum ſi calor innatus ſeruetur, pauca etiam excrementa quæ vulneris glutinationi obeſſe non poſſint, generentur. Vbi libenter concedimus, fatemurque, Naturam, vt aliorum morborum, ita & vulnerum eſſe medicatricem, eamque ſolam caloris innati beneficio, non verò medicamenta, glutinationem vulneris perficere, & propterea calorem & temperiem partis naturalem ſtudioſè ſeruandam & fouendam eſſe. Id quod etſi Galenus, vbi ex profeſſo de vulnerum curatione agit, præterit (an bene vel malè iam non diſputo:) tamen aliis in locis paſſim inculcat, nullam fieri poſſe vulneris ſanationem, niſi pars ſuam naturalem temperiem obtineat; & ea ipſa medicamenta, quæ dicuntur ſarcotica, ad partis calorem conſeruandum comparata ſunt, vt *cap. præced.* dictum. Verùm duo hic quæruntur, primum eſt, an nouo iſto medendi modo rectiùs calor natiuus conſeruetur, quàm antiquo; & an in antiquo modo neceſſariò plura, in nouo pauciora excrementa generentur; alterum eſt, an ſolius caloris natiui conſeruatio ad ſanandum vulnus ſufficiat. Vtrumque negamus. Primum quod attinet, monſtrabitur in ſequentibus argumentis, raram vulnerum detectionem calori innato ſæpe plus officere, quàm prodeſſe, contra verò frequentiorem, & quoties opus eſt, vulneris detectionem, calori innato non officere: Ideoque non ob vulneris detectionem, ſed ob caloris debilitatem, aut conſtitutionem partis aut corporis extrementa generari. Cùm enim in vulnere ſanguis effundatur, hinc calor & ſpiritus diſſipatur, parſque debilior redditur, vnde etiam in coctione, quæ in parte fit, plura excrementa generantur. Et quod nunc pauca, nunc plura excrementa in vulnere generantur, non fit ideo, quia vulnus rariùs vel frequentiùs detegitur, ſed quia totum corpus & pars vulnerata ad excrementa plura vel pauciora generanda diſpoſita ſunt. Quantum verò ad alterum, calorem innatum ad vulnus ſanandum ſolum non ſemper ſufficere apparet, cùm tot impedimenta ſæpe obiiciantur, vt niſi ea à Medico, & quidem ſæpiſſimè ſingulis diebus: remoueantur, nullo modo natura finem ſuum aſſequi poſſit. Pus inprimis & excrementa, quæ in vulnere colliguntur, euacuanda ſunt, iiſque etiam interdum, & vbi opus, per turundas exitus parandus; medicamenta, quæ calorem foueant excrementa exſiccent, earumque generationem impediant, & vulneris glutinationem adiuuent, ſæpiùs imponenda; cùm ſemel impoſita à pure & ſanie abluantur, ac debilitentur, & alias à calore partis eorum vis diſſipetur. Et quanquam Galenus, vbi de medicamentis ad vulnera ſananda neceſſariis agit, in ſpecie medicamentorum calorem naturalem fouentium & conſeruantium mentionem non facit: (quod fieri debuiſſe, non inficior) tamen paſſim alibi monet, calorem & temperiem partis vulneratæ eſſe conſeruandam, & niſi temperies partis ſeſe rectè habeat, vulneris ſanationem felicem fieri non poſſe: & medicamenta illa ipſa, quæ paſſim proponit ad excrementorum vulneris exſiccationem, calore fouent, & *cap. præced.* dictum, mihi videri, medicamenta illa digeſtiua & ſarcotica ac glutinantia potius ad caloris natiui conſeruationem, quàm ad aliud quid præſtandum, comparata eſſe.

Secundum, quod Magatus pro ſuo nouo curandi vulnera modo affert, eſt, quod affluxus humorum non concitetur, cùm & partis calor ſeruetur, neque dolor, qui fluxionem concitat, frequenti contrecta-

tione excitetur. Verùm vt in ſequenti ratione dicetur, A in rara iſta vulneris detectione calor partis non melius conſeruatur, quàm in antiquo modo. Dolorem verò, qui in vulneris detectione, mundatione & deterſione, ac medicamentorum nouorum impoſitione & deligatione noua excitetur, quod attinet, Cheirurgi periti eſt, ita partem vulneratam tractare, vt quam minimus dolor excitetur. Neque in puris euacuatione pars comprimenda, ſed id leuiſſimè detergendum: niſi fortè vulnus ſinuoſum ſit. In talibus enim vulneribus compreſſio ſinus & vtilis & neceſſaria eſt; imò ad pus exprimendum fundo ſinus etiam puluilli imponendi. Ac tum commodum, B quod ex momentaneo illo dolore oritur, longè maius eſt quàm incommodum.

Tertiò nec id alicuius momenti eſt, quod in nouo iſto modo pars vulnerata rariùs aëri ambienti obiiciatur, quam in vulgari. Commodum enim, quod ex vulneris mundatione ac medicamentorum neceſſariorum applicatione oritur, longè maius eſt, quam damnum, quod aër ambiens admiſſus affert. Quod incommodum tamen magna ex parte præcaueri poteſt ſi vulnus non infrigido aëre, ſed calidiore vel temperato detegatur, idque non ſæpius fiat, quàm neceſſitas poſtulat; atque ante vulneris detectionem omnia, quæ ad nouam deligationem neceſſaria ſunt, prius apparentur, C omniaque quàm celerrimè peragantur.

Quartò nec ob id noua iſta curandi ratio antiquæ præferenda eſt, quod in vulnere capitis, os, quod abſceſſurum putabatur, ſeruatum fuit. Nondum enim probatum, quod idem non futurum fuiſſet, ſi antiquus curandi modus adhibitus fuiſſet; cùm quotidie obſeruetur, etiam eo adhibito, oſſa, quæ abſceſſura videbantur, iterum reliquis agglutinari.

Quintò affirmat quidem Magatus, quod ſub nouo iſto modo pauciora excrementa colligantur, quam ſub antiquo: ſed id non probat, ac ſemper præſupponit calorem innatum rectiùs conſeruari, ſi rarius detegantur vulnera, quàm ſi frequentiùs. Atque D excrementa quidem plura prouenire vitioſa partis coctione concedimus, ſed hoc negamus, quod ea ſolùm fiant à debilitate caloris ab aëre contracta; cùm eius plures cauſſæ eſſe poſſint, nimirum vitioſorum humorum in corpore abundantia & ad partem vulneratam confluxus, vaſa magna plurimum ſanguinem fundentia læſa, partis contuſio, & ſimiles aliæ.

Ad ſextum argumentum reſpondemus & concedimus quidem, quod oſſiculorum & peregrinorum corporum à natura feliciùs fiat expulſio, ſi calor partis ſit fortis: hoc tamen iterum probandum, & non præſupponendum eſt, quod calor innatus rectius conſeruetur & roboretur in rara illa vulnerum detectione, vt ad primum argumentum dictum eſt.

Tandem & hoc affert, ſed non probat, Magatus, quod vis medicamenti primò appoſiti ad perfectam E agglutinationem integra durare poſſit: de quo poſtea in cauſſis, ob quæ vulnera ſæpiùs detegenda ſint, ratione prima dicetur.

Iam etiam argumenta perpendenda ſunt, ob quæ antiquam vulnera curandi methodum reiiciunt. Experientiam quod attinet, abhuc ſub iudice lis eſt, vtri modo palma debeatur; cùm negari non poſſit, infinitos antiquo modo hactenus curatos eſſe. Et omnino hic notandum, in curatione vulnerum multa ſæpe arti & artifici tribui quæ potius naturæ tribuenda eſſent, quæ eſt morborum medicatrix. Et confitetur ipſe Cæſar Magatus, *lib.* 1. *cap.* 31. naturam robuſtam etiam errata corrigere, nocentia ſpernere: idque ſe ipſum expertum fuiſſe, qui ludens & A quaſi per otium obſeruare voluerit, quid natura in robuſtioribus corporibus præſtare potuerit; ideoque medicamenta minus commoda adhibuiſſe, ægrumque nihilominus naturæ ope conualuiſſe.

Rationes verò, quas contra antiquum modum obiicit, quod attinet, prima hæc eſt: quod ambienti aëri pars vulnerata ſæpius obiiciatur, vnde calor eius debilitetur, & hinc copioſiora excrementa cumulentur. Verùm quod ambienti aëri crebrius in vulnus admiſſo toties imputatur, & ea ſaltem de cauſſa copioſiora excrementa non in vulnere colligi dicitur id probatur.

B Copioſa enim excremēta non ab aëre proueniunt, ſed alias cauſſas habent. Aëris enim exiguus ille appulſus, qui tamen, quantum fieri poteſt, vitandus, & operatio in loco calido propterea peragenda, tam magnam alterationem afferre non poteſt. Deinde excrementa etiam colliguntur, quia ſanguis & humores è vaſis elapſi, neceſſariò in pus & ſaniem mutantur, etſi partis temperies ſalua ſit. Ipſam autem partis temperiem ab ipſo vulnere & vaſorum ſectione atque apertione, ſanguiniſque & ſpirituum effluxu lædi, negari non poteſt, atque id ipſum prolixè probandum ſuſcipit Cæſar Magatus. *lib.* 1. *cap.* 9. Atque hæc ipſa partis ob vulnus inflictum, debilitatio & intemperiei mutatio cauſſa eſt, vt non ſtatim C primis diebus in vulneribus pus generetur, ſed quarto plerumque primùm die, vbi ſcilicet natura vires collegit, partiſque calor redintegratus eſt. Præterea corpora, quibus vulnera infliguntur, non ſemper exactè ſana ac pura ſunt, ſed ſæpe cacochymica, etſi exactè ſana videantur; quæ etſi leue aliquod vulnus accipiunt, id in iis in vlcus degenerat, propter humores vitioſos ad partem vulneratam affluentes.

Quod ſecundò obiicitur, ex frequenti vulneris ſolutione, contrectatione & motu partis dolorem, & hinc fluxionem ad partem vulnere affectam excitari, ad id jam antea reſponſum eſt. Nimirum peritum Cheirurgum facilè dolorem iſtum præcauere poſſe, & licet aliquis dolor ex vulneris detectione excitaretur: D tamen incommodum & dolor, qui ex retentis excrementis oriretur, longè maior & periculoſior eſſet.

Tertiò fruſtra metuit Magatus, ne in vulneris detectione ſpirituum & caloris diſſipatio fiat. Nam ſi quæ ſpirituum & caloris diſſipatio fit, ea fit cum ipſa ſanguinis profuſione. Hæc verò vbi ſubſtitit, vaſorum orificia iterum conniuent, vt de tali ſpirituum diſſipatione metus nullus ſit; & natura aliàs de ſpirituum & caloris conſeruatione ſollicita excrementa expellit, vtilia retinet, vt in criticis euacuationibus fieri videmus.

Quartò tandem & hoc obiiciunt, quod quoties ſoluuntur & deteguntur vulnera; toties turbetur & à proprio munere diſtrahatur natura. Verum fruſtra hoc metuitur. Neque enim natura breui illo E temporis ſpacio, quo vulnus iterum obligatur, in opere turbari poteſt, niſi magna alteratio accedat. Turbatur potiùs, ſi vulnus ab excrementis non mundetur.

III. Cauſſas quibus addicti fuere antiqui, & ad noſtra vſque tempora Chierurgi omnes, vt vulnera toties ſoluerent, ſolidè non refutant Cæſar Magatus & Lud. Septalius.

Nam primò, quod ideo vulnera ſæpius detegenda eſſe ſtatuitur, vt excrementa illa quæ neceſſariò generantur, euacuentur; id quidem non neceſſarium eſſe ſtatuunt, cùm tenue excrementum partim per halitum digeri, partim à calore extra vulnus propelli poſsit; craſſum verò, ſi quod generetur, cum pure confundi, & à natura cum eo

expelli. Verum falſum eſſe experientia docet, quod tenue excrementum ſemper per halitum digeratur, cùm ſæpe vulnus valde humidum reddat; & magna copia effluat. Craſſum verò etſi puri miſcetur, tamen ſponte totũ non euacuatur, etſi euacuatur tardius id [illegible] fit, propterea retentũ acrimoniam acquerit, & dolorem ac nouum affluxum parit, ideoque mature, antequam hoc fiat, euacuandum & abſtergendum, & propterea vulnus, quoties opus, detegendum. Neque etiam Natura excrementa hæc expellit. Natura quidem vtile ab inutili ſeparat; at vbi excrementum jam ab vtili ſeparatũ eſt, & in vulneris cauitate hæret, non amplius in naturæ poteſtate eſt, nec natura id expellere poteſt, ſed vel ſponte & pondere effluit, vel à [illegible] carne protruditur: quod ſi non fiat, in vulnere relinquitur. Neque etiam ſemper pars vulnerata ita poteſt collocari & firmari, vt pus deorſum tendens grauitate ſua ſponte effluat. Omnia enim vulnera partibus corporis anterioribus inflicta ad talem ſitum, qui ſpontaneo puris effluxui commodus ſit, [illegible] cùm commodum non ſit, ægrum [illegible]. Poſterioris etiam partis corporis vulnera [illegible] comparata ſint, vt facilè pus inde effluere poſſit [illegible] partem vulneratam [illegible] ſed moleſtus & laborioſus; cum [illegible] partem affectam premat. Et multo [illegible] capitis caluariam penetrantia [illegible] habere non poteſt, vt omne pus [illegible] & pondere grauitatis effluat, etſi vulnus [illegible].

[illegible] cedit Magatus, ſed *toto capite* [illegible] probare conatur non neceſſarium eſſe, vt [illegible] ſæpius detegantur, abſtergendorum excrementorum [illegible] gratia; & monſtrare nititur, excrementa [illegible], & pus etiam, ſine abſtergentium vſu euacuari poſſe. Et primo quidem ex Galeno hoc affert, quod 13. *meth. med. cap.* 5. ſcribit: *Quin ſi pus aliquod notabile in ſupparante particula ſit contentum, non expedit, quod nonnulli faciunt, protinus incidere, imo exhalationem moliri medicamentis ad id valentibus, quorum vſus ex affectu ſit coniectandus*: hinc concludit, quod abſtergentibus non opus ſit, ſed diſcutientibus pus poſſit diſſipari. Verum [illegible] eo non diſputem, an ſatis tutum ſit, in abſceſſibus pus diſcutientibus abſumere [illegible], vt hoc fieri poſſit: tamen [illegible] medicamentis valentib. & fortibus opus eſſe ipſe ſcribit. An [illegible] vulneribus puris diſcutiendi gratia adhibentur? Deinde ſcribit, quod in abſceſſibus ruptis ſæpe ſinus notabiles & copioſum pus emittentes, carne repleantur, nulla auſtergente in cauitatem immiſſo, ſed ſoli oſculo admoto medicamento, ex quò nihil eius ad fundum poſſit peruenire. Verùm reſpondeo, hoc non ſemper fieri, ſed ſæpe medicamentis abſtergentibus iniectis opus eſſe; [illegible] non [illegible], ſinum comprimendum eſſe, vt pus effluat & exprimatur, idque ſæpe faciendum eſſe, atque ea de cauſſa vulnus etiam ſæpe detegendum nec pus in tali ſinu detinendum eſſe. Tandem etiam interna vulnera ſanari dicit, etſi [illegible] & excrementa non abſtergantur.

Verum reſpondeo hoc non ſemper fieri, ſed in iis ſaltem partibus in quibus pauca excrementa colliguntur, & patentem ac pronum exitum habent. Alias ſi excrementa detinentur, vulnera illa non ſanantur, [illegible] in pulmonibus ſæpe fieri videmus, in quibus ex retentis excrementis vlcera & tandem phthiſis generantur. Et quidem ita ſæpe vulneris partibus pus & excrementa tenaciter adhærent, vt ſponte non effluant, ſed manuali etiam operatione detergenda ſint.

Tertio quod ideo vulnus detegendum ſit, vt pro vario vulneris ſtatu nunc digeſtiua, nunc abſtergentia, nunc carnem generantia, nunc eandem ſuperfluam abſumentia adhiberi poſſint: ad id quidem reſpondet Cæſar Magatus, iſta mutatione medicamentorum opus non eſſe; cum totum negotium naturæ committatur. Satis eſſe, ſi tegumentum ſaltem, quod corpulentia ſua caloris efflexum prohibeat, vulneri imponatur, quod calorem conſeruet, & propterea vno medicamento diuerſis temporibus vulnus aliquod curari poſſe. Verum falſa hic principia præſupponuntur. Primum eſt quod natura omnia, quæ ad vulneris ſanationem neceſſaria, ſola præſtare poſſit. Equidem natura coquit, alterat, ſeparat, carnem generat: verùm excrementa ſeparata ſola non poteſt expellere, ſed ſæpe ea tenacia ſunt & parti adhærent; neque etiam illa per ſe ſponte ſemper effluunt, aut membrum ita locari poteſt, vt ſponte effluant, vt modo etiam dictum. Ideoque tum medicamentis opus eſt, quæ ea abſtergant, imo ſæpe manuali opera, quæ ea detergat. Alterum eſt, quod natura in opere ſuo nullis medicamentis, quibus adiuuetur, indigeat; quod falſum eſſe, ipſa experientia conſtat, quæ docet, digeſtiua in principio vtilia eſſe, in morbi progreſſu noxia: id quod ipſe Cæſar Magatus confitetur, qui *lib.* 1. *cap.* 37. ſcribit, ſe obſeruaſſe, digeſtiuis via vulnera corporum grauiſſima inflicta ſuppurata, expurgata & carne repleta fuiſſe, ſed poſtea ob nimiam humiditatem ſupercreuiſſe carnem quæ ex[illegible] indiguerit. Tertium, quod hinc conſequitur, etiam falſum eſt, quod vnicum medicamentum toto morbi tempore ſufficiat, modò corpulentia ſua tegumenti loco eſſe poſſit. Hoc enim ſi ita ſe haberet, loco emplaſtri corium aliquod imponere liceret, aut quodcunque emplaſtrum pro quocunque vſurpare, modo non deleterium, acre & mordax ſit: quod tamen nemo prudens Medicus fecerit. In qua re etiam ſibi expreſsè contradicit Magatus, qui, *cap.* 36. *eiuſdem libri*, rectè ſcribit, non quodlibet tegumentum vtcunque paratum aptum eſſe ad tuendum & roborandum calorem naturalem, ſicut cuiuſque partis temperiei conuenit, & quod in vna parte decens tegumentum eſt, in alia parte [illegible] imo noxium tegumentum eſſe poſſe.

Quartò, cùm vulgo doceatur, ideo etiam frequentiùs vulnera eſſe detegenda, vt effectus medicamenti cognoſcatur, & an vulnus ſit humidum nec ne, vt conuenientia ſiccantia apponi poſſint, ad id reſpondet Cæſar Magatus, iſta ſollicitudine opus non eſſe, cùm totum negotium Naturæ committatur. Verum malè hoc ſtatuit. Natura enim quod ſemper id quod optimum eſt, intendit, tamen ſemper quod intendit obtinere nõ poteſt, vel quia debilis eſt vel quia obiectum in quod agit, copia obruitur: ideoque & temperies partis vulneratæ fouenda eſt medicamẽtis & quidem alias alio tempore, & excrementa, quibus natura obruitur, exſiccãda & euacuanda. Itaque naturæ omnẽ rem cõmittere, & otioſum ſpectatorẽ eſſe temerarium eſt, cùm facilè fieri poſſit, vt humiditate in vulnere abundante, id in vlcus degeneret.

Quintò & ea de cauſſa vulnerum paulò frequentior detectio neceſſaria eſt, vt vulneris ſtatus cognoſcatur, & ſuperuentura ſymptomata præcaueantur. Equidem & iſtam cauſſam reiicit Cæſar Magatus, & ex aliis ſignis, pruritu, dolore, fœtore, & omnino rectius artificioſa coniectura & oculis mentis, quàm corporis cognoſci poſſe ſtatuit, cum iſti acutiùs quàm hi videant. Verùm coniecturæ iſtæ ſæpe ſunt incertæ. Imo quædam vulneribus accidere poſſunt, quæ non niſi oculari inſpectione innoteſcunt, vt ſungi cerebri, vermes in vulneribus,

caro ſupercreſcens. Et licet quædam tandem ſignis ſe prodant: tamen non tutum eſt, vt Medicus otioſus ſpectator ſit, donec talia ſigna, dolores, febres fœtor & ſimilia accedunt. His enim ſuperuenientibus æger plerumque in magno periculo verſatur, quod oculari inſpectione prænoſcere & auertere par erat & tutius; & ſæpe vnius diei, imò paucarum horarum ſpacio graue aliquod malum ſuperuenire poteſt. Ita refert Paræus, vulnera ſibi viſa, in quibus, niſi quotidie ſoluerentur, & medicamenta noua imponerentur, vermes oriebantur.

Sextò & ea de cauſſa vulnus interdum ſæpius detegendum, vt faſciæ, puluilli, & linteamina mundentur. Sed id non magnifaciunt Cæſar Magatus & Ludouicus Septalius, aut ſi omnino faſcias mutare libeat id concedunt, modò vulnus non detegatur. At cogitare debebant, ſi faſciæ immundæ fiunt, multò magis vulnus & propiora vulneri tegumenta immunda futura; cùm ſanies ea maximè, quæ vulnus proximè contingunt, inquinet.

Tandem cum & ea de cauſſa frequentior vulneris detectio, & faſciarum ac puluillorum mutatio neceſſaria videatur, vt halitus praui in vulnere ex pure & excrementis geniti, exhalare poſſint, qui detenti & concluſi partem vulneratam afficiunt, eamque immutant: Reſpondet Septalius, non tot & talibus linteis vulnus obligandum eſſe, vt vapores illi ſupprimantur: & ſi pus exitum habeat, multo magis vaporoſa illa excrementa diſflari poſſe putat: & ſi omnino retineantur, non tantum allatura damnum, quantum ex vulneris detectione & aëris ambientis alteratione prouenire poſſit.

Verum quocunque modo etiam vulnus obligatur, (quod tamen, ita obligandum eſſe, vt ab externis iniuriis defendatur, ipſi concedunt) facile vapores illi detineri, imò ipſis linteaminibus & faſciis ſeſe inſinuare poſſunt, & hinc fœtore ſuo partem vulneratám offendere. Et hoc ipſum in quæſtione eſt, an pus omne euacuari poſſit, niſi vulnus ſæpius detegatur. Alteratio quoque, quæ fit ab aëre externo, tam noxia eſſe non poteſt, cùm nullius prauæ qualitatis ſit particeps, quam ea, quæ à vaporibus putridis & fœtidis, è pure & ſanie ortis, prouenit.

An turundarum & penicillorum in vulneribus curandis aliquis vſus ſit.

Ad turundarum vſus ſit neceſſarius.

Alterum, in quo Cæſar Magatus & Ludouicus Septalius ab Antiquis & aliis Medicis ac Cheirurgis diſſentiunt, eſt, quod turundarum nullum in vulneribus vſum eſſe ſtatuunt. Vtitur autem Magatus ad id probandum his rationibus. *lib. 1. cap. 5.*

Rationes Magati quibus turundarum vſum improbat.

Prima ratio eſt hæc, quia turundæ neque ideo adhibendæ ſunt, vt vulneris oras apertas ſeruent, neque vt per eas medicamenta vulneris lateribus adhæreant. Prius hoc modo probat, quod antequam vulnus conglutinatum ſit, ora eius ſemper pateant, ita quidem, vt nec, ſi vellemus, claudi poſſint. Alterius vſus gratia etiam non opus eſſe turundis putat; cùm medicamenta ita liquari poſſint, vt commodè in vulnus inſtillari queant.

Secunda ratio eſt hæc, quia ſint partis vulneratæ naturæ infeſtæ & pondere moleſtæ; vnde etiam natura in iis expellendis ſemper laboret.

Tertia eſt, quia partem diſtendant, comprimant, doloremque excitent, & propterea nouas fluxiones pariant.

Quarta eſt, quod penicilli & turundæ prauis humoribus imbuantur & inquinentur, & malam qualitatem acquirant, qua partem vulneratam lædant; præterea quoque puris euacuationem impediant, & vt prauam & malignam qualitatem acquirat, faciant.

A Quintò, Hippocratem & Galenum nunquam, cùm de vulneribus curandis ſcribunt, eorum mentionem feciſſe dicunt, vt ex 14. *method. med. cap. 4.* & *de fract. ſect. 3. comm. 21.* videre ſit.

Rationes eorum qui turundas vſurpant in vulneribus.

Contrà, qui turandas vſurpant, his rationibus nituntur. Prima eſt; in vulneribus ideo neceſſarium eſſe turundarum vſum, vt earum ope vulneris orificium ſeruetur apertum, & puri exitus pateat.

Secunda eſt, ea de cauſſa turundas eſſe vſurpandas, vt earum ope medicamenta vndique tangant vulnus, & ad fundum eius vſque perueniant.

Tertiò ea etiam de cauſſa turundæ videntur neceſſariæ, quod iis præcaueatur, ne pars ſuperior vulneris claudatur, antequam profunditas vulnere ſit B impleta.

Reſponſio ad has rationes Magati.

Ad iſtas rationes reſpondent, & ad primam quidem, quod non plura excrementa in vulnere, ſi rectè curetur, generentur, quàm à natura facilè expelli poſſint. Deinde etſi generentur excrementa: turundæ tamen potius exitum puri occludant, quàm patefaciant. Ad alterum verò quod turundis opus non ſit; cùm medicamenta, ſi liquida ſint, ipſa ad vulneris fundum penetrare poſſint; neque etiam toties repetita medicamentorum impoſitione opus eſſe. Ad tertiam reſpondent, quod aſſiduus excrementorum effluxus per externas partes vulneratas impediat labiorum coitionem, antequam cauitas carne ſit repleta.

Sententia propriæ.

Verum vt de iſta controuerſia meam ſententiam C aperiam; equidem libenter concedo, in iis vulneribus, quæ ſunt ſuperficialia, recta, & parum puris generant, turundas non eſſe neceſſarias, nec earum impoſitione temerè vulneris curationem retardandam eſſe. Sed ſi vulnus ſit profundum, obliquum, vt puri exitus rectus non pateat, & multum puris generetur, omnino videntur turundæ neceſſariæ, vt puri exitus apertus per eas paretur, & via relinquatur, vt medicamenta ad interiora vulneris per ea penetrare poſſint, & ne vulneris orificium citius conglutinetur & coaleſcat, antequam quod in imo eſt vulneris conglutinetur, quæ ſi negligantur, & pus atque excrementa in vulnere detineantur, maximorum dolorum & periculorum cauſſæ eſſe poſſunt, vt eius rei *ſupra, cap. 7.* aliquot exempla è Guil. Fabricio ſunt pro- D poſita,

Quæ vero ad iſta reſpondent, & quæ obiiciunt, non magni momenti ſunt.

Reſponſiones ad rationes Magati.

Primò enim quod dicitur, turundas non eſſe neceſſarias, vt vulnus apertum ſeruetur; cùm oræ eius ſemper per ſe pateant: id omnino negatur. Sæpe enim vulnera, pro vario ægri ſitu, quem habuit, dum vulneraretur, ſunt obliqua & anfractuoſa, vt etſi vulneris parietes & labia nondum coaluerint, ita tamen ſe contingant, imò premant, vt puri liber exitus non pateat.

Secundò ea ipſa de cauſſa, & cum vulnera non recta ſunt, medicamenta ita facilè ad fundum penetrare non poſſunt. Et licet vulnus tortuoſum & obli- E quum non ſit: tamen non ſemper commodum eſt, medicamenta nimis fluida vulneri inſtillare, cùm à ſanie facilè abluantur: ſed interdum craſſioribus & viſcidioribus opus eſt, quæ turundis illita, diutiùs & firmiùs vulneratis partibus adhærent, & proinde vim ſuam rectiùs exerunt.

Tertiò, quod nunquam orificium ſuperius conglutinetur antequam inferior vulneris cauitas coaleſcat, & propterea orificium turundis apertum ſeruare opus non ſit, falſum eſt, & experientia ſæpiſſimè contrarium docet, ac Guilielm. Fabricius, *centur. 3. obſeruat. 7.* exempla duo recenſet vulnerum, quorum orificia fuere citò ſanata, vulnere intus nundum ſanato, vnde pus intus collectum

fuit, & inde grauia ac periculoſa mala excitata. Et quod dicunt, continuum excrementorum effluxum facturum, vt orificium vulneris non claudatur, ſuis præſuppoſitis contradicunt; cùm antea ſtatuerint, exiguam omnino puris copiam in vulnere generari.

Quartò, turundæ nec nimis craſſæ eſſe debent, vt partem nec premant, nec diſtendant, & omnino nullo modo ei moleſtiam aliquam & dolorem pariant, neque etiam puri exitum intercludant; & ſi interdum tale quid accidat, quale quid Ludouicus Septalius, *lib.* 8. *animaduerſ. num.* 10. allegat ex Hippocrate in hiſtoria Maſſilienſis, errata artificium arti imputanda non ſunt; cùm forſan vulnus non toties, quoties opus fuit, detexerint. Vbi tamen hoc monendum, etſi danda ſit opera, vt vulnera ſine moleſtia omni & dolore, & certè, quantum fieri poteſt, cum minimo, curentur tamen omnis moleſtia, vt in aliorum morborum, ita etiam in vulnerum curatione, abeſſe nequit. Et ſi omnia, quæ qualemcunque moleſtiam pariunt, omittenda eſſent, & ſuturæ ac faſciæ & deligatio omittenda eſſent. Semper inter duo mala eligendum eſt minus.

Quintò, nec ideo turundæ omittendæ ſunt; quod pure inquinatæ partem vulneratam lædant. Nam quoties hoc modo conſpurcatæ ſunt, detrahendæ, & nouæ ſubſtituendæ ſunt; quod ipſum raram illam vulnerum detectionem impugnat.

Tandem etſi Hippocrates & Galenus expreſſè in vulnerum curandorum ratione turundarum mentionem non fecerint: tamen nec eorum vſum prohibuerunt; ſed potius ex iis, quæ Galenus de vulnerum curatione præcipit, turundarum etiam vſus quandoque probari poteſt.

His ergo omnibus vltrò citroque agitatis, res eò redite videtur, & ſumma rei hoc eſt; Leuia vulnera, & in quibus pus multum non generatur, Naturæ tuto committi poſſe, & non multum referre, etſi talia vulnera detegatur. Vt verò in vulneribus grauioribus, & in quibus plurimum excrementorum prouenit, quis otioſus ſpectator & cunctator ſit, & ſoli Naturæ rem omnem committat, non ſuaſerim; cùm ex neglecta vulneris detectione neceſſaria tantùm vna die damni & periculi ſuboriri poſſit, quantum poſtea integro menſe non emendari queat.

Turundæ etiam, vt, vbi opus non eſt, vulneri imponantur, vel tales vulneri indantur, quæ dolorem pariant, fluxionem concitent, puris effluxum impediant non ſuaſerim: vbi tamen neceſſitas & cauſſæ ſupra propoſitæ earum vſum poſtulauerint, eas ſine damno omitti non poſſe cenſeo. Quia tamen Experientia extudit artem, Exemplo monſtrante viam: non obſto, quin aliquis & hanc viam experiatur, ſed, vt dixi, ſine ægri periculo, & vt ipſe Magatus, *in fine cap.* 40. *libr.* 1. monet, à leuioribus & facilioribus inchoando, atque ab his ſenſim ad grauiora & dificiliora progrediendo.

CAPVT X.

De Vnguento Armario.

Vnguentum Armarium.

Iſta quæ *cap. preced.* de Cæſaris Magati & Ludouici Septalii ſententia, de curatione vulnerum, dicta ſunt, me vnguenti Armarii vulgò dicti admonent. Vt enim illa carnis vulnera ſimplicia, vt *cap. preced.* dictum, ſine multo apparatu & frequenti vulneris detectione, ac multorum medicamentorum applicatione ſolius Naturæ beneficio ſanantur: ita & vulnera, quæ vnguento armario

A ſanari dicuntur, ſolius Naturæ ope ſanari exiſtimo. Cùm autem à nonnullis contrarium ſtatuatur, quid de vnguento armario ſentiendum ſit, inquirere hoc loco libet.

Primò autem Vnguenti armarii deſcriptiones; deinde eius vſum, & quæ pro eo defendendo afferri ſolent proponemus. Plerique autem Paracelſo hoc vnguentum tribuunt, aut certè ab eo propalatum ſcribunt.

Paracelſus ipſe, *Archidox. Magicæ, lib.* 1. hanc habet deſcriptionem. Paracelſi deſcriptio.

℞. vſneæ ℥. ii. *mumiæ* ℥. ß. *pingued. humanæ* ℥. ii. *ſang. human.* ℥. ß. *ol. lini*, ℈. ii. *roſac. boli Armeni* an. ℥. i. Miſc. F. Vng.

In quod lignum ſanguine ex vulnere imbutum &
B exſiccatum imponit, & vulnus ſingulis diebus faſcia noua vrina vulnerati madefacta obtegit. Ad arma verò inungenda addit adhuc *mellis* ℥. i. *pingued. tauri* ℈. i.

Iohan. Baptiſta Porta, *Mag. nat. lib.* 8. *cap.* 12. de eo ita ſcribit: *Vnguentum armarium, olim à Paracelſo Maxiliano Cæſari datum, & ab eodem expertum, maxime charum ab eo habitum, quandiu vixit, cuius aulæ nobilis mihi communicauit. Si adlatum fuerit ferrum, quod ſauciauit, aut lignum eiuſdem ſanguine madefactum, ſanabitur æger, etiamſi longe aberit.* Deſcriptio vnguenti armarii Portæ.

Cape vſneæ, ſiue muſci concreti in caluaria aëri derelicta adipis humani an. ℥. ii. *mumiæ ſanguinis*
C *humani an.* ℥. ß. *ol. lini terebinth. boli Armeni an.* ℥. i.

Omnia ſimul in mortario terantur in vrna oblonga & anguſta ſeruentur. Immerge ferrum in vnguentum, & ita relinquatur: æger mane ſui ipſius vrina eluat vulnus, nulloque addito deligetur, & ſine dolore aliquo ſanabitur.

Crollius & ipſe Paracelſo id tribuit ac vnguentum Sympatheticum ſeu ſtellatum Paracelſi nominat, & id ita deſcribit. Crollii deſcriptio.

℞. adipis veteris aprugni, vrſini an. ℥. iiij.

Quo ſeniora animalia, eo melior adeps. Vtriuſque animalis adeps prius in vino rubro per dimidiam horam lento igne bulliat, poſtea effunditur ſuper aquam frigidam & cochleari colligitur pinguedo in-
D *natans, quicquid fundum petit adiiciatur.*

Poſtea ℞, lumbricorum ex vino vel aqua lotorum ſextarios duos, torrefiant in olla tecta in fornace piſtoris, cauendum tamen ne adurantur, poſtea terantur in puluerem.

℞. huius pulueris, cerebri aprugni ſiccati, ſantali rubri odorati mumiæ, hematit. an. ℥. i.

Demum accipe Vſneæ è cranio hominis violenta morte peremti, abraſæ Luna creſcente, & in bona domo exſiſtente, Veneris ſi fieri poſſit, non Martis aut Saturni, ad pondus duarum auellanarum circiter. Ex omnibus tritis & inuicem mixtis cum adipe ſecundum artem vnguentum fiat, in vitro clauſo, vel pyxide diligenter ad ſuos vſus reſeruandum.

Si forte lapſu temporis vnguentum exſiccaretur, dicto adipe vel melle Virgineo humectari & emolliri vſus.
E *de nouo poteſt. Paretur vnguentum Sole in libra exſiſtente.*

De efficacia autem & vſu eius ſcribit: *Perficitur hoc cum per medicamenti huius vim Magneticam attractiuam à ſideribus cauſatam, quæ mediante aëre vulneri adducitur & coniungitur, vt ſpiritualis operatio in effectum deducatur. Fit inquam propter coniunctionem aſtralem & elementalem: vt enim calor Solis concordat ſe cum terra, ita Perſicaria cum morbo: abeunte Sole abit calor, ita hic etiam.*

Tria ergo ſunt, quæ cauſſantur per hoc vnguentum

A *tam mirabilem effectum. 1. Sympathia Naturæ 2. Influentia corporum cœleſtium ſuas operationes per elementa perſiciens. 3. Balſamum, quod ſanandi virtute præditum cuilibet homini naturaliter inditum eſt. Hoc vnguento ſanantur omnia vulnera, quocunque telo, ictu, iactu, cuicunque etiam ſexui inflicta, (ita tamen vt nec nerui, arteriæ, nec vnum è tribus principalioribus membris læſum ſit) modò telum haberi poſſit, etiamſi patiens multis milliaribus à nobis abſit. Et quia eſt conglutinantis, ſuppurantis & renouantis naturæ non permittit, ſi debito modo applicetur, vllum noxium ſymptoma ſuperuenire.*

Modus applicandi vnguentum.

1. Vngatur telum, quo homo vulneratus eſt, ſingulis diebus ſemel, ſi neceſſitas vrgens: alioquin ſecundo aut tertio die inuxiſſe ſufficit, ſeruetur in mũdo B *linteolo & loco tepido non nimis calido, ne damnum inferatur patienti: cauendum etiam ne deſuper telum cadat, nec ventus afflet in loco frigido, alioquin patiens ad inſaniam redigeretur.*

2. Antequam telum vngas, conſidera, an punctim vulnus factum ſit, quod ſi eſt, vngatur defenſorium illud ſuperius (& non inferius) deſcendendo, alioquin nocumentum adferretur ægrotanti.

3. Si verò non poſſis cognoſcere, quàm profundè, vel quomodo defenſorium in carnem introiuerit, poteris illud totum perungere, alioquin ſufficit locum teli, quo aliquis læſus, inunxiſſe.

4. Non eſt neceſſe conſuere vulnus, more barbi- C *tonſorum, ſed ſolùm linteolo mundo quotidie circumligare, in patientis vrina prius madefacto.*

5. Quo die quis inungit telum, abſtineant à Venere.

6. Ante inunctionem teli, vulnerato etiam citiſſimè ſiſtatur ſanguis.

7. In fracturis & ruptura oſſium aliquid pulueris ſymphiti maioris poteris addere vnguento, vel de radicibus ellebori negri.

Habito telo, quo quis læſus, & cupias ſcire, vtrum patiens ſit moriturus vel ſuperuicturus ſic experiere: Si illi telo ſupra carbones calefacto, in tantum quod poſſis manum deſuper tenere, pulueremè ſantolo rubro & hæmatite aſperſeris, ſi ſudat guttas ſanguinis, D *morietur patiens, ſin minus, euadet.*

Si verò ſcire volumus, vtrum patiens ſe rectè gubernet in potu & aliis requiſitis: hoc cognoſcitur, quando in defenſorio maculæ ſanguinis apparent, ſin minùs, tùm bene ſe gerit.

Notandum inſuper 1. Non habitis armis vel telo, nihilominus quamlibet cutis aperturam & læſionem violentam, per quam ſanguis egreditur, hoc vnguento ſanari poſſe, ita vt lignellum ſalicetinum in apertura cruenta madefiat, & poſt quam ſanguis adhærens ſiccatus eſt (non ad Solis vel ignis calorem, ſed ſponte & per ſe) demum infigatur ſupradicto vnguento in pyxide aſſeruato, intus relinquendo.

2. Si vulnus magnum & profundum eſſet, ſingu- E *lis auroris mundificari poteſt, & recenti linteolo ligari, ſine omni alio vſu extraneorum oleorum, vnguentorum, & ſimilium: & tunc ſanatur hoc vulnus quocunque modo inflictum per ſe, & ſufficit lignellum ſemel tantum in apertura ſeu vulnere cruento prius madefactum, vnguento pyxidis infixa manere, vſque ad ſanationem plenariam.*

3. Attamen quoties vulnus aliquod nouum ſanandum eſt, requiritur ſemper recens lignallum.

4. Si verò vulnus nollet ſanguinem emottere, tamdiu lignello ſcarificandum, donec ſanguis effluat: ſic etiam in dolore dentium ſanando, dens dolens tamdiu ſcarificetur ſcalpello, donec ſanguinem emittat, ſcalpelium poſt exſiccationem ſanguinis vngatur hoc vnguento, ſic confeſtim ſedatur dolor. Si equus ſit clauo A *transfixus in pede, extrahatur primo clauus & inungatur, & cito curabitur, pes equi, ſine ſuppuratione.*

Eodem modo poſſunt omnia animalia carnem & oſſa habentia curari.

Gabelchoueri deſcriptio.

Oſvvaldus Gabelchouerus, *in Pratica Germanica.*

℞. *pingued. apri, vrſi* an. ℔. i. Eaque liquefacta *vino rubro* infundit. Pinguedini huic addit *pulu. lapid. hæmatit.* ß. i. *ſantali rubri* ℈. vi. *lumbricor. præparat.* ℈. ii. *vſneæ quantum haberi poteſt,*

Miſcet vt F. Vngu. de cuius vſu ferè eadem, quæ Crollius habet. Alii hanc deſcriptionem habent.

Alia deſcriptio.

℞. *lardi aprugni ad ignem liquefacti, & ſupra aquam fuſi* q. ſ. *pulueris lumbricor. terreſtr. præpa-* B *rat. lapid. hæmatit. ſantali rubri, vſneæ de cranio humano* an. q. ſ. Miſc. ad ignem.

Io. VVittichus vſneam omittit, & parum referre putat, ſiue ea adhibetur, ſiue omittatur. Mumiam quoque & adipem ac ſanguinem non addit, quod & alii faciunt. Et noui ipſe quendam, qui curam hanc promittebat, qui vnguentum hoc ſaltem ex *pingued. porci domeſtici* paucisque aliis, nulla vſnea, nec vlla re è corpore humano petita, quoties libebat, componebat.

Coleri deſcriptio.

Polypragmon ille Iac. Colerus. *lib.* 18. *Oeconomiæ*, 154. hanc deſcriptionem tradit.

℞. *pingued. verris aprugni, domeſtici, vrſini* an. C ℔. ß. *muſci è cranio humano* p. i. *lumbricor. terreſtr.* Menſ. 4. *lapid hæmatit.* ℥. ii. *ſantali rubri, rad. conſolidæ maior.* an. ℥. iii. Miſce. Fiat cum Vino vnguentum.

De tempore etiam parandi medicamenti non conueniunt. Crollius Sole in libra exiſtente parare iubet. Alii Auguſtioribus adhuc termini tempus hoc includunt, & 10. ac 11. diem Septembris definiunt. Alii quocumque tempore parant.

Modum vtendi.

Modus autem vtendi hoc medicamento, cùm antea è Crolleo prolixè ſit deſcriptus, eum repetere opus non eſt. Summa eſt; non ipſum vulnus hoc vnguento vngendum eſſe, ſed telum, ſeu inſtrumentum quodcunque, quò vulnus fuit inflictum, aut ſi D id haberi nequeat, aliud telum, vel lignum, inprimis ſalignum, vel aliud quid vulneri immiſſum, & ſanguine hominis vulnerati infectum & commaculatum. Nihil etiam referre putant, ſiue æger præſens ſit, ſiue ad multa milliaria abſens: neque ipſius vulnerati vllam, ſed ſaltem armorum inunctorum curam habent. Aliqui tamen, vt ſingulis diebus vulnus vrina vel vino abluatur & mundetur, præcipiunt.

Ne quis autem de effectu huius medicamenti dubitet; Primò ad experientiam prouocant, ſcribitque Rudolphus Goclenius Iunior, ſe poſſe nominare Imperatores, Reges, Principes, Comites, Nobiles quorum autoritas atque fides in dubium E non ſit vocanda, qui de efficacia huius vnguenti teſtimonium perhibeant.

Rationes pro vnguento armario.

Deinde actionis huius naturales cauſſas reddi poſſe putant patroni huius vnguenti, & imperitos fatuos nominat Crollius eos, qui de efficacia huius medicamenti dubitant, aut curam hanc ad veneficia referunt. Vt autem probent, naturali modo illam curam perfici, primò prolixè probant, dari actiones, quæ non contactu corporeo intercedente, ſed per occultam ſympathiam & Magnitiſmum, vt vocant, fiant. Ita Magnes trahit ferrum, etſi id corpore non tangit; & mouetur verſus polum. Aſtra in hæc inferiora, quæ corpore non attingunt, agunt, torpedo per haſtam tangentis manum afficit. Nonnulli felis etiam ciſtæ incluſæ, & quam non vident, præſentiam non ferunt, & niſi vel felis amo-

veatur, vel ipſi è conclaui, in qua felix eſt, exeant, in lipothymiam incidunt. Canes heri veſtigia agnoſcunt, vt & ferarum, eorumque ductu eas inſequuntur. Taxi vmbra noxia eſt homini. Et talia plurima, quæ in Natura obſeruantur, occultarum actionum exempla congerunt; quas quia in Magnete ſunt maniſeſtiſſimæ, ab eo Magneticas in genere vocant.

Alterum, quod præſupponunt, eſt, dari quendam ſpiritum mundi per totum mundum diffuſum, qui ſit vector & vehiculum occultarum potentiarum & actionum, quique omnes mundi partes connectat, & mirum inter eas conſenſum excitet.

Tertiò autem vires ipſius Vnguenti Armarii quod attinet, duplicem in eo vim eſſe ſtatuunt, Vnam in ipſo vnguēto, vulnera ſcilicet conſolidandi & glutinandi; alteram, quæ in telo inuncto ſit, & potentiā iſtam ad vulnus deferat. Priorem vim à compluribus, è quibus componitur, hoc medicamentum deducunt, & ſiderum influxu, & coniunctione Aſtrali & Elementali. Ideòque, vt dictum, nonnulli certo anni tempore ac ſiderum poſitu hoc vnguentum conficiunt. Alteram verò vim deducunt à balſamo naturali, qui cum ſanguine telo, vel inſtrumento vulneri impreſſo, & ſanguine vulnerati maculato inhæreat. Hoc enim Balſamum, propter ſympathiam, quam habeat cum parte vulnerata, vim illam medicamenti, mediante ſpiritu mundi, vulneri communicare. Atque huius rei & alia exempla afferunt. Zenith, quod appellant, iuuencularum in ignem proiectum grauiter virginem, è qua effluxit, lædere aiunt: Secundinas malè tractatas fœminæ, à qua exierunt, damnum inferre. Quanquam nec hic ſat clarè ſeſe explicent. Scribit enim Crollius, curam hanc perfici per medicamenti huius vim Magneticam attractiuam, à ſideribus cauſſatam, quæ mediante aëre vulneri adducatur & coniungatur. Et mox tria eſſe dicit, quæ cauſſentur per hoc medicamentum tam mirabilem effectum, 1. Sympathiam Naturæ. 2. Influentiam corporum cœleſtium ſuas operationes per elementa perficientem. 3. Balſamum, quod ſanandi virtute præditum cuilibet homini naturaliter inditum ſit.

Rationes contra vnguenti armarii defenſores.

Verùm enim verò, vt noſtram ſententiām de iſto vnguēto aperiamus, primò illud in ſuſpectum reddit; quod non vna eius compoſitio circumfertur, ſed plures, & in quibuſdam ea omittuntur, à quibus alii omnem huius medicamenti vim deducunt, & ex deſcriptionibus variis ſupra allatis patet. Ita VVirtichius vſneam & adipem ac ſanguinem omittit, quæ tamen alii pro baſi & præcipua parte huius medicamenti habent. Et nihilominus omnes eundem effectum pollicentur, & quiſque ſuum ad omnia vulnera, quocunque teli genere, ſeu punctim, ſeu cæſim, ſeu iactu, ſeu lapſu inflictum prædicat; etſi Goclenius & Crollius, vulnera; quæ ſunt in neruis, arteriis, & vno è membris principalioribus, vt corde, cerebro, excipiunt.

Quod alii contra huius medicamenti compoſitionem obiiciunt, quod nimirum autores huius vnguenti vſneam è cranio hominis ſuſpenſi, mumiam, ſanguinem humanum calentem, adipem humanum adſciſcant, & in ſanguine humano, & adipe totius negotii ſuccum & neruum eſſe cenſent, idque ſuperſtitioſum putant; id meum quidem non facio; cùm notiſſimum ſit, adipem & cranium humanum, mumiam, vſneam à Medicis aliis ſine ſuperſtitione in curandis morbis vſurpari: hoc tamen moneo, cùm ſagæ & malefici, vt ex Apuleio, *lib. 2. & 3. metamorphoſ. Ouid.* & Nicolao Remigio, *dæmonolatriæ lib. 1. cap. 16. & lib. 2. cap. 1.* & aliis, qui de ſagis ſcripſerunt, patet, humano ſanguine & carne, aliiſque humani corporis partibus ad ſua maleficia vti ſoleant, cauendum eſſe cuique, qui talibus vti vult, vt medicamento effectus naturalis cauſſa non ſuperſtitioſè vtatur, & ita diabolo, qui & animæ & corporis humani hoſtis eſt, gratificetur, eique incautè inſeruiat; quod fieri poteſt, ſi ad eos effectus talibus vtatur, qui non ſunt in rerum iſtarum naturali poteſtate; & propter ea, ſi ii conſequantur, diabolo potius, homini per talia ſuperſtitioſa inſidias ſtruenti, quàm ipſi rei imputandi & adſcribendi ſunt.

Effectum huius medicamenti quod attinet, eum non ſemper voto reſpondere, vel *obſeruatio 25. cent 3.* apud Guiliel. Fabricium oſtendit. Et ſit vt multos, qui cura hac vſi ſunt, conualuiſſe, etiam magni viri teſtentur: tamen non plus teſtari poſſunt, quàm hæc: Quendam vulneratum fuiſſe; ipſi adhibitam curam iſtam per vnguentum armarium; eundem conualuiſſe: an verò vi huius medicamenti conualuerit, hoc teſtari non poſſunt. Multa enim ſæpe cum effectu aliquo cōiungi poſſunt, quæ eius cauſſa non ſunt. Itaque vt non ſequitur; Iſto ambulante coruſcauit: ergo ambulatio eſt cauſſa coruſcationis: Ita non ſequitur; hic vulneratus ſanatus fuit, & adhibuit vnguentum armarium; ergo vnguentum armarium eſt cauſſa ſanationis; niſi monſtretur, ab iſto vnguento neceſſariò hunc effectum ſecutum eſſe. Et nullibi fallacia cauſſa frequentior eſt, quàm in Medicina, ac ſæpiſſimè alicui medicamento morbi alicuius ſanatio tribuitur, quæ non ab eo prouenit, ſed à Natura, aut antea vel ſimul adhibitis aliis medicamentis. Et eſt Medicinæ longè alia, quàm aliarum artium, ratio. In aliis enim artibus effectus in ſolidum ab artifice pendet, & ſi quid ab eo bene vel malè fit, id omne (niſi forſan materiæ & ſubiecti ineptitudine; cum non ex quolibet ligno fiat Mercurius; aut inſtrumenti ratione aliquid vitii accidat) artifici imputandum & adſcribendum, cùm, vt *in Inſtit. lib. 1. c. 1.* dictum, ſubiecta aliarum artium nihil agant, ſed obſequium ſaltem præſtent: Medicinæ verò ſubiectum innatam quandam potentiam habeat, qua à Medico adiutum plerumque ſponte ad ſanitatem tendit; vnde ab Hippocrate, *6. epid. comm. 5. text. 1.* νόσων φύσιες ἰατροί *Naturæ morborum medicatrices* dicuntur.

Itaque res eò redit, & hic non ſtatus controuerſiæ eſt, an vulnerato, qui conualuit, cura per vnguentum armarium adhibita fuerit; ſed hic eſt, an vnguentum armarium ſanationis cauſſa fuerit. De quo iam diſpiciendum.

Cum autem, vt ſupra dictum, conglutinationis vulneris Natura cauſſa ſit, nullius vero medicamenti vi, quocunque nomine veniat, & ſæpe etiam lardo, vel alia re non magni momenti, impoſito, vulnera multa, ſine aliorum medicamentorum & Medici ope, ſanentur: propterea in cura etiam quæ per vnguentum armarium adhiberi creditur, conglutinatio vulneris ſoli Naturæ, vt proximæ & principali cauſſæ, adſcribenda eſt. Quod cum ita ſeſe habeat & nullo modo negari poſſit: iam quæritur, an iſta in cura ſoli Naturæ vulneris ſanatio adſcribenda ſit; an vero etiam vnguenti armarii aliqua efficacia ſimul concurrat. Mihi prius probabilius videtur, idem, quod certum eſt, vt modo dictum; vulnera ſæpiſſimè à Natura, nullo concurrente medicamento, ſanari; id quod etiam vulnera interna, quibus nulla medicamenta adhiberi poſſunt, teſtantur. Et huc tota illa Cæſaris Magati vulnera curandi ratio, de qua *cap. precedente* dictum, tendit, vt negotium Naturæ committatur, calor & temperies partis, quæ inſtrumentum eſt, integra ſeruetur; neque præter neceſſitatem medicamentis ea moleſtetur. Et interim tam periculoſa vulnera, Naturæ inprimis beneficio,

nullo, vel haud magni momenti medicamento adhibito, ſanantur, vt miraculo potius, quam medicamentis adſcribendum id videatur. Cuius rei obſervationes exemplaque paſſim nota ſunt. Neque tamen ita audaces ſunt huius vnguenti patroni, vt vim eius ad omnia vulnera extendant; cum, vt paulo ante dictum Crollius & Goclenius vulnera membrorum principaliorum, item neruorum & arteriarum excipiant; & nemo adhuc inuentus, qui ad ſclopetorum vulnera iſto vnguento vti auſus fuerit. Quis vero eſt, qui negare auſit, vulnera alia leuiora à ſola Natura ſanari poſſe: Si tamen aliquid, quod vim naturæ excedere videatur, in cura iſta per vnguentum armarium accidat, videndum, ne ope diaboli, pacto ſeu explicito ſeu implicito allecti, id præſtitum fuerit.

Cum ergo Natura ſola & proxime vulnera glutinet: medicamenta vero, vt ſupra monſtratum, nihil aliud præſtent, quam vt calorem natiuum & temperiem partis naturalem conſeruent, vel impedimenta, quæ naturæ in opere ſuo obſtant, remoueant: iam videndum, an vnguentum armarium iſta præſtare poſſit.

An Vnguentum armarium in diſtans agere poſſit.

Vbi mox prima difficultas occurrit, an nimirum omnino medicamentum, quod non ipſi vulneri, ſed telo, aut rei alii ſanguine ex vulnere maculato inungitur, prodeſſe poſſit, inprimis ſi vulneratus abſens ſit; & à telo inuncto aliquot milliarium ſpacio remotus. Equidem ad id probandum duabus vtuntur rationibus, vt ſupra etiam dictum; Prima eſt, quod dentur actiones ob occultis qualitatibus, & in diſtans, quas Magneticas vocant; deinde quod per ſpiritum mundi vis vnguenti ad vulnus, vt multorum rerum ſympathia & antiphathia, deferatur.

Verùm neutrum id, quod debet, probat. Primò enim etſi concedimus, dari tales actiones, neque ſemper, quæ mutuò agunt & patiuntur, ſeſe corporibus contingere; tamen an id fiat in vnguento armario, atque an à telo inuncto vis aliqua ad vulnus per longum locorum interuallum perueniat, probandum adhuc eſt. Nec enim ſequitur, dantur aliarum rerum tales actiones mirabiles, ergo & vnguentum armarium talem vim habet. Et id non fieri, facilè perſpiciet, qui reliquas eiuſmodi actiones, quæ ad diſtans fiunt, conſiderabit. Cùm operari ſequatur eſſe, vt inter agens & patiens quædam fiat coniunctio & mutuus contactus, neceſſarium eſt.

Actio in diſtans duplex.

Cùm autem res, inter quas eſt actio, non omnes corporibus ſeſe contingant, vt alio modo ſe contingant neceſſe eſt: qui duplex eſt. Vel enim res, quæ ad diſtans agere dicitur, aliquid de ſuo corpore & ſubſtantia, quod effluuium ſeu ἀπόῤῥοιαν antiqui vocabant. Medici, vbi de contagio agunt, μίασμα appellant, videatur *libr. 4. de febrib. cap. 4.* & *Inſtitut. lib. 2. part. 2. cap.* 12. vbi ſcilicet minutiſſimæ partes & atomi è corpore effluunt, &, mediante vel aëre, vel alio corpore, ad aliud corpus transferuntur, idque vi, quam cum corpore integro communem habent, afficiunt. Talia autem corpuſcula & effluuia nullum regularem motum habent, ſed pro motu aëris inordinatè hinc inde mouentur, & à flatu quocunque variè diſperguntur, ſicut in candelarum exſtinctarum & aliarum rerum accenſarum fumo videre eſt. Alia verò corpora; quæ in diſtans agere dicuntur, equidem nihil de ſuo corpore, quod ad aliud corpus transferatur, ſed ſpeciem ſaltem emittunt; quomodo per ſpecies ſenſibiles, lucem, ſonum, odorem, corpora etiam diſtantia afficiuntur. Et probabile eſt, plures eſſe eiuſmodi ſpecies quàm quot noſtris ſenſibus percipiuntur. Atque id vulgò virtute vel virtuali contactu fieri dicitur. Virtus tamen ſemper præſupponit ſubſtantiam, à

A qua ea fluit. Sic exſtincta flamma, ceſſat illuminatio. Deinde idoneum ſubiectum requiritur, per quod propagetur quod ſi non ſit, actio ceſſat. Ita interpoſito corpore opaco, inter lucidum & viſum noſtrum & illuminatio ceſſat. Tertiò vis & hæc orbiculariter diffunnditur, ad certam diſtantiam. Phyſici vocant ſphæram actiuitatis: quæ in aliis maior, in aliis minor eſt. Maxima in rebus lucidis, minor in ſonoris. Quò tamen corpus lucidum maius eſt, eò etiam maior ſphera actiuitatis. Hinc ſtellæ omnium longiſſimè & latiſſimè lumen de ſe ſpargunt.

Quæritur ergo iam, quia certum eſt, vnguentum armarium, quo telum inunctum eſt, corpore abeſſe à vulnerato, an horum modorum altero eum tangat. Tertium non datur. Neque enim per accidens & qualitatem aliquam id fieri poteſt: cum
B accidens de ſubiecto in ſubiectum non migret, nec ſe in diſtans & aliud corpus diffundat. Neutro id fieri poſſe dico.

Vnguentum Armarium non agit per effluuiũ corporeum.

Primò enim cùm effluuia corporea nullum certum motum habeant, ſed ad motum aëris inordinatè hinc inde moueantur, quomodo rectà ad vulneratum tendent? Neque eſt, vt quis ad ſimilitudinem ſubſtantiæ confugiat. Quanquam enim corpuſcula talia minima tandem ſui generis ſeſe applicant, vt in tonitru & fulgure videre eſt: tamen dum primum è corpore exhalant, hinc inde inordinatè vagantur. Multò minus ad ſpiritum Mundi confugere licet, quo vectore corpuſcula hæc è telo vncto ad vulnus perueniant. Dicuntur enim iſta de
C ſpiritu Mundi, ſed non probantur, imò rationibus ſat firmis oppugnantur. Præterea cùm cura hæc in longinquum & per milliaria aliquot, vt volunt, ſe extendat, ſi per corpuſculorum effuſionem fieret, cùm perexiguum vnguenti, & multò minus adhuc balſami illius naturalis, telo adhæreſcat, vnguentum illud cum balſamo facilè in auras auolaret, & euaneſceret, & ita ſublato curationis fundamento curatio ipſa ceſſaret.

Vnguentum Armarium non agit per ſpecies.

Si verò per ſpecies vel actionem Magneticam hanc actionem fieri dicant, probandum primò eſt, quod tales ſpecies huic vnguento inſint, (ſimplicibus enim quibuſdam & rebus naturalibus, non arte compoſitis, Naturæ vim ſpecies eiuſmodi emittendi dedit) & monſtrandum quæ ipſorum natura, quæ
D ſphæra actiuitatis ſit. Neque enim credibile, vim Vnguenti per duodecim milliaria circum circa, & ita orbiculariter ſe extendere. Magnetem quod attinet, à quo actiones has Magneticas appellare ſolent, Magnes equidem ferrum nonnihil à ſe diſtans attrahit, ſed longiſſimè remotum & vltra ſphæram ſuæ actiuitatis non trahit; quod & in aliis actionibus eiuſmodi occultis & Magneticis fieri notum eſt. Magnes etiam, & huiuſmodi alia recta linea vires ſuas exerunt, quæ tamen non in infinitum extenduntur, & ſæpe etiam obiectu aliarum rerum intercipiuntur. Ita radii Solares ab obiectu corporis opaci excluduntur. Quis ergo credat, è pauxillo vnguento & ſanguinis tantillo, corpuſcula tot vel ſpecies per ci-
E ſtam, in quam telum inunctum concluſum eſt, perrumpere, per longum interuallum, etiam duodecim milliarium, deferri, montes & muros penetrare, & ad cubiculo incluſum vulneratum rectà tendere, & multiplices, quibus vulnus inuolutum eſt faſcias peruadere, ac vulneri ſeſe inſinuare? Magnes ipſi ferro admouetur: at vnguentum hoc non vulneri, ſed armis inungitur; & Magnes quidem ſimpliciter ferro applicatus id attrahit: in vnguento verò rectè vſurpando quàm ſuperſtitioſi vngẽdi modi adhibeantur, antea dictum. Et in aliis etiam magna inter Magnetem & vnguentũ armarium apparet diuerſitas. Magnes corpus naturale eſt, habetque

ſuum naturalem effectum, quem ſemper eodem modo edit. Vnguentum armarium res ex variis compoſita eſt, atque ab aliis aliter, & ex aliis rebus, vt ſupra dictum, conficitur. Vnguentum etiam plures effectus edere debet, omnia nimirum ad vulneris ſanationem neceſſaria præſtare vulnus à dolore liberum ſeruare, eique etiam, ſi non rectè aſſeruetur, vel inquinetur, dolorem inferre. Si enim id, quod aliàs Naturæ opus eſt, in vulneribus curandis præſtare debet, omnino vt multa agat neceſſe eſt, nimirum, quod alienum & concoquendum eſt, concoquat, pus & excrementa expellat, carnem generet. Imò Medici & medicamentorum officium præſtare deberet, quod eſt varium. Neque enim corpora, quæ vulnerantur, eodem modo diſpoſita ſunt, ſed alia ſana, alia plethorica, vel cacochymica; partes variæ, caro, nerui, membranæ, quæ diuerſi generis medicamenta requirunt: quorum omnium vires ſuſtinere debet vnguentum armarium. Et ſi quis vno tempore plura vulnera diuerſis in partibus, quod ſæpe fit, à diuerſis armis accipiat, vnumne telum vngere ſufficit, & vis ne eius ad omnia vulnera feretur, aut omnia ne tela inungenda erunt? & anne vnguentum quodlibet faciet ſuum officium, & hoc ad iſtud vulnus, quod hoc telo inflictum eſt, recta perget, aliud ad aliud, quod alio telo illatum eſt.

Cauſſa etiam reddenda eſſet, cur in pixide non idem præſtet hoc vnguentum, quod telo inunctum præſtare dicunt. Neque enim eſt, vt dicant, balſami illius, qui eſt in ſanguine, beneficio vim medicamenti ad vulnus deportari. Nam ſi totus ſanguis ille in atomos reſolueretur, non ſufficeret ad ſpacium tale implendum. Neque probarunt hactenus, quod ſpecies tales ſanguis ex ſe emittat. Et ſi ſanguinis beneficio vis medicamenti ad vulnus deferatur, cur non iam aliarum rerum, in quas è vulneratis copioſiſſimè ſæpe ſanguis effunditur, vires ad vulnus deferet; quod fieri non videmus.

Quæ verò in ſpecie de ſecundinis, & primo Virginum ſanguine menſtruo afferunt, eoque non rectè tractato, fœminis damnum afferri ſtatuunt: ea ad mulierculrum ſuperſtitionem pertinent Si enim in homine ſecundinæ in ſordida loca abiectæ fœminæ damnum afferunt, cur non idem fit in brutis, in quibus ſecundinæ in fimum abiectæ ſæpe putreſcunt? Et quocunque loco defodiantur ſecundinæ, tamen putreſcunt. Cur molæ, quas comburunt fœminæ, nihil damni fœminæ afferunt? cur primus menſtruus ſanguis combuſtus virgini noceat, non reliquus?

His ita ſe habentibus, non opus eſt operosè diſputare, quas vires hoc vnguentum in vulnere curando habeat: cùm nullas ab vnguento hoc ad vulnus peruenire, hactenus ſatis probatum ſit. Et ſi vnguentum hoc vel temperiem, vel calorem innatum partis (Balſamum illi vocant) conſeruandi & fouendi, vel excrementa exſiccandi vim haberet, commodiùs eam exſereret, ipſi vulneratæ parti, quàm telo inunctum. Inſuper ſi, quod nonulli volunt, ſuccus & neruus huius medicamenti eſt in ſangui ne & adipe humano, cur nonnulli etiam ad aliorum animalium, v. gr. equorum vulnera adhibent: Quanta enim inter hominem & equum eſt diuerſitas!

Quod verò, ne id hîc prætercam, Crollius & nonnulli alii à cœlo vim huius vnguenti deducunt, & propterea certo cœli poſitu id parare iubent: nec iſtud cauſſæ huic patrocinatur. Neque enim probarunt, cœlo vel ſtellis aliquibus; vim ſanandi vulnera ineſſe, aut ſi ineſſet, vnguento huic ſeſe ita immiſcere, vt quaſi vincta & concluſa circumferri, & quando libet in vſum trahi poſſit.

Modum etiam vtendi hoc medicamento quod attinet, ille quoque nullo fundamento nititur, nec ſuperſtitione caret. Primò enim, cùm totam ſanationis cauſſam in eo ponant, vt vis medicamenti beneficio balſami naturalis, quod in ſanguine, ſit ad vulnus deducatur: cur telum quo homo ſauciatus eſt, vel aliud telum, vel lignum vulneris ſanguine cruentatum ſolùm inungunt: non verò indutium, vel alias veſtes ægri, vel lapidem, vel aliud quodcunque, in quod ſanguis effuſus eſt. Si non pactum aliquot cum diabolo implicitum ſubeſt. Deinde cur, ſi vulnus ſit punctim factum, illinunt gladium in cuſpide verſus capulum; ſi verò cæſim, ab acie verſus tergum: ſin appareat quouſque gladius in vulnus penetrauit, eouſque eum inungunt: quouſque penetrauit: ſi non, totum inungunt? quæ omnia ſuperſtitioſa ſunt, quorum nulla ratio dari poteſt. Si enim facultas medicamenti naturalis eſt, quid iſte modus vngendi ad rem facit, & an nouam vim & qualitatem addit? Si vires naturales ſunt, ceremoniis nullis opus eſt; vt in omnibus rebus naturalibus patet. Magnes ferrum trahit, & ferrum illitum Magnete ad polum mouetur, nullis adhibitis ceremoniis. Præterea alii telum ſingulis diebus inungunt, alii alternis vel ternis, alii vnica vnctione ſunt contenti. Alij, ne in vngẽdo aberrent, telum aut lignum ſalignum, quod eius vicem gerit, vnguento in pixide aſſeruato ad integram ſanationem planè immergunt, ipſum telum ſed plané negligunt, qui arma, aut quod vicem eorum gerat, vnguento immergunt. Alii telum inunctum in loco temperato quocunque aſſeruant, aliqui etiam ciſtæ includunt. Omnes verò hoc ſedulò cauent, ne telum in loco nimis calido ſit vel frigido, vel ſordibus inquinetur. Hoc enim ſi accidat, curationem impediri, & dolorem grauiſſimum in vulnere ægro conciliari. Quæ omnia ſunt friuola & ſuperſtitioſa, Cùm enim antea ſatis probatum ſit, nullam vnguenti armarii, longè à vulnere diſſiti, in vulnus eſſe poſſe actionem, etiam dolorem excitare non poterit. Et proinde ſi is pro arbitrio curantis accidit, cacodæmonis ope id contingit. Certè vulneratorum ſanguis non ſemper in munda loca, ſed ſordida ſæpe effunditur, tempore hiberno congelatur lintea cruentata calida aqua eluuntur, ligna cruore conſperſa comburuntur, & tamen æger nihil mali inde ſentit.

Tandem planè impoſſibilia hoc vnguento tribuunt, & eas vires, quæ omnes in medicamento vno naturali non reperiuntur. Affirmant enim hoc vnguento omnia vulnera, ſeu cæſim, ſeu punctim; ſeu caſu, ſeu iactu inflicta, curari poſſe. Verum magna eſt vulnerum, pro variis circumſtantiis, diuerſitas, & proinde ad ea ſananda non vnicum ſed varia medicamenta requiruntur. Vulnus telo acuto inflictum ſine multi puris generatione curatur: at in eo, quod contuſum eſt, quicquid contuſum eſt, in pus abire oportet. Partium maxima quoque eſt diuerſitas. In parte carnoſa præcipuè in homine ſano & bene habito facilè vulnus curatur: at longè difficiliùs curatur vulnus cerebro, neruis, tendinibus, & ligamentis, inprimis grandioribus, quales ſunt in poplite, inflictum. Promittunt quoque curationem vulnerum ſine omni dolore: quod in omnibus partibus præſtare impoſſibile eſt. Certè ſi neruus punctus ſit, nemo præſtabit, ne vllus dolor ſit ægro moleſtus.

Atque vt hæc concludamus, ſanatio vulneris, quæ vnguento armario tribuitur, vt dictum, plerumque ſolius Naturæ, quæ non ſolùm leuia, ſed & grauiſſima vulnera ſæpe curat, opus eſt: quod vel ex eo patet, quod tot diuerſæ huius vnguenti deſcriptiones habentur, & quod nonnulli loco vnguenti armarii

compoſiti ſaltem lardo aut pinguedine porci vtuntur, & nihilominus vulnera ſanantur, quod ſe vidiſſe teſtatur antea allegatus Iohan. Colerus, *in Oeconom. dicto loco.* Si vero adhibito iſto medicamento, vulnus aliquod grauiſſimum ſanetur, quod ſi naturæ vires omnino ſuperare videatur, vi ipſius dæmonis ex pacto ſeu explicito ſeu implicito ad curationem hanc allecti id accidit. Neque ſuſpicionem huius rei tollit illud, quod nonnulli dicunt, omnia ſimplicia, quæ ad compoſitionem huius vnguenti adhibentur eſſe planè naturalia, nullos in compoſitione vel inunctione adhiberi characteres, vel coniurationes & incantationes. Nam non ſolùm ſub characteribus & conſecrationibus, aut certo verborum modo, ſuum pactum occultare poteſt Diabolus, ſed & ſub rebus naturalibus, ſi ipſo iubente (quod fit in pacto primo & explicito, qui implicitè alii, qui eadem adhibent, incautè ſe admiſcere poſſunt) res naturales ad alios quàm à Deo creatæ ſunt, vſus adhibentur, atque actiones diabolicæ ac magicæ ſub magneticarum actionum velo obuoluuntur, & obtruduntur. Poſito ergo, (quod tamen pleramque naturæ beneficio fieri diximus) vt hoc Vnguento vulneratus ſanetur: diabolum tamen, vt perdat animam corpori aliquo modo prodeſſe, impoſſibile non eſt, imò credibile, cùm infenſiſſimus hominum hoſtis ſit, iiſque quicunque modo poteſt, ad nocendum paratiſſimus, & proinde, quantum poteſt, à Deo Creatore beneficio, & mediis ab eo ordinatis, hominem, ad res ſuperſtitioſas deducit.

CAPVT XI.

De Alterantibus medicamentis, & potionibus vulnerariis.

Internaa medicamenta vulneraria duplicia.

DVplicia medicamenta ad vulnera ſananda vſurpari, externa & interna, ſupra dictum. De externis hactenus actum, de internis hoc capite agemus. Sunt autem illa duplicia, quædam alterantia ſaltem, quædam in ſpecie vulneraria dicta. Alterantia ſunt refrigerantia, incraſſantia, & leniter, ne obſtructiones pariant, adſtringentia; quæ ideo adhibentur, vt prohibeant, ne humores faciliè incaleſcant, fluxiles fiant, & putredinem concipiant. Talia parantur è *cichorio, endiuia, aceroſa, plantag. tormentilla, roſis, portulaca, nymphæa, borragine, ſantalis, ſucco citri, granatorum, C. C. margaritis, coralliis.* E quibus decocta, aquæ deſtillatæ, ſirupi, electuaria, potiones parantur.

An potiones vulnerariæ vſurpandæ ſint. Negatiua.

Deinde vſurpantur quædam medicamenta, potiones imprimis, quæ vulneraria dicuntur. De quibus tamen Autores diſſentiunt. Nonnulli, inter quos Balduin. Roniſſæus, *in epiſtol. medic. epiſtol. 66.* eas quidem admittunt in iis partibus vulneratis, ad quas eiuſmodi potiones pertingunt, vt ſunt gula, ventriculus, & inteſtina, & tunc topicorum medicamentorum ferè locum habent; in partibus verò externis eas reiiciunt; iſtis de cauſſis. Primò, quod in Hippocratis & antiquorum Medicorum ſcriptis nulla harum potionum fiat mentio. Secundò, quod ob ſitus diſtantiam ad extremos artus, vel caput penetrare poſſe non credunt: imò nec ad inteſtina craſſiora, quibus ſcil. vulneratis, medicamenta per clyſteres commodius iniiciantur, quam potanda exhibeantur; imò adſtringentia, quæ plerumque admiſcentur, impedire putant, vt medicamenta iſta, ad partes penitiores non penetrent. Tertiò, quod inter medicamenta, è quibus potiones parantur, ſint cùm calida & aperientia, vt *betonica, veronica, artemiſia, garyophyllata, carduus benedictus, &c.* tùm frigida & adſtringentia, *vt ſymphitum, pyrola, equiſetum, ſanguiſorba, tormentilla, &c.* vt ita non ſatis conſtet, cuius facultatis eſſe debeant medicamenta, è quibus hæ potiones parantur, & quas vires illæ potiones habeant. Quartò, cùm tamen pleraque ſint adſtringentia, exhibita plus damni, quam commodi allatura putant, cùm epar atque alia viſcera nobiliora obſtruunt.

Affirmatiua.

Verùm enim verò negandum equidem non eſt, apud antiquiores Medicos, quantum ego quidem memini, de hiſce medicamentis mentionem ferè non fieri: poſterioribus tamen frequens eorum vſus fuit. Attamen ea quæ Galenus *5. meth. cap. 9.* de potionibus in vulneribus thoracis habet, ea huc quadrare videntur: & facit potionum harum mentionem Autor *libri de dynamidiis, tit. de plaga,* qui exhibet ex vino *piloſellam, plantaginem, fragariam, garyophyllatam, pimpinellam, hederam terreſtrem, betonicam, agrimoniam.* Et *titulo de vulneribus ſanand.* præſcribit *piloſellam, agrimoniam, hederam terreſtrem.* Et in Antidotario Meſues, *ſub finem diſtinctionem 11.* poſt emplaſtra talis potio extat.

℞. *garyophyllatæ, rad. artemiſiæ pimpinellæ, camomillæ, pentaphilli, herbæ venti, violarum, caulis rubri, cannabis, teneritatum rubi* an. M. 1. *rubeæ* ad pondus omnium.

Bulliant hæc omnia in vino vſque ad medietatem: poſtea colent. Colaturæ add. ſe tertiam partem *mellis*: iterum ebulliant & colentur.

Equidem Chriſtophorus Georgius de Honeſtis, *in comm.* antiquos codices non habere hoc medicamentum ſcribit; & Io. Manardus, *in comm. in hunc locum* ſe neſcire ſcribit, quo caſu hæc mixtura in hunc locum irrepſerit, & potus emplaſtris additus fuerit: Idem tamen Chriſtophorus Georgius de Honeſtis, *eod. in loco*, ſiue Meſues ſit, ſiue alterius; in multis tamen aliis autoribus deſcriptam reperiri: & Io. Manardus, *eod. in loc.* potiones eiuſmodi ad vulnera noua & antiqua eſſe vtiles, ſeque eas non ſemel expertum eſſe, ac cura viſce iis ſolis peſſima & deſperata vlcera ſcribit. Eaſdem vſurparunt & alii non ſolùm Empirici, ſed & doctiſſimi & peritiſſimi Medici ac Cheirurgi, Guido *part. 2. Cheirurg. parua cap.* 9. Io. de Vigo, *lib. 3. cap.* 10. Io. Anglicus. Nicolaus Maſſa, *epiſt.* 28. Io. Tagault *lib. 2. Jnſtitut. Chirurg.* Io. ad Andr. à Curce, *de vulner. tract. 2. lib. 4. cap. 4.* Fallopius *de vulnerib. cap* 14. Petrus Andr. Matthiolus *in lib.* 4. *Dioſcorid. cap.* 16. Ambroſ. Paræus, *lib.* 18 *cap.* 28. Hier. Fabricius ab Aquapendente *lib. 2. Cheirurg. cap.* 23. Ludouic Septalius *animaduerſ. medicar. lib. 8. num.* 181. aliique plurimi, quos experientia docuit, potiones has ad vulnera curanda maximè vtiles eſſe. Ideoque experientiæ refragari, & medicamenta vſu longo probata reiicere aut negligere, ne fas ſit. Nam, vt Galenus, *5. de loc. affect. cap.* 3. ſcribit: *Præſtat ea, quæ fiunt, quomodo fiant, quaerre, quàm, quod fiant, negare,* Neque id ſatis eſt ad medicamenta reiicienda, quod in antiquorum libris eorum mentio non fiat. Nam multa & vtiliſſima medicamenta poſteriores inuenerunt, quæ antiquis fuerunt ignotiſſima. Neque eo fine adhibentur, quo topica, aut potiones illæ, quarum mentionem facit Galenus, *4. method medend. cap.* 7. Ideoque etiamſi extra, vt alia topica, vulnus non attingunt: tamen per venas ad ipſa vulnera penetrare poſſunt. Neque ob vim adſtrictoriam, quam ex iſtis medicamentis

quædam habent; metuendum, vt propterea ad exteriora membra penetrare non poſſint, aut in viſceribus obſtructiones paritura ſint. Aliorum enim, quæ vim potius aperiendi habent, admixtione in commodum hoc facilè evitari poteſt. Nec tandem omnium medicamentorum vires ſaltem à primis & hinc ortis qualitatibus æſtimandæ ſunt, ſed & à tota ſubſtantia ortis proprietatibus, quas ſola experientia ſuggerit. Vires autem horum medicamentorum, etſi facilè definiri non poſſint, ſed experientia manifeſtentur: tamen de eo inter autores conuenit, ea non eſſe vſurpanda in principio, & vbi periculi nihil in vulnere imminet, ac topica ad ſanationem integram ſufficiunt, vt & vbi febris & inflammatio adeſt, quæ horum, cùm pleramque calida ſint, vſu facilè augeri poſſunt: ſed cùm aliis de cauſſis, tum inprimis ob vitioſam partis conſtitutionem, vulnera curationem non facilè ſuſcipiunt, vnde non ſolùm in vulneribus, ſed & vlceribus ac fiſtulis feliciter vſurpantur. Multùm enim refert quomodo pars vulnerata, & ſanguis in ea ſeſe habeat, & quæ nocent vulneribus, omnia ferè ſanguinis vitio communicantur, vt docet Tagautius, *Inſtitut. Cheirurg. lib. 6. cap. 12.* Atque cùm videamus cibos alios eſſe vulneratis commodiores, alios noxios: cur non etiam ea medicamenta ægris propinemus, quæ faciunt, vt omnia in ſanguine, & circa partem affectam rectè ſeſe habeant? Qua de re Ambroſ. Paræus, *loco antea allegato*, ſic ſcribit: *Natura tali potione adiuta planè mira feciſſe mihi non raro viſa eſt in carioſorum oſſium correctione, & vlcerum conſolidatione: Hæ namque potiones etſi humores noxios per aluum non expurgent: valde tamen efficaces ſunt detergendis vlceribus, & ab omni excrementiorum humorum colluuie vindicandis ſanguini defecando, & à bichoribus, omnique impuritate repurgando, fractis oſſibus agglutinandis, & neruis vnioni reſtituendis.* Et mox: *Hæc medicamenta admirabili & propè diuina vi ſua ſic ſanguinem expurgant, vt ex eo tanquam è materia apta & laudabili caro, quæuiſque alia ſubſtantia deperdita promte reſtitui & reponi poſſit, & pars priſtinæ vnioni reddi.* Et P. Andreas Matthiolus, *in lib. 4. Dioſcoridis cap. 16.* ait: *Eiuſmodi potionibus vidi ego cum thoracis tùm inteſtinorum vulnera ſanari, quæ lethalia & nullo prorſus auxilio curari cenſebantur.* Et omnino id agunt hæc medicamenta, vt ſanguinis nimiam humiditatem, quæ ad glutinationem parum apta eſt, abſumant, probam progeneratione carnis materiam ſuppeditent; & affluxum ad partem vulneratam moderata adſtrictione inhibeant. Et Guido de Cauliaco, *tr. 5. doctrin. 1. cap. 1.* ſui ſeculi ſtylo ita ſcribit: *In antiquis vlceribus, in fiſtulatis & canceratis, nec non & in ſanguine congelato in interioribus, ac inſanie congregata in pectore, & in glandulis intrinſecis, & crepaturis quandoque conceſſi.* Quæ eadem ex eo habet Io Tagautius, *lib. 2. Inſtitut. Cheirurg.* Et in his caſibus audacter ſe illis potionibus vti ſcribit Ioh. Andreas à Cruce, iiſque magis in diuturnis, fiſtuloſis & malè morigeratis. Et Ludouicus Septalius, *loco allegato* ſcribit: *Vbi copioſiora indies excrementa generari viderimus, vel oberrata in victu, vel exuberantiam prauorum humorum in toto, vel ob malitiam vulneris; euacuato corpore & tranſacto inflammationis tempore, placet vti aliqua vulneraria potione per plures dies, donec abſumtam materiam videremus.*

Simplicia autem, è quibus parantur varia ſunt. Ioh. Andreas à Cruce à Germanis quatuor tantùm herbas in hunc vſum extolli & commendari ſcribit, *alchimillam*, *garryophyllatam*, *vincam peruincam*, & *Trinitatis herbam*, quæ ſpecies trifolii ſit. Verùm multo plures plantæ in vſu ſunt. Nimirum *conſolida maior, & minor, ſanicula, conſolida Sarracenica, agrimonia, pyrola, veronica, artemiſia, plantago, ſabina, equiſetum, ophiogloſſum, quinquefolium, potentilla, verbena, braſſica rubra, nepetha, virga aurea, centaurium minus, hypericum, tanacetum, ſerpentaria, herniaria, ſcordium, fragaria radic. tormentillæ, pimpinellæ, ariſtolochiæ vtriusque, dictamni albi, valerianæ, biſtortæ, gentianæ, rhabarbari, Rhapontici; fl. lil. conuallium, hyperici, roſarum; oculi cancrorum, ſperma ceti, lignum lentiſcinum, mumia, macis, bolus Armenus.*

Materia potionum vulnerationum.

Ex his parantur varia compoſita, inprimis potiones & pulueres: In quibus tamen parandis hoc in genere obſeruandum, vt eæ plantæ quæ parti vulneratæ aut vicinæ appropriatæ ſunt: ex. gr. in vulneribus capitis *betonica, roſa*, in vulneribus pectoris *veronica*, in vulneribus epatis & circa epar *agrimonia*, in vulneribus renum aut circa renes *fragaria*, eligantur.

Potiones.

Potiones vulnerariæ.

Vt ℞ *artemiſiæ rubræ*, ℥ j *fol. hederæ arbor. herb. pyrolæ, ſaniculæ maior minor. alchimillæ. conſolid. Sarracenic.* ana ℥. j. *bellid.* ℥ ß. Concidantur & infundantur in *vini opt.* ℔ ß. *aq. ſ.* ℔ ß.

Stent in Balneo clauſo per *3.* horas in calore. Poſtea eximantur & ſtent per noctem. Manè adde *ſacchari* ℥. iiii. *nuc. moſch. ocul. cancror. mumiæ* an. Drach. ii. F. Potio.

Vel ℞ *alchimillæ, ſaniculæ, conſolidæ Sarracen. hederæ ſylneſt. artemiſ. rub. ana* M. i.

Affunde vini boni menſilli i. Coq. in olla clauſa lento igne, vsque ad quartæ partis conſumtionem.

Vel ℞. *herbæ pyrolæ* M. iiii. *fol. hederæ terreſtr.* M. iii. *rad. gentianæ albæ* ℥ iii. Conciſis affunde *cereuiſiæ veteris*, q. ſ. Stent per noctem. Poſtea deſtillentur.

Vel ℞. *conſolidæ Sarracenicæ cum toto* M. i.

Coq. in vino bono ad tertiæ part. conſumtionem. Detur manè & veſperi hauſtus. Vel ℞. *herbæ tormentillæ, fragariæ, ſaniculæ, matriſiluæ, pyrolæ* an. M. i. Coq in cereviſ. quæ detur ægro.

Vel ℞. *herb. pyrolæ, vincæ peruincæ, prunellæ, artemiſ. rubr. pimpinellæ, agrimon.* an. M. ii. Coq. in vino ad dimidias. Detur vulnerato hauſtus manè & veſperi.

Vel ℞. *ligni lentiſcini, viſci quercini* an. ℥. ii. *rad. conſolidæ, ariſtoloch. centaureæ, rubiæ, valerianæ, tormentillæ, biſtortæ* an. ℞. ß. *aq. communis chalybeatæ* ℔. xii.

Miſc. & fiat infuſio ſ. a. per 24. horas, poſtea bulliant duplici vaſe ad conſumtionem medietatis, & cùm ad conſumtionem tertiæ partis fuerit peruentum, adde *rad. petroſelini. ſummitat. rubi, cannabis piloſellæ, Trinitatis, vincæ, peruincæ, equiſeti, fragariæ, flor. lil. conuallium* an. M. ß. *rhapontici* Drach. ii. *cinamomi* ℥. ß. In fine vero decoctionis adde *vini aromatici* ℔ iij. Deinde facta expreſſione & colatura cum *ſaccharo* fiat veluti mulſa.

Vel ℞. *ligni Guaiaci preparat.* ℥. iiii. *cortic. Guaiaci, ſarſæparillæ* an. ℥. ii. *ſantali citrin. rad. tormentillæ, biſtortæ, valerianæ, dictamni albi, conſolidæ* an. ℥. ß. *aquæ commun.* ℔ xvj.

Miſc. & F. infuſio ſ. a. per 24. horas. Poſtea bulliant duplici vaſe, ad conſumtionem tertiæ partis, tunc adde *equiſeti, betonicæ piloſellæ, dictamni Cretici pyrolæ, potentillæ, ſummit. rubi, herb. Trinitatis,*

fragariæ an. M. ß. *cinamomi* ℥. ß. Bulliant ſimul, A donec remaneant ℔. vi. & in fine ebulitionis adde *vini albi opt.* ℔. iii.

Facta deinde expreſſione & colatura, cum *melle* vel *ſaccharo* fiat veluti mulſa. Si tamen febricitaret vulneratus, detrahendum eſſet vinum.

Commendatur etiam ſequens potio Nobilium Bernenſium, qua ſola ſæpiſſimè grauiſſima vulnera curari dicuntur, cuius mentionem etiam facit Guilhel. Fabricius *cent.* 4 *obſeruat.* 84.

℞. *pyrolæ virgæ aureæ, artemiſ. ſaniculæ, betæ rubr.* an. q. v.

Colligendæ ſunt plantæ M. Auguſto & in vmbra ſiccandæ, poſtea pulueris ſume part. æqual. & miſce. Tunc.

℞. *pulu. huius cochl.* i. Ebulliat in *vini albi* Menſ. i. B detur vulnerato hauſtus tepide ter in die. Continuetur vſque ad conſolidationem. Debili ægro dentur cochl. ii. Alia potio.

℞. *Gallitrici, pyrolæ, vincæ peruincæ, conſolid. Sarraцen. matriſilu. ſanicula, veronicæ, alchimillæ, hederæ arbor. artemiſ.* an. M. iii. *albi Græci menſe Martio collecti* ℥. ii. ß. *Cereuiſiæ veteris & acidulæ* vnius vrnæ proportionem. Stent in digeſtione per 14. dies; poſtea per Veſicam deſtillentur, & reſerua pro vſu in vitris bene munitis. Dantur iii. cochlearia ſingulis vicibus, ter in die. Parantur in hunc vſum & pulueres.

Pulueres.

Vt ℞. *nuc. moſch.* ℥. i. *ocul.* ♋. ℥. i. ß. Fiat puluis detur ʒ. ß. vel ʒ. i. cum vino. C

Electuaria.

Vel ℞. *corall. rubr.* ℈. iii. *margarit. ſpodii* an. ℈. vi. *ocul.* ♋. ℥. ii. M. Fiat puluis. Detur vulnerato Drachma vna in vino aut aqua. Electuaria talia parari poſſunt.

Vt ℞. *conſ. roſ. rubr. betonic.* an. ℥. ii. *tormentillæ conſolidæ* an. ℥. i. *macis* ℈. ii. *corall. rubr.* ℈. i. *oculor.* ♋ *prep.* ℈. ß. Cum *Sir. acetoſæ*, F. Electuar.

Vel ℞. *ſucci plantag. equiſeti, ſaniculæ, piloſellæ, veronicæ* an. ℥. ii. *rad. conſolid. maior.* ſub cinerib. coctar. & per ſetaceum traiectar. ℥. i. *ſacchari albi* ℔. i.

Coq. ad Electuarii conſiſtentiam. Sub finem addendo *conſ. roſar.* ℥. i. *tormentillæ.* ℥. ß. Miſce.

Non tamen his potionibus ſolis fidendum, & reliqua topica medicamenta negligenda ſunt. Id enim D ſi fiat, vulneratus in graue periculum incidere poteſt, cuius rei hiſtoria eſt apud Guilicl. Fabricium, *cent.* 4. *obſeruat.* 83.

CAPVT XII.

De Diæta vulneratorum.

Diæta vulneratorum.

ATque hæc de Gheirurgia & medicamentis ad vulnerum curationem in vniuerſum neceſſariis dicta ſint. Reſtat, vt aliquid de diæta, quæ vulneratis obſeruanda eſt, dicamus. Aër ſit temperatus ſeu tepidus; de quo Celſus, *lib.* 5. *cap.* 26. *Locus,* E *in quo cubabit, tepidus eſſe debebit.* Frigidus verò vulneribus omnibus valde inimicus eſt. Calidus licet vulneri ſatis commodus eſt: tamen quis corpus calefacit, humores commouet, & ad motum aptos reddit, atque ita facilè fluxionibus, quæ alias in vulneribus facilè accidere ſolent, occaſionem præbere poteſt, vulneratis vtilis non eſt. De quo Celſus *lib.* 5. *cap.* 26. Oportuniſſimum tempus curationis vernum eſt aut certè neque feruens neque frigidum. Si quidem vulnera & nimius calor & nimium frigus infeſtat. Si vero talis natura non detur, arte parandus A eſt. Sit etiam aër purus: fœtidus verò & quouis modo inquinatus vitandus.

Cibus.

Cibum & potum quod attinet cùm ex ſanguine caro, & quicquid ad vulneris glutinationem neceſſarium eſt generetur, tales ſint, è quibus ſanguis bonus & purus generetur, & nullo modo multis excrementis & prauis ſymptomatibus occaſionem præbeat. Cibi ergo ſint boni ſucci & facilis coctionis: vitandi vero cibi praui ſucci; allia, cæpæ, ſuilla caro, piſa; & omnino calidis, acribus mordacibus, & mali ſucci cibis abſtinendum. Sumantur etiam cibi ea quantitate, qua poſſint à natura coqui, & quæ moderatam ſanguinis quantitatem ſuppeditant. Si enim copioſior ſanguis generatur materiam fluxioni, inflammationi & aliis ſymptomatibus ſuppeditat. Et quidem ea quantitate cibus adſumendus, B vt ſanguinis non tantum ad partem vulneratam confluat, quantum tempore ſanitatis fluere conſueuit; cùm pars vulnerata imbecillior reddita, tantam ſanguinis copiam, quàm ante, conficere & ſibi aſſimilare non poſſit? vnde vel inflammatio, vel excrementorum copia generabitur, vulnuſque nimis humectabitur. Cibi etiam ita comparati ſint, vt humorum fluxionem potius cohibebant, quàm excitent; & omnino tales eſſe debent, vt ſi quod vitium ſit in humoribus, illud corrigant potius, quam augeant. Et ſi quid moli accidat vulneri, vt illi aduertetur cibus danda opera. Non tamen in omnibus vulneribus eadem forma victus conuenit. Nam ſi vulnus ſit in parte carnoſa, & nullum adſit in- C flammationis periculum, plenior cibus offerri poteſt: at in partibus neruoſis, & vbi inflammationis periculum imminet, tenuior victus præſcribendus, vt minor ſanguinis copia ad partem vulneratam affluat, & inflammationi materia ſubtrahatur. Et quidem quò maius periculum in vulnere adeſt, eo victus ſit tenuior: vbi verò periculum minuitur paulatim ad pleniorem adſcendere licet. Quanquam ergo Hippoerates *lib. de affect.* ſcribit: *vulneratos fame affligito*: id non ſimpliciter accipiendum, ſed ſemper ad periculum, inprimis inflammationis coniunctum attendendum, & quò id maius vel minus, eò tenuior vel plenior victus præſcribendus, vt ex eodem Hippocrate, *lib. de fractur. comm.* 1. *text.* D 44. *& comm.* 3. *t.* 12. & Galeno, *in comm. ibid.* videre eſt. Dandum tamen hic etiam eſt aliquid ætati, tempori, regioni, conſuetudini, temperaturæ, ſecundum *aph.* 17. *ſect.* 1.

Potus.

Potum quod attinet, in noſtris regionibus ſatis commodè bibitur cereuiſia, potus puta ex hordeo, vel tritico paratus; quæ nunc tenuior, nunc craſſior, pro vulneris conditione eligenda. Vinum in vulneribus periculoſis, & vbi inflammationis periculum imminet, locum non habet; cùm humorum, ob tenuitatem & caliditatem, ſit vehiculum. Ideoque Hippocrates, *lib. de vlcerib. t.* 1. ſcribit: *Modicus cibus & aquæ potio, quàm maximè omnibus vulneribus, magis tamen recentibus quàm vetuſtis confert, tum ſicubi in vulnere inflammatio adeſt, aut metuitur, aut vbi periculum eſt, ne quid vitie-* E *tur, vel cùm articuli vulnera inflammatione tententur, aut vbi conuulſionis metus impendet, & venter vulnus accepit.* Itaque adſuetis, & vbi cereuiſiæ copia non eſt, vel aqua ſimplex exhibenda, vel medicata, *ſucco granatorum, ſemine coriandri, cortic. citri*, vel *aqua hordei*, aut *è toto citro* deſtillata. Vbi inflammationis periculum tranſiit, vinum ὀλιγοφόρον exhiberi poterit. In grauioribus vulneribus medicati potus ex herbis vulnerariis parari poſſunt.

Motus & quies.

Motum & quietem quod concernit, quies vulneratis conuenit, & præcipuè parti vulneratæ. Motus enim humores commouet, & ad fluxum aptos

reddi

reddit, & membri vulnerati motus dolorem in eo concitat. Ambulare tamen leniter, ſi crura ſalua ſint non nocet. De quo Celſus *lib. 5. cap. 26. Optimum etiam medicamentum quies eſt. Mouere & ambulare, niſi ſanis alienum eſt: minus tamen his eſt periculoſum, qui in capite, vel brachiis, quàm qui in inferioribus partibus vulnerati ſunt. Minimeque ambulatio conuenit femore, aut crure, aut pede laborante.*

Animi affectus. Motus quoque animi nimii ſunt vitandi, & inprimis ira. Ideoque ii, qui ægrum ad iram concitare poſſint, nec admittendi, nec eorum facienda mentio; ſed potius ad moderatam lætitiam ac animi tranquillitatem æger diſponendus. Venus, ſi quid aliud vulneratis noxia. Vigiliæ immodicæ nocent; cum humores accendant, & commoueant. Aluus ſit aperta, & ſi ſubſtiterit, clyſteribus lenibus laxanda.

CAPVT XVIII.

De Prohibenda ad partem vulneratam fluxione.

ATque hæc de generali vulnerum curatione dicta ſint: quæ tamen interdum ſecundum ſubiectorum varietatem, partis vulneratæ naturam, & morborum ac ſymptomatum ſuperuenientium rationem varianda eſt. De quo iam dicamus.

Et primò quidem ſæpe accidit, vt corpus, quod vulneratum eſt, non exactè ſanum ſit; ſed vel plethoricum & cacochymicum, & proinde metuendum, ne vel ſanguis abundet vel humores vitioſi in corpore cumulati occaſione vulneris ad partem affectam ruant, & varia mala excitent. Danda ergo diligens opera vt affluxus humorum ad partem vulneratam præcaueatur. Præcauetur autem fluxio primò ſi omnes cauſſæ quæ fluxionem excitare poſſunt, præcaueantur; & proinde omnia, quæ partem vulneratam p. n. calefacere in ea dolorem excitare, aut laxam & ad fluxum intercipiendam aptam reddere poſſunt, humores item calefacere, fundere, & ad motum faciles reddere queant, tollendæ, Diætæ quoque ea ratio obſeruanda, ne vllo modo nimis copioſum ſanguinem, vel prauos humores generet.

Deinde partis imbecillitati ſuccurrendum roborantibus; dolor, ſi is adſit, mitigandus; ſi calor, alterandus; & tandem ſanguinis copia imminuenda, ac vitioſi humores euacuandi. Id quod venæ ſectione vel purgatione perfici poteſt.

Venæſectio. Itaque ſi ſanguis in corpore abundet, vt metuendus ſit ejus ad vulnus defluxus, ſanguinem, niſi antea multùm fluxerit, mitterre vtile eſt; de quo Celſus, *libr. 6. cap. 16. Medicus*, inquit, *debet mittere ſanguinem ad ſiccitatem mouendam.* Et. *Fluat ergo ſanguis multus ad ſiccitatem abundantiorem: ſed niſi fluxit, quantum ſatis, ſecetur vena, ſi vires venæſectionem ferant.* Idque inprimis faciendum in vulneribus magnis in quibus ob dolorem ſanguinis affluxus metuitur: vbi etiam ſanguis mittendus, etiam ſi in corpore adeo non abundet. Vnde Hippocrates, *in lib. de articulis*, in coſtæ colliſione ſanguinem è cubito detrahit; vbi Galenus, *in comment.* addit: *Etiamſi in corpore ſanguis non redundaret, in huiuſmodi plagis ad venæſectionem deueniendum eſt.* Et *libr. 2. de compoſ. med. ſec. loc. cap. 1.* ad capitis dolorem ex ictu maximè venæſectionem commendat.

Vt autem venæſectio non ſolum euacuationem, ſed & Reuulſionem præſtet, in longinqua & contraria parte vena aperienda, vt alibi de Reuulſione dictum. Faciendum autem hoc citiſſimè, & primò ſtatim die, & quidem antequam vllum medicamentum adhibetur, vt ſanguinis ad partem vulneratam affluxus præcaueatur.

Emittendus autem ſanguis pro abundantia eius & virium ratione. Itaque ſi antea multum ſanguinis effluxerit, omittenda venæ ſectio. Quod ſi vero parum vel nihil ſanguinis effluxerit, ſanguis emittendus, ſemper tamen pro virium ratione: quas definiunt ætas, habitus corporis, anni tempus, & alia, de quibus ſuo loco dictum.

Purgatio. Si verò humores vitioſi in corpore abundent, purgatione opus eſt. Nam cùm eò feliciùs & citius vulnus ſanetur, quo pars magis ſana & bene conſtituta eſt; & mala partis vulneratæ conſtitutio ſanationem impediat: omnino danda opera, ne vitioſi humores ad partem affectam confluant. Itaque cùm vulneris occaſione facilè fieri poſſit, vt ad partem affectam confluant; ſi, in corpore reperiantur, ſtatim euacuandi ſunt. Idque faciendum in magnis vulneribus, & vbi metuendum, ne ob dolorem praui humores ad partem vulneratam ruant, vt & in iis vulneribus, vbi ſectio & dilatatio facienda, & os abradendum eſt, & omnino in omnibus, vbi dolor eſt vehementior. Parua verò vulnera, & dolore carentia etiam ſine purgatione ſaneſcunt. Si tamen aluus ſit adſtricta, clyſtere laxanda eſt.

An vulneratis ſint purgandi. Equidem nonnulli ſunt, qui purgationes in vulneribus abhorrent, & metuunt ne humores ab iis agitati ad partem vulneratam magis confluant. Verum admittunt eas Hippocrates, *lib. de affectionib. de fracturis, t. 48. comm. 3.* & Galenus, *4. meth. med. cap. 4. & 6.* Et ratio id ſuadet. Si enim calidi & tenues ac bilioſi humores in corpore abundent, ſanguinem ad motum aptum reddunt, & facilè ex dolore & vigiliis incaleſcunt, atque inflammantur, & febri occaſionem præbent.

Etſi verò omnes humores vitioſi, qui in corpore abundant, euacuandi ſunt: tamen, vt diximus, inprimis calidi & bilioſi ac ſeroſi, qui ad fluxum magis apti ſunt, & ad inflammationes ac eryſipelata generanda faciunt, & febres facilè excitant. Statim autem in principio inſtituenda eſt purgatio, antequam nimirum affluxus concitetur, & febris accedat. Si verò febris iam acceſſerit, purgatio non commodè, aut certè cum periculo inſtituitur.

Ac proinde in vulneribus ad purgandum vtiliſſimè adhibentur *mana, ſirupus roſ. ſolut. rhabarbarum, fol. ſenæ*; & ex compoſitis, *tryphera Perſica, el. de pſyllio, roſatum Meſues.* A calidiſſimis verò medicamentis purgantibus abſtinendum, ne fluxus humorum concitetur, & partem vulneratam ad inflammationē diſponant. Qua ratione autem purgatio rectè inſtituenda ſit, alibi dictum.

CAPVT XIV.

De Venarum & arteriarum vulneribus, & de hæmorrhagia in vulneribus ſiſtenda.

PArtes ipſas vulneratas quod attinet, ſæpe ob eas aliquid peculiare in curatione vulnerum agendum. Quomodo priuatarum partium vulnerum curatio rectè inſtituenda ſit, ſuis locis, quæ poſtea allegabimus, dictum. In genere venarum, arteriarum, neruorum, ac partium neruoſarum vulnera peculiarem curationem requirunt.

Hæmorrhagia vulnerum. Et primò quidem venarum & arteriarum maiorum vulnera hoc peculiare habent, quod inſignis hæmorrhagia eas comitatur, quæ animi deliquia, & alia ſymptomata excitare poteſt. Fluit autem ſanguis vel ex venis vel arteriis, & quidem nunc

majoribus, nunc minoribus, & vel ex vna ex pluribus. Et licet prima hæmorrhagiæ cauſſa ſit vulnus vaſi inflictum: tamen non rarò accidit, vt ſanguis aliquandiu ſiſtatur, poſtea tamē ſubito iterum erumpat, quod præcipuè accidit ex animi commotione & ira. Quò pertinet & aduerſarii, à quo vulnus inflictum eſt, præſentia; qua de cauſſa aliquoties ſanguinem, qui iam ſubſtiterat, iterum fluere incepiſſe compertum eſt. Ac memini, cùm frater fratrem vulneraſſet, & ad vulneratum alter, dum vulnus deligaretur accederet, (etſi iam reconciliati eſſent) ſubitò ſanguinem, procul dubio ob occultam animi commotionem, erupiſſe; cùm verò aditu poſtea prohiberetur, ſubſtitiſſe.

Signa diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Cùm autem ſanguis fluat vel ex venis vel ex arteriis, qui ex venis profluit, craſſior eſt, nigrior, obſcurior, & minùs calidus, ac ſine maiore impetu & pulſu æqualiter effluit, ac minùs vires deiicit, cæteris paribus. Qui autem ex arteriis prouenit, cum impetu exſilit potius quàm fluit, aut calidior, feruens, tenuis, magis flauus, ſpumoſus, nec citra pulſus inſignem mutationem, ac virium imbecillitatem & deiectionem effunditur. Si maius vas ſit apertum, maiore copia & impetu ſanguis effluit, minore: ſi minus vas ſit vulneratum. Quæ autem vena vel arteria, & an vna vel plures ſint vulneratæ, ex Anatomicis cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Hæmorrhagia nimia in vulneribus valdè periculoſa eſt. Sanguis enim vitæ theſaurus eſt, & cùm ſpiritus vitales euocentur, inde pulſus imbecillitatem paruitatem, frequentiam, & inæqualitatem, & nonnunquam intermiſſionem, animi deliquium, ſyncopen, partium extremarum refrigerationem & ſudores conuulſionem, ſingultum, delirium, & tandem mortem ipſam affert. Vnde Hippocrates, 5. *aph.* 3. ait: *Ex copioſo ſanguinis fluxu conuulſio aut ſingultus accidens, malum.* Et 7. *aph.* 9. *Ex ſanguinis profluuio delirium, aut etiam conuulſio, malum.* Et quidem periculoſiùs eſt, ſi delirio conuulſio coniungatur, quàm ſi ſolùm delirium adſit.

2. Inprimis verò id præſtat ſanguinis arterioſi effluuio; vtpote cum quo caloris influentis plurimum & ſpiritus vitales qui ad vitam conſeruandam maximè ſunt neceſſarii, effunduntur ac diſſipantur.

3. Præterea & ob id periculoſiora ſunt arteriarum quàm venarum vulnera, quia difficiliùs ſanantur & conſolidantur, propter ipſarum duritiem, motum perpetuum, ac ſanguinis arterioſi impetum;

4. Longè etiam periculoſiora ſunt arteriæ vulnera maioremque; & curatu difficiliorem hæmorrhagiam offerunt, quæ ſecundum arteriæ longitudinem, aut tranſuerſim vel oblique inflicta ſunt, quàm quibus tota arteria diſciſſa eſt, vt ipſa experientia teſtatur, ita quidem, vt Medici ſuadeant, ſi hæmorrhagia, ſiſti non poſſit, & arteria tota non ſit diſſecta, vt tota per tranſuerſum diſcindatur. Etenim ſi arteria tota per tranſuerſum ſit diſciſſa, in ſe contrahitur, eiusque orificia conniuent, & propterea faciliùs coaleſcunt, & à carne circumiacente faciliùs teguntur & occluduntur, neque dum arteria dilatatur, vulnus ita diſtrahitur. Si verò arteria ſecundum longitudinem, vel oblique, aut etiamnon tota deſciſſa ſit, cùm aſſiduo dilatationis ac contractionis motu moueantur, hoc motu, & inprimis diſtenſione, vulnus magis dilatatur, & in qualibet diaſtole hiat, vnde ſanguis cum impetu effunditur & exſilit.

Curatio.

Curatio.

Vt in omni hæmorrhagia nimia, ita etiam & ea, quæ fit ex vulnere, duplex indicatio occurrit vna,

A quam ipſa vaſa vulnerata ſuggerunt, quæ vnionem & glutinationem poſtulant, alteram, quam hæmorrhagia ſuggerit, quæ ſi nimia ſit, & vires deiiciat, vt ſiſtatur, etiam antequam vaſa occludantur & vniantur, poſtulat. Cùm enim ad vaſorum vnionem temporis ſpacium aliquod requiratur, atque interim æger de vita periclitari poſſit, ſtatim ſanguis ſiſtendus eſt.

Vt ergo ſanguis, etſi vulnus vaſis nondum coaluerit fluxus prohibeatur, omnia ea præſtanda ſunt quæ eius motum impedire ac inhibere poſſunt. Impeditur ſanguinis fluxus, ſi conuenientibus remediis & deligatione orificium vulneris occludatur. Quo B modo ſi ſanguis cohiberi non poſſit, & per vulnus etiam quocunque modo clauſum perrumpat, ob ſanguinis maiorem impetum, omnia ea remouenda, quæ ſanguini impetum conciliare poſſunt, qualia ſunt, ſanguinis nimia copia expultricem irritans, ira potu vini, humores calidi & tenues eo ferueſcente, motus, ſicut & arteriæ, ſi tota diſciſſa non ſit, motus membri ſicut decliuis, & ſimilia; quo pertinet etiam dolor & calor in parte, qui ſanguinem attrahit, & ſanguis ad partem vulneratam impetuoſe ruens alio auertendus.

Primòm ergo, vt vulneris orificium occludatur, danda opera. Fit autem hoc dubio modis vel labiorum vaſis vulnerati coniunctione vel orificii obſtructione. Labia veneris coniungitur vel digitis orificiū C vulneris tamdiu cōprimendo, quouſque ſanguis grumeſcit, & ita ipſe vaſis orificiū obſtruit ac ora vaſis conniueant & ſubſidcāt, vel faſciis orificia inuicē adducēda: Verùm rarò tam diu digitum in vulnere detinere licet, donec ſanguinis grumus concretus orificiū obſtruat; neque id locum habet in arteriis vulneratis, cùm arterioſus ſanguis ob tenuitatem, caliditatem, & arteriæ motum difficulter in orificio vulneris concreſcat. Neque etiam venæ, ſi ſint profundiores, facilè faſciis conſtringi, vel eorùm orificia digitis comprimi poſſunt. Tutiſſimum ergo eſt, operam dare, vt orificium vaſis ſanguinem fundentis obſtruatur. Id verò vt artificioſè fiat, digito orificium vulneris occludatur, quantum fieri poteſt; aut ſi ipſum orificium vaſis digitis attingi non poſſit, ra-D mus ſanguinem fundens, qua ad vulnus tendit proximè digito arctè comprimendus, & vulnus ab omni humiditate mundandum, hincque ſtatim medicamentum ſanguinem ſiſtens imponendum, quod vt rectè fiat, non temere (qua in re à Chirurgis non rarò peccari vidi) vulnus magna medicamentorum adſtringentium mole ſaltem obruendum, ſed danda opera, vt ipſum orificium ſtatim & arctè obturetur. Hoc enim niſi fiat, etſi magna moles huiuſmodi medicamentorum imponatur: tamen ſi orificium vaſis non ſit obturatum & obſtructum, per id ſanguis erumpit, & reliquum illum apparatum omnem eludit. Ad ſanguinem autem hoc modo ſiſtendum vix quicquam commodius eſt, vt quotidiana teſta-E tur experientia, quàm fungus ille exſiccatus, quem crepitum lupi appellant, qui paſſim in vineis creſcit. Cum enim naturæ ſit ſicciſſimæ & ſanguinem effluentem, quod humida faciunt, quæ propterea ad ſiſtendum ſanguinem parum vtilia ſunt non admittat, vt in vaſe ſubſiſtat & hæreat, facit. Inprimis verò vtiliſſimus hic eſt, ſi prius filio conſtringatur, & onere impoſito vel torculari in ſe comprimatur & cogatur. Ita enim poſtea vbi vulneri imponitur, ſeſe dilatat iterum, & orificium vulneris obſtruit. — Sanguine ſiſtentia.

Si tamen huic ſoli fidere non libeat, pulueres adſtrictorii vulneri prius inſpergi poſſunt. Galen. hoc medicamentū ad ſiſtendum ſanguinem præ reliquis

commendat, & omnium, quæ nouerit, optimum A eſſe, & mirari ſe ſcribit, *5, meth. med. cap.* 4. ſi cui melius inuenire contingat.

℞. *thuris* part. i. *aloes* part. i. ß.

F. Puluis; Huius q. miſce cum *albumine oui* ad mellis conſiſtentiam. Mixturam hanc mollißimis *pilis leporis* excipe, eamque vaſi & toti vulneri impone. Poſtea conuenienti modo faſcia vulnus obliga, & tertio demum die ſolue. Vbi, ſi medicamentum adhuc vulneri adhæret, aliud adhuc ſuperponito. Sin prius ſua ſponte linamentum decidat radicem, vaſis digito blandè comprimens, vt ſcilicet nihil confluat, hoc quidem ſuſpenſa manu adimito, alterumque imponito. Quodque enim Medicamentum à ſanguine fuerit remollitum, non probè ſedata fluxio B eſt. Vide Galenum, *loco allegato*.

Sunt tamen & alii puluereſ etiam vtiles.

Vt ℞ *boli Armen. ſang. dracon. thuris, aloes ſuccotrinæ*, part. æqual. F. puluis. Guil. Fabricius ſæpe hunc feliciter vſurpauit.

℞. *farinæ volatilis*, ℥. iii. *ſang. dracon. thuris* an. ℥. ß. *boli Oriental. terræ ſigill.* an. ℈. ii. *gypſi* ℈. vi. *ranar. aquatil præparat.* ℥. i. *muſci cranei human.* ℥. ß. *pilor. lepor minutiſſ. inciſior.* ℈. i. *pulu. album. onor. in Sole diligenter exciccat. ſpumæ maris, ſpogiæ nouæ torrefact.* an. ℥. ß. Miſc. F. puluis ſubtilißimus.

Vel ℞ *muſci pruni ſylueſtr. rad. vrticæ ſerpentariæ* an. ℥. ß. F. puluis, qui vulneri inſpergatur.

Vel ℞. *vitrioli* pulueriſ. q. ſ. includatur linteolo & vulneri imponatur,

Vel ℞. *aloes, thuris, farinæ volatilis telar. aranear. boli Armen. pilor. lepor.* an. ℈. i. F. puluis.

Vel *vrtica mortua* pulueriſetur & vulneri inſpergatur.

Neque ab vſu iſtorum medicamentorum deſiſtendum, donec caro, quæ gignitur, circa vas ita ſit producta, vt eius orificium claudat. Hoc enim niſi fiat, ſemper adhuc hæmorrhagia metuenda eſt.

Aqua cõtra hæmorrhagiã Magati

Cæſar Magatus, *lib. 1. cap. 63.* miros effectus præſtare hanc cum *albuminibus ouorum* ſubactis permixtam aquam.

℞. *ſucci plantag. vuæ acerbæ cydonior. granatorum acidorum, aceti ex vino nigro*, an. ℔. i. *ſucci ex ſtercore aſinino recenti* ℔. i. *album. ouor. ſubact.* num. xxx. *equiſeti, fragariæ, piloſellæ, linguæ, ſerpentinæ, Trinitatis, pyrolæ, vincæ peruincæ, potentillæ, auriculæ vrſi recent.* an. M. i. *rad. recent. conſold. maior* ℔. i. *centaur. magni* ℔. ß. *cortic. granator. balauſtior gallarum quercus immaturar. gummi Arab. tragacanthi, ſarcocollæ, thuris albi gummoſi* an. ℥. ß. *rad. tormentillæ, biſtortæ, boli Armen. terræ ſigill. ſang. dracon. terræ Samiæ* an. ℈. iii.

Miſce, contuſis contundendis, & puluerisatis pulueriſandis; poſt triduanam macerationem duplici vaſe eliciatur aqua ſecundum artem. Verum dubito an aqua hæc deſtillata inſignem vim adſtringendi habeat cùm ea pars medicamentorum ſimplicium, in quibus eſt vis adſtringendi, vix per alembicum adſcendat.

Aqua alũminis.

Efficacior eſt aqua ex alumine deſtillata, hoc modo.

℞. *aluminis optimi* q. v. pulueriſatum veſicæ bubulæ indito & aquæ calidæ, in aheno iniicito, vt alumen diſſoluatur. Aquam hanc per alembicum deſtillata, opus tandiu continuando, (non vlterius) vſque dum caput mortuum in fundo reſideat. Quod de nouo deinde eſt in veſica bubula diſſoluendum, vſque dum tota ſubſtantia aluminis in aquam fuerit per deſtillationem conuerſa.

Quod ſi his non ſiſtatur ſanguis, cauſticis non-A nulli vtuntur, quæ cruſtam inducunt, atque ita eius beneficio vaſis orificium claudunt. Verùm modus hic ſatis tutus non eſt. Cum enim quantum particulæ aduſtum eſt in cruſtam, tantum, parti de naturali carne decedat; cùm cruſta decidit, iterum orificium vaſis nudum & carne deſtitutum relinquitur, & ſæpe noua hæmorrhagia, quæ non facile ſupprimi poteſt, excitatur. Ea ex his tutiùs vſurpari poſſunt, quæ vſta vim cauſticam obtinent, non vſta verò vim inſignem adſtringendi, vrendi verò paruam habent, quale medicamentum eſt *vitriolum* crudum, quod propterea nonnulli crudum in puluerem redactum vulneribus, ad hæmorrhagiam ſiſtendam inſpergunt; alii verò in aqua diſſo-B luunt, & lintea hac madefaciunt, ac vulneri imponunt. Et inprimis chalcantum, ſeu pulueriſatum, ſeu in conuenienti liquore diſſolutum vtile eſt in vulneribus, vbi neque digiti compreſſione, neque fungo illo, qui crepitus lupi appellatur, vel etiam, ſi opus ſit, vſtione, orificium vaſis claudi poteſt. Chalcathum autem, præcipuè in liquore diſſolutum, & vas ipſum latum penetrat. Cauendum tamen, ne nerui, ſi adſint, lædantur. Ideoque in talia profunda vulnera, ſi adſint nerui, potius alia medicamenta ſanguinem ſiſtendi vim habentia, per clyſteres auriculares, ſeu inſtrumenta idonea iniicienda.

An in hæmorrogia vulner. cauſticis vtendum.

Vitrioli vis in hamorrhigia.

Veræ ſect.

Interim tamen vtile fuerit & vniuerſalia quædam C præſidia, quæ ad ſanguinem ſiſtendum faciunt, adhibere, reuelantia nimirum, intercipientia, & medicamenta quædam interna ſanguinem ſiſtentia.

Reuellunt, venæ ſectio in loco contrario inſtituta, quæ tantùm inſtitui debet, vbi hæmorrhagia non eſt magna, & vires validæ. Vt tamen vires conſeruentur, & expeditior fiat reuulſio, ſanguis non vna vice euacuandus, ſed pluribus.

Si verò vires venæſectionem non ferant, cucurbitulæ tum ſiccæ tum ſcarificatæ, prout opus, in locis remotis & oppoſitis affigendæ.

Intercipientia.

Intercipientia verò adhibentur ſanguinem ad D partem affluentem repellendi, incraſſandi cauſſa, viaſque, per quas fluit, anguſtiores reddendi. Talia a. applicanda vaſis, per quæ ſanguis ad partem vulneratam tendit, & ita ſuper partem verſus vaſis radicem præcipuè vbi fieri poteſt, locis exterioribus, vbi venæ ſub cute ſaltem latent, nec multa carne teguntur; de quo Hipocrates, *5. aphor. 23. Frigido in his vtendum, vnde fluit aut fluxurus ſanguis eſt non quidem eodem loci, ſed ad ea loca, vnde influit admoto: & ſi quæ partium inflammationes aut deflagrationes ad rubrum ſanguineumuè colorem tendunt recenti efflorescente ſanguine iiſdem ipſis adhibito.* Parantur autem è medicamentis, frigidis & adſtringentibus, *poſca, vino auſtero, aq. roſ.* E *plantaginis, quercus, ſolani, farina hordei, pulu. myrtillorum, bolo Armeno ſang. draconis, maſtiche, fl. roſ. rubr. balauſtiis albumine oui.* E quibus varia parantur medicamenta, quorum formulæ, ſupra *p.* 1. *c.* 5. inter defenſiua in inflammatione ſunt propoſita. Medicamento impoſito, faſcia, quæ verſus radicem venarum ſtringat, pars deliganda, & ligatura ante tertium vel quartum diem, aut non prius ſoluenda, donec ſanguis ſiſtatur. Auicennas *quarta quarti, tr. 2. cap.* 18. hoc medicamentum, quod non ſolùm vrendi, ſed & adſtringendi & carnem generandi vim habet, proponit.

℞. *chalcathi, gypſi ſubtiliſſimè pulueriſ. & per ſetaceum cribrati*, an. ℈. xx. *thuris pulueriſ.* Drach. vi. *aloes, glutini ſicci* an Drach. viii. *arſenici* ℈. iiii. (malem hic *mercurium ſublimatum* ſumere,

Cùm multi rerum Chymicarum & metallicarum ignari, ſæpe vbi ſublimatum in genere legitur, & Mercurius ſublimatus intelligendus eſt, ipſi Arſenicum ſubſtituant) Omnia ſubtiliſſimè pulueriſentur, linamento excipiantur, & orificio vaſis imponantur. Nonnulli huic medicamento *ſanguinem draconis* & *hypociſtidem* addunt.

Interna verò medicamenta ſanguinem ſiſtentia ſunt vel frigefacientia & incraſſantia, vel narcotica. Frigefacientia & incraſſantia parantur è *myrto*, *roſis*, *porculaca*, *lactuca*, *berberis*, *ribes*, *cichorio*, *cydoniis*, *granatis*, *tormentilla*, *coralliis*, *bolo Armeno*, *terra ſigillata*, è quibus pulueres, aquæ, ſirupi, & hinc potiones, & electuaria parantur.

Sunt etiam quædam, quæ occulta proprietate ſanguinem ſiſtere dicuntur: quemodo *aqua fragorum* ad hæmorrhogias commendatur. Et *radix pſeudo melanthii* ſub lingua detenta ſanguinem ſiſtit. Nonnulli & *radices cichoris fl. albo* commendent. Alii *iaſpidem* vel *lapidem hæmatitem* in manu tenere præcipiunt.

Stupefacientia non facilè exhibenda, niſi vires conſtent, ne eæ ex profuſione ſanguinis labentes, amplius deiiciantur; ideòque ſi eæ id ferant, granum vnum vel alterum *laudani opiati* exhibendum.

Vt ſanguis autem ſuppreſſus maneat, non parum facit partis vulneratæ ſitus, qui talis eſſe debet, vt membrum ſurſum ſpectet, ac dolore careat. Nam dolor facilè ſanguinem attrahit, & vt iterum erumpat facit, & ad locum decliuem ſanguis faciliùs fluit.

Sic hoc modo ſanguis non ſiſtatur, vinculum vaſi ſanguinem fundenti, inprimis verſus radicem, qua ramus epar vel cor ſpectat, iniiciendum docent, nudandaſque venas vel arterias, ac hamo prehendendas eſſe, mox filo, præſertim ſerico, ligandas, & fortiter ſtringendas, hinc vulnus carne implendum, priuſquam, vinculum decidat, præcipiunt. Niſi enim caro prius locum, qui circa vas eſt impleuerit, ipſumq; e vaſis orificium clauſerit, vinculo decidente facilè iterum hæmorrhagia ſequitur. Verùm hæc faciliùs præcipiuntur, quàm præſtantur & opere perficiuntur. Si vena vel arteria vulnerata ſanguinem fundens tota diſcindi poſſit, ſanguis faciliùs ſiſtitur. Retrahitur enim & in ſe contrahitur vas ex vtraque parte, & à circumiacentibus corporibus eius orificium tegitur ac clauditur.

Verùm tutiſſima & facilima, ſi rectè inſtituatur, ſanguinem ſiſtendi ratio eſt, quæ fit per medicamenta ſanguinem ſiſtentia, & orificium vaſis claudentia, quæ antea propoſuimus.

Vbi ſanguis ſubſtiterit, ante tertium diem vulnus vix ſoluendum, & ſi vulnus ſoluatur, tamen ſi ſanguinis fluxus adhuc metuatur, non planè tollendum medicamentum, ſi à pure & ſaniè nondum ſit madidum. Si verò madidum ſit & ſponte ferè decidat, aliud imponendum, ſi adhuc fluxus ſanguinis metuatur. Qua in re tamen cautè agendum, & altera manu pars vaſis verſus radicem comprimenda, vt ſanguinis fluxus prohibeatur, altera verò manu medicamentum detrahendum, vulnus madidum detergendum, & nouum medicamentum imponendum.

Si verò vaſa interna vulnerata ſint, vt nec ligatura conſtringi, nec medicamentis impoſitis obſtrui & obturari poſſint, medicamenta, ex iis quæ ſanguinem infrigidandi, incraſſandique vim habent, quæque modò propoſuimus paranda, victuſque ſimilis, vt diximus, præſcribendus.

Vbi verò iam ſanguis ſubſtiterit, & in grumos concreuerit, danda opera, ne putreſcat, ſed diſſoluatur quod qua ratione præſtandum ſit, dictum eſt *lib. 2. part. 2. cap. 6.* & ſuprà, *part. 1. cap. 16.* quæ A ibi videantur. Hoc enim capite ſolùm de hæmorrhagia vulnerum ſiſtenda agere nobis propoſitum eſt.

Diæta.

Diæta etiam ita ordinanda, vt ſanguinem ſiſtat, ideoque cibi parandi ex *oryza*, *amylo*, *hordeo pyris*, *ribes*, *cydoniis*, *ſorbis*, *meſpilis*, *lactuca*, *endiuia*. Abſtinendum à vino. Cauendum ab ira, & animi commotione, & motu vehementiore; ideòque aduerſarius, qui ægrum vulnerauit, non admittendus. Diæta.

CAPVT XV.

B

De Vulneribus neruorum & tendinum in genere, & de punctura neruorum.

DEinde & neruorum, tendinum ac ligamentorum vulnera ita comparata ſunt, vt peculiare quid in eorum curatione attendendum veniat. Neruos primò vt & tendines quod attinet, (nam quæ de neruis dicemus, & tendinibus applicari poſſunt) alterius naturæ ſunt, quàm caro ideoque etiam, vt poſtea dicetur, alia quàm caro vulnerata, medicamenta requirunt; præterea ſenſum, vt & tendines, exquiſitum habent, & propterea læſi dolores & conuulſiones patiunt. Sunt autem vulnera neruorum duplicia, punctura, & inciſio, prout inſtrumentum C vulnerans punctim vel cæſim vulnus infert. Neruorum vulnera

Signa Diagnoſtica.

Cognoſcitur autem nerui vulnus primò ex loci vulnerati conſideratione, & anatomia, quæ, quibus membris nerui inſerantur, docet. Qua de cauſſa etiam conſiderandum, an vulnus ſit in capitibus muſculorum, an verò in finibus eorundem, an ſupra articulos, vel in ipſis articulis. Si enim in muſculorum capitibus ſit, neruum; ſi in finibus & propè articulos, tendinem vulneratum eſſe, indicio eſt. Deinde, ex dolore vehementi, qui ſtatim poſt acceptum vulnus ægrum infeſtat, niſi neruus tranſuerſim totus ſit diſſectus. Habent enim nerui exquiſitum ſenſum & D propterea iis punctis ſtatim in parte vulnerata dolor vehemens oritur, & hinc inflammatio; & cerebro in conſenſum tracto ſæpe conuulſiones & deliria excitantur. Tendines verò etſi minùs exquiſito ſenſu præditi ſunt, quia tamen & ipſi ſenſu non carent, itidem iis punctis dolores & hinc conuulſiones excitantur. Signa diagnoſtica.

Prognoſtica.

1. Omnia neruorum vulnera periculoſa ſunt, propter ſenſum exquiſitum, quem habent, & conſenſum cum cerebro. Punctura tamen periculoſior eſt, quàm ſectio, vt poſtea dicetur. Prognoſtica.

2. Tendinum vulnera minùs periculoſa ſunt, quàm neruorum.

E 3. Conuulſio, quæ in vulnus incidit, lethalis eſt 5. *aphoriſ.* 2. Quod de partium neruoſarum vulneribus intelligendum. Θανάσιμον tamen ſeu lethale, vt Galenus, *in comm.* explicat, hic non id quod ex neceſſitate & ſemper mortem affert, ſed quod periculoſum eſt, & crebrò admodum mortem affert, ſignificat.

4. Quibus ſunt cum vulneribus (neruorum puta) tumores conſpicui, ii non admodum conuelluntur nec inſaniunt. Quibus verò repentè euanuerunt, ſiquidem poſtica parte factum ſit, conuulſiones & tetanus accidunt: ſi verò anteriore, inſania, lateris dolor acutus empyema dyſenteria, ſi rubicundi fuerint tumores. 5. *aph.* 65.

5. In eo aphoriſmus 66 *ſect.* 5. ſupra de vulneribus A in genere allegatus, hîc inprimis locum habet: *Si magnis & prauis exiſtentibus vulneribus tumor non conſpiciatur, ingens malum.* In nullo enim vulnerum genere faciliùs excitantur inflammationes, quàm in vulneribus neruorum. Ideòq; ſi adſit fluxionis cauſſa & occaſio, nec tamen tumor ſuperueniat, materiam vel à medicamentis repellentibus aliò pelli, & in penitioribus partibus, detineri vel à natura aliò trudi indicio eſt.

6. Sæpe tamen nulli tumores in eiuſmodi vulneribus apparent, ſi nimirum Medicus omnes fluxionis cauſſas adimat, aut natura ipſa impetum humoris ſedet: Et omnino bene ſperandum eſt, ſi vſque ad ſeptimum nihil mali ſuperueniat. Signum enim eſt, naturam humorum motum & exagitationem ſedaſſe. De quo Galenus, 3. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 2. *Si vſque ad quintum vel ſeptimum morbi diem nec* B *plegmone tentetur, vacetque prorſus dolore, nullam ſentiat tenſionem, in poſterum tutus erit.*

7. Nerui vulnerati putredinem, quoque facilè concipiunt; cùm calorem maximè debilem habeant, & ſiccæ naturæ ſint, & ab humidis facilè lædantur vnde aqua & oleum neruis inimica ſunt. Neque iſta putredo & corruptio ſaltem in parte vulnerata continetur, ſed & partibus vicinis, imò remotioribus communicatur. Vnde vulnerata manu aut digito, in brachio & humero; vulnerato crure, in femore, non ſolùm dolores, ſed & abſceſſus fieri ſolent, neque ſaltem vni lateri, ſed oppoſito malū communicatur. C Imò in toto corpore humores corrumpuntur, vnde febres, laterum dolores, & dyſenteriæ excitari ſolent. Et quod hoc loco non prætereundum, non ſemper inflammationis aut putredinis adſunt indicia; imò nec dolores vehementes adſunt, ſed ſæpe latentes & ſubitò conuulſio inuadit. Materia enim vitioſa ſubtilis & praua latenter per neruos ad cerebrum defertur, vt in epilepſia id fieri videmus, à partibus extremis aura venenata ſine inſigni dolore in partibus, per quas tranſit, adſcendente. Cuius rei multa exempla occurrunt, vt vulnerati ſine dolore & inflammatione, ſubitò conuulſione correpti interierint. Itaque in neruorum vulneribus, etſi inflammatio nulla adſit, tamen non fidendum, ſed curatio diligenter inſtituenda.

Curatio.

Curatio. De neruorum vulneratorum curatione diligenter agit Galenus, 6. *meth. med. cap.* 2. In omni verò neruorum vulnere, cùm dolor & inflammatio facilè immineat, danda opera; vt dolor leniatur, & inflammatio prohibeatur. Ideòque ſi opus ſit, & ſanguinis miſſione, & acrium ac tenuium humorum expurgatione eorum affluxus ad partem affectam inhibendus. Ipſum verò vulnus, vt excrementa liberè effluere poſſint, apertum ſeruandum. Potiſſima enim in vulneribus neruorum doloris cauſſa eſt materia excremētitia concluſa, quæ diutius retenta quantitatem prauam acquirit, neruoſque vellicat & putrefacit. Itaque medicamenta, quæ ἔναιμα dicuntur, & vulneribus cruentis ac partium E carnoſarum conueniunt, & citò vulnus claudunt, hîc non conueniunt. Non conueniunt quoque aqua, & frigida; cùm, vt Hippocrates, 5. *aph.* 18. ſcribit; *frigidum ſit inimicum oſſibus, dentibus, neruis cerebro dorſali medullæ; calidum verò amicum.* Imò nec alia medicamenta actu frigida neruis vulneratis admouenda. Cùm enim nerui partes ſint exangues, pauco innato calore præditi, & exquiſitiſſimo ſenſu donati, frigido, quod eſt mordax & dolorificum, vt Hippocrates 5. *aph.* 28. ſcribit, faciliмè offenduntur; vt etiam Galenus, 6. *meth. med. cap.* 3. docet. Sed nec tepida ſatis commoda ſunt. De quo Galenus, A 3. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 2. *Oleum, quo fouemus, ſatis calens eſto, ne talem vulneratam partem offendat. Sicut enim frigidum huiuſmodi affectibus eſt maximè contrarium: ſic tepens non omnino vtile.* Et poſt: *Propter quod & ego fomentum ex oleo calente ſatis vſurpare malui, tepidum ſemper vitans; hoc autem magis frigidum.* Si tamen neruus ſit detectus, Galenus tepida magis, quàm valde calida adhibet, 6. *meth. med. cap.* 3.

Etſi verò ad dolorem leniendum calidum humidum ſit vtiliſſimum: quia tamen ſub humectantibus nerui facilè putreſcunt: neruorum vulneribus accommodatiſſima medicamenta ſunt, quæ in actiuis ſunt temperata, aut nonnihil ad calidum accedunt, in paſſiuis verò ſiccant; & partium tenuium, quæ calorem neruorum debilem roborent, excrementa abſumant, & exſiccent. De quo Galenus, 6. *meth. med. cap.* 2. *Facultas medicamentorum neruorum vulneratorum tum tenuis eſſe debet, tum modicè excalefaciens, & quæ ſiccare citra dolorem poſſit; cùm ſola hæc trahere ex profundo ſaniem, neque contracta neque demorſa particula, poſſit.* Et poſt: *Nerui vulnerati medicamenta poſtulant, quæ tepidum calorem excitent, & valenter ſiccent, & quæ ex ſubſtantiæ ſuæ natura & trahendi vim habeant, & tenuium ſint partium.* Idem docet 3. *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 2. Et talia medicamenta etiam hoc habent beneficii, vt licet facultate ſiccandi ſint prædita, orificium tamen vulneris non conglutinent; cùm & vim attractricem habeant, & adſtrictioria deſtituantur. Naturæ tamen vulnerati habenda eſt ratio, & mollioribus corporibus debiliora, duris fortiera ſunt adhibenda. Habenda quoque eſt ratio materiæ exſiccandæ, & pro copia humiditatis conuenienter ſiccantia eligenda. Nam, vt Galenus, *proximè alleg. loco, 3. de compoſ. med. ſec. loca. cap.* 2. ait, copioſa humiditate auctum inſigniter exſiccante, paruâ, modicè hoc faciente, quemadmodum multâ, admodum reſiccante, non tamen extremè neque in ſummo exſiccari deſiderat. Siccitati enim quantitatem humiditatis copia reſpondere conuenit. Si quæ etiam ſint ex medicamentis exſiccantibus & tenuium partium ad vulnera neruorum vtilia, quæ adiunctam habent inſignem caliditatem & acrimo- D niam mordacem, ac propterea dolorem facilè ac fluxiones excitare queunt, qualia ſunt balſama deſtillata, ſpiritus, oleo: eorum caliditas & acrimonia, niſi ſponte ſtatim euaneſcat, id quod in ſpiritu vini accidit, aliorum permiſtione temperenda & mitigenda.

Medicamenta autem talia neruis vulneratis vtilia proponit Galenus, 6. *meth. med. cap.* 2. & *de compoſ. med. ſec. gen. cap.* 3. 4. & 7. & proponentur etiam mox *de neruorum punctura.*

Vt verò dolor leniatur, partis temperies ſeruetur, & affluxus humorum ac inflammatio prohibeatur, non ſolum conuenientia medicamenta parti affectæ imponenda, de quibus mox dicetur, ſed & partes à vulnere vſque ad principium neruorum interme- E diem oleo calente ſunt inungendæ & fouendæ, *ol. lumbricorum* ſcilicet, *liliorum alborum, vulpino, coſtino, de caſtoreo*, & ſimilibus. Id quod Galenus, 6. *method. cap.* 3. præcipit; & propterea ſi neruus ſit ex iis, qui in collo prodeunt, brachium à vulnere vſque ad axillas & collum inungendum. Si verò neruus ſit iis, qui in crure habentur, bubones & inguina inungenda, adſcendendumque per ſpinam ad caput & collum.

Verùm cùm prognoſtica, vt & medicamentorum iſtorum vſus nonnihil variet, ſi neruus punctim vel cæſim vulneratus ſit, de punctura & incisione neruorum in ſpecie dicemus, è quibus quæ in ge-

nere de curatione vulnerum neruorum dicenda videbantur, clariùs patebunt.

Punctura neruorum.

De Neruorum punctura.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Cognoſcitur autem neruum punctim vulneratum eſſe ex ipſo teli genere & vulneris conditione, ſi nimirum id anguſtum ſit, nihilominus ſtatim grauis dolor ſubſequatur, atque hinc pulſatio, inflammatio, febris, conuulſio: quæ ſymptomata neutiquam accidunt, vbi neruus ex toto præciſus eſt. Nam cùm neruus totus tranſuerſim diſſectus amplius cum cerebro non continuetur, id in conſenſum trahere nequit, atque ita dolor & conuulſio excitari non poteſt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Punctura neruorum inter neruorum vulnera periculoſiſſima eſt. Nam, vt Galenus, *art. medic. cap.* 92. ſcribit, *nerui & tendinis punctura propter ſenſus vehementiam, & quoniam hæc pars principio continuatur, promta eſt ad neruorum conuulſionem excitandam, ac tunc præſertim, cum nihil exſpirat, obcæcato cutis vulnere.* Et 6. *meth. medic. cap.* 2. *Vbi punctus eſt neruus, neceſſe eſt dolorem inuadere, quam reliquis partibus maiorem, tum ex neceſſitate ſuperuenire phlegmone neceſſe eſt.*

2. Eò tamen periculoſior eſt nerui punctura, quò in corpus impurius & malè diſpoſitum incidit. De quo Galenus, 6. *de loc. affect. cap.* 2. ſcribit: *Quod ſi quis, cui vulnera facilè ſaneſcunt, acu pungatur, is, etſi citra medicamentum, nudoque membro ad opera conſueta abeat, nihil mali ſentiet: ſi verò cui vulnera difficulter ſanantur, & qui vel plethoricus eſt, vel vitioſis ſuccis premitur, is primò quidem dolebit, poſt etiam tum pulſu particula infeſtabitur, tùm phlegmone.*

3. Si in neruorum puncturis tumor apparet, & poſtea diſpareat & euaneſcit, conuulſionem ac delirium oriuntur, vt antea è 5. *aphor.* 65. dictum.

Curatio.

Curatio. Quæ in aliarum partium vulneribus omnibus Indicatio communis eſt, id nimirum, quod ſolutum eſt, eſſe vniendum, ea & in neruorum punctura locum habet. Quia tamen, vbi punctus eſt neruus, propter ſenſus, quem habet, acrimoniam, maior, quàm reliquis partibus, dolor accedit, & hinc inflammatio: in neruorum punctura id in primis Medico agendum, vt dolor præcaueatur & mitigetur, ac inflammatio prohibeatur. Id autem prohibetur, ſi excrementa in vulnere, quæ dolorem afferre poſſunt, non cumulentur. Non cumulabuntur autem ſi ex toto corpore vitioſi humores ad vulneratum locum non confluant, & ſi quæ in vulnere colliguntur, in eo non retineantur, ſed ſtatim euacuentur. Quod præſtabitur, ſi cutis, vt & carnis, quæ neruo incumbit, vulnus apertum ſeruetur aut ſi vulnus non ſatis pateat, amplius reddatur, & cutis latius duabus ad angulos rectos ſenectionibus incidatur, vt per id excrementis, quæcunque in vulnere generantur.

Itaque in neruorum punctura tria inprimis agenda ſunt: corpus à vitioſis humoribus purgetur, dolor leniatur, excrementis exitus paretur, eaque tollantur.

Qua ratione corpus vniuerſum purgandum ſit, ſæpius dictum. Parti verò vulneratæ medicamenta imponenda, quæ & dolorem mitigent, & ſaniei exitum parent, inque alto latentia excrementa foras trahant; & ſi vulnus nimis anguſtum ſit, id vel ſectione decuſſatim facta, ita vt punctura ſit ſectionum centrum; vel turundis, quæ cu-

A tem dilatent, neruum tamen non tangant, aperiendum.

Ad dolorem tamen leniendum, nec aqua calida, nec calida, & humida conueniunt; cùm aqua & frigida omnia ſint neruis inimica, & calida ac humida facilè putredinem in neruis excitent, ſed potius vtendum oleo tenuis ſubſtantiæ, vt *lumbricorum*, Vtile etiam fuerit partem circa vulnus oleo calente tenuiſſimarum partium non adſtringente inungere; aut ſi talis copia non detur, oleo lilior. alb. lini bicor. vel chamæmel. anethino, de meliloto. Quod ſi dolor nondum ceſſet, & inflammatio immineat, commodum fuerit cataplaſma aliquod ad dolorem leniendum imponere, paratum è *farina hordei, fa-*

B *barum, erui, lupinorum, betonica, flor. chamameli, oleo bene maturo.* Talia n. cataplaſmata dolorem ſedant, exſiccant, & diſcutiunt, putredini reſiſtunt, calorem natiuum fouent ac roborant, & proinde in vulneribus neruorum & tendinum vtiliſſimè adhibentur; & inprimis talia vſurpanda, cùm nerui inflammari & putreſcere incipiunt, & tunc cataplaſmata illa cum oxymelite vel lixiuio paranda, ac ea ferè curatio inſtituenda, qualis gangrænæ incipienti conuenit.

Itaque in eo omnes autores conſentiunt, & praxis ipſa atque experientia id docet, in puncturis neruorum eſſe abſtinendum à frigidis, adſtringentibus, humidis, & vtendum eſſe, calidis, ſiccis tenuem ſubſtantiam habentibus, ſeu vt Galenus ait, eò omne

C conſilium dirigendum, vt medicamentorum facultas ſit tum tenuis, tum mediocriter excalfaciens, & quæ ſiccare citra dolorem poſſit. Nam ſola hæc trahere ex profundo ſaniem, neque contracta, neque demorſa particula, poſſunt.

Verùm etſi hoc quidem extra dubium ſit, medicamenta, quæ puncturis neruorum adhibentur, talem, qualem modò diximus, facultatem habere, nimirum ſaniem exſiccare & diſcutere, atque ex alto trahere: an tamen præterea nihil agant, nulloque alio fine adhibeantur, de eo dubito. Et vt id faciam, ea, quæ ſuprà, *cap.* 8. de ſarcoticis dicta ſunt, faciunt. Cùm enim eo loco monſtrauerim, non abſurdum eſſe ſtatuere, ſarcoticorum medicamentorum eum inprimis eſſe vſum, vt calorem cuiuſcunque partis ro-

D borent, vt natura in carnis generatione eò rectius ſuum officium præſtare poſſit: id inprimis in neruis, tendinibus, & ligamentis vulneratis neceſſarium eſt. Cùm enim eorũ calor longè debilior ſit, quàm partiũ carnoſarũ, in vulneratis is adhuc magis debilitatur, & proinde alimentum affluens rectè coquere, & ſibi aſſimilare non poſſunt, ac proinde id in ſaniem mutatur, & quò maior eſt debilitas, eò copioſiùs talis ſanies effluit. Præterea cùm neruoſæ partes exquiſitum ſenſum habeant, facilè dolore corripiuntur, cuius occaſione ex reliquo corpore vitioſi humores confluunt. Hinc ſæpe accidit, vt ex articulis vulneratis, inprimis in cubito vel genu, præcipuè ſi acccedat inflammatio, nullum pus laudabile generetur, ſed magna ſaniei copia effluat, quam Chirur-

E gi noſtrates *das Hlieb. Maſſer.* aquam articularem, nominant, atque imperitiores ipſius articuli genuinum humorem eſſe exiſtimant, & propterea eius effluxum, neſcio quibus medicamentis, obſtruere conantur; cùm tamen in omnibus totius corporis articulis non tantum humoris contineatur, quantum vna die è tali vulnere interdum effluit, & fluxus ille nullo modo ſiſti poſſit, niſi parti vulneratæ ſua temperies naturalis reſtituatur. De quo etiam monet Io. Langius, *in præfat. epiſt. med.* & *lib.* 1. *epiſt.* 3.

Talia autem medicamenta, quæ experientia neruorum & tendinum vulneribus, inprimis puncturis, vtilia eſſe docuit, ſunt *oleum* bene maturum, *bimum*

potius quam recens, lumbricorum, rutaceum, lil. alborum coſtinum, de caſtoreo; terebinthina, (ſola in pueris, fœminis & qui molliore ſunt corporis habitu, in ſiccioribus verò cui aliquid *euphorbii* admixtum ſit) *ammoniacum, galbanum, radix ariſtolochiæ rot. dictamnus*, & omnes radices amaræ ſine aſtrictione; *propolis* eodem modo vel ſola vel cum *euphorbio*; loco euphorbii: & *ſagapenum* admiſceri poteſt, *oleum deſtillatum terebinthinæ, lacrimæ abietinæ, balſama artificialia alia.* Commendat etiam Galenus emplaſtrum, quod paratur ex *ceræ part. j. terebinthinæ, picis, ana part. dimid. euphorbii part. xij.* de quo videatur Galenus, *6. meth. medic. cap. 2.* vbi diligenter & prolixè de euphorbii in neruorum vulneribus vſu agit; quarum ſumma eſt: cùm vſum euphorbii menſura nemo comprehendere poſſit, cùm propter variam euphorbii ætatem, tum propter varias naturas corporum; attendendum eſſe, quale ſit euphorbium, an recens, an vetus, & qua proportione miſcendum. Vetus enim, quod nouo flauidius & pallidius eſt, ſed conſiſtentia durius & ſiccius, minùs efficax eſt, & quamuis ad annum tertium vim aliquam retinet, quarto, quinto aut ſexto iam exoluitur, & procedente tempore planè elanguescit. Recens itaque cum *cera* triplo commiſcetur.

Vt ℞. *euphorbii* ℥. j. *ceræ* ℥. iij. *olei* ℥. x. *vel.* xii.

Veteraſcens autem copioſiùs admiſcendum, & pars vna ac dimidia adiicienda, vel etiam duæ trimum autem vel quadrimum, vel duplicatum prioris pondus, vel æquale ceræ. Qua in re tamen vſus attendendus. Si enim vulneratus ipſe morſum ſenſiſſe dicat, & partes puncturam ambientes calidæ appareant, tum ipſa punctura magis, quàm par eſt, tumida, & ora inflammatione ſubafficiantur: medicamentum iuſto fortius eſt, & propterea vel olei copioſioris miſtura eius vis remittenda, vel vetuſtius euphorbium ſumendum. Si contrà eueniat, vis medicamenti adaugenda, vel copioſiore, vel recentiore euphorbio admixto. Quæ enim miſtura triplum ceræ habet, valentiſſima eſt; quæ quintuplum, inualidiſſima; quæ quadruplum, mediocris.

Galenus, vt ex *3. de compoſ. med. ſec. gen. cap. 2.* videre eſt, & alia vſurpanda cenſuit, *ſulphur viuum, calcem viuam lotam, arſenicum, ſandaracham, pompholyga, ſquamam æris, chalcitidem vſtam.* Sed in his omnibus ſaltem vim ſiccandi ſpectauit, & talia ſolum medicamenta componere voluit, quæ excrementa è vulneribus neruorum euocarent & abſumerent. Verùm mihi, vt antea dictum, probabilius videtur, talia medicamenta eſſe eligenda, quæ calidum natiuum neruorum, quod tùm per ſe, tùm maximè in vulneratis neruis debile eſt, ſimul roborent & augeant.

Itaque recentior ætas longè tutiora medicamenta, tam arte chymica parata, quàm è peregrinis regionibus allata, imò & in noſtris obuia, & quæ citra dolorem, quem facilè fortiora illa antiquorum inducunt, officium ſuum faciunt, quæque ſeu neruus denudatus, ſeu tectus ſit, tutò applicantur, (cùm in neruo denudato antiqua illa omnia tutò adhiberi non poſſint) inuenit, qualia ſunt *balſamum Peruuianum, ol. deſtillatum reſinæ terebinthinæ, & abietinæ, ceræ, oleum* ſeu *balſamum hyperici, ſpiritus Vini, gummi elemi, tacamahacæ, carannæ*: quæ omnia eam, quam à Galeno & antiquis propoſita obtinent, corrodendi vim non habent, & ſimul vim balſamicam, vt Recentiores loquuntur, qua illa deſtituuntur obtinent, & non ſolùm excrementa abſumunt, ſed & calorem natiuum partis vulneratæ valde roborant, & omnia neruis amica ſunt. Cæſar Magatus, *lib. 2. de vulneribus, cap. 5.* has formulas tradit.

℞. *ammoniaci, opopanac. ſagapeni aq. ardenti ſolutor. propoleos, terebinth.* an. ℥. ß. *ol. tertium paruum, bimum aut trimum, in quo lumbrici terreſtres bullierint* ℥. j. ß. M. F. Vngu.

Vel ℞. *terebinthinæ claræ, lacrimæ abietinæ* an. ℥. j. *tacamahacæ* ʒ. ß. *carannæ* ℈. ij. *balſami Peruuiani* ℈. iij. *propoleos* ℈. vj. *ol. noſtri de hyperico* ℥. j. M. F. Vngu.

Vel ℞. *ſagapeni, opopanicis, propoleos* an. ℥ ß. *tacamahacæ* ℈ iij. *ol. ſtillat. terebinth. vel lacrymæ abietinæ* ℥. j. *ſulphuris ignem non experti* ℈. j. ß. M. F. Vngu.

Vel ℞. *tacamahacæ, opopanacis, propoleos, abietinæ lacrymæ* an. ℈. ii. *balſami artificialis* ℈. vi. M. F. Vng.

Vel ℞. *balſami artificialis. ol. noſtri de hyperico.* an. ℥. ß. *aquæ ardentis, aut aquæ balſami* ℈. iii. Miſce.

Vel ℞. *diachyl. gummati* ℥. i. *tacamahacæ, carannæ, ſagapeni, propoleos, reſinæ pini, picis naualis* an. ℈. iii. *balſami arte facti* ℥. ß. *euphorbij*. ʒ. ii. Miſc. F. Cerotum.

Vel ℞, *fermenti vetuſti* ℥. i. ß. *ſtercoris columbini aut ſulphuris* ℈. i. *aq. ardentis, aut aq. balſami* q. ſ. vt medicamentum acquirat mellis conſiſtentiam. Miſc.

Vel ℞. *ol. de terebinthina vel abietina lacrima.* ℥. i. *ſagapeni, propoleos* an. ℥. ß. *euphorbii* ℈. i. M. f.

Etſi, quod imponitur, medicamentum ſit tenuis ſubſtantiæ, ſeu vt Chymici loquuntur, volatile, quod facilè diſſipari poſſit, admiſcenda *terebinthina gummi elemi*; vel ſuperponendum emplaſtrum è *gummi carannæ, tacamahacæ, ol. hyperici* compoſito, diſſoluto.

Diæta.

Diætæ quoque ratio habeatur. Aer, in quo æger verſatur, calidior ſit, cùm frigidum neruis ſit inimicum. *5. aph. 18.* Ideoque etiam neruorum vulnera non nimis ſæpe & ſine cauſa detegenda, & cùm deteguntur, candela accenſa, vel vas carbonibus ignitis plenum in propinquo eſſe debet, & ipſa noua deligatio feſtinanda & citò perficienda. A vino æger abſtineat. Pars affecta leniter & molliter collocanda, & in quiete detinenda. Nam vt Celſus ait, *lib. 5. c. 26.* optimum etiam medicamentum quies eſt: moueri & ambulare, niſi ſanis, alienum eſt. Imò riſum in vulneribus partium neruoſarum multum periculi & damni afferre poſſe, teſtantur duæ hiſtoriæ annotatæ à Guilhel. Fabricio, *cent 1. obſeruat. 23.* Ita & animi affectus vitentur. A Venere, vt nocentiſſima, æger abſtineat, vt vel hiſtoria iuuenis illius apud Guihel. Fabricium, *cent 1. obſeru. 22.* docet, qui iam propemodum ſanatus hanc ob cauſſam obiit.

CAPVT XVI.

De Neruis cæſim vulneratis, & Ligamentorum vulneribus.

SI verò neruus vel tendo non punctim, ſed cæſim vulneratus ſit, videndum, an ſecundum longitudinem, an verò per tranſuerſum, & quidem neruus vel totus diſſectus, vel ex parte tantum vulneratus ſit, & quantum cutis ſuperiacentis ſit diuiſum.

Signa Diagnoſtica.

Dolor, ſi neruus ſit cæſim vulneratus, ſed non totus diſſectus, non eſt ita magnus, ac ſi punctim vulneretur. Plerumque tamen etiam ſatis magnus eſt. Si verò neruus totus præciſus, ſit nullus dolor — Signa diagnoſtica

percipitur, ſenſus tamen vel motus partis, in quam neruus inſeritur, aufertur. Si etiam tendo totus diſſectus ſit, motus membri aufertur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si neruus ſecundum longitudinem ſit vulneratus, conuulſionis metus tantus non eſt, cùm fibræ non ita efficiantur: ſi verò tranſuerſim ſit vulneratus, non tamen totus diſciſſus, omnia quidem ea ſymptomata, dolores ſcilicet, inflammationes, conuulſionem, deliria afferre poteſt, quæ nerui punctura: quia à fibris diſſectis iis, quæ non diſſectæ ſunt, noxa communicatur, inde dolores, fluxiones, & inflammationes & alia mala; malumque tandem ipſi cerebro communicatur, vnde conuulſiui motus & deliria.

2. Si verò neruus totus diſſectus ſit, equidem tantum periculum non affert, nec conuulſionis vllus metus eſt: aliud tamen incurabile malum ſubſequitur, nimirum partis, in quam neruus inſeritur, debilitas in ſenſu & motu; cùm ſpiritus animalis per neruum ampliùs integrè ad eam partem ferri non poſſit.

3. Si tendo aliquis vulneratus ſit, ſed non totus diſſectus, motus debilitatem in parte, quam mouet, parit: ſi verò totus ſit diſciſſus, partis illius motus planè aboletur & tollitur.

4. Si copioſa ſanies effluat, partes affectæ malè conſtitutæ, inflammatæ, & omnino periclitantis indicium eſt. Fluit autem iſta ſanies pro partis affectæ ratione varia, nunc inſtar aquæ ſe habens, nunc ſero lactis ſimilis, nunc alba lactea quaſi; ex tendinibus craſſior & glutinoſior inſtar albuminis oui: ac memini cuidam Studioſo in genu valdè vulnerato quotidie è vulnere materiam oui albumini ſimilem, ſed tamen nonnihil albiorem & paulò craſſiorem, & omnino talem qualem Celſus, *lib. 5. cap. 26.* deſcribit, & meliceriam appellat, quod albo melli ſit ſimilis, ea copia effluxiſſe, vt oui teſta eam vix capere potuiſſet.

Curatio.

Curatio.

Curandi ratio in pleriſque quidem eſt eadem cum ea, quæ *cap. præcedente* eſt propoſita: quædam tamen peculiariter attendenda. Nerui cæſim vulnerati plerumque nudi & cute denudati ſunt. Danda igitur opera, ne frigido aëri, qui neruis inimicus eſt, exponantur. Ideoque vt proprio tegumento & ſuperiacente cute tegantur, quantum fieri poteſt, danda opera; & proinde, ſi neruus ſit ſecundum longitudinem vulneratus, faſcia vulneris labia adducenda & coniungenda; ſi verò per tranſuerſum, & neceſſitas id requirat, ſutura adhibenda; diligenter tamen cauendo, ne, ſi acu fiat ſutura (quod tamen facilè euitari poteſt, vt ſupra dictum) neruus ipſe acu tangeatur. Si enim ſuendo pungatur, eadem ſymptomata accidere poſſunt, quæ aliàs in neruorum punctura oriri ſolent. Ita tamen vulnus adducendum, vt ſaniei liber exitus pateat; quod ſi opus eſt, turunda fieri poteſt; ne a detenta neruum corrumpat & putrefaciat. Nerui vulnerati quoque fortia illa & mordacia medicamenta ex euphorbio, & ſimilibus, non ferunt. Ideoque ad talia eorum vulnera Galenus vſus eſt medicamento ex calce viua ſæpius lota cum oleo roſaceo multo miſto, vt & medicamento ex pompholyge, ſi cùm largo oleo roſaceo miſceatur. Verùm tutiſſima ſunt medicamenta à Recentioribus inuenta, quorum *capite præcedente* facta eſt mentio. Ipſum verò vulnus extra tegi poteſt *emplaſtro diachalciteos* ſeu *diapalma*, vel *nernino*, aut alio conueniente: Galenus, *lib. 3. de compoſ. medic. ſec. gen. cap. 3.* huiuſmodi emplaſtra proponit; & apud Recentiores etiam plurima extant, cuiuſmodi etiam ſupra *cap. 8. de medicamentis vulnerariis*, propoſita ſunt. Vtile eſt & hoc *vnguentum de vermibus* dictum.

℞. centaurei minor. plantag. minor. cynogloſſæ, piloſellæ, conſolidæ maior. minor. caudæ equinæ, millefolii an. M. i. *vermium terreſtrium* ℔. ß. *ol. commun.* ℔. j. *vini* ℔. i. ß *aceti* ℥. iv.

Subigantur ſimu, & ita ſeptem diebus fermententur. Deinde illis addatur.

Sebi Arietis à pellibus emundati ℔. i. *picis naualis, reſinæ ana quart. vnum, gummi ammoniaci, galbani, oppanacis aceto diſſolutor.* an. ℈. ß.

Simul omnia moderato igne decoquantur, ad vini & aceti conſumtionem, & colentur. Vbi verò perfrixerint, adde.

Terebinthinæ ℥. i. ß. *thuris. maſtich. ſarcocollæ* an. ℈. iii. *croci* ℈ ij.

Agitentur ſpatula, vel piſtillo in mortario moueantur, & ſi videbitur, ad conſiſtentiam *cera* addi poteſt.

Et cùm ob caloris naturalis in neruis inopiam, vix bona fieri ſoleat ſuppuratio, ſed potius putredo & humorum corruptio, cataplaſma, quod putredinem inhibet, imponendum; quod & hanc vtilitatem præſtat, vt neruum, cui frigus inimicum eſt, ab externi aëris iniuria tueatur. Vtile eſt & hoc:

℞. farinæ fabar. hordei, erui, pulu. fl. chamameli, roſ. rubr. an. q. v. Cum *oxymel. ſ.* & *ol. roſato lumbricato* F. Cataplaſma.

Et cùm in neruis tranſuerſim vulneratis, non verò per totum diſſectis, facilè cerebrum per fibras integras in conſenſum trahatur, & conuulſio excitetur, conuulſio, quantum fieri poteſt, præcauenda, iis, quæ hactenus ſunt propoſita, medicamentis, &, quæ infra, *cap. 23.* proponentur, auertenda; aut ſi id fieri non poſſit, nec medicamenta ſufficiant, neruus totus diſſecandus, vt conuulſio aueitatur. Etſi enim pars inde debilitetur, & vel ſtuporem vel motus læſionem patiatur: tamen præſtat hoc incommodum, quàm mortem, pati.

De Ligamentorum vulneribus.

Ligamentorum vulnera.

Ligamenta, cùm ſenſu deſtituuntur vulnerata nec dolorem nec conuulſionem pariunt, neque per ſe ſuos affectus cerebro communicant. Et inprimis ligamenti, quod ab oſſe ad os tendit, vulnus maximè periculo vacat: quod verò muſculo inſeritur, quia neruos & tendines in conſenſum trahere valet, ſi rectè non curetur, plus periculi afferre poteſt. Quia enim & ipſa ligamenta debilem calorem habent, non facilè vulnera ferunt, ſed promtè multa excrementa cumulant, quæ putredinem contrahere, & alia mala excitare poſſunt. Ideòque ex medicamentis ad neruorum & tendinum vulnera vtilibus maximè ſiccantia adhibenda: & quidem tutò ea vſurpare licet; cùm pars hæc ſenſu deſtituatur, neque ab eorum acrimonia facilè offendatur. Cùm tamen, vt *capite præced.* dictum, mihi videatur, talia medicamenta non ſolùm exſiccandi, ſed & partium calorem debilem fouendi & roborandi gratia adhiberi: talia ſiccantia vſurpanda, quæ calorem harum partium debilem nullo modo debilitent & diſſipent, ſed potius foueant & roborent.

CAPVT XVII.

De Articulorum vulneribus.

Articulorũ vulnera.

Neruorum vulneribus cognata ſunt articulorum vulnera, quæ ſcilicet in cubito, genu, aut articulis digitorum accidunt: quæ ſunt aut cum luxatione, aut ſine ea.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Sunt autem talia vulnera omnia periculoſa; cùm articuli ad recipiendas fluxiones ſint valde idonei, vtpote partes excarnes, cauæ, & qui membranis ac tendinibus membranaceis connectuntur, & facile doloribus tentantur vnde inflammationes, vigiliæ, delíria, conuulſiones excitantur; & talia vulnera in vlcera cacoëthe facilè degenerant, vt Galenus, 4. *meth. med. cap.* 6. ſcribit.

2. Et periculoſiora adhuc ſunt in parte interna; cum eo loci grandiora vaſa & nerui contineãtur vnde & hæmorrhagiæ inſignes & conuulſiones facilè excitãtur.

3. De iiſdem vulneribus etiam ſcribit Hippocrates, 2. *Prorrhet. Vulnera, quæ in articulis fiunt, ſi penitus abſciſſi nerui ſunt, qui continebant, abſque dubio claudos reddent. Sin dubium eſt, quomodo nerui affecti ſint, ſi quidem ex acuto telo recta plaga eſt, ea tranſuerſa melior. Quod ſi graue fuerit & retuſum quod vulnus inflixit, nihil ineſt diſcriminis. Sed & vulneris altitudo aliaque ſigna huiuſmodi conſideranda ſunt. Pus ſi ad articulum accedat, duriorem eum reddi neceſſe eſt. Quod ſi etiam tumores ſimul perſeuerarint, neceſſe eſt, eum locum in multum tempus durum eſſe, & ſano quoque vlcere tumorem permanere, ſimulque ea inflecti & extendi, vbi recuruato articulo curatio adhibita eſt. At quibus neruus exciſurus eſſe ſperatur, iis cum maiore fiducia claudicationem prædixeris, idque tum maximè, ſi quis neruorum inferiorum exſolutus fuerit. Neruus autem exciſurus his induciis deprehenditur, ſi pus album craſſumque & diuturnum ſub eo effluit, doloreſque ac inflammationes ad articulum circa initia oriuntur. Quæ etiam contingere ſolent, vbi os exciſurum eſt.*

4. Idem *allegato loco* ſic ait: *Quæ in cubitis diſciſſa ſunt, præcipuè cum inflammatione, ad ſuppurationem ſectionemque & vſtionem perueniunt.*

5. Vulnera autem hæc periculoſiora fiunt, ſi accedat luxatio. Neque enim ſine vitæ periculo articulus tum reponi poteſt, ob dolores huiuſmodi vulnera perpetuo comitantes. Ideoque ſe Medicus prognoſtico munire debet, ne apud vulgum malè audiat. Alias enim ſi articulum reponat, & is repoſitus maneat, mortem affert ægrotanti, videturque vulgo ad paruum vulnus mors ſecuta. Vbi enim accidit cum tali vulnere luxatio, diſtractionem patiuntur neruoſæ partes circa articulos, vnde dolores ſæui & fluxiones fiunt: ſi verò reducatur articulus, rurſum extenduntur eædem partes: atque ita inflammationes & conuulſiones accidere, atque cerebro communicari neceſſe eſt, ſimulque ex tot diſtractionibus & extenſionibus orto, affluxu materiæ calor ſuffocatur, & gangræna ac ſphacelus ſequitur. Quapropter ſi tale vulnus offertur, periculum vitæ adſtantibus exponat Medicus, & febrem futuramque breui conuulſionem, ſi reductio fiat, prænunciet. De quo Hippocrates, *lib. de articulis, t.* 74. de oſſe tibia verba faciens, ſcribit: *At enim quibuſcunque tibiæ oſſa luxata vulnere facto penitus è pedis articulis eminent, ſiue extrà vergant reponenda non ſunt: ſed permittendum, vt qui veli Medicus ea reponat: Scire enim licet hos, ſi repoſita permanſerint, eſſe morituros: paucorumque dierum vitam ipſorum futuram. Pauci enim ex ipſis ſunt, qui ſeptem dies pertranſeant. Quæ namque ipſos perimit, conuulſio eſt. Adde quod euenit etiam, vt & tibia & pes gangræna corripiatur. Hæc ita eſſe euentura, certo ſciendum eſt.* Et de oſſe cubiti, *text.* 76. ait: *Eadem ratio eſt, ſi oſſa quoque cubiti ad articulum manus vlcere facto fiunt in interiorem partem manus emineant. Certo enim ſciendum eſt, intra paucos dies ea morte, qua ſuperius dictum eſt, eum eſſe moriturum, cui repoſita oſſa permanſerint.* Et de oſſe femoris, *text.* 77. *Si vero os femoris ad genu vulnere facto prolapſum ſit, repoſitum ac ſubſiſtens violentiorem mortem maturius afferet, quàm ſuperius dicta.* Et poſtea: *Eadem verò ratio eſt de articulis circa gibbum cubiti, & de cubito, & de brachio. Quæcunque enim ex his luxata vulnere facto eminuerint, ea omnia, ſi repoſita fuerit, mortem inducunt.*

6. Articuli tamen minores ſi reducantur, non neceſſario mortem afferunt, ſed plurimi ſeruantur: de quo Hippocrates, *lib. de articul. t.* 78. *At vero quibus articuli digitorum vel pedis vel manus luxati vulnere facto exierint non oſſe quidem fracto, ſed in ipſa cohærentia auulſo, iis ſi repoſiti permaneant, conuulſionis quidem periculum impendet, niſi rectè curentur.* Et Galenus, *3. de fract. t.* 16. *Si verò parui articuli, quemadmodum circa digitos reperiuntur, neque tunc quoque res periculo vacabit, qui tamen ſi euadant, plerique ob diligentiam magnam in cura adhibitam id conſequuntur.* Et poſtea: *expectandum tamen eſt, articulos circa digitos, qui reponuntur, abſceſſuros eſſe, plerumque enim ita contingit, ſi vel quæuis inflammatio ſubſit. Quare ſi non propter vulgi imperitiam Medico veranda eſſet accuſatio, nullam penitus reponere oportebat.* Quæ omnia vt Medicus euitet, ægroque mortem non accerſat, repoſitionem articuli non ſuſcipere debet. Si verò non reponet articulum, inſcitiæ a vulgò arguetur, vtpote qui ægrum claudum vel mancum effecerit. Quapropter & tunc prognoſtico ſe munire debet Medicus.

Curatio.

Curatio horum vulnerum, ſi ſint ſine luxatione, eadem ferè eſt quæ neruorum. Labia nimirum vulneris quidem adducenda ſunt, non tamen penitus, ſi vulnus ſit profundius, vt humoribus, qui facilè colliguntur, effluxus pateat. Et cum articuli inprimis paucum calorem habeant optimè ab externi aëris iniuriis deſcendendi. Quapropter non ſolum illa vnguenta & emplaſtra, vt in aliis vulneribus, præſertim neruoſis, vſitata imponenda, ſed & cataplaſmata, quorum ſupra, *cap.* 8. facta eſt mentio. Curatio.
V. gr.

℞. *pulu. rad. althææ*, ℥. ß. *betonicæ, fl. chamæmeli, meliloti* an. ℥. i. *farinæ ſem. lini, fœnigræci* an. ℥. ii. *ſabrr* ℥. i. ß. F. Cataplaſma.

Afflixus quoque humorum præcauendus, & propterea totum corpus diligenter euacuandum, & affluentes humores intercipiendi & euertendi.

Multum quoque refert, vt membrum rectè ſituetur & locetur, vt dolor & affluxus humorum præcaueatur, & membri actio conſeruetur.

Si ergo antica humeri pars vulnerata fuerit, alæ diploma craſſius ſubiiciatur, & aliquo inuoluatur, quod cubitum ſubſtineat, & caput humeri altius impellat. Proprio enim pondere deorſum tractum humeri caput facit, vt vulnus ſegnius ſanetur. Si articulo cubiti vulnus inflictum, brachium neque extenſum ſeruandum neque nimis inflexum, ſed figura media collocandum, quæ angulum obtuſum referat. Qui ſitus vt ſeruetur, & ab ægro aut dormiente, aut non cogitante mutetur, vel deligationibus idoneis, vel etiam inſtrumentis ligneis adaptatis conſeruandus. Carpo in manu vulnerato, vel digitorum articulis, manus ſemiflexa continenda, & digiti non extenſi, ne cicatrice inducta rigida manus permaneat, & contracta lædatur. Si femoris articulus ſit vulneratus, ſupinus æger decumbat, & idoneis puluillis ac deligationibus caput iſchii in proprio loco contineatur, &, dum cicatrix inducitur, mandandum ægro, vt interdum huc atque illuc femur moueat, ne cicatrice inducta motus læſio ob eam ad-

cidat. Genu vulneratum extenſum, à rectâ figura locandum, vt claudicatio euitetur.

Vulnus cum luxatione. Si vero cùm luxatione ſit vulnus, ſi articulus magnus luxatus eſt, repoſitio omittenda, & claudicatio ac periculum ægro prædicendum, & fluxio omnibus modis auertenda doloreque mitigandus, membrique is ſitus eligendus, qui ægro maximè commodus & gratus videtur, & minimum doloris affert; modo membrum non dependeat, ne affluxioni occaſio detur. Vulnus vero, vt reliqua vulnera, curandum; non tamen vt reliqua vulnera deligandũ Cauendum etiam ab aere frigido. Cataplaſmata quoque non ipſi vulneri, ſed partibus vicinis imponenda: ne vllo modo pars pondere grauetur & oneretur. Et cùm fluxiones facilè ad has partes fiant, & propterea curatio longiùs protrahatur, crebris purgationibus, vt & ſudoriferis, corpus ab omnibus vitioſis & ſuperfluis humoribus mundandum.

CAPVT XVIII.

De Vulnere cum contuſione.

CVm etiam inſtrumenti, quo vulnus infligitur, conditio, vulneris differentiam aliquam afferat nec id prætereundum. Nam vulneralia inſtrumentis acutis infliguntur, alia obtuſis; quod non parum curationem variat, Et quidem curatio vulnerum inſtrumentis acutis inflictorum ex iis, que hactenus dicta ſunt, ſatis patet; quid peculiare vulnera obtuſis inſtrumentis illata habeant, hoc capite dicemus.

Vulnus cum contuſione. Solutæ autem vnitatis illa ſpecies, quam inſtrumenta obtuſa in parte molli efficiunt, Contuſio appellatur. Et quidem propriè Contuſio appellatur, quando integra ſuperficie partis ſeu cute, quæ ſub ea ſunt partes molles contunduntur, & quaſi comminuuntur, cujus contuſionis etiam ſupra, *part*. 1. *cap*. 16. aliqua facta eſt mentiò. Interdum tamen non ſolùm pars intus contunditur, ſed & extra in ſuperficie vulneratur, vbi vulnus cum cõtuſione coniungitur, de qua contuſione agere hujus loci eſt, quam tamen ita tractabimus vt quid in omni contuſione agendum ſit pateat.

Cauſſa.

Cauſſæ. Fit autem contuſio in vulneribus, quando telum aut inſtrumentum, quo vulnus infligitur, non ſolùm incidendi & ſecandi, ſed & contundendi vim habet. id quod fit, quando telum aut inſtrumentum eſt retuſum aut graue, aut quando homo rei duræ alliditur; quo modo, etiam ſine vulnere & cum vulnere pars mollis contundi poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Cognoſcuntur vulnera cum contuſione ex inſtrumento, quo vulnus illatum fuit, ſi ſcilicet obtuſum & graue fuerit; deinde ex dolore & colore liuido partis.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1 Vulnus cum contuſione periculoſius & curatu difficilius eſt, quàm id, quod eſt ſine contuſione. Partes enim contuſæ & ſanguis effuſus diſcuti vel in pus mutari debent: quod antequam fiat, Vulnus curari non poteſt.

2 Et ſi pars contuſa & ſanguis ex ruptis vaſis [illegible] putreſcere incipiat, gangrænam excitare poteſt.

Curatio.

Curatio. Cùm nullum vulnus, cui alius affectus, qui ejus curationem impedit conjunctus eſt, ſanari poſſit niſi is remoueatur, & pars ipſa rectè ſeſe habeat

A facilè hinc patet, ad contuſionem primam curam dirigendam eſſe. Vbi verò contuſio ablata eſt, reliqua cura antea propoſito modo peragenda.

Cùm autem id, quod contuſum eſt, in integrum reſtitui non poſſit, & ſanguis, qui è vaſis effuſus eſt, in loco alieno hæreat, & facile corrumpatur: danda primò opera, vt vtrumque tollatur, & ſeu diſcutiatur, ſeu in pus mutetur. Et cum ad partem contuſam ob dolorem facile humorum affluxus fiat, primò vniuerſales reuulſiones, inprimis venæſectio, ſi opus ſit, inſtituendæ.

Deinde, ne plus humoris ad partem affectam confluat, defenſiua & repellentia adhibenda, de quibus ſupra, *part*. 1. *cap*. 16. dictum; quæ talia eſſe debent, vt humorem affluentem non admittant, ſimulque eius aliquid abſorbeant & exſic-
B cent.

Vbi de affluxu humorum amplius metus non eſt, danda opera, vt id, quod contuſum eſt, & ſanguis, qui è vaſis effuſus, in parte contuſa hæret, quamprimum in pus mutetur, docente id Hippocrate, *libr. de vlceribus: Si quid*, inquit, *carnis colliſum attritumque à telo fuerit, ita curandum eſt, vt quàm celerrimè ſuppuretur. Nam & minus inflammatione prehenditur, & neceſſe eſt colliſam detritamque à telo carnem in pus conuerſam tabeſcere, deinde nouam creari*. Quæ autem pus mouentia ſint, alibi dictum. In eorum verò vſu, cùm calida ſint & humida, attendendum, ne nimis humida apponuntur;
C cùm eorum vſu facilè putredo & partis corruptio excitari poſſit. Ideoque diſcutientia quædam addenda.

Vt ℞. *rad. althææ* ℥. i. *cucum. agreſtis* ℥. ß. *origani, ſummit anethi*, an. M. ß. *caricarum* num. vi.

Coq. ad mollitiem & per ſetaceum traiiciantur. Adde *pulu. fl. chamæmeli, farinæ ſem. lini, fœnigræci*, an. ℥. ß. *ſanguinis dracon*. ℈. iii. *ſtyrac. liquid galbani myrrhæ* an. ℈. ii. *croci* ʒ. i. *ol. hyperici pinqued. porci* an. q. ſ. Miſc. F. Cataplaſma.

Cataplaſmata autem talia non ipſi vulneri, ſed circumcirca, vbi pars contuſa eſt, imponenda ſunt. Quod ipſum etiam docuit Hippocrates, *lib. de vlceribus* dum ſcribit: *Vbi cataplaſmate vulnus muniendum eſſe videtur, reduci à plaga debet, & pro-
D ximis partibus imponi, vt pus euadat, & quæ dura ſunt emolliantur*

Ipſi verò vulneri digeſtiuum ex *reſina terebinthina*, & *vitellis oui* paratum vel *tirapharmacum*, aut *vnguentum baſilicum*, vel ſimile ex iis, quæ ſupra propoſita ſunt, inungendum, & deſuper linamenta eodem digeſtiuo illita imponenda.

Pure genito vulnus conuenientibus medicamentis detergendum, & tandem deterſum carne implendum ac conſolidandum eſt.

Si verò quod contuſum eſt in pus non mutetur, ſed tertio, quarto, aut quinto die tumor cum dolore oriatur, & in dies augeatur, dolorque pulſatilis excitetur, ægerque tactum eius loci non bene ferat, tandemque calor in parte fluloridus extinguatur, &
E pars ad flauedinem tendat, dolor & pulſatio remittant, atque alia imminentis gangrænæ indicia adſint: pars ſcarificanda, & *vnguentum Ægyptiacum* imponendum, ac curatio inſtituenda, vt *allegato cap. 16. part*. 1. & in imminente gangræna fieri ſolet, de quo *part*. 2. *cap*. 19. dictum.

Si vero non ſolum caro ſed & nerui, tendines & ligamenta contundantur: nerui quidem & tendines ſi ſint contuſi abſque cutis contuſione, oleo calente ſunt fouendi, quod diſcutiendi vim habeat, vt *rutaceo, irino, anethico ſampſuchino*. Si verò ſimul cutis ſit contuſa, primò *albumen oui* cum *roſaceo*

mixtum, ad dolorem liniendum, imponendum. Dolore nonnihil lenito pars vino adſtringente tepido fouenda, & poſtea, quod athletis, quibus talis contuſio ſæpe accidit, in vſu fuiſſe frequenti ſcribit Galenus, cataplaſma ex *farina fabarum* & *oxymelite* imponendum. Laudantur etiam *folia vlmi* oleo incocta & applicata, vt & *cinis ſarmentorum vitis* cum *pingued. gallinæ* & *aceto* permiſtus. Et ſi dolor vehementior ſit coniunctus *pix liquida* cum *oxymelite* & *farina fabacea* miſceri, coqui, ac calens imponi poteſt: ſi verò magis exſiccare libeat, *farina erui* vel *puluis rad. Ireos Illyricæ* admiſceri locuſque *oleo chamæmelino*, *anethino*, *irino*, *rutaceo* inungi debet.

Vel fiat vnguentum ex *galbano* & *myrrha*. Humida vero & quæ facilè putredinem inducunt, omnia fugienda. Exhibenda quoque medicamenta quædam interna, quæ neruis contuſis ſunt vtilia, vt *radix ariſtolochiæ*, *gentianæ*, *helenii*, *centaurium minus*, *ammoniacum* cum *melle*.

Si verò in neruo vel tendine poſt contuſionem vel contorſionem, ob craſſorum humorum confluxum durities remaneat, atque inde torpor & ſtupor in parte excitetur, emollientia & digerentia imponenda, qualia ſunt *radix althææ*, *lil. albor. bdellium*, *ammoniacum*, *galbanum*, *diachylum magnum*.

Si tandem ligamenta contundantur & contorqueantur, medicamenta, quæ calefaciendi, ſiccandi, diſcutiendi, & partis calorem roborandi vim habent, imponenda; qualia ſunt *oleum maſtichinum*, *nardinum*, *irinum*, *ſpicatum*, *emplaſtrum barbarum nigrum*.

Vel ℞. *ol. maſtich. nardini ſpicati* an. ℥. i. *bdellii* ℈. ii. *croci* ʒ. i. *ceræ* q. ſ. F. Vnguentum.

CAPVT XIX.

De vulneribus morſu animalium illatis.

Vulnera ex morſu animalium.

AD vulnera cum contuſione pertinent & ea, quæ morſu animalium, & globulis bombardarum inferuntur; de quibus propterea in ſpecie agere libet. Et quidem vulnera morſu animalium illata quod attinet, agemus de iis hoc capite quatenus veneni expertia ſunt. De morſu verò animalium venenatorum poſtea *cap. 21.* dicetur. Accidit enim interdum, vt homo à cane, ſimia, equo, aſino, vel aliis animalibus non rabidis, vel etiam homine alio mordeatur. Omnem autem feræ morſum quoddam virus habere ſcribit Cornelius Celſus, *lib. 5. cap. 27*. Quod de feris facilè negari non poteſt. Etenim cum ſaliua animalium magnam vim habeat, & ſi quid vitioſi in corpore eſt, id facilè imbibat: cum morſu vulneri inferri facilè poteſt. Accedit & hoc, quod animalia, dum mordent, plerumque irata ſunt. Cum verò ira, vt notiſſimum, magnam humores commouendi & corrumpendi vim habeat, vitium iſtud humorum facilè ſaliuæ, & per eam vulneri communicari poteſt; idque multo magis accidit, ſi homo ſit phreneticus. Et ſi omnino nihil virulenti ſit in vulnere à morſu animalis inflicto: ipſa tamen contuſio, quæ omnia vulnera & curatu pericul. difficiliora reddit, vulnera iſta grauiora facit. Nam cùm dentes animalium non ita acuti ſint, vt gladius, vel cultrum, vel aliud armorum genus, dum vulnerant, ſimul contundunt.

Prognoſtica.

Quàm periculoſa autem ſint vulnera etiam ab homine morſu illata, docet Guilhelmus Fabricius tribus exemplis, quæ, *cent. 1. obſeruat. 84. & 85.* recenſet; quorum primum eſt de mercatore inter pocula morſu alterius in apice dextri indicis vulnerato, cui ex morſu illo tota manus fuit inflammata, & gangræna iam incipiens ſecuta, cum conuulſionibus, febre ardentiſſima, ſyncope, & inquietudine: alterum de Medico à muliere phrenetica, qui incautè linguæ explorandæ gratia, digitum in os ipſius immiſerat, demorſo, qui ex morſu illo dolor vehemens non ſolùm in digito ſed & toto brachio exortus eſt: tertium Viri ab alio furioſo ita percito ad primam articulationem pollicis grauiter morſi, cui itidem ſtatim dolor vehemens per totum brachium exortus eſt, & ſecuta febris ac ſyncope.

Similem hiſtoriam recenſet Matthias Glandorpius, *in ſpecul. Cheirurg. obſeruat. 49.* de viro quodam, qui dentibus alterius irati, in pollice circa primum articulum ſauciatus fuit, vnde maximus dolor, inflammatio totius manus, febris continua, corporis inquietudo, lipothymiæ frequentes, & intenſus capitis dolor ortus eſt.

Et omnino vulnera periculoſa ſunt, tum ex ſe propter contuſionem, tum quod ſaliua iratorum animalium maligni aliquid commiſtum habet, & eò magis periculoſa ſunt, ſi partes neruoſæ, quales ſunt digiti, mordeantur.

Curatio.

Curatio.

Cùm, vt dictum, in omni vulnere à morſu animalium illato contuſio adſit, & nunc maior nunc minor, prout dentes animalis ſunt acuti magis, quales canis ſimiæ, feli; aliis minùs acuti, vt hominis, equi, aſini; & ex contuſione illa dolor inferatur: & contuſionis & doloris habenda ratio.

Primo ergo ſanguis diligenter è vulnere exprimendus, & venæſectio vel purgatio, ſi opus ſit, inſtituenda; ac ne maior affluxus humorum fiat, & malum partibus ſuperioribus communicetur, defenſiuum aliquod ex oxycrato, vel aliud, parti ſuperiori imponendum; ipſi verò vulneri ad dolorem leniendum, ſuppurationem promouendam, vulnuſque apertum ſeruandum, tale medicamentum applicandum.

℞. *ouum i. butyri* ℥. ß. *croci* ʒ. i. *ol. violar. roſac.* an. ℈. ii. Miſc.

Vel ℞. *rad. althææ*, ℥. i. ß. *fol. maluæ*, *flor. chamæmel. meliloti* an. M. ß. *abſinth.* p. ii. Coq. ad mollitiem & contundantur. Contuſis adde *vitell. oui* i. *ol. roſac. chamæmel.* an. q. ſ. F. Cataplaſma.

Si virulentia aliqua metuatur, *ſcordium* addi poteſt, vt & *theriaca*. Proinde tale vnguentum parandum.

℞. *vngu. baſilici*, *ba kiri rec.* an. ℥. ß. *theriacæ* ℈. i. *ol. roſac.* ʒ. i *vitell. oui* i. Miſc.

Deinde, vt portiò, quod contuſum eſt, in pus mutetur, vt eneam *melle roſaceo* vel *terebinthina*, cum *vitello oui*, vel *vnguento baſilico*. Vel, ſi malignitas metuatur hoc.

℞. *puln. myrrhæ*, *rad. ariſtol. rot. iridis Fl. aloes* an. ℈. i. *angelicæ* ℈. ß. *theriacæ in ſpir. Vini diſſol.* ℈ ii. Cum *melle roſato* F. Linimentum.

Tandem deterſo & mundificato vulnere, carne id replendum, & cicatrice claudendum, vt alias fieri ſolet.

Si gangræna iam immineat, curatio, vt *de gangrena* dictum, inſtituenda.

Glandorpii parens in caſu antea allegato, præter vniuerſalia & interna, hæc topica adhibuit. Primo hoc vnguento inunxit ſi mar ... & ... vulneri cum *emplaſtro citrino* impoſuit.

℞ Vt ℞. *terebinth.* *Venetæ aliquoties lotæ* ℥. i. *pulu. lumbric. terreſt.* ʒ ii. *thuris* ℈. ß. *vitell. oui* i. Miſce.

Manus ad carpum vſque inuncta fuit *ol. roſato.* A Dolore incrementum ſumente ſeq. cataplaſma tepidè applicauit.

℞. *ſcordii*, *aliariæ* an. p. iiii. *abſinth. romar. hyperici ſaluiæ*, *amaraci* an. p. ii. *roſ. rubr.* p. iii. *flor. chamæmel. meliloti* an. p. i. *medullæ panis filigin.* ℥. iii. *furfurum* ℥ i. *farinæ lupinor.* ℥. i. ß. Cum ſ. q. *Vini* fiat Cataplaſma in fine addendo *ol. rutæ* ℈. vi. *roſati lumbricat.* ℥. i. ß. *vitell. oui* i. *croci* ʒ. i. Miſce Dolore adhuc nihil remittente, circa carpum & cubitum defenſiuum hoc applicauit.

℞. *vng. roſat. camphorat. ſantalini* an. ℥. ß. *ol. roſati cum ſucco ſolani* ʒ. ii. *boli Armeni* ℈. ii. *puln. roſ. rub.* ℈. i. *aceti roſati parum*, Miſc.

B Dolore nonnihil ceſſante, neruus ſeu potius tendo niger conſpectus fuit, ideo ſeq. puluerem inſperſit.

℞. *rad. ariſtol. rot. peucedan. iridis* an. ʒ. i. *C. C. V. præp. puln. lumbric. terreſt. thuris* an. Scrup. ß.

Miſc. F. puluis ſubtilliſſimus. Supra quem impoſuit filamenta illita *emplaſtro diapompholyg.* tecta *emplaſt. diapalma.* Et ſic metus, qui aderat, pollicem amputandi, depulſus fuit, & portio tendinis magna excisa oſſiculumque primum planè carioſum cum vngue extractum fuit. Quia autem digiti manus propter diuturnam deligationem, vt & pollex, motu deſtituebantur; fomentationibus, balneis & C linimentis adhibitis, digiti motum recuperarunt, & pollex licet immobilis manſit, de nouo vngue donatus fuit.

CAPVT XX.

De Sclopetorum vulneribus.

Vulnera ſclopetorũ.

AD contuſa vulnera referimus etiam ea, quæ ſclopetis infliguntur. Vbi ſtatim in principio diſcutienda quæſtio.

D *An vulnera ſclopetorum globis inflicta aliquam malignitatem vel empyreuma ex puluere pyrio vel globo impreſſum habeant,*

Tres opiniones de vulneribus ſclopetorũ.

In tres omnino ſententias hic abeunt autores. Primi ſtatuunt, vulnera ſclopetorum globis inflicta eſſe venenata. Alii venenata quidem eſſe negant, empyreuma tamen & combuſtionem habere dicunt. Alii denique neutrum adeſſe concedunt, ſed omne id quo differunt hæc vulnera à vulneribus acuto telo illatis, eſſe à partium, quas globus tranſiit, contuſione & dilaceratione. quas ſententias ordine videbimus.

Primò.

Primò eorum, qui vulnera hæc venenata eſſe ſta- E tuunt, opinio ſatis antiqua eſt, & poſt bombardas inuentas opinioni huic curandi vulnera ſclopetis inflicta methodus ſuperſtructa fuit. Nam Io. de Vigo, *parte 2. practic, Cheirurgiæ lib. 1. cap. de vulnere venenoſo*, ſcribit: *Si vulnus cauſſatum fuerit ab inſtrumento iam dicto la bombarda, tunc cauterizatio fieri debet cum oleo ſambucino vel lini tantummodò.* Scribitque Paræus, *lib. 10. Cheirurg. apologiſmo* 1. ad ſua tempora vſque vſitatum fuiſſe, talia vulnera oleo ſambucino calidiſſimo, cui non nihil theriacæ admiſtum ſit, inurere; atque hanc curandi rationem ſe quoque initiò ſecutam fuiſſe, donec fortuito quodam caſu aliud edoceretur, de quo *allegatus locus* videatur.

Rationes quibus prima opinio probatur.

Qui autem hanc opinionem ſequuntur, venenoſitatem in vniuerſum probant ex morbis & ſympto- A matibus prauis, qui ſuperueniant, qualia ſunt partium corruptio & gangræna, vlcera herpetis naturam referentia, tremor cordis, febres malignæ, vulneris labra liuida ſeu nigra; deinde ex curatione, quod Alexipharmaca in his vulneribus profuiſſe compertum, & quod vulnera hæc diu aperta ſeruanda ſunt, more aliorum vulnerum venenatorum. Tandem & hoc nonnulli prætendunt, quod compertum ſit omnes, qui in quibuſdam prœliis globis eiuſmodi vulnerari fuerunt, periiſſe, vel vix, & non niſi maximo labore fuiſſe ſeruatos, etſi vulnera adeò magna & periculoſa non videbantur, quæcunque etiam à Cheirurgis adhiberetur diligentia.

Venenoſitatem verò alii deducunt à puluere illo B pyrio, cuius vi globi proiiciuntur; alii à metallo, è quo globi parantur; alii à veneno, quo globi hi inficiuntur. Conſtat enim hic puluis ex Sulphure, nitro & carbonibus; quorum priora calida eſſe, & dum igniuntur, ſummè calida fieri, & ſi flammam concipiunt tandem venenoſitatem acquirere dicunt. Quod vel ex eo etiam patere exiſtimant, quod qui puluerem iſtum conficiunt, os & nares occludant, ne venenoſis huius pulueris halitibus lædantur. Qui verò ex metallo venenoſitatem deducunt, illi metalla omnia venenata & corpori noſtro inimica eſſe ſtatuunt; alii etſi globos iſtos per ſe venenatos non dicant, eos tamen veneno infici poſſe, idque variis gentibus vſitatum fuiſſe; paſſim ex autoribus variis C probant, vt Theophraſto, *de plantis lib. 9. cap. 15.* Dioſcoride, *lib. 6. cap.* 20. Plinio, *lib. 12. cap.* 33. Paulo Ægineta, *lib. 6. cap.* 88. & aliis modernis ſcriptoribus. Nonnulli hic ad conuenientiam fulminis & ictus bombardæ confugiunt, atque ſicut certum eſt in fulmine vim venenatam ſæpe ineſſe, quod fœtor & mira hominem & bruta ſubitò iugulandi vis atque alii maligni eius effectus ſatis teſtantur: ita ſimile quid in ictu bombardæ ineſſe putant.

Secundò multi fuerunt & ſunt, qui empyreuma ſeu combuſtionem partium his vulneribus coniungi ſtatuunt. Atque hinc tot apud Cheirurgos vulgò circumferuntur medicamenta, quæ Cheirurgi no- D ſtri *Pulnerleſchung*, id eſt pulueris pyrii ſeu empyreumatis extinctoria nominant, quod ſcilicet perſuaſum habent, in tali vulnere eſſe empyreuma, quod primò omnium extinguendum ſit. Id verò his rationibus probare conantur, primò quod globi iſti, dum proiiciuntur, à puluere pyrio inflammentur, & empyreuma contrahant. Secundò, ex ipſo globuli motu qui cùm ſit celerrimus & velociſſimus, inde globum calefieri putant; quod ipſum etiam Ariſtoteles docuiſſe videtur, qui 2. *de cœlo, cap. 7. tex.* 42. & 1. *meteor. tex.* 3. ob vehementem motum ferrum calefieri, plumbum in ſagittis liqueſcere, ac ligna & lapides igniri ſcribit; quod & ipſa experientia docet, cùm notum ſit, attritu lignorum ruſticos interdum E ignem excitare, & molarium rotarum axes, niſi pinguedine madeant, ignem concipere. Tertiò etiam id ipſum in globis iſtis experientia confirmat; cùm ſæpe compertum ſit, à globis iſtis in pagis ſtraminea tecta flammam concepiſſe, domoſque integras conflagraſſe. Quarto & alia, quæ in combuſtionibus accidere ſolent, in his vulneribus apparere dicunt, ipſum vulnus nigreſcere, acres, tetros & nigros ichores inde effluere, & inflammationem, vt in ambuſtionibus fieri ſolet, ad nonum vſque diem augeri, & hinc imminui.

Secundo.

Rationes quibus altera opinio ſtabilitur.

Tertio qui venenum & ambuſtionem in vulneribus adeſſe negant, his rationibus vtuntur. Et primò quidem contra venenoſitatem quæ vulneribus inſit, hoc modo pugnant. Primò aiunt, ſi venenum vulneribus talibus inſit, illatum fuiſſe vel à pul-

Tertia.

Rationes pro tertiæ opinionis defenſione.

Venenũ nõ prouenire à puluere.

vere pyrio, vel à globo. A pulvere pyrio non poſſe, ex eo patet, quod res, è quibus componitur, venenatæ non ſunt. Componitur enim ex ſulphure, nitro, & carbonibus: quorum nullum venenatum eſt. Etenim & ſulphur & nitrum medicamentorum internorum loco vſurpari & ab antiquis & à recentibus Medicis, ita notum eſt, vt probatione non indigeat. Multò minùs carbones illi venenati ſunt. Et licet pulvis iſte accendatur; tamen inde venenoſitatem acquirere non poteſt; cùm ignis venenoſitatem potius abſumat quàm inducat. Et pulverem hunc non eſſe venenatum, milites multi ſatis probant, qui eo cum aceto ad peſtem curandam vtuntur: Idemque in peſte ad eam arcendam in domibus accendi ſolet. Imò ipſe effectus & experientia id ſatis probant, quæ teſtantur, plurimos à globis ejuſmodi vulneratos nullum ſymptoma, quod veneni alicujus poſſit eſſe indicium, pati.

Non à globo. Neque etiam à globo plumbeo venenum provenire poteſt. Plumbum enim, præcipuè integrum, nihil veneni adferre, manifeſtum eſt, & patet ex eo, quod multi tales globos corpori immiſſos interdum aliquot annorum ſpatio ſine omni damno in corpore circumferunt; imò nonnulli plumbeos globos deglutitos per alvum rurſum ſine omni noxa rejecerunt. Et plũbum atque ex ea varia medicamenta parata extra ad antiquorum vlcerum curationem feliciter adhiberi, notiſſimum eſt.

Globos verò tales, vt poſtea dicetur, veneno infici poſſe, non negatur; ſed hoc non in omnibus talibus vulneribus contingit, vt paulò poſt dicetur.

Ambuſtionē nullā adeſſe. Ambuſtionem etiam nullam adeſſe hoc modo probant. Primò enim ſi ambuſtionem inferrent hæc vulnera, ipſi globi ignoſcere, & inde liqueſcere deberent; cùm tamen globi iſti integri & nihil tale paſſi è vulneribus extrahantur. Secundò in rebus quæ magis ſunt combuſtiles combuſtio hæc precipi deberet, & in veſtibus primò eorum, qui hoc modo vulnerantur, combuſtio iſta appareret; cum tamen nulla combuſtionis in iis, ſiue lanea ſive linea ſint, veſtigea appareant. Imò qui naves vel alia ædificia contra iſtorum globorum ictus defendere conantur, ſaccos lana vel ſtupa plenos appendunt, qui nullo modo à globis iſtis etiam majoribus accenduntur. Neque, eſt, vt hic quis reſpondeat dicatque, diverſam eſſe rationem partium corporis humani & veſtium, ac ſimilium rerum. Talia enim, ob amplitudinem meatuum, tenuiſſimam exhalationem peruadere, intacta ſubſtantia; corpus humanum verò ob denſitatem lædere, idemque hic fieri, quod in fulmine, quod illæſa vagina gladium colliquat. Verùm magna fulminis & globi hic eſt diuerſitas. Tota enim actio fulminis eſt à ſpiritu potentiſſimo, & ſubſtantia ſubtiliſſima omnia penetrante: at talem ſpiritum cum globo plumbeo coniunctum eſſe, nondùm eſt probatum: ſed tota actio hic globi eſt, qui neque res raras comburit, neque ligna, & alias denſas, in quas impingit. Tertiò, cùm vix vlla res detur magis inflammabilis, quàm puluis ille pyrius maximè φλόγιστος ſi globi hi corpus humanum comburerent, multo magis puluerem pyrium accendere deberent, quod tamen non accidit; teſte ipſa experientia, quæ docet, etſi à globo tali vas puluere tormentario plenum traiiciatur, puluerem tamen non accendi. Si verò eueniat vt globo è bombardæ emiſſo accendatur puluis pyrius, id accidit, quia vel flamma ipſa ad puluerem penetrauit, vel is ad ferrum vel lapidem alliditur, atque ignis ſcintillis, tanquam è ſcilice excuſſis accenditur. Quartò, ſi loco globi plumbei papyrus vel ſtupa ſclopeto indatur atque explodatur, nulla combuſtionis in iis ſeu à puluere pyrio ſeu à motu contractæ veſtigia apparent (niſi quod interdum à puluere contaminantur & nigreſcunt) & ſæpe ex ipſis vulneribus integrè extrahuntur. Quintò, vulnerati hoc modo nullum calorem aut aduſtionem percipiunt, ſed dolorem tantum ex contuſione & dilaceratione. Sexto, quod nec à flamma pulueris nec à motu globi iſti incaleſcāt vel illud etiā docet, quod globus è cera confectus & ſclopeto eiectus non liqueſcit, ſed & ipſe aſſerē ligneum duos digitos craſſum penetrat; ex quo vnico ſatis patet, globos iſtos non vi ignea, ſed impetu ſaltem, quicquid præſtant, efficere.

Deciſio opinionũ omnium. Vt verò de iſta controuerſia meam ſententiam aperiam, tertiam opinionem, ob rationes pro ea allatas, vero conſentaneam eſſe puto. Quæ verò pro prioribus duabus opinionibus allata ſunt argumenta, facile ſolui poſſunt.

Priores enim, qui defendunt vulnera iſta eſſe venenata, id eo non probant, quod primò grauia hoc modo vulneratos infeſtant ſymptomata. Ea enim omnia ex contuſione, niſi rectè curentur, aut ſi nimis magna ſit, & hinc putredo excitetur provenire poſſunt. Et enim cùm globus iſte ſummâ violentia partes, in quas impingit, penetret quicquid obuium eſt, collidit, contundit, & lacerat; qua vi non ſolùm venæ capillares & arteriæ ac nerui per carnem paſſim ſparſi dilacerantur, ſed & maiora rumpuntur & contunduntur, vt naturalis confluxus ſanguinis & ſpirituum prohibeatur, vnde partes contuſæ colore vitali deſtitutæ facilè corrumpuntur & putreſcunt. Neque etiam tremor cordis, & ſimilia ſymptomata, in omnibus hoc modo vulneratis accidunt. Quod verò ſecundò alexipharmaca interdum profuiſſe compertum eſt, id non de omni vulnere ſclopetario verum eſt, ſed de iis ſolum, cùm ex contuſione, & hinc ſequente putredine magna, ac omnino gangræna imminate, cor à putridis vaporibus, à vulnere per arterias adſcendentibus, læditur, & proinde alexipharmacis ab iis muniitur & roboratur. Quod vero vulnera iſta diu aperta ſeruanda ſunt, non ideo poſſit, ſed fit, vt venenum euacuari vt pus quod continuo è partibus contuſis generatur, euacuatur, id quod tardius fit; cùm id quod contuſum eſt multum ſit in hiſce vulneribus. Tandemque quod in prælijs nonnullis vulnerati plerique vel mortui vel difficulter curati ſunt, non ideo accidit, quod vulnera globis inflicta venenata fuerint; cùm in aliis præliis plurimis nihil tale obſeruatum ſit ſed accidit vel ob aëris conſtitutionem vitioſam, vel ob vitioſam corporis conſtitutionem, & prauum in iis humorum apparatum, qualis ſæpe in caſtris eſſe ſolet.

In ſpecie verò venenoſitas harum vulnerum neque ex puluere pyrio vt neque ex globo probari poteſt. Nam, antea etiam dictum, neque ſulphur, neque nitrum, neque carbones venenati ſunt; & proinde ex iis venenati nihil componi poteſt. Exhiberi ſulphur & nitrum tutò, patet ex Dioſcoride, *lib. 5. cap. 93* Hippocrate *de nat. mulíebri*, & aliis cùm antiquis, tum recencioribus. Accenſio verò eorum & ignis venenoſitatem, ſi quæ adeſſet, potius diſſiparet, quàm induceret. Neque qui puluerem iſtum parant, os & nares obſtruunt ob venenoſitatem, ſed ob puluerem, qui illis moleſtus. Neque omnes id faciunt.

Deinde multò minus & plombo venenoſitas induci poteſt. Etſi enim id in corpore diu detentum & reſolutum, inſtar aliorum metallorum, ſi æruginem contrahant, nocere poteſt: tamen vt in momentaneo iſto tranſitu venenum aliquod corpori ab eo imprimatur, fieri nullo modo poteſt.

Et ſupra dictum globulos eiuſmodi interdum multis annis in corpore ſine omni incommodo & damno geſtari: imò è plombo multa vtilia medicamenta ad externa vlcera parantur.

Hoc vero vltro & facilè concedimus, globulos iſtos, vt & alia arma, veneno infici poſſe. Etſi enim plumbum ſatis denſum ſit: tamen cum ferrum quod adhuc ſolidius eſt, veneno infici poſſit, quidni & plumbum poſſit. Et nullum de illa re dubium eſt atque teſtātur id hiſtoriæ [ſ]tũ antiquæ tum recẽtes, eatũ gentiũ, quæ adhuc ſagitis vtuntur; prodideruntque id Dioſcorides, *lib. 6. cap.* 21. & Paulus Ægineta, *lib. 6.* cap. 88. Et *Vngere tela manu ferrumque armare veneno*, Virgilius *lib.* 10. *Æneid* & *alibi* dixit. Et Ouidius, *lib.* 3. *Triſt.*

Nam volucri ferro tinctile virus ineſt.

Sed de hoc non eſt quæſtio. Verum de hoc quæritur, an omne vulnus ſcopeti globo inflictum ſit venenatum, quod negatur. Ideoque ſicut non concludere licet, quia gladio venenato venenatum vulnus infligitur, ergo omnia vulnera gladio inflicta eſſe lethalia: ita quoque non licet concludere, ſi quædam vulnera ſcopetorum globis illata ſunt venenata, ergo omnia talia eſſe. Neque eſt, vt quis cum Paræa, *lib.* 10. *apologiſmo* 2. exiſtimet, igni ſatis ſuperque virium eſſe ad veneni vim omnem diſſipandam, ſi quod glandi affuſum aut adiectum fuerit. Nam, vt poſtea probabitur, & ipſe Paræus concedit, globi iſti bombardarii nullo modo tantum calorem concipiunt, vt ab eo: tanquam igne, venenum, ſi quod adſit, poſſit diſſipari.

Qua ratione autem hi globi infici poſſint, an inunctione ſolum quod Paræus concedit, an vero ipſius ſubſtantiæ venenatæ infuſione, quod ille negat, non diſputo. Non tamen impoſſibile eſſe puto, ſubſtantiam aliquam venenatam, ſi non vegetabilem, tamen mineralem, dari poſſe, quæ in fuſione plumbo admiſceri & permanere poſſit: de quo tamen acriter non pugno, neque, talia vt cognoſcam, laboro.

Quod vero fulminis exemplo ſuam opinionem probare volunt, non eſt ea conuenientia fulminis & ictus bombardarum, quam putant. Equidem fulmini venenoſitatem ſæpe ineſſe negari non poteſt. At in ictu bombardico nihil tale ineſt, vt ex eius compoſitione antea probatum, neque flamma ex accenſo puluere ad ipſum vulnus penetrat, ſed quicquid globus præſtat, id violentia & motu præſtat, modo aliorum violenter proiectorum, vt ſagittæ & lapides è fundis proiecti. Quo vero ratione motu violento proiecta talia præſtent, diſputare huius loci non eſt. Et ſi quæ eſt fulminis & bombardarum ſimilitudo, ea potius in igne à puluere pyrio accenſo & eiaculato eſt, quàm in ipſis globis plumbeis:

Tandem quod in quibuſdam præliis globis eiuſmodi vulnerati plerique interierint, neque id venenoſitatem horum vulnerum probat. Neque enim, vt ſupra etiam dictum, in omnibus præliis id accidit, ſed plurimi à periculoſiſſimis eiuſmodi vulneribus ſanantur, id vero ſi quandoque accidat, vel malitiæ hoſtium, qui eiuſmodi globos veneno infecerunt, vel corporum prauæ diſpoſitioni, aut ipſi etiam aëri vitioſo adſcribendum. Etenim notiſſimum eſt, ob prauam victus rationem corpora militum ad peſtem & alios morbos eſſe diſpoſita; quibus ſi vulnera infligantur, facilè fieri poſſunt lethalia; ſicut hydropicorum & aliorum cacochymicorum vulnera periculoſa eſſe ſolent. Aërem verò cum ex anni conſtitutione, tum ex caſtrorum ſordibus impurum & vitioſum, vulnera periculoſa facere poſſe, dubium non eſt. Et omnino in talibus

A vulneribus, corporum praua diſpoſitio, & aëris vitioſa conſtitutio plus periculi afferunt, quàm in aliis ſine globo inflictis vulneribus. In iis enim ſuppuratione tanta opus non eſt; in contuſis vero hiſce vulneribus omnino ſuppurantibus opus eſt, neque ſine iis vllo modo talia vulnera contuſa ſanari poſſunt, quæ in corporibus malè diſpoſitis facilè putredinem, & hanc ſequentes febres & praua ſymptomata excitare valent. Neque enim nouum hoc vulneris genus. Nam licet bombardarum in ventum & iſta globulorum plumbeorum eiaculatio noua ſit: tamen vulneris modus nouus non eſt, ſed Hippocrati & Galeno quoque cognitus, nimirum contuſio. Non tamen in

B ſolis ſuppurantibus periti Cheirurgi ſubſiſtunt: ſed putredine imminente, quæ gangrænam facile inducere poteſt, vnguentum Ægyptiacum & alia, quæ gangrænam auertunt, medicamenta vſurpant, vt poſtea de curatione dicetur; quæ tamen ita comparata eſſe debent, ne ſuppurationem planè impediant; cum nullum vulnus contuſum ſanari poſſit, niſi quod contuſum eſt, in pus mutetur.

Alteram verò ſententiam quod attinet, eorum, qui combuſtionem vel empireuma his vulneribus coniungi ſtatuunt, nec illi firmis rationibus nituntur. Quod enim Germani noſtri medicamenta, quæ his vulneribus in principio adhibentur, *pulnerleſchung*, id eſt, empyreumatis ex puluere pyrio extinctoria appellarunt, id falſa hypotheſi

C nititur, appellationem his medicamentis indiderunt, falsò crediderunt, empyreuma his vulneribus coniunctum, idque primùm reſtinguendum eſſe. Medicamenta v. illa omnia nihil aliud præſtant, quam quod vel id quod contuſum eſt in pus mutant, & putredinem prohibent, vel inflammationem, ſi quæ immineat, auertunt. Quod verò hæc alia ſint, quàm ſuppurantia, quæ in aliis vulneribus & vlceribus adhiberi ſolent, non mirum. Nam ſupra, *part.* 1. *cap.* 16. & antea, *cap.* 18. *de vulnere cum contuſione*, dictum, in contuſionibus ſuppurantia illa calida & humida locum non habere, ſed ex eorum vſu putredinem, & hinc gangrænam ſæpe excitari; & propterea magis exſiccantia & putredini reſiſtentia, interim naturam in

D pure generando roborantia, requiri.

Rationes vero, quæ pro hac ſententia afferuntur, parum ſolidæ ſunt. Primo enim quod globos iſtos à puluere tormentario accenſo igniri quaſi ſtatuunt, falſum eſt, & ſuprà argumentis pro tertia opinione adductis ſatis probatum, nullo modo globos iſtos à puluere iſto calefieri & ignoſcere. Deinde, quod opinantur, eos motu caleſcere, atque ad id probandum Ariſtotelem teſtem citant? ſcribit equidem Ariſtoteles. *locis allegatis*, quod motus & ligna & lapides, & ferrum ignire ſoleat, & confirmat id experientia. Sed vt hoc fiat duo corpora dura & ſolida diu mutuo alteri ne-

E ceſſe eſt. Quod vero plumbum vel aliud metallum ex motu per aërem incaluerit, & ignitum redditum fuerit, nunquam experientia docuit. Hoc enim ſi fieret etiam ſagittæ, quæ ſæpe ferreis aut æreis cuſpidibus munitæ ſunt, per aërem traiectæ incaleſcere & igniri deberent. Quod vero tertio dicunt, à globis iſtis ſtraminea tecta & domos accendi, id verum eſt, ſi flamma, quæ cum globo è bombarda emittitur, tectum tangat, aut ſi fomes aliquis ignem fouens globo alligetur, quod incendiarii facere ſolent. Abs flamma vero illa aut materia igniaria ſi ſit, & ſi globus ſaltem ſtramen tangat, nec id vt nec lana, nec ſtupa, nec ipſe puluis pyrius, accendi poteſt, vt antea argumentis pro tertia ſentẽtia allatis dictũ eſt

Neque hic diſtinctio Quercetani, quā habet *in Sclopetario cap.* 1. locum habet: vbi ſcribit, ſi globus eminus & è longinquo è bōbarda emittatur, vel partem veſte tectam feriat, ambuſtione & vredine id vulnus carere: ſi verò cominus & in partem nudam vulnus à globo tali infligatur, cum vredine & ambuſtione coniunctum vulnus eſſe poſſe. Nam etſi barbam & capillos, vel etiam veſtes, flamma illa è puluere pyrio accenſo & è ſclopeto erumpens è propinquo lædere poſſit: tamen non credibile eſt flammam per exiguum illud vulnus cutis, per quod globus in corpus penetrat, ſimul in profundum corporis cum globo irrumpere. Neque differentia apparet inter vulnera cominus & eminus per globos illata; niſi quod à globo è propinquo emiſſo, qui maiore vi ferit, grauior ſit contuſio, quàm ab eo, qui è longinquo venit, & debiliùs ferit. Quantò verò quod ea, quæ in vulneribus hiſce apparent, attinet, ea omnia non ab empyreumate, ſed à contuſione proueniunt, & apparent quoque in aliis vulneribus, in quibus nullum omnino empyreuma & combuſtio adeſt. Et quod circa nonum demum diem vulnus melius habere, & quod corruptum eſt ſeparari incipit, id non ſaltem in ambuſtis, & vbi eſchara eſt, accidit ſed & in contuſionib. cum vt id quod contuſū & corruptū eſt in pus mutetur, etiam certum temporis ſpacium requiratur. Neque id, quod illi in hiſce vulnerib. pro eſchara habent, vera eſchara eſt; cùm nullo modò, vt eſchara, durum ſit, ſed caro valde contuſa, quæ ſtatim emoritur, vnde & nigra euadit; interdum tamen etiam à calore pulueris tormentarii, quo globus infectus eſt denigratur.

Vulnerum à ſclopetis inflictorum natura.

Ex quibus omnibus patet, quænam ſit horum vulnerum natura; nimirum quod ſit tantùm cum contuſione inſigni & dilaceratione partium per quas tranſit. Et licet pars cominus & è propinquo poſſit à flamma pulueris accenſi comburi: tamen id ad ipſum vulnus non pertinet: neque pars intus comburitur. Globulos hos quoque veneno inſici poſſe non negamus, ſed hoc non eſt de eſſentia horum vulnerum, ſed accidentarium quid; ſicut ſi quis gladio venenato vulneratur, id de eſſentia vulneris non eſt.

Quod verò omnes decepit, eſt iſtud quod alia ſymptomata his vulneribus accidant, & vulnera iſta aliam curationem requirant, quam vulnera ſagittis illata. Verùm animaduertere debuiſſent, magnam inter vulnera iſta eſſe differentiam. Sagittæ enim acutæ ſunt & ſcindendo vulnus inferunt: at globi iſti rotundi ſunt & obtuſi, ac proinde rumpendo ac contundendo lædunt; vnde facile partis contuſæ corruptio & praua ſymptomata ſequuntur.

Differentia.

Differentiæ horum vulnerum ſumuntur à magnitudine vulneris quod ſcilicet alia ſint magna, alia parua, alia ſuperficialia, alia profundiora; à parte affecta, quod interdum cutis & caro ſaltem vulneratur, interdum etiam nerui & tendines, aut maiora vaſa rumpuntur imò oſſa franguntur; alia à modo, quod nunc homo ex vna parte ſaltem vulneratur, nunc corpus vel pars aliqua tota perforatur; interdum etiam globus partem tranſit, interdum in parte adhuc hæret; interdum ſolus globus in corpus penetrauit: interdum armaturam, vel alias res per quas tranſiit, ſecum in corpus rapuit.

Signa diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Signa, quibus hæc vulnera in genere cognoſcuntur, tradere non opus eſt; cum ſatis ſit, cognitum habere, aliquem à globo e bombarda emiſſo vulneratum eſſe. Quæ autem partes vulneratæ ſint, vel ſtylo immiſſo explorandum, vel è ſitu partium ex anatomia noto cognoſcendum. Partes læſas eſſe, dolor manifeſtabit. An verò venenatum vulnus eiuſmodi ſit, ex ſymptomatibus ſuper venientibus cognoſcitur, ſi ſcilicet color carnis præter ſolitum ſit liuidior, accedat totius corporis grauitas & torpor, tremor & palpitatio cordis, animi deliquia, & huiuſmodi ſymptomata alia, & nulla alia cauſa adſit, à qua talia ſymptomata proficiſci poſſint. Quod tamen ipſa etiam globi, ſi in promptu ſit, conſideratio, docere poteſt. Etenim ſi globus ab aliis colore vel alia re differat, veneno infectum eſſe ſuſpicio eſt; eaque confirmatur, ſi globus igne fortiore fundatur, & attendatur, an aliquid atrum fœtidum exhalet, vel ipſi globulo iterum congelato extra adhæreat, eiuſque colorem mutet.

Vulnus tale in gangrænam degenerare cognoſcitur ex tarda maturatione & puris generatione, coloris partis floridi extinctione & ad flauum & liuidum declinatione, doloris præter cauſſam remiſſione, & pulſatione, ceſſante, ac ſtupore partis, aliiſque gangrænæ ſignis ſuprà, *part.* 2. *cap.* 19. propoſitus.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

Vt verò Prognoſtica, quæ cum aliis vulneribus habent communia, quæque ſupra *cap.* 3. propoſita ſunt, hic non repetamus.

1. Vulnera iſta omnia, cum inſignem contuſionem coniunctam habeant, ſunt longè periculoſiora, quàm vulnera, quæ gladio vel telo infliguntur. Ideoque ex quibus vulneribus gladio inflictis multi ſanantur; puta ventriculi, inteſtinorum, veſicæ, ex iis ſclopeto illatis rarè quis conualeſcit.

2. Etſi verò vulnera iſta vulneribus gladio inflictis longè ſint periculoſiora: tamen æger non facilè deſerendus; cum & hic Natura ſæpe miracula quaſi facere ſoleat, & eos qui iam ſepulturæ tradendi videbantur, conualuiſſe obſeruatum ſit. Cuiuſmodi hiſtoriæ paſſim extant & notæ ſunt, & ſingularem etiam obſeruationem & curationem huiuſmodi *lib.* 3. *obſeruat.* ſubiicit G. Fabricius.

3. Quò plures partes & nobiliores ſunt vulneratæ, contuſæ, & dilaceratæ, & inprimis ſi oſſa ſimul fracta & comminuta ſint eò vulnus eſt periculoſius & curatu difficilius.

4. Quò pertinent & eæ partes, quæ principes in conſenſum facilè trahere poſſint, quales ſunt iuncturæ, item magna vaſa vulnerata, à quibus excepti non ſolum vapores, ſed & humores vitioſi ac corrupti, cordi communicantur, & febres ac lipothymiam & ſyncopen, imò & diarrhœas excitant. Id quod obſeruauit in Comite Mansfeldico Ambr. Paræus, qui, vt *lib.* 10. *cap.* 12. & *lib.* 16. *cap.* 49. refert, purulentam & fœtidam ſaniem, è vulnere in ſiniſtro brachio accepto, per aluum reddebat. Imò in aliis quoque vulneribus accidit, vt ſanguis & ſanies per aluum & veſicam excernantur, ſicut eius rei exemplum habet Ambr. Paræus, *allegato lib.* 16. *cap.* 49. Et ſimile exemplum *libr.* 2. *Pract. part.* 2. *cap.* 16. *quæſt.* 5. attuli, vbi & de via, per quam hoc fieri poſſit, egi.

5. Vulnera talia ſi incidant in corpus cacochymicum, multò periculoſiora ſunt; quam ſi in ſanum incidant. Vnde in exercitibus, in quibus morbi epidemii graſſantur, plerique hoc modo vulnerati moriuntur. Imò alias in caſtris vulnera iſta curatu difficiliora & periculoſa euadunt; cum aër à ſordibus caſtrorum plerumque inquinatus ſit, & milites, in defectu ciborum meliorum & potus

A commodi plerumque praua diæta vtantur, & cibis quibuſuis obuiis veſcantur, aquaſque corruptas bibant.

6. Vulnera hæc cum oſſium fractura longè periculoſiora & curatu difficiliora ſunt, quàm quæ ſine ea.

7. Vulnera eiuſmodi ſi à globo venenato infligantur valde periculoſa ſunt, & plerumque lethalia: in primis ſi ad partes interiores penetrent. Sæpe tamen quæ in ſpeciem ſunt parua, nihilominus hominem iugulant.

Curatio.

Curatio. Vulnera hæc tres præcipuè Indicationes habent. Prima eſt, globi, ſi adhuc in parte hæreat, extractio; ſecunda, contuſæ carnis in pus mutatio; tertia, quæ vulneribus reliquis communis eſt, vt vulnus carne repleatur, & tandem cicatrice claudatur.

De globorum extractione.

Primò ergo globuli è vulnere extrahendi. Idque vel primo apparatu, vel ſi id tum non liceat, nec fieri poſſit, reliquo curationis tempore faciendum. (Globorum extractio.) Solent autem globi ea via, qua ingreſſi ſunt, & ea qua tendunt, extrahi. Nam ſi globus altè penetrauerit, vt oppoſitæ parti vicinior ſit, & percutem ac carnem ſubiectam tangatur: parte inciſa per illam globus extrahendus. Si autem ita altè non penetrauit, vt ex parte oppoſita commodè extrahi poſſit, ſpecillo, ea parte, qua globus venit, immiſſo, globus inquirendus, eoque reperto extractio commodo inſtrumento tentanda; quæ varia ſunt, & longitudine & latitudine differentia.

Tria autem ad extractionem requiruntur. Primò, vt inſtrumento via dilatetur. Deinde, vt globus apprehendatur. Apprehendit autem inſtrumentum globum vel vt forceps, vel vt extremitate ſua ſe in globum infigit, aut eum cauo ſuo comprehendit, aut ſerrata extremitate apprehendit. Atque hinc inſtrumentorum varietas naſcitur, quorum alia apprehendunt, & foras trahunt, quatenus golbis infiguntur; alia globos comprehendunt, quatenus latiora & caua in extremo ſunt; alia quatenus in extremitate ſerrata ſunt, quorum alia recta, alia incurua, prout rectè vel obliquè vulnus proceſſit. Tertiò globus apprehenſus inſtrumento manu Cheirurgi cum inſtrumento extrahatur. Inſtrumenta ad hanc rem idonea apud Paræum extant, *lib. 10. cap. 14.* & Ioh. Andr. à Cruce, & Guill. Fabricium, *cent. 1. obſeru.* 88. vbi extrahendi globum modum facilem cum inſtrumentis depictis tradit, & vulgare illud inſtrumentum forma terebræ ad globos plumbeos extrahendos noua inuentione commodius & aptius reddit. Cum enim, ſi vulgaris terebra globo infigitur, globus ſæpius facilè vna circumuoluatur, & circumuertatur: ille, vt hoc prohibeat, primò fiſtulam argenteam, ferream, vel æneam optimè politam oleo roſaceo inunctam lente vulneri immittit, & ad globulum vſque protrudit. Hinc alteram fiſtulam ſeu cannullam immittit in extremitate dentatam ſeu ſerratam, ita quidem, vt dentes ex ſiniſtro in dextrum vergant, quæ impediant, ne, dum terebra globulo infigitur, circumuoluatur. Tandem per hanc ſecundam fiſtulam terebra immittitur, & cùm ea ſatis globo infixa fuerit: telum cùm globo & vtraque fiſtula ſeu cannula extrahitur. Quod ſi globus ſpecillo inueniri non poſſit, vt interdum in valdè profundis vulneribus accidit, vulnus diu apertum ſeruandum & ſuppurantia medicamenta vſurpanda, membrumque ita collocandum, vt ſuo pondere globus exire poſſit. Atque ita nonnunquam tela vel globi, qui aliquandiu in corpore latuerunt, tandem temporis progreſſu vel arti opera extrahuntur vel à natura expelluntur. Cui propterea, ſi globus inueniri non poſſit, vel in extractione periculum aliquod ſit, negotium committendum; inprimis cùm plumbei globi ſine damno diu in corpore geſtari poſſint; quod in ferreis aut æneis non accidit, qui cùm rubiginem vel æruginem contrahunt, vulnus ſanari non permittunt.

Si tamen in parte aliqua nobili; aut quæ nobilem in conſenſum trahere poſſit, globus hæreat, & ex vulnere per ſe de vita periclitari videatur: Cheirurgus globi extractionem tentare non debet; cùm hoc modo ægro nihil auxilii afferat, ſed mortem, quam vulnus per ſe allaturum erat, accelerct.

B Non ſolùm verò globi è vulneribus extrahendi, ſed quæ ab iiſdem ſæpe fiſtucæ ligni, papyrus, fragmenta & fruſta armorum ac veſtimentorum & huius generis alia in vulnus rapiuntur, ea omnia primò eximenda ſunt. Et quidem iſta extractio commodius fit in initio ſtatim, cùm tùm dolor adhuc ſit minor, vt & inflammatio. Si tamen talia primo apparatu extrahi non poſſint, in ſequentibus id faciendum.

De Medicamentis ad ſclopetorum vulnera neceſſariis.

C Fieri equidem poteſt, vt in vulneribus etiam venæ ſectione aut purgatione opus ſit. Verùm cùm illud vulneribus hiſce non proprium ſit, ſed cum aliis vulneribus commune ea quæ ſupra de vulneribus hac in re dicta ſunt, etiam hic locum habent. (Medicamenta ad ſclopetorum vulnera.)

Prima ergo cura ſit, vt id, quod contuſum eſt, in pus mutetur, & à carne ſana ac partibus ſanis ſeparetur. Verùm cum contuſæ partes facilè putredinem concipiant, & gangrænæ periculum immineat, vulgata illa in aliis tumoribus & vulneribus digeſtiua & ſuppurantia hic ſimpliciter locum non habent, præſertim ſi neruoſæ partes contuſæ ſint quæ eiuſmodi humida & ſimpliciter oleoſa ac pinguia non tolerant, ac ſicciora requirunt: ſed talia vſurpanda, quæ quidem ad carnis contuſæ in pus mutationem faciunt, putredinem tamen non inducunt. Quæ medicamenta ſimul etiam
D dolorem leniendi vim habent. Quercetanus, *in Sclopetario*, vt incommoda omnia, quæ ex vulgarium ſuppurantium vſu prouenire ſolent, præcaueat, ſingulis vnciis ſuppurantium ſeu digeſtiuorum drachmam vnam Mercurii præcipitati addit. Verùm cautione hac in re opus eſſe, neque quid temerè agendum puto. Etſi enim, vbi putredo præſens eſt, & gangræna iam imminet, vt Mercurius præcipitatus admiſceatur, non diſſuadeo: tamen in quocunque vulnere ſclopeto inflicto id nec neceſſarium nec ſemper tutum eſt: cùm experientia teſtetur, multa talia vulnera ſine Mercurii admiſtione curari, & ſint alia tutiora me-
E dicamenta quæ putredinem inhibere poſſunt. Etſi loca neruoſa vulnerata ſint, facile inſignem dolorem Mercurius præcipitatus excitare poteſt.

Ambroſius Paræus ſequens linimentum ſeu Balſamum inſtar ſecreti à Cheirurgo quodam, ob felicem vulnera ſclopetis inflicta curandi rationem celebri, accepit.

℞. *ol. lil. albior. vel violar.* ℔. iiij.

In iis coquantur *catelli* duo nuper nati ad oſſium diſſolutionem.

Poſtea adde *lumbricorum terreſtr. vino lotorum* ℔. i.

Coquantur ſimul, & colentur ſine forti expreſſione Colaturæ adde *terebinthinæ Venetæ* ℥. iii.

ſpir. vini ℥. i. Miſc. F, Linimentum. Cui mita vis eſt ſedandi dolorem & pus maturandi. Vtile eſt & hoc.

℞. *ol. ſem. lini*, *lil. alb.* an. ℥. iii. *vnſ. Baſilici* ℥. i. Miſc. Commodum eſt & *oleum è ſemine cannabis* expreſſum.

Vel. ℞. *oli cannabis*, *lini* an. part. iiii. *mellis* part. i *aluminis* part. ℥. Miſc. ſuper igne.

Vel ℞. *ol. cannabis* ℔. i. *lini* ℥. iii. *ſucci plantag. ſolani* an. q. ſ. Coq. ad ſuccorum conſumtionem.

Vel ℞. *ol. cannabis*, *lini* an. ℥. iii *roſat.* ℥. i. *maſtich.* ℈. vi. *camphoræ* ℈. ß. Coq. ſimul & miſceantur, ac calidè vſurpentur.

Vel ℞. *ol. lini*, *cannabis* an. ℥. iiii. *lil. alb. chamæmeli*, *roſac.* an. ℥. iii. *terebinth.* ℥. i. Miſc. & liquefiant.

Vel ℞. *terebinth.* ℥. iiii. *thuris*, *maſtich.* an. ℈. iii. *myrrhæ* ℈. i. *ol. hyperici* ℥. ii. *vitell. ouor.* num. ii. *crociparum*. Miſc.

Vel ℞. *mellis terebinth.* an. ℥. iiii. *alumin. crocimartis* an. ℈. ii. *rad. ariſtol. rot. pulueriſ. aloes* an. ℥. ß. Miſc.

Vel. ℞. *terebinth. mellis* an. ℥. iii. *vitell. ouor.* vi. Coq, ad linimenti conſiſtentiam.

Si putredo immineat, ſequentia vſurpari poſſunt.

℞. *ol. cannabis*, *picis liquidæ*, *terebinthinæ* an. ℥. ii. *ol. roſac. maſtich. thuris* an. ℥. i. *aluminis* ℈. ß. *galbani*, *nitri*, *ſal. ammoniaci* an. ℥. i. *viridis æris*, *ol. lumbricor. terreſtr. pulueris lumbricor. ol. terebinth*, *vitrioli albi*, *camphoræ* an. ℈. i. *ol. lini* ℥. ii. Miſc. & liquefiant ſuper igne.

Vel ℞. *ol. cannabis*, *lini* an. ℔. i. *ſalis Armoniac. vitrioli albi* an. ℥. ß. *vernicis* ℥. iii. Miſc. ſuper igne,

Vel ℞. *ol. lini*, *cannabis*, an. ℈. vi. *ſal. Armoniac. vitrioli albi* an. ℥. ß. *theriacæ*, *Mithridat.* an. ℈. ii. Liquefiant ſuper igne.

Si maior putredinis & gangrænæ metus ſit, *Mercurii precipitati* aliquid addi poteſt.

Vt ℞. *vnguenti Baſilic. maior. Meſue* ℥. ii. *butyri rec.* ℥. i. ☿. *præcip.* ℈. ii Miſc.

Vt verò affluxus humorum præcaueatur, partibus remotioribus, à quibus is accidere poteſt, defenſiua applicanda.

Vt ℞. *boli Armeni*, *ſanguinis drac.* an. ℥. i. *thuris*, *ſl. roſac.* an. ℥. ß. *album. ouor.* iii Cum *oxyrhod.* q. ſ. Miſc. & ſupra partem loco remotiore imponantur.

Vel inungantur illæ partes ſeq. vnguento.

℞. *ol. roſac. de cortic. ſambuci*, *maſtich.* an ℥. ii. *boli Armeni* ℥. ß. *vnguenti ſantalin.* ℥. i. *aceti roſ.* q. ſ. Miſc.

Neque inutile fuerit, ipſi parti vulneratæ cataplaſma aliquod imponere, quod calorem partis foueat ſuppurationem adiuuet, & putredinam prohibeat.

vt ℞. *rad. althææ* ℥. i. *conſolid. mai.* ℈. vi. *fl. chamæmel.*, *meliloti*, *hyperici* an. M. ß. *abſinth.* p. iii. Coq. ad mollitiem & contund. Adde. *farinæ hordei. fabar.* an. ℥. i. ß. *vin.* q. ſ. Coq. iterum. F. Cataplaſma.

An ſetaceũ adhibendũ.

De applicatione horum medicamentorum hoc etiam monendum, apud nonnullos in vſu eſſe, vt ſi globus membrorum aliquod totum penetrauerit, ita vulnus vtraque parte pateat, medicamenta per ſetonem aut ſataceum è cannabi, lino, vel ſerico parato, Germani *Durchzug* nominant adhibere, & quoties vulnus detegunt; hinc inde ſetonem illum trahendo mouere, & nouo medicamento illinire. Verum cum hoc modo & puri exitus præcludatur,

A & dolor excitetur, non ſatis tutum eſſe horum ſetonum vſum, patet, cùm idem per turundas vtrinque immiſſas præſtari poſſit, & vulnera, quæ vna ex parte ſaltem patent, ſine horum vſu curentur. Penicilli tamen ſeu turundæ ipſæ non nimis craſſæ eſſe debent, ne puri exitum impediant, doloremque pariant.

Quoties vulnera hæc fouenda.

Et quidem per initia vulnus ſemel de die obligaſſe ſufficit; cùm vix aliquid, quod euacuari neceſſarium ſit detur. Vbi verò pus fluere incipit, bis de die obligandum; & cùm ea copia fluit, vt niſi ſæpiùs euacuetur: ægro moleſtiam & dolorem pariat, etiã ter de die vulnus aperire, & à pure mũdare opus eſt. Vbi rurſum copia eius minui incepit, bis de die B vulnus detegere ſufficit. Et tandem vbi exigua eius copia effluit, & vulnus carne impleri incipit, ſemel, vt initiò, vulnus detegere & obligare ſatis eſt.

Inprimis verò hic opera danda, vt ſaniei, quæ copioſa in hiſce vulneribus ex partium contuſione, vt & fragmentis oſſium, quæ natura expellere conatur, colligitur, exitus pateat: id quod turundis, ſi opus ſit, etiam cauis, præſtari poteſt. Exitum etiam puris adiuuant, ideque expellunt, ſi ſpleniа ſeu lintea triplicata aut quadruplicata craſſiora imo ſinui imponantur, & poſtea arctiore ligatura pus ac ſanies exprimatur.

Interdum ſaniei tanta copia colligitur; & ſinus C tam profundi ac tortuoſi ſunt, vt ſanies omnis nec effluere, nec exprimi poſſit: itaque tum ſinu incidendus, vt ſanies effluere, & ſinus mundari poſſit.

Neque hic inutiles ſunt vulnerariæ potiones. Cùm enim vlcera detergant, & ab excrementitiorum humorum colluuie liberent, & vt omnia in vulneribus aliena ex iis faciliùs & citius à natura protrudantur, faciant? ſi in vllo vulnerum genere iis opus eſt, in hiſce maximè neceſſariæ ſunt. De iis verò ſupra, *cap.* 11. dictum.

Poſtquam iam concoctio in vulnere apparet, quod ante tertium vel quartum diem vix accidit; cùm ob vehementem partis contuſionem calor eius valde debilitatus, & ſpiritus exhauſti ſint; & cùm ne- D que iam dolor inſignis & inflammatio apparet, atque id, quod contuſum eſt, maxima ex parte in pus mutatum eſt, vulnus abſtergendum, carne implendum, & tandem cicatrice claudendum. Et quidem vbi vulnus purum fuerit neceſſaria eſt omnino carnis generatio; cùm contuſa caro in pus mutetur, & vulnus neceſſario cauum fiat.

Abſtergentia.

Et quidem abſtergentia quod attinet, ea mitiora vel fortiora eſſe debent, prout maior vel minor puris copia fluit, & vulnus vel purius, vel ſordidius eſt.

Vt ℞. *decocti hordei*, *ſucci plantagin*, *apii*, *agrimon. centaurii minor* an, ℥. i. Coq. & in fine adde *terebinthinæ* ℥. iii. *mellis roſati* ℥. ii. *thuris*, *maſtich.* E an. ℈. i. *croci* ʒ. i. Miſc.

Vel ℞. *farinæ orobi* ℥. i. ß. *thuris*, *rad. ireos* an. ℈. vi. *ſucci apii* ℥. iiii. *mellis* q. ſ. Miſc. ſuper igne.

Vel ℞. *farinæ hordei*, *lupinor.* an. ℥. i. *thuris*, *myrrhæ*, *aloes* an. ℥. ß. *puluu. rad. ireos* ℈. ii. *ſucci apii abſinthii* an. ℥. iii. *terebinth.* ℥. ii. *mellis* ℥. i. Coqu. ad ſuccorum conſumptionem. Si vulnus ſit ſordidius, vnguentum Ægyptiacum addi poteſt

Vt ℞. *farinæ orobi* ℥. i. *myrrhæ*, *thuris*, an. ℥. Sem. *terebinth.* *ſucci apii* an. ß. ii. *vngu. Ægypiaci* ℥. Sem. Miſc.

Si ſinus ſit profundior, vtile fuerit eum abluere decocto *centaurii minor. equiſeti*, *conſolidæ mai. ariſtol. ireos*, *thuris*, cum *vino* parato, addita ſ. q. *mellis*.

Carnem generantia.

Ad carnem verò generandam antea propoſita medicamenta vſurpentur. Vtile eſt & hoc in hiſce vulneribus.

℞. *ol. maſtich.* ℥. i. ß. *reſinæ abietis* ℥. i. *mannæ thuris* ℥. ß. *equiſeti, tormentillæ, conſolidæ maior, hyperici, plantag. betonicæ*, an. M. ß. *lumbricor. terreſtr. vino lotorum* ℥. ii. *vini* q. ſ.

Coqu. ad vini conſumptionem. Poſtea colentur cum forti expreſſione Adde *ceræ ſeui hircini*, an. ℥. iiii *thuris myrrhæ, maſtichis, aloes* an. ℥. ß. Miſce, F. Vngu. quod vulneri imponatur, idque *emplaſtro diapalma* tegatur.

Si globus veneno infectus fuerit, vulnus hoc ad vulnera venenata pertinet, de quibus *ſeq. cap.* dicetur.

Si vulnerata pars gangræna corripi incipiat, curatio inſtituenda, vt de gangræna, ſupra *part. 2. cap. vlt.* dictum.

Vulnus cũ oſſium fractura.

Inprimis verò vulnera à ſclopetis inflicta curatu difficilia reddit, cùm oſſa in brachiis, femore, & tibia franguntur, imò in plurima fragmenta ſæpe comminuuntur, in quibus cùm neruoſæ partes plerumque læduntur, & à fragmentis oſſium punguntur, inde dolores acutiſſimi, conuulſiones, gangræna oritur. Quod ſi accidat, vulgares Chirurgi frequenter ad amputationem totius membri properant. Verùm eſi interdum, vt totius ſaluti proſpiciatur, hoc faciendum ſit: tamen quandiu adhuc aliqua ſanationis ſpes ſupereſt, id non faciendum; cùm Natura & in his vulneribus miracula præſtare ſoleat.

Curandi ratio eſt eadem, quæ fracturarum cum vulnere de quibus *part. 5. cap. 2.* dicetur. Prima nimirum cura eſſe debet, vt magna oſſium fragmenta ſuo loco reſtituantur, & coniungantur. In ferulis tamen, quæ in oſſium fracturis alias applicari ſolent, adhibendi cautione opus eſt; cùm ex earum vſu facilè dolor, conuulſio, inflammatio & gangræna excitari poſſit, quibus malis alias hæc vulnera obnoxia ſunt; ſicut nec illa cataplaſmata glutinatoria, quæ tenaciter parti adhærent, eamque arctè conſtringunt, facilè locum habent; cùm partem conſtringant & dolorem pariant. Commodum ergo eſt, vt, poſtquam oſſa compoſita & coniuncta ſunt, membrum locetur & firmetur in lamina plumbea, vel corio madefacto, vel aſſeribus illis ſeu ſchidiis, quas plauſtrarii, dum tubulos rotarum excauant, terebra caua exſcindunt, ſi aqua prius madefiant. Hæc enim omnia & partem fractam retinere, & nihilominus, quantum libet, flecti poſſunt, ne dolorem inferant.

Loco verò cataplaſmatum illorum emplaſtrum aliquod vel cerotum imponi poteſt.

Vt ℞. *reſinæ, ceræ* an. ℔. ß. *pulu. cortic. tiliæ* ℥ i. ß. *terebinth.* ℥. ii *boli Armeni* ℥. i *ſucci geranii* ℥. ii. Coque ad ceroti conſiſtentiam.

Vel ℞. *mucilag. rad. conſolidæ maior. viſci pomor.* an. ℥. iii. *oſteocollæ, boli Armeni* an. ℥. i. ß. *ſucci geranii* ℥. vi, *pulu. cortic. tiliæ* ℥. ii. *vitell. ouor.* xx. *terebinth.* ℔. ß. *ol. lumbricor.* ℥. iii. Miſc.

Plura eiuſmodi proponentur infra, *part. 5. de fracturis.*

Diæta.

Diæta.

Aër ſit ſiccus, in reliquis temperatus, & potius ad calidum, quàm frigidum, declinans. Victus ſit tenuior: ita tamen, vt virium & conſuetudinis habeatur ratio, & vt in omnium vulnerum, ita in hoc præcipuè genere cibi ſint boni ſucci: ab omnibus verò cibis, qui prauum ſuccum præbent, accuratè abſtinendum. Æger vino, niſi planè adſuetus ſit abſtineat. Qui enim ei adſuetus eſt, potum aquæ, ſi cereuiſia non ſuppetat, non facilè feret. A Caueat quoque vulneratus ab ira, corporis motu nimio, cùm quies, vt Hipocrates, *de vlceribus*, docet omnibus vulneratis vtilis ſit, labor noxius; vt & Venere. Et omnino ſi in aliis vulneribus diæta accurata opus eſt, in hoc vulnerum genere inprimis requiritur.

CAPVT XXI.

De vulneribus venenatis

Vulnera venenata.

Tandem curationem peculiarem etiam requi- B runt vulnera venenata, ſiue venenum globis, ſagittis, telis, aut quocunque venenatorum armorum genere, ſiue animalium, vt canis vel lupi rabidi, vel alterius venenoſi morſu, ſiue ictu ſcorpionis, aſpidis, vel alterius venenoſi animalis inferatur. Et quidem vulnera quæ à ferarum venenatarum morſibus vel ictibus inferuntur, plus nocent vi venenata, quàm vulnere, quæ plerumque per ſe non ſunt magni momenti: at vulnera, quæ telis venenatis inferuntur, non ſolùm vi venenata, ſed vt vulnera etiam ſæpe ſunt periculoſa.

Lues Morauica.

Hoc loco non prætereunda lues è ſcarificatione contracta, quàm Luem nouam Morauicam, & Brunnæ luem appellarunt, quod Brunnæ Morauiæ oppido primo anno 1577. innotuerit, de qua peculiarem libellum edidit Th. Iordanus, quem C *lib. 6. obſeruat.* inſeruit Ioan. Schenckius. De eadem lue tractatum ſcripſit Ioan. Sporiſchius, atque inſcripſit de ſcarificationis ſymptomatibus. Facit quoque eiuſdem mentionem Ioan. Crato, *in epiſt. à Scholzio collect. epiſtol. 139.* Summa rei hæc eſt: *Omnes quotquot anno 1577. die Luciæ* (ex ſeqq. tamen colliguo quod non ſolùm, qui primo die brumæ ſcarificationes has adhibuerunt, hoc malo ſint correpti, ſed omnes, qui à bruma neque ad vernum ſolſtitium iis vſu ſunt) *Brunnæ publicum balneum ingreſſi ſunt, & ſcarificationes adhibuerunt, illico correpti putantur. Neque citò noxam perſenſere, ſigna labis recepta non ſtatim emerſerunt. Sunt, quibus octiduum occultatum malum, aliis duabus ſeptimanis, aliis menſtruo temporis ſpa-* D *cio pro robore nimirum tam agentis quàm renitantia paſſi, delituit: demum publicè ſe extulit. Interim inſueta quadam ignauia ſeu torpore grauati, pigri, inertes ad conſueta munia obeunda, animo quoque abiecto, triſtes vultu conſpiciebantur; natiuus faciei color in pallidum, vigor oculorum in totum, circulo fuſco ſicut menſtruatis mulieribus deformem, ſubitò immutatus. Manifeſtis tùm ſe prodidit ſignis. Veſtigia cucurbitularum turgeſcentia extemplò ardor inuaſit immenſus & immedicabilis, quem fœdi abſceſſus & vlcera exceperunt putrida, ſanie taboque fluitantia; circum circa puſtulæ, palmum quoque lata, achoribus floridæ, quibus dehiſcentibus, acu aut medicamentis apertis,* E *profluxit pituita tenuis, ſeroſa, marcida, ſanieſque mucoſa: aliis etiam acris & erodens: tum caro cucurbitæ ambitu circumſepta carroſa putreſcens, tetrum vt è Telephiis ac phagedanicis vlceribus inuexit fœtorem. Vbi admiratione dignum initio quod è tot affixis cucurbitulis, cùm alii decem plus minus, tres quoque tantum nonnulli apponi iuſſiſſent, vna duntaxat, aut ad ſummum duæ (ſocrui Laurentii Sartoris è quindecim tres) ex iis omnibus in fœdam tranſiuerint vomicam. Nonnullis vniuerſum corpus puſtulis conſperſum, facies informis, triſte ſupercilium, horrendus vultus, dorſum pectus, abdomen, pedes, loci, à ſummo ad ima por-*

riginoſa ſcabie, cruſtaceiſque vlceribus ſupra cutem paulum eleuatis, dum m cruciatorum nummum vel vnguis pollicis amplitudine, ambitu rubente, candida ſuperficie polluta, & deturpata, cernere erat. Manabant hæc quoque pingui liquore, mucore lento, qui non pus ſed ſaniem referebat lucidam [illegible] *Imo, ſcabie ſublata & curata, maculæ atræ, diuerſæ quàm ab impetiginibus aut vitiliginibus plumbei & fuſci coloris, remanſerunt. Progreſſu morbi in capite calli concreuere, qui ſummo cum dolore rupti vel diſſecti, melleum quippiam & tenax, ceu ex coniferis arboribus laticem exſtillare videmus; lentum inquam & viſcidum marceſcentis pituitæ argumentum, exſudabant. Abſceſſus hi ſordidi vereque cacoëthes, poſtquam magna difficultate expurgati, & non minore carne rurſum producta, coaluiſſent, nouum prorupit ſymptoma. Vniuerſi corporis artus, brachia, ſcapulæ, cubitus, humeri, ſuræ, tibiæ, pedes imi, punctaris quibuſdam, quaſi aculeis, intenſiſſime vellicabantur, ac ſi ferris diſcinderentur, potiſſimum vbi tibia maxime excarnis lacertorum non fulta thoris à ſolo periostio veſtitur. Membra pondere grauia fulcra poſtulabant, imo & paralyſi quibuſdam minata ſuccollatorum beneficio erigi neceſſe habebant. Nulla tamen quies, doloribus nocte dieque indeſinenter torquentibus. Et hi dolores non vnius aut alterius diei ſpacium, ſed per integrum menſem durauerunt. Caput quoque non fuit immune. Nam præter achores ſupra recitatas, gummata & callos, verrucis grandibus ſimiles, doloribus vehementibus infeſtabatur, circa regionem occipitii potiſſimum, qui præter virium imbecillitatem, vigilias, etiam dementiam quibuſdam innexerunt, quæ vix, muco purulento maléque olente per narés multos dies ſtillante, miteſcere cœpit. Toto interim morbi decurſu* [illegible] *nec Cereris nec Bacchi muneribus voluptatem vllam capiebant. Conuerſationem omnem auerſabantur, verecundia ſuffuſi, aut indigna ira commoti, quod horrenda labe, nullo ſuo merito, & ſpe auxilii exigua, aſperſos ſe cernerent. Morbus hic durauit vſque ad æquinoctium vernum ſolis in Arietis ſignum ingreſſu, circa quod tempus manifeſte deſiiſſe, & Paſchatis feriis prorſus interiiſſe iudicatus eſt, eò quod deinceps nullus hac labe ex integro adſperſus deprehenſus fuerit.*

De morbi huius origine duæ fuerunt præcipuè ſententiæ. Alii enim putarunt eſſe nouum morbi Gallici genus, contagione propagatum in Laconico balnei; alii per ſcarificationem hoc venenum communicatum fuiſſe exiſtimarunt. Inquiſiuit ea de re diligenter Magiſtratus oppidanus, ſed nihil certi inuenit. Ioan. Sporiſchius, *in alleg. tractatu*, neutram cauſſam admittit, ſed hoc malum originem duxiſſe putat à cacochymia pituoſa, ab anni eius conſtitutione in corpore cumulata, ſcarificationem verò nimiam & minimé congruam hoſce humores vitioſos ad loca ſcarificata attraxiſſe. Vtque id probet, multa de ſitu eius vrbis, victu & morbis incolarum ſcribit, atque ex his omnibus humoris pituitoſi copiam collectam fuiſſe probat.

Et omnino non ita planum eſt, vnde ille morbus fuerit contractus. Si n. è ſcarificatione ortum habuit, cauſſa non patet, cur infectio hæc ſaltem à bruma vſque ad æquinoctium vernum durauerit, niſi quis eam cauſſam reddere voluerit, quod poſt hoc tempus nemo, ob periculi metum hiice balneis vſus eſt, vel quia balneum hoc pæne dirutum & innouatum eſt; & cur non omnes partes, quibus cucurbitulæ ſcarificatæ affixæ fuerunt, exulceratæ ſint. In hiſtoriis enim infectorum notat Thomas Iordanus, viro cuidem, cùm quinque cucurbitulas affigi iuſſiſſet, duo ſaltem loca, ceruicem ſcilicet & ſiniſtri lumbi regionem, exulcerata fuiſſe. Famulæ cuidam, quæ ſeptem cucurbitulas affigi curauit, ſub vna ſaltē dextræ ſcapulæ affixæ exulceratam cutem fuiſſe: atque idem aliis quoque accidiſſe. Contra eos vero qui ex vitioſo humorum apparatu hoc malum ortum habuiſſe exiſtimant, id pugnat, quod cùm tria publica balnea Brunnæ tunc fuerint, illi ſolùm, qui in Adami illius balneo ſcarificatione vſi ſunt, infecti fuere; quod in reliquis omnino etiā accidere debuiſſet, ſi à vitioſis humoribus in corpore collectis malum originem duxiſſet. Sporiſchii verò ſententia, quatenus ab humore pituitoſo luem hanc exortam fuiſſe ſtatuit, nullo modo aſſenſum meretur. Facile enim cuiuis hiſtoriam & ſymptomata huius morbi conſideranti patet, cauſſam huius morbi venenatam fuiſſe.

Secunda tamen ſententia mihi probabilior videtur. Nam, quod & Crato monet, cùm nemo præter eos qui ſcarificatione, & quidem in iſto, non alio balneo vſi fuerunt, infectus ſit, per vulnera ſcarificatione inflicta venenum aliquod corpori illatum fuiſſe, veriſimile eſt; ſiue id venenum acie ſcalpelli infecto, ſiue cucurbitula, ſiue venenato balnei vapore, ſiue aqua corpori illarum fuerit. Sagittas enim à multis nationibus veneno inſici notiſſimū eſt: quod & in ſcalpello fieri potuit, ſiue id malitia balneatoris, ſiue iniuria factum ſit, dum idem ſcalpellum, quo impurum aliquem hominem ſcarificauit, aliis adhibuit; cùm notum ſit, venam ſectam malè cecidiſſe, quæ ſcalpello, quo alteri vlcus apertum fuerat, peracta fuit. Potuit venenum hoc ſcalpello communicari à cote vel loro, quibus inſtrumenta iſta affricari ſolent, ſi à vapore balnei ſordium aliquid & maligni ipſi adhæſiſſet. Contagium etiam cucurbitulis adhærere potuit, quæ non ſemper ea, qua debent, diligentia mundantur. Et tandem impoſſibile non eſt, vt vapor balnei ſeſe cuti recens ſcarificatæ, vel aquæ, qua loca ſcarificata abluuntur, inſinuare potuerit, qui non ſemper purus eſt, ſed variorum hominum ſudoribus & ſordibus inquinatus. Quò etiam facit, quod è lapidibus illis, quibus ad Laconicum calefaciendum aqua affunditur, magna vaporis copia attollitur, qui non ſemper puri, ſed ob ſordes balnei & loci perpetuam humiditatem ad vitium diſpoſiti ſunt.

Atque in iſta ſententia me confirmat hiſtoria ſimilis ſcarificationis, quæ annis abhinc non ita multis in Franconia accidit, quæ extat *lib. 2. epiſtol. Medic. ſect. 6.* Clariſſ. Dn. D. Gregorii Horſtii, qua infecti ſcatebant puſtulis & vlceribus quaſi cancroſis, non tantùm in locis ſcarificatis, ſed toto ferè corpore, patiebantur artuum dolores immenſos, dolores [illegible] tanta cum debilitate, vt non niſi ſuffulti loco exire poſſent. Quod malum à maleficio nequam Balneatoris ortum habuit, qui, vt in eius confeſſione ibidem extat, tribus vel quatuor ſeptimanis, loro ſeu coti illi ligneæ corio obductæ, in qua ſcalpella ſua acuere ſolebat, puluerem cadmiæ foſſilis metallicæ, ſeu Cobalti, & [illegible] affricauit, atque ſcalpella gryllis impegit: Bufones etiam exſiccauit, poſtea puluerem eorum in aqua macerauit, quam cum puluere lapidibus illis, quibus in balneis aqua ad calefaciendum Laconicum infundi ſolet, infudit.

Hiſtoria alia ſimilis affectus

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Vulnera venenata ſi ex ab animalibus venenatis inflicta ſint, ex relatione ægri innoteſcunt. & vel ex eo, quod à talibus animalibus prouenerint, quod venenata ſint, cognoſcuntur. Si verò telo vel alio armorum genere, vel globulo plumbeo vulneratus

ſit æger, cognoſcitur id ex eo, quod in loco vulnerato doloris & punctionis ſenſus maior eſt, partis vulneratæ color naturalis mutatur, & in liuidum ac nigrum degenerat, & ſtatim ſymptomata grauia præter rationem vulneris ſequuntur, in toto corpore nunc ardor, nunc obſtupeſcentia, & cordis anguſtia, interdum & tremor & lipothimia percipitur. Quamprimum enim venenum per venas & arterias receptum eſt, ſeſe in totum corpus diffundit, & membra principalia inprimis cor, quæ venenorum natura eſt, oppugnat, vnde varia ſymptomata excitantur. Quæ quidem generalia venenati vulneris ſigna ſunt; quibus poſtea plurima alia ſymptomata, pro veneni cuiuſque natura, accedunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Omne vulnus, quod venenato armorum genere vel à venenoſo animali inflictum eſt, longè grauius & periculoſius eſt; quàm quod veneno caret. Et vulnus etiam exiguum venenatum mortem afferre poteſt; cum aliàs magna vulnera ſanari poſſint.

2. Et quidem quò ſymptomata ſunt plura & grauiora, & magis contumacia, optimiſque etiam adhibitis remediis non cedunt, eo ſunt periculoſiora, ac plerumque lethalia. Si verò ſymptomata ſint pauciora ac minùs grauia, & adhibitis remediis mitigantur, eo maior ſalutis ſpes eſt.

3. Quò vulnus venenatum cordi propius eſt, eò periculoſius eſt; vt & quod cerebro vicinum eſt.

Curatio.

Curatio. Vulnus, quatenus vulnus, quas Indicationes ſuppeditet, & quomodo curandum ſit, ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, ſatis patet. Si verò vt venenatum ſpectetur, danda opera primò, nè venenum ad interiora, præcipuè cor, penetret, deinde, vt eius vis alexipharmacis infringatur. Primò ergo attendendum, an telum venenatum adhuc intra vulnus hæreat. Omnis ſiquidem fruſtra tentatur curatio, niſi id extrahatur; ideoque, vt manus opera quam primùm eximatur, laborandum. Quodſi extrahi non poſſit, emplaſtris, quæ venenum euocare poſſunt, ea admiſcenda, quæ tela & alia peregrina corpora è vulneribus extrahere valent, de quibus ſupra, *cap.* 8. dictum. Deinde ne venenum ad interiora & cor penetret, primò vt Celſus, *lib.* 5. *cap.* 27. docet, ſupra vulnus id membrum deligandum eſt, non tamen nimis vehementer, ne membrum torpeat, aut, quod interdum imperitorum Chirurgorum culpa fit gangræna corripiatur. Deinde venenum ipſum extrahendum & ad exteriora euocandum. Antiqui ad euocandum venenum ſuctiones adhibebant, & qui id præſtabant, Pſylli appellabantur, exiſtimabantque, eos proprietatem quandam habere venenum ſuctu attrahendi, & eidem reſiſtendi; cùm tamen id ſaltem audacia præſtaret: de quo Celſus *lib.* 5. *cap.* 27. ſcribit: *Si ne id quidem eſt*; (hoc eſt, ſi deſit cucurbitula, vel ſimile quid) *homo adhibendus eſt, qui vulnus exſugat: Neque ſane ſcientiam præcipuam habent hi, qui Pſylli nominantur, ſed audaciam vſu ipſo confirmatam. Nam venenum ſerpentis, vt quædam etiam venatoria venena, non guſtu, ſed vulnere nocent.* Et mox: *Ergo quiſquis exemplum Pſylli ſecutus, id vulnus exſuxerit, & ipſe tutus erit, & tutum hominem præſtabit. Illud, ne intereat, ante debebit attendere, ne quod in gingiuis, palatone, aliaue parte oris vlcus habeat.* Euocant tutius & extrahunt venenum cucurbitulæ, præcipuè in morſibus & ictibus venenoſorum animalium, quæ eò potentius venenum extrahunt, ſi ſcarificationes, præſertim profundiores, adhibeantur. Poſt amotas cucurbitulas gallinæ vel aliæ aues podice, vel per medium diſſectæ, calentes adhuc vulneri imponendæ. Et ſi locus neruoſus non ſit, in venenatorum animalium morſibus caro circumcirca exſcindenda, imò abſcindenda, refertque Galenus, vinitorem quendam à vipera morſum confeſtim læſum digitum falce abſcidiſſe, atque ita periculum omnes euitaſſe & euaſiſſe. Abluere quoque vulnus vtile fuerit *aceto* vel *vino*, in quo *theriaca* ſoluta ſit, aut decocto *flor. chamæmel.* vel *rad. oxilapathi.* Imo in morſibus animalium, ſi locus neruoſus læſus non ſit, efficaciſſimum eſt cauterium actuale, quod vi ignis & venenum abſumit, & ne ad interiora penetret, prohibet. Si æger cauterium actuale non admittat potentiale ſeu cauſtica medicamenta adhibenda: vt tamen eſchara citò decidat, curandum, & niſi fiat, ſcalpello liberāda, nec vlcus ſtatim glutinandum. Ideoque vlceri *cepa* cum *ſale*, vel *allium ſylueſtre*, vel, *ruta* imponenda.

Quæ tamen ipſa, etſi cauſtica non ſint præmiſſa, ad extrahendum venenum ſunt imponenda, putà *cepæ*, *allium ſylueſtre*, *ruta ſtercus columbinum*, *nuces iuglandes*, *cum allio*, *ſale & melle*, vt tradit Conciliator, *lib. de remed. venen. cap.* 4. quæ ſeu ſumtæ, ſeu extra impoſitæ à venenis ſeu ſumtis ſeu morſu & ictu animalium venenatorum illatis liberare poſſunt, *hypericum*, *vincetoxicum helenium*, *raphanus*, *dictamnus*, *ariſtolochia longa & rotunda.* Vtilia etiam ſunt *carduus benedictus*, *ſcabioſa*, *ruta gentiana*, *ſcorzonera*; & omnino omnia ſimplicia, quæ venenum attrahunt, vel qualitate manifeſta; vt caliditate, vel occulta & peculiari ſimilitudine. De prioribus hoc notandum, ne in partibus neruoſis acribus valde vtamur, &, dum vnum periculum vitare volumus, in aliud incidamus, & dolorem ac conuulſionem excitemus. Ideoque in talibus partibus tutius eſt, ea medicamenta applicare, quæ ſubſtantiæ proprietate venenum euocant. Neque etiam ſolùm acrium vſus diu continuari debet, ſed vbi per diem vnum atque alterum continuata fuerint, alia poſtea mitiora imponenda.

Compoſita varia ſunt. Vtilis eſt *Theriaca*, aliis medicamentis mixta: quam quod nonnulli ideo ſuſpectam habent quod propter frigiditatem opii venenum ad interna pellere poſſit, ridiculum pene eſt in tanta veritatis luce. Vel inſtilletur *oleum Mathioli*, quod deſcribit ille *in comm. in præfat. lib. 6. Dioſcorid*, aut *Magni Ducis Hetruriæ*, vel *ſuccus ſcorzoneræ.*

Guido in vulneribus venenatis hoc emplaſtrum laudat

℞. *galbani*, *ſagapeni*, *opopanacis*, *aſæ fœtidæ myrrhæ*, *piperis*, *ſulphuris* an. ℥. i ß. *ſtercoris columbini*, *anatis* an. ℥. ii. *calaminthæ*, *mentaſtri* an. ℥ i.

Diſſoluantur gummi *vino*, & Miſc. omnia cum *melle*, & *oleo antiquo*, F. Emplaſtrum.

Vel ℞ *terebinth. aq. vel ſucco ſcorzoneræ lotæ* ℥. ii. *propoleos* ℥. ii *ol. Matthioli* ℥. ß. *de terebinthina* ℈. ii. *præcipitati* ℈ i. ß. *ſcordii*, *rad. ſcorzoneræ* an. ʒ. iiii. Miſc. & F. Vngu.

Vel ℞. *ammoniaci*, *galbani*, *bdellii* an. ℥. ß. *ſtyracis liquidi* ℈. iii. *myrrhæ*, *ſulphuris ignem non experti* an. ℈. ii. *euphorbii*, *præcipitati* an ℈. i. *ol. Mathioli*, *de terebinth.* an. ℈. ii. Diſſoluantur gummi *aceto ſcillitico*, & cum reliquis miſceantur. atque cum *propoli*, ac *pice nauali q. ſ.* F. Ceratum.

Vel ℞. *rad. ſerpentariæ*, *ariſtol. rot.* an. ℥. i. *tabaci*, *ſcordii* an. M. i. *thuris myrrhæ*, *ſulphuris ignem non experti* an. ℥. ß. *dictamni Cretici rad. angelicæ dictamni albi* an. ℈. iii. *ol. de terebinth.* ℥. ii. *Matthioli* ℥. i. *ceræ picis naualis* an. q. ſ. Miſc. F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *ſummit. hyperici* M. ii. *carduibened ſcordii*, *tabaci*, *vincetoxici* an. M. i. *rutæ. p.* i.

rad. ſerpentariæ ℥. ii. *rumicis* ℥. i. ß. Contundantur & emplaſtri modo applicantur.

Vel ℞. *ol. oliuar. mellis* an. ℥. ii. *calcis viuæ* ℈. ii. *rad. ariſtol. rot.* ℈. i. F. Cataplaſma.

Vel. ℞. *cæpar. allii, porri ſectilis* an. ℥. iii. Coq. & contund. Adde *rad. ſerpentariæ aſphodeli* an. ℈. ii. *theriacæ* ℥. ß. *ol. ſcorpion.* ℥. i. Miſc.

Vel ℞. *cineris clauellati, calcis viuæ* an. ℥. ii. *abſinthii. ariſtoloch. rutæ, allii, cæpar* an. ℥. i. *ficuum* num. xx. *ſtercoris caprilli, ol. euphorbii, ſcorpion.* an. ℥. iii. *mellis* ℔. i. ß. *aceti vini* ℔. i. Miſc. F. Emplaſtrum.

Plura eiuſmodi *libro ſequenti, de venenatorum animal. morſibus* proponentur.

Exhibenda ſimul, & ſtatim quidem accepto vulnere, alexipharmaca, quæ à veneno cor muniant, idque ad exteriora expellant. Et quidem ſi veneni ſpecies cognita ſit, ei ſua alexipharmaca opponenda, de quibus *lib. ſeq.* Si verò lateat, vniuerſalia illa alexipharmaca, *lapis bezoar, theriaca Mithridatium, aquæ theriacales,* & huius generis alia paſſim nota exhibenda.

Iiſdem etiam extra cor muniendum, & propterea non ſolùm *Theriaca* & *Mithridatium*, ſed inprimis *ol. Matthioli* regioni cordis & arteriis illinendum, vt & *oleum* Magni *Ducis Hetruriæ.*

Veneno extracto ad vulneris ſanationem accedendum. Ad quam vtile eſt hoc vnguentum.

℞. *ceræ, picis, nigræ, reſinæ, axungiæ arietis ol. antiqui* an. ℥. iii *galbani* ℥. vi. fiat Vnguentum.

Poſtea cura vt in reliquis vulneribus, peragenda.

Si verò ex ſymptomatibus paruis, vt ſudoribus frigidis, animi deliquiis, & ſyncope cognoſcatur, venenum iam ad penitiores corporis partes & cor penetraſſe; pars vulnerata non nimis affligenda, ſed toti potius corpori & cordi proſpiciendum.

CAPVT XXII.

De vulneribus particularibus.

Atque hactenus de vulneribus in genere, & eorum in vniuerſum curatione dictum eſt. Cùm verò vulnerum curatio pro varietate partium vulneratarum non parum diſcrepet: iam in ſpecie de ſingularum partium vulneribus agendum eſſet. Verùm cùm in prioribus libris de iis actum ſit, actum agere opus non eſt. Actum enim.

Lib. 1. *part.* 1. *cap.* 21. 22. 23. 24. 25. de capitis & cerebri vulneribus. *Ibid. part.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 9. de palpebrarum vulneribus *cap.* 20. de vulneribus oculorum. *Ibid. ſect.* 3. *cap.* 5 de vulneribus narium. *Ibid. ſect.* 5. *cap.* 3. de linguæ vulneribus.

Lib. 2. *part.* 1. *cap.* 4. de labiorum vulneribus, *Ibid. part.* 2. *cap.* 4 de apertione vaſor. pulmonis. *Ibid. cap* 11. de pulmonum vulneribus. *Ibidem cap.* 15. de vulneribus diaphragmatis. *Ibid. cap.* 17. de thoracis vulneribus. *Ibid. cap.* 22. de ſpinalis medullæ vulneribus; *Ibid. part.* 4. *cap.* 3. de cordis vulneribus.

Lib. 3. *part.* 1. *ſect.* 1. *cap.* 1. de œſophagi vulneribus. *Ibid c.* 16. de ventriculi vulneribus. *Ibid. part.* 2. *ſect.* 1 *c.* 8. de vulneribus inteſtinorum. *Ibid. p.* 4. *c.* 7. de lienis vulneribus. *Ibid. p.* 6. *ſect.* 1. *c.* 7. de epatis vulneribus *Ibid. p.* 7. *ſect.* 1. *c.* 11. de renum vulneribus *Ibid p.* 8. *ſect.* 1. *c* 5. de veſicæ vulneribus. *Ibid. p.* 9. *ſect.* 1. *c.* 5 de teſtium vulneribus *Ibid. c.* 11. de penis vulneribus. *Ibid. p.* 10. *c.* 5. de vmbilici vulneribus. *Ibidem c.* 15. de abdominis vulneribus.

Lib. 4. *part.* 1 *ſect.* 2. *cap.* 18. de Vteri vulneribus egimus.

CAPVT XXIII.

De Morbis & ſymptomatibus quæ vulneribus accidunt.

Cvm verò non rarò accidat, vt alii morbi, vt & ſymptomata varia, vulneribus accidant & ſuperueniant, quæ peculiares Indicationes ſuppeditant, & tum curationem ad ſe trahunt, ægri vires deiiciunt, & vulnera curatu difficilia & periculoſa reddunt: de iis quoque agendum, & qua ratione ea tollenda ſint, dicendum.

De Febribus.

Et primò quidem non rarò Febres vulneribus ſuperueniunt. Etſi verò peculiari tractatu de Febribus egimus: tamen cùm multum referat, febrium, quæ vulneribus ſuperueniunt, differentias rectè cognoſcere, & auertere, de iis in ſpecie aliquid hic dicemus. Primò verò diligenter inquirendum, quæ febris, quæ vulneri ſuperuenit, ſi natura, & quæ cauſſa. Febres enim tales ſunt variæ, aliæ ephemeræ, à ſpirituum agitatione & efferueſcentia ſanguinis ortæ, propter iram, terrorem, & omnino humorum ac ſpirituum cùm animi tum corporis motu agitationem. Deinde etiam dum pus, præſertim copioſus, generatur, febres accidunt, ſecundùm *aphor.* 47. *ſect.* 2. Tertiò ex inflammatione. Quartò interdum & putridæ febres generantur ex putredine in parte vulnerata. Quintò, ex vitioſo humorum apparatu. Febres.

Primùm febrium genus ſtatim in principio inuadit, &, vt dictum, ex motu animi & corporis, atque hinc orta ſanguinis & ſpirituum agitatione prouenit. Quò pertinet & dolor vehemens, qui humores agitando, & vigilias excitando eos & ſpiritus accendere & febrim excitare poteſt. Primum febrium genus ex agitatione humorum.

Cognoſcuntur autem hæ febres, quod ſtatim cum vulnere inuadunt Quia tamen & putridæ interdum ſtatim etiam à principio inuadere poſſunt, qua ratione ephemeræ à putridis diſcerni queant, ex iis, quæ *lib.* 1. *de febrib. cap.* 6. diximus patet Signa.

Febres hæ quidem ex ſe nihil periculi ægro afferunt, neque tamen ſalutem etiam ægro promittere poſſunt; cùm tunc fluxionis & inflammationis, quæ ſuperuenire ſolent tempus nundum præterierit. Prognoſticum.

Febris verò hæc peculiarem curationem non poſtulat, ſed modo æger bona diæta regatur, ſponte euaneſcit. Cauſſæ tamen eius, ſi adhuc præſentes ſint, aut recurrere poſſint, omnes amouendæ. Alias enim facile periculum aliquod attrahere poſſunt. Et cum alias circa quartum inflammationes & fluxiones accidere ſoleant; tales febres, ſi eo vſque protrahantur, mala illa attrahere & augere poſſunt. Curatio.

Deinde, dum pus generatur, & præcipuè copioſius febres fiant, vt Hippocrates 2. *aph.* 47. ſcribit. Tum enim, quod in parte vulnerata redundat, & in ſubſtantiã partis mutari nequit, putreſcere incipit, fitque quaſi ebullitio. Natura tamen facit, quod poteſt, & quod in ſubſtantiam partis mutari nequit, quantum poteſt elaborat, & ne planè corrumpatur, in pus mutat. Ex hac igitur ebullitione calor quidam ſanguini in venis & arteriis communicatur, qui vbi ad cor peruenit, febrem accendit, quæ ephemeræ potius plurium dierum, quàm veræ putridæ eſt ſimilis. Febres ex puris generatione.

Itaque ſigna putredinis abſunt, vt & inflamma- Signa.

tionis & inuadunt hæ febres eo tempore, quo pus generari ſolet, inprimis circa quartum diem, Calor eſt multus, ſed ſuauis, pulſus magni, celeres, & frequentes, vrina parum à naturali ſtatu recedit, nullumque prauum ſymptoma coniungitur.

Prognoſticum.

Febris hæc per ſe periculi nihil habet, ſed paulò poſt ceſſat.

Curatio.

Idque vt eò citiùs fiat, exitus puri parandus, eoque citius, quo in nobiliori parte, aut cum nobili conſentiente continetur: Simulque danda opera, vt affluxus humorum omnis præcaueatur.

Febres ex inflammatione.

Tertiò nonnunquam febres ex inflammatione, quæ parti ſuperuenit, accenduntur, nunc ephemeræ, nunc putridæ, prout ſaltem ſpiritus incaleſcunt, calorque cordi communicatur, vel etiam vapores putridi in venas & arterias transfuſi ad cor penetrant, idque calefaciunt.

Signa.

Cognoſcuntur autem tales febres ex ſignis inflammationis, de quibus *part.* 1. *cap.* 5. dictum. An vero febris ſit ephemera vel putrida, cognoſcitur ex ſignis ephemerarum & putridarum, de quibus *lib.* 1. *de febribus* dictum; & præcipuè in ephemera aberunt ſigna putredinis in vrina, quæ in putridis apparent calor etiam eſt maior & acrior, quàm in ephemeris, ac ſymptomata ſunt grauiora, maiorque virium deiectio.

Prognoſticum.

Febres autem hæ cum ab inflammatione totæ pendeant, pro inflammationis etiam magnitudine ſunt maiores vel minores, & magis vel minus periculoſæ.

Curatio.

Tolluntur vero inflammatione ſublata, & curantur, vt aliæ febres ſymptomaticæ, de quibus ſuo loco dictum. Inprimis danda opera, vt per refrigerantia & conuenientia alterantia curetur, ne putredo in humoribus excitetur, aut ſi iam præſens ſit, inhibeatur & ſedetur.

Febres ex putredine humorum.

Quartò accidunt etiam vulneribus febres accenſæ ex putredine humorum in ipſo vulnere, quæ iis, quæ ex pure fiunt, maximè cognatæ ſunt.

Signa.

Cognoſcuntur tales febres ex quantitate & ex qualitate excrementorum vulneris. Magna enim copia ſanici effluit, eaque putridem quid potius, quàm pus bonum refert, coloris varii & mali, mali odoris, & fœtida. Et licet magna puris vel ſaniei copia non effluat, tamen ſi materia quæ effluit ſit praua, color partis mutetur, partisque dolor & grauitas adſit, materiam vitioſam quidem adeſſe, ſed non expurgari indicio eſt. Interim febris ſigna aderunt, quæ putredinis notas in vrinis exhibent, vel non exhibent, prout materia venis & arteriis magis vel minus communicatur.

Prognoſticum.

Atque febres tales magis vel minus periculoſæ ſunt, prout putredo fuerit maior vel minor, & in parte nobiliore vel ignobiliore, ac mitioribus vel grauioribus ſtipata ſymptomatibus & quo facilius vel difficilius materiæ vitioſæ effluxus parari poteſt.

Curatio.

Curatio in eo conſiſtit inprimis, vt putredo quamprimum in parte affecta coërceatur, & materiæ vitioſæ omni modo exitus paretur. Putredine enim ſublata febris poſtea facilè euaneſcit,

Febres ex vitioſo humorum apparatu.

Tandem eſt febrium genus, quod in vulneratis ex vitioſo humorum apparatu oritur. Si enim corpus vulneratum ſit impurum, facile fieri poteſt vt febris occaſione vulneris in eo accendatur. Fit autem hoc dupliciter: Primò ex ſpirituum & humorum poſt vulnus acceptum commotione. Vt enim in corporibus impuris aliàs ex animi & corporis motibus, quod & in partu in fœminis accidit febres accenduntur; ita idem in vulneratis fieri poteſt. Deinde ex putredine in parte vulnerata febris accenditur. Vt enim in puerperis ex lochiis ac ſecundis retentis febres accenduntur, idque eò faciliùs, ſi corpus ſit impurum: ita ſi putredo in parte vulnerata accen-

A

datur, vaporeſque praui venis communicati vitioſos humores in iis offendant, facile febris oritur. Febres autem tales ſunt variæ, pro vario vitioſorum humorum apparatu aliquando intermittentes, aliquando continuæ prout vitioſorum humorum apparatus vel extra venam cauam vel in ea hæret, & quidem plerumque tertianæ, continuæ vel intermittentes, ſimplices vel duplices, rarò quotidianæ, rariſſimè quartanæ.

Signa.

Cognoſcuntur hæ febres, quod & calor, & vrinæ, & pulſus, putredinis certa indicia exhibent. An autem ex commotione humorum ſaltem, an verò ex putredine in parte vulnerata ſint accenſæ, cognoſcitur ex eo, quod ſi ex commotione ſaltem hu-

B

morum ſit febris, ſtatim in principio talis febris inuadit, & in vulnere nihil vitii deprehenditur. Si verò ex putredine in vulnere proueniat, non mox in principio, ſed temporis progreſſu oritur, & putredinis in vulnere ſunt indicia. Qualis autem febris ſit, è propriis febrium ſignis cognoſcitur.

Prognoſticum.

Febres hæ aliæ aliis ſunt periculoſiores, vt ſuo loco de febribus dictum: & intermittentes ex ſe periculo vacant; continuæ vero ſunt periculoſiores, & quidem nunc magis, nùnc minùs pro putredinis ratione. Quia tamen ad vulnera hæ febres accidunt, omnes aliquid periculi afferunt. Cùm enim antea pars vulnerata ſit debilis, nunc febris accedens debilitatem, & hinc dependens periculum auget,

C

& facilè fieri poteſt, vt ad partem affectam fluxio excitetur, vel ob calorem ea de cauſſa debilitatum plurima in ea excrementa generentur, atque hinc alia mala excitentur.

Curatio.

Curationem verò harum febrium quod attinet, etſi à vulnere occaſionem ſumſerint: tamen quia apparatus vitioſus humorum eorum cauſſa præcipua eſt, curandæ eæ febres eo modo; de quo ſuo loco dictum.

De Inflammatione.

Inflammatio.

Sæpiſſimè verò vulneribus accidit Inflammatio, interdum & Eryſipelas. Et quidem Inflammatio ſæpiſſimè vulneribus accidit, præcipuè partium neruoſarum; cum ob dolorem affluxus ſanguinis ad partem

D

affectam concitatur, deinde cum ſanguis, quod non ſatis effluxerit, putreſcit, & facilè inflammationem concitat, quam ſufficiens ſanguinis effluxus præcauet, de quo Hippocrates, *lib. de vlceribus*: Si ſtatim pro valetudine ſanguis plus minùs è plaga fluxerit & ipſum vulnus, & quæ iuxta ſunt: minus inflammatione premuntur.

Si ergo inflammatio metuatur, & ſanguis non ſatis fluxerit, ſtatim vena in loco oppoſito ſecanda, & pro viribus ægri ſanguis euacuandus. Imo ſi inflammatio iam adſit, & vires ferant, ac neceſſitas poſtulet, venæ ſectio, & purgatio quoque protopus inſtitui poteſt.

Si à dolore excitata ſit Inflammatio, vt iis tolla-

E

tur, & ſimul affluxus humorum reprimatur, danda opera. Auicennas in hunc vſum inprimis commendat cataplaſma, quod paratur, ex *malo Punico* in vino adſtringente cocto, in mortario contuſo, & in formam cataplaſmatis redacto. Poteſt etiam Cataplaſma fieri ex *farina hordei*, *lenticula paluſtri*, *auriculæ muris*, *oleo roſaceo*. Si his inflammatio non cedat, reliqua cura, vt *part.* 1. *cap.* 5. *de inflammatione* dictum peragenda.

De Eryſipelate.

Eryſypelas.

Si eryſipelas vulneri ſuperueniat, id ex ſignis *part.* 1. *cap.* 7. *de Eryſipelate* traditis patet, Qua ratione autem curandum ſit, ex iis, quæ *ibidem* dicta ſunt, manifeſtum eſt. Equidem Hippocrates, *lib. de vul-*

ceribus, docet, vbicunque vlceri ſuperuenerit eryſipelas, purgandum corpus eſſe. Et quidem ſi bilis abundet, ne eius ad vulnus affluxus fiat, omnino eam euacuare vtile eſt. Quia tamen Eryſipelas, quod Roſam nos appellamus, potius à ſanguine tenuiſſimo & peculiariter corrupto ortum habet, ſudorifera maximè vtilia ſunt, vt *ibidem* dictum. Hippocrates parti affectæ giaſti folia vel ſuccum cum limo imponit. Poſſunt & Cataplaſmata ex *farina hordei & aqua ſambuci*, atque alia, quæ *allegato loco* ſunt propoſita, parti affectæ applicari.

De carne ſuper excreſcente.

Caro ſuper excreſcens. Interdum etiam accidit, vt caro luxuriet, & vltra modum excreſcat, quæ res cicatricis inductionem impedit, aut vt cicatrix turpis fiat, facit. Accidit autem hoc Medici incuria qui minus, quam par eſt, ſiccantia medicamenta adhibuit. Quod ergo ſuperfluum eſt, tollendum, vt vulnus cicatrice claudi poſſit.

Eſt autem hoc opus Medici, qui medicamentis fortiter ſiccantibus detergentibus, & ſi opus eſt, etiam nonnihil erodentibus carnem ſuperfluam abſumit.

Quibus autem medicamentis hoc fieri poſſit, *parte 2. cap. 7.* dictum, quæ vbi videantur. Inprimis vtilis eſt Aqua viridis ibi propoſita, quæ & carnem ſuperfluam abſumit, & cicatricem inducit.

De Hæmorrhagia.

Hæmorrhagia. Multa quoque ſymptomata vulneribus accidunt, quæ partim vires deiiciunt, partim curationem difficilem reddunt. Et primò quidem ſæpiſſimè ingens hæmorrhagia & ſanguinis profuſio accidit, quæ non ſolum vires deiicit, & interdum vitam homini eripit, ſed & curationem impedit. Quamdiu enim ſanguinis fluxus durat, in curatione nihil proficitur. Accidit autem iſta hæmorrhagia venis maioribus vulneratis, vt & arteriis non ſolum magnis, ſed & mediocribus. Verùm de ſymptomate hoc ſupra *cap. 14.* dictum, quæ ibi videantur.

De dolore cum vulnere.

Sæpiſſimè etiam dolor vehemens vulneribus accidit. Etſi enim nullum ferè vulnus ſit ſine dolore: tamen non rarò ille tolerabilis eſt. Interdum verò planè vehemens id quod accidit maximè cum nerui & partes neruoſæ vulneratæ ſunt? & omnino dolor vehemens ſtatim poſt vulnus inflictum exortus nerui aut neruoſæ partis vulneratæ indicium eſt.

Dolor cum vulnere.

Cauſſæ. Excitatur autem dolor in vulneribus nunc ob errores ægri in diæta, dum ille prauo victu vtitur, vt braſſica, piſcibus ſalſis, carne ſuilla, aut ſimilibus, partem vulneratam aëri frigido exponit, eamque nimis exercendo mouet; interdum Cheirurgi incuria, qui nimis calida vel acria medicamenta adhibet, partem nimis arctè ligat, non rectè locat, turundas nimis longas vel craſſas in vulnus intrudit, pus nimis diu in vulnere relinquit, aut oſſis fragmentum alias partes pungit. Interdum etiam, ſine his cauſſis omnibus, ab interno humorum affluxu dolor excitatur, atque is interdum ſubito cum horrore vel frigore inuadit; id quod ſæpe ſecuturæ magnæ inflammationis, vel etiam gangrænæ imminentis indicium eſt; idque inprimis, ſi cum dolore pungente ardor quidam in vulnere percipitur.

Prognoſtica. Grauium autem malorum dolores nimis in vulneribus cauſſæ eſſe ſolent. Præterquam enim quod vigilias excitant, viresque deiiciunt, etiam affluxus humorum ad partem vulneratam cauſſæ ſunt, vnde inflammationes, febris, & interdum quoque gangræna, excitantur. De quo paſſim monet Galenus. Nihil eſt, quod phlegmonem magis augeat, quàm dolor, ſcribit *5. meth. medic. cap. 4.* Et *3. meth.*

A *medic. cap. 2. & 6.* ob dolorem fluxionibus partes laborant. Et *13. meth. medic. cap. 5.* dolor & membri, in quo phlegmone reſidet, calor, etiamſi purum ab excrementis ſit totum corpus, fluxionis cauſſæ fiunt.

Curatio. Vt ergo dolor tollatur diligenter inquirendum, an ægri vel Cheirurgi culpa is concitatus ſit, & ſi quæ talis cauſſa reperitur, ea ante omnia amouenda. Si talis cauſſa nulla adſit, eſt aliquid externum vulneri inhæreat, illud extrahendum. Si à puris retenti copia dolor proueniat, ei exitus liber patefaciendus. Si vero ab humorum affluxu nimio, id quod fit in inflammatione, dolor excitetur, humorum influxum nimium prohibentia, rarefacientia & anodyna vſurpanda. Vtile eſt hic *oleum roſaceum* cum *albumine oui*, vel *vitellis oui*, prout res poſtulauerit, &
B in quo *lumbrici terreſtres* cocti ſint; Item *oleum chamæmelinum*, *lini amygdal. dulcium*, *lumbricorum*, *ſambucinum*, Cataplaſma ex *foliis malua rad. althæa*, *farina hordei*, *fabarum*, & *furfuribus*. Si dolor ſit maior, *oleum de papauere*, *de nymphæa*, cataplaſma è foliis vel radice *ſolani* & *axungia ſuilla* vſurpandum Exempli gr.

℞. *olei amygd. d. roſacei*, *chamæmel.* an. ℥. i. *vitell. oui* i. *croci* ʒ. ß. Miſc.

Vel ℞. *rad. althæa* ℥. ß. *fol. maluæ* M. i. *fl. ſambuci* p. ii.

C Coq. omnia ad mollitiem & per ſetaceum traiiciantur. Adde *pul. fl. chamæmel.* ℥. ß. *farina hordei* ℥. i. *fabarum ſem. lini* an. ℥. ß. Fiat Cataplaſma.

Cui, ſi libet, *oleum roſac. chamæmelinum*, *lil. albor. maſtichin. vngu. dialthæa* addi poſſunt.

Si dolor his medicamentis non ſedetur, neruum aliquem inſigniter læſum eſſe indicio eſt. Itaque cura vt ſupra *cap. 15. de vulneribus neruorum* dictum inſtituenda.

De Conuulſionibus & conuulſiuis motibus.

Conuulſio. Inſigne etiam & periculoſum ſymptoma ſæpe vulneribus accidit. Conuulſio, ſeu motus conuulſiui, de quo ſymptomate nonnulli prolixè de vulneribus agere ſolent. Verum cum de conuulſione in genere, *lib. Pract. part. 2 cap. 10.* ſatis ſuperque dictum,
D hic ſaltem ea, quæ conuulſioni, quæ vulneribus ſuperuenire ſolent, propria ſunt, proponemus.

Cauſſæ. Cauſſas conuulſionis quod attinet, in vulneribus fiunt conuulſiones vel à punctura neruorum, eorumque dolore ingenti, vel ab acri & maligno ſeu humore ſeu vapore partem aliquam neruoſam aut cerebri membranas vellicante; ad quem expellendum, cum Natura inſurgit, contractionem iſtam excitat. De quo Hippocrates. *5. aph. 65.* *Quibus ſunt cum vulneribus tumores conſpicui, ii non admodum conuelluntur & inſaniunt. At iis de repente euaneſcentibus, ſi quidem poſtica parte factum ſit, conuulſiones & tetani accidunt.* Et Galenus, *art. medic. cap. 92.* *Nerui* inquit, *& tendinis punctum, propter ſenſus vehementiam, & quoniam hæc pars principio, id*
E *eſt cerebro connectitur, prompta eſt ad neruorum conuulſionem excitandam. Ac tum præſertim, cum nihil extorſum exſpirat, ob occato cutis vulnere.*

Et quidem materia conuulſionem excitans interdum acrimonia ſaltem id præſtat, interdum etiam malignitate; id quod in vulneribus & ictibus ac morſibus venenatis accidit.

Prognoſtica. Sunt autem ſatis periculoſæ conuulſiones & conuulſiui motus in vulneribus. De quo Hippocrates, *5. aph. 2.* *Conuulſio*, inquit, *quæ vulneri ſuperuenit, lethalis.* Et *5. aph. 3.* *E copioſo ſanguinis fluxu conuulſio aut ſingultus, malum.*

Curatio. Quæ autem ratio ſit conuulſiones curandi, dictum

eſt *lib. 1. part. 2. cap. 28.* quæ eo loco videantur. Hoc loco nihil aliud monemus, niſi hæc. Primò in conuulſionibus & conuulſiuis motibus, qui vulneribus accidunt, ſiue per ſe, ſiue per conſenſum, & omnino quocunque modo, cerebri, ſpinalis medullæ, & neruorum ex his progredientium rationem habendam, & proinde ceruicem & collum, totamque ſpinalem medullam conuenientibus medicamentis inungendam eſſe, qualia *allegato loco* ſunt propoſita. Cæſar Magatus, *lib. 1. cap. 77.* hoc commendat.

℞. *olei laurini, ligni iuniperini, bacc. iuniperini, pingued. humanæ, lumbric. terreſt.* an. ℥. iiii. *olei fl. roris marini, fl. lauendulæ, fl. ſaluiæ* an. ℥. ii. *petrolei, de terebinthina* an. ℔. ß. *laterum, glandis vnguentariæ, quod de been vocant*, an. ℥. iii. ß. *myrrhæ, thuris, ladani, benzoi, gummi iuniper.* an. ℥. iii. *cinam. caryophillor. macis, nuc. myriſticæ* an. ℥. i ß. *bdellii* ℥. ii. *ammoniaci, opopanac. Galbani* an. ℥. i. *tacamahacæ Indæ, carannæ* an. ℥. iiij. *caſtorei, croci* an. ℈. vi. *rad. Imperatoriæ, angelicæ, valerianæ, acori, coſti* an. ℥. ß. *ſtyracis calam. pinguis* ℥. ii. ß. *pingued. leonis, tauri* an. ℥. ii. *aq. ardentis opt.* ℔. ii. Miſc.

Deinde, ſi ex puris vel aliorum excrementorum retentione conuulſio accidat, danda opera, vt omnibus modis ſaniei & excrementis exitus paretur, liquorque aliquis in vulnus inſtilletur; qui vim habeat abſtergendi & abſumendi: extra quoque aliquid imponendum, quod vim ex alto trahendi habeat: qualia ex ſuperioribus, præcipuè de neruorum vulneribus, nota ſunt.

CAPVT XXIV.

An licet Chriſtiano periaptis & ſigillis appenſis, vel ſimilibus modis, ſe ab armis inuiolabilem præſtare.

An Chriſtiano liceat ſe ab armis inuiolabilē reddere.

CVm nihil hodie apud milites frequentius ſit, quàm ſe contra armorum & globorum tormentariorum ictus pentaculis quibuſdam ac ſigillis & characteribus obfirmare & inuiolabiles reddere, antequam à doctrina de vulneribus abeamus; conclusionis loco addere & diſcutere libet quæſtionem; An Chriſtiano, ſalua pietate & conſcientia, liceat, tali modo ſe inuiolabilem reddere.

Etſi verò in arcana eiuſmodi hominum inquirere nec cupio nec operæ pretium duco: hoc tamen vulgo etiam notum eſt, eiuſmodi homines ſe non ab omni violentia firmare & munire poſſe, ſed ſaltem contra ictus gladiorum & aliorum eiuſmodi armorum, vt & globulos bombardarum, ita vt talia arma cutem penetrare nullo modo poſſint. A fuſtibus verò & maiorum tormentorum globis violari, imò necari poſſe, etſi cutis non facilè vulneretur. Imò ferunt, partes quaſdam eſſe, quæ inuiolabiles reddi non poſſint, inprimis oculos. Deinde & hoc vulgò fertur, nonnullos non ſolùm ſeipſos, ſed & alios ita obfirmare & impenetrabiles reddere poſſe, vt nullo armorum genere ſint violabiles imo quoſdam efficere poſſe vt butyrum nec cultro, nec gladio, nec ſecari ſcindi poſſit. Tertiò & hoc dicitur, inſcios etiam ab aliis contra omne armorum ac telorum genus inuiolabiles reddi poſſe.

Modi varii quibus nonnulli ſe ab armis impenetrabiles reddunt.

Modos autem varios ſeſe hoc modo inuiolabiles reddendi habent, quos nec cognitos habeo, nec cognoſcere cupio. In genere ſaltem vnum atque alterum, qui vulgò circumferuntur, referre libet, vt de reliquis etiam inde iudicium fieri poſſit. Primò, nemini ferè ignotum eſt, ſigilla ſeu pentacula circumferri variis figuris & characteribus inſignita, & ignorabiliter literata, vt Apuleius loquitur, quæ à militibus de collo ſuſpendi & corpori alligari ſolent, vt iis ab armis inuiolabiles ſe preſtent. Nonnulli characteres eiuſmodi ſaltem chartæ inſcribunt, eoſque corpori appendunt. Noui que virum, qui referebat, ſe ſchedam eiuſmodi canis collo appendiſſe, eumque ſclopeti tormentarii globo cominus eiaculato petiiſſe, qui nullo modo læſus fuerit. Sunt qui ſchedas eiuſmodi deuorant. Extat in publico quodam ſcripto eiuſmodi artificium, (ſi ita præſtigias has diaboli appellare licet) quo vir quidam generoſus ſeſe contra omne armorum genus muniuerit. Quod an in herois illius, qui fortiter & feliciter in Hungaria pro Chriſtianis contra Turcas militauit, laudem aut vituperium cedat, cuiuis liberum eſto iudicare, Ego hoc ſaltem addo, magnos etiam ſæpe viros, Principes ac heroës in hoc genere falli, & deceptoribus, qui talia venditant, & ſæpe pro magno pretio obtrudunt, nimis in cautè fidem habere, nec ſatis, quàm periculoſam rem tractent, perpendere. Modum autem illum, cùm planè ſuperſtitioſus & impius ſit, ego meis ſcriptis ad poſteritatem propagare nolo: vt tamen ſuperſticio pateat, in genere eum delineabo. In ſacris natalitiis Chriſti ſub mediam noctem in charta Pergamena virginea literæ I. N. R. I. inſcribuntur, & ſcheda eiuſmodi globulis ex maſſa panis triticei includitur, qui clam altari imponuntur, vt certis & diuerſis temporibus tres miſſæ ſuper eis celebrentur, Globulus huiuſmodi vnus manè cum quibuſdam precibus deuoratur, qui hominem eo die ab omni vulnere immunem præſtat.

In eodem libello docetur, quemadmodum die Veneris ante Solis exortum, ex hominis ſuſpenſi vel rota necati cranio muſcus cum certis precibus deradendus ſit, qui ſi in veſte ſub ſiniſtra axilla inſitus geſtatur, hominem eodem modo inuiolabilem præſtat.

Sunt, qui cutem vulnerant, & ſchedas eiuſmodi vel alias res vulneri imponunt, idque conglutinant. Et ſunt procul dubio modi eiuſmodi plurimi militibus paſſim noti, in quibus indagandis ego curioſus eſſe nolo.

Autores huius rei.

De autoribus ſi inquiratur, primi plerumque ignoti ſunt, & ab incautis militibus per manus iſta traduntur. Et ſi ad primum perueniretur, is procul dubio malus dæmon eſſet, vt poſtea dicetur. Carnifices huiuſmodi κακοτεχνίας ſæpe autores agnoſcunt; vt plerumque hoc hominum genus Magiæ deditum eſt. Ita ars Paſſauienſis dicta, *die paſſauiſche Kunſt* quod in exercitu illo qui circa Paſſauium collectus, poſtea anno 1611. in Bohemiam irrupit, & Pragam occupauit, primo innotuit, & per totam Germaniam paſſim diſſeminata eſt, à carnifice eius loci primo militibus communicata dicitur.

Rationem huius rei ſi inquiras primò experientiam prætendunt, & magnos etiam viros, Principes ac Heroes allegant, qui ſuis experimentis probatum dederint hoc modo ab omni armorum genere quem ſe inuiolabilem præſtare poſſe, Deinde nonnulli ex aſtris huius effectus vim & cauſſam deducunt, vnde certis conſtellationibus eiuſmodi ſigilla, periapta ac pentacula, quæ appellant, conficere docent.

Verùm enim vero, equidem hoc non negamus, talia ita fieri, & à magnis etiam viris vſurpari: ſed de hoc iam quæſtio eſt, an talia naturaliter fiant, & an fas ac pium ſit hominem Chriſtianum hoc modo ſe inuiolabilem & impenetrabilem reddere: an

verò

verò vi Magica & diabolica atque ex pacto cum A diabolo fiat, quicquid ſit, & proinde illicitum atque impium ſit, hoc modo ſe inuiolabilem præſtare.

Non eſſe licitum.

In quā quidem quæſtione poſteriorem ſententiam defendimus, & vim atque efficaciam hanc ex pacto cum diabolo, atque ita ab ipſo malo dæmone proficiſci, & eum, qui ſeſe huius generis medio aduerſus armorum impetum munit, rem impiam tentare ſtatuimus. Et enim primò certum eſt, neque in metallis, neque in chartis per ſe hanc vim ineſſe, ſed characteribus deinpſam notata iſtud præſtare. At figurarum & characterum nulla talis vis & efficacia eſſe poteſt. Ergo à vi ſuperiore ea proueniat neceſſe eſt: & proinde vel à Deo & bonis B angelis, vel à diabolo. At nullibi in ſacris literis extat, quod Deus per ſe vel bonorum angelorum miniſterio talia ſe effecturum promiſerit, vel effecerit. Et quis à bonis angelis verborum ſacrorum abuſum & talia ſuperſtitioſa, qualia ſupra ſunt relata, probari credat? Ergo à dæmone hæc prouenire credendum. Is nimirum, vt homines à Dei cultu abducat, & ſibi obnoxios reddat, paciſcitur cum aliquo, ſi à Deo ad ſe deſciuerit, eum ab armorum omnium vi immanem & inuiolabilem ſe præſtiturum, ſi periaptum tale geſtet, vel characteres chartæ inſcriptos deuoret. Cuius pacti ſeſe obnoxios reddunt, qui eoſdem characteres vſurpant. Sunt enim characteres illi alphabetum diaboli & teſſera quaſi militaris, è qua ſuum auxilium implorantes agnoſcit. Etſi verò nonnulli hic ab omni idololatria ſuperſtitione & impietate ſeſe immunes eſſe, & nihil commercii cum diabolo intercedere putant: tamen valde fallantur, dum medius non à Deo, ſed à diabolo ordinatis C vtuntur.

Rationes.

Pactum cũ diabolo duplex.

Eſt enim pactum cum diabolo duplex, mediatum & immediatum, ſeu explicitum & implicitum. Immediatum & explicitum eſt, cum quis medius ab ipſo diabolo immediatè traditis vtitur: immediatum verò ſeu implicitum, cùm quis medius, à diabolo præſcriptus, ſed non à diabolo ipſo acceptis, ſed per manus ab aliis traditis vtitur: quorum vtrumque prohibitum eſt, & contra legem Dei, quæ prohibet alienos Deos habere, pugnat. Neque eſt quod hic nonnulli obiiciunt, dicuntque, non eſſe veriſimile, quod pacta cum aliis à diabolo inita ad alium tranſeant, & eadem impietate obſtringant; cum pacta efficiat paciſcentium conſenſus. Etenim in pacto iſto, quod dixi, implicito non omnis aſſenſus abeſt. Cùm enim, qui eatenus adhuc mente ſanus eſt.

Vt poſſit rupem & puteum vitare patentem.

Facilè agnoſcat, characteres iſtos vel verba à ſe iſtam vim non habere, omnino antequam iis vtatur, inquirere debet, qua vi id, quod præſtant agant. Quod ſi negligit, implicitè in pactum cum dæmone tranſit, qui pollicitus eſt, ſe iſtud præſtiturum, qui ex ſuo præſcripto iſtis characteribus & verbis vſus fuerit, neque ab impietate liber eſt. Id quod vel ſequentes duæ hiſtoriæ teſtantur. Refert Martinus del Rio, *diſquiſit. Magic. libro 2. quæſt. 27. ſect.* 1. de Henrico Cornelio Agrippa, qui cùm Louanii commenſalem haberet nimis curioſum, accidit, vt peregrè abiret aliquando Agrippa, & vxori, quam poſtea repudiauit, claues muſei traderet, addita prohibitione, ne quem ingredi ſineret. Cum verò importuna & inſtanti petitione copiam ingrediendi impetraſſet adoleſcens, ac in libellum coniurationum incidiſſet, & in eo legiſſet, ianua pulſatur, & cum ille legendo pergeret, iterumque ianua pulſaretur, nec iuuenis reſponderet, dæmon ingreditur, quæritque cur vocatus eſſet, territoque ob metum iuueni nec reſpondenti fauces & ſpiritum intercluſit. Vt enim qui lingua peregrina aliquid legit, ipſe quid legat non intelligit, quod adſtans aliquis intelligere poteſt: ita etiamſi iuuenis hic ſe diabolum aduocare neſciuit, diabolus tamen teſſeram ſuam & pactum agnoſcens adfuit.

Alteram refert Henricus Brucæus, *in miſcellaneis Smetij, libr. 5. epiſtola* 17. quam ſe à D. Neuio accepiſſe, & de ea innumeris ciuibus ibi conſtare ſcribit, & eſt hæc. Lipſiæ, puella non intelligens quid ageret ob ætatem, dum nutricis actionem totam qua in ciendis tempeſtatibus viam ſæpius viderat, imitaretur, fulgura tonitruaque excitauit, quibus villa haud procul ab vrbe diſſita conflagrauit. Puella in Senatum adducta deliberatum fuit, an in eam iure animaduerti poſſit: Iuriſconſultorum autem ſententiis deciſum, non poſſe puniri, cum ob ætatem, quid egerit planè ignoraſſet. Quæ hiſtoria ſatis docet, etiam quem incautè & pæne ſine aſſenſu poſſe in huiuſmodi pactum cum diabolo ſe immittere. Cum enim puella iſta, etſi ob ætatem non intelligeret, quid ageret, ceremoniis à dæmone ſagæ alicui traditis & præſcriptis vteretur, dæmon ſtatim ex pacto adfuit, & tempeſtatem illam excitauit. Quæ ſi adultior aliquis, qui facilè intelligere potuiſſet, in eiuſmodi ceremoniis non eam vim ineſſe, perpetraſſet, à ICtis procul dubio non fuiſſet abſolutus. Ideoque neque nemo, qui mentis compos eſt, cum facile intelligere poſſit, ceremonias tales, verba, & characteres ea, quæ præſtare dicuntur, nec vi ſua & naturali, nec à Deo aut bonis angelis conceſſa agere, ſed vim eam à dæmone malo habere, iis vtetur, & is, qui iis vtitur, ab impietate, magia & idololatria immunis & liber eſſe non poteſt.

Sigillorum an aliqua vis.

Verum cum nonnulli ab aſtris iſtas vires deducere conentur, ac ſigilla varia ſub certo aſtrorum poſitu componere doceant: iſta opinio examinanda. Equidem inter ſigilla Arnoldi Villanouani & Paracelſi, *in libr. Archidox. Magic.* nullum reperitur, quod hominem ab armis inuiolabilem reddere poſſet, & propterea recentius diaboli inuentum hoc videtur: quia tamen effectuum illorum omnium, qui à ſigillis eiuſmodi promittuntur, eadem eſt ratio, omnino D aliquid de ſigillis iſtis dicendum videtur. Si enim in genere demonſtrauerimus, nullam vim naturalem tantum ſigillorum eſſe, ſimul demonſtratum erit, nec ſigilla, quę contra vulnera vſurpantur, ſuam ab aſtris vim habere.

Magia.

Sub Aſtrologiæ nomine Magica talia venditari, non nouum eſt, ſed olim iam in Orientalibus vſitatum fuit. De quo Plinius, *libro 3. nat. hiſtor. cap.* 1. ait: *Magia fraudulentiſſima artium plurimum in toto terrarum orbe plurimiſque ſeculis valuit. Autoritatem illi maximam fuiſſe, nemo miretur, quandoquidem ſola artium tres alias imperioſiſſimas humanæ mentis complexa in vnam ſe redegit. Natam primo in Medicina nemo dubitat, ac ſpecie ſalutari irrepſiſſe, velut altiorem ſanctioremque quam Medici-* E *nam. Ita blandiſſimis deſideratiſſimiſque promiſſis addidiſſe vires religionis, ad quam maxime etiam nunc caligat humanum genus. Atque vt hoc quoque ſuggeſſerit, miſcuiſſe artes Mathematicas, nullo non auido futura de ſe ſciendi, neque ea è cælo veriſſimè peti credenti, Ita poſſeſſis hominum ſenſibus triplici vinculo in tantum faſtigium adoleuit, vt hodie etiam in magna parte gentium prænaleat, & in Oriente Regum Regibus imperet.*

Atque vtinam in Oriente iſta ſuperſtitio ſubſtitiſſet, & cum Monarchia pereunte periiſſet. Verùm poſtea ſuperſtitio hæc in alias quoque regiones

propagata eſt. Iam enim Galenus, *lib. 9. de ſimp. med. fac. cap. de lapidib. §. iaſpis*, docet, vſitatum eſſe iaſpidi draconem inſculpere & annulis inſerere ad confortationem ventriculi. Alexander Trallianus. *lib. 10. in fine*, Herculis erecti ſuffocantis Leonem imaginem lapidi inſculptam ac annulo aureo incluſam colicæ mederi ſcribit: atque *ibidem* quaſi rem ſacram & nonniſi ſacris hominibus nommunicandam, contra Colicam hunc annulum commendat. Decimo ſeptimo vel vigeſimo primo die Lunæ accipere iubet annulum ferreum, ac circulum ipſius octangulum efficere, atque in octangulum inſcribere, φεῦγε φεῦγε ἰοὺ χολή· ἡ κορύδαλος ἐζήτει, *fuge, fuge, heu bilis, alauda quærebat*. Subiectum autem ſignũ [illegible] in annuli caput ſcribere iubet. *Et lib. 10. cap. 1.* contra podagram commendat laminam auream in qua, Luna in libra vel leone conſiſtente, inſcriptus ſit verſus Homeri: τετρήχει δ' ἀγορά· ὑπὸ δ' ἐστοναχίζετο γαῖα. Qualia paſſim alia quoque habet Trallianus. Plurimos verò tales characteres propoſuit Paracelſus, *in libro archidoxeos Magic.* Ipſe tamen, *in lib. de philoſoph. occulta, cap. de characterib.* omnibus de characteribus, ſignis, pentaculis, ſigillis præfert duo: vnum, in quo certæ figuræ inſcribitur nomen Adonai; alterum, in quo itidem peculiari figuræ inſcribitur quinque ſyllabarum nomen Dei tetragrammaton. Atque hæc ſigilla contra dæmones omneſque incantationes prodeſſe & mira præſtare ſcribit. Atque iterum vtinam dico, ſuperſtitio iſta quæ Regum Regibus in Oriente imperauit, non etiam Chriſtianis Principibus, Nobilibus, & magnis Viris imperaret, aut non inuenirentur, qui Magica iſta Principibus & Nobilibus ſub Aſtrologia venditarent; & tanti Viri diligentiùs in iſta inquirerent. Nam facilè inuenirent, ea nec probabili ratione niti. Etſi enim nonnulli conati ſint, effectuum horum cauſſam è cœlo deducere: tamen nec in modo conſtant, nec probabile quid afferunt.

Conciliator, *different. 101.* ex illo Ptolomæi, *in centiloquio: vultus ſublunarium ſubiectos eſſe vultibus cœleſtibus*, id eſt, ſpecies animalium mundi inferioris ſubiici cœleſtibus imaginibus, ſtatuit, cœleſtem ſcorpionem in inferis dominari ſcorpionibus, ſerpentem ſerpentibus.

Verùm ſit ſanè, (quod tamen nondum ab iis probatum) ſcorpiones inferiores ſubiici ſigno Scorpii in cœlo: ſed quid hoc ad ſcorpionem gemmæ inſculptum: Certè ſculptus vel pictus canis, vel ſcorpius non eſt ſub eodem genere cum cane vel ſcorpione animali.

Alii vim illam inſtillari ſigillis à cœlo & ſtellis dicunt, ſpiritumque aſtralem in ea influentem & immiſſum, in mundo ſublunari, metallis, lapidibus, & plantis illis ſe non accommodare tantum, verùm etiam in eorum ſubſtantiam occultè ſe ingerere, cum quibus mutuum & ſympatheticum in prima creatione adeptus eſt conſenſum, familiaritatem, mox & continuationem.

Verùm concedatur ſanè, cœlum & ſtellas non tantum, quod vult in hac quæſtione Eraſtus, *part. 1. diſput. aduerſus Paracelſ. pag. 151.* hæc inferiora calefacere, & illuminare, atque hoc modo vt cauſſam generalem & communem tempore quolibet vnum effectum rebus cunctis demittere: ſed ſtatuatur etiam certas ſtellas peculiares vires per occultas influentias in hæc inferiora ingerere, & ea, cum quibus habent familiaritatem, peculiariter afficere, atque aliam ſtellam cum ſmaragdo, aliam cum adamante, aliam cum roſa, aliam cum alia planta habere familiaritatem: Verùm quid ad hoc faciunt figuræ & characteres inſculpti & adſcripti, cùm ſtellæ vires ſuas rebus merè naturaliter, ſine omni noſtro præſcripto & artificio, communicent? Cur illias ſuas vires aſtra non æquè in metalla vel gemmas integras, nulliſque characteribus inſignitas infundunt, quam in eas, in quas tales characteres inſculpti ſunt? Certè, Peonia iuſto tempore collecta, aliæque plantæ, atque alia omnino omnia, quæ amuletorum naturalium loco vſurpantur, vires ſuas exſerunt, magnes trahit ferrum & mouetur ad polum, ſine omni figura vel charactere inſculpto. Vnde rectè Galenus ſtatuit, Iaſpidem eaſdem vires habere, ſiue illis ſignum Scorpii inſculpatur, ſiue non.

Heinr. Cornelius Agrippa ab hac ſententia non multum diſcrepat, qui *libr. 1. de occulta Philoſoph. cap. 33.* ita hac de re ſcribit: *Omnes*, inquit, *ſtellæ ſuas proprias habent naturas, proprietates, conditiones, quorum ſignacula & characteres per ſuos radios etiam in iſtis inferioribus producunt, in elementis, in lapidibus, in plantis, in animalibus & eorum membris. Vnde vnaquæque res a diſpoſitione harmonica, & à ſua ſtella ipſam irradiante ſortitur ſpeciale aliquod ſignaculum, ſeu characterem ſibi impreſſum, illius ſtellæ ſiue harmoniæ ſignificatiuum, ac ſpecialem in ſe continentem virtutem, ab aliis differentem, vel genere, vel ſpecie, vel numero præiacentis materiæ. Habet itaque qualibet res ſuum characterem ad aliquem peculiarem effectum ſibi à ſua ſtella impreſſum, maximè ab illa, quæ in ipſa præ cæteris obtinet principatum: & hi characteres has ſtellarum ſuarum proprias naturas, virtutes & radices in ſe continent atque retinent, earumque conſimiles operationes in res alias, ſuper quas reflectuntur, producunt, & ſtellarum ſuarum influxus prouocant, adiuuantque ſiue planetarum, ſiue etiam ſtellarum fixarum, & imaginum, & ſignorum cœleſtium, quoties videlicet in debita materia, ſuo tempore debitiſque ſolemnitatibus fuerint fabricati.* Miras quoque ibi literas & characteres ſingulis Planetis proprios depingit. Si quis ergo vires alicuius ſtellæ expetat, rem ſtellæ illi ſubiectam, v. gr. ſi Solarem vim quis expetat, aurum ſumendum eſſe, atque characterem illius planetæ, eo tempore, quo eius planetæ vires vigent, inſculpendum eſſe docet. Verùm merę petitiones principii ſunt. Primò enim multas einſmodi vires hiſce ſigillis tribuit Agrippa & alii, vt paſſim ex eorum deſcriptionibus videre eſt, quæ certè nullius ſtellæ ſunt naturales. Paracelſus *libr. 4. Archidox. Magic* docet ſubulam fabricare, eique certos characteres depictos inſcribere, affirmatque, ſi quis parieti creta circulum inſcribat, & in eius centrum ſubulam infigat, omnes muſcas eo loci in circulum illum ſeſſuras, & ibi permanſuras, donec ſubula iterum è pariete euellatur. Credat Iudæus appella, non ego.

Sunt tamen, qui hodie etiam id non ſolùm credunt ſed aliis etiam publicis ſcriptis perſuadere conantur, & vim hanc per characteres illos ab aſtris deduci opinantur. Monſtrent verò quænam ſtella imperium iſtud in muſcas habeat. Beelzebub quidem muſcarum Deus dicitur. Et procul dubio potius huic parent muſcæ, quàm ſtellis. Alius ſigillum parat cum figura Saturni ſenis ligone terram fodientis, quæ Saturnum repræſentare debet, & quibuſdam numeris idque ſi in ſiniſtra ocrea (cur non in dextra, vel in brachio,) geſtetur, præſtare ſcribit, ne quis à ſuo equo aliquid damni patiatur, difficilem præterea partum accelerare.

Deinde vnde probabunt, illos miros & ignorabiles characteres, quos apud Cornelium Agrippam, Paracelſum & alios videre eſt, ſtellarum certarum eſſe characteres? neque ſolum characteres, ſed & alias figuras Saturnum pingunt ſpecie ſenis cum falce vel ligone. Iouem inſtar Regis cum

ſceptro. Quid hiſce figuris cum planetis hiſce? Et A quæ cauſſa eſt, cur ſtellæ vires ſuas metallo tantùm communicant, ſi hæ figuræ inſculpantur & non aliæ? Et quis primùm docuit, hoc charactere hanc, iſto illam ſtellam gaudere? Eadem ratio eſt aliarum figurarum, de quibus omnibus probandum, eas certarum ſtellarum figuras eſſe. Præterea, quid præter characteres faciunt verba, quæ non ſolùm in fabricatione horum ſigillorum pronunciantur, ſed & ſigillis inſculpuntur & imprimuntur, vt ex *libr. Archid. Magicæ*, & ſigillis Arnoldi de Villa noua videre eſt?

Alij ita ſe expedire conantur, dum dicunt, Indiuidua, cùm incipiunt eſſe ſub determinata conſtellatione, accipere mirabilem quandam facultatem B operandi vel patiendi, præter eam, quam habent à ſpecie. Sed ſit hoc ita: tamen gemma vel metallum non tunc fieri incipit, cum ſculpitur, ſed antea erat, & quidem indiuidua ſubſtantia erat, atque ex ipſorum etiam ſententia aſtralis ſpiritus & vis in ſubſtantiam, cum qua συμπάθειαν habet, ſeſe inſinuat. Inter ſubſtantias nimirum naturales eſt occulta quædam familiaritas & συμπάθεια, non verò inter ſubſtantias naturales & figuras artificiales.

Alij in ea ſunt ſententia, figuram quidem non eſſe principium operationis, ſed tamen ad operationem plurimùm conferre. Nam deformis figura in animo hominis triſtitiam, pulchra gaudium adfert: & per inſtrumenta artificum, pro ratione figurarum, variæ fiunt operationes, aliæ per ſerram, aliæ C per ſecurim.

Verùm nec alicuius ſunt momenti. Quæ enim eſt pulchritudo vel deformitas in imaginibus & characteribus hiſce? Et cùm pulchra delectent, cùm videntur, quomodo hæc hominem delectare poterunt, cùm veſtibus tecta geſtentur aut rarò adſpiciantur? & quid ad illam pulchritudinem varia nomina & quidem ignota faciunt? Inſtrumenta artificum quod attinet, facit figura quidem ad operationes, quæ fiunt per motum localem: non verò ad operationes, quæ per alterationes fiunt. In his figura nihil poteſt; gemmæque, ſi quas vires naturales habent, illas ſub quacunque figura exſerunt; D ſcribitque Galenus de iaſpide, *loco ſuprà allegato*, ſe eius vim æquè expertum fuiſſe ſine figura draconis vel ſcorpii, ac cum ea.

Neque alij etiam quid probabile ſaltem pro characterum & Sigillorum viribus hactenus adferre potuerũt. Et qui poſſent tam abſurdorum dogmatũ rationes & cauſſas reddere? cùm ſigilla non ſolùm morbos depellere, ſed alia etiam hominibus omnib. gratioſum reddere; alia ſcientiam, ingenium, memoriam, alia Principum fauorem, alia victoriam in bello & cauſſis ciuilibus, alia felicitatem in aucupio, piſcatura, venatione, mercatura; alia amicos fidos conciliare, alia hominem ad ſummos honores euehere, alia omnium votorum hominem compotem reddere, & quæ neſcio quæ alia præſtare ſcribant? E

Rudolphus Goclenius Iunior hic ſe variè torquet, in *Synarthroſi Magnetica*, & tandem inter ſigilla diſtinguit, & illa, quorum autores perhibentur Ragaël, Chaël, Tetel, Hermes, Salomon, reiicit; alia verò commendat, ea ſcilicet, quæ ſub certo ſiderum poſitu & concurſu fabrefacta ſint, & vires ſuas recipiant è ſtellarum influxu, & ex connexu & continuatione cauſſarum naturalium, naturaliter, citra vllam impietatem & ſuperſtitionem. Quis autem ille cauſſarum naturalium connexus ſit, & qua ratione, ſigilla hæc & imagines vires ſuas à cœlo accipiant, nullibi explicat. Experimentis quidem hæc clara & patefacta eſſe dicit. At idem Chael, Ragael & Reliqui Magi pro ſuis ſigillis contendere poſſent: & cui hodie ignotum eſt, ſigillis talibus ſeſe plurimos ab armis inuiolabiles reddere? Itaque hic non quæritur, quid fiat; ſed quæritur, à quo agente hæc præſtantur, an à cauſſa naturali, an à malo dæmone.

A cauſſa verò naturali tales vires & effectus non prouenire poſſe, cuiuis accuratè, & ſine præiudicio rem penſitanti, facilè patet. Duo enim ſunt in iſtis ſigillis, Materia, & Characteres, quorum neutri vis illa adſcribi poteſt. Materia à natura eſt, & vires iſtas non habet; quod ipſi confiteri neceſſe habent.

Equidem hic ad ſigillorum efficaciam probandam ad amuleta confugiunt, & illorum vim prætendunt. Verùm ſit, vt omnia illa, quæ de amuletis ſcribuntur, vera ſint, ſicut quædam vera eſſe certum eſt: quid verò hoc ad ſigilla, in quibus ſi metalla, characteres & ſimilia conſideres, illa talem vim non habere extra dubium eſt. Et pœonia, vngula alcis, & ſimilia, vim, quam habent, exſerunt, etiam characteribus nullis inſignita; id quod de Iaſpide quoque ſe expertum eſſe Galenus, *loco allegato* ſcribit.

Characteres verò ab artifice ſunt, & vires iſtas nec ab artifice, nec à ſeipſis habere poſſunt. Characteres enim ſunt ab idea in mente artificis, quæ in exteriora non agit. Ex ſe verò nihil niſi figuræ ſunt. Figurarum autem in agendo nulla eſt efficacia, vtpote quæ qualitates ſaltem quantitatis ſunt. Omnis enim agendi vis eſt principaliter à ſubſtantia, quæ per ſuas qualitates eſt efficax. Atque actio eſt inter contraria eiuſdem generis, qualia non ſunt naturalia & artificialia; inter quæ characteres. Nec artificialia in naturalia agunt, eáque alterant & afficiunt, quatenus talia: ſed in ea agunt, quatenus materiam naturalem habent: & contra res naturales non alterant aut afficiunt res artificiales, quatenus tales, ſed quatenus ex materia naturali conſtant. Et proinde imagines vel nomina inſculpta materiæ nihil per ſe præſtare poſſunt, materiaque, ſi afficiatur à cœlo, æquè afficitur, ſi nullam imaginem ſculptam habeat; nullámque peculiarem vim cœleſtium corporum influxus recipiendi characteres, figuræ ac verba materiæ inſculpta ei tribuere poſſint.

Ad obiectionem equidem hanc reſpondere conatur Rodolphus Goclenius Iunior, dum *in Synarthroſi Magnetica p.* 102. ſcribit: *Non ſtatua, quà talis, nec ſigillum, nec imago, quà talis, poteſt aliam ſtatuam aut qualitatem efficere, ſigilla ſiquidem artificialia ab arte nullam vim acquirunt, ſed virtus eis inſtillatur & infunditur à cœlo & ſtellis: radius, inquam, ille cœleſtis & ſpiritus aſtralis in ea influens & immiſſus, in mundo ſublunari, metallis, lapidibus, ac plantis illis, ſe non accommodat tantùm, verùm etiam in eorundem ſubſtantiam occultè ſe ingerit, cum quibus mutuam ac ſympatheticam in prima creatione adeptus eſt familiaritatem, nexum, & continuationẽ. Hic autem ſpiritus influit ſine vlla adiuratione, conſecratione, dæmonúmque inuocatione, ſed naturali prorſus modo.* Sed nihil reſpondet. Hoc n. ipſum, vtpote quod eſt in quæſtione probare debet, quod in metalla & chartas ignorabiliter ſignatas & literatas vis cœleſtis talis, quæ ſigillis tribuitur, influat. Hic Rhodus: hic ſaltandum. Etſi n. nõ negamus, ſtellas in hæc inferiora occultas habere influentias, & proptereà fruſtra prolixè probatur, ſtellas non ſolùm motu & lumine, ſed & occulta influentia in hæc inferiora agere: tamen de duobus inprimis quæritur. Prius eſt, an ſtellæ vim habeant, tales caſus fortuitos & effectus, qui non ſunt natura-

les, ſed à voluntate & arbitrio hominum pendent, producendi alterum eſt, cur vim illam non metallis integris, ſed characteribus ſaltem inſignitis communicent. Quid enim characteribus hiſce cum ſtellis? quid Marti in cœlo cum imagine viri armati? quid Saturno cum ſene ligonem gerente? & ſic de cæteris Planetis. Eodem modo res ſe habet de ſignis Zodiaci & reliquis aſteriſmis, quibus nomina ex hominum arbitrio & voluntate docendi cauſſa impoſita ſunt, qui aſteriſmum, quem piſcem aut ſagittarium nominant, alio nomine appellare potuiſſent: ſicut hoc ſeculo Hollandi ſignis illis meridionalibus, quæ in ſuis nauigationibus obſeruarunt, liberrimè & pro ſuo arbitrio nomina impoſuerunt. Ita & ſigna aſteriſmos illos denotantia ex arbitrio hominum ſunt impoſita: neque vlla eſt neceſſitas, cur vix alicuius ſtellæ in characterem talem hominum arbitrio impoſitum, ſi certo tempore ſculpatur, ſeſe inſinuare debeat.

Res ergo eò redit, ex naturali cauſſa vim aliquam ſigillis & characteribus talibus adſcribi non poſſe, & ſi aliqua (nam de hoc ipſo dubium eſt, & multa de his prædicantur, quæ reuera experientiæ non reſpondent) ſicut Paracelſus, Arnoldus de Villa noua Thurneiſſerus, & recentiores alij multa de his producunt, in iis efficacia deprehendatur, ea vel imaginationi adſcribenda, omnibúſque notum eſt, maximam vim eſſe imaginationis: vel ſi abs hac ſit, à cauſſa ſupernaturali illa pendeat neceſſe eſt: & quidem à dæmonibus, qui characteribus talibus, vi pacti, quod olim cum ſuis cultoribus inierunt, ſignis his tacitè inuitantur & aduocantur. A gentilibus enim ſuperſtitioni & idololatriæ deditis talia ortum habeat, dæmonéſque talia ſigilla & characteres quaſi teſſeras militares ſibi conſtituerunt. Et proinde ex pacto ſiue implicito ſiue explicito valent, eo nimirum, quod diabolus cum eo init, qui primus ab eo hanc diſciplinam hauſit. Agit nimirum id diabolus, vt conſtitutas à ſe ſuperſtitiones confirmet ac ſtabiliat, eáſque hominum mentibus inſerat, vel inſertas confirmet & propaget, ac hominem à Creatore ſuo, mediiſque ab eo creatis & in ſalutem hominum ordinatis, ad ſe quocunque modo auertat. Ideóque talia nihil aliud ſunt, quàm noctuæ quædam diaboli, quibus ad aucupia animarum humanarum vtitur. Ac proinde tolerandum non eſt, quod Phædro *in Cheirurgia minore*, ſcribit, in tali cura characteriſtica maiora & miraculoſiora deliteſcere abſcondita maiorum Patrum & antiquorum Prophetarum, quàm fas ſit profari. Debuiſſet homo temerarius prius demonſtrare, vel à Deo & natura, vel arte characteribus & verbis conſtellatis, quæ appellat, tantam vim inditam eſſe, quàm in alios Medicos ita debaccharetur, eáſque blaſphemos, aleſtores, qui honorem Deo in ſummis & miraculoſis characteriſticæ curæ operationibus detrahant, nominaret. Is Deum honorat, qui Dei opera, qualia ab ipſo condita ſunt, contemplatur, admiratur, & celebrat. In Deum verò iniurius eſt & impius, qui rebus vires, quas nec à Deo, nec ab arte acceperunt, tribuit.

Et patres primi ac antiqui Prophetæ, quos cura characteriſtica vſos ſcribit, non ſunt ii, quorum in ſacris literis fit mentio; cùm talia ſuperſtitioſa ipſos adhibuiſſe, nullo argumento probari poſſit: ſed illi, quorum in *Aſclepio Hermet. Trimegiſt.* fit mentio, his verbis: *Quoniam proaui multum errabant contra orationem Deorum increduli & non aduertentes ad cultum religionemque diuinam, inuenerunt artem, qua deos efficerent, cui inuenta adiunxerunt virtutem de anima mundi conuenientem, eámque miſcentes, Et quoniam animas facere non pote-* A *rant, euocantes animas dæmonum vel angelorum eas indiderunt imaginibus ſuis diuiniſque myſteriis, per quas ſola idola & benefaciendi & malefaciendi vires habere potuiſſent.* Atque alij omnes, qui characteres iſtos probauerunt & defenderunt, damnatæ Magiæ & ſuperſtitionibus dediti fuére, Platonici ſcilicet, ſtudioſiſſimi dæmonum cultores, Cornelius Agrippa, Paracelſus, & ſimiles de Magia infami ſuſpecti.

Neque valet, quod dicunt, talia fieri ſine dæmonum inuocatione & adiuratione, aliiſque modis illicitis, ſed vi naturali operari. Nam primò ipſis probandum erat, peculiares virtutes talibus ſigillis, quas metalla & gemmæ ex ſe non habent, ineſſe: B quod niſi probauerint, mediis illicitis & à Deo non ordinatis, ac in natura non propoſitis vtuntur. Deinde etſi pactum cum diabolo & coniuratio explicita non accedit: implicita tamen adeſſe poteſt, agnoſcitque diabolus iſtas quaſi teſſeras ſuis cultoribus ſemel propoſitas. Et quis eorum, qui omnem ſuperſtitionem & idololatriam in talibus ſigillis abeſſe defendunt, nobis explicare poteſt, quid illi miri characteres, &, vt Apulejus nominat, ignorabiliter literati, & ignota verba, quæ apparent in ſigillis à Paracelſo, *in Archidoxi Mag. & alibi*, propoſitis ſignificent; aut fidem ſuam interponere, illas figuras & ignota verba non diaboli teſſeras eſſe, quibus ſuos cultores ſibi deuinxit? Turcicam ſcripturam Germanus non intelligit, ſed Turca, ſicut C nec Turca Germanicam, ſed Germanus. Ideóque etſi miros illos characteres & ignorabilia verba, non quiuis homo intelligit: diabolus tamen, vt autor iſtius alphabeti & ſcripturæ iſta intelligit, & iis aduocatus opem ſuam præſtat. Æſtimet ergo hæc & habeat in precio quiſquis ſit: mihi maximum illud & primum Dei præceptum in mente: *Non habebis Deos alienos.*

Atque cùm ex his clarè pateat, ſigillorum & periaptorum nullas vires naturales eſſe, etiam hinc manifeſtum eſt, ea hominem ab armis inuiolabilem reddere non poſſe; cuius gratia hæc prolixius attulimus, & neque à cœlo, neque ab alia cauſſa D naturali habere, quicquid ipſis tribuitur, ſed omne hoc purum putum dæmonis inuentum eſſe; & propterea ſine idololatria vſurpari non poſſe. Deus hominis corpus condidit, vt molle ſit, & dolorem ac ſolutionem continui pati poſſit: aliter ergo qui id diſponere & comparare vult, Dei ordini ſeſe opponit, & diaboli ope vtitur. Etenim omnino effectus huius cauſſa, vel in Naturam, vel in Deum, vel in homines, vel in media illa, quæ adhibentur, vel in diabolum referenda eſt. In Naturam referri non poteſt. Ea enim homines corpus format tale, vt à quocunque armorum genere violari poſſit. Nec Deo hic effectus tribui poteſt, qui ſine miraculo ordinem naturæ non mutat. Neque à Deo tale quicquam vnquam factum è ſacra hiſtoria & E ſcriptura patet; etſi Dei iuſſu difficilima, contra varios hoſtes à ſuo populo bella geſta ſint. Neque ab hominibus talis effectus prouenire poteſt, quos tale aliquid ex ſe præſtandi vim nullam habere, notiſſimum eſt. Neque etiam, ſi media illa conſideres, illa talem effectum vllo modo producere, & naturæ ordinem inuertere poſſunt. Sunt enim vel characteres, vel verba, vel ſimile quid, quibus nec à Deo, nec à Natura tales vires conceſſæ ſunt. Ideóque eò res redit, diaboli ope talia præſtari. Quanquam enim multi ſunt, qui putant, ſibi nihil commercii cum diabolo intercedere, etſi talia media vſurpent: tamen ſcire debent, talia media primitùs nec à Deo, nec ab hominibus inuenta, ſed à diabolo ſuggeſta eſſe iis, qui cum

eo pactum iniuerunt; & proinde qui illis vtitur, pacti huius ſe participem facere, vt ſuprà diximus.

Periaptis ergo eiuſmodi malum dæmonem ſaltem homines ludificare, vel ex eo patet, quod cùm homines hoc modo ſe optimè contra omnia arma munitos putant, alij inueniuntur, qui inuiolabilitatem iſtam tollere & ſoluere, vt loquuntur, poſſunt. vnde, cùm minimè opinantur, in iſta ſua ſuperſtitione pereunt.

Et quidem modi illi ſoluendi plerumque nullius momenti ſunt, mihi quidem non cogniti: ſed tamen ex vulgi relatione conſtat, iſta periapta contra globos argenteos non valere, item hominem inuiolabilem eſſe non poſſe, ſi globus plumbeus in ore maſticetur nonnihil, ſi gladij cuſpis in igne calefiat, & ſeuo inungatur, ſi gladius terræ vel pani infigatur, & ſi quæ ſint eiuſmodi alia, in quibus curioſum eſſe, meum non eſt. Hoc certè inde patet, diabolum mendacem eſſe, nec pacta ſeruare, & ſæpe fallere, & dum artem iſtam hominibus commu-

A nicat, non id agere, vt iis proſit, ſed cùm ſe corpus ab iniuriis tutum præſtiturum promittit, animæ inſidiari. Cuius rei multi caſus exſtant, & inter eos notabilis eſt ille, qui menſe Februario anno hoc 1634. Miſniæ accidit. Ibi enim cùm inter pocula miles quidam, cum ſolenni illa hodiè militum adiuratione, vt me diabolus auferat, iactaret, ſe ab omnibus armis inuiolabilem & impenetrabilem eſſe, vtque eius rei documentum ederet, pectus nudum gladio breui bis magna vi feriret, vt etiam gladius incuruaretur, nec quicquam læderetur, atque idem tertia vice tentaret, tum gladius ſubito in pectus

B penetrauit, & in ipſum cor adactus eſt, atque ita miſerè miſer homo periit.

Miles ergo Chriſtianus & pius iſtis mediis illicitis, vtpote à diabolo profectis, non vtatur, ſed licitis corpus ſuum protegendi artibus contentus ſit: cætera Deo commendet, in cuius manu eſt vita noſtra, & ſine cuius voluntate ne capillus quidem de capite noſtro decidit.

LIBER QVINTVS.

PARS V.

DE FRACTVRIS.

CAPVT I.

De Fracturis earúmque curatione in genere.

Fractura.

QVod in parte molli eſt vulnus, id in dura & oſſe eſt *Fractura*, propriè Græcis ἄγμα & κάταγμα, quæ eſt oſſis diuiſio ſeu ruptura à cauſſa externa violenter irruente. Scripſerunt autem prolixè & accuratè de Fracturis inprimis Hippocrates, *de Fracturis*, & Galenus, *in comment.* & *6. meth. med. cap. 5. & 6.* atque inter Recentiores Hieronym. Fabricius ab Aquapendente, *de operationibus Cheirurgic. tit. de oſſium fracturis*, qui videantur. Nos rem breuiter contrahemus & proponemus.

Differentiæ.

Differentiæ.

Differentias tradit Galenus, *6. meth. med. cap. 5.* B Aliàs enim franguntur oſſa in tranſuerſum, quæ inprimis & propriè Fractura dicitur, & quidem ſi ita franguntur, vt nullo pacto extrema cohæreant, & è directo non iaceant, in ſpecie huiuſmodi Fractura καυληδὸν, à fracti caulis ſimilitudine appellatur. Paulus Ægineta ſcribit, τὸ καυληδὸν κάταγμα dici etiam ῥαφανηδὸν & σικυηδὸν, à ſimilitudine fractæ radiculæ & cucumeris. Si verò os non ſaltem in duas partes fractum, ſed & in plures contritum ſit, fractura ea, σύντριμμα, *Comminutio* dicitur, Galeno etiam καρυηδὸν, quod ſit facta in modum contuſarum nucis teſtarum. Si verò ſecundum longitudinem, ſicut ligna, oſſa findantur, παραμήκης, recta, propriè *Fiſſura*, Galeno σχιδακηδὸν, nominatur. In capite hæc ſolutæ vnitatis ſpecies peculiari nomina habet, de quibus Hippocrates, *lib. de vulneribus capitis*, & *lib. 1. Pract. part. 1. cap.* 23. videatur.

Fracturarum harum & aliæ ſunt differentiæ. Quædam enim ſunt magnæ, quædam paruæ, quædam ſimplex & vnica, quædam multiplex; quædam æqualis, quædam inæqualis, & nonnunquam vno, nunc vario modo oſſa franguntur. Et quidem à figura & aliarum partium ſimilitudine ab antiquis nomina iis indita ſunt, &, vt dictum, καυληδὸν, ῥαφανηδὸν, σικυηδὸν κάταγμα dictum, interdum & ἀλφιτηδὸν, vbi in multas tenues partes, farinæ inſtar, os comminutum eſt, item καλαμηδὸν, arundinata fractio, ἰσόνυχα, ad vnguis formam. Quas tamen appellationes plerumque neglexit Hippocrates, & viſitatis nominibus vſus eas oratione interpretari & circumloqui maluit. Aliquando omnes oſſis fracti partes iterum coaleſcunt, interdum verò oſſis fracti aliqua pars abſcedit.

A parte affecta quoque variæ ſumuntur differentiæ. Alia enim eſt cranij fractura, alia humeri, alia brachij, alia femoris, alia alius partis. Et quidem in brachio vel vnum os, vel vtrumque, vlna ſcilicet & radius frangitur. Eodem modo ſeſe res habet in crure. Franguntur & oſſa naſi, clauiculæ, coſtæ, patella.

Sunt deinde & accidentales differentiæ, quod os fractum vel in ſua ſede manet, vel ſuper aliud os effertur: quod fractura eſt recens, vel vetus. Sunt & aliæ impropriæ differentiæ, vt quod fractura coniungitur interdum cum vulnere, interdum cum luxatione, interdum cum aliis affectibus. Interdum enim fit fractura cute & carne ſuperiacente integra; interdum earum vulnus accedit. Interdum quoque cum fractura luxatio articuli vicini accidit. Accedunt interdum fracturæ dolor inſignis, tumor, & inflammatio: interdum verò hæc abſunt.

Cauſſa.

Omnia autem oſſa frangere poſſunt, quæ ita oſſa inflectere conantur, vt ea, cùm flexibilia non ſint, neceſſariò frangantur. Galenus, *2. de fractur. text.* 9 ad quatuor cauſſas ea omnia reducit, dum ſcribit: *Vel aliquid eſt, quod contundere poteſt, ſi vehementi impetu deferatur: id autem procul dubio corpus aliquod eſſe debet, quod durum ſubſtantia ſit, & mole non exiguum. Vel aliquid, quod non cutem ſolùm, vel quod aliquid etiam, quod ſubeſt cuti vſque ad oſſa, ſed quod oſſa etiam ipſa diuidat: quod ſanè malum ipſe* ἕδρην, *quaſi deſeſſionem dicas, in libro de vulneribus capitis vocat. Quinetiam* C *ex alto loco deſilientes nonnulli vel tibiæ, vel femoris os fregerunt, quæ ſicciora ipſis, neque admodum denſa fuerint: nam in palæſtra nos quoque vidimus ex circum tortione, hoc eſt,* κατὰ σφίκλωσιν, *ita enim clarè dici poſſet, fracturam contigiſſe in quodam, cui cum fracta eſſet tibia vnà cum ſura magno cum vulnere oſſa denudata ſunt. Fractura enim ea euenit, cum tibia cruri aduerſarij luctantis per tranſuerſum fuiſſet ſubiecta, ita, vt vtraque eius capita & iuxta pedem & iuxta genu deorſum violenter deprimerentur: id quod in lignis quoque, quæ à nobis ipſis circumtorquentur, videre licet. Si enim ligna aliqua ſupra femur noſtrum impoſita ex vtroque capite deorſum vehementer manibus vrgeamus, frangi ea in media parte cernemus.*

Cauſſa.

Facit tamen ad oſſium fracturam etiam ipſa oſſium conſtitutio, quæ nunc fragilis eſt, vt etiam

parutum impetum ſuſtinere non poſſit, nunc verò durior, vt non niſi maiore impetu frangi queat: oſſa etiam fragilia reddit caries, & inprimis, quæ luë Veneream ſequitur, & qui ſæpius inunctionibus mercurialibus vſi ſunt. Memorandæ & raræ fragilitatis hiſtoria extat apud Marcellum Donatum, *de hiſt. med. mirabil. lib. 4. cap. 5.* & eſt hæc: *Vincentius Moreſinus, illuſtris Poetæ nobiliſque Patricis D. Dionyſij de Pietis, auriga cum aliis conſeruis lusitans, acceptâ è menſa dimidij mali aurantij parte, in ſocium antecurrentem proiecit, maius ſibi malum, quàm alteri parans: eo námque in brachio valido motu os humeri dextri ita perfractum fuit, vt ruptis oſſis capita inuicem disiuncta, manifeſtè tactu deprehenderentur: at auditu mirum, vix oſſe illo ferruminato, cum priores operationes nondum obire poſſet, nocte media lectulo cubans expergefactus brachiorum alterum demiſit, vt matulam inciperet: qua in motione os brachij ſiniſtrum circa mediam ipſius partem diſruptum fuit, quod pariter ope medica coaluit. Laborauerat hic vir antea per plures annos lue Gallica ſæuiſſima, atque caput, crura, brachiáque tophacei tumores occupauerant, qui tandem ex illitione ex vnguento cum hydrargyro delituiſſe videbantur. Quamobrem brachij oſſa carie exeſa, & vitiata adeo facilè admirandæque fractioni occaſionem præbuiſſe eſt cenſendum.* Similes duæ habētur apud Schenckium, *lib. 5. obſeru.* 8. ex obſeruatione D. Camerarij. Fuit enim à Capiuaccio commemoratum aliquando, quod quidam nucleum amygdalinum pauimento illidere volens, fregerit brachium. Quemadmodum & alius quidam, tundens aliquid non grauiter malleo, ibidem brachium fregit. Aliæ duæ hiſtoriæ reperiuntur apud Guilielmum Fabricium, *centur. 2. obſeruat.* Prima eſt Philiberti Sarrazeni Medici Lugdunenſis, qui ad Guilielmum Fabricium, *obſeruat.* 66. ita ſcribit: *Vir quidam Lugdunenſis ſexagenarius ex arthritide pituitoſa in articulis humeri & cubiti dextri, iam ferè bimeſtre ſpatium obtuſo dolore torquebatur: nullis vtitur remediis, ſolam ſibi partis illius quietem imperat, dum brachium affectum faſcia obuolutum, & pectori innixum continuò haberet. Is aliequin ſanus & valens, in publicum hora circiter diei octaua progreſſurus, dum cheirothecam in manum affectæ partis induere leuiſſimo conatu admititur, brachii os quatuor aut quinque digitis infra humerum tranſuerſim effregit. Vocatus ego confeſtim, rem non ſine admiratione conſpicio, exploro, & per Cheirurgum os ipſum reſtituo, quæ conueniebant remedia, iubeo admoueri. elapſo triduo ægrotum reuiſo, num appoſitè reſtituta eſſent omnia exploraturus, remotis faſciis & aſſulis, naturalem oſſis ſitum rediiſſe vidimus, & appreſſis digitis perſenſimus. Sed ecce paulò inferius circa cubiti articulum noua ſe, & nondum conſpecta obtulit oſſis eiuſdem fractura, dolores vrgent clamoſi, reſtitutioni itidem ſedulò incumbimus. Inde placata omnia, & nunc bellè quieſcit, nondum tamen ab eo tempore explicata faſcia, nec viſum, vt ſe habeat pars ea. Miratus ſum diu tantam oſſium fragilitatem in eo homine, qui ſe vllis oſſium affectibus, vel à lue Venerea, vel aliunde contractis, laboraſſe pernegauit.*

Altera habetur *obſeruat.* 68. his verbis: *Philiberta Braelea Segutiana, vbi quinquageſimum nonum ætatis ſuæ annum attigiſſet, ſua ſponte, nullâque vi extrinſecus illata aſſibus confractis, anno 1606. ſublata fuit. Hæc cùm die Dominico ſacro intertaritum ex patria conſuetudinem manè recentem ſubucculam indueret, ſublato corpore iacente, & manibus ſurſum exporrectis, brachii os magno dolore rumpi & conteri ſenſit, ſic vt Cheirurgi opera fuerit opus, qui vbi fractorum oſſium extrema aptè compoſuiſſet, & faſciis deligaſſet, adhibitis præterea extrinſecùs congruis remediis affectum hunc feliciter curauit. Sed miſella hæc non tam cito ab his liberata fuit anguſtiis, quam adhuc cuius ſeuerioris mali impetum debuerit ſuſtinere; ipſi namque cùm tandem aliquando domeſticorum ſuorum ope è lectulo, in quo iam dudum decumbebat, ad ignem eſſet itura, vbi induere primum tibias conaretur, ancilla, quæ illi tunc temporis miniſtrabat, admotis manibus opem ferens os dextri cruris in tranſuerſum confregit: quod iterum Cheirurgus reparauit. His in ærumnis miſerrima illa biennium vixit, cúmque toto hoc temporis tractu variis fracturis innumeriſque doloribus indies conficeretur, eam tandem huic luci eripi contigit.* Et ſcribit Autor huius obſeruationis, quod neque à lue Venerea vel alio morbo in hac muliere tales fracturæ cauſſatæ fuerint, cùm nunquam tali aliquo morbo laborauerit. Cauſſam autem veram eſſe putat venenum aliquod occultum, ab inſigni humorum corruptela profectum, quod totam oſſium ſubſtantiam quoquo verſum permeans inenarrabili modo eam corruperit.

Signa Diagnoſtica.

Signa. Facilè fractura per tranſuerſum vel obliquè facta cognóſcitur, quia tactu oſſis fracti extremitates ſeparatæ deprehenduntur, & in fracturæ loco cauitas non naturalis deprehenditur. Præterea corpus membrúmque fractum debito modo moueri non poteſt. Dolor etiam, antequam oſſa componuntur, acerbus exoritur, dum oſſis fracti extremitates partes ſentientes pungunt. Quod vt rectius cognoſcatur, membrum ſanum, vt brachium cum brachio, crus cum crure, comparandum eſt. Sæpiſſimè etiam ob os fractum membrum breuius redditur, dum muſculi inferiorem oſſis partem ſurſum trahunt. Et plerumque fracturæ vulgo etiam notæ ſunt, & cauſſæ violentæ oſſa frangendi vim habentes præceſſerunt.

Fracturæ verò per longum factæ difficiliùs cognoſcuntur: deprehenduntur tamen ex membri craſſitie præternaturali, & inæqualitate ac dolore.

Oſſa etiam ſæpe abſcedunt, dum ſcilicet omnes eius particulæ reponi non potuerunt, & quæ à carne denudantur: id quod cognoſcitur ex oſſis nigritie, ſi id conſpectui pateat, vel mobilitate oſſis, ſi aliis oſſibus non adhærere deprehendatur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Fractura oſſium ſecundum longitudinem facta, faciliùs curatur, quàm quæ facta eſt per obliquum aut tranſuerſum. Operoſa enim oſſium repoſitione opus non eſt, ſed ſufficit, ſi oſſa quaſi hiantia iterum coniungantur.

2. Inter fracturas tranſuerſas & obliquas ea facilimè curatur, & minùs periculoſa eſt, quæ eſt ſimplex & æqualis, & in qua fracta oſſa ſuis ſedibus mota non ſunt.

3. Illæ fracturæ, in quibus capita fractorum oſſium ſunt retuſa, minùs ſunt periculoſæ: in quibus verò ſunt acuta, peſſimæ ſunt; quia neque facilè committuntur, & nullo retuſo innituntur, carnémque vulnerant, interdum neruum quoque aut muſculum. Celſus, *lib. 5. cap. 7.*

4. Difficiliùs verò curatur fractura, vbi os in multa fragmenta diuiſum eſt, & quò plura fragmenta ſunt; & vbi eminentiæ acutæ, quæ partes vicinas pungunt.

5. Quò fractura major & oſſa fracta grandiora, eò difficiliùs & tardius curatur fractura.

6. Vbi oſſa duo coniuncta, vt in brachio radius & vlna, in crure tibia & fibula, ambo fracta ſunt,

difficiliùs curantur, quàm ſi alterum ex his ſaltem fractum ſit. Si enim os vnum integrum maneat, muſculi minùs contrahi poſſunt, qui ab integro oſſe tenſi ſeruantur. Et vbi os fractum repoſitum eſt, ſi alterum ſit integrum, id fracto fulcri quaſi loco eſt, & plus ab eo opis, quàm à faſciis & ferulis, eſt. Contrà verò ſi vtrumque os fractum ſit, omnia in repoſito continendo curioſiùs fieri oportet.

7. Quæ fractura in oſſis medio eſt, leuior habenda, quàm quæ capiti oſſis ſeu ſuperiori ſeu inferiori propior eſt. Cùm enim prope caput inferius ſint plures tendines prope caput verò ſuperius plures nerui: maiores dolores excitantur, & curatio redditur difficilior. Si v. prope articulum ſit fractura, omnium periculoſiſſima eſt; cùm ibi ſint tendines, & nerui, & ligamenta, & pars fracta eo loco commodè ligari non poſſit, in loco etiam exſangui & frigido calor ſit debilis. Et licet fractura in iſto loco conſolidetur: tamen membri illius in motu impedimentum relinquit; ob callum, qui tendines, aut muſculosq. ligat.

8. Fractura recens ad conſolidationem aptiſſima eſt. Si verò tempus aliquod protrahatur, curatio omnino difficilior redditur; non ſolùm quia accedente inflammatione extenſio partis, quæ requiritur, fieri ſine periculo non poteſt, ſed & quia occalleſcunt extremitates oſſium, vt poſtea nunquam coaleſcere poſſint, idque præcipuè accidit in ſenibus. Ideóque danda opera, vt quamprimum extremitates oſſium inter ſe coaptentur. Ita enim facilè poſtea coaleſcent. Omnino enim ſi fracturæ dolor, & inflammatio accidant, curationem difficiliorem reddunt.

9. Fracturæ oſſis alicuius inſignis conueniens curatio ſi vltra ſeptimum diem protrahatur, periculum eſt, ne ex oſſibus aliquod ſyderetur. Galenus, 3. *de fract. t.* 37.

10. Ita & ſi carnis contuſio & vulnus fracturæ coniungatur, fractura periculoſa eſt, & eò periculoſior, quò vulnus majus eſt, præſertim ſi grandiores muſculi, vt femoris & humeri, vulnerati ſint. Inflammationes enim facilè accedunt, & tandem gangræna ac ſphacelus. Curámque etiam id difficiliorem reddit, quod ferulæ & ſimilia, quæ ad fracturas repoſitas continendas neceſſaria ſunt, non ita commodè adaptari poſſunt, ſed foramen vulneris ſanandi cauſſa ſeruandum eſt.

11. Si oſſa ita fracta ſint & comminuta, vt in antiquum ſtatum reduci nequeant, perfecta ſanitas ægro promitti non poteſt. Etſi enim oſſa coaleſcant: tamen membrum breuius, & ad priſtina officia ineptum redditur.

12. In quibus oſſa reſtitui nequiuerunt, ſcire licet, hæc abſceſſura eſſe, atque etiam ea, quæ carne omnino nuda ſunt, Hippocrates, 3. *de fract. text.* 44. Abſcedunt autem oſſa nunc citius, nunc tardius. Citiùs ſeparantur oſſa, quæ citius areſcunt, & à ſuccreſcente carne citius propulſantur. Et ideo paruum os citius abſcedit, & quod in extrema eſt parte, & quod rarius eſt; inde accidit, vt intra decimum quartum diem talia oſſa ſeparentur. Majora verò oſſa & ſolidiora tardiùs abſcedunt. Nam & tardiùs areſcunt, & à ſuccreſcente carne tardiùs propulſantur, vnde ante quadrageſimum diem non abſcedunt, nonnunquam & ſexageſimum, & ad multos menſes abſceſſus differtur. Imò nonnunquam oſſium valde comminutorum fragmenta poſt multos annos prorumpunt, vt exemplo docet Guilielm. Fabricius, *centur.* 4. *obſ. rvat.* 97. Atque ipſe noui militum Ducem quemdam primarium, qui ad Noribergam globo per dextrum brachium traiectus eſt, quo os humeri ipſum fractum eſt, è quo vulnere adhuc hoc anno 1634. oſſium fragmenta erumpunt.

13. Ætas quoque, corporis temperatura & habitus, morbi tolerantia, vitæ genus, anni tempus, regio & cœli ſtatus, & omnino omnia, quæ vires determinare poſſunt, curationem faciliorem vel difficiliorem reddunt. Et propterea fracturæ ſanatio in iuuenibus facilior eſt, in ſenibus & decrepitis difficilis, imò ſæpe impoſſibilis.

14. Fracturæ cum inflammatione & carnis contuſione periculoſæ ſunt, cùm eæ integrè curari, antequam illa curentur, non poſsint.

15. De tempore conſolidationis fracturæ nihil certi prædici poteſt; cùm id variet ſecundum ætatem, habitum corporis, & anni tempus, ac alias circumſtantias. In iuuenibus n. bono corporis habitu præditis, bonam diætam ſeruantibus, & temperato cœli ſtatu oſſa citius conſolidantur. Tardius verò in ſenibus & debilioribus.

16. Naſi, maxillæ, iuguli, pectoris, ſcapularum oſſa, coſtæ, oſſa ſpinæ; tali, calcis, manus, & plantæ pedis intra vigeſimum & vigeſimum quartum diem conſolidantur. Crurum & brachiorum intra trigeſimum quintum & quadrageſimum diem.

Curatio.

Curatio.

Fractura ſimplex cùm ſit ſolutæ vnitatis ſpecies, etiam communem & vniuerſalem Indicationem habet, id, quod diſiunctum eſt, eſſe vniendum. Etſi verò vnitio illa Naturæ opus ſit, vt in vulneribus: tamen vt Natura ſcopum ſuum aſſequatur, plura adhuc neceſſaria ſunt. Nimirum cum oſſa fracta plerumque ſuo loco dimoueantur, ſi id accidat, oſſa fracta ſuo loco reſtituenda, & ad amuſsim coaptanda ſunt. Deinde hoc modo coniuncta ſunt ſeruanda. Quæ ſi dextrè à Chirurgo fiant, vnitio poſtea offuum, ſeu calli generatio Naturæ opus eſt. Medicus tamen naturæ opem ferre debet: quod fit, ſi partis naturalem temperiem conſeruet, & inflammatio, ac omnia ſuperuenientia ſymptomata, quæ naturam in opere ſuo turbare poterant, auertantur.

Ad oſſa fracta curanda quæ neceſſaria.

Primò ergo, vt Cornelius Celſus, *lib.* 8. *cap.* 7. docet, animaduertendum ac conſiderandum eſt, vtrum fracta oſſa proprio loco exciderint, nec ne; cùm non ſemper, vbi tranſuerſim franguntur oſſa, ſua naturali ſede excidant. Cognoſcitur autem oſſa ſuo loco dimota non eſſe, ſi in fracturæ loco nulla cauitas percipitur, nec punctionis ſenſus, nec membrum breuius apparet. In hac ergo fracturæ ſpecie non opus eſt, vt membrum extendatur, & de oſſium repoſitione ac coaptione laboretur. Facilè enim fieri poteſt, ſi id tentetur, vt dolores excitentur, & oſsium fractorum capita & eminentiæ mutuò atterantur & frangantur: ſed danda ſolùm opera, vt oſſa fracta in ſua naturali ſede detineantur & vniantur, vt mox dicetur.

Si verò oſſa fracta loco ſuo exciderint, ita vt vnum ſupra alterum efferatur, prima cura eſſe debet, vt fracta oſſa loco ſuo reſtituantur. Fit autem hoc duabus primariò operationibus quarum altera κατάτασις vel ἀντίτασις, extenſio; altera verò διόρθωσις, conformatio ſeu oſſium in ſuum locum repoſitio appellatur. Nemo autem has operationes rectè perficiet, niſi qui naturam oſſium & fracturarum differentias cognitas habuerit. Oſſium natura è Galeni, *de oſſibus*, & aliorum Anatomicorum libris, atque inprimis ex αὐτοψίᾳ cognoſcenda eſt. Fracturæ differentias tradidit Galenus, *lib.* 6. *meth. med. cap.* 5.

Primò ergo in fractorum oſſium reſtitutione opus eſt partis extenſione. Enim cùm citra muſculi præciſionem, aut oſſis fracti partes è ſuo loco dimouentur, aut articulus è ſuo loco excidit, muſcu-

lus, cuius initium ei parti annexum eſt, in quam vel pars oſſis fracti inclinat, vel articulus procidit, totus ad ſuum caput retrahitur, atque ita eam illius membri partem, quæ ipſi coniuncta eſt, ſecum rapit. Vnde fieri non poteſt, vt vel fractum os rectè conformetur, vel luxatum ſuæ ſedi reponatur, antequam tantum retrahatur, quantum in hanc vel illam partem è ſuo loco dimotum eſt. Alioquin, ſi ſcilicet non recta fiat extenſio, in fracturis ex attritione rumperentur oſſium eminentiæ, & ita in ſuas cauitates reponi non poſſent, ſed vel exterius ad oſſium latera hærerent, vel inter oſſa fracta remanerent, & coaptatio oſſium impediretur.

Extenſio quomodo fiat.

Itaque vt os fractum rectè conformari queat, vtriúſque partis oſſis fracti retrorſum ſeu in diuerſa diſtractione, quæ Græcis ἀντίτασις dicitur, opus eſt. Vt autem extenſio iuſta fiat, opera danda, vt fiat cum dolore nullo vel minimo. Fiet verò hoc, ſi membrum extendendum ea figura locetur, in qua muſculi non agunt, ſed otioſi & omnes laxati ſunt, vt omnes muſculorum ipſius fibræ directè extendi poſſint: quo modo & minore extenſione opus eſt, & minore cum dolore opus perficitur.

Fit autem extenſio hæc & diſtractio vel vnius tantùm opera, vel plurium; & quidem manibus tantùm, vel habenis, faſciis aut machinis. Vbi digitus fractus eſt, vel aliud membrum tenerum, vnius operâ extenſio fieri poteſt, vnam fracti membri partem dextra, alteram ſiniſtra manu præhendentis, & inuicem diducentis: vel duorum, vt vnus membri fracti partem teneat, alter extendat. Si verò maius & robuſtius aliquod membrum fractum, plurium opera neceſſaria eſt, ita quidem, vt alter vtraque manu vnam membri fracti partem, alter itidem vtraque alteram præhendat, & in diuerſa trahendo contendant. Nonnunquam verò faſciis linteis & habenis circumpoſitis, & vtrinque membro fracto ad laquei figuram adaptatis opus eſt, quas plures in diuerſa trahant: nonnunquam verò, & quoties maiore, ſed ſine violentia, extenſione opus eſt, vnà cum hiſce machinamenta adhibenda, de quibus Hippocrates, 2. *de fract. text.* 40. *& ſeqq.* & Oribaſius, *de machin*, Paræus, *lib.* 15. *cap.* 7.

Extenſio quotuplex.

Eſt autem extenſio vel æqualis, vel inæqualis. Æqualis ea eſt, in qua ab vtroque latere oſſis fracti æqualiter membrum extenditur. Inæqualis autem, qua ab vno latere membrum magis extenditur: quæ locum habet, vbi alterutrum tibiæ vel cubiti os tantùm fractum eſt. Illud enim latus magis extendendum eſt, in quo os factum continetur.

Conformatio.

Διάπλασις verò ſeu conformatio eſt oſſis fracti in ſuum locum repoſitio, & extremitatum oſſis fracti recta coaptatio, quæ fit, ſi, poſtquam membrum eatenus extenſum eſt, vt in reponenda oſſa ſe tangere non poſſint, Cheirurgus ambabus manibus vtrumque membrum apprehendat, & quod in dextram partem prolapſum eſt, in ſiniſtram, & contra, quod in anteriorem prolapſum eſt, in contrariam, & contra detrudat, atque oſſium eminentias in ſuas cauitatés recondat, donec extremitates oſſium rectè vnitæ, & in ſuas ſedes depulſæ ſint, & membrum naturalem figuram recuperauerit. Non ſunt autem eminentiæ oſſium cum impulſu in ſuas cauitates intrudendæ, ne rumpantur, ſed potius ſponte ſua, extenſione laxata, manibus Cheirurgi leniter directæ in ſuas ſedes recedant. Atque hæc omnia quamprimùm facienda ſunt, antequam inflammatio accedat. Si enim inflammatio acceſſerit, & membri extenſio ac oſſium repoſitio tentetur, facilè conuulſio excitatur.

Si verò Cheirurgus vocatus fuerit, cùm iam in-

A flammatio ceperit, & ob eam reductio oſſium tentari nequeat, omni modo contra inflammationem pugnandum, eáque vt quamprimùm tollatur, iis medicamentis, quæ ſupra, *parte 1. cap. 5. de inflammatione*, ſunt propoſita, danda opera. Interim de parte affecta ſollicitum eſſe oportet, ne fluxionem promptè recipiat: id quod fit repellentibus, & ſi pars eo modo locetur, & tractetur, vt nullus dolor inferatur. Tranſacta inflammatione poſtea danda opera, vt oſſa reducantur.

Si verò oſſium fractorum extremitates extra cutem prorumpant & emineant, qua ratione talis fractura curanda ſit, dicetur capite ſequenti. His peractis diſpiciendum an oſſa rectè compoſita ſint.
B Cognoſcitur autem id, vt Hippocrates, 3. *de offic. Medic. t.* 24. ait, ſi dolor ægrum amplius non ita infeſtat, ſicut prius; ſi oſſium eminentiæ inter ſe coniunctæ partem amplius non pungant, ſi dum pars fracta manu tangitur, nulla cauitas, nulla eminentia & inæqualitas percipitur, & ſi fractum membrum cum pari ſano, id eſt, humerus cum humero, femur cum femore, crus cum crure comparatur, ei penes figuram & magnitudinem ferè ſimilis ſit. Ferè quidem; quia ſecundum craſsitiem poteſt eſſe aliqua diuerſitas; cum propter dolorem & affluxum humorum factum membrum plerumque intumeſcat.

C Vbi oſſa conformata eſſe deprehenditur, intenſio ſenſim remittenda, & apta deligatione, vt oſſa coaptata, vnita & rectè conformata maneant, præſtandum. Quod duabus aliis operationibus perficitur, nimirum deligatione, & membri collocatione. Vnde alij quatuor operationibus fracturarum curationem abſolui ſcribunt: extenſione, conformatione, deligatione, & membri collocatione.

Fracturarum deligatio.

Antequam tamen faſcia membro fracto injiciatur, medicamenta aliqua ad affluxum humorum & inflammationem prohibendam, atque etiam calli generationem adiuuandam imponi ſolent, in quo Autores varij ſunt. Hippocrates cerato roſaceo vtitur: Celſus pannis oleo & vino tinctis: Alij
D primò fracturæ *ceratum roſaceum* cum linteo latiore, deinde linteum vino nigro auſtero aut ſucco granatorum madidum imponunt: alij ſtuppas albumine oui conquaſſato madefactas & expreſſas: alij, quod hodiè eſt frequentiſsimum, panno lineo illinunt miſturam ex *albumine oui* & pulueribus adſtringentibus ex *bolo armeno*, *ſanguine Draconis, roſis, balauſtiis, radicibus conſolidæ*, *thure* & ſimilibus paratam, eámque imponunt. Quæ medicamenta eò vſque in ſingulis deligationibus continuantur, donec nullus amplius inflammationis metus ſit, & fractura iam ſtabilis eſſe incipiat: poſtea admouentur æſtate *emplaſtrum diapalma*, hieme *barbarum* vel aliud conueniens. Atque hæc medicamentorum diuerſitas non ſine cauſſa ab autoribus inducta fuiſſe videtur. Vbi enim indicatio eſt firmandi fracturam, & dolor ac inflammationis
E metus id non prohibet, albumen oui & cataplaſmata adſtringentia vſurpantur: ſi verò dolor vrget, *ceratum* & *oleum roſaceum* ac *vinum* vſurpandum.

Vel ℞. *Capitis mortui è ſem. lini, ſem. lini puluериſ. butyri ſ. ſ. radic. ſymphyti maior.* an. Vnc. iij. *boli Armeni, ceruſſæ* an. ℥. i. *album. ouor.* num. xv. F. Cataplaſma.

Ponatur ſuper fracturam, & poſt 2. dies renouetur. Repetatur quinquies.

Vel ℞. *farinæ volatilis* ℔. ß. *maſtich. gummi Arabic.* an. Vnc. j. *mumiæ, boli Armen.* an. ℥. ß. Cum *album. ouor.* F. Cataplaſma.

Vtile eſt & *emplaſt. Vigonis*, quod tradit *lib.* 8.

cap. 6. Guil. Fabricius, *cent.* 4. *obſeruat.* 99. hoc Emplaſtro vtitur.

℞. *empl. Slotani* Vnc. iiij. *puln. rad. ſymphyti maior. roſ. rubr. myrtillor.* an. ℈. ij. *lapid. oſteocollæ præpar.* ℈. vj. Miſc. lento igne cum modico *ol. roſac.* F. Emplaſtrum.

Vulgus Cheirurgorum in fracturis ſæpe ſtatim ab initio aut poſt paucos dies *empl. oxycroceum* applicare ſolet. Verùm hoc non fit ſine periculo, vt exemplo docet, *loco allegato* Fabricius. Cùm enim hoc emplaſtrum partem affectam calefaciat, & ſanguinē ac humores attrahat, pruritum, dolorem, inflammationem, & gangrænam, præcipuè in corpore bilioſo & cacochymico, inducere ſolet.

Poſtquam medicamenta idonea impoſita ſunt, deligatio inſtituenda, quæ nec nimis laxa ſit, ne oſſa ſuo loco iterum dimoueri poſſint; nec nimis arcta, ne alimenti affluxum prohibeat, & dolorem excitet. Perficitur verò duabus faſciis, quarum prior, quæ non incommodè oxycrato humectatur, ſupra fracturam injicienda, & circa eam bis terve conuoluenda ſurſum verſus, ita vt multum ſanæ partis complectatur, vt ea oſſa repoſita contineantur, & confluxus ſanguinis ad locum affectum prohibeatur. Altera priore dimidio longior contrario modo circumducenda, primúmque fracturæ iniicienda, & ab ea incipiens deorſum aliquoties circumuoluenda, iterúmque ſupra facturam ducenda, & tandem verſus partem ſanam ſuperiorem ducenda. Ita enim ſi à prima faſcia verſus vnam partem muſculus diſtortus fortè eſt, à ſecunda emendatur, humor ex parte exprimitur, & ſanguinis tam ex inferioribus, quàm ſuperioribus influxus præcauetur. Deligationes enim omnes eas vires habent, vt ex iis partibus quibus primùm injiciuntur, humores exprimant in eas, in quas finiuntur.

Ferulæ fracturis adhibenda.

Atque hæc, quæ hiſce duabus faſciis, quas Hippocrates ὑποδεσμίδας appellat, fit deligatio, Hippocrati ὑπόδεσις dicitur. Vt verò in magnis oſſibus deligatio ſit ſtabilior, plagulæ ſeu ſplenia inſuper apponuntur, & poſt earum appoſitionem duabus faſciis æqualibus, quas ἐπιδέσμους appellat Hippocrates, deligatio firmatur, quarum vna ab inferiore parte ſurſum dextorſum vel ſiniſtrorſum fertur altera deorſum via priori aduerſa: quæ deligatio Hippocrat. ἐπίδεσις dicitur. Et omnino cauendum, ne ligatura vel laxior ſit, quæ oſſa in ſuum locum repoſita non ſatis contineat, neque arctior, quæ dolorem excitet, ſed vitato amborum incommodo media eligenda, vt vtriuſque commodo fruamur: & ſi paucis complexibus fractura ſatis contineri non poteſt, ſecuritatem iniectionis numerus præſtat.

Et vt oſſa repoſita omninò firmiter contineantur, nec loco ſuo moueantur, ferulæ inſuper iniiciuntur, ſi loci affecti natura patiatur. Etenim cum faſciæ & ſplenia inflexibilia non ſint, fracturam firmam & directam ſeruare non poſſunt; ſed facilè fieri poteſt, vt tùm vigilantibus, tùm dormientibus membrum moueatur. Vt igitur in motibus, qui non animaduertuntur, membrum firmum teneatur, opus eſt iis, quæ rigida ſunt, & non flectuntur, & tamen minus ponderoſa ſunt. Quem ad finem, vt Hieronymus Fabricius loquitur, in mundo non poterat Hippocrates eligere poſt plagulas meliora inſtrumenta, quàm ferulas, quæ & rigidæ ſunt, ac inflexiles & leues. Verùm cum ferula deſtituamur, eius loco ligneis tabellis tenuibus vtimur. Nonnulli corticibus arborum loco ferularum vtuntur. Verū ſi quis iis vti velit, videat, ne virides ſint, ſed probè exſiccati. Virides enim, cùm exſiccantur, circa fracturum contrahuntur, doloreſque excitant, atque oſſa nonnunquam ſuo loco iterum dimouent, vt exemplo peculiari docet Guilielmus Fabricius, *cent.* 4. *obſeruat.* 98.

Membri fracti collocatio.

Tandem membrò canalis, ſi opus ſit, adhibendus, de quo Hippocrates & Galenus, *de iis, quæ in medicat. fiunt. text.* 18. membrúmque rectè collocandum, videndúmque, vt poſitio ſit mollis, æqualis & ſurſum verſa: mollis, ne membrum fractum ea parte comprimat, neque dolorem & inflammationem excitet: æqualis, vt dolorem nullum inferat, nec membrum diſtorqueat: ſurſum verſa, ne humores pondere ſuo deorſum tendentes ad locum affectum affluant. Inprimis autem danda opera, vt media articulorum figura & muſculorum figuratio obſeruetur: quem ad finem etiam capſulæ quædam interdum, quæ membrum fractum toto curationis tempore capiant, adhibentur. Hippocrates, 3. *de offic. Medic. text.* 3. & 30. in recto ſitu membri conſtituendo tria iubet animaduertere, quietem, medium, & conſuetudinem. Quietem quidem, vt talis ſitus eligatur, qualem homo ſeruare ſolet, cùm totus in otio eſt. Medius verò ſitus eſt poſitura inter extremam extenſionem & contractionem, non tamen ſemper exactè, ſed qui ad medium proximè accedit. Verbi gratia in brachio pro medio ſitu habetur, qui non in cubito rectum angulum conſtituit, ſed obtuſum & ad porrectionem accedit, ſicut videmus homines quieſcentes & otioſos brachium non penitus media inter porrecta & tota curuata habere, ſed ad porrectionem magis accedentia, quæ figura cùm à dolore maximè abſit, ipſis gratiſſima eſt. Tandem etiam conſuetudo ſpectanda, quia non alius habitus faciliùs fertur, quàm cui adſueuimus. Quibus quartum ex eodem Hippocrate, 1. *de fract. text.* 1. addere poſſumus, nimirum cùm muſculorum ſtatum eligendum, ſub quo non magna vi fracta oſſa in diuerſum deducuntur, & cum membrum ſub eo habitu continetur, illud dolore omni vacat. Vtramque autem præſtat, qui ita figurat, vt muſculorum fibræ directæ intendantur. Directæ autem intenduntur, cùm in vna membri parte vniuerſus muſculus collocatur. Nam ſi muſculus, qui ſuum habet initium in parte interiore, ita collocetur, vt medius ab interiore parte extremus ab exteriori, vel ſic, vt medius à ſuperiore, extremus ab exteriore ſitus ſit, hoc pacto circa membrum conuolutus extenditur.

Bona autem deligatio cognoſcitur, vt Hippocrates, 1. *lib.* 1. *de fract.* ait, primò ex ægri querimonia, vbi, num prematur, rogaueris, atque is reſpondeat, ſe premi quidem, ſed leuiter, idque præſertim, qua fractura eſt. Hæc itaque ſic habere, neceſſe eſt fateatur, qui rectè eſt alligatus. Si verò patiens abundè ſub faſciis vrgeatur, celerrimè ſoluendæ ac aptius deligandæ, ne ex arctiori vinculo praua ſymptomata eueniant. Sin faſciarum circuitus iuſto laxiores, & nihil ſe premi reſpondeat patiens, arctius vinciendæ; cùm laxa vincula non prohibeant membrum, quò minus, qua fractura eſt, deprauetur.

Alia moderatæ deligaturæ ſigna ſunt: ſi eadem die ac nocte, qua deligatus fuerit, ipſe ſibi videatur non leuius, ſed valentius adſtringi; proſtridie verò tumor mollis ac paruus in membri extremitate oriatur. Paruitas enim tumoris ac mollitiei aliquid ſub vinculo ab affecta parte ad membri extremum eſſe expreſſum indicat. Si verò nullus tumor appareat, non ſatis fuiſſe adſtrictum indicat: & ſi tumor magnus ac durus, id eſt, qui tactui non cedat, in membri extremitate adſit, valentius arctatum fuiſſe indicium præbet.

Ergo ſi probæ deligationis, ſigna adſint, nullusque dolor inſignis, nulla inflammatio vel exulceratio ſuſpecta ſit reliquum opus, quod eſt callum, per quem fracta oſſa coniunguntur, gignere, naturæ cuius id opus eſt, committendum, & deligatio ante tertiam diem non ſoluẽda. Tertiò verò die ſoluantur & iterum obligentur faſciæ, tùm vt arctius ſtringatur tum vt exitus patent humoribus & vaporibus ſub cute contentis: qui, vt diſſilentur, & ne pruritus excitetur, aut ſi pruritus infeſtet, vult Hippocrates aqua calida membrum eſſe perfundendum, vt pori aperiantur. Si autem tardius ſoluatur deligatio, magna ſæpe incommoda, nimirum partis exulceratio, putredo, gangræna, inde oriuntur, imò vitæ periculum; quorum exempla annotauit Guilhelmus Fabricius, *cent. 2 obſeruat. 91.* & propterea monet, vt ſecundo aut certè tertio die ſemper deligatio ſoluatur: & quanquam poſt ſeptimum non ſit adeo neceſſarium toties fracturam ſoluere, ſe tamen de quarto in quartum faſcias ſoluere, partemque affectam inſpicere ſolere, ſcribit. Atque hæc deligatio continuanda, donec callus genitus & fractura ſanata ſit: quod in femore 40. diebus, in humero & tibia 30. in radio & cubito 20. in oſſibus digitorum 15. diebus præter propter fieri ſolet. Tempus enim, vt in Prognoſticis dictum, hoc in omnibus ita determinatum non eſt, ſed pro ætatis, corporis conſtitutionis, anni temporis & ipſius fracturæ ratione variat. Citius enim coaleſcit fractura in puero & iuuene, quam in ſene; verno citius, quàm æſtiuo tempore.

Interim dum hæc fiunt, vniuerſalia medicamenta non ſunt negligenda, nimirum venæſectio, & purgatio, prout nimirum hæc vel illa ægri conſtitutio requirit. Atque hæc omnia eo fine peraguntur, vt oſſa conglutinentur. Fit autem hoc calli beneficio, qui an ſit quiddam heterogeneum an verò ſimilis oſſibus ſubſtantia, ſupra, *part. 4. capite 4.* dictum. Calli vero, quo oſſa conglutinantur & coaleſcunt, generatio Naturæ opus eſt: Medicus tamen Naturæ opem ferre debet; quod fit, ſi caueat, ne aliqua inflammatio, vel ſimile accidens, quod membri ſubſtantiam & temperiem lædat, ſuperueniat, ipſumque alimentum per ſiccantia medicamenta diſponatur, vt in callum eò citius mutetur. Fit autem hoc ferè per ſuprà propoſita medicamenta, in quorum locum diebus poſterioribus etiam veniunt *emplaſtrum diapalma, barbarum, oxycroceum, nigrum*, & alia.

Calli generatio.

Deinde det operam, vt materia idonea ſuppeditetur generando callo. Quapropter exhibendus cibus paulò plenior, boni & tenacioris nonnihil ſucci, qualis ex oryza, tritico, & ſimilibus conficitur. Verùm quia ante duodecimum diem vix callus generari incipit, & præterea initio multa ſymptomata metuenda ſunt: non mox per initia plenior victus, ſed tenuior exhibendus; imò, ſi opus, ſanguis detrahendus, aut purgatio inſtituenda, & demum, vt dictum, vbi callus generari incipit, plenior cibus exhibendus.

Solent etiam intus quædam medicamenta exhiberi, quæ ad callum citius generandum & inducendum faciunt, vt *puluis & ſuccus radicum agrimoniæ.* Plurimi miris modis commendant *lapidem oſteocollam* dictum, cuius in puluerem redacti Drachmam vnam cum *aq. ſymphiti* ſæpius exhibent. Verùm in iuuenibus, & iis qui boni ſunt habitus, callum nimis auget: quapropter cautè & non niſi in adultioribus exhibendus. De qua re, vt & de vſu viſcidorum ciborum, quos plerique in fracturis exhibendos cenſent, legi poteſt Guilhelmus Fabricius, *centur 1. obſeruat. 90. 91. & 92.*

A Poſſunt etiam parari decocta è *rad. conſolidæ agrimon. primulæ veris, ſerpentariæ.*

Vt ℞. *rad. ariſtol. conſolidæ, ſerpentar.* an. ℥. j. *geranij* M. i. *ſabinæ* M. ß. *macis* ʒ. ß. *Zedoariæ, galangæ*, an. ℈. ii.

Coq. in vino in vaſe duplici. De colatura æger bis de die bibat.

Idem Fabricius, *centur. 3. obſeruat. 90.* hoc medicamentum vſurpat.

℞. *lapidis oſſifragi diligenter præparati* ʒ. i. *cinam. el.* ℈. iij. *ſacchari* ʒ. ii. M. F. puluis ſubtiliſſimus. Dentur Drach. ij. in iuſculo carnis ſingulis diebus manè.

Externa talia laudat.

℞. *ol. lumbricor.* ʒ. ii. *granor. iuniperi* ℈. ii. *ſucci lumbricor.* ʒ. i. M. F. Linimentum, quo inungatur fractura.

B ℞. *Empl. Vigonis ad fractur. oſſ.* ℥. ii. *oxycrocei* ʒ. ß. *lapid. oſteocollæ præp.* ℥. j. ß. *lumbricor. præp. & pulueriſ.* ℥. j. Cum *ol. lumbricor.* q. ſ. F. Empl. quod ſuperponatur.

Vbi callus iuſtæ magnitudinis generatus fuerit, medicamentis roborantibus confirmandus eſt. Ideoque tale emplaſtrum imponendum: ℞. *ol. roſacei* ʒ. ii. *ceræ* ʒ. iii. ß. *pulueris reſinæ* ʒ. iij. *colophoniæ, maſtiches, thuris* an. ʒ. ß. *nucum cupreſſi, rad. erythrodani* an. ℈. j. *croci* ℈. ß. Miſc. F. Ceratum, quod ſuper linteum vel alutam extendatur, & applicetur.

Diæta.

C Diætam quod attinet, bona victus ratio, vt in vulneribus, etiam obſeruanda. Si enim natura à cibi copia vel qualitate non offendatur, & in callo generando partes ſuas rectiùs exſequetur. Præcipiunt quidem nonnulli, vt cibi viſcidi exhibeantur, è pedibus, capitibus, & inteſtinis animalium. Verùm metuendum eſt, ne ex eiuſmodi cibis chylus craſſus & viſcoſus generetur, qui poſtea in epate & venis obſtructiones pariat, & totum ſanguinem inficiat, ſicut eius rei exemplum refert Guilhelmus Fabricius, *cent. 1. obſeruat. 92.* de quodam viro quadragenario, qui talibus cibis vſus in cachexiam & tandem hydropem incidit, & hydropicus mortuus eſt. Et conſtat experientia, multos ægros ſine talium ciborum vſu ſanatos fuiſſe.

D

CAPVT II.

De Fractura cum Vulnere

IN ſignis verò fracturæ differentia, & quæ curationem non parum variat, eſt fractura cum vulnere. Accidit autem illa, cùm oſſium fractorum eminentiæ acutæ incumbentem carnem perforant. Quod cum fit, membrum breuius, quàm prius erat redditur: vbi autem oſſa denudata in ſuam ſedem reſtituta fuerunt, ad priſtinam longitudinem membrum redit. Interdum tamen à telo ſecante tales fracturæ accidunt: cùm eo non ſolùm caro, ſed & ipſum os ſcinditur.

Fractura cum vulnere.

E In fracturis autem his cum vulnere interdum os nudatum eſt, interdum non eſt nudatum: deinde interdum os ſeu fragmentum aliquod abſceſſurum eſſe metuimus, interdum nihil abſceſſurum ſperamus.

Prognoſtica.

1. Sunt autem tales fracturæ longè periculoſiores iis, quæ fiunt carne & cute ſuperiecta integra manente. Nam perforatio illa cutis & carnis dolorem & inflammationem excitat, & muſculi, qui iam inflammatione tentantur, duplicem extenſionem pati

Prognoſtica.

coguntur, vnam, quæ fit ex inflammatione, alteram ex hac, quæ iis, dum redeunt ad priſtinam longitudinem, accidit.

2. Periculum autem hoc eò maius eſt, quò pluris & maioris momenti partes conteruntur & perforantur, vt muſculi, nerui, venæ, arteriæ.

3. Vnde fractura in femore & humero cum vulnere & oſſis exitu maximè periculoſa eſt. De quo Hippocrates, 3. *de fractur. text. 47. Illi autem ferè non euadunt, quibus oſſa, aut brachii, aut femoris extra exiere. Nam cum prægrandia ſint ea oſſa, & plurimum medulloſa: atque cum multa præterea ſint, & magni momenti ea, quæ vulnerantur, nempe nerui, muſculi, & venæ, vnde & ſi ea reponas, conuulſiones concitari ſolent. Sin autem minimè reponas febres acutæ ſuboriuntur, bilioſæ, cum ſingultu, & nigritia. Illi tamen non minus euadunt, quibus neque reponimus, neque reponere tentamus. Præterea verò & illi potius euadunt, quibus inferius os, quàm quibus ſuperius extra excidit. Superſtites etiam & illi ſunt interdum, quamuis raro, quibus ea reponuntur.* Et *text. 41. Conuulſio tamen magis, ſi reſtituetur quam ſi reſtitui non poterunt, inducetur.* Et Celſus, *l. 8. c. 10.* ait: *Grauius aliquando eſt, cùm oſſis fracturæ carnis quoque vulnus acceſſit, maximeque ſi id muſculi femoris, aut humeri ſenſerunt, nam & inflammationes multo grauiores, & promtiores cancros habent. Augetur periculum, ſi os à parte domeſtica egrediatur; in illa enim partes maioris momenti reperiuntur, quàm in ſylueſtri.* Vnde Hippocrates, 3. *de fractur. text. 47.* ſcribit: *Nec parum inſuper refert, in exteriorem ne brachii aut femoris partis os erumpat, cum multæ ac præcipuæ venæ per interiorem femoris partem deferantur, quarum ſi aliquæ conuulnerentur, hominem iugulant, pauciores verò per exteriores.*

4. Fractura cum vulnere ſi à telo ſcindente facta fuerit, periculoſa eſt, ſi os magnum, vt femoris vel humeri præciſum ſit. Talia enim oſſa, præſertim ſi inciſio ſit recta, ægrè coaleſcunt; quoniam à telo ſecante pori oſſis, per quos alimentum ad calli generationem tranſcendebat, quodammodo obſtruuntur, atque ita callus tardius generatur. Præterea cum talis fractura ſit æqualis, oſſa fracta difficilimè immota ſeruantur, atque ita coalitus impeditur.

Curatio in genere.

Duæ hic dantur Indicationes. Prima eſt, vt oſſa loco ſuo reſtituantur & coniungantur, altera eſt, vt vulnus ſanetur. Repoſitio hic omnino difficilis eſt propter partes vulneratas, quæ ſine dolore & conuulſionis metu extendi non poſſunt. Reponendi tamen ratio eſt, vt primo extenſio ſufficiens fiat, ſed ſine violentia, quæ ſi non ſufficiat, firma ferramenta, vectibus ſimilia, magnitudine differentia, ad manum ſint, ex quibus conueniens aliquod inferiore parte humiliori oſſis fracti parti, ſuperiore verò ſuperiori, vectis inſtar, adhibeatur, atque ita oſſa fracta in locum ſuum compellantur: de quo Hippocrates, 3. *de fractur. text. 39.* Si os etiam quod ſuper alterum excidit, vecti idoneum locum non relinquat, aut ita acutum ſit, vt vectis effugiat, ſcalpro excauendum, donec vecti locus fiat, & firmiter hæreat. Equidem iſta omnia ſtatim & primo die peragenda ſunt, antequam inflammatio ſuperueniat. Hæc enim ſi accedat, ſine inſigni periculo extenſio & repoſitio talis inſtitui non poteſt. Si tamen ab initio ſtatim Cheirurgus non adſit, & iam præſente inflammatione demum vocetur, re-

A poſitionem, donec inflammatio præterierit, differat. Incidit curationi ruſtici, qui ab arbore, glandes decuſſurus decidens eius fregit prope talum, vt os prominens talo inſiſteret. Cùm verò idonei Cheirurgi copiam ſtatim non haberet, inflammatio & gangræna acceſſit, quæ cutem & carnem omnem pæne circa talum abſumpſit. In vrbem vectus, vbi gangræna ſedata fuit, os prominens vecti eleuatum, & in ſuum locum reſtitutum eſt; & poſtea reliqua, quæ neceſſaria fuerunt, peracta, ac fractura & vulnus ſanatum.

Si verò oſſis aliqua particula ita promineat, vt facilè in ſuam ſedem reponi non poſſit, ſed ob B variam fractionem alia oſſis portio alteri impedimento ſit, neque etiam validiorem extenſionem partium mollium ob doloris & conuulſionis metum tentare liceat, & oſſa vicina corpora in conformatione dilacerare, doloremque inducere queant, ea abſcindere iubet Hippocrates, 3. *de fract. tract. 4.* vel ſcalpro inciſorio, vel ſerra, prout opportunum erit. Ita etiam ſi qua oſſis portio carnem dirumpat, doloreſque excitet, vt tentare repoſitionem citra maiorem diſruptionem & maximos cruciatus non liceat, etiam os præſcindere oportet. Ne tamen, quod ex neceſſaria artis operatione accidit, Medici errori imputetur, prædicendum, partem illam breuiorem futuram. Quod etiam Hippo- C crates, *de fractur. text. 37.* monet, dum inquit: *Noſſe quoque id conuenit, neceſſe eſſe, ibi corpora breuiora fieri, vbi oſſa fracta & imminuta, id eſt, præciſa curantur.* In tali autem fractura, quæ cum cutis & carnis ſuperiacentis vulnere coniuncta eſt, videndum etiam, antequam oſſa coniungantur, & poſtquam coniuncta ſunt, ne quid inter oſſa fracta hæreat, quod conglutinationem impedire poſſit: ſed ſi quid, ſiue oſſis particula, ſiue aliud quid inueniatur, eximendum; illud tamen cum violentia non faciendum, ne dolores, inflammatio, aut conuulſio excitetur. Ideoque ſi in principio ſine dolore & violentia id præſtari non poteſt, differre conſultius eſt. Natura enim omne alienum tandem protrudit; quæ tamen attrahentibus iuuari poteſt. Deligatio quomodo inſtituenda.

D Qua ratione autem deligatio fracturæ talis cum vulnere inſtitui debeat, neque antiqui neque recentiores inter ſe conueniunt, dum alii fracturam, vt aliàs cum ſine vulnere eſt, deligare ſolent, vt ita quoque vulnus tegatur, & deligationem tertio quoque die ſoluunt, alii faſcias ita circũducunt, vt vulnus ab iis non comprehẽdatur, ſed nudum relinquatur, vt vulnus quotidie curare liceat, neque totam fracturam toties deligare opus ſit. Alii faſciis paucioribus vtuntur, & vulgato modo deligant; alii latiores & plures faſcias adhibent, vt numero faſciarum idem præſtent, quod paucioribus arctè circumdatis. Alii ferulas negligunt, alii eaſdem adhibent; & ex his alii procul à vulnere eas applicant, alii etiam ſupra vulnus, ſed eam partem, qua ſupra vulnus poni- E tur, perforant, vt pus exire, & medicamenta per foramen applicari poſſint. Cæſar Magatus, *lib. 2. de vulnerib. cap. 6.* ſuæ methodi inſiſtit, & vulneris hîc etiam nullam habet rationem, & niſi quid aliud ſuperueniat, quod cogat aliter facere, ſolutionem differt ad decimum quintum & non raro ad trigeſimum diem, prout qualitas fracturæ & vulneris ſuadere videtur; & quanto fractura longius tempus requirit, vt firmetur, tanto longius ſolutionem differt. Neque ſe pure deterreri ſcribit, quod in vulnere generatur. Nam ſi hoc modo curetur, in multò pauciore quãtitate id generari ob calorem tegumenti roborantis, & quod generatur extra vulnus à natura propelli ſcribit: idque vt facilius fieri poſſit omnia

lintea

lintea è regione vulneris minutis quibuſdam ſectionibus pertundit, per quas ſanies genita extra poſſit propelli.

Etſi verò in talibus encheirematis ſæpe variis modis ad eundem finem perueniri poſſit: tamen Hippocrates & omnes peritiores Chirurgi pro indubitato habent, deligationem primam ita eſſe instituendam, ne vulnus nudum relinquatur, ſed faſcia comprehendatur. Itaque primò quidem faſcia ipſi vulneri iniicienda: ſecus ſi fiat, humores à parte ſuperiore verſus vulnus comprimuntur, atque praua ſymptomata inde excitantur. Cuius rei periculum vel in homine ſano facere licet. Si enim partem aliquam ſupra & infra deliges, mediamque intactam relinquas, pars illa media humoribus à vicinis membris ad eam compreſſis in tumorem attollitur, & ex influxu humorum colorem mutat. Et licet in prima deligatione membrum totum faſciis inuoluatur: nihil tamen periculi metuendum; cùm primis tribus diebus vix multum ſaniei aut puris effluat. Poteſt tamen & in hac deligatione obſeruari, vt faſcia paulò latior vſurpetur, quàm aliàs, ſi vulnus abeſſet, fieri ſolet, & compreſſio tanta quidem fiat, quanta ſufficiens eſt ad oſſa retinenda, paulò tamen minor, quàm ſi vulnus non adeſſet, ne compreſſa vulnerata parte dolor & inflammatio excitetur; & numerus faſciarum constrictionem laxiorem compenſare poteſt; cùm tutius ſit, ſæpiùs faſcias circumducere, quàm comprimere.

Tertiò die deligatio ſoluenda, & primo modo quidem iterum instituenda. Commodiſſimè tum in emplaſtrum vel cataplaſma, quod fracturæ imponitur, foramen inciditur, imò in faſciis ipſis in medio foramen relinquitur, vt & in ferulis, ſi quæ apponuntur, vt medicamenta idonea vulneri applicari, idque mundari & expurgari poſſit, ſine fracturæ ſolutione, qui deligationis modus depictus extat apud Ambroſ. Paræum, *lib.* 14. *cap.* 18. *&* 23. Cùm enim oſſa fracta, quæ cutem perforare ſolent, non ita ſemper acuta ſint, vt gladii; accidit, vt ſimul caro contendatur, quæ cùm neceſſariò in pus mutetur, pus copioſum generatur, quod ſi retineatur, id quod fit, ſi vulnus totum obligatur acre euadit, & pruritum ac dolorem, atque alia mala excitat. Et licet natura ſit robuſta: generatio tamen puris copioſi non poteſt præcaueri; cùm omne, quod contuſum eſt, neceſſariò in pus mutandum ſit. Et licet Magatus omnia lintea vulneri ſuperpoſita minutis ſectionibus pertundit, vt puri exitus pateat: tamen incommoda omnia, quæ ex puris retentione proueniunt, præcaueri hoc modo non poſſunt. Si enim ante diem decimum quintum vel etiam trigeſimum lintea illa & faſciæ non mutentur, certè à pure & ſanie inquinantur, vnde in parte vulnerata pruritus, dolor, & exulceratio ſequi poteſt. Si verò faſciæ integræ ſeruentur, ac propterea tertio quoque die ſoluendæ ſint: metuendum, ne pus retentum interea aliquid mali excitet, & ne in tot ſolutionibus ac nouis deligationibus oſſa ſuo loco dimoueantur, & quæ compoſita ſunt iterum deprauentur: quod facilè vitari poteſt, ſi deligatio rariùs ſoluatur, & vulnus apertum ſeruetur. Poteſt tamen, quoties vulnus curatum eſt, id faſcia noua obduci, quæ medicamenta & ſplenia contineat, vulnuſque ab externo aëre defendat, quæ toties ſolui poteſt, quoties opus, & quidem ſine membri fracti agitatione & motu.

Ferulæ quoque non apponendæ, ne vulnus comprimant, & dolorem ac inflammationem pariant, & ſi eas applicare libeat, vulneri non apponantur; poteſtque ferularum vſum faſciarum multitudo explere. Atque hæc ita ſimpliciter peragenda ſunt, ſi nec os nudatum, nec aliquod fragmentum oſſis abſceſſurum ſperamus.

CAPVT III.

De Fractura cum vulnere, in qua os nudatum non eſt, fragmentum tamen oſſis aliquod abſceſſurum metuitur.

INterdum tamen accidit in fractura cum vulnere, vt os nudatum non ſit: os tamen aliquod fractum abſceſſurum metuamus. Id quod fit, cùm oſſa rarefacta & marcida facta ſunt, vt ſano oſſi agglutinari non poſſint, aut in fractura ita à reliquo oſſe ſeparata, vt cum eo amplius coniungi nequeant. Tum enim natura id, quod ſibi moleſtum eſt, aliiſque oſſibus vniri non poteſt, foras protrudere conatur, neque finem facit, donec è corpore ſit expulſum: id quod ſæpe longiore demum tempore perficere poteſt.

Accidit autem hoc, cùm oſſa vel à ſanie corrumpuntur, vel ab aere externo alterantur, vel etiam in fractione ita ab oſſibus reliquis ſeparatur, vt cum iis ampliùs coniungi non poſſint.

Signa Diagnoſtica.

Signa autem oſſis abſceſſuri proponit Hippocrates, 3. *de fract. tex.* 18. Primum eſt, quod ſanies copioſior, quàm pro magnitudine & conſtitutione vulneris, effluat. Secundò, labra vulneris non coëunt, & ſi coëunt, iterum rumpi quaſi & ad excretionem ſtimulari videntur, & laxa quaſi & ſpongioſa euadunt, & tacita quædam motio in parte vulnerata percipitur. Neque enim natura vulnus integrè ſanat, vbi aliquid intus eſt, quod reliquis agglutinari non poteſt. Tertiò, ſi os carne nudatum ſit, omnino receſſurum indicio eſt; cùm ab aere externo alteretur & corrumpatur, ac venæ & arteriæ, quæ alimentum deferunt, ad id ampliùs non excurrant. Quartò etiam oſſa abſceſſura indicatur, ſi os in multas particulas comminutum ſit. Neque enim tunc omnes facilè conglutinantur. Signa diagnoſtica

Prognoſtica.

1. Cito futuræ abſceſſionis ſignum eſt ſi caro bona in parietibus oſſis ſani generatur. Prognoſtica.

2. Tempus autem, quo oſſa recedere ſolent, varium eſt. In ætate enim tenera & tempore æſtiuo, & ſi os non adeo magnum ſit, viginti, triginta, aut quadraginta dierum ſpacio abſcedit. Si verò os ſit magnum, in ætate adulta, tempore hyemali, vix ſexageſimo die, aut etiam tardiùs, os abſcedit.

Curatio.

Si os, quod abſceſſurum eſt, ſuo loco motum ſit, & in ipſo vulnere conſiſtat, ſtatim, vt ſupra, *cap.* 5. dictum, volſella extrahendum; ſi quidem ſine dolore & violentia extrahi poſſit; alioquin Naturæ negotium committendum, quæ ſenſim id, quod agglutinare non poteſt, ſeparat. Quæ tamen à Medico adiuuanda eſt, & propterea deligatio laxior inſtituenda, & ſæpiùs ſoluenda, ne pus detineatur, ſed facilè effluat. Ferulæ etiam eo loco, quo os abſceſſurum eſt, non imponendæ, ne dolorem comprimendo pariant. Medicamenta etiam vulneri imponenda, quæ oſſa & omne alienum è vulnere extrahunt, qualia ſupra, *loco alleg.* ſunt propoſita. Curatio.

Si verò inſignis oſſis portio ſit abſceſſura, ideo, quod oſſis fracti partes non potuerunt cum aliis componi (quæcunque enim oſſa repoſitionem effugerint, ea abſceſſura eſſe, noſſe oportet, itemque ea quæ carnibus nudata ſunt, ſcribit Hippocrates *lib. de fractur. tex.* 3.) tales partes vulneratæ cum leniter tractandæ ſunt. Etenim ſi partes motum & compreſſionem accedunt dolores vehementes, pu-

gentibus diffracti oſſis particulis non rectè compoſitis vicinas partes ſentientes. Vnde deligatio, quæ aliis fracturis conuenit, in hiſce maximos dolores excitaret. A

Hæc igitur incommoda vt euitaret Hippocrates, *lib. de fract. text.* 31. non vtitur faſcia, ne comprimat partem, & ne, ſi attollatur pars, dolorem excitaret, ſed facta repoſitione oſſium, quæ fieri poteſt, & ablatis, quæ poſſunt, oſſium fragmentis, vulneri apponit picatum ceratum, aut aliud cruentis vulneribus aptum; deinde, quoniam fluxionis periculum imminet, ex debilitate partis & dolore, vt & fluxio repellatur & pars roboretur ac fractura ſtabiliatur, circumponit ſplenia duplicata, ſeu plagulas è tenui linteo, latitudine quidem dimidia palma non minores, longitudine verò paulò breuiores, quàm vt bis circa vulneratum membrum circumduci poſſint, ſeu B paulò longiores, quàm vt ſemel ſaltem membrum ambiant. Longiores enim ſi eſſent, membrum, dum medicamenta innouantur, attollendum eſſet. Si verò breuiores eſſent, fracturam non ſtabilirent & firmarent. Panni iſti linei vino auſtero madidi, & tot numero quot ſunt neceſſarii, ne vllus locus vacuus detur, ita membro applicandi, vt eorum capita per affectum locum ducantur, non in orbem, ſed paulò inclinati, ſic, vt à contraria parte, à qua inceperunt, ad X literæ ſimilitudinem inter ſe committantur, & decuſſatim ſe interſecent, ducendo dextrum caput ad ſiniſtram partem, & ſiniſtrum ad dextram. Quæ ſplenia, cùm non ſint admodum longa, & auferri poſſint vt pars non attollatur, valdè C commoda ſunt. Loco vini tamen & alia medicamenta, quæ eundem vſum præſtare poſſunt, adhibere licet.

Poteſt tamen etiam deligatio adhiberi quæ vnica circa vulnus obuolutione abſoluitur, & faſcia, quæ duplici triplicíue linteo in plagulæ modum contexta, ac oris ſuis dexterrimè conſuta eſt, tam lata, vt totum vulnus contegere poſſit, perfici poteſt.

Quoniam verò deligatio, qua oſſa compoſita contineri debebant, hic locum non habet, ideo capſulæ ligneæ, canales, aut ſimilia machinamenta adhibenda, quæ partem fractam in ſuo loco contineant. Attendendum tamen, ne quid durum immediatè parti applicetur, ſed inter partem vulneratam D & machinamenta illa mollia ſplenia interponantur, vt nulla fiat compreſſio. Videatur Hippocrates, *de fract. tex.* 23.

Tandem ſi oſſium fractorum extremitates extra cutem prorumpant & emineant, omnino danda opera, ne ab aëre alterentur & corrumpantur, vt poſtea ea abſcedere neceſſe ſit, & propterea laborandum, vt quamprimùm reponantur, & naturali ſuo tegumento, quod cutis eſt, tegantur. Quod qua ratione fieri debeat, ſuprà, *cap.* 2. dictum.

CAPVT IV. E

De Affectibus p. n. qui Fracturis accidunt.

CVm verò varii affectus p. n. fracturis ſuccedere ſoleant, quæ partim curationem remorantur, partim poſt curatam fracturam remanent, & tollendi ſunt, de iis etiam dicendum. Sunt autem affectus tales plures, dolor, inflammatio, & hæc ſubſequens gangræna, pruritus, excoriatio atque exulceratio, membri figura deprauata, callus iuſto maior vel minor, membri extenuatio, gracilitas & debilitatio. De quibus iam dicemus.

Dolor.

Dolor ſi adſit, omnino is leniendus ac tollendus; Dolor. aliàs enim eius occaſione humores ad partem affectam confluunt, & inflammatio ac alia mala excitantur. Vt is verò tollatur, conſiderandum, à qua cauſſa proueniat, & ſi fieri poſſit, ea ſtatim tollenda. Perpendendum ergo, an ab oſſe aliquo pungente dolor ſit, an à faſciis nimiùm adſtrictis, an ex membri ſitu prauo, an ex humorum affluxu.

Si ex oſſe pungente dolor ſit, id quod ex leui partis contrectatione & pungente dolore cognoſcitur, faſciæ reſoluendæ, & os pungens vel in locum ſuum reponendum, vel, ſi fieri poſſit, eximendum, aut præcidendum. De quo Celſus, *lib.* 8. *cap.* 10. *Interdum fractura quibuſdam veluti aculeis carnem vexat, quo à prurigine & punctionibus cognito, aperire id melius, eoſque aculeos præcidere neceſſe habet.*

Si ex faſciarum nimia adſtrictione dolor oriatur, deprehenditur id ex tumore, qui in extremitate partis apparet, ægerque ſe vehementer premi conqueritur. Tunc ergo faſciæ quamprimùm ſoluendæ, & deligatio laxior inſtituenda.

Si ex ſitu membri prauo dolor oriatur, id æger facilè detegit, & ſitus mutationem poſtulat, quæ ita inſtituenda, vt æger iam ſine dolore ſe eſſe fateatur.

Si ex humorum affluxu ſit dolor, ea eius curandi ratio eſt, quæ incipientis inflammationis, vt iam dicetur.

Inflammatio.

Si enim ex affluxu humorum dolor excitetur, Inflammatio. & inflammatio incipiat, inflammationi occurrendum eo modo, qui ſupra, *part.* 1. *cap.* 5. traditus eſt. Membrum nimirum vinctum, & fouendum *oleo roſaceo*, vel ſimplici vel cum *albumine oui* miſto. Vel tale cataplaſma imponendum.

℞. *farinæ hordei* ℥. iii. *puln. rad. althææ, fl. chamæmel.* an. ℥. i. ß. *roſ.* ℥. i. Coq. in *aq.* & *vini auſteri* q. ſ. Adde *ol. roſac.* ℥. iii. F. Cataplaſma. Reliqua *allegato loco* videantur.

Antequam verò inflammatio ſedata fuerit, pars non deliganda, aut certè non arctè deliganda, nec ferulæ nec huiuſmodi machinamentorum aliquid imponendum, niſi vt membrum fulciant, & medicamenta contineant.

Gangræna.

Non rarò quoque fracturis, præcipuè iis, quæ cum vulnere ac carnis contuſione fiunt, propter inflammationem ſubſequentem Gangræna accidit. Gangræna. Quæ qua ratione curanda ſit, ſupra, *part.* 2. *cap.* 19. dictum.

Pruritus & excoriatio.

Si verò à ſanie pruritus in vulnere & excoriatio atque exulceratio excitetur, aqua temperatè calida Pruritus & excoriatio. vſurpanda, vt ſanies abluatur & euocetur ac diſſipetur: poteſt & modicè ſalſa recipi, quæ potentiùs abſtergit.

Poſtea inungatur locus *vnguento albo camphorato*, *roſaceo*, *de lithargyro*, *diapompholygos*, & ſimilibus: quibus etiam *ſuccus plantaginis* vel *ſolani* addi poteſt.

CAPVT V.

De Diſtortis & malè compoſitis oſſibus.

Oſſa diſtorta.

NOn rarò etiam accidit, vt poſtquam oſſa fracta iterum coaluere, priſtinam & conuenientem figuram non recipiant, ſed diſtorta ſint, vnde membri motus impeditur, & claudicatio in pede, vel in brachiis apprehenſio læditur. Fit autem hoc vel ob Cheirurgi oſſa componentis & fracturam deligantis imperitiam aut negligentiam, vel ægri motus inordinatos.

Curatio.

Emendatur hoc vitium, ſiquidem callus ſit recens & non vltra ſex menſes concretus, æger ætate florenti & robuſtus, os fractum non adeo magnum, & actio membri non valde læſa; ſi callus iterum frangatur, & oſſa rectè coaptentur & componantur. Fit autem hæc calli fractio facilius, ſi callus prius diebus aliquot foueatur decocto herbarum emollientium puta *rad. & fol. althææ, maluæ, caricar. pinguium*, & cataplaſma poſtea ex iiſdem, aut emplaſtrum emolliens imponatur. Vel vnguentum aliquod emolliens adhibendum.

Vt ♃. *vngu. dialthææ* ℥. j. *bdellij, maſtich. terebinth.* an. ℥. ß. *medull. crurum vituli, olei amygd. d. chamæmel. pingued. gallinæ*, an. ℈. vi. *mucilag. ſem. lini fœnugr.* an. ℥. j. *ceræ* q. ſ. F. Vng. molle.

Callus quo modo ſit frangendus

Callo ſatis emollito, à duobus miniſtris membrum in diuerſa trahendum, & extendendum eſt: Cheirurgus verò loco, quo fractura eſt, id quod eminet, in ſuam ſedem compellat, & ſi parum valuit, ab ea parte, in quam oſſa inclinant, inuolutam lana tegulam obiiciat, atque ita deligando adſueſcere iterum vetuſtæ ſedi cogat; aut os omnino frangat, quod dicto modo fieri poteſt, vel etiam ſi Cheirurgus fractum membrum, qua callus eſt, genu ſuo imponat, & os vtrinque vtraque manu deprimat. Capita deinde oſſium rectè coaptanda, & fracturæ nouæ conueniens curatio inſtituenda.

Si verò callus iam antiquus ſit, & valde indurerit, æger ſit debilis aut ſenex optimum eſt, vt Albucaſis conſulit, illi manum non admouere, propter periculoſa quæ ſubſequi talem curationem ſolent, ſymptomata. Satius enim eſt, vel deformem vel claudum annos multos adhuc viuere quam crudeli cura lethalia ſymptomata attrahere. Imò impoſſibile eſt, ſi callus ſit vetuſtus & induratus, eum frangere; ſed ſi id tentetur, potius in alio loco os frangetur, quam vbi callus eſt, atque ita grauia mala ægro attrahentur, &, quod cupit, deformitas & tortuoſitas membri non corrigetur, cùm callus tortuoſus emendari non poſſit.

CAPVT VI.

De Callo iuſto minore vel maiore corrigendo.

Callus iuſto minor.

INterdum quoque accidit, vt iuſto minor vel maior callus generetur. Et quidem iuſto minor generatur callus, ob craſſi illius alimenti, quo oſſa nutriuntur, & è quo callus generatur, penuriam & paucitatem, quæ eſt vel à victu tenui, vel quia æger cibis callo generando aptis vſus non eſt, vel quia faſciæ nimis adſtrictæ, aut medicamenta nimis adſtringentia adhibita affluxum alimenti impediuerunt.

Signa.

Cognoſcitur autem callus iuſto minor tactu, quo exiguus deprehenditur, & membrum ad mo-

A tum debile eſt, ac cauſſæ, quæ modò enumeratæ ſunt, præceſſerunt.

Quid agendum vt callus maior generetur.

Vt autem callus maior generetur, victus plenior & cibi ſuccum craſſum & viſcidum generantes exhibendi, faſciæ laxandæ, & pars aqua calida perfundenda, donec rubeſcat. Hoc modo enim ſanguis copioſior ad partem affectam allicitur, vt copioſior callo generando materia ſuppetat. Imponenda etiam ſunt medicamenta & dropaces modicè calefacientes, & alimentum copioſius ad locum affectum attrahentes. Exhibendus quoque *lapis oſteocollæ* ʒ. i. pondere cum *aq. ſymphiti maior.* in marmore tritus, in ptiſana, iuſculo carnis vel vino, qui ſingularem virtutem habet callum generandi, vt exemplis probat Guilielmus Fabricius, *centur. 1. obſeru. 90.*

Callus iuſto maior.

Contra interdum callus iuſto maior generatur B quod fit ex alimento, præcipuè craſsiore, copioſius affluente, vt & incauta exhibitione lapidis oſteocollæ, qui etſi inſignem callum generandi vim habet, ſenib9 tamen & adultis potius conuenit, quam iuuenibus. His enim ſi exhibeatur, callus iuſto maior generatur, & exemplo docet Guilielmus Fabricius, *allegato loco.*

Signa.

Cognoſcitur autem callus ipſo tactu, quo facilè deprehenditur, tum ex dolore, qui ex compreſſione muſculorum neruoſarumque partium oritur, vnde & pars ad motum inepta redditur, inprimis ſi prope articulum fractura facta ſit.

Callus quo modo imminuatur.

C Imminuitur autem callus iuſto maior diſcutientibus & digerentibus medicamentis, vt frictionibus ex ſale nitro & oleo, & perfuſione ac fomentatione facta aqua ſalſa, vel decocto *fol. betæ, maluæ, parietariæ, ſaluiæ, fl. chamæmeli, meliloti*, aut cataplaſma ex his paratum imponendum.

Vel inungatur pars hoc vnguento.

♃. *ping. anſeris, vrſi, humanæ* an. ℥. ii. *ſucci lumbricor.* ℥. *j. ammoniaci* ℈. i. Miſc.

Si tamen durior callus ſit, emollientia digerentibus addantur; & ante applicationem cataplaſmatum aliquo decocto locus affectus foueatur.

Vt ♃. *rad. althææ*, ℥. j. *lil. alb. bryoniæ* an. ℥. ß. *flor. althææ, maluæ* an. M. i. *chamæmeli, meliloti* an. M. ß. *ſem. lini, fœnigr.* an. ℥. ß.

D Coquantur pro fotu, & ex magmate fiat cataplaſma.

Fiant autem fomentationes non ſolum donec pars rubere & intumeſcere incipiat, ſed & vt pars iterum detumeſcat & corrugetur.

Victus ſit tenuior, neque cibi craſsi multi dentur.

Guilielmus Fabricius, *cent. 1. obſeruat.* 91. cùm ex vſu lapidis oſteocollæ alicui callus nimis increuerat his medicamentis vſus eſt. Primò fouit callum ſeq. decocto emollienti bis in die.

♃. *Rad. & fol. althææ bryoniæ, lil. alb. brancæ vrſinæ, fl. chamæmeli, meliloti* an. M. i. *abſinth. vulgar. roſ. rubr.* an. M. ß. *ſem. lini, fœnigr.* an. ℥. *j.*

Coq. in parte vna *aceti* & partibus quatuor *aquæ*, ad conſumtionem tertiæ partis.

E Poſtea ſeq. vnguento callum inunxit.

♃. *axungiæ humanæ, vrſi, anſeris*, an. Vnc. ii. *ſucci lumbricor. aceti ſcillitici* an. ℥. i. Miſc. F. Vnguentum.

Poſt inunctionem ſequens emplaſtrum ſupra alutam extenſum applicauit.

♃. *empl. de ranis cum mercurio de mucilaginibus*, an. ℥. i. Miſc.

His per ſex dies proceſsit, callumque non ſolum emolliri, verùm etiam manifeſtè diminui vidit. Poſtea loco emplaſtri laminam plumbeam adaptauit &

firmiter faſcia ſuperligauit. His remediis diuino fauore callus emollitus, reſolutus, extenuatus & depreſſus, ægerque priſtinæ ſanitati reſtitutus fuit. A

CAPVT VII.

De Membri gracilitate & debilitate.

Membri gracilitas & debilitas.

TAndem non raró accidit, vt poſt fracturam membrum gracile & debile maneat: quod fit vel ob alimenti penuriam, dum à longa & varia faſciarum adſtrictione venæ alimentum parti afferentes conſtringuntur, aut victus nimis tenuis exhibetur; quò etiam faciunt diuturna membri quies & à motu ceſſatio.

Danda ergo omni modo opera, vt copioſius alimentum ad partem attrahatur. Ideoque quantum licet membrum mouendum, & ad conſuetos motus reducendum, ac fouendum decoctis, quæ alimentum ad partem affectam ſaltem attrahant, non diſſipent. Vtiles ſunt & dropaciſmi. B

Vel ℞. *ol. coſtini, chamæmel.* an ℥. ß. *caſtorei, vng. Martiati, ping. humanæ* an. ℥. 1. Miſc.

Oſſa fracta ſi non coaleſcant.

Interdum quoque accidit, præſertim in ſenibus, vt fracta oſſa non coaleſcant; cuius rei hiſtoriam habet Guilielmus Fabricius, *cent.* 3. *obſeruat.* 92. Cui planè ſimile quid in Viro docto ſexagenario, qui adhuc in viuis eſt nuper hîc accidit. Is eodem planè modo ſeſe habet, vt Vir ille quem Guil. Fabricius deſcribit. Dextra enim manu quidem ſcribere poteſt, ſed ſi brachium dextrum, quod fregerat, totum antrorſum vel retrorſum mouere cupit, ſiniſtræ manus adminiculo opus habet. C

Accidit autem hoc, ſi oſſa compoſita immota non detineantur; id quod in Viro etiam hoc, cuius modò mentionem feci, cauſſa fuit. Nam cùm eſſet carnoſus, & humerus, quem fregerat, ſatis arctè ligari non poſſet, atque ipſe noctu inquietus iaceret, præterea ſudoribus, quibus medicamenta impoſita madefiebant, pæne difflueret, oſſa conſolidata non fuerunt.

Fracturæ autem tales poſtea vix curantur, (niſi non diuturnæ ſint, in quibus conſueta medicatio adhibenda, & lapis oſteocollæ exhibendus; cuius rei exemplum habet Guilielmus Fabricius, *cent.* 3. *obſeru.* 90.) cùm extremitatibus oſſium fractorum callus obducatur, ob quem oſſa amplius coaleſcere nequeunt. Nonnulli tales fracturas etiam inueteratas curari poſſe putant, & ſcribit de iis Cornelius Celſus, *lib. 8. cap.* 10. *Si vetuſtas* (oſſa ſcilicet, quæ non conferbuerunt) *occupauit, membrum extendendum eſt, vt aliquid lædatur. Oſſa inter ſe manu diuidenda vt concurrendo exaſperentur, vt ſi quid pingue eſt, eradatur, totumque id quaſi recens fiat. Magna tamen cura habita, ne nerui muſculiue lædantur. Tum vino fouendum eſt, in quo malicorium decoctum ſit, imponendumque idipſum oui albo miſtum. Tertio die reſoluendum, fouendumque aqua, in qua verbenæ decoctæ ſint. Quinto die idem faciendum, ferulæque circumdandæ. Cætera & ante & poſt eadem facienda, quæ ſupra ſcripſi.* Sed periculoſa eſt hæc curatio, & quod ipſe Celſus metuit, facilè nerui & muſculi lædi poſſunt, indeque inflammatio vel conuulſio excitari. D E

CAPVT VIII.

De Brachij fractura.

ATque hæc in genere de fracturis dicta ſint. Quia verò oſſa, quæ franguntur, varia ſunt, & ſecundum fractorum oſſium varietatem cura nonnihil variat, de fracturis in ſpecie aliquid dicemus. Reliquæ verò differentiæ, quia nihil aut parum ad cognitionem aut curationem faciunt, & omne, quod de iis dici poteſt, in iis, quæ hactenus in genere de fracturis dicta ſunt, continentur, eas prætermittemus, & ſaltem differentias, quæ à ſubiecto, & oſſium fractorum diuerſitate ſumuntur, proponemus. Et quia frequentiſſimè franguntur brachium, humerus, crus, femur, de iis primò dicemus, poſtea & reliquorum oſſium fracturas ſubiungemus.

Brachii fractura.

Et quidem brachii fracturam quod attinet, quia brachium cum manu apprehenſionis & multorum laborum organum eſt, externiſque iniuriis expoſitum ſæpiſſimè frangi ſolet.

Conſtat autem brachium ſeu pars illa, quæ eſt à cubito ad carpum, duobus oſſibus, quorum maius & inferius cubitus ſeu vlna; minus verò, & quod cubito ſuperior, radius nominatur. Frangitur autem nunc vtrumque os, nunc vnum ex iis.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Facilius curatur fractura brachii, vbi vnum ſaltem os fractum eſt, quàm vbi vtrumque, vt ſupra, *cap.* 1. *Prognoſtico* 6. dictum.

2. Si vnum ſaltem os brachii fractum ſit, facilior eſt curatio, ſi ſuperius ſeu radius, quàm ſi inferius ſeu cubitus frangatur. Superius enim minore extenſione indiget. Ectſi inferius, cubitus ſcilicet, integrum ſeruetur, baſis quaſi ſeu fulcri loco eſt, quod os fractum immotum ſeruat. Deinde, quia facilius reponitur; niſi in vicinia manus. Tertiò, quia oſſe cubiti integro ſeruato mitella ſeu faſcia tutius ſuſpenditur.

3. Peſſima verò fractura eſt, ſi ambo oſſa ſimul frangantur. Nam primò nullum fulcrum & ſuſtentaculum habent: deinde maiore extenſione opus habent; cum nerui & muſculi magis verſus ſua principia contrahantur; cùm non ſit, à quo extenſi ſeruentur: tertiò, quia vicinæ partes magis læduntur.

4. Brachii autem oſſa plerumque intra dies 30. coaleſcunt: quanquam, vt ſupra dictum eſt, ætas ab ætate, natura à natura differat.

Curatio.

Curatio.

Quæ ad aliarum partium fracturarum curationem requiruntur, & hîc neceſſaria ſunt. Ad extenſionem autem minore vi opus eſt vbi radius fractus fuerit; maiore, vbi cubitus; maxima, vbi vtrumque os. Et quidem ſi ambo oſſa ſint fracta, æqualis extenſio facienda; ſi alterutrum verò ſolum ſit fractum ea in parte, vbi os fractum eſt, fortior extenſio inſtituenda. Extenſione facta, admotis prominentibus palmarum partibus os fractum dirigendum & componendum. Oſſe fracto repoſito, fractura conuenienti modo, vt ſupra dictum, faſciis circumdanda, & alia, quæ in genere de fracturæ curatione dicta ſunt peragenda, & tandem brachium rectè collocandum ac ſituandum. Et quidem, vt Hippocrates, 1. *de fract. t.* 22. iubet, in collocatione cura adhibenda, ne manus inferior ſit cubito, ne ſi brachium dependeat ſanguis verſus fracturam confluat, ſed paulò ſaltem ſublimior, ne tamen dolor vllus inferatur. Ea quoque figura brachium collocandum,

quæ muſculos nullo modo peruertat, & dolorem pariat. Ideoque brachium nec extendi, nec totum curuari debet, neque etiam ſupinum neque pronum collocandum. Hi enim extremi quatuor habitus ſunt, atque extenſio flexioni & curuaturæ eſt contraria, ſupinum prono: duo verò alii modi ſunt, vnus inter extremam flexuram & extenſionem, angularis Hippocrati dictus, alter inter pronum & ſupinum. Et omnino ſi rectè locetur brachium, muſculi, qui anteriore parte cubiti oriuntur, toti ab interiore parte ſiti erunt; qui ab exteriore, in hac ſimiliter continebuntur, atque ita extenſio & peruerſio muſculorum nulla erit. Et quidem brachio ita deligato & ſituato, commodum eſt, vt æger ad decimum vſque diem in lecto ſe contineat. Cùm autem diutius in lecto æger non libens cubet, ſed ambulare iam cupiat, à ceruice brachium ſuſpendendum per mittellam latam mollemque multam brachii cum parte palmæ æqualiter ſuſtinentem, ita, vt quæ coniuncta ſunt, oſſa nullo modo de loco dimoueantur.

A

B

CAPVT IX.

De Humeri fractura.

Prognoſticum.

Humeri fractura. Prognoſticum.

Humeri os quadraginta diebus coaleſcit. Cum enim ſit grandius, longiore tempore ad callum generandum opus habet.

C

Curatio.

Curatio.

Prima ergo, vt in omnibus fracturis, cura debet eſſe, vt oſſa fracta ſuo loco reſtituantur, & coniuncta ſeruentur. Quod vt præſtetur, primò extenſione opus eſt, quæ quomodo fieri debeat in hoc morbo, accuratè deſcribit Hippocrates, 2. *de fract. & offic. Medic.* Summa eſt; vt æger ſeu ſedens ſeu iacens ita immotus contineatur, ne extendendi cedat: atque humerus circa alam contineatur, & fractum os in diuerſum trahatur. Quod ſi manuum opera expediri non poſſit in adultioribus, ob muſculorum eius loci craſſitiem & robur, machinis & laqueis opus eſt, de quibus *allegato loco* Hippocrates. Facta extenſione, oſſa conuenienter componenda, quod hîc non difficulter fieri poteſt. Oſſibus fractis directis idonea medicamenta, de quibus ſupra, *cap.* 1. dictum, imponenda, & poſt faſciæ iniiciendæ, incipiendo à fractura attendendumque, vt ſemper in ea figura ligetur membrum in qua manere debet, id eſt, vt cubitus cum humero rectum angulum conſtituat, ne in mutando ſitu faſcia vna parte comprimat, in alterá laxior ſit, & oſſa peruertantur. Hippocrates ſeptimo aut nono die ferulas alligat, eò, quod in humero ob muſculorum quibus continetur, magnitudinem, quæ circa fracturam ſunt, diuturniori tempore ex toto gracilia fiant, laxaque. Tum enim demum opportunè ad ferulas venitur. Cauendum autem, ne ferulæ articulorum extremitates tangant, & proinde, vt Celſus, *lib.* 8. *cap.* 10. ait, extrinſecus eſſe ex longiſſimæ debent, à lacerto breuiores, ſed ſub ala breuiſſimæ. Si vero primis ſtatim diebus quod Recentiores pleríque faciunt, ferulæ iniiciantur, laxè adſtringi debent, à ſeptimo vero ac nono poſtea reſoluendæ & arctius conſtringendæ. Tandem membrum rectè collocandum, & ne humerus peruertatur, lata faſcia humerum excipiens in orbem circa pectus agatur, & cùm humerum quieſcere oporteat, mima multipliciter implicita inter latus & cubitum ſubiiciatur, ne humerus attingat latus, ſed in medio ſpacium ſit, quo compulſus habena ad pectus adducente minimè deprauetur. Æger ſupinus iaceat, manu ſupra ventriculum poſita

D

E

& humero, ne ſuſpenſus maneat, puluinaria mollia ſubiicienda, cubitus verò à collo ſuſpendendus, vt angularis figura ſeruetur, nec inter dormiendum dimoueatur.

CAPVT X.

De Cruris fractura.

Cruris fractura.

CRus ea pars eſt, quæ à genu ad pedem extenditur. Conſtat autem duobus oſſib⁹, quorum quod craſſius eſt & internam cruris regionem occupat, Tibia; quod tenuius & exterius eſt, Fibula nominatur. Franguntur autem hæc oſſa interdum ambo ſimul, interdum vnum tantum, & fractura accidit vel in medio vel in ſuperiore aut inferiore parte.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Si vtrinque os ſit fractum, facilimè id cognoſcitur; cùm totum crus inflecti poſſit. Nec difficulter cognoſcitur fractura tibiæ, ſi ea tota fracta ſit; quoniam totum hoc os in conſpectum, vt in loco ex carne, facilè venit. Si verò fibula ſola frangatur, id non ita facilè cognoſcitur; quoniam multa carne tegitur: Fracta tamen pars ad interiora inclinat.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si alterum os tantum fractum ſit cura facilior eſt, quàm ſi vtrumque fractum eſt.

2. Si fibula tantum fracta ſit curatur faciliùs & æger citius pedi inſiſtere poteſt; cùm facilius crura extendantur, & tibia maximam oneris corporis partem ſuſtineat.

3. Si tibia fracta ſit, curatur difficilius; cùm maiore extenſione opus ſit, & homo multo tardius incedere audeat.

4. Oſſa autem hæc plerumque intra quadrageſimum diem conferuent.

Curatio.

Curatio.

Siue ergo vtrumque ſiue vnum os frangatur, crus, quantum opus eſt, extendendum, vt ſine omni damno oſſa ſuo loco reſtitui & coniungi poſſint. Quod plerumque duo viri robuſti, ſi in diuerſa crus trahant, vnus in partem ſuperiorem, alter in inferiorem præſtare poſſunt. Et iactantiæ eſt, vti machinamentis, vbi res non exigit. Quod ſi exſequi non poſſint, habenis vel machinis paſsim deſcriptis & notis vtendum. Et vbi ſatis extenſum crus fuerit, oſſa fracta reponenda. Poſtea conuenientia medicamenta imponenda, & faſciis, vt in genere dictum, crus inuoluendum eſt, quæ & latiores & longiores eſſe debent, quàm in brachio: & omnino ita ſituendum & componendum, ne in vllam partem peruerti poſſit, neque oſſa fracta deprauari queant, cùm vel lectum ſternere, vel aluum exonerare hominem oportet. De ſitu tibiæ etiam videatur Guil. Fabricius, *cent.* 1. *obſeruat.* 93. Tandem crus rectum & extenſum ſuper puluinari aut re molli & plana collocandum, & ferulæ ac canales adhibendi, vt *cap.* 1. in genere dictum. Quia in re obſeruandum, ne ſuper eminentes oſsium extremitates applicentur, vel ſuper eum tendinem, qui à crure ad pedem tendit & calci annectitur. Hæ enim partes, cùm ſenſum exquiſitum habeant, compreſsionem non ferunt, ſed compreſſæ dolent, ac inflammantur.

Venæſectione & purgatione etiam hîc interdum opus eſt, vt in brachii fractura.

Victum quod attinet, magis omnino ac diutius vt Hippocrates præcipit, extenuare corpus oportet, vbi crus, quam vbi brachium fractum eſt, quanto illud maius eſt & craſsius, quam hoc, & neceſſe etiam eſt corpus quieſcere atque iacere.

CAPVT XI

De Femoris fractura.

Femoris fractura.

FEmoris os omnium, quæ in corpore humano ſunt, maximum eſt & craſſiſſimum ac longiſſimum, & ipſum etiam frangi poteſt, vel in medio, vel in extremitatibus & vicinis locis.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. De femoris fractura Celſus, *lib.* 8. *cap.* 10. ſcribit: *Si femur fractum eſt, fieri breuius oportet; quia nunquam in antiquam ſedem reuertitur, ſummiſque digitis poſtea eius cruris inſiſtit. Sed multa tamen femori debilitas eſt, vbi fortunæ negligentia quoque acceſſit.* Quam Celſi ſententiam ita intelligendam cenſet Peccettus, *lib.* 4. *cap.* 24. Non quod nullo pacto in priſtinam ſedem femoris fracta oſſa reſtitui poſſint, & bene coaptari, ideo neceſſariò breuius, ſed vbi minùs, quàm ſit opus, pars diſtendatur, & quãdo non bene & ad amuſſim oſſa coaptẽtur: cùm multos videamus indies, qui femoris fracturam paſſi ſunt, bene ea ferruminata, rectè abſque vlla claudicatione ambulare. Verùm idem docent Auicennas, *lib.* 4. *fen.* 5. *tract.* 3. *cap.* 14. Guido de Cauliaco, *tractat.* 5. *doctrin.* 1. *cap.* 7. Ioan. de Vigo, *lib.* 6. *cap.* 14. Andr. Veſalius, *Cheirurg. lib.* 2. *cap.* 14. atque alij. Scribitque Guilielmus Fabricius, *cent.* 5. *obſ.* 86. ſe neminem, qui ex huiuſmodi fractura ſine claudicatione euaſerit, præter vnicam puellam, cui nouam & peculiarem curandi rationem adhibuit, vnquam vidiſſe. Idque præcipuè accidit, ſi femur propè coxam frangatur. Et de ea autores allegati intelligendi ſunt. Sin verſus genu aut in medio os femoris frangatur, & diligens cura adhibeatur, non adeo difficulter & ſine claudicatione fractura ſanari poteſt. Quod verò ſi verſus coxam femur frangatur, claudicatio plerumque accidit, hæ ſunt cauſſæ, vt eas recenſet Guilielmus Fabricius. Prima eſt, quia os femoris non rectum eſt, vti ſunt oſſa tibiæ & brachij, ſed naturaliter in externam partem veluti in arcum dilatatum eſt: quapropter ſi fractum fuerit, facilè verſus internam partem incuruatur. Verſus externam verò veluti in arcum extuberat. Secundò adſunt nerui & muſculi ex interna parte femoris quàm maximi & robuſtiſſimi, qui quamprimùm os fractum eſt, verſus originem ſuam trahentes illud, quod iam antea, vt dixi naturaliter, incuruatum eſt, facilè & ita quidem in arcum trahunt, vt extremitates ipſius circa fracturam ſeſe diſiungant, & verſus externam partem protuberent. Tertiò, quia vnicum eſt os, quapropter non tam facilè in loco ſuo detineri poteſt, ac ſi aliud ſibi, vt brachia & tibiæ, adiunctum haberet. Quartò, cùm pars maximè ſit carnoſa, & os veluti in medio puluinari ſitum, difficulter beneficio ferularum & ſpleniorum in loco ſuo retineri poſſe, experientia docet: præſertim ſi fractura in obliquum facta fuerit. Validiſſimi enim nerui ac muſculi oſſa, quamuis ab initio rectè repoſita fuerint, extra locum tamen iterum trahunt. Si quis tamen methodum ſequatur, quam ipſe Guiliel. Fabricius proponit, facilè euitari poſſe ſcribit, ne crus breuius euadat & claudicatio ſequatur.

An femoris fractura neceſſariò claudicationem afferat?

2. Femur quinquaginta demum diebus conferuet, & coaleſcit; cùm, vt antea dictum, omnium oſſium maximum ſit, & propterea longiore tempore opus ſit, vt callus generetur, quo coaleſcat.

Curatio.

Curatio.

Femore fracto, ſi oſſa ſuo loco dimota ſint, valida extenſione opus eſt; cùm muſculi, qui femur

A circumdant, maximi ſint, & facilè muſculi robuſti, cùm verſus ſuum principium contrahuntur, vincula, quibus ſit extenſio, ſuperent. Quod ſi fiat, crus breuius redditur, quod omnino turpe & incommodum eſt. Etenim brachium, etſi breuius ſit celari poteſt; neque noxa adeo magna erit: at femur breuius redditum claudicationem turpem efficit.

Extenſione ſufficienti facta, muſculi, vt validiſſimi, facilè fracti oſſis partem inferiorem ad ſuperiora adducunt. Id tamen vt rectiùs & decenter fiat, extenſione ſufficienti facta, prominentibus palmarum partibus, vt in aliis fracturis, dirigatur os & comprimatur. Poſtea medicamentum neceſſarium imponatur, & fractura conuenienter deligetur, atque

B vtile hic eſt conſcindere aliquot lintea, eáque in orbem circa coxam & ilia, vt inguina etiam, & quod inter anum & genitale eſt, inuoluere; cùm ob aliàs cauſſas, tum ne externæ ferulæ nudam partem offendant.

Canalis qualis eſſe debeat.

Canalis, qui femori adaptatur, vel oſſis totum excipere debet, vel nullo modo adhiberi. Si enim canalis adaptetur, qui breuior ſit, quàm vt vltra poplitem pertingat, noxam magis, quàm opem, afferet. Prohiberi enim non poterit, quin corpore aut crure moto femur quoque moueatur. Popliti quoque moleſtus erit, & genu curuari permittet. Si quis verò genu curuet, femoris quoque vincula moueri neceſſe eſt, & muſculos alio atque alio modo figurari, ac oſſa fracta dimoueri. Ideóque vtiliſſimum videtur, femur in canalem conjici, quià

C coxa ad pedem vſque pertingat. Canalis verò hic pluribus vinculis per conuenientia interualla femori & cruri alligandus, & vtrinque à lateribus, ne membrum in alterutram partem declinet, panni apponendi, & omnino id agendum, vt totus pes, femur ſcilicet cum crure & pede, molliter & ſine dolore iaceat; firmiter tamen, ne æger vel ob impatientiam, vel inter dormiendum eum mouere poſſit.

Obſeruandum etiam eſt, tam in fractura femoris, quàm cruris, vt imus calx, quantum fieri poteſt, contineatur, & rectè locetur. Nam ſi dependente pede crus reliquum fulciatur, neceſſe eſt, oſſa

D gibba in priore parte pedis conſpici: ſin calx iuſto ſublimior collocetur, reliquo corpore leniter ſuſpenſo, os in priore parte cruris iuſto magis ſimum neceſſariò ſe oſtendet, idque adeo, ſi calx hominis naturaliter eſt grandior.

Sicut & hoc in fractura femoris & cruris notandum, quod ſi ob faſcias vel ferulas magis adſtrictas, vel quacunque de cauſſa, tumor iuſto maior in poplite vel partibus inferioribus exoriatur, id quod vrget & nimis premit, relaxandum eſſe, partem verò tumidam fouendam vel inungendam eſſe iis, quæ vim dolorem leniendi, digerendi, & leniter repellendi habent, qualis eſt ſuccida lana vino & oleo madida, vel ſimilia medicamenta.

Cùm tamen, vt dictum, etſi iſta curatio inſtituatur, plerumque ſequatur claudicatio: nouam & artificioſam methodum curandi fracturas femoris

E proponit Guilielmus Fabricius, *allegato loco*, eámque exemplo declarat, ſcribitque, fracturam femoris curandi rationem, quæ pro difficillima ſemper habita fuerit, ad eam facilitatem ſe redegiſſe, vt quiuis etiam tiro in arte ſine dubitatione talem fracturam curaturus ſit, dummodò diligentiam adhibuerit, & inſtrumentis aptus inſtructus fuerit. Curandi autem iſta ratio cum inſtrumentis depictis videatur *loco allegato*.

CAPVT XII.

De Fractura Naſi.

ATque hæc oſſa, puta crus femur, brachium, & humerus, frequentiſſimè franguntur. Accidit tamen interdum, vt & alia oſſa frangantur, de quibus iam ordine, à capite ad pedes progrediendo, dicemus.

Naſi fractura. Et primò Naſi fracturam quod attinet accidit ea vario modo, vt Hippocrates, 2. *de articul. tex.* 37. docet. Aut enim pars eius abrumpitur, ipſe tamen ſeruatur perpetuus, vt neque deorſum inclinetur, neque in alteram partem conuertatur; aut horum alterum fit, idque aut in parte eius, quæ cartilaginoſa prominet, aut in reliqua, quæ oſſibus continetur. Nonnunquam in medio naſo, qua acutus eſt, caro iuxta os contunditur ſeu contentur, vel paulum etiam os læditur, non tamen multum; nonnunquam etiam vulnus fracturæ accedit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Naſus ex omnibus corporis partibus facilimè componitur; & niſi protinus dirigatur, dirigi poſtea non poteſt, ſed peruertitur.

2. In naribus callus citò increſcit. Nam decem diebus ſaneſcit, niſi corrumpatur. Hippocrates, 2. *de articulis.* Alii tamen decem & octo, alii viginti diebus id fieri dixerunt, quod pro varia corporum conſtitutione accidit. Differt enim Natura à Natura.

Curatio.

Curatio. Si igitur fractus naſus in inferiorem partem æqualiter demittatur, ſimulque reddat r, in nares aliquid indendum, quod dirigat, vt ſpecillum ſeu ſpatha dicta; aut quod fractum eſt, eleuandum eſt digito in nares immiſſo, & in naturalem ſedem reſtituendum: Extrinſecus etiam ab vtraque parte naſum apprehendere ac ſurſum ducere oportet.

Vt verò quæ conformata iterum ſunt oſſa in ſua naturali ſede contineantur, vel linamenta complicata, vel lintei raſura, vel ſimile quid linteo inuolutum, aut corium, vel cannula plumbea aut argentea pellicula molli obuoluta in nares immittenda.

Si verò in vno tantùm latere naſus fractus ſit, dirigere etiam conuenienter ab ea parte, quæ declinat, & in naturalem ſedem reſtituere oportet, tum digitum vel inſtrumentum commodum in narem, qua parte læſus eſt, immittendo, tum etiam extra dirigendo. Ne verò quod compoſitum eſt, iterum deprauetur, & os deſideat, in narem læſam vel linamenta vel penna anſerina grandior gummi illita & molli pellicula obducta, vel fiſtula aut cannula è plumbo vel argento molli pellicula obducta nari immittenda. Neque multum refert, quid immittatur, modò præſtet, ne os naſi fractum ſubſideat, & molle ſit, atque odoris grauis expers. Neque etiam ſpongia, aut res ſimiles, quæ humorem imbibendo craſſeſcunt & dilatantur, immittendæ, ne dilatatæ partem diſtendant, & oſſa compoſita iterum ſuo loco moueant. Quod immittitur illiniri debet emplaſtico aliquo medicamento, ex *manna thuris*, *gummi tragacanthæ*, *maſtiche*, *ol. roſaceo*.

Si verò iuxta cartilaginem naſus fractus & in obliquum diſtortus ſit, habenula digitum lata glutine aliquo, qualia de ſutura ſicca in vulneribus propoſuimus, naſo ea parte, in quam inclinat agglutinanda, poſtea intendenda, quantum expedit, vt naſus rectè dirigatur. Longa autem ſit hæc habena, vt poſtea infra aurem obducta circa caput obducatur. Et licet eius extremitatem ad frontem agglutinare. Hæc enim iuſtè dirigit naſum & remitti ac intendi poteſt. Et ſi intra nares impoſitæ turundæ dolorem excitent, tollendæ, & tandiu nares habena directæ ſeruandæ. Poſt decimum quartum verò diem habenæ demendæ, & ceratum imponendum, ac curandum, ne callus plus iuſto excreſcat.

Si oſſa naſi minutim fuerint confracta, quantum licet ſingula in ſuam ſedem reponenda, vel idoneis inſtrumentis compellenda, neque facilè, & niſi nullo modo agglutinari poſſit, os aliquod eximendum; cùm deformitatem pariat. Poſtea ceratum aliquod vel aliud medicamentum ad oſſa confirmandum imponenda.

Si fracturæ vulnus accedat, emplaſtrum aliquod, quod cruentis vulneribus conuenit, imponendum: & talia vulnera facilimè ſanantur.

Si intra nares vlcus aliquod excitari incipiat, turundæ conuenientibus medicamentis inunctæ immittendæ, & omnino cauendum, ne carnis aliquid intra nares excreſcat. In quem finem etiam vtilis eſt canalis plumbeus immiſſus.

Deligatio. De fracturarum harum deligatione autores diſſentiunt, atque alii eam admittunt, alii omnino reiiciunt. Et omnino tutius videtur, deligaturam & faſcias omnino omittere; cùm vel nihil præſtent, ſi laxæ ſint; vel, ſi fortiùs conſtringant, naſum diſtorqueant, & ſimum efficiant, ac facilè emplaſtris idoneis naſi oſſa fracta ſine omni deligatione in loco ſuo contineri poſſint. Et nullo alio in caſu deligatio cõuenire videtur, quàm ſi in medio naſo, qua acutus eſt, caro circa os contuſa ſit, & os emineat, vt compreſſus ea parte naſus naturalem figuram acquirat. Verùm & hic vinculum etſi prodeſſe videatur: tamen neceſſarium non eſt, cùm ceratum vel emplaſtrum ſufficiat. Et omnino ſi faſciam admouere libet, ea medio naſo iniicienda, cuius vtraque capita ad poſteriorem capitis partem colligentur.

Ambroſius Paræus hoc vtitur.

℞. *thuris maſtich. boli Armeni, ſang. dracon.* an. ℥. ß. *aluminis rochæ, reſinæ pini* an. ℈. ii. Puluerentur ſubtiliſſimè, & cum *oui albumine* incorporentur. Plura videantur apud Hippocratem, 2. *de articul. à tex.* 36. *ad tex.* 46.

CAPVT XIII.

De Maxillæ fractura.

Maxillæ fractura. INterdum & maxilla inferior frangitur; id quod facilè cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Maxillæ oſſa, ſi primis diebus inflammatio non accedat, intra viginti dies conſolidantur, & dentes integri remaneant.

2. Si verò cura diutius protrahatur, dentes vitiantur, & inutiles redduntur.

Curatio.

Curatio. Si maxillæ os ita per tranſuerſum fractum ſit, vt tamen aliqua ex parte oſſa inter ſe cohæreant, digitis vtrinque, tam ſcilicet ori immiſſis, quàm extra applicatis, os comprimere & in ſuam ſedem compellere oportet. Maxillam verò in ſuam ſedem eſſe reſtitutam, ex eius & dentium æqualitate apparet.

Si verò maxilla tota tranſuerſim fracta ſit, quod tamen rarò accidit, & quidem os ſuper os emineat, & dens ſuper proximum dentem excedat, digitis in os immiſſis, & extra etiam manu adhibita, oſſa fracta componenda; & niſi ſimplici com-

preſſione id fieri poſſit, primum extenſio, miniſtro retro continente,& Medico antè extendente, fieri debet, & poſtea oſſa inter ſe componenda. Maxillæ rectè reſtitutæ ſignum eſt, ſi dentes ſuo naturali ſitu iterum diſpoſiti conſpiciantur.

Dentes, qui alueolis ſuis commoti ſunt, filo aureo, argenteo, vel ferreo proximis annectendi ſunt donec iterum ſtabiliti fuerint.

His peractis medicamentum aliquod fracturæ conueniens extra maxillæ imponendum, & vt oſſa fracta compoſita ſuo loco ſtabiliantur, extra ferula ex corio ſeu alia conueniente materia maxillæ longitudini correſpondens apponenda. Poſtea conueniens deligatura inſtituenda, quæ ſit faſcia duabus extremitatibus fiſſa duos digitos lata, media quoque ſui parte in longitudinem inciſa, vt vtrinque mentum complectatur Quatuor ergo faſciæ in extremitatibus fiſſæ cùm ſint capita, duo inferiora ad ſummum caput deducantur, ibique deligentur, vel pileolo nocturno aſſuantur, ſuperiora verò duo tranſuerſim traducta ad imum occiput deligentur, vel eidem pileolo adſuantur.

Non decumbat æger in fractam maxillam, ſed in ſanam, non tamen huic, ſed capiti innixus, ne illa compoſita iterum diſtorqueatur. Maxilla quoque immobilis ſeruetur; ideoque æger non multum loquatur nec duriores cibos maſticet, ſed mollioribus & liquidis nutriatur, donec callus obduret. Si aliquid iterum loco ſuo motum fuiſſe obſeruetur, tertia die deligatio ſoluenda, & ſi quid exciderit, in locum ſuum reponendum.

CAPVT XIV.

De Fractura clauiculæ ſeu iuguli.

Clauiculæ ſeu iuguli fractura.

Hippocrates, *de articul. text. 62.* fracturæ clauiculæ ſex differentias recenſet. Vel enim clauicula per tranſuerſum frangitur, vel per longitudinem. Si per tranſuerſum, id accidit vel prope humeri articulum, vel magis verſus os pectoris abrumpitur; deinde iuguli os ita frangitur, vt ea pars, quæ à pectore eſt, ſurſum feratur, quæ verò à ſummitate lati ſcapularum oſſis, deorſum, quod plerumque accidit; vel contrà, quæ prope ſcapularum os, ſurſum, quæ prope pectus eſt, deorſum feratur, quod rariùs euenit.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Cognoſcitur autem huius oſsis fractura potius tactu, quàm viſu; vt ex dolore.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si per tranſuerſum frangatur clauicula, curatur facilius; ſi per longitudinem, difficilius. Nam quod tranſuerſim fractum eſt, facilè extenſione & digitorum compreſsione in naturalem ſedem reuertitur; reliqua fractura ſemper quid eminentiæ habet, quod ægrè coaptari poteſt. Præterea, quia iugulum faſcia in orbem excipi, atque ita, quod in longitudinem fiſſum eſt, in ſuam ſedem compelli nequit; contra ligatura, quod in tranſuerſum fractum eſt, in ſuam ſedem faciliùs compellitur.

2. Iuguli fractura equidem nihil humeri commiſſuram, aliamue partem lædit: quia tamen, quantumuis magna diligentia adhibeatur, faſcia collum & iugulum, vt brachia & crura, obuolui arctè nequit deformitatem callus relinquit; quia in oſſe raro callus facilè maior fit: ſed tantum in principio deformе videtur, propter nouitatem, procedente verò tempore, cùm ei adſueſcimus, minor deformitas videtur.

3. Coaleſcit autem facilè os iuguli, vt alia oſſa rara, & quidem ad ſummum viginti diebus ferruminatur.

Curatio.

Curatio.

Vt autem hæc fractura curetur, miniſtri duo ad extenſionem requiruntur, quorum vnus vtraque manu humerum, qui clauiculæ fractæ adiacet, ad poſteriora, alter oppoſitum humerum vel collum potius in oppoſitū verſus ſe trahat, vt ita extenſio fiat. Quæ vbi facta eſt, Cheirurgus digitis oſſa fracta ſuo loco reſtituat, idquod altius eminet digitis comprimendo, id verò quod depreſſum eſt, attollendo, aut quomodocumque opus eſt, in ſuam naturalem ſedem reſtituendo. Aliqui, vt facilior fiat reſtitutio, globum axillæ ægri ſubiiciunt, qui eius cauitatem repleat; deinde verò valde cubitum coſtis apprimunt, atque ita os ſedi ſuæ reſtituunt. Si verò oſsis fracti extremitates ita depreſſæ ſint, vt ſurſum reduci hoc modo nequeant, æger reſupinandus eſt in puluinari duriore ipſius ſpinæ inter ſcapulas ſubiecto, humeri verò manuum innixu ita deprimendi ſunt, vt fracti oſsis extrema depreſſa eleuentur, couſque, vt in ſuum naturalem ſitum reſtitui poſsint.

Si verò clauicula in plures partes comminuta ſit, & fragmentum aliquod carnem pungat, ac difficilem reſpirationem afferat: cutis eo loco incidenda, & fragmenta extrahenda, vel aculei præcidendi & deradendi, ac oſſa complanata coniungenda, labia vulneris committenda, medicamentumque fracturæ idoneum, & quod ſimul inflammationem inhibeat, imponendum. Si verò plura fragmenta oſsis, cute integra deprehendantur, quę tamen acuta non ſint, nec pungant, ferula ex corio vel alia conueniente materia paranda, & conueniente medicamento illinenda, ac fragmentis illis apponenda.

Compoſitis rectè fractę clauiculę oſsibus, medicamentum fracturę vtile, qualia ſupra, *cap. 1.* ſunt propoſita, imponendum. Hinc plagulæ tres conuenientis craſsitiei & longitudinis, vt cauitatem, quæ ſupra & infra clauiculam eſt, expleant, parandę, quarum duę lateribus, tertia craſsior prominenti fracturæ imponenda. Ita enim & os fractum eminens deprimetur, & nec ſurſum, nec deorſum, nec ad latera è ſuis ſedibus oſſa fracta compoſita dimoueri poterunt. Hinc deligatio recta inſtituenda, quę fiat faſcia palmum lata, ſufficientis longitudinis, duplex caput habente, decuſſatim iniecta, quę circumducenda ſæpius, quàm valentius, & ita obuoluatur, vt brachium in poſteriora deducat. Cauitas etiam ſub axilla parti affectæ vicina replenda eſt linteaminibus conuolutis. Ita enim facilius æger deligationem fert Imperandum etiam eſt ægro, vt in quiete maneat, & ipſe brachium in poſteriora reflectat. Non ſoluatur autem faſcia ante ſeptimum diem, niſi pruritus vel aliud quid vrgeat, & ſi indies, fiat laxior, quotidie nonnihil adſtringatur.

CAPVT XV.

De Scapulæ fractura.

Scapulæ fractura.

Omoplata, quæ Latinis Scapula, ſeu os illud triangulare, à tergo ceruicis vertebris vicinum dorſoque & thoraci non per articulationem, ſed tantum muſculorum interuentum cohærens, & à parte anteriore cum humero & iugulo per articulationem commiſſum, de quo videantur Anatomici, frangi qualibet ſui parte poteſt, rarius tamen in proceſſu illo, qui Acromion dicitur; ſæpius iuxta ſpinam & in aliis ſuis extremitatibus.

Signa diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Si acromion frangatur, viſu & tactu id, & inæqualitas quædam percipitur, inprimis ſi pars ægra cum ſana comparetur, Si latior ipſius pars & in extremitatibus frangatur, tactu cauitas quædam deprehenditur, & punctorius dolor in parte percipitur, brachium verò è directo poſitum ſtupor prehendit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Fractura, quæ in ſummo humero ſeu acromio eſt, difficiliùs curatur, quam in aliis ſcapulæ partibus.

2. Si fractio ſit in homoplatæ ceruice, aut humeri de articulatione, vix ſanatur. Cùm enim circa hunc articulum ſint venæ & arteriæ axillarum, & B nerui ex ceruicis vertebris orti, facilè inflammatio & grauiſſima ſymptomata accidunt.

3. Scapulæ os fractum intra dies viginti quatuor conſolidatur.

Curatio.

Curatio.

Si os fractum ſcapulæ adhuc cohæreat, manu Cheirurgi in ſuum locum reſtituendum. Quod ſi non facilè fiat, & maiore vi opus ſit, pila ex linteo ſub axillam ponatur, & miniſter deorſum humerum trahat, cubitum ad coſtas adducendo, Cheirurgus verò manu fracturam comprimat & componat. Si verò os fractum ſcapulæ non cohæreat, modò ligamentis & perioſtio adhuc cohæreat, & pungendo periculum non excitet, etiam ſuo loco reſtituendum. At C ſi penitus & ab oſſe & à perioſtio ac ligamentis ſeparata ſint, & carnes pungant, cutis & caro incidi, & fragmenta eximi debent. Si verò non pungant, relinquenda. Nam Natura, quod reliquis non cohæret, tandem ſponte expellit, etſi interdum poſt longum tempus id fiat; ſicut Ambroſius Paræus, *lib.* 14. *cap.* 9. refert cuidam Marchioni è ſcapula vulnerata oſſium quædam fragmenta poſt annos ſeptem, cicatrice reſerata, erupiſſe. Oſſibus ritè compoſitis, medicamenta idonea fracturæ imponenda, & deligatio conueniens inſtituenda, & ſi ſummum humeri fractum ſit, pila ſub ala vincienda, & deligatio ante diem ſeptimum, niſi quid aliud ſuperueniat, non ſoluenda. Æger in oppoſito latere cubet, & partem in quiete detineat. D

CAPVT XVI.

De Sterni fractura.

Sterni fractura.

STernum & ipſum interdum frangitur, lapſu vel percuſſione.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Quod cognoſcitur ex dolore & inprimis inæqualitate, quæ tactu comprehenditur, & ad digitorum compreſſionem os fractum intrò cedit, & ſtrepitus quidam auditur, & cauitas, qua os fractum eſt animaduertitur. Difficultas quoque ſperandi, tuſſis, E & ſanguinis ſputitio plerumque accedit.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Periculoſa eſt fractura ſterni, cùm ob pleuram, quam ſimul facilè lædit, & nobiles partes ſuppoſitas, grauia mala attrahere ſoleat,

2. Conſolidatur autem viginti vel viginti quatuor diebus cum ſpongioſum & rarum ſit.

Curatio.

Curatio.

Vt os hoc fractum & depreſſum ſuæ ſedi reſtituatur, ægro reſupinato puluinar ſub ſpinam è regione fracturæ ponendum, & à miniſtro vtrinque humerus deprimendus, Cheirurgus verò coſtas vtrinque manu comprimat, & oſſa fracta in ſuum

A locum reducat. Hinc medicamenta, quæ aliis fracturis adhiberi ſolent, quæ inflammationem prohibent, fracturæque conglutinationi inſeruiunt, imponenda, & deligatio decuſſatim faſciis idoneis ſupra humeros inſtituenda, quæ non ſit nimis arcta, ne reſpirationem impediat.

CAPVT XVII.

De Coſtarum fractura.

Coſtarum fractura.

FRanguntur quoque interdum coſtæ ex cauſſis violentis, caſu vel percuſſione.

Coſtæ autem, vt Celſus, *lib.* 8. *cap.* 9. ſcribit, interdum ſic finduntur, vt ne ſummum quidem os, ſed interior eius pars, quæ rara eſt, lædatur; interdum ſic, vt eas totas is caſus perruperit. Et quidem fracta oſſa interdum intrò declinant, interdum extra eminent, interdum, etſi tota franguntur, proprio loco non dimouentur; interdum etiam caro circa coſtas colliditur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si coſta tota non eſt fracta, nec ſanguis exſpuitur, nec febricula ſequitur, nec quicquam ſuppuratur, niſi admodum rarò nec dolor magnus adeſt: tactu tamen is locus leuiter indoleſcit.

Si verò coſta quidem fracta ſit, fractæ tamen extremitates neque intro ceſſerint, neque in exteriorem partem compellantur, pauci admodum febricitant. Sed neque multi ſanguinem ſpuerunt, nec multis item contractum pus in thorace.

Si verò coſta & tota fracta ſit, & extremitates loco motæ, quædam inæqualitas & cauitas tum viſu tum tactu deprehenditur, ſtrepitus quoque quidam auditur. Quibus accedunt & alia ſymptomata. Adeſt dolor grauis, & præcipuè ſi interna coſtæ pars fracta ſit, iſque pleuriticorum dolorem æmulans, reſpiratio eſt difficilis, tuſſis moleſta, & nonnumquam etiam ſanguinis ſputum ſuperuenit, dum ex vaſis ruptis ſanguinem effluentem pulmo imbibit, febris accedit. Præcipuè verò duo mala fracturam coſtarum comitari ſolent. Primum eſt carnis ſuperiacentis D coſtæ inflatio, quæ & tactu & viſu deprehenditur, & ſi manus locus comprimatur, aëris cedentis ſtrepitus auditur. Cui niſi ſuccurratur maturè, ſecundò inflammatio, & febris, atque abſceſſus ſuccedere ſolent. Cuius rei cauſſa eſt carnis ab oſſe ſeparatio, & imbecillitas partis ictu inducta, quæ alimentum, quod doloris ratione attractum copioſius affluit, ſatis concoquere nequit, quod partim crudum ideo remanet, partim in vapores & flatus reſoluitur. Malum hoc interdum & coſtarum corruptio ſequi ſolet. Cùm enim caro ab oſſe abſcedit, ſuccedit in locum aër, cuius contactu os offenditur & corrumpitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica

1. Si ſimplex ſit fractura abſque partium vicina- E rum contuſione, periculo vacat, & coſtæ intra 20. diem coaleſcunt.

2. Si verò caro circa coſtas atteritur, periculoſum malum eſt, ob ſymptomata, quæ diximus accedere & ſæpe lethale. De quo Hippocrates, 3. *de articul.* t. 61. *Si contuſio*, inquit, *ſiue attritio, quæ circa coſtas fit, negligatur, etſi in id malum deterius non incidat, carnem tamen magis muccoſam habet in loco attrito, quam prius, & vbi talis relinquitur, nec curatione ad bonum habitum reſtituitur, res peior eſt, ſi mucoſa circa os ipſum relinquantur, cùm caro non amplius ſimiliter os attingat, & ipſum os morbis opportunius redditur, ob eiuſmodi autem cauſas oſſa multis vitiantur, quia malum diutius extrahitur.*

3. Periculoſa etiam eſt fractura ſi coſta intro compellatur, & pleuram pungat vel vulneret, & tunc omnia ferè ſymptomata, quæ pleriticos infeſtare ſolent, ſuperueniunt, & vix ante quadrageſimum diem cura abſoluitur.

Curatio.

Curatio.

Si coſta tota fracta non ſit, vel ſi tota ſit fracta, proprio tamen loco non dimota, nec incumbentium & vicinarum partium contuſio adſit, medicamentum aliquod fracturæ & inflammationibus conueniens lene imponendum, ex *thure, farina volatili, bolo Armeno albumine oui*, & ſimilibus.

Si vero fracta coſta extra promineat, manu comprimenda, & in naturalem ſuum ſitum reducenda: hinc itidem idoneum medicamentum imponendum.

Si verò fracta coſta intrò vergat, danda opera, vt in ſuum locum reducatur. Primò ergo videndum an tuſſi & ſpiritus retentione, an verò manuum opera coſta fracta in locum ſuum reſtitui poſsit. Quod niſi ſuccedat, emplaſtrum aliquod attrahens & quod adhæret, imponendum, & cum impetu auferendum, vt coſta in locum ſuum reducatur.

Conueniens huic vſui etiam eſt hoc emplaſtrum.

℞. *farinæ volatilis* ℥. ij. *tragacanth. thuris pulueriſ. an.* ℈. v. *viſci querni* (*glutinis ſcil.*) ℈. vj. *ichthyocollæ* ℥. i. ß. *album. ouor.* ℥. ii. *aq. roſ.* q. ſ. Miſc.

Vel emplaſtrum ex *therebinthina, reſina, pice nigra, farina hordei* vel *fabarum, maſtiche, aloë* compoſitum. Et talia emplaſtra ſæpius applicanda, & auellenda ſunt, donec æger melius ſpiret. Et memini, me ante aliquot annos victori, cui in latere dextro à pertica, quam pro dolii vinculo parando flectere volebat, recipiocante, coſta fracta & depreſſa erat, ita, vt difficulter reſpiraret, tuſsiret, nec ſe erigere valeret, tali emplaſtro impoſito coſtam in ſuum locum reduxiſſe.

Nonnulli quidem cucurbitulis coſtas fractas in ſuum locum reducere conantur: verum improbant id plerique Medici; cùm metus ſit, ne plus humoris attrahatur, & alias caro ſupra coſtas inflari ſoleat. Si v. fragmentum coſtæ membranam pungat, atque inde acerbiſsimi dolores & alia praua ſymptomata oriantur, atque ipſa mors metuenda ſit, pars, qua coſta fracta eſt, incidenda, vt fragmenta pungentia vel eximere vel præcidere liceat. Si etiam contuſio adſit, vena ſecanda, ne inflammatio accedat.

Coſtis in locum ſuum reductis, natura quidem ſponte callum generat: cui, vt ſubueniatur, emplaſtrum aliquod ad fracturam oſsium conueniens imponendum, inter quæ & hoc vtile.

℞. *pulu. myrtillor. roſ. rubr.* an. ℥. j. *farinæ hordei, orobi lentium fabar. maſtiches* an. Drach. ii. *cupular. gland. nucis cupreſſi, cortic. granatorum, balauſt. ana* ℥. ß. *hypociſtid. acaciæ, cortic. thuris, ſang. dracon. terræ Lemniæ, aloës, myrrhæ* an. ℈. ii. *olei myrtini, roſac. omphacini* an. ℥. ix. *ceræ, terebinth. claræ* an. ℔. ß. F Emplaſtrum.

Nonnulli in morbi progreſſu faſcias *aq. roriſmar.* imbuunt, quam efficaciſsimam in oſsium fractura eſſe ſcribunt.

Si caro humida & flaccida ſit, medicamenta antea propoſita imponenda, & locus faſciis ac plagis conſtringendus, vt caro oſsi coniungatur. Etſi ob Medici vel ægri negligentiam malum inueterauerit, & caro mucoſa reddita fuerit, vt metuendum, ne oſſa, cartilagines, & membranæ lædantur, danda opera, vt ſuccus ille mucoſus cataplaſmatis digerentibus, de quibus mox dicetur, diſcuti poſsit. Quod ſi adſequi nō liceat, ferrum candens optima medicina eſt, cauendo tamen, ne os calefiat, aut interiora lædantur.

Si ad ſuppurationem, quòd contuſum eſt, tendat, materia reſoluenda & euacuanda cataplaſmate ex *farina hordei, fabar. orobi, fl. chamameli*, & ſimilibus.

Vt ℞. *farinæ fabarum, hordei* an. ℥. ii. *abſinth.* ℥. ß. *pulu. fl. chamamel. meliloti, ſambuci* an. ℥. j. Coq. in *aq. f.* Adde *ol. chamamel. roſac.* an. ℥. j. F. Cataplaſma.

Si vero materia hiſce medicamentis diſcuti non poſsit, omnis mora vitanda erit, ne os vitietur, & propterea, qua parte maximè tumet, pars aperienda vel ſcalpello, vel candente ferro, vt puri exitus paretur.

Diæta.

Diæta.

Victus ſit in principio tenuis, & talis, qualis in aliis acutis requiritur. Æger quieſcat, non tuſſiat, non ſternutet, quantum poteſt, non loquatur multum, non rideat, non iraſcatur. Vide Hippocratem, *3. de articul. tract. 54. & ſeqq.* Galenum, *in comm.* & Ambroſium Paræum, *libro 14. cap. 12.*

CAPVT XIIX.

De Spinæ dorſi fractura.

Spinæ dorſi fractura.

INterdum etiam accidit, vt à cauſsis externis & violentis ſpina dorſi & eius vertebræ frangantur.

Signa Diagnoſtica.

Signa.

Si ſpina dorſi frangatur, cauitas eo loci apparet, & dolor ac punctio ſentitur; cùm neceſſe ſit ea fragmenta ſpinoſa eſſe, vt Celſus *lib 8. cap. 9.* ait. Et ſi quis proceſſus illorum, qui exuberant, frangatur, tactu id deprehenditur, cum huc atque illuc moueri poſsit. Præterea ſi homo pronus incuruatur, magis dolet, quam ſi ſtat erectus. Nam ibi cutis extenditur, & fragmentis acutis colliditur: Si vero ſtat erectus, cutis laxatur, & ab aculeis oſsium minùs pungitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Proceſſus vertebrarum facilè ex ſe, niſi aliud malum accedat, conſolidatur; cùm ſint oſſa ſpongioſa & rara.

2. Altàs fractura hæc plerumque lethalis eſt: ob ſpinalis medullæ, & membranarum ac neruorum læſionem, imprimis ſi iuxta vertebras ceruicis fractura contingat.

3. Etſi in colli vertebris fractura accidat, brachiorum & manuum paralyſis ſequitur; ſi autem in parte inferiore, femorum, crurum, ac pedum; idque lethale eſt. Si verò motus & ſenſus non omnino fuerit abolitus, aliqua adhuc ſalutis ſpes ſupereſt.

4. Si in vertebrarum fractione voluntaria fecum egeſtio fiat, & vrinæ ſuppreſsio, lethale ſignum eſt.

Curatio.

Etſi ſpes in anguſto ſit: tamen ne æger ſine auxilio deſeratur, apophyſes fractæ ſuo loco reponendæ, ſi non ſint planè abruptæ, & medicamenta imponenda, quæ dolorem leniunt, inflammationem prohibent & glutinationem oſsium adiuuant, qualia hactenus ſæpius ſunt propoſita. Si verò proceſſus planè à perioſtio ſit abruptus, cutis incidenda, & fragmentum detrahendum, atque vulnus poſtea conueniente modo ſanandum. Quod etiam faciendum, ſi aliarum vertebrarum fractarum fragmenta ſpinalem medullam eiuſque neruos comprimant, aut pungant. Alias enim vitæ periculum imminet.

Oſſis ſacri, & oſſis coccygis fractura.

Ad fracturas ſpinæ pertinet & fractura oſsis ſacri & oſsis coccygis, quæ ſi ita comparata ſint, vt inde ſpinalis medulla lædatur, malum ferè lethale eſt. Si

vſque ad locum fractum, os fractum expellendum; A extra verò altera vel miniſtri manu oſſa æquanda & in ſuum locum reponenda, & poſtea medicamenta fracturæ conuenientia imponenda.

CAPVT XIX.

De Fractura oſſium manus.

Fractura oſſium manus. OSſa manus, quæ in oſſa carpii, metacarpii, & digitos diuiduntur, etiam nonnunquam franguntur.

Signa diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Fractura in hiſce oſſibus facilè & viſu & tactu agnoſcitur, cùm hæc oſſa fracta vt plurimùm vel ad exteriora vel ad interiora declinent.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Oſſa hæc non difficulter, & quidem intra viginti dies, perfectè coaleſcunt & ſanantur.

Curatio.

Curatio. Æger læſam manum ſuper æqualem & læuem tabulam extendat. Deinde miniſter oſſa fracta extendat: Cheirurgus verò oſſa manuin ſuam ſedem reſtituat. Vbi oſſa compoſita fuerint, medicamentum, quale in fracturis adhiberi ſolet imponendum; poſtea faſcia pars obuoluenda. Et quidem ſi digiti fracti ſint, ſanis vicinis alligandi, vt ab iis in ſuo loco quaſi à ferula adiecta contineantur. Tandem glomo ex linteo conuoluto manus vola complenda eſt. Ita C enim oſſa compoſita faciliùs in ſuo loco continentur, & digiti in media figura conſeruantur. Si verò digitis vel extenſis vel contractis callus generetur, manus officium in comprehendendo læditur. Manus quoque cùm brachio à collo faſcia idonea ſuſpenſa inquieta detineatur.

CAPVT XX.

De Coxendicis fractura.

Coxendicis fractura. COxendicis os tribus oſſibus conſtat, quorum primum eſt os ilium, alterum iſchion, tertium os pubis, quæ etiam in infantibus ſeparari poſſunt: D in adultis tamen ita cohærent, vt vix diuelli poſſint. Franguntur autem iſta oſſa, vt ſcapulæ, vel in extremitatibus, vel ſecundum longitudinem vel in medio.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Cognoſcitur iſta fractura ex dolore, qui tactu & compreſſione inprimis exaſperatur, cauitate & inæqualitate, punctura & ſtupore in cruce eiuſdem lateris.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Oſſa hæc viginti quatuor dierum ſpacio conſolidantur.

Curatio.

Curatio. Oſſa fracta, qua poſſunt, diligentia componenda, E & in locum ſuum reſtituenda ſunt, ac poſtea medicamenta idonea imponenda. Si verò oſſis fragmentum aliquod abruptum ſit, & pungendo dolorem excitet, atque inflammationis metus adſit, nonnulli ſuadent, vt cute inciſa in primo ſtatim apparatu fragmentum eximatur. Verùm cùm vix ſub cute ſolùm, ſed ſub ipſis muſculis talia fragmenta lateant, ſine periculo talis ſectio non inſtituitur. Et qui eam tentare velit, omnino caueat, ne muſculorum capita, vel vas aliquod inſigne, aut neruum illum grandiorem, qui in femoris & cruris muſculos porrigitur, lædat.

CAPVT XXI.

De Fractura patellæ in genu.

Fractura patellæ in genu. PAtella & ipſa interdum frangitur, & quidem nunc ſecundum longitudinem, reſpectu totius femoris, nunc in tranſuerſum, nunc in obliquum; & nunc in duas, nunc in plures partes comminuitur: & rurſum nunc cum vulnere, nunc ſine vulnere.

Signa Diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica. Fractura huius oſſis facilè innoteſcit, ex oſſium B fractorum diſtantia, quæ tactu deprehenditur, incedendi impotentia, cauitate, quæ in loco fracturæ & viſu & tactu percipitur, & crepitu ac ſono, qui in eius contrectatione & motu animaduertitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Patella equidem, vt alia oſſa rara, facilè coaleſcit, modò rectè coniungatur, & coniuncta ſeruetur.

2. Et ſi ſecundum longitudinem ſit fractura facta, oſſa facilè coniunguntur, & coniuncta puluillis & faſciis non difficulter in ſuo loco retinentur. Cùm enim circa patellam ſeptimi, octaui & noni tibiam mouentium muſculorum extremitates concurrant, & in validiſſimum tendinem deſinant, qui patellæ implantatur; muſculi verò ſua ſponte verſus ſuam originem trahi ac moueri ſoleant: etiam non magna induſtria adhibita, fractura ſecundum longitudinem facta in locum ſuum reduci poteſt, & oſſa arctiſſimè coniunguntur, atque ita nulla calli extuberantia, & hanc ſequens claudicatio, facilè metuenda. Paræus equidem, *lib.* 14. *cap.* 22. neminem ſibi viſum fuiſſe ſcribit, cui os hoc fractum eſſet, qui non per vitæ reliquum claudicauerit: idque ideo, quod inducta calli concretione conſolidatio liberam genu flexionem impediat. Verùm etſi hæc de tranſuerſa fractura facilè concedi poſſint; tamen rectè ſtatuit Guil. Fabricius, *cent* 5. *obſeruat.* 88. non ſemper, præcipuè in fractura ſecundum longitudinem, id eſſe neceſſarium; cùm non neceſſariò ſemper callus ita protuberans naſcatur, vt motus impedimentum in genu & claudicationem afferat, videamuſque in aliorum oſſium fracturis naturam tam eleganter callum generare, vt ſæpe vix veſtigium fracturæ appareat: quod inprimis accidit, vbi perioſtium integrum eſt, quod materiam calli retinet, ne nimis excreſcere & protuberare poſſit.

3. Si verò fractura in tranſuerſum vel obliquum facta eſt, vix vlla induſtria ea curari poteſt, vt nulla claudicatio ſequatur. Etenim cùm ſeptimus, octauus & nonus tibiam mouentes muſculi ſurſum verſus coxam trahant tendo verò, qui ſub genu tibiæ oſſi inſeritur, patellam deorſum trahat, oſſa patellæ fractæ ita disiunguntur, vt vix vlla arte coniungi, aut coniuncta retineri poſſint, vnde callus extuberat, & muſculi tibiam mouentes læduntur, atque hinc æger tibiam vix eleuare poteſt, & claudicatio ſequitur.

Curatio.

Curatio. Crus primò extendendum eſt. Hinc à Cheirurgo patella ſeu in duas ſeu plures partes fracta comungenda, & emplaſtrum vel cataplaſma fracturæ conueniens, quod oſſa compoſita retineat, imponendum, membrumque conuenienter deligandum, & impoſitis rorulis ſtramineis, vt in fractura cruris fieri ſolet membrũ immobile tenendum, & omnino cauendũ, ne crus flectatur. Hoc enim ſi fieret, fragmẽta

compoſita ſuo loco iterum dimouerentur.

Si fragmentum aliquod oſſis acutum à reliquo oſſe ſeparatum ſit, quod cutem pungat, nonnulli, vt de aliis fracturis hactenus diximus, cutem incidendam, & os eximendum docent.

Si ſymptomata grauia ſuperueniant, iis occurrendum, vt in aliis fracturis.

CAPVT XXII.

De Fractura oſſium pedis.

Fractura oſſium pedis.

TAndem & oſſa pedis interdum franguntur: cuius quot ſint oſſa, videatur apud Anatomicos. Oſſa autem pedis, vt & manus, non frangi ſcribit Hippocrates, *2. de artic.* niſi acuta vel graui quapiam re carnoſæ partes vulnerentur. Sunt enim duriora: & quæ acuta ſunt, & valde grauia, ſi oſſa hæc frangunt, cutem incumbentem ſaluam non relinquunt. Et Paulus, *lib. 6. cap. 106.* ſcribit talum nullo modo frangi, non tantùm ob duritiem, ſed quia vndiquaque eſt munitus.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Si pedis oſſa frangantur, viſu & tactu id facilè deprehenditur; cùm hæ partes excarnes ſint, & ſi fractæ aliquo emineant, id viſu & tactu facilè agnoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Ipſa harum oſſium fractura per ſe periculoſa non eſt: quia tamen non niſi à cauſſa valida & vio-
A lenta valdè franguntur, partes incumbentes & vicinæ carnoſæ & nervoſæ ſimul contunduntur & vulnerantur, vnde grauiſſimi dolores & inflammationes ac alia mala oriuntur.

2. Plerumque autem diebus viginti conferuent; niſi quæ cruri vicina ſunt. Ea enim cùm ſint maiora, longius tempus requirunt.

Curatio.

Curatio.

Curatio ferè eadem eſt, quæ oſſium manus fractorum. Commoda nimirum primò extenſio facienda eſt, & oſſa, ſiue in ſuperiorem ſiue inferiorem partem emineant, in naturalem ſedem compellenda ſunt: quod commodiſſimè fit, ſi æger pede fracto tabulæ planæ panno obductæ inſiſtat. Deinde idonea medicamenta, quæ fracturæ requirunt, adhibenda. Tertiò faſciis pes inuoluendus. Et cùm pedi ferulæ
B ob inæqualitatem loci commodè imponi non poſſint, ſplenia loco affecto imponenda, & faſciis locus vinciendus, vt oſſa compoſita in ſua ſede contineantur. Situatio tamen & collocatio aliter inſtituenda, quàm in manibus. Cùm enim manus datæ ſint ad apprehenſionem, curua figura digitos collocandos eſſe antea, *cap.* 19. diximus. Cùm verò pedes ad ambulandum & ſtandum dati ſint, recta figura ſituandi, non curua, ne eorum actio deprauetur.

Atque hæc etiam de Fracturis breuiter dicta ſint. Cùm enim eruditiſſimi hac de re Hippocr. libri de Fracturis & Articulis, & in eos doctiſſimi Galeni commentarii extent, illos integrè deſcribere, quod à nonnullis factum video, operæ precium non duco: ſed ad eos Lectorem remitto.

LIBER QVINTVS.

PARS VI.

DE LVXATIONIBVS.

CAPVT I.

De Luxationibus in genere.

MVlta omnino in corpore humano oſſa ſunt, quæ vario modo inter ſe connectuntur & componuntur. Præcipuè tamen cōponuntur per ſymphyſin & articulum. Symphyſis eſt oſſium vnio ſine motu. Per articulum verò coniunctio ad motum compoſita eſt. Eius duæ præcipuæ ſunt differentiæ, Diarthroſis & Synarthroſis. Diarthroſis eſt cum motu manifeſto Synarthroſis cum obſcuro: de quo videantur Anatomicorum libri.

Luxatio quid.

Cum ergò oſſa, quæ per articulum coniunguntur, ſede ſua excidunt, morbus is Græcis ἐξάρθρημα Latinis luxatio appellatur, quæ eſt articuli è ſua ſede, quæ acetabulum dicitur, in alienam prolapſus, quo motus arbitrarius impeditur. Vbi per articulum, vt etiam Hippocrates & Galenus, 1. *articul. text.* 1. docent, non quiddam aggregatum ex duabus oſſium extremitatibus inuicem connexis, ſed caput articuli ſolum intelligitur.

Articulus quid.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Internæ.

Cauſſæ autem Luxationis ſunt vel internæ vel externæ. Internæ ſunt humores, qui ad articulos decumbentes ligamenta vel laxant, vt oſſa è ſuis ſedibus excidere patiantur, vel replendo decurtant & contrahunt, vt oſſium capita è ſuis ſedibus extrahant. Quò referenda ſunt vitia hæreditaria; cùm experientia doceát, ſæpe à gibboſis, gibboſos, à claudis, claudos generari. Externæ autem cauſæ violentæ, ictus, lapſus, extenſio violenta & ſimiles, quæ oſſa ſedibus ſuis expellere vel extrahere poſſunt. Idque aliquando in ipſo partu etiam fieri, & brachia vel crura luxari poſſunt, dum ab obſtetricibus imprudentibus cum violentia infantes extrahuntur. Imò in ipſo vtero materno, ex percuſſione, caſu compreſſione infantibus oſſa luxari poſſunt, vt Hippocrates, 3. *de art.* 88. *&* 94. *&* 4. *de articul. text.* 2. *&* 3. innuere videtur. Cauſſæ verò omnes cuiuſcunque ſint generis, luxationes excitant, vel τάσει vel ἀπώσει, tenſione vel impulſione violenta. Frequentiſſimè fit luxatio à violenta impulſione, cum à forinſecus incidentibus cauſſis, vt caſu, ſaltu, percuſſione & ſimilibus oſſa violenter è ſedibus ſuis expelluntur. Reliquæ cauſſæ omnes ad tenſionem referendæ ſunt, quando ſcilicet oſſium capita excipientes cauitates, quas Græci κοτύλας nominant, vel anguſtiores vel ampliores & laxiores redduntur. Anguſta fit hæc cauitas, cum humor vel materia aliqua ſinum articuli occupat, & os ſede ſua expellit, quod in articulorum doloribus interdum accidit. Amplior verò & laxior fit articulatio, quando franguntur ſinum includentia ſupercilia. Ita enim oſſa liberius vagari atque excidere poſſunt. Laxior etiam fit articulatio, quando humor aliquis ligamenta nimis emollit & laxat, ac totam articulationem laxiorem reddit. Idem euenit, vbi ligamenta nimis tenduntur aut rumpuntur.

Externæ.

Magis autem & faciliùs luxantur oſſa in pueris & adoleſcentulis, quorum ligamenta ſunt molliora & debiliora, quam in adultis, quorum ligamenta ſunt firmiora & validiora. Item accidit in iis, quorum corpora ſunt emaciata & quæ debiliora ligamenta habent: qui verò carnoſi ſunt & bene habiti, iis articuli non facilè excidunt; cum articulus vndiq; arctè à robuſtioribus muſculis conſtringatur. Facilius quoque ii articuli luxantur, qui ad plures motuum differentias compoſiti ſunt; qui autem pauciores motuum differentias habent, non ita facilè è ſua ſede excidunt. Articuli etiam, qui vnico ligamento continentur, faciliùs luxantur, quam qui duplici. Oſſa quoque maiora difficiliùs & non niſi à cauſſa violentiore luxantur; minora facilius. Tandem oſſa alia faciliùs, alia difficilius, pro articulationis ratione è ſua ſede prolabuntur, vt poſtea in ſpecie patebit. In genere hoc tenendum, quod articuli, qui in planiore ſunt ſinu facilius luxantur, difficilius verò, qui in profundo ſinu reconduntur.

Differentiæ.

Differentiæ. A ſubiecto.

Differentiæ propriæ ſumuntur vel à ſubiecto, vel à forma, vel à cauſſa efficiente. A ſubiecto, quod oſſa, quæ luxantur, coniunguntur vel per Synarthroſi & cum motu obſcuro, vt dum latum ſcapularum os ab humero, aut clauicula à ſummitate lati ſcapularum oſſis, aut radius à cubito recedit, quam luxationem Arabum Interpretes diſiunctiones vocant, cum oſſa veluti dehiſcant; vel per Diarthroſin cum motu manifeſto, quæ luxatio maximè propriè ita dicitur. Eſt etiam peculiaris, ſed impropriè ſic dictæ luxationis ſpecies, quando epiphyſes oſſium ab oſſe, cui impoſitæ ſunt, diuelluntur, id quod in iuuenibus potiſſimum accidit.

A forma.

A forma, quòd articulus nunc totus ſua ſede excidit, quæ Luxatio nomine generis ἐξάρθρημα ſeu Luxatio dicitur, Interdum verò ex parte altera, & vſque ad ſinus ſeu acetabuli marginem prolabitur, quæ Græcis παράρθρημα, Latinis Subluxatio dicitur: Ad quam luxationis differentiam pertinet & Elongatio illa, cum luxatis & longioribus factis ligamentis articulus quidem ſecundum longitudinem à ſua ſede aliquando recedit, non tamen ex toto excidit.

A ſitus varietate. A varietate verò ſitus, in quem articulus prolabitur, tres imprimis differentiæ petuntur. Prima eſt, ſi quod in ſuperiori loco naturaliter collocatum eſt os, in inferiorem excidit, vel contra. Secunda eſt, ſi dextrum fiat, quod in ſiniſtro oportebat eſſe collocatum, vel contra à ſiniſtro in dextrum excidat; quod alii exterius aut interius nominant. Tertia eſt, ſi quod in anteriori loco collocatum erat, in poſteriorem prolabatur, & contra, quod in poſteriore ſitum erat, in anteriorem excidat. At quarundam partium articuli in omnes differentias luxari poſſunt: quidam in certas tantum differentias, non omnes. Sic cubitus, manus, femur, in quatuor differentias prolabuntur, nempè in interiorem, exteriorem, anteriorem & poſteriorem: ſupra autem non poſſunt. Genu in tres ſitus excidit, interiorem nimirum, exteriorem & poſteriorem iuxta poplitem, ſed in priorem ſeu anteriorem excidere oppoſita patella prohibet. De quibus in ſeqq. in ſingularum partium luxationibus dicetur.

A cauſſa efficiente. A cauſſa efficiente differentia ſumitur, quod luxatio nūc fit à cauſſis externis, vt lapſu, percuſſione, ſaltu curſu & omninò violenta membri diſtorſione, extenſione & impulſione; nonnunquam verò à cauſſis internis, vt dum humor in cauitatem articuli lapſus eum è ſede ſua expellit.

Impropriæ differentiæ. Sunt & impropriæ quædam differentiæ, ſeu potiùs aliorum affectuum præter naturam cum luxationibus complicationes, vt quod inflammatio, fractura, vulnus, vel aliud quid luxationi coniungitur.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. Articulus in alienam ſedem elapſus facilè viſu & tactu cognoſcitur. Tumor enim in ea parte, in quam articulus excidit, apparet; cauitas verò in loco, è quo articulus prolapſus eſt. Idque eò facilius apparet, ſi corpus non admodum craſſum & pingue ſit, aut locus ſit excarnis. Deinde ſi luxatio ſit perfecta, membrum illud breuius redditur; cum articulus non amplius in ſua cauitate incluſus, ſed extra prolapſus, ſurſum trahatur. Nonnunquam tamen membrū longius euadit, vt poſtea in ſpecie dicetur. Cum ergò luxatum membrum ſemper ſano diſſimile in ſitu, figura, & longitudine fiat, ſemper affectum membrum cum ſano ſimili & cognomine comparandū eſt, brachium cum brachio, crus cum crure in eodem homine. Vbi tamen attendendum, vt membrum, cum quo fit comparatio, ſanum ſit, neque aliquod vitium habeat. Tertiò quia articulationes propter motum factæ ſunt, ſi articulus è ſua naturali ſede excidat, articuli motum lædi neceſſe eſſe. Ideoque vbi luxationis ſuſpicio quidem eſt, motus tamen non læditur, luxationem nondum factum eſſe, concludendum. Tandem quia articulus è ſua ſede elapſus partes ſentientes, in quas prolapſus eſt, tendines puta, neruos, muſculos comprimit, dolor inde excitatur.

Atque hæc perfectæ luxationis ſigna ſunt: ſi verò ſaltem ſit Subluxatio, ſigna propoſita vel erunt remiſſiora, vel aliqua eorum aberunt.

Si luxatio articuli ſit per Synarthroſin coniuncti, in qua oſſa dehiſcunt, cognoſcitur ea ex craſſitie, membri ſolito maiore, &, qua capita oſſium conſiſtunt, exuberantia maiori.

Signa cauſſarum. Cauſſas quod attinet, externæ & violentæ ex ægri relatione patent, & luxatio inde proueniens, ſubito accidit. Si verò propter ligamentorum laxitatem luxatio fiat, ſenſim ea accidit; & luxatum membrum huc atque illuc inordinatis motibus mouetur & vacillat, & dum articulus in ſuam ſedem impellitur, membrum quidem naturalem longitudinem acquirit, quo rurſum dimiſſo, ſtatim longius euadit. Si digitis etiam caput oſſis luxati in contrariam partem truditur, facilè pellitur, ſed facilè etiam reſilit. Circa articulum vndique cauitas gignitur, vt ſi digitus in articulum adigatur, facilè & nullo reſiſtente corpore, ac ſi omnia eſſent vacua, intro ſubit.

Vbi Epiphyſis aliqua à ſuo oſſe auulſa eſt, cognoſcitur id ex motus impotentia & ex crepitu, cùm attrectantur & mouentur.

Prognoſtica.

1. In corporibus puerorum & adoleſcentum, & omnino mollioribus oſſa luxata faciliùs reſtituuntur: reſtituta tamen minùs fideliter retinentur. Contrarium accidit in adultis & corporibus durioribus. *Prognoſtica.*

2. Articuli, qui paucioribus motuum differentiis dicati ſunt, difficilius reponuntur, ſed melius continentur.

B 3. Quo longiùs à ſuo ſinu articulus excidit, eò difficilius reſtituitur quò proprius, eò citiùs.

4. Luxationes, in quibus oſſium ſupercilia franguntur, peſſimæ ſunt. Etſi enim ſuo loco articuli reſtituuntur: tamen non diu perſiſtunt, ſed leuiſſima de cauſſa iterum excidunt.

5. Articuli, qui ob ligamentorum laxitatem elapſi ſunt, etſi reponuntur, tamen rurſum facilè elabuntur.

6 Quibus luxationibus dolor ingens, inflammatio, aut vulnus accidit, eæ curatū ſunt difficiles, nec periculo carent, & ſine conuulſionis, imò mortis periculo reſtitui non poſſunt. Quare ſi repoſito oſſe nerui diſtendantur, rurſum id protinus expellendum eſt: vt Celſus conſulit. C

7. Vetuſtæ luxationes & quæ iam callo obdurucrunt, & quibus lentus humor oſſium cauitatem repleuit, nunquam vel certè difficillimè ſanantur. Itaque omnis luxatio ſtatim reponenda eſt.

8. Quibus in pueritia articuli exciderunt, neque repoſiti ſunt, ii minùs, quàm cæteri, creſcunt.

9. Membrum etiam quodcunque diuturna luxatione laborans, quanto minus naturali motu moueri poteſt, eò magis extenuatur & contabeſcit; tum quia ob motum intermiſſum calor natiuus membri hebetatur, tùm quia ab articulo luxato vaſa comprimuntur, & ſanguinis & ſpirituum neceſſarius influxus impeditur.

D 10. Capitis luxatio mortem affert, ob ſpinalis medullæ ſtatim in primo eius exortu compreſſionem & influxum animalium ſpirituum prohibitum.

De reliquorum articulorum prognoſticis poſtea in ſpecie dicetur.

Curatio.

Os luxatum, & quod è naturali ſede excidit, in naturalem locum repoſitionem indicat. Indicationi autem huic ſatisfit, curanturque luxationes, ad oppoſitam partem ei, è qua facta eſt permutatio, intendendo atque impellendo. Quæ articulorum è ſuis ſedibus elapſorū repoſitio τῶν ἄρθρων ἐμβολὴ & ἀρθρεμβολὴ appellatur. Tribus autem modis oſſium luxatorum repoſitio perficitur, vel Cheirurgi aut eius miniſtrorum manibus, qui ſimpliciſſimus eſt & Palæſtricus appellatur, ſic dictus, quod in Palæſtra vſitatus eſſet, ſi quando gladiatorum membra luxarentur; atque conuenit in mollibus corporibus, & vbi recens malum eſt: vel vulgaribus quibuſdam inſtrumentis, vt habenarum, faſciarum, laqueorum, ſcalarum, ſedilium, forium bifidatum auxilio, articuli in ſuas ſedes compelluntur; qui modus Methodicus nominatur, & conuenit pueris, fœminis, & maſculis iam robuſtioribus, & luxationibus antiquioribus: vel per organa & machinas quaſdam ſingulares perficitur, & Organicus nominatur, & ad robuſta corpora ac luxationes *Curatio.* E

nes antiquas, & omnino eas, quæ prioribus duobus modis reſtitui non poſſunt, adhibetur. De machinis autem talibus videatur Hippocrates, *de articulis, & fracturis*, & Oribaſius, *de machinis*. Alii duos modos ſaltem conſtituunt. Palæſtricum, & Medicum, & ſub Medico methodicum & organicum complectuntur.

Quot operationes ad luxatorum repoſitionem requirantur. Extenſio.

Quocunque autem modo oſſis luxati reſtitutio perficiatur, quatuor ad eam operationes ſunt neceſſariæ; extenſio; repoſitio, deligatio ac membri repoſiti confirmatio, & collocatio. Primò enim cùm, vt de fracturis diximus, muſculi contrahantur, membri luxati extenſione opus eſt, quæ ſtatim poſt luxationem factam, aut ſi Cheirurgus tardius vocetur, quando metus inflammationis tranſiit, eò vſque fieri debet, vt inter oſſa aliquod liberum ſpacium relinquatur, ne articulus ſeu caput oſſis atteretur, aut ſinus ſupercilia frangantur, & in extenſione commoda membri figuratio obſeruanda, muſculique ex vna parte integri ſeruandi, & non diſtorquendi; ne ſcilicet caput muſculi ſit in parte interna, finis in externa. Fit autem extenſio vel manibus Cheirurgi aut miniſtrorum, vel habenis, laqueis & faſciis, vel organis & machinis, vt dictum.

Repoſitio.

Extenſione ſufficienti facta, os quod è ſuo loco elapſum eſt, in eum reponendum: quæ opera Græcis μοχλία & μόχλευσις dicitur, oſſis ſcilicet luxati & extenſi in ſuam ſedem compulſio. Vt autem rectè fiat iſta operatio, & articulationum naturæ, & qua ratione omnia oſſa in corpore coniungantur, & luxationum differentiæ notæ eſſe debent. Neque enim certò ſciet Cheirurgus, in quem locum os luxatum impellere debeat, ſi non prius rectè cognouerit, è quo loco naturali illud exciderit. Conſiderare nimirum debet Cheirurgus, vnde articulus primò exciderit, quem in prolapſu progreſſum habuerit, & quo demum peruenerit: & à fine prolapſus, ea via, qua prolapſus eſt, retrò ad eum locum, è quo prolapſus eſt, articulum compellere, vt ſi articulus è ſiniſtro verſus dextrum excidit, impellere verſus ſiniſtrum debet: ſi è dextro verſus ſiniſtrum elapſum eſt, verſus dextrum: quod verſus anteriore excidit, verſus poſteriora: quod verſus poſteriora elapſum eſt, verſus anteriora impellendum eſt. Atque huius μοχλίας tot modi ſunt, quot articuli, ex. grat. alio modo humerus, alio pes, alio vertebræ in ſuum locum reducuntur; atque aliter humerus, quando in alam excidit, aliter, quando in partem anteriorem. Placidè autem, & ſi opus ſit, adhibitis prius laxantibus & emollientibus medicamentis, in ſuum locum os compellendum, ne fiat contuſio vel attritio capitis & ſinus inter ſe, aut dolor, atque inflammatio excitetur, vitandaque capitis oſſis circumrotatio, ne frangatur.

Articulum autem rectè repoſitum eſſe cognoſcitur, ſi membrum & iunctura naturalem figuram, longitudinem, amiſſumque motum recuperauit, & omnino ſi cum membro cognomine & ſimili ſano iterum conuenit, dolorque, qui ante aderat, ceſſet. Solet etiam plerumque ſtrepitus & ſonus quidam audiri, dum os in cauitatem redit. Verùm ſigno huic ſoli non fidendum. Etenim aliquando ſtrepitus & ſonus auditur ob ſuperciliorum oſſis abruptionem, quæ fieri poteſt, quando oſſis caput ſuperciliis ita alliditur, vt aliquid ex iis abrumpatur, & tum cum pars ſupercilii abrupta citius ſinum ingrediatur, quàm articulus, repoſitio recta fieri non poteſt. Strepitus etiam & ſonus excitari poteſt, cum in violenta repoſitione articulus ſeu oſſis caput ſinui alliditur, eamque contundit, vnde cartilago à reliquo eſſe ſeparatur, & motus fit difficultas. Signa ergo reliqua omnia coniungenda ſunt.

A Repoſito in ſuam ſedem articulo, intenſio remittenda, & vt muſculi ad ſeſe redeant permittendum, membrumque poſtea ita firmandum, vt articulus iterum ex ſua ſede egredi non poſſit: quod ferè eodem modo vt in fracturis perficitur. Primò enim antequam deligatio inſtituatur, medicamenta adſtringentia apponantur, quæ influxum humorum & inflammationem prohibent, & laxata ligamenta contrahunt, ac partem roborant, ex bolo, ſanguine draconis, corticibus granatorum, balauſtiis, roſis, thure, farina, volatili, & ſimilibus, cum albumine oui miſtis, ſi ea dolor ferat: vel ſi dolor ſit magnus, quæ ſimul cum vi adſtringendi dolorem leniunt, vt oleum roſac. maſtichinum, & ſimilia. — Deligatio.

B Vel ℞. *ſymphyti maior. farinæ fabar. boli Armeni* an. ℥. iii. Macerentur in aceto & ſiccentur. Poſtea.

℞. *lithargyr. ceræ, reſinæ* an. ℥. iiii. Liquefiant ſuper igne, & adde prædicta in aceto macerata, atque vltimò *tragacanthæ* ℥. ii. F. Emplaſtrum.

Vel ℞. *ceræ nouæ* ℥. iii. *viſci querni maſtiches, reſinæ pini* an. ℥. ß. M. f.

Hinc conuenienter membrum deligandum per faſcias & ſplenia, vt de fracturis diximus, & prolixè Gabriel Fallopius, *tract. de luxat. cap. 5.* docet, vt os in ſua ſede contineatur, affluxuſque humorum prohibeatur. Si opus ſit, & membri figura ac ratio id patiatur, etiam ferulæ vel canales è denſa charta vel corio vel alia conuenienti materia imponendi.

C Tandem membrum moliter, æqualiter, & vt collocatio mediam ac naturalem figuram ſeruet, collocandum, ne dolor excitetur, & vſque ad quartum vel ſeptimum diem, niſi pruritus, dolor, vel aliud ſymptoma vrgeat, immotum ſeruandum; & poſtea conuenientibus medicamentis roborandum. — Collocatio.

CAPVT II.

De Luxatione cum dolore, inflammatione, vulnere, fractura.

Dolor & inflammatio cum luxatione.

D Accidit verò interdũ, vt luxatio non ſit ſola, ſed alii affectus præter naturam, dolor, inflammatio, vulnus, fractura coniungantur. Si ergo antequam medicus vocetur, iam dolor & inflammatio partem affectam prehenderit, articuli luxati reſtitutio non prius tentanda, donec dolor & inflammatio ſedata fuerit. Si enim antequam hoc factum fuerit, ea tentetur, metuendum eſt, ne ex neruorum diſtenſione conuulſio, vel aliud periculoſum malum oriatur. Ideòque antequam tentetur articuli repoſitio, prius dolor leniendus, & inflammatio ſedanda iis medicamentis, quæ ſupra ſunt repoſita. Si poſtquam articulus repoſitus fuerit, & deligatio ſoluatur, pruritus adſit, locus aqua tepida perfundendus, vt humor pruritus cauſſa diſcutiatur, & dolor E leniatur. Alias, & ſi pruritus nullus adſit, à perfuſione calida abſtinendum, ne ligamenta laxentur aut potius, dum deligatio ſoluitur, locus decocto roborante aliquo fouendus. — Pruritus.

Vt ℞. *fol. myrthi, quercus, abſinthii*, an. M. i. *fl. roſ. rubr.* M. ß. *corticum granator.* ℥. i. *balauſtiorum, muſculi querni* an. M. ß. Coquantur in vino auſtero.

Si luxationi vulnus coniunctum ſit, id valde periculoſum eſt, & ſæpe homini mortem affert; cùm ex diſtenſione neruorum & muſculorum dolor inflammatio, conuulſio, febres acutæ excitentur, & eò maius periculum eſt, quo membrum maius eſt, neruique & muſculi circa id maiores: vn- — Luxatio cũ vulnere.

de humeri femoriſque luxatio cum vulnere plerumque mortem affert. Eò etiam maius periculum eſt, quò vulnus articulo propius. Ideòq; Hippocrates repoſitionem oſſium luxatorum, eorumque deligationem aduerſatur, ſoliſque dolorem lenientibus, & inflãmationem tollentibus initio vti iubet, nihil que ex his tutò reponi poſſe putat, præter digitos, manus, & plantas, atque in his ipſis etiam diligenter omnia peragenda eſſe præcipit. Neque enim vel digitus, in quo minimum periculi eſt, reponi debet, cùm inflammatio adeſt, ſed vel antequam inflammatio accedit, vel cùm iam ſedata eſt. Multo verò magis in aliis articulis id faciendum, de quibus omnibus Hippocrates, 4. *de articul. text.* 16. & 17. *At enim quibuſcunque oſſa tibiæ luxata vulnere facto penitus è pedis articulis emineat, ſiue intrò vel extra vergant, reponenda non ſunt: ſed permittendum, vt qui velit medicus ea reponat. Scire n. licet hos, ſi repoſita permanſerint, eſſe morituros: paucorumque dierum vitam ipſorum futuram. Pauci n. ex ipſis ſunt, qui ſeptem dies pertranſeunt. Quæ namque ipſos perimit, conuulſio eſt. Adde quod euenit etiam, vt & tibia & pes gangræna corripiatur. Hæc ita eſſe euentura, ſciendum certò eſt.* Et ibid. *text.* 28. 29. 31. quæ loca ibi, vt & Galenus, *in comment.* videantur. Ac propterea ſtatim inter initia, & antequam inflammatio accedit, in fractura cum vulnere tentandum, an mediocri extenſione (validam enim nullo modo fert) articulus in ſuum ſedem reſtitui poſſit. Quod ſi ex ſententia ſucceſſerit, in eo imprimis laborandum, vt inflammatio prohibeatur. Si verò repoſitio articulo inflammatio aut conuulſio acceſſerit, articulus iterum (ſi ſine violentia fieri poſſit) è ſua ſede exturbandus. Aut ſi hoc periculum metuamus, tutius eſt præſertim in articulis maioribus, repoſitionem differre, donec inflammatio ceſſauerit, & eius metus præterierit. Vbi iam inflammatio ceſſauit, quod circa ſeptimam vel nonam diem fieri ſolet vtrumque adſtantibus ſignificandum ac prædicendum, & periculum, quod ex repoſitione inſtat, & debilitas partis, ob quam homo claudus mancuſque redditur, ſi articulus non reſtituatur: & ſi ipſi reſtitutionem articuli vrgeant, ea ſine vlla violentia tentanda. Vulneris poſtea curatio vt in fractura cum vulnere, inſtituenda. Membrum ipſum verò ita collocandum, vt æger, quantum fieri poteſt, ſine omni dolore ſit. Videatur de his Hippocrates, *loco allegato.*

Fractura cum luxatione.

Nonnumquam etiam accidit, vt fractura luxationi coniungatur. Itaque cautus ſit Cheirurgus, & ſi fractura prope articulum offeratur, attendat, an articulus ſaluus vel luxatus ſit, ne dum fracturam curat, luxationem negligat. Ita memini vicini mei filio, puero nouem annorum circiter, cùm ei vas, in quam cereuiſiam à coctura calentem infundere ſolent, in femur incidiſſet, & os femoris fractum, & articulum fuiſſe eiuſdem luxatum; quod cum Cheirurgus non attendiſſet, & ſolam fracturam curaſſet, articulumque coxendicis non reſtituiſſet, claudus puer euaſit. Si autem luxatio cum fractura ſit, membrum communi modo extendendum, & articulus luxatus in ſuum locum reponendus; oſſa verò fracta conformanda & componenda ſunt. Et primò quidem articulus luxatus, ſi fieri poteſt, reponendus, deinde fractura curanda, & vtriſque idonea medicamenta, de quibus hactenus diximus, imponenda; ac deligatio conueniens inſtituenda. Quod ſi ante fracturæ curationem articulus ſine periculo ſuo loco reſtitui non poſſit, primò fractura curanda; deinde, vbi callus generandus eſt, danda opera, vt etiam articulus luxatus reſtituatur.

Luxationis antiquæ curatio.

Tandem ſi luxatio, ob ſuperuenientem inflammationem, vel vulnus aut fracturam coniunctam, ſtatim reſtitui non potuit, ſed circa articulum calloſa durities contracta ſit: locus fouendus vel aqua ſimplici calida, vel decocto emolliente, parato ex althæa, malua floribus chamæmeli, ſem. fenigr. & ſimilibus. Poſt fotum verò inungendus articulus vnguento dialthææ, vel alio emolliente, aut Cataplaſma tale imponendum.

℞. *rad. althææ, cucumeris aſinini,* an. ℥. iii. *fol. maluæ, althææ* an. M. j. Coq. ad mollitiem & per ſetaceum traiiciantur. Adde *farin. ſem fænigræc. lini*, an. ℥. ß. *olei amygd. dulc.* ℥. iiii. *pingued. ſuillæ* q. ſ. F. Cataplaſma.

Si induratio maior ſit, decoctis addenda radix cucumeris aſinini, & imponendum diachylum magnum.

Vbi membrum ſatis emollitum fuerit, ſi opus, digerentia adhibenda, betonica, ſaluia, hyſſopus, chamæpitys, Emplaſtrum de betonica, & ſimilia. Vel ſuffitus è lapite pyrite aut molari, vel thermæ bituminoſæ & ſulphureæ, ſi earum copia detur. Denique vbi quicquid durum fuerit emollitum & diſcuſſum eſt, articulus conuenienti modo ſuo loco reſtituendus, & reliqua, vt ſupra *cap.* 1. dictum, peragenda.

CAPVT III.

De *Mandibulæ luxatione.*

Mandibulæ luxatio.

ATque hæc in genere de luxationibus per compendium dixiſſe ſufficiat. Iam in ſpecie de præcipuorum articulorum luxatione aliquid dicendum.

Et primò quidem maxillæ luxationem quod attinet, cum natura omnibus animalibus, crocodylo fluuiatili excepto, qui teſte Ariſtotele, 1. *hiſtor. animal. cap.* 11. & 3. *hiſt. animal. cap.* 7. ſuperiorem maxillam mouet, ſolam inferiorem mobilem fecerit, illi etiam ſolùm luxationem competere, facile patet. Quæ tamen nec ipſa, facilè luxatur, ob arctiſſimam eius cum oſſibus capitis coarticulationem, & validiſſimum muſculorum eam ſurſum trahentium robur. In quam verò partem mandibula luxari poſſit, eius ſtructura & inſertio haud obſcurè docent. Structuram enim quod attinet, proceſſus habet ſede poſteriore in quolibet latere duos, quorum prior antrorſum diductus, latus, tenuis in mucronem quaſi deſinit, poſterior verò retrorſum fertur, & capitulum longum ac tranſuerſum efformat: Ille oſſi iugali inſeritur, hic verò in ſinum ſecundum oſſi temporum inſculptum adaptatur.

Differentiæ.

Differentiæ.

E quibus manifeſtiſſimè apparet, mandibulam inferiorem non poſſe luxari in partẽ poſteriorem; quia obſtant proceſſus mammillares oſſis temporum: nec dextrorſum (in adultis præcipuè) quia caput maxillæ ſiniſtrum impedit: neque etiam ſiniſtrorſum; quia impedimento eſt caput maxillæ in latere dextro. In adultis, dixi. Nam mandibulam inferiorem in infantibus bifidam eſſe, & in medio mento copioſa cartilagine iungi, ex Anatomicis notum. Quæ cartilago ſi ab affluentibus humoribus laxetur, vel mentum etiam percutiatur, vt os à cartilagine ſeparetur: forſan maxilla in dextram vel ſiniſtram partem luxari poteſt, quod tamen rarò accidit, & propterea non attenditur. In adultis verò, quia iſta cartilago adeo in oſſeam naturã degenerauit, vt nullo modo, nec coctione quidem ſeparari queat,

imò ne minimum quidem lineæ & commiſſuræ alicuius veſtigium ferè remaneat, ſed os vnum continuò videatur, medici ſolùm in partem anteriorem luxationem fieri poſſe rectè aſſerunt. Accidit autem iſta luxatio, ſi proceſſus anterior & acutus, roſtro ſimilis, qui Corone Græcis nominatur, infra iugale os elabatur, vt eo ita humilior fiat, vt ſurſum in ſuum locum amplius redire non poſſit. Aliàs enim, etſi proceſſus hic oſſi iugali humilius demittatur, non tamen ſtatim fit luxatio, ſed ore aperto is in ſuum locum reuertitur. Fit verò iſta luxatio vel in vno duntaxat latere, cùm ſolum pars eius dextra vel ſiniſtra elabitur vel in vtroque latere ſimul, cùm totum maxillæ inferioris os in vtroque latere è ſede ſuà excidit.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

B Cauſſa vero luxationis frequentiſſima, imò ferè vnica, eſt nimia oris apertio & diductio, ſiue id fiat oſcitando, ſiue graue aliquod onus dentibus apprehendendo & in altum eleuando, ita vt proceſſus nominatus oſſe iugali humilior fiat, vt dictum, & ſimul in latus conuertatur. Neque enim reditu in ſuam ſedem prohibetur, niſi in latus conuertatur. Accidit tamen hoc ipſum raro & difficulter, & raro maxilla luxatur, etiam ob muſculorum, quibus ſuperioribus partibus alligatur, robur. Ab vtroque enim proceſſu maxillæ inferioris oriuntur tendines neruoſi & validiſſimi, quibus muſculi illigantur, qui Crotaphitæ & Maſſeteres dicuntur.

Signa diagnoſtica.

Signa Diagnoſtica.

Maxillam è ſede ſua excidiſſe in genere cognoſcitur, quia inferior maxilla in anteriorem partem prominet, proceſſuſque oſſis roſtrum referentis extat iuxta maxillam. Si n. proceſſus roſtrum referens ex oſſe iugali excidat, neceſſe eſt, vt ibi etiam emineat, quod in homine non ita obeſo & viſu & tactu facilè cognoſcitur. Os manet apertum, vnde loquela impeditur, & ſaliua eo inuito effluit.

Si ex vna tantùm parte maxilla luxata fuerit, ipſa cum mento in contrariam partem, quà luxata non eſt, inclinatur, os diſtorquetur, vnde dentes nec committi poſſunt, nec etiam paribus ſuis reſpondent, ſed ſub inciſoris canini conſiſtunt: in parte luxata ſolùm eminentia quædam conſpicitur, temporaliſque muſculus rigidus apparet.

Si verò in vtroque latere maxilla ſit luxata, tota cum mento, & quidem recta, in partem anteriorem ſiue ad pectus prominet. Dentes inferiores longius quidem, quàm ſuperiores excedunt: è regione tamen ſibi inuicem, inciſorii inciſoriis, canini caninis reſpondent; iuxta malas in vtroque latere eminentia quædam apparet, quam proceſſus acutus roſtro ſimilis efformat, muſculi temporales quorum tendines hic proceſſus excipit, imò totus ab illis ambitur, intenti, rigidi, ac duri conſpiciuntur.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Maxillæ luxatio periculoſum malum eſt, & maxilla luxata, docente Hippocr. 2. *de art.* & Galeno, *in comm.* citiſſimè reponenda eſt; cùm muſculi temporales hiſque inſerti nerui, & conſequenter ipſum cerebrum, facilè in conſenſum trahantur. Habent enim muſculi temporales maximum cum cerebro conſenſum; & neruos à cerebro è tertia coniungatione accipiunt, vnde non ſolum dolores, inflammationes, febres continuæ, ſopores torpidi oriuntur, ſed ipſa quoque mors haud raro circa diem decimum acceleratur.

2. Quibus maxilla non reponitur, ſolet aluus bilem prauam atque exilem reddere, ac ſi euomant, vomitus purus eſt.

A 3. Maius tamen periculum imminet, difficiliorque eſt repoſitio, ſi maxilla vtraque parte, quam ſi vna ſaltem luxata fuerit; cùm muſculi omnes, quibus maxilla continetur, tum intendantur.

Curatio.

Curatio.

Maxilla luxata vt in ſuam ſedem reponatur, indicat. Quod quomodo fieri debeat, docet Hippocrat. 2. *de artic. t.* 15. *&* 16. his verbis: *Debet alter caput luxati continere; alter inferiorem malam, hiante homine, quantum moderatè poteſt, ad mentum, & intus & extra digitis apprehenſam prius aliquantu per hac illac agitare, & tum ipſe manu in latus promouere, tum ægro iubere, vt luxatam malam tenens promoueat, & promouenti obſequatur quam maximè.* B *Deinde ſtudium adhibendum eſt, vt tribus figurationibus ſimul repente decentiamus. Nam & à diſtortione in naturalem ſitum promouenda, & ſimul retrò agenda inferior mala eſt. Æger verò his obſequendo, committere os, non hiare amplius debet. At repoſitio quidem hæc eſt quæ ne aliis quidem figurationibus fieri poteſt, Medicina verò poſtmodum breuis ſufficiet; plagula enim cerato impoſita laxà deligationem adhibemus. Tutius tamē adminiſtrationem hanc exercemus, ſi homo ſupinus reclinetur, caputque obfirmat ſubiecto ſcorteo pulnino benè fracto, vt quam minimum cedat.*

Si maxilla ex vtraque luxata ſit.

Nimirum videndum primò, an maxilla in partem C vtramque vel vnum luxata ſit. Si vtraque maxillæ pars prolapſa fuerit, in humili aliqua ſede æger collocetur, eiuſque caput vel ad parietem, interiectо tamen duriuſculo aliquo puluinari vigeatur, vel à miniſtro à tergo ægri collocato vel ægro ſupino iacente, vt ex figura apud Hippocrates, *loco allegat. text.* 17. videre eſt à miniſtro ad caput ſtante firmiter apprehendatur, atque immotum teneatur.

Poſtea Cheirurgus vtriuſque manus pollicem linteo obuolutum dentibus molaribus imponere, reliquis verò digitis maxillam ad mentum extra apprehendere, & repoſitionem modo motuque contrario, quo excidit, tentare debet: id quod præſtare poterit, ſi primò maxillam, eò quod muſculi temporales proceſſum acutum ſurſum rapuerunt, deorſum trahat. D Secundò quia in partem priorem maxilla prolapſa fuit, eandem in partem poſteriorem adigat. Tertiò quia deorſum tracta fuit, ſurſum eandem pellat. Quas operationes omnes peritus Cheirurgus citiſſimè & in momento perficere poteſt.

Si ex vna parte.

Si verò maxilla ex vna tantum parte è ſede ſua excidit, eadem reponendi ratio eſt. Hoc tantùm peculiariter obſeruandum, quod maxilla deorſum tracta atque retrorſum compulſa, poſtea etiam ad latus oppoſitum agitanda, ſimulque ſurſum propellenda eſt.

Repoſitione facta, ceratum ex cera & oleo roſaceo ad maxillæ capita ſeu tempora applicandum, & ſi fortior facta fuerit diſtenſio, vt inflammatio prohibeatur, adſtringentia medicamenta cum albumine oui, vel alia vt in aliis luxationibus, imponenda.

E Tandē conueniens deligatio facienda, quæ è mento incipiat & verſus capitis verticem tendat, eaque ante diem tertium non ſoluenda. Æger à ſermone multo, oris diductione, & oſcitatione, durorumque ciborum maſticatione abſtineat, & liquidis contentus ſit.

Si inflammatio, vel aliud graue ſymptoma immineat, ei conuenienter, vt ſæpius dictum occurrendum. Et ſi oculorum ac ceruicis dolor coniungantur, etiam ſanguis è brachio mittendus, monente Celſo, *libr.* 8. *cap.* 11. & tempora ac ceruix oleo roſarum lumbricato inungenda.

CAPVT IV.

De Clauicula luxatione.

Clauiculæ luxatio.

CLauicula quoque interdum ſede ſua dimouetur, id quod Galenus *in lib. Hippocratis. de artic. comm.* 1. *text.* 62. ſuo exemplo probat, vbi prolixè recenſet, quomodo ſibi 35. annos nato in Palæſtra hic articulus ita luxatus fuerit, vt inter acromium & iugulum trium digitorum interuallum intercederet; & quid circa ſe actum ſit.

Luxatur autem clauicula vel contra ſternum, vel contra ſcapulæ acromium. Vtrumque tamen rarò accidit, propter firmam cum vtroque oſſe connexionem.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Non facilè verò huius oſſis luxatio cognoſcitur, ſcribitque Ambroſius Paræus, *lib.* 15. *cap.* 11. ſe multos Cheirurgos nouiſſe, qui decepti iuguli luxationem pro ſummi humeri luxatione habuerint. Cognoſcitur autem, quod humeri quaſi apex intumeſcit, & in loco, vnde clauicula exceſſit, manifeſta cauitas apparet. Accedit dolor, inflammatio, & brachium mouendi ac ſurrigendi, aliorumque motuum, qui humeri opera obeuntur, impotentia.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Os hoc difficulter reponitur, & in naturalem ſedem reuertitur, ſed plerumque magis vel minùs à ſuperiori parte prominet.

2. Niſi verò reſtituatur, in aliquo motu brachii æger deficiet, & manum neque ad caput, neque ad os promouere poterit.

Curatio.

Curatio.

Os hoc pro varietate luxationis, variam reſtitutionem requirit. In genere brachium extendendum, & clauicula in ſuum locum reppellenda. Quod fit, ſi æger ſupinus iaceat, puluinari duriuſculo ſcapulis ſuppoſito, vt ſcapula thoraxque ad exteriora protuberet, & attollendo, deprimendo, aut protrahendo brachium antrorſum, retrorſumque, prout opus, & manus vola comprimendo, os hoc in ſedem ſuam compellatur. Poſt idonea mdicamenta & ſplenia multiplicia imponenda, ac pars arctius vincienda: quam tamen arctam deligationem pauci omnes omnino homines ferunt. Galenus verò tam validam deligationem ſe ſuſtinuiſſe ſcribit, vt arteriarum ſub iugulo ſibi perceptibilis motus eſſet.

CAPVT V.

De Spinæ, & coſtarum Luxatione.

Spinæ & coſtarum luxatio.

NOn rarò & vertebræ ſpinæ luxantur, & præcipuè eæ, quæ ſunt in dorſo, vnde gibboſitas, Cum autem hac de re *lib.* 2. *pract.* 2. *cap.* 21. egerim, actum agere nolo, ſed lectorem ad eum locum remitto. Duo ſaltem addo. Primum de fractura, quæ fit ad exteriora, ſi ſit recens, & à cauſſa violenta facta, eam ſtatim eſſe reponendam Cheirurgi opera: de qua re agunt Hippocrat. *lib* 3. *de artic.* Galen. *in comment.* Paulus Ægineta, *lib* 6. *cap.* 177. Oribaſius *de mach. cap.* 35. Celſus. *lib.* 8. *cap.* 14. Paræus, *lib.* 15. *cap.* 15. *&* 16.

Vertebrarum in externa luxatio.

Quia verò infantibus ſenſim ſæpe hoc malum ſubrepit, & non rarò eſt hæreditarium: plerumque incurabile eſt. Si qua tamen ſalutis ſpes ſupereſt, fit curatio commodis emplaſtris, quæ adſtringant & partem affectam roborent: quibus lamina ferrea imponatur, quæ ſenſim vertebras in locum ſuum A compellat. Debet autem lamina illa tam longa & lata eſſe, vt totum gibum comprehendat, & vt fortiùs comprimat, pars interna, qua gibbo imponitur, goſſipio arctè ſutura frequenti compreſſo, repleri & linteo obduci debet. Lamina autem iſta thoraci è tela linea vel goſſipina parato inſeri & inſui ita debet, vt dum induitur, partem affectam comprehendat. Thorax hic ligulis conſtringi debet, in reliquis quidem partibus mediocriter, circa partem autem affectam arctiſſimè, vt lamina imminentes vertebras comprimat: & ſi luxatio ſit in vertebris lumborum, thorax hic non ſolùm thoracem, ſed ventrem quoque inferiorem vſque ad pudenda comprehendere debet.

B Emplaſtrum tale fieri poteſt.

℞. *ol. commun. pingued. porci* an. ℥. iij. *ſeui ceruini* ℥. i. ß. Liqueſiant & miſc. ſuper igne. Hinc iniice *minii*, ℥. iii. Coquantur agitando continuè, donec nigreſcere & craſſeſcere incipiant. Mox adde. *picis* ℥. ii. Poſtea ſenſim inſperge *vitrioli albi pulueriſati* ℥. ii. Hinc adde *lithargyri* ℥. ii. Tamdemque vbi ad craſſitiem iuſtam ferè cocta fuerint, adde *tacamahacæ* ℥. i. ß. Iterum agitentur & coquantur ad Emplaſtri conſiſtentiam. Guilielmus Fabricius *centur.* 5. *obſeru.* 67. tale proponit.

℞. *empl. Slotani* ℥. ß. *ceræ nouæ* ℥. ii. *oſteocollæ* ℥. i. *puln. rad. conſolidæ maior. terræ ſigill.* an. ℈. iii. *puln. balauſtiorum, nucum cupreſſ. roſ. rubr.* an. ℈. i. *ol. roſ.* aut *maſtichin.* q. ſ. Miſc.

C Antequam verò talia Emplaſtra & lamina imponantur, vtile fuerit, prius aliquo temporis ſpacio ſequenti decocto partem fouere, & vnguento illinire, vt emolliatur, ſi quid induratum ſit, & ad repoſitionem aptius reddatur.

Vt ℞. *ſaluiæ*, *althææ*, *flor. chamæmel. meliloti*, *hyperici*, an. M. i. Coquantur, pro fomento.

℞. *olei lumbricorum irini*, *lil. alb.* an. ℥. i. *vnguenti Agrippæ* ℥. ß. *dialthææ* ℥. i. Miſc.

Vertebrarum introrſum luxatio.

Secundò ſi vertebræ introrſum ſunt luxatæ, difficilior earum reſtitutio omnino fieri poteſt. In tenellis tamen corporibus, ſi malum ſit recens, emplaſtrum aliquod tenaciter cuti adhærens, loco affecto applicari, atque eo vertebræ luxatæ extrahi poſſunt.

D In adultis extremum remedium potius tentandum eſſe cenſet Guil. Fabricius, *cent.* 5. *obſeru.* 69. quàm ægrum derelinquere, qui aliàs vi morbi vel miſeram vitam acturus vel moriturus ſit. Nimirum, vt docet fabricius, nouacula inciſio vſque ad ipſam appendicem vertebræ deſcendentem fiat; mox per idem vulnus iterum immiſſa nouacula duæ aliæ fiant inciſiones, vna ad dextrum, altera ad ſiniſtrum latus appendicis: deinde tenaculis ad negotium hocce aptis apprehenſa appendice, trahatur in altum, & reponatur vertebra in ſedem naturalem. Interim autem dùm hæc fiunt, ſpina vt extenſa ſit, neceſſe eſt, faciliùs enim in ſitum naturalem reſiliet vertebra. Vulnus aut exiguum aut magnum, ſecundum disloE cationis magnitudinem, infigendum eſt. Si enim vnica vertebra impreſſa fuerit, paruum ſufficiet vulnus: ſin duæ aut plures, magnum vt ſit, neceſſe eſt, quò ambæ vertebræ luxatæ apprehendi poſſint. Si hæmorrhagia obſtiterit, ita vt ſtatim poſt inciſionẽ factam operatio fieri non poſſit, ſtupis arctè contortis, & albumine oui madefactis, nec nõ puluere ad ſanguinem ſiſtendum aſperſis, ſiſtendus eſt. Vbi hoc obſeruandum, totum vulnus, præſertim ex vtraque parte appendicis, ſtupis illis quàm diligentiſſimè adimplendum eſſe. Id verò vt commodè fiat ex ſtupis contortis hunc in modum fiant puluilli multi, quorum vnus poſt alterum vulneri intrudatur, donec impletum fuerit. Applicetur poſtea Emplaſtrum

aliquod tenaciter adhærens, & faſcia ligetur. Poſt horas aliquot, cùm ſanguis ſubſtiterit, clementer, ne ſanguis iterum prorumpat, eximendæ ſunt ſtupæ. Poſtea adhibenda eſt tenacula, quemadmodum dictum eſt. Tenacula autem fortis & dentata ſit, quemadmodum vtimur in extractione calculi. Si duæ luxatæ fuerint vertebræ ambæ & quidem duabus tenaculis apprehendenda ſunt.

Duo itaque ſint Cheirurgi, qui æqualiter, vnoquoque cum conſenſu in altum trahant. Videat præterea Cheirurgus, ne inciſiones ad latera appendicis nimis profundè fiant, propter neruos, qui ad latera vertebrarum ex ſpinali medulla prodeunt. Neceſſe præterea eſt, vt operatio hæc fiat ab initio morbi, dum vires adhuc conſtant, & antequam pars affecta inflammatione & intumefactione ſit obſeſſa. Nec quidquam intereſt, an æger, vt aliquando fit, ſine loquela & intellectu fuerit. Quod ſi ab initio Cheirurgus vocatus nō fuerit, ſed ſecunda, tertia aut quarta demùm die, ante operationem fouendus eſt locus decocto *betonicæ*, *primulæ veris*, *ſaluiæ chamæmeli*, *meliloti roſarum*, & *granorum iuniperi*, quibus emollientia nonnulla veluti *maluam althæam*, addere poterit, deinde repoſitionem tentare. Poſt operationem dorſum *oleo roſaceo* & *lumbricorum* inungendum: vulnus quinetiam more aliorum contuſorum vulnerum tractandum eſt.

Operationem hanc non ſatis tutam eſſe, & cui pauci ſe ſubiiciant mihi videri, allegato loco ſcripſi. Quamquam Guiliel. Fabr. cum Celſo, *lib*. 3. *cap*. 33. aſſerat, nihil intereſſe, tutumnè ſit remedium necne, quod vnicum; & putet, operationem hancce tam periculoſam non eſſe; cùm in medio dorſi non dentur magna vaſa venarum & arteriarum, nerui præterea in appendicibus exiles.

De coſtarum luxatione dictum *libr*. 2. *part*. 2. *cap*. 25.

CAPVT IV.

De Humeri Luxatione.

Humeri luxatio.

HVmeri os capite ſuo rotundo cartilagine vndique obducto ſinui ceruicis ſcapulæ perfectiſſima, omnibuſque motibus obeundis abſoluendiſque accommodatiſſima articulandi ratione committitur. Et cùm ſinus hic non altè ſatis pro excipiendo humeri capite exſculptus ſit, ne frequentibus luxationibus articulus hic fieret obnoxius, prouida natura ligamentis validis & peculiari proceſſu cauit; atque inſuper præter cartilaginem, qua ſinum hunc incruſtauit, aliam in ambitu adiunxit, quæ ſinui quidem haudquaquam adnaſcitur, ligamentis tamen adſtricta craſſior incipit, ſenſimque verſus centrum extenuatur. Si tamen cauſſa violenta accedat, articulus hic reliquis & frequentiùs & faciliùs excidit.

Differentiæ.

Differentiæ.

Excidit autem articulus deorſum ferè ſeu ſub alam. Cum enim, vt Galenus, 1. *de artic. text*. 2. cauſſas huius rei reddit, ſex circumcirca omnem dearticulationem ſint loca, ſupra & infra, ante & retrò, extra & intra: huius articuli pars interior, qua planè ſurſum vergit, carnoſam muſculi partem ſuperiectam habet, qui deltoides à Δ literæ ſimilitudine à quibuſdam vocatur: qua verò ad collum verſus declinat, ſcapulæ dorſum, vbi ex iuguli coniunctione ſummus humerus efficitur, qui ἀκρώμιον appellatur: qua intrinſecus ſpectat, proceſſus ille ſcapulæ occurrit, quem ob formam anchoralem alii, quidam cornicularem appellant, qui perfectè vetat, quo minus eam in partem excidere articulus queat. Vt autem in poſteriorem partem prolabatur, cum inde ſcapula ipſa incumbat: quis noſtrum eſt, qui vel concipere animo poſſit? Reliquæ igitur quatuor partes ſunt, quæ tutela carent: in quas elabi poſſe articulum veriſimile eſt, Hippocrates, *allegato loco*, aliam humeri, quam ſub axillam, luxationis ſpeciem non admittit, imò apertè negat, in priorem partem excidere poſſe. Galenus tamen id quinquies vidit, ſemel in Aſia, quater Romæ. Nec mirum, cùm in vrbibus, vbi vixit Hippocrates, vix tot homines fuerint, quam Romæ in vno vico, & proinde etiam plura morborum exēpla occurrerint, præcipuè accedente Palæſtræ vſu, quo membra variè contorquebantur & peruertebantur.

Paræus *lib*. 15. *cap*. 21. 29. & 30. duas adhuc differentias addit, ſcilicet ſurſum & extrorſum. Verùm ſunt ex rariſſimæ; poſſuntque de iis allegata loca videri.

An verò humerus ſaltem luxationem perfectam, an verò etiam ſubluxationem patiatur, dubium. Hippocrates, 1. *de artic. text*. 22. id negat; neque id ſine cauſſa & ratione. Cum enim caput huius articuli rotundum ſit, & in cauitates inſeratur, quæ oras in orbem habent, in iis conſiſtere non poterit. Et omnino hoc verum eſt, ſi luxatio à cauſſa violenta externa accidat. Si verò humores craſſi in ſcapulæ ſinum confluant, ibidemque ob moram diuturniorem concreti & indurati hæreant, humeri caput ſenſim ſua ſede protrudere, & imperfectam luxationem efficere poſſunt. Hoc tamen in humero rariùs accidit, in coxendice frequentiùs.

Cauſſa.

Cauſſa.

E quibus iam patet, cauſſam perfectæ luxationis humeri eſſe craſſam violentam, caſum, percuſſionem, brachii vehementem extenſionem aut diſtorſionem: ſubluxationis verò humorem craſſum in ſinum ſcapulæ illapſum.

Signa diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Humerum ſub alam prolapſum eſſe, facilè cognoſcitur, & monſtrat id certiſſimum, proprium, & inſeparabile ſignum, nimirum quid rotundum, ac durum ſub axilla ſenſibiliter tactui obuium. Quibus tamen & alia accedunt, non propria, ſed communia. Etenim & cauitas inſolita in ſummo humero apparet; ſed id commune ſignum eſt, & humeri prolapſi & lati ſcapularum oſſis. In qua re non rarò Medicos decipi Galenus tùm ſuo tùm aliorum exemplo prolixè docet, 1. *de artic. text*. 61. Monſtrat eundem humeri prolapſum eiuſdem cum ſano collati diſſimilitudo, proceſſus ſcapulæ ſuperioris acuta quaſi protuberantia, cubiti à coſtis ſolito maior receſſus, & ad eaſdem reductio difficilis & dolorifica, eiuſdemque cùm ſano collati (niſi tamen humerus deorſum prolapſus à muſculis ſurſum trahatur,) exſuperans longitudo & inæqualitas; brachii ad quemcunque motum impotentia. Quod tamen ſignum nec ipſum inſeparabile eſt, cùm muſculi circa humerum quocunque modo ſeu à luxatione ſeu ab alia cauſſa læſi ad motum apti non ſint.

Si in partem anteriorem humerus prolapſus ſit, in parte poſteriore inſolita cauitas, & in anteriore nimia protuberantia cōſpicitur, humeri caput in pectus detorquetur, cubitus ad partes poſteriores vergit, & difficulter ad anteriores porrigitur, & ſigna in alam luxati cubiti deſunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Humeri caput in priorem partem prolapſum faciliùs reponitur, quàm ſi in alam prolabatur.

2. Antiqua humeri luxatio difficillimè reponitur, & repoſita iterum excidit.

3. Quin repoſito humero (quod tamen & de aliis articulis verum eſt) partibus, quæ iuxta ſunt, nulla

inflammatione affectis, protinus humero vti ſine dolore poſſunt, hi nulla cura & prouidentia ſibi opus eſſe arbitrantur. At Medici eſt, eorum opinionem corrigere; cùm his faciliùs humerus iterum excidat, quàm quibus vicinæ partes inflammatione corripiuntur. Hi enim articulis vti non poſſunt.

4. Quibus humeri caput reponi non potuit, ſi adhuc creſcunt, humerus non æquè augetur ac ſanus; & quamuis aliquid augeatur, altero tamen breuior redditur, Quod accidit, ob muſculorum & venarum compreſſionem, & quia totus articulus immobilis eſt. Quibus verò ætate iam adulta humeri caput erumpit, neque reſtitutum eſt, pars, quæ ſupra articulum eſt, extenuatur, & gracilioris habitus fit.

Curatio.

Curatio. Vt articulus humeri in alam elapſus in ſuam ſedem, è qua elapſus eſt, reſtituatur, tria agenda ſunt, vt Galenus, 1. *de articul. text.* 5. docet. Primò in priorem partem caput humeri impellendum; deinde in ſuperiorem; tandem in poſteriorem: Vt nimirum contrarium iter luxationi moliamur. Etenim caput humeri à proprio ſinu recedẽs primò in partem priorem impellitur: ſecundò ſuo pondere deorſum fertur; tertiò retrò in alam à muſculis trahitur. Si verò in priorem partem humerus elapſus ſit, contraria via in poſteriorem impellendus. Vt tamen à muſculis, quibus detinetur, explicetur, priùs aliqua extenſio, modica tamen, humeri facienda.

Modi autem reponendi, vt ex Hippocrate, 1. *de articulis*, & aliis autoribus videre eſt, varii ſunt, è quibus præcipuos & maximè vſitatos, & qui minorem apparatum requirunt, tutiſſimique ſunt, recenſebimus.

Modus primus reponendi humerum luxatum. Primus modus fit circumducendo caput humeri circa ſcapulæ ceruicem, quando ſcilicet Cheirurgus manum arctiſſimè ponit ſub axillam, humerumque altera manu circumrotat, vt medii digitorum nodi eundem in ſuam cauitatem impellant. Qui modus equidem periculo non vacat, ſiquidem per illam circumuolutionem non ſolùm neruoſa & membranoſa corpora, ſed & ipſa ſinus ſupercilia atteri, imò cartilago ſinum ambiens non abſque graui noxa auelli læſiuè facilè poteſt: in pueris tamen, aliiſque corporibus mollioribus, ſuum habet locum, modò Cheirurgus eum cautè adminiſtret.

Modus ſecundus. Secundus modus fit per calcem, hac ratione. Æger humi reſupinandus eſt; & inter alæ cauitatem, inter caput humeri & coſtas, pila mediocris quantitatis è corio vel alia quadam materia non admodum molli confecta adaptanda: Cheirurgus verò ægro ex aduerſo ſedens calcem dextro, ſi dexter humerus luxatus ſit, vel ſiniſtro, ſi ſiniſter, ſuper pilam alæ ſubiectam applicet, & ambabus manibus humerum deorſum (cùm caput eius vi muſculorum ſurſum raptum ſit, trahat, calce verò humerum ad anteriora ſimulque ſurſum propellat, tandemque retrò humeri caput in ſcapulæ cauitatem adigat: id quod facilè preſtare poterit, cùm muſculi motum hunc non ſolùm plurimùm adiuuent, ſed ſæpiſſimè ſoli eundem planè perficiant. Hunc reponendi modum faciliorem reddere poſſunt duo miniſtri, quorum alter faſcia vel habena ſcapulam ſurſum verſus caput ægri trahat, hacque ratione motum deorſum facilitet: pede verò ſummum humerum premat, atque ſic ne ſcapula, dum Cheirurgus humerum deorſum trahit, ſequatur, impediat: alterum verò brachium oppoſitum ſanum apprehendat, hacque ratione, ne totum corpus ad extenſionem à Cheirurgo in affecto latere factam vnà ſequatur, prohibeat. Atque hic modus quia fit via prolapſui contraria, & quidem cum extenſione, propè naturalis, tutus, nec adeo laborioſus eſt. Quia tamen impulſu caret, à

A conueniente modo recedere cum Galenus ait.

Tertius modus. Tertius modus fit per ſcalam, atque etiam tutus & ſatis commodus eſt. Erigitur nimirum ſcala firma ac ſtabilis, ſuper cuius gradum altiorem rotundum quoddam corpus, quod ægrotantis alæ adaptari, humerique caput propellere poſſit, deligatur: ad ima ſcalæ ſubſellium locatur, quod æger adſcendit; poſtea ala ſuper corpus illud rotundum ponitur, luxatum brachium à Cheirurgo deorſum trahitur, humeruſque hinc inde commouetur. Interim ſanum brachium à miniſtro ex oppoſita parte ſimul validiſſimè deorſum trahitur, & vna ſcabellum pedibus ægrotantis ſubtrahitur, vt pendulus à ſcala permaneat, hacque ratione humerus reſtituatur.

Quartus modus. Quartus modus ab hoc modo non multum differt, qui piſtillo perficitur. Inuoluitur nimirum piſtillum molli aliqua faſcia, atque inter latus & humeri caput demittitur. Sit autem eius longitudinis, vt homo ſtans pæne ex eo pendeat. Quod ſi breuius fuerit, homo ſedeat ſic, vt vix innitere humerum ſuper piſtillum poſſit: Deinde humerus & brachium iuxta piſtillum extendatur: corpus verò alter in alteram partem adigat, manibus ad collum datis iuxta iugulum. Verùm modus hic adeo tutus non eſt, cùm piſtillum ſub axilla facilè cedere poſſit, periculumque ſit, ne ad extenſionem in vtroque latere factam corpus in hanc vel illam partem labatur.

Quintus modus. Quintus modus commodior videtur, qui fit per humeri ſuppoſitionem, (ſubhumerationem vocant) hunc in modum. Validus quidam & altioris ſtaturæ miniſter ægrotantis alam ponat ſuper acuminatam humeri ſui partem, humerumque luxatum verſus pectus ſuum citiſſimè & validiſſimè trahat, vt æger ab eius humero quaſi pendeat, quo modo & brachium extendetur, & humeri caput ad anteriora mouebitur. Interim alius miniſter à tergo ægroti ſtans ſummum humerum, ne ſcapula vnà conſequatur, premat, concutiat, motuſque iſtos violentos manibus ſuis ita regat, vt humerus luxatus in ſuam ſcapulæ inſculptam cauitatem reponatur. Si patiens leuis fuerit, puer vel aliud graue pondus à tergo ipſi appendatur, ne ad humeri extenſionem totum corpus conſequatur, omniſque Cheirurgi actio impediatur.

Sextus modus. D Sextus modus, qui ab Hippocrate commodiſſimus habetur, deſcribitur ab eo *de artic. text.* 19. quem adhuc commodiorem facit Ambr. Paræus, *lib.* 15. *c.* 27. qui ibi videatur. Cui tamen modo adhuc aliquot

Nouus modus humerum reponendi. artificium accedere poteſt, ſi æger in ſcamno immotus ſedeat, habeanturque duo ligna, lata digitos quaternos aut quinos, craſſa duos, vnum erectum perpendiculariter baſi ſuæ, quæ in formam crucis formata ſit, infigatur, eius longitudinis, vt ſi ſcamno, in quo ſedet, ſtatuatur, ſub axillam eius ferè pertingat, quod in ſuperiore ſecundum longitudinem acumen habeat, in quo alterum immitti poſſit. Alterum verò ſit ferè tres vlnas longum, & in extremitate vna aliud lignum ex tranſuerſo dimidiæ ferè vlnæ longitudinem præfixum habeat. Lignum hoc excauatum nonnihil ſit vlnæ longitudine ab extremitate, cui aliud lignum præfixum eſt, vt ligno alteri erecto inſeri poſſit, altera verò extremitate ſcamnum attingat. Iam æger immotus in ſcamno ſedeat, & ei lignum illud longum alteri perpendiculariter erecto innitens ita admoueatur, vt lignum illud tranſuerſum ſub alam ægri, in qua parte luxatio eſt, arctè immittatur, æger brachium læſum ſupra lignum illud tranſuerſum verſus ſcamnum extendat. Hinc faſcia vel laqueus (commodiſſimè vſurpatur mantile longum) brachio affecto ſupra cubitum iniiciatur, & vſque ſub cubitum brachium coinvoluatur, ita vt faſcia in duas anſas deſinat, ex vtra-

que parte brachii & ligni tranſuerſi. Iam extremitati A ligni tranſuerſi, quæ ſcamno incumbit, machina attractoria, quales ad arcum in baliſtis tendendum vſurpantur, applicetur; qua de cauſſa lignum illud tranſuerſum paxillo ligneo per tranſuerſum immiſſo non procul ab extremitate, inſtrumenti verò illius attractorii vnci duo in parte ſuperiore duabus anſis laquei ſeu mantilis iniiciantur. Quod vbi factum machina illa circumagenda, vt in arcu tendendo fieri ſolet. Ita enim brachium ſenſim extenditur, & deorſum verſus trahitur, atque articulus elapſus in locum ſuum promouetur, in quem vel ſponte motu ſuorum muſculorum trahitur & illabitur, vel Cheirurgi opera manu eò impellendus eſt.

Qui modus ab Ambi effigie à Paræo delineata in eo differt, primò, quod loco columnæ B. duplici ligno B conſtructæ habetur columna è ſimplici ligno, quæ in ſuprema parte habet apicem, qui ſpathæ. A ſinui in inferiore parte excauatæ immittitur. Deinde, quod ſpatæ illius ſeu Ambi loco eſt lignum, quod ab humero vſque ad ſcamnum, in quo æger ſedet, pertingit. Tertiò, quod ſpatha illa, qua ſub humerum immittitur, non habet caput rotundum, ſed lignum tranſuerſum præfixum, quod ſub alam mittitur. Quartò, quod brachium non alligatur ambi ſeu ſpathæ, ſed ſolùm ei incumbit: Faſcia verò quæ brachio luxato circumiicitur, ex vtroque branchii latere infra machinæ illi attractoriæ annectitur.

Plures reponendi modos, qui paſſim apud autores occurrunt, breuitatis ſtudio omittimus. Et licet ex C his, quos enumerauimus, & aliis, nunc hoc nunc illo vti, prout præſtò & ad manum ſunt. Neque enim tutum eſt diu repoſitionem differre, donec operoſa inſtrumenta conquirantur.

Humerus in anteriorem partem luxatus.

In anteriorem partem ſi fuerit humerus luxatus, iiſdem ferè modis, quibus in alam prolapſus reſtituitur, extendendo nimirum humerum, eiuſque caput in diuerſa trahendo, & in cauitatem ſuam impellendo. In hoc ſolùm differt, quod in hac luxationis ſpecie humerus deorſum tractus in partem poſteriorem pellendus ſit. Præcauere etiam ſedulò debet Cheirurgus, ne caput humeri in ipſa actione in alam procidat. Id quod fiet, ſi ala pila vel glomo quodam iuſtæ magnitudinis expleatur. Et hanc operationem facilitare poteſt miniſter à tergo ægrotantis D ſtans, & laqueo ſeu faſcia valida & lata ſcapulam, ne ad extenſionem humeri à Cheirurgo factam ſimul conſequatur, ſurſum trahens.

Humero repoſito medicamenta phlegmonem coercentia, ligamentaque laxa & mollia conſtringentia adhibenda; de quibus *parte præced. de fracturis*, & ſupra, *cap. 1. de luxationibus in genere*, facta eſt mentio. Commodiſſimus faſciendi modus eſt, ſi pila è linteis vel ſtupa confecta, & medicamentis conuenientibus imbuta, ſub alam, ne humeri caput eò redeat, reponatur; hanc prima faſcia excipiat, poſtea ſemel vel bis circa articulum circumuoluatur; hinc ad ſcapulam ducatur, iterumque ad articulum deſcendet, & tandem, vt brachium magis ſurſum trahat, & conſeruet, ad alterius lateris ceruicem E vergat, ibidemque ligetur, nec ante tertium vel quartum diem, niſi inflammatio aliud iubeat, ſoluatur. Soluta verò vel abiecta faſcia, ceratum aliquod, *diapalma*, videlicet, ſi æſtas fuerit, vel, ſi hiems, *barbarum*, aut *oxycroceum* imponatur.

Summitatum lati ſcapularum oſſis luxatio.

Tandem non prætereunda hic eſt ſummitatis lati ſcapularum oſſis luxatio, de qua Hippocrates, 2. *de articul. tex. 62.* hæc habet: *Iis autem, quibus ſummus humerus auulſus fuit, os quod auulſum eſt, eminere conſpicitur. Eſt autem os iuguli & ſcapulæ nexus. Quippe cùm hac in parte diuerſa hominis ab aliorum animalium natura ſit. Medici igitur in hoc vulnere maximè decipi conſueuerunt. Cùm enim ei auulſum emineat, ſuperhumeralis humilis & concaua apparet: vt ab illis quaſi humerus prolapſus ſit, cura adhibeatur. Multos quidē ego noui Medicos in aliis ſanè non malos, qui dum huius modi humeros conantur reponere, excidiſſe eos rati, multa damna vexando attulerunt, neque prius deſtitere, quàm vel ſententiam mutarint, vel repoſuiſſe ſe articulum exiſtimantes, quid facere deberent amplius, ignorarint. His curatio ea eſt, quæ aliis huiuſmodi, ceratum, plagulæ, lintea: & deligatio in hunc modum facta. Vrgendum deorſum os eminens eſt, eaque in parte plagulæ quamplurimæ imponendæ, ac deprimendæ quam maximè ſunt, brachiumque ad coſtas in ſuperiorem partem annectendum, atque ita detinendum. Hoc enim nullo modo maximè fit, vt accedere ac coire auulſum os poſſit. Sciendum tamen probè eſt, & prædicendum etiam, tuta hæc eſſe, ſi alioqui volueris: propterea quod nullum neque paruum neque magnum nocumentum ex hoc vulnere humero euenit: ſed locus tantùm deformior euadit. Quippe cùm neque hoc os in priſtinam ſedem ſimili modo, vt natura erit reſtitui queat: ſed neceſſe omnino ſit, vt paulo vel multò turgidius in ſuperiore parte efficiatur; neque aliud aliquod in eundem planè ſtatum redeat, quod communicans cum altero ac cohærens à priſtina cohærentia auulſum fuerit. Paucis diebus dolor in ſummo humero ſedatur, ſi rectè deligetur.* Hæc Hippocrates. Videatur etiam Galenus, *in comment.*

CAPVT VII.

De Cubiti & Radii luxatione.

Cubiti & Radii luxatio.

CVm humeri capite inferiore Cubitus & Radius coniunguntur. Cubitus per γίγγλυμον, hoc eſt, eam articulationis ſpeciem, qua oſſa iuncta ſe ſe inuicem excipiunt & excipiuntur. Sinus enim habet humerus parte inferiore duos, quorum anterior ſiue minor proceſſum cubiti exteriorem ſuſcipit; poſterior verò ſiue maior poſteriori eiuſdem proceſſui dicatus eſt. Pro radio verò excipiendo humerus etiam caput peculiare, exterius dictum obtinet.

Differentiæ.

Differentiæ.

E quibus facilè colligere licet, Cubitum non ſolùm perfectè & integrè luxari, ſed & ſubluxari poſſe; Deinde in omnes quatuor loci differentias luxari poſſe, antrorſum, retrorſum, extrorſum, introrſum. Radius verò vt interdum cubitum in quamcunque partem luxatum ſequitur, interdum verò in ſuo loco perſiſtit: ita nonnunquam ſolus à cubito, abſque vlla eius luxatione, recedit.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Vt aliarum partium luxatio à cauſſis violentis fit, ita & hæc. Et cubiti quidem in anteriorem partem luxatio vt plurimum ex violenta & ſubita brachii extenſione fit: in poſteriorem ex violenta brachii inflexione; & a dextra vel intra ex brachii peruerſione, Subluxationis cauſſæ ſunt humores ad articulum fluentes, qui cauitates tam parti inferiori oſſis humeri, quàm etiam ipſi cubito aut radio inſculptas ſenſim impient, cubitumque vel radium è ſua ſede protrudunt.

Signa diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

In quam partem cubitus luxatus ſit, viſu tactuque

facilè deprehenditur. Si enim in partem anteriorem prolapſus fuerit, brachium eſt extentum, nec curuari poteſt; in parte anteriore tumor inſolitus, in poſteriore verò cauitas inſolita conſpicitur. His contraria eueniunt, ſi in poſteriorem partem fuerit luxatus, brachium nimirum curuum eſt, nec vllo modo extendi poteſt, tumor in poſteriore, cauitas verò in anteriore parte apparet. Luxatio in partem exteriorem protuberantiam quoque in exteriore, ſinum verò in interiore parte efformat. Contrà verò eminentia iuſto minor in interiore, cauitas inſolita in exteriore parte conſpicitur, ſi in interiorem partem cubitus excidit.

Si radius cubitum ſequatur, iiſdem ſignis cognoſcitur. Si verò à cubito ſolùm extra luxationem recedat, hiatus & diductio id patefacit, locus cauus eſt, digitoque ſinum inuenire facilè licet.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Cubitus vti ob firmam ac ſtabilem cum humero coarticulationem ligamentorumque copiam ac robur non facilè elabitur: ita prolapſus difficulter reſtituitur.

2. Cubitus luxatus niſi citiſſimè reponatur, non ſolùm varia & periculoſa ſymptomata, dolorem nimirum intenſiſſimum, inflammationem, febrem, conuulſionem, ſed nonnunquam ipſam etiam mortem adfert.

3. Omnium luxationum, quæ in gibbo cubiti fiunt, maximè periculoſa & dolorifica eſt, quæ in poſteriorem fit partem. Paulus Ægineta, *de re medic. lib. 6. cap.* 115.

4. Cùm os cubiti ab altero oſſe diducitur, non facilè reſtituitur. Neque enim duo oſſa, quæ bina inter ſe coniunguntur, vbi dehiſcunt, facilè in priſtinum locum redeunt; ſed neceſſe eſt, oſſibus ſic diductis partem reddi tumidam, & oſſa citò callo circumdari.

Curatio.

Curatio.

Cubitus in partem anteriorem imperfectè ſiue ſubluxatus moderata extenſione & ſolo cubiti inflexu facilimè reſtituitur. Perfecta v. luxatio difficiliorem habet repoſitionem maioremque requirit apparatum. Primò enim extenſio, & quidem obliqua, ne altum cubiti ſupercilium humeri caput lædat, à duobus miniſtris, quorum alter ſummum humerum ſurſum, alter verò cubitum deorſum; vel ſolis manibus, vel neceſſitate exigente habenis trahat, fieri debet. Deinde corpus aliquod rotundum à lacerti parte collocandum, ſuper quod poſtea Cheirurgus brachium inflectendo, & citiſſimè cubitum ad poſteriora impellendo eum in ſuum locum reſtituat.

Cubitum in partem poſteriorem luxatum Hippocrates, *3. de fractur.* nonnunquam ſola cubiti extenſione ſubita & diutina ſe curaſſe affirmat: quæ ſi non ſufficit, conuenienie extenſione facta cubitus ad interiora pellendus eſt.

In partem exteriorem vel interiorem prolapſus cubitus facilimè reponitur, ſi facta extenſione ab ea parte, in quam prolapſus eſt, in contrarium impellatur.

Idem reponendi modus obſeruandus eſt in radii repoſitione, ſi cubitum luxatum fuerit ſecutus. Si verò ab eo ſolùm diſceſſerit, prominentibus palmarum partibus comprimendus, brachiumque ad naturalem figuram reducendum. Facta repoſitione medicamenta conuenientia adhibenda, congruaque deligatio facienda, vt in genere ſupra, *cap.* 1. dictum.

CAPVT VIII.

De Manus & digitorum eius luxatione.

Manus & digitorum luxatio.

MAnus nomine hic brachiale & poſt brachiale, ſeu carpum & metacarpium intelligimus. Connectitur autem carpus cum cubito & radio per diarthroſin; cùm motus ibi ſit manifeſtus cum metacarpio verò cùm ibi motus manifeſtus ſit, per ſynarthroſin aut dubiam articulationem. Metacarpium ſeu poſtbrachiale connectitur cum digitorum oſſibus iterum per diarthroſin; quia rotunda quatuor metacarpii oſſium capita ſuperficiem primorum digitorum oſſium leuiter excauatam conſpicuè ſubintrant. Et hoc modo etiam ipſa digitorum oſſa inuicem vniuntur.

Differentia.

Differentiæ.

Vnde facilè colligere licet, carpum in omnes quatuor partes, anteriorem nimirum, poſteriorem, & ad latera luxari poſſe. Metacarpii oſſa omnia quidem introrſum & extrorſum luxantur, ad latera verò mediorum duorum oſſium prolapſum impediunt duo extrema oſſa indicem & minimum digitum reſpicientia; quæ duo verò ſolùm in latus ab oſſium vicinia liberum excidere poſſunt. Digitorum oſſa iterum quatuor modis, introrſum nimirum, extrorſum, & ad latera luxantur.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Vt aliarum luxationum, ita & carpi, metacarpii, ac digitorum luxationis cauſſa eſt motus violentus aliquis, ictus, caſus, peruerſio, & contorſio.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica.

Signa omnium partium manus luxatarum ferè communia ſunt. Siue enim carpi, ſiue metacarpii, ſiue digitorum oſſa in partem anteriorem luxata fuerint, tumor eò loci in anteriore parte apparet, digitique flecti nequeunt.

Si in partem anteriorem exciderint, tumor etiam in poſteriore parte conſpicitur, degitique ob tendinum & neruorum ad ipſos tendentium compreſſionem extendi nequeunt.

Si verò ad latera luxatio facta fuerit, tumor in ea parte, in quam prolapſus factus eſt, & depreſſio eius, è qua excidit articulus, apparet.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Luxatio harum partium periculoſa non eſt; cùm facilè reſtitui in ſuum locum poſſint.

Curatio.

Curatio.

Carpi oſſa, in quamcunq; partē luxata fuerint, etiā abſque omni extenſione in ſuum locum reponi poſſunt, hunc in modum. Ægri manus ſuper tabulam vel menſam, & quidem prona, ſi ad poſteriora, ſupina verò ſi ad anteriora facta fuerit luxatio, ponatur. Poſtea Cheirurgus vel palma, in corporibus ſcilicet tenerioribus, vel pedis calce, in corporibus robuſtioribus, articulum luxatum validiſſimè in contrariam partem impellat.

Eadem in metacarpii & digitorū oſſibus reponendis ratio obſeruatur, niſi quod miniſter aliquis altera manu digitos, altera verò brachium apprehendens leuem faciat extenſionem. Repoſitis oſſibus medicamenta inflammationem prohibentia articuloſque firmantia adhibenda, membrumque conuenienter deligandum & reponendum eſt.

CAPVT IX.

De Femoris luxatione.

Femoris luxatio.

FEmoris os omnium in corpore humano maximum & longiſſimũ & parte ſuperiore capite ſuo ſat magno craſſo & exactè ſemigloboſo, coxendicis ſinui pro excipiendo hoc capite ſat amplo & profundo, non ſolùm exactiſſimè per enarthroſin committitur, ſed firmiſſimo ligamento quoque ex ipſius coxendicis ſinu pronato & in anguſtum capitis femoris ſinum implantato ipſi validiſſimè vnitur, eum in finem, vt femur eò faciliùs & expeditius flecti, extendi, in latera moueri, & circumuerti, nec facilè prolabi poſſit.

Cauſſæ.

Cauſſæ.

Femoris luxationis perfectæ cauſſæ ſunt eædem, quæ luxationis humeri, nimirum externæ & violentæ, caſus, ictus, vel alia violenta & indecens femoris extenſio ac diſtorſio. Imperfectæ verò luxationis cauſſæ ſunt humores ad articulum hunc affluentes, eundemque ſenſim è ſua ſede protrudentes.

Differentiæ.

Differentiæ.

Excidit autem hic articulus in quatuor partes, anteriorem, poſteriorem, ſed rarrùs, cum acetabuli ſupercilium hac in parte altius fit; in partem exteriorem & interiorem ſæpiſſimè, cùm eò loci ſupercilium humilius ſit. Nonnumquam & femur ſubluxationem admittit, à cauſſa interna; vnde cum P. Ægineta, *lib. 6. de remed. cap. 118.* ſcribit, coxæ articulationem tantùm luxationem, non ſubluxationem pati, id de ea ſolùm, quæ à cauſſa externa & violenta eſt, intelligendum. Videmus enim non rarò ab affluxu humorum nonnullis ligamenta in femore laxari & emolliri, vt oſsis femoris caput in acetabulo firmiter continere non poſsint, vnde ſubluxatio quædam ſequitur.

Signa diagnoſtica.

Signa diagnoſtica femoris luxati, in partem anteriorem.

Si in partem anteriorem femur fuerit luxatum, tumor circa inguina apparet; cùm caput femoris ad pubem incumbat: nates contra propter muſculos cum femore ad pubem contractos rugoſæ videntur; vrina, ob veſicæ à femoris capite compreſsionem, ſupprimitur, crus externum nec curuari nec ad inguina adduci poteſt; cùm in ipſo flexu ſit femoris caput. Laborat etiam homo, ſi poplitem flectere cogatur, propter muſculum priorem, qui oritur ab oſſe quod ad ilia pertinet. Ille enim comprimitur, tenſúſque attollitur à femoris capite, cumque extendi amplius non poſſit, renititur. Alias quoad calcem & vniuerſum crus ſani longitudinem æquat. Nam femur è ſuo cauo recedens in priorem partem & paulò inferiùs venit; quo fit, vt læſum crus ſani longitudinem æquet, id quod præſertim ipſis accidit ad calcem; digiti pedis non facilè extendi, nec ad terram conuerti poſſunt, vnde in inceſſu æger calci ſolùm inniti cogitur. Quibus verò ætate iam robuſta articulus in hanc partem elapſus non reſtituitur, hi, cùm dolor deſinit, & articulus adſueſcit eo in locó contineri, in quem procidit, rectè protinus ingredi poſſunt ſine baculo; ac rectè ex toto. Propter inguinis enim inflexibilitatem crure toto ingreſſu magis recto vtuntur, quàm cùm ſanum erat. Nonnunquam etiam pedem per terram trahunt; cùm ſuperiores commiſſuras, quæ ad inguen & quæ ad poplitem ſunt, non facilè flectant, quanquam pede toto inambulant. Quibus verò tenera ætate ar-

A ticulus elapſus minimè reſtituitur, iis femoris os magis minuitur, quàm tibiæ aut pedis. Minimum autem femur imminuitur: minuitur tamen caro vbique, præſertim à poſteriore parte.

In partem poſteriorem.

In partem poſteriorem ſi os femoris luxetur, dictis contraria ſigna adſunt, caput nimirum femoris in nates prolapſum è tumore circa illas partes viſu tactuque deprehenditur; inguina contrà laxiora apparent. Crus affectum, ob muſculorum caput femoris ambientium compreſſionem & tenſionem extendi non poteſt, ſanoque breuius redditur: calx terram non attingit, vnde etiam ægri nec ſtare nec progredi poſſunt, ſed præcipites retrorſum prolabuntur, eò quod corpus in illam partem prolabitur, femoriſque caput extra proprium locum conſtitutum corpori fulciendo è directo oppoſitum non ſit. Curuare

B tamen homo crus poteſt, ſi dolore non prohibeatur. Cùm enim femoris caput vi cum tota ceruice in magnum muſculum natium, qui articulationem hanc extendit, expellatur, hic muſculus prolapſum femoris caput admittens omnium maximè torquetur, cùm ſub ipſo prematur diſtendaturq;. Quare neceſſe eſt inflammatione ipſum prehendi. Procedente autem tempore, cùm muſculus hic ab inflammatione ſoluatur, contrahitque humorem quendam glutinoſum, pars eius, quæ articulum contingit, occalleſcit, & poples citra dolorem inflectitur. Inſuper capite femoris in poſteriorem partem luxato, crus & pes moderatè recta apparent, & neque hac neque illac multum inclinant.

C Cæterùm cùm ætate iam adulta os femoris prolapſum reſtitutum non fuerit, vbi dolor ceſſauit, & articulus volui in carne conſueuit, ambulare quidem poteſt homo: cogitur tamen vehementer, dum ambulat, ad inguina curuari, idque duplici de cauſſa; quia & crus multò breuius redditur, & multum calx abeſt vt terram contingat. Nam ſi vel maximè tentet eo pede ſuſtineri, nulli alteri rei innixus, cadet vbique in partem poſteriorem. Si verò ætate tenera articulus hoc modo luxatus repoſitus non fuerit, femoris os breue efficitur, vitiaturque crus vniuerſum, & minùs augetur, ac gracilius redditur, cum nulli vſui ſit.

In exteriorem.

Si femur in partem exteriorem luxatum ſit, id his

D ſignis cognoſcitur. Inter annum & ſcrotum cauitas & gracilitas, in clunibus contrà tumor quidam conſpicitur. Crus eò, quod femoris caput in locum altiorem exciderit, breuius redditur. Genu cum tibia intrò ſpectat. Calx terram non attingit, vnde cùm incedere vult æger extremis ſolùm digitis innititur.

Etſi adultis iam hic articulus non reſtituatur, ſed caro, in quam articulus excidit, occalleſcat, dolorque propterea ceſſat, ingredi abſque baculo poſſunt, ideoque cùm crure vtantur, his caro minùs offenditur. Quibus autem tenera ætate hoc infortunium accidit, diligentem curam poſtulant. Nam ſi negligantur, crus vniuerſum inutile efficitur, & minimè augetur, caro etiam totius cruris magis immi-

E nuitur, quàm in ſano.

In interiorem.

Tandem femoris in interiorem partem luxatio hoc modo cognoſcitur: Crus longius eſt, ſi cum altero conferatur, idque duplici de cauſſa. Oſſi enim, quod è coxa ſurſum procedit, ad pectinem femoris caput inhæret, ceruixque articuli cauo ſuſtinetur. Rurſus ab exteriore parte clunis cauus apparet, vtpote, quod femoris caput in interiorem partem exciderit. Extra rurſus femur iuxta genu ſpectare cogitur in partem exteriorem: ſimiliter crus & pes; cum in omnibus luxatis oſſibus altera extremitas ſemper in contrariam partem ſpectet, atque ea quæ prolapſa eſt.

Quibus hoc modo prolapſus eſt articulus, neque

repoſitus, dum ingrediuntur, crus in exteriorem partem circumagunt. Cum enim vitiatum crus longius reddatur, & ob imbecillitatem flectere prompte os nequeant, & ob dolorem recuſent, ſupereſt vt in orbem circumagant.

Plura de his videantur apud Hippoc. 3. *de art.* à *t.* 68. vſque ad t. 105. quæ omnia adhuc tranſcribere breuitatis ſtudio nolo.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Magnum femori periculum eſt ne vel difficulter reponatur, vel repoſitum rurſus excidat. Celſus, *l. 8. c.* 20.

2. Antiqua femoris luxatio, quæ iam callum contraxit, & in qua ſinus humoribus eſt oppletus, incurabilis iudicatur.

3. Si ob humoris copiam in cauo collectam præter naturam id extendatur ligamentum, vt faciat femur ſua ſede moueri, vel ſi idem ligamentum ita ab humore laxetur, vt os in ſua ſede non poſſit continere, etſi os repoſitum fuerit, tamen in loco ſuo non manet, ſed rurſus excidit, ſi nimirum humor remaneat. Si vero humor exſiccetur, articulus in ſua ſede remanere poteſt. De quo Hippocrates, *6. aph.* 60. *Quibus diuturno dolore iſchiaaco vexatis femoris caput coxa excidit, iis femur contabeſcit & claudicat, niſi vrantur.*

4. Idem fit, ſi ligamentum iſtud abrumpatur.

5. Si femur luxatum non reponatur, vicinæ partes ſenſim emaciantur. Nam & arteriæ ac venæ conſtringuntur, & comprimuntur, vt ſanguini ac ſpiritibus liber ad partes illas tranſitus non pateat, & quia pars debito modo non mouetur, calor marceſcit, vnde nutritio partis non recte perficitur: & os femoris pro reliquorum oſſium proportione non augetur.

Curatio.

Curatio.

Cum eodem fere modo, quo humerus cum ſcapula, etiam femur cum oſſe coccygis iungatur: idem etiam fere in vtriſque eſt reponendi modus. Æger ſubiecto puluinari vel culcitra in ſcamno aut menſa collocandus, pronus quidem, ſi extrorſum aut retrorſum luxatio facta ſit; ſupinus, ſi introrſum, & in latus, ſi antrorſum. Fitque illa repoſitio interdum ſolis manibus abſque vlla extenſione, vt vel primo femoris caput circa ilia tandiu circumrotetur, donec in ſuum acetabulum perueniat: (qui modus tamen ita tutus non eſt:) vel ſecundo, in luxatione ſcilicet in partem interiorem facta, crus citiſſime & validiſſime ad inguina flectatur, atque hac ratione prolapſum femoris caput extrorſum in ſuum locum pellatur. Si vero hiſce modis nihil proficiatur, æger ſemper ita collocandus eſt, vt pars in quam prolapſum eſt femoris caput, ſit ſuperior, ea vero, à qua receſſit, ſit inferior, poſtea conueniens fieri debet extenſio: tandem vero femur ſemper via prolapſui contraria in ſuum acetabulum impellendum. Quomodo vero legitima & conueniens extenſio vel manibus, in corporibus ſcilicet mollibus, luxatione recenti, vel etiam habenis, laqueis, ac ſimilibus, in corporibus ſcilicet robuſtis, & luxatione antiqua facienda, ex iis, quæ *parte præced. cap.* 11. *de femoris fractura*, dicta ſunt, ſatis patet. Et quidem extenſio quatuor luxati femoris ſpeciebus communis eſſe poteſt: at capitis femoris in ſuum locum impellendi & reſtituendi ratio variat, pro partium, ad quas excidit, varietate. Nam quod introrſum excidit, extrorſum compellendum: quod extrorſum, introrſum, & ſic de reliquis. Vbi os repoſitum fuerit, quod ex libera & ſine dolore cruris motu cognoſcitur, medicamenta, de quibus ſupra, *cap.* 1. in genere dictum, articulo imponenda, & faſciis articulus in ſuo loco continemus. Stramine etiam toruli, vt in fracturis, adhibendi, & vtrumque femur colligandum, vt luxatum membrum in ſuo loco contineatur. Atque hic apparatus ante quartum diem non ſoluendus. Et æger ſatis diu in lecto ſe contineat, nec deambulet, ne intempeſtiua deambulatione os iterum excidat.

Plura videantur apud Hippocratem, Paul. Æginetam, *lib. 6. cap.* 119. Ambroſ. Paræum, *lib.* 15. *à cap.* 39. *ad cap.* 48.

CAPVT X.

De Luxatione Patellæ.

FEmur parte ſua inferiore duo inſignia capita in poſteriorem partem vergentia obtinet, quibus in duos tibiæ ſinus ſuperficiales tantùm minimeque profundos, ac læui cartilagine incruſtatos inſeritur. Habet præterea etiam parte poſteriore ſinum quendam, cui tibiæ tuber inter duos ſinus eminens inſeritur. Ne verò ob laxiorem hanc, quæ fit per γίγγλυμον, articulationem, genu frequentibus luxationibus obnoxium fit, femoris & tibiæ oſſi anterius patella præpoſita eſt, iiſque beneficio craſſiorum tendinum muſculorum tibiam extendentium firmiter annexa. Præterea tibiæ oſſi ab externo latere fibula adſtat, quæ parte ſuperna in latere interno ſinum habet cartilagine tectum, à quo capitulum laterale, quod ſub ſuperiore tibiæ appendice ſubſiſtit, excipitur: parte interna verò acuto ſuo angulo in ſinum externum & oblongum inferioris tibiæ appendicis inſeritur, malleolùmque externum conſtituit. Cùm ergo plures hic articulationes concurrant, etiam luxationes plures accidere poſſunt.

Patellæ luxatio.

Et primò quidem patella, cùm à lateribus nullum habeat obſtaculum diſlocationem eius impediens, in partem ſuperiorem, inferiorem, exteriorem, & interiorem facilimè luxari poteſt: in poſteriorem verò nunquam; cùm tibiæ & femoris oſſa, quæ ipſa tegit, obſtent.

Cauſſæ.

Cauſſæ hujus luxationis ſunt caſus ab alto, ſaltus, percuſſio, indecenſque tibiæ diſtenſio.

Cauſſæ.

Signa Diagnoſtica.

Patellæ luxatio facilè viſu & tactu cognoſcitur, cruſque rectè flecti & moueri non poteſt.

Signa diagnoſtica.

Prognoſticum.

Cùm laxior ſit hæc articulatio, patella facilè ſedi ſuæ reſtitui poteſt.

Prognoſticum.

Curatio.

Vt patella in ſuam ſedem reponatur, æger firmiter in planitie erectus ſtet: Cheirurgus vero manibus patellam à parte, in quam prolapſa eſt, in eam, è qua excidit, compellat. Vbi ſuo loco reſtituta eſt patella, medicamenta idonea imponenda, & ſplenis popitis cauitas explenda, ne crus flecti poſſit. Mox canalis, præſertim à latere, id quod exciderat, ad ipſius patellæ figuram, circumponenda, vt æger genu flectere non poſſit. Vbi periculum amplius non eſt, ne patella iterum excidat, æger ſenſim genu rurſum flectere adſueſcat.

Curatio.

CAPVT

CAPVT XI.

De luxato genu.

Genu luxatio. GEnu non ſolum ſubluxari, ſed & perfectam luxationem pati poteſt: & quidem frequenter in partem interiorem & exteriorem; raro in poſteriorem; rariſſimè vero in anteriorem, & non niſi à cauſſa violentiſſima, cum patella oppoſita id prohibeat, prolabitur.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Accidit hæc luxatio etiam à percuſſione, caſu, ſaltu, curſu vehementiore, & indecente tibiæ extenſione, vel contractione & diſtorſione.

Signa Diagnoſtica.

Signa diagnoſtica. In quam partem genu luxatum ſit, facile recognoſcitur: ſi quidem in latere, in quod articulus erupit, protuberantia, cauitas vero in latere, è quo diſceſſit, viſu tactuque deprehenditur: figura deprauatur, crus eſt extentum, nec flecti poteſt, vnde motus neceſſario deprauatur, vel omnino operit.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1 Genu ſi cum cubito conferatur, articulus, qui in genu eſt, ob eius iuncturæ modum ſæpius excidit, & facilius reponitur. Oſſium enim quibus vterque articulus continetur, ſtructura arctior eſt in cubito, laxior in genu. Præterea multi proceſſus, multique ſinus inter ſe commiſſi vndique cubiti commiſſuram adſtringunt: at in genu femoris tubercula in exiguos tibiæ ſinus conicitur.

C 2. Eadem de cauſſa luxatio genu minùs periculoſa eſt, nec inflammatio facile accidit. Nam cum inflammatio oriatur ob vim, qua oſſa expelluntur, & iterum reponuntur, & hinc excitatum dolorem, quia in genu articulus & ſine vi magna excidere & reponi poteſt, inflammationis periculum non eſt.

Curatio.

Curatio. Genu in partem interiorem & exteriorem luxatum mediocri extenſione vel manibus, in luxatione recenti & corpore puerili, vel habenis, in luxatione non ita recenti & corporibus robuſtioribus, facta, oſſiumque in contrariam, è qua exciderunt, partem, manu facta impulſione, non ita difficulter reſtituitur.

D Retrorſum vero facta luxatio commode reſtituitur, ſi æger reſupinus in ſcamno collocetur, & minister aliquis globum linteum in poplitis cauitatem, qua parte os protuberat, collocet, osque prolapſum anteriora verſus fortiter impellat. Chirurgus vero crus ægrum ambabus manibus apprehendat, ſubitoque ita inflectat & curuet, vt calx nates contingat.

Genu ſubluxatum nulla vel exigua extenſione, & in contrariam partem impulſione, in ſuum locum reponitur.

E Vbi repoſitum eſt os, quod ex cruris libera extenſione & cum altero genu comparatione cognoſcitur: conuenientia medicamenta imponenda, & deligatio inſtituenda, ægerque ab inceſſu abſtinebit, donec à noua luxatione metus nullus amplius ſit.

CAPVT XII.

De Fibulæ diſtractione.

Fibulæ diſtractio. FIbula tibiæ adhæret, & vt capite præced. dictum, ſupra ad genu, infra ad aſtragalum. Diſtrahitur autem à tibia tribus

A modis, nimirum in partem anteriorem, & in vtramque latus.

Cauſſæ.

Cauſſæ. Fit autem hæc diuulſio ex iis cauſſis, à quibus genu luxari diximus; inprimis cum inter incedendum in loco lubrico pes non firmatur, ſed introrſum vel extrorſum nutans diſtorquetur. Idem ex caſu ab alto vel percuſſione fieri poteſt.

Signa Diagnoſtica.

Tumor in parte, in quam fibula diuulſa eſt, apparet, & viſu ac tactu deprehenditur, motuſque læditur. *Signa diagnoſtica.*

Prognoſticum.

Repoſitio fibulæ facilis eſt. *Prognoſtica.*

B *Curatio.*

Chirurgi enim manibus in ſuam ſedem facilè cogi & deduci poteſt, eam in partem prolapſui contrariam adigendo. Poſtea deligatio conueniens, appoſitis ei parti, in quam fibula prolapſa eſt, plagulis inſtituenda, & quies aliquot ſeptimanarum ægro imperanda, donec ligamenta iterum confirmentur. *Curatio.*

CAPVT XIII.

De pedis & eius oſſium ac digitorum luxatione.

PEdis nomine omnem illam corporis humani partem ab inferiore tibiæ parte ad extremos vſque pedis digitos exporrectam intelligimus, quæ varia, variis modis inuicem coarticulata, ligamentiſque membranoſis connexa, continet oſſa, talum nimirum, calcem, os naniculare, tarſum, metatarſum, & digitorum oſſa. De quorum omnium luxationibus iam dicendum eſſet, verùm quia tarſi, metatarſi, & digitorum pedis oſſa hic eodem ferè modo, quo carpi, metacarpii, & digitorum manus oſſa inter ſe inuicem vniuntur; iiſdem quoque luxationibus ſubiecta ſunt, easdem cauſſas habent, iiſdem ſignis dignoſcuntur, & eodem modo reponuntur; Os vero nauiculare eadem, quæ tarſi oſſa, pati poteſt: operæ pretium non eſt, multa de his addere, ſed ea, quæ de manus oſſibus dicta ſunt, his etiam applicari poſſunt. Quædam ſaltem de tali & calcis luxatione, cum his oſſibus nulla in manu reſpondeant, addere libet. *Tali, & calcis luxatio.*

Differentiæ.

Talus, vulgo aſtragalus dictus, cum tibia & fibula per γιγγλυμὸν iunctus, perfectè & imperfectè in omnem partem, exteriorem nimirum, interiorem, anteriorem, & poſteriorem luxari poteſt. *Differentiæ.*

Calx vero, ſiue calcaneus, talo ſubſtratus, frequenter quidem anterius & poſterius, raro vero ad latera promouetur.

Cauſſæ.

Luxatio harum partium fit à violento caſu, ictu, aut alia inconueniente pedis diſtorſione. In ſpecie vero calx luxatur, & ab aſtragalo diuellitur, ſi quis ex alto deſiliens grauiter in calcem labatur & impingat, vel inter ſaltandum calci vehementer inſiſtat. *Cauſſæ.*

Signa Diagnoſtica.

Talus ſi in partem exteriorem prolapſus ſit, ima pars pedis in interiorem conuertitur: ſi in interiorem, contraria ſigna adſunt. Si luxatus ſit in partem anteriorem, latus tendo calci ſubtenſus durus eſt & intentus, peſque minor fit, & breuior, in poſteriorem, contra calx ferè conditur, planta maior, peſque longior euadere videtur. *Signa diagnoſtica.*

Calcis luxatio ex dolore, figura partis deprauata, actioneque læſa facile cognoſcitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1. Talus ſicuti facile luxatur, ſic facilè etiam reponitur; ſed ob multitudinem oſſium iuncturas componentium difficulter confirmatur.

2. Calcis luxatio maximè periculoſa, eſt: ſi quidem venæ, arteriæ, & nerui grandiores, quos excipit, nec non tendo; qui ei annectitur, facilè in conſenſum trahuntur, vnde deliria, tremor, conuulſio, febres, & alia plurima mala excitari poſſunt.

Curatio.

Curatio. Tali repoſitionem commoda præcedat extenſio, ſiue illa fiat, manibus miniſtrorum, quorum alter pedem, alter vero tibiam apprehendat: ſiue habenis vel aliis machinamentis deorſum trahentibus. Poſtea Chirurgus articulum in partē contrariam, è qua excidit, compellat, conuenientemque deligationem inſtituat. Æger in hac luxatione diutius in lecto detinendus, vt muſculi diſtenti ligamentaque laxiora reddita, iuſtum robur acquirant, totique corpori ferendo paria eſſe poſſint: id quod ante diem quadrageſimum vix contingit.

Calcaneus etiam leui extenſione facta in priſtinum locum reponitur: repoſitus ita vinciendus, vt humores abundantes ab eo ad alias partes depellantur: tandiu etiam in quiete detinendus æger, donec articulus hic reſtitutus probè confirmatus fuerit.

Plura de luxationibus videantur apud Hippocratem, *in libris de articulis & fracturis*, & Galenum *in commen.* Oribaſium, *de machinamentis*, Celſum, *libr.* 8. *c.* 11. *vſque ad finem libri*, Gabrielem Fallopium. *tract. de luxationib.* Ambr. Paræum, *lib.* 15. & alios.

FINIS.

CONCLVSIO.

De libro iſto, *quem nunc accipis*, Lector beneuole, *abſoluendo ferè omnem cogitationem depoſueram. Et ſi enim ſuperiores quatuor non paucis doctis Viris, quorum mens ab inuidia libera eſt, non ingratos fuiſſe ſciam: reperti tamen etiam ſunt, quorum calumnias & obtrectationes euitare non potui, quocunque etiam modo me compararem. Si enim aliquid præter vulgatas opiniones, veritatis inueſtigandæ ſtudio liberè propoſui, Nouator & Paradoxologus ipſis habeor. Si veterum ſententias recenſeo & explico, ex aliis mea tranſcripſiſſe dicor. Vicerunt tamen amicorum ſeu preces ſeu monita, vt laborem hunc in manus reſumerem, & criminationes iſtas floccipenderem. Cum enim infelicius nihil ſit iis ingeniis, vt rectè I. Cæſ. Scaliger*, exercit. 306. *cenſet, quæ mordicus ſentiunt, Maiores noſtros nihil ignoraſſe: mancipium alienarum opinionum numquam eſſe volui. Contra nec me puduit, ab aliis diſcere, & quædam ex iis in mea ſcripta transferre: quod omnibus ſeculis ab omnibus viris doctis factitatum video, neminemque adhuc inuentum exiſtimo, qui omnia, quæ in publicum edidit, in ſuo cerebro nata eſſe gloriari potuerit.* I*nuenient tamen, qui volent, in meis aliqua, eaque à veritate non aliena, quæ in aliorum ſcriptis forſan non ita ſunt obuia. Verum omnibus placere impoſſibile: & vt* Iul. *Cæſ. Scaliger*, Epidorpid. lib. 5. *ait.*

Qui ſeuit, ab alto pluuiam ſatis precatur:
At iter faciens imbribus imprecatur atris.
Non ſæpe Deus placet; & tu placere credis?

Ideoque inuidorum obtrectationibus nihil motus, & librum hunc quintum Practicæ in publicum edo, ac ſextum iam in manus ſumam, & in eo, quouſque Deo Opt. Max. placuerit, progrediar. In *quo ipſo etiam etſi non pauca, quæ obtrectationi maleuolorum & inuidorum obnoxia eſſe poterunt, dicenda erunt: proferam tamen ea liberè, & veritatis patrocinium nec hic deſeram, nec Zoili conuiciis me ab hoc labore ad ſerram contentionis cum eo reciprocandum auocari patiar, ſed poſteritati, quæ ſine affectu iudicabit, iudicium omne relinquam.*

Paſcitur in viuis liuor, poſt fata quieſcit.

TIBI SIT GRATIA ET GLORIA, DOMINE IESV.

DE MORBIS OCCVLTIS, LIBRI VI.

PARS PRIMA.

AVTHORE
DANIELE SENNERTO
VRATISL. SILES. D. ET
Medicinæ in Academia VVittebergenſi
Profeſſ. ac Sereniſſ. Elect. Saxon.
Medico.

De Morbis occultarum Qualitatum in Genere.

LIBRI SEXTI
DE
MORBIS OCCVLTIS,
PARS PRIMA.

De Morbis occultarum Qualitatum in Genere.

CAPVT I.

An dentur actiones à totâ Subſtantiâ, ſeu Qualitatibus occultis.

FORMAS per qualitates efficaces eſſe, tritum Philoſophorum, & ab omnibus conceſſum axioma eſt. Quot verò qualitatum illarum genera ſint, & vnde quæque oriantur, non ita planum eſt. Earum autem differentiæ inueſtigantur, ſi inquiratur: An dentur actiones in rebus naturalibus, quæ ad qualitates manifeſtas, ſeu primas dictas, ſiue ſimplices, ſiue ab iis oriundam temperiem reduci non poſſunt. Equidem nonnulli in eo valdè laborarunt, vt omnium ferè, qui in Naturâ rerum occurrunt, effectuum cauſas ad qualitates primas reducerent. Quod & Pelops, Galeni Præceptor, tentauit, qui ambitione magnâ iactauit, ſe omnium talium (de fluuiatilium cancrorum cineris vi contra canis rabidi morſum tractat ibi Galenus) cauſſas nouiſſe: Verùm Galenus eum, *lib.* 11. *de ſimpl. med. facult.* meritò reprehendit. Et qui id tentant, iis plerumque euenit id, quod de Epicuro & Aſclepiade Galenus, *lib.* 1. *de natural. facultatib. cap.* 14. ſcribit, vt rationes vel ineptas & ridiculas afferant, vel ea negent, quæ etiam experientiâ confirmata ſunt. Itaque Galenus actiones à manifeſtis qualitatibus ab iis, quæ à totâ Subſtantiâ fiunt, diſtinguit. Etenim, *lib.* 3. *de ſimpl. med. facult. cap.* 6. ſcribit; *Et aliis in locis ſanè in aliis tractatibus demonſtratū eſt à nobis, amicitias quaſdā pugnantiáſque qualitatum omnibus rebus ineſſe, ac quod familiare eſt, expeditè aſſimilari; quod verò contrarium eſt, ad internecionem ducere tum animalia, tum plantas; præterea familiaritates illas à totius Subſtantiæ proprietate oriri.* Et *lib.* 5. *de ſimplic. medic. facult. c.* 1. *Oſtenſum eſt,* inquit, *medicamenta eſſe nata alterare aut vna qualitate, ſcilicet aut calefaciendo, aut frigefaciendo, aut humectando, aut ſiccando, aut dictarum coniugatione quadam, aut totâ ſuâ Subſtantiâ, ſicut complura lethalium venenorum, nec pauca alexiteriorum, ſeu amuletorum, tum purgantia omnia.* Quod etiam repetit, *eodem lib. cap.* 17. 18. 19. 23. Idem docet 6. 8. 9. *de ſimpl. med. facult.* 1. *de compoſ. medic. ſecund. gen. cap.* 12. *lib.* 2. *de compoſ. medic. ſecund. loca. cap.* 2. *lib.* 13. *meth. med. cap.* 6. & alibi. Idem alij Clariſſimi quique Philoſophi & Medici docuerunt.

Andentur qualitates occultæ?

Sententia Galeni.

A Alexander Aphrodiſæus, *in Proœmio Problematum,* infinita in rerum naturâ exiſtere ſcribit, quæ ſolâ experientiâ cognoſcantur, & propterea à Medicis arcanæ proprietates appellentur, eóſque reprehendit, qui talem effectum & cauſſas ex elementorum qualitatibus afferre conantur, eóſque praue ſolutiones componere quamplurimas, quæ inutiles & improbabiles planè ſint docet. Auicenna, *fen* 2. *doct.* 2. *ſum.* 1. *cap.* 15. vbi de iis, quæ totâ ſubſtantiâ agere dicuntur, tractat, illarum operationem non prouenire ex qualitatibus primis, neque ex temperamento inde orto, ſed à formâ ſpecificâ, poſt complexionem aduenientе, ſcribit; quem Meſues & alij Arabes ſequuntur.

Alexandri Aphrodiſæi.

Auicennæ & Arabum.

B Superiore verò ſeculo prolixè & eruditè ſententiam hanc defendit Ioan. Fernelius, Medicus doctiſſimus, *in libris duob. de abdit. rer. cauſſ.* qui *in præfat. lib.* 1. ſcribit, multos quidem atomos Democriti ridere, ſed Democritum, ſi vitam cum morte commutare poſſet, multò magis hæc, quæ putamus elementa, (quatenus ſcilicet ex iis effectuum omnium naturalium cauſſas nonnulli deducere conantur) ſuo more riſurum. Acutiſſimus Iul. Cæſ. Scaliger, *exerc.* 218. *ſect.* 2. ad manifeſtas omnia deducere qualitates ſummam impudentiam eſſe ſcribit, & *exerc.* 101. *ſect.* 14. Cardanum ita alloquitur: *Quis te malus genius Alexandræus adegit eò, vt miſerè diceres, ſolâ elementorum permiſtione fieri poſſe, vt ferrum trahatur à Magnete?* Et *in lib.* 1. *de plantis,* de Saporibus agens, hæc ha-

Fernelij.

Iul. Cæſ. Scaligeri.

C bet: *Quòd ſi quis dicat, ex qualitatum quatuor conſpiratione confici ſaporem, reſpondeat; an in elemento quopiam, quà elementum eſt, ſapor inſit. non ſanè ineſt. Cæterùm quemadmodum neque vita prodit ab elementis, neque riſus, neque ſenſus, neque intellectio, neque motus voluntarius, ſed à formis aliis, quàm elementaribus; ita ſapor quoque. Et ſi nihil eſſet, quod nobis perſuaderet, alias eſſe qualitates occultas ab elementaribus, ſaltem in venenis decuit acquieſcere.* Idem Scaliger, *exerc.* 218. *ſect.* 8. ait: *Eorum namque multa diuerſas habent ab elementorum qualitatibus proprietates quæ omnino latent animos temperatos, illudūt curioſis.* Et Thom. Eraſtus, *de occult. med. proprietat. cap.* 4. ſcribit; Eos, qui omnia ad manifeſtas qualitates deducere conantur, nihil conſequi, quàm quod ab omnibus veritatis ſtudioſis, & rerum naturalium ſcientibus meritò derideantur. Mihi ſi quod ſentio, liberè dicen-

Thom. Eraſti.

D dum, vix vllam rei Phyſicæ damnoſiorem, & quæ optima ingenia irrito & inani labore magis fatiga-

Autoris

nerit, in Phyſicam irrepſiſſe puto opinionem, quàm illorum, qui omnium eorum, quæ in rebus naturalibus accidunt, cauſſas è qualitatibus manifeſtis, & quatuor elementis reddere conati ſunt.

Exēpla, occultarū qualitatum.

Verùm ne hoc ſine ratione pronunciaſſe, & laudati modò Viri ſine cauſſa ſtatuiſſe videantur, rem ipſam penſitemus. Occurrere profectò multas actiones admirandas in rerum naturâ, & multa in naturâ fieri, quæ ſupra vires elementorum ſunt, adeo notum eſt, vt hominis vel imperiti & ignari, vel impudentis ſit, talia negare, vel in dubium vocare. Magnes trahit ferrum, & quidem Magnes Armatus vix vnciarum duarum plus quàm libram ferri trahit, & id continuò à ſe pendulum ſuſtinet, nec vnquã decidere permittit. Nonnulli ita feles auerſantur, vt etiam alicuius ciſtæ incluſę, & quã nunquam viderunt, præſentiam ferre non poſſint, vt niſi ea amoueatur, frigidi ſudores ipſis erumpant, & animi deliquium immineat. Quę ſit medicamentorum purgantium vis, nemini ignotum, puta, aliquod è fortioribus paucorum ſaltem granorum ſumptum purgans è corpore humores, copioſè euacuat. Quam pauca opii grana in corpore mutationem efficiant, & quantam narcoſin excitent, nec tyrones Medicorum latet. Notiſſimum itidem, quæ venenorum vis ſit, & quomodo aſpidis, ſcorpii, & aliorum venenatorum animalium tantilla veneni portio in corpus humanum immiſit id totum immutet, hominique citam mortem afferat. Veneni canis rabidi exigua portio, vbi in corpus humanum ſeu morſu, ſeu ſaliuâ delatum penetrauit, quàm longo tempore delitеſcere, & quàm grauia ſymptomata excitare poſſit *lib.* 1. *part.* 2. *lib.* 16. dictum. Quàm admiranda etiam phalangii, ſeu tarantulæ morſus inducat ſymptomata, *ibid. c.* 17. relatum. Et quid multa de aliis venenis afferre opus eſt? Exigua particula veneni peſtilentis, quamdiu in fomite aliquo delitеſcere, & corpori humano communicatum, quàm ſubitò hominem iugulare poſſit quotidiana experientia teſtatur. Et certè ſi nihil aliud perſuaderet, quàm fruſtra temerè multi inſtituerint, omnia ad manifeſtas qualitates deducere, ſaltem venena & eorum remedia docere poterant, vt modò è Scaligero *.c. exerc.* 218. *ſect.* 8. dictum.

Rationes pro occultis qualitatibus.

Ex quibus omnibus concludimus, actiones has longè alias & diuerſas eſſe à qualitatum manifeſtarum actionibus. Primò enim toto genere diuerſę, hę actiones. Elementa ſaltem calefaciunt, frigefaciunt, humectant, ſiccant. At hæ actiones longè aliæ ſunt. Magnes trahit ferrum, ſcammonium purgat, opium ſoporem inducit, venena varia & grauiſſima ſymptomata, & quidẽ alia & alia in corpore humano excitant, imò hominem ſubitò iugulant. De quo Galenus, 6 *Epid. comment.* 6 *text.* 5. & 3. *Temperam.* 4. expreſsè ſcribit, quod deleteria nequaquam eodem modo agant, quo ignis & aqua, ſed totius naturæ ſuæ contrarietate. Et *lib.* 5 *de ſimpl. med facult. cap.* 1. 12. & 19. ſcribit, quod ſint, quæ totâ ſubſtantiâ nobis contraria ſunt. Secundò modo agendi planè ab elementis diſcrepant. Neque enim elementa, eorúmque qualitates ſuas vires in exiguo corpore inſigniter exercere poſſunt. Et ſi enim ſummè calidus eſt ignis, nix ſummè frigida; tamen, vt rectè Galenus, 3. *de Temper. cap.* 4. ſcribit, ſi quod horum prorſus exiguum eſt, nullam euidentem in corporibus noſtris excitant effectum; imò ne in maiore copia talia, vel calida, vel frigida, vt piper, nix, aqua frigida hominem enecant. Tertiò eadem elementa tam ſubitas in corpore mutationes non efficiunt; at venena quædam in minimâ quantitate hominem enecant ſubitò, vel grauiſſima ſymptomata excitant, idque citiſſimè præſtant, de quo Galenus, *lib.* 1 *de ſem. cap.* 16. ſcribit: *Minima portiuncula humoris lethalium venenorum, quæ Deleteria appellantur, vbi animalis corpus ingreſſa fuerit, totum id momento temporis immutat*, Idem, 3. *de locis affect. c.* 7. inquit: *Quis crederet, vel à Scorpionis infixo aculeo, vel à phalangiorum ictibus totum corpus ingenti & inuſitatâ mutatione affici, niſi ſępe numero id accidere videret, præſertim minimam quandam rem ferisan ipſum demittentibus?* Et paulò poſt: *Materia turturis, quemadmodum & terreni ſcorpii aculeus in partem extremam, acutiſſimam illam quidem finitur, vbi nullum foramen eſt per quod venenum deiici poſſit: neceſſe eſt tamen, vt excogitemus ſubſtantiam quandam eſſe, aut ſpiritualem, aut humidam, quæ vt mole minima, ita facultate quàm maxima eſt.* Et Ælianus, *lib.* 9. *de Animal. cap.* 57. refert, morſuum veſtigia, quæ aſpis imprimit, tam obſcura & parua eſſe, vt indicia vix acri oculorum acie deprehendantur. Et Iul. Cæſ. Scaliger, *exerc.* 153. ſect. 11. vt & Hieronymus Mercurialis, *lib.* 1. *de venen. c.* 6. ſcribunt, In Nubiâ, & quæ eſt Æthiopia ſub Ægypto, venenum eſſe, cuius grani vnius decima pars hominem, vel vnum granum decem homines, intra horæ quadrantem enecet, aut vnum vni homini propinatum, illum ſtatim interimat.

CAPVT II.

De nomine & Naturâ occultarum Qualitatum.

CVM ergo ex his pateat, dari effectus multos in natura, qui à qualitatibus manifeſtis deduci non poſſunt, rectè in Scholis Phyſicorum & Medicorum qualitates diuiduntur, quòd aliæ ſunt manifeſtæ, aliæ occultæ. Manifeſtæ ſunt, quę ſenſibus externis, tactui imprimis, ſunt obuię, eóque perceptibiles, quales ſunt caliditas, frigiditas, humiditas, & ſiccitas, & alię ex elementis proximè ortę. Occultæ ſeu abſtruſę & abditæ qualitates ſunt, quarum quidem vim ex operatione & effectu percipimus, eas tamen ipſas ſenſu non apprehendimus. Qualis vis eſt in medicamentis purgantibus, item venenis, quorum noxa, quam inferunt corpori, etſi ſatis manifeſta eſt, earum tamen actio ſenſibus externis non percipitur, ſed latenter & occultè corpus afficit. Qualitates has ſpecificas, alij proprietates, alij ſubſtantiæ proprias facultates, Galenus paſſim à totâ ſubſtantiâ agentia, ſeu ſubſtantiæ proprietates, ἰδιότητας τῶν οὐσιῶν, vel totius ſubſtantiæ familiaritate, & ſimilitudine agentia nominat, & de iis aliquando ſe librum ſcripturum, *lib* 11. *de ſimpl. med. fac.* pollicetur, imò. 6. *Epid. comment.* 6. *tex.* 5. allegat illum librum, in quo de iis, quæ κατὰ τὴν ἰδιότητα τῆς ὅλης οὐσίας proſint vel noceant, dictum ſit: qui tamen iniuriâ temporum ad nos non peruenit.

Manifeſtæ qualitates

Occultæ qualitates.

Qualitatum occultarum Nomina

Quid autem ſint à totâ ſubſtantiâ agentia, aut cur dicantur talia, non ita planum eſt. Galenus primis qualitatibus ea apponit, & tum paſſim alibi, tum 5. *de ſimplic. med. facult. cap.* 1. ſcribit: *Oſtenſum eſt, medicamenta alterare nota eſſe, aut vnâ qualitate, ſcilicet aut calefaciendo, aut frigefaciendo, aut humectando, aut ſiccando, aut dictarum coniugatione quâdam, aut totâ ſubſtantiâ ſuâ.* Et ibid. cap. 19. *Alterant*, inquit, *medicamenta, aut vnâ qualitate, aut duarum coniugatione, aut denique totâ ſubſtantiâ.* Quæ tamen tota illa ſubſtantiâ, ſit, non explicat niſi quod alibi ἰδιοσυγκρασίαν nominat. Ludouicus Mercatus, *tom.* 1. *lib.* 1. *part.* 2.

Agentia à tota ſubſtantiâ quæ? Sententia Galeni.

Mercati.

claſſ. 1. *art.* 2. *quæſt.* 35. duplex temperamentum ſtatuit, vnum, quod ex qualitatum primarum mutuâ alteratione reſultet, alterum quod ex comminutione ſubſtantiarum elementorum ad minima fiat, quâ totum efficiatur, quod ſibi ſit vndiquaque ſimile confuſas in ſe continens qualitates; ſeu quod ſit ſubſtantiæ quidam modus, qui grauitatem, duritiem, craſſitiem, mollitiem, & ſimilia alia accidentia præ ſe ferat. Atque duobus hiſce temperamentis duplex morbi genus opponi ſtatuit; qualitatum illi intemperiei morbos intemperiei, huic morbos à totâ ſubſtantiâ, ſicut prolixius hanc ſententiam *loco alleg. & in Inſtit. lib.* 2 *part.* 1. *cap.* 4. videre eſt. Verùm temperiem cum miſtione videtur confundere, aut ſi omnino aliæ adhuc qualitates, præter primarum temperiem, in miſto reperiantur, ita vt in vno miſto ſit plus ignis, in alio plus aquæ, in alio plus terræ, atque in eodem miſto aliud ſit craſſius, aliud tenuius, aliud durius, aliud mollius, quæ ſubſtantiæ modi dici poſſunt: tamen accidentia illa potiùs patiendi, quàm agendi ſunt principia, & materiam ſpectant, & ſi quid tale miſtum agit, illud per temperiem agit primarum qualitatum, neque ab illo ſubſtantiæ modo tam nobiles actiones deduci poſſunt, neque ex eo ratio reddi, cur Magnes trahat ferrum, rhabarbarum purget bilem, opium ſit narcoticum. Non multùm ab hac ſententiâ diſcrepat Andr. Cæſalpinus, qui *lib* 3. *art. med cap.* 2. quid ſit agere ſecundum totam ſubſtantiam, hoc modo explicare conatur. Primò ſupponit, non poſſe accipi per totam ſubſtantiam formam miſti, è temperamento prodeuntem. Nam piper & allium in quarto gradu eſſe calida & ſicca, non tamen eſſe deleteria, vt auripigmentum. Deinde ſtatuit, totam ſubſtantiam ſignificare non ſolùm formam ſed ſimul materiã. Tertiò per formam accipit temperamentum proprium ex calido, frigido, humido, ſicco, & eſſentiã omnium effectricum facultatum eſſe primas qualitates, & omnes actiones & paſſiones ſimilarium eſſe opera primarum qualitatũ ſtatuit. Per materiã autẽ intelligit conditiones materiales, vt craſſum, tenue, graue, leue, materiam metallicam aut plantarum, aut animalium, vnde facilitas ad agendum vel patiendum. Quæ facilè mutantur in ſubſtantiam corporis noſtri, familiaria dici, ſcribit, vt alimenta; quæ difficilè, inimica, vt medicamenta; quæ nullo modo, inimiciſſima, vt venena. Vnde concludit, differre primas qualitates à totâ ſubſtantiâ, vt formam per ſe ſumptam, & adiunctâ materiâ, vel vt totam & partem. Piper igitur & allium, etſi habeant temperamentum noſtræ naturæ maximè contrarium: quia tamen habent materiam familiarem, leuem & tenuem, facilè conuertibilem, inde eorum feruorem extingui, nec eſſe deleteria. Cantharides verò ob craſſitiem integras vires retinere ad veſicã, & exulcerare. Auripigmenti materiam eſſe maximè grauem, & metallicam, nec conuerti poſſe à noſtro calore, ideoque non extingui eius feruorem, ſed inſtar ferri igniti corpori noſtro incumbere totâ ſubſtantiâ. Verùm cum ipſe animaduerteret, à materiâ actionem nullam prouenire, dubitat, quomodo actio à totâ ſubſtantiâ materiæ adſcribi poſſit, reſpondétque ad primas qualitates pertinere omnem actionem, ad materiam propenſionem facilitatem & difficultatem, ad patiendum ſympathiam & antipathiam, v. g. aërea cum ſpiritibus conuenire, oleum cum reſinis & pinguibus, aquea cum humoribus, terrea cum ſolidis, proprietates autem totius ſubſtantiæ magis in materiâ conſiſtere, quàm in temperamento. Tandem qua-

Cæſalpini.

A tuor materias conſtituit, quæ totâ ſubſtantiâ aut conueniant cum corpore noſtro, aut aliena ſint. Primò medicamenta purgantia conuenire ſcribit cum humoribus, quos trahunt, non formâ, cum nulla ſit ſimilitudo ſubſtantiæ in temperamento elleborí & atræ bilis, colocynthidis & pituitæ, ſed materia. Purgantium enim materiam facilè conuerti in humores, quos trahunt ob affinitatem. Trahunt, inquit, humores temperamento calido, ſed ſimilitudine ſubſtantiæ proprios humores. Eadem purgantia aliena ſunt à corpore noſtro tota ſubſtantia, quæ non nutriunt. Secundo alimenta conuenire cum corpore noſtro, ſtatuit, & temperamento, quod mediocre eſt, & materia, quæ facilè B conuertitur. Tertiò, ait, ſunt malefica & venena, ex toto aliena, & temperamento & materiâ. Tandem alexiteria ſtatuit, partim conuenire cum venenis, partim cum corpore noſtro. Cum venenis conuenire materia inalterabili, cum corpore noſtro temperamenti mediocritate.

Verum mirum, tantum, vt habetur, Philoſophum & Medicum, in quæſtione tam graui tam craſſè Philoſophatum eſſe, & tam grauiter erraſſe. Nam primò valde errat, quod formam ſtatuit temperamentum proprium ex calido, frigido, humido, ſicco. Forma enim ſubſtantia eſt, temperamentum accidens. Deinde non minùs errat, quod om- C nes ſimilarium actiones & paſſiones opera primarum qualitatum eſſe ſtatuit, atque à caliditate etiam vim purgandi deducere conatur. Etenim dari effectus, qui ad nullas qualitates manifeſtas reduci poſſunt, ſuprà ſatis probatum, vt hic repetere opus non ſit. Tertiò & in eo grauiter impingit, quod totam ſubſtantiam potiùs materiam, quàm formam eſſe dicit, eánque ſaltem facilitate vel difficultate agendi deſcribit. Equidem libenter concedimus, quod qualitates primæ, pro varia materiæ diſpoſitione, vario modo agunt, & quòd ignis in ferro candente vehementiùs vrit, quam in ſtipulis. verùm dum de actione à tota ſubſtantia diſputatur, non quæſtio eſt de facilitate vel difficultate agen- D di, ſed de ipſa actionum natura: vbi rectè ſtatuimus, & ſupra ſatis probauimus, planè & toto genere differre actiones, quæ à qualitatibus primis, & quæ à tota ſubſtantia fieri dicuntur. Actiones enim Magnetis, purgantium medicamentorum, venenorum, alexipharmacorum omnes diuerſiſſimæ ſunt ab actionibus, quæ à qualitatibus primis proueniunt, & pendent à ſuis formis, non à materia. Diſtinxit certè clariſſimè Galenus actiones à tota ſubſtantia dictas, ab actionibus qualitatũ primarũ. In libris *de ſimpl. med. fac.* plurima loca ſunt, in quibus diſtinguit agentia à tota ſubſtãntia ab agẽtibus per primas qualitates. Et 13. *meth. med c* 6. venena ab ea, quam ibi tractat, methodo eſſe ſeiuncta, nec methodo inueniri poſſe naturas eorum, docet. At certè E & qualitates primæ, à quibus Cæſalpinus omnem vim agendi, & ſecundæ, à quibus facilitatẽ & difficultatem agendi deducit. methodo inueniuntur, & iis ſua medicamenta per Indicationes inuenta opponuntur, & propterea methodo curantur. Id quod non ſolum allegato loco, ſed & *ad Thraſybulum. c.* 8. negat Galenus, vbi ſcribit; *Earum, quæ contraria qualitate ſunt, methodus eſt: earum vero, quæ tota ſubſtantia ſunt aduerſa, methodus non eſt, ſed omnia per experientiam ſunt inuenta.* Methodus enim eſt per Indicationem, hæc autem ſupponit naturam Indicantis notam. Actio igitur à tota ſubſtantia eſt, quæ non prouenit à primis qualitatibus, vt ne quæ ſunt accidentia, & pertinent ad diſpoſitionem ſubiectæ materiæ, in rebus naturalibus com-

poſitis, ſed quæ ab ipſâ rei eſſentiâ prouenit. Equidem totius ſubſtantiæ nomen totum miſtum ſignificat; cui definitionem & indiuiduationem tribuit, & ab illa proficiſcitur operatio propria: primariò tamen illa fluit à formâ, & quidem vt Auicennas ait, à formâ elementis ſuperueniente. Quartò & hoc falſum, quod ea ſaltem, quæ facilè conuertuntur, in ſubſtantiam corporis noſtri, familiaria dicantur; quæ verò difficulter mutantur, medicamenta; quæ nullo modo, venena, & corpori noſtro inimiciſſima ſint. Etenim dantur multa terrarum & lapidum genera, quæ nullo modo in ſubſtantiam corporis noſtri mutantur, & tamen nullo modo venena ſunt, ideò, quia formâ illa, & vi agendi noſtro corpori aduersâ deſtituuntur: contra verò cicuta, napellus & ſimilia non ita ſunt craſſa, & grauia & denſa, vt lapides, & nihilominùs maximam agendi & corpori noſtro nocendi vim habent. E quibus omnibus apparet, falſa eſſe pleraque, quæ de quatuor generibus eorum, quæ totâ ſubſtantiâ cum corpore noſtro conueniunt, aut ab eo aliena ſunt, dicuntur. Falſum enim purgantia per calorem trahere. Hunc verò humorem ob materiæ diſpoſitionem. Quæ enim conuenientia in materiâ eſt ellebori albi cum atrâ bile? Quæ ſcammonij, cum bile flaua? Quæ mechoacannæ, & gummigotte cum ſeroſis humoribus? Falſum, vt dictum, quod venena ideò ſunt venena, quia ſunt immutabilia. Dantur enim, quæ ſunt mutabilia, & nutriunt, vt cicuta, quæ ſturnis, elleborus, qui coturnicibus alimentum eſt: & tamen ſunt venena. Contra dantur lapides & terræ, quæ ſunt immutabiles, & tamen non ſunt venena. Falſum tandem, quod alexiteria conueniunt cum venenis materiâ inalterabili, cum corpore noſtrò mediocritate temperamenti. Nam multæ plantæ ſunt alexiteriæ, quæ à corpore noſtro alterantur, & multa dantur alexipharmaca, quæ non ſunt temperata, vt ruta, angelica, ſcordium, theriaca, Mithridatium, & plurima alia.

Franciſc. Valeriola.

Rectiùs longè de tota ſubſtantiâ ſenſit & ſcripſit Franciſcus Valleriola, *in comment. in lib. Gal. de conſtit. art. pag.* 421. Verba eius integra adſcribere libet: *Non enim*, inquit, *ab Heraclij lapidis aut qualitatibus elementaribus, aut miſcella ex illis ferri attractio fit; ſed magis ab illius ſubſtantiâ, & ſpecificâ formâ, præcipuéque illâ vi ac poteſtate cœleſti illius formæ inditâ, per quam id cœlitùs operatur. Vt à nullo Philoſophorum alia reddi effectionis huius ratio vſquam poſſit, quàm quod hæc ſubſtantia id virium à formâ ſuâ ſpecificâ cœlitus illi attributa habeat, vnde id ſuapte naturâ efficere queat. Vt ſcammonio bilem detrahendi, cnico pituitam, elleboro atram bilem. Itaque quæcumque merito ſuæ ipſorum formæ vnum quippiam, quod illi peculiare ſit ac proprium, id quidem à totâ ſubſtantiâ iure meritò operari dicentur: quod in nullam aliam, quàm in propriam rei agentis ſubſtantiam referri ea actio poſſit. Nam cùm forma rei diuinius aliquid temperamento ſit, vt & Plato & Meſueus, Auicennáque voluerunt, neceſſarium quidem eſt, quod à formâ eſſentiali (quæ tota rei ſubſtantia eſt) efficitur, id ſublimiore quodam modo, atque etiamnum occultiore fieri: nempe quod occulta ſit nobis ea ſubſtantia atque forma, vnde operatio ceu à propriâ cauſſâ manat. Vnde haud immeritò cæcam eam cauſſam, cæcámque poteſtatem, eámque etiam proprietatem, quæ talem naturam inſequitur, vocare ſolemus, quòd ſenſibus noſtris obuia ea natura non ſit, minúſque perſpecta, atque ob id apertam talium actionum rationem reddere minimè valemus, niſi hanc vnam tantùm, à verâ cognitione atque ſcientiâ valde ſemotam, quòd hoc illi ſubſtantiæ atque naturæ proprium ſit; vt equo hinnitus, grunnitus ſuibus, bobus mugitus, ouibus balatus, elephantis barritus, canibus latratus, homini riſus. Cur verò ſic? nemo quiſquam, niſi qui ſolus omnia nouit, Deus Opt. Max. idémque ſapientiæ fons ſciuit vnquam, præter id ſolum quòd proprietates hæ & actiones ſuas formas & rerum naturas, quibus inſunt, perpetuò ſequantur.* Summa: Valeriola in eâ ſententiâ eſt, & quidẽ rectè ſentit, agentia à totâ ſubſtantiâ ita dicta eſſe, quod virium harum nulla alia cauſa ſit, & reddi poſſit, quàm forma ſubſtantialis. Quæ ſententia ipſa tamen aliquâ adhuc explicatione indiget. Etenim & ipſæ elementares qualitates à ſuis formis fluunt. Verùm, cùm de agentibus à tota ſubſtantia dictis ſermo eſt, non quæritur de elementis, vt corporibus ſimplicibus, aut de miſtis ex elementis ſimpliciter, ſed de rebus naturalibus compoſitis perfectioribus, quæ alias ſupra elementa formas habent. In his ergo etſi quoque dentur actiones, quæ à temperie qualitatum primarum fluunt: tamen quia qualitates primæ ab elementis pendent; elementa verò in corporibus naturalibus aliis non rei ſubſtantiam perficiunt, quod formæ nobilioris eſt, ſed materiæ loco ſunt, & nobiliori formæ ſubiacent: actiones hæ, quæ ab occultis proprietatibus, quarum proxima & vnica cauſſa eſt forma, prouenıunt, à tota ſubſtantia fieri dicuntur.

Occultæ qualitates cur ita dicantur.

Occultæ verò hæ qualitates nominantur, quod ipſe ſenſibus non ſunt obuiæ. Etenim quòd à formis ſuis fluunt, ipſis cum omnibus qualitatibus propriis commune eſt: Et quòd ignis calefacit, nulla alia cauſſa dari poteſt, quàm quòd vis hæc à forma eius fluit: ſed in hoc eſt diuerſitas, quod qualitas, per quam ignis calefacit, caliditas puta, nobis manifeſta eſt, & tactu perceptibilis, & propterea ignis calefacere, quia calidus, aquæ humectare, quia humida dicitur; At in agentibus tota ſubſtantia dictis qualitas illa, qua mediante forma agit, ignota, occulta, & abſtruſa eſt; v.g. quia in magnete qualitas, per quam ferrum trahit, occulta eſt, ſtatim ad formam ipſam recurrimus, & à tota ſubſtantia ſeu forma magnetis actionem illam prouenire dicimus, qualitatem verò ipſam occultam nominamus.

Occultæ qualitates an reiiciendæ.

Etſi verò nonnulli qualitates has, quia occultæ nominantur, derident, ac ignorantiæ aſylum appellant: tamen imbecilla mentis noſtræ acies ad inueſtiganda naturæ penetralia hoc modo potiùs accuſatur, quàm qualitates hæ culpantur. Si enim vera qualitatum harum origo, de qua non ita multi ſolliciti fuerunt, inquiratur, eius cognitio non minùs certam ſcientiam parit, quàm qualitatum manifeſtarum notitia: Et vt Auicennas, *de virib. cord. tract.* 1. *cap.* 10. loquitur, ſicuti ſciens ignem propter caliditatem calefacere, verè ſcit, & non ignorat, ita qui ſcit magnetem attrahere ferrum, quia virtutem habet, cuius natura eſt, attrahere ferrum, procul dubio ſciens eſt, & non ignorans. Et poſtea. *Ignominia cauſarum*, inquit, *penitùs huius virtutis in magnete non eſt mirabilior, quàm ignorantia cauſſarum diſponentium res ad rubedinem, aut citrinitatem, aut corpus aut animam. Sed à rebus quidem conſuetis admiratio cadit, & negligit anima de ipſis inquirere. Quod autem raro eſt, excitat admirationem, & inducit ad inquirendum, & ad ſpeculandum de cauſſis eius.* Et mox: *Si ignis eſſet res difficilis inuentionis, & de longinquis partibus afferretur, admiraretur vtique vulgus de proprietate eius ampliùs, quàm de proprietate corporum cæterorum, & inquireret attentiùs de cauſis proprietatis ipſius, quàm de cauſis aliarum proprietatum, quoniam ipſius operationes valde mirabiles ſunt. Etenim præſentia eius*

extrahit viſum de potentia ad actum, & tangi ſe prohibet: & aſcendit ſurſum, & aſcendere facit ea, quæ vincere poteſt, & generatur ex modico ipſius in vnâ horâ quantitas magna, & corrumpit omne illud, cui obuiat, & transmutat ad ſui ſubſtantiam; nec etiam minuitur, ſi accipiatur ex eo. Et hæc quidem in veritatem mirabiliora ſunt, quàm tractus ferri à magnete, vel quam cæteræ proprietates. Sed quoniam iſta vſitata ſunt, & quotidie apparentia, cadit ab eis admiratio, & ſollicitudo perquirendi cauſſam ipſorum. Actio verò magnetis, quia rara eſt, & inuſitata, inducit admirationem, & prouocat ad inquirendum de cauſſa ipſius. Interim in hac humanæ mentis caligine, æquè forma ignis, ac magnetis nobis ignota eſt, & vt Scaliger, *exerc.* 307. *ſect.* 29. ait: *Forma res diuina eſt, cuius exquiſita cognitio nos latet. Quare vlterior diſquiſitio moroſi atque ſatagentis animi eſt. Humanæ ſapientiæ pars eſt, quædam æquo animo neſcire velle.*

CAPVT III.

De Qualitatum Occultarum origine.

ETſi verò hæ qualitates occultæ ſunt, tamen cùm, ſi ad cauſſas ſuas reducuntur, ſcientiam pariant, vt modò dictum, omnino qualitatum harum origo diligenter inueſtiganda. Quanquam autem qualitatum occultarum originem inuenire longè difficillimum ſit, & à paucis tentatum: tamen in ea rè aliquid conari omnino operæpretium eſt. Sunt vero variæ & diuerſæ de origine qualitatum occultarum ſententiæ. Primò enim reperiuntur quidam, qui nomen qualitatum occultarum admittunt, dum verò ad rem ventum eſt, & de origine earum inquiritur, ad elementa, & eorum qualitates relabuntur, & ex eorum miſtione & temperie occultas qualitates deducunt, occultáſque qualitates à peculiari primarum temperie, quam Græci *ἰδιοσυγκρασίαν*, nominant, prouenire, ſeu eſſe idem cum peculiari illa temperie, aut *ἰδιοσυγκρασία* exiſtimant. A ſententia hac an Galenus planè alienus fuerit, dubito. Equidem quid in libro illo, quem de agentibus à totius ſubſtantiæ proprietate ſcripſit, ſenſerit vel ſcripſerit, non ſatis conſtat; cùm librum illũ iniuria temporum nobis eripuerit. In aliis tamen ſcriptis, etſi actionem à qualitatibus primis actioni à tota ſubſtantia ſæpe opponit, vt *c. præced.* dictum: tamen nonnunquam etiam omnium remediorum effectuum cauſſas temperiei quatuor qualitatum attribuiſſe videtur. Nam *in lib.* 1. *de elem. c* 7. ſcribit; corpora noſtra alterari tantũ calefacta, refrigerata, exſiccata, humectata. Solas enim has qualitates totas tranſmutari per totam ſubſtantiam. Et cùm *in lib.* 3. *de temp. c.* 3. dixiſſet, quatuor corporis facultates, attractricem, retentricem, alteratricem & ſegregatricem eſſe effectus totius in quouis corpore ſubſtantiæ, addit, totam illam ſubſtantiam conſtare è calido, frigido, humido, ſicco, inter ſe miſtis. Et *c.* 4. principij loco obſeruandum eſſe docet, cuiuſlibet corporis proprietatẽ quandam temperamenti eſſe, quæ huic quidẽ naturæ ſit conueniens, ab hac verò diſſentiens, atque hinc deducit, cur alia aliis nutrimenti, vel pharmaci loco ſint, e. g. cicutam ſturno, veratrum coturnici eſſe nutrimentũ, quæ homini ſint medicamenta; ſiquidem coturnicum & ſturnorum temperies aſſimilare ſibi veratrum & cicutam poſſit, quod hominis temperies non poſſit.

Origo qualitatum occultarũ.

Eodem ferè modo poſteriores plurimi, etſi experientiâ conuicti, qualitates occultas dari, fateri neceſſe habeant, vbi tamen ad rem, & quæſtionem de earum origine ventum eſt, ſubinde ad qualitatum primarum temperamentum relabuntur, eáſque naturales ſaltem per miſtionem elementorum & temperamentorũ conſtitui, & per temperiem qualitatum primarum ſolum differre credunt. A quâ ſententiâ non alienus videtur Th. Eraſtus, qui, *de occ. med. qual. lib.* 2. *c.* 12. duo occultarum qualitatum genera conſtituit, quarum alterum formæ tribuatur, alterum temperamenti proprietatem conſequatur, quorum prius rebus ſaluis abeſſe non poſſit, nec remanere poſt formæ ablationem, ſed quæ certæ ſpeciei indiuiduis omnibus ſemper adſit; alterum verò genus, quale eſt medicamentorum, temperamenti ſobolem & accidentia eſſe ſtatuit: *ἰδιοσυγκρασίαν* tamen *ibid* c. 13. ita explicat, dum ſcribit, quod ea dicãtur manifeſtis qualitatibus agere, quæ exſuperantibus in miſtione qualitatibus agunt; quę verò non vnâ duntaxat, duabúſque qualitatibus in miſtione cætera ſuperantibus agant, ſed totius materiæ ex tot & talibus partibus concretæ & miſtæ vi nos afficiant, ea totâ ſubſtantiâ agere, ſeu, vt *ſeq. cap.* ſeſe explicat, dum dicit, ſe per totam ſubſtantiam, totúmque temperamentum, non tantùm temperiem ex mutuâ qualitatum primarum actione & permiſtione ortam, & in abſtracto conſideratam, intelligere, ſed vnà cum hâc ſubiectam quoque materiam comprehendere, hoc eſt, temperiem in tot & talibus materiæ partibus inſidentem, ſeu ex tot & talibus materiæ partibus conflatam ſic nominare. Ex quibus omnibus patet, plurimos, etſi occultas qualitates admittunt, ſubinde tamen ad elementa, eorúmque miſtionem recurrere.

Manifeſtæ qualitates quemodo miſtę non faciunt occultas.

Verùm enimverò diximus iam alibi ſæpius, è qualitatibus primis quocunque modo miſtis & tẽperatis occultas qualitates tantarum viriũ, & quæ ſupra facultatem ſint ſuorum principiorum, oriri non poſſe. Neque enim, ſiue ſeparatæ, ſiue quocunque modo coniunctæ qualitates primæ, imò elementorum formæ & materiæ conſiderentur, tales effectus, qui ſupra omnem eorum potentiam, ſortem & conditionẽ ſunt, quales in purgantibus, venenis, & alexipharmacis animaduertuntur, edere poſſunt, ipséque D. Iohan. Freytagius, quod acceptamus, agnoſcere neceſſe habet ex inſcrutabili & indicibili menſurâ & proportione elementorum ad miſtionem concurrentium, & inde reſultante temperie occultas qualitates non oriri, & proportionem qualitatum manifeſtarum ignoratam, ex apertis non facere occultas, aut temperiem talem, quæ occultæ qualitatis nomen iure ſibi vendicet; & manifeſtas eas non induere occultarum naturam, nec eſſentiam mutare propter vllum miſtionis modum; eſſe & manere elementares qualitates etiam ſub incognitâ craſeos menſurâ, & ſemper ſequi miſtam naturam prædominantis elementi, nec peculiarem illam elementorum in miſtis menſuram producere vim aliam, quàm quæ ab elementaribus qualitatibus contemperatis reſultare queat; & vti hæ permiſtiones non mutant naturam, neque eſſentiam exaltant: ita nec actionem, quæ eiuſdem conditionem & virtutem ſuperet, hoc pacto edere valere: cum vniuerſalis & infallibilis ſit veritatis regula: Quod nihil agat vltra vires ſuæ ſpeciei. Et omninò argumentum, quo vtitur I. C. Scaliger, *ex* 304. *ſect.* 10. ad probandum, animam non oriri ex elementis, generale eſt, quod hic etiam locum habet. Eſt, inquit ille, *in animæ poteſtatibus, quod nunquam fuit in poteſtate elementi cuiuſquam. At nihil eſt in quapiam re, quod non fuit actu in ſuis principiis. Principia namque ſunt actus eorum, quorum ſunt principia; at in anima eſt facultas ad monendum antrorſum, retrorſum, dextrorſum, ſiniſtror-*

ſum, quod in elemento nullo. Aliæ quoque longè illuſtriores ſunt animæ potentiæ; quæ non ſunt in elementis. Quod enim Scaliger dicit de facultate animæ, idem dicere poſſumus de facultatibus magnetis, medicamentorum purgantium, venenorum, & aliis. Nihil enim agit vltra virtutem ſuæ ſpeciei, & nihil poteſt cauſare vltra actum ſuum adæquatum, cùm is potentiæ virtutem impleat. Et licet aliæ vires ſint aliæ in miſto, quā in ſingulis ſimplicibus ſeorſim ſumptis: tamen vires eæ non ſunt aliæ, quàm elementares, & quas ſingula elementa coniunctim conſiderata habent, id eſt, qualitatum primarum temperies. Etenim ſiue duo, ſiue quatuor, ſiue plures ad cœnam ἀσύμβολοι conueniant, omnes eſurire neceſſe eſt: e.g. ſi quatuor colores miſceantur, color quidem à ſingulis quatuor diuerſis oritur, nihil tamen aliud oritur, quàm color, non vis, qualis eſt in opio, ſcammonio, & ſimilibus. Eodem modo licet qualitates quatuor primas miſceas ac remiſceas, aliæ quidem qualitates ſeu temperies oriuntur, quàm ſimplex ſiccitas, caliditas, frigiditas, humiditas, tamen nulla alia inde oritur qualitas, quam elementaris, ſeu elementare temperamentum.

Neque alicuius eſt momenti, quod dicunt, qualitates manifeſtas tam nobiles edere actiones, quatenus à forma ſpecifica & nobiliore diriguntur. Equidem formæ illæ nobiliores & ſuperiores etiam temperie qualitatum elementarium ad certas actiones edendas vtuntur, ſed eas ſui generis. Et omninò diligenter hîc ratio inſtrumentorum explicanda, & monſtrandum, quòd nullum inſtrumentum, etiam dum ad effectum nobiliorem dirigitur, ab agente ſuperiore vltra virtutē ſuæ ſpeciei agit: e.g. ſtatuarius dum è ligno ſtatuam facit, vtitur ad eam rē inſtrumento nō vno, ſed variis ad diuerſos vſus, circino ad dimetiendum, ſerrâ ad ſecandum, dolabra ad dolandum, ſcalpro ad ſuperflua tollenda, malleo ad impellendum. E quibus omnibus actionibus tandem ſtatua emergit. Ita natura ad varias actiones vtitur peculiaribus inſtrumentis, videt oculo, audit aure. Et quamuis calore, vt inſtrumento generali, ad plures actiones vtitur: tamen illæ actiones primario calori non ſunt adſcribendæ; ſed animæ, quæ chylificâ vi chylum, αἱματοποιητικῇ ſanguinem, σπερματοποιητικῇ ſemen generat. Et ſicut ſerrâ, quiſquis eâ etiam vtitur, non aliud quàm ſectio fit: ita calor ille nihil aliud agit, quàm calefaciat, quanquam pro vtentis principalis ratione nobilior effectus ſequatur. Et aduerſarij, quomodocunque ſe torqueant, tamen ipſa veritas ipſos eò adigit, vt veritatem fateantur, vnde D. Ioan. Freytagius ita ſcribit: Principium, quod operatur, eſt forma; principium quo, eſt qualitas. Itaque ipſa actio non inſtrumento, ſed principali efficienti aſſignanda. *Et mox*: Etſi nulla forma ſubſtantialis operetur, niſi per qualitates: tamen non ſequitur, harum dumtaxat operá fieri nobiles iſtas operationes, quandoquidem longè ſit ſupra earum virtutem & conditionem iſta agendi poteſtas. Sic calor, quando dirigitur à forma ignis, vrit; cùm verò vt inſtrumentum animæ inſeruit, talia patrat opera, quæ longè excedunt ſuæ naturæ conditionem. Viuificat enim, generat, producit ſpiritus, chilificat, adeoque vitæ autor & conſeruator eſt. Nec enim accidēs id per ſe efficit, quod ſuâ naturâ ſublimius eſt, & perfectio effectus non excedit perfectionem efficientis. Quamobrem vti vis inſtrumenti dependet à directione cauſæ principalis, ita maximè illæ actiones, quæ inſtrumenti, ſeu elementarium qualitatum potentiam ſuperant, proficiſcuntur à formarum principaliter agentium virtute, adeò, vt ſi maximè verum fuerit, nullam formam ſubſtantialem agere, niſi per qualitatis miniſtras, tamen ipſa cauſalitas efficientis principalis nequaquam his inſtrumenti ſaltem munere fungentibus adſcribi poſſit.

Inſtrumenti natura & ratio.

Quæ confeſſio etſi ſatis ingenua ſit: tamen nondum probatum, quod nobiliores illæ & ſpecificæ formæ ſaltem qualitatibus elementaribus vtantur. Vt enim, vt modò dixi, nulla alia actio ſerrâ fieri poteſt, quàm ſectio: ita nulla actio à calore, quàm calefactio; ad alias verò actiones natura aliis qualitatibus vtitur. Neque enim illæ formæ ſpecificæ ſunt ſteriles, ſed vt ab elementorum formis fluunt caliditas, frigiditas, humiditas, ſiccitas: ita ab his ſui generis nobiliores qualitates. Et vt faber non dolat ſecuri, ſed dolabrâ: ita formæ illæ ad ſingulas actiones ſui generis qualitatibus vtuntur. Magnes non trahit ferrum caliditate, frigiditate, humiditate & ſiccitate, aut ex his ortâ temperie, ſed occultâ qualitate. Eodem modo opium non manifeſtis qualitatibus, aut ex his ortâ temperie, ſed qualitate occultâ narcoticum eſt. Nimirum, vt res eſſentiis differunt, ita etiam operationibus & inſtrumentis. Et quomodo actiones tales à qualitatibus elementaribus, aut ex elementorum miſtione ortis qualitatibus, quatenus à forma ſuperiore & ſpecifica diriguntur, prouenire poſſunt, cùm ſæpiſſime à formis illis ſeparentur, & actiones tales edant, dum ab illis formis ampliùs non diriguntur: Ita opium narcoſin inducit, vbi iam à papauere, cuius ſuccus eſt, ſeparatum eſt. Rhabarbarum purgat, dum anima & forma rhabarbari ſpecifica ampliùs non adeſt. Venenum canis rabidi hominis corpori immiſſum longo pòſt tempore integrum in corpore conſeruatur, & poſt longum temporis interuallum ſeſe exſerit, etſi canis rabidus dudum occiſus ſit. Et à qua forma ſuperiore diriguntur peſtilentis & aliorum venenorum actiones?

Formæ non ſolū qualitatibus manifeſtis pro inſtrumentis vtuntur.

Quæ omnia, cùm ita plana ſint, vt negari non poſſint, & ipſe aduerſarius concedere neceſſe habeat, ab elementorum qualitatibus, quocunque modo temperatis, non aliam vim, quàm elementarem prouenire, & infallibilem veritatis regulam eſſe; Nihil agere ſupra virtutem ſuæ ſpeciei: Ipſe nouum originis modum qualitatum harum comminiſcitur, cúmque, vt cramben, non bis, ſed multo ſępiùs coctā & recoctam aliquoties, reponit, & omnis ſuæ de origine formarum, & qualitatibus occultis opinionis fundamentum conſtituit: nec tamen vllâ ratione eum vnquam probat. Ideoque qua facilitate ab eo proponitur, eâdem facilitate negari poteſt. Ait enim, in qualibet miſtione nouam formam educi, & ſemper manentibus priorum gradibus, alios aduenire, & ſimul cum his nouas qualitates emergere, & materiam primò formas vniuerſales, iiſque mediantibus, particulares, donec tandem ad indiuiduorum peruentum ſit, aſſumere, atque ita primò formas eſſentiæ, deinde exiſtentiæ inducere; & quidem primas propter poſtremas. Seu, vt alibi ſcribit, naturam ad rerum generationem primò recipere formas eſſentiæ, deinde exiſtentiæ, ſeu educere primò formas vniuerſales, iiſque mediantibus particulares, donec ad indiuidualem & exiſtentiæ perueniat. Primas illas eſſe propter poſtremas, neque illarum eſſentias propter vltimæ inductionem perire, vel aboleri, ſed vt nobiliori formæ nobilius eſſet ſubiectum, ſuo rigore ſepoſito, quaſi materiæ vicem recipientes, eiuſdem ſubmittere poteſtati: & ex hac qualitatum à diuerſis formis ortarum contemperatione, corpo-

Falſa opinio de origine qualitatum occultarū D. Ioan. Freytagij.

rùmque ſeruatis formis materiæ ſeu potentiæ naturâ quodammodo induentibus, miſtione oriri indicibilem quandam *ἰδιοσυγκρασίαν*, quę rectè occultæ qualitatis nomen quodammodo mereatur.

Refutatur.

Verùm quod aliàs ſemper fieri ſolet, vt qui veritatem ſemel impugnare ſibi propoſuit, quidquid etiam fingat & comminiſcatur, in multa abſurda incidat: id etiam hîc euenit, & falſa falſis, abſurda abſurdis cumulantur. Primò enim quidem verum eſt, formas nobiliores requirere nobiliorem materiam, & ad illam materiæ diſpoſitionem, vt ſit formæ ſpecificæ idoneum ſubiectum, etiam pertinere formas illas inferiores: tamen iam quæritur, quænam illarum formarum natura & origo ſit; an nimirum talis, qualem ille comminiſcitur, ſcilicet ex variâ elemētorum miſtione ac remiſtione, & an occultæ qualitates proueniant ex qualitatum à diuerſis illis formis ortarum contemperatione. Vtrumque falſum & abſurdum eſſe dicimus. Primò enim, ſi formæ illæ ab elementorum formis variè miſtis & remiſtis proueniunt ſimpliciter, elementares ſunt, & vt modò probatum, nobiliorem, quàm elementa, effectum edere non poſſunt. Sit enim, vt primò elementa ſimplicia miſceantur, forma, quæ inde emergit, non niſi elementaris erit: miſta hæc, quæ talem formam habent, iterum miſceantur, iterum nihil quam elementare proueniet: & fiat hoc ſæpius, tamen ex elementaribus formis non niſi elementares emergent. Si verò dicat, formam iſtam eſſe nobiliorem, quàm elementares, iam non ſimpliciter ab elementis erit, & ſi nobilior eſt, mecum ſentit. Sed quæ talis formæ nobilioris origo? Dicit, naturam eam ex elementis educere. Quænam verò natura? Si agens eiuſdem ſpeciei, potiùs inducitur, aut materiæ communicatur, quàm educitur, & ita rurſum mecum ſentit. Aliud agens non vniuocum ſi afferat, & ſimpliciter dicat, educi è potentiâ materiæ, verba affert, nihil rei, & figmento illo de eductione formarum è potentia materiæ alibi ſatis refutato errorem ſuum palliare conatur. Et hoc modo omnes formæ originem ſuam materiæ primæ deberent. Si enim primò è potentia materiæ educuntur formæ elementorum, ex his miſtis aliæ formæ, atque ex his iterum aliæ: omnes conſequenter è materia prima orirentur. Et omnino varia miſtorum miſtio & remiſtio, & inexplicabilis qualitatum inde ortarum contemperatio nihil niſi elementare producit.

Miſtū duplex.

Et ne in vocabulo miſti aliqua ambiguitas lateat intelligendum, Miſtum, vel propriè dictum, & ſimpliciter, & quatenus tale, vel impropriè ita dictum. Si miſtum propriè ita dictum, & quatenus tale intelligatur, miſceantur ſanè, vt dictum, primò quatuor elementa, atque inde miſta aliquot emergant, ea tamen nihil præter elementa habebunt. Hęc miſta rurſum miſceātur, & remiſceantur, quoties & quomodo licet, nihil niſi elementare inde emerget, & tale miſtum proinde nobiliores actiones, quàm elemēta, edere non poterit. Neque enim in miſtione aliam naturam induunt, nec eſſentiam mutant propter varium miſtionis modum. Sunt, manéntque elementa ſub quocūque miſtionis modo. Si verò per miſtum intelligatur ſpecies aliqua perfecta corporis naturalis, v. g. Adamas, magnes ferrum, aurum, corallia, &c. tum rectè illud Scaligeri vſurpatur, quod, *exerc.* 30. *ſect.* 20. habet, *Quin iſtis*, inquit, *edico ſimul, omnem formam cuiuſcunque perfecti miſti, etſi non eſt anima, vt in adamante, naturam eſſe quintam, aliam à quatuor elementis.* Et ſi modo ab aduerſario pro-

A poſito res naturalis fieret, & mediantibus formis primis perueniretur ad particulares, tandémque ad indiuiduantes, omnium viuentium formæ, tam plantarum, quàm animalium, ex elementis excuderentur. Id quod in Alexandro acriter reprehendit idem I. C. Scaliger, *exerc.* 307. *ſect.* 12. *Si*, inquit, *vt illæ belluæ carnifices animarum temerè litigant, animæ conflarentur ex elementorum formis, ipſæ formæ corruptæ plus poſſent, quam integræ. Quòd ſi integræ ab iſtis intus in compoſito ſeruantur, neceſſe eſt, ab aliqua potentia ab eis diuerſa & miſceri ad certos fines, & finibus contineri. Non enim ex illis actu exiſtentibus fieri poteſt vnum per ſe, niſi à poteſtate ſuperiore, quam ἀρχὴν τῶν ζώων appellat Ariſtoteles.* Et quæ de gradibus & remiſſione formarum dicuntur, figmenta ſunt. Formæ enim non recipiunt magis & minus, ſed earum eſſentia ἐν ἀτόμῳ conſiſtit.

B Summa: modus ille generationis rerum naturaliū, quém D. Freyt. fingit, & toties inculat, cum rerum natura non congruit. Non enim, v. g. dum generatur pæonia, primò miſcentur elementa, atque hinc formæ educuntur vniuerſales. His rurſum miſtis, & refractis aliæ formæ particulares, iiſque rurſum miſtis & mediantibus educitur forma indiuidualis ſeu exiſtentialis pæoniæ. Nunquam in natura hoc factum, neque fiet. Sed ſi in terram ſemen à pæonia generatum, vel radix eius coniiciatur, atque calore Solis foueatur, radiculas primùm anima in ſemine exiſtens agit, & per eas humorem alimentarium è terra pro plantæ pæoniæ formatione neceſſarium attrahit, atque ex eo caulem, folia, flores, & omnia, quæ ad pæoniæ conſtitutionem ſunt neceſſaria, format.

Qualitates occultæ non oriuntur è qualitatibus primis.

C Deinde eadem eſt qualitatum ratio. Etenim ex miſtione elementorum nihil niſi elementare oritur, neque ex qualitatum primarum contemperatione aliæ, quam elementares, qualitates proueniunt. Et quid opus eſt, à qualitatum è diuerſis formis ortarum indicibili contemperatione deducere qualitates occultas? Hoc enim modo non eſſent ſimplices eæ, ſed compoſitæ. Sunt verò omninò planè ſimplices, & à ſuis formis ſimplicibus ortæ; cum formæ illæ vltimæ non ſint ſteriles & otioſæ, ſed ſui generis qualitates producant. Nam, vt ab ignis formâ ſimplici fluit caliditas, ita à ſimplici forma magnetis fluit vis trahendi ferrum, quæ ſimplex eſt qualitas; à forma illa, quę eſt in rhabarbaro, fluit qualitas & vis bilem purgandi, quæ ſimplex eſt; & eadem qualitatum aliarum occultarum ratio.

Qualitates non educuntur è potentia, materiæ primæ.

E Et quocunque ſe vertat, vltimum eius refugium eſt materia prima, è qua tam formas, quàm qualitates omnes educi putat. Ita enim, *de morbis totius ſubſtantiæ theſ.* 17. ſcribit: Cùm certum ſit, formam rerum, ſeu ſeparabilem, qualis anima humana; ſeu inſeparabilem, vt cæterarum rerum, nullam generare qualitatem in re, niſi ex ſubiectæ materiæ potentiâ, neceſſe eſt ex elementarium corporum materiâ, omnibus communi, eiúſque potentiâ, tam educi qualitates occultas, quàm ex forma ignis cum materiæ primæ coniunctione ſummus calor, ceu manifeſta qualitas pronaſcitur. Quo quid abſurdius vix dici poteſt. Etenim qualitates nec manifeſtæ, nec occultæ, nec cuiuſcumque generis educuntur è potentia materiæ primæ, ſed fluunt ab ipſarum formarum eſſentiâ; Deuſque non creauit formas & animas otioſas inefficaces, & viribus deſtitutas, ſed ſuis qualitatibus, & proprietatibus ac viribus inſtructas, quas illæ adæquato ſuo ſubiecto, non materiæ primæ, communicant. Et annè vis videndi cum in aliis animalibus, tùm in homine, item imaginatio, memoria, & reliquæ qualitates ac proprietates

animæ educuntur è potentia materiæ primæ, ſeu elementaribus corporibus omnibus communi?

Qualitates occultæ non fluunt à cœlo.

Sunt poſtea nonnulli, qui à cœlo infundi iſtas qualitates exiſtimant. Verùm cùm iidem negare non poſſint, omnes qualitates & proprietates à formis ſuis fluere, concedere neceſſe habent, etiam has qualitates, etſi à cœlo prouenirent, mediantibus formis ſuis prouenire. Verùm alibi pluribus probatum eſt, formas non prouenire à cœlo.

Qualitates occultæ oriuntur à ſuis formis.

Quæ omnia ergo cùm falſa ſint, rectiſſimè ſtatuitur, vt omnes alias qualitates & proprietates, ita etiam has à formis ſuis prouenire. Verùm quænam illæ formæ ſint, porro inquirendum. Quod vt expeditius & facilius fiat, primò qualitatum harum ſecundum ſubiecta ſua differentiæ, ſeu ſubſtantiarum quibus hæc qualitates inſunt, differentiæ inueſtigandæ ſunt, è quibus apparebit, non omnes eandem habere originem. Sunt enim corpora alia viuentia, alia non viuentia, & non viuentium alia vitam habuerunt, vt rhabarbarum, abſinthium; alia non habent, nec habuerunt.

Occultarum qualitatum differentiæ.

Primò ergo nullo modo negandum eſſe puto, quod viuentium quædam ſint, quæ occultas vires habent, quæ immediatè ab earum forma fluunt. Ita torpedo viua tangenti ſtuporem inducit, mortua etiam in cibum venit. Echeneis, piſcis viuus, nauem ſiſtit, mortuus verò id non præſtat, & ſi nauis piſcibus talibus mortuis operiretur, non ſiſteretur. Et procul dubio tales occultæ proprietates in natura plures ſunt, quæ nos latent.

Deinde ſunt quædam, quæ non viuunt, quæ tamen ſuas & ipſa actiones habent, quæ à formâ ipſa tum ſpecificâ procul dubio proueniunt. Sic magnes trahit ferrum, & ad polum mouetur, aliique lapides & gemmę ſuas à formis ipſarum ſpecificis profluentes habent vires.

Tertiò ſunt quædam, quæ vixerunt, ſed non amplius viuunt. Sic rhabarbarum emortuum iam purgat; Pæonia radix medetur epilepſiæ; Cornu cerui venenis reſiſtit

Quartò quædam à viuentibus proueniunt, vitam tamen non habent, quæ nihilominùs occultas qualitates & vires inſignes, tam ad morbos inducendos, quàm curandos obtinent. Et quidem alia generantur in iis naturaliter, vt aloë, ſcammonium, ſuccus napelli, cicutæ, venenum ſcorpionis, aſpidis, ſerpentis: alia præter naturam, vt venenum canis rabidi, peſtilens.

E quibus iam manifeſtum euadit, non omnium qualitatum occultarum eandem originem eſſe poſſe. Equidem, omnes rerum naturalium proprietates ſuis ſubiectis per formas, à quibus fluunt, inſunt, & à rebus ſubiectis incolumi earum ſubſtantiâ ſeparari non poſſunt: ab aliis tamen formis aliæ qualitates fluunt, & aliæ formæ aliam habent materiam, & ſubiectum, in quo hę qualitates reperiuntur.

Materia quadruplex.

Materia autem iſta eſt vel remota, quali ſunt elementa, vel vltima & proxima, vel mediata, reſpectu formæ ſpecificæ. ἐσχάτη ſeu οἰκεῖος ὕλη, ſeu materia proxima non niſi vna vni formæ ſubſtantiali & ſpecificæ ſubiicitur, & cum forma hac ſimul eſt, & ſimul interit. Econtra quandiu materia hæc ſalua eſt, anima manet, illâ abolitâ, anima aboletur, vel abſcedit. Talis materia in animalibus eſt corpus calido innato & influente perfuſum, quod ſi mutatur, animal, cum anima ampliùs idoneum ſubiectum non habeat, emoritur. In plantis equidem calor influens actu non percipitur: quiddam tamen in plantis eſſe, quod ei reſpondeat, ex eo patet, quod planta deficiente idoneo ſubiecto, & humido alimentali deſtituta emoritur.

A Eſt tertiò & materia quædam media, quæ formâ ſpecificâ non ampliùs præſente manere poteſt, quam calidum innatum pręcipuè in viuentibus conſtituit, à qua illæ medicamentorum, à plantis & animalibus ampliùs non viuentibus petitorum occultæ vires fluunt. Vt ita claſſes quædam ſint occultarum qualitatum, à diuerſis cauſis pendentium: quam differentiam qui neglexerit, & in genere de omnium harum qualitatum cauſis inquirere voluerit, valdè errabit.

Occultæ qualitates ſolidalicui ſpeciei viuentium propriæ.

Primò enim ſunt occultæ qualitates à viuentibus fluentes, & quidem omnibus eiuſdem ſpeciei indiuiduis propriæ. Etſi enim de modo actionis etiam in his aliquid dubij moueri poſſit; tamen, quia actiones iſtæ non niſi in viuentibus reperiuntur, non verò in mortuis, & quidem omnibus eiuſdem ſpeciei indiuiduis, ſtatuimus, eas qualitates occultas è formis viuentium ſpecificis prouenire, & ortum habe- B re. Exemplum harum qualitatum & actionum ſuppeditat echeneis, ſeu remora, cuius vim tum alij, tum imprimis Plinius, *lib.* 32. *cap.* 1. admiratur: *Ruant*, inquit, *venti licet, & ſæuiant procellæ, imperat furori, viréſque tantas paruus admodum piſciculus compeſcit, & cogit ſtare nauigia, quod non vincula vlla, nō machinæ pondere irreuocabili iactæ. Infrenat impetus, & domat venti rabiem nullo ſuo labore, non retinendo, aut alio modo, quàm adhærendo. Hæc tantilla eſt ſatis contra tot impetus, vt vetet ire nauigia. Sed armatæ claſſes imponunt ſibi turrium propugnacula, vt in mari quoque pugnetur velut è muris. Heu vanitas humana! Cum roſtra illa, ære ferróque ad ictus armata ſemipedalis inhibere poſſit, ac tenere reuincta piſciculus.* Hæc Plinius. Id quod tamen viuus ſaltem præſtat, non verò mortuus. Torpedo, quam vim habeat notiſſimum eſt: nempe, quod non ſolùm tangentes alligat, ſed per ipſum etiam rete obtorpefacientem grauedinem piſcatorum manibus inducit. Ac nar- C rant quidam, periclitatum ſæpe, ſiquis, cum viua elabitur, ſupernè interea manibus aquam agitet vim ad manus remeantem & obſtupefacientem penetrare: eadem tamen mortua in cibum etiam nonnullis cedit. Quàm admirandæ baſiliſci viuentis vires ſint, videatur *in Epiſt. noſtra Phyſ. l. 7. cap.* 10. Mortuus tamen idem ſine periculo tractari poteſt.

Occultæ proprietates indiuiduorum.

Secundò ſunt miræ & occultæ qualitates, quę in rebus quibuſdam viuentibus, ſed non omnibus eiuſdem ſpeciei, ſed aliquibus tantùm indiuiduis reperiuntur. Ita alij caſeum, alij aliud genus cibi auerſantur, eóque non niſi cum damno valetudinis D vtuntur. Reperiuntur, qui roſarum odore offenduntur. Nonnulli felis præſentiam etiam latentis, & quam non vident, ferre non poſſunt. Et ſunt omninò eiuſmodi occultæ qualitates quibuſdam indiuiduis propriæ plurimæ, & hinc ortæ Sympathiæ & Antipathiæ multæ, quæ non toti ſpeciei communes ſunt, ſed certis ſpeciebus propriæ, quarum cauſa propterea non eſt forma illius ſpeciei, vt pote, quæ communis eſt omnibus eiuſdem ſpeciei indiuiduis, ſed ad potētias & impotentias naturales reducēda eſt & à corporis illius indiuiduis peculiari cōſtitutione pēdet. Vnde eti obſeruatū, eiuſmodi qualitates interdū cū ætate mutari, & quibuſdā id, quod in iuuē- E tute fuit ingratiſſimum, & quod non ſine periculo iuuenes vſurpaſſent, in virili, vel ſenili ætate fieri gratiſſimum. Imò obſeruatum eſt, quoſdam vſu longo venenis, quę aliàs homini lethalia ſunt, aſſueuiſſe. Quo modo Mithridates longo ſuæ antidoti vſu corpus ſuum ita diſpoſuit, vt venena ampliùs ei nocere non potuerint. Quæ omnia accidunt, non mutatâ formâ hominis, vtpote, quæ nullam mutationem patitur; ſed corporis diſpoſitione peculiari mutatâ. Ita &, quòd quidam homines venenis re-

ſiſtunt

ſiſtunt, id non prouenit ab anima humana (aliàs enim omnes homines venenis reſiſtere poſſent) ſed à peculiari corporis proprietate.

Occult. qualitates rerũ naturalium inanimatarum.

Tertiò ſunt occultę qualitates, quæ in rebus inanimatis animaduertuntur, quæ cùm ſint certæ rerum naturalium ſpecies, qualitates illæ meritò ab illarum formâ ſpecificâ deducuntur. Talis qualitas & vis eſt in magnete trahendi ferrum, idque in medio aëre penduſum, ſiue adhærens ſeruandi, & vis mouendi ſeſe verſus polum. Tales vires proprias omnes habent gemmæ, metalla, mineralia, vt paſſim ex autoribus, qui de gemmis, lapidibus, mineralibus ac metallis ſcripſerunt, notum eſt.

Occult. qualitates viuentium mortuorum.

Quartò ſunt occultę proprietates in rebus naturalibus, quæ antea vixerunt, ſed iam amplius non viuunt. Quales paſſim in plantis & animalibus, quibus loco medicamentorum vtimur, apparent. Neque enim viuis animalibus vel plantis ferè vtimur in Medicina, ſed iam emortuis. Ita bufonibus exſiccatis vtimur ad extrahendum venenum; cinis cancrorum fluuiatilium medetur morſui canis rabidi: Alcis cornua, & vngulæ contra epilepſiam vtiles ſunt: Cornu cerui, & os de corde cerui contra venena vſurpantur: cranium humanum contra epilepſiam medetur; rhabarbarum, agaricus, mechoacanna, elleborus albus & niger, atque aliæ plantæ purgandi vim habent: radices pæoniæ contra epilepſiam vtiles ſunt: ſcordium veneno aduerſatur, & ſunt aliæ plurimæ inſignes plantarum vires.

Occult. qualitates eorũ quæ in viuentibus ſ. n. generantur.

Quintò reperiuntur tales qualitates in iis, quæ ſecundum naturam in viuentibus, tam animalibus, quàm plantis generantur. Huc pertinent venenum ſcorpionis, aſpidis, ſerpentis, tarantulæ, & aliorum animalium venenatorum: item lapis bezoar, moſchus, zibethum, caſtoreum, & ſi quæ huius generis alia ſunt, quæ in animalibus ſecundùm naturam generantur. Huc referendi plantarum ſucci, lacrymæ, & gummi, aloë, ſcammonium, elaterium, euphorbium, gummi gotte, opium, ſuccus cicutæ, & huius generis plurima alia.

Occult. qualitates eorũ quæ p. n. in viuẽtibus generãtur.

Tandem ſunt ea, quæ in viuentibus, animalibus præcipuè, præter naturam generantur. Tale eſt venenum canis rabidi, & aliorum animalium rabidorum, & venena alia, quæ in corpore humano generantur: quò & peſtilens venenum referri poteſt.

Cùm ergo qualitatum occultarum tot diuerſa ſunt ſubiecta, procul dubio etiam à diuerſis cauſis pendent, de quo ordine dicemus. Priora autem duo genera cùm ad propoſitum noſtrum & morborum occultorum cauſſas & curationem eorundem non faciant, ea hoc loco prætermittemus, & pauca de iis dicemus, vt de tertio genere; de quarto, quinto, & ſexto, vt diligentius agamus, propoſiti noſt.i ratio requirit.

Occult. qualitatum, viuentium Specie-bus propriarum cauſſæ.

Primò enim eæ proprietates admirandæ, quę viuentibus omnibus & ſemper competunt, meritò ab animabus deducuntur, quarum, quæ ſit origo, alibi pluribus dictum; mirum, quod in prima rerum creatione omnes ſint cum plantis & animalibus creatæ, nunc etiam plantarum & viuentium generatione multiplicentur, vireſque à Creatore inſitas habeant.

Occult. proprietatum Indiuid cauſſæ.

Secundi generis qualitates, quòd ſcilicet quidam caſeum, alii hunc vel illum piſcem, alii feles, alii aliud aliquid auerſantur, & omnino omnes indiuiduorum cum certis rebus ſympathiæ & antipathiæ non à formis ſpecificis pendent; cùm non eiuſdem ſpeciei, imò nec pluribus indiduis competant, nec eſſentiales potentiæ ſint, ſed naturales potentiæ vel impotentiæ.

A Sciendum enim, hic potentiam eſſe duplicem: Eſſentialem & Naturalem dictam. Eſſentialis à forma ſpecifica immediatè fluit & pendet, & ſicut forma nec mutatur, nec gradus recipit, ita nec potentia eſſentialis, & à forma inſeparabilis eſt, ſicut forma ab ipſa; & eſſentialis illa potentia animæ omnibus viuentis partibus ineſt. v. g. anima humana ſemper vim habet mutandi cibum in chylum, chylum in ſanguinem, videndi, audiendi, ratiocinandi, & in quacunque parte corporis illam potentiam habet, & vt alicubi Scaliger ait: ſi oculus eſſet in pede, homo videret in pede. Eſſentialis autem illa potentia ſine potentia naturali in actum erumpere non poteſt, & ſine naturali ad agendum vim nullam habet, ideóque certas operationes in certis membris perficit; coquit in ventriculo, recoquit in iecore, perficit in venis, digerit in membra, mutat in corpus, vt I. C. Scaliger, *exerc. 307. ſect. 29.* ait.

Potentia duplex eſſentialis.

Eſſentiales.

B Potentia iſta naturalis accidens quoddam ſubiecti eſt, poteſtque permutari cum impotentia naturali. Ita potentia eſſentialis videndi animæ nunquam mutatur, ſed in actum deduci non poteſt, niſi in oculo; & quidem ſano, ac potentiam naturalem habente, & ad viuendum rectè diſpoſito. Et quamdiu hæc potentia adeſt, oculus videt; ſi verò permutetur cum impotentia naturali, id eſt, ſi adſit diſpoſitio vitioſa in oculo, oculus non videt, vel malè videt, & ſi eſſentialis potẽtia adſit, quę poſtea morbo oculi ablato, iterum ſe exſerit. Sic homo omnem cibum, qui homini in alimentum datus eſt, appetendi & coquendi eſſentialem potentiam habet. Quod verò quidam caſeum, quidam alios cibos auerſantur, & ſi eos aſſumant, reuomant, & malè afficiantur, id ab impotentia naturali eſt, & peculiari ventriculi diſpoſitione prouenit. Sic homini eſſentiale eſt, vt ſit diſciplinæ capax, iſtúdque eſt hominis proprium τὸ ἴδιον, nullis gradibus

C diuiduum, ſicut anima indiuidua eſt: nihilominùs propter potentiam & impotentiam naturalem innumeræ hîc occurrunt differentiæ, & quot capita hominum ſunt, tot ſunt ſententiæ. Alij enim ingenioſiſſimi ſunt, & diſciplinarum omnium capaciſſimi; alij mediocri ingenio præditi; nonnulli adeò ſtupidi, vt vix homines eſſe videantur. Idem in plantis accidit. Omnes enim pyri, v. g. eſſentialem potentiam habent pyra generandi: quod verò pyri quædam infrugiferæ ſunt, vel non ſingulis annis pyra ferunt, id non prouenit à potentia eſſentiali, quæ eadem ſemper eſt, & non mutatur; ſed accidit ab impotentia naturali. Sic plantarum etiam

D ſecundum regionum varietatem magna eſt varietas. Perſica apud nos edulia ſunt: at in Perſiâ venenata. Arum in Cyrenenſi agro ſaporem acrem non habet, qualem quidem in aliis paſſim regionibus, ſed adeo mite eſt, vt in ciborum vſum veniat. Elleborus pro diuerſitate regionum, in quibus naſcitur, potentius, vel imbecillius purgat, & in tractu Tridentino nullâ purgandi vi pollet, vt teſtatur Matthiolus, *in lib. 6. Dioſcor. c. 9.* Scorpiones quoque in calidioribus regionibus ictu interficere notum eſt: in aliquibus verò, vt in agro Tridentino, nullum ictu venenum relinquere, refert idem Mat-

E thiolus, *loco alleg.* Huc pertinet, quòd homines quidam à venenis non amplius læduntur, & vt Theophraſtus, *lib. 9. de hiſt. plant. cap. 15* refert; Quidam elleboro ita adſueſcunt, vt ab eo amplius non purgentur: Mithridates crebro vſu ſui antidoti effecit, vt venena amplius ipſi non nocerent. Itaque licet actiones ſeu operationes viuentium ſecundum magis & minus differant: tamen non ob id ſtatuendum eſt, quod potentia eſſentialis gra-

dus habeat. Differentia enim illa eſt propter potentiam naturalem, quæ magis & minus recipit, & quicquid in viuentibus agit, eſſentiali potentiâ, ſimúlque naturali præditum eſt: ſi verò non agit, vel malè agit, non negandum eſt, quod eſſentiali potentiâ præditum ſit, cum quod agere non poſſit, ab impotentia naturali proueniat. Cum verò ad impotentias naturales pertineant ea omnia, quę ad morboſam conſtitutionem quamcunque pertinere diximus: iſtæ occultæ qualitates non pendent vel ab intemperie, vel à morbo aliquo organico, vel à ſoluta vnitate, ſed ab occulta & inexplicabili diſpoſitione. Equidem quod quis cibum non appetere, vel non coquere poteſt, id prouenire poteſt ab B intemperie ventriculi manifeſtâ: Sed quod quis, qui omnes alios cibos ſumit, vel coquit, ſaltem caſeum, vel panem, vel hunc vel illum piſcem auerſatur; id omninò ab occulta qualitate prouenit.

Occultarum qualitatum in rebus inanimatis cauſſa.

Tertium genus occultarum qualitatum, quæ ſunt in rebus, quæ non viuunt, quæ tamen ſuas formas ſpecificas alias ab elementis habent, meritò ab illis ipſis formis ſpecificis deducitur. Ita ob formam ſuam ſpecificam magnes trahit ferrum: habéntque gemmæ ſingulæ, vt & metalla ac mineralia ſuas occultas proprietates, & vires, quæ à forma ipſarum ſpecifica fluunt.

Occultarum qualitatum in animatis mortuis cauſſæ.

Quartò verò medicamentorum illorum, quæ ab animalibus & plantis etiam mortuis petuntur, C vires & occultas qualitates quod attinet, eas proximè & immediatè non fluere ab anima & forma ſpecifica ſeu animalium, ſeu plantarum, certum eſt; cum anima in medicamentis illis amplius non adſit. Neque etiam poſſunt prouenire & pendere à miſtione elementorum ſimpliciter, & temperie qualitatum primarum; cum illarum actiones ſint toto genere ab iis diuerſæ, & ſupra earum vires, neque etiam dirigantur ab anima, vtpotè amplius non præſente. Cũ verò omnis qualitas præſupponat formam, & has qualitates à forma quadã fluere & pendere neceſſe eſt. Illa autẽ nulla alia eſſe poteſt, quam quę anteà ſubiectũ ſeu οἰκείαν ὕλην formę nobiliori, perfectæ & ſpecificę ſuo modo, & pro ſua D parte (ſuo modo, inquam,) ne quis cauillandi occaſionem habeat. Nam forma hæc cum ſua materia ἐσχάτην ὕλην quæ cum forma ipſa corrumpitur, non planè abſoluit, (cũ in animalibus & calor influens, & in plantis quiddam ἀνάλογον requiratur) conſtituebat. Cum enim nobilior forma nobiliorem requirat materiam, & ſicut formę πρώτη καὶ ἀπλῶς, vt Ariſtoteles loquitur, differunt, ita etiam materiæ illæ differant, & ſingulis ſpeciebus ac formis propriæ ſint: materiarum illarum differentia & diuerſitas non niſi per formas diuerſa eſſe poteſt, quæ cuique formæ ſpecificæ ſuam οἰκείαν ὕλην conſtituunt: Quæ quidem formæ per ſe conſideratæ, etſi veræ formæ ſunt, quæ materias ſuas informant: tamen reſpectu animæ & formæ ſpecificæ ratio- E nem materiæ immediatæ habent. Animâ autem decedente remanent aliquandiu, & formæ officio funguntur, & facultatum atque operationum, quæ in rebus plurimis amplius non viuentibus deprehenduntur, neque tamen ex elementorum qualitatibus; vel formis prouenire poſſunt, autores ſunt: quæ Ariſtotelicorum etiam præſtantiſſimorum eſt ſententia. Imperitè ergo, ac ineptè ab Aduerſario hæc ſententia vt noua traducitur, dum ſcribit; nouam & vero non conſentaneam eſſe opinionem, formam principalem & ſubſtantialem ineſſe rei per aliam formam ſubſtantialem, quæ permanere poſſit, priore recedente; cum forma ſubſtantialis & ſpecifica, quæque ob materiæ com-

An dentur formæ ſpecificæ ſubordinatæ.

A modiorem diſpoſitionem præcedat formam nobiliorem, non maneat cum ea, quando ſuperuenit; id quod in ouo pateat, cuius forma pereat, quando generatur pullus, neque res vna duabus ſubſiſtat actibus ſubſtantialibus. Etenim ludit hic vocabulo formæ ſubſtantialis. Si enim per formam ſubſtantialem ſpecificã intelligit, imputat mihi, quod nec ego, nec Philoſophorum vllus vnquam ſtatuit, formam ſpecificam ineſſe rei per aliam formam ſpecificam; cùm res vna duas formas ſpecificas habere non poſſit. Si verò per formam ſubſtantialem intelligit eam, quæ quocunque modo ad rei pertinet eſſentiam, pro falſa & noua ſententiâ traducit eã, B quæ eſt veriſſima & antiquiſſima. Formæ enim tales ſubordinatæ ſuâ naturâ formæ ſunt: dum tamen adeſt rei naturalis ſpecifica forma, habent rationẽ materiæ, ſeu ad materiæ proximæ diſpoſitionem pertinent, iiſque ſubordinatæ ſunt, nec iis corruptis aut recedentibus neceſſariò ſtatim pereunt. Cũ enim vt Ariſtoteles, 2. *de gen. anim. c. 3.* ſcribit, vt animæ nobilitate atque ignobilitate inter ſe differunt; ita etiam materiam earum differre neceſſe ſit: certè differentia hæc non niſi per formas diuerſas eſſe poteſt, cum materia à materia per ſe non differat, ſed per formam. Atque idem ſenſit ac ſtatuit Iac. Schegkius, *de occult. med. proprietat.* Iacob. Zabarella *lib. de gener. & interit. cap 2.* & alij.

C Ratio etiam contra hanc ſententiam allata nullius momenti eſt, quòd ſcilicet forma illa, quæ nobiliori & ſpecificæ materiam præſtat, eâ ſuperueniente non remaneat. Falsâ enim nititur hypotheſi, quaſi primò è materia educatur forma generica, hinc ſuperueniat forma ſpecifica: cùm tamen cum ſemine illud σῶμα τὸ τῷ ἄστρων στοιχείῳ ἀνάλογον, quodque ſemina facit fœcunda, propagetur; & anima ſui domicilij & corporis architecta ſit: quâ decedente non ſtatim totum corpus, quod fabricauit, corruere, & omnia in eo ſimul aboleri neceſſe eſt.

Formarum ſpecificis ſubordinatarum origo.

De formarum autem harum origine quid ſtatuendum ſit, equidem res non plana eſt, & ei, qui illam inquirere conatur, via non ſatis trita calcan- D da eſt. Hoc in genere verum eſt, quod Ariſtoteles, 5. *de generat. animal. cap.* 7. ſcribit: αἱ ἀρχαὶ μεγέθει οὖσαι μικραὶ, τῇ δυνάμει μεγάλαι εἰσι, id eſt, *principia, quamuis parua magnitudine, tamen facultate ſunt magna:* ideoque non immeritò in ipſa rerum generatione, & ipſo ſemine origo harum formarum quærenda, & ita ſtatuendum: Creatorem rerum ſapientiſſimum, vt omnibus rebus in prima creatione formas ſpecificas dedit, ita etiam iiſdem, & quidem diuerſis diuerſam, & cuique propriam dediſſe materiam, & in materia illa cuique ſpeciei proprias ſuas ſimul formas;) & quidem duplici fine, nimirum primò, vt formæ ſpecificæ habeant ſubiecta, in quibus eſſe, ſubſiſtere, & actiones ſuas perficere poſſint; ſecundò, vt animâ ſeu formâ illâ E ſpecificâ decedente homini certos vſus præſtarent; & vel in alimentum, vel in medicamentum cederent;) & voluiſſe, vt ſicut formæ illæ ſpecificæ multiplicantur & propagantur, ita etiam formæ hæ ſubordinatæ propagarentur. Quæ ſententia, ſi cui non placet, ſtatuat, quòd aliis placere video, animas viuentium eam vim habere, vt tales formas, quæ ad ſuum ſubiectum & domicilium conſtituendum pertinent, producant, quæ etiam ipſis amplius non præſentibus manere poſſint. Quicquid tamen ſtatuant, formæ hæ in ſemine latent, de quibus etiam illud, quod Seneca, *lib. 3 quæſt. nat. cap. 29.* habet, dici poteſt, cùm ſcribit, *natura gubernante, vt arbores, vt ſata, ab initio mundi vſque ad exitum, quicquid facere, quicquid pati debent, incluſum eſt: vt in*

ſemine omnis futuri ratio hominis comprehenſa eſt. Et legem barbæ, inquit, *& canorum nondum natus infans habet. Totius enim corporis & ſequentis ætatis in paruo occultóque lineamenta ſunt.*

Formarum harũ ſubiectum.

Cum autem quælibet forma ſuum ſubiectum & aliquam materiam requirat, cum qua ſimul eſt & interit, etiam de harum formarum ſubiecto inquirere operæpretium eſt. Hoc autem in plantis & animalibus nihil aliud videtur eſſe, quam ſpiritus ille inſitus, humidúmque radicale, quæ coniunctim ſumpta vulgò Calidi natiui, à recentioribus, Chymicis præſertim, Balſami naturalis nomine appellantur. Experientia enim ipſa docet, quamdiu plantæ, vt animalium partes balſamicam iſtam ſubſtantiam obtinent, vires ſuas integras retinere: quamprimùm verò eam amittunt, atque carioſa euadũt, vel putrida, ſtatim ἐξίτηλα fieri, & vires ſuas amittere, & reliquum corpus relictum inutile eſſe. Id quod etiam Pharmaceuticæ & Chymicæ ſeparationes docent. Si enim coctione vel infuſione ea ſubſtantiæ pars, in qua vis purgandi eſt, ſeparatur & extrahatur, vtile medicamentum paratur, reliquum verò corpus planè inefficax relinquitur. Vnde Meſues etiam, *de ſimpl. med. cap. de Rhabarb.* Rhabarbarum, è quo vis purgandi extracta eſt, animam (formam rectiùs dixiſſet: nam animam perdidit, cùm è terra euulſum exſiccaretur) perdidiſſe ſcribit. Et proinde rectè concluditur, in corpore illo, quod à reliquo ſeparatum eſt, ineſſe formã, facultatis purgatricis cauſſam; cum facultates propriæ è formis non ſint ſeparabiles, & vbi illæ reperiuntur, meritò ibi etiam formas, à quibus pendent, eſſe, colligatur. Nec quẽ turbare debet, quod in ſucco, à corpore reliquo ſecreto, formam ineſſe dico. Si enim in puluere poteſt manere integra, cur non etiam in ſicco? Nam, vt Schegkius, *de occult. medic. facult. c. 1.* ſcribit: in minutiſſimas partes diuiſio rei non corrumpit ex neceſſitate ſubſtantiam rei ſic comminutę in puluerẽ. Neque tamen omnia, quæ in talibus exanimatis corporibus reperiuntur, formæ illius reliquæ proprium ſubiectum ſunt, vt manifeſtè videmus in rhabarbaro, & aliis purgantibus, in quibus vis purgandi cum ſubiecto ſuo à reliquo corpore ad purgandum inutili ſeparatur. Equidem in viuente plantâ totum eius corpus animæ ſubiectum eſt, & indiget anima plantæ eo toto ad actiones ſuas exercendas. At animâ decedente, forma quæ remanet, & vires medicamentoſas habet, non totum corpus, ſubiectum eſt, ſed aliqua eius pars præcipuè.

Neque eſt, vt quis, ne formam aliquam in corpore mortuo reſiduam concedere cogatur, ad id confugiat, dicátque, proprietates illas, quæ à forma ſubſtantiali inſeparabiles ſunt, in extractis non eſſe, ſed tantum ἐνεργείᾳ agentis qualitatem quandam eſſe productam, quæ ſit accidens alterius ſubiecti, ſimilis tamen aliquo modo, eandémque appellationem habens, quam habet, à quo proficiſcitur. Etenim vbi eædem operationes ſunt, ibi meritò idem agens eſſe dicunt. Ideóque ibidem non qualitatem nouam aliquam productam, ſed ipſam illam proprietatem adeſſe dicimus, quod vel ex eo patet, quòd videmus, liquores illos, quibus in extrahendis viribus medicamentorum vtimur, ſeparari poſſe, vi medicamenti integrá manente in corpore, ſeu ſucco, qui ex planta vel alio medicamento extractus eſt. Qui ſuccus, cùm pars illius medicamenti fuerit, vires illas in proprio & primo ſubiecto eſſe, & proinde non communicatam aliquam & nouam qualitatem, ſed illam ipſam naturalem proprietatem, proprio ſubiecto inhærentem eſſe, meritò quis dixerit.

Occultarum qualitatum in iis, quæ in viuentibus ſ. n. generantur, cauſſæ.

Quintam claſſem qualitatum occultarum conſtituunt ea, quæ in plantis & animalibus ſecundum naturam generantur: quales ſunt plantarum ſucci, gummi & lacrymæ, vt aloë, myrrha, ſcammonium, euphorbium, opium; & quæ in animalibus generantur, vt moſchus, Zibethũ, lapis Bezoar, lacryma cerui, venena itẽ animalium. Quamuis enim ea omnia hominibus vel medicamenti vel veneni loco ſint; tamẽ plantis & animalibus ſunt domeſtica & cognata. Tales autẽ qualitates omnes, earúmque effectus, non proximè ab anima, ſeu viuentium forma ſpecifica, ſed forma ipſarum propria pendent; cùm à viuentibus ſeparata, nihilominùs ſuos effectus, & ſuas operationes habeant. Vnde autem formæ iſtæ proueniant, etſi explicare non ita facile eſt: tamen tutiſſimum videtur, ſtatuere, res iſtas formas ſuas ab anima cuiuſque ſpeciei accipere, & formas iſtas quodammodo animæ incluſas eſſe. Vt enim anima habet vim chylificam, αἱματοποιητικὴν, oſſificam, cutificam: ita etiam alij ſucci in aliis viuentibus producuntur, vt oleum in oleâ, vinum in vite, eodémque modo ſucci illi venenati, medicamentoſique, quos modo commemorauimus, à ſuá cuiuſque ſpeciei anima producuntur. Et ſicut vinum, etſi anima vitis ampliùs non animatur, nihilominus λόγον ἐσίας, & formam illam, quam à vite accepit, vt corpus naturale, per multos annos retinet: ita & modò enumerati ſucci ſuas formas & vires integras diu poſſident; imò cognationem aliquam, & conſenſum cum eius ſpeciei formis habent, motúſque iis ἀναλόγως perficiunt. Vnde vinũ in doliis, dum vites florent, efferueſcere ſolet. Talium nimirum omnium ratio in ſemine latet, & vt antea ex Ariſtotele, 5. *de gener. anim. cap 7.* diximus: Principia quamuis parua magnitudine, tamen facultate ſunt maxima; idque imprimis de ſemine verum eſt: & quod anteà ex Senec. *lib. 3. quæſt. natural. cap. 29.* de homine diximus, id etiam hîc verum eſt; quod ſcilicet in ſemine omnis futuri corporis ratio comprehenſa eſt.

Occult. qualitatum eorum, quę in viuentibus p. n. generantur, cauſſæ.

Sexta claſſis eſt venenorum, & malignorum humorum, qui in corporibus animalium præter naturam generantur, vt venenũ canis rabidi peſtilens, elephantiacum, & ſimilia, de quibus infra ſuo loco dicetur de venenis in corporibus animaliũ genitis.

CAPVT IV.

An ad ſanitatem etiam qualitates occultæ pertineant?

An occultæ qualitates etiã ad ſanitatẽ pertineant.

CVm rectum ſit index obliqui, & de morbis occultarum qualitatum nobis dicere propoſitum ſit; priùs omninò diſpiciendum, an occultę qualitates etiam ad ſanitatem pertineant, ſeu, an ſimilarium partiũ, quatenus tales, ſanitas & naturalis conſtitutio pendeat ſaltem à primarum qualitatũ temperie, an verò aliæ adhuc, & occultæ qualitates ad eam rem pertineant. Affirmatur poſterius, *lib. 1. Inſtitut. c. 3.* neque vt puto, ſine ratione. Cum enim omnia, quæ pertinent ad propriam cuique formæ ſpecificæ materiam & ſubiectam conſtituendum, etiam ad eiuſdem ſanitatem conſtituendam pertineant, qualitates verò occultæ in homine proueniunt à forma illa, quæ viuenti cuique proximam materiam conſtituit, etiam eas ad ſanitatem pertinere, omnino ſtatuendum eſt. Reperiri autem tales qualitates in viuentibus, negandum non eſt. Si enim in plantis emortuis qualita-

Affirmatur.

tes occultæ reperiuntur, eædem in viuentibus adfuerunt, nec fruſtra in iis adfuerunt, ſed vt in emortuis, homini ſunt loco medicamenti, ita etiam in viuentibus ad eorumdem actiones, & ad eius ſpeciei ſanitatem vtiles & neceſſariæ fuerunt. Si in cornu cerui mortui quædam eſt occulta proprietas, etiam eadem in viuo adfuit. Si verò tales qualitates occultæ in plantis & brutis animalibus ad eorum ſanitatem pertinent, cur eædem homini omnium viuentium nobiliſſimo denegandæ ſunt? Et eſſe in eo tales qualitates, variæ ſympathiæ & antipathiæ docent. Vnde enim ille conſenſus quorundam medicamentorum cum quibuſdam partibus prouenit; vt, quòd agrimonia eſt cognata hepati, euphragia oculis, pulmonaria pulmoni, niſi à B conuenientia qualitatum, (ſed non elementarium) quæ eſt in vtriſque? Vnde accidit, vt hic odorem roſæ, alter alterius rei, etiam ſuaueolentis, ferre non poſſit, niſi à qualitatibus occultis? Qualitatum elementarium nulla cum odoribus cognatio eſt. Vnde accidit, vt nonnullis peſtilens venenum non noceat, alios facilè inficiat? Cum itaque quidquid corporis parti alicui ſecundum naturam ineſt, ad ſanitatem eius pertineat; qualitates verò occultæ partibus corporis noſtri ſecundum naturam inſint: eas ad ſanitatem ipſam pertinere, manifeſtum eſt: Id quod demonſtraſſe oportuit.

Obiectio D. Freytag. Verùm negat id D. Iohan. Freytag. & quidem ea ratione, quod, ſicut per qualitates prima miſtio perficitur, taliſque diſpoſitio, quæ formæ recipiendæ capax, & idonea ſit, inducitur, & forma, niſi illa præuia ſit, non educitur, vel inducitur: ita etiam per nullam aliam, quàm illam, in re conſeruetur, & conſequenter nullas actiones ad ſui, totiuſque ſubiecti conſeruationē edat, niſi per hanc. Exiſtimátque, temperaturam, quæ formam præcedit, & cuius vltima diſpoſitio ſit quaſi formæ emerſio, etiam pro conſeruanda eadem forma neceſſarium eſſe apparatum, & hac pro ſuo inſtrumento vti, in eáque vitam & ſanitatem conſeruari; occultas autem qualitates, vt non generant, ita neque conſeruare corpus, nec ſanitatis eſſentiam conſtituere. Etſi enim forma has qualitates occultas ad peculiares & ſæpe admirandas actiones edendū in ſubiecto generauit: tamen per eas nec vitæ actiones exercere, nec ſubiectum conſeruare putat. Neque enim, inquit, venenum per hoc, quod necat, per id, quod trahit bilem, rhabarbarum, vel braſſica, quod vitem amat, ſui integritatem conſeruant, aut miſtum, vel etiam rei quæ vitalis eſt, tuentur, quia id ab integritate rei dependet. Affert & hanc rationem, quòd actiones hæ intercipi poſſunt, & ſuſpendi, manente rei integritate: actio verò vitalis & conſeruatio miſti, à caloris inceſſabili miniſterio dependens re ſaluâ nequaquam ſuſpendi poteſt.

Solutio. Verùm meræ petitiones principij, & ignorationes elenchi ſunt hæc omnia, quæ proferuntur. Primò enim, vt de opinione illa de eductione formarum, & de diſpoſitione materiæ, ad quam forma mergat, nihil dicam; cum ea ad quæſtionem hanc parum faciat, & formæ non è diſpoſita materia emergant, ſed potius formæ præſentes iam ſibi materiam diſponant, & ſui domicilii architectæ ſint, idque tale conſtituant, quale ad actiones ſuas edendas neceſſarium eſt: de eo quæſtio eſt; an ſubiectum cuiuſque, & imprimis hominis, (de huius enim ſanitate quæritur, non de rhabarbari, non de ſerpentis, quæ impertinenter affert) in quo conſeruatur forma, & in quo, & per quod ſuas operationes perficit, & quidem, quatenus vt ſimilare

A conſideratur, diſpoſitio ſaltem per qualitatum primarum temperiē abſoluatur. Ille hoc affirmat, ſed ſine ratione: ego nego, cū ratione, quod, ſicut à multis formis in aliis rebus naturalibus, ita etiam in homine longè nobiliores actiones pendeant, quàm quæ per qualitates primas perfici poſſunt & ad actiones varias, variis inſtrumentis opus ſit. Equidem in homine, vt & in aliis animalibus, vna eſt anima, & nulla fit eo actio, ſeu naturalis, ſeu animalis, quæ non ab ipſa anima fluat. Quòd verò diuerſas & varias actiones actu edit, id omne prouenit à varietate inſtrumentorum, neque anima vno inſtrumento ad varias, neque variis ad vnam, ſed ad ſingulas actiones propriis inſtrumentis vtitur: ſicut & in artificialibus nemo ſerrâ vel malleo ſcribit, ſed pennâ opus habet, nec pennâ ſecat, ſed ſerrâ. Idem perſuadent miræ ſympathiæ & antipathiæ partium corporis noſtri cum aliis rebus. Imò ipſe Aduerſarius concedere neceſſe habet, formas has generare qualitates occultas ad peculiares & ſæpe admirandas actiones in ſubiecto edendas. Quod dum concedit, neceſſe eſt, ſimul concedat, eas ad ſanitatem cuiuſque rei pertinere. Cum enim ſanitas ſit naturalis partium diſpoſitio, ea, quæ ſecundum naturam ſunt, exercendi vim habens: per has verò qualitates natura mirandas actiones naturales edat: certè ad ſanitatem eas pertinere, manifeſtum eſt.

Quod verò ideo eas ad ſanitatē non pertinere putat, quia per eas forma nec vitæ actiones exerceat, C nec ſubiectum conſeruet: petitio principii, & ignorantia elenchi eſt, neque probatio idonea. Etenim de ſanitate hîc quæritur; ille de vita reſpondet: cùm hæc duo longè differant, poſſitque res viuere, etſi non ſit ſana, queántque diſpoſitiones ad ſanitatem neceſſariæ variè mutari, vitâ manente. Neque ea ſaltem ad ſanitatem neceſſaria ſunt, quæ ad vitam totius ſpectant, ſed etiam quæ ad cuiuſque partis naturalem conſtitutionem pertinent. Deinde vitæ actio vocabulum ambiguum eſt. Aliquando enim ſumitur pro omnibus operationibus, quas viuens exercet; aliàs ſaltem pro actionibus vitalibus in ſpecie dictis, quæ naturalibus & animalibus opponuntur. Primo modo ſi accipitur vitalis actio, D falſum eſt, quòd occultæ qualitates ad vitæ actiones non pertineant: cum etiam in viuente eæ qualitates otioſæ non ſint, & partes corporis ſingulæ penè cum aliis rebus conſenſum vel diſſenſum habeant. Etenim, etſi res venenata, (ita enim dicere debuiſſet non venenum. Venenum enim ſanitatem non habet, nec vitam) v.g. napellus vel ſerpens, per qualitatem occultam homini noceat: tamen quin illa ipſa qualitas occulta ad diſpoſitionem naturalem napelli vel ſerpentis pertineat, negandum non eſt. Res enim omnes naturales primò ſui gratiâ conſtitutæ ſunt, vt mundi perfectionem compleāt, & quicquid in iis qualitatum eſt ſeu manifeſtarum, ſeu occultarum, id omne ad earum naturalem conſtitutionem pertinet: quod verò illæ qualitates E aliis rebus gratæ, aliis noxiæ ſunt, id ſecundarium & accidentarium eſt. Ita quicquid qualitatum in braſſicâ eſt, id omne ad braſſicæ naturalem conſtitutionem neceſſarium eſt, & per eas qualitates braſſica actiones ſibi proprias edit. Quod verò vitem viuam oleris huius odor fugat, vt quidem Theophraſtus & Plinius referunt; (nam inſignis error mnemonicus eſt, dum ſcribit D. Freytag. quod braſſica vitam amet) id accidentarium eſt, habétque ſuam naturalem conſtitutionem, etſi feratur, vbi vitis nulla eſt. Et quòd qualitates hæ ipſæ ad ſanitatem cuiuſque rei pertineant, ipſa expe-

ſcientia docet, quæ læſis iſtis qualitatibus, lædi ſanitatem docet. Ita occultæ vitis qualitates læduntur à braſſicæ odore. Aliàs enim vitis braſſicam non fugeret. Eodem modo nonnulli ægrotant, & in lipothymiam incidunt ob felis præſentiam. Sed forſan hæc ductu Aduerſarij extra oleas, cùm de hominis ſanitate agendum ſit. Summa: quicquid ad partium corporis humani naturalem diſpoſitionem pertinet, id ad eius ſanitatem pertinet. Sanitas enim eſt ſeu potentia naturalis exercendi naturales actiones, pendens à conſtitutione partium ſecundùm naturam; ſeu diſpoſitio partium corporis naturalis, naturales actiones exercendi vim habens. Sed ad conſtitutionem partium corporis humani naturalem pertinent & occultæ proprietates, & earum beneficio multæ actiones perficiuntur. Ergo qualitates occultæ etiam ad hominis ſanitatem pertinent.

CAPVT V.

An dentur alij, præter intemperiem, in partibus ſimilaribus morbi?

An dentur in partibus ſimilaribus morbi occulti? Fernelij ſententia.

POſtquam capite præcedente monſtrauimus, ad ipſam ſanitatem etiam pertinere qualitates occultas; iam idem de morbis, quorum gratia hæc inſtituta quæſtio & tractatio, probandum. C

Tria dari morborum genera, intemperiem in partibus ſimilaribus, morbos organicos, & vnitatem ſolutam, paſſim è Medicorum libris patet. An verò præter hos aliud adhuc detur morbi genus, & quidē in partibus ſimilaribus controuerſum eſt. Equidem nemo ante Fernelium, quod ſciam, inuentus, qui alios, quàm intemperiei morbos, in partibus ſimilaribus dari ſtatuerit. Is primus, præter intemperiem, alios in partibus ſimilaribus reperiri morbos, docuit, quos totius Subſtantiæ nominat, & de re, vt initio *cap. 10. lib. 2. de abdit. rer. cauſſ.* ſcribit, per quàm obſcurâ, intricatâ, nullâque hactenus arte comprehenſâ agere aggreſſus eſt. D

Eius argumenta

His autem præcipuè vtitur argumentis, ad probandum, dari tales morbos. Primum proponit *lib. 2. cap. 9. de abdit. rer. cauſſ.* *Si quæ ſunt*, inquit, *in parte ſimilari, præter temperiem, quibus ſanitas illius & integritas ſeruetur; neceſſe fuerit, in bonâ illorum conſtitutione ſanitatem, in malâ morbum collocare. Atqui duo in vnaquaque parte ſimilari inſunt temperamento præſtantiora, materia & ſpecies, ſeu forma, & vt in eorum naturali conſtitutione ſanitas, ita in eorum præternaturali conſtitutione morbus continetur; cùm contrariorum eadem ſit ſubiecta materia.* Et quidem de materiæ morbis pluribus agit *in eod. cap.* Sequente autem 10 *cap.* de morb. totius Subſtantiæ ita ſcribit: *Tota rei ſubſtantia perfectio eſt, & integritas, quâ res vnaquæque conſiſtit. Hæc quoties mutatur, & de perfectione decidit, res tota continuò perfringitur, ipſaque illius deceſſio morbus eſt totius ſubſtantiæ, ea ſcilicet, quæ nondum conſummata fuerit. Nam perfecta, conſummatáque corruptio & interitus eſt.* E

Alterum argumentum à cauſſarum morbificarum natura ſumit, *eod. in loco Si*, inquit, *vt ex Galeno de ſimpl. med facult. conſtat, medicamenta nos afficiunt aut ſimplicibus qualitatibus, aut totâ ſubſtantiâ, neceſſe eſt, alias qualitates, alias totam ſubſtantiam mutari. Hæc autem mutatio, ſi multùm de optimo ſtatu recedit, & naturæ limitem prætergreſſa ſit, totius ſubſtantiæ morbus erit.* Et paulò poſt: *Dum vel aër, vel medicamenta totius proprietate nos afficiunt corporis noſtri neque qualitates, neque temperamentum, ſed totam ſubſtantiam primò ac per ſe mutant. Cùm enim omnis actio ſit ex contrariis, quatenus ſub vno eodem-* A *que genere comprehenduntur, illorum qualitates, corporis noſtri qualitates; totâ verò ſubſtantiâ illorum, totam corporis ſubſtantiam afficiet; neque fieri poteſt, vt qualitas in ſubſtantiam, aut ſubſtantia in qualitatem primùm per ſe agat. Eſto igitur, quis iam deleterium medicamentum hauſerit, qui è vita ſit exceſſurus. Id quidem ſenſim artuum omnium, maximéque principum, ſpiritus, humores totámque ſubſtantiam labefactabit, atque corrumpet, tum tandem mors ſequetur, atque interitus. Partium autem corruptio & infectio tanta, quæ actionem primò per ſe lædit, morbus eſt, iſque verè ſimilaris, quod tum omnis inſtrumenti ratio integra perſiſtat. At qui intemperies non eſt. Ipſum igitur ſit oportet ſimilaris morbi genus; quod nos ſubſtantiæ corruptionem appellamus.* Atque cauſſarum hoc genus latius *allegato capite, & ſequentibus* pluribus deducit ac explicat. B

Tertium argumentum è curandi ratione petit, dum *lib. 2. cap. 9.* ſcribit; *Medicamenta, quæcunque hominum ars ac induſtria inuenit, morbis curandis idonea vel ex primis, vel ex ſecundis, vel ex tertiis qualitatibus originem & vires habent, quibus etiam nonnulli quartas adiiciunt. Primæ illorum vires & facultates intemperiei morbis ſuccurrunt ac medentur; ſecundæ immoderationis materiæ, tertiæ & quartæ iis, qui totius ſubſtantiæ vim robúrque diſſoluunt.* Et eod. in lib. *cap. vlt. Vt repletio inanitione, inanitio repletione, omniſque intemperies intemperie curatur contrariâ, ſic & ſubſtantiæ morbus medicamentis profligatur totius ſubſtantiæ proprietate contrariis. Vnicuique, ſiue in Epidemiorum, ſiue in contagioſorum, ſiue in venenorum genere ſit peculiare quoddam remedium opponitur, ſecretâ facultate efficax.* C

Argenterij.

Fernelium ſequitur Argenterius, *in lib. de morb. gener. cap. 14.* qui tribus potiſſimum argumentis vtitur ad probandum, quòd in ſimilaribus alii dentur morbi, quàm intemperiei. Primum ſumit à cauſſis toto genere nobis aduerſis: ſecundum à medicamentis totâ ſubſtantiâ agentibus: tertium ex eo, quòd dantur actiones læſæ partium ſimilarium, quæ non pendent à morbis intemperiei. *Annon*, inquit, *etiam morbos oriri in partibus ſimilaribus, concedit Galenus, quos ad primas qualitates minimè referre poſſumus: quales ſunt febres peſtilentiales, morbus Gallicus, & alij, qui maligni vocantur, & quæ venena ea, quæ toto genere lethalia dicuntur, concitant, contra quos non calidis, frigidis, humidis, ſiccis, ſed iis, quæ totâ ſubſtantiâ agunt, pugnamus? Quod ſi genus hoc medicamentorum ponit Galenus, quod à totâ ſubſtantiâ vel à tota natura, non ob euidentes qualitates corporis ſimilaris mala propellit; cur etiam non eadem in corpore mala ſtatuimus, quibus ea mederi ſolent? Alioquin profectò fruſtra erunt excogitata hæc alterius eſſe naturæ, quam alia, quorum effectus ad manifeſtas qualitates rediguntur.* Et ibidem: *Atque hi ſanè morbi ſimilarium propriè exiſtunt, non minus profectò, quàm illi, quos primarum qualitatum exceſſus committit: quippe, cùm attractiones, retentiones, coctionéque nutrimenti, atque etiam excrementorum ipſorum expulſionem in ſingulis partibus perperam obiri, atque ratò ipſas quoque partes per malignos morbos infigniter lædi, & homines denique ſæpius extingui, quàm à manifeſtis qualitatibus fieri poſſit, quotidiana doceat experientia.* D E

Fuchſij.

Fuchſius, *lib. 3. Inſtit. ſect. 1. cap. 4.* diſputationem hanc Fernelij pro *ἀκριβολογίᾳ* Philoſophicâ habet, quam ſtudio Galenus, & qui huius ſectantur dogmata, Medici euitare voluerint, vt, qui tum materiam, tum formam ſub temperamento complecti maluerint: atque ita concedit, dari morbos in ſimilaribus, à morbis temperiei manifeſtis diuerſos, qui per ea, quæ totâ ſubſtantiâ ipſis contraria ſunt curentur. Sed eos ad morbos intemperiei refert, duplicémque intemperiem dari, ſcribit, vnam primarum qualitatum, aliam, quæ ex mixtione primorum corporum fiat, quæ toto ſubſtantia appel-

letur. Verùm ſupra iam dictum, miſtionem, & temperaturam non eſſe confundenda, & nullam aliam dari temperiem, niſi ortam è quatuor primis qualitatibus; neque illum modum ſubſtantiæ, qui ex miſtione corporum elementarium oritur, poſſe tot, & tantarum virium, quæ paſſim in rebus naturalibus occurrunt, cauſſam eſſe. Quod ipſum tandem agnoſcit Fuchſius, dum ſcribit, ſe non negare, alias qualitates, vt vocant, ſpecificas, & vires peculiares, corporibus à Deo Opt. Max. eſſe inditas, quas commiſtioni primorum corporum acceptas referre non poſſumus.

A

Eorum, qui morbos totius ſubſtantiæ reijciũt, opinio Th. Eraſti.

Contra ſunt alij, qui Fernelij hanc ſententiam planè reiiciunt, & nullos alios, præter intemperiei morbos, in partibus ſimilaribus dari, ſtatuunt, inter quos non poſtremus fuit Thomas Eraſtus, qui anno 1575. peculiari diſputatione Fernelij ſententiam impugnauit. Vtitur autem his præcipuè contra Fernelium argumentis. Primò arguit Fernelium, quòd totam ſubſtantiam non rectè definiuerit, nec in ea definiendâ ſibi conſtiterit, Galeníque autoritate abuſus ſit; cùm ſecundùm Galenum nec ſpecies, ſeu formâ, nec ex ſpecie & formâ compoſitum, nec ſpiritus, & congenitus nobis calor tota ſubſtantia ſit, ſed cuiúſque rei materia aptè temperata. Deinde cum tria ſint morborum genera, primum partium ſimilarium, alterum organicarum, & tertium vtriſque commune, & ipſo Fernelio fatente, morbi ſubſtantiæ non poſſint referri inter inſtrumentarios & ſolutæ vnitatis, probare conatur, etiam ad ſimilares referri non poſſe, & eo quidem argumento, quòd, ſi eſſent morbi ſimilares, actionem partium ſimilarium primò & per ſe læderent: at hæ cum in proprio ſimilarium temperamento conſiſtant, lædi non poſſunt, temperamento non mutato. Nihil enim in parte ſimilari actionibus deſeruiens ineſſe ſtatuit, præter temperamentum & formam, ſeu animam. At forma ſeu anima non ægrotationi obnoxia eſt: ergò ſolum temperamentum morbis obnoxium erit: & proinde nullus alius morbus partium ſimilarium dabitur, quàm intemperiei. Tertiò ad argumenta Fernelij reſpondet, negátque, tria in ſimilaribus morborum genera conſtituenda eſſe, quia ex tribus, materia, forma & temperamento compoſita ſit. Cùm enim morbus eius rei ſit vitium, quæ actionis propinquiſſima cauſſa eſt, neque materiæ, neque formæ, ſed compoſito per ſe & propriè accidere, vt propinquiori actionum cauſſæ; & proinde in ſimilari parte nullos alios morbos ineſſe, quàm vnitatis & temperationis. Forma enim immutabilis eſt, materia verò nullius actionis cauſſa proxima, ſed temperamentum.

Comit. Mõtani

Deinde etiam alij hos morbos impugnauerunt, & inter eos Comes Montanus, *de morb. lib. 3. c. 15.* qui imprimis hoc argumento vtuntur, eóque ſimul primam rationem Fernelij impugnant. Corruptio ſubſtantiæ vel formæ, inquiunt, eſt aut in termino & abſoluta, aut in via. Si in termino, & abſoluta, non morbus eſt, ſed interitus, ſic ipſomet Fernelio ſtatuente. Si in via, non eſt corruptio, ſed alteratio corruptioni præuia, & per conſequens morbus ex intemperie, cùm alteratio motus ſit in qualitate.

Alij hoc argumentum ita proponunt: Concedunt quidem, in parte ſimilari tria inueniri, materiam, formam & temperamentum; omnia tamen hæc tria ad ſanitatis naturam pertinere negant. Cũ enim duplex ſit partium conſtitutio, vna eſſentialis, altera accidentalis; illa, quæ ex materia & forma reſultat, hæc, quæ illam inſequitur, & accidentium certa diſpoſitio eſt, per quam forma compoſiti eſt efficax: ſanitas non in eſſentiali, ſed accidentali conſtitutione collocanda eſt. Sanitas enim & morbus accidentia ſunt, quæ rei eſſentia ſalua permanente permutari variè poſſunt; vnde idem homo nunc ſanus, nunc æger eſt: forma verò, à qua rei eſſentia pendet, intendi & remitti non poteſt, ſed conſtituta eſt in indiuiſibili, vnde, vt modò dictum, formæ corruptio & abolitio non morbus eſt, ſed rei interitus, nullúſque morbus dari poteſt, qui manente re formam corrumpat, ſed forma, quæ vbi eſt, vel tota eſt, vel non eſt, ſublata, ipſum totum corrumpitur: quod verò corruptum eſt, ſanum vel ægrum dici non poteſt, cùm non entis non ſunt accidentia. Atque ita cùm parte ſimilari integra manente, eius forma corrumpi non poſſit; ſolum verò temperies, re ſalua manente, variè alterari & mutari poſſit; concludunt, nullum in parte ſimilari formæ vel ſubſtantiæ totius, ſed ſaltem temperiei morbos dari.

B

Et omnino hi autores rectè contra Fernelium concludunt, ſi per morbos formæ, vel totius ſubſtantiæ intelligendi ſint ipſius formę, vel ſubſtantiæ partis corruptio, nullo modo hos morbos concedi poſſe. Etenim formæ ipſæ ſunt immutabiles, & ſaluo ſubiecto corrumpi non poſſunt, ſed forma corrupta pars emoritur, atque ita ampliùs nec ſana nec ægra dici poteſt. Et proinde, licet Fernelius rectè probet, ad partis ſimilaris conſtitutionem præter temperiem etiam formam & materiam pertinere: C tamen id ſaltem de eſſentiali conſtitutione intelligendum eſt, ad quam ſanitas & morbus non pertinent; cùm, eſſentiali hac conſtitutione ſalua manente, pars nunc ſana, nunc ægra eſſe poſſit.

Verùm hoc modo nondum Aduerſarij Fernelij probarunt, nullos alios dari in partibus ſimilaribus, (præter vnitatis ſolutæ) quàm intemperiei morbos. Hoc enim, quod Eraſtus & Comes Montanus, & alij præſupponunt, nihil ad ſanitatem partis ſimilaris (præter vnitatem) requiri, quàm temperiem, omnéſque actiones partis ſimilaris perfici ſaltem eius temperie, nondum probatum, ſed id ipſum eſt *κρινόμενον*, & *cap. praeced.* demonſtratum, alias adhuc ad ſanitatem partis ſimilaris qualitates, D quàm temperiem primarum requiri. Et probant id etiam reſolutiones chymicæ, quibus ex plantis & animalium partibus efficiuntur medicamenta occultis qualitatibus prædita. Et proindè alia adhuc in partibus ſimilaribus præter temperiem dantur, quorum receſſus à naturali ſtatu ſimilem morbum iis inducit.

Et dari tales morbos, probant reliqua Fernelij argumenta. Inter quæ primum eſt id, quod à cauſſis morbificis ſumitur. Si enim dantur cauſſæ morbificæ, quæ alio modo, quàm temperie primarum qualitatum, partes ſimilares afficiunt, etiam dabuntur morbi alij, ab intemperiei morbis in partibus ſimilaribus. At dari agentia à tota ſubſtantia, E & quorum actio in nullam manifeſtam qualitatem, aut harum temperiem referri poteſt, planum eſt, & ſupra ſatis probatum; monſtrántque id cùm multa medicamenta; tum imprimis venenorum varia genera, quæ non notis & elementaribus, ſed longè diuerſis qualitatibus corpus noſtrum afficiunt; id quod neque ipſi Aduerſarij negare poſſunt. Cùm verò omnis actio ſit inter contraria eiuſdem generis, & omne agens agat in ſuum contrarium, corpúſque, quod afficit, ſibi ſimili qualitate afficiat & alteret, illique ſibi ſimilem qualitatem inducat: inde certò concluditur, à medicamentis & venenis occulto modo agentibus, non temperiem immediatè & proximè mutari, nec intemperiem è

manifeſtis qualitatibus exortam, ſed occultam & ab intemperie diuerſam qualitatem ac diſpoſitionem induci.

Contra T. Eraſtum.

In hoc argumento ſoluendo varij multis modis laborant. Thomas Eraſtus *in alleg. diſp. theſ.* 57. ſcribit; non rectè concludi, aliquid totâ ſubſtantiâ nobis inimicum eſſe, ergo totius ſubſtantiæ morbum generare: e. g. effluuia peſtifera tota ſubſtantiâ nobis inimica eſſe: ſolùm tamen calefaciendo, putrefaciendo, erodendo nos offendere. Atque ita concedit, dari quidem actiones à tota ſubſtantia, ſeu occultis qualitatibus, læſionem tamen, quam inducunt, notam & manifeſtã eſſe ſtatuit. Idem Comes Montanus, *de morb. lib.* 3. *cap.* 16. ſentit, qui dari agentia à tota ſubſtantia quidem concedit, actionem tamen illarum tantùm per qualitates primas, & temperiem fieri exiſtimat, docétque, quando mutatio tantùm fit in qualitatibus primis, tum actionem illã vocari per vnam vel duas qualitates: ſed quando aliæ etiam ſecundæ & tertiæ mutantur, tum illam actionem prouenire à tota ſubſtantia, & omnino actiones omnes iſtas fluere à temperie docet. Sed cùm agnoſcat, negari non poſſe, quòd dentur actiones, quæ ab intemperie non proueniunt, rem in dubio relinquit, & nihilominùs ſtatuit, quomodocunque res agant, ſiue per temperiem, ſiue per formam à temperie diuerſam, morbos non eſſe, ſed potiùs cauſſas morborum, & non morbos totius ſubſtantiæ, ſed à Galeno ſaltem receptos inducere, v. g. morſum canis rabidi vulnus infligere, & intemperiem calidam & ſiccam inducere, quæ tandem ægrum in furorem agat.

Hieron. Capiuacciũ.

Eodem modo Hieronymus Capiuaccius, *in tract. de lue Vener.* agnoſcit in lue Venerea actionem à tota ſubſtantia, & quæ fit ſupra elementorum qualitates, quæque peculiariter fit corpori humano aduerſa, & nonniſi alexipharmacis deleri poſſit: at proprietatem illam ſaltem in excremento præter naturam, quod à toto genere lædere potens ſit, ſtatuit: ſed quod morbum aliquem nouum, præter vulgo receptos, producat, negat, notóſque tantùm morbos intemperiei, tumores, vlcera, & ſimiles inducere, ſtatuit.

Verùm hoc modo argumentum iſtud non ſoluitur. Etenim, etſi negandum non ſit, venena, & alia occultis qualitatibus agentia, etiam qualitatibus primis, quas cum occultis habent agere, & intemperiem inducere, exulcerare: tamen actiones iſtæ ab iis non proueniunt, quatenus venenata ſunt, & occultis qualitatibus agunt, ſed quatenus & ipſa temperiem ſuam elementarem habent. Aut licet, vbi occultis qualitatibus calidum innatum eſt deſtructum, tota œconomia corporis collabatur, & tandem putredo, febres, vlcera, tumores, & alij morbi ac ſymptomata excitentur: tamen id facit venenum non per ſe, ſed per accidens. Interim quæritur, an non venena, quatenus talia, & quatenus peculiari proprietate agunt, peculiari modo etiam in corpus noſtrum agant, & peculiarem qualitatem præter naturam in id inducant? quod omnino affirmatur. Cùm enim res quælibet ſecundum naturam ſuam agat, calor calefaciat, non refrigeret, nec purget; frigus refrigeret, non calefaciat, nec ferrum trahat: omnino etiam occultæ qualitates ſecundum propriam naturæ ſuæ rationem agent, venena cor infeſtabunt, non purgabunt, rhabarbarum purgabit, non trahet ferrum, nec ea qualitate, qua purgat, calefaciet vel frigefaciet, & omnino qualitatem quælibet ſibi ſimilem patienti imprimet. Et concedere actiones occultarum qualitatum, negare verò ab iis occultam aliquam imprimi, & ſtatuere, ſaltem manifeſtas qualitates ab iis induci, contradictio in adiecto eſt. Etenim ſi manifeſtam ſaltem qualitatem inducit, actio non eſt occulta, ſed manifeſta. Deinde cùm omnis actio ſit inter contraria, & agens cupiat ſibi aſſimilare patiens; nec verò, vt Thomas Eraſtus, *th.* 59. ſcribit, qualitas in ſubſtantiam, vel ſubſtantia in qualitatem primò agat: neceſſarium eſt, vt, quia medicamenta à tota ſubſtantia aliis, quàm manifeſtis qualitatibus agunt, aliàs etiam, quàm manifeſtas qualitates afficiant, & ſibi ſimilem affectionem inducant.

Ad veritatem proximè acceſſit, eam tamen non planè aſſecutus eſt Euſtachius Rudius, vbi, *de morb. occult. lib.* 1. *c.* 7. inquirit, quo pacto venena corpus noſtrum corrumpant, & contra Fernelium diſputat. Vbi quidem rectè docet, quòd qualitas formã primò non afficiat; cum fieri non poſſit, vt qualitas in ſubſtantiam agat: ſicut & hoc rectè ſtatuit, deleteriorũ formas eſſe principia agendi, proprietates verò, ſeu occultas qualitates, ab iiſdem formis fluentes, eſſe inſtrumenta; & has proprietates, cùm noſtri corporis proprietatibus omnino contrariæ ſint, in eas procul dubio agere poſſe. Quæ mea planè ſententia eſt, in quam ſeu inuiti, ſeu inſcii tandem veriſſimo principiorum Phyſicorum ductu nonnulli elabuntur. Veruntamen ex præconcepta opinione aliquomodo ad qualitates primas elabitur, dum ſcribit, proprietates nobis contrarias à manifeſtis qualitatibus in propria actione adiuuari & roborari. Iſto enim qualitatum primarum auxilio occultæ qualitates nullo modo opus habent. Etſi enim hoc concedo, venena quædam, vt & alia qualitatibus occultis prædita, etiam qualitatum primarum exceſſum habere: tamen ſingulæ qualitates, quod ſuum eſt, agunt, & occultæ etiam ſine primarum auxilio ſuas actiones perficiunt. Et ſicut magnes trahit ferrum ſine caloris vel frigoris auxilio: ita aſpidis venenum ſine auxilio caloris, qui in tantilla quantitate nullus inſignis eſſe poteſt, ſolum occulta & venenata ſua proprietate malignam qualitatem corpori noſtro imprimit, & occultas noſtri corporis proprietates impugnat. Et cùm dicit, qualitates occultas in ſuis actionibus adiuuari, concedit, occultarum qualitatum propriam & primariam, à primarum qualitatum actione diuerſam, eſſe actionem.

Euſt. Rudii ſententia.

Hæc omnia etſi plana ſint, ex ipſo Ariſtotele, *lib.* 1. *de generat. & corrupt. cap.* 7. *text*, 57. deſumpta, vbi Ariſtoteles & eius interpretes clarè docent, actionem eſſe inter contraria eiuſdem generis: tamen ne victas veritati manus porrigere cogatur D. Iohan. Freytag. fit hîc venerandæ antiquitatis deſertor, Nouator & Paradoxologus. Nihil tamen ſolidi contra principium Ariſtotelis affert, verùm ne nihil dicat, aliquid, vel ad rem nihil pertinens, dicit. Nam cùm Ariſtotelis canon de cauſis efficientibus immutantibus agat, ille de formæ informatione, & actionibus, quæ per emanationem fiunt, aliquid affert. Cùm ſermo ſit de antipathiâ, ille exempla ſympathias inducit. Cùm de actionibus naturalibus, quæ ſunt inter contraria ſub eodem genere, tractetur, ille de potentia obedientiali, (quo ſuam in Philoſophia inſcitiam egregiè prodit) quæ Dei & artis reſpectu talis eſſe dicitur, aliquid producit, & potentiam obedientialem etiam in actione rerum naturalium inter ſe imperitè ponit: quæ reſponſione digna non ſunt. Certum enim eſt, Ariſtotelis canonem eſſe veriſſimum, de actione immutatiua ſeu corruptiua dicta, & in actione tali non quodlibet agere in quodlibet, ſed in determi-

D. Ioan. Freyt. argumentorũ refutatio.

natum, & omne tale agens patienti imprimere qualitatem ſibi ſimilem. Talia autem agentia non ſunt ſolùm ea, quæ primis qualitatibus alia afficiunt, ſed inter ea etiam, quæ à tota ſubſtantia, ſeu occultis qualitatibus agunt. Hoc enim modo venena non lapidibus, non metallis, non lignis, ſed animatis ſunt venena. Et quidem, quod vni animalium ſpeciei venenum eſt, non omnibus animalibus venenum eſt. Et quæ hóc modo agunt, non manifeſtas ſeu primas qualitates corpori inducunt, ſed ſibi ſimili affectione id alterant, vt Galenus loquitur. Venenorum enim natura non in qualitatibus primis, ſed occultis conſiſtit. Et ſi venena ſaltem primas qualitates corpori imprimerent, etiam alia qualitatibus primis prædita, idem quod venena agere poſſent, quod tamen non accidit.

Primi. Vnum atque alterum tamen, quod affertur, non prætereundum videtur. Primò ait: *Non quia innumerabilia indicibilium venenorũ genera in nos agunt. occultis ſuis & aduerſis qualitatibus, idcirco innumeræ quoque occultæ qualitates, & innumeræ ex his ſanitates occultarum qualitatum, & ex harum à venenis læſione innumeri morbi incogniti & indicibiles ſtatuendi*, id quod abſurdum videtur. Verùm abſurdum hîc nullum eſt, niſi quæ ipſe fingit. Primò enim, etſi non ſunt innumeri morbi occulti, & forſan nec 80084. quot miſturas humorum poſſibiles commentus eſt Sanctorius, *lib. 7. meth. vitandor. error. cap. 9.* tamen ſat multi ſunt. Alius enim occultus & malignus morbus inducitur à virulentia venerea, alius à contagio peſtilenti, alius à morſu canis rabidi, alius à morſu aſpidis, alius à morſu ſcorpii, alius à viperæ, alius ab ictu tarantulæ. Non tamen ſequitur, quòd etiam tot neceſſariæ ſint in homine ſano occultæ qualitates, & tot ſanitates. Rectum enim vnum, obliquum varium & multiplex. Sicut nimirum temperies primarum qualitatum vna qualitas eſt, & in qualibet parte vna, variis tamen modis, & à variis intemperiebus & cauſſis à naturali ſtatu deflectere poteſt: ita etiam naturalis illa diſpoſitio, quæ eſt ab vna vel pluribus qualitatibus occultis, variis modis & à variis venenis mutari poteſt. Et licet plura ſint venenorum genera, & ſpeciales actiones venenorum inter ſe differant: in genere tamen conueniunt, vt omnia ſint calido natiuo, & naturali conſtitutioni contraria, eámque corrumpant. E contra vna theririca multis venenis reſiſtit. Ac quamuìs plures eſſent tales qualitates in corpore: non tamen eſſent plures ſanitates. Sanitas vna eſt formaliter ſumpta: cauſſæ verò eius multæ, & propterea etiam multa morborum genera, quæ eam lædere poſſunt. Et poſito, ſed non conceſſo, quòd nulla detur in corpore noſtro talis occulta qualitas, ad ſanitatem eius pertinens, quæ in venenoſis morbis mutetur: tamen cum venena ſibi ſimili affectione corpus noſtrum alterent, vt Galenus, 1. *de ſem. c.* 16. loquitur, atque illa qualitas & diſpoſitio maligna corpori à veneno impreſſa ſit præternaturalis, atque actiones eius lædat, cum morbus corporis dici non poſſit; cur ei morbi definitio competat? Nam quod allegatum Galeni locum, vbi docet, *quod minima portiuncula lethalium venenorum, quæ δηλητήρια appellantur, vbi animalis corpus ingreſſa fuerint, momento temporis id immutant, ſibique ſimili affectione alterant*, falſa interpretatione corrumpere conatur, fruſtra laborat. Etenim, quod ſcribit Galenum dicere, *totum alterari, non ſaltem qualitates occultas, ſed maximè manifeſtam, in qua vita fundatur*, pueriliter in vocabulo *Totum* ludit. Neque enim Galenus per totum intelligit vniuerſam totius corporis conſtitutionem, cùm videamus, in lue venerea, veneno canis rabidi, ictu tarantulæ, & aliis venenis, non ſtatim omnem corporis conſtitutionem mutari; imò ſæpe temperiem qualitatum primarum vix permutari: id quod ex eo manifeſtum eſt, quòd ſæpè à veneni vi citiſſimè homo iugulatur, antequam vlla, quæ homini interitum afferre poſſit, mutatio in qualitatibus primis (vtpotè quæ longius tempus requirit) facta fuerit: id quod ipſe concedere neceſſe habet, dum ſcribit, quod peſte infecti ſubitò moriuntur; ex veneni pernicie, quod cordis vitalem, inſitum & influentem ſpiritum rapidiſſimè corrumpat. Sed dum dicit Galenus, totum momento temporis immutari, eius hæc mens eſt, in toto corpore ſubitam alterationem fieri: id quod ex eo patet, quòd ſtatim poſt addit; *alexipharmaca totum corpus immutare.* Vbi certè non docet, ab alexipharmacis omnem corporis temperiem & naturalem diſpoſitionem euerti, ſed ſaltem iſtam à veneno inductam alterationem aboleri. Neque etiam temperiem primò mutari, (hæc enim in momento mutari non poteſt) dicit Galenus, ſed talem qualitatem corpori à veneno induci, quali ipſum præditum eſt. Et venena non ſunt venena per qualitates primas, ſed per occultas. Et proinde, dum ſibi ſimili affectione corpus noſtrum alterant, non primas qualitates inducunt, ſed occultas & venenatas. Id quod patet ex eo, quòd Galenus ſtatim ſubiungit, alexipharmaca contrariâ venenis alteratione corpus afficere. Etenim, alexipharmaca, vt pluribus in locis Galenus docet, non agunt qualitatibus primis, ſed totâ ſubſtantiâ, & qualitatibus occultis. Cùm ergo alexipharmaca alterationi venenorum contrariam alterationem inducant, venenorum actio non in qualitatibus primis conſiſtit.

Secundi. Deinde, quòd ſcribit: *quia venena omnia directè ſubſtantiam noſtram humanam, maximè iuxta temperiem qualitatum, & præcipuè calidi & humidi, in qua ſanitas, & vita fundatur, diripiunt & corrumpunt, & cordi vitalique facultati in calido natiuo, eiúſque ſpiritu & humido archigeno in corde potiſſimum radicato, depeculantur, celeritérque vi ſuâ pernicioſa, & potenter corpus & naturam noſtram peſſundant & in ſuam naturam immutando corrumpunt, non occultas qualitates corrumpunt, ſed manifeſtos temperiei morbos producunt*: Primò petitio principii, eſt, quòd putat, venena humanam naturam mutare directè, iuxta temperiem qualitatum primarum: ſibi enim ſimili affectione corpus noſtrum alterant, proinde venenatam qualitatem corpori imprimunt. Deinde malè confundit vitam & ſanitatem; cum vita abſque ſanitate eſſe poſſit, & æquè ægri viuant, ac ſani. Vnde etiam tandem apparet, falſum eſſe, quod ex noſtra ſententia ſequi putat, quod calore natiuo, in quo vita conſiſtit, ſaluo, quiſquam perire poſſit. Petitio enim principii eſt, quod calidi natiui ſeu ſpiritus inſiti eſſentia ſaltem qualitatum primarum temperie abſoluatur; cùm, vt ſuo loco ex Ariſtotele dictum, ſpiritus ille inſitus ſit; σῶμα τὸ τῶν ἄστρων στοιχείῳ ἀνάλογον. Et poſito, ſed non conceſſo, quod calidum innatum ſit elementare; tamen corde à veneno læſo, totam eius œconomiam, & ita etiam temperiem, labefactari, neceſſe eſt. Atque ita primum argumentum pro morbis occultarum qualitatum, quos Fernelius totius ſubſtantiæ vel formæ appellat, ſaluum eſt.

Secundi argumenti Fernelij confirmatio. Secundum argumentum ſumitur, vt dictum, à curandi ratione. Cùm enim dentur medicamenta à tota ſubſtantia, vt appellant, non qualitatibus manifeſtis, ſed occultis agentia, dantur etiam neceſſariò morbi occultarum qualitatum; cùm contraria

contrariorum ſint remedia. Vnde rectè Argenterius: Niſi darentur morbi occulti, fruſtra inuenta eſſent remedia totâ ſubſtantiâ agentia. Nam ſi omnes morbi partium ſimilarium eſſent morbi intemperiei, poſſent ij medicamentis contrariâ intemperie præditis expugnari. At hoc non fit: ſed ſæpe manifeſtæ qualitates ad impugnandos morbos non ſufficiunt, ſed opus eſt medicamentis occultis qualitatibus agentibus, vt quotidiana experientia teſtatur. Id quod expreſsè docet Galenus. 1. *de ſem. cap.* 16. dum ſcribit, quòd venenorum antidota & alexipharmaca contrariâ lethalibus alteratione totum etiam corpus immutent.

Contra Th. Eraſtum.

Verùm & in hoc argumento ſoluendo nonnulli laborant, ſed fuſtra Thomas Eraſtus, vt *ex lib.* 5. B *Miſcel. Smetij, epiſt.* 6. videre eſt, eò audaciæ venit, vt ſcribat, non poſſe vel vnius hominis exemplum produci, qui à peſte medicamentis virtute ſpecificâ agentibus ſit liberatus. Et quæ latente virtute dicuntur profuiſſe, vel vacuando, vel concoquendo, vel refrigerando, vel ſiccando cuncta profuiſſe. Additque, ſi tales eſſent proprietates in illis omnibus, quæ ab autoribus laudantur, infinita ferè, ac nihil ſimile inter ſe habentia pharmaca eâdem eſſent poteſtate prædita: quod fieri nullo modo poſſit. Verùm magna hæc eſt pertinacia & audacia, ita ipſi experientiæ reluctari, quâ ſatis conſtat, non ſolùm peſtem, ſed & alios morbos malignos ac venenatos nullo modo curari poſſe remediis ſolum manifeſtis qualitatibus, quæcunque eæ C ſint, agentibus; ſed opus eſſe alexipharmacis, quæ ſola experientia ſuggerit. Et illud ipſum, quod contrà obiicit Eraſtus, ſententiam noſtram roborat potiùs, quàm infringit. Si enim quod experientia conſtat, infinita ferè medicamenta nihil ſimile inter ſe, vel ratione primarum vel ſecundarum qualitatum habentia eâdem vi peſti reſiſtendi prædita ſunt, neceſſariò concluditur, peculiarem vim & facultatem, à primis qualitatibus diuerſam, in quâ omnia iſta conueniunt, iis ineſſe.

Comitē Montanum.

Comes Montanus, *lib.* 3. *de morb. cap.* 19. cùm videret, negari non poſſe, dari medicamenta occultis qualitatibus agentia, aliò confugit, & ſtatuit, talia medicamenta non morbos expellere, ſed D cauſſas ſaltem morborum; ipſos verò morbos ab iis inductos, ſi opus ſit, ſaltem curari medicamentis manifeſtis qualitatibus agentibus. Ita in veneno canis rabidi cauſſam magis trahere ad ſe curam, quàm morbum, qui ſit intemperies calida & ſicca, & ideò non ſolùm iis, quæ manifeſtâ vi venenum hoc extrahunt, ſed & iis, quæ totâ ſubſtantia agunt, vtendum eſſe. Verùm enim verò negandum quidem non eſt, alexipharmaca etiam cauſſæ aduerſari, eámque impugnare, & è corpore expellere poſſe. Interim & hoc verum eſt, quod Galenus, *lib.* 1. *de ſem. cap.* 16. ſcribit, quod deleteria corpus noſtrum ſibi ſimili affectione alterant, & ſibi congeneres qualitates, & malignam diatheſin ipſi indu- E cunt. Quæ enim eſſet aliàs actio venenorum, & quomodo corpus noſtrum tam vehementer læderent; cum in manifeſtis qualitatibus ſæpe exigua mutatio appareat? Et quomodo cauſſa, vt Comes Montanus putat, plus quàm intemperies manifeſta inducta vrgeret, & curam ad ſe traheret, ſi ſaltem manifeſtis qualitatibus læderet? Certè ob damnum & vitæ periculum, quod corpori infert, magis vrget. At hoc facere non poteſt, niſi diſpoſitionem corporis ad vitam neceſſariam ſummoperè euertat. At hoc, vt ipſe confitetur, non facit intemperie manifeſtâ, quæ primis diebus ſæpe exigua & nullius momenti eſt: ergo id facit occulto modo diſpo-

A ſitionem naturalem corporis noſtri euertendo, ipſique contrariam malignam inducendo, & nemo rei Medicæ penitus facile iudicauerit, quòd venena ſæpe, etiam ſi è corpore ſint exturbata, nihilominus malignas diatheſes poſt ſe relinquant.

Antonio Santorellum.

Tandem vt hæc concludamus, & iis, quæ modò, & *cap. præced* diximus, hoc addamus, Antonius Santorellus, *in antipraxi Medic lib* 5 *c.* 4. etiam ſtatuit, quod antidota oppugnent cauſſam morbi, non morbum: illa autem etſi occulta ſit, producat effectum manifeſtum. Idque conatur exemplo magnetis & purgantium medicamentorum declarare. Nam, *inquit*, magnes trahit ferrum qualitate nobis occultâ, medicamenta purgant occultâ vi; at effectus, vt tractio, manifeſtus eſt. Atque ita etiam putat, venenorum cauſſam occultam effectum manifeſtum producere. Verùm dicit, ſed non probat, quòd antidota ſaltem cauſſam morbi oppugnent, non morbum, quod ſupra refutatum. Deinde quòd ad cauſſas occultas attinet, & earũ effectus, diſtinguendum eſt primò inter motum localem & alterationem. Etenim motus ferri ad magnetem eſt localis. At hîc quæritur, quamnam alterationem venena in corpora inducant? Præterea diſtinguendum eſt inter effectum proximum & remotum. Etſi enim motus localis, quo ferrum ad magnetem mouetur, manifeſtus ſit: tamen motus ille ferri non eſt effectus proximus occultæ qualitatis, ſed remotus. Etenim ſicut veneno ſumpto hominem vomere vel mori, manifeſtum eſt, & inter vomitum & mortem actio aliqua præcedit, quâ venenum occulto modo hominem afficit: ita etſi manifeſtè ferrum ad magnetem mouetur: tamen actio alia occulta præcedit, quâ magnes ferrum afficit, eíque qualitatem imprimit, ob quam ferrum ad magnetem mouetur, eáque ipſa qualitas ignota nobis eſt æquè, ac illa, quam venenum corpori noſtro imprimit: quod etiam Scaliger, *exerc.* 102. *ſ.* 6. docet: vbi ſtatuit, quod ferrum ad magnetem potiùs, tanquam matricem ſuam, moueatur, cuius abditis principiis perficiatur. Itaque etſi venenatas cauſſas multi effectus ſequuntur: tamen cùm illi plures & toto genere diuerſi ſint, patet, eos omnes non proximè à veneno prouenire, ſed mediante aliâ proximâ cauſſa, à qua calor natiuus corporis, & præcipuè cordis, læditur. Hoc enim læſo, ampliùs corpus & humores à natura regi non poſſunt, vnde excitatur putredo, inde febres, tumores, vlcera. Et tumores proximè excitantur à facultate expultrice, non à veneno. Ita purgantis medicamenti effectus ſeu purgatio manifeſta eſt, ſeu illa non fit immediatè & proximè à medicamento purgante, ſed à facultate expultrice. Actio verò purgantis medicamenti in humorem expurgandum omnino occulta eſt.

Tertiũ argumentũ.

E quibus Tertium argumentum oritur, ab ipſis actionibus læſis. Cum enim omnes actiones læſæ fiant vel à morbo partis, quæ illam actionem perficit, vel ab errore externo; dentur verò actiones læſæ, quæ neque ad morbos intemperiei, neque ad externum errorem referri poſſint: hinc ſequitur, dari alios, præter intemperiem, morbos, in illis partibus, à quibus actio illa prouenit. Negari autem non poteſt, in morbis malignis, peſtilentibus, & venenatis, ſæpè nullam alicuius momenti intemperiem dari, interim varias actiones lædi, vires deiici, imò hominem de vita periclitari. Ergo aliquam aliam, præter intemperiem, in parte mutationem adeſſe neceſſe eſt, ob quam tantæ actionum læſiones fiant.

Et quocunque ſe vertant, qui hos morbos ne-

gant, eos ipſos tamen, ſeu inuiti, ſeu inſtij concedere coguntur. Vnde Mercurialis, qui *de venenis cap.* 2. morbos hos ad morbos intemperiei referre conatur, *de venenis cap.* 1. definit morbum perniciosum in hunc modum: *Morbus venenoſus eſt diſpoſitio præter naturam, cor offendens immediatè, & vehementer eius actiones lædens, ob vim veneficam.* Et Euſtachius Rudius, *de occult. morb. lib.* 1. *cap.* 2. definit morbum occultum, quòd ſit affectus præter naturam, qui ab ea cauſſa, materiáque creatur, fouetur, atque dependet, quæ humano corpori, eiuſque præſertim innato calori totâ ſuâ naturâ nobis ignotâ aduerſaria exiſtens, ipſum pro ſuo poſſe corrumpit, & in propriam naturam conuertit. Cùm enim definitio definiti eſſentiam explicare, & cum eo conuerti debeat: ſi morbus, qui definitur, eſt occultus & venenoſus, certè affectus ille ſeu diſpoſitio præter naturam, non ſolùm intemperies eſt qualitatum primarum, ſed & ipſa occulta & venenoſa eſſe debet. Deinde, cum cauſſa occulta ſit & venefica, & à qualitatibus primis diuerſa, neceſſe eſt, vt diſpoſitionem etiam occultam & venenoſam, à qualitatibus primis diuerſam, inducat.

CAPVT VI.

Quinam ſint illi alij, præter intemperiem, in partibus ſimilaribus morbi?

Quinā ſint occulti morbi?

ATque hactenus ſatis firmis, vt opinor, argumentis, probatum eſt, dari in partibus ſimilaribus alios, præter intemperiem, morbos: proximum iam eſt, vt explicemus, quinam illi ſint. Id enim, quia non ſatis rectè, clarè, & accuratè à Fernelio factum, totam hanc de hiſce morbis doctrinam plurimis ſuſpectam reddidit. Cùm enim viderent, quædam in enumeratione horum morborum falſa proferri à Fernelio, etiam ea, quæ vera ab eodem proferuntur, ſimul reiecerunt. Ita autem de morbis totius ſubſtantiæ, quos ita appellat, docet Fernelius, *lib.* 1. *Pathol. cap.* 4. *Totius*, inquit, *ſubſtantiæ morbi ſunt, qui partium ſubſtantiam primùm & per ſe oppugnant. Horum alij manifeſti ſunt, alij occulti.* Manifeſti, qui partium corporiſque ſubſtantiam manifeſtis è cauſſis demoliuntur. Eiuſmodi ſunt vlcera maligna, phthiſis, iecoris, lienis, aliarumque partium putredo, ex primarum qualitatum intemperie nata, & ſpiritus innati diſſolutio per vigilias, labores, inedias, atroceſque dolores, & natiui caloris exſtinctio, in ſtrangulatu, vel in penetrabili, extremoque frigore. Occulti morbi ſunt, qui cæteris ex cauſſis totam ſubſtantiam oppugnant, quorum poſtea differentias recenſet. Idem docet *lib.* 2. *de abdit. rer. cauſſ. cap.* 10. & 11.

Sententia Fernelij.

Verùm etſi, quantum ad poſterius morborum totius ſubſtantiæ genus, rectè docuerit Fernelius, idque dari argumenta *cap. præced.* allata ſatis probent: tamen prius genus nullo argumentorum genere probari poteſt. Argumenta enim, quæ *cap. præced.* attulimus, ſaltem probant dari morbos, & ab occultis qualitatibus ortos, & per occultas qualitates curabiles. Argumenti verò primi Fernelij, quod ad prius morborum totius ſubſtantiæ genus probandū vtitur Fernelius, nullum robur eſſe, *cap. præced.* dictum. Neque enim ipſius ſubſtantiæ mutatio & corruptio morbum parit; ſed rei interitum. Res verò corrupta ampliùs neque morbum neque ſanitatem patitur. Si verò corruptio non ſit perfecta, ſed via ſaltem ad eam, eſt alteratio & morbus intemperiei: aut ſi illa à cauſſa occulta pro-

Corrigitur.

A ueniat, pertinet ad morbos occultarū qualitatum, non verò eſt formæ corruptio. Et vt in ſpecie illos manifeſtos morbos, quos inter morbos totius ſubſtantiæ refert Fernelius, videamus, primò inter eos numerat maligna vlcera, phthiſim, & partium putredinem. Verùm ſiue vt vlcera ſimpliciter, ſiue vt maligna conſiderentur, id morbi genus, quod Fernelius vult, non conſtituunt. Nam vlcera ſunt morbus ſolutæ vnitatis cum ſubſtantiæ amiſſione, & plerumque cum intemperie. Si verò vt maligna conſiderentur, appellantur ea vlcera maligna, vt Galenus, *de compoſ. med. ſecund. gen. lib.* 4. *cap.* 8. docet, in quibus pars vlcerata malam quandam diſpoſitionem contraxit; quæ humores affluentes, B etſi boni ſint, corrumpit, & vt ideo vlcera ad cicatricem difficulter perueniant, facit. Si ergo diſpoſitio ea eſt intemperies ſaltem, nullum nouum morbum inducit, ſed eſt morbus intemperiei. Si verò maligna aliqua diatheſis ſit à cauſſa maligna parti exulceratæ inducta, tùm quidem alius ab intēperie morbus, verùm non, quod vult Fernelius, manifeſtus, & à manifeſtis cauſſis lædens, ſed occultus, & ad poſterius morborum totius ſubſtantiæ genus, quos Fernelius conſtituit, non ad prius pertinens. Id quod ipſe Fernelius, *lib.* 7. *Pathol. cap.* 9. de malignis vlceribus loquens, confitetur, dum ſcribit, illorum præter vulgare humoris vitium cæca quoque malignitatis cauſſa ſtatuenda, quæ C vix abigi profligarique poteſt. Talia ferè ex peſtilentia relinqui ſolent.

Secundò hùc recenſet pulmonis, hepatis, lienis, aliarumque partium putredinem, ex primarum qualitatum intemperie natam. Verum putredo illa vel iam facta eſt, & tùm pars non ampliùs ægrotat, ſed corrupta eſt, vt fit in ſphacelo, aut ſi non ſit tota corrupta, vlcere laborat; vel eſt in fieri, quæ cùm inducatur, fatente Fernelio, ex qualitatum primarum intemperie, nihil aliud erit, quam alteratio & morbus intemperiei. Illa autem putredo, quæ eſt in humoribus, non morbus eſt, ſed morbi cauſſa.

Tertio loco inter morbos totius ſubſtantiæ à D manifeſta cauſſa orto: ponit ſpiritus innati diſſolutionem per vigilias, labores, inedias, atroceſque dolores, & natiui caloris extinctionem in ſtrangulatione, vel penetrabili, extremoque frigore. Et omnino diſſipatio ſpirituum vitalium & influentium actiones lædit, idque multò magis præſtat ſpiritus innati diſſipatio. Et ſi verò de modo, quo ſpirituum defectus actiones lædat, non omnes idem ſentiunt: tamen cùm vt ipſe Fernelius, *lib.* 4. *Phyſiol. cap.* 5. docet, ſpiritus ille inſitus ad partis ſimilaris conſtitutionem pertineat, & partis ſimilaris eſſentiam compleat, & ſpiritus tùm inſiti, tùm influentes ad temperiem cordis perficiendam neceſſariæ ſint: eorum defectus omnino intemperiem E aliquam in corpore inducit, atque ita morbum parit, qui defectus ſi ſit maximus, pars emoritur planè. Si tamen, de quo ſuo loco diximus, in calido illo aliquid, quod ſupra primas qualitates ſit, contineatur, eius defectus etiam morbum aliquem occultum parit.

Ex quibus omnibus patet, eos, quos à cauſſis manifeſtis excitari, ſcribit Fernelius, totius ſubſtantiæ & formæ morbos, non nouos eſſe, ſed iam vulgò cognitos: & relinquitur, non alios, præter morbos intemperiei, in partibus ſimilaribus dari morbos, quàm eos, qui ab occultis & malignis qualitatibus inducuntur, & iiſdem curantur; id quod argumentis *præced. cap.* propoſitis, ſatis probatum eſt. Agnouit procul dubio hoc Argenterius.

Viri occulti morbi.

ideoque idem, *lib. de morb. gener. cap.* 4. diſputat de morbis in partibus ſimilaribus, quos ad qualitates manifeſtas referre non poſſumus, illorum, quos à cauſſis occultis ortos recenſet Fernelius, nullam mentionem facit, ſed ſaltem febrem peſtilentem, morbum Gallicum, & alios, qui maligni vocantur, nominat, & quos venenata, quæ toto genere lethalia dicuntur, concitant, & contra quos non calidis, frigidis, humidis, ſiccis, ſed iis, quæ totâ ſubſtantiâ agunt pugnamus. Verùm quæ illorum morborum natura ſit, nec ipſe, nec alius, quod ſciam, ſatis clarè explicauit.

Primus (ſi abſit vero verbo inuidia) anno 1607. in diſputatione publicâ docui, à cauſſis, occultâ, malignâ, & venenatâ vi agentibus corpori noſtro ſimilem qualitatem induci, atque imprimi, atque inde diſpoſitionem præter naturam ortam rectiùs morbum occultarum qualitatum, quàm totius ſubſtantiæ ſeu formæ, vtpote quæ non afficitur, appellari. Quam ſententiam alij quidam docti Medici à me mutuati & ſecuti ſunt. Si quis tamen cum Fernelio morbos totius ſubſtantiæ ſeu formæ appellare velit, per me licet; modò hoc teneat, eos non ita appellari poſſe, quòd ipſam formam immediatè afficiant, (quod fieri non poſſe, ſupra probatum) ſed quòd illas nobiles qualitates, quibus forma, præter qualitates primas, vtitur, mutant; hiſque contrarias inducunt. Dari autem & induci tales occultas & malignas diatheſes corpori noſtro, *cap. præced.* probatum. Quibus vt hoc ſaltem addā, ſæpiſſimè tales diatheſes malignas ac peſtilentes relinqui, ipſa experientia docet. De ſudore Anglico refertur, quod nonnullos, qui ex hoc morbo euaſerant, per duos vel tres annos, nonnullos per omnem vitam reliquam cordis palpitatio maxima comitata eſt; & infra de lue venerea dicetur, quod nonnulli, cùm planè ſanati & bene valere ſibi viderentur, poſt vigeſimum & trigeſimum annum in eundem morbum relapſi ſint: quod procul dubio à maligna diatheſi relictâ accidit. Neque Galenus hanc occultam & malignam diatheſin ignoraſſe videtur. Nam *lib. 1. de ſem. cap.* 16. ſcribit, quòd minima particula lethalium venenorum, vbi animalis corpus ingreſſa ſunt, totum ſibi momento temporis immutant, ſibique ſimili affectione alterant. Et 2. *Aph.* 22. ita ſcribit: Medicamenta, quæ à rabido cane demorſis à Medicis adhibentur, duobus modis Medici appellant; interdum aduerſum rabiem remedia, tanquam affectionem, quæ rabiem generat, dicerent; interdum non remedia, ſed rabiei futuræ amuleta. Quibus verbis diſtinguit Galenus remedia, quæ cauſſæ opponuntur, & prohibent, ne ab ea maligna diſpoſitio corpori inducatur, & ea, quæ affectionem diſpoſitionem & morbum à veneno canis rabidi corpori jam inductum, expugnant.

Morbi occulti ad manifeſtas qualitates reduci non poſſunt.

Etſi verò nonnulli laborant, vt morbos ex occultis qualitatibus ortos ad vulgò nota illorum genera reducant: tamen inanem operam impendunt, vt ex Comite Montano qui, *lib. de morb. cap. aliquot* hac de re agit, videre eſt. Nam falſum eſt, quod primò ſtatuit; cauſſam febris peſtilentis, & peſtis eſſe ſaltem inſignem putredinem, vt pluribus *lib. 4. de febr. c.* 1. probatum eſt. Deinde quòd dicit, inquinamentum illud non eſſe morbū ſed cauſſam morbi, concedimus. At hoc falſum eſt, quòd cauſſa illa ſaltem excitet vulgò nota morborum genera, intemperiem, inſtrumentarios, & ex ſoluta vnitate. Quanquam enim in corpore peſte laborante fieri poſſit, vt quandoque omnia morborum genera in eo excitentur: tamen hoc non ſemper fit, & multi peſte ſubitò moriuntur, in quibus nulla morbi intemperiei, inſtrumentarii & ſolutæ vnitatis adſunt indicia. Et ſi in quibuſdam id accidit: tamen ij morbi non proximè, ac immediatè & per ſe à peſtilenti veneno inducuntur, ſed per accidens; cùm à veneno calido natiuo debilitato humores putredinem concipiant, & inde ex humoribus corruptis varia morborum genera excitentur. Interim quæritur, quid venenū per ſe & quatenus tale agat, & quænam illa mutatio ſit, quam excitat, vbi homo ſubitò, nullo alio morbo manifeſto apparente, moritur. Eundem errorem errat Comes Montanus, quando tubercula illa & maculas in variolis & morbillis pro morbo primario habet. Sunt enim illa tubercula & maculæ ſaltē ſecundarium quiddam, quod per κρίσιν à natura in ambitū corporis protruditur. Morbus verò primarius eſt febris maligna, ob quam ægri magis, quàm ob variolas & morbillos, vbi eruperunt, periclitantur. Et eundē errorem toties errat Comes Montanus, vt ferè nauſeam legenti pariat. Agnoſcit enim venenum canis rabidi à tota ſubſtantia agere: negat tamen alios, quam vulgò notos & receptos morbos inducere, morbúmque, quem inducat, calidam & ſiccam intemperiem eſſe ſtatuit. Verùm ſi ita eſſet, cur non alii morbi calidi & ſicci idem præſtarent, quod morſus canis rabidi? Et ſi morbus eſt intemperies calida & ſicca, cur illa adhibentur medicamenta calida & ſicca? Et cùm concedat, hunc morbum, vt & alios nominatos, fieri à qualitate abdita, quid, quæſo, qualitas illa abdita per ſe agit? Nam vt calefaciat & ſiccet, non qualitatis abditæ, ſed manifeſtæ proprium eſt. Eadem ratio eſt omnium aliorum morborum venenatorum, luis venereæ, elephantiaſis, & ſimilium. Licet enim variæ intemperies, tumores, vlcera & ſimilia in iis appareant: tamen hæc ſolùm fiunt per accidens, quando ſcilicet œconomiâ corporis per venenum turbatâ, humores corrumpuntur, & ad ambitum corporis protruduntur. Interim quodlibet venenum per ſe, & quatenus tale, ſibi ſimili affectione, vt Galenus loquitur, corpus alterat, ipſique malignam diatheſin imprimit, quę propterea etiam alexipharmacis propriis extinguenda eſt. Imo [illegible] ipſi tumores & vlcera ſui veneni proprietates retinent. Vnde alio modo curandi carbunculi & bubones peſtilentes, alio modo bubones & tumores Venerei, alio modo tumores & vlcera elephantiacorum.

CAPVT VII.

De cauſſis & differentiis occultorum morborum in genere.

Morbi occulti qui.

A Tque ita, vt verbo me expediam, morbi occulti ſunt diatheſes præter naturam corpori noſtro à cauſſis occultis, & aliâ, quam primis qualitatibus, ratione agentibus impreſſæ, quæque à remediis occulto modo agentibus curantur. Quæ cauſſæ cùm ſint variæ, ab ipſarum etiam varietate differentiæ morborum occultorum commodiſſimè petuntur; cùm aliàs eorum natura abdita & incognita ſit. Antequam autem ad ſpeciem deſcendamus primò cauſſarum illarum varietatem in genere in quaſdam claſſes diſtribuere libet.

Cauſſarū occultarum differentia.

Primò cauſſarum illarum natura eſt varia; & propterea etiam varios morbos inducunt. Interdum enim cauſſæ illæ non inducunt morbum lethalem, contagioſum tamen. Ita ſæpe obſeruatum,

febres cum catarrho, tuſſi, vel alio modo populariter graſſatas fuiſſe, ex ægris tamen vix centeſimum, aut ducenteſimum mortuũ fuiſſe. Ita in lue venerea eſt occulta virulentia, quæ tamen hominem non ſtatim iugulat, ſed multos longo tempore vexat. Eodẽ modo elephantiaſi & leproſi non ſtatim moriuntur. Deinde dantur interdum febres malignæ ſatis periculoſæ, dantur peſtilentes, imò ipſa peſtis. Præterea dantur venena, quæ ſeu hauſta, ſeu extra in corpus immiſſa hominem ſtatim iugulant. De qua differentia poſtulant, *part.2. cap.1.*

Cauſſæ occultæ internæ. Deinde cauſſæ illæ occultæ, malignæ, & venenatæ, quæque aliis, quã elementaribus viribus corpus noſtrũ afficiunt, vel in corpore noſtro generantur, vel extra illi adueniunt. In corpore noſtro humores malignos & peſtilentes, & qui non minùs, quàm venena extra ſumpta lædunt, generari poſſe, ipſa experientia docet; cùm ſæpiſſimè in obſidionibus, in caſtris, & aliàs ſæpe in annonæ caritate, à cibo minùs commodo varia malignorum morborum & febriũ genera, imò ipſa peſtilentia ortũ habeat. Pertinet huc ſcorbutus, elephantiaſis, & venenũ, quod in canibus rabidis generatur, & ſi qui ſunt ſimiles morbi, ab interno humorum vitio ortum habentes.

Externæ. Prima cauſſa, aër. Cauſſæ verò morborum occultorum, quæ extra corpori humano adueniunt, variæ ſunt. Primò enim aër poteſt variis qualitatum exceſſibus humores corrumpere, vel etiam malignis vaporibus, & inquinamentis inficì, quæ ſi homo cum aëre, quem inſpiratione ducit, attrahat, maligni & peſtilentes morbi in corpore humano generantur.

2. Contagium. Secundò aquæ & aëris vitio cognatum eſt contagium, quod ab aliis, qui contagioſis morbis laborant, tum per aërem, tum aliis modis aliis corporibus communicatum eſt, eoſdem in iis morbos excitat. Tales morbi ſunt ſæpè febres malignæ peſtilentes, epidemiæ, ipſa peſtis; ſcorbutus, elephantiaſis, lues venerea, qui omnes per contagium in alios transferri poſſunt.

3. Venena aſſ. Tertiò ſunt venena aſſumpta quocunque modo, quæ omnino ſunt varia, & ſumuntur vel à mineralibus, vel à plantis, vel ab animalibus.

4. Extra cõmunicata. Quartò etiam ſunt venena extra communicata & corpori noſtro immiſſa morſu & ictu venenatorum animalium, vt morſu rabidorum animalium, ictu ſcorpij, tarantulæ, ſerpentium & ſimilia; imò ipſo viſu vel halitu & effluuio occulto communicata, quale venenum eſt Catablepæ, & Baliſci. Quò pertinent vnguenta venenata, & alia, quibus ſagittæ, gladij, veſtes, & alia, quæ hominem attingere poſſunt, illinuntur, & inficiuntur. Tandem ſi libet, poſſunt huc & morbi per venificia illati referri. De quibus omnibus in ſpecie poſtea dicendum erit.

Venena alia aliis partibus aduerſa. Deinde & alia morborũ ab occultis qualitatibus ortorum eſt differentia, à partibus nimirum corporis, quas occultæ qualitates infeſtant petita. Etſi enim venena in ſpecie ita dicta præcipuè cordi vim inferant: tamen ſunt & aliæ occultæ malignæ qualitates, quæ non primariò cor petunt, ſed aliis partibus infeſtæ ſunt. Equidem peſtilens venenum ſcorpij, ſerpentis, & ſimilium, quia hominem mox iugulare poſſunt, primariò cordi inimica ſunt: Verùm dantur & aliæ occultæ qualitates, corpori noſtro inimicæ, eique noxiæ, quæ cor primariò non lædunt, nec vitam ſtatim auferunt. Ita aura maligna epilepſiam excitans, opium, ſolanum, atque alia, quæ dementant, vt Galenus, 5. *de ſimpl. med. facult. c. 19.* loquitur, item torpedo & ſimilia, cerebro & ſpiritibus animalibus ſunt inimica; lepus marinus pulmoni eſt aduerſus, hepati inimica eſt virulentia venerea; hepati procul dubio etiam fuit aduerſa herba illa, cuius Galenus, *lib. de purg. med. fac. cap. 4.* mentionem facit, quam in Thracibus Bythiniam incolentibus nouerat homo quidam, quam ſi quis aſſumpſiſſet, ſanguinem primò, tum vitam emittebat, de qua plura *allegato loco* videantur. Ita cantharidas veſicæ imprimis inimicæ ſunt.

Aliqæ aliter agũt. Tertiò à modo vel vi potius actionis nonnulli quaſdam differentias conſtituunt. Cùm enim formæ agant per qualitates, &, vt Euſtachius Rudius, *lib. 1. de morb. occult. cap. 7.* hac de re docet, cùm omnis actio atque corruptio à contrario & in contrarium neceſſariò fiat, & ſubſtantiæ nihil omnino ſit contrarium, omnino impoſſibile eſt, vt ſubſtantiæ ac formæ, quibus nihil eſt contrarium, mutuò per ſe agant ac patiantur. Eapropter deleteriorum venenorum formæ ſunt quidem reuera principia agendi, inſtrumenta verò ſunt virtutes quædam occultæ ab iiſdem formis fluentes. Hæ itaque proprietates cùm corporis noſtri proprietatibus omnino contrariæ ſint, in eas procul dubio agere non poſſunt. Quæ omnia rectè Rudius. Vt enim formæ venenorum ſunt diuerſæ; ita & proprietates, vel occultæ qualitates. Verùm cum eæ nobis ignotæ ſint, non niſi ex effectu agnoſcuntur, & proinde differentiæ non aliæ niſi ipſorum venenorum conſtitui poſſunt. Deflectit tamen poſtea ab iſta veritate Rudius, & cum vulgo ad manifeſtas qualitates relabitur, dum ſcribit, *quod ſi dicamus, has proprietates, nobis contrarias, à manifeſtis qualitatibus in propria actione adiuuari ac roborari, à veritatis tramite, & à Galeni ſ. ſius authoritate recedere non ita videbimur.* Et mox: *cum omnia deleteria venena manifeſtis qualitatibus prædita ſint; ideo iure maximo quis poterit arbitrari, ea proprietatibus ipſis à manifeſtis qualitatibus adiutis corpus noſtrum labefactare & corrumpere.* Etenim etſi id omnino rectè ſtatuit, deleteria venena proprietatibus ſuis à formâ fluentibus corpus noſtrum corrumpere, & quidem additâ ratione firmâ, quod ſcilicet, ſi qualitates manifeſtæ, dum excedunt, tantum corpus noſtrum corrumpendi poteſtatem habent, tantò maiores vires habituras proprietates, quæ ab ipſa forma fluunt: tamen fruſtra & ſine omni cauſſa in auxilium aduocat qualitates manifeſtas. Ipſa enim experientia teſtatur, deleteria venena, vt & alexipharmaca, ſine qualitatum manifeſtarum ope operationes ſuas in corporibus noſtris perficere. Ita magnes, nullâ qualitate manifeſtâ adiutus per occultam qualitatem ferrum trahit. Ita lapis Bezoar ſine qualitatum primarum ope venenis reſiſtit. In venenis quoque plurimis nullus primarum qualitatum exceſſus animaduertitur. Et ſi in venenis quibuſdam qualitatum primarum exceſſus ſunt, actiones illæ, quæ à qualitatibus manifeſtis prouenniunt, planè ſeparatæ & diuerſæ ſunt ab occultarum qualitatum actionibus, & cum iis nihil commune habent. Imò, vt ſuo loco dicetur, inter venena malè quædam recenſentur, quæ potiùs erodendo vel putrefaciendo, vi manifeſtâ, quàm occultis qualitatibus agunt. Neque enim aqua fortis hauſta, etſi hominem necare poſſit, propriè venenum eſt. Ideoque illas venenorum, & occultorum morborum differentias, quas nonnulli à qualitatibus primis petunt, & venenorum illam in calida & frigida diuiſionem hoc loco omittemus, & venena ipſa ſaltem attendemus; cùm, vt rectè ibidem loquitur Rudius, vnumquodque venenorum genus aut potius ſpecies ſuum habeat peculiare remedium alexipharmacum ſiue Bezoarticum, quod ad deſtruendum non manifeſtâ qualitate, ſed occultâ proprietate, potentiâque dirigitur.

CAPVT

CAPVT VIII.

De ſignis occultorum & venenatorum morborum in genere.

Signa Diagnoſtica.

Occultorum morborum Signa Diagnoſtica.

1 MOrbus occultus & venenatus primò cognoſcitur à cauſis occultis & venenatis præcedentibus. Si enim de cauſſa occulta, maligna, & venenata conſtet, ægérque cum aliis, qui morbo contagioſo & maligno laborant, conuerſatus ſit, ſi eum venenum aliquod ſeu hauſiſſe, ſeu morſu vel ictu animalium venenatorum accepiſſe, certum ſit, morbo occulto & maligno eum laborare indicium eſt.

2 Deinde & hoc morbi occulti & maligni ſignum, & quaſi character eſt, quòd morbi & ſymptomata, quæ ſuperueniunt, ſunt magna, rara, & in aliis morbis non obuia. v. g. ſi accidat hydrophobia, nimia aliqua ſaltandi cupiditas, ſi animi deliquia frequentia, pulſus magna mutatio, virium proſtratio, & ſimilia ſymptomata accedant, quorum cauſſæ in morbum manifeſtum, qui coniungitur, nullo modo referri poſſunt. Et licet quidam morbi occulti non ſint periculoſi, & pauci inde moriantur, id quod in febre illa catharrosa, quæ anno 1580. & 1626. vt & febre illa epidemiâ, quæ 1616. cuius mentionem *lib. de febr. cap.* 9. fecimus, graſſata eſt, accidit: tamen febres tales ſunt epidemiæ, contagioſæ & plerunque lentam malignitatem coniunctam habent, quæ etiam propterea alexipharmacis extirpanda eſt. Summè autem malignorum & venenatorum morborum tanta eſt vehementia, vt ægrum vel mox iugulent, vel æger non niſi cum magno labore & difficultate à morbo liberetur & conualeſcat.

Tertiò & id morbi occulti & maligni indicium eſt, ſi medicamenta, quæ manifeſtis qualitatibus agunt, non iuuant, ſed occultâ ſolùm qualitate agentibus, & alexiteriis morbus curatur.

Signa differentiarum.

Differentias quod attinet, an cauſſa maligna in corpore genita fuerit, an verò extrà acceſſerit, ex corporis conſtitutione, ante actâ victus ratione, cum aliis conuerſatione, & ipſius morbi malignâ naturâ, ac ſpecialibus venenorum ſignis cognoſcitur. v. g. ſi quis vitioſis ſcatet humoribus, prauâ ratione victus vſus fuerit, morbo maligno ſeorſim corripiatur, cum nullo morbo aliquo contagioſo infecto conuerſatus fuerit, neque vlla alia veneni hauſti, vel ab animali aliquo venenato communicati adſit ſuſpicio: cum apparatu interno humorum vitioſo ægrotare indicium eſt.

Contra ſi quis integrâ ſanitate fruatur, & nulla cacochymiæ ac prauæ corporis diſpoſitionis ſigna adſint, & ſubitò morbo maligno & occulto corripiatur: eum morbum illum à veneno extra communicato contraxiſſe ſuſpicio eſt. In qua re tamen cautè pronunciandum, cùm venena, poſtquam totam corporis œconomiam turbarunt, multa ſymptomata excitent, quæ cum aliis morbis ſunt communia; & ſæpe latens in corpore cacochymia ſubitò mota ea ſymptomata inducat, quæ venenis hauſtis ſunt ſimilia. Ita cholera oborta ſæpe veneno hauſto, ſimilia ſymptomata inducit. Cuius rei exemplum eſt 5. *epid. Athenis*, inquit Hippocrates, *virum cholera corripuit, vomebat, deorſùmque egerebat, & dolebat, & neque vomitus, neque per aluum ſeceſſus ſiſti* A *poterat, & ex lecto moueri non poterat, & oculi caliginoſi & caui erant, conuulſiones tenebant, quæ ab inteſtinis profectæ ad ventriculum tendebant, &c. vt ſequitur.* Quæ ſymptomata ſæpe etiam veneno hauſto accidunt. Si tamen veneni hauſti certa ſunt indicia, vel æger ab animali venenato morſus vel ictus fuerit, de veneno extra communicato amplius dubium nullum eſt, nec aliis ſignis opus eſt. Verùm de ſingulis venenorum ſignis infra dicetur, quæ etſi in plurimis differant, plurima tamen etiam habent communia. Nam, vt Dioſcorides, *lib. 6. in præfat.* ſcribit: ferè vires venenorum in affectus communes corpus tandem redigunt, & difficile eſt, vni veneno proprium ſignum inuenire, quod hauſtum, guſtatum ve virus prodere poſſit.

B Quæ verò pars præcipuè laboret, & afficiatur, è ſymptomatibus potiſſimùm cognoſcitur. Si cor imprimis venenum petit, facultas vitalis deiicitur, pulſus fiunt debiles, accidunt cordis palpitationes, animi anguſtia & defectus, ac ſyncope. Si cerebrum, ſenſus & motus læſio accedit, ſopor & ſudor grauis, vel vigiliæ, mentis alienatio & deliria, & ſimilia facultatibus animalibus læſis ſymptomata. Si hepar maximè afficitur, color totius corporis mutatur, maculæ & puſtulæ in ambitu corporis apparent, vrina inſignitèr in ſubſtantia & colore mutatur, atque alia ſanguinis corrupti apparent indicia.

C *Prognoſtica.*

1 Euentus morbi occulti & maligni è natura cauſſæ veneni, & partis affectæ conditione cognoſcitur. Quò enim cauſſa maligna potentior eſt, & membrum affectum nobilius, eò morbus breuior futurus eſt: quò verò debilior eſt cauſſa, & pars affecta ignobilior, eò longior. Itaque quæ cor ipſum ſtatim inuadunt venena, citiſſimè, vel hominem iugulant, vel ſuperantur, tardiùs, quæ cerebrum, tardiùs adhuc, quæ hepar. Hinc videmus, cum elephantiaſi, morbóque Gallico nonnullos multos annos vitam trahere: multi etiam deliri, ſtupidi ſine motu multos annos viuunt; modò non reſpiratio tollatur. Si enim ab affectibus cerebri etiam D motus thoracis, & hinc reſpiratio tollitur, hominem ſtatim interire neceſſe eſt.

2. De euentu autem morbi quid boni vel mali ſperandum ſit, è cauſſæ vehementia coniectandum. Equidem omnis morbus occultus ſuſpectus eſſe debet, & omnis malignus ac venenatus, cæteris paribus, intemperie manifeſtâ periculoſior eſt. Quæ enim extra communicantur corpori noſtro venena pleraque, magis periculoſa ſunt, quàm quæ intus generantur, cæteris paribus. Nam fieri poteſt, vt materiæ malignæ intùs genitæ magna ſit copia, & propterea plus periculi afferat, quàm deleterij alicuius extra aſſumpti exigua portio. Quanquam inter externa quædam ſint, quæ mini- E mâ etiam copiâ maximam vim nocendi habent, vt ex venenorum deſcriptione ſuo loco patebit.

3 Et quidem in morbis contagioſis & epidemiis, præcipuè nouis, ipſa experientia conſulenda. Si enim videamus quidem multos paſſim ægrotare, centeſimum verò, vel milleſimum etiam quenquam vix mori, de ægri cuiuſque etiam ſalute non facilè deſperandum: Si verò paſſim multi moriantur, quemcunque etiam ægrum in periculo eſſe, prædicendum.

4. Certiſſima tamen ſalutis & mortis præſagia præbent ſuperuenientia ſymptomata, & virium robur. Quò enim ſymptomata ſunt grauiora, & plura,

vireſque magis deiiciuntur, eò maius periculum metuendum eſt. Quò autem ſymptomata ſunt mitiora & pauciora, viréſque magis conſtant, eò maior ſalutis ſpes eſt.

Reliqua prognoſtica ex ſpeciali morborum occultorum & malignorum tractatione patebunt.

CAPVT IX.

De Curatione morborum malignorum, venenatorum, & occultorum in genere.

QVamuis Galenus morborum, qui à totius ſubſtantiæ proprietate proueniunt, curationem potiùs experientiâ, quam methodo conſtare affirmet: id tamen ſolùm de ipſis medicamentis, quæ non ratione, ſed experientiâ inueniuntur, intelligendum eſt. Interim ipſa morborum curatio ſuas habet indicationes, ſuamque methodum. Sunt autem, vt in aliis morbis, & in his indicationes vel Præſeruatoriæ, vel Curatoriæ.

Præſeruatio à morbis venenatis. Præſeruatoriæ imprimis locum habent in morbis contagioſis, de quo ſuo loco infra dicetur. Vt & in his, qui ab interno humorum apparatu proueniunt; ſiquidem ſi is maturè euacuetur, & humorum putredo & corruptio præcaueatur, ipſi morbi præcauentur. Alia v. venena cùm homini plerumque fortuitò offerantur, medicamentis vix auerti poſſunt. Si quis tamen ſibi à veneno metuat, alexipharmacorum vniuerſalium crebro vſu ita corpus contra omnia venena obfirmare & munire poteſt, vt à nullo damnum percipiat; quod Mithridatem Ponti Regem ſuâ confectione ſæpiùs ſumptâ feciſſe legimus, quâ adeò à venenis ſe inuiolabilem præſtitit, & cùm vellet veneno ſeipſum perimere, non potuerit. Et de Agrippina ſcribit Suetonius, quòd eam filius Nero venenis illis adeo exquiſitis tentare non auſus ſit, quod ſentiret antidotis præmunitam. Aliàs vix doli omnes ſatis vitari poſſunt. Quâ de re tamen prolixè agit Cardanus, *lib. 3. de venen. cap. 1.* & dicetur de eo etiam aliquid infra, *part. 5. cap. 5.*

Curatio Si verò materia maligna & venenata in corpus inuaſerit, ſiue iam ſenſibiliter ſeſe exſerat, ſeu lateat adhuc, & mala, quæ inferre ſolet, timeamus, danda opera, vt quamprimùm è corpore tollatur, & ſi tolli ſtatim non poſſit, eius vis infringatur, & inducta ab ea qualitas maligna expugnetur. Primò nimirùm laborandum eſt vt ipſa cauſſa maligna & venenata tollatur. Id autem non vno modo fieri poteſt, ſed pluribus, prout ſcilicet venenum, vel eſt in corpore genitum, vel ore ſumptum, vel extrà corpori communicatum. Si enim malignus & venenatus humor in corpore genitus ſit, is tollendus vel purgatione, vel ſudoriferis, vt poſtea dicetur. Si venenum cum aëre attractum ſit, per ſudorifera diſcutiendum. Si hauſtum, vt quocunque modo ſumptum adhuc in ventriculo hæreat, per vomitum reiiciendum: quod commodiſſimè præſtant pinguia & oleoſa hauſta, quæ ſimul vim veneni hebetant, & ventriculum & inteſtina ab eo defendunt. Si è ventriculo ad inteſtina vſque peruenerit, per aluum expurgandum, ſeu clyſtere infuſo, ſeu medicamento leni purgante ſumpto. Si verò iam vltra hepar penetrauerit, per ſudorifera diſcutiendum. Si verò ictu, morſu, aut quocunque modo per contactum corpori extra illatum ſit, quamprimùm retrahendum, extrahendum, & omni ſtudio, quo fieri poteſt modo, id

A agendum, ne in corpus penetret, quod commodiſſimè fit attrahentibus variis, vel vacui ratione, vel calore, vel dolore, vt ſuo loco dicetur. Vinculis quoque ſi fieri poteſt, ſuperioribus partibus iniectis prohibendum, ne venenum per vaſa ad interiora ſerpat.

Quocunque verò modo venenum in corpus admiſſum ſit, ſimul ſtatim alexipharmaca exhibenda, vel veneno propria, vel communia, quæ corroborant, & contrà veneni vim minuunt, ipſiuſque veneni vim impugnant, & ſi quæ mala diatheſis ab eo corpori impreſſa ſit, eam expugnant, & tollunt. Equidem ſi venenum notum ſit, cuique veneni ſpeciei ſua alexipharmaca opponenda. Si verò ſint ignota, vel ſpecifica deſint, communia alexipharmaca, quæ omnibus venenis reſiſtunt, vſurpanda. Si vero venenum aliquod etiam aliquem primarum qualitatum exceſſum coniun-

B ctum habeat, ei etiam contraria alteratio opponenda, prout opus. Et in primis in acribus venenis hauſtis pinguia & vnctuoſa vtilia ſunt, quæ partium internarum ſuperficiem oblinunt, ne à veneno facilè lædi poſſit: & omni operâ in quolibet maligno & venenato morbo, quantum fieri poteſt, iis remediis vtendum, qui & [illegible] cum manifeſtas & occultas qualitates rei deleteriæ & malignæ contraria ſunt, aut ſi ſimplex tale non inueniatur, quod indicantibus exactè reſpondeat, plura miſcenda & conueniens medicamentum parandum. Quâ in re tamen hoc ſemper attendendum, vt in talibus morbis ſemper maior qualitatum occultarum, quàm manifeſtarum habeatur ratio. Si etiam venenatum medicamentum vnum præcipuè

C membrum petat, eique inimicum ſit, talia medicamenta vſurpanda, vel admiſcenda, quę illi membro dicata ſunt.

Cùm verò, vt Galenus, *5. de ſimpl. med. facult. cap. 18.* ſcribit, non obſcura ſit alteratio, quæ fit per totius ſubſtantiæ facultatem; ſiquidem (vt ipſe quidem cauſſam huius rei reddit) facultates, quæ deleteria medicamenta alterant, naturam habent mediam inter corpora perpetientia, & deleteria medicamenta, ſeu venena, vt videlicet ſi eadem proportio corporis ad facultatem alexiteriam, ſeu alexipharmacum, quæ illius ad deleteria, & rurſum deleterii ad alexiterium, quæ alexiterii ad cor- *Quãtitas in alexipharmacis.*

D pus: eapropter omnia propemodùm, quæ deleteriis aduerſantur, ſi largius ſumpta fuerint, grauiter animantis corpus oblædunt. Quapropter eâ moderatione quantitatis omnes id genus facultates exhibere oportet, vt neque copiâ nimiâ corpus offendant, neque exiguitate ſuâ à deleteriis vincantur.

Circa hanc curationem morborum malignorum & venenatorum hoc etiam in genere monet Euſtachius Rudius, *lib. 1. de morb. occult. & venen. c. 12* conſiderandum eſſe, an affectum corpus, cum veneni pernicies ipſum corripuit, purum & integrè *An alexipharmaca præparantia & euacuantia præmittenda.*

E ſanum ſit, aut potiùs plethorâ, vel vitioſorum excrementorum copiâ, ſeu cacochimiâ, vel obſtructione, vel aliâ cauſſa præter naturam correptum ſit. In hoc enim curando non antè eſſe vſurpanda remedia illa morbo venenato conuenientia, quàm plethora, cacochymia, obſtructio, aliæue cauſſæ arte remotæ ſint. Et id quidem in valde pernicioſis, & citò interimentibus deleteriis quàm citiſſimè peragendum eſſe docet: in iis verò, quæ longiores dant inducias, exquiſitiùs & longiori tempore adhiberi poſſe, præſertim vbi deleterii vis in corpore reſidens altiores radices egerit. Addítque hanc rationem, quòd plethora, & aliæ enumeratæ cauſſæ

præter id, quòd occultam perniciem fouet, antidotorum etiam vires infringunt, & permeare vsque ad affectum membrum non ſinunt. In vitioſorum enim excrementorum copiâ, & caochymia, præſertim quæ ventriculum, primas vias & viſcera occupant, occultas medicamentorum vires quaſi frangi & hebeſcere.

Verum enimuerò non plane vero conſentanea eſt hæc opinio. Equidem hoc non negandum, magis periclitari eos, qui, vbi maligno vel venenato morbo corripiuntur, plethorâ, cacochymiâ, vel alio præter naturam vitio laborant, ob cauſſas modò enumeratas, & quia in vitioſis humoribus venenum ſeſe faciliùs diffundit, & multiplicat, & humores illi præter naturam ſeſe habentes, vbi corrumpuntur, grauiorem affectum generant. De hoc tamen quæſtio eſt, an in tali caſu priùs humorum vitium tollendum, an verò prius veneno occurrendum ſit? Prius negandum, poſterius affirmandum cenſemus, præſertim in venenis, quæ extra corpori adueniunt. Etenim cùm ei, quod magis vrget, ſemper primò occurrendum ſit, & extra controuerſiam ſit, à veneno præſentiſſimum vitæ periculum homini imminere, & venenum vel ſtatim hominem iugulare, vel, ſi non ſtatim hominem interimat, eam impreſſionem in corpore relinquere, quæ poſteà vix vllâ arte tolli poſſit: manifeſtum euadit, quòd veneno ſtatim occurrendum ſit. Si enim priùs in plethora, cacochymia, vel obſtructionibus tollendis laborare velimus, venenum interea hominem vel interimet, vel ita corpori ſeſe inſinuabit, vt poſtea nullâ arte expelli poſſit. Hoc tamen concedimus, ſi venenum aliquod longiores det inducias, neque homini ſtatim interitum afferat, poſtquam ſemel atque iterum alexipharmaca ſunt exhibita, poſtea in plethorâ, vel caochymia, vel obſtructionibus tollendis laborandum eſſe, vt venenum, quod reliquum eſt, faciliùs tolli, & humores ita corrumpi non poſſint. Et tùm quidem, ſi venam ſecare libet, in eâ parte, vel illi vicinâ ea aperienda, per quam venenum vel morſu vel ictu animalis venenati corpori immiſſum eſt.

Alexipharmaca. Ipſa verò medicamenta quod attinet, dicuntur ea Græcis ἀλεξιτήρια, & ἀλεξιφάρμακα, ab ἀλεξέω, quod eſt arceo & depello, vel auxilior. Alexiteria enim & alexipharmaca arcent & depellunt venena, & contra ea auxiliantur. Arabibus dicuntur Bezahartica, à Bezaar, vocabulo ſeu Perſico, ſeu Arabico, quod etſi κατ' ἐξοχὴν, & quaſi principatum inter alexipharmarca is obtineat, lapidi Bezoar tribuitur: tamen in genere idem quod alexipharmacum ſignificat; & quidem ab Arabibus interdum ſine adiectione vſurpatur; cum vero refertur ad certum venenum, dicitur Bezoar eius; [illegible] napelli Bezoar dicitur.

Alexipharmaca duplicia. Talia autem alexipharmaca ſunt duplicia, alia ſpecialia, quæ cuique veneni ſpeciei priuatim aduerſantur; alia communia, quæ omnibus omninò uenenis ſunt contraria. De illis poſtea dicemus in ſingulis ſpeciebus. Vniuerſalia ſeu communia ſunt:

Simplicia. Radices; *angelicæ*, *valerianæ*, *vincetoxici*, *contraieruæ*, *tormentillæ*, *ſucciſæ*, *zedoariæ*, *pimpinellæ*, *ſcorzoneræ*, *plantaginis*, *gentianæ*, *belenij*, *dictamni albi*, *ariſtolochiæ rotundæ*, *imperatoriæ*, *biſtortæ*.

Cortices; *citri*, *fraxini*.

Herbæ; *carduus benedictus*, *dictamnus* Creticus, *ruta*, *ſcordium*, *acetoſa*, *galanga*, *veronica*, *calendula*, *abſinthium*, *plantago*, *hypericum*, *ſaluia*, *ſcabioſa*, *verbena*.

Floros; *hyperici*, *calendulæ*, *roſarum*, *anthos*, *borraginis*, *bugloſſi*. Fructus; *citri*, *aurantiorum*, *baccæ iuniperi*, *nuces iuglandes*. Semina; *citri*, *hyperici*, *fraxini*, *napi*, *ocymi*, *acetoſæ*. Succi; *balſamum*, *ſuccus citri*, *granatorum*. Ab animalibus ſumpta; *lapis bezoar*, *vnicornu*, *cornu cerui*, *os de corde cerui*, *lacryma cerui*, *margaritæ*. Terræ & lapides; *bolus Armenus*, *terra Lemnia*, *ſigillata*, *corallia*, *ſmaragdus*, *hyacinthus*.

Compoſita.

Compoſita. Mithridatium, theriaca, puluis Saxonicus, diaſcordium Fracaſtorii, antidotus Matthioli, vt & Fernelii & Palmarii amuleta, quæ deſcribuntur à Iulian. Palmario, *lib. 1. de lue vener. cap. 7.* & ſimilia, quæ paſſim apud Medicos, præſertim in tractatibus de peſte exſtant.

Diæta.

Diæta. Diæta ita comparanda eſt, vt vires conſeruet, non deiiciat. Cibi quoque corrigendi ſunt ſucco citri, granatorum, acetoſæ, coraliis, margaritis. In venenis hauſtis lac commodus cibus eſt. Veneno quocunque modo in corpus admiſſo non ſtatim dormiendum. Neque enim tempus, quod auxiliis deſtinatum eſſe oportet, ſomno tribuendum: & per ſomnum venena ad interiora ſerpunt, hominemque iugulant. A motu etiam abſtinendum, ſi venenum vel ore ſumptum, vel extra corpori immiſſum ſit. Verum hæc omnia, quæ modò in genere de occultis morbis diximus, è ſpeciali de iis tractatione clariora fient.

DE
MORBIS OCCVLTIS,
Malignis, & venenatis ab interno humorum vitio.
PARS SECVNDA.

CAPVT I.

De malignitate & veneno in genere.

POSTQVAM ergo in genere de morbis occultis diximus, iam in ſpecie de iis agendum. Cùm,verò occultorum morborum variæ ſint differentiæ, vt *part.* 1. *cap.* 8. dictum, & poſteà etiam dicetur; quædam adhuc de eorum naturâ in vniuerſum ſpeciali tractationi prætermittenda. Probatum autem ſatis eſt parte præcedente, dari morbos alios in partibus ſimilaribus, præter morbos intemperiei, qui quidem vulgò morbi totius ſubſtantiæ vocantur, nobis clariùs morbi occultarum qualitatum dicuntur. Probatum itidem hactenus, nullos alios dari morbos in partibus ſimilaribus, præter intemperiei morbos, quam qui ab occultis qualitatibus proueniunt, iiſdem curantur, & occultas qualitates in corpore lædunt, aliáſque præter naturam inducunt. Cauſſæ autem, quæ tales morbos generant, & à quibus etiam horum morborum differentiæ petendæ ſunt, cùm malignæ, venenatæ, imò venena appellentur, primò omnino in genere adhuc diſpiciendum, quid malignum, quid venenum & venenatum ſit, & dici debeat.

C

malignũ quid. Malignum, Græcis κακόηθες, quod, ſi verbum verbo reddas, mali moris eſt, dicitur, quòd à ſimplicium morborum conſuetudine alienum, deteriora, quàm prò morbi naturâ, habet ſymptomata, atque curationem difficiliorem. Si vlcera κακοήθη appellantur, cùm pars exulcerata talem καχεξίαν & malam diſpoſitionem habet, vt bonum etiam alimentum, quod affluit, corrumpat. Ita non rarò febres, etſi non ſint peſtilentes, tamen dum praua inferunt ſymptomata, malignæ appellantur. Sic 1. *Epidem. comm.* 1. *text.* 24. vbi Hippocrates agit de illa conſtitutione, quæ nullo modo peſtilens erat, ſed vulgaris ſolummodo, morbóſque & eorum ſym- D ptoma deſcribens, hæc habet: *Subdant inſuper, at non toto corpore magna extremitatum perfrictio vrgebat, vt vix incaleſcerent:* Galenus *in comm.* addit: Nos in præſagiis didiciſſe, hæc eſſe malignarum febrium ſymptomata. Et paſſim Galenus maligna ea nominat ſumptomata, quæ febribus nullatenus peſtilentibus communia ſunt. Contra negari non poteſt, etiam peſtilentes febres interdum nominari malignas. Ex quo apparet, malignitatem diuerſis morbis tribui: vnde etiam nonnulli malignitatis vocem æquiuocam eſſe ſtatuunt.

Malignitas quid. Puto tamen ita ſine abſurditate in genere malignitatem definiri poſſe; quòd ſit morbo aduentitia E qualitas, cum ſupra & præter eius naturam curatu difficilem, vel periculoſum reddens. Etenim ſi quis in febre valde ardente non dormiat, viribus deſtituatur, appetitu careat, & ſimilia, quæ pro

A ratione febris ſunt, ſymptomata patiatur, id mali moris non eſt. Sunt enim talia ſymptomata febri ardenti propria. At ſi quis febre non adeo ardente, ſed leui in ſpeciem laboret, & nihilominùs vigilet continuò, non appetat, viribus deſtituatur, & animi deliquio corripiatur: id iam mali moris eſt. Hæc enim omnia præter naturam febris iſtius accidunt. Ita ſi quis vulnus exiguum accipiat, vel vlcere exiguo laboret, quod ex ſua natura facilè alias curari poteſt, nihilominùs ob prauam corporis diſpoſitionem, vel gladium, quo inflictum eſt, venenatum, curationem difficulter recipiat, vel etiam mortem inferat: id vulnus vel vlcus κακόηθες nominatur.

B Verùm iſta κακοήθεια nunc à manifeſtis, nunc ab occultis qualitatibus prouenit, v.g. ſi vulnus vel vlcus in partem ſaltem intemperie manifeſtarum qualitatum, & caochymiâ laborantem incidat, tale vulnus vel vlcus κακόηθες euadit, ob manifeſtã qualitatem. Ita ſi quis febre non ardente corripiatur, eique bilis acrior in ventriculum effundatur, eiúſque officium afficiat, & appetitum deiiciat, morſúmque ventriculi, & animi deliquia excitet: talis febris etiam maligna appellari poteſt, etſi à manifeſtis cauſſis talis fiat. Malignitatis cauſſæ.

Contra verò, ſi quis à venenato animali mordeatur, vel gladio venenato vulneretur, id vulnus vel vlcus etiam malignum appellatur, ſed à cauſſa occulta. Sic ſi febre quis in ſpeciem miti corripiatur, humor tamen putreſcens, febris cauſſa, venenatam quaſi, & occultam qualitatem habeat, à quâ grauia ſymptomata inducantur, & vitæ periculum immineat, eæ quoque febres malignę appellantur, ſed à cauſſa occulta. Quæ κακοηθείας ſpecies cùm non parum differant, ſi meo arbitrio nomina ipſis imponenda eſſent, ego prius genus, vbi omnis occulta qualitas abeſt, ſed ob partis affectæ diſpoſitionem, aut cauſſæ vim maiorem, manifeſtam tamen, morbus curatu difficilis, & grauis euadit, κακόηθειαν in ſpecie, & talem morbum Mali moris: contrà verò, vbi ab occultis qualitatibus morbus difficilis curationis, vel periculoſus euadit, Malignum appellandum eſſe cenſerem. Quomodo etiam plerunque ab authoribus malignitatem hodie accipi video: & de malignitate hoc modo accepta, & ſolùm ab occultis qualitatibus fluente hoc loco nobis agere propoſitum eſt.

Ex quibus etiam apparet, malignitatem differre à veneno: cùm malignitas quiddam alii morbo coniunctum vel ſuperueniens ſit; venenum autem ſit, quod morbum occultum perniciosâ vi principaliter inducere poteſt, ſine alterius morbi interuentu, vel coniunctione, vt mox dicetur. Vnde etiam differentias inter febrem malignam & peſtilentem, & peſtem conſtituere non eſt difficile, Febres enim malignæ & peſtilentes ſunt, vbi morbus non excitatur ſine putredine & proinde non ſine febre, & malignitas tanta non eſt, vt per ſe, niſi humores putreſcant, & febrẽ excitent, homini nocere, Malignitas differt à veneno. Febris malignæ & peſtilentis differentia.

morbumque generare poſſint; at inter malignas in ſpecie dictas & peſtilentes ſaltem maioris & minoris ratione differentia eſt. Peſtis verò propriè appellatur, cùm materia peſtilens etiam ſine febre per ſe & proximè homini nocere, eúmque tandem iugulare apta nata eſt, etſi poſtea, ſi morbus paululum det inducias, neque à peſtilenti veneno homo ſtatim perimatur, febris plerunque, & eam comitantia alia ſymptomata accedant. Ita venena hauſta v.g. cicuta, napellus, propriâ vi, ſine febre, hominem iugulare poſſunt.

Veneni nomina

Cùm autem & ipſum veneni nomen ambiguum ſit, & non ſolùm cicuta, napellus, arſenicum, ſerpentes & ſimilia, quæ hominem certò interimunt, venena appellentur, ſed & lues venerea virulenta dicatur, cum qua homo diu viuere poteſt: vt iſta omnia clariora fiant, iam in quo veneni natura propriè conſiſtat, dicendum. Et primò nomen quod attinet, duo apud Græcos occurrunt vocabula, δηλητήριον & φάρμακον. Illud ſemper in malam partem acceptum fuit; hoc olim in bonam & malam, vt vel ex verſu Homeri, 4. *Odyſſ.* apparet:

Φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Imò veneficia & incantationes nomine pharmaci apud antiquos comprehendũtur, vt in Ecloga Virgilij, cui pharmaceutriæ nomen accipitur. Hodie tamen plerunque in bonam partem accipitur nomen pharmaci. Græcis iſtis vocabulis Latinum venenum reſpondet, quod etiam olim *ἰὸν* fuit, & in bonam & malam partem acceptum, (ſicut & alterum Poëtis magis vſitatum, virus, vnde Virgilius,

Ille malum virus ſerpentibus addidit atris.)

Vt ex Vlpiano & Caio I. C. *ff. lib.3. tit. 2. leg. 14. & lib.18. tit.1 l.35.* apparet; vbi mala medicamenta & venena nominantur. Et idem Caius, *ad leg. 12. Tab. de verbor. ſignif.* ait: Qui venenum dicit, adiicere debet, vtrum bonum eſſet, an malum. Verùm hodie veneni vocabulum plerunque in malam partem accipitur.

Venenũ quid.

Quid autem venenum ſit, & quibus hoc nomen tribui debeat, non ita planum eſt, ob autorum hac de re varias ſententias. Primò interdum hæc vox transfertur ad omnia ea, quæ nocere poſſunt. Ita ille vinum appellabat venenum: in Sacris aſpidum venenum in linguis calumniatorum eſſe dicitur, & Horatio venenata dicta ſunt: & itidem in ſacris Saluator noſter inferno venenum eſſe dicitur. Verùm hæ ſignificationes huius loci non ſunt. Neque enim, quodcunque hominem interimere poteſt, venenum propriè dicitur, neque qui gladio iugulatur, vel aquâ ſuffocatur, veneno periiſſe Medicis dicitur. Nimis etiam amplè veneni vocem extendit Dioſcorides, dum *lib. 6.* venenis accenſet aquam frigidam, lac coagulatum, taurinum ſanguinem, & ſimilia, quæ copiâ, vel ſuffocando, vel alio manifeſto modo necant. Talia enim, quæ vi manifeſtâ agunt, etſi corpori, præſertim maiore quantitate ſumpta, nocere poſſint, inter venena propriè dicta referri non poſſunt. Vnde etiam quamuis aqua fortis pota hominem iugulare poſſit; multa extrà corpori impoſita, illud erodere, calorem naturalem extinguere, & ipſam partem mortificare poſſint, vt lapides corroſiui dicti, & ſimilia alia multa: propriè tamen venena non dicuntur, ſed ea ſolùm, quæ occultis qualitatibus homini noxia ſunt.

Venenũ dupliciter dicitur.

Verùm & hoc modo acceptum veneni vocabulum dupliciter accipitur, latè & ſtrictè. Latè accipitur de omnibus, quæ occulto modo homini nocere poſſunt. Ita definit Cardanus, *lib. 1. de venen. c.1.* venenum, quòd ſit, quod aptum eſt nocere vehementer nobis occultâ agendi ratione. Quo modo veneni nomine etiam comprehenduntur maligni humores in corpore geniti, atque alij etiam per contactum immiſſi: vnde dicitur venenum epilepticum, Venereum, elephantiacum, etſi hominem non ſubitò iugulent; atque hoc modo venenum & malignitas idem eſt. Quæ acceptio ſatis vulgata eſt, atque ij ipſi, qui ſtrictiorem ſignificationem magis probant, ab hac generali vocis vſurpatione non ſemper abſtinent, ſed ſæpè venenatos humores appellant, qui propriè maligni dicendi eſſent. Strictè enim & propriiſſimè ea dicuntur nonnullis venena, non quæ ex putredine & corruptione prauam & naturæ noſtræ inimicam qualitatem acquiſiuerunt, ſed quæ ſua naturâ, abſque vlla accedente corruptione, talia ſunt, vt homini inſigniter & occulto modo nocere poſſint, ſiue ſint è mineralium, plantarum, ſiue animalium, ſiue ab iis petitorum numero.

Si quis tamen etiam id, quod ex corruptione occultam, & non minorem, quàm modo dictam, nocendi vim habet, venenum appellare velit, cum eo non pugnabo. Vt ita venenum ſit, quod occulto modo, & per ſe inſigniter & vehementer corpus noſtrum lædendi, & hominem in vitæ periculum coniiciendi vim habet.

Venenũ quid.

An venenum ſit qualitas vel ſubſtantia.

Cæterùm cùm venenum, etiam in ſpecie & ſtrictè acceptum, & vt qualitas, & vt ſubſtantia conſiderari poſſit, quomodo definiendum ſit, adhuc dubitatur. Per qualitatem venenum definit Capiuaccius, *de ven c.1.* dum dicit, venenum eſſe qualitatem corruptiuam confertim corporis humani, putátque venenum, quo Baſiliſcus hominem interficit, vt & venenum, quo ſerpens ille, cuius mentionem Auicenna facit, & Conciliator, *lib. 1. de ven. cap. 1.* qui ab homine haſtâ percuſſus, eum interemit, nudam & ſinceram qualitatem eſſe, quæ per medium illud ligneum brachio hominis communicatur, & deinde toti corpori. Contra Euſtach Rudius, *l. 2. de morb. occult c 1.* Venenum qualitatem eſſe negat, diſputátque, omne venenũ corpus eſſe. Etſi enim ipſa actio proueniat à qualitate, tamen dùm nullum accidens, nec vlla qualitas per ſe queat ſubſiſtere, omniſque actio illi attribuatur, vt in ſubiecto ſubſiſtit, vniuerſum opus ipſi ſubiecto, tanquam præcipuo agenti tribuendum eſſe, ſtatuit. Ad actiones verò illas, quæ videntur à nuda qualitate proficiſci, vt modò de Baſiliſco & ſerpente illo, qui mediante haſtâ militem occidit, dictum, quo modo & torpedo, ſi tridente à piſcatore tangatur eius manum ſtupefacit, reſpondet dupliciter Rudius. Primò non ſolum rem incorpoream à re venenata communicari, ſed halitum vel vaporem tenuem, aut humorem, in quo vis iſta inhæreſcat, quod corpus ſubiectum ſit vel vehiculum venenatæ qualitatis; & dum ſerpens ille militem per mediam haſtam interfecit, id ita factum eſſe putat, nimirum in ea parte haſtæ, quæ ſerpentem attigit, aliquem humorem veneficâ qualitate infectum immiſſum fuiſſe, & mox ab eo dictum halitum, corpuſculáque tenuiora eádem infecta qualitate tranſmiſſa, quæ per haſtam repentè ad vltimam vſque partem in hominis tandem manum recepta, eum infecerint & interfecerint. Verum cum ipſe agnoſcat, vix poſſibile eſſe, vt corpus, quamuis ſubtile ac tenue in momento quaſi temporis per ſolidum lignum penetrare poſſit, & Galenus, *de locis aff. cit. l.6 cap 2.* ſcribat, res quaſdam ſolo tactu per qualitatis vim, ea, quæ eis vicina ſunt, alterare poſſe, idque accidere in marina torpedine, cui tam vehemens ſit potentia, vt per piſcatoris tridentem tranſmiſſa ad manum alteratione, dere-

pente manum torpidam reddat, reſpondet ſecundò, non qualitatem illam à torpedine in haſtam ſeu tridentem deferri torpedine relicta, ſed torpedinem propriâ qualitate tridentem alterare, ac ſimilem illi, quam poſſidet, in tridente producere qualitatem; hâc autem tridente affecto, dum manum piſcatoris tangit ipſam torpidam reddere.

Quæ controuerſia etſi in ſpeciem leuis eſſe videtur; tamen omnino grauiſſima eſt, neque tantùm venena concernit, ſed omnem ſympathiæ, & antipathiæ rerum naturalium rationem complectitur, quam clarè explicare omnium difficillimum eſt, & à paucis tentatum. Fecit eius mentionem Iul. Cæſ. Scaliger, *exerc* 344. *ſ.* 5. vbi tandem concludit, talia per ſpecies fieri, & habere ſe ſpecies tales, ſicut radium continuò promotum, qui etiam per & vltra phialæ vitrum propagatur. Vt ergo quæſtio rectè explicetur, ex eod. Scaligero, *exerc.* 17. & ex aliis Philoſophis, tenendum, qualitates alias eſſe Materiales, & Reales, alias Intentionales dictas. Qualitatem realem eſſe viriditatem in arbore: Intentionalem eſſe viriditatem ab arbore in parietem vel veſtem immiſſam. Qualitatem materialem eſſe colorem in vino rubro: intentionalem in menſa productum, cùm lumen per vitrum vino rubro plenum tranſmittitur. Vbi tamen quid per intentionale intelligatur, eſt explicandum. Etſi enim intentionale plerumque accipitur pro eo, quod ab operatione noſtræ mentis dependet, & ſine ea nihil eſt: interdum tamen etiam accipitur pro re, quæ etiam ſine noſtræ mentis operatione exiſtit, alterius tamen rei primariæ ſpecies eſt, eamque repræſentat. Sic lumen lucis imago eſt; & imago in ſpeculo, hominis; color viridis, qui in veſtibus ſub arbore iacentis eſt, alterius coloris, qui in foliis arborum eſt, imago eſt. Ac poſteriori quidem modo hîc intentionale accipitur, pro ente ſcilicet ſuo modo reali, & quod extra animi noſtri operationem, & ſine eâ ſuum eſſe habet, alterius tamen primarii accidentis imago eſt, & alias ens ſpiritale vel ſpiritalis qualitas, aut ſpecies appellatur. Et quidem ſpecies tales ab ente primario, quaſi radius continuus promotus, vt Scaliger, *exerc.* 344. *ſ.* 5. loquitur, fluunt, & in orbem diffunduntur ac propagantur. Atque non exigua inter qualitates materiales, & ſpecies has ſpiritales eſt differentia. Nam illæ inſunt ſuo ſubiecto, & cum eo, ad eius motum mouentur, nec ab eo ſunt ſeparabiles, & ſucceſſiuè in ſubiecto recipiuntur, nec ſunt plures eiuſdem in eodem ſubiecto numero differentes, non confuſæ, ſed diſtinctæ, at ſpiritales illæ ſpecies à corpore, à quo oriuntur, in orbem rectà, quaſi radii, diffunduntur; non mouentur ita cum aëre, vt qualitates, quæ aëri propriè inſunt; in eodem ſubiecto numero plures non confuſæ inſunt, quod è plurium candelarũ pluribus vmbris apparet; multę earum etiam per ſolida corpora tranſeunt, vt vel ex ſono, qui ſolidos parietes, & magnete, qui etiam per tabulam ferrum trahit, apparet. Interim non ſunt inefficaces, ſed vires earum rerum, à quibus fluunt, obtinent, ſicut lumen lucem repræſentat, magnes trahit ferrum, vmbra taxi noxia eſt. Et quamuis vulgò ſaltem inter ſpecies ſenſibiles harum ſpecierum fiat mentio: tamen procul dubio multò plures ſunt, quàm quę ſenſibus humanis apprehenduntur, & per eas multæ rerum ſympathiæ, & antipathiæ, & mirandæ operationes atque actiones, quæ hodiè à nonnullis Magneticę dicuntur, accidunt. Differunt autem iſtæ ſpecies ab atomis illis, quas Democritus, Epicurus, Lucretius, & poſt eos alii Philoſophi & Medici ſtatuerũt, & corpuſcula tenuia, & minima eſſe dicunt quæque nullo modo, vt Fracaſtorius *de Sympathia & antipath. cap.* 5. ſcribit, negandæ ſunt. Hæ enim atomi & minima corpuſcula à corporibus, à quibus fluunt, non niſi magnitudine differunt, & eandem eſſentiam, qualitates, & vires cum iis habent. Species autem ſpiritales omnino eſſentiâ ab iis differunt. Quid autem ſint iſtæ ſpecies, non facilè explicatu eſt. Vulgò qualitates dicuntur. Verùm hoc non placet Fracaſtorio, *allegato loco*, qui ſubſtantias eſſe ſtatuit, & eiuſdem rationis cum formis illis quarum ſunt ſpecies, nec differre ab iis, niſi modo ſubſiſtendi. Eatenus enim materiales eſſe dicit, quatenus craſsâ quadam exiſtentia in materia ſunt, & certos terminos poſcunt: cùm autem ingenitum ſit omnibus formis, ſeſe propagare, & has formas materiales, cùm per eum modum & exiſtentiam, quâ ipſę ſunt, ſeſe propagare non poſſint, tenuem & ſuperficialem ſui vel partem vel gradum producere, quem ἐπιπολὴν vocant, qui ob tenuitatem ſui & contrarium non habet, ac momento gignitur ac propagatur, ceu ſoboles quædam. Verùm nemo facilè dixerit, lumen & lucem Solis eſſe eiuſdem eſſentiæ cum forma Solis, aut colorem, qui eſt in re, cum eo, qui eſt in ſpeculo. Quomodo verò, ſi ſunt qualitates, in momento gignantur & propagentur, cum aëre, per quem diffunduntur, non ità moueantur, vt eius qualitates mouentur, eiuſdem ſpeciei plures numero ſint in eodem aëre, nec confundantur, nemo etiam facilè explicabit. Vt ita hîc cum eodem Fracaſtorio ſequentibus verſibus (quos etſi aliquoties in meis ſcriptis allegaui, tamen digni ſunt; vt nec hic præteriri debeant) nobis conquerendum ſit.

Quid dicam miſerum me agere, & quam ducere vitam, Irrequietum animi & quærentem indagine vanâ Naturam ſemper fugientem, quæ ſe vbi paulum Oſtendit mihi, mox Species in mille repētè Ceu Proteus conuerſa, ſequentem eludit & angit, Mærentem ſenuque horas, caſſumque laborem? Nuper enim tenues ſpecies, ſimulacráque rerum, Quæ fluere ex ipſis dicuntur, perque meare Omnia, dum ſector, meditans, tacitúſque requiro Auia ſyluarum, & ſecreta ſilentia ſolus: Cognoui tamen his ſpectris illudier ipſis; Vt ſenſus feriant noſtros, ſempérque laceſſant, Pérque fores, caulá(que) animi ludántque meentque, Ac remeent, ipſámque nec inter ſomnia linquant. Nam quæ obſcuritas naturæ in ſpeciebus ſenſibilibus occurrit, eadem in omnibus aliis eiuſdem ſpeciebus ſpiritalibus; quarum multò plures ſunt, quàm quę à ſenſibus noſtris percipiuntur, & vulgò creditur.

Atque vt hæc, quæ hactenus diximus, ad propoſitum noſtrum applicemus, ſciendum venenum interdum ſumi pro venenata, interdum pro vi agendi, & corpus noſtrum occulto modo lædendi. Poſteriore modo conſideratum, ſeu ipſa venenoſitas, omninò eſt qualitas. Si verò priore modo conſideretur, venenum duplicis naturæ eſt. Quædam enim venena corpora eſſe, certum eſt: & per contactum corporalem agere; & licet omnia corpora, quæ afficiunt, non tangant corpore ſuo: minima tamen corpuſcula & atomos ex eo mittunt, quæ corpus noſtrum afficiunt, & talia corpuſcula inordinatè hinc inde mouentur, & cum ipſo aëre agitantur, id quod in contagio peſtilenti contingit. Verùm in omni veneno hoc non accidit. Neque enim credibile, cùm miles ille haſtâ ſerpentem interfecit, & mediante haſtâ à ſerpente interfectus & occiſus eſt, aut cùm torpedo per tridentem manum piſcatoris ſtupefacit, id fieri, quoniam minima corpuſcula ſolidam haſtam penetrent. Ergo aliud quærendum, quod à ſerpente vel torpedine fluens, ipſum ſolidũ lignum momento per-

Qualitates duplices. Reales. Intẽtionales.

Intentionale quid.

Atomi.

Venenũ quot modis dicatur.

meare, & tangentem per lignum afficere poſſit. A Hic aliud nihil dari poteſt, quàm ſpecies illa ſpiritalis, quæ in quibuſdam etiam corpora ſolida penetrat. Etſi enim in lumine id non ſit, quod obiectu rei opacæ intercipitur: tamen in aliis id fieri, experientia docet. Sonum enim ſolidiſſima corpora penetrare, notiſſimum: ita etiam magnes ferrum per intermediam tabulam trahit & mouet; quod in venenis etiam quibuſdam fieri, abſurdum non eſt.

Poſtquàm ita in genere malignitatis & veneni naturam explicauimus, iam ad morbos occultos, malignos, & venenatos in ſpecie explicandos accedimus. Vt autem omnes formæ latent, & nobis B in hâc mentis humanæ caligne ignotæ ſunt: ita etiam differentiæ horum morborum latent, & non niſi ex effectis & cauſſis cognoſcuntur. Ideoque ſuo loco quodlibet venenum ſuis ſignis deſcribemus. Hoc loco differentias morborum occultorũ, à cauſſis petitas, proponemus. Cauſſæ autem illæ occultos morbos, malignos & venenatos inducentes, generantur vel in corpore, vel extra corpus. E prauis humoribus in corpore generatis proueniunt febres malignæ variorum generum, vt & peſtilentes, imò ipſa peſtis. Quæ extra homini obueniunt cauſſæ malignæ & venenatæ, variæ ſunt. Primò enim aër, ſeu inſpiratione attractus, ſeu tranſpiratione in corpus admiſſus, occulto modo C corpus afficere, & morbos malignos & venenatos excitare poteſt. Secundo etiam aqua vitioſa hauſta maximè noxia eſſe poteſt. Tertiò contagium eſt, quod vel in aërem transfuſum, vel alio modo corpori noſtro communicatum, illud occulto modo lædit. Quartò ſunt venena, quæ intra corpus quocunque modo aſſumpta, illud corrumpendi vim habent. Quintò, quæ extra admota, & in corpus penetrantia illud eodem modo lædunt. Quò pertinent morſus & ictus venenatorum animalium. Huc etiam referenda ſunt ea venena, quibus nonnulla animalia, ſeu viſu, ſeu ſibilo, ſeu alio modo, atque ita, vel halitu venenoſo, vel ſpecie ſpiritali emiſſa homini nocent, aut eum planè occidere va- D lent, vt torpedo, ſerpentes quidam, baſiliſcus, vmbra taxi. Ad venena extra corpori illata pertinent & vnguenta venenata, quibus vel ſagittæ gladij inficiuntur, vel quæ, vt & pulueres, per occultos cutis meatus, etiam cute integrâ in corpus penetrant, qualia vnguenta & pulueres ſparſos etiam peſtilentiam induxiſſe, obſeruatum eſt; imò per odores venenatos homines ſubitò interemptos fuiſſe, annotatum. Quò referri poſſunt & veneficia. Venena autem iſta omnia propriè dicta proueniunt vel à mineralibus, vel plantis, vel animalibus, & quædam ex his tam ſumpta, quàm extra admota homini nocere poſſunt.

Differẽtia morborum occultorum.

Et proinde totam iſtam tractationem ita diſponemus, vt primò agamus de iis morbis, qui ab hu- E moribus malignis & venenatis, in corpore noſtro generatis, oriuntur: ſecundo de iis morbis malignis venenatis, & qui ab aëre, & aquis ortum habent: tertiò de iis, qui à contagio: quartò de iis, qui à metallis & mineralibus proueniunt: quintò de plantis venenatis: ſextò de animalibus venenatis; ſeptimò tandem, cùm & veneficia ſummam vim nocendi habeant, de iis quoque aliquid addemus.

CAPVT II.

An maligni & venenati humores in corpore noſtro generentur.

PRimò ergo ad morborũ occultorum genus, quod ab interno humorũ vitio prouenire diximus, quod attinet, principio inquirendum; an tale morborum genus detur, & an humores in corpore noſtro ita degenerare poſſint, vt malignitatem & venenoſitatem acquirant? Sunt enim ea de re diſſentientes Medicorum opiniones. Mercurialis, *lib.* 1. *de venen.c.*14. ſimile quid veneno quidẽ in corpore noſtro generari poſſe concedit, verum autem venenum in eo generari poſſe, negat, idque imprimis hâc ratione probare conatur. Cùm, *inquit*, autor omnium in corpore noſtro ſit calor, venenum generabitur vel à calore naturali vel præternaturali; non à natiuo, quia hic ſemper eſt autor vitæ & ſalutis, non autem veneni & perniciei: non à calore præternaturali, quia nihil agit ſupra potentiam propriam. Vis autem veneni maior eſt, quàm facultas, aut potentia caloris præternaturalis.

Pluribus etiam contra Fernelium, aſſerentem in corpore noſtro generari venena, diſputat Iacob. Greuinus, *lib.* 1. *de venen. cap* 1. Vtitur autem his rationibus. Prima eſt, ſi ex longa putredine, aut alia quadam cauſſa occulta venenũ in corpore noſtro generari poteſt, fatendum eſſet, omnes morbos in corpore ortos ex veneno originem habere: ſiquidem bona pars eorũ ex putredine ob intemperantiam, qua quotidie vtimur longo tempore collectâ oritur. Deinde negat, quòd vel ſemen, vel ſanguis menſtruus corruptus, vel humores, qui leprã generant, venenati dici poſſint, quia non principaliter cordi infeſti ſunt, quod vel ex eo patet, quòd tales morbi ſæpiùs reuertuntur, & cum iis homo diu vitam protrahere poteſt. Tertiò illa ſymptomata, quæ in epilepſia, ſuffocatione vterina, vt & lepra accidunt, non prouenire à venenatis qualitatibus, ſed manifeſtis. Lepram etiam ab humore melancholico, terreo, frigido, ſicco, partium naturale temperamentũ labefactante ortum habere. Quartò addit & hoc, quod veneni vocabulum propriè de iis accipiatur, quæ exteriùs accidunt, inter quæ, & naturam noſtram tantum ſit odium, vt nihil in corpore noſtro contineri poſſit, quod ſit aptum aliquo modo, vt in venenum degeneret. In primis verò Platerus, *in quæſt.med. quæſt.* 43. prolixè hac de re agit, & pro negatiua & affirmatiua ſententia plures rationes proponit, quæ allegato loco videri poſſunt. Prima eſt hæc, quòd, ſi ex humorum putredine ſeu corruptione peſtis proueniret, non tot annis peſtis ceſſaret, ſed vt reliquæ febres, ſingulis annis graſſaretur, cùm ſemper humorum corruptio in corporibus humanis inueniatur. Secunda; ſi ex humorum corruptione originem traheret peſtis, non ij, qui optimis humoribus ſunt præditi, inficerentur, ſed cacochymici ſaltem; cùm tamen contrarium fieri, experientia teſtetur, & contrarij, qui peſſimis humoribus ſcatent, & ſcabie & aliis vlceribus affliguntur, vt plurimùm ſalui viuant. Tertia, quia in peſte nulla humorum corruptionis ſigna apparent, ſed vrina ſæpe eſt ſanorum ſimilis, ſicut & ſanguis plerumque bonus è peſte infectorum venis effluit. Quarta; curatio etiam à reliquarum putridarum febrium curatione longè differt, & nec purgatione, nec venæ ſectione tutò vti licet. Et *quæſt.* 44 vbi expreſsè

An venenati humores in corpore noſtro generentur.

negat, quòd venenata qualitas febrem peſtilentialem accendens in corpore humano gigni poſſit, hiſce argumentis vtitur. Primum eſt, quod multorum annorum decurſu in tot hominum millibus interdum nulla peſtis ſe probat; cum tamen interea tot vitia in humoribus in variis corporibus ſeſe offerant. Secundò, quòd, qui ex hac lue euadunt, plerique citra medicamentorum vſum, & præſertim eorum, quæ corpus ab illuuie eiuſmodi humorum expurgant, ſanantur.

Controuerſia autem iſta facilè decidi poſſet, ſi cum Rudio ſtatueremus, ſaltem ea venena eſſe, quę ſuâ naturâ talia ſunt, non verò ex corruptione, vim corpori noſtro inimicam acquirunt. Talia enim cùm omnia extra corpus noſtrum generentur, dici poſſet, venenum in corpore noſtro non generari. Verùm cùm humores corrupti eandem ex corruptione vim nocendi interdũ acquirant, quàm alia, v. g. venenum ſcorpii, aſpidis, & ſimilium, ex ſua natura habent, nihil obſtat, quin etiam venenati dici poſſint. Atque fuit in ea ſententia Galenus, *6. de loc. affect. cap. 5. de conſtitut. art. cap. 19. 3. epidem. comment. 3 ægr. 4. 6. epid. comment. 2. text. 38. Ibidem, comment. 6. text. 5. 1. Prorrhetic. comment. 2. text. 17. de cib. bon. & mal. ſucc. cap. 1.* Et quidem *6. de loc. affect. cap 5.* ſcribit: *Reliquum eſt, vt inueſtigemus, an in animalibus corruptio aliqua naſci poſſit adeo vehemens, vt venenum qualitatem, tum vires æquet: an id iam Medicis enodatum diſcuſſumque eſſe videatur, qui hanc ſolent proponere quæſtionem: vtrùm ſint proprię notę veneni, necne. Nam qui maximè videntur ſuper hac ambiguitate diſputaſſe, ii eoſdem fieri affectus concedunt, & a lethalis veneni potione, & à corruptione, quę a corpore ortum habet: verùm facilè diſcerni poſſe eos, qui venenum ſumpſerunt, ab iis, qui aliunde affecti ſunt. Cùm enim homo ſuapte naturâ probus humoribus abundans, ac ſanorum more educatus, derepentè moritur: (vt lethali aſſumpto veneno fieri ſolet) deinde corpus aut liuens, aut nigricans, aut varium eſt, aut diffluens, aut putredinem moleſtam olet, hunc venenum ſumpſiſſe aiunt. Igitur, ſi eiuſmodi affectibus nos infeſtari fatemur, qui ex nobiſmetipſis accepto ſuæ originis impetu, ſimiles ſint his, qui pernicioſo epoto veneno eueniunt: nihil mirum, ſi vitiatum ſemen, aut menſtruum huiuſmodi, cùm retinetur, aut putreſcit, corporibus, vt afficiantur idoneis grauia inferat accidentia. Quippe facilè intelligitur à canibus, quantam habeat vim afficiendæ rei aptitudo; cùm enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, ſolus canis eo affectu corripitur: atque tanta fit in ipſo humorum corruptio, vt ſolum eius ſputum ſi humanum corpus contigerit, rabiem excitare poſſit. Vt igitur ab exiguo initio, ſputi videlicet qualitate, aucta quadam in corpore diſpoſitio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, diſcerni poteſt, idque poſt ſex menſes, cùm nonnunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: ſic eodem modo vitioſo humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis principalium partium aliqua conſentit, à qua deinde vniuerſum corpus celeriter alteratur.* Si ergo in aliis animalibus id accidat, negandum non eſt, quin & in humano corpore idem fieri poſſit. At in canibus venenum generatur, quod ſummè contagioſum eſt, & hominem in extremum periculum deducit. Vt iam taceamus, ex aliis rebus corruptis, vt cadaueribus animalium, venenum peſtilens emergere poſſe.

Neque effugere poteſt hic Mercurialis, quòd dicit, non venenum, ſed veneno quid ſimile ſaltem in corpore noſtro generari. Equidem negandum non eſt, humorum in corpore humano corruptorum magnam eſſe differentiam, & quoſdam potiùs malignos, quam venenatos dicendos eſſe. Interim nec hoc negandum eſt, etiam tales humores, qui idem quod venena extra aſſumpta præſtent, genera- A ri poſſet. Et Galenus expreſſè venenatam vim in corpore noſtro generari poſſe ſtatuit, dum ſcribit. *6. epidem. comm. 2. text. 38.* Non ſimpliciter tenuem & aquoſum ſanguinem ab eo ichorodea vocari ſuſpicandum eſt, ſed eum, qui venenoſâ & malignâ facultate prædirus ſit. Idem ſtatuit *lib. de conſtit. art. cap. 19.* quando inquit, vel copia humorum, vel grauitas, vel obſtructio, vel corrumpens virus hominis corpori innaſcitur. Et omnino res plana eſt. Cum enim ſimilitudinem humorum corruptorum cum venenis Mercurialis ipſe in tribus conſtituat, primò in celeritate mortis: quandoquidem tum venena epota, tum humores in corpore veneno ſimiles celerrimè enecant; ſecundò eadem afferunt ſępe ſymptomata, animi deliquia, deliria extremarum partium refrigerationes, ſudores diaphoreticos, & huius generis alia; tertiò cùm æquè corrumpant humores in corpore: certè hinc apparet, non ſaltem ſimilitudinem quandam eorũ eſſe, ſed eandem naturam. De quo Galenus, *3. epid.* B *comm. 3. ægror 4* ita ſcribit: *Vt epoto lethali veneno quidam poſtridie, vel tertio die moriuntur, qualitate eius, non copia, mortem afferente: ita & hic æger ſtatim tertiâ die cenſendus obiiſſe à qualitate ſuccorum virulentorum, non à phrenitide peremptus.*

Ad rationem verò Mercurialis reſpondemus, quòd ad rei generationem non ſaltem agens externum, ſed materia diſpoſita, agens primarium in ſe continens, requiritur, cui potiùs generatio, quàm inſtrumentario agenti tribuenda. Ita concurrente calore generantur variorum vermium genera, generantur plantæ variæ, quarum generatio non calori externo, vt primario agenti, ſed ipſi materiæ, & latenti in eâ cauſſæ adſcribenda. Eodem modo dum generatur venenum in corpore, calor corporis noſtri, ſeu naturalis, ſeu præternaturalis, cauſſa externa & adiuuans eſt, primaria verò in ipſa materia latet, vt *cap. ſequenti* dicetur.

C Rationes verò Greuini quod attinet, nec illæ alicuius momenti ſunt. Primò enim, quod dicit, ſi ex longa putredine venenum generatur, omnes morbos ex interno humorum vitio natos fore venenatos; nulla eſt conſequentia. Non enim quæuis corruptio ad venenum generandum ſufficit, ſed determinata, vt *cap. ſequenti* dicetur. Deinde, quòd humores illos, à quibus epilepſia, ſuffocatio vterina, & lepra proueniunt, non vult dicere venenatos, ideo quod hominem non mox iugulant, cauſſa ſufficiens non eſt. Neque enim neceſſarium eſt ad veneni eſſentiam, vt hominem interimat, ſed ſatis eſt ad naturam veneni conſtituendam, vt ſit aptum nobis vehementer nocere occultâ ratione, vt ſupra, *cap. 1.* cum Cardano venenum definitum. D Et ſi omnino tales humores venenatos appellare noluerit, malignos tamen eſſe concedat, neceſſe eſt. Et proinde tertiò falſum, quòd à manifeſtis qualitatibus dependeant, vt ſatis de epilepſia, ſuffocatione vterina, lepra probatum, Et tandem, licet non eam vim habeant ſemper humores maligni intus geniti, quam venenum extra: interdum tamen non minorem nocendi vim habent, & hominem æquè citò iugulant, vt in peſtilentia & peſtilentibus febribus apparet. Id quod *allegato loco* Galenus manifeſtè docet, imprimis, *6. de loc. affect. cap. 5.* In quo loco in alienam ſententiam detorquendo fruſtra laborat Greuinus. Neque enim, quod vult Greuinus, ex aliorum ſententia loquitur Galenus, neque ex vehementi actione ſaltem ſimilitudinem aliquam in humoribus putridis inquirit; ſed humores ita corripi poſſe ſtatuit, vt non minùs, quàm venena extra genita vniuerſum cor-

pus celeriter alterare, hominémque citò interfi-cere poſſint. Atque eius hanc mentem fuiſſe, ex anteà *allegato loco* 3. *epid. comm.* 3. *agr.* 4. clarè patet.

Plateri verò rationes quod attinet: Primò, quòd non ſingulis annis peſtis graſſatur, etſi paſſim multa humorum vitia accidant, cauſſa eſt, quia non ſingulis annis ea humorum corruptio, quæ ad peſtem neceſſaria eſt, in corporibus hominum reperitur, ſed longâ ſæpe digeſtione, & fermentatione quaſi opus eſt, donec ad illum ſummum corruptionis & venenoſitatis gradū humores perueniāt; vnde ſæpe variolæ, morbilli, dyſenteriæ, epidemiæ, febres malignæ præcedunt, donec tandem humor ad ſummum corruptionis gradum, qui in peſte eſt, perueniat. Secundò, quod cacochymici non ſemper peſte corripiuntur, cauſſa eſt, quia non quæuis humorum corruptio ad peſtem producendam ſufficit, ſed determinata & peculiari opus eſt. Et cùm in ſcabie & ſimilibus affectibus humores vitioſi ad ambitum corporis protrudantur, intus non facilè corrumpuntur. Tertiò etiam non ſemper per inſignem putredinem peſtis inducitur, vnde etiam non opus eſt, vt putredinis ſigna in vrina ſemper appareant; imò plerumque ea peſtis, in quâ nulla ſigna putredinis adſunt, non genita eſt ab interno humorum vitio, ſed à contagio communicata: in ea verò, quæ à vitioſo humorum apparatu genita eſt, ſigna putredinis adſunt. Quartò licet multi ſine medicamentis à peſte euadant: non tamen ſine euacuatione humorum conualeſcunt. Natura enim ipſa ſæpe eos per ſudores, carbunculos, bubones, ad ambitum corporis protrudit, vel etiam è corpore planè eiicit.

CAPVT III.

Quomodo in corpore noſtro maligni & venenati humores generantur?

An ad veneni generationem putredo ſemper ſit neceſſaria.

QVomodo autem in corpore noſtro maligni & venenati humores ac vapores generentur, inquirere longè difficillimum. Et quæſtio hæc è difficillimis, quæ in totâ medicinâ occurrunt, non poſtrema eſt. Primò verò loco inter Recentiores controuertitur, an ad veneni in corporibus noſtris generationem ſemper putredo requiratur, an verò etiam abſque ea id generari poſſit? Gerardus Columba, *lib.* 1. *de febr. peſtil. cap.* 31. ſtatuit venenum non generari ſine corruptione & putredine, his rationibus motus. Primò, eodem modo generatur in corpore humano, quo in cane rabido, teſte Galeno, 6. *de loc. affect. cap.* 2. & 5. & *prorrhet, text.* 17. At in cane rabido venenum nunquam fit, niſi poſt ſummam humorum eius corruptionem. Ergo & in homine eodem modo generatur. Imò nec venenum cum ſaliuâ canis in corpus humanum admiſſum actu fit venenum generanti ſimile, niſi poſt ſummam humorum corruptionem. Et vt Galenus *ibid.* ſcribit, vbi ab exiguo initio ſputi, videlicet qualitate auctâ, quædam in corpore diſpoſitio ad magnitudinem notatu dignam peruenerit. Docétque paſſim Galenus, humores, licet ſenſim diſponantur, vt venenum fiant, nunquam tamen venenum dici poſſe, niſi poſtquàm ſummam & maligniſſimam naturam ſint conſecuti. Ita 3. *epid. comment* 3. *text* 75 ſcribit: *Longo tempore cauſſa, quæ rabiem efficit, augetur: quæ vbi tandem eò peruenerit, mortem affert repentinam, ita in hac phrenitide vitioſus humor coaceruatus ſuit, veneno lethali aſſimilis, in corporibus vicinis paulatim aliquid agens: quæ*

A *quando vitio iam aliquo pacto opportuna erant humorque ipſe euaſerat maligniſſimus, lethale repentè apparuit ſymptoma.* Secundò humor, qui ex corruptione fit venenum, vel indiget excellenti putredine & ſumma corruptione, vt fiat venenum, vel mediocri, vel omninò leui. At non mediocri vel leui; aliàs enim putrida omnia eſſent venenata, & omnes febres putridæ eſſent malignæ. Ergo ad venenum generandum ſumma putredo requiritur. Tertiò, quia, ſi humor naturalis à ſtatu corpori noſtro amico ad deleterium debet mutari, neceſſe eſt, vt ſumma fiat corruptio & tranſmutatio. Si enim parua ſufficeret, omnes humores corrupti eſſent venenati.

Contra, & rectè Hercules Saxonia, *de phlegm. ſect.* 2. *cap.* 10. & *de feb cap.* 37. defendit, B venenum in corpore noſtro generari poſſe, non ſolùm ſine inſigni putredine, ſed etiam abſque omni putredine. Et quidem ad id probandum variis rationibus vtitur, quæ tamen cùm omnes non ſint eiuſdem ponderis, firmiores ſaltem adducemus. Primò ſi venenum plantarum & animalium ſine valida putredine, imò interdum ſine omni putredine generatur, impoſſibile non eſt, quin & in corpore humano ſine inſigni putredine, imò ſine omni putredine idem fiat. Secundò, quia venena generantur non ſolùm in corporibus calidis & humidis, quæ ad putredinem ſunt aptiſſima, ſed & in calidis & ſiccis, frigidis & ſiccis. Tertiò, ſi venena, quatenus putrida, nocerent, manifeſta potius qualitate, C quàm tota ſubſtantia nobis eſſent inimica, quod falſum. Quartò excellens & inſignis putredo non poteſt diu latere in corpore, quin morbum excitet: ſed humores, qui excitant hyſtericam paſſionem & rabiem, diù ſæpe latent in corpore. Id quod Galenus, *loco paulò ante allegato*, 6. *de loc. affect. cap.* 5. docet, & exempla veneni canis rabidi declarant. *Vt ab exiguo*, inquit, *initio ſputi rabidi canis aucta quædam in corpore diſpoſitio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, diſcerni poteſt, idque poſt ſex menſes, cùm nonnunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: Sic eodē modo vitioſo humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis partium aliqua conſentit, a qua deinde vniuerſum corpus celeriter alteratur.* Vbi clariſſimè docet, D venenum iam fuiſſe genitum, antequam ſeſe in toto corpore prodat. Et omnino manifeſtum eſt, ſæpe ſine putredine venenum generari. Etenim peſtilens venenum in aëre generatur, propagatur, augetur, non tantùm in conſtitutione humida, ſed etiam in ſicca, quæ ab omni putredine eſt aliena: & in febribus malignis ac peſtilentibus ſæpe minor putredo, quàm in aliis putridis, quæ malignæ & peſtilentes non ſunt, apparet: cùm tamen, qui contrarium ſtatuunt, ſummam putredinem ad venenum generandum requiri, doceant. Quintò, vbi adeſt putredo inſignis, in vrina ea ſeſe prodit: quod tamen non ſemper fit in febribus peſtilentibus, ſeu peſte, vbi ſæpe multi extinguuntur, antequam vlla E putredinis ſigna in vrina vel alibi in corpore appareant. E quibus omnibus manifeſtum fit, etſi concedi poſſit, putredinem aliquando ad venenum generandum concurrere poſſe: tamen id ſimpliciter & ſemper non eſſe neceſſarium.

Rationes verò Gerhardi Columbæ non id probant, quod probare debent. Cùm enim probare deberet, venenum generari ſine ſumma putredine, ille probandum ſuſcipit, venena non generari poſſe ſine ſumma corruptione & immutatione humorum, quod libenter concedimus. Verùm latius longè patet rei corruptio & immutatio, quàm putrefactio. Etenim quotieſcumque aliqua res generatur, mutatio & alteratio corruptio fit, ſed non ſem-

per putrefactio: id quod in variis humorum in corpore mutationibus apparet. Equidem aliquando etiam putrefactio in corporibus noſtris accidit, ſæpe tamen mutationes in variis corruptionibus fiunt ſine omni putredine. Cùm enim fiat mutatio & corruptio in ventriculo, inteſtinis, venis meſaraicis, hepate, corde, cerebro, teſtibus, & omnibus omnino partibus, ſi & materia & efficiens ſeſe rectè habet, omnia rectè peraguntur, ſi verò ſine ipſo agente & inſtrumento actionis, ſiue obiecto & materiâ aliquod vitium ſit, etiam opus, quod perficitur, vitioſum eſt. Hinc ſæpe ſine omni putredine, ſumptis melonibus, fungis, & ſimilibus, peſſimæ fiunt corruptiones in ventriculo, quę interdum choleram excitant, & niſi ille vitioſus humor ex viciata in ventriculo coctione genitus mox per vomitum aut aluum euacuatur, ſed in reliquum corpus penetrat, quo diutiùs retinetur, eo peior euadit, & in ſingulis coctionibus vitium illud exhalatur. Atque ita in ſingulis coctionibus fit mutatio, ſed non putrefactio. Et proinde concedimus, ad generationem veneni ſumma corruptione opus eſſe: vt autem ea ſemper fiat per putredinem, non opus eſſe putamus.

Quomodo venena in corpore noſtro generetur. Rudij opinio.

Quomodo autem generetur venenum in corpore, explicare, hoc opus, hic labor eſt; imò pauci ſunt, qui glaciem hanc frangere conati ſunt. Euſtachius Rudius hac de re aliquid propoſuit, cuius diſcurſum hic adducere libet. Ille autem ita, *lib. 2. de morb. occult. cap.* 1. de venenorum in corpore noſtro generatione ſentit. Dum in corpore, *inquit*, venenum gignitur, neceſſe eſt, vt fiat ex priuatione, quæ quidem, cum ſubiectam materiam ſupponat, neceſſe eſt, vt venenum fiat ex aliquo ſibi contrario, quòd ex materia & forma conflatum ſit, & forma priore recedente, corruptáque materia illius veneni forma ſubſternatur (ſeu, vt *lib. 3. pract. cap. 30. de febre peſtilenti*, loquitur: forma prior, & materia illius veneni formæ ſubſternitur) & ita huius generatio illius corruptio ſit. Hæc autem generatio quæ veneni generationem præcedit, naturalis non eſt, qualis eſt cibi, dum ex eo chylus procreatur, aut ſanguinis, dum in carnem commigrat: ſed quemadmodum, quod generatur, eſt quiddam præter naturam, ita & corruptio præcedens præter naturam eſſe debet, & aliquid præter naturam, vt quod corrumpitur, non conuertatur in excrementum naturali perſimile, ſed fiat excrementum naturali omninò diſſimile, & adeo diſſimile, vt naturam acquirat humanæ naturæ penitùs aduerſariā. Cùm autem corruptiones variæ ſint, & putredo etiam ſuos gradus habeat, porrò ſtatuit, ad veneni generationem non ſatis eſſe putredinem, quatenus putredo, ſed vt venenum fiat, ingens debet eſſe ac penitus maligna. Hæc enim, inquit, ſola ea eſt, cuius fimus & inquinamentum eſt venenum, ſummamque ſapit malignitatem. Non enim omnes æquè prauæ ſunt putredines. Deterior enim eſt, quæ in venis nobilioribus, ac puriori ſanguini continendo dicatis fit, quam quæ in venis chylum continentibus, & extra venas ſuboritur. Deterior etiam eſt alimenti, quàm excrementi putredo. Cùm autem natura magis intenta ſit illius, quàm huius generationi, rationabile eſt, vt dum alimentum putreſcit, potentiorem cauſſam habeat. Et tandem concludit: non putreſcens humor venenum eſt, ſed fimus illius & inquinamentum, & hoc, quod ſupereſt, humoris putredini, illud eſt, ex quo venenati halitus in cor elati periculoſa efficiunt ſymptomata, & vitalem præſertim facultatem deiiciunt.

Eius examinatio.

Verùm hoc modo rem non ſatis explicat. Primò enim præſupponit, omne venenum per putredinē generari, quod tamen falſum eſſe, paulò ante monſtraui. Deinde fit ſanè, vt non ipſe humor putreſcens, ſed illud inquinamentum & corpus, quod poſt putredinem relinquitur, venenum ſit: tamen non explicat, à quo corporis illius, quod relinquitur forma ortum habeat. Dum enim ſcribit: quòd, vbi recedit forma prior, materia illius veneni formæ ſubſternatur, veneni quidem formam nominat, ſed vnde ea proueniat, non explicat. Et licet quis ea, quæ, *de morbis occultis lib. 1. cap.* 7. de formarum in rebus venenatis, extra corpus noſtrum, ſeu à natura tales ſint, ſeu ex corruptione tales fiant, origine diſputat, coniungat: tamen dubio non ſatisfaciunt. Rectè enim quidem ibi diſputat, quòd, ſicut viuentia ab ipſa anima & virtute formatrice, quæ in ſemine, ſpirituoſoque corpore continentur, procreantur, & ſicut in viuentibus è putri materiâ ortis innatus rei putreſcentis calor cum extraneo coniunctus, virtute propria, cum ſit accidens, ſubſtantiam producere non poteſt: ita in mixtorum vitâ carentium generatione, ſola elementa non ſufficiunt. Cùm enim agentia naturalia vltra proprias vires operari nequaquam valeant, & elementa omnium corporum ſint imperfectiſſima, impoſſibile omnium ſtatuit, vt ex illis mixta, & præſertim quę perfectiora, vt aurum, argentum, & id genus alia perficiantur, ſed aliud agens nobilius requirant, verùm in eo inueſtigando iam deficit, dū primum efficiens cœlum eſſe ſtatuit. Alibi enim iam monſtrauimus, proximam cauſſam rerum naturalium cœlum eſſe non poſſe, ſed ſaltem vniuerſalem & communem. Et ipſe Rudius hoc fatetur & agnoſcit, dum expreſsè ſcribit, quòd cœlum tanquam agens vniuerſale ad hoc vel illud mixtum efficiendum non determinatur aut contrahitur, ſed ad ea ſeſe habet indifferens. A qua re tamen determinetur, aut potiùs quodnam ſit proximum & determinatum efficiens, non explicat, ſed ad qualitates primas relabitur, & vt fiat aurum, non plumbum, hoc prouenire à tali caliditate & tali frigiditate, ac paſſiuarum ſine temperamenti totius apparatu, quæ ſunt in minera ipſi cœlo ſubordinatæ, tanquam inſtrumenta illius ad particulariter agendum putat, cùm tamen expreſſe ſuprà ſcripſerit, ſola elementa ad hæc corpora efficienda non ſufficere, & vt corporum omnium imperfectiſſima, vltra vires proprias agere non poſſe. Et cùm ipſe Rudius concedat, temperamenti illum apparatum ſaltem eſſe inſtrumentum, cœlum verò eſſe cauſſam vniuerſalem: neceſſarium omnino eſt, adhuc dari cauſſam efficientem propriam & particularem. Quomodo autem res naturales per corruptionem fiant deleteria, non explicat, niſi quòd *lib. 2. de morb. occult. cap.* 1. ſcribit, dum venena in corpore gignuntur, neceſſe eſt, vt fiant ex priuatione. Sed quid priuatio illa includat, non explicat.

Autoris ſententia.

Cùm ergo, quomodo venenum in corpore noſtro generetur, nondum explicatum videam, tentandum, an hæc glacies frangi, eaque fracta in veritatis pelagus perueniri poſſit. Cùm autem omnis error, qui in corruptionibus noſtri corporis fit, vel efficienti, vel materiæ adſcribendus ſit: ab efficiente quidem tale quid fieri poſſe aliquando, concedo, ſed rarius, vbi ſcilicet anteà à veneno maligna aliqua qualitas & diſpoſitio corpori vel parti alicui impreſſa eſt, quæ affluentes humores ſibi ſimili diſpoſitione inficit & corrumpit. Frequentiſſimè verò venenatos humores in corpore

Alimẽtorum vitium.

noſtro generari puto materiæ ratione. Cùm enim in ſingulis coctionibus nouæ mistiones fiant, neque forma vna ſublata, omnes ſubordinatæ pereant, neque (vtor verbis Octauiani Roboreti, Medici Tridentini, *de febr. petech. cap. 7.* ne ſolus Nouator videar) in qualibet rei mutatione & corruptione fiat reſolutio ad materiam primam, verùm quando aliquid corrumpitur, forma tantum, determinatúmque illius formæ, quæ corrumpi dicitur, temperamentum ſeu ſubiectum eum ſuis accidentibus pereat; aliæ verò formæ ſubordinatæ cum propriis quoque ſuis accidentibus integræ manere poſſint: accidit, vt ſæpe aliqua forma manifeſtetur & ſeſe exſerere incipiat, quæ anteà latebat. Et quod Hypocrates, *lib. de priſc. medic.* de δυνάμεσι, & potentiis humorum ſcribit, id etiam de venenorum natura hic verum eſt. *In homine*, inquit, *ineſt & amarum & dulce, & ſalſum & acidum, & acerbum & inſipidum, aliáque ſexcenta, quæ pro copia & viribus varias habent facultates. Et hæc quidem mixtione & mutua inter ſe contemperatione neque cernuntur, neque moleſtiâ quemquam afficiunt. At vbi horum ſecretum quippiam fuerit, & per ſe exſtiterit, tum & conſpicuum fit, & hominem moleſtia afficit, &c.* Eodem enim modo ſeſe res de venenis habet. Cùm enim homo veſcatur animalibus & plantis, plantæ è terra, quæ fimo & excrementis animalium & pluuia fœcundatur, vel fluuiorum inundationibus, ſuccum à quo nutriuntur, attrahant; res corpori noſtro aduerſas vbique reperire in fimo & excrementis animalium, in terra, in pluuiis, in aquis eſt. Quæ quando cum alimento in corpus noſtrum veniunt, non ſemper tota excernuntur, ſed cum eo ſæpe in corpus ſeſe penitius inſinuant, & vires ſuas retinent. Exemplo ſit illud, quod Hipocrates, *6. epid. comment. 5. text. 25.* ſcribit: *Mulier, capra, elaterium aut cucumerem edentes, pueris purgatio.* Etenim ſi mulier vel capra quodcunque medicamentum purgans, vt Galenus, *in comment.* explicat, ſumpſerit, lac eorum purgans redditur. Vbi primò ex purgante fit chylus, hinc ſanguis, tandem lac, & nihilominus in tot mutationibus vis purgatrix cum proprio ſubiecto (ſine hoc enim eſſe non poteſt) integra & incorrupta ſeruatur, quæ, vbi lac infans hauſerit, ſeſe exſerit. Cogitemus iam, quos ſæpè malignos ſuccos è ſtercoribus & excrementis animalium plantæ è terra trahant. Conſideretur præterea, quot homines fungis, melonibus, cucumeribus, fructibus fugacibus, & aliis eiuſmodi cibis veſcantur, quæ qualis ſint naturæ, & quàm prauum alimentum ſuppeditent, notiſſimum: adeo, vt de iis Galenus ſcribat, etſi probè coquantur in ventriculo, tractu tamen temporis procreari in corpore ſuccum, qui à lethali veneno parum abeſt. Perpendamus inſuper, quàm ſæpe malignæ ac venenatæ pluuiæ, nebulæ, ac rores in plantas decidant, quibus bruta veſcuntur: quot animalia plantis & animalibus venenatis veſcantur; ſicut conſtat, ſturnos cicutam depaſcere, coturnices veratrum, anates bufones aquaticos deuorare, iiſque nutriri; ciconias ſerpentibus victitare, gallinas araneas, imò ſcorpiones deglutire, lupos piſces etiam ſerpentes. His ergo omnibus cùm rurſum cibi loco vtatur homo, venenata illa ſubſtantia, (quæ non omnibus, ſed homini ſaltem, & ita reſpectiuè venenum eſt) quæ in plantarum & animalium alimentum ſubiit, etſi per varias coctiones in varias formas mutata, tandem in hominis alimentum cedit, & aliis miſta ſæpe longo tempore non nocet: at vbi ab aliis ſecreta fuerit, & ſola extiterit, tum homini nocere incipit, & venenum euadit, & præcipuè ſi copioſiùs & ſæpius tale alimentum ſumptum ſit. Etſi enim exiguâ quantitate & rariùs talia maligna in corpus aſſumpta, à natura vinci, & in tot coctionibus alicubi expelli poſſint: tamen ſi ſæpius & copioſiùs in corpus ingerantur, tandem nocere poſſunt. Vnde rectè Matthiolus, *in præfat. in lib. 6. Dioſc.* cùm quærit, an animalia eiuſmodi venenatis animalibus victitantia, ab hominibus cibo accepta, ei nocere poſſint, reſpondet, pleroſque quidem aſſerere, huiuſmodi animalia, ſi comedantur, non modo veneno non inficere, ſed nullam prorſus noxam inferre, & corpus nutrire; ſe tamen credere, quòd licet venenum concoquatur, & tranſmutetur in eorum animalium ſubſtantiam, quorum id perpetuò cibus eſt, non tamen eſſe poſſe, quin caro, quæ ex eiuſmodi fit alimento, ſi edatur, omni prorſus careat nocumento. Et videmus, quomodo ſæpe in annonæ caritate, & defectu boni alimenti, in obſidionibus, caſtriſque, vbi homines aquis, frumento, atque aliis cibis corruptis, & praui ſucci vtuntur, dyſenteriâ, malignis ac peſtilentibus febribus, & tandem ipsâ peſte corripiantur. Et quòd cibi talibus humoribus malignis materiam præbeant, patet vel ex eo, quòd tales humores non ſemper, & in omnibus corporibus generantur, ſed tum, vbi homines eiuſmodi prauis cibis vſi ſunt: id quod in caſtris & obſidionibus frequentiſſimè accidit; vnde etiam maligni eiuſmodi morbi caſtris quaſi proprij ſunt, & propterea à nonnullis Caſtrenſes appellantur.

Imò etiam exigua maligni humoris quantitas, vbi is ab aliis ſecretus fuerit, ſeorſim exſtiterit, facilè alios humores inquinat; cùm omnis forma ſui multiplicatiua ſit: id quod non ſolùm è ſeminibus ſponte ortorum viuentium, in atomis & minimis corpuſculis latitantibus patet, vt cùm à Doctiſſ. Fortunio Liceto, *in lib. de ſpontan. viu. ort.* tum à me *in eodem tractatu* monſtratum; ſed & in venenis verum eſt, id quod exemplo veneni canis rabidi probat Galenus, *6. de loc. affect. c. 5.* quod ab exiguo initio ad magnitudinem notatu dignam ſenſim adſcendit, tandémque totum hominem alterat.

Quæ ſi cui non ſatisfaciant, & alicui id adhuc ſcrupulum moueat, quomodo è ſemine & ſanguine etiam bono, extra ſua vaſa elapſo, putreſcente & corrupto, venenata materia generari poſſit, ille primò δυνάμιες & ἀκρότητας humorũ Hippocratis in mentem ſibi reuocet, cogitétque, in homine eſſe amara, ſalſa, & ſéxcenta alia, (e quibus procul dubio qualitates occultæ non ſunt excludendę) quæ mixtione mutuá & contemperatione inter ſe neque cernuntur, neque quempiam moleſtiâ afficiunt; at vbi aliis ſecreta fuerint, & per ſe & ſeorſim exſtiterint, conſpicua fieri, & hominem moleſtiâ afficere. Faciat quis periculum in carne vel ſanguine humano, vel etiam alterius animalis, quo homines nutriri ſolent; eáque in vitro concluſo, vt nihil externi accidere poſſit, digerat, & videbit, vbi maſſa illa ſanguinis vel carnis diſſoluta fuerit, quam praua & homini noxia materia inde generari poſſit. Idem euenit in aliis rebus, braſſicâ, cancris, ouis, & aliis rebus quamplurimis, quibus quotidie ſine noxa veſcimur. Omnia enim hæc, ſi putreſcant & reſoluantur, ac ſingulæ eorum partes ſeorſim exiſtere incipiant, quàm magnum & intolerabilem fœtorem de ſe exhalent, & quàm noxiæ euadant, notum eſt. Si ergo ſanguis intus corrumpatur, cur non idem præſtare poſſit?

Sanguinis corrupti noxa.

Seminis corrupti vires.

Semen in ſpecie quod attinet, primò hoc tenẽdum, rei optimæ corruptionem eſſe peſſimam, ideo

quòd optimas διαίτας illas Hippocraticas, etiamſi aliis permiſtas, habent potentiſſimas, quæ vbi ſeorſim exiſtunt, & à mediocritate receſſerunt, maximè lædere poſſunt. Neque enim incommodè miſta, ſiue ſaltem ſimpliciter, & vt talia, atque ex elementis ſolùm compoſita, conſiderentur, ſiue etiam vt qualitates occultas, & formas elementis nobiliores includunt, perpendantur, harmoniæ Muſicæ comparari poſſunt. Vt enim, etſi in ea vocum & ſonorum eſt diuerſitas; tamen ſi inter eos iuſta ſeruetur proportio, ſuauiſſimam harmoniam & concentum, audientem mirificè delectantem, pariunt; ſi verò proportio illa turbetur, & vna vel plures voces diſſonent, auditui ingratiſſimus ſonus inde oritur: ita etiam, ſi in miſto ſeu qualitatum primarum, ſeu occultarum proportio, quæ naturæ cuiuſque rei conueniens eſt, ſeruetur, omnia ſe rectè habent; ſi verò qualitatum vna vel plures proportionem excedant, actiones rectè perfici non poſſunt, & grauiſſima oriuntur ſymptomata, atque inde accidit, vt quod anteà vel toti corpori, vel parti alicui gratum & amicum erat, iam ingratum & inimicum, imò noxium euadat. Atque inde adeo euenit, vt in ipſa doloſa medicamentorum Bezoardicorum proportio quædam inter ea & corpus noſtrum requiratur, quæ ſi obſeruetur, homini ſunt grata & vtilia, eiúſque corpus à venenis tuentur: ſi verò maiori quantitate exhibeantur, etſi eandem vim habeant, tamen quia potentiâ ſuâ & actiuitate proportionem corpori noſtro conuenientem non obſeruant, corpus noſtrum diſſoluunt, eique nocent.

Deinde & de ſemine hoc obſeruandum, ea ſymptomata, quæ in fœminis à ſemine retento fieri dicuntur, non ſemper à ſemine, ſed ab aliis humoribus, circa vaſa ſeminalia cumulatis, fieri vt *lib. 4. pract. part. 2. ſect. 3. c. 4.* dictum. Etenim ſemen in ſuo loco non putreſcit & corrumpitur, & viri multi ſæpe ſemen diu retinent, nec aliquid mali patiuntur. Multæ etiam virgines moniales & aliæ ſunt, quæ venere non vtuntur, nec tamen ſuffocatione vteri laborant. Vnde credibile eſt, materiam, quæ tam grauia ſymptomata in fœminis excitat, non ſemen eſſe, ſed alios humores prauos, qui circa vaſa genitalia fœminarum, & in primis tubam vteri dictam collecti ſunt. Obſeruatum enim eſt, teſtes in mulieribus interdum pilâ maiores, imò pugno grandiores, luteo, croceo, ſeroſóque humore grauiſſimè olente turgentes, repertos fuiſſe, vt *alleg. loc.* dictum.

CAPVT IV.

De Cauſſis morborum occultorum, malignorum, & venenatorum, ab interno humorum vitio ortorum, in ſpecie.

Atque hæc in genere quidem, quomodo humores maligni & venenati in corpore noſtro generentur, dicta ſunt: de cauſſis tamen adhuc quædam in ſpecie addenda ſunt. Cùm autem omne, quod in corpore noſtro præter naturam generatur, vel cauſſæ efficientis, vel materiæ vitio proueniat, eædem cauſſæ & hic perpendendæ. [Ad malignorū humorū generationem facit 1. Diſpoſitio corporis.] Primò cauſſam efficientem quod attinet, cùm in omnibus corporis partibus, tam publicis, quàm priuatis, coctiones fiant, & quælibet pars ſibi conueniens opus producat: non mirum eſt, ſi actiones & coctiones eæ non rectè perficiantur, varia excrementa, & varios præternaturales humores generari. Nimirum vt alia fit coctio in ventriculo, alia in hepate, alia in corde, alia in teſtibus, alia in vtero: ita etiam alia excrementa, aliique humores præternaturales, ſi coctiones illæ non bene perficiantur, in ventriculo, alij in hepate, alij in corde, alij in teſtibus, alij in vtero generantur. Imò cùm venæ & arteriæ ſanguinis ac ſpirituum locus ac receptaculum ſint, quæ, vbi ſuam naturalem conſtitutionem obtinent, ſanguinem & ſpiritus in ſtatu naturali ſuo conſeruant: ita ſi illam naturalem conſtitutionem amittunt, & præternaturalem acquirunt, ſanguinem, & ſpiritus ampliùs regere non poſſunt, ſed eos corrumpi ſinunt. Cùm autem ad naturalem partis cuiúſque conſtitutionem, & primarum qualitatum temperiem, & occultarum etiam naturalem diſpoſitionem requiri dixerimus: ſi vel hæ, vel illæ mutentur, varij humores excrementitij, nunc qualitatum, ſolùm primarum, & temperiei exceſſum, nunc etiam occultam malignitatem obtinentes generantur. Imò ſi intemperies aliqua in corpore noſtro excitetur, præſertim calida & humida, non ſolùm humores & excrementa, ſed & partes ipſę ſolidæ corrumpi poſſunt, vt in vlceribus putridis, gangrænâ, & ſphacelo apparet, vnde maligni humores & vapores generantur: quod quâ ratione fiat, *cap. præced.* dictum.

Præuia autem hæc diſpoſitio quibuſdam hæreditario quaſi iure à parentibus communicatur, vt prauos ſubinde humores generent, & totâ ętate penè, vel ſcabie malignâ, elephantiaſi ſimili, vel ſcorbuto conflictentur. Sicut videmus etiam vermes in quibuſdam plurimos vſque ad adultam ætatem generari cùm in aliis; ne in infantibus quidem naſcantur. Accidit hoc in iis potiſſimùm, qui calidos, & aduſtos, & atros humores generant, qui venenatam naturam facilè induunt.

Deinde faciunt ad hanc partium naturalium conſtitutionem mutandam primò cibus & potus, [2. Cibus ac potus] ac medicamenta vt & venena, cùm qualitatum primarum exceſſu peccantia, tum multò magis occulto modo corpori noſtro infeſta, quæ malignam & venenatam diſpoſitionem partibus corporis noſtri imprimere poſſunt: ob quam poſtea alimentum & ſanguinem in ſimilem qualitatem corrumpunt. Ita obſeruatum ſæpe eſt, veneno ſumpto longo interdum poſt tempore nonnullos morbis quibuſdam correptos fuiſſe, qui non aliunde prouenerint, quàm â mala diſpoſitione, à veneno corpori impreſsâ. Memini vicinam meam filio & filiæ quinquennibus circiter in balneum ituris ad ſudorem ciendum arſenicum pro cornu cerui incautè exhibuiſſe, vnde filius, qui parum vomebat, intra ſex horas mortuus eſt, puella verò, quæ etiam arte adiuta multum vomebat, conualuit, ſed circa annum ętatis vigeſimum primum fœdiſſimâ ſcabie & cachexiâ correpta eſt, quæ nullo modo curari potuit, ſed ægre mortem intulit: quam non aliunde, niſi à diſpoſitione à veneno corpori, & imprimis hepati impreſsâ proueniſſe exiſtimo. Ita luem veneream, cum interdum integrè curata viſa eſſet, nec vllis ſymptomatibus ſeſe ampliùs proderet, poſt annum vigeſimum, imò trigeſimum recruduiſſe, obſeruatum eſt, itidem ob diſpoſitionem à virulentia illa hepati impreſsâ reliquam. Sic ij, qui carbunculos peſtilentes paſſi ſunt, etſi integrè curati ſunt, in partibus illis dolores ſæpe longo poſt tempore & diu percipiunt.

Tertiò faciunt huc & ſtellæ ac ſidera. [3. Cœlum & ſidera.] Etſi enim aſtra per ſe neque mala ſunt, neque mali quid intendunt, ſed totum hunc inferiorem mundum ſuo influxu benigno fouent: tamen per accidens nocere,

nocere, & huic vel illi rerum naturalium ſpeciei vel indiuiduo noxia eſſe poſſunt. Sicut enim videmus, nunc calorem, nunc frigus nimium hiſce vel illis nocere, v.g. æſtum maiorem vitibus eſſe amicum, quaſdam verò alias plantas ab eo emori: ita etiam, cùm aſtra occultas influentias habeant, niſi eæ influentiæ proportionem quæ corpori noſtro amica eſt, obſeruent, humores in eo corrumpi, neceſſe eſt. Quâ de re plura, *lib.4. de febrib. cap.4.* dicta ſunt.

4. Aër. Quartò inter has cauſſas, quæ corpus noſtrum afficiunt, eſt aër, qui non ſolùm interdum, vt venenatos vapores, qui corpus noſtrum inficiunt, in ſe continet, (qua ratione de eo parte tertiâ dicemus) malignorum & venenatorum autor eſt morborum, ſed etiam, vt diſpoſitionem corporis noſtri, quâ omnes coctiones perficiũtur, mutat; quâ ratione hoc loco de eo agendum. Primò aër ad morbos inducendos poteſt facere manifeſtis qualitatibus, de quo Hippocrates pluribus, 3. *Aphor. lib.* agit. 1. *Aph.* ibi ait: *Mutationes temporum potiſſimum pariunt morbos, & in ipſis temporibus magnæ mutationes frigoris aut caloris, cæteraque ad proportionem.* Cùm enim aër cùm inſpiratione attractus, tum per poros in corpus immiſſus, illud continuò afficiat; ſi intemperatus ſit, eandem intemperiem corpori noſtro imprimit, idque de naturali ſtatu deiicit. Et imprimis calida & humida aëris conſtitutio, ſi diu duret, cùm ad putredinem inducendam aptiſſima ſit, etiam morbos malignos & venenatos inducere poteſt, de qua re Galenus, 1. *de differ. febr. cap.* 4. ſcribit: *Peſtilentes morbos oriri, neceſſarium eſt, cùm aëris temperatura naturali habitu ad caliditatem & humiditatem immoderatam fuerit conuerſa*; & inſigne exemplum eius rei habetur apud Hippocratem, 3. *epid.* Etſi enim putredo ipſa per ſe venenum non producat: tamen quia per putredinem humores naturæ diſſimiles redduntur, & aliam planè naturam acquirunt, poteſt eâ mutatione aliquid naturæ noſtræ planè inimicum emergere, vt *cap. præced.* dictum. Ad corruptionem quoque concipiendam aër craſſus & humidus aptiſſimus, quo nomine aër Romanus infamis eſt, & ad febres malignas diſpoſitus, & vt Galenus 1. *epid. comm. 2. text.* 25. ſcribit ſemitertianæ febres prauæ Romæ familiariſſimæ ſunt. De quo etiam ſcribit Cæſ. Aurelianus, *lib. 2. acut. cap. 10. & lib. 1. Chronic. c.* 3. Quibus ſubſcripſit Plutarchus, *in Problematibus*, qui templum Æſculapij Romæ ideo extra vrbem ædificatum eſſe ſcribit, quòd maior ibi aëris ſalubritas, quàm in vrbe haberetur. Poteſt tamen etiam aër occultis qualitatibus corpori noſtro nocere. Cũ enim & ſtellarum influxus & omnes totius inferioris globi exhalationes excipiat, eæque ſæpe malignæ ſint: ſi is & inſpiratione continuè attrahatur, & per tranſpirationem in corpus ſeſe inſinuet, fieri poteſt, vt id ab occultis illis qualitatibus ſimili p.n. diſpoſitione alteretur, quod poſtea eandem humoribus & excrementis imprimit. Vnde qui in locis fœtidis & concluſis habitant, hac de cauſſa ſæpe malignis morbis infeſtantur.

Tandem inter cauſſas efficientes, humores corrumpẽtes, meritò referuntur imaginatio & animi affectus. Quantæ enim imaginationis vires ſint, *de conſ. & diſſenſ. Chym. cum Galen. cap.* 14. dictum, & ex terrore & irâ multos in Eryſipelas, vulgò Roſam dictam incidere, notorium. Habet autẽ febris illa, cuius ſymptoma quaſi eſt Roſa, aliquid malignitatis, vt inuaſio, quæ inſtar peſtis ſe habet, ſatis teſtatur. Item ex terrore & timore etiam multos in peſtẽ incidiſſe, vulgò notiſſimũ eſt. Obſeruaui etiam hoc tempore, dum hîc Profeſſorem & Medicum ago, quo plus quàm ſexies valde (vt leuiores infectiones, quæ ſæpiſſimè acciderunt, præteream) hîc peſtis graſſata eſt, non paucos quoque ex ira in peſtẽ incidiſſe. Quod qua ratione fiat equidem explicare facilè non eſt, & dictum de eo *de febr. lib. 4. c. 2.* Hoc maximè mihi probabile videtur, in peſtilentibus cõſtitutionibus corpora, ſiue cœli ſiue aëris ambientis vi, ſeu aliis de cauſſis ad peſtilẽtem potiùs, quàm aliam corruptionem (vnde alij morbi penè omnes ſilent & ceſſant) diſpoſita eſſe plurima. Cui ſi imaginatio, terror, timor, vel ira accidat, facilè illa diſpoſitio in actũ deduci poteſt. Imò etiam boni humores iiſdem animi affectibus corrumpi poſſunt. Et imprimis humor melancholicus & ater maximam vim alios humores corrũpendi, ſi moueatur, obtinet, & non ſine cauſſa ab humore melancholico & atro peſtilentiam prouenire, ſtatuit Platerus, *in quæſt. Medic. paradox. quæſt.* 43. Iram vero non à bile flaua, ſed humore atro prouenire, monſtraui *lib. 3. Pract. Part. 3. cap. 3.* Ioachimus Olhafius, *diſquiſition. 1. de ſemi. peſtil. c. 4.* hanc cauſſam reddit, quod timor & terror ad peſtem inducendam faciant, dum ſcribit, vt terrore, præſertim ſubitaneo, ſpiritus à ſuperficie corporis confertim verſus cor abripiũtur, ſicque eò ſecum deuehunt halitum peſtiferum ſuperficiei corporis obſeruantem, qui cùm ſit naturæ ſpiritalis, ſyntimoriâ quadam ſeſe vitalibus ſpiritibus conſociat; ita è contrario, ſpiritibus æquabiliter per totum corpus expanſis continuò remanentibus, quod fit animo benè compoſito, idem halitus non niſi tẽporis aliquo ſpatio exacto ad cor deducitur, interdum etiam à natura earum partium, quibus inhæreſcit, ita edomatur, vt nullum ſit inde peſtilitatis periculum, haud rarò tamen etiam, licet tardius in peſtem manifeſtè erumpit. Qua de cauſſa apud Plutarchum legitur, *in lib. de Muſic.* Thaletam quẽdam Cretenſem à Lacedæmoniis peſtem fugaſſe ſola Muſica, quam Excellentiſſimus Hieronymus Mercurialis, *in lection. de peſtilentia cap. 22.* (*pag* 85.) nihil aliud fuiſſe exiſtimat, vt & militũ, qui apud Homerum cantu peſtem fugabant, quàm ſpem, gaudium & lætitiam, quibus fiat, vt & animi & corpora valentius pugnent aduerſus morbum peſtilentem. Quin & Theophraſtus Muſica viperarum & aranearũ morſus, curari teſtatur: Idémque confirmat de iis, qui à tarantula ſunt demorſi, Matthiolus, *in lib. 2. comment. in Dioſcorid.* & Scaliger, *exercit. 185. aduerſus Cardanum*: Nimirùm quia Muſica animum excitat, & ſpiritus ad corporis circumferentiam mouet, ac proinde venenum à corde ſic diſtrahitur, perque poros diſcutitur & diſſipatur, inquit Hieron. Montuus, *in Iuuenil. lib. cent. 2. de admirandis facultatibus, aphor. 96* Sicut ergo in curatione morborum id præſtat Muſica; ita etiam in præſeruatione ſimile quid præſtare valebit, ſpiritibus ſic excitatis & probè compoſitis in vniuerſo corpore, ne frequenter commoti verſus cor ſecum abripiant ſeminaria peſtifera. *Hæc Olhaſ.* Verùm cauſſa hæc ſaltem locum habet in timore & terrore, non verò in ira, in qua humores etiam ad ambitum corporis mouentur, vbi cauſſa à me antea allata potior videtur. Inter animi affectus, qui humores corrumpere, ipſiſque naturam venenatam inducere poſſunt, Cardanus, *lib. 1. de venen. cap. 6.* etiam odium refert, affectum ex triſtitia & ira compoſitum, eumque acerrimè corrumpere humores, ſi quid aliud, ſcribit. Nam ira excalefacit, triſtitia refrigerat, quo ipſo motus contrarii fiunt, & in qualitate

& ratione loci, atque inde multos abditis, vt putantur, cauſſis perire exiſtimat. Nimirùm.

Liuor tabificum malis venenum
Intactis vorat oſſibus medullas,
Et totum bi it artubus cruorem.

6. Materia. Secundò, & quidem præcipuè ad humores malignos & venenatos in corpore noſtro generandos facit materia. Neque enim virtus & facultas, etſi bene ſeſe habeat, è prauo obiecto & materia vitioſa bonum opus generare poteſt, ſed fit actionis fruſtratio ob externum errorem dicta. Itaque ad humores malignos & venenatos in corpore noſtro generandos facit imprimis victus ratio, & ex cibo ac potu praui ſucci, maligni & venenati humores, & ipſa interdum peſtilentia generatur, quæ ſæpe annonæ caritatem ſequitur, qualem Galenus, *lib. de cib. bon. & mal. ſucc. cap. 1. & lib. 1. de diff. feb. cap. 3.* ſe vidiſſe ſcribit, ſub Commodo Imperatore, & quales paſſim apud hiſtorias deſcriptæ exſtant. Cùm enim pauperes, ob frugum penuriam, quicquid offertur, quantumuis prauum, & neceſſitate coacti comedant, inde prauos humores colligunt. Etenim ex iis, quæ naturæ noſtræ apta non ſunt, nec chylus, nec ſanguis bonus generari poteſt, ſed vitioſi humores inde proueniunt, qui, quò diutius in corpore noſtro detinentur, & ſæpius mutantur, eo deteriores euadunt, & tandem naturam veneni induunt. De quo Galenus ſcribit, *lib. de ſucc. bon. & vit. cap. 8. Inter fructus cenſentur cumeres quoque & pepones, & melopepones, quorum nulli ſuccus bonus inſit, eo quòd, niſi aluum ſtatim ſubeant, corrumpantur ibi, humorémque ex corruptela hac faciant, qui non longè à mortiferis venenis abſit. In fructibus huiuſmodi ſola eſt cucurbita, quæ culpa vacet: eiuſdem tamen, ſi in ventre corrumpatur, ſuccus valde malus eſt; quod in moris quoque euenit, quæ ipſa etiam, ſiquidem antè quàm corrumpantur, ſtatim deſcenderint, nihil incommodi afferunt, niſi quis aſſiduè his vtatur: quod in vniuerſum de fugacibus omnibus ſcire ac meminiſſe conuenit.* Et quod de cucumeribus & peponibus dixit Galenus, idem de aliis mali ſucci cibis etiam verum eſt. Idque non ſolùm præſtant ea, quæ, vt Hippocrates, *de priſc. medic.* loquitur, ἀνεπιτήδεια ſunt, & nobis inconuenientia, & ἄκρητα ac intemperati ſucci plurimum obtinent, ſed & cibi, quibus alias continuò veſcimur, quique boni ſucci ſunt, ſi corrumpantur, vt ſæpe in obſidionibus accidit. Tum enim extra iam contractum vitium in corpore humano emendari non poteſt, ſed in ſingulis coctionibus maius fit. Qui autem cibi boni, qui praui ſucci ſint, Galenus, *in lib. de cib. bon. & mal. ſucc* docet. Imò cibi etiam boni, ſi non rectè coquantur in ventriculo, & ij qui contrarii ſunt natura, miſceantur, prauus chylus generatur. Ex prauo verò chylo, ſeu ex bonis ſeu prauis cibis genito, nunquam fit bonus ſanguis, ſed ſæpiſſimè generatur inde humor, qui bilis praſinæ nomine vulgò appellatur; qui poſtea in hepate aduritur, & corrumpitur, ſanguiníque poſtea permiſcetur, qui dum quieſcit in venis, vix ſentitur, ſed agitatus vel animi corporis motu, deterior redditur, vlteriúſque corrumpitur, & à bonis humoribus ſeparatus, grauiſſimos morbos, imò ſubitam mortem ſæpe inferre poteſt.

Si enim cibi praui ſucci ſaltē malignos morbos inducere poſsūt, multò magis id pręſtāt ij cibi, qui iam in ſe malignam & venenatam qualitatem obtinēt, quales ſunt interdum fungi, ranę, & ſimilia, à quibus nunc maligna diſpoſitio humoribus imprimitur, nunc etiam homo ſtatim iugulatur, de quibus poſtea de venenis extra aſſumptis dicetur.

CAPVT V.

De morborum ex interno humorum vitio ortorum differentiis.

Morborum occultorū ab interno humorum vitio differentiæ. SVnt autem morbi ab interno humorum vitio orti varij, pro cauſſarum varietate. Sunt enim humores tales alii maligni ſaltem, qui quidem grauiora, quàm quæ à primis qualitatibus prouenire poſſint, ſymptomata inferunt, hominem tamen non enecant, ſed ita comparati ſunt, vt cū iis diu vita trahi poſſit; alii verò etiam in vitæ periculum hominem conijciunt, aut homini vitam ſtatim eripiunt, & propterea venenati rectè nominantur. Prioris generis ſunt humores, qui epilepſiam, hydrophobiam, choream S. Viti, maniam etiam, ſecundum Platerum, ſcorbutum, colicam, & dyſenteriam malignam, elephantiaſin, gangrænam, interdum ſuffocationem vterinam, & febres malignas, ſimpliciter ita dictas, inferunt: poſterioris generis ſunt, qui febres peſtilentes, & ipſam peſtilentiam generant.

Epilepſia. Primum genus quod attinet, primò Epilepſiam non ab obſtructione ventriculorum cerebri, ſed ab humore vel vapore, membranis cerebri & neruoſo generi peculiariter infeſto, excitari, *lib. 1. pract. part. 2 cap 31. quaſt. 1.* ſatis monſtratum eſt, vt ea de re hîc plura addere opus non ſit.

Hydrophobia. Secundò, Hydrophobia, etſi vulgò pro eodem affectu planè cum rabie canina, quæ demorſis à cane rabido accidit, habeatur: tamen obſeruatum, etiam ſine morſu canis, vel alterius animalis rabidi ab interno humorum vitio hydrophobiam generari poſſe. Cuius quinque exempla recenſet Marcellus Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 6. cap. 1.* & vnum Petrus Salius Diuerſus, *de affect. particular. cap. 19.* De quo *lib. 1. pract. part. 2. cap. 16.*

Chorea S. Viti. Tertiò Chorea S. Viti dicta hûc pertinet, qua qui laborant, perpetuo & inſano quodam ſaltandi deſiderio tenentur. Quò pertinet & eorum affectus, qui à Tarantulis demorſi ſunt, qui itidem admirando ſaltandi deſiderio tenentur. Neque enim ab vlla manifeſta qualitate huius ſymptomatis cauſſa reddi poteſt. Egimus autem de his affectibus, *lib. 1. pract. part. 2 cap. 17.*

Tarantati. Quartò, cum in Mania tam enormia accidant ſymptomata, quorū cauſſæ à qualitatibus manifeſtis ſufficientes dari non poſſunt, & videamus, eos talia ſymptomata pati, qualia interdum, quibus philtra exhibita ſunt, patiuntur: non ſine cauſſa Platerus in maniæ cauſſis reddendis manifeſtis qualitatibus contentus non eſt, ſed vt mania excitetur, neceſſarium eſſe putat, vt humor ater peculiarem & occultam diſpoſitionem inducat: de qua re *lib. 1. pract. part. 2 cap. 15.* dictum.

Quintò dantur interdum & catarrhi, tuſſes, anginæ, pleuritides, & peripneumoniæ epidemiæ ac malignæ: verum cùm iſti affectus ferè ſemper febrem malignam coniunctam habeant, actum de iis *lib. 4. de febrib. cap. 17.*

Catarrhi, Tuſſes, Anginę, Pleuritides malignę. Scorbutus. Sextò, etſi Scorbutus ab humoris melancholici colluuie rectè deducitur: tamen cùm hypochondriaca affectione, quartana, aliiſque ab humore melancholico ortis morbis non eadem ſymptomata, quæ in ſcorbuto, conſpiciantur; ſcorbutus etiam contagioſus ſit, & peculiaria requirat remedia: vero conſentaneum eſt, humorem melancholicum occultam & peculiarem corruptionem ſuſcipere, antequam ſcorbutum inducat, vt *lib 3. pract. part. 5 ſect. 2. cap. 2.* dictum.

Colica maligna.

Septimò etiam Colicæ malignæ & peſtilentis, quæ in Italia exorta, multas Romanorum prouincias afflixerat, mentionem facit Paul. Ægyneta, *lib.3. cap. 43.*

Dyſenteria maligna.

Octauò pertinent & huc Dyſenteriæ illæ epidemiæ, qualis anno 1513. poſt æſtatem calidam & ſiccam, & hic etiam anno 1624. itidem æſtate ſicca & calida graſſata eſt, quæ non pauciores è medio ſuſtulit, quàm febres malignæ: quanquam epidemiis illis dyſenteriis febris ferè coniungatur. Et ſolent iſtæ dyſenteriæ ſæpe adeo malignæ eſſe, vt paulò poſt in peſtem degenerent. De qua dyſenteria etiam *lib 3. pract. part. 2. ſect. 2. cap. 7.* dictum.

Suffocatio vterina.

Nonò, Suffocationem vteri, vt & epilepſiam, ex vtero, à vapore maligno per venas, arterias, & neruoſum corpus ad ſuperiores partes eleuato, ortum habere, & earum actiones variè, provt in hanc vel illam partem fertur, lædere, & vaporem hunc quidem exiguum, efficacia verò potentiſſimum eſſe, *lib. 4. pract part. 2. ſect. 3. cap. 4. & 7.* dictum.

Elephãtiaſis.

Decimò huc etiam referenda Elephantiaſis, quæ quidem ab atra bile, ſed malignitatis non experte, excitatur. De qua *lib. 5. pract. part. 1. c. 40.* dictum.

Gangræna maligna.

Vndecimò, etſi Gangrenæ ſæpe à manifeſtis cauſſis proueniat: tamen interdum etiam ab humoribus malignis, in corpore genitis, excitatur. De qua Fernelius, *lib. 2. de abdit. rer cauſ. cap. 15.* ita ſcribit: Obſeruatum fuit, extremum pedem ſphacelatum aliquando fuiſſe ſine cauſſa externa, ſine tumore, aut rubore conſpicuo, oborto primùm dolore immaniſſimo, mox ſenſum in eo ac motum periiſſe, & partem totam liuore contabuiſſe, exulcerationémque fœdam inſecutam eſſe, quæ acerrima cauſtica, atque medicamenta ſine ſenſu admitteret, nonmultò poſt arteriam brachij dextri, deinde etiam ſiniſtri pulſare deſiiſſe, & ita ſenſum vniuerſo corpore obſeſſo, miſerum extinctum ſine febre, ſine ſymptomatibus admodùm grauibus. *Hæc Fernelius.* Tot igitur, tamque præſentium malorum quis intemperiem aut ſimplicem, aut cum materia cauſſam eſſe ſtatuit? Quis non potius venenatam labem in partes omnes propagari putet, quæ extremam hanc perniciem inferat? vt addit Euſtachius Rudius, *lib 2. de morb. occult. cap. 1.* Eiuſmodi gangrenæ etiam mentionem feci *lib 5 pract. part. 2. cap. 19.* Quò pertinet & gangrena ſcorbutica, de qua *eod. loc. & lib. 3 pract. part. 5. ſect. 2. cap. 14* egi. Et Barthol. Maggius, *de vulnerib ſclopetor.* ſcribit, ſe vidiſſe in iuuene, febre aliqua maligna correpto tandem materiam illam ad dextrum crus delatam, crus vniuerſum ſua malitia infeciſſe, & ad ſiderationem deduxiſſe, nullo apparente vel tumore, vel rubore, nullóque dolore percepto.

Bubones, Carbũculi.

Duodecimò huc referendi & Bubones, & Carbunculi, qui etiamſi ſæpe à corruptione humorum à contagio proueniente, ortum tamen interdum etiam ab interno humorum apparatu proueniunt, de quibus *lib. 5. pract. part. 1. cap. 8. & 13.* actum.

Febres malignæ.

Decimo tertiò ſunt etiam Febres malignæ variorum generum. Petechialis, cum varioliſ, morbillis, cephalalgia, tuſſi, catarrho, pleuritide, peripneumonia, eryſipelate: quæ ſi ſint priuatæ & ſporadicæ, nullum dubium eſt quin ab humorũ vitioſo apparatu proueniant, qui contrahitur cum aëris vitio, ob inſignem in qualitatibus exceſſum, tum ex victu prauo, & cibis mali ſucci, potu aquarum corruptarum. In talibus enim febribus omnibus, quia varia ſymptomata apparent, quæ à febre, quæ ſæpe in ſpeciem lenta eſt, prouenire non poſſunt; ideò occultam malignitatem iis adiunctam eſſe, rectè ſtatuitur. Non raro tamen febres etiam tales ſunt epidemiæ, ſi nimirum cauſſa malignum humorum apparatum generans communis præceſſerit, aut ipſæ febres hæ contagioſæ fiant. De quibus febribus *lib. 4. de febr.* pluribus dictum, quæ ibi videantur.

Febres peſtilentes & peſtis.

Decimo quarto, Tandem humores in corpore noſtro ſæpe ita corrumpuntur, vt non ſolùm maligni euadant, ſed ita exitioſi fiant, vt non minus ſubitò hominem iugulandi vim habeant, quàm venena aſſumpta. Tales humores ſunt, qui peſtilentes febres, & peſtem, & in iis bubones, ac carbunculos peſtilentes excitant. Etſi enim Donatus ab alto Mari, & Horatius Augenius id negant, exiſtimantque, morbos illos, qui poſt annonæ caritatem excitati ſunt, fuiſſe ſæpiſſime epidemios; & quamuis ſymptomata & morbi adiuncti in omnibus non fuerint iidem: tamen id accidit ſaltem ob variam diſpoſitionem corporum: interim ipſe morbus principalis fuit communis, & vera peſtis, non peſtilentis, cùm plures inuaderet & occideret, ipſique peſtis definitio competeret, de quo *lib. 4. de febrib. cap. 2.*

De quibus affectibus omnibus cùm allegatis locis egerim, non opus eſſe puto, vt hoc loco iterum de iis agatur.

CAPVT VI.

De ſignis morborum à malignis & venenatis humoribus in corpore noſtro genitis, ortorum.

Signa morborũ malignorum ab interno humorum vitio. A cauſſis. Aër.

Cognoſcitur autem, morbum ab interno aliquo humorum vitio, eoque maligno & venenato originem traxiſſe, primò à cauſis præcedentibus, quas *cap 4.* expoſuimus. Nimirùm ſi aër naturalem cõſtitutionem diu non obſeruauerit, humores inde corruptos fuiſſe, colligitur, de quo Galenus, *lib. 1. de differ febr. cap. 4.* ſcribit: *Peſtilentes,* inquit, *morbos oriri neceſſarium, cùm aëris temperamentum à naturali habitu ad caliditatem & humiditatem immoderatam fuerit conuerſa.* Talem aëris conſtitutionem deſcribit Hippocrates, *3. epid. comment. 3. Annus,* inquit, *auſtrinus, pluuius, à ventis in totum ſilens, cùm paulò ſuperioribus annis ſqualores præceſſiſſent, ſub arcturum flatus auſtrini; multum pluit. Autumnus nimboſus, nubilus, largè pluens. Hyems erat auſtrina, humida, lenis. Multò poſt Solis reuerſionem, circa æquinoctium, Boreas ſpirauit, & niuis: non ita diu. Ver rurſum ſine ventis: pluit multum & continenter vſque ad canem. Æſtas ſerena & calida erit, magni erunt æſtus. Eteſiæ paruæ diſperſim ſpirabant: ſub arcturum rurſum ſpirante boreâ multum pluit.* Quæ anni conſtitutio auſtrina & humida peſtem ſæuiſſimam excitauit, quam, *alleg. loc* deſcribit Hippocrates. Ita Octauianus Roboretus, *de febre petechiali, cap. 1.* cùm anno 1590. ſicciſſima atque admodum calida eſſet æſtas, autumnus magna ex parte auſtralis, hanc verò hyems admodum frigida & niuoſa excepiſſet, factum eſſe ſcribit, anno 1591. vt Tridenti non ſolùm plerique à plebe, ſed ex primoribus multo magis febre petechiali grauiſſima corriperentur. Et tales obſeruationes paſſim in medicorum libris extant, & cuilibet eas annotare promptum eſt. In dyſenteria aliquoties præſagienda me iudicium non fefellit. Si enim ver naturalem conſtitutionem non ſeruet, ſed æſtiuam conſtitutionem obtineat, & calidum ac ſiccum ſit, humores inde aduruntur, & malignitatem concipiunt, vnde dyſenteriæ, epidemiæ excitantur, quæ fructuum horariorum eſui adſcribi non poſſunt; cùm menſe Maio, vbi nulli adhuc tales fructus ma-

turi fuerunt, talem dyſenteriam, anno 1624. graſſatam, eáque etiam infantes lactantes correptos fuiſſe, obſeruarim.

Prognoſtica. Deinde, vbi morbus aliquis malignus & peſtilens graſſatur, & præceſſerit annonæ caritas, ſiue ex frugum defectu communi, ſiue in obſidionibus & caſtris, & homines prauo victu vſos eſſe, notum ſit; de interna humorum corruptione nullum eſt dubium. Si etiam nulla cauſſa externa, quæ corpori malignitatem vel venenoſitatem communicare potuerit, præceſſerit, homo cum nullo ſimili morbo laborante conuerſatus ſit, & nihilominùs malignitatis & venenoſitatis indicia adſint, ab interno humorum vitio exortum eſſe morbum ſignificat. Adſunt etiam prauorum humorum indicia; B cùm contrà externa venena hominem etiam optimè ſanum lædere poſſint. Verùm qua ratione venena intùs genita, ab iis, quæ extra aſſumpta ſunt, diſcerni poſſint, pluribus infra, *part. 5. cap. 3.* explicatur.

Euentum morbi quod attinet, etſi humorum vitium ab initio plerunque non eſt tam vehemens, vt illud, quod à cauſſis externis ſummam iam vim habentibus accidit: tamen ſi dum humores in corpore detineantur, peſſimam tandem etiam corruptionem inducere poſſunt, & quo diutius humores in corpore detinentur & fermenteantur, eò peiores & noxiores euadunt. Vnde variolæ, morbilli, dyſenteria, & aliæ febres malignæ epidemiæ, ſi C diu durent, tandem in peſtilentes & ipſam peſtilentiam degenerant. An autem æger moriturus, vel conualiturus ſit, ex collatione virium cum morbo manifeſtum euadit, vt ſuo loco, *de febrium malignarum & peſtilentiarum prognoſticis*, dictum.

CAPVT VII.

De præſeruatione & curatione morborum malignorum, ab interno humorum vitio ortorum.

Præſeruatio à morbis malignis ex interno humorum vitio. QVâ ratione morbi maligni, ab interno D humorum vitio orti, & *cap.* 1. enumerati, curandi ſint, locis ibi allegatis dictum, quæ hîc repetere opus non eſt. Videantur loca allegata. Pauca ſaltem addere libet. Primò hoc non prætereundum, quemlibet, ſi vel ex aëre, vel victu prauo aliquod malignum humorum vitium in corporibus humanis excitatum fuiſſe, colligat, & imprimis, ſi morbus aliquis malignus epidemius graſſari incipiat, dare operam debere, ne in morbum illum incidat. Quod fiet præcipuè, ſi conueniente modo corpus maturè euacuauerit, &, ne humores putredinem concipiãt, laborauerit. Etenim ſæpius accidit, vt humores vitioſi, antequam in actum erumpant, & corpus manifeſtè lædant, in corpore lateant. Hi ergo lenibus medicamentis, quæ ſimul putredini reſi- E ſtunt, euacuandi ſunt: in quem vſum commodiſſimæ ſunt pilulæ de tribus dictæ, rhabarbarum, ſirupus roſarum, de tribus & ſimilia. Idque aliquoties per interualla faciendum, ſimúlque ſi notum ſit, à qua cauſſa vitium illud contractum ſit, ei contrariis alterantibus reſiſtendum, & alexipharmaca Curatio. idonea vſurpanda. Quam ad rem vinum medicatum abſinthio, carduo benedicto, ſcordio, cortic. citri, zedoariâ, radic. helenii, imprimis vtile eſt, vt & elixir, proprietatis dictum plura eiuſmodi recenſentur *lib. 4. de febrib. cap. 4.* Imò vt poſt purgationes ſudores interdum cieantur, non inutile eſt. Imprimis verò in morbis malignis, epidemiis, ab

A interno humorum apparatu præcauendis hoc diligenter attendendum, vt quiuis timorem, terrorem, iram, imaginationem de eiuſmodi morbis attentiorẽ caueat. Ab huiuſmodi enim affectibus humores latentes excitari poſſunt, vt in actum erumpant, id quod ſæpe obſeruatum, & ipſe cùm aliàs, tum hoc ipſo anno 1634. multos in peſtem incidiſſe memini, cùm ne minima ſuſpicio adeſſet, eos cum vllo peſte infecto conuerſatos fuiſſe, ſed ex terrore, imò etiam irâ, humoribus vitioſis in corpore latentibus agitatis, & in actum deductis, in peſtem incidiſſe.

De curatione nihil addere libet, niſi pauca de febris malignæ acutæ, ex interno humorum apparatu B ortu curatione. Equidem de ea ſatis, *lib. 4. de febr. c. 6.* dictum. Quia tamen qui in aliorum erroribus inquirendis lynceus videri vult, in ſuis verò ſæpe cæcus eſt, de febris malignæ curatione controuerſiam à multis verò citróque agitatam nouam quodã modo ſoluere conatur, *in aurora med.* nouámque interpretationẽ aphoriſmi 22. ſect. 1. affert: aliqua de genuino illius aphoriſmi ſenſu afferre hoc loco non præter rem fuerit, cùm ille fundamentum curationis febrium malignarum acutarum contineat. D. Ioan Freytag.

Ita autem aphoriſmus ille ſeſe habet: *πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινέειν, μὴ ὠμὰ, μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ. τὰ δὲ πλεῖστα οὐκ ὀργᾷ.* *Concocta, maturáque medicari oportet, non cruda, nec per initia: niſi materia* C *turgeat, vt plurimum verò non turgent.* Cuius aphoriſmi, quem Galenus pro oraculo habet, quis genuinus ſenſus ſit, & quid cruditas, quid concoctio, quid turgentia humorum ſit, (è quorum explicatione ſenſus huius aphoriſmi pendet) *lib. 5. Inſtitut. part. 2. ſect. 1. cap. 6.* & *de febrib. lib. 2. cap. 6.* dictum. At D. Freytag. *in Auror. Medicor. cap 16. pag.* 81. ita de cruditate & concoctione docet: *Cruditas,* inquit, *humorum dicitur, vel ratione ſubſtantiæ & qualitatis ſimul, vel quoad ſolas qualitates. Cruditas vero illa, quâ & iuxta ſubſtantiam & qualitates humor dicitur crudus eſt ipſius ſubſtantiæ corruptio, humoríſque in venis potiſſimùm putrefactio, quâ ſibi diſſimilis quoad ſubſtantiam* D *& qualitates redditur, ad eum fere modum, qui in tumoribus præter naturam accidit. Quoad ſolas qualitates cruditatem, quæ neceſſariæ præparationis ratione conſideratur,* ſtatuit, *eſſe in primis vel ſecundis qualitatibus, vt frigiditate, caliditate, craſſitie, viſciditate, tenuitate, acrimoniâ. Cruditas ſubſtantiæ & qualitatum,* (ita pergit) *vel recipit mutationem ad vtilem, naturæque benigniorem ſtatum, vel non. Eam recipiunt humores ſanguinei in venis, videlicet ipſe ſanguis, eiúſque partes; non recipiunt cæteri humores, videlicet bilis, pituita; melancholia, quatenus tantum à ſanguinis natura receſſerunt, vt alimentitiæ benignitatis nihil ampliùs obtinentes, ad recrementitiam conditionem abierint. Sanguis itaque & eius partes prutreſcentes per concoctionem & dominium caloris natiui, quod putredinem ceſſare facit, manente ſubſtantiâ ad vtiliorem quendam ſtatum reduci poſſunt, vt videlicet pars* E *eius, quæ non planè ſibi diſſimilis ſit facta, ſaluetur conſeruatione humidi in ſicco, reliquum verò, quod integrè ſeruari nequit, in humorem puri phlegmonarum reſpondentem conuertatur. Tale venarum eſt excrementum in vrinis ſubſidens, & abſceſſum puri reſpondens. Fit enim pus, Galeno teſte, ex ſanguine in ſemiuitioſam mutationem degenerante. Cum itaque,* (ita enim tandem concludit) *ſolus ſanguis illam admittit, quam Hippocrates ad purgationem expectare iubet, concoctionem, ſequitur, aphoriſmum hunc, qua cocta purgare præcipit, non cruda, intelligendum tantùm de horum affectuum curatione, qui ex ſanguine, ſanguiniſue partibus putreſcentibus oriantur, non verò de iis, qui cæterorum humorum vitio nati ſunt, quòd nullâ naturæ vel artis ope ad benigniorem vtilémque corporis ſtatum*

Explicatio aph. 22. ſ. 1.

perduci, nec in pus legitimum, aut ei finitimum quippiam in venis aut extra eaſdem conuerti poſſint.

Verùm inſignis in hac, de coctione & cruditate doctrina error occurrit. In eo quidem rectè ſentit, cruditatem hîc eſſe ſubſtantiæ corruptelam, ſeu humorum in venis putrefactionem, quæ coctione corrigenda eſt. Vbi ſciendum, coctionem dici dupliciter, vel reſpectu naturalis corporis ſtatus, quæ nihil aliud eſt, quàm alimenti pro corpore noſtro alendo perfectio, qualis fit in ventriculo, hepate, & ſingulis corporis partibus, vt excrementorum naturalium elaboratio, putà fæcum alui, vrinæ, bilis in hepate. Et huius coctionis reſpectu dicuntur cocta, quæ, vt alere poſſint, apta ſunt, vel ſi ſint excrementa in coctionibus genita, ſi naturalem modum obſeruant. Cruda verò dicuntur, vel quæ ita nondum ſunt cocta, vt corpus nutrire poſſint, ita tamen ſunt diſpoſita, vt talia fieri poſſint; vel ſi ſunt excrementa, ſi eam, quæ habere debent, naturalem perfectionem non obtinent: ita fæces alui, ſi ſint nimis liquidæ, dicuntur crudæ; vrinæ item, ſi ſint tenues, aquoſę, dicuntur crudæ; bilis ſi nondum naturalem ſuam conſtitutionē eſt aſſecuta, ſed adhuc iuſto tenuior eſt, dicitur cruda. Deinde crudi dicuntur humores, qui per putredinem à naturali ſuo ſtatu deſciuerunt, cuius putredinis repreſſio coctio appellatur, non quidem ideo, vt tales humores ad eum ſtatum iterum veniant, quo corpus alere poſſint, (nunquam enim eum habuerunt) ſed vt cōmodius è corpore euacuari poſſint; & expulſioni aptiores reddantur, nec naturæ ampliùs ita ſint moleſti. Atq; de hac poſteriori cruditate & coctione aphoriſmus iſte Hippocratis eſt intelligendus.

Coctio duplex.

Qui autem iſti humores ſint, ſi quæratur, rectè reſpondetur, omnes humores, qui in venis continentur, ſiue alimentares, ſiue extrementitij ſint, ſi putredinē concipiant. Errat proinde inſigniter nouus iſte Interpres, dum ſcribit, aphoriſmum hunc tantùm intelligendum eſſe de horum affectuum curatione, qui ex ſanguine, ſanguiniſque partibus putreſcentibus oriuntur, non verò de iis, qui cæterorum humorum vitio nati ſunt, vtpotè, qui nullâ naturæ vel artis ope ad benigniorem vtilémque corporis ſtatum perduci, nec in plus legitimum, aut ei finitimum quippiam, in venis, aut extra eaſdem conuerti poſſint, quiq; nec ante, nec poſt putredinē in meliorem ſtatū beneficio caloris natiui mutari, quorumque corruptio nec naturâ, nec arte edomari poſſit. Equidem hoc verum eſt, coctionem ſaltem iis humoribus competere, qui à natura caloris natiui beneficio in meliorem ſtatum redigi poſſunt. Quòd verò ſolus ſanguis talis ſit, falſum. Etenim ſi hoc ita ſe haberet, aphoriſmus hic ſaltem de febribus ſynochis ſeu continentibus accipiendus eſſet; cùm tamen clarum ſit, & à nemine negetur, Hippocratem loqui de febribus acutis, quæ in primis à bile ortum habent. Et cum de iis humoribus crudis loquatur, qui turgere poſſunt, clarum eſt, ad ὀργασμὸν ſeu turgentiam maximè aptos eſſe humores biliosos. Turgere enim eſt, vt Galenus, *in comment. in hunc aphoriſmum, lib. 22. ſect. 1. & 4. aphor. 1. ac 10. & 1. de cri. cap. 9. & alibi* docet, quando humores motu vehementi agitati ab vno loco ad alium hinc inde inordinatè mouentur, hominemque hinc inde ruentes moleſtant, & dolores titillationes in variis partibus excitando, non ſinunt quieſcere; quemadmodum animalia laſciuientia in libidinem incenſa dicuntur ὀργᾶν, cùm ad coitum ruunt, & loco ſtare nequeunt. Talem autem humorum motum non accidere in febribus ſynochis ſeu ſanguineis, vtpote, quæ inter omnes continuas mitiſſimæ ſunt, ſed acutis [illegible] extra [illegible] ſſimum eſt. Erroris autem [illegible] huic [illegible] cauſſa eſt, quod opinatus eſt, ſolum ſanguinem ad meliorem ſtatum, ſi corrumpatur, reduci poſſe, reliquos verò, præter ſanguinem, humores nulla [illegible] vel artis ope ad benigniorem ſtatum reduci poſſe. Etſi enim humores excrementitij [illegible] in corpori alendo vtilem conuerti non poſſint: tamen, quod in omnibus excrementis natura facere ſolet, & hîc facit, vſque quantum poteſt, perfectionem inducit, & vt hominem minus moleſtent, efficit, eoſque à reliquo & vtili ſanguine ſeparat, & ad euacuationem aptos reddit. Id quod in [illegible] & omnibus tumoribus manifeſtum eſt. Primo enim ſæpe ichores tenues, vel ſanguis, vel flaua bilis, vel etiam æruginoſa aut viridis [illegible] expuuntur, quæ tandem, ſi morbus lethalis non eſt, in meliorem ſtatum deducuntur, & in pus album vel ei finitimum mutantur, vt ex *2. prognoſt. text. 41. 45. 46. 47.* videre eſt. Ita etiam in inflammationibus aliis, ſi ex pure non ſint, humores ſanguini admiſti in pus laudabile quidem, vt in phlegmone puta, mutari non poſſunt; interim eum, quem poteſt, ſubſtantiæ modum, natura iis inducit. Primarium verò coctionis opus eſt, humores vitioſos ab alimentariis ſeparare, ſeu talem diſpoſitionem iis inducere, vt è corpore ſeu naturæ, ſeu medicamentorum ope facilè ſeparari poſſint.

Error D. Freytag. de cruditate & coctione.

Turgentes humores qui.

[illegible] competat coctio.

Docuit hoc manifeſtè Galenus, qui, *lib. de feb. diff. cap. 6.* in febribus omnibus putridis humores putreſcentes nouum ſubſtantiæ modum acquirere, ſcribit, eumque varium pro humoris natura, & virtutis robore vel imbecillitate. Vt enim in muſto & cereuiſia videmus, dum à ſpiritu intus agitante efferueſcunt, omnia confunduntur, & purum cum fæcibus miſcetur, feruore verò illo ceſſante fæces à ſubſtantia vini vel cereuiſiæ ſeparantur: ita etiam dum in venis & arteriis à putredine humorum feruor concitatur, humores vtiles cum inutilibus confunduntur; dum autem natura putredinem & feruorem illum ſedat, coquere dicitur; quod vbi factum, humores illi ampliùs ita moleſti non ſunt, & ab vtilibus ſegregati, poſtea facilè ſeu à natura, ſeu arte per ſudores, vrinas, aluum euacuantur. Atque hæc doctiſſimorum Medicorum eſt ſententia. Galenus, *in 2. de rat. vict. in acut. text. 44.* ſcribit: *Nempe biliosa cruda ita appellauit, quoniam & excrementorum coctionem appellat, quanquam nutrire non poſſint. Nam quoniam & talia euincit natura, cocta communiter appellare Hippocrates: cruda, quæ non ſunt euicta. Ob id & pus in phlegmonis, quæ coquuntur, fieri ait, quanquam pars nulla ex pure alimoniam capit.* Et mox: *Sic igitur biliosorum humorum copia exiſtit, vt ſanguinis, qui phlegmone eſt, in pus migrantis, intelligentibus nobis coctionis nomen in ſuo vniuerſaliori ſignificato.* Idem Galenus etiam expreſsè *aphoriſmum. 22 ſect. 1.* de biliosis humoribus interpretatur, & *4. de rat. vict. in acut. text 43.* *Nebula enim non oſtendit coctionem niſi in [illegible].* Ideoque de his præceptum eſt, non eſſe purgandos crudos, vt explicat Chriſtoph. à Vega, *de art. med. lib. 2. cap. 3.* Neque ideo, quia putredo illa in venis fit, ſanguinem, ſanguiniſque partes ſaltem putreſcere, dicendum. Etſi enim negandum non ſit, etiam boni ſanguinis partem aliquam corrumpi: faciliùs tamen, & primò ſemper putreſcunt humores vitioſi. Qua de re egregiè ſcribit Fernel. *l. 4. pathol. c. 6.* his verbis: *Cum putredo vena [illegible] caua ſanguinem, non tamen omnes eius partes æquè occupat. Cùm enim non omnino ſimplex ſit, ſed ex multorum humorum permiſtione compoſitus, & ſæpe multo peritus,* (adde & noxiis) & ſæpe in ſtatu præternaturali varies

humores vitioſos permiſtos habeat,) *primò quidem illius portionem putredini magis obnoxiam prehendit, ab hac deinde aliam illi per miſtam atque confuſam, quæ minus, quàm illa ſit vitioſa; hocque modo ſenſim obrepens, ſimul cum calore præter naturam augetur, & inualeſcit, nec antea deſinit, quàm omnes ſanguinis partes putredini obnoxias abſumpſerit.* Et mox: *Omnibus, quæ putreſcere apta ſunt, abſumptis; putredo, calórque febrilis ceſſat, manet tamen pars melior ſanguinis, quæ quoniam minus erat putredini obnoxia, huic inuiolata reſiſtit, eâque licet putridæ permiſcetetur, illius tamen contagione minimè computruit, ſed dumtaxat incaluit: reſtinctâ proinde, ſedatáque putredine in priſtinam illam puritatem redit. Atque tum vrinæ puræ ac prorſus laudabiles apparent, quæ craſſæ, turbidæ, ac ſine ſedimento fuerant. Itaque ea putredine (niſi fortè extremo exitio fuerit) neque ſanguis vniuerſus neque totus labefactatur. Nam ſolutâ febre non omnino exhauſtæ venæ manent, ſed aliquid in his etiamnum ineſſe deprehenditur, idque vtile & alendo corpori idoneum, quod tamen olim miſcebatur putredini. Id ipſum continget, etiamſi nihil ſanguinis recens genitum, nihilque cibi toto morbo ſumptum fuerit, quod in extremè acutis fieri iubet Hippocrates. Hac propemodum ratione putret ſanguis in ſynocha putrida: nec multò ſecus in cauſo, in continua tertiana, in aliíſque continuis.* Hæc Fernelius.

Error D. Freytag de turgeſcentia.

Deinde idem Autor valde errat de turgeſcentia, dum ſcribit, p. 86. *non tantum turgere humores calidos, acres, ſubtiles, bilioſos, malignos in acutis, ſed & craſſos, frigidos in chronicis, dum multitudine nimia periculum ſuffocationis minantur, naturámque ad excretionem ſollicitant.* Communis enim Medicorum eſt ſententia, & apud omnes in confeſſo, humores, qui in principio morborum acutorum ideo euacuandi ſunt, quòd turgeant, eos ſaltem eſſe, qui inordinato & concitato motu ab vna parte in aliã ruunt, magnáque moleſtiâ ac dolore ægrum afficiunt, vt ipſe quoque quieſcere loco non poſſit; cuiuſmodi humores non ſunt craſſi & frigidi, ſed calidi, tenues & acres, nimirum flaua bilis. Imò ſibi manifeſtè & euidenter contradicit, dum poſtea, *pag.* 136. ſcribit: *Solis acutis morbis accidere humorum ὀργασμὸν, & in horum principio tantùm purgationem eradicatiuam conuenire, Galenus in comment. 24. ſect. 1. docet: illos humores duntaxat turgere, hoc eſt, in corpora impetuosè diſcurrere, & errabundè huc illuc vagari poſſunt, qui acrimonia ſua interiora ſtimulant, vt de parte in partem compellantur, nec certo loco diu commorentur, & qui tenuitate & mobilitate ſua corporis ductus penetrante, vndiquaque facilè deferri, adigi, & oberrare poſſunt, ad quod inepti ſunt craſſi & frigidi.* Et mox: *Proinde neceſſum eſt, ſolis morbis acutis, ab humorum ſubtilium, acriúmque copia natis, propriè accidere turgeſcentiam, & propter hanc ipſis competere purgationem.*

Eiuſdẽ contradictio in ſignis.

An crudi humores purgãdi initio.

Alteram verò Aphoriſmi partem quod attinet, grauiſſima quæſtio inter Medicos agitatur, an, cùm cruda purgare prohibeat Hippocrates, turgentes verò excipiat, ſolùm turgentes, an verò etiam alios purgare in principio liceat. In quo nodo quaſi Gordio ſoluendo plurimi doctiſſimi viri laborarunt, vt *in Inſtit. lib. 2. part. 2. ſect. 2. cap. 6. & lib. 2. de feb. c. 6.* pluribus dictum eſt. D. Freytag. verò hunc modum non ſoluere laborat, ſed gladio ſecat, atque etiam extra ὀργασμὸν in initio febrium acutarum ac malignarum purgandum cenſet. *Animas*, inquit, (ſeſquipedalibus verbis, quæ in Medico ridet meritò I. C. Scaliger. *in Apiculis) negotiantur, qui extra ὀργασμῶν procellas coctionem ſemper præſtolandam eſſe docent, priuſquam purgationi accingantur.* Et hanc rationem reddit: *Si enim ea ſit materiæ morbificæ indoles, vt citius, quàm matureſcat, & naturæ dominium recipiat, ægrum vitæ poſſeſſione deiiciat, & anima exſuat, qua luxati ingenij vertigine aguntur, quo in ipſo ægrimoniæ frontiſpicio ſalutares ad purgandum manus continuò non extendunt? Præſtat crudam initio diripi, cum virium & naturæ qualicunque quaſſatione, quàm permittere, vt adulta & ætatem nacta, iugulandi potentiam fœneretur.* Poſtea tamen hanc diſtinctionem adhibet, eâque hunc nodum ſe ſoluiſſe putat. *Si*, inquit, *intrinſecus incidente cauſſa, à maligna ſideris facie, vel auræ venefica impreſſione febris ſuſcitetur, virus allectum & hauſtum abſque vlla comperendinatione, momento quolibet ocyus, ab interiori viſcerum cordíſque territorio foras alexipharmacis & diaphoreticis propulſandum erit. Si verò ab interiore prauitate, humorúmque maligna corruptione, & à genuina integritate in vappam & rancorem apoſtaſia ſit genita, immino æquum fuerit maioribus vacuationum præſidiis humorem adulteratum, & propria malitia intoxicatum continuò auerruncare, & foras nulla expectata concoctione proiicere quod reliquum eſt à virore, quantum res patitur, vindicare, ad ſymmetriam deducere, & quæ intaminata ſunt tueri conuenit. Quæ niſi quiſpiam accuratè internoſcat, & in curandi munere ob oculos poſita ritè ſequatur, Plutonis granaria ampliſſima meſſe ſuffarcinabit, multóſque, qui exitium recta curatione enauigare, & elabi potuiſſent, Libitina conſecrabit.*

Refutatur.

Verùm ſi hac ratione, & diſtinctione controuerſa iſta componi potuiſſent, non tot diſputationibus opus fuiſſet, nec, vbi quæritur, num in principio febrium acutarum & malignarum purgandum ſit, tam de humoribus à contagio externo corruptis, quàm de intus genitis quæritur. Et falſum, quòd omnes humores, qui febres acutas & malignas excitant, ſi ab interno vitiò à naturali conſtitutione degenerauerint, & putredinem & malignitatem contraxerint, ſtatim maioribus vacuationum præſidiis expurgandi ſint. Id enim ſi verum eſſet, non rarò in acutis, & quidem in principio, purgantibus vtendum eſſet, quod præcipit Hippocrates, ſed frequentiſſimè: cùm frequentiſſimè febres acutæ & malignæ ab interno humorum apparatu & vitio ortum habeant. Equidem è primis viis in talibus febribus ſaburram humorum lenientibus medicamentis tollendam eſſe; imò & vomitum interdum concitandum, quẽ vel ipſa quoque natura quandoque inſtituit, facilè conceditur. Verùm de hoc non quæſtio eſt, ſed de electiuè purgantibus, quæ vltra hepar, ad venas pertingunt, quæque ipſe maiora vacuationum præſidia nominat. De his verè ſcripſit Hippocrates, quòd in acutis rarò ſit purgandum, & ſaltẽ in initiis, ac non niſi materia turgeat: eámque ſententiam Galenus oraculi loco habuit, & omnes doctores Medici eo conſentiunt; nititurque ea ratione & experientia. Etenim, ſi crudos humores purgare quis aggrediatur, plus damni, quàm commodi ægre attrahet. Nam vt in inflammatione cruda, etſi ea aperiatur, nihil educitur, quia vtile ab inutili nondum ſeparatum eſt: ita etiam in putreſcentibus humoribus in venis ſeſe res habet, qui cùm in venis cum bonis mixti adhuc ſint, necdum coctione formam quandam meliorem, qua ad euacuationem apti reddantur, adepti, necdum à bonis ſeparati, ſi purgantia exhibeantur, mouentur quidem, ſed non feliciter emouentur; vnde ſaltem in corpore humorum perturbatio maior excitatur, & illa humorum efferueſcentia ac fermentatio, quæ fit in putredine, purgantibus magis augetur, quàm ſedatur.

An electiuè purgantia in morborũ principio exhibenda.

Neque ratio ipſius alicuius momenti eſt. *Præſtare*, inquit, *crudam materiam initio euacuari, cum virium & naturæ, qualicunque quaſſatione, quàm permittere, vt adulta & ætatem nacta iugulandi potentiam aſſequatur.* Affirmatur hoc, ſed non probatur, & principium petitur. Nam de hoc ipſo controuerſia eſt, an ex purgatione in principio factâ plus commodi, quã damni

in ægrum redundet. plus autem nocere, quàm prodeſſe ægro purgationem in acutorum initio inſtitutam, ex rationibus modò allatis patet. Cùm enim vtiles humores vitioſis nondum ſint ſeparati, neque ad meliorem ſtatum deducti, aut fine ſuo fruſtrabuntur purgantia medicamenta, aut, ſi fortiora ſint, corpus liquefacient, calidum innatum diſſoluent, humores magis turbabunt & confundent, vnde vires deiiciuntur, vt poſtea morbum vel planè non vincere, vel non niſi longo tempore, poſſint. Talis infelicis purgationis exempla ſæpe occurrunt, & duos eiuſmodi ægrotos, qui facilè potuerunt errores Medicorum purgantium crudos humores detegere, recenſet Chriſtophorus à Vega. *de art. med. lib. 2. cap. 3. p. 360.* Et licet ea interdum naturæ morbificæ indoles ſit, vt citiùs, quàm matureſcat, & naturæ dominium recipiat, ęgrum iugulare poſſit: tamen non ſequitur, quòd Medicus ideo purgante medicamento ea non aggredi debeat. Caſus enim eiuſmodi deſperatus eſt, & Medicus, niſi turgeat talis materia, coctionem non promouebit, ſi crudam purgare inſtituat, ſed potiùs impediet, & omnino mortem accelerabit. Quæ omnia apud antiquos tam certa fuerunt, vt Galenus, *art. med. cap. 89.* cùm duas Indicationes in febribus putridis eſſe docuiſſet, alterationem, ſeu coctionem, & euacuationem, dum euacuationem enumerat, purgationem omiſerit, quia, vt Ioh. Baptiſta Montanus Doctiſſimus Medicus, in *Comm.* ait, præſuppoſuit febrem, & in omnibus febribus maximè debemus ſemper cauere à fortibus ſolutiuis.

Minoratiua purgatio an locum habeat.

Quæ cùm ita ſeſe habeant, facilè hic patet, falſa eſſe, quæ ille de minoratiua purgatione, quam appellat, affert, & ab antiquorum Medicorum ſententia aberrare, quantumcunque ſub venerandæ antiquitatis ſchemate ea venditare conetur. Quę tamen vt clariora fiant, in ſpecie rationes, quas ille pro ſua opinione affert, perpendendæ ſunt. In genere tamen prius duo monenda. Primum eſt, vt etiam modò dictum, non quæſtionem hic eſſe de medicamentis illis lenioribus, quæ primam corporis regionem euacuant, & vltra hepar nõ penetrãt. Humores enim in ea corporis regione contentos in principio morbi euacuari poſſe, extra dubium eſt. Deinde non eſt quæſtio de humoribus non putreſcentibus. Hos enim, cùm reliquis permixti ita non ſint in cuiuſuis morbi principio euacuari poſſe concedimus. Sed de putreſcentibus controuerſia eſt; cùm, vt ipſe Aduerſarius loquitur, potiſſima cruditas, quæ in humoribus malignis conſideratur, omnium Medicorum iudicio, ipſamet eorũ putredo ſit. Cùm verò humores putreſcant in venis & bonis miſtis efferueſcant, & ebulliant quaſi, quæritur: An tunc eos, & quidem in vena caua, vltra hepar exiſtentes, purgare liceat in initio morbi. Reſpondimus autem iam antea ex Hippocrate, non licere, niſi turgeant. Neque Aduerſarii rationes aliud probare, monſtratum. Etſi verò alii & alios caſus excipiant: tamen, cùm illi omnes, *lib. 5. Inſt. p. 2. ſect. 1. c. 6. & lib. 2. de febrib.* refutati ſunt, iam ſaltem de humorum copia, quam ille excipit, & de minoratiua purgatione, & an crudos humores copiâ peccantes initio febris, non expectatâ coctione euacuare, tum in malignis, tum in aliis acutis febribus liceat, iam diſpiciemus.

Pro affirmatiuâ rationes D. Freitag.

1. Prima illius ratio eſt hæc. Cùm humores excrementitii præter ſanguinem, coctione ad nullã conditionem, quâ naturæ ſint vtiles, reduci poſſint, ſed ſemper excrementitii, & præternaturales maneant, cauſſam nullam eſſe putat, cur non ante A eorum corruptionem, & vehementiorem putredinem initio ſtatim euacuandi ſint, priuſquam maiorem ex putredine labem acquirant, venenatique & exitioſi fiant. Omnis enim humor in corpore humano, quò magis putreſcit, eò vicinior veneno, & naturæ infenſior euadit; ſolúmque ſanguinem partim ad naturalem ſtatum reduci, partim in pus mutari, cæteros autem humores putreſcentes nec in externis partibus, nec in venis, vllo naturæ artiſque beneficio corrigi poſſe, putat.

2. Secundò, naturam hic ducem ſequendam exiſtimat, quæ tales humores, etiamſi crudos, antequàm grauiorem putredinem concipiant, conti- B nuò à ſe reiicit in peſte, carbunculis exanthematibus, tumoribúſque, variolis & morbillis, diarrhœis excitatis, initio expellit. Idem ergo Medico faciendum exiſtimat; cùm vrgens neceſſitas plus valeat ad indicandam purgationem, quàm cruditas humorum ad prohibendum.

3. Tertiò, cùm omnis humor excrementitius, velut bilis, aut pituita excrementitia, iam ante putredinem à ſanguineis humoribus ſegregata, & ad expulſionem deſtinata ſit, & antequam actu fieret morbi cauſſa, ſui remotionem indicarit: ideo cùm iam corruptione incipiat morbum procreare, continuò etiam ſui eiectionem poſtulare, neque vllam coctionem, quam nullam admittit, expeten- C dam eſſe, opinatur,

4. Quartò, ſi crudorum morborum purgatione, inquit, morbum futurum præcauemus, cur non initio, cùm morbum excitare incipit, antequam longiore morâ pernicioſiores euadant, pari emolumento foras exturbantur?

Refutatur: In genere.

Verùm ad hæc argumenta in genere & ſpecie reſpondeo. In genere, quod error ille eius ex eo totus fluit, quòd ſolum ſanguinem coctionem recipere putat, quod nemo vnquam doctorum Medicorum docuit. Ita enim antiqui & recentiores docuere de coctione. Coctio eſt vel alimenti, quæ fit nutritionis cauſsâ, quâ ratione chylus in ventriculo, ſanguis in hepate coquitur, & sãguis in ſingulis D partibus in eandem ſubſtantiam, moratur; vel humoris excrementitii. Qui humores excrementitii vel ſaltem qualitate peccant, cùm aut nimis ſunt tenues, aut craſſi, aut viſcidi, qui propterea, vt cõmodiùs euacuentur, ad mediocritatem reducendi ſunt: quam eorum reductionem nonnulli quidem concoctionem, ſed nimis latâ ſignificatione, appellant, pleríque præparationem appellare malunt. Auicen. *lib. 1. fen. tr. 2. c. 2.* æquationem nominat, id eſt, reductionem ad quandam mediocritatem ſubſtantiæ; cùm craſſa ſcilicet attenuantur, viſcida inciduntur, tenuia incraſſantur, acria & feruida temperantur: vel peccant ſubſtantiâ, cùm putredine corrumpuntur; (quod tamen & ſanguini competit) quorum concoctionem Galenus, *art.* E *med. c. 89.* appellat alterationem, quæ putredinem finiat, manente adhuc ſubſtantiâ. Hanc coctionẽ, *loc. alleg.* Galenus, & cum eo omnes Medici non ſolùm in febribus à ſanguine ortis, ſed omnibus omnino febribus putridis, à quocunque humore excitatis, fieri ſtatuit: quâ putredo finitur, humores in meliorem ſtatum reducuntur, à bonis ſeparantur, & licet non ad alendum corpus vtiles fieri poſſint, (neque enim vnquam tales fuerunt) tamen aptiores ad euacuationem, quàm cùm putreſcunt, redduntur. Et proinde eſt falſum, quod toties repetit, humores excrementitios nullum naturæ dominium, ſiue coctionem recipere, ſed magis magiſque putreſcentes deteriores fieri. In lethalibus quidem febribus hoc verum eſt: at in iis,

quarum euentus ſalubris eſt, contrarium euenit, vbi natura humori dominans, eum in ſtatum & ſubſtantiæ modum meliorem reducit. Id quod non ſolùm in vrinis in febribus putridis apparet, ſed & in pleuritide, peripneumoniâ, vbi primò ſanguinea, ichoroſa, flaua eiiciuntur, quæ poſtea in pus laudabilius conuertantur. Idem apparet in fluxionibus alui, vbi excrementa præter naturam tandem ad naturalem conſiſtentiam & modum educuntur.

in ſpecie 1. Atque ex iſtis, quæ in genere de coctione dicta ſunt, primo eius argumento reſpondere facile eſt, nimirum falſum eſſe, & recens figmentum: Humores excrementitios coctionem non recipere.

2. In ſecundo argumento, quo dicitur, naturam imitandam eſſe, quæ in febribus malignis & peſtilentibus ac peſte humores noxios per carbûculos, bubones, exanthemata, morbillos, & diarrhæam expellit, multi errores ſunt. Primò enim de purgatione per aluum hic quæſtio eſt: at illic carbunculos, bubones exanthemata, morbillos, & eiuſmodi alia affert, in quibus per ambitum corporis fit euacuatio, id quam procurandam, naturam imitandam, & alexipharmaca exhibenda eſſe, quæ humores vitioſos ad ambitum corporis propellant, facilè concedimus. Longè alia ratio eſt peſtilentis malignitatis, quàm humorum ſimpliciter putreſcentium. Neque enim variolas & morbillos & eiuſmodi alia ſine coctione natura expellit, ſed per criſin, quæ nulla fit ſine coctione, hanc euacuationem inſtituit. Sunt enim variolę & morbilli euacuationes criticæ in febribus ſui generis, quæ nō mox initio crudâ materiâ accidit; ſed quarto vel ſeptimo etiam die eiuſmodi erumpunt, & cùm eruperunt, ipſa febris & ſymptomata miteſcere incipiũt. Illud verò planè abſurdum eſt, quòd naturam in diarrhæa, quæ initio febrium acutarum interdum accidit, imitandam cenſet. Sunt enim eiuſmodi euacuationes non criticæ, ſed ſymptomaticæ, de quibus Galenus, 4 *aphor.* 22. ſcribit. *Cùm morbus aliquis incipit, ſi quid excernatur, id tunc natura ratione & lege non excernitur: ſed ſunt omnia eorum quæ in corpore fiunt, affectuum ſymptomata. Quandiu enim à cauſis morbum facientibus grauatur natura, & humorum adeſt cruditas, tunc, vt aliquid rectè euacuetur, fieri omnino non poteſt: ſi quidem vt bona fiat criſis, coctionem præceſſiſſe portet, & ſecretiorem ſecutam fuiſſe, tandémque euacuationem.* E quibus patet, omnem ſymptomaticam euacuationem per ſe malam eſſe, quam imitari Medicus nullo modo debet. Et licet aliquando bene cadat: id tamen ex accidente fit, & naturæ robori adſcribendum. Verùm quia rarum eſt, vt in ſymptomaticis eiuſmodi euacuationibus vires conſeruentur, nec, quando conſeruari poſſint, certò præcognoſcere licet: ſunt ideo illæ ſemper timendæ, & nunquam à Medico in exemplum trahendæ, ideoque ab initio, niſi materia turgeat, nobis purgare non licet; qua de re videatur Ioh. Baptiſta Syluaticus, *contr.* 25.

3. Tertiò, quod putat, ſi ante putredinem bilem & pituitam ſtatim expurgare licet, ideo etiam, cùm putreſcere cæpit, ſtatim euacuandam, nec vllam coctionem, vtpote quam nullam ſuſcipere poſſit, expectandam eſſe; & in eo valde fallitur. Equidem longè alia ratio eſt vitioſorum humorum, antequam putreſcant, & febrem inducunt, alia, poſtquàm putreſcere cœperunt, & iam actu febrem excitant. Illi enim propriè crudi non ſunt, cùm cruditas, vt ipſe confitetur, quæ in humoribus morbificis conſideratur, omnium Medicorum iudicio ip-

A ſamet putredo ſit, & proinde eos, antequam putreſcant, ſtatim euacuare licet. Quamuis enim in venis ſint, tamen cum ſanguine vtcunque confuſi ſunt, & perinde ſeſe habet res, vt in vino, in quo fæces, antequam muſtum efferueſcere cæpit, vel vbi iam deferbuit, facilè è vino ſeparari poſſunt. At putridorum humorum longè alia ratio eſt. Illi enim ſanguini planè permixti ſunt, nec, niſi putredo & efferueſcentia illa humorum ceſſet, ſeparari poſſunt, perinde vt, cùm muſtum feruet, vel quando vinum, ſi fæces non exactè ſeparatæ ſint, iterum efferueſcere incipit, nemo fæces illas, antequam efferueſcentia illa & ebullitio ceſſet, ſeparare poteſt. Vt verò ſeparentur excrementitia bonis, coctio efficit, quam ille ſine ratione, & contra Medicorum authoritatem humoribus excrementitiis denegat.

B 4. Ad quartum argumentum eadem eſt reſponſio. Fallitur enim, quòd putat, ſi vitioſos humores licet purgare, vt morbi præcaueantur, etiam purgare licere in initio febrium, antequam humores morborũ cauſſa fiant. Etenim illi humores, quos, vt febres (nam de his ſermo eſt in iſto aphoriſmo, & in tota hac controuerſia) præcaueantur, euacuamus, crudi, ipſius confeſſione, non ſunt; cum putridi non ſint. At putreſcentium & febrem iam actu excitantium longè alia eſt ratio, neque corruptio illorum, & putredo vlterior purgatione, ſed coctione, Hippocratis, Galeni, & omnium Medicorum ſententia, quæ putredinem ſiſtit, prohibetur. Et ſi natura coctionem procurare non poſſit, febris talis lethalis eſt: & de tali humorum cruditate, & talib.

C febrib. expreſsè ſcribit Gal. 2. *aph.* 29. *In morbis exitialibus non modo quando vigori ſunt vicini, nihil mouere oportet. ſed temporibus præcedentibus nihil mouere conuenit, ſed abſiſtere; cùm morborum lethalium non ſit incipienda curatio.*

Potuiſſet verò D. Freyt. ſi libuiſſet, à Medicis præſtantiſſimis, atque inter cæteros à Saluſtio Saluiano veritatem cognoſcere. Verùm anticipatæ falſæ opiniones nec veritatem agnoſcere permiſerunt, ſed & vt eorũ ſententias & argumenta oppugnaret, effecerunt. Cùm enim primò ſcripſiſſet Saluianus, eam euacuationem verè bonam eſſe, quæ humorem, qui morbum facit, educit; talem autem ante ſtatus finem vel declinationem vniuerſalem fieri non poſſe; ille reſpondet: Saluiani minorem eſſe veram de continente & proxima cauſſa, non de antecedente, ſtultúmque exiſtimat, expectare, donec antecedens degeneret in continentem, quod ne fiat, minoratiuâ purgatione ſtatim euacuandam eſſe. Continentem autem cauſſam eos humores eſſe ſtatuit, qui in maioribus vaſis; antecedentem verò, humores, qui ſunt à viſceribus ituri. Illam, ſi coctionis capax ſit, naturæ permittendam, & ad criticam euacuationem reſeruandam eſſe. Hanc verò, ne continentem foueat & augeat, minoratiuâ purgatione euacuandam eſſe. Verùm ſtatum controuerſiæ, vel non intelligit, vel ſubdolè peruertit. Non enim quæſtio eſt de humoribus in primis viis conſiſtentibus, ſed de iis, qui iam in venis conſiſtunt, putridi ſunt, & febris acutæ cauſſa continens. Ipſo enim fatente, cruditas eſt humorum putredo. Quod verò putat, ſi ex humorum putridorum in venis multitudo ſupperat, vt natura coctionem vel non tentare, vel non perficere poſſit, naturam, quæ etiam in initio ſymptomaticam euacuationem inſtituit, imitandam eſſe; iterum iam ſtatum controuerſiæ mutat, & de cauſſa continente, quam antea naturæ relinquendam eſſe dixit, vt coquatur, diſputat. Sed iam anteà reſponſum eſt,

Defenſio argumēt. Sal Saluiani, contra D. Freytag. Primi.

omnes tales euacuationes per ſe malas eſſe; quia tamen per accidens interdum bene cedunt, equidem, niſi nimiæ ſint, de conſilio Aetii, non ſunt ſupprimendæ, nec tamen Medico imitandæ. Et tales febres, in quibus crudorum humorum, febrem acutam excitantium, tanta in venis copia eſt, vt eam natura vel non abſoluere, & vincere poſſit, lethales ſunt, & minoratiua purgatione periculum hoc modo nō minuitur, ſed potius augetur, & mors acceleratur. Quamuis verò in febribus lethalibus materia ita diſpoſita ſit, vt nullam coctionem recipere, & à natura vinci non poſſit, neque periculum illud purgatione in principio morbi inſtituta vitari poſſit: tamen in febribus, è quibus ægri euadunt, coquitur, & à natura vincitur materia, vt experientia docet. Nemo enim ægrorum in febribus acutis ſine coctione materiæ conualeſcit. Et ipſe ſibi in hac re contradicit. Etenim ſtatuit, excrementitios humores nullam coctionem recipere poſſe: Interim docet, ſi copioſa ſit materia, partem eius minoratiua purgatione eſſe euacuandam; vt reliqua à natura facilius vinci poſſit. Si planè coctionem recipere non poteſt, quomodo vincere poteſt?

Secundi. Secundum argumentum Saluiani eſt hoc: Tum optima eſt vacuatio, cum naturam habemus adiuuantem. Sed hoc non contingit, niſi in vltima parte ſtatus. Ergo tum ſaltem erit purgandum. Minorem probat, quia in principio & augmento humores boni & mali miſti ſunt, eoſque natura tunc coquere intendit, in quo opere natura turbatur, ſi exhibeatur pharmacum purgans. Ad quod argumentum id imprimis reſpondet, naturam non ſemper expectare coctionem materiæ, ſed ſi eius onere preſſa ſit, eamque aggredi nequeat, initio euacuationem inſtituere. Verùm ad hoc iterum reſpondeo; natura rectè agens ſemper expectat coctionem: dum verò interdum & rarò aliquid coacta agit, ea imitanda non eſt, cùm nec naturæ ſemper id feliciter cedat, multo minus Medicus felicem ſucceſſum ſperare poſſit.

Tertii. Tertiò ita argumentatur Saluianus: Humores dum coquuntur, non ſunt mouendi, quod agitatio impediat coctionem. Ad quod reſpondet, hoc argumentum procedere, ſi humor ſit quietus, nec irritet magnopere, & coctionem recipere, ipſéque æger cum viribus ad ſtatum perſiſtere poſſit: alioquin in principio ex materia per purgationem mota, ſed valde imminuta plus commodi accidere naturæ ad ſuperandum, quàm ex retentione eiuſdem in quiete. Verùm dicitur hoc, ſed non probatur, & hoc ipſum eſt, quod tot prudentiſſimi Medici cum Hippocrate & Galeno negant.

Reſponſio ad Autor. Hip. & Gal. Tandem vt opinionem, quæ non ſolùm multis videri noua poſſit, ſed reuera noua eſt, venerandæ antiquitatis pallio tegat, primò Hippocratis autoritatem allegat, quem purgationem eradicati viam in acutorum initio, ſi materia turgeat, vel in fine, dū in vniuerſum cocta ſit, neque ſponte naturæ euacuatur, *aphor. 22. ſectione 1.* præcepiſſe putat; minoratiuam verò in acutis ſub principium conceſſiſſe, *aphor. 29. & 30.* ſcribit: *Incipientibus morbis, ſi quid mouendum videtur, moue; vigentibus autem quieſcere præ-* A *ſtat. Nam in morborum initio & fine remiſſiora ſunt omnia, in vigore verò vehementiora.* Verùm dicitur, ſed non probatur, quod de alia purgatione Hippocrates *ſect. 1. aphor. 22.* & de alia *ſect. 2 aphoriſmo. 29. & 30* loquatur. Nam quod *aphoriſmo 29. & 30. ſect. 2.* in genere proponit, *aphoriſmo 22. ſect. 1.* in ſpecie explicat, & caſum, in quo initio purgare liceat, proponit. Atque hoc modo aphoriſmos hos Doctiſſimi quique interpretes explicauerunt. Vt vnum & alterum ſaltem adducam, Philotheus, Græcus interpres, ita in *aphor. 29. ſect. 2.* ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι σκόπει, ἐὰν ὀργᾷ ἡ ὕλη, καὶ τότε κενώσεις ὦ. Τοῦτο γὰρ δεῖ, ἤν τι δοκῇ. ἢν δὲ μὴ ὀργᾷ, μὴ κενώσῃς. Κένωσιν δὲ ἐνταῦθα λέγει, καὶ B φλεβοτομίαν, καὶ κάθαρσιν. Πλὴν εἰ δοκεῖ ἐν ἀρχῇ, κάθαιρε τῇ κενώσει, ἵνα ἀνευρίσκουσα ἡ φύσις ὀλίγην τὴν ὕλην, σύντομον ποιήσηται τὴν πέψιν, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ὕλης. id eſt, *Quod autem dicit, tale, quod animaduerte, an turgeat materia, tunc euacuatione vtere. Hoc enim eſt, ſi quid videtur, Non verò ſi turget, non euacuabis. At hic euacuationem dicit & venæ ſectionem & purgationem. Veruntamen ſi in principio videtur, euacuatione purgabis, vt natura paucam materiam inueniens breuem faciat coctionem & materiæ immutationem* Eodem modo hunc Aphoriſmum interpretantur Antonius Muſa, Braſſauolus, Chriſtophorus à Vega, & alii.

Deinde adducit loca ex Galeno, 4, & 5. *de tuenda ſanitate*, in quibus eos, qui venæ ſectionem reformidant; vel non admittunt, vberius & exquiſitius C purgare iubet. Verùm Galenus de tuenda ſanorum valetudine loquitur: in quorum corporibus humores non ſunt crudi, vtpote nondum putridi: quæſtio verò hîc eſt de febribus putridis acutis. Secundò eodem modo Galenus, 1. *de febrium different.* in aëris ſtatu peſtilenti purgatione vſus eſt, ad corpora à peſte præſeruanda, non in peſtis curatione. Tertiò locus, quem allegat ex Galeno, *tertio de method. meden. capite duodecimo* quòd quidam poſt peſtilentiam curati fuerint, quòd præexſiccatum totúmque corpus repurgatum fuerit; nihil ad rem facit. Agit enim ibi Galenus de vlceribus aſperæ arteriæ, & quoſdam ab iis conualuiſſe, D dicit, quibus, cùm peſte laborauerant, corpus præexſiccatum, perpurgatúmque fuerat. Sed quid hoc ad purgationem in febrium acutarum principiis? Quod tandem dicit, Galenum, *libro tertio Method. meden.* præcipere, purgante medicamento reuocandos reuellendóſque humores eſſe, itidem nihil ad rem facit. Humores enim ij cùm crudi & putridi non ſint, quouis tempore tutò euacuantur.

Itaque vt paucis multa complectar, non quæſtio eſt, an humores vitioſi, qui nondum putredinem conceperunt, ne febrem acutam excitent, ſtatim expurgare liceat; quod nemo negat: ſed de hoc quæritur, an in febribus putridis acutis humores in vena caua exiſtentes, qui iam putredinem conceperunt, ſine præuia coctione, niſi turgeant in prin- E cipio morborum euacuare liceat. Quod nego, & ab Hippocrate & Galeno negatum dico, & ſi vllum locum ex Hippocrate, Galeno, & tota veneranda antiquitate, quam toties in ore habet, reipſa tamen deſerit & impugnat, adduxerit, quo contrarium probet, erit mihi magnus Apollo

PARS TERTIA.

DE MORBIS OCCVLTIS, ORTIS AB AQVA, aëre, & de contagio, & morbis contagioſis in genere.

CAPVT I.

De morbis occultis, malignis & venenatis ab aqua ortis.

Morbi ab aqua

POSTQVAM morbos occultos & malignos ab interno humorum vitio ortos explicauimus; ſequitur iam, vt de iis, qui à cauſis externis proximè excitantur, agamus. Inter cauſſas autem illas prima eſt Aqua. Vt verò aquæ vitioſæ hydropem, dyſenteriam, alióſque **B** morbos interdum inducunt; ita etiam quandoque malignos morbos excitant. Aquæ vitio ſcorbutum produci, dubium non eſt. De quo Balduinus Ronſſæus, *de Scorbuto, epiſt.*1. *In Hollandiâ,* inquit, *tum ob patrij ipſius ſoli, (vtpote quod ab alijs planè diuerſum eſt, glebâ nec argillosâ, nec ſabulosâ, nec arenosâ, ſed cauâ quodammodo & pumicis modo rara) tum aquæ ipſius, quæ terræ naturam induit, qualitatem, ſcorbutus ſæpiſſime inuadit, & quò ſunt lacuſtres magis atque paluſtres loci, hoc etiam frequentiores ſunt ſcorbutici.* Additque, *quamuis omnes ferè Hollandi ac Friſij eadem penè victus ratione vtantur, ac ſub eodem propemodum verſentur climate: alios tamen ſcorbuto citiùs atque frequentius apprehendi;* **C** idque ideo, quia alij purioribus, alij impuris aquis vtuntur. Imò in caſtris ad febres malignas & peſtem excitandam etiam facere aquarum paluſtrium & corruptarum vſum, non ignotum eſt, & exercitus inuictos, ac ingentes copias aquæ pernicioſæ potu deletas fuiſſe, in annales relatum. Cùm enim aquæ paluſtres collectitiæ ac ſegnes ſint, nec moueantur, limúmque ferè admiſtum habeant, facilè putreſcunt, præſertim vere, cum terra ſeſe aperit, vaporeſque ex ea exhalantes ab his aquis excipiuntur & colliguntur, nec tamen motu diſcutiuntur, ſed in iis retinentur, qui ſuperueniente æſtatis **D** calore poſtea magis corrumpuntur, & putredinem maiorem concipiunt. His accedunt varia inquinamenta à ranis, bufonibus, ſerpentibus, & eiuſmodi venenatis animalibus, quibus iſtæ aquæ inficiuntur. Imò interdum cadauera eiuſmodi animalium venenatorum, in aquis eiuſmodi paludoſis putreſcentia, eas inficiunt, quæ potæ magnum corpori inferunt damnum: id quod ſibi accidiſſe refert Auenzora, *lib.*2.*tract.*7.*cap.*10. Inſalubres & eæ aquæ ſunt, in quibus linum & cannabis macerantur, ſcribítque Petrus Pena, *in Aduerſar.pag.*226. hanc aquam **E** tantopere ſua malignitate nocere, vt epota ſit inſtar veneni, & ſic nullis antidotis, quantumuis tempeſtiuè datis, potuiſſe occurri fato Marchionis Arboſij, fratris Guiſiorum, eiúſque vxoris, ac quamplurimorum aliorum, qui propè Olbiam in Prouincia, cùm æſtates feruidas tranſmitterent, imprudenter aquam limpidam, ſed occultis & ſubterraneis cuniculis itentidem in fontem illapſam, hau- **A** ſiſſent. Reperiuntur quoque fontes, quorum aquæ hauſtæ hominem enecant. Stygis fontis aquæ apud Poëtas & Hiſtoricos eo nomine infames ſunt. Terraconæ etiam fuiſſe fontem, Neptunum vocatum, è quo qui imprudenter bibiſſet, enecatus fuerit, & ob id obſtructum à veteribus, narrat Vitruuius. De Lyco etiam fonte ſcribit Plinius, *lib.*25. *cap.*1. quòd, qui ex eo bibiſſet, vigeſimo die enecaretur. Inſalubres etiam ſunt aquæ, quæ per metallorum fodinas defluunt, cùm mineralium malignos vapores ſæpe excipiant. Et eſt Phyſicorum & Medicorum Axioma, tales eſſe aquas, quales ſunt terræ, per quas fluunt. Et quantum tales aquæ nocere poſſint, ex **B** hiſtoriâ quæ mox adducetur, patebit.

Scorbutus ab aqua.

Aquæ paluſtris vitia.

Fontes venenati.

Sunt & aquæ, quæ licet hominem non interimant, certis tamen partibus peculiari proprietate nocent. Talis eſt aqua illa apud Euganem fluuium, quæ, vt Athenæus, *ex Theopompo, lib.*2.*cap.*2. refert, bibentium mentes turbat, & veluti ebrias reddit. Idem præſtat Lynceſtis aqua, & quæ in Paphlagoniâ, & in agro Caleno, vt narrat Plinius, *lib.*2.*c.*103. Mentionem etiam facit Autor libri de bonit. aquar. aquæ cuiuſdam in Æthiopia, Rubræ dictæ, quæ bibita & ipſa furorem induceret, & alterius in Suſis, quæ dentes excuteret; & iterum alterius in **C** Ægypto, quæ bibentium capita depilaret.

Huc pertinent & veneficia, quibus puteorum, fontium, vel fluminum aquæ inficiuntur. Quod etſi nonnulli negant, ideo, quòd aquæ propter motum ad excipiendum venenum ineptæ ſint, & omnino negandum non ſit, quòd in fluuiis & fontibus continuò fluentibus id non facile fieri poſſit: tamen aqua puteorum facilè inficitur, riuíque & fluuij currentes, ſi detineantur. Et fontes ipſos infectos fuiſſe, hiſtoriæ teſtantur. Narrat enim Pauſanias, *in Phocicis,* quòd hellebori vi Cyrrhæi expugnati fuerint. Solon enim eius radices quamplurimas in Pliſtum amnem conijciendas curauit: atque vbi ſatis **D** infectam medicamento aquam intellexit, quam priùs in vrbem influentem auerterat, in priſtinum alueum omnem repoſuit. Cyrrhæi cùm auidiùs de aqua illa bibiſſent, alui perpetuo profluuio laborantes, deſerere mœnium præſidium coacti ſunt, & Amphyctionibus obſidentibus vrbem tradere. Mitridatem item Ponti Regem, fontes, ex quibus Romani bibere debebant, veneno infeciſſe, narrat ex hiſtoricis Appianus Alexand. *in bello Mithrid.* vnde Lucanus, *lib.*4. *de bello Pharſ.*

Fontes veneno infecti.

O Fortunati, fugiens quos barbarus hoſtis
E *Fontibus immiſſo ſtrauit per rura veneno.*

Idem narratur patraſſe Iuba, qui Afris iunctus erat, contra Romanos, eodem Appiano teſte, *lib.*2. *de bell.ciuil.*

Quæ aquarum vitia diligenter peregrinantibus, & qui in caſtris viuunt, obſeruanda, & cauendum, ne vitioſæ aquæ potu quis ſe in vitæ periculum coniiciat. Et imprimis ij, qui pedibus iter faciunt, in magno æſtu cauti ſint, ne ad ſitim ſedandam qui-

In aquæ potu cautione opus eſt.

buſuis aquis vtuntur; & quemlibet cantum reddere poteſt hiſtoria, quam refert Ioh. Bruyerinus *de re cibar. lib.* 16. *cap.* 17. *Agebat, inquit, Monſpeſſuli Rex Franciſcus, (quod eſt Galliæ Narbonenſis oppidum. Medicinæ ſtudio celeberrimum) inde aliquando venatum profectus, ducebat ſecum Annibaldum, qui hodie Oceani Gallici præfectus eſt. Hic verò, vt ſolent proceres aulæ, iuuenem à pedibus habebat, qui curſu itineréque contractam ſitim abolere cupiens in fontem fortè incidit, ad quem deuolutus ac procumbens, auidiſſimè ex eius aqua bibit: protinuſque ab illo potu doloribus impatibilibus correptus, magnos eiulatus edebat, quos, qui aderant, audientes, ad eum acceſſerunt, vt tam ſubiti caſus cauſſas cognoſcerent, auxilioque eſſent miſero iuueni. Referente autem, potu aquæ cuiuſdam fontis id contigiſſe, eo in tugurio quodam relicto, rem ad Annibaldum, vt erat geſta, deferunt. Is verò ad Regem, qui mox, vt erat rerum natura omnium curioſiſſimus, atque ſtudioſiſſimus, mittit quoſdam, qui fontem illum accuratè conſiderent, eóſque docet experimenta, quibus explorari queat vis illa aquæ: verùm, qui mandata acceperant, cum ad riuum veniſſent, oculis quidem, tactuque omnia perluſtrabant, atque percontabantur. Nam guſtatum reformidabant omnes, alieno modo prudentes iam facti. Tandem linteum candidum in eam immerſerunt aquam, quam quodam colore infectam videbant: poſtea extractum luteo colore tinctum apparuit. Quare reuerſi linteum illud Principi oſtenderunt, qui ſtatim prudenter, & doctè cenſuit, aquam illam per metalla tranſire, à quibus & colorem & ſaporem, vimque exitialem referret.*

Cùm verò non vbique purarum aquarum copia ſuppetat, qua ratione vitium aquæ corrigi poſſit, diſpiciendum. Omnium autem doctorum Virorum teſtimonio præſtantiſſima, aquas corruptas, modò non ſint infectæ, corrigendi ratio eſt coctio. Hac enim partes corruptæ quædam euaneſcunt, ac diſcutiuntur, reliquæ poſtea in fundo ſubſident, à quibus pura aqua ſeparari poteſt. Etſi enim aquæ ſæpe diuerſorum generum ſubſtantiæ, quæ eam inficiunt, immixtæ ſunt: ob minimarum tamen partium commixtionem ſenſus noſtros fugiunt, ignis verò vi eæ ſegregatæ inter ebulliendum quidem ſubſiliunt, concurrenteſque miſcentur in omnem aquæ partem agitatæ, poſtea verò abeunte calore ſubſident. Plinius etiam, *lib* 31. *cap.* 3 omnem decoctam aquam vtiliorem, & vitioſæ aquæ remedium coctionem eſſe, tradit, ſi ad dimidias partes decoquatur, inuentumque hoc decoquendæ aquæ Neroni Principi tribuit. Verùm iam in Hippocrate, *6. epid. comm.* 4. *text.* 10. aquæ decoctæ fit mentio. Coctionis etiam vicem gerunt lapides, vel ferrum ignitum in aqua extinctum.

Verùm cùm non ſemper in itineribus & caſtris occaſio detur aquas coquendi, alij interdum aquas corrigendi modi adhibendi ſunt. Si ex paludibus aqua ex neceſſitate bibenda, & metuendum ſit, ne ranarum ſemina, vel ſerpentium inquinamenta ei inſint, per linteum & ſtrophiolum ſaltem colanda eſt. Plinius, *lib.* 24. *cap.* 31. ſcribit aquas nitroſas & amaras polentâ iniectâ corrigi, vt poſt duas horas bibi poſſint. Eſt verò polenta ex hordei farina parata, ἄλφιτον Græcis. Si aquæ inſalubres bibendæ ſint, mentaſtrum etiam tritum inſpergere iubet Plinius, *lib.* 21. *cap.* 14. Allio quoque magna vis eſt contra aquarum vitium. Qua de cauſſa nauigantes plerumque magnam eius copiam circumferre ſolent. Spiritus etiam Mercurii aquæ admiſtus, eius vitia corrigit. Verùm cùm in exercitu magna aquæ copia opus ſit, nec modi illi, quibus priuatus quiſque vti poteſt, toti exercitui ſufficiant, vt vtilis aqua præparari poſſit, commodiſſimum eſt, foſſas facere, & arenam ac ſabulum interponere, vt per id aqua coletur, & purior reddatur.

Si quis verò aquam eiuſmodi vitioſam biberit, atque inde malè habeat, mox alexipharmacum ſumat. Si verò febris maligna aut peſtilens inde ſit contracta, curatio, vt ſuo loco dictum, inſtituenda.

CAPVT II.

De morbis malignis ab aeris vitiis.

Morbi maligni ab aere.

AB aëre etiam morbos malignos, imò peſtilentes excitari, non ſolùm quatenus qualitatibus ſuis ac humorum corruptionem facit, de quo 2. *parte præcedente* dictum, ſed etiam quatenus maligna miaſmata, & morborum malignorum ac peſtilentium in ſe continet ſemina, extra dubium eſſe puto, & dictum eſt ea de re *lib.* 4. *de febr. cap.* 2. vbi de cauſſis peſtilentiæ actum. Et febrem illam malignam, quæ ſudoris Anglici nomine innotuit, per aërem diſſeminatam fuiſſe, *ibid. cap.* 15. dictum. Etſi verò, vt eo loco dictum, inter authores controuerſia eſt, an aër morborum malignorum & peſtilentium cauſſa eſſe poſſit: tamen ſi res rectè explicetur, nihil dubii eſſe puto. Etenim ipſe aër, quatenus purum elementum eſt, nec putreſcit, nec alio modo ita corrumpi poteſt, vt malignus, venenatus, ac peſtilens euadat, ſed ſi talis euadit, id accidit, cùm μιάσματα & inquinamenta maligna continet, per quæ & morbi peſtilentes ſæpe ex vna regione in aliam transferuntur, & qui ea hauriunt, tam ſubitò moriũtur, ac ſi præſentiſſimum venenum hauſiſſent.

Aer quomodo malignus euadat. Primus modus.

Duplici autem ratione malignus, venenatus ac peſtilens hoc modo aër euadit. Primò cùm malignos vapores & μιάσματα è terra, aquis lacuſtribus, rebus putreſcẽtibus, vel locis infectis delata accipit, quod ſæpe è cadaueribus interfectorum euenit. Ita refert Ambroſius Paræus, *lib.* 10. *cap.* 15. anno 1562. in ciuilibus Galliæ bellis pæne multa interfectorũ hominũ cadauera in puteum centum vlnas altum proiecta fuiſſe, è quo poſt duos menſes tam fœdus & venenatus vapor excitatus fuit, vt inde peſtis per viginti vndique circumcirca milliaria excitata fuerit, quæ multa millia hominum iugulauerit. Idem è locuſtarũ mortuarum copia euenit, quod accidiſſe ſcribit Auguſtinus, *lib.* 3. *de ciuitate Dei, cap* 31. vbi tantam ex iis peſtilentiam ortam fuiſſe refert, vt in ſolo regno Maſſiniſſæ octoginta millia hominũ perierint, & Vticæ ex triginta millibus iuniorum militum, qui ibi erant, decem permanſerint. Ad aëris corruptionem faciunt etiam aquarum inundationes; item loca paluſtria, quæ æſtiuo tempore morborum variorum cauſſæ ſunt. Id quod in Attica peſte Diodorus Siculus, *lib* 12. accidiſſe refert. Cùm, inquit, hyeme præcedente magni graueſque imbres regionem inundaſſent, factum eſt, vt locis depreſſioribus aquarum multitudo reſidens in paludum modũ ſtagnaret. Quæ æſtatis ſubſecutæ calore facta, craſſi graueſque multi vapores aërem exhalationibus infecerunt. Nec ignorauit hoc Clearchus, Heracleenſium in Ponto Tyrannus, qui vt refert Sabellicus, *lib.* 8. *Ennead.* vt ciues ſuos blanda ratione è medio tolleret, ſub caniculæ exortum eduxit exercitum, vt

bem Æſtacim oppugnaturus. Et ciues quidem in planore paludoſo loco caſtra metari iuſſit, ipſe, quaſi ſummam moleſtiam toleraturus cum mercenariis, vmbroſa & excelſa loca aquis affluentia cepit, & in iis caſtra metatus eſt, & eò vſque expugnationem extendit, donec ciues ſuos perdidiſſet; quia æſtiuo tempore plauſtra morboſa ſunt. Vnde etiam Cambyſes apud Xenophontem, *lib* 1. *Inſtit. Cyr.* monet, vt, ſi velit exercitum incolumem, caſtra in loco ſalubri metaret. Et cùm ob ſordes & inquinamenta aër inficiatur, non mirum eſt, quòd vrbes populoſæ ſæpe peſtilentibus febribus, & peſte ipsâ infeſtantur. Vt aliarum vrbium mentionem non faciam, de Lutetia Pariſiorum, quam I. C. Scaliger lutoſam appellat, ſcribit Iulian. Palmarius, *in epiſtol. & præfat. lib. de peſtilente febre præmiſſa*: Vrbs hæc infinitis iam morbis, atque etiam peſtilentibus febribus obnoxia euadit. Nam præter luti & cæni, quæ viis publicis aggeruntur, graueolentiam, cænoſâ præterea, ac fœtidâ aquâ omnes vrbis cloacæ redundant, quæ minimè in proximam Sequanam ſeſe exonerant, ſed aliæ quidem ad Templi, aliæ ad D. Martini, aliæ ad alias portas diuertunt: omnes vrbem & ſuburbia perreptantes, fætido vapore viciniam inficiunt atque contaminant, calido præſertim & æſtuoſo cœlo: ſed nec graueolentia vrbis purgamenta, quæ è viis publicis colliguntur, ſatis procul ab vrbe aſportantur, aut ſpecubus induntur, verùm in mediis ſuburbiis coaceruata putreſcunt, tetriſque vaporibus aëra replent & inficiunt. Cùm iis namque & demortuos canes & feles, & altilium interranea, aliáque eius generis cadauera putria inferunt, quæ grauem admodum fœtorem exſpirant, qui vel ſolus inducere peſtem poſſit. Qui latrinas purgant, vix vrbem egreſſi, fœtidiſſima hominum ſtercora iuxta vias publicas, ponè ſuburbia cumulant, aut iis vicinam terram ſtercorant, vnde omnia fœtore impleri, neceſſe eſt, qui prætereuntibus pro ſuffitu ſit, ſéque in vrbem diffundat. Adde vini & aceti fæces reſiccatas extra vrbem exuri, ſed vix ad lapidis iactum, vnde malefico fumo vrbs oppleri ſolet. Poſtremò coriarij omnes in media vrbe recepti ſunt, vbi fætidiſſimo adipe, dum coria inungunt, totam viciniam inficiunt. Denique Xenodochium publicum, in quod peſte correpti ſeſe recipiunt, in media vrbe ſitum eſt, propè ædem Mariæ ſacram, è quo peſte necati, in Trinitatis cœmiterium, quod à porta Dionyſiaca non longè abeſt, deferri ſolent per vrbem mediam. Multò plures hinc morbos, quàm è cuiuſque victu, originem habere, longâ experientiâ compertum habeo, eóſque multò grauiores, quàm eiuſdem generis diſperſos, qui à ſingulorum victu procedunt. Atque iſta, quæ de Luteria refert Iul. Palmarius, in plurimis aliis vrbibus populoſis locum habent.

Lut et Pariſiorum cur morbis obnoxiæ.

E plantis quoque corruptis aër fit venenatus. Ita in foueis frumentorum aërem fieri venenatum, vt, ſi quis eum hauriat, ſubitò intereat, plurimi referũt. Villicum, qui cannas putridas euoluit, totum intumuiſſe, & vt veneno affectum curatum fuiſſe, narrat Amat. Luſitanus, *cent.* 3. *curat.* 82.

Exhalant & vapores malignos cauernæ & ſpecus, lacus item, & putei ſubterranei. Plurimis Italiæ locis peſtilentem aërem exhalare, ſcribit Seneca, *lib.* 6. *quæſt. nat. cap* 28. Et Galenus *in pr. nc* 1. *epid.* nominat χαρωνείους βαράθρους, & ſpiritus lethales Plinius, *lib* 2. *cap.* 93. Et Mercurialis, *de venen. cap.* 13. ſcribit, ſe vidiſſe propter Romam ſpe-

A cus multas, in quas ſi vel homo, vel animal aliud ingrediatur, illicò intereat. De Sardinia tradit Pauſanias & Geographi plurimi, quod fertilis ſit Inſula, ſed ſoli, quàm cœli melioris, atque vt fœcunda, ſic penè peſtilens. Hinc Martialis:

Nullo fata loco poſſis excludere, cùm mors
Venerit: in medio Tybure Sardinia eſt.

Et Cicero Q. Fratrem monet, vt valetudinem curet, memor, quòd, cùm optimè valeret, tamen in Sardinia eſſet. Et in Epiſtolis Tigellium quendam Sardoum hominem eſſe, ait, patriâ ſuâ peſtilentiorem. Sunt enim in ea inſula multæ paludes, à quibus aër tempore æſtiuo planè peſtilens redditur. Et quidem exhalationes eæ malignæ non ſemper ſunt eiuſdem generis,

B ſed differunt ſpecie, id quod etiam monet Vidus Vidius, dum, *Med part.* 2. *ſect.* 2. *lib.* 1. *cap.* 11. ſcribit: Neque aſpiratio exhalat ſimilis à quolibet auerno, ſed alia ab eo, qui in montibus Etruriæ, alia ab eo, qui prope Cumas, aliæ ex aliis putridis locis, qualis illa fuit, quæ ante decem & ſeptem annos Florentiæ & puerum & iuuenem interemit. Erat in vico D. Laurentij in quodam diuerſorio puteus, magna ex parte oppletus fimi, fæcis, ac ſordis: in hunc fortè incidit gladius, puer, vt ipſum extrahat, eò deſcendit, & ſtatim mortuus cadit. Idem accidit iuueni, qui puerum educere ex puteo tentauit. Idem & cani, quem in eundem puteum proiecerunt, qui hæc ſpectantes, periculum in cane po-

C tius, quàm in ſe facere voluerint. (Simile quid Vvinshemij in Franconiâ, Anno 1613. accidit. Cùm enim ciuis quidam in puteum diu concluſum, eum ad vſum mundaturus, deſcendiſſet, ſubitò mortuus eſt. Cùm verò & vicinus eius in eundem, vicino auxilium laturus, deſcendiſſet, & ille ſtatim interiit, atque idem tertio, puero, quid hiſce mali obtigerit, percontatum immiſſo, accidit, qui omnes cùm mortui per aliquem, licet totum os & nares contra venenoſos halitus probè munitum, & tamen vix ſeruatum, extracti eſſent, puteus terra obrutus eſt.) Neceſſe autem eſt, aſpirationem tota ſubſtantia naturæ noſtræ alienam ex putri illa materia, quæ in puteo con-

D tinebatur, exhaluiſſe, quæ ſtatim interitum attulit. Veriſimile autem eſt, hanc alterius ſpeciei fuiſſe, atque illam, quæ exhalat ab auernis, & alterius eam rurſus, quæ exhalat à foueis, vbi diu triticum ſeruatum eſt, cùm primum aperiunt; adeò autem pernicioſa eſt, vt ſæpe hominē repentè enecet. Ita vt morbus quoque, licet idem genere ab omnibus excitetur, ſpecie differat.

Deinde aër peſtilens euadit, cùm vapores & corpora minima, quæ alias in aëre vagari ſolent, (ſicuti aër inferior nunquam planè purus eſt) & per ſe maligna & venenata non ſunt, putreſcunt, ac corrũpuntur. Idque rurſum fit duobus modis,

Secundus modus.

E primò, cùm aër, ſeu potius miſta aëri corpora putreſcunt & corrumpuntur, ſi is concluſus ſit, & non ventiletur. Ita Iulius Capitolinus, *in Vero*, & alij annotarunt, in Babylonia quādam miræ vetuſtatis arcā adapertā fuiſſe, è qua tam pernicioſus halitus exſpirarit, vt inde peſtis ad Parthos vſque graſſans excitata ſit. Et in Cāpania è puteo quodam, qui diu concluſus fuerat, aperto, tam venenatam auram exhalaſſe, vt aſtantes ſtatim perierint, refert Guainerius, *de peſte cap.* 1. Deinde aſtrorum etiam influxus aërem corrumpere poteſt. Negant quidem id multi, & inter reliquos Petrus Paulus Pereda, *in Paſchalij meth. med. l.* 2. *c.* 9. ea de cauſſa, quod in cœlo corporibus noſtris

contrarium

contrarium nihil ſit, & aſtra omnia creata ſint, vt nobis ſeruiant, Verùm etſi omnes cœli influxus boni ſint, ex accidenti tamen, & ſi nobis non ſint proportionati, nocere poſſunt, & ſicut calor, qui tempore æſtiuo excitatur, quidem per ſe bonus eſt; qui tamen, vbi vehemens eſt, & plantis & hominibus ſæpe noxius eſt: ita etiam fieri poteſt, vt occultæ illæ influentiæ per ſe quidem bonæ, & ad vniuerſæ naturæ conſeruationem neceſſariæ, ſi eam, quæ nobis conuenit, proportionem non obſeruent, nobis damnum inferant.

Signa morborum ab aëre.

Cognoſcitur autem in aëre vitium eſſe, ſi eodem tempore, cùm anteà in victu communi nullus error præceſſerit, multi inficiantur, & ij etiam, qui lautè vixerunt, & qui cum infectis non conuerſati ſunt, ſubitò morbo illo, qui graſſatur, epidemio corripiantur; ſi idem morbus ſubitò in vicinas regiones diffundatur, & non quidem vnum vel alterum ſaltem, quod per contagium fieri ſolet, ſed totam regionem inuadat.

Prognoſtica.

Morbi autem iſti periculoſiſſimi ſunt, neque facilè quis ſibi ab iis immunitatem polliceri poteſt; cùm aëris vſu nemo carere poſſit, & propterea in talibus morbis æquè diuites, quàm pauperes, qui eodem in loco viuunt, corripiantur, & præterea morbi illi peſtilentes, qui ab aëre proueniunt, longè periculoſiores ſunt, quàm alij, hominéſque ſæpe inter ſua negotia, dum ſani putantur, concidunt, & breui pòſt pereunt.

In curatione autem Medicum hæc tria agere oportet: primò vitium iſtud aëris auertere & præcauere: ſecundò, ſi iam præſens ſit, id corrigere; & tertiò, quomodo quilibet priuatim ſe contra id munire debeat, monſtrare.

Curatio.

Primò, ſi aër inquinetur à cadaueribus ſeu hominum, ſeu beſtiarum, vt ea maturè ſepeliantur vel amoueantur, Magiſtratus officium eſt. Si lacus aliquis vel paluſtres aquæ fœtorem expirent, & eum auertere, conuenit. Ita de Empedocle refert Laërtius, cùm Selinuntiis ob vicini amnis fœtorem de peſtilentiâ metueretur, eum remedium inueniſſe præſentaneum, cum riuulos è propinquis ſatis limpidis fluminibus deriuando, in ſordidum deduceret amnem, idque ſuo ære ac ſumptu, quibus inuicem permixtis acceſſione purioris aquæ putridæ lacunæ emendatæ, motúque velociore reddito fœtida ſemina diſſipata ſunt. Hippocrates quoque cùm ab Illyria peſtis Græcis immineret, accenſis ſyluis eam auertit, qua de cauſſa Græcia ei ſtatuam pileo capite tecto locauit, æqualéſque cum Hercule Hippocrati honores decreuit, quod ſeu alter Hercules, monſtrorum domitor, peſtem à Græcia auerterit. Et omnino ad aëris vitia præcauenda & emendanda nihil præſentius & efficacius igne eſt, qui & imminentia peſtis ſeminaria auertit, & præſentia diſcutit. Itaque in peſtilenti ſtatu non ſolùm in publicis viis & plateis, ſed & priuatim in ædibus luculenti ignes accendi, præcipuè manè & veſperi debent. Vbi aër infectus eſt, commodiſſimum eſt fugere, & ſe in loca ſalubria conferre: cùm nemo immunitatem facilè ſibi polliceri poſſit. Quibus verò vel officij ratione, vel alia de cauſſa fugere non licet, ij in publicum prodire non debent, niſi & alexipharmacis ſeſe munierint, & eadem in ore geſtent, & naribus illinant, de quibus *lib. 4. de febrib. cap. 5.* dictum. Si verò locus natura ſua peſtilens ſit, nemo, qui ſanitatem integram conſeruare vult, ſedem in eo figat. Quod ipſum monet Columella, *lib. 1. de re ruſtic. cap. 3.* vbi Porcij Catonis ſententia in emendo inſpiciendóque agro duo præcipuè eſſe conſideranda, ſcribit: ſalubritatem cœli, & vbertatem loci: neque ſanum facere debere ſumptus in cultura ſterilis loci monet; nec rurſus peſtilenti, quamuis feraciſſimo & pingui agro dominum ad fructus peruenire. Nam vbi ſit cum Orco ratio ponenda, ibi non modò perceptionem fructuum, ſed etiam vitam colonorum eſſe dubiam, vel potius mortem quæſitu certiorem.

Si quis autem peſte ex aëris vitio corripiatur, is ſtatim alexipharmacis & ſudoriferis, de quibus *lib. 4. de febrib. cap. 6.* dictum, vti debet. Purgatio verò & venæ ſectio nullo modo locum habet: cùm vitium non ſit ab interno humorum apparatu, ſed ab aëre venenato, & corporibus communicetur, & proptereà virium maxima habendi ſit ratio, quæ nec venæ ſectione, nec purgatione ampliùs deijciendæ & proſternendæ.

CAPVT III.

De Contagio.

AERI occultos & malignos morbos inducenti cognatum eſt Contagium, quo licet & aliis modis, vt veſtibus & aliis rebus, morbi maligni & venenati ab ægris in ſana corpora deferri poſſint: plerumque tamen id fit per aërem. Cùm autem morbi, qui à contagio excitantur, plures ſint, primo in genere de contagio agendum. Equidem actum de Contagio etiam *In inſtitut. lib. 2. part. 2. cap. 12. & de febrib. lib. 4. cap. 3* & hic tamen quædam de eo addere neceſſarium videtur. Contagij autem nomen alii aliter accipiunt, & alii ad alia reſpicientes, contagium aliter atque aliter definiunt. Hoc tamen extra dubium eſt, in contagioſis morbis plura concurrere, primò nimirum morbum, qui dicitur Contagioſus, alióſque ſimili morbo afficiendi vim habet: Secundo medium, per quod nouus morbus ſimilis in alio producitur: Tertiò, ipſam actionem, qua morbus ſimilis in alio gignitur; & denique morbum, in alio excitatur. Morbum, qui in alio producitur, nemo facilè contagium dixerit, niſi valde impropriè. Reliquæ ſignificationes magis propriæ ſunt.

Cõtagij nomen quot modis accipiatur.

Hinc alii ad morbum contagioſum reſpicientes, definiunt Contagium, eſſe affectionem præter naturam, quæ alteri corpori, à corpore præter naturam ſimiliter affecto, communicatur. Alij ad medium, per quod illa communicatio fit, habito reſpectu, quod ſit inquinamentum, quo corpori alicui ſimilis affectus, quo aliud corpus laborat, communicatur. Alij non ad ipſum corpus & ſubiectum qualitatis, ſed ipſam qualitatem reſpicientes, definiunt contagium per qualitatem venenatam, quæ ſimilem morbum in alio producere poteſt. Alij denique ſeu ad contactum, ſeu ad actionem reſpicientes, definiunt Contagium, quod ſit actio, ſimilem morbum, quo alius laborat, in ſano producens. Et quidem nonnulli, qui per actionem ſeu contactum definiunt contagium, ſe maximè propriè loqui putant. Verùm in definitionibus conſtituendis potius ad naturam rei definiendæ, quàm nomina, quæ non ſemper ſatis propria & commo-

Cõtagij variæ definitiones.

da ſunt, reſpiciendum. Illud verò, quod hic de- A finiendum, eſt id, quod Græci *μίασμα*, *νοσερὸν ἀπόκρισιν*, & *ἀπόρροιαν* nominant. Mihi itaque propterea commodiſſimè definiri poſſe videtur Contagium, quòd ſit inquinamētum, ſeu corpus è corpore ægro emiſſum, quod in analogo animalis corpore receptum, ſimilem in eo morbum producere valet.

Autoris.

Quæ in cõtagio cõſideranda.

Quæ vt clariora fiant, & natura contagij rectè cognoſcatur, tria explicanda ſunt. Primò corpus ipſum contagioſum. Secundò ipſum *μίασμα*, per quod alteri morbus communicatur, & per quod aliud inficitur. Tertio corpus quod inficitur. Quod ſi ſecundum in ipſam qualitatem, quæ efficax eſt, & in ſubiectum, cui ea ineſt, diuidere velis, qua- B tuor erunt conſideranda. Imò nec iſta duo, qualitas ſcilicet, & corpus ſubiectum, ad *μιάσματος* naturam explicandam ſufficiunt, ſed ipſa forma illius corporis, à qua qualitas illa fluit, addenda videtur.

Corpus contagioſum quod.

Primò contagioſum corpus quod attinet, equidem contagium non ſolùm eſt in hominibus, ſed & ouibus, ſuibus, bobus id competere, manifeſtum eſt: veruntamen ſaltem in homine conſiderare contagium nobis propoſitum eſt. Deinde ſciendum, non quodlibet, quod aliquem morbum venenatum in alio excitat, contagioſum dici, ſed id ſolùm, quòd ſimili morbo antea laborat. Ideoque etſi torpedo ſtuporem inducit, ſer- C pentes venenum homini inferunt: contagioſa tamen non dicuntur: quia ipſa non præter naturam id patiuntur, ſed venena illa animalibus hiſce natiua & familiaria ſunt. Illud itaque ſaltem contagioſum propriè dicitur, quod ægrum & morboſum eſt, atque affectum præter naturam, quo ipſum laborat, alteri ſano communicare poteſt. Neque tamen omnes morbi contagioſi ſunt, neque arthritide vel calculo laborans alium eodem morbo inficere poteſt; ſed illud corpus ſaltem eſt contagioſum, quod aliquid in ſe generare poteſt, quod in aliud eiuſdem ſpeciei tranſlatum, ſimilem in eo morbum pro- D ducit.

Contagii ſemina.

Secundò, cùm morbus, vt accidens, de ſubiecto in ſubiectum non tranſeat, neque qui peſte laborat, illum ipſum ſuum morbum alteri communicare poſſit: interim certum ſit, ab eo, qui peſte, vel alio contagioſo morbo laborat, alios infici: omnino aliquid dari neceſſe eſt, quod ab ægro in alium tranſeat, quo mediante ſimilis morbus in alio producitur. Illud autem, quo mediante hæc morbi communicatio & contaminatio, atque infectio accidit, Græci *νοσερὰς ἀποκρίσεις* & *ἀποῤῥοίας* ac *σπέρματα*, Latini inquinamenta, ſemina & ſeminaria nominant. Cùm autem vis agendi proxima ſit in qualitate, qualitas fluat à forma, forma cum qualitate inſit ſuo ſubiecto: hæc tria etiam in contagio & *μιάσ- E ματι* conſideranda ſunt; & prætereà quomodo, & qua ratione in corpore ægro *μίασμα* illud generetur.

Qualitas contagioſa.

Qualitates illæ, vt & forma, à qua fluunt, vt omnes formæ, nos latent, & propterea meritò occultæ qualitates dicuntur. Habent autem ſe qualitates iſtæ cum ſuis formis inſtar fermenti. Vt enim exigua quantitas fermenti, maſſæ farinaceæ non fermentatæ miſta, facit vt ipſa efferueſcat; & pauca quantitas fæcum, vt totum vinum vel cereuiſia efferueſcat, efficit; ita & hoc *μίασμα*, vbi à corpore aliquo receptum eſt, id totum immutat, & ſibi ſimili affectione alterat. Qualitatem hanc nonnulli venenatam ſimpliciter appellant, ſed minus rectè. Latiùs enim ſe contagium, quàm venenum extendit, neque omnes morbi contagioſi ſunt maligni & venenati, vt phtiſis, ophthalmia & ſcabies, ac ſimiles; neque contra omnes maligni & venenati morbi contagioſi ſunt, ſicut, ſi quis venenum hauſit, vel ab animali venenato morſus eſt, morbo quidem venenato laborat, quem tamen alteri per contagium communicare non poteſt.

Subiectũ contagii.

Subiectum autem, cui qualitas hæc ineſt, eſt vel ſpecies ſpiritalis, vel corpus. Spiritalem ſpeciem eſſe non dixerim, cùm ei proprietates ſpecierum ſpiritalium, quas ſupra dixi, non competant, atque inter cætera nec hoc, quòd contagium non in orbem, vt radius, promouetur, nec certam ſphæram actiuitatis habet, ſed veſtibus atque aliis rebus variis adhæret, & aëris motu inordinatè mouetur, & ſæpe ventorum flatu in longinqua loca transfertur. Corpus ergo eſt, in quo iſta & qualitas & forma ineſt, & ſæpe exiguum, & proculdubio atomorum more è corpore infecto effluens, &, vt quidam è recentioribus rectè loquitur, morborum contagia per corpuſcula multiplicantur, quæ ſeminis inſtar totam morbi eſſentiam in ſe comprehendunt. In contagioſo autem hoc corpore duo imprimis requiruntur: primò vt exactam miſtionem habeat, deinde, vt in parua etiam quantitate magnam agendi vim obtineat. Exactam miſtionem habere debet, vt etiam in minimas partes reſolutum, in iis eſſentiam ſuam integram retineat, & longo quidem tempore interdum, ſummam verò agendi vim, vt etiam in exigua quantitate corpora alia alterare, & ſibi ſimilia reddere poſſit. Etſi enim in multis morbis è corpore ægro variæ exhalationes & ſudores effluunt: tamen vel facilè reſoluuntur & diſſipantur, vel, quia occultis qualitatibus deſtituuntur, exiguam agendi vim habent, vt, etſi in aliis corporibus recipiantur, ea tamen inficere & inquinare non poſſint. Qualitas autem illa, per quam *μιάσματα* illa ſunt efficacia, ad nullam manifeſtam reduci poteſt; cùm nulla tantam habeat efficaciam: ſed occulta eſt, & in ſenſus noſtros non incurrit, nec niſi effectu deprehenditur, & in minima mole maximam agendi vim obtinet. Fluit verò illa à ſui generis forma, & quidem peculiari, plerumque maligna, & totius ſubſtantiæ proprietate naturæ noſtræ, aut certè determinatæ alicui parti aduerſa & inimica. Atque hinc accidit, vt pro formis in diuerſis *μιάσμασι* variis non idem contagium omnes æque inficiat. Contagium enim, quod homines inficere poteſt, canibus, felibus, bobus, vel ſuibus non nocet, & *μίασμα*, quod ex oculis effluit, non pulmones afficit, ſed oculos, & contra, quòd è pulmonibus in phtiſicis exhalat, non oculis, ſed pulmonibus ſaltem nocet.

Quomodo generetur contagium.

Contagium non eſt à putredine.

Quomodo autem contagium in corporibus contagioſis generetur, non ita planum eſt, & alii alias ea de re opiniones habent. Plurimi in ea ſunt ſententia, *μιάσματα* illa, & ſemina contagii ſaltem in rebus putreſcentibus generari, & ex iis effluere. Verùm enimuerò negandum non puto, ſæpe id accidere: interim id ſimpliciter neceſſarium non eſt, poteſtque ſeminium contagii & ſine putredine generari, & licet cum putredine generetur, tamen putredo per ſe, & quatenus talis, eius cauſa efficiens

proxima non eſt. Etenim *primò* ad putredinem inducendam præuiæ alterationes, & longius temporis ſpatium requiritur: at contagium hauſtum quamprimùm hominem inficit, ſæpe interficit, & ſimilem humorem contagioſum in eo generat, aliorúmque venenorum pernicioſorum modo agit, antequam vlla putredo in corpore inducta fuerit. v. g. venenum peſtilens ſæpe non tam in humores, quàm ſpiritus agit. Nihilominus verò talis homo à peſtilentis veneni contagio infectus, & ſubito iugulatus, alios inficere poteſt, vt ipſa experientia teſtatur. Etſi enim venenoſitas & contagium non ſit idem, vt ſupra dictum, & contagium ſine veneno eſſe poſſit: tamen generationis modus idem eſt. Et ſi de peſtilenti veneno demonſtratur, id ſine putredine generari poſſe, etiam ſimul demonſtratum erit, contagium ſine putredine generari poſſe. Clarè autem, *lib. 4. de febrib. cap.* 1. demonſtratum, peſtilentiæ naturam nec in putredine conſiſtere, nec putredinem ad eius productionem ſimpliciter neceſſariam eſſe, vt actum agere hîc ſuperfluum putem. Hoc ſaltem addo, quòd quidam dicunt, quòd ſæpe in corpore humano latere poſſit contagium ſine manifeſtis eius ſignis, etiam cum putredine coniunctum, ídque exemplo veneni canis rabidi probare conantur; quod, etſi in putredine conſiſtat, ſine damno & indiciis aliquibus ſatis diu in corpore latere poſſit: id omnino falſum eſt, & dubium peræquè dubium probatur. Cùm enim illi ipſi, qui à putredine ſola venenum & contagium in corpore noſtro generari ſtatuunt, putredinem illam excellentem, profundam, ſordidam eſſe dicant, & aliis nominibus eius atrocitatem deſcribant: quomodo talis putredo in arteriis & venis excitari poteſt, vt nulla eius nota in vrinis, pulſu, calore & aliis appareat? Equidem nonnulli, vt hic effugium quærant, putant, venenum peſtilens poſſe latere in parte ignobili, & à corde remotâ, & tum notis nullis ſeſe prodere, ac nocere: poſtquàm autem mouetur, cor ſubitò impetere, oppugnare, ac hominem interficere. Verùm ſi tota peſtilentis veneni natura conſiſtit in putredine, quomodo, ſi priùs in loco ignobili, & à corde remoto hæſit, putredo illa ad cor deferri poſſit, eáque excellens, vt nullæ eius notæ in vrinâ vel pulſu, vel caloris mutatione percipiatur? Quæ omnia cùm nonnulli viderent eſſe manifeſta, tandem eò deueniunt, vt dicant, peſtem, in quâ nulla putredinis indicia in vrina vel pulſu apparent, venenoſâ potiùs qualitate nocere, quam putredine, & proinde, cùm putredo ſit exigua, & hic calor exiguus excitetur, eius nec in vrina, nec pulſu, ſigna apparere, & hominem mori, quaſi præſentaneo veneno hauſto. Verùm eo ipſo agnoſcunt, & fateri coguntur, venenum non eſſe in putredine, ſed in occulta & maligna qualitate, quæ quòd neceſſariò cum putredine ſemper coniungatur, nondum probatum. Itaque non ſine cauſſa argumentum hoc exaggerat Franciſcus Valleriola, *in append loc.comm. cap* 2. *Magno*, inquit, *errore eos duci oportet, qui putredinem vnam epidemiorum, peſtilentium, contagioſorum & venenatorum malorum cauſſam eſſe, arbitrantur. Hi enim magnis tenebris morborum cauſſas inuoluentes, omniáque permiſcentes atque perturbantes, vehementiſſimos quoſque & inexplicabiles morbos vel in plethoram, cacochymiam, vel in obſtructionem, vel tandem in abhorrentem putredinem, ceu in cauſſas proprias referunt: cùm in his, qui ex morbida excretione afficiuntur, morbus maior quidam, & à putredine, obſtructione, plethora, aut cacochymia longè ſemotus ſit* [illegible]*ſa, nempe terra* [illegible]*, morboſáque exhalatio, aut venenum habens, quæ totius ſubſtantiæ proprietate, non elementis, aut putredinis interuentu ſubſtantiam noſtram labefaciet, innatáque antipathia perdat, idque conſtat, exiguâ impreſſione notâ. Cùm enim aliquis integrè ſanus acceſſu ad peſte correptum, peſte quoque inficitur, atque paucis poſt horis concidit (quod fieri ſæpe videmus,) aut cùm quis à rabido cane demorſus, in rabiem & ipſe agitur, aut ſcorpionis compunctu, præcipuè, vt aliciuus veneni hauſtu extinguatur, quis tam hebes ſit, qui putredinem tam repentinæ mortis cauſſam ſtatuet? Nam, quæ poſſit tam vehemens, támque pernicioſa putredo in hominem incurrere, ſine alterius cuiuſquam rei concurſu, quæ tam citò hominem tollat: præſertim cùm, qui concidit, nec plethorâ, nec cacochymiâ, obſtructionéve eſſet correptus, ſed bene valens, ſanus, atque vegetus, bonóque nonnunquam habitu præditus, de repente & morbo peſtilenti corripitur, & confeſtim mortem obit. Hæc profectò in tali propoſito euentu referri in putredinem nullo pacto poſſunt. Magna certè pernicies, cæcáque ac deletrix facultas quædam morbidæ excretioni copulata id facit, & hominem nullis eiuſmodi cauſſis inquinatum breui temporis curriculo rapit, quemadmodum interdum hæ, quas commemorauimus, cauſſæ, nempè obſtructio, putredo, plethora & cacochymia, ab que morbida exhalatione, homines perdere magnitudine ſua ſolent.* Nimium corruptio & mutatio rerum latiùs patet, quam putredo, vt alibi dictum. Neque omnis rei corruptio fit per putredinem, id quod vel in aceto apparet. Quamuis enim nonnulli id vinum putrefactum eſſe dicant: tamen falſum hoc eſſe, Zarabell. *de miſti gen. & inter. lib* 3. *c.* 6. 7. 8. & in primis 9. pluribus docet. In vappam vini degeneratio putredo eſt; dum verò in acetum mutatur, vinum non putreſcit, ſed nouum ex eo miſtum conſtituitur, vnde & ab Ariſtotele, 4. *Meteor.* acetum æquè ac vinum inter miſta refertur. Et qui quid fixum & volatile ſit, nouit, facilè etiam intelliget, quomodo acetum generetur, nimirum non putredine corruptum & diſſolutum; ſed nouo modo miſtum. Neque enim ex vino corrupto, & à quo ſpiritus ſeparati ſunt, fit acetum, ſed quò generoſius eſt, eò fortius fit acetum. De quo pluribus, *lib.* 3. *pract. p.* 5. *ſect.* 2. *c.* 2. diximus. Nimirum ſal ille volatilis, qui erat in vino, in aceto figitur. Idem, & quod ad eiuſmodi generationem non opus ſit putredine, venena docent, quæ nec à putredine generantur, nec eſſentiam ſuam à putredine habent, quorum tamen tanta eſt potentia, vt in momento, etſi nondum putredo in corpus introducta ſit, hominem iugulare poſſint. Et poſito, ſed non conceſſo, quòd omne contagium generetur cum putredine: tamen non ſequitur, quod contagium per putredinem ſit definiendum, aut quòd à putredine per ſe producatur, multò minùs, quod eſſentia contagii in putredine conſiſtat. Multa enim in rebus putridis generantur, vt varia vermium genera, quæ tamen non à putredine, quatenus talis, ſed à calore, qui eſt in re putreſcente, generantur: qui tamen ipſe calor non eſt primarium vermium efficiens, ſed primarium ſaltem excitans, vt *de ſpont. viu ortu* dicetur.

Aceti generatio.

Secundò, contagii eſſentiam nec in putredine conſiſtere, nec à putredine generari; docet illa in exiguâ mole magna vis; & exactiſſima miſtionis ratio, quæ talis eſt, vt etiam in exiguo corpore diu ſalua retineri poſſit, quæ quid

à putredine, quatenus talis, generari poſſe, nullo probabili ſaltem argumento probari poteſt, demonſtrátque contrarium Fernelius, *lib. 2. de abdit. rer. cauſ. cap.* 14. multorum venenorum exemplo, quæ, ſicut à putredine nón generantur, ita nec contagium ab eadem generari poteſt, & inter cætera canis rabidi venenum & contagium exempli loco adducit, quod in corpus receptum, ſpiritus, ſanguinem, humores, partiúmque ſubſtantiam labefactat, hinc ſenſim ſerpit longiùs in partes principes, ſed tam ſegniter, vt rarò ante diem vigeſimum, interdum non niſi anno ſymptomatis ſe prodat. Inter has tamen moras nec febris, nec malum aliud vllum, quod putredinis ſit indicium, percipitur, nec ſcit æger, quantâ pernicie laboret. Refertque ibi hiſtoriam, quòd quidam in lupum ſæuientem irruentes, trucidatum in varia obſoniorum genera apparauerint & coxerint. Omnes verò, quicunque eſitarunt, non multò poſt tempore rabie correpti ſunt. Quis verò credat, in tot coctionibus putredinem manere poſſe? Et ſit ſanè, quod nonnulli obiiciunt, rabiem in canibus ab atra bile prouenire: tamen, cùm etiam alij morbi ſint, qui ab atra bile proueniunt, atrabilarium humorem peculiarem & occultam qualitatem ſuſcipere, neceſſe eſt, ſi debet rabiem inducere. Quod autem illa qualitas vel à calore, vel frigore, vel à putredine, quatenus talis, generetur, nondum probatum eſt.

Tertiò, ad Contagium quatenus tale, producendum, & eſſentiam contagij conſtituendam, putredo per ſe, nec vlla qualitas manifeſta ſufficit; cùm nihil agat vltra vires ſuæ ſpeciei. Nam in contagio præcipuè morborum venenatorum & peſtilentium, etiam in minimo corpore tantam vim videmus, quæ nulli elemento, vel corpori ex elementis ſimpliciter miſto adſcribi poteſt.

Quartò, ſi contagium à putredine produceretur, & eſſentia contagii in putredine conſiſteret, cur non febres tertianæ, quartanæ, continuæ & intermittentes ſunt contagioſæ, & tales imprimis, per quas ſudores ſatis ſæpe fœtidi excernuntur? Illud itaque contagioſum, malignum, & omninò τὸ θεῖον Hippocratis aliam originem habet, de qua ſupra dictum.

Vt verò per putredinem non generantur contagii μιάσματα; ita non agunt per putredinem, ſed occultâ qualitate vim ſuam exſerunt; atque contagioſorum vis eſt, qualis eſt rerum ſpirituoſarum & fermenti, cuius exigua quantitas breui temporis ſpatio maſſam farinæ peruadit, & vt vinum & cereuiſia efferueſcat, facit. Apparet etiam fermenti vis in aliis plurimis, præcipuè in fermentatione plantarum, quæ deſtillationis gratiâ inſtituitur. Eodem modo, ſi melli exiguum quid panis admiſcetur, magnam in eo mutationem excitat; acetum vinum in acetum mutat. Et tales mutationes variæ in rebus paſſim dantur, quæ nullo modo à putredine oriuntur, ſed ſpirituum & fermentationis operâ perficiuntur.

Contagium quomodo propagetur.

Contagium autem, & μίασμα iſtud ex infectis corporibus vario modo effluit, & diſſeminatur: Nonnunquam per poros cutis & ἄδηλον διαπνοὴν exhalat, aut cum ſudore effluit; nonnunquam cum excremento craſſiore & ſordibus cuti adhæret; nonnunquam per exſpirationem, & halitum è corpore expirat; aliquando per pus &

A ſaniem è tumoribus effluentem communicatur. Contagioſi enim illius inquinamenti non vna eſt ratio. Etenim interdum atomorum & minimorum corpuſculorum modo per aërem ſpargitur, & hinc inde vagatur, quo modo peſtilentiæ ſemina longè latéque diffunduntur. Per halitum etiam effunditur contagium phthiſicorum, quod poſtea per aëris inſpirationem attractum, pulmones ſimiliter corrumpit. Eodem modo effunditur contagium ophthalmicorum. At contagium ſcabiei & luis venereæ non per aërem diffunditur, ſed veſtimentis & aliis rebus adhærens alis corporibus communicatur.

Fomes cōtagij quid.

Hinc accidit, vt contagioſum μίασμα duplici
B modo diſſeminetur, vel per fomitem ſaltem, vel per fomitem & aërem. Quanquam video, nonnullos eſſe, qui ſub fomite aërem etiam comprehendunt; cùm & ille ſemina contagij ab ægris corporibus excipere, & in ſana transferre poſſit. Verùm à pleriſque fomes ab aëre hîc diſtinguitur, & fomes appellatur, quicquid, præter aërem, νοσηρὰς illas ἀποκρίσεις, & ſemina illa contagii excipere, retinere aliquandiu, & alii rurſus communicare, idque inquinare poteſt. Semina enim illa contagii eſſentiam & formalem rationem, à qua vis illa inficiendi corpora alia pendet, in ſe continent: fomes verò non ſubiectum illius formæ eſt, ſed locum ſaltem inquinamentis & fomitibus illis contagii præbet.
C Talia ſunt omnia, quæ rara & poroſa ſunt, vt effluuia illa contagioſa excipere poſſint, puta lana, linum, goſſypium, & veſtes ex lana, lino confectæ, plumæ & pelles piloſæ animalium; vnde canes, feles, gallinæ, columbæ illis infectæ contagium poſſunt deferre, telæ aranearum & ſimilia. Imò parietes & muros foraminulentos contagium ſuſcipere poſſe, experientia conſtat. Contra, quæ ſolida & denſa ſunt, lapides, metalla, & ſimilia non facilè μιάσματα illa admittunt, modò pura ſint, nec ſordibus inquinata, quibus contagium facilè adhærere poſſit. Tanta tamen apud Hebræos lepræ contagii vis fuit, vt in ipſos parietes & lapides ſeſe inſinuarit. vt non ſolùm
D abradi muros, & noua calce induci oportuerit, ſed ſæpe tota ædificia deſtrui, neceſſarium fuerit. De qua re legatur *Leuit. cap.* 13.

Contagium in fomite diu aſſeruatur.

Ea autem contagii, præcipuè peſtilentis, vis eſt, vt longo tempore in fomite, vt veſtibus, eſſe poſſit, præſertim ſi non moueatur, aut ventis exponatur, vel aëri minus frigido. Vbi verò talis fomes mouetur & excutitur, contagium iſtud aſtantibus communicari poteſt, obſeruatúmque veſtimentis & lectis peſtilenti contagio infectis poſt multos annos peſtem excitatam, imò in longinqua loca delatam fuiſſe. Accidere etiam poteſt, vt quis contagium in ſuis veſti-
E bus circumferat, tamen, ſi cutem eius id non attingat, ab eo non læđatur, à veſte verò eius excuſſum, & in aërem diſperſum aliis communicetur, eoſque inficiat. Obſeruatum quoque eos, qui domi ſuæ concluſi metu peſtis planè delituerunt, ab aliis ſanis, etiam in veſtibus tale contagium circumferentibus, infectos fuiſſe. Imò aliquem in ſuo corpore contagium habere, idque alteri, antequam ipſe ægrotat, communicare poſſe, lues Venerea docet. Si enim cum ſana muliere quis, quæ tamen paulò antè cum alio lue Venerea infecto rem habuerit, congrediatur, fieri poteſt, vt is à muliere illa inficiatur, & luem Veneream contrahat, antequam ea eodem morbo laborare cœperit. In coitu enim contagium illud

ſuo membro haurire, mulierémque eo abſterſo liberare poteſt. Præter fomitem etiam per aërem propagari poteſt contagium, per quem non ſolum in priuatas domus, ſed etiam ex vna ciuitate in aliam, imò regione in aliam peſtilens contagium defertur. Id quod in peſte Attica accidit, quæ, vt Thucydides & Lucretius referunt, ab Æthiopia vſque Athenas propagata eſt. Promptius autem aër & fomes contagium recipit & defert, ſi nullum inſignem exceſſum frigiditatis & caliditatis habet. Calor enim vehemens effluuia illa rei contagioſæ totam eſſentiam in ſe continentia, & alios vim inficiendi habentia diſſipat. Frigus etiam eadem extinguit.

Contagio differentiæ. Ex hiſce autem modis, quibus ſemina contagij ab vno corpore in illud transferuntur, differentia quædam contagij exoritur. Atque inde Fracaſtorius triplex contagij genus conſtituit, vnum per contactum, ſecundum per fomitem, tertium, quod grauiſſimum appellatur, ad diſtans. Verùm cùm contagium, quod per fomitem diſſeminatur hominem in diſtanti ab ægro loco inficere poſſit, non rectè contagium per fomitem ei, quod ad diſtans appellatur, opponitur; cùm vtroque ſine contactu corporis ægri contagioſi homo infici poſſit. *Contagium immediatum.* Rectius ergo diuiditur contagium in mediatum & immediatum. Immediatum eſt, quod ſolùm per contactum corporis ægri contagioſi inficit, quomodo is inficitur, qui cum ſcabioſo vel leproſo eodem in lecto dormit, aut cum iis, qui Venerea lue laborant, rem habet. Atque hoc contagium in craſſa hæret materia, & non niſi per excrementa corpori ægro adhærentia alteri corpori communicatur. *Mediatum.* Contagium verò mediatum eſt, quo æger mediante aliquo corpore inficitur, etſi ipſum ægrum corpus non attingat. Hoc modo *Coniugium per fomitem.* ſcabies, lues Venerea, peſtis, per veſtes communicatur, peſtis etiam per aërem. Si quis tamen contagium per fomitem & ad diſtans diſtinguere velit, & iſtud per fomitem nominare, quod per veſtes tantum & ſimilia propagatur, atque in craſſiore eſt ſubſtantia, & in ſordibus è corpore emiſſis hæret, per aërem verò in diſtantia loca non diffundi poteſt, ſicut contagium ſcabiei & luis Venereæ in aërem non diffunditur, vt peſtilens; *Ad diſtans.* ad diſtans verò id appellare, quod non ſolum veſtibus & ſimilibus rebus adhæret, ſed ita ſubtile & potens eſt, vt etiam in aërem diſpergi, & per eum in loca diſtantia diſſeminari poſſit, quale eſt peſtilens: cum eo non pugnarim.

Contagium quomodo in corpus recipiatur. Contagium autem, & præcipuè peſtilens, poſtquam ex ægro corpore egreſſum, non per vnam viam in corpus ſanum admittitur. Aliquando enim per os & nares, cum ſpiritu, quem attrahit quis, in corpus ſanum attrahitur: aliquando etiam per poros cutis, quocumque modo corpori extra adueniat, admittitur, & per hiantia venarum & arteriarum orificia in corpus ipſum penetrat.

Contagium aliquando in corpore latent. Poſtquam μίασμα & ſemen contagii, quod ab ægro corpore effluxit, à ſano receptum eſt, non ſemper vires ſuas ſtatim exſerit, ſed in corpore ſæpe aliquandiu latet. Accidit hoc, & extra dubium eſt, in contagio canis rabidi, quod non ſolum menſes, ſed & annos aliquot in corporibus latuiſſe, obſeruationes Medicorum docent. De peſtilenti contagio quidem nonnulli dubitant; verum & illud aliquandiu eodem modo, & plerumque quattordecim dierum ſpatio in corpore latere poſſe, experientia docet; cùm ſæpiſſime obſeruatum ſit, etſi, vbi aliquis peſte in domo aliqua mortuus eſt, reliqui in alia loca fugerint, nihilque de ſupellectile ſuſpecta ſecum abſtulerint, nihilominus poſt temporis aliquod interuallum & ipſos peſte correptos fuiſſe, idque plerumque circa Nouilunium accidiſſe, ſæpius obſeruaui. Atque ipſa experientia mouit non ſolum Venetos, & in aliis Italiæ locis Magiſtratum, vt hanc legem conſtituerent, ne quis ex infectis locis ad aliorum hominum conſortium intra quadrageſimum diem admittatur. Imò & hoc compertum eſt, in quibuſdam peſtilentibus conſtitutionibus, omnes ferè, qui in alia & tuta loca confugerunt, mortuos eſſe: id quod in peſte illa magna, quæ anno Chriſti 532. graſſata eſt, eueniſſe, teſtatur Carolus Sigonius, *lib. 17. Imperij occident.* Et quid mirum hoc ſit in peſtilenti veneno, cùm vt modò dictum, non ſolum canis rabidi venenum, ſed & alia venena hauſta ſæpe diu in corpore latere poſſint, antequam hominem occidant? Id quod doctiſſimi quique Philoſophi & Medici confirmant, & inter cæteros Theophraſtus, *lib. 9. hiſt. plant. c. 15.* 16. de aconito loquens, & 17. de cicuta tractans, de quo infra dicetur. Neque mirum hoc alicui eſſe debet, qui ea, quæ de ſpontaneo viuentium ortu cognitu ſunt neceſſaria, non ignorauerit. Vt enim in iis ſeminale principium alicubi diu latens, tandem idoneum locum nactum, ſeſe exſerit; ita etiam contagii ſemina, etſi aliquandiu deliteſcunt: tamen ſenſim & latenter ſeſe propagant, tandémque viribus auctis ſubitò ſe produnt & exerunt. Et quidem nunc citius, nunc tardius vim ſuam proferunt, primò pro ipſius veneni natura quod nunc craſſius, nunc ſubtilius & ſpirituoſius eſt. De quo Galenus, 3. *de ſimpl. med. facult. c. 22.* *Longo etiam*, inquit, *poſt tempore, à quo aſſumpta ſunt, nonnulla interimunt, potiſſimum, quæ craſſa terrenaque eſſentia ſunt. Hæc enim corporibus noſtris inhærentia, inſidentiaque, dein temporis ſpatio putreſcentia erodunt, corrumpúntque vicinas corporis partes.* Imò occulta illa qualitas in venenis nunc maior, nunc minor eſt, vt ex variis venenorum generibus patet. Deinde etiam ratione corporis, quod contagium & venenum recipit. Cùm enim agens agat pro patientis diſpoſitione, & in contagioſis morbis vnum corpus, quàm aliud, contagio & veneno magis vel minus reſiſtat: ideo quo corpus fortius reſiſtit, eo veneni actio ſeſe tardius exſerere poteſt, quo verò corpus eſt debilius, eò citius ſeſe prodit. Quò accommodari poteſt illud Galeni, qui, 1. *de differ. feb. cap. 4.* ſcribit: *Oportet toto hoc in ſermone repetere memoria, quod nulla cauſſarum ſine patientis aptitudine agere poteſt: alioqui omnes, qui ſub Sole æſtiuo exercerentur, febricitarent, aut qui nimio motu exercentur, aut vini potu grauantur, aut ira excandeſcentes, aut triſtitia affecti, febricitarent. Alioquin etiam, vt arbitror, circa canis ortum omnes ægrotarent, & peſtilentia morerentur. At, vt diximus, magnam in generatione ægritudinum partem habet eius, qui paſſurus eſt, habilitas corporis.* Ad diſpoſitionem autem iſtam corporis patientis pertinent, Temperies corporis, in qua calida & humida temperies ad putredinem ſuſcipiendam eſt aptior, ac peculiaris naturæ proprietas, ob quam alii magis, alii minus contagio reſiſtunt.

An venenum peſtilens aliquandiu la- Etſi verò nonnulli contrarium ſentiunt, & imprimis, peſtilens contagium aliquandiu in corpore latere poſſe, negant Hieron. Mercurialis, *lib. de peſte, cap. 14.* Andreas Cæſalpinus, *lib. 1.*

corpore latere poſſit.

quæſt. Med. 11. Iohann. Antonius Sarracenus, *de peſte, c. 6.* Matthias Vnzerus. *in Catoptro, l. 1. c. 16.* aliíque: tamen argumenta, quæ pro ſua ſententia afferunt, non ſatis firma ſunt. Nam quòd primò aiunt, in corpore aliquandiu latere non poſſe venenum, cum natura cum eo, vt hoſte infenſiſſimo, ſemper pugnet, id eatenus tantum conceditur, vbi veneni vis & copia tanta eſt, vt naturam ſtatim laceſſere poſſit. Si verò venenum ſit debilius, eiúſque copia minor, & propterea natuam non irritet, etiam nulla inſignis pugna inter id & naturam ſtatim inſtituitur: ſicut alias etiam videmus humores vitioſos diu in corpore cumulari & dehiſcere poſſe, antequam actu morbum excitent. Id quod etiam in venenatis & contagioſis humoribus accidere poſſe, vel exemplum veneni canis rabidi docet. Idque probat quoque Galenus *in lib. de part art med. c. 5. Sicut illi*, inquit, *qui à cane rabido morſi ſunt, ita etiam, qui venenum hauſerunt, quod non niſi poſt tempus aliquod interficit, videntur in ſtatu neutro verſari, id eſt medio inter ſanitatem & morbum. qui manifeſtam quidem habent intemperiem, nondum tamen ægrotant, quippe, cùm adhuc poſſint obire ſolitas actiones, quique nullo alio morbo adhuc tenentur, qui ſenſibilis ſit, ſed inſenſibili tantùm.*

Nam quod Sarracenus, *in alleg. loco*, putat, eſſe differentiam inter venenum canis rabidi & peſtilens, quòd illud in craſſiore & denſiore materia inhæreat, vnde etiam tardius ſeſe exſerat, hoc verò ſit tenuius, acrius, & propterea breue, & facilè ſeſe quoquoverſum inſinuet: equidem iſtam differentiam non ſimpliciter negamus, interim experientia teſtatur, in vtroque veneno rurſum magnam occurrere differentiam, & neque omne venenum canis rabidi eſſe lentum, neque omne peſtilens ſuam vim ſubito exſerere.

Verùm de hac quæſtione prolixè agit Ioachimus Oelhafius, Medicus & Phyſicus Dantiſcanus, *diſp. 1. de ſeminar. peſtil intra corpus viuum latitante*: qui etiam, *diſp. 2.* ſcrupuloſè probare conatur, quòd peſtilens ſeminarium latitare poſſit circa ſuperficiem corporis, ſeu in continentibus externis, puta inter ipſam ſubſtantiam cuticulæ, & cutis ſub ipſa cute, intra panniculum carnoſum, aut etiam in pinguedine, in glandulis, in muſculis, in arteriis & venis, in neruoſo genere, & habitu corporis, in ventriculo & locis circa ventriculum, in omento, pancreate, in mezenterio & viis vicinis, in pulmonibus & partibus vicinis, in cerebro, in oculis, in auribus, in naribus, in ore, in vteri peſtibus, de quibus ſuum cuique iudicium relinquo. Hoc extra dubium ſe puto, in iis locis præcipuè hærere, per quæ corpus ingreditur.

Corpora ad contagium recipiendum apta.

Tertiò in contagio etiam conſiderandum corpus, quod inficitur, & contagium recipit. Non enim agens in quodlibet agit, ſed in diſpoſitum & ſibi ſimile. Ideoque in contagio etiam inter corpus contagioſum, & quod contagium recipit, ac per id eundem morbum contrahit, ſimilitudo quædam requiritur, quæ eſt inter animalia eiuſdem ſpeciei & proprietatis. Etenim, etſi in veſtibus, lana, parietibus, contagium peſtilens hærere poſſit: tamen in iis ſimilis morbus non producitur; cùm non ſint animalia, niſi quòd, vt antea etiam dictum, apud Iudæos etiam veſtes & lanæ, ac parietes ex contagio leproſi fiebant, vt non ſolùm veſtes comburi, muros abradi, & nóua calce incruſtari, ſed ſæpe totas ædes deſtruere opus fuerit, quod an naturaliter acciderit, an pœna illa A miraculosè à Deo Iudæis inflicta fuerit, Theologis diſquirendum relinquimus. Relinquitur autem ſimilitudo non ſolùm generica, ſed etiam ſpecifica. Nam licet animalia contagium ſuſcipiant: tamen idem contagium omnia animalia non æquè inficit. Peſtis, quæ in ſues contagio deriuatur, non boues, non homines; & quæ boues, non ſues & homines, & quæ homines, non ſues nec boues inficit, & iugulat. Imò inter homines non omnes ad quodlibet peſtis contagium recipiendum æquè apti ſunt. Euagr. *hiſt. Eccleſ lib. 4. c. 28.* de peſte Antiochena refert, quòd certæ in ea familiæ protſus interierint, ſaluis manentibus reliquis vrbis incolis. Quin & familias, quæ hoc anno integræ manſère, ſequenti eo morbo affectas. Et Cardan. *lib. 8. de variet. rer. c. 4.* Baſilienſis peſtis mentionem facit, qua ſoli Heluetij, non B item Hiſpani, Itali, aut Galli, eadem licet in vrbe viuentes, afficerentur. Et Ioh. Vtenhouius, *in hiſt. peregrinationis Eccleſ. Anglicæ, ſub fin c. 4.* ſcribit de peſte quadam ſæuiſſima Hafniæ in Dania, anno 1553. graſſante, breuíque temporis ſpatio aliquot hominum millia proſternente, à qua tamen omnes immunes protſus manſerint tum ex Anglia aduenæ, Belgæ, Germani, quamuis ij maiore ex parte incolerent ædes, quæ vel ab hominibus peſte enecatis, vel viuentibus, propter infectionem derelictæ fuerant. Et narrauit mihi quidam fide dignus militum Dux, quòd, cùm paucis ab hinc annis in expeditione illa in Italiam, Duce Comite Mansfeldic, cum militibus ſuis Germanis Cremone diuertiſſet, in qua peſtis vehemen- C ter graſſabatur, & iam quatuor etiam Medici ea extincti erant, nullum ex ſuis militibus, etſi in domos infectas, diuertiſſent, peſte correptum fuiſſe: quod & in Sileſia, Suidnitii ſuperiore anno accidiſſe, mihi narratum, cuius vrbis ciues plerique peſte extincti ſunt, ſaluis Suecicis & Saxonicis militibus. Etſi verò alii etiam huius rei cauſſam reddant: tamen nullam commodiorem dari poſſe puto, quàm ſimilitudinem inter corpus contagioſum, & id, quod peſte inficitur. Vt enim non quodlibet venenum eſt, ita etiam non quodlibet cuilibet contagioſum. Et propterea quod vni venenum & contagioſum eſt, alteri huic ſimili etiam venenum & contagioſum erit. Vt enim duo ſimilia ſe habent ad aliquod tertium: ita ter- D tium ſeſe habet ad vtrumque illorum. Et propterea etiam peſtis, quæ infeſtat boues, alium etiam bouem; non verò hominem vel ſuem inficere poteſt; & peſtis, quæ hominem corripit, alium etiam hominem inficere poteſt, non verò ſues vel boues. Et eadem de cauſſa accidere poteſt, vt vna peſtis vni familiæ, vel nationi, ob ſimilitudinem, quam inter ſe habent, non aliis familiis vel nationibus pernicioſa ſit. In qua autem re illa antipathia & ſimilitudo conſiſtat, nemo integrè explicabit. Sunt enim illæ corporum qualitates occultæ, quibus venenoſis reſiſtunt, & alexipharmacorum, vt & formæ, à quibus fluunt, in E hac humanæ mentis caligine nobis ignotæ, & non niſi ex effectu deprehenduntur.

CAPVT IV.

De Contagioſorum morborum differentiis.

Contagioſorũ morborũ differentia.

SVnt autem contagioſi morbi plures. Et plerumque morbi Epidemii contagioſi ſunt. Etſi enim à cauſſa communi, vel victu prauo, vel aëre morbi communes & epide-

mii originem habeant: tamen plerique etiam per ſe contagioſi ſunt, & per contagium diſſeminantur. Non tamen ſoli morbi epidemii contagioſi ſunt, ſed etiam ſporadici, & contagium inter eum vtriſque commune eſt. Equidem morbus cum ſit accidens, de ſubiecto in ſubiectum non migrat, nec idem numero in aliud corpus tranſit, ſed in corpore tali ægro ob morbificam diſpoſitionem excrementum quoddam generatur, quod vel vaporis formâ, & in minima corpuſcula reſolutum exhalans, vel per ſordes communicatum, in alio corpore ſimilem affectum producit. Ita Catarrhi ſæpe ſunt contagioſi, vnde vulgò etiam obſeruatur, quod nemo libenter cum alio catarrho laborante ex eodem poculo bibat. Ita Febres malignæ & peſtilentes, ſeu ſolitariæ, ſeu comitatæ, & cum angina, pleuritide, peripneumonia, variolis, morbillis coniunctæ ſunt febres contagioſæ. Maximè verò contagioſa peſtis eſt. Sunt tamen & ſporadici ac priuati morbi interdum contagioſi. Sic ὀφθαλμία & lippitudo contagioſa eſt, cùm ex oculis lippientibus vapor exhalans in alterius lippientem intuentis oculis recipitur, & receptus in oculo ſimilem in eo diſpoſitionem inducit. Ita Phthiſis eſt contagioſa, cum ex putreſcentibus pulmonibus vapor contagioſus exhalans cum aëre, qui inſpiratur, ab alio attractus, pulmones eius corrumpit. Et de tali putredine verum eſt, quod Galenus, *lib. de differ. feb.* 1. *c.* 5. ſcribit: In totum cum iis, qui putridum exhalant, minimè tutum eſt conuerſari; quod de phthiſicis & de putredine contagioſa, non de omni accipiendum eſt, Chirurgi enim, qui gangrænas & ſordida vlcera tractant, neceſſario cum iis, qui putridum exhalant conuerſantur, nec tamen inficiuntur. Neque vapor putridus quamlibet partem, ſed eam, a qua exhalat, inficit. Ita Dyſenteria contagioſa eſt, imprimis per excrementa alui, vt ſi quis in loco, in quo dyſentericus aliquis aluum exercuit, & ipſe aluum excreturus deſideat, & per anum vapores illos contagioſos excipiat, facilè & ipſe dyſenteria corripitur. Quia tamen in dyſentericis, maxime epidemiis, maſſa ſanguinis infecta eſt, & ita per totum corpus illa inquinamenta exhalant, cum iis conuerſari tutum non eſt. Scorbuticus & ipſe contagioſus eſt, præcipuè ſi qui ſcorbutici gingiuas fœtidas habent. Tum enim facilè per pocula communia alios inficere poſſunt. Scabiem quoque contagioſam eſſe, nemini ignotum eſt, quæ tamen ad diſtans non inficit: neque ſolum conuerſatio cum ſcabioſo ſcabiem communicat, ſed ſaltem ſi ſordes ſcabiei contagioſæ per veſtimenta, lectum commune, mantilia & ſimilia, ab aliis excipiantur. Tinea etiam contagioſa eſt, ita, vt ſi quis pileum vel mitram geſtet, quam antea tineâ laborans geſtauit, eodem morbo facilè corripiatur. Multo verò magis contagioſa eſt Lepra Arabum. Neque enim ſolum per contactum, ſed ad diſtans etiam inficere poteſt. De quo Paulus Ægineta, *lib.* 4 *c.* 1. Quoniam in contagioſis hæc eſt paſſio, non minùs quam peſtis, habitandum iis eſt quàm longiſſimè ab vrbibus, in frigidis & parum habitatis locis. De morſu etiam ab animali rabido ſaliuâ ſuâ alios inficere poſſe, ſuo loco dictum.

Margin notes: Catarrhi. — Febres malignæ & peſtilentes. — Ophthalmia. — Phthiſis. — Dyſenteria. — Scorbutus. — Scabies. — Tinea. — Lepra Arabum. — Rabies canina.

Verùm cùm de morbis hiſce omnibus hactenus in ſuperioribus libris pract. vt & lib. de febr. actū ſit, vnicus ſaltem adhuc morbus contagioſus nondum explicatus reſtat: nimirum lues Venerea; Quam hoc loco explicandam ſuſcipimus.

Margin note: Lues Venerea.

PARS QVARTA.

De Lue Venerea.

CAPVT I.

De Nomine & Origine Luis Venereæ.

INTER morbos contagioſos, poſt peſtilentiam & lepram Arabum, facilè primas obtinet Lues Venerea. Variis autem nominibus is morbus appellatur. Frequentiſſimum nomen eſt morbi Gallici; quod inde contraxit, quòd inter Gallos primùm in Europa innotuit. Cùm enim anno Chriſti 1493. & 1494. Carolus VIII. Galliarum Rex cum Alphonſo Rege ad Neapolim bellum gereret, morbus hic primùm in Galliarum caſtris ſæuire cæpit & innotuit, & propterea ab Italis Gallicus primo nominatus fuit. Nam quod Antonius Beniuenius, *de abdit. morb. cauſſ. cap.* 1. anno Chriſti 1496. id accidiſſe refert, id procul dubio ita accipiendum eſt, quòd iam non ampliùs hic morbus tum ſe continuerit Italiâ, ſed, vt ipſe loquitur, fermè totam Europam perrepſerit, & per cæteras eius prouincias latè ſe diffundere cæperit. Omnes enim autores alii in eo conſentiunt, primùm ad Neapolim in Gallicorum caſtris dicto tempore hunc morbum innotuiſſe, & inde Gallicum appellatum fuiſſe. Galli verò, vt dedecus hoc a ſe amolirentur, & iniuriam in Italos retorquerent, Italicum & Neapolitanum morbum appellarunt, quod in Italia ad Neapolim primò innotuerit. Alii, quia ab Hiſpanis in Gallorum caſtra inuectus ſit, Hiſpanicum nominant. Alii etiam Indicum appellant. Rerum enim Indicarum ſcriptores referunt, in ea Americæ parte, quæ longitudine in Septentrionem deſinit, & quam Floridam appellant, morbum hunc multis retrò ſeculis epidemium fuiſſe, & plurimos repentè abſque euidente cauſſâ ſine contagione, ac ſi quis latens cum muliere, cum menſes fluunt, concubuerit, populariter inuadere ac corripere, ſcribunt. Fracaſtorius etiam Syphilidem appellat, nonnulli Pudendagram; nonnulli Variolam magnam, quod inſtar variolarum paſſim puſtulæ & tubercula erumpant. Plerique hodie ſine vllius nationis iniuriâ & infamiâ luem Veneream nominant, quod ex Venere & concubitu cum impuris per contagium imprimis contrahatur.

Solent autem hic Autores inquirere, an morbus iſte nouus circa 1494. ad Neapolim exortus, an verò antiquis etiam cognitus fuerit? Franciſcus Valleſius, 1 *epid. comm.* 1. & Hieron. Reuſne-

Margin notes: Luis Venereæ nomina. — Morbus Gallicus. — Italicus. — Neapolitanus. — Hiſpanicus. — Indicus. — Syphilis. — Pudendagra. — Variola magna. — Lues Venerea. — An hic morbus nouus.

rus, *de Scorbuto, exerc* 1. & alij quidam Recentiores luem hanc antiquis non fuiſſe ignotam exiſtimant, eámque Hippocratem, 3. *epid ſect*. 3. (verba ſunt Reuſneri) non penicillo adumbraſſe, ſed viuis coloribus depinxiſſe putant: cùm varia ibi recenſeat ſymptomata, quæ in lue Venerea conſpiciuntur; qualia ſunt abſceſſus ac ſuppurationes carnium, neruorum, & oſſium denudationes, atque elapſus magni, fluxio collecta non puri ſimilis, ſed deterior pure, glabrities capitis & menti ſine febri, ſacer ignis cum minimis vlcuſculis & inflammatione, praui & putridi fluxus, membrorum dolor, circa fauces tubercula, linguæ inflammationes, abſceſſus circa dentes, voces vitiatæ, impeditæ & inuolutæ, tabes incipiens, ardentes febres, &, quod omnium grauiſſimum, circa pubem & pudenda vlcera.

Verùm ne ſomniauit quidem Hippocrates eò loci de lue Venerea, ſed peſtilentiam longè grauiſſimam deſcribit, Galeni & omnium Interpretum iudicio, & ipsâ hiſtoriæ euidentiâ teſte. Nam morbus ille vt plurimùm cum febre inuaſit, quod non accidit in lue Venerea; & fuit epidemius, cùm lues Venerea ſaltem per contagium, & nullo alio modo fuerit diſſeminata: longè etiam alia ratio morbi illius, quam luis Venereæ curandæ fuerit.

Annotauit etiam Dodoneus, *in allegatum locum Beneueny*, ab immundis & ſordidis mulieribus iam olim nonnullos vitia quædam contraxiſſe, teſtari Guillelmum Salicetum, Gordonium, & Valleſcum de Taranta, quorum hic vixit anno 1418. Salicetus verò claruit anno 1270. Gordonius medio tempore. Imò ſacræ literæ teſtantur, eum, qui ſcortis adhæret, vermes & tineas pro mercede reportare. Verùm non puto, quòd illi morbi iidem cum lue Venerea hodierna fuerint, quæ dicto tempore in Italia, in caſtris Gallorum, primò innotuit. Ideo etiamſi Paracelſus, *lib. de tumorib. & vlcer. morb. Gall. cap*. 3. anno 1478. & *lib*. 1. *de cauſſa luis Gall. cap*. 3. anno 1480. accidiſſe hoc ſcribit: tamen ab omnium aliorum relationibus diſcrepat; cùm in eo omnes conueniant, hunc morbum ante annum Chriſti 1493. Europæ notum non fuiſſe, etſi in India occidentali iamdiu antè endemius fuerit; atque ab Hiſpanis ex India in Italiam illatus ſit. Cùm enim Chriſtoph. Columbus anno 1492. menſe Septembri primam nauigationem in Indiam Occidentalem ſuſcepiſſet, atque biennium ferè in eo itinere conſumpſiſſet, rediit in Hiſpaniam anno 1494. cuius milites cùm morbo illo in India infecti eſſent, & poſtea in Italica expeditione ſtipendia facerent, morbum hunc diſſeminarunt. Nam, vt de hac re Gabriel Fallopius, *de morb. Gall. cap*. 1. ſcribit, (qui patrem ſuum in eo bello fuiſſe refert) cùm ob annonæ caritatem Hiſpani multitudinem inutilem propellerent, Galli ſcorta, eorum pulcritudine allecti, clàm exceperunt, & ita eorum contagio infecti, hunc morbum contraxerunt, qui poſteà primùm per eorum caſtra, & hinc per Europam diſſeminatus eſt.

Origo luis Venereæ.

In aliis tamen regionibus frequentiùs graſſatus eſt, & adhuc graſſatur; in aliis rariùs, cuius rei cauſſam, cùm odioſum ſit inquirere, ſuperſedemus. Hoc tamen certum eſſe puto, pauciores hoc morbo laborare in Germania, quàm in aliis quibuſdam regionibus. Narrat Gabriel Fallopius, *de morb. Gall. cap*. 76. Iacob. Carpum, qui primus ferè curationem per inunctionem ☿ij vſurpauit, ex ſola hac curatione ita diuitem factum fuiſſe, vt 40000. ſcutorum aureorum, præter argentum, reliquerit. Refertque Cappiuaccius, *in tract. de lue Vener c*. 12. *in fin*. ſe è ſolius Gallicæ luis curatione vltra 18000. coronatorum lucratum eſſe. Et L. Septal. *l*. 7. *animad. n*. 186. ſcribit, Mediolani in Hoſpitali Brolij ſæpenumero vere ſolo ſeptingentos, reliquo verò tempore ſemper ducentos curari. Ego verò ingenuè fateor, me hiſce 34. annis, quibus hîc Vvitebergæ, nec benedictione diuinâ, ſine lucro, medicinam facio, non tot Coronatos, quot Cappiuaccius eorum millia, lucratum eſſe ex huius morbi curatione, ob eorum, qui hoc morbo laborant, hoc loco raritatem.

Alij tamen etiam de origine diſſentiunt, & non ſolùm contagione ab Hiſpanis diſſeminatum hunc morbum eſſe putant, ſed epidemiorum morborum modo ex aëris vitio contractum exiſtimant; cùm multi paſſim in diuerſis regionibus ſine vllo contagio hoc morbo laborare cœperint, de quo poſtea.

CAPVT II.

Hiſtoria luis Venereæ.

Hiſtoria morbi Gallici.

VErùm de origine huius morbi poſtea vbi de cauſſis agetur, plura dicentur. Iam eius natura inquirenda. Quod vt felicius fiat, & vt pateat, de quo diſceptetur, primò eius deſcriptionem & hiſtoriam, è fide dignis, qui tum vixerunt, autoribus, imprimis Hieron. Fracaſtorio, & Anton. Beniuenio proponere libet. Cùm morbus hic primùm innoteſceret, ſuboriebantur puſtulæ diuerſi generis in membris genitalibus, interdum etiam in capite, in capilloſa eius parte potiſſimùm, interdum & in fronte, collo, thorace, mammillis, brachiis, cæteriſque partibus, & inde per totum corpus diffundebantur, aliis quidem planæ, minimeque extantes, ſed ſcabræ in ſuperficie, & colore ſubrubido, à quibus ſquamæ reſoluebantur, & caro ſub ipſis calloſa apparebat: aliis varis ſimiles, figurâ rotundâ, quæ augebantur ad magnitudinem calicis glandis, cuius etiam figuram referebant, & ab his quidem ſquamis leuioribus ſolutis prominebat caro rubicundior, in qua ichor virulentus, & grauis odoris effluebat. Nonnulli verò latioribus corripiebantur puſtulis, ſed quæ ſupra cutem non intumeſcerent, craſſiores ſquamas habentibus, è quibus etiam ſanies virulenta copioſior emanabat, & remotis ſquamis caro apparebat obſcurior & ſubliuens. Quibuſdam ſubalbidis ſquamis amotis cicatrici ſimile quid remanebat, à qua interdum profluens ſanguis difficultatem curationis oſtenderet, & ſimilitudinem ſiccæ ſcabiei repræſentaret, cæteris omnibus deterior morbus. Licet enim minus eroderet, ſerpendo tamen cæteris omnibus deterior in loca varia diffundebatur. Præter externas puſtulas & aliæ in interioribus locis, vt ore, faucibus, naribus, membriſque obſcænis oriebantur, quæ in vlcera maligna & ſerpentia abierunt, quæ ſubiectas partes eroderent, & aliis naſum, aliis labia depaſcerent, aliis columellam abſumerent, palatumque perforarent, vnde vox rauca reddebatur. Nec oſſibus parcebat malum, ſed iis cariem inducebat, vnde quibuſdam cranium, aliis alia oſſa foraminulenta reddebantur. Neque ſolùm in externis, & viſu obuiis partibus puſtulæ illæ & morbi indicia apparebant, ſed & obſeruatum, in quibuſdam puſtu-

las ac fæda vlcera ipſa etiam viſcera occupaſſe, Quibus circa ſuperiora vigebat malum,iis deſtillationes prauæ contingebant, quæ modò palatum,modo fauces & tonſillas erodebant, quibuſdam nares, quibuſdam oculos. Præterea maxima ex parte gummoſitates quædam per membra concreſcebant, magnâ deformitate. Nam ſæpe oui, ſæpe panis magnitudine prominebant,quibus apertis mucus ſaltem albus mucilagineus apparebat. Tenax is callus maximè in brachiis & cruribus accidebat, quibuſdam exulcerabatur, interdum integer vſque ad mortem perſeuerabat. Accedebant præterea dolores atroces cum maximo cruciatu,qui circa noctem exaſperabantur. Dolores autem illi circa excarnem oſſium ſedem in tibiis, homoplata, circa clauiculas,in ſcapulis,in capite circa frontem & tempora,nonnunquam etiam in ſterno ſeſe exſerebant; non tamen in ipſis iuncturis, ſed circa muſculos & neruos. In qua re tamen magna erat varietas. Quibuſdam enim ſine puſtulis dolores, quibuſdam ſine dolore puſtulæ, accidebant, maior pars vtriſque affligebatur: & quidem dolores iſti nunc puſtulas præcedebant, nunc ſequebantur, nunc cum iis oriebantur. Interim languebant membra omnia, macies corpus detinebat, cibi deſiderium deiiciebatur, aderant vigiliæ, mæror & iracundia aſſidua,ac amor decubitus.Quandoque & febricula comitabatur, ſed rarò. Sanguis, ſi vena aperiretur,erat mucoſus & corruptus,vrina craſſior, pinguis, & ſine febre etiam ſubrubens, aluus ægrè reddebatur,& fæces erant mucoſæ ac ſiccæ. Pilorum etiam caſus in hac lue frequens eſt, potiſſimum in capite, circa tempora & occiput: item ſuperciliorum, ac in viris barbæ. Non rarò quoque bubones in inguinibus erumpunt, ob id Venerei & Gallici dicti, qui nunc rurſum euaneſcunt, nunc indurantur, nunc ſuppurantur. Condylomata etiam in pudendis mulierum, ac in viris in ano exoriuntur; ſciſſuræ & fiſſuræ præterea in manibus & pedibus interdum accidunt, & cutis craſſa in vola manuum à ſubiecta cute abſcedit. Vngues quoque interdum decidunt. Accidit tandem quandoque, vt virulenta materia in maribus per penem, in fœminis per pudenda effluat, qui virulentæ materiæ effluxus vulgò Gonorrhœa Gallica, ſiue virulenta appellatur, etſi reuera ſemen non ſit: à quo fluxu penis meatus interior exulceratur, & carunculæ quædam in meatu vrinario exoriuntur, vnde mictio ardens, & vrinæ ſtillicidium cum dolore excitatur. Atque hæc ſub primum exortum huius morbi eius facies fuit,quæ, vt Hieron. Fracaſtorius refert, poſt illa tempora mutata videtur. Poſt primam enim eius originem, elapſis annis viginti fere, cœpere pauciores videri puſtulæ, gummoſitates verò plures. Factæ etiam fuere puſtulæ ſicciores ac dolores acerbiores. Annis ſex elapſis iterum mutatio facta eſt; quippe cùm iam valde paucæ puſtulæ viderentur, & dolores ferè nulli, aut multò mitiores, gummoſitates verò multæ, &, quod mirum in omnibus viſum eſt, pilorum caſus homines ferè ridiculos fecit, aliis ſine barba, aliis ſine ſuperciliis, aliis glabro capite in conſpectum venientibus. E qua mutatione Fracaſtorius bene ſperabat, exiſtimabátque, ſenium iam huius morbi incepiſſe, nec longè poſt futurum, vt ne per contagium ſe propagaret, quoniam materia indies fiebat craſſior, in qua ſeminaria tum pauciora,tum debiliora gignuntur. Verùm ſpes hæc eum valde feſellit,&

A morbus hic etiam hiſce temporibus durat, imò, vt nonnulli exiſtimant, penè grauior,quàm olim fuit.

CAPVT III.

De Natura luis Venereæ.

CVM ergo tanta morborum & Symptomatum farrago in hoc affectu appareat, meritò, quæ eius natura ſit, diligenter inueſtigandum. De qua variæ variorum autorum ſunt ſententiæ, &, vt hac de re Epiphanius Ferdinandus, *in hiſt. med. hiſt.* 17. ſcribit,autores,qui de morbo hoc ſcripſerunt,etſi ad numerum octogenarium accedant, (forſan etiam eum excedant) omnes penè de huius morbi eſſentia diſcordes ſunt,& vnuſquiſque pro ſuo arbitrio eum definit. Cùm enim antiquis hic morbus ignotus fuerit, neque ab iis deſcriptus, neque, vt aliàs fieri ſolet, antiquorum ſententias, quibus inſiſtant, habeant, Recentiores, quiſque ſua libertate vſus, ſuam ſententiam propoſuere. Equidem de hoc dubium eſſe non puto, affectionem hanc eſſe contagioſam, malignam,& venenatam. Neque probatione operoſa indigere videtur,& ex eo id ſatis patet, quòd in exigua mole materiæ, per quam contagione hæc lues contrahitur, tanta agendi vis & potentia eſt, qualem nulla qualitas prima, aut illarum temperamentum, è qualitatibus primis conflatum,habere poteſt. Et tanta omnino in hac lue morborum ac ſymptomatum varietas eſt, vt ad nullam manifeſtam cauſſam reduci poſſit. Itaque, vt in peſtilentibus conſtitutionibus, qualis fuit illa Attica apud Thucydidem, & illa, quam Hippocrates, *3. epid.* deſcripſit, tanta fuit malorum multitudo, vt ad occultas qualitates & venenatam cauſſam confugiendum fuerit: ita etiam cùm tanta morborum ac ſymptomatum colluuies in lue Venerea appareat, vt omnium origo in nullam manifeſtam qualitatem referri poſſit,etiam hîc ad malignam & occultam qualitatem confugimus.

Lues Venerea eſt ab occulta qualitate.

Etſi verò hæc ita ſeſe habeant, de hoc tamen autores adhuc diſſentiunt, an illa malignitas ſolùm in cauſſa conſiſtat; an verò etiam malignus morbus adſit aliquis. Capiuaccius, *de morb. Gall. cap.* 1. affectum hunc non morbum, ſed cauſſam eſſe putat,dum definit luem Veneream, quod ſit excrementum p. n. toto genere, potens multifariam lædere hominem, genitum ex humana ſubſtantia à ſimili.

Quid ſit. *Capiuaccii ſententia.*

Ita etiam Hercules Saxonia, *de lue Venerea,c.*1. ſcribit,quòd lues Venerea ſit cauſſa,non morbus, non ſymptoma; ideo, quia extra humanum corpus in linteis, vel aliis id genus veſtimentis,in ſudore præterea, ſemine & ſanguine iam à corpore ſecreto poteſt exiſtere; in corpore verò humano etiam partes non viuentes, morbíſque non ſubiectas, humores nimirum & ſpiritus inficit & obſidet.

Herculis Saxoniæ.

Aurelius Minadous, *de virulentia Vener.* nec morbum, nec cauſſam, nec ſymptoma eſſe ſtatuit. Morbum quidem ea de cauſſa, *cap.* 17. quoniam neque ſit intemperies, nec mala compoſitio, nec ſoluta vnitas. Cauſſam verò morbi eſſe negat, *cap* 9. quandoquidem cauſſa præter naturam propriè eſt illa, inter quam & actionem læſam cadit medium, morbus nimirum, cùm mor-

Aurelij Minadoi.

bus ſit id, quod proximè lædit actionem, cauſſa autem hæc lædat morbi interuentu. Inter virulentiam verò Veneream,& actionem læſam nullum cadere medium, ſed ipſam per ſe ſuiſquè viribus primum & immediatè operationes vitiare & lædere putat. Quòd autem virulentia Venerea per ſe, & primò offendat operationes, hoc apud Medicos in confeſſo eſſe,& propterea præſupponendum eſſe opinatur, & niſi virulentia hæc per ſe, & primò operationes læderet, non tot Medicos in perquirenda eius natura laboraſſe, putat. Symptoma non eſſe, probat *cap.* 18. quia non ſit actio læſa, neque qualitas mutata, neque exiens mutatum. Actionem læſam non eſſe, eo probat, quia ipſa virulentia Venerea ſit id, quod lædit actiones. Neque etiam qualitatem mutatam, quoniam qualitates mutatæ ſequuntur actiones læſas. Et præterea tot morbi in hac virulentia conſpiciuntur, qui non ſunt ſymptomata.

B Ipſe verò Aurelius Minadous, cum omnes aliorum ſententias & definitiones reiecisſet, tandem ſe ad perfectam definitionem conſtituendam, maliſque huius naturam explicandam accingit. Primò autem, *cap.* 16. hoc fundamentum ſuæ opinionis præſupponit, nimirum morbum Gallicum non debere definiri per qualitatem, ſed potiùs nomine corporis, ideo, quia tranſeat de vno corpore in aliud, id quod proprium eſt corporum, non qualitatum, & quia alia corpora tangit.

Tangere enim & tangi, niſi corpus, nulla poteſt res, Vt Lucretius canit. Deinde ſi eſſet qualitas, eſſet vel manifeſta, vel occulta. Non aliqua ex manifeſtis, quod pluribus & rectè probat. Quòd verò non ſit occulta qualitas, nullum ſpeciale argumentum affert, ſed illud generale repetit, quia nimirum de loco in locum mouetur, & alia corpora tangit.

Hoc præſuppoſito poſtea, *cap.* 30. virulentiam Veneream quid corporeum internum, & quidem ſpiritum ſeu vaporem eſſe ſtatuit, idque ideo, quia breuiſſimo temporis ſpatio defertur, communicatur & participatur. Talem tamen vaporem eſſe ſtatuit, qui occulta qualitate & virtute à tota eius ſubſtantia, ſeu toto ſuæ naturæ modo præditus ſit, propter quam qualitatem non ſolum quoſcunque humores corporis, ſed etiam omnes eius corporis partes inficere, corrumpere, & ad ſui ſimilitudinem conuertere poteſt. Quòd autem in ſpirituoſa ſubſtantia conſiſtat hæc lues, porro probat, quia nonnulli inficiuntur non ſolum congreſſu Venereo, ſed etiam oſculo, vel indumentorum vſu. Deinde quia nonnulli non aliam ex hac labe ſenſere noxam, quàm ſolum capillorum defluuium, quod ſcilicet acribus vaporibus capillorum radices eroſæ ſint. Tertiò, quia nonnulli ſolo exercitio vehementi hanc virulentiam diſſiparunt. Vaporem tamen illum ſeu ſpiritum, excrementum propriè eſſe negat, *cap.* 20. cùm excrementum illud propriè ſit, quod redundat ex nutritione, & quod ab alio excernitur. Etſi ibidem concedat, excrementum, communiter vocatum dici, quicquid in corpore ſuperfluum eſt, ſeu ſpiritus, ſeu humor, ſeu corpus aliud ſolidum, ſiue ſit vtile, ſiue inutile, ſiue ſecundum naturam, ſiue præter naturam. Vaporem hunc porro vagum, tenuem & viſcidum eſſe ſtatuit, *c.* 21. Atque eleuari à ſubſtantia ſpirituoſa, humoroſa, ſolida. Vaporem autẽ hunc tota ſubſtantia contrarium, & præter naturam eſſe probat, *c.* 22. pluribus de quo poſtea dicetur. Tandemque, *cap.* 27. definit virulentiam Veneream, quòd ſit vapor à tota ſubſtantia ad-

A uerſus facultati naturali, ſemi in agens. Et vt clarius ſuam mentem explicet, nec lectorem dubium relinquat, ad quod rerum præter naturam genus referri hæc virulentia debeat, cùm antea nec morbum, nec cauſſam, nec ſymptoma eſſe, interim actiones primò lædere, dixerit: tandem, *cap.* 28. ſtatuit, eſſe errorem externum, idque hoc Syllogiſmo probare conatur: Quicquid primò lædit operationem, & non eſt de conſtitutione corporis, eſt error externus. Atqui virulentia Venerea primò lædit operationem, & non eſt de conſtitutione corporis. Ergo eſt error externus.

Nonnulli, vt breuiter ſe abſoluant, & cum omnibus ſentiant, dicunt, luem hanc eſſe congeriem omnium malorum morborum ac ſymptomatum.

Ex difficili hac controuerſia vt nos expediamus, primò eos rectè ſentire, iam anteà probatum, & pluribus poſtea probabitur, qui qualitatem occultam & vim à tota ſubſtantia, vt vulgò loquuntur, pendentem huc admittunt. Neque enim aliter ſtatuere poſſunt, cùm extra dubium ſit, eſſe luem contagioſam, & malignam. Qualis dum eſt, duo præſtat, nimirum & corpus, à quo recipitur, alterat, & ad ſui ſimilitudinem immutat. Et quidem non alterat qualitatibus primis, vt mox dicetur, cùm non expugnetur qualitatibus primis; nec immutatio eſt ſemper cum putredine, cùm putredo non niſi longo tempore inducatur, hæc mutatio verò in momento quaſi fiat; neque exuſtio, vt Ioh. Baptiſta Montanus & alij quidam ſtatuunt, cum intemperies calida & ſicca non ſemper adſit, neque frigidis & humectantibus curetur; ſæpe etiam ſordida putredo adſit, in qua nulla eſt exuſtio. — Lues Venerea pendet ab occulta qualitate.

C Quòd autem ſaltem in materia illa extra partes viuentes conſtituta hanc malignitatem eſſe, morbum verò ſimilem nullum adeſſe ſtatuunt, in eo valde errant. Equidem libenter concedimus, quod μίασμα illud contagioſum à corpore lue Venereâ infecto emiſſum, etiam in veſtibus hærere poſſit, nec hoc negamus, quòd humores in corpore noſtro eodem inquinari poſſint: interim tamen haud ſequitur, quòd partes viuentes immunes & ſanæ maneant. Vt enim in febre putrida, etſi à calore febrili humores & ſpiritus primum incaleſcunt, poſtea tamen partes viuentes eadem intemperie corripiuntur: ita etſi humores in lue Venereâ ab occulta illa malignitate primò inficiantur: tamen cauſſa nulla eſt, cur idem vitium partibus viuentibus communicari non poſſit. — Eſt morbus.

D Quanquam autem nonnulli agnoſcunt, cauſſam iſtam otioſam eſſe non poſſe: tamen cùm vltra qualitates manifeſtas & primas non ſapiant, etiam virulentiæ Venereæ effectus ad cauſſas manifeſtas reducere conantur. Ioh. Baptiſta Montanus, vt modò dictum, eſſentiam huius mali in calida & ſicca intemperie conſiſtere exiſtimat. Verùm curatio aliud docet; cùm calidis & ſiccis medicamentis, vt decocto ligni Guajaci, ac ſimilibus curetur. Deinde quòd putredo magna adſit in humoribus, quæ non prouenit à calida & ſicca intemperie. — Non calidus & ſiccus.

E Nicolaus Maſſa. *de morb. Gall. cap.* 5. dicit, eſſe hepatis frigiditatem, ad aliquam ſiccitatem declinantem cum qualitate occulta. Verùm de qualitate quidem occulta rectè ſcribit: non autem eſſe intemperiem frigidam, effectus docet, vt vlcera, caries oſſium, & ſimilia. Et quamcunque aliam — Non frigidus & ſiccus.

intemperiem afferant: tamen nec morbis ac ſymptomatibus, quæ in hac lue apparent, nec curationi conſentaneam proferunt.

Sed occultus. Itaque cùm ad nullam manifeſtam qualitatem actio virulentiæ Venereæ referri poſſit, meritò ab ea qualitatem occultam induci dicimus. Primò enim omnis cauſſa efficiens à ratione efficiendi cauſſa dicitur, & proinde hæc maligna qualitas non ſolùm humores, ſed etiam partes viuentes ad ſui ſimilitudinem alterat, & immutat. Deinde, licet cauſſa morbifica ſit ablata, & morbus hic iam expugnatus videatur: tamen niſi maligna illa διάθεσις expugnetur, homo perfectam ſanitatem non recuperat. Obſeruatum enim, luem Veneream interdum poſt trigeſimum annum recrudiuiſſe; quod procul dubio accidit, non quòd humores vitioſi tandiu in corpore delituerint; (hi enim citiùs ſuis ſignis ſe prodiſſent) ſed quòd διάθεσις illa maligna corpori impreſſa actum iu t, quæ poſtea ſenſim vitioſos humores produxit, & inquinauit, atque ita in actum erupit. Et Trincauellius, *lib.11. de curand. rat particul. affect. cap.11.* refert, fœminam quandam edidiſſe fœtum Gallico morbo laborantem, cruſtoſiſque vlceribus vndique ſcatentem, cùm ipſa nunquam ſignum aliquod contractæ illius luis habuerit, ſed ſemper omnino integra fuerit. Et contra accidere poteſt, vt quis vlcus aliquod Gallicum habeat, quod tamen, vbi malignitas illa expugnata eſt, Gallicum amplius non rectè dicitur, ſed vulgaribus etiam medicamentis, vt alia vlcera, curatur.

Quæ omnia cùm ita ſeſe habeant, luem Veneream non ſolùm in humoribus, ſed etiam in partibus viuentibus exſiſtere, eámque non ſolùm in mutatione qualitatum primarum conſiſtere, ſed etiam qualitatem occultam malignam partibus imprimi, atque ita luem Veneream ad morbos, & quidem occultarum qualitatum referendam cenſemus. Quos morbos à Fernelio totius ſubſtantiæ dictos, non tamen vndiquaque rectè explicatos, vt ſupra diximus, ſi agnouiſſent Capiuaccius & Saxonia, non ille luem hanc per excrementum, hic verò per cauſſam definiuiſſent. Iidem etiam ſi cogniti fuiſſent Aurelio Minadoo, non defendere conatus eſſet, luem hanc non eſſe morbum, ſed errorem externum. Nam quòd probare conatur, luem Veneream non eſſe morbum partium ſimilarium, ideo, quòd non ſit intemperies, neque mala compoſitio, neque ſoluta vnitas in eo probando fruſtra fatigatur. Hæc enim omnia libenter concedimus. Hoc verò probare debebat, quòd nullum aliud detur morbi genus in partibus ſimilaribus, præter intemperiem qualitatum primarum. Dari verò tales morbos, quos Fernelius totius Subſtantiæ, nos rectiùs occultarum qualitatum nominamus, ſupra, *part.1.* ſatis probatum eſt, atque hic ipſe morbus, vt & alij venenati omnes docent, quod ad nullum aliud genus quàm ad qualitates malignas referri poſſit; ſequitúrque hoc ex ipſius Minadoi hypotheſi, & confeſſione, quam *cap* 20. habet, vbi ſcribit; virulentiam Veneream vim habere, non ſolùm omnes humores, ſed & omnes corporis partes inficiendi, corrumpendi, & ad ſui ſimilitudinem conuertendi. Idem Minadous, ſi hos morbos agnouiſſet, non ita laboraſſet, ad quod rerum præter naturam genus virulentia Venerea referri debeat. Primò enim non opus fuerat, vitioſos illos humores, qui in corporibus lue Venerea laborantibus repetiuntur, ac vim habent ipſos humores ac partes corporis alterandi & mutandi, è cauſſarum numero excludere. Nam quod ait, cauſſam id propriè eſſe, inter quam & actionem læſam morbus intercedit, id de cauſſa proxima verum eſt. Cauſſæ verò antecedentes etiam nocere poſſunt, vt obiecti vitioſi, & erroris externi rationem habent. Et in hoc ipſo morbo dum humores virulenti partibus malignam qualitatem imprimunt, inter ipſos & actionem læſam illa maligna διάθεσις, & occulta qualitas intercedit. Ideóque quod humorem illum, ſeu vaporem venenatum in lue Venerea immediatè actionem lædere putat, falſum; niſi humor is erroris externi rationem habeat. Omnes enim actiones læſæ accidunt in lue Venerea, dum inter eas & humorem ſeu vaporem malignum morbus medius intercedit, occultarum nimirum qualitatum.

Sententiæ Aurelij Minadoi examen.

Lues Venerea non eſt corpus. Quòd verò negat, virulentiam Veneream eſſe qualitatem, & corpus eam eſſe ſtatuit, primò confundit cauſſam et morbum; deinde non diſtinguit inter qualitatem & ſubiectum eius. Dum enim dicimus luem Veneream, intelligimus vel ipſum morbum, vel eius cauſſam. Si morbum, eſt ille qualitas, vt omnes morbi, nimirum diſpoſitio p.n. partium; & quidem occulta ac maligna qualitas. Si verò ſumitur pro cauſſa lues Venerea, ſeu, quæ extra communicata hunc morbum inducit, ſeu, quæ eſt in corpore, quæ varios morbos ac ſymptomata excitat, & alios inficere poteſt, concedimus, cauſſam iſtam corpus dici poſſe. Verùm obſeruandum, humores iſtos, ſeu vapores non dici cauſſas, quatenus corpora, ſed quatenus qualitatem occultam & malignam habent, quod ipſe Minadous diffiteri non poteſt, dum, *cap* 20 ſcribit, vaporem illum, ſeu ſpiritum, quem virulentiam Veneream appellat, præditum eſſe occulta qualitate & virtute, à tota illius ſubſtantia pendente, per quam non ſolum quoſcunque humores corporis, ſed & omnes eius partes inficere, corrumpere, & ad ſui ſimilitudinem conuertere poteſt. Quæ enim quæſo, eſt iſta ſimilitudo, ad quam virulentia venerea non ſolùm humores, ſed & partes corporis conuertit, niſi ſit occulta qualitas, quâ vapor ille præditus eſt?

Quod denique, *cap.* 38. virulentiam Veneream ad errorem externum refert, ideo, quòd primò lædat operationem, & non ſit de conſtitutione corporis, antea verò negauit, nec morbum eſſe, nec cauſſam morbi, nec ſymptoma: fruſtra res p.n. multiplicat. Non enim dantur plures res p. n. quàm morbus, cauſſa, & ſymptoma. Et omnino virulentia Venerea, vt ille eam deſcribit, ad cauſſas pertinet duplici modo. Vel enim inducit ſimilem in corporis partes diſpoſitionem, vel alios morbos excitat, dùm partes erodit & exulcerat.

An ſit vapor vel ſpiritus. Quòd verò luem Veneream pro cauſſa acceptam dicit eſſe vaporem, ſeu ſpiritum, id rectè accipiendum. Equidem nullo modo negari poteſt, quod humor etiam ſit, cùm nimirum in concubitu corpori affricetur, veſtibúſque inhæreat. Talis tamen eius natura eſt, vt & aliorum contagioſorum humorum, vt, licet in vapores & minima corpuſcula reſoluatur; quodlibet tamen illorum totam eius eſſentiam contineat, alioſque afficiendi vim habeat. Poteſtque hæc res declarari per moſchum, caſtoreum, & ſimilia. Ea enim, etſi ſunt corpora, & quidem humoroſa: talia tamen ſunt vt, licet in minima corpuſcula reſoluantur, nihilominùs integras vires retineant. Eodem modo ſeſe res habet in lue Venerea & alijs morbis contagioſis, in quibus etſi humor malignus & contagioſus in minima corpuſcula reſoluitur:

quodlibet tamen illorum eandem eſſentiam & virtutem ac vim alios inficiendi obtinet. Quòd verò humorem illum, & vaporem non cauſſam, ſed errorem externum appellandum eſſe cenſet, in eo etiam fallitur. Error enim externus ad cauſſas pertinet, vnde ſymptomata ob errorem externum orta dicuntur ſymptomata cauſſæ. Vbi & hoc notandum, Medicos non tantùm cauſſam proximam nomine cauſſæ dignari, ſed & antecedentes, quæ nondum morbum efficiunt. Itaque ob humores vitioſos fit praua nutritio, etſi illi nondum intemperiem & vitioſam diſpoſitionem partibus impreſſerint. Quòd verò virulentiam Veneream, etiam conſideratam vt vaporem, cauſſam eſſe negat, ideo, quod non mediante morbo, ſed proximè & immediatè actiones lædat, id quod nondum conceſſum eſt, præſupponit, & ita principium petit. Lædit enim hic ſpiritus ſeu vapor ipſam partis ſimilaris conſtitutionem, eique malignam qualitatem imprimit. Id quod ipſe negare non poteſt, dum, *cap.* 23. ſtatuit, à lue Venerea quidem multas actiones lædi, ſed non omnes in omnibus: læſionem verò functionis naturalis omnibus eſſe communem, & nullum dari, qui lue Venerea detinetur, qui non laboret aliquo vitio in actionibus naturalibus, atque hinc prouenire omnem illam colluuiem excrementorum, atque inde orta gummata, tumores, puſtulas, dolores, gonorrhœam, vlcera, cariem, & eiuſmodi alia mala: & quidem virulentiam Veneream peculiarem inimicitiā & diſſidium habere cum facultate naturali, ipſíque aduerſam eſſe à toto ſuo genere, id eſt, à ſua forma, à facultate ſpecifica, à tota ſubſtantia, ab occulta proprietate. Inimicitiam autem aduerſus facultatem naturalem porrò deſcribit, quòd ſit à natura ſua deſtructrix ſpiritus naturalis; quòd virulentia Venerea habeat qualitates indicibiles, impedientes generationem ſpirituum naturalium; eáſque non manifeſtas, ſed occultas. Cùm autem ad actionem naturalem requiratur anima, temperatura, & calor innatus, ſeu ſpiritus inſitus, & calor influens, rectè porrò concludit, non lædi animam, vtpote quæ nullo modo patitur, nec temperiem manifeſtam, vt hactenus probatum, ſed imprimis ſpiritum inſitum, ſeu calidum innatum. Quæ omnia cùm ita rectè dicantur, & virulentia Venerea ſit inimica ſpiritui inſito, & quidem non manifeſtis qualitatibus, ſed à ſua forma, à facultate ſpecifica, ab occulta proprietate, quâ non ſolùm humores, ſed & partes ipſas viuentes, & in iis calidum inſitum ad ſui ſimilitudinem permutare conatur; certè qualitas ſimilis maligna partibus inducitur. Quæ vitioſa & maligna qualitas quid, quæſo, aliud eſt, quàm morbus occultus & malignus?

Lues Venerea eſt morbus occultus & venenatus. Quæ omnia cum ita ſeſe habeant, rectè concludimus, luem Veneream eſſe morbum occultum & venenatum. Etenim & à cauſſis eiuſdem generis inducitur, tales effectus immediatè edit, qui ad nullam manifeſtam intemperiem, ſed ſaltem occultam qualitatem referri poſſunt: neque etiam curatur medicamentis manifeſtis qualitatibus agentibus, & intemperies notas corrigentibus, ſed propriis & ſpecificis, id quod omnes Medici & hodie, & imprimis, qui ſub exortum huius morbi vixerunt, teſtati, & cum ſuo & ægrorum damno experti ſunt. Cùm enim vulgarem curandi rationem ſequerentur, atque nihil in curando hoc morbo præſtarent, deſpectui multis eſſe cœperunt, donec Hiſpani Medici ex Indiis allata medicamenta monſtrarent, & audaces Chirurgi ad hydrargyrum accederent.

Verùm vt hæc omnia clariora fiant, quodnam ſubiectum huius morbi ſit, inquirendum, de quo Medici diſſentiunt. *Subiectū luis Venereæ quodnam.* Nonnulli pudenda primariò affici exiſtimarunt. *Non pudenda.* Per has enim partes plerunque ex impuro concubitu hoc malum concipitur, & morbi huius veſtigia, niſi perfectè curetur, imprimis circa pudenda apparent; glans facilè in Venere excoriatur, caro calloſa ſæpe longo tempore perdurat, accedit gonorrhœa, bubones in inguinibus erumpunt. Verùm etſi negari non poſſit, à pudendis ſæpe huius mali originem eſſe, & præcipuè ſeſe eò loci prodere: tamen non ſemper id accidit, ſed per oſcula etiam, ſudores, amplexus, veſtes idem morbus contrahi poteſt; imò etiam infantes per lac, quod à nutrice ſugunt, infici poſſunt. Et qui hoc modo inficiuntur, iis in pudendis morbus non apparet.

Nonnulli, vt Leonicenus, cutem ſubiectum huius mali eſſe, vt in ſcabie, lichene, & ſimilibus affectibus, ſtatuunt. *Non cutis.* Verùm non ſemper ſola cutis afficitur, ſed & aliæ partes, pudenda, fauces, oſſa, quæ carioſa fiunt, imò interdum etiam partes internæ.

Hercules Saxonia, *de lue Vener. cap* 3. triplex ſubiectum ſtatuit, aliud in principio, aliud in medio, aliud in affectu confirmato. In principio ſtatuit affici ſpiritum naturalem, ſeu partem maſſæ ſanguineæ vaporoſam. Deinde ichores & humores excrementitios; tandem alimentarios: in progreſſu autem morbi humores aduſtos; ex partibus ventriculum & hepar, atque inde chylificationem & ſanguificationem lædi: in antiquo autem malo ſubiectum eſſe humores pituitoſos; ex partibus autem laborare ſimilares, oſſa, neruos, & membranoſa corpora. Verùm libenter concedimus, prout malum vel recens, vel antiquum eſt, ita etiam nunc plures, nunc pauciores partes occupari & corrumpi: ſicut nec hoc imus inficias, humores excrementitios faciliùs corrumpi, quàm alimentarios; cùm natura vtiles humores ſemper magis tueatur, quàm excrementitios, in quos, ſine diſcrimine, ferè facilè hæc lues ſeſe diffundit. Verùm enimverò non quæſtio hîc eſt, quid à virulentia iſta infici poſſit, ſed hoc quæritur; Quid morbi huius, quem adeſſe demonſtrauimus, ſubiectum ſit? Vt enim in febribus putridis etiam ſpiritus & humores incaleſcunt, nec tamen febris ſubiectum ſunt: ita quoque, etſi humoribus etiam à virulentia Venerea qualitas maligna imprimatur: tamen ij ſubiectum morbi non ſunt, ſed ſolùm partes viuentes, ex quibus quænam ſubiectum huius morbi ſit, quæritur. Quòd dum nunc hepar & vētriculum, nunc partes ſimilares morbi huius ſubiectum eſſe ſtatuit, in eo ſibi non conſtat. Siue enim recens, ſiue antiquus morbus ſit, ſubiectum idem eſt.

Fuerunt quoque nonnulli alij, qui partes ſpermaticas dictas, neruoſas ac membranoſas huius morbi ſubiectum eſſe ſtatuerunt. *Non partes ſpermaticæ.* Verùm non ſolùm membranoſæ & neruoſæ partes, ſed & carnoſæ in hoc morbo afficiuntur.

Alij hepar primarium huius morbi ſubiectum eſſe ſtatuunt. *An hepar.* Et hæc ſententia maximè veritati conſentanea eſt. Verùm cùm & aliæ plures partes afficiantur, commodè explicanda eſt, vt mox dicetur.

Aurelius Minadous, *de virul. Vener. cap.* 34. primò hoc præſupponit, nullum membrum eſſe peculiare in corpore noſtro, quòd perpetuò in virulentia Venerea ſit affectum; quod ſuo modo ve- *An omnes partes.*

rum

rum eſt, dum nunc hæc, nunc illa pars afficitur. Deinde ſtatuit, hanc virulentiam aduerſari primò actionibus naturalibus, vel potiùs earundem facultatibus: quæ naturalis potentia cùm ſit in omnibus membris, etiam virulentiam Veneream non vni in ſpecie parti eſſe aduerſam, ſed omnibus, quibus illa ineſt. Addit & hoc tertium, quòd illa virtus naturalis, partibus naturalibus inſita, opera ſua exſequatur ſine influxu, & nulla detur facultas naturalis influens, ſicut datur animalis influens. Secundò in ſpecie eos refutat, qui hepar primum & perpetuum huius morbi ſubiectum eſſe ſtatuunt. Etenim, ait, accidere poteſt, vt quis poſt impurum congreſſum ſtatim exulcerationem pudendorum patiatur, quem certè nemo negabit lue Venereâ affectum; cùm tamen in eo hepar nondum laboret. Eadem ratio eſt de aliis partibus, quæ primò per contagium afficiuntur. Imò ſtatuit, parte vna externâ infectâ poſſe humores in corpore inſici ſine læſione hepatis. Interim hoc negare non poteſt, quòd lues hæc propriiſſimè & potiſſimum pateſcat, cum hepar afficitur; cùm hepatis operationes toti corpori ſint neceſſariæ. Idem, *cap.* 4. etiam probare conatur, quòd hepar non ſit ſubiectum luis Venereæ. Cùm, inquit, facies ſit index & ſpeculum probatiſſimum internorum corporis affectuum; maximè tamen hepatis affectus in eâ relucent. Si ergo perpetuò hepar in lue Venerea afficeretur, etiam color faciei vitioſus appareret ſemper, quod tamen experientiâ falſum deprehendimus. Vidimus enim & mares & fœminas hac lue inquinatas, quibus tamen color faciei floridus fuit, & lues in pudendis hæſit. Deinde putat, quòd ex congreſſu Venereo poſſint affici primum pudenda, atque inde labem ſerpere per venas, per ſpiritus ad reliquas corporis partes, & prout vna pars, quàm alia magis apta eſt, & diſpoſita ad recipiendam infectionem, ita nunc hanc, nunc illam, non verò hepar ſemper infici.

Autoris ſententia.

Ex hac controuerſia vt nos expediamus, primò ex actionibus læſis quænam pars afficiatur, & quæ facultas laboret, inquirendum. Etſi verò variæ actiones in lue Venerea læduntur: tamen non omnes in notitiam primi & proprii ſubiecti nos deducere poſſunt. Accidit quidem interdum, vt dolores in capite, circa muſculos & oſſa percipiantur, ſed id non eſt perpetuum. In ſenſibus quoque externis & internis quandoque læſio accidit, ſed tamen & hoc rarum eſt. Nonnunquam putridi vapores accenduntur, & hinc febris excitatur, quæ à nonnullis Gallica appellatur: ſed & hoc raro euenit. Eodem modo ſeſe res habet in alis morbis ac ſymptomatibus. Vna actio læſa eſt, quæ communis eſt omnibus, qui lue Venerea laborant, nimirum nutritio vitioſa. Hinc videmus, iis, qui hoc morbo detinentur, colorem corporis mutari & fædari, eumque fieri nunc nigrum, nunc plumbeum, nunc liuidum. Excitantur paſſim in corpore varia tumorum ac tuberculorum genera, vlcera item, oſſa fiunt carioſa, capilli defluunt, quæ omnia à vitioſa nutritione accidunt. E quibus concludimus, luem Veneream eſſe primariò inimicam facultati naturali. Non verò mirum eſt, facultati naturali ſolùm hoc venenum eſſe aduerſum, cum dentur & alia venena, quæ aliis facultatibus ſunt inimica. Ita peſtilens venenum & alia plurima cordi, cantharides veſicæ, ſolanum maniacum & opium facultati animali ſunt inimica.

Lues Venerea eſt facultati naturali inimica.

Vnde, vt rem paucis concludamus, poteſt quidem lues iſta per vnum membrum contrahi: ſi tamen in plura ex vera diffundatur id fit, quia hepar infectum eſt. Quia tamen venenum hoc cum facultate naturali inimicitiam imprimis habet, eius verò ſeu fons, ſeu primaria ſedes eſt hepar, illud etiam à virulentia hac primario infeſtatur, & per id reliquæ partes hanc labem contrahunt. Ideoque cùm, quod obiicit Minadous, faciei interdum color floridus eſt, malum hepati nondum communicatum eſt, ſed in pudendis, quæ primò infecta ſunt, adhuc hæret. Et virulentiæ huius nunc maior, nunc minor eſt vis, vnde etiam nunc citiùs, nunc tardius hepati communicatur. Præterea lues hæc non in primis qualitatibus conſiſtit, ſed in occultis, vnde non mirum, malignitatem illam in ſanguine, ad ſpeciem etiam bono, conſiſtere poſſe. Verùm iſta omnia adhuc clariora è cauſſarum inueſtigatione fient.

CAPVT IV.

De Cauſſis.

DE cauſſis autem huius morbi duo expli- canda ſunt. Primum eſt, quomodo hodie lues Venerea contrahatur. Alterum, quæ eius, vbi primum innotuit, origo fuerit. Hodie quidem non aliter hoc malum contrahi, quam per contagium, omnémque luem Veneream contagioſam eſſe, manifeſtum puto.

Lues Venerea ſaltē per contagium contrahitur.

Hercules Saxonia, *lib. de lue Vener. cap.* 3. ſtatuit, non omnem luem Veneream eſſe contagioſam, & plerumque minùs eſſe contagioſam vetuſtam ac confirmatam, quàm recentem & mediam, luémque Veneream, quæ tophis ſeſe prodit, non eſſe contagioſam. Idque probare conatur, primò, ratione, quia contagium in excremento mobili & calido eſt repoſitum, quando verò ex parte affecta nihil exſpirat, quod poſſit alteri communicari, affectus etiam contagioſus non eſt, & propterea, quia in tophis tale excrementum non continetur, vel, ſi continetur, ad genitalia non transfertur, tum morbus iſte non erit contagioſus. Deinde experientiâ. Scribit enim, quòd Nobilis quidam Patauinus, qui vigeſies ferè ligno Indico accepto, & ter inunctus hydrargyro nunquam ſanari potuit, etſi cum virginibus conſuetudinem haberet, eas nunquam infecerit: & ex Antonio Muſa refert, quendam, qui habebat vxorem laborantem lue Venerea circa mammas, nunquam luem Veneream contraxiſſe.

An ſemper ſit contagioſa.

Verùm hic Saxoniæ aſſentiri non poſſumus, ſed omnem luem Veneream ſuo modo contagioſam eſſe ſtatuimus. Quod verò contra obiicit experientiam, non ſequitur, quòd, ſi quis lue Venerea laborans alium non inficit actu, morbus ipſe non ſit contagioſus. Nam vt effectus aliquis ſequatur, & agens eſt neceſſarium, & patiens diſpoſitum requiritur. Hinc videmus, multos cum peſte laborantibus conuerſari, & non infici. Non tamen licet inde concludere, quòd peſtis illa non fuerit contagioſa. Et Gabriel Fallopius, *de morb. Gall. cap.* 22. refert, duodecim ſcholares cum vna meretrice rem habuiſſe, ex his tamen tantùm tres infectos fuiſſe. Et ipſe Saxonia ſolutionem huius argumenti ſuppeditat, dum ſcribit, morbum hunc non eſſe contagioſum, ſi ex parte affecta nihil exſpirat, quod alteri communicetur, quod in callis & tophis accidere poteſt,

aut ſi, quod exſpirat, ab altero non excipiatur. Itaque etſi quis vlcus habeat in capite, vel tophum in crure, partes verò genitales ſint ſaluæ, non neceſſariò aliam concubitu infici. Quòd verò docet, luem Veneream inueteratam eſſe minùs contagioſam, quàm recentem vel mediam, ſuo modo concedi poteſt, & ex eo ipſo colligere licet, luem Veneream non ſolùm eſſe cauſſam, ſed etiam morbum. Cùm enim per cauſſam ſeu contagium hic morbus communicetur, fieri poteſt, vt cauſſa maximâ ex parte ſit ſublata, quod proculdubio in illo accidit, qui toties decocto ligni Indici vſus, & ter inunctus eſt. Et tales omnino, ſi nimirum morbus quidem adſit, ſed ſudoriferis & inunctionibus humores corrupti maxima ex parte euacuati ſint, non ita contagioſi ſunt, ac ij, qui nuper hoc malo fuêre infecti, in quibus nondum humores illi maligni ſunt euacuati.

Itaque concludimus, etſi non ſemper certis de cauſſis, qui hac lue laborant, alios inficiant: tamen hoc malo hodie neminem corripi, niſi qui per contagium ab alio fuerit infectus, & ita ſolùm per contagium hodie hoc malum propagari.

Luis Venereæ prima origo.

Quomodo autem, & quibus ex cauſſis morbus hic, vbi primum in Europa innotuit, excitatus ſit, diuerſæ Autorum ſunt ſententiæ; & cùm illi ipſi, qui ſub exortum huius morbi vixerunt, hac in re conuenire non potuerint, multò minùs nos, qui ab illo tempore iam vltra ſeculum remoti ſumus, eos conciliare poterimus. Itaque eorum opiniones ſaltem recenſebimus. Doctiſſ. Leonicenus & Fracaſtorius, vt & alij quidam, in ea fuerunt ſententia, morbum hunc ſub primum exortum fuiſſe epidemium, & à cauſſa communi profectum; cùm ſub primum eius initium pueri, viri, ſenes, puellæ, mulieres inficerentur; & vt Hieron. Fracaſtorius, *de morb. Gallic. cap.* 7. ſcribit, etſi maxima mortalium pars morbum hunc contagione contraxerit, obſeruatum ſit, innumeros alios ſine vlla contagione per ſe infectos, morbum hunc perpeſſos fuiſſe. Impoſſibile præterea putat Fracaſtorius, tam paruo tempore contagionem, quæ per ſe ſegnis eſt, nec concipitur facilè, tot terras peragrare potuiſſe, ab vna claſſe Hiſpanorum primò delatam; quando conſtat, aut eodem tempore, aut ferè eodem, & in Hiſpania & in Gallia, Italia & Germania, & tota ferè Scythia viſam fuiſſe. Quæ ſi ita ſeſe habent, cauſſa nulla eſt, cur morbum hunc primò epidemium fuiſſe, non concedamus. Hoc tamen me dubium habet, quod nullus Medicus Germanorum, aut vicinorum locorum, annotauit, quòd circa illud tempus, quo in Italia hic morbus innotuit, etiam in Germania notus fuerit; cùm tamen ſudorem Anglicum, morbum Vngaricum, & ſimiles morbos nouiter ortos diligentiſſimè deſcripſerint.

An fuerit primò epidemius.

Quæ autem eius morbi epidemij, ſi talis fuit, cauſſa fuerit, illi ipſi Autores diuerſas opiniones habent. Equidem in eo conſentiunt, ab aëris vitio originem habuiſſe: vnde autem aër vitium illud contraxerit, in eo diſſentiunt. Nonnulli in ea fuerunt opinione, ex magna Tiberis & aliorum fluminum inundatione, quæ tempore Adriani VI. Pontificis Romani accidit, hunc morbum originem habuiſſe. Æſtate enim ſequenti ex illa colluuie & ſordibus ab aquis relictis aërem putredine infectum fuiſſe, atque inde hunc morbum profectum fuiſſe putant. Verùm enimverò illi aquarum exundationi malum hoc imputari non poteſt; cùm illud Romæ potiſſimum acciderit, morbus verò hic ad Neapolim primò innotuerit. Deinde exundationes aquarum peſtilentes potiùs morbos excitare ſolent, acciderúntque tales exundationes antè etiam ſæpius, neque tamen talis morbus anteà inde excitatus eſt.

Probabilius alij, (ſi morbus hic primùm fuit epidemius) cauſſam in aſtra referunt, ſcribítque hac de re Fracaſtorius, *lib.* 2. *de morb. contag. c.* 12. quòd mirum videri non debeat, nouos atque inſolentes morbos certis temporibus apparere, idque exemplis & hiſtoriis variorum morborum probat. Et vt alios taceamus, auorum memoriâ graſſata febris illa fuit maligna, quæ ſudoris Anglici nomine vulgo nota eſt, qualem in nulla hiſtoria ante legimus. Quapropter mirum eſſe non putat, & ſi Gallicus morbus non priùs cognitus in noſtro orbe per multa ſæcula, nunc primùm eruperit: Venient, *inquit*, & aliæ ægritudines nouæ inuſitatæque, cùm tempus feret; ſicut & Mentagra apud antiquos, quæ poſtea ampliùs viſa non eſt. Hic idem morbus interibit, & extinguetur, mox etiam & nepotibus noſtris rurſus videndus renaſcetur, quemadmodum & ætatibus præteritis viſum à maioribus noſtris fuiſſe, credendum eſt, de quo non pauca indicia etiamnum ſunt. Tonſor quidam, amicus noſter, libellum habebat experimentorum quorundam, antiquum ſatis, inter quæ vnum inter alia ſcriptum erat, cui titulus erat: Ad ſcabiem craſſam, quæ cum doloribus iuncturarum accidit. Is ergo cùm primùm recentiſſimus eſſet morbus, memor medicaminis, conſuluit Medicos quoſdam, num vti eo medicamento deberet in noua illa contagione, quam per ſcabiem craſſam ſignificari exiſtimabat: Medici autem inſpecto medicamine acriter prohibuêre, quod ex argento viuo conſtaret, & ſulphure. Felix, niſi Medicos illos conſuluiſſet, incredibili quæſtu diues futurus. Paruit autem, nec experiri auſus eſt medicamentum, quod denuum expertus, atque optimum agnoſcens, valde indoluit, quod ſerò eo vſus fuiſſet, quæſtu iam per alios ſibi abrepto. *Hæc Fracaſtorius.*

Cauſſam verò huius nouiter exorti morbi in coniunctionem Saturni, Martis & Iouis, quæ eo tempore accidit, refert. Alii anno 1483. Idib. Octob. h. 2. pom. ſtatuunt, factam eſſe coniunctionem Martis, Iouis, Solis & Mercurii in ♎, in domo octaua, quæ eſt domus ægritudinis, Iouémque fuiſſe combuſtum, ac præterea eodem anno Cal. IXbris in eadem domo & ſigno factam eſſe coniunctionem Martis & Veneris, item Iouis & Veneris. Alii, vt Nicolaus Maſſa, *de morb. Gallic. cap* 6. morbum iſtum in coniunctionem Saturni, Martis & Veneris, quæ ſub exortum huius morbi in Scorpio acciderit, referunt. Verùm vt non impoſſibile eſt, certas aſtrorum configurationes morbos quoſdam inducere: ita nemo facilè huius morbi, ſi epidemius fuit, cauſſam ſpecificam reddere potuit. Equidem aſtrorum effectus omnes boni & benigni ſunt, nihilque mali per ſe ab iis proficiſcitur: per accidens tamen fieri poteſt, dum aërem & corpora hominum hoc vel illo modo alterant, vt malos affectus producere poſſint, cùm ſuo modo & generationis & corruptionis rerum naturalium Autores ſint; quòd verò hunc morbum in ſpecie producere potuerint, nondum explicatum puto; & ſperauit quidem Fracaſtorius

iam ſuo tempore, morbi huius ſenium adeſſe, eúmque paulò poſt ceſſaturum, *alleg. loc.* tum in Syphilide his verſibus: *Namque iterum cùm fata dabunt, labentibus annis Tempus erit, dum nocte atrâ ſopita iacebit Interitu.* Verùm ſpes illa ipſum fefellit; cùm iam vltra 140. annos durauerit, nihilque etiam, vt plurimi exiſtimant, de malitia illa remiſerit.

Alij contrà hunc morbum non fuiſſe epidemium, ſed ſporadicum & contagioſum exiſtimant. Et primò quidem id multos mouet, quòd ad hæc vſque tempora durauit; cùm morbi epidemij, qui aſtrorum influxu excitati fuerunt, paulò poſt ceſſauerint. Ideóque hunc morbum, cùm iam vltra 140. annos durauerit, pro epidemio habendum non cenſent. Niſi forſan hæc in morbo durationis ratio dari poſſit, quòd contagium huius morbi non vitatur, vt peſtilentiæ. Nam ſi alicubi peſtis graſſari incipit, omnes, quantum poſſunt & licet, conuerſationem cum ægris fugiunt, omnémque ſupellectilem infectam auerſantur; imò in Italia, ſi peſtis in Germania, vel vicinis regionibus aliis graſſari incipit, omnes vias publicas intercludunt, peregrinóſque omnes ſuſpectos aditu Italiæ excludunt. At plurimi ſcientes & volentes cum ſcortis ſuſpectis rem habent, & lupanaria publica meretricibus infectis plena tolerantur. Ideóque ſi ea diligentia & curioſitas, quæ in nonnullis locis tempore peſtilentiæ adhibetur, in infectis & ſuſpectis, à conſortio aliorum excludendis, etiam in vaga illa Venere coërcenda adhiberetur, forſan & hic morbus, quamuis contagioſus, extirpari poſſet.

Lues Venerea quomodo in Europã inuecta ſit.

Iidem tamen, qui morbum hunc non epidemium, ſed ſporadicum contagioſum eſſe exiſtimant, rurſum de eius origine in varias ſententias abeunt. Fuerunt enim quidam in ea opinione, quòd primùm Valentiæ in Hiſpania Tarraconenſi ortum habuerit, vbi quidam elephantiaſi laborans noctem à nobili meretrice quinquaginta aureis emerit, eámque infecerit, atque inde factum fuerit, vt alij, qui cum eadem rem habuerint, inficerentur, atque ita breui tempore malum in plurimos diſſeminatum fuerit. Verùm alia elephantiaſis, alia luis Venereæ idea eſt, & propterea elephantiacus morbum hunc excitare non potuit.

Alij hunc morbum ex India primùm ab Hiſpanis in Gallicum exercitum ad Neapolim delatum eſſe, putant, qui hunc morbum in India epidemium eſſe aſſerunt, de quo ſuprà *cap. 1.* dictum. Quam ob cauſſam verò in India quibuſdam regionibus epidemius ſit, an aëris, vel aquarum, vel victus vitio, nondum ab hiſtoricis explicatum.

L. Fiorauanti de lue Venerea opinio.

Leonardus Fiorauanti, famoſus ſuo tempore in Italia Empiricus, peculiarem de huius morbi origine habet opinionem, quam apud nullum alium ſcriptorem repeti. Is enim in libro Italico idiomate ſcripto, cui titulus, *de Capricci Medicinali M. Leonardo Fiorauanti Libri Tre*, ita de origine huius morbi cùm apud Indos, tum in exercitu Gallico apud Neapolim, *lib 1. cap. 16.* ſcribit: Cùm, *inquit*, inter Gallos & Hiſpanos ad Neapolim bellum eſſet, & magna annonæ, & præcipuè carnium eſſet penuria, malè ferrati illi mercatores, qui victum caſtris aduehunt, clàm cadauera mortuorum militum in varia ciborum & obſoniorum genera apparauerunt, eáque vbíque exercitui vendiderunt, quas carnes cùm inſcij ſatis longo tempore comediſſent, plerique hoc morbo correpti, & pleni puſtularum & dolorum euaſerunt, plurimis etiam capilli deciderunt. Rémque ita ſe habere, ſe cognouiſſe ſcribit, e quodam Paſcali Gibilotto Neapolitano, homine ſene, & 98. annorum, qui ſibi retulerit, tempore, quo Iohannes, filius Renati, Ducis Andegauenſis, bellum geſſit contra Alphonſum, Regem Neapolitanum, circa annum 1456. ſe ſæpius à patre ſuo audiuiſſe, qui fuerat eiuſmodi mercator in exercitu Regis Alphonſi, quòd in ciborum defectu & penuria milites vtrinque ex eſu humanarum carnium, quas longo tempore comederant, hunc morbum contraxerint. Additque idem Fiorauanti, ſe, vt certior de re fieret, ſuem in domo ſua aluiſſe; eiúſque cibis omnibus aliquid de carne porcina admiſcuiſſe, atque intra paucos dies ſui ſetas & pilos deciduiſſe, eámque puſtularum plenam euaſiſſe. Deinde ſe canem per duos menſes ſolâ carne canum aluiſſe, qui poſtea plenus dolorum & puſtularum euaſerit, pilóſque amiſerit. E quibus experimentis concludit, quòd omne animal ſuæ ſpeciei carnibus alatur, morbo hoc, qui hodie Gallicus appellatur, corripiatur. Atque hanc ipſam cauſſam eſſe putat, quòd Indiæ hic morbus epidemius ſit, vtpote in qua Anthropophagi carnibus humanis veſcuntur.

And. Cæſalpini.

Verùm enimverò, miror, tot Italos & Gallos, qui de morbo hoc ſcripſerunt, cauſſæ huius nullam mentionem feciſſe. Neque etiam relatio illius ſenis Neapolitani tempori quadrare videtur. Etenim morbus iſte non innotuit annó 1456. quo tempore Iohannes, Renati, Ducis Andegauenſis filius contra Alphonſum, Regem Neapolitanum, bellum geſſit, ſed in bello, quod Carolus VIII. Galliæ Rex cum Alphonſo, Neapolitano Rege, geſſit, circa annum 1493. vel 94. Deinde fit, vt, ſi animal ſui generis animalium carnibus nutriatur, puſtulis & doloribus corripiatur, & pilorum caſum patiatur: tamen quæſtio adhuc eſſet, an morbus iſte ſit ipſiſſima lues Venerea, taliſque, qui per contagium, & præcipuè Venerem, in alios transferri poſſit. Neque enim luis Venereæ eſſentia in puſtulis & pilorum caſu conſiſtit, ſed in occulta malignitate, qua ipſa etiam vlcera ab aliis vlceribus differunt. Cuilibet tamen promptum eſt, id quod Fiorauanti expertus eſt, experiri. Et ſi res experientia confirmaretur, vt, ſi animal ſui generis carnibus nutriatur, luem hanc contrahat: inde ratio reddi poſſet, cur Indiæ populis morbus hic ſit epidemius: nimirum quòd eius incolæ carnibus humanis veſcuntur; etſi & hîc dubium occurrat. Neque enim omnes Indiæ populi Anthropophagi ſunt, ideoque ex hiſtorijs Indicis inquirendum eſſet, an apud Anthropophagos ſolùm, an etiam alios Indiæ populos hic morbus endemius ſit.

Andræas Cæſalpinus, *lib. 4. de morb. cap. 3.* ſcribit, ſe habere aliam hiſtoriam originis huius morbi, ab iiſmet traditam, qui interfuerunt, à milite nimirum Aretino, qui in eo bello militârit. Is referebat, oppidum in monte Veſuuio, quod Suma dicitur, vbi copia eſt vini generoſi, quod Creticum appellatur, clam noctu ab Hiſpanis derelictum, obſidentibus Gallis, ſed vino infecto, admixto ſanguine, quem extraxerant ex iis, qui in hoſpitali S. Lazari laborabant. Ingreſſos enim Gallos, cùm ſe vino eo expleuiſſent, cæpiſſe laborare morbis ac ſympto-

matibus elephantiaſin referentibus. Sed ſi hoc verum eſſet, potiùs elephantiaſis, quam lues Venerea hoc modo excitata fuiſſet.

Aurel. Minad.

Aurelius Minadous, *de virul. Vener. cap. 39.* peculiarem proponit opinionem, ſtatuitque virulentiam hanc ex impuriſſimarum meretricum fœdiſſimis vteris primùm erupiſſe, idque eâ de cauſſâ, quia nemo, qui purè vixerit, aut qui cum pura ſit conuerſatus, ab hac lue corripiatur. Proueniſſe verò hanc luem primò putat, cùm fœminæ impuriſſimæ redditæ ſunt, quando variam ſeminum commiſtionem admiſerunt. Sicut enim, inquit, vnus cibus ſano ventriculo ſanitatis cauſſa eſt, varietas verò ciborum ventriculum premit, & acidam, nidoroſámque cruditatem parit, excrementáque paſſim congerit: ita vnicum ſemen vni vtero tantùm familiare ac ſanum eſt, fæcunditatémque promouet; contra multitudo ac varietas ſeminum vterum ita afficit, vt praua, imò peſſima excrementa ſui corruptione producat, & ex ſordida illa ſubſtantia fiat explicatu difficilis corruptio, aut putredo, quæ excrementa tam venefica gignat. Cùm verò facilè intelligere potuerit, vagas illas libidines non ſolùm in bello ad Neapolum geſto, ſed & iam olim, quando Romæ publica lupanaria fuerunt, viguiſſe, neque tamen talem morbum excitatum fuiſſe, ille ſuam ſententiam non de quibuſuis mulieribus, ſed ſolùm Indicis accipi vult. Illas enim, mediantibus cœlo, aëre, aquis, & locis illis, ex peculiari victus forma contraxiſſe hoc venenum, quod poſtea per Columbum & exercitum Hiſpanicum in Galliam, & hinc totum orbem diſſeminatum ſit.

Verùm enimuerò etſi negandum non ſit, corporum in diuerſis regionibus diuerſam eſſe conſtitutionem, & meminerim, me in hiſtoriis nauigationum legiſſe, quòd cùm Europæi quidam Æthiophicas quaſdam puellas in littore maris ludentes offendiſſent, atque eas compreſſiſſent, ſtatim aliquot illorum mortui ſint: tamen quomodo res ſeſe in America habeat, vlteriore inquiſitione dignum. Et ſi quod tale vitium eſt in mulieribus, id non tam ex diuerſorum ſeminum commiſtione fieri probabile eſt, ſed potiùs, vt plurimi Autores referunt, ex eo, quòd, ſi quis in India cum muliere menſtruo laborante rem habeat, iſto morbo corripiatur. Id enim cùm vbique non ſalubre, & propterea etiam peculiariter & ſeuerè Iudæis à Deo in ſacris literis prohibitum ſit, poteſt peculiariter in India nocere.

Lues Venerea ſaltem per contagium contrahitur.

His ergo miſſis, hoc, quod ab omnibus conceditur, retineamus, morbum hunc hodie non contrahi aliter, niſi per contagium, & imprimis concubitum cum infectis: vnde meritò Gabriel Fallopius, *de morb. Gall. cap. 13.* eas fœminas falsè irridet, quæ, cùm lue Venereâ laborarent, nihilominùs ſe caſtas venditabant, & ex aquæ benedictæ infectæ aſperſione hunc morbum ſe contraxiſſe, dicebant.

Contagium in lue Venerea quot modis contrahatur. Lues Venerea eſt hæreditaria.

Contogium autem hoc, quo vnicè hodie hunc morbum diſſeminari diximus, variis modis concipitur. Aliquando enim cum ſemine & ſanguine menſtruo à parentibus in fœtum transfertur, & morbus fit hæreditarius. Cùm enim ſanguis, è quo ſemen generatur, infectus & vitioſus eſt, ſimile & morbidum ſemen generatur, ſanguis etiam maternus impurus, quo fœtus alitur, eum inquinat, quæ labes poſtea in lucem editis citius vel tardius ſeſe exſerit, pro maiore vel minore virulentiæ illius potentia. Quem quidem originis huius morbi modum ſi quis per contagium propriè fieri negare velit, quod non fiat per duorum corporum, ſcilicet ſani & ægri contactum, id per me licet: is tamen hoc nouerit, quod tum malignitas illa in corpore infantis non generatur, ſed ab infectis parentibus per ſemen vel ſanguinem maternum ſoboli communicatur.

In lucem verò editis idem malum duobus modis contrahi poteſt. Primus eſt, cum nutrimento lacte à nutricibus impuris malum infantibus communicatur. Qui quidem modus omnium potentiſſimus eſt. Cùm enim lac ſuctum mutetur in ſanguinem, iſque totius corporis nutrimentum ſit, virus hoc modo in totum corpus diſpergitur, eique penitiſſimè ſeſe inſerit, & propterea rarò, & non niſi difficulter curantur hoc modo infecti.

An ad diſtans inficere poſſit.

Alter modus eſt per contagium ita propriè, & in ſpecie dictum. Vbi primo quæritur; An etiam ad diſtans contagium in lue Venerea detur, ita, vt ſi quis nec infectum, nec fomitem contagium in ſe continentem, corpore ſuo contigerit, lue Venerea nihilominus infici poſſit. Equidem nullum exemplum huius rei datur, niſi quod Manardus, *lib. 7. epiſt. 3.* docet, atque etiam alii quidam affirmant, dari ophthalmiam Gallicam. Verùm cùm ophthalmia aliàs ſæpius ſit contagioſa, non mirum eſt, ſi quis cum ægro ophtalmia Gallica laborante conuerſetur, eiuſque oculos attentè inſpiciat, illum quoque talem ophthalmiam poſſe contrahere. Hoc tamen concedi non poteſt, quod, ſicut peſtis per aërem ad loca diſſita ad alios transferri poteſt, ita etiam lues Venerea communicari poſſit. Experientia enim quotidiana teſtatur, Medicos, & alios multos cum infectis hac lue familiariter conuerſari, nec tamen ab iis infici.

Quomodo lues Venerea contrahatur.

Ergo potiſſimum per contactum hoc malum contrahitur, & quidem frequentiſſimè per coitum Venereum, cùm partibus genitalibus nudis, mollibus & laxis virulentia illa ab alterius infecti partibus genitalibus communicatur. Quo modo ex India primum à militibus Hiſpanis, ab Indicis mulieribus, morbo hac laborantibus, infectis, luem hanc in Italiam delatam, in Gallorum caſtra diſſeminatam, & hinc in totam Europam ſparſam eſſe, Medicorum plurimorum opinio eſt, vt ſupra diximus. Et quamuis nonnulli, vt modo diximus, qui morbo hoc infecti ſunt, cauſſam hanc à ſe amoliri cupiunt: tamen multi, ſi non caſtè, tamen cautè viuunt, & non ſine cauſſa Gabriel Fallopius, *de morb. Gall. cap. 10.* irridet quaſdam caſtas, quales ſe venditabant, matronas, quæ aſperſione aquæ benedictæ inquinatæ ſe hunc morbum contraxiſſe dicebant. Qui hoc credit, credat & illud, quod Auerroës, *2. colect. cap. 10.* ſcribit, fœminam in balneo grauidam factam ex ſemine, quod mali homines ibi proiecerant; aut cum Valleſio corrigat *aphor. 36. ſect. 6.* ideo, quia multi Monachi podagra laborarunt ante vſum Veneris.

Viri per coitum à fœminis quomodo inficiantur. Fœminæ à viris.

Et quidem viri à fœminis infectis hoc malum contrahunt, quia in Venere propter ſpirituum concurſum, & per motum, vtero calefacto, vapores ex malignis humoribus in vtero eleuantur, qui à membro virili raræ conſtitutionis abſorbentur, & in venas recipiuntur. Vir verò infectus ſanam mulierem inficere poteſt, vel per membrum virile, ſi id infectum & exulceratum

habeat, vel ſemen, etſi membrum virile vlceratum non ſit, vel vtroque modo: Quanquam enim ſemen in viris non ſemper planè corruptum eſt; cùm videamus, multos viros infectos hac lue generare: alteratum tamen, & infectum eſt, vnde non ſolùm ſoboles hanc luem contrahit, ſed & fœmina infici poteſt.

Alii cōtagii modi.

Etſi verò frequentiſſimè per coitum Venereum hoc malum contrahitur: tamen & aliis modis in alios contagione deriuari poteſt, nimirum per ſudores, ſi quis cùm lue Venereâ laborante in eodem lecto dormiat, eiuſque ſudore madeſcat; deinde per ſordes & excrementa, ſeu per cutem, ſeu ex vlceribus effuſa, & linteis, lectis, vel induſiis & veſtibus inhærentia, ſi quis in iis cubet, vel ea induat. Poteſt & per ſputum & ſaliuam idem morbus communicari, quomodo amatores oſculis meretricum hoc morbo laborantium, & infantes à nutricibus inficiuntur, vel ſi quis è poculo bibat, vel cochleari ſorbeat, quo paulo ante hoc morbo laborans vſus eſt. Infantes & alio prætereà modo infici poſſunt, ſi nimirum mammas nutricis impuræ ore tangant, & quidem duplici ratione; vel quia lac infectum & vitiatum ſugunt, de quo anteà dictum, vel quia mammæ & papillæ nutricis exulceratæ ſunt. Contra nutrices ab infectis infantibus infici poſſunt, potiſſimum ſi aphthis illi malignis, aut oris aliquo vlcere laborant. Mammarum enim papillæ, dum ab infantibus ſuguntur, caleſiunt, earúmque pori magis aperiuntur, vnde virulentiam iſtam faciliùs immittunt.

Halitu verò, vt anteà etiam dictum, nemo facilè inficitur, & ſine periculo in eodem contubernio cum infectis verſari licet, neque Chirurgi & Medici, qui luem Veneream curant, & quotidiè cum ægris conuerſantur, inficiuntur.. Etſi per inſpirationé, & ad diſtans lues Venerea eſſet contagioſa, totus orbis iam eſſet Gallicus, & morbus magis eſſet quam epidemius, vt quidam ſcribit. Si quis tamen in lecto cum infecto dormiat, vt halitum eius è propinquo haurire poſſit, ei immunitatem ab hoc malo polliceri nolim; cum ſciam, vxores à viris phthiſi laborantibus infectas, & poſtea mortuas fuiſſe.

Virulētia Venerea quomodo in corpus penetret.

Contagium hoc vbi in corpus receptum eſt, in partibus, in quibus primum receptum fuit, non hæret, ſed aliorum venenorum more in penitiores corporis partes penetrat. Et quidem ſæpe mox, atque intra paucos dies ſeſe prodit, interdum diu latet: ſcribitque Fernelius, *de abdit. rer. cauſſ. lib.* 2. *c.* 14. recurrere interdum & reuiuiſcere poſt trigeſimum annum, tantoque interuallo morbi fomitem quaſi ſopitum delitеſcere; & nihilominus qui omnis mali expertes, ſeſéque prorſus ſanos putant, alias, cum quibus concumbunt, contaminare, prolémque gignere ea lue correptam. Idem Ioh. Philippus Ingreſſias teſtatus eſt. Et Hercules Saxonia, *de lue Venerea cap.* 11. refert, ſe curaſſe virum Illuſtriſſimum, cui tophi morbi Gallici prouenerunt anno vigeſimo quinto ab accepta lue.

Quæ partes præcipuè afficiantur.

Quas verò præcipuè partes petat hæc virulentia, autores diſſentire, ſupra, vbi de ſubiecto actum, diximus. Plurimi quidem membranis potiſſimum virulentiam hanc aduerſam eſſe ſtatuunt, ideo, quia dolores circa perioſtia maximè, & partes externas, vbi plures membranæ ſunt, in capite, tibiis, brachiis, ſterno exoriuntur, atque in iis, perioſtiis eroſis, tophi excitantur. Verùm non ſolùm partes membranoſæ laborant, ſed & aliæ, vt bubones, tumores, vlcera in variis partibus, oſſium caries, pilorum defluuium, gonorrhœa teſtantur. Et propterea communius ſubiectum quærendum, quod ſupra hepar, & partes ſimilares, nutritioni dicatas, & cum hepate conſentientes eſſe diximus. Poſtquam enim contagium illud ad hepar vſque penetrauit, (etſi interim & vicinas partes ei, per quam contagium exceptum eſt, inquinare poſſit) eique malignam diſpoſitionem impreſſit, ſanguificatio læditur, & ipſi ſanguini, qui in hepate generatur, maligna qualitas imprimitur, atque ita cum ſanguine humores maligni generantur, qui cùm naturæ moleſti ſint, ad ambitum corporis protruduntur, atque ita non tantum dolores in membranis, ſed & in aliis partibus varii morbi ac ſymptomata excitantur. Et cum nec oſſa immunia ſint, ſed ipſa ſæpe carie afficiantur, non mirum eſt, etiam perioſtia vicina affici, & dolores acerbiſſimos excitari.

Ex quibus omnibus, qui ſit generationis huius morbi modus, facilè patet, nimirum vbi contagium hoc luis huius ſiue per ſemen & ſanguinem parentum, ſiue per lactis infecti ſuctionem, ſiue per coitum, ſiue per ſaliuam, ſiue per cibum & potum, ſiue per veſtes & linteamina corporis ſani parti cuicunque etiam, ab alio, morbo Venereo laborante, communicatum fuerit, primò pars, quæ contagionem accepit, inficitur, & læditur; hinc per eam malum in venas ſerpit, & per eas ad hepar penetrat; quod vbi prauam diſpoſitionem induit, & morbum malignum contraxit, ſanguinem vitioſum, luis Venereæ ſemina in ſe continentem, generat, quæ cùm corpori ſit inimica, à facultate expultrice à partibus nobilioribus ad ambitum corporis pellitur, atque inde nutritio in toto corpore læditur, vnde maculæ, tumores, & tubercula varia, vlcera, pilorum defluuium, dolores, atque alia mala excitantur.

Luis Venereæ definitio

Tandem ex iſtis omnibus, quæ hactenus de Natura & cauſſis luis Venereæ dicta ſunt, hanc huius luis definitionem conſtituimus, *Lues Venerea eſt morbus occultus, & peculiariter malignus, contagione inductus, & contagioſus, hepati & facultati nutrienti imprimis aduerſus, & propterea nutritione in toto corpore læſa, varios morbos ac ſymptomata excitans.*

CAPVT V.

De Differentiis.

Differentiæ

Nonnulli quidem plurimæ differentiæ huius morbi, & quidem à Braſſauola 234. recenſentur: ſed multæ inter eas inutiles. Maximè neceſſariæ & vtiles ſunt hæ. Primò, ipſum morbi eſſentiam quod attinet, cùm ea ſit ignota, etiam ab ea per ſe nullam petere poſſumus differentiam. Quia tamen actiuitas ab eſſentia iſta & occultà qualitate pendet, hæ differentiæ inde petuntur, quod nunc maior, nunc minor actiuitas eſt huius morbi. Et obſeruarunt Medici, aliquando poſt coitum impurum ſtatim ſuperueniſſe ſymptomata Gallica, eaque mitiora, & paulò pòſt ceſſaſſe etiam, ſine vllo remedio adhibito: interdum verò ſtatim grauiſſima ſymptomata ſuperueniſſe, & malum pertinax fuiſſe nullóque mo-

do, vel difficulter curari potuiſſe. Et ſcriptores huius morbi referunt, quod morbus hic, vbi primò innotuit, longè grauiora habuerit ſymptomata, quàm nunc habet. Quæ autem huius rei cauſſa fuerit, non ita clarum. Potuit id accidere primò, à corporum, qui inficiebantur, diſpoſitione. Cùm enim in caſtris ad Neapolim primùm innotuerit, & fuerit ibi magna annonæ caritas, ac fames, etiam in corporibus illis procul dubio fuit prauus morborum apparatus, in quem cùm contagium hoc incideret, in eo vires & augmentum ſumpſit. Deindè ad eam rem & id facere potuit, quòd initio morbi huius curatio eius non nota ſatis fuit, vnde accidit, vt malignitas hæc ſemper deterior euaſerit. Accidit hoc etiam in peſte, in qua quò plures moriuntur, venenum ſemper vehementius euadit. Nam in corporibus ægrorum, niſi ab alexipharmaco impugnetur & expugnetur, fermentatur quaſi malignitas, & exaltatur.

Sub primũ exortũ hic morbus fuit grauior.

2 Secundò à cauſſis & modo contagii differentiæ petuntur, dum Venerea lues nunc eſt hæreditaria, & à parentibus cum ſemine & ſanguine in ſobolem deriuatur, nunc vero poſt ortum per coitum, oſcula, lac, veſtimenta, & ſimilia communicatur.

3 Tertia differentia ſumitur à morbis & ſymptomatibus ſuperuenientibus, quòd nunc morbus eſt cum bubonibus, nunc cum gonorrhœa, nunc cum pilorum defluuio, nunc cum doloribus artuum, nunc cum aliis ſymptomatibus. Neque enim ſymptomata, quæ ſuperueniunt, & poſtea in ſignis recenſebuntur, eadem in omnibus ſemper apparent: ſcribítque Euſtachius Rudius, *lib. 5. de morb. occul. cap. 9.* ſe millies obſeruaſſe, plurimos iuuenes eodem die cum vno & eodem ſcorto coiuiſſe, & nihilominus vnum gonorrhœa, alterum bubone, alterum carie, alium capitis dolore, illum pilorum defluuio, alium alio diuerſo præter naturam affectu fuiſſe correptum. Id quod procul dubio accidit ob variam corporum diſpoſitionem, & partium debilitatem, ac humorum varietatem. Partes enim debiles faciliùs humores vitioſos ſuſcipiunt, quàm robuſtæ. Aliud etiam corpus purius eſt, aliud impurius, & his vel illis humoribus ſcatet, qui cùm ab humore venenato corrumpuntur, alios etiam atque alios morbos ac ſymptomata excitant. Itaque ſi pro varietate morborum ac ſymptomatum, quæ interdum coniunguntur & complicantur, nunc pauciora, nunc plura, differentias enumerare liberet, multæ omninò conſtitui poſſent, quarum, vt modò dictum 234. ſcrupuloſè potius, quàm vtiliter, Braſſauola recenſuit.

4 Quarta differentia eſt à tempore, quod lues hæc aliàs eſt recens, aliàs inueterata, alia in principio, alia in augmento, alia in ſtatu, alia in declinatione.

Gradus luis Venereæ.

E quibus, & præcipuè differentia à tempore, & morborum ac ſymptomatum, hunc morbum comitantium, varietate, quatuor gradus huius morbi conſtituit non incommodè Iulianus
1 Palmarius, *de lue Vener. lib. 1. cap. 4.* Primus & leuiſſimus gradus eſt, cùm ſolùm capitis & barbæ pili ſenſim, citra vllam aliam corporis læſionem, decidunt. Alter gradus iam deterior eſt,
2 cùm vniuerſa cutis crebris maculis minimè exuberantibus conſpergitur, iiſque interdum paruis, lentiginis inſtar, interdum multò latioribus, & vtriſque modò rubris, modò flauis.
3 Tertius adhuc grauior eſt, cùm non ſolùm maculæ, ſed veræ puſtulæ & tubercula erumpunt, primò quidem circa frontem & tempora, & ponè aures, deinde paſſim in capite; tandem verò in reliquo corpore. Quartus gradus eſt,
4 cùm iam inueterata lues ſolidas partes, oſſa, vincula, membranas ac neruos adoritur & corrumpit: in quibus multa excrementa craſſa, glutinoſa, & maligna colliguntur, quæ cùm circa tendines, vel circa perioſtia conſiſtunt, membranáſque vellicant, & ab oſſibus diuellunt, cruciatus cieri ſolent implacabiles, circa noctem ingraueſcentes, à quibus excrementis etiam tophi ſenſim ſuccreſcunt, cruciatu multò grauiore, qui oſſium duritiem adæquant. Quòd ſi in oſſibus figantur, adeo ea amplificant & diſtendunt, vt fiant ſæpe oſſa monſtroſæ magnitudinis & figuræ. Quin & malignitas illa, & acrimonia ſenſim exedit, & carie conſumit oſſa, plerunque etiam illæſa cute impoſitâ: ſcribitque ibi Palmarius, ſe non paucos vidiſſe, in quibus illæſâ capitis cute pericranium, & ſubiectum illi cranium ad meninges vſque putredine prorſus exeſum, carieque abſumptum deprehenſum fuerit, citra febrim vllam, citráque vomitionem: è quibus vnus & alter ſuperſtes viſi ſunt ſine cranio. De quibus mox plura in ſignis diagnoſticis & prognoſticis dicentur.

CAPVT VI.

De Signis Diagnoſticis.

ETſi verò ex iis, quæ ſupra de hiſtoria huius morbi dicta ſunt, facilè huius morbi ſigna diagnoſtica haberi poſſint: tamen & hoc loco eadem in ſpecie proponenda ſunt. Primò autem hoc tenendum, ſigna, vt Galenus, 1. *aph.* 17. tum alibi docet, quæ affectum aliquem certè ſignificare debent, quæ vulgò παθογνωμονικὰ appellantur, debere eſſe non ſolùm propria, ſed & inſeparabilia, ita vt iis poſitis ponatur affectus, iiſdem remotis remoueatur. Etſi verò, vt in aliis morbis pleriſque, in lue Venerea, non detur vnum ſignum, ex quo morbus cognoſci poſſit: tamen ſyndrome ſignorum idem præſtare poteſt. Quæ tamen illa ſyndrome in lue Venerea ſit, definire non facile eſt; cùm magna in hoc morbo ſymptomatum & morborum ſit congeries, & proptereà hic morbus cum aliis morbis cognationem habeat. Quæ res adeò facit, vt, cùm multi, vt ſupra dictum, eandem ferè ſignorum ſyndromen in morbo illo epidemio, quem Hippocrates, 3. *epid.* proponit viderint, luem Veneream ibi deſcriptam putauerint, alii eam ad elephantiaſin retulerint. Cur autem ſyndromen ſignorum in hoc morbo definire difficile ſit, cauſſa hæc eſt, quòd hepar & facultas nutrix totius corporis imprimis læditur. Cùm enim cor vel cerebrũ læditur; facilè actiones eorum læſæ apparent, vtpote quæ ſimplices ſunt, & ad paucas partes adſtrictæ. Verùm cùm hepar toti corpori nutrimentum ſuppeditet, inde, ſi nutritio lædatur, varii morbi & ſymptomata accidunt. Etſi enim nutrimentum vnicum totius corporis ſit, ſanguis ſcilicet; innumerabilis tamen ferè, pro partium, quæ nutriuntur varietate, ſeſe in ſingulis partibus offert varietas, cùm cuilibet parti nutrimentum peculiariter aſſimilari

Signa diagnoſtica cauſſarũ

neceſſe ſit. Si tamen cauſſas præcedentes, ea quæ ſunt præſentia, & quæ iuuant ac nocent, ſeu remedia perpendamus, nec iſte morbus latere poteſt.

Cauſſas quod attinet, primò, ſi parentes hoc morbo laborent, vel laborarint, & in infante quædam ſigna, quæ luem Veneream arguant, ſeſe offerant, de eo morbo dubitandi vix ampliùs locus eſt. Eodem modo ſeſe res habet, ſi infans nutricem hoc morbo laborantem ſuxerit.

Si verò quis ex ſanis parentibus natus, & ſanæ nutricis lacte nutritus ſit, & tamen morbi & ſymptomata aliqua adſint, quæ ſuſpicionem de hoc morbo præbeant, diligenter inquirendum, an is cum infectis quocunque modo rem habuerit. Quod ſi concedat, res ſalua eſt, & ampliùs de morbi ſpecie dubitandum non eſt. Si verò, quod ſæpe accidit, quis honoris ſui & dignitatis tuendæ gratiâ tale quid ſe perpetraſſe negat, in mariti, vel vxoris, ſi in coniugio viuat, conditionem & vitæ actæ rationes inquirendum. Ex iis enim non leues interdum de infectione coniecturæ haberi poſſunt. Si verò nulla talis coniectura adſit, porrò inquirendum, an cum morbo tali infecto in eodem lecto dormiuerit, vel eius veſtibus vſus ſit. Si verò ex hiſce omnibus nulla firma coniectura de hoc morbo haberi poſſit, ægri ſtatus præſens diligenter perpendendus, qui quidem alius eſt in morbo incipiente, alius in augmento, alius in inueterato: vnde etiam vulgo ſigna huius morbi incipientis, augeſcentis, & inueterati tradi ſolent. Et quidem morbum iam adultum cognoſcere, non ita difficile eſt, vt mox dicetur. Dum autem adhuc latet, & in prima herba eſt, eum cognoſcere non ita facile eſt. Vt enim herbæ & arbores iam adultæ vulgo etiam notæ ſunt; in primo verò gramine eas agnoſcere, non niſi artificis & boni Botanici eſt: ita etiam morbus hic, dum variis iam morbis ac ſymptomatibus ſeſe prodit, etiam à vulgo agnoſcitur; ſed dum in obſcuro latet, non niſi ab exercitatis Medicis deprehenditur.

Luis Venereæ incipientis ſigna.

Sunt tamen quædam ſigna, quæ morbum hunc, etiam ſub primum initium, prodere poſſunt. Primum eſt, quòd ij, qui hoc morbo corripiuntur, ſtatim (nullis febris imminentis ſignis apparentibus) laſſitudinem quandam & grauitatem in toto corpore, & ſegnitiem interdum à ſomno percipiunt. Dolor adeſt vehemens & vagus, qui modò in capite, modò in muſculis, modò circa artus percipitur, dolórque hic magis ſub noctem, quàm aliis diei partibus, eſt moleſtus. Color faciei floridus in alienum mutatur, ſcribúntque nonnulli, quòd ſub oculis appareat circulus liuidus, qualis in mulieribus menſtruatis conſpici ſolet. Accedit his mœror, timor, & qui antea læti & faceti erant, triſtes & mœſti ſine cauſſa redduntur. Quæ ſigna omnia maiorem vim habent, ſi anteà ſigna luis Venereæ præceſſerint, & abſque conueniente & ſufficiente ratione euanuerint. Et quidem ſi lues per concubitum ſit contracta, nec dum tamen hepar planè occupauit, ſed adhuc in pudendis hæret, tum imprimis incipiens lues Venerea ſeſe prodit gonorrhœâ, vlceribus in pudendo, & bubone. Cùm enim vapor ille malignus teſtibus & vaſibus genitalibus primùm communicetur, ſemen corrumpitur, & ſeminis generatio in vaſis genitalibus deprauatur. Vnde pro bono ſemine generatur humor fœtidus & corruptus, qui naturam ad excretionem ſtimulat. Vnde etiam gonorrhœa, etſi ita impropriè dicta, à gonorrhœa non Gallica facilè diſcernitur, quòd hæc Gallica cum magno ardore etiam & dolore eſt coniuncta; interdum etiam cum inflammatione teſtium, & vaſorum varices referentium; materia, quæ excernitur, à ſemine eſt longè diuerſa, flaua nimirum, viridis, acris, atque glandem erodit, neque remediis; quibus vera gonorrhœa curatur, cedit. Deinde in pudendo puſtulæ magnitudine grani milij apparent, & aliquando coronam totam circundant, quæ vbi rumpuntur, relinquuntur vlcera alba, quæ procedente morbo fiunt profunda & calloſa, varij coloris, & cum dolore coniuncta. Tertiò etiam bubones in morbo hoc ſeſe produnt. Etſi enim interdum etiam eryſipelas, ſeu Roſam præcedunt bubones: tamen cum cauſſæ Roſam excitantes præceſſerunt, timor, terror, ira, & bubo verſus crura per rubram quaſi lineam extenditur, & paulò poſt eryſipelate erumpente euaneſcit. Si verò bubo ſit Venereus, non extenditur ſecundum cruris longitudinem, ſed potiùs in obliquum, & vaſorum ſpermaticorum ſitum imitatur. In coitu enim impuro facilè vaſa ſeminalia primò inficiuntur, quæ cùm à vena caua non longè ab ipſo hepate ortum habeant; virulentia iſta hepati facilè communicatur; quod affectum illam ipſam per eaſdem vias à ſe repellit; vnde tum bubones, tum gonorrhœa excitatur. Atque ita hi duo affectus complicantur plerunque, & coniuncti certum luis Venereæ ſunt indicium, & vno ceſſante, alterum inualeſcit. Si verò abſque congreſſu Venereo lues hæc contrahatur, & quidem per oſcula, circa os vlcera, ſi ex lactatione infantis infecti, circa mammas inflammationes, puſtulæ & fiſſuræ; ſi ex veſtimentis & communi cubatione, in cute puſtulæ paſſim excitantur.

Luis augeſcentis ſigna.

Si verò malum iam augeatur & ingraueſcat, ipsáque virulentia iam hepati communicata ſit, atque inde nutritio in toto corpore deprauetur: omnis generis morbi & ſymptomata, ſupra, *cap.* 2. in huius morbi hiſtoria enumerata, oriuntur. Quæ quidem etſi ſingula per ſe huius morbi ſignum proprium & inſeparabile non præbent: tamen ſi coniuncta ſumantur, & earum peculiaris conditio diligenter conſideretur, malum hoc ſatis clarè detegere poſſunt. Vix enim datur alius morbus, in quo horum omnium ſyndrome ſit. Imò plurima ſunt lui Venereæ ita propria, vt in nullo alio morbo ad eum modum reperiantur. Bubones, qui & in incipiente interdum, & augeſcente hac lue conſpiciuntur, quâ ratione ab aliis bubonibus diſcerni poſſint, modò dictum. Puſtulæ Venereæ quædam ſunt cruſtoſæ, aliæ ſine cruſta. Cruſtoſæ imprimis huius morbi ſunt indicia: habéntque interdum eminentiam, vt in fronte & capite arietis cornua referant, ſub quibus aliquando ſanies, aliquando nulla continetur, & apparent in facie, in capite, in barba, in toto corpore, imprimis verò circa pubem & coxas. Scribitque Fallopius, tumores eiuſmodi Venereos à non Venereis hoc modo diſcerni, quod Venerei, ſi fricentur, & tollatur pellicula, poſt triduum immutati appareant; benignæ verò puſtulæ, ſi fricentur, augentur attracto ſanguine, & eo quidem bono, ac alimentario. Ita tumores, qui gummata vulgo appellantur, ſi ſunt cum tumore coniuncti,

aut partibus ex carnibus & oſſibus firmiter adhæreſcunt, præſertim ſi ſint in capite, fronte, in anteriore tibiarum parte, certiſſimum ſunt luis Venereæ indicium. Materia enim Venerea etiam in humore craſſo virulentiam erodentem, & dolorificam coniunctam habet, qualis in aliis tumoribus, qui à materia craſſa oriuntur, non eſt. Vlcera verò etſi etiam in aliis morbis plurimis accidant; tamen ſi in pene imprimis, & præſertim in præputio, & circa glandem, & prope penis extremitatem, aut etiam in ore & palato, columellâ ac tonſillis, & quidem putrida ac fœtida excitantur, ac nulla earum partium inflammatio præceſſerit, nec ſcorbuti adſint indicia: etiam morbi Gallici ſigna ſunt. Pilorum quoque defluuium non leue B huius morbi indicium excitat. Si enim poſt ætatem puerilem, nullo alio morbo, quem defluuium capillorum ſequi ſolet, præcedente, capilli in capite, & imprimis in barba & ſuperciliis decidant, & ſimul puſtulæ vlceroſæ aut ſordida ſcabies conſpiciatur, hoc omnino non incertum morbi Gallici eſt indicium. Eodem modo rhagades & fiſſuræ in volis manuum, ac plantis pedum, ſi nulla alia cauſſa præceſſerit, non dubium huius luis ſunt indicium. Ita & verrucæ illæ modò depreſſæ ac latæ, modò oblongæ, & excreſcentiæ illæ, quas ficus, condylomata, & cruſtas appellant, ſi in partibus pudendis, aut ano conſpiciantur, ſatis certò hunc morbum detegunt. Dolores capitis etſi & in aliis morbis plurimis accidant: tamen ſi tubercula, & gummata in cute accedant, ſi gonorrhœa C adfuerit, & ſuppreſſa ſit, ſi bubo euanuerit, & ij ſatis certum huius morbi ſignum ſunt. Dolores quoque in aliis partibus itidem hunc morbum detegere poſſunt. Si enim dolores non ſunt in ipſis articulis, ſed in regione ea, quæ in medio oſſium eſt, & prope articulos, vt in anteriore tibiarum parte, vel in oſſe humeri, quod eſt inter caput & cubiti articulum, iique ſint intenſiſſimi & acerbiſſimi, & circa veſperam & noctu exacerbentur, certa etiam ſunt huius morbi indicia. Morbo huic quoque familiaris eſt illa deſtillatio, quâ per os & nares multa pituitoſa & aquea excernuntur, quibus & partes, per quas tranſeunt, D exulcerantur. Imprimis verò morbi huius certum eſt indicium gonorrhœa illa Gallica, de qua anteà dictum. Eſt tandem & hoc certum huius morbi indicium, ſi enumerati morbi & ſymptomata, medicamentis manifeſtâ qualitate agentibus & ex arte adhibitis, non tollantur, vel mitiora fiant, ſed potiùs in peius ruant: remediis verò illis propriis ac ſpecificis mitigentur.

Inueteratæ luis Venereæ ſigna. Si denique inueteratum ſit hoc malum, omnis generis morbi ac ſymptomata accidere poſſunt, vlcera calloſa, fiſtuloſa, cancroſa, tophi in variis corporis partibus, oſſium caries in tibiis, brachiis, imprimis in cranio, oſſe palati ac naſi, febris hectica, tabes, phthiſis, cachexia, epilepſia, dentium E caſus, ſurditas, cæcitas. Vidus Vidius, *lib. 1. de curat. membrat. cap.* 18. refert, ſe vidiſſe Barcinonæ militem Hiſpanum qui ex lue Gallica cariem cranij paſſus eſt, & poſtea in epilepſiam incidit, ſanie illâ à cranio carioſo deſtillante, & cerebri membranas vellicante, à qua tamen liberatus eſt vſtione cranij ferro candente facta. Et Foreſtus *lib. 7. obſer. 9. in ſchol.* narrat, quendam lue Gallica infectum, etſi probè curatus videretur; tamen longo ac diuturno capitis dolore afflictum fuiſſe, qui nullis remediis curari potuit, donec tandem cranio aperto ſub eo inuentum eſt, ſupra dura matre, nigriuſculum quid, inſtar gurgulionis; qui vermis cùm eſſet ablatus, dolor ille ceſſauit, neque amplius rediit. Et Iohannes Schenckius, *ex D. Georgij Garneri obſeruat.* refert, quendam lue Gallica laborantem, malè curatum, magna inflammatione in palato, in oſſe cribroſo, in columella, & omnibus partibus vicinis correptum fuiſſe, quæ mox in gangrænam, & hæc in cancrum abiuerit, vt quotidie aliquid ex partibus illis corruptis & putrefactis excerneret, & gurgulione, partibuſque vicinis primò eiectis, deinde etiam cerebrum ipſum per os expuerit, maximo cum fœtore. Et Felix Platerus, *lib. 1. obſeruat.* narrat, Abbatem quendam ex lue Venerea cæcum, mutum, & ſurdum factum qui mentem aliorum non aliter intelligere & percipere potuerit, quàm ſi illi ſupra brachium nudum literas digito vel ligno, ſententiam aliquam exprimentes, ducerent. Ex quibus ſingulis ſeorſim perceptis verbum atque ex pluribus verbis ſententiam colligebat. Tam graui nimirum & horrenda pœna Deus iuſtus iudex interdum vagas libidines punit.

Signa differentiarum. Virulentiæ huius differentias quod attinet, etſi formalis eius ratio ignota ſit: tamen penes agendi modum, & eius vehementiam eſt quædam differentia, quæ ex effectibus cognoſcitur. Interdum enim plures, interdum pauciores partes inficiuntur. Interdum contagium & vis agendi magna eſt, interdum minor, narratque Euſtach Rudius, *de morb. occult. l. 5. c. 10.* ſe nouiſſe quaſdam meretrices tam potenti veneno Gallico infectas, vt omnes, qui rem haberent cum iis, non ſolùm ſtatim eodem malo inficerentur, ſed omnino ſymptomatibus grauiſſimis corriperentur, quæ nullis remediis, nulláque arte tolli vel mitigari potuerint, imò nonnulli non multò pòſt diem ſuum obierint. Cognoſcimus autem vehementiam mali, ſi, vt modò dictum, alij ſtatim inficiantur, ſi dolor ſit ſæuiſſimus, ſi eroſio vſque ad oſſa penetret, ſi paſſim in corpore excrementa multa, putrida, fœtida prodeant. Quo plura enim & grauiora ſunt mala, eò maior virulentiæ huius vis eſt.

CAPVT VII.

De Prognoſticis.

VT autem, quid de euentu huius morbi ſperandum ſit, cognoſcatur, inquirendum, an morbus ſit futurus breuis vel longus, an curatu facilis, vel difficilis, & tandem quem habiturus ſit exitum.

An lues hæc ſit ceſſatura. Primò autem de morbo hoc in vniuerſum quæri ſolet à nonnullis Medicis, an finem aliquando ſit habiturus? Sperauit id quidem, vt ſupra dictum, Fracaſtorius, exiſtimauítque, iam ſuo tempore hunc morbum ſeneſcere, eumque paulò pòſt planè interiturum, ea imprimis de cauſſa, quòd epidemium eſſe putarit, & ab aſtris originem traxiſſe, quæ cæli impreſſiones non perpetuò durant, ſed labente tempore mutantur: & quòd hunc morbum miteſcere videret. Nam, vt Iul. Palmarius, *lib 1. de lue Vener. cap.* 5. hac de re ſcribit, narratum fuit, hunc morbum, cùm primò oriretur, tanta fuiſſe ſorditie, vt, qui nunc graſſatur, vix illius generis eſſe putetur. Vlcera enim innumera in quernæ glandis ſpecie & magnitudinem aſpera exporrectáque erant, ſpurcus ab iis profluens humor, fœtor verò tantus exhalans, vt, cuius nares attigiſſet, is mox infici crederetur:

color puſtulis ex nigro vireſcens, ipſo aſpectu A non minus ægros, quàm dolore crucians. Fugiebant idcirco omnes eorum aſpectum, contactu verò ſic abſtinebant, vt morbi præterea nullius. Verùm fefellit Fracaſtorium ſpes iſta. Neque enim dum hunc morbum ſeneſcere, multò minus ceſſare videmus; & quanquam puſtularum & vlcerum fœditas ſit tolerabilior; doloribus tamen & cruciatibus immanior euaſit, vt idem Palmarius ſcribit. Verò ſimile potius eſt, quandiu concubitus & conuerſationes iſtæ cum infectis, & vagæ libidines durabunt, tandiu etiam hunc morbum duraturum, & per contagium propagatum iri. Ea enim veneni huius natura eſt, vt hominem non ſubitò iugulet: interim eos, qui iſto morbo laborant, contagioſi ſunt iis modis, de B quibus ſupra dictum. Cùm ergo paſſim adhuc dentur multi, qui iſto morbo inquinati ſunt, atque alii cum iis conuerſentur, nulla adhuc ſpes eſt, morbum hunc paulò pòſt ceſſaturum; cum effectus non ceſſet, niſi cauſſa ſublata. Neque ratio, quam nonnulli, qui contrarium ſentiunt, afferunt, ſatis firma eſt. Aiunt enim, cùm morbus hic contagium ſit p. n. ac violentum, neceſſario finem habiturum; cum ea, quæ p. n. ſunt ac vi fiunt, perpetuas cauſſas non habeant, ac propterea neceſſario deſinant. Verùm facilis eſt reſponſio. Nihil equidem p. n. & violentum ex ſeſe eſt perpetuum: ſi tamen cauſſa perpetua ſit, & ipſum perpetuum eſſe poteſt. Itaque licet, ſicut peſtis interdum extinguitur, & hic morbus C extingui poſſet, ſi eadem, quæ in peſte præcauenda & curanda, adhiberetur diligentia, vt ſupra dictum: tamen quia ſemper dantur homines, qui hoc morbo laborant, aliosque inficere poſſunt; alii vero ab eorum conſortio non abſtinent; etiam hic morbus tamdiu continuabitur, quamdiu contagium iſtud durabit. Rectè igitur hac de re ſcribit Euſtach. Rudius, *lib. 5. de morb. occul. cap.* 11. Si vnus, *inquit*, eſſet Mundi Princeps, aut vna multorum aduerſus hunc morbum conſpiratio, Medicorum ope hic morbus planè exſtirpari poſſet. Si nimirum ii, qui hoc morbo laborant, omnes Medicis curandi traderentur, interim ab aliorum hominum conſortio amouerentur, & idem cum hac lue infectis fieret, quod cum peſte infectis vel leproſis fieri D ſolet, ſpes eſſet, morbum hunc extirpari poſſe: ea etiam de cauſſa, quia lues Venerea non, vt peſtis, ad diſtans contagioſa eſt, ſed plerunque per concubitum, interdum per oſcula & veſtes communicatur; Verùm nulla hic adhibetur diligentia, &, vt idem Rudius ait, fures, latrones, homicidæ, & alii flagitioſi arctiter puniuntur, at publicæ meretrices hac labe refertiſſimæ & quæ plus quàm mille homines indies perdunt, & integras familias ac ciuitates contaminant, fouentur, blanditiis deliniuntur, & ſplendidè conſeruantur. Sed hiſce miſſis, quid de quodlibet ægro prædicendum ſit, videamus. E

1. Lues venerea plerunq; ex ſe diuturnus morbus eſt, ea nimirum de cauſſa, quod hepar præcipuè & facultas nutrix in ea inficitur. Docet enim rectè Galenus, *5. de loc. aff. cit. cap.* 2. quòd ex cordis morbis omnes citiſſimè pereunt, tardius ex cerebri affectibus: at vita diutius trahitur cum actionibus naturalibus læſis, & quanquam lues Venerea etiam maligna ſit, & inter venena ſuo modo non immeritò referatur: tamen in agendo eius vis longè tardior eſt, quam aliorum venenorum. Facit tamen etiam ad eius morbi longitudinem vel breuitatem facere aliquid veneni huius in corpore hoc vel illo vehementia vel debilitas, ac corporis diſpoſitio. Si enim venenum ſit vehementius, morbus periculoſior eſt, vt mox dicetur. Si quoque anteà corpus vitioſis humoribus ſcateat, malum augetur, & longius redditur. Et omnino tanta morbi huius interdum pertinacia eſt, vt, etſi planè extinctus interdum videatur: tamen poſt plures, imò triginta annos, eum nonnunquam recruduiſſe, obſeruatum ſit, vt ſupra dictum.

Prognoſtica.

2. An autem hic morbus in aliquo ægro curatu facilis aut difficilis futurus ſit, ex morbi magnitudine & viribus ægri, vt in aliis morbis, æſtimandum. Primò ipſius morbi rationem quod attinet, etſi aliis morbis venenatis hic morbus longè mitior ſit: tamen quia non ex illorum numero eſt, qui ex intemperiebus manifeſtis pendent, ſed malignis & contagioſis, omnes in toto corpore humores inficere, imò omnes partes ſimilares inquinare poteſt, & hinc curatu difficilis eſt.

3. Curatu tamen facilior eſt recens hic morbus, quàm inueteratus. In recenti enim maligna illa qualitate ſaltem partes, per quas propagata eſt, & plerunque pudenda, afficit: in inueterato verò ipſa maligna illa qualitas etiam hepati imprimitur, & ab hepate rurſum ſanguini, & per ſanguinem omnibus partibus ſimilaribus communicatur. Falſum enim eſt, vt ex ſuperioribus, quæ de natura huius morbi dicta ſunt, patet, quod hepar hic in ſanguificatione lædatur, ob nullum morbum, ſed ſaltem ratione praui obiecti, quod cum ſanguine & aliis humoribus mistum, illos inquinet, deprauet, vitioſos reddat, & in propriam naturam conuertat. Equidem negandum non eſt, quod vitioſi humores etiam inquinant bonos: interim ex bono etiam chylo in hepate malè diſpoſito malus ſanguis generatur; quod vel ex eo patet, quod per quamcunque etiam partem nutritio paulò poſt per totum corpus inficiatur, quod fieri non poteſt, niſi hepate læſo.

4. Eos, qui ſemel ſanati, iterum hac lue inficiuntur, vel nunquam, vel magna cum difficultate ſanari, ſe experientia didiciſſe, idque etiam alios Medicos obſeruaſſe, ſcribit Epiph. Ferdinandus *hiſtor.* 17.

5. Etſi virulentiæ huius natura non conſiſtat in intemperie aliqua manifeſta; tamen ſi incidat in corpus calidum & ſiccum, & imprimis intemperie hepatis calida præditum, difficilius curatur. Etenim cùm lignum Guajacum, ſarſaparilla, & ſimilia calida & ſicca ſint: illa intemperies calida & ſicca augetur, atque ita, etſi morbus hic ipſe non augetur, tamen aliud corpori damnum attrahitur, &, cum medicamenta iſta propria tutò adhiberi non poſſint, niſi corpus antea probè purgatum fuerit, ab iiſdem etiam amplius calefit, & ſiccatur.

6. Eandem ob cauſſam tempus anni calidum & ſiccum, quale eſt æſtiuum, curationi huius morbi minus eſt idoneum; cum vires tum exhauriantur.

7. Si etiam virtus ſit debilis, vt fortia neceſſaria medicamenta non ferat, aut ſi æger propter conſuetudinem, vel ob moroſitatem neceſſaria medicamenta non admittat, curatu difficilis redditur.

8. Si etiam febris, tabes, vel aliud graue ſymptoma aut morbus coniungatur, qui curatio-

nem impediat, morbus facilè tolli non poteſt, vt modò de intemperie calida tum hepatis, tum totius corporis dictum.

9. Si in artubus calloſi, ſcirrhoſi, & duri tumores, ac gummata vulgò dicta apparent, malum curatu difficile eſt, & non niſi valentiſſimis remediis extirpatur. Tales enim tumores nunquam apparent, niſi malum inueteratum ſit, & altius radices egerit, quarum pleræque in oſſibus ſubiectis hærent.

10. Bubones in inguinibus ſi ſint duri, & non ſuppurantur facilè, & qui modò erumpunt, modò euaneſcunt, curatu ſunt difficiles; quia materiam pertinacem, & naturæ in expellendo imbecillitatem ſignificant. Si verò facilè ſuppurantur, B & vires ſint validæ, atque imprimis hepar robuſtum, morbi & materiæ benignioris ſunt indicium: & tales bubones, ſi diu aperti ſeruentur, integram ſanitatem afferre poſſunt.

11. Faucium aſperitas, quam raucedo, aut vocis obſcuritas, aut ablatio ſequitur, malum iam antiquum & pertinax indicant; quodque vix curabitur.

12. Vlcera in pene recentia facilè curantur; in ano verò, vel circa anum, difficilius. Malum enim iam inueteratum eſſe indicant. Atque vlcera talia ab excrementis continuò humectantur, & medicamenta non ſatis commodè iis applicari poſſunt.

C 13. In artubus etiam & aliis partibus vlcera difficillimè curantur; quia malum iam inueteratum, & quod totum corpus inuaſerit, ſignificant.

14. Vlcera in ore & faucibus non facilè curantur; quia & malum iam antiquum arguunt, neque iis commoda medicamenta adhiberi poſſunt, & continuò ab excrementis à cerebro defluentibus humectantur.

15. Si oſſa naſi ſint eroſa, ſimúlque adſit febris lenta, malum incurabile ſignificat; cùm iam malum ipſi cerebro vel eius membranis ſit communicatum.

D 16. Verrucæ in hoc morbo, imprimis latiores, non facilè curantur, & malum curatu difficile arguunt.

17. Cutis color vitiatus, & capillorum defluuium, conuenientibus medicamentis adhibitis non ita difficulter curantur.

18. Dolores, præſertim in capite, & anteriore tibiarum parte, ſæpe pertinaces ſunt, vt nullis remediis, aut certè non niſi longiore tempore cedant.

19. Vertigines & epilepſiæ grauiſſimæ & pertinaces ſunt. Indicant enim, virulentiam Veneream ipſum cerebrum iam occupaſſe.

20. Deſtilationes quoque pertinaces ſunt; quia & ipſæ ſaltem in malo inueterato, & cerebro iam affecto accidunt. Quæ periculoſiores & grauiores ſunt, ſi in thoracem & pulmones delabuntur, eóſque exulcerant. E

21. Aurium quoque tinnitus plerunque pertinaces ſunt, & vix tolluntur; cùm in auribus varij anfractus ſint, & virtus expultrix earum ſit imbecillior, nec medicamenta eò penetrare poſſint.

22. Gonorrhœa etiam plerumque diuturna eſſe ſolet, aut, ſi ſupprimatur, grauia mala ſubſequi ſolent, capitíſque & artuum dolores grauiſſimi.

23. Imprimis verò ipſius contagij, à quo æger morbum contraxit, natura vim & magnitudi-

A nem morbi manifeſtat. Habet enim venenum hoc nunc maiorem, nunc minorem actiuitatem, referúntque Medici, quibus tales ægri curandi ſæpius oblati ſunt, interdum ex decem robuſtis iuuenibus, qui cum eodem ſcorto rem habuerunt, ne vnum euaſiſſe. Ideoque ſi ſciatur, à quo vel qua malum hoc contractum ſit, Medicus de morbi euentu, faciliùs iudicare poteſt.

24. Cæteris etiam paribus curatur facilius hoc malum, quod per Venereum congreſſum contractum eſt. Curatu verò difficilius eſt, quod infans cum lacte ſuxit: cùm virulentia cum lacte ventriculū ingrediatur, & hinc in hepate ſanguis virulentus generetur, qui poſteà totum corpus permeat, idque inquinat. Omnium verò difficillimè curatur malum hæreditarium, & à parentibus infectis cum ipſo ſemine & ſanguine communicatum.

25. Partes affectas quod attinet, ſi hepar ſolum ſit affectum, faciliùs malum curatur; cùm & virtutem expultricem habeat robuſtam, & medicamenta ad id faciliùs penetrare poſſint. Lien verò, renes, vterus, & artus externi non ita facilè curantur; omnium verò difficillimè cerebrum & pulmones; quia & facultatem expultricem habent debiliorem, & medicamenta eò non facilè penetrant.

26. E quibus omnibus facilè colligere eſt, qui morbi euentus ſit futurus. Quò enim plures ac grauiores morbi & ſymptomata lui Venereæ coniunguntur, eò magis periclitantur ægri; quò pauciores & leuiores, minùs. Atque ij imprimis pereunt, quibus lui Venereæ putridæ & malignæ, Gallicæ dictæ, febres accedunt. Virulentia enim Venerea, dum humores corrumpit, iiſque malignam qualitatem inducit, febrem grauiorem reddit, & ſimul calorem innatum debilitat, vnde nec febris, nec morbus ille malignus à natura vinci poteſt.

27. Plurimi etiam pereunt ex corporis macie & febre hectica, vel potiùs lenta & putrida. Etenim & ipſa virulentia Venerea, & dolores, ac vigiliæ, & alia ſymptomata, calorem innatum debilitant, nutritionem lædunt, vnde tabes totius corporis ſequitur, cui ex humoribus prauis excitata lenta putrida febris coniungitur.

28. Sanguificatione etiam læſâ, nonnulli hydrope moriuntur.

29. Multi quoque propter catarrhos, ad fauces & pulmones delabentes, ac reſpirationem impedientes ac tollentes, moriuntur; vel à catarrho acri, vaſis pulmonum eroſis, & ſputo primùm ſanguinis, deinde phthiſi excitatâ, intereunt.

30. Interdum ab acrimonia humorum vaſis eroſis, & ſanguinis vomitu, per aluum deiectione, vel per vterum nimio fluxu excitato, ægri moriuntur.

CAPVT VIII.

De Præſeruatione.

CVm tutius ſit morbum præcauere, quàm eundem curare, nonnulli Medici docere conantur, quâ ratione quis, etſi cum infecta rem habeat, ſe immunem præſtare poſſit. De qua re integro *cap.* 89. de morbo Gallico tractat Fallopius, ſcribitque, ſe nihil feciſſe videri poſſe, niſi doceat, quomodo quis, videns pulchram fœminam, Præſeruatio.

& coïens cum ea etiam infecta, à lue Gallica præſeruetur, Deúmque immortalem teſtatur, ſe feciſſe experimentum in decem mille hominibus, & nullum eorum fuiſſe infectum: proponítque ibi duplex medicamentum, quo contagium receptum ſtatim extrahi, diſſipari, vel exſiccari poſſit. Eadem proponit Hercules Saxonia *de lue Venerea, cap.* 16. eáque valde probat, &, ſicut loquitur hac de re Aurel. Minadous, his medicamentis tanquam clypeo muniti multi confidunt, ſe poſſe maximè infectas meretrices penetrare, omnémque regionem liberè peragrare. Similia etiam medicamenta proponit Euſtachius Rudius, *lib.* 5. *de morb. occult. cap.* 13.

An ſit licita. Verùm enimverò non credo, bonâ conſcientiâ iſta doceri poſſe, quibus tot homines ad libidinem animantur, quos ab ea forſan morbi huius metus abſterrere poterat. Ideóque nihil de hiſce medicamentis dicemus. Eos ipſos tamen, qui talia docent, falli exiſtimat Aurel. Minad. *de virul. Vener. cap.* 31. vbi fundamenta Fallopij ſubuertit, qui putat, luem hanc ſaltem communicari per minima corpuſcula ſanioſa, quæ ſi abſtergantur, extrahantur, diſſipentur, morbum hunc auerti poſſe; docétque, contagium non ſolùm per externas pudendorum partes, verùm etiam maximè per internas ingredi, & corpus permeare, vaporéſque infectos & ſpiritus per poroſitates quoque internas peruadere, & à venis admitti, & propterea ablutione, quæ ſolùm partes externas attingit, aliiſque medicamentis extrà impoſitis ſalutem & incolumitatem neminem ſibi polliceri, nec talia externa medicamenta intus conceptam inquinationem tollere poſſe. Tutiſſima ergo hunc morbum cauendi ratio eſt, abſtinere à ſcortis, & meminiſſe, quòd ſcortatores & adulteros iudicabit Deus, qui tamen etiam in hac ipſa vita iſto fœdiſſimo morbo eos punire ſolet.

Aliam tamen huius luis præcautionem habet Iul. Palmarius, per interna ſcilicet medicamenta, ſcribítque, ſe antidotum ſeu amuletum inueniſſe, cuius vſu hominum corpora aduerſus hanc luem tuta reddantur: omnes tamen Medicos ac Chirurgos orat ac obteſtatur, ne libidinoſis morem gerentes, iſtud medicamentum communicent & patefaciant, néve libidinum fautores ſe præbeant, ſed iis ſolùm, quibus cum ſuſpectis aut contaminatis neceſſariò conuerſandum ſit. Deſcribit autem iſtam antidotum *lib.* 1. *cap* 8. Eſtque hæc:

℞. *Amuleti luis, & Mithridatij veteris deſcriptione Galeni, vtriuſque*

Drach. vj. *conſeru. bugloſ. flor. geniſtæ, ambos*, an. Drach. iij. Miſce, præbe Drach. j. aut iß. aut ij. ad ſummum manè horis duabus ante cibum, octo aut decem dies continuos.

Si verò quis ſe infectum ſuſpicetur, maiori omnino curâ in præcautionem incumbendum monet. Itaque modo deſcriptum alexipharmacum arripiendum, eius Drach. j. aut iß. manè & ante cœnam deglutiendæ, octo, decémve dies continuos, cuius vis vt remotiores partes faciliùs attingat, eo deuorato Iulapii huius nonnihil ſtatim ſuperbibere expedit, quo veluti vehiculo quoquo verſum deferatur.

℞. *Aq. cardui bened. pimpinellæ, ſucciſ.* an Vnc. ij. *Sirup. de ſucco acetoſæ, de limonib.* an Vnc. iß.

F. Iulapium, ad duas doſes, ſtatim poſt aſſumtam amuleti Drach. iß. manè, & horis duabus ante cœnam hauriendas.

Verùm cùm omnia, quæ in illa antidoto habentur, medicamenta ſimplicia non luis huius Venereæ propria ſint, experientia conſulenda, an tanta eorum vis ſit, quantam Palmarius prædicat.

CAPVT IX.

De Indicationibus.

Indicationes. QVæ in aliis morbis dantur Indicationes, eæ & in hoc reperiuntur. Nimirum: quæ à morbo ſumitur, curatoria in ſpecie dicta; præſeruatoria. Quam cauſſa ſuppeditat; quò & vrgentia ſymptomata referuntur; & tandem vitalis, eæ etiam meritò in hoc morbo locum habent. In iis tamen explicandis Autores varii ſunt, vtque quiſque de natura huius morbi ſentit, ita etiam de Indicatione & curatione docet. Nos iis, quæ ſupra de huius morbi natura propoſuimus, & firmiter probauimus, inſiſtentes, ita de Indicationibus in hoc morbo ſentimus.

Primò, cùm morbus iſte ſit occultus & malignus, hepati imprimis, & facultati nutrienti aduerſus, ideóque genericam quandam indicationem ſuppeditat: ſpecifica verò & vtilis nulla inde peti poteſt, & proinde ſola experientia, quæ inuenit medicamenta occultâ qualitate agentia, vtilia medicamenta in hoc morbo ſuppeditauit. Et niſi Hiſpani ab Indis medicamenta talia, vt lignum ſanctum, ſarſamparillam, radicem Chinæ accepiſſent, & Chirurgorum audacia, ac imprimis Iacob. Carbus, vel caſu, vel per analogiſmum, dum Auicennam, Meſuen, & Theodoricum in puſtulis quibuſdam, & ſcabie cruſtoſa, argento viuo vſos fuiſſe legiſſent, ad Mercurium vſurpandum acceſſiſſent, forſan & hodie morbi huius remedia vera laterent. Etſi verò huius morbi remedia non tam per Indicationes, quàm per experientiam, inuenta ſunt: methodus tamen in eo curando non planè excluditur, ſed ſuum etiam locum habet: cùm neceſſarium ſit, vt medicamenta illa experientiâ inuenta rectè applicentur; & præterea etiam tumores, vlcera, & ſimiles ex corruptione humorum orti morbi, ſuam, quâ curantur methodum habeant. In hac re tamen cauendum, ne plus ad manifeſtas qualitates, ac morbos notos, quàm ipſam occultam morbi naturam, reſpiciamus. In qua re tamen non pauci peccant, qui prolixi ſunt in variis intemperiebus curandis, humoribus præparandis, & curatione ad hos vel illos morbos dirigendâ; cùm tamen experientiâ conſtet, & in calida & in ſicca intemperie, & in exuſtione, vt loquuntur, & ipſa tabe, feliciſſimè vſurpari lignum Guajacum, & ſimilia calida & ſicca, & malignitate expugnata reliqua non ita difficulter euaneſcere.

Præſeruatoria. Secundo Indicationem præſeruatoriam quod attinet, eſt hîc imprimis ad malignitatem illam & virulentiam, humoribus impreſſam, reſpiciendum, & illa propriis medicamentis & alexipharmacis expugnanda. Si quæ tamen & alia in humoribus vitia ſunt, & ipſa emendare non inutile fuerit. Et cùm, ſiue corpus plethora oneretur, ſiue vitioſis humoribus ſcateat, malignitas faciliùs in id diſſeminetur, & putredini vberior materia ſuppeditetur, ac alexipharmacorum vires hebetentur, expedit ſeu ſanguinem ſuperfluum, ſeu humores vitioſos euacuare, vt reliqua medicamenta poſtea tutiùs, commodiùs, & maiori cum fructu adhiberi poſſint.

Curatoria. Tertiò morbi & ſymptomata, quæ morbo principali accedunt, & ex corruptione humorum oriuntur, varia ſuo quæque modo tollenda.

Vitalis. Quartò vires conſeruandæ; cùm, ſicut nullus alius morbus, niſi vires conſtent: ita nec hic curari poſſit, & fruſtra omnia tententur, niſi naturam ad minimum blandam habeamus.

Quatuor in luis Venereæ curatione agẽda. Atque ita quatuor præcipuè in hoc morbo agenda: Primò, ſi ſanguis abundet, is imminuendus, at ſi qui vitioſi humores abundent, ij præparandi & euacuandi, & omnino, ſi qui manifeſti morbi, qui propriæ curationi impedimento eſſe poſſint, vt obſtructiones & ſimiles adſint, ij primum tollendi. Secundò, malignitas & virulentia tàm humoribus inhærens, quàm partibus, & præcipuè hepati impreſſa, per propria huius morbi alexipharmaca expugnanda. Tertiò vires conſeruandæ, & roborandæ; & imprimis hepatis, quod in hoc morbo laborat, maxima habenda ratio. Quartò morbi & ſymptomata, qui huic lui coniungi ſolent, tollenda.

An ſine ſudore curatio perfici poſſit. Hoc loco controuerſia expedienda; An nimirum ſine ſudore labes hæc curari poſſit. Nonnulli in ea ſunt ſententia, quod lues iſta tolli poſſit: etſi ſudores non prouocentur. Idque primò eo probant, quod lues hæc conſiſtat in qualitate quadam abdita, quæ non niſi corporis alteratione tollatur, cum contraria contrariorum ſint remedia. Iſtam autem alterationem præſtare poſſe antidota & decocta adminiſtrata, propria virtute, & ſine ſudore. Deinde experientiam adducunt, qua conſtat, ſumptis talibus medicamentis, ſine ſudore nonnullos conualuiſſe. Tertiò hoc afferunt, quòd decoctum ligni bibentes interdum à natura feliciter euacuantur per vrinam, per aluum, non ſemper per ſudores.

Contra hos pugnat Aurelius Minadous, *de virul. Vener. cap. 9.* Et primò quidem, ſe nunquam obſeruaſſe, ſcribit, vt decoctum Medici iuſſerint ſine ſudore ſumere, vtpote ad quem & alexipharmaca omnia ipſa ſuâ naturâ inclinent, nec ipſa materia, vt per hanc viam expellatur, vtpote vaporoſa & halituoſa, inepta ſit; neque aliquem extitiſſe, qui huiuſmodi morbum penitus atque integrè ſine alicuius ſudoris auxilio ſuperauerit, præſertim ſi fuerit inueteratus. Cur verò ita ſtatuat, rationem hanc affert, quòd, ex ſua ſcilicet opinione, mali huius eſſentia conſiſtat in qualitate, ſed in corpore mala qualitate affecto. Et proinde, ſicut qualitas alterationem, ita corpus euacuationem indicare, ſtatuit, quæ quamuis multis modis fieri poſſit, commodiſſimè tamen per ſudorem inſtituatur; cùm hoc ipſum corpus ſit vaporoſum, & rectiſſimè ac facillimè per ſudorem diſcutiatur. Addit, & hoc, cùm in corporibus hâc lue infectis magna excrementorum copia redundet, nec ſolùm in aliqua parte, ſed vniuerſo corpore; ſudor autem ſit euacuatio vniuerſalis, ea per ſudores commodiſſimè euacuari. Et imprimis hepati ſudores plurimum prodeſſe ſtatuit. Cùm enim illud humorum, qui per vniuerſum corpus feruntur, officina ſit, & illi ſudoris operâ purgentur, & ab omni inquinamento liberentur, etiam hepar pollutum hoc modo mundari poteſt. Et quamuis natura interdum humores virulentos per partem aliquam aliam, vt aluum vel vrinam, euacuet, atque tum etiam eius conatus non impediendus ſit, ſed adiuuandus: tamen abſque ſudore vniuerſum corpus ab iſta lue liberari non poſſe, vnicumque ſudorem ab omnibus locis, tam internis, quàm externis, citò, tutò, iucundè euacuare putat.

Deciſio. Verùm neutra harum opinionum veritatem planè attingit, & vtraque curationem imperfectam tradit. Etenim cùm detur Indicatio curatoria, ita in genere dicta, duplex: vna præſeruatoria, quæ ſumitur à cauſſa; altera in ſpecie curatoria dicta, quæ ſumitur à morbo: illi, qui ſine ſudore morbum hunc curari poſſe cenſent, quòd conſiſtat in abdita & maligna quadam qualitate, de curatoria quidam Indicatione rectè ſentiunt; cùm illa maligna qualitas non ſudore, vel aliis euacuationibus, ſed propriis alexipharmacis tollatur: præſeruatoriam tamen Indicationem & cauſſam negligunt. Cùm enim certum ſit, in lue Venerea non ſolùm vitioſam & malignam in partibus, præcipuè hepate, eſſe diſpoſitionem, ſed & omnes corporis humores inquinatos: eorum euacuatio requiritur, quæ commodiſſimè fit per ſudores, vt rectè Minadous probat. Quanquam enim inſenſibiliter etiam aliquid diſcutiatur, inſenſibilis tamen illa euacuatio non ſufficit, & nimis tarda eſſet. Aurelius Minadous verò de cauſſæ ablatione & humorum vitioſorum euacuatione, quæ rectiſſimè fit per ſudores, benè ſentit; morbum verò ipſum, ſeu qualitatem illam malignam non ſolùm humoribus, ſed & partibus viuentibus impreſſam, negligit. E quo patet, quod diligenter notandum, de morbis occultis diſputationem non eſſe inter eas, quas Galenus Logicas appellat, ſed ipſam horum morborum eſſentiam concernere, morbórumque occultorum ignorantiam non ſolùm errores in theoria, ſed & in praxi patere. Itaque quamuis concedimus, rectè humorum euacuationem etiam per ſudores inſtitui: tamen alexipharmaca etiam ad diſpoſitionem illam malignam in partibus, imprimis hepate, neceſſariæ ſunt; & Fernelius, ac quem ſequitur Palmarius eandem ob cauſſam peculiaria alexipharmaca, vt dicetur, addunt, vt diſpoſitio illa maligna radicitùs exſtirpetur. Etſi enim omnes humores vitioſi ſint euacuati, & omnes morbi alii ac ſymptomata poſt eorum euacuationem ceſſent: tamen niſi diſpoſitio illa maligna è partibus tollatur, malum recrudeſcit, & ſæpe longo pòſt tempore. Et hanc cauſſam eſſe puto quòd non ſolum decoctum ligni, ſarſæparillæ, & ſimilium, ad ſudores ciendos manè exhibetur; ſed etiam ſine ſudoribus potus loco propinatur. Ea ipſa enim medicamenta propria, quæ cauſſam occultam & malignitatem in humoribus oppugnant, humoréſque vitioſos per ſudorem euacuant, etiam diſpoſitionem partibus impreſſam eradicare valent.

Luis Venereæ curatio. Tandem & hoc non prætereundum, Indicationes anteà propoſitas non neceſſario in quouis morbo Gallico attendendas eſſe, ſed ſaltem in eo, qui iam totum corpus ferè inuaſit, & imprimis hepar occupauit. Si verò malum recens ſit, non opus eſt, vel ſanguinem mittere, vel purgantia exhibere; cùm vitium nondum humoribus communicatum ſit, ſed ſatis eſt, contagium receptum abſtergere & euocare. Id quod & in ſcabie recenter contracta per contagium ſufficit. Vbi tamen attendendum, an puſtulæ illæ ſeu caries Gallica, quam dicunt, immediatè à contagio & congreſſu Venereo proueniant; tum enim externa medicamenta ſufficiunt: an verò hepate iam affecto oriantur; tum enim euacuationibus & alexipharmacis opus eſt.

CAPVT

CAPVT X.

De curatione: & primò venæ ſectione.

Venæ ſectio. PRimò ergo Præſeruatoriam Indicationem, ſeu cauſſarum amotionem quod attinet, & principio quidem ſanguinis miſſionem, equidem per ſanguinis miſſionem cauſſa morbi propriè & proximè non tollitur: tamen, ſi ſanguis in corpore abundet, iſque præſertim calidior, propria huius morbi remedia, quæ calida & ſicca ſunt, tutò adhiberi non poſſunt, niſi ſanguis abundans prius minutus ſit.

Et quidem ſi materia virulenta nullam peculiarem, ad aliquam partem, motum habeat, imprimis baſilica vena aperiri poteſt. Si verò ad partem aliquam peculiariter motum habeat materia, & quidem ad inguina, ac natura bubonem protrudat, venæ ſectio cautè inſtituenda. Si enim bubo ad ſuppurationem properet, venæ ſectio non facienda, & præcipuè in brachio, ne natura in expulſione turbetur, & materia ad interiora reuocetur. Obſeruatúmque multos ex aperto bubone, & materia diutius per eum euacuata, integrè ſanatos eſſe: contra ex intempeſtiua venæ ſectione malum prolongatum fuiſſe. In venæ ſectione ergo naturæ motus attendendus, & vbi tumor ſpem ſuppurationis non præbet, in partibus inferioribus vena aperienda. Ita enim materia verſus inferiora retrahitur, & propter effluxum ſanguinis calidi poſtea facilius ſuppuratur. Eodem modo in pene vena aperienda eſt, ſi adſit in pudendis caries vel gonorrhœa, & omnino, ſi infra hepar partes laborent. Si verò ad caput materia ruat, & ibi dolores vehementiſſimos excitet, praua vlcera, capillorum defluuium, in brachio cephalica communiſſimè aperitur.

Cæterea, quæ in venæ ſectione rectè adminiſtranda in genere proponuntur, præcepta etiam hic obſeruanda; quæ cum huius affectus propria non ſint, pluribus hic non proponenda.

Si vires, venæ ſectionem non ferunt, eius loco hæmorrhoides venis ani, vel cucurbitulæ conuenientibus locis applicandæ.

CAPVT XI.

De præparatione & purgatione vitioſorum humorum.

Humorũ præparatio & purgatio. DEinde ſi corpus ſit cacochymicũ, humores vitioſi conuenientibus medicamentis euacuandi & præparandi ſunt; cùm in corpore impuro alexipharmaca, & huius morbi remedia propria parum proſint, imò etiam damnum afferre, & corpus, licet ipſa lues expugnetur, aliis morbis obnoxium reddere poſſint. Non enim humores vitioſi, circa viſcera collecti, toti per ſudores diſcuti & diſſipari poſſunt, ſed tenuiore parte diſcuſſa craſſior relinquitur, & ſicceſſit, ac viſceribus impingitur, ſæpe etiam acrimoniam contrahens, vaſorum ſubſtantiam labefactat. Vnde interdum lues iſta curatu pertinacior euadit, & hepatis ac lienis, obſtructiones & ſcirrhi, affectio hypochondriaca, herpetes oriuntur.

Neque tamen ſolum in principio & ante luis propriam curationem purgatio inſtituenda, ſed etiam toto curationis tempore, ſi vitioſa materia A iterum colligatur, per interualla euacuanda. Si tamen lues iam inueterata, & in externis præcipuè partibus hæreat, non temerè purgantibus fortioribus materia vitioſa ad interiora reuocanda, ne hepar, ventriculus, & alia viſcera lædantur ac debilitentur, ſed per loca conuenientia, quò natura vergit, euacuanda.

De humorum autem præparatione & purgatione etſi autores multi ſatis prolixi ſint: tamen cum illa, quæ de vniuerſali humorum præparatione ac purgatione ab iis dicuntur, non huic morbo propria, ſed omnibus à cacochymia pendentibus communia ſint, operæ pretium non videtur, in iſtis generalibus, quæ iam ex pluriũ aliorum morborum curatione nota ſunt, inhærere. B Hæc ſaltem monemus; Primò in malo recenti eſſe attendendum, qui humores vitioſi in corpore, & imprimis in ſecunda eius regione abundent, eoſque præparandos & euacuandos eſſe. Si vero malum iam ſit inueteratum, quia in eo plerunque humores craſſi & aduſti colliguntur, ad eos imprimis medicamenta dirigenda eſſe. Deinde & hoc obſeruandum, ſimul ad intemperiem viſcerum eſſe reſpiciendum, & ſi quam intemperiem contraxerint, eam corrigendam, eáque propriis medicamentis roboranda eſſe. Tertiò eſt neceſſarium, vt ſemper aliquid præparantibus & purgantibus addatur, quod facultate ſpecifica virulentiæ Venereæ reſiſtat. Ideoque de vulgaribus medicamentis purgantibus nihil addimus, C cum paſſim ſint obuia & nota, niſi hoc, non paucos Medicos teſtari, mechoacannam, quò pertinet radix gialapa, non ſolum ob vim purgandi cum commodo in hoc morbo exhiberi, ſed etiã, quia peculiari vi lui huic aduerſetur, ita vt inter morbi huius antidota à nonnullis numeretur. Deinde à Chymicis imprimis ad huius morbi curationem & purgationem etiam commendari ☿rium præparatum, de quo infra in ſpecie dicetur.

CAPVT XII.

De Propriis remediis, & antidotis, ac alexipharmacis luis Venereæ in genere.

D POſtquam corpus conueniente modo euacuatum, maxima curationis huius ſpes eſt in antidotis huius morbi propriis, vtpote, à quibus ſola perfecta ſanitas ſperari poteſt, ita quidem, vt, etſi varii morbi alii, ex corruptione humorum orti, huic morbo ſæpe coniungantur: tamen ſi malignitas illa tollatur, paulò pòſt vel ſponte euaneſcant, vel facilè curentur; ſine verò horum remediorum ope nulla ab aliis medicamentis, quocunque etiam nomine veniant, perfecta curatio ſperari poſſit. Imò & hoc à pluribus obſeruatum, eiuſmodi medicamenta, etſi manifeſtis qualitatibus intemperiei calidæ & ſiccæ aduerſari videntur: E tamen à multis, qui intemperie hepatis, imò totius corporis, calida & ſicca prædici fuerunt, & habitum corporis gracilem habuerunt, imò planè ferè contabuerunt, eiuſmodi medicamenta calida & ſicca feliciſſimo ſucceſſu vſurpata eſſe. Ex quo vel ipſo apparet, in hoc morbo potius occultæ malignitatis, quàm manifeſtæ intemperiei rationem habendam eſſe. Ideoque quamprimum corpus aliquo modo præparatum, & euacuatum eſt, mature ad iſta luis Venereæ alexipharmaca accedendum. Luis Veneræ antidote.

Luis Venereæ alexipharmaca neceſſaria.

Etſi verò nonnulli Medici medicamentorum A illorum, quæ mox recenſebuntur, vires eleuare & extenuare velint, dum ſtatuunt, quod decoctum ligni iuniperi, oleæ, buxi, fagi, & aliarum arborum idem præſtare poſſit, quod decoctum ligni Guaiaci, modò tenuiſſima viuendi ratio, qualis cum decocto ligni Guaiaci adhiberi ſolet, vſurpetur; tamen falſum id eſſe, experientia dudum docuit. Licet enim compertum ſit, ex victu tenuiſſimo miteſcere quædam huius morbi ſymptomata: tamen niſi propria auxilia adhibeantur, paulo pòſt recrudeſcere & ſæuior redire morbus viſus eſt. Etenim talia medicamenta cum tenui diæta quidem vitioſos humores abſumere, ſed malignitatem expugnare non poſſunt. Vt ergo hic morbus eſt occultus, qui non niſi ex effectis cognoſcitur: ita etiam remedia, quæ huic affectui medentur, non ratione inueniuntur, ſed ſola experientia.

Quænā ſint illa.

Quæ autem illa medicamenta ſint, Medici rurſum non planè conſentiunt. Plurimi maximam in hydrargyro ſpem ponunt, idque vnicum & proprium luis Venereę alexipharmacum eſſe putant; alii id planè reiiciunt, de qua re infra dicetur. Alii, & plerique quidem vſu ligni Guajaci, ſarſæparillæ, radicis Chinæ, ligni ſaſaphras, curationem huius morbi aggrediuntur, alii & de his ipſis dubitant, imo quidam negant, ſolius Guajaci & ſimilium vſu luem hanc expugnari poſſe, & propterea aliorum permiſtione eorum vim exacuendam & augendam eſſe cenſent. Iul. Palmarius, *lib. de lue Venerea, c.* 13. diſtinguit, nec eſſe tanti Guajacum putat, vt Venerei veneni radices & omnem perniciem vnum prorſus extinguat, nec ita imbecillum, vt nihil ſine aliorum ope & connexione perficiat. Eius quidem vnius vſu, abſumptis humoribus, omnia luis ſymptomata tandem ſopiri, atque prorſus deliteſcere ſcribit, ſed tamen venenatam mali labem, quæ iam partibus ſolidis inſederit, in pleriſque eo præſidio non expugnari, prorſúsque extingui, ſed vt planè extinguatur latentis veneni pernicies, atque morbi reuerſio præcaueatur, alexipharmaca alia adhibenda eſſe cenſet. Quam ſententiam procul dubio hauſit à Fernelio, præceptore ſuo. Eum enim, vt *lib.* 1. *de lue Vener. cap.* 7. primum auſum eſſe, ſcribit, omnem luis Venereæ curationem polliceri ſine hydrargiri vſu, & multa domi ſuæ alexipharmaca componenda curauiſſe, quæ aduerſus eiuſmodi perniciem cum Guajaco, aut etiam ſine eo adhibuit, &, vt *alleg. cap.* 7. ſcribit, duo eiuſmodi medicamenta, quæ præſtantiſſima & efficaciſſima reperit, quæ ipſe adiectis aliis remediis in vnum medicamentum redegit, quod hactenus neminem fefellerit.

Verùm cùm eiuſmodi medicamenta ex communibus alexipharmacis huic morbo non propriis componantur, ea primo loco non proponemus, ſed infra aliquid de iis dicemus, Primo verò loco trademus ea, quibus plerique Medici hactenus vſi ſunt, & quæ iam longa experientia huius luis alexipharmaca eſſe docuit: quorúmque vſu non ſolùm humores vitioſi euacuati, & ſymptomata profligata, ſed & ipſas morbi radices extirpatas fuiſſe, vt iis amplius non rediret, multo vſu obſeruatum. Qualia ſunt lignum Guajacum, ſarſaparilla, radix Chinæ, lignum ſaſſafras, de quibus iam dicemus.

CAPVT XIII.

De ligno Indico & Guajaco.

ET primò quidem agemus de ligno Indico, vtpote quod inter morbi huius remedia facilè principatum obtinet. Cùm enim in India morbus hic feratur eſſe endemius, etiam primarium remedium ex India petitum, quod lignum Indicum vocant. Eſt autem lignum huiuſmodi vt ex Conſaluo Ouiedo, Nobili Hiſpano, Indicarum rerum ſcriptore, patet, duplex: vnum, quod vulgo notum, Guajacum dictum, alterum, quod palus ſanctus, ſeu lignum ſanctum appellatur. Etſi enim à plurimis hæc duo ligna pro eodem habentur: tamen nominatus modò Autor, & notis & locis vtrumque diſcernit, de quo videatur Fallopius, *de morb. Gall. cap.* 39. Cùm tamen vtrunque lignum ad morbum Gallicum expugnandum eaſdem vires habeat, (etſi ligno ſancto ad arthritidem & alios morbos maior vis eſſe feratur, & lignum ſanctum hodie ad nos rarò afferatur) ſolùm de Guajaco dicemus. — Ligni Indici.

Inter cæteras ſuperioribus ſæculis repertas nouas Inſulas, eſt etiam vna, cui Hiſpani inuentores Hiſpaniolæ nomen indiderunt. In ea cùm lues Venerea endemia eſſe feratur, atque vnicum eius morbi remedium habeatur decoctum cuiuſdam ligni, quod hodie Guaiacum, ab incolis cum hiatu Huaiacum nominatur, Hiſpani eâdem lue infecti idem decoctum ſalutare experti ſunt viréſque eius aliis poſtea detexerunt. Arbor fertur eſſe foliis fraxini, color ligni intus nigreſcens eſt, ipſum lignum graue & ponderoſum, in aqua non fluit, ſed mergitur, reſinoſum eſt, & dum accenditur, odorem non ingratum ſpirat: ſapor eius ſubamarus, cum leui acrimonia, linguam vellicante. — Duplex Guajacum ſictum.

De eius electione nonnihil dubii apud Medicos occurrit. Sunt nonnulli in ea ſententia, id quod albicat, reliquo præferendum eſſe; cum quo minus adoleuerit, eo magis albicet; quo verò magis adoleuerit, eo magis nigricet. Sicçius autem eſſe, quod eſt annoſius; quod verò minus annoſum, humidius, & ſucco magis abundans, & proinde efficacius. Verùm enim verò cum duplex ſit in viuentibus humor, vnus primigenius, calidi innati, ſeu ſpiritus inſiti ſubiectum, etiam ad flammam concipiendam aptus: alter alimentarius, aquoſior, & ad inflammationem minùs aptus: vires huius ligni vt & aliarum plantarum, non æſtimandæ ab illo alimentario, & aquoſiore humore, ſed à calido illo inſito & humido primigenio. Qui cum in ætate prima cùm in infantibus, tum in plantis humido multo obruatur & obfuſcetur, multæ actiones in prima ætate infirmæ & imbecilles ſunt, quæ poſtea humido illo nonnihil abſumpto, & calore vegetiore reddito, progreſſu ætatis fortiores fiunt, ſolétque hic calor omnium actionum præcipuum inſtrumentum vſque ad florentem ætatem, & ἀκμῇ immutatus conſiſtere. Itaque etſi in Guaiaco etiam idem calidum innatum & humidum radicale ſemper ſit, à quo vires eiuſdem dependent: tamen quia in tenello adhuc ligno vis iſta à copia humoris obruitur quaſi, & cohibetur, minus efficax eſt adoleſcens adhuc lignum eo, quod iam adulta & confirmatæ ætatis eſt. Ac proinde ad huius morbi curationem — Ligni Guaiaci electio.

non lignum ſubflauum, vel quod buxei coloris eſt, & vel ab immatura arbore, vel à ramis deciſſum eſt, minúſque efficax, ſed potius nigricans eligendum, vtpote, quod magis reſinoſum eſt, & pingui illa ac balſamica ſubſtantia abundat, in qua vis illa virulentiæ Venereæ aduerſa maximè reſidet. Ætatem ergo huius ligni internoſcere, vtile eſt, vt efficaciſſimum eligatur. Etenim quod internam quidem partem nigram habet, ſed fiſſuris veluti lineis quibuſdam colore fuſco, in orbem vt nigrum actis per longum interſectum eſt, efficax quidem illud eſt, ſed quod tamen vel ex arborum ramis deciſum eſt, vel certè ætatem maturam nondum attigit, atque ideo minoris efficaciæ eſt. Idcirco enim comparent lineæ huiuſmodi, quod præpinguis illa ſubſtantia, quæ in medio arboris caudice maximè reſidet, nondum ita redundat, vt internas omnes ligni partes impleat. Quod verò tota interna parte nigricat, ſuperficie dumtaxat albicante, id ſi integrum, ponderoſum, & odoratum exiſtat, leuíque acrimonia linguam vellicet, & vel nullis lineis interſectum eſt, vel iis reſina plenis, ideoque, dum accenditur, præter odorem, quem, ſpirat gratum, reſinam etiam reddit ſubnigram, id ſummum maturitatis gradum aſſecutum, & ex arboris caudice deciſum ac propterea efficaciſſimum eſt. Si verò lineis diſtinctum, & foraminulentum eſt, & nec pondere, nec odore, nec acrimonia valet, nec incenſum reſinam ſudat, id ſenectutem iam attigiſſe, & propterea vires eius iam hebeteſcere, indicio eſt.

Ætas huius ligni vt diſtinguenda.

Monet hîc etiam L. Septalius, eſſe ſpeciem quandam Guajaci, quæ nunquam in vſum ducenda ſit, quæ nigrorem verum in medio non habet, ſed coloris eſt ſubobſcuri cum quadam viriditate, aquæ decoctum facit omnino turbidum, quod nunquam clareſcit, tum maxima acredine & in gula, & faucibus ardorem excitat, ob craſſas autem & terreſtres partes maiori ex parte in ſplene, nonnunquam etiam in hepate obſtructiones inducit. Empirici ſylueſtre lignum ſanctum appellant. Sed cùm apud autores nullibi repererit duplicem hanc ſylueſtris & domeſtici differentiam, potius ratione ſoli has qualitates acquirere cenſet.

Si etiam cortex ſit craſſus, & ligno ita adhæreat, vt vix auelli & ſeparari poſſit, bonæ notæ lignum eſt. Si verò cortex facilè à ligno ſeparetur, vel vetuſtum eſt, vel aqua marina emarcuit. Si etiam dum abraditur lignum, pingue apparet, raſum maſticatum mordet, & amaritudinem poſt ſe relinquit, dum ſecatur, ſolidum, & ſuperficies æqualis, non aſpera & foraminulenta appare, tlignum bonum eſt.

Cortex ligni Guajaci.

Cortex eiuſdem ligni maiore acrimonia & amaritudine pollet, & propterea validius ſiccat, attenuat, & digerit, quàm lignum: verum quia illa vis occulta, quæ huic morbo aduerſatur, eſt potius in humido illo pingui, ac ſubſtantia balſamica, ſemper lignum cortici præfertur: ac præterea cortex in calidis & ſiccis corporibus minus commodè adhibetur.

Vires ligni Guajaci quod attinet, eſt illud calidum & ſiccum, vt ex ſapore, odore & acrimonia percipitur, & quidem in ſecundo gradu, ac ſimul eſt tenuium partium, vnde vim habet cauſſa attenuandi, lenta incidendi & detergendi, obſtructiones aperiendi, ac ſudores & vrinas ciendi, ſuperfluóſque humores frigidos diſſipandi & abſumendi. Verùm non ob iſtas qualitates præcipuè exhibetur lignum Guajacum, (cum huiuſmodi qualitatibus prædita medicamenta etiam in Europa inueniantur; nec ex India ea tranſportare neceſſe fuiſſet) ſed imprimis ob vim illam peculiarem & occultam, qua virulentiæ Venereæ aduerſum eſt. Et quidem inter alexiteria luis Venereę lignum Guajacum primas obtinere; omnes ferè Medici conſentiunt. Quanquam enim Fernelius eius hanc vim extenuare nonnihil velit, ideo, quod non omnes hoc morbo affecti eius vſu curantur: tamen cauſa hæc ſufficiens non eſt; cùm nullum omnino reperiatur alexipharmacum, vel aliud medicamentũ, quod deſperatos etiam morbos curet. Ipſi autem virulentiæ Venereæ occulta qualitate & proprietate lignum hoc aduerſatur, ac humido radicali, & balſamo naturali, quod à virulentia hac facultati nutrienti aduerſa maximè læditur, amicum eſt, illudque roborat adeo, vt obſeruatum ſit, eorum quoque qui hepar, & totum corporis habitum calidum & ſiccum habuerunt & qui à lue Venerea penè contabuerunt, vt anteà etiam dictum, vſu decocti huius ligni, licet caliditate & ſiccitate ipſis aduerſis, inſtaturatos & habitiores ac corpulentiores redditos fuiſſe. Nonnulli quidem ſcribere auſi ſunt, decoctum huius ligni non minus nutrire, quàm nutriat ius pulli. Verùm hi nimii eſſe mihi videntur in laudando hoc ligno. Etſi enim vegetabile eſt & aliquid forſan ſucci alimentaris in decoctum deponit: tamen in pullo plus eſſe alimenti homini idonei, quàm in ligno Guajaco, neminem ſanæ mentis facilè negaturum puto. Quòd verò nonnulli poſt morbum hunc corpulentiores fiunt, id ex accidenti eſt. Nam cum ob virulentiam Veneream nutritio in toto corpore fuerit læſa, vbi illa diſcuſſa & extincta eſt, corpus iterum bene nutriri & augeri incipit. Id quod & in aliis quibuſdam morbis, imprimis febribus, accidit, ante quas cùm homines ob prauum nutrimentum non eſſent εὔσαρκοι, per morbum abſumptis vitioſis humoribus poſtea bene nutriri incipiunt, & corpulentiores fiunt.

Vires ligni Guajaci

An lignum Guajacum nutriat.

Non ſolum autem lignum hoc habet vim alterandi, & occulta qualitate malignitatem illam virulentiæ Venereæ, cum humoribus, tum partibus ſolidis impreſſam, extinguendi, ſed etiam euacuandi, cùm ſenſibiliter per ſudores, tum inſenſibiliter, per inſenſibilem tranſpirationem. Ac proinde ratio per lignum Guajacum, & huic cognata medicamenta curandi morbum Gallicum maximè vſitata eſt. Etſi enim ob diuturnitatem curationis, & ſudandi labores, ac tenuem diætam, aliquam moleſtiam eis afferat: tutior tamen longè eſt illa, quæ fit per hydrargyrum, in qua ſi peccetur, non leue periculum ægro imminet.

Parantur autem ex ligno Guajaco varia medicamenta, eaque vel forma liquida, vel ſolida, & in ſubſtantia. Verùm in forma liquida exhibita efficaciora ſunt; cum facilè ad actum deducantur, & in totum corpus penetrent, ac omnium partium facultatem expultricem ad excretionem noxiorum ſtimulent. In ſolida verò forma cum pars illa, in qua vis medicamenti præcipuè reſidet, à terreſtri & craſſa nondum ſeparata ſit, non ita facilè in actum deducitur. Decoctum propterea, vt commodiſſimum, maximè in vſu eſt. Si qui tamen propter diuturnũ huius medicamenti vſum eius pertæſi ſint, ac nihilominus metuant, ne reliquiæ aliquæ humoris praui ſuperſint,

Medicamenta è ligno Guajaco.

aut vitæ genus decocti debito modo vſurpandi vſum amplius non admittat, iis etiam alia forma ex hoc ligno medicamenta exhiberi poſſunt. Inter quæ extracta & ſpiritus, vt dicetur, efficaciſſima ſunt, ac longè pulueribus præſtantiora.

Decocti ligni parandi ratio. An fit in vino coquendum.

Ligni autem huius decoquendi ratio varia eſt, cum ratione liquoris, in quo fit decoctio, tum qualitatis liquoris. Nonnulli enim in aqua, alii in decocto hordei, alii in aquis diſtillatis, alii in vino, alii in ſero lactis, alii in iure carnis lignum decoquunt. L. Septalius, *lib. 7. animadu. n. 204.* eos reprehendit, qui ſolo vino decoctum ligni fieri poſſe, negant; cum nihil aptius ad extrahendum medicamentorum facultates ſit, ipſo vino, & aqua (rectius ſpiritu vini dixiſſet.) Ideoque ille decoctum cum vino parat, quo in morbo inueterato cum malo habitu, & materia frigida prædominante vtitur, hoc modo: *Facta infuſione corticis ligni ſancti optimi, craſſo modo contuſi* vnc. viii. *in vini albi optimi,* libr. *medicinal.* xlii. *per duos dies excalefacto prius vino, & ſemper per duos illos dies in duplici vaſe, vel cineribus calen e: Poſt fit lento igne vel in duplici vaſe elixatio ad conſumptionem tertiæ partis; quo vtatur ægrotus, & manè loco ſirupi, & pro potu in cibis; ſumet manè* vnc. vii. *& poſt horam proliciantur ſudores; in prandio autem, & in cœna non excedat* vnc. xiiii.

Verùm etiamſi concedamus, vinum ad extrahendas vegetabilium vires commodiſſimum eſſe: tamen hoc negari non poteſt, quod coctione vires vini euaneſcant, & vbi ſpiritus exhalauit, phlegma nauſeabundum, & ipſa aqua ſimplici minùs commodum relinquatur. Ideoque in ea ſum ſententia, vel lignum in aqua coquendum, & ſub finem decoctionis vinum addendum eſſe; vel lignum ſaltem in vino diutius infundendum, aut in duplici vaſe coquēdū eſſe, vt nihil pereat, nullo verò modo ad tertiæ partis conſumptionem.

Ergo vulgatiſſimè & rectiſſimè decoctio fit in aqua pura, quæ & medicamenti caliditatem & ſiccitatem nonnihil corrigit, & diſtributionem ac ſudoris prouocationem adiuuat. Si tamen corpus, & præcipuè ventriculus ſit frigidior, ac debilior, ægérque vino aſſuetus, non incommodè vinum admiſcetur, vt modò dictum, & poſtea etiam dicetur. Nam vino admiſto ventriculus minus læditur, & medicamenti vis ad omnia membra facilius penetrat.

Ligni ad aquā proportio.

Ligni etiam ad aquam diuerſa obſeruatur proportio, pro ætatis, corporis conſtitutionis, anni, temporis ratione, ſumuntúrque *ad aquæ* libr. xii. *ligni* vnc. iii. *vſque ad* vnc. xii. Si enim anni tempus & corpus ſit calidius, tutiſſimum eſt, minorem ligni quantitatem ſumere, & longiore tempore curationem tutò perficere, quàm medicamento potentiore damnū aliquod ægro adferre; præcipuè primis curationis diebus, & priuſquam humores in corpore ſuperflui imminuantur, & ſudor facilè ac exquiſitè fluere incipiat, ægerq; decocto adſueſcat. Pòſt ſenſim plus ligni ſumi poteſt, quod niſi obſeruetur, æger facilè in periculum coniicitur. Scribítque Euſtach. Rudius, *lib. 5. de morb. occul. cap.* 13. ſe vidiſſe ægros, qui ob hunc errorem, nimiam ſcilicet quantitatem ligni, primis diebus adhibitam, in febrim inciderint, vt poſtea ab vſu decocti fuerit abſtinendum, magno cum eorum damno. Vbi verò nihil tale metuendum eſt, in adultis, & communiter, ligni raſpati, vel torno comminuti libr. j. affunduntur *aquæ lib.* xii. in olla fictili vitreata, & horis 24. in loco tepido maceratur. Poſtea vaſe tecto, lento igne coquitur, donec dimidia vel tertia pars remaneat. Decoctum hoc vaſe adhuc tecto refrigeſcere ſinitur, poſteà colatur.

Fallopius, *lib. de morb. Gall. cap.* 46. diſputat, an commodius ſit, coquere igne aperto, vel in vaſe duplici dicto, ſeu in B. M. illóſque reprehendit, qui ſtatuunt, decoctum in Baln. factum, eſſe dilutius ſeu minùs potens, & quòd decoctū, quod fit in balneo, ſit præſtantius illo, quod fit in igne aperto, probare conatur exemplo aquarum deſtillatarum, quæ per Baln. præſtantiſſimæ parantur; cùm in his nulla adustio fiat, ſed maior eliquatio, quæ fit in calido humido, decoctum præſtantius reddat. Verùm aliud docet experientia, quàm ratio confirmat. Etſi enim è quibuſdam plantis humidioribus, vt roſis, violis, lilio conuallium & ſimilibus recentibus, quarum vis in parte volatili, vt Chymici loquuntur, conſiſtit, optimæ aquæ fiant, etiam ſine aquæ affuſione, in balneo: tamen in plantis calidioribus, & præcipuè in radicibus & lignis, quorum vis in parte oleoſa conſiſtit, nunquam earum vis per balnei calorem nimis mitem elici poteſt, id quod etiam in multis ſeminibus accidit, ſed opus eſt deſtillatione per veſicam, per quam vehiculo aquæ partes illæ fixiores eleuantur. Cùm ergo tota vis ligni Guajaci in parte illa oleoſa & reſinoſa conſiſtat, atque vt ea eliciatur, forti coctione opus ſit, eam calor B. lentus præſtare non poteſt, ſed coctione in igne aperto opus eſt; quæ tamen, ſi ſufficiens quantitas aquæ addatur, nullam aduſtionem inducit.

Quarationē coctio inſtituenda.

Quomodo decoctū ſit condiendū.

Nonnulli ſaporis gratiâ, & vt amaritudo & acrimonia minuatur, ſub finem coctionis vuarum paſſarum & glycyrrhizæ an. vnc. vnā addunt. Poteſt & ſaccharum & iulepus aliquis ſaporis gratiâ addi. Aurelius Minadous, *de virul. Vener. c.* 4. melle imprimis decoctum dulcorandum ſtatuit. Mellis enim exiguam quantitatem, ſi ſimul concoquatur, & deſpumetur, omnem amaritudinem infringere, decoctúmque maiorem vim abſtergendi, attenuandi, aperiendi, fundendique humores, ac mēbra roborandi, acquirere exiſtimat. Quod vt in corporibus pituitoſis, ac imprimis ventriculo frigido, locum habere concedimus: ita cùm mel facile bileſcat, in corporibus bilioſis, calidis & ſiccis non tuto vſurpari putamus, ſed commodiùs paſſulas, glycyrrhizam, aut etiam ſaccharum.

Nonnulli etiam in iis, qui hepar calidius & ſiccius habent, ſub finem decocto vnam atque alteram radicem cichorij, endiuiæ, ſonchi, M. j. vel ij. addunt. Verùm cùm decocta talia ſint diu continuanda, cauendum, ne talium admiſtione ingrata reddantur, ægróque nauſeam pariant. Deinde cùm decoctum ad plures dies ſufficiens plerumque coquatur vnā vice, tales autem herbæ additæ faciant, vt decoctum minùs diu duret; vt hoc præcaueatur, non toti decocto, ſed eius ſaltem libr. j. herbæ tales addendæ.

Quidam non incommodè, præcipuè in aſſuetis, & quibus ventriculus debilior eſt, ſub finem coctionis vini albi ſubdulcis libras iij. addunt. Nonnulli totum decoctum in vino parant, ſed minùs rectè. Euaporat enim in decoctione vini pars optima, & phlegma ingratum relinquitur, vt antea dictum.

Monet quoque Aurelius Minadous, decoctū iſtud ligni cum vehiculo eſſe exhibendum, quod virtutum medicamenti ad membra præcipuè affecta dirigat, & capite magis laborante cephalica,

rtuibus laborantibus nephritica, hepate, hepatica, liene, ſplenetica eſſe admiſcenda. Quod vt non planè improbamus, ita non ſemper neceſſarium puramus; cùm decocti vis facilè per ſe in totum corpus penetret. Imprimis verò cauendum, ne eiuſmodi medicamentorum admiſtione decoctum nauſeabundum, & ægro ingratum reddatur. Quod cùm ipſe etiam animaduertat, rectè monet, talia medicamenta commodiùs ſeorſim in pulucrem, vel bolum, vel aliam formam redacta, ſumi, quàm decocto permiſceri. Verùm de decoctis compoſitis infra dicetur.

Deſtillatum è ligno Guajaco. Chymici cùm metuant, ne longa decoctione, quæ fit vel ad dimidias, vel tertias, ſpirituoſæ ac ſubtiles partes exhalent & diſſipentur, atque ita virtus medicamenti minuatur, alio modo decoctum hoc parant, ita vt nihil virium pereat. Recipiunt ſcobem Guajaci, ac Retortæ indunt, & aq. ſ. q. affuſâ Retortam in cineres ponunt, & recipiens vas applicant, ac igne ſuppoſito primò digeſtionem, deinde deſtillationem perficiunt, ad dimidiæ partis aquæ conſumptionem. Quæ deſtillatur aqua, exhibetur ad ℥iiij. Commodiſſimum tamen eſt, ſi aqua deſtillata cum reliquo in decocto in retorta colato miſceatur. Ita enim integræ vires habentur. Supra decoctum in Retorta reliquum iterum aqua affundi, & per horas 12. digeri, ac poſtea deſtillari poteſt. Liquórque deſtillatus potus loco exhibetur. Et cùm interdum accidat, vt infantes infecti lue Venerea naſcantur, vel à nutricibus inficiantur, deſtillatum hoc ſaccharo dulcoratum loco julepi ipſis exhiberi poteſt.

Decoctum ſecundum. Poſtquàm etiam primum decoctum vulgari modo paratum & colatum eſt, ligno poſt coctionem primam reliquo iterum aquæ ℔ xii. vel xviii. prout æger plus vel minus bibere ſolet, affunduntur & coquuntur ad part. tertiæ conſumptionem. Colatura pro potu ordinario in prandio & cœna exhibetur. Si potus iſte dulcior & ſuauior expetatur, paſſularum ℥iiii. vel plures addere licet, vel loco paſſular. ſem. coriandri præparat. ℥j. vel ii & decoctum ſacchari ℥ii. vel iii. dulcorare.

Si tamen primo decocto herbæ aliquæ additæ fuerint, decoctum pro potu in menſa non è reliquiis primi decocti parandum, cùm nauſeabundum foret, verùm aliud decoctum recens, ſed dilutius parandum, vel vinum Guajacinum, quod *Vinum Guajacinum.* fit, ſi ſumantur ligni ℔.iiii. vel. v. ſacchari albi ℔. iiii. vini albi ℔. CL. lignúmque in vas ligneum indatur, & vinum calefactum affundatur.

Decoctum tertium. Nonnulli & tertiâ vice lignum coquunt, & decoctum pro carnibus coquendis vſurpant. Poteſt idem decoctum etiam pro manuum ablutione, narium elutione, & vlcerum mundatione vſurpari.

Electuarium è Guajaco. Quidam & aliis modis hoc lignum exhibent. Nonnulli in forma pulueris; alii Electuaria inde conficiunt. Ita Nicol. Maſſa, *lib. 2. de morb. Gall. cap. 6.* Recipit *ligni Indici ſubtiliſſimè præparati* ℔ j. *& cum ſirupo fumariæ coquit in formam electuarii:* cuius ℥ß. vel j. exhibet Vel ℞. *ligni Guajac. ſubtiliſſ. pulueriſati, ſarſæparill.* an ℥j *ſpec. diatrion ſantal. diarhod. abbat.* an. ʒii. *conſeru. cichor. roſar.* an. ℥vi. *cum ſirup. de cichor.* F. Electuarium. Alii cum ſirupo conuenienti pilulas inde parant. Verùm alii non ſine cauſſa hîc monent, talia medicamenta minùs efficacia eſſe, multóſque, qui recens fuerant infecti, cùm ex talium medicamentorum vſu ſanitatem ſperaſſent, morâ & cunctatione iſtâ & medicamenti debilitate in malum grauiſſimum incidiſſe. Minùs enim, vt dictum, talia medicamenta in corpus penetrant: Sub finem tamen curationis, vbi malum penè expugnatum eſt, ac metuitur ſaltem, ne praua aliqua diſpoſitio reliqua ſit, & ægris iamdiu continuatus decocti ligni potus nauſeam pariat, talia medicamenta ad reliquias omnes abſumendas vſupari poſſunt.

Extractum ligni Guajaci. Commodiùs extractum ex hoc ligno paratur, atq; ex eo vel pilulæ vel rotulæ. Verùm poſt eius vſum liquore aliquo ſumpto opus eſt, cuius vehiculo extractum in totum corpus diſtribuatur & deducatur. Imò extracta hæc, ita etiam cenſente Hercule Saxoniâ, vix tàm validas vires habent, vt poſſint morbum antiquum & maximum vincere, ſed iis meritò decoctum præfertur.

Oleum Guajaci. Fortius oleum eſſe ſcribit Hercul. Saxonia, *de lue Venerea, cap.* 27 Et in hoc oleo totam vim ligni alexipharmacam depoſitam eſſe putat, & ſe experientiâ comprobaſſe refert, huius olei beneficio morbum antiquum & maximum fuiſſe ſuperatum. Exhibet autem id variis modis. In corporibus emaciatis cum lacte; in aliis temperamenti calidioris cum conſerua roſarum, vel ſero caprino; in melancholicis cum conſerua borraginis, vel bugloſſi; in pituitoſis cum conſerua betonicæ; in tophis cum terebinth. & quidem pro doſi ℈ii. Verùm procul dubio non oleum fuit, quod exhibuit Saxonia, ſed extractum liquidum, ſeu tinctura, vt appellant. Oleum enim nullum per alembicum ex hoc ligno deſtillatur. Quod verò per retortam, ſeu deſcenſum, igne aperto, deſtillatur, ita comparatum eſt, vt intra corpus non commodè, imò vix tutò exhiberi poſſit.

Spiritus Guajaci. Ego plus tribuo ſpiritui Guajaci, quem tamen parare non eſt cuiuſuis. Longiore enim & diligentiore digeſtione ac fermentatione indiget, vt parari poſſit.

Sunt etiam, qui folia & fructus huius arboris in conſeruas & electuaria redacta vſurpanda cenſent, referúntque, Indos etiam hac lue infectos, ea loco medicamenti vſurpare. Verùm etſi folia & fructus in lue leui aliquid præſtare poſſint: tamen in inueterata & magna non ſufficiunt, nec idem quod lignum præſtare valent. Fructus verò huius arboris etiam vim habere aluum vehementer mouendi, obſeruatum eſt. Et cùm recens ac leuis lues interdum folis purgantibus curetur: non mirum eſt, Indos, per purgantes hoc fructus, curari poſſe; imprimis cùm omnis vis alexipharmaca contra hunc morbum ei non ſit deneganda.

CAPVT XIV.

De Sarſaparilla.

Sarſaparilla. POſt lignum Guajacum primas in lue Venerea curanda obtinet radix, quam alii ſpartam parillam, alii falſam parillam, Hiſpani ſarſamparillam nominant, ob ſimilitudinem, quam cum ſmilace aſperà plantâ habet. Ob ſpinas quidem (dumus enim Hiſpanis Sarſa eſt) ſarſa, ob folia verò & ramos, parilla, quaſi vitis ſpinoſa nominatur. Imò Fallopius, *de morb. Gall. cap. 63.* in ea eſt ſententia, reuera eſſe ſmilacem aſperam, quæ & in Italia paſſim creſcat; & ſe eius vſu felici ſucceſſu plures à lue Gallica liberaſſe

ſcribit. Dioſcorides quoque, *lib.* 4. *cap.* 139 de ſmilace aſpera ita ſcribit: *folia & fructus eius contra lethalia venena priùs poſtque pota antidota ſunt, & traditum præterea eſt, ſi tritum eorum aliquid nuper genito infanti bibendum detur, nullum illi poſtea nociturum venenum.* Verùm ſit ſanè, vt Italica ſmilax aſpera contra hunc morbum, ſicut & alia venena, aliquid poſſit: tamen ipſe concedit, quòd non leuis inter hanc & Indicam ſit differentia.

Locus naturalis ſarſaparillæ. Naſcitur verò ſarſaparilla in Peru, in ſepibus, vt in Europa ſmilax aſpera, vitis alba & nigra, ac lupus ſalictarius. Radix per terram longè latéque ſerpit, vt ſæpe ſex cubitorum longitudinem ſuperet, quæ in faſciculos colligata ad nos aduehitur. Bona & recens eſt alba, ſolida: quæ verò ruffa eſt, & cùm frangitur, puluerulenta, minùs efficax.

Vires. Eius vis, vt dixi, maxima etiam eſt in curando hoc morbo, atque experientiâ compertum, eius vſu, ſine Guajaco, multos curatos eſſe. Et quia temperatior eſt, & moderatè calida, ac nullius acrimoniæ, amaroris, aut adſtrictionis, vt & odoris particeps, ſed obſcuram quandam dulcedinem habet, omni corporis conſtitutioni & ætati tutò adhiberi poteſt. Partium prætereà eſt tenuium, ſudores prouocat, inſigniter exſiccat, putredini reſiſtit, nimiam hnmiditatem abſumit, corpus nonnihil laxat, & propterea ventriculum aliquo modo debilitare ſolet. Etſi verò valentius & efficacius ſit lignum Guajacum: ſarſa tamen in eo lignum ſuperat, quòd inſignem vim habet dolores Gallicos ſedandi, eóſque acutiſſimos & pertinaciſſimos, ob inſignem tenuitatem, vim penetrandi & laxandi: nullúmque dolorem tam contumacem, támque diuturnum occurrere ſcribit Iul. Palmarius, quem non tandem aliquando ſopiat ac ſuperet, ſi quis decocto eius diutiùs & conſtanter vtatur. Imò nodoſos omnes luis tumores, modò oſſei non ſint, quacunque in parte conſiſtunt, exſtirpantur eius vſu, liquefactâ & ſudoribus profusâ, aut minùs conſumptâ, & inſenſibili perſpiratione vacuata eorum materiâ. Scribitque *alleg. loc.* Fallop. quòd ſi poſt ſuperatum morbum reſtant vlcera, rhagades circa annum, duplo citiùs ea ſanare ſarſamparillam, quam lignum Indicum; & breui quoque tempore tophos duriſſimos eo diſcuti. Monent tamen hìc nonnulli, Guajaco equidem hunc morum perfectè curari poſſe, & in Guajaco omnia, quæ ad luem hanc curandã neceſſaria ſunt, reperiri, ſarſam verò rarò ſolam, ſed cum ligno Guajaco, rad. Chinæ, ligno ſaſſafras mixtam, hunc curare morbum: idque ideo quòd ventriculum laxet, minùs calefaciat; omni acrimoniâ careat, & propterea monita abſtergat, & cùm odore careat, ſpiritus reficiendi vim non habeat. Verùm accuſationes hæ, à qualitatibus manifeſtis petitæ, non videntur ſufficientes. Equidem quòd Guajacum primas in hoc morbo obtineat, negandum non eſt. Interim à plurimis etiam obſeruatum, ſolius huius radicis vſu interdum luem hanc curatam fuiſſe. Et ſi forſan ventriculum nimis laxet, ei facilè occurri poteſt.

Modus exhibendi. Exhibetur autem & ipſa variis modis. Plerunque, vt Guajacum, in decocto. De quo notandum, qui ſumptui parcere nolunt, & decoctum efficacius expetunt, eos ſolum corticem, vt qui efficacior radicis pars eſt, ſumere, medullam verò interiorem abiicere debere, vtpote, quæ mi-A nus efficax eſt, imò, vt à nonnullis perhibetur, frigidior, & quandam adſtringendi vim habet.

Decoctio. Sumitur autem radix ſarſæparillæ, minutim conciſæ, eiúſque ℥j. affunduntur aq. ℔. ij. ſeu rad. ℥iiß. aq. ℔. iiij. nonnulli rad. ℥iiij. aq. ℔. vij. alii ʒiij. aq. ℔. x. affundunt. Neque enim ita ſtrictè aquæ ad radicem portio præſcribi, ſed ea pro morbi natura, & ægri ac anni temporis conditione variari poteſt. In lue enim inueterata potentiori decocto opus eſt, in recenti minus potenti. Maceratur autem primò horis 15. vel 20. & poſtea coquitur ad dimidiæ partis conſumptionem. Decoctóque paſſulæ, glycyrrhiza, vel alia prout opus, ſicut in decocto Guajaci, adduntur. B Et quia decoctũ ſarſæ ventriculum nonnihil laxat, plerunque mentha, betonica, vel aliud ventriculum roborans, addendum, aut, quod commodius videtur, ipſum Guajacum, aut, ne variorum mixtio nauſeam pariat, poſt ſumptum ſarſæparillæ decoctum, aliquod ventriculum roborans ſumendum.

Decoctum ſecundũ. Poſtquam decoctum primum paratum eſt, reliquiis iterum aq. ℔. xv. affunduntur, & ad tertias decoquuntur, decoctúmque in prandio & cœna vſurpatur. Nonnulli etiam ſub finem decoctionis vini ℔. iij. addunt. Id tamen tum ſolum faciendum cenſet Fallopius, cùm vel æger domo egreditur, vt vires conſeruentur, vel quando ventriculus debilis eſt. Poſſunt tamen ex C hac radice pulueres, electuaria, extracta parari, vt ex ligno Guajaco.

CAPVT XV.

De radice China.

MErcatores Luſitani è Chinarum regione radicem quandam ad hunc morbum curandum ſuperiore ſeculo aduexerunt, quam radicem Chinæ appellarunt. Cùm enim & eam regionem lues Venerea inuaſiſſet, ſicut Americani Guajaci vſum ad hunc morbum profligandum monſtrarunt; ita Chinenſes ad eundem cu-D randum hanc radicem vſurparunt, eiúſque vſum alios docuerunt. Eſt verò radix palmi longitudine, interdum craſſà ſatis, interdum tenuior, tuberoſa, ſubruffa, ponderis mediocris, quam recens effoſſam adeò tenellam eſſe ferunt, vt cruda & elixa mandi poſſit, vt apud nos napi ac rapi radices. Quod tamen ita credibile non videtur; cùm apud nos napi ac rapi radices exſiccatæ tantam duritiem nunquam acquirant. Ad nos diſſectæ adferuntur.

Radix Chinæ.

Vires eius. Vires eius quod attinet, nec ſapore nec odore pollet, & propterea in caliditate & frigiditate nullus eius eſt exceſſus, ſed potius temperata eſt, aut ſi quis eius eſt exceſſus, potius eſt in frigidi-E tate. In ſiccitate tamen ad ſecundum extenditur, tenuis eſt ſubſtantiæ cum aliqua tamen adſtringendi vi, & ſubſtantifica quadam humiditate, ita, vt eius vſu homines pingueſcant: vnde & decoctum eius facilè aceſcit. Cùm primùm à Luſitanis in Galliam & vicinas prouincias eſſet allata, mirè à mercatoribus laudata ei, vt quæ tenuium partium dirigendi vim habeat, vrinas & ſudores moueat, omnis generis excrementa abſumat, viſcera abſtergat, obſtructiones liberet, ſanguinem à corruptione vindicet, articulorum dolores tollat, lui Venereæ proſit, & quia temperata eſt, omni ætati, ſexui, quocunque tempo-

re anni, ipſíque adeo febricitantibus tutò adhiberi poſſit. Quæ facultates omnes cùm in ligno non ſint, à nonnullis tum temporis non ſolum ad alios morbos curandos adhibita, ſed & ad Gallicum curandum ligno Guajaco prælata eſt. Quæ res ipſa fecit, vt Carolus V. Imperator, grauiſſima arthritide laborans, primus ferè huius radicis vſum, de quorundam Medicorum conſilio, experiri voluerit. Verùm experientia illam famam poſtea minuit, ſcribítque hac de re Iul. Palmarius *de lue Venerea, cap.* 14. multos magno ſuo incommodo radicem hanc ligno Guajaco prætuliſſe, ſéque experientia comperiſſe, quod etiam in magna victus parſimonia aduerſus hanc luem inefficax fuerit, ſæpe etiam eius decocto ita humeſcere ventriculus viſus ſit, & calor natiuus opprimi, vt lienteria grauis, magnáque cruditas non rarò ſubſecuta fuerit, quibus imbecillus inſiti caloris fomes ierat. Præter has incommoditates & vitia non raro etiam lienis tumores atque duritiem diutius vtentibus inducere ſcribit. Neque etiam tota ſubſtantia vel occulta qualitate aduerſus luem hanc præcellentes vires habere concedit; cùm poſt eius vſum in morbi recidiuam, qui ſibi iam bene eſſe crediderunt, quotidie relabantur. Quod etiam confirmat Gabr. Fallopius, *lib. de morb. Gall. cap.* 60. qui & ter & quater ſe iſta radice ad hunc morbum curandum vſum eſſe, nihil verò ea efficere potuiſſe ſcribit: interim ſe feliciter ea ad hydropem, ac contemperandam humorum mobilitatem in lippitudinibus oculorum calidis, & intemperie calida ventriculi, & hepatis vſum eſſe ſcribit. Et conſentiunt in eo alii quoque Medici, quòd radix hæc in morbo Gallico curando ligno Guajaco & ſarſaparilla inferior longè ſit, quanquam ad calorem corporis noſtri conſeruandum & roborandum, ac propterea ad alios, vtilis ſit. Et ſi forſan vnus aliquis, qui neque Guajaci decocto, neque hydrargyri inunctione ſeruari potuit, Chinę decocto ad ſanitatem reddit, eius rei hanc cauſſam eſſe putat Iul. Palmarius, quòd natura varietate remediorum gaudens, & fortiorum pertæſa, tandem minus efficacibus alleuiata fuerit. De recenti tamen radice refert Garzias ab Horto, eam inſigniter adeo calefacere, vt ſi quis eius decocto paulùm meraciore vtatur, aut calidum hauriat, ob nimium medicamenti calorem in maximos hepatis ardores, in eryſipelata, in phlegmonas, atque alia grauiſſima ſymptomata incidat. Verùm cùm ad nos inſipida, interdum etiam puluerulenta, aduehatur, non eſt, vt tale quid metuamus. Neque verò hoc ſolùm in hac planta, ſed & in multis aliis accidit, vt ſuccus ille alimentarius longè alias vires habeat, quàm plantæ exſiccatæ. Ideoque etſi forſan magnus ad luem Veneream curandam recens in China hæc radix vires habeat: non tamen neceſſarium eſt, vt eaſdem apud nos obtineat.

Decoctum Chinæ. Paratur autem decoctum ex hac radice ab aliis aliter. Iul. Palmarius vulgatam parandi rationem hanc eſſe ſcribit, vt radicis ℥iiß. in orbiculos ſectæ in olla fictili aquæ ℔. iiij. affundantur & horis xii. macerentur, poſtea lento igne ad dimidiæ partis conſumptionem coquantur. Fallopius radic. ℥ii. in aq. ℔. xii. coquit ad dimidiæ partis conſumptionem. Sed pro morbi ratione proportio radic & aquæ variari poteſt, & radic. ab ℥j. ad ℥iii. in aq. ℔. xii. coqui. Monet tamen hic Septalius, commodiſſimè decoctum hoc parari ſi radic. recentior. non carioſar. ℥j. coquatur in ℔. x. aq. & ℥i. in ℔. aq. xii. Scribit enim. Etſi multi Medici, vt minimæ impenſæ rationem habeant, cum multi totam illam decoctionem vnica die abſumere nequeant, vereantur autem, ſi in alterum diem conſeruent, ne aceſcat, dimidiam Chinę portionem in dimidiata aquæ quantitate excoquunt, & aut dimidias, aut duas tertias conſumunt, ſic cenſentes & indemnitati crumenæ conſuluiſſe, & decoctum æquè validum paraſſe; tamen maximè decipiuntur, & ſi guſtus iudicium non ſubtraxerint, facilè cognoſcent, potentius multò eſſe primum illud decoctum, quàm ſecundum; & ratio eſt in promptu, quia non ſatis eſt, dari proportionem radicis ad aquam, ſed ſpectandum maximè tempus coctionis, & actionis caloris ignis, & reactionis aquæ. Ad extrahendam enim facultatem ex durisſima radice, & ſicciſſima, & aquæ communicandam cùm quatuor putâ horarum ſpatium intercedere debeat, quantum conſumetur in abſumendis per elixationem ſex, octo, libris aquæ, ſi dimidiata quatitate impoſita, Chinæ puta ℥ß ℔. vi. aq. dimidium conſumere ſinamus; aut duæ tertiæ partes, minori ſpatio, quam duarum horarum abſumentur, minus aqua calori ignis reſiſtere valente. Neque verò quis dicere audeat, data minori ignis quantitate, & magis lento igne ſi fiat coctio, poſſe nos huic incommodo contrà venire: nam ad extrahendam vim hanc ex ſolidiori ſubſtantia, debita quoque ignis quantitas concurrere debet.

Decoctum ſecundũ. Ex reliquis alius potus pro prandio & cœna, vt ex ligno Guajaco, à nonnullis paratur. Palmarius tamen prima coctione totam facultatem iſtius radicis in iuſculum transfundi exiſtimat, ideoque pro potu ordinario radicis alias ℥iii. in aq. ℔. viii. coquit, dum ℔. ii diſcuſſæ fuerint, additque paſſulas & glycyrrhizam. Imò nonnulli etiam primum decoctum in prandio & cœna propinant, cum guſtui non ingratum ſit.

Monet quoque nonnulli, vt non plus decocti ſemel paretur, quàm vna die abſumi poſſit, cum refrigeratum facilè aceſcat. Ideo etiam id in cineribus tepidis aſſeruari iubent. Sed experientia docuit, etiam ad 4. dies durare. Quia tamen aceſcit, id ipſum docet, radicem hanc aliquid ſpirituoſi & alimentarii, quod fermentationis, & hinc aciditatis, cauſſa eſt, in ſe habere.

Videatur etiam de hac Amatus Luſitanus, *centur.* 1. *curat.* 98. & imprimis *centur.* 2. *curat.* 31.

CAPVT XVI.

De ligno Saſſafras.

Ligni Saſſafras Vires. AD luem Veneream curandam etiam vſurpatur lignum, quod ſaſſafras vulgò appellatur, quod ex Inſula Florida dicta apportatur. Saporis eſt aromatici, inſtar fœniculi. Calidum eſt & ſiccum in 2. gradu, tenuis ſubſtantiæ & vi aperiendi, diſcutiendi atque attenuandi præditum: ac propterea ab iis, qui in Indiam nauigarunt, commendatur ad febres tertianas diuturnas, cachexiam, & hydropem, & ventriculum roborandum, doloréſque nephriticos. Laudatur & ad arthritidem, menſes aperiendos, & plures morbos alios, de quibus dicere huius loci non eſt. Vſurpatur & ad morbum Gallicum curandum. Minus tamen efficax eſſe, quam Guajacum, & ſarſamparillam, plerique Medici con-

OOoo iiij

ſentiunt. Paratúrque ex eo decoctum ferè, vt ex ſarſaparilla.

CAPVT XVII.

De Saponaria.

Sapo-naria.

TAndem quibuſdam Medicis ad hunc morbum curandum ſaponaria commendatur, quæ eſt amara, acris, & vi abſtergendi, aperiendíque prædita, & in morbo Gallico, qui aliis remediis profligari non potuit, & in pertinaciſſimis doloribus laudatur. Inuentum eſſe fertur Zapatæ, Empirici Hiſpani. Vſurpatur verò & in decocto, & in ſubſtantia. Decoctum paratur hoc modo:

Decoctū eius.

℞. ſaponariæ virid. M. ij. Infundantur per noctem in ℔. viii. aq. Mox excoquantur ad cocturam ſaponariæ. Deinde ℔ j. cum ℔ß. aq. cum herba iam cocta excoletur cum expreſſione, quæ reſeruetur pro potione matutina, ad ſudores proliciendos, ſumendo ℥vii. aut viii. Quod verò ſupereſt, dulcoretur cum paſſulis, aut ſaccharo pro potu cum cibis; æſtate, & bilioſis naturis addi poterit aut ſonchi, aut cymbalariæ M j.

Sed guſtui ingratum eſt remedium. Euſtachius Rudius Recipit ſaponar. p. vi. vel etiam plures, & infundit in aq. ℔. xii. & coquit ad dimidiæ partis conſumptionem. Verùm, quod etiam Septalius animaduertit, nimia ad tantillam ſaponariæ portionem eſt aquæ copia.

Puluis.

In Subſtantia verò radix imprimis vſurpatur, eámque Rudius plurimum in doloribus Gallicis antiquis commendat, atque ex ea hunc puluerem parat: ℞. *chamæpytios* ℥ii. *dictamn. alb.* ℥iß. *zedoar.* ʒvi. *rad. ſaponar.* ʒiii. *margarit. præparat.* ʒß.

F. puluis pro ix. doſibus. Sed quis ſumet pro vna doſi pulueris propemodum ʒiiii.? Et reliqua medicamenta ſaponariam, quæ tamen baſis eſſe debet, longè ſuperant.

CAPVT XVIII.

De alexipharmacis compoſitis.

Alexipharmaca cōpoſita in lue Venerea.

ETſi verò medicamenta hactenus enumerata omnia ad hunc morbum profligandum vtilia ſint: tamen alia aliis efficaciora ſunt, & prætereà alia alias qualitates habent, quibus nunc huic, nunc illi ſcopo inſeruiunt, vt de ſimplicibus dictum. Ideoque rarò vnum medicamentum ex his, ſed plerunque plura ſimul vſurpantur. Equidem ſi morbus ſit ſimplex, neque viſcus aliquod laboret, & intemperies aliqua inſignis in parte aliqua ſit, quæ vſum Guajaci prohibeat, præſtantiſſimum inter omnia eſt lignum Guajacum, quod & occultis qualitatibus, & manifeſtis huic morbo reſiſtit. Si verò affectus aliquis coniungatur, ſarſamparillam, Chinámque addere ſæpe vtiliſſimum eſt. Adduntur & à nonnullis medicamenta multa alterantia, de quibus cùm ſupradictum ſit, hoc loco nihil de iis addimus, niſi hoc; cauendum eſſe, ne admixtione cichoraceorum & intibaceorum ac refrigerantium medicamentorum, quæ ad calorem ligni Guajaci, qui tamen ita formidandus non eſt, temperandum adduntur, ſudores, qui vnicè expetuntur, & qui plus commodi afferunt, quàm leuis calefactio damni, impediantur: deinde ne aliarum rerum admixtione potio ingrata & nauſeabunda reddatur. Ideóque his miſſis, vt ſaltem de alexipharmacorum miſtione dicamus, ſi ægri natura ſit valde calida & ſicca, humores à capite ad pulmones & thoracem, aut alias partes impetuosè ruant, ſolùm lignum Guajacum non commodè adhibetur; cùm partes amplius calefaciat & exſiccet, & humores caliditate ſua fundat, ac moueat; ſed tum ſarſaparilla tutior eſt, & China adhuc commodior quæ caliditatem ſimul temperat, adſtringendíque vim habet, qua fluxiones ſiſtit. Contra ſi virtus ſit imbecillis, & oculorum debilitas adſit, ſalſa non commoda eſt, cùm ventriculum laxet, & oculorum aciem obtundat. Si magna adſit atrophia, (modò non à lue Venerea ortum habeat: tunc enim lue hâc, vt cauſſa, ablata ipſa macies quoque ceſſat, & corpus melius nutriri incipit) Guajacum & Sarſaparilla non ſatis tuta ſunt: China verò tum longè vtilior eſt, vtpote quæ ſubſtantificè, vt loquuntur, humectat. Præ cæteris tamen omnibus ad tabem commendat ſarſamparillam Lud. Septalius, *lib. 7. animadu. n.* 214. vt infra etiam *cap. vlt.* dicetur. Ita ſi atroces dolores ægrum infeſtant, aut gummatoſi tumores, aut inſignia vlcera coniunguntur, ſarſaparilla vtiliſſima eſt, quæ etiam tophos Gallicos diſcutit, ac dolores faciliùs ſedat, quàm ipſum lignum. Ita pro ægri conſtitutione, & morborum coniunctorum naturâ, nunc Guajacum ſolum vſurpare, nunc ſarſamparillam, nunc radicem Chinæ, nunc hæc omnia, & quidem in maiore vel minore quantitate, admiſcere vtile eſt. Additur interdum & cortex Guajaci, nunc ℥iii. nunc ℥iiii. pondere, ad ligni ℔. j. & in aq. ℔. xv. coquuntur, e. g. ℞. *lign. Guajac.* ℔ß. *cortic. eiuſd. ſarſaparill.* an. ℥iii. *radic. Chinæ* ℥iß. Infund. hor. 24. in aq. ℔. xii. Poſtea coquantur ad dimid. part. conſumpt. pro hauſtu ſudorifero. Reſiduo affund. aq. ℔ xii. Stent in infuſ. hor. 8. Poſtea coq. ad tert. part. conſumpt. pro potu in menſa. Vel: ℞. *lign. Guajac.* ℔ i *cortic. eiuſd. ſarſaparillæ.* an. ℥iiii. Coq. in aq. ℔. xvi. ad dimid. part. conſumpt. Vel: ℞. *lign. Guajac. radic. Chinæ*, an. ℥ ß. *ſarſaparill* ℥i. Infund. in aq. ℔ vi. hor. 24. Poſtea coq. ad medietat. Reſiduo affund. aq. ℔. x. Coq. ad conſumpt. ℔. iii. Colatura detur pro potu in menſa. Vel: ℞. *ligni Guajaci* ℥viii. *cortic. eiuſd.* ℥iiii. *ſarſaparill. lign. ſaſſafras*, an. ℥ii. Coq. in aq. ℔. xii. ad conſumpt. duarum tertiar. vt ſcilicet remaneant ℔. iiii. Sub finem add. vini ℔. iiii. Reſiduo affund. aq. ℔. xvi. Coq. ad conſumption. medietat. & ſub finem add. vin. libras iiii. F. potus in menſa.

An purgantia decoctis admiſcenda.

Hoc loco non prætereunda eſt quæſtio, de vſu purgantium, dum decocta bibuntur: An nimirum ea decocto admiſceri, vel cum decocto ſimul vſurpari debeant. Alii enim planè ea reiiciunt, & purgantia nec decocto admiſcenda, nec ſeorſim vſurpanda eſſe, ſtatuunt, eâ de cauſſa, quòd corpora, antequam accedant ad vſum horum decoctorum, diligenter purgari ſoleant. Deinde, quòd purgantia & ſudorifera motus contrarios efficiant. Alii contra decoctis hiſce admiſcent purgantia, vt eorum auxilio ſanguis mundetur, & aluus continuò laxetur. Alii purgantia decoctis hiſce non admiſcent, ſed certis interuallis, octauo vel decimo quoque die, vel longiore etiam interuallo, prout opus eſt, purgant. Quæ vltima ſententia mihi veriſſima vi-

detur. Etſi enim corpus ante decoctorum horum vſum purgetur: tamen facilè aliquid reſtare poteſt, & ſubinde etiam colligi; ac ſudores tantùm humores tenuiores purgant, craſſos vero relinquunt. Neque hoc modo motus contrarii fiunt. Eo enim die, quo purgatio inſtituitur, ſudorifera non exhibentur. Si verò ipſis ſudoriferis purgantia admiſcerentur, tum motus contrarii fierent. Et prætereà purgantium admiſtione decoctum tot ſeptimanis vſurpandum nauſeabundum & ingratum redderetur.

An purgantia ſudoriferorum loco eſſe poſſint.

Statuit quoque Hercules Saxonia, *de lue Vener. c.*38. ſingulis etiam diebus poſſe purgationem inſtitui, in iis ſcilicet, in quibus ſudor vel non poteſt, vel non debet excitari. Non poſſe ſudorem prouocari, exiſtimat in iis, qui vel ſunt vſque adeò cute durâ ac densâ, vt nullo modo poſſint ſudare, vel quibus quamprimùm ſudorifera exhibentur, lipothymia, vel ſyncope accidit. Non debere verò eos ſudare putat, quibus lues Venerea non obſidet artus, neque cutem, neque corporis ambitum, ſed potiùs circa viſcera propriam poſuit ſedem. Verùm non videtur vero mihi conſentanea hæc opinio. Nam quòd putat, ideo quibuſdam eſſe exhibenda purgantia, quòd non poſſint ſudare ob cutis denſitatem, vel quod in lipothymiam ſtatim incidant, nec rationi, nec experientiæ conſentit. Etenim vix habet aliquis cutem tam denſam, vt pori ad ſudorem nullo modo pateant. Et licet primis diebus ſudor ſtatim non ſuccedat: tamen poſtquam vſu decoctorum humores attenuantur, viæ & pori aperiuntur, poſtea ſequitur ſudor; imprimis ſi balnea illa Laconica, vt poſtea dicetur, adhibeantur. Poteſt æger ſudorem etiam ita moderari, vt in lipothymiam, vel ſyncopen non incidat. Et qui ſudores non ferunt, nec purgationem facilè ferent. Tandem purgantia idem, quod illa ſudorifera, præſtare non poſſunt. Quòd verò in quibuſdam ſudorifera exhiberi non debeant, falſum. Etſi enim circa hepar & viſcera lues primariam ſedem habere poſſit; tamen fieri non poteſt, quin ſimul vitioſi humores in toto corpore abundent; cùm hepar hac lue infectum virulentum ſanguinem generet, eúmque in totum corpus diſtribuat.

CAPVT XIX.

De modo vtendi his medicamentis.

Modus vtendi his medicamẽtis. Doſis decocti.

MOdum vtendi his medicamentis quod attinet, primò decoctum Guajaci exhibetur plerumque manè & poſt meridiem, horis duabus ante cœnam. Manè quidem datur ab ℥v. ad ℥viii. vel ix. ante veſperam ab ℥iii. ad ℥vi. Puluis ad ʒii. Extracti ℈ii. Hauſtus tamen veſpertinus interdum omittitur, in primis in principio, donec æger decocto adſueſcat. Quod enim ſupra de qualitate decocti moderanda dictum, id etiam de decocti quantitate exhibenda obſeruandum, ne nimia eius copia æger obruatur & offendatur. Quod niſi obſeruetur, accidit interdum, vt ægri in febres incidant, cruditates contrahant, atque inde diarrhœa, cachexia, & hydrops excitetur.

Eadem verò ratione eſt exhibendum decoctum ſarſeparillæ, radicis Chinæ, & decoctorum compoſitorũ. Etſi enim nonnulli hic varias doſes præſcribunt: tamen non peccabit, qui ad dictum iam modum ea exhibuerit.

Sudor.

Et quidem poſt matutinum hauſtum danda opera, vt æger ſudet. Experientia enim docet, eos, qui ſumptis his medicamentis non ſudant, vix integrè ab hoc morbo liberari. Vt verò ſudor facilius fluat, æger ſumpto medicamento horam vnam dormiat. Ita enim medicamentum in actum deducitur. Tempus ſudandi quod attinet, primò ſatis eſt, ſi æger horam vnam ſudet, poſt ſenſim ad plures adſcendat. Modi verò ſudandi varii ſunt. Plerique ægros in lecto ſudare permittunt, quod vt facilius fiat, lagenæ aqua calida plenæ, vel lateres calidi panno inuoluti ſub axillas & latera ægri apponendi ſunt. Nonnulli mantellum ligneum parant, quale deſcripſit & depinxi, *in Exegeſ. chymiatr.* Andreas Tenzelius, qui tamen ſudandi modus non parùm moleſtus eſt. Non ſine cauſſa verò omnibus ſudandi modis in hoc morbo præferunt plerique eum, qui fit in balneo & æſtuario, vtpote qui minorem moleſtiam ægris affert, cùm debiles ægri etiam in lecto ſudantes, balneo & æſtuario vti poſſint, calórque balnei queat intendi & remitti pro lubitu, ſiccum & humidum parari, vt ægri conditio poſtulat. Humidum tamen balneum, & aquæ calidæ vapore lente calefactum, commodiſſimum eſt; cùm vapor ille calidus aquæ, poros cutis aperiat & laxet, vt ſudor faciliùs, & abſque ægri moleſtia fluat. Sicca vero balnea planè laborioſa ſunt, & in corporibus ſiccis ac melancholicis vſurpari non debent.

Tẽpus ſudandi. Modi ſudandi. Balneũ.

Balnea duplicia.

Balnea autem illa æſtuaria ſunt duplicia; Primò magna illa, in quibus ambulatur, qualia ſunt noſtra vulgò balnea dicta, in quibus plures ſimul ſudare & lauari poſſunt. Talia licet ad hunc morbum curandum in Italia Barbitonſoribus ſint vſitata, meritò tamen vitantur; cùm ſi quis leuiter affectus illud, quod ex alio grauiter laborante exhalat, excipiat, magis infici poſſit, ſed commodius eſt, vt quilibet æger ſeorſim ſudet. Deinde ſunt balnea, ſeu æſtuaria parua, in quibus vnus ſolus concluſus ſudat. Talia parantur è ligneis tabulis compactis, quæ rurſum ſunt duplicia; alia, quæ rectâ hominem, ſine corporis inflexione rectum, capere poſſunt, quale deſcribit Iul. Palmarius, *de lue Venerea cap.*17. Formâ quadratâ ſeptem pedes altâ, quatuor verò longâ & latâ. Cuius deſcriptio ibi videatur. Apud nos alia ſunt in vſu, etiam ex aſſeribus mutuis proceſſibus & finibus ſeſe excipientibus, compacta, quadrata, ſed oblonga, latitudine eâ, vt homo ſine impedimento ſedere, & brachia dilatare poſſit; altitudine verò duplici vnâ vbi æger ſedet, tanta, vt ſedens caput, quod arctè tabulis concluditur in collo, exſerere poſſit: reliquâ verò parte humiliore. Longitudo tanta eſt, vt ſi æger ſedens pedes extendat, tabulam vltimam non attingat. Habet autem & oſtiolum, per quod æger ingredi poteſt, & à tergo feneſtram, quæ pro vſus neceſſitate aperiri poteſt. Habet & aliud oſtiolum verſus pedes, per quod vas ferreum vel aheneum lapidibus vel ſcoriis ignitis plenum immittitur. Tubulum verò in parte ſuperiore è directo vaſis, per quem vel aqua ſimplex calida, vel decoctum aliquod conueniens in lapides vel ſcorias ſenſim, quantum æger ferre poteſt, infunditur, vnde vapor exhalans, per corpus vſque diffuſus, ſudorem prolicit. Et quamuis in hoc modo caput exſeratur: id tamen non nocet, aut inutile eſt, etiam cùm caput afficitur. Etſi enim prominet, tamen & ipſum ſudore ſatis copioſo perfunditur. Interim æger

non illos prauos halitus è corpore euaporantes iterum inſpiratione attrahit, ſed liberum & purum aërem, vnde refocillatur, vt ſudorem faciliùs & feliciùs ſuſtinere poſſit. Quocunque autem in balneo ſudor prouocetur, poſt ſudationẽ peractam balneum aperiri debet, vt ab aëre libero perflari,& parui illi vapores diſcuti poſſint.

Tempus ſudandi commodiſſimum eſt matutinum. Interdum tamen & poſt meridiem ſudare licet. Qua in re ægri vires conſiderandæ. Reperiuntur enim, qui ſudorem etiam bis de di: facilè ferunt; alii qui ſemel ſaltem; alii,qui nec ſingulis diebus ſemel ſudationem tolerare poſſunt. Medicamenta autem ſudorem cientia ieiuno ventriculo ſumenda, & horâ vnâ vel alterâ poſt medicamentum ſumptum ſudor ciendus.

Quandiu ſudãdum.

Quandiu.

Sudandum autem tandiu, quandiu ægri vires ferunt,& ſi æger in balneo vel æſtuario ſudet,calorémque balnei ampliùs tolerare non poſſit,in lectum componendus,in quo poſteà ſudor ſpontè, & ſine virium iactura, ampliùs fluit. Sudor poſtea detergendus, ac poſt ſudorem aër frigidus nullo modo admittendus.

Quoties

Quoties autem ſudandum,& quandiu horum medicamentorum vſus continuandus ſit in genere definiri non poteſt. Vulgò docent, decocta hæc ad dies quadraginta continuanda: interdum tamen dies viginti quinque, aut triginta ſufficiunt; interdum & in grauiore morbo ad dies ſexaginta, & vltra vſu horum medicamentorum perſiſtendum. Toties nimirum & tandiu ſudandum, donec morbi malignitas victa, & vitioſi ac virulenti humores per ſudores diſcuſſi ſint, & omnia ſymptomata ceſſent, imprimis gonorrhœa & cicatrices calloſæ. Quandiu enim hæc durant, in vſu horum medicamentorum ſubſiſtendum. Imò etiamſi omnia ſymptomata euaneſcunt: tamen per dies aliquot medicamenta ita continuare vtile eſt, vt etiam partium diſpoſitio maligna tollatur,nec recidiua metuenda ſit.

Poſt meridiem verò, etſi ſudor non moueatur, tamen idem decoctum tum exhibitum vitioſos humores inſenſibiliter diſcutere, & virulentam diſpoſitionem cum partibus, tum humoribus impreſſam expugnare poteſt.

CAPVT XX.

De alexipharmacis aliis communibus.

Alexipharmaca communia.

VErùm nounulli alexipharmacis iſtis, puta ligno Guajaco, Sarſaparillâ, radice Chinæ, & ligno ſaſſafras ſolis non fidunt, ſed etiam communia alexipharmaca addunt. Factitatum id primò à Fernelio, qui decoctum hauſturis opiatæ ſeu antidoti alexipharmaei ſui prius ʒß. vel ʒi. exhibet, quæ ita paratur: ℞. *fol. ſcordij* vnc. ſem. *polij montan. puleg. braſſi alb. origan. calaminth. hyperici, centaur. minor. ſtæchad. chamæpithyos, chamædryos, ſpicæ nardi* an. drach. ii. *ſem. aniſi, fœniculi, petroſelini, dauci, ſileris montani, rutæ, ocymi, hormini, thlaſpi, baccar. laur. juniperi, ſem. pæon. maris*, an. ʒß. *radic. ariſtoloch rot. gentian. dictamn. valerian. aſari*, an. drach. ſem. *nuc. moſchat. garyophill. croci*, an. ℈ iiii. *cinamom. myrrhæ, caſtorei, ſtyrac. calamit.* an. drach. iii. *mellis boni.* q. ſ. F. opiata. Fernelium ſecutus eſt Iul. Palmarius, eius diſcipulus, qui vt ſupra etiam dictum, *lib. 1. de lue Venerea. cap. 7.* ſcribit, Fernelium ab hydragyri vſu alieniſſimum primum auſum eſſe huius luis curationem ſine illius ope polliceri; & multa domi ſuæ alexipharmaca componenda curaſſe, quæ aduerſus huius morbi perniciem cum Guajaco, ac etiam ſine hoc exhibuerit. E quibus præſtantiſſima & efficaciſſima, quæ comperit, duo deſcribit: Primum modò deſcriptum eſt: Alterum eſt hoc: ℞. *Morſus diaboli, ſcabioſæ, pimpinellæ, flor. calendulæ, verbaſci, plantaginis, meliſſæ, rutæ, geniſtæ, origani, flor. anthos, roſar. rubrar.* an. drach iii. *ſem. citri. acetoſæ, fœniculi, cardui bened. rad. dictamn. tunicis, tormentill. ariſtolochiæ rot. gentian. zedoariæ, doronici Roman.* an. drach. ii. *cornu cerui, raſuræ eboris, ligni aloes, ſantali citrin. cinamom. el.* an. vnc. ſem. *croc. caryophill. nucis moſchat.* an. drach. ii. Refértque primam compoſitionem vocaſſe opiatam maiorem, alteram minorem, atque alterius drach. ſem. cum conſeru. bugloſ. pari pondere, & Mithridatii ſcrup. ſem. pro doſi exhibuiſſe, vel etiam ſine Mithridatio. Se verò, poſtquam è viuis exceſſiſſet Fernelius, ex vtraque, adiectis etiam aliquot aliis medicamentis, quæ aduerſus venena valere, & ad ſudores ciendos aptiſſima eſſe compererit, vnam concinnaſſe, cuius deſcriptio eſt hæc: ℞. *Scordij* vnc.

Antidotus Palmarii.

ſem. *morſus diaboli, ſcabioſæ, pimpinellæ, polij montani, pulegij, calamenti, praſſii albi odorat. origani, menthæ, hyperici, centaur. min. ſtæchad. chamædryos, camæpithios, plantaginis, meliſſæ, rutæ, thimi, ſampſuchi*, an. drach. ii. *hyſſopi, ſaluiæ min. polypod. verbenæ, veronicæ vtriuſque* an. drach ii. *flor. betonic. calendulæ, verbaſci, geniſtæ, roris marini, iaſmini, ſaluiæ, roſar. rubr. hyperici, bugloſſi, borraginis, violarum, nymphææ*, an drach. iii. *ſem. aniſi, petroſelini vtriuſque, dauci, granorum tinctorum, hyperici, ſileris montani, rutæ, leuiſtici, ocymi, baccar. lauri, juniperi, ſem pæoniæ vtriuſque, ſeſeleos*, an drach. j. ſem. *citrii, acetoſæ, cardui bened. fœnicul.* an drach. iii. *rad. pæoniæ maris, ariſtolochiæ rotund. gentianæ, calami aromatic. ireos Florentinæ, cypri* an drach. j *angelicæ, dictãni, tunicæ, tormentill. zedoariæ, doronici Roman.* an. drach. ii. ſem. *margaritar. el* drach. ii. ſem. *C. C. raſur. eboris*, an. vnc. j. *ligni aloes, ſantali citrini, oſſis de corde Cerui, corallij vtriuſque*, an vnc. ſem. *cinamom. el.* drach. j. ſem *xylobalſami*, ſi haberi poteſt, vnc. j. *lapidum omnium pretioſior.* an. drach. ſem. *nucis moſchatæ, macis, caryophyllorum, myrrhæ, ſtirac. calamit. benzoini, croci, caſtorei*, an. drach. ſem. *ſucci glycyrrhizæ* vnc. j *ol. è ſem. fœnicul. aniſi, è ſaluia, menta, junipero, nuce moſchat. caryophyll. opobalſami rubri*, ex America allati, ſi ad manum eſt, an. drach. j. Legantur ſingulæ herbæ, flores & radices, quo tempore viribus pollent maximis, ſiccentur, ac in papyraceis ſacculis aſſeruentur, tum in puluerem tenuiſſimum omnes redactæ vino & melle excipiantur, & in electuarium coquantur, donec Mithridatii bene præparati craſſitudinem aſſequatur. Poſſunt tamen flores ſaccarho condiri & aſſeruari, vt aliis miſceantur ſub coctionis finem. Mellis libr. j. puluerum vnc. ii. miſceatur. Seruentur in ampliſſimo vaſe terreo, cuius tertia pars vacet, ne ebulliat, aut efferueſcat: nec in vſum, qui mox tradetur, veniat ante triennium. Addit ibi & aquam cardiacam & puluerem alexipharmacum. Eorum deſcriptiones hæ ſunt: Aquæ Cardiacæ: ℞. *fol. ſaluiæ, menthæ, majoranæ, rutæ, hyſſopi, origani, ſummitatum betonicæ*, ana. M. j. Contrita omnia in fictile majuſculú recondeloco calido, & aqua attractilidis, quem *carduum benedictum* vocant, obrue, ne extent, quotidie rudiculâ agitentur, antequàm aceſcant

Aqua cardiaca Palmarii.

(quod quarto quintóque pòſt die contingit) A expreſſus humor ſeruetur, & magma abiiciatur. Rurſus ℞. *fol. plantag. c len nia, meliſſ. verbaſci rotund. hyperici, centaur. min. pimpinellæ*, an. M. ii His, poſt quatridui macerationem & expreſſionem, abiectis, rurſus accipies *ſcordii, morſus diaboli, tormentill. petroſel ni, ang.loſſi, borrag. angelicæ*, an M. i. Quibus dies totidem maceratis, expreſſis, & abiectis ℞. *rad. angelicæ, dictamni, tormentill., doronici, zedoariæ*, an. ℥ß *cyperi* ʒiii *nuc. moſchat. caryophyl* an. ʒi. *ſem. ... citri, acetoſ. cardui bened., macar. iuniperi*, an ʒ i. *raſuræ eboris*, C.C. *ligni aloes, ſantali citrini, cinnamom.* an. drach. j. *croci* drach. ſem. Paratum puluerem expreſſo liquori commiſcebis. Exin amuleti luis Mi- B thridatii ſelectiſſimi, an. ℔ iß. theriac. veteris ℥iiii. pendes, & dicto liquori atque pulueri confuſa in alembico vitreo aut terreo vitrato recondita Iunii ardoribus ſex octoue dies expones, dum conferueant, & perfectè fermententur, tandémque fiat deſtillatio in diplomate igni quàm lentiſſimo. Si deſcripta ſimplicia olla noua indita cum aqua attractilidis dies quindecim fimo equino calente conferueant, præſtantior aqua elicietur. ℞. *Aq. prædictæ* ℥iii. *ſirupi de limonibus & violati* an. drach. vi. Fiat doſis. Pulueris deſcriptio. ℞. *Raſuræ eboris, cornu cerui iunioris, margaritarum el.* an drach. ſem. *ligni aloes, ſantali citrin. offis de corde cerui*, an ℈i. *ſemen fœnicul. coriandri præparat.* an. drach i. *fol. menthæ, plantag. verbenæ,* C *pimpinellæ*, an. ℈ii. *rad. tormentill. betonicæ, zedoariæ*, an drach. ſem. *flor. betonicæ, calendulæ geniſtæ ſiccorum*, an drach. ſem. *ſacharri roſati* triplum: Fiat puluis tenuiſſimus. Dóſis cochlear ii. initio paſtus, & ante ſudorifici cremoris hauſtum, ſi æger opiatæ vſum refugiat.

Pulu is alexipharmacus Palmarii.

Et *cap.* 15. *lib. de lue Vener.* vbi diſputat, an ſolius Guaiaci vſu hic morbus poſſit percurari; an verò aliis medicamentis, operarum ſociis opus ſit, tandem diſtinguendo concludit, quòd nec tanta Guaiaci vis ſit, vt veneni Venerei radices & omnem perniciem vnum prorſus extirpare poſſit, nec ita imbecillum, vt nihil ſine aliorum ope perficiat. Eius quidem vnius vſu, abſumptis humoribus, omnia ſymptomata tandem ſopiri, D atque prorſus deliteſcere, ſed tamen mali labem, quæ iam partibus ſolidis inſederat, in pleriſque eo præſidio expugnari, prorsúſque extingui non poſſe.

Aqua theriacalis Rondeletii.

Secutus procul dubio hos eſt Rondeletius, qui *de morbo Italico* commendat aquam ſuam theriacalem, quæ ſudorem in morbo Italico inueterato prolicit, & dolores curat, cuius hæc eſt deſcriptio: ℞. *Theriacæ* ℔i. *acetoſæ* M. iii. *flor. chamemel. puleg. granator. cardui bened.* an. vnc. ii. Temperentur omnia in vino albo, ac diſtillentur.

De qua aqua vnc. ii. cum *aq. acetoſ. & bugloſſi* vnc. iii propinentur, cùm æger ingreditur lectum aut ſtupham. E

Platerus quoq; aliarum plantarum, præter Guajaci, ſarſæparilliæ, Chinæ, ſaſſafras, decocta, idem in hac lue, quod illa præſtare poſſe, experiētia comprobatum putat, & proinde, ſed malè, in eam ſententiam delabitur modo dicta medicamenta, quę huius morbi alexipharmaca putātur, potius ſudores mouendo, quam occulta vi in curatione huius morbi operari, & propterea non ſolum decoctum ligni buxi, iuniperi, cedri, cupreſſi, & ſabinæ, agallochi, rodii, ſed etiam decoctum, & aquas Theriacales, quæ in febribus peſtilentibus adhibentur, & hic vtilia eſſe exiſtimat.

An theriaca in lue Venerea vtilis.

Aurelius Minadous, *de lue Venerea cap.* 53. cùm multa in laudem theriacæ dixiſſet, tandem concludit, theriacam quoque contra virulentiam Veneream vſurpari poſſe, tanquam alexiterium præſtantiſſimum, non quidem ex eorum numero, quæ per ſe expellere dicuntur hanc virulentiam, ſed ex numero eorum, quæ eam pellunt ex accidenti, quatenus nimirum ſpiritus conformi quadā ad ipſos proportione corroboret, ita, vt ipſi iam validi, tanquam agens principale, vna cum theriaca, veluti inſtrumento, malignitatem virulentiæ Venereæ vincere poſſint.

Throhiſci Cypheos.

Idem, *cap.* 44. Trochiſcos Cypheos in hac lue commendat, vtpote, qui hepar, quod in hac lue maximè laborat, imprimis confortent, idque ab excrementitiis, qui in hoc morbo colliguntur, humoribus liberent, ad coquendum, extergendum, & ſiccandum excrementum valeant; Ideoque ſicut hanc compoſitionem Galenus omnibus aliis, ab Aſclepiade, Andromacho, aliíſque celeberrimis Medicis, ad hepaticos ſcriptis medicamentis, præferendam putat; ita ipſe eandem præ cæteris in hac lue vſurpandam & magni faciendam cenſet.

Verùm vt non diſſuadeo, vt quis communibus talibus alexipharmacis in hac lue curanda vtatur, cùm alias etiam moris eſſe ſoleat, cùm qui venenum hauſerit, vel quocunque modo acceperit, & quale ſit, ignoretur, theriaca, & communia alexipharmaca propinētur: ita nulli autor eſſe volo, vt in hiſce medicamentis ſolis confidat, & propria illa negligat. Et à paucis etiam Medicis id factitatum video, vtpote quos experientia docuit, ſine ligno Guajaco, ſarſaparilla, & ſimilibus, morbum hunc non planè extirpari. Neque ſequitur, quod ideo, quia quidam morbo Gallico incurabili laborantes, ligno Guajaco curari non potuerunt, plus ſpei in hiſce medicamentis ponendum ſit. Qui enim illis propriis alexipharmacis curari non potuerunt, multò minus his communibus curabantur.

CAPVT XXI.

De cura per hydrargyrum.

De cura per Hydrargyrum.

ATque hoc primum medicamentorum ad luem Veneream curandam genus eſt, hicque primus morbum hunc curandi modus. Eſt enim & alius modus eundem morbum curandi, per Hydrargyrum, ſeu argentum viuum, qui quidem à Chirurgis & tonſoribus primum in vſum tractus, poſtea quoque à Medicis doctis adhibitus eſt. Cùm enim, vt ſupra ex Fracaſtorio dictum, tonſores quidam inter medicamenta ab anteceſſoribus ad ſcabiem ſordidam, & cum articulorum doloribus coniunctam, etiam vnguenta, quæ ex Mercurio & ſulphure componuntur, inueniſſent, ea, aliis medicamentis parum proficientibus, vſurpare cœperunt. Quorum vſus cùm non planè infeliciter cederet, à multis poſtea, etiam doctis Medicis, argumentum viuum in curando hoc morbo vſurpatum eſt.

Quanquam autem de hydrargyro, ſeu argento viuo, quod Chymici Mercurium nominant, hoc loco agere mihi propoſitum non eſt, ſed potius dē huius in hoc morbo curandi vſu: tamen in genere pauca quædam de eo monebimus. Refertur autē argentum viuum inter metalla, & dicitur argentum, à calore quo argentum refert; viuum verò,

Argentum viuū vnde dictum.

Eius mirabilis natura.

quod perpetuò mobile eſt. Et omninò mirabilis eius natura eſt, quã multi docti viri admirantur, quæque Chymicorum multorum ingenia torſit, & labores luſit. Quãuis enim mortificatus, fixus, aut quocunque modo mutatus ſæpe videatur: tamen non difficulter ad priſtinam viuam naturam redigi poteſt. Et quanquã in minima corpuſcula redigatur, & per corium transmittatur, aut aliter in atomos & alienam formam reducatur: tamen in iis integram naturam & eſſentiam ſeruat, & in viuum ac priſtinum corpus redit.

Argentum viuum an ſit calidum vel frigidum.

De eius temperamento Phyſici & Medici, dum alii frigidum, alii calidum eſſe ſtatuunt, diſſentiunt. Vtrorúmque rationes collegit Matthias Vnzerus, *in Anatom. Spagyr. Mercurii*, quas omnes hoc loco prolixè adducere, inſtitui noſtri non eſt, poteſtque is de eo *loco alleg.* videri. Paulo pòſt tamen quarundã mentionem faciemus. Ipſe verò Vnzerus, *cap.* 12. media via incedit, ſtatuítque rebus quibuſdam naturalibus ſæpe diuerſas, ac planè contrarias vires & facultates ineſſe, & quidem alias manifeſtas, alias occultas; & has pendere à forma ſpecifica, illas à primis elementorum qualitatibus. Id quod abſinthij, rhabarbari, aceti, & aliis exemplis probat. Atque horum etiam numero accenſendum putat Mercurium, qui conſiderari poſſit, & vt crudus, & vt præparatus. Crudum mixtas habere qualitates, partímque calidum, partim frigidum eſſe putat, eámque diuerſitatem diuerſis partibus materiæ, è quibus conſtat, tribuendam opinatur, quarum nonnullæ ſint admodum tenues, ſubtiles, puræ, ac ſpirituoſæ; quædã verò craſſæ, terreſtres & fœculentæ. Mercurium verò præparatum nihil frigidæ amplius qualitatis habere exiſtimat, vtpote quæ ignis externo, vel menſtruorum adhibitorum auxilio penitus ſublatæ ſint & propterea calidiſſimum eſſe.

Matth. Vnzeri opinio.

Hercul. Saxoniæ

Idem ſtatuit Hercules Saxonia, *de lue Vener. cap.* 39. dum docet, medicamentum hoc exulcerare, & calorem ac inflammationem excitare poſſe; ex altera parte torporem, paralyſin, alioſque affectus frigidos inducere, idque oriri ex temperamenti inæqualitate, & quòd ſit mixtum imperfectum, atque ſi per calcinationem præparetur, frigidam euolare ſubſtantiam, quod relinquitur; ignem eſſe.

Autoris ſententia

Verùm valde hi autores errant. Equidem negari non poteſt, dari medicamenta multa, quæ habent partes heterogeneas, quarum ratione diuerſos effectus edunt, quæ etiam artis ope ſeparari poſſunt. Quòd verò argentum viuum tales habeat partes, falſum, neque dum adhuc vllus chymicus repertus eſt, qui partes diuerſas in eo monſtrare, & arte in eo ſeparare potuerit. Totum enim homogeneum eſt, ſi quicquid aliud in natura, & vel totus euolat, vel totus manet; & quocunque etiam modo præparetur, tandem totus homogeneus reuiuiſcit. Et quicunque Chymicus partes aliquas heterogeneas in argento viuo, vt in rhabarbaro, oſtendit, erit mihi magnus Apollo. Neque præcipitatum alterius naturæ eſt, quàm crudum, neque præparatione aliquid amittit argentum viuum, & præpartum à crudo ſaltem forma externa differt, quàm præſtant rerum alienarum admiſtio, quæ nunc ſunt partes ſalſæ, vt in Mercurio ſublimato & præcipitato accidit, nunc etiam aqueæ ſaltem, vt dum Mercurius per retortam ſine alterius rei admiſtione in aquam redigitur, vt idem Vnzerus, *lib* 2. *de Anatom. Mercurii, cap.* 2. *n.* 4. docet. Hæc enim aqua nihil aliud eſt, quàm argentum viuum, in minima corpuſcula, ſeu atomos, vi ignis, reſolutum, & cum vaporibus aqueis, ſeu aëre humido miſtum. In eo ipſo tamen nulli frigiditatis effectus apparent, ſed potius caliditatis, & illa ipſa aqua, vt aliæ aquæ Mercuriales, aurum ſoluit. Eodem modo errat Saxonia, neque enim miſtum imperfectum eſt argentum viuum, ſed corpus, quod perfectiſſimam miſtionem habet, & nulla etiã arte à Chymicis deſtrui poteſt, ſed vbique ſuam formam retinet, neque dum calcinatur, (ſeu potius igni exponitur: neque enim propriè loquendo argentum viuum calcinari poteſt) frigidæ partes auolant, & igneæ relinquuntur, ſed ſi partes, quæ eleuantur, excipiantur, ſunt eiuſdem naturæ cum iis, quæ remanent, vt Chymicis notiſſimum eſt.

Argentum viuum eſt homogeneum

Itaque cùm hæc conciliatio locum habere non poſſit, videndum, vtri rectiùs ſentiant, an ij, quo calidum, an ij, qui frigidum argentum viuum ſtatuunt. Rectiùs verò omnino eos ſentire puto, qui calidum eſſe exiſtimant. Id enim patet ex maxima vi penetrandi, corrodendiq; ita, vt etiam metalla penetret, ac erodat, & à Mercurio præcipitato ac ſublimato canes, imò ipſa oſſa, corrodantur. Scribitque Libanius, *in tract. de Igne naturæ, cap.* 30. ſe ex relatione doctiſſimi cuiuſdam Medici cognouiſſe, Chirurgum quendam, ob crebrum vſum medicamentorum mercurialium mortuum, oſſa habuiſſe planè friabilia.

Argentum viuum eſt calidum

1. Quòd verò obiiciunt, primò, viuum & integrum non corrodere, eius rei cauſſa eſt, quòd ſeſe corpori inſinuare, atque in id agere non poteſt; cùm omnes eius partes arctiſſimè ſibi cohæreant, nec cum corporibus miſceantur. Medicamenta verò ex eo præparata, vt Mercurius ſublimatus, præcipitatus, ol. Mercurii, & ſi quæ ſunt huius generis alia, maximam vrendi, ac corrodendi vim habent, non ſolùm ob admiſtionem ſalium, quæ tantilla eſt, ſed quòd in minima corpora eſt reſolutus, & cum ſalibus mixtus corpori adhærere, atque in eo ſeſe rerum admixtarum beneficio penitiſſimè inſinuare poteſt.

Contrariarum rationũ ſolutio.

2. Secundò quòd ad tactum apparet frigidum argentum viuum, id ipſi cum chalybe, ære, plumbo, vino, rebus naturâ ſuâ calidis, quæ ex accidenti frigidæ percipiuntur, commune eſt.

3. Tertiò, quòd ex effectibus etiam nonnulli argentum viuum frigidum eſſe colligere volunt, in eo valde falluntur, & effectus, qui aliunde dependent, frigiditati tribuunt. Equidem qui aquas hydrargyro infectas in Alpibus bibunt, variis fluxionibus laborant, & corripiuntur bronchocele. Aurifabri & alii, qui argentum viuum frequenter tractant, rarò ſunt ſani & viuaces, ſed ſtupori, paralyſi, conuulſionibus, lethargo, catarrhis ſuffocatiuis, & apoplexiæ obnoxii. Ita refert Fernelius, quendam aurifabrum ſolius hydrargyri vapore imprudenter admiſſo ſtatim ſtupidum, veternoſum, ac planè mutum euaſiſſe. Idem alteri cuidam accidiſſe narrat Ferdinandus Ponzetus, *lib.* 1. *de venen. cap.* 32. Et Foreſtus, *lib.* 8. *obſeru* 5. ſcribit, cuidam iuueni artem fabrilem addiſcenti ex deauratione poculi cum argento viuo omnes è capite pilos decidiſſe, faciem ſupra modum pallidam, totúmque corpus tremulum euaſiſſe. Idem & alii plurimi obſeruarunt. Et Iacob. Oethæus, *in ſuis obſeruat.* refert, Nobilem quendam iuuenem pediculis in pudendis laborantem, vnguentum Mercuriale ad eos abigendos vſurpaſſe, vnde illi membrum virile frigidum ac torpidum, & ad rem Veneream ineptum redditum fuit. Verùm fallacia hîc cauſſæ

cauſſæ eſt: neque argentum viuum iſta præſtat frigefaciendo, ſed quia peculiarem & occultam vim, neruis ac cerebro inimicam, habet, qualis in aliis multis venenis ſtupefacientibus apparet.

Quartò etiam facilè ſoluitur id, quod obijcitur, nimirum damnum ab argento viuo corpori humano illatum calefacientium vſu curari, puta ſaluiâ, hyſſopo, origano, hormino, rutâ, caſtoreo & ſimilibus. Iſta enim medicamenta non ideo ad affectus præter naturam ex hydrargyro adhibentur, quòd ſolùm calida ſunt, ſed quia cerebro & neruis ſunt amica, & præterea, quod ipſi concedunt, ſpecificâ proprietate Mercuriali virulentiæ aduerſantur. Et quod talia non ideo adhibeantur, quia calida ſunt, ſed quia peculiari vi neruis amica, id patet ex eo, quòd alia calida, vt Zingiber, piper, & ſimilia, quæ ſpecificam proprietatem neruoſo generi amicam, non habent, idem non præſtant.

De occulta verò Argenti viui vi & proprietate, duo imprimis dubia occurrunt. Primò an ſit venenatum. Deinde, an lui Venereæ curandæ rectè adhibeatur.

An argentum viuum ſit venenatum. De priore quæſtione, an nimirum argentum viuum ſit venenatum, egimus iam antea, *in tract. de Chymic. & Ariſtotelic. conſenſ. & diſſenſ. cap.* 19. vbi de Mercurio egimus, dictúmque ibi, quòd Matthias Vnzerus, *de anatom. Spagyric. Mercurij.* prolixè probare conetur, Mercurium non eſſe venenatum: cum quo & alij conſentiunt, qui imprimis ad experientiam & doctorum Medicorum autoritatem prouocant. Negatur. Auicenna, *lib.* 4. *fen.* 6. *tract.* 1. *ſum* 1. *cap.* 2. ſcribit, argentum viuum plurimos, qui id bibunt, non lædere, egredi enim cum diſpoſitione ſua per ventrem inferiorem. Idem Haly Abbas, *lib.* 4. *pract. cap.* 55. Rhaſes, *in nonum ad Manſorem, de potu argenti viui*, ſtatuunt. Braſſauolus quoque *in lib. de ſtirpium examine*, teſtatur, ſe infantibus ad vermes expellendos Mercurium viuum dediſſe. Fallopius etiam, *de metallis, cap.* 37. ſtatuit, Mercurium citra noxæ cuiuſquam metum intra corpus aſſumi poſſe, refértque, bruta argentum viuum innoxiè deuorare. Cùm enim vermibus ſcatent, quod ex anhelitu cognoſcunt veterinarij, auellanæ nucis putamen dimidiatum, argento viuo repletum, & faucibus iniectum, ſi quatuor vicibus deglutiuerint, nullo grauiore morbo ſuccedente, curantur. Et pueris in extremo periculo conſtitutis, quibus cætera nihil profuerunt, duorum, triúmve milij granorum quantitate euidenti cum ſucceſſu ſe exhibuiſſe teſtatur. Idem, *de morb. Gall. cap.* 76. ſcribit, ſe vidiſſe mulierem, quæ libram Mercurij bibit, vt faceret abortum; & ſine noxa. Refert quoque Matthiolus, *in lib.* 1. *Dioſcor. cap.* 170. (id quod ſe etiam, cùm medicinam ibi faceret, ſæpiſſimè obſeruaſſe, Euſtachius Rudius narrat,) in oppido Gorritienſi nutrices ad interimendas ventris tineas, & vermes, argenti viui duo grana milij quantitate citra vllam moleſtiam puerulis propinare. Et obſtetrices, vbi in partu diu grauidæ laborant, ſtatim Mercurium ℈j. pondere cum nullo incommodo potandum exhibere. Et Georg. Agricola narrat, mulierem quandam marito ſuo ſæpius hydrargyrum, vt ipſum enecaret, fraudulenter præbuiſſe, ac nihilominùs eum incolumem perſtitiſſe. Imò obſeruatum, quoſdam ſitibundos noctu in tenebris vaſa argento viuo plena pro poculo arripuiſſe, & plenis

A faucibus argentum viuum magna quantitate exhauſiſſe, id tamen ſine damno per aluum reieciſſe. Additque Euſtach Rudius *lib.* 5 *de morb occult. c.* 15. & hoc ſe vidiſſe, idque & alios obſeruaſſe, corpora quædam diſſecta fuiſſe, in quibus argenti viui in oſſium cauitate non exigua copia, ex inunctione in morbo Gallico, fuit collecta, qui nihilominus poſt inunctionem multos annos vixere. Quod fieri non potuiſſe videtur, ſi naturâ venenum eſſet.

Verùm ab his diſſentiunt Galenus, Aëtius, Conciliator, Cardanus, Fernelius, Ferdinandus Ponzetus, Iul. Palmarius, quos, *loco citato, c.* 19 *de conſ. & diſſenſ. Chymic. cum Ariſtotelic.* allegaui. Et adducit Viros Clariſſimos in eam ſententiã ipſa B experientia, quâ conſtat, argentum viuum non minùs, quàm alia venena, ſtuporem, conuulſionem, tremorem, paralyſin, epilepſiam, apoplexiam, lipothymiam excitare, imo interdum mortem afferre Referúntque nonnulli, rarò viuaces eſſe illos, qui argenti viui venas effodiunt, & quamuis ſint robuſtiſſimi, & optimi temperamenti, in eo opere vix vſque ad quintum annum perdurare poſſe, ſed ob hauſtum venenatum halitum membrorum omnium tremore corripi. Affirmatur.

Atque horum ſententiam omnino vero magis conſentaneam putamus, vtpote quam & ipſa experiẽtia confirmat. Quòd verò experientiam attinet eorum, qui argentum viuum ſæpe ſine damno propinatum, & exhibitũ fuiſſe ſcribunt, ea arC gẽtum viuũ à venenoſitate non excuſat. Etenim, vt fiat actio, recta agentis ad patiens applicatio, & mora quędam requiritur, quæ cum in allegatis exemplis defuerit, argentum viuum etiam nocere non potuit. Exhibetur enim hydrargyrum vel viuum vel præparatum. Si viuum ſumitur, minùs noxium eſt. Nam cùm argentum viuum corpus exactiſſimè miſtũ ſit, eiúſque partes minimæ ſibi pertinaciſſimè cohæreant, vnde etiam mobile eſt perpetuò, dum integrum & viuum eſt, corpori noſtro vel parum vel nihil damni infert, ſed ſtatim per aluum excernitur. Eodem enim modo vt globus plumbeus, vel alius metallicus, ſi deglutitus integer ſtatim è corpore excernitur, nihil damni infert; ſi verò reſoluitur in minima, & D æruginem cõtrahit, valde nocere poteſt; id quod hiſtoria illa de plumbo, quam Fernelius, *de lue Vener. cap.* 7. recitat, ſatis docet: ita etiam ſi argentum viuum integrum, mobile, ſibíque cohærens aſſumitur, & ob mobilitatem ſuam ſtatim iterum è corpore excernitur, nihil damni affert; ſi verò in minima reſoluatur, & imprimis ſalium admiſtione, & eorum auxilio quaſi corpori affigatur, atque in id penetret, cùm intus, tum extra adhibitus, grauiſſima mala infert, vt vel ſublimatum & præcipitatum ſatis docet. Neque eſt, vt vim illam corrodendi ſalibus admiſtis quis adſcribat. Nam in fumo, qui dum argentum inauratur, exhalat, nihil ſalis eſt, & tamen ille ipſe ſummè noE xius eſt. Neque in ſublimato vel præcipitato tantillum ſalis, quòd admiſcetur, tantum damnum inferre poteſt; cùm ſal, etſi in magna copia exhibeatur, nihil tale præſtet. Autoris ſententia.

Præparatum verò Mercurium quod attinet, ſcio equidem, quantis laudibus nonnulli Mercurialia medicamenta extollant. Nonnulli præcipitatum puluerem etiam Angelicum nominant; aliter præparatum Mercurium vitæ appellant. Laudantur à nonnullis & flores Mercurij argentei, de quo, *in conſenſ. & diſſenſ. Chymic. pag* 365. dictum: alij Mercurium dulcem commendant; Mercurius præparatus.

& ita quidem, vt eum rectè præparatum & propinatum tam benignum eſſe ſcribant, quàm manna, tamarindos, caſſiam; & propterea eo etiam in leuiſſimis morbis, qui benignioribus medicamentis facilè tolli poſſunt, vtuntur. Verùm laudes iſtæ nimiæ ſunt, nec temeritas eorum laudanda, qui in quibuſuis morbis hydrargyrum exhibent; cùm habeantur paſſim exempla eorum, qui medicamentorum horum vſu non ſolùm in vitæ periculum ſunt coniecti, ſed etiam planè periere. Vnde Guill. Fabricius, *in epiſt. ad D. Doringium, lib. 3. obſeruat. annexâ*, Mercurium vitæ dictum, interdum Mercurium mortis, & Mercurium vitæ æternæ appellari poſſe cenſet. Quantum etiam Mercurius dulcis, qui tamen habetur mitiſſimus, interdum nocere poſſit. *all. g. loc. dictum.* Quod autem Hydrargyrum quandoque ſine damno exhiberi poteſt, fit, vel quia crudum, vel viui naturam retinet, & propterea in corpus noſtrum, vt modò dictum, parum agere poteſt, qualis eſt Mercurius dulcis, & flores Mercurij argentei, vel quia fixus eſt ſuo modo. Vt enim metalla integra, etſi in corpus ſumuntur, illud non afficiũt, niſi reſoluantur: ita etiam cùm Mercurius fixus naturam metallorum fixorum quaſi induat, etiam ita non nocet, vt qui adhuc volatilis eſt, & in corpus ſeſe facilè inſinuare poteſt.

Mercurius præparatus in quibus morbis exhibendus.

Non tamen in quolibet morbo vel corpore etiam præparatus Mercurius temerè vſurpari, & præſertim initio exhiberi debet, ſed in iis ſaltem, in quibus magna vitioſorum humorum copia eſt, quos ille euacuare poſſit, & vires adſunt fortes. Vt enim extra adhibitus Mercurius ſublimatus & præcipitatus in vlceribus ſordidis, ea mundat, & carnem ſanam, quandiu ſordes adſunt, non aggreditur: ſi verò ſanæ carni imponatur, eam erodit: ita etiam ſi hydrargyrum intra corpus aſſumptum vitioſos humores, in quos agat, inueniat, partibus ipſis interioribus non facilè damnum infert, ſed in humores agit, & vt euacuentur, facit; ſi verò tales humores non adſint, etiam partes ſanas aggreditur. Verùm cùm hydrargyrum intra exhibitum non ſolùm ad luẽ Veneream, ſed & alios morbos plurimos abigendos vſurpetur, de eo plura hîc non dicemus, ſed de eo iam diſpiciemus, an & quomodo in lue Venerea prodeſſe poſſit.

An hydrargyrum in luis Venereæ curatione ſumpẽdum. Negatiua opinio.

Alterum igitur quod attinet, an nimirum hydrargyrum in morbo Gallico adhiberi debeat, & tutò poſſit, & quâ vi agat, Medici valdè diſſentiunt. Equidem Epiph. Ferdinand. *hiſt.* 17. inter nonaginta Autores, qui de lue Venerea ſcripſerint, quatuor tantum eſſe exiſtimat, qui hydrargyri vſum in hac lue improbarint, Gaſparum Torellum, Montanum, Minadoum, & Fracaſtorium. Verùm multò plures ſunt, quos etiam recenſet Ioh. Baptiſta Syluaticus, *contr.* 34. qui ipſe Syluaticus etiam inter eos eſt, qui hydrargyrum Gallicæ luis eſſentiæ aduerſari negant. Etenim Vlricus ab Hutten, Eques, & Medicus Germanus, *cap. 4. in lib. de morb. Gall.* vix centeſimum quemque ſuo tempore hydrargyro inunctum recidiuam euitaſſe ſcribit, durante ad paucos dies eius auxilio. Sebaſtianus Aquilianus, *lib. de morb. Gall. cap.* 4. curationem huius morbi hydrargyro factam ſophiſticam appellat, omnéſque eo inunctos recidiuam paſſos ſuâ ætate ſcribit. Gaſpar Torellus, S. Iuſtæ Epiſcopus, *in declamatione aduerſus hydrargyri inunctionem*, perniciosum hoc appellat medicamentum, idque inſtar peſtis fugiendum cenſet. Ioh. Baptiſta Montanus, *tract. de morb. Gallic.* Argentum viuum reprimere quidem per aliquod tempus morbum iſtum ſcribit, ſed malam qualitatem parti inducere, minimè remouere, quare procedente tempore omnia deteriora, quàm prius euadant. Iohan. Fernelius, *lib. 2. de abdit. morb. cauſſ. cap.* 14. nihil minùs ſe credere ſcribit, quàm confectum ex hydrargyro medicamentum luem Veneream ſanare poſſe; ſymptomata ſiquidem ſaltem ſuo iudicio auferat, radice neglectâ. Victor Fauentinus, *cap. 7. de morb. Gall.* mendacem, fallacem & periculoſam eſſe putat luis iſtius cum argento viuo curationem. Non magnifacit etiam curationem hanc Fallopius, vt ex libro eius, de morbo Gallico, *cap.* 76. patet. Apertè quoque curam hanc damnauit Bernardus Tomitanus, *l. b. 2. de morb. Gall. cap.* 13. vt & alij quidam. Quorum ſententiæ, vt dixi, Ioan. Baptiſta Syluaticus ſeſe adiungit, ſcribítque ſe non credere, quòd argentum viuum ex toto hunc morbum ſanet, ſitque antidotus è diametro lui Venereæ repugnans. Praua quidem & vehementia quædam morbi accidentia poſſe ſedare hoc medicamentum, non negat; morbi verò Gallici eſſentiæ, quæ ſit occulta proprietas, hepati inimica, à diametro aduerſari, eámque ſuperare, ſe non credere. Etſi verò ſub primum huius morbi exortum Carpus, Chirurgus, primus (quem forſan ſecutus eſt tonſor ille, cuius mentionem facit Fracaſtorius) hoc medicamentum vſurpauit, eâ ratione adductus, quòd contra ſcabiem contumacem, & pleroſque alios cutaneos morbos rebelles hydrargyro vſos fuiſſe Medicos antiquos Arabes obſeruaſſet: tamen experientiam hoc remedium, vt optimum, minimè confirmaſſe, & propterea à plurimis Medicis reiectum fuiſſe. Etenim ſi inter morbi huius antidota eſt hydrargyrum, ſemper & vbique expectationi ſuffeciſſet, nec opus fuiſſet, vt ex tranſmarinis & remotiſſimis regionibus efficaciora remedia conquirerentur, quæ feliciſſimo cum ſucceſſu hactenus vſurpata ſunt, ita, vt de eorum in hoc morbo efficaciâ nemo ampliùs dubitet. Et licet vlcera Gallica ſanet hydrargyrum: tamen non ſequitur, quod eiuſdem virulentiæ ſit antidotum; ſicut neque ea medicamenta, quæ in peſte bubones, vel carbunculos ſanant, eâ de cauſſa pro antidotis haberi poſſunt. Iiſdem conſentit Aurel. Minadous, *lib. de virul. Vener. cap.* 39. qui vſum hydrargyri in hoc morbo planè reiicit, & quidem tribus rationibus adductus. Prima eſt, quòd neminem viderit eius vſu ſanitati reſtitutum; contra potius obſeruarit, non paucos ab hydrargyri vſu peiora ſymptomata paſſos eſſe, vſque adeo, vt ex auxilio potato maiora damna, quàm ex morbo ſe percepiſſe, affirmarint. Secunda, quòd nocet hydrargyrum ob nimiam frigiditatem. Tertia, quòd nemo explicare potuerit, quibus modis proſit in hoc morbo hydrargyrum. Quibus addunt nonnulli quartam, quòd per ſe ſit venenum. Quintam, quòd ex eius vſu multi mortui ſint.

Affirmatiua ſententia.

Contra alij plurimi Medici hydrargyri vſum in hoc morbo valdè commendant. Et vt alios iam prætercam, ſcribit Epiphanius Ferdinandus, *hiſt.* 17. ſe iureiurando affirmare poſſe, ſe centum quinquaginta Gallos omnis ætatis, ſexus, & varij temperamenti, & in variis anni partibus perſanaſſe, nullo relicto malo ſymptomate; nominátque alium Medicum experientiſſimum, Ioh. Laurentium Protopapam, qui ſibi iureiurando affirmarit, ſe plus quàm mille homines

Gallicos curaſſe feliciſſimo ſucceſſu vnguento Mercuriali; Deoque agendas gratias eſſe ſcribit, qui tanto morbo tam mirabile remedium voluerit patefacere.

Autoris ſententia. Ex hac difficili controuerſia vt nos expediamus, primò hydrargyri vſum in huius morbi curatione non planè reiiciendum putamus, neque Minadoi, vel aliorum rationes antea allatæ id euincunt. Primò enim experientiam quod attinet, experientia hîc experientiæ opponi poteſt. Et plurimi Medici ſunt, qui ipsâ experientiâ edocti hydrargyrum in hoc morbo miris laudibus extollunt. Secunda ratio, quòd ideo ſit reiiciendus hydrargyrus, quòd ſit frigidus, falſa eſt. Effectus enim hydrargyri, vt ſupra dictum, eum calidum, quàm frigidum potiùs eſſe docent. Tertiò de modo, quo agit, & morbum hunc curet, poſtea diſpiciemus. Et licet modus ille inueniri non poſſit, tamen experientia propterea non eſt neganda. Multa enim ſunt medicamenta occultis qualitatibus agentia; quæ quomodo agant, perfectè explicari non poteſt. Quarto etſi hydrargyrus venenatus ſit: tamen propterea in hoc morbo non planè reiiciendus eſſet; cùm & alia venenoſa in vſum medicum veniant, vt opium, cantharides, oleum ſcorpij & alia. Quintò verò, quòd nonnulli Mercurialibus medicamentis curari non potuerunt, non hydrargyro adſcribendum, ſed potiùs vel Medici imperitiæ, qui non dextrè hoc medicamentum adhibuit, vel ægri negligentiæ, aut inobedientiæ, vel morbi vehementiæ, qui nullo etiam optimo medicamento potuit expugnari.

Hydrargyrus in lue Venerea quando vſurpandus. Vt verò hydrargyrum non planè reiiciendum, ita non incautè & temerè, ſed non niſi vrgente neceſſitate vſurpandum eſſe cenſemus, tum ſcilicet, vbi ligno Guajaco vel ſarſaparillâ morbus hic curari non potuit. Nimirum duabus imprimis de cauſſis ad hydrargyri vſum accedendum. Prima eſt, quando morbus ita pertinax eſt, vt medicamentis illis vſitatis cedere nolit. Deinde, cùm aliquid adeſt, quod vſum decocti ligni & ſarſæparillæ non admittit, imprimis renum, ac hepatis calor & inflammatio. Scribítque Euſtach. Rudius *lib. 5 cap. 15.* ſe curaſſe quoſdam, qui ſi vel tantillum Guajaci, etiam frigidis correcti, vſurpaſſent, ſtatim ardore vrinæ adeò correpti fuerint, vt earum partium inflammatione ſubortâ vix mortem effugerint. Ideoque in talibus caſibus interdum, velimus nolimus, ad hydrargyri vſum accedere cogimur, vt idem Rudius loquitur. Idque ſatis tutò ſæpe fieri poteſt, ita vt etiam infantes, à nutricibus in lactatione infectos, hydrargyro ſe inunxiſſe, & ſanaſſe ſcribat.

Prohibentia inunctionem hydrargyri. Nec tamen temerè & inconſideratè ad inunctionem hanc accedendum, ſed priùs conſiderandum, an aliquod adſit prohibens. Primò enim non admittitur inunctio per hydrargyrum, quãdo vires ſunt debiles, & proinde in ſenibus raro locum habet. Secundò, ſi corpus adhuc multis vitioſis humoribus ſcateat. Tum enim hydrargyrum non facilè penetrat, humoribúſque commotis graues morbos ac ſymptomata inducit. Ideoque corpus priùs euacuandum. Tertiò, ſi aër ſit nimis calidus, & ſi adſint Caniculares. Quartò, ſi corpus ſit emaciatum, ſi adſit febris, oris vlcera, ad anginam diſpoſitio. In iis quoque non conuenit hoc medicamenti genus, qui ante morbum Gallicum ſtuporem, tremorem, paralyſin, & articulorum dolores paſſi fuerunt.

An hydrargyrus luis Venereæ ſit alexipharmacum. Vt autem rectè vſurpetur hydrargyrus, primò, quâ ratione adhibendus ſit, & quid in hoc morbo præſtet, ac poſſit, inquirendum: quia in re cardo huius controuerſiæ vertitur. Vbi primo cum iis non ſentimus, qui hydrargyrum huius morbi alexipharmacum eſſe putant. Equidem id affirmat Quercetanus, *in Conſil. de lue Vener.* vbi ſcribit, Mercurium luis huius præſentum inuictæ atæ, & vnicum, & verum, & ſolum alexipharmacum eſſe. A quo non multùm diſſentit Felix Platerus, qui occultis ſuis qualitatibus, & proprietate, huic lui aduerſâ, venenatam illius morbi qualitatem Mercurium retundere ſcribit. Verùm ſimpliciter hoc admitti non poteſt. Cùm enim tria ſint in hoc morbo; primò, illa qualitas maligna, partibus nutritioni dicatis, atque imprimis hepati, impreſſa, ſeu morbus occultus; deinde vitioſi humores, in hepate male affecto geniti, & à malignitate hac inquinati; tertio morbi ac ſymptomata, quæ paſſim in corpore à vitioſis illis humoribus excitantur: ad vitioſos humores euacuandos, vt poſtea dicetur, & hinc etiam ad morbos, & ſymptomata ab iis orta, tollenda, hydrargyrum facere poſſe quidem non negamus. Quod verò ipſam malignam & virulentam diſpoſitionem, quod alexipharmaci eſt, expugnet, id eſt, quod negamus. Primò enim experientia id non confirmat, neque vllo argumento ſolido hactenus illa Mercurij vis alexipharmaca à quoquam probata; ſed quicquid præſtat, ſaliuatione & purgatione illa violentâ facit, quod non eſt alexipharmaci; aliàs enim omnia medicamenta purgantia humores vitioſos, alexipharmaca appellanda eſſent. Hoc potiùs conſtat, quòd nonnulli Mercurialibus medicamentis ſanati, poſt longum temporis interuallum in hunc morbum relapſi ſunt, occultâ illâ & malignâ diſpoſitione in corpore relictâ. Deinde non eſſe hydrargyrum alexipharmacum, etiam ex eo patet, quod corpori noſtro nullo modo amicus eſt, ſed cerebrum, cor, & alia membra potiùs labefactat, & in faucibus grauiſſimos morbos ac ſymptomata excitat: quæ fruſtra à Mercurio amoliri, & ſaliuæ virulentiæ adſcribere conatur Platerus. Etenim tertiò, hydrargyrus ſaliuationem excitat, non ſolùm in morbo Gallico, ſed & in aliis corporibus, quæ lue Venereâ non laborant, & præterea oris vitia, inflammationem, exulcerationem, fœtorem, dentium læſionem, quod cuilibet experiri & obſeruare promptum eſt. Illud vero magis conſentaneum eſt, hydrargyrum eſſe ex euacuantium medicamentorum numero; cùm experientiâ conſtet, eius auxilio multos craſſos, viſcidos, & virulentos humores per os, interdum etiam per ſudores, vel alias vias expurgari, ac in hoc morbo non multum præſtare, niſi ſaliuatio ſequatur. Ideoque quando adhibetur, eo tantum fine vſurpari poteſt, vt humores virulentos euacuet, quibus euacuatis cùm ſymptomata ab iis excitata euaneſcant, à plerîſque ad ſymptomata mitiganda exhiberi poſſe, ſtatuitur; cùm tamen per accidens ſaltem ſymptomata mitiget, vel tollat, virulentis humoribus, à quibus illa pendent, ſublatis. Quæ tamen cura, vt Fernelius ſentit, omnium acerbiſſima eſt, & tam dura, vt perire morbo quamplurimi malint, quàm tanto periculo, tam acerbo diſcrimine ſanari. In vlceribus autem externis & contumacibus hydrargyrum adhiberi poſſe vulgò notum eſt.

Ad humores verò vitioſos euacuandos triplici

Hydrargyrus quot modis euacuet. Per aluum & vomitum.

modo vſurpari poteſt; vel ad aluum,& vomitum mouendum; vel ad ſudores ciendos; vel ſaliuationem & ſputationem excitandam. De hydrargyro ad aluum vel vomitum mouendum exhibendo,iam anteà etiam dictum. Atque in eo laudando multi ſunt Chymici, eúmque miris præconiis extollunt. Et Crollius Mercurium balſamum naturæ, & in quo eſt virtus incarnatiua, & regeneratiua, quæ mirabiliter renouet & purget ab omnibus impuritatibus,& propterea diuinum medicamentum nominat; cui Beguinus aſſentitur, qui, *in lib. 2. Tyrocin Chym. cap 3.* ſummum omnis corruptionis & putredinis alexipharmacum Mercurium eſſe ſcribit. A quibus etſi non planè diſſentit Platerus, dum docet, purgatione per ſumptum Mercurium facilè luem hanc ſanari poſſe, & quidem non longo tempore, ſed breuiſſimo, & bis térve vix propinatum, vnde copioſus, & alui fluxus, & vomitus ſimul concitatur, aliquando etiam ſudores, vrinæque promouentur: tamen diffiteri non poteſt, id eum præſtare naturam violenter irritando,& non ſine periculo.

Cautè exhibendus.

Verùm velim Medicum potiùs timidum, quàm audacem & temerarium eſſe in medicamento hoc. Etenim quem venenum omnium rerum eſſe dixit Plinius,*lib.37.cap.6.* is nec corpori humano parcit,ſed ventriculum,hepar,inteſtina, & omnia viſcera offendit, & neruis imprimis, ac cerebro infeſtus eſt. Etſi verò præparatum miteſcere poſſe affirmant Chymici, &, ne noceat, cum præcipitant, ſublimant ex ea flores, aquilam, Aurum vitæ & alia parant: tamen

Naturam expellas furcâ: tamen vſque recurret.

Etenim, vt iam ex Platero dictum, violenter, & non ſine periculo purgat;& vt Fernelius,*lib de lue Vener.cap.7.* hac de re ſcribit: Mercurio etiam præparato exhibito (præcipitatum procul dubio intellexit) ſtatim ex vniuerſi corporis ambitu omnis generis humores ſurſum ac deorſum prorumpunt, tanto impetu, támque violento, vt exhauſtis ſpiritibus, fractíſque viribus, vel repentè moriantur ægri, vel aliquot dies ſine viribus, mortuis perſimiles iaceant. Os interdum totum inflammatur, & gangrænam contrahunt vlcera putrida, ac valde fœtida, faucéſque interdum intumeſcunt, vt æger diebus aliquot nihil prorſus deglutire poſſit. Et ſi mitius interdum agit, tamen ſatis violenter purgat.

Si verò mitius agat,vel crudi naturam retinet, vel fixus fere metalli fixi naturam induit. Prioris generis eſt Mercurius dulcis, de quo Angelus Sala: in adultioribus,*inquit*, parum operatur, niſi magna doſi exhibitus, nimirum ad gr.xxxv. ac tum ſaliuationem facilè concitat. Idque verum eſſe, Medicus quidam mihi notiſſimus malo ſuo didicit,& expertus eſt,vt *de Conſenſ.& Diſſenſ. c 18.* diximus. Si verò fixior ſit, aluum non mouet. Ergo mediam naturam habeat, neceſſe eſt, ſi debet purgare, vt naturam vellicare poſſit. Vbi tamen ſemper medium tenere difficile eſt. Inter illa tamen,quæ de Mercurio præparato diximus, medicamenta, Mercurius vitæ dictus facilè primas obtinet, ita vt plurium è Mercurio paratorum medicamentorum hic mentionem facere opus eſſe non putem. Verùm de Mercurio vitæ notandum, cum non purum Mercuriale medicamentum eſſe, ſed aliquam partem Antimonii in eo contineri; id quod docet Vitrum & Regulus, quæ è Mercurio vitæ fieri poſſunt, nulla verò arte è Mercurio ſolo parari queunt, ex antimonio verò fieri, notiſſimum eſt.

Quando exhibendus in lue Venerea.

Quando tamen Mercurium vitæ, & alia medicamenta Mercurialia adhibere libet, diligenter perpendendus canon Meſue: iſtud eſſe prudentiæ granum, ad medicinas fortes non deuenire, niſi vbi debiles non ſatisfecerint. Si ergo lues hæc ſit recens & mitis, quæ lenioribus purgantibus,& decocto Guajaci, vel Sarſæparillæ poſſit ſanari, ad hydrargyrum non temerè accedendum Si verò malum ſit pertinax, & inueteratum, & virulenti humores in corpore multi adſint, ſine periculo medicamenta Mercurialia exhiberi poſſunt. Tum enim non facilè metus eſt, vt ipſum corpus humanum aggrediatur, cùm ſat vitioſorum humorum in quos agat, habeat. Et ſæpe cogit neceſſitas ad vſum hydrargyri accedere,ac fruſtra nonnulli ſperant,debilibus medicamentis ſæpe repetitis idē effici poſſe,quod fortioribus ſemel & confertim ſumptis. Etenim experientia dudum docuit,tempus ſæpè fruſtra teri talibus medicamentis, ad pertinaces morbos exhibitis. Contra fortia medicamenta, atque inter ea hydrargyrum, ſemel atque iterum aſſumpta pertinaces morbos, quorum cauſſa circa ventriculum, iecoris caua,lienem,pancreas,omentum hæſit, & inde aliis partibus communicata fuit, feliciter expugnaſſe.

Medicamenta diaphoretica ex hydrargyro.

Secundò ex hydrargyro parantur medicamēta diaphoretica, nimirum Mercurii ſpiritus albus, ſeu oleum Mercurii album,ſeu rubrum,quorum gutta vna vel duæ in aqua theriacali, & ſpiritu Guaiaci, vel decocto ſimili propinantur ad ſudores mouendos,vt & alia ex hydrargyro parata & fixa medicamenta Et modo id, cuius gratia exhibetur,hydrargyrus præſtet,& ſudores moueat, humoréſque vitioſos per eos diſcutiat, non ita periculoſum medicamentum eſt.

Saliuatio ab hydrargyro.

Tertius modus eſt per ſaliuationem, & quidem plurimi in ſaliuatione omnem curationis huius morbi ſpem ponunt,adeo,vt Platerus ſcribat, niſi in curatione per hydrargyrum ſaliuatio eius vſu concitetur, tandémque ſuperueniat, curam non ſuccedere, neque conueniens eſſe, ob vitia quæ ori in hac curatione contigunt, vel alia accidentia,inter quæ conuulſiones præcipuè metuendæ,quæ, ſi in illius vſu grauiter delinquatur, accidere interdum ſolent, eius vſum tantopere damnare, penituſque reiicere, cum poſtea in cura oris vitia iterum facilè corrigi poſſint. Contra Fernelius, *de lue Vener.cap.6.* hanc curandi rationem graphicè depingit, eiúſque incommoda deſcribit: Tanta, *inquit*, huius vnguenti crudelitas eſt, atque ferocia, vt ſecundo ſtatim, aut tertio die langueſcere incipiat æger. Quippe quòd in ſummo corpore eſt, & in toto corporis ambitu, ſumma ſua tenuitate colliquat, & diſſoluit, ac tandem extrema refrigerandi, qua pollet, facultate, ad interna repellit: inde in ventriculum & thoracem, è quibus deinde ſurſum partium continuatione ad gulam & os compellit, tantâ, támque violenta iniuria, vt dentes, quibus, vt & cerebro, peculiariter inimicum eſt, ſtatim omnibus vacillent, ac nonnullis liuidi decidant omnes. Quædam è corpore per ſudores diſſipat; quædam purgatoria vi in aluum deturbat, magnis torminibus. Atque, vt paucis complectar, omnibus certè, qui ita curantur, exulcerantur fauces; lingua & palatum intumeſcunt; gingiuæ, dentes vacillant: ſputum per ora ſine intermiſſione profluit, omni

prorſus fœtore olentius, tanto contagio, vt labia eius contactu vlcus contrahant, & intùs buccæ vlcerentur. Frigefacto ſtomacho, & turbato fœtore, appetentia cibi deſtituuntur ægri: cumque ſiti intolerabili crucientur, vix tamen bibere poſſunt, os alioqui totum vno occupante vlcere. Quin etiam lingua balbutiem, aures ſurditatem contrahunt, nonnullis immedicabilem. Fætet omnis circumhabitatio.

Inunctio hydrargyri quando vſurpanda.

Et ſanè acerba ſatis eſt ea curandi ratio, vt eam quis non facilè admittere debeat, ac propterea non vſurpanda in malo recenti ac leui, ſed in inueterato ac contumaci, & in quo prius alia præſidia, vtpote decoctum ligni, & ſarſæparillæ, ac ſimilia fruſtra fuerunt tentata: neque ad illum accedendum, niſi corpus antea etiam diligenter ſit purgatum, ne nimia virulentorum humorum copia ad hos & fauces conuertatur ac ruat. Neque etiam conuenit hæc cura ſenſibus, nec quibus vires ſunt imbecilles, quique ſunt emaciati, & neruorum debilitate laborant, & caput habent imbecillum, ac deſtillationibus obnoxium, ne hydrargyro, vtpote ipſis infeſto, hæ partes magis debilitentur.

Quomodo hydrargyrus ſaliuationem excitet.

Ideóque, vt Herc. Saxonia, *de lue Vener. cap.* 39. hac de re ſcribit, nec ij probandi, qui ſine diſcrimine inunctionibus Mercurialibus vtuntur, nec cum illis ſentiendum, qui eorum vſum planè reijciunt. Interdum enim hic morbus adeo contumax eſt, vt decocto ligni, etiam ad dies quinquaginta, & quidem bis vel ter de die ſumpto, non curetur, ſed etiam in deterius labatur. Cùm ergo decoctorum amplius ſumendorum, vt & ſudoris ac inediæ pertæſi ſint ægri, ne ſine auxilio relinquantur, commodius eſt, periculoſum, quam nullum auxilium adhibere.

Qua ratione autem hydrargyrus ſaliuationem excitet, Autores diſſentiunt. Euſtach. Rudius, *lib.* 5. *de mob. occult. cap* 15. pluribus hac de re diſputat; & primò meritò eos deridet, qui ſtatuunt, intenſiſſima frigiditate, aut reprimendi vi, ab externis partibus hydrargyrum humores in altum corporis repellere. Etenim repellentia craſſarum & ſiccarum partium ſunt; hydrargyrum verò tenuiſſimarum partium eſt. Neque alia medicamenta repellentia, imò nec aër frigidiſſimus, vel aqua frigidiſſima, tale quicquam præſtat. Neque ratio hic dari poteſt, cur, ad os, & non alias propinquiores partes repulſio fiat. Hoc ergo inquirendum, cur ad caput moueatur hydrargyrum, & præcipuè per os expurgetur; Plerique exiſtimant, neque id Platero diſplicet, hydrargyrum peculiari vi expuitiones concitare. Verùm modum non explicat. Neque id etiam placet Rudio. Ait enim, ſi totius ſubſtantiæ ratione, & peculiari proprietate ad caput mouetur hydrargyrum, facit id vel ſubſtantiæ ſimilitudine, vel contrarietate. Subſtantiæ ſimilitudine id fieri non poteſt; quia hydrargyrum cerebro & neruis potius nocet, quam amicum eſt. Atque ideo ſicut cantharides veſicam, lepus marinus pulmones inuadit & infeſtat, etiam hoc modo hydrargyrum cerebrum petere videtur. Verùm Rudius iſtam ſententiam impugnat duobus modis, primò, quia ante probauerit, Mercurium non eſſe venenum; deinde, quia ex manifeſtis qualitatibus ſe reddere rationem poſſe putat, cur hydrargyrum caput petat. Vbi primò hoc ſupponit, Mercurium, vt opium, habere partes heterogeneas, & conflatum eſſe ex partibus diuerſæ naturæ, ita tamen, vt calidæ prædominentur; atque eſſe compoſitum ex ſubſtantia aërea & terrea, ſed calore quàm maximè attenuata, quæ fuliginis modo vix calorem paſſa, euoluet in fumum & diſſipetur. Humores igitur inter cætera omnia huiuſce facultatis medicamenta valentiſſimè extenuare, diſcutere, & humores ad motum conuertere ac propterea purgare, per ſudores, per aluum, per os, humoreſque ita partim purgatiua virtute, partim caliditate tenuium partium, ſecum trahere; atque ita accidere; vt tenuiores ad cutem profecti per ſudorem euacuentur; craſſi verò, & inepti, vt per ſudorem extenuentur, extenuati vna cum hydrargyro in vaporem ſoluto in caput trahantur, & deinde deſtillationem promouentes, deorſum delabantur. Tandemque concludit, cum hydrargyrum extrinſecus illitum non permaneat in ventriculo, quemadmodum alia purgantia medicamenta, ſed caput petat, mirum non eſſe, ſi per os præcipuè expurget.

Verùm enim verò dubium hoc non ſoluit iſto modo, & magna rerum Phyſicarum & Chymicarum hæc inſcitia eſt. Primò enim hydrargyrum à veneноſitate abſolui non poſſe, ſupra dictum, & probatum, rationeſque contrariæ ſolutæ. Et ipſe Rudius, *cap. modo alleg.* tot & tanta mala, quæ Mercurius inducit, recenſet, vt omnia ad manifeſtas qualitates reduci non poſſint. Quæ vt in compendium redigam, erodendi vim hydargyrum habet, cordis tremorem & imbecillitatem infert, animalem facultatem lædit, neruorúmque ſubſtantiam, & propriam huic vnitatem labefactat, vnde tremores immedicabiles, cruciatúſque graues excitantur, & multi, Mercurialibus medicamentis vſi, conuulſiones, epilepſiam & apoplexiam paſſi ſunt. Imò quoſdam poſt inunctionem in maniam & inſaniam incidiſſe, idem Rudius narrat. Quòd verò ad qualitates manifeſtas illam Mercurij operationem, qua ſaliuationem excitat, reducere conatur, in eo fruſtra laborat. Primò enim partes illæ heterogeneæ, quas fingit in Mercurio, nullæ ſunt, vt ſupra etiam dictum, neque vllus Chymicorum eas hactenus monſtrare potuit, & ſiue vratur hydrargyrum, ſiue in aquam reducatur, ſiue aliam quamcunque formam externam induat, ſuam eſſentiam integram retinet, & facili negotio in priſtinam formam reduci poteſt. Deinde cauſam nullam reddit Rudius, cur Mercurius extra corpori illitus ad caput potiùs, quàm ad ventriculum moueatur, & eò ſecum humores rapiat. Quòd enim putat, eum in vapores reſolui, & ad caput ferri, falſum eſt; cum integer, & in ore, & in aliis partibus colligatur.

Hydrargyri damna.

Hydrargyrum neruis inimicum.

Verò ergo magis conſentaneum eſt, hydrargyrum neruoſo generi, id quod tremores, quos inducit, ſatis indicant, & cerebro, infeſtum eſſe, & propterea per neruos ad cerebrum repere, ſecúmque vitioſos humores eò ducere, quem vt & vitioſos humores, cùm natura & cerebri expultrix expellat, & in fauces detrudat, ſaliuatio hinc ſequitur. Et ſiue extra & foris applicatus, ſiue aſſumptus fuerit hydrargyrus, tamen ad caput repit; & ſputum copioſum excitat.

Modi vtendi hydrargyro.

Sunt verò modi ad ſaliuam concitandam vſurpandi hydrargyri, varij; nimirum vel foris corpori admouetur per vnguenta, per emplaſtra, per epithemata, & lauatoria dicta, per cingulum, per monilia & armillas, per ſuffumigia, vel intrò ſumitur, quibus tamen modis omnibus nihil aliud agitur, niſi vt hydrargyrus in

minimas partes redigatur, vt facilius in corpus penetrare poſſit. Quocunque tamen modo comminutus fuerit, ſuam naturam ſeruat, & partes minimæ ſibi inuicem iterum facilè vniuntur, & ad priſtinam corpulentiam redeunt, vt obſeruatum ſit, in venis & oſſium cauitatibus eius magnam copiam quandoque collectam fuiſſe.

Inunctio hydrargyri quomodo inſtituenda.

Vulgatiſſimus tamen modus eſt adhibendi Hydrargyri per inunctionem. Vt autem rectè inunctio perficiatur, quædam ante inunctionem, quædam in ipſa inunctione, quædam poſt inunctionem obſeruanda ſunt. Ante inunctionem corpus, ſi opus ſit, vel medicamentis purgantibus, vel venæ ſectione euacuandum. Etenim ſi vitioſi humores plurimi in corpore abundent, metus eſt, ne vſu inunctionum harum confertim ad fauces ruant, ægrúmque ſuffocent, vel ad cerebrum rapti apoplexiam, aut paralyſin excitent: ideoque prius pars aliqua eorum euacuanda eſt. Si etiam ſanguinis adſit copia, ne æger faucium inflammationem vel febrem patiatur, ſanguinem imminuere vtile eſt. Fallopius quoque vt pars materiæ abſumatur, viſcera roborentur, & ob hydrargyrum non offendantur, ante inunctionem diebus octo vel decem decoctum ligni exhibet.

Argentum vivum quomodo præparandum.

Ipſam inunctionem quod attinet, vnguentorum horum baſis eſt Hydrargyrus, qui eligendus eſt purus, aut ex cinnabari viuificatus, miſcendúſque cum pinguedine porcina, gallinacea, butyro, oleo, terebinthina, vt viuus amplius ad viſum non appareat; quod mortificare vulgo dicunt. Nonnulli etiã ad vnc. vj. hydrargyri addunt ſacchari rubri vnc. iiij. Nonnulli quædam varia alia ad hydrargyri malitiam corrigendam, & quidem pro varia morbi conſtitutione alia atque alia miſcent, quæ tamen parum præſtant. Hærent enim illa ſeu oleoſa & vnctuoſa, ſeu alia in cute & corporis ſuperficie, nec hydrargyrum in penitiores corporis partes ſequi, nec eius malitiam corrigere poſſunt. Quæ verò admiſcentur neceſſario, eo fine admiſcentur, vt hydrargyrũ in minima corpuſcula redigatur, & ita facilius ſeſe in corpus inſinuare poſſit. Nonnulli etiam in componendo hoc vnguento ad varia reſpiciendum cenſent. Ideoque Hercul. Saxonia, ſi tophi adſint, addit, quæ emolliunt, vt axungias, & adipes anſeris, anatis, medullas crurum bouis, butyrum, oleum amygdalarum dulcium: ſi vlcera adſint, addere iubet pulueres ſiccantes, thus, myrrham, aloën, lithargyrum, ceruſſam; quæ ſi praua ſint, & cinnabarim præcipitatum addit. Præterea admiſcere præcipit medicamenta, quæ partes roborent. Addere inſuper iubet ea, quæ partes magis læſas & principales reſpiciant. Ideóque ſi articuli laborant, iuam addere; ſi hepar, hepatica; ſi ventriculus, ſtomachica iubet. Præter cætera verò ipſi probatur, vt inunctioni addatur oleum è ligno Sancto. Quæ omnia vt non planè improbamus, ita explicatione indigent. Primò ſi tumorum vel vlcerum imprimis gratiâ inunctiones inſtituantur, commodè ipſis medicamenta admiſceri poſſunt: verùm ſi præcipuè ſaliuatio, & per ſputum euacuatio intendatur, operoſâ iſtâ compoſitione opus non eſt. Deinde hydrargyrus ipſe ſi ſit ad minima redactus, facilè penetrat, nec adiuuantibus opus habet; nihílque eſt, quòd eo facilius penetrare poſſit. Tertiò vix perſuaderi poſſum, quòd medicamenta extra inuncta ad ventriculum & hepar penetrent, eáque roborent. Hoc mihi præcipuè probatur, quòd vnguentis iſtis oleum Guajaci addendum cenſet.

Quantitas.

Quantitas hydrargyri nunc maior, nunc minor vſurpatur pro morbi vehementia & virium robore. Vltra tamen ℥vij. non tranſeundum, quæ etiam robuſtis corporibus ſufficiunt. In debilibus ſatis, vnc. iij. iiij. v. vſurpare. Singulis verò vicibus ʒij. vel ʒiij. vnguenti vſurpentur, ſeu pro ſingulis doſibus ℈ij. adſumantur. In pueris tenerioribus pro ſingulis locis vnguenti quantitas lentis magnitudine ſufficit. Talia ergo vnguenta fieri poſſunt: ℞. *Mercurij* vnc. vj. *adip. ſuill. ſ. ſale* ℔. j. Extinguatur cum hac pinguedine Mercurius, & exactè miſceatur. Deinde adde *medullæ cruris bouis* ℥ß. *terebinth* vnc. iij. *ol. eiuſd* ʒj. *ligni Guaj.* ʒij. M. Vel: ℞ *Terebinth Venet.* ℔. j *Mercurij viui* vnc. vij. M. diligenter. Deinde adde *pingued. porc.* vnc. viij. *ol amygdal. dulc. & amar* an ℥ j *pulu. cinam.* ℈ij *moſc.* gr. vj. M. Fiat vnguentum. Euſtachius Rudius hanc formam commendat, quâ feliciſſimo cum ſucceſſu vſus ſit plures annos Vtini, in magno illius ciuitatis Xenodochio, tantâ ſecuritate, vt ne vnus eorum, quos curauerit, perierit: ℞. *Mercurij viui* ʒiß. *axung. ſuil. ſ ſale*, vnc. iij. *maſtich. puluer.* ʒj *ol. maſtich.* ʒiß. *croci* ʒß. *pomor. dulc mediocr. magnitud.* n. ij. Primò axungia ſuilla miſceatur cum Mercurio exactiſſimè. Deinde addatur pulu. maſtich. ſubtiliſſ. vnà cum ol. maſtich. & croco, & poſtea poma demum cocta, & à cortice ac nucleis mundata Vel: ℞. *Mercurij ſaliuâ extincti* ʒiij. *ol. veteris* ʒiiij. *thuris, vt maſtich. vulgar. parat.* ʒij. *maſtich* ʒj. *pingued. porci* ʒiiß. *ol. laurin.* ʒß. *ceræ virgin* vnc. ij. *vnguent dialthææ* ʒiß *ſagapeni* vnc. j. *ceræ.* q. ſ. Fiat vnguentũ. Vel: ℞. *Mercurij* ʒij. *axung. porc.* vnc. iiij. *terebinth.* vnc. j. *puluer. ireos, thuris, maſtich.* an. vnc. ij. *ol. chamæmel lil. albor. laurin.* an. ʒij. *ſtyrac. calamit.* vnc. ß M. Vel: ℞. *pingued. gallin. porc. vrſ.* an ʒj. *ol. lilior. albor. laurin.* an. ʒij. *Mercurij* ʒvj. Miſceantur pinguedines in mortario. Poſtea addatur Mercurius, & horâ vnâ in mortario ducantur. Deinde adde *thur maſtich. myrrhæ, ammoniac. ſtyrac. pulu. ſtœchad. Arabic.* an. ʒß. Fiat vnguentum.

Formulæ vnguentorum Mercurialium.

Loca, quæ inunguntur, ſunt artus & internodia, ac loca excarnia in manibus, cubito, pedibus, genubus. Quandoque in robuſtis & hepatis emunctoria, ac ſpina dorſi inungitur. Fallopius manus excipit, & primò inungit pedes, tranſuerſim, vbi eſt tarſus poſtea internodia tibiæ, deinde media femora, medias vlnas, & media brachia, poſtea totum dorſum.

Tempus inungendi.

Tempus inunctionis commodiſſimum, eſt vernum, atque autumnus; hyems atque æſtas minùs commoda ſunt. Atque inſtituenda inunctio tempore matutino, ieiuno ſtomacho, in loco concluſo & calido, & incipiendum à partibus inferioribus, & ad ſuperiores tranſeundum. Rarò bis eadem die inunctio inſtituitur.

Inunctus æger vel linteis inuoluendus, vel partes inunctæ ſtupâ ex lino vel cannabe tegendæ, ægérque in lectum ponendus.

Inunctio quandiu continuanda.

Tandiu autem continuanda inunctio, donec ſaliuatio, vel alui fluxus, vel alia euacuatio ſuccedat, ac ſymptomata minuantur & ceſſent. Et quidem ſi alui fluxus accidit, is non ſtatim ſupprimendus: ne tamen inteſtina aliquid damni patiantur, cauendum, infundendo per clyſteres lac chalibeatum, vel ſuccum ptiſanæ cum lacte, vel decoctum hordei, & poſtea, ſi opus ſit, veniendum ad adſtringentia.

Sudores etiam nonnulli promouendos cenſent. Verùm ſi natura ad ſaliuationem tendat,

ſudorem ciere non conuenit, ne contrarij motus fiant. Si verò natura ſponte ad ſudores tendat, nec id prohibendum. Vltra tres dies tamen vna vice vix continuanda inunctio. Nonnunquam etiam ſtatim grauia ſequuntur ſymptomata, vt magna oris vlcera, linguæ ac faucium tumores, ac inflammatio, deglutitio læſa, dentium commotio, maximus virulenti humoris ex ore fluxus, diarrhœa vel dyſenteria, & tunc ſtatim ab inunctione ceſſandum. Interdum tamen, ſed rarò accidit, vt nullum tale graue ſymptoma ſequatur, ſed tantùm ſudores & exanthemata per corpus multiplicentur.

Quid poſt inunctionem faciendum.

Vbi inunctio iam perfecta eſt, ſputúmque benè procedit, partes inunctæ abluantur vino, in quo ſaluia, flores ſtœchad. Arab. roſmarin. chamæpitys, fol. lauri, calaminth. origanum, cocta fuerunt, poſtea imponendum aliquod emplaſtrum neruinum.

Tandem inunctione peractâ danda opera, ne Mercurius in corpore relinquatur, & aliquid mali vel ori, vel aliis partibus attrahatur. Ideóque Laconico ſudores promouendi, aurei nummi in ore retinendi, auri ramenta potanda, vel globuli aut pilulæ ex auri foliis paratæ degluriendæ. Imbibitur enim Mercurius ab auro, & cum eo è corpore euacuatur, atque ita, ne quid mali excitetur, præcauetur.

Ad dolorem leniendum os & fauces lacte tepido, vel decocto hordei abluantur. Ad inflammationem prohibendam, decocto vel aquæ plantaginis, vel folior. vitis, cum diamoro, & ſirupo de roſis ſiccis vtatur æger. Dentes abluendi decocto vel aquâ ſaluiæ, aquilegiæ, vel vino auſtero. Poſt inunctionem à curatione non ſtatim deſiſtendum, ſed decoctum ligni, vtpote morbi huius alexipharmacum, adhuc diebus aliquot propinandum. Quod ſi intermittatur, facilè recidiua ſubſequi ſolet.

Emplaſtra mercurialia.

Secundò emplaſtra formâ Mercurij in hoc morbo adhibentur, quæ etſi minorem moleſtiam afferunt: tamen etiam minùs ad ſputationem euacuandam efficacia ſunt. Parantur autem ex eadem materia, ex qua vnguenta, quibus & cinnabarim admiſcere licet. Miſcetur verò hydrargyrum vel cum vſualibus emplaſtris, & diachylo irreato, de meliloto, vel componuntur noua. Eſt etiam in vſu emplaſtrum de ranis cum Mercurio dictum. Emplaſtra hæc inducuntur linteis lineis, alutæ, & iiſdem locis, quibus vnguenta, applicantur, manibus præcipuè & pedibus, item emunctoriis, interdum & ſpinæ dorſi, & geſtantur continuò die ac nocte, atque tertio vel quarto quoque die renouantur. Minùs hæc cura moleſta eſt, & diebus ſerenis etiam domo egredi licet: curatio tamen ipſa minùs perfecta eſt, & proprerea diutiùs continuanda.

Lauatoria è Mercurio.

Tertiò linteamina aquâ Mercurij madefacta iiſdem locis formâ epithematis imponuntur, & quia Mercurius ſublimatus commodiſſimè ſoluitur in aqua, Mercurio hoc modo ſoluto, eadem loca, quæ inungi ſolent, illinuntur: quæ medicamenta vulgò Lauatoria dicuntur, quæ parantur è Mercurii ſublimati *vnc.* j. qui in liquoris alicuius *libr* ij. ſoluitur. v.g. ℞. *Mercurij* ♎︎*ti.* vnc. j. *aq. ſcabioſ roſar. fumar.* an. vnc. viij. *ſaluiæ* vnc. iiij. Ebulliant & miſceãtur. Vſus huiuſmodi eſt: panno hoc liquore madido illinũtur genua ad pedes, & brachia à cubito verſus manus, idque fit manè, vt & ante veſperam, in loco calido, & diebus decem continuandum, donec ſputatio ſuperueniat.

Cingula & armillæ Mercuriales.

Quartò cingula & armillæ conficiuntur ex Mercurio ſaliua extincto, & albumine oui excepto, quæ miſtura goſſypio inducitur, idque inſuitur corio vel panno, atque inde cingulum vel armillæ conficiuntur.

Suffumigia è Mercurio.

Quintò etiam ſuffumigio ex hydrargyro parato lues hæc curatur. Verùm magis periculoſa eſt hæc cura, quam per inunctionem; imò nonnullis lethalis fuit, & propterea non adhibenda, niſi omnia reliqua fruſtra tentata fuerint, & non niſi corporibus robuſtiſſimis. Vehemens enim hæc curatio eſt, cùm, qui eam adhibent ægri, ſingulis diebus *libr.* x. ſputi virulenti excernere ſoleant. Locum verò non habet in debilibus, emaciatis, calida & ſicca intemperie præditis, & in iis, qui difficultate ſpirandi laborant, ſeu deſtillationibus à capite in thoracem ſunt obnoxii, aut ſputo ſanguinis laborant, aut lienteria vel dyſenteria tentantur. Inprimis autem Medici vtuntur iſtis ſuffumigiis in ophthalmia Gallica pertinaci, & pilorum defluuio imminente, quod aliis medicamentis prohiberi non poteſt. Suffumigium enim hoc pilos firmat. Particularis tamen ſuffumigatio tum inſtitui poteſt.

Eorum differẽtia.

Notandum enim hic, ſuffumigiorum in hoc morbo eſſe differentiam. Quædam enim ſunt vniuerſalia, quæ toto corpore excipiuntur, & propterea etiam totum corpus euacuant. Alia particularia, quæ certis tantum partibus adhibentur. Deinde ſuffumigia alia parantur è medicamentis benignis, è thure, myrrha, oleo, cinamomo, ſtyrace, calamit. ſpica nardi, ſuccino, gummi ammoniaco, benzoë, ligno aloës, ambra, moſcho, gallia moſchata, & ſimilibus: quæ etſi certis partibus in ſuum vſum accommodari poſſunt, morbum tamen ipſum Venereum non extinguunt.

Quæ ergo huic morbo propria ſunt, parantur è Mercurio impuriais, & ex Mercurio paratis, cinnabari, Mercurio præcipitato, ſublimato.

Vniuerſalia illa quod attinet, eorum, vt modò dictum, baſis eſt Mercurius quocunque modo paratus. Nonnulli & ſandaracham Græcorum, & auripigmentum addunt. Verùm cum iſta venena perniciosiſſima ſint, non ſatis tutò adhibentur, neque etiam hanc morbum ſpeciatim curant.

Formulæ.

Vt formulas aliquot addamus: ℞. *cinnabaris factitiæ* vnc. iij. *myrrhæ, thur. maſtich.* an. vnc. j. *aloë hepatic. ſtyrac. calamit. benzoës,* an. vnc. ſem. F. Puluis. Vel: ℞. *cinnabar.* vnc. iij. *myrrhæ, thur. ligni aloes laudani, ammoniac.* an. vnc. j. M. *cum tereb. inthin.* F. Pilulæ. Vel: ℞. *cinnabar.* vnc. iij *Mercurij præcipitat.* vnc. iij *thur aloes, maſtich. myrrha, benzoes. ſtyrac. calamit.* an. vnc. ſem. F. Puluis. Sequentẽ formulam Neapoli in Hoſpitali incurabilium in frequenti vſu eſſe, refert Epiphanius Ferdinandus: ℞. *Lythargyri* vnc. v. *antimon. cinnabar* an. vnc. j. *rhapenthic.* vnc. vi. *polypod. querc.* vnc. iij. *calam. aromat. cinamom. ladan. roſar. macis, nuc. moſc aluminis. viridæris, aloes* an. ʒ. j. *mumiæ, ſandaracha Græcor.* an. vnc. j. *carannæ* ʒ j. *aq. roſar. & flor. citri.* q. ſ. M. f. a. Verùm videtur mihi formula ſine omni ratione concinnata, quæ multa inutilia, & noxia etiam continet. Tutior eſt, quam ipſe Ferdinandus proponit: ℞. *Cinnabar. Mercurij* ♎︎*ti* an. vnc. j. *gummi elemi laudani.* an. vnc. ſem. *nuc. moſch. baccar. laur. iuniper.* an. ʒiij. *thur. cinam.* an. ʒ j. *ſamp. uchi, calcbanthi,* an. ʒiß *terebinthin.* q. ſ. ad incorporandum. Fiat maſſa. Medicamenta autem iſta ſiue in puluerem, ſiue in pilulas, ſiue in trochiſcos redacta, hoc modo vſurpantur. Primò æger, vt curam

Suffumigia iſta parandi ratio.

iſtam ſuſtinere poſſit (dignum patella operculum, & ita meritò tractantur, qui ſe libidinibus contaminant) exhibeantur duo oua ſorbilia, offa panis vinó generoſo madidi, hauſtúſque vini,& cochlear conſeruæ roſarum. Hinc per horæ quadrantem quieſcat æger. Interim ille thalamus Venereus, ſeu carcer potiùs, ſudatorium nimirum,calefiat; in Laconico illo,ſeu ſtuffa ſicca paretur tentorium, ſeu papilio ex linteo denſo, ſub quo æger nudus in ſella humili ſedeat. Sub eodem papilione collocetur olla, ſeu vas, carbonibus ignitis plenum, in quos ſenſim vel puluis ille,vel pilulæ, vel trochiſci coniiciantur, vt fumus inde per totum corpus ſpargatur,& ab ægri nudo corpore excipiatur. Vbi fumus imminuitur,noua materia carbonibus inſpergatur, idque per horæ partem tertiam, quartam, dimidiam, aut etiam integram horam continuetur, provt ægri vires ferre poſſunt. Diligenter enim attendendum,ne æger animo deficiat,quod ſæpe accidere ſolet; quod ſi ex ſermone labante animaduertatur, mox æger extrahendus,& idoneis medicamentis reficiendus eſt. Vt verò deliquium animi præcaueatur,poteſt ægro permitti, vt per interualla aërem frigidum per arundinem attrahat, & nares extra papilionem exſerat.

Adhibentur autem hæc ſuffumigia vel ſemel, vel bis de die,& quidem diebus tribus, ſex, nouem vel pluribus, provt citiùs vel tardiùs ſuperuenit purgatio. Hac enim,vel fluxu alui, ſuperueniente, ſtatim à ſuffitu ceſſandum. Poſtquam ſatis ſub papilione ſudauit æger, linteis inuolutus in lectum collocandus, vt ibi horam vnam vel duas ſudorem continuet.

Particularia ſuffumigia. Particularia verò ſuffumigia non toti corpori adhibentur, ſed ſaltem partibus exulceratis, vel dolore affectis. Sed tum ſaliuatio non mouetur, nec is eorum ſcopus eſt,ſed ad morbos ſaltem & ſymptomata in partibus externis tollenda vſurpatur, nimirum ob defluuium capillorum ſuffumigia capiti adhibentur, manibus & pedibus in doloribus, & cùm fiſſuras ac rhagadas patiuntur.

Medicamenta interna ſaliuationem mouentia. Tandem etiam intro ſumpto hydrargyro ſaliuatio concitari poteſt. Quod etſi Fernelio notum non fuerit, tamen à poſterioribus animaduerſum,& Mercurius etiam viuus à Rondeletio, Platero,& aliis, in hunc finem vſurpatur. Tales ſunt pilulæ Barbaroſſæ dictæ, quæ Mercurium viuum recipiunt. Exhibent autem Medici pilulas ex Mercurio paratas ita, vt vna doſi dentur Mercurij gr.vj. vel vij. eáſque ſingulis diebus ferè exhibent, ac tandiu, donec ſaliuatio ſequatur, eámque curam ad dies triginta continuant. Curandi tamen hanc rationem non facilè recipiendam eſſe,monet Platerus,& non niſi in morbo inueterato, quando cætera remedia præmiſſa nihil iuuant.Commodum ſimul etiam exiſtimat, ſi ſtatim, vt vel pondere ſuo, vel aliis admiſtis, per aluum excernatur. Verùm ſi id fiat, procul dubio ſaliuationem non mouebit. Ideo præſtat, ſi Mercurius,quocunque modo præparatus, minori doſi exhibeatur, quàm vt vel per vomitum, vel aluum purgare poſſit, ſi nimirum vel dimidia vel tertia,vel quarta ſaltem doſeos, quæ alias ad purgandum exhiberi ſolet, pars exhibeatur. Exempli gratia, præcipitatum vel turpetum gr. vj. pondere alias ad vomendum vel purgandum exhiberi ſolet; ſi verò ſaltem gr. iij. vel ij. vel j. exhibeatur, continuato vſu ſaliuatio excitatur. Ideoque qui talibus medicamentis vti velit, rectiſſimè fecerit, ſi primò integram doſin Mercurialis medicamenti ad purgandum exhibeat: ſecundo die dimidiam, tertio tertiam, quarto quartam partem, idque continuet, donec ſaliua & ſputum profluant: id quod tamen ita ſtrictè obſeruare opus non eſt. Et omnino tutius eſt in hoc morbo ea medicamenta Mercurialia exhibere, quæ non ſummâ violentiâ, nec tanto periculo aluum mouent, continuato tamen vſu ſputationem prouocant.

CAPVT XXII.

De Diæta in luis Venereæ curatione obſeruanda.

Diæta Aër. Diæta in huius morbi curatione exactè obſeruanda. Aër primò, in quo æger verſatur, ſit calidus,vt & inſenſibilis tranſpiratio libera ſit, nec ſudores prohibeantur,ſed potius promoueantur, non tamen ita calidus, vt vires proſternat. Itaque in conclaui calefacto, ſi opus ſit, toto curationis tempore æger ſeſe contineat, nec aëri libero, niſi is anni temporis ratione calidior ſit,& tamen non ante meridiem, ſeſe committat. Quorum tamen vitæ genus non fert,vt domi ſeſe contineant, veſtibus aduerſus frigus externum ſeſe muniant, & quantum poſſunt frigidum aërem vitent.

Cibus. Cibum quod attinet, multus equidem in hoc morbo ſermo paſſim eſt de victu tenui. Verum cùm victus tenuis ſit, qui vires quodammodo imminuit,vel qui vires parum debilitatas conſeruat, talis victus acutis morbis ſaltem conuenit, qui cùm non diu durent, vires etiam nonnihil debilitatæ ad eorum finem perſiſtere poſſunt. Cùm verò morbus Gallicus ſit morbus chronicus, & curatio ad plures ſeptimanas extendatur, ſi vires tenui victu deiiciantur, ad finem morbi durare non poſſunt. *An victus tenuis in lue Venerea conueniat.* Quod verò Medici pane imprimis, & vuis paſſis ægros cibant, cauſſam hanc eſſe puto,quod ſimpliciſſimum cibum,eúmque boni ſucci,exhibere volunt. Cùm enim varietas ciborum facilè vitioſos humores ſuppeditet, carnes verò & piſces, ſimiléſque cibi faciliùs corrumpantur,quàm panis & vuæ paſſæ,ægris etiam varietatem ciborum, & carnes prohibere, eóſque ſolùm pane & vuis paſſis contentos eſſe voluerunt. Itaque ea victus ratio & forma obſeruanda, quæ viribus conſeruandis, etſi non augendis, ſufficiat, nullo verò modo naturam oneret. Cibus etiam ſit boni ſucci, & ſimplex, quique excrementis generandis nullo modo materiam ſuppeditet, neque naturam à morbo impugnando ad ſui coctionem auocet. Ideoque nonniſi duo fercula ægro concedenda, & cibus non ſolùm bis de die exhibendus. Proinde vbi æger ad vſum medicamentorum præparatur, victus talis ſit, qui vires non minuat, ſed potiùs conſeruet, imò quodammodo augeat, vt euacuationes inſtituendas æger, & victum tenuiorem poſtea ſuſtinere poſſit. Cùm verò ſudorifera, vel hydrargyrum adhibetur,ſi vires ferant,victu minùs pleno vtendum, ne alimentorum copiâ vis medicamentorum impediatur, ac ſuperflui humores in corpore potiùs abſumantur, quam cumulentur, viæque, per quas expelli debent, omnes liberæ & patentes ſeruentur. Non verò victus ſit nimium tenuis, ne vires concidant, ſed ad perfectam morbi curationem, quæ longior eſſe ſolet, ſufficere poſſint. Et quamuis aliquid de conſueto

victu in curatione huius morbi demendum ſit: tamen id non ſtatim faciendum in principio, nec ſubito iſta facienda mutatio, ſed primis octo diebus paulatim aliquid de conſueto cibo detrahendum, ſicut & vltimis octo curationis diebus ſenſim ad priorem diætæ rationem redeundum. Semper tamen ad vires reſpiciendum, & quid eæ perferre poſſint, diligenter conſiderandum, earúmque, vtpote ſine quibus curatio perfici non poteſt, maior, quàm morbi habenda ratio.

Quantum verò ad cibi quantitatem attinet, item ad vires & morbum reſpiciendum. Quò enim vires ſunt fortiores, eò minorem cibi copiam tolerare poſſunt. Vires autem demonſtrant corporis habitus, temperamentum, conſuetudo, ætas, anni tempus, regio & ægri ſtatus. De quibus ſuo loco dictum. Summa: quantum fieri poteſt, aliquid de cibo conſueto detrahendum, quod & Indiæ populi, à quibus modus hunc morbum curandi ad nos peruenit, facere dicuntur: ita tamen vt ſemper ad vires reſpiciatur. Si enim æger ſit robuſtus, corpus conſtitutionis frigidioris, vt facilè inediam ferre poſſit, caro poſt octo dies amplius non danda, ſed æger pane & paſſulis contentus ſit. Si verò vires ſint debiles, corpus gracile, bilioſum, raræ conſtitutionis, & os ventriculi εὐαίσθητον, etiam aliquid de carnibus concedi poteſt; nimirum caro pullorum & gallinarum, perdicum, vitulina, hædina, & veruecina tenerior, vt & oua gallinarum. Caro verò ſuilla, quæ difficulter coquitur & diſtribuitur, ac materiam morbificam auget, maximè vitanda, vt & fructus horarij, ac piſces molles. Et quidem commodiſſimus cibus ſunt in hoc morbo vuæ paſſæ, & omnibus alijs cibis præferendæ. Præterea non facilè putreſcunt, & bonum ſuccum & alimentum ſuppeditant, malignitatémque vitioſorum humorum corrigunt. Vnde nonnulli in ea ſunt ſententia, paſſulas non ſolum cibi, ſed & medicamenti loco eſſe in hoc morbo. Et imprimis illæ maiores, Cybebæ dictæ, vtiliſſimæ ſunt, in quibus & maior alimenti copia & vis abſtergendi & roborandi.

Qualis panis exhibendus. De pane hic nonnihil dubij eſt. Plurimi panem bis coctum commendant, imò ſolùm admittunt. Quem vt corporibus, quæ humidiora ſunt, & pituita atque excrementis, ad putredinem inclinantibus potius, quàm aduſtis, abundant, & qui dentes firmos habent, eoque ſunt aſſueti, non improbamus: ita etiam panis ſemel rectè coctus, & non nimis humidus, vt alimentum maximè familiare omnibus naturis, ſexui, ætati, & quouis anni tempore tutò permitti poteſt; neque ſi æger eum magis, quàm bis coctum appetat, aliquid moleſtiæ ipſi, panem vulgarem prohibendo, creandum eſt. Imò panis bis coctus ſua videtur habere incommoda. Diutius enim in ventriculo moratur, nec ita facilè coquitur, & omnino ad eum rectè coquendum maiore ventriculi robore, quod tamen plerúmque Gallico morbo laborantibus languet, opus eſt. Præterea cum lue Venerea laborantibus plerunque exuſti humores abundent, pane bis cocto ij augentur; contra à vulgari pane, vtpote humidiore, temperantur, ac tandem plus alimenti & ſanguinis boni ab eo, vtpote optimè temperato, ſuppeditatur & in cibo optimè temperatum intemperato præferendum.

Plurimi etiam cibi quantitatem pondere metiuntur, & in vna menſa panis ℥iij. carnis autem ℥ij. vel iij. ſufficere ſcribunt. Verùm non ita A accuratè in omnibus id obſeruari poteſt, ſed naturarum & conſuetudinis non parua hic habenda ratio.

Potus. Potum quod attinet, de eo quoque authores non planè conueniunt. Nonnulli nihil niſi decoctum illud ligni & ſarſæparillæ pro potu exhibendum cenſent, & vinum planè prohibent, idque non minus, quàm in pleuritide, in hoc morbo denegandum putant, vinúmque ne delibandum eſſe toto curationis decurſu cenſent, ac tale eſſe vinum ligno, quale cicutæ, ſcribit Fernelius, *de lue Vener. cap.* 15. Ea autem imprimis de cauſſa vinum prohibent, quòd corpus & humores, qui antea aduſti ſunt, & qui ab vſu ligni incaleſcunt, eius vſu inflammentur. B Verùm enim vero ratio hæc non ſufficiens videtur. Etenim & decoctum illud ſecundarium tantum calefacere poteſt, quantum vinum aliquot tenuius & dilutius moderatè hauſtum. Ideoque vires hic conſiderandæ, & cùm vinum inſignem cum corpore noſtro conuenientiam habeat, & cor ac omnes partes, atque imprimis ventriculum roboret, in totum corpus facillimè diſtribuatur, citiſſimè nutriat, & ita naturam roboret, vt morbo ſeſe facilius opponere poſſit: eius vſus non ſimpliciter reijciendus, imprimis in iis, qui minus ſunt calidi, ac corpus pituitoſum, & crudis humoribus refertum habent. Vſus tamen vini ita moderandus, ne corpus vllo modo inflammet. Qui C verò vino ſine damno abſtinere poſſunt, illi bibant decoctum illud ſecundarium, è ligno Guajaco paratum, idque ſatis liberaliter in menſa, & extra menſam, ſiti vrgente, qui ipſi tamen ventriculi roborandi cauſſa interdum vini hauſtum ſumant.

Eodem modo ſi per hydrargyrum inſtituatur curatio, eo tempore, quo nondum per os & ſaliuam euacuatio accidit, ægérque cibos maſticare poteſt, pane optimo & bona carne nutriendus eſt, eíque vinum dilutius exhibendum. Vbi verò ſaliuatio incipit, & æger amplius maſticare non poteſt, ob dentes vacillantes, ſorbitionibus & ptiſana hordeacea, & iure carnium cum pane æger nutriendus. Et cùm metus ſit inflammatio- D nis faucium, à vino abſtinendum.

Poſtquam verò cura abſoluta eſt, etſi ægro ad conſuetum victum redire liceat: tamen vt cibis boni ſucci, è quibus optimus ſanguis generatur, alatur, commodiſſimum eſt. Cùm enim corpus ſit extenuatum, venæque inanitæ, omnino videndum, ne corpus vel vaſa vitioſo ſanguine repleantur, ſed vt bono imbuantur, & repleantur, commodum. Non etiam concedendum, vt conualeſcens a minore quantitate cibi ad magnam ſubitò aſcendat, cùm omnis mutatio ad extrema periculoſa ſit. Et cùm metus ſit, ne medicamentorum calidorum, & ſiccorum vſu hepar ſit calefactum, conſeruæ roſar. violar. ſpec. E diatrion ſantalon, diarhod. abb. aliquot ſeptimanis exhibeantur, victúſque ratio, præſertim æſtiuo tempore, ſit frigidior, parata imprimis ex hordeo. Vtile eſt & ſerum lactis caprini. Si verò metus ſit, ne adhuc reliquiæ aliquæ huius morbi & diſpoſitio maligna in corpore ſuperſit, vinum Guajaco vel Sarſaparilla medicatum exhibeatur, quod commodiſſimum tempore vindemiæ paratur, ſi pro ſingulo congio vini, Guajaci ℔j. & ſarſæparillæ ℥iij. addantur, & cum muſto conſueto modo deferuere ſinantur. Extra verò vindemiæ tempus medicamenta iſta ſaltem in vino macerari poſſunt. Vinum Guajacinum.

Somnus. Somnus non tantum noctu conuenit, ſed etiam de die, dum ſudant ægri, concedi poteſt.

Exercitatio. Exercitatio omnis vehementior noxia eſt. Cùm enim per eam vires labefactentur, & tranſpiratio ac diſſolutio corporis maior fiat, inde accidit, vt minore illa alimenti copia, quæ in hoc morbo vſurpari ſolet, æger contentus eſſe non poſſit. A Venere verò, vt huic morbo aduerſiſſima, planè abſtinendum. Exercitij loco ſit ſudatio in conclaui, & frictiones, quæ vna opera, cum ſudores abſterguntur, fieri poſſunt. Animi affectus ſint ad lætitiam compoſiti.

Excreta. Aluus vt aperta ſeruetur, danda opera, & cùm facilè ob pauciorem cibum occludi ſoleat, clyſteribus laxanda, & paſſulis cum foliis ſenæ. Imò per interualla quædam purgantia exhibere non ſolùm vtile eſt, ſed & neceſſarium. Etſi enim laxantia illa primas vias euacuant: tamen quia ad loca remotiora non pertingunt, & à ſudoriferis ſaltem tenuiores humores euacuantur, craſſi verò relinquuntur: vtile eſt, poſt ſeptem vel decem dies, vel etiam poſt longius interuallum, prout opus, medicamentum purgans, ægri corpori conueniens, exhibere.

CAPVT XXIII.

De morbis ac Symptomatibus, quæ lui Venereæ coniungi ſolent, curandis.

CVm varij morbi ac ſymptomata lui Venereæ coniungi ſoleant, nonnulli ſatis prolixi ſunt in explicando, quâ ratione ij morbi ac ſymptomata tolli debeant. Verùm cùm morbi illi plerunque manifeſti ſint, & de eorum curatione in ſuperioribus libris à nobis actum ſit, prolixè de iis hoc loco agere, operæ pretium non puto. Ideoque ſaltem pauca quædam, & ea præcipuè, quæ morbo huic propria ſunt, afferam: reliqua è ſuis locis petantur.

Vlcera.

Vlcerũ Vener. curatio in pene. Vlcera, penis imprimis, quæ huic morbo maximè familiaria ſunt, quod attinet, de iis in genere, *lib. 3. pract. part. 9. cap. 11.* dictum. Vt pauca addamus, vnguento defenſiuo penis radice munitâ, vlcus abluendum decocto ſcabioſæ, marrubij, & præſertim ſaponariæ, & ligni Guajaci. Poſtea vnguento aliquo conuenienti vlcus inungendum. Imprimis vtilia ſunt vnguenta, quæ Mercurium recipiunt, ſeu viuum, ſeu ſublimatum, ſeu præcipitatum, ſeu cinnabarim. Et in penis vlceribus, & carie glandis, vt loquuntur, nullum præcipitato adhuc vtilius eſſe excogitatum medicamentum, ſcribit Hercul. Saxonia. Non tamen adhiberi debet, niſi vbi craſſæ ſordes adſunt: in vlceribus verò mundis locum non habent. Euſtachius Rudius, *lib. 5. de morb. occult. cap. 19.* duo imprimis vnguenta commendat.

Vnguẽtum Mercuriale. Primum eſt: ℞. *ol. roſac complet. amygdalar. dulc.* an. ℥ß. *vnguent. reſinæ* (quod paratur ex oleo puro, reſina pini, terebinthina, & cera citrina) ʒvj. *Mercurij præcipitat.* ʒj. *ceræ* parum. Miſce omnia, excepto Mercurio præcipitato, ſuper igne, & ab igne remota diligenter agitentur, donec refrigerentur, poſtea præcipitatum adde. Poteſt tamen pro vlceris, & partis eo affectæ ratione Mercurij præcipitati plus vel minùs addi. Alterum eſt hoc: ℞. *ol. amyg. dulc. vnguent. roſac.* an. ℥iij. A *ceræ nouæ* ℥j. *Mercurij præcipitati* ʒß. Miſce. Atque iſta vnguenta non ſolùm ad vlcera penis, ſed & aliarum partium vlcera Gallica, ficus, condylomata, & vocatas criſtas ſunt vtilia. Vtile eſt & balſamum Mercurij, quod hoc modo paratur: ℞. *Mercurij viui ſolu. ſpiritu nitri.* ad ſolutionis huius ℔ j. affunde *ol. oliuar.* ℥iij. Stent in digeſtione octo diebus, poſtea oleum ſeparetur & vſui ſeruetur. Vel: ℞. *Vitellum oui* j. *ad duritiem cocti, mell.* ℥ j. Miſce ſuper lento igne, ebulliant, & adde *Mercurij ♎ ati.* ʒß. Poſt mundificationem & hoc vnguentum vſurpari poteſt: ℞ *Aloës opt.* ℥ß. *croc. ♂.* ʒij. *thur. minu,* an. ʒj. *mell.* ℥ß. *terebinthinæ* ʒj. *vitell. oui* j. Miſce.

Vlcera latentia. Vlcera autem occulta & latentia, vel ſub præputio conſtricto deliteſcere B ſolent, vel ſunt in meatu interno penis. Si vlcus ſit ſub præputio contracto, vel per ſiphonem conueniens medicamentum inijciendum, & poſtea tenta vnguento imbuta ſtilo loco affecto applicanda: vel præputium ſecundum longitudinem diſſecandum, & neceſſaria medicamenta imponenda.

Vlcera in penis meatu. Si verò vlcera ſint in ipſo membri virilis meatu, curatu ſunt difficilia, habéntque coniunctas carunculas, ſeu carneas excreſcentias, quæ vrinæ emiſſionem impediunt. In vlcere ergo leuiore inijcienda aqua plantaginis, in qua alumen, lithargyrum, & ceruſſa cocta ſint. In grauioribus verò vlceribus vſurpetur hoc linimentum: ℞. *Mercurij præcipitat.* ℥j. *Mercurij ♎.* ʒj. *plumbi vſt.* C ʒij. Terantur in porphyrite cum aq. roſar. ſæpius abluantur, & in vmbra ſiccentur. Poſtea ℞. *pingued. ſuill* ℥vj *ceræ alb.* ʒij. Diſſoluantur ſuper igne & addatur puluis, & *camphoræ* ℈ j. Fiat linimentum, quod candelæ *ex cera alb.* ℥v. *terebinth.* ℥j. paratæ, illinendum, & candela meatui vrinario indenda. Vel emplaſtrum conueniens ſuper ſtylo paruo conuolutum immittatur. Carunculâ ſublatâ vnguentum exſiccans, & conſolidans immittendum.

In vtero. Si verò in vtero ſit vlcus, idque ſordidum & ſerpens, malum incurabile eſt. Leuiora verò curantur iniectionibus ex aquis aluminoſis, in quibus lignum Guajacum & Sarſaparilla coquitur; D vel peſſariis ex ſucco plantaginis, cum puluere aloës, boli Armeni, ceruſſæ & ſimilibus. In ſordido valde vlcere vnguentum Ægyptiacum addatur, vel aliquid vnguenti Mercurialis. Tandémque vnguentum exſiccans & conſolidans, vt de tutia, vel ſimile, vſurpetur.

In vlceribus grauioribus vteri ſuffumigia vtiliſſima ſunt. Verùm cùm tubuli facilè à prunis nimium calefiant, hæ candelæ pro fumo Hercul. Saxoniæ vtiles ſunt: ℞. *Styrac. calamit. benzoes,* an. ʒvj. *ligni aloes* ℈vij. *thur. alb* ℥j. *ladani* ʒiß. *ireos, caryophyll.* an. drach. ij. *roſ. Damaſcen.* drach. vj. *cinnabar.* drach. ij. *carbon. ſalicis* ℔ß. *aq. vitæ,* q. ſ. Fiant candelæ. Iiſdem medicamentis & inteſtinorum E vlcera curantur.

Fauciũ vlcera. Ad faucium verò vlcera cùm talia adhiberi non poſſint, fiat Gargariſmus è decocto ſarſæparillæ, cortic. Guajaci, fol plantaginis, ſcabioſæ, myrti, roſis rubris, cortic. granator. ſumach cui aliquid aluminis addatur. Decoctum fieri poteſt in aqua, & ſub finem aliquid vini auſteri addi. Poſt ablutionem vlcera abſtergenda oleo △ris, conueniente liquore addito, vel aquâ aluminoſa

Aqua aluminoſa compoſita. compoſita, quæ ita paratur: ℞. *Mercurij ♎ ati, aluminis rochæ,* an. ℥j. Super lapide porphyrio terantur. Tritis adde *ſucci limon.* ℥iij. *aq plantagin.* ℔ ß. *roſ.* ℥ix. Coq. in vitio, ad quintæ partis conſum-

ptionem. Verùm cauendum, ne aliquid de talibus medicamentis deglutiatur. Efficax eſt & butyrum ℥ij dictum, ſi vlcus goſſypio, butyro, madefacto, ſemper tingatur maxima eadem cautione hîc etiam opus eſt. Sed cur non ſemper præcaueri queat, ne quid in ventriculum delabatur, atque ita ſatis tutò talia medicamenta adhiberi non poſſint; contra verò alia medicamenta mitiora parum efficacia ſint: vlcera hæc curatu difficilia ſunt, imò ſæpe incurabilia. Tutiùs auri ſolutio hiſce vlceribus adhibetur, hoc modo parata: ℞. *fol. auri* xv. *aluminis rochæ*, *nitri*, *ſalis fuſi*, an. ℥j. Tere in marmore, affunde aliquot guttas ſpir. Mercur. poſtea affunde ſpiritum vini ad duorum digitorum eminentiam. Stentque in cineribus tepidis, tandémque ebulliant, vt folia auri ſoluantur, ac ſpiritus vini flaueſcat. Spiritum vini deſtillando ſepara, alium iterum affunde & digere, idque toties repete, donec ſpiritus vini aurum ſoluat, & ſales in fundo relinquantur. Tandem ſpiritum vini deſtillando ſepara vſque ad ſiccitatem, & ſpiritum terebinthinæ affunde, & in loco calido octo diebus digere, donec aurum ſolutum ſit. Hac ſolutione affectum locum bis quotidie illine.

Narium Narium vlcera curantur per errhina vel infuſa, pulueres inſperſos, ſuffumigia parata à Guajaco & cinnabari.

Fiſſuræ manuum & pedum.

Fiſſuræ manuũ & pedum. Si in volis manuum & pedum adſunt rhagades & fiſſuræ, ſoluantur decocto ligni Guajaci, eius corticis, ſcabioſæ, ſcordij, pentaphylli: & ſi durities adſit, etiam althææ & maluæ, aut radicis cucumeris agreſtis. Poſtea vnguentum vſurpetur è butyro, adipe anſeris vel gallinæ, ammoniaco, bdellio, pomis, cui aliquid calcis viuæ vel præcipitati addatur, vel vnguentum antea propoſitum. Vel: ℞. *pingued. porc.* q. l. Affunde *ol. hyperi.* tantum vt ab eo vnguentum acre fiat. Quibus ſi malum non cedat, ſuffumigium, particulare è cinnabari adhibeatur. Hercul. Saxonia, *de lue Vener. cap.* 30. ſcribit, ſe obſeruaſſe, mulierem quandam, quæ annis octo continuis manuum fiſſuras geſſerat, & inutiliter omnium, & Venetorum & Patauinorum Medicorum opera vſa fuerat, breui & facilè curatam fuiſſe ſucco herbæ quam alij artemiſiam, alij tanacetum appellant, in omnes fiſſuras diligenter penna illito, & omni manuum lotione omiſſa: eundémque ſuccum ſe vtilem deprehendiſſe in impetiginibus, & vlceribus cruſtoſis.

Bubones.

Curatio Bubonum. De bubonibus, qui frequenter in lue Venerea in inguinibus erumpere ſolent, hoc in genere tenendum, dandam eſſe operam, vt expulſio materiæ quam natura tentat, & ad partes ignobiliores detrudere conatur, adiuuetur; cum hac euacuatione interdum natura ſeſe toto iſto morbo liberare ſoleat. Itaque ſi bubo non ſatis erumpat, & augeatur, nec ad ſuppurationem tendat, vt extrahatur & ſuppuretur, danda opera. Itaque crus, quod è directo eſt, fricandum, circa partes inferiores ſcarificandum, aut etiam vena eo loci aperienda. Ipſi verò buboni medicamenta attrahentia fortiora imponenda. Vt: ℞. *Sagapeni. ammoniac.* an. ℥iij. *opopanac. bdellij*, an. ℥ij.

A *ſinapi*, *piper. pyrethri*, an drach. j. *ſapon. nigri* ℥ß. Miſce, ac cum cera & pice. Fiat Emplaſtrum. Si tamen natura mole & copia virulentæ materiæ prematur, vt totam expellere non poſſit, tum purgans medicamentum exhibere vtile eſt, vt natura parte oneris leuata reliquum facilius expellat.

Vbi tumor ſatis erupit, laborandum, vt quamprimum aperiatur, & diu apertus ſeruetur. Vt ſuppuretur, maturantia, quæ inflammationibus adhiberi ſolent, imponantur, è mucilagine maluæ, althææ, ſem. tritici, lini, caricis, pingued. ſuilla. adipe anſerino, & ſimilibus, vel diachylum ſimplex, aut cum gummi compoſitum. Vbi B pus confectum eſt, non expectandum, vt bubo ſponte aperiatur, ſed aperiendus maturè, ne virulentus humor detentus alias partes lædat. Aperto tumore digeſtiua dicta & abſtergentia imponenda, quibus interdum aliquid Mercurij præcipitati addere opus eſt, vlcúſque diu apertum ſeruandum.

In Bubonibus tamen frigidis non ita metus eſt, vt materia ad alias partes adſcendat, ſed ſi purgationes & ſudorifera, atque alexipharmaca idonea adhibeantur, interdum bubo ſine periculo planè deliteſcit.

Tumores gummatoſi & nodi.

C Equidem tumores tales & nodi, qui in excarnibus locis, vt fronte, oſſe caluariæ, tibiarúmque exteriore ſede oriuntur, ſæpiſſimè, ſi morbus hic perfectè curatus fuerit, & ipſi euaneſcunt; imprimis poſt vſum ſarſæparillæ, quæ in hiſce morbis diſcutiendis efficaciſſima eſt, & poſt vſum inunctionum Mercurialium, quæ tumoribus talibus adhibentur. Si tamen poſt abſolutam curationem tumores tales & nodi remaneant, emollientia attenuantia, & digerentia iis imponenda, & quidem fortiora, vt radices cucumeris agreſtis, bdellium, ſagapenum, opopanacum, & imprimis ammoniacum, vel diachylon cum gummi, aut ceratum Mercuriale. Tumorum gummatoſorum & nodorum.

Vtile, & experientia probatum eſt hoc: ℞. D *Empl. diachyl. c. gumi* Vnc. j. *diachyl. ſimpl.* ℥ß. *Mercurij ſaliua extinct.* Vnc. j. *ol. Guajac.* q. ſ. Fiat Emplaſtrum. Vel: ℞. *Ammoniac. opopanac. gummi hederæ in aq. vitæ diſſolut pingued. gallinæ*, *anſerinæ*, an. ℥ß. *medull. cruris vituli.* Vnc. j. *ladani*, *ſtyrac. calamit. liquid.* an. Drach. ij. *pulu. radic. hermodactyl. ireos*, an. Drach. iij. *cinnabar.* Drach. j. *argent. viui cum terebinth. miſti.* Drach. vj. *ol. lilior. & ceræ* q. ſ. Fiat ceratum. Lauatoria etiam ex Mercurio parata, ſupra enumerata, in his tumoribus locum habent.

Si iſta non ſatisfaciant, tumores cauſticis aperiendi, præſertim ſi non ſint in articulis, neruis, tendinibus; & locus apertus ſeruandus, ac E os ſubiectum, quod plerumque læſum eſt, deradendum.

Tubercula & puſtulæ.

Tuberculorum & puſtularum. Tubercula quoque, vt & puſtulæ paruæ, thymi, verrucæ, faui, cum in aliis corporis partibus, tum præcipuè in capite, circa anum, penem & pudenda, in morbo Gallico exoriri ſolent. Quæ etſi interdum poſt vniuerſalem curationem ſponte euaneſcunt: tamen nonnunquam etiam peculiarem curationem requirunt.

Quæ in capite ſunt eiuſmodi tubercula, abluēda ſunt ſæpe decocto ligni Guajaci, & præſertim corticis eiuſdem, & ſarſæparillæ. Nonnulli & oleum ſcorpionum ac viperinum vſurpant. Quibus ſi non cedant, vnguento aliquo Mercuriali inungenda, vel aqua aluminoſa compoſita, parata ex alumine rochæ, & Mercurio ♎to, quam alij etiam hoc modo parant: ℞. *Alumin. rochæ Mercurij ♎ati*, an. Drach. ij. Terantur. Adde. *aquæ plantagin. roſar* an. ℔j. Coq. in vitro ad conſumpt. dimid. part. Poſtea ſtent diebus xv vt alumen & Mercurius reſideant, & clara aqua effundatur, ac vſui ſeruetur.

Si puſtulæ ſint in ore, vſurpantur collutiones oris è decocto ligni, aut ſi adſit inflammatio, ex ſero lactis chalybeati, quibus roſæ, plantago, addi poſſunt. Et ſi puſtulæ ſint ſordidæ, ſcabioſa addatur, & alumin. gr. x. pro ſingulis ſeri vel decocti libris. Eſt & vtiliſſima aqua aluminoſa compoſita modo deſcripta. In oris tamen puſtulis ea ſola vti tutum non eſt, ſed diluenda eſt triplo vel quadruplo aq. roſar. & plantag.

Puſtulæ verò ani & penis ſingulis diebus aliquoties fouendæ linteo madido decocto ligni Guajaci & ſarſæparillæ. In ijſdem aqua aluminoſa modò deſcripta vtiliſſima eſt: vel ſi pertinax ſit malum, vnguentum aliquod cum pulu. præcipitat. qualia ſunt ſupra propoſita, imponendum, vel præcipitatum cum quadruplo albumin. oui miſtum, quod ani excreſcentias eiuſmodi impoſitum horarum 24. ſpatio eas extrahit & extirpat. Poſtea exſiccantia & refrigerantia imponenda. Nonnulli Gallicas verrucas forcipe præſcindunt, & poſtea radicem modò propoſitis medicamentis extirpant. Si etiam oleo ⊖li extremitas verrucæ tangatur, exſiccatur, & decidit.

Capillorum defluuium.

Capillorum defluuium. Capillorum defluuium, quod huic morbo coniungitur, potius ex eroſione radicum capillorum, quàm aliis cauſſis cùm in capite, tùm in barba accidit. Quod vt curetur, vniuerſalibus præmiſſis, primò capilli deradendi, ſi æger id ferat. Nam non omnes id admittunt, præcipuè religioſi, quorum morbos occultos eſſe oportet, vt ſcribit Hercul. Saxonia, *de lue Vener. cap.* 38. Deinde non vſurpanda adſtringentia, quorum vſu malum deterius redditur, & vlcera capitis ac dolores inde retenta materia ſequuntur, ſed potius vſurpanda, quæ materiam illam vitioſam, pilos erodentem, diſcutiunt & abſtergunt. Lixiuium puta, in quo lignum, & cortex eius, ſarſaparilla, fol. fumariæ, betonic. ſcabioſ. abrotani, abſinthij, pulegij, aſari, agarici cocta ſint. Et ſi cutis ſit arida, malua, althea, parietaria addenda. Deinde reliqua medicamenta adhibenda, quæ *lib. 5. pract. part. 3. ſect. 2. cap. 3. & 4.* ſunt propoſita. Quæ omnia ſi non ſatisfaciant, ſuffumigia particularia, ad caput ſcilicet, & faciem, ex hydrargyro & cinnabari paranda, quo remedio ſpatio ſex vel nouem dierum defluuium pilorum inhibetur. Verùm plerunque, ſi vniuerſalia purgantia & euacuantia adhibeantur, & materia pilos erodens tollatur, ac lotiones idoneæ vſurpentur, ſponte poſtea capilli in locum eorum, qui deciderunt, ſuccedunt. Plura videantur *loco alleg. de Alopecia & capillorum defluuio.*

Dolores.

Dolorum curatio. Dolores quoque atrociſſimi ſæpe eos, qui lue Venereâ laborant, infeſtant. Ij verò commodiſſimè tolluntur propriis huius morbi medicamentis. Imprimis verò ad eos tollendos vtilis eſt ſarſaparilla. Ideoque ſi dolores valde vrgeant, maior quantitas ſarſæparillæ, Guajaci verò minor, primis diebus ſumenda: & licet, quia maximam attenuandi vim habet ſarſaparilla, ſine viſcerum adſtrictione, materiâ fusâ & liquatâ dolores vſque ad ſecundam ſeptimanam augeantur; tamen ab vſu eius non deſiſtendum, ſed de eo æger monendus. Poſtea dolore ceſſante, ligni quantitatem augere licet. Poteſt & radix Chinæ ad dolores iſtos mitigandos addi. Per interualla verò ſingulis ferè ſeptimanis exhibeantur purgantia idonea. Locis verò dolentibus applicentur fomenta è ligno Guajaco, foliis pulegij, ſaluiæ, roriſmarini, flor. chamæmel. Vtilia etiam ſunt ol. lilior. albor. rutac. ſcorpion. viperinum, Guajacj. Si dolor vrgeat, etiam laudanum opiatum exhibere licet. Quibus omnibus ſi dolor non recedat, vnguenta illa Mercurialia, quæ ſupra in vniuerſali curatione propoſuimus, locis dolentibus illinenda; vel cerâ additâ cerata inde formanda, & partibus dolentibus imponenda, vel alia emplaſtra ſupra propoſita. Quibus & caſtoreum, radic. hermodactyl. iridis, & alia medicamenta arthritica addi poſſunt. Præcipuè ceratum de ranis Vigonis ad eiuſmodi dolores ſopiendos vſitatum eſt. Vtile eſt & hoc Plateri ceratum: ℞. *Argent. viu.* ℥iij. Agitentur *cum terebinth. aq. vitæ lotæ* ℥j. Addendo *pingued. vrſin. medullæ cruris vitul.* ad. ℥ß. *ol. lilior. albor. chamæmel. anethin. laurin. lumbricor. vel vulpini*, an. Vnc. ſem. *Spicæ vel terebinth.* Drach. ij. *euphorb. thuris*, an. Vnc. ſem. *ſtyrac. liquid.* Drach. vj. *pulu. hermodact.* Drach ij. *caſtorei* Drach. j. *ceræ*, q. ſ. Fiat ceratum. Lauatoria quoque dicta è Mercurio parata, ſupra propoſita, partibus dolentibus, præcipuè tibiis, adhibita dolores ſopiunt.

Gonorrhœa.

Curatio Gonorrhœæ. Gonorrhœa, quæ in hoc morbo etiam frequens eſt, in principio, & temerè non ſupprimenda; cùm natura per eum locum virulentam materiam expurgare conetur: quæ ſi ſupprimatur, caput petit, imò totum corpus inficit. Si verò, vbi decoctum etiam ad tertiam ſeptimanam vſque vſurpatum eſt, non ceſſet, oleis adſtringentibus ex maſtiche, mentha, roſa, myrto paratis lumborum regio, & perinæum inungantur.

Exhibeantur verò medicamenta è ſemine agni caſti, lactucæ, cannabis, quibus pulu. ſarſæparillæ duplum addatur. Poſſuntque medicamenta iſta exhiberi vel forma pulueris, vel cum ſirupo de nymphæa in formam electuarij redigi. Vtile etiam eſt, ſi ſingulis diebus exhibeantur nymphææ Drach. ij. vel iij. cum terebinthin. ℈j. vel ij. Nonnulli ad gonorrhœam hanc etiam exhibent ☿rium præcipitatum viridem, vel reſinam Guajaci & terebinthinæ, quæ abluitur aq. violar. & addito vitello oui, ac decocto ſarſæparillæ, in formam potabilem redigitur.

Tabes.

Tabis Tandem non raro euenit, vt vel vi morbi, vel

curatione

curatione minus dextrè inſtituta ad ſummam taben ægri deueniant, ad quam curandam vulgaria tabis medicamenta non ſufficiunt, ſed ſpecificis opus eſt. Quale remedium Ludouicus Septalius *animaduerſ. lib. 7. n. 214.* proponit, atque eo ſe quamplurimos & à morbo hoc, & à tabe tali omnino liberaſſe ſcribit. Sic autem paratur. ℞. *ſarſaparillæ, el. minut. inciſ.* vnc. vi. Infundantur *horis* 24. *in aq. calid.* ℔. xv. loco calido, vaſe clauſo. Poſtea lento igne coq. donec ℔. v. abſumptæ ſint. Hinc cochleari perforato extrahatur ſarſaparilla, & contundatur in mortario marmareo. Contuſa eidem aquæ iniiciatur, addendo. *Carn. vitul. macræ* ℔ ij. *ſem. coriandri præparat.* vnc. j. aut eius loco *ligni Guajaci raſi*, *tantundem* aut *ſantali citrini inciſ.* drach. iii. pro corporis ægri & humorum conditione. Et vaſe operto iterum lento igne ebulliant, donec remaneant ℔. v. & in fine aromatizentur *cinam. el.* ʒ iij. Hinc fiat colatura cum forti expreſſione, quæ vſui reſeruetur in vaſe vitreo vel vitreato. De qua æger manè, horis 4. ante cibum, capiat vnc. vj. vel vij. veſperi autem, horis 3. ante cœnam, vnc. iiij. vel v. Quòd ſi æſtas ſit, aut ſi coniuncta febris hectica, addit hordei excorticat. vnc. iiij. atque in vſu huius medicamenti plurimis diebus perſeuerat, quandoque etiam ad centeſimum diem.

Reliqua petantur è curatione affectuum particularium & Fallopio, *de morb. Gall.* qui de morbis ac ſymptomatibus huic morbo coniunctis prolixè ſcripſit.

PARS QVINTA,

DE VENENIS EXTERNIS in genere.

CAPVT I.

De natura veneni.

De veneni natura.

EQVIDEM ſupra, *par. 2. cap. 1.* de venenis in genere actum eſt. Quia tamen ibidem dictum, etſi omne illud venenum appellari poſſit, quod occultis qualitatibus homini inſigniter nocere poteſt: ea tamen, quæ vim hanc à ſua natura, nulla putredine aut corruptione præcedente, obtinent, propriè & in ſpecie à nonnullis venena appellari, qualia ſunt omnia, quæ extra homini adueniunt, eiúſque corpori immittuntur; ſiue ſint è mineralium, ſiue plantarum, ſiue animalium genere: de veneno in ſpecie hoc modo ſumpto quædam in genere adhuc addenda videntur.

Venenū propriè quid.

Et primò monendum de venenis iſtis, Autores, & præcipuè Galenum, non ſemper eodem modo de iis loqui, vt omnino adhuc explicatione indigeat, quæ res propriè in venenorum numerum referendæ ſint. Nam, *6. epid. comment. 6. text. 5.* κακούργων ſeu maleficorum duo genera conſtituit, dum ſcribit: *Cum tertium materiæ genus, & in medicamenta deleteria, hoc eſt, mortifera vocata, & ferarum venena diſtribuatur, duplex & iſta curantium materia eſt. Appellantur autem Græco vocabulo ἀλεξιφάρμακα, id eſt, medicamentorum auxilia, quæ mortiferis medicamentis aduerſantur: theriaca verò, quæ ferarum morſibus medentur. Verùm fortaſſe quis exſtimauerit, & purgantium medicamentorum materiam inter mortifera eſſe cenſendam: nam & hæc vltra modum exhibita nos interficiunt. Id ſi conceſſerimus, conſequens erit etiam, vt alexipharmaca & theriaca in mortiferis enumeremus; quandoquidem & hæc nos perdere poſſunt, niſi quis ex ipſis omnino valde parum aſſumſerit. Verùm ea de cauſſa mihi plurima medicamenta vocare mortifera Medici videntur, quod ipſorum temporibus quibuſdam vtilitas neceſſaria ſit; ea verò appellare deleteria, quæ nullo vnquam tempore, neque ægrotis hominibus, neque valentibus opem ferunt.* Quo loco Galenus planè diuerſa facit θανάσιμα, & δηλητήρια; & θανάσιμα ea dicit, quæ licet quandoque mortem inferant, quandoque tamen etiam prodeſſe poſſunt: δηλητήρια verò ea, quæ ſemper nocent, nec vnquam, nec ægris nec ſanis, proſunt.

θανάσιμα & δηλητήρια differūt.

Contra, *lib. 6. de compoſ. med. ſecund. loca cap. 1.* Δηλητήρια τῶν θανασίμων ſpeciem quandam eſſe docet: quod priori contrarium. Si enim θανάσιμα ſunt, quæ quamuis necant quandoque, quandoque tamen prodeſſe poſſunt; deleteria verò, quæ nunquam proſunt, eorum ſpecies eſſe poſſunt. Idem tamen etiam docet *2. de vict. rat. in morb. acut. comm. 2 text. 12.* dum ſcribit: *Purgantium omnium medicamentorum natura corporum, quæ expurgantur, naturis contraria eſt, atque vt quiſpiam dixerit, letalis & deleteria. Vt autem ſucci papaueris, mandragoræque & hyoſcyami, & aliorum huiuſmodi multorum, quæ nobis & ſubſtantia viribus aduerſa, corpus perimere nata ſunt, portionem exiguam aſſumentes, magnam percipiunt commoditatem: ſic & purgantium medicamentorum, quorum natura corporibus noſtris aduerſa eſt, exiguam aliquam præſidentes partem, ad ſuppetias ferendas vtimur.*

An Bezoardica & purgātia venena ſint.

Atque hinc exorta eſt quæſtio, quam prolixè tractat Euſtach. Rudius, *lib. 2. de morb. occult. cap. 4.* An nimirum Bezoardica medicamenta, vt & purgantia, inter venena referenda ſint. Et quidem ipſe vtrunque negat, idque probare conatur cùm autoritate Galeni, tum ratione. Et Galeni quidem autoritatem quod attinet, adducit locum Galeni ex *6. epid. com. 6.* quem modò adduximus. Ratione verò probare vult, quod & Bezoardica & purgantia corpori noſtro ſint ſimilia. Et Bezoardica quidem corpori noſtro eſſe ſimilia, probat autoritate Auicennæ, *qui lib. 2. tract. 1. cap. 4.* ſcribit, quod Bezoardica ſint medicinæ, quarum proprietas eſt, vt ſanitatem conſeruent, & virtutem in ſpiritu. Auerrhoëm verò reprehendit quod, *5 colig. cap. 23.* ſcribit quod Bezoardica,

ſi reperiant in corpore venenum, non interficiant, ſed venenatum hominem ſeruent; ſi verò non reperiant in corpore, illum interficiant; idque experientiæ & rationi contrarium eſſe putat. Experientiæ quidem, quia Rex Mithridates confectione ſua continuo, ſine vlla læſione, vſus eſt; Antonius verò Imperator theriacam abſque vllo mortis periculo ſumpſit. Rationi verò, quia, ſi Bezoardicum interficit, & vires diſſoluit, non præſente veneno, multò id citius faciet præſente veneno. Tum enim cor à duplici hoſte impugnari. Præterea Bezoardica cordi eam vim imprimunt, & illud adeo roborant, vt etiam poſtea exhibitum venenum facilè ſuperare poſſit, vt docet Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap.* 14. Purgantia verò nobis proprietate ſimilia eſſe, probare conatur ex Galeno, 3. *de ſimpl. med. fac. cap.* 24. 25. 26. vbi docet, quod omne pharmacum purgans purgando humori ſimilem habeat proprietatem. Ex hoc enim concludit, ſi medicamentum purgando humori habet ſimilem proprietatem, & ſuccus ille eſt nobis ſimilis ac familiaris; ergo ex conſequenti medicamentum purgans nobis ſimilem habet proprietatem.

Verùm vt patet, quid de hac controuerſia ſit ſentiendum, & quæ propriè venena ſint, primò ſciendum, Galenum non ſemper eodem modo locutum eſſe. Nam vt ex 3. *de temperam. cap.* 4. *& locis anteà alleg.* patet, *θανάσιμοι* ipſi interdum generale vocabulum eſt, quod omnia ea, quæ homini mortem inferre poſſunt, complectitur; ſiue ſint deleteria, ſiue purgantia, ſiue alia: interdum verò ſpeciale eſt, & deleteriis opponitur, atque, id ſignificat, quod interdum quidem interficit, quandoque tamen prodeſſe poteſt.

Deinde notandum, ea medicamenta, quæ ſemper nocent, nunquam proſunt, extra omne dubium venena eſſe, & dici debere: omnia tamen ea, quæ quandoque proſunt, è venenorum numero non excludenda, nec etiam ea omnia, quæ quandoque nocent, in venenorum numerum referenda eſſe. Nocentium enim, ſeu *θανασίμων*, in genere ita dictorum, quædam eſt differentia, quæ à paucis annotata eſt, obſeruata tamen magnam doctrinæ de venenis, & quæſtioni antea propoſitæ explicandæ lucem affert. Equidem Galenus, *lib.* 5. *de ſimpl. med. facult. cap.* 19. opium, myrrham, ſtyracem & crocum coniungit. Verùm cùm idem, 2. *de rat. vict. in acut. text.* 12. opium mandragoræ, hyoſcyamo & aliis, quæ nobis à tota ſubſtantia & viribus aduerſa ſunt, rebus accenſeat: facilè patet, non in eandem claſſem opium, mandragoram & ſimilia deleteria cum croco, myrrha, ſtyrace, collocari poſſe. Ideoque ſciendum, quædam ſimpliciter eſſe venenata, quæ nunquam proſunt, ſed ſemper nocent, de quibus Galenus, 5. *de ſimpl. med. facult. cap.* 19. *Sunt, quæ tota eſſentia nobis ſunt contraria, proinde ſi vel minimum eorum aſſumptum fuerit, omnino lædat, neceſſe eſt, ceu dryopteris, & pithyocampe, & thapſia, & ſolanum manicum, & ydrargyrus, & fungorum nonnulli, præterea ſaliua & fel venenatorum animalium. Nam talia omnia genere ſunt deleteria, non quantitate, & proinde nihil eorum in alexiterias antidotos inditur.* Deinde ſunt, quæ etſi venenatam qualitatem habent: tamen cum eâ etiam coniunctam obtinent facultatem aliquam, quâ prodeſſe poſſunt: qualia ſunt narcotica omnia, opium, hyoſcyamus, mandragora. Pertinent huc & purgantia, ipſius Galeni teſtimonio, 2. *de ration. vict. in acut. text.* 12. præcipuè fortiora, helleborus, colocynthis, elaterium & ſimilia. Quæ quòd ex venenorum numero eximere conatur Rudius, quòd ſucco, quem trahunt, ſunt familiaria, ſuccus verò ille noſtro corpori, valde fallitur. Neque enim purgantia trahunt humores alimentarios, qui corpori noſtro familiares ſunt, ſed excrementitios, qui ei diſſimiles, ſiue ſecundum, ſiue præter naturam, in corpore noſtro generantur. Itaque venenum omne illud erit, vt antè etiam dictum, quod occultam malignam & venenatam, & corpori noſtro peculiariter & per ſe noxiam qualitatem obtinet, ſiue coniunctam habeat aliquam qualitatem, ob quam in vſum Medicum trahi poſſit, ſiue non habeat.

Longè alia verò ratio eſt croci, myrrhæ, ſtyracis, & ſimilium, vt & omnium ſimpliciter Bezoardicorum: de quibus propterea, & purgantibus coniunctim vnam quæſtionem non conuenienter mouet Rudius. Hæc enim nullam qualitatem occultam, corpori noſtro aduerſam, ſed potius vtilem habent, & ſaltem ex accidenti, ſi ſcilicet in nimia quantitate ſumantur, nocent. Vt enim primarum qualitatum temperies ſibi ſimilibus conſeruatur, & corpori noſtro conueniens eſt, ſi verò eæ qualitates excellerint, & intemperies inducatur, ea morboſa, imò letalis eſſe poteſt: ita etiam medicamenta illa, crocus, myrrha, ſtyrax, Bezoardica & ſimilia, occultis qualitatibus nobis vtilia, ſi nimia quantitate ſumantur, illam, quæ à qualitatibus occultis pendet, corporis harmoniam turbant, & ita nocere poſſunt. Lætitia moderata eſt affectus animi, valetudini conſeruandæ vtiliſſimus: ſi tamen modum excedat, nocere poteſt, vt compertum ſit, quoſdam nimiâ lætitia extinctos eſſe. Eodem modo crocus cor roborat, ſpiritúſque exhilarat; in nimia tamen quantitate ſumptus, idem, quòd nimia lætitia, præſtare poteſt. De quo Amatus Luſitanus, *enarr. ad cap.* 25. *lib.* 1. *Dioſcor.* Eſt, *inquit*, crocus Medicina cordialis, quæ meritò tum intus, tum extra medicamentis cordi adaptatis miſceri debet; nam cor roborat & lætificat, & eâ de cauſſa riſum prouocat, & ita promouet, vt fabuloſum non ſit, hominem aliquando riſu & cachinno, ob nimium croci eſum, mori. Vidimus enim nos apud Mutinam à Campo, totius Hiſpaniæ celeberrimum emporium, mercatorem quendam, qui cum plures croci ſarcinulas, ſiue inuolucra emeret, vt in Luſitaniam portaret, multum ex illo in olla, carnes iurulentas pro cœna continente, iniecit: qui poſt earum vſum in tam intenſum ac vehementem riſum prorupit, vt non multum abfuerit, quin riſu & cachinno tunc è vita diſcederet. Tunc enim Serapionem verum dixiſſe credidi, cùm, *capite de croco*, ex mente Raſis dicit: crocus ponderе drachmarum duarum partum accelerat, & inebriat ebrietate forti, ſi cum vino miſceatur, & lætificat adeo, donec facit inſaniam excellenti lætitiâ. Eadem, quæ croci, Bezoardicorum eſt ratio, Summa: omnia, quæ nullam qualitatem occultam, corpori noſtro aduerſam, obtinent, licet quandoque, ſiue ob primarum, ſiue occultarum qualitatum exceſſum, homini noceant, ad venena referenda non ſunt.

Itaque, vt antea etiam dictum, cum Cardano, *lib.* 1. *de venen. cap.* 1. *&* 4. venenum definiendum eſſe putamus, quod aptum eſt vehementer nobis nocere occultâ agendi ratione. A qua non multũ

θανασίμων differentia.

Bezoardica an venenata.

Venenũ quid.

diſcrepat definitio Auicennæ, quam habet, 1. *prim. tract. 2. cap.* 15. Venenum eſt, quod corrumpit complexionem humanam non ſola qualitate, ſed proprietate. Neque enim, quod diligenter notandum, de veneni eſſentia eſt, vt hominem ſemper interimat, ſed ſatis eſt ad veneni eſſentiam conſtituendam, vt ſit aptum vehementer nobis nocere occultâ qualitate, & agendi ratione. Sunt enim multa venena, quæ hominem non interimunt, humanam tamen naturam vehementer lædunt, cuius generis ſunt omnia illa, quæ inſaniam vel ſtoliditatem, & fatuitatem inducunt, licet hominem non interimant.

An venenum omne ſit cordi inimicũ.

E quibus facillimè decidi poteſt illa quæſtio, in qua ſoluenda nonnulli anxij ſunt; An venenum omne ſit cordi inimicum. Etſi enim verum ſit, multa venena hominem ſubitò, quod non niſi corde affecto fieri poteſt, interimere: tamen etiam videmus, multa venena, vt narcotica, cerebro, & ſpiritui animali infeſta eſſe; leporem marinum pulmones, cantharides veſicam peculiariter exulcerare, lue Venereâ & elephantiaſi laborantes ſæpe multos annos ſaluâ vitâ (quod fieri non poſſet, ſi cor primariò afficeretur) ſupereſſe: multos hauſtis poculis amatoriis multos annos in amentia vixiſſe, multos epilepticos, aurâ malignâ, à partibus inferioribus aſcendente, & malo ſæpe recurrente, diu vitam trahere.

Itaque illi nimis anguſtè venenum definire videntur, qui dicunt, venenum eſſe id, quod occultâ proprietate hominem ſubitò interficiendi vim habet, ſeu, quod habet proprietatem humani cordis celeriter corruptiuam, & propterea ſtatuunt, omnia venena eſſe cordi, vtpote à quo vita dependet, inimica. Neque vlla cauſſa eſt, quòd alia, quæ licet hominem non ſtatim interficiant, corporis tamen alicui parti occultâ qualitate nocent, v. g. quæ cerebro ſunt inimica, & amentiam vel ſtoliditatem inducunt, vel alio modo nocent, vt virulentia Venerea, inter venena referenda non ſint. Ideoque etiam Greuinus, *lib. 2. de ven. cap.* 24. venenum appellat omne id, quod, cùm in corpus ingreſſum eſt, vim infert naturæ, illámque vincit. Et, *lib. 1. cap.* 1. vtrumque coniungit, ac venenum definit, quod eſt in corpore humano vel perfectæ corruptionis, vel maximæ in eo noxæ cauſſa.

Quomodo venenũ ad cor perueniat.

Cùm ergo venena pleraque cordi, alia aliis etiam partibus contraria ſint, diſputat Conciliator *de ven. cap.* 3. quomodo venenum ad cor veniat? Nam, *inquit*, aut trahetur à corde, ſicut ferrum à Magnete, aut ipſum tranſibit ad cor, aut vtroque modo, corde ſcilicet attrahente, & veneno currente. Quorum neutrum videtur poſſibile. Neque enim cor venenum, vt ſibi aduerſiſſimum, trahet, neque etiam venenum ad cor, vt ſibi inimicum, mouebitur. Reſp. quidem Conciliator cor, dum ſanum eſt, nihil attrahere, niſi ſanguinem ſibi ſimilem, & ſpiritum; quando verò infirmum eſt, trahere ad ſe etiam qualitatem contrariam. Verum enim verò homo etiam optimè ſanùs à veneno lædi poteſt, neque cor priùs infirmum redditur, antequam venenum ad id perueniat, ſed ipſum à veneno debilitatur. Itaque alii duo, quos ponit, modi, magis probabiles ſunt, Prior eſt, quod, quia venenum omne, quoniam actiuum eſt, à forma, quam habet pernicioſam & deſtructiuam cordis, quidquid tangit in corpore humano, conuertit in illam ſpeciem venenoſam, & deſtructiuam cordis, ac ſeſe multiplicat. Et omnino rerum ſpirituoſarum inſignis vis eſt ſeſe multiplicandi, non ſolùm per ſpecies, ſed ſæpe etiam per atomorum diffuſionem, ſicut manifeſtè apparet in moſcho, è quo puluerès & ſuffumigia, quibus pelles & veſtes odoratæ redduntur, parantur, vt mirum ſit, tantillum moſchi tot & tanta corpora odorata reddere poſſe.

Quâ ratione venena certas partes petant.

Sed tamen hîc dubium relinquitur, quomodo, dum venenum ſeſe multiplicat, non eodem modo ad partes omnes, æqualiter diffundatur, ſed nunc magis verſus cor, nunc verſus cerebrum, nunc verſus hepar. Vbi tenendum, quod Ariſtoteles, 1. *de gen. & corrupt. cap. 7. text.* 51. ſcribit, quòd agens & patiens genere quidem eadem & ſimilia ſint; ſpecie verò differant: talia autem contraria ſunt. Vnde Cardanus, *lib. 1. de venen. cap.* 25. ſcribit, ſimilitudinem in materia cum contrarietate in principiis vocari proprietatem occultam. Etſi enim contrarietas cum corpore noſtro in veneno adſit: tamen longè potentiùs & faciliùs operatur, ſi ſit ſimilitudo in materia. Vnde ſicut, vt moſchi odor diſſeminetur, & multiplicetur, non quæuis res ſunt idoneæ, ſed certa materia requiritur, vt ex confectione puluerum illorum moſchatorum & ſuffumigiorum patet: ita quò venena ratione materiæ cum ſpiritibus corporis noſtri maiorem cognationem habent, eò potentiùs lædunt, & quò venenum peſtilens in corporibus pluribus magis ac magis coquitur & exaltatur, eò nocentius fit. Et apud Suetonium, *in vita Claudii Neronis Cæſaris*, legitur de muliere quadam, cui nomen erat Locuſtæ, quæ cùm venenum, quod fortaſſe ſegnius erat, perfectiùs coqui curaſſet, repentinæ mortis Britannici cauſſa fuit, cui hoc venenum ex Neronis mandato oblatum erat. Et talia artificia venena exaltandi & potentiora reddendi venenorum coctoribus non ignota ſunt. Veruntamen quæſtio hæc latiùs etiam extendi poteſt, & quæri; quomodo venena etiam ad alias partes, quibus præcipuè nocent, proueniant: Vbi tutiſſimum eſt, primum modum, qui per multiplicationem veneni fit, admittere: hoc tamen addere, etſi venenum aliquod per totum corpus diffundatur: tamen ei parti præcipuè nocere, cum qua inſignem habet ea antipathiam. Ita venenena Gallica etiamſi per totum corpus diffunduntur, hepati imprimis nocent, opium cerebro. Nimirum venenum quodlibet cùm in corpus recipitur, ſeſe quidem diffundit & multiplicat: ad eam tamen partem præcipuè fertur, cum qua naturalem antipathiam habet.

Alter modus ſaltem in venenis lethalibus, & cordi imprimis aduerſis, locum habet, conſiſtitque in eo, quòd arteriæ cordis continuo aërem frigidum pro cordis ventilatione attrahunt. Quicquid ergo aeri permiſcetur, & in arterias penetrat, facilè ad cor transferri poteſt. Vnde etiam videmus, venena nonnulla, etſi tangantur, modò cutis ſit ſalua, & non in arterias penetrent, nihil nocere. Quamprimum verò in arterias recipiuntur, ad cor penetrare & hominem perimere.

An venena nutriãt.

Tandem cùm venena corpori noſtro ſint tam aduerſa, hoc loco non prætereunda quæſtio; An venena nutrire poſſint? Nonnulli id planè negant, imò Auerroes, *lib. de theriac. cap.* 2. ea, quæ hac de re vulgò dicuntur, penè deridet, vtitúrque hic ratione, dicitque, quod ſi homo nutriretur veneno, totâ ſubſtantiâ ſibi contrario, ſequeretur, hominem non ampliùs eſſe hominem. Nam quicquid nutritur, ſuo ſimili nutritur.

Quòd ſi homo nutriretur veneno, neceſſum eſt, vt ſit ſimilis veneno. At ſi venenum humanæ naturæ contrarium eſt, ſequeretur, hominem, cùm veneni naturam induerit, non ampliùs eſſe hominem. Verùm hominem in vitium aliquod naturæ ſuæ contrarium degenerare poſſe, abſonum. Contrarium tamen teſtatur experientia. Marſos ſerpentes ſine periculo deuorare, refert Galenus, *de Theriac. ad Piſon.* & viperas ab Ægyptiis edi, idem, 3. *de alim. facult. cap.* 3. docet. Ophiophagos quoque populos quoſdam, rubro mari finitimos, Candeos dictos ſerpentibus victitare, teſtatur Plinius, *lib.* 6. *cap.* 29. Theophraſtus, 9. *de hiſt. animal. cap.* 18. refert, Thraſiam, herbarium, paſtores nonnullos helleboro ſine noxa vſos, atque integros interdum manipulos eſitaſſe. In Gualata, Lybiæ deſertæ regione, bufonibus nutriri gentes quaſdam, in Buteri relationibus exſtat. Galenus, *lib.* 1. *de ſimpl. medic. fac.* refert hiſtoriam vetulæ, quæ nutriebatur cicutâ. Et Auicennas, *lib* 4 *fen.* 6. *tract.* 1. *cap.* 6. è Ruffo refert, puellam quandam fuiſſe nutritam napello, vt interficerentur Reges, ſi cum ea coïrent. A Rege Cambajæ filium veneno educatum, refert I. C. Scaliger, *exerc.* 175. narrántque alii, eum totum venenoſum euaſiſſe, vt & muſcas accedentes ſolo halitu necaret, & vix vllam ex vxoribus, quæ cum illo rem habuerat, mortem in proximum diem effugere potuiſſe, ſcribit Ludouicus Barthema, *Indic. rer. lib.* 1. *cap.* 2. eundémque quemcunque necare voluerat, ſolo ſputo in cutem coniecto interfeciſſe. Albertus Magnus, 1. *de anim. cap.* 8 narrat, quod Coloniæ fuerit puella, quæ quam cito à matre aufugere poterat, angulos domus ſollicitè perquirebat, & quotquot poterat capere araneas, manducabat, quibus veluti optimo cibo nutriebatur. Et Cardanus narrat, ſe vidiſſe puellam trimam, quæ araneas mirâ cum voluptate ſine damno comedebat. Et ipſe noui ciuem quendam meum, qui ſanctè affirmabat, ſe puerum cum delectatione & ſine damno araneas deuoraſſe. Quæ omnia qui pro fabulis habet, ipſe ſe fabulam facit.

Sciendum ergo venenorum eſſe diuerſam naturam. Quædam enim, v. g. arſenicum, nihil in ſe alimentoſum continent, ſed tota ipſorum ſubſtantia aliena eſt à natura noſtra, atque talia nullo modo nutrire poſſunt. Deinde ſunt alia, quæ quidem venenata ſunt, partes tamen aliquas, quæ alere poſſunt, ſimul obtinent: tales ſunt plantæ & animalia, quorum non tota ſubſtantia venenata eſt, ſed vel ſuccus ſaltem, vel pars aliqua. Tale venenum hominem nutrire poſſe, non impoſſibile eſt, ſi ſcilicet homo in iis ſumendis, è parua quantitate ad maiorem continuò adſcendat, vt ita homo ſenſim iis adſueſcat. Vix tamen quenquam repertum fuiſſe credimus, qui ſolis venenis nutritus fuerit, & non alios cibos ſimul ſumpſerit, cum vix talia tantum nutrimentum habeant, quantum corpus nutriendum requirit. Ea tamen ipſa venena non ſimpliciter nutrimentum ſunt. Nam homo, ſi omnia ſeſe bene habent, nutritur ſimili; at non omnis nutritio bona eſt, ſed ſæpe vitioſa. Etenim & qui cachexia, lue Venerea, elephantiaſi laborant, nutriuntur, ſed vitioſè nutritur, ac vita ſæpe cum tali vitioſa nutritione diu conſiſtere poteſt. Quod ergo in lue Venerea & elephantiaſi accidit, cur non etiam in venenis quibuſdam accidere poſſit? Licet verò hominis talis corpus venenoſum euadat: non tamen homo eſſe deſinit. Animalia enim bruta imprimis auium carnes, plantarum, quibus nutriuntur, ſaporem & odorem acquirunt, interim ſpeciem non mutant. Iacobus Greuinus equidem, *de Ven. lib.* 1. *cap.* 1. exiſtimat, impoſſibile eſſe, vt homo ſe paulatim ad vſum venenorum aſſueſcere poſſit, vt iis nutriatur, ſed natura adſueſcere, vt primò paruam, deinde maiorem pauló quantitatem veneni è corpore expellere poſſit; ita vt tandem magnam etiam quantitatem, ſi offeratur, expellere queat. Verùm venena tota non expelli, vel puella illa, napello nutrita, docuit, quæ amplexu & halitu alios inficere poterat. Et Cambajæ Rex venenatus euaſit. Et ipſe Galenus, *loco alleg.* aliam cauſſam non reddidit, niſi quod natura veneno adſueſcat. Etſi enim procul dubio natura aliquam partem veneni expellit cum excrementis: tamen ſi frequentius & copioſus ſumatur; cùm omne expellere natura non poſſit, ſed aliquid cum nutrimento in totum corpus ſeſe inſinuet ab eo procul dubio natura partes principes maximè defendit, & propterea id, vt in cachexia, morbo Gallico, & elephantiaſi laborantibus, ad ambitum corporis propellit.

CAPVT II.

De differentiis Venenorum.

Poſtquam hæc in genere de natura venenorū, ita in ſpecie dictorum, quæ extra in corpus noſtrum quocunque modo admiſſa, illud afficiūt, dicta ſunt, iam eorum differentiæ explicandæ.

1. Primò autem venena in ſpecie ita dicta à nonnullis diuiduntur in venena, quæ natura ſua talia ſunt, vt napellus, cicuta & ſimilia; deinde in venena, quæ quidem natura ſua talia non ſunt, ſed cùm putreſcunt & corrumpuntur, talia fiunt, vt carnes & piſces putrefacti. Tertiò in ea, quæ arte talia fiunt, vt Mercurius ſublimatus, aqua fortis & ſimilia. Verùm tertiam claſſem quod attinet, aqua fortis propriè venenum non eſt, ſed quicquid præſtat, corrodendo facit; Mercurius ſublimatus verò natura ſua talis eſt, vt ſupra *part.* 4. *cap.* 21. probatum eſt. Et omnino ſi ars, ſeu potius militia hominum, qui diaboli inſtinctu in venenis conficiendis occupantur, venena parat, nihil aliud præſtat, quam vt naturalia venena miſceat, & exaltet, qualia artificia, ſeu potius veneficia, in Italia præcipuè vſitata eſſe, ſcribit Greuinus, *de Venen. lib.* 1. *cap.* 1. Secundum verò genus quod attinet, eorum, quæ natura ſua non ſunt venena, ſed ſi corrumpantur & putreſcant, talia euadunt, quia talia ferè peſtem & peſtilentes febres excitant, dictum eſt de iis ſupra, *part.* 2. & 3. De primo ergo genere hic peculiariter tractandum eſt. Etſi verò talia homini venena ſint, v. g. napellus, cicuta, ſcorpius & ſimilia: tamen res ipſæ, quibus inſunt, rerum naturalium ſpecies ſunt, & à Deo creatæ, per ſe bonæ, & ad Mundi perfectionem abſoluendam & complendam pertinent, habéntque ipſæ procul dubio etiam vtiles nobis vires ſed quæ in hac humanæ mentis imbecillitate nobis ignotæ ſunt.

Venenorum differentiæ.

2. Secundò venena in ſpecie ſic dicta diuiduntur ratione originis, & corporum, quibus inſunt vt & alia ſint in materialium & metallorum genere, vt arſenicum & ſimilia; quædam è plantis, vt cicuta, napellus; quædam ex animalibus, vt

vipera, ſcorpius. Secundum quam differentiam poſtea in ſpecie de venenis agemus, & venena omnia è mineralium, plantarum & animalium claſſe enumerabimus.

3. Tertiò vulgatiſſima eſt diuiſio, qua venena diuiduntur, quod alia agant qualitatibus primis & manifeſtis, alia occultis, alia occultis & manifeſtis ſimul. Et quidem quæ primis agunt, ſunt alia calida, alia frigida, alia humida, alia ſicca. Calida nimirum, inquiunt, calidum natiuum diſſoluunt, humidum radicale abſumunt, inflammationes excitant, corrodunt. Frigida verò, vt opiũ, ſolanum ſomniferum, hyoſciamus & ſimilia, corpus adeo refrigerant, & ſpiritus adeo frigidos reddunt, vt penitus congelentur, & ſuas actiones exercere minimè valeant, vnde mors ſequitur. Sicca venena cordis humiditates & ſanguinem abſumunt, & quaſi in cruſtam conuertunt, quod efficiunt calx viua, & calchantum; aut partem à parte ſeparant, donec vſque ad cor perueniatur, id quod præſtat realgar. Humida venena membra ſtupefaciunt, & calorem ſuffocant vt coriandrum recens, & ſimilia, quæ ſtupefaciendo & humectando ſpiritus craſſos adeo, & immobiles reddunt, vt facilè mors ſequatur. Addunt nonnulli & qualitates ſecundas, quibus vel corrodunt vel putrefaciunt. Ita vitrum ſua acuitate, vt loquuntur, corrodit ventrem & inteſtina.

Venena an manifeſtis qualitatibus agant.

Verùm quàm trita & vulgata, & à doctis etiam Medicis propoſita eſt hæc diuiſio, tam falſa eſt, ſi ſimpliciter accipiatur. Nam primò, quod qualitatibus primis agit propriè venenum non eſt, ſed id ſolum, quod qualitatibus occultis & proprietate totius ſubſtantiæ nocet. Et venena non qualitatibus primis, ſed totius naturæ contrarietate æſtimanda eſſe, tum alibi, tum 3 *de temperam. cap.* 4. Galenus docet.

Secundo deleteriorum natura & ratio ſola experientia cognoſcitur, vt Galenus, 1. *de ſim. l. med. fac. cap. de abrotano* docet, quod non fit in qualitatibus primis.

Tertiò venena omnia ſunt cordi, vel alii parti peculiari inimica; at frigida, calida, humida, ſicca, quatenus talia, nulli parti peculiariter inimica ſunt, ſed omnes afficere poſſunt. Et licet intemperies aliqua vni parti quàm alii magis nocere queat: tamen id non facit quatenus venenum.

Quartò dantur multa calida & frigida in tertio & quarto gradu, imo maximum habent qualitatum primarum exceſſum aqua frigida, glacies, nix, ignis & ignita corpora, quæ tamen non interficiunt; quia ſcilicet venenatam qualitatem, nobis aduerſam, non habent: & contra reperiuntur, quæ ſecundo vel tertio tantum gradu ſunt calida vel frigida, & tamen in venenorum numero ſunt.

Quinto, ſi à primis qualitatibus dependeret veneni natura, omnia, quæ eundem primarum qualitatum exceſſum habent, eſſent venenata, quod tamen falſum. Nam allium, pyrethrum, ſinapi, ſunt calida in quarto gradu, nec tamen ſunt venena, vt auripigmentum.

Sextò, ſi venenorum natura à manifeſtis qualitatibus penderet, omnibus animalibus æquè eſſent venena: at cicuta ſturno alimentum, homini venenum eſt.

Errandi verò occaſioné multis præbuit, quod vim ſtupefaciendi in opio, mandragora, hyoſcyamo putarunt à frigiditate prouenire; cùm tamen ab occulta vi proueniat. Et aqua etiam frigidiſſima in magna copia pota, vel in qua homo natat, nihil tale præſtat. Decepit eos & id quod multa ad venena retulerunt, quæ tamen venena non ſunt. Etenim ſi vitri acutæ particulæ venenatæ ſunt, cur non etiam acus deglutitæ inter venena numerantur? Aquam fortem quoque, & ſimilia, venena propriè dici non puto, cùm ſolùm corrodendo noceant: aliàs enim ſales illi, qui ex lixiuio coquuntur, è quibus lapides corroſiui & cauteria dicta ſunt, venena eſſent.

Etſi verò negandum non ſit, quandam eſſe venenorum differentiam, vt alia venena ſaltem qualitatibus occultis noceant, primarum verò nullum inſignem exceſſum habeant; alia verò cum occultis qualitatibus etiam primarũ inſigni exceſſu valeant, atque adeo inde factum ſit, vt autores diſcrepent, & idem medicamentum, v. g. euphorbium, modò occultis qualitatibus, modo primis nocere ſtatuant: tamen quæ propriè venena ſunt, ea imprimis occulta qualitate nocent; vnde etiam non per alterantia, primis qualitatibus contraria, eorum noxa corrigitur, ſed per alexipharmaca; imò venenis valde calidis ſæpe alexipharmaca calida, vt theriaca, opponuntur. Si quæ verò ſunt, quæ ſaltem qualitatibus primis, ſeu calefaciendo, & erodendo, ſeu frigefaciendò, nocent, ea propriè dicta venena non ſunt. Quia tamen & hæc interdum inſigniter nocent, vt calx viua, aqua fortis, adeoque hominem occidere poſſunt, à Medicis plerumque inter venena referuntur. Et quanquam etiam multa venena frigiditate nocere dicuntur: tamen id reuera occulta qualitate præſtant: vnde Galenus 3 *de temperam. cap.* 4 *&* 3. *de ſimpl. med. facult. cap.* 18. opium, mandragoram, hyoſcyamum & ſimilia ſic dicta frigida, inter venena numerat. Summa: licet in eodem ſubiecto manifeſtæ & occultæ qualitates eſſe poſſint: tamen earum effectus non ſunt confundendi. Manifeſtis nimirum qualitatibus calefaciunt, frigefaciunt, humectant, ſiccant; occultis verò hominem interimunt, ſeu alio modò ei inſigniter nocent, & quælibet qualitas, quod ſuæ naturæ eſt, agit, ſine alterius directione. Quod clarè docuit Antonius Guaynerius, dum, *de venen. cap.* 1. ſcribit: Quòd *Auicennas & plurimi autores, de venenis tractantes, dixerunt, opium & euphorbium & plurima alia venena à qualitate operari manifeſta, ſciendum, quòd Auicennas & alii ſic ponentes conſiderauerunt venenum, quantum ad ſpecificam formam, qua vna ſpecies differt ab alia: & ſecundum hanc conſiderationem dixerunt, quòd venenorum quoddam operatur, non quatenus calidum, aut frigidum, ſed quatenus tale, habens ſcilicet virtutem humanæ vitæ & ſanitati contrariam: aliud eſt, quod etſi à virtute, ſeu à proprietate agat, cum hoc etiam agit, quatenus frigidum aut calidum, vt euphorbium & ſimilia.*

4. Quartò cùm formæ venenorum nos lateant, & eæ ſeſe per operationes prodant, commodiſſima & vtiliſſima eſt diuiſio, quæ ſumitur ab effectibus, quæ ſcilicet venena alia ſint cordi inimica: qualia ſunt pleraque quæ hominem ſubitò enecant; alia ſunt inimica cerebro vt ſolanum hypnoticum, maniacum, hyoſcyamus, opium, apium riſus, virus caninum, tarantulæ, torpedinis, cerebrum felis, venenum epilepticum, Mercurius, & eiuſmodi alia, cerebrò & ſpiritibus animalibus inimica. Iecori peculiariter infeſta ſuit planta illa, quæ ſanguinem euacuat, cuius mentionem facit Galenus, *lib. de purg. med. facult.*

4 Differentiæ.

cap. 4. vt & elephantiacum & Venereum. Quædam etiam vaſis genitalibus inimica ſunt, refértque Cardanus, *lib. de venenis*, Franciſcum Sforziam veneno debilitatum fuiſſe, vt poſtmodum ſterilis euaſerit, & parum ſuperuixerit, lepus marinus pulmonibus, cantharides veſicæ imprimis nocent. Ita ſunt venena, quæ dyſenteriam excitant. Vnde accidit, vt venena quæ morſibus vel ictibus venenatorum animalium inferuntur, alia facilius per venas, alia per arterias, alia per neruos in corpus penetrent. Scorpionis & ſimilium cordi inimicorum venenatorum animalium venenum ſtatim per arterias ad cor penetrat: canis verò rabidi venenum neque per arterias, neque per venas in corpus diffunditur, ſed per neruos imprimis: ſuntque alia etiam venena, quæ corde & hepate non læſo, ſtatim cerebrum petunt, & ſtuporem, torporem, conuulſiones excitant. Venenum verò Gallicum mox ad hepar diffunditur, corde aut cerebro non læſo. Hinc etiam accidit, vt ab aliis venenis alia ſymptomata inducantur. Alia venena torporem & ſoporem, alia conuulſiones, riſum, deliria varia, ſaltandi libidinem inducunt; alia in furorem agunt, alia mœſtitiam, triſtitiam, timiditatem pariunt; alia dolores vehementiſſimos, ardores, inflammationes, febres excitant; imò ipſe necandi hominem modus varius eſt. Alii enim accepto veneno facilè moriuntur; alii cum maximis doloribus & cruciatibus; alii citò, alii tardè & morte lenta necantur.

5. Quintò ex hac diuerſitate venenorum aliæ venenorum differentiæ ortum habent, quod ſcilicet alia eſſe dicuntur mortifera, alia non mortifera, ſeu lethalia, & non lethalia. Quanquam enim nonnulli ſunt, inter quos Mercurialis, *lib. 1. de ven. cap.* 5. qui ſtatuunt, omnia venena vel interficere, vel habere aptitudinem interficiendi: tamen id falſum eſſe ſupra, *cap.* 1. diximus; cùm multa ſint venena, quæ ſolùm inſigniter lædunt, non interficiunt, qualia ſunt, quæ rationem adimunt, homines fatuos & deliros reddunt, qui tamen ſæpe multos annos viuunt. Lethalia autem venena ſunt, quæ plerunque hominem interimunt, ſiue breui, ſiue longiori temporis ſpatio fiat. Et talia ſunt omnia, quæ membris ad vitam neceſſariis ſunt inimica. Ad vitam autem neceſſaria membra ſunt primò cor, à quo vita imprimis pendet: ideoque corde à veneno vehementer læſo, animal ſtatim emoritur: deinde hepar, quod alimentum toti corpori præparat. Tertiò, cum ſine reſpiratione homo viuere non poſſit, ſine motu verò animali reſpiratio fieri non queat: ſi cerebrum ita à veneno lædatur, vt motus animalis omnis ſubitò aboleatur, etiam tum mors ſequitur. Poſt hæc tria principalia ſunt pulmo & ventriculus; hinc veſica & renes. Si igitur membrum aliquod horum valde à veneno lædatur, morbus is lethalis eſt. Si verò ſit venenum, quod membrum ad vitam non neceſſarium lædat, vel etiam membrum principale lædat, non tamen actionem ad vitam neceſſariam aboleat, id non lethale eſt. Talia ſunt quæ fatuitatem & inſaniam inducunt: quò etiam pertinent philtra & pocula amatoria, item quæ epilepſiam vel paralyſin excitant. Quò referendum eſt venenum tarantulæ, quod inſanum ſaltandi deſiderium inducit

6. Sextò, hinc adhuc alia oritur differentia. Cum enim venena lethalia alia hominem ſtatim interimant, alia poſt aliquod interuallum, hinc

A venena diuiduntur, quod alia ſint præſentanea, alia temporanea. Præſentaneum venenum eſt, quod hominem ſtatim, vel breuiſſimo temporis ſpatio interimit. Ita ſupra ex Scaligero & aliis dictum, quòd granum Nubiæ inter decem homines diuiſum, ſpatio quadrantis horæ omnes interimat. Vidi infantem quadrimum Arſenico, quod mater incauta ipſi pro C. C. propinaret ſumpto, intra ſex horas mortuum fuiſſe. Aconitum etiam celerrimè interficit. Et Chriſtophorus à Coſta, *lib. aromat.* mentionem facit veneni cuiuſdam, ex Maluarica planta ſumpti, quod tam ſubito necat, vt ob eius ſubitam vim nullam adhuc contra eius perniciem antidotum Indi inuenire potuerint. B Inter ea verò, quæ extra adueniunt, celerrimum habetur venenum aſpidum. Deinde ſunt alia, quæ licet certo occidunt: longiore tamen tempore id faciunt, quorum ſcilicet non ea, quæ priorum potentia eſt. Nonnulla tamen, etſi alias ſatis potentia ſint ad occidendum: tamen ſi in minore quantitate ſumantur, longiore tempore occidunt. Ita narrat Amatus Luſitanus, *centur. 2. curat.* 65. famulum Arubas tabefactum intra annum obiiſſe, quod carnem guſtaſſet gallinæ Arſenico enectæ. Et quidem plerunque talia venena diu latent: vbi tamen poſtea ſeſe exſerere incipiunt, hominem ſubitò iugulant. Tale venenum eſt canis rabidi, quod non ſolùm menſes, ſed & annos latere poteſt, C poſteaquam verò ſeſe exſerit, & hydrophobia ſeſe prodit vix vllo auxilio curatur. Nonnulli quidem talia venena putrefaciendo & erodendo lentè ſerpere putant: verùm rectius in occultas qualitates eorum vis refertur, quæ & ipſæ aliæ citius, aliæ tardius agunt. Quanquam hoc negandum non ſit, calore natiuo debilitato, putredinem ſequi poſſe.

Hoc loco quæſtio inter medicos agitatur; An venena talia dentur, quę definito & certo temporis ſpatio hominem interficiant? Vbi non is eſt ſtatus controuerſię, an venenum longo tempore poſt, quàm ſumptum fuit, hominem interficere poſſit: neque etiam, an venenum, quod ex ſua D natura ita comparatum eſt, vt vnius vel paucorum dierum ſpatio iugulare poſſit, ſic præparari queat, vt tardè operetur, & longo, poſtquam aſſumptum fuit, tempore, hominem interimat. Vtrunque enim verum eſſe, experientia confirmat. Exemplum Claudij, quem Agrippina lento veneno tollere decernebat, eſt apud Tacitum, *annal. lib.* 12. & Druſi, qui tali veneno ſublatus eſt, apud eundem, *annal. lib.* 4. Inter recentiora verò exempla eſt id, quod refertur à Iouio, *hiſtor. part. 1. lib.* 2. de veneno illo, quo Cæſar Borgia vniuerſum Cardinalium Collegium interficere conatus eſt. Scribit enim, puluerem fuiſſe, qui non illico, neque cum vehementia vitæ inſidiabatur, ſed exitiali mora hominem è medio tollebat. E E quo etiam patet, Chymicos nonnullos, qui medicamenta per ſe venenata nimis incautè & temerè exhibent, eo non ſatis firmiter probare, quod talia medicamenta innoxia ſint, quia eo, quo exhibita fuerunt, die, vel ſequentibus aliquot diebus, nihil noceant: cùm ab iis vitioſa diſpoſitio corpori imprimi poſſit, quæ longo demum tempore poſt ſeſe exſerat. Sed de hoc quæſtio eſt, An detur venenum, vel hominum malitia præparari poſſit, quod definito & certo temporis ſpatio interficiat. Qui id affirmant, primò nituntur authoritate Teophraſti, *qui in 9. de hiſtor. plant. cap.* 16. de aconito ſcribit: Com-

An venena quædã definito tẽporis ſpatio interficiant.

poni, *inquit*, ita ferunt, vt certis temporibus poſſit occidere, videlicet, bimeſtri, trimeſtri, ſemeſtri, anno completo, interdum etiam biennio. Et quod magis mirum, *ibid. cap.* 19. refert, Ariſtophilum, quendam Pharmacopolam Plataicum fuiſſe, qui medicamentis Veneri impedimentum afferre, & quidem nunc ad vnum, nunc ad duos, nunc tres menſes poſſet, quique hoc remedio ad temperandos, compeſcendóſque adoleſcentum impetus nimios vſus quandoque fuerit. Deinde ratione idem probant, quod nimirum omnes res naturales actionum ſuarum circuitus habeant, & per certa temporum ſpatia actiones ſuas abſoluant: id quod in criſibus, præcipuè in morbis, accidit, quæ certis temporum ſpatiis perficiuntur. Præterea quia mors accidit, calido natiuo abſumpto, & humido radicali exſiccato, ea exſiccatio nunc vno, nunc duobus menſibus, nunc vno, nunc duobus annis fieri poſſe videtur.

Verùm enim verò non probabile eſt, talia venena dari poſſe. Etenim etſi primò res naturales omnes ſuos circuitus habeant, & actionum initia ac fines ſint: tamen ij plerunque in hac humanæ mentis imbecillitate nobis ignoti ſunt, nec certis dierum ſpatiis exactè determinari poſſunt. Deinde ad actionem non ſaltem requiritur agens, ſed & patiens, & agens pro patiétis diſpoſitione agit. Ideoque cùm hic corpus humanum patiens ſit, cuius pro ratione temperaturæ, occultarum qualitatum, ætatis, & aliarum circumſtantiarum, nunc maior, nunc minor, reſiſtendi vis eſt, non mirum eſt, ſi idem venenum hunc citius, illum tardius iugulet. Et patet ex hiſtoriis, ab eodem veneno eadem quantitate pluribus in eodem cibo propinato, non omnes eodem tempore mortuos eſſe, ſed alios mox, alios poſt aliquot horas, alios poſt aliquot dies. Præterea non parum ſitum eſt in vomitu, quo venena vel citius vel tardius reiiciuntur, vt & in alexipharmacis, ſi vel tempeſtiuè, vel tardius propinétur, ſi efficacia vel minus efficacia ſint, quorum vſu ſi venenum vel tardius vel citiùs euacuatur, aut eius vis vel magis vel minus infringitur, accidit vt homo vel citius, vel tardius iuguletur. Feci alias mentionem puellæ, cui cum fratre in balneum ituris à matre incauta pro cornu cerui arſenicum, ad ſudorem prouocandum, propinatum eſt. Puer, qui minus vomebat, ſex horarum ſpatio interiit; puella, quæ plus vomebat, & cui ſuperſtiti plura alexipharmaca ſunt exhibita, vixit ad annum vigeſimum primum, tertium ſcilicet climactericum, quo tam fœda ſcabie, & tanta cachexia correpta eſt, vt nulla diligentia curari potuerit, ſed diem ſuũ obierit. Similiter alias narraui, decem, ni fallor, ſtudioſos, qui cum piſces coctos in aqua, in qua glis ſuffocatus fuerat, comediſſent, omnes ægrotare cœpiſſe, & quatuor mortuos eſſe, non vno tamen tempore; reliquos conualuiſſe, alios tamen citius, alios tardius.

[Margin: 7 Differentia]

Septimò, venena diuiduntur à variis modis, quibus ſeſe corpori noſtro inſinuant. Quædam enim ore ſumuntur, ſeu cibi, ſeu potus, ſeu medicamenti ſpecie offerantur: quædam eidem extra adueniunt.

[Margin: An externa venena etiam ſumpta, venena ſint.]

Vbi quæſtio moueri ſolet, An quod extra adhibitum venenum eſt, etiam intus ſumptum venenum ſit, & contra. Facit eius rei mentionem Celſus, qui *lib.* 5. *cap.* 27. ſcribit, eſſe venena quædam, quibus præcipuè venatores vtuntur, quæ non guſtu, ſed in vulnere nocent: Idem docet Galenus, qui 3. *de temperam. cap.* 3. ſcribit, non eandem eſſe venenorum rationem, cum exterius applicantur, & cum intus aſſumuntur. Quemadmodum enim, ait, quæ intus aſſumpta, perimunt, foris adminiſtrata non nocent: ſic neque quæ foris admota, occidunt, intus aſſumpta idem præſtant. Idem aſſerit Plinius, *lib.* 29. *cap.* 4. dum ſcribit: *Sed & venenum [illegible], [illegible] attingit, aut recens vulnus, ſtatim interimit, [illegible] vulnus tardius: [illegible] quantalibet quantitate, non nocet, non eſt [illegible].* [illegible] Inde quidam, inter quos Fabius Columna, *ſtirp. minus cognitar. part. altera, cap.* 18. ſcribit, quod quædam venena ſint, quæ niſi ſanguinem vel ſanguineas partes attingant, non nocent; quædam verò intrò quomodolibet accepta, in parua etiam doſi, periculo non vacent, vt album elleborum, aconitum, napellus, ac ſimiles: ſerpentum verò venenum, niſi ſanguinem attingat, non nocere, iam ſatis exploratum ſit, etiam intro ſumptum, niſi vlcere ſint interna affecta. Verùm poſteriorem ſententiæ huius partem impugnat Cardanus, *lib.* 1. *de ven. cap.* 18. Quòd enim, quæ aſſumuntur, non ſemper exterius admota perimunt, præter experimentum, etiam rationem ſuadere ſcribit, quoniam minorem vim habeant: quod verò venenorũ, quæ exterius admota perimunt, vllum interius aſſumptum non occidat, ſe nondum nouiſſe dicit; & neque nunc inuentum eſſe, neque impoſterum vſque in æternum inueniri poſſe, quod interius aſſumptum non perimat, vulneri admota perimant tanquam venena. Scillam equidem, cæpas, allium ſimilia [illegible] vulnera efficere ſæuiora, horum tamen nihil venenum eſſe. Et omnino ratio Cardano fauere videtur. An verò contrarium experientia teſtetur, obſeruare periculoſum.

[Margin: Venenorum externorum differentia. Animalia.]

Venenorum autem, quæ extra corpori obueniunt, magna omnino eſt varietas. Quædam enim morſu animalium venenatorum communicantur, qualia animalia ſunt ſerpentes, vipere, canes rabidi; quædam punctura, vt ſcorpii & phalangii. Imò animalia quædam adeo venenata ſunt, vt non ſolùm contactu immediato, ſed etiam tantùm halitu venenato interficiant hominem, & non ſolùm contactu corporali, ſed etiam virtuali, vt loquuntur, & per occulta effluuia & ſpecies ſpiritales occidant. Nota eſt hiſtoria militis apud Auicennam, *lib.* 4. *fen.* 6. *tract.* 4. *tract.* 22. qui cum ſerpentem haſta vulneraſſet, mortuus eſt. Tale quid etiam I. C. Scaliger, *exerc.* 200. refert. In Lombardia, *inquit*, & agro Ferrarienſi ſerpentum magna copia eſt. Haud procul Dertona Palauicinum quendam, qui eſſet in venatione, & Hiſpanica lancea ſerpentem interfeciſſet, eum, eiúſque equum morte deletos audiui è fortiſſimo equite, Antonio Lazaro, qui ſub patruo meo Bonifacio ſtipendia faciebat. Simile narrat Matthiolus, *in præfat. in lib.* 6. *Dioſcor.* In agro [illegible]dentino, *inquit*, ruſticus quidam, cùm eſſet in ſuis vineis, paruum quendam collem ſæpius adſcendebat, vt ibi vuarum cuſtodiã ageret. Hinc quadam die ad collis pedem magnum & horrendum vidit ſerpentem, cuius capiti ſupernè haſtam ſatis longam infixit: at dum fixam feram ſe hinc inde fortiter contorquentem, & haſtæ circumuolutam pro viribus teneret, magno ſtatim tremore correptus eſt, quo maximè deterritus, vociferans viatores & circumſtantes colonos ad ſe ire rogabat. Quem vociſe-

rationem audientes, qui non longè aberant, ruſtici, eo curſu velociter contenderunt, & ipſum ferè ſemi mortuum inuenerunt. Cognita tamen ex occiſo ſerpente ſui infortunii cauſſa, ad theriacam & alia antidota confugerunt, quibus ad vitam eum reuocarunt. Veruntamen duobus annis poſtea is vniuerſi corporis ſtupore in lecto ſemper decumbens ægrotauit, & eo præſertim brachio, quo pernicioſum animal haſtâ occiderat. Ita refert Amatus Luſitanus *centur. 1. curat. 62.* virum Anconitanum robuſtum, cùm vineam putaret, ſerpentem offendiſſe longum & craſſum, eumque lignis, lapidibus ac gladio interfeciſſe, à quo interfecto illico de capitis dolore queri cœpit, febricitauit, & cum omnia indies grauiora fierent, die vndecimo obiit. Additque, *in Scholio,* alios quoque, cùm ſerpentes interfecerunt, prope obitū perueniſſe, at antidotis adiutos euaſiſſe, non ſine tamen chronico & graui morbo, totum corpus occupante, & præcipuè brachium illius manus, quò interemptæ feræ fuere. Qualia exempla refert Vidus Vidius, *de curat. gen. l. c. 1. cap. 13.*

Saluia interdū venenata. Poſſunt & animalia venenoſa ſua venena in plantas deponere, quæ inde venenatæ euadunt. Cuius rei aliquot hiſtoriæ exſtant. Mizaldus, *memorab. l. centur. 1. aph. 1 & in hort. Med camp. 3. aucta 1.* è Iohan. Bocatio refert, quendam, dum in horto iuxta ſaluiæ fruticem cum amaſia luderet, ac gingiuas & dentes foliis eiuſdem fricaret, & detegeret, illico mortuum concidiſſe. Cùm verò amaſia veneficii argueretur à iudice, & illa decerpto folio ex ipſamet ſaluia oſtenderet, amaſium eo ipſo modo dentes deterſiſſe, obiit & ipſa. Vnde iudex de ſaluia malè ſuſpicatus, eam extirpari radicitus iuſſit. In qua re dum horti colonus ſedulam nauaret operam, bufonem prægrandem ſub ea ſtabulari deprehendit, qui viroſo halitu & illuuie plantam inficiebat. Similem hiſtoriam recenſet Ambroſius Paræus, *lib de ven. cap. 24.* Auditum, *inquit*, habeo à viro fide digniſſimo, extitiſſe mercatores duos, qui non longè ab vrbe Toloſana interim, dum pararetur prandium, in hoſpitii horum cùm deambulandi cauſſâ ſoli diuertiſſent, folia ſaluiæ legerunt, eáque illota, vt lecta erant, in vinum ſuum merſerunt. Nondum pranſi erant, cùm illis repentina vertigine prehenſis totum diuerſorium ſuſque déque verti viſum eſt: tum occæcati in ſyncopen lapſi ſunt, obortis per interualla conuulſionibus interruptam. Cæterùm labris linguáque nigricantibus balbutiebant, aſpectu toruo & horrido, cum effreni vomitu, ſudore frigido, mortis, quæ mox illis in altum tumorem toto corpore ſublatis, contigit, prænuntiò. Cùm de veneno ipſis exhibito iuſtitiæ eius municipii cuſtodibus iniecta eſſet ſuſpicio, manus in hoſpitii dominum, omnéſque conuiuas iniectæ ſunt; quæſtione habitâ, conſtanti & vnâ voce ſinguli reſponderunt, iiſdem mortuos illos cibatos potionatóſque, quibus & reliqui; hoc vno excepto, quòd ſaluiam vino ſuo non affudiſſent. Quæſitum à Medico eſt, num ſaluia veneno inſici poſſet; reſponſum eſt, poſſe. Atque id, quod per coniecturam tantùm pronunciatum, oculis verum compertum eſt. Subterraneum enim foramen ad eius radicem inuentum eſt, totum bufonibus differtum, qui inſtillatâ aquâ tepidâ illecti fidem fecerunt, venenum à ſe in plantam illam illatum. Referúntque Autores, bufones imprimis ſaluiâ delectari, monéntque ideo, rutam, quæ animalia venenoſa à ſe abigit, ſaluiæ comitem in hortis ſemper iungendam, nec ſaluiam illotam in cibo, poculis, vel medicamentis vſurpandam, eámque, quæ folia maculata & quaſi carbunculata habet, planè fugiendam eſſe.

Venena contactu, illitu & noxia. Quædam venena etiam contactu, affrictu, illinitione & inunctione noxia eſſe, paſſim hiſtoriæ docent. Ita Cardanus, *lib. 1. de venen. cap. 15.* ſcribit, Turcas habere venenum præſentaneum, quod ſolo attactu hominem eodem die interimat. Et Scaliger, *exerc. 157* ex Indicis hiſtoriis refert, Cambajæ Regem filium veneno educaſſe, qui adeo venenoſus factus eſt, vt muſcæ, quæ ſolo ſuctu cutem modò perſtringerent, turgidæ interirent. Et in iiſdem hiſtoriis legitur, Regem Indiæ adeo venenoſum fuiſſe, vt ſi in alicuius nudam cutem exſpueret, ſputo eum necaret, atque ita quoſcunque vellet, interimeret. Imprimis verò malitia hominum in venenis non ſolùm propinandis, ſed etiam iis, quæ externo contactu nocent, inueniendis & parandis, ſemper occupata fuit. De quo Plinius, *lib. 18. cap. 1.* conqueritur. Ad nocendum, *inquit*, præparant quidem & animalia: quod tamen eorum tela ſua, excepto homine, venenis tingit? Nos & ſagittas inungimus, & ferro ipſi nocentius aliquid addimus. Nos & flumina inficimus, & rerum naturæ elementa. Ipſum quoque, quo viuitur, aërem in perniciem vertimus, nec ab vllo, præter hominem, veneno pugnatur alieno.

Toxica. Et quidem tela inficiendi mos vetuſtiſſimus eſt, & apud plurimas nationes vſitatus. Vnde venena, quibus tela inunguntur, Toxica, à τόξῳ, vt eſt apud Dioſcor. *lib. 6.* appellantur. Quanquam, vt eſt apud Plinium, *lib. 6. cap. 10.* quidam à taxo nominata dicant venena, quæ nunc toxica dicuntur, quibus ſagittæ tinguntur. Duplicis autem generis toxica ſunt. Alterum, quo ſolùm in venatione pro occidendis feris vtuntur; alterum, quo etiam in bello contra hoſtes, quod genus Homerus *Odyſſ. 1.* ἀνδροφόνον φάρμακον nominat. Sic Neſſum ſagittâ hydræ ſanguine tinctâ infectum, Poëtarum fabulæ fingunt. Sanie viperæ & humano ſanguine ſimul mixtis &, putrefactis, toxica ſua conicere Scythas quondam ſolitos, quibus ſpicula inungerent, eſt in *admirand. auſcult.* Idem ſucco venenatarum plantarum fieri poteſt. Theophraſtus, *hiſt. plant. lib. 9. cap. 15.* ſcribit; radicem apud Æthiopas lethaliſſimam fuiſſe, quâ ſagittas inungerent ſuas. Simili veneni genere Charibes, ferociſſimum apud Indos occidentales populi genus, vtuntur.

Venena externa varia. Neque ſolùm venena, quibus gladios & ſagittas, ſed & alias res inficerent, malitia hominum inuenit. Veſtes veneno infici poſſe, teſtantur Ardoynus, *lib. 1. de venen. cap. 8.* Guainerius, *de venen. cap. 22.* Ponzettus, *lib. 7. cap. 2.* & experientia id ſæpe docuit. Imò & hoc, quòd venena inuenta fuerint, quibus anſæ ianuarum inunctæ fuerunt, vt, quicunque eas contrectaret, periret. Refert etiam Eques Pigafetta Vicentinus, *in ſuo itinerar.* in Tidore, Moluccarum Inſula, veneficos quoſdam fuiſſe, qui obuiorum manus vnguento quodam oblinirent, cuius vi ægrotarent ſtatim, & paulò pòſt etiam interirent, admonitóſque à Rege Hiſpanos, ne noctu domo egrederentur, periculum euitaſſe. Preterea libros, ſubſellia, ocreas, calcaria equitum, & ſtapedes veneno infici poſſe, vt homo interimatur, fertur. Mirum id quidem nonnullis & parum credibile putatur; cùm improbabile videatur, venena extra illita per indumenta ad

ipſam cutem penetrare poſſe. Verùm qui tor-pedinis vim, & ſerpentum illorum, qui per haſtas, quibus confoſſi ſunt, alios necarunt, de quo antea dictum, perpendit, vt & illud, quod Scaliger, *exerc.* 186. refert, tantam aranei cuiuſdam vim eſſe, vt calcantibus per calceorum ſolea venenum tranſmiſerit, non ignorat, is nec talia impoſſibilia eſſe facilè credet. Hæc enim ſi natura præſtat, cur non artificia aut potiùs malitia hominum è naturalibus talia præparare poſſit, quæ per ocreas & veſtimenta penetrent? Et referunt huiuſmodi exempla Nicol. Florentinus, *ſumm.* 4. *tract.* 4. *cap.* 5. Guainerius, *de venen. cap.* 1. *&* 2. Matthiolus, *in præfat. in* 6. *Dioſcor.* Greuinus, *lib.* 1. *de venen. cap.* 1. & alii. Hoc tamen etiam negare nolo, interdum non vnguenta aut pulueres talia præſtare, ſed malum dæmonem, ſagarum precibus adſcitum permittente Deo. Dicetur enim infra, *part. vltim.* ſagas interdum & veneficas pulueribus quoſdam, & vnguentis, aliiſque nullius momenti rebus adhibitis, aliis morbos & mortem accerſere, qui nullo modo à rebus eiuſmodi inefficacibus, ſed ipſo Diabolo proficiſcuntur.

Halitu nocentia. Cæterùm non ſolùm contactu hominem veneno infici poſſe, ſed & venena dari, quæ hominem viſu ac odoratu interimant, vulgò fertur. Plinius, *lib.* 8. *cap.* 21. ſcribit, quòd iuxta Nilum ſit fera, quæ appellatur Catablepas, internecio humani generis, omnibus, qui oculos eius videre, confeſtim exſpirantibus. Eandem & Baſiliſci ſerpentis vim eſſe, refert. Eundem Baſiliſcum ſerpentem Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap.* 8. deſcribit, refertque, quòd tantummodò conſpectus, & ſi quando ſibilat, auditus, videntes ſe & audientes necat. Quæ etſi Cardanus, *lib.* 1. *de venen. cap.* 16. pro nugis habet: tamen omnia pro nugis habenda non eſſe, & dari animalia venenata, quæ etiam afflatu, halitu, vel quocunque efflutio vicina enecent, hiſtoriæ teſtantur. De Baſiliſco verò illo ex ouo galli gallinacei orto diximus in *Epitom. Phyſ. lib.* 7. *cap.* 10. & dicetur infra, *part.* 8. *cap.* 12. et narrat Cardanus, *alleg. loc.* imaginem talis Baſiliſci lapideam poſitam eſſe Mediolani in porta Templi B. Mariæ ad Portam, & ouum illud Galli in Saccenſi oppido diſciſſum anno 1524. Imò hominum malitia, & ſcelus inuenit odores, qui ſeu floribus odoratis inſperſi, ſeu ſuffitu & vapore hominem iugulare poſſunt. Circumforaneum quendam ab alio eiuſdem farinæ homine olfactu floris caryophyli in publico foro interemptum eſſe, refert Matthiolus, *in præfat. in lib.* 6. *Dioſc.* Et Ambroſ. Paræus, *lib.* 20. *cap.* 7. narrat, Clementem VIII. Pontificem præeuntis venenatæ facis toxico, per fumum in corpus admiſſo, infectum & inde extinctum eſſe. Et narrat Nicolaus Florentinus, *ſerm.* 4. *tract.* 3. *ſum.* 2. *cap.* 9. *& tract.* 4. *cap.* 6. repetit Mercurialis & Schenckius, *lib.* 7. *obſeru.* Franciſcum Ordelaphum, Capitaneum Foroliuij, genus veneni habuiſſe, quod iniectum ſupra carbones illicò interimebat omnes circumſtantes. Et Indiæ Occidentalis ſcriptores referunt, arbores ibi eſſe, quarum fumus exitialis ſit. Noui quendam pictorem, qui cum capſulam diu concluſam, in qua Realgar continebatur, aperuiſſet, ac naribus halitum excepiſſet, vertigine ac lipothymiâ correptus eſt, ac totâ facie intumuit, & alexipharmacis ſumptis curatus eſt.

Verùm qua ratione odoratu & viſu animalia venenata homini nocere poſſint, dubium. Nonnulli per ſimplicem qualitatem ſeu ſpeciem ſenſibilem id fieri poſſe exiſtimant, idque probare volunt eo, quod multi odoribus læduntur & offenduntur, ita quidem, vt animo linquantur, cordis palpitatione, vertigine, & aliis ſymptomatibus corripiantur. Refert enim Bruyerinus, *de re cibar. lib.* 9. *cap.* 12. Iacobum Forliuienſem Medicum ab allij odore, tanquam re peſtilenti, lædi conſueuiſſe. Nonnulli roſarum odorem ferre non poſſunt, ſed ab eo in lipothymiam conijciuntur, cuius rei exemplum habet Amatus Luſitanus, *cent.* 2. *cur.* 36. Et Franciſcum Venerium, Venetorum Ducem, feſto die ſacra auditurum, Sacellani operâ recentes roſas illatas properè auferri iuſſiſſe, ne, quod ſibi priuatum ſæpe acciderat, in animi defectum incideret, narrat Zuinguerus, *in Theatro.* Et Iul. Cæſar. Scaliger, *exerc.* 153. *ſect.* 10. Cardinalem quendam, qui, vt alii referunt, Oliuerius Caraffa fuit, à roſarum odore interiiſſe, narrat. Cuius generis exempla & alij referunt. Ideoque ſi odor ſuauiſſimi alicuius floris ob quandam naturalem contrarietatem quoſdam lædere poteſt, cauſſam nullam eſſe putant, cur non & venena idem præſtare poſſint. Deinde dicunt, ſi odor, quod multi Medici concedunt, nutrire poteſt, etiam concedendum eſſe, odorem poſſe corrumpere & occidere; cùm corruptio & nutritio, & odor bonus ac malus ſint contraria.

Venena an viſu poſſint occidere.

An viſu. Eandem rationem etiam de viſu militare poſſe putant. Nam cum ſint quædam homini adeo inimica, vt etiam viſa terrorem incutiant, ſyncopen excitent, & alia grauia accidentia inducant, cuius rei exempla non ſolùm paſſim apud Autores, ſed & in communi vita occurrunt: non impoſſibile eſſe exiſtimant, dari animal, quod ſolo viſu hominem veneno interficere poſſit. Etenim ſi, quæ venenoſa non ſunt, ſolo viſu lædere & interficere hominem poſſunt, ab iis, quæ venenoſa ſunt, id multò magis poſſe fieri videtur.

An auditu. Imò nonnulli ad auditum etiam hæc extendunt, & magis probabile eſſe hoc exiſtimant, ideo, quod in vocis emiſſione halitus quidam ex animalis vociferantis ore prodeant, qui cùm ex animali venenoſo ſint venenoſi, ſi in certa diſtantia ab homine excipiantur, fieri poſſe, vt ab his ipſis inficiatur. Fauere his videtur etiam Lucretius, qui, *lib.* 4. *de rer. nat.* hæc habet:

Nec tamen hoc ſolis in odoribus atque ſaporum
In genere eſt, ſed item ſpecies rerum, atque colores
Non ita conueniunt ad ſenſus omnibus omnes,
Vt non ſint aliis quædam magis acria viſu.
Quin etiam Gallum noctem explodentibus alis
Auroram clarâ conſuetum voce vocare.
Neue queunt rapidi contra conſtare Leones,
Inque tueri; ita continuo meminere fugai:
Nimirum quia ſunt Gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cum ſint oculis immiſſa Leonum,
Pupulas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, vt nequeant contra durare feroces.

Et *lib.* 6.

Multa meant inimica per aures, multa per ipſas
Inſinuant nares infeſta atque aſpera odores.
Nec ſunt multa parum tactu vitanda, nec autem
Aſpectu fugienda, ſaporeque triſtia quæ ſint.

Alii contra ista omnia negant, & nec olfactu, nec viſu, nec auditu per ſolam ſpeciem ſenſibilem & ſimplicem qualitatem hominem interfici poſſe, exiſtimant, ſed id accidere per vapores, qui in corpus admittuntur. Ita Cardanus, *de venen.*

lib. 1. *cap.* 16. odorem nullum occidere poſſe docet, & additâ ratione generali ſtatuit, ſenſibilia perturbare ſenſum poſſe, euertere non poſſe, aut corrumpere; quæ autem ſenſibus coniuncta ſunt, id facere.

Autoris ſententia.

E qua difficultate vt nos expediamus, primò tenendum, etſi, vt anteà dictum, varii ſunt modi, quibus venena corpori communicentur: tamen omnem illam veneni rationem conſiſtere vel in qualitate materiali, vel in ſpecie ſpiritali, vt ſupra, *part.* 2. *cap.* 1. diximus. Quædam enim venena in forma atomorum & minimorũ corpuſculorum, ſiue ea ſint in fumo & vapore, ſiue puluere, ſiue ſucco, ſiue vnguento, communicantur; & in talibus venenata qualitas non eſt niſi in illo corpore, tanquam in ſubiecto. Qualitas enim talis cùm pendeat à ſua forma, & illa ſit in ſuo corpore, forma illa & qualitas non mouetur, & aliò transfertur, niſi cum ſuo corpore. Verùm venena omnia hoc modo non inficiunt. Neque enim credibile, cùm torpedo per tridentem piſcatoris manum lædit, aut cum ſerpens aliquis per haſtam, quâ transfoditur, eum, qui haſtam vibrat, interficit, id per minima corpuſcula fieri, atque ea in momento quaſi per ſolidum lignum penetrare poſſe: ſed tales actiones per qualitates ſpiritales fieri, omnino vero conſentaneum eſt. Ideoque concedimus quidem, dari qualitates ſpiritales, quæ homini nocere poſſunt, ſed tales non eſſe ſpecies ſenſibiles, cum Cardano ſtatuimus: & ſi nocere videntur vel odor, vel ſonus, vel ſpecies viſibiles: id non fieri à ſpeciebus iſtis, quatenus tales, ſed quatenus cum iis vel vapores & atomi venenatæ, vel aliæ qualitates ſpiritales venenoſæ coniunctæ ſunt.

Odorabilia quomodo ſint venena.

Et odorem in ſpecie quod attinet, an olfactus ſolam ſpeciem, an etiam quiddam materiale recipiat; deinde, an ſemper vaporis vehiculo odoris ſpecies indigeat, diſputatur à Philoſophis & Medicis, & de vtraque quæſtione *Epith. Phyſ. lib.* 4. dictum. E quibus concedimus, ſi quædam odore venenata ſunt, plerumque vapore potiùs id præſtare, quàm ſpecie. Et quod de vmbra arborum noxiarum quarundam Cardan. *lib.* 1. *de ven. cap.* 16. ſcribit, neminem adeo ſtupidum eſſe, qui exiſtimet vmbram ipſam venenatam eſſe, vt quæ ſolùm eſt carentia lucis, ſed vapores, ab arbore profluentes, eſſe noxias: Idem de odoribus etiam dicendum puto. Ita etiam colocynthis ſolo odore interdum purgat, non ſimpliciter, quatenus odorabilis, ſed quatenus ſubtiliſſimos vapores emittit, qui naribus excipiuntur. Ita pictor ille, cuius antea mentionem feci, non odore riſagallæ, ſed vapore eius læſus eſt. Sic aurifabri non ab odore, ſed vapore argenti viui ſtuporem contrahunt. Et omnia illa exempla vel ſerpentum, bufonum, vel aliorum animalium venenatorum, quæ halitu ſuo hominibus nocent, nihil aliud docent, quàm quòd halitus quidam & vapores venenati ab iis exſpirant, qui ab homine excepti nocent, non quòd ſpecie odorabili interimant. Quod vel ex eo patet, quòd halitus illi æquè nocent, ſi per os & fauces admittuntur, ac cùm per nares attrahuntur. Et cùm nonnulli ex odore capitis dolorem, vertiginem contrahunt, id nullo modo ſoli ſpeciei odoris, ſed vapori attribui poteſt.

Viſibilia quomodo necent.

Multò minùs verò viſu ſolùm homo infici vel necari poteſt. Vbi tamen ambiguitas occurrit, an nimirum animalia alium intuendo enecent, an homo, dum animal venenatum aſpicit, enecetur. Nam qui hominem ab animali venenato interfici poſſe ſtatuunt, ſi id intueatur, exemplis vtuntur talibus, quò nimirum quædam ab homine viſa terrorem incutiant, ſyncopen excitent, ſicut Plutarchus de Germanico refert, quòd gallum inſpicere non potuerat. Et narrat Marcellus Donatus, *de hiſtor. med. mirab. lib.* 6. *cap.* 3. Mantuanum quendam erinaceum terreſtrem videre non potuiſſe. Sed talia venena propriè loquendo non ſunt; ſed quicquid præſtant, terrore, quem inducunt, & peculiari antipathia præſtant, quæ certis rebus cum certis hominibus eſt. Et ſi hæc inter venena numerari deberent, etiam caſeus inter venena numerandus eſſet, quem quidam maximè abhorrent. De hoc maior dubitatio eſt, an animalia dentur, quæ viſu hominem enecare poſſint. Plinius, *lib.* 8. *cap.* 21. mentionem facit Baſiliſci ac Catablepæ, quam refert viſu ſolo; auditu vocis, tranſitu quoque propè homines interficere. Autor etiam libri de Theriac. ad Piſonem, *cap.* 8. eius meminit, & Auicennas cum deſcribit, 6. *tert. tract.* 5. *cap.* 21. 22. 23. Verùm omnia iſta, quæ de Baſiliſco dicuntur, nugas eſſe putat Cardanus, *lib.* 1. *de ven. cap.* 16. vt modò dictum. Quicquid ſit, de quo ſuo loco dicetur, & dentur talia animalia, quæ etiam ad diſtans hominem necare poſſunt: tamen viſu id non præſtant. Neque enim viſus fit emiſſione, ſed receptione, vt ſatis à doctiſſimis Philoſophis & Medicis probatum. Sed ſi nocent talia animalia, halitu venenoſo hominem enecant. Idque vt per os & habitum corporis, aliáſque corporis partes fieri poteſt: ita, vt etiam per oculos fiat, impoſſibile non eſt; cùm halitus illi, per oculos emiſſi, in mulieribus menſtruo laborantibus ſpecula inficiant, & ophthalmia contagioſa ſit. Si quis verò ab animalis venenati aſpectu terretur, & inde in lipothymiam vel ſyncopen incidit, id non à veneno euenit.

Omnium verò minimè ſono ſolo animal aliquod venenoſum hominem interimere poteſt; cum ſonus nihil aliud ſit, niſi ſpecies ex aëre fracto exorta, ſed ſi ſibilo vel clamore aliquod venenoſum animal hominem interficit, id fit halitu, vel voce, vel alio modo è corpore emiſſo.

CAPVT III.

De ſignis diagnoſticis.

Signa diagnoſtica Cardan. *lib.* 2. *de ven. cap.* 1. triplicia facit; alia, quæ rem aliquam venenatam eſſe patefaciunt; alia, quæ venenum, dum ſumitur, indicant; alia, quæ venenum iam ſumptum detegunt.

Venenatarũ rerum ſigna.

Primi generis ſigna ſumi docet à ſapore, odore, colore, tactu, effectu. Saporem quod attinet, dicit, omnia venena ferè eſſe acria & amara, & ſaporis abominabilis. Verùm quis venena guſtare velit? Et ſit ſanè, naturâ pleraque venena habere ſaporem ingratum, idque ideo factum eſſe à natura, vt ſapore hoc homines à venenis abſterrerentur: tamen de omnibus verum non eſt. Et ſaporis expertia poſſe eſſe venena illa, quæ à veneficis interdum propinantur, ſatis docent, talémque fuiſſe puluerem, quo interfectus eſt Alexander VI. Pontifex Romanus, è Iouio notum. Inter ſimplicia de colchico Ephemero ſcribit Dioſcorides, *lib.* 4. *c.* 79. quòd ſaporis ſuauitate & dulcedine imperitos alliciat. Et de aconito Aëtius, 2.

tetrab. ſerm. 3. cap. 59. refert, quòd ſit guſtu dulce, A & adſtringens.

Secundò venena etiam praui odoris eſſe ſcribit Cardanus. Verùm & hoc falſum eſſe ſpecialis tractatio venenorum docebit. Certè arſenicum nullum habet odorem grauem, & tamen venenum eſt.

Ita nec color quicquam certi docet; cùm notum ſit, res eodem colore præditas alias eſſe venenatas, alias non venenatas.

Itaque vix aliud ſignum certius datur, quàm ipſe effectus. Nimirum experiētia, docuit, ſerpentes, ſcorpiones, araneos, aconitum, napellum, cicutam, & huiuſmodi alia eſſe venenata. Si quis tamen aliquâ re muſcas, gallinas, canes interire B videat, & rem aliquam ab eiuſmodi animalibus non attingi videat, & id venenum homini deleterium eſſe poſſe, non leuis ſuſpicio eſt.

Eodem modo nec venenum, dum ſumitur, certis notis patet. Equidem ſi talia ſigna adſint, & homo in ore aliquam inſignem mutationem, & ſaporem abominabilem percipiat, & in faucibus ardorem ſentiat, id omnino ſuſpectum eſt. Ac proinde ſi quis inſigniter malè habere incipiat, dicátque, ſe in prandio vel cœna proximè præcedente ſaporem abominabilem, faucium ardorem, vel aliam in ore inſignem mutationem percepiſſe, id non leue in cibo vel potu propinati veneni indicium eſt. Si tamen hæc ſigna abſint, non licet inde concludere, hominem venenum non hauſiſ- C ſe. Fieri enim poteſt, vt nullo modo ſeſe ſapore venenum prodat.

Veneni præſentanei ſumpti ſigna.

His miſſis, de ſignis veneni ſeu hauſti, ſeu extra in corpus immiſſi, dicemus. Et quidem veneni præſentanei hoc commune ſignum eſt, quod ſubitò maximam in corpore mutationem efficit, & hominem in vitæ periculum coniicit. Etſi enim & ex veneno intus genito varia & grauia ſymptomata excitari, imò homo mori poſſit: tamen multa ſigna ſunt, quibus diſcerni poteſt, an venenum intus genitum; an verò extrà aſſumptum ſit.

Veneni intus geniti & externi differentia.

Primò enim intùs genita venena, antequam extremum periculum inferant, ſeſe ſignis quibuſdam priùs produnt; cùm prauas humoribus diſpoſitiones imprimant, quas planè latere D impoſſibile eſt. Si verò extrà venena ſint admiſſa, nullo tali ſigno præcedente homo aliàs ſanus in extremum periculum ſtatim coniicitur. Non tamen ex eo, quòd ſymptomata tardè vel longè ab aſſumpto cibo aut potu ſeſe produnt, concludere licet, venenum extrà fuiſſe aſſumptum. Si tamen id accidit, veneni ſumpti certum indicium eſt. Etenim venena variant, & alia citiùs, alia tardiùs ſeſe produnt, ſicut id è veneno canis rabidi manifeſtum eſt; & venena temporanea eſſe, antea dictum.

Secundò modus inuadendi diuerſus eſt in veneno intus genito & extra aſſumpto. Nam in veneno intus genito paulatim ſymptomata ſuper- E ueniunt, neque omnia ſimul, ſed vnum poſt aliud. In veneno verò extrà aſſumpto multa ſimul apparent, & natura, à veneno ſtimulata, turbulentas vomitiones inſtituit, & omnia ſúſque déque inordinato motu feruntur, naturâ omnibus viribus nitente, vt ſubitò hoſtem improuiſum vincat & à ſe repellat.

Tertiò venena aſſumpta non ſolùm multitudine ſymptomatum ſeſe produnt, ſed plerumque etiam talia ſymptomata habent, quæ ab intus genito veneno prouenire non poſſunt. v. g. opij ſumpti ſigna ſunt ſtupor mentis & ſenſuū omniū, A in toto corpore pruritus, color corporis citrinus, odórque ipſius opij è corpore exſpirans: quæ ſimul iuncta in veneno intus genito non apparent. Ita ſi lepus marinus ſumptus ſit, accidit ſuffocatio reſpiratio difficilis, tuſſis, ſanguinis ſputum, omnium piſcium abominatio, & ad eorum conſpectum terror, totius corporis odor, qualis piſcium putrefactorum. Quæ etiam in veneno intus genito non accidunt. Et firmiora ſunt talia ſigna, ſi ſymptomata iſta non ſenſim, ſed ſubitò ingruāt; id quod in veneno intus genito rarò accidit: præterea ſi coniunctim & ſimul omnia iſta appareant. Etſi enim ſopor grauis à cauſſa interna accidere poſſit, & pruritus etiam à cauſſa interna: tamen B non ſimul accidunt, vt ſumpto opio. Et omnino multa ſymptomata in venenis externis aſſumptis coniugi poſſunt, quæ in morbo à veneno intus genito nunquam coniunguntur; e. g. ſi ſtatim in primo morbi inſultu vomitus & alui fluxus accidat, ſimúlque labia, fauces, vel etiam totum corpus intumeſcat, ſi difficultas reſpirandi, ſitis inextinguibilis, ſudor frigidus, ſtrangulationis & ſuffocationis metus cum ventris torminibus & dolore mox in principio adſint, id in nullo morbo ex veneno intus genito ſtatim in principio accidere poteſt.

Quartò eſt & hoc veneni extra aſſumpti ſignū, ſi ſymptoma aliquod mirabile, quale in nullo alio morbo accidit, cuiuſq; nulla cauſſa reddi poteſt, C appareat; e. g. ſi quis nec piſcium viſum ferre poſſit; ſi quis rideat, id quod in apio riſus euenit; ſi quis continuò ſaltare & tripudiare geſtiat, id quod contingit à tarantulæ veneno.

Quintò eſt & hoc non leue veneni extra accepti indicium, quo etiam Galenus, *lib. 6. de loc. affect. cap.* 1. vtitur, ſi nimirum is, cui talia ſymptomata accidunt, corpore ſano, & bonis humoribus abundante præditus, cibíſque bonis nutritus fuerit. Non enim credibile eſt, hominem tali corporis conſtitutione præditum tam ſubitò in tam ſæuum morbum, tantis comitatum ſymptomatibus, incidere poſſe. Aliàs fieri poteſt, ſi quis ante paucas horas vel dies etiam cibis, qui difficulter coquuntur, vel facilè putreſcunt, & cor- D rumpuntur, & cùm in ventriculo, tum in hepate veneni quaſi naturam induere poſſunt, copiosè vſus ſit, vt in grauem morbum, ſæuis comitatum ſymptomatibus, incidat. Vbi non in venenum hauſtū, ſed in cibos ſumptos cauſſa referenda eſt. Quod etiam faciendum, ſi quis vel ſciens vel inſcius, cibos, cum quibus peculiarem habet antipathiam, ſumpſerit. Nam & tales vomitu, palpitatione cordis, ſyncope & ſimilibus ſymptomatibus corripi notiſſimum eſt.

Sextò venenum intus genitum ſeſe prodit plerumque cum febre. Cùm enim venenum diu in corpore latens ſenſim humores corrumpat, inde putredo fit, & tandem febris accenditur. A E veneno verò extra aſſumpto grauia excitantur ſymptomata ſine febre. Cùm enim ad putredinem inducendam alteratio præuia requiratur, & ita temporis ſpatium: venenum non dat eas inducias, ſed ſtatim grauiſſima ſymptomata inducit. Itaque cùm ſymptomata grauia cum febre putrida accidunt, & febrem ſubſequuntur, nulla de veneno aſſumpto ſuſpicio eſt, ſed potiùs ab interno humorum apparatu morbum illum fieri credibile eſt.

Septimò vbi contagium præſens eſt, & plures in eadem domo ſeu familia, non eodem tempore, ſed vnus poſt alterum moritur, & morbus aliquis

epidemius graſſatur, id omne veneni aſſumpti ſuſpicionem aufert. Etſi enim venena quædam ictu vel morſu animalium communicata rurſum contagioſa ſint, vt venenum canis rabidi & dryini ſerpentis: tamen peſtilentiæ & aliorum ferè contagioſorum morborum longè alia eſt ratio, habètque ſe venenum canis rabidi, ſi per ſaliuam excipiatur, inſtar veneni extra aſſumpti. Nec à cane rabido tam ſubitò plures inficiuntur, quàm à veneno peſtilenti.

Octauò & illud veneni intus geniti, non extra aſſumpti, eſt indicium, ſi morbus periodos certas, & quaſdam remiſſiones vel intermiſſiones habeat. Cùm enim intus genita venena in humore aliquo ſuam ſedem habeant; humores verò ſuas periodos, quibus alij ſingulis, alij alternis, alij quarto quoque die mouentur & exacerbantur: ſi quid tale accidat, intus geniti veneni indicium eſt. Venena verò extra aſſumpta continuò hominem affligunt, nec vllam quietem aut remiſſionem concedunt, donec vel à natura vincantur, & è corpore expellantur, vel ipſa naturam vincant, & hominem iugulent.

Tandem & hoc modo cognoſcitur, venenum alicui exhibitum eſſe, ſi id, quod vomitu reiicitur, cibi mixtum, cani deuorandum exhibeatur. Si enim inde vel lædatur, vel moriatur, certum id veneni indicium eſt. Nonnulli quidem & gallinis, id quod vomitu reiicitur, obiiciendum putant. Verùm cum gallinæ plurima venena ſine damno deuorent, id ſatis firmum ſignum non eſt.

Veneni ſumpti ſigna.

Summa: ſi in homine, qui ſanus fuit, nec prauis humoribus abundauit, ſubito & actiones, & excreta ac retenta, ac qualitates mutentur, eum venenum accepiſſe, indicium eſt. Nimirum præſentaneo veneno ſumpto ructus fœtidi & mali ſaporis accidunt. Vbi tamen attendendum, ne ob errorem in victu & ingurgitationem variorum ciborum, olerum, lactis, allij, ceparum, fructuum fugacium, piſcium frixorum, tales ructus, vel etiam vomitus & alui profluuia, de quibus mox dicetur, accidant. Statim pulſus & cordis motus, nulla alia cauſſa eius mutationis apparente, valde mutatur, vires labuntur, & vel pulſus planè aboletur, vel valde deprauatur. Accedit cordis anguſtia, palpitatio, lipothymia, ſyncope, & tandem mors. Præterea accidunt vertigo, conuulſiones, tremor, ſingultus, ſtupor, mordicatio & dolores ventriculi & inteſtinorum, vrina ſupprimitur; interdum ſitis accidit. Suboriuntur vomitus materiæ prauæ, interdum & alui profluuium. Accedunt ſudores frigidi, extrema refrigerantur, lingua intumeſcit, labra nigricant, & inflammantur, interdum venter, imò & totum corpus intumeſcit ac inflatur, maculæ paſſim in corpore erumpunt. Et quidem iſta ſymptomata omnia ſunt atrociora, quàm ea, quæ à veneno intus genito accidere ſolent.

Verùm non eadem ſemper ſymptomata in omnibus, qui venenum ſumpſerunt, accidunt. Equidem præſentanei veneni, & quod cordi præcipuè inimicum, hæc ſigna ſunt: tamen etiam venena ſunt, quæ alias partes lædunt, & non ita vehementer totum corpus turbant, de quibus poſteà dicemus.

Ipſam veneni ſpeciem quod attinet, refertur interdum ab ægrotantibus, interdum à familiaribus, quale venenum ſumptum ſit.

Venena, quæ vel morſu, vel contactu, vel aculeo animalium venenatorum inferuntur, ſeſe imprimis his ſignis produnt, quod ſcilicet dolor partem A ſtatim apprehendit, pars ipſa inflammatur, & tandem putreſcit, ac mortificatur.

Temporaneorum venenorum ſigna.

Temporaneorum autem venenorum ſigna non ita certa ſunt, imprimis in principio, neque ſtatim ſignis manifeſtis ſeſe produnt, vt venena præſentanea. Coniecturæ tamen quædam dantur, quæ ex iis petuntur, quæ tum in ipſa ſumptione, tum poſt aſſumptionem ex effectis apparent. Hæc quod attinet, ægri plerunque in diuturnos morbos, quorum cauſſa nulla manifeſta reddi poteſt, incidunt; fatuitatem, inſaniam, epilepſiam, paralyſin, dolores vagos, tabem. Et in principio quidem lingua ſigna ſuppeditat, quæ ventriculi, pulmonis, & capitis affectus facilè indicant: quorum vnum ſumpto veneno tali affici neceſſe B eſt. Quæ enim venena pulmonem afficiunt, tuſſim ſiccam, ariditatem linguæ, ſitim, ſanguinis ſputum, & tandem phtiſim excitant. Quæ verò ventriculo imprimis nocent, nauſeam, dolorem, & inflationem ventriculi, fluxum alui pariunt, & linguæ color ac ſapor ab iis mutatur. Mutatur quoque color linguæ, ſi hepar afficiatur, præterea accidit ſitis, febris cachexia, hydrops. Cardanus, *lib. 1. de venen. cap. 26.* etiam à ſanguine emiſſo latentis veneni ſigna petit; ſi nimirum inſolitæ in eo mutationes appareant, ſcribitque, ſe & ſimilem ptiſanæ & viridem vidiſſe, bis album, ſimilem ſucco betatum ſemel, eúmque veneni occulti indicium fuiſſe putat. Ego in quodam Iuris Doctore ter ſanguinem vidi; cui ſerum in-C ſtar lactis candidum innatabat. Nullum tamen latentis in eo veneni indicium animaduerti, ſed de ſcorbuto potius ſuſpectum habui. Qui etſi ſæpius febribus erraticis, non tamen diuturnis, laboraret, poſtea peſte tum graſſante correptus obiit.

An quis veneno interēptus ſit.

An verò, qui mortuus eſt homo, veneno interemptus ſit, ſignis cognoſci poſſit, dubitatur. Negant equidem id multi, & experientia id probare volunt, atque eius rei exemplum ex Tacito afferunt, qui, *lib. 3. Annal.* de venefica Martia verba faciens, hæc habet: Vulgatum erat, miſſam à Cn. Sentio famoſam veneficiis, Martiam ſubita morte Brunduſij extinctam, venenúmque nodo crinium eius occultatum, nec vlla in corpore ſigna ſumpti exitij reperta. Idem de Antonio & D Cleopatra referunt, in quorum, licet veneno extinctorum, corporibus nullum penitus veneni indicium extitit. Plerunque tamen etiam in mortuis venena ſeſe ſatis produnt, de quo Galenus, *6. de loc. affect. cap. 5.* Cùm, *inquit*, homo ſuapte natura humoribus probis abundans, ac ſanorum more educatus, derepentè moritur, vt lethali veneno aſſumpto fieri ſolet, deinde corpus aut liuens, aut nigricans, aut varium eſt, aut diffluens, aut putredinem moleſtam olet, hunc venenum ſumpſiſſe, aiunt. Et omnino fieri ſolet, vt ij, qui veneno mortui ſunt, paulò poſt mortem toto corpore colorem primò citrinum aut ſubuiridem, & poſt vnam vel duas horas liuidum aut E nigrum acquirant, quod ab humorum ſubita corruptione accidit. Cuius rei exemplum habet Galenus, *5. de loc. affect. cap. 7.* de quodam ſeruorum Imperialium, qui cùm à vipera morſus eſſet, ei totius corporis color ita mutatus eſt, vt porri colorem referret.

Alij & alia ſigna addunt, nimirum, quod vngues poſt mortem nigri euadant, & facilè euellantur, capilli defluant, adeo vt interdum ſine vlla violentia integri manipuli euelli poſſint. Plinius *lib. 2. cap. 63.* cadauera veneno interemptorum neque

neque à feris, neque ab auibus tentari aut deguſtari ſcribit: quod tamen ſignum & peſte infectis competit. De quo Lucretius, *lib. 6. rer. natural.*

> *Multáque humi cùm inhumata iacerent corpora ſupra*
> *Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum*
> *Aut procul abſiliebat, vt acrem exiret odorem,*
> *Aut vbi guſtarat, languebat morte propinqua.*

Nonnulli inter ſigna veneni hauſti & hoc habent, quòd cor veneno interemptorum igne conſumi non poſſit. De quo Suetonius, *in Caligula* vbi de Germanici obitu loquitur: Antiochiæ, *inquit*, obijt, non ſine veneni ſuſpicione. Nam præter liuores, qui in toto corpore erant, & ſpumas, quæ per os fluebant, crematíque cor inter oſſa incorruptum repertum eſt, cuius ea natura eſſe exiſtimatur, vt tinctum veneno igne confici nequeat. Et Plinius de corde ipſo, *lib. 10. cap. 37.* ſcribit: negatur cremari poſſe in ijs, qui cardiaco morbo interiere, negatur & veneno interemptis. Certè extat oratio Vitellij, qua reum Piſonem eius ſceleris coarguit, hoc vſus argumento, palámque teſtatus, non potuiſſe ob venenum cor Germanici Cæſaris cremari. Et Auicennas, *de virib. cord.* ſcribit, Cor à venenis impensè congelari & exſiccari. Quæ, ſuo loco relinquimus.

CAPVT IV.

De Prognoſticis.

Prognoſtica.

1 MOrbi omnes à veneno illati periculoſi ſunt, & niſi idonea remedia ſtatim adhibeantur, homini mortem afferunt: & omnino longè pauciores ex ijs, qui venenum ſumpſerunt, ſeruantur, quam qui pereunt.

2 Eſt tamen venenorum, vt ex ſpeciali de ijs doctrina patebit, magna differentia, atque alia magis, alia minus ſunt noxia, & alia citius, alia tardius hominem occidunt. Quæ enim cor ſtatim inuadunt, citiſſimè hominem vel enecant, vel ſuperantur. Quæ iecur & pulmones lædunt, diuturnos morbos pariunt. Quæ cerebro inimica ſunt differunt. Quæ enim motum ſtatim tollunt: hominem læſa reſpiratione, citiſſimè etiam iugulare poſſunt. Quæ verò ſaltem ſenſus interiores lædunt, & vel memoriam abolent, vel fatuitatem inducunt, cùm ijs diu homo ſupereſſe poteſt.

3 Quò maior veneni copia ſumpta eſt, eò hominem facilius interimit: ſi verò prorſus exigua quantitate ſumptum ſit, hominem interficere non poteſt. Mediocri ſi ſumptum ſit, hominem quidem non ſtatim iugulat, ſed ſenſim in corpus penetrans, lenta morte ipſum perimit.

4 Quid autem poſt venenum admiſſum ſperandum ſit, ſymptomatum copia & vehementia, vel paucitas & lenitas oſtendunt. Etenim ſi ſtatim ἀσφυξία, & ſyncope, totius corporis, & imprimis extremorum, refrigeratio accidat, ſudor frigidus erumpat, oculi peruertantur, cerebrúmque, ob ſpirituum animalium læſionem, in conſenſum trahatur, & hinc cerebro affecto grauia facultatis animalis læſæ ſymptomata accidant, morbum lethalem ſignificat.

5 Quò tamen malum ſit erupturum, ex ſymptomatum imminutione vel incremento cognoſcitur. Si enim ſymptomata continuò augeantur, lethalis morbi indicium eſt. Si verò ſymptomata minuantur, ſalutis aliqua adhuc ſpes ſupereſt.

6 Lethalis etiam morbi indicium eſt, ſi venenum neque per vomitum, neque per aluū, neque alia ratione è corpore eijciatur, & excernatur; neque idonea & neceſſaria medicamenta adhibita fuerint, aut ſi, quæ adhibentur, nihil proſint.

7 Si verò venenum vel foras è corpore expellatur, vel in locum aliquem ignobilem propellatur, ſalutis ſpes eſt. Ita è Studioſis illis, de quibus ſupra dictum, qui piſces in aqua, in qua glis ſuffocatus erat, comederant, ij euaſerunt, quibus parotides erumpebant.

8 Si etiam idonea medicamenta ſtatim adhibita fuerint, & ex eorum vſu melius æger habeat; de vita ægri non deſperandum.

9 Etſi verò æger veneno accepto conualuiſſe, & de vita amplius periclitari non videatur: non tamen ſecurum eſſe, & extra omne periculum ſe conſtitutum ſibi perſuadere velit. Sæpe enim à veneno maligna diatheſis corpori imprimitur, quæ pertinaciter hæret, & longo poſt tempore ſeſe exſerit.

10 Venena, quæ præſentanea ſunt & temporanea euadunt, partémque aliquam erodunt vel corrumpunt, v. g. pulmonem, tardius occidunt, pro morbi, quem inducunt, ratione.

11 Venena temporanea, quæ nullam partem primario corrumpunt, ſed latentia ſeſe poſtea exſerunt, vbi ſeſe exſerere incipiunt, vix expugnari poſſunt, ſed hominem breui interficiunt. Etenim ſi præſentanea venena, etſi ijs ſtatim medicamenta neceſſaria opponuntur, tamen rarò expugnari poſſunt: quantò maius ab ijs periculum metuendum, quæ in corpore diu ſubſtiterunt, idque longo tempore inquinauerunt, neque remedijs idoneis oppugnata ſunt. Vnde etſi venenum canis rabidi diu ſatis in corpore latere poſſit; tamen vbi ſeſe exſerit, & hydrophobia accedit, non diu amplius homo viuere poteſt.

CAPVT V.

De præſeruatione à venenis.

CVm autem venenum præcauere, quàm admiſſum expugnare & expellere, tuties ſit, ante curationem aliquid de præſeruatione dicendum. Conſiſtit autem præſeruatio illa in duobus. Primum eſt, vt omnis prudentia & diligentia adhibeatur, ne venena intra corpus admittantur. Secundum, vt contra ea alexipharmacis homo præmuniatur. Ferarum quidem morſus & ictus aliqua diligentia præcaueri poſſunt: caſus tamen illi ſæpe ſunt fortuiti, &, vt Horatius, *lib. 2. Od. 13.* canit: Præſeruatio.

> *Quod quiſque vitet, nunquam homini ſatis*
> *Cautum eſt in horas.*

A venenis autem, quæ ore ſumuntur, vt maximè ſibi Principes viri, & Magnates caueant, opus habent, qui ſæpe cùm ab inimicis aperta vi è medio tolli non poſſint, venenis clam interficiuntur. Tradunt verò & præſcribunt ijs nonnulli, & inter eos Cardanus præcipuè, *lib. 3. de ven. cap. 1.* varias regulas. Regulæ ad præcauenda venena.

1 *Prima* eſt, vt fidiſſimos habeant famulos & ancillas.

2 *Secunda*, vt vitent conuiuia, in quibus cū in cibo, tū in potu facilè aliquid veneni exhiberi poteſt.

3 *Tertia*, vt neminem in culinam vel cellam, vel cubiculum, præter eos, qui ijs præfecti ſunt, admittant.

4 *Quarta*, vt ſuſpectos cum famulis & familiaribus conuerſari non patiantur.

5 *Quinta*, Nullum cibum peculiarem ſibi parari iubeant, nec certis cibis ſoli delectentur; cùm facilè ijs imprimis venenum admiſceri poſſit.

6 *Sexta*, Habeant, qui cibos prægustent. Atque hinc quidem hodie vſitatus apud Principes cibos prægustandi modus natus eſt: qui tamen ceremoniæ potius, quam prægustationis loco eſt, cùm prægustatores illi vel nihil vel parum guſtent, nec vlla mora temporis, experimento neceſſaria, interijciatur.

7 *Septima*, Abſtineant à ferculis è pluribus ciborum generibus miſtis, & vario modo conditis, dulcibus, acribus, acidis, ſalſis nimis.

8 *Octauo*, In edendo cibi odorem & ſaporem explorent, & ſi quis ſapor ſuſpectus ſit, cibum illum non deguſtent.

9 *Nona*, Vitare & fungos decet, & ranas, ac huiuſmodi. Cùm enim per ſe venenoſa eſſe poſſint, interdum, ne malitia patefiat, ſub his venenum tegitur: ſcribítque Cardanus, *alleg. loc.* Principem Iſtonij, & Borromæum, Antiſtites, veneno ſublatos eſſe, & duos Patritios ſibi notos, veneno propinato, dum ranas comediſſent.

10 *Decima*, Nihil edendum, quod alieno cultro diſciſſum eſt, aut quod cuſpide alieni cultri porrigitur. Ita è Ctesia, *in lib. de rer. Perſ.* referunt, quandam mulierem, Satyram nomine, maximè ſemper timuiſſe venenum, & omni diligentia vſam, vt illud euitaret; factum tamen, vt quædam alia mulier eam veneno hoc modo interficeret. Cultelli partem alteram tantùm veneno infecit, & deinde coram Satyra diuiſit auiculam paruam coctam, & quâ auis tacta fuerat à veneno cultelli, oblatâ Satyræ, illico eam exſtinxit; cùm interim quæ pars auis non fuerat tacta à veneno, nullum detrimentum ipſi miniſtranti attulerit.

11 *Vndecima*, Cibus ſumptus non auidè deglutiendus, ſed diligenter maſticandus. Ita enim maſticatione illâ diligenti, ſi quid veneni cibo admiſtum ſit, faciliùs deprehenditur.

12 *Duodecima*, Potus non affatim & auidè hauriendus, ſed pitiſſando primùm deguſtandus.

13 *Decimatertia*, Propterea etiam qui venenum timent, non ſumant cibum & potum, dum valdè eſuriunt vel ſitiunt. Cùm enim cibus & potus auidè deglutitus à venis ac viſceribus inanitis attrahitur, venenum cum ijs in penitiora corporis facilè ſeſe inſinuat.

14 *Decimaquarta*, Qui ius aliquod hauriunt, vel bibunt; patinam aut poculum non ad fundum vſque euacuent & exhauriant; cùm ſucci vel pulueres venenati, iuſculis vel potui miſti, plerunque ad fundum deſcendant. Ita in Excerptis Senecæ, *lib. 6. controu. 4.* exemplum eſt cuiuſdam mariti, qui eodem poculo, quod ipſe hauſerat, vxorem venenauit, cùm prior ille potaſſet, & quod erat in fundo, vxori dediſſet, vnde ipſo incolumi manente, vxor extincta eſt. Sciuit, *inquit Seneca*, maritus, quam partem potionis hauriret, ſummis ſcilicet partibus leuis & innoxius humor ſuſpenditur, grauis illa & peſtifera pars ſuo pondere ſubſidit.

15 *Decimaquinta*. Habeant etiam, qui venena timent, veſtes, & maximè interulas plures, ciſtis A incluſas, quas dum induere volunt, ad ignem ſiccent, & fumis odoratis imbuant.

Verùm in iſta hominum multorum malitia & aſtutia nemo ſatis cautus eſſe poteſt, ſed, vt Plautus *in Captiu. Act. 2. ſc. 2.* loquitur:

Qui cauet, ne decipiatur, vix cauet, cùm etiam cauet:
Etiam cùm cauiſſe ratus, ſæpe is cautor captus eſt.

Longè faciliùs Princeps à venenis tutum ſe præſtare poteſt, ſi, vt Euſtachius Rudius, *lib. 2. de morb. occult. cap.* 12. ſcribit, Chriſtianam, integrámque vitam ducat, iuſtitiam adminiſtret, populum ſuum amet, miniſtros è præclara ſtirpe genitos, fideles, & non munerum, lucríque turpis cupidos, nec inuidos, ſed qui diu vitâ ac mori- B bus anteà probati ſunt, eligat, in eóſque beneficia frequenter conferat. Hoc etiam cuilibet facere promptum eſt, vt ab ijs cibis abſtineat, quos ſcit quandoque venenatos eſſe poſſe, puta fungis, ranis, anguillis, quæ interdum cum anguibus coëunt, & venenum ab ijs accipiunt, herbis etiam, quas interdum veneno infici, obſeruatum eſt.

Qui tamen venenum metuunt, tutiſſimam præſeruandi & muniendi ſe contra ea rationem habent, quæ fit per alexipharmaca; quomodo ſe à venenis inuiolabilem antidoto ſuâ præſtauit Mithridates, Ponti Rex, adeo vt poſtea, vbi vellet, veneno mori non poſſet. Nonnulli quidem & in cibis aliquid auxilij quærunt, & ſuadent, vt C cibi liberaliùs aſſumantur, vt eorum copioſâ vis veneni frangatur, & vbi opus, vomitus faciliùs prouocetur, & vna cum cibo venenum eijciatur. Conciliator, *lib. de venen. cap. 4.* lac aſini præſtare ſcribit, ne vis veneni viſcera erodat, & in ea penetret, & in quo prandio vel cœna aſinæ lac fuerit bibitum vel comeſtum, nullum, præter napellum, venenum nocere poſſe, docet. Et non ignotum eſt, circumforaneos quoſdam, vt vulgus decipiant, & merces ſuas pretioſius vendant, butyrum priùs magnâ copiâ eſitare, vel aliud pingue ſumere, & hinc venenum aliquod, omnibus ſpectantibus, potare, & illico antidotum exhaurire, & paulò poſt domum reuerſos vomitum ciere. D Verùm nec cibi ſemper ſufficiunt, & moleſtum eſt, nec ſalubre, cibum ſemper liberaliùs ingerere. Itaque, vt dictum, qui venenum timet, rectiſſimè facit; ſi alexipharmacis ſeſe munit. Alexipharmaca contra venena.

Sunt autem illa vel externa vel interna. Inter externa ſunt Smaragdus, Adamas, Topaſius, de quibus Albertus Magnus ſcribit, ſi continuò geſtentur, vt cutem nudam tangant, facere, ne venenum vllum homini noceat. Iaſpidem etiam, quæ Gramatias & Polygrammatos appellatur, quæque virens Smaragdo perſimilis, ac purpureum in ſe quid continere videtur, albâque cingitur lineâ, ad venena quæuis pro amuleto geſtari, ſcribit Anſhelmus Boëtius, *de* E *gemm. lib* 2. *cap.* 20. De lapide etiam ouum anguinum referente, refert idem Anſhelmus Boëtius, *lib. 2. de gem. cap* 175. quòd geſtatus putetur geſtantem ſecurum reddere, ne ab aëre peſtilenti, aut à veneno inficiatur, aiúntque, præſente veneno id ſudore prodere. Alij & Bezoar & corallia addunt. Duplicia externa.

Verùm longè tutius eſt, interna medicamenta vſurpare. Simplicia paſſim nota ſunt, & ferè medicamenta, quæ venenatos morbos curant, de quibus, *cap. ſeq* dicetur, etiam contra venena hominem muniunt. Tria tamen imprimis magnopere commendari in hunc vſum ſcribit Mercurialis, *lib. de venen. cap.* 18. Rutam ſcilicet, Interna ſimplicia.

mali citrij tam fructum, quàm ſemen, & malum cydonium. De Ruta ſcribit Athenæus, *lib. 3. de Dipnoſoph.* Archelaum, quendam Regem Ponti, conſueuiſſe populos ſuos veneno interimere, atque ob id eos edoctos, conſueuiſſe, priuſquam exirent domo, ſemper rutam edere, atque ita ſe defendiſſe à tyranni crudelitate. Refert idem de citrijs, experientiâ probatum eſſe, homines fuiſſe venenatos, atque ex iis fuiſſe ſeruatos, qui priùs ederant citrium: pariter de cydonio narrat, venenum miſtum ipſi vires ſuas amittere.

Compoſita. Compoſita multa paſſim extant. Vulgaris antidotus eſt, quæ paratur è nucibus iuglandibus ſiccis duabus, caricis duabus, rutæ folijs xx. & ſalis momento. Cuius ſi ieiuno ſtomacho Drachmæ duæ ad Vnc. ß. ſumantur hominem à veneno præſeruant. Et omnino omnia medicamenta, quæ ad præſeruationem peſtis paſſim extant, & *lib. 3. de febr.* ſunt propoſita, & hîc locum habent, vt & amuleta Fernelij & Palmatij, ſupra, *part. 4. cap. 20.* propoſita. Et imprimis vtilis eſt Theriaca & Mithridatium. Scribítque Galenus, *lib. de Theriac. ad Piſon. cap. 16. & 1. de Antidot. cap. 16.* fieri non poſſe, vt iis vllum venenum noceat, qui quotidie theriacam fabæ Ægyptiæ pondere ſumpſerint.

An Bezoardica ad præſeruationē ſanis vſurpanda. De vtroque tamen hoc medicamento, Mithridatio ſcilicet & Theriaca, diſputatur à nonnullis, an hominibus ſanis propinanda ſint. Auerroës enim cùm *in lib. de Theriac.* tum *lib. 5. Collect. cap. 32.* medicamenta Bezoardica ſaltem vtilia eſſe ſcribit, vbi corpus veneno infectum eſt; ſanis verò corporibus, ſi exhibeantur, nocere. Vnum tamen ſemen citri excipit, quod etiam ſanis corporibus vtile ſit. Et imprimis contra Theriacam tribus argumentis vtitur. Primum eſt, quod theriacæ vſu omnes ita diſponantur, vt nihil à veneno patiantur, & proinde fiant ſimiles veneno. Secundò, quòd theriaca attrahat venenum, atque ita cùm attractio fiat per ſimilitudinem, ſimilis ſit veneno, & propterea ſanis corporibus non conueniat. Tertiò, quòd potentiſſimum ſit medicamentum, & magnæ actiuitatis. Verùm rectiùs ſentit Galenus, qui locis modò allegatis, *lib. de Theriac. ad Piſon cap. 16. & 1. de Antid. cap. 16.* theriacam, vt præſtantiſſimum medicamentum, ad tuendum corpora contra venena, commendat. Cui conſentit Auicennas, *lib de virib cord.* & omnes ferè alij Medici, imò ipſa experientia, quæ docet, vera & genuina alexipharmaca corporibus ſanis etiam ad tuendum ea contra venena, tutò & cum commodo exhiberi. Nullo verò modo, quò vult Auerroës, ab alexipharmacis veris corpora ſana fiunt venenoſa, ſed potiùs ab iis acquirunt quandam proprietatem venenis repugnantem. Deinde non attrahit venenum theriaca, ſed impugnat. Tertiò, etſi ſit potentiſſima & magnæ actiuitatis: tamen certâ doſi & cautè adhibita, etiam in ſanis ſuum locum habet: id quod exemplo Regis Mithridatis, & aliquot Romanorum Imperatorum patet.

Hoc tamen notandum, alexipharmacorum eſſe quandam differentiam. Quædam enim, cùm nullum qualitatum primarum exceſſum habeant, vt lapis Bezoar, Terra ſigillata, Bolus Armenus, Cornu Cerui, Smaragdus, & ſimilia, omni ætati & corpori tutò adhibentur. Quæ verò calida & ſicca ſunt, vt Mithridatium & theriaca, cautiùs exhibenda, & videndum, ne nimio eorum vſu damni aliquid ægro attrahatur.

CAPVT VI.

De curatione venenorum in genere.

Generalis venenorum curandi ratio. COmmunis omnium morborum, à venenis extra admiſſis ortorum, Indicatio eſt, vt venenum per eam viam, per quam in corpus ingreſſum eſt, ſi poſſibile, reuocetur & expellatur; deinde, vt idoneis alexipharmacis expugnetur. Verùm cùm alia ore aſſumantur, alia extra corpori adueniant & immittantur, & quidem vario modo, de ſingulis eiuſmodi modis in ſpecie dicendum. De alexipharmacis tamen, quia omnibus venenis ſunt communia, præter ea, quæ ſuprà, *part. 1. cap 9.* dicta ſunt, quædam adhuc in genere dicenda videntur.

Bezoardica occultis qualitatibus agunt. Et primò quidem diſpiciendum, quænam ſit alexipharmacorum & Bezoardicorum medicamentorum natura. Vbi in principio hoc tenendum, quòd omnia alexipharmaca & Bezoardica occultis qualitatibus agant. Etſi enim à nonnullis ſcribitur, ſi venena ſunt frigida, à calidis primum eſſe auxilium; ſi calida, à frigidis; ſi humida, à ſiccis; ſi ſicca, ab humidis: tamen quia nulla res ideo propriè venenum dicitur, quia calidum, frigidum, humidum, ſiccum, ſed quia occultam qualitatem, corpori noſtro inimicam, habet: ideo etiam nihil propriè eſt alexipharmacum, quia calidum, frigidum, humidum, vel ſiccum, ſed quia occultâ qualitate veneficæ qualitati reſiſtit. Interim incommodum non eſt, vt, ſi venenum aliquod etiam primarum qualitatum exceſſum coniunctum habeat, vt illi qualitatum manifeſtarum exceſſui qualitates contrariæ opponantur.

Alexipharmaca quid. Quæ autem alexipharmacorum & Bezoardicorum natura ſit, non ita clarum, Galenus, *5 de ſimpl med. facult. cap* 18 ſcribit, quòd ſint media inter venena & corpora perpetuò. Auicennas, *lib. 2. tract. 1. cap. 4.* Bezoardicum ſic definit, quòd ſit remedium, quod pro ſua proprietate conſeruat ſanitatem & virtutem in ſpiritu, vt veneni noxam à ſe repellat. Ex quo colligi poſſe videtur, quòd Bezoardicum non agat in venenum, ſed ſaltem corpus roboret, vt ad venenum expellendum ſufficiat, atque ita per accidens ſaltem in venenatis morbis proſit. Euſtachius Rudius verò, *de morb. occult. lib. 2. cap. 7.* è Galeno, *5. de ſimpl. med. facult. cap. 18.* ſtatuit, Bezoardicum non ad corpus noſtrum, ſeu cor, ad ipſum venenum dirigi, & tota ſubſtantiâ venenis aduerſum eſſe. Etenim ſi venenum habet formam humani corporis corruptiuam, etiam Bezoardicum formam habere debet, quæ ſit veneni ſormæ contraria, eámque oppugnet & deſtruat. Concedit tamen, Bezoardicum quadantenus eſſe corpori noſtro ſimile, quadantenus etiam contrarium; & proinde ſi maiore quantitate ſumatur, obeſſe, imò hominem planè necare poſſe.

Verùm neutra harum opinionum planè vera eſt; vtraque tamen aliquid veri continet. Nam quòd Bezoardica ſaltem per accidens veneno aduerſentur, quatenus cor roborant, falſum eſt. Et patet id ex eo, quia, ſi Bezoardicum ſaltem ex accidenti venenum expelleret, ſequeretur, quòd omne Bezoardicum, & omne, quod cor valde roborat, omni veneno ex æquo aduerſaretur, quod falſum. Nam primò dantur multa

venena; quæ propria alexipharmaca requirunt, imò quodlibet venenum habet proprium alexipharmacum, ac dantur multa alexipharmaca, quæ contra vnum venenum proſunt, alterum verò expugnare & expellere non valent. Deinde non rarò accidit, vt, licet venenum non expellatur è corpore, nihilominùs, quia ab alexipharmaco ſuperatur, ac eius forma deſtruitur, ampliùs nocere non poſſit. Tertiò, ſi alexipharmaca ſaltem ideo talia eſſent, quia ſunt cordialia, omnia cordialia eſſent alexipharmaca, quod falſum. Atque ita alexipharmaca cor non ſaltem roborant, ſed & venenum impugnant.

In altera verò ſententia hoc admitti non poteſt, quod ſtatuunt, alexipharmaca eſſe cordi aliquo modo aduerſa, & propterea nimiâ quantitate nocere, imò occidere. Contrarium potiùs verum eſt, eſſe cordi ſimilia, non quidem ſicut alimenta, ſed occultâ qualitate. Vbi tamen quædam eſt differentia. Quædam enim, quæ alimentis ſunt propinquiora, vt poma citria, cydonia, meliſſa, & ſimilia, maiore etiam quantitate ſumpta non nocent. At quæ planè medicamentoſa ſunt, & fortiora, etſi & ipſa occulta qualitate corpori noſtro ſint amica; tamen ob eam ipſam in certa doſi exhibenda ſunt, quæ ſi excedatur, harmoniam illam, quæ ex temperie manifeſtarum & occultarum qualitatum exſurgit, turbant, quod vel ex eo patet, quòd etiam alia, quæ ſaltem cordialia ſunt, homini nocere poſſunt, nimia ſi quantitate ſumantur, vt in croco res manifeſta eſt.

Cordialia & alexipharmaca quomodo differant.

Ex quo apparet, quæ ſit differentia inter alexipharmaca propriè dicta, & cordialia medicamenta. Equidem & cordialia omnia in morbis venenatis ſunt vtilia; cùm corroborent, vt veneno faciliùs reſiſtere poſſint: ipſum tamē venenum non adeo expugnant, ſicut alexipharmaca propriè dicta, qualia ſunt margaritæ, corallia.

Quæ tamen omnia de veris alexipharmacis, quæ pleriſque venenis contraria ſunt, accipienda; cuiuſmodi ſunt lapis Bezoar, cornu cerui, vnicornu, & alia, quorum mox fiet mentio. Præter hæc enim dantur quorundam venenorum peculiaria remedia, quæ non alexipharmaca, ſed potius & ipſa venena ſunt & niſi venenum contrarium, cum quo pugnent, in corpore adſit, hominem interimunt. Ita aconitum, alias omnium venenorum ocyſſimum, ſcorpionum ictibus aduerſari, datum in vino calido, ſcribit Plinius, *lib. 27. cap. 2. Et eſt*, inquit, *aconiti natura, vt hominem occidat, niſi inueniat, quod in homine perimat. Cum eo ſolo colluctatur, veluti pari intus inuento. Sola hæc pugna eſt, cùm venenum in viſceribus reperit: mirumque exitialia per ſe ambo cùm ſint, duo venena in homine committuntur, vt homo ſuperſit.*

Quæ autem alexipharmaca ſint, ſupra, *part. 1. cap 9.* dictum, atque etiam *lib. 4. de febr. cap. 5.* ſunt propoſita. Et extat omnino alexipharmacorum talium paſſim magna copia, vt iniuria conquaeratur Plinius, brutis naturam abundè prouidiſſe, hominibus nouercam veluti extitiſſe; quin potius benigna DEI prouidentia hîc admiratione digna eſt, qui vbique talia extare voluit, & quidem ita, vt, vbi in regione aliqua morbus aliquis quaſi familiaris exiſtit, ibi etiam dederit remedium, vt paria omnia eſſent in vniuerſo. Ita in Ægypto Ilides ſerpentibus oppoſuit; iiſdémque in Apulis & Lucanis ciconias; ſcorzeram, in Comitatu Arguillenſi Scorzionibus dictis, quorum veneno nec theriaca prodeſt; muſte-

A lam in Zailam, Inſula, aduerſus ſerpentes quoſdam coronatos, quaſi Regulos dictos: in America, vbi lues Venerea viget, ligno Indico & Guajaco incolis prouidit. Imò non ſolùm dedit paſſim alexipharmaca Creator, ſed pleráque etiam commonſtrauit, & oculis quaſi ſubiecit, figura, & forma, maculis, colore: vt in ſcorpioide, quod ſemine caudæ ſcorpionis effigiem gerit; echio, quod ſemen viperino capiti ſimile profert.

Alexipharmaca communia.

Notandum verò hîc, alexipharmaca quædam eſſe communia, quæ omnibus venenis ſunt communia, qualia allegatis locis ſunt propoſita; quædam autem certis venenis propria, quæ in ſpeciali de venenis tractatione proponetur.

Cordialia.

Cordialia tamen medicamenta, cùm ſpiri-B tus & robur cordis conſeruent & augeant, vt veneno fortius reſiſtere poſſit, & ipſa in morbis venenatis curandis vtilia ſunt. Talia ſunt.

Radices; *tormentillæ, dictamini albi.* Folia; *borraginis, buglosſi, acetoſæ, meliſſæ, ſcabioſæ.* Flores; *borraginis, buglosſi, violarum, roſarum, nymphææ, tunicis.* Semen; *citri, ocymi.* Ligna & cortices, *aloes, citri.* Succi; *citri, granatorum, aurantiorum, cydoniorum.* Aromata; *crocus, cinamomum, caryophylli.* Ex animalibus; *Cornu cerui, os de corde cerui, ebur, margaritæ.* Vt & *moſchus, ambra, corallia, hyacinthus, ſmaragdus, granati, ſapphiri, terra ſigillata, bolus Armenus.* Quorum tamen plurima etiam venenis reſiſtunt. Et ex his compoſita & parata: Sirupi; C *borraginis, buglosſi, de ſucco citri, granatorum, aurantiorum, acetoſæ, acetoſellæ, tunicis.* Conſeruæ; *borraginis, buglosſi, roſarum, violarum, tunicis, acetoſæ, acetoſellæ.* Species & pulueres; *de hyacyntho, de gemmis, diamargariti, cordiales temperatæ, lætitiæ Galeni, exhilarantes Raſis.* Confectio; *Alchermes.* Cæterum de hiſce medicamentis, & præcipuè alexipharmacis, monendum primò, vtile quidem eſſe, vt in quocunque veneno vniuerſalia illa alexipharmaca vſurpentur: verum ſi venenum notum ſit, tutiſſimum eſſe, ipſi proprium alexipharmacum opponere.

Deinde monent hîc Autores, cùm alexipharmaca variè temperata ſint, vt frigidis venenis caD lida, calidis frigida, ſiccis humida, humidis ſicca opponantur: quod vt, vbi fieri poteſt, non improbo; ita ſemper magis ad vim alexipharmacam, quæ venenis propriè opponitur, quàm ad manifeſtas qualitates, reſpiciendum cenſeo; & propterea etiam theriaca ac Mithridatium, quæ ſunt calida, in calidis venenis non ſine fructu exhibentur.

Tertiò & hoc quidam monent, vt Bezoardica & cordialia rectius & citius ad cor penetrare poſſint, cacochymiam & plethoram prius tollēdam, & obſtructiones aperiendas eſſe; cùm ſi adſint & vires alexipharmacorum hebetent, & impedimento ſint, ne ad cor facilè penetrare poſſint. E Verùm hîc vires veneni conſiderandæ. Si enim venenum potens ſit, quodque homini ſubitò nocet, nullo modo dantur induciæ; vt prius obſtructiones aperiri, & plethora vel cacochymia tolli poſſit, ſed ſtatim ad alexipharmaca accedendum; quod niſi fiat, venenum incrementum ſumit, hominémque iugulat.

Tandem hoc etiam in omnium venenorum cura obſeruandum ex Auicenna, 6. 4. *tract. 1. cap. 1.* ne, qui venenum ſeu ore hauſit, ſeu extra in corpus accepit, dormiat. Etenim, primò continuo medicamentorum vſu, ſæpe vomitu, ſæpe aliis

opus eſt, quæ in ſomno negliguntur: ſecundò neceſſarium eſt, vt diligenter attendatur, an ſymptomata, quæ à veneno excitantur, incrementum ſumant, vel decreſcant, quod in ſomno animaduerti non poteſt: tertiò in ſomno venenum ad cor & interiora facilè penetrat.

CAPVT VII.

De venenorum ore aſſumptorum curatione.

Curatio venenorum ore ſumptorum. CVm autem venenorum ore ſumptorum, & extra in corpus immiſſorum curatio aliquid peculiare habeat, de vtriſque ſeorſim dicemus. Et primò curationem venenorum, quæ ore ſumpta ſunt, quod attinet, primò danda opera, vt venenum ſumptum quamprimum è corpore iterum euacuetur; quod commodiſſimè fit vomitu. Vomitoria. Vomitoria tamen non ſint fortiora ac maligna, ſed leniora & parata ex iis, quæ ſimul lentorem obtinent, vt ſi quæ veneni ſit acrimonia & vis corrodendi, illa obtundatur, & partes internæ contra eam quaſi muniantur, ſimúlque ipſum venenum iis immiſtum & inuiſcatum quaſi facilius eiiciatur. Talia parantur ex pinguibus iuſculis, oleo, butyro, lacte, decocto flor. geniſtæ, ſ. anethi, raphano & ſimilibus. Non inutile tamen fuerit iis aliquid, quod contra venena pugnet, addere, vt cornu cerui, lapidem Bezoar, & ſimilia: talia tamen, quæ vomitum non cohibeant. Et cùm periculum ſit in mora, nec ſemper operosè medicamenta componere, liceat, quæ ad manum ſunt, vomitoria exhibere, donec alia parentur, neceſſarium eſt, ex aqua tepida vel cereuiſia, multo oleo vel butyro condita, lacte. Non autem ſatis eſt, ſemel vomitum prouocare, ſed tamdiu is continuandus, donec nulla amplius veneni in ventriculo indicia ex ſapore, odore, nauſea, dolore & morſu deprehendantur.

Si verò venenum ad ventriculum iam deſcenderit, quod facilè fieri poteſt, inteſtina eodem modo clyſteribus eluenda, & à veneno mundanda, vt: ℞. *maluæ, parietariæ, althææ*, an. M. ij. Coq. in ſ. q. aq. ſ. Col. ℞. ℔. iß. *ol. dulcis*, Vnc. vj. *electuar. de pſyllio* Drach. ij. M. F. Clyſter.

Purgantia. Aut ſi materia adhuc in inteſtinis ſuperioribus hæreat, nec tamen vomitu reiici poſſit, etiam leuia purgantia vſurpanda, craſſia ſcilicet, manna, & agaricus, vt: ℞. *radic. ſcorzoner.* Drach. ij. *fol. acetoſæ.* M. ß. *agaric alb.* Drach. ij. *zedoar. ſem. citri*, an. Scrup. j. *flor. cordial.* an. pug. j. Coq. in aq. ſ. Col. ℞. Vnc. iiij. Diſſolu. *mannæ*, Vnc. ij. Iterum colentur. Adde *ſirupi de cortic. citri* Vnc. ß. Miſce. Diuretica. Si ad vias vrinæ conuertatur venenum, naturæ hic motus adiuuandus emulſione ſeminum melonum, cui ſemen citri addendum, vel exhibita caſſia extracta cum puluere glycyrrhizæ.

Poſtquam venenum euacuatum eſt, aut etiam dum adhuc euacuatur, ſtatim, danda medicamenta alexipharmaca, vel communia, vel propria, ſi venenum notum ſit, & ad manum illa ſint, de quibus poſtea in ſpeciali venenorum tractatione dicetur.

Ad venena tamen intus ſumpta non ſolum vtilia ſunt alexipharmaca intra, ſed etiam quædam extra adhibita, qualia ſunt: ol. ſcorpion, compoſit. quod à Gregorio Carauita, Chirurgo Bononienſi, inuentum, & à Clemente VII. & Paulo III. Pontificibus Romanis, in facinoroſis contra validiſſima venena probatum eſt, vt Vidus Vidius, *de curat. gen. lib. 1. cap. 12.* refert; vt ol. Magni Ducis Hetruriæ.

Paratur autem oleum illud Carauitæ, vt à Matthiolo, *in præfat. in lib. 6. Dioſcor.* deſcribitur, hoc modo: Ol. Carauitæ Matthioli ℞. *ol. commun. ſui temporis vetuſtiſ. menſe Maio, quo confici debet, collecti*, ℔. iij. *fol hyperic. virentis contuſ.* M. iij. Simul macerentur per 12. dies in arena, quæ ex Sole ferueat, clauſo ore vaſis, ne reſpiret. Deinde pone vas in balneum Mariæ, per horas 24. mox oleum ab herba exprimatur. Poſtmodum. ℞. *hyperici, camædryos, calaminthæ, cardui ben.* an. M. j. Quæ omnia contundantur, & miſceantur cum oleo, & macerentur ſimul tribus diebus in B. M. Deinde exprimantur. Poſtmodum accipe *flor hyperic.* M. iij.

Contundantur & macerentur per triduum cum oleo in B. M.

Deinde exprimantur, & ita fiat ter aut quater, vſquequò oleum ſanguineum apparet. Poſtea accipe *ſem. hyperic:* M. iij.

Contundantur, & macerentur in vino aliquantulum, in oleum iterum infundantur.

Poſtmodum in arena per octo dies inſolentur; deinde per tres dies macerentur in B. M.

Poſt colentur, & exprimantur. Ita quatuor vicibus macerabis hyperici noua ſemina. Deinde ℞. *Scordij recentis, calaminth. centaur. min. cardu. b. verbenacæ, dictamni Cretenſ.* an. M. ß.

Contuſa omnia mergantur in oleum prædictum, & per biduum macerentur ſimul in B. M.

Deinde colentur & exprimantur, Poſtmodum ſumantur *zedoariæ, radic. dictamn. albi. gentian. tormentill. ariſtoloch. rot.* an. Drach. iij. *ſcordij* M. j.

Contuſa omnia macerentur in B. per tres dies continuos, colentur & exprimantur. Infundantur denuò *ſtyrac. calamit. laſeris*, an. Drach. vj. *baccar. iuniper.* Drach. iiij. *melanthij* Drach. vj. *cinamom.* Drach. viiij. *iunc odorat. cyperi*, an. Drach. ß. *ſantalor. alb.* Vnc. ß.

Contundantur & infundantur omnia in eodem oleo, per triduum continuum in B. macerentur.

Demum colentur, & exprimantur, modo, quo antea dictum.

Poſtremò 300. ſcorpiones, in diebus canicularibus collecti, viui in vas vitreum ponantur, quod vas ponatur ſuper cineres calidos, & cùm ſudant & iraſcuntur, tunc ſuperinfunde oleum in dicto vaſe, cauendo, ne cineres calidi frangant vas ſuo calore, obturato vaſis orificio macerentur ſimul tribus diebus, colentur, exprimantur, & proiectis ſcorpionibus ruſum in dicto oleo infundantur *rhabarb. myrrhæ, aloës hepaticæ*, an. Drach. iij. *nardi Indic.* Drach. ij. *croc.* Drach. j. *theriac. el. Mithridat.* an. Vnc. ß.

Contundenda contundantur, mox vltimò infundantur in oleo, per tridum continuum macerentur in B.

Deinde oleum non amplius percoletur, ſed recondatur perinde ac carpobalſamum.

Inunguntur autem hiſce oleis ea loca, in quibus pulſus arteriarum deprehenditur, in pedibus, manibus & temporibus, vt & regio cordis; atque inunctio tribus horis interpoſitis repetitur.

Sunt qui & ſuadeant, vt homo, qui venenum ſumpſit, in equi vel muli, aut aſini recens

aperti, calentem adhuc ventrem immittatur, vt A calore venenum ad partes exteriores euocetur: quo remedio ſunt vſi Alexander VI. Pontifex Romanus, & Cæſar Borgia, filius eius; ſed hic non bene conualuit, ille paulò pòſt interijt, cùm miniſtrorum negligentia venenum in vino bibiſſent, quod alijs parauerant, cuius vis, priuſquam id auxilium experirentur, iam ad viſcera penetrauerat, ac tum alij, tum Vidus Vidius, *loc. alleg.* ſcribit.

Tandem, ſi quæ reliquiæ veneni in corpore ſuperſint, à corde & viſceribus auertendæ, & ad ambitum corporis pellendæ, & per ſudores euacuandæ; quod alexipharmaca itidem præſtant. Et omnino vtile, & neceſſarium eſt, ab alexipharmacorum vſu non ſtatim deſiſtere, ſed ea aliquandiu continuare, donec etiam maligna diſpoſitio corpori impreſſa expugnata ſit. B

Lactis in venenis vſu. Victus quoque ratio talis inſtituatur, quæ medicamentis reſpondeat. Lac in cibo & potu valde vtile eſt, ſcribítque Cardanus, *de venen. lib. 3. cap. 3.* ſe Mediolani quinque filios mercatoris cuiuſdam, qui iam pro deploratis habebantur, lactis in cibo & potu conſeruaſſe. Cibi etiam alij ſint pingues & vnctuoſi, vt butyrum, oleum, borrago, bugloſſa, ficus: & condiantur & conſpergantur cardiacis & alexipharmacis, C. C. corall. margaritis, hyacintho, ſmaragdo, zedoaria, croco, corticibus citri.

C

CAPVT VIII.

De venenorum extra in corpus admiſſorum curatione.

Venena extra in corpus admiſſa curandi ratio. ETſi autem, vt ſupra dictum, venena in corpus extra varijs modis immittantur: tota tamen curandi ratio conſiſtit in tribus. Primum eſt, vt venenum ſtatim extrahatur, nec ad interiora ſerpere permittatur; ſecundum eſt, vt inhibeatur, ne ad interiora ſerpat, viæque ei occludantur; tertium, vt ſi quid veneni iam in arterias & venas ſeſe inſinuauit, & extrahi non potuit, alexipharmacis expugnetur.

Venenũ extrahentia. Primò ad venenum extrahendum, & medicamentis & Chirurgiâ vti licet. Medicamenta, quæ extrahunt, id præſtant vel qualitatibus manifeſtis, vel occultis.

Quæ manifeſtâ qualitate id præſtant, ſunt calida in tertio, vel etiam quarto gradu. Græcis ἐπισπαστικὰ, & ἑλκτικὰ dicta, vt ſinapi, pyrethrum, ariſtolochia, cyclaminus, piper, brionia, fel taurinum, calx viua, ſtercus caprinum, galbanum, opopanax, euphorbium, ſulphur, fermentum & ſimilia. Vt: ℞: *Galbani, ſagapeni, myrrha, pyrethri,* an. Vnc. ß. *ſtercor. columbin.* Vnc. iij. *calaminth.* Drach. j. Diſſoluantur gummi in aceto, & addito melle, ac oleo antiquo. F. Cataplaſma. Vel: ℞. *pulu. ariſtoloch. rotund. long.* an. Vnc. iß. *bryoniæ,* Vnc. j. *galban. ſagapen. myrrh.* an Drach. vj. *ol. lauri, ſambuc.* an. q. ſ. F. Ceratum. Poſſunt tamen & quæ mitem habent calorem, hic vtilia eſſe, vt pulli vel hædi viui per medium diſſecti, & calentes adhuc impoſiti.

Occultâ qualitate extrahunt venenum, quæ ſimilitudine id faciunt, vt ol. ſcorpionum, aranearum, & ipſa animalia, quæ venenum intulerunt, impoſita, & ſimilia. De quo Galenus, *de Theriach. ad Piſon. cap. 10.* Demorſus à crocodilo, crocodilinum adipem ſummè contuliſſe nouimus, obtritis membris impoſitum. Muris aranei morſus ab eodem mure araneo contuſo & impoſito, ſine dolore ſanatur: Eodem modo & à vipera percuſſi liberantur, ſi quis illam atterat & vulneri coniungat. Sic Draco marinus diſſectus, impoſitúſque, ictui proprio medelam affert. Et paſtinaca, vt Plinius, *lib. 32. cap. 5.* ſcribit, contra ſuum ictum remedio eſt. Et de ſcorpione res nota, de quo Q. Serenus:

Et cùm vulnus atrox incuſſit ſcorpius ardens,
Continuò capitur, tunc digna cæde retuſus
Vulneribúſque aptus, fertur reuocare venenum.

Exiſtimat quidem Cardanus, *lib. 2. de venen. c. 10.* quædam antipathiâ & contrarietate prodeſſe, vt ol. ſcorpij in punctura aranearum, cum ſint inimica. Verùm ſi contrarietate id præſtarent, potiùs venenum à ſe intrò in corpus pellerent. Vero magis conſentaneum, vt dictum, talia ſimilitudine id præſtare, cùm & ſcorpius & araneus ſint venenata. Quod ipſe etiam concedit, cùm araneum mortuum ictui aranei imponi iubet; & ictui ſcorpij ſcorpiones contriti imponi, vel oleum ſcorpion. iungi ſoleat, vt & veſparum ictibus veſpæ contritæ imponuntur.

Quâ ratione autem illa medicamenta, quæ ex venenatis & alexipharmacis cōponuntur, qualia ſunt ol. Carauitæ, ſeu ſcorpion. compoſ. vt &, quod mox proponetur, Cardani oleum, & ſimilia medicamenta, extra impoſita, proſint, dubium. Ego vero conſentaneum eſſe puto, talia medicamenta partim ſimilitudine venenum extrahere, partim extractum vi alexipharmacâ impugnare.

Ex quo patet, quid de eorum opinione ſentiendum ſit, qui ictibus & morſibus venenatorum animalium alexiteria extra non imponenda, ſed tantùm exhibenda cenſent. Alexipharmaca enim, ſi extra imponantur, tantum abeſſe putant, vt venenum extrahant, vt etiam intus potiùs propellant ob contrarietatem. Quod de puris alexipharmacis verum eſſe, libenter concedimus. Verùm ſi aliquod medicamentum è venenis & alexipharmacis ſit compoſitum, vtrumque præſtare poteſt, venenoſitate ob ſimilitudinem attrahere, & vi alexipharmaca id impugnare; qualia ſunt oleum Carauitæ, & hoc Cardani, quod *lib. 3. de ven. cap. 14.* deſcribit ℞. *ol. ſcorpion. hyperici complet.* an. ℔ ß. *bufones viuos magnos* n. iij. *verberatos virgulis, donec videantur augeri viribus, viperam, ſem. rutæ, ſcordij,* an. Vnc. iij. Coq. in baln. hor. 2. Col. poſteà in Sole digeratur. An alexiteria venenoſis ictibus imponenda. D

Tandiu autem medicamenta extrahentia continuanda, donec dolor, vitioſus color, & reliqua ſymptomata circa locum affectum ceſſent, ac pus bonum apparere incipiat.

Secundò, ne venenum liberè ſerpere poſſit, prohibetur, ſi vaſa, quæ in locum affectum tendunt, loco ſuperiore vinculo rectè conſtringantur. Interdum etiam partem læſam præſcindere præſtat, quàm de vita periclitari, ſi nimirum talis pars ſit, vt ſine periculo vitæ abſcindi poſſit, vt digitus manus vel pedis; id quod Paſtor ille apud Galenum, *3. de loc. affect. c. 7.* fecit, qui à vipera in digitum morſus, illum abſcidit. Venenũ intercipientia. E

Tandem ſi venenum iam in corpus penetrauerit, illud alexipharmacis oppugnandum & euacuandum, eodem planè modo, quem in venenis ore ſumptis, *cap. praeced.* explicauimus. Et quidem maturè, & ſtatim in principio alexipharmaca exhibenda, cùm triplicem vſum habeant; ſcilicet, vt venenum, quod à vulnere in corpus dif- Alexipharmaca.

funditur, à corde & viſceribus repellant; illud, quod ad interiora penetrauit, extinguant; & ſi quæ venenata diſpoſitio ab eo corpori inducta eſt,& illam tollant. Scribit quoque Cardanus, *de venen. lib. 2. cap.* 10. quoſdam referre, quòd bibere vrinam propriam, ſecundum à morſu ſit alexipharmacum, in omni morſu & ictu venenato.

Monendum etiam hîc, ſi morſum vel ictum animalis venenati vlcus ſequatur, id non ſtatim conſolidandum, ſed diu apertum ſeruandum eſſe.

Quâ ratione vulnera venenata curanda ſint, dictum eſt *lib 5. part. 4. cap.* 21.

Vbi etiam, quomodo ex ſcarificatione vlcera maligna & venenata contracta, curanda ſint, dictum.

Si venenum per vnguenta illatum ſit, euacuandum & extrahendum alijs vnguentis, vt oleo ſcorpion. Carauitæ, & aliis antea propoſitis.

Si venenum ſuffitu vel odore admiſſum ſit, tollendum contrariis ſuffitibus & odoribus, paratis ex myrrha, ſuccino, moſcho, ambra, zibetho, ruta, ligno aſpalathi, roſis, gummi animæ, ligno aloës, ſantalis, cariophyllis, croco, ſtyrace; atque odores ex iſtis, ore clauſo, naribus excipiendi ſunt; cùm maximè cerebrum afficiatur. Vtile eſt & balſamum rutæ, ſuccini. Maſticatoria quoque odorata vſurpentur. Nec negligantur alexipharmaca anteà propoſita.

Reliqua videantur in ſpeciali de venenis doctrina, quæ iam proponetur.

Morbi ex terrore cōtracti.

Generalem verò hanc de venenis doctrinam concludemus mentione eorum morborum, qui ex imaginatione, terrore, & ſpectris, quæ Cardanus vmbras nominat, oriuntur; cùm ex terrore illo ſæpe morbi grauiſſimi, & venenatis non diſſimiles excitentur. Cardanus, *lib.* 3 *de venen. cap.* 14. tribus modis id fieri docet; primò, cùm vna res ſub alterius ſpecie ab homine apprehenditur; ſecundò, cùm homo imaginatur, ſe videre aliquid, quòd reuera non videt, atque inde terretur; tertio cum reuera ſpectrum aliquod à Dæmone offertur, ſcribítque Cardanus, *allegato loco*, quòd cùm homo à ſpectris talibus terretur, calor reuocatur ad interiora, & mens turbatur, & ideò homo amittit vocem; & ſi timor magis vrgeat, extrema refrigerantur, & contrahuntur, & pili cadunt, & ſi adhuc magis, corrumpuntur vngues, & denigrantur, & cadunt; & ſi corpus plenum ſit malis humoribus, grauiter ægrotant; ac ſi vires ſint imbecilles, aut aliquod impedimentum ex membro aliquo imbecilli, vitæ neceſſario moritur æger; ſi non neceſſario, ſideratur. Et omnino grauia mala ex terrore induci poſſunt, eóque grauiora, quò corpus eſt impurius, habétque imaginatio magnam vim humores, etiam bonos, corrumpendi, multò verò magis vitioſos. Ita refert Felix Platerus, *obſerm. lib.* 1. puellas quaſdam veris initio in prata extra vrbem excurriſſe, & cùm ad locum ſupplicij, vbi patibulum erat, perueniſſent, illicque cadauer non ita diu ſuſpenſi vidiſſent, vnam ex illis lapidibus aliquoties cadauer impetiuiſſe: quòd, cùm ex impulſu fluctuaret, illa eum viuere, ſeque inuadere velle imaginata eſt, & territa, ac mœſta, & melancholica domum reuerſa, & continuo timore diuexata, poſt dies aliquot in conuulſionem incidens, mortua eſt. Ibidémque narrat, quòd alia puella, ſedecim annorum, ſepulcrum recens apertum ingreſſa ſit,

A feretro iampridem illic putrefacto & aperto, in quo cadauer incorruptum matronæ cuiuſdam poſtquam manibus cōtrectaſſet, & aliquo modo brachia cadaueris eleuaſſet, ſubitò inde perterrefacta, domum reuerſa, conuulſionibus ex terroribus adeò fuerit diuexata, vt oculi ex ſua orbita prolapſi viderentur, tandémque vitam cum morte commutauerit. Idémque *lib.* 1. *pract.* ſcribit, quòd puella quædam, quæ pendentem in cruce extra vrbem intuita eſt, in talem melancholiam incidit, quæ in conuulſiones deſinens, mortem illi intulit: & quòd mulier, quæ patibulum ſerò prætergrediens, metuénſque, ne vrbe illic excluſa pernoctari cogeretur, in diuturnam melancholiam incidit: & quòd alia, quæ cadauer furis, qui
B in carcere laqueo ſibi gulam fregerat, dolio, vt in profluentem proijceretur, intrudi conſpexiſſet, animo percuſſa, miſerè multis annis melancholica vixit. Recenſet etiam huiuſmodi hominum, qui ex affectibus, qui videbantur leues, vel nulli, vi metus & imaginationis, mortui ſunt, hiſtorias tres Henricus ab Heer, *obſeru. rarar. lib.* 1. *obſeruat.* 6. Primam Canonici, qui cùm non lethaliter decumberet, cùm ſe citò moriturum ſibi perſuaſiſſet, & propterea extremam inunctionem petiuiſſet, quintâ horâ poſt Medicorum, qui nulla lethalia ſigna animaduerterant, abitum, ſubitò, aſſiſtentibus non animaduertētibus extinctus eſt: Secundam illuſtris Dominæ, quæ primo, quo
C quintò vterum ſe ferre ſenſit, die, indubiè ſe illo partu morituram prædixit, & ad mortem ſeſe præparare cæpit, ac menſe octauo, marito ſuo accubans, nihil vel illo, vel pediſſequis, in eodem cubili iacentibus, quicquam aduertentibus ante auroram à marito mortua inuenta eſt: Tertiam Illuſtris virginis, quæ cùm non ita integrè valeret, Medico ab amicis vocato negauit, ſe vllis egere medicamentis, fatalem ſuum diem præ foribus eſſe, nullo ſe inutilibus remediis propediem ſepeliendum corpus fatigare; dixiſſe Cingaram, ante finem anni viuere deſituram: vigeſimo octauo die, cùm omnibus ſanior videretur, reſpiratione, voce & mente conſtante, ſomno ſe dedit, à quo nunquam euigilauit.

D Cardanus, *loc allegat* quòd nonnulli ex metu de vita periclitati ſunt, ideo accidiſſe putat, quòd cor nimis repletur, vt non poſſit dilatari. Ideoque primam eiuſmodi affectus, à metu inductos, curandi rationem eſſe, exiſtimat, vt quàm celerrimè ſanguis mittatur. Poſteà iubet, vt æger in balneum deducatur, ſic vt reſpiret frigidum aërem, & fricentur artus, atque extrema aquâ calidâ, donec rubeſcant, & liberè reſpiret: dentur, quæ cor confirment, ac refrigerent, vt roſæ, ſantali, endiuia & ſimilia. Quæ omnia vt libenter concedimus, ſi malum ſolùm circa cor hæret: ita, cùm experientia doceat, cerebrum ſæpiſſimè etiam in conſenſum trahi, atque inde conuulſiones &
E epilepſiam excitari, neceſſarium eſt, vt medicamenta antepileptica exhibeantur; vnde etiam noſtris hominibus vſitatum eſt, vt aquæ epilepticæ exhibeantur. Et pueris etiam, de Cardani, *alleg. loc.* conſilio, ſi ex terrore malè habeant, aut ipſos aliquid mali paſſuros metuantur, danda, quæ comitiali morbo puerum aduerſantur, Smaragdus, pæonia, cranium hominis, vngula alcis & ſimilia. Vtilis eſt & hæc aqua pueris: ℞ *aq. tilia. pæon. ceraſ. nigror.* an. Vnc. iß *margaritar. præpar. corall præpar. C. C. præparat.* an. Scrup. j *ſemin. pæon.* Scrup. ß. Miſce.

PARS SEXTA.

DE VENENIS E' MINERALIBVS & Metallis.

CAPVT I.

De calce viua.

POSTQVAM hæc in genere de venenis dicta ſunt, proximum iam eſt, vt de iis in ſpecie agamus. Cùm autem venena inſint vel mineralibus & metallis, vel plantis, vel animalibus, ſecundum has tres claſſes etiam venena in ſpecie proponemus.

Calx viua. Et primò mineralia & metalla quod attinet, occurrit inter ea primo loco Calx viua. Quamuis verò negare nolim, in calce, vt in lapide, etſi ambuſto, qualitatem aliquam malignam ineſſe, atque ea ratione inter venena referri poſſe: tamen non immeritò quis dubitauerit, an actiones omnes illæ, quibus homini nocet à venenoſitate eius, an non verò potius quædam ab igne proueniant. Habet enim calx viua, quod & Scaliger, *exerc. 5. ſect. 8.* confitetur, & ipſa experientia probat, in ſe ignem, qui violentiorem inimicum, aquam puta, fugiens, adeò ſeſe exſerit, vt tangentis manus adurat & res vicinas accendere poſſit. Quæ partes igneæ cùm & corpus noſtrum intus adurere poſſint, vſtione illa varia ſymptomata excitant.

Symptomata & ſigna.

Signa. Calx viua, intra corpus aſſumpta, pernicioſa excitat ſymptomata. Ventriculum enim, aluum & inteſtina erodit & excruciat, ſitim inexplebilem, oris & linguæ ſiccitatem, faucium & gulæ aſperitatem, tuſſim, reſpirandi difficultatem, dyſenteriam, vrinæ ſuppreſſionem, & tandem frigiditatem extremorum, ſyncopen & præfocationem inducit. Id quod hiſtoria quadam pueri octo annorum probat Amatus Luſitanus, *centur. 5. curat. 91.* qui cum eſſet conſuetus cretam edere, in calcem viuam incidit, eámque copiosè deuorauit, vnde intenſiſſimè febricitabat, ſitiebat & multum bibebat, ſed eius ſitis nunquam extinguebatur, ad fauces dolebat, & de ventre conquerebatur, non egerebat, nihil appetebat, vnde ſexta die obijt.

Curatio.

Curatio. Primum ſtatim danda opera, vt calx viua vomitu reijciatur, eiúſque acrimonia lenientibus & lubricantibus obtundatur, partéſque contra eius eroſionem muniantur. Itaque exhibendum decoctum tepidum violarum, item fol. maluæ, althææ, & ſem. maluæ, althææ, lini, oryzæ, cum ol. oliuarum dulc. vel butyro recenti, vt & lac pingue; item mucilag. ſem. lini, maluæ, althææ, pſyllij.

Venter quoque iiſdem leniatur, vt & caſſia extracta. Vel inijciantur clyſteres ex decocto A hordei, fol. radic. & ſem. maluæ althææ, mucilac. ſem. pſyllij, lini, caſſiæ, ol. violar. lini, nymphææ, & ſimilibus.

Inter antidota recenſetur fel capreoli, à Scrup. j. ad Drach. j. cum aqua calida datum, vt & fel ceruinum, Scrup. j. pondere eodem modo bibitum, terra Lemnia, Drach. ij. quantitate cum lacte ſumpta.

In cibo vtilia ſunt butyrum recens, iura pinguia carnium, in quibus maluam decoquere, & ijs ol. amygdal. dulcium addere licet, lac tepidum, ptiſanæ cremor, oryza cum lacte cocta.

B

CAPVT II.

De gypſo.

GYpſo poto C. Proculeius, Auguſti Cæſaris familiaris, in maximo ſtomachi dolore mortem ſibi conſciuit, vt Plinius, *lib 25 cap. 14.* narrat. Et Sabellicus, *lib. 4. ennead. 9.* refert, quod Conrado III. Imperatore Iconium obſidente, Emmanuel, qui tum Byzantij imperabat, facinus impium & deteſtabile commentus eſt. Gypſum contuſum & in ſpeciem farinæ redactum triticeis commeatibus immiſcuit, quos ex Byzantio C mittebat in caſtra, eóque cibatu tanta vis militum breui conſumpta eſt, vt negotio infecto, obſidionem ſoluere coactus ſit Rex alioqui inuictus, qui ſuorum clade conſternatus, relicta Aſia, domum per Thraciam abijt. Gypſum.

Symptomata & ſigna.

Gypſum intra corpus ſumptum tuſſim vehementem, ariditatem linguæ & faucium, grauiſſimúmque circa os ventriculi, & ſtomachum dolorem ac ſingultum, D tenſionem in hypochondrijs, colicam, ventris adſtrictionem excitat, ac præterea torporem, delirium, mollificationem membrorum, anxietates, ſyncopen parit, & ſtrangulando iugulat. Signa.

Curatio.

Statim danda opera, vt gypſum vomitu reijciatur, ideoque exhibenda aqua tepida cum multo butyro, aut oleo amygdalarum dulcium, vel liliorum alborum: aut aqua mulſa, vel decoctum E ficcum cum oleo. Et quia gypſum tenaciſſimum eſt, ſi vomitoria lenia non iuuent, fortiora vſurpanda, atque etiam ad elleboriſmum veniẽdum. Si ad inteſtina iam deſcenderit, clyſteres ex emollientibus inijciendi. Auicennas etiam purgare iubet ſcammonio, vt & Rhaſes, qui, 8. *ad Almanſor. cap. proprio* ſcammonij Drach. j. cum pſyllij Drach. ij. ex iulepo dari iubet. Curatio.

Poſtea etiam vſurpanda, quæ vias lubricas faciunt, vt decoctum maluæ, radic. & ſem. althææ,

ſem. fœni græci, maluæ, althææ, iuſcula pinguia, vinum dulce cum multa aqua calida, lac caprinum, ſuccus maluæ, decoctum dactylorum & ficuum ſiccarum.

Specifica remedia ſunt origanum ex aceto mulſo propinatum, lixiuium è cinere ſarmentorum vitis, aut ficulneo cinere, cum vino dulci copioſo ſumptum. Scribitque Guainerius, quòd Bezoar gypſi ſit cinis ſarmentorum vitis, Drach. ij. pondere cum vino dulci, vel vino decoctionis hyſſopi ſumptus. Inter vera & propria gypſi antidota etiam refertur ſtercus muris, Drach. j. pondere ex vino potum. Laudatur & dictamnus cum oxymelite. Et vt ad alia venena delenda proſunt theriaca & Mithridatium; ita in hoc veneno conferunt, à Drach. ß. ad Drach. ij. cum vino generoſo exhibita.

Et quia gypſum ſumptum alui pertinaces obſtructiones ſequi ſolent, ea lenienda clyſteribus ex decocto maluæ, althææ, parietariæ, flor. chamæmeli, ſem. lini, caſſia extracta, & oleo anethino.

CAPVT III.

De vitriolo.

Vitriolum. VItriolum, Græcis χάλκανθον (cui cognata ſunt chalcitis, miſy, ſory, melanteria, de quibus Dioſcorides, *lib.* 5. *cap.* 74. 75. 76. 77. 78. & Galenus, *lib.* 9. *de ſimpl. med. fac.*) inter ſales, neque immeritò, refertur. Etſi enim non Sal purus & ſincerus ſit, ſed ſulphur etiam, & naturam metallicam æris vel ferri, & lutum minerale participat: ſal tamen facilè præualet. Inter venena propriè dicta referri vix poteſt, nec etiam à Dioſcoride, & pleriſque aliis autoribus, inter ea recenſetur; cum vtiliſſima medicamenta, in quibus nulla venenoſitatis apparent indicia, ex eo parentur, de quibus Chymicorum libri. Imò crudum etiam, Drach. j. pondere ſumptum, aut cum melle linctum, latas ventris tineas enecat, & aduerſus ſumptum fungorum venenum, ex aqua, teſte Dioſcoride, prodeſt.

Symptomata & ſigna.

Signa. Quia tamen crudum nauſeam & vomitum excitat, quod alicuius malignitatis videtur indicium, & ſi copioſius ſumptum fuerit, aut non ſtatim vomitu reiiciatur, tandem ventriculum arrodit, inteſtina excruciat, dyſenteriámque excitat, & ſitim magnam infert: nonnulli inter venena eius mentionem faciunt; quos & ego ſequi volui, ac docere, quomodo, ſi quæ praua ſymptomata ex vſu vitrioli crudi, vel etiam ſalis vitrioli, accidant, iis occurrendum ſit.

Curatio.

Curatio. Si ergo vitriolo ſumpto quædam mala ſequantur ſymptomata, danda opera, vt quamprimum vomitu planè reiiciatur, quod fit decocto anethi, vel aqua tepida, & oleo anethi, & ſimilibus. Sedato vomitu butyrum largius ſumatur, aut lac recens tepidum, cùm ſaccharo & butyro, vel exhibeatur decoctum hordei, cum ſirupo violarum.

Si eroſio & cruciatus in inteſtinis percipiantur, clyſteres lenientes, ex decocto hordei, maluæ, oleo roſaceo & ſimilibus, iniiciantur.

Si tamen de malignitate aliqua metus ſit, antidoti loco exhibeatur terra Lemnia vel ſigillata, cum mucilag. ſem. cydonior. Drach. j. ex aqua hordei; vel carollum rubrum cum vino detur.

CAPVT IV.

De aqua forti.

Aqua fortis. AQuæ ſeparatoriæ, aliàs aquæ fortes & regiæ, & aquæ chryſulcæ dictæ, quæ ad corrodenda & ſeparanda metalla ab aurifabris & Chymicis vſurpantur, à plurimis etiam inter venena referuntur. Verùm quicquid præſtant, potius corroſione, quam venenoſitate facere videntur. Quia tamen ſatis grauia ſymptomata inducunt, qua ratione iis occurrendum ſit, hic non prætereundum.

Symptomata & ſigna.

Statim enim violenta ſua penetrandi vi, inſtar ignis faucium & linguæ ventriculíque ac inteſtinorum tunicas erodunt, corrumpúntque, & niſi maturè ſuccurratur, enecant. Cuius rei exemplum in puella quadam, quæ cum ſitiens per imprudentiam lagenam, in qua aqua fortis aſſeruata fuerat, arripuiſſet, illámque bibiſſet, diris miſerandíſque cruciatibus exſtincta eſt, obſeruauit Bruno Seidelius, *de morbis incurabilibus, pag.* 13. Signa.

Curatio.

Cùm aquæ hæ ſubito in corpus diffundantur, citò ac maturè idonea auxilia adhibenda. Et quia omne periculum ab eroſione eſt, ſtatim lenientia & viſcida, quæ partes internas à corroſione muniant, ſimúlque calori reſiſtant, exhibenda. Maximè vtilis eſt mucil. ſem. cydoniorum, qua exhibita puer ille apud Foreſtum, *lib.* 15. *obſ.* 30. qui cùm aquam fortem inſcius bibiſſet, & gula præ ardore occluderetur, ſuffocationíſque periculum immineret, præter multorum opinionem euaſit. Efficax etiam eſt eclegma è mucil. ſem. cydonior. althææ, & gummi tragacanthæ, aqua roſarum extracta, ac melle roſato & violato paratum, vt & gargariſma ex ſemine cydoniorum, althææ, & cucumeris, flor. roſar. violar. & verbaſci, atque ex prunella, pulmonaria, ſanicula, in ſ.q. aquæ decoctis, & melle roſato, vel oxymelite ſcillitico addito paratum: quorum medicamentorum ope nauta ille, apud Balduinum Ronſſæum, *epiſt.* 9 qui cùm ſiti æſtuans, per errorem è vaſe, quod aquam vitæ continere ſuſpicatus fuerat, aquæ fortis tantum, quantum ſibi ſatis eſſe putaret, vno ſpiritu hauſiſſet, & perículoſiſſimis ſymptomatibus correptus eſſet, ſanatus eſt, ac conualuit. Curatio.

CAPVT V.

De antimonio.

Antimonium. ANtimonium pauci eorum, qui ex profeſſo de venenis ſcripſerunt, venenis adnumerant. Imò Matthiolus illud venenum non eſſe, acriter contendit. Contra Iacobus Greuinus, *de*

venenis, lib. 2. cap. 24. ſeu *tract. de virib. Antimon.* id A venenum eſſe probare conatur, idque eo imprimis, quòd ſtatim intra corpus aſſumptum, & ſupra & infra hominem fatigat, & humores non electiuè, vt alia purgantia, ſed ſerum in omni ætate, ſexu, & quouis anni tempore, nullo adhibito diſcrimine, tam in ſano, quam in ægro, educit, magnámque præterea laſſitudinem & virium imbecillitatem perpetuò pòſt ſe relinquit. Idem ſtatuit Gemma, *Cyclognomicæ, lib. 2.* qui ſcribit, ſe nominatim ſcriptos domi aſſeruare plures octoginta, cum viros, tum fœminas, qui Antimonio perierint. Verùm quod infra de argento viuo dicetur, omnino etiam de Antimonio dicendum; id quidem non ex eorum venenorum numero eſſe, è quibus nulla vtilia medicamenta homini B exhibenda parari poſſunt: interim malignitatis & venenoſitatis eſſe particeps, vt ſymptomata, quæ inducit, ſatis indicant, & ſi nihil aliud, vapores illi venenati, qui, dum igne liqueſcit antimonium, exhalant, ſatis teſtantur.

Symptomata & ſigna.

Signa. Nam dum igne liquatur, & ad vſus, ſeu Chymicos, ſeu alios, præparatur, adeo noxium vaporem exhalat, vt qui eum naribus & ore hauriunt, in ſuffocationem, paralyſin, epilepſiam, & alia mala incidere poſſint. Sumptum verò ſtatim laborioſos & difficiles vomitus, & alui C deiectiones, dolores colicos, lipothymiam, conuulſiones excitat.

Curatio.

Curatio. Qui Antimonium in igne tractant, ne à vaporibus eius venenatis lædantur, edant butyrum cum ruta, vel bibant aquam zedoariæ, aut ſumant bolum Armenum, de quo mox. Vtile eſt & hoc electuarium: ℞. *Alij, nucum iugland.* an. M. j. Contundantur, & cum melle miſceantur. Miſturæ huic addatur *theriaca,* Vnc. j. *zedoar.* Vnc. ß. *caryophyllor. nuc. moſchat.* an. Drach. ij. *mellis deſpumati* q. ſ. Electuarium, quod non ſolùm ad præſeruationem ſumi, ſed & linimenti loco ad nares vſurpari poteſt. D

Si verò Antimonium ſeu crudum, ſeu malè præparatum, ſeu malè exhibitum, praua ſymptomata excitat, primò decocto hordei, cum ſirupo roſarum, ſimplicis infuſionis, ad abſtergendum vtendum; ſicut & clyſteres abluentes & abſtergentes vſurpandi.

Poſtea ventriculus & inteſtina, & partes nutritioni dicatæ, quæ plurimùm ab Antimonio offenduntur, roborandæ, & malignitati alexipharmacis reſiſtendum. Vtilis eſt hîc vini potio, in quo caryophylli & maſtix coctá ſunt; cortices autem citri, & aurantiorum conditi, & cydonia condita ſæpe eſitata. E

Antidota, præter theriacam, ſunt bolus Armenus, cujus vim contra Antimonij malignitatem ſe in quatuor Chirurgiæ ſtudioſis probaſſe ſcribit Laurentius Ioubertus, *de peſte, cap. 19.* quibus cùm ſtudio cathartico præparando non ſatis cautè incumberent, & eius aura venenata penè ſuffocati eſſent, ſingulis boli Armeni Scrup. ij. exhibuit. Vtile eſt & ol. cariophyllor. gutt. iij. quantitate, cum pauxillo vini ſumptum; vt & puluis, ex cariophyllorum, maſtices, & C. C. præparati, an Scrup. j. paratus, & cum ſucco cydoniorum exhibitus.

Extrà ventri applicetur emplaſtrum de cruſta panis, vel cruſta panis ſiliginei toſta, & vino Cretico, vel alio generoſo, aut aqua menthæ, conſperſa.

CAPVT VI.

De magnete.

Magnes. Magnes an inter venena referendus ſit, Autores diſcrepant. Nonnulli non omnem, ſed aliquam ſaltem eius ſpeciem venenoſam eſſe exiſtimant. Quidam non lotum venenoſum, lotum verò ad multa vtilem eſſe ſcribunt. Imò Garzias ab Horto, *aromat. lib. 1. cap. 56.* ſcribit: Non deleterius eſt hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradunt Indiæ Orientalis incolæ, Magnetem, pauca quantitate ſumptum, adoleſcentiam conſeruare. Qua de re fertur Senior Rex Zeilan patinas ex Magnete iuſſiſſe confici, in quibus cibus eius coqueretur. Hoc ipſe, cui mandatum erat negotium, mihi affirmauit. Verùm ſi hoc ita ſeſe haberet, non ſolùm argento appenſus, ſed etiam auro vix emeretur. Plura etiam de eius viribus medicis feruntur, quæ tamen pleraque fabuloſa videntur, de quo videatur Anshelmus Boëtius, *lib. 2. de gemmis, cap. 257.* Alij contrà Autores Magnetem ſimpliciter, & nulla vel ſpeciei, vel lotutæ mentione facta, inter venena referunt, cúmque deleteriæ facultatis eſſe, atque intra corpus aſſumptum, mentem & rationem perturbare, & melancholicam inſaniam excitare, vt & lunaticum morbum, ſeu epilepſiam inducere tradunt.

An ſit venenatus.

De re non ſatis comperta plura non addimus. De hoc tamen non dubitandum videtur, ſi diutius in corpore hæreat, eum, vt reliqua mineralia ac metalla, aliquam moleſtiam creaturum. Quod ſi accidat, quomodo omnibus ſymptomatibus occurrendum ſit, ex ijs, quæ hactenus dicta ſunt, facilè patet. Nimirum ſi in ventriculo adhuc hæreat Magnes, vomitu reijciendus. Si verò ad inteſtina deſcenderit, clyſteribus lenientibus abluendus, aut ſi illi non ſufficiant, purgantibus euacuandus. Deinde exhibenda, quæ antidoti loco habentur, Smaragdus, nimirum, qui nouem dierum ſpatio ter cum vino propinetur. Cui & C. C. & corallia addi poſſunt. Nonnulli & allium commendant. Vtilis eſt & theriaca: vt & alia, quæ ſanguinem ac ſpiritus clarificant, qualia in curatione melancholiæ propoſita ſunt.

CAPVT VII.

De adamante.

Adamas. Eodem modo ſeſe res de adamante habet, qui à nonnullis etiam inter venena refertur: ab alijs verò inter ea non enumeratur; imò de eorum numero planè eximitur, de quo plura *lib. 3. pract. part. 2. ſect. 2. cap. 7. quæſt. 2.* dicta ſunt, quæ ibi videantur. Hoc ſaltem repeto, hiſtorias, quæ adamantem venenatum non eſſe probant, & numero plures, & euidentia facti digniores eſſe: quæ verò contrarium ſtatuunt, dubijs non vacant. Ita etſi Bembus *lib. 1 hiſtor. Venetæ,* refert, quendam Triſtanum Cibeletum Cyprium, Ferdinandi Regis Neapolitani legatum, adamante, quem in annulo geſtabat, per os in ſtomachum

recepto, ſibi mortem intuliſſe: tamen cum inſuper aquam fortem potarit, an potus aquæ fortis, vel adamas, mortis cauſſa fuerit, dubium. Sic quidem ex Auentino referunt, venenum illud, quo Henricus VII. Luzelburgius, Romanorum Imperator, à Prædicatorum ordinis Monacho in Euchariſtia interfectus eſt, ex adamante fuiſſe. Verùm vix credibile eſt, tantillum pulueris adamantis, quod hoſtiæ, quam appellant, vni admiſceri poteſt, tantam vim habere potuiſſe, ſed procul dubio venenum longè potentius fuit.

Quæ omnia etſi ita ſeſe habeant: tamen ne quid prætermiſſum videatur, ea, quæ ab Autoribus de ſymptomatibus & curatione eorum, qui adamantem ſumpſerunt, tradita ſunt, addere libet.

Symptomata & ſigna.

Signa. Symptomata Adamantis, in puluerem redacti, aſſumptionem conſequentia, vt Autores tradunt, ſunt, dolor vehementiſſimus ſtomachi & inteſtinorum, quem is continuum ſoluendo excitat, cui poſtea ſyncope accedit, quam tandem mors excipit.

Curatio.

Curatio. Primò omnium danda opera, vt ſtatim lapis iſte è corpore expellatur, quod in principio commodiſſimè accidit vomitu, qui ciendus butyro, ol. oliuar. dulc. iuſculis pinguibus gallinarum & caſtratorum, ac ſimilibus, quæ hactenus aliquoties ſunt propoſita.

Si verò ad inteſtina deſcenderit, clyſteribus lubricantibus, paratis ex ijſdem, vt decocto radic. althææ, maluæ, ſem. lini, iuſculis carnium pinguibus, oleo, butyro, abſtergendus. Poſtea dandum cenſent ſanguinem hirci recentem vel ſiccum, cum iure carnium pingui: quod niſi ideo fiat, vt vrina moueatur, procul dubio ex illo, quod vulgo creditur factum, quòd ſanguis hirci adamantem frangat. Nonnulli balſamũ verum à Scrup. j. ad Scrup. ij. exhibendum cenſent. Bibatur etiam vinum clarum diureticum. Quæ ſi non proſint, ad generalia venenorum remedia confugiendum, ſimúlque vulneribus & vlceribus inteſtinorum, ab aſſumpto adamante inductis, ſubueniendum cenſent.

CAPVT VIII.

De Lapide Lazuli.

Lapis Lazuli. LApidem Lazuli inter venena non ſolùm Ardoynus, *lib.2 de venen.cap.*71. Guainerius, *de venen.cap.*8. Euſtach. Rudius, *lib.4. cap.*10. & alij recentiores numerant; ſed & Græci ei *δύναμιν μετρίως ἐσχαρωτικὴν, καθαιρετικήν τε καὶ ἑλκωματικὴν*, vim modicè exedentem, cruſtas gignentem, detergentem, & exulcerantem tribuunt. Quos ſecutus procul dubio Meſuë, *de ſimplic. medic.* ſcribit, quòd habeat vim adurendi, vlcerandi, putrefaciendi. Et Fuchſius, *lib.1. paradox. cap.*12. vſum lapidis Armeni, qui lapidi Lazuli cognatus, in purgando concedit, lapidem Lazuli verò non ita facilè admittit, neque vllum ex veteribus Græcis autoribus lapidem Lazuli atræ bilis purgandæ gratia exhibuiſſe opinatur, vtpote qui ſine magno nocumento deuorari non poſſit. Verùm enimverò non ſimpliciter inter venena numerari poteſt, ſed expurgantium ſaltem fortiorum, quæ omni malignitate non carent, numero eſt, & ab Arabibus & recentioribus in curatione morborum, ab atra bile ortorum, non infeliciter vſurpatus, vt ex Autoribus, qui mox allegabuntur, patet. Imò Meſuës ei etiam tribuit vim confortandi, exhilarandi, & iuuentutem conſeruandi. Qua de cauſa eum procul dubio Arabes in confectionem Alkermes acceperunt. De quibus lapidis Lazuli in medicina facultatibus, videatur Meſuës, *lib.1 de ſimpl.* Auicennas, *lib 2.tract.2.de virib.cord.* Alexander Trallianus, *lib.1. cap.*15 Guainerius, *de melanchol. & mania.* Antonius Muſa Braſſauolus, *de med. purgant.* Scaliger, *exerc.*272.

Symptomata & ſigna.

Signa. Si tamen accidat, vt non rectè præparatus, vel nimia quantitate aſſumatur, ventriculi ſubuerſionem, & vomitum, inappetentiam, ventriſque dolorem parit, &, vt nonnulli addunt, triſtitiam & ſollicitudinem inducit.

Curatio.

Curatio. Curatio, vt reliquorum venenorum erodentium, conſiſtit in eo, vt primò vomitu reijciatur, & clyſteribus lenientibus & abſtergentibus per aluum educatur.

Deinde vt exhibeantur ea, quæ vim corrodendi temperant, imprimis lac tepidum, aſininum præcipuè, quod ijs, qui lapidem hunc hauſerunt, ſeptem continuis diebus propinare iubet Conciliator.

Bezoar verò huius veneni ſuccinum, ad Drach.ij. ſumptum, eſſe, idem ſcribit.

CAPVT IV.

De Arſenico, Auripigmento, Sandaracha, & Realgare.

Arſenicum, Auripigmentum, Sandaracha. ARſenicum duplex eſt; alterum natiuum, alterum factitium. Natiuum, quod ſponte oritur è metallis iterum duplex eſt, auripigmentum, ſeu Arſenicum aureum citrinum, & Sandaracha, ſeu Arſenicum rubrum. Hæc ambo eiuſdem ſunt generis & facultatis. Nam in ijſdem mineris vel fodinis naſcuntur & reperiuntur, atque ijſdem qualitatibus venenatis prædita ſunt. Factitium itidem duplex eſt: aliud album & cryſtallinum, quod fit ex auripigmento, ſeu arſenico citrino, & ſandaracha, ſeu arſenico rubro, per ſublimationem, & hoc vt plurimum abſolutè vocatur Arſenicum; aliud Realgar & Riſagallum dictum, quod fit ex auripigmento & ſulphure, vel ſolis, vel addita calce viua, aut ſale, ſimul mixtis & combuſtis, ſeu calcinatis. Realgar.

Symptomata & ſigna.

Intra corpus aſſumptæ quatuor illæ Arſenici ſpecies, eodem ferè inferunt ſymptomata, eáque grauiſſima. Quæ, vt modò exponentur, ſi ingruant, diligenter inquirendum, an tale quid aſſumptum fuerit. Sæpe enim factum, vt per errorem Arſenicum album ad glires necandos, vel alios vſus aſſeruatum, propinatum fuerit. Quod niſi ſtatim pateſiat, & medicamentis idoneis

ægro ſuccurratur, de vita eius actum eſt. Ita refert Foreſtus, *lib.30. obſeru.8.* hiſtoriam de famula quadam, quæ per errorem Arſenicum, amylum aut ſaccharum eſſe exiſtimans, guſtauit; & aliam de quatuor pueris, quibus loco pulueris C.C. vſti, ad vermes occidendos, Arſenicum album à matre exhibitum fuit. Idem, *lib. eodem obſeru.5.* narrat, quandam aromatarij cuiuſdam famulam, cùm chartulam, Arſenico repletam, in officina relictam inueniſſet, & iuri piſcium, pro ſaccharo, per imprudentiam immiſcuiſſet, non ſolùm ſeipſam, ſed & heram & puerum veneno infeciſſe. Quale quid & hic apud vicinam meam accidiſſe, iam ſemel atque iterum ſupra retuli. Cùm enim duo eius liberi vomitu & grauiſſimis ventris torminibus torquerentur, vt de veneno propinato dubius amplius non eſſem, & quid cum ijs actum fuerit, quærerem materque reſponderet, ſe in balneum ituris, ſudoris ciendi gratia, C.C. præparatum, cum ſirupo fumariæ, exhibuiſſe, vt C.C. illud mihi monſtraret, iuſſi. Id cum afferret, & mihi porrigeret, ipſo pondere ſtatim, non C.C. ſed minerale quoddam eſſe deprehendi, Arſenicum verò eſſe ſtatim vidi.

Symptomata autem, quæ arſenico ſumpto excitantur, ſunt ventris & inteſtinorum cruciatus vehementiſſimus, vomitus, ſitis inextinguibilis, linguæ, faucium & gulæ ariditas & aſperitas, ſpirandi difficultas, tuſſis, ſingultus, vomitus. Sequitur non rarò etiam dyſenteria & vrinæ ſuppreſſio. Interdum ſpaſmus & paralyſis accedit, & tandem mors ſuperuenit.

Sandaracha tamen mitior eſt, quàm auripigmentum. Mitiora quoque ſunt ſymptomata, quæ auripigmentum ſequuntur, quam quæ arſenicum album cryſtallinum, quod omnium pernicioſiſſimum eſt. Mitius quidem Arſenico albo, ſed peius auripigmento eſt Realgar. Hinc ſymptomata affert ijs ſimilia, quæ Arſenicum album ſequuntur, licet paulum remiſſiora. Æſtuationes enim ingentes, exſiccationémque & conſumptionem humiditatis extremam inducit, ita, vt, niſi breui tempore ſuccurratur, æger aut moriturus, aut paralyticus, vel contractus in membris remaneat. Refértque Conciliator, *tract. de venen.* ſe vidiſſe & curaſſe iuuenem, qui, cum ipſi datum eſſet cum hepate porci aſſato Realgar tritum, mortem quidem euaſerit, ſed circa omnes iuncturas quaſi immobilis remanſerit.

Neque ſolum ore ſumptum, ſed & extra adhibitum Arſenicum & Realgar nocent. De pictore, qui, cùm capſulam, Realgare repletam, diu concluſam aperuiſſet, in lypothymiam incidit, & totâ facie tumidus euaſit, ac alexipharmacis curatus eſt, *ſupra* dixi. Amatus Luſitanus, *centur.2 curat.34.* narrat, iuuenem quendam Florentinum, qui cum ſcabie, vniuerſum eius corpus occupante, fœdaretur, vnguento, cui Arſenicum commiſtum erat, præter Medicorum conſilium, ſe illeuiſſet, manè mortuum in lecto inuentum fuiſſe: & alium quendam, ob ſimilem inunctionem, in inſaniam deueniſſe.

Prognoſtica.

[Prognoſtica.]

1 Niſi ſtatim præſentanea opera ſuccurratur, de vita periclitatur æger. Ita puer ille vicini mei, de quo dixi, intra ſex horas mortuus eſt.

2 Quidam tamen non mox moriuntur, ſed longiore tempore vitam trahunt, at miſerrimam. Sic Amatus Luſitanus, *centur. 2. curat. 65.* refert dè puero quodam, 12. annorum, qui Arſenico ſumpto paulatim tabidus ac marcidus factus, intra annum obijt. Similia exempla habet Foreſtus, *lib.30. obſ.8. in Scholio*, & *lib.18. obſeru. 28. in Scholio*, vbi ſcribit, ſe nouiſſe, qui multos annos ſuperuixere, ſed in magna miſeria, cruribus reſolutis, vt vix incedere poſſent. Ita puella illa, cuius fratrem poſt ſex horas mortuum eſſe dixi, cum largiter vomeret, & alexipharmacis vteretur, euaſit quidem, vt ſana videretur: ſed anno ætatis 21. in fœdiſſimam ſcabiem, & grauiſſimam cachexiam incidit, vt nulla diligentia adhibita curari potuerit, ſed diem ſuum obierit.

Curatio.

[Curatio.]

Curationem quod attinet, cùm omnes iſtæ Arſenici ſpecies eadem qualitate venenoſa præditæ ſint, eadémque inferant ſymptomata, ijſdem quoque opus habent remedijs. Ratio curationis in hoc conſiſtit, vt primò ſtatim vomitus prouocetur. Prouocandus autem eſt vomitus, & ſæpe iterandus pinguibus, & acrimoniam venenorum ſimul hebetantibus ac obtundentibus, butyro nimirum, cum aqua calida, vel decocto ſem. rapi, atriplicis, in quo butyrum recens, aut ol. lini vel roſaceum ſit liquefactum, vel quocunque liquore pingui copioſo.

Deinde ſi cruciatus inteſtina affligant, clyſteres ex decocto fol. maluæ, althææ, flor. violar. verbaſci, ſem. lini, maluæ, confecti, quibus & ol. violar. & pulpa caſſiæ admixta ſint, applicentur. Ijdem parari poſſunt ex iure pingui, cremore ptiſanæ, lacte aſinæ, quibus mucilago ſem. pſyllij, maluæ, & cydoniorum addi poteſt.

Poſtea exhibeantur ea, quæ viſciditate & lubricitate ſua viſcera à vi arſenici erodente muniant. Vbi plurimum confert, & vtiliſſimum eſt lac bubulum, ſi in magna quantitate bibatur. Qua ratione octo pueros, cuiuſdam ruſtici liberos, vt & Pſaltriam, & meretricem quandam Veronenſem, vna cum patre & matre, quorum illi ranas farina arſenico infecta inuolutas, & oleo frixas, hi piſces in oleo, cum ſale & agreſta frixos, & Arſenico itidem infectos ederant, liberatos eſſe ſcribit Ioan. Baptiſta Montanus, *conſil. 367.* Butyrum etiam, ac oleum copioſe ſumptum hic vtiliſſimum eſt, ſicut & ol. amygdal. dulc. ac iuſcula pinguia, cremor ptiſanæ, & oryza, cum lacte cocta, inque cibis ſumpta. Dioſcorides, præter iura pinguia, ſuccum althææ & maluæ, cum vtérque vim lubricandi habeat, vt & decoctum ſeminis lini, tragi, orizæ, & lac cum aqua mulſa copioſum dare præcipit. Vtilis eſt & ſirupus violaceus, cum decocto ſem. lini. aut maluæ, aut hordei.

Mercurialis, *de venen. lib. 2. cap.9.* præ ceteris mirificè conferre ſcribit aquam, ſi is, qui ſumpſit arſenicum, ſtatim eam copioſè bibat, atque ſuam aſſertionem probare conatur exemplo, primò, canum, quos quandoque in cauernas, vbi arſenicum erat, à ſe miſſos, atque exanimes extractos, vbi cùm copia bibẽdi aquam facta eſſet, reuixiſſe vidit; ſecũdò, murium, quos, ſi accepto arſenico aquam biberint, liberari ferunt; tertiò, vulpium, de quibus Plutarchus, *6. ſympoſiac. cap. 2.* refert, quod vbi deguſtarint amygdal. amaras, præ inſigni ſiccitate intereant, niſi aquam bibant. Verùm vt aquam non improbo; ita Foreſtus, *lib.30. obſ.5.* aquæ frigidæ potum rectè

recte improbare videtur, quod ea venenum non reprimat, ſed ipſum potius in corpore ſuâ frigiditate retineat. Tepida copioſè vſque ad vomitum bibita commodior videtur.

Tandem ſpecifica huius veneni antidota exhibeantur. Talia ſunt primò cryſtallus foſſilis puluerifatus, Drach.j. pondere ex ol. amygdal. dulc. recenti potus, quem pro præſtantiſſimo & proprio arſenicalis veneni antidoto habent Petrus Apponenſis, Guainerius, Matthiolus, & alij paſſim. Secundò ol.è nucleis pini, Drach.iij. pondere exhibitum in potu.

Vel: ℞. *pinear. contritar.* Vnc.iiij. atque infunduntur in aq. ℔.j. horis aliquot, & poſtea exprimantur: atque poſtmodum expreſſa propinentur. Tertiò vtilis etiam eſt lapis Bezoar Orientalis, quod probat hiſtoria illa, quam recenſet Claudius Richardus, *in deſcription. lapid. Bezoar, tractat. Iordani de peſte adiuncta*, de quodam adoleſcente, 20. annorum, qui, cum ipſi Viennæ in carcere Arſenici Drach. ß. cum ſaccharo exhibita, & mox ad horam lapidis Bezoar gr.x. in aq. borrag. in potu data eſſent, à morte conſeruatus eſt. Quartò Matthiolus antidotum vnam omnium præſtantiſſimam contra mortiferam arſenici, & aliorum quoque venenorum, vim eſſe ſcribit pulu. Ferdinandi I. Archiducis Auſtriæ, quo Pragæ quidam ſuſpendio damnatus, & alij alibi ſeruati fuerint. Sed deſcriptionem iſtius medicamenti non addit. Forſan eſt puluis Cæſaris rubeus dictus. Ponzettus expertum remedium cuiuſlibet veneni groſſi & ſicci, cui aſſociatur tuſſis, (quale Arſenicum eſt) eſſe ſcribit Serapinum, dummodò odorem galbani habeat, & colorem rubrum clarum, & interius album, Drach.j. pondere, vſque ad aureum, infuſum in aqua mellis, vel decocto rutæ; cum alijs verò medicamentis ſufficere Drach. ß. vſque ad Drach.j.

CAPVT X.

De ære, eiúſque ſquama, flore, ære vſto, & viridi æris.

Æs. ÆS ſiue cuprum, Græcis, χαλκὸς, venenata qualitate etiam non caret, qua & eſculenta & potulenta, (præſertim quæ aceto aut vino condiuntur) vt & cereuiſia, ſi in vaſis cupreis coquantur, vt diutius ſeruentur, imbuuntur. Quæ poſtea intra corpus aſſumpta, ventriculum turbant, nauſeam, vomitiones, ariditatem linguæ, & eroſiones ventriculi, doloréſque & fluxus ventris excitant. Ipſius æris aſſumptionem præter dicta ſymptomata, aliquando & vlcera inteſtinorum, difficultas anhelitus & ſuffocatio ſequi ſolent.

Æs vſtum. E cupro verò conficiuntur æs vſtum, flos æris, ſquama æris, & ærugo, ſiue viride æris, de quorum facultatibus Medicis Dioſcorides, *lib 5 cap. 47. & ſeqq.* Galenus, *lib.9. de ſimpl. med.fac.*

Intra corpus verò aſſumptum æs vſtum ventriculum ſubuertit, coctionem extinguit, & cruciatus inteſtinorum infert.

Squama æris. Squama æris, ſeu ſcoria cupri, eiuſdem fere cum ipſo ære naturæ eſt, in corpus aſſumpta, eadem ſymptomata, quæ æs, ſed aliquanto vehementiora, & ijs, quæ æs vſtum inducit, ferè ſimilia, excitat. Intolerabiles enim alui fluxiones mouet, aut noxias vomitiones concitat, obortis inde moleſtiſſimis alui & ventriculi punctionibus.

Flos æris. Flos æris quoque eadem ſymptomata infert, pulmonem inſuper coarctat, & interdum ſuffocat.

Ærugo. Ærugo, ſiue viride æris, intra corpus aſſumptum, perniciosum venenum eſt, & grauiſſima infert ſymptomata, ferè, ſimilia iis, quæ ſequuntur aſſumptionem arſenici. Eandem enim vim habet, & præter alia mala, vehementem dolorem pungentem, & corroſionem ac mordicationem in gutture, ſtomacho & inteſtinis inducit; vnde quandoque vomitus continuus, ac fluxus dyſentericus oritur, interdum & vrina retinetur. Poſtea guttur conſtringitur, reſpiratio intercipitur, adeo vt violenter æger ſuffocetur & extinguatur: ſcribítque Raſes, *10. continent. cap. 2.* viridis æris aureum vnum vno die interficere.

Curatio.

Curatio. Siue quis eſculenta & potulenta cupro infecta, ſiue ſquamam æris, ſiue æruginem ipſam aſſumpſerit, communis, vt hactenus de alijs venenis ſæpe dictum, curandi ratio eſt, vt quicquid aſſumptum fuerit, euomatur, & vomitus aqua tepida, cum oleo oliuarum, vel oleo anethi, aut butyro, ac ſimilibus prouocetur: aluus verò clyſtere ex decocto maluæ, althææ, violarum, hordei, ſemi. fœnigræci, pſyllij, althææ, addito melle, oleo communi, roſar. amygdal. dulc. vel chamæmelino eluatur.

Poſtea accipiatur lac & præcipuè aſininum, butyrum recens, iuſcula carnium pinguia, mucil. ſem. fœnigræci, pſyllij, althææ, maluæ & lini, ſirupus item & iulepus violarum, cum aqua frigida. Nonnulli pinguedinem ouium valde commendant. Hinc nonnulli ſuadent, vt imus venter ol. roſaceo calido, vel maſtichino inungatur; imò quidam ægros in balneum, in quo hircorum capita ebullirent, aut ingens limacum vel cochlearum numerus, vel in balneum ex oleo oliuarum immittendos eſſe cenſent.

Antidoti loco exhibeatur bolus Armenus, Drach.ij. quantitate, cum hydromelite, vel terra Lemnia aut ſigillata, Drach.j. quantitate, cum vino. Vtilis eſt & ſuccus menthæ, cum potu datus, aut ſuccus apij, Drach ij. quantitate cum vino ſumptus; item ſuccus radic. acori, Drach.ij. vel iij. quantitate, cum vino exhibitus: corallia rubra præparata, Drach.ij. pondere, cum vino data, puluis item zedoariæ, Drach. j. pondere exhibitus, & ol. aniſi, Scrup. j. quantitate, cum vino ſumptum. Et præter hæc theriaca, Drach. ij. quantitate propinata.

CAPVT XI.

De aurichalco, & ſcobina campanarum.

Aurichalcum. CVm Aurichalcum magna parte ex cupro conſtet, eandem in ſe retinet virulentiam, & cibis potionibuſque acidis, in eo coctis, communicat, & quocunque modo ſumptum, vt æs nocet, eadémque ſymptomata inducit, ac eandem curationem poſtulat.

Scobina campanarum. Et cùm campanæ etiam ex ære; & alijs metallis conſtent, ſcobina earum veneni modo nocere poteſt. De qua re Iacobus Horſtius, *in comment. ad Lemnium, de occultis naturæ miraculis*, ita

ſcribit. Nobilis matrona, *inquit*, in ſummo vitæ diſcrimine conſtituta erat, vt quæ imprudens deliræ anus conſilium ſecuta fuerat, quæ certam, vt ſolent, præſentémque ſtipulata ſalutem, ab exhibita ſcobina, vel raſura de campana, in vino rubeo, violento vomitu diuexabatur, & aluus vehementer ei ſubducebatur Vnde corpus quaſi à veneno intumuit. Subſecuti immanes capitis & ventriculi dolores, vertigines & punctiones, tandem in phrenitidem incidit: quæ cum nonnihil mentem recepiſſet, ſemper ſenſit roſiones in ventriculo, lancinationes, quaſi acubus transfixus eſſet. Ego adhibitis catapotijs & hypagogis ſcobinam expurgaui, & dilucidè in chartam aſſumptam, alijs viſendam exhibui. Et omnino ſi quid tale ſumptum ſit, eadem curatio, quæ de ære propoſita eſt, conuenit.

CAPVT XII.

De ferro, ſcoria ferri, & ferrugine.

Ferrum. EQuidem ferrum, & præcipuè chalybs, ſæpe loco medicamenti exhibetur, non ſolùm Chymicè præparatus, ſed etiam crudus & limatus ſolùm, ſine omni noxa, imò cum ægrorum commodo. Aliquando tamen accidit, vt, ſi vel nimia copia ſumatur, vel diutius in corpore hæreat, ac in ferruginem quaſi mutetur, etiam noceat.

Symptomata & ſigna.

Signa. Tum enim in ventre dolor vehemens, ſiccitas oris, & totius corporis inflammatio ſequi ſolet. Quandoque & vomitus & vehemens capitis dolor.

Curatio.

Curatio. Curatio eodem modo ferè perficitur, vt de ære modò dictum. Si enim ferrum vel ferrugo adhuc in ventriculo hæreat, vomitu, vt dictum, euacuandum. Si in inteſtina deſcenderit, clyſteribus lenientibus abſtergendum. Vel etiam lenientia & purgantia exhibenda, vt manna, pilulæ ſtomachicæ, & ſimilia.

Poſtea exhibendum lac, butyrum, & iura pinguia.

Bezoar eius plerique Magnetem, Drach. j. pondere, vel cum vino, vel cum ſucco Mercurialis, in pilulas conformatum eſſe, ipsúmque ſe aſſociando extrahere ſcribunt.

CAPVT XIII.

De plumbo.

Plumbum. ETſi plumbum, ſi integrum deglutiatur, & per aluum reddatur, nihil damni homini inferat: tamen ſi comminutum diu in corpore hæreat, & reſoluatur, grauiſſima ſymptomata inducit. Quod etiam intelligendum de plumbo uſto, de recrementis ſeu ſcoria plumbi, & alijs, quæ è plumbo fiunt, de quibus Dioſcorides, *lib. 5. cap. 55. & ſeqq.* agit.

Symptomata & ſigna.

Signa. Plumbum autem ſumptum etiam ſymptomata grauiſſima affert. Et quantum nocere poſſit, cla-

A riſſimè monſtrat hiſtoria, quam Fernelius, *de lue Vener. cap 7.* refert. Ea verò etſi ſupra etiam allata ſit, & hoc loco non prætereunda videtur. Amicus quidam meus, *inquit*, hiſce diebus deſtillationi è capite, interdum in ceruicem & ſcapulas, interdum in pedum articulos obnoxius: qua tamen ſuperueniente iuſtis vacuationibus haud ægrè liberari ſolebat: Huic à me iam doloribus liberato Empyricus quidam plumbi puluerem aduerſus arthritidem ita commendauit, vt in eo ſolo eius recurrentis præcautionem poſitam eſſe, ſtatim perſuaderet. Cuius idcirco vſum amplexus, pulueris eius ſeſquilibram ex iuſculis, ex vino & pyris coctis, alijſque cibis, ſacchari loco, dierum quindecim ſpatio, abſumpſit. Sed dij boni, quot quantáque incommoda

B ſtatim perſenſit. Dyſenteria crudelis, febri ſtipata, die duodecimo exorta eſt, cum grauiſſimis non ventris ſolùm, ſed & ventriculi tenſionibus, ad eam ſpinæ dorſi partem, in quam os ipſius incumbit, pertinentibus. Ventriculi tanta diſſolutio, tanta oris oblæſio ſubſecuta eſt, vt ne contractum vel blandiſſimum ferre poſſet Et quæcunque ingerebantur, vel in plumbeum ſudorem, vel in mucorem tenuiſſimum verſa, mox reuomebantur. Inde ructuum tanta edebatur copia, vt in flatus omnia abire viderentur. Sedata dyſenteria grauis illi ventris, lumborùm & ventriculi cruciatus dies 20. perſeuerarunt, cum incendij interni moleſtiſſimo ſenſu totidémque noctes peregit inſomnes. Atque hoc temporis

C interuallo licet ſitis ipſum non valde exercuerit, appetentia tamen ſemper proſtrata iacuit, nec aluus quicquam, niſi vel clyſtere, vel cathartico medicamento proritata, reddidit, & quæcunque tum infra, tum ſupra, aut ſponte, aut artis beneficio prodiere, plumbeo colore infecta erant omnia, ſuam illam qualitatem internis partibus pertinaciter adeo impreſſerat. Interim exorto ictero corpus totum fœdatum apparuit, ac ſanguis, ſedata dyſenteria, ac febris curationem reſerata vena detractus, totus flauus, bilioſus ac ſpumoſus deprehenſus eſt.

Curatio.

D Curationem plumbo ſumpto plerique eandem cenſent, quæ ceruſſa vel lithargyro ſumpto adhiberi ſolet. Verùm de vomitu hoc mihi monendum videtur, cum non ita eſſe neceſſarium, ſi raſura plumbi ſaltem aſſumpta ſit. Cùm enim plumbum nihil noceat, niſi in corpore reſoluatur, vt ex hiſtoria, è Fernelio modò allegata, patet, vix verò credibile ſit, & illa ipſa hiſtoria doceat in ventriculo id reſolui, vomitorijs opus non videtur. Si tamen plumbum vſtum exhibitum ſit, vomitus non inutilis videtur. In non vſto verò ſatis eſt, vbi iam ad inteſtina deſcendit, &

E malignitatem ſuam exſerere incipit, acrimoniam eius temperantia & abſtergentia vſurpare. Laudatur propterea lac aſininum, vt & aliorum animalium. Item decoctum maluæ, althææ, ſem. lini, hydromel. ol. amygdalarum dulcium. Curatio.

Bezoar quaſi plumbi vſti ſunt grana cydoniorum excorticata & trita, Drach. ij. pondere, in potu cum vino dulci data. Vtile eſt etiam, quotidie, vſque ad diem quintum, theriacæ Drach. ij. cum aqua mellis vel vino propinare.

Stannum cum magis defæcatum ſit, minùs quidem malignum eſt, quàm plumbum nigrum. Intra corpus tamen ſumptum, eadem ferè, quæ

plumbum, infert ſymptomata, quæ iiſdem quo- A q[illegible] remedi[illegible], quibus plumbum ſumptum conſequentia ſymptomata, curanda ſunt.

CAPVT XIV.

De ceruſſa.

Ceruſſa. E Plumbo fit ceruſſa, minium & lithargyrum, de quibus iam ordinis ratione dicendum.

Ceruſſa fit ex plumbo, aceti vapore corroſo, & propterea eadem ſymptomata, quæ plumbum, excitat. B

Symptomata & ſigna.

Signa. Sumpta nimirum ceruſſa mox palatum, lingua, gingiuæ & dentes albedine quadam inficiuntur, ſequiturque ſingultus, vomendi deſiderium, linguæ ariditas faucium aſperitas, tuſſis, ventriculi & ventris punctiones, præcordiorum tenſio, anhelitus difficultas, ſanguinis per [illegible]num egeſtio, teneſmus, præterea caput turbatur, & ſæpiſſimè in ipſa lue ante oculos vana quædam phantaſmata ſe conſpicere putant ægri; alias ſunt ſomnolenti, membra torpeſcunt, & neque manus neque pedes ſuum officium faciunt. Vrinæ modò nigræ, modò cruentæ excernuntur, & tandem extrema frigeſcunt, ægrique pereunt. C

Curatio.

Curatio. Vt in alijs venenis, ita & hîc danda opera, vt venenum hauſtum quamprimùm per vomitum vel aluum excernatur. Ad quam rem vtilia ſunt decoctum ſem. atriplicis & rapi, radic. maluæ, ficuum, vt & aqua mulſa, ol. liliorum, irinum, ſeſaminum, & ſimilia.

Clyſteres parentur ex decocto braſſicæ, caulium rubrorum, parietariæ, cardui bened. centaur. min. diaphænico, ol. communi, lilior. albor. coſtino. D

Euacuato per vomitum & clyſteres veneno, acrimonia eius relicta temperanda lacte calido, decocto cancrorum, radic. & ſem. maluæ, althææ, mucilag. ſem. lini, fœnigræci, pſylli, maluæ, althææ, ex hydromelite, ol. amygdalar. dulcium, ſeſamino, lin. Laudatur & aqua, quæ eſt in folijs vlmi & gummi vlmi.

Tandem exhibenda quæ abſtergunt, vrinam pellunt, ac venenatæ qualitati reſiſtunt. Hinc ad reliquias veneni expellendas commendatur lixiuium, è cinere ſarmentorum vitis paratum, cum aqua mulſa. Et Rhaſes, 8. *ad Almanſor. cap. propr.* ſuccum abſinthij cum hydromelite multoties, vnius aurei pondere bibendum ſcribit, donec vrina prouocetur. In quem finem & decoctum ſem. apij, fœniculi, aniſi, exhiberi poteſt. Malignitati reſiſtunt etiam folia fraxini, nuces iuglandes, ol. angelicæ, theriaca & Mithridatium, cum optimo vino ſumpta. E

In potu vtilia ſunt lac caprinum, malua, caricæ, vinum album meracum, hydromel. A ſomno, quantum fieri poteſt, æger prohibendus.

CAPVT XV.

De minio.

Miniũ. MInium noſtrum, quod ex plumbo conficitur, (veterum enim Minium minerale erat, è quo argentum viuum parabatur) eandem ferè vim habet, quam plumbum, ceruſſa, & alia è lithargyro parata medicamenta; & proinde ſumptum eadem, quæ illa, excitat ſymptomata.

Symptomata & ſigna.

Signa. Imprimis verò ventriculum & inteſtina lædit, & hinc ructum, ſingultum, nauſeam, vomitum, alui fluxionem, & reliqua, quæ modò dicta ſunt, ſymptomata excitat.

Curatio.

Curatio. Ideoque etiam ſtatim vomitorium, ex ſem. rapi vel atriplicis, cum butyro recenti, oleo communi, anethino, vel alio exhibendum.

Deinde iniciatur clyſter ex decocto radic. althææ, maluæ & granor. iuniperi, cum ol. lilior. albor. & anethi, vel ex aqua mellita & oleo.

Antidoti loco exhibeatur ſpodium de ebore vſto Drach. ij. pondere, ex vino: item theriaca & Mithridatium.

CAPVT XVI.

De lithargyro.

Lithargyrum. LIthargyrum etſi quinque modis fiat, vt apud Agricolam videre eſt: duæ tamen ſpecies in communi vſu ſunt; album videlicet, quod ob colorem, lithargyrum argenti, & fuluum, quod ob ſimilitudinem coloris, lithargyrum auri nominatur.

Symptomata & ſigna.

Symptomata lithargyrum intra corpus ſumptum conſequentia iſta recenſet Dioſcorides, *lib. 7. cap. 27.* Grauitatem nimirum ſtomachi, ventriculi, & inteſtinorum, cum magnis doloribus affert, nonnunquam inteſtina vulnerat, vrinámque ſupprimit; corpus intumeſcit, plumbeámque deformitatem concipit. Præter hæc, vt Aëtius, Auicennas & alij referunt, alia etiam mala eueniunt, compagines nempe articulorum incenduntur & ardent, inteſtina exulcerantur, vnde ventris fluxus ſuperuenit, & aliquando egreditur, & prominet inteſtinum; nonnunquam aluus ſupprimitur: in ſuperioribus inflatio apparet, flatúsque ſeſe reuoluentes per medium ventrem, & iuxta vmbilicum, murmurant, miriſque cruciatibus hominem affligunt; ſæpe etiam ileos ſuboritur, lingua grauatur, ſermo impeditur, ſpuma in ore adeſt, & conſtrictio anhelitus, reſpiratio intercipitur, fœdus ex ore halitus redditur, lingua inflammatur, corpus totum liuido colore tingitur, facultas motrix artuum impeditur, tandémque inualeſcente malo ſuffocatio ſequitur.

Curatio.

Curatio. Quoad curationem, primò danda opera, vt li-

thargyrum ſumptum vomitu reijciatur: deinde curandum, ne partes internæ arrodantur; imprimis verò malignæ lythargyri qualitati reſiſtendum. A

Itaque primò vomitus concitandus decocto anethi, ficuum, dactylorum, cum butyro vel oleo,& ſi vomitus non ſatis procedat, vomitoria aliquoties repetenda.

Poſtea clyſteres aluum lenientes & lubricantes, ſimúlque purgantes inijciendi, parati ex hydromelite, decocto centaur. minor. anetho, hydromelite, hiera picra, ol. rutæ, pinguedine gallinarum & ſimilibus.

Si vomitus non ſatis proceſſerit & ſymptomata ingraueſcant, Rhaſes, 8. *ad Almanſor.cap prop.* Auicennas & alij ſcammonium, & alia purgantia exhibere iubent. B

Deinde exhibenda, quæ eroſionem prohibent, ol. amygdal. dulc. butyrum recens, cum cereuiſia calida, lac recens tepidum, aſininum præcipuè, iura pinguia, è carne bubula, vitulina, gallinarum & pullorum gallinaceorum.

Simul etiam exhibenda medicamenta, quæ malignitati reſiſtunt, vimque aperiendi & vrinam mouendi habent. In quem vſum imprimis commendatur myrrha, cuius duos obolos Nicander exhibet, Aëtius obolos tres ex vino, Auicennas Drach. iij. item ex vino, Ægineta denarios octo, Dioſcorides Drach. viij præſcribit. Sed locum deprauatum non immerito ſuſpicantur Matthiolus & Greuinus, quantitáſque nimia videtur, poſſúntque ſufficere Drach. j. vel Drach. ij. Præter myrrham, Dioſcorides commendat abſinthium, hyſſopum, ſem. apij, piper, liguſtri florem ex vino. Alij etiam hypericum. Rhaſes hoc medicamentum dare iubet: ℞. *ſem. a ij, myrrha*, an. aur. ij. *abſinthij*. aur. j. Miſce cum ſapa. Doſis aurei ij. Vel ℞. *ſem. apij*, *abſinthij*, an. part. æqual. *piperis* Drach. ß. Detur pondus aurei ij. cum vino. C

Commendatur & ſpica Celtica ac ſtercus columbinum, an. Drach. j. pondere, cum vino decoctionis apij. Vtile eſt & ſylueſtris hormini ſemen, vt & ſuccus eiuſdem, cum vino pota. Laudatur & columbarum & palumborum ſtercus, ex vino vel mulſo exhibitum, vt modo dictum, teſte Dioſcoride, Aëtio & Auicenna. Petrus Apponenſis Bezoar lithargyri ſemen eruæ, vel cataputiæ maioris eſſe ſcribit, tritum & datum in potu, Drach. ij. pondere. Verùm cùm facultatis admodum deiectoriæ ſit medicamentum, Drach. j. ſe non exceſſurum ſcribit Matthiolus. Vtilis eſt & aqua deſtillata è baccis iuniperi, item oleum angelicæ, vt & theriaca, Drach. ij. pondere cum vino generoſo ſumpta. D

Ante cibum ſumantur caricæ: in cibo verò carnes agninæ frequenter ſumantur.

CAPVT XVII.

De argento viuo tum crudo, tum ſublimato, tum præcipitato.

Hydrargyrum.

DE hydrargyri, ſeu argenti viui, quod Chymici vulgò Mercurium nominant, natura, *de conſenſ. & diſſenſ. Chym. cum Galen. cap 9.* & ſupra, *part. 4. cap. 21.* dictum, ibique duo imprimis explicata. Primò, an argentum viuum ſit calidum vel frigidum. Deinde, an venenatæ naturæ ſit. Quæ hic repetere velle inutilis operæ foret. Ideoque quæ de alijs venenis dicta ſunt, hîc etiam ſolùm explicanda reſtant, nimirum quæ ſymptomata & damna inferat argentum viuum ſumptum; deinde quomodo ijs occurrendum ſit. Triplici autem modo argentum viuum ſumi poteſt, nimirum crudum, quo pertinet vapor ab eo exhalans: Deinde ſublimatum: tertio præcipitatum. Quæ quomodo parentur; paſſim è Chymicorum libris patet. Crudū. Sublimatum. Præcipitatum.

Symptomata & ſigna.

Etſi argentum viuum hauſtum, vt *loc. allegat.* dictum, ſæpe innoxium ſit, atque ægrè parturientibus, ſicut & infantibus, ad vermes necandos, vtiliter exhibitum fuerit à peritiſſimis Medicis, quandoque etiam caſu & incuria, magna quantitate hauſtum legatur: tamen cum ſolum id accidit, cùm iterum ſtatim per aluum pondere & volubilitate ſua elabitur. Si verò in aliqua cauitate partium diutius hæreat, vel ſi alteri medicamento, quod vim habeat, illud in corpore retinendi admiſceatur, aut alia de cauſſa retineatur, grauia mala, imo mortem inferre poteſt. Eadem præſtat fumus ex argento viuo, ore hauſtus; nec innoxium eſt, ſi extra inunctum in corpus penetret. Perniciosius eſt præcipitatum, maximè pernicioſum ſublimatum. Signa.

Etenim argentum viuum, non extinctum nec præparatum, ſi in corpore hæreat, ſtomachum & inteſtina lædit, non quidem pondere, ſeu grauitate ſua, vt credit Diſcorides, *lib. 6. cap. 28.* ſed vi maligna ſua & erodente; flatus magnos excitat, doloréſque ventriculi & inteſtinorum vehementiſſimos, ijs ſimiles, qui in torminibus percipiuntur, quæ ab eroſione inteſtinorum contingunt, & aliquando deiectiones alui liquidas, cùm grauitate ſtomachi, & grauedine totius corporis. Et ſi diu retineatur, & non egrediatur, accedit vrinæ ſuppreſſio, ob dolorem, qui fluxionem in partibus internis mouet, quæ meatus obſtruit. Vnde poſtea totum corpus intumeſcit, & colorem plumbeum ſiue liueſcentem refert, ob humores ab eo infectos & inquinatos. Fœdum quoque ægri ex ore halitum emittunt, quem & ij percipiunt, qui argento viuo in lue Gallica inunguntur. Tandem inducit paralyſin membris, quibus adhæret; aliquando etiam epilepſiam, apoplexiam, ſyncopen, & ipſam denique mortem. Argenti viui.

Symptomata verò, quæ ex argenti viui fumo concitantur, ſunt neruorum contractio, membrorum tremor, debilitas articulorum & paralyſis, ſenſuum læſiones, & præſertim viſus ac auditus fœtor oris, eiuſdémque exulceratio, capitis dolores continui, inſanabilia vlcera, caſus capillorum, ſæpe etiam epilepſia & apoplexia, qualia ſymptomata aurifabris, & ijs, qui argentum viuum in igne tractant, ſæpe accidunt. Ita refert Ferdinandus Ponzetus, *lib. 2. de ven. cap. 21.* quendam, cum argentum viuum per aliquot ſeptimanas in vaſe, igne circumquaque cooperto, tenuiſſet, idque poſtea incautè aperuiſſet, fumúmque naribus hauſiſſet, ſtatim ſine loquela deceſſiſſe. Et Ioann. Fernelius, *de lue Vener. cap. 7.* fabrum quendam aurarium, dum argentea vaſa inauraret, hydrargyri vapore admiſſo imprudentius, ſtatim ſtupidum, veternoſum, ac planè mutum euaſiſſe ſcribit. Quæ, *inquit*, in os indebant, deuorabat quidem, ſtercus tamen & vrinam minimè ſentiebat exire, neque ad aurem Eiuſdē fumi. E

inclamantes audiebat. Exactis menſibus ſex, in febrim acutam incidit, ac tum, excuſſo torpore, loqui cæpit, & quæſitus, reſpondere, ſed perturbata omnia & confuſa. Remiſit die vigeſima febris, & in lentam degenerauit, qua tandem liberato, cerebrum graue, torpidique ſenſus omnes remanſerunt, menſque interuallis perturbata. Refert quoque Foreſtus, *lib.8. obſeru. 5.* aurifabrum quendam cùm Mercurij fumum excepiſſet, neque dormire, neque quieſcere potuiſſe, ſed modò in hanc, modò in illam partem ſeſe deuoluiſſe: ei pilos omnes è capite decidiſſe, mox faciem ſupra modum paleſcere cœpiſſe, totumque corpus tremulum euaſiſſe.

Inunctionis Mercurij. Eadem mala etiam argentum viuum extinctum, & inunctionem argenti viui ſequuntur, vt videre eſt in ijs, qui in lue Venerea vel ſcabie ijs vnguentis vtuntur, de quo ſupra, *part.4.cap.11.* dictum.

Præcipitati. Mercurium præcipitatum eadem, & quidem ſat grauia, ſequuntur ſymptomata, imprimis ſaliuæ putridæ ex ore continuum effluuium, dentium vacillatio, membrorúmque tremor, oris inflammatio, gingiuarum vlcera, virium deiectio, mentis alienatio, ipsâque adeo mors. Ita narrat, Iul. Palmarius, *de morb. contagioſ. lib. de hydrarg. cap.* … quendam cùm quartanario cuidam iuueni robuſt… catapotia ex Mercurio præcipitato & Mithridatio confecta, deuoranda dediſſet, eum paucis diebus è medio ſuſtuliſſe.

Sublimati. Omnium verò grauiſſima ſymptomata & damna infert argentum viuum ſublimatum, & ſuo contactu inſtar ignis adurentis omnia corrumpit. Hinc ſi ſumptum ſit, ſtatim lingua & fauces exaſperantur, quod incommodum nullo leniente gargariſmo, niſi difficulter & longo tempore tolli poteſt. Quamprimùm verò in ventriculum deſcendit, ei pertinaciter inhæret, eúmque, & poſtea etiam inteſtina, erodit & exulcerat, vehementémque in ijs partibus dolorem parit, ſitim inextinguibilem excitat, & inexplicabilem anguſtiam inducit. Accedit præterea inflammatio, ardor, & intumeſcentia linguæ ac faucium, animi deliquium, vrinæ ſuppreſſio, anhelitus difficultas, & aliquando ſanguinis per aluum effuſio, & dyſenteria pernicioſa, tandémque ipſa mors. Ita refert Andreas Baccius, *in proleg om. venenorum & antidotor.* propinato cuidam iuueni à muliercula ſublimati polline, cum contrito carnium & ſacchari, prægreſſis eadem die crebris à ventre fluctuationibus, ac vomitibus, mox cum præcordijs æſtuante ventriculo eum poſt triduum, ſæuis ſuperuenientibus alui torminibus, ac ichoris ſimul purulentis violentis vomitibus, reieciſſe ſimul & animam. Et Franciſcus Valleriola, *lib.1. obſeruat.7.* narrat, Legum quendam Doctorem, cum nocte intempeſta ſomniferum ſirupum ſumpturus eſſet, illius loco aquam ſublimati, qua ad fucum vti mulieres conſueuerunt ab ancilla, quæ illi miniſtrabat, per incuriam propinatam, hauſiſſe. Vnde mox à grauibus & intolerandis obortis in ventriculo doloribus, in miros cruciatus incidit, ita vt in furorem penè, præ dolorum ſæuitia, deduceretur, noctes & dies perpetuas eiulans ac clamans. Acceſſerunt crebra animi deliquia, virium deiectio, tabes, vt iam deſperata res videretur. Neque enim qui hauſiſſet, ante ſextum diem innotuit. Antidotis tamen crebro datis, vacuationibus aptis, clyſteribus ex lacte paratis, balneis, lactis potatione, fotibus & vnctionibus lenientibus reſurgere incepit, omniáque ſymptomata mitigari, tandémque poſt trimeſtre tempus, præter omnium expectationem, integrè curatus eſt.

Curatio.

Curatio. Crudi ſumpti. Curationem quod attinet, & quidem primò argenti viui crudi ſumpti, principio danda opera, vt id quamprimum è corpore expellatur, quod plerique vomitu faciendum eſſe exiſtimant. Verum cùm argentum viuum pondere ſuo deorſum vergat, & ſi ſurſum propellatur, facilè in minimas particulas diuellatur ac diſſipetur, non ita commodè per vomitum expelli poteſt. Conſultius eſſe puto, vt detur opera, vt ſtatim per aluum expellatur. Itaque fiat valida corporis commotio, vt argentum viuum per meatum inteſtinorum & aluum effluere queat. Quod vt facilius fiat, clyſter ex hydromelite, cui admixta ſit hiera picra, vel ex oleo oliuarum ſolo, aut multo cum modico pinguedinis gallinæ, vel anatis, aut modico butyri recentis ſ. ſale, & ſimilibus, inteſtinis infundendus eſt. Quod ſi non ſufficiat, purgans aliquod exhibendum. Vtile eſt etiam lac copioſius potum, imprimis aſininum. Magnum verò imprimis auxilium præſtat, auri limati ſcobem, vel folia auri ſumere. Nihil enim eſt, quod argentum viuum auidius imbibat, quam aurum. Atque ita poſtea argentum viuum per aluum cum auro egeritur.

Antidoti verò loco varia medicamenta exhibentur. Coſtum cum vino ſumptum argenti viui quaſi Bezoar eſſe, ſcribit Conciliator, & Guainerius. Perutilis etiam eſt ſuccus pimpinellæ, quo poſt multa fruſtrà tentata, quendam, qui argento viuo frequenter vſus fuerat, curatum fuiſſe, refert Schenckius, *in obſeruat. lib 7.* Exhiberi etiam poteſt theriaca. Auicennas, *caton lib 4. fen.6. cap. propr.* poſt euacuationes exhibet myrrham, Drach. iij. pondere, cum vino, & poſtea mulſam ſuperbibere iubet. Idem præſidium Gatinerius laudat, & præterea pulu. rutæ Scrup. ij. dare iubet. Conciliator myrrham & caſtoreum decocta in vino, & ſaluiam ac rutam tritam, cum aqua, in qua nuces cupreſſi coctæ fuerint, dare præcipit. Dioſcorides remedio eſſe ſcribit vinum cum abſinthio, apij decoctum, ſemen hormini, origanum, hyſſopum, cum vino. Rhaſes etiam, *continent. lib. 20. cap. 1.* abſinthium tritum, cum multo vino, aut vinum, cum ſemine apij, vel cum mentaſtro montano, vel cum hyſſopo conferre tradit. Oribaſius, *lib.2. cap. propr.* apium bibere, aut herbam tritam manducare, aut combuſtum & tritum in potu exhibere iubet. Plinius, *lib.23. cap.1.* contra argentum viuum vinum merum remedio eſſe tradit. Idem, *lib. 20. cap. 5.* Heraclidem contra argentum viuum ſiſer erraticum dediſſe ſcribit. Et *lib. 22. cap.3.* ex ſententia Nicandri ſemen vrticæ ſiccum fungis & argento viuo contrarium eſſe affirmat. Idem, *lib. 28. cap. 10.* ijs, qui argentum viuum biberunt, lardum lupi remedium eſſe ait. Et *lib.29. cap. 5.* columbarum ſylueſtrium fimum priuatim contra argenti viui potum valere tradit.

Fumi excepti. Si verò à fumo argenti viui, naribus & ore recepto, æger malè habeat, confert plurimum, ſi æger hauſtum vini bibat, in quo folia roriſmarini, ſtœchas Arabica & centaur. min. cocta ſint. Vtilis eſt etiam aqua ſaluiæ & zedoariæ pota. Æger quoque in balneo ſicco ſæpe ſudet, & poſt

ſudorem partes languentes fricentur ſacculo in vino coćto, cui inſutæ ſunt herbæ facultatem habentes poros cutis aperiendi, & neruos roborandi, quales ſunt ſaluia, chamæpitys, betonica, lauendula cum baccis iuniperi.

Inunctionis. Si ab inunctione argenti viui æger mali aliquid patiatur, quomodo ei ſuccurrendum ſit, ex ijs, quæ ſupra, *ſub finem partis. 4. de curat. luis vener.* dicta ſunt, patet.

Sublimati vel præcipitati. Si argentum viuum non crudum, ſed vel ſublimatum, vel præcipitatum fuerit aſſumptum, opem ferre poſſunt ea medicamenta, quæ venenis erodentibus conueniunt. Primò ergo ſtatim, antequam ad inteſtina venenum tranſeat, vomitus prouocandus, vt hactenus ſæpe dictum. Vbi verò tam ad inteſtina deſcendit, clyſteres inijcere neceſſarium eſt, paratos ex decocto maluæ, althææ, bliti, & oleo ſeſami ac roſarum.

Poſtea vt virulenta Mercurij eroſio frænetur, æger frequenter lac recens mulſum bibat, in quo etiam ſemina pſyllij macerari poſſunt, vel aquam tepidam decoctionis hordei. Confert etiam, multum butyri recentis ſ. ſale eſitare.

Antidotum & quaſi Bezoar argenti viui ſublimati eſt puluis cryſtalli ſubtiliſſimus, Drach. j. quantitate, cum ol. amygdal. dulc. hauſtus. Nonnulli imprimis commendant contra ſublimatum oleum Tartari, vel ſal abſinthij, Drach. ij. pondere, ſumptum. Neque immeritò. Vt enim in præcipitatione Magiſteriorum per oleum Tartari à corporibus ſolutis omnis vis corroſiua tollitur, per præcipitationem, de qua in Inſtit. *lib. 5. part 3. ſect. 2. cap. 13.* dictum: ita etiam dum Sal Tartari, vel abſinthij, Salem aquæ, qua Mercurius ſolutus eſt, ad ſe allicit, argentum viuum in ſuam priſtinam naturam redit, & non plus, quàm argentum viuum crudum nocere poteſt. Aliqui myrrhæ Drach. iij. cum vino calido, vel aqua mellis, aut vinum, in quo ruta, ſaluia, ſemen apij, caſtoreum, cocta ſunt, exhibent.

Cor confortetur diamargarito, & alijs cordialibus exhibitis.

Exulcerationes ſtomachi curentur vino rubro, in quo myrobalani coctæ ſint, aut pinguedine caprina; vel hircina, aliſque, quæ ſuo loco de vlceribus ventriculi ſunt propoſita. Ita etiam exulcerationes inteſtinorum clyſteribus conuenientibus ſanandæ, qui etiam ſuo loco ſunt propoſiti.

Si retentio vrinæ adſit, vt ſæpe fit, balneo aquæ calidæ vtendum, poſtea pecten & veſica ſæpius fomentanda, impoſita ſpongia madida decocto iuniperi, & ſem. apij; & regio veſicæ inungenda oleo rutæ, vel iuniperi, & bibendum vinum, in quo radix cyperi vel acori cocta ſit.

CAPVT XVIII.

De cinnabari.

Cinnabaris. Natiua. ARgento viuo meritò ſubijcitur cinnabaris, vtpote quæ ex Mercurio paratur. Equidem cinnabaris alia natiua, alia factitia eſt. Natiua rurſus duplex: alia veterum, de qua Dioſcorides, *lib. 5. cap. 69.* hoc tempore forſan ignota; alia recentiorum, quæ eſt lapis mineræ argenti viui, atque inde cinnabaris natiua ac mineralis appellatur. Factitia. Factitia ex argento viuo & ſulphure ſublimatis paratur, omnibúſque nota, & vulgo in vſu eſt; de qua etiam ſola hoc loco agemus.

Symptomata & ſigna.

Signa ſumptæ cinnabaris factitiæ. Symptomata autem cinnabarim artificialem ſumptam conſequentia ſunt ſimilia ſymptomatibus, argentum viuum mortificatum vel ſublimatum conſequentibus. Accidit enim dolor fortis, & corroſio in gutture, ventriculo & inteſtinis, ſuperuenit vomitus, fluxus ventris difficilis, vt quandoque ſanguis egrediatur. Accedit ſpirandi difficultas, & alia ſymptomata, *cap. præced.* propoſita. Id quod ex ſequentibus duabus hiſtorijs patet. Primam recenſet Ioann. Fernelius, *de lue Vener. cap. 7.* vbi ſcribit, quòd Pictor quidam Andegauenſis, manuum digitos grauiores ſolito, torpidiores, ægréque mobiles percipiens, paucis pòſt diebus contrahi illos & conuelli ſenſit, atque ſenſim in dies magis ac magis aucta affectio eſt, dum incurui illi, & penè implexibiles manerent; quin & carpum, & brachia peruaſit affectio, quæ admodum torpida, conuulſa, grauiáque reddebantur. Haud multò pòſt idem vitium pedes ſenſere, ſublata incedendi potentiâ. Quibus malis aliud ſymptoma, longè grauiſſimum, ac crudeliſſimum acceſſit. Dolor enim acerbiſſimus atque atrociſſimus ventriculum ac hypochondrium vtrumque occupare cæpit, ſed qui ad totum ventrem pertineret, cui, nec noctu nec interdiu intermittebat, clyſteribus, fotibus, balneis, & alijs quibuſdam remediorum generibus, leuatio quæſita eſt. Vnicum tandem in acceſſione inuentum eſt ſolatium, tres, quatuórve robuſtos homines ventri ſuperpoſitos ſuſtinere. Compreſſo ſiquidem ventre, paulò mitior cruciatus erat. Vbi ſex octóve dies, nonnunquam & duodecim, miſer ille adeo fuerat diſcruciatus, ſenſim abeunte dolore, languidus quidem & penè moribundus cernebatur, ſed qui ſtatim reſtituta appetentia vires aliquas reciperet, dum alia rurſus ſimili acceſſione correptus proſterneretur. Viginti enim nō ampliùs dies intermittebat. Atque in acceſſionibus aluus, nec validis quidem proritata medicamentis, quicquam demittere poterat. Etſi verò in cauſſis iſtorum ſymptomatum inueſtigandis variè à Medicis allaboratum ſit: tamen tandem omnia in cinnabarim rectè relata. Cùm enim pictor iſte non ſolum penicillum digitis ſæpe extergeret, ſed etiam imprudens, & incautus ore exſugeret, factum, vt cinnabaris in corpus recepta, & viſceribus ac neruis communicata, maligna qualitate ea infecerit, & horum ſymptomatum cauſſa extiterit. Alteram recenſet Ioann. Schenkius, *lib. 7. obſeruat.* ex relatione D. Ioan. Franci, Medici Gamicenſis, de quodam iuuene, qui cùm vlcus in pene ex impuro concubitu contractum haberet, nulliſque alijs medicamentis curari poſſet, ſuffumigio ex cinnabari tandem curatus eſt. Ex eo autem tempore de grauiſſimis ſemper doloribus capitis, & fluxu ſanguinis è naribus conqueſtus eſt. Dolor nonnunquam per biduum aut triduum remittebat, aliquando ſingulis diebus ter quatérve recurrebat. Dolore ſæuiente ſeſe conijciebat in lectum, & aduocatis duobus aut tribus famulis, iubebat caput manibus comprehendi, & quanta vi poſſent, conſtringi & comprimi, séque nullâ re maiorem doloris leuationem ſentire affirmabat. Poſt quadrantem, aut dimidiam horæ partem, dolor nonnunquam quieſcebat, bene edebat, bibebat, dormiebat, & dolore abſente optimè valebat. Vſus quidem erat doctorum Medicorum conſilio, ſed ſine fructu, tandémque doloris magnitudine

victus, ſubitò inter manus famulorum, caput pro more ſuo comprimentium, extinctus eſt.

Curatio.

Curatio. Curatio eorum, qui cinnabarim artificialem ſumpſerunt, eadem eſt cum illa, quæ ijs, qui argentum viuum ſumpſerunt, debetur. Si materia adhuc hæret in ventriculo, vomitu reijcienda; deinde clyſteres ex hydromelite vel oleo inijciendi. Sorbeantur etiam iura pinguia gallina- A rum, bibatur lac, & comedantur cibi lubricantes, veluti eſt butyrum, oleum, & alia, quæ vias leniunt, & materiam per aluum educunt.

Bezoar cinnabaris eſſe ſpodium, quod fit ex ebore combuſto, Drach. ij. pondere datum cum vino, docet Petrus Aponenſis, *tract. de venen.* Ponzettus, *de venen lib. 2. cap 18.* ex aliorum ſententia etiam illud ſpodium conferre ſcribit, quod fit ex radice cannæ aduſtæ, itidem Drach. ij. pondere datum. Vtilia ſunt & alia antidota, *cap. præced.* propoſita.

PARS SEPTIMA.

DE VENENIS E' PLANTIS.

CAPVT I.

DE OPIO.

De opio. POSTQVAM de venenis è mineralibus parte præcedente actum, proximum eſt, vt de venenis è plantis agamus. Atque vt de opio, vtpote de quo nonnulli dubitant, an inter venena referendum ſit, incipiamus, de eo plenam tractationem hîc proponere, mei inſtituti non eſt. Imprimis cùm id præſtiterint Medici Clariſſimi, Dn. D. Michaël Doringius, & Dn. D. Daniel Vvincklerus, in doctiſſimis, quos de opio ſcripſerunt, tractatibus. Sed quia hîc mihi propoſitum eſt, de venenis agere, quatuor ſaltem breuiter explicare libet. 1. An opium rectè inter venena referatur. 2. An ſit calidum vel frigidum, & an manifeſtis vel occultis qualitatibus ſomnum inducat & noceat. 3. Quæ ſint opij ſumpti ſigna, ſeu quæ ijs, qui opium ſumpſerunt, accidant ſymptomata. 4. Qua ratione ij, qui opiū ſumpſerunt, curandi ſint, & quomodo opium corrigi poſſit, vt vtile medicamentum euadat.

Opium eſt venenoſum. Primum quod attinet, Opium, quod eſt nigri papaueris lacryma, non adulteratum puta, recens, & non exoletum, crudum, & non correctum, inter venena refert Dioſcorides, *lib. 6. cap. 17.* Galenus, 3 *de Temperam. cap. 4. de Theriac. ad Piſon. cap. 10.* Plinius, *lib. 20. cap. 17. & 18.* vbi Licinij Cecinnæ, Prætorij Viri, Patrem in Hiſpania eo interemptum ſcribit; Auicennas, *lib. 4. fen. 6. tract. 1. cap. 2. ibid. ſum 3. cap. 1.* & omnes ferè in eum Commentatores, imprimis Dynus, qui *Quædam*, inquit, *ſunt, quæ ſolùm ſunt ſtupefacientia ratione qualitatis eorum, qui ſunt vehementis frigiditatis, & hoc modo ſunt ſtupefactiua nix & aqua frigida: quædam verò ſunt ſtupefactiua ratione venenoſitatis, & eorum contrarietatis, à forma ſpecifica, quam habent, ad corpus humanum, & iſta ſunt opium, poma mandragoræ, & hyoſcyamus.* Et Gregorius Chriſtophorus de Honeſtis, *in Meſue: part. 2. diſt. 1. de Antidot. de Theriac diateſſaron. mihi fol. 50. col 1.* ſcribit: *Opium ſomnum faciliter profundum inducit cum ſua proprietate & forma ſpecifica, nobis occulta potiùs, quàm ſuis qualitatibus primis. Cauendum ergo eſt ab vſu ipſius ſecundum omnem modum adminiſtrationis, & in quacunque doſi.* Et Guainerius, *de venen. cap. 1.* vbi pluribus explicat, quòd omnia B venena occulta proprietate ſint corruptiua, inter ea etiam opium recenſet, docètque mentem Auicennæ & aliorum, qui dicunt, venena alia eſſe frigida, alia calida, non aliter accipiendam eſſe, quàm quòd, etſi talia agant occulta proprietate, quatenus venena: tamen etiam agant quatenus frigida & calida; & licet euphorbium caliditate homini noceat, opium frigiditate: tamen illæ qualitates manifeſtæ, caliditas & frigiditas, mediante quadam occulta qualitate operantur, vt ſint homines interemptiua. Et *paulò poſt* ſcribit, Licet aliquod ſit venenum, v.g. opium, euphorbium, quod operationem ſuam à qualita- C te manifeſta facere videatur: illam tamen non totam cum qualitate manifeſta facere, ſed etiam cum proprietate. Idem docent alij plurimi: vt quàm audacter, tam falsò & temerè aſſerat. D. Ioan. Freitagius, *de opio, cap. 4.* à veterum æuo hucuſque creditum & definitum eſſe, opium iuxta qualitates apertas tantùm nocere. Plura teſtimonia congerere opus non eſt, cùm ipſa experientia conſtet, multos opij vſu interemptos fuiſſe. Et rationes, quibus poſteà probabitur, opium non manifeſtis, ſed occultis qualitatibus agere, eædem etiam facilè euincunt, venenum eſſe.

D Neque rationes, quas D. Freit. *cap. 4.* proponit, contrarium probant. Prima eſt, quòd opium corpus noſtrum non continuò, vbi ſumptum fuerit, immutat, niſi actionis & mutationis principium, à nobis conſequatur, hoc eſt, à calore noſtro, vt refrigeret, excitetur, & in actum deducatur. Verùm ratio hæc nulla eſt. Et primò quidem incommoda planè locutio eſt, ea, quæ in actum deducuntur, actionis ſuæ principium à calore noſtro conſequi. Etenim illud ante habent, ſed latet ſaltem in miſto, quod ſeſe exſerit, vbi miſtum E reſoluitur, vt etiam docet Iac. Zabarel. *de miſti gener. & interit. lib. 1. cap. 9.* De quo etiam Fernel. *de meth. med. lib. 4. cap. 1.* docet, quòd calor noſter nullam medicamento agendi facultatem confert, ſed latentes ſolùm vires exſuſcitat. Deinde Maior, quæ præſupponitur, falſa eſt, quòd nullum venenum à corpore noſtro in actum deducatur. Contrarium enim clarè docet Galenus, 3. *de temp. cap. 4.* vbi duplicia venena conſtituit, vnum, quorum ſubſtantia à calore noſtro non alteratur, alterum eorum, quæ ex noſtro calore momentum aliquod mutationis accipiunt, & deinde in multiuarias alterationes vertuntur, Argumenta D. Freitag. refutantur. Primū.

quibus corrumpi naturam accidit. Nimirum quædam venena ita comparata ſunt, vt à natura noſtra reſolui poſſint, ea ſcilicet, quæ partes habent heterogeneas. In ijs enim cum partes venenoſæ ab alijs ſeparantur, liberæ iam ſeſe exſerere, & in corpus noſtrum agere incipiunt. Quædam verò ita ſunt comparata, vt ſecundum omnes partes ſint venenata, quæ neque aggredi natura poteſt. De quibus Galenus, *loco modo allegat. Medicamenta*, inquit, *ſunt, quæ nulla ſubſtantiæ ſuæ mutata parte, ſed tota ſeruata integra corpus noſtrum afficiunt; cæterum grauia & naturam animalis corrumpentia, vnde & totum eorum genus deleterium.* In vtroque tamen veneni genere qualitas venenata à corpore noſtro vinci non poteſt. Ad quod tamen genus venenorum opium referri debeat, non ita planum. Galenus certè, *allegat. loc.* ad illa, quæ non actuantur, id refert, dum ſcribit: *Papaueris ſuccus hominis corpori prorſus eſt contrarius, vt quod in eum quicquam agere ne quidem vna qualitate poſſit, multò minus tota ſubſtantia poſſit.* Et ſit ſanè, vt opium ſit inter ea, quæ calore noſtro actuari poſſunt & concedatur, non ita venenoſum eſſe, vt auripigmentum, vel venenum aſpidis: tamen reſolutione & actuatione vis eius venefica nullo modo imminuitur.

Secundum. Secundò eo probare conatur Freitagius, opium non eſſe venenum, quia venena in minima quantitate hominem occidunt, opium verò in minima & inſenſibili quantitate hominem non interimit. Minorem prolixè probare tentat è Galeno, 5. *de ſimpl. med fac. cap.* 14. Dioſcoride, *lib.* 4 *cap.* 6. vbi docetur, quod opium in minima quantitate dolorem finiat & ſopiat, in maiori verò quantitate hominem interimat; & ex Matthiolo, qui nationes quaſdam ſemine papaueris nigri, & oleo ex eo parato in cibis vti ſcribit. Affert præterea ex Bellonio, Proſpero Alpino, & alijs, quod Turcæ opium ſeu Maſlach in quotidiano vſu habeant, & eo in magna quantitate veſcantur; & quod quidam Hiſpanus in magno æſtu ſemunciam opij innoxiè deuorarit.

Verùm & ad Maiorem & ad Minorem reſpondendum. Maior primò falſa eſt, quod omnia venena in minima, & vt loquitur, etiam inſenſibili quantitate hominem occidant. Nam magna eſt venenorum differentia. Etenim quædam minima etiam quantitate occidere poſſunt, quale eſt granum Nubiæ, de quo Scaliger, *exerc.* 153. *ſect.* 11. cuius decima pars intra horæ quadrantem hominem interficit. Tale eſt venenum aſpidis, ſcorpij & ſimilia. Maiore quantitate opus eſt, vt cicuta & arſenicum occidant; maiore adhuc, vt cantharides interimant. Et præterea, *ſupr. part.* 5. *cap.* 1. probatum eſt, non omnis veneni proprium eſſe, hominem occidere, ſed ſolùm inſigniter occulto modo lædere. Et tamen in ipſo opio, etiam correcto, adeo magna quantitate opus non eſt, vt hominem occidat, ſed etiam in ſatis parua, & non multorum granorum quantitate ſumptum, homini perpetuum ſomnum conciliare, eumque interimere poteſt. Ita narrat Sanctor. Sanctorius, *method. vitandor. error. lib.* 8. *cap.* 12. ſe vidiſſe in finitimis Vngariæ locis militem quendam, qui ſeptem opij pilulas (quas non credo ex puro opio, ſed laudano, vel ſimili medicamento compoſitas fuiſſe, eúmque eas pro alijs ex errore ſumpſiſſe) deglutiuerat, qui tanto cum impetu ſpiritum trahebat, vt paulò pòſt deficeret, & è viuis, antequam ei potuerit remedium dare, decederet. Et talia exempla paſſim ſunt obuia.

Exempla eorum, qui opio in magna quantitate A ſine noxa vſi ſunt, & principio Turcas & Ægyptios quod attinet, ad ea reſpondendum, primò rebus venenatis homines ſenſim adſueſcere poſſe non fabuloſum eſſe, vt Freitag. putat, ſed fide dignorum hominum teſtimonijs conſtare, de quo *ſupra, part.* 5. *cap.* 1. dictum. Neque tamen dum hoc fit, natura humana conuertitur in venenatarum rerum conſtitutionem, vt etiam elephantiaſi vel lue Venerea laborans, etſi tota eius corporis conſtitutio vitiata ſit, homo manet: ita & Regis Cambajæ filius, etſi venenatam corporis conſtitutionem habuerit, homo manſit. Nec tamen Turcæ ſine damno opio aſſueſcunt, cùm, vt ipſe ſcribit, torpidi, amentes, deſidéſque fiant, &, vt Proſper Alpinus, *de Medic. Ægyptior. lib.* 4. B *cap* 2. teſtatur, opij deuoratores functiones habeant deteriores, ebrij ac torpidi appareant, ſint comatoſi, ſtupidi, inconſtantes, qui modò affirmant, modò negant, ita vt nemo propemodum cum ipſis lubens conuerſetur. Quod tamen minus læduntur Ægyptij & Turcæ opio, cauſſa hæc eſt, quia naſcuntur à parentibus iam opio aſſuetis, & ij ipſi, vt Fallopius, *de medic. purgant. ſimplic. cap.* 6. docet, à pueritia opium edere incipiunt, à quantitate parua ſenſim ad maiorem aſcendentes. Qui verò à primis annis non ſunt aſſueti opio, non ſine periculo id faciunt; imò qui ei ſunt aſſueti, & aliquot annis ab eo abſtinuerunt, ſi poſtea id ſumant, læduntur, & vt I.C. Scaliger, *exerc.* 175. ſcribit, qui à primis annis eius eſui C aſſueti non ſunt, ſi adulta ætate comedant, moriuntur. Ita refert Marc. Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib.* 4. *cap.* 18. Mantuæ captiuum Turcam Illuſtriſſimi Comitis Bonifacij Torelli empto à ſeplaſiario opio, eoque deglutito, extinctum eſſe. Hiſtoriam verò illius Hiſpani, ſemunciam deuorantis, quod attinet, ipſe Freit. exemplum hoc inſolens & non imitandum nominat, nec ex tali ſingulari exemplo vniuerſalis regula conſtituenda, & concludendum, quod opium in magna quantitate ſine damno ſumi poſſit, & propterea venenum non ſit. Refert Marcel. Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib.* 6. *cap.* 3. fuiſſe, qui nullum ex ſcorpionis & aranearum ictu dolorem ſentiebat; D alium qui bibens helleborum, neque vomebat, neque vllo modo purgabatur. Et Cardanus, *contradict.* 7. *tract.* 1. *ſect.* 1. quendam arſenicum ad vnciæ fermè quantitatem ſine damno deuoraſſe refert. Et Fallopius, *de purg. cap.* 6. narrat, Germanum quendam ſcammonij Vnciam vnam ſine noxa ſumpſiſſe. Quis verò inde concludere velit, talia, & ab alijs ita vſurpari poſſe? Deinde opium, quo Turcæ vtuntur, non verum & genuinum opium eſt, ſed vt Scaliger, *exerc.* 154 & 175. & Bellonius, *lib.* 3. *obſeruat. cap.* 15. docent, ex papauere albo colligitur, idque non purum, ſed alijs rebus admiſtum ſumitur. Sicut etiam maxima eſt inter ſemen papaueris albi, imò E etiam nigri, quo non ſolum in Styria & Auſtria, ſed & alijs Germaniæ locis populus ad placentas condiendas vtitur, & verum opium, differentia.

Tandem obijcit, quod ideo venenis non ſit accenſendum, quia corrigi poſſit, vt vtile medicamentum euadat. Verùm & venena quædam præparatione miteſcere, & in vſum Medicum trahi poſſunt, quod ipſemet confitetur: qua ratione argentum viuum, cantharides, euphorbium, & alia in vſum medicum veniunt. Notandum enim hic inter venena quandam eſſe differentiam, vt ſupra, *part.* 5. *cap* 1. pluribus probatum Tertiū.

& explicatum. Quædam enim nullam, ſi aſſumantur (etſi interdum extra ad vſus quoſdam adhiberi poſſint) homini vtilitatem afferre poſſunt ſed ſimpliciter noxia ſunt, qualia ſunt Arſenicum, auripigmentum, & ſimilia multa: alia verò etſi vim veneficam habent, tamen etiam virtutem aliquam, qua prodeſſe poſſunt, obtinent. Ita elleborus albus etſi vim ſtrangulandi, ſingultum & ſpaſmum concitandi, imò mortem inferendi habeat: tamen cum etiam vim purgandi habeat, ob eam quandoque exhibetur; quod & de argento viuo dicendum. Eodem modo etſi opium venenatam qualitatem obtinet: tamen quia etiam vim ſomnum conciliandi, & dolorem leniendi habet, ob eam interdum expetitur, & ita præparari, vt malignitas ea corrigatur, & ea quãtitate exhiberi poteſt, vt tantum ſomnum concilieт, non verò noceat. De quo Galenus, *in lib. Hipp. de vict. rat. in morb. acut. comment. 2. text 12. Purgantium omnium medicamentorum natura corporum, quæ expurgantur, naturis contraria eſt, atque, vt quiſpiam dixerit, lethalis, & deleteria, id eſt, peſtilens: vt autem ſucci papaueris, mandragoræque, & hyoſcyami, atque aliorum huiuſmodi multorum, quæ nobis & ſubſtantia & viribus aduerſa corpus perimere nata ſunt, portionem exiguam aſſumentes magnam percipimus commoditatem: ſic & purgantium medicamentorum, quorum natura corporibus noſtris aduerſa eſt, exiguam aliquam partem præcidentes, ad ſuppetias ferendas vtimur.*

An opiũ ſit calidum vel frigidum.

Secundum, quod explicandum ſumpſimus, eſt, quas qualitates & vires opium habeat. Vbi primò diſquirendum, an opium ſit calidum vel frigidum. Antiqua equidem eſt multorum opinio, opium eſſe frigidum, & quidem in ſummo & quarto gradu. Verùm ſi in rationes inquiratur, cur in eam ſententiam venerint Antiqui, & Recentiores etiam quidam, contra firmiſſimas rationes, in ea perſiſtant, vel ſatis mirari poſſum, quod iſtis rationibus ſibi hoc perſuaderi paſſi ſunt. Præcipua enim, & forſan vnica, qua vtuntur, ratio eſt, quòd ſomnum & ſtuporem inducit. Quo argumento etiam D. Freitag. *de opio, cap. 5.* vtitur. Certum eſt, *inquit*, frigus ſopire, torporem, immobilitatem, tandémque ipſam caloris extinctionem & mortem inferre, quod ij, qui ſummo ſæuiente frigore, noctu præſertim, & per niues iter faciunt, experiuntur, quorum aliqui aut penitus interierunt, aut ſphacelata membra reportarunt.

Non eſſe frigidum. Ratio 1.

Verùm enimverò iſtos effectus eſſe frigoris externi, quod eſt in aëre hiberno, qui vel ruſticis notiſſimi ſunt, & quos multi ſæpe ſuo magno cum damno experiuntur, nemo negat. At de hoc quæſtio eſt, an opium, & alia narcotica, ſimiliter ac aër hibernus, frigefaciendo ſtuporem & ſoporem inducant, imò ipſam mortem quandoque inferant: quod negamus. Etenim primo vt à frigore elementari quis ſtuporem contrahat, vel emoriatur, ſumma, eáque in toto aëre ambiente conſiſtentis actione opus eſt. At opium exiguo pondere & ſubito ſoporem inducit: id quod aliquot atomi aquæ frigidæ, vel niuis libræ præſtare non poſſunt. Et quis credat, vt, *lib. 1. pract. part. 2. cap. 3.* diximus, ab opij, aut laudani opiati granis duobus vel tribus aſſumptis corpus à febre æſtuans ita refrigerari poſſe, vt illa refrigeratio à ventriculo vſque ad cerebrum pertingat, quod nec aquæ frigidæ ſatis magna copia hauſta præſtare poteſt? Et cum quis, licet in frigido aëre ſatis diu verſetur, vel etiam aquæ frigidæ immergatur, non ſtatim in ſtuporem incidat, vel

A moriatur: quomodo opium ano ſaltem inditum frigiditate id præſtare poteſt? Nonnullos verò ex opio ano ſaltem indito mortuos eſſe, aliquot hiſtorijs probat Marcel. Donatus, *de hiſt. med. mirab. lib. 4. cap. 18.* Raſes, *inquit, 2. Continentis* ſcribit, ſe vidiſſe ex ſuppoſito opio quoſdam mortuos fuiſſe, & Galenus, 2 *de morb. vulgar.* aſſerit, quod ſuppoſitum fuit opium in ano quorundam ad mitigandum dolorem, ex quo mortui ſunt, & Auicennas, *in cura fluxus*, ſic ſcribit: Vidimus, qui ſuppoſuit ſibi collyrium (eſt autem collyrium Auicennæ ſuppoſitorium) ex opio, & mortuus eſt. Gatinaria, *lib ſuæ pract cap. de cura ſodæ colericæ*, ſcribit, ſe vidiſſe in quadam muliere nobili, quæ cum ſtetiſſet plures dies, quod non dor- B mierat, Medici decreuerunt, vt illi ſupponerent collyrium quoddam longum opiatum, quod cùm fuiſſet factum, ſtatim cæpit dormire. Medici autem præceperant ancillis, quod cùm cæpiſſet dormire, extraheretur illud collyrium, quæ ipſum omittentes, & non extrahentes, taliter profundata fuit in ſomno, quod nunquam euigilata eſt, imò perpetuò dormit. Nicolaus, *ſerm. 2. cap. 11.* ſcribit, ſe vidiſſe puerum, cui ſuppoſitum fuit opium propter teneſmonem, extinctum fuiſſe. Anton. Betta, *in ſuis comm in 4 fen p c. Auic.* tradit à ſe viſum, quod quædam de Mutinenſi familia Charandinorum, cùm iam per multos dies vigilaſſet, & nullo leui ingenio potuiſſet dormire, iuſſit Medicus ſibi imponi ſuppoſitorium C cum notabili quantitate opij, ex quo factum eſt, vt per diem & noctem profundiſſimo ſomno dormierit, à quo tandem multis adminiſtratis auxilijs releuata eſt, & licet per multos annos poſtmodum vixerit, ſtupida tamen & veluti amens remanſit. Scribit quoque iterum Nicolus, *ſerm. 2. ſum. 2. tract. 1. cap. 15.* Et ego vidi puerum, cui ſuppoſitum fuit opium propter teneſmonem, & mortuus fuit puer. Et vidi virum in ſenectute conſtitutum, cui immiſſum fuit cyſtere cum opio, propter ſedare dolorem colicum immenſum, quem patiebatur homo ille, & mortuus fuit. Alex. Benedictus, *lib. 3. cap 6. part. morb.* ſcribit, Patauij accidiſſe, quòd Iuſtinianus, Patritius Venetus, in dentis cruciatu conuellere iuſſit D molarem vnum ex magnis dentibus, & cum dolor ingens perſeueraret, ſuadentibus nonnullis, opio, quod oleo perfecerat, ſæpius in cauum indito, ſupremo ſomno correptus fuit. *Hæc Marc. Donatus.* Quæ omnia quomodo opium in tantilla quantitate non aſſumptum, ſed vni ſaltem parti admotum, ſola frigiditate præſtare potuerit, ſi quis mihi monſtrauerit, eius ſententiæ lubens & vltrò accedam.

Secundò elementare frigus tactu percipitur, 2 vt in glacie, niue, aqua, aëre frigido apparet. At etſi quis opium deglutiat, vel ano imponat, nullum frigus, ſed potius calorem & ardorem percipit.

E Tertiò aër externus, cùm frigore alicuius par- 3 tis externæ calorem exſtinxit, facit, vt ea emoriatur, & ſphacelo corripiatur, quod nunquam præſtat opium.

Quartò, ſi opium frigiditatem ſummam in- 4 duceret, omnia frigida hoc præſtarent, quod falſum. Neque enim aqua frigida hauſta, vel glacies vino iniecta idem præſtant.

Quintò, contrà multa calida dantur hypnoti- 5 ca & narcotica, vt ſpiritus vini, lolium, allium, lupulus, crocus, ſem. cannabis, anethum, ſtyrax, tabacum, & alia.

Vis narcotica non pēdet à caliditate.

Ne tamen quis hinc cauillandi occaſionem ſumat, ſciendum, me, & alios doctos viros, qui mecum ſentiunt, non ſtatuere, quod vis hypnotica & narcotica à caliditate pendeat, (aliàs enim omnia calida in eodem gradu eſſent hypnotica & narcotica, quod falſum) ſed quòd vis illa occulta ſit, cum calidis tamen partibus, quas Chymici ſulphureas nominant, potiùs, quàm cum frigidis coniuncta: quæ ſulphurea ſubſtantia naribus ſaltem hauſta ſomnum inducit, vt compertum ſit, Pharmacopœorum famulos, dum aquas hypnoticas deſtillarunt, à vaporibus illis exhalantibus, naribus acceptis, profundè ſoporatos fuiſſe. Itaque D. Freitag. inanem operam & laborem ſuſcipit, & eo ipſo ſe Recentiorum mentem nunquam aſſecutum eſſe, ſatis prodit, dum, *cap.* 1. operosè probare conatur, calorem ſomnum non inducere; ac Platerum, Doringium, & alios Doctiſſ. Medicos ineptiarum & ſtultitiæ, *pag* 45. arguit. Nemo enim vnquam hoc, quod ipſis imputat D. Freitag. docuit. Nam vt vis alexiphàrmaca & purgans eſt quidem in pluribus medicamentis calidis, non tamen eſt ipſa caliditas, ſed ſolùm cum ea coniuncta eſt: ita etiam vis narcotica & hypnotica eſt quidem in pluribus medicamentis calidis, ſed non eſt ipſa caliditas. Quod verò Medici doctiſſimi probant, medicamenta hypnotica & narcotica eſſe calida, id eo præcipuè fine faciunt, vt monſtrent, falſum eſſe, vim hypnoticam & narcoticam pendere à frigiditate, vtpote, quæ in illis vel nulla, vel minima eſt. Atque hoc ſi obſeruaſſet D. Freitag. contradictionem Doctis Viris impingere conatus non eſſet, dum ſcribit: Mirabile eſt, quomodo propugnatores caliditatis in opio, cùm docuerunt, quo pacto calida vaporoſa ſint ſomnifera, nihilominùs hos effectus non calori vaporoſo, ſeu, vt loquuntur, ſulphuris halitui, in quo *νάρκωσιν* omnem ponunt, ſed occultæ qualitati, ſupra elementorum & apertarum craſium conditionem agenti adſcribunt. Nemo enim ex ijs fuit, qui caliditati, ſeu ſulphureæ ſubſtantiæ, quatenus talis (multa enim ſunt calida & ſulphurea, quæ non ſunt narcotica) vim narcoticam tribuit, ſed omnes eam ab occulta qualitate, quæ in ſulphurea ſubſtantia eſt, deduxerunt. Plures enim in eodem ſubiecto poſſe eſſe qualitates, nemo Phyſicorum negat.

Deinde quòd frigiditatem opij ex correctione percalida probare conatur, iſtud argumentum, licet id magnifaciat D. Freit. nullius eſt momenti. Fateor equidem, Antiquos opiatis ſuis confectionibus multa calida admiſcuiſſe, ſed ex falſa hypotheſi, quod ſcilicet putarent, opium eſſe ſummè frigidum. Si verò quædam calida qualitati opij narcoticæ reſiſtunt, vt caſtoreum, ruta, & eiuſmodi alia, id non faciunt quatenus calida, (nam alia calida eiuſdem gradus id non præſtant) ſed vi ſpecifica, quæ qualitati narcoticæ eſt aduerſa.

Opium eſt calidum.

Alia, quæ pro frigiditate opij afferuntur, argumenta, & à D. Freitag. *cap.* 3. adducuntur, nullius momenti ſunt, & vix digna, vt in ijs examinandis tempus teratur, & à Clariſſ. Dn. D. Vvinckſero iam refutata ſunt.

Longè verò firmiora ſunt argumenta, quæ opium calidum eſſe probant; & agnouerunt iamdudum partes in opio calidas Conciliator, I. C. Scaliger, *exerc.* 175. Valleſius, Mercurialis, Capiuaccius, Eraſtus, atque vt id crederent, ipſe ſenſus

Rationes.

1 eos conuicit. *Primò* autem opium calidum eſſe probat eius inflammabilitas. Quod argumentum non ſoluit D. Freit. dum ſcribit, pinguibus rebus omnibus, etiam non vehementer calidis, hoc commune eſſe. Omne enim pingue inflammatur, ſiue id facilè, ſiue difficulter fiat, propter partes oleoſas & ſulphureas, quæ omnes ſunt calidæ. Et quod camphoram obijcit, incertum per æque incertum probat. Nam camphora & ipſa natura calida eſt. Idque probat etiam Leonhard. Iacchinnus, *in* 9. *Raſis, cap.* 4. quia odore eſt acri & penetrante, ſapore acuto, qualis ferè eſt in pipere, velociſſimè ignibilis eſt, inſtar Naphtæ, ac vigilias inducit. Cui aſſentitur Coſtæus, *in Auicennam. Secundo* opium calidum eſſe docet eius 2

grauis odor. *Tertiò* ſapor amarus. *Quartò* quod 3

fauces & labia adurit. *Quintò* ſitim excitat. *Sextò* 4

animum inflammat & accendit. *Septimò* ad Vene- 5

rem ſtimulat. *Octauò* pruritum excitat. *Nonò* ſu- 6

dorem prouocat. Quæ omnia caliditatis, & qui- 7

dem non leuis, ſed inſignis, argumenta ſunt, vt 8

pluribus in ſuis Tractatibus de Opio Viri Cla- 9

riſſ. Dn. D. Michaël Doringius, & D. Daniel Vvinckſerus monſtrarunt. Quæ omnia cùm plana ſint, hîc repetenda non cenſeo.

Atque omnia hæc cùm tam clara ſint, vt negari non poſſint, neceſſariò ij, qui Opij frigiditatem defendunt, concedere coguntur, in opio eſſe partes calidas, & propterea ſtatuunt, à calidis pendere amarorem, ardorem in gula, & reliqua, quæ modò enumeraui; à frigiditate verò vim ſoporiferam. Et vt falſæ huic opinioni ſpeciem aliquam veritatis appingat D. Freit. docet, primò in actum deduci iuxta partes calidiores & tenuiores & ſpirituoſas, vnde initio ſpirituum animalium agitationes & dementiæ, & audaciæ, & impetus, & ſitis, pruritus per corpus, & in Venerem irritationes; quæ omnia pro diuerſorum temperamentorum diſpoſitione, etiam diuerſimodè alios atque alios exerceant: ipſa verò frigidiore eiuſdem ſubſtantia ad operationem veniente, quòd ſeriùs propter craſſitiem, in qua hæret, & frigus aliquandiu naturæ reluctans contingat, ſubſequi algorem totius, torporem, ſpirituum ſegnitiem & quaſi ligaturam, ſopores, anæſtheſias, comata, caros, aliáſque ſoporiferarum affectionum.

Verùm enimverò etſi in opio, vt in omni corpore miſto, diuerſas qualitates ineſſe negandum non ſit: tamen de hoc quæritur; an frigiditas, an verò caliditas præualeat? Vbi rectè reſpondetur, cùm tot caloris in opio ſint indicia, fieri non poſſe, vt Opium in quarto gradu ſit frigidum. Etenim ſi in quarto gradu frigiditatis ponantur, ſiue quatuor partes frigidæ, ſiue ex ſententia Alchindi ſedecim partes frigidæ reſpectu vnius calidæ, quomodo cum iſto gradu, & tot partibus frigidis adhuc tertius gradus caliditatis, quem in opio reſpectu partium calidarum admittunt, conſiſtere, & tot partes calidæ cum tot partibus frigidis in quarto gradu eſſe poſſunt? Et quomodo in iſto exceſſu frigiditatis tot adhuc manifeſta caloris indicia eſſe poſſunt, frigiditatis verò nulla? Et cum in alijs medicamentis, quæ diuerſis partibus conſtant, vt in Rhabarbaro, diuerſæ partes ſeparari poſſint: cur non idem in opio hactenus præſtari potuit? Monſtrabit verò eas D. Freit. vbi monſtrauerit in camphora illam partium diuerſitatem, quarum aliæ ſint inflammabiles aliæ frigidæ. Imò ſi vis ſoporifera eſt in partibus frigidis, cur calidis ſeparatis, quod in toſtione fit, opium non redditur magis

ſoporiferum; cùm tamen contrarium experientia teſtetur, & nimia toſtione vis hypnotica diſſipetur? Quòd verò ab eadem cauſſa diuerſæ actiones proueniunt, fit ob diuerſas qualitates. Vt enim in vino & ſpiritu vini, caliditas primò ſpiritus turbat, poſtea vis narcotica eoſdem ſopit: ita etiam ab opio & opiatis medicamentis idem fieri poteſt. Quòd autem ab opij nimia frigiditate algor totius, torpor, ſopores, ſtupores proueniant, affirmatur, ſed non probatur. Non entis nulli ſunt effectus.

Opium occulta qualitate eſt. Narcoticum. Rationes.

Cùm ergo ob frigiditatem, quæ in eo inſignis nulla eſt, opium ſomnum & ναρκωσιν non inducat; neque etiam caliditas id præſtet; cùm ſint multa ſimiliter calida, quæ idem non præſtant: rectiſſimè concluditur, opium occulta qualitate & proprietate iſtud facere. Et ſunt omnino rationes firmiſſimæ, quæ id probant.

1 Prima eſt, quòd in exigua quantitate maximam agendi vim habet, qualem quidem nullæ qualitates primæ, ſed ſaltem occultæ obtinent. Etenim non ſolùm exhibitum, ſed etiam glandium forma ano ſuppoſitum, homines necauit, cuius rei exempla ſunt ſupra allegata ex Marcel. Donato, *hiſtor. medic. mirabil. lib. 4. cap. 18.* Qualis vis in nullo elemento, etiam frigidiſſimo, reperitur, multò minùs in miſto aliquo, in quo ſumma frigiditas calidorum admiſtione temperatur. Nam quod ſummam frigiditatem in glacie, & niue negat, & demum in aëre in noua Zembla quærit D. Freit. *cap.* 3. contra experientiam & Galenum facit, qui, *lib. 1. de Temperam. cap. 9.* niuem omnium frigidiſſimam appellat, & igni omnium calidiſſimo opponit. Et ſit ſanè, quod interdum frigus in aëre aquam congelans, & niues compingens ſit maximum: tamen illud ipſum eſt, quod etiam in glacie & niue. Et licet eſſet longè maius: tamen nullum frigus ſiue in noſtra glacie & niue, ſiue id, quod eſt in noua Zembla, id præſtare poſſet in ea quantitate, qua opium id præſtat. In illo enim ipſo aëre frigidiſſimo Hollandi verſati ſunt, vulpes ceperunt, cum vrſis pugnarunt, & alia egerunt, & ita eum per os & nares attraxerunt, nec tamen ſomno profundo correpti ſunt, quod ijs accidit, qui paucos opij vapores naribus excipiunt. Sicut & hoc ipſo anno 1635. frigus in hiſce regionibus fuit ſæuiſſimum, vt illud è noua Zembla accerſere opus non fuerit, in quo pleriſque quotidie ambulandum & verſandum fuit, qui tamen ea ſymptomata, quæ opium inducere ſolet, non ſenſerunt. Et ſi in glacie & niue non eſt ſumma frigiditas, quomodo in opio, corpore miſto, & tot calidas partes habente, maior eſſe poteſt? Quod verò *ibidem* docet, ſenſus & naturam noſtram ſummas elementorum qualitates non tolerare, nihil ad rem facit. Etſi enim ſenſus & natura noſtra ſine damno ſummas elementorum qualitates non tolerant: eas tamen percipiunt.

2 Secunda ratio eſt, quòd opium certis partibus, cerebro nimirum, neruis, & ſpiritibus animalibus maximè inimicum eſt; cùm, quæ manifeſtis qualitatibus agunt, non magis vni, quàm alij membro ſint contraria, ſed omnia ſine diſcrimine alterandi vim habeant.

3 Tertia eſt, quòd tot & tam miri ſunt opij effectus, qui mox inter ſigna res cenſebuntur, vt eos omnes ad manifeſtam aliquam qualitatem referre impoſſibile ſit, imò quòd exigua etiam quantitate hominem iugulat, quod nullum etiam puriſſimum elementum facit.

Quarta à curatione petitur, quæ non fit per medicamenta qualitatibus primis agentia, ſed per peculiaria alexipharmaca, vt ex curatione patebit. 4

Quinta, ſi ſolùm frigiditate & copia noceret opium, ſicut piper & crocus, Medici non tam ſolliciti eſſent de eius correctione, ſed ſufficeret, ſi in minori quantitate exhiberetur; ſicut nemo zinziber, piper & crocum corrigere tentat, ſed ſaltem certa quantitate ea quiſque exhibet. 5

Symptomata & ſigna diagnoſtica.

Tertium quod de opio explicandum promiſimus, eſt, vt ſymptomata enumeremus, quæ opio ſumpto accidere ſolent. Etſi verò ob eius ingratum ſaporem nemini facile opium clanculum obtrudi poteſt: tamen accidiſſe obſeruatum eſt, vt opium pro alio medicamento homini propinatum ſit, vt exemplum illud militis, quod *ſupra*, ex Sanctor. Sanctorio adduximus, docet. Sumpto ergo opio ſequitur ſopor grauis cum vertigine, & pruritus totius corporis ita vehemens, vt hominem quandoque è ſopore excitet. E toto corpore grauis odor, opium referens, exhalat, labra intumeſcunt, ſingultus accidit, reſpiratio fit parua, frigida, oculi obſcurantur, naſus diſtorquetur, in fine etiam conuulſiones accidunt. Sanguinem etiam concretum circa cor inuentum eſſe, obſeruatum.

Prognoſticum.

Tanta autem huius veneni vis eſt, vt ſtatim & intra paucas horas, vt ex ſupra adductis hiſtorijs apparet, hominem, niſi idoneis medicamentis occurratur, iugulet. Prognoſticum.

Curatio.

Curatio conſiſtit primùm in eo, vt, quod in omnibus venenis faciendum, vomitus prouocetur, ac ſi ad inteſtina iam penetrauerit venenum, clyſteres etiam acriores, inijciantur. Poſtea opij antidota exhibeantur. Curatio.

Medamenta verò propria, quæ opio peculiari vi reſiſtunt, ſunt imprimis aſa, & caſtoreum, quæ Auicennas, *lib. 4. fen. 6. tract. 1. ſum. 3. cap. 1.* theriacam opij, Guainerius verò, *de venenis, cap. 9.* Bezoar opij nominat. Vtilia tamen etiam ſunt ruta & origanum, & quidem aſa Drach. j. caſtoreum Drach. j. vel ij pondere, cum vino generoſo propinantur. Simul etiam poteſt ſternutatio excitari, & reuulſio per frictiones ac veſicatoria. Vide Dioſcoridem, *lib. 6. cap. propr.* Opij antidota.

De correctione opij.

Etſi verò opium venenatum ſit, & hominem interimere poſſit: tamen quia vim ſoporiferam & narcoticam ſimul obtinet, quæ quandoque in ſummis doloribus & vigilijs expetitur, vtilia etiam ex opio medicamenta parari poſſunt, quorum non pauca propoſui & laudaui, *lib. 2. pract. part. 2. cap. 1.* Quapropter dum D. Freitag. *de opio, cap. 9.* me inter Laudanomaſtygas numerat, vel eo ipſo ſuum liuorem, & me calumniandi libidinem, & iniquè carpendi ac traducendi ſtudium prodit. Vſum opiatorum medicamentorum legitimum concedo & laudo; abuſum temerarium improbo, & quia generoſa medicamenta ſunt, Opij correctio. Opiata medicamenta cautè vſurpanda.

cautè vſurpanda moneo. Quod ante me Galenus, 11. *de Meth. med. cap.* 1. fecit, vbi non ſimpliciter de opio, ſed de medicamentis anodynis, procul dubio ex opio artificioſè paratis, ita ſcribit: *Committunt*, inquit, *Medici eiuſmodi exceſſus cùm in alijs quoque remediorum generibus non paucis, tum vel maximè in ijs vocatis anodynis, quæ ex papaueris ſucco, vel alterci ſemine, vel mandragoræ radice, vel ſtyrace, vel tali quopiam fiunt. Nam & qui ægris gratificantur, in eorum medicamentorum vſu modum excedunt, & qui intempeſtiuè immodicéque ſunt animoſi, dum prorſus horum vſum refugiunt, doloribus ægros iugulant. Ergo veluti in omni totius vitæ tum habitudine tum actione; ita hîc quoque conſilium iſtud ſapientis, qui,* Ne quid nimis, *dixit, complectemur, habentes pro fine, quò tendamus, ægrotantis vtilitatem. Quippe, ſi fas eſt ijs remedijs, quæ morbum ſanent, vtendo, quod optamus, efficere, abſtinendum ab anodynis. Sin ex vigilijs & viribus reſoluendis ad mortis diſcrimen æger tendat, tum profectò tempeſtiuè eiuſmodi medicamentis vtare, ſcilicet non ignarus, corporis habitum nonnihil eſſe lædendum, læſionem tamen, quàm mortem, potius eligendam.* Quod prudentiſſimum Galeni conſilium & monitum, & ego ſemper in ſcriptis & praxi obſeruaui; & ante me Fernelius, Valleriola, Crato, & omnino omnes docti Medici, inter quos eſt experientiſſimus Ludouicus Septalius, qui *lib. 3. animadu. medicar. Aphor.* 43. ſcribit, *Narcotica, quæ ſtuporem ſenſui inferunt, ne temerè in vſum ducantur, ſed non niſi in vehementiſſimis doloribus, vbi vires concidunt, vt ceſſantibus doloribus, robur recolligant. Adulatoris vero Medici erit, aut auram popularem captantis, ea in leuibus doloribus in vſum ducere* Panaceam verò quaſi in medicamentis opiatis, quæ Galenus, *alleg. loc.* corpus nonnihil lædere ſcribit, certíſque ſaltem vſibus deſtinata ſunt, facere velle, & iactare, laudanum, quocunque etiam modo præparatum, omni ætati, & cuique penè morbo conuenire, Empirici potius eſt, quàm Rationalis Medici. Fidem adhibeat quicunque volet, *μεγαλορρημοσύνῃ* D. Freit. qui *de opio cap.* 7. ſcribit, Laudanum non ſolùm conualituris plurimum prodeſſe, ſed etiam morientibus nullo amplius humano pharmaco redimendis, fatóque accinctis vltimò ſalutarem vim & ſolatium in deplorata neceſſitate ita afferre, vt præſentiore animo, & minore cum anxietate, ſopito dolore omni, mortíſque hora & articulo, quantum natura admittit, protracto, animam Creatori reſtituant: & *cap.* 8. refert, cuidã multis annis diuturno languore conflictato, demúmque in labijs oberrante fato, & præſentis mortis indicijs apparentibus, quatriduum in viuis permanendi facultatem huius vſu conquiſitam fuiſſe, vt ſe ad alteram vitam pientius componeret, & de bonis relinquendis prudentius teſtaretur. Experientiam qui conſulet, inueniet, in multis morbis, præcipuè in febribus acutis, cùm iam in labijs oberrat fatum, & vires iam concidunt, opiatorum vſum non eſſe tutum, ſed ſi vſurpentur, ſpiritibus ſopitis mortem ijs accelerari. Et ſi quid omnino tunc commodi à laudanis accidit, in quibus opij vis nimio cordialium medicamentorum vſu obruitur, id non opio, ſed medicamentis cordialibus potius adſcribendum. Vt ergo nec in omnibus morbis (neque enim dolores nephritici, colici, pleuritici, aliarúmque partium, dyſenteria, ſanguinis profluuia, mania, quos, *cap.* 8. D. Freit. vt probet, laudanum ſuum omni ætati, & cuique penè morbo conuenire, recenſet, omnes morbi ſunt, ſed multò plures adhuc reſtant, quibus opium non conuenit) opiata medicamenta adhibere tutum: ita nec omni ætati conueniunt; & in pueris narcoticorum vſum omnem ſuſpectum eſſe, ſcribit Ludouicus Septalius, *lib. 3. animadu. Aphor.* 46.

Opium quomodo corrigendum.

Qua ratione autem præparari poſſit opium & corrigi, vt per quæ lethale eſt, vt Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap.* 10. ſcribit, vtile medicamentum euadat, de eo Autores diſſentiunt, vt, *alleg. loc. lib. 1. pract. quæſt.* 2. dictum. Vt rem hoc loco in pauca contraham, tota opij præparatio conſiſtit in ſeparatione inutilium, & correctione noxiorum.

Nec ſeparatio ab opio vt ſeparanda.

Ad ſeparationem duo adhiberi poſſent; Primum eſt, vt opium ſoluatur in aqua aliqua conueniente, & in loco calido digeratur: donec ſpuma ſupernatet, quæ primò tollenda eſt. Hinc liquor clarus à fecibus ſeparandus, & opium lento igne rurſus inſpiſſandum: Deinde opio hoc modo purificato (aut ſi quis hanc primam operationem præterire velit, alias puro) affundendus ſpiritus vini. Ille enim partes illas ſulphureas, vt in alijs vegetabilibus, ita etiam in opio, in quibus tota vis narcotica conſiſtit, extrahit commodiſſimè, & à rebus inutilibus ſeparat. Quod licet alij ſucco limonum aut citri, vel aceto præſtare conentur, non tamen tam feliciter id expediunt; cùm acetum, & acida partes oleaginoſas & ſulphureas non ita extrahant, ſed potius figant, & minus efficaces reddant; vnde poſtea vis medicamenti debilitatur. Et quæ hic ab alijs contra ſpiritum vini obijciuntur, aliquo modo locum habere poſſent, (quamuis iterum ſeparetur) ſi correctionis gratia præcipuè adhiberetur. Verùm cùm extractionis ſaltem gratia principaliter vſurpetur, vituperari non poteſt. Alia poſtea quæſtio eſt, quomodo opium extractum & ab inutilibus partibus ſeparatum corrigi debeat. Et omnino ſi quid crudi ſulphuris in opio eſt à quo damnum aliquot metuatur, id cum ſpiritu vini, dum ab opio extracto ſeparatur, exhalat; quod vel ex eo patet, quod Pharmacopœorum famuli, dum deſtillatione iſtam ſeparationem perficiunt, interdum ſopore graui corripiuntur. Nonnulli quidem, vt Quercetanus, *Pharmacopœæ dogmat. reſtit. cap.* 24. opium torret eo vſque, donec omnem ferè amittat odorem, & omnino ſiccum reddatur, vt facilè in puluerem redigi poſſit. Verùm hoc modo non ſolum crudum opij ſulphur, ſed & ea eius pars, quæ maximè expetitur, & in qua vis eſt ſoporifera, non parum perditur ac diſſipatur.

Correctio opij.

Correctionem ipſam quod attinet, cùm Antiqui opium frigidiſſimum eſſe putarent, calidiſſimis id corrigere medicamentis conati ſunt. Verùm cùm hypotheſis iſta de opij frigiditate falſa ſit, correctio etiam hæc inutilis eſt. Et quicunque hic antiquorum patrocinium ſúſcipit, prius probare debet, opium frigiditate narcoticum eſſe, quod ad Calendas Græcas præſtabit. Cum autem duo ſint in opio, quæ nocere poſſunt; primò vis narcotica, quæ ſi excedat, ſoporem lethalem inducit, & malignitas, ob quam ab Euſtach. Rudio, *lib. 3 de morb. occult. cap.* 2. inter venena cordis refertur, duo hæc correctione indigent. Et duplicem hanc vim in opio, ſoporiferam, & malignam ac mortiferam, agnouerunt Galenus, 3. *de temperam. cap.* 3. & 4. *de ſimpl. med. fac. cap.* 18. Plinius, *lib* 20. *cap.* 18.

Vis narcotica.

Vis ſoporifera & narcotica, ſi metuatur, ne nimia ſit, corrigitur duplicibus medicamentis,

nimirum

nimirum propriis & ſpecificis, qualitati narcoticæ oppoſitis, quæ *ſupra* de curatione eorum, qui opium ſumpſerunt, numerata ſunt: inter quæ præcipuum eſt caſtoreum, quod, vt Galenus, *lib. 8. de compoſ. med. ſecund. loca. cap. 3.* ſcribit, oppoſitum verè opio facultate eſt, quodque Auicennas opii theriacam, Guainerius opii Bezoar nominat. Deinde corrigitur hæc vis per acida, vt acetum, ſuccum citri, & limonum. Certum enim eſt, acetum & acida narcoticorum, ac non ſolùm opii, ſed & ſolani maniaci, hyoſcyami vim infringere, & ſulphur illud narcoticum quaſi figere. Vnde etiam iis, qui ſopore detinentur, acetum naribus admouetur. Quod verò D. Freitag. *cap. 7.* ideo acida talia addi putat, vt opii calorem corrigant, & ſimul vim narcoticam infringant, ipſe ſuis principiis parum conſentanea loquitur. Cùm enim opium in ſummo gradu frigidum eſſe ſtatuat, quomodo in eo partes adhuc tam calidæ eſſe poſſunt, vt correctione indigeant? Deinde ſi vis illa narcotica ſecundum Freit. ſententiam à ſumma frigiditate pendet, quomodo acida illam infringere poſſunt?

Opii vt corrigenda.

Correctio verò malignitatis rectiſſimè fit per cordialia: vnde ſpecies diambræ, diaxilo aloës, vel aliæ, oleum citri, cinamomi, caryophyllorum, moſchus, ambra, crocus, margaritæ, corallia, & ſimilia adduntur.

Vis maligna opii vt corrigenda

Ad vtrumque verò, & vim narcoticam, & malignitatem corrigendam, non parum facit digeſtio, quæ opium extractum cum aliis, quæ adduntur, per minima miſcet, & videmus quid digeſtio in elixire proprietatis dicto poſſit, & quomodo ab ea & aloë ac myrrhæ amaritudo, & ſpiritus ſulphuris vel vitrioli aciditas temperetur, & quantum digeſtio in aliis etiam poſſit, Medicis notiſſimum.

Extant autem deſcriptiones Laudanorum paſſim multæ, quæ cùm ab aliis collectæ ſint, eas hoc loco congerere opus non eſt. Duas ſaltem Laudanorum deſcriptiones addere libet.

Primum eſt, quo ego vti ſoleo: ℞. *Opii ſ. a. purificat.* vnc. j. Affunde *ſpirit. vini opt. rectif.* vt digitis tribus ſuperemineat: ſtent diebus 24. & ſæpius agitentur. Poſtea quod clarum eſt ſenſim effundatur, & ſpiritus vini lento calore ſeparetur ad ſirupi liquidioris conſiſtentiam.

Seorſim etiam infundantur, in ſpir. vini, diebus 14. *ſpecier diambræ* vnc. ii. & poſtea tinctura clara ſeparetur.

Hinc extracto opii affundatur *tincturæ diambr. pars dimidia*, & *ſucci citr. recent. purific.* vnc. j. Sténtque in digeſtione ſeu calore tepido dies 20. ſæpiuſque agitentur.

Vbi ſpirit. vini maxima pars exhalauerit, adde *extract. caſtorei, ſolutionis corall. margarit.* an drach. ß. *eſſent croc.* ſcrup. j. Et affunde ſpecier. diambræ reliquum, ac lento igne ſpirit. vini ſeparetur. Sub finem adde *ol. citr. cinamom. caryophyll.* an gutt. vi. Fiat maſſa inſtar extracti. Dimidiæ parti adde *moſchi, ambræ*, an gr. vi. Reliquum ſeruetur pro fœminis. Alterum, quod etiam vtile, præcipuè in dyſenteria, comperi, eſt hoc: ℞. *extract. opii. ſpirit. vini parat.* vnc. ß. Affunde *ſucc. citr. recent. pur.* vnc. ß. Stent per triduum; poſtea adde *extr. caſtor.* ſcrup. ii. gr. vii. *magiſt. coral rubr. perlar.* an. drach. i ſem. *ol cinamom.* gutt. xxi. *caryophyll.* gutt. xvi. *nuc. moſch.* gutt. x. *ſuccin.* gutt. vi. *extr. croc.* gran. ix. Miſce. Dimidiæ parti addi poteſt *moſchi* ſcrup. j. *ambræ* drach. ſem.

CAPVT II.

De fungis.

INfimum & ignobiliſſimum vegatibilium genus fungi ſunt, quorum etſi aliqui ſimpliciter venenati ſunt, & vulgo etiam hoc nomine noti, & propterea in cibum non veniunt; alii verò edules ſunt: omnes tamen facilè nocere poſſunt, vt non ſine cauſſa Seneca voluptuarium venenum nominauerit, & Plinius, *lib. 22. cap. 23.* ancipitem cibum dixerit fungos, qui familias interimere, & tota conuiuia, Annæum Serenum, Præfectum Neronis vigilum, & Tribunos & Centuriones. Et Antiſtitem Borromæum cum duobus è familia ex eſu fungorum interiiſſe, narrat Cardanus, *lib. 2. de tuend. ſanit. cap. 47.* Sunt autem fungi venenati vel ſua natura, quia è prauo & venenato ſucco generantur, vel quia à ſerpentum, & bufonum, aliorúmque venenatorum animalium halitu inficiuntur. Súntque interdum adeo venenati, vt non ſolùm comeſti interimant, ſed & ſolo olfactu ipſo momento occidant. Fungi.

Symptomata ſeu ſigna diagnoſtica.

Fungi & venenati per ſe, ſeu nimia copia ingeſti, ſeu minus rectè cocti & præparati, ſuffocationem & ſtrangulationem inducunt, ventriculum inflant, ſingultum excitant, inteſtina exulcerant, eorúmque dolores pariunt, corpori vniuerſo colorem pallidum inducunt, vrinam remorantur, præterea horrorem ac ſudorem frigidum, pulſum paruum, syncopen interdum & epilepſiam excitant, nonnunquam & ſomnum profundum inducunt. Cuius rei exemplum habet Vidus, *de curat. generatim, lib. 2. cap. 3.* in Bernhardo Medices Foroliuienſium Antiſtite, qui ex nimio eſu fungorum ſomno oppreſſus, & adeo redditus eſt attonitus, vt neque excitaretur à candente ferramento ad verticem & occipitium admoto à Medicis. Quandoque etiam delirium & inſaniam fungi excitant, vt Lehonardus Botallius, *in append. ad lib. de Medici & ægror. munere*, ac Petrus Foreſtus, *lib. 10. obſeru. 116. in ſcholio*, teſtantur. Tandémque interdum mortem homini accerſunt. Signa.

Cuius rei hiſtoriam habet Epiphanius Ferdinandus, *hiſt. 11.* de quodam, qui cùm in via, & ob motum, & ob pondus, quod geſtabat, multum ſudaſſet, & domum reuerſus, ſic calidus & ſudore madidus magnam fungorum copiam auidè comediſſet, partim coctorum, partim ſemicoctorum, ſine oleo aliáque antidoto, tertia hora noctis cholera correptus fuit, cibos & biliosa vomens, & alui fluxus ſimul habens, cum maxima anxietate, & ſtomachi ac inteſtinorum dolore, cum febre non leui, & exiguo tumore eryſipelatode, & phlegmonode in facie, & colli parte ſiniſtra. Secunda die acceſſit delirium: tertia omnia magis intenſa fuére, & febris maxima cum ardenti ſiti, conuulſionibus & tremore corporis; quarta eadem ſymptomata, vrina qualis iumentorum, cum ſedimento ſubnigro, balbuties, pulſus parui & languidi; quinta mortuus eſt.

Prognoſticum.

Fungi ij, qui natura ſua venenati ſunt, longè perículoſiora ſymptomata inferunt, quàm ij, Prognoſtica.

qui ſaltem ob copiam, & prauam præparationem & coctionem noxij fiunt.

Curatio.

Curatio. Fungi ſtatim vomitu reiiciendi ſunt, ſi iam ad inteſtina deſcenderint, medicamento purgante exhibito, vel clyſtere iniecto euacuandi. Poſtea medicamenta venenoſitati reſiſtentia exhibenda: quæ ipſa ſtatim etiam vomitoriis admiſceri poſſunt.

Ad vomitum ergo ciendum paretur talis potio. ℞. *flor. geniſtæ, ſambuci*, an p. ij. *cortic. ebuli* drach. ij. *ſem. raphan. anethi, atriplic.* an drach. j. *agaric.* drach. ß. Coquantur in ſ. q. hydromelitis. Colaturæ ℞. vnc. vi. Adde *ol. rosæ* vnc. j. Miſce. Fiat potio.

Plurimi hic commendant puluerem ſtercoris gallinæ, vel cinerem ſarmentorum vitis, drach. ii. vel iii. pondere, adiecto pauxillo nitri, cum aquæ mulſæ tepidæ ſ. q. hauſtum.

Lixiuium etiam ex ſarmentorum vitis cinere paratum ægros mirabiliter iuuare ſcribit Aëtius, *tetrabibl.* 4. *ſerm.* 5. *cap.* 73.

Purgantia parentur imprimis ex *agarico*, vt & *ſcammonio. elect.* Indo, *diacatholic. diacarthamo.*

Clyſteres parentur ex *origano, hyſſopo, ruta, calamintha, ſcordio, electuar. hieræ cum agarico, melle roſat. ſolutiuo, ol. rutaceo.*

Malignitati verò reſiſtunt *calamintha montana, origanum, hyſſopus, ruta, naſturtium, abſinthium, ariſtoloch. radix, allium.* Laudantur & pyra auſtera, vtpote, quæ ſiue recentia, ſiue ſicca, ſi eſum fungorum præcedant, aut cum iis coquantur, fungos innocuos reddant.

E compoſitis ſunt theriaca, Mithridatium, cum oxymelite ſimplici vel ſcillitico exhibitum: vt & *ſpecies diatrion piperion, diacalaminthe, diamoſchi, diacymini, diagalangæ*, drach. j. pondere cum vino generoſo tribus diebus continuis exhibitæ.

In cibo æger ſæpius vtatur allio, naſturtio aquatico, ſinapi, pipere, aliiſque aromatibus, vt & pyris auſteris, de quibus modo dictum: imprimis verò melle, quòd peculiare & proprium fungorum venenatorum antidotum habetur.

CAPVT III.

De napello.

Napellus. NApellus venenorum præſentaneorum facilè princeps eſt, planta adeo venenata, vt ij non ſolùm qui eam ſumpſerunt, vel eius ſuccum hauſerunt, rarò vel nunquam euadant; ſed & ij, qui ſagittis napelli ſucco illitis vulnerati ſunt, intereant.

Symptomata & ſigna diagnoſtica.

Signa. Sumpto napello labia interioréſque oris partes inflammantur, lingua adeo intumeſcit, vt vix ore contineri, vel exſeri queat. Imò non ſolùm lingua, ſed & labia, frons, oculi, & totum adeo corpus intumeſcit, vertigines, conuulſiones, & animi deliquia crebrò ſuperueniunt, oculi conuelluntur, crura vacillant, ſudor frigidus erumpit, pulſus fit languidus, facies totúmque corpus liuido colore fœdatur, ægrique tandem moriuntur. De ſymptomatibus verò, quæ eos, qui napellum ſumpſerunt, infeſtant, prolixè A differit Matthiolus, *ad lib.* 4. *Dioſcor. cap.* 73. & Thomas Iordanus, *de peſt. phænomenis, pag.* 626.

Prognoſtica.

1. Napelli vis in enecandis hominibus tanta eſt, vt nullis ferè antidotis homo ſeruari poſſit, niſi quamprimum, & ſtatim, & quidem efficaciſſimis remediis ſuccuratur, ſed plerique intra paucas horas, ad ſummum verò intra biduum moriuntur. Prognoſtica.

2. Et licet homo à præſenti morte ſeruetur: tamen metus eſt, ne in epilepſiam, tabem, vel phthiſim delabatur.

Curatio.

B Vt Napelli venenum quamprimum vomitu reiiciatur, danda opera. In quem finem vomitorium *cap. praced.* propoſitum vſurpari poteſt. Et ſunt eiuſmodi formulæ paſſim notæ. Auicennas in eum finem, vt venenum expellat, & alteret, decoctum ſem. napi cum vino & butyro, & decoctum cortic. quercus exhibet. Curatio

Si clyſtere opus fuerit, paretur ex malua, violaria, mercuriali, acetoſa, caſſia, ol. violar.

Quibus præmiſſis exhibeatur lapis Bezoar, terra ſigillata, cum butyro & aq. mellis. Smaragdus item vtilis eſt, drach. ii. pondere exhibitus, bolus Armenus, ſirupus acetoſitat. citr. granator. Præcipuum verò aduerſus napellum, C poſtquam vomitione reiectus eſt, antidotum eſſe murem napelli, (vt quidem vulgata exemplaria habent) ſcribit Auicennas. Sed rectè (quod tamen etiam Guainerius, *de venen. cap.* 9. iam animaduertiſſe videtur) monent Pena & Lobelius, *in aduerſ. ſtirp. pag.* 302. vt & Dodonæus, *de hiſt. ſtirp. pemptade* 3. *lib.* 4. *cap.* 12. murem napelli radices depaſcentem nullum eſſe, ſed Arabes μῦν, ſeu murem è μυίᾳ, ſeu muſca feciſſe. Muſcæ enim quædam cæruleæ, cantharidibus non abſimiles, napello turmatim aduolant, forſan ex ipſo napello genitæ. Neque in vlla alia planta huic congenere inſident aut victitant. Ex his ergo fit præſtantiſſima contra napellum & alia venena D antidotus. ℞. *muſcar. napelli* num. xx. *ariſtoloch. boli Armeni*, an. drach. j. F. Puluis. Vel: ℞. *Zedoar.* ſcrup. j. *thuris* ſcrup. ß. *lapid. Bezoa.*, gr. vii. *moſchi, ambræ*, an gr. ii. F. Puluis, qui cum aqua rutæ exhibeatur.

Cordis etiam regioni ſericum ſucco borraginis madidum, vel aliud cordiale imponatur. Matthiolus refert, ſe quendam à morte reuocaſſe oleo ſuo de ſcorpionibus cordi illito. Non ſolùm tamen regioni cordis, ſed & manuum ac pedum arteriis, & ſub axillis olea talia inungi poſſunt.

Licet & theriacam ac Mithridatium exhibere.

Ad oris & faucium inflammationem adhibeantur E collutiones oris ex aqua roſar. prunell. plantagin. cum rob. nucum, diamoro, & ſimilibus, quæ ex generali de faucium inflammatione doctrina nota ſunt.

CAPVT IV.

De aconito.

Aconitum. ACONITUM & Napellus cognatæ plantæ ſunt, vt nonnulli etiam pro eadem planta napellum & aconitum habuerint. Et napellum ex

aconitorum genere eſſe, confitetur Matthiolus, *in Dioſ. lib. 4. cap. 73.* Sunt autem aconitorum variæ ſpecies; primũ eſt cynoctonon & lycoctonon dictum, quod canes, lupos, vulpes, feles, & omnia animalia, quæ cæca naſcuntur, occidit. Secundum eſt Paradalianches, quòd Pantheras, & Pardos venatores eo interficiunt. Ad hæc duo genera aliæ ſpecies, quæ plures ſunt, ex rei herbariæ ſcriptoribus patet, reducuntur. Omnes tamen venenatæ ſunt, & ſucco imprimis radicis nocent, qui non ſolùm aſſumptus certiſſimum homini brutiſque venenum eſt, ſed & telis & ſagittis illitus lethalia vulnera infligit, imò teſte Paræo, *lib.* 20 *cap.* 35. ſolo odoratu mures interficit, & vt Plinius *lib.* 27. *cap.* 2. refert, tactis genitalibus fœminei ſexus animalium, eodem die mortem infert. Atque hoc fuit venenum, eodem Plinio, *ibid.* teſte, quo Calfurnius Beſtia dormientes interimebat vxores. Hoc tamen mirum eſt, quòd *eodem*, Plinius, *alleg. loc.* ſcribit, quòd ſcorpionum ictibus aduerſatur. Cum eo, *inquit*, ſolo colluctatur, veluti pari intus inuento. Sola hæc pugna eſt cùm venenũ in viſceribus reperit, mirúmque exitialia per ſe ambo cùm ſint, duo venena in homine commoriuntur, vt homo ſuperſit.

Scorpionibus aduerſum

Symptomata & ſigna diagnoſtica.

Signa.

Aconitum ſumptum ſtatim in lingua inter ſumendum quodammodo dulceſcit, paulò poſt ponticus ſapor oritur. Hinc caput valde perturbatur, & ſequitur eius grauitas, vertigo, muſculorum temporum conuulſio, deliria, tremor, lacrimæ inuoluntariæ, oculorum rubedo, laterum dolor, pectoris grauitas, ſpirandi difficultas, circa pilorum morſus, flatus in inteſtinis copioſi, totius corporis tumor, qualis hydropicorum eſſe ſolet, tandémque, niſi citiſſimè malefica eius vis infringatur, mortem affert.

Prognoſticum.

Prognoſticum.

Adeo maligna & homini aduerſa eſt vis aconiti, vt niſi ſtatim ſuccurratur, hominem ſubitò interficiat, & quidem vnius diei ſpatio; vnde Plinius, *alleg. loc.* aconitum omnium venenorum ocyſſimum eſſe, ſcribit. Nonnulli tamen Napellum adhuc nocentiorem eſſe ſtatuunt. Et nauigationes Indicæ docent, in India plantas adhuc eſſe magis venenatas.

Curatio.

Curatio

Vt in omnibus venenis, ita & in hoc Medicus id imprimis agere debet, vt venenum, ſi ore ſumptum ſit, quamprimùm vomitu reiiciatur; & ſi iam ad inferiora deſcenderit, per aluum medicamento purgante, vel clyſtere euacuetur.

Poſtea ſtatim veneni vis alexipharmacis propriis expugnanda: qualia ſunt ruta, abrotanum, centaurium, origanum, marrubium, chamæpitys, ariſtoloch. long. coagulum leporis, hœdi, cum vino vel aceto ſumptum, rad. eryngij, caſtoreum, theriaca, Mithridatium. Imprimis commendatur opobalſamum, drach. j. pondere exhibitum

Extra corpus oleo ſcorpionum vel hyperici, cui aliquid theriacæ admixtum ſit, inungere non inutile fuerit

Potus ſit viunm abſinthites, vel vinum, in quo aurum, vel argentum, vel ferrum candens extinctum ſit. Vel coquatur pullus gallinaceus, aut gallus vetus, donec raro ab oſſibus ſeparetur, & ius per ſe, vel cum vino mixtum propinetur, ſicut & bubularum carnium iuſcula pinguia cum vino vtilia ſunt.

CAPVT V.

De toxico & pharico.

Toxicũ Pharicũ

FAcit etiam Dioſcorides, *lib. 6. cap.* 10. Toxici, & *ibid. cap.* 19. Pharici mentionem, quæ fuere medicamenta, quibus olim nationes quædam cum hoſtibus pugnaturæ tela ſua illinebant, vt hoſtes vulnerati citò morerentur. Iiſdem & venatores ad feras capiendas vſi ſunt. Sunt enim Græcis τόξα τοξεύματα ſagittæ, atque hinc Toxicum dictum venenum, quo tela illinuntur. Pharicum autem nominatur, vel à Venefico, qui primus inuenit, vel quòd Pharis, Arcadiæ vrbe, talia venena apportentur. Quæ venena cùm omnium ſint pernicioſiſſima, vocabulum toxici interdum in genere pro veneno vſurparur.

Quæ autem fuerint iſta venena, non ſatis explicatum, & plerique ſtatuunt, adhuc non ſatis cognitum eſſe, quæ antiquis hæc venena fuerint. Equidem Guilandinus, *de papyro*, acriter, hac de cauſſa in Matthiolum inuehitur, & ipſum ignorantiæ ac negligentiæ arguit, quòd non animaduerterit, quod ipſe Dioſcorides, *in præfat. lib. 6.* Pharicum inter plantas refert. Verùm etſi certum ſit, quòd & toxicum & Pharicum venenum è plantis ſit, quo tela antiqui inungebant: hoc tamen incertum, nec à Dioſcoride expreſſum, è qua plantæ ſpecie hoc venenum petitum fuerit. Sunt enim tales plantæ plures, Napellus, Aconitum Pardalianches, elleborus albus, & ſimiles, & quædam etiam Indis hodie in vſu, nobis nondum notæ. Dubium etiam, an ſimplex vel compoſitum fuerit. Compoſitum tamen fuiſſe, aut certo modo præparatum, è Scribonio Largo patet.

Verùm de re non ſatis cognita plura non addo, niſi hoc, quòd ex Athenæo, *lib. 3. Dipnoſophiſt.* affertur, & ab aliis etiam confirmatur, vt ad alia venena, ita imprimis contra toxica optimum eſſe remedium mala cydonia, ita vt etiam ſua præſentia & fragrantia venenum hoc ignauum & languidum reddant. Et referunt nonnulli, Hiſpanos milites, contra Afros pugnaturos, cydonia mala ſecum ferre, vt à venenatis telis forte læſi ea, tanquam antidotum ſaluberrimam, comedenda in promptu habeant.

CAPVT VI.

De cicuta.

Cicuta.

INter venena etiam eſt cicuta: & non paucos, cùm cicutæ radices alij pro paſtinacæ, alij pro petroſelini radice comediſſent, in grauiſſima pericula coniectos fuiſſe, teſtantur Hieron. Tragus, *lib.* 1. *de ſtirp. c.* 159. Cardanus, *lib.* 1 *de ven. c.* 2. Matthiolus, *in l. 6. Dioſcor. c.* 11. Et Iul. Cæſ. Scaliger, *exerc.* 152. refert, Cicutæ folia, quæ loco petroſelini in iuſculum ab ancilla poſita hauſerat, necaſſe Franciſcum Trapolinum, Præceptoris ſui Pompanatij Præceptorem. Et imprimis notum eſt venenum cicutæ morte Socratis, quam

Plato, *in Phædon*, deſcribit, quem Dialogon ſæpius, & non ſine lacrymis, ſe legiſſe, Scaliger, *alleg. loc.* ſcribit. Non autem agit, vt nonnulli volunt, frigiditate; cùm aqua & nix, ea longè frigidiora, nihil tale præſtent. Imò non ſine cauſſa calidam eſſe ſtatuit Cardanus, *de venen. lib.* 1. *cap.* 20. Eſt enim amara, & quandoque etiam furorem inducit. Tota verò illa actio, qua vt venenum agit, eſt ab occulta proprietate.

Symptomata & ſigna diagnoſtica.

Signa. Cicuta verò hauſta inducit occultorum caliginem, vertiginem, amentiam & furorem quandoque, ſtrangulationem, difficultatem ſpirandi, vel etiam ſuffocationem, ſingultum, corporis tumorem, frigiditatem, ſtuporem, tandémque virium exſolutionem, ἀσφυξίαν, & ipſam mortem.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Cicuta in aliis regionibus magis, in aliis minus exitialis eſt. Sicut & in Italia minus lethalis eſt, ſi ei maturè præſidiis occurratur.

Curatio.

Curatio. Præmiſſo vomitorio, vel etiam purgante, aut clyſtere, ſtatim alexipharmaca ſunt exhibenda, ruta, dictamnus, folia lauri tenera, daucus, gentiana, piper, amomum, cardamomum, ſemen vrticæ, abſinthium, caſtoreum, quæ vel forma pulueris, cum vino generoſo, vel decocti exhibenda. Theriaca quoque & Mithridatium drach. ij. pondere exhiberi poſſunt.

Potus ſit vinum merum & generoſum, & quidem copioſius hauſtum. Si enim minus debile aut paucum exhibeatur, metus eſt, ne potius vehiculi loco ſit veneno, quàm vt id expugnet. Qua de cauſſa etiam Athenienſes, ſi, quos capitis condemnauerant, cicutæ potu interficere volebant, pauxillum vini ei admiſcebant, vt ſua tenuitate cicutam per venas & arterias deduceret.

Totum corpus etiam calefaciendum, & præſertim præcordia, ægérque ad vehementem motum & curſum cogendus. Calor enim hoc venenum diſſipat. Idcirco, vt Scaliger, *exerc.* 152. ſcribit, publicus ille nocentiſſimæ fæcis mortalium miniſter, Critonem admonebat, ne Socratem permitteret attentius diſputare, propterea quod ex ea mentis agitatione caloris aliquid contraheretur.

CAPVT VII.

De curatione.

Ephemerum. Ephemerum Colchicum, ad differentiã ephemeri non venenati, à loco dictum, quod in Colcho copioſè proueniat, planta eſt omnibus ſuis partibus naturæ hominis inimica & noxia.

Symptomata & ſigna.

Signa. Ephemerum ſumptum ſtatim labia & ventriculum arrodit & exulcerat, & ſtrangulationem excitat, perinde ac ſi quis fungos comediſſet. Vbi ad inteſtina deſcendit, & ea arrodit, exulcerat, & inflammat, adeo, vt breui temporis ſpatio ſãguis, & cum eo ramenta inteſtinorum per aluum excant. Neque ſaltem fluxionem alui, ſed & vomitum loturæ carnis ſimilem concitat. Inſignem etiam pruritum in toto corpore producit.

Curatio.

Curatio. Vt reliquorum venenorum omnium ore intra ſumptorum; ita & huius cura vomitu inchoanda, ſi in ventriculo adhuc hæreat, vel à clyſteribus, ſi ad inteſtina iam deſcenderit.

Quibus præmiſſis ægrotos plurimum iuuari lactis aſinini vel bubuli potu, imo ſi lactis huius copia adſit vix aliud medicamentum requiri, autor eſt Dioſcorides, *lib.* 6. *cap.* 5. & Aetius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 56. Pro alexipharmacis comedantur ſerpillum, origanum, tormentilla, plantago, burſa paſtoris, folia & glandes quercus, ac fagi, rad. poligoni, rubi folia, myrti ſemen & folia, quæ in lacte vel vino coqui poſſunt. Vel fiant emulſiones ex ſem. 4. frigid. maior. & amygd. dulc. cum aqua tormentill. plantag. burſæ paſtoris.

Si vlcus inteſtinorum relinquatur, qua ratione id curandum ſit, dictum ſupra, *lib.* 3. *part.* 2. *ſect.* 2. *cap.* 7.

CAPVT VIII.

De hyoſcyamo.

Hyoſcyamus. Hyoſcyami ſpecies deſcribuntur à Dioſcoride, *lib.* 4. *cap.* 64. & aliis rei herbariæ Scriptoribus. Omnes verò occulta proprietate & malignitate cerebro & ſpiritibus animalibus infeſtæ ſunt.

Symptomata & ſigna diagnoſtica.

Signa. Nam qui de hyoſcyami radice, foliis, ſemine, ſucco aliquid deguſtarunt, ij ebriorum modo delirant, modò rixantur, modò virgis ob pruritum, quem hyoſcyamus in toto corpore excitat, cædi ſe putant, vt vnde varios gemitus edunt, nonnunquam aſinorum more rudunt, aut equorum inſtar hinniunt, vertigine corripiuntur, toto corpore tremunt, artúſque hinc inde iactitant, nonnunquam & in epilepſiam ſatis grauem incidunt, animo deficiunt, magna difficultate reſpirationis laborant, vt ſuffocari videantur.

Prognoſtica.

Prognoſtica. 1 Etſi hyoſcyamus ſatis noxium venenum ſit: facilè tamen medicamentis cedit, ſi, priuſquam venenoſa vis inualeſcat, ſuperétque corporis vires, vtilia medicamenta propinentur.

2 Cùm autem tria ſint imprimis hyoſcyami genera; nigrum, rubrum, album: nigrum reliquis eſt deterius, album minus noxium, rubrum medio modo ſeſe habet.

Curatio.

Curatio. Vomitorio ex hydromelite & oleo rutaceo, vel clyſtere abſtergente præmiſſo, Bezoartica huius veneni exhibeantur, qualia ſunt piſtacia large comeſta, & ebibita, caſtoreum, ruta, abſinthium, folia & baccæ lauri, ſemen vrticæ, allium, theriaca, Mithridatium.

Cum cibo ſumat æger raphanum, ſinapi, allium, cepa, naſturtium, butyrum recens, piper, pi-

ſtacia, amyd. dulces, nucleos Perſicorum. Potus A ſit vinum abſinthites. Sudor quibuſcunque modis prouocetur.

CAPVT IX.

De ſolano furioſo & dorycnio.

Solani noxa. OMnes Solani ſpecies ſomnum inducunt, & cerebro aduerſam qualitatem obtinent. Etſi enim vulgare illud hortenſe in vſus medicos veniat: tamen refert Hieronymus Tragus, *hiſtor. ſtirp. lib.* 3. *cap.* 24. duos pueros cum plures eius baccas comediſſent, mortuos eſſe. Magis ad- B huc noxium, eſt illud, quod Belladonna dicitur, de quo idem Tragus, *lib.* 1 *hiſtor. ſtirp. cap.* 15. refert, quod vir quidam, qui plures eius baccas deuorauerat, altero die in furorem inciderit. Et Fuchſius, *hiſtor. ſtirp. cap.* 265. duos pueros ex eſu acinorum huius mortuos eſſe. Vvierus, *lib.* 3. *de præſtig. dæmon. cap.* 17. ex eorum eſu puerum quendam in furorem actum eſſe narrat, vt nec parentem agnoſceret, hinc profundo ſomno 24. horis detentum. Et Petrus Pena ac Lobelius, *in adu. pag.* 103. iuuenes quoſdam iis ſumptis ſomno profundo ſopitos interiiſſe narrat.

Solanū furioſū. Omnium verò perniciosiſſimum eſt ſolanum, quod furioſum dicitur, ideo quod intra corpus ſumptum furorem inducit. Frigidum nonnullis C creditum eſt, ſed falſo. Neque enim frigida per ſe ſomnum inducunt, ſed quicquid agit occulta qualitate, aliorum venenorum more, agit.

Symptomata & ſigna.

Signa. Solani furioſi radix, drach. j. pondere pota, facit ſpecies varias, imaginationéſque non iniucundas obſeruari; ſed duplicatus hic modus ad tres vſque dies mentis alienationem affert; quadruplicatus interimit, vt Dioſcorides, *lib.* 4. *cap.* 69. ſcribit.

Curatio.

Curatio Vt quamprimum vomitu reiiciatur, danda D opera. Ideóque aqua mulſa copioſè exhibenda, vel lac vaccinum, caprinum, aſininum. Poſtea exibeantur bolus Armenus, terra ſigillata, ruta, theriaca, & Mithridatium, & reliqua, quæ opio ſumpto vtilia ſunt.

Dorycenium. Naribus etiam caſtoreum & ruta cum aceto admoueantur.

Dorycenium & ſolanum furioſum non ſolum hodie à nonnullis pro eadem planta habentur, ſed & tempore Dioſcoridis pro eadem habita eſſe, ex *lib.* 6. *cap.* 6. patet. Verùm non eandem plantam eſſe, apparet vel ex eo, quod Dioſcorides, *lib.* 4. diuerſis capitibus agit de ſolano furioſo & Dorycnio. Et manifeſtum etiam id eſt ex E eo, quod Dorycnium, *lib.* 1. *c.* 31. ita dicitur, quod eo cuſpides haſtarum tingantur, quod de ſolano furioſo non annotatum. Præterea nec ſymptomata, quæ ab iis ſumtis accidunt, ſunt eadem. Solanum enim furioſum furorum & ſomnum inducit: Dorycnium vero ſumptum in lingua lactis dulcedinem refert; ad ventriculum vbi peruenit, ſingultum continuum & crebrum animi deliquium excitat: vomitu ſanguis reiicitur, inteſtina exulcerantur, vnde excrementa primùm mucoſa, hinc cruenta apparent.

Curatio quoque diuerſa eſt. Equidem, vt reliqua venena ſumpta, vomitu reiiciendum & clyſtere euacuandum eſt. Priuatim verò, vt ſcribit Dioſcorides, iis opitulatur aqua mulſa, lac caprinum aut aſininum, dulce vinum, quod tepidum cum aniſo bibatur; amygdalæ amaræ, gallinacea pectora decocta: quin etiam conchylia omnia, tam cruda, quam cocta, edere ſalutare eſt. Conueniunt & locuſtæ marinæ, gammari, & pota eorundem iuſcula.

CAPVT X.

De mandragora.

Mandragora. LIcet ex Aëtij. *tetrabibl.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 68. mente mandragoræ radix non facilè alicui per inſidias exhiberi poſſit; cum grauem & nauſeabundum ſpiret odorem, & guſtui amarulenta ac iniucunda ſit: quia tamen aſtutia, & malitia quorundam hominum maxima, quæ admiſtione ſapidorum & ſuaueolentium guſtum, ac olfactum fallere nouit, facilè fieri poteſt, vt in quantitate ſat notabili, homini nihil tale ſuſpicanti offeratur. Nec etiam poma mandragoræ malignitate carent; imò etiam ſolo halitu ſoporifera ſunt, vt Leuinus Lemnius, *in explicat. herbar. biblicar. cap.* 2. refert, qui ibi ſcribit, cùm ſemel atque iterum poma mandragoræ in Muſeo ſuo collocaſſet, ſe ita ſomnolentum factum fuiſſe, vi ſoporem ægrè excutere poſſet, pomo verò amoto, factum fuiſſe alacriorem, atque omnem torporem diſcuſſiſſe. Etſi verò vulgò mandragoram refrigerando nocere creditur: tamen ſapor amarus, odor, grauis, pruritus & ardor intolerabilis, qui totam corporis ſuperficiem adurit, linguæ & oris ariditas, contrarium docent. Ita nimirum irrito & infelici conatu omnia ad manifeſtas qualitates reducere nonnulli laborant. Rectius omnes illi effectus, quibus nocet mandragora, ad vim venenatam & occultam proprietatem reducuntur. Ac propterea nonnulli cauſſam nullam habuerunt, cur dubitarent, an rectè Dioſcorides præceperit, vt oleo roſaceo & aceto, quæ frigida ſunt, caput in affectu frigido perfundetur. Neque enim mandragora frigida eſt, & nullius metus, vt oleo roſaceo & aceto ea frigiditas augeatur.

Symptomata & ſigna diagnoſtica.

Signa. Mandragoræ radicem vel ſuccum qui ſumpſerunt, in ſoporem grauem, lethargo non abſimilem, incidunt, à quo difficulter excitantur; excitati verò vociferantur, ſtatimque iterum obdormiſcunt; triſtes, ſegnes, & languidi, nonnunquam etiam amentes fiunt; oculos habent rubicundos & prominentes, faciem tumidam & rubentem, puritum ardorem intolerabilem in toto corpore percipiunt, lingua & os areſcunt, quam ob cauſſam ore perpetuò hiante frigidum trahunt aërem.

Prognoſticum.

Prognoſticum. Mandragora quidem moleſta ſymptomata excitat, tardiùs verò interimit. Si tamen vis venenata impunè ſerpere augerique ſinatur, ac remedia neceſſaria maturè non adhibeantur, certrm hominem enecandi vim habet, & homo tandem conuulſione perit.

A

Curatio.

Curatio Mandragora, vt alia venena, quamprimum vel per aluum, vel per vomitum reiicienda. Poſtea ægro pulegium, origanum, abſinthium, ruta, ſcordium, caſtoreum, ſeu forma decocti, ſeu pulueris, cum vino vel aceto exhibeantur. Vtilis eſt & Theriaca. Raphanus domeſticus, cum ſale per triduum aliquoties aſſumptus, mandragoræ Bezoar perhibetur.

Imprimis verò capitis, tanquam partis maximè affectæ, habeatur ratio. Hinc ad excitandum ægrum adhibeantur odoramenta & errhina è caſtoreo, ruta, pulegio, pyrethro, pipere, & ſinapi parata. Et omnia reliqua, quæ in lethargo adhiberi ſolent, vt frictiones, ligaturæ & ſimilia, quibus ægri excitantur, & humores à capite auertuntur, etiam hic locum habent. Caput irrigandum eſt aceto & oleo roſaceo, item oleo, in quo pulegium, calamintha, ſerpillum, thymus, & alia medicamenta cephalica cocta fuerunt.

Potus ſit vinum dulce, vel vinum abſinthites.

CAPVT XI.

De apio riſus, ſeu herba ſardonia.

Herba Sardonia. SArdonia herba, quòd in Sardonia copioſè prouenit, ita dicta, & apium riſus, quòd agreſti apio ſimile ſit, iis verò, qui illam deuorarunt, os contorquetur, vt ridere videantur, etiam inter venena refertur. Herba enim hæc neruis imprimis inimica eſt, eóſque inter corpus aſſumptum contrahit, vtiis, qui eam ſumpſerunt, muſculi labia mouentes in rictum contrahuntur, & riſus ſpeciem præbeant, vnde in prouerbio de homine in calamitatibus ridente dicitur; *Riſus Sardonius.* Nonnulli tamen exiſtimant, non ſolùm ob conuulſionem ægros ridentes videri, ſed reuerà etiam ob mentis alienationem ridere.

Symptomata & ſigna diagnoſtica.

Signa. Ij, qui apium riſus ſumpſerunt, ardorem in gutture, ventriculo & inteſtinis percipiunt, nec non totius corporis inflammationem; mente alienantur, continuò ridere videntur.

Curatio.

Curatio Apium riſus citò vel per vomitum, vel per aluum reiiciendum, & propterea hydromel, lac, butyrum, & iuſcula pinguia copioſè exhibenda. Vtilis eſt quoque emulſio amygdal. dulc. ſem. 4. frigd. maior. excorticator. & ſem. papau. albi, cum aq. hordei, lactucæ, & plantag. parata.

Antidoti loco eſt ſuccus meliſſæ cum aceto datus, vel bolus Armenus cum ſero lactis, vel caſtoreum cum vino dulci.

Ceruix inungatur oleo coſtino, de caſtoreo, vulpino, hyperici, vnguento aregon & ſimilibus, que in conuulſionibus adhiberi ſolent, & *lib. 1. pract. part. 2. cap. 28* ſunt propoſita.

Æger ſæpius comedat nucleos pini, amygdalas dulces, piſtacia. Sunt qui largiorem vini dulcis potum commendant, ita vt ab eo ægrotantes inebrientur, & multum dormiant.

CAPVT XII.

De coriandro.

Coriandrum. DE coriandro etiam qualitates primæ controuerſiam inter Authores excitarunt. Dioſcorides, *lib. 3. cap. 62.* coriandrum frigidum eſſe ſtatuit; quem Galenus reprehendit, contrariúmque probare conatur, *lib. 5 de ſimpl. med. facult.* Auicennas rurſum, vt Dioſcoridem defendat, Galenum reprehendit.

B

Verùm res plana eſt. Etenim ſi ad primas qualitates reſpicimus, omnino calidum coriandrum eſſe ſtatuendum eſt, vt ſapor, odor, & alii caliditatem ſequentes effectus ſatis teſtantur. Effectus verò reliqui, ob quos Dioſcorides, ſed malè, coriandrum frigidum eſſe ſtatuit, à vi maligna & occulta proprietate dependent. Etſi verò vis iſta maligna præcipuè in herba viridi, & ſucco ex ea expreſſo, vt & immaturo ſemine apparet: tamen nec maturum ſemen omni malitia caret, & ea ipſa, quæ poſtea in ſignis proponentur, ſymptomata inducere poteſt. Ideoque antequam in vſum medicum veniat, aceto priùs præparatur, quâ ratione occulta eius venenoſa qualitas tollitur.

Symptomata & ſigna.

C

Signa. Coriandrum, imprimis viride, & ſuccus eius aſſumptus, furioſum inducit delirium, vt ægrotantes ebriorum nonnullorum more dicta turpia & obſcœna loquantur; vocem reddit aſperam & raucam, vertiginem & ſomnolentiam excitat; totum denique corpus tetrum & fœtidum odorem inſtar coriandri viridis ſpirat.

Curatio.

Curatio Ante omnia vomitus prouocetur aquâ tepidâ, vel decocto anethi cum oleo irino, vel liliorum alborum. Hinc iuſcula pinguia cum ſale & pipere, & vinum abſinthites ſæpius ægro offeratur.

D

Antidoti loco ſit radix vincetoxici ex vino, vel theriaca. Vtiles etiam ſunt ſpecies diambræ, diamoſchi dulcis aromatici caryophillati, dianthos, trochiſci galliæ moſchatæ, vel alipta moſchatæ.

Cibus ſint oua ſorbilia cum pipere & ſale; potus verò vinum generoſum merum, vel abſinthites.

CAPVT XIII.

De ixia & chamæleone.

E

Chamæleon IXiam à Chamæleone, & quidem nigro, nonnulli diſtingunt Verùm Plinius, *l. 22. c. 18.* non diſtinguit, vt & alii. Et maleficas qualitates radicis Chamæleonis etiam extra tractatæ deſcribit Bellonius, *lib. 1. obſeruat. cap. 35.* vbi refert, ſe in Lemno cum ſociis & Turcis quibuſdam radices Chamæleonis nigri eruiſſe, & fruſtulatim ſecuiſſe, ac filo traieciſſe, vt facilius ſiccarentur. Cùm verò in ſummo æſtu manibus non ablutis ſudorem faciei abſterſiſſent, omnes in iis locis, quos attigerant, tantam ſenſiſſe pruriginem, inflammationem, & ardorem, qualem nec ſcilla, nec vrticæ vllæ centeſima parte excitare poſſent.

Symptomata & ſigna.

Signa. Ixia hauſta, vt Aëtius, *tetrabibl.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 71. & Dioſcorides, *lib.* 6. *cap.* 21. referunt, ſaporem & odorem ocymo ſimilem præbet, inflammat & exaſperat, inſaniam excitat, reſpirationem difficilem reddit, aluum arctiſſimè, vt nihil excernatur, conſtringit, ventris tormina, pruritus, & lipothymias frequentes parit.

Curatio.

Curatio Vomitu excitato, vel iniecto ad ſubducendum aluum clyſtere, ægroto propinandum decoctum abſinthii, vel tragorigani ex vino, aceto vel hydromelite paratum. Vel exhibeatur eidem ſilphii radix, vel rutæ ſylueſtris ſemen, vel nardus Indica, caſtoreum, theriaca vel Mithridatium. Et quia Ixia innata ſuâ malignitate cordi & ſpiritibus vitalibus inimica eſt, hic quoque imprimis vtilia ſunt medicamenta, quæ ſpiritus vitales roborant, quæ de lipothymia & ſyncope, *lib.* 2. *pract. part.* 4. *cap.* 6. ſunt propoſita.

CAPVT XIV.

De Taxo.

Taxus. TAxus arbor non ſolùm foliis, ſucco, & baccis, hominibus & iumentis lethalis, ita vt quoque vaſa viatoria, vt Plinius, *lib.* 16. *c.* 10. ſcribit, ex ea vinis in Gallia facta, mortifera fuiſſe compertum ſit; ſed etiam *eod. ibid.* teſte, in Arcadia tam præſentis veneni eſt, vt qui ſub ea obdormiunt, vel cibum capiunt, moriantur. Scribit tamen Plutarchus, *lib.* 3. *Sympoſiac.* Taxum eo tempore tantùm noxiam eſſe, quo florere incipit. Et Petrus Pena, *in aduerſar. pag.* 490 refert, in Anglia innocuum prorſus eſſe, & pueros eius baccas ſine damno eſitare.

Symptomata & ſigna.

Signa. Taxi veneno infecti frigus in toto corpore percipiunt, ſtrangulationis metum incurrunt, & alui profluuium dyſentericum patiuntur, & plerunque repentina morte moriuntur.

Curatio.

Curatio Poſt vomitum, vel alui deiectionem ad veneni euacuationem neceſſariam vinum generoſum & abſinthites copioſè exhibendum, vel radix gentianæ & iridis, vel baccæ iuniperi cum oxymelite, vel theriaca.

Febrem & alui profluuium à taxi veneno inductum ſiſtunt terra ſigillata, bolus Armenus, lapis Bezoar, corallia, radix tormentillæ, ſuccus & ſirupus granatorum & ribes.

CAPVT XV.

De euphorbio.

Euphorbium. EVphorbio etſi inter medicamenta etiam quandoque locus ſit: tamen ſi in maiori, quàm par eſt, quantitate exhibeatur, vel alexipharmacis vis eius maligna non infringatur, hominem in vitæ diſcrimen præcipitat. Quanquam verò imprimis adurendi vi nocere vulgò putatur: tamen procul dubio etiam, vt Cardanus, *lib.* 1. *de venen. cap.* 1. ſcribit, occultam aliquam proprietatem habet, per quam occidit. Quod vel ex eo patet, quod animi deliquia ſtatim inducit, & ſubitò, quod ſola eroſio non facit, hominem occidit. Scribit enim Alexander Benedictus, *pract. lib.* 10. *c.* 17 quendam, cum Empiricus ei euphorbium imprudenter exhibuiſſet, dyſenteria correptum, eadem die obiiſſe. Curatur etiam antidotis, vt alia venena.

Symptomata & ſigna.

Euphorbium ſumptum fauces, ventriculum, & inteſtina adurit, & non abſque dolore intenſiſſimo erodit, ſingultum & vomitum mouet, totum corpus inflammat, ſitim excitat inextinguibilem, non hypercatharſin ſolùm, ſed & dyſenteriam grauiſſimam parit; ſudorem frigidum, animi deliquium, nonnunquam etiam mortem infert præſentiſſimam. Signa.

Curatio.

Vt reliquorum venenorum intra corpus aſſumptorum; ita Euphorbii quoque curatio vel à vomitorio vel à clyſtere, prout vel in ventriculo vel inteſtinis venenum latet, cura auſpicanda. Vomitoria parentur ex aqua calida ſimplici, vel decocto violarū aut maluæ, cum oleo violarum roſaceo, aut amygdalarum dulcium. Clyſter paretur è refrigerantibus, abſtergentibus, dolorem lenientibus, vt radice althææ, foliis violariæ, maluæ, endiuiæ, lactucæ, plantaginis, floribus chamæmeli, verbaſci, ſem. 4 frig. maior. mucilag. ſem. pſyllii, oleo violarum, roſar. Curatio

Hinc ad feruorem extinguendum, & acrimoniam obtundendam crebrò exhibeantur refrigerantia & pinguia, vt lac recens mulctum, oxygala, iuſcula pinguia, emulſo è ſem. 4. frigid. maior. cum aq. roſar. portulac. cichorii, endiuiæ, lactuc. violariæ facta.

Proprium euphorbii antidotum eſt ſemen citri ex vino, in quo radices helenii coctæ ſint. Vtilia etiam ſunt terra ſigillata, ſmaragdus, cryſtallus præparatus, ſpec. liberantis, theriaca.

Vlcera inteſtinorum qua ratione curanda ſint, dictum, *lib.* 3. *pract. part.* 2 *ſect.* 2. *cap.* 7.

Cibus ſit cremor ptiſanæ, lac, oryza, amylum, poma & pyra acida, cydonia, ribes, berberis.

CAPVM XVI.

De nuce metella.

DE nuce metella quamuis non omnium eadem ſit opinio, plerique tamen pro fructu ſtrammonii ſeu ſolani ſpinoſi habent. Cardanus, *de venen lib.* 3. *cap.* 5. ſcribit, nucem metellam eſſe mediam inter opium & cicutam, & aurei vnius pondere ſumptam vno die interficere. Nux metella

Symptomata & ſigna.

Nux metella intra corpus ſumpta ſomnum profundum, à quo homo vix excitari poteſt, temulentiam, anhelitum frigidum, labiorum intumeſcentiam, corporis pallorem, vnguium liuorem, tandémque frigidum ſudorem inducit, quem paulò pòſt mors inſequitur. Signa.

Curatio.

Vt in aliis venenis, ita & in hoc primò vomitus excitandus, & quidem decocto è corticibus Curatio

radic. iuglandium cum vino parato. Aluus verò A ſubducatur clyſtere à centaurio min. ruta, ſcordio, caſtoreo,& hydromelite concinnato.

Hinc ægro exhibeantur decoctum abſinthij, origani, rutæ ſylueſtris, radic, gentianæ, helenij, cum vino paratum, vel caſtoreum, pyrethrum, baccæ lauri, cinamomum, theriaca, ſpecies diagalangæ, diazingiberis.

Æger à ſomno excitetur errhinis, ligaturis dolorificis, frictionibus extremorum, & cum poteſt moueri, & rectiùs ſeſe habet, corpus moueat, & ſeſe exerceat æger, donec ſudet.

Cibi loco vtatur æger butyro recenti, carnibus & iuſculis pinguibus, Potus ſit vel vinum meracum, vel lac dulce copioſum.

CAPVT XVII.

De nerio, ſeu oleandro.

Neriū DIoſcorides, *lib.* 4. *cap.* 77. Nerij flores & folia mulis, aſinis, canibus, aliiſque quadrupedibus plurimis veneno, hominibus verò cum vino exhibita contra ſerpentum morſus præſidio eſſe affirmat. Alij tamen, ipſa experientia ita edocti, Nerium vel in cibo vel in potu, etiam minori copia aſſumptum, tam homines, quam quadrupedes interficere, imò vmbram eius cunctis animalibus noxiam eſſe ſcribunt. Niſi forſan Nerium contra ſerpentum morſus in C ſpecie alexipharmacum ſit, ſicut de aconito, quod alias præſentaneum venenum eſt, narrat Plinius, *lib.* 21. *cap.* 2. quod cum vino calido datum ſcorpionum ictibus aduerſetur, & ita vnum venenum cum alio emoriatur.

Symptomata & ſigna.

Signa Nerium aſſumptum magnam inducit circa præcordia anguſtiam, ventrem inflat, rugitus in inteſtinis excitat, aluum mouet, corpus inflammat, ſyncopen parit, ipſamque mortem, niſi citò ſuccurratur, infert.

Curatio.

Curatio Reiecto vel per vomitum, vel per ſeceſſum Nerio, æger ſæpius bibat decoctum ficuum, dactylorum, folior. maluæ, radic. althææ, ſem. lini, aut fœnigræci, vel aſſumat electuarij diacaſtorei, aut robaccar. iuniperi drach. ii. Imprimis ſemen rutæ & agni caſti cum aceto propinatum proprietate quadam nerio aduerſari ſcribitur.

Æger ſæpius veſcatur ptiſanæ cremore, ficubus paſſulis, dactylis, ſaccharo, butyro recenti, lacte, iuſculis pinguibus & aliis dulcibus ac mucilaginoſis.

CAPVT XVIII.

De iuglande arbore.

Iuglans IVglans arbor vix alio, quam ſi quis ſub eius vmbra ſomnum capiat, nocet modo, refértque hic Greuinus, *lib.* 2. *de venen. cap.* 21. ſibi, cùm aliquando media æſtate ſub iuglande obdormiuiſſet, vniuerſum corpus refrigeratum fuiſſe, cum maximo capitis dolore, qui quinque vel ſex dies durauit. Et Marcel. Donatus, *hiſt. med. mirabili, lib.* 1. *cap.* 1. refert, quod mulier quædam ruris incola, cùm in meridie ſub vmbra nucis arboris dormitaſſet, in ſomniis à dæmone opprimi & verberari ſibi ipſi viſa ſit, & præ timore expergefacta, cum ſub nucis vmbra ſe cubaſſe videret, ſemidormiens perterrita, à malo ſpiritu ſe correptam prædicans, domum reuerſa ſit, & febri ſuperueniente, ferè capilli omnes deciderint, quî tamen ſanitati reſtitutæ renati ſint.

Symptomata & ſigna.

Qui ſub vmbra iuglandis arboris diutius verſatur aut dormit, ingenti capiti dolore corripitur, vertigine vexatur, & in epilepſiam vel apoplexiam incidit. Signa.

Curatio.

B Symptomata verò iſta tolluntur latione capitis cum lixiuio, in quo betonica, hyſſopus, maiorana, lauendula, pulegium, roſmarinus, ſaluia, ſpica vel ſtœchas cocta fuerint, vel irroretur caput aqua roriſmarini, maioranæ, ſaluiæ. lauendulæ. Curatio

Exhibeantur verò ſpecies diambræ, diamoſchi dulcis, aromatici caryophyllati, dianthos, throchiſci galliæ moſchatæ, vel ex herbis cephalicis ſupra dictis, paretur decoctum, & addito melle anthoſato ægro exhibeatur. Vtiles etiam ſunt aquæ cephalicæ, epilepticæ, apoplecticæ.

Potus ſit vinum generoſum.

CAPVT XIX.

De eſula.

ESulæ ſiue Cithymali quamuis plures ſint ſpecies: omnes tamen ſecundum omnes partes haud parum venenatæ ſunt. Et licet Eſula non ex eorum venenorum genere ſit, quod ſimpliciter tale eſt, & nullum in medicina habet vſum, ſed quandoque præparata purgantis loco exhibeatur: tamen ſi non præparata, vel nimia quantitate ſumatur, grauia ſymptomata excitat. Eſula.

Symptomata & ſigna diagnoſtica.

Nimirum ſtatim nauſeam, ſingultum & vomitum copioſum, dordiſque anxietatem excitat, D corpus totum inflammat, ſitim infert vehementiſſimam, hepatis temperiem & conſtitutionem ſummopere deſtruit, ventris dolorem, & periculoſum alui fluxum parit, quem vt plurimum conuulſio, & hanc ipſa mors ſequitur. Signa.

Curatio.

Vomitus ab aſſumpta Eſula vroueniens non ſtatim ſiſtendus, ſed potius, vt materia venenata ſtatim euacuetur, promouendus: quod fit aqua hordei tepida, cum oleo anethino vel violar. exhibita. Hinc clyſter refrigerans & abſtergens è decocto herbarum emollientium, ſeminibus 4. frigid. maior mucilag. ſem. pſyll. vel cidonior. ol. E roſar. violar. vitello oui paratus iniiciatur. Curatio

Antidoti loco exhibeantur bolus Armenus, terra ſigillata, corallia rubra, cornu cerui præparatum, theriaca cum vino vel aqua cardui bened. Vtile eſt & gummi Arabic. ac tragacanth.

Cum cibo æger vtatur butyro recenti, ptiſanæ cremore, amygdalis dulcibus, iuſculis pinguibus, ol. & emulſ. amygdalar. dulc. vt & emulſione ſem. 4. frigid. maior. excorticator. facta cum aq. hordei, plantag. portulacæ, tormentill. Vtile eſt & lac recens mulctum.

CAPVT XX.

De nuce vomica.

Nux vomica

QVamuis fuit, qui nuces vomicas canes & aues quidem interficere, hominibus verò nullam noxam inferre putant: eas tamen intra corpus ſumptas hominibus quoque lethales eſſe, experientia docuit.

Symptomata & ſigna.

Signa.

Aſſumptam enim nucem vomicam ſtatim nauſea, vomitus copioſus, ſitis vehemens, alui fluxus immoderatus, pectoris anguſtia, ſubita virium proſtratio, ſudor frigidus, conuulſio, tandémque, niſi citò ſuccurratur, mors ſequitur.

Curatio.

Curatio

Vt in aliis, ita & in hoc veneno neceſſarium eſt, vt id ſtatim è ventriculo reiiciatur, hauſto hydromelite, in quo raphanus vel ſimile quid decoctum ſit; hinc aluus iniecto clyſtere emolliente & refrigerante eluatur.

Antidoti loco exhibeantur zedoar. drach. ij. pondere cum vino, cortices citri vel ſuccus eius, rob. myrti vel cydoniorum.

Pro cibo exhibeatur butyrum recens, nuces pineæ, amygdalæ dulces, ptiſana hordeacea, carnes & iuſcula gallinarum. Potus ſit lac recens mulſum, adhuc calidum, vel vinum aqua fontana dilutum. Vtile quoque eſt balneo vti, corpúſque inungere oleo ſeſamino, anethino, irino, cui aliquid caſtorei addere licet.

CAPVT XXI.

De ellebore.

Elleborus.

DE elleboro albo (hunc enim, vbi ſimpliciter, & ſine adiectione Elleborus nominatur, intelligendum eſſe, docet Galenus, 5. *aphoriſm.* 1.) Autores diſſentiunt, & nonnulli eum è numero medicamentorum planè relegandum cenſent; alij magnis laudibus extollunt. Autor *lib.* 1. de plantis, *cap.* 3. hyoſcyamum & Elleborum hominibus venenum eſſe, & Alexander Aphrodiſæus, *in præfat. Problem.* veratro coturnices, cicuta ſturnos veſci, quæ hominibus venena ſint, ſcribit. Et Galenus, *6. epid. comm.* 5. *text.* 35. ſcriptum reliquit, in Doride, Bæotia ac Theſſalia plurimos ex eſu coturnicum muſculorum diſtenſionibus fuiſſe correptos, quoniam elleboro eæ veſcerentur, idque & Athenis quibuſdam accidiſſe. Et Meſue elleborum reiicit, quia præfocationem inducat; Auerroës verò propter nimis violentam purgationem inter venena refert.

Contra negari non poteſt, Hippocrati & antiquis in frequenti vſu fuiſſe elleborum, & Plinius, *lib.* 25. *cap.* 5. ſcribit, ellebori vſum adeo promiſcuum fuiſſe, vt pleríque ſtudiorum gratia ad peruidenda acrius, quæ commentabantur, eum ſæpius ſumpſerint, vt peculiariter fecit Carneades Academicus, qui ſcripturus aduerſus Stoici Zenonis libros, candido elleboro ſuperiora purgabat, ne quid ex corruptis in ſtomacho humoribus ad domicilia vſque animi redundaret, & A conſtantiam vigorémque mentis labefactaret. De veratro etiam vſurpando agit Aetius, *tetrabibl. lib.* 1. *ſerm.* 3. *cap.* 120. *& ſeqq.* Paulus Ægineta, *lib.* 7. *cap.* 4. Oriibaſius, *lib.* 7. *collect.* Cæl. Aurel *lib.* 3. *acut. cap.* 13. *& lib.* 1. *tard. paſſion. cap.* 4. Et ita quidem elleborus apud Antiquos in frequenti vſu fuit, vt in prouerbia plura abierit. *Bibe elleborum.* Et Demoſthenes Æſchinum monet, vt elleboro ſe purget. Lucianus, *in Dialogo Menippi ac Tantali*, ait: Deſipis, Tantale, vt verè dicam, elleboro tibi poto opus eſt. Et: *Nauiget Anticyras.* Ac:

Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam
Tonſori Lycine commiſerit.

B Scribit Horatius. In Anticyris enim maxima ellebori copia fuit.

Verùm controuerſia hæc, diſtinctione commoda adhibita, facilè componi poteſt. Diximus enim iam ſupra ex Galeno, *6. epid. com.* 6. *text.* 5. quòd venena ſint duplicia; alia ſimpliciter talia, quæ nec ſanis nec ægris proſunt, ſed ſemper nocent; quædam, quæ licet interdum nocent, & hominem interimunt, quandoque tamen, & ſecundum artem adhibita in vſum medicum venire poſſunt. Atque in poſteriore, non priore genere collocandus eſt helleborus albus. Quamuis enim in vſum medicum venire poſſit, & apud antiquos frequentiſſimè vſurpatus ſit, vt ex locis antè allegatis patet, & peculiari etiam libello C Baptiſta Codronchius docuit: non rarò tamen etiam nocuiſſe, & homines interemiſſe obſeruatum eſt. Ita ſcribit Antonius Beneuennius, *de abdit. morb. & ſanat. cauſ. cap.* 51. cùm imperitus quidam cuidam quartana laboranti elleborum propinaſſet, eum intra ſex horarum ſpatium mortuum eſſe; & alium eodem modo ex ellebori vſu mortuum eſſe, *ibidem capite* 52. refert. Et docuit hoc iam olim Hippocrates, qui *quinto aphoriſmor. primo*, conuulſionem ex hellebro lethalem eſſe ſcribit. Et Ponzettus, *de venenis lib.* 2. *cap.* 32. quendam laborantem, cum ſumpſiſſet hellebori ſeſquidrachmam, mortuum eſſe refert.

Symptomata & ſigna.

D Signa.

Nimirū elleborus vel non præparatus, vel largiùs ſumptus violentam ſupra & infra excretionem, ingentéſque ventriculi, & inteſtinorum cruciatus ac tormina, ſingultúmque excitat; Præfocationem, reſpirationis difficultatem, mentis turbationem, ſubitam virium proſtrationem, cordis palpitationem, lipothymiam, corporíſque totius tremorem infert, ægríque tandem vel ſuffocati, vel conuulſi moriuntur.

Curatio.

Curatio

Etſi verò elleborus vomitum excitat: tamen is non ſiſtendus, ſed potius promouendus, & pro-E pterea vomitorium è radice raphani, ſemin. anethi, atriplicis, geniſtæ, in hydromelite coctis exhibendum, & aliquoties repetendum. Si clyſtere opus, paretur is è decocto centaur. min. rutæ, plantag. radic. althææ, addito oleo anethino, & ouorum vitellis.

Antidoti loco exhibeatur puluis. fl. aut rad. nymphææ albæ, vel ſem. paſtinacææ drach. ij. cum vino, vel ex abſinth. ſcordio, aniſo, cumino, nardo Indica & caſtoreo paretur puluis, & cum vino offeratur, vt & theriaca, vel Mithridatium.

Ad ſtrangulationem inhibendam detur galbani drach. ß.

Ad ventris cruciatus & tormina ſedanda ſacculus è furfuribus, ſale, cumino, pulegio, menta, ruta, & lauri baccis paratus, & in vino vel lacte coctus extra calidè applicetur. Vel: ℞. *Mithridatii, caſtorei, ol. nuc. moſchat. expreſſ.* an drach. j. *ol. rutac.* q. ſ. Fiat linimentum.

Qua ratione hypercatharſis & nimia purgatio ſiſtenda ſit, dictum eſt *lib.* 3. *pract. part.* 2. *ſect. cap.* 6.

Singultus etiam quomodo curandus ſit, dictum *eod. lib.* 3. *part.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 10.

Tandem qua ratione conuulſionibus, quæ accidere ſolent occurrendum ſit, dictum *lib.* 1. *part.* 2. *cap.* 28.

CAPVT XXII.

De grano nubiæ, erica baccifera, herba hæmatogoga, datura, flore Africano, lolio, mangas, abouai, hiucæ ſucco, melle venenato.

Reliquis plantas venenatas vno capite coniungemus, & ſymptomata ac morbos, quos inducunt, imprimis referemus. Vbi curatio non addetur ad communia illa confugiendum, lapidem Bezoar, terram ſigillatam, bolum Armenum, theriacam, Mithridatium & ſimilia.

Granũ Nubiæ. A pluribus annotatum, granum nubiæ dictum, omnium venenorum peſſimum. De quo Iul Cæſar Scaliger, *exerc.* 153. *ſect.* 11. ſcribit: In Nubia, quæ eſt Æthiopia ſub Ægypto, granum eſt, quod deuoratum expellit animantes vitã. Decima pars intra horæ quadrantem interficit. Et de eodem Mercurialis, *lib.* 1. *de venen. cap* 6. ſcribit: In Nubia reperitur quoddam veneni genus, cuius ſi granum vnum propinetur decem hominibus, omnes ſtatim iugulat ſpatio quartæ partis horæ: ſin autem detur vni homini, illum ſtatim interimit.

Erica baccifera. Ericam bacciferam Matthioli, quam Saxones ad montem Brottenbergum, Apenbeer, hoc eſt, ſimiarum baccas, nominant, ita dici exiſtimat Iohannes Thalius, *in deſcriptione Hercinia*, quòd eſus earum vberior capiti noxia quædam inferat ſymptomata, atque deliræ ſubſequantur geſticulationes, ratione nonnihil interturbatã, vt is, qui vſus fuerit copioſius, ſimiarum inſtar ſeſe habere geſtu ridiculo videatur.

Herba hæmagoga. Inter venenatas herbas meritò & illa refertur, de qua Galenus, *lib. de purg. med. facult. cap.* 4. In Thracibus, Bithyniam incolentibus, inuenit homo quidam herbam, quam ſi quis aſſumpſiſſet, ſanguinem primò, tum vitam emittebat. Multis itaque hoc pacto morientibus cùm facinus diligenti inquiſitione dignum putaretur, herbarium comprehendunt, & ad gentis Magiſtratum ducunt. Is cùm non ſolùm hominem necare ſtuderet, ſed ſi quis alius herbam aut didiciſſet aut docuiſſet, à nullo ſiquidem ipſam dediciſſe veneficus aſſeruit, verùm in ſuburbanum cùm aliquando ſuillum iecur deferret, vrgente ventre ſuper herba quadam iecur depoſuiſſe, quod aliquantò pòſt cùm ſuſtuliſſet, vidiſſet ex vniuerſo iecinore ſanguineos riuulos ad herbam confluere. Ex hoc coniectura facta, corpori ſanguinem ea detrahi poſſe, periculo mox in obuio quodamfacto, vt verum comperit, quod fortè ſperabat, ad malos vſus herbam deinceps tranſtuliſſe, ſe tamen alicui alij eam monſtraſſe negauit. Hæc herbarius ille diu inter quæſtiones habitus retulit. Populi verò Magiſtratus cum illis in locis naſci hanc herbam ex rei dictis accepiſſet, vinctis oculis ipſum ad ſupplicium duci iuſſit, ne cui inter eundũ herbam indicaret.

Datura. Venenata eſt & Datura, ſeu Datula, de qua Garcias ab Horto, *aromat. lib.* 2. *cap.* 24. Iniicitur à furibus hic flos, aut eius ſemen, in cibos eorum, quos deprædari volunt. Mente enim quodammodo alienantur, quotquot id medicamentum ſumunt, & in riſum ſoluuntur, magna cum libertate ſinentes, quod libitum eſt, deprædari. Durat verò hæc mentis alienatio vigintiquatuor horarum ſpatio. Et de eadem refert Chriſtophorus à Coſta, *lib. aromat. pag.* 78. Mala, *inquit*, inualuit conſuetudo apud impudicus mulieres, quòd huius ſeminis in puluerem triti drach. ß. ex vino, aut alia, quæ magis arridet, materiã præbeant. Miſer, qui eum hauſit, diu veluti mente alienatus remanet, aut ridens, aut eiulans, aut dormiens, plerumque etiam alteri colloquens & reſpondens, vt interdum etiam ſana mente præditum eſſe credas, tametſi mentis non ſit compos, neque cum agnoſcat, cum quo ſermones confert, & colloquij habiti planè ſit immemor, poſtquàm ad ſe rediit. Additque, neminem tamen, qui id ſumpſiſſet, necatum vnquam comperiſſe, tametſi nonnullos conſpexerit per aliquot dies perturbatos ferri, quod fortè acciderat ob immodicam quantitatem exhibitam, quæ ſi fuerit nimia, interimit.

Flos Africanus. Florem quoque Africanum, vt Dodonæus, *hiſt. ſtirp. pent.* 2. *lib.* 3. *cap.* 12. docet, præditum eſſe venenoſa potentia, odor ingratus caput aggrauans, cicutæ ſimilis, qualis Lycoperſij ſucco, oſtendit. Deinde experimentis nonnullis conſtat. Memini enim, *inquit*, idem Dodonæus, in puero, qui flores mandere inceperat, labia & os inflata me vidiſſe, ſicut crebrò iis accidit, qui cicutæ fiſtulis ludentes aut modulantes, intra labia eas aliquandiu continuerunt. Feli etiam flores cum calycibus recenti caſeo permiſtos olim dedimus, quæ mox valde inflata, & paulò pòſt mortua fuit. Mures quoque, qui ſemen arroſerant, mortui feruntur reperti.

Lolij ſemen. Lolij etiam ſemen vim malignam obtinet, & panis, in quo lolium fuerit, ſtuporem quendam & veluti temulentiam eſitantibus parit, cum inexpugnabili ferè ſomno. De qua Galenus, 6. *de ſimpl. med. fac.* & 1. *de aliment.* refert, quòd cum anni conſtitutio praua aliquando fuiſſet, lolium tritico affatim innaſci contigit, quod cùm neque agricolæ accommodatis ad eam rem cribris accuratè purgaſſent, neque piſtores, quòd paucus eſſet tritici prouentus, multis caput dolere cœpit. Ineunte verò æſtate in cute multorum, qui comederant vlcera, aut aliud quoddam ſymptoma, quod ſuccorum prauitatem indicaret, eſt ſubſecutum. Et Vvierus, *de præſtig. dæmon. lib.* 3. *cap.* 18. narrat, quòd mulier quædam ad rem intentior, cùm trituratores in multos dies conduxerat, curarit ex lolio diligenter excreto, molito, pinſitóque, admiſta ſecalis farinã, panem parari, & coqui, vt eos minoribus ſumptibus aleret, quo cùm eſſent paſti, in quandam leuem inciderunt amentiam, & cùm eſſent aliquandiu rotati vertigine, laſſi ad vnum omnes in profundum longũmque inciderunt ſomnum, vt pro labore, quem vetulæ præſtare oportuiſſet, ipſi continuò ſterterent, donec ea tandem poſt alterum aut tertium diem, errore animaduerſo, victus rationem mutaret.

Mãgas. De Mangas ſylueſtris, & lactariæ herbæ Maluaricæ veneno ita Chriſtophorus à Coſta, *lib. 1. aromat. pag. 70.* ſcribit: Syluestre reperitur Mangas, Brauas nuncupatum, adeo præſentis veneni, vt indigenæ illo ſe mutuò perimant. Nam ſi quis paulum ederit, illico moritur. Interdum oleum admiſcent, ad exacuendam eius vim, vtque celeriorem perniciem afferat. Sed quocunque tandem ſumptum modo adeo celeriter perimit, vt hactenus nullum ſit repertum antidotum ad eius vim compeſcendam.

Ahouai. Et de Ahouai narrat Carolus Cluſius, *annot. ad cap. 11. lib. 2. aromat. Garciæ ab Horto*, quòd eius nucleus præſentiſſimum ſit venenum, quod alter alteri in mutuis odiis & diſſidiis, præſertim verò viri, leuiſſimâ occaſione vxoribus infenſi, aut contra vxores viris indignatæ dare ſolent.

Hiuca. De Hiuca referunt Cardanus, *de ſubtil. lib. 12.* & I.C. Scaliger, *exerc. 153. ſect. 5. & 8.* quòd eius ſuccus lethalis ſit, farina verò ſalubris, ita vt ex ea panem forment.

Mel venenatũ. Tandem mel quoque interdum venenatum eſt de quo Galenus, 10. *de ſimpl. med. fac. circa initium*: Quidam, *inquit*, Medicis duobus ad vnguentariorum officinam conſpectis, attulit ad eos mel, venditurus ſcilicet, illi vbi guſtaſſent, ſed de pretio diſceptant: at hic, tanquam illi parum offerrent, properè ſubducit ſeſe: verùm Medicorum neuter ſeruatus eſt. Plinius, *lib. 21. cap. 13.* hæc habet: Tantulum pabulum refert, vt mella quoque venenata fiant. Heracleæ in Ponto quibuſdam annis perniciosiſſima exiſtunt, ab iiſdem apibus facta, nec dixere Autores, è quibus floribus ea fierent. Nos tradenius, quæ comperimus. Herba eſt ab exitio & iumentorum quidem, ſed præcipuè caprarum appellata, Ægolethron. Huius flores concipiunt noxium virus aquoſo vere marceſcentes. Ita ſit, vt non omnibus annis ſentiatur hoc malum (Dioſcorides, *in 6. libr.* in Aconitum, quod ibi copioſum naſcitur, culpam omnem reiiciendam cenſet, eadémque ſymptomata in his ſequi, quæ aconito ſumpto.) Venenati ſigna ſunt, quòd omnino non denſatur, quòd color magis rutilus eſt, odor alienus, ſternutamenta protinùs mouens, quod ponderoſius innoxio; Qui edêre, abiiciunt ſe humi, refrigerationem quærentes: nam & ſudore diffluunt. Remedia ſunt multa, quæ ſuis locis dicemus. Sed quoniam ſtatim repræſentari aliqua in tantis inſidiis oportet, mulſum vetus è melle optimo & rutâ: ſalſamenta etiam, ſi reiiciantur, ſumpta crebrò. Et *paulò poſt*: Aliud genus in eadem Ponto gente Sannorum mellis, quod ab inſania, quam gignit, Mænomenon vocant. Id exiſtimatur contrahi flore Rhododendri, quo ſcatent ſyluæ.

PARS OCTAVA, DE VENENIS AB animalibus.

CAPVT I.

De venenis ab animalibus in genere.

Venenorum ab animalibus differentia. RESTANT tandem venena, quæ animalia venenoſa homini communicant, id quod variis modis accidit. Alia enim animalia venenoſa morſu venenum homini inferunt, quo modo homini nocet vipera, omnium ſerpentum genera, mus araneus, ſcolopendra, canes & alia animalia rabida: alia lædunt ictu vel aculeo, vt ſcorpius, aranei, & phalangia, veſpæ; inter piſces paſtinaca marina, draco, turtur: alia ſaliua & ſputo, vt ptyas: alia vrinâ, quomodo glires vlcera maligna inducunt: alia etiam per medium quoddam venenum communicant, quo modo torpedo per tridentem piſcatoris manum ſtupefacit. Et miles apud Auicennam per haſtam, quâ ſerpentem vulnerauit, vt & vinitor apud Matthiolum interfectus eſt. Nocent etiam animalia venenata, ſi venenum eorum extra corpori affricetur. Multò verò magis noxium eſt venenum animalium venenatorum, ſi in potu ſeu cibo vel à malitioſo aliquo propinatum, vel fortuitò & incuriâ ſumptum fuerit. Ita Nicolaus Florentinus refert, in Cœnobio quodam ſumpto liquore quodam, in quo fuerat exſtinctus araneus, omnes monachos fuiſſe interemptos. Sic memini hic Vvitebergæ ciuis cuiuſdam commenſales omnes Studioſos, poſtquam piſces coctos comediſſent, ægrotare cœpiſſe, & aliquot etiam ex iis mortuos eſſe. Cùm verò alij aliter de cauſſa iudicarent, tandem compertum eſt, piſces illos ab ancilla incauta coctos fuiſſe in aqua, in qua glis ſuffocatus erat. Et imprimis venenatorum animalium fel, ſi minima etiam quantitate ſumptum fuerit, lethale eſſe, Galenus, 5. *de ſimpl. med. fac. 9.* docet. Et Plinius nulla alia parte, præcipuè in ſerpentibus, deterius venenum eſſe ſcribit, *lib. 29. cap. 6.* Et omnino quæcunque animalia vel venenoſa ſunt, vel venenis victitant, in iis maximè venenum in felle colligitur. Vnde & hepati interdum aliquid venenatæ qualitatis communicatur. Memini me in hiſtoria nauigationis Hollandorum in nouam Zemblam legiſſe, cùm hepar vulpinum comediſſent, omnes periculosè ægrotare cœpiſſe. Quod aliunde factum non puto, niſi quia vulpes illa aliquod venenatum animal deuorauerat, cuius venenum in veſicula fellis in vulpe collectum, & hepati etiam communicatum fuit.

Sunt autem venenata animalia, vel ex ſe, & ſua natura, vt ſerpentes, ſcorpius, bufones, araneus, & huius generis alia; vel etſi per ſe non ſunt venenata, ex victu venenato talia euadunt, qualis fuit puella illa napello nutrita, & Cambajæ Rex. Qua de re etiam ſupra, *pag. 1. cap. 3.* dictum: vbi ſimul quæſtionem mouimus; an animalia, alias homini eſculenta, plantis vel anima- An animalia venenata.

Victitantia tutò comedi poſſint.

libus venenatis victitantia, noxia ſint, & tutò in cibum venire poſſint, quæ nec hic prætereunda. Etenim multa ſunt animalia, quæ cibis nobis venenoſis, ſicut ſturni, cicuta, paſcuntur, & coturnices veratro; anates bufones aquaticos deuorant, ciconiæ ſerpentes, gallinæ araneas, quæ tamen animalia homini in cibum veniunt. Pleríque, inter quos Langius, *lib. 1. epiſt. 69.* exiſtimant, talia animalia ſine omni periculo comedi poſſe, & quidem verum eſt, in talibus venenoſum cum excrementis expelli, vtile ſaltem corpori aſſimilari. Quia tamen vix fieri poteſt, quin aliquid etiam venenoſi corpori apponatur, quod ex puella illa napello nutrita, & Cambajæ Regis filio apparet: non malè cenſet Matthiolus, *in præfat. in 6. Dioſcor.* talium animalium carnes non planè ſine noxa eſſe, præſertim ſi frequenter in cibum veniant. Idque eo probat, quod lac animalium, quæ herbis purgantibus paſtæ ſunt, in tot mutationibus & coctionibus nihilominus vim purgandi retinet, vt Hippocrates & Galenus, *6. epid. comment. 5. text. 35.* referunt, & ipſa experientia docet. Id quod etiam in turdorum carne, qui baccis iuniperi veſcuntur, & gallinis, quæ abſinthium deuorant, patet; cùm illarum caro ſaporem baccarum iuniperi, hæc amaritudinem abſinthii referat. Et iam olim menſas coturnices damnaſſe, quia veratrum ipſis ſit grauiſſimus cibus, Plinius *lib. 10. cap. 23.* ſcribit. Et Galenus, *in comment. in modo allegat loc. Hippocratis*, refert, quod in Doride, Bœotia & Theſſalia, omnibúſque finitimis regionibus multi ex coturnicum eſu conuulſione correpti ſunt, quoniam ſcilicet veratro illæ veſcantur. Atque nouiſſe ſe ſcribit, aliquibus Athenis idem accidiſſe, qui coturnicibus largiter nimis ſeſe impleuerant. Niſi quis forſan ſtatuere velit, eiuſmodi animalia habere vim alexipharmacam, qua venenatam qualitatem extinguant: ſicut de Salamandra ſcribit Plinius, *lib. 29. cap. 4.* quod à quibuſdam animalibus, vt ſuibus, manditur, domante eadem illa rerum diſſidentia.

Cæterum animalia venenata longè deteriora & venenoſiora euadunt, & venenum ipſorum intenditur, ſi venenatis victitent; vt Plinius etiam docet, *lib. 10. cap. 72.* Et veſparum ictus periculoſiores eſſe, ſi veſpæ anteà ſerpentibus victitarunt, idem, *lib. 11. cap. 53.* annotauit. Animalia autem omnia, quæ veneno ſumpto perierunt, venenata euadunt, & propterea vſus eorum non tutus. Sic refert Fernelius, *lib. 2. de abdit. rer. cauſ. cap. 14.* cùm venatores quidam lupum ferocem trucidatum in varia obſoniorum genera apparaſſent & coxiſſent, omnes, quicunque eſitarunt, non multo pòſt tempore rabie correptos, alios periiſſe, alios ſociorum morte prudentes ſibi proſpexiſſe. Et Amatus Luſitanus, *centur. 2. curat. 65.* narrat, famulum Arubæ tabefactum ad mortem, quod guſtaſſet carnem gallinæ arſenico enectæ.

An verò animalia, quæ toxicatis telis occiduntur, tutò comedi poſſint, dubitatum eſt, Galenus, *de Theriac. ad Piſon. 10.* refert, Dacos & Dalmatas telorum cuſpides Helenio fricare, & ceruos hoc modo occidere; ceruos autem ab iis ſagittis confoſſos, nullam comedentibus læſionem inferre. Verùm hic animaduertendum, quale venenum ſit, quo tela inunguntur. Si enim venenum ſit, quod etiam homini noxium eſt, non tutum eſt, carnem eiuſmodi telo interfecti animalis comedere; aut certè, quod venatores nonnulli facere ſolent, & etiam Cardanus monet, pars vulnerata reſecanda, antequam venenum, in totum corpus penetret. Si verò venenum, quo telum tinctum fuit, animali quidem illi ſit venenum, non verò homini, tutò eiuſmodi caro comedi poteſt.

Symptomata & ſigna diagnoſtica.

Signa.

Venenum ab animali venenato illatum eſſe, plerumque ex ægri relatione innoteſcit. Si verò ignoretur, an morſus vel ictus venenatus fuerit, id ex eo pateſit, quod poſt morſum vel ictum pars læſa ſtatim valdè intumeſcit, inflammatur, dolore grauiſſimo corripitur, emoritur. Et accedunt alia ſymptomata, quæ venenis ſumptis ſuperuenire ſolent.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1. Si homo ſeu morſu ſeu ictu ab animali venenato lædatur, longè periculoſiſſimum eſt, ſi morſus vel ictus arteriam læſerit. Tunc enim venenum facilè ad cor penetrat, & ſyncope accedit, ac homo perit.
2. Nec periculo caret, ſi neruus aliquis ſit læſus. Nam non ſolum dolor excitatur, ſed & cerebro, præcipuè ſi id cum cerebro antiphatiam habeat, venenum promptè communicatur, & grauia ſymptomata excitantur.
3. Si verò vena ſaltem ſit læſa, minus periculum eſt, cùm ſaltem humores corrumpantur.
4. Minimè periculoſum eſt, ſi nullum vas ſit læſum.

Curatio.

Curatio.

Quomodo curatio inſtitui debeat, ſi venenum morſu, ictu, ſaliua, vel quocunque modo corpori immiſſum ſit, ſupra, *part. 5. cap. 7.* dictum, vt nihil hoc loco amplius addere opus ſit. Alexipharmaca verò, quæ cuiúſque venenoſi animalis veneno propria ſunt, poſtea in ſpeciali de venenoſis animalibus tractatione proponentur.

CAPVT II.

De ſerpentibus in genere.

Serpens.

E Venenoſorum animalium numero ſerpentes imprimis ſunt: de quibus hiſtoriæ animalium ſcriptores videantur. Nos pro inſtituti noſtri ratione hoc ſaltem monemus; ſerpentis nomen ſumi dupliciter. Primò generaliter, pro omnibus ſerpentibus, ita vt etiam vipera ſub eo comprehendatur. Deinde in ſpecie, vt viperis opponitur; quo modo ſerpentes dicuntur animalia illa repentia ouipara; viperæ verò, quæ viua animalia pariunt.

Serpentum temperamentũ.

Solent autem Autores certare de temperamento ſerpentis. Quam quæſtionem etiam Mercurialis, *de venen. lib. 1. cap. 2.* tractat, dum alii, vt Galenus, *lib. 2. de temperam. cap. 5.* Plinius, *lib. 10. cap. 72.* frigidos ſerpentes; alii contra, vt Auicennas, *6. quarti, tract. 3. cap. 21.* calidos eſſe ſtatuunt. Verum quæſtio hæc ad propoſitum noſtrum nihil facit; cùm certum ſit, neque in caliditate, neque in frigiditate vim veneficam ſerpentum conſiſtere, ſed in occulta qualitate & proprietate.

Quinque

Quot modis noceat.

Quinque autem potiſſimum modis ſerpentes A homini venenum inferunt, & nocent. Primò enim (vt de formidabili aſpectu, quo omnes terrent, nihil dicam) morſu periculoſum, & hominibus lethale vulnus infligunt. Secundò etiam ſputo & ſaliua nocent. Tertiò ſerpentes etiam quidam halitu & occultis effluuijs hominem interimere poſſunt; ita quidem, vt, etiamſi corpore ſuo hominem non tangant: medio tamen gladio, lancea, vel ligno eidem nocere poſſint. De ſerpente, cuius Auicennas, *lib. 4. fen. 6.* mentionem facit, quique, cùm à milite quodam haſta confixus eſſet, virulentam vim per haſtam ad manum tranſmiſit, quam primum infecit, & deinde totum corpus, antea etiam dictum. Simile quid Matthiolus, *in præfat. ad lib. 6. Dioſcor.* narrat, de B vinitore quodam Tridentino, qui cùm horrendi ſerpentis capiti haſtam ſatis longam infixiſſet, ac ſerpentem fortiter ſe contorquentem pro viribus teneret, magno ſtatim tremore correptus, & de vita periclitatus eſt; qui etſi theriaca & alijs antidotis ad vitam reuocatus eſt: duobus tamen annis poſtea vniuerſi corporis ſtupore, in lecto ſemper decumbens, ægrotauit, & eo præſertim brachio, quo perniciosum animal haſta occiderat. Et I. C. Scaliger, *exerc.* 200. haud procul Dertona Palauicinum quendam, cum Hiſpanica lancea ſerpentem interfeciſſet, eiúſque equum morte deletos ſe audiuiſſe è fortiſſimo Equite, C Antonio Lazaro, narrat. Et Amatus Luſitanus, *centur. 1. curat.* 62. refert, virum Anconitanum cùm lignis, lapidibus, ac gladio ſerpentem immenſæ longitudinis & craſſitudinis interfeciſſet, illico de dolore capitis quæri cæpiſſe, febricitaſſe, & die vndecimo obijſſe. Quartò ſolo etiam contactu, ſine morſu, ſerpentes nocere poſſunt. Cuius rei hiſtoriam refert Geſnerus, *hiſt. anim. lib. 4. de aquatil. pag.* 528. de Acontia, ſeu iaculo Germanorum, vbi ſcribit, quod in agro Tigurino ſerpens quidam baculi craſſitudine in ruſticum inſilire conatus ſit, quod cum ille cerneret, & ſacco, quem ferebat, relicto, fugeret, ſerpens proſiluit ſpacio circiter ſedecim pedum, non tamen attigit ruſticum. Deinde cùm ſacci acci- D piendi cauſſa rediret, ſerpens denuò in eum proſiliens brachium eius ſiniſtrum totum ſpiris implicauit, idque adeo arctè conſtrinxit, vt veſtigia ſpirarum imprimeret; non tamen momordit. Nam ruſticus ſtatim altera manu capite comprehenſum abſtraxit reiecítque. Brachium verò paulatim putrida quadam ſanie contabeſcens carne nudatum eſt, omni tamen carne putrida per Chirurgum extracta curatus. Quintò nocent etiam ſanguine, ſi dum conſcinduntur, eo crura vel manus conſpergantur. Præter hæc interdum incautis ſerpentes in vepretis vel circa muros & collapſa ædificia latitantes, hiante ore ſomnum capientibus per os in corpus irrepunt, ac ſæua E ſymptomata excitant.

Symptomata & ſigna.

Signa.

Morſum ſerpentis in loco affecto tumor, dolor & calor inſignis ſequitur: ſanguis primum quidem purus, poſt verò ſanioſus, ſeroſus & graueolens è vulnere effluit: facies flaſcens & liuida euadit: exacto verò biduo vel triduo pars affecta dealbatur, totum corpus colore albo, vitiligini ſimili inficitur; pili è capite defluunt, quartóque die ægri vt plurimum moriuntur. Qui halitu venenato ac effluuio ſerpentum læduntur, A pleríque etiam moriuntur. In membro ſaliua vel ſanguine ſerpentis polluto veſicæ rubræ excitantur, caro magis magíſque continuò exeditur, adeo vt ſæpiſſimè vſque ad oſſa caro abſumatur.

Serpentem per os hominis ingreſſum patefaciunt acerbiſſimi cruciatus ventris ieiuno præcipuè ſtomacho affligentes, ventriculi roſiones & frigiditas continua; dolores ex vini lactiſque potu miteſcentes, nec non lipothymiæ crebrò accedentes.

Curatio.

Curatio.

Vt generalis antea propoſita curatio hic in ſpecie applicetur, primò ſi homo à ſerpente morſus ſit, ne venenum ad interiora penetret, & membra principalia inuadat, pars ſupra morſum arctiſſimè liganda. Pars verò læſa copioſis ac profundis inciſſuris ſcarificanda, cucurbituláque appoſita ſanguis, & cum eo ſimul venenum extrahendum: plaga poſtea ſpiritus vini, in qua theriaca vel Mithridatium diſſoluta ſint, abluenda. Vel diſſecentur pulli gallinacei aut columbini, & calentes adhuc parti læſæ imponantur. Poſtea etiam imponere vtile eſt ſcillam aceto coctam, ficus & allia contuſa; ſeuum caprinum cum pice, ſulphure & cera miſtum, ſal cum melle, origano, hyſſopo, ruta & cæpis. Et quia venena propter ſimilitudinem ſui generis venena attrahere ſolent, ſerpentum morſibus vel propria axungia, vel capita ſerpentum trita, vel exta illorum, & præcipuè fel, commodè imponitur.

Dum hæc ita circa partem affectam peraguntur, ſimul ſtatim alexipharmaca propinanda, & ſudor prouocandus. Alexipharmaca autem ſupra ſunt propoſita. Imprimis vtilis eſt Theriaca Andromachi, quæ inde etiam nomen accepit. Nonnulli fragariæ cum toto, vt & veronicæ decoctum in vino commendant, alij ſeminis agni caſti Drach. j. vel radic. gentianæ Drach. ij. cum vino exhibitas laudant. Commendatur etiam aduerſus ſerpentum ictus caſtoreum Drach. j. pondere cum aq. cardui bened. exhibitum. Vel: ℞. *radic. gentian. ariſtoloch. long. baccar. laur. myrrhæ*, an. Drach ij. *coſti amari, folior. rutæ*, an. Drach. j. *ſpicæ* Scrup. ij. *croci* Scrup. j. Fiat puluis, & cum melle Electuarium. Doſis Drach. j. vel ij. A ſomno, ne vna cum calore & ſpiritibus ſomni tempore venenum à partibus exterioribus ad interiora trahatur, æger omnino auocandus.

Si ab afflatu & halitu, & occultis effluuijs ſerpentis alicuius homo infectus ſit, ei per alexipharmaca, vt modo dictum, ſtatim ſuccurrendum.

Si membrum ſaliua vel ſanguine ſerpentis infectum ſit, primùm vlcera illa maligna & venenata abſtergenda aq. deſtillatâ, vel decocto flor. origani. Poſtea puluis ſequens vlceribus ſæpius inſpergendus: ℞. *herbæ cancri menſe Iunio, dum floret, collectæ* Vnc. iß. *cineris talpæ* Vnc. j. *exuuias anguium*, num. ij. Fiat puluis. Si ſerpens per os in hominis corpus ingreſſus ſit, inquirendum; num adhuc in ventriculo lateat, vel ad inteſtina progreſſus fuerit: id quod ex frigiditate, tumore, dolore, & motu, quem æger vel infra vel ſupra ventriculum ſentit, facilè innoteſcit. Si in ventriculo adhuc contineatur, cum abſque ſuffocationis periculo ſerpens nec viuus, nec medicamentis interfectus, per vomitū violenter reijci

Serpens per os ingreſſus quomodo eliciendus.

A poſſit, commodiſſimum eſt, vt æger toto corpore antrorſum incuruato, capite verſus terram inclinato, pedibus verò ſurſum vergentibus collocetur, poſteàque aperto eius ore peluis feruente lacte repletus ſubijciatur. Vapore enim illo ſuaui lactis ſerpentem allici, & ſponte ſua per œſophagum egredi, ac in lac proſilire, experientia docuit. In inteſtinis verò ſi delitеſcat ſerpens, ægro propinandum decoctum radic. fraxini, centaur. min. cardui bened. abſinthij, ſcordij, & ſimilium amarorum & alexipharmacorum, vt ſerpens amaritudinem illam ingratam & vim alexipharmacam ſibi aduerſam percipiens, magis magíſque verſus inteſtina craſſa deſcendat: per anum verò lac tepidum inijciatur, vel per infundibulum lactis vapor immittatur. Quibus adhibitis ſerpens per anum ſponte ſua egredietur. Si verò aliquandiu adhuc moretur, vt natura ad excernendum ſtimuletur, ſerpénſque cum excrementis reijciatur, aloë, & pilulæ ex aloë paratæ, addito ſucco vel extracto abſinthij, exhibeantur.

Plura de ſerpentibus videantur apud Ariſtotelem, *lib. 2. hiſt. anim. cap.* 14. & Plinium, *lib.* 8. *hiſt. nat. cap.* 23.

CAPVT III.

De aſpide.

Verùm cùm ſint multæ ſerpentum ſpecies, quæ & ſymptomatum ac morborum, quos inducunt, diuerſitate differunt, & in curatione etiam aliquid peculiare requirunt, de ijs in ſpecie dicendum. Et vt primò de aſpide, ſerpente longè venenatiſſimo, de quo etiam Nicander, venenorum ſcriptor antiquiſſimus, primò tractat, primo loco dicamus, diſputant etiam de hoc Authores, an frigidæ vel calidæ ſit temperiei. Galenus, *in lib. quòd animi mores, cap.* 3 aſpidem paulò minùs eſſe frigidum ipſa cicuta: Arabes, & qui eos ſequuntur, calidiſſimæ naturæ eſſe ſtatuunt, quòd ex eius morſu dolores, incendia & inflammationes membrorum ſequuntur. Verùm & hæc diſputatio ad propoſitum noſtrum parum facit; cùm illa nocendi vis, quæ eſt in aſpide, neque à caliditate, neque à frigiditate, ſed occulta proprietate pendeat; id quod & ſubiti ac mirandi huius veneni effectus, & ipſa curatio probat.

Aſpis. Eius temperies.

Aſpis autem tam exiguum infligit vulnus, vt id omnem ferè oculorum aciem effugiat, & vix puncturam acus æquet: per illud tamen tantæ perniciei venenum infundit, quod intra paucas horas totum corpus peruadit, hominémque citiſſimè è medio tollit. Dolorem tamen exiguum infert, adeo, vt, ſicut Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap.* 8. refert, Cleopatra, Ægypti Regina, maluerit ſe aſpide, quàm alio veneni genere interimere.

Quomodo noceat.

Non ſolùm tamen morſu, ſed & ſine morſu ſolâ inſpuitione, hominem enecare poteſt. Vt enim Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap.* 6. ſcribit. In aſpidum genere, quæ Ptyas nominatur, ceruicem erigit, & dimetito interuallo, perinde ac rationis tum particeps foret, ſine errore venenum corporibus inſpuit.

Symptomata & ſigna diagnoſtica.

Signa.

Demorſis ab aſpide ſuperuenit capitis grauitas, oculorum caligo, ſenſuum hebetudo, ſtupor, ſegnities, ſomnolentia, faciei pallor, corporis refrigeratio, crebræ oſcitationes, ſpaſmus, conuulſio, & tandem, niſi citò ſuccurratur, trium horarum ſpatio, ipſa mors.

Accidentia ſputi iniectionem conſequentia cum modò dictis ferè ſunt eadem, ſed mitiora.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

B 1 Venenum aſpidum perniciosiſſimum eſt, & quam citiſſime hominem interficit, vt modo dictum, ac ferè eſt inſanabile.

2 Eſt tamen quædam differentia pro differentiâ aſpidum. Cùm enim tria aſpidum genera Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap.* 8. veteres, & præſertim Nicandrum ſecutus, conſtituerit, Hirundinaceus ſtatim interimit; Terreſtris autem ſpatio trium aut quatuor horarum; Ptyas paulò tardiùs.

Curatio.

Curatio.

Ne venenum in corpus penetret, ſed per vulnus euocetur, ligaturis, ſcarificationibus & alijs modis, capitibus præcedentibus propoſitis, præC ſtandum. Plagæ etiam extra applicetur centaurium viride cum myrrha contuſum; item theriaca, vel ruta contuſa, vel linteola lacte tithymali madida.

Simul ſtatim alexipharmaca exhibenda, è quibus ſunt præcipua theriaca & Mithridatium. Scribit tamen Ambroſius Paræus, *lib.* 20. *cap.* 22. Chriſtoph. Andræam, *in œcoiatriâ*, ſcribere Hiſpaniæ Inſulas ſerpentibus, aſpidibus, omnique genere ferarum virulentarum paſſim differtas eſſe, contra quarum morſus nunquam quicquam præſidij in theriacâ animaduerſum & compertum ſit. At in ſequenti antidoto vires multiplici experientia comprobatas adeo certas & inſignes exiſtere, vt illius fiduciâ non dubitauerit, ſe morD dendum quantumlibet effero offerre aſpidi. Capit verò id remedium folia thapſi barbati, caryophyllatæ, leucoij rubri pari pondere, quæ in aceto acerrimo, & ſani hominis vrina bulliant, ad partis læſæ fotum. Quanquam ſi ab ictu multum tempus iam ſine remedio exactum ſit, omnino ſatius & certius eſſe, ſi æger eius decocti Vnc. iij. ieiunus duabus ante paſtum horis hauriat. Ardoynus & rutam veneni aſpidis Bezoar eſſe ſcribit. Ægyptij in frequenti vſu contra venenum hoc habent acetum vini copioſè ſumptum. Vtilis eſt & gentiana, ac caſtoreum, cum vino vel aceto propinata. Vel: ℞. *radic. ariſtoloch. rotund. gentianæ*, an. Drach. j. *folior. rutæ* p. ij. *caſtorei, caſſiæ*
E *lign.* an. Drach. ij. *ſem. aniſi, citri excortic.* an. Drach. iß. F. Puluis. Doſis à Scrup. j. ad Drach. j. cum vino vel aceto. Pars aſpidis ſputo infecta vrinâ puerorum impubium, vel ſpiritu vini, in quo theriaca diſſoluta ſit, frequenter abluenda; ſimul verò medicamenta alexipharmaca modò propoſita exhibenda.

Ab aſpide læſus parum dormiat, multum verò ſeſe exerceat.

De aſpide etiam videantur Aëtius, *tetrab.* 4. *ſ.* 1. *cap.* 30. Ardoynus, *de venen. lib.* 6. *cap.* 4. Greuinus, *de venen. lib.* 1. *cap.* 7.

CAPVT IV.

De ceraſte.

Ceraſtes. CEraſtes ſerpens ita dictus, quòd in capite duas eminentias paruas, quales & cochleæ, inſtar cornuum habeat, morſu ſuo vulnus infligit non quidem adeo dolorificum, ob veneni tamen vehementiam maximè lethale, quòd pauciſſimi ab eo vulnerati euadant, licet vitam nonnunquam in nonum vſque diem protrahant.

Symptomata & ſigna.

Signa. Locus à ceraſte morſus in tumorem capiti claui non abſimilem attollitur; è vulnere ſanies exit modò pallida, modò nigra; puſtulæ exoriuntur liuidæ; nonnunquam & totum corpus liuorem contrahit, labia intumeſcunt, oculi caligant, mens alienatur; & circa poplites, dolor excitatur, procul dubio ob retractionem magnorum neruorum, qui eas partes perreptant; genitale intenditur, vires proſternuntur, ægrique exanimes moriuntur.

Curatio.

Curatio. Maxima curationis ſpes eſt in membri læſi amputatione, ſi locus membri & conditio id patiatur, quod ſi fieri non poſſit, omnis caro circa locum affectum abſcindatur, vel ad minimum profundè ſcarificetur, cucurbitulíſque appoſitis ſanguis copioſius eliciatur, & plaga aquâ vitæ, in qua theriaca diſſoluta ſit, abluatur, vel cauterio actuali locus aduratur. Morſui poſtea imponit Auicennas cataplaſma è mentaſtro montano, hyſſopo, melle, & ſale. Vtile eſt & id, quod fit è farina orobi, ſcilla, ficubus, allio, & ſale, cum pice. Sunt qui ranas frixas, vel auem alaudam contuſam vulneri imponunt.

Interna medicamenta ea exhibeantur, quæ antea de ſerpentibus ſunt propoſita, & poſtea de viperarum morſu proponentur. Ardoynus, *lib.* 7. *de venen. cap.* 5. veneni huius Bezoar rutam eſſe aſſerit. Laudatur & ſemen raphani cum vino ſumptum, & decoctum item ſerpilli, herbæ Kunigundis, ariſtolochiæ, gentianæ, ex vino paratum. Vt & ſuccus artemiſiæ, rutæ caprariæ, ſcabioſæ.

Pſylli. Mira de Pſyllis, Libyæ incolis, in curatione demorſorum à Ceraſte plures Authores referunt, quòd ſcilicet vel ſolâ ſaliua ſuâ illitâ, vel aquâ, quâ os colluerunt, exhibitâ, vel proprio corpore nudo accubitu cum ægrotis, eos curare potuerint, vt hac de re Ælian. *lib.* 1. *de anim. c.* 57. & *lib.* 16. *de anim. c.* 28. & alij ſcribunt. Plutarch. *in vita Catonis*, ſcriptum reliquit, quòd Cato, cùm exercitum Iulij Cæſaris fugiens, per Lybiæ deſerta iter faceret, ſéque in ſummo periculo ob ſerpentes, qui ſingulis ferè horis milites ſuos interficiebant, conſtitutum videret, meliùs certè ſibi conſulere non potuerit, quàm vt auxilium à Pſyllis peteret, qui vulneratorum ictus exſugerent, & incantamentis quibuſdam ita ſerpentes faſcinarent, vt nullum deinde morſum inferre poſſent. Lucanus quoque huius meminit, cum ait: *Gens vnica terras Incolit, à ſæuo ſerpentum innoxia morſu Marmaridæ Pſylli: par lingua potentibus herbis, Ipſe cruor tutus, nullúmque admittere virus, Vel cantu* A *ceſſante, poteſt, natura locorum Iuſſit, vt immunes miſti ſerpentibus eſſent.* Maximè verò mirum eſt, quod de iiſdem Ælian. *alleg. loc. lib.* 1. *c.* 57. ſcribit, virum, cui ſua vxor venerit in ſuſpicionem adulterij, quique ex ea ſuſceptos liberos adulterino ſanguine natos ſuſpicaretur, experimenti cauſſa in dolium ceraſtarum plenum infantem coniicere, ſicque ingenuitatem pueruli experiri. Ceraſtas protinus inſultare, acerbóſque fieri, innatum malum pueros minitantes: eos vt puer attigit, remolleſcere, vnde Libycus ille ſe legitimum patrem agnoſcit. Sed ipſe Ælianus dubitat, an hæc vera ſint; an Afri verò ea comminiſcantur. Et licet multi Authores de vi Pſyllorum contra ſerpentes mentionem faciant: tamen an ea, quæ præſtiterunt, naturalem cauſſam, an verò Magicam habuerint, dubium. B Imò Gell. *lib.* 16. *cap.* 11. ex fabula quadam Herodoti narrat, Pſyllos ad vnum omnes interiiſſe. Sicut & quæ de Marſis, Italiæ incolis, à Plinio referuntur, iam Galeni etiam tempore, vt ex *lib. de Theriac. ad Piſon.* videre eſt, ita ſe non habuerunt, nec hodie quicquam de eo conſtat.

CAPVT V.

De Hæmorrhoo.

C HÆmorrhous, quaſi dicas ſanguifluus, nomen inde accepit, quòd illis, vt mox dicetur, qui ab illo vulnerati ſunt, ſanguis per omnes corporis partes effunditur. Vt verò reliquæ ſerpentum ſpecies; ita & hic hominibus morſu lethale vulnus infligit. Hæmorrhous.

Symptomata & ſigna.

Ab hæmorrhoo aliquem morſum eſſe pathognomonicum ſignum præbet ſanguinis profluuium, non ſolum per vulnus inflictum, aut alias conſuetas vias, hæmorrhoides ſcilicet, nares, vterum; ſed & per loca planè inconſueta, aures nimirum, oculorum angulos, dentium gingiuas, vn- Signa.
D guium radices, os, per vomitum aut tuſſim, per anum cum alui fecibus, imò per omnes corporis poros atque meatus, nec non per cicatrices aliquando à vulneribus relictas. Quæ omnia eleganter Lucanus expreſſit his verſibus: *Impreſſit dentes hæmorrhois aſpera Tullo, Magnanimo iuueni, miratorique Catonis. Vtque ſolet pariter totis ſe effundere ſignis Corycij preſſura croci: ſic omnia membra Emiſere ſimul rutilum pro ſanguine virus. Sanguis erant lacrymæ, quacunque foramina nouit Humor, ab iis largus manat cruor: ora redundant, Et patulæ nares: ſudor rubet: omnia plenis Membra fluunt venis: totum eſt pro vulnere corpus.* Dolor præterea affligit vehemens, pars demorſa tumet & nigricat, adeſt ſtomachi dolor & reſpi-
E randi difficultas, vox intercipitur, vt & vrina, gingiuæ putreſcunt, dentes excidunt, memoria labitur, & tandem cum deliquio animi mors ingruit.

Curatio.

Etſi ſalutis ſpes in anguſto eſt; tamen curatio tentari poteſt, & primò quidem membrum læſum, ſi abſque vitæ diſpendio id fieri poteſt, abſcindendum; aut ſi id facere non liceat, cucurbitulæ ſcarificatæ adhibendæ, vel cauterio actuali pars adurenda. Poſtea etiam medicamenta venenū ex alto euocātia applicentur. Aëtius imponit Curatio.

cataplaſma ex foliis vitis coctis,tritis cum melle, & folijs portulacæ,cum polenta. Vel è porro,vrtica & ruta coctis & contuſis, addita farina hordei & albumine oui, F.Cataplaſma parti demorſæ imponendum.

Simul exhibeantur medicamenta ſanguinis impetum ſiſtendi vim habentia, qualia ſunt tormentilla, burſa paſtoris, portulaca, plantago, bolus Armenus, terra ſigillata, lapis hæmatites, quibus ſemper aliquid theriacæ adijcere vtile eſt.

Neque enim vllo modo alexipharmaca hactenus propoſita negligenda. Nam licet vim ſanguinis fundendi habere videantur: quia tamen ſanguinis iſta profuſio à veneno hoc proficiſcitur, veneno per alexipharmaca victo etiam ſanguinis iſta effuſio ceſſat. Commendatur præterea allium & theriaca præſertim recens, laudantur & vuæ paſſæ, ac rubi fructus.

CAPVT VI.

De ſepedone.

Sepedon. SEpedonem ſerpentem, ita dictum, quod corpus eorum, quos tetigit, ſtatim, ob veneni malignitatem putrefaciat, venenatiſſimum eſſe, omnes Authores conſentiunt. Atque ipſa experientia edocuit, tantæ malignitatis venenum immittere, quod intra tertium vel quartum diem hominem è medio tollat.

Symptomata & ſigna.

Signa. Sepedonis morſum dolorem in affecta parte ſequitur vehementiſſimus, ſanguis è vulnere primò quidem purus, paulò poſt verò ſanioſus & graueolens exit, pili defluunt, corpus colore albo, qualis in leucophlegmatia conſpicitur, tingitur, pars læſa citiſſimè, & hinc breui temporis ſpatio totum corpus, adeo putreſcit, vt omnis caro abſumatur, ac fruſtillatim decidat.

Curatio.

Curatio. Pars demorſa, ſi fieri poteſt, ſtatim ſupra vulnus arctiſſimè liganda, plaga,& circa eam ambitus, copioſis & profundis inciſſuris ſcarificanda, cucurbitulæ applicandæ,& cataplaſmatis & emplaſtris attractorijs è baccis lauri, radicibus ariſtolochiæ rotundæ, capis,allio,ſinapi,naſturtio, pice, galbano, opopanace, & ſimilibus paratis venenum extrahendum.

Exhibenda ſimul ſtatim demorſis folia lauri, mentha, caſſia lignea,caſtoreum,ſuccus artemiſiæ, cum mulſa & oxymelite,& reliqua, quæ ſerpentum & viperarum morſibus proſunt.

CAPVT VII.

De Dipſade.

Dipſas. DIpſadis, ſerpentis ſic dicti, quod ij, qui ab eo ſunt demorſi,ſiti intolerabili & inextinguibili crucientur,maxima veneni vis eſt.

Symptomata & ſigna.

Signa. Nam dipſadis morſum magna tam internarum,quam externarum partium ſequitur inflammatio, & hinc intolerabilis atque inextinguibilis ſitis,adeo,vt licet ægri copioſiſſimum potum ingurgitent; nullum tamen inde ſentiant leuamen, ſed more hydropicorum, quò plus ſunt potæ, plus ſitiantur aquæ. Quia tamen meatus vrinarij exſiccantur & conſtringuntur, largiſſimus ille potus per vrinam exire non poteſt, ſed per venas in totum corpus diſtribuitur,vel ad ventris capacitatem tranſmittitur, vnde is adeo intumeſcit, vt nonnunquam circa inguina rumpatur, ægérque ſitibundus moriatur.

Curatio.

Curatio. Dipſadis morſui eadem, quæ reliquorum ſerpentum ac viperarum morſui, conueniunt medicamenta externa & interna. Præter illa tamen, quia demorſi plurimum bibunt, & potus ille per vias vrinæ non euacuatur, diuretica exhibenda è ſem. 4. frigid. maior. radic. aperientibus recta bouis, chærefolio, virga paſtoris, fragis, nucleis perſicor. hordeo & ſimilibus. Clyſteribus quoque aquam educentibus aluus euacuanda. De dipſade videantur Aëtius, *tetrab. 4. ſerm. 1. cap. 22.* Ardoinus, *de ven. lib. 6. cap. 9.* Greuinus, *de ven. lib. 1. cap. 14.*

CAPVT VIII.

De natrice.

Natrix. NAtrix ſerpens ſecundum loci, quem diuerſis anni temporibus inhabitat, diuerſitatem, diuerſa etiam ſortitur nomina. Amphybium enim cùm ſit hyeme ac vere in ſtagnis & paludibus degit, & ab authoribus Hydrus appellatur; æſtate verò & autumno ſiccam terram inhabitat,& Cherſydros dicitur,ſub quo nomine etiam à Nicandro & Aëtio, *tetrab. 4. ſerm. 1. cap. 35.* deſcribitur. Eſt verò & hoc ſerpentum genus morſu nocentiſſimum: longè tamen nocentius, quando terram incolit, quàm cùm in aquis commoratur.

Symptomata & ſigna diagnoſtica.

Signa. E plaga è Natrice inflicta primò ſanguis purus exit, paulò pòſt tamen ſanies multa, putrida, fœdique odoris; circa locum demorſum tumor apparet liuidus & fœtidus, vomitus adſunt bilioſi, oculi caligant, vertigo ingruit, dolor vehementiſſimus & vrens nunc hanc, nunc illam partem valde affligit; cutis fit arida, puſtulæ emergunt liuidæ; ægri inquieti ſunt, membráque hinc inde iactitant, tandémque viribus proſtratis ipſa mors ad ſummum triduo, vel, vt Ardoynus ſcribit, trium horarum ſpatio ingruit. Ælianus etiam, *lib. 8. de animalib. cap. 7.* ex Apollodoro refert, Cherſydri venenum ita pernicioſum eſſe, vt qui mortuum tantum attigerit ſtatim intereat.

Curatio.

Curatio. Quæ in alijs vulneribus à venenatis ſerpentibus inflictis ad veneni euocationem & extractionem adhiberi ſolent auxilia, & hic locum habent. Præterea extrà plagæ imponatur emplaſtrum ex origano, radic. ariſtoloch. farina hordei cum melle; item calamintha montana & ſimilia cum oleo.

Exhibeatur verò præter theriacam ariſtolochiæ rotundæ radix, Drac.ij. pondere cum vino aut poſcha, ſuccus item vel decoctum marrubij aut origani. Aëtius nucum cupreſſi mundat, & myrti. baccar. an. Drach.j. terere, & cum melle roſaceo aut vino mulſo in potu exhibere iubet.

CAPVT IX.

De amphysbæna & ſcytale.

Amphysbæna, ſcytale. AMphyſbæna & ſcytale ſerpentes ſunt inter ſe adeo ſimiles, vt vix diſcerni poſſint. In hoc ſaltem differunt, quòd illa in vtrámque B partem, vnde & nomen accepit, anteriorem nimirum & poſteriorem; hæc verò ſaltem in anteriorem mouetur, hæcque illam craſſitie aliquantulum ſuperat. Ambo etiam ſimili modo nocent, & exiguum ac vix notabile vulnus morſu infligunt. De amphisbæna fertur, quod, ſi mulier vterum gerens eam tranſgrediatur, malè pariat, aut abortum faciat.

Symptomata & ſigna.

Signa. Morſum amphysbænæ & ſcytales ſequitur inflammatio, dolor ac rubedo; nonnunquam etiam apoſtema in parte affecta excitatur. Reliqua ſymptomata, quæ eius morſum ſequuntur, C ſimilia ſunt his, quæ in viperæ morſu contingunt.

Curatio.

Curatio. Curationem etiam Amphysbænæ & Scytales morſui eandem, quàm viperæ morſui, deberi, Dioſcorides, *lib. 6 cap.* 48. Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 30. & alij aſſerunt: quæ propterea ex ijs, quæ infra, *cap.* 52. de viperæ morſu dicentur, petatur.

CAPVT X.

De cenchri.

Cenchris. CEnchris quoque ſerpens eſt venenatiſſimus, cuius morſus etiam hominem, niſi è veſtigio ſuccurratur, tridui ſpatio è medio tollit. Et Diſcorides, *lib.6. cap.*52. ex Eraſiſtrato refert ſerpentis huius venenum iecori, inteſtino ieiuno, & colo potiſſimum infenſum eſſe.

Symptomata & ſigna.

Signa. Demorſis à cenchri venter ob aquam, à veneno, humores fundendi vim habente, collectam, attollitur, caro defluit, è plaga ſanies E cruenta promanat, quam vlcus putridum & ſerpens ſequitur, pars læſa intumeſcit, capitis adeſt grauitas, in ſomnum propenſio & quaſi veternus, atque animi deliquium.

Curatio.

Curatio. Præmiſſa per ambitum vulneris profunda ſcarificatione, cucurbitularum appoſitione, partiúmque ſuperiorum arcta ligatione, & præterea emplaſtrorum ac cataplaſmatum attractoriorum applicatione, exhibeantur ſatureia, ruta ſylue- A ſtris, radix gentianæ, ariſtolochiæ, aſphodeli, mentha, ſerpillum, centaurium minus, caſſia lignea, cardamomum, caſtoreum, ſuccus artemiſiæ cum aqua mulſa.

CAPVT XI.

De dryino.

Dryinus. DRyinus etiam venenatiſſimus ſerpens eſt, tantæque venenoſitatis, vt non ſolum morſu hominem interficiat, aut hominis eum calcantis pedem lædat, ſed etiam Medici ægrotanti medicamenta applicantis manus excoriet. Inò ſi quis eum interimat, cum prauè admodum olere, illóque ſuo fœtore omnium aliorum odorum quamuis præſtantium, ſenſum auferre fertur.

Symptomata & ſigna.

Signa. E vulnere morſu dryini inflicto ſanguis effluit nigricans & putridus, ſequitur læſæ partis tumor, ſciſſura & mortificatio, dolor vehemens, cutis fit ſicca, dura & aſpera, nigræ puſtulæ circa vulnus oriuntur, accedit oculorum caligo, delirium, ſitis intolerabilis, ſingultus, vomitus bilioſus aut ſanguinolentus, cardialgia, ventris tormina, vrinæ, aluique ſuppreſſio, vocis & reſpirationis interceptio, odórque ex ægri corpore exiens fortiſſimus & moleſtiſſimus.

Curatio.

Curatio. Dryini morſus curatio petatur ex ijs, quæ ſupra, *cap.* 2. dicta ſunt, & infra, *cap.* 13. de viperæ morſu dicentur.

In ſpecie tamen ad dryini morſus commendantur origanum, trifolium & marrubium, vel eorum ſuccus, radix item ariſtolochiæ, necnon glandes cuiuſcunque quercus conciſæ, & cum vino generoſo ſumptæ. Eædem quoque contuſæ & cum melle mixtæ extra plagæ imponantur. Dolorem leniunt etiam ilicis radices tuſæ & ap- D plicatæ.

CAPVT XII.

De baſiliſco.

Baſiliſcus duplex. BAſiliſci nomine duo animalium genera apud Authores veniunt; vnum quod è ſerpentum genere ſit, de quo hoc loco agendum, alterum auis genus, quod ex ouo galli gallinacei naſcatur. Vtrumque alij pro fabuloſo habent; alij in rerum natura dari affirmant.

Baſiliſcus ſerpens. Baſiliſci ſerpentis meminit Galenus, *de Theriac. ad Piſon. cap* 8. dum ipſum ita deſcribit: Serpens parumper flauus, eminentias habens in capite, tantummodò conſpectus, & ſi quando ſibilat, auditus, videntes ſe & audientes necat, atque ſi quod aliud animal illum etiam mortuum attingit, ſtatim moritur. Et de eodem Aëtius, *tetrab.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 29. & 33. ſcribit, quod omnes ſerpentes illius conſpectum fugiant, nec audeant ire ad pabula vel aquas, quod adeo exitialis ſit. Et Auicennas, *6. tertij*, de eodem ita ſcribit: quod ſit duorum palmorum, acuti capitis valde, oculorúmque rubentium, qui ſi lancea tangatur, eum, qui tetigerit, perimat, & ſi ani-

mal iuxta ipſum tranſeat, obſtupeſcat, & inde A moriatur, & quod plantæ omnes in circuitu illius pereant, & ſi auis volet ſupra eius foueam, concidat.

Verùm iſta omnia Cardanus, *lib.* 1. *de venen. cap.* 16. pro fabulis & nugis habet, idque eo probare conatur, quod Galenus, 1. *ſimpl. med. facult. cap.* 1. negat, ſe vnquam tale animal vidiſſe, nec ipſe viderit, nec alium, qui viderit, audiuerit. Deinde non veriſimile eſſe putat, naturam procreaſſe genus animalis adeo omnibus exitiale, vt ab eo reliqua omnia deleri poſſint. Tertiò addit, ſi videndo & audiendo illius vocem homo moritur, quis vidiſſe aut audiuiſſe referre poteſt? Quartò Dioſcorides, *lib* 6. *cap. vlt.* morſum eius B deſcribit dicens: quòd plaga eſt aurei coloris, & curatur caſtoreo epoto, Drach. iij. pondere: & proinde non tam exitioſum animal eſſe videtur, vt etiam vulnus eius curam admittat. Quintò Rhaſis, experimentorum curioſiſſimus indagator, & qui in Africa habitant, eius non meminerunt.

Cæterùm dari Baſiliſcum ſerpentem, negari non poteſt, cùm à tot Autoribus deſcribatur, & ipſe etiam Cardanus concedat, ſerpentem eſſe exiguum, qui in ambitu ſuæ latebræ plantas enecet, & propè aërem etiam inficiat, adeo vt quæ illi appropinquant animalia, velut ſpecubus mortiferis pereant, licet non ex viſu aut auditu illius: ſicut & hoc negare non audet, quòd ſi C lanceâ tangatur, eum, qui tetigerit, interficiat. Eſt enim Baſiliſcus, vnde procul dubio etiam nomen accepit, omnium ſerpentum venenatiſſimus, qui non ſolùm morſu & tactu immediato, ſed & ſibilo, halitu & tactu mediato hominem interficit: tantâ præterea, vt ferunt, & Greuinus, *lib.* 1. *de ven. cap.* 18. narrat, veneni vi pollet, vt mortuum etiam beſtiæ & auiculæ, vbi fœdum odorem cadaueris perceperunt, attingere non audeant; quòd ſi fortè aliquid de eo comederint, ſubitò moriantur; imò idem ijs contingat, ſi de corpore, quod ex ipſius morſu perijt, aliquid aſſumant. Vnde Solinus refert, Pergamenſes magnam pecuniæ ſummam pro Baſiliſci cadauere numeraſſe, quod de ſumma Apollinis templi D parte ſuſpenderunt, ne vel aues vel araneæ eò poſſent appropinquare.

Symptomata & ſigna.

Signa. Baſiliſci morſum maxima ſequitur totius corporis inflammatio, pars affecta flauo tingitur colore, pili defluunt, caro liqueſcit & fruſtillatim decidit, morſúſque breui temporis ſpatio vitam finit.

Curatio.

Curatio. Cùm ergo tam ſubita mors Baſiliſci morſum E excipit, Aëtius ipſe ſuperuacaneum exiſtimat, remedia aduerſus ipſum præſcribere; cùm vix vllis remedijs tam repentinæ morti occurri poſſit. Eraſiſtratus tamen, cum quo Dioſcorides conſentit, caſtorei Drach. j. cum vino vel papaueris liquore exhibendam cenſet.

CAPVT XIII.

De Vipera.

Viperæ. Vipera etſi ſub ſerpentis nomine etiam quandoque comprehendatur: à reliquis tamen ſerpentibus duobus differt. Primum eſt, quòd, cùm reliqui ſerpentes oua pariant, viperæ viuum fœtum excludunt, non quòd, vt nonnulli ex Ariſtotele, 5. *hiſt anim cap. vlt.* malè intellecto exiſtimant, ventre matris perforato naſcatur, cùm ſolùm membranis, quibus inuoluitur, corroſis prodeat. Alterum eſt, quòd Ariſtoteles, 8. *hiſtor. anim. cap.* 15. ſcribit: Cæteri ſerpentes hyeme in terra, vipera in ſaxis latet.

Viperæ temperamentum. De temperamento viperæ etiam inter Autores controuertitur. Galenus, 3 *de loc. affect. cap. vlt.* viperas frigidi temperamenti eſſe ſcribit. Contra Auicennas, *ſecund.* 1. *doct* 2 *cap.* 15. calidum eius venenum eſſe docet. Imò ipſe Galenus, *lib.* 11. *de ſimpl. med. fac. circa init.* carnem viperarum exſiccare & moderatè calefacere docet. Et omnino effectus id docet. Neque refert, quòd vipera ad tactum frigida deprehenditur; cùm vinum & mineralia calidiſſima tactu etiam frigida deprehendantur, de cuius rei cauſſa alibi dicetur. Nobis hic de veneno viperæ imprimis quæſtio eſt; cuius vim non in qualitatibus primis & manifeſtis, ſed occultis conſiſtere, ſupra ſatis probatum.

Hoc etiam de vipera notandum, quòd Authores plerique, Nicandrum & Autorem libri de Theriaca ad Piſonem ſecuti, ferunt, viperas mares duos tantùm dentes, caninos referentes, habere; fœminas verò quatuor, & hinc diſcerni poſſe, an homo à mare vel fœmina morſus ſit; cùm in morſu à mare duo tantùm foramina & vulnera, in morſu verò à fœmina quatuor adſint. Verùm Paulus, *lib.* 5. *cap.* 17. rectè docet, in morſu viperæ, tum maris, tum fœminæ, duo ſolùm foramina paruo ſpatio diſcreta obſeruari. Quod & Halyabbas, *lib.* 8. *de Theriac. cap.* 71. confirmat. Et teſtatur Angelus Baldus Abbatius, qui diligentiſſimè de viperæ natura ſcripſit, *cap.* 15. dentes tam marem, quàm fœminam quatuor habere, ſed fœminis firmiores ſtabilioréſque, quippe qui pro tempore quatuor inſint; duos verò deciduos habere, mares perennes alios.

Symptomata & ſigna.

Signa. E vulnere morſu viperæ inflicto ſanguis primò exit purus, quem breui ſequitur ſanies cruenta, ſpumoſa, & ærugini ſimilis: non ſolùm pars demorſa, ſed nonnunquam totum corpus in tumorem ſat notabilem, & quidem, pro humorum varia diſpoſitione & corruptione, nunc rubeſcentem, nunc vireſcentem, quandoque etiam purpuraſcentem aut nigricantem attollitur; dolor inſignis, & quidem hinc inde oberrans, ægrotantem miſere affligit, calor adeſt vehemens, puſtulæ in membro læſo aduſtæ & nigricantes excitantur: accedunt vomitus bilioſi, ſingultus, vertigines, mentis ſtupor, dolores, febres ardentes, vrinæ difficultates, hæmorrhagiæ, ſudores frigidi, tremores, lipothymiæ, anhelitus difficultates, aliáque grauia ſymptomata.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1 Etſi quidam venenum viperæ inter ea, quæ ſtatim enecant, & ea, quæ tardiùs interimunt, medium eſſe velint, & verum ſit, in nonnullis regionibus viperæ morſum non eſſe adeo lethalem, nec tam citò interimere: tamen certum eſt, in regionibus calidioribus, ac tempore æſtiuo & calidiore, & præcipuè à vipera irata illatum morſum valde eſſe lethalem, & nonnunquam ſeptem horarum ſpatio, ad ſummum tertio die, demorſos interire.

2 Vtrùm fœmina aut mas venenum lethalius inferat, apud Authores controuertitur. Verùm ſi experientia conſulatur, cui nec ratio repugnat, procul dubio maris venenum eſt magis noxium.

3 Si quis à vipera morſus incidit in ſyncopen, aut illi ſanguis è naribus profluit, labia viridia fiunt, vngues refrigerantur, totum corpus tremore afficitur, & vt Nicander ſcribit, veluti grandine percuti videtur, certum eſt, mortem eſſe propinquam.

Curatio.

Curatio.

Quod de aliorum animalium venenatorum morſu dictum, & hîc faciendum, membrúmque demorſum paulò ſupra plagam, ſi fieri poteſt, ligandum, ſcarificandum, ſanguíſque, & cum eo venenum, cucurbitulis extrahendus, vel gallinis aut columbis viuis diſſectis, calentibúſque adhuc morſui impoſitis virus eliciendum

Extra etiam applicetur ſtercus capræ cum aceto, pice, cera & ſulphure miſtum, farina item eruí cum melle ſubacta, & ſcilla cum aceto cocta & contuſa. Galenus, 2. *de antidot. cap.* 14. ad viperæ morſus hæc epithemata tradit: ℞. *Sagapeni*, *piperis, liquoris Cyrenaic. opopanacis*, an. part. j. *galbani, ſulphuris viui*, an. part. ij. Arida pulueriſentur, liquores in aceto ſoluantur, & aridis inijciantur. Fiat Emplaſtrum. Vel: ℞. *centaurij*, *ariſtolochiæ*, *rad. peuced.* an. par. podus. Pulueriſentur, & aceto ac galbano excipiantur. Vel: ℞. *ſagapeni, aſæ fœtidæ, piperis, opopanacis*, an. Drac. ij. *galbani, ſulphuris viui*, an. Drach j. Gummi in aceto diſſoluantur, atque ijs reliqua pulueriſata inſpergantur. Fiat Emplaſtrum.

Vtile eſt & Emplaſtrum paratum ex allio, ficubus & theriaca.

Statim verò demorſis exhibeantur alexipharmaca. Veneni viperarum Bezoar eſſe coſtum, à Drach. ß. ad Drach. j. cum vino abſinthite, vel decoctionis abſinthij exhibitum, ſcribit Ardoynus, *de venen. lib. 6. cap* 1. Dioſcorides, *lib 6. cap.* 47. exhibet coaguli leporin. obol. iij. allium item, porrum, cepas, ſalſamentáque acerrima mandenda, vinúmque frequenter bibendum præcipit. Vtilis eſt & radix aſphodeli, tormentillæ, gentianæ, bryoniæ, ariſtolochiæ rotundæ, terra ſigillata, quorum quodlibet vel ſeorſim, vel plura ſimul mixta dantur ad Drach j cum vino veteri. Cui ſi aliquid rutæ addatur, efficacius medicamentum euadit.

Inter compoſita primas obtinet theriaca, Drach. j. vel ij. pondere, cum vini generoſi Vnc. iiij. exhibita: cui ſuccedit Mithridatium. Vel: ℞. *radic. ariſtoloch. rotund. bacc. lauri, caſſiæ ligneæ, piperis*, an. Drach. ij. *caſtorei* Drach. j. *aniſi* Drach. ß. *folior. rutæ ſylueſtris* Drach. iß. Pulueriſentur om-

A nia, & cum melle deſpumato redigantur in formam electuarij. Doſis à Drach j ad Drach. ij. cum hauſtu vini.

Matthiolus, *in comment. ſuper præfat lib 6. Dioſcorid.* ex antidoto quadam, quam ibi deſcribit, aquam parat cuius tantas vires eſſe prædicat, vt ea non ſolùm à viperis demorſos, quod duabus hiſtorijs probat, ſed etiam à quocunque animali venenato ictos ſanare, imò in tanto mortis diſcrimine conſtitutos, vt viſum, vocem, & reliquos ſenſus amiſerint, ingenti aſtantium admiratione, à longo veluti ſomno excitare, & à morte ad vitam reuocare poſſit. Doſis illius aquæ ſunt Drach. iiij. vel per ſe, vel cum aquæ alicuius deſtillatæ cordialis, vel vini odorati pari quantitate.

B

CAPVT XIV.

De Scorpione.

Scorpius.

SCorpionum plures reperiuntur ſpecies, de quibus Nicander, *de Theriaca*, Ardoynus, *de venen lib.* 8. *cap.* 1. Greuinus, *de venen. lib.* 1. *cap.* 24. & alij. Etſi verò Scorpiones etiam interdum os hominis ingrediuntur, ſicut Omnibonus Ferrarius, *de art. Medic. infant. lib.* 2 *cap.* 9. refert, in agro Veronenſi, in infantis in cunis dormientis os ingreſſum fuiſſe ſcorpionem, quem licet poſtea euomuerit, nihilominus diem ſuum obierit: ta-
C men plerumque aculeo nocent, & punctura venenum infundunt, mole quidem exiguum, maximè tamen exitioſum & lethale, niſi citiſſimè ſuccurratur.

Symptomata & ſigna.

Signa.

Scorpionis ictum acerbiſſimus, non ſolùm in parte affecta, ſed & in toto corpore ſequitur dolor & inflammatio, & tumor; circa plagam puſtulæ emergunt verrucis ſimiles, & totum corpus veluti grandine percuti videtur: corpus totum tremit, pallet, modò æſtuat, modò frigore concutitur, ſudor frigidus erumpit, ſcribítque Benivenius, *cap.* 56. *de abdit.* ſe famulum habuiſſe, qui
D à ſcorpione ictus ſubitò tam frigido ſudore toto corpore perfuſus ſit, vt algentiſſimâ niue atque glacie ſe opprimi quereretur: capilli eriguntur, facies diſtorquetur, lacrimæ profluunt, ſordes in oculorum angulis colliguntur glutinoſæ, ſpuma ex ore prodit, ſingultus & vomitiones accidunt, non raro apoſtema ſub axillis excitatur, inguina intumeſcunt, nonnunquam etiam bubo in illis excitatur. Interdum etiam, quod rarius eſt, obſeruauit tamen Marcellus Donatus, *de hiſt. medic. mirabil. lib.* 1. *cap* 9. maculis nigris totum corpus conſpergitur.

Prognoſtica.

Prognoſtica

E 1 In temperatis regionibus, & multò magis in frigidioribus, ſcorpiones minùs ſunt noxij; in calidioribus verò magis ſunt venenoſi, & iam in ipſa Italia grauiſſima inferunt pericula.

2 A Scorpionum veneno imprimis interimuntur fœminæ, & inter eas virgines præſertim; viri autem potiſſimum moriuntur, quando manè à ſcorpio percutiuntur, teſte Plinio, *lib.* 11. *cap.* 35.

Curatio.

Curatio.

In curatione danda opera, ne venenum in cor-

pus penetret, ſed è vulnere extrahatur, & vt eo à veneno muniatur. Ideo membrum, ſi fieri poteſt, ſupra puncturam arctè ligandum, & cucurbitulæ parti apponendæ, vel quod certiſſimum remedium eſt, & multiplici experientia comprobatum, ipſe ſcorpius viuus captus & contritus imponendus, vel vulnus oleo ſcorpionis illinendum. Vnde incolæ quorundam Italiæ locorum ſcorpionibus refertiſſimorum oleum ſcorpionum diu noctúque ad manus habent, eóque, quamprimum ictum ſentiunt, plagam illinunt, atque hac ratione periculum euitant, ſaluíque euadunt. Quâ ratione autem ſcorpius vulneri, quod inflixit, auxilio ſit, Autores diſſentiunt. Nonnulli exiſtimant, non euacuando, ſed ob antipathiam, & aduerſam formam alterando mederi. Verùm probabilis mihi non videtur hæc opinio. Quomodo enim ipſe ſcorpius ſuo veneno erit aduerſus? Cùm ergo videamus, etiam ab alijs venenis venena extrahi, ſicut bubonibus & carbunculis peſtilentibus ad venenum extrahendum bufones ſicci imponuntur: veroſimile eſt, ſcorpionem ob ſimilitudinem venenum ſuum extrahere. Omne enim ſimile attrahit ad ſe ſibi ſimile. Aëtius *tetrabibl.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 19. cochleam, hortulanam præcipuè, cum teſta tritam, & plagæ impoſitam confeſtim dolorem ſedare ſcribit. Commendantur etiam lumbrici, calamintha aquatica, allium, ruta ſylueſtris, ſcorpioides herba, ſi quodlibet horum ſeorſim, vel plura ex his trita & miſta imponantur. Aëtius *loco citato*, rutæ ſylueſtris Drach. j. (fortaſſe Vnc. j.) in aceto terit, ceræ Vnc. j. & reſinæ pini quadrant, liquefacit, & affuſo oleo, q. ſ. vnit ac imponit, hócque mirabile pharmacum nominat. Lac ficulneum in vulnus inſtillatum percuſſis præſenti auxilio eſſe, ſcribit Dioſcorides, *lib. 6. cap.* 44. Vel è rad. bryoniæ cocta, ruta trita, ſem. vrticæ, & pauco ſulphure cum ol. veteri. Fiat cataplaſma plagæ imponendum.

Scorpius quomodo ſuo vulneri medicatur.

Antequam topica reiterentur, id quod ſæpius fieri debet, abluatur locus affectus aqua in qua ſulphur, ruta ſylueſtris, laur. folia, & alia ſupra enumerata cocta ſint.

Dum hæc ita vulneri applicantur, ſtatim ſimul alexipharmaca, & quæ veneno huic aduerſantur, exhibenda ſunt, vt ſaluia, ſcordium, abſinthium, agrimonia, taraxacum, ſerpillum, ocymum, elaphoboſcum, verbenaca recta, gentiana, ariſtolochia, lauri baccæ, ſem. paſtinacæ ſylueſtris, trifolij, ocymi, fæniculi, raphani, quæ vel in ſubſtantia, vel in decocto exhibeantur.

E compoſitis vtilia ſunt theriaca Andromachi, diateſſaron. Aëtius, *alleg. anteà loco*, antidotum ſequentem plurimum ad ſcorpionis ictum conducere, eáque ſeipſum vſum & ſeruatum fuiſſe ſcribit. ℞. *Caſtorei, ſucci Cyrenaici, piperis*, an. Vnc. ß. *coſti, ſpicæ nardi, croci, ſucci centaurij*, an. Drach. ij. *mellis deſpumati* q. ſ. Miſce. Datur nucis Ponticæ magnitudine. Vel: ℞. *aſæ fœtidæ rad. gentianæ*, an. Vnc. ß. *ariſtolochiæ longæ, rotundæ*, an. Drach. ij. *ſem. rutæ* Drach. j. *caſtorei* Drach. ß. *Cum melle deſpumato.* Fiat Electuarium. Doſis à Drach. j. ad Drach. ij. cum vino, vel anethi decocto.

Vtile etiam eſt, mentaſtrum, rutam, rad. ariſtolochiæ, gentianæ, lauri baccas, æqualibus partibus in vino coquere, & decoctum ægrotanti exhibere.

Hoc loco non prætereundum, quod Mizaldus, *memorabil. centur. 6. aph.* 86. & alij ex Iouiano Pontano referunt, hominem à ſcorpio grauiter percuſſum ſtatim liberatum fuiſſe exhibito thure contrito, in quo celatum fuerat ſcorpij ſignum. De quo etiam alia extat hiſtoria, quæ priorem declarat, apud Ioann. Heurnium, *Methodi ad praxin lib. 3. cap.* 28. Ipſe, *inquit*, vidi ſatellitem Romanum, Geometriæ gnarum, qui cum diu habitaſſet Ægyptum, ex Chriſtiano Saracenus euaſit, temporibus Regis Camorchæ: hic (mirum) ſpontè mobiles imagines fabricabatur. Euenit, cum apud ſatellitem eſſem, quod obnixè eiulantem armigerum ſuum audiremus: ex ictu enim ſcorpij grauiter dolebat. Hic meus ille ſatelles in certam antidotum quid porrexit, vt id potaret: id gerebat characterem ſcorpij, & thus olebat: quo hauſto illico euanuit dolor. Hic ego, quidnam id eſſet, quod tam commodam & ſalutarem preſſiſſet formam? illico aureum obtulit annulum, qui emblema gerebat lapidis Bezoar, cui inſculpta erat imago ſcorpij. Rogabam, quanam hora hanc ſculpſiſſet; reſpondit, Luna in ſcorpione verſante, cum angulum centrúmque cœli attigiſſet: túncque olibanum maſtiche imbutum ſe preſſiſſe affirmabat. Quin alijs rebus inuſta hæc idea, ac ſi thuri, hanc efficaciam exercebat.

Verùm quid de ſigillis in genere ſentiendum ſit, dictum *de Conſ. & Diſſenſ. Chimicor. cum Galenic. cap.* 18. & *lib.* 5. *Pract. part.* 4. *cap* 24. Scorpionem quod attinet, quæ quæſo conuenientia ſideri cœleſti, cui vndicunque etiam nomen ſcorpij inditum, cum ſcorpione, animali terreſtri, & figurâ ſcorpionis in annulo ſculptâ, & figura ſcorpij ex illa cælatura thuri impreſſa. Itaque ſi thus illud figurâ ſcorpij ſignatum ſcorpionis ictui profuit, profuit quatenus thus, non quatenus, ſcorpij figurâ ſignatum. Quod fallaciæ genus detegit etiam Galenus, *lib.* 10. *de ſimplic. medic. facult.* dum ſcribit: Pollicitus eſt mihi quidam, incantationem ſeſe oſtenſurum, quæ ſcorpios interficeret: vbi illam ſemel dixiſſet, in ſcorpium expuit, inde rurſum eam obmurmurans, iterum ſcorpium conſpuit, ac vbi tertio dixiſſet, atque expuiſſet, mortuus eſt ſcorpius. At poſtea ego abſque incantatione à ſola ſaliua morientem vidi ſcorpium, idque celeriter patientem à ſaliua eſurientium, aut ſitientium; tardè autem ab illis, qui cibo potuque fuerant impleti, in alijs autem proportione. Si verò thus per ſe hoc non agit, procul dubio id ex magia accidit, cuius omnino ſuſpectus fuit ille miles ex Chriſtiano Saracenus factus, qui ſponte mobiles imagines fabricabatur.

Æger etiam frequenter butyrum comedat, vinumque antiquum etiam ad ſatietatem bibat. Caueant verò ſibi ab eſu apij, qui loca, in quibus ſcorpiones copioſè reperiuntur, inhabitant.

CAPVT XV.

De dracone terreſtri.

Et ſi Dracones terreſtres celeberrimi Autores parum vel nihil veneni in ſe continere aſſerant, imò è corpore illorum remedia quædam aduerſus quoſdam morbos petiuerint; vnde procul dubio factum, vt Ethnici eos in ſummo honore haberent, & Æſculapio, quem Medicinæ inuentorem ferunt, conſecrarent: quia tamen è ſerpentum numero ſunt, veneno procul dubio omni non carent, præſertim in regionibus calidioribus, de quo Lucanus, *lib.* 9. ita ſcribit:

Draco terreſtris.

Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris Serpitis aurato nitidi fulgore Dracones, Peſtiferos ardens facit Africa. Verùm cum in pluribus regionibus ignoti ſint, de ijs multa dicere ſuperuacaneum puto; & ſi alicubi morſu nocent, quomodo curandus ſit ſatis ex ijs, quæ hactenus de reliquorum venenatorum animalium morſibus curandis dicta ſunt, vt & *lib. 5. Pract. part. 4. cap. 19.*

CAPVT XVI.

De crocodilo.

Crocodilus. CRocodilus, quem Plinius, *lib. 8. Natural. hiſtor. cap. 25.* & Mathiolus, *in 2. Dioſcorid. c. 60.* deſcribunt, cùm os habeat valde amplum, & dentes fortiſſimos, vulnus quoque morſu infligit ſat magnum, per quod exitiale venenum in corpus infundit.

Symptomata & ſigna.

Signa. Morſum Crocodili acerbiſſimus ſequitur dolor, ſanguiſque ob tam manifeſtam continui ſolutionem primò quidem purus excernitur, quem paulò pòſt ſanies virulenta, acris & fœtida ſequitur: in parte demorſa tumor & inflammatio, nec non puſtulæ aduſtæ & nigricantes excitantur. Et cùm veneni Crocodili malignitas ſit maxima, niſi citiſſimè ſuccurratur, vomitus praui, febres ardentes, ſudores frigidi, lipothymiæ, aliáque grauia ſymptomata, & tandem ipſa mors breui temporis ſpatio ſuperuenit.

Curatio.

Curatio. Virus parti affectæ communicatum omnibus modis, de quibus hactenus ſæpius dictum, extrahendum. Hinc vulnus acri muria, vel ſpiritu vini, in quo theriaca vel Mithridatium, vel aceto, in quo nitrum diſſolutum ſit, abluatur, crocodili adipe illinatur, vel applicetur nitrum, medulla cerui, aut adeps anſerinus, cum butyro & melle. Vel è ſtercore porcino, myrrha, galbano, ſale, ærugine, adipe anſerino, oleo communi & cera F. Emplaſtrum plagæ imponendum.

Interim dum hæc fiunt, ſtatim exhibenda alexipharmaca, quæ ex ijs, quæ hactenus dicta, nota ſunt.

CAPVT XVII.

De Lacerta.

Lacerta. LAcerta etſi adeo venenoſa non habeatur; quia tamen dentes habet admodum ſubtiles, paruos, nigros, iíque poſt morſum plerumque in vulnere remanent, morſu ſuo infligunt vulnera curatu difficilia: ſimul etiam omni veneno eas non carere, ſymptomata, quæ inducunt, docent.

Symptomata & ſigna.

Signa. Nam demorſi à lacerta dolorem in loco affecto ſentiunt vehementiſſimum, è plaga primum ſanguis excernitur, paulò pòſt verò ſanies graueolens; caro circa puncturam palleſcit, & in tumorem attollitur, putreſcitque.

Curatio.

Curatio. Vt dentes in vulnere relicti facilius excidant, locum oleo & aqua calida fricare oportet, poſtea vel ſugere, vel cucurbitulas ei applicare, vulnúſque eo, quo viperarum morſum, modo tractare conuenit. Prodeſt etiam ſpongiam aceto calido imbutam morſui imponere, locúmque butyro, ſale & melle mixtis inungere; emplaſtrum ex allio & folijs maluæ coctis & contuſis, furfuribúſque cribratis, & oleo roſaceo paratum; vel cataplaſma ex panis triticei medulla, cùm decocto rutæ, calaminthæ, allij, & gentianæ confectum applicare.

Interim non inutile fuerit, alexipharmaca hactenus propoſita exhibere.

CAPVT XVIII.

De Stellione.

STellio è lacertarum genere eſt, ita dictus, quod in dorſo maculas quaſdam paruas inſtar ſtellarum habeat. Stellio. Hic non aſſumptus ſolùm intra corpus, ſed & morſu, homini & alijs animalibus nocet, morſúſque eius pernicioſiſſimus eſt, & naturali aſtutia ſtelliones præditi ſunt, vt nobis damnum inferant, teſte Plinio.

Symptomata & ſigna.

Si ſtellionis vel caro ſumatur, aut liquor, in quem incidit, bibatur, Signa. eadem in œſophago, ſtomacho & inteſtinis excitantur ſymptomata, qualia aſſumptis cantharidibus in veſica excitari ſolent. Nam in ventriculo, & potiſſimum ſuperiore eius orificio, dolor vehemens deprehenditur, ardor ſtomachi ægrotantem affligit, vomitus excitantur, lingua inflammatur, viſus debilitatur, caput dolet, faciéſque, teſte Plinio, *lib. 29. cap. 4.* lentigine obducitur.

Demorſi à ſtellione dolorem in affecta parte ſentiunt continuum, & vehementem, caróque circa puncturam liuida redditur, & alia quæ demorſis à ſerpentibus accidunt, ſymptomata ſuperuenire ſolent.

Curatio.

Si vel ſtellio ſumptus, vel potus, in quo ſtellio Curatio. ſuffocatus fuerit, hauſtus ſit, ſtatim vomitus aqua tepida & oleo veteri, vel violarum, aliíſque hactenus propoſitis prouocandus: hinc clyſter injiciendus è decocto maluæ, althææ, violariæ, ſem. lini, oleo roſaceo, & alijs lenientibus paratur, ſimúlque ægro exhibenda iuſcula pinguia, butyrum recens, cremor ptiſanæ, lac caprinum, emulſiones amygdal. dulc. ſem. papauer. albi, nucleor. pini, cum decocto hordei paratæ.

Demorſi, vt docet Aëtius, *tetrabibl. 4. ſerm. 1. cap. 12.* è veſtigio iuuantur, ſi ſæpe & allia cataplaſmatis modo vulneri imponantur, eadémque comedant, & vinum meracum poſt eorum ſumptionem bibant.

Siue verò venenum ſtellionis hauſtum & ore ſumptum, ſiue morſu communicatum fuerit, alexipharmaca nullo modo negligenda, ſed ea, quæ contra ſerpentum morſus hactenus propoſita ſunt, vſurpanda.

CAPVT XIX.

De ſalamandra.

AD lacertarum genus pertinet & ſalamandra, Salamandra. vt ex Plinio, *lib. 10. cap. 67.* videre eſt. Inter omnia autem venenata, vt idem, *lib. 29. c. 4.* ſcribit, ſalamandræ ſcelus maximum eſt. Cæteræ enim ſingulos feriunt, nec plures pariter interimunt; ſalamandra populos pariter necare im-

prouidos poteſt. Nam ſi arbori irrepſit, omnia poma inficit veneno, & eos, qui ederint, necat, ab aconito diſtans. Quin imò ſi contacto ab eo ligno, vel pede cruſta panis incoquatur, idem veneficium eſt; vel ſi in puteum cadat. Quippe cum ſaliua eius quacunque parte corporis, vel in pede imo reſperſa, omnis toto corpore pilus defluat. Nimirum non ſolùm venenum eius morſu infuſum tota ſua ſubſtantia naturæ noſtræ aduerſatur, ſed & fructus & herbæ eius ſputo inquinatæ, vel aquæ, in quas cecidit, non ſolum grauiſſima & periculoſiſſima ſymptomata inducunt, ſed ſæpiſſimè ipſam mortem inferunt.

Symptomata & ſigna.

Signa. Nam ſalamandræ veneno infectis, niſi cita mors præueniat, humidiores corporis partes, vel membrum demorſum, calore natiuo exſtincto nigreſcit, putreſcit, fœtidiſſimam ſaniem excernit, nonnunquam etiam veneno diutius in corpore immorante planè decidit, capilli defluunt in toto corpore; partes omnes internæ inflammantur, ſermo impeditur, ſenſus deficiunt, corpus totum tumet & tremore concutitur, ac lipothymia, & tandem mors ſuperuenit.

Curatio.

Curatio. Locus demorſus quamprimùm ſcarificandus, venenúmque vel cucurbitulis, vel alijs modis eliciendum, aut vulneri cataplaſma ex allio, cæpis, ruta, ſale & melle confectum, vel ſtercus ſuillum aut caprinum cum aceto coctum calidè imponendum.

Si quid à Salamandræ ſputo infectum aſſumptum fuerit, vomitus aquâ calida & oleo, & alijs medicamentis hactenus propoſitis prouocandus.

In vtroque caſu alexipharmaca neceſſaria ſunt, ac propterea & Mithridatium exhibendum. In ſpecie ad Salamandræ morſum Dioſcorides, *lib 6. cap. 4.* commendat reſinam pini, aut galbanum ex melle linctum. Vtilis etiam eſt chamæpitys contrita, cum nucleis pini exhibita. Vel coquatur chamæpitys, grana pin. folia cupreſſi, & ſem. vrticæ in vino, decoctúmque exhibeatur.

Vel: ℞. *baccar. iuniperi, aſæ fœtidæ, piper. nigri.* an. Drach. ij. *caſtorei fol. rutæ, radic. pyrethri,* an. Drach. j. *Cum melle deſpumato.* F. Electuarium, à Drach. j. ad Drach. ij. cum hauſtu vini veteris exhibendum.

Æger in cibo ſæpe ſumat nucleos pini, cibíque alij condiantur cinamomo, caryophyllis, & alijs aromatibus. Potus ſit vinum vetus, vel lac vaccinum calidum.

CAPVT XX.

De Hirudine.

Hirudo. HIrudines in vſum Medicum venire, & quandoque venæ ſectionis vices ſupplere, notum eſt, dum vaſis forinſecus applicatæ ſanguinem extrahunt & exſugunt. Quod quidem ſæpe cum ægrorum commodo accidit, ſi ipſæ puræ & non venenatæ ſint, & vbi officium ſuum fecerunt, ſponte decidant. Si verò in aquis impuris vixerint, & venenoſitatem contraxerint, aut ſi vi auellantur, & capita vel denticulos ſuos in carne defixos relinquant, non ſolùm vlcera curatu difficilia, ſed & mortem inferre poſſunt: ſicut Meſſalinum è Conſularibus Patricijs, cùm ad genua admiſiſſet hirudines, inde interemptum eſſe, refert Plinius, *lib. 32. cap. 10.*

Nonnunquam etiam cum aquis impuris bibentibus hirudines per os ingrediuntur, & vel ſtatim faucibus adhærent, vel ad ventriculum vſque deſcendunt, ſuctionémque in eo moleſtam excitant.

Symptomata & ſigna.

Extra hirudines venenatæ, vel non rectè applicatæ, non ſolùm, vt dictum, vlcera inſanabilia, ſed & gangrænam quandoque excitant, vt eius rei hiſtorias duas narrat Schenckius, *lib. 7. obſeru.* Signa.

Si faucibus adhuc adhæreant hirudines, oculis patent; ſi verò per os ingreſſæ fuerint, & ad ventriculum vſque peruenerint, ex ægri relationibus id optimè cognoſcitur. Suctionis tamen etiam ſenſus & ſanguinis excretio, quam hirudo in ventriculo latens, venáſque ſugendo aperiens excitat, percipitur.

Curatio.

Quomodo hirudines partibus corporis noſtri curationis ergò ſint applicandæ, &, vt decidant, curandum, dictum fuit *lib. 5. Inſtit. part. 1. ſect. 2. cap. 7.* Curatio.

Si tamen vulnus ab hirudine inflictum non bene cadat, imponantur folia lauri, vel centaurium contuſum cum vino mixtum; vel ex allio, ruta, galbano, maiorana, caſtoreo & oleo veteri fiat cataplaſma, quod plagæ imponatur. Imprimis vtilis eſt agrimonia contrita & cataplaſmatis modo impoſita. Vel illinatur plaga teſtudinis marinæ ſanguine, oleo coſtino, de pyrethro. Si faucibus adhæreat hirudo, ſæpe gargariſmatibus è ſinapi, allio, aceto, aliíſque acribus & acidis, adiecto ſale paratis, vtendum.

Ventriculo ſi infixa ſit, æger muriam tepidam vel acetum bibat; quibus aliquid aloës admiſcendum, vt eò citiùs refigatur, vomitúque, qui cum oxymelite ſimplici vel ſcillitico, & decocto anethi prouocari poteſt, excludatur.

Si ſanguis reijciatur, adſtringentibus, ſanguinémque ſiſtentibus vtendum; qualia ſunt conſerua roſarum rubrar. antiqua, radic. tormentillæ, bolus Armenus, terra ſigillata, trochiſci de berberis, de ſpodio, ſirupi cydoniorum, de roſis ſiccis, de agreſta, mirtyllorum, granatorum; aqua plantaginis, portulacæ, burſæ paſtoris, & alia.

Reiecta per vomitum hirudine, eius malignitati reſiſtentia exhibenda. Vbi commendantur abſinthium, naſturtium, ſaliua, gentiana, pimpinella, baccæ lauri, cæpe, ſcilla, radic. cappar. myrrha, galbanum, è quibus tale poteſt fieri Electuarium: ℞. *Ariſtoloch. longæ, gentianæ, baccar. lauri, cortic. radic. capparum, myrrhæ,* an. Drach. ij. *ſem. rutæ, piperis nigri, caſtorei,* an. Drach. j. *Cum melle deſpumato.* Fiat Electuarium, cuius Doſis Drach. j. ad Drach. ij. cum vini generoſi Vnc. iiij.

CAPVT XXI.

De Scolopendra.

Scolopendra. SColopendra, vti in partem anteriorem & poſteriorem progreditur, ita etiam ex parte vtraque morſu ſuo eſt noxia.

Symptomata & ſigna diagnoſtica.

Signa. Demorſi à ſcolopendra pruritum ſentiunt in toto corpore; caro circa plagam liueſcit & putredine corrumpitur. Nonnunquam etiam rubra & fæculenta apparet, vlcúſque in ea curatu per quamdifficile excitatur. Nonnunquam & alia, quæ morſus animalium venenatorum ſequi ſolent, ſymptomata accidunt.

Curatio.

Curatio. Plaga primùm acidâ muriâ, vel oleo calido fouenda. Poſtea ſal bene tritus, aut cinis aceto maceratus, aut ſal cum pice liquida, aut ſcilla ei imponenda. Prodeſt etiam, ex Aëtij conſilio, cedria cum melle, & allium cum folijs ficus & cumino, cruóque ac vino.

Antidota quod attinet, Dioſcorides, *lib.* 6. *c.* 43. à ſcolopendra demorſis cum vino exhibet ariſtolochiam, aut ſerpillum, aut calaminthan, aut rutam ſylueſtrem, quibus Aëtius, *tetrabibl.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 15. abſinthium & mentham adiungit. Vinum quoque, in quo aſphodeli flores & ſemen, aut mentaſtri folia cocta ſunt, vtile eſt.

CAPVT XXII.

De Rubeta.

Rubeta. RVbetæ ſeu bufones equidem dentibus carent: gingiuis tamen, quas præduras & ſcabras habent, partem cui adhæſerunt, ſic arctè conſtringunt, vt venenum ſuum in partem, totúmque inde corpus, per apprehenſæ partis poros, tranſmittant. Inſuper venenum ſuum mictu & ſaliuatione in herbas & fructus euomunt, quos ſi illotos quis comederit, varijs ſymptomatibus corripitur. Præterea & anhelitum virulentum emittunt, eoſque, quos anhelitu tantùm contingunt, lædere, Author eſt Aëtius *tetrabibl.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 6; Et de ſaliuâ anhelitu bufonum infectâ, *ſupra, part.* 5. *cap.* 2. duas hiſtorias retulimus, quæ ibi videantur. Compertum etiam eſt, palum, quo bufo transfixus fuerat, nocuiſſe. Reféŕtque Ferdinand. Ponzettus, *de ven. lib.* 3. *cap.* 12. quendam cùm cannam, in cuius ſummitate ſteterat infixa Rubeta, manibus cepiſſet, & ea animalia ex ſuo agro expuliſſet, reuerſum domum, quamprimum incepit comedere, omnem cibum, quem tangebat, euomuiſſe, nec ceſſaſſe vomitum, donec cibus per manum alterius adminiſtratus fuit. In cute quoque, ſi ſaliuâ vel vrinâ rubetæ conſpergatur, puſtulæ minores excitantur. Imò quod magis mirum, rubetæ, ad modum quorundam ſerpentum, mediantibus telis nocere poſſunt. Ita refert Ardoynus, *de ven. lib.* 4. *cap.* 7. ſe vidiſſe quendam iuuenem, qui cùm interfeciſſet lanceolâ quendam magnum bufonem, deuenit ad ſtuporem totius A corporis, adeo vt ſterteret duobus diebus protinùs abſque pulſu.

Symptomata & ſigna.

Rubetæ veneno quocunque modo accepto corpus pallet, & in tumorem hydropicorum inſtar attollitur; accedit nauſea, vomitus, difficultas anhelitus, vertigo, oculorum caligo, oríſque fœtor, ſyncope; febris affligit, partes extremæ inflammantur, ſemen ſponte profluit, pili defluunt, dentes quoque interdum cadunt. Signa.

Curatio.

B Rubetæ venenum ſi ore ſumptum ſit, vt vomitu quamprimum reijciatur, curandum. Hinc, vt aliàs etiam, quocunque modo in corpus admiſſum ſit, theriaca vel Mithridatium tribus diebus continuis, cum decocto rutæ vel vino, exhibendum; vinum meracum copioſè propinandum; motus vehemens ægro imperandus, ſudor copioſus aliquoties in balneo prouocandus, ægérque aquá calidá abluendus. Qui cum è balneo egreditur, de ſpeciebus diacurcumæ, dialaccæ, diarhod abb. trochiſc. de abſinr. de eupator. de rhabarbar. aliquid ſumat, vel ex his eum conſeruat capill. Vener. diacoro, & ſirup. Byzantino. F Electuarium, de quo quotidie bis, horâ vnâ ante cibum, Drach. ij. vel Drach. iij. exhibeantur; vel teſtudinis marinæ ſanguis, cum C leporis coagulo & cumino, ex vino præbeatur. Curatio.

Cutis ſputo vel vrinâ rubetæ inquinata mox abluatur vrinâ humanâ, vel aquâ & ſale; poſteáque ol. vitell. ou. vel roſaceo illinatur.

CAPVT XXIII.

De mure araneo.

DE mure araneo, non omnibus locis noto animali, agit Ardoynus, *de ven. lib.* 7. *cap.* 2. Greuinus, *de venen. lib.* 1. *cap.* 27. Hic dentibus ſuis, quos in vtraque maxilla duplici ordine digeſtos, D eóſque acutos habere dicitur, morſum non ſolùm infert periculoſum, ſed mediante ſaliuâ venenum quoque exitiale corpori communicat. Mus Araneus.

Symptomata & ſigna.

Vulnus, quod mus araneus infligit, ob dictam dentium multitudinem, ſat manifeſtum, & quadruplici ordine conſpicuum eſt. E quo ſanguis primùm purus effluit, paulò pòſt verò ſanioſus & putridus; dolor adeſt vehemens, pars affecta inflammatur, exulceratur & putreſcit; circa plagam puſtulæ emergunt ſanioſo humore turgentes: quæ ſi rumpantur, pus fundunt virulentum, E quo excreto caro ſubiacens liuida, qualis in cancro conſpicitur, apparet: nonnunquam inteſtinorum tormina, vrinæ difficultas, & ſudores frigidi ſuperueniunt. Signa.

Curatio.

Primò danda opera, vt venenum corpori communicatum foras eliciatur, ijs modis, qui hactenus ſæpius ſunt propoſiti. Imponatur plagæ emplaſtrum è galbano in aceto diſſoluto, & farinâ hordeaceâ paratum; vel ex allio, folijs ficus Curatio.

& cimino contuſis,ac cum oleo mixtis. Fiat cataplaſma vulneri imponendum. A

Vlcera è puſtulis ruptis oborta Aëtius, *tetrabibl.4.ſerm.1.cap.14.* acidâ muriâ eluere,& hordeum vſtum,vel mali Punici dulcis corium coctum tritum imponere, atque vlcera eodem decocto vel potius decocto myrti,fouere iubet.

Morſum à mure araneo inflictum arenam, ſeu terram ex rotarum tranſitu ſeu orbitâ ſumptam, & vulneri cataplaſmatis modo impoſitam illico ſanare, ſcribit Ælianus, *de animal.lib.2.cap.37.*

Interim ſtatim ſimul alexipharmaca ſunt ſumenda, quæ hactenus ſæpe ſunt propoſita. Aëtius, *allegat.loc.* Drach.j.vel Drach.ij.fol.lauri,vel corticis capparis, vel radicis gentianæ cum vino exhibere iubet. Vel paretur tale electuarium, B ℞. *Cortic.radic cappar.radic.gentianæ*, an. Drach. iß. *ariſtoloch. long baccar.lauri, terræ ſigillat. rutæ*, an. Drach.ij. *coſti amari, Spicæ Indicæ*, an Drach.j. *flor.ſulphur.* Drach ß. *croci* Scrup ß. *Cum melle.* F. Electuarium, cuius doſis quotidie à Drach.j.ad Drach.ij.

Vel paretur cum vino decoctum ex abſinthio, fol. lauri, abrotano, ſerpillo, de quo æger quotidie Vnc.iiij. ſumat. Sunt, qui coagulum hædi,leporis vel agni ex vino ſumptum valde commendant.

CAPVT XXIV.

De araneo.

Araneus. ARaneorum licet plures ſpecies reperiantur, atque alijs alij venenoſiores ſint; omnes tamen vno eodémque modo nocent. Vel enim ictu per vulnuſculum tam exiguum,vt oculorum aciem ferè effugiat,venenum in corpus infundunt; vel etiam, quod de araneis in Vaſconia I. C. Scaliger, *exerc.186.* refert, calcati per calceorum ſoleas venenum tranſmittunt; vel in eſculenta & potulenta illapſi,& cum ijs in corpus ingeſti, homini nocent, quomodo Mercurialis, *de venen.lib.1.cap.5.* è Nicolao Florentino refert, in monaſterio quodam Eremitanorum multos D Monachos fuiſſe peremptos potu vini, in quo fuerat exſtinctus araneus peſtifer; vel etiam combuſti fumo ſuo nocent. Ita refert Nicol. Florentinus, *ſerm.4. tract.4. cap.25.* quendam Lombardum Florentiæ in hoſpitio Coronæ quandam araneam nigerrimam & magnam combuſſiſſe flamma candelæ, & cum fumum illius naribus excepiſſet, ſtatim incepiſſe debilitari, & incidiſſe in lypothymiam, & tota nocte paſſum eſſe pulſum cordis, & pulſum eius ita minutum eſſe, vt vix perciperetur. Curatum verò fuiſſe theriaca, diamoſcho, & puluere zedoariæ mixtis.

Symptomata & ſigna.

Signa. Si araneus ſiue intra corpus ſumptus fuerit, ſiue ictu venenum ſuum corpori immiſerit, accidit in parte demorſa ſtupor,cum frigoris ſenſu & horrore, ventris intumeſcentia, flatus in inteſtinis, faciei pallor, lacrimæ inuoluntariæ,partium extremarum tremor & contractio, conuulſioni non diſſimilis; ſudor frigidus, perpetua & vana mingendi cupiditas, membri virilis in iuuenibus tenſio & dolor, in ſenioribus verò laxatio: nonnunquam etiam vel per vomitum, vel per vrinam, aranearum ſimile quid excernitur.

Curatio.

Si araneus intra corpus ſumptus fuerit,cura à vomitorio auſpicanda: in quem vſum hic imprimis commendantur iuli iuglandium in furno ſiccati, tuſi,& à Drach.j. ad Drach. ij. cum hydromelite,aut vino albo propinati. Vel: ℞. *radic.eſulæ,aſari*, an. Drach.ij. *flor. anethi,geniſtæ*,an.p.j. Coq. in aq. pura. Col. ℞. Vnc. Adde *mellis* Drach.j. Fiat vomitorium. Curatio.

Poſt vomitum offerenda alexipharmaca, quibus ſumptis æger vel in lecto ſeſe ad ſudorem componat, vel, quod melius, balneum ingrediatur, & copioſè ſudet. Vtilis eſt hic theriaca, Drach.ij.pondere,cum aq.cardui bened.ſcordij, aut vino albo ſumpta. Item bolus Armenus, quo cum aceto propinato villicum quendam ab araneo punctum in collo, & inde tumore ingenti ac ſtrangulatione quadam correptum, nec loqui potentem à morte liberauit Fracaſtorius,vt *lib.2. de morb.contagioſ.cap.2.* refert. Dioſcorides propinat abrotani ſem. ariſtolochiam, aniſum, cicer ſylueſtre, & cuminum Æthiopicum, cuiuſlibet ſeorſim ſumpti Drach.ij. cum vino. Vtilis eſt & reſina ſicca abietis,cuius vſu mulierculam quandam, cum incauta deuoraſſet araneum, & circa os ventriculi affligeretur, mox dolore & malo omni liberatam fuiſſe, eiúſque vſum contra venena illos ruſticos, qui circa montes habitant,& C Rhæti Reſinarij, à reſina hac colligenda nominantur, prædicare, refert Geſnerus, *in annotat. ad librum 2.facilè parabil. Dioſcorid cap.150.* Vel ℞. *fol. ſcordij, menthæ, rutæ, cupreſſi*, an. M. j. *ſem.erucæ, aniſi*, 4. *calidor. minor.* an. Drach.j. Coq. in ſ.q.vini. Colaturæ quotidie bis, manè & veſperi, Vnc.iiij. propinentur, donec corporis tumor euaneſcat. Commendantur quoque lauri baccæ, ſerpillum, calamintha, chamæpitys, gentiana, meliſſa, nigella, quorum quodlibet vel ſeorſim cum vino offerendum, vel è pluribus illorum decocta, & aliæ medicamentorum formæ parandæ & ſumendæ. Vel: ℞. *aſæ fœtidæ* Drach.ij. *myrrhæ, allij, piperis, caſtorei*, an. Drach.ß. F. Puluis pro 4.doſibus, qui exhibeatur cum vino, antequam æger balneum, quod quotidie fere, cum magnus in hoc caſu eius vis ſit, repetendum, ingrediatur.

Si verò morſu araneus nocuerit, locus demorſus ſæpius aqua ſalſa abluendus, aut ſpongia calido aceto, vel decocto maluæ, origani, ſerpilli, aliorúmque ſupra commemoratorum madida fouendus; imprimis lac è foliis ficus manans inſtillatum vtile etiam ad ictum araneæ Peruanæ. Refert enim Monardes, *lib.ſimpl. noui orbis, cap.62.* in regno Peru inſecta quædam reperiri, quæ araneæ appellantur,eo quod vbicunque fuerint,ſua retia texant Hiſpanicarum aranearum modo. E Magna ſunt ea inſecta, malum aureum amplitudine æquantia,adeo virulenta, vt eorum ictus iugulent, niſi efficaci remedio ſuccurratur. Nam ſi diutius differatur, & ſubeat virus ad cor, præſens mors conſequitur, nec vlla remedia proſunt. Miram autem in ficu vtilitatem experti ſunt, ſi, quotquot icti fuerint,ſtatim ad eam confugiant, & lac ex ficus folijs manans bis aut ter in vulnus inſtillent. Nam venenum ex ictu in vulnere relictum omnino extinguitur, tollantúrque dolores & ſymptomata ſuccedentia, ſolo vulnere relicto; quod cum ſit exiguum, facilè curatur: diu tamen apertum ſeruandum. Cataplaſmata

plaſmata quoque ictui imponenda parati poſſunt è folijs lauri, ruta, porro, farina hordeacea, cum aceto coctis. Prodeſt etiam allium & cepas contuſas, ſtercus item caprinum cum vino, vt & ficus pingues imponere.

Simul vſurpentur alexipharmaca ſupra propoſita, ægérque in balneo ſæpius ſudet. Allium etiam frequentius comedat, vinúmque liberalius bibat.

CAPVT XXV.

De tarantula.

Tarantula.

CVm *lib* 1. *Pract. part.* 2. *cap.* 17. ea, quæ de tarantula pro inſtituti noſtri ratione hoc loco dicenda eſſent, explicata, ſymptomata ictum eius conſequentia enumerata, corúmque curatio propoſita ſit: eadem hoc loco repetenda non cenſeo; ſed lectorem ad locum illum remitto. Qui etiam Philippum Camerarium, *horar. ſubciſiuar. centur.* 2. *cap.* 81. in quo de tarantula agit, & autores, qui & à me, & ab eo allegantur, conſulere poterit.

CAPVT XXVI.

De cantharidibus.

Cantharidibus.

DE cantharidibus quidem nonnulli affirmant vt ex Langio, *lib.* 1. *epiſt.* 47. & Ioan. Michaële Paſchali. *meth. med cap.* 41. videre eſt, quod etiam extra corpori applicatæ veſicæ noceant, & mictionem ſanguinis excitent. Verùm etſi ſexcenties veſicatorij loco ijs vſus fuerim: nunquam tamen tale quid obſeruare potui. Ideo hoc loco ſaltem qualia ſymptomata intra corpus aſſumptæ excitent, enarrabo, earúmque curationem monſtrabo.

Symptomata & ſigna.

Signa.

Cantharides aſſumptæ omnes ferè ab ore ad veſicam vſque corporis humani partes arrodunt, exulcerant, atque inflammant; atque hinc febrem ardentem excitant, hypochondriorum inflationem, nauſeam, dyſenteriam, lipothymiam, vertiginem, & tandem dementiam pariunt. In ore reſinæ cedri & pini ſapor percipitur. Imprimis verò partibus vrinæ dicatis ſua natura infenſæ ſunt; vnde in illis ardorem inflammatorium, excoriationem, penis continuam erectionem, cruentam & dolorificam ſtranguriam, vel omnimodam iſchuriam excitant; quæ tandem vaſorum vrinariorum gangræna, & ipſa mors conſequitur. Ita Coſſinus, Eques Romanus, amicitia Neronis notus, cum lichene laboraret, vocato ex Ægypto Medico, cantharidum potu ab eo interemptus eſt, vt refert Plinius, *lib.* 29 *cap.* 4. Ita narrat Paræus, *lib.* 5. *cap.* 17. Scortum quoddam iuuenem lauta cœna excepiſſe, additis etiam condimentis puluiſculo cantharidum conſperſis. Qui cùm poſtera die merum ſanguinem ano, virgaque rigida redderet, Medici vocati omnia neceſſaria medicamenta adhibuerunt, ſed fruſtranei omnes illorum fuere conatus. Interijt enim iuuenis vehementia veneni victus.

Curatio.

Curatio.

Cantharides aſſumptæ è corpore vt eijciantur, primò danda opera; quod commodiſſimè fit vomitorio ex aqua tepida, vel decocto capitis porcini, agnini vel caprini, cum ol. violar. parató, & vomitus aliquoties repeti debet. Poſt vomitum clyſteres per anum inijciendi ex hordeo, malua, mercurial., parietaria, ſem lini, fœnigræci, oryza, ol. lilior. albor. vel violar. ſeuo hircino, & electuar. diaphœnico parati.

Hinc vel ſolum lac, vel decoctum althææ, ſem. lini, & maluæ, cum ol. violar. mixtum per anum vel meatum vrinarium infundere non inutile fuerit.

Poſtea ad acrimoniam, & maleficam Cantharidum vim obtundendam æger ſumat lac caprinum, iuſcula pinguia, ptiſanæ cremorem, oryzam cum lacte caprino coctam; butyrum recens, carnes pingues, porcinas ſcilicet & hœdinas; cum lactuca, portulaca, hordeo, vel violaria coctas. Propinetur lac amygdal. dulc. vel emulſio ex ſem. 4 frigid. maiorib. cum aq. lactucæ parata. Vel emulſio conficiatur è nucleis pini, ſem. papauer. albi, & baccis halicacabi, cum aqua violar. Vtiles quoque ſunt potiones ex aqua endiuiæ, plantaginis, lactucæ, portulacæ, ſirup. nymphææ, papaueris, violar. & ſimilibus paratæ: quibus ſi de mucilag. ſem pſyllij, maluæ, cydoniorum, aut gummi tragacanthæ, aq. plantag. paratis, aliquid addatur, efficacius medicamentum erit.

Peculiari verò vi venenum cantharidum expugnat pulegium, ſiue in ſubſtantia ſumatur, ſiue decoctum ex eo paretur. Commendatur & terra Lemnia, Drach. ij pondere, vel fructus alkekengi num. x. ſi cum vino ſumantur. Vel: ℞. *trochiſc. de terra ſigillat. alkekengi*, an. Drach. ß. E[illegible]ro cum vino dulci, aut lacte muliebri exhibe[illegible]tur.

Balnea quoque, quibus ægri inſideant, paranda ex decocto maluæ, althææ, violariæ, lactucæ, portulacæ, ſem. lini, fœnigræci.

Extrà lumbi, genitalia, & alia membra dolentia inungantur vnguento roſac. & popul. cum oxycrato miſtis. Vtilia ſunt & epithemata è ſucco lactucæ, portulacæ, cucumeris, cucurbitæ, melonum, & ol. violar. mixtis parata, & duplicatis linteolis locis dolentibus impoſita.

CAPVT XXVII.

De bupreſte.

Bupreſtis.

BVpreſtis tam Græcis, quam Latinis, teſte Nicandro & Plinio, ita dicitur, quòd, cum boum corpora ingreditur, ea in tumorem attollit. Beſtiola enim eſt cantharidi ſimilis, aut ſcarabæo longipedi, quæ in herbis latitans ſæpenumero à brutis deuoratur, eáque interficit. Homini etiam vix alio modo nocet, quam cùm intra corpus aſſumitur.

Symptomata & ſigna.

Signa.

Siue enim ab homine, ſiue à bruto inter paſcendum deglutita fuerit hæc beſtiola, ſequitur totius corporis inſtar tympani inflatio, ſtomachi ventriſque dolor vehemens, vrinæ ſuppreſſio, ægrotantique omnia nitrum ſapere & olere videntur.

Curatio.

Curatio. Quia bupreſtes magnam cum cantharidibus habent cognationem, eandem quoque cum illis curationem requirunt, quæ *capit. præced.* eſt propoſita.

In ſpecie verò ad bupreſtem, iuxta Dioſcoridem, *lib.6. cap.3.* conferunt ficus aridæ per ſe comeſtæ, vel decoctum earum ex vino. Vtiles ſunt & dactyli, lac bubulum, caprinum vel ouillum, vt & pirorum omne genus. Si virus in totum corpus iam ſe diffuderit, ſudor in balneo prouocandus.

CAPVT XXVIII.

De pini erucis.

Pini erucæ. PIni erucæ triplici modo hominibus nocent, morſu ſcilicet, attritu ad partem nudam, & tandem cum eſculentis aut potulentis aſſumptæ.

Symptomata & ſigna.

Signa. In parte, quam erucæ momorderunt, aut alio modo durius attigerunt, ingens pruritus, rubor, dolor, ac tumor excitatur.

Aſſumptæ in palato, lingua omnibúſque oris partibus, vt & ventriculo & inteſtinis dolorem, inflammationem, cibi faſtidium, punctiones, & in toto corpore æſtum excitant vehementiſſimum.

Curatio.

Curatio. Parti erucæ morſu aut attritu læſæ remedio ſunt cepæ aceto tritæ, ruta item cum melle & ſale trita, vel cum aceto & pice cocta & impoſita.

Erucæ intra corpus aſſumptæ quamprimum vomitu reijciendæ ſunt, & ſi iam ad inteſtina deſcenderint, clyſteribus eluendæ.

Et vt veneni huius acrimonia retundatur, propinandum lac caprinum, vel emulſio è ſem. 4. frigid. maior. amygdal. dulc. ſem. papauer. albi, cum aq. hordei parata. Æger comedat oryzam cum lacte caprino coctam, cremorem ptiſanæ, amygdal. dulc. iuſcula pinguia.

Antidotus erucarum pini eſt terra Lemnia, & corallia rubra præparata, cum mucilag. ſem. cydonior. exhibita.

CAPVT XXIX.

De muſcis, apibus, & veſpis.

Muſcæ. NOn equidem muſcæ omnes venenatæ ſunt: grandiores tamen quædam interdum virulentiâ non carent, præcipuè ſi anteà cadaueribus venenatorum animalium inſederint, ſicut Plin. *lib.11. cap.53.* veſparum ictus perículoſiores eſſe, ſi eæ antea ſerpentibus victitarint, annotauit.

Apes. Apes aculeo ſuo etiam nocent, & præſertim ſi denſiore agmine in hominem, vel aliud animal inuolent, adeo vt equos etiam ab ijs necatos fuiſſe compertum ſit. Multò verò magis adhuc

Veſpæ. nocent veſpæ.

Symptomata & ſigna.

Signa. Ictum iſtorum animalium conſequitur in par-

A te affecta dolor vehemens, & tam diu durans, donec aculeus relictus (quod ab Apibus fieri ſolet) exemptus fuerit. Tumor item & rubor, ac puſtulæ in parte affecta excitantur.

Curatio.

Si aculeus in vulnere fuit relictus, ille ante omnia extrahendus. Quod ſi fieri nequeat, locus demorſus vel oleo & cinere, aut terrâ mundâ fricetur, & emplaſtrum ex cinere, oleo & fermento imponatur, vel hiſce nihil proficientibus, fortiter fugatur. Vbi aculeus extractus eſt, vel ſi nullus adfuit, plaga abluenda aquâ ſalsâ: hinc cataplaſma è farina hordei, malua, & plantagine, cum aceto paratum, vel ſtercus bubulum cum aceto, Curatio.

B vel bolus Armenus cum aceto & oleo miſtus imponendus; naſturtium etiam aquaticum tritum & impoſitum dolorem ſedat, ac tumorem diſcutit. Imprimis verò ipſa animalcula, quæ plagam intulerunt, trita impoſita, omnem virulentiam extrahunt. Vtilis etiam eſt lenticula paluſtris cum aceto miſta parti impoſita. Prodeſt & ſulphur viuum ſaliuâ humanâ ſubactum; item ruta, lac ficuum, loco affecto impoſita.

Si aliqua etiam in toto corpore ſentiatur mutatio, exhibeatur coriandrum cum ſaccharo, quod Ardoynus, *de ven. lib.8. cap.11.* è Chriſtophoro de Honeſtis, puncturæ veſpæ & apis Bezoar eſſe ſcribit. Vtile etiam eſt naſturtium aquaticum, calamenthum & taraxacum. Et ſi calor aliquis in

C toto corpore ſuperuenerit, curatio vt in febribus malignis inſtituatur.

CAPVT XXX.

De veneno canis, & aliorum animalium rabidorum.

ACtum equidem de veneno canis rabidi *lib.1. pract. part.2. cap.16.* Ne tamen & hîc aliquis hiatus relinquatur, & hoc loco de eo aliquid addere libet. Etſi verò & alia animalia in rabiem aguntur, vt lupi, de quibus integro libello Germanico agit Ioan. Bauhinus, ſues, boues, Venenũ canis & animalium aliorum rabidorum.

D vulpes, feles, aſini, mulæ, vrſi, & alia bruta: tamen frequentiſſimè canes in rabiem aguntur, & virus ſuum animalibus alijs communicant. De huius autem veneni natura etſi inter Authores non planè conuenit, & nonnulli omnem vim & efficaciam à qualitatibus primis deducere conantur: tamen fruſtra laborant, certúmque eſt, vt aliorum venenorum; ita etiam huius vim ab occultis qualitatibus prouenire, vt ſatis, *allegat loc. quæſt* 1. probatum.

An venenum canis rabidi ſit ſummè humidum. Vnum ſaltem hic addimus, nimirum Euſtach. Rudium, *lib.4. de morb. occult. cap.12.* cùm videret, naturam veneni rabidorum animalium in ſiccitate & calore non conſiſtere, in contrariam opinionem lapſum eſſe, & paradoxum defendendum ſuſcipere, ſcilicet venenum animalium rabidorum ingenti humiditate eſſe præditum, idque non ſolùm probabilibus, ſed firmis & validiſſimis rationibus ſe demonſtraturum polliceri. Primò autem hoc probare conatur ex conſideratione animalium, quæ venenum hoc in ſuo corpore concipiunt, & in rabiem aguntur; refértque talia eſſe plurima, non ſolùm canes, ſed camelos, equos, mulos, vulpes, muſtelas, lupos, feles & alia. Verùm ne conatur quidem ex animalium horum conſideratione aliquam rationem

eliceré; cùm ſint tot & tam diuerſæ naturæ, nec vnius temperamenti, ideoque tandem concludit, nec malè, id in eorum proprietatem, & naturam inexplicabilem referendum eſſe.

Secundò ex conſideratione cauſſatum, quarum vi hoc venenum in animalibus gignitur, hoc probare vult, quòd ſcilicet ferè ſemper putridorum cadauerum carnes, potúſque ſimiles, & alia abominabilia à canibus deuorata rabiem ipſis induxiſſe, experientia teſtatur. Ex hoc enim concludit, quoniam putrida diffluunt humiditate, dum à canibus ingeruntur, in ijs ingentem in humoribus parere corruptionem ac putredinẽ: inſignem verò putredinem præſupponere inſignem humiditatem exiſtimat. Verùm & hæc ratio nullius momenti eſt. Corruptionem enim ad veneni generationem neceſſariam eſſe, diximus ſupra, *part. 2. cap.* 3. ſed non ſemper putredinem. Et certè in canibus rabidis, vt & hominibus rabidis, plerumque nulla putredinis apparent indicia. Et ſit ſanè, vt putredo accedat: tamen putredo iſta non ſemper eſt humidiſſima, ſed varias pro ſubiecti putreſcentis ratione. Et ipſe Rudius, dum, *lib. 2. de morb. occult. cap. 1.* de generatione veneni diſputat, ſtatuit, putredinem, qua putredo, non ſatis eſſe ad veneni generationem, ſed vt venenum fiat, debere eſſe putredinem inſignem, & penitus malignam. Et quidem venenum non conſiſtere in ipſa putredine, ſed eiuſdem fimum & inquinamentum venenum eſſe, quod certè non eſt humidiſſimum; & humorem nondum putreſcit, venenum eſſe, ſed quando iam computruit, & propriâ formâ depoſita in ſpeciem conuerſus eſt humanæ naturæ penitus aduerſam.

Tertiò hoc probare vult ex modo, quo animalia, dum rabiunt, hoc venenum in corpus immittunt. Vulnus enim tale nihil niſi dolorem ex ſolutione continui excitat, & venenum per plures menſes in corpore ſubſiſtens, & ſenſim ſeſe multiplicans, donec tandem ad cerebrum vſque penetrat, nullâ acrimoniâ vel calore, vel ſiccitatis ſenſu ſeſe prodit, & proptereà impoſſibile eſſe putat, vt tale venenum ſit ſicciſſimum & calidiſſimum. Verùm nulla conſequentia eſt; venenum hoc non eſt ſicciſſimum & calidiſſimum: ergo humidiſſimum. Hoc potiùs ex omnibus, quæ affert, ſequitur, eius naturam non in vlla qualitate manifeſta, ſed occulta potiùs conſiſtere.

Quartò idem probare conatur ex ſymptomatibus, quæ demorſis ab animalibus rabidis ſuperueniunt, & primò quidem ex contagio. Cùm enim venenum animalium rabidorum ſit contagioſum, è genere putreſcentium eſſe putat, & proptereà valde humidum. Verùm ſupra, *part.* 3. *cap.* 3. ſatis probatum, contagij naturam non conſiſtere in putredine. Deinde ex alijs ſymptomatibus colligere vult, venenum hoc non eſſe calidum & acre, quod & nos concedimus; ſed inde non ſequitur, quod ſit humidiſſimum.

Tandem etiam ex curatione idem vult probare. Cùm enim omnia remedia, quæ à Galeno & alijs Medicis in demorſis à cane rabido vſurpantur, ſicca ſint, quædam etiam calida, ea certè, ſi venenum hoc ſicciſſimum eſſet, locum non haberent. Quod ipſum & nos libenter concedimus, ſed inde non ſequitur, quòd ſit humidiſſimum. Neque enim illa medicamenta morbum hunc curant vi exſiccante, ſed occultâ qualitate: quod ex eo patet, quòd multa dantur medicamenta ſiccantia, quæ nullam in hoc morbo curando vim habent, ideo quia illa occulta qualitate veneno huic aduersâ deſtituuntur.

Communicatur quidem hoc venenum frequentiſſimè morſu, quandoque tamen & alijs modis: non rarò ſaliua. Ita Ioan. Matthæus de Gradibus, *conſil.* 82. narrat, Ioan. Coquetanum infectum fuiſſe poſt multos dies, ex ſola impoſitione manus in os canis rabidi, etſi eum canis rabidus non momorderit. Et Matthiolus, *in 6 Dioſcorid. cap.* 36. ſe duos vidiſſe refert, qui ſputo canis rabidi perfuſi, nullo accepto vulnere rabiem contraxerunt. Cælius Aurelianus, *lib. 3. acutor. morb.* ſcribit, quoſdam ab animalis rabidi vnguibus læſos, & quendam à gallo gallinaceo pugnante leuiter læſum in rabiem veniſſe. Et Schenckius, *lib. 7. obſeru.* ex obſeruationibus D. Eſaïæ Meichſneri refert, puerum Equitem apud Nobilem forte fortuna inueniſſe ſub ſponda gladium, quo ante plures annos canis rabidus confoſſus fuerat, eúmque, vt ſibi donaretur, petijſſe: quo impetrato cum enſem ferrugine obductum extergere & perpolire vellet, improuidus digito inflixit vulnuſculum, vnde rabie percitus perijt. Imò Aretæus, *lib. 1 de ſign. & cauſ. morbor. acut. cap.* 7. ſcribit, quod à rabido cane, qui in faciem, dum ſpiritus adducitur, tantummodò inſpirauerit, & nullo modo momorderit, in rabiem homo agatur: & Cælius Aurelianus, *loc. alleg.* quòd quidam hydrophobicam paſſionem ſolo odore ex rabido cane attracto inciderit. Neque enim ſolum extra corpori communicatum, ſed & ore admiſſum hoc venenum nocet. Ita narrat Cardanus, *contradict. 9. tract. 5. lib.* 2. quendam [illegible] canem rabidum, antequam emitteret ſuffocandum; & hinc rabiem contraxiſſe, ac mortuum eſſe. Et Cælius Aurelianus, *alleg. loc.* refert, ſartricem quandam, cum chlamydem ſciſſam rabidis morſibus faciendam ſumpſiſſet, atque ore ſtamina componeret, & linguâ pannorum ſuturas lamberet, tertia diem in rabiem veniſſe. Et Io. Palmarius, *de morb. contagioſ.* ſcribit, ſe vidiſſe ex ſtraminis, in quo rabie perciti ſues decubuerant, eſu equos, boues, oues, & reliqua animalia, quæ ſtramentum deguſtauerant, rabiem contraxiſſe. Et Fernelius narrat, *lib. 2. de abdit. cap.* 14. venatores quoſdam lupum ferociorem trucidatum in varia obſoniorum genera apparaſſe & coxiſſe, & omnes, quicunque eſitarunt, non multò poſt tempore rabie correptos, alios perijſſe, alios, ſociorum morte prudentes, ſibi proſpexiſſe.

Veneni canis rabidi quomodo communicetur.

Venenum autem hoc nunc tardiùs nunc citiùs ſeſe exſerit; raro tamen ante vigeſimum diem ſeſe prodit: interdum poſt trigeſimum, in multis non niſi poſt 4. 6. aut 8. menſes; in quibuſdam etiam poſt annum, vel etiam poſt quinquennium, vt Fracaſtorius, *lib. 2. de morb. contag cap.* 10. ſcribit. Albertus Magnus *lib. 7. hiſtor. animal cap.* 2. ſcribit, ſe vidiſſe hominem mortuum à cane rabido in brachio, & anno ſeptimo poſt incepiſſe inflati locum cicatricis, & mortuum eſſe intra duos dies. Et Petrus Salius Diuerſus, *de affectiv. particularib.* refert, proditum memoriæ ab antiquis eſſe, hunc morbum ad quintum, ſeptimum, & duodecimum annum dilatum fuiſſe.

Symptomata & ſigna.

Si quis ab animali rabido morſus eſt, nullo modo vulnus id negligat, etſi nihil mali ſtatim ſentiat; cùm, vt ſupra dictum, venenum hoc ſæpe diu latere poſſit, & tandem ſuis ſignis & Signa.

ſymptomatibus ſeſe prodat. Sunt autem illa ſymptomata & ſigna alia propria & inſeparabilia; alia communia & ſeparabilia.

Propria.

Propria & inſeparabilia ſigna ſunt, quòd, cùm venenum hoc ipſi cerebro, cui peculiariter aduerſum eſt, communicatum eſt, homo fit cogitabundus & meticuloſus, ſolitudinem captat, atque etiam familiarium ſocietatem fugit, lucem odio habet, tandémque aquam expaueſcit & abhorret: vnde etiam antiqui, alijs ſymptomatibus miſſis, hunc morbum hydrophobiam appellarunt. Imò quòd magis mirum, hoc morbo affecti non ſolùm aquam, ſed omnia liquida, vinum & alia potus genera, ac iuſcula auerſantur; ita quidem, vt non ſolùm oblata & viſa abhorreant, ſed etiam ſi de ijs mentio fiat, ea abominentur, & ſummâ anguſtiâ afficiantur; & ſi aquam diutiùs inſpiciant, aut liquidus potus ipſis offeratur, tremant, concutiantur, turbentur, & in lipothymiam incidant. Quæ autem huius ſymptomatis cauſſa ſit, explicare non facile eſt, & Authores de eo valde diſſentiunt, de quo in Inſtitut *lib part.3. ſect.2. cap.4.* dictum. Pelops, Galeni Præceptor, accidere id putauit, quia hydrophobi propter multam ſiccitatem teneantur deſiderio aquæ, ſed propter delirium eam abhorreant. Verùm nec ſemper ſitiunt hydrophobi, nec omnes mente alienantur, nec vllo modo vnquam perſuaderi poſſunt, vt aquam admittant. Aëtius ex Poſidonio & Ruffo refert id accidere, quia imaginem canis in aqua videant, Sed non ſolùm aquam, ſed liquida omnia, & quidem ea etiam, quæ non vident, auerſantur. Eodem modo ſeſe res habet de eorum opinione, qui dicunt id accidere, quod ſuam imaginem, quam in aqua vident, abhorreant. Etenim & aquam in vaſe tectam, & omnia liquida, etiam turbida, auerſantur. Euſtach. Rudius, *loco alleg.* ſuæ hypotheſi, ſed falſæ, inſiſtens, id ideo fieri putat, quòd, cùm veneni huius temperatura ſit putrida, viſcida & humidiſſima, id ab aqua foueatur & augeatur. Verùm veneni huius naturam non in humiditate conſiſtere, ſupra probatum. Deinde alij, qui morbis humidiſſimis laborant, vt leucophlegmatiâ, non ita aquam & liquida auerſantur. Tertiò non omnia liquidiſſima ſunt humidiſſima, & vim humectandi habent, ſed multa etiam ſicca, vt ſpiritus vini. Cùm itaque opiniones hæ omnes veram huius ſymptomatis cauſſam non reddant, ad occultam proprietatem confugere neceſſe eſt; imprimis cùm in alijs etiam venenis talia occurrant, quæ ad nullas manifeſtas cauſſas reduci poſſunt. Sic tarantulæ veneni cum Muſica aliquis conſenſus eſt: qui leporem marinum deuorarunt, omne genus piſcis auerſantur.

Hydrophobiæ cauſſa.

Signa communia.

Præter hæc ſigna propria & inſeparabilia alia etiam occurrunt. Nam interdum delirant ægri, vnde etiam inter deliriorum ſpecies de Rabie vulgò à Medicis agitur; ſed non ſemper. De quo rectè Petrus Salius Diuerſus: Non poſſum negare, *inquit*, me nonnullos vidiſſe rabientes, qui non tantum delirarent, ſed etiam furerent. Plures tamen ſcio mente ſemper vſque ad vltimam vitæ horam conſtitiſſe. Nonnunquam & conuulſiui motus accidunt, ob cerebri à materia virulenta vellicationem; vt & ſingultus. Interdum & ſpuma circa os apparet, præcipuè dum ægri ſunt morti vicini. Quandóque & febris accidit; ſed & hoc rarò, & ſi quandoque id euenit, id potius apparatui humorum, & præuiæ corporis diſ-

A poſitioni, quam veneni naturæ tribuendum. Nonnulli latrant, & obuios quoſque morſu impetunt.

Prognoſtica.

Prognoſtica.

1 Si demorſis ab animali rabido, antequam venenum inualeſcat, & cerebrum inuadat, ſtatim neceſſaria media adhibeantur, ſeruari ij poſſunt, & præcaueri, ne in hydrophobiam incidant, poteſt.

2 Si verò cerebro iam malum ſit communicatum, & hydrophobia acceſſerit, vix quiſquam ſeruatur & euadit.

3 Auicennas ſcribit, quòd ſi quis à cane rabido demorſus aquam timens in ſpeculum intuens ſeipſum agnoſcat, huic ſalutis ſpem non deeſſe; quia ſcilicet arguat facultatem cognoſcentem non eſſe prorſus labefactatam. Verum falſum hoc eſſe, ſe deprehendiſſe ſcribit Euſtach. Rudius, & ſe hydrophobia laborantibus propria manu ſpecula contemplanda obtuliſſe, ægros tamen, licet ſe probè agnouerint, nihilominus periiſſe.

4 Moriuntur autem ægri citius vel tardius, prout ſymptomata plura vel pauciora, vigiliæ, deliria, conuulſiones, & ſimilia accidunt. Si ſingultus accedat, mors in propinquo eſt, adeo vt vel eadem vel poſtera die moriantur ægri.

Curatio.

Curatio.

De curatione cum pluribus egerim, *allegat. lib.1. Practic.* de ea hic multa dicere opus non eſt. Pauca ſaltem de ea monebo. Et quidem de primo ſcopo, quæ eſt veneni è vulnere extractio, hoc tenendum: vulnus diu apertum ſeruandum eſſe, & quidem non ſolùm vſque ad diem quadrageſimum, ſed per integrum annum; cum obſeruatum ſit, quóſdam à rabidis canibus morſos etiam poſt annum, imò etiam longius temporis ſpatium in hydrophobiam incidiſſe.

Inter interna medicamenta Dioſcorides & Galenus imprimis commendant cinerem cancrorum fluuiatilium, ſi eius duo cochlearia cum pulueris radicis gentianæ cochleari vno, in vino meraco exhibeantur: tantíque facit hoc medicamentum Galenus, vt, etſi alia quoque præ manibus haberet, ne tamen in tam periculoſo morbo demorſos homines tam celebri remedio, & certa ſalute defraudaret, fatetur ſe nunquam alio præſidij genere per os ſumpto vti voluiſſe. Plura tamen huiuſmodi medicamenta extant apud Galenum, *lib.2. de antidot. cap.11.*

Reliqua videantur *loco alleg. lib.1 Practicæ.*

CAPVT XXXI.

De cerebro & ſanguine felis.

PEculiare aliquid in fele eſſe, vel ex eo patet, quod non pauci reperiũtur homines, qui etſi canes & alia animalia ferre poſſunt, felium tamẽ præſentiam planè abhorrent, ita vt nec in vno cõclaui cum ipſis morari poſſint, & licet eas non videant, nihilominus earum præſentiam mox percipiant, ac ſudore frigido diffluant, & niſi feles amoueantur, in lipothymiam incidant.

Cerebrum felis.

Imprimis verò cerebrum felis in cibo ſumptũ inter venena refert Ponzettus *lib.2. de venen. tract. 6. cap.3.* & Matthiolus, *in 6. Dioſcorid. cap.25.*

Sanguis felis.

De ſanguine etiam felis ſcribit Martinus Vveinrichius, *de monſtris*, quòd puella quædam Vratiſlauiæ cum publicè ſpectaret latronem capite truncari, territa ſpectaculo in epilepſiam inciderit. Cum verò, vt fit, multa fruſtra tentarentur, ex vulgò quis ſuaſit, ſanguinem felis porrigi vtile eſſe, quo ebibito malum non difficulter ceſſaturum. Offertur: accipit miſera, infelici admodum euentu. Paulò pòſt enim felis naturam induit, ſed ex interuallo; & quod hoc animal ſolet, id illa omne æmulatur, voce, ſaltu, geſtu, veſtigiis, cum mures in ſilentio venatur, in quibuſcunque etiam poteſt anguſtiſſimis foraminibus, idque tantiſper, dum paroxyſmi vehementia remiſerit.

Anhelitus felis.

Anhelitu quoque feles noxias eſſe, & ſpiritus inficere, humidum radicale abſumere, & maraſmum inducere, Docet Auenzoar, *in Proœm. lib. 1. Thenzir.* Matthiolus, *loc. allegat.* & Paræus, *lib. 20. cap. 34.* Qua in re experientia conſulenda; cùm ſæpe videamus, infantes geſtare feles, & ſecum in lectis cubantes habere ſine damno. Forſan enim maior eſt huic homini, quàm illi, cum fele antipathia.

Symptomata & ſigna.

Signa.

Cerebrum felis qui comederunt, crebra vertigine corripiuntur, ſtupidi redduntur, nonnunquam & planè amentes fiunt.

Curatio.

Curatio.

Si ſciatur, cerebrum felis adhuc in ventriculo hærere, vomitu reijciatur. Si verò in corpus ſit diſtributum, expurgandum eſt imprimis extr. hellebor. Scrup. j. Poſtea antidoti loco exhibeatur moſchi, qui proprium huius veneni habetur antidotum, Scrup. ß. idque ſingulis ſeptimanis aliquandiu continuetur. Vtile eſt etiam ſæpe ſumere confectionem diamoſchi dulcis, vel de ſequenti electuario aliquid exhibere: ℞. *Conſerua anthos* Vnc. ij. *pulu. ſem. pæon. carui, cubebar.* an. Drach. ß. *ſpec. diamoſch. dulc.* Drach. j. *Cum ſirup. de betonic.* F. Electuarium.

CAPVT XXXII.

De ſanguine menſtruo.

Sanguis menſtruus.

Plinius de ſanguine menſtruo mulierum, *lib. 7. cap. 15.* ita ſcribit: Nihil facilè reperitur mulierum profluuio magis monſtrificum. Aceſcunt ſuperuentu muſta, ſterileſcunt tactæ fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorum germina; & fructus arborum, quibus inſedere, decidunt: ſpeculorum fulgor aſpectu ipſo hebetatur, acies ferri præſtringitur, eborísque nitor: aluei apum emoriuntur: æs etiam ac ferrum rubigo protinus corripit, odórque dirus aëra; & in rabiem aguntur canes eo guſtato, atque inſanabili veneno morſus inficitur. Quæ etiam repetit *lib. 28. cap. 7.* Verùm, *lib. 4. Practic. part. 1. ſect. 1. cap. 1. quæſt. 2.* de huius rei veritate inquiſiuimus, vbi quæſtionem illam propoſuimus, an ſanguis menſtruus ſolùm quantitate ſit ſuperfluus; an verò etiam qualitate vitioſus, docuimúſque, ſanguinem menſtruum ſua natura ſaltem copia peccare, non qualitate manifeſta ſeu occulta. Si tamen vitioſi humores in corpore cumulentur, eos cum ſanguine menſtruo euacuari; & præcipuè, ſi quid humoris vitioſi ſit in vtero, vt ſæpe eſſe ſolet, id à ſanguine per vterum fluente elui. Poteſt tamen etiam ſanguis is, extra corpus ſi aſſeruetur, corrumpi, & quod ſæpe non poſtremum eſt, à veneficis, quæ ſanguinem menſtruum ſeu philtri, ſeu alterius veneni loco exhibent, plerúnque alia mala medicamenta admiſcentur.

Symptomata & ſigna.

Signa.

Sanguis menſtruus aſſumptus homines obliuioſos, melancholicos, amentes, & quaſi lunaticos, imò vt nonnulli ferunt, leproſos efficit.

Curatio.

Curatio.

Sanguis menſtrui noxam corrigit Drach. j. pulu. margarit. cum aq. meliſſophylli exhibita, vt & trochiſci viperini, à Scrup. j. ad Scrup. ij. exhibiti, quos Conciliator huius veneni Bezoar eſſe ſcribit; item ſem. caulium, & leporis coagulum. Vtilis eſt & theriaca, Drach. ij. pondere cum aq. fumar. pota. Potus ſit vinum, in quo meliſſa cocta vel infuſa fuit. Æger ſæpe balneo vtatur.

CAPVT XXXIII.

De ſanguine taurino hauſto.

Sanguis taurinus.

Sanguis taurinus etiam à pleríſque inter venena refertur. Et ſanè extant hiſtoriæ, quæ teſtantur, quoſdam ſanguine taurino hauſto mortuos eſſe. Midam enim, antiquiſſimum illum Phrygiæ Regem, contracta ex ſomniorum diritate animi ægritudine, cum formidabilis affectio augeſceret indies, tauri ſanguine copioſius hauſto deceſſiſſe ab humanis, Cælius Rhodiginus, *antiq. lect. lib. 14. cap. 11.* ex Plutarch. *lib. de ſuperſtition.* Strabonis, *lib. 1.* Euſebio, *de temporibus*, refert. Et Pſammenitum Regem Ægyptiorum victum à Cambyſe hauſto ſanguine taurino periiſſe, Herodotus, *lib. 3.* ſcribit. Et Themiſtoclem Athenienſem inuidia ciuium relegatum ad Artaxerxem confugiſſe, & dum ab eo in patriam pugnare cogeretur, vitam cum morte volentem commutaſſe hauſto ſanguine taurino, narrat Plutarchus, *in Themiſtocle.*

Qua ratione ſanguis taurinus noceat.

Quâ tamen ratione ita noxius ſit, non ſatis planum. Greuinus, *lib. 2. de venen. cap. 10.* ſanguinem taurinum non propria ſua natura venenatum eſſe, ſed ratione tantùm quadam aduentitia, ſcribit. Euſtach. Rudius etiam, *de morb. occult. lib. 3 cap. 6.* ipſum ſua natura venenum eſſe negat, tum ea etiam de cauſſa, quod nemo taurinum ſanguinem clàm potandum exhibere poteſt. Plerique non aliter, quàm lac coagulatum, & concretione tantùm, ac quatenus in ventriculo coagulatur, nocere putant: quod & Greuinus concedit, qui tamen addit, quod, poſtquam ſanguis hic in ventriculo concreſcit, & in grumos conuertitur, putreſcat, & deinde malignos vapores ad cerebrum tranſmittat, quo fiat, vt æger ſubinde animi deliquio corripiatur. Suffocationis etiam hanc cauſſam reddit, quod, cùm grumi magni ſint, nec ſupra, nec infra expelli poſſint, inde ſtrangulatio & viarum tam ventriculi, quam pulmonis obturatio ſubſequatur. Fieri tamen non poſſe addit, vt bibendo non aliqua

portio in viis pulmonum relicta fuerit. Verùm enim verò quod vltimum attinet, tantillum, quod in pulmonem delabitur, ſi delabitur, tantorum ſymptomatum cauſſam eſſe poſſe credibile non eſt. Verò magis conſentaneum eſſe exiſtimo, ſuffocationem illam & ſtrangulationem accidere à conſenſu ventriculi, qui dum ſanguine taurino concreto repletus eſt, diafragma & pulmonem comprimit: orificium tamen ventriculi, quod neruoſum eſt, etiam lædi, & vicinas partes, quæ eoſdem neruos accipiunt, in conſenſum trahere poteſt. Quia tamen ſanguis taurinus plus, quam lac coagulatum nocet, & à lacte coagulato aliquem mortuum eſſe, annotatum non memini, plures verò à ſanguine taurino mortuos eſſe, hiſtoriæ ſupra allatæ teſtantur: omnino eam in ventriculo malignitatem contrahere exiſtimo. Quia enim, vbi concretus eſt, concoctioni reſiſtit, prauam naturam induit, vtpote qui crudus aſſumitur, nec à calore ventriculi noſtri vinci poteſt. Id quod & in aliis quibuſdam cibis accidit, ſi à ventriculo vinci non poſſunt. Ita refert Galenus, 2. *de facultate alimentor. cap.* 69. quendam poſt boletorum non ſatis elixorum (qui tamen innocentiſſimi eſſe putantur) vſum largiorem os ventriculi preſſum ac grauatum & coarctatum, difficilémque reſpirationem habuiſſe, & in animi deliquium incidiſſe, ſudorémque frigidum ſudaſſe, ac ægerrimè medicamentis ſeruari potuiſſe.

Symptomata & ſigna.

Signa.

Hauſtus ſanguis taurinus recens difficilem reſpirationem excitat: ſpuma magna copia ore reijcitur, adeſt deglutiendi difficultas, in ventriculo dolor & nauſea, accedit animi deliquium, & ijdem ferè inſultus, quos patiuntur epileptici: & tandem, niſi remediis ſuccurratur, ipſa mors ſequitur.

Curatio.

Curatio.

Equidem curatio à vomitu inchoanda eſſet: verùm quia ob grumos ſanguinis concretos vomitus citra ſuffocationis periculum prouocari non poteſt, auſpicanda ea medicamentis ſanguinem concretum diſſoluentibus; qualia ſunt acetum, oxymel, & acetoſa alia, hydromel, ſperma ceti, mumia, coagulum leporis, hœdi, rad. gentianæ, laſerpitij, pimpinellæ, ſemen braſſicæ, conyzæ folia cum pipere, nitrum, vnguentum rubrum potabile, magiſterium oculorum cancri, & ſimilia; & omnino ea, quæ ad ſanguinem concretum diſſoluendum ſupra, *lib.* 5. *part.* 1. *cap.* 6. ſunt propoſita, nec hic ſunt inutilia. Aëtius etiam ramulos fici tritos cum nitro & poſca præbet, fructúſque vitis ſylueſtris, etiam ſiccos, comeſtos ſtatim grumos ſanguinis diſſoluere aſſerit, *tetrabibl.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 74.

Sanguine hoc modo diſſoluto vomitus prouocetur, & ſi ad inteſtina iam deſcenderit, clyſteribus iniectis per aluum educatur.

Reliqua medicamenta, quæ ad ſanguinem talem coagulatum propinantur, non tam ad ſanguinem diſſoluendum, quàm ad malignitatem ex eius corruptione ortam, vtilia eſſe videntur. Talia ſunt terra ſigillata, bolus Armenus, marga ſaxorum, rad. tormentillæ. Æger ſæpius comedat ficus maceratas in aceto, in quo aliquid nitri diſſolutum ſit. Potus ſit hydromel, vel decoctum ficuum pinguium.

CAPVT XXXIV.

De lacte coagulato.

Lac coagulatum.

VT lac, ſi in ventriculo rectè coquatur, vtiliſſimum præſtat alimentum: ita ſi in eodem corrumpatur, variorum morborum & ſymptomatum cauſſa eſſe poteſt. Verùm de omnibus lacti corrupti damnis hoc loco agere nobis propoſitum non eſt, ſed eius coagulatione. Coagulatum lac equidem plurimi ad venena referunt; verùm vix puto, aliquid malignitatis ſubeſſe, ſed omnia, quæ accidunt, ſymptomata à ventriculo grauato accidere; id quod ab aliis cibis accidere poteſt. Memini virginem, cùm tum alios cibos, tum cancros cum ipſis ferè teſtis auidè comediſſet, ſub primum ſomnum in grauiſſimam cardialgiam incidiſſe, vt de vita periclitari videretur, à qua tamen breui, cancrorum teſtis cum reliquis cibis vomitu reiectis, liberata eſt. Eodem enim modo ſeſe res habet de lacte. Cuius rei hiſtorias duas habet Dodonæus, *in annotat. ad cap.* 17. *Benuenij*; ſimilémque Foreſtus, *lib.* 18. *obſeru.* 13. quæ docent, à lacte in ventriculo concreto peſſima, quæ iam recenſebuntur, ſymptomata excitari. Et memini ipſe, cùm Studioſi quidam iam ante annos 30. cereuiſiam ad ebrietatem vſque ingurgitaſſent, & fortè lac ad parandos caſeos deſtinatum in vrceis offendiſſent, & illud ſibi mutuò propinaſſent, ex iis cuidam lac in ventriculo coagulatum fuiſſe, vnde grauiſſimi ventriculi dolores, & ſuffocationis periculum exortum fuit: à quo tamen oxymelite & medicamentis lac concretum diſſoluentibus exhibitis, & lactis coagulati magnis fruſtis, caſei inſtar, vomitu reiectis, liberatus eſt.

Symptomata & ſigna.

Signa.

Lac enim in ventriculo coagulatum eiuſdem dolores & anguſtiam, reſpirandi difficultatem, ſuffocationis periculum, & hinc animi deliquium, totius corporis rigorem & frigiditatem, ſudorem frigidum, pulſúmque paruum excitat.

Curatio.

Curatio.

Danda imprimis opera, vt lac coagulatum diſſoluatur & vomitu reijciatur. Quam ad rem vtile eſt acetum ſimplex, vel ſcilliticum, hydromel, oxymel ſimplex & compoſitum, vel ſcilliticum, & reliqua medicamenta *cap. præced.* propoſita. Commendatur & ſuccus menthæ recens expreſſus, baccæ iuniperi, thymus, artemiſia, ſem. naſturtij, lac, ficus cum vino vel aceto propinatum. Coagulum etiam cuiuſcumque animalis vti lacti recenti iniectum ipſum cogit & inſpiſſat; ita quod iam coactum eſt, ex natura ſua diſſoluit, vt ſcribit Aëtius, *tetrabibl.* 4. *ſerm.* 1. *cap.* 75. Foreſtus, *loco alleg.* vt & lac diſſolueretur concretum, & per vomitum reijceretur vnâ operâ, parauit decoctum è fl. chamæmeli M. j. ſem. aniſ. fœnicul. an. Drach. j. in aq. ſ. & colaturæ Vnc. iiij. cum aceti & ſacchari modico tepide propinauit. Neque enim in talibus ſubitis caſibus medicamenta operoſè componere licet, ſed quæ ad manum ſunt, vſurpare neceſſe eſt.

CAPVT XXXV.

De caudæ ceruinæ veneno.

Caudæ ceruinæ venenum.

IN ceruorum caudis humorem quendam viridi porraceæque bili ſimilem, qui præſentiſſimum venenum ſit, reperiri fertur.

Symptomata & ſigna.

Signa.

Caudam enim ceruinam qui comederit, vel hunc humorem in eo contentum ſumpſerit, ei è veſtigio intolerabiles anguſtiæ ac crebra animi B deliquia obueniunt, partes oris internæ inflammãtur, corpus vniuerſum hydropicorum more intumeſcit, liuidóque colore defædatur.

Curatio.

Curatio.

Primùm vomitus decocto anethi & butyro copioſo, vel oleo amygdalar. dulc. excitandus. Hinc Smaragdi præparati Scrup. ß. cum vino offerendum vel pulueris corallior. *præpar.* Scrup. j. vel theriacæ, Drach. ij.

Extra venter inungatur oleo rutaceo, vel oleo è citri ſemine expreſſo.

Æger ſæpius veſcatur nucleis pini, aut piſtacijs.

CAPVT XXXVI.

De vnguium ſegmentis.

Vnguiũ ſegmenta.

NOn in brutorum animalium vngulis ſolum, ſed & hominum vnguibus, malignum aliquid latere vulgò fertur: neque experientia, neque ratio diſſentit. Solet enim natura, ſi quid vitioſi eſt in corpore, id ad partes eiuſmodi ignobiliores detrudere.

Symptomata & ſigna.

Signa.

Vnguium humanorum reſegmina intra corpus aſſumpta facultatem expultricem adeo mouent & irritant, vt copioſa & per vomitum & per aluum, ſicut in cholera fieri ſolet, excitetur præter naturam euacuatio.

Curatio.

Curatio.

Quæ præternaturalis euacuatio vt ſiſtatur, lenientia, lubricantia, & abſtergentia exhibenda, iuſcula nimirum pinguia, oleum oliuarum, lac, butyrum recens, ſerum bubulum vel caprillum. Vel paretur potio abſtergens ex aq. hordei, aut aq. mulſa, & ſirup. violar. ſolutiuo. Vtile etiam E eſt clyſterem inijcere è decocto maluæ, vel lacte, & oleo amygdal. amar. ac mucilag. ſem. pſyllij, maluæ, aut cydoniorum paratum.

Deterſis hoc modo ventriculo & inteſtinis, leniter adſtringentia, ventriculúmque roborantia vſurpanda ſunt: qualia ſunt nux moſchata, macis, terra ſigillata, bolus Armenus, conſerua roſar. rubrar. antiqua, rad. tormentill. ſirup. maſtichin. de mentha, de roſis ſiccis, myua cydoniorum.

Extra abdomen illinatur oleo menthæ, abſinthij, maſtichino, cydoniorum, nuc. moſchat. ex-

A preſſo. Vel imponatur cerotum ſtomachale, emplaſtr. de cruſta panis, aut de baccis lauri.

CAPVT XXXVII.

De ſudoris animalium veneno.

Sudoris animalium venenum.

EXcrementa omnia, quia à natura, tanquam inutilia, excernuntur tertiæ potiſſimum coctionis, quale ſudor eſt, naturæ animalium, vtpote quæ tot naturæ conatus eluſerunt, eſſe aduerſa & malignitatis aliquid in ſe continere, vti rationi eſt conſentaneum, ita etiam experientia comprobatum eſt.

Symptomata & ſigna.

Signa.

Sudor animalium, equi potiſſimum, quem Germani *pferdſtaub* nominant, vt & aſini ac muli, ſi cui propinatus fuerit, ei facies tumida, viridiſque redditur; ſudor è corpore, maximè verò ſub alis, promanat fœtidus; flatus in inteſtinis & ventriculo generantur quamplurimi; nonnunquam & angina ac ſuffocatio, ac ſi cum vino bibatur, delirium ſuperuenit.

Curatio.

Curatio.

C Quamprimùm vomitus excitandus eſt aſſumpto hauſtu hydromelitis calidi cum butyro copioſo, vel oleo roſaceo; quibus, ſi libet, addi poteſt ariſtolochiæ rot. & ſalis gẽmæ, an. Drach. ß.

A vomitu ægro propinandum eſt vinum cum melle roſaceo mixtum, vel rhabarbari Drach. ß. cum ſalis foſſilis Scrup. ß. Veneno ſudoris animalium maximè reſiſtit ſequens electuarium. ℞. *boli Armeni, terræ ſigillatæ, baccar. lauri*, an. Drach. j. *coaguli capreoli, vel eius loco leporini* Scrup. ß. *myrrhæ, fol. rutæ*, an. Drach ß *Cum melle deſpumato.* F. Electuarium, quod Drach. ij. pondere quotidie ſemel ægro exhibendum.

D CAPVT XXXVIII.

De torpedine.

Torpedo.

REſtant tandem venena animalium aquatilium, & præcipuè marinorum. Et vt primò de torpedine dicamus ſcribit de ea Galenus, *6. de loc. affect. cap. 5.* quòd eâ potentiâ prædita ſit, vt, ſi fuſcinâ aut tridente attingatur à piſcatore tranſmiſſa qualitate per haſtam ad manum, eam repentè ſtupefaciat. Imò non ſolùm per tridentem vel haſtam vim ſuam piſcatoris brachio communicat, ſed tanta eius eſt ſtupefaciendi vis, vt etiam cum retibus, tum hamo capta, per retium funiculos, quibus hamus alligatur, eadem ſtupefaciendi vis ad piſcatoris manum & brachium deuecta in eo ſtuporem inducat. Et vt Ariſtoteles, *9. de hiſt. anim. c. 37.* ſcribit; Cum pigra ſit torpedo propter pinnarum in corporis mole defectum, & propterea piſces, quos appetit, & quibus veſcitur, venari non poſſit, afficit eos ipſos, illâ, quam in ſuo corpore continet, facultate inducendi torporis, atque ita retardatos capit, & iis veſcitur. Abdit enim ſe in arena ac limo, & piſces, qui adnatantes, obſtupuerunt, corripit. Vnde, id quod lento admodum motu conſequi non poterat, aſtu, ſtupefaciendi facultate mediante, aſſequitur.

Cuius rei indicium ſunt mugiles, qui licet velociſſimi ſint, ſæpius tamen in torpedinis ventriculo reperiuntur.

Vis autem illa ſtupefaciendi ſaltem in viua torpedine eſt; cùm mortua etiam comedi poſſit, & propterea à forma eius ſpecifica fluit.

Quomodo torpedo ſtupefaciat. Quomodo autem hæc vis ſtupefaciendi à torpedine in hominem dimanet, ſatis obſcurum, nec ab Authoribus ſatis explicatum. Euſtach. Rudius, *lib.4. de morb. occult. cap.15.* etſi id, quod à torpedine homini communicatur, humorem eſſe, & quidem rectè, negat: tamen & id negat, eſſe ſimplicem qualitatem alterationémque; & ſubſtantiam corpoream, licet vaporoſam & ſpirituoſam eſſe exiſtimat, ſimilem auræ malignæ, quæ à digitis manus vel pedis in cerebrum eleuata, epilepſiam excitat: quam rem ſubſtantiam eſſe, non ſaltem alterationem & qualitatem, ex eo patet, quòd vinculis & deligatione ſupra locum, cuius conſenſu cerebrum tum afficitur, eius in cerebrum aſcenſus prohiberi poteſt. Poſſe tamen hanc vaporoſam ſubſtantiam à torpedine per lignum ad ipſam piſcatoris manum penetrare, eo probare conatur, quòd facillimè ac citiſſimè halitus, tum ſuauis, tum fœtidi odoris, tum peſtilentiæ ſeminibus imbuti, ac virulenti inſenſibili quodam modo cùm naribus, tum corporibus noſtris ab alijs corporibus, à quibus euaporant, poſſunt impertiri. Atque vt id amplius declaret, & ad torpedinem applicet, dicit id fieri mediante tenuiſſimâ aëris ſubſtantia, quam piſcatoris retia ac tridentes in ſuis poris ac meatibus continent.

Verùm enimverò exempla hæc torpedinis actionem non ſatis declarant, & longè ab ea diuerſa ſunt. Materia enim illa, quibus odores & ſemina peſtilentiæ transferuntur, omnino corporea eſt, & propterea per ſolida corpora penetrare non poteſt, ita vt quis per ianuam clauſam, aut feneſtram vitreis orbibus rectè munitam cum peſte laborante tutò colloqui poſſit. Aërem verò in omnium penè corporum poris reperiri quidem non negamus, ad eum tamen per ſolidi ligni ſubſtantiam nec odores nec contagium peſtilens penetrare poteſt. Rectiùs longè venenum illud torpedinis ſono comparatur, qui per corpora etiam ſordida penetrat, & mediante aëre transfertur; vt & magneti, qui nullâ mediante corporeâ ſubſtantiâ, ſed ſpirituali effluuio, in ferrum, etiam ad diſtans, agit. Talis enim procul dubio naturæ & torpedinis venenum eſt, quod per fuſcinam, tridentem & retia, piſcatoris manum, & piſces per ipſam aquam ſtupefacere & torpidos reddere poteſt, qua de re ſupra, *part.2. c.1.* dictum.

Symptomata & ſigna.

Signa. Torpedo, vt modò dictum, non ſolùm per baculum & retia, quibus tangitur, tangentis manibus torporem & ſtuporem inducit, ſed & conſequenter in totum corpus tranſmittit, vires proſternit, magnámque corporis grauitatem & tremorem inducit.

Curatio.

Curatio. Si quis liquorem Cyrenaïcum manu teneat, eum nihil à torpedine mali pati, Ælianus, *de hiſtor. animal. lib. 5. cap. 37.* author eſt. Quæ ſi ita ſeſe habent, procul dubio etiam hic liquor ad torporem & ſtuporem, à contactu torpedinis inductum, vtilis erit. Alexander Aphrodiſæus, *initio Problemat.* Trigli, quam mullum vocant, carnem huius veneni remedium eſſe docet. Ad torporem etiam à Torpedine inductum vtilis eſt Theriaca, ſi Drach. ij. pondere cum vino abſinthite exhibeatur. vel coquatur abſinthium, ruta, gentiana, folia lauri in vino, decoctumque exhibeatur.

Vel: *℞. ſem. vrticæ, naſturtij, dauci*, an. Drach. iß. *piperis nigri, caſtorei*, an. Vnc. j. F. Puluis, cuius Drach. j. cum vino generoſo exhibeatur. Æger quoque in balneo ſæpius ſudet.

Membrum ſtupidum fricetur pannis aſperis, & fomentetur vino, in quo ſaluia, calamintha, ruta, chamæmelum, hypericum cocta ſint. Ex ijſdem etiam balneum parari poteſt. Poſtea illinatur locus affectus oleo rutaceo, coſtino, quibus aliquid ſpiritus baccar. iuniperi admixtum ſit.

CAPVT XXXIX.

De Muræna.

Muræna. Muræna quamuis omnibus temporibus in delicijs habita fuerit, nec caro eius aſſumpta noxam aliquam homini afferat: ſi tamen dentibus ſuis, quos longos, acutos, & intrò inflexos habet, quem læſerit, periculoſum id habetur. Scribitque Rondeletius, *de piſcibus, lib.14. cap.5.* piſcatores dentium murænæ maleficam vim reformidantes, viuam non niſi forcipe arripere: venenatum enim eius morſum eſſe dictitant, qui cinere capitis eiuſdem Murænæ curatur. Pars à Muræna demorſa, niſi tota abſcindatur, à morſu liberari non poteſt, ob vncinatos dentes, maximéque in os recuruos. Hoc magno multorum malo nouerat Vedius Pollio, Eques Romanus, ex amicis Diui Auguſti, qui inuenit in hoc malo documenta ſæuitiæ, vt tradit Plinius, *lib. 9. c.23.* Viuarijs earum immergens damnata mancipia, non tanquam ad hoc feris terrarum non ſufficientibus, ſed quia in alio genere totum pariter hominem diſtrahi ſpectare non poterat. Si etiam verum eſt, quod nonnulli tradunt, murænas interdum canum more in rabiem agi, vulnera ab ijs tum illata non minus ſunt periculoſa, quam viperæ.

Symptomata & ſigna.

Morſum murænæ ſequitur dolor vehemens, ſanguinis profluuium, partis affectæ tumor & exulceratio. Et ſi muræna rabida fuerit, ſymptomata, quæ viperæ morſum ſequi ſolent, accidunt. Signa.

Curatio.

Vulnus à muræna inflictum eo planè modo, quo reliqua vulnera, ſimplicia, ab animalibus inflicta, curatur, qui *lib.5. Pract. part 1. cap.19.* explicatus. Quia tamen aliquid malignitatis habere creditur; in ſpecie ad murænæ morſum commendantur lumbrici cum melle triti & impoſiti. Murenæ quoque morſum capitis ipſius cinere ſanari ſcribit Plinius, *lib.23. cap.5.* Curatio.

Si ex rabie venenoſitas accedat, curatur tale vulnus, vt morſu viperæ.

CAPVT XL.

De lepore marino.

Lepus marinus.

Lepus marinus, vt Plinius, *lib.32. cap.1.* tradit, non ſolum in potu aut cibo datus, ſed & viſus, venenum eſt. Siquidem grauidæ ſi omnino aſpexerint fœminam ex eo genere duntaxat, ſtatim nauſea & redundatione ſtomachi vitium fatentur, ac deinde abortum faciunt. Et mox addit: Eadem res in mari, & tactu quidem, nocet. Veſcitur eo vnum tantum animalium, vt non intereat, nullus piſcis tenereſcit tantum & ingratior viliórque fit. Homines, quibus in paſtu eſt, piſcem olent: hoc primùm argumento veneficium id deprehenditur. Cæterum moriuntur totidem diebus, quot vixerit lepus, incertíque temporis veneficium id eſſe author eſt Licinus Macer. Et omnino venenatum piſcem eſſe, ex Nicandro, Dioſcoride, Galeno, Paulo Ægineta, Aëtio, imò ipſa experientia patet. Nam quod Plinius, *loco alleg.* ſcripſit, ſua experientia confirmat Rondeletius, *de piſcibus lib.17. cap.11.* vbi refert, leporem marinum à piſcatoribus captum ad ſe delatum eſſe, quem cùm diligentius contemplaretur, & ſibi & multis, qui vna aderant, nauſeam mouiſſe. Sed cum ne quidem à piſcis inſpectione reuocatus eum diſſecaret, & partes internas omnes ſedulo rimaretur, interuenit quædam mulier, de mariti morbo eum conſultura. Cui cum ad diſſectionem attentior non ſtatim reſponderet Rondeletius, odor piſciſque conſpectus vomitum, diſſolutionémque ventriculi protinus ei creauit, & de ventris dolore (erat autem grauida) grauiter ea queri cœpit, vt iam abortus timendus foret, quem adſtringentibus emplaſtris ad retinendum fœtum ventri lumbíſque admotis prohibuit, & vt aliquot dies cancris viſceretur, conſuluit.

Symptomata & ſigna.

Signa.

Qui leporem marinum intra corpus ſumpſerunt, vt Dioſcorides, *lib 6. cap.30.* & Aëtius, *tetrabibl.4. ſerm.1. cap.53.* teſtantur, piſcium virus olent, & ſaporem in ore ſimilem piſcibus viroſum habent, paulò pòſt in ventre dolent, & color corporis ad icteri ſimilitudinem permutatur, deinde plumbeus redditur, cum faciei tumore; incenduntur pedes, plantæ, & pudendum tumefactum cohibet vrinæ effuſionem, progrediente verò malo etiam cærulei coloris lotium emingunt, quanquam ſanguinolentum, deinde nauſeabundi facti bilioſa vomunt ſanguine permiſta: exudant autem graueolentia, & omne piſcis genus auerſantur, præter cancros. Imò ipſam mortem interdum infert lepus marinus, teſte Æliano, *lib.2. de animal. cap.45.* Galenus, *in lib. de theriac. ad Piſon.* peculiariter pulmoni aduerſum eſſe leporem marinum, eúmque exulcerare ſcribit; & *lib.1. de compoſ. medic. ſec. gen. in initio,* Sophiſtis, eos cauillantibus, qui de medicamentis ſcripſerunt, quæ certas corporis partes vel lædunt, vel iuuant, reſpondet: At hoc cauillum, *inquit,* eos, qui ita iocantur, arguit, facultatis medicamentorum adeo eſſe imperitos, vt pulmonem ſolum ex omnibus corporis partibus à lepore marino exulcerari ignorent. Quod Galeni effatum, quod ſcilicet ſolus pulmo, à lepore marino lædatur, non ita veritati conſentaneum eſſe, exiſtimat Rondeletius, *allegat. loc.* ideo, quod Paulus Ægineta, & Aëtius veneni huius grauia ac ſæua ſymptomata varijs in partibus tradiderunt, de peculiari pulmonis ſolius affectu ne verbum quidem. Dioſcorides etiam, & Plinius, quanta ſit iſtius veneni pernicies, ſatis fusè declarant: at de ſolius pulmonis noxa mentionem nullam fecerunt. Imò & experientiam hic Galeno aduerſari putat. Verum cùm experientiam, quod promittit, iſtam non adducat, non crediderim, Galenum iſta ſine experientia ſtatuiſſe. Ideóque experientia conſulenda. Etſi enim & alias partes lædat lepus marinus, poteſt tamen præcipuè pulmonibus nocere. Faciunt idem cantharides, quæ licet omnes partes ab ore vſque ad veſicam malè afficiant; imprimis tamen veſicam exulcerant.

An lepus marinus imprimis pulmoni inimicus.

Curatio.

Curatio.

Lepus marinus aſſumptus quamprimum vel vomitu, ſi adhuc in ventriculo reſtet, reijciendus, vel ſi ad inteſtina deſcenderit, vel iniecto clyſtere, vel purgante medicamento ore aſſumpto, etiam paulò fortiore, educendus. In quem vſum commendantur pilulæ è ſcammonij, ellebori nigri, agarici, ſucci glycyrrhizæ & tragacanthæ æqualibus partibus paratæ, & Drach.j. pondere exhibitæ.

Reſinam cedri, oboli pondere cum vino ſumptam, leporis marini alexipharmacum eſſe tradunt. Alij, vt Athæneus huius veneni Bezoarticam Triglam eſſe aiunt. Vtilia ſunt & mala Punica; decoctum item è virga paſtoris, plantagine, & calamintha montana paratum. Exhibeatur etiam lac aſininum, vel bubulum, vel decoctum è malua tota paratum. Dioſcorides & Aëtius ſanguinem anſerinum, alij verò gallinaceum ſanguinem tepentem præbere iubent. Cancris fluuiatilibus æger ſæpius veſcatur. De reliquis piſcibus ſi quid aſſumere incipiat, certiſſimum conualeſcentiæ ſignum eſt; cùm, vt antea dictum fuit, qui leporem marinum ſumpſerunt, omnes piſces, præter cancrum, auerſatunt.

CAPVT XLI.

De paſtinaca marina.

Paſtinaca marina

Licet Paſtinacæ marinæ caro, modo radius eius abſciſſus ſit, in cibum venire poſſit: tamen in cauda habet aculeum ſeu radium ita mortiferum, vt breui temporis ſpatio homines brutáque animantia ictu perdere poſſit; imò ſi vt ſcribit Ælianus, *lib.8. de animal. cap.26.* ad maximam arborem, & ſumme virentem aculeum admoueas & defigas, non multò pòſt amittat folia: quæ poſtquam defluxerunt, totus truncus ſimilis eſt arboribus Solis ardoribus æſtate exſiccatis. Idem Plinius, *lib.32. cap.2.* tradit, qui etiam, *lib.9. cap.48.* ſcribit, nihil vſquam execrabilius eſſe, quam radium ſupra caudam eminentem Trigonis. De paſtinaca marina Rondeletius, *lib.12, de piſcibus, cap.1.* hanc hiſtoriam refert. Ruſticus quidam, *inquit,* è Cemeneis montibus, cum paſtinacam à ſe furto ſublatam veſte tegeret, telo femori infixo vulneratus eſt; ſed ne furtum deprehenderetur, ad vulneris dolorem exclamare non auſus, clàm ad me venit, rem

omnem aperit, telum adhuc infixum monſtrans, quod dilatato vulnere extractum eſt, atque interea dum cremaretur, & in cinerem redigeretur, vulneri paſtinacæ iecur imponendum curaui, nec id ſine succeſſu: paulò poſt enim ſedatus fuit dolor, cæpítque tumor ſubmitti, nihilominus tamen cum non ignorarem, piſcem iſtum habere in ſe ſui veneni antipharmacum, radij cinerem cum aceto vulneri admoui. Quo & veneno medicatus ſum, & vulnus recens planè exſiccaui. Venenum iſtud noſtris piſcatoribus notum eſt. Captis enim paſtinacis caudas abſcindunt, niſi ſi aliquando in forum piſcarium integras deferant, in gratiam Medicinæ Studioſorum.

Symptomata & ſigna.

Signa. Paſtinacæ marinæ ictum ſequitur ſoluta vnitas, & dolor in parte læſa vehemens; caro circa plagam nigreſcit & ſtupet, quæ ſi digitis comprimatur, ſaniem emittit atram, craſſam & malè olentem; accedunt potiſſimum ſi neruus aliquis ſit læſus, crebræ conuulſiones, totius corporis laſſitudo, ſtupor, ac tandem ipſa mors.

Curatio.

Curatio. Cùm paſtinacæ marinæ venenum ſit perquam lethiferum, percuſſis, ab ea citiſſimè ſubueniendum quod ſit ſi plaga primum ſcarificetur, & ſanguis cucurbitulis extrahatur. Poſtea vulneri vel epar paſtinacæ, vel radij cinis cum aceto, vel ipſa paſtinaca diuulſa imponatur. Vel applicentur etiam cataplaſmata attrahentia, quæ parantur ex ſulphure viuo, radic. bryoniæ, marrubio, folijs lauri, ſaluia & ſimilibus, cum vrina veteri ſubactis. Vel imponatur fermentum acidum cum pice liquida emollitum, vel è nitro, ſinapi, ſale ammoniaco & ſulphure, ac aceto forti fiat linimentum plagæ inungendum. Aëtius, *tetrab.4.ſerm.1.cap.37.* furfures aceto coctos, & pro cataplaſmate impoſitos, vt & acetum affuſum pro fotu valde prodeſſe ſcribit. Simul ſtatim alexipharmaca exhibeantur. Plinius, *lib.28.cap.11.* contra paſtinacam & omnium marinorum ictus vel morſus coagulum leporis, vel hædi, vel agni Drach.j. pondere prodeſſe tradit. Idem, *lib. 32. cap. 5.* contra eundem prodeſſe etiam mullum in cibo ſumptum, ſcribit. Vtilia etiam ſunt ſcordium, roſmarinus, ſaluia in vino cocta; vel è myrrhæ, piperis, coſti amari, rad. bryoniæ, partibus æqualibus fiat puluis, cuius Drach.j. ex vino exhibeatur. Vel propinentur. Drach.ij. theriacæ Andromachi cum vino. Vel: *℞. coſti amari, myrrhæ, rad. gentianæ, ariſtoloch. long. zedoariæ*, an. Drach. j. *ſem. paſtinacæ. ſylueſtris, aniſi, ammios*, an. Scrup. ij. *granor. maſtiches, ſpicæ, piperis, rutæ, croci*, an. Drach. ß. *Cum melle deſpumato.* F. Electuarium. Et omnino omnia, quæ viperarum morſibus mordentur, etiam paſtinacæ marinæ morſibus adhiberi poſſunt.

CAPVT XLII.

De ſcorpione marino.

Scorpio marinus. SCorpio marinus, ita dictus, non quòd ſcorpij terreſtris formam habeat, ſed qùod ſit πληκτικός, vt ex Ariſtotele citat Athenæus, *lib. 7.* A id eſt, quòd pungat & feriat, venenúmque effundat ſcorpij terreni modo. Vt enim ſcorpiones terreni in cauda aculeum venenatum habent: ita ſcorpiones marini non ſolum in dorſo ſpinam gerunt venenatam, qua incautos piſcatores ſæpe iciunt, verùm ſpinas etiam in capite habent, quæ ijs, quæ ſunt in dorſo, non minus ſunt virulentæ, & vt Plinius, *lib.32. cap.11.* ſcribit, ſcorpius marinus lædit, dum manu tollitur. Addítque Rondeletius, *de piſcib. lib. 6. cap. 19.* tot aculeos habet in capite, vt ſine noxa tractari non poſſit, niſi cauda arripiatur, vel duobus tantum digitis medium corporis apprehendatur.

Scorpæna. B Scorpioni marino cognata eſt & ſcorpæna, quæ piſcis eſt littoralis, ſcorpione multo minor, & in dorſo ſolum ſpinam, eámque venenatam, geſtans.

Symptomata & ſigna.

Signa. A ſcorpione marino qui ictus inferuntur, moleſtos cruciatus pariunt, ſcribítque de ſe Alſaharauius: *tract. 30. pract. ſect. 2. cap. 21.* quòd cùm à ſcorpione marino punctus fuiſſet in minimo digito, primo ſenſerit modicum dolorem, qui poſtea ſenſim fuerit auctus, & peruenerit ac aſcenderit ad brachium, & tandem vſque ad ſpatulam. Accedunt interdum partis motus ablatio, conuulſiones & laſſitudines.

C

Curatio.

Curatio. Quæ in aliorum venenatorum animalium morſibus & ictibus curatio adhiberi ſolet, ea & hic locum habet. Nimirum venenum è vulnere euocandum, & alexipharmaca contra venena exhibenda. Rondeletius, *de piſcibus lib. 6. cap. 19.* refert, ſe puerum ab hoc piſce miſerè ictum, dum eum in ſinu recondere vellet, curauiſſe mullo diſſecto & impoſito, cum eiuſdem ſcorpionis epate, adhibito ad vulneris ambitum lentiſco contuſo. Addítque hæc: Nullum ferè venenatum eſt animal, quod veneni ſui antipharmacum in ſe non contineat: duplex autem D antipharmaci genus eſt antipathia & ſimilitudo ſubſtantiæ, vt epar venenatorum animalium vulneri impoſitum ſimilitudine ſubſtantiæ venenum retrahit maximéque confert ea parte, qua fel continetur: carnes verò impoſitæ idem præſtant per antipathiam, vt viperarum caro morſui viperarum medetur. Terrenus ſcorpius totus ictibus ſuis remedio eſt. Sic mullus marini Draconis, aranei ac ſcorpionis morſibus medetur, ſi crudus diſſectus admoueatur, authore Dioſcoride, *lib. 2. cap.25.* Galenus, 9. *de ſimpl. medic. facult.* Piſcatores docuit, vt ſulphure ad venenatorum piſcium morſus vterentur, ſeu ſicco vulneri inſperſo, ſeu cum ſaliua miſto, E ſeu cum vrina macerato, ſeu cum oleo veteri & melle & reſina, terebinthina ſubacto.

Simul alexipharmaca hactenus propoſita vſurpanca. Dioſcorides percuſſis à marino ſcorpione abſinthij, ſaluiæ, aut ſulphuris ex aceto triti potionem ſubuenire ſcribit.

CAPVT XLIII.

De Dracone marino.

Draco marinus.

DRaco marinus licet ſæpiſſimè in culinas veniat, & à Gallis, cum carnem habeat ſolidam & guſtui gratam, expetatur: aculeos tamen habet in ceruice vel dorſi principio quinque præacutos, tenui membrana ſupra connexos, quibus, vt & ijs, qui circa branchias ſunt, venenatum ictum infligit.

Symptomata & ſigna.

Signa.

Eius puncturam acerbiſſimus in affecta parte ſequitur dolor, tumor & inflammatio; febris item, & animi deliquium: & niſi citiſſimè ſuccurratur, gangræna membrum læſum corrumpitur, quam ipſa mors intra paucos dies comitatur.

Curatio.

Curatio.

Vt venenum immiſſum è plaga eliciatur, membrum læſum aquæ calidæ immergendum, ſcarificandum, eiſque cucurbitulæ vel hirudines applicandæ. Ipſe etiam Draco marinus impoſitus ictus ſuos ſanat; mulli caro idem præſtat. Rondeletius *de piſcib. lib.* 10. *cap.* 11. piſcatores à Dracone marino læſos ad lentiſci folia, tanquam ad ſacram anchoram, confugere, ipſiſque partem vulneratam confricare ſcribit: quos tamen melius ſibi conſulturos putat, ſi Draconis ipſius diſſecti carnes vel cerebrum imponerent. Vtile eſt & cataplaſma ex cepe ſub cineribus cocta, fermento, ſerpillo trito, & pauca theriaca paratum; vel aqua vitæ, in qua theriaca diſſoluta ſit, linteis duplicatis imponenda. Furfures tritici cum aqua calida in maſſam redacti, & loco læſo ſæpius de die impoſiti, dolores in hoc caſu mirè mitigant.

Dum hæc circa partem affectam peraguntur, ſtatim etiam alexipharmaca propinanda. Dioſcorides, *lib.6.cap.*45. abſinthium, ſaluiam, & ſulphur cum aceto mixtum exhibet. Prodeſt etiam theriaca aut Mithridatium cum abſinthij aqua aut decocto exhibitum. Paſtillios ex bryonia & eruo, cum vino potos, Aëtius à Dracone marino ictis mirè conducere ſcribit, *tetrabibl.4.ſerm.1. cap.*39.

CAPVT XLIV.

De felle canis piſcis.

Fel canis piſcis.

FEl canis piſcis adeo venenoſum & lethiferum eſſe, vt vel vnius grani pondere aſſumptum, niſi debitè & ſtatim ſuccurratur, intra ſeptem dies mortem inferat, aſſerit Ardoynus, *de venen.lib.4.cap.*17.

Symptomata & ſigna.

Fel hoc ſumptum ſequitur oris fœtor grauiſſimus, color corporis flauus, ſiue ictericius, inuoluntariúmque ſeminis profluuium.

Curatio.

Habent & in hoc veneni genere alexipharmaca communia locum. Et præterea gentianæ radix, ſiue in ſubſtantia, Drach. ij. pondere cum butyro ſumatur, ſiue decoctum ex ea paretur, & butyrum in eo diſſoluatur, &, ſingulis diebus his, Vnc. iij ſumantur. Corpus inungatur oleis vel balſamis aromaticis ſuaueolentibus.

CAPVT XLV.

De morbis & ſymptomatibus, quæ venena interdum poſt ſe relinquunt.

Morbi & ſymptomata, quæ poſt venena relinquũtur.

ETſi præſentanea venena, ſeu ore ſumpta, ſeu morſu vel ictu in corpus hominis immiſſa, non ſemper enecant, ſed homo neceſſarijs adhibitis auxilijs à morte liberatur, ita vt ſæpe planè ſanus ſibi videatur: tamen non raro venena diſpoſitiones malignas in corpore relinquunt, quæ nunc tardius, nunc citius ſeſe exſerunt, tandémque hominem in morbos diuturnos conjiciunt, & lenta morte enecant, Quod vel ipſum ſatis eſt ad morbos occultos vulgò totius Subſtantiæ dictos, probandum; cùm illæ diſpoſitiones in corpore relictæ in nulla intemperie manifeſta conſiſtant, nec etiam medicamentis intemperiebus manifeſtorum qualitatum oppoſitis curentur. Horum ergo præter naturam affectuum explicatione & curatione hanc de venenis doctrinam concludere libet.

Sunt autem ij affectus pro venenorum varietate varij. Cùm enim venena alia cum alijs partibus maiorem habeant antipathiam, vt ex ijs, quæ hactenus dicta ſunt, patet, etiam nunc hæc, nunc illa pars à veneno magis læditur, & nunc in hac, nunc in illa parte malignæ diſpoſitiones relinquuntur. Sunt verò diſpoſitiones illæ, vt eas Cardanus, *lib.3. de ven cap. vlt.* recenſet, hæ ferè: Malus habitus totius corporis, & ex eo genere leucophlegmatia, morbus Regius, tabes & phthiſis, ſtrangulatio & ſynanche, caſus dentium, melancholia & triſtitia, vigiliæ, furor, mala coctio, alui durities inteſtinorum & ventriculi dolores, dyſenteria, ſplen tumidus, reſpirandi difficultas, reſolutio membrorum, & durities iuncturarum, febres inordinatæ, animi defectus, oculorum debilitas aut prominentia, conuulſio & dolor totius corporis, vrinæ ardor aut difficultas, vertigo, nauſea & obliuio, & alia, qualia paſſim apud obſeruationum medicarum ſcriptores occurrunt.

Curatio eorum.

Curationem horum affectuum præter naturam quod attinet, ea in duobus conſiſtit. Prius eſt, illi affectui noto, v.g. cachexiæ, phthiſi, idonea adhibere remedia, quæ paſſim in Practicorum libris traduntur. Alterum eſt, vt diſpoſitio illa maligna & venenata parti alicui, vel etiam toti corpori inducta tollatur. Fruſtra enim vulgaris curandi ratio adhibetur, niſi illæ veneni reliquiæ expugnentur, & radicitus extirpentur. Atque accidit ſæpe, vt, licet morbus planè curatus videatur: tamen ſi diſpoſitio talis maligna relinquatur, paulò poſt, vel etiam poſt longum tempus, recrudeſcat, id quod in curatione luis Venereæ ſæpe fieri, ſupra ſuo loco diximus. Contra ſæpe euenit, vt licet morbus per ſe videatur eſſe lethalis: tamen veneno ſublato & ipſe ſanetur ac tollatur. Ita & bubones nigri per ſe ſunt inſalubres, & è genere carcinomatum: tamen ſi ex peſte oriuntur, peſtilenti veneno victo & ipſi curationem ſuſcipiunt. Et ſputum ſanguinis diu-

turnum etſi alias ſit inſanabile, teſte Galeno, 5. A *meth. med. cap.* 11. tamen id in Puſſiano quodam curatum fuiſſe teſtatur Cardanus, *loc. allegat.* quia ortum habebat ex lue Indica. Et propterea ſemper in talium morborum & ſymptomatum curatione non minor malignæ diſpoſitionis, quam manifeſti morbi habenda ratio eſt. Et licet medicamenta illa malignæ diſpoſitioni contraria, ad morbum manifeſtum curandum non ita planè apta videantur: tamen propterea non negligenda. Et quidem, ſi fieri poteſt, medicamentis manifeſto morbo contrarijs admiſcenda, vel per vices vſurpanda ea, quæ ſunt malignæ illi diſpoſitioni propriè contraria, eiúſque alexipharmaca; id quod in morbis & ſymptomatibus eiuſmodi poſt luem Veneream relictis manifeſtum eſt, in quorum curatione ſemper lignum Guaiacum, ſarſaparilla & ſimilia addenda, licet ipſi morbo manifeſto non videantur adeo commoda: ſi verò veneni ſpecies ignoretur, aut propria alexipharmaca non dentur, communia alexipharmaca, vel ſimplicia, vel compoſita adhibenda: & imprimis ſi dentur alexipharmaca, quæ parti affectæ alias ſunt cognata & vtilia, ea eligenda.

PARS NONA.

DE MORBIS A FASCINO ET incantatione, ac veneficijs inductis.

PRÆFATIO.

EQVIDEM *ea, quæ hactenus dicta ſunt, ad morbos occultos explicandos ſufficere videri poterant: quia tamen in Medicorum, vt & aliorum ſcriptis adhuc vnum morbi genus occurrit, quod ad qualitates manifeſtas, aut vllum aliud vulgo notum morbi genus referri non poteſt, nec illud omittendum, ſed & de eo aliquid hoc loco dicendum eſt. Sunt autem morbi hi illi, qui à Faſcino, Incantatione, & Veneficijs induci dicuntur: qui etiam ea de cauſſa à Medicis cognoſcendi ſunt, quòd ipſi interdum in talibus morbis conſuluntur: vt patet ex Amato Luſitano,* centur. 6. curat. *87. qui, cùm mulier quædam apud Iudices accuſata eſſet, quod iuuenem nobilem excantamentis ſurdum reddidiſſet, ipſe, an ſurditas illa ab incantamento, vel cauſſa naturali prouenerit, conſultus eſt,* vt allegat. loc. *pluribus videre eſt. Quanquam verò multa à Philoſophis, Medicis, Iureconſultis & Theologis de Incantationibus, Veneficijs & Magia ſcripta exſtant: tamen illa omnia ad noſtrum propoſitum non pertinent.* I*deoque breuiter quatuor ſaltem explicabimus. Primò dicemus:* A*n dentur morbi à Faſcino,* I*ncantatione, & Veneficijs. Secundò: quibus modis ac quâ ratione illi inducantur. Tertiò: quibus ſignis cognoſcantur. Quartò: qua ratione curandi ſint.*

CAPVT I.

De faſcinatione, & an eâ aliqui morbi inducantur.

Faſcinū vnde dictum. FAſcinum & faſcinatio à fando, vt nonnullis placet, ſed minùs rectè, dici putatur, quod Incantationis quoddam genus ſit. Rectiùs deducitur à Græco φασκαίνω, quod eſt inuideo, quòd inuidi imprimis alijs aſpectu nocere creduntur. Quid ſit. Habetur autem vulgo pro incantationis quodam genere, quo ſeu intuitu, ſeu laudatione, non ſolùm infantes & homines, ſed & agni, pulli, gallinæ, equi, & alia animalia, imò ſegetes lætiores, & plantæ laudantur, vt contabeſcant, & emoriantur. Metuunt etiam nonnulli, ſi quid comedunt auidè, idque vident alium attentè intueri, ne faſcinentur; & propterea ne faſcinentur, partem cibi intuenti ſtatim porrigunt, affantúrque, cùm impertiunt; *ne me faſcines*, vt habet Ariſtoteles, *ſect.* 20. *cap.* 34. Imò quidam etiam ad res inanimatas faſcinum extendunt, & vaſa pulchra, ac ſpecula intuendo faſcinari ac lædi poſſe, vt rum- B pantur, exiſtimant. Cæterùm cùm de morbis occultis hîc nobis agendum ſit, imprimis diſquirendum; An reuerà aliqui morbi à Faſcino inducantur. De quo etſi de morbis Infantium, *part.* 2. *cap.* 32. etiam aliquid dictum, hoc loco tamen accuratiùs de eo agendum. An dentur morbi à Faſcino.

Et ſunt nonnulli, qui exiſtimant, non ſolùm infantes qui optimè valent, ſed & alios homines, faſcinatione in tabem, & peſſimum ſtatum conijci, imò & res alias lædi poſſe; & quidem tribus modis, primò viſu, deinde voce & laudatione, tertiò contactu & contrectatione. Atque hanc C ſuam opinionem probare conantur primò varijs exēplis, & Poëtarum, Hiſtoricorum, ac Philoſophorū autoritatibus. Et de viſu quidē ſcribit Virgilius: *Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.* Plinius verò, *lib.* 7. *c.* 2. ex Iſigono ſcribit, quòd in Triballis & Illyrijs ſint, qui viſu effaſcinent, interimātque, quos diutiùs intuentur, iratis præcipuè oculis. Addítque, quòd pupillas binas in ſingulis oculis habeant. Huius generis & fœminas in Scythia, quæ vocantur Bythiæ, prodidiſſe Appollonidem, Philargum & in Ponto Thibiorū genus multóſque, Vulgaris ſententia. Faſcinatio quæ fit viſu.

multóſque alios eiuſdem naturæ; quorum notis tradit, in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem; & fœminas omnes vbique viſu nocere, quæ duplices pupillas habent, ex Cicerone refert. De quo etiam Ouidius, 1. *Amor. Oculis quoque pupula duplex Fulminat, & geminum lumen in orbe manet.* Et Telchinas, Rhodi Inſulæ populos, malè quondam hoc nomine audiuiſſe, ex Ouid. *Metamorph.* patet: *Phœbeamque Rhodon, & Ialyſios Telchinas, Quorum oculos ipſo mutantes omnia viſu Iupiter exoſus, fraternis ſubdidit vndis.* Et Plutarchus ὀφθαλμὸν βάσκανον nominat. Huc pertinet & prouerbium; *Mantis te vidit*: cuius Cæl. Rhodoginus, *antiq. lection. lib. 36. cap. 22.* mentionem facit, & in eos dici ſcribit, quibus faſcinator oculus mali obiecit quicquam; additque, eſſe genus locuſtæ, quæ ſi quod inſpexerit animal, protinus ipſi aliquid producat mali. Et inter recentiores Hieronymus Vida, *lib. 2. Bombyc.* ſenem quendam oculis faſcinantem deſcribit his verſibus: *Quandoquidem memini Tuſci alta in rupe Viterbi Ipſe ſenem vidiſſe ferum, cui dira rigebant Ora, graueſque oculi, ſuffecti ſanguine circum, Fronſque obſcena ſitu, hirtique in vertice cani. Ille truci (ſcelus!) obtutu genus omne necabat Reptantum, teneras animas, paruaſque volantes. Quinetiam ſi quando hortos ingreſſus, vbi annus Exuit expleto turpem nouus orbe ſenectam, Floribus & paſſim per agros incanuit arbor, Ille hortis ſtragem dedit, arboribuſque ruinam, Spemque anni agricolæ mœſti fleuere caducam. Nam quocunque aciem horribilem intendiſſet, ibi omnes Cernere erat ſubito afflatos langueſcere flores.* Imò opinio vulgi eſt, non ſolùm ab inuidis, iratis, ac inimicis, ſed & ab amicis, & familiaribus, imò ipſis parentibus, infantes faſcinari, & lædi poſſe. De quo Plutarchus, 5. *ſympoſ. cap. 7.* vbi pluribus de Faſcino agit, hæc habet. Haud ſane ignoras, *inquit*, vt & amicis, & familiaribus & parentibus nonnulli oculum faſcinantem eſſe exiſtimant, vſque adeo, vt mulieres non oſtendant illis pueros, nec diutiùs ab eiuſmodi hominibus inſpectari ſinant. Et quod magis eſt, hominem ſeipſum viſu faſcinare, & ſibi ipſi oculis nocere poſſe, referunt. De quo idem Plutarchus, *loco allegato.* Narrant, *inquit*, Eutelidam, cùm ſibi pulcher viſus eſſet, propria ſpecie captum in morbum incidiſſe, atque bonum habitum vna cum pulchritudine perdidiſſe. Et nota eſt fabula de Narciſſo ex Ouidio, *lib. 3. Metamorph. fabul.* 8.

Voce. Deinde etiam lingua & voce, ac laudatione faſcinationem fieri poſſe, vulgata opinio eſt. Vnde Virgilius, *Eclog.* 7.

Aut ſi vltra placitum laudarint, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Et Plinius, *lib. 7, cap. 2.* ſcribit, in Africa familias eſſe effaſcinantium, quarum laudatione intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes. Imò non ſolùm maleuolorum & inuidorum linguam infantibus nocere poſſe, ſed & laudationem amicorum, vulgò creditur: quòd vt præcaueatur, iam olim, dum res aliqua laudatur, in vſu fuit addere, Græcis quidem, ἀβασκάντως, Latinis, *Præfiſcinè dixero*, quaſi præter faſcinum, ſeu, ne faſcineris, hæc dixero. Et noſtris etiam fœminis, dum vel infantes, vel bruta pulchra laudant, vſitatum eſt, addere; *Deus te tueatur*: ac niſi id addant, quod laudant, faſcinari & lædi poſſe, perſuaſum habent.

Contactu. Tertiò & contactu faſcinationem fieri poſſe, vulgò creditur. De quo Plinius, *alleg. lib. 7. cap. 2.* ſcribit, quod genus Pharmacum in Æthiopia ſit, quorum ſudor tabem contactis corporibus afferat. Imò vetularum attrectatione infantes lædi poſſe, vulgus exiſtimat; & propterea infantes vetulis eiuſmodi non facilè contrectandos exhibent. Et Ioh. Baptiſta Codronchius, *de morb. venef. lib. 2. cap. 3.* veneficæ mentionem facit, quæ ſolum ventrem fœminæ cuiuſdam blandè contrectando fœtum eius enecauit.

Rationes pro faſcino. Deinde idem rationibus probare, & eorum, quæ hactenus allata ſunt, cauſſas reddere conantur.

1 Et primò quidem ἀπορροίας illas, & vaporum effluuia afferunt, quæ non ſolùm ex animalibus, ſed & plantis & gemmis fiunt: de quibus pluribus Langius, *lib. 2. epiſt. 36.* agit, qui ibi videatur: & in ſpecie de viſu addit, nullum reperiri in humani corporis fabrica ſenſus organum, quod tanta ſpirituum copiâ ſcateat, & fulgorem ex ſe emittat, vt oculus; idque exemplo micantium Auguſti & Tiberij Cæſaris oculorum è Suetonio probat. Et ad has ἀπορροίας & effluxus etiam confugit Plutarch. *loco allegato*, vt rationem reddat, quomodo Eutelidas ſeipſum faſcinare potuerit. Bonus vir Eutelidas, *inquit*, & quicunque ſeipſos dicuntur faſcinare, non ſine ratione id mihi videntur pati. Periculoſus enim eſt ſummè bonus habitus, & corpora ſimul atque ad ſummum vigorem proceſſerunt, non ſtant; ſed cadunt, & in contrarium vergunt. Quando igitur ij integrum cœperunt incrementum, ſéque ſpe meliùs affectos vident, adeò vt ſe demirentur, ac conſpiciant, eorum corpus propè in mutationem exit, & per halitus vitium in deterius tracti ſeipſos faſcinant. Hoc autem magis fit ex fluxibus, qui vel circa aquas, vel alia quædam ſpecula, ſubſiſtunt. Exhalat enim ſpiritus in obiecta, eoque fit, vt, quo aliis nocebant, ſeipſos malè habeant.

2 Secundò in ſpecie id declarant exemplo fœminarum menſtruo laborantium, quarum, vt Plinius, *lib. 17. cap. 15.* habet, superuentu aceſcunt muſta, flaceſcunt tactæ fruges, moriuntur inſita, exuruntur hortorum germina, & fructus arborum, quibus inſidêre, decidunt, ſpeculorum fulgor ipſo aſpectu hebetatur, acies ferri præſtringitur, eboríſque nitor, aluei apum emoriuntur, æs etiam ac ferrum rubigo protinus corripit. Et mulieres menſtruatas ſpecula luciđiſſima, ſi ea inſpiciant, inquinare, Ariſtoteles, *lib. de inſomn. cap.* 2. & ipſa experientia, teſtatur. Cùm ergo in mulieribus tale quid generari poſſit, quod modis dictis alios lædat, non impoſſibile eſſe putant, homines quoſdam ſeu naturali, ſeu acquiſititiâ proprietate talem nocendi vim habere poſſe: éſtque in confeſſo apud Medicos pleróſque venenoſos humores in corpore humano naſci poſſe, qui maxima ex parte à natura ad exteriores corporis partes amandari ſolent, vt Galenus, 3. *de loc. affect. cap. 7.* & 6. *de loc. affect. cap.* 5. docet.

Ideóque non eſt mirum, ſi homines, in quibus tales humores abundant, aliis viſu, afflatu, & tactu nocent.

3 Tertiò exempla ophthalmiâ laborantium afferunt, de quibus Poëta: *Dum ſpectant oculi, læſos, læduntur & ipſi, Multaque corporibus tranſitione nocēt.*

4 Quartò adducunt exempla aliorum etiam animalium, quæ viſu nocent. Ita de Baſiliſco ferunt, eum ita exitioſum eſſe, vt ſolo viſu hominem & alia animalia necare poſſit. Et de lupis narrant, quòd ſi priores hominem aliquem conſpiciant, eum illico vocem amittere. De quo Virgilius: *lupi Mœrim videre priores.*

Quintò nonnulli idem ex viribus imaginationis probare conantur, & prolixè recẽſent, quanta imaginationis vis ſit, & quantum humores corrumpendi, & corpus afficiendi potentiam habeat; & quidem, vt Cornelius Agrippa, *de occult. Philoſoph. lib.* 1. *cap.* 65. ea de re ſcribit, ſtatuunt, paſſiones animæ, quæ phantaſiam ſequuntur, cùm vehementiſſimæ ſunt, non ſolùm poſſe immutare corpus proprium, verùm etiam tranſcendere in operando ad corpus alienum, ita, quod admirabiles quædam impreſſiones inde producantur in elementis, & rebus extrinſecis, atque etiam morbos quoſdam animi ſiue corporis ſic poſſint auferre vel inferre; & animam fortiter eleuatam, ac vehementi imaginatione accenſam mutare ſanitatem vel ægritudinem, non ſolùm in corpore proprio, ſed etiam in corporibus alienis. Addúntque nonnulli, ſpiritus ab imaginatione corruptos & inquinatos rurſum aërem inficere ac corrumpere, non ſecus, vt ab aſpectu ſtellarum maleficarum aër inquinari & corrumpi ſolet.

Plutarchi de faſcinatione ſententia.

A quibus non diſſentit Plutarchus, qui *allegat. lib.* 5. *ſympoſ. cap.* 5. in inuidiam cauſſam faſcinationis refert. Audacter, *inquit*, dico, vniuerſas quidem animi affectiones, quibus diu inſunt, in iis melancholicos habitus ingenerare. Hi cùm naturæ vim cœperunt, qualibet ex cauſſa moti ſæpe etiam inuitos homines in iam proprias & conſuetas perturbationes deferunt. *Et mox*: Nulla itaque admiratione dignum, ſi, qui inuidendi & faſcinandi habitum ſibi contraxerunt, etiam aduerſus familiares ex proprietate mouentur; ab vbi moti fuerint, quod natura ſolet, efficiunt, non quod volunt. Quemadmodum enim ſphæram ſphæricè moueri, & cylindrum in modum cylindri neceſſe eſt; ita & hominem ſic inuidia affectum inuidenter aduerſus omnia moueri. *Et ibidem*: Quandoque homines ſic inuidia affecti oculos infigunt, hi verò animam proximè ordine locati, ipſius malitiam attraxerint, veluti veneno tincta t. la impetant; nihil, opinor, præter rationem aut fidem obtingit, ſi conſpectu noceant.

Heliodori.

Inde in eundem ſenſum ſcribit Heliodorus, *l.* 3. *hiſtor. Æthio.* Hic aër, *inquit*, nobis circumfuſus per oculos, nares, halitus, alióſque meatus ad profundum penetrans, & ex qualitatibus exterioribus eò ſecum inferens, qualis influxerit, talem etiam his, qui excipiunt, halitum ingenerat. Itaque vbi aliquis liuore percitus res pulchras intuetur, circumſtantem aerem qualitate malefica replet, ac proprium ſpiritum acerbitatis plenum in proximum quodque contorquet. Spiritus autem, vtpote ſubtilis, ad ſpiritum vſque, & medullas ipſas peruadit, & pleriſque morbus fit inuidia, & proprium accipit nomen faſcinationis.

Tandem in ſpecie vocem quod attinet, nonnulli vocibus & vocabulis mirabiles vires tribuunt, atque vt id probent, multa adducunt. Quanta, aiunt, orationis vis ſit ad mouendos & variè flectendos animos, notiſſimum eſt. Nec ignota Muſicæ vis, quæ homines ad choreas & tripudia, ad iram, ad triſtitiam, ad miſericordiam, ad arma concitare poteſt. Animi verò affectus magnam vim habere corpora noſtra alterandi, extra dubium eſt. Obſeruatum etiam eſſe putant, verbis quibuſdam prolatis à vetulis infantes quoſdam ægrotare, alios interire, fœminas vterum gerentes abortum facere, nonnullos macie conſumi, alios grauiſſimis doloribus corripi.

Faſcinationẽ negãtes.

Alij contra omnia illa, quæ de faſcinatione dicuntur, fabuloſa & falſa eſſe exiſtimant. Et cum tres eiuſmodi faſcinationis modi ſint propoſiti, per viſum, per vocem, & contactum; nullo horum quemquam faſcinari & lædi poſſe putant. Cùm enim viſio fiat non radiorum emiſſione ſed ſpecierum viſibilium receptione, & ſit actio in homine immanens, nullo modo viſu quis alium lædere poteſt. Vox quoque cùm ſaltem auditus obiectum ſit, per ſe nemini nocet, nec verborum per ſe vlla efficacia eſt. Ita nec tactus, quatenus talis, niſi is, qui tangit, alterum alteret, nocere poteſt, præſertim ſi veſtes ſaltem contingantur. Quæ omnia cùm veriſſima ſint, poſtea pluribus probabuntur.

Cardani de faſcino ſententia.

Cardanus, *lib.* 1. *de venen. cap.* 17. etſi faſcini tres principlales differentias conſtituit, vnam, quæ à metu oritur, alteram, quæ ex alienis verbis, tertiam in modo agendi, tractandi, percutiendi, attentiùs inſpiciendi: tamen ommes tres ad imaginationem & terrorem reducere videtur, dum infantes vetularum tetrico aſpectu, & felium oculis lucentibus terreri, ac in epilepſiam incidere, & mori ſcribit. Verùm etſi negandum non ſit, terrorem, timorem, & imaginationem morbos, eóſque etiam occultos & malignos, inducendi vim habere, & infantes ex terrore epilepſia corripi poſſe: tamen hoc nihil ad hanc quæſtionem de faſcino facit. Non enim hic quæritur; an homo ſibi ipſi animi affectibus, metu, terrore, aliquid mali attrahere poſſit: ſed de hoc controuerſia eſt, an aliquis alteri viſu vel voce nocere poſſit. Et infantes, qui faſcinari dicuntur, eas, à quibus faſcinari putantur, ſæpe non vident, non agnoſcunt, & proinde ad eorum aſpectum non terrentur.

Autoris ſentẽtia.

Ex hac ergo controuerſia vt nos expediamus, primò ambiguitas vocabuli faſcini diſtinguenda. Cùm enim faſcini vocabulum tribus modis accipiatur, etiam non vna, ſed triplex quæſtio eſt, an dentur morbi ex faſcino. Primò enim faſcinatio ſumitur ſenſu vulgari, qui apud Poetas occurrit, & in vulgi ore ac animo eſt, pro læſione, quæ ſolo viſu vel laudatione induci putatur: cuius rei exempla ſupra ſunt allata: *Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.* Et, *baccare frontem Cingite, ne noceat Vati mala lingua futuro.* Et cùm fœminæ ſibi perſuaſum habent, ſe infantibus, ſi eos laudent, nocere, niſi illud, *praſiſcinè dixero*, ſeu Deus te cuſtodiat, addant.

Prima faſcini ſignificatio.

Faſcinũ quot modis dicatur.

Secunda.

Secundò faſcinatio interdum accipitur pro læſione, quæ alicui à corpore alio noxio & venenato per occultas ἀπορροίας, & effluuia affertur: quæ faſcinatio, ſi modò faſcinatio dicenda eſt, vt mox dicetur, omninò naturalis eſt. Hoc modo faſcinum definit Langius, *lib.* 1. *epiſt.* 36. quòd ſit vaporis virulenti à corpore noxio, naturâ ab aliis diſſidente, ἀπόῤῥοια, id eſt, defluuium, quo aliorum corporis habitus & ſpiritus, per viſum, contactum, inuidiam, ob vocis & maledicæ linguæ virulentiam, per vaporis halitum conſpurcati, corpora tabeſcere cogit. Quanquam Langius in hac definitione non in ſolis effluuiis acquieſcere, ſed viſum, inuidiam, maleficam linguam, è vulgi opinione, ſed minùs rectè, addere videtur.

Tertia.

Tertiò eſt faſcinatio Magica dicta, quæ nihil aliud eſt, quàm incantatio & veneficium: quo modo faſcinationis vocabulũ accepit Bald. Ronſſæus *epiſt.* 50. in qua, vbi in titulo faſcini, hiſtorias ſe relaturum promittit, Magicarum actionum,

& veneficorum hiſtorias recenſet. Itaque vt de diſtinctis rebus & quæſtionibus diſtinctè loquamur, ſecundum & tertium genus concedimus, ſed an propriè faſcinationes dici poſſint, dubitamus.

Faſcinũ impropriè dictum. Et quidem quantum ad ſecundum genus, probauimus ſupra rationibus & exemplis, dari occulta rerum effluuia, per quæ varij morbi occulti, cùm ſimpliciter venenati, tum etiam contagioſi inducuntur: eáque effluuia eſſe partim atomos è corporibus effluentes, partim ſpiritualia, ſpeciebus ſenſibilibus cognata. Verùm propriè faſcinatio iſta non dicitur, ſed morbi, qui inde excitantur, pertinent ad morbos contagioſos & venenatos, de quibus iam diximus. Neque enim, ſi quis peſte ab alio, vel lue venereâ, vel ſcabie inficiatur, vel lippitudinem ab alio contrahat, vel ſi piſcator ſtuporem à torpedine patiatur, aut quis à Baſiliſco, ſerpente, bufone, aut huiuſmodi alio animali venenato occulto effluuio lædatur, faſcinatus propriè, ſed venenatus dicitur. Et ipſa Etymologia repugnat. Faſcinatio enim à Græco *βασκαίνω*, id eſt, inuideo, deducitur, & *βασκανία* propriè inuidia eſt, Inuidere autem, teſte Cicerone, antiqui vſurpabant pro nimium videre. Qui enim inuidet, ab eius cui inuidetur, felicitate & bonis oculos auertere nequit. Quò illud Horatij pertinet: *Non iſthac obliquo oculo mea commoda quiſquam Limat, non odio obſcuro, morſuque venenat.* Quæ faſcini ſignificatio nihil cum effluuiis illis naturalibus commune habet. Ideóque etſi effluuia illa omnino admittenda ſunt; tamen ne illa ſuperſtitioſa & falſa faſcinatio admitti videatur, faſcinationis nomen ei non attribuendum. Et qui ſuperſtitionem aliquam è vulgi animis eruere vult, nec nomen retinere debet.

Tertiũ. Tertium genus quod attinet, probabitur in ſequentibus, dari morbos à veneficiis. Nam vt aliàs Diabolus iis, cum quibus pactum iniit, perſuadet, ſi res nullius momenti vel liminibus domus, vel lectis imponant, ſe iis effectus illos, quos cupiunt, præſtare; cùm tamen omne illud Diaboli opera præſtetur: ita quoque idem veneficos perſuadet, vt eum, cui nocere volunt, toruum aſpiciant, ei malè precentur; interim viſus, vóxque nihil tale præſtant, ſed omnium illorum, quæ hominibus vel brutis accidunt, malorum Autor Diabolus eſt. De quo I.C. Scaliger, *exerc.* 349. Malus dæmon iſta facit, non vt hominem faceret potentiorem, ſed vt ipſum deciperet credulitate, atque ſocium haberet tum impietatis, tum æterni exilij. Ipſe igitur agit Dæmon. Stultus ille, ac vecors putat, ſuis ſe verbis agere. Talis fuit procul dubio ſenex ille, cuius ſupra mentionem fecimus ex Hieron. Vida, vt & vetula illa, de qua è Baptiſta Codronchio, *lib.* 1. *de morb. venef. cap.* 3. diximus, quæ mulieris Nobilis ventri blandiens manum admouit, quo contactu alterata fœmina nobilis fœtus motum inconſuetum ſtatim ſenſit, & poſtea fœtum in fruſta comminutum ſummo cum vitæ diſcrimine eiecit. Facit, *ibid.* idem Codronchius & alterius vetulæ mentionem, quæ cùm manu ventrem puerperæ tetigiſſet, puerpera ſex menſibus peractis grauiſſimos cruciatus circa ventrem inferiorem ſentire cœpit, tandémque cùm aluum excernere vellet, ſpinas, oſſa, ligni fruſtula, & multa alia per ventrem inferiorem eiecit, & à torminibus liberata eſt. Malo ad veneficia etiam, quàm ad naturalia effluuia referre Telchinas, de quibus ſupra, ex Ouidio, mentionem fecimus; vt & familias illas effaſcinantium in Africa, de quibus Plinius, *lib.* 7. *cap.* 2. ſcribit. Verùm actiones iſtæ magicæ cum faſcino vulgari non ſunt confundendæ. Equidem negandum non eſt, vocabulum Faſcinationis ad actiones magicas ſæpe extendi; vnde Nicolaus Jaquerius librum ſuum contra Magos & veneficos inſcripſit: *Flagellum hæreticorum faſcinariorum.* Et Franc. Renſſæus, *epiſt.* 1. faſcinum pro veneficio ſumit, vt anteà dictum. Verùm nec iſta faſcinationis ſignificatio propria eſt, vt notio nominis anteà propoſita indicat. Et multis ex vulgi ſententia faſcinatio tribuitur, etiam amicis, in quibus nulla veneficij ſuſpicio eſt.

Faſcinatio vulgò credita an detur. Itaque reſtat tertium faſcinationis genus, quod in Poëtarum libris occurrit, & in vulgi ore ac opinione eſt, quod, vt ex ſuprà allatis patet, perſuaſum habet, etiam ſine occultis effluuiis, & incantatione ac magicis actionibus, à ſolo viſu, vel voce, ac laudatione noceri poſſe. Atque hoc faſcinum dari negamus, nullúmque eo morbum induci poſſe, & quæ de eo vulgò dicuntur, & creduntur, fabuloſa & ſuperſtitioſa eſſe; omnia verò, quæ ad id probandum ſupra allata ſunt, ſaltem de effluuiis illis occultis, vel incantationibus magicis vera eſſe putamus. Id quod clarius fiet, ſi omnes, qui vulgò traduntur, faſcinationis modos examinemus.

An viſu fiat faſcinatio. Et primò quidem viſum quod attinet, cùm viſus ſit actio immanens, & fiat per ſpecierum viſibilium receptionem, non ſpirituum opticorum emiſſionem, & viſus, quatenus talis, ab obiecto aliquid recipiat, non verò in obiectum agat: facilè hinc patet, viſu, quatenus talis, neminem alteri aliquid damni afferre poſſe. Interim non negamus, vt ex toto corpore, ita etiam oculis quædam effluuia fieri, atque hinc ophthalmiam contagioſam eſſe poſſe. Imò ſi quis ſtatuere velit, è corporibus occulto modo malè conſtitutis, qualia ſunt vetularum & ſagarum, maligna talia effluuia ex oculis emitti poſſe, quæ aliis, præcipuè infantium tenellorum, ad reſiſtendum minùs potentium, corporibus noxia eſſe poſſint, cum eo non pugnabo; cùm & ophthalmia Gallica perhibeatur eſſe contagioſa. Verum læſio hæc non fieret, niſi per oculos, vt in ophthalmia. Magis itaque credibile eſſe puto, pauca omnino per oculos fieri effluuia, multò verò plura per os & nares, quibus potiùs ea adſcribenda ſunt, quæ oculis fieri dicuntur. Peſte certè laborantes neminem viſu, ſed potiùs halitibus ex ore & reliquo corpore exhalantibus inficiunt. Ideoque ſine periculo eſt, qui à peſte laborante ſolùm videtur; qui verò è propinquo cum eo conuerſatur, vt halitus ex ore & corpore exhalantes excipere poſſit, extra periculum non eſt.

An voce. Deinde vocis eadem ratio eſt. Equidem apud nationes omnes inualuit opinio, vocem & laudationem alicui nocere poſſe, quod, vt prohibeant, vt anteà etiam dictum, Græci illud *ἀβασκάντως*, Latini, præfiſcinè dixero, vſurpant, Germani, Deus te cuſtodiat, addunt. Verùm falſa & ſuperſtitioſa ea eſt opinio, & nulla ratione nititur. Etenim ipſa vox, quatenus talis, nullam nocendi vim habet. Si quis verò voce alicui nocet, id potiùs accidit per effluuia illa morbida & maligna, quæ ex ore cum voce exhalant. Quæ cauſſa tamen in laudatione locum non habet. Etenim cùm ij, qui infantes vel alias res laudant, plerique ſani ſint, non ægri, nec etiam ſemper tam propinquo loco conſtituti, vt halitus ore egrediens ad infantes pertingere poſſit, hoc

modo nulla læſio fieri poteſt. Et licet vetularum interdum, quæ infantes lædere creduntur, corpora ſint malè diſpoſita: tamen nec ex eaſum oculis tanta halituum copia egreditur, quæ infantibus nocere poſſit; & licet ex ore plures exhalent, tamen longè ſæpe ab infantibus remotæ ſunt, vt nec hoc modo iis nocere queant. Et omnino ſi iis aliquid nocent, Diaboli ope, non voce, id præſtant.

Attactu. Tactu denique non ſolùm corpora ægra aliis ſuos morbos, vt ſcabiem, luem veneream, elephantiaſin, peſtem, & ſimiles communicare poſſe, manifeſtum eſt; ſed & ea corpora, quæ quidem nullo morbo laborant, & in ſpeciem ſana ſunt, etſi venenata ſint, aliis contactu nocere poſſunt. Qualis fuit puella illa veneno nutrita, Alexandro Magno ad eum perdendum dono miſſa, & ille Cambajæ Regis filius, qui, vt Iul. Cæſar Scaliger, *exerc.* 125. *ſect.* 1. refert, adeo venenoſus fuit, vt muſcæ etiam, quæ eius cutem ſugerent, interirent; & alter, qui ſputo, quos volebat, interficiebat. Et omnino hominem aliarum rerum contactu lædi poſſe, ſi nihil aliud, torpedo ſatis docet. Verùm iſta omnia nihil ad faſcinationem faciunt. Neque enim qui à ſcabioſo, elephantiaco, lue venerea laborante, vel torpedine læduntur, faſcinati eſſe dicuntur. Neque hoc modo probatur, ſolum contactum cuiquam nocere poſſe: ſed ſi quæ per tactum læſiones fiũt, per effluuia è corporibus ægris aut venenoſis fiunt. Si quæ verò læſiones accidunt, quæ non per effluuia talia morbida & venenata, ſed ſolo contactu, etiam à ſanis, (corpus enim ſanum alij morbum, quem nullum habet, communicare non poteſt) fiunt, eæ ad actiones magicas pertinent; qualis fuit ille contactus, qui etiam mediis veſtibus factus eſt, quo modo vetula illa ventrem fœminæ nobilis tangens, fœtum, quem in vtero gerebat, interemit. Et hoc modo non omnes, qui ab eiuſmodi hominibus tanguntur, læduntur, ſed ij ſaltem, quibus veneficæ eiuſmodi malè cupiunt.

Faſcinatio propriè dicta nulla datur. Ex quibus omnibus, quæ hactenus dicta ſunt, facilè patet, faſcinationem illam, quæ vulgò fertur, nullam eſſe, nec naturales cauſſas habere, ſed antiquam iam per multas gentes, per manus quaſi traditam eſſe opinionem & ſuperſtitionem. Et propterea nec ab Hippocrate, nec à Galeno, nec ab vllo veterum Medicorum eius inter cauſſas morborum mentionem factam eſſe; & quæ à faſcinatione vulgò fieri dicuntur, ea fieri vel ab effluuiis contagioſis aut venenatis, vel per incantationes & actiones Magicas.

De faſcinatione opinio vnde oriatur. Quibus & hoc addimus, opinionem iſtam de faſcino infantium imprimis ex eo natam eſſe, quòd vulgus non intelligit cauſſam, cur infantes maximè ſani & pulchri ſæpe ſubitò in morbum incidant. Accidit verò id ideo, quia εὐεξία, quæ ad ſummum peruenit, periculoſa eſt, teſte Hippocrate, 1. *aphor.* 3. & propterea qui nitidiores ſunt, ſuſpecta ſua bona habere debent, vt Celſus monet. Ideóque non mirum, ſi & infantes, cum ad ſummum εὐεξίας gradum peruenerunt, ſubitò interdum ex eo delabuntur, & in morbos incidunt. Cuius rei cauſſam cùm vulgus ignoret, eos ab aliquo, qui infantes laudauit, vel à vetula aliqua, quæ eos toruùm aſpexit, faſcinatos eſſe opinantur.

Exemplorum & rationum pro faſcinatione ſolutio. Atque hæc omnia ſi quis obſeruauerit, facilè omnia argumenta, quæ ad probandam faſcinationem afferri ſolent, & ſupra enumerata ſunt, A ſoluere poterit. Et primò quidem exempla, quæ ex Poëtis & Hiſtoricis afferuntur, quod attinet, plurima ſunt falſa & ſuperſtitioſa. Si qui verò affectus tales reuera acciderunt, ij vel ab effluuiis occultis, vel incantatione, ſed & veneficio prouenerunt, non à viſu vel laudatione ſimpliciter.

Deinde etiam rationes, quas afferunt, nullius momenti ſunt. Primò enim quod multa de ἀπῤῥοίαις effluuiis illis, quibus interdum homines læduntur, afferunt, nihil ad rem faciunt. Effluuia illa concedimus, & per ea morbos induci poſſe ſupra etiam monuimus, ſed læſiones illæ non faſcinationes ſunt, vt antea dictum. Modus B etiam, quem proponit Plutarchus, quo ſeipſum Eutelidas faſcinare potuerit, falſus eſt. Etenim etſi periculoſus eſt habitus ſummè bonus: tamen periculoſus eſt, etiamſi quis in fonte vel ſpeculo ſe non aſpiciat. Deinde & hoc à veritate alienum, quod in corpore ſummè bene habito ex oculis ſpiritus in aquam effluere, eam corrumpere, & inde in proprium corpus reflecti potuerint. E corpore enim bene habito tam maligni vapores non effluunt.

Secundò fœminarum menſtruo laborantium & ſpecula inquinantium exemplum nihil etiam ad rem facit, neque ea faſcinatio eſt, neque per viſum, quatenus talis, fit, ſed per occulta effluuia & halitus prauos, eóſque non tam ex oculis, C quam ex ore & naribus exhalantes.

Tertiò ophtalmiam contagioſam eſſe poſſe, conceditur, ſed nemo eum, qui hoc modo lippitudinem contrahit, faſcinatum eſſe dicit; cùm vitia iſta non per viſum, quatenus talis, ſed per contagioſum effluuium fiant.

Quartò eadem ratio eſt Baſiliſci & aliorum animalium venenatorum, quæ viſu nocere dicuntur. Non enim hoc præſtant viſu, quatenus talis, ſed per occulta effluuia. Neque ſi quis à Baſiliſco vel alio animali venenato hoc modo necatus eſt, faſcinatus dicitur. Quòd verò lupus hominem prius videns, ei vocem adimat, fabuloſum eſt.

Quintò magnas imaginationis vires eſſe con- D cedimus, verùm in proprium ſaltem corpus. Quòd verò eæ etiam extra corpus proprium ſeſe extendunt, & vel in aërem, vel in aliud externum corpus agant, falſum, vt *in tract. de Conſ. & Diſſenſ. Ariſt. cum Galen. cap.* 14. probatum. Eſt enim imaginatio actio immanens. Quæ verò, vt ſupra in quinto argumento dictum, Plutarchus de inuidis ad probandam faſcinationem affert, nullius ponderis ſunt. Etſi enim, vt alii praui affectus, ita etiam inuidia, in malum habitum degenerare poteſt: tamen, vt quotidiana experientia docet, nemini, quàm ſibi ipſi nocet inuidus: &, vt Ouidius, *lib.* 2. *metamorph.* ſcribit: *Succeſſus hominum carpitque & carpitur vna, Suppliciumque ſuum eſt.* Quòd verò inuidus alteri E inuidia nocere poſſit, nondum obſeruatum: cùm affectus animi extra ſuum corpus non egrediantur. Vnde rectè cum illo dici poſſe puto: Malo inuidiam, quam miſericordiam.

Tandem in ſpecie vocem quod attinet, equidem oratione & Muſica hominum animos moueri poſſe, non nego. Verùm quid hoc ad faſcinationem vulgarem? Neque enim dum infans ab alio aliquo laudatur, tale quid, quale in ornata oratione aut Muſica auditur, occurrit; imò infantes, quid dicatur, plerunque non audiunt, aut ſi audiunt, nullum animi affectum inde con-

cipiunt, qualis in iis, qui orationem vel Muſicam audiunt, excitatur.

Quæ omnia cùm ita ſeſe habeant, & vulgata illa faſcinatio nulla ſit, effectus verò, qui ad eam referuntur, vel ab effluuiis venenatis & contagioſis, vel veneficio proueniant: nihil amplius de faſcinatione dicendum videtur; cum de morbis ab effluuiis contagioſis & venenatis antea dictum ſit, de veneficiis verò in ſeqq. dicendum reſtet: quia tamen de ſignis & curatione faſcinationis, præcipuè à veneficiis inductæ, quædam apud autores occurrunt, nec ea præterire volo.

Signa faſcinantium. Et primò ſigna quod attinet, iam ſupra diximus, antiquam eſſe opinionem, faſcinantibus in oculis, vel vtroque, vel alterutro eſſe binas pupillas, aut in vno oculo duas pupillas, in altero effigiem equi vel canis. Quod procul dubio de iis faſcinantibus intelligendum, qui pactum cum diabolo iniuerant, qui ſtigmatibus eiuſmodi ſua mancipia inſignire & notare ſolet. Vt enim ex autoribus, qui de Magis & veneficiis ſcripſerunt, patet, ſicut in aliis partibus notas quaſdam à Dæmone impreſſas Magi habent: ita non impoſſibile eſt, vt in oculis etiam eas obtineant. An verò pupillæ illæ geminæ, vel effigies canis, aut equi, aut bufonis pedis (quod etiam obſeruatum ſcribunt) reuera in oculo ſint, an ſaltem appareant, aliis diiudicandum relinquo.

Signa faſcinatorum. Deinde quomodo ij, qui faſcino læſi ſunt, ſint cognoſcendi, docet Cardanus, *lib. 2. de venen. c. 7.* vbi faſcinati indicia eſſe ſcribit, colorem mutatum, oculos triſtes & demiſſos, cum lacrymis, aut nimium ſiccos, ſuſpiria, cor triſte, vigilias, inſomnia multa, maciem in toto corpore, & imprimis pallèſcere ſignum faſcini & veneficij eſſe putat. Verùm quis non videt, ſigna iſta etiam aliis morbis eſſe communia? Addit & hæc hyacinthum & corallia in faſcino impalleſcere, nitoremque amittere; & ſi annulus digito immittatur ex aſini vngula, fiátque is latior poſt aliquot dies, faſcino vel veneficio affecti id eſſe indicium ſcribit.

Certius ſignum eſt, ſi nulla alterius morbi indicia adſint, nec cauſſa aliqua ſeu externa, ſeu interna, ſeu ex parte matris, ſeu infantis, quæ ei nocere potuerit, præceſſerit; abſint etiam ſigna veneni, nec remedia aliquid proſint. Tum enim de faſcinatione, ſeu potius læſione per effluuium malignum aut veneficium ſuſpicio eſt. Itaque inquirendum, quæ fœmina infantem tractauerit, vel cum eo conuerſata ſit.

Curatio. Curatio quomodo inſtituenda ſit, ex ſuperioribus facilè patet. Cùm enim duo faſcini genera ſint (ſi modo ita appellanda ſint) vnum, quod eſt ab effluuio maligno & venenato, alterum quod eſt à veneficio; quomodo morbi à cõtagio & venenis extra communicatis curãdi ſint, ſupra dictum; quæ verò morborum à veneficiis inductorum curandi ſit ratio, in ſequentibus dicetur. Vt tamen & hic quædam attingamus, apud nonnullas nationes ad faſcinationes præcauendas medium digitum oſtendere ſolent, alij exſpuere, quod iam antiquum, & apud Plinium habetur, qui, *lib. 28. cap. 4.* repercuti faſcinationes exſpuitione affirmat. Quæ tamen procul dubio ſuperſtitioſa ſunt. Noſtrates fœminæ cunis infantium conyzam cæruleam (quam inde *Berufkraut* nominant) imponere ſolent. Cardanus, *lib. 3. de venen. cap. 15.* ſequentia habet: Suffumigare iubet ex Apuleio infantem faſcinatum filice herba, thure, myrrha, ſuccino; ſcribítque: epitulari

A faſcinatis quæcunque cor conſortant; ſmaragdum, hyacinthum, theriacam, moſchum, ſyrupum de nymphæa; & iubet inungere ægrum ſucco artemiſiæ, eadémque eum ſuffumigari, verbenam ſuſpendere in cubiculo & comedere aſſiduè bugloſſum, petroſelinum vulgare, & vincire frontem corio frontis aſini, de collo ſuſpendere radices pæoniæ maris, & Iaſpidem, & adamantem brachio nudo alligare, corallium rubrum ſuſpendere in ventriculo, & alia, quæ prætereo. Optimum, quod habet, præceptum eſt: Serua cor ſincerum erga Deum, & ille te tuebitur. Alij etiam corallium rubrum collo infantis ſuſpenſum, aut armillis inſertum, in brachióque geſtatum, præcipuam inter reliqua, quæ

B contra faſcinum commendantur, habere efficaciam contendunt. Alyſſum quoque herbam domi ad lacunaria ſuſpenſam contra faſcinationes hominum quadrupedúmque ſalutare eſſe amuletum, refert Dioſcorides. Baccarem etiam herbam peculiari vi contra faſcinum valere creditum eſſe, ex illo Virgilij patet: *baccare frontem Cingite, ne Vati noceat mala lingua futuro.* Rutam quoque Ariſtoteles, *ſect. 3. Probl. 34.* faſcini vires obtundere ſcribit. Cuius rei manifeſtam tamen potius, quàm occultam cauſſam reddere conatur, quod ſcilicet ij, qui auidè comedunt, & ab inſpiciente ſe faſcinari metuunt, flatus multos colligant, atque ab iis tormina, quos Ruta diſcutiat. Et alias Ruta creditur aduerſus omnes morbos, qui putantur Sacri, vt terribilia ſomnia, phantaſmata, & nocturnos terrores, alijs valis. Cuius rei cauſſa eſſe videtur, quod abit aut fla-

C tus, & exſiccat, ac ſeminis redundantiam extinguit, è quibus duabus cauſſis multa, quæ vulgus in Dæmones refert, accidentia proueniunt; vt ex lib. Hippocr. *de flatib. & morbis virginum*, colligi poteſt. Eiuſmodi remedia etiam habet Plinius, *lib. 11. cap. 8. lib. 26. cap. 10. & lib. 28. cap. 8.* Quintus Serenus Sammonicus, *cap. Infantibus dentientibus vel ſtrige inquietatis*, allium collo appenſum laudat, cum ſcribit: *Præterea ſi forte premit ſtrix atra puellos, Viroſa immulgens exertis vbera labris, Alia præcepit Titini ſententia necti.*

Verùm etſi contra illa occulta inquinamenta & gemmis & plantis occultas vires eſſe, negandum non ſit; cum vſitatum ſit, vngulam alces & rad. pæoniæ contra epilepſiam de collo ſuſ-

D pendere: plurima tamen videntur ſuperſtitioſa eſſe. Summa; cùm illa faſcinatione, quæ vulgo perhibetur, nulli morbi inferantur, de medicamentis etiam & curatione eorum ſolicitum eſſe, neceſſarium non eſt.

Illa verò, quæ vel epilepſiæ, vel ſuffocationi vteri medentur, vel flatus diſcutiunt, vel ſeminis abundantiam extinguunt, eiuſmodi diximus eſſe corallia, ſuccinum, & ſimilia, ſine ſuperſtitione adhiberi poſſunt, vtpote quæ naturaliter repugnant diſpoſitionibus illis vitioſis in corpore, quibus Diabolus ad ſuas præſtigias abuti ſolet; de quibus infra ſuo loco plu-

E ra dicentur.

CAPVT II.

Quid ſit Incantatio, & Veneficium & Magia.

Incantationis & Veneficij nomen in genere, ſignificat actionem, qua ab homine, qui cum

malo dæmone pactum iniit, eiuſdem dæmonis A opera aliquid, quod ſupra naturæ curſum eſt perficitur. Actiones autem iſtæ, vt & qui eas exercent, variis appellationibus apud Græcos & Latinos indigitantur, nominantúrque à Græcis φαρμακία, ἐπῳδή, μαγία, μαγγανεία, γοητεία, & φαρμακίδες, ac φαρμακεύτριαι & μάγοι: à Latinis incantationes, veneficia, Magicæ artes, incantatrices, veneficæ, maleficæ, Magi, ſagæ, lamiæ, ſtriges. Quæ appellationes etſi ſingulæ certas actiones & operandi modos ſignificant: tamen plerunque ita confunduntur; vt vnumquodque vnum vel plures, & omnes vnumquemque ſignificare videantur.

Pharmacum. Primò enim nomen Pharmacum, à quo φαρμακεύτρια & φαρμακεία & φαρμακὶς deriuatur, in B bonam & malam partem accipitur, & vbi in malam accipitur, & lethale venenum, & philtrum, ſeu amatorium poculum, & Magicas actiones, quæ in imaginibus & characteribus, certis verbis, ac ſimilibus conſiſtunt, ſignificat. Vnde Pharmaceutria appellatur Idyllium ſecundum Theocriti, & Ecloga 8. Virgilij. Et antiquos etiam vocabulum φαρμακίας pro omni veneficij genere, quo vel hominibus, vel iumentis, vel frugibus, ſeu carmine ſeu aliis modis nocetur, accipere, manifeſtè patet è Platone, *lib.* 10. *de Legib.* Et apud Ariſtotelem, 6. *hiſtor animal. cap.* 25. φαρμακίδες nominantur. Et *Apocalypſeos, c.* 18. φαρμακία pro præſtigiis & impoſtura ſumitur, cum ſcribitur: ἐν φαρμακίᾳ σου ἐπλανήθησαν πάντα τὰ C ἔθνη: id eſt, in impoſtura tua omnes gentes decepti ſunt.

ἐπῳδή. Secundò ἐπῳδὴ ab ἐπᾴδειν, quod eſt accinere, adcantare, admurmurare dicta, Incantatio, eſt maleficij genus propriè, quo verbis quibuſdam conceptis, quæ carmina vocant, malefici mira ſe præſtare poſſe putant, vt ex illis Virgilij, *Eclog.* 8. patet: *nihil hic niſi carmina deſunt. Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite Daphnin. Carmina vel cælo poſſunt deducere Lunam: Carminibus Circe ſocios mutauit Vliſſei. Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.*

Incantationis genera. Sunt autem incantationum quædam genera. Primò enim incantationes, ſeu ἐπῳδαὶ, & carmina alia ſunt bona dicta, alia mala. Bona ſunt, quæ ad morbos ſanandos adhibentur. Hinc D ἐπῳδὸς vocatur mulier apud Suidam, ἡ ἐπᾴδουσα τοῖς νοσοῦσι παισὶ, id eſt, quæ carmen pueris faſcinatis aut ægrotantibus accinendo medebatur. Quò referendi & illi, qui in colligendis herbis, aut parandis pharmacis verba quædam admurmurant, vt illa efficaciora & ſalubriora fiant. Mala verò ſunt, quæ eo fine recitantur, vt aliis damnum inferatur. Deinde venefici alij ex manifeſto & expreſſo cum diabolo pacto ſua carmina recitant, & incantationes inſtituunt; alij imprudentes, non tamen excuſabiles, carmina illa ſeu verba ſic recitant, non quaſi ex pacto cum diabolo valeant, ſed quod verbis ipſis vim quondam ineſſe, malè perſuaſum habent. Vtri- E que plerunque alios lædere ſtudent, præcipuè illi quibus pactum expreſſum eſt cum diabolo; alteri quandoque etiam hominibus vel iumentis prodeſſe cupiunt.

Veneficæ. Tertiò etiam dicuntur veneficæ, quòd venenis malis (veneni enim, vt pharmaci, vocem & in bonam & malam partem accipi, ſupra dictum) vtuntur, iiſque hominibus nocent.

Maleficæ. Quartò ob nocendi ſtudium maleficæ appellantur; cùm omnia earum ſtudia, conatus & actiones eò dirigantur, vt hominibus vel brutis, inſtinctu diaboli, qui ab initio eſt homicida, noceant.

Magi. Quintò dicuntur magi. Equidem hoc nomen olim in bonam partem acceptum fuiſſe, negandum non eſt. Etſi enim nonnulli exiſtimant, Magos ſemper & vbique habitos, qui vel ſcire vel facere poſſint ea, quæ à naturalibus cauſſis effici nequeunt, & cùm naturæ vires nihil ſuperet, niſi Deus & Angeli boni vel mali, Deo verò & bonorum Angelorum operâ vſi non ſint ea de cauſſa, quòd, quæ faciunt, ordini à Deo præſcripto prorſus repugnant: malorum Angelorum operâ id præſtitiſſe. Verùm malo hîc ſentire cum Pererio, *lib.* 1. *de Mag. cap.* 3. & aliis, qui ſtatuunt, dari magiam aliquam naturalem, eámque eſſe, quæ cognitione quadam, & vſu rerum naturalium, mira perficit. Multa enim, vt Plinius loquitur, ſunt naturæ miracula incompertæ rationis, & in naturæ maieſtate penitùs abdita. Qualia paſſim in Phyſicorum libris occurrunt, & eorum quædam collegit Pererius, *alleg. loc.* Hæc ergo, quæ vulgo ignota ſunt, ſi perſpecta habeat Philoſophus, mira facere poteſt, adeò vt vulgus ea ſupra naturæ vires, & à ſuperiore aliqua cauſſa profecta putet. Interim hoc negandum non eſt, cùm humana mens ſit nouitatis auida, & ſcientia nunquam expleri poſſit, illos Perſas, Chaldæos, & Ægyptios, cùm omnia, quæ vellent, intellectu conſequi non poſſent, ad Dæmonum opem tandem confugiſſe. Vnde Magi nomen infamatum eſt, adeo vt hodie etiam in malam partem accipiatur, & ij Magi dicantur, qui, vt ſciant, vel faciant, quæ ſecundum naturæ curſum ſcire vel facere non licet, diaboli operâ vtuntur; quamuis operationes diabolicas naturæ viribus palliare conantur.

Magia naturalis.

Sagæ. Sextò ſagæ, à ſagiendo, id eſt, multa ſciendo, dictæ ſunt propriè, quæ ſe multa ſcire imprimis, quandoque & facere profitentur, quæ alij naturaliter non poſſunt, ſeu quæ ex pacto cum malo dæmone ſe, quæ alij neſciunt, dicere, vel prædicere, vel tempeſtates ciere, homini, brutis, ſegetibus nocere poſſe, ſibi perſuaſum habent: quam ad rem carminibus, imaginibus, characteribus, & aliis rebus vtuntur.

Lamiæ. Septimò & lamiæ nominantur, à lamiis Ethnicorum. Ethnicis enim lamij erant ſpectra ſeu phantaſmata, quæ cùm prodeſſe ſe velle, & iuuenum amorem ambire mentiebantur, in formoſarum & pulchrarum mulierum ſpecie; cùm verò nocere volebant, deformi & horrendâ apparebant, & Empuſæ ac Mormolicia dicebantur. Cùm ergo ſagæ hodiernæ cum ſpectris colludere, conuiuari, ſaltare, libidinem exercere, & alia agere dicantur, hinc lamiæ ſunt vocatæ.

Striges. Octauò nominantur ſtriges, ab aue huius nominis, è Poëtarum fabulis nota, quæ credita fuit noctu lac infantium labris immulgere, & infantes abſque cuſtodia relictos è cunis rapere, ſanguinémque eorum exſorbere: quod cùm & veneficæ facere dicantur, ſtriges quoque nominantur. Et ſunt plura adhuc veneficarum harum nomina, quę omnia hoc loco adducere operæ pretium non puto.

Ars Atracia. Tandem etiam à quibuſdam ars Atracia nominatur; vnde proculdubio etiam Germani *die Schwartzkunſt* dicunt, non quidem ab atro colore, ſed ab Atrace, qui eam primus in Theſſalia tradidiſſe ſcribitur, teſte Beroaldo, *in Apuleium, de aureo Aſino.*

Etſi verò ex hiſce omnibus patet, nomina hæc diuerſa diuerſas ob cauſſas maleficis eſſe impoſita: tamen hodie omnia prò vno, & vnum pro omnibus ferè vſurpatur, & his nominibus omnibus ij appellantur, qui ex pacto cum Diabolo, eiuſque ope, ea, quæ ſupra naturam ſunt, præſtare dicuntur. Iis enim omnibus, vt poſteà dicetur, commune eſt, vt pactum cum Diabolo habeant, interdum expreſſum & apertum, interdum occultum & implicitum; & quidem eò dementiæ deueniunt, vt abiurato Deo paciſcantur cum malo dæmone, & ſe eius tutelæ, patrocinio ac dominio tradant, vt vel artes & ſcientias, ac occultas res ab eo diſcant, aut aliis nocendi vim ab eo accipiant: quidam verò ipſi quidem cum Diabolo pactum non ineunt; ceremoniis tamen, characteribus, verbis, & ſimilibus, quæ ab aliis, qui pactum cum Dæmone inierunt, acceperunt, vtuntur, vt mirabilia præſtent, & aliis ſeu proſint, ſeu noceant.

CAPVT III.

Dari morbos à veneficiis & incantatione inductos, affirmant multi.

ETſi verò actiones veneficæ & Magicę & variæ & plurimæ ſunt, quæ à Sprengero, *in malleo malleficarum*, Ioanne Bodino, *in Dæmonom.* Nicolao Remigio, *in Dæmonolatr.* & aliis plurimis prolixè recenſentur: tamen iis, quæ ad propoſitum noſtrum non pertinent, prætermiſſis, ſaltem de morbis agemus. Et proinde primò quærimus; An dentur morbi ab incantatione & veneficiis inducti. Id verò affirmant & antiqui & recentiores plurimi, & fit paſſim apud Poëtas, Homerum, Theocritum, Virgilium, Horatium, tum etiam Theologos, veneficarum & ſagarum mentio: & prolixum omnino foret, autoritates omnes, & loca, in quibus & in ſacris & profanis literis veneficarum fit mentio, recenſere. Quapropter iis omnibus miſſis ſaltem è recentioribus vnam atque alteram hiſtoriam recenſebimus eorum morborum, quos à nulla alia cauſſa, quam veneficio inductos fuiſſe, quiuis facilè colligere poterit.

An dentur morbi ab incantatione.

Veneficiorū hiſtoriæ.

Ioh. Langij.

Ioh. Langius, *lib. 1. epiſt.* 38. refert, anno 1539. in quodam Eiſtetenſis Epiſcopi ditionis pago, Fugenſtal, Vlricum Neuſeſſer, agricolam, cùm crudelibus dolorum tormentis in altero hypochondriorum latere conficeretur, ſubitò clauum ferreum ſub illæſa cute manu apprehendiſſe, quem Chirurgus illic balneator nouacula exciderit, nec tamen dolores ceſſaſſe, ſed indies magis incruduiſſe. Quare cùm nullum aliud doloris remedium, quàm mortem, putaret, arrepto cultro guttur ſibi abſcidiſſe. Porò cùm cadauer aſtante magna hominum frequentia apertum eſſet, & ventriculus inciſus, in eo lignum teres & oblongum, quatuor ex chalybe cultri, partim acuti, partim inſtar ſerræ dentati, & duo ferramenta aſpera reperta fuiſſe, quorum ſingula ſpithami longitudinem excedebant, adfuiſſe, & capillorum inſtar globi inuolucrum.

Alex. Benedicti.

Alexander Benedictus, *lib. 7. pract. cap.* 25. narrat, ſe vidiſſe duas mulieres vicinas vno die malis medicamentis potionatas, quæ mirificis poſtea vomitibus exagitatæ fuerunt; alteram acum crinalem ingentem in modum hami implicatam cum capillo muliebri pluſculo, cum
A reſegmentis vnguium inuoluto reieciſſe magnis conatibus quæ ſequenti die mortem obijt. Alteram capillamentum muliebre, vitri fruſta, cum canis caudæ piloſæ tribus fruſtis areſactis ita vt penè integræ caudæ quantitatem, ſi in vnum compoſita fuiſſent, adæquaſſent, euomuiſſe.

Ant. Beniuenij.

Antonius Beniuenius, *de abdit. ſanat. & morb. cauſ. cap.* 8. refert, mulierem quandam ſedecim annos agentem ſubitò in horrendum clamorem erupiſſe eiúſque ventrem ita intumuiſſe, vt fœtum octimeſtrem geſtare videretur, & ita conuulſionibus correptam fuiſſe, vt plantæ pedum ceruicem attingerent, & tandem in vomitum
B prorupiſſe, quo ligna & recuruos clauos, æreáſque acus vna cum cera & capillis in globum mixtis vomitu eiecit, & tandem ientaculi fruſtum tantæ magnitudinis, vt deuorare integrum nullus potuiſſet, idque ſæpius ipſam feciſſe.

Corneł. Gemmæ.

Imprimis verò mirandam talis vomitus hiſtoriam Cornelius Gemma, *lib. 2. de diuin. nat. characteriſm. cap.* 4. oculatus teſtis longâ oratione recenſet: quæ, omiſſis quæ ad rem noſtram non ita facere videntur, ita ſeſe habet: *Puella annum agens quindecimum, habitu corporis mediocriter ſucculento, formæ venuſtate atque ingenio non vulgari, cui tamen in vultu ſubtriſtis quædam alacritas miſturam*
C *æquabilem humoris ſanguinei & melancholici præ ſe ferret, cœpit languere variis ſymptomatibus. Circa Ianuar. anni* 1571. *menſes bis térve proceſſerunt, ſed à morbi initio ſtatim ſuppreſſi, inſignem totius corporis laſsitudinem pepererunt, eius generis, quem* φλεγμονώδη *Galenus appellat. Magna fuit veneni ſuſpicio, quòd libamenti fruſtulum accepiſſet, in quo mandendo ſe ſenſiſſe dicebat ſaporem non prorſus extraneum, ſed aſperitatem deglutitioni reſiſtentem; atque ab eo tempore cœpit primùm cingi circa præcordia, extenuari plurimum, vomere per interualla, anorexiam & vertiginem pati, aliiſque propè, quæ grauidis ſolent accidere, infandis ſymptomatibus conflictari; potiſſimùm tamen 4. & 7. menſe. Nam circa medium Iunij febres occultæ ſenſim in manifeſtas abierunt, cùm ſiti, & quadam conuulſionis ſpe-*
D *cie, animique deliquio. Interdum verò ſic auctus eſt dolor, vt inſtar furibundæ de loco in locum continuè fluctuaret, ſæpe inflans præcordiis multò vehementiùs, quàm in hyſtericis ſoleat. Eò anguſtiæ venit, vt nigricante facie fauces velut ab iniecto laqueo premerentur, tres quatuorve miniſtri robuſtiſsimi vix retinendæ ſufficiebant, quia repentè exiliens lecto in omnem conuulſionis ſpeciem torquebatur. Hæc mala cùm ſe per vices intenderent, atque remitterent, menſe Auguſto, qui nonus ab initio fuit, exacerbata ſunt ſupra modum. Euenit tandem, vt poſt terribiles cruciatus ſponte concitata vis naturæ anguillam viuam per poſteriora detruderet. Erat illi legitima forma cum tota ſpecie, craſſitudo pollice maior; longitudo pedis vnius & dimidij; aderant illi & ſquamæ, & oculi,*
E *& ſpina, & cauda, vniuerſim vt in anguillis ſolet; iacebat diu inter fæces veluti exanimis, ſed coniecta in vrnam aqua plenam reuixit denuo. Ceſſarunt ab huius excretione dolores illi extreme feroces. Anguilla, quam mortuam exenteratámque ſuſpenderant loco ſublimi, ab animalibus tuto, repentè euanuit. Puella interim cœpit euomere ingentem aquoſi humoris copiam, humano lotio non abſimilem, ſaporis abſurdi. Durauit ea vomitio plus quatuordecim dies, ſingulis profecto exonerans ſupra libras viginti quatuor: nihilominùs vrinam interdiu bis térve copioſam reddente ægra: nullus in ventre tumor, nulla in toto corpore inflatio exterius apparuit, & ipſa puella potus ac cibi pauciſsimi, vix*

vnum cyathum vini aut cereuiſiæ, aut alterius liquoris potitauit, aiebátque, multum ſibi dolere ſiniſtrum latus ab eo tempore, quo anguillam excreuerit, imò & dudum ante, ſed prius fuiſſe alicuius ponderis ſenſum, nunc etiam morſum & acrimoniam acceſſiſſe, quin cùm validius premeret, offendi ſe grauiter dixit. Vbi per 14. dies ingens illius aquoſi humoris copia profluxiſſet, cœperunt & pili confertim exire per vomitum, copioſiſſimi numero, digiti longitudine, ſed longiores alij, alij breuiores, eiuſmodi ſanè, quales annoſis canibus euelluntur, auctaque eſt indies ea pilorum quantitas, vt facilè pilas quamplurimas iuſtæ magnitudinis implere potuerint, eiecit hos omnes magno faſtidio ac vomitus difficultate, ac iam circa veſperam deliquia quædam animi admiranda contingebant, ſupinum ſeſe ſubitò ex vno latere in aliud iactauit tanto impetu, vt, niſi coërcita, caput promptiſſimè in aduerſum parietem, vel ſpondæ vertices impegiſſet. Manus contractæ erant tam validè, vt nulla vis poſſet effringere. Interdum manu ſubitò reducta pectus percutiebat tanto ſonitu ac vehementia, vt magno in periculo fuerit, ne vllum præcipuorum viſcerum lethali vulnere violaret. Durabat iſtud per horas interdum duas: in paroxyſmo neminem agnoſcebat. Sæpe velut ab vtero ſuffocata rubebat inſigniter, cum laſſitudine quadam, ac ſenſim oborientis febriculæ rudimento. Semel atque iterum ſpumeum quiddam circa os apparuit. Contigit ſemel ſub paroxyſmum ex riſu in fletus, ex fletu in riſus maximos ſolui. Præterea nonnulli vomitus, qui floccos ingentes pilorum eiicerent, cum purulenta materia, inſtar ſaniei, interdum ſimili ſtercori columbino aut anſerino, in qua colluuie & fruſta lignorum, & membranarum tenuia rudimenta, ſed lignorum partes adeò viuæ, vt ex caudicibus obſoletis diffractis inæqualiter comminutæ portiones videremur, vnguis amplitudine, aliæ craßitudine, intùs fungoſæ, foris obducta vetuſtiore cortice nigro. Paulo poſt cœpit alius vomitus ater, vt carbo, dixiſſes atramentum verum, vel ſepiæ ſuccum, imò carbones veros minutiſſimè tritos atque permiſtos ſingulis diebus prodeuntes ad quantitatem librarum duarum aut trium. Sæpiſſimè cum pilis tam copioſis, vt nuci iuglandi includi non poſſent, omnibus albis, prolixis & auriuſculis. Quæ cùm per triduum ita duraſſent, eiecit ſemel & puri ſanguinis, tanquam à vena diſſectas, libras duas, nulli rei alterius generis permixtas. A vomitu ſanguinis rurſus ſecutus eſt ater, ac ſi antimonio tinctus fuiſſet, humor omnino liquidus, in dies ferè ſingulos ad libras 5. aut 6. Atque hoc portentum ſeptimanam integram conſtanti horarum lege & ſpatio perdurauit. Tum relinquere cœperunt epileptici paroxyſmi, qui primum diebus ſingulis affligentes, poſtea non niſi tertium diem, ac poſtremò per ſeptimum repetierant. At virgo interea pilos adhuc, ſed pauciores, gradatímque atriores excernebat, imò & breuiores indies, & cum prius ex flauo ruffeſcerent, paulatim liuidi, nigri, tandem aterrimi ac velut diſſecti in fruſta minutiſſima redderentur. Quandoque & cum his virulentus humor & craſſus, quandoque ſimilis limo. Circa Septembris medium membranæ fruſta maiora tanquam ventriculi partes euomuit; habebant hæc ſpeciem tunicæ craßioris carnoſæ, lentæ, fractúque contumacis: quibus profectò (vt fœtus inuolucro choroidi) etiam venarum ductus inarati ramoſa propagine ſpectabantur interdum medij palmi longitudine. Has aliæ ſunt è veſtigiò ſubſecutæ tenuiores multò, ſed penitus nigræ, venarum dumtaxat veſtigia referentes, alioqui membranæ alantoidi non abſimiles. Poſtremò venerunt & tertij generis tunicæ vaſorum prorſus expertes, aliarum omnium tenuiſſimæ, vt locum amnij retinerent. Poſtquam haſce membranas eiecit, ſecuti ſunt lapides ferè innumeri, quos veſperi ſemper hac ſtata horarum periodo magnis tam tempeſtatibus animíque deliquiis eructabat. Semel eiecit quendam lapidem anguloſum, vix cum duplicis caſtaneæ mole librandum: hæſit is per horæ quadrantem, aut plus eo, in œſophago, ſic vt tumor inſignis ipſum oſtenderet in interna gutturis regione: eodem temporis ſpatio omnis pariter & pulſu & reſpiratione deſtituta permanſit, vt ne pluma quidem ori appoſita moueretur: manus pedéſque frigidi: corpus rigidum inſtar ſtatuæ, vt nihil amplius ſpei vitæ reliquum eſſet, donec ſubito rurſus mouebatur, atque oculos aperiebat, atque è veſtigio magnam ligni portionem pollicis longitudine pariter & craßitie, ſed minori difficultate excreuit. Interea tamen & pili per vices, ſed minores, ordine pauciores ac nigriores. Puella quoque in ſummum ſtrangulationis periculum venit: os enim triangulare ſolidum foris, intus cauum ac ſpongioſum reddidit; nec mora, ſequenti die articuli oſſei, tali, digitorum acies, rotulæ variæ ſpeciei & magnitudinis prodierunt. Interdum tamen & pili, & lapides intermixti, atque omnium poſtremò vitri & æris portiuncula. Poſtquam hæ portentoſæ excretiones conquieuerunt, virgo aſſiduis artuum valde concuſſa ac decolor remanſit, ventre ſubtumido, cum anorexia, tanquam ad hydropiſin valetudo vniuerſa ſpectaret, ſed ſolo decoct. rad. eryngij, aſparagi, iridis Illyricæ ac zarzæ reſtituta conualuit. Aiebat tumorem ſibi relictum in inguinibus, qui tentatus digitis ut cedere viſus, hernia flatuoſa, ex gemitus violentia ſubnata iudicata eſt. Hactenus Gemma.

Foreſtus etiã, *lib. 18. obſeru. 16. in ſchol.* refert, ſe vidiſſe pannum, clauos, ferramenta, capillos & oſſa vomitu reiecta. Et Franciſc. Hildesheim, *ſpicil. 2. pag.* 186. narrat, melancholicum quendam per vomitum ferrum, globos plumbeos, puluerem tormentarium, & alia reieciſſe. Et Baptiſta Codronchius, *lib. 2. de morb. venef. c. 3.* vt ſupra etiam dictum, ſcribit, cum vetula quædam ventrem puerperæ tetigiſſet, eam poſt ſex menſes, grauiſſimos in ventre dolores percepiſſe, tandémque per aluum ſpinas, oſſa, ligni fruſtula, & multa alia eieciſſe. Quæ omnia à naturalibus cauſſis non proueniſſe, cuilibet facile eſt animaduertere. Et plures omnino morbi veneficio inducũtur. Idem Codronchius, *eod. loco* refert, mulierem quandam veneficam cùm fœminæ cuiuſdam grauidæ ventrem blandè quaſi tetigiſſet, eam mox fœtus motum inconſuetum ſentiſſe, & poſtea fœtum in fruſta comminutum reieciſſe. Idem, *lib. 1. de venef. cap.* 8. narrat, filiam ſuam Frãciſcam, decem menſes natam, macie correptam fuiſſe, & ſæpe ſuſpiria magna edidiſſe, & cùm faſciæ ſoluerentur, quod alias infantes facere non ſolent, ſemper ploraſſe. Cùm verò veneficij ſuſpiciones adeſſent, inquiſitum fuiſſe in culcitram, & nonnulla veneficij ſigna reperta, ſemẽ nempe ciceris, grana coriandri, fruſtum carbonis, & oſſis defuncti, rem quandam conſpectu incognitam, præterea quaſi iam plumas ita quibuſdam filis artificiosè inſertas, vt pileo, vt moris eſt, applicari facilè poſſent: & poſtea in eodem lecto inuenta fuiſſe fruſtula duo nucis ſiccæ, & oſſis albi, nouem vel decem oſſa piſcium, quæ erant fabricata inſtar pectinis, cum quibuſdam coralliis, ex variis rebus paratis, mirè intertextis: quibus igni traditis, mutata domo, & omnibus aliis, Dei beneficio, abſque omni remedio naturali eam conualuiſſe.

Ligaturæ etiam dictæ, quibus noui præſertim coniuges ad Veneres impotentes redduntur, ita etiam vulgo notæ ſunt, vt ſæpe ſponſi ad copulationem in publicum prodire metuant. Quod quidem veneficij genus interdum ſemper,

interdum certis menſibus aut annis durat. Atque in hoc maleficio præſtando malus Dæmon veneficis ſeſe ſatis promptum præſtat, vt coniugum amorem corrumpat, iiſque peccandi occaſionem præbeat. Herodotus, *lib.2.* ſcriptum reliquit, Amaſin, Ægypti Regem, impotentem factum fuiſſe erga Laodiceã vxorem ſuam, quouſque quibuſdam carminibus precibúſque ſolennibus ad priſtinam redactus eſt conſtitutionem. Baptiſta Codronchius, *lib.3. de morb. venef. cap.5.* è Pierio refert: Comitem quendam in Argentoratenſi ditione cùm vxorem duxiſſet, per triennium Veneris officium præſtare non potuiſſe, caſu autem de veneficij inſtrumento certiorem factum liberatum eſſe. Cùm enim peregrè profectus mulierem offendiſſet, quam pro ſcorto antea habuerat, poſt mutuas ſalutationes interrogatus de valetudine ſua & ſuorum, proſperè omnia agi reſpondit: quo turbata mulier iterum interrogauit, vtrum filios ex vxore habuiſſet; annuit Comes, & triennio tres habuiſſe reſpondet. Cùm adhuc magis vultu turbata eſſet mulier, cur, inquit Comes turbaris? Fortè meam mihi inuides felicitatem. Non, inquit, mulier, ſed vetulæ ſucceſeo, quæ putauit ſuo maleficio vim procreandi liberos ſe tibi impedituram: in cuius ſignum, ait, puteus qui in medio clauſtro eſt, ollam in fundo continet, in qua res quędam clauduntur, veneficij inſtrumenta. Gaudeo autem illa irrita eſſe, ac tuæ felicitati gratulor. Quibus auditis Comes in patriam reuerſus repurgato puteo ollam inuenit, quam prædixerat mulier & combuſtis inſtrumentis illis impoſterum nullo impedimento vxore vſus eſt. Imò quòd magis mirum eſt, referunt nonnulli, repertos fuiſſe, qui ex veneficio membro virili priuati ſint. Atque eius rei hiſtoriam etiam *alleg. loc.* Baptiſta Codronchius narrat de iuuene quodam, qui diu iuuencula quadam potitus, volens eam deſerere, reperit ſe genitalibus priuatum. Cùm verò triſtis cauſſam ſuperuenienti cuidam mulieri triſtitiæ aperuiſſet, atque quam maleficij in hoc negotio ſuſpectam haberet, dixiſſet, illa reſpondit, vel blandiſſimis verbis ac pollicitationibus, vel minis ac vi opus eſt, vt eam ad priſtinum ſtatum te reſtituendum cogas ac impellas. Qui monitis parens, obſeruato tempore, in noctis crepuſculo, oportuno loco, eam comprehendens, cum precibus eam inflectere non potuiſſet, iniecto in collum panniculo linteo, quo clamare mulier prohiberetur, penè ad mortem compreſſit, nec eam, antequam ſanitatem promitteret, laxauit. Quæ tactu manus inter femora præſtigium abſtulit.

Membrum virile veneficio ablatum.

Non verò ſolùm Venerem impedire, ſed & abortum poſſunt excitare veneficæ. Ita quidam veneficus, vt idem Codronchius, *eod. in loc.* refert, captiuus in iudicio faſſus eſt, ſuis ſe veneficiis effeciſſe, vt quædam mulier per multos annos abortum feciſſet, fœtu ſepties in vtero enecato. Id etiam contigiſſe pecoribus & iumentis omnibus vtero gerentibus tum temporis. Inſtrumentum verò, quo vtebatur, fuit ſerpens in limine oſtii reconditus. Quo perquiſito, & puluere tantum, aliquibúſque veſtigiis ſerpentis, ob diuturnitatem temporis, inuentis, ignéque concrematis, poſtea rectè pepererunt.

Abortus ex veneficio.

Coniugatis autem veneficæ non eo ſaltem modo nocere ſolent, quod impediunt, ne coniuges ſibi mutuò coniugale officium præſtare poſſint; ſed etiam dum odium pertinaciſſimum inter eos excitant. Etenim Diabolus vitioſos quoque af-

Amor & odiũ inter coniuges ex veneficio.

A fectus in homine excitare poteſt, vt vel id, quod nullo modo pulchrum, omnium formoſiſſimum & maximè amabile habeatur, & contra, quod meritò amandum eſt, horrendum & abominabile appareat. Cuius rei hiſtoriam refert Baptiſta Codronchius, *de morb. venef. lib. 3. cap. 6.* In quodam Hetruriæ oppido, *inquit*, iuuenis quidam adeò perditè veneficam mulierem adamauit, vt formoſam alioqui vxorem vna cum filiis reliquerit, & cum pellice ſuorum immemor vitam eiúſque traduxerit, donec vxor de maleficio monita eò conceſſiſſet, & veneficii inſtrumentum inueniſſet; bufonem nimirum ſub lecto ollæ incluſum, conſutis oculis. Ego igitur abrepto, &, ſo- B lutis oculis, poſtea igni concremato, confeſtim vir ſuorum recordatus, tanquam à ſomno ſurgens ad vxorem & filios reuerſus eſt. Contra odii hoc memorabile exemplum ibidem refert: In opido Sepino, *inquit*, ditionis Neapolitanæ, erat quidam, Iacobus nomine, cuius vxor ita eum odio habebat, vt à primo die, quo inter ipſos matrimonium contractum fuit, ſimul habitare nunquam potuerint; tantum abeſt, vt ſe inuicem copulauerint. Et ſi quando Iacobus ad vxorem accedere volebat, tanto furore & rabie percita vxor erat, vt ſe per feneſtram potius præcipitem dare, quam illum pati vellet. Quod cùm cuidam religioſo ab ipſis hoſpitio recepto relatum eſſet, de hac re dubius, nec fidem adhibere vo- C lens, experiendi gratia illico mulierem aduocari iubet, eiúſque maritum in interiore ædium parte ſeſe abdere, ne eius præſentia vxor ingredi renueret. Venit mulier, quæ de odii cauſſa contra coniugem interrogata, ſuam vicem prius, miſerúmque fatum cum deploraſſet, ſe nullam, inquit, eius rei rationem reddere poſſe: quia abſentis mariti tanto deſiderio & amore ſeſlagrare dicebat, vt id verbis exprimere non poſſet. Cùm autem ad illum alloquendum accedere velit, illico imaginationi ſuæ tot deformitatibus & turpitudinibus, tótque horribilibus monſtris maritum apparere, vt mortem prius ſubire velle ſe, quam illum ferre aſſeueraret: quod eius anima tota, omnéſque vires ac ſpiritus in maritum, tan- D quam oblatum malum, & ſui perniciem ferebantur, turſus eo abſente ſe eiuſdem deſiderio æſtuare aiebat. De cuius mulieris verbis cum bonus ille ſacerdos periculum facere vellet: dixit mulieribus eam comitantibus, vt illam circum pedes & brachia ſuper lectum valido fune in crucis modum vincirent, quo maritus omni repugnantia remota expeditum acceſſum ad eam haberet: verebatur enim ille ſacerdos, ne, ob deformitatem aliquam celandam, mulier ſe ita affectam ſimularet. Vxor denique ob mariti deſiderium ſe ligandam tradidit, rogans, vt ad ſe maritum admitterent, quo ingrediente nullæ vnquam furiæ tam immanes viſæ ſunt, nulla fera E ita efferata, nulla belua tanta rabie & furore concitata, quæ cum ea conferri poſſet: ſpumam ex ore emittebat, dentibus fremebat, oculos contorquebat, totum corpus veluti furiis agitatum, ac dæmonibus plenum videbatur. Mulieréſque ibi aſſidentes retulerunt, eius ventrem ac ſtomachum funibus contortis, quos ipſæ tangebant, refertum viſum fuiſſe, totámque cutim vt flagris cæſam redactam. Nec furendi finis factus eſt, donec maritus concertationis labore defeſſus, & illius miſericordia motus, illinc exiit. Et tandem poſt tres annos mulier quædam in veneficiis verſata, quæ Iacobi matrimonium cum illa vxore

grauiter moleſtéque tulerat, maleficium, quod patrauerat, ſoluit: & ita Iacobus vxore potitus eſt, & inde in ſumma pace atque otio tranquilliſſimè vixit. Et Nicolaus Iaquerius, *in flagell. hæreticor. faſcinar. cap.* 12. refert, ſe frequenter vidiſſe, quod perſonæ maleficiatæ non potuerint præſentiam alterius tolerare, imo ne acceſſum, etiamſi nondum eam viderent, ſed toto corpore cohorruerint, & coactæ ſint fugere cum vehementiſſimis clamoribus.

Vrina veneficio ſuppreſſa. Vrinam etiam ſupprimere ſeu occludere hominibus veneficæ valent; id quod iuueni cuidam factum eſſe ad mortis vſque periculum à venefico, narrat idem Codronchius, *de morb. venef. lib.* 3. *cap.* 5. Cui malo vt dedecus etiam adderet veneficus, in publico ipſum vrinam emittere coëgit, ac etiam colludendo impedimentum abſtulit.

Mira veneficij hiſtoria. Inter recentiores Zacutus Luſitanus, *de praxi medica mirabil. lib.* 3. *obſ.* 134. etiam memoratu dignam hiſtoriam puellæ veneficio affectæ refert, quam ipſe ſic recitat: Puellam annum agentem ætatis decimum ſextum, ex nobili proſapia oriundam, forma non vulgari præditam, iuuenis quidam ſpecioſus, & liberalibus artibus apprimè inſtructus ita miſerè deperibat, vt illius amore irretitus noctes plures, velut amens, inſomnis duceret: at cùm illum ea vt ex infimo loco natum temneret & irrideret, indignabundus ſagarum conſilio de ea magicis artibus vindictam ſumere curat. Quare abſentis puellæ imaginem cera confictam verbis prolatis ſortilegæ compungunt, quibus recitatis inſons ſæuis doloribus in toto corpore excitatis eſt afflicta, iiſque ita infandis immiſericorditer vexabatur vt aculeis transfigi videretur. Quibus lenitis remanebat aphona, & conuulſione mirabili arrepta, qua pedibus antrorſum pectus contingebat, cũ oculis toruis, nigricante facie, pinnis narium inuerſis, linguæ tremore, lypothymia, omnimoda virium iactura, faſtidio ſummo. His triduo perſeuerantibus, conuocantur Medici, qui poſtquam vltro citróque de cauſſa morbi diſceptarunt, in eam vnanimes conuenerunt ſententiam, vt crederent, hæc horrenda vitia ab vtero, auráque venefica ad partes ſuperas elata, tanquam à prima origine, emanare, quæ ſimilem tragœdiam excitare nata eſt. Quapropter præſidia plurima adaptant in hunc vſum. Sed cum iis applicatis illa delira, furibunda, omni conuulſionis ſpecie premeretur immaniter, à Medicis tanquam ſpiritu malo apprehenſa, aut veneficio vexata, deſeritur. Hoc ita eſſe confirmauit poſtea enormis vomitus, cuius violentia nigerrimam materiam primò, poſtea glomeratos crines, tribulorum faſciculum, acus æneas, & tandem ouiformem maſſam, atro colore conſpurcatam reiecit, qua diſſecta erupêre plures volantes formicæ, quæ adeo horrendum fœtorem ex ſe exſpirarunt, vt nullus in domo perſiſtere poſſet. Viſis his omnibus patuit, cuncta hæc ex veneficio eſſe ſuborta. At cũ in agone eſſet ſyncope oppreſſa, per vomitum laborioſiſſimè excreuit animal pugni forma, colore atrum, cauda oblonga, toto corpore piloſum, muris inſtar; quod poſtquam in terram elapſum eſt, eximia pedum agilitate per domum obrepit & emoritur. Parentes rei nouitate & periculo filiæ commoti conſulunt ariolos, ſagas, ſortilegos, magos, & incantatores. Ex iis vnus ſe eam ſanaturum propoſita multa mercede conſtanter pollicetur, dicens, vt aduentante paroxyſmo vocaretur. Sic factum. Nam cum acceſſio ferociter inualeſceret conuocatur ipſe, qui ſuper caput ægræ prius abraſum, me præſente, impoſuit papyraceam chartam albiſſimam, in qua ſcriptæ erant literæ binæ: T. M. & impoſita erat vngula aſini ſemicombuſta, & ille neſcio quæ verba ad aurem obmurmurans, illam ab inſultu & omni ſymptomate impoſterum liberauit.

Et tales hiſtoriæ plurimæ, vt dictum, à Sprengero, *in malleo maleficarum*, Bodino *de Dæmonomania*, Nicolao Remigio, *de Dæmonolatria ſagarum*, & aliis autoribus plurimis, qui de veneficiis ſcripſerunt, recenſentur. Imò vulgo etiam paſſim notum, ſagas & maleficas iudicibus confeſſas eſſe, ſe alios cæcos, alios claudos, paralyticos effeciſſe, alios ſæuiſſimis doloribus diu exercuiſſe, & alios plurimos morbos excitaſſe: qui plerique cùm ſupra cauſſas naturales fuerint; vt ex ſymptomatibus, quæ in iis acciderunt & apparuerunt, admirandis manifeſtum eſt, non ſine cauſſa plurimi cenſent, dari morbos à veneficio inductos.

CAPVT IV.

Dari morbos ab Incantatione & Veneficio, negat Vvierus.

VErùm iſta omnia, quæ hactenus dicta ſunt, in dubium vocat Iohannes Vvierus, negátque, Sagas & Lamias illorum morborum hominibus cauſſam eſſe poſſe, dum *de præſtig. dæmon. cap.* 14. defendere conatur, lamias non inuehere eos morbos, quorum ſe fatentur effectrices eſſe; & quæ hac de re in hiſtoriis referuntur, inter fabulas recenſenda eſſe putat: idémque repetit *in lib. de lamiis.* Ac tale quid eſſe putat quod de Duffo Scotorum Rege, ex Hectore Boëtio, *lib.* 11. *hiſt. Scotor.* referunt; qui cùm ſudoribus, vigiliis, doloribus & macie, ſine vlla manifeſta cauſſa, conficeretur, tandem deprehenſum eſt, in Morauia, in quadam arce, ſagarum vnam cereum ſimulacrum ad Regis Duffi effigiem dæmoniaca arte confectum ligneo affixum veru ante ignem mouere, alteram carminibus recitatis liquorem quendam fundere ſenſim ſupra imaginem: quæ deprehenſæ reſponderunt, dum ſimulacrum igni adhibitum vreretur, Duffum Regem in ſudorem ſolui; carminibus verò recitatis perpetuis teneri vigiliis, & ad ceram liqueſcentem macie conſumi: conſumpta autem cera Regis mortem continuo ſubſecuturam. Confracto vero ſimulacro, & ſagis flamma combuſtis, ſub ipſum tempus hoc in Foreſſenſi arce in Morauia, fuit Rex languore leuatus, & noctu abſque dolore quieuit, ac breui ſanitatem recuperauit. Vbi monendum, Morauos, vt Bodinus, *de Dæmonom. lib.* 2. *cap.* 8. notat, qui has ſagas ad enecandum Regem Scotorum conduxerunt, eſſe incolas Scotiæ, olim Scotorum hoſtes, nunc Scotiæ Regno adiectos. Quam hiſtoriam, vt dixi, Vvierus, vt & Cardanus, *de varietate rerum*, pro fabula habent.

Vvierus negat morbos à veneficio.

Duffi Regis Scotiæ hiſtoria.

Deinde omnia illa, quæ facere ſe putant ſagæ, mera ſomnia & phantaſmata eſſe putat. Et *lib. de lamiis, cap.* 5. ſtatuit, lamiarum phantaſiam ſolùm à malo dæmone vitiari, & imbui ſimulacris, vt feciſſe conſtanter fateantur, quæ nec facere potuerint, nec in rerum natura vnquam fieri ipſa natura patiatur. Additque, *cap.* 9. Diabolum

ad eam rem maximè iis vti, qui ſunt melancholici, triſtes, Deo diffiſi, impiè, & illicitè curioſi, peruersè in religione Christiana inſtituti, impotētis odij, malitioſi, vix mentis compotes, ſimulóſque lubricæ fidei, vel inſignis malitiæ mulierculæ, effœtæ, ſtupidæ, ſenſibúſque vacillantes. Huiuſmodi enim homines, *inquit*, maximè Dæmon adoritur, inſectatur, illicit, vel aſſumpta plauſibili forma, vel contagione, imaginationéſque variè agitata & corrupta, donec tandem ipſius propoſito conſentiant, ſe ipſius perſuaſioni dedant, quicquid in mentem ille ingerat, credant, tanquam fœdere obligati, ab illius nutu pendentes, ipſi obtemperantes, vera omnia eſſe, quæ ſuggerit, rati, formas imaginatione ab eo ingeſtas reuere ſubſtantialiter exiſtere, ſerio credentes, idque & vigilantibus & dormientibus accidere. Idque vt probet, varia melancholicorum deliria & vanas cogitationes adducit; quorum quidam ſe bruta eſſe animalia, nonnulli ſe vaſa fictilia factos eſſe, alij alia falſa imaginantur. Et quidem iſtas imaginationes Diabolum etiam vigilantibus, plerúmque tamen dormientibus, ſuggerere exiſtimat; cum aliàs dormientibus etiam occurrant, quæ nuſquam ſunt vel fuerunt. Vti etiam ad eã rem Diabolum quibuſdam plantis ſomniferis ſcribit, quibus vnctæ ſagæ per caminum ſe euolare, ac per aërem longè latéque ad ſympoſia, choreas, concubitus ferri, & huiuſmodi alia perpetrare, profundiſſimo ſomno detentæ, perſuaſum habent. Huiuſmodi hiſtoriam refert ex Baptiſta Porta, *de magia naturali*, qui narrat vetulam quandam ſibi pollicitam fuiſſe, ſe breui temporis ſpatio ſibi reſponſa aliunde allaturam, idque vt faceret, iuſſiſſe omnes foras egredi, qui à ſe acciti erant teſtes: veſtibus verò nudatam vnguento quodam valdè ſe perfricuiſſe, illis per portæ rimulam aſpicientibus. Hinc ſoporatam concidiſſe, profundóque occubuiſſe ſomno, ita vt nec ſentiret, dum vapularet. Hinc vbi medicamenti vires ceſſarunt, à ſomno excitatam multa incepiſſe fari deliria, ſe maria montéſque tranſmeaſſe. Cuiuſmodi hiſtoria etiam ſequenti capite recitabitur. Pergit porrò, &, *cap.* 15. probat, omnia, quæ ad nocendum adhibentur à veneficis, eſſe mera inania ac ridicula, atque Satanæ inſtinctu in vſum vocari, ad eum finem, quaſi aliquid præſtent res eiuſmodi prorſus nihili, inefficaces ac friuolæ, quo id, quod apparet, malum à Dæmone conſtructum, vel alias occulta DEI voluntate, aut naturæ vitio ortum à ſe concitatum credant inſanæ fœminæ. Se enim congenita vi ab eiuſmodi rebus infertur morbus, eum quoſcunque vel tranſeuntes vel prætereuntes pati neceſſe eſt; cum delectus ſit expers materia venenoſa, contrarium verò teſtetur experientia, & ij ſaltem, quibus id deſtinatum eſt, malum patiantur. Poſtea etiam, *cap.* 16. probare vult, quod quotquot vulgo lamiarum maleficio affecti videntur, & quorum ita læſorum mentionem faciunt ſacræ litteræ, omnes à Diabolo exagitati vel obſeſſi fuerint, adducítque Iobi exemplum, *Iob.* 1. Nabuchodonoſoris, *Daniel.* 4. Dæmoniacorum & à Dæmone læſorum, *Matth.* 8. *Marc.* 5. *Luc.* 8. *Marc.* 1. *Luc.* 4. & ſimilium. Tandémque concludit, quotquot, tam crudeliter quibuſcunque etiam conuulſionum generibus, morbis prodigioſis, vomitu, deiectione præter naturam torquentur, hunc vel illum ſomnum edunt, certos mendaciter notant & accuſant homines, cunctos, à Dæmone maligno mendacíque, citra alterius cooperationem, agi, vexaríque; quæ verò res monſtruoſæ interdum vomitu reiiciuntur, eas omnes non fuiſſe in corpore, ſed Dæmonis ſubtilitate ac celeritate imperceptibili ori ingeſtas, noſtris ad hæc oculis vel celeritate eius victis, vel faſcino deluſis, vel interiecto corpore aëreo, aut aliter motis intus vel foris, vel vtrinque humoribus, aut ſpiritu caligantibus. Idque eo præcipuè argumento probat, quod res eiuſmodi ſæpe magnitudine œſophagi, etiam quoad fieri poſſit, in homine viuo tenſi diſtractique naturalem diductionem exſuperent. Cui & hoc addit, quod licet vel mox à cibo ſumpto talis ſequatur vomitus, nihil cibi vel chyli appareat mixtum: præterea rebus eiuſmodi duris acutiſque vomitu reiectis nullam omnino ventriculo vel œſophago noxam inferri. Denique addit & hoc, quod multos morbos & homines & pecora naturaliter patiantur, qui falſo veneficiis adſcribuntur. E quibus omnibus tandem concludit, *cap.* 22. & 25. lamiarum facinora nulla eſſe, earum confeſſiones vanas, ipſas innocentes, & potius errore phantaſiæ laborantes, & propterea melius informandas, quàm interficiendas eſſe. Reliqua, quæ pro defenſione ſagarum affert Vvierus, vbi de pactis earum cum Diabolo dicetur, proponentur.

CAPVT V.

Deciditur hæc Controuerſia, & vnde morbi illi, qui à Sagis induci dicuntur, proueniant, explicatur.

VT verò quid in hac difficili controuerſia ſtatuendum ſit, pateat, primò ſtatus controuerſiæ rectè formandus. Equidem primò hoc negandum non eſt, Diabolum rerum naturalium & inter eas etiam venenorum eſſe ſcientiſſimum, & mancipiis ſuis propterea talia venena reuelare & patefacere poſſe, qua ratione venena efficaciſſima & potentia componere queant, (etſi interdum quaſdam res ſuperſtitioſas ac nullius momenti, vt ea deludat, adiicere iubet) quibus ſeu propinatis, ſeu extra adhibitis, aliis nocere poſſint. Et procul dubio malè feriatos homines, quos peſtem pulueribus ſparſis, vel vnguentis portarum anſis inunctis excitaſſe hiſtoriæ multæ teſtantur, quas, *lib.* 4. *de febrib. cap.* 2. collegimus, iſtam pulueres tales & vnguenta conficiendi rationem à malo Dæmone accepiſſe credibile eſt. Talia itaque mala medicamenta ſeu cibo aut potu admiſceantur, ſeu quocunque modo extra corpori adhibeantur, ſi veneficia appellare libeat, nullum dubium eſt, dari morbos à veneficiis inductos, quod nec ipſum Vvierum negare poſſe exiſtimo. Sunt enim talia omnia naturalia; etſi modus componendi à diabolo fluere poſſit. Verum de his principaliter quæſtio non eſt, ſed hoc imprimis quæritur; an veneficæ & lamiæ, ſine veneno naturali, ſupernaturali vi, & mali Dæmonis ope, hominibus morbos inferre, vel eoſdem plenè necare, Deo permittente, poſſint. De quo vt, quid ſtatuendum ſit, clarum fiat, & vt de diſtinctis diſtinctè loquamur, ſolutionem huius quæſtionis quibuſdam concluſionibus proponemus.

Diabolus venenorũ gnarus.

Venefica etiá per venena morbos inducere poſſunt.

Status controuerſiæ.

Prima ergo concluſio ſit hæc: *Sagis & lamiis propoſitum eſt, homines lædere, ipſiſque varios morbos inducere, & earum opera multi variis modis læſi ſunt.*

De morbis veneficis concluſio prima.

Atque id hiſtoriæ ſupra, *cap.* 3. propoſitæ ſatis docent, & exſtant tales innumeræ apud Sprengerum, *in malleo maleficarum*, Nicolaum Remigium, *in Dæmonolatr. ſagarum.* & alios, qui de ſagis & lamiis ſcripſerunt. Etſi enim hiſtorias eiuſmodi pro fabulis habet Vvierus: tamen hiſtoricorum fides non ita eleuanda & in dubium vocanda. Etſi enim quod de Duffo, Scotiæ Rege, ex Hectore Boëtio affertur, mirabile videtur: tamen illam impietatem iam antiquam eſſe, nec noſtro etiam ſeculo deſiiſſe, è Poetis, Philoſophis, & Hiſtoricis plurimis patet. Plato, *lib.* 10. *de legib.* huius Magiæ meminit, Ouid. *in epiſtola Hypſipyles*, de Medea ſcribit, *Deuouet abſentes, ſimulacraque cerea fingit, Et miſerum tenues in iecur vrget acus.* Et Ioh. Bodinus, *lib.* 2. *Dæmonom. cap.* 8. ita ſcribit Enguerrandi Marignij iudicium hac potiſſimum cauſſa niti legimus, (tale enim quid ab huius Enguerrandi vxore in regem Franciæ tentatum fuiſſe, annales Franciæ referunt) & alterius, in Alenconiorum vrbe, tempore Franciſci I. Regis, cuius factum probatum in iudicio fuit, & copioſè in Nauarrenæ Reginæ heptamero, neque tanquam fabula, ſed velut hiſtoria vera in forenſibus geſtis omnibus exponitur. Anno 1574. generoſus vir quidam, (vt in iudicio eius, quemadmodum excuſum eſt, legimus) qui Lutetiæ fuit decollatus, imaginem ceream capite & corde transfixo, & characteres alios habere compertus eſt. Et quod recentius eſt, menſe Septembri, annno 1578. Legatus Angliæ, & multi Galli per Galliam nunciauerunt, tres imagines cereas deprehenſas eſſe in fimo, cum inſcriptis Reginæ Angliæ & aliorum nominibus, quas imagines Curio pagi Iſtinctonij, ad dimidium milliare Londino diſtantis, feciſſe dicebatur. Et recentem huius rei hiſtoriam ſupra, *cap.* 3. è Zacuti Luſitani, *lib.* 3. *de praxi medic. mirab. obſeru.* 13. retulimus. Et aliorum etiam maleficiorum hiſtorias ſupra, *cap.* 3. attulimus, & extant paſſim plurimæ apud autores allegatos.

Quòd verò lamiæ & ſagæ ad actiones illas Magicas quocunque etiam modo concurrant, ex eo patet, quòd veneficij inſtrumentis remotis, vel ipſis ſagis crematis ac mortuis, ægri conualeſcunt; vt ex hiſtoriis aliquibus ſupra recitatis apparet. Et Ioh. Bodinus, *in confutat. opin. Ioh. Vvieri*, refert, Biebranam quandam ſagam ad Laodunum crematam, anno 1556. Hæc, *inquit*, infirmabat homines, mirificéque diſtortos reddebat, eoſque, beſtias & fruges perdebat. Sed vt primùm fuit exuſta, ceſſauerunt hæc omnia, vt ex Iudice, qui de ea quæſtionem habuit, cognouit Bodinus. Idem eundem iudicem ſibi narraſſe ſcribit, cùm iſta cuidam fœminæ comminata eſſet, eam nunquam lactaturam, ita accidiſſe, & lac eius ſubitò exaruiſſe, & quamuis multos liberos pareret; tamen vbera ſemper aruiſſe: cremata verò ſaga ſtatim lacte abundaſſe. Et ex quodam nobili ac honorato viro ſe cognouiſſe narrat, vxorem eius ab amita impeditam fuiſſe, ne pareret, (quod illa ipſa moriens confeſſa eſt) vt ſucceſſionem liberis acquireret: vt verò illa mortua eſt, hanc breui grauidam factam, peperiſſe ſemel atque iterum.

Rationum Vvieri refutatio

Neque quæ obiicit, & ad ſagarum excuſationem affert Vvierus, magni momenti ſunt. Primò enim non ſolum anus melancholicas, & imprudentes fœminas, ſed & iuuenculas, viros item nullo modo melancholicos, talia perpetraſſe, & alios eadem docuiſſe, & variis perſuaſionibus ad A alios irretiendos, & in ſuam ſectam pertrahendos vſos eſſe, hiſtoriæ teſtantur. Et ſi ſaltem melancholicæ & deliræ eſſent veneficæ, omnibus, vt ſolent melancholici facere, palam ſuam mirabilia patrandi ſcientiam prædicarent; quòd tamen nullæ veneficæ faciunt, ſed omnes clàm, & apud eos ſaltem, quos ſperant in ſocietatem ſuam trahi poſſe, artes ſuas profitentur. Præterea ſi melancholicæ eſſent fœminæ, quî fit, quòd tot ſeculis, tot diuerſis locis captæ ſagæ in confeſſionibus conſenſerint? Equidem melancholici plurima incredibilia & impoſſibilia ſibi perſuadent, ſed omnibus ſeculis vix duo reperti ſunt, qui vnum ſibi imaginati fuerint. Eadem ratio ſomniorum eſt. Sit enim, vt mox dicetur, vt lamiæ B quædam ſomniarint ſaltem, ſe quædam feciſſe, quæ nunquam fecerunt, & id poſtea vigilantes crediderint: tamen non ſemper id accidiſſe, ſed vigilantes ac ſcientes multa perpetraſſe, hiſtoriæ docent; quæ teſtantur, ſagas diuerſis in locis captas in narrationibus ſuis planè conſenſiſſe de die, hora, loco, modo, inſtrumentis, eadem retuliſſe, & quas ſcelerum ſocias habuerint, narraſſe. Et quòd dormientes non ſolùm ſibi imaginentur, ſe quædam facere, ſed quod etiam vigilantes ad actiones tales aliquid contulerint, patet ex eo, quod inſtrumenta, quibus ſe vſas eſſe fatentur, in iis locis, in quibus ea ſe repoſuiſſe dicunt, reperiuntur, iiſque remotis vel combuſtis, læſi ſanitati reſtituuntur. Neque etiam pro- C bare poteſt Vvierus, quòd omnes, qui à ſagis, Dæmonis mali ope, morbo aliquo affecti laborant, omnes à Diabolo obſeſſi dicendi ſint: ſicut nec Iobus, licet à Diabolo plagâ peſſima afflictus, ab eodem obſeſſus fuit. Tandem etſi inſtrumenta, quibus vtuntur ſagæ, ſunt inania & inefficacia: tamen non ideo ſunt excuſatæ, ſed ob pactum, quod cum Dæmone habent, vt poſtea dicetur, execrabiles. Etſi enim ipſæ nihil agunt, vt iam dicetur, Diabolus verò etiam nihil ſine permiſſu Dei agere poteſt; tamen ſicut voluntas & conatus ad crimen læſæ maieſtatis in actionibus politicis conſtituendum ſufficit; ita & hac ipſa de cauſſa ſagæ meritò hic accuſantur.

Secunda concluſio.

Secunda concluſio ſit hæc: *Etſi ſagis propoſitum eſt homines lædere: ipſæ tamen id nec præſtant,* D *nec præſtare poſſunt.* Itaque etſi tot hiſtoriis, quas hactenus adduximus, & quarum innumeræ paſſim exſtant, fides non ſit deroganda, & meritò effectus iſti ſagis & lamiis imputentur: tamen porrò inquirendum, quo in genere cauſſæ hæ concurrant, & quid ad tales affectus conferant. Vbi omnino ſtatuendum, lamias & ſagas ipſas operationum talium cauſſas non eſſe, ſed Diabolum; ſagas verò ſaltem συνέργους, aut potiùs impellentes cauſſas, vtpote, ad quarum voluntatem & preces Diabolus, Deo permittente, tales morbos hominibus infligit; aut quià natura ortum habent, eos ſuâ ope à ſagis induci iis perſua- E det. Ideoque vt veneficium appelletur, neceſſarium eſt, vt Dæmon & ſaga concurrant. Vbi enim Dæmon ſolus, precibus & pacto ſagarum non inſtigatus, hominem affligit, id quod Iobo accidit, tum propriè veneficium aut actio Magica non appellatur, ſed tum ſolùm veneficium dicitur, cùm Diabolus in gratiam veneficæ, & eius precibus vel pacto inuitatus, homini nocet, & damnum affert.

Veneficæ ipſæ nihil præſtãt.

Quod autem veneficæ ipſæ nihil agant, & per inſtrumenta ſua eorum, quos putant, effectuum cauſſa nõ ſint, pluribus rationibus probari poteſt.

Primò

Primò enim certum eſt, interdum (interdum dico, non ſemper) Diabolum ſagis in ſomnus varia ſymptomata ſuggerere, quæ vbi euigilant, vera eſſe credunt, & variis in locis ſe fuiſſe, ac varia perpetraſſe ſibi perſuadent. Cuius rei hiſtoriam ſupra, *cap.* 4. è Baptiſta Porta, & Vviero retulimus, mulieris, quæ, cùm vnguenti cuiuſdam illinitione in ſomnum delapſa eſſet, poſtquàm euigilauit, ſe maria & montes peragraſſe dicebat. Atque extant tales hiſtoriæ plurimæ mulierum, quę, etſi pedem è lecto nō extuliſſent noctu, mira tamē in locis peregrinis ſe perpetraſſe dixerunt. Narrauit etiam huius rei hiſtoriam mihi vir quidam Nobiliſſimus, fide dignus, quæ eſt hęc. Cùm fœmina quædam carcere detenta eſſet, quòd in lupum ſe tranſmutare poſſe perhiberetur, atque id ipſa faſſa eſſet, Magiſtratus, ſi eius rei ſpecimen ederet, ſe ei vitam donaturum promiſit. Quòd cùm ſe præſtituram eſſe polliceretur, modo vnguentum ſuum ad hoc opus neceſſarium ad manus haberet, id ſtatim ex eius domo allatum eſt. Quod vbi accepiſſet, caput, collum, axillas & ſuperiores corporis partes eo inunxit, & paulo pòſt concidit, ac profundo ſomno correpta eſt, Magiſtratu præſente. Horis tribus elapſis ſubito ſurrexit, & interrogata, vbinam interea fuiſſet, & quid rerum egiſſet, reſpondit, ſe in lupum mutatam prope ciuitatem aliquot miliaribus diſtantem, quam nominauit, primò ouem, deinde vaccam dilaceraſſe. Cuius rei vt certitudo haberetur, inquiſitum eſt apud Magiſtratum eius loci, atque rem ita ſe habere, compertum eſt. E quo conſtat, Diabolum ſagæ profundo ſomno detentæ nomine iſta patraſſe, & ſagæ phantaſma hoc in ſomno obieciſſe.

Deinde etiam, cùm vigilantes ſe aliquid efficere perſuaſum habent, nihil tamen reuerà eas præſtare, è multis patet. Primò enim inſtrumenta, quibus vtuntur, nullius momenti ſunt, & eos effectus edere non poſſunt. Deinde, vt anteà etiam dictum, impoſſibile non eſt, Dęmonem interdum mancipia ſua docere poſſe, quâ ratione pulueres vel vnguenta, quibus aliis noceāt, parare queant. Verùm de his nunc quæſtio non eſt, & ſagæ talibus raro vtuntur, ſed res nullius momenti adhibent, quas tales effectus edere non poſſe, quiuis ſanæ mentis homo facilè animaduertit, puta cortices nucum, ſemina quædam, plumas, acus, clauos, vitrum, capillos, vngues, oſſa, partes mortuorum, & præcipuè ſuſpenſorum, bufones, ſerpentes, verba, characteres, imagines cereas & plumbeas, quæ vel in lectorum puluinaribus & culcitris, vel in veſtibus, vel ſub liminibus ianuarum, vel alibi abſcōdunt. Quæ res cùm inefficaces ſint, quædam etiam artificiales, omnino eos effectus, quos illæ putant, præſtare non poſſunt. Artificialia enim & naturalia inter ſeſe differunt, & artificialia non agunt in naturalia. Cùm ergo talia plerumque artificialia ſint, in corpus humanum, & aliorum animalium, quæ naturalia ſunt, agere non poſſunt.

Secundò cùm omnis actio fiat per contactum; res verò, quæ vel ſub liminibus, vel alibi abſconduntur, prætereuntes, niſi venenatam qualitatem emiſerint, non tangant, etiam nemini nocere poſſunt, imprimis ſi aliquot miliaribus abſint.

Tertiò cùm, quæ proprias vires habent, in quælibet obuia agant, ſicut & in contagioſis & venenatis morbis videre eſt, & magnes omne ferrum obuium trahat; talia verò inſtrumenta non omnibus, ſed ſaltem, quibus volunt ſagæ, noceant: patet hinc, vires iſtas his tribuendas non eſſe. Ita refert Nicolaus Remigius, *de dæmonol. ſagar. lib.* 2. *cap.* 8. quandam ſagam cùm iniurias, quibus à quodam affecta ſibi videbatur, vlciſci vellet, eius quinque vaccas tollere conſtituiſſe. A magiſtello ergo ſuo inductam, antelucanis horis puluere quodam, quem ab eodem acceperat, paſcua conſperſiſſe. Cùm verò vniuerſum gregem perire nollet, recepiſſe Dæmonem, intra eum 5. vaccarum numerum futuram eſſe omnem noxam: ídque euentum comprobauiſſe. Nam ſolas illas quinque periiſſe.

Quartò, cùm omnia agentia operationes ſuas ſine vllis ceremoniis & verbis præſtent, v. g. magnes trahat ferrum nullis verbis aut ceremoniis adhibitis: talia nihil præſtant, niſi verba quædam admurmurentur, & ceremoniæ accedant, quas ideo malus Dæmon adhiberi vult, vt hoc modo ſagæ ipſi obſequium præſtent, & ille contra huiuſmodi ceremoniis ſe quaſi cogi & allici ſimulet.

Tandem etiam hoc ex eo patet, quòd pulueres & vnguenta, quibus ſagæ, dum nocere volunt, aliorum veſtes conſpergunt aut inungunt, poſtquàm ſagæ in vincula coniectæ ſunt à quouis ſine damno tractari poſſunt. Et quòd res alicubi defoſſæ vel occultatæ ſagis mortuis ampliùs nocere non poſſunt.

Equidem Diabolus, vt ſagas ad omnia obſequia promptas habeat, ipſíſque perſuadeat, ſe multa miranda præſtare, & quibus velint, prodeſſe vel nocere poſſe, puluerem plerumque primo congreſſu eis ſubminiſtrat, qui morbi necíſve cauſa eſſe poſſit, quémque non ſit neceſſe in cibum potúmve iniicere, aut mutuo corpori affricare, ſed ſatis ſit, leuiter etiam in veſtes alicuius inſpergere. Eum, qui necat, atrum; qui morbum tantum faciat, cinericij, aliquando etiam rufi eſſe coloris aiunt. Ac quoniam ſagæ ſæpe vel metu, vel pretio, nonnunquam etiam miſericordia adducuntur, vt morbo ſic affectis curationem adhibeant; ne deſit quoq; ad eam rem remedium, tertium puluerem accipiunt, albi coloris, cuius vel aſperſione, vel in eſculenta aut potulenta iniectione propellatur morbus. Idque pluribus hiſtoriis probat Nicolaus Remigius, *dæmonolatr. ſagar lib.* 1. *cap.* 2.

Pulueres Magici.

Verùm enimuero etſi dentur pulueres venenati, quibus homines infici poſſunt, vt ſupra dictum: tamen hos tales non eſſe, ſed omnes illos effectus à Dęmone prouenire, credibile eſt. Quod vel ex eo patet, quòd non ſolum leuiter veſtibus inſperſi morborum & mortis cauſſa eſſe poſſunt, ſed &, vt idem Remigius, *eod. lib. cap.* 3. habet, etiam vnguento malus Dæmon ſagas inſtruit, quo impunè manus ſuas, totúmque adeo corpus inungere poſſunt, quo tamen ſi alterius manum vel veſtem etiam attingant, ei continuò morbum vel mortem inferant. Et experientia obſeruatum, vt ex locis allegatis apparet, ſine noxa & damno, vt antè etiam dictum, vnguenta & pulueres illos, quibus ſagæ viæ ſunt ad damna aliis inferenda, à quouis tutò tractari poſſe, poſtquàm ſagæ in carcerem coniectæ ſunt. Inde enim clarè eluceſcit, quicquid tum peragitur à Diabolo perfici; res eiuſmodi ſaltem ſymbola eſſe, quæ teſtantur, ſagas eius facinoris conſcias eſſe, & Diabolum earum ſuaſu & conſilio talia peragere. Nimirum vbi à Deo vel impetrauit, vel iuſſus eſt, iuſto Dei iudicio hominibus aliquid mala

Vnguenta.

inferre, aut etiam vbi ex naturalibus cauſis, vt mox, *concluſ.* 3. dicetur, homini aliquis morbus impendet, atque ipſe hoc præuidet, miniſtris & mancipiis ſuis mandat, vt talia futilia & anilia adhibeant, iiſque perſuadet, ſi id præſtiterint, talia ſecutura. Quod cùm accidit, artificem & præceptorem admirantur & colunt. Si verò ſagæ ſua ſponte alicui nocere velint, atque in auxilium Diabolum aduocēt, nihil tale præſtare poteſt, niſi à Deo poteſtatem impetret; ſcribítque Bodinus, *lib.* 2. *Dæmonom cap.* 8. vix è centenis binos inueniri, quibus iſta noceant, ex ſagarum confeſſionibus eſſe manifeſtum. Interim ne autoritatis & exiſtimationis ſuæ iacturam apud ſuos Diabolus faciat, B ſe in gratiam earum, quæcunque volunt, præſtiterunt promittit. Quod ſi promiſſis ſtare non poteſt, & ſagæ ſua ſpe fruſtrantur, eas obiurgat, quaſi præcepta ſua perperam exſecutæ ſint, neque omnia, quæ mandauerat, adhibuerint; imò ipſas ſæpe verberibus mulctat.

Tertia concluſ. Tertia concluſio: *Multi morbi, qui à ſagis induci putantur, ſunt planè naturales, & à naturalibus cauſis & ab ipſo interno humorum vitio, ſine vlla Diaboli opera, oriuntur.* Cùm enim Diabolus, rerum naturalium ſcientiſſimus, ſæpe præuideat, hominem ob internum humorum apparatum vitioſum in morbum aliquem paulò poſt lapſurum, ille mancipiis ſuis perſuadet, ſi hoc vel illud agant, hominem in morbum iſtum lapſurum, qui iam ex naturalibus cauſſis in procinctu, & ſe paulò pòſt proditurus erat, etſi à ſagis nihil tale actum fuiſſet. Memini me hîc ciues aliquot curaſſe, qui inflammationibus, cum maximis doloribus, laborarunt, quos ſagæ in carcerem coniectæ ſe induxiſſe confeſſæ ſunt; cum tamen nihil præternaturale in iis viderim, ſed tales ij tumores fuerint, qui ab interno humorum vitio prouenire potuerunt, & quales in aliis etiam, ſine omni veneficij ſuſpicione, obſeruaui & curaui.

Quarta concluſ. Quarta: *Interdum verò ab ipſo Diabolo, Deo permittente, ad voluntatem & libitum ſagarum, cum quibus is pactum habet, hominibus morbi & damna immittuntur, ipſis ſagis Diaboli perſuaſu quædam adhibentibus, quibus ipſæ effectus illos, qui ſequuntur, tribuunt.* Verùm iam anteà, *concluſione ſecunda* probatum eſt, media illa, quæ ſagæ adhibent, nullius efficaciæ eſſe, ſed omnia illa, quæ eueniunt, ſolius Diaboli opera perfici.

Quinta concluſ. Quinta: *Morbos verò illos Diabolus interdum per cauſſas naturales hominibus inducit.* Cùm enim Diabolo rerum naturalium vires ac ſympathiæ & antipathiæ non ignotæ ſint, & optimè norit, quid hominis cuiuſque valetudini commodum, quid noxium ſit, quid hunc vel illum morbum inducere poſſit; & venena ad cauſſas morbificas hominum corporibus, vel ſecundum totam ſubſtantiam, vel ipſarum partem ſpirituoſam & E maximè efficacem, clam ingerere & inferre valeat, vel humores prauos in corpore latentes agitare, vel etiam bonos corrumpere, atque in varias partes immittere, atque ita naturalem earum conſtitutionem mutare, imò violenter quædam, permiſſu Dei, in corpore humano peruertere; præterea affectus varios, ſpiritibus & humoribus motis excitare; hoc modo varios morbos inducere poteſt. Equidem nonnulli tales morbos à Diabolo excitari negant; cùm à cauſſis naturalibus prouenire poſſint. Et autor libri, *de morbo ſacro*, qui nomine Hippocratis circumfertur, toto ferè libro diſputat contra illos, qui

An Diabolus morbos mediantibus cauſis naturalibus inducat?

ſtituūt, epilepſiam à Dæmone prouenire, & proptereà non naturalibus medicamentis, ſed expiationibus curandam eſſe. Atque opinionem hanc ex ignorātia naturalium epilepſiæ cauſſarum profectam eſſe cenſet. A quo non multum Auicennas diſſentit, qui, *prima tertij, ſeu* 1. *tract.* 4. *cap.* 18. ſcribit: Quibuſdam Medicorum viſum eſt, quòd melancholia contingat à Dęmonio. Sed nos non curamus, cùm Phyſicam docemus, ſi illud contingat à Dæmonio, aut non contingat, poſtquàm dicimus, quoniam, ſi contingat à Dæmonio, ſufficit nobis, vt conuertat complexionem ad choleram nigram, & ſit cauſſa eius propinqua cholera nigra: deinde ſit cauſſa illius choleræ nigræ dæmonium, aut non dæmonium. Verùm non ſatis firma ratio eſt, quòd, quia morbi iſti à naturalibus cauſſis proximè prouenire poſſunt, Diabolus nihil cum iis commercij habeat. Etenim licet cauſſa proxima talis morbi ſit humor naturalis: tamen is, vt morbum hunc faceret, non ſua ſponte excitata eſt, ſed Diabolo mouente: & proinde eius ablatione morbus non curatur, niſi etiam cauſſa externa, humorem illum vel generans, vel mouens tollatur, malus Dæmon putà. Vt enim ſi quis dolore capitis vel febre ex mora ſub Sole corripiatur, non ſufficit, ſi intemperiei illi, vel bili à Sole generatæ remedia opponantur, C ſed etiam neceſſarium eſt, vt æger ex Sole in vmbram, & frigidiorem locum ſeſe conferat: ita etiam ſi Diabolus aliquem humorem in corpore humano generet vel moueat, non ſatis eſt, vt remedia ad humorem illum dirigantur, ſed etiam opus eſt, vt Diabolus ab actione ſua ceſſet. Ideoque non idem eſt, quod putat Auicennas, ſiue morbus aliquis à malo Dæmonio excitetur, ſiue non excitetur modò naturalis eius cauſſa adſit. Diabolum autem quandoque mediis naturalibus morbos inducere, etiam ſacræ litteræ docent. Nam, 1. *Reg. cap* 16. de Saule Rege legitur, quòd certis temporum interuallis malus Dæmon ipſum exagitauerit. Et, *Luc.* 13. extat hiſtoria mulieris habentis ſpiritum infirmitatis annis D octodecim, quæ erat inclinata, nec poterat ſurſum reſpicere, quam Ieſus ſanauit die Sabbati, & indignanti Archiſynagogo reſpondit: Hypocritæ, vnuſquiſque veſtrûm Sabbato non ſoluit bouem ſuum aut aſinum ſuum à præſepio, & ducit ad aquam? Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligauit Satanas octodecim annis, non oportuit ſolui à vinculo die Sabbati?

Morbi autem illi, qui à malo Dæmone per naturales cauſſas excitantur, varij eſſe poſſunt. Interdum enim vitioſos humores, quos vel generat, vel mouet, ad cerebrum & neruos detrudit, atque epilepſiam & conuulſiones, ac paralyſin excitat: interdum melancholicis humoribus ſpiritus animales inquinat, & melancholiam inducit. Ad melancholiam referri poteſt & amor inſanus; & odium erga aliquem ſine cauſſa. Equidem homini Dæmon libertatem arbitrij auferre, & proinde ad hunc vel illum amandum, aut odio habendum cogere non poteſt; varia tamen & falſa phantaſmata imaginationi obiiciendo, odium, vel amorem excitare valet: dum nimirum rem aliquam, quæ tamen talis non eſt, vel formoſſimam & maximè amabilem, vel contra, vt turpiſſimam & maximè deformem obiicit. Quam ad rem etiam Diabolus abutitur interdum iuuenum naturali conſtitutione, ad Venerem & libidinem procliui

Morborum à Diabolo per cauſas naturales inductorum differentiæ.

Cuius rei exempla præbent ſtatuarum amatores, quorum aliquos fuiſſe, hiſtoriæ referunt. Etſi verò talia præſtat Diabolus, vitioſos affectus in hominibus excitando, & Venerem ſtimulando, vel rei amatæ vel amandæ imaginem continuò phantaſiæ obiiciendo: tamen ſagis perſuadet, vt credant, ſe ceremoniis quibuſdam, vel aliis rebus nullius momenti adhibitis, alios in ſui, vel quorum volunt, amorem pertrahere poſſe.

Philtra. Pertinent huc omnia, quæ de Philtris dicuntur, de quibus etiam, *lib.* 1. *pract. part.* 2. *cap.* 10. dixi Philtrum, ἀπὸ τοῦ φιλεῖν dictum, eſt quicquid ad amorem conciliandum adhibetur. Eſt autem philtrum duplex; aliud quod pharmacum propriè eſt, ad amorem conciliandum datum, & vulgò poculum amatorium nominatum, de quo *loco alleg.* & Inſtitut. *lib.* 2.. *part.* 3. *ſect.* 2. *ca.* 4. ſatis dictum, quod quidem Venerem forſan excitare, amorem verò hominis certi conciliare non valet, imò interdum pro amore furorem ac inſaniam inducit, de quo Poëta: *Philtra nocent animis, vimque furoris habent.* Hoc tamen negare nolim, interdum etiam Diabolum hic concurrere, & quod ipſe præſtat, philtris ac poculis eiuſmodi adſcribi. Deinde ſunt ceremoniæ quædam & veneficia, quæ ad amorem conciliandum Diabolo ſuadente adhibentur. De quo Virgil. *in Pharmaceutria*: *Limus vt hic dureſcit, & hæc vt cera liqueſcit Vno eodemque igni, ſic noſtro Daphnis amore.* Et: *Terna tibi primùm triplici diuerſa colore Licia circundo, terque hæc altaria circum Effigiem duco.* (Imaginem ſcilicet amati) Et: *Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores. Necte, Amarylli, modò, & Veneris dic vincula necto.* Et: *Daphnis me malus vrit: ego hanc in Daphnide laurum.* De quibus omnibus prolixè agit Martinus Delrio, *diſquiſit. Magic. lib.* 3. *part.* 1. *q* 3. qui ibi videatur. Mihi ſatis eſt hoc monere, talia ad amorem conciliandum nihil facere, ſed ſi quid ex voto ſagarum ſuccedit, id omne Diabolum præſtare; qui & humores ac ſpiritus in libidinem accendere, & amaſiæ vel amaſij imaginem, vt ſummè pulchram & amabilem, crebrò phantaſię obiicere, & memoriæ fortiter imprimere poteſt.

Contra ſi odium excitare vult, rem, quæ etiam pulchra eſt, vt maximè deformem exhibere valet. Cuius rei exemplum eſt apud Baptiſt. Codroch. *lib.* 3 *de veneſ. cap.* 6 quod ſupra, *cap.* 3. enarratum fuit; mulieris ſcilicet, quæ maritum abſentem ardentiſſimè amabat, qui tamen ſi appropinquabat, tam deformis, turpis, horrendus, & monſtroſus apparebat, vt mortem ſubire, quam illum ferre mallet.

Interdum ad oculos detrudit humores, & cæcitatem; interdum ad aures, & ſurditatem inducere poteſt, vel ſpiritus, qui omnium actionum naturæ proximum ſunt inſtrumentum, diſſipare vel corrumpere, aut ipſam partis conformationem peruertere. Si humores vitioſos in partes membranoſas moueat, grauiſſimos dolores excitare valet.

Coniugium vt turbet Dæmō. Imprimis verò Diabolus in præſtanda ſuâ operâ veneficis promptiſſimus eſt in coniugio turbando, vt ita & propagationem generis humani, cuius hoſtis eſt infenſiſſimus, impediat, & adulteriis, imò homicidiis, occaſionem præbeat, Pręſtat autem id variis modis; primò odium inter coniuges excitando, & conſuetudinem coniugalem impediendo; de quo antea dictum, eiúſque exemplum allatum. . Et obſeruatum etiam eſt aliàs, coniuges, qui ſe ardentiſſimè amarunt,

A cùm an copulam coniugalem ventum eſt, adeò in odium exarſiſſe, vt ſe mutuò vnguibus & pugnis impeterent; & alterius corpus adeò horridum & fœdum apparuiſſe, vt alter amplexus nullo modo ferre poſſet. Nonnulli & huius maleficij mentionem faciunt, quòd ſcilicet coniuges corporibus ſibi mutuò appropinquare, licet velint, non poſſint, dum Dæmon phantaſticum aliquod corpus inter eos interiicit, vt ſe contingere non poſſint: vel alio modo eos inuicem à ſe diuidit: cuius rei mirandam hiſtoriam ex Vincentio Beluacenſi cum alij, tum Marinus Delrio. *diſquiſit. Magic. lib.* 3. *part.* 1. *quæſt.* 4 *ſect.* 8. refert. quæ tamen cùm præſtigiæ ſint, potiùs ad veneficia, de
B quibus *concluſ.* 7. dicetur, pertinere videntur. Secundò coniugium turbat Dæmon, viros ad Venerem impotentes reddendo, qui tum vulgo frigidi & maleficiati appellantur, vt modò cum nulla fœmina, modo cum vna, & præcipuè propria vxore, Venerem exercere non poſſint. Quod veneficij genus vulgò Ligatura appellatur. Præſtat autem hoc vel ſeminis generationem prohibendo, vel membri genitalis erectionem impediendo, ſpirituúmque ad id influxum prohibendo, vel ſemen exſiccando & ſubducendo, & eius effuſionem prohibendo. In fœminis verò hoc præſtat, genitalibus aliquam affectionem præter naturam inducendo, vt virum admittere non
C poſſint. Interim Diabolus ſagis perſuadet, vt neſcio quas ceremonias ridiculas, & nullius momenti adhibeant, quæ ad rem nihil faciunt, & nihilominùs credant, ſe præſtare, quæ ipſe tamen efficit.

Neque enim impoſſibile eſt, vt Diabolus etiam difficultatem partus, vel abortum excitet; & extant in confeſſionibus ſagarum multæ eius rei hiſtoriæ. Cùm enim ad geſtationem & partum naturalem multa requirantur, quæ Diabolo ignota non ſunt, variis modis ea corrumpere & vitiare poteſt.

Sexta concluſio: *Interdum tamen etiam Diabolus, ſine cauſſis & mediis naturalibus in corpore hominis exiſtentibus, ſuâ potentiâ & ſubitâ violentiâ, ſo-* Sexta concluſ.
D *lùm ad ſagarum poſtulatum, homines lædit.* Cùm enim ſagæ vel metu, ne deprehendantur, rem aggredi nolunt; vel ſe eam expedire non poſſe pro voto putant, eam omnem Diabolo committunt, qui ex voto ipſarum eam expedit, & ea, quæ iubent, hominibus damna ac mala infert. Cuius rei paſſim multæ hiſtoriæ extant. Nicolaus Remigius, *Dæmonolatr. ſagar. lib.* 2. *cap.* 10. narrat, ſagam quandam, Ioannam à Banno, cum virum quendam fortè bigis Argentoratum proficiſcentem vidiſſet, memorem pridem acceptarum, & adhuc inultarum iniuriarum, eum deuouiſſe, & execratam eſſe. Et cùm vix imprecari cœperat, illum è curru, in quo ſedebat, præ-
E cipitem tantâ vi deiectum eſſe, vt illico exanimatus ſit, integro nihilominùs toto corpore, nec vel vulnere vllo ſaucio, vel liuore decolorato, vel tumore inæquali, vel laxato, vel intorto, aut vlla ſui parte læſo, vt illi interclusam animam, interceptóſque omnes vno momento ſpiritus fuiſſe à Dæmone, credibile ſit. Et idem, *eod. lib. cap.* 11. refert, quendam alium, à quo iniuriâ affectus ſibi videbatur, diris deuouiſſe, & illum mox turbine ſubito inuolutum, ac in terram deiectum, altero crure ſic debilitatum fuiſſe, vt ſe loco mouere non poſſet, & vicinorum pecorum cuſtodum adminiculo domum deducendus fuerit, ídque antequam vulnus coaluit, ipſum illum

Magum ſpontanea confeſſione patefeciſſe. Idem, *ibid. cap.* 13. ſcribit, ſagam quandam cùm vicinæ nocere vellet, ruri ſuo more opus feciſſe, interim negotium Dæmoni ſuo commiſiſſe. Ecce verò, vicinarum ædium occluſis obſeratiſque foribus audiri miſerum eiulatum pueri, quem mater abiens domi reliquerat. Cùm verò, qui audiebant, accurrerent, ac fores properè effringerent, repererunt puerum prunis candentibus vndiquaque adopertum & obrutum, quem licet, quantum poſſent, pruuis candentibus extrahere, & ſeruare niterentur, animam tamen egit, & inter manus illorum mortuus eſt. Idem, *eod. lib. cap.* 14. narrat, ruſtico cuidam ad Moſellam, Dæmonem, iuſſu cuiuſdam Franciſci Vellei, turbine quodam, reliquo aëre alioquin placidiſſimo, omnem ſpiritum ſic intercepiſſe, vt diu vitæ dubius ac incertus iaceret. Idem, *eod. lib. cap.* 15. ſcribit, ſagam abſentem quandam Dæmonis ope alterius oculo cladem intuliſſe, eúmque qui hoc vulnus in oculo accepit, retuliſſe, vulnus iſtud oculi ſibi quaſi ab impingente per vim arboris ramo inflictum fuiſſe; cùm tamen hinc atque inde arbores nullæ multis paſſibus ſtarent.

Septima concluſio præſtigia Diaboli.

Septima concluſio: *Sæpe præſtigiis ſaltem Diabolus homines ludit, & ſe morbos, qui nulli ſunt, induxiſſe perſuadet.* Huc pertinet membri virilis ablatio, cuius hiſtoriam ſupra *cap.* 3. è Baptiſtæ Codronchij *lib.* 3. *cap.* 5. attulimus: & extant ſimiles in Malleo maleficarum Sprengeri, *part.* 2. *quæſt.* 1. *cap.* 7. Etſi enim nonnulli in ea ſunt ſententia, reuerà membra genitalia à Diabolo auferri & reddi poſſe: tamen cum iis ſentire malo, qui meras præſtigias talia eſſe putant; cùm in Diaboli poteſtate non ſit, adempta homini membra reſtituere. Et quod iuuenis ille ſolo contactu manus maleficæ inter femora membra genitalia ſtatim recepit, id præſtigias meras fuiſſe facilè docet. Nec mirum, vt Ludouicus Viues, *in Auguſtin. de ciuitate Dei, lib.* 10. *cap.* 16. ſcribit, hoc fieri à Dæmonibus, & falli ab eis obtutus noſtri aciem; cum à circulatoribus nobis ſic ſæpe imponatur, oſtendantúrque, quæ niſi à tali hominum genere agerentur, pro miraculis qui caperent, non deeſſent; etiam ſic facta admirationi ſunt, & vix acumen ingenij rationem illorum aſſequitur. Etſi enim ſunt, qui credant niſi Dæmonis ope iſta non perfici: artis tamen ſunt exercitatiſſimæ, quæ celeri motu atque agitatione defixum in res obtutum præſtigiis fruſtratur. Ita qui edit panem, ſpuere cernitur farinam ſiccam, qui bibit vinum, per frontem id, aut etiam iugulum, remittit: magno ſpectatorum metu ac horrore gladij vorantur, & ingens vis euomitur acuum, zonularum, nummorum.

Ad quod autem genus veneficij referenda ſint mira illa, quæ interdum per aluum & vomitum reiiciuntur; an Diaboli ope ex humoribus in corpore humano generentur; an eius potentia corpori inſerantur; an verò ſaltem præſtigia ſint Diaboli, dubium. Attulimus verò ſuprà, *cap.* 3. aliquot eius rei hiſtorias, & paſſim extant plurimæ. Et Vvierus etiam, *de præſtig. dæmon. lib.* 4. *cap.* 5. 6. 7. aliquot recenſet, quæ docent, per aluum, & vomitum fuiſſe reiecta acus, capillos, ferramenta, clauos, plumas, lapides, anterius opilionis ſubligaculum, filorum ſphærulas, pelles, ſtramen, pauonis pennam, ſpinas, ſetas porcorum, arenam, vitrum, & alia. Idem etiam *ibid. cap.* 9. 13. 14. refert, è corporibus viuentium & mortuorum extractos fuiſſe clauos, cultros, ferramenta, & alia. Res autem tales cùm variæ ſint, quaſdam in corpore generari poſſe, dubium non eſt; quales ſunt pili, qui interdum in apoſtematibus & vomicis inueniuntur, etiam in iis, in quibus nulla veneficij ſuſpicio eſt. Quæ autem nullam cum humano corpore cognationem habent, vt ſetæ porcorum, pennæ pauonis, metalla, imprimis res artificiales, vt cultri, claui, panni, & ſimilia, eas in corpore humano generari non poſſe, extra controuerſiam eſſe puto.

An reuera per aluū & vomitū res admirandę reiiciātur.

An verò talia reuera in corpore fuerint, & inde reiiciantur, vel extrahantur; an verò præſtigiæ Dæmonis ſint extrà ſaltem talia in corporis ſuperficie oſtentantis, inter Autores dubium. Ioh. Vvierus, *de præſtig. dæm. lib.* 4. *cap.* 2. & 14. & *de lamiis, cap.* 17. in ea eſt ſententia, talia ſaltem præſtigias & illuſiones dæmonis eſſe, & ea, quæ reiici vel extrahi è corpore videntur, nunquam fuiſſe in corpore, ſed Dæmonis ſubtilitate & velocitate imperceptibili ori iniecta, vel extra admota, hominum oculis vel celeritate eius victis, vel faſcino deluſis, vel interiectu corporis aërei, aut aliter caligantibus. Atque ad id probandum hiſce præcipuè argumentis vtitur: Primò quòd nullus meatus ſit, per quem talia cultri ſcilicet, & ſimilia, in corpus immitti poſſint. Res etiam, quæ reiiciuntur, ſæpe amplitudinem œſophagi, etiam, quoad fieri poteſt, in homine viuo tenſi diſtractique, naturalem diductionem excedunt. Tertiò quod fieri non poſſit, quin os ventriculi, & œſophagus, à talibus, ſi per eum tranſirent læderentur; cùm tamen plerunque nihil læſionis vel doloris poſt talia vomitu reiecta percipiatur: quia impoſſibile fuiſſet, ſi res tales acutæ in ventrem fuiſſent, quin in eo dolorem excitaſſent; cùm tamen nullus dolor antea perceptus fuerit. Quartò quia tactu, etſi ventriculus valdè comprimatur, nihil tale deprehendi poſſit. Quintò quòd nihil cibi vel chyli talibus, quæ reiiciuntur, permiſtum appareat, etſi homo paulò antè cibum ſumpſerit.

Alii verò exiſtimant, res illas reuera à malo Dæmone in corpora immitti, atque inde vel reiici, vel extrahi, nec aliunde in actu reiectionis vel extractionis à Dæmone delatas eſſe. Atque ad id probandum hoc imprimis afferunt, quod res tales ſæpe multos annos aſſeruantur, & propterea non ſaltem imaginariæ fuerint: deinde quod reuera tales res ex vlceribus & corporibus hominum Chirurgorum opera extrahuntur, vt ex Langio, *lib.* 1. *epiſt.* 38. patet, & ipſis manibus attrectari poſſunt. Verùm de modo quo corpori inferantur huiuſmodi à Dæmone, diſſentiunt. Nonnulli putant, hominem in ſomnum profundum demergi, & tum Diabolum corpus, vel membrum illud incidere, & ea, quæ velit, inferre, hac ea ſubtilitate & arte vulnus id conſolidare, vt nulla cicatrix appareat. Licet enim homines id præſtare non poſſint: tamen Diabolum eſſe artificioſiſſimum, & ea noſſe medicamenta, quibus id præſtare queat. Alij putant, à Diabolo poros cutis diſtendi, & per eas inſeri ſtramen, ſetas porcinas, corium, & ſimilia. Alii opinantur, Dæmonem nullo negotio res eiuſmodi in minutiſſimas partes, & puluerem etiam, frangere & conterere, & ſenſim in hominum corpus ingerere, & ingeſtas rurſum compingere poſſe.

De reiectione etiam diſſentiunt. Alii enim exiſtimant etſi ſua ſponte œſophagus non ita dilatari poſſit, vt corpora tam magna per eum

reiici poſſit: tamen vt à Diabolo extra conſuetum modum extendatur, impoſſibile non eſſe. Imò addunt, naturam interdum per anguſtas vias res in corpus deglutitas vel immiſſas expellere, vt nemo naturaliter id fieri potuiſſe credidiſſet. Quarum rerum exempla collegi *lib. 3. Pract. 1. part. 5. ſect. 1. cap 3.*

Auctoris ſententia. In re hac obſcura & difficili equidem aliquid certi ſtatuere, difficillimum eſt; cum Diabolus ſit μυριοτέχνης, & multa DEI permiſſu præſtare poſſit, quæ hominibus ſunt impoſſibilia. Non negarim tamen, interdum eſſe meras Diaboli præſtigias; quod vel ex eo patet, quod res tales interdum euaneſcunt, ſicut ex hiſtoria illa puellæ, à Cornelio Gemma annotatæ, & ſupra *cap. 5.* recenſitæ, manifeſtum eſt, quæ viuam anguillam vomitu reiecit, quæ tamen exenterata in alto loco ſuſpenſa, vt à nullo animali attingi potuerit, poſtea euanuit. Contra cùm res quædam vomitu reiectæ, & ex abſceſſibus extractæ, manibus contrectatæ, & diu aſſeruatæ fuerint, non dubitandum eſt reuera tales fuiſſe. An verò ex ipſo ventre vel corpore prouenerint; an verò in ore, vel ante os aut vomicam aliunde delatæ & ſubſtitutæ fuerint, cuilibet liberum relinquo, quicquid velit, ſentire. Cùm tamen vix probabilis modus dari poſſit, quo talia corpori inſeri potuerint, nec etiam facilè via dari queat, per quam res tantæ magnitudinis, & quidem ſine damno, reiici potuerint, valdè probabile eſt, meras eſſe Diaboli præſtigias. Etenim ſi præſtigiatores illi manuum agilitate hominum oculos fallere poſſunt, cur non & Diabolus idem poſſit, & id exhibere intuentibus, quod nunquam in corpore fuit?

Equidem refert Henricus ab Heer, *obſeru. medic. rararum lib. obſeruat. 8.* puellã quandam nonum agentem annum ex veneficio vomitu eieciſſe multas plumas, faſciculos ſtraminis, pollice craſſiores, tranſuerſis aciculis confixos, ligulas ex filo textas, variis coloribus diſtinctas, quaternionem denique acicularum cæruleæ chartæ infixarum, ſicut vulgò proſtant, integerrimum, & iamiam empto ſimillimum: atque cùm ipſe hæc omnia præſtigias cacodæmonis adſtantibus illudentis, aliunde petitas eſſe & è primis puellæ labiis in manus ſuas mitti aſſereret, puellam hanc nodum hunc ipſam ſibi exſoluiſſe ſcribit, dum diceret: Ne dubitate, quin hæc ex imo mihi ducantur corpore; ſtatímque manum ſuam apprehenſam faucibus ſuis admoueret, diceretque, ſentire aciculam ſine capite adſcendentem, breuíque exituram: ſe verò mox arctiſſimis ſiniſtræ manus digitis aciculam in gutture deprehendiſſe, & cum ſe eam tenere crederet, vi illam ſibi eripi percepiſſe, quam tamen puella mox exſpuerit, & ipſe dextra manu acceperit. Addítque porro, eodem modo alias ſæpius in ipſo adhuc ventriculi orificio ligularum principium tetigiſſe, illíſque aſcendentibus, & per os exituris, omnes, quos ea cura tangebat, in mediis faucibus ligulæ finem comprehenſum tenere ſe putantibus, cacodæmonem conatus eorum luſiſſe.

Sed quis non videt, & in illa ipſa acu, quam puella in faucibus adſcendere, breuiq; exituram dicebat, & in ligulis illis, quæ circa orificium ventriculi hærere putabantur, diabolum omnes adſtantes deludere potuiſſe? Cùm enim ſolum brutorum, ſed & hominis ipſius imaginem ſuis præſtigiis referre poſſit, cur non & hæc poſſit?

Et talia meras præſtigias Diaboli eſſe, vel ſatis docet illud, quod Clariſſ. Dn. D. Gregor. Horſtius, *lib. 1. Epiſt. Medicinal. ſect. 7.* ſcribit, quendam Illuſtriſſimi ſui Principis Conſiliarium ſibi retuliſſe, fratri ſuo, cum ex incantatione grauiſſima ophthalmia laboraret, quotidie magnam ſcoparum minutim inciſarum copiam per oculos egreſſam fuiſſe, ita vt ſcopæ purgantibus ædibus deſtinatæ vix emptæ ſtatim amitterentur. Quis enim credat, tantam ſcoparum minutim conciſarum copiam corpori potuiſſe à Diabolo ita inſeri, vt eæ per oculos egrederentur, ſed hoc non potius ſibi perſuadeat, extra per præſtigias præ oculis fuiſſe oſtenſas?

Octaua concluſio. Octaua concluſio: ***Etſi vere morbi & alia mala, quæ ſagæ ſe hominibus immittere putant, à Diabolo profic iſcantur; ſagæque ipſæ nihil agant: tamen extra culpam non ſunt, ob pactum, quod cum Diabolo inierunt quibus hominibus ad ſagarum poſtulatum nocet, & ob voluntatem nocendi non ſunt excuſatæ.*** Equidem Vvierus, *lib. 3. de præſtig. Dæmon. & de lamiis cap. 6. 7. 8* fœdera

Pacta ſagarum cũ Diabolo. & pacta illa vana, præſtigioſa, ſtulta, & nullius momenti eſſe ſcribit. Diabolum enim, vtpote qui ſpiritus eſt, & carnem ac oſſa non habet, manum extendere, quod in pactis illis fieri in confeſſionibus ſagarum refertur, non poſſe, ſed Diabolum phantaſmata vana vel imaginationi obiicere, vel viſui vel auditui falſas ſpecies offerre exiſtimat. Diabolum etiam aliorum adminiculo in ſua potentia oſtendenda, aut actionibus declarandis, non indigere, vtpote qui nec vllius voluntate aut imperio cogitur, quàm DEI, & huius miniſtrorum bonorum. Et licet quid ſtipulentur ſagæ: tamen id pactum non obligare putat, ideò, quod à Diabolo hominibus talibus viſus, phantaſia & mens præſtringatur; atque ideo quicquid agunt, vel ob ætatem ſtupidam, vel ſexus inconſtantiam, vel impotentiam mentis, vel animi morbum, & à maligno ſpiritu deluſæ faciunt. Doloſam etiam dicit hanc ſtipulationem, nam in perniciosum finem conflictam, ſine teſtibus, vel contra DEI voluntatem; cùm homo in Baptiſmo Deo prius obligatus ſit. Summa: nihil niſi Diaboli illuſiones, & mera phantaſmata eſſe exiſtimat omnia illa, quæ de pactis & fœderibus ſagarum cum Diabolo dicuntur.

Verùm enimuerò nimiam ſagarum malitiam & impietatem Vvierus excuſat & extenuat, & apud doctos Viros non paucos eo nomine, vt ſagarum patronus, malè audit. Equidem miror, nec cogitatione aſſequi poſſum, quomodo homo, & præcipuè Chriſtianus, ita omnem pietatem abiicere, imò humanitatem exſuere poſſit, vt ſui Creatoris & Redemptoris, ac fœderis, quod cum DEO iniit, obliuiſcens, in caſtra Diaboli tranſeat, ſeque apertum ſui Creatoris & Domini, à quo in æternas inferni pœnas ſe præcipitari poſſe nouit, hoſtem profiteri, & contrà Diabolo, generi humano infenſiſſimo, aſſociari auſit. Et tamen id factum eſſe, & adhuc fieri, multæ hiſtoriæ, & liquidę ac clarę ſagarum confeſſiones, etiam tormentis non expreſſę, docent.

Argumenta Vvieri refutantur. Et argumenta, quibus id negare vult Vvierus, nullius momenti ſunt. Etenim quòd dicit, Dæmonem non habere manus, & propterea conſertis manibus fœdus inire non poſſe, verum eſt, & omnino etiam Dęmones mali ſua natura ſpiritus ſunt. Interim & ſacrę & profanę literę plenę ſunt hiſtoriis, quę docent, ſpiritus cum bonos tum malos hominum vel aliorum animalium forma hominibus apparuiſſe. Et ſagæ optimè hoc norunt, nec ignorant, corpus illud, in quo apparet Diabolus, eſſe præſtigioſum. Interim & hoc

ſciunt, ſub hac larua latere Diabolum. Et proinde quando cum ſpectro tali, aut larua, ita paciſcuntur, non cum larua & ſpectro, ſed cum ipſo Diabolo paciſcuntur, quem incorporeum & inuiſibilem eſſe bene norunt, qui etiam loquitur & agit abſque viſibilis & tractabilis corporis aſſumptione. Ideoque ſiue cum Diabolo ſub viſibili corpore latente, ſiue cum ipſo inuiſibili Diabolo paciſcantur, idem eſt. Deinde ad pactum & fœdus conſenſus ſufficit, nec ſemper opus eſt, vt ſtipulatio manu facta accedat. Tertio neque etiam pacta illa ſunt mera phantaſmata, aut melancholicarum mulierum perſuaſiones & ſomnia. Neque enim dormientes, ſed vigilantes, ſcientes, & re prius deliberata, cum malo Dæmone, quem illum ipſum eſſe non ignorant, & quidem aliis ſagis teſtibus, pactum iniuiſſe, & ſe Dei ac hominum hoſtes futuros, ſi hoc vel illud eas docere, illis dare, vel illarum gratia facere velit, promiſiſſe, multæ ſagarum confeſſiones docent. Et quomodo omnia ſomnia vel phantaſmata ſunt, quæ veneficæ de ſui cum Diabolo pactis dicunt; cum certum ſit, nullam ſagam dixiſſe, ſe aliquam in ſocietatem pertraxiſſe, & Diabolo copulauiſſe, quin non idem altera, quæ ſeducta eſt affirmauerit, & ambæ diem, horam, locum, occaſionem, modum pacti ſimiliter enarrauerint? Neque omnes, quæ pactum cum Diabolo inierunt, melancholicæ vetulæ fuerunt; ſed etiam puellæ à vetulis perſuaſæ, & impuberes à matribus ad pactum tale coactæ, quæ poſtea pœnitentia ductæ, ſine vllis tormentis, vel tormentorum metu, rem, vti geſta eſt, enarrauerunt: cuius rei aliquot memoranda exempla narrat Nicolaus Remigius, *lib. 2. dæmonol. ſag. cap. 2.* Neque etiam iſta ſubitò contrahuntur pacta, ſed varios homines ineſcandi, & ſibi obligandi modos habet malus Dæmon, atque affectibus hominum ſe accommodat, & cum norit, alios libidini & amori operam dare, eorum votis ſe ſatisfacturum pollicetur; cùm alios paupertatis pertæſos eſſe ſciat, magnam diuitiarum copiam ipſis promittit; cū alios odio & inuidiâ erga alios flagrare non ignoret, media, quibus hoſtibus nocere poſſint, ſe monſtraturum ſtipulatur; cùm alios ſcientiæ & artium deſiderio teneri perſpectum habeat, iis artes multas, & medicamenta, quibus incurabiles morbos curare poſſint, ſe monſtraturum ſpondet. Et quos blanditiis ad ſe pertrahere non poteſt, eos minis aggreditur, ipſiſque pericula & mortem minatur: cuius rei exempla habet idem Nicol. Remigius, *dæmonol. ſag. lib. 1. c. 11.* Et quomodo hæc mera phantaſmata ſint; cum ſagæ notas huiuſmodi ſeruitutis, in quam ſe immiſerunt, corporibus ſuis à Diabolo impreſſas imagines habeant, quæ & oculis ſunt manifeſtæ, & quòd à Dæmone ſint impreſſæ, eo cognoſcuntur, quòd, etſi acu vel aliâ re acuta eò loci ſagæ punguntur, nullum omnino dolorem percipiunt, nec ex punctura vel gutta ſanguinis effluit: id quod hiſtoriis aliquot probat Nicol. Remigius, *dæmonol. ſag. lib. 1. cap. 5.*

Stigmata à Diabolo ſagis impreſſa.

Cur Diabolus ſagas in ſocietatem criminis adſciſcat.

Tandem licet ſagarum auxilio Diabolus opus non habeat, vt potentiam ſuam exerceat: tamen vt ad voluntatem ſagarum, quaſi ſociarum, aliis noceat, id ideò facit, vt ipſe animas ſagarum lucretur. Etenim ſi ſolus homini noceat, ſuo periculo ſaltem ad facit. Verùm ſi t ſagis inuitatus & iuſſus homines lædat, ſceleris ſocias habere cupit ſagas, vt æterni ſupplicij ſocias habere poſſit. Addunt & alij alias cauſſas; nimirum Dæmonem id ideo facere, vt Deum ad maiorem iram irritet,

A & ad ſæuiorem vltionem contra genus humanum prouocet. Alij putant ideo Diabolum in criminis ſocietatem ſagas adſciſcere, vt Deo quaſi iniuriam faciat; ſi ſcilicet homines à Deo ad vitam beatam creatos, redemptos & baptiſatos, à Deo auertat, & ſibi mancipet. Præterea multa poteſt præſtare per homines Diabolus, quæ non ita commodè ipſe ſolus præſtaret. Non enim homines ita conuerſationem cum ſagis abhorrent, vt conuerſationem cum ipſo Dæmone, ad quam tamen ſenſim à ſagis pertrahuntur. De quo Nicolaus Remigius, *lib. 2 dæmonolatr. ſag. cap. 9* Ideoque etſi ſagæ ipſæ nihil præſtant: tamen hiſce de cauſis, & vt gratiam earum promereatur, ſi-
B múlque iis ſuam potentiam oſtentet, & in admirationem apud ipſas veniat, criminis ſocias ſibi adſciſcit.

Pacta cū Diabolo duplicia Expreſſum.

Pactum autem hoc cum Dæmone initum vel expreſſum, vel implicitum eſt. Expreſſum eſt, vbi homo cum ipſo malo Dæmone quocunque modo apparente expreſsè pactum init, Deóque & omni religioni renunciat, & Diaboli ſeruituti ſeſe mancipiat. Id quod variis modis fieri ſolet, quos omnes hîc recenſere opus non eſt, ſed videri de iis poſſunt ij, qui in genere de Magia ſcripſerunt; Autor ſcilicet mallei maleficarum, Nicol. Iaquerius, *in flagell. hæreticor. faſcinar. cap. 8.* Baptiſta Codronchius, *lib. 3. de morb. venef. cap. 4.*
C Bodinus, *lib. 2 Dæmonom cap. 34.* Nicol Remigius, *dæmonol. ſag. lib. 1 cap. 5.* Martinus Delrio, *diſquiſit. magicar. lib. 2. quæſt. 4.* & alij.

Implicitum & eius modi varij.

Deinde eſt pacum implicitum, vbi quis ſciens & volens ſuperſtitioſis rebus, characteribus, verbis vtitur, quæ naturaliter, id, cuius gratiâ adhibentur, præſtare non poſſunt; qui licet ipſe cum Diabolo pactum non iniuerit: iis tamen mediis vtitur, quæ aliis Diabolus tradidit. Quò pertinent & ij, qui ſibi perſuadent, ſe Dæmonem, non vt Dominum, & cui vt mancipia obligati ſint, agnoſcere, ſed verbis, characteribus, ceremoniis, aut aliis modis, Diabolum, etiam inuitum & repugnantem, ad ſibi ſeruiendum, & quæ volunt, officia præſtanda, cogere poſſe. Miſeros verò
D iſtos homines miſerè fallit Diabolus, & dum ſimulat, ſe repugnantem & inuitum adeſſe, ipſe promptiſſimè adeſt, vt eum, qui ſibi imperare cupit, ſuum mancipium efficiat. Imò ipſe verba illa, characteres, & ceremonias conſtituit, & qui illis vtitur, Diaboli ſeruus & mancipium eſt, non dominus, & artes illæ omnes, ac ceremoniæ addiſcuntur ſuaſore & impulſore Diabolo. Quod etſi ipſe non ſemper ſenſibus obuius facit: per alios tamen homines inſtigat, vt eiuſmodi impietati ſeſe dedant. Ac perinde eſt, ſiue Diabolus ipſe aliquid ſuggerat, ſiue per alium perſuadeat. Et omnes, qui mediis à Diabolo ordinatis vtuntur, fœderi cum Diabolo implicantur.

Imprecationes. Execrationes.

Quò referendæ ſunt & imprecationes ac de-
E uotoria carmina, vt Liuius appellat, & execrationes, quas iam olim in vſu fuiſſe, apparet ex oratione Æſchinis contra Cteſiphontem, quibus & ſagæ ac mendici interdum, dum ipſis aliquid denegatur, vtuntur, dum eorum frequens imprecatio eſt: vt vniuerſa familia fame pereat; pariat irata Iunone materfamilias; prodigiis portentíſque domus tota infeſtetur; pecudes, ſegetes, vindemia pereant. Sæpe enim ad nutum adſunt Dæmones, qui talia exſequuntur.

Deinde inſcius etiam aliquis ſe tali pacto implicare poteſt, ſi rebus & ceremoniis à Diabolo ordinatis incautè vtatur: cuius rei exemplum

refert Smetius, *lib. 5. miſcellan.* ex relatione D. Nęuij, & ciuium Lipſienſium, vbi ſcribit, puellam quandam non intelligentem quid ageret, dum nutricis actionem totam, quâ in ciendis tempeſtatibus ſæpius vſum viderat, imitaretur, tonitrua ac fulgura excitaſſe, quibus villa haud procul à Lipſia diſſita conflagrauit. Quę res ipſa ſatis docet, quàm cautè & ſtudiosè vitanda ſint illa omnia, quæ cauſſas naturales non habent, ſiue ſint verba ignota, ſiue characteres, ſiue imagines, ſeu quęcunque alia. Sunt enim illa omnia Diaboli teſſerę, quas, quicunque eas vſurpet, ſtatim agnoſcit, & quaſi vocatus adeſt, & ſe actionibus illis, quas illi edere cupiunt, immiſcet, & hominibus familiaritatem ſuam offert, eóque conſuetudine audaciores facit, vt poſtea arctiore fœdere Diabolo ſeſe obſtringant.

Pacta Diaboli fallacia.

Pacta autem iſta Diabolica ſunt fallacia & mendacia. Fallit Diabolus, cùm ſe in Angelum lucis, vt D. Paulus 2. *ad Corinth. cap* 11. *verſ.* 14. loquitur, transſmutat. *Sicut enim pueris abſinthia tetra medentes: Cùm dare conantur, prius oras pocula circum Aſpirant mellis dulci flauóque liquore:* ita malus Dæmon, ſi ſe ipſum & ſuas merces, quales ſunt, venales exponeret, non facile emptorem inueniret. Ergo cùm primùm hominem adoritur, ſe pium, beneficum, & ſalutarem oſtendit. Id quod hiſtoria illa, quam Nicol. Remigius, *Dæmonol. ſag. lib.* 1. *c.* 9. recenſet, ſatis docet. Cùm enim quidam iuuenis, Theodorus Maillotius, adoleſcentulam quandam deperiret, ac eius potiundæ ſpes omnis eſſet abſciſſa, conſeruum ex Germania, cui audiuerat Dæmonem eſſe ad quæcumque obſequia paratiſſimum, addit, huicque ægritudinem ſuam aperit. Hanc occaſionem Germanus libens arripit, vt cui ex pacto intra dies paucos neceſſe erat, vel ſe Dæmone ſuo liberare, atque expedire, adducto alio, qui iſtud, ceu æs alienum, in ſe tranſcriberet, vel ab eo obtorta ceruice necari. Cùm ergo agendo illi negotio in conclaui, quodam clauſo conueniſſent, repente patefactis foribus ſe inter lepida, nec illiberali facie puella, (hoc habitu Dæmon primò ſe oſtendere volebat, ne Maillotius ad formidabilē eius aſpectum exhorreſceret) eámque ſe eſſe prędicat, quæ nuptias, quas tantopere ambiebat, facilè eſſet confectura, modò vellet iis, quæ erat præceptura, obſequi: ac illo auidè attentéque expectante, quænam eius eſſet ſententia, imprimis cœpit edicere, vt furtis, crapulâ, libidinibus, iniuriâ, blaſphemiis, cæteríſque, quæ animam inquinant, vitiis temperaret, pietatem coleret, inopes facultatibus ſubleuaret, ſeipſum in hebdomada bis ieiunio maceraret, ſolennes ac quotidianas precationes non intermitteret; eáque ſedulò obiret omnia, quæ hominem Chriſtianum decent, atque æquum eſt facere. Iſtis enim omnibus ſi vellet nuncupatis verbis ſe obſtringere, futurum, vt optatis thalamis ſine difficultate potiretur. Hæcque ſic eloquuta, ac conſtituto, intra, quem reſponſum auferret, die ſe foràs eiecit. Sed dum Maillotius magis magíſque in rem eam cogitationem intendit, atque huc illuc variè inter ſpem metúmque impellitur, ex eius vultu domeſticus quidam ſacerdos coniiciens aliquid ſubeſſe, quo ſic diſtraheretur, eum blandè adortus, ac quid animo volueret, expiſcatus, monitis ſuis peruicit, ne amplius ad vllum cum Dæmone colloquium deſcenderet. Quod cùm factum eſſet, & iam tempus adeſſet, vt ex pacto Magus ille intra paucos dies vel dæmone ſuo ſe liberaret, adducto alio, qui eum reciperet, vel ab eo obtorta ceruice moreretur, paulò poſt, cùm Maillotius illum non reciperet, ex pacto poenas dedit. Et, *eodem in loco*, foeminæ cuiuſdam hiſtoriam recenſet, apud quam Dæmō, qui atri hominis ſpecie illi obuerſabatur, non alium ſermonē habebat, quam de ſanctimonia, de pudore, de religione ac ſacrorum ſtudio, ad quod illam præcipuè adhortatus eſt. Fallendi tamen cauſſa omnia hæc facit, & fallacia ſunt omnia eius foedera, neque mancipiis fidem ſeruat. Neque enim veritas eſt in eo, & cùm loquitur mendacia, ex propriis loquitur, *Ioannis* 8. *verſ.* 44. & nemo ab eo veritatem & fidem, in quo nulla eſt, ſibi polliceri poteſt.

Cur fœminæ quàm viri veneficiis frequentiùs deditæ ſint.

Imprimis autem, & frequentiùs, fœminæ veneficiis deditæ ſunt, quàm viri, vt ex capitalibus indiciis paſſim annotatis patet. Cuius rei Autores nonnullas rationes afferunt. Prima eſt, quòd fœminę debilioris ſunt iudicij, & propterea faciliùs ab aliis ſagis, & imprimis à Diabolo, ſe decipi patiuntur. Deinde plurimæ mulieres ſunt loquaces & garrulæ, nec cōmiſſorum tenaces, & propterea ſi vna hiſce artibus ſeſe dedat, rem inter plures diuulgat, & magiſtrā nequitiæ ſeſe præbet. Tandem fœminæ etiam vindictæ plerumque ſunt cupidiſſimæ, & propterea vetulæ, ſi quem odio habent, vt ei nocere poſſint, media omnia cōquirūt, & ſi aliter id præſtare non poſſunt, ad Dæmonis opem confugiunt. iuuenculæ verò ſi amaſiis ſuis ſpe coniugij corporis ſui copiam fecerint, & poſtea ab iis deſerantur, iniurias vlciſcendi cupidæ, nec ſuis viribus ſeſe vlciſci valentes, ad Dæmonis opem confugiunt, & vel ipſum veterem amaſium, vel nouam eius ſponſam veneficiis impetunt, vt ex Virgilij Ecloga 8. adparet.

Nona concluſio: *Licet magna Diaboli ſit poteſtas, nulli tamen, etiam ad ſagarum voluntatem, nocere poteſt, ſine Dei permiſſione.* Id quod non ſolum ex hiſtoria Iobi, ſed & Euangelica patet; è qua notum, quòd nec ſuibus Dæmon nocere poteſt ſine permiſſione Dei, & quòd nec capillus capitis ſine voluntate Dei de capite noſtro decidit. Ideoque etſi interdum ſagæ à Dæmone ſuo petunt, vt hominibus morbos vel damna inferat, ídque Diabolus ipſis ſe præſtiturum promittat, & eius rei conſequendæ gratia quædam facere iubeat: tamen ſi Deus non permittat, ſæpiſſime voti compotes non fiunt. Scribítque Bodinus, *Mag. Dæmonom*, *lib.* 2. *cap.* 8. vix è centenis binos inueniri, quibus talia veneficia noceant, vt ſagarum confeſſiones teſtentur. Quòd ſi poſtea ea de cauſſa ſagæ cum Dæmone expoſtulent; ne eius potentiæ aliquid defuiſſe videatur, in ipſas culpam transferre, eas obiurgare, imò interdum verberibus multare ſolet, quòd præceptis ſuis non per omnia ſatisfecerint. Et imprimis, vt infra etiam, c. 7. dicetur, Diabolus, à ſagis quoque inſtigatus, nocere non poteſt iis, qui Deo quotidie ſeſe precibus commendant, ac pietati ſtudent, & à peccatis grauibus abſtinēt; deinde Magiſtratibus, qui ſagarum cauſſas agnoſcunt & indicant. Cùm enim iudicia publica exerceant, poteſtate à Deo conceſſa, Deus etiam eos protegit, ne à Diabolo, vel eius mancipiis in officio ſuo lædantur ac turbentur.

Nona concluſio.

Cur autem Deus permittat Diabolo, vt ad libitum & iuſſum veneficarum interdum hominibus noceat, diſquirere Theologorum eſt. Iſtud hoc loco dicere ſatis ſit: iudicia Dei eſſe occulta, ſed ſemper iuſta; & iudicia Dei eſſe abyſſum multam, *Pſal.* 35. *verſ.* 7. qui & malos ob pecata pœnis

affligit, & pios afflictionibus probat & exercet, & à peccatis abſtrahit; ipſe verò vbique & ſemper glorioſus eſt.

CAPVT VI.

De ſignis morborum à veneficiis ortorum.

Signa morborum à veneficiis. MOrbos à veneficiis ortos agnoſcere longè difficillimum eſt; cùm Diabolus naturalibus cauſſis ſeſe ſæpe immiſceat, iiſque vtatur, vt non facilè ſit diſcernere, quid à cauſſis naturalibus, quid ab ipſo Dæmone profectum ſit. Imò in iis, quos obſedit, ſæpe ſat diu ſub naturalis morbi larua latet. Exemplum eius rei eſt apud Fernelium, *lib. 2. de abdit. rer. cauſ. cap. 16.* de iuuene quodam Equeſtris familiæ, qui corporis concuſſione, & quaſi conuulſione ex temporum interuallis laborauit, cùm nunc ſolum ſiniſtrum brachium, nunc dextrum, interdum etiam digitum vnicum, aliàs crus alterum, aliàs vtrumque, aliàs corporis truncum tanta celeritate agitaret, vix vt à miniſtris quatuor decumbens cohiberetur, caput inconcuſſum iacebat, lingua, & locutio libera, mens ſana, omnéſque ſenſus integri, vel in conuulſionis ferociâ. Decies ad minimum quotidie corripiebatur, in cæteris ſanus, ſed labore confractus. Vera epilepſia iudicari poterat, ſi mentis ſenſuúmque læſio acceſſiſſet. Periciſſimi quique adhibiti Medici conuulſionem epilepſiæ finitimam, à maligno venenatóque vapore ſpinæ dorſi impacto, cenſuerunt, qui vapor in eos neruos irrueret, qui à ſpina in artus quoquouerſum, non autem in cerebrum, diſſeminantur. Varia fuêre adhibita remedia, quæ tamen nihil profuerunt, ſed menſe tertio primùm deprehenſus Dæmon quidam, totius mali autor, voce inſuetíſque verbis ac ſententiis, cum Latinis, tum Græcis (quanquam ignarus Græcæ linguæ laborans eſſet) ſe prodens. Is multa aſſidentium, maximéq; Medicorum, ſecreta detegebat, ridens, quod multa periclitati temerè eſſent, quod irritis pharmacis corpus hoc penè ingulaſſent.

Primũ. Et omnino primum hoc ſignum eſt morborum à veneficiis illatorum, quod Medici etiam doctiſſimi in morbo cognoſcendo dubij ſunt, & hæſitant, ac omnino fluctuant, & vix aliquid certi, quo vel ſibi ipſis ſatisfaciant, ſtatuere poſſunt; & quamuis multa remedia adhibeant, iis tamen nihil proficiunt, ſed morbus in dies deterior redditur.

Secundum. Secundum ſignum eſt, quòd, cùm morbi naturales ſenſim incipiant, & ſua tempora percurrant, & ad ſtatum perueniant; morbi à diabolo reuera inducti ſæpe nullis præſentibus cauſſis, prauiſque humoribus, ſtatim in ſuo vigore conſtitui videntur; & grauiſſimis doloribus, ac aliis ſymptomatibus ægrum affligunt.

Tertium. Tertio ægri inuſitata & à Medicis vix dum annotata ſymptomata patiuntur, & modo in hac, modò in illa parte de dolore coqueruntur; plurimi ſine cauſſa toto corpore emaciantur, fiunt melancholici, quidam conuulſiones varias patiuntur. Addunt nonnulli & hoc, quod, ſi ſaga vel veneficus ad ægrum viſitandum accedit, ſtatim ille peius habere incipit, & horrore vel tremore corripitur, vel ſi infans ſit, plorat, & alia in corpore mutatio percipitur. Hoc verò certiſſimum eſt morbi à veneficio illati ſignum, ſi acus, cultri, & ſimilia artificioſa, vel alia, quæ in corpore humano generari non poſſunt, vomitu, vel per alium eiiciantur, vel ex vlceribus & vomicis erumpant aut extrahantur.

Recenſent alij & alia ſigna, quibus agnoſcantur morbi à veneficio illati, ſed pleráque ſunt ſuperſtitioſa: inter quæ proculdubio & illud referendum, quod nonnulli iubent decocto verbenæ ægrum abluere, & ſi in decocto illo nihil reperiatur, vel decocti color non mutetur, ęgrum non eſſe veneficio affectum; ſi verò in decocto magna pilorum copia, & imprimis propriorum, inueniatur, ſignum eſſe veneficij, eiúſque grauiſſimi; ſi verò pauci pili reperiantur, ſignum eſſe veneficij, ſed mitioris, & quod curationem admittat, exiſtimant. Cùm enim vi verbenæ pili illi nec generari in aqua, nec è corpore elici poſſint: quis non videt, Diabolum, qui morbum intulit, eos, qui ſuperſtitionem illam tentant, ludere?

In ſpecie verò coitus impotentiam & Venerem ablatam quod attinet, eam à veneficio eſſe, id certum ſignum eſt, ſi vir antea ſat potens ſubitò, nulla cauſſa naturali pręcedente, illam potentiam amittat, & cum vxore, etiam quam amat, rem habere non poſſit; vel ſi vir ad alias fœminas potentem ſeſe ſentiat, ad vxorem verò propriam impotentem; vel ſi coniuges, quę antea mutuò ſeſe amarunt, iam ſine omni cauſſa ſeſe auerſantur & odio habent.

Ad ſignorum horum declarationem & confirmationem non parum facit hiſtoria Sartoris cuiuſdam, qui adhuc in viuis hîc eſt, & manibus ambulat. Cùm enim ita contractus & contortus ſit, vt genua thoracem attingant, calceos ligneos vtraque manu geſtat, iiſque innixus corpus reliquum promouet. Eſt autem hæc in vicino oppidulo, *Rloden*, duobus ab hinc milliaribus, filius Textoris cuiuſdam, nomine Martinus *Schiermeiſter*, annum agens decimumtertium, veſperi ad nonam ædes paternas egreſſus, ad deponenda alui recrementa, in ſepem, cui ſambucus inſerta, incidit, vbi a ſubitanea conuulſione prehenſus, cùm ſubitanea in terram proſtratione, vt ægrè ſemel tantum exclamare licuerit; quo clamore exaudito à matre in domum demortui inſtar deportatus, omnes in eo functiones, ſenſúſq; interni & externi penitus aboliti apparuerunt, & vix vllum ſuperſtitis ſignum deprehenſum: reſpiratio enim adeò erat imminuta, vt nullis artis mediis ab vllo adſtantium explorari potuerit. Vitam idcirco cum morte commutaſſe, conſtanter plerique aſſeuerarunt; donec alij accedentes hoc conſilij ſuggeſſere, relinquendum, nec ſepulturam, vſque dum tertius dies finitus, procurandam: quippe cùm inſignes mutationes certas vindicias ſalutis vel mortis in deſperatis ex faſcino (ad quod omnes grauiſſimi huius affectus cauſſam referebant) prouenire ſolere, aliquoties acceperint. Horum monitis mater vidua obtemperans cuncta procraſtinauit in tertium, quo ferè elapſo, eadem qua correptus, hora, ſenſim ſibi reſtitutus fari incepit; tantis verò, támq; immanibus ac ſæuis doloribus lancinatus, vt omnia eius iam euulſa, éque ſitu naturali mota, diſtractáque viſcera exiſtimauerint, cum corporis totius mira cocuſſione & contorſione; adeóque dies noctéſque nec cibum nec potum capientem miſerè eiulantem tractauêre. Continuati verò acerbiſſimi cruciatus, abſque vllo interuallo, per triduum, vbi doloribus paullum remittentibus, tanta totius, membrorúmque

omnium conuulſio ſubſecuta, vt abſque ſtrictiore ligatura artuum nihil quicquam aſſumere valuerit. A Demum inordinatum hunc motum excepit grauiſſima tenſio omnium muſculorum maiorum, femorum, ſurarum, & natium præſertim, in quibus nouem inſignia foramina oborta, per quæ potus, aliáque fluida, vt exhibita, confeſtim effluxere, tandem abſumpta omni muſculorum prædictorum carne, vermes vndecim, poſt quartum annum, tot medicamentis à Chirurgis adhibitis, in lecto reperti ſunt, ſponte elapſi, longitudine medij digiti, nigricantibus capitibus, pedibus innumeris, quos vbi mater ex ſtragulo in terram proiecit, deprentè multis præſentibus euanuerunt. Mater omnem licet ſubſtantiam in B reſtitutionem filij impenderit: priſtino tamen vigori minimè reſtitutus, conuulſus vſque adhuc permanſit, & tendinibus crurum contractis, pedum officio deſtitutus, manibus innixus, greſſum formare cogitur. Cui accedit ſpinæ dorſi, vt apparet, circa tertiam thoracis vertebram, inſignis ad exteriora reflexio, ad latum palmū, ſterníque elatio, ni fallor, ob diſlocationem vertebrarum. Annus ipſi 25. nunc, nec dum à priſtinis cruciatibus immunis ſemper, ſed circa certas Lunæ *φάσεις* recrudeſcentium quaſi dolorum paroxyſmis affligitur, præterea capitis dolore attentatur, neruorúmque accedit tenſio per vniuerſam ſpinam, quam interdum ita infrigidari conqueritur, ac ſi frigidiſſimâ aquâ de ſubito irrigaretur. Hi- C ſtoria autem hæc mihi in memoriam reuocat, quæ in iudicialibus actis, in vicino oppido, Coſuviga, habitis de duabus ſagis legi, quod ſcilicet altera, Barbara *Bortubers*, nomine, Anno 1624. die 5. Iulij, confeſſa eſt, ſe cum Diabolo concubuiſſe, & ex eo grauidam factam eſſe, ac per menſem ſemper geſtaſſe, & peperiſſe duo animalcula hirſuta ſeu piloſa, inſtar muris, craſſitie lumbricorum, capitibus nigris, quæ vel hominibus ad nocendum immiſerit, vel ſub ſambuco ſepeliuerit. Altera item, Heduuigis *Labekin*, Anno 1630. 8. Iunij, faſſa eſt, ſe cum Diabolo rem habuiſſe, & prima vice nihil perperiſſe; poſtea verò grauidam factam, 4. 5. 6. 7. 8. ſeptimanis vterum geſtaſſe, tandémque cum nullo ferè do- D lore peperiſſe nunc vnum, nunc duo animalia, muſcæ inſtar, hirſutæ, quæ ſub ſambuco ſepeliuerit. An ergo Sartori huic illa animalcula & vermes ſub ſambuco à venefica forſan quadam ſepulti, immiſſi ſint, aliis iudicandum relinquo. Neque enim, quæ de concubitu ſagarum cum Diabolo, & inde facta conceptione & partu diſputantur, diſcutere huius loci eſt.

Pro-gnoſti-cum.

Suppeditat & hæc hiſtoria Prognoſticum quoddam; nimirum morbos omnes à veneficio inductos curabiles non eſſe, ſed, DEO permittente, à Diabolo corporis humani conſtitutionem ita ſæpe vitiari poſſe, vt nulla humana ope in priſtinum ſtatum reduci poſſit. Id quod in E hoc Sartore factum, quem nullis auxiliis priſtinam ſanitatem recuperaſſe, certum eſt. Et omnino multi morbi DEI permiſſu à Diabolo induci poſſunt; qui planè ſunt incurabiles. Ita in oculo ſitum humorum peruertere, in aure tympanum rumpere, in aliis membris alia deſtruere poteſt: quæ cum nunquam in priſtinum ſtatum reduci queant, morbi incurabiles inde excitantur.

CAPVT VII.

De præſeruatione.

CVm melius & tutius ſit, morbum imminentem auertere, quàm præſentem iam depellere, etiam conſultius eſt, à morbis, qui veneficiis inducuntur, ſeſe munire, quàm inductos tollere. Quod qua ratione fieri poſſit hoc loco dicendum. Equidem extant apud gentiles multa medicamenta, quæ contra veneficia prodeſſe feruntur; quæ tamen pleráque videntur ſuperſti- B tioſa. De Rhamno ſcribit Dioſcorides, *lib. 1. cap. 104.* ferri, Rhamnum, appoſitis pro foribus feneſtriſue ramis eius, omnium venenorum arcere maleficia. Idem, *lib. 4. cap. 126.* ſcribit: Leontopodii radicem ferunt *ἀχρηστεῖν εἰς φίλτρα τῶν ἀπεστομένων*, amorum veneficiis vtilem eſſe. Plinius eiuſmodi multa habet. *Lib. 15. cap. 4.* lignum palmæ, dente contra faſcinatores politum, religione vtile eſſe ſcribit. *Lib. 28. cap. 8.* frontis hyenæ corium faſcinantibus reſiſtere refert. *Eodem lib. cap. 10.* ſcribit: Veneficiis roſtrum lupi reſiſtere inueteratum aiunt, ob ídque villarum portis præfigunt. Hoc idem præſtare & pellis è ceruice ſolida exſtimatur. Antonius Muſa, Cæſaris Auguſti Medicus, Betonicam animas hominum C & corpora cuſtodire, & nocturnas ambulationes à maleficiis & periculis, refert. Et teſtant talia apud Autores paſſim plurima. Et hodie ruſtici ac vulgus nonnullas plantas in domibus ſuſpendere ſolent, ad veneficia & incantationes auertendas; & hypericum vulgus ea de cauſſa Fugam dæmonum appellat. Fugere etiam aiunt dæmones ſuffitum cornu caprini, & cuiuſuis ſtercoris, ac præcipuè humani. Et pro ſententia iſta probanda afferunt exemplum Tobiæ iunioris, qui iuſſu Angeli Raphaëlis ſuffitu iecoris, piſcis cuiuſdam dæmonem, qui ſeptem Saræ ſponſos antea occiderat, fugauit, *Tobiæ* 8.

Præ ſer-uatio à morbis venefi-cis.

Vulgi aduer-ſus ve-neficia remedia

Verùm cum præſeruatio nihil ſit aliud, quàm cauſſæ morbum facturæ auerſio; morbi verò iſti, D vt ſupra probatum, proximè ab ipſo Diabolo inducantur: facilè hinc patet, res iſtas naturales, & ſimiles Dæmones morbum inducturos fugare & auertere non poſſe. Nam cùm Dæmones ſint incorporei, & ſenſuum organis careant, à corporibus naturalibus affici, & ex iis vel voluptatem, vel moleſtiam percipere naturaliter non poſſunt. Interim DEVS, qui ſupra naturam eſt, rebus naturalibus vim agendi etiam in incorporea tribuere poteſt. Quam procul dubio etiam ſuffitus ille iecoris piſcis non ex ſe, ſed ex vi à Deo conceſſa habuit.

Diabo-lus re-bus na-turali-bus non fugatur

Cùm ergo res naturales vim veneficia auertendi & præcauendi non habeant, porrò quæritur, ſi E quis veneficam aliquam ſuſpectam habeat, & metuat, ne ſibi noceat, an liceat eam orare, vel blanditiis perſuadere, ne noceat; aut liceat ab aliqua alia ſaga amuletum contra veneficia petere. Vbi omnino reſpondendum, non licere. Nam cum, vt ſupra probatum, ipſæ ſagæ morbos non inducant, ſed Diabolus; hoc modo Diabolus honoraretur, & ab eo peteretur, ne noceat; quod nullo modo licet.

An li-ceat ſa-gas ora-re ne noceant

Quapropter cùm nec res naturales dæmonis poteſtati reſiſtere poſſint, nec etiam à Diabolo, eiúſque miniſtris auxilium petere liceat; is in auxilium vocandus, qui Diabolo reſiſtere, omném-

Vera veneficia præcauendi ratio.

que eius potentiam inhibere valet. Talis eſt ſolus DEVS & boni Angeli, quorum ille miniſterio vtitur, ſine cuius permiſſu nullum Diabolus homini damnum inferre poteſt. Ideoque etſi ipſa experientia doceat: quanta pericula à Diabolo & veneficio hominibus quotidie impendeant, & quomodo à Diabolo, & dormientibus noctu, & vigilantibus de die, variæ inſidiæ ſtruantur, quæ humano conſilio & prudentia vix ſatis vitari poſſunt: tamen ab omnibus iis ſatis tutus eſt, qui ſub Dei tutela eſt. Ergo qui à veneficiis tutus viuere vult, ſe & ſua omnia quotidie & ſæpe diuinæ protectioni commendet, eumque oret, vt ſibi bonos Angelos cuſtodes addat, ſuámque fiduciam in Domino noſtro Ieſu Chriſto ponat, qui in hunc mundum venit, vt opera Diaboli deſtrueret, & qui, dum in hiſce terris viſibiliter verſaretur, tot malos Dæmones eiecit, hominéſque multos à ſpiritibus infirmitatum liberauit. Simul eam vitæ rationem ineat, quæ Deo grata eſt, & à peccatis abſtineat, quibus Deus offendi, boni Angeli abigi, mali verò Dæmones allici ſolent. Propterea vitanda ea, quæ Dæmonibus hominem inuadendi occaſionem præbent: nimirum ſermones impuri, librorum obſcœnorum lectio, & huiuſmodi alia, ſed potius pietati ſtudendum; id quod etiam Angelus Raphaël Tobiam, *Tobiæ 6. v. 16.* docet. Audi me, *inquit Angelus Raphaël*, & oſtendam tibi, qui ſint, quibus præualere poteſt Demon. Hi namque, qui coniugium ſuſcipiunt, vt Deum à ſe & ſuam mente excludant, & ſuæ libidini ita vacant, ſicuti equus & aſinus, quibus non eſt intellectus, in eos Dæmon poteſtatem habet.

CAPVT VIII.

De curatione morborum à veneficiis inductorum, & primò Magica.

Curatio morborum à veneficiis inductorum quotuplex.

CVratio autem, quæ ad morbos à veneficiis inductos adhiberi ſolet, triplex apud Autores occurrit. Magica, Naturalis, & Diuina. Equidem gentiles, cùm Dei & Dæmonum poteſtatem rectè diſtinguere neſcirent, vtramque curam, & quæ à Deo, & quæ à Diabolo fit, ſacram, diuinam, & magicam appellarunt. Verùm, vt mox patebit, longè inter ſe differunt hæ curationes.

De Magica.

Et vt primò de Magica dicamus, Morbos non ſolùm veneficiis inductos, ſed & alios, verbis & incantationibus, ac characteribus & ceremoniis curari, non ſolùm è literarum monumentis, ſed & vulgo notum eſt; faciúntque eius rei mentionem Homer. *Odyſſ.* 19. vbi è vulnere manantem ſanguinem carmine repreſſum ſcribit, Plato, *lib. 4. de Republ.* Plin. *lib. 28. cap. 2.* Trallianus *lib. 4. cap. 9.* Nicolaus Myrepſus, & alij, quorum ſententias collegit Augerius Ferrerius, *meth. med. lib. 2. cap. 11.* vbi de Homerica curatione agit. Et plura talia allegat Martinus Delrio, *diſquiſit. magic. lib. 6. cap. 2. ſect. 1. quæſt. 1.* quæ ibi videantur. Verum de aliorum morborum curatione hîc agere propoſitum nobis non eſt, dictúmque ea de re aliquid *de Conſ. & Diſſenſ. cap. 18.* ſed de curatione ſaltem morborum veneficorum hoc loco agendum. Atque horum morborum curationem imprimis ſagæ & veneficæ promittunt, ad quas ſæpe vulgi, vtinam interdum non etiam eorum, qui plus vulgo ſapere debebant, fit concurſus: refertque, *ex malleo maleficar.* Baptiſta Condronchius, *lib. 4. de morb. venef. cap. 2.* extitiſſe quandam in Germania famoſiſſimam in ſoluendis maleficiis mulierem, cuius domus non ſolùm ab indigenis, ſed etiam remotiſſimis populis eius gratiâ frequentabatur magis, quàm apud nonnullos templa, adeo, vt Comes quidam incredibilem quæſtum extorſerit, vectigali impoſito, vt, quicumque mulierem adiret, denarium ſolueret. Verùm cura hæc approbanda non eſt, & verba, characteres, incantationes, adiurationeſque nihil ad tales morbos ſanandos præſtare poſſunt; ſed ſi euentus reſpondet, is omnis à Diabolo pendet.

Verborum & characterum nulla efficacia.

Docuimus enim iam, *de Conſenſ. & Diſſenſ. loco alleg.* verborum & characterum nullam vim eſſe ad morbos vel naturales, vel veneficos depellendos. Nam verba ſaltem ex arbitrio hominum rebus imponuntur, & quidem apud nationes diuerſas diuerſa, & ſcribuntur vel in charta, vel ore proferuntur. In charta ſcripta ſaltem figuræ ſunt, & propterea nullam efficaciam habent. Verba prolata verò ſoni ſunt, ex aëris fractione ortus, ſaltem auditum afficiendi, & eorum, qui vna lingua vtuntur, ſenſa animi patefaciendi vim habens; ipſos verò morbos, corporiſque conſtitutionem tantum afficere non poteſt, quantum non poteſt color auditum, aut ſonus viſum afficere. Eadem ratio characterum eſt, qui cùm res ſint artificiales in corpus humanum, quod naturale eſt, agendi vim non habent. Omnis verò agendi vis ſubſtantiis competit, quæ à ſuis formis agendi potentiam habent, & per qualitates efficaces ſunt. Etſi verò nonnulli, cùm negare non poſſint, vulgarium verborum nullam eſſe efficaciam, eò confugiunt, vt diuinorum verborum eſſe aliquam vim, & tantam Maieſtatem, vt vel ipſi Dæmones eorum poteſtate fugentur illico, & contremiſcant, contendant: tamen in eo falluntur. Nam nulla verba diuina ſunt, ſed ex arbitrio hominum eſt, vt rebus diuinis imponantur, & quidem alia apud alias nationes; & proinde nulam qualitatem Phyſicè, vel etiam ſupra naturaliter operandi habent. Qui verò nominibus reſpectu rerum diuinarum, quas ſignificant, abutuntur, in Deum & res diuinas iniurij ſunt.

An liceat Diaboli opem implorare.

Cæterum cum Paracelſus ipſe etiam agnoſceret, verba & characteres nullam ex ſe morbos veneficos depellendi habere efficaciam, ſed eſſe ſymbola & inſtrumenta Diaboli: nihilominùs, vt *de Conſ. & Diſſenſ. Chym. & Ariſtotel. cap. 3.* diximus, ſtatuit, licet à Diabolo, præcipuè in morbis veneficis, auxilium petere. Ita enim, *in lib. de occult. Philoſophia*, docet: Si quis veneficiis ſit læſus, eſſe fabricandum pedem vel manum, vel aliud membrum, ad formam eius, quod ægrotat & dolor, vel etiam imaginem totius corporis, atque illam eſſe inungendam, atque obligandam, non dolentem hominem. Si homo per incantationem vſum ſermonis, viſum, auditum, vel virilitatem amiſerit totius hominis imaginem è cerâ eſſe faciendam, forti fide, & fixâ imaginatione; atque illam imaginem debito modo curandam eſſe. *Et mox:* Medicus non omnia, quæ ſcire debet, in Academiis diſcere poteſt, ſed opus eſt, vt interdum vetulas, zigeunos, necromanticos, agyrtas, ruſticos ſenes, & eiuſmodi viles homines alios conſulat, & ab iis diſcat. Plura enim de talibus norunt, quàm omnes Academiæ. Idem, *de morbis inuiſibil. pag. m. 113.* ſcribit, Deum Magiâ Diabolum donaſſe, & valde peritum in luce naturæ poſuiſſe. Hanc autem ipſi eripi poſſe: artem vſurpandam,

Diabolum relinquendum eſſe: ideoque nos in hoc mundo verſari: vt minor à maiori diſcat: *Ibidemque* ſcribit: Si per characteres aliquid boni in nobis fiat, eodem loco habendos eſſe eos, ac ſi plantæ eſſent; ac etiam ſi Diaboli ſint, eodem loco id habendum eſſe, ac ſi eſſent pixides è pharmacopolio; & ſi Diabolus verbum pro herba ſumit, ſit *inquit*, nobis inſtar herbæ: verba eius ſpecies, characteres eius compoſita ac ſirupi ſunt, *Ibidemque* docete: Si Deum toto corde amemus, etiamſi Diabolus nobis offerat argentum, aurum, iuuet nos, exhibeat nobis medicamenta, eripiat nos ex carcere, credendum eſſe, hoc iuſſu Dei fieri.

Paracelſi impietas. Verùm magna hæc Paracelſi eſt impietas. Etenim Diabolus infenſiſſimus humani generis hoſtis, & ab initio homicida eſt; & propterea nihil boni, ac nullius morbi curatio ab eo ſperari poteſt. Rectéque Chryſoſtomus ſtatuit, potiùs mortem homini Chriſtiano obeundam, quàm vitam hominis ligaturis redimendam. Et Leo, *de Paſſione Dom. ſerm.* 9. ſcribit: Beneficia Dæmonum omnibus ſunt nocentiora vulneribus. Neque vllum exemplũ è ſacris literis afferri poteſt, quòd Deus per Diabolos hominibus benefecerit. Sat multæ Angelorum myriades Dei miniſterio inſeruiunt, vt non ſit opus, Diabolo vti ad homines è carcere eripiendos, (per Angelum bonum Petrum è carcere ereptum eſſe, ex Actis Apoſtolorum, *cap.* 12. patet & homini ſanitatem reſtituendam. Ideoque ſolùm à Deo, vt poſtea, dicetur, auxilium petendum, non ab eius, & humani generis hoſte, Diabolo. Vnde etiam cùm Rex Ochozias, 4. *Reg. c.* 1 ad Beelzebub. Accaronitarum Idolum, quoſdam de valetudine ſua conſultum ablegaſſet, Elias Propheta illis obuiam factus, ita eos alloquitur: Nũquid quia non eſt Deus in Iſraël, mittis, vt conſulatur Beelzebub, Deus Accaron. Idcircò de lecto, ſupra quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed moriendo morieris. Ac Apoſtolus, 1. *ad Corinth.* 1. vetat nos fieri ſocios Dæmoniorum. Et non ſine cauſſa ab antiqua Eccleſia inſtitutum, vt baptiſandi renuncient Diabolo, & omnibus operibus eius. Ideo deſertor Eccleſiæ Chriſti, & caſtrorum Dei eſt, atque in caſtra Diaboli tranſit, quicunque quocunque modo auxilium à Diabolo petit. Deus ſat potens eſt, vt hominem, ſi velit, ſanare poſſit: auxilio Diaboli nullo modo opus habet. Eius ergo ſolius auxilium, etſi à Diabolo morbus inductus ſit, & remedia vulgo nota non proſint, implorandum, & dicẽdum: Dominus occidit & viuificat, deducit ad inferos & reducit, onus imponit, & tamen eſt ſalus noſtra: ipſe inuocandus in die tribulationis, ipſe eripiet nos. Ipſe ſanat quos, & quando vult, nos quos, & quando nos volumus. Mulier illa profluuio ſanguinis laborans demum duodecimo anno ſanata eſt, & ille, qui ad Probaticam piſcinam diu claudus iacuerat, demum trigeſimo octauo anno ſanatus eſt, *Ioan.* 5. Imò ſi Deo non placeat nos à morbo liberare, cum Dauide dicendum: Etſi me occidat Dominus, tamen ſperabo in eum.

Fruſtra quoque ſperat Paracelſus, Diabolum ab hominibus cogi poſſe ad præſtanda beneficia. Longè enim maior Diabolo potentia eſt, quàm vt à nobis cogi poſſit, & quando ſe cogi ſimulat, promptiſſimus adeſt, vt homines ſibi mancipet. Verùm vt doctrina de curatione Magica clarior fiat, duæ quæſtiones decidendæ ſunt: Prima eſt; *An ſagas & veneficos, quos morbum aliquem* *induxiſſe ſuſpicio eſt*, [illegible] *rogare, vel etiam vi cogere, vt veneficium tollant, morbumque, quem ipſi, vel alij induxerant, auferant.* A[illegible]; *An liceat illa ſigna, ſeu inſtrumenta, quibus* [illegible] *ad inducendo, vſi ſunt, quærere, inuenta amouere, deſtruere, ſoluere comburere.*

An liceat à ſagis morborum veneficio ab ipſis inductorum curationem petere. Primam quæſtionem quod attinet, de ea Autores diſſentiunt. Chriſtiani etiam Imperatores conceſſiſſe videntur, vt à magis contra morbos veneficos auxilia petantur; vt patet ex *L. Eorum*, *C. lib.* 9. *titul.* 18. *de maleficis*, vbi incantationes contra imbres, grandines, ventos probantur. Quod & Canoniſtæ quidam, Hoſtienſis, Panormitanus, Goffredus Hanbertinus, & alij docent; vt & Scotus *lib.* 4 *diſtinct.* 34. vbi ſcribit, ſuperſtitionis eſſe, ſi quis ſtatuat, non eſſe maleficium ſuperſtitione depellendum. Et ex Sprengero, *in malleo maleficar* referunt, Epiſcopum quendam in Germania ægrotantem, cùm è vetula ſaga cognouiſſet, ſe ex maleficio ægrotare, nec aliam recuperandæ valetudinis viam eſſe, quàm vt eadem ſaga veneficio periret, quæ ipſum veneficio affecerat, miſiſſe Romam, ad Nicolaum Quintum Papam, vt veniam indulgeret huius curationis adhibendæ: Papam verò, qui Epiſcopum deamabat vnicè, indulſiſſe, hâc clauſulâ diſpenſationi additâ, vt ex duobus malis fugaretur maius. Sagam diplomate allato dixiſſe, cum Papæ & Epiſcopo placeat, ſe illud effecturam. Sic mediâ nocte reſtitutum fuiſſe Epiſcopum; ſagam verò, quæ eum faſcinauerat, in morbum, ex quo obiit, incidiſſe.

Verùm ſaniores & prudentiores iſtam curam planè improbant, &, vt docti viri annotarunt, legem illam Conſtantini lege recentiore ſuſtulit Leo Imperator, *conſtitut.* 35. *de Incantat. r. p. ena.* Etenim cùm, vt ſupra, *cap.* 5 probatum, ſagæ medijs illis, quæ adhibent, nihil præſtent, ſed Dæmon illa omnia efficiat in curatione eodem modo ſeſe res habet, ne ipſæ ſagæ aliquid præſtant, ſed Diabolus. Ideoque qui ſagarum & veneficarum opem hîc implorat, ipſius Diaboli opem implorat. Non verò Diaboli opem implorandam eſſe, iam anteà probatum; nec facienda mala, vt eueniant bona, ſed potius, vt antè ex Chryſoſtomo, *hom* 8. *in epiſt. ad Coloſſ.* dictum, mors homini Chriſtiano ſubeunda, quam vita ligaturis redimenda. Vnde tam ſeuerè Deus, *Leuit.* 20. *verſ.* 6. prohibuit, Magos conſulere. Anima, *inquit Dominus*, quæ declinauerit ad Magos, ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, exſcindam eam de medio populi mei. Itaque, vt poſtea, *cap.* 9. dicetur, ſi remedia naturalia non proſint, ab vno Deo auxilium petendum, qui, ſi vult, ſemper iuuare poteſt; ſi non vult, in eius auxilio acquieſcendum. Et licet interdum media, quæ à diabolo adhibentur, illicita non videantur; quia tamen à Diabolo prouenient, nullo modo vſurpanda. Ita refert Bodinus, *ſagar. dæmonom. lib.* 3. *cap.* 5. quandam, Barbaram Doream, confeſſam eſſe, ſe iis, quos faſcinauerat, medicinam feciſſe diſciſſa columbâ, & ægrotantis ſtomacho impoſitâ, cum his verbis: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, D. Antonij, & D. S. Michaëlis Angeli curari poſſis ab hoc malo; & mandauiſſe, vt nouem diebus Miſſam in templo vici illius curarent celebrari. Verùm cum eadem falſa ſit, ſe remedium iſtud à Satana didiciſſe, omnino vt ſuperſtitioſum & blaſphemum reiiciendum. Et licet ſagæ Satanæ ope ægros curent: tamen

An Diabolus cogi poſſit ad beneficia præſtanda.

ſeriò nunquam Satanas hominibus prodeſt, vel prodeſſe, cupit; ſed etiam bene facere videtur, alio modo iis nocet. Tollit nimirum morbum ab hoc, & immittit alij: ſanat corpus, vt animam ſibi deuinciat ac perdat: ſanat vnũ, vt plures eidem impietati & ſuperſtitioni implicet. Id quod etiam in curatione Epiſcopi illius, cuius modò mentio facta eſt, accidit. Cùm enim antea ſolùm illa ſaga, quæ Epiſcopum faſcinauerat, ſceleris illius rea eſſet, poſtea factum eſt, vt & Epiſcopus, & Papa, & Saga, quæ morbum in primam ſagam immiſit, eiuſdem ſceleris participes facti ſint. Interim ſaga illa, quæ mortua eſt, nunquam reſipuit, ſed ad extremum vitæ halitum ſe recuperandæ valetudinis gratia Diabolo commendauit. Et omnino certum eſt, veneficas, dum morbos tales (B) depellere volunt, Diabolum venerari, vultúque in terram demiſſo eius opem expreſſe implorare, vt aliquot hiſtoriis id probat Bodinus, *lib. 3. dæmonom. ſag. cap. 5.* Summa: cum ſagæ, quicquid faciunt, Diaboli ope præſtent, non fas eſt, alium ad peccandum, vel perſuadere, vel cogere, nec Diaboli opem ſeu immediatè, ſeu per alios implorare. Nunquam enim non eſt Deus in Iſraële, vt ad Beelzebub eatis *inquit Dominus, 2. Reg. 1.*

An liceat ſagas minis & vi ad auxiliãdum impellere.

Verùm diſtinguunt hinc quidam, & putant, non licere, vt veneficæ precibus flectantur, vt tollant veneficia; fas verò eſſe, vt minis, verberibus, & violentia adigantur, vt morbum, quem intulerunt, depellant. (C) De qua re pluribus agit Nicol. Remigius, *lib. 3. Demonol. cap. 3.* vbi ſtatuit, multum intereſſe, an vi, an precario aliquid à venefico auferas & conſequare. Illud enim contemptum ac dedignationem; hoc admirationem, obtemperationem, animúmque ſe ſuppliciter deiicientem ac demittentem ſignificare. Additque porrò, potius ipſam mortem ferendam eſſe, quàm ad tam horrendum ſacrilegium adduci nos ſinamus, vt quaſi ſupplices, venerabundíque à Dæmone opem imploremus; cum Deus ſolus ſit colendus, atque obſecrandus, atque is ſit zelotes, qui non patitur quicquam de gloria ſua decerpi, delibaríque, quod alteri adſcribatur. At quod venefica adigi poſſit, vt morbum, quem induxit, auferat, aliquot hiſtoriis probat, idque licere exiſtimat. (D) Neque enim hic vllas blanditias, & preces ac venerationem accedere, neq; ſagam, verberibus pulſatam, habere quo glorietur, ipſúmque Dæmonem quaſi obtorto collo à noxa retractum, amiſſa præda in fugam verſum, deriſum, ſpretúmque ac nihili penitum ſe agnoſcere. Et rem perinde ſe habere putat, ac ſi quis furto ſibi ablatam rem à fure per vim auferat, aut ab hoſte arcem occupatam armis recuperet. Tandemque concludit, ſi quis fidenter atque intrepidè, vti hominem nullius malæ rei conſcium, & Dei nixum præſidio decet, Satanam & maleficam mulierem adoriatur vi, miniſque cogat, vt ab iniuria ac maleficio temperet, lædere ceſſet, atque abſtineat, (E) corpore faceſſat; eum nihil illiciti facere.

Verùm ipſe Remigius planè negare non poteſt, eum, qui ita morborum liberationem à maleficis per vim extorquere conatur, non omnino culpa vacare; quia illorum opera miniſteriúmq; intercedit, quæ cauſſam aliquam impietatis habere videntur. Etſi verò culpam iſtam ita extenuat, vt eum expertē eſſe putet illius, quæ Deum hominibus adeo infeſtum reddit, pactionis cum Dæmonibus: tamen ea culpa non ita leuis vide- (A) tur? Nam & hic, & dum vi adiguntur ſagæ, vt morbum tollant, à Diabolo auxilium ſperatur. Etenim ſicut morbi tales, vt ſupra probatum, à ſagis non inducuntur, ſed omnia, quæ ipſæ agunt, vana & futilia ſunt, Diabolus verò omnis mali autor eſt; ita ipſæ morbũ tollere non valent, ſed Diabolus illum tollit. Interim ſagæ coguntur, vt Diabolum honorent, & eius auxilium implorent. Imò ipſe, qui ſagam cogit, Diabolum honorat, quia credit ipſum poſſe morbum hunc curare; cum optimè norit, ſagam hoc non præſtare, nec media ab ea adibita. Ideoque Diabolo hic honor gratiſſimus eſt, & non tam iniuriis, quæ mancipiis ſuis inferuntur, offenditur, quàm hoc honore delectatur: & proinde qui hoc modo ſanari cupit, (B) implicito pacto cum Diabolo ſe immiſcet, cum cogat veneficam iſtam facere vi pacti, quod cum diabolo iniit. Et propterea Diabolus non coactus id facit; cùm nulla poteſtas ſit in terra, quæ Diabolum cogere poſſit, quod Deus ipſe de eo, *Iobi 41. verſ. 24.* ſub nomine Leuiathan teſtatur. Huic experientia conſtat, quod Diabolus non cedit nec iuuat, niſi cum putat, ſe plus nocere poſſe. Id quod ipſe Remigius negare non poteſt, dum eodem loco ſcribit, nunquam eſſe ſolidam gratiam, aut plenum intentúmque beneficium, quod conferunt Dæmones; ſed ſtatim vel æquali, vel grauiori aliqua iniuria atque incommodo luendum eſſe ei, qui impetrauit; & vnius ſalutem alterius interitu conſtare. Id quod (C) non ſaltem de beneficio, (ſi ita rectè appellari poteſt) ſed etiam vi impetrato verum eſt. Sicut & id confitetur, nihil ad curationem conferre, quæ ſagæ, etiam vi & verberibus coactæ, exterius adhibent morbis à ſe immiſſis remedia; ſed vel ea prætexi quaſi integumenta veneficij, quod, veritæ legum ſeueritatem, occultant, vt cum herbas, balnea, vnguenta, aliáque, quæ in vſu quotidiano habent homines, quibuſque, quæ videntur, vires certè nullæ ſunt, adhibent; vel excogitari ad infeſtandos ſuperſtitione mortalium animos, veluti cum ad votiuas peregrinationes, vel donaria adducunt; vel denique adhiberi ad conuellendam labefactandámque ſpem & fiduciam, quam in vno Deo defixam nobis eſſe oportuit. Summa: qui etiam ſagas vi cogen- (D) do à morbo liberari cupit, auxilium non à Deo, ſed à Diabolo quærit & ſperat. Neque eſt, vt quis ſibi perſuadeat, non eſſe alia remedia. Dantur enim alia, de quibus *cap. ſeqq.* dicetur. Eſt Deus Diabolo potentior. Et ſi nulla ſpes ſupereſſet, præſtaret tamen mori, quàm per peccata ſanari; cùm ſalus animæ corporis ſaluti præferenda, Deíque gloria, quæ hic negligitur, omnibus anteponenda ſit. Et qui amat animam ſuam plus, quàm Deum, perdit eam. Et longè alia eſt ratio, ſi quis rem furto ablatam furi abripiat. Vis enim ea iure conceſſa, ac in hominis poteſtate eſt: ac maleficium maleficio ſanare, & Diaboli ope ſanari velle, illicitum. Tandem (E) plus peccat, qui cogit inuitum, quam qui orat parentem.

In quibus omnibus etſi non conſentiat Martinus Delrio: tandem tamen nonnihil à veritate declinare videtur dum, *lib. 6. diſquiſit. Magic. cap. 2. ſect. 1. quæſt. 2. concluſ. 4.* ſcribit, quod poſſit maleficus induci, vt per modum aliquem licitum tollat maleficium. Et *concluſ. 5.* quod liceat à malefico petere, aut illum minis & leuioribus verberibus cogere, vt maleficium tollat, quandocunque probabiliter credo, illum ſine

An maleficus per modum aliquem licitum poſſit tollere maleficium.

maleficio,

maleficio, modo aliquo licito, id facere poſſe, ſiue quandocumque non ſum moraliter certus, quod vtetur modo illicito. Et ſentētiam hanc communem eſſe dicit Henrici, Scoti, Caietani, & aliorum, quos ibi citat. Verùm talia tentare periculo non vacare, differri non poteſt; ideoque addit cautelam ex Caietano, vt quis expreſſe proteſtetur, ſe nihil commercij cum Diabolo habere velle: ſi quis tamen ab ipſo, qui nocuit, medelam petat, fortaſſis, abſolutè loquendo, non eſſe neceſſarium, addere illam proteſtationem, exiſtimat, ſed ſufficere, abſolutè petere, vt nocere deſinat; quia res, quæ petitur, bona & iuſta eſt, nempe non nocere proximo: & poteſt, ac tenetur maleficus id licito modo facere, nempe per medium aliquod naturale, vel per ſigni deſtructionem. Verùm enimuerò ſi in poteſtate malefici abſolutè eſſet amplius non nocere, liceret id ab eo petere: ſed cum maleficus nihil egerit, ſed Diabolus morbum intulerit, etiam in malefici poteſtate non eſt morbum auferre, ſed neceſſarium eſt, vt id à Diabolo impetret. Itaque proteſtatio eſt contraria facto; cum, qui à malefico hoc petit, id à Diabolo petat. A Diabolo verò, vt amico, nihil petere poſſumus; cùm omnis cum eo familiaritas à Chriſto nobis interdicta ſit. Neque etiam per modum imperij id obtinere poſſumus; cum Diabolus non nobis, ſed ſoli Deo ſubiectus ſit. Præterea quis certum me reddere poteſt, maleficum, ſeu qui morbū intulit, ſeu alium, mediis naturalibus & licitis vſurum? Et ſi ſperem eum mediis naturalibus vſurum, cur non ab aliis, de Magia non ſuſpectis & quibus rerum naturalium vires rectius, quàm ſagis, perſpectæ ſunt, eadem auxilia petuntur?

An liceat inſtrumēta Magica quærere & abolere.

Altera quæſtio paulò difficilior eſt; *an nimirum liceat media & inſtrumenta, quibus ſagæ & venefici ad morbum aliquem inducendum vſi ſunt, inquirere, inuenta amouere, comburere, vel quocumque modo abolere.* Et diſputant hac de re variè Scholaſtici, & qui eos ſequuntur. Primò autem rectè ſtatus controuerſiæ formandus eſt. Neque enim, vt rectè monet Guilhelmus Eſtius, *in 4. ſumm. Thomæ, diſtinct. 34 parag. 8.* ſtatus controuerſiæ eſt; an liceat in contemptum, & deteſtationem magicæ ſuperſtitionis ipſiúſque Diaboli, maleficij ſigna tollere atque abolere; cum Dominus ipſe præceperit, *Deuteron. 7. & 12.* omnia idololatriæ monumenta penitus diſperdere: ſed hoc quæritur; an liceat eiuſmodi ſigna inquirere, amouere, deſtruere, ſpe conſequendæ ſanitatis, & hac intentione vt Diabolus amplius non noceat.

Status Controuerſiæ.

Affirmantem ſententiam defendunt plerique Scolaſtici, atque adeo quidem, vt Martinus Delrio, *diſquiſit. mag. lib. 6. cap. 2. ſect. 1. quæſt. 3.* ſcribat, nullum, quod ipſe ſciat, editis libris negantem ſententiam defendiſſe, præter vnum Ioh. Heſſels, à Louanio, *in prælect. in 4. ſentent.* parum tamen prudenter & verè. Verùm negantem etiam Guilhelm. Eſtius, *loc. alleg.* vt & Bodinus, *lib. 3. Dæmonom. ſagar. cap. 3.* & tutiorem & veriorem eſſe ſtatuit.

Pro negatiua ſententia rationes. Prima.

Et omnino ſunt negatiuæ ſententiæ rationes ſat firmæ. Primò enim ſi maleficij ſuſpicio ſit, & illius media ignorentur, non niſi per veneficos & ſagas per alias patefieri poſſunt: quæ tamen ipſæ cum huius rei notitiam non habeant, de ea, vt à Diabolo certiores fiant neceſſe eſt. At neque à malefico, neque à Diabolo conſilium vllum expetere licet.

Secunda.

Secundò qui remotis iſtis ſignis morbum à maleficio inductum ceſſaturum putat, eo ipſo rebus illis vires nocendi, quas nullas habent, tribuit, & Deo prætcrito, à quo ſolo morbi immittuntur, à Diabolo & eius organis opem petit.

Tertia.

Teriò qui ſigilla illa tollit ſpe conſequendæ ſanitatis, effectum illum vel à naturali cauſſa, vel à Deo & bonis Angelis, vel à Diabolo expectat. At certum eſt, quod non à naturali cauſſa tum morbus tollatur; cùm ſigna illa nullas vires, ſeu nocendi, ſeu ſanandi habeant: neque etiam à Deo & bonis Angelis; cum Dei auxilium tum non imploretur. Ergò ſi effectus, qui ſperatur, conſequitur, neceſſe eſt, vt à Diabolo proueniat.

Equidem Martinus Delrio, qui in contraria ſententia defendenda valde laborat, *diſquiſit. Magic. lib. 6. cap. 1. ſect. 1. quæſt. 3. parag. 5.* reſpondet, eſſe inſufficientem enumerationem partium. Sanitatem enim expectari à morali cauſſa, nempe amotione ſigni; id quod *probat* 8. hoc exemplo declarat: Si quis cum hoſte foret pactus, vt ſuſpenſa de muro flammula candidâ accurrat, & portam occupet, ac vrbe potiatur; & tertius quiſpiam ciuium hoc reſciſcat, nonne, inquit, tollere licebit hoc ſignum? Imo meritorium erit, ſi fecerit, nec proditoribus conſentiet. Verùm quid actiones morales ad morborum curationes? Et ſimile, quod adducit, nihil ad rem facit. Cùm enim hoſtis poſito ſigno proditorum auxilium ſperet, & ſi inſcio proditore ſignum amoueatur, nihilominus proditor hoſtem iuuare promptus ſit; hoc ſaltē accidit, vt ſigno amoto de proditoris auxilio incertus ſit hoſtis, & propterea vrbem aggredi non auſit. Tale nihil Diabolo ſigno amoto accidere poteſt. Is enim, ſi vellet, & Deus permitteret, ſigno amoto æquè nocere poſſet, neque ſagarum auxilio opus haberet. Et nullius momenti eſt, quod addit, eum, qui ſignum remouet, idem facere, ac ſi diceret: Signum, quod nocumento inferendo poſuiſti, comminuo & perdo: non eſt, quod doceas: amplius nocere non teneris. Etenim quæſtio eſt, etſi quis talia ad diabolum dicat, an propterea teneatur, & eo modo cogi poſſit, vt non amplius noceat. Quod ſi faciat, ab homine rogatus id facit, qui tamen peccat, quod à Diabolo ſanitatem petit. Itaque nullius etiam momenti eſt, quod regerit Delrio, expeti ſanitatem non à poſitiua aliqua dæmonis actione, ſed à priuatione actionis, ſiue ceſſatione. Quod etiam obiicit Leſſius, *de Iuſtitia ac iure, lib. 2. c. 44. dubitat 5 num. 40.* dum ſcribit, effectum, qui hic exſpectatur, non eſſe actionem aliquam poſitiuam dæmonis, ſed ceſſationem, ſiue priuationem actionis: quem effectum liceat à Dæmone expectare.

Obiectio Delrio refutatur.

Verùm, primò neceſſationem illam à Diabolo petere licet; cum nullo modo Diabolo ſupplicandum ſit, & nihil reuera boni à Diabolo expectari poſſit. Neque enim, quod etiam affert Delrio, eodem modo, quo fugam ab obſeſſo expectamus, eo ipſo etiam amotione ſigni eum ceſſaturum à nocendo ſperare poſſumus. Nam cùm fugam Diaboli ab obſeſſo ſperamus, eam futuram putamus Dei auxilio, qui precibus ea de cauſſa imploratur: at iſta à nocendo ceſſatio non à Deo petitur, ſed à Diaboli voluntate ſperatur, quod impium eſt. Et quis certus eſſe poteſt, ac certo ſperare; Diabolum amoto ſigno amplius non nociturum? Non enim coactus hoc facit. Ergò ſi liberè id facit, vt honorari & adorari quaſi velit, facit. Et certè Diabolus nunquam ſponte ceſſat à nocendo corpori, niſi vt grauius noceat animæ: cùm ſit hoſtis

noſter capitalis, qui ſemper nobis maximè nocere cupit. Impium verò eſt, quod hic reſpondet Delrio, Diabolum deſinere ſigno ſublato, non quia per hanc amotionem grauius malum infligit animæ tollentis, ſed quia ſperat, maleficium in alium ſortem (vt vocat) tranſlaturum, cum nouo ſuo lucro, vel ſic plures ſibi adiuncturum videntes eum promiſſis ſtare. Omnino enim concedimus, rem ita ſeſe habere: ſed inde facilè patet, Diabolum non ob ſigni amotionem deſinere nocere, ſed quia ſuum lucrum captat, & plures ſibi deuincit: ad quod præſtandum cum occaſionem præcedat ſignum amouens, extra culpam non eſt. Deinde falſum eſt, quòd illa ſanatio ſit mera ceſſatio, & priuatio actionis: v. g. ſi quis à Diabolo ſurdus, claudus redditus ſit, aut continuis doloribus à malefico torqueatur: illi morbi non tolluntur ſimplici Diaboli ceſſatione; cùm aliquid poſitiuum ſint: ſed ſi tolli debent à Diabolo, neceſſe eſt, vt Diabolus agat aliquid, & impedimentum illud poſitiuum tollat. Atque ita illi ægri Diaboli ope ſanantur quod nulli expetendum.

Quarta. Quartò qui hac ſpe, vt morbo liberetur, ſigna illa tollit, miſcet ſe pacto, quod veneficus cum Diabolo iniit. Cùm enim Diabolus poſſit etiam ſine ſignis talibus, Deo permittente, hominibus nocere: vt tamen à ſuis honoretur certa ſigna ponit, quibus poſitis nocere incipit, manentibus nocere pergit, ablatis nocere deſinit. Ideoque qui ſigna illa aufert, non Diabolo nocendi poteſtatem aufert, ſed tacitè ab eius voluntate expectat nocumenti ceſſationem, idque ex pacto inter illum & veneficum inito. Nam cùm voluntas Diaboli, vt ampliùs non noceat, hoc modo cogi non poſſit, perinde eſt, ac ſi dicat Diabolo: Pactus es amoto ſigno te à nocendo ceſſaturum: nunc igitur me ſignum amouente præſta, quod promiſiſti, & nocere deſine. Neque alicuius momenti eſt, quod hic obiicit Delrio, dum ſcribit, non ſemper eſſe verum, quòd poſſit Diabolus nocere ſine ſignis Magicis. Sæpe enim, inquit, imò ordinariè, Deus permittit, illum multa facere per maleficos & ſigna malefica, quæ non permittit illum immediatè facere. Vnde non eſt abſurdum, exiſtimare, quòd, quando Deus permiſit mediante ſigno nocere, nō poſſit Dæmon nocere ſigno deſtructo; quia Deus tum videtur permiſſionem ſuam ſic limitaſſe. Verùm hoc modo, & ſi Deus permiſſionem ſuam ad ſigna illa limitaret, ſeſe pacto, quòd eſt inter Dæmonem & veneficum, immiſceret: quod dicere impium. Hoc vero magis conſentaneum, Diabolum, poſtquàm à Deo homini alicui nocendi poteſtatem abſolutè impetrauit, vt ſuos ſibi deuinciat, iis perſuadere, ſi hoc vel illud ſignum ponant, hunc effectum ſecuturum: cuius tamen Autor poſtea eſt ſolus Diabolus: ſigna verò illa ad maleficium nihil præſtant.

Quinta. Quintò licet hoc modò impetretur, vt Diabolus à nocendo ceſſet, & amotis ſignis homo à morbo liberetur: tamen id Diabolus non eo fine facit, vt homini proſit, cùm eius hoſtis ſit infenſiſſimus, ſed vt animæ noceat. Vt enim Leo, *ſerm.19. de Paßione Domini*, ſcribit; Beneficia Diaboli omnibus ſunt nocentiora vulneribus.

Sexta. Sextò. Et cùm illi ipſi, qui contrariam opinionem defendunt, ſtatuant, non licere petere à Dæmone, ceſſet vexare maleficio; quia petitio illa eſt intrinſecè mala, vtpote inuoluens pactum & ſocietatem cum Dæmone: etiam non licet per remotionem ſignorum Diabolicorum ſanitatém ſperare. Etenim diabolus vel cogitur hoc modo, vel precibus, & perſuaſione, quod pactū illud ſit efficax, ab eo impetratur, cogi non poteſt: ergo aſſentiente Diabolo id impetratur: quod nullo modo licet; cùm, vt Auguſtinus, *de ciuitate Dei, lib. 10. cap. 14.* ſcribit, vnus tantùm Deus colendus ſit. Omne quippe, quod præſtare hominibus vel Angeli, vt homines poſſunt, in vnius eſſe omnipotentis poteſtate, quiſquis diffitetur, inſanit. *Et mox*: Anima humana adhuc terrenis deſideriis infirma, ea ipſa, quæ temporaliter exoptat, bona, inferna atque terrena, vitæ huic tranſitoriæ neceſſaria, & præ illius vitæ ſempiternæ beneficiis contemnenda, non tamen, niſi ab vno Deo, expectare conſueuit, vt ab illius cultu etiam in iſtorum deſiderio non recedat.

Contrariorum argumentorum refutatio. Primi ab Autoritate. Et ſi verò non pauci ſunt, qui contrarium ſentiunt: tamen quæ pro ſua opinione afferunt, nullius roboris ſunt. Primò quidem autoritatibus imprimis triumphat Delrio, *lib. 6. diſquiſit. Mag. cap. 2. ſect. 1. quæſt. 3. parag. 2.* & pro ſua ſententia allegat Hiſpanos, Germanos, Italos, Gallos, Britannóſque; Scolaſticos, Nominales, Scotiſtas, Thomiſtas, Iuriſtas, Cardinales, Epiſcopos. Verum enimverò errantium multitudo non parit errori patrocinium; neque nouum eſt, multas opiniones publicè defendi, non quia veræ, ſed quia communes. Interim Guilhelm. Eſtius, *in quart ſententiar. diſtinct. 34. parag. 8 & 9.* negat, eſſe ſententiam communem, ſed ſaltem modernorum ſententiam eſſe ſtatuit, à qua diſcedere ob rationes fas ſit. Et licet eſſet ſententia communis: tamen ſententias communes ſæpe corrigi, non nouum eſt. Ideoque ipſe contrarium ſentit, & ante ipſum Ioan. Heſſels, à Louanio, Bodinus, *de ſagar. Dæmonom.* & nuper etiam Dn. D. Fridericus Balduinus, p.m. *in caſib. conſcient.* & alij.

Secundi ab hiſtoriis. Secundò hiſtorias aliquot producit Martinus Delrio, quibus probat, morbos à maleficis inductos ſignis ablatis ceſſaſſe, quas adducere hîc ſuperſedeo. Verùm non an aliquid factum ſit, ſed an, quod factum eſt, rectè factum ſit, attendendum. Alias enim non ſigna ſolùm amouere, ſed & maleficorum opem implorare liceret. Certè niſi Beelzebub in Accaron multos ſanaſſet, Ochozias Rex eius opem non imploraſſet: quod factum tamen Regis Deus per Prophetam Eliam grauiter obiurgauit. Et ſaga illa, cuius etiam ſupra mentionem feci, & cuius quoque meminit Bodinus, *ſagar. Dæmonom. lib. 3. cap 5.* in Conſtantienſi agro, non ſine cauſſa tam celebris fuit, vt dominus vici in Richtighaffen, ob hominum confluxum, canonem ab iis exigeret.

Tertij. Tertiò obiicitur, quod ſigni amotio per ſe non ſit mala, neque finis per ſe malus, morbi putà ablatio. Et proinde putant, licere hoc medio ad talem finem vti. Verum reſpondeo, ſuperſtitioſum eſt, & malum, rem ad aliquem finem referre, ad quem neque naturaliter, neque ex Dei inſtitutione ordinata eſt; & præcipuè vbi in illa re vel actione aliquid commercij cum Diabolo intercedit, quod omnino hic accidit.

Quarti. Quartò licet, inquiunt, declinare à loco, vbi poſitum eſt ſignum, per quod tranſeuntes afficiuntur maleficio. Ergo & auferre ſignum licet. Verùm reſpondeo, eſſe diuerſitatem. Fuga enim, & declinatio loci, in quo hominibus damnum infertur, naturaliter ordinata eſt ad euita-

tionem mali, in quod quis incideret, ſi eum locum pertranſiret: ſignorum autem ablatio naturaliter non eſt ordinata, vt quis per illam à morbo liberari poſſit. Imò exiſtimo, ſi quis firma in Deum ſiduciâ talem locum pertranſiret, nihil mali à Diabolo paſſurum; niſi forſan ex ſingulari ſuo conſilio Deus id Diabolo permitteret.

Quinti. Quintò aiunt, Deum ipſum præcepiſſe, vt idola gentium deſtruantur, & licere ad imitationem Chriſti, qui venit in hunc mundum, vt deſtruat opera Diaboli, *Ioan. 1. cap. 3.* deſtruere ſigna iſta, quæ ſunt opera Diaboli. Verùm reſpondeo, omnino id licere facere; ſed non ſpe conſequendæ ſanitatis. Hoc enim ſi accedat, longè alius finis eſt remotionis idolorum, & remotionis talium ſignorum. Idola enim illa deſtruebantur, ne ampliùs Diabolus honoraretur, & hominibus ad idololatriam occaſio daretur; verum ſignorum horum, & mediorum Magicorum amotione Diabolus honoratur, dum ab eo ſanitas ſperatur. Ideòque non licet externa Diaboli opera deſtruere, vt inſtituantur interna, ſuperſtitio nimirum, & ſocietas cum Diabolo & anima hominis. Sicut neque peccatum, quod Diaboli opus eſt, per aliud peccatum deſtruere licet.

Sexti. Sextò dicunt, pactū cum Diabolo hoc modo reſcindi. Verùm id negatur. Signa illa ſaltem ad deludendum & decipiendum veneficas ſunt conſtituta; interim pactum, quod inter eas & diabolum intercedit, ratum manet. Si verò ad remotionem ſigni nocere deſinat Diabolus, non id facit, quòd remoto ſigno pactum rumpatur, ſed vt ſagarum, & eorum, qui maleficij ſigna tollunt, voluntati obſequatur, & à Dei auxilio ad ſuum auxilium eos auocet.

Septimi. Septimò validam, vt putat, rationem affert Martinus Delrio, qua probare conatur, in amotione ſigni nihil illiciti intercedere; eamque petit ab enumeratione omnium illorum, qui hîc reperiuntur, actuum. Actus, inquit, ſunt vel interni, animi; vel externi, verbi & operationis. Animi interni actus ſunt tres: primus deſiderij, vt ſanitas reddatur, & ceſſet nocere Dæmon, & ad hunc finem, vt tollatur conuentio malefici & Dæmonis de nocendo, & quia hoc pactum depēdet à ſigno, cupere proinde ipſum tolli ac deſtrui. Secundus actus eſt opinionis, ſiue crudelitatis humanæ, quod ſcilicet opinor, ſeu credo probabiliter, cum ſublatione ſigni pactum ceſſaturum, & cum pacto noxam. Tertius eſt ſpes ſanitatis & ceſſationis noxæ. Verbi externus actus eſt, regere maleficum, vt ſignum tollat, & nocere per Dæmonem deſinat. Operis externus actus eſt, ipſa ſigna tollere ac abolere. Atque hos omnes actus eſſe licitos putat, & probare conatur. Verùm multis modis errat. Etenim deſiderare ſanitatem ſuam & aliorum, & equidem licitum eſt. Imò & hoc concedo, licitum eſſe, deſiderare maleficij ceſſationem. Sed de hoc iam quæſtio eſt, à quo ſanitas, & illa ceſſatio ſperanda & petenda ſit; an à ſolo Deo, vt is Diaboli opera deſtruat; an verò etiam à malefico, & ſigni ablatione? Affirmatur prius, negatur posteriùs. Neque enim illa ſigna morbum induxerunt, neque iis ablatis cogitur Diabolus, vt à nocendo ceſſet, ſed vt ipſe Delrio, in reſponſione ad argumentum ſeptimum, habet, ceſſat à nocendo, quia ſperat, vel maleficum in alium ſortem (vt vocat) tranſlaturum, cum nouo ſuo lucro, vel ſic plures ſibi deuincturum, videntes eum ſtare promiſſis. Nimirum dum benefacere creditur Dæmon, grauius nocet. Atque ita falſum, quòd deſtructio ſigni ſit medium neceſſarium ſanitati recuperandæ. Aliud enim, & magis licitum medium eſt, Dei auxilium implorare, qui, vt non ſemper permittit, vt per talia ſigna homini damnum inferatur, vt ſupra dictum: ita etiam ſignis iſtis manentibus homini ſanitatem, ſi vult, reddere poteſt. Opinio quoq; nimirum, ceſſaturum maleficium ceſſante pacto, & ſigno amoto, eſt illicita, quia pugnat cum lege Dei, & primo Decalogi præcepto: Non habebis Deos alienos. Tertiò ſpes quoq; vana eſt, quia nō nititur Dei fiduciâ, & auxilio, ſed Diaboli. Ex quo etiam patet, externos illos actus vitioſos & illicitos eſſe. Cùm enim ſagæ iſtæ non per ſe ſed per Dæmonem noceant, non licet ab ipſis petere, vt per Dæmonem hominem ſanent. Et omnino eò tandem res redit, vt Diabolus honoretur & inuocetur. Cùm enim ſigno amoto cogi non poſſit Diabolus, ne ampliùs noceat, id ſua ſponte facit, eo fine, vt homines decipiat; &, vt ipſe Delrio ait, ceſſat, vt pactum cum Mago ſeruet, & ſic eum ſibi deuinciat, & alios alliciat: cui rei occaſionem præbet, qui putat, ſigni ablatione ſe ſanitatem recuperare poſſe. Atque ita qui per remotionem ſigni morbum amoliri, & pactum rumpere vult, ille potiùs pactum confirmat; cum velit, vt Diabolus id faciat, quod promiſit, nimirum vt ablato ſigno morbum amoueat.

Octaui. Octauò vtitur hoc argumento: Si licet, *inquit*, maleficos de medio tollere, eâ ſpe & fine, ne hominibus ampliùs noceant per Diabolum, vt eius viua inſtrumenta; licet etiam ſigna maleficij tollere, ne per Diabolum illa ampliùs noceant, vt eius fictitia inſtrumenta, non operantia quidem, ſed eum ad operandum excitantia. Atque ad hoc argumentum nondum reſponſum eſſe putat Martinus Delrio. Verùm facilis eſt reſponſio. Eſt enim hic longè maxima diuerſitas. Vt enim ſagæ & maleficæ tollantur, mandatum Dei extat: neque id ſine ratione; cùm ſint homicidæ. Nam ſi latrones, ſua manu homines occidentes occidere licet, cur non liceat & maleficos occidere, qui Diaboli ope homini morbos inferunt, imò eos planè interficiunt? Deinde cum pactum cum Diabolo inierint, & Deo ac hominibus renunciarint, atque eorum hoſtes ſe declararint, cur eos occidere non liceat? At de ſignis iſtis tollendis nullum Dei præceptum habetur. Ipſa ſigna enim nō interficiunt, neque etiam Diabolum ad nocendum hominibus cogunt; ſed ipſe ſuâ ſponte ſuperſtitionibus talibus homines implicat. Et proinde ea quidem deſtruere licet, ſed non ſpe conſequendæ ſanitatis. Et propterea ſi quis à malefico læſus ſit, non ſigna adoretur, ſed ipſum Diabolum: id quod nullâ aliâ ratione fieri poteſt, quàm Dei & bonorum Angelorum auxilio.

Noni. Tandem Baptiſta Codronchius, qui, *lib. 4. de morb. ven. cap. 2.* affirmatiuam ſententiam ſequitur, & eandem ſe in lib. 1. de Chriſtiana medendi ratione, c. 3. defendiſſe ſcribit, hanc rationem affert; quia veneficia curare vel abolere haud poſſimus, niſi cauſſas eorum amoueamus; illa ſcilicet, quibus veneficæ ad infligendos morbos vtuntur. Imò vix aliam curandi rationem in hoc veneficij genere reperiri putat. Verùm falſum eſt, quòd illa ſigna, characteres, imagines, quibus veneficæ ad inducendos morbos vtuntur, ſint cauſſæ morborum illorum, vt ſupra ſatis

probatum. Ideoque remotione illorum ſignorum non remouentur morbi, ſed Diabolus, qui induxit, eos tollit. Neque etiam concedi poteſt, quod nullius alius detur tales morbos curandi modus, vt mox dicetur. Et licet nullus daretur: tamen ad Diaboli opem non eſſet confugiendum.

CAPVT IX.

De Curatione naturali.

An remediis naturalibus morbi à veneficiis inducti curari poſſint.

CVm ergo Dæmonis & veneficorum ope veneficia depellere non liceat; iam porrò quæritur, an non alia dentur licita remedia. Occurrunt autem ea duplicia: naturalia & ſupernaturalia, & ſuper diuina. De naturalibus pluribus diſputat Baptiſta Codronchius, *de morb. venef. lib. 4. cap. 2.* & longè difficillimum eſſe iudicat, aliquid certi hac de re ſtatuere: cùm alij affirment, remediis naturalibus tales morbos curari poſſe, alij negent, & pro vtráque ſententia rationes extent.

Pro affirmatiua ſententia rationes. Prima.

Qui affirmant, hos morbos remediis naturalibus curari poſſe, his rationibus vtuntur. Prima eſt, quod Dæmones ad inferendos hominibus eiuſmodi morbos naturalibus vtuntur, & varias intemperies inducunt, obſtructiones excitant, humores corrumpunt, inquinant, malignis qualitatibus inficiunt, putrefaciunt, ad varias partes præter naturam mouent. Has igitur cauſſas, etſi occultas, diligenti inquiſitione à Medicis inueniri, & contrariis tolli poſſe, exiſtimant, & extare in natura talia, ad hos vſus creata multa remedia. Et quamuis procul dubio cuilibet veneno oppoſitum alexipharmacum in natura detur: tamen ſi venenum non ſemper notum ſit, dantur vniuerſalia alexipharmaca, quæ ad omnia venena depellenda ſunt vtilia.

Secunda,

Secundo, cum Dæmones plerunque humore melancholico abutantur; vnde & melancholia Diaboli balneum eſſe dicitur: humore melancholico euacuato, non ſolum tales morbi veneficio inducti curantur, ſed & Diaboli obſeſſos homines humore melancholico euacuato interdum relinquunt. Cuius rei exemplum eſt in obſeruationibus Martini Rulandi, Senioris, *centur. 3. obſeru.* 100. de quadam fœmina Dæmoniaca & melancholica, quæ piis precibus & medicamentis humorem melancholicum euacuantibus à Diabolo liberata eſt.

Tertia,

Tertio ad experientiam prouocant. Et paſſim apud Philoſophos & Medicos multa medicamenta extare aiunt, quæ ad eiuſmodi morbos vtilia ſint. Qualia medicamenta anteà etiam, *cap. 7. de præſeruatione*, ex autoribus annotata, & plurima paſſim apud autores occurrunt; quorum aliqua & hoc loco recenſere libet. *Rutam* etiam Ariſtoteles, 20. *problem.* 24. vt & Dioſcorides, & Plinius commendant. Laudant & *hypericum*, quæ inde fuga dæmonum vulgo appellatur. *Verbena* quoque, quod ad expiationes & amuleta commendatur, ſacra herba dicta eſt; de quo Dioſcorides, & Plinius, *lib. 4. cap. 56.* *Artemiſiam* ſecum habentibus mala medicamenta non nocere poſſe, ſcribit *Auto. lib. ſimplic.* qui inter ſpurios Galeni extat. *Moly* contra veneficia ab Homero demonſtratum eſſe ſcribit Plinius, *lib. 25. cap. 4.* *Herbæ Paridis ſemen* contra veneficia præſtantiſſimum remedium prædicari, è Matthioli, *in quart. Dioſcorid cap.* 78. apparet; vbi fertur, quod ſi huius herbæ ſemen viginti continuis diebus, Drach j. pondere, ieiuno propinetur, mentis alienationem & inſaniam, non ſolum ex morbi diuturnitate, ſed ex veneficiis contractam, eo ſanari, eiúſque vſu qui ex veneficiis ſtolidi facti erant, integræ ſanitati reſtitutos fuiſſe. *Antirrhinum* ſi quis appenſum geſtet, eum nullo malo medicamento lædi poſſe, Dioſcorides, *lib. 4. cap.* 129. & Plinius, *lib.* 28. *cap.* 18. tradunt. *Abrotanum* etiam ad omnia veneficia prodeſſe, & imprimis iis, quibus coëundi potentia adempta eſt, ſcribit Plinius, *lib. 21. cap. 21.* Idem, *lib. 25. cap. 10.* refert, ei, qui quotidie *betonicam* geſtat, nulla nocitura mala medicamenta. Et de *ſulphure* idem, *lib. 35. cap.* 15 ſcribit, habuiſſe in religionibus locum ad expiandos ſuffitu morbos. Ac talia plurima, cum apud antiquos, tum recentiores extant, quæ omnia hic afferre operæprecium non eſt.

Medicamenta contra maleficia.

Qua tamen ratione res tales naturales, ſeu herbæ, ſeu mineralia, ſeu gemmæ contra morbos à veneficiis inductos proſint, & Diabolum, qui talium morborum autor eſt, fugare poſſint, vt amplius non noceat, diſſentiunt autores iſti, & in rationibus reddendis varij ſunt. Quidam dicunt, quod, quæcumque fiunt circa corpora obſeſſa, vt & tales morbos, Dæmones in ſui deſpectum & ludibrium accipiant, & potiſſimum vbi ſunt irriſiua & afflictiua, vt ſunt fœtida, amara & alia huius generis, vt hac ratione quodammodo cogatur ad fugam Diabolus, & à nocendo deſinat. Verùm quis non intelligit, talibus rebus nullo modo Diabolum affligi nec cogi, vt à nocendo deſiſtat, ſed ſi id faciat, ideo facere, vt homines in ſua ſuperſtitione confirmet. Alij dicunt, cùm iſta afflictionum in inferno ferẽdarum memoriam Diabolo ſuggerant, vt ſulphur, & ignis, eum hoc modo terreri, vt à nocendo abſiſtat. Verùm etiam ſine iſtis Diabolus ſuæ condemnationis non immemor eſt, nec, etiamſi ipſi hoc modo in memoriam reuocetur, cogitur, vt à nocendo deſiſtat. Alij ſtatuunt, Deum cõcreaſſe, in ſpiritibus, Angelis, & ſpiritu humano quandam potentiam ſenſitiuam, non carnalem, ſed ſpiritualem, per quam ſubiiciantur paſſionibus rerũ corporalium. Verum de anima humana, vtpote quæ forma eſt ſui corporis, hoc verum eſt; at de Angelis hoc nondum probatum. Alij exiſtimant, quod ſi res illæ piè ac deuotè adhibeantur, tanquam inſtrumenta diuinæ iuſtitiæ in Dæmones agere, eáque effectus & opera veneficij tollere. Verùm & hoc probari debet, quod Deus talibus rebus vt inſtrumentis vti velit, & quod vnquam promiſerit, per res naturales eos effectus ſe editurum, qui ſunt ſupra rerum naturalium vires. Alij tandem putãt, res iſtas naturales non immediatè in Dæmonem agere, ſed in Dæmoniacum, vel maleficio infectum; cum introducant diſpoſitionem illi, quam Dæmon immiſit, contrariam. Quæ ſententia ſi rectè explicetur, inter reliquas veritati maximè conſentanea eſt, vt poſtea dicetur.

Contra alij negant, res naturales contra veneficia quicquam prodeſſe, his rationibus: Primò quod, cùm, vt ſupra, c. 7. probatum, maleficium à Diabolo inducatur; rerum naturalium verò in Diabolum, vtpote qui ſpiritus eſt, nulla ſit efficacia: etiam ad morbos à Diabolo inductos & dependẽtes depellendos nullã vim habere poſſint. — Pro Negatiua rationes. Prima.

Deinde cùm nulla perfecta curatio, etiam naturalis morbi, poſſit inſtitui, niſi ipſe morbus — Secunda,

exactè cognoſcatur, & præterea temperiei naturalis, ætatis, conſuetudinis, temporis anni, & ſimilium habeatur ratio, & hæc omnia in morbo, etiam naturali, cognoſcere difficillimum ſit. quomodo cognoſcente in morbo à Diabolo inflicto, & quomodo omnes actiones, quibus Diabolus in humoribus corrumpendis, & varus morbis inducendis vtitur, inueſtigari poterunt? Iis verò non cognitis perfecta etiam curatio nulla inſtitui poteſt.

Tertia.

Tertiò etſi naturalia medicamenta ad vitioſos humores, per quos morbi inducuntur, euacuandos vtilia ſint: tamen cùm morbi illi non ſolùm ab humoribus tollendis dependeant, etiam iis ſolum ablatis curatio talis morbi ſperari non poteſt: quod & de aliis medicamentis alexipharmacis & alterantibus dici poteſt. Etenim etſi medicamenta vtilia applicentur: tamen ne effectus ſuos ſortiantur, Diabolus facilè impedire poteſt; & quantum quotidiè Medicus de morbo, vel cauſſa morbifica tollit, tantum ille morbi iterum, & cauſſæ morbificæ producere, & ita omnes Medicorum conatus irritos reddere poteſt.

Controuerſiæ huius deciſio. Morborum veneficorum differentiæ.

Vt autem hæc controuerſia componatur, obſeruandum, quod ſupra dictum, morborum, qui pro veneficis habentur, tria eſſe genera. Primum nullo modo veneficium eſt: ſed cùm Diabolus aliquem morbo naturali correptum iri animaduertit, vt eſt rerum naturalium peritiſſimus, ſagis & veneficis perſuadet, ſi, quæ iubet, adhibeant, hominem in hunc morbum lapſurum, in quem tamen lapſurus erat, etſi veneficæ nihil tale egiſſent. Interim ſagæ & veneficæ putant ſua opera hunc morbum inductum eſſe, & eo nomine Dæmonem venerantur. Secundò ſunt alij morbi, qui à Diabolo quidem inducuntur, ſed per cauſſas naturales, dum is corporis conſtitutionem naturalem immutat, & humores corrumpit ac alterat. Tertiò ſunt morbi, qui ſimpliciter à Diabolo inducuntur, non mediantibus humoribus naturalibus. Primum ergo morborum genus quod attinet, id omnino remediis naturalibus curari poſſe, manifeſtiſſimum, & extra dubium eſt: tertium verò naturalibus remediis curari non poteſt; cùm rerum naturalium in Diabolum, qui ſpiritus eſt, nulla ſit actio. Ad ſecundum verò genus curandum vtilia ſunt medicamenta naturalia; verùm ſola non ſufficiunt, ſed præterea etiam diuina curatione opus eſt; de qua *cap. ſeqq.* dicetur. Cùm in talibus morbis duæ cauſſæ concurrant, humores, & aliæ, quæ ſunt in corpore humano, & præterea Diabolus: etiamſi prior cauſſa tollatur, tamen, niſi etiam Diabolus ab agendo & nocendo ceſſet, curatio perfecta nulla ſperari poteſt.

Naturalia remedia ad curandos morbos veneficos duplicia.

Naturalia autem illa medicamenta ſunt duplicia; vel euacuantia humores vitioſos, quibus Diabolus in inducendis morbis vtitur; vel alterantia, & alexipharmaca, diſpoſitionibus illis à Diabolo inductis contraria.

Vomitoria.

Inter euacuantia imprimis vtilia ſunt vomitoria. Certum enim eſt, & experientia conſtat, vomitu multos rebelles morbos, quorum cauſſa in vētriculo, meſenterio, ac circa hepar ac lienem hæſit, aliíque medicamentis per aluum purgantibus euacuari non potuit, curatos fuiſſe. Ideóq, etiam vomitoriis exhibitis dæmoniacos curauit Rulandus, vt ſupra dictum. Humoribus enim illis vitioſis ſublatis morbi etiam illi quos mediantibus illis humoribus Diabolus induxit, ceſſarunt. Et obſeruatum etiam eſt, quoſdam maleficio affectos ſanatos fuiſſe; cum ſimul vitioſis humoribus cultros, capillos, vitra, & ſimilia reiecıſſent; non quod res illæ miræ eiectæ cauſſæ morbi fuerint, ſed quod humores vitioſi euacuati fuerunt, à quibus illi morbi pependerunt. Diabolus verò præſtigiis ſaltem quibuſdam inter vomendum res illas addidit. Quæ autem vomitoria cuique morbo & cauſſis conueniant, prudens Medicus diſpiciet, & dictum eſt de iis alibi.

Purgantia.

Sunt tamen & per aluum ſolum purgantia vtilia, & propterea non negligenda.

Vrinam cientia.

Refert quoque Henricus ab Heer, *lib. rarar. obſeruat.* 13. quendam non quidem maleficio & incantatione, ſed philtro malè affectum, per vrinas euacuatum & ſanatum fuiſſe.

Mira philtro affecti hiſtoria.

Cum enim iuuenis quidam quatuordecim annorum amatorium puluerem accepiſſet, in hæmorrhagiam narium maximam incidit, & mox per os grumos ſanguinis ouo maiores eiecit, vt per omnia momenta ſuffocandus videretur; nec multo pòſt per vrinam aluúmque ſanguinem tanta copia excreuit, vt non ſolum aliquot matulas, ſed & ſitulam capacem impleuerit, cui ſiſtendo etſi varia auxilia exhiberentur; omnia tamen fruſtra fuerunt, & tandem aures iuuenis ceromatis loco ſanguinem puriſſimum fundebant, íſque denique pro mortuo habitus, & in ſtramine repoſitus eſt. Verùm cùm reuiuiſceret, & potus aliquid ſumpſiſſet, placido ſe dedit ſomno, ex quo cùm poſt multas horas expergefactus eſſet, copioſo ſudore perfuſus, pruritum toto corpore vehementiſſimum ſenſit, & mox cruſtis pollicem craſſitie æquantibus totum corpus obductum fuit, ita vt extra volas manuum & pedum nihil vel aciculæ capite tangi poſſet à cruſta liberum. Cum autem ipſi interim medicato iuſculo aluus moueretur, quatuordecim limaces magnos, rubros, cornutos, viuos, repentes, vno ſeceſſu iecit. Ab illo die, quia cruſtæ ipſum nec ſedere nec iacere patiebantur, ſtetit perdius pernoxque, totas ſex hebdomadas, manibus perticæ craſſiori ab angulo ad angulum cubilis tenſæ admotis. Toti corpori obuoluebatur linteum cremore lactis madens. Si quando dormire cogeretur, veritus, ne vel thoracem perticæ admoueret, vel laborantibus genibus muſculorum cruſtæ finderentur, breues ſomnos, ſomniis ſimillimos, capiebat. Venit tandem Leodium Paracelſicus quidam, qui iam ſanari incipienti (nam cruſtarum bona pars, & cum iis omnes pili capitis, manuúmque & pedum vngues deciderant) remedium dedit, quod vrinis copioſius motis ſanitatem acceleraſſe viſum eſt: quod remedium Ludum Paracelſi dixit. Verùm non immeritò hic dubitari poteſt, an iuuenis iſte naturæ robore, & per cruſtarum illam eruptionem; an verò per vrinæ euacuationem ſanatus fuerit: cùm, quando ipſi hic puluis à Paracelſico exhibitus fuit, iam conualeſcere inciperet, & cruſtæ deciderent.

Calculi humani vis contra philtrum.

Addit tamen Henricus ab Heer, ſe experientia didiciſſe, calculum ex homine exſectum, in puluerem comminutum, cum aqua vel ſucco naſturtij aquatici propinatum, philtro potatis, vel amore furentibus multùm profuiſſe.

Miraculis memoriæ & obliuionis exemplum.

Hoc loco obiter & hoc recenſendum, quod de eodem iuuene narrat idem Henricus ab Heer, nimirum puerum iſtum fuiſſe magnæ memoriæ, vt quatuor condiſcipulis diuerſa dictaret carmina, ipſe interim quintum ſcriberet: memoriam

tamen hanc in morbo iſto ita amiſiſſe, vt etiam proprij fraterníque nominis, & litterarum omnium oblitus, nec verbum vllum Latinum intelligere, ſed, vt puer, iterum Alphabetum diſcere neceſſe haberet; ad ſtudia tamen reuerſum ita profeciſſe, vt Philoſophiam publicè in Germania & Gallia ſit profeſſus, Medicúſque factus, ab eo tempore morbum nullum ſit expertus, præter catarrhos.

Alterantia & alexipharmaca contra veneficia.

Alterantia verò, & alexipharmaca quod attinet, primò hic notandum vocabulum veneficij ambiguum eſſe, atque interdum ſumi pro incantatione, & actione abſolutè Magica: interdum pro morbo per venenum illato; quò & philtra pertinent. Ideoque cùm apud autores occurrit, herbam hanc vel illam contra veneficia vtilem eſſe, plerunque morbi à venenis clàm illati potius, quàm à Magicis actionibus inducti, intelligendi ſunt. Etenim cum dentur alexipharmaca communia, ea in hiſce venenis, quorum natura plerunque latet, non ſine commodo vſurpari poſſunt. Imò forſan cum fructu etiam in morbis à Diabolo inductis ea adhibere licet; cùm & ille venenoſas in corpore diſpoſitiones excitare poſſit, quæ ab eiuſmodi medicamentis infringuntur.

Duplicia. Interna.

Medicamenta autem iſta alterantia ſunt vel externa, vel interna. Interna ſunt pleráque ex iis, quæ ſupra, *cap.* 7. & in hoc ipſo etiam capite antea fuere enumerata. Tale medicamentum eſt *herba Paris*, è qua, & aliis alexipharmacis parata eſt antidotus Moibani, vulgò antidotus Saxonica, & puluis Saxonicus dictus; tale eſt *ariſtolochia rotunda, & longa*; tale eſt *hypericum*; talia plurima alia. Quædam verò medicamenta quibuſdam malignis diſpoſitionibus in ſpecie aduerſantur. Ita ruta medetur epilepſiæ; cui cùm ſæpe ſeſe Diabolus immiſceat, non ſine cauſſa etiam tum vſurpatur. Huc pertinet procul dubio etiam *viſcum colurnum* præcipuè; de quo ſcribit Henricus ab Heer, eum epilepticis querno longè eſſe vtiliorem, ídque ſeipſum ſæpe expertum eſſe. Præter ſimplicia Baptiſta Codronchius, *de morb. venef. lib.* 4. *cap.* 2. duo hæc, vt vniuerſalia, recenſet.

Primum Recipit *hyperici*; & præcipuè *ſem. illius* Drach. j. vel Scrup. ij. *margaritar.* Scrup. j. F. Puluis, qui exhibeatur cum Vnc. iiij. decoctionis, ſeu ſtillatitiæ aquæ mellatæ. Alterum eſt hoc: ℞. *thuris, myrrhæ, ladani*, an. Vnc. ij. *ſulphuris, galbani*, an. Vnc. j. *hyperici, ariſtoloch.* an. Vnc ß. F. Puluis, qui eadem quantitate exhibeatur. Verùm non video, quomodo iis plus quàm aliis alexipharmacis communibus, fidendum ſit.

Externa. Vnguenta.

Externa ſunt vnguenta & ſuffumigia, vt & balnea. Et quod *vnguenta* attinet, cum contra luem Veneream inunctiones Mercuriales vtiles ſint, & contra venena oleum Carauitæ, & alia, quæ iuncturis & locis arteriarum inungi ſolent: non abſurdum videtur, etiam in talibus morbis ſimilia vnguenta vſurpare. Inter vnguenta non prætereundum eſt illud, cuius ex Carichteri *lib.* 2. *cap.* 11. cùm alij, tum etiam Henricus ab Heer, *in obſeru. Medic. rariis, obſ.* 8. mentionem facit, quod fit ex *viſco colurno*, quo ille in puella quadam inſigni maleficio affecta ſe feliciter vſum ſcribit.

Vnguentum ex viſco colurno.

Puella enim illa cum nonum agens annum à venefica ſtipem petente folium acetoſæ donatum deglutiuiſſet, doloribus ſtatim alui torqueri, toto corpore primùm contremiſcere, deinde & conuelli, demum animo linqui, & quaſi mortua cadere cæpit. Variis remediis fruſtra tentatis ad Exorciſtam pro more gentis itum: qui cum officium ſuum facere inciperet, ſtatim puella corpus in varias formas rotare, deinde vomere cæpit ſtercora equina, acus, pilos, plumas, fili glomeres, vitrea feneſtrarum fragmenta, clauos, cultrum ferreum ſpithama longiorem, ouorum putamina, conchylia. Verùm cum Leodij aliquot ſeptimanis nihil profeciſſent exorciſmi, matrem religio inceſſit, ducendi filiam Huum, ad ſacellum D. Virgini ſacrum, nuperrimè conſtructum, iamque miraculis celebre creditum vulgò. Verùm & ibi fruſtra omnia, quæ ſolent, tentata, & puella non ſolum hydrophoba, ſed hygrophoba domum reducta eſt: vbi totis quindecim diebus nec potus, nec cibi aliquid aſſumpſit. Tandem ex Carrichtero Henricus ab Heer hoc vnguentum compoſuit: ℞. *adipis canis* Vnc. iiij. *vrſi* Vnc. viij. *caponis* Vnc. xxiiij. *viſci colurni adhuc virentis* truncos iij. *ſinſtatim ſectos & tuſos, dum humeſcant.*

Contunde autem ſimul lignum, folia, baccas, Miſce omnia in phiola, quam Soli nouem ſeptimanas cùm expoſueris, virentem balſamum extrahes, quo ſi veneficio affectorum corpora, & loca maximè dolentia, ac iuncturæ inungantur, certo experimento æger ſanari, atque hoc ipſo vnguento puellam iſtam ſanatam eſſe ſcribit.

Suffimenta quoque in morbis veneficis & Medici antiqui, & recentiores vſurparunt, parata è *lauro, ruta, hyperico, ſaluia, roremarino, roſis, ligno aloës, aſpalathi, ſantalo, corticibus citri, thure, maſtiche, bezoë, ſtyrace, calamita, ladano, moſcho, ſulphure*, quæ cor & cerebrum roborant, & humores frigidos & malignos diſcutiunt. Suffumigia.

Balnea vtrumque præſtant, & euacuare inſenſibiliter, & alterare poſſunt. Ideóque nonnulli ad morbos veneficos tollendos & balneis vtuntur, in quibus rutam, hypericum, artemiſiam, verbenam, palmam Chriſti, & alia ſupra enumerata coquunt. Et verum eſt, balneis repetitis, id quod thermæ docent, ſæpe morbos difficiles curari: imprimis ſi accedat ſudor. Verùm vniuerſali corporis præparatione opus habent, nec temerè vſurpanda. Et ea ipſa tamen non immediatè Diabolo, & eius operibus, ſed humoribus, & diſpoſitionibus corporum vitioſis opponuntur, & his ablatis aliquid vtilitatis afferre poſſunt. Balnea.

De omnibus tamen iſtis remediis naturalibus, cùm externis, tum internis hoc obſeruandum: ſi ea adhibere libeat, (cùm ſæpe in occultis morbis varia remedia tentare liceat) ſine omni ſuperſtitione, ceremoniis, verborum pronunciatione, & ſimilibus vſurpanda, ac ſaltem eorum naturalibus viribus fidendum, cætera Deo committenda eſſe. Curatio in remediis naturalibus ad venefi-cia adhibendis.

CAPVT X.

De diuina curatione.

NAm ab iſtis remediis naturalibus omnibus in morbis à veneficio inductis nemo certè ſibi ſanitatem polliceri poteſt. Etenim cùm Diabolus non ſolum diſpoſitionibus Medicis vulgò notis vtatur, ſed & ignotas introducere poſſit: & Medico ignotum ſit, quibus modis Diabolus ad nocendum vſus ſit: talia remedia aliquid iuuare, morbum verò planè tollere non poſſunt. Imò ſi Deus permittat, Diabolus remediorum Diuina Curatio

naturalium vires debilitare & infringere poteſt. A Ideoque ſi remedia naturalia non ſufficiant, ad diuinum auxilium & curationem recurrendum. In quo autem cura iſta conſiſtat, vt breuiter dicam, equidem quid Exorciſtæ hac de re præcipiant, non ignotum eſt.

Exorciſmi. Verùm cùm de eo pluribus diſquirere meæ profeſſionis non ſit, falcem in alienam meſſem non immittam, Duo ſaltem monebo; Primum eſt, exorciſmos illos, vt & peregrinationes ad loca ſacra, ſæpe nihil proficere ac prodeſſe; id quod tum alia exempla; tum obſeruatio, quæ eſt apud Henricum ab Heer, anteà allegata, clarè docent; ex qua conſtat, puellæ illi exorciſmos Leodij aliquot ſeptimanis adhibitos nihil profuiſſe, eandémque Huum ad Sacellum D. Virgini ſacrum deductam, omnibus pro more factis, nulla ex parte leuatam domum reductam fuiſſe. B Alterum eſt, quod Baptiſta Codronchius, *de morb. veneſ. lib. 4. cap. 3.* ſcribit, ſe à pio quodam Sacerdote monitum eſſe, ne quis in talibus certam fiduciam conſtituat, aut credat propterea nihil mali ſibi eventurum, ſed omnia proſpera; cùm nec virtute naturali, neque Eccleſiaſtica ordinariè ad tales effectus producendos vim habeant; & ideo in Deo omnem fiduciam collocandam eſſe. Et rectè. Nam præcipuum, imò vnicum ad quod omnia, quæ præterea adhiberi ſolent, reliqua referenda ſunt, curationis horum morborum caput eſt, in ſolo Deo fiducia, vt nimirum is ardentibus precibus, & fide firma ac ſincera inuocetur, cum ab ægro, tum à cognatis & amicis, imo C tota Eccleſia. Et cum peccatores Deus non exaudiat, ea vitæ ratio & ab ægro, & à cognatis & amicis, qui pro ægro apud Deum intercedunt, ineunda eſt, quæ hominem Chriſtianum decet. Ideoque neceſſarium eſt, vt & ægri & cognati veram pœnitentiam agant, & fructus dignos pœnitentia faciant. Cauendum verò, ne ſub diuinæ curationis ſchemate aliquid ſuperſtitiosè, & quod contra Dei honorem, quem ſuum ille nulli alteri concedit, vel eius mandatum, committatur. Seuera enim Dei mandata ſunt: *Non habebis Deos alienos.* Et: *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.* Quæ in Deo omnem fiduciam eſſe collocandam, & ab eo ſolo auxilium omne petendum docent. Is, ſi vult, omnes morbos, quocumque modo inductos, ſanare poteſt: ſi verò non velit homini ſanitatem reſtituere, nullo modo ad Diaboli auxilium confugiendum, ſed in eius voluntate acquieſcendum. Iudicia enim Dei ſunt quidem occulta, ſed ſemper iuſta.

Summa curationis morborum à veneficiis inductorum breuiſſima hæc eſt: Primò, ſi animaduertatur, Diabolum ad morbū aliquem inducendum cauſſis naturalibus vſum fuiſſe, omnino cauſſis illis, quibus Diabolus vſus eſt, contraria remedia opponenda, & quibus fieri poteſt, modis morbus ille oppugnandus. Cætera Diaboli ludibria planè contemnenda. Etenim Diabolus vbi poteſtatem aliquam homini nocendi à Deo impetrauit, egregiè illa vtitur, & quātum poteſt, homines terrere & turbare conatur; & propterea ſi morbos, vltra Dei permiſſum, augere, quātum vult, non poteſt, ſymptomatib. is foris apparentibus ægros & adſtantes terrere conatur, & cum lædere nō poteſt, ludit. Quæ omnia itáq; déque habēda, & omnia Diaboli ludibria contemnēda, nec vel timore, vel admiratione ſuperbiſſimus ſpiritus titillandus, ipſíque, quod ſoſtri loco habere poſſit, nec pilus, vel ex quiſquiliis quid, dandū & concedendum, vel eius gratia manus vertenda; nihilque, quod ipſe ſibi arrogare poſſit, & vllo modo de ſuperſtitione ſuſpectum videtur, medicamētis admiſcendum; ſed omnis curatio ad ipſos morbos & cauſſas naturales ſimpliciter dirigenda. Secundò quia etſi Diabolus naturalibus cauſſis ſæpe vtitur: tamen vel ipſius cauſſæ natura nos latet, vel modus agendi ignotus eſt; præterea Diabolus cauſſarum in contrarium agentium vim impedire permiſſu Dei poteſt: in talibus morbis curandis nunquam in remediis naturalibus ſubſiſtendum, ſed, quod quidem in omnibus aliis morbis etiam faciendum, hic tamen imprimis neceſſarium eſt, Dei auxilium ſeriis precibus implorandum, iſſque orandus, vt opera Diaboli deſtruat, eiúſq; potentiæ reſiſtat. Si Deus nobiſcum, nec Diabolus, nec eus organa quicquam nocere poſſunt, ſed faceſſant, & confundantur, neceſſe eſt.

CONCLVSIO.

ABLOLVI tandem, cum Deo, & Sextum hunc ac Vltimum Librum Practicæ Medicinæ; eúmque, Lector Beneuole, *nunc Tibi exhibeo Equidem me nonnullorum obtrectationes & calumnias, quas ob hoc ipſum morbi genus, quod hic Liber tractat, iamdudum expertus ſum, non euitaturum facilè præuideo. Verum vicit veritatis ſtudium, vt omnes has ſuſque déque haberem. Infeliciſſima ſunt ingenia, quæ alios omnes ad ſuum captum & placitum loqui ac ſcribere volunt, & quæ olim non didicerunt, nec poſtea diſcere cupiunt: & propterea à ſuis opinionibus diſſidentes non ſolùm odio habent, ſed & conuitiis impetunt. Sumus, quotquot bonas literas tractamus, & publicè, ſeu voce, ſcriptis profitemur, eiuſdem Reipublicæ Senatores, quorum vita libera, nec aliorum voluntati ac nutui accommodata, ſed firmis rationibus nixa eſſe, & modeſtè, ſine rixis, ſine altercationibus, ſine conuitiis proferri decet. Ideoque ſicut in meis ſcriptis meam ſententiam liberè propoſui, &, vbi opus fuit, meum ab aliis diſſenſum declaraui, ſed ſine maledicentia, ſine cuiuſquam obtrectatione: ita me non offendet, qui à me quandoque diſſentiet. Nam & me hominem eſſe, & in hac naturæ obſcuritate, ac mentis noſtræ imbecillitate, negotiorúmque varietate, errari potuiſſe, facilè agnoſco.*

Multa tegit ſacro inuolucro Natura, neque vlli
Fas eſt mortali ſcire omnia.

Modò rationibus, non maledictis, certet, & pro iis, quæ à me minùs rectè ſcripta eſſe putauerit, meliora ſubſtituat. Si tamen, quod multis bonis ac doctis Viris hactenus accidit, & mihi contingat, vt pro iuuentutem literariam iuuandi ſtudio, & multiplici labore, calumnias reportem; & id patienter feram, neque vnquam me adduci patiar, vt ferram maledicendi cum quoquam reciprocem. Penes poſteritatem eſto iudicium. Illa ſepoſito omni affectu, odio, inuidia, rectiſſimè de noſtris ſcriptis iudicabit. Si quæ verò, quæ vſui Tuo, vel aliorum inſeruient, in his meis ſcriptis inuenies, ea omnia Deo Opt. Max. qui vitam ad hunc vſque terminum mihi prorogauit, & ſanam mentem in corpore ſano, vireſque ad hoc, quicquid eſt, operis abſoluendum clementiſſimè conceſſit, in ſolidum adſcribas: Illi ſoli ſit Laus, Honor, Gloria, & Gratiarum actio in infinita ſecula.

APPENDIX
LIBRI VI. PARTIS IX.
Miram veneficij hiſtoriam exhibens.

LECTOR BENEVOLE.

CVM Vir Excellentiſſimus & Clariſſimus Dn. Balthaſar Han, Medicinæ Doctor & Sereniſſ. Dn. Electoris Saxoniæ Archiater, Collega, Compater, & Amicus meus honorandus à me intelligeret, me in libro Sexto Practicæ etiam aliquid de morbis à Veneficio dicturum; miram eius rei hiſtoriam mihi narrauit, eámque plenius deſcriptam paulò poſt per epiſtolam exhibiturum promiſit. Verum cùm caſtra Sereniſſ. Elector. Saxoniæ ſecutus id tardiùs præſtare potuerit, interim Liber iſte Sextus Practicæ in Typographia abſolutus eſt. Cùm tamen animaduerterem, lectu digna eſſe, quæ ab eo annotato, Appendicis loco ex libro huic ſubiungere volui; quod Te boni conſulturum confido. Equidem de hac hiſtoria iſtud meum iudicium ſubiungere debuiſſem, verùm operæ Typogrphica id non patiuntur & ſupplebit id Viri Clariſſimi & Excellentiſſimi Dn. D. Ioachimi Colbij *hac de re conſilium ad eundem ſcriptum. Duo tamen imprimis in ea attendenda cenſeo. Primum eſt, Diabolum miris artibus ad homines fallendos, & ad ſe alliciendos vti, non tamen plus, quàm Deus permittat, præſtare poſſe; & propterea vbi nocere non poteſt terrere, ſaltem, & ludere. Secundum eſt: Nihil in gratiam Diaboli, & quod eum quocumque modo delectare poſſit; faciendum, ſed ſpem poſt medicamenta naturalia & legitima in ſolo Deo collocandam eſſe, ad cuius arbitrium & nutum Diabolus à nocendo, terrendo, & ludendo ceſſare neceſſe habet.*

EPISTOLÆ DVÆ VIRI EXCELLENTISSIMI ET Clariſſimi, Dn. Balthaſaris Han, Medicinæ Doctoris, & Sereniſſ. Electoris Saxoniæ Archiatri.

EPISTOLA I.

QVAM nuper tibi breuiſſimis recenſui, Vir Ampliſſ. Excellentiſſ. atque Experientiſſime, Dn. Collega, Compater, ac Amice plurimum obſeruande, caſus cuiuſdam Medici hiſtoriam miſerabilem ſanè, atque mirabilem admodum, eam iam tibi, vti ipſemet eam maxima ex parte obſeruaui & annotaui manu meâ tranſmitto deſcriptam & conſcriptam.

Fœmina quædam honeſta ac pia, annum iam agens vigeſimum ſecũdum temperamenti laudabilis, ſed ad melancholiam non parum inclinantis, anno Chriſti 1634. octauo Nouembris, Saturniq; die, circa veſperam anguſtiis ac compreſſionibus pectoris quibuſdam inſolitis fatigata, ſomní capiẽdi animo horâ conſuetâ ibat cubitum, & quanquam ſatis citò ille ſubſequebatur: non tamen fuit abſque turbis, moleſtiis, & angoribus grauioribus, ob quos non ſemel, poſt horam noctis 12. miſerè eiulare audiebatur, ſed ſomnians habita vocabatur, at non excitabatur, vſque dum eiulatus repetebat frequentiores. Somno ſuſcitata oculos crebrius eleuabat, verum haud diu apertos retinebat, imò ad ſomnum confeſtim ſe componebat, nec vltra tria verba proferebat. Manè, die Solis, nonóque Nouẽbris, circa horam 6. lecto exurgens, templum, ac quî ſpõſam quandam ſponſo Chriſtianâ copulâ iungendam Miniſtro Eccleſiæ, ſecũdum promiſſum, adduceret,

A ſollicitè meditans, en liuidas maculas duas in manu alterutra conſpiciebat, variis lancinationibus continuitatem cutis brachij vtriuſque à carpis ad flexuras cubitorum vſque ſolutam, ſupra cubitos vtroſque verò diuerſis eam literis, quas inter exactè hæ duæ, N. nimirum & B. in vnam quaſi coalitæ, vel inuicem ſibi in hunc modum, NB. appenſæ notis quoque crucis his † inſignioribus aliquibus notatam eandem animaduertebat. Quid? Illa non minus ſanctum ſuum propoſitum nutu benigniori Altiſſimi horâ matutinâ

B ordinariâ fœliciter perficiens, circa 8. eiuſdem diei antemeridianam, templum denuò intrabat, prandióque, ſiue conuiuio nuptiali ad 4. vſque pomeridianam ſatis læta intererat, nec quicquam interdiu ac noctu moleſtiarum percipiebat, niſi quòd die Lunæ ſubſequenti. Nouembris v. decimo numerũ characterum, ſub forma crucis vnius atque alterius, qui circa collum, pectus, & ventrem infimum vt plurimum diluculo eruperant, adauctum miſera obſeruaret. Perſentiſcebat inſuper per integrum hunc diem anguſtias ac an-

C xietates inſignes, inſultus vnus excipiebat alterũ, tãtáq; porro ad profundiorem ſomnum, qui plerumque nũcius ac principium futuri alicuius paroxyſmi, ac dictorum characterum erat, aderat propenſio, vt haud facilè ex eo ſuſcitari valeret. Durante hoc (miſerabile ac mirabile viſu adſtantibus) ad plures corporis partes characteres no-

minati, ſub figura maxima ex parte crucis alicuius, prorepebant, ita, vt ſpatio ſeptidui à capite vſque ad calcem, tam in anticis, quàm poſticis partibus, tota cutis, ac ſi virgis vel ſpinis cæſa fuiſſet, vulnerata atque aſpera cerneretur. Facies prioribus diebus ſemper apparebat illæſa, poſterioribus verò notabatur quidem ſignis recenſitis, ſed leuioribus, continuitatémque cutis veræ ſuperficialiter ſaltem, vel vix quid præter epidermida ſoluentibus. Nocte diei huius irruente lectum ſuum intrabat, dormiebátque per horulam, qua elapſa, inquieta reddebatur, eiulatus edebat, manúſque nonnihil arctè complicabat. Animaduertentes hoc aſtantes à ſomno eam arcebant, manus ſtrictè quodammodo clauſas recludebant, acúmque altetutri manuum volæ infixam deprehendebant, eámque extrahebant. Acus iſta ab aſtantibus dictis, inſcia tamen noſtra fœmina, variè fuit incuruata ignique admota, atque aſſeruatur etiamnum. Dies Nouembr. vndecimus, dicatus Marti, tolerabilior erat ſuperioribus, non tamē prorſus liber ab inuaſionibus enumeratis, licet mitioribus. Hac nocte fœminæ dictæ per ſomnium velut, acum ſe quandam ſub lecto ſuo inuenturam, quam, quò citius prunis imponēdam curaret, eò celeriùs malum hoc remiſſurum, firmiùs imprimebatur. Hinc die ſubſequente Mercurij, qui 12. erat Nouem ſomnij forte ſub prandio recordabatur ſui, iubebátq; vt ancillula acum ſub lecto latentem ſtudioſè quæreret. Ancillula rediens acum ſatis longam, ac quidem talem, qualem Sartores in conſuendis veſtibus adhibent, afferebat. Hæc prunis iniiciebatur, inſtituebatúrque actus hic aliquoties. His ita peractis lectum hora decubitus repetens vmbram fortuitò quandam ſub ſpecie humana conclaue ingredientem, angulóque ſeſe quodam abſcondentem percipiebat, illa, qua viſa mirè expaueſcens, artúſque tremens ſopore obruebatur iſto inſolito, húncque dum, propter exquiſitos, quibus inſimul torquebatur, cruciatus, vi velut quadam animoſè elidere conabatur, ecce vetula facie torua, terribilis lecto adſtabat, baculóque armata craſſiori crura ipſius magno niſu crudeliter percutiebat, atque indignabunda verba hæc ingeminabat: Acum mihi redde meam. Acum mihi redde meam. Hinc cum altè exclamaret illa iterum atq; iterum, vetula euaneſcebat, nec ampliùs à nocte hęc incōſueti aliquid perpetiebatur ad diem Saturni vſque proximum, qui 15. erat Nouembris anni prænominati, quo ſub ipſius crepuſculo inter deambulandū nouam quandam alterutrius pedis plantæ infixam acum non ſine magno dolore, & profuſione ſanguinis aliqua, ingenti vociferatione aſtantibus oſtendebat. Nox decimiquinti huius ſat trāquilla erat quietè enim dormiebat, ac quidem ita, vt ſubſequenti die Dominica, 16. Nouembr. templa abſque remorâ frequentando cultum decentem prompta mente exhiberet. A die hoc decimo ſexto nihil adeò dolorifici ac inhumani illi obuiam veniebat, niſi quòd nō ſemel extra ſuum lectum, quem tamen horis ſomno dicatis conſuetis qualibet veſpera præmiſſis precibus Chriſtianis ac ſigno S. Crucis repetebat, ſine manifeſto doloris ſenſu, ſub ſcamno aliquo cubans inueniebatur, ac per interualla, noctibus ſcilicet certis, vtpote tertia, quarta, ſexta, vel decima, (non enim iſta propter dictorum dolorum abſentiā accuratè ita fuerūt obſeruata) denuo cruces nouæ quibus noua ſigna alia, cordis nimirum, noui item alij Aſtronomici Planetarum videlicet configurationum vſitatarum, vti ☌ ⚹ □ △ ☍ tum & Planetarum ipſorum, ac Luminarium, ceu ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽ nec non ſimplicium quorundam medicamentorum Chymicorum, velut ♁ △ ♂ ⊖ ⏀ &c. Characteres (non enim horum, vt & Aſtronomiæ ac Chymiæ ipſius, quibus ſæpiuſcule tum legendo, tum calculum ducendo, ſeſe oblectare aſſolebat, præter ſexum muliebrem, prorſum ignara erat) adiungebantur, cuti quaſi inciſæ effloreſcebant. Status hic ab hinc ad diem 27. Ianuar. anni currentis 1635. vſque bene-quietus erat, inſultúſque dicti minuebantur, imò in totum deficiebant, præter illud, quòd cùm allegato 27. Ianuar. anni 1635. die vicinam ſuam inuiſeret, ac tempus ſibi inuicem vel nendo, acu-pingendo, aut colloquendo terere proponerent, en medias inter earum operas fœminæ noſtræ manui dextræ figura Roſæ, ſiniſtræ verò trifolij forma cum anno Natiuitatis Chriſti hoc, 1635. leuiter inciditur, ac quem artificioſè adeò, ac ſi quis Apelles ea pinxiſſet. Anno huic Seruatoris noſtri deinum Cor telis transfixum, ſtulti item imago, nec non Germanicum verbum hoc, *Narr*, & neſcio cum crucibus diuerſis, quæ alia, citra vllum dolorem, ingenti autem adſtantium ſtupore, ſubiungebantur. Tandem die 27. Februarij anni eiuſdem circa punctum ferè meridiei malum hoc recrudeſcebat, inſultuum exacerbationes multum intendebantur, fœmina longè vehemētioribus, ac priùs, obſepiebatur doloribus & angoribus atq; quemadmodum paroxyſmi hi prioribus qualitate exiſtebant truculentiores, ita breuitate ac celeritate ſua præcedentium quantitatem ſuperabant. A die enim hoc ad præſens vſque momentum nihil tale fœmina iſta per Dei gratiam perſenſit. Ille ſæpius dictam hanc ab inſultibus & luſibus his Satanæ clementer impoſterum tueatur, ſanitatem illi inculpatam largiatur, nobiſque omnibus præſtò ſit cælitùs, quo omni indigemus numine, pręſidio ac auxilio ſuo plus quàm præſenti cui ſit laus, honor & gloria in ſempiterna ſecula. Atque hæc eſt hiſtoria iſta miſerabilis, quam candidè tecum communicare debui, Vir Ampliſſime, Tu, pro diuino tuo, quo polles, ingenio, eam lege ac perpende altiùs, tuúmque de eiuſmodi paſſionibus accuratum iudicium poſteritati non denega. En Tui Practici, longæ artis, experientiæ non-fallacis, iudicij difficillimi, laboris indefeſſi, ratíque ingenij ac candoris libri, quos docti omnes plurimi æſtimant, locum iſti facilè concedunt, imò promittunt auidiſſimi. Interim benevale, ſalue, ac faue, meque ad quæuis officia tibi præſtanda paratiſſimum certò tibi perſuade. Dat. ex Caſtris Electoralibus primeriis Perdebergæ d. 5. Id Nouembr. Anno 1635.

EPISTOLA II.

PRoximis literis, Vir Ampliſſ. atque Experientiſſime, Dn. Collega, Compater, atque Amice plurimum obſeruande, exhibui tibi caſus cuiuſdam Medici hiſtoriam miſerabilem: iam de ea Viri Clariſſimi & Excellentiſſimi Dn. D. Ioachimi Colbij iudicium & conſilium tranſmitto. Liceat verò mihi, pace tua, paululum hic digredi, atque ea, quorum in præcedentibus vel facta fuit mentio, vel quænam fuere adhibita medicamenta, aut quæ alias occurrere, denuò, abſque ſerie eleganti, verborumque ornatu,

leuiter attingere. Luſum autem affectionem hanc fuiſſe Satanæ, extra omne pono dubium; cui anſam datam volunt nonnulli, quòd fœmina noſtra vetulæ cuidam, de qua certò conſtat, illam eſſe ipſiſſimam iſtam veneficam, induſium aliquod ſuum rogata donauerit. Pro maxima enim non ſolum apud mancipia iſta Cacodæmonis, ſed & plebem rudem habetur hoc; Si ſerici, lintei, aut alterius cuiuſdam rei quid, modò homo hic, vel illic ſemel aut pluries nudo iſtud geſtauerit corpore, ad manus ſit ſagæ cuipiam, tunc poſſe iſtum hominem dictum, aut certum ipſius aliquod, quod ſibi elegerit, membrum, vel pungendo, percutiendo, ligando, contorquendo, vel quouis alio modo, nunc intenſius, nuncque remiſſius lædere, quandocumque & vbicumque locorum iſta voluerit. Cruces, quarum in prioribus faciebam mentionem, non ſemper eandem referebant faciem, ſed modò longiores, modo breuiores, modo longiſſimæ conſpiciebantur; quædam apparebant profundiores, dolorémque ac pruritum excitabant, quædam ad ſuppurationem perueniebant, ſuâque veſtigia vltra menſem poſt ſe relinquebant, in quibuſdam verò talium nihil obſeruabatur. Vbi non immeritò quis ſcire deſideret, cur ſigna, vel notæ illæ ſub forma crucis maxima ex parte, Roſæ item, ac trifolij artificioſè quaſi pictorum, characterúmque fœminæ noſtræ cognitorum, & pro parte oblectamentorum ſibi habitorum, eruperint? Cauſſam ego referrem in odium Diaboli, quo, genus humanum proſequitur, maximum, ſtudiúmque ipſius per omnis generis inſidias illi nocendi calidiſſimas maximè feruens. Hinc dum ſigno S. Crucis cum precibus manè ac veſperi contra vim Sathanæ illa ſe munire ſategerit, dictíſque characteribus Aſtronomicis & Chymicis, necnon Aſtronomia & Chymia ipſa, quas puella, ob mirum ergo eas amorem, conniuentibus parentibus, à domeſtico quodam, iam Doctore Medico noto, ad tempus ruditer addiſcere laborauerit, vt & acu-picturâ ſubinde ſeſe oblectare ſoleat: ex eo allaborat ſpiritus iſte nequam, quo fidem ipſius erga Deum labefactare, vim precum eludere, & S. Crucis ſigno illudere, corpus ad ſtatum melancholicum, irridendo nimirum eius oblectamenta, perducere, ſicque vnâ operâ, vnóque momento animæ ac corpori ipſius extremè inſidiari conatus eſt. Hæc piè ac probabiliter conijcere licet, vbi ad interiores cauſſas penetrare perfectius non datur: medicamenta applicata fuerunt pauca, eáque benigna, & quæ aluum leniter, ac melancholiam ſubduceret, atq; alterare apta nata fuêre, cum cordialibus nõnullis temperatis, & quæ vtero dicata experimur. Amuletum ex herbis & ſeminibus, certis temporibus ritè collectis; quibus, ratione odoris, præpollebat camphora, Hala ei fuit tranſmiſſum; at noluit id admittere, ne odium Dei omnipotentis, vanè hoc modo laborando contra odium Diaboli, qui tanquam ſpiritus medicamentis corporeis per ſe non credat, in ſe deriuet. Hinc & ſatis læta ac animoſa præter preces, cultum diuinum, & ſanctum vſum Sacramentorum nihil adhibebat dæmonifugi. Atque hæc obiter inter motus hoſce bellicos ac tonitrua Martialia, vbi fruſtra Muſæ ſuum ſibi amicum quærunt ſilentium, dixiſſe potius quàm accuratius pertractaſſe ſufficiant. Tu interim benigna mente hæc accipe, de iis tuum iudicium non ſuſpende, ſed quamprimum cum doctis illud communica. Hiſce vale, & ſalue, Vir Ampliſſime, mihíque, qui te pl. obſeruat, & ad quæuis officia tibi præſtanda eſt paratiſſimus, ex animo fauere perge. Dab. ex Caſtris Electoral. Sax. primariis Parchini, prid. Cal. Decembr. Anno 1635.

De caſu iſto iudicium & conſilium

Dn. IOACHIMI COLBRII, MEDICI D. AD DOMINVM Dn. BALTHASAREM HAN, SCRIPTVM.

SAL. Plur. & Off. Literæ Tuæ, Excellentiſſ. Clariſſ. atque Experientiſſime Vir, Amice primarie, quibus, vt ſollicitudini à miro quodam fœminæ cuiuſdam affectu ſubortæ nos etiam ſubueniamus, petitur, monuerunt me eius rei ſuper qua ſenſa animi mei dudum agitata, nunc, ſi potero, compendij, ne modum epiſtola excedat, faciam. Agatur de morbis, affectionibúſue, aut paſſionibus corporis humani dæmoniacis. Negotium hoc tanti vtique eſt momenti, vt vel publicam requirat diſquiſitionem deciſionémque: ſiquidem ea ad plurimorum opiniones ſaluti non modo temporaneæ, ſed & paternæ obſtantes: corrigendas facere poſſet. Multæ ſubſunt quæſtiones, quas titulis includam duobus: aut enim ad cognitionem, aut auerſionem pertinent. Et proinde de ſequentibus? primò quidem, an ſint iſtæ affectiones? quales? piiſne etiam eueniant? in quantum à Diabolo? vnde hic iſtiuſmodi noxæ potens? quatenus à Deo permittantur? quæ ſigna ſibi peculiaria exhibeant? Deinde, an Magia vlla, naturali, aliâue obuiãdum? inſuntne ſimplicib. vllis Diabolicæ potentiæ iſto ſe modo exſerenti aduerſæ vires? quæ tamen in his talibus caſibus facienda? quæ à Medico? mentem meam breuiter explicabo. Et ratio conſiderantib. Diaboli odium in homines capitale, ſtudiúmq; quoquo modo nocendi indefeſſum, nec non technas inſidiáſque vaferrimas, perſuadet: & S. Scriptura in Iobo atteſtatur; & quæ paſſim maximè extremo hoc mundi ſeculo (quo breuius iſte vel ſcit, vel metuit, eo magis ſibi vſui facit, eo magis Chriſtianis incommodare conatur) ad omnia non planè cæcutientib. obueniũt, exempla manifeſta docẽt, tales dari paſſiones. Ego ipſe ſimilis notæ quid in principio coniugij mei pertuli. Diuerſi modi,

admodum ſtupendi, ſpecimen habui ante hoc quadriennium in puella illuſtri, atque alia duo etiamnum, alterum in Virgine generoſa, alterum in iuuene, cuius hîc præclari filio; ſingula diſcrepantia, variæ ac mirabilis hiſtoriæ. Dæmoniaci autem vel Diabolici morbi, corporiſue actiones hic non intelliguntur illi, quos obſeſſi aut *καταδυναστευόμενοι ὑπὸ τοῦ διαβόλου* patiuntur; nec quos iſte ad cauſſas *προηγουμένας* vel *προκαταρκτικὰς* adornans inſtinctu ſuo ſiue intemperanter, ſiue aliter noxiè viuentibus inducit: ſed quorum *αἰτίῳ συνέργῳ ἢ προσεχεῖ* ita machinationes ſuas permiſſu diuino admiſcet, vt multò grauiora ac terribiliora, quàm alias ſuperuenire ſolent ſymptomata exiſtant; aut ad minimum, vbi ferè nec morbus, mirabilia ludibria. Non ſolum leguntur Ægyptiis reprobis immiſſi angeli mali, & *Prou.* 17. *v.* 11. malo rebellionis ſtudioſo angelus crudelis adfore prædicitur: verùm Iobo quoque, cuius integritati pietatíque ipſa ſuffragantur Biblia, ita obfuit Satanas; pioſq; vel lubentiſſimè iſte, dum aliter, magiſque nequit, iſto modo affligit, ſi Deus permittit: permittit autem hic in piis id maximè ob cauſſas poſt referendas. Verùm vt Aduerſario liberũ non fuit Iobi facultates liberóſq; attingere, & in corpus eius admiſſo imperatũ: כבשר שמר אך את *μόνον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διαφυλάξον*, aut vt Theod. *ἐξηγητικῶς* reddidit *τῆς ψυχῆς αὐτοῦ μὴ ἅψη*: itas ſperei à Deo meta figitur, vltra quã vt velit, nil turbet; egregie verò conceſſis vtitur, vt ſibi expediat vt mala proueniant quam maximè iuxta ægrum, aliosque commouentia: ideoque potiſſimum ſub ſenſus cadentia exaggerat, perinde atq; vlcerum vniuerſam corporis ſuperficiem occupantium dolore, ſquallore, horrore, fætore; & Iobi ipſius animum non leuiter concuſſit, & vxoris impietatem prolicuit, & amicorum fidem labefecit: morbos quoque internos ſi inferre, ſiue augere indulgetur, ſymptomatum turbis foras erumpentibus præcipue allaborat, vt affectos pariter, atque aſtantes magis terreat. Sacrilegium eſſet ſtatuere, blaſphemum dicere, diabolum quid ex nihilo facere poſſe. Eo quippe pacto abiectiſſimus omniũ Summo poteſtate adæquaretur. Neque ſpiritus iſte nequam citra aliud medium ſua ſubſtantia in hominis corpus agere valet. Relinquitur iccirco, vt quibus noſtram lædat valetudinem, ex naturæ viribus, quarum tam ipſarum, quam omnium eos extrahendi & aptiſſimè applicãdi modorum gnariſſimus eſt, ſumat. Sanè indidem ſumit, & ingenioſiſſimè ac ſubtilius multo ac cautius, quàm vt animaduerti poſſit, obtrudit, vel etiam cum ipſo aëris hauſtu intro rapi, vegetari, inque deſtinatum, quantum licet, nocumentum maturari, interim eo, quod in diſpoſitione corporis ad affectus iam paratum repetit, minimè neglecto, facit: nõ minus cauſſas paſſionibus ſuperficiariis perquam præſtigiatoriè ſuggerit. Et vſque quoque eò annititur, vt mancipiorum ſuorum (à quibus ſuum ad præſcriptum ineptiæ iam factæ ſunt, quibus quidem ij perditi homines plerumque imaginantur proximo, quem volunt, vel morbum imprimi, vel ludibrium fieri; ipſum autem Diabolum dumtaxat iis quaſi ſacrificio placito cultum ad facinus cupitum perpetrandum inſtigant) deſiderio ſatisfaciat vel ſatisfeciſſe videatur; eoque artificio apud eos fidem ſibi firmet, venerationem amplificet, ac ſimul aliorum fidem venetur, aut fœneretur, illaqueandorum forte, an hinc in

A ſpeciem & lubitu nocendi, inde iuuandi potentia: in medio ſe, ſuóſque anguſtiæ eximendi cupidine adeo intenta ſæpe & cæca, vt & illicita arripiant remedia; vel ad minimum nimio ipſius τοῦ ... timore, diuinæ autem tutelæ diffidentia: quantò enim magis à Diabolo quis terretur, eo minus fretus Deo. Raro igitur negotium tale omnino ex parte abſque iſtius extremè *κακίας* lucro expeditur; vndique in periculum his propendentibus, æquè humana fide, cuius vnius recto viũ ſalus apprehendenda, atque diuino cultu, qui omnium minimè Diabolo tribuendus. Deus itaque ad tempus tradit, aut tenaciariis ſibi in pœnam, atque *εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ*, ſicuti olim Ægyptios; quem in finem &

B Paulus, 1. *Corinth.* 5. *v.* 5. quamuis aliter habẽdos, Satanæ tradendi poteſtatem eſſe Eccleſiæ; atque ſe etiam 1. *Timoth.* 1. *v.* 20. in Hymenæum & Alexandrum exercuiſſe indicat: aut imprimis quoque deditos, in audaciſſimi iuxta atque ſuperbiſſimi ſpiritus, eiúſque aſſeclarum confuſionem & opprobrium, extitiſſe augmentum; in ſui verò gloriam, ſuorú nque, & ipſorum ita ægrotantium multiplex emolumentum: quandoquidem inſimul hac in lucta ipſius gratia magis impertita auxilium prouidum, defenſióque potentiſſima, ac piorum fides conſtantiáque probata coram mundo inclareſcunt. Proinde ſunt talium paſ-

C ſionum, præſertim in piis, indicia certiſſima tam Dei gratia larga, quàm Diaboli opera curioſa conſpicua ſatis vtraque. Namque clarè elucet illius edicti robur, את כבשר שמר animam, vitam, eius obſerua; ne tange: adeo vt neque in animo, neque in corpore quicquam contra id perpetrari potuiſſe appareat; cum patientes plerumque, & omnium ſpe animoſiores, & viribus corporis valentiores, quàm pro ratione affectionis, ſint maneantque. Imo cum quãdoque lædere mauult Aduerſarius, ei ludere ... conceditur. Suis verò molitiones atque artes eo indigniter prodit, quod omnia ſolito vehementius & tumultuoſius ad incutiendũ timorem: ac præterea quoque accuratius multo atque inordina-

D tius, quam cùm naturales cauſſæ ſibi relictæ agunt, accidant. A tali valetudinis euentu corpus liberaturi Magia vlla (vt hodiernus vocabuli iſtius ſignificatus obtinet) cum fide ſua ſpiritum Diabolo mancipant. Et dolendum, vulgò penitiſſimè inſediſſe opinionem, faſcino, præſtigiis, incantamentóue languefacta, non niſi alio ſimilis generis, non naturali, actu reſtitui poſſe; qui ab anu, vel viro aliquo eius rei perito impetrandus: atque ab eo, vſque cæcis inſana prudentia, maledictiones creduntur benedictiones, pudendum autem in eruditis numerari, qui naturalem quandam magiam, oriundam aſylo aſinorum, in domicilio inexploratarum *συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας*, his talibus

E in caſibus commendant, ſulphur, verbena, hypericum, adianthum antirrhinum quercum, taxum, Paríſque & centum reliqua Diabolicis machinationibus contraria medicamenta quod deprædicentur, ſcio; at ſcio quoque pleráque illorum iam olim Idololatriæ atque adeo Diabolicis ſacris dedicata. Nimis propterea ſua & conſcientiæ, & ſalutis ſecurus vel negligens iſta adhibeat. Nec enim præter Deum & enthea quiſquam in rerũ natura Satanã fugare poteſt: quod purum ſpiritum corporea nullo modo per ſe afficiant. Veluti igitur *πάντα τὰ ... ποιήματα* hic

præcipuè caput eſt medelæ, maximopere agere, A vt Deus adſit: Diabolus facilè cũ omni & opere, & operario ſuo faceſſet; aſſiduis precibus implorato Dei auxilio propter Chriſtum, qui opera cum fiducia in Deum Satanæ inſultare, quicquid moliatur, quicquid minetur, contemnendo; miniméque aut ſtupore aut timore titillare ſuperbiſſimi, licentiamque ampliare, ex aduerſo autem honorem offendere Supremi, & aſſiſtentiam arcere. Quin imò quod iniuſtiſſimus Inuaſor ac Detentor lytri loco habeat, ne pilum quidem concedere, nec manum vertere: mul- B to minus quicquam, quod cum reſpiciat, vel eius cauſa ſuſpectum aliquatenus ſit, in medicamine admittere. Idem attente Medicus caueat, cuius ſi operam morbus poſtulat, omne ſuum ſtudium & operam eò adhibeat, illum ipſum vt tollat, continentem cauſſam, aut coniunctam remouens, vel prohibens: nec non partibus plurimum patientibus vires tutans atque inſtaurans. Quod alioquin nec medendi methodus admittit, ſymptomatibus hic præſertim curam ne impendat; niſi ludificari velit: flammam C modo extinguat, totus tr barum Diabolicarum campus, calor, ſplendor, fumus ſua ſponte euaneſcent. Sed denique vt, cum quo loquor ſeorſim loquar: ſelige nunc, ſi quæ ex hactenus memoratis proficua eſſe poſſe videbuntur. Quo lectiſſima illa fœmina ſollicitatur, leuiculum eſt, & tantillum, vt nomen morbi non ſuſtineat. Nullam enim functionem lædit: vix plus attactu præſtigiis conceſſum eſt. Cuticula ſolum transfixa ac ſumma cutis acu puncta aſtutum puſtulas pruriginoſas excitare non poſſent, niſi quid cauſticum accederet; quod, cum acui etiam inhærens cuticulæ ſubuenire poſſet, niſi alia ibi præſto eſſe deprehendatur, ne quidem vel ſudore, vel balneo vti, opus. Itaque tantum ea, quæ prius recenſui, ſi, vt iam pridem, dubio procul fiunt, rectè aguntur: frequentes precum feruentium exhalationes exhorreſcens; animorum veſtrorum, quos infringere, mœrore obnubilare, potentia ſtupefacere voluit, magnitudinem & in fide ac fiducia erga Deum obfirmationem, à ſpe ludificationis iſtius iamiam finiendæ tranquillitatem, gaudio ſingulari de gratia diuina, quæ Aduerſarij omnem rabiem adeo hîc obtudit, vt ea, qui iſtius deſtinationem exſequens vel intimis in viſceribus tumultuetur ac ſæuiat, vix cuticulam penetrare valens, ipſa luſus factat autorem quoque ſuum viſui exponat, contemptibilémque prorſus oſtendat, ſerenationem indignatus, exſibilationem tandem & opprobrium metuens, nihil doni, nihil ſpolij, ne quidem quid ex quiſquiliis, nihil viliſſimorum vllo modo ſuperſtitionis ſuſpectorum, vobis ſcientibus ac volentibus, adeptus, breui Diabolus acu pungere & pingere intermittet, procúlque fugiens, ſuum ipſe, quo forte vſus eſt (an ἀκεράτῳ poſſit dubito) miniſterium non tantum coerceri, ſed fortaſſis etiam, vti aut cunctis, aut altero, ita eluſus ſe gerere conſueuit, manifeſtabit. B. V. Scr. Slaitij. 24. Mart. 1635.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM QVÆ

in hoc tertio D. Sennerti operum volumine obſeruanda interlegendum occurrunt.

A

ABſceſſus in meſenterio pagina 211. col. 1, a
Abſceſſum cauſę p. 734. col. 2, d, apoſtema abſceſſus ib. e, abſceſsus quid? ſuppuratio ibi. e
Abſceſſum differentiæ, ibid e, ſigna diagnoſtica, p. 735 col. 1, c, d, indicationes & curatio, ib. e, plumouentia, ib. b. maturantium differentia ibidem c
Abderitanus populus cur ad Hypocratem de Democrito ſcripſerit pag. 217. col. 2 d, e
Abdomen an à ſola aqua diſtendatur 311 col. 2 c
Abdominis ſpaſmus quid, 425 c. 1 a, tumores ibid. col. 2 a, b, mola ibid. c, vermes ibidem
Abdominis vulnera quænam ſint, ibid. d, horum differentiæ, ibi. 426 c. 1 a, prognoſt ib. b, c, indicationes, curatio &c. 426, modus ligandi eius vulnera, ib. ſuturæ in eo faciendæ modus quotuplex ib. c. 2 a & ſeqq.
Abdominis apertio in hydrope cur & quomodo facienda, 316 col. 1 c, vbi locum habeat hęc apertio ibid.
Abortus ſigna 635 col 2 c, ſigna cauſſarum ibid e, prognoſtica 636 col. 1 a, b, c, indicationes ibid. præſeruatio ib d. e, curatio 637 col. 1 a, an vteri anguſtia abortus cauſſa eſſe poſſit ib. b & ſeqq.
Abortus quo tempore fiat 632 col. 2 c, eiuſdem differentiæ ib d cauſſę ib. e & ſeqq.
Abortum an ſalutis matris gratia crucitare liceat 620 col. 1 c, d, e, col. 2 a, & ſeqq. an grauidis morbo laborantibus ibid. c. 2 d, e
Abſtinentes an aqua ſimplicis potu vitam produxerint 34 col. 1 a
Abſtinentia diu corpora an à dæmonibus obſeſſa p. 31. col. 2 c, d, an illorum abſtinentię cauſa ad peculiares cœli influxus referenda ſit, 32 col. 1 a, an occultę qualitates eius cauſſę ſint, ib. c, an conſuetudo, ib. d, an aere nutriantur iſta corpora ib col 2 c, ex exhalationibus 33 c. 1 b, venenis quam ob cauſſam aſſueſcere poſſit homo 32 col. 2 b
Abſtinentiæ longæ cauſſę an ſint colliquamenta partium internarum 34 col. 2 d, an humor melancholicus, ib. & pa. 35 col. 1 a, eius cauſſa vera 36. col. 1 d
Abſtinentiæ à potu & cibo diuturnæ exempla 28 col. 2 c, d e, 29 col. 1 & 2, & ſeqq. illius cauſſæ quæ ſint, 31 col. 1 d, & ſeqq. an fabuloſa ſint ſuperiora exempla ibid. e, & col. 2, a, an in reddendis illius cauſſis ſtatim ad miraculum confugiendum ſit p. 31 col 1 b, an ad angelos? an ad dæmones? ibid. col. 2 c, d
Abſtinentię longæ cauſſa an ſit pituita in corpore redundans 34 col. 2 a, b & ſeqq.
Acetum an conueniat in diæta p. 245 c. 1 c
Abſtinentes fere omnes quo humore abundarint, pag. 37 co. 1, d
Achores in infantibus quid ſint, p. 698 col. 2 d, eiuſdem cauſſæ, ibidem e, ſigna diagnoſtica, ibid. e, prognoſtica ib. & 699. col. 1. a, curatio ibidem
Acidus humor an in ventriculo contineatur 44. co. 2 d
Acidularum vſus in malo hypochondriaco pag. 244 col. 1, d
Aceti generatio qualis 254 col. 1 c
Achorum cauſſæ 781 col 2 a, curatio ibid d
Actiones à tota ſubſtantia ſeu qualitatibus occultis an dentur 963
Acus deglutitę & per vrinam redditæ 216
Acus deglutitę è corpore per quas vias redditę, 21 col. 2 c & ſeqq.
Adamas 1076
Adamas an venenum & cauſſa dyſenterię ſit, pag. 185 col. 1, b
Ægineta an fuerit cognitus ſcorbutus p. 248 col 1 e, col 2 a, & ſeqq
Aer quomodo malignus euadat 1005
Aer an eos nutrire poſſit, qui diu abſtinent 32 col. 2. c
Aer an poſſit eſſe dyſenteriæ cauſſa p. 126 col. 1. c, & ſeqq.
Africanus flos 1100
Aes, & eius ſquama, & flos p. 1079
Alimenti defectus quomodo à lęſa facultate retentrice fieri poſſit p. 39 co 2 d
Alimenta cur neceſſaria ſint p. 5 col 2 e
Alimenti appetitus deiecti differentiæ 21 c. 2 b
Allium in colica vtile p. 104 col 2 c, colica ab humore acri & ſcorbutico qualis ſit, p. 0 col. b, Auſtriæ, Hungariæ, & Morauię familiaris, ibid. c eiuſdem ſigna diagnoſtica, ibid. c. 2 e, prognoſtica ibid indicationes, ibid. e, curatio ib. eiuſdem ab inflammatione inteſtinorum ſigna diagnoſtica 106 col. 2 d, prognoſtica ib. e, indicationes ib. e. curatio ibid. an colica antiquis nota, p. 107. col. 1 c. an à ſola intemperie inducatur, ib. e, & ſeq. an à pituitę ſola frigiditate ibid d, an ab inflammatione ib. quomodo a refrigeratione inteſtinorum ib. d e
Aloë an venarum ora aperiat, & hæmorrhoides cieat p. 202 col. 1 a & ſeqq.
Alui adſtrictionis cauſſæ 714 col. 2 a, b, ſigna diagnoſtica, ib. c, prognoſtica, ib. d, curatio ibi e
Alui retentio quid ſit, 108. c. 1 c, eius ſuppreſſæ exempla, ib. col. 2 a, cauſſæ ib. c, d, e, pag. 109 col. 1 a, & ſeqq. ſigna diagnoſtica, ib prognoſtica, b. c, d indicationes ib. d. & p. 110. col. 1 a, b, curatio &c. ib. c, & ſeqq. Alui fluxus differentiæ, ib. col. 2 c, cauſſæ eius externæ, ibid & p. 111 co. 1 a, diarrhœa & dyſenteria 111 c. 1 a, dyſenteriæ & diarrhœa, ibidem
Alui cruentarum deiectionum differentiæ 118 co. 1 c. c. 2 a, b
Alui fluxus ſanguinei cauſſæ quænam ſint p. 191 c. 2, & 192 col. 1 a

Index Rerum

Alopecia 844

Alui fluxus ſanguinolentus quomodo ſcorbuticis contingat 263 col. 1, & ſeqq.

Alui ferem per aliena loca excretio quomodo fiat 195 c. 1 a, per vmbilicum ibid, d, per alio loca diuerſo ibid eiuſdem feces cur inteſtinis perforatis non in cauitatem abdominis excidant, p. eadem col. 1 c, res alienæ per eundem excretæ, ib. col. 2, e, eiuſdem nigræ deiectiones, an ſemper peſſimæ p. 195 col. 1 a, Pus per aluum deiectum p. eadem col. 1 e, vermes per aluum excreti ib. b. lacerta ib. anguilla viua ib. ſcarabei cornuti, ib. lapides & ſophi ibid. oſſa ibid. d, caſeus concretus & induratus, ibid. e, eiuſdem alui murmuris & mugitus cauſſæ ibid prognoſticum 196. c 1 a, curatio ibidem

Ambuſtiones 820

Amphybiena 1107

Anaſarca quid ſit, 342 col. 1 b, eiuſdem ſigna diagnoſtica, ib. col. 2 d. prognoſtica ib e, indicationes & curatio 343 col. 1 a, b, & ſeqq.

Aneuriſmatis cauſſæ 796 col. 1 b. an euriſmatis cauſſa proxima 797 col. 1, ſigna diagnoſtica ib. b, prognoſtica ib. c, curatio ib. c

Aragine 997

Anguilla viua per aluum excreta 195 col. 2 e

Ani Rhagades quid ſint 91 col. 1 b, earumdem differentiæ, ibi. & ſeqq. ſigna diagnoſtica ibid d, prognoſticum ib. d, curatio &c. ibid. col 2 a, & ſeqq. eius vlcera quę, ibid d, ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſticum ibidem. curatio &c. c, pag. 91 col. 1 d, & ſeqq. eiuſdem ani fiſtulæ quænam ſint, pag. 92 col. 1 a, differentiæ earum ibid. b, ſigna diagnoſtica, ibid. c, d, prognoſticum, ibid. e, curatio ibid. col. 2 a

Ani inflammatio quę 90 col. 1 d, eiuſdem cauſſæ, ibid d, ſigna diagnoſtica. ibid. prognoſtica, ibid. curatio &c. ibid. e, & ſeqq.

Ani procidentiæ ſigna diagnoſtica 719, prognoſtica, ibid. d. curatio ibid. e

Ani procidentia quid ſit, 88 col. 1 a, eiuſdem cauſſæ, ibid b ſigna diagnoſtica ibid. e, indicationes, curatio, &c. ibi. c, 2 a. b. & ſeqq.

Ani paralyſis, ſtupor & dolor quinam ſint. 196 col. 1 b num in apoplecticis ani ſphincter reſoluetur, ibidem c, eiuſdem cauſſæ ibidem, ani pruritus ibid. e, eius curatio, ibidem

Animal millepedi ſimile in veſica natum 375. col. 1 d

Animalium corpora continuo alimentis reficienda. 28 col. 2, c

Anodyna quid ſint 99. col. 2 d, narcotica quid ſint, 99 co. 2 d, quot modis vſurpari ſoleant in colicis 100 col. 1. d, in quibus conueniant ibid, cautela in eorum vſu ib.

Anorexie quid 21 c. 1 a

Antimonium in cliſteribus cur eadem ſymptomata inducat ac cum ore ſumitur 207 c. 1 b

Antimonium 1075

Antipodagrica medicamenta p. 451 col. 1 c, quomodo arthriticis proſint 453

Apes 1116

Aphtæ quid 708 c. 1 d

Apium riſus 1096

Apoplexia quomodo ſcorbuticis contingat p. 265 col. 1 c, d

Apoſtema quid 229 col. 1 b

Appetentia nimia vnde fiat 38 col. 2 b, caninæ à bulimo differentia ibidem

Appetitus deiectio quomodo ſcorbuticis contingat 265. c. 2 e, 266 col. 1 a

Aqua caſtitatis quid 580. c. 1

Aquæ per cathetecem immiſſæ in veſicam an calculum frangere poſſint, p. 374 col. 2 b, conditiones harum aquarum ibidem

Aquæ paluſtris vitia 1004

Aqua fortis 1075

Aquæ per canales plumbeos fluentes an ſint cauſa dyſenteriæ 125 col. 2, d, e

Aqua hydropicorum quoties educenda 326 col. 1 d, quo in loco fieri debeat hæc eductio ibidem

Araneus 1113, 114

Argentum viuum 1041, 1042, 1082

Argentum viuum an in lumbricis vſurpandum pag. 81 col. 2 d

Argentum viuum quomodo in colica vſurpandum pa 103 col. 2 a

Armarium vnguentum 892

Arnoldi Villanoua emplaſtrum de pelle arietis, pag 86 col 1 b

Arſenicum 1077

Arteriorum vulnera 899

Arteriæ emulgentes cur factæ 349 col. 1 d, cur renibus immittantur ibid. & ſeqq.

Arthritis vnde ſic appellata 431 co. 1 a, eiuſdem differentię pro varietate articulorum ib. b, quem locum frequentius inuadat ibid. b, definitio ib. c, an per interualla recurrere Arthritidis proprium ſit, 432 col. 1 b, c, an omnis articulorum dolor arthritis dici debeas, 432. col 1, b. eiuſdem ſubiectum ib. c, cur arthritici conuulſionem patiantur, ibid, col. 2 c, arthritidis cauſſæ quænam ſint p. 433 col. 1 c, ſolutio vnitatis in arthritide vnde contingat ib. d. arthritidis cauſſa proxima quænam ſit, ibid. d, articulorum imbecillitas quomodo ad arthritidem concurrat 434 co. 1 d, cur humor arthritidis cauſſa potius ad articulorum quam alias partes moueatur ibid. col. c, & ſeqq. an arthritis per collectionem humoris generetur 435 col. 1 a b, eiuſdem diuturnitas vnde ſit ibid c, ſpecies peculiaris ibid. d, quomodo & vnde affluxus fiat in ea, ibid. col. 2 a, vbi humor arthritidis cauſſa generetur ibid. b, c, ob quas cauſſas ib quænam intemperies ſtomatis ac lienis ad arthritidem faciat, ibid d, e. an omne in rebus non naturalibus erratum arthritidem inducere poſſit 437 col. 2 a, b an arthritici liberi extra paroxiſmum etiam generentur ibid. c. d, an arthritis ſemper in ſobolem transfundatur, ibid. d, cur diuites potius quam pauperes arthritidi obnoxii ſint, ibid e, arthritidi quinam ſint obnoxii, p. 438 c. 1 b, c, arthritidis ſigna diagnoſtica ibidem. e, col, 2 a, ſigna cauſſarum ibidem. b. c, ſolutionis quatuor modi, ibidem col 2 c, cur arthritidis rarò ſuppuretur, ibidem, indicationes & curatio arthritidis 440. col. 1, c, d, cur pauci arthritici ſanentur, ibidem.

Arthritis quomodo ſcorbuticos infeſtet & quando 263 co. 2 b, c, & ſeqq.

Arthritidis ſcorbutica curatio 282 col. 1 d

Arthritidis cauſſa humor vbi generetur, & per quas vias an articulos influat, pag. 459 col. 2 c, 460. 461, 462, in pueri virgines & mulieres arthritide laborent, pag. 464 col. 2 c, p. 565 col. 1 a, & ſeqq. an arthritis ſit curabilis p. 465. col. 1 c, 466 col 1 a, & ſeqq. an purgare liceat an principio paroxiſmi arthritici pa. 466 col. 2 d, an arthriticis vtiles thermæ 467. col. 2. a. b

Arthritidem præcauendi ratio 447 col. 2

Arterioſi ſanguinis officina an ſit 216 col. b

Atrophia quid ſit & quomodo fiat in ſcorbuticis 270. c. 2 c, d & ſeqq.

Articulorum dolor omnis an arthritidici debeat 432 col. 1 c, d & ſeqq.

Articulorum roboratio an ſit neceſſaria ad pręcautionem arthritidis 454 col. 1 b

Articulorum imbecillitas quomodo ad arthritidem occurrat 334 c. 1 d, e, col 2, a

Articulorum imbecillitas quotuplex ſit 436 col. 1 c, cur humor ad eos moueatur ibi.

Articulorum vulnera p. 906

Aſcarides quinam ſint 58. col. 2 b, quomodo educantur 82 col. 2 e,

Aſcites à colliquatione quomodo generatur p. 321 col. 1 d ſeqq. an ſolo epate læſo, ibid. col. 2 e, p. 322. col 1. a b, b & ſeqq.

Aſcites vnde habeat humorum collectionem p. 324 col. co. 1 c, d

Aſtitis quem locum teneat inter hydropis ſpecies 308. col. 1 d, eiuſdem naturam quænam ſit, ibid. e, eius vbi colligatur, ibidem, eiuſdem cauſſę, ibidem c. 2, a

Aſpis 1104

Aſtrorum influxus quomodo dyſenteriæ cauſſa pag. 126 col. 2 b

Atheromatis cauſſę pag. 785. col. 2 d, e, ſigna diagnoſtica, pag. 786 col. 2 ibid. c, prognoſtica ibid. d, curatio, ibid. e

Atretæ quid 482 c. 2. e

Auicennæ an fuerit cognitus ſcorbutus, 248 co. 1 e. col. 2, a b, c, & ſeq.

Aurichalcum 1079

Auripigmentum 1077

Autumnales fructus an ſemper dyſenteriæ cauſſæ ſint, 125 col. 1 e

B

BAlbi cur alsi profluuio corripiantur pagina 121. col. 1, 2
Barbę defectus 841
Barbæ in ramulis 537
Bannicus 1 07
Bras an sit caussa arthriticis 434 col. 1. b
B..., & ..... fides à Democrito quæsita 117 col. 1. c, & seqq. 210 col. 1 a & seqq.
Brachii fractura 937
Brassica Arthriticis an conueniat 448 c. 2. c
Bubones 997
Bubonis caussę 751 col. 2 a 6, signa diagnostica, pag. 752 col. 1 c. d, prognostica ibid c, curatio col. 2, ib. b
Bulimi & caninæ appetentiæ differentia quæ pag. 38 col. 2 c, d, causę 39 col a, b & seqq. signa diagnostica, 40. c. 1 c, prognost ib. d, curatio &c. ib. col. 1 a & seqq.
Bupreste 1115

C

CAchexia quidnam sit, p. 305 col. 2 e, 306 col 1 a, b, eiusdem caussæ quęnam sint, ib c, d. & seqq. signa diagnostica ib. col 2 b, c. prognostica ib d, indicationes ib. e. curatio &c. 307 col. 1 a & seqq.
Cachectes 8 7
Cacochymia serosa quid sit p. 216 col 2 d
Caecitas subitanea quomodo scorbuticis contingat 205 col. 1 d, e
Cęsareus partus, p. 650, 651, 652
Calculi humani vis contra philtrum p. 1155
Calculus Renum quid, 351, c. d. ad illum generandum apti 353, eiusdem differentiæ p 364 signa diagnostica ib. dem col. 2 c, prognostica, col 2 d, e, indicationes & curatio, p 336
Calculi extractio è vesica 374 c. 2. d, ab orificio vesicæ amotio ibid c
Calculi vesicę caussæ, 719 col. 2 b, c, signa diagnostica. ibid. c, prognostica, 720, curatio ibid. d
Calculi vesicę caussæ p 372 col 1 a, b, & seq signa diagnostica, ib. e, & col. 1 a. indicationem curatio &c ibid col. 2 a & seqq an quędam medicamenta illum asperitate sua frangant ibid. an calculus vesica per medicamenta calculum, frangentia tolli possit 373 col. 2
Callus 937
Calli meatus vrinarii signa diagnostica 378 col. 1 e, col. 2 a, prognostica, ib b curatio ib. & seqq.
Calorem innatum debilem habentes an sæpe purgandi, pa. 242 col. 1 b. c
Caluities 841
Calus vua 1074
Camæricon 1096
Camphora an sit frigida vel calida, & an venerem extinguat, p. 581 col. 1 & seqq. maleficiarum virginum affectus 578 col. 1 d
Campanarum scobina 1079
Cancri caussę 763 col. 1 a, b, signa diagnostica col 1, ibid. b prognostica ib. e, curatio 769. col 1 b.
Cancer mammarum quid p. 673. col 1. a, & seqq. eiusdem caussæ p 674. col. 1 b, signa diagnostica ibid d, c, col. 2 & seqq. curatio 675. 676
Candela in vesicam illapsa 378 col 2
Canina appetentia quæ pag. 38 col 2 c, eiusdem à bulimo differentia ibid
Canina rabies an sit idem affectus cum Hydrophoba 44 col. 2 c
Canis lenis indorum an solo aere alatur p 32 co. 2 e
Canities 846
Cantharides an semper vesicam exulcerent p. 375. col. 1 a, b
Cantharides 1115
Canis piscis fel 1116
Canis venenum 1116
Capillorum tinea 846, fissura ibidem, tinea capillorum, 846
Capitis doloris ex vtero caussę 584 col. 2 a, b, signa diagnostica ibid. c prognostica ibidem d, curatio ib. c, dolores capitis ex vtero qua in parte capitis fiant p. 585 col. 1, b
Capones gallinæ & galli cur Arthriticis mixti sint, pagina 448 col. 2 a, & seqq.
Carbunculi caussę pag 739 d, c, carbunculus quid col 1 a, eiusdem differentia 756 col 1 a, signa diagnostica, ib d prognostica, col 2, ibidem b, indicationes ..., curatio ... b. e cauteria 7 ... b
Carbunculus in vitibus & arborum foliis quidnam ... Plinium 116, col 2 c
Carbunculi 9 7
Carnis in vlceribus excrescentis & luxuriantis caussæ, pag. 810 col 2 c. curatio ibid e, velorum ... caussæ pag. 811 col. 1 d
Caro ex vlcere nota vt tollenda 487 col. 1 b
Cardialgia quid sit 65 col. 1 b, c, an distinguatur à cardiaca, ibidem d, e, differentię pagina 66. col. 2 e, pagina 67 col 1 a, signa diagnostica, ibid. b, c. prognostica, ibid. d, c, indicationes ibid. c, curatio &c. ibid c, d, & seqq.
Caro super excrescens 921
Carunculę meatus vrinari signa diagnostica 378, col. , e, col. 2, a, signa prognostica ibidem a, curatio ibid. c, & seqq.
Caseus concretus & induratus quomodo per alium excretus 75. col. 2 e
Castitatis aqua quid p 580 col 1 c
Castratio quomodo salacitatis remedium p. 412 col. 1 c, & seqq.
Catharri caussę in infantibus p 7 0. col 1 b c, signa diagnostica, ib. c. prognostica ib. c, curatio ibid. col. 2, a, & seqq.
Cataracti 997
Centauris 1107
Cerastes 1105
Cerusæ caussę venenum 1121
Chalybis vsus an in dysenteria conueniat 189 col. 1 a b, an eum ..., ibidem c, d, obstructiones aperit ibid c eiusdem preparandi modus quotuplex, ibid. col 2 e, pa. 190. col. 1 a. & seqq. partes in eo quot sint, ibid b, vnde illi qualitates attingeant, ibid. col. 1 a, & seqq. p. 191 col. 1. & seqq.
Chalybis an vsus in affectione hypochondriaca p 242 c. 2 d, & quomodo 243 col 1 c, quomodo exhibendus ibid. c & quando vsurpandus 243 col 1, a
Chamęrubi fructus quis 275 col. 1 b
Chamæleon an solo aere alatur pag 32, col. 2, c
Chinę radix 1056
Chironium 817
Cholera sicca an ad calorem ventriculi tantum referenda sit p 64. col. 1 d, e, signa diagnost. ibid. prognostica, ib. curatio ibid. 2 a, & seqq.
Chorea viti 997.
Christiano an liceat se ab armis inuiolabilem reddere, pa. 912 & seqq.
Chrystallus probatissimum & presentissimum in cholera remedium 63 c 2 a
Chyli crassiores partes vnde attrahantur & quomodo pag. 150 col. 2 b, 151 col 1, a. & seqq
Chylosis læsę differentiæ pag 6, col. 1, b, c, eius caussæ, ibid e, col. 2 a, b & seqq. signa diagnostica 47. c. 2. a, c, e col. 1. a, curatio ibid col. 1 b, c, & seqq.
Chylificatio an fiat a calore pag o. col. 2 d
Chylosus fluxus quid sit, p. 116 col. 1, b, c, eiusdem signa diagnostica, ibid. c prognostica, ibid. d, curatio &c ibid &c seqq.
Chylus per quam viam ad epar, & sanguis ab epate & liene ad intestina feratur, pag. 105 col 1 c, auctorum discrepantia ibid d, decimo 10 c
Chylus cur in aquam mutari non possit, pag. 310, col. 1. d
Chymicorum de dysenteria opinio p 117 c 1 c
Crystallorum ... quid sit, p. 113 col. 1 a quomodo generetur ibid b, c
Cibi quales esse debeant in dysenteria, p 145 col. 1, d, col. 2 b, & seqq.
Cicuta 1093
Ciborum certorum fastidium, 37, col 1, c d, caussę p 38 col. 1, c, d, curatio col 2. a
Ciborum inappetentiæ & fastidii caussę, p. 21 col 1, b, & seqq. ... 10 col 1 c, & seqq. signa prognostica, ... & seqq. curatio ibid col. 1. a & seqq.
Cinnabaris p 1094
Clauiculæ luxatio p. 952
Clauiculę fractura p 742

Coagulatum lac. p. 1120
Cœliacæ affectionis curatio, pag. 114 col. 2 b, c. eiuſdem & lienteria diſcrimen ibid. d
Coeundi impotentia p. 591. col 1. b
Coitus ſymptomata quænam ſint p. 416 col. 2 a, b, & ſeqq.
Colbij medici reſcriptum ad D. Han. p. 1160
Colchicum Ephemerum p. 1094
Colica à flatibus & excrementis retentis quomodo fiat pag. 101 col. 1 a. num ſufficiat ſola obſtructio, & fecum retentio ad generandam colicam, ibid. b. quot corpora dolorem colicum in inteſtinis parere poſſint, ibid. c. an ab inteſtinorum contorſione, conuolutione, & compreſſione etiam colica induci poſſit, ib. c. 2, b. prognoſtica, ibi. indicationes, ibid. c. curatio &c. pag. 102. col 1 a. & ſeqq. Veronica in ea commendata, ibid. d. Imperatoria radix, ibid an materia dolorem colicum pariens obſtructionem etiam inducat p. 103. c. 1 c d. argentum viuum quomodo in ea vſurpandum, ibid. col. 2 a. Hippocratis in ea remedium per inteſtinorum inflationem, ibid. b. colica à vermibus qualis, ibid. d. eius ex inteſtinorum conuolutione & tranſpoſitione, curatio, ibid. colica ab humoribus craſſis & viſcidis in tunicis inteſtinorum hærentibus, ibid e. an in cauitate inteſtinorum, num vero in ipſis inteſtinorum tunicis humor in colica cauſſa hæreat, ibid. & pag. 14. col. 1 a. eius poſtremę ſignas diagnoſtica, ibid. b. prognoſticum, ibidem curatio &c. ibid. d & ſeqq. alium in ea vtile pa. eadem col. 2. d.
Colici & nephritici doloris differentię pag. 355. co. 2. c, d & ſeqq.
Colica maligna p. 997
Colicus inteſtinorum dolor quid ſit pag. 98. col. 1. a, b. eiuſdem cauſſæ, ibid. c. earumdem cauſſarum ſubiectum, ibid. d. colicæ à caſeo indurato inteſtinis, ibid. earumdem differentię, ibid. ſigna diagnoſtica in genere, ibidem, col. 2 a, b diſcrimen à ventriculi dolore, ibid. c. à nephritico, ibid. d. vteri dolor iis cognatus, pag. 99. col. 1. b. prognoſtica, ibid. c. & ſeqq. indicationes col. 2. c. curatio, &c. ibidem
Conceptio quando fiat pag 597. col. 2, & pag. 598. col. 1. a
Conceptioni fœminarum quęnam ſint neceſſaria p. 589. col. 1, b
Conceptionis ſigna quęnam ſint pag. 615. col. 1. b, & ſeqq.
Conceptus quo tempore fiat p. 632
Condylomata ceruicis vteri quidnam ſint p. 488
Condylomata quid ſint pag. 90 col. 2 c, eorum ſigna diagnoſtica ibid. e. prognoſtica ibid. curatio &c. p. 91. co. 1 a, & ſeqq.
Coniugium vt turbet dæmon. p. 1141
Contagium dyſenterię cauſſa, pag. 127. c. 1 d
Contagium quomodo dyſenterium excitet pag. 124. col. 1, e.
Contuſio cum vulnere p. 908
Conuulſio, p. 921
Conuulſiones ſiue conuulſiui motus quo modo fiant pag. 264. col. 2 c, d, e, 265 col. 1. a b
Cordis affectus ex vtero qualeſnam ſint pag. 585 col. 2, a, b eiuſdem ſigna & curatio ibid. b
Cordis palpitatio quomodo ſcorbuticis contingat p. 265 col. 2 b
Coriandrum p. 1096
Cornuum cauſſæ pag. 789 col. 4 c, modi pag. 790. col. 1 ib. b curatio ibid c
Corporis ſtatura parua & magna vnde ſit pag. 602 col. 2 c d. partes corporis iuſti maiores vel minores vnde pa. 603 col. 1 b. partium defectus, ibid. e. partium numerus ſuperfluus ibid. e. confirmatio partium vitioſa ibid. col. 2. a, b & ſeqq. eiuſdem vitioſæ conformationis cauſſę p. 604 col. b. & ſeqq.
Corpulentiæ nimię cauſæ pag. 737 col. 1 c, d. Signa diagnoſtica col. 2 ibid. e. prognoſtica ibid. e. curatio pag. 738 col. 1 b, c. adeps è corpore obeſo abſtractus, ibid. e diæta col. 2 ibid. b
Coſmetica p. 834
Coſtarum luxatio p. 952
Coſtarum fractura p. 943
Crapulæ incommodum pag. 20 col. 1 d
Creationis ignorantia quomodo gentilibus errandi cauſſa p. 598 col. 2 d, e
Criſta quid ſit p. 90 col. 2 c, eius ſigna diagnoſtica, ib. e, prognoſtica ib. curatio &c. p. 91 col. 1. a & ſeqq.
Croci martis in dyſenteria vſus quis p. 191 col. 1, c
Crocodilus p. 1111
Cruditas quotuplex p. 254 col. 1 a, b
Cruris fractura p. 939
Cruſta lactea quid ſit p. 698. col 2 e, eiuſdem cauſſæ, ibid. d. ſigna diagnoſtica ibid. e. prognoſtica ibid. & pag 699 col. 1 a, curatio ibid. b & ſeqq.
Cubiti & radii luxatio p. 955
Cucurbitim vermes an dentur pag. 77 col. 1 d, quid ſint p. 78 col. 1 c
Cultriuoracis Bohemi hiſtorię pag. 22 col. 2 e
Culti deglutiti e ventriculo extracti hiſtoria pag. 21 col. 2, b
Curatio naturalis pag. 1154 diuina 1156
Cutis vitia p. 832

D

DAphe quænam fuerit p. 478
Defluuium pilorum p. 843
Deglutitæ res in ventriculum illapſæ quid periculi afferant pag. 21 col. 1 e, quomodo è corpore exturbandæ, ibid. col 2 a, & ſeqq.
Deglutionis læſę quænam cauſſæ ſint pag. 5 col. 2 a, b, c, ſigna diagnoſtica ibid d, prognoſtica ibid. e, curatio pag. 6, col. 1 b, & ſeqq.
Deliria ſcorbuticorum quę & vnde p. 26, col 2, a
Democritus bilis & inſaniæ ſedem quomodo quęſiuit pag. 217, col. 2, d, e, eius cum Hippocrate dialogus pag. 218 col. 1 a, & ſeqq.
Dentitionis tempus pag. 708 col, 2, d, e, ſigna eiuſdem diagnoſtica p. 709, col. 1 a, prognoſtica ibid. b, c, curatio eius ibid. d, e, & col. 2 a, b
Deus non edit miracula ſine cauſa p. 312, col. b, c
Diabetes qualis ſit morbus p. 365, col. 1, d, e, col. 2 a, b, cauſſę eiuſdem ibid. c. ſigna diagnoſtica ibid. d, e an potus immutatus plane per vrinam in ea reddatur p. 366 col. 1 c. col. 2, a, & ſeqq. Diabetę cauſſa altera ibi. col. 2, d, e
Diabolum inter & hominem pactum quotuplex fieri poſſit p. 923 & ſeqq.
Diabolus venenorum gnarus p. 1137
Dieta cur in morbo hypochondriaco neceſſaria, p. 245 col. 1 b & ſeqq.
Diarrhœa à toto corpore ſine febre quomodo producatur pag. 118 col 2 b, quomodo ab humore ſeroſo ibid. c, d eiuſdem ſigna diagnoſtica ibid e, prognoſtica ibid. indicationes, pag. 119 col. 1 b, curatio vel ibid. &c. ſeqq. Diarrhœa à ventriculo & cibis corruptis p. 119 col. 1 c, d, eiuſdem ſigna diagnoſtica ibid. e, curatio &c. ibid. e, & ſeqq. Diarrhœa ab hepate ex bilioſo humore ibidem col. 2 a, b, c ſigna diagnoſtica ibid. d, prognoſticum ibid. e, indicationes ibid. & p. 121 col. 1, a, curatio &c. ibid. col. 2 & ſeqq. Diarrhœa à liene & humore melancholico pag. 121. col. 1 e, col. 2 a, eiuſdem ſigna diagnoſtica ibid. b, prognoſtica ibid. e, curatio &c. ibid. d & ſeqq. Diarrhœa ab vtero quid ſit pag. 122. col. 1 c a cerebro ib d. d, e, infantium dentientium ibid. col. 2 e, ab hypercathari & veneno ſumpto ibid. d, e pag. 23 col. 1 a & ſeqq.
Diarrhœa quid ſit pag. 115. col. 1, a b c. eiuſdem cauſſæ, ibid. d, e, ſigna diagnoſtica ibid. prognoſtica, ibid. col. 2 a, b, c indicationes ibid. d, e, curatio pag 116 col. 1 a. de eadem in ſpecie & primò de luxu ibid. b, c & ſeqq eiuſdem ſigna diagnoſtica, ibidem c. de Diarrhœa quæ fit à toto, & primò de ea quæ eſt cum febre pag. 116 col. 2 prognoſtica ibid e, & p. 117 col. 1 a, b, c, curatio &c. ibid. d, e, col, 2 a, b & ſeqq.
Diatrion piperon medicamentum quale ſit pag. 27, col. 2 e
Digitorum laxatio p. 955, 959
Dipſas p. 1106
Diuina curatio p. 1155
Dorſi ſpinæ fractura p. 944
Dorycnium p. 1095
Draco terreſtris p. 1110
Draco marinus q. 1125
Draco alatus è veſtica excretus p. 375 col. 1 d
Dryinus p. 1168
Dyſenteriæ nomen & natura p. 115 col. 1, c, quòd plerunque exidimia ſit ibid. d, quid ſit illa ibid. e, col. 2, a & ſeqq. parſia ea affecta quę ibid. a, eiuſdem clauſſæ & generatio, ibid. c, humores eam excitantes quales ſint, pag. 124 col. 1. b. an ſola acrimonia humorum eam faciat, ib

c Humorum eam excitantium natura ibid. d, quomodo contagium eam exercitet ibid. c. eius generatio modus ibid. col. 2 b, c eius proxima cauſſa ibid. d, quid ſit muculum illud quod in dyſenteria excernitur ib. d. e, eiuſdem cauſſæ antecedentes & remotæ ib. d. & pag. 125 col. 2 a, b, c, cibi & potus eam excitantes, quinam ſint p. ead. c, an eius ſemper cauſſę ſint fructus Autumnales ibid. c, vuarum eius & multi potus eius cauſſę, ibid. c. 2 b c bi praui & in ſolitu eius cauſſæ, ibid c, item venenata pharmaca ib. d, aquę vel plumbees canales fluentes an ſint cauſſæ dyſenteriæ ib. d, an Hydragyrum illam excitet p. 126 col 1 b, an occulta qualitates ib. c e & ſeqq.
Dyſenteria cur ſuperueniat lienteriæ & in qua ætate frequentior p 122 col 1 d & col. 2 a & ſeqq.
Dyſenteriæ cauſſę quomodo ſint occultę qualitates pa 126 col 2 d, e, cur non omnes dyſenteriæ epidemia corripiantur p. 127 col 1 a, b, Chymicorum de ea opinio ibid c contagium, eius cauſſa ibid. d, e, eiuſdem gradus & differentiæ, ibid col. 2, diuiſio in fientem & factam ibid. b, c & ſeqq eiuſdem ſigna diagnoſtica p. 117 col. 2 e, p 128 col 2 a, eiuſdem ab aliis cruentis aluı fluxibus diſcrimen p 128 col. 1 c, ab abſceſſu in inteſtinis ib. d d, e, eiuſdem cauſſarum alia ſigna ibid col. 2 a, dyſenteriæ malignæ & peſtilentialis ſigna ibid an in illa tenuia inteſtina an craſſa afficiantur ibid. b, vt ſimulari poſſit pag. 129 col 1 d, eiuſdem ſigna prognoſtica ibid c, dyſenteria ab atra bile quid, ibid col 2 b, a pituita ſalſa ibid c, dyſenteria lienoſis accidens ibid d, poſt maniam & hydropem, ibid. e poſt abſceſſum eruptiones in dyſenteria pag. 131 col 1 b, c, carunculę excretę ibid c, vomitus biliolus ibidem d dyſenteria cum febre biliosa ibid. e, poſt morbum acutum ibid col. 2 a, dyſenteriæ dyſenteria ſuperueniens, ibid. ſinguitus in dyſenteria, poſtulan gra poſt autem ibid. b dyſenteriæ intempeſtiue ſuppreſſæ incommoda ibid. c, cur mulieres pueri & ſenes in ea grauius decumbant, ibidem d grauidę dyſenteria laborantes, ibid. mulieres grauidæ poſt partum dyſenteria liberantur, ibidem e, & pag. 131 col. 1 a, dyſenteriæ indicationes ibid. b, c curatio &c. ibidem d, e col. 2 a & ſeqq. quidnam ſit muculoſum & album quod in dyſenteria excernitur 148 col. 2 d
Dyſenteria maligna 997
Dyſepulotum vlcus p 817
Dyſuria quid ſit p. 380 col 2 b, c, eiuſdem cauſſæ ibid c, pa. 381 col. 2 a, b, ſigna diagnoſtica ibid. d, e, col. 2 a, b, & ſeqq prognoſtica ibid. d, e, indicationes & curatio p. 382 col 1 b & ſeqq.
Dyſurię & vrinę ardoris cauſſę pa. 385 eiuſdem ſigna diagnoſtica p. 386 col 1 a, prognoſtica ibid. curatio &c. ibidem b, c & ſeqq.

E

ECchymomatis cauſę pag 760 col. 2 a, b
Ecchymoma quid ib. d. b, contuſio p. 761 col 2 a, b, ſigna diagnoſtica ibid. b, prognoſtica, ibid d, curatio ibidem e topica p 762 col. 1 c
Echeimatum cauſſę pag. 771 col. 1 d, ſigna diagnoſtica co. 2, ib d, prognoſtica ib. d d, curatio ibid. e
Ecthymatum cauſſæ p. 771 col. 1 d, ſigna diagnoſtica col. 2 ibid d, prognoſtica ibid. d, curatio ibid. e
Elephantiaſis & ſatum cauſſę pag 800 col 1 e, ſigna diagnoſtica col 2 ibid. c, prognoſtica ibid. c, curatio ibidem c
Elleborus p 1099
Endemius quibus regionibus ſit ſcorbutus p. 248 col. 2, c, d & ſeqq.
Epatis morbi quinam p. 287, eiuſdem intemperiei pag. 288 col. 1 a, & intemperiei huius ſigna diagnoſtica, ib c prognoſtica ibid c, indicationes ib. d, remedia ibid. eiuſdem intemperiei calidæ ſigna diagnoſtica ib col 2 b, prognoſticum ib c, indicationes & curatio ibid, e, p. 289 col. 1 a & ſeqq. eiuſdem intemperiei frigidę cauſſæ, ibid col. 1 d ſigna diagnoſtica ibid. prognoſticon. ibid. e, indicationes & curatio ibid & col 2 a & ſeqq eiuſdem intemperiei humidę cauſſa, ibid e, ſigna diagnoſtica ibid prognoſticum ib d. a, curatio ib. c. eiuſdem intemperiei ſiccæ cauſſæ p. 290 col. 2 b ſigna diagnoſtica ibid prognoſtica ib. c, curatio ibid eiuſdem intemperiei compoſitæ cauſſæ ibid. d, ſigna diagnoſtica ibid. curatio ibid eiuſdem intemperiei cum materia cauſſę ibid col. 2 b, ſigna diagnoſtica ibid. c. prognoſticum ibidem d, indicationes & curatio ibidem e

Epatis obſtructio vnde pag 291, col. 1 d, e, col. 2 a, eiuſdem cauſſæ ibid b, c, & ſeqq. differentiæ ibid e, ſigna diagnoſtica p 292 col. 1 a, b, c prognoſtica ibid. d, e, indicationes ib col 2 a, b, curatio ib. col. 2 c, d & ſeqq eiuſdem vaſorum apertio quomodo fiat p. 294 col. 1 b, eiuſdem inflationis cauſſę ibid col 2 b, c, ſigna diagnoſtica ib. b, prognoſticum ibid e, curatio ibid. inflammationis epatis cauſſæ p 295, col. 1 b, c, ſigna diagnoſtica ib. c col. 2, a & ſeqq. p. 296, col. 1 a, b & ſeqq. prognoſtica ibid. c, col 2 a, & ſeqq. indicationes pag. 297 col. 1 d, curatio ibidem e, & ſeqq
Epatis ſchirri cauſſæ p 299 col. 1 e, col 2 a, ſigna diagnoſtica ibid b, c, prognoſtica ibid. d, indicationes ib. curatio ib. 300 col 1 a & ſeqq.
Epatis calculi ib. col 2 d, e, p. 301 col 1 a, & ſeqq. vermes ibid. c, d, hydatides ibid col. 2 a b
Epatis vulnera ibid c, d, vulnerum ſigna diagnoſtica, ibid e prognoſtica, ib c. & 302 col. 1 a, b, curatio ibid. c & ſeqq. eiuſdem vlcerum & ſphaceli cauſſę ibid. col. 2 d, e, ſigna diagnoſtica, ibid. e, p 303 col. 1 a. b prognoſtica ibid. c, d curatio ibid. e, ſphacelus epatis quis & vnde p. 303 col. 1, a, b
Epatis imbecillitas quæ nam ſit, p. 304 col. 1 a, b & ſeqq eiuſdem cauſſę ibid col 2 b, ſigna diagnoſtica ibid. c, d, e p. 305 col 1 a & ſeqq. prognoſtica ibid. c, e, indicationes & curatio ib. col. 2 a ſeqq
Epatis color quomodo curetur p 342 col. 1 c, Icterus vnde dictus p 344 col. 1 d, e. quid ſit ibid. eius ſubiectum ibid. col 2 a, cauſſę ibid eiuſdem ſigna diagnoſtica ibid b, differentiæ ibid &c. Icterus flauus ab obſtructione veſicuę fellis p. 345 col 1 b. eius ſigna diagnoſtica ibid c. ſigna prognoſtica ib. d, indicationes ibid. e, curatio ibid col. 2 a qua vi lumbrici illum tollant p. 345. col. a, b
Epatis intemperies an ad Arthritidem faciat p. 435 col. 1 d e, 436 c. 1. a & ſeqq.
Epatis ex vtero affectus p 587
Ephelides in grauidis p. 833
Epidemius quandonam ſit ſcorbutus p. 249 col. 1 d
Epidimia cur non corripiantur omnes dyſenterię pag. 127 col. 1 b
Epilepſia quomodo fiat in ſcorbuticis p. 264 col. 2 d, e, 265 col. 1 a
Epilepſiæ ex vtero cauſſæ p. 582 col. 2 d, e, ſigna diagnoſtica p. 583 col. 1 c, epilepſia ab vtero quomodo ab epilepſia per aliarum partium conſenſum diſcernenda ſit, p. 583 co. 2 c, d & ſeqq. eiuſdem ſigna prognoſtica ib. col. 2 e, indicationes curatio &c. ibid. p. 584 col. 1 a & ſeqq.
Epilepſia quid ſit p. 706 col. 1 a, b c, ſigna diagnoſtica, ibid. b, prognoſtica ibid & col. 2 a, curatio ibidem d, & ſeqq. conuulſio quid p. 706, col. c, d
Epilepſia p. 997
Epinyctidum cauſę pag. 773 col. 1 b, c, ſigna diagnoſtica ibidem e, prognoſtica col. 2 ibid. a, curatio ibid. b
Epuloticum ſa. gn quomodo componendum pa. 377 col. 1 d, e
Equorum teſticuli miris modis ad colicum leniendam commendantur p. 100. col. 2 c
Eraſiſtrato venæ lacteæ r cog fuerunt p. 204 col. 2 d
Eraſti ſententia de Arthritide p. 432 col. 2 c
Erica baccifera p 1100
Eryſipelas mammarum quid p. 669
Eryſipelatis, ſeu Roſæ cauſſę p 751 col. 1. c
Eryſipelas p. 920
Eryſipelatis curatio p. 284 col. 1 c
Eſſeræ cauſę pag 773 col 2 e. ſigna diagnoſtica pag. 774 col. 1. ibidem c, prognoſtica ibidem d, curatio ibidem e
Eunuchi an generent p. 409 col 2 d & col. 2 a
Euphorbium p. 1057
Exanthematum cauſſæ pag 771. col 1 d, ſigna diagnoſtica col. 2 ibid. c, prognoſtica ibid d, curatio ibid. e
Execrationes p. 1147

F

FAbricii modus aquam hydropicorum extrahendi p 316 col. 2 a
Faſcias parandi ratio p. 85 col. 1 c, d, & ſeqq.
Faſcinum [illegible]
Fauis in infantibus quid ſint p 698 col. 2 d, eiuſdem cauſę ibid e, ſigna diagnoſtica ibid. e, prognoſtica ibid & p. 699 col. 1 a curatio ibid.

Index Rerum

Fauorum cauſſę p. 782 col. 2 a, curatio ibid. d
Febres malignę & peſtilentes p. 997
Febrium ſemitertianarum origo p. 209 col. 1 a, b, cauſſæ ibid. c, ſigna diagnoſtica, ib. d, e, col. 2 a, prognoſtica, ib. b indicationes ib. c, curatio &c. ib. d & ſeqq.
Fecum alui per aliena loca excretio pag. 194 col. 1 a, b, c per vmbilicum ib. per alia loca diuerſa ibi e
Felis cerebrum & ſanguis p. 1118
Fellis veſiculæ morbi quinam ſint pag. 303 col. 2 d, e, 304 col. 1 a, & ſeqq.
Femoris luxatio p. 957
Femoris fractura 940
Ferri natura & qualitates quę, 190 col. 2 a, & ſeqq. 191 col. 1 a & ſeqq.
Ferrugo 1080
Ferum & eius ſcoria ibidem
Fibulæ diſtractio 959
Ficus cauſæ p. 782, col. 2 a, curatio ibid. d
Ficus ſeu ſycoſes quid ſint pag. 90 c. 2 c, earum ſigna diagnoſtica, ib c, prognoſtica ib. curatio &c. pag. 91 col. 1 & ſeqq.
Figuræ corporis vitioſæ cauſſa b 604 co. 1
Filamenta & pili quomodo in renibus generentur p. 359 col 1 b, c, vbi generentur ibidem
Fiſſurę manuum 859
Fiſtulæ ani quęnam ſint p 92 col. 1 a, earumdem differentia ib. ſigna diagnoſtica, ib b, c, d, prognoſticum ib. c, curatio &c. ib. c. 2 a & ſeqq. eiuſdem inteſtinum rectum penetrantis alia curationis ratio ib. e
Fiſtularum cauſſę p. 812 col. 2 d, differentię ib. e, ſigna diagnoſtca ib. e, prognoſtica p. 813 col 1 d, curatio col. 2 ibidem a
Fiſtulæ appetitio p. 814 col. 2 ibidem b
Flatuum cauſſa quęnam ſit p. 339 col. 2 e, p. 340 col. 1 a b & ſeqq. per quam viam in abdominis cauitatem perueniant, ib. c, quomodo generentur pa. 341 col. 1 b ibidem tympanitis ſigna diagnoſtica p. 340 col. 1, curatio ibid. col. 1, & col. 2 a & ſeqq.
Flatus quomodo in eo generentur p. 341 col. 1 a, b, an in ventriculo & in inteſtinis ib. c, d, an inter meſenterii & inteſtinorum tunices ibid. e, à qua intemperie generentur ibidem
Flatus qnomodo in tympanite generentur p. 3410 cpl. 1 b vbi ib. an in ventriculo & inteſtinis col. 1 c, d, an inter meſenteriis & inteſtinorum tunicas ib. col. 1 d, e, à qua intemperie generentur ibid. per quam viam in abdominis cauitatem perueniant ſecundum Feruelium ibi. col 2, c, d
Fluoris muliebris cauſſæ, pa. 555 col. 2 b. & ſeqq. per quas vias fluat, ib. c, eiuſdem differentię p, 556 col. 2 b, ſigna diagnoſtica ib. e, col. 2 a, b, prognoſtica ib c, d, indicationes & curatio, ib. e; p 557 col. 1 a & ſeqq.
Fluxus chyloſus quid ſit, p. 116 col. 1, b, eiuſdem ſigna diagnoſtica, ib. c, prognoſtica ibid. d, curatio &c. ib. & ſeqq.
Fluxus colli quatiuus quid ſit 117 col. 2 e, 118 col 1 a eiuſdem. ſigna diagnoſtica, ib. b, prognoſtica ibid. &c. curatio &c. ib d & ſeqq.
Fluxus ſanguinei cauſſę quænam ſint p. 191 col. 2 e, 192 c. 1 a, fluxus ſanguinis à copia eius vnde incipiat ib. eiuſdem ſigna diagnoſtica ib. e, prognoſtica ib. curatio &c. ibid & ſeqq. fluxus hepaticus legitimus quis, ib. col. 2 c ſpurius ib. d, eiuſdem ſigna diagnoſtica pag. 193 col. 1 a, prognoſtica, ib. d, curatio &c. ib. c, & ſeqq. eius proxima cauſa quænam ſit, ib. c. 2 c, d, e
Fœminæ cur veneficiis magis deditę ſint quam viri 1145
Fœminę literatæ 478
Fœminæ craſſæ cur non concipiant 593 col. 1 c, quomodo explorentur 594
Fœtus vitioſa formatio p. 602 col. 1, imbecillioris fœtus cauſſę ibidem, b
Fœtus lapide facti ſeu lithopędij hiſtoria 606 col. 2 d, e 607 col. 1 a & ſeq.
Fœtus debilitatis ſigna 624 col. 2 d, e, cum roborantia medicamenta p. 525 col. 1 c
Fœtus vitia quænam p. 634 635
Fœtus ſeruia nimis in lucem prędietis & tractandus pag. 641 col. 1 b, & ſeqq.
Fœtus per vmbilicum manum exerens, p. 641, col. 2 d, e
Fœtus vitia quænam p 643 col. c, d
Fœtus mortuui ſigna, p. 644 col. 1, d, e, prognoſtica, ibid. col. 2, a, varię hiſtorię fœtus mortui ibid. b, & ſeqq.
Fœtus mortuus in vtero detentus alio conceptu ac genito, p. 645 col. 1 b
Fœtus in vtero putrefactus per abdomen excluſus p. 645 col. 1 c, d, fœtus putrefactus in vtero & eius oſſa per anum excreta p. 646 col. 1 e, col. 2 a, & ſeqq. medicamenta fœtum mortuum expellentia 647 col. 2 b & ſeqq. fœtus per Chirurgica inſtrumenta excretio 648 col. 1 b manuum ſolum opera fœtus mortui extractio 648 c. 2 c, fœtus mortui ſectione vteris extractio, p. 650 col. 1 d fœtus viui e mortua matre ſectione extractio, p. 651 col. 1 b, an fœtus in vtero, matre mortua aliquandiu viuere poſſit 651 col. 1 d, e, fœtus viui e mortua, ib col. 2 a viui fœtus e viua matre ſectione extractio p. 652 col. 1 c & ſeqq.
Fœtus formationis tempus, p 599 co. 1 b, ad eam quot & quę requirantur p. 599 col. 1 d, quot modis lædatur ib. e
Fortunii Liceti ſententia & locus ampliſſimus de eo quod quęritur an humor melancholicus abſtinentię longę cauſſa ſit 35 col. 1 c d, & ſeqq.
Fracturę 928 & ſeqq.
Fracturę diuerſę p. 937, 938
Fungi pag. 1091
Fungorum cauſſę p. 790 col. 1 d, ſigna diagnoſtica, p 791 col. 1 ibid. c, prognoſticum ib. c curatio ibid. c
Furfuratio p. 848
Furunculi cauſſæ pag. 752 col. 2 e, ſigna diagnoſtica pag. 753 col. 1 b, prognoſtica, ib. c, curatio ibid d

G

GAleni vomitus quis p. 59 col 2 d, medicamenta ad illum ibid.
Galeno an cognitus ſcorbutus d. 248 col. 1 b, col. 2 a, & ſeqq.
Gallicus morbus p. 1013
Gallinæ & Galli & capones cur Arthritici noxii p. 448 col. 2 a, b & ſeqq
Gangręna in meſenterio p. 211 col. 1 d
Gangræna 824
Gangræna maligna 997
Ganglii cauſæ p. 784 col. 1 d, ſigna diagnoſtica col. 2 ibid. e, prognoſtica pag. 785 col. 1 ibid. b, curatio ibi. c, ſectio ibidem e
Gemellorum generationis cauſſæ p. 599 b, 600 col. 1 a, & ſeqq. ſigna eiuſdem diagnoſtica, ibid. d, e, prognoſtica ibidem e
Genarum rigiditas quomodo fiat in ſcorbuticis pag. 265 col. 1 c, d
Generationi ætas apta p. 591 col. 1 c
Genu luxatum 959
Gingipodium quid 246 col. 1 b & ſeqq.
Glans imperforata quid ſit p. 401
Gonorrhææ cauſſæ quę nam ſint, p. 412 col. 2 c, d & ſeqq. ſigna diagnoſtica, 413 col. 1 b, c, d, prognoſtica ib. e, indicationes col. 2 a, curatio ib. c, d, & ſeqq.
Gonorrhæę cauſę in fœminis 558 col. 2 b, ſigna diagnoſtica, ib. c, prognoſtica ib curatio, ib e, virginitas quid ſit 560, col 1 a
Gonorrhęa 1054
Gordonii Trochiſci quales ſint p. 375 col. 2 d, e
Grauidæ ante partum regimen 637
Grauidarum regimen quotuplex 616 col. 1 e, col. 2 a, & ſeqq cautum morbi acuti 617 col 2 b, an tenuis diæta grauidis conueniat, ib. c, an grauidis venam ſecare liceat 619, 620
Grauidationis, falſæ cauſſæ 614 col. 1 b, c, ſigna diagnoſtica ibid. col. 2 b, prognoſticum, ibidem c, curatio ib. & ſeq.
Grauidis conuenientia medicamenta quęnam ſint p. 621 col. 1 a, b, ſymptomata quid grauidis accidant, ib. d, 622 & ſeqq.
Guaiaci decretum an idem pręſtet quod antipodagrica medicamenta 458 col. 2
Guttaii ſaccę cauſſæ 781 col. 1 e, prognoſticum col. 2 ib. e curatio ibid. e
Gypſum 1074

H

HAmatogoga herba 1100
Hęmorrhagia in vulneribus quomodo ſiſtenda 899
Hęmorrhoides quotuplices ſint, 240 co. 2 d, e, 241 col. 1 a & ſeqq.

Hæmorrhoides quid ſint 198 col. 1 a, b, earum differentię, ibid &c. cœcę & apertę ib c, earum differentię quot ſint ſecundum Galenum, ib. col. 2 a, ad quam rerum preter naturam claſſem referantur, ibid quibus regionibus fluxus hęmorrhoidum magis ſit familiaris, ib c, cui ſexui potiſſimum accidat fluxus hęmorrhoidum, ibid qua periode fluant hæmorrhoides, ib cur in hæmorrhoidibus cęcis dolor excitetur, ibid. earumdem cauſſæ ibid. e, ſigna diagnoſtica 199 col 1 a, prognoſtica ibid b, c, & ſeqq. indicationes ibid. col 2 d, curatio ibidem e, & pag. 200 col. 1 a

Hęmorrhoidum vteri cauſſę 489 col 1 d, ſigna diagnoſtica ib. e. curatio ib. qua ratione à menſium fluxu & ſuppreſſione differant ib. col. 2 e

Hęmorrheus 1105

Han medici epiſtolæ 1158, 1159

Hellebori nigri extractum an vtile in affectione hypocondriaca p. 243 col. 2 b & ſeqq.

Helleborus albus in ſuppoſitoriis cui eadem ſymptomata inducat, 207 col. 2 b

Helcydriæ cauſſæ 782 col. 2 a, curatio ibid d

Hepaticus fluxus legitimus quis p. 192 col 2 c, ſpurius ib. d, ſigna diagnoſtica 143 c 1 a prognoſtica ib c. b curatio &c ibid c, & ſeq. eius proxima cauſa quęnam ſit, ib. c 2 c. d, e

Hercules quomodo procreatus 600 col 2 d

Hermaphroditarum ſpecies quotuplices ſint 404 col. 2 c, d & ſeqq. ob quam cauſſam naſcantur 405 col. 1 d e

Hernia vterina quid ſit 520 col. 1 c, & c. 2 a & ſeqq.

Hernia ſcroti quænam ſit 399 col. 1 a, b, hernia ventoſa, ib. c, eius cauſſę ib ſigna diagnoſt. ib. d, prognoſticum ibid. indicationes & curatio &c. col. 1 c, hernia aquoſa quid, 396 col. 1 b, c, eiuſdem cauſſę ib. d, e, p. 397 col. 1 a, ſigna diagnoſtica, ib. b, c, prognoſtica, ib. d, e, col. 2 a, indicationes & curatio ibid b, c, & ſeqq herniç carnoſæ cauſſæ 398 col 2 a, b, cur pleriumque in dextro teſticulo fiat, & aquoſa in ſiniſtro ib c, ſigna eiuſdem diagnoſtica ib. d, prognoſticum ib. indicationes, curatio, &c. ibid. e, 399 col. 1 a, b, hernia varicoſa ib ſigna diagnoſtica, ib. d, prognoſt. ibid. e, curatio ib. col. 2 a, & ſeqq.

Herniæ verę quot ſint 83 col. 1 d, e, eius differentię ibid. c. 2 b, c. cauſſæ ib. d, e. 84 col. 1 a, ſigna diagnoſtica, ib. b, c, prognoſtica, ib. d, e, col. 2 a, indicationes, curatio &c. ib. b, c, & ſeqq.

Herniç vmbilicalis cauſſæ 419 c. 2 b, c, d. ſigna diagnoſtica ib. e, 420 col. 1 d, prognoſtica ibid. b, indicationes ib. c, curatio ibidem d, herniæ vmbilicalis aquoſæ quęnam ſint cauſſæ ib. col. 2 b, ſigna diagnoſtica ib. b, c, prognoſtica ib e, indicationes, curatio &c. ib. herniæ vmbilicalis flatulentę cauſſæ 421 col. 1 b, ſigna diagnoſtica ibid. b, c. prognoſticum ib. indicationes & curatio ib. hernia vmbilici carnoſa ib. d, e, c. 2 a, & ſeqq.

Hęrniam curandi modus chirurgicus ſine ſectione pag. 87 col. 1, c

Herniarum cauſſę 717 c. 1 e, ſigna diagnoſtica ib. c, curatio ibid. d

Herniaria herba alias holleriana dicta quæ pag. 86, col. 2, e

Herpetis cauſſæ 763 col. 1 c, d, differentiæ ibid. e, ſigna diagnoſtica col 2 ibidem d, c, prognoſtica ibid. e, curatio ibid. e

Hierę in doloribus ventriculi vſus 62 col. d

Hippocratis & Democriti dialogus de ſede bilis & inſanię 217 col. 2 d, e, 218 col. 1 a & ſeqq.

Hirudo 1113

Hirudines quo loco applicandę in hęmorrhoidibus 200. co. 1, 2, applicandi modus ib. 102 col. 2 c, 303 col. 1 a, b, & ſeqq.

Hiſpanicus morbus 1015

Hiſtoriæ duæ curationis calculi veſicæ 374 col. a, b, & ſeqq.

Hiuccę ſuccus 1100

Holleriana herba aut herniaria quæ 36 col. 2 e

Homo cur magis varium quam alia animalia naſcendi tempus habeat 630

Humeri fractura 939

Humeri luxatio 953

Humidum radicale qua ratione & qua de cauſſe ita diſponi poſſit vt nihil vel parum de eo abſumatur pag. 36, col. 2 d, e

Humores maligni an in corpore noſtro generentur pag. 991

Humoris ex abſceſſus in alias partes decubitus 737. c. 1 a, b

Hydrargyrum 1041

Hydrargyrum quomodo dyſenteriam excitet 1126 c 1 b

Hydrocele quid ſit 396 col. 2 b, c, eiuſdem cauſſę ib d e. 397 col. a, ſigna diagnoſtica col 1 b, c, prognoſtica ib. d, e col. 2 a, indicationes & curatio &c. ib b, & ſeqq.

Hydromeli e ſucco pomorum a quo vbi, & quando deſcriptum 245 col. 1 d, & ſeqq.

Hydrophobia quid ſit 44 col. 2 b, an ſit idem e ſ[illegible] ib. d. e

Hydropicorum cadaueri cur veſicis intus oppletum 308 co 2 b & ſeqq. eorumdem aqua vbi generetur ib d, e, 309 col. 1 a, b, cauſſa collectionis humoris ſeroſi in [illegible] ib, c, d hydrops vndenam fiat ib. c, cur [illegible] in ventre [illegible] ſubſiſtat 309 col. 2 b, eiuſdem cauſſę ibid. col. 2, c. 310 col. 1 a, b, & ſeqq

Hydropias generatio apud paracelſicos qualis p. 311 col. 2 c, eiuſdem differentia ib. c, e, ſigna eiuſdem in genere, 312 col. 1, a b, prognoſtica [illegible] c, d, & ſeqq. eiuſdem hydropis aſcitę ſigna 312 col. 2 a, b, & ſeqq. prognoſtica eiuſdem 313, col. 1, d, e, col 2 a, & ſeqq indicationes 314 col. 1 c, col. 2 a

Hydropici cur pauci ſanitati reſtituantur, ibidem b, c, & ſeqq.

Hydropis aſcitę curatio &c 315 col. 1 a, & ſeqq apertio abdominis in hydrope, quomodo & cur facienda 316 col. 1 e, vbi locum habeat hæc apertio ibidem, a qua [illegible] quoties educenda ibid. quo in loco fieri debeat hęc [illegible] ib. e, [illegible] ib. d. col. 2 a, [illegible] ib. dem

Hydrops per pudenda curatus ibid. col 2 e

Hydropis cauſſa recidiua p. 336 col. 2 a, an ſit a tale reſolutio, ibid d, e, per quas vias eiuſdem aqua in cauitatem abdominis perueniat p. 337 col. 1 b, c, & ſeqq.

Hydrops ſcorbuticus quomodo curandus pag 264. col. 2, a

Hydrops vnde nomen acceperit, & quomodo aliter appelletur, 307 col. 2 d, e, quotupliciter conſideretur 308 col. 1 a, b, eiuſdem differentiæ ib. e, ſpecies præcipua [illegible] quænam ſit ibid. d, e

Hymen virginitatis indicium an detur 560 col. 1 b, c, col 2 a b. & ſeqq. quid ſit 561 c, 1 c, eiuſdem deſcriptio vulgaris col. 2, a

Hydrops ex inteſtinis quomodo oriatur 322 col. 2 c, ex renibus ib. ex veſica ib. ex [illegible] ib. e, & p. 325 col. 2 e, a colliquatione 323 col. 1 a, b & ſeqq.

Hyoſcyamus 1094

Hypocondriorum dolor quomodo ſit in ſcorbuto pag 2.3 col 1 a

Hypocondriacæ affectionis natura qualis ſit 230 col 1 a, b & ſeqq. vnde ita dicta 231 col. col. 1 c, de loco affecto, p. 231 col 1 e

Hypocondriacę affectionis cauſſæ 232 col 2 e, cauſſa altera ibidem, an ab obſtructionibus [illegible] hypocondriaca affectio ibid. col. 2 c, an ex [illegible] circa ſtomachum ib an ab intemperie [illegible] ibid e, [illegible] affectus generat 0 2 4 col. 1 a [illegible] cauſa ibid. c, an non cauſa ſit [illegible] 234 col. 2 e, cur pueros & adoleſcentes non affligat 235 col. 2 c, d, ſigna diagnoſtica & ſymptomata quę affectionem hypocondriacam [illegible] 236. c. 2, b, flatus & ructus quomodo generentur in ea, 237 col 1 F, vbi flatus hæreant, ibid. col. 2 a, ſigna partium affectarum p. 239 c, eiuſdem ſigna prognoſtica ib. c, indicationes, curatio, &c. p. 240 col. 1 d, e, col. 2 a, & ſeqq.

Hyſtericę affectionis cauſſa an ſit vapor [illegible] 576 col. 2 d. e

vnde vapor iſte malignus eleuetur 577 c. 1 b, c, an vinum in hyſterico paroxiſmo exhiberi liceat ibid d, e, col 2 a b. ſymptomatum in ea cauſæ 583 col 1 a, & ſeqq.

Hyſtericorum ſymptomatum cauſſę p 578 col. 1 a, quomodo à mortuis diſtinguantur ib. d. m

I

IChor & ſerum quid ſint 116 col 2 e, an differant ibid.

Icterus niger an ſit idem morbus cum ſcorbuto 247 col. 1 a, & ſeqq.

Ilei hæmatites an idem ſint morbus cui ſcorbutus 247 248

Ieiunii diuturni euentus vel exitus [illegible] 37. col 2 b

Iliacus dolor ſiue iliaca paſſio quid ſit 108 c. 2 e

Imaginationis vis 604 col. 1 e, qua ratione formam fœtus mutet 604 col. 2 b, & ſeqq.

Imperatoriæ radix in colica commendatur p.102.col.1 d
Impetiginis cauſſæ p.780 col.1 b,c,differentiæ col.2.ib.d. ſigna diagnoſtica,ib.d.curatio ib.e
Imprecationes 1144
Inappetentiæ cibi cauſſa p.22 col.1 b,& ſeqq.aliæ ibid. col 2 c,& ſeqq.ſigna diagnoſtica,ib.e,& p.13 col.1 a, prognoſtica ib.b,c,& ſeqq.curatio &c. ib.col.2 a,b & ſeqq.
Indicus morbus 1013
Indorum canis ſenis an ſolo aere alatur, 31 col. 2 e
Inediam quandiu tolerare poſſit homo p.28 col. 2 c, plura eius exempla ibid. d & ſeqq.
Infantis debilitatis cauſſæ p.633
Infantes an commodius materno,an nutricis lacte nutriantur 689. c.2 c
Infantis ſani ſigna,p.692 c.2 b,c,& ſeqq infantis diæta à dentitione ad ablactationem qualis eſſe debeat 694 col.1 d,e,ablactationis infantis tempus.ib.col 2 d,e,diæta poſt ablactationem 695,rerum morbi in genere quinam ſint, 696,eorum differentiæ morborum,ib.c, infantium febres variolæ ac morbilli 697,eorum morborum ſigna diagnoſtica,ib c.2 b,prognoſtica ibid. curatio &c ibidem c,& ſeqq.
Infantibus alimentum commodiſſimum quale ſit p.689.co. 1 b,& ſeqq.
Inflammabilia cur non facilè deflagrent 36 col.2 c, eorum differentia ibid. & ſeqq.
Inflammationum cauſſæ 738 col. 2 c,d, ſubiectum inflammationis ib.e,an ſola calo inflammetur ib e cauſſæ p.39 col.2 b,c, cauſa proxima inflammationis & ſanguinis ibid.e
Inflammatio quid p.740, col.8,b,inflammationis generationis modus ib.b,cauſſæ remotæ,ib.c,differentiæ ibid.e ſigna diagnoſtica 741 c.1 a,b, dolor pulſatorius quomodo fiat ibid.c,prognoſtica col.2 ib.a,inflammationis terminatio quotuplex,ib b,tempora inflammationis ibid.d indicationes & curationes 742.a c.1,purgatio ib. c,repellentia quaña p.744 col.1 a,deriuatio 745 col. 1 a,b euacuatio col. 2 ibid.a,b
Intertriginis cauſſa 721 col.1 d,c,ſigna diagnoſtica ib.e,prognoſticum ibid.curatio ibid.
Inteſtinorum anguſtia quæ 74.col.2 b,eiuſdem cauſſæ,ibid. c,d. & ſeqq. inteſtinorum coalitus.ib d.e.& ſeqq. eiuſdem eorum arrogantia,ſigna diagnoſtica p 75 c. 2 b, prognoſtica,ib.d, indicationes ibid.e,curatio pag.76 col.1 a & ſeqq.
Inteſtinorum vlcera quæ 89 col. 2 e, inteſtinorum & menti in vn bilicum procidentiæ cauſſæ 419 col.2 b,c,d, ſigna diagnoſtica,ib.e,420,col.1 a,prognoſtica ib.b,indicationes ib c,curatio ibid. d
Inteſtinorum vulnera quæ 89 col.1 a, eorumdem cauſa ib b,ſigna diagnoſtica ib.d.c,prognoſtica ib.d, indicationes curatio &c. ibid.co.2 a,b & ſeqq.
Intricles quomodo procreatas p.600 co.2 d
Iræ cauſſa quænam ſit p.218.col.1 b
Iſchiadicus dolor quid ſit 446,2 a,& ſeqq. p.447.col.1 & ſeqq.
Iſchuria quid ſit, p.380.col.1 b,c,eiuſdem cauſſæ ibid.e,pa. 381 col. 1 a,b.ſigna diagnoſtica,ibid d, e, indicationes & curatio p 382.col. 2 b, & ſeqq.
Italicus morbus 1013
Iuglans 1097
Iuguli fractura 842
Ixia 1096

L

Lac in dyſenteria an conueniat pag. 158,col. 1 d, quot ſubſtantiis conſtet,ibid. antiqui quomodo eo vſi, ib. e
Lac an poſſit eſſe in mammis fœminarum non grauidarum 556.col.2 c,d,vel virginum 562
Lac bonum vnde cognoſcatur p.691 col 1 c, d, lactis vitia emendanda quænam ſint 691 col. 2 a, b & ſeqq. ſigna diagnoſtica eorum 692 col.1 e, prognoſticum ibid d,curatio ibi d,e
Lac coagulatum 1120
Lacerta per aluum excreta 195 c.2 c
Lacerta 1111
Lactea cruſta quid ſit p.698 col.2 e, eiuſdem cauſſæ ibid. ſigna diagnoſtica ib.e,prognoſtica ib b, 699 col.1 a,curatio ibid.b,c,& ſeqq.
Lactearũ pararum nouum genus quando & à quo inuentum 204 c 2 b, quana occaſione inuentæ ſint ib.c, modus illas inquirendi ib nouum hoc vaſorum genus cur venarum lactearum nomen adeptum ſit ib d,quomodo à reliquis vàſis meſaraicis diſtinguantur ibidem col.2 a, cur tandiu latuerint ibidem b, ut moriente animali, earum ſuccus euaneſcit,ib. d,cur earum valuulæ foras ſpectent, 205 col.1 b,quomodo ab aliis venis & arteriis differant ibid ad quæ inteſtina magis tendant ibid. illarum in inteſtina inſertio & origo, ib.d. earum progreſſu, ibi. col.2 a,earumdem actio ib.b,vtilitas quomodo indaganda 205 col a,b & ſeqq.
Lactis & lactationis defectus cauſſæ 680 col. 1 a,b, ſigna eiuſdem diagnoſtica, ib col.2 b,c, prognoſtica ib.col 2,a curatio ibid.b,c lactis redundantiæ cauſſa p,681 col.2 e ſigna diagnoſtica 682 co.1 a, prognoſtica ibid.b,c,curatio ib d,lactis coagulationis cauſſa 683 col.1 b,c, & ſeqq. ſigna diagnoſtica.ib.col.2 b,prognoſtica ib.c, curatio ibid.d,& ſeqq lactis per aliena loca excretio p.624 col.1 a
Langii epuleticum quomodo componendum p. 377 col.1 d, e
Lapides in ventriculo geniti quomodo extrahendi 22. col. 2 e
Lapides quomodo in inteſtinis reperiuntur pag. 76 col. 2 b. c
Lapides per aluum excreti 195 col. 1 c
Lapides in meſenterio reperti 211 col.1 a
Lapis oui Gallinacei magnitudine à fœmina excretus p.374 col 2 c
Laurentii à calculo veſicæ liberati hiſtoria 373 col.2 d,e, p. 374 col.1 a, & ſeqq.
Lazuli lapis 10760
Lentigines 635
Lepræ Græcorum cauſſæ 777 col. 1 e,ſigna diagnoſtica ibid.b col.1 b,prognoſtica,ib.d.c,curatio ibid. d
Lepus marinus 1123
Leucæ & alphi cauſſæ pag 778 col.1,e, ſigna diagnoſtica p. 779 col.1 c,prognoſtica col 2 ibid a,curatio ib c
Liceti ſententia de eo quod quæritur an ſenior melancholicus abſtinentiæ longæ cauſſa ſit p.35 col.1 c,d,& ſeqq. eius locus ampliſſimus ib. & ſeqq.
Lien quos morbos patiatur 217 col. 1 c,d,eius intemperies quæ ibid e,eiuſdem cauſſæ ibid.d
Lienes magni Hyppocratis an ſint idem morbus cum ſcorbuto 147 col 1 d,& ſeqq.
Lieni cur noceant animi pathemata 218 col,1 d,eius intemperiei ſigna diagnoſtica ib e col 2 a,b,prognoſtica ib c, indicationes ib d,curatio ibidem, & pa 219 col 1 a, & ſeqq.
Lienis vſus qualis ſit 215 col c, an ſit officina ſanguinis arteriosi 216 col 1 b.an eius vaſa aliquid e ventriculo trahant ibid e
Lienis morbi organici quinam ſint 219 col.2 e,220 col 1 a & ſeqq eorum cauſſæ ib.c,ſigna diagnoſtica ib d,e, col.2 a, prognoſtica , ibidem b, indicationes , curatio, &c. ib & ſeqq eiuſdem inflationis cauſſæ p 221 col.2 d,ſigna diagnoſtica.ib e,prognoſtica 222 col 1 a,curatio &c. ib. a,b,eiuſdem inflammationis ſigna diagnoſtica p.eadem col.ead d,e,col.2 a,prognoſtica ib d. indicationes ibid. e curatio &c.ib.col.2 d & ſeqq eiuſdem ſcirrhi cauſſæ 223 col 1 e,col.2 a,b.differentiæ ib c, ſigna diagnoſtica, ib.d e,prognoſtica ib b,c,indicationes ib.d .d. curatio &c. ib. e,col 2 a & ſeqq.lienis indurati curati hiſtoria 226,col.1 a & ſeqq calculi lienis vnde ib col.2 c, vulneris eiuſdem ſigna diagnoſtica,ib c,prognoſticum ibid. d, curatio &c. ib.c,227 co.1,c, eiuſdem vlcerum cauſſæ ib b, ſigna diagnoſtica,ib.c,prognoſticum ib curatio ib.d,eiuſdem actio quot modis læditur ib.col.2 a,b, & ſeqq. ſigna diagnoſtica læſæ eiuſdem actionis ib d,curatio 228 col.1 b, eiuſdem lienis dolorum cauſſæ,ib.e,ſigna diagnoſtica ib c.d prognoſtica ib col 2 a curatio &c. ib.b
Lienteriæ à facultate expultrice irritatæ, ſigna diagno. 113 col 2 e,prognoſt ib & 114 col 1 a, b, indicationes ibid c curatio &c.ib d,& ſeqq.eiuſdem diſcrimen à cœliaca, ibi. col 2 d
Ligamenta an ſenſu omnia careant, pag.432. col.1,d,e,& ſeqq.
Ligamentorum vulnera 905
Linguæ adſtrictio vnde p.709 col 2 c
Lipothymia quomodo ſcorbuticis contingat pa.165 col. 2, c
Literatæ fœminæ 478
Lithargyra 1080
Lolium 1160

Lucernæ antiquorum poſt aliquot ſæcula repertæ, p. 36 col. 1. c
Lucomoniæ populorum hiſtoria memorabilis, p. 29. c. 1. c
Lues venerea, p. 1031.
Lugdunenſium mulierum affectus, p. 573 c. 1 d
Lumborum dolor quomodo excitetur in ſcorbuto, p. 363 c 1 a. lumbago, ibid.
Lumbricorum cauſſæ p. 715. col. 2. b. c. ſigna diagnoſtica. ibid d prognoſtica, p. [illegible] præſeruatio, ibid.
Lumbrici quomodo in inteſtinis ſæpe copioſiſſimi generentur, pag. 77. col. 1. b. eorum tria genera apud Ariſtotelem quæ, ibid. c
Lumbrici cucurbitini an dentur, p. 77. c. 1 d latus lumbricus quid, ibid. e. & ſeqq an ſit animal, p. 78. c. 1 a cur nullus penetrationes in corpore efficiat, ibid. b. lata lumbrici genera quot, ibid d eorum materia, ibid. col. 2. d. eius generatio, p 79. c. 1. c.
Lumbricus latus an ætati familiaris, p 79. col. 2. a quodnam temperamentum lumbricis magis obnoxium ſit, ibid b quod annis tempus, ibid c. an lumbrici geniti alios generent, ibid b an lumbrici inteſtina & ventriculum perforare poſſint, ibid e. & pag 8[illegible] col. 1. a lumbricorum differentiæ quænam ſint p. 80. col. 1. c. d eorundem ſigna diagnoſtica, ibid e col. 2. a b c. prognoſtica, ibid. d. e. p 81. col. 1. a. b. & ſeqq. indicationes, ibid. e curatio, &c ibid col. 2. a. b. & ſeqq. eorum paluis an tuto vtendas, ibid. c
Lumbrici qua vi icterum tollant, p 345 c 2. b
Lutetiæ Pariſiorum cur morbis obnoxię, p. 106.
Luxationum cauſſæ, p. 947. col. 1. b. differentiæ earumdem, ibid. c. 2. d. & ſeqq. ſigna diagnoſtica, p 948. col. 1. c. curatio, ibid.

M

Machtgrieff quid ſit, pag. 261. c 1 d
Macies & faſciationis cauſſæ, p. 72.
Magati methodus ad vulnera, p. 883.
Magia, p. 913.
Magia, p. 1408.
Magica inſtrumenta an quærere liceat, & abolere, p. 1151.
Magici puluеres, p. 1129.
Magnes, p. 1076.
Maiuę ſemen ad quid vtile, p 242. col 1. c.
Mammarum numeri & magnitudinis vitioſę cauſſæ, p. 667 curatio, ibid.
Mammarum ex lacte tumoris cauſſæ, p 6[illegible]8 col. 1 e ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, ibid. curatio, ibid b. & & ſeqq. inflammationis & eryſipelatis mammarum cauſſę, ibid e p 669. c. 1. a. ſigna diagnoſtica ibid. prognoſtica, ibid indicationes, curatio, &c ibid. & ſeqq. an a ſolo ſanguine, an vero etiam a lacte inflammatio mammarum fiat, p 670. col. 1 a & ſeqq. oedematum mammarum cauſſæ, p. 670. col 1. e. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, p. 671. c. 1. a. curatio. &c ibid. b. ſcirrhi mammarum cauſſæ, p. 671. col. 1. e. c. 2 a, & ſeqq ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, p. 672 col. 1 a. curatio, &c ibid. b. & ſeqq. glandularũ & ſtrumarum cauſſæ, p. 672. c 2. e. ſigna diagnoſtica, p. 673. col. 1. b. prognoſtica ibid. c. curatio, ibid. d. & ſeqq.
Mammarum cancer quid ſit, pag. 673. col 2. a & ſeqq. eiuſdem cauſſæ, p. 67[illegible] c. 1. b ſigna diagnoſtica, ibid c prognoſtica, ibid. d. e. col. 1. a. & ſeqq. curatio. p. 675. 676 mammarum vlcera & fiſtulæ, p. 677. c. 1. a. b. c. vaſorum in mammis anguſtiæ cauſſę. ibid. col. 1. a. ſigna diagnoſtica, ibid. b. prognoſtica, ibid b curatio, ibid d de rebus in mammis genitis, p 678.
Mandibulæ luxatio, p. 950.
Mandragora, p 1095.
Mangas, p 1100.
Mania quænam fuerit, p. 475.
Manucodiata an ſolo aëre alatur, p 32. c. 2. e
Manus oſſium fractura, p 941.
Manus luxatio, p 9[illegible]6.
Manuum fiſſuræ. p 859.
Marinus lepus, p. 11[illegible]3.
Maxillæ fractura, p. 941.
Meatus in pene vitia quænam ſint, p. 599. col. 2. e
Mechoacanna in dyſenteria cur adhibeatur, p. 131. col 1 e
Mel venenatum, p 1100.
Melancholia an ſit cauſſa Arthritidis, p 414. col. 1 b
Melancholia virginum & viduarum quomodo differat a vulgari melancholia, p. 581. c. 1. d. e. c 2. a. eiuſdem cauſſæ, ibid b. c ſigna diagnoſtica, ibid e. prognoſtica, pag 582. col. 1. d indicationes & curatio, ibid e
Melancholici humoris natura quæ, p. 116. col. 2. c
Melancholici cur ingenioſi, p. 2[illegible]8. col 1 b
Melancholicus humor an abſtinentiæ longe cauſſa ſit, p. 15. col 1. c. d. & ſeqq.
Melancholicus humor quomodo ſit cauſſa ſcorbuti, p. 352 c 1 d eiuſdem generatio, p. 354. c. 1 a
Meliceridis cauſſæ, p. 785. col. 2. d. e. ſigna diagnoſtica, p 786 c 1 ibid. c. prognoſtica, ibid. d. curatio, ibid e
Membri [illegible] & vulnerati apta collocatio, p. 875 879 & ſeqq.
Membri graciliтas & [illegible]
M[illegible] contingat, p. 26[illegible] col 2. b
M[illegible] exempla, p. [illegible]
M[illegible] p 552. col. 2 a b. [illegible] p [illegible] & ſeqq. [illegible] ſigna diagnoſtica, [illegible] prognoſtica, p. 5[illegible] curatio, [illegible] cauſſa, [illegible] & ſeqq. ſigna diagnoſtica, ibid. b prognoſtica, [illegible] c curatio, [illegible] cauſſa, ibid. col 2 & c & ſeqq. ſigna diagnoſtica, p. 54[illegible] d. prognoſtica, ibid c curatio, [illegible] menſium fluxus cauſſa, p. 545 c 2. c d & ſeqq. ſigna diagnoſtica p 546 c 1 c d indicationes, ibid c 2 c d curatio, & c p 547 col 1 a. & ſeqq. menſium cum moleſtia fluxus cauſſæ, p 550 col 2 c ſigna diagnoſtica, ibid d prognoſtica, ibid. e. indicationes, curatio, & c. p. 551 col. 1 a b & ſeqq. menſium vitioſorum cauſſæ, p. 553 col 1 a. c ſigna diagnoſtica, ibid col 2 a b. & ſeqq. prognoſtica pag 552 col. 1 a b indicationes, curatio, & c ibid [illegible] menſium [illegible] cauſſæ, p 552. col. 2 c d ſigna eorundem diagnoſtica, ibid. e p 553. col. 1 a prognoſtica, ibid. b. curatio, ibid c menſium [illegible] cauſſę, pag. 553 col. 2 b. c ſigna diagnoſtica, ibid d prognoſtica, ibid. e menſium per aliena loca excretorum cauſſæ, p. 554. col 2. d. e. ſigna diagnoſtica, p 555. c 1. a prognoſtica, ibid. indicationes & curatio, ibid c
Menſtrui fluxus [illegible], p. 532. c 1. b quantitas, ibid. c quantitas, ibid. d. loces, ibid, e. an mulier concipere poſſit cui nunquam menſes fluxerunt, p 532. c. 2 b. c. cur quænam fœminæ menſibus careant, & tamen pariant, ibid. c. an ſanguis menſtruus ſolum quantitate ſit ſuperfluus, an vero etiam qualitate vitioſus, p. 533 c. 1 b c. & ſeqq.
Menſtruus ſanguis, p 1117.
Menſtruus ſanguis an ſit natura ſua prauus, p 531. c 1 c
Menſes quando incipiant fluere, p. 531 c 1. c, quandiu fluant, c 2 a qua periodo fluant, ibid e
Mentagra quid ſit, p 43[illegible] c 1 d
Mentula [illegible] quid, p 43[illegible]
Mercurius præparatus, p 11[illegible]
meſenterii vaſorum anguſtię & obſtructionũ cauſſæ, p 207 c. 1. c. ſigna eiuſdem diagnoſtica, ibid. d prognoſticum, ibid e. curatio, & c. p. 208. c. 1. a. b. & ſeqq.
meſenterii inflammationis cauſſæ, ibid c 2. c. p. 209. meſenterii tumores alii, p. 210. c. 1. b. eorum cauſſę, ibid. ſigna diagnoſtica, ibid. d. curatio, & c. ibid. e. c. 2. a. & ſeqq. prognoſtica, ibid. d curatio & c. ibid. e. & p 212. col. 1. a. & ſeqq.
meſenterii dolor quid, p. 212 c 1 e col. 2. a & ſeqq. ſigna diagnoſtica, ibid. c. d. proprium eiuſdem ſignum, ibid, prognoſtica, curatio, ibid & p 213. col. 1 a. & ſeqq.
meſenterium vnde dictum, p. 204. col. 1. a vaſa meſaraica quot ſimplicia, ibid b
meſenterium quot morbis obnoxium, p 906. c 2 a. cur dicatur medicorum matricula, ibid c. eiuſdem intemperies quæ, ibid. d. vſus arteriarum in eo, p. 29. col. 1. a. b. quomodo curanda meſenterii intemperies, ibid.
metella nux, p. 1097.
millepedi ſimile animal in veſica natum, p 373 col 1 d
minium, p. 1080.
mixtio inuoluntaria quotuplex, p 186 col. 2. a & ſeqq. eiuſdem cauſſę, ibid b. c ſigna diagnoſtica p 347. col. 1 b prognoſtica, ibid. c. indicationes, curatio, & c. ibid. d e col. 2 a. & ſeqq.
mola quid ſit, p. 608 col. 1 e eiuſdem differentię, c 2 a & ſeqq. eiuſdem cauſſę ibid d e col. 2 a. & ſeqq. an ſine viri [illegible] mola generetur, ibid & 61[illegible] ſigna diagnoſtica, ibid. e p. 610. col 1. a & ſeqq. prognoſtica, ibid. c. c. 2 a. & ſeqq curatio, ibid. e p 611 c. 1 a & ſeqq.
mola poſt partum [illegible], p 957 col. 1 b
monſtra quomodo fiant, p. 611. c. 2 d e p 612 col 1 a. & ſeqq. eorundem cauſſa, ibid. c 1 a & ſeqq.
morbi occulti, p 962. & ſeqq.
morſu illata vulnera, p. 909.
mulieres literatæ, p 4[illegible]8
mus araneus, p 1113.
mutana, p 1122.
myrrha, p. 1116.
mu[illegible] ſculorum abdominis inflammatio quomodo fiat, p. 423. c 1 b ſigna eiuſdem diagnoſtica, ibid c. curatio, ibid c. & p 424 col. 1 a & ſeqq.

N

Næui materni, p 8[illegible]
Naſi [illegible] affectus ſit, p 4[illegible] c 1 c
Namy[illegible] Gorzpy. vxor quomodo barbata effecta ſit, & cur, p. 587 col. 1 e

Index Rerum

Namorum generationis cauſſæ, p. 604. col. 1. c
Napellus, p. 1092
Naſcendi tempus legitimum, p. 627. 628. 629. 630.
Naſi fractura, p. 941.
Natæ cauſſæ, p. 787. c. 1. c. d. ſigna diagnoſtica, col. 2. c. progno-ſtica, ibid. c. curatio, ibid. d
Natrix, p. 1106.
Naturalis curatio, p. 1154.
Nauſea quid ſit, p. 56. col. 2. b. & ſeqq. eiuſdem cauſſæ, ibid. e p. 47. col. 1 a. b. & ſeqq. differentiæ. ibid. d. e ſigna diagno-ſtica, ibid. c. 2. b. c. p. 58. a. b. prognoſtica, ibid c. d. & ſeqq. indicationes, ibid. c. 2. e. curatio, &c. p. 59. c. 1. b. & ſeqq
Neapolitanus morbus, p. 1013.
Neatomalis cauſſæ, p. 785. col. 2. d. e ſigna diagnoſtica, p. 786 c. 2. ibid. c. prognoſtica, ibid d. curatio, ibid. e.
Nephritici & colici doloris differentiæ p. 355. col. 2. c. d. & ſeqq.
Nephritici dolores quandonā ſcorbuticos infeſtent, p. 363. c. 1. d. e
Nephreticus dolor quid ſit, p. 369. col. 2. c cauſſæ eiuſdem quænam ſint, ibid. d. ſigna diagnoſtica, ibid. e, prognoſtica, p. 370. c. 1. a. & ſeqq. curatio, &c. ibid.
Nephriticus liquor qualis ſit, p. 373. col. 2. e. p. 374. c. 1. a. & ſeqq.
Nerium, p. 1097.
Neruorum vulnera, p. 902.
Nodorum cauſſæ, p. 784. 1. d. ſigna diagnoſtica, col. 2. ibid. e. prognoſtica, p 785. c. 1. ibid b. curatio, ibid. c. lectio, ibid. e
Nubiæ granum p. 1100.
Nutritio an ceſſare poſſit in corpore viuente, p. 35. col. 1. c. d. nu-triendi functio an in homine aliquandiu ceſſare poſſit, p. 35. c. 1. e. col. 2 a. & ſeqq. cauſſa cur nonnulli ſine alimento vixerint, ibid. col. 2. c
Nutrix qualis eligenda, p. 689. col. 1. b.
Nutricis diæta, ibid. d. e. col. 2. a
Nux metalla, p. 1097. vomica, p. 1099.
Nymphomania nymphotomia quid, p. 578. col. 1. d. e

O

OBliuionis memorabile exemplum, p. 1155.
Obſtetricis officium, p. 638. col. 1. c
Occulti morbi p. 962. & ſeqq.
Occultæ qualitates quomodo dyſenteriæ cauſſa, p. 126. c. 2. d. e
Odor malus, p. 837.
Oedema, p. 575. col. 1. a
Oedematis cauſſæ, p. 264. col 2. b. c. ſigna diagnoſtica, p. 765. col. 1. a. b prognoſtica, ibid. c. curatio, ibid. d
Oedemata mammarum quid, p 670.
Oeſophagi morbi quinam ſint, pag. 1. col. 1. intemperies, ibid. col. 2. eorum ſigna diagnoſtica p. 1. col. 2. b. progno-ſtica ibid. c. indicationes & curatio, ibid d. eius tumorum ſigna diagnoſtica, p 2. a, prognoſtica, ibid. b. curatio, &c. ibid. c. eiuſdem anguſtiæ ſigna diagnoſtica, p. 3. col. 2. a. pro-gnoſtica, ibid. b curatio, &c. p 4. col. 1. a. b. & ſeqq. eiuſdem relaxatio, &c. ibid. d. vulnera, ibid. col. 2. a. b. vlcera, ibid. b. eorum ſigna diagnoſtica, ibid. d. Prognoſtica, ibid. e, curatio, &c. p. 5. col. 1. a. & ſeqq. oleandrum,
Omenti morbi qualeſnam ſint, p. 213. col. 2. e. p. 214. col. 1 a. b. eiuſdem tumores, ibid c. omentum peritonæo adnexum, ibid. col. 2. a. eius ſitus mutatus. ibid. eiuſdem putredo, ibid. & ſeqq.
Ophialis, p 844.
Opium, p. 1085.
Oſſa per aluum excreta, p. 195. col 2. e
Oſſa diſtorta & male compoſita, p. 937.
Oſſium manus fractura, p 945. pedis. ibid.

P

PAnis faſtidium, p. 37. col. 1. b. eius cauſſæ, ibid. c. d. e. curatio, col. 2. a
Pancreatis vſus qualis ſit, p. 205. col. 1. d
Pancreatis vſus qualis, p 213 col. 1. e. col. 2. a. nobilior & verior eius vſus, ibid. b. eius morbi, ibid. c. ſymptomata. ibid. d. eo-rumdem curatio, ibid d
Papillarum morbi & defectus quinam ſint, p 578. col b. c. pa-pilla quotuplex. ibid. d. fiſſuræ papillarum, ibid e. eiuſdem cauſſæ, ibid. & ſeqq.
Papularum cauſæ, p. 771 col 1. d. ſigna diagnoſtica, col. 2. ibid. d. prognoſtica, ibid. d. curatio, ibid. e
Paracelſi impietas, p. 1148.
Paracelſicorum de generatione hydropis opinio, p. 311 col. 2. b
Paræi ratio veſicum ſecundi in fœminis, p. 374. col. 2. d. e
Paralyſis quomodo reperiatur in ſcorbuticis, p. 263. col. 2. e. p. 264. col. 1. a. & ſeqq.
Parenchyma renum quale ſit, p. 349. c. 1. b c
Pariſii cur morbis obnoxii, p. 1006.
Paronichiæ cauſſæ, p. 750 col 2. d. e. ſigna diagnoſtica, ibid. e prognoſtica, p. 759. col. 1. a. curatio, ibid. b
Paroly dis cauſſæ, p. 754. col. 1. c. d. differentiæ, ibid. e. ſigna dia-gnoſtica, ibid. col 2. ibid. b. prognoſtica, ibid. e. curatio. ibid. d
Partus naturalis quid ſit. p. 625. col. 1. b. admirandum eiuſdem opus, ibid b. an oſſa imbis in partu diuerſentur, ibid c. d
Partus legitimus & illegitimus qui differant, p. 628. col. 2. b c. & ſeqq. eiuſdem tempus legitimi quodnam ſit, ibid. d. e. p. 629. col. 1. a. b. & ſeqq varii temporis partus cauſſę, p. 630. c. 1. b
Partus inſtantis ſigna, p. 637 c. 2. d. naturalis modus, ibid.
Partus difficilis naturæ ſigna, p. 638 c. 2. b. c. cauſſę, ibid. d. ſigna diagnoſtica, p. 639 col 1. c. c. 2. a. b. prognoſtica, ibid c. d. indi-cationes, ibid. curatio, p. 540. c. 1. a. b. & ſeqq.
Partus difficilis præter naturalis cauſſæ, p. 641. c. 1. a. ſigna dia-gnoſtica, ibid. b. prognoſtica. ibid. curatio, &c. ibid. & ſeqq.
Partus tardus, p. 643. c 1. d. nullus, ibid. col. 2. b. eius cauſſæ, ibid. 2. d. & ſeqq. ſigna diagnoſtica, p. 644. c. 1. c. d. prognoſtica, ibid c. 2. a. curatio. p 547.
Parturientis officium, p. 638. c. 1. b
Paſtinaca marina, p. 1023.
Patellę in genu fractura, p. 945.
Patella luxatio, p. 957.
Pauoris in ſomno infantium cauſſæ, p. 704. c. 2. c. d ſigna diagno-ſtica, ibid. e. prognoſtica, p. 705. c. 1. a. curatio, ibid. b. & ſeqq.
Pediculorum cauſſa quænam ſit, p. 701. c. 1. d. e. col. 2. a. & ſeqq. præſeruatio ab iiſdem pediculis & præcautio, p. 702. c. 2. d. e p. 703. c. 1. a. & ſeqq.
Pedis oſſium fractura, pag. 945.
Pedis luxatio, p 957.
Penis morbi quinam ſint, p. 399. c. 2. a
Penis diſtortio, pag. 400. col. 1. c. d. inflatio, ibid. c. 2. c. d. inflam-matio, ibid. tuberculi & verrucæ, p. 401. col. 1. b. c. & ſeqq. vul-nera, fiſtulæ, &c. p. 402. col 1. b & ſeqq.
Penis erectio læſa quomodo cognoſcatur, p. 409. c. 1. b. c & ſeqq.
Penis excreta aliena, p. 417. c. 1. c. eiuſdem dolor vnde ſit, ibid. col. 2. b. c
Peritonæi morbi quinam ſint de qua ratione ſint curandi, p 423. col. 1. b
Peruionum cauſſæ, p. 759. col. 2. c. ſigna diagnoſtica ibid. e. pro-gnoſtica, 760. col. 1. a, præſeruatio, ibid. a. curatio ibid. d
Peſtis, p. 997.
Phacula quomodo barbata effecta ſit, & cur, p. 587 c. 1. d. e
Phagedæna p 818.
Pharicum, p. 1093.
Philtro affecti mira hiſtoria, p. 1155.
Phimoſis quid, p. 403 c. 1. e. col. 2. a. b. & ſeqq.
Phlyctænarum cauſſæ, p. 771. col. 1. d. ſigna diagnoſtica, col 2. ibid. d. prognoſtica, ibid. curatio, ibid. e
Phthiriadis cauſſæ quænam ſint, p. 702. col 2. c. d. curatio, p. 703.
Phthiriagis cauſſæ, p. 782. col 2. a. curatio, ibid. d
Phygethli cauſſa, p. 753. c 2. e ſigna diagnoſtica, ibid e. progno-ſtica, p. 754. c 1. a. curatio, ibid. b
Phymalis cauſſæ, p. 753 c. 2. e. ſigna diagnoſtica, ibid. b. progno-ſtica, ibid b. curatio, ibid c
Pica vel appetitus vitioſus quid ſit, p. 42 c. 2. 1. b. an ſit eadem cum malacia quid ſit, p. 42. col 1. b. an ſit eadem cum pica, ibid & ſeqq. eius cauſſa, ibid. c. 2. c. ſigna diagnoſtica, ibid. pro-gnoſtica, ibid. c. 2. d curatio, ibid. e. p. 43. c. 1. a & ſeqq.
Pica an à cauſa venenata oriatur, p 42. c. 2. c ſigna diagnoſti-ca ibid. d. prognoſtica, ibid. e. curatio, ibid. & p. 43. c. 1. a. & ſeqq. an in ea humori prauo contraria, an ſimilia appetantur, ibid. c. 2. d
Pili in ventriculo geniti quomodo educendi, p. 2. c. 1. e
Pili & filamenta quomodo in panibus generentur, p. 359. c. 1. b. c
Pilorum natura, p. 840. vitia, ibid. & ſeqq.
Pilulas tartareas conficiendi ratio commodior, p. 219. col. 2. a & ſeqq.
Pini erucæ, p. 1116.
Piſcis canis fel, p. 1125.
Piſonis obſeruationes ad ſcorbutum referendæ, p. 261 col. 2. e
Pituita in corpore redundans an abſtinentiæ longe cauſſa ſit, pag. 34. col. 2. a
Pituita quomodo in inteſtinis colligatur, pag. 76. c. 2. d. e
Plantæ an ſola aqua nutriantur, p. 34. col. 1. c. d
Plateri ſententia de diabete, p. 369. c. 1. a. & ſeqq.
Pleuritis quomodo ſcorbuticos affligat, p. 263. c. 2 a. b
Pleuritides, p 997.
Plica, pag. 849.
Plumbum, p. 1080.
Pneumatoreta quid ſit, p. 396. col. 1. e. cauſſæ eiuſdem, ibid. ſigna diagnoſtica, ibid. d. prognoſticum, ibid. indicationes, cura-tio, &c. ibid. e. c. 1. a. & ſeqq.
Pollutiones nocturnæ cauſſæ, p. 415 c. 2. b. c. ſigna diagnoſtica, ibid. d. prognoſtica, ibid. e. indicationes & curatio, p. 416. c. 1. a
Podagra Cyprinorum eſu commota, p 436. c. 2. d e. an heredita-ria ſit, p. 437. c 2. b
Podagra tragicè producta à Luciano interprete M. Eraſmo Schmidis Græc. & Math. Profeſſore, p 468. 469. 470. 471. 472 473.
Porrigo, p 848.

Potus appetitus læſus quid, p. 44. col. 1. b. eiuſdem ſigna diagnoſtica ibid. d. prognoſtica, p. ibid. e. curatio. ibid. c. 2. a
Prægnantes an purgare liceat, p. 619. c. 1. d. & ſeqq.
Præputii morbi quinam ſint. p. 403. col. 1. e. col. 2. a. & ſeqq. p. 404. c. 1. a. & ſeqq. præputium cæcum, ibid. c. 2. a. de circumcidendis, ib. a. b. fiſtula præputii, ibid. c
Præputii pruritus quid, p. 417. c. 2. d
Præuotii conſilium, p. 853.
Priapiſmi cauſſæ quænam ſint. p. 411. col. 2. a. b. ſigna diagnoſtica, ibid. c. indicationes, curatio, &c. ibid. e. & p. 412. c. 1. a. b. & ſeqq.
Pruritus, p. 837.
Pſydraciorum cauſſæ, p. 782. col. 2. a. curatio, ibid. d
Pubis oſſa an diducantur in partu, p. 628. c. 1. d
Pudendagra, p. 10[illegible]3.
Pudendi orificii anguſtia quid ſit, p. 482, col. 1. b. clauſura, ibid. col. 2. amplitudo, ibid. eius meatus quot, pag. 483. col. 2. a
Pudendi ſcabrities & puſtulæ vnde, p. 48[illegible]. col. 2. a. cauſſæ earumdem, ibid. b. ſigna diagnoſtica, ibid. c. prognoſtica, ibid. curatio, de eius verrucis, p. 485.
Pudendi rupturæ, p. 660. Rugæ, p. 662. lactis febris, p. 662. c. 2. c. b. c. vnde febris computatio in puerperis fieri debeat, ibid. d. e. cauſſæ febrium poſt partum, p. 663. c. 1. a. b. c. cauſſæ febrium poſt partum, p. 66[illegible]. col. 1. a. b. c. ſigna diagnoſtica, ibid. d. prognoſtica, ibid. e. indicationes curatio, ibid. c. 2. a. b. & ſeqq.
Puerperarum febres & morbi acuti, p. 662. col. 2. b. c. vnde febris computatio in puerperis fieri debeat, ibid. d. e. eiuſdem cauſſæ, p. 663. col. 1. a. b. c. ſigna diagnoſtica, ibid. d. prognoſtica, ibid. e. indicationes, curatio, &c. ibid. a. b. & ſeqq. ſcopi in curandis febribus puerperarum, ibid. d.
Puerperarum regimen, p. 655.
Pulmonis & vaſorum vmbilicalium poſt partum mutatio, pag. 628. col. 1. d. e.
Papillarum color mutatus, p. 685.
Purgationis poſt partum imminutæ vel retentæ cauſſæ, p. 675. c. 2. a. b. ſigna diagnoſtica ibid. c. prognoſtica, ibid. curatio, ibid. p. 658. & ſeqq.
Puris euacuatio, p. 736. c. 1. a. apoſtematus apertio, ibid. b. quot modis fiat, ibid. c. ſectio quomodo inſtituenda, ibid. d. puris euacuatio, c. 2. ibid. a. latentius abceſſius hiſtoriæ, ibid. b
Pus curta partibus remotis per aluum euacuatur, p. 195. col. 1. c
Puſtularum cauſſæ p. 771. col. 1. d. ſigna diagnoſtica, c. 2. ibid. d. prognoſtica, ibid. d. curatio, ibid. e

Q

Qualitatum occultarum morbi, pag. 962. & ſeqq.

R

Rabidorum animalium venenum, p. 1116.
Rabies canina & Hydrophobia an ſit idem affectus, p. 44. col. 2. c
Raui [illegible] xatio, p. 955.
Radix Chinæ, p. 1036.
Ramenta an ex inteſtinis in dyſenteria excernantur, p. 186. col. 1. d.
Ranula ſub lingua quid ſit, p. 709. col. 2. d
Realgare, p. 1077.
Renum vſus qualis & quam diuerſus, p. 348. c. 1. b. & ſeqq. an præter ſeri expurgationem alium ad hac vſum habeant, p. 349. col. 1. b. an habeant peculiare parenchyma, ibid. b. an vena emulgens plus ſanguinibus ad eos vehat, quam pro ſui nutritione indigeant, ibid. c. d. ad expurgandum humorem ſeroſum quanam arte opus habeant. ibid. cur iis immittantur arteriæ, ibid. e
Renum intemperiei calidæ & ſiccæ cauſſæ, p. 349. col. 2. d. ſigna eius diagnoſtica, ibid. e. prognoſtica, p. 350. c. 1. b. indicationes, & curatio, ibid. b. & ſeqq. intemperiei renum frigidæ cauſſæ, ibid. d. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, ibid. indicationes & curatio, col. 2. a. renum num eius quomodo mutetur, p. 350. c. 2. b. color, ibid. c. ſubſtantia, ibid. renum alii morbi quinam ſint, ibid. c. d. vaſorum in iis anguſtia vnde ibid. ſigna diagnoſtica, p. 351. col. 1. a. b. c. prognoſtica, ibid. d. curatio, ibid. apertio vaſorum, ibid. col. 2. c. & ſeqq.
Renum calculus quid, p. 351. eius differentiæ, p. 354. col. 1. b. ſigna diagnoſtica, ibid. c. prognoſtica, p. 355. 2. d. indicationes curatio, p. 356. col. 1. a
Renum inflammationis cauſſæ, p. 359. col. 2. c. ſigna eiuſdem diagnoſtica, ibid. d. prognoſtica, ibid. e. p. 360. col. 1. a. & ſeqq. indicationes, curatio, &c. ibid. b. & ſeqq. eorumdem abceſſus, ibid. col. 2. d. inflatio tumoris, ibid. ſcirrhus, ibid. & p. 361. col. 2. c. vulnera, ibid. d. e. col. 2. a. b. c. vlcera, ibid. d. e. eorum vlcerum cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, p. 362. col. 1. a. b. prognoſtica, ibid. c indicationes & curatio, ibid. d. & ſeqq.
Renum imbecillitatis cauſſæ, p. 364. col. 1. a. b. ſigna diagnoſtica, eiuſdem, ibid. c. d. prognoſtica, ibid. e. col. 2. a. & ſeqq. indicationes & curatio, &c. ibid. e. p. 365. c. 1. a. & ſeqq.
Reſpiratio difficilis quomodo curanda, p. 275. c. 1. [illegible]
Rhabarbarum quomodo in dyſenteria exhibendum, p. 192. c. 1. c. an terendum, ibid.
Rhagades ani quid ſint, p. 91. col. 1. b. differentiæ earumdem, ibid. & c. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſticum, ibid. e. curatio, ibid. col. 2. a. & ſeqq.
Rhagades vteri ceruicis quid ſint, p. 491. col. 2. d. earumdem cauſſæ, ibid. e. ſigna diagnoſtica, ibid. 492. col. 1. a. curatio, ibid. b. & ſeqq.
Rouſſeti modus extrahendi calculum veſicæ, p. 374. c. 2. d. e
Rubeta, p. 1113
Rubigo in vitibus & arborum foliis, p. 1116. col. 1. c
Ructatio an ſoli homini accidat, p. 55. col. 2. c. eiuſdem cauſſæ, ibid. d. e. ſigna diagnoſtica, pag. 56. col. 1. a. b. c. prognoſtica, ibid. d. curatio, ibid. e

S

Sagarum pacta cum diabolo, p. 1143.
Sagas an liceat orare ne noceant p. 1147.
Sal terræ & tartarum an differant, p. 432. c. 1. col. 1. a. b. & ſeqq.
Salacitas quid ſit, p. 590. col. 1. a. b. conceptionis vitia quænam ſint. p. 590. c. 1. d. e. col. 2. a. & ſeqq. eiuſdem cauſſæ, p. 591. c. 1. a. & ſeqq. differentiæ, p. 593. c. 2. c. ſigna diagnoſtica, ibid. d. e. indicationes, curatio, &c. p. 595. col. 1. e. col. 2. a. & ſeqq.
Salamandra, p. 1112.
Sanctorii modus aquam in hydrope extrahendi quis fuerit, p. 316. c. 1. c. 2. a. b. Plateri modus aquam hydropicorum extrahendi, p. 316. c. 1. a. b
Sandaracha, p. 1077.
Sanguinificatio quomodo lædatur, p. 304. c. 1. a. b. & ſeqq. eiuſdem læſionis cauſſæ, ibid. c. 2. b. ſigna diagnoſtica, ibid. c. & ſeqq. p. 305. c. 1. a. & ſeqq. prognoſtica, ibid. d. e. indicationes & curatio, ibid. col. 2. a. & ſeqq.
Sanguis Taurinus hauſtus, p. 1105.
Sanguinis fluxus a capite eius vnde incipiat, p. 192. c. 1. 2. b. eiuſdem ſigna diagnoſtica, ibid. d. e. prognoſtica, ibid. curatio, & c. d. e. c. 2. a
Sanguinis fluxus poſt partum cauſſæ, p. 658. col. 2. a. ſigna diagnoſtica, ibid. b. prognoſtica, ibid. c. indicationes, curatio, & c. ibid. d. e. p. 659. c. 1. a. & ſeqq.
Sapieha Comitis morbi hiſtoria, p. 551. 553. & ſeqq.
Saponaria p. 1052.
Saracenius puluis ad quid vtilis, p. 452. col. 1. b
Sarcocele quid ſit, pag. 398. col. 2. a. eiuſdem cauſſæ, ibid. b. ſigna diagnoſtica, ibid. c. d. prognoſtica, ibid. e. indicationes, curationes, &c. p. 399. c. 1. a. & ſeqq.
Sardonia herba p. 1096.
Saſſafras lignum, p. 1036. 1037.
Sarſaparilla, p. 1035.
Satiriadis cauſſæ quænam ſint, p. 411. col. 2. a. b. c. ſigna diagnoſtica, ibid. d. indicationes, curatio, & c. ibid. e. & pag. 412. col. 1. a. & ſeqq.
Scabiei cauſſa, p. 774. col. 1. c. differentiæ p. 775. col. 1. b. ſigna diagnoſtica, ibid. c. prognoſtica, ibid. c. curatio, ibid. d. malum mortuorum, p. 75[illegible]. col. 2. b
Scapulæ fractura, p. 942.
Scarabæi Cornuti per alium excreti, p. 195. col. 2. c
Scirrhi cauſſæ, p. 766. col. 1. d. ſigna diagnoſtica, col. 2. ibid. c. differentiæ, p. 767. col. 1. a. prognoſtica, ibid. b. curatio, ibid. c.
Sclopetorum vulnera, p. 910.
Scobina campanarum, p. 1079.
Scolopendra, p. 1113.
Scorbutum quid ſit, p. 246. c. 1. e
Scorbuti nomini quæ, p. 246. c. 1. a. b. an fuerit antiquis cognitus ſcorbutus, ibid. d. an ſtomacace & ſceletyrbe, ibid. e.
Scorbutus quando ita appellatus. ibid. c. 2. e
Scorbuti generationis modus, p. 251. col. 1. a. ſcorbuticorum morborum & ſymptomatum generatio, ibid. c. 2. a. & ſeqq. ſcorbutica colluuies vbi generetur, ibid. & ſeqq. [illegible] contineatur p. 252. col. 1. b. c. [illegible] ibid. [illegible] ſcorbuto generando [illegible] victus, ibid. [illegible]
Scorbuticum curandi methodus, ibid. col. 2. a. b. medicamenta contra ſcorbutum [illegible] in medicamentis ſcorbuticis, [illegible] p. 254. col. 1. a
Scorbuti generatio, p. 254. col. 1. b. [illegible] ibid. e. de eodem generando [illegible] eſſe debeant, ibid. & p. 255. c. 1. e. 2. a. & ſeqq. [illegible] quæ-

Index Rerum

do afficiantur in eo, ibid. d. & p. 236. col. 1. a. b. vitæ genus an ad eum conferat, ibid. c. an ætas, ibid. an ſexus, ibid. an euacuationum ſuppreſſio, ib. an ſomnus, ibid. an vigilia, ibid. an animi pathemata, ibid. an febres, ibid. d. an viſcerum diſpoſitio, ibid. an contagium, ibid. col. 2. a. b. c. quomodo per illud ſcorbutus communicetur, ibid. c. 2. d. e. De ſignis eiuſdem ac de morbis ac ſymptomatibus quæ eum comitantur, p. 257. col. 1 a. cur in principio ſcorbutus difficultas cognoſcatur, p. 257. c 1. c. ſcorbuti ſigna generalia, ibid. d. e. col 2. a. incipientis ſcorbuti ſigna, ibid. b. augmentum ſumentis ſigna, ibid. ingraueſcentis ſigna, ibid. c. & ſeqq. raræ & nouæ de ſcorbuto obſeruationes, p. 258. c. 1 a. b & ſeqq. multitudinis morborum & ſymptomatum in ſcorbuto cauſſæ, ſcorbuticus humor neruoſo generi infeſtus, p. 278. c. 2. e. p. 259. c. 2. a. b. & ſeqq.

Scorbuti ſigna prognoſtica quænam ſint, p. 271. c. 1 b. c. & ſeqq. indicationes p. 26. c. 1 d. 1. col. 2. a. curatio ibid. b. & ſeqq.

Scorbutici doloris ventris à colico differentia p. 261. c. 2. c de ortu eiuſdem, p. 861. c 1. a. b. & ſeqq. per quas vias hi humores ad ventrem ferantur, p. 262. col. 2. a. b & ſeqq. cur dolor hypocondriorum in illo, pag. 263. c 1. a. lumborum ibid. lumbago, ibid. c. doloris nephritici, ibid d. dolor capitis, ibid. e. dentium, ibid. c. 2. a pleuritis, ibid. b. arthritis, ibid. c. d ſtupor, ibid. e paralyſis, ibid. e. p. g. 264. col. 1. a. b. eadem ex colica, ſcorbutica, quomodo oriatur, ibid. c. tremor, ibid. c. 2. c. epilepſia, ibid. & ſeqq.

Scorbutica gangræna quomodo fiat, p. 270 col. 1. d. e. & ſeqq.

Scorbuticorum vrinæ, p. 260. col. 1. b. c & ſeqq. eiuſdem ardor, ibid. col. 1. d. e. pulſus, p. 261 col. 1. a doloies vaiii, ibid. b. crurum ibid c. ſuratum circa talos & plantas pedum, ibid. d

Scorbuticorum membrorum contractio, 265. col 1. a. b. genuum rigiditas, ibid. c. apoplexia, ibid. d. cæcitas ſubitanea, ibid. ſopor profundus & vigiliæ, ibid. e triſtitia, ibid. col. 2. a. delitia, ibid. memoria læſa, ibid. b. cordis palpitatio, ibid. lipothimia, ibid. c ſtrangulationis motus, ibid. d. e. appetitus deiectio, ibid. e. ſitis p 269. col. 1. a ructus, ibid. vomitus & vomendi conatus, ibid. c ſputatio continua & ſaliuatio, ibid. d. alui fluxus, col. 2. a & ſeqq ſanguinolentus, ibid. d. e. eius adſtrictio p. 276. c. 1. b. ſudor copioſus, ibid b. c Hæmorrhagia narium, ibid. d menſes albi, ibid. ſemen aquoſum, ibid. color faciei, ibid. e icterus, ibid. & col. 2. a. odor corporis & anhelitus, ibid. horrores, ibid. calor nocturnus, ibid. febres, ibid.

Scorbuticarum febrium ab aliis differentia qualiſnam ſit, pag. 267. c 2. e. p. 268. c. 1. a. & ſeqq. tertianæ, ibid. d. e. col. 2. a. b quotidianæ, ibid. continuæ, ibid peſtilentes, ibid.

Scorbutum comitantes morbi quidnam ſint, p. 249 c 1. e. c. 2. a. b. & ſeqq. eius definitio, ibid. ſubiectum & cauſa eiuſdem, ibid. e & pag. 25 c. 1. a & ſeqq. in totum corpus per venas & arterias diſtribuitur, ibid.

Scorbulorum cauſſæ, e. p. 783. col. 1 e. ſtruma quid ſit, col. 2. ibid b. differentiæ, p. 784. c. 1. b.

Scorbutus an ſit icterus niger, p. 247. col 1. a & ſeqq. an ſit vitiligo nigra, ibid. e an lienes magni Hippocratis, ibid. d. an ilei Hematites, ibid col. 2. p. 248. col. 1. a. & ſeqq.

Scorbutus, p 997.

Scorpio marinus, p 1124.

Scorpius, p. 1108.

Scroti hernia quænam, p. 396. c 1. a. lapides in illo, p. 399. c 2

Scroti & præputii pruritus, p. 417. c. 1. c d

Scythæ cur ſteriles fiant, p. 408. col. 2. b. c. & ſeqq. col. 2. a & ſeqq.

Seſtales, p. 1107.

Sectio veſicæ, p. 374. col. 2 d.

Secundinarum cauſſæ, p 656. c. 1. c. d. ſigna earumdem diagnoſtica, ibid. e. prognoſtica, ibid. curatio, a. ibid. b. & ſeqq.

Semen abſumentia, p. 412. col. 1. a. b. & ſeqq.

Semen quomodo ſit potentia & actu animatum, p. 598. col. 1. d. e. col. 2. a. & ſeqq.

Seminis eiaculatio læſa quomodo cognoſcatur p. 306. col. 2. b. c. & ſeqq.

Seminis generationis læſæ cauſſæ, p. 406. c. 1. c. d. col. 2. a. & ſeqq

Seminis perfluuij cauſſæ quænam ſint, p. 412. c. 2. c. d. & ſeqq. ſigna diagnoſtica, p 413 col 1. b. c. d. prognoſtica, ibid. e. indicationes, col 2. a. b. curatio. ibid. c. d. & ſeqq.

Seminis virilis & fœminei proportio, p. 591. col. 1. d

Sennerti ſententia de Arthritide, p. 432. col. 2. d. e. p. 433. col. 1. a. & ſeqq. p 459. c. 1. b

Sepedo,

Septalij methodus ad vulnera, p. 1106.

Seri ſecretionis læſæ, p. 364. c. 1. a. b. ſigna diagnoſtica, ibid. c. prognoſtica, ibid d. e. c. 2. a. & ſeqq. indicationes, curatio, &c. ibid e. p. 365. c. 1. a. & ſeqq.

Seroſus humor cur ad plurima mala excitanda aptus, pag. 258. col. 2. c. ſeri in corpus reliquum diſtributionem quid faciat, ibid. c. p. 259. c. 2. a p. 1102.

Serum & Ichor quid ſint, p. 216. col. 2. e. an differant, ibid. quotuplex ſit, p. 217. c. 1 b

Serum cur in ventre ſubſiſtat, p. 309. c. 2. b. an omne ad epar & venas emulgentes deferatur, ibid. d. cur in aſcite per renes non euacuetur, ibid. d. e

Serum cur in primis viis ſubſiſtat, p 325. col. 2. d. eiuſdem diſtributio quomodo impediatur, ibid. e. p. 356. c 1. a. & ſeqq

Serum cur in artubus contineatur, p. 349. c. 1. d. e

Sigillorum vis an ſit aliqua, p. 923.

Similarium partium morbi an ſint præter intemperiem aliqui p. 9 5. & ſeqq.

Singultus an ad deprauatam reſpirationem ſit referendus, p. 52. col. 2. c. quid ſit, ibid. e. plateri opinio de eo, p. 52. col 1. a. b. quomodo differat à vomitu, ibid. col. 1. d. eiuſdem cauſſæ, quænam ſint, ibid. col. 2. b. & ſeqq. excitantia quæ, p. 53. ſigna eiuſdem diagnoſtica, ibid. d. prognoſtica, ibid. e. col. 2. a. b. & ſeqq. indicationes, e. curatio, ibid. p. 54. col. 1. a. b. & ſeqq.

Singultus cauſſæ, in infantibus cauſſæ, quænam ſint, p. 711. c. 1. a. eiuſdem ſigna diagnoſtica, ibid b prognoſtica, ibid curatio, ibid. d. e. p. 711. c. 2. a. b

Sinuum cauſſæ p. 749. c. 1. d. differentiæ, ibid. e. prognoſtica, col 2. 166. a. curatio ibid. b

Sipepiis, p. 1013.

Sirioſis quid ſit, p. 763. col. 1. d. e. eius cauſſæ, p. 374. ſigna diagnoſtica. ibid c. prognoſtica, ibid. d curatio, ibid. e col. 2. a. b. & ſeqq.

Syronum cauſſæ p. 771. c. 2. b. ſigna diagnoſtica, ibid. c. prognoſtica, curatio, ibid. d. ſirones. ibid. e. ſigna, ibid. e.

Sitis deficiens p. 44. e 1. b. c. eius ſigna diagnoſtica. ibid. d prognoſtica, ibid. e. curatio, ibid. col. 2. a

Sitis nimiæ cauſſæ quænam ſint, p. 45. c 1 b. ſitis quotuplex, ibid. c. d. & ſeqq. eiuſdem ſigna diagnoſtica, ibid. col. 1. c. d. prognoſtica, ibid. e. curatio, ibid. & p 46. col. 1. a

Solanum furioſum, p. 1095.

Sopor profundus quomodo ſcorbuticis contingat, p. 265. col. 1. e

Spaſmus abdominis quid, p 425. c 1. b

Sphacelus inteſtinorum quid. p. 90. c 1 a. b

Sphacelus, p. 824.

Spinæ dorſi fractura, p 944.

Spinæ luxatio, p. 952.

Sphincteris veſicæ refrigeratio quomodo fiat, p. 377. col 1. d. e & ſeqq.

Sporadicus quandonam ſit ſcorbutus, p. 546. c. 1. d.

Stellæ, p 1111.

Sterilitatis cauſſæ quænam ſint, p. 91. col. 1. a. b. & ſeqq differentiæ, p. 5. 3. col. 2. c. ſigna diagnoſtica, ibid d. e indicationes, curatio, &c p. 595. col 1. col. 2. a. b. & ſeqq.

Sterilitatis ad tempus cauſſæ, p 596. c. 2. b c. & ſeqq. ſigna diagnoſtica, ibid. col. 1. a. prognoſtica. ibid b. curatio, ibid. c. & ſeqq.

Sterni fractura, p. 943.

Stomacace quid ſit, p. 246. col. 1. e. & ſeqq.

Strabiſmus quid, p. 707. ſigna & curatio, ibid.

Stragaria quid ſit, p. 382. col. 2. c. eiuſdem cauſſæ, p. 383. col. 1. a. b. & ſeqq. ſigna diagnoſtica, ibid. col 2. c. d. prognoſtica, ibid. e. curatio. p. 284. col. 1 a. b.

Strangulationis metus in ſcorbuticis quomodo & vnde proueniat, p 265 col. 2. d. e

Strumarum cauſſæ, p 783 col. 1. e. ſtruma quid ſit. c. 2. ibid. b. differentiæ, p. 704. col. 1. b

Stupor quomodo ſit in ſcorbuticis, p. 263. col 2. e. p. 264. c. 2. a. b. & ſeqq.

Sudaminum cauſſæ, p. 772. col. 1. b. ſigna diagnoſtica. ibid. c. prognoſtica, ibid. c. curatio, ibid. d. ſerones, ibid. e. ſigna, ibid. e

Sudoris animalium venenum, p. 1121. ſuffocatio vterina, p. 997.

Superfœtatio quid ſit, p. 600. c. 2. c. d c. p. 601. col. 1. a. & ſeq eiuſdem cauſſæ, ibid. c 2. a. differentiæ, ibid. b. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, ibid. d. curatio, ibid. e

Sycoſes ſeu ficus quid ſint, p. 90. c. 2. c. earum ſigna diagnoſtica, ibid. c, prognoſtica, ibid. curatio, &c. p. 62. col. 1. a. & ſeqq.

T

TAlpæ cauſſæ, p. 787. col. 1. c. d. ſigna diagnoſtica, col. 2. ibid c prognoſtica, ibid. d. curatio, ibid. e

Tarentato,

Tarantula, P 997.

Tartarum Chymicorum quid ſit, p. 233. c. 1. a quomodo generetur, p. 111. ſ ibid.

Tartarum & ſal terræ an differant, p. 433. c. 1. e. c. 2. a. b. & ſeqq.

Taurinus ſanguis hauſtus, p. 1119.

Taxus, p. 1097.
Telephia, p. 817.
Telephia vlcera quænam ſint, p 170 col. 1. a
Telephium quid, ibid b. & ſeqq.
Tendinum vulnera, p. 902.
Teneſmus quid ſit, 196 col. 2. e. eiuſdem cauſſæ, p 197 col 1. a, b. ſigna diagnoſtica, ibid. d. prognoſtica, ibid. e. curatio, col. 2 a
Teniæ inteſtinorum genera quot, p 77. col 1. d e
Termingorum cauſæ, 773. col 1. b. c. ſigna diagnoſtica, ibid, e. prognoſtica, col. 2. ibid, d. curatio, ibid. b
Teſtes an vim σπερματικὴν habeant, p. 409. col. 1. d. e
Teſticulorũ & vaſorum genitalium morbi. p. 522. c. 2. b c. & ſeq.
Teſtium intemperiei cauſſæ p. 392 c. 1 a b. ſigna eiuſdem diagnoſtica, ibid. c. d. prognoſtica. ibid col. 2. c. indicationes, curatio, &c. ibid. d. e
Teſtium numerus vitiatus, p. 393. c. 1. c. magnitudo vitiata, ibid. col. 2. b. tabes, ibid. inflammatio, ibid. e. inflammationis ſigna diagnoſtica, ibid. d. prognoſtica, ibid, indicationes & curatio, ibid. e
Teſtium dolor vnde proueniat, p. 417. c. 2. a. b. & ſeqq.
Teſtudinis cauſſæ, p. 787. c. 1. c. d. ſigna diagnoſtica, col. 2. ibid. prognoſtica, ibid. curatio, ibid. e
Thermarum vſus ad humorem hypocondriarum quis, p. 244. col. 1. d
Thymi quid ſint, p 90. c. 2. eorum ſigna diagnoſtica, ibid. e. prognoſtica, ibid. curatio, &c. p. 91 col. 1. a. & ſeqq.
Tibiarum vlcera, p. 819.
Tineæ in infantibus cauſſæ, p. 699. c. 2. d. differentiæ. ibid. e. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, ibid. a curatio, &c ibid. b. & ſeqq.
Tineæ cauſſæ, p. 782. c. 2. a. curatio, ibid, d
Tophi & lapides per aluum excreti, p 165. col. 2 c
Topinariæ cauſſæ, p. 787. c. 1. c d. ſigna diagnoſtica, col. 2. ibid e. prognoſtica, ibid. d. curatio, ibid. e
Torpedo, p. 1121.
Toxicum, p. 1043.
Triſtitia ſcorbuticorum qualis & vnde, p. 265. c. 2. a
Tumor p. 729. col. 2. a. non omnis tumor morbus eſt, tumor quid, ibid. b
Tumores oculorum & eorum partus, p 731. col. 1. a. differentiæ col. 2. c. cauſſa continens, ibid. d
Tumoris totius corporis hiſtoriæ duæ, p. 339. c. 1. c. d. & ſeqq.
Tumoris definitio, p. 728. col. 1. a. cauſa col. 2 a differentię, ibid. b. tumoris tumorum numerus & nomina ſecundus Galenus, ibid. d tumoris numerus & nomina ſecundum Ongraſſiam. ibid. e
Tumoris aquoſi cauſſæ, p. 770. col. 2. d. ſigna diagnoſtica, ibid. e. prognoſtica, ibid. e. curatio, ibid. a. diæta, p. 771. col. 1 b
Tumoris flatulenti cauſſę, p. 795. col. 1. a. b. differentiæ, ibid c. ſigna diagnoſtica, ibid. d. prognoſtica, ibid. e. curatio, col. 2. ibid a
Tumorum natura cauſſæ & differentię pag. 729 col 1. a, tumoris nomina tumorum ab humoribus ortis in genere cauſſæ, p. 732. col e. in abſceſſibus repertorum varietas, col. 2. a. tumorum generatio, ibid d. per congeſtiones. ibid. e. per affluxum, p. 733. col. 1. a. attractiones, ibid. a. tranſmiſſione, ibid. b. partes reciſiones, ibid. d viæ per quas ſit fluxus, col. 2. b. differentiæ tumorum, ibid. b ſigna diagnoſtica, ibid. e. prognoſtica, ibid. tumores & humoribus quot modis retineantur ſigna reſolutionis ſuſpurationis, p 734. col. 1 a. corruptionis, indurationis, ibid. q curatio, ibid. c. cauſſa tumoris quomodo tollenda, ibid. d fluxionis ablatio, ibid. e. humoris & tumores ablatio, ibid. a. repulſio, ibid. b diſcuſſio, ibid c. effuſio, ibid d
Tumorum malignorum ac venenatorum ac in ſpecie de elephantiaſi cauſſæ, p. 791. col. 1. e. ſigna diagnoſtica, p. 792. col. 2. ibid. c. prognoſtica, p. 793. col. 1. ibid. e. curatio, col. 2. ibid. c
Tumorum à partibus ſolidis alio procindentibus, vel incumbentibus in genere cauſſæ, p 795. col. 2 c
Tumorum particularium cauſſæ, p. 801. col. 1. a. b
Tuſſes, p. 995.
Tympanites quid ſit p. 339. col. 2. a. eiuſdem, ibid. b. quandonam à ſolo flatu fiat, ibid. c. & ſeqq,

V

VAgitus vterinus quid ſit, p. 626. col 1. d
Varicum cauſſæ, p. 798. col. 1 e. ſigna diagnoſtica, ibid c. prognoſtica, ibid. curatio, ibid. e
Variola magna, p 1013.
Varorum cauſſæ, p. 772. col. 1. a b. ſigna diagnoſtica, ibid c prognoſtica, ibid. d. curatio, ibid. e
Venarum vulnera, p 899.
Venarum lactearum nouum genus quando & à quo inuentum p. 204. col. 1. b. quanam occaſione inuentæ ſint, ibid. c. modus illas inquirendi, ibid. nouum hoc vaſorum genus cur venarum lactearum nomen adeptum ſit, ibid d. quomodo à reliquis vaſis mulaicis [illegible] diſtinguantur, ibid. c 2. a. cur tandiu latuerint, ibid. b. c. E. [illegible] notæ, ibid. c cur mortente animali earum ſuccus euaneſcit, ibid. cur earum valuulæ foras ſpectent p. 205 col. 1. b quomodo ab aliis venis, & arteriis, differant, ibid ad quæ inteſtina magis tendant, ibid, in inteſtina, initio & origo, ibid. earum progreſſus, ibid a earum actio, ibid. vtilitas quomodo indaganda, p. 206. col. 1. a. b & ſeqq.
Veneni mira hiſtoria, p 1158.
Venenata pharmaca dyſenteriæ cauſſa, p. 125 col 2. 5
Venenata vulnera, p 920.
Venenat. morbi qui, p. 786.
Venenum quid & quotuplex, p 987.
Venenum, p 1055.
Venerea lues, p 1013.
Veneris appetitus in qua parte reſideat, p. 578. col 2 d
Veneris appetitus in fœminis quænam ſint cauſſæ, p 58. col. 1. a. b ſigna eiuſdem diagnoſtica, ibid. c prognoſtica, ibid. curatio, p. 590. col. 1 a
Ventriculi vulnerum ſigna diagnoſtica, p 22. c 2 b prognoſtica, ibid. c. vulnus ventriculi refectum viuente homine, pag. 22, col. 2. d
Ventriculi imbecillitas à quibuſdam appellata, p 48 col 1 c d
Ventriculi intemperies in genere, p. 7. col 1 c. eius cauſſæ, ibid. col. 2. b. differentiæ, ibid. c. ſigna diagnoſtica, ibid d. prognoſtica, ibid. e. indicationes, p. 8. col 1. a curatio, &c ibid. b. ventriculi intemperies frigida quæ, ibid, c d. & ſeqq col. 2. b. c. d. ſigna diagnoſtica, ibid e. prognoſtica p. 9. c. 2. a. curatio, &c. ibid. b.
Ventriculi intemperies calida vnde, p. 10 col 1 d. ſigna diagnoſtica, ibid. c prognoſtica, ibid. & col. 2 a indicationes ibid. b. curatio, &c. ibid. c. & ſeqq ventriculi intemperies humida vnde, p 11 c 2. a. eius cauſſæ & ſigna diagnoſtica, ibid prognoſtica, ibid, b curatio &c ibid. & ſeqq.
Ventriculi intemperies ſicca vnde, p. 12. col. d eius ſigna diagnoſtica, ibid e. & c. 2. a. prognoſtica, ibid b. curatio, &c. ibid. c. & ſeqq.
Ventriculi intemperies compoſitæ vnde, p 13. col. 1. b. earum ſigna diagnoſtica, ibid prognoſtica, ibid. c curatio, &c. ibid. d. & ſeqq.
Ventriculi intemperies cum materia vnde, p. 13 ſigna eius diagnoſtica, ibid. e. d. 14. c. 1. a. b. prognoſtica, ibid. c. indicationes. ibid. d. curatio, &c. ibid. c. 2 a
Ventriculi intemperies p 14. c 2. b. Ventriculi intemperies frigida & humida cum pituita vnde, p 15 col. 1. a. eius ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, ibid. d. curatio, ibid. & ſeqq.
Ventriculi inflationis cauſſæ, p. 16. c. 1 a b eius ſigna diagnoſtica, ibid. c. d. prognoſtica, ibid. c. d. indicationes, ibid. c 1. a. curatio, &c ibid b.
Ventriculi inflammationis cauſſæ, p 17. c. 1. a d. eius ſigna diagnoſtica, ibid. & col. 2. a. prognoſtica, ibid. b. c. d. indicationes, ibid. e. curatio, &c. p. 18. c 1. a. & ſeqq.
Ventriculi tumores frigidi vnde ortum habeant, p. 19. c. 1 e col. 2 a eorundem ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, ibid b. indicationes, ibid. curatio, &c. ibid c & ſeqq.
Ventriculi extenuatio, p. 20. c 1. c. d. paruitus & anguſtia, ibid. e. & col. 2 a adſtrictio, ibid. ſitus mutatus, ibid c. res præter naturam varia in eo reperta, p. eadem. col. 2. d. res variæ in eo genitæ, p 21. c 1 b
Ventricul. dolor de quo dolere dicatur, p. 68 c 1 b. c. & ſeqq. attritio, ibid. col. 2 b. & ſeqq. adſtrictus eiuſdem, ibid. e. eiuſdem ardor, reſolutio, ac ſtupor. p 69 c. 1 a. eorum cauſſæ, ibid. b. e. . ſigna diagnoſtica, ibid. e. prognoſtica, ibid col. 2. a. curatio, &c ibid. & ſeqq ex eo præter naturam excreta & eius mutatæ qualitates, ibid. d. c. 2 d e. p. 70. c 1 b inteſtinorum intemperies frigida, quæ, p. 71. col 1. a eiuſdem ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſticum ibid. e. curatio, &c, ibid. & ſeqq. inteſtinorum intemperies calida vnde, ibid col. 2 b eius curatio, &c ibid. c, item & humidæ, ibid. ſiccæ p. 72. c. 1. b cum materia coniunctæ ſigna diagnoſtica, ibid d. prognoſtica, ibid e. indicationes & curatio &c. ibid. e. 2. a. b. & ſeqq. inteſtinorũ inflammationis cauſſæ, p. 73. c 1. e c 2 ſigna diagnoſtica ibid. prognoſtica ibid. c. indicationes, ibid, d curatio, ibid 74 c. 1 a
Ventriculi vlcerum cauſſæ, p 23 c 1 d e differentię ibid c. ſigna diagnoſtica, ibid. & c. 2 a. b. prognoſtica, ibid. c. indicationes, ibid e. curatio, &c p 24 col 1 a b & ſeqq
Ventriculi ex vtero affectus cauſſa, 587. c 2. a b ſigna diagnoſtica, ibid e. prognoſtica, p 588 c. 1 a. curatio, ibid. b & ſeqq.
Ventris murmura & rugitus, p 45 c 2 & eiuſdem cauſſæ, ibid. prognoſticum, p 46. col 1 a curatio, ibid.
Ventris terminum in infantibus cauſſæ, p 711. col 2 d e ſigna & curatio, ibid. ventris & hypocondriorum intumeſcentia cauſſæ ſigna & curatio, ibid & p 712. c 1 a
Venus quomodo ſit Arthritidis cauſa, p 437. col. 2. a b & ſeqq.

Index Rerum

Vermes per alium excreti, p. 915.
Vermes in veſica nati, p. 375. c.1.b.
Vermes quomodo in renibus geniti, p.358.
Vermium in inteſtinis genitorum cauſſæ, p.58. col.2.c. præcipua earum quænam ſit, p.79. col.1.a. dulcia an ad vermes generandas faciant, ibid.b. quæ ætas illorum generationi magis obnoxia ſit, ibid. c. in ipſo matris vtero in infantibus geniti, ibid a
Veronica in colica commendatur, p.102. c.1 d
Verrucarum cauſſæ, p. 788. col.1.a.b. ſigna diagnoſtica, col. 2. ibid b. prognoſtica, ibid.c. curatio, ibid. d.
Verrucarum meatus vrinarum ſigna diagnoſtica, p. 378. c.1.c. col.2.a. prognoſtica, ibid b curatio, ibid & ſeqq.
Veſicæ intemperies vnde proueniat, p. 371. anguſtia, ibid. numeri vitium, ibid. eiuſdem calculi cauſſæ quænam ſint, p. 372. c.1.a. b. & ſeqq. ſigna diagnoſtica, ibid. c prognoſtica, p 373. col. 1. a. b. & ſeqq. indicationes, curatio, &c. c 1. d. e
Veſicæ diſtentio quomodo fiat, p. 377. eiuſdem inflammatio & inflammationis cauſſæ, ibid.d. ſigna diagnoſtica, ibid. e. prognoſtica, p 374 c 1 a.b. indicationes curatio, &c. ibid. c. & eiuſdem veſicæ ſitus mutatus, ibid.c 2.a.b. vulnera eiuſdem & vulnerum ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, ibid. c. curatio. &c ibid. d. eiuſdem ſcabies vnde ſit, ibid e. vlcera & vlcerum cauſſæ, p.375. col.1.a. b. ſigna diagnoſtica, ibid.c d. prognoſtica, ibid. e. indicationes curatio, &c. ibid. c.2 a.b & ſeqq. eiuſdem fiſtulæ, p.376 col. 2.d. e. p 377. col.1 a.
Veſicæ excreta aliena, p. 389. c. 1 e
Veſicæ ſymptomata quænam ſint, p.380.
Veſiculæ fellis morbi quinam ſint, p. 305. c.2. d.e. p 304. c.1.a & ſeqq.
Veſpæ, p.1116.
Vigiliæ quomodo ſcorbuticis contingant, p.265 c 1.e
Vigiliarum nimiarum in infantibus cauſſæ p. 705. c. 1. d.e c.2. a. ſigna diagnoſtica, ibid b. prognoſtica, ibid. curatio, &c. ibid.e d. & ſeqq
Vina ſalubria ab inſalubribus diſtincta, p 4 6. col.2. e. 437. c. 1. a.b. & ſeqq.
Vipera, p 1108.
Virgines adultiores cur non facile concipiant, p.592. col. 1. d. vatem dimanant, nubere debeant, p 597. col.1.d
Virgineus morbus quid ſit, p.564 c 1.d.e. eiuſdem cauſſæ, ibid. col.2.a.b. ſigna diagnoſtica, ibid c.d. prognoſtica p 565. c 1. b. c. indicationes, ibid. d. curatio, ibid. c.c 2. a. & ſeqq. an motus & exercitatio in morbo virgineo competat, p.567. c.2 d.e. an Veneris virgineo morbo laborantibus vtilis ſit, p 568. col.1. a. b. an venæ ſectio in morbo virgineo locum habeat, ibid.e
Viridis aeris, p.1079.
S. Viti chorea, p. 997.
Vitiligo nigra an ſit idem morbus cum ſcorbuto, p.247. c.1. col. & ſeqq.
Vitiliginis cauſſæ p. 778. col.1.a.b. &c. ſigna diagnoſtica, p 779. c.1. e. prognoſtica, c. 2. ibid.a. curatio, ibid.c
Vitrioli facultates quæ, p. 160 c. 2.e. p. 191. c. 1 a.
Vitriolum, p. 1075.
Viuum argentum, p. 1142.
Vlceris cauſſæ, p.802. col.1.a. ſubiectus, ibid. b. differentiæ, c. 2.
Vlceris ſimplicis cauſſæ, p. 803. c 1 c.d. ſigna diagnoſtica, c. 2 ibid.d. prognoſtica, p.804. col.1.c. indicationes, p.805. c.1. a.b. curatio, c.2. ibid. a. b
Vlceris cum intemperie cauſſæ, p. 807. c.1. b ſigna diagnoſtica, d. prognoſtica, ibid. e. curatio, c.2. ibid. b. humanę, p. 808. c. 1.
Vlceris cum humorum affluxu cauſſæ, p. 808. c.1 a. b. ſigna diagnoſtica, ibid. e. prognoſtica, ibid. e curatio, p. 809. c 1.a
Vlceris ſordidi, putridi, corroſiui cauſſæ, p. 809. c. 2.a.b. ſigna diagnoſtica, ibid. d. prognoſtica, ibid.c.a curatio, ibid.e
Vlceris cum tumoribus cauſſæ, p. 810. c.1.d.c. ſigna, ibid.e. curatio, ibib. e.
Vlceris verminoſi cauſſę, p.815. c. 1. d.e. ſigna, ibid e curatio, ibid. d
Vlceris varicoſi cauſſæ, p. 815. c.1 d.
Vlceris cum oſſis cariæ, p. 815. c. 2. d. ſigna diagnoſtica, ibid.d. prognoſtica, pag. 816. c. 1.d. curatio, ibid. d.
Vlcerum ſinuoſorum cauſſæ, p. 811. c.2 c
Vmbilicalis herniæ cauſſæ, p. 419. c. 2 b.c. d. ſigna diagnoſtica, ibid.b. p.420 c.1.a prognoſtica, ibid.b. indicationes, ibid. e. curatio, ibid.d
Vmbilicalis herniæ aquoſæ quęnam ſint cauſſæ, ibid. c. 2. d ſigna diagnoſtica, ibid. c. prognoſtica, ibid.e. indicationes, curatio. &c. ibid.
Vmbilicalis herniæ flatulentæ cauſſæ, p.421. col.1 b. ſigna diagnoſtica, ibid.b.c. prognoſtica, ibid indicationes & curatio, ibid. hernia vmbilici carnoſa, idib.d.e. c. 2. a. & ſeqq. vmbilici inflammatio vnde proueniat, ibid d e. pag. 422. c. 1.a eiuſdem abſceſſus. & vlcera, ibid. b. vermes vmbilici, ibid. c.d. e. col.2. a.b. lapides vmbilici & vaſorum eius abruptio, ibid. d.e. p.423. c.2.a
Vmbilicalium vaſorum & pulmonis poſt partum mutatio pag. 628. c.1.d.
Vmbilici apertio quomodo fiat, p. 418. c 1 a & frigida affuſa tormentum grauiſſimum, p.419. c 1 b. vmbilicus ſanguinem fundens, ibid. e. c.2. a. & ſeqq.
Vmbilici prominentiæ cauſſę, p. 718 c.1. b. ſigna diagnoſtica, ibid.b. prognoſtica, ibid.e curatio, ibid.c.2 b
Vmbilici inflammationis ſigna diagnoſtica, p. 718. c.2.e. prognoſtica, p. 719. col. 1. a curatio, ibid b
Vnguium vitia, p 858.
Vnguentum armarium, p. 885. 891.
Volaticæ infantium maculæ, p. 836.
Vomica nux, p. 1099.
Vomitus quid ſit, p 56. col.2.b. & ſeqq. eiuſdem cauſſæ, ibid. e. p 47. c.1.a. b. & ſeqq. differentiæ, ibid. d. e. ſigna diagnoſtica, ibid.c.2.b c. & ſeqq indicationes, ibid. c.2.c. curatio, &c p 59. col. 1. b. & ſeqq.
Vomitus Galeni quis ſit, ibid. col.2. d. medicamenta ad illum, ibid.
Vomitus cauſſæ in infantibus quænam, p.711. col 2 ſigna eiuſdem diagnoſtica, ibid.d. prognoſtica, ibid. e p. 712. col 1 a. curatio, &c. ibid b c
Vredo in vitibus & arborum foliis quidnam ſint, p.392. col.2 d. e eorumdem cauſſæ, ibid p. 363. col.2.a. & ſeqq. eorumdem obſtructio, ibid.b. & ſeqq. vulnera & vlcera, ibid. col.2.a. & & ſeqq.
Vrinæ ſuppreſſio quotuplex, p. 380. col.1.a ad eius excretionem quot ſint neceſſaria, ibid. b. eiuſdem ſigna diagnoſtica, p. 381. col. 1.d.e col 2.a.b. & ſeqq. prognoſtica, ibid.c. & ſeqq. indicationes curatio, &c. p 382 c.1.b.c. & ſeqq. de diminuta eius excretione, ibid c. col. 2. a. eiuſdem cauſſæ, ibid. prognoſtica, ibid. b curatio, ibid. c. vrinæ tarditas, p. 382, col.2.d
Vrinarius meatus quotuplex ſit, p.377. c.2.a. & ſeqq. eius anguſtia, ibid, b. anguſtiæ cauſſæ, ibid. d. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, p 378, col. 1. a. curatio, ibid.b. c. & ſeqq. eiuſdem vlcera, ibid. e. p. 379.
Vrinæ continentia & ſuppreſſio quomodo ex eadem cauſſa fiat, p 386. c.2. c. d.e. quomodo rubra fiat, p. 387. col.2.c. d quomodo cruenta, p.388. col. 1. d e. poſterioris huius vrinæ ſigna diagnoſtica, ibid. col. 2. a b. prognoſtica, ibid. c. curatio, ibid. d. e. & ſeqq. vrina nigra, p. 389. c.1. b.c. & ſeqq.
Vrinæ excretio per aliena loca quomodo fiat, p. 190.
Vrinæ difficultatis & retentionis cauſſæ, p. 720. c. 1. d. c. ſigna diagnoſtica, ibid.c, prognoſtica. ibid curatio, ibid.a. col. 2.
Vrinæ incontinentia col. 2. d. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, p.721 col. 1. ibid a. curatio, ibid. c
Vteri ceruicis condylomata, p. 483. c. 1. c. cauſſæ illorum, ibid. d. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, ibid curatio, ibid. c. verrucæ vteri, p. 488. col. 2. c cauſſæ earum, ibid. ſigna diagnoſtica, ibid. d. prognoſtica, ibid. curatio, ibid. e hæmorrhoidum vteri cauſſæ, p. 486. c.1. d. ſigna diagnoſtica, ibid. curatio, ibid. e. c.1. a. b. & ſeqq.
Vteri clauſura & anguſtia quid ſit, p. 484. col. 2. c. eiuſdem cauſſæ, ibid. b. p. 485. col.1.a. eiuſdem ſigna, ibid. c.2. d.e. prognoſtica, p. 486. c. 1. c.d. indicationes & curatio, ibid.e. c. 2.a & ſeqq. clauſuram vteri ſecundi modus, ibid c. 2. c
Vteri vulnerum ſigna diagnoſtica, p.321. col. 1. a. prognoſtica, ibid. curatio, &c. ibid. b. vlcera vnde ſint, ibid. d.e. fœtus in vtero mortuus fruſtillatim extractus, p. 5022. col. 1.b.
Vteri imbecillitas vnde proueniat. p 514 col. 1.a. vſus & actio eiuſdem quotuplex ibid. b. imbecillitatis cauſſæ, ibid c. 2. p. 515. col. 1. 2. b. ſigna diagnoſtica, ibid. d. indicationes & curatio, ibid col.2.a. & ſeqq. vteri pruritus cauſſæ, ibid. d. e. ſigna diagnoſtica, p 526. c. 1.a, prognoſtica, ibid. curatio, ibid.b. & ſeqq vteri doloris cauſſæ, ibid c.1.a. & ſeqq. ſigna diagnoſtica, eiuſdem, p. 527. col. 1.a.b. prognoſtica, ibid.e. indicationes, curatio, &c. ibid.e. & ſeqq. vterus an ſit animal, p. 528. col. 2, a. an odores percipiat, ibid. b. ſeqq. 529.
Vteri vlcerum cauſſę p.490. col 1 c.d. eorumdem differentiæ, ibid, ſigna diagnoſtica, ibid. c. col.2. a.b. prognoſtica, ibid. indicationes curatio, &c. ibid. & p. 491. c.1.a. & ſeqq.
Vteri ceruicis Rhagades, p. 991. col.1 d.e. ſigna prognoſtica, p. 492. col 1 a curatio, ibid. b de fiſtulis colli vteri, p. 492, col. 2.a. earumdem cauſſæ, ibid.b. ſigna diagnoſtica, ibid. c. prognoſtica, ibid.d. curatio, ibid e. e. & p. 493. c.1. a. cancri vteri cauſſæ, ibid. e. eiuſdem ſigna diagnoſtica. ibid. col. 2 a. prognoſtica, ibid.b. curatio, ibid. c. gangrænæ & ſphaceli vteri cauſſę, p. 494. col. 1. c. d. ſigna diagnoſtica, ibid.e. prognoſtica, ibid. curatio, col. 2 b. & ſeqq. vteri intemperies calida, p. 496. c. 1.e. eius cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, ibid. c 2.a. prognoſtica ibid.b. curatio, ibid.c. & ſeqq. de intemperie vteri frigida, p. 497. col. 1 b. eiuſdem cauſſę, ibid. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, ibid. c. curatio, &c. ibid.d. & ſeqq. de humida intemperie vteri, ibid c. 2.d. eiuſdem cauſſę,

ibid. ſigna diagnoſtica, ibid. prognoſtica, ibid. e. curatio, ibid. De ſicca vteri intemperie. p. 498. a. b. eiuſdem cauſſæ, ibid. ſigna diagnoſtica, ibid. c. prognoſtica, ibid. d. curatio. ibid. e & ſeqq. de intemperiebus vteri compoſitio & cum materia & primò de frigida & humida. p. 498. c. 2 a. b. eiuſdem cauſſæ. ibid c. ſigna diagnoſtica, ibid. d. prognoſtica, ibid. indicationes curatio, &c. ibid. c. p. 499 col 1. a. & ſeqq.

De vteri conformatione vitioſa, & primò de anguſtia vteri & eius vaſorum, p. 500. c. 1 b. c. eiuſdem cauſſæ, ibid. d. ſigna diagnoſtica, ibid. d. c. 2. a. prognoſtica, ibid. b. indicationes & curatio, ibid. c. d. e. & ſeqq De vteri vaſorum præter naturam apertione, p. 501. eiuſdem cauſſæ, ibid. col. 1. d. e. ſigna diagnoſtica, ibid c. 2. a. b. prognoſtica, ibid. c indicationes, curatio, &c. ibid. d. e. vterus duplicatus & deficiens quid ſit, p. 502. c. 1. a b. De rebus alienis in vtero repertis, ibid. d. vermes vteri, ibid. adipoſa materia & crines in vtero reperti, ibid. b. c. & ſeqq. vtero geniti, ibid. b. c. vteri inflammationis cauſſæ, p. 503. e. 1. d. e ſigna eius diagnoſtica, ibid. col. 2. a. b. & ſeqq. prognoſtica, p. 530. c. 1. c. indicationes curatio, &c. ibid. c. 1. d. e. c. 2 a. & ſeqq. an in inflatione vteri flatus quandoque in ipſa vteri cauitate contineantur, p. 505. col. 1. a. vteri hydrops quid, p. 505. c. 2. a. b. & ſeqq. eiuſdem cauſſæ, p. 506. c. 1. d. e. col. 2. a. b. ſigna diagnoſtica, ibid. c. d. & ſeqq. prognoſtica, p. 507. c. 1. e. c. 2. a. indicationes, ibid b. curatio, ibid c. d. & ſeqq vteri tumor vnde oriatur, p. 508. c. 1. d e. c. 2. a. vteri inflammationis cauſſæ, pag. 508. c. 2. c. d. ſigna diagnoſtica, ibid, e. p. 509. c. 1. a b. & ſeqq. prognoſtica, ibid. c. 2. c. indicationes, ibid d. curatio, ibib. e. vteri ſcirrhi cauſſæ, p. 511. c. 1. e. c. 2. a. b. ſigna diagnoſtica, ibid. c. d. prognoſtica, ibid. e. indicationes & curatio. p. 512. c. 1. a. vteri aſſenſus quid, ibid. c. 2. e. an vterus in fœminis re vera adſcendat. ibid e. p. 513. c. 1. a. & ſeqq. eiuſdem cauſſæ, p. 514. c. 2. d. ſigna diagnoſtica, ibid. d. prognoſtica, p. 515. c. 1 a. curatio, ibid. b vteri procidentiæ cauſſa, p. 515. c 1. c. d & ſeqq ſigna diagnoſtica, p 516. c. 1. d. e. prognoſtica, ibid. c. 2. a. b indicationes & curatio. ibid. c. d. & ſeqq vteri hernia, p 520. c. 1 c. d. & ſeqq.

Vteri conſenſus, & ſymptomata ex eo prouenientia p. 568 col. 2 b. 2. b. c. & ſeqq. ſuffocatio eiuſdem, p 570 c 1. a. b. ſuffocationis cauſſa. ibid. d. e. c. 2. a. & ſeqq. differentiæ, p. 571 c 2 a. b ſigna diagnoſtica, ibid. e. d & ſeqq. prognoſtica, p. 537 c. 1. b. c. & ſeqq. indicationes, col. 2. a. curatio, ibid. b. & ſeqq.

Vteri morbi,

Vteri anguſtia an faciat abortum, p. 633 c. 2. d. e

Vterina ſuffocatio quiſnam præter naturam ſit affectus, p. 637. c. 1. b 2. a b cauſſa, ibid. d. e. vera, p 575. c

Vterinus furor quomodo differat à ſalacitate, p 576. c. 2. b modo à pruritu, ibid. d quid ſit, p. 577. c. 2. c. quo- p. 578 c. 1 a. eiuſdem cauſſæ. ibid. e. col. 2. a. & ſeqq. ſigna diagnoſtica, pag. 579. c. 1. d. prognoſtica, ibid. e. indicationes, curatio. &c. ibid. c. 2 a. & ſeqq.

Vterinus vagitus quid, p 626. c. 1 d

Vuarum eius an ſit cauſſa dyſenteriæ, p. 125. c. 2. b

Vulnera venenata, p. 916. particularia, p. 916 morbi & ſymptomata quæ iis accidunt, p. 919.

Vulnerariæ potiones & medicamenta, p. 896. & ſeqq. vulneratorum diæta, p. 898. fluxui ad partem bulneratam quomodo prohibenda, p. 899.

Vulneris natura, p. 860. differentiæ, ibid. cauſſæ, p. 861. ſigna diagnoſtica, ibid, prognoſtica, ibid. & ſeqq. curatio & indicationes, p. 871. & ſeqq. extrahenda ex vulnere, p. 872. & ſeqq. adparatus ad vulnera obliganda, p. 874. faſciatio, ibid. ſpleniæ ibid. laquei. p. 875. membri delicati & vulnerati apta collocatio, ibid. medicamenta ad ea curanda, p. 878.

FINIS.